Aziz Yardımlı Felsefe Arşivi

Noesis Felsefe Atölyesi ve İdea Yayınevi

Yazılar konu ve alt konu sırasıyla yer alır. Yazar ve çevirmen adları kaynaktaki künye bilgisine dayanır. Kaynak bağlantıları başlıkların altındadır. Felsefi metinlerin dışındaki kayıtlar Diğer dizininde yer alır.

İçindekiler

Felsefe tarihi (179)

- Çağdaş felsefe (19)
- Filozoflar ve düşünce gelenekleri (47)
- Hegel ve Alman İdealizmi (2)
- İlkçağ felsefesi (44)
- Kant ve Alman İdealizmi (38)
- Yeniçağ ve Aydınlanma (29)

Bilgi, mantık ve yöntem (209)

- Bilgi, kavram ve doğruluk (77)
- Diyalektik ve mantık (83)
- Pozitivizm ve analitik felsefe (49)

Varlık, doğa ve bilim (116)

- Bilim felsefesi (61)
- Doğa felsefesi (20)
- Varlık ve metafizik (21)
- Yaşam ve evrim (14)

Etik, özgürlük ve din (130)

- Ahlak ve törellik (90)
- Bilim, teknoloji ve etik (1)
- Din felsefesi (19)
- İnsan, ruh ve eylem (15)
- İstenç, özgürlük ve sorumluluk (1)
- Toplumsal ve uygulamalı etik (4)

Hukuk ve siyaset (127)

- Devlet, iktidar ve demokrasi (53)
- Hak, yasa ve adalet (25)
- Siyaset felsefesi (49)

Tarih ve toplum (106)

- Küreselleşme ve uygarlık (12)
- Modernlik ve toplumsal düşünce (37)
- Tarih felsefesi (22)

Tarih ve uygarlık (35)

Sanat ve estetik (8)

Sanat ve estetik (8)

Dil, çeviri ve sözlükler (16)

Çeviri ve terminoloji (2)

Felsefe sözlükleri (14)

Diğer (9435)

Başvuru ve arka plan malzemesi (3846)

Dizinler ve bağlantılar (861)

Dosya bağlantıları (266)

Erişilemeyen kaynaklar (6)

Kısa notlar ve açıklamalar (504)

Video, ses ve görseller (3952)

Felsefe tarihi

Çağdaş felsefe

1.2. The Circle around Schlick

Kaynak · İdea

In 1922 Moritz Schlick was called from Kiel to Vienna. His activities fitted well into the historical development of the Viennese scientific atmosphere. Himself originally a physicist, he awakened to new life the tradition that had been started by Mach and Boltzmann and, in a certain sense, carried on by the anti-metaphysically inclined Adolf Stöhr. (In Vienna successively: Mach, Boltzmann, Stöhr, Schlick; in Prague: Mach, Einstein, Philipp Frank.) .

Around Schlick, there gathered in the course of time a circle whose members united various endeavours in the direction of a scientific conception of the world. This concentration produced a fruitful mutual inspiration. Not one of the members is a so-called ‘pure’ philosopher; all of them have done work in a special field of science. Moreover they come from different branches of science and originally from different philosophic attitudes. But over the years growing uniformity appeared; this too was a result of the specifically scientific attitude: “What can be said at all, can be said clearly” (Wittgenstein); if there are differences of opinion, it is in the end possible to agree, and therefore agreement is demanded. It became increasingly clearer that a position not only free from metaphysics, but opposed to metaphysics was the common goal of all.

The attitudes toward questions of life also showed a noteworthy agreement, although these questions were not in the foreground of themes discussed within the Circle. For these attitudes are more closely related to the scientific world-conception than it might at first glance appear from a purely theoretical point of view. For instance, endeavours toward a new organization of economic and social relations, toward the unification of mankind, toward a reform of school and education, all show an inner link with the scientific world-conception; it appears that these endeavours are welcomed and regarded with sympathy by the members of the Circle, some of whom indeed actively further them.

The Vienna Circle does not confine itself to collective work as a closed group. It is also trying to make contact with the living movements of the present, so far as they are well disposed toward the scientific world-conception and turn away from metaphysics and theology. The Ernst Mach Society is today the place from which the Circle speaks to a wider public. This society, as stated in its program, wishes to “further and disseminate the scientific world-conception. It will organize lectures and publications about the present position of the scientific world-conception, in order to demonstrate the significance of exact research for the social sciences and the natural sciences. In this way intellectual tools should be formed for modern empiricism, tools that are also needed in forming public and private life.” By the choice of its name, the society wishes to describe its basic orientation: science free of metaphysics. This, however, does not mean that the society declares itself in programmatic agreement with the individual doctrines of Mach. The Vienna Circle believes that in collaborating with the Ernst Mach Society it fulfils a demand of the day: we have to fashion intellectual tools for everyday life, for the daily life of the scholar but also for the daily life of all those who in some way join in working at the conscious re-shaping of life. The vitality that shows itself in the efforts for a rational transformation of the social and economic order, permeates the

movement for a scientific world-conception too. It is typical of the present situation in Vienna that when the Ernst Mach Society was founded in November 1928, Schlick was chosen chairman; round him the common work in the field of the scientific world-conception had concentrated most strongly.

Schlick and Philipp Frank jointly edit the collection of Monographs on the Scientific World-Conception [Schriften zur wissenschaftlichen Weltauffassung) in which members of the Vienna Circle preponderate.

Tepe-Manifesto

1. Frege / Aritmetiğin Temelleri, GİRİŞ / Die Grundlagen der Arithmetik, EINLEITUNG / The Foundations of Arithmetic, INTRODUCTION

Gottlob Frege · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> Aritmetiğin Temelleri. Sayı Kavramı Üzerine Mantıksal Matematiksel Bir Araştırma / Çev. Aziz Yardımlı
>
> Die Grundlagen der Arithmetik. Eine logisch mathematische Untersuchung über den Begriff der Zahl / von Dr. G. Frege, a. o. Professor an der Universität Jena. / BRESLAU. Verlag von Wilhelm Koebner. 1884.
>
> The Foundations of Arithmetic / Translated by J. L. Austin / Second Revised Edition, 1960.
>
> Giriş
>
> Bir saysının ne olduğu, ya da 1 iminin neyi imlediği sorusuna çoğunlukla şu yanıt alınır: "Ne mi, bir şey." Ve bunun üzerine
>
> "Sayı bir Şeydir."
>
> önermesinin bir tanım olmadığı, çünkü bir yanda belirli ve öte yanda belirsiz tanımlığın durduğu, ya da yalnızca Bir sayısının şeylere ait olduğunu anlattığıı ama bunun hangi şey olduğunu belirtmediği olgusuna dikkat çekilince, belki de Bir demeyi istediğimiz herhangi bir şeyi seçmemiz istenecektir. Ama eğer herkesin bu ad ile istediğini anlama hakkı olsaydı, o zaman Bire ilişkin aynı önerme değişik insanlar için değişik şeyleri imlerdi; böyle önermelerin hiçbir ortak içeriği olmazdı. Kimileri belki de soruyu geri çevirecek ve aritmetikte a harfinin imleminin verilemeyeceğini belirtecekti; ve eğer a iminin bir sayıyı imlediği söylenecek olsaydı, bunda da Birin bir Şey olduğu tanımı ile aynı eksiklik bulunacaktı. Şimdi a ile bağıntı içinde sorunun geri çevrilmesi bütünüyle haklıdır: Hiçbir belirli, belirlenebilir sayıyı imlemez, ama önermelerin genelliğini anlatmaya hizmet eder. Eğer a + a - a = a'da a yerine keyfi ama her yerde aynı olan bir sayıyı koyarsak, o zaman her zaman doğru bir eşitlik elde ederiz. a harfi bu anlamda kullanılır. Ama Bir durumunda sorun özsel olarak başka türlüdür. 1 + 1 = 2 eşitliğinde 1'in yerine iki kez aynı nesneyi, diyelim ki Ayı koyabilir miyiz? Tersine öyle görünür ki, ilk 1 yerine ikincisi için olandan başka birşey koyulmalıdır. Niçindir ki burada tam olarak ikinci durumda yanlış olacak olanın yapılması gereksin? Aritmetik yalnızca a harfi ile yapamaz, ama değişik sayılar arasındaki bağıntıları evrensel olarak anlatabilmek için b, c, vb. gibi daha başkalarını da kullanmalıdır. Öyleyse 1 iminin de, eğer benzer bir yolda önermelere bir evrensellik vermeye hizmet etmişse, yeterli olamayacağı düşünülmelidir. Ama Bir sayısı belirlenebilir özellikler ile belirli nesne olarak görünmez mi, örneğin kendi kendisi ile çarpıldığında değişmeden kalma gibi? Bu anlamda a için hiçbir özellik verilemez; çünkü a için ileri sürülen şey sayıların ortak bir

özelliği olacaktır, oysa 1^1 [1 x 1] ne Ay üzerine birşey söyler, ne de Güneş, ya da Sahra, ya da Teneriffe Doruğu üzerine; çünkü böyle bir bildirimin ne anlamı olabilir?

Einleitung

Auf die Frage, was die Zahl Eins sei, oder was das Zeichen 1 bedeute, wird man meistens die Antwort erhalten: nun, ein Ding. Und wenn man dann darauf aufmerksam macht, dass der Satz

„die Zahl Eins ist ein Ding“

keine Definition ist, weil auf der einen Seite der bestimmte Artikel, auf der anderen der unbestimmte steht, dass er nur besagt, die Zahl Eins gehöre zu den Dingen, aber nicht, welches Ding sie sei, so wird man vielleicht aufgefordert, sich irgendein Ding zu wählen, das man Eins nennen wolle. Wenn aber Jeder das Recht hätte, unter diesem Namen zu verstehen, was er will, so würde derselbe Satz von der Eins für Verschiedene Verschiedenes bedeuten; es gäbe keinen gemeinsamen Inhalt solcher Sätze. Einige lehnen vielleicht die Frage mit dem Hinweise darauf ab, dass auch die Bedeutung des Buchstaben a in der Arithmetik nicht angegeben werden könne; und wenn man sage: a bedeutet eine Zahl, so könne hierin derselbe Fehler gefunden werden wie in der Definition: Eins ist ein Ding. Nun ist die Ablehnung der Frage in Bezug auf a ganz gerechtfertigt: es bedeutet keine bestimmte, angebbare Zahl, sondern dient dazu, die Allgemeinheit, von Sätzen auszudrücken. Wenn man für a in $a + a — a = a$ eine beliebige aber überall dieselbe Zahl setzt, so erhält man immer eine wahre Gleichung. In diesem Sinne wird der Buchstabe a gebraucht. Aber bei der Eins liegt die Sache doch wesentlich anders. Können wir in der Gleichung $1 + 1 = 2$ für 1 beidemal denselben Gegenstand, etwa den Mond setzen? Vielmehr scheint es, dass wir für die erste 1 etwas Anderes wie für die zweite setzen müssen. Woran liegt es, dass hier grade das geschehen muss, was in jenem Falle ein Fehler wäre? Die Arithmetik kommt mit dem Buchstaben a allein nicht aus, sondern muss noch andere b, c u. s. w. gebrauchen, um Beziehungen zwischen verschiedenen Zahlen allgemein auszudrücken. So sollte man denken, könnte auch das Zeichen 1 nicht genügen, wenn es in ähnlicher Weise dazu diente, den Sätzen eine Allgemeinheit zu verleihen. Aber erscheint nicht die Zahl Eins als bestimmter Gegenstand mit angebbaren Eigenschaften, z. B. mit sich selbst multipliziert unverändert zu bleiben? In diesem Sinne kann man von a keine Eigenschaften angeben; denn was von a ausgesagt wird, ist eine gemeinsame Eigenschaft der Zahlen, während $1^1 = 1$ weder vom Monde etwas aussagt, noch von der Sonne, noch von der Sahara, noch vom Pic von Teneriffa; denn was könnte der Sinn einer solchen Aussage sein?

INTRODUCTION

When we ask someone what the number one is, or what the symbol I means, we get as a rule the answer "Why, a thing". And if we go on to point out that the proposition

"the number one is a thing"

is not a definition, because it has the definite article on one side and the indefinite on the other, or that it only assigns the number one to the class of things, without stating which thing it is, then we shall very likely be invited to select something for ourselves — anything we please to call one. Yet if everyone had the rfght to understand by this name whatever he pleased, then the same proposition about one would mean different things for different people, such propositions would have no common content. Some, perhaps, will decline to answer the question, pointing out that it is impossible to state, either, what is meant by the letter a, as it is used in arithmetic; and that if we were to say "a means a number," this would be open to the same objection as the definition

"one is a thing." Now in the case of a it is quite right to decline to answer: a does not mean some one definite number which can be specified, but serves to express the generality of general propositions. If, in a + a - a = a, we put for a some number, any we please but the same throughout, we get always a true identity. This is the sense in which the letter a is used. With one, however, the position is essentially different. Can we, in the identity 1 + 1 = 2, put for 1 in both places some one and the same object, say the Moon? On the contrary, it looks as though, whatever we put for the first I, we must put something different for the second. Why is it that we have to do here precisely what would have been wrong in the other case? Again, arithmetic cannot get along with a alone, but has to use further letters besides (b, c and so on), in order to express in general form relations between different numbers. It would therefore be natural to suppose that the symbol 1 too, if it served in some similar way to confer generality on propositions, could not be enough by itself. Yet surely the number one looks like a definite particular object, with properties that can be specified, for example that of remaining unchanged when multiplied by itself? In this sense, a has no properties that can be specified, since whatever can be asserted of a is a common property of all numbers, whereas 11 = 1 asserts nothing of the Moon, nothing of the Sun, nothing of the Sahara, nothing of the Peak of Teneriffe; for what could be the sense of any such assertion?

Böyle sorulara giderek pekçok matematikçinin bile doyurucu bir yanıtı hazır değildir. Gene de bilim için en açık ve görünürde böylesine yalın bir nesne için böylesine karanlıkta kalmak utandırıcı değil midir? Sayının ne olduğu konusunda ancak bu kadarı söylenebilir. Eğer büyük bir bilimin temelinde yatan bir kavram güçlükler yaratıyorsa, o zaman onu daha sağın olarak araştırmak ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek hiç kuşkusuz o denli yadsınamaz bir görevdir; ve bu özellikle böyledir, çünkü henüz aritmetiğin bütün yapısının temelleri üzerine içgörü eksik olduğu için, negatif, kesirli, karmaşık sayılar üzerine tam bir duruluk elde etmeyi kolay kolay bekleyemeyiz.

Auf solche Fragen werden wohl auch die meisten Mathematiker keine genügende Antwort bereit haben. Ist es nun nicht für die Wissenschaft beschämend, so im Unklaren über ihren nächstliegenden und scheinbar so einfachen Gegenstand zu sein? Um so weniger wird man sagen können, was Zahl sei. Wenn ein Begriff, der einer großen Wissenschaft zu Grunde liegt, Schwierigkeiten darbietet, so ist es doch wohl eine unabweisbare Aufgabe, ihn genauer zu untersuchen und diese Schwierigkeiten zu überwinden, besonders da es schwer gelingen möchte, über die negativen, gebrochenen, complexen Zahlen zu voller Klarheit zu kommen, solange noch die Einsicht in die Grundlage des ganzen Baues der Arithmetik mangelhaft ist.

Questions like these catch even mathematicians for that matter, or most of them, unprepared with any satisfactory answer. Yet is it not a scandal that our science should be so unclear about the first and foremost among its objects, and one which is apparently so simple? Small hope, then, that we shall be able to say what number is. If a concept fundamental to a mighty science gives rise to difficulties, then it is surely an imperative task to investigate it more closely until those difficulties are overcome; especially as we shall hardly succeed in finally dearing up negative numbers, or fractional or complex numbers, so long as our insight into the foundation of the whole structure of arithmetic is still defective.

12. FREGE'NİN NOTU: TASARIM VE NESNELLİK

Kaynak · İdea

§ 27 için not (tasarım; nesnellik)

§ 28'e not:
"Öznel anlamda tasarım ruhbilimsel çağrışım yasalarının bağıntılı olduğu şeydir; duyusal, resimsel yapıdadır. Nesnel anlamda tasarım mantığa aittir ve özsel olarak duyusal-olmayandır, üstelik nesnel bir tasarımı imleyen sözcük sık sık onun anlamı olmayan öznel bir tasarımı kendisi ile birlikte taşısa da. Öznel tasarım sık sık ayrı insanlarda saptanabilir ayrımlar gösterirken, nesnel tasarım herkes için aynıdır. Nesnel tasarımlar nesneler ve kavramlar olarak bölümlenebilir. Karışıklıktan kaçınabilmek için, "tasarımı" yalnızca öznel anlamda kullanacağım. Kant'ın bu sözcük ile her iki imlemi de bağlaması nedeniyledir ki öğretisi çok öznel, idealist bir ton kazanmış ve gerçek görüşünü saptamak güçleşmiştir. Burada yapılan ayrım ruhbilim ve mantık arasındaki ayrım kadar geçerlidir. Keşke bunlar her zaman sıkı sıkıya birbirinden ayrı tutulabilse."

"Die Vorstellung im subjectiven Sinne ist das, worauf sich die psychologischen Associationsgesetze beziehen; sie ist von sinnlicher, bildhafter Beschaffenheit. Die Vorstellung im objectiven Sinne gehört der Logik an und ist wesentlich unsinnlich, obwohl das Wort, welches eine objective Vorstellung bedeutet, oft auch eine subjective mit sich führt, die jedoch nicht seine Bedeutung ist. Die subjective Vorstellung ist oft nachweisbar verschieden in verschiedenen Menschen, die objective für alle dieselbe. Die objectiven Vorstellungen kann man eintheilen in Gegenstände und Begriffe. Ich werde, um Verwirrung zu vermeiden, „Vorstellung“ nur im subjectiven Sinne gebrauchen. Dadurch, dass Kant mit diesem Worte beide Bedeutungen verband, hat er seiner Lehre eine sehr subjective, idealistische Färbung gegeben und das Treffen seiner wahren Meinung erschwert. Die hier gemachte Unterscheidung ist so berechtigt wie die zwischen Psychologie und Logik. Möchte man diese immer recht streng auseinanderhalten!"

2. Frege'nin Üç Çözümleme İlkesi

Kaynak · İdea

Frege'nin Üç Çözümleme İlkesi (Aritmetiğin Temelleri, Giriş)

Bu araştırmada temel-ilkeler olarak şunlara sarıldım:

[1] ruhbilimseli mantıksaldan, özneli nesnelden keskin olarak ayırmak;

[2] sözcüklerin imlemini tekillikleri içinde değil ama tümce bağlamı içinde sorgulamak;

[3] kavram ve nesne arasındaki ayrımı göz önünde tutmak.

Die Grundlagen der Arithmetik. Einleitung.

Als Grundsätze habe ich in dieser Untersuchung folgende festgehalten:

es ist das Psychologische von dem Logischen, das Subjective von dem Objectiven scharf zu trennen;

nach der Bedeutung der Wörter muss im Satzzusammenhange, nicht in ihrer Vereinzelung gefragt werden;

der Unterschied zwischen Begriff und Gegenstand ist im Auge zu behalten.

Burada [2] Frege yeni bir tanım getirmeyi ve "anlam"ın anlamını değiştirmeyi dener. Frege'nin sanısının tersine, sözcükler tekillikleri içinde anlamlıdır, çünkü sözcüğün anlamı anlattığı nesnenin kavramsal yapısı tarafından, içerdiği kavramların bütünlüğü tarafından belirlenir, dışsal bir gönderme tarafından değil. Öte yandan tümcenin sözdizimi tarafından anlatılan bağlam ve dilbilgisi

kuralları yalnızca sık sık birden çok anlamı ya da işlevi olan sözcüklerin tümcede hangi tikel anlamda kullanıldığını belirler.

Frege "kavramlar felsefeye mi yoksa matematiğe mi aittir" sorusunu getirir (§ 3). Kavramlar kendilerine aittir demek gerekir çünkü nesneldirler ve Frege'nin kendisi de kavramların salt öznel düşünceler olmadıklarını düşünür. Ama kavramlara öznelliğin yadsınması da geçersizdir çünkü Frege'nin kendisinin öznelliğinde, onun kişisel bilincinde kavramlara hiç kuşkusuz yer vardır. Kavram nesnel olduğu denli de özneldir. Frege kavram ile karıştırılmamasına dikkat edilmesi gerektiğini söylediği "tasarım/Vorstellung" kavramının öznel olduğunu söylemede haklıdır, ve "resimsel düşünceler" olarak tasarımların bu öznel karakterini ileri sürmesi ancak pozitivist bilinç için bir olay değerini taşır.

"Aritmetiksel doğrulukların a priori ya da a posteriori, sentetik ya da analitik doğasına ilişkin soru ..." :: "Die Fragen nach der apriorischen oder aposteriorischen, der synthetischen oder analytischen Natur der arithmetischen Wahrheiten ..." (§ 3)

Örneğin uzay ve zaman ve özdek ve başka kavramlar "felsefeye mi aittirler, yoksa fiziğe mi?" Fizikte bu kavramlar çıkarsanmamış tasarımlar olarak alınır ve deneyim ve gözlem süreçlerindeki uslamlama işlemleri ile bağıntı içine getirilir. Ama bilmeyi istediğimiz şey yalnızca tasarımlar ve dışsal bağıntıları değildir. Kavramları bilmeyi isteriz ve onları bilmenin biricik yolu onları dizgesel bağıntıları içinde bilmektir. Sıradan düşünceyi, tasarımı bilgiye yükselten bu dizgesel, yöntemli, kavramsal düşünme biçimine felsefe deriz.

3. FREGE'NİN ELEŞTİRSİNİN KARAKTERİ

Kaynak · İdea

Aritmetiğin Temelleri büyük bölümünde matematik üzerine Frege'nin kabul etmediği görüşlerin eleştirisine ayrılmıştır. Frege'nin "eleştirileri" bir tür karşılaştırmalı görgül bilim tonunda sunulur ve ortaya olumlu birşey koymadan yalnızca "hayır" demekten oluşur. Tüm birincil kavramlar "kavramlar" olarak değil, ama Frege'nin kendisinin kavramdan ayırdettiği "tasarımlar" olarak, daha şimdiden bilinen düşünceler olarak alınır ve çıkarsanmadan kullanılır.

Angst (Kierkegaard)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Angst/Endişe.

Korku.

Ya Da, Büyük Korku, Daha Büyük Korku, Vb.

‘‘Başka tek bir kişi ile tek bir ilişkim bile yok: En yalnız, (dünyasal bir anlamda anlaşıldığında) en güçsüz kişiyim.’’

"I have no single connection with a single other person: I am the most solitary of persons, the (understood in a worldly sense) most powerless" (from the Journals).

Kierkegaard'ın problemi Korku iledir, doğal korku ile değil ama tinsel Korku ile. Ve başka pekçokları da, aslında milyonlarca insan da şu ya da bu düzeyde onunla bu sorunu paylaşır. "Angst" ya da "Endişe" anlatımları örtmecelidir, problemin gerçekte bir korku problemi olduğunu ve bir problem olmakla çözüme yetenekli olduğu olgusunu gizler. Kierkegaard ve başka nihilistler onu

çözümsüz olarak gördüler.

Kierkegaard kendi zamanının tüm idealist felsefecileri ile çarpışan ilk varoluşçu düşünür olarak kabul edilir. Evrensel ile değil ama tekil olan ile ve bu nedenle tekilliğe özgü bireysel seçim ve üstenim gibi sorunlar ile ilgilendi. Misolojinin olağan belirtilerini sergiledi.

Büyük olasılıkla İskandinav kökenli olan Angst/Korku sözcüğü endişe/anxiety, ya da dread anlatımları ile de karşılanır.

Sözcüğün nihilist imlemi Kierkegaard'ın çalışmasında vurgulandı. Begrebet Angest (Alm. der Begriff der Angst) ya da Korku Kavramı Kierkegaard'ın 1844 kitabının başlığıdır. Angst, modern ruhsallığın olağan bir yüklemi olarak, belirli bir nesneden duyulan korkuyu değil, ama belirsizlik karşısında yaşanan 'büyük korku'yu anlatır. Doğal korku şeylerin düzeninde yeri olan bir duygudur. Salt varolmaktan gelen ve nedeni belirsiz korku ise varoluşun kötü tasarlanmış olabileceği, egonun yabancı bir evren içine soğrulduğu, insanın amaçsız, anlamsız, saçma bir biçimde dünyaya fırlatılmış olduğu düşüncesine götürür.

Ruhçözümlemenin 'bilinçsiz suçluk duygusu' kavramı bu modern fenomen ile yalnızca yüzeyde benzerlik gösterir. Psikanalitik suçluluk ve ona bağlı korku duygusu da Angst gibi bilinçsizdir, ama birincisi bir zamanlar bilinçli olan ve baskılanan bir yaşantıdan gelirken, varoluşçu korku duygusu durumunda Freud'un düşündüğü anlamda bir baskı yoktur. Nihilist kişilik saltık değerleri yadsımıştır: Güzelliği, Duyguyu ve Bilgiyi. Ve herşey bilincin yüzeyinde yer alır.

Bu tekil değil ama total bir yadsımadır: Çünkü değer saltık olduğu için, sonsuz olduğu için değerdir. Sonsuzluğu başkasında kendini bulmasından gelir. Saltıklığı ilişkisinde, onu olumsuzlayanda kendini bulmasından gelir. Duygu Sevgi olarak sonsuzdur. Güzellik duyusal sonsuzdur. Ve Bilgi başkasının entellektüel özümsenmesi olarak sonsuzdur.

Varoluşçu ego da her ego gibi reddettiği o usun eksiksiz, aslında sonsuz açınımına yeteneklidir. Ama nihilist kişilik bu açınımı reddeder, ve bu reddediş duygu düzleminde ona Angst olarak geri döner. Egonun duygusal atomizminden doğan Korku bütün bir insanlık ile olumsuz, yadsıyıcı bir ilişkiye anlatım verir. Bu düzeye dek Yalnızlık Suçtur.

Ya da, başkasının istencinde kendini bulamamadır: Özgürlüğün yitişidir.
Ve başkasının duygusunda kendini bulamamadır: Sevginin yitişitir.

Kierkegaard Korkunun Adem'i önceledi̇ğini düşünür. İnsan doğasına özünlü olduğunu. Aslında kalıtsal olduğunu. Kierkegaard'ın demek istediği şey insanın suç ve günah işlemeye yetenekli, ve böylece suçluluk duygusuna ya da korkuya da yetenekli olması olgusu değildir. İnsan gizil değil ama edimsel bir endişe ile varolur.

Begrebet Angest. En simpel psychologisk-paapegende Overveielse i Retning af det dogmatiske Problem om Arvesynden

Vigilius Haufniensis

1844

Endişe Kavramı. İnaksal Kalıtsal-Günah Sorunu Üzerine Ruhbilimsel Yönelimli Yalın Bir İrdeleme

Vigilius Haufniensis (Kopenhag Bekçisi)

1844

Kierkegaard'ın sözünü etttiği Yalnızlık ilkin kendinde bütünüyle normal, giderek zaman zaman

istenebilir bir durumdur, tıpkı Korkunun da doğal olduğu ölçüde yaşamın zorunlu bir bileşeni olması gibi. Ama varoluşsal Yalnızlık salt bir dinlenme, bir gevşeme durumu değildir. Benin kendinde sonsuzluk, sınırsızlık duygusunun yitişi, ona yabancı bir ben-olmayan tarafından kuşatılmasıdır. Bu kuşatıcı duygu hiç kuşkusuz Sevginin tam tersidir, ve yabancı olana karşı duygu Nefrete yakındır.Egonun sınıra karşı, olumsuzlanmaya karşı, başkasına karşı tutumu yokediciliktir çünkü kendisi başkada kendi yokuluş gözdağını duyumsar. Yalnız bireyin yitirdiği ya da bulamadığı şey varoluşta olması gereken anlam ve değerdir. Bunun yerine, bütün bir varoluş ona yabancı, bilinmeyen birşeydir. Daha sonra bu başkalık "cehennem," "eksi imi" gibi eğretilemeler ile de anlatılacaktı.

Edvard Munch, "Çığlık" (1893).

Bireysellik varoluşçuluk tarafından başlıca değer olarak kabul edilir. Toplum dayanılmazdır.

— Topluluk değil ama bireysellik.

— Evrensel değil ama tekil olan.

Gerçekten de, modern insanda bile insan özü, insan olmanın anlamı ve değeri böyle bir ‘topluluğu,’ yurttaş toplumunu gerçek topluluk olarak kabul edemez. Salt bir yarışmacılık, çekişmecilik ilişkisine indirgenmiş bir dünyada insan doğası ancak yıkılır. Böyle bir evrensel reddedilmeyi hakeder.

İnsan doğası nihilizme göre içgüdüseldir. Modern toplumda içgüdünün aldığı biçim saldırganlık biçimidir. Sartre "Başkası cehennemdir" gibi birşey der. Marcel "Başkası benim için salt bir olumsuzluk imidir, bir eksi imidir," der. Varoluşçuluğun insan özünü reddetmekten başka bir tözü yoktur çünkü öz reddedilen varoluşun kendisinin bir türevidir. Varoluşçu mantık yalnızca göreciliğin bir başka biçimini sunar.

İnsan Özü bakış açısından herşey başka türlü görünür. Ancak özü olan bir varlık kendinin nedeni, e.d. özgür, değerli, onurlu, anlamlı olabilir.

Kuşkucu usun belirlenimsizlik saplantısı bütünüyle tutarlı olarak korku, umutsuzluk, yokoluş, nefret vb. kavramları ile elele giderken, öte yandan bu belirsizlik ile karşıtlık içinde, belirlenim Spinoza’nın ona verdiği ‘tözsel’ biçiminde bile olsa kamutanrıcı bir iyimserliğe koşut giderken, Hegel’de insanın özgür olma yeteneğine, gücüne, ve istencine duyulan saltık güvende anlatımını bulur. Varoluşçu bakış açısı için insan özsel olarak güvenilmez, tehlikeli, giderek yokedici bir varlıktır. İnsan özsel olarak nefret eder. Avrupa’nın bütün bir yıkımlar tarihi karşısında, modern dönemde de sergilemeyi sürdürdüğü çıplak barbarlıklar karşısında, bu kinizm anlaşılabilir birşeydir. Ama bu pozitivizmdir, insan gerçeğini kaba saba insanın olgularından çıkarsamaktır.

Belirlenimin insan doğası açısından eytişimi kuşkuculuğun karşıt yönüne bakar. Bilinen, anlaşılan bir dünya karşısında insanın duygusal yapısı endişeye, korkuya, ya da büyük korkuya değil, ama tersine güvenliğe, mutluluğa ve sevinç duygusuna eğilimlidir. Ancak bilinmeyen, anlaşılmayan şey bir endişe ve ürkü kaynağı olabilir.

Özsüz, salt fenomenal bir insan doğası, belirlenimsiz seçmelerden oluşan bir insan özgürlüğü hipotezi kuşku, kaygı, kötümserlik, değersizlik, anlamsızlık kavramlarının destek noktasıdır. Nietzsche Hıristiyan ahlak görünüşü altında insanın moral yetisinin kendisine, içsel özgürlüğe, insan Duyuncuna saldırmada bir sorun görmedi ve bunu sözde üst-insanının bakış açısından yaptı. Düşmanlık, saldırganlık, giderek şiddetin doğrulanması özellikle Heidegger ve Sartre gibi daha gözükara varoluşçu yazarlar arasında sık görülen bir durumdur, çünkü reddedilen Logos ve Erosun

yeri bilinçsiz dürtüler tarafından doldurulur. Bir zamanlar varoluşçu Marxizm diye bir akım bile türemişti. Gerçekte burada özgürlük yitmiş, yeri başına buyrukluk ve keyfilik tarafından, özenç tarafından alınmıştır, çünkü İstenç yoktur. İstenç sözde seçme" özgürlüğü değil, ama iyi, doğru ve güzel olanı isteme özgürlüğüdür. Varoluşçu yazarların temaları arkaik-despotik kültürlerden kalan artıklar çevresine, bilinçsiz etmenler, dürtüler, itkiler, giderek içgüdüler çevresinde örülür.

Angst doğadan duyulan bir korku değil ama doğanın da arkasında yattığından kuşkulanılan belirsiz, giderek gözdağı verici bir özneden, bir tür kendinde-şeyden doğan bir korkudur. Varoluşçuluk Hıristiyan Tanrının, Schiller'in "Seven Baba"sının öldüğünü duyurmuş, ama onun yerine gizli, bilinemez, korkutucu bir Özne yaratmıştır.

Edvard Munch, Oslo'da Karl Johan Caddesi'nde Akşam (1892)

Tuval üzerine yağlıboya 84.5x121cm

Rasmus Meyer Kolleksiyonu, Bergen

Varoluşçu belirlenimsizlik, özsüzlük tasarımı Sartre'da seçim yapmadaki belirsizlik karşısında duyulan 'bulantı' ile bağlanır. Özsüzlük, belirlenimsizlik 'seçme özgürlüğü' denilen tutumun kendisini boşa çıkarır ve edimsel varoluşu hiçbir yolda seçilmemiş bir biçime indirger, bir hiçliğin üzerine temellendirir. Heidegger'de endişe bireyin hiçlik / yokluk ile karşı karşıya kalması ve özgür seçimini aklamada hiçbir ölçüt (değer, saltık) bulamayışını anlatır. Kierkegaard'ın kendisi sonunda gereksindiği belirlenimi bir ''inanç sıçrayışı'' ile ulaştığı Hıristiyanlıkta bulur. Ve onunla özsel olarak aynı çizgide yazan Nietzsche ise, tersine, Hıristiyanlığı zayıflığın anlatımı olarak görür. Üst-insan olma isteği bu zayıflığa tepki, böylece zayıflığın kendisidir.

Endişe ve 'büyük korku / dread ile anlamdaş ya da bağlamdaş olarak kullanılan başka terimler: Sartre'dan 'angoisse (anguish) = büyük acı, keder, elem, 'a generalised uneasiness = genelleştirilmiş bir rahatsızlık' vb.

Angst kavramının 'yabancılaşma' ile, 'güç istenci' ile, 'intihar' ile, 'saçma' ile ilgisi açıktır.

Friedrich Nietzsche ve Martin Heidegger gibi nihilistler Kierkegaard'ın izinde yürüdüler. İnsanı hiçleştirmek, önemsiz ve değersiz kılmak sanki bilinmeyen bir özneden duydukları Korkuyu ortadan kaldırıyordu.

Yaşamı mutsuzluk, düşmüşlük, dünyaya fırlatılmışlık vb. olarak görmede, varoluşçuluk Hıristiyanlık ile tam bir anlaşma içindedir, ve yalnızca Protestan Kierkegaard değil ama Katolik Heidegger de aralarında olmak üzere pekçok varoluşçu aynı zamanda Tanrının varoluşunu da anlamsız görmeyi başarırlar.

Varoluş hiçbir öz tarafından belirlenmiyorsa, varoluşçu bütünüyle mantıksal olarak tüm felsefeyi, tüm bilimi, tüm dünyasal kurtuluş tasarlarını, tüm erekselliği, tüm değerleri, tüm törelliği, tüm anlamı yadsır, çünkü tümü de belirlenimi, özselliği, erekselliğ, kısaca şu ya da bu biçimi içindeki Usu varsayarlar.

Nihilizm kuşkuculuğun son vargısıdır. Modern Batı insanının yaralanmış, küçültülmüş bilinci onu hiçbir zaman özü ile tanıştırmamış olan deneyiminin, yaşantısının ürünü ve anlatımıdır, ve bu düşük perspektiften bakan Batılı düşünür hiçbir zaman felsefe ve bilgiye, anlam ve değere ulaşamaz.

Bu kuşatılmışlık, bu köşeye sıkıştırılmışlık çalışan insanın, düşünme şansı olmayan, kendini kendi doğası içinde tanıma şansı olmayan insanın modern yazgısı ile tutarlıdır. Varoluşçuluk tüm

kötümserliği ile modern kitle toplumunun ruhsal durumuna anlatım verir, ve kolayca duygudaşlığını kazanacağı genişçe bir bilinç alanı bulur. Usu eşit ölçüde reddeden pozitivizm duyunçsuzluğun eline oynar. Kurumsallaşmış / pozitif din ikiyüzlülüğün şaka olmadığını duyumsatır. Yalnızca özdekçilik böylesne özdeksel varoluşa eksiksiz bir dünyasallık, tensellik, bencillik tutkusu ile sarılır.

Varoluşçu ona Sevgiyi unutturan böylesine anlamsız bir toplumdan yüz çevirmede gene de insana ait bir soyluluk, bir değer gösterir.

Bügün Batıda akademik felsefecilik varoluşun ne denli hafife alınabileceğini göstermekle ilgilenir. Bu düzeye dek gizli bir varoluşçuluk kendini fenomenalizm, hermeneutik, pozitivizm, giderek materyalizm gibi sözde felsefelerin ortak noktaları olarak gösterir. Böyle kültürün durdurduğu ve küçülttüğü bilinçlere türe, gerçeklik, bilgi, özgürlük inanılması olanaksız idealler olarak, bu dünyaya ait olmayan düşlemler olarak görünür. Bu varoluş anlamsız olmalıdır. Ve bilgisiz, güzelliksiz, duygusuz. İnsan dünyaya fırlatılmış, kendinde-şeyi bilmeyen bir imbesil olmalıdır. Varoluşçuluğun nasıl düşük ruhlarda bir yankı kazanabildiğini anlamak güç değildir.

Kültür kendini ancak ona verili olanı dolaysızca alarak ve onu yeniden üreterek sürdürebilir. Bu kültürel süredurum yalnızca kendini yinelemekten oluşur ve törel eğitim bir alışkanlığın sürdürülmesine indirgenir. Varoluşun daha büyük olabileceği düşünülmez. Bu alt kültür, henüz insan gelişiminin yetersiz bir basamağında duran kültür kendi payına kuşkuculuğun, irrasyonalizmin, nihilizmin saçma öz-güvenini besler, insanlığın en düşük düşüncelerinin ciddiye alındığı yanılsamasını yaratır.

Geliştiriliyor.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Bertrand russell: misantropik fragmanlar

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar / Seçmeler

BERTRAND RUSSELL: MİSANTROPİK FRAGMANLAR
Aziz Yardımlı

“Felsefede bir analitik gelenek vardır—dünyanın doğası konusunda ve felsefi incelemenin doğası konusunda az çok örtük sayıltılardan bir küme—ki geçmişte oldukça gerilere dek götürülebilir—Hume’a, Hume’un ötesinde Locke’a, ve Locke’un ötesinde Hobbes’a. Yirminci yüzyıl felsefesinin ana özelliklerinden biri bu geleneğin on dokuzuncu yüzyılın çoğu boyunca süren bir sessizlik döneminden sonra yeniden doğuşu ya da yeniden dirilişidir.”

::

“There is an analytical tradition in philosophy—a set of more or less implicit assumptions about the nature of the world and about the nature of the philosophical inquiry—that can be traced far back into the past—to Hume, beyond Hume to Locke, and beyond Locke to Hobbes. One of the main features of twentieth century philosophy has been reemergence, or revival, of this tradition after a period of quiescence during most of the nineteenth century.”

A History of Western Philosophy V, Jones, W. T. (Analitik Geleneğin kökleri üzerine.)

Anglo-Saxon yazarlar Analitik ‘Felsefe’lerinden söz ederken onu da belirli bir felsefe türü olarak, başkalarının yanında eşit onur ve eşit değer ile durma hakkını taşıyan bir düşünce girişimi olarak görürler. Felsefenin bakış açısından durum başka türlü görünür ve burada felsefenin tinine bütünüyle aykırı bir banalite, bilimin saydam ve duru havasından bütünüyle başka bir düşünce kirliliği vardır. Herşeyden önce “analitik” nitelemesi bütünüyle ilgisizdir ve yerine pekala “sentetik” sözcüğü de geçirilebilir. İkinci olarak, Felsefe “gelenek” adı ile bağdaşacak en son şeydir. “Analitik Gelenek”te ilk akla gelen ad matematiği sözde mantıksal ama gerçekte simgesel temellere oturtma gibi tuhaf bir girişimi üstlenen Bertrand Russell’dır. Bir Felsefe Tarihinden başka herşeye benzeyen bir “felsefe tarihi” yazan Russell'ı Felsefe ile ilişkilendirmek, giderek felsefi olarak eleştirmek yakışıksız olacaktır. Onu başka bakımlardan karalamak için özel bir çaba ise kesinlikle gereksizdir. Bunu kendisi bütün yaşamı boyunca yapmıştır.

“Bertrand Russell 1921-70: The Ghost of Madness” Russell’ın Ray Monk tarafından yazılan son yaşamöykülerinden birinin başlığıdır.

Karakteri konusunda kitapta şunlar söylenir:

> *“Lucid prose and gallant attitudes conceal a dark mass of fear, aggression, snobbery and vanity. Russell was seldom honest, either with himself or others.” :: “Duru düzyazı ve yürekli tavırlar karanlık bir korku, saldırganlık ve kibir maskesini gizler. Russell kendine ya da başkalarına karşı seyrek olarak dürüst idi.”*

Yaşamının bir noktasında felsefeyi terk etmesinin nedeni sorulduğunda, “Because I discovered I preferred fucking” yanıtını verir. Bu yarı doğrudur. Doğrunun ikinci yarısının Wittgenstein’ın eleştirisi olduğu söylenir.

Glamour dergisi için evli bir erkek ile ilişkiye giren kadınlara öğütler veren bir yazıyı niçin yazdığı sorulduğunda, “I did it for $50” yanıtını verir.

Aynı kitapta Russell’dan şöyle bir alıntı daha yapılır:

> *‘It seems on the whole fair to regard negroes as on the average inferior to white men, although for work in the tropics they are indispensable, so that their extermination (apart from questions of humanity) would be highly undesirable.” :: “Bütününde negroları ortalama olarak beyaz insanlara karşı aşağı görmek doğru görünür, gerçi tropiklerde çalışmak için vazgeçilmez olduklarından yok edilmeleri (insanlık sorularından ayrı olarak) hiçbir biçimde istenebilir olmasa da.”*

Bu Russell’ın kolay anlaşılır, moronlar için bile hiçbir ikircim ya da belirsizlik içermeyecek duru anlatımlarından biridir. Bu aynı Russell toplumcudur. Hümanisttir. Özgürlük savaşçısıdır. İnsan hakları savunucusudur.

Russell ayrıca pasifisttir. Bir barış savaşçısıdır. Hiç olmazsa yazılarını okuyan hemen hemen herkes tarafından böyle tanınır. Aynı Russell 1945’ten sonra Sovyetler Birliği’nin Atom Bombasını

geliştirmesini önlemek için atom savaşı gözdağı verilmesini, ya da böyle bir savaşın edimsel olarak yapılmasını savundu: ‘‘Communism must be wiped out and world government must be established.’’ Daha sonra, Küba misil bunalımının arkasından görüşünü değiştirerek dünya barışı için başlıca tehlikenin Sovyetler Birliği değil ama ABD olduğunu ileri sürdü. Ve yine dört dörtlük bir pragmatist olduğunu gösterdi: ‘‘Better red than dead.’’

İnsanlığa değil ama Dünya Hükümeti dediği şeye daha büyük bir güveni vardı. Misantropik karakteri ile tutarlı olarak, barışın ancak zor yoluyla korunabileceğini düşünüyordu. Dünyadaki politik önderleri soykırımcılar olarak görürken, kendisi aynı düşünceleri savunmaktan geri kalmadı.

Russell'ın irrasyonalizmi onu kolayca varoluşçu vargılara da götürür:

> *‘‘Sometimes, in moments of horror, I have been tempted to doubt whether there is any reason to wish that such a creature as man should continue to exist.’’ :: ‘‘Zaman zaman, dehşet anlarında, böyle insan gibi bir yaratığın varolmayı sürdürmesini istemek için bir neden olup olmadığını düşünmeye itilirim.’’*
>
> *Bertrand Russell, Ray Monk, vol.2, p.353; Human Society in Ethics and Politics pp. 236-37 (1954).*

Bir misantrop olarak kendi çocuğunu davranışçı ruhbilimin ilkelerine göre yetiştirdi. Çocuk büyüdüğünde şizofreniye yenik düştü. Baba Russell oğlundan tüm şefkatini esirgedi ve onu bir ‘‘legal and medical problem’’ olarak gördü.

‘‘My Mental Development’’

The Philosophy of Bertrand Russell’da, yay. haz. P. A. Schlipp (New York, 1959), s. 11 12:

> *‘‘Çeşitli şeyler hem Kant’ı hem de Hegel’i terk etmeme neden oldu. ... [Hegel’in] matematik konusunda söylediği herşeyin bulanık saçmalıklar olduğunu düşündüm. Bradley’in ilişkilere karşı uslamlamalarına inanmamaya, ve monizmin mantıksal temeline güvenmemeye başladım. ‘Aşkınsal Estetiğin’ öznelliğinden hoşlanmadım. ... Moore başkaldırıda öncülüğü aldı, ve ben, bir esenlik duygusu ile, izledim. ... Bir hapisten kaçma duygusu ile, kendimize otun yeşil olduğunu, güneşin ve yıldızların hiç kimse onların bilincinde olmasa bile varolacaklarını düşünme, ve ayrıca Platonik ideaların çoğulcu bir zamansız dünyalarının da varolduğuna inanma iznini verdik. ... Matematik yalnızca diyalektikte bir evre değil, ama bütünüyle doğru olabilirdi.’’*

Bu satırlarda Russell'ın sözünü ettiği şeylerin pekçoğunun ne olduğu konusunda yüzeysel bir bilgisi bile yoktur ve aşağı yukarı her zaman olduğu gibi ele aldığı konularda donatımsızdır. Yalnızca ‘‘Aşkınsal Estetik’’ değil ama Kant'ın Eleştirel Felsefesinin bütünü özneldir, ve gene de, Russell'ı bir yana bırakırsak, felsefe tarihinde öznellik hiçbir zaman hoşlanma ya da hoşlanmama konusu edilmemiştir. Russell'ın hiçbir zaman simgelerin ötesinde anlamadığı Matematik Hegel'in diyalektiğinde bir evre değildir. 'Diyalektik' yalnızca olumlunun kendinde olumsuz olduğunu anlatmak için kullanılır ve kurgul yöntem olumsuzlamanın olumsuzlamasında mantıksal yapısını tamamlar. Güneşin ve yıldızların hiç kimse onların bilincinde olmasa bile varolacaklarını yadsıyan ‘‘felsefe’’ Russell'ın kendisinin adını koyduğu ‘‘bilimsel görgücülük’’ de aralarında olmak üzere genel olarak İngiliz Görgücülüğüdür. Russell'ın ustası olarak görmeye son vermediği David Hume'un ‘‘Us her zaman tutkuların kölesidir’’ sözlerini doğrulamak için çabaları boşa çıkmamış görünür.

‘‘Marriage and Morals’’ (1929):

> *‘‘In extreme cases there can be little doubt of the superiority of one race to another. ... It seems on the whole fair to regard negroes as on the average inferior to white men, although for work in the tropics they are indispensable, so that their extermination (apart from questions of humanity) would be highly*

undesirable" :: "Uç durumlarda bir ırkın bir başkasına üstünlüğünden çok az kuşku olabilir. ... Bütününde negroları ortalama olarak beyaz insanların altında görmek doğru görünür, gerçi tropiklerde çalışmak için vazgeçilmez olduklarından yokedilmeleri (insanlık sorularından ayrı olarak) hiçbir biçimde istenebilir olmasa da."

Bu Ray Monk tarafından da aktarılan pasajdır ('Bertrand Russell 1921-70: The Ghost of Madness'). Russell kitabın daha sonraki yayımlarında "It seems on the whole fair to ..." sözlerini "There is no reason to ..." olarak değiştirdi. Ama aynı kitaptaki "women are on the average stupider than men" sözlerinde herhangi bir değişiklik yapmadı.

"Bertrand Russell would not have wished to be called a saint of any description; but he was a great and good man." — A.J. Ayer, Bertrand Russell, NY: Viking Press, 1972.

Ateist Russell Niçin Dua Eder?

"Dinin bir eleştirmeni olmasına karşın, Bertrand Russell'ın yaşamöykücüsü Ray Monk onun bir keresinde San Zeno Mggiore'de (Verona) dizleri üzerinde Tanrıya dua ettiğini yazar. Eşeysel tutkularını denetlemeye çabalıyordu." :: "Despite being a critic of religion, Bertrand Russell's biographer, Ray Monk, writes that he once prayed on his knees to God in the San Zeno Maggiore, Verona. He was struggling to control his sexual passions." Russell şöyle yazar:

"I can't justify it, but it was a deep and sincere prayer – a prayer for strength to subdue my instincts." :: "Haklı gösteremem, ama derin ve içten bir dua idi – içgüdülerime boyun eğdirme gücü için bir dua."

"I find the human race hateful" :: "İnsan ırkını tiksindirici bulurum." Russell the Humanist

"…it is the human race that is vile. It is a disgrace to belong to it." :: "... alçak olan insan ırkıdır. Ona ait olmak utanç verici birşeydir."

Bertrand Russell, Ray Monk, vol. 1, p.490

"Something is gone wrong inside me. I find the human race hateful – affection seems dried up – it makes me very unhappy." :: "İçimde birşey yanlış gitti. İnsan ırkını iğrenç bulurum – sevgi kurumuş görünür – bu beni çok mutsuz ediyor."

Sovyetler Birliği üzerine

Russell özgürlük, törellik, ahlak kavramlarına da yaşamı boyunca yabancı kaldı. 1920'de Sovyetler Birliği'ni ziyaret etti ve Lenin ile karşılaştı. The Practice and Theory of Bolshevism başlıklı bir yazısında şunları belirtti:

"I believe that Communism is necessary to the world, and I believe ... Bolshevism deserves the gratitude and admiration of all the progressive part of mankind." :: "Komünizmin dünya için zorunlu olduğuna inanıyorum ve ... Bolşevizmin insanlığın tüm ilerici bölümünün minnettarlık ve hayranlığını hak ettiğine inanıyorum."

"A History of Western Philosophy" (Russell, 1945) üzerine yorumlar:

"He did it to make money, he wrote it fast. Bertrand Russell was a great philosopher but a dreadful historian."
– Edward Pols, Professor of Philosophy and William J. Kenan Professor of the Humanities Emeritus, Bowdoin College.

"A precious book ... a work that is in the highest degree pedagogical which stands above the

conflicts of parties and opinions.”

– Albert Einstein.

“... the worst that Mr. Russell has written. ... His treatment of ancient and medieval doctrines is nearly worthless.”

– Leo Roberts.

“A History of Western Philosophy errs consistently in this respect. Its author never seems to be able to make up his mind whether he is writing history or polemic. ... It is a misreading of history.”

– George Boas.

“History of Western Philosophy, a vulgar, but representative book.”

– George Steiner

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Comte, August

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Auguste Comte

Frederick Copleston

Klasik Pozitivizm (Olguculuk)

Klasik Pozitivizmin kurucusu Auguste Comte (1798-1857) en büyük dört Fransız felsefeci arasında sayılır. Düşünceleri için birincil esin kaynağı École Polytechnique’de öğretmeni olmuş olan Claude Henri de Rouvroy, Comte de Saint-Simon (1760-1825) oldu. Saint-Simon Fransız ve Amerikan devrimlerini savunan ve olgucu felsefenin ilkeleri ile uyum içinde toplumsal ve bilimsel ilerleme aracılığıyla işçinin payını yükseltecek toplumsal bir yeniden-örgütleniş arayan ileri bir toplumsal düşünürdü. Bir proleterya toplumu öngörüyordu ki orada herkes insanlığın yararı uğruna çalışacaktı. Bu hedef dünyasal erkin soyluluktan ve askeri sınıftan üreten sınıfa aktarılması yoluyla yaşama geçirilecekti.

COMTE’UN POZİTİVİZMİ

Böyle bir eğitim arkatasarı ile, Comte toplumu tüm sınıflar uğruna yeniden düzenlemek için Pozitivizm dizgesini geliştirmeye girişti: Dizgesinin uluslararası barışı güvenceye alacağına ve ekonomik anlaşmazlığı önleyeceğine inanıyordu. Toplumun esenliği bilimsel bilgi üzerine bağımlı olacaktı. Tanrıbilimin yeri pozitif bilim tarafından alınacak ve bir “İnsanlık Dini” dinsel kastların ve mezhepciliğin yerini alacaktı. Comte’un hedefi pozitif felsefenin “büyük erk” ile, eş deyişle, proleterya ile evliliği idi.

Üç Evre İlkesi. Hegel ve başka felsefeciler gibi, Comte da “toplum tarihinin doğal yasası”nı aradı ve toplumun yasalar tarafından yönetildiğine inandı. Görüşleri ve ortaya sürdüğü ilkeleri ona toplumbilimin kurucusu sanını kazandırdı. İnsanın tarihsel, bireysel ve toplumsal olarak açınmakta olan anlıksal gelişimine dikkati çekiyordu. İnsanın anlıksal gelişiminin yükselmekte olan üç önemli evreden geçtiğini ileri sürdü: (1) tanrıbilimsel evre, (2) metafiziksel evre ve (3) pozitif evre.

Tanrıbilimsel evrede insanın düşünmesi başlıca insanbiçimcilik tarafından karakterize edilir, çünkü insansal nitelikler doğal nesnelere ve Tanrıya, eş deyişle insansal olmayan şeylere yüklenir. İnsan fetişizme, animizme (dirimsiz nesnelere ruh yükleme) ve tinlere ya da hayaletlere inanmaya

yatkındı; doğal fenomenleri tinsel kuvvetlerin denetimi altında olarak açıklamaya çalıştı ve her biri kendi tikel alanında en yüksek olan (örneğin ölüm tanrısı herhangi bir kimsenin yaşaması ya da ölmesi konusunda karar verir) bir tanrılar çokluğunu kabul ederek çoktanrıcı inancı benimsedi. Comte insanın tanrıbilimsel evre boyunca ilerlerken en sonunda daha yüksek bir gelişim düzeyine ulaştığını ve doğadaki tüm süreçleri denetleyen tek bir Tanrıya inancı, tektanrıcılığı kabul ettiğini düşündü.

Anlıksal gelişiminin ikinci evresinde, metafiziksel evrede, insan doğal fenomenlerin kaynakları ve açıklamaları olarak tinlere inancından vaz geçer ve yerçekimi gibi kişisel-olmayan kuvvetlere ya da neden-ve-etki ya da varlık-ve-öz ilişkileri konusundaki kuramlara duyulan yeni bir inancı benimser. İnsanın anlıksal gelişiminin bu evresindeki öncü düşünürler Kant'ın tüm fenomenal deneyimi aşan bir enson temel olarak gördüğü kendilerinde-şeylerinin olgusallığına duyulan bir inanca sarılırlar.

İlerlemesinin üçüncü ve son evresinde, pozitif evrede, insan fenomenlerin arkasındaki olanaklı güçlere ya da özlere (enson olgusallığa) ilişkin kuramlar içeren metafiziksel açıklamalardan vazgeçer. Kendini pozitif bilgiye sınırlayarak saptanan olgular konusunda tam bir güven duygusu geliştirir, çünkü bunlar tanıtlanabilir koşullar altında duran belirli verilerdirler ve deneysel olarak doğrulanabilir yasaları türetme olanağı veren olgusal bir kaynak oluştururlar.

Bilimsel Pozitivizmin İlkeleri. Comte'un Pozitivizmi önemli bir bakımdan Hume'un Fenomenalizmi ile anlaşma içindedir: her ikisi de metafiziksel nedenlerin ya da tözlerin olgusal olmadıklarını, yalnızca duyu fenomenlerinin olgularının varolduklarını bildirir. Tüm bilgi görelidir; bu göreli gerçeklik ilkesinden başka hiçbirşey saltık değildir. Comte'a göre "genel olgular," ya da bizim oluşların kurallılıklarını betimleyen "yasalar" dediğimiz şeyler olayların biricik geçerli bilimsel açıklamalarını ve bize kılgısal yararlar sağlayabilecek biricik bilgi türünü verirler. Pozitivizm için olgusal ya da pekin herhangi birşey ayrıca yararlı da olmak zorundadır.

Comte bireysel bilimleri karmaşıklık düzenlerine göre en yalından en karmaşığa doğru sıralamanın olanaklı olduğuna, ve karmaşık bilimlerin daha yalın olanlara bağımlı olduklarının görüleceğine ve daha karmaşık bilimlerin onlarla ilgili daha yalın bilimlerden daha geç ortaya çıkacaklarına inanıyordu. Bu temelde bilimlerin bir hiyerarşisini oluşturdu: Matematik, gökbilim, fizik, kimya, yaşambilim (ki ruhbilimi de kapsar) ve toplumbilim. Bu sonuncusu en karmaşık olan bilimdi ve anlaşılması önceki bilimlerin anlaşılmaları üzerine bağımlıydı. Bilimler karmaşıklaştıkları ölçüde olumlu evreye daha çok yaklaşıyorlardı.

Comte her bilimin kendi yönetici yasaları olduğunu belirtti, öyle ki söz gelimi toplumbilim yasaları kimya yasalarına indirgenemezdi. Her bir bilim kendine özgü fenomenler türünü ve kendi nesnesini ele alır. Özdekçiliği olanaksız bir öğreti olarak gördü, çünkü yaşam bilimlerinden hiç birinin fiziksel bilimlerin terimlerinde anlaşılamayacağını kabul ediyordu. Yaşambilimsel evrimin insan soyunun karakterini sürekli olarak değiştirmeyen dışsal özellik ya da karakteristiklere sınırlı olması zemininde Comte Lamarck'ın önsavını yadsıdı.

Comte'un Hümanizmi. Daha sonra Pozitif Politika'sının (1851-54) ilk cildi olarak yayımlanacak olan Genel Bir Pozitivizm Görüşü (1848) başlıklı çalışmasında Comte insan gelişiminin tanrıbilimsel evresine yüklemiş olduğu düşünceleri açımlamış görünür. Gene de buna bir sınırlama getirerek hiçbir zaman bir Tanrıya inancı kabul etmemiş, ama bunun yerine Tanrının İnsanlık (ya da kendi terimiyle, Büyük Varlık, le Grand Etre) olduğu kuramı üzerine dayalı bir Dinsel İnsancılığı yeğlemiş olduğunu belirtmiştir.

(Yakob Melekle boğuşuyor.) Derin Fransız pozitivist düşünürü Comte nihilistlerin yarattığı anlam

sorununa temelden bir çözüm olarak insanlığa yeni bir din önerdi.

Her birimiz, diyordu Comte, yalnızca dinimizi ve Tanrımızı değil ama ölümsüzlüğümüzü de insanlığın bütününde bulacağız. Birey ölür ama insanlık yaşamayı sürdürür. Ölümsüzlüğe erişmemiz için anımsanmaya değecek bir yolda yaşayarak bizi izleyecek olanların anılarında yaşamamız zorunludur. Bir kimsenin iyi etkisi ondan sonra da sürecek ve yaşayan insanlığın parçası olacaktır.

Tapınmamız da insanlığa adanmalıdır. İlahilerimiz en yüksek tapınma nesnesine, her yaştan tüm soylu ruhların bileşimi olan bir insanlığa söylenmelidir. Azizlerimiz insanlığa önemli hizmetlerde bulunmuş olanlardır. Bu insanlar esin kaynağımız olmuşlardır ve onları anılarda saklamakla yükümlüyüz. Comte giderek her ay insanlığa büyük hizmetlerde bulunmuş olan bir kişinin adına kutlanacak günü belirten Pozitivist bir takvim bile önerdi. Comte'un İnsancılık dininde, azizleri ve kadınların konumlarını ilgilendiren öğretilerinde olduğu gibi, Roma Katolikliğinden izler vardır. Önerdiği toplumsal ve dinsel reformlar "duygusal ilke" yoluyla, insan duygusu tarafından yaratılan idealler yoluyla yaşama geçirilecekti. Comte bir zamanlar anlığın duygu üzerindeki birincilliğini öğretmiş, ama daha sonra yüreğin her zaman başat etki olması gerektiği vargısına ulaşarak üçlü bir ilke formüle etmişti: 'L'amour pour principe, l'ordre pour base, le progrës pour but' (İlke için sevgi, temel için düzen, erek için ilerleme).

[SAHAKIAN: FELSEFE TARİHİ: 13. KLASİK OLGUCULUK: COMTE'UN OLGUCULUĞU]
Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

2

Comte

Herbert Marcuse

Comte toplumsal kuramı negatif felsefe ile bağıntısından koparark pozitivizmin yörüngesine yerleştirdi. Aynı zamanda politik ekonomiyi toplumsal kuramın kökü olarak bir yana bıraktı ve toplumu bağımsız bir bilimin, toplumbilimin nesnesi yaptı. Her iki adım karşılıklı olarak bağıntılıdır: Toplumbilim felsefi eleştirinin aşkın bakış açısını yadsıyarak bir bilim oldu. Toplum şimdi az çok genel yasalar tarafından yönetilen olguların az çok belirli bir karmaşası olarak alınıyordu—bilimsel araştırmanın herhangi başka bir alanı gibi irdelenecek bir alan olarak. Bu alanı açıklayan kavramlar onu oluşturan olgulardan türetilecekler, ama bu arada felsefi kavramların daha geniş kapsamlı imlemleri dışlanacaktı. 'Pozitif' terimi felsefi bir kuramdan bilimsel bir kurama bu dönüşümü belirten tartışmalı bir terimdi. Hiç kuşkusuz, birincil yapıtının başlığının belirttiği gibi, Comte herşeyi kapsayan bir felsefe geliştirmeyi istiyordu; ama kolayca görüldüğü gibi pozitivizmin bağlamında düşünüldüğünde felsefe daha önce taşımış olduğu anlamdan bütünüyle başka bir anlama gelir, giderek ondan öylesine uzaklaşır ki, kendi gerçek içeriğini yadsır. 'Philosophie positive,' son çözümlemede, in adjecto bir çelişki demektir. Karşı çıkalamaz bir geçeği izleyen uyumlu bir ilerleme dizgesinin içerisinde düzenlenmiş tüm görgül bilginin bireşimine göndermede bulunur. Toplumsal olgusallıklara tüm karşıtçılık felsefi tartışmadan silinir.

[Maden ocağında çalıştırılan çocuklar, ABD, 20'nci yüzyıl başları.]

Comte pozitivist ve felsefi kuramlar arasındaki zıtlığı şöyle özetler: Pozitif toplumbilim aşkınsal yanılsamalarla ilgilenmek yerine olguların incelenmesiyle, boş düşünceler yerine yararlı bilgiyle, kuşku ve kararsızlık yerine pekinlikle, olumsuzlama ve yoketme yerine örgütlemeyle ilgilenecektir.1 Tüm bu durumlarda, yeni toplumbilim kendisini varolan toplumsal düzenin

olgularına bağlayacak ve, gerçi düzeltme ve geliştirme gereksinimini yadsımayacak olsa da, bu düzeni devirme ya da olumsuzlamaya yönelik tüm devimleri dışlayacaktır. Bir sonuç olarak, olumlu toplumbilimin kavramsal ilgisi savunmacı ve aklayıcı olacaktır.

Bunun tüm pozitivist devimler açısından doğru olduğu söylenemez. Modern felsefenin başlangıcında, ve yine on sekizinci yüzyılda, pozitivizm militan ve devrimciydi. Olgulara başvurusu o zaman ancien régimein ideolojik desteği olan dinsel ve metafiziksel düşünceler üzerine doğrudan bir saldırıya denk düşüyordu. Tarihe pozitivist yaklaşım o sıralar insanın toplumsal ve politik yaşam biçimlerini değiştirme hakkının usun doğası ve ilerlemesi ile uyum içinde olduğu olgusunun olumlu bir tanıtı olarak geliştirildi. Yine, doğrulamanın temeli olarak duyusal algı ilkesi Fransız Aydınlanma filozofları tarafından yürürlükteki saltıkçı dizgeyi kınamak için kullanıldı. İnanıyorlardı ki duyular gerçeklik organonu olduğu için ve duyuların doyumu insan eyleminin asıl güdüsü olduğu için, insanın özdeksel mutluluğunun gelişmesi kendisine hükümet ve toplumun hizmet etmeleri gereken gerçek erekti. Verili hükümet ve toplum biçimi bu erek ile açıkça çelişiyorlardı; son çözümlemede, Aydınlanmanın pozitivistlerinin başvurdukları 'olgu' buydu. Derlenip toparlanmış bir bilimi değil ama toplumsal ve politik bir kılgıyı amaçlıyorlar, insan kılgısını verili toplumsal düzeni aşan bir gerçeklik ölçünü ile sınıyor olmaları gibi doğru bir anlamda ussalcılar olarak kalıyorlardı—bir ölçün ki, hiç kuşkusuz henüz bir olgu olarak değil ama bir hedef olarak varolan bir toplumsal düzenleniş tarafından temsil ediliyordu. Gördükleri 'gerçeklik,' özgür bireylere yeteneklerini kullanabilme ve gereksinimlerini karşılayabilme olanağını verecek bir toplum, varolan herhangi bir olgu ya da olgulardan türetilmiyor ama onlara baskıcı bir toplumsal ve politik dizgeyi gösteren tarihsel durumun felsefi bir çözümlemesinden sonuçlanıyordu. Aydınlanma usun dünyayı yönetebileceğini ve insanların özgürleşmiş bilgileri ve sığaları temelinde davranabilseler eskimiş yaşam biçimlerini değiştirebileceklerini ileri sürüyordu.

[Modern Avrupa'nın reform ve devrim gereksinimi hiç kuşkusuz yalnızca birkaç ideoloğun sapıklığının anlatımı değil ama bir hak, türe, ve insanlık sorunuydu. İngiliz sanatçısı William Hogart henüz bir aristokrat-serf kutuplaşması altında ezilen geleneksel 18'inci yüzyıl toplumunun yaşamının dehşet verici yanlarını belgeledi. William Hogarth burada Beer Street adlı çiziminde doğmakta olan modern burjuva sınıfının sokak yaşamını yansıtıyor.]

Comte'un pozitif felsefesi ussalcılığın bu 'negatif' eğilimlerini dengeleyecek bir toplumsal kuramın genel çerçevesini ortaya serer. Bu felsefe orta-sınıf toplumunun ideolojik bir savunusuna varır, ve dahası, yetkeciliğin felsefi bir aklanışının tohumlarını taşır. Pozitif felsefenin daha sonra liberalizmin çöküşünü bildirmiş olan yetkeci ideolojiyi nitelendiren usdışılık ile bağıntısı Comte'un yazılarında bütünüyle açıktır. Düşüncenin dolaysız deneyime zincirlenmesi Comte'un deneyim alanını sürekli genişletmesi ile elele gider, öyle ki deneyim bilimsel gözlem alanına sınırlı olmaya son verir ve ayrıca çeşitli duyusal-üstü güç tiplerini de ileri sürer. Gerçekte, Comte'un pozitivizminin sonucu gelişmiş bir adlar, simgeler ve imler kültü ile dinsel bir dizge olarak ortaya çıkar. Kendisi 'pozitif bir yetke kuramı' açımladı ve bir kör izleyiciler bölüngüsünün yetkeci önderi oldu. Pozitif felsefede usun karalanmasının ilk sonucu buydu.

Gerçekliğin insana dışsal bir kaynaktan verilmediği ama düşünce ve olgusallık, kuram ve kılgı arasındaki etkileşim sürecinde köken bulduğu görüşü idealizmin temel kanısı olmuştu. Düşüncenin işlevi yalnızca olguları toplamak, kavramak ve düzenlemek değil ama ayrıca böyle bir etkinliğe onu olanaklı kılan ve böylece olgulara a priori olan bir niteliği katmaktı. Öyleyse, insan dünyasının önemli bir kesimi, idealistlere göre, gözlem tarafından doğrulanamayacak öğelerden oluşuyordu. Pozitivizm bu öğretiyi tanımadı ve yavaşça düşüncenin özgür kendiliğindenliğinin yerine başat

olarak alıcı işlevleri geçirdi. Bu salt bir bilgikuramı sorunu değildi. İdealistik us düşüncesi, anımsıyoruz ki, özünlü olarak özgürlük düşüncesi ile bağıntılıydı ve toplum üzerinde egemen olan herhangi bir doğal zorunluk kavramının karşısında duruyordu. Pozitif felsefe bunun yerine toplumun incelenmesini doğanın incelenmesi ile eşitleme eğilimindeydi, öyle ki doğal bilim, özellikle yaşambilim, toplumsal kuramın ilkörneği oluyordu. Toplumsal inceleme geçerlilikleri fiziksel yasaların geçerliliklerine andırımlı toplumsal yasaları arayan bir bilim olacaktı. Toplumsal kılgı, özellikle toplumsal dizgeyi değiştirme sorunu, böylelikle değişmez bir katılık tarafından boğuldu. Toplum doğal bir zorunlukla devinen ussal yasalar tarafından yönetiliyor olarak görüldü. Bu konum eytişimsel toplum kuramı tarafından savunulan görüşle, toplumun sözcüğün tam anlamıyla doğal yasalar tarafından yönetildiği için usdışı olduğu düşüncesiyle doğrudan çelişiyordu.

'Fiziksel yasaların değişmezliğine ilişkin genel inak' Comte tarafından pozitivizmin 'gerçek tini' olarak adlandırılır.2 Bu inancı toplumsal kurama uygulamayı önerir ve böylelikle onu tanrıbilim ve metafizikten kurtararmayı ve ona bir bilim konumunu vermeyi amaçlar. 'Tanrıbilimsel ve metafiziksel felsefeler bugün toplumsal inceleme dizgesinden başka hiçbir yerde yürürlükte değildirler. Bu son sığınaktan da kovulmalıdırlar. Bunu yerine getirecek olan anlayış herşeyden önce toplumsal devimi bir tür istenç tarafından yönetiliyor olmak yerine zorunlu olarak değişmez fiziksel yasaların altında duruyor olarak gören anlayış olacaktır.'3 Metafiziğin pozitivist yadsınışına böylece insanın kendi toplumsal kurumlarını ussal istenci ile uyum içinde değiştirme ve yeniden örgütleme isteminin bir yadsınışı eşlik ediyordu. Bu Comte'un pozitivizminin Bonald ve De Maistre tarafından desteklenen özgün karşı-devrim felsefeleri ile paylaştığı öğedir. Bonald 'dinsel ya da politik bir topluma bir anayasa vermenin ancak bir cisme ağırlık ya da özdeğe uzam verilebilmesi denli olanaklı olduğunu' ve insanın karışmasının ancak toplumun 'doğal oluşumuna' ulaşmasının önüne geçtiğini tanıtlamayı istiyordu.4 De Maistre 'insan usunun, ya da felsefe denilen şeyin, devletlerin ya da bireylerin mutluluğuna hiçbirşey katmadığını,'5 'yaratmanın insan yeteneklerinin ötesinde olduğunu,'6 ve usunun 'yalnızca yaratma için değil ama herhangi bir dinsel ya da politik birlikteliği korumak için bile bütünüyle etkisiz olduğunu'7 göstermeyi istiyordu. 'Devrimci tin' başka bir öğretinin, toplumun insan istencinin boyun eğmesi gereken değişmez bir doğal düzene iye olduğu kanısının yayılmasıyla durdurulacaktı.

Comte toplumbilime ayrıca bu sözü edilen öğretiyi 'tüm politik eylemin genel sınırlarını' saptamanın bir aracı olarak güvenilir kılma görevini de yükledi.8 Toplumda değişmez yasaların bulunduğu ilkesini kabul etmek insanları sıkıdüzen için ve varolan düzene boyuneğiş için hazırlayacak ve ona 'teslim oluşlarını' çabuklaştıracaktır. 'Teslim olma' Comte'un yazılarında doğrudan doğruya değişmez toplumsal yasalara onaydan türeyen bir kilit taşıdır. 'Gerçek teslimiyet, eş deyişle, zorunlu kötülüklere kararlı olarak ve hiçbir karşılık beklemeksizin dayanma yatkınlığı, ancak doğal fenomenler türlülüğünü yöneten değişmez yasalar için derin bir duygudan doğabilir.'9 Comte'un savunduğu 'pozitif' politika ona göre bir 'bilgece yasama' geliştirerek 'doğasının kendisinden ötürü kamu düzenini sağlamlaştırma' eğiliminde olacaktır, üstelik düzeltilemez politik kötülükler söz konusu olduğu zaman bile.10

[İngiliz sanatçısı William Hogart 18'inci yüzyıl İngiltere toplumunun yaşamını belgeledi. Buradaki Gin Lane gibi çizimlerinde Londra'nın en yoksul kesimlerinden sahneler gösterir.]

Teslimiyetin hangi toplumsal kümelerden ve amaçlardan yana ileri sürüldüğü konusunda hiçbir kuşkuya yer yoktur. Geçmişte kendini yürürlükteki yetkenin sürdürülmesi ve çıkar çevrelerinin tüm devrimci saldırılardan korunması için kullanılmak üzere böylesine güçlü ve açık olarak ortaya

sürmüş bir başka felsefe daha bulmak güçtür. Comte pozitivizm için propagandasına gerçek bilimin 'her gerçek düzenin vazgeçilmez temeli olan anlıksal düzeni sürekli olarak kurmak ve sağlamlaştırmak'tan başka hiçbir genel amacı olmadığını bildirerek başlar.11 Bilimde düzen ve toplumda düzen bölünmez bir bütüne kaynaşırlar. Enson hedef bu toplumsal düzeni aklamak ve sağlamlaştırmaktır. Pozitif felsefe 'arı devrimci ilkelerin anarşik güçleri' ile çarpışabilecek biricik silahtır; yalnızca o 'yürürlükteki devrimci öğretiyi soğurmayı' başarabilir.12 'La cause de l'ordre,' bundan başka, daha da büyük yararlar getirecektir. Pozitif politika kendiliğinden 'kamu oyu tarafından varolan çeşitli güçlere ... ve bunların tüm temsilcilerine yöneltilen büyük ölçüde abartılmış dikkati saptırma ...' eğilimini gösterecektir.13 Bu sapmanın sonucu tüm toplumsal çabayı birincil olarak 'ahlaksal' bir yenilenme üzerinde yoğunlaştırmak olacaktır. Comte sık sık toplumsal kuram ve kılgıda 'salt özdeksel kaygıların baskınlığına' eşlik eden 'ciddi ve gözdağı verici tehlikeleri' vurgular.14 Onun toplumbiliminin en iç çıkarları Hegel'in idealizminden çok daha keskin bir biçimde karşı-özdekçidirler. 'Bugün başlıca toplumsal güçlükler özsel olarak politik değil ama ahlaksal güçlüklerdir,' ve çözümleri kurumlarda olmaktan çok 'görüşlerde ve ahlakta' bir değişimi gerektirir. Buna göre pozitivizm 'politik ajitasyonu' en sonunda 'sağlıklı bir tarih anlayışı ile bağdaşmayan' köktenci eğilimleri bastıracak 'felsefi bir kavgaya dönüştürmede' yardımcı olmaya çağrılır.15 Yeni felsefi devim uygun bir süre içinde insanlara toplumsal düzenlerinin hiç kimsenin ceza görmeksizin çiğneyemiyeceği ilksiz sonsuz yasalar altında durduğunu öğretecektir. Bu yasalara göre tüm hükümet biçimleri 'geçici'dirler,—ki kendilerini insanlığın direnilmez ilerlemesine acısızca uyarlıyacak oldukları anlamına gelir. Böyle koşullar altında devrim anlamsızdır.

Toplumu yöneten 'geçici güçler' Comte'a göre hiç kuşkusuz göreceklerdir ki, 'insanlara, düşüncelerinin şimdiki durumunda, hiçbir politik değişimin gerçek bir önemi olmadığı duygusunu aşılayabilmenin biricik aracı olan olumlu politik bilim'in etkisi yoluyla güvenlikleri etkili bir biçimde artamaktadır.16 Yeryüzünün efendileri ayrıca öğreneceklerdir ki pozitivizm 'tüm erki kim olurlarsa olsunlar bu erke iye olanların ellerinde sağlamlaştırma' eğilimindedir.'17 Comte daha da açık sözlü bile olabilir. Yürürlükteki mülkiyet düzenine karşı yöneltilmiş 'tuhaf ve aşırı tehlikeli' kuram ve çabaları kınar. Bunlar 'saçma bir Ütopya' yaratırlar.18 Hiç kuşkusuz, alt sınıfların koşullarını geliştirmek zorunludur, ama bu sınıf engellerini dağıtmaksızın ve 'vazgeçilmez ekonomik düzeni rahatsız etmeksizin' yapılmalıdır.19 Bu noktada da pozitivizm kendi için bir güvenilirlik kanıtı sunar. 'Egemen sınıfları tüm anarşik yayılma karşısında korumak'20 ve kitleyi uygun bir biçimde ele almanın yolunu gösterme sözünü verir. 'Pozitif' teriminin felsefesindeki anlamını açıklarken, Comte felsefesinin doğasının kendisinde 'yoketmeye değil ama örgütlemeye yazgılanmış' ve hiçbir zaman 'saltık bir olumsuzlama ileri sürmeyecek' olduğunu bildirerek, kendini cause de l'ordreye salık vermesinin nedenlerini özetler.21

Comte'un toplumbiliminin toplumsal ve politik rolüne oldukça uzun bir yer ayırmamızın nedeni pozitivizmin daha sonraki gelişiminin toplumsal ve yöntembilimsel ilkeler arasındaki güçlü bağıntıyı bütünüyle ortadan kaldırmış olmasıdır. Soruyu şimdi soruyoruz: İlkelerinden hangisi pozitif felsefeyi varolan düzenin yeterli koruyucusu ve savunucusu yapmaktadır? Aydınlanmanın pozitivist tini ve sonraki pozitivist görüşler arasında gördüğümüz karşıtlığı saptarken,22 daha önce pozitivizmin metafiziği yadsımasına ve 'imgelemin gözleme altgüdümlü kılınmasına' değinmiş23 ve bunların verili olana boyun eğme yönündeki bir eğilimi simgelediklerini göstermiştik. Tüm bilimsel kavramlar olgulara altgüdümlü kılınacaklardı. Birinciler yalnızca ikinciler arasındaki olgusal bağıntıları belirtik kılacaklardı. Olgular ve bağıntıları doğal olduğu gibi toplumsal fenomenleri de kapsayan katı bir düzeni temsil ediyorlardı. Pozitivist bilimin ortaya çıkardığı ve onu görgücülükten

ayırdeden yasalar ayrıca yeni bir düzen kurma gereksinimini yadsımak için yürürlükteki düzeni bir temel olarak onaylamaları anlamında da pozitiftiler. Reform ve değişimi dışlamaları söz konusu değildi, tersine, ilerleme düşüncesi Comte'un toplumbiliminde büyük bir yer kaplıyordu: ama ilerleme yasaları verili düzenin düzeneğinin bir parçasıydılar, öyle ki bu düzen ilkin yok edilmesi gerekmeksizin pürüzsüzce daha yüksek bir evreye ilerliyordu.

Comte bu sonuca varmada pek güçlük çekmedi, çünkü tarihsel gelişimin değişik evrelerini toplumsal bir sürecin olmaktan çok 'felsefi bir devimin' evreleri olarak görüyordu. Comte'un üç evre yasası bunu oldukça açık olarak örnekler. Tarih, der, ilkin tanrıbilimsel egemenliğin, sonra metafiziksel egemenliğin ve son olarak da pozitivist egemenliğin kaçınılmaz yolunu tutar. Ancien régimein çoktandır yıkılmış ve orta sınıfın çoktandır toplumsal ve ekonomik gücünü sağlamlaştırmış olduğu bir zamanda bu anlayış Comte'un kendini ancien régimee karşı yürekli bir savaşçı olarak göstermesine olanak verdi. Comte ancien régimei birincil olarak bilimdeki tanrıbilimsel ve metafiziksel düşüncelerin bir kalıntısı üzerine dayanıyor olarak yorumluyordu.

Kurgu yerine gözlem, Comte'un toplumbiliminde, vurgunun düzendeki bir bozukluk yerine düzen üzerine getirilmesi demektir; özgür eylem yerine doğal yasaların yetkesi, düzensizlik yerine birleşme demektir. Comte'un pozitivizmine öylesine temel olan düzen düşüncesi yöntembilimsel anlamında olduğu gibi toplumsal anlamında da totaliter bir içerik taşır. Yöntembilimsel vurgu birleşmiş bir bilim üzerine getiriliyordu—pozitivizmin yakın zamanlardaki gelişmelerinde başat olan o aynı düşünce. Comte felsefesini 'evrensel olarak tanınmış ilkelerin' bir dizgesi üzerine kurmak istiyordu—ilkeler ki, enson geçerliliklerini yalnızca 'kamu istencinin onları özgür bir tartışmanın sonucu olarak doğrulaması tarafından ortaya çıkarılan gönüllü onay'dan alacaklardı.24 'Kamu,' tıpkı yeni-pozitivizmde olduğu gibi, kendini bilgi ve eğitim için zorunlu donatımları olan bilim adamlarının bir forumu olarak gösterir. Toplumsal sorular, karışık doğalarından ötürü, 'küçük bir seçkin aydınlar kümesi' tarafından ele alınmalıdır.25 Bu yolda, herkes için büyük önemi olan en dirimsel sorunlar toplumsal savaşım alanından çekilir ve özelleşmiş bir bilimsel inceleme alanında araştırılmak üzere şişelenirler. Birleşme bu doğrultudaki çabaları er geç 'sürekli ve kesin bir anlıksal birlik durumu' yaratacak olan bilimadamları arasındaki bir anlaşma sorunudur. Bilimlerin tümü aynı potaya dökülecek ve düzenli bir şemada kaynaşacaklardır. Tüm kavramlar 'bir ve aynı temel yöntem'in sınaması altına alınacaklardır, ta ki sonunda 'ussal bir tekbiçimli yasalar dizisi' içinde düzenlenmiş olarak ortaya çıkıncaya dek.26 Pozitivizm böylece 'kavramlarımızın bütününü dizgeselleştirecektir.'27

Pozitivist düzen düşüncesi eytişimsel yasalar kümesinden bütünüyle ayrı bir yasalar kümesine göndermede bulunur. Bu ikinciler özsel olarak pozitifken ve kararlı bir düzen oluşturlarken, birinciler ise özsel olarak negatif ve kararlılığı yokedicidirler. İkinciler toplumu doğal bir uyum alanı olarak görürken birinciler onu bir karşıtlıklar dizgesi olarak görürler. 'Doğal yasalar kavramı hemen karşılık düşen bir kendiliğinden düzen düşüncesini gerektirir ki, eşliğinde her zaman bir uyum kavramı bulunur.'28 Pozitivist toplumbilim temel olarak 'toplumsal statik'tir, ve böylece toplumdaki çeşitli varoluşsal koşullar arasında gerçek ve sürekli bir uyumun bulunduğunu ileri süren pozitivist öğretiyle bütününde anlaşır.29 Uyum yürürlüktedir, ve yürürlükte olduğu için, yapılacak şey 'düzeni düşünmektir, uygun bir biçimde düzeltebilme amacıyla, ama hiçbir zaman ve hiçbir yerde onu yaratmak için değil.'30

Comte'un toplumsal statik yasalarının daha yakından bir incelenişi saşkınlık yaratıcı soyutluk ve yoksulluklarını açığa serer. Bunlar iki önerme çevresinde özeklenirler. İlkin, insanların mutlulukları için çalışmaları gerekir; ikincisi, tüm toplumsal eylemler insanların karşı çıkılamaz bir yolda bencil

çıkarlar tarafından güdüldüklerini gösterir. Pozitivist politik bilimin birincil görevi yapılacak değişik iş türleri ile öz-çıkarın ortak yarar için beceriyle kullanımı arasındaki doğru dengeyi saptamaktır. Bu bağlamda Comte güçlü yetke için gereksinimi vurgular. 'Anlıksal düzende, özdeksel düzende olduğundan daha az olmamak üzere, insanlar herşeyden önce sürekli etkinliklerini onların kendiliğinden çabalarını toparlayarak ve saptayarak destekleyebilecek yüksek bir yönlendirici el için vazgeçilmez bir gereksinim duyarlar.'31 Pozitivizm dünyada insan ilerlemesinin son evresinde başat konumuna ulaştığı zaman, şimdiye dek varolan yetke biçimlerini değiştirir, ama hiçbir biçimde yetkenin kendisini ortadan kaldırmaz. Comte bir 'pozitif yetke kuramı' özetler,32 tüm etkinliği bireysel istençlerin onayı üzerine dayanan bir toplum tasarlar. Bununla birlikte, bu tablonun liberalist tonu gölgelenir. Pozitivist felsefenin kurucusu boyun-eğme ve önderlik üzerine övgüler yağdırırken, teslimiyet içgüdüsü utku kazanır. 'Bilgeler ve değerli önderler tarafından davranışlarımızın genel olarak yönlendirilmesinin baskıcı sorumluluğundan uygun bir biçimde kurtarılmanın ... mutluluğunu yaşarken boyun eğmek ne tatlıdır.'33

Güçlü bir kolun sığınağı altında mutluluk—bugünün Faşist toplumlarının özelliğine öylesine yakın bir tutum—pozitivist pekinlik idealine eklemlenir. Herşeyden güçlü bir yetkeye boyun eğiş en yüksek güvenlik düzeyini sağlar. Kuram ve kılgının eksiksiz pekinliği, Comte için, pozitivist yöntemin temel kazanımlarından biridir.

Pekinlik düşüncesi hiç kuşkusuz pozitivist felsefe ile ortaya çıkmış değildir, tersine, Descartes'tan bu yana, ussalcılığın güçlü bir özelliği olmuştu. Bununla birlikte, pozitivizm terimin anlam ve işlevini yeniden yorumladı. Belirttiğimiz gibi, ussalcılık kuramsal ve kılgısal pekinliğin zemininin düşünen öznenin özgürlüğü olduğunu ileri sürüyordu. Bu temel üzerinde öyle bir evren kurdu ki tam anlamıyla bireyin anlıksal ve kılgısal gücünün egemenliği altında olduğu düzeye dek ussaldı. Gerçeklik özneden kaynaklanıyor ve hangi nesnel biçimi alırsa alsın üzerinde öznellik damgasını taşıyordu. Dünya öznenin ussal özerkliği ile uyumlu olduğu düzeyde gerçekti.

Pozitivizm pekinliğin kaynağını düşünce öznesinden algı öznesine kaydırır. Bilimsel gözlem burada pekinliği sağlayan şeydir. Düşüncenin kendiliğinden işlevleri gerilerken alıcı ve edilgin işlevleri başatlık kazanır.

[Maden ocağında çalıştırılan çocuklar, İngiltere, 19'uncu yüzyıl.]

Comte'un toplumbilimi, düzen kavramı dolayısıyla, özsel olarak 'toplumsal statik'tir; ayrıca ilerleme kavramı dolayısıyla 'toplumsal dinamik'tir. İki temel kavram arasındaki ilişkiyi Comte sık sık açıklamıştır. Düzen 'temel ilerleme koşuludur,'34 ve 'tüm ilerleme en sonunda düzeni sağlamlaştırma eğilimindedir.'35 Toplumsal karşıtlıkların henüz yürürlükte olması olgusunun birincil nedeni düzen ve ilerleme düşüncelerinin henüz ayrı olmalarıdır, bir koşul ki anarşist devrimcilerin ilerleme düşüncesini gaspetmelerine olanak vermiştir. Pozitif felsefe düzen ve ilerlemeyi uzlaştırmayı, 'düzen gereksinimine ve ilerleme gereksinimine ortak bir doyum' sağlamayı amaçlar.36 Bunu ilerlemenin kendinde düzen olduğunu, devrim değil ama evrim olduğunu göstererek yapabilir.

Tarihi karşı-özdekçi bakış açısından yorumlaması Comte'un üstlendiği işi kolaylaştırdı. Aydınlanmanın ilerlemenin birincil olarak anlıksal bir süreç olduğu, pozitif bilginin sürekli ilerleyişi olduğu anlayışını korudu.37 Aydınlanmanın anlayışından özdeksel içeriği elinden geldiğince uzaklaştırdı, böylece 'kısır politik ajitasyonun yerine yeğin bir anlıksal devim geçirme' sözüne bağlı kaldı.38 Varolan düzeni koruma gibi önde gelen bir gereksinimin hizmetinde, ilerleme düşüncesi verili 'koşullar dizgesi'nin izin verdiği ölçüde fiziksel, ahlaksal ve anlıksal gelişme ile bir çizgide

durur.39 Comte'un ilerleme düşüncesi devrimi, verili koşullar dizgesinin bütünsel dönüşümünü dışlar. Tarihsel gelişim toplumsal düzenin ilksiz sonrasız 'doğal' yasalar altında uyumlu bir evriminden daha öteye varmaz.

'Dinamik toplumbilim' bu evrimin mekaniğini sunacaktır. Bakışı özsel olarak 'her toplum durumunu önceki durumun zorunlu bir sonucu ve sonraki durumun vazgeçilmez motoru olarak kavramaktır.'40 Toplumsal dinamik bu sürekliliği yöneten yasaları ele alır; başka bir deyişle, 'ardışıklık yasalarını'; toplumsal statik ise 'birarada-varoluş yasalarını' irdeler.41 Birincisi 'gerçek ilerleme kuramına' katkıda bulunur, ikincisi 'gerçek düzen kuramına.' İlerleme tarihte anlıksal ekinin sürekli bir büyümesi ile eşitlenir. Toplumsal dinamiğin temel yasası artan gücün insanı doğanın alt örgensel varlıklarından ayırdeden örgensel yetilere—'anlık ve sociabilité'—katkıda bulunuyor olmasıdır.42 Uygarlık ilerlerken, insanlığın doğasını somutta sergilemeye adım adım yaklaşmaktadır; en yüksek uygarlık düzeyi 'doğa' ile en uyumlu düzeydir.43 Tarihsel ilerleme doğal bir süreçtir ve, böyle olarak, doğal yasalar tarafından yönetilir.44 İlerleme düzendir.

Toplumsal kuramı varolan koşullarla bağdaşabilir kılma süreci ona verdiğimiz gelişim düzeyi açısından henüz tamamlanmış değildir. Verili olguların geçerliliklerinin ötesine geçecek ya da yönelecek tüm öğelerin henüz dışlanmaları gerekir; bu ise toplumsal kuramın göreci kılınmasını gerektirir. Comte pozitivizmin son belirleyici yanının, bekelediğimiz gibi, 'her yerde saltık olanın yerine göreli olanı geçirme' eğilimi olduğunu bildirir.45 'Göreci bakış açısının bu değiştirilemez başatlığı'ndan Comte toplumsal gelişimin doğal olarak uyumlu bir özelliğinin olduğu biçimindeki temel görüşünü türetir. Her tarihsel toplum evresi karşılık düşen 'insanlık çağı'nın ve koşullar dizgesinin izin verdiği oranda eksiksizdir.46 Doğal bir uyum yalnızca toplumsal şemanın birarada varolan parçaları arasında değil, ama ayrıca insanlığın orada bildirilen gizillikleri ve bunların olgusallaşmaları arasında da yürürlüktedir.

Comte'a göre, görecilik toplumbilimin değişmez toplumsal statik ve dinamik yasalarını irdeleyen sağın bir bilim olduğu anlayışından ayrılamaz. Bu yasalar ancak bilimsel gözlem tarafından ortaya çıkarılırken, bilimsel gözlem ise kendi payına örgütlemesi gereken oldukça karışık fenomenler ile başa çıkabilmek için bilimsel uygulayımlarda sürekli bir ilerlemeyi gerektirir.47 Tamamlanmış bilgiye erişme bilimsel ilerlemenin kendisinin tamamlanması ile çakışır; böyle bir eksiksizliğe önsel olarak, tüm bilgi ve gerçeklik kaçınılmaz olarak bölümseldir ve erişilen anlıksal gelişim düzeyi ile görelidir.

Bu noktaya dek, Comte'un göreciliği yalnızca yöntembilimseldir ve gözlem yöntemlerindeki zorunlu bir yetersizlik üzerine kurulmuştur. Ama toplumsal gelişimin birincil olarak anlıksal gelişim biçiminde yorumlanması olgusuna bağlı olarak, onun göreciliği toplumbilimin öznel yanı (yöntem) ve nesnel yanı (içerik) arasına önceden-saptanmış bir uyum getirir. Tüm toplumsal biçimler ve kurumlar, değindiğimiz gibi, geçicidirler, şu anlamda ki, anlıksal ekin ilerlerken bunlar ileri bir ekin tipinin anlıksal yetenekleri ile bağdaşacak olan başkalarına geçeceklerdir. Geçici karakterleri, gerçi eksikliklerinin bir belirtisi olsa da, aynı zamanda (göreli) gerçekliklerinin de bir göstergesidir. Pozitivizmin kavramları görelidirler çünkü tüm olgusallık görelidir.

Bilim Comte için kuramsal görecilik alanıdır ve kuramsal görecilik ise 'değer yargılarını' dışlamış olan alandır. Pozitivist toplumbilim 'politik olgulara ne hayranlık duyar ne de onları kınar ama onlara ... yalın gözlem nesneleri olarak bakar.'48 Toplumbilim pozitivist bir bilim olunca verili bir toplumsal biçimin 'değeri'ne ilişkin tüm kaygısını bir yana bırakmıştır. İnsanın mutluluk arayışı bilimsel bir sorun değildir, ne de istek ve yeteneklerinin olanaklı en iyi somutlaşmaları sorusu böyle

bir sorundur. Comte bütün bir toplumsal fizik alanını ‘yeri sonsuza dek ‘‘gelişim’’ terimi gibi arı bilimsel bir terim tarafından alınmış olan ‘‘eksiksizlik’’ sözcüğünü bir kez bile kullanmaksızın’ kolayca irdeliyeceğini övünçle ileri sürer.49 Her tarihsel düzey bir önceki düzeyden daha yüksek bir gelişim evresini temsil eder, salt şu olgu nedeniyle ki, sonraki öncekinin zorunlu ürünüdür ve bir deneyim ve yeni bilgi ‘artı’sı kapsar. Bununla birlikte, Comte onun gelişim kavramının eksiksizliği dışlamadığına inanır.50 İnsanların özsel koşulları ve yetenekleri toplumsal gelişim ile birlikte gelişmişlerdir; bu tartışma götürmez. Ama yeteneklerin gelişimi birincil olarak bilimde, sanatta, ahlakta, ve tümü de, tıpkı toplumsal koşullardaki gelişme gibi, ‘uygun sınırlar içerisinde aşamalı olarak’ devinen alanlarda yer alır. Buna göre, yeni bir toplum düzeni için devrimci çabaların şemada hiçbir yerleri yoktur. Onlarsız yapılabilir. ‘Daha iyi hükümet için boşuna arayış’ zorunlu değildir,51 çünkü her bir yerleşik hükümet biçiminin kendi göreli hakkı vardır ve bu ancak saltıkçı bir bakış açısını benimseyenler tarafından tartışılabilir—bir bakış açısı ki, tanım gereği yanlıştır. Comte’un göreciliği böylece ‘pozitif yetke kuramında’ sonlanır.

Comte’un yerleşik yetke için saygısı geniş kapsamlı bir hoşgörü ile kolayca bağdaşabiliyordu. Her iki tutum da onun bilimsel görecilik markasında eşit ölçüde geçerlidir. Kınama için hiçbir yer yoktur. ‘Gerçek ilkelerinde en küçük bir değişiklik yapılmaksızın’ pozitivizm ‘yürürlükteki tüm öğretilere sağın ve bir felsefi bir haklılık’ ile yaklaşabilir’52—bir erdem ki onu ‘varolan tüm yanlar için kabul edilebilir kılacaktır.’53

Hoşgörü düşüncesi pozitivizmin gelişmesi ile birlikte içerik ve işlevini değiştirdi. Saltık devlete karşı döğüşmüş olan Fransız Aydınlanmacıları hoşgörü istemlerine göreci bir çerçeve vermiyorlar ama bu istemi daha iyi—tam olarak Comte’un yadsımakta olduğu anlamda ‘daha iyi’—bir hükümet biçimi kurmak için genel çabalarının parçası olarak ileri sürüyorlardı. Hoşgörü varolan tüm yanlar için türe anlamına gelmiyordu. Gerçekte, en etkili yanlardan birinin, hoşgörüsüzlüğü bir egemenlik aracı olarak kullanan feodal soyluluğun bağlaşığı olan rahipliğin ortadankaldırılması anlamına geliyordu.

Comte sahneye çıktığı zaman, ‘hoşgörüsü’ varolan düzene karşı çıkanlar için değil ama ‘bunlara’ karşı olanlar için bir belgi oldu. İlerleme kavramı biçimselleştirilirken, hoşgörü ona on sekizinci yüzyılda içerik vermiş olan ölçünden koparıldı. Daha önce pozitivist ölçün yeni bir toplum olmuştu, ve hoşgörü ise bu ölçüne karşı çıkanlara yönelik hoşgörüsüzlüğe eşdeğerdi. Öte yandan, biçimselleştirilmiş hoşgörü kavramı gerici güçlere karşı da hoşgörü göstermeye varıyordu. Bu tür hoşgörü için gereksinim verili olgusallıkların ötesine giden tüm ölçünlerin yadsınmış olmaları olgusundan doğdu—ölçünler ki Comte’un gözünde bir saltığı arayan ölçünlere yakındılar. Yürürlükteki toplumsal dizgeyi aklamış olan bir felsefenin bağlamında hoşgörü çığlığı dizgeden çıkar sağlayanlar için giderek artan bir biçimde yararlı oldu.

Bununla birlikte, Comte tüm yanlara eşit olarak davranmaz. Sık sık pozitivizmin büyük bir toplumsal küme ile, proleterya ile özsel bir yakınlık içinde olduğunu söyler. Proleterlerin pozitivizme karşı ideal bir yatkınlıkları vardır.54 Comte Systéme de politique positive’de tam bir bölümü ‘yeni felsefeciler en diri bağlaşıklarını poleterlerimiz arasında bulacaklardır’55 önermesine ayırmıştır.

Proleterya olgusu Comte’un toplumbilimini tıpkı karşısavını, Marxist eleştiriyi kaygılandırmış olduğu gibi kaygılandırıyordu. Proleterya olgusu öylesine açıkça çeliştiği uyumlu ilerleme düzeni ile uzlaştırılamadıkça hiçbir pozitif yurttaş toplumu kuramı olamazdı. Çünkü, eğer proleterya yurttaş toplumunda temel sınıf ise, bu toplumun ilerlemesinin yasaları onun yokoluşunun

yasalarıdırlar, ve toplum kuramı olumsuz bir kuram olmalıdır. Toplumbilim, bu durum karşısında, varsıllık birikimi yoksullukta bir yeğinleşmenin yanısıra yer alır biçimindeki eytişimsel savın bir çürütülmesini sunmak zorundadır.

Comte bu son savı 'uğursuz ve ahlaksız bir önyargı' olarak gördü,56 bir önyargı ki, toplumun işlev görebilmesi için gereksindiği 'işleyimsel sıkıdüzeni' pekiştirecek olan pozitivizm tarafından yokedilmesi gerekiyordu. Comte liberalizm kuram ve kılgısının sıkıdüzeni koruyamayacak olduğunu savunuyordu. 'Salt kendiliğinden gelen (eş deyişle ekonomik güçlerin özgür oyunu yoluyla gelen) düzen düzeyine izin verme yatkınılığı, bu boş ve usdışı yatkınlık' toplumsal süreçte her somut iveğenlik durumunda toplumsal kılgının 'ağır bir teslimiyetine' varır.57

Comte'un zorunlu ilerleme yasalarına inancı bu yasaların yolunda duran tüm engelleri kaldıracak toplumsal bir reform yönündeki kılgısal çabaları dışlamıyordu. Pozitivist toplumsal reform izlencesi liberalizmin yetkeciliğe dönüşümünün ön habercisi olur. Felsefesi benzer bir eğilim göstermiş olan Hegel'e karşıt olarak, Comte dönüşümün yurttaş toplumunun karşıtlıklı yapısı tarafından zorunlu kılınmış olduğu olgusunu geçiştirdi. Çatışmadaki sınıflar, ona göre, eski bir rejimin kalıntısından başka birşey değildirler, ve bu rejim, 'temel mülkiyet kurumuna' yönelik hiçbir gözdağı olmaksızın, çok geçmeden pozitivizm tarafından ortadan kaldırılacaktır.58

[ABD, 20'nci yüzyıl.]

Pozitivizmin egemenliği, Comte'a göre, proleteryanın koşulunu iyileştirecektir, ilkin eğitimde ve ikinci olarak 'iş yaratılması' yoluyla.59 Görüş her şeyi kucaklayan hiyerarşik bir devleti gerektirir—bir devlet ki tüm toplumsal kümelerden oluşan bir seçkinler tabakası tarafından yönetilir ve tüm değişik çıkarları olgusal bir bütüne birleştiren yeni bir ahlak ile nitelenir.60 Bu hiyerarşi yetkesini üyelerinin özgür onaylarından türetecektir yolundaki sayısız bildirime karşın, Comte'un devleti pek çok bakımdan çağdaş yetkeci devleti andırır. Örneğin, 'beyin ve el arasında kendiliğinden bir birlik olacaktır.'61 Açıktır ki, yukarıdan düzenleme böyle bir birliğin kuruluşunda önemli bir rol oynar. Comte sorunu daha da açık kılar. Ona göre işleyimsel gelişim daha şimdiden öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, 'girişimci ve işçi arasındaki ilişkiyi bundan böyle aralarındaki özgür doğal karşıtlaşmada yeterince güvence altına alınmayan vazgeçilmez bir uyuma doğru düzenlemek' zorunlu olmuştur.62

Girişimcileri ve işçileri birleştirme ediminin hiçbir biçimde işçinin kaçınılması olanaksız aşağı konumunu ortadan kaldırmaya yönelik bir adım olarak amaçlanmadığı konusunda bize inanca verilir. İşçinin etkinliği, Comte için, doğal olarak girişimcinin etkinliğinden daha az kapsamlı ve daha az sorumludur. Toplum bir 'pozitif hiyerarşi'dir, ve toplumsal tabakalaşmaya boyun eğiş bütünün yaşamı için vazgeçilmezdir.63 Dolayısıyla, yeni ahlak birincil olarak bir bütüne karşı bir 'ödev' ahlakı olacaktır. Proleteryanın haklı istemleri de ödevler olacaklardır. İşçi 'ilk eğitimi alacak ve sonra çalışacaktır.' Comte bu 'iş yaratma izlencesi' üzerinde ayrıntıya girmez, ama bir dizgeden söz eder ki orada tüm bireysel işlevler kamu işlevleri olurlar,64 öyle ki her etkinlik bir kamu hizmeti olarak örgütlenir ve yerine getirilir.

Emeğin bu 'ulusallaştırılması'nın hiç kuşkusuz toplumculuk ile hiçbir ilgisi yoktur. Comte 'pozitif düzen'de 'çeşitli kamu işletmeleri artan bir oranda özel işleyime bırakılabileceklerdir,' der, yeter ki böyle bir 'yönetsel değişiklik' zorunlu sıkıdüzeni bozmasın.65 Bu bağlamda pozitif düzeni sürdürmede giderek artan bir biçimde önem kazanmış olan bir etmene değinir—ordu. Tüm toplumsal kümelere eşit ölçüde haktanır olarak davranma çabası onu felsefesini 'askeri sınıfa' öğütlemeye yöneltir, şu anımsatma ile ki, pozitivizm, gerçi askeri eylemin aşamalı yitişini onaylıyor

olsa da, ‘özdeksel düzenin zorunlu korunmasında’ orduya düşen ‘önemli geçici işlevi doğrudan doğruya aklar.’66 Toplumsal dizgenin yatkın olduğu büyük rahatsızlıklar nedeniyle, ‘ordunun … kamu düzeninin değişmezliğini sürdürmeye etkin olarak katılmada giderek özselleşen bir görevi vardır.’67 Ulusal savaşlar yiterken, orduya giderek artan bir ölçüde bir büyük politik jandarma olma (une grande maréchaussée politique) ‘toplumsal görevinin’ yüklendiğine tanık olacağız.68

Bununla birlikte, tek bir belirleyici bakımdan, Comte’un dizgesi Batı felsefesinin kurtuluşçu işlevini barındırır, çünkü yalıtılmış bireyler arasındaki uçurumu kapama ve onları olgusal bir evrenselde birleştirme eğilimindedir. Pozitivist yöntemin birleşme için arayışı nasıl ortaya çıkardığını göstermeye çalışmış ve olumsuz imlemlerini vurgulamıştık. Ama evrensel bir pozitif düzen düşüncesi Comte’u boş bir birleşik bilim anlayışının ve pozitif yüksek rahiplerin baskıcı hükümetleri görüşünün ötesine itti. Comte’un dizgesinde yürürlükte olan bir başka evrensellik daha vardır—toplumun evrenselliği. Bu içinde insanın tarihsel yaşamını eyleme çevirdiği bir alan olarak doğar ve, aynı nedenle, toplumsal kuramın biricik nesnesi olur. Bireyin Comte’un toplumbiliminde neredeyse hiçbir rolü yoktur, bütünüyle toplum tarafından soğrulmuştur ve devlet toplumsal süreci yöneten katı yasaların salt bir yan-ürünüdür.

Bu noktada Comte’un toplumbilimi Hegel’in politik felsefesinin sınırlarını aşar. Pozitif toplum kuramı insan gelişimini egemen ulusal devletlerin sınırları içerisine sıkıştırmak için hiçbir neden görmez. Onun evrensel bir düzen düşüncesi ancak tüm bireylerin insanlıkta birleşmeleri yoluyla tamamlanır, ve eskimiş tanrıbilimsel ve metafiziksel ölçünlerin pozitivist yokedilişleri sonuçlarını insanlığın être suprême olarak tanınmasında üretir. Devlet değil ama insanlık gerçek evrenseldir, daha doğrusu, biricik olgusallıktır.69 İnsanlığın olgunluk çağında, dinsel saygıya değer biricik kendilik odur. ‘Büyük İnsanlık anlayışı geri alınamaz bir biçimde Tanrı anlayışını ortadan kaldıracaktır.’70

Sanki Comte, bu insanlık görüşünü getirerek, içinde pozitivist toplumbiliminin devindiği baskıcı atmosfer konusunda düzeltmeler yapmaya çalışıyor gibidir.

Notlar

1Discours sur l’esprit positif, Paris 1844, s. 41-2.

2Discours sur l’esprit positif, s. 17.

3Cours de philosophie positive, 4. yayım, cilt IV, Paris 1877, s. 267.

4Bonald, Théorie du pouvoir: Oeuvres’de, Paris 1854, cilt I, s. 101.

5De Maistre, ‘Etude sur la souveraineté’: Oeuvres complétes’de, Lyon 1884, cilt I, s. 367.

6A.g.y., s. 373.

7A.g.y., s. 375.

8Cours de philosophie positive, cilt IV, s. 281.

9A.g.y., s. 142 vs.

10S. 142.

11S. 138.

12S. 140.

15Discours sur l’esprit positif, s. 57.

16Cours de philosophie positive, Cilt IV, s. 141.

17Discours …, s. 78.

18Cours ..., s. 151.
19A.g.y.
22Bkz. yukarıda s. 276 (Türkçe, Birinci basım).
23Cours de philosophie positive, s. 214.
24S. 46.
25S. 92; bkz. s. 144 vs.
26A.g.y.
27Systéme de politique positive, Paris 1890, Cilt I, s. 11.
28Cours de philosophie positive, Cilt IV, s. 248.
29A.g.y., s. 232.
30S. 252.
31S. 241-2.
32S. 244.
33S. 439.
34Discours ..., s. 56.
35Cours de philosophie positive, Cilt IV. s. 17.
36A.g.y., s. 148; bkz. Discours ..., s. 53 vs.
37Discours ..., s. 59.
38A.g.y., s. 76.
39Cours de philosophie positive, Cilt IV, s. 262.
40S. 263.
41S. 264.
42Discours ..., s. 60.
43Cours..., s. 442.
44S. 267.
45Discours ..., s. 43.
46Cours..., s. 279.
47A.g.y., s. 216 vs.
48S. 293.
49S. 264.
50S. 275.
51S. 224.
52S. 149.
53S. 153.
54Discours ..., s. 86.
55Systéme de politique positive, Cilt I, s. 129.
56Cours ..., s. 201 vs.
57S. 202.
58S. 291, not.
59Discours ..., s. 93.

60Bkz. özellikle Cours de philosophie positive, cilt iv, s. 150 vs.

61A.g.y., s. 152.

62A.g.y., Cilt VI, s. 43. vs.

63Cilt VI, s.497.

64S. 485.

65S. 503.

66S. 529.

67S. 356.

68S.357.

[HERBERT MARCUSE: US VE DEVRİM: ANABÖLÜM İKİ: TOPLUMSAL KURAMIN DOĞUŞU: BÖLÜM II. POZİTİVİZMİN TEMELLERİ VE TOPLUMBİLİMİN DOĞUŞU: 3. POZİTİF TOPLUM FELSEFESİ: AUGUSTE COMTE]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-2000

İdea Yayınevi / 2014

F. Frege'nin Sayı Kuramı

Kaynak · İdea

Frege'nin doğru olduğunu ileri sürdüğü Sayı Kavramı şudur:

Sayı Kavramını Elde Edebilmek İçin Bir Sayı-Eşitliğinin Anlamı Saptanmalıdır.

§ 68

... Buna göre şöyle tanımlıyorum: F kavramına ait olan Sayı "F kavramına eşsayılı" kavramının uzamıdır.*

Um den Begriff der Anzahl zu gewinnen, muss man den Sinn einer Zahlengleichung feststellen.

§ 68

... Ich definire demnach: die Anzahl, welche dem Begriffe F zukommt, ist der Umfang*) des Begriffes „gleichzahlig dem Begriffe F“

*İnanıyorum ki "kavramın uzamı" yerine yalnızca "kavram" denebilirdi. Ama buna iki yolda karşı çıkılabilecektir:

1. Bu benim tekil sayının bir nesne olduğu biçimindeki daha önceki önesürümüm ile çelişki içinde durur ki, "iki/die Zwei" gibi anlatımlarda tanımlık (Artikel) tarafından ve birlerden, ikilerden vb. çoğul olarak söz etmenin olanaksızlığı tarafından gösterildiği gibi, sayının yalnızca bir sayı bildiriminin yüklemindeki bir öğeyi oluşturması yoluyla da gösterilir;

2. kavramlar çakışmaksızın eşit uzamlı olabilir.

Hiç kuşkusuz inanıyorum ki bu karşıçıkışların ikisi de karşılanabilir; ama bu bizi konudan uzaklaştıracaktır. Bir kavramın uzamının ne olduğunun bilindiğini varsayıyorum.

*) Ich glaube, dass für „Umfang des Begriffes“ einfach „Begriff“ gesagt werden könnte. Aber man würde zweierlei einwenden:

1. dies stehe im Widerspruche mit meiner früheren Behauptung dass die einzelne Zahl ein Gegenstand sei, was durch den bestimmten Artikel in Ausdrücken wie „die Zwei“ und durch die Unmöglichkeit angedeutet werde, von Einsen, Zweien u. s. w. im Plural zu sprechen, sowie

dadurch, dass die Zahl nur einen Theil des Praedicats der Zahlangabe ausmache;

2. dass Begriffe von gleichem Umfange sein können, ohne zusammenzufallen.

Ich bin nun zwar der Meinung, dass beide Einwände gehoben werden können; aber das möchte hier zu weit führen. Ich setze voraus, dass man wisse, was der Umfang eines Begriffes sei.

Burada Sayı kavramının tanımı Sayı kavramının kendisini içerdiği için bu bir tanım bile değildir. Frege daha iyisini yapmaya çalışacaktır.

Frege'nin sayılara ilişkin olarak söyledikleri şöyle toparlanabilir:

Herhangi bir sayının belirlenmesi kavrama ilişkin bir bildirimdir. Ya da sayı bir kavrama ilişkin bir önesürümdür ve sayılar kavramlara aittir, şeylere değil (kavram nesnel olmak üzere). Sayılar nesnelere değil ama nesnelerin kavramlarına yüklenir ve böylece nesnenin değil ama kavramının bir özelliğidir. Frege'nin kuramı açıkça kavramların "özelliklerinin" olması gerektiği biçimindeki bir ön-koşul üzerine geçerli olacaktır. Sayı bir özellik değildir; ama kavramın bir özelliğidir. Frege ile polemik özel bir polemik türü geliştirmeyi gerektirecektir. Frege sık sık geçersiz saydığı görüşleri düzeltir, ama bir süre sonra bu yaptığını unutup düzelttiği şeyin ilk biçimini kendisi yeniden ileri sürer. Dahası, bu konumu sık sık kendisi görür, kabul eder, ve bütün bir durumda bir sorun görmez.

§ 51

Burada ekleyeceğim ki, bir kavram onun altına yalnızca tek bir şey düştüğü için bir kavram olmaya son vermez (bu şey buna göre bütünüyle onun tarafından belirlenmek üzere). 2 ve 3 ile aynı anlamda sayı olan 1 sayısı tam olarak böyle bir kavrama (örneğin Yeryüzünün uydusu) aitir. Bir kavram durumunda soru her zaman onun altına birşeyin düşüp düşmediği ve eğer düşüyorsa neyin düştüğüdür. Bir özel ad durumunda böyle sorular anlamsızdır. Dilin bir özel adı, örneğin Ay adını kavram-sözcük olarak kullanması ve tersi tarafından aldatılmamalıyız; ayrım buna karşın sürer. Bir sözcük belirsiz tanımlık ile ya da çoğul olarak kullanılır kullanılmaz, kavram-sözcüktür.

§ 51

Hier füge ich hinzu, dass ein Begriff dadurch nicht aufhört, Begriff zu sein, dass nur ein einziges Ding unter ihn fällt, welches demnach völlig durch ihn bestimmt ist. Einem solchen Begriffe (z. B. Begleiter der Erde) kommt eben die Zahl 1 zu, die in demselben Sinne Zahl ist wie 2 und 3. Bei einem Begriffe fragt es sich immer, ob etwas und was etwa unter ihn falle. Bei einem Eigennamen sind solche Fragen sinnlos. Man darf sich nicht dadurch täuschen lassen, dass die Sprache einen Eigennamen, z. B. Mond, als Begriffswort verwendet und umgekehrt; der Unterschied bleibt trotzdem bestehen. Sobald ein Wort mit dem unbestimmten Artikel oder im Plural ohne Artikel gebraucht wird, ist es Begriffswort.

Frege'nin kavram ile anladığı şey Yeryüzü, Ay vb. gibi görgül fiziksel nesnelerdir. Frege'nin Sayı Kavramı böyle fiziksel şeyleri bir bileşen olarak kapsayacaktır.

§ 53

Bir kavrama yüklenen özellikler ile doğallıkla kavramın bileşimine giren karakteristikleri anlamıyorum. Bu sonuncular kavramın altına düşen şeylerin özellikleridir, kavramın değil. Böylece "dik açılı" "dik açılı üçgen" kavramının bir özelliği değildir; ama dik açılı, doğru çizgili, eşit kenarlı üçgen yoktur önermesi "dik açılı, doğru çizgili, eşit kenarlı üçgen" kavramının bir özelliğini bildirir; ona sıfır sayısı yüklenir. Bu bağıntıda varoluş sayı ile benzerlik taşır. Aslında varoluşun doğrulanması sıfır sayısının yadsınmasından başka birşey değildir. Varoluş kavramın özelliği olduğu için, Tanrının varoluşunun varlıkbilimsel tanıtlaması hedefine erişemez. Ama teklik de varoluş gibi

"Tanrı" kavramının karakteristiği değildir.

§ 53

Unter Eigenschaften, die von einem Begriffe ausgesagt werden, verstehe ich, natürlich nicht die Merkmale, die den Begriff zusammensetzen. Diese sind Eigenschaften der Dinge, die unter den Begriff fallen, nicht des Begriffes. So ist „rechtwinklig“ nicht eine Eigenschaft des Begriffes „rechtwinkliges Dreieck“; aber der Satz, dass es kein rechtwinkliges, geradliniges, gleichseitiges Dreieck gebe, spricht eine Eigenschaft des Begriffes „rechtwinkliges, geradliniges, gleichseitiges Dreieck“ aus; diesem wird die Nullzahl beigelegt. 65 In dieser Beziehung hat die Existenz Aehnlichkeit mit der Zahl. Es ist ja Bejahung der Existenz nichts Anderes als Verneinung der Nullzahl. Weil Existenz Eigenschaft des Begriffes ist, erreicht der ontologische Beweis von der Existenz Gottes sein Ziel nicht. Ebensowenig wie die Existenz ist aber die Einzigkeit Merkmal des Begriffes „Gott“.

Frege'nin "dik açılı, doğru çizgili, eşit kenarlı üçgen" kavramının "sıfır sayısı" gibi bir özelliğinin olduğunu belirttiğini gözden kaçırmamak yeterlidir. Bu tür anlatımlar kendi değerlerini dolaysızca sergiledikleri için, bu işi bir kez daha yapma girişimi gereksiz olacaktır. Sıradan bilincin niçin peygamberlik kanıtı olarak böyle usdışı tansıklar beklediğini düşünebiliriz.

Frege "aritmetiğin mantıktan çıkarsanması" dediği şeyin temelinde sayı kavramının görgül nesnelerin kavramından bu çıkarsanışı yatar. Bu Frege'nin reddettiğini söylediği yöntemden, görgücülüğün genel olarak düşünceleri, kavramları çıkarsama yolundan başka birşey değildir.

Frege, Aritmetiğin Temelleri, IV. Sayı Kavramı (IV Der Begriff der Anzahl)

IV. Sayı Kavramı

Her Tekil Sayı Bağımsız Bir Nesnedir.

§ 55. Sayı bildiriminin bir kavrama ilişkin bir önesürüm kapsadığını öğrendikten sonra, tekil sayıların 0 ve 1'in tanımlarının verilmesi yoluyla Leibnizci tanımlarını tamamlamaya çalışabiliriz.

Pekala şöyle tanımlanabilir: 0 sayısı bir kavrama eğer altına hiçbir nesne düşmüyorsa aittir. Ama burada 0'ın yerine eşanlamlı "hiçbir" geçmiş görünür; bu nedenle şu söz dizimi yeğlenebilir: 0 sayısı bir kavrama aittir, ama ancak a ne olursa olsun a bu kavramın altına düşmez önermesi evrensel olarak geçerli ise.

Benzer olarak şöyle de denebilir: 1 sayısı bir F kavramına aittir, ama ancak a ne olursa olsun eğer a F altına düşmez önermesi evrensel olarak geçerli değilse, ve eğer

"a F altına düşer" ve "b F altına düşer"

önermelerinden a ve b'nin aynı oldukları sonucu evrensel olarak doğuyorsa. Gene de geriye bir sayıdan hemen sonrakine geçişi genel olarak açıklamak kalmaktadır. Şu söz dizimini deneyelim: (n + 1) sayısı F kavramına aittir, ama ancak F altına düşen ve n sayısının "F altına düşen, ama a olmayan" kavramına ait olacağı bir yolda oluşmuş bir a nesnesi varsa.

§ 56. Bu açıklamalar kendilerini önceki sonuçlarımıza göre zoraki olmaktan öylesine uzak gösterirler ki, bizim için niçin yeterli olamayacakları konusunda bir açıklama vermek gerekecektir.

IV. Der Begriff der Anzahl.

Jede einzelne Zahl ist ein selbständiger Gegenstand.

§ 55. Nachdem wir erkannt haben, dass die Zahlangabe eine Aussage von einem Begriffe enthält,

können wir versuchen, die leibnizischen Definitionen der einzelnen Zahlen durch die der 0 und der 1 zu ergänzen.

Es liegt nahe zu erklären: einem Begriffe kommt die Zahl 0 zu, wenn kein Gegenstand unter ihn fällt. Aber hier scheint an die Stelle der 0 das gleichbedeutende „kein“ getreten zu sein; deshalb ist folgender Wortlaut vorzuziehen: einem Begriffe kommt die Zahl 0 zu, wenn allgemein, was auch a sei, der Satz gilt, dass a nicht unter diesen Begriff falle.

In ähnlicher Weise könnte man sagen: einem Begriffe F kommt die Zahl 1 zu, wenn nicht allgemein, was auch a sei, der Satz gilt, dass a nicht unter F falle, und wenn aus den Sätzen

„a fällt unter F“ und „b fällt unter F“

allgemein folgt, dass a und b dasselbe sind.

Es bleibt noch übrig, den Uebergang von einer Zahl zur nächstfolgenden allgemein zu erklären. Wir versuchen folgenden Wortlaut: dem Begriffe F kommt die Zahl (n + 1) zu, wenn es einen Gegenstand a giebt, der unter F fällt und so beschaffen ist, dass dem Begriffe „unter F fallend, aber nicht a“ die Zahl n zukommt.

§ 56. Diese Erklärungen bieten sich nach unsern bisherigen Ergebnissen so ungezwungen dar, dass es einer Darlegung bedarf, warum sie uns nicht genügen können.

Bir yanda her bir sayının bağımsız ya da kendine-bağımlı bir nesne olduğu görüşü, öte yanda bir sayının bir nesnenin yüklemi ya da özelliği olduğu, bir sayı bildiriminin içeriğinin bir kavrama ilişkin bir önesürüm olduğu görüşü, bunların her ikisi de Frege tarafından ileri sürülür.

Frege, Aritmetiğin Temelleri
Hume'un ilkesi, bire-bir karşılık düşme / eindeutige Entsprechung / one-to-one correspondence

§ 63
Böyle bir araçtan Hume daha önce söz etti: "İki sayı birinin her zaman ötekinin her birimine karşılık düşen bir biriminin olduğu bir yolda bileştirildiğinde eşit olduklarını bildiririz." Sayıların eşitliğinin bire-bir karşılık-düşme aracılığıyla tanımlanması gerektiği görüşü yakın zamanlarda matematikçiler arasında yaygın onay bulmuş görünür. Ama ilkin sınama olmaksızın üzerinden geçmemiz gereken mantıksal kuşkular ve güçlükler yaratır.

§ 63
Ein solches Mittel nennt schon Hume: „Wenn zwei Zahlen so combinirt werden, dass die eine immer eine Einheit hat, die jeder Einheit der andern entspricht, so geben wir sie als gleich an.“ Es scheint in neuerer Zeit die Meinung unter den Mathematikern vielfach Anklang gefunden zu haben, dass die Gleichheit der Zahlen mittels der eindeutigen Zuordnung definirt werden müsse. Aber es erheben sich zunächst logische Bedenken und Schwierigkeiten, an denen wir nicht ohne Prüfung vorbeigehen dürfen.

Nicel eşitliğin bire-bir karşılık düşme koşuluna bağlı olduğu görüşü bir düşüncesizliktir çünkü uzamlı büyüklüklerin dışında yeğin büyüklükler vardır. Ayrıca Hume'un sözünü ettiği türde "birleşen" sayılar gerçekte sayılar değil ama görgül ya da daha iyisi fiziksel cisim kümeleridir. Ama buna karşın bir çizgi üzerindeki noktaların başka bir geometrik şekil üzerindeki noktalar ile "karşılaştırılması" gibi saçmalıklardan söz edildiğini duyarız, çünkü görgül bilincin görgül pergel-cetvel geometrisi için nokta "boyutsuz olan" değil ama herşeye karşın fiziksel bir parçacık gibi birşeydir. (Pergel-cetvel geometrisi gibi bir kurgu geometrik uzayı fizikselleştiren Einstein ve

izleyicileri tarafından tam bir ciddiyetle savunulur.) "Hume'un İlkesi" olarak adlandılan bu enteresan karşılık düşme ilkesi gerçekte "eşit sayılar eşittir" demekten öteye varmazken, tam olarak bu "analitik" ya da sözde "mantıksal" karakteri nedeniyle Frege'nin çağdaşları olan Cantor ve Schröder tarafından kabul edilmiştir. Frege bu nicel eşitlik ilişkisinin salt uzamlı nicelikler arasındaki eşitlikten başka bir anlamının olduğunu gördü.

Frege / Posthumous Writings, 1979 (SAYFALAR: 263, 265, 266, 269, 277)

Kaynak · İdea

GOTTLOB FREGE

Posthumous Writings

This volume contains all of Frege's extant unpublished writings on philosophy and logic other than his correspondence, written at various stages of his career.

Edited by

HANS HERMES

FRIEDRICH KAMBARTEL

FRIEDRICH KAULBACH

with the assistance of Gottfried Gabriel and Walburga Rodding

Translated by

PETER LONG

ROGER WHITE

with the assistance of Raymond Hargreaves

1979

s. 263, 265, 266, 269, 277.

Kierkegaard

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Kierkegaard

William Sahakian

Kierkegaard’ın (1813-1855) felsefesinin özü yaşam deneyiminin üç evresi olduğu yolundaki öğretisinde görülebilir: (1) estetik, (2) törel ve (3) dinsel evreler. Bunlar yaşama karşı üç tutumu, üç yaşam felsefesini temsil ederler. Kimimiz bir evreden ötekine ilerlerken, başkaları ise hiçbir zaman ilk evreden öteye geçemezler. Kierkegaard kimi zaman ikinci ve üçüncü evreleri birleştirerek onlardan dinsel-törel evre olarak söz etti. Üçüncü evre öteki iki evreden daha yüksektir. Tümü de insanın esenliğe ulaşma, henüz erişilebilirken doyumu ya da yaşamın en büyük iyiliğini kazanma çabalarını yansıtırlar. Kierkegaard bu üç evreyi yazılarının bir bölümünde tartıştı, ama en ünlü çalışmasını, Ya—Ya da’yı ilk iki evrenin ayrıntılı bir çözümlemesine ayırdı.

Evre Bir: Estetik Evre. Yaşam deneyiminin ilk evresinde, estetik evrede, birey ya haz ya da romans peşinde koşan bir Hazcı, ya da başlıca soyut felsefi kurgu ile ilgilenen bir aydın olabilir. Her iki estetik tip te kendilerini belirleyici eyleme verme yeteneksizliklerinde benzerdir. Herhangi bir

belirli törel hedefe erişme söz konusu olduğu ölçüde ikisi de üstenimsiz ya da en iyisinden ancak belli bir düzeyde üstenimli kalır.

Soyut aydının tipik örneği kurgular ya da kuramlar üreten, felsefi bir dizge formüle eden, ama gerçek olaylar alanından uzakta kafasındaki fildişi kulelerde, varoluştan bütünüyle yoksun olan ve arı soyutlamalardan ya da evrensellerden oluşan kuramsal dünyasında saklanan Hegelci Ussalcıdır. Soyut aydın yalnızca dünyayı uzak ve nesnel bir yolda gözlemekle yetinip hiçbir zaman ona katılmaz. Dünyaya sanki tarih sona ermiş gibi davranarak üzerine somut değil ama soyut olarak düşünür. Hegelcilik, Kierkegaardcı felsefe ile karşılaştırıldığında, düşünürü olmayan bir düşünce gibidir.

Estetik kişinin Hazcı tipi gelecek için kaygılanmaksızın dolaysız hazlar arayışı içindedir. Yalnızca o kıpı için yaşayarak, isteğin erotik karşılanışında doyum arar. Romansı ve tensel doyumu kabul eder, ama kendini evlilik sevgisine ya da evliliğe bağlamayacaktır, çünkü bunlar Hazcının ürktüğü sorumlulukları, ödevleri ve ilişkileri temsil ederler. Sevdiği kadına sanki o varolan bir kişi ve bireysel bir insan değilmiş ama yalnızca hazzının kişisel-olmayan bir kaynağı imiş gibi davranır, törel üstenimin yükünden kaçar. Gelecek için kaygı duymaksızın o kıpıyı yaşar; bu nedenle yaşamı bütünlük ve süreklilikten yoksundur.

Modern varoluştan ilk yakınanların öncülerinden olan Kierkegaard'a göre Tanrılar insanları can sıkıntısından yaratmışlardı. Hile anlaşıldığına göre, varoluşun bundan böyle beş paralık değeri yoktu. Değer Tanrılardan gelirse değerdi, ve insanın kendinde hiçbir değeri yoktu.

Kierkegaard estetik yaşam kipinin boşa çıktığını, çünkü bireyin can sıkıntısının pençelerine yakalandığını ve onun tarafından güdüldüğünü belirtti. Can sıkıntısı dünyaya insanın yaratılışıyla girmiştir; ve tanrılar insanı can sıkıntısından yaratmışlardır. Nüfusun artışıyla dünya en masse sıkılır olmuştur. Estetik bireyin yaşam yolu, ya haz ya da anlıksal etkinlik üzerinde yoğunlaşarak, can sıkıntısında sonuçlanır. Sıkıntı iki biçim alır, birey ya o kıpıda içine girmiş olduğu etkinlikten sıkılır, ya da kendisinden. İkinci sıkıntı biçimi, daha gerçek bir sıkıntı tipi olarak, yaşamı anlamından yoksun bırakan anlatılmaz bir boşluktur. Can sıkıntısının boşluğu insanı kendi varoluşundan bütünüyle hoşnutsuz bırakan ve yokluğun dipsizliğine getiren açıklanamaz, bilmecemsi bir tinsel rahatsızlıktır. Estetik birey oyalanmalar yaratarak bezginliğini gizlemeye çalışır, melankolik karamsarlıkları örtecek hazlara girişir. Hazza sığınış derinleştikçe, can sıkıntısının ve umutsuzluğun ağırlığı dayanılmaz olur. Neron bu hazzı oyalayıcı bir taktik olarak kullanma yolunun örneğini verdi. Onu bezginliklerden kurtaracak geçici hazları yaratmak için boş yere haz bakanları görevlendirdikten sonra, kendini Roma'yı yakma noktasına dek sürükleyecek aşırı sıkıntı ve umutsuzluğa düştü. Neron'da insanlığın evrensel talihsizliğini görürüz. Gerçek benliği bulmak için seçmenin olgusallığını karşımıza almalıyız; yaşamın bir 'Ya—Ya da' kararı olduğunu bilinçli olarak anlamalıyız. Varolmak demek seçimler yapmak, kendini eyleme vermek, yaşamın kaygılarına girmek demektir, ama estetik birey soyutlama alanına çekilerek varoluştan kaçar, ve Hazcı törel olarak ilgisizleşerek 'Ya—Ya da' kararını geçiştirir.

Böylece, estetik yaşam umutsuzluk, boşluk duygusunda ya da boş vermede sonlanır. Estetik birey kendi yaşam yolundan, e.d. esenliğini ister tensel haz isterse soyut düşünce (felsefe) olsun kendi dışındaki birşeyde aramaktan ayrılmalıdır. Gerçek benlik dışsal şeylerde değil, ama içerde, tutku, özgürlük, karar ve üstenimde, eş deyişle, öznellikte bulunur. Umutsuzluk, bir tür öznellik olarak, gerçek 'benliğe' doğru ilerlememize yardım eder. Umutsuzluğu önemseyerek ya da onu seçerek, 'kendi' kararsızlıktan karara, yükümlülükten kaçınmaktan kararlı bir üstenime ilerler; ruh

soyutlamadan varoluşa, estetik evreden törel evreye sıçrama yapar.

Evre İki: Törel Evre. Estetik evrenin boşluk, anlamsızlık ve umutsuzluğu bireyi törel evreye ilerlemeye itmelidir. Bu evre bir karar ve kararlı üstenim evresidir. Bu seçme ediminde, gerçek 'benlik' ya da asıllık bulunur, çünkü karar ve üstenim yoluyla 'kendi' estetik yaşamın (üstenimden yoksun haz ve soyut düşüncenin) dolaysızlıklarından kurtulur ve bir birlik olarak bütünleşir.

'Kendi'nin bütünlük ve birliğini bulmasını sağlayan karar, conditio sine qua non, bir ayrımsamadır. Gerçek seçimler içsellik ile, tutku, gerilim ve duygu ile yapılır. Kierkegaard ölümle yüz yüze olan bir insanın her zaman doğru seçimi yapacağını ileri sürer. Ölümün önceden bilinmesi bir bireyin nasıl yaşadığını önemli bir soruna çevirir. Sanki her gün bizim için sonuncuymuş gibi yaşamalıyız. Gerçekten önemli olan şey neyin seçildiği değil ama bu seçimin yapılış yoludur. İçe-doğruluk tutkusu doğru seçimin ölçütüdür ve bir seçimin yapılması için yolu hazırlar. Seçimin içselliği kendinin-bilgisini, kendini-üstenmeyi, asıllığa ve 'benliğe' erişmeyi getirir. Sokratik 'Kendini bil' buyruğu 'Kendini seç' buyruğuna çevrilmelidir. 'Kendi'yi seçmedeki bu içe-doğruluk yoluyla, tamamlanmış bir bütünlük ile gerçek bir benlik bulunur.

Bütünleşmiş kişilik kendi birlik bağını anıda ve umutta bulurken, mutsuz bilinç ise geçmiş ve gelecekten yabancılaşır. Geçmişten yabancılaşma bellekte bir kopuşu belirtir, ve gelecekten yabancılaşma umutsuzluğu yansıtır. Gelecek için umut anı yitişi ile, eş deyişle, yabancılaşmış bilinç ile yitmiştir. Karar, üstenim ve yükümlülük kıpısında 'kendi,' geçmişi gelecekle birleştirerek, tamamlanmış bir bütün olarak kendi bütünlüğünü kurar.

Evre Üç: Dinsel Evre. Belirtmiştik ki her evre bir insanın özlem duyduğu değerler tarafından nitelendirilir; estetik evre Hazcı düşkünlük tarafından karakterize edilirken, törel evre ödeve saygı tarafından ve üçüncü evre ise Tanrıya boyuneğme ve bağlılık tarafından karakterize edilir. Dinsel yaşamın içe-doğruluğunun başlıca ayırdedici özelliği acı çekme ve inançtır. Yaşam yolundaki evreler benliği kazanmadaki evrelerdir; buna göre, benlik verili bir insan doğası olmaktan çok elde edilmesi gereken birşeydir. Birey benlik kazanmadan önce varolmak zorunda olduğu için, varoluş insanlığa önseldir; ya da, Sartre'ın düşünceyi daha sonra anlattığı gibi, varoluş öze önseldir.

Dinsel yaşamdadır ki üstenim bir doruğa ulaşır ve öteki iki evre en yüksek noktalarına çıkar. Tıpkı umutsuzluk içindeki bir kişinin estetik evreden törel evreye ilerlemesi gibi, şimdi de yabancılaşmış kişi törel evreden dinsel evreye ilerler. Dinsel evrede, en yüksek yeğinlik ya da öznellik derecesi acının içe-doğruluğunda bulunur (Job'unkine benzetilebilir).

Ölümüne Hastalık'ta Kierkegaard inancın karşıtının günah olduğunu, ve umutsuzluğun günah olduğunu yazdı. "Günah şudur: Tanrı önünde, ya da Tanrı kavrayışı ile, kendi olmayı istememekten umutsuzluk içinde olmak, ya da kendi olmayı istemekten umutsuzluk içinde olmak. Böylece günah güçlendirilmiş zayıflık ya da güçlendirilmiş meydan okumadır: günah umutsuzluğun güçlendirilmesidir." İnanç 'kendi'nin kendisini kendi kendisi ile ilişkilendirme edimi tarafından, kendisi olma (asıllık) ve Tanrı önünde saydam olarak durma (dürüstlük) isteği tarafından gösterilir. 'Kendi'nin bilinci belirleyici ölçüttür, çünkü ne denli 'kendi'nin bilinci varsa o denli istencin bilinci ve ne denli istencin bilinci varsa o denli 'kendi'nin bilinci vardır. İstençsiz bir insan 'kendi'siz bir insandır.

Umutsuzluk kendi olmaya isteksizliktir; Hıristiyan umutsuzluk "ölümüne hastalık"tır, çünkü ölme isteği umutsuzluğun sonucudur, üstelik ölümde 'kendi'den kurtulmanın olanaksızlığına karşın (Hıristiyan ölümsüzlük öğretisine bağlı olarak). İyiden uzaklaşmak günahtır; günahtan doğan umutsuzluk ancak iyiden daha öte bir uzaklaşmayı oluşturur. İnanç yoluyladır ki günah ve

umutsuzluk yenilir; e.d. ‘‘kendini kendi kendisi ile ilişkilendirerek ve kendi olmayı isteyerek, ‘kendi’ onu oluşturmuş olan Güçte saydam olarak temellenir.’’

Enson esenliğe dinsel alanda ‘‘Saltık Paradoks’’ yoluyla, aşkın bengi Tanrının dünyanın zamansal alanında görünüşü ve böylelikle İsa aracılığıyla esenliği olanaklı kılması yoluyla ulaşılır. İsa, Saltık Paradoks, bengiliği zamanda, bengi Tanrıyı zamansal Tanrıda açığa serer, ve insanı günah-bilinçli kılarak onu günahı yenen kararlı üstenim olarak inanca çağırır. Kierkegaard Felsefi Parçalar’ını şu ahlaksal ilke ile sonlandırdı: ‘‘Burada yeni bir örgen kabul etmiş oluyoruz: İnanç; yeni bir önerme: Günah bilinci; yeni bir karar: Kıpı; ve yeni bir Öğretmen: Zamandaki Tanrı.’’

Kierkegaard’ın Varoluşçuluğu. Kierkegaard’ın felsefesi temel olarak Hegelciliğin doğrudan karşısavıdır. Hegel vurguyu kurgul düşünce üzerine getirirken, Kierkegaard onu varoluş üzerine getirdi. Hegel gerçekliği ussal dizgede saptamışken, Kierkegaard paradoksta saptadı. O evrenseli ararken, öteki bireyseli ya da tikeli aradı. O mantıkta karşısavların bir uzlaşmalarını görür ve kesintisiz bir mantık (Hegelci eytişim) formüle ederken, öteki onu sıçrama ya da mantıksal boşluk (nitel eytişim) ile değiştirdi. ‘Ya—Ya da’ Kierkegaard’ın Hegelci bireşime ya da karşıtların birliğine yanıtıydı. Hegel gerçeği Saltıkta ve nesnellikte bulurken, Kierkegaard onu göreli ve öznel olanda buldu. Hegel zorunluğu vurguladı, Kierkegaard özgürlüğü. Kierkegaard’ın Hegelci kavramların yerine geçen öteki kavramları şunlardı: anımsama yerine yineleme, açıklık yerine gizlenme, edimsellik yerine olanak, doğrudan iletişim yerine dolaylı iletişim (Sokratik maiuetik, ebelik), Tanrının içkinliği yerine Tanrının aşkınlığı ve dolaysızlık yerine dolaylılık (ya da yansıma).

Ya—Ya Da. Bir Yaşam Fragmanı: Birinci Bölüm, A’nın Denemelerini Kapsıyor.
A (Genç Adam), yayıma hazırlayan Victor Eremita 1843.

Enten-Eller. Et Livs-Fragment: Første Deel, indeholdende A.'s Papirer

Analitik Ya—Ya Da bir burjuva profesör olarak görülen Hegel’in Diyalektik Hem—Hem De’sine karşılık olarak yazıldı.

Kierkegaard için Varoluşsal bir dizge olanaksızdır, çünkü bir dizge sonsallığı, tamamlanmışlığı imler; varoluş süreklidir, hiçbir zaman tamamlanmış değildir. Varoluş sona erdiği zaman, o zaman belki de bir dizge formüle edilebilir. Böylece varoluşun sürekliliğine karşın kendi Saltık Dizgesini formüle eden Hegel gülünç bir önergeyi savunmuş oldu. Yalnızca Tanrının bir dizgesi olabilir, çünkü yalnızca Tanrının gözlerinde olgusallık bir dizgedir. Varolan birey için herşey bir oluş durumundadır, hiçbir zaman bitmiş bir durumda değil. ‘‘Varoluşsal bir dizge formüle edilemez. ... Varoluşun kendisi bir dizgedir—Tanrı için; ama bu dizge herhangi bir varolan tin için olamaz. Dizge ve sonsallık birbirlerine karşılık düşerler, ama varoluş tam olarak sonsallığın karşıtıdır.’’ Felsefi dizgelerin yazarları varoluş üzerine nesnel olarak yazmak için kendilerini varoluştan çıkaramazlar; yalnızca Tanrı varoluşu aşar.

Felsefi dizgeler varoluşu bozarlar. Hegel’in kamutanrıcı dizgelerin tipik öğesi olan İdeası düşünceyi Varlık ile birleştirirken, Varoluşçuluk onları ayırır. İdealizm ve Varoluşçuluk arasındaki temel ayrım budur. Hegelci düşünmeye gömülmüşken, Varoluşçuluğun varolan öznesi kendini etkin olarak yaşamaya vermiştir; biri kuramlar yapar ve düşünürken, öteki varolmakta ve davranmaktadır. Hegelci dizgenin ironisi bizi bir düşünür olmaksızın bir düşünce ile, ya da bir birey olmaksızın bir kalabalık ile bırakmasıdır. Arı insanlık bir soyutlamadır. Hegelci dizgenin nesnelliği varolan özneyi yitirmiştir.

Kierkegaard için gerçeklik öznelliktir, ve öznel gerçeklik ise içe-doğruluk. Gerçeklik yalnızca bir

olgu bildirimi, nesnesine karşılık düşen bir düşünce, ya da bizim iye olduğumuz birşey değildir; tersine, gerçeklik bireyin üzerine davrandığı şeydir, bir varoluş yoludur; birey onu vareder ve onu yaşar. Birey gerçekliktir.

Gerçeklik öznelliktir; öznelliğin en yüksek anlatımı tutkudur. Varoluşsal olarak düşünmek içe-doğru tutku ile düşünmektir. Nesnellik ne söylendiğini vurgular, ama öznellik nasıl söylendiğini. İçe-doğru 'nasıl' tutkudur; karar yalnızca öznellikte bulunur. Öznellik gerçekliktir; gerçeklik "en tutkulu içe-doğruluğu edinme sürecinde sıkı sıkıya sarılınan nesnel bir pekinlik-yoksunluğu" olarak tanımlanır. Pekinliksizlik endişe yaratır ve bu ise bir inanç davranışıyla yatıştırılır. Önceki gerçeklik tanımı inancın bir tanımı olarak da hizmet eder. Risk, seçim, tutku ve içsellik olmaksızın hiçbir inanç yoktur; ne de onlarsız gerçeklik vardır. Pekinliksizlik her zaman öznelliğe eşlik eder, inanç sıçrayışı için çağrıda bulunur.

Nesnel olarak, gerçeklik aşkın bir Tanrı için olması dışında her zaman bir paradokstur. İnsan için, nesnel gerçeklik hiçbir zaman pekin değildir, ve pekinliksizliği tutkulu içe-doğruluk biçiminde görünür—endişe yaratan pekinliksizlik gerçeklik tutkusu tarafından, e.d. içe-doğruluk ya da inanç tarafından yerinden atılır. Varolan birey ne zaman bengi nesnel gerçeklik ile yüz yüze gelse, bu paradoksal görünür. Varolan birey için öznellik gerçekliktir, ve o denli de olgusallıktır. Düşünce varoluştan soyutlanır çünkü varoluş düşünülemez (yaşanmalıdır) ve çünkü tikel düşünülemez (yalnızca evrensel düşünülebilir). Bu noktada Tanrı ve insan arasındaki ayrım görülebilir. "Tanrı yarattığını düşünmez; Tanrı varolmaz, O bengidir. İnsan düşünür ve vardır, ve varoluş düşünce ve varlığı ayırır."

Kierkegaard'ın başlıca çalışmaları (Ya—Ya da'ya ek olarak) şunlardır: Felsefi Parçalar (1844) ve Bir Vargı Olarak Bilimsel-Olmayan Son Not (1846).

[SAHAKIAN: FELSEFE TARİHİ: 22. VAROLUŞÇULUK: SÖREN KIERKEGAARD]
Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

2

Kierkegaard

Herbert Marcuse

İnsanın özünü kim ve ne gerçekleştirecektir? Felsefeyi kim olgusallaştıracaktır? Bu sorulara değişik yanıtlar Hegel-sonrası felsefenin eğilimlerini oluştururlar. İki genel tip ayırdedilebilir. Feuerbach ve Kierkagaard tarafından temsil edilen birincisi yalıtılmış bireye sarılır; Marx tarafından temsil edilen ikincisi toplumsal emek sürecinde bireyin kökenlerine işler ve bu sürecin insanın kurtuluşuna nasıl temel olduğunu gösterir.

Hegel bireyin en dolu varoluşunun toplumsal yaşamında tamamlandığını tanıtlamıştı. Eytişimsel yöntemin eleştirel kullanımı bireysel özgürlüğün özgür bir toplumu öngerektirdiğini, ve dolayısıyla bireyin gerçek kurtuluşunun toplumun kurtuluşunu öngerektirdiğini ortaya serme eğilimindeydi. Buna göre, salt birey üzerine saplantı Hegel'in kendisinin de bir yana attığı gibi, soyut bir yaklaşımın benimsenişine varacaktı. Feuerbach'ın özdekçiliği ve Kierkegaard'ın varoluşçuluğu, gerçi kökleri derinde bir toplumsal kuramın pek çok özelliğini somutlaştırıyor olsalar da, soruna yönelik erken felsefi ve dinsel yaklaşımların ötesine geçemezler. Öte yandan, Marxist kuram bir eleştirel toplum kuramı olarak yoğunlaşır ve geleneksel formülasyon ve eğilimlerden kopar.

[Kierkegaard 1840'ta o sıralar 18 yaşında olan Regine Olsen (1822-1904) ile nişanlandı. Regina Kopenhag'da varlıklı bir ailenin kızıydı. Kierkegaard kısa bir süre sonra büyük bir yanlışlık

yaptığını düşünmeye başladı ve ertesi yıl nişanı bozdu. Bunun nedenlerinden biri çöküntülü kişiliğiyle ilişkiyi sürdüremeyeceği kanısında olması, bir ikincisi ise sağlıklı olmadığı için çok fazla yaşamayacağına inanmasıydı. Ayrıca babasının Tanrıya ilenç okumasından ötürü ailenin başının dertte olduğuna da inanıyordu. Annesi ve kızkardeşleri yakın aralarla ölmüşlerdi.

Normal insan ilişkileri yürütmede başarısızlık irrasyonalistler durumunda aşağı yukarı bir kuraldır: Nietszcshe, Schopenhauer, Kant, Hume, Wittgenstein, Foucault, vb.]

Kierkegaard'ın 'felsefenin olumsuzlanmasını' bireyci yorumu kaçınılmaz olarak Batı ussalcılığına yönelik sert bir karşıtçılık geliştirdi. Ussalcılık, gösterdiğimiz gibi, usun düşünen 'ben'de ve nesnel tinde yerleşmesi ile, özsel olarak evrenselci idi. Gerçeklik ya bireysel yaşam durumlarının dokunamadıkları evrensel 'arı us'a, ya da bireylerin acılarına ve ölümlerine karşın serpilebilen evrensel tine yerleştirildi. Her iki durumda da insanın özdeksel mutluluğu terkedildi—hem usun içedönmesi yoluyla, hem de dolaysız bulunuşu içindeki dünya ile zamanından önce eşitlenmesi yoluyla.

Bireyciler ussalcı felsefenin insanın edimsel gereksinim ve özlemleriyle ilgilenmediğini ileri sürdüler. Gerçi kendisi onun gerçek çıkarlarına karşılık verdiğini öne sürmüş olsa da, onun en yalın mutluluk arayışına bile yanıt verebilmiş değildi. Sürekli olarak vermesi gereken somut kararlarında ona yardım edemiyordu. Eğer, ussalcıların ileri sürdükleri gibi, bireyin (ki hiçbir zaman bir evrensele indirgenemezdi) olgusal benzersiz varoluşu felsefenin birincil konusu değilse, ve gerçeklik bu benzersiz varoluşta bulunamıyor ve onunla ilişkilendirilemiyorsa, tüm felsefi çabalar gereksiz, ve giderek tehlikeli idiler. Çünkü insanı içinde gerçeği aradığı ve ona gereksindiği biricik alandan saptırmaya hizmet ediyorlardı. Böylece gerçek felsefe için ancak tek bir ilke geçerli olabilirdi—onun bireyi kurtarma sığası.

Kierkegaard'a göre, birey bilen değil ama yalnızca 'törel olarak varolan öznellik'tir. Onun için önemli olan biricik sorun kendi 'törel varoluşu'dur.2 Gerçeklik bilgide yatmaz, çünkü duyu-algısı ve tarihsel bilgi salt birer yanılsamadır, ve 'arı' düşünce bir 'imge'den başka birşey değildir. Bilgi yalnızca olanaklı olanla ilgilenir ve herhangi birşeyi olgusal kılmaya ya da giderek olgusallığı kavramaya yeteneksizdir. Gerçeklik yalnızca eylemde yatar ve yalnızca eylem yoluya yaşanabilir. Bireyin kendi varoluşu edimsel olarak kavranabilecek biricik olgusallıktır, ve varolan bireyin kendisi bu kavramanın biricik öznesi ya da edimleyicisidir. Onun varoluşu düşünen bir varoluştur, ama düşüncesi bireysel yaşantısı yoluyla belirlenir, öyle ki tüm sorunları bireysel etkinliği içinde doğar ve çözümlenirler.

Her birey, kendi en iç bireyselliğinde, tüm başkalarından yalıtılmıştır;3 özsel olarak benzersizdir. Onun egemenlik alanını sorgulayabilecek hiçbir birlik, hiçbir topluluk, hiçbir 'evrensellik' yoktur. Gerçeklik sonsuza dek onun kendi kararının (Entscheidung) sonucudur ve ancak bu karardan kaynaklanan özgür edimlerde olgusallaşabilir. Bireye açık biricik karar sonsuz esenlik ile sonsuz ilenç arasındaki karardır.

[Kierkegaard'ın annesi gibi babası da Jutland kökenli idi. Babası Michael Pedersen Kierkegaard çocukluğunda bir çobandı. Bir gün çektiği sıkıntılar yüzünden Tanrıya ilenç okuduğu söylenir. 12 yaşına geldiğine Kopenhag'daki amcasının yanına gönderildi. Michael bir iş adamı olarak başarılı oldu. Çorapçılıktan büyük bir varsıllık yarattı ve 1838'de 82 yaşında ölünceye dek gönenç içinde yaşadı.]

Kierkegaard'ın bireyciliği en vurgulu saltıkçılığa döner. Salt bir gerçek vardır—İsa'da sonsuz mutluluk; ve salt bir doğru karar—bir Hıristiyan yaşamı sürmek. Kierkegaard'ın çalışması insanlığı

ezici bir toplumsal düzenin yokedici etkisinden kurtarmanın enson organonu olarak dini yeniden kurmayı amaçlayan son büyük girişimdir. Felsefesi baştan sona toplumunun güçlü bir eleştirisini imler, onu insan yetilerini çarpıtan ve bozan bir toplum olarak yadsır. Çare Hıristiyanlıkta bulunacaktı, ve insan gizilliklerini somutlaştırma Hıristiyan yaşam yolunda. Kierkegaard böyle bir yaşam yolunun bu toplumda sonu gelmez bir savaşımı ve en sonunda küçük düşmeyi ve yenilgiyi imlediğini, ve yürürlükteki toplumsal biçimler içerisinde bir Hıristiyan varoluşun her zaman bir olanaksızlık olduğunu biliyordu. Kilisenin devletten ayrılması gerekiyordu, çünkü devlete herhangi bir bağımlılık Hıristiyanlığı çiğnemek olacaktı. Tüm kısıtlayıcı güçlerden kurtarılmış olan kilisenin gerçek işlevi yürürlükteki türesizlik ve köleliği suçlamak, ve bireyin en son çıkarını, esenliğini göstermekti.

Esenlik dışsal kurumlar ve yetkeler üzerine dayanamazdı, ne de arı düşünce tarafından elde edilebilirdi. Buna göre, Kierkegaard şimdi gerçeklik içinde bir yaşam kurabilme yükünü somut bireye, Hıristiyanlığın temel kaygısı olan aynı bireye kaydırır. Birey ‘gerçeklik’tir, us ya da insanlık ya da devlet değil—çünkü birey biricik olgusallıktır. ‘Varolan her zaman bir bireydir; soyut olan varolmaz.’4

Kierkegaard dinin kökensel işlevine, onun yoksun ve acı çeken bireye başvurusuna geri döner. Böylece Hıristiyanlığa kavgacı ve devrimci gücünü geri verir. Tanrının ortaya çıkışı yine çürümekte olan bir toplum üzerinde birdenbire araya giriveren tarihsel bir olayın korkutucu görünüşünü üstlenir. Bengilik zamansal bir görünüş üstlenirken, mutluluğun olgusallaşması ise gündelik yaşamın dolaysızca dirimsel bir sorunu olur.

Bununla birlikte, Kierkegaard bundan böyle dinsel bir biçim alamayacak bir içeriğe sarılıyordu. Din felsefenin yazgısını paylaşmaya mahkumdu. İnsanlığın esenliği bundan böyle dinginlik noktasına inanç alanında ulaşamazdı, özellikle dinin devrimci özünü toplumsal kurtuluş için somut bir savaşıma süren ilerleyen tarihsel güçler devimde oldukları için. Bu koşullar altında dinsel başkaldırı zayıf ve etkisizdi, ve dinsel bireycilik giderek kurtarmak için yola çıktığı bireye karşı da dönebilirdi. Eğer bireyin iç dünyasına bırakılacak olursa, ‘gerçeklik’ ait olduğu toplumsal ve politik burgaçtan ayrılır.

Kierkegaard’ın soyut düşünce üzerine saldırısı onu insanın özsel eşitliğini ve değerini destekleyen belli evrensel kavramlara saldırmaya götürdü. İnsanlığı (reine Menscheit) bir ‘olumsuzluk’ olarak, bireyin salt bir soyutlanışı ve tüm varoluşsal değerlerin bir düzleştirilmesi olarak görür.5 İçinde Hegel’in gerçekliğin tamamlanışını gördüğü usun ‘bütünlüğü’ de ancak bir ‘soyutlama’dır.6 Felsefenin bireyin eşsizliği üzerinde bu odaklaşmasının salt felsefi bir sorun olmaktan ne denli uzak olduğunu ve onun toplumsal ve politik yalıtılmasını ne ölçüde gerektirdiğini görmenin en iyi yolu Kierkegaard’ın toplumcu devime karşı tutumunu irdelemektir. Hiç kuşku yoktur ki, der, ‘toplumculuk ve ortaklık (Gemeinschaft) düşüncesi bu çağı kurtaramaz.’7 Toplumculuk ‘tüm örgensel, somut ayrımlaşmaları ve ayrımları gidermek’ için herkesi eşitleyerek bireyi alçaltmaya yönelik birçok girişim arasında yalnızca biridir.8 Yüksek değerlere iye olan ve bunları örneklendiren azınlığa karşı çoğunluğun payına bir öfkenin işlevidir; toplumculuk böylece olağanüstü bireylere karşı genel ayaklanmanın parçasıdır.

* * *

Evrenseller üzerine karşı-ussalcı saldırı Avrupa düşüncesinin sonraki gelişiminde giderek artan bir önem kazanır. Evrensel us üzerine yüklenme kolayca bu evrenselin olumlu toplumsal imlemleri üzerine bir saldırıya dönüştü. Daha önce belirtmiştik ki us kavramı insanların özsel eşitlikleri, yasa

egemenliği, devlette ve toplumda ussallık ölçünü gibi ileri düşüncelerle bağıntılıydı, ve Batı ussalcılığı böylece kesin bir biçimde liberalist toplumun temel kurumlarıyla bağlandı. İdeolojik alanda, bu liberalizme karşı savaşım ussalcılık üzerine saldırıyla başladı. 'Varoluşçuluk' denilen konum bu saldırıda önemli bir rol oynadı. İlkin, evrenselin değer ve olgusallığını yadsıdı. Bu ise devlet ve toplum için evrensel olarak geçerli tüm ussal ölçünlerin bir yadsınışına götürdü. Daha sonra, hiçbir bağın bireyleri, devletleri, ulusları bir insanlık bütünü içerisine birleştirmediği, ve her birinin tikel varoluş koşullarının usun genel yargısına bağlı kılınamayacağı ileri sürüldü. Yasaların usun taşıyıcısı olan insanın herhangi bir evrensel niteliği üzerine dayanmadıkları savunuldu; tersine, yaşamlarını varoluşsal gereklerine göre düzenledikleri bireysel insanların gereksinimlerini anlatıyorlardı. Usun bu alçaltılması belli tikelliklerin (ırk ya da halk gibi) en yüksek değerler düzeyine yüceltilmesini olanaklı kıldı.

Notlar

2Kierkegaard, Abschliessende unwissenschafthliche Nachschrift: Werke'de, yay.haz. Schrempf, Bd. VII, Jena, 1925, s. 15.

3S. 21.

4S. 28.

5Zur Kritik der Gegenwart, Innsbruck 1922, s. 34.

6S. 42.

7S. 61.

8S. 64.

[HERBERT MARCUSE: US VE DEVRİM: ANABÖLÜM İKİ: TOPLUMSAL KURAMIN DOĞUŞU: BÖLÜM I. EYTİŞİMSEL TOPLUM KURAMININ TEMELLERİ: 2. KIERKEGAARD]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-2000

İdea Yayınevi / 2014

Ludwig Wittgenstein

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Ludwig Wittgenstein (1889-1951)

Wittgenstein Viyana Çevresi pozitivizminin esin perisidir.

Wittgenstein'ın pozitivizmi felsefe konusunda tam bilgisizlik üzerine dayanır, ve bu nedenle —

Wittgenstein için hiçbir felsefi bilim ve kuram yoktur.

Dünya kavramsız olgulardan ve kavramsız olgular kavramsız şeylerin bileşiminden oluşur.

Genel Hatlar

Tractatus'ta dilin dünyayı temsil ettiğini ileri sürdü.

"Hakkında konuşulamayan üzerinde sessiz kalınmalıdır" sözlerinin bir totoloji olmasına karşın, akraba pozitivistler bunu dinsel dilin anlamsız olduğu biçiminde yorumladılar.

Tractatus'u tüm felsefe sorularının çözümü olarak sunduktan sonra reddetti ve sözcüklerin çeşitli

yaşam alanlarında nasıl kullanıldığını çözümlemeye döndü.

Sözcüklerin anlamı evrensel olarak saptanmış olmadığını, bir sözcüğün en önemli yanının nasıl kullanıldığı olduğunu ileri sürdü. (Örneğin "korkunç" sözcüğünü "güzel"i pekiştirmek için kullanırken olduğu gibi).

Felsefecinin işi dili çözümlememektir; sözcüğün anlamı kullanımıdır; dilin bu kullanımı dünyamızın bir tablosunu üretmeye katkıda bulunur.

Sözcükler bir satranç oyununda olduğu gibi bir dil oyunundaki hamlelerdir.

İnsanların belli ortamlarda belli kurallar ile sözcüklerin anlamları hakkında dil oyunlar oynadıklarını gördü; dinsel dilin bir dil oyunu olarak görülebileceğini düşündü.

"Tanrı vardır" dendiğinde bu Hıristiyanlar tarafından kabul edilecektir, çünkü onların dil oyununa uyar; ama ateistik dil oyununa uymaz.

Doğrulama ilkesinin dini çözümlemek için çok dar olduğunu belirtti.

Bilimi ve inancı karşılaştırılamayacakları zemininde ayırdetti.

Logischphilosophische Abhandlung (1921; Tractatus Logico-Philosophicus, 1922; Latince ad Moore tarafından önerildi.)

Philosophische Untersuchungen (ölümünden sonra 1953'te yayımlandı; Philosophical Investigations)

“Tüm felsefe ‘dil eleştirisi’dir.” (4.0031)

4.0031 Alle Philosophie ist »Sprachkritik«.

“Dünyanın mantığı totolojilerde gösterilir.” (6.22)

Wittgenstein’a göre, önermeleri “saçma”dır (unsinnig; Tr. 6.54). Bu doğrudur. Ama bu Wittgenstein’ın bir yana atılmasını gerektirmez; tersine, saçmalık önermelerinin önemini oluşturan yanıdır. Felsefesinin büyük hizmeti saçmalık ve tutku bileşiminin insanlar üzerinde ne kadar etkili olabildiğini göstermesinde yatar.

Wittgenstein mistik bir pozitivist olarak felsefe dünyasında benzersizdir. Ve deha olmaktan en uzak insanlara deha üzerine yargıda bulunma olanağını ve onurunu verir.

Tüm gizemciliği ile, özellikle felsefe tarihinde ve bilim tarihinde ‘yalancı-bilimler’ olarak gördüğü ussal çabalara karşı amansız bir kavga verdi ve yaşamını anlamsız sözcükler, totolojik tümceler ve felsefe ile, metafizik ile çarpışmaya adamış görünür — kendileri saçma olan önermeleri yoluyla.

Wittgenstein “saçma” olduğunu duyumsayan engin bir okur kitlesi buldu — tıpkı Albert Camus tarafından kendilerine “saçma” oldukları bildirildiğinde bundan büyük gurur duyan geniş kitleler gibi.

Felsefesinin “tüm problemlerini özsel noktalarda çözdüğünü” ve bunların “saldırıdan bağışık ve kesin” olduğunu yazdı. Ve sonra çalışmasının değerinin “bu problemler çözüldüğünde ne kadar az şeyin başarıldığını” göstermesinde yattığını ekledi.

Gönüllü olarak katıldığı I. Dünya Savaşının bitimine doğru tamamlanan bu İncelemesinde (Tractatus) sıradan bilincin gerçeklik ve varoluş karşısında onunla yürekten paylaştığı çaresizliği dile getirdi, bir ‘dehanın’ bile bu bilgisiz bilinçten hiç de daha iyi bir durumda olmadığını belgeledi.

Wittgenstein problemleri çözdüğü için felsefeyi bıraktı ve bir ilk okulda öğretmenlik yaptı. Bu görevinde öğrencilerine karşı davranışları herhangi bir problemi çözmüş olduğunu göstermez (bkz. aşağıda Haidbauer olayı)..

Wittgenstein Eleştiriye Değer Mi?

Wittgenstein fenomeni bir entellektüel dolandırıcılıktır. Bu skandalın önemi Batı akademik dünyasının entellektüel yetkinlikten, ciddiyetten ve dürüstlükten ne kadar uzak olduğunu göstermesinde yatar.

"Simgesel bir dil" başlığı altında Wittgenstein'dan ya da en sonunda Frege'den esinlenerek felsefeye, kavrama ve bilgiye ilgisiz bir dizi "mantıksal önerme" "felsefe" olarak, ve dahası felsefeyi ortadan kaldıran iyi "felsefe" olarak sunuldu.

Analitik ve pozitivist geleneklerin felsefe niteliğini taşıyan hiçbir öğretileri yoktur. Aslında genel olarak öğreti denebilecek bir bakış açıları yoktur. "Bilimsel Dünya Görüşü — Viyana Çevresi" adı verilen bildirge "bilimsel" değildir ve kendisi "sofizm" temeline dayandığını ileri sürerek açılır.

> Ne mantıksal ne de matematiksel olan bir simgeciliğe gömülmüş bir geleneğin bir öğreti oluşturması olanaksızdır.
>
> Ve kuramın kendisini metafiziksel olarak gören mantıksal pozitivizmin bir olgu olmayan herhangi bir kuramı oluşturması paradoksal olurdu.

En iyisinden kültürel bir karakter taşıyan grup felsefi olarak bütünüyle yeteneksiz ve etik olarak dürüstlükten bütünüyle yoksun yarı-ideologlardan ve tarihsel materyalistlerden oluşur.

Gene de bu hile kurumsal ve kitlesel bir karakter kazandı, çünkü çağımızda estetik, etik ve entellektüel her tür yamukluk ve sapıklık için her zaman engin bir kitle tabanı vardır, ve akademi insanların etik ve entellektüel hamlığından kendi payına düşeni alır. Bilgi doğallıkla entellektüel dürüstlük ister. Bu özgürlük, bu moral nitelik ancak ussallık içinde gelişebilir. Pozitivizm entellektüeller arasında en aptallar tarafından üretildi ve Wittgenstein fenomeni Batıda düzgün düşünemeyen geniş bir entellektüel kitlenin varlığını doğruladı.

Wittgenstein'ın programını 'felsefe tarihine bir tepki' olarak oluşturduğu görüşü geçersiz görünür, çünkü yazılarında felsefe tarihi ile tanışık olduğunu gösteren bir kanıt yoktur. Yaptığı şeyin baştan sona metafizik olduğunu ayrımsamış görünmez ve doğallıkla başlıca kaynakları Russell ve Frege idi. Wittgenstein dil ile oyun oynadı ve yaptığına 'dil oyunları' kuramı adını verdi.

> *"Felsefe yalnızca herşeyi önümüze koyar, ve ne herhangi birşeyi açıklar ne de çıkarsar. Herşey açıkta yattığına göre, açıklayacak hiçbirşey yoktur. Çünkü gizli olan bizi ilgilendirmez. 'Felsefe' adı tüm yeni keşif ve icatlardan önce olanaklı olan herşeye de verilebilir." (Philosophische Untersuchungen, § 126)*

126. Die Philosophie stellt eben alles bloß hin, und erklärt und folgert nichts.— Da alles offen daliegt, ist auch nichts zu erklären. Denn, was etwa verborgen ist, interessiert uns nicht. "Philosophie" könnte man auch das nennen, was vor allen neuen Entdeckungen und Erfindungen möglich ist.

"Philosophy just puts everything before us, and neither explains nor deduces anything. Since everything lies open to view, there is nothing to explain. For whatever may be hidden is of no interest to us. The name 'philosophy' might also be given to what is possible before all new discoveries and inventions." (PI § 126)

Özellikle felsefe tarihinde bir benzeri daha olmayan bir ciddiyet ile ‘iskemleler,’ ‘masalar,‘ ‘taşlar’ vb. üzerinde yoğunlaşarak dil oyunları oynayan Philosophische Untersuchungen sıradan dil felsefesinde derinleşmesi ile felsefeyi sıradan dili olan sayısız okura ulaştırdı.

Bir yorumcu şöyle yazar: "According to Wittgenstein, language and life are internally related. Life provides the foundation to language. Language reflects all the aspects of life – mental, moral, ethical and religious"

> Gizemli olan şey dünyanın nasıl olduğu değil ama olmasıdır. (6.44)
>
> Nicht wie die Welt ist, ist das Mystische, sondern dass sie ist.
>
> Dünya olguların toplamıdır. (1.1)
>
> Die Welt ist die Gesamtheit der Tatsachen.

ve

> Ben kendi dünyamım. (Mikrokozmoz.) (5.63)
>
> Ich bin meine Welt. (Der Mikrokosmos.)

1.1 bir fetva gibi başlar. Bir çıkarsama, tanıtlama, aklama söz konusu değildir.

Önerme Thales'in "Dünya suların toplamıdır" önermesini andırır. Ama Ön-Sokratikler ussal, özgür düşüncenin öncüleri idiler ve bilimin ve felsefenin işinin henüz başında duruyorlardı. Bir arkheye gereksinim duymaları, bunun için fiziksel cisimleri kullanmaları ve henüz diyalektiğe yabancı monizmleri bütünüyle anlaşılabilir şeylerdir, çünkü henüz işin başında idiler. Ve tüm değerleri bir başlangıç, bir arkhe olmalarında yatar, çünkü başlangıç bütün bir yol için yalnızca küçük bir ilk adım olsa da, eğer gerçek ilk ise, bütünü ve ereği kendi içinde kapsar. Düşünce ilk kez onlarla kendini mistik, mitolojik vb. yeteneklerinden kurtardı ve kendine özgü bağımsız ve benzersiz yönünü kazandı.

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek, tüm "bilimselci" duruşlarına karşın, bilim dışıdırlar. Felsefi öncülleri olan görgücülük gereği, bilginin yerine bilgi olmayan herşeyi geçirirler.

Mantıksal pozitivizm ve analitik gelenek her ikisi de David Hume’u izleyerek matematiği ve fiziği insan bilgisinin biricik olanaklı biçimleri olarak aldılar ve yine ustalarını izleyerek metafizik dedikleri şeyi kendi bilinçlerini de kapsamak üzere ateşe attılar. Görgücü temelde bilginin ve bilimin olanaksızlığını kabul ederek ve kuşkuculuğu doğrulayarak, ‘dil’in mantıksız düzlemine çekildiler ve felsefi yanlışlıkları dil yanlışlıkları olarak gördüler.

Her iki düşünme yolunda da “bilgi” sözcüğü yalnızca bir eğretileme değerini taşır. Dilin düşünceden bağımsız, aslında düşüncenin temeli olduğunu düşünerek, yine düşünme yoluyla dili analiz etmeye giriştiler. Analizi kendisi analiz edilemeyecek birşey sayarak, analizin senteden ayrı olmadığı olgusunu anlayamadılar.

Felsefe Tarihinin çöpe atılmasına ek olarak, tarih, etik, estetik, ve giderek toplumbilim ve ruhbilim de pozitivist ve analitik geleneklerin oyun alanından dışlanır. Bunlar ya olgular ile ilgisiz ya da mekanik ve matematik ile ilişkilendirilemedikleri için, bilişsel değildirler ("bilgi" sözcüğünün analitik anlamında).

Anlamaya çalışacağımız şey dünya değil ama yalnızca tümcelerdir.

Wittgenstein ‘totoloji’ kavramının felsefenin ‘en önemli’ kavramı yaptı.

“Totoloji” olarak Mantık

Mantıksal pozitivistler Wittgenstein'ın mantığı totolojik ya da analitik olarak nitelemesini birincil felsefi katkısı olarak aldılar. Ve matematiği de mantığın bir dalı olarak gördükleri için, dünyaya onun da totolojik olduğunu duyurdular. Ama Wittgenstein matematiğin totolojilerden değil, denklemlerden oluştuğunu ve denklemlerin yalancı-önermeler olduğunu ileri sürüyordu (Die Sätze der Mathematik sind Gleichungen, also Scheinsätze, 6.2.).

Pozitivistlerin ne sonsuz, ne nicelik, ne de sayı kavramını anlamaları olanaklıdır, çünkü kavramlar çelişki içerir ve analitik ve pozitivist geleneklerin özellikle kaçındıkları şey paradoks dedikleri çelişkidir.

Çelişki analizin olanaksızlığıdır, çünkü analitik düşünceye göre hiçbirşey karşıtını kapsayamaz. Analitik düşünce bu nedenle özdeşliğe döner. Ama özdeşliğin kendisinin karşıtını kapsadığını, kendinde bir ayrım olduğunu anlamaz. Aslında, özdeşliği de analiz ederek karşıtından ayırır, "Özdeşlik = Özdeşlik" der.

Wittgenstein için “mantık” totolojiktir.

> 4.461 Der Satz zeigt was er sagt, die Tautologie und die Kontradiktion, dass sie nichts sagen.
>
> Die Tautologie hat keine Wahrheitsbedingungen, denn sie ist bedingungslos wahr; und die Kontradiktion ist unter keiner Bedingung wahr.
>
> Tautologie und Kontradiktion sind sinnlos.
>
> (Wie der Punkt, von dem zwei Pfeile in entgegengesetzter Richtung auseinandergehen.)
>
> (Ich weiß z.B. nichts über das Wetter, wenn ich weiß, dass es regnet oder nicht regnet.)
>
> 4.461 Önerme söylediğini gösterir, totoloji ve çelişki ise hiçbirşey söylemediklerini.
>
> Totolojinin hiçbir doğruluk-koşulu yoktur, çünkü koşulsuz olarak doğrudur; ve çelişki hiçbir koşul altında doğru değildir.
>
> Totoloji ve çelişki anlamsızdır.
>
> (Ondan iki okun karşıt yönde birbirinden uzaklaştığı nokta gibi.)
>
> (Örneğin havanın yağışlı olduğunu ya da olmadığını bildiğim zaman hava hakkında hiçbirşey bilmiyorumdur.)
>
> 4.4611 Tautologie und Kontradiktion sind aber nicht unsinnig; sie gehören zum Symbolismus, und zwar ähnlich wie die »0« zum Symbolismus der Arithmetik.
>
> 4.4611 Ama totoloji ve çelişki anlamsız değildir; simgeciliğe aittirler, ve dahası “0”ın aritmetiğin simgeciliğine ait olması gibi.
>
> 4.462 Tautologie und Kontradiktion
>
> sind nicht Bilder der Wirklichkeit. Sie stellen keine mögliche Sachlage dar. Denn jene lässt jede mögliche Sachlage zu, diese keine.
>
> In der Tautologie heben die Bedingungen der Übereinstimmung mit der Welt — die darstellenden Beziehungen — einander auf, so dass sie in keiner darstellenden Beziehung zur Wirklichkeit steht.
>
> 4.462 Totoloji ve çelişki edimselliğin resimleri değildir. İşlerin hiçbir olanaklı durumunu temsil etmezler. Çünkü birincisi işlerin her olanaklı durumuna izin verirken, ikincisi hiç birine vermez.

Totolojide dünya ile bağdaşmanın koşulları — temsil eden bağıntılar — birbirini ortadan kaldırır, öyle ki totoloji edimsellik ile hiçbir temsil eden bağıntı içinde durmaz.

4.463 Die Wahrheitsbedingungen

bestimmen den Spielraum, der den Tatsachen durch den Satz gelassen wird.

(Der Satz, das Bild, das Modell, sind im negativen Sinne wie ein fester Körper, der die Bewegungsfreiheit der anderen beschränkt; im positiven Sinne, wie der von fester Substanz begrenzte Raum, worin ein Körper Platz hat.)

Die Tautologie lässt der Wirklichkeit den ganzen — unendlichen — logischen Raum; die Kontradiktion erfüllt den ganzen logischen Raum und lässt der Wirklichkeit keinen Punkt. Keine von beiden kann daher die Wirklichkeit irgendwie bestimmen.

4.463 Doğruluk-koşulları önerme tarafından olgulara bırakılan oyun alanını belirler.

(Önerme, resim, model olumsuz bir anlamda bir başkasının devim özgürlüğünü kısıtlayan katı bir cisim gibidir; olumlu anlamda, katı töz tarafından sınırlanan ve içinde bir cisme yerini veren uzay gibi.)

Totoloji edimselliğe bütün — sonsuz — mantıksal uzayı bırakır; çelişki bütün mantıksal uzayı doldurur ve edimselliğe hiçbir nokta bırakmaz. Buna göre ikisinden hiç biri edimselliği herhangi bir yolda belirleyemez.

4.464 Die Wahrheit der Tautologie

ist gewiss, des Satzes möglich, der Kontradiktion unmöglich.

(Gewiss, möglich, unmöglich: Hier haben wir das Anzeichen jener Gradation, die wir in der Wahrscheinlichkeitslehre brauchen.)

4.464 Totolojinin doğruluğu pekin, önermenin olanaklı, çelişkinin olanaksızdır.

(Pekin, olanaklı, olanaksız: Burada olasılık kuramında gereksindiğimiz o derecelendirmenin bir belirtisi vardır.)

4.465 Das logische Produkt einer Tautologie und eines Satzes sagt dasselbe, wie der Satz. Also ist jenes Produkt identisch mit dem Satz. Denn man kann das Wesentliche des Symbols nicht ändern, ohne seinen Sinn zu ändern.

4.465 Bir totolojinin ve bir önermenin mantıksal çarpımı önerme ile aynı şeyi söyler. Öyleyse o çarpım önerme ile özdeştir. Çünkü simgeye özsel olan şey simgenin anlamı değişmeksizin değiştirilemez.

(W.) Wittgenstein wrote the notes for the Tractatus while he was a soldier during World War I and completed it when a prisoner of war at Como and later Cassino in August 1918.

Jaakko Hintikka

"Wittgenstein Street & Smith dedektif magazinlerini Mind'a yeğlediği zaman, yargısı toplumsal ya da estetik ya da ahlaksal değildi. Entellektüel idi. Çağdaş felsefi yazılarda amaç ve ciddilik yoksunluğuna ve ayrıca bu yazılarda gereğinden çok örneklenen karışık düşünme ve uslamlamaya da karşı çıkıyordu. Wittgenstein'ın önemli bulduğu felsefi problemlerin güçlüğü konusunda keskin bir duyarlığı vardı." (PRESTON; s. 270; Hintikka, Kim analitik felsefeyi öldürmek üzeredir?)

(W.) Bertrand Russell's article "The Philosophy of Logical Atomism" is presented as a working out

of ideas that he had learned from Wittgenstein.

Dil ve Realite ilişkisi

Wittgenstein'ın Tractatus'ta başlıca amacı birincil problem olarak dil ve realite arasındaki ilişkiyi geliştirmektir.

Bunun için ilk olarak realiteye ilişkin biricik gerçek önermelerin olumsal ("görgül") önesürümler olduklarını ileri sürer. Bunlar realiteye karşılık düşmediklerine göre "doğru" ya da "yanlış" olabilirler (4.022, 4.25, 4.062, 2.222). Görgül olmayan tüm önermeler gerçekte önermeler değil, yalancı-önermelerdir. Yalancı olmayan gerçek önermelerin realite ile ilişkileri gönderme ilişkisidir ve bu ilişkide iki yan arasında, önerme ve realite arasında karşılık düşme varsa, önerme doğrudur, yoksa yanlış.

Matematiksel önermeler "reel" değildir, realiteye gönderme yapmazlar ve salt "sintaktik" doğadadırlar. Bu "sintaktik" önermeler belitlerden türetilse de, "belitlerin" doğası a priori olamaz; olursa, matematik yalancı-bilim olacaktır. Yalancı olmamak için, hem realiteye ilgisiz olmalı, hem de "sintaktik" olarak dilin karakterini göstermelidir. Wittgenstein bu görüşünü 1951'de ölümüne dek sürdürdü. (bkz. STANFORD)

Tüm bunlar felsefe tarihinde dahaçok kuşkucu düşünürlere ait olan görüşlerden yapılan alıntılardan türetilmiştir. Bu görüşler ile ilk kez Wittgenstein'da karşılaşan biri onlara Wittgenstein'a yükler, üstelik kendisinin açıkça "tüm düşüncelerimi başkalarından ödünç aldım" demesine karşın.

“Düşüncelerimi her zaman başkalarından ödünç aldım.”

Ama şu düşünce ödünç görünmez: “Ethics, if it is anything, is supernatural and our words will only express facts.”

Fiction I: A Lecture on Ethics - Ludwig Wittgenstein(The Philosophical Review, Vol. 74, No. 1 (Jan., 1965), pp. 3-12)

Ödünç Düşünceler

I don’t believe I have ever invented a line of thinking, I have always taken one over from someone else. (Wittgenstein 1980, Culture and Value) (Link)

Mantığın "totoloji" olduğu görüşünü kimden aldı? Gerçekte, Wittgenstein'ın yanlışlarından da kendisi değil ama başkaları sorumlu görünür. Bu yanlışlar endemik olmuştur.

"When I was in Norway during the year 1913-1914 I had some thoughts of my own, or so at least it seems to me now. I mean I have the impression that at the time I brought to life new movements in thinking (but perhaps I am mistaken). Whereas now I seem just to apply old ones. (Wittgenstein, 1980, Culture and Value) (Link)

“Tüm problemleri çözdüm”

"Dagegen scheint mir die Wahrheit der hier mitgeteilten Gedanken unantastbar und definitiv. Ich bin also der Meinung, die Probleme im Wesentlichen endgültig gelost zu haben. Und wenn ich mich hierin nicht irre, so besteht nun der Wert dieser Arbeit zweitens darin, dass sie zeigt, wie wenig damit getan ist, dass diese Probleme gelost sind.

Das Buch behandelt die philosophischen Probleme und zeigt — wie ich glaube — dass die Fragestellung dieser Probleme auf dem Missverständnis der Logik unserer Sprache beruht. Man konnte den ganzen Sinn des Buches etwa in die Worte fassen: Was sich überhaupt sagen lässt, lässt

sich klar sagen; und wovon man nicht reden kann, darüber muss man schweigen."

"Öte yandan bana burada iletilen düşüncelerin doğruluğu dokunulamaz ve kesin görünüyor. Bu nedenle problemlerin özsel yanlarda son çözümlerini bulmuş olduğum görüşündeyim. Ve eğer bunda yanılmıyorsam, o zaman bu çalışmanın değeri ikinci olarak bu problemlerin çözümü ile ne kadar az şeyin başarıldığını göstermesinden oluşur."

Kitap felsefi problemleri ele almakta ve — inanıyorum ki — bu problemlerin sorulmasının nedeninin dilimizin mantığının yanlış anlaşılması üzerine dayandığını göstermektedir. Kitabın bütün anlamı şu sözlerde toparlanabilir: Ne olursa olsun söylenebilen açıkça söylenebilir; ve hakkında konuşulamayan üzerinde sessiz kalınmalıdır."

Tractatus'a Önsöz'den

"Wittgenstein's masterpiece [Tractatus]" ... "the most important contribution to philosophy since Kant's Critique of Pure Reason."

— Wittgenstein's Place in Twentieth-century Analytic Philosophy. P. M. S. Hacker.

Felsefi Katkılar

Wittgenstein akademik felsefenin ciddiyeti için bir turnusol kağıdıdır ve bütün bir akademik dünyada aşağı yukarı hiçbir ciddiyetin olmadığını tanıtlamıştır.

2.10131. Der räumliche Gegenstand muss im unendlichen Raume liegen. (Der Raumpunkt ist eine Argumentstelle.)

Der Fleck im Gesichtsfeld muss zwar nicht rot sein, aber eine Farbe muss er haben: er hat sozusagen den Farbenraum um sich. Der Ton muss eine Höhe haben, der Gegenstand des Tastsinnes eine Härte, usw

2.1031 Uzaysal nesne sonsuz uzayda yatıyor olmalıdır. (Uzay noktası bir bağımsız-değişken yeridir.)

Görüş alanındaki benek kırmızı olmak zorunda değildir, ama bir rengi olmalıdır: Deyim yerindeyse çevresinde bir renk uzayı taşır. Ses bir yükseklik taşımalıdır, dokunma duyusunun nesnesi bir sertlik, vb.

"Düşüncelerimin uyarılmasında Frege'nin büyük çalışmalarına ve dostum Bertrand Russell'ın yazılarına çok şey borçluyum."

Felsefe Tarihi: İğrenç yanlışlıklar

"He [David Pinsent] wrote in May 1912 that Wittgenstein had just begun to study the history of philosophy: "He expresses the most naive surprise that all the philosophers he once worshipped in ignorance are after all stupid and dishonest and make disgusting mistakes!" (LINK) .... Wittgenstein left to live in Norway.

"Gizem" (Tractatus)

Etik, estetik, yaşamın anlamı ya da Tanrı hakkında taşınabilecek tüm düşünceler Wittgenstein'ın "gizemli" dediği alana düşer ve sözcüklerde anlatılamazlar.

6.44 Nicht wie die Welt ist, ist das Mystische, sondern dass sie ist.

6.45 Die Anschauung der Welt sub specie aeterni ist ihre Anschauung als — begrenztes — Ganzes.

Das Gefühl der Welt als begrenztes Ganzes ist das mystische.

6.5 Zu einer Antwort, die man nicht aussprechen kann, kann man auch die Frage nicht aussprechen.

6.522 Es gibt allerdings Unaussprechliches. Dies zeigt sich, es ist das Mystische.

6.44 Gizemsel olan şey dünyanın nasıl olduğu değil, ama olmasıdır.

6.45 Dünyanın sub specie aeterni sezgisi onun — sınırsız — bütün olarak sezgisidir.
Dünyanın sınırsız bütün olarak duygusu gizemsel olandır.

6.5 Dile getirilemeyecek bir yanıt için soru da dile getirilemez.

6.522 Hiç kuşkusuz dile getirilemez şeyler vardır. Bu kendini gösterir, gizemsel olan odur.

Felsefenin Doğru Yöntemi (Tractatus)

Felsefe doğa biliminin önermelerinden oluşacaktır.

6.53 Die richtige Methode der Philosophie wäre eigentlich die: Nichts zu sagen, als was sich sagen lässt, also Sätze der Naturwissenschaft — also etwas, was mit Philosophie nichts zu tun hat —, und dann immer, wenn ein anderer etwas Metaphysisches sagen wollte, ihm nachzuweisen, dass er gewissen Zeichen in seinen Sätzen keine Bedeutung gegeben hat. Diese Methode wäre für den anderen unbefriedigend — er hätte nicht das Gefühl, dass wir ihn Philosophie lehrten — aber sie wäre die einzig streng richtige.

6.53 Felsefenin doğru yöntemi gerçekte söylenmesine izin verenden, öyleyse doğa biliminin önermelerinden — öyleyse felsefe ile hiçbir ilgisi olmayan birşeyden — başka hiçbirşey söylememek, ve sonra her zaman, eğer başka biri metafiziksel birşey söylemek isterse, ona önermelerinde belli imlere hiçbir anlam vermediğini göstermek olacaktır. Bu yöntem başkası için doyum verici olmayacak — ona felsefe öğrettiğimiz duygusunu taşımayacak —, ama tam olarak doğru biricik yöntem olacaktır.

Sessiz Kalmak

Ama önermelerim saçmadır. (Tractatus)

6.54 Meine Sätze erläutern dadurch, dass sie der, welcher mich versteht, am Ende als unsinnig erkennt, wenn er durch sie — auf ihnen — über sie hinausgestiegen ist. (Er muss sozusagen die Leiter wegwerfen, nachdem er auf ihr hinaufgestiegen ist.)

Er muss diese Sätze überwinden, dann sieht er die Welt richtig.

7 Wovon man nicht sprechen
kann, darüber muss man schweigen.

6.54 Önermelerim şu yolda durulaştırıcıdır: Beni anlayan biri sonunda onları saçma olarak kabul eder—onlar yoluyla onların üzerine, onların ötesine tırmandıktan sonra. (Deyim yerindeyse, merdivenin üzerinde tırmandıktan sonra ona bir tekme atmalıdır.)

Bu önermelerin üstesinden gelmelidir, o zaman dünyayı doğru görür.

7 Hakkında konuşulamayan üzerinde sessiz kalınmalıdır.

Düşünceye Sınır (Tractatus)

Metafizik sözel olarak doğanın ötesi demektir. Doğanın ötesi ise tindir. Sözcüğün kullanımında kavramı ve anlamı arasında hiçbir uygunluk gözetilmediği için, neyi anlatması gerektiği belirsizdir. Genellikle doğal olduğu gibi tinsel de olmayanı, mantıksal olanı anlatması gerekir ve Wittgenstein'ın hakkında konuşulamayacak olduğunu söylediği ve dolayısıyla pozitivist saldırının hedefi yapılması gereken şey Logosun, Usun kendisidir. Logos dinsel bilincin Tanrı ile anlaması gereken şeye karşılık düşer. Dinsel bilinç tasarımlar ve imgeler düzleminde düşünür ve gerçekliği yüreğin duygusunun konusu olarak, bir inanç sorunu olarak kabul eder. Pozitivizm ateizme karşılık düşer, çünkü Logos—Doğa—Tin üçlüsünde Logosun yerini boş bırakır. Yalnızca Doğa bilinebilirdir (ama bilginin "kuşkulu" olması koşulu ile). Tinsellik alanı (bütün bir ansal yetiler, hak-ahlak-etik, ve estetik-etik yaşam-bilim alanları) pozitivizm için bilişsel değildir ve dolayısıyla "bilimsel" olarak ele alınmaz ve doğruluk ve yanlışlık konusu olamaz.

Düşünceye Sınır (Tractatus)

Das Buch will also dem Denken eine Grenze ziehen, oder vielmehr — nicht dem Denken, sondern dem Ausdruck der Gedanken: Denn um dem Denken eine Grenze zu ziehen, müssten wir beide Seiten dieser Grenze denken können (wir müssten also denken können,was sich nicht denken lässt).

Die Grenze wird also nur in der Sprache gezogen werden können und was jenseits der Grenze liegt, wird einfach Unsinn sein.

ÖNSÖZDEN

"Kitap öyleyse düşünmeye bir sınır çekecektir, ya da daha doğrusu — düşünmeye değil, ama düşüncelerin anlatımına: Çünkü düşünmeye bir sınır çekebilmek için bu sınırın iki yanını da düşünebilmemiz (ve öyleyse düşünülemeyeni düşünmemiz) gerekecektir.

Sınır öyleyse yalnızca dilde çekilebilir ve sınırın ötesinde yatan yalnızca saçma olacaktır.

(W.) Wittgenstein regarded Moore, an internationally-known philosopher, as an example of how far someone could get in life with “absolutely no intelligence whatever.”

Moore hakkında

(W) At Wittgenstein's insistence, Moore, who was now a Cambridge don, visited him in Norway in 1914, reluctantly because Wittgenstein exhausted him. David Edmonds and John Eidinow write that Wittgenstein regarded Moore, an internationally-known philosopher, as an example of how far someone could get in life with "absolutely no intelligence whatever."

In Norway it was clear that Moore was expected to act as Wittgenstein's secretary, taking down his notes, with Wittgenstein falling into a rage when Moore got something wrong.

When he returned to Cambridge, Moore asked the university to consider accepting Logik as sufficient for a bachelor's degree, but they refused, saying it wasn't formatted properly: no footnotes, no preface. Wittgenstein was furious, writing to Moore in May 1914: "If I am not worth your making an exception for me even in some STUPID details then I may as well go to Hell directly; and if I am worth it and you don't do it then—by God—you might go there."

Moore was apparently distraught; he wrote in his diary that he felt sick and could not get the letter out of his head.[105] The two did not speak again until 1929.

“Matematik bir yöntemdir!”
“Die Mathematik ist eine logische Methode.”

Aynı zamanda önermeleri yalancı-önermelerdir.

Matematik: Yalancı önermelerden oluşan yalancı bir yöntem

Matematiğin bir bölümü olarak Aritmetik nicelik kavramının bilimi olarak arı mantıksaldır.

Geometri arı uzayın bilimi olarak Doğa alanının onu arı mantığa bağlayan ilk bilimidir.

Pozitivizmin arı niceliğin bilimi olarak Aritmetiği de yadsıması gerekir. Ama "matematik" adını kullanarak bu problemi kendi için çözümsüz bir duruma sokar.

Wittgenstein'ın önermelerinin unsinnig olması olgusuna bir örnek:

6.2 Die Mathematik ist eine logische Methode. Die Sätze der Mathematik sind Gleichungen, also Scheinsätze.

6.2 Matematik mantıksal bir yöntemdir. Matematiğin önermeleri denklemler, öyleyse yalancı-önermelerdir.

Mantık üzerine

6.13 Die Logik ist keine Lehre, sondern ein Spiegelbild der Welt.
Die Logik ist transzendental.

6.2 Die Mathematik ist eine logische Methode. Die Sätze der Mathematik sind Gleichungen, also Scheinsätze.

6.21 Der Satz der Mathematik drückt keinen Gedanken aus.

6.211 Im Leben ist es ja nie der mathematische Satz, den wir brauchen, sondern wir benützen den mathematischen Satz nur, um aus Sätzen, welche nicht der Mathematik angehören, auf andere zu schließen, welche gleichfalls nicht der Mathematik angehören.
(In der Philosophie führt die Frage: »Wozu gebrauchen wir eigentlich jenes Wort, jenen Satz?« immer wieder zu wertvollen Einsichten.)

6.22 Die Logik der Welt, die die Sätze der Logik in den Tautologien zeigen, zeigt die Mathematik in den Gleichungen.

6.23 Wenn zwei Ausdrücke durch das Gleichheitszeichen verbunden werden, so heißt das, sie sind durch einander ersetzbar. Ob dies aber der Fall ist, muss sich an den beiden Ausdrücken selbst zeigen. Es charakterisiert die logische Form zweier Ausdrücke, dass sie durch einander ersetzbar sind.

6.13 Mantık bir öğreti değil, ama dünyanın bir yansımasıdır.
Mantık aşkınsaldır.

6.2 Matematik mantıksal bir yöntemdir. Matematiğin önermeleri denklemler, öyleyse yalancı-önermelerdir.

6.21 Matematiğin önermesi hiçbir düşünce anlatmaz.

6.211 Yaşamda gereksindiğimiz şey hiçbir zaman matematiksel önerme değildir, ama matematiksel önermeden yalnızca matematiğe ait olmayan önermelerden benzer olarak matematiğe ait olmayan başkalarını çıkarsayabilmek için yararlanırız.
(Felsefede "Aslında niçin o sözcüğü, o önermeyi kullanırız?" sorusu her zaman değerli içgörülere götürür.)

6.22 Dünyanın mantığın önermeleri tarafından totolojilerde gösterilen mantığını matematik denklemlerde gösterir.

6.23 İki anlatım eşitlik imi yoluyla bağlanınca, bu birbirleri ile yer değiştirebilir olmaları demektir. Ama durumun bu olup olmadığı kendini iki anlatımın kendilerinde göstermelidir. İki anlatımın birbiri ile yer değiştirebilir olması onların mantıksal biçimini karakterize eder.

“Felsefe doğa bilimi değildir.”

4.111 Die Philosophie ist keine der
Naturwissenschaften.

(Das Wort »Philosophie« muss etwas bedeuten, was über oder unter, aber nicht neben den Naturwissenschaften steht.)

4.111 Felsefe doğa bilimlerinden biri değildir.

(“Felsefe” sözcüğü doğa bilimlerinin üstünde ya da altında duran ama yanında durmayan birşey demek olmalıdır.

Dili incelemekten doğal birşey yoktur. Ama analitik ve pozitivist felsefeciler dili incelemekten bütünüyle başka birşey yaptılar ve düşünceden bütünüyle ayırdıkları bir dilin her nasılsa felsefenin temeli olduğunu ileri sürdüler.

Wittgenstein felsefe yanlışlıkların "dil yanlışlıkları" olduğunu ve dilin düzeltilmesi ile onların da düzeleceğini ileri sürdü.

Mantık: “Aşkınsal Yansıma”

Mantığın "dünyanın yansıması olması" ve aynı zamanda aşkınsal da olması bize aşkınsal bir yansıma fenomenini kazandırır. Bu düşünceler o kadar derindir ki, neredeyse mantıksız ile değme noktasına gelirler. Söz konusu aşkınsal "mantık" ya aynı zamanda "simgesel" mantık, ya da aşkınsal simgelerin bir mantığı olmalıdır.

Matematik (Tractatus)

> 6.2323 Die Gleichung kennzeichnet nur den Standpunkt, von welchem ich die beiden Ausdrücke betrachte, nämlich vom Standpunkte ihrer Bedeutungsgleichheit.
>
> 6.2323 Denklem yalnızca iki anlatımı irdelediğim duruş noktasını, eş deyişle imlemlerinin eşitliğinin duruş noktasını belirtir.
>
> 6.233 Die Frage, ob man zur Lösung der mathematischen Probleme die Anschauung brauche, muss dahin beantwortet werden, dass eben die Sprache hier die nötige Anschauung liefert.
>
> 6.233 Matematiksel problemlerin çözümü için sezgiye gereksinim olup olmadığı sorusuna dilin burada zorunlu sezgiyi sağladığı yanıtı verilmelidir.
>
> 6.2331 Der Vorgang des Rechnens vermittelt eben diese Anschauung.
>
> Die Rechnung ist kein Experiment.
>
> 6.2331 Hesaplama süreci tam olarak bu sezgiyi dolaylı kılar.
>
> Hesaplama bir deney değildir.
>
> 6.234 Die Mathematik ist eine Methode der Logik.

6.234 Matematik bir mantık yöntemidir.

6.2341 Das Wesentliche der mathe-

matischen Methode ist es, mit Gleichungen zu arbeiten. Auf dieser Methode beruht es nämlich, dass jeder Satz der Mathematik sich von selbst verstehen muss.

6.2341 Matematiksel yöntemde özsel olan şey denklemler ile çalışmaktır. Matematiğin her önermesinin kendiliğinden anlaşılır olması gerektiği olgusu bu yöntem üzerine dayanır.

6.24 Die Methode der Mathematik,

zu ihren Gleichungen zu kommen, ist die Substitutionsmethode.

Denn die Gleichungen drücken die Ersetzbarkeit zweier Ausdrücke aus, und wir schreiten von einer Anzahl von Gleichungen zu neuen Gleichungen vor, indem wir, den Gleichungen entsprechend, Ausdrücke durch andere ersetzen.

6.24 Matematiğin denklemlerine ulaşma yöntemi yer-değiştirme yöntemidir.

Çünkü denklemler iki anlatımın yer-değiştirebilirliğini anlatır, ve denklemin bir sayısından yeni bir denkleme ilerlerken bunu denklemler ile uyum içinde anlatımları başkalarının yerine geçirerek yaparız.

6.241 So lautet der Beweis des Satzes $2 \times 2 = 4$:

$(\Omega\nu)\mu'x = \Omega\nu \times \mu'x$ Def.,

$\Omega 2x2'x = (\Omega 2)2'x = (\Omega 2)1 + 1'x = \Omega 2'\Omega 2'x = \Omega 1 + 1'\Omega 1 + 1'x = (\Omega'\Omega)'(\Omega'\Omega)'x = \Omega'\Omega'\Omega'\Omega'x = \Omega 1 + 1 + 1 + 1'x = \Omega 4'x.$

6.241 $2 \times 2 = 4$ önermesinin tanıtlaması şöyle gider:

$(\Omega\nu)\mu'x = \Omega\nu \times \mu'x$ Tan.,

$\Omega 2x2'x = (\Omega 2)2'x = (\Omega 2)1 + 1'x = \Omega 2'\Omega 2'x = \Omega 1 + 1'\Omega 1 + 1'x = (\Omega'\Omega)'(\Omega'\Omega)'x = \Omega'\Omega'\Omega'\Omega'x = \Omega 1 + 1 + 1 + 1'x = \Omega 4'x.$

6.3 Die Erforschung der Logik bedeutet die Erforschung aller Gesetzmäßigkeit. Und außerhalb der Logik ist alles Zufall.

6.3 Mantık araştırması tüm yasallığın araştırmasını imler. Ve mantık dışında herşey olumsaldır.

6.31 Das sogenannte Gesetz der Induktion kann jedenfalls kein logisches Gesetz sein, denn es ist offenbar ein sinnvoller Satz. — Und darum kann es auch kein Gesetz a priori sein.

6.31 Sözde tümevarım yasası her durumda mantıksal bir yasa olamaz, çünkü açıkça anlamlı bir önermedir. — Ve bu nedenle bir a priori yasa da olamaz.

Matematik ve Mantık

Wittgenstein says that “[m]athematics is a method of logic” (6.234).

Wittgenstein says that “[t]he logic of the world, which is shown in tautologies by the propositions of logic, is shown in equations by mathematics” (6.22).

According to Wittgenstein, we ascertain the truth of both mathematical and logical propositions by the symbol alone (i.e., by purely formal operations), without making any (‘external,’ non-symbolic) observations of states of affairs or facts in the world.

> Wittgenstein's iterative (inductive) “interpretation of numerals as exponents of an operation variable” is a “reduction of arithmetic to operation theory,” where “operation” is construed as a “logical operation” (italics added) (Frascolla 1994, 37), which shows that ‘the label “no-classes logicism” tallies with the Tractatus view of arithmetic’ (Frascolla 1998, 133; 1997, 354). (LINK)

“Bir”in Sorunları

Mantıksal biçimler sayısal değildir. (Tractatus)

Wittgenstein “bir”in sayı olduğu ve monizmin sayısal bir konu olduğu sanısı içindedir.

4.128 Die logischen Formen sind zahllos.

Darum gibt es in der Logik keine ausgezeichneten Zahlen und darum gibt es keinen philosophischen Monismus oder Dualismus, etc.

4.128 Mantıksal biçimler sayıdan yoksundur.

Bu nedenle mantıkta öne çıkan hiçbir sayı yoktur ve bu nedenle hiçbir felsefi monizm ya da düalizm vb. yoktur.

Nesne

3.203 Der name bedeutet den Gegenstand. Der Gegenstand ist seine Bedeutung. (»A« ist dasselbe Zeichen wie »A«.)

3.203 Ad nesneyi imler. Nesne kendi anlamıdır. (“A” “A” ile aynı imdir.)

2.02 Der Gegenstand ist einfach.

2.0201 Jede Aussage über Komplexe lässt sich in eine Aussage über deren Bestandteile und in diejenigen Sätze zerlegen, welche die Komplexe vollständig beschreiben.

2.021 Die Gegenstände bilden die
Substanz der Welt. Darum können sie nicht zusammengesetzt sein.

2.0211 Hätte die Welt keine Substanz, so würde, ob ein Satz Sinn hat, davon abhängen, ob ein anderer Satz wahr ist.

2.0212 Es wäre dann unmöglich, ein Bild der Welt (wahr oder falsch) zu entwerfen.

2.022 Es ist offenbar, dass auch eine von der wirklichen noch so verschieden gedachte Welt Etwas — eine Form — mit der wirklichen gemein haben muss.

2.023 Diese feste Form besteht eben aus den Gegenständen.

2.0231 Die Substanz der Welt kann nur eine Form und keine materiellen Eigenschaften bestimmen. Denn diese werden erst durch die Sätze dargestellt — erst durch die Konfiguration der Gegenstände gebildet.

2.0232 Beiläufig gesprochen: Die Gegenstände sind farblos.

2.02 Nesne yalındır.

2.0201 Karmaşalar üzerine her bildirim onların bileşenleri üzerine bir bildirime ve karmaşaları tam olarak betimleyen tümcelere ayrışır.

2.021 Nesneler dünyanın tözünü oluşturur. Buna göre bileşik olamazlar.

2.0211 Dünyanın bir tözü olmasaydı, o zaman bir tümcenin anlamının olup olmadığı bir başka tümcenin doğru olup olmadığına bağımlı olurdu.

2.0212 O zaman dünyanın bir resmini (doğru ya da yanlış) tasarlamak olanaksız olurdu.

2.022 Açıktır ki, edimsel olandan öylesine ayrı bir düşünsel dünyanın edimsel olan ile ortak birşeyi — bir biçimi — olmalıdır.

2.023 Bu değişmez biçim tam olarak nesnelerden oluşur.

2.0231 Dünyanın tözü özdeksel özellikleri değil ama yalnızca bir biçimi belirleyebilir. Çünkü birinciler ilkin tümceler tarafından sunulur — ilkin nesnelerin betilenimi tarafından biçimlendirilir.

2.0232 Kabaca konuşursak, nesneler renksizdir.

Başlıca Katkı

Ludwig Wittgenstein considered his chief contribution to philosophy to be in the philosophy of mathematics, a topic to which he devoted much of his work between 1929 and 1944.
(Wikipedia ilk tümce olarak Stanford'dan alıntılıyor.)

“The difference between a game and arithmetic is its role in life. Change the setting, and arithmetical ‘moves’ become a game.”

Aktaran: Peter Smith, Wittgenstein on mathematics and games. (LINK)

Mantık?

Mantıksal biçim edimselliğin biçimidir (2.18)

Mantık dünyanın bir yansımasıdır. Mantık aşkınsaldır. (6.13)

Mantığın önermeleri totolojiktir. (6.1)

Mantığın önermeleri öyleyse hiçbirşey söylemez. (Analitik önermelerdir) (6.11)

Ama mantığın tüm önermeleri aynı şey söyler. Yani hiçbirşey. (5.43)

Mantığın önermeleri matematikte denklemler ile gösterilir (6.22).
Mantıksal önermelerin doğruluğu yalnızca simgeler (salt biçimsel işlemler) yoluyla saptanır. (6.113)

“Mantıksal nesneler” yoktur. (4.441)

MANTIK; BİLME

“ For example, I know nothing about the weather when I know that it is either raining or not raining. ”
“ [A]ll the propositions of logic say the same thing, to wit nothing ” (TLP, 4.461, 5.43).

Totolojiler ve Çelişkiler

STANFORD
"Tautologies and contradictions, the propositions of logic, are the limits of language and thought, and thereby the limits of the world. Obviously, then, they do not picture anything and do not, therefore, have sense. They are, in Wittgenstein’s terms, senseless (sinnlos)."

“What can be shown cannot be said.”

Mantıksal Önermeler

Wittgenstein’s own view was that the propositions of logic say nothing; they contain no information whatsoever; they are simply tautologies: “ For example, I know nothing about the weather when I know that it is either raining or not raining.” “[A]ll the propositions of logic say the same thing, to wit nothing” (TLP, 4.461, 5.43).

"The correct method in philosophy would really be the following: to say nothing except what can be said … and then, whenever someone else wanted to say something metaphysical, to demonstrate to him that he had failed to give a meaning to certain signs in his propositions … // My propositions serve as elucidations in the following way: anyone who understands me eventually recognizes them as nonsensical, when he has used them – as steps – to climb up beyond them. (He must, so to speak, throw away the ladder after he has climbed up it.)" (TLP, 6.53)

Wittgenstein üzerine Russell

"The later Wittgenstein […] seems to have grown tired of serious thinking and to have invented a doctrine which would make such an activity unnecessary. I do not for one moment believe that the doctrine which has these lazy consequences is true. I realize, however, that I have an overpoweringly strong bias against it, for, if it is true, philosophy is, at best, a slight help to lexicographers, and at worst, an idle tea-table amusement." (Bertrand Russell, My Philosophical Development (Nottingham: Spokesman, 2007), 216.)

İstenç ve Özgürlük

5.1362 Die Willensfreiheit besteht darin, dass zukünftige Handlungen jetzt nicht gewusst werden können. Nur dann könnten wir sie wissen, wenn die Kausalität eine innere Notwendigkeit wäre, wie die des logischen Schlusses. — Der Zusammenhang von Wissen und Gewusstem ist der der logischen Notwendigkeit.

6.373 Die Welt ist unabhängig von meinem Willen.

6.374 Auch wenn alles, was wir wünschen, geschähe, so wäre dies doch nur, sozusagen, eine Gnade des Schicksals, denn es ist kein logischer Zusammenhang zwischen Willen und Welt, der dies verbürgte, und den angenommenen physikalischen Zusammenhang könnten wir doch nicht selbst wieder wollen.

6.1362 İstenç özgürlüğü gelecekteki eylemlerin şimdi bilinemeyecek olmasından oluşur. Onları ancak eğer nedensellik bir iç zorunluk olsaydı bilebilirdik, örneğin mantıksal çıkarsamanın zorunluğu gibi. — Bilmenin ve bilinenin bağlantısı mantıksal zorunluk bağlantısıdır.

6.373 Dünya istencimden bağımsızdır.

6.374 Bilmeyi istediğimiz herşey olsa bile bu, gene de deyim yerindeyse kayranın bir iyiliği olacaktır, çünkü istenç ve dünya arasında bunun güvencesi olacak hiçbir mantıksal bağlantı yoktur, ve varsayılan fiziksel bağlantının kendisi yine isteyebileceğimiz birşey değildir.

Din

A Companion to Philosophy of Religion (Wiley-Blackwell, 2010)

"These remarks, which he [Wittgenstein] wrote in July 1916, when the Austrian army in which he was serving was retreating across the Carpathian mountains and his life was in constant danger, identify God with “the meaning of life, i.e., the meaning of the world,” with fate and with the

world itself (NB, p. 73f.). However, the impression they convey most forcibly is that faith consists in the ability to see that life has a meaning; that this in turn consists in living in such a way “ that life stops being problematic,” for “the solution to the problem of life is to be seen in the disappearance of this problem” ; and that living thus will enable one to achieve a sort of happiness – something perhaps akin to a Stoic calm – by detaching oneself from the uncontrollable contingencies of the world, and accepting it without fear (NB, p. 74; cf. TLP, 6.521). Wittgenstein incorporated some of these remarks into the Tractatus, and it seems that the rest continued to exert an infl uence on his thought, and remain, albeit with an altered emphasis, in the background of the Tractatus."

Analitik Felsefenin Öyküsü / Plan ve Kahramanlar

Yayıma hazırlayanlar: Anat Biletzki ve Anat Matar

Çeviren: Meriç Mete / İdea • İstanbul 2016

ANLAM KONUSUNDA WITTGENSTEIN ÜZERİNE

Modern Philosophy—An Introduction: A. R. Lacey. 1982, USA, s. 82- 3.

Ama bir adın anlamının onun taşıyıcısı — adı kendisi üzerine konuşmak için kullandığımız şey — olabileceği düşüncesine daha temel bir saldırı Felsefi Soruşturmalar başlıklı çalışmasının yaklaşık ilk kırk üç kesiminde Wittgenstein (1889 1951) tarafından yapıldı. İlkin karşıçıkışın pek usayatkın olmayan bir biçimine bakalım. Kimi zaman denir ki ‘bir bardak bira’ gibi bir deyimin anlamı onun üzerine konuşmak için kullanıldığı şey, yani bir bardak bira olamaz, çünkü o zaman ‘bir bardak bira’nın anlamını içiyorum dememiz gerekecektir, ki saçmadır. Ama nasıl saçmadır? Hiç kuşkusuz normal olarak bardağı öyle adlandırmam [ona kendi kendisinin anlamıdır demem], çünkü olağan toplumsal bağlamlarda semantikten söz etmem, ama olabilir ki, eğer anlam gerçekten de nesne ise, normal olarak birayı içerken sağlığımı içip bitiriyordum demem, ama gene de yalnızca onu diyor olabilirdim. Karşıçıkışın bu biçimi tartışma altındaki kurama karşı soruyu geçiştirir.

But a more fundamental attack on the whole idea that the meaning of a name could be its bearer, the thing we use the name to talk about, was launched by Ludwig Wittgenstein (1889 1951) in the first forty three sections or so of his Philosophical Investigations. First let us look at a not very plausible form of the objection. It is sometimes said that the meaning of a phrase like ‘a glass of beer’ cannot be what it is used to talk about, namely a glass of beer, because then we should have to say that I could drink the meaning of ‘a glass of beer,’ which is absurd. But how absurd is it? Of course I would not normally call the glass that, because in ordinary social context I don’t talk semantics, but it might be that, if the meaning is indeed the object, I would not normally say that in drinking my beer I was drinking my health away, but I could be doing just that, all the same. This form of the objection just begs the question against the theory under discussion.

Wittgenstein’ın belirttiği önemli bir nokta eğer Aristoteles ‘Aristoteles’in anlamı ise, [ve] Aristoteles ölmüşse, bu anlamın bundan böyle varolmadığı, buna göre onu nasıl bilebileceğimizdir. Bu daha güçlü bir nokta gibi görünür. İlkin salt bir hile olarak görülebilir. Hiç kuşkusuz Aristoteles ile tanışık değilimdir. ... Benzer olarak, ‘Aristoteles’ Aristoteles demektir görüşünde, ‘Aristoteles’in anlamının ne olduğunu bilebilirim, ama anlam olan şeyi (Aristoteles) bilmeyebilirim. Böylece anlamın kendisini bilmeksizin anlama ilişkin olguları bilebilirim.

...

> One point Wittgenstein makes is that if Aristotle is the meaning of ‘Aristotle’ then, since Aristotle is dead, that meaning no longer exists, so how can we know it? Yet we can use the name just as sensibly as when he was alive, so evidently we do know its meaning. This seems a stronger point. At first it might seem a mere trick. Of course I am not acquainted with Aristotle. ... Similarly, on the view that ‘Aristotle’ means Aristotle, I may know what the meaning of ‘Aristotle’ is, but not know that thing (Aristotle) which is the meaning. So I may know facts about the meaning, without knowing the meaning itself.
>
> ...
>
> Wittgenstein anlamın nesne olmadığını tanıtlamamıştır. Ama söylediklerinde önemli bir gerçeklik vardır. Eğer anlamı bilmek nesneyi bilmekse, o zaman nesneyi bilmede sözcüğü anlamak ve kullanmak için tam olarak donatılmış olmam gerekir. ..
>
> Wittgenstein has not proved that the meaning is not the object. But there is an important truth in what he says. If to know the meaning is to know the object, then in knowing the object I ought to be fully equipped for understanding and using the word. ...
>
> Bir sözcüğü kullanmak için, o zaman, bilmek zorunda olduğum şey bir nesne değil ama bir olgudur, bu ister anlamın nesne olduğu olgusu olsun, isterse başka bir olgu. Belki de anlam nesnenin kendisi değil ama sözcük ve nesne arasındaki bir ilişkidir. ...
>
> To use a word, then, what I must know is not an object but a fact, whether it is the fact that the meaning is the object, or some other fact. Perhaps the meaning is not the object itself, but a relation between the word and the object. ...

Haidbauer olayı

Wittgenstein (önde, sağdan beşinci) öğrencileri ile birlikte, 1923.

Haidbauer olayı (Der Vorfall Haidbauer) 1926 Nisanında Avusturya'da Otterthal’de yaşandı. Wittgenstein ders sırasında 11 yaşındaki Josef Haidbauer'ın kafasına iki ya da üç kez vurdu ve çocuk bilinçsiz olarak yere yığıldı. Çocuğun bayılması polise rapor edildi ve Wittgenstein 17 Mayıs 1926'oa Gloggnitz'de mahkemeye çıkarıldı. Yargıç Wittgenstein'ın ruhsal olarak dengesiz olduğunu düşünerek bir psikoloji raporu çıkarılmasını istedi. Uzun süren bir mahkeme sürecinden sonra Wittgenstein temize çıkarıldı ve daha sonra olay unutuldu. Mahkemenin kararı kamuya duyurulmamıştı ve Wittgenstein'ın yaşamöyküsünün yazarı Monk olayın örtülmesinde Wittgenstein'ın ailesinin parmağının olduğunu ileri sürer. Haidbauer Wittgenstein tarafından dövülen tek öğrenci değildi. Haidbauer olayından önce bir kız öğrencinin kulağını kanatacak ve saçlarını koparacak kadar şiddetle çekmişti. Bir öğrencisi Wittgenstein'ın öğrencilerinin %80'ine Haidbauer'e davrandığı gibi davrandığını söyledi ve bir öğrenci velisine göre "Wittgenstein bir öğretmen değil, bir hayvan terbiyecisi" idi (hiç kuşkusuz hayvanları bile böyle terbiye etmenin insanlık dışı olduğunu düşünmüyordu). On yıl sonra Wittgenstein köye geri döndü ve çocukların bir bölümünden kendisini bağışlamalarını istedi. (Monk, Ludwig Wittgenstein, pp. 370–372.) Haidbauer olayından sonra Wittgenstein'ın ortadan kayboldu. 28 Nisanda öğretmenlikten istifa etti ve başka bir yerde bir manastırda bahçıvan yardımcılığı yapmaya başladı. (LINK)

Wittgenstein was reportedly seen as a tyrant by the slower students, delivering cuffs on the ear (Ohrfeigen) as well as pulling hair (Haareziehen). He devoted the first two hours of each school day to mathematics, which some of the students recalled years later with horror, according to Monk.

Even the fundamental truths of arithmetic, Wittgenstein now supposed, are nothing more than relatively stable ways of playing a particular language-game. This account rejects both logicist and intuitionist views of mathematics in favor of a normative conception of its use. $2 + 3 = 5$ is nothing other than a way we have collectively decided to speak and write, a handy, shared language-game. The point once more is merely to clarify the way we use ordinary language about numbers.

... that a proposition can express a fact by virtue of sharing with it a common structure or "logical form." This logical form, however, precisely because it is what makes "picturing" possible, cannot itself be pictured. It follows both that logic is inexpressible and that there are—pace Frege and Russell—no logical facts or logical truths. Logical form has to be shown rather than stated, and, though some languages and methods of symbolism might reveal their structure more perspicuously than others, there is no symbolism capable of representing its own structure. Wittgenstein's perfectionism prevented him from putting any of these ideas in a definitive written form, though he did dictate two series of notes, one to Russell and another to G.E. Moore, from which one can gather the broad lines of his thinking.

Ethics, aesthetics, and religion, in other words, were like logic: their "truths" were inexpressible; insight in these areas could be shown but not stated. "There are, indeed, things that cannot be put into words," Wittgenstein wrote. "They make themselves manifest. They are what is mystical." Of course, this meant that Wittgenstein's central philosophical message, the insight that he was most concerned to convey in his work, was itself inexpressible. His hope was that precisely in not saying it, nor even in trying to say it, he could somehow make it manifest. "If only you do not try to utter what is unutterable," he wrote to his friend Paul Engelmann, "then nothing gets lost. But the unutterable will be—unutterably—contained in what has been uttered."

Ludwig Wittgenstein: Critical Assessments, Volume 1 By V. A. Shanker

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Moritz Schlick

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Moritz Schlick

Moritz Schlick (1882-1936)

Are Natural Laws Conventions?
Sind die Naturgesetze Konventionen?

MORITZ SCHLICK, 1935

Viyana Çevresinin Babası

Moritz Schlick (1882-1936) was a German philosopher and the founding father of the Vienna Circle; he was also one of the most important figures in logical positivism. As the founder and leader of the Vienna Circle — arguably the most important and influential philosophy study and discussion group in the history of Western philosophy after Plato's Academy — Schlick occupies a position of importance in the history of Western philosophy that is considerably greater than he

would otherwise have held based simply on his philosophical work alone, which was nevertheless of considerable importance in its own right.

‘Arı Görgücülük’ realiteye yalnızca modern matematik ve mantık uygulamasıdır.

Ama bu uygulamada ne ‘matematik’ nicelik ile ilgilidir, ne de ‘mantık’ kavram ile.

Kavramlar realiteye yüklenen “salt simgeler”dir.

Pure Empiricism

A revealing entry by Schlick in the Philosophen-Lexikon begins with the following programmatic claim: “Schlick attempts to justify and construct a consistent and entirely pure empiricism.” However, unlike earlier forms of empiricism, Schlick thought that the doctrine could be justified only by applying the techniques of modern mathematics and logic to reality. The entry continues:

> *From there, and with the help of an analysis of the process of knowledge, the ‘General Theory of Knowledge’ arrives first at a clear distinction between the rational and the empirical, the conceptual and the intuitive. Concepts are mere symbols that are attributed to the world in question; they appear in ‘statements’ ordered in a very particular way, by which these are able to ‘express’ certain structures of reality. Every statement is the expression of a fact and represents knowledge insofar as it describes a new fact with the help of old signs—in other words, with a new combination of terms which have already been used in other regards. The ordering of reality … is determined solely by experience, for which reason there exists only empirical knowledge. The so-called rational truths, then, purely abstract statements such as the logical-mathematical ones, … are nothing more than rules of signs which determine the syntax of the language (L. Wittgenstein) which we use to speak about the world. They are of purely analytic-tautological character and therefore contain no knowledge; they say nothing about reality, but it is for precisely this reason that they can be applied to any given fact in the world. Thus, knowledge is essentially a reproduction of the order, of the structure of the world; the material or content belonging to this structure cannot enter it; for the expression is, after all, not the thing itself which is being expressed. Therefore, it would be senseless to attempt to express the ‘content’ itself. Herein lays the condemnation of every variety of metaphysics; for it is precisely this that metaphysics has always wanted, in having as its goal the cognizing of the actual ‘essence of being.’" (Schlick 1950, 462f)*

‘Durulaştırma’ denilen şey gerçekte bulanıklaştırmadır, çünkü olgucu durulaştırma görgül kanıt üzerine dayanır. Anlam görgül olmaya sınırlanınca, olgucu duruluk en iyisinden görgül duruluk olur.

Anlamsız olan görgül olmayandır. Buna göre bütün bir tinsellik alanı bilginin ve bilimin dışına atılır.

Olguculuk olguların, deneyimin, gözlemin, giderek duyusal-algının bile birincil olarak kavramsal belirlenim taşıdığını anlamayacak kadar ham bir düşünme yoludur. Olgular, deneyim vb. kavram olmaksızın hiçbirşeydir. ‘Olgu,’ ‘deneyim’ vb. bile kavramlardan başka birşey değildir. Olguculuk kendini anlama yeteneğini bile göstermez. Her zaman sıradan bilincin yanılsaması içinde kalır: Olgu ile ilgilendiği zaman kendi bilinci ile ilgilendiğini anlamaz.

Etik ve Pozitivizm

"Törebilim genellikle felsefenin bir bölümü olarak görülür. Ama burada savunulan görüşe göre felsefe bir bilim değil, e.d. bir önermeler dizgesi değildir, ama görevi bilimsel (ve sonunda ayrıca

tüm başka) önermeleri durulaştırmaktan, e.d. asıl anlamlarını bulmak ya da saptamaktan oluşur."

Moritz Schlick daha da ileri gider ve "'Özgürlük' üzerine törel bir bölüm yazmak zorunda kalmış olmaktan gerçekten utanç duyuyorum" der.

"Eğer bir anlam taşıyan ve öyleyse yanıtlanabilir olan törebilim soruları varsa, o zaman törebilim bir bilimdir." :: "Wenn es Fragen der Ethik gibt, die einen Sinn haben und daher beantwortbar sind, so ist die Ethik eine Wissenschaft." (Moritz Schlick, Fragen der Ethik / Törebilim Soruları).

İstenç Özgürlüğünden Utanan Pozitivist

MORITZ SCHLICK
Fragen der Ethik

VII. Wann ist der Mensch verantwortlich?
1. Das Scheinproblem der Willensfreiheit

... das sogenannte Problem der Willensfreiheit. Dabei ist diese Scheinfrage durch die Bemühungen einiger gescheiter Köpfe längst erledigt worden; die soeben angedeutete Sachlage vor allem ist oft aufgedeckt worden, ganz besonders klar durch Hume, und es ist wirklich einer der größten Skandale der Philosophie, daß immer noch soviel Papier und Druckerschwärze an diese Sache verschwendet werden – gar nicht zu reden von dem Denkaufwand, der wichtigeren Fragen hätte zugewandt werden können (vorausgesetzt, daß er für solche ausgereicht hätte). Ich würde mich daher wahrhaft schämen, ein ethisches Kapitel über ”Freiheit“ zu schreiben.

MORITZ SCHLICK
Törebilim Soruları

VII. İnsan Ne Zaman Sorumludur?
1. İstenç Özgürlüğü Yalancı-Problemi

"[Bu] sözde İstenç-Özgürlüğü problemi[dir]. Dahası bu yalancı-problem kimi daha aklı başında kafalar tarafından çoktandır bir çözüme bağlanmıştır. Herşeyden önce işlerin hemen yukarıda betimlenen durumu Hume tarafından çok özel bir duruluk ile olmak üzere sık sık açığa serilmiştir, ve gerçekten de bu sorun üzerine hiç durmadan bu kadar çok kağıt ve matbaa mürekkebinin harcanmış olması felsefenin en büyük skandallarından biridir – ki burada daha önemli sorulara uygulanmış olabilecek düşünce çabasının sözünü bile etmiyoruz (düşüncenin bunlar için yeterli olacağını kabul ederek). Böylece "özgürlük" üzerine törel bir bölüm yazmak zorunda kalmış olmaktan gerçekten utanç duyuyorum." (Fragen der Ethik, 1930.

Etik Soruları

MORITZ SCHLICK
Fragen der Ethik

Vorwort

Die Ethik wird gewöhnlich als Teil der Philosophie betrachtet. Philosophie aber ist nach der hier vertretenen Ansicht nicht eine Wissenschaft, d. h. nicht ein System von Aussagen, sondern ihre Aufgabe besteht darin, den Inhalt der wissenschaftlichen (und schließlich auch aller andern) Aussagen zu klären, d. h. ihren eigentlichen Sinn aufzufinden oder festzusetzen. Die endgültige Festlegung des Sinnes von Sätzen kann aber nicht selbst wieder durch Aussagen erfolgen, mithin nicht eine Wissenschaft bilden, weil man sonst immer von neuem nach dem Sinn der erklärenden

Aussagen fragen müßte und so in einen unendlichen Regreß geriete. Jede Angabe einer Bedeutung (genannt ”Definition“) muß, meist durch eine Reihe von Subdefinitionen hindurch, schließlich zu einer unmittelbaren Aufweisung des Gemeinten führen, die nur durch eine wirkliche Handlung, ein körperliches oder geistiges Tun geschehen kann. Die Feststellung des endgültigen Sinnes geschieht also stets durch eine Tätigkeit; diese macht das Wesen der Philosophie aus; es gibt keine philosophischen Sätze, sondern nur philosophische Akte.

MORITZ SCHLICK

Törebilim Sorunları

Önsöz

Törebilim genellikle felsefenin bir bölümü olarak görülür. Ama burada savunulan görüşe göre felsefe bir bilim değil, e.d. bir önermeler dizgesi değildir, ama görevi bilimsel (ve sonunda ayrıca tüm başka) önermeleri durulaştırmaktan, e.d. asıl anlamlarını bulmak ya da saptamaktan oluşur. Ama önermelerin anlamının son saptanışının kendisi yine önermeler yoluyla yer alamaz, dolayısıyla bir bilim oluşturamaz, çünkü yoksa açıklayıcı önermelerin anlamını her zaman yeniden sorgulamak ve böylece sonsuz bir gerilemeye düşmek zorunda kalırdık. Her anlam bildirimi (ki buna "tanım" denir), çoğunlukla bir alt-tanımlar dizisi yoluyla, en sonunda denmek istenenin doğrudan bir sergilenişine götürmelidir ki, ancak edimsel bir eylem (Handlung), bedensel ya da ansal bir edim (Tun) yoluyla olabilir. Son anlamın saptanması öyleyse bir etkinlik yoluyla olur; bu felsefenin özünü oluşturur; hiçbir felsefi önerme yoktur, ama yalnızca felsefi edimler vardır.

Felsefenin ‘Özü’

Schlick'e göre, "Felsefe bir bilim değil, eş deyişle bir önermeler dizgesi değildir" (Fragen der Ethik, 1930). Schlick felsefenin "özünün" bedensel ya da ansal edimlerden oluştuğunu ileri sürer – ve bu ne bir eğretileme ne de bir şakadır. Anlamı açıklamak için nedenler verme zincirinde karşılaşılan ad infinitum probleminin kendileri başka tanımları gerektiren bir tanım (ya da "anlam bildirimi") yoluyla değil ama ancak bedensel bir eylem, bir el kol devimi yoluyla sonlandırılabileceğini düşünür. Çünkü fizikselcidir. Anlam bir önesürüm ya da önerme yoluyla anlatılamaz; anlam doğrudan sergilenmelidir. Birşeyin anlamının doğrudan sergilenmesi ise bedensel bir etkinliktir – örneğin bir gösterme, işaret etme vb. gibi. "Hiçbir felsefi önerme yoktur, ama yalnızca felsefi edimler vardır." Schlick olgulardan duyduğu heyecan içinde, ve düşünceden kurtulmanın verdiği enteresan bir pozitivist esrime içinde yazmaktadır. Felsefi önerme nedir? Schlick'in sözde "felsefi" kitapları önermelerden değil ama edimlerden mi oluşmaktadır?

Moral Pozitivizm doğal yasanın, dolayısıyla doğal hakların olmadığını ileri sürer. Başka bir deyişle, "metafiziksel" olduğunu düşündüğü evrensel insan hakları ve evrensel özgürlük kavramını tanımaz. Tüm insan haklarının pozitif-reel devletten, pozitif sözleşmelerden ya da töre ve alışkanlıklardan, kısaca olgulardan doğduğunu savunur.

Arı Görgücülük

A revealing entry by Schlick in the Philosophen-Lexikon begins with the following programmatic claim: “Schlick attempts to justify and construct a consistent and entirely pure empiricism.” However, unlike earlier forms of empiricism, Schlick thought that the doctrine could be justified only by applying the techniques of modern mathematics and logic to reality. [What are those "techniques of modern mathematics" and "techniques of logic"?]

Schlick'in "arı görgücülüğü"nün karakteristiği "modern" matematiğin ve mantığın realiteye

uygulanmasıdır. Ama bu sav görgücülüğün asıl karakteri ile bağdaşmaz, çünkü bu matematik ve mantık biricik bilgi kaynağı olması gereken deneyimden türetilmemişlerdir. David Hume deneyimden türetilen bilginin yalnızca ve yalnızca ruhbilimsel (ve öznel, fenonemal) karakterini anladı. Frege bu görgücü ruhbilimselciliği yadsıdı. Schlick görgücülüğü bir mantık eklentisi yoluyla dönüştürmeyi ve iyileştirmeyi düşler.

Café Josephinum, Wien IX, Währingerstraße 33-35. The most important meeting place of the Vienna Circle besides Boltzmanngasse.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Moritz Schlick, "Törebilim Soruları" Önsöz

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

Önsöz

Törebilim genellikle felsefenin bir bölümü olarak görülür. Ama burada savunulan görüşe göre felsefe bir bilim değil, e.d. bir önermeler dizgesi değildir, ama görevi bilimsel (ve sonunda ayrıca tüm başka) önermeleri durulaştırmaktan, e.d. asıl anlamlarını bulmak ya da saptamaktan oluşur. Ama önermelerin anlamının son saptanışının kendisi yine önermeler yoluyla yer alamaz, dolayısıyla bir bilim oluşturamaz, çünkü yoksa açıklayıcı önermelerin anlamını her zaman yeniden sorgulamak ve böylece sonsuz bir gerilemeye düşmek zorunda kalırdık. Her anlam bildirimi (ki buna "tanım" denir), çoğunlukla bir alt-tanımlar dizisi yoluyla, en sonunda denmek istenenin doğrudan bir sergilenişine götürmelidir ki, ancak edimsel bir eylem (Handlung), bedensel ya da ansal bir edim (Tun) yoluyla olabilir. Son anlamın saptanması öyleyse bir etkinlik yoluyla olur; bu felsefenin özünü oluşturur; hiçbir felsefi önerme yoktur, ama yalnızca felsefi edimler vardır.

Moritz Schlick, "Törebilim Soruları" / VII. (1 ve 4; Koşut metinler.)

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

VII. İnsan Ne Zaman Sorumludur?

1. İstenç-Özgürlüğü Yalancı-Problemi

... Her bilim nedensellik ilkesini varsayar. Öyleyse insan davranışının her açıklaması da nedensel yasaların geçerliğini kabul etmelidir; bu durumda ruhbilimsel yasaların. ... Hiç kuşkusuz nedensellik ilkesinin saltık olarak hiçbir kuraldışı olmaksızın her durumda geçerli olup olmadığını, e.d. determinizmin doğru olup olmadığını bilmeyiz; bunu hiç kimse bilmez. ...

VII. Wann ist der Mensch verantwortlich?

1. Das Scheinproblem der Willensfreiheit

... Jede Wissenschaft setzt das Kausalprinzip voraus. Auch jede Erklärung menschlichen Verhaltens muß mithin die Geltung des Kausalsatzes, also hier das Bestehen psychologischer Gesetze annehmen. ... Ob freilich das Kausalprinzip mit absoluter Ausnahmslosigkeit überall gilt, d. h. ob der Determinismus recht hat, das wissen wir nicht. Niemand weiß es. ...

"Öyleyse determinizm ve törel sorumluluk bağdaşmazdır. Ahlaksal sorumluluk özgürlüğü, eş deyişle nedensellikten bağışıklığı varsayar." Bu düşünce gidişi bütün bir kafa karışıklıkları dizisi üzerine dayanır. ...

"Also sind Determinismus und sittliche Verantwortlichkeit unvereinbar. Moralische Zurechnung setzt mithin Freiheit, d. i. Dispens von der Kausalität voraus.“ Dieser Gedankengang beruht auf einer ganzen Reihe von Verwechslungen. ...

Ama uslamlama bilindiği gibi şöyle gider: "Eğer determinizm doğru ise, eğer öyleyse olan herşey değiştirilemez yasalara boyun eğiyorsa, o zaman istencim de her zaman doğuştan karakterim ve her zaman etkin güdülerim tarafından belirlenir. İstencimin kararları öyleyse zorunludur, özgür değil.

Das Argument lautet aber bekanntlich so: ”Wenn der Determinismus recht hat, wenn also alles Geschehen unabänderlichen Gesetzen gehorcht, dann ist auch mein Wille stets durch meinen angeborenen Charakter und die jeweils wirkenden Motive determiniert. Meine Willensentschlüsse sind also notwendig, nicht frei.

4. Özgürlük ve Yasasızlık

Özgürlük zorlamanın karşıtı anlamına gelir; insan eğer zor altında davranmıyorsa özgürdür, ve eğer dışsal bir araç tarafından kendi doğal dileklerinin yönünde davranması engellenirse zorlanmaktadır ya da özgür değildir.

4. Freiheit und Gesetzlosigkeit

Freiheit bedeutet ja den Gegensatz zum Zwang, der Mensch ist frei, wenn er nicht gezwungen handelt, und er ist gezwungen oder unfrei, wenn er durch äußere Mittel daran gehindert wird, in der Richtung seiner eignen natürlichen Wünsche zu handeln.

Nietzsche

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Alles Gute ist Instinkt.

Nietzsche
Frank Thilly

Geleneksel kavramlarımıza karşı protesto Alman bireycisi Friedrich Nietzsche’nin (1844-1900) öğretisinde bir doruğa ulaşır. Nietzsche Amerikan pragmatizminin ortaya çıkışından önce yazmış olsa da, bütün hoşnutsuzluk deviminin enfant terrible’ı [haşarı çocuğu] olarak görülebilir. Yalnızca eski kuram ve yöntemlere karşı çıkmakla kalmaz, ama eski değerleri süpürüp atar ve modern uygarlığımızın bütün eğilimini kınar, tarihsel tutumu çağımızın zayıflığının nedeni olarak görür; güçlü, saygılı, sorumluluk duyan insan geçmişin çok fazla ağır, tuhaf sözlerini ve değerlerini sırtında taşır. Tüm değerleri dönüştürmek (Umwertung aller Werte), yeni değerler, yeni idealler ve yeni bir uygarlık yaratmak, der, felsefenin işlevidir.

Nietzsche Schopenhauer’ın istencin varoluş ilkesi olduğu yolundaki temel anlayışını kabul eder, ancak bu istenci yalnızca yaşama istenci olarak değil ama güç istenci olarak tasarlar: Yaşam özsel olarak gücün arttırılmasına yönelik bir çabadır, ve bu taşkın içgüdü iyidir: Alles Gute ist Instinkt. Anlama yetisine — bilgiye, bilime, felsefeye ve gerçekliğe — ilişkin görüşünü bu düşünce üzerinde temellendirir. Anlık ya da anlak yalnızca içgüdünün, yaşama ve güç istencinin elinde bir araçtır; beden tarafından yaratılmış “küçük us”tur; beden ve içgüdüleri “büyük us”tur. “Bedeninizde en bilge bilgeliğinizde olduğundan daha çok us vardır.” Bilginin ancak yaşamı koruduğu ve ilerlettiği

sürece ya da türü koruduğu ve geliştirdiği sürece değeri vardır; bu yüzden yanılsama gerçeklik denli zorunludur. Gerçekliği yanılgı ve yanılsamanın üzerine koymak, gerçekliği bir yaşam aracı olarak sevmek yerine kendi uğruna sevmek şeyleri başaşağı çevirmektir, hastalıklı bir içgüdüdür. Aslında bu gerçeklik uğruna gerçeklik ideali yalnızca çileciliğin bir başka biçimidir: Başka birşey uğruna yaşamın yadsınması ya da olumsuzlanmasıdır.

Dahası, diye sürdürür Nietzsche, evrensel gerçeklik diye birşey yoktur. Evrensel gerçeklik olarak önerilmiş önermeler yanılgılardır. Düşünme gerçekte sağın olmayan algıdır: Benzerlikler arar ve ayrımları gözardı eder, böylece yanlış bir olgusallık görüntüsü üretir. Doğada kalıcı hiçbirşey, hiçbir töz, hiçbir evrensel nedensel bağ, hiçbir amaç yoktur, hiçbir belirli hedef yoktur; evren mutluluğumuza ya da ahlakımıza aldırmaz, ve evrenin dışında bize yardım edebilecek hiçbir tanrısal güç yoktur. Bilgi bir güç aletidir: Sakınım için yararlık bilgi örgenlerinin geliştirilmesinin arkasında yatan güdüdür. Düşüncelerimizde dünyayı varoluşumuzu olanaklı kılacak bir yolda düzenleriz, bu nedenle kalıcı ve düzenli olarak yineleyen birşeye inanırız. Bize sunulan karışık deneyimler çoğulluğunu uydurduğumuz formüller ve imler aracılığıyla ussal ve yönetilebilir bir şemaya indirgeriz; bunun amacı yararlı bir yolda kendimizi aldatmaktır. Bu anlamda gerçeklik istenci duyumlar çoğulluğunu denetleme, — görüngüleri belli kategoriler üzerine sıralama — istencidir. Bu nedenle mantık ve usun kategorileri yalnızca dünyayı yararlık-amaçlarına göre düzenleme, onu kullanabileceğimiz bir yolda düzenleme araçlarıdırlar. Ama felsefeciler bu kategorileri, bu formülleri, bu kullanışlı biçimleri gerçeklik ölçütleri olarak, olgusallık ölçütleri olarak görme yanılgısına düşmüşlerdir; şeylere sakınım uğruna bakmanın bu insansal yolunu — bu insanözeksel ayrıksılığı — naif bir şekilde şeylerin ölçüsü, “olgusal” ve “olgusal-olmayan”ın ölçünü yapmışlardır. Ve bu yolda dünya bir olgusal dünyaya ve bir görünürdeki dünyaya bölünmüştür; onda yaşamak için insanın usunu icadetmiş olduğu dünyanın kendisi — bu değişim, oluş, çoğulluk, karşıtlık, çelişki, savaş dünyası — güvenilmez görülüp karalanmıştır; olgusal dünya bir benzerlik dünyası, salt bir görünüş, yalancı bir dünya diye adlandırılmıştır; ve uydurulmuş yapıntısal dünya, sözde kalıcılık dünyası, değişmeyen, duyulurüstü dünya, yalancı dünya gerçek dünya olarak tahta çıkarılmıştır.

Doğrudan doğruya bildiğimiz herşey isteklerimizin ve içgüdülerimizin dünyasıdır; ve tüm içgüdülerimiz temel içgüdüye — güç istenci — indirgenebilir. Yaşayan her varlık başka varlıkları yenerek gücünü artırmaya çabalar; bu yaşam yasasıdır. Hedef üstün insanların, daha yüksek bir tipin, bir kahramanlar ırkının yaratılmasıdır; bu savaşım, acı, sıkıntı ve zayıflara zarar verme olmaksızın bu gerçekleştirilemez. Bu yüzden savaş barışa yeğlenebilirdir; aslında barış bir ölüm belirtisidir. Hazzımız, mutluluğumuz için burada değiliz; herhangi bir amaç için burada değiliz; ama burada olmakla kendi gücümüze dayanmalı, kendimizi ileri sürmeliyiz yoksa yeniliriz. Öyleyse Schopenhauer’ın tüm ahlakın kaynağı yapmış olduğu acıma duygusu kötüdür: vereni de alanı da yaralar; güçlüyü de zayıfı da zayıflatır, insan ırkının gücünü tüketir ve kötüdür.

Yaşamın korkunç olduğu doğrudur ama bu kötümserlik için bir neden değildir. Aslında kötümserlik ve vazgeçme hastalıklı ve yozlaşmış bir ırkta olmanın dışında olanaksızdır, çünkü yaşama isteği sağlıklı bir kafada acı ve savaşımın altedemeyeceği denli güçlüdür. Yaşam bir deneydir, iyilerin kötülerden ayırdedildiği bir deneme sürecidir. Seçicidir, aristokratiktir. İnsan doğasındaki eşitsizlikleri göz önüne serer, insanların eşit olmadıklarını gösterir. Kimi insanlar başkalarından daha iyidir, beden ve anlıkça daha güçlüdür. Daha iyi olan insanların, doğuştan aristokratların daha çok ayrıcalıkları olmalıdır çünkü aşağı olanlardan, ayaktakımından daha fazla ödevleri vardır. En iyi olan insanlar yönetmelidir. Bu yüzden kamuerki, toplumculuk, ortakmalcılık, anarşizm, tümü de

olanaksızdır, tümü de ideal ile çelişirler, tümü de güçlü bireylerin gelişimini önlerler. Kölelik şu ya da bu biçimde her zaman varolmuştur ve her zaman varolacaktır. Modern işçi yalnızca antikçağ kölesinin yerini almıştır. Ne de kadınlar erkekler ile aynı haklara iye olabilir, çünkü inisiyatif, enerji ve istençte erkeklere eşit değildir. Bugün bizim için en büyük tehlike eşitlik manyasında yatar.

Geleneksel ahlakımız da Nietzsche tarafından reddedilir çünkü acıma üzerinde temellenmiştir ve güçlüye karşı zayıf ve yoz olanı kayırır. Din de, özellikle Hristiyanlık, aynı nedenle reddedilir; ve Nietzsche'nin bilim ve felsefeyi hor görmesi aynı yolda açıklanmalıdır — güç istencini yüceltmesi yoluyla. Barış, mutluluk, acıma, kendini-yadsıma, dünyanın hor görülmesi, kadınsılık, dirençsizlik, toplumculuk, ortaklaşacılık, eşitlik, din, felsefe ve bilim, tümü de yaşam ile çeliştikleri için reddedilir; ve bu şeyleri değerli ve kendileri uğruna çabaya değer olarak gören tüm düşünce dizgeleri ve tüm kurumlar yozlaşma belirtileridir.*

Aşırı bireyci Max Stirner (Kaspar Schmidt, 1806-1856; Birey ve Mülkiyeti [Der Einzige und sein Eigentum], 1845) Nietzsche'nin öncelleri arasında yer alır.

Nietzsche'nin yapıtları: Tragedyanın Doğuşu [Die Geburt der Tragödie], 1872; Böyle Dedi Zerdüşt [Also sprach Zarathustra], 1833, ss.; İyinin ve Kötünün Ötesi [Jenseits von Gut und Böse], 1886; Ahlakın Soykütüğü [Zur Genealogie der Moral], 1887.

Notlar

*Bkz. Thilly, The Philosophy of Friedrich Nietzsche, Popular Science Monthly, December, 1905. Yukarıdaki açıklamanın kimi bölümleri bu kaynaktan alınmıştır.

[THILLY: BİR FELSEFE TARİHİ: USSALCILIĞA VE İDEALİZME KARŞI ÇAĞDAŞ TEPKİLER: § 72]

Çevirenler Nur Küçük • Yasemin Çevik

(C) Nur Küçük • Yasemin Çevik

İdea Yayınevi / 2014

"Politik" Wittgenstein

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Politik Wittgenstein (1889-1951)

Pozitivist eğer gerçekten pozitivist ise, eğer yalancı-pozitivist değilse, politik olarak a priori despottur, çünkü etiği 'fiziksel' bir olgu olmadığı ve 'metafiziksel' bir kurgu olduğu için anlamsız bulur ve reddeder. Ve etik özgürlüğün, istencin anlatımıdır.

Pozitivistin bir moral karakteri yoktur, çünkü ahlak özgürlük gerektirir. Pozitivistin bir 'metafizik' olmaması gereken bilincinde doğru ve eğri kavramları gibi soyutlamalara yer yoktur. İnsan değerlerini birer olgu olmadıkları için tanımayan ve değerden bağımsız düşünen bu fizikçilere göre, moral iyi görgül bir olgu olmadığı için anlamsızdır. Hak üzerine, ahlak üzerine, etik ve estetik üzerine düşünmezler, çünkü bu konuları bilişsel olarak, bilinebilir olarak görmezler. Bu nedenle etik davranışları çocukluklarında kazandıkları kimi toplumsal alışkanlıkları sürdürmenin dışında genel olarak etik-dışıdır.

Viyanalı Pozitivistler göç ettikleri Amerika'da bir süre sonra kendileri McCarthyizm (1950-54 arası) ile karşılaştılar ve bu cadı avına karşı bütünüyle tepkisiz kalmadılar. McCarthyizm döneminde

ABD'de birçok insan işini yitirdi, bir bölümünün meslek yaşamı yok oldu ve giderek yalnızca kuşkuya dayanan suçlamalar zemininde yüzlerce insan hapse atıldı. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nde olanlar bütünüyle başka bir doğadadır ve doğrudan doğruya "devlet" tarafından uygulanan insan kıyımları ancak Nazi Almanyasında yaşananlar ile karşılaştırabilir.

Sıcak Savaşı doğrudan izleyen Soğuk Savaş dönemi sırasında 1949'da Sovyetler Birliği bir atom bombası denemesi yaptı, Çin'de Mao Zedung'un Komünist ordusu Çin anakarasının denetimini ele geçirdi, ve 1950'de Kore savaşı başladı. McCarthyizm dönemi (1950-54) sırasında yüzlerce Amerikalı komünist ya da komünist sempatizan olmakla suçlandı ve hükümet panelleri, komiteler ve başka topluluklar önünde sorgulandı. Bu tür kuşkuların birincil hedefi hükümet görevlileri, Hollywood yazarları, yönetmenleri, aktörleri vb. (300 kadarı kara listeye alındı), eğitimciler ve sendika önderleri idi. Sık sık temelsiz de olsalar kuşkular kanıt olarak kabul edildi, sözde "tanıklar" gizli tutuldu, ve kişilerin inançları ve solcu bağlantıları abartıldı. Tüm bu süreçlerde FBI başta olmak üzere pekçok devlet kurumu ve görevlisi yasa-dışı yollara başvurdu. Suçlananların bir bölümü işlerini ve kariyerleri yitirirken, başkaları ise hapis ile cezalandırıldı. Daha sonra suçlamaların çoğu anayasaya aykırı bulunarak geri alındı. Hapse atılanların sayısı yüzleri bulurken, 10 ya da 12 bin kişi işini yitirdi.

Viyanalı göçmen pozitivistler yeni ülkelerinde insan hakları konusunda büyük duyarlık gösterirken, Sovyetler Birliği'nde olanlar için hiçbir ölçü tanımayan bir duyarsızlık gösterdiler. Hiç biri Sovyet zulmüne karşı bir protestoda bulunmadı. Tam tersine, orada olanları bütünüyle gözardı ettiler ve Wittgenstein giderek Stalin'e şefkat göstermekten bile geri kalmadı.

Soğuk Savaş sırasında ABD'de pekçok entellektüel şu ya da bu biçimde anti-komünist soruşturmacıların hedefi oldu (bunların arasında Reisch'a göre kabaca otuz beş felsefe profesörü de bulunuyordu). Böyle kampanyaların dışında, ABD'de Soğuk Savaş sırasında yaşamlarını yitiren insanların sayısı ikidir (Sovyetler Birliği're atomik sırları geçirdikleri zemininde idam edilen Julius ve Ethel Rosenberg). Öte yandan, başta Wittgenstein, Neurath, Carnap olmak üzere pozitivistlerin desteklediklerı Sovyetler Birliği'nde aynı dönem sırasında yaşananlar insanlık tarihinin en büyük trajedilerinden birini oluşturur. Pozitivistlerden bu konuda çıt çıkmadı.

Ludwig Wittgenstein: To Russia with Love

(Alıntılar: When Reason Goes on Holiday, Philosophers in Politics – Neven Sesardic)

Wittgenstein 1930'lardaki Sovyet politik rejimi ile güçlü bir duygudaşlık içinde idi. 1935'te Sovyetler Birliği'ni ziyaret etti ve o sırada ciddi olarak orada yerleşmeyi bile düşünüyordu. Ray Monk şöyle yazar:

> *The summer of 1935 was the time when Marxism became, for the undergraduates at Cambridge, the most important intellectual force in the university, and when many students and dons visited the Soviet Union in the spirit of pilgrimage. ... Despite the fact that Wittgenstein was never at any time a Marxist, he was perceived as a sympathetic figure by the students who formed the core of the Cambridge Communist Party, many of whom ... attended his lectures (Monk 1990, 348).*

Wittgenstein Sovyet vizesi almada güçlükle karşılaşınca, 6 Temmuz 1935'te dostu Keynes'e yazdı:

> *[I]t might be useful for me to get an introduction from you to [Ivan] Maisky [the Soviet ambassador in the United Kingdom]. ... You would have to say in your introduction that I am your personal friend and that you are sure that I am in no way politically dangerous (that is, if this is your opinion)*

Keynes Maisky'ye 10 Temmuzda bir tanıtma mektubu yazdı ve mektubun bir eşlemini Wittgenstein'a gönderdi:

> *"[Wittgenstein] is not a member of the Communist Party, but has strong sympathies with the way of life which he believes the new régime in Russia stands for."*

Kişisel dürüstlük konusunda aşırı duyarlı olarak tanınan Wittgenstein Keynes'in mektubuna ses çıkarmadı. Hiç olmazsa böyle sunulmaya karşı çıkmış görünmedi. Wittgenstein'ın bu ricası Ukrayna'da ve SSCB'nin başka yerlerinde hükümetin neden olduğu ve milyonlarca insanın açlıktan ölmesine yol açan kıtlıktan sonra yapıldı. Yine, o sıralarda kulaklar (toprak zenginleri) ve çok sayıda insan tutuklanıyor ve sık sık herhangi bir mahkeme olmaksızın idam ediliyordu. O günlerde Sovyetler Birliği'nde yaşananlar İngiltere'de de biliniyor ve tartışılıyordu. Wittgenstein'a yardım edecek olan Maisky Stalinist rejimin güvenilir bir yandaşı idi. Keynes kendisine Wittgenstein konusunda yapılan iyilğe karşılık olarak Masky'nin bir ricasını yerine getirdi ve İngiltere'nin önde gelen felsefe dergilerinden biri olan Philosophy'de Stalinist diyalektik materyalizmi öven bir yazının yayımlanmasını sağladı. Wittgenstein böyle bir takas sonucunda Rusya'ya gitme iznini aldı ve gitti.

Stalinizmin Çekiciliği

Cambridge'de Wittgenstein'ın ardılı olan Georg Henrik şunları yazdı:

> *"He visited Moscow and Leningrad in September [1935] and apparently was pleased with the visit" (Malcolm 2001, 15).*

Wittgenstein orada gördüklerini nasıl yorumlamış olursa olsun, iki yıl sonra Rusya'ya bir ikinci kez gitmeyi istedi (Engelmann 1967, 59). Monk şunları ekledi:

> *"[E]ven after the show trials of 1936, the worsening of relations between Russia and the West and the Nazi–Soviet Pact of 1939, Wittgenstein continued to express his sympathy with the Soviet regime—so much so that he was taken by some of his students at Cambridge to be a 'Stalinist'" and then continues: "This label is, of course, nonsense" (Monk 1990, 354).*

Monk niçin "saçma" olduğunu söylemez. Aslında "Stalinist" etiketini tartışmanın kendisi saçma görünür, çünkü 1936'nın yalancı mahkemelerinden ve 1939 Nazi-Sovyet paktından sonra Sovyetler için duygudaşlığı sürdürmek saçma olmaktan başka birşeydir. Gerçekte yalnızca Wittgenstein değil, sayısız entellektüel, sanatçı, şair, ressam, yazar vb. Sovyetler Birliği'nde yaşananları biliyor, bu insanlık-dışı olayları görmezden geliyor ve Stalin'e ve Partiye duygudaşlıklarını sürdürüyorlardı. Dahası, bu olayları ve olguları gerçek niteliklerinde algılayanları suçluyorlardı.

Avustralyalı bir felsefeci ve Wittgenstein'ın eski öğrencisi ve izleyicisi olan A. C. Jackson'a göre Wittgenstein "onu iyi bilenler tarafından" bir Stalinist olarak görülüyordu (Moran 1972, 92). Daha sonraki bir söyleşide Jackson "Wittgenstein'ın politikası aşırı-sol idi ... ve Stalin ve Sovyetler Birliği için güçlü bir duygudaşlığı vardı" dedi (Cornish 1998, 49). Wittgenstein'ın en güvenilir çalışma arkadaşlarından biri olan Elizabeth Anscombe yakın çevresindekilerin Wittgenstein'ı bir Stalinist olarak görüp görmedikleri sorusuna açıkça olumsuz bir karşılık vermedi (Moran 1972, 92).

Wittgenstein'ın dostlarından birçoğu Komünistler idi. Çok sık buluştuğu ve Felsefi Soruşturmalar'a önsözünde kitabın en önemli düşünceleri için uyarılar verdiğini söylediği İtalyan Piero Sraffa Wittgenstein'ın birkaç yıl önce Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmiş ve "coşku içinde ve Sovyet dizgesinin geleceği hakkında çok güvenli" olarak geri dönmüştü (Potier 1991, 26). Wittgenstein bir keresinde "Straffa ile tartışmalarının onu tüm dalları kesilen bir ağaç olduğunu duyumsamaya

götürdüğünü" söylemişti (Malcolm 2001, 14–15). İtalya'nın eski cumhurbaşkanı ve eski bir Komünist olan Giorgio Napolitano'ya göre, Straffa “ne zaman Roma'ya gelse [Stalinist] Togliatti ile ve başka [Komünist] önderler ile bulaşmadan edemezdi" (Napolitano 2007, 411). "Politik sorular hakkındaki görüşlerine Wittgenstein'ın herkesten çok değer verdiği" Straffa (Monk 1990, 343) Stalinist bağlılığı tartışma götürmeyecek biri idi.

Wittgenstein'ı tanıyanların sözleri şöyledi:

> *The atmosphere of Stalinism contained something that attracted him: a total destruction of early twentieth-century social forms was required (he thought) if there was to be any improvement. “ Die Leidenschaft verspricht etwas ,” he said to [Austrian philosopher Friedrich] Waismann: the passion that infused society there meant that some good could come from it (McGuinness 2002, 45).*
>
> *Fania Pascal had the impression that the sufferings of so many in the Russia of the 1920s and 1930s were accepted by Wittgenstein as an accompaniment, relatively unimportant, of the affirmation of a new society . Misery there would have been anyway: now at least it was for a purpose (ibid.; emphasis added).*
>
> *These attitudes did not dispose him to think well of the British government or of its attitude towards the European situation. He looked at a picture of them—‘a lot of wealthy old men’—and contrasted them (God forgive him!) with Stalin (ibid., 46).*
>
> *On political questions, from 1939 onwards anyway, Wittgenstein was generally sympathetic with the Russian communists. . . . I loathed Stalinism from 1937 onwards (or earlier) and I used to disagree with Wittgenstein’s judgments on Russia on this account (Rush Rhees, quoted in Moran 1972, 95).*
>
> *If you spoke of regimentation of Russian workers, of workers not being free to leave or change their jobs, or perhaps of labor camps , Wittgenstein was not impressed . It would be terrible if the mass of the people there—or in any society—had no regular work. He also thought it would be terrible if the society were ridden by “class distinctions,” although he said less about this. “On the other hand, tyranny . . .?”—with a questioning gesture, shrugging his shoulders— “doesn’t make me feel indignant ” (Rhees 1984, 205; emphasis added).*

Wittgenstein Sovyetler Birliği'ndeki toplama kamplarından, kitle kıyımlarından, tiranlıktan etkilenmiş görünmez.

Stalin’in Avukatı olarak Wittgenstein

Dostu Maurice Drury bir keresinde Wittgenstein'ın ona şunları söylediğini yazar:

“İnsanlar Stalin’i Rus Devrimine ihanet etmekle suçladılar Ama Stalin’in başa çıkması gereken problemler ve Rusya’ya gözdağı olan tehlikler hakkında ne biliyorlardı?”
(aktaran Rhees 1984, 144).

Kaynakça

Cornish, K. (1998). The Jew of Linz: Wittgenstein, Hitler and Their Secret Battle for the Mind. London: Century.

Engelmann, P. (1967). Letters from Ludwig Wittgenstein: With a Memoir. Oxford: Blackwell.

Malcolm, N. (2001). Ludwig Wittgenstein: A Memoir. Oxford: Clarendon Press.

Monk, R. (1990). Wittgenstein: The Duty of Genius. London: Penguin.

Moran, J. (1972). “Wittgenstein and Russia.” New Left Review 1, 85–96.

McGuinness, B. (2002). Approaches to Wittgenstein. London: Routledge.

Napolitano, G. (2007). “Sraffa and Gramsci: A Recollection.” Review of Political Economy 17, 407–12.

Potier, J.-P. (1991). Piero Sraffa, Unorthodox Economist (1898–1983): A Biographical Essay. London: Routledge.

Rhees, R. (ed.). (1984). Recollections of Wittgenstein. Oxford: Oxford University Press.

Haidbauer olayı

Wittgenstein öğrencileri ile birlikte, 1923.

Haidbauer olayı (Der Vorfall Haidbauer) 1926 Nisanında Avusturya'da Otterthal’de yaşandı. Wittgenstein ders sırasında 11 yaşındaki Josef Haidbauer'ın kafasına iki ya da üç kez vurdu ve çocuk bilinçsiz olarak yere yığıldı. Çocuğun bayılması polise rapor edildi ve Wittgenstein 17 Mayıs 1926'oa Gloggnitz'de mahkemeye çıkarıldı. Yargıç Wittgenstein'ın ruhsal olarak dengesiz olduğunu düşünerek bir psikoloji raporu çıkarılmasını istedi. Uzun süren bir mahkeme sürecinden sonra Wittgenstein temize çıkarıldı ve daha sonra olay unutuldu. Mahkemenin kararı kamuya duyurulmamıştı ve Wittgenstein'ın yaşamöyküsünün yazarı Monk olayın örtülmesinde Witgenstein'ın ailesinin parmağının olduğunu ileri sürer. Haidbauer Wittgenstein tarafından dövülen tek öğrenci değildi. Haidbauer olayından önce bir kız öğrencinin kulağını kanatacak ve saçlarını koparacak kadar şiddetle çekmişti. Bir öğrencisi Wittgenstein'ın öğrencilerinin %80'ine Haidbauer'e davrandığı gibi davrandığını söyledi ve bir öğrenci velisine göre "Wittgenstein bir öğretmen değil, bir hayvan terbiyecisi" idi (hiç kuşkusuz hayvanları bile böyle terbiye etmenin insanlık dışı olduğunu düşünmüyordu). On yıl sonra Wittgenstein köye geri döndü ve çocukarın bir bölümünden kendisini bağışlamalarını istedi. (Monk, Ludwig Wittgenstein, pp. 370–372.) Haidbauer olayından sonra Wittgenstein'ın ortadan kayboldu. 28 Nisanda öğretmenlikten istifa etti ve başka bir yerde bir manastırda bahçıvan yardımcılığı yapmaya başladı. (LINK)

Wittgenstein was reportedly seen as a tyrant by the slower students, delivering cuffs on the ear (Ohrfeigen) as well as pulling hair (Haareziehen). He devoted the first two hours of each school day to mathematics, which some of the students recalled years later with horror, according to Monk.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Rudolf Carnap

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Rudolf Carnap (1891-1970)

Our great master and good friend, Rudolf Carnap, passed away on September 14, 1970. His death came rather swiftly (at the age of 79), after a brief but severe illness. The world has lost one of its truly great thinkers. ... Carnap was in the opinion (not only) of his disciples one of the greatest logicians and philosophers of science of our century.

— JAAKKO HINTIKKA

Rudolf Carnap'ın 'Uylaşımsal' Pozitivizmi

Carnap 'Mantıksal' Görgücülüğün kurucularından biridir, ve Mantıksal Görgücülük genel olarak Görgücülükten 'mantıksal' olmada ayrılır. Bu eklentinin uygunsuzluğu bir yana (çünkü görgücülük herhangi bir mantığı doğrulayamaz ve 'çağrışım' üzerine dayanır), Carnap'ın 'mantık' ile anladığı şey özellikle mantığın ortadan kaldırılmasıdır. İlk olarak, ona göre mantığın 'simgesel' olması gerekir. Ama simgesel 'mantık' denilen şeyde mantık olması gereken şeyin kendisi ne mantıksal ne de matematikseldir. Frege'nin yaptığı şey en sonunda kendisi kavramın üç kıpısının bir işlevinden başka birşey olmayan tasımları anlatabilecek çizgeler üretmeye çalışmaktı ve çabaları sonuçsuz kalınca kendisi projesini bir yana attı.

Carnap daha da ilgi çekici şeyler söyler ve 'mantıkta hiçbir ahlak yoktur' der. Bununla mantık 'uylaşımsaldır' gibi birşey demek istiyor olabilir, çünkü uylaşım terimini mantıksal pozitivizme getiren kendisidir. Ama bu ahlaksız mantığını biraz daha ince bir terminoloji ile anlatır ve yaptığının mantığa bir 'Hoşgörü İlkesi' getirmek olduğunu söyler. Mantıkta hoşgörü herkesin 'kendi' mantığını dilediği gibi belirleyebilmesidir. Pozitivistler 'anlam' ve 'anlamsız' sözcüklerini anlamsızlaştırdıktan sona, 'mantığı'da anlamsızlaştırırlar. Yaptıkları her tür önemsiz ve ilgisiz 'buluş' için sağlıklı dilden sözcükler çekerler ve sözcüklere normal olarak kabul edemeyecekleri tanımları verirler.

"Mantık gemisini klasik biçimlerin terra firmasından uzaklaştırmak için ilk girişimler tarihsel bakış açısından görüldüğünde hiç kuşkusuz yürekli girişimler idi. Ama bunlar 'doğruluk' uğruna çaba tarafından engellendiler. Ama şimdi engelin üstesinden gelinmiştir ve önümüzde sınırsız olanakların sınırsız okyanusu uzanır."

"The first attempts to cast the ship of logic off from the terra firma of the classical forms were certainly bold ones, considered from the historical point of view. But they were hampered by the striving after 'correctness'. Now, however, that impediment has been overcome, and before us lies the boundless ocean of unlimited possibilities." (The Logical Syntax of Language, p. xv.]

Bu laçkalık ve bönlük ile klasik felsefeye, 'klasik' dedikleri mantığa saldırmaları felsefe konusunda tam bilgisizliklerine bağlıdır. Anlamadan anlamsız dedikleri felsefe tarihi ile tanışma zahmetine girmeleri için hiçbir nedenleri yoktu. Quine'ın felsefe tarihi üzerine bir kez ders verdiği ve onda da Hume'u anlattığı söylenir. Felsefenin görgül bilimler arasında olduğunu düşünüyordu.

Carnap, having been a student of Frege's, was well-versed in logic ...

Rudolf Carnap

Carnap güvensiz, çekingen bir "izleyici" idi ve Çevrede Schlick'ten Frank'a sık görülen bir partizan ruhu ile Frege'nin, Russell'ın, Wittgenstein'ın ve başkalarının izinden yürdü. Kendisine söylenenler konusunda herhangi bir ciddi sorgulama yapmış görünmez. Açıkça anlamlı ama yanlış olana "anlamsız" diyenler arasındadır.

Dil incelemesi: sintaks, semantik ve pragmatik

Terminoloji

Carnap'ın terminoloji seçimine bir örnek:
"... I used the term 'syntax' instead of 'metalogic,' or, in distinction to syntax as part of linguistics, 'logical syntax.'" (American Philosophy: A Historical Anthology)

"No reference to the meaning of the signs and expressions is made in logical syntax. Since only the logical structure of the expressions is involved, the syntax language, i.e., the metalanguage serving for the formulation of logical syntax, contains only logical constants." (s. 554)

‘Tümevarım mantığı’ denilen şey mantıksalın zorunlu olması ölçüsünde gerçekte mantıksal olmayanı anlatan bir mantık, olasılığı anlatan bir mantıktır. Buna göre ‘mantıksal’ görgücülüğün bütün bir ‘mantığı’ bir sıklık saptama problemine, bir istatistik kuramına indirgenir. Açıktır ki burada ‘sıklık’ şu ya da bu yolda göreli olmaktan ayrı olarak, baştan sona saltıktır. Mantıksal görgücülük dünyasında, olasılığın kendisi zorunludur.

Probability and Inductive Logic

"In our discussions on probability in the Vienna Circle, we took for granted the frequency conception, according to which probability is, roughly speaking, the same as relative frequency in the long run. This was the only interpretation of probability for which at that time there existed satisfactory explications, the explication given by Richard von Mises and by Reichenbach ... We regarded the classical conception of probability, represented chiefly by Jacob Bernoulli and Laplace, as definitely refuted by the criticism of the frequentists." (The Philosophy of Rudolf Carnap)

Özyaşamöyküsünde, Carnap “[Viyana] Çevresinde tümümüz toplumsal ve politik ilerlemeye güçlü bir ilgi duyuyorduk. Çoğumuz, benim kendim de aralarında olmak üzere, sosyalist idi” (1963a, 23). Dahası, çoğu için sosyalist politikaları ya da bakış açıları çeşitli yollarda felsefi projeleri ile bağıntılı idi. ‘Sosyalızm’ sözcüğü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği bağlamında kullanılıyordu ve Çevrenin üyeleri SSCB'de yaşananlara tam bir duyarsızlık ve ilgisizlik içinde despotizm için özlem ve hayranlık duygularını anlatıyorlardı.

Politik görüşler

"According to a credible source, Carnap once said to the philosopher Robert S. Cohen: “If you want to find out what my political views were in the twenties and thirties, read Otto Neurath’s books and articles of that time; his views were also mine ” (from Marie Neurath’s preface in Neurath 1973, xiii; emphasis added)."

"Carnap wrote in his diary that he once expressed “an inclination to communism” (Nemeth & Stadler 1996, 31). This was in 1934, at the time when Stalin had already consolidated his power and immediately after the horror of the Holodomor had been reported in all media."

"He never joined the Communist Party, although he supported many of its actions. ... Carnap rightly felt that the only decent response to McCarthyism was to join the Communist Party[!]. He tried to look it up in the Los Angeles phone book, but the Party, under attack, had gone underground and was no longer listed. So he couldn’t join (Gilbert 2016)."

"One detail that speaks volumes is that the whole archive of the Communist Party of the United States up to 1943 (when the Communist International was dissolved) is still not in America, but in Moscow."
(When Reason Goes on Holiday: Philosophers in Politics, Neven Sesardic)

Bilgisizler bilgelerin bin yıl önce yanıtladıkları soruları sorarlar.

“The Library of Living Philosophers”

(Volume XI, The Philosophy of Rudolf Carnap, s. 14:)

"Inspired by Russell's description of the aim and the method of future philosophy, I made numerous attempts at analyzing concepts of ordinary language relating to things in our environment and their observable properties and relations, and at constructing definitions of these concepts with the help of symbolic logic. Although I was guided in my procedure by the psychological facts concerning the formation of concepts of material things out of perceptions, my real aim was not the description of this genetic process, but rather its rational reconstruction -- i.e., a schematized description of an imaginary procedure, consisting of rationally prescribed steps, which would lead to essentially the same results as the actual psychological process." (Influences on the Aufbau)

The Foundations of Mathematics

"The conception of the nature of mathematics which we developed in the discussions of the Vienna Circle came chiefly from the following sources. I had learned from Frege that all mathematical concepts can be defined on the basis of the concepts of logic and that the theorems of mathematics can be deduced from the principles of logic. Thus the truths of mathematics are analytic in the general sense of truth based on logic alone. The mathematician Hans Hahn, one of the leading members of the Circle, had accepted the same conception under the influence of Whitehead and Russell work, Principia Mathematica. Furthermore, Schlick, in his book Allgemeine Erkenntnislehre (1918), had clarified and emphasized the view that logical deduction cannot lead to new knowledge but only to an explication or transformation of the knowledge contained in the premises. Wittgenstein formulated this view in the more radical form that all logical truths are tautological, that is, that they hold necessarily in every possible case, therefore do not exclude any case, and do not say anything about the facts of the world." (Alfred Tarski: Philosophy of Language and Logic)

Wittgenstein, Metaphysics

"The most decisive development in my view of metaphysics occurred later, in the Vienna period, chiefly under the influence of Wittgenstein. I came to hold the view that many theses of traditional metaphysics are not only useless, but even devoid of cognitive content. They are pseudo-sentences, that is to say, they seem to make assertions because they have the grammatical form of declarative sentences, and the words occurring in them have many strong and emotionally loaded associations, while in fact they do not make any assertions, do not express any propositions, and are therefore neither true nor false. Even the apparent questions to which these sentences allegedly give either an affirmative or a negative answer, e.g., the question "is the external world real?" are not genuine questions but pseudoquestions. The view that these sentences and questions are non-cognitive was based on Wittgenstein's principle of verifiability. This principle says first, that the meaning of a sentence is given by the conditions of its verification and, second, that a sentence is meaningful if and only if it is in principle verifiable, that is, if there are possible, not necessarily actual, circumstances which, if they did occur, would definitely establish the truth of the sentence. This principle of verifiability was later replaced by the more liberal principle of confirmability." (The Cambridge Companion to Carnap)

Kavramların kurulması

"In the Logischer Aufbau I had indicated the possibility of taking a physicalistic basis instead of the phenomenalistic one actually used in the book.

"... I had explained the construction of concepts concerning other minds ("das Fremdpsychische") on the basis of the observed behavior of other human bodies ..." (The Many Faces of Philosophy:

Reflections from Plato to Arendt)

Bilimlerin Birliği

"In our discussions, chiefly under the influence of Neurath, the principle of the unity of science became one of the main tenets of our general philosophical conception." (Otto Neurath and the Unity of Science)

"Bu çalışmada Carnap Hoşgörü İlkesini ileri sürdü. Bu ilkeye göre ‘doğru’ ya da ‘yanlış’ mantık ya da dil diye birşey yoktur.’

Doğru Mantık yoktur

Logical Syntax of Language (Carnap 1934).

"In this work, Carnap advanced his Principle of Tolerance, according to which there is not any such thing as a "true" or "correct" logic or language." (Project Gutenber)

“... in logic, there are no morals.”

Ahlakta doğru ve yanlış vardır. Mantıkta yoktur.

Ve pozitivizm ahlak, etik, estetik gibi alanların bilişsel olmadığını, dolayısıyla doğru ve yanlış konusu olmadığını da kabul eder.

Hoşgörü İlkesi

... "principle of tolerance" as a philosophical maxim concerning rules of language ("in logic, there are no morals") ... (Epistemological and Experimental Perspectives on Quantum Physics)

(REICH, Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü, s. 61)

"Hoşgörü İlkesini — “herkes amacına en uygun dili kullanmada özgürdür” (1963a, 18), yeter ki dil içsel olarak tutarlı olsun — sunarken, “mantıkta hiçbir ahlak yoktur” diye yazıyordu (Carnap 1937c, 52). Carnap’ın demek istediği şey dilin yaratılmasında ya da analizinde geçerli hiçbir a priori yasaklamanın olmadığı idi. Herşey geçerlidir."

In logic, there are no morals. Everyone is at liberty to build his own logic, i. e. his own form of language, as he wishes. All that is required of him is that, if he wishes to discuss it, he must state his methods clearly, and give syntactical rules instead of philosophical arguments. (The Logical Syntax of Language, 10, §17)

Bir seçim konusu olarak “mantık”

Mantık seçimi bir dilbilimsel uylaşım sorunudur

"Carnap, like other logical empiricists, held that the adoption of a system of logic is fundamentally a matter of linguistic convention, so that logical truth is ‘truth by convention’… Quine observed, however that the logical implications of a logical truth cannot themselves be a matter linguistic convention, on pain of requiring an infinite number of such conventions, and thus that the role of convention in logic can amount at most to the adoption of certain fundamental principles." (Carnap, Quine, and Putnam on Methods of Inquiry)

Carnap böyle "mantıksal" temeller üzerine dayanarak felsefenin yalnızca "yalancı-problemler" yarattığını, kavramsal önermelerinin "anlamsız" olduklarını ileri sürdü. Mantıksal pozitivizmin bir karakteristiği anlamadığı şeylerin "anlamsız" olduğunu ileri sürmekti. Pozitivistler genel olarak Felsefe Tarihine bir anlam vermediler, çünkü entellektüel olarak bu tarihten bağımsız olarak,

aslında onu reddetme koşulu üzerine şekillendiler ve onun hakkında özellikle bilgisiz kalmayı yeğlediler.

Carnap ve Politika

"Carnap once said to the philosopher Robert S. Cohen: “If you want to find out what my political views were in the twenties and thirties, read Otto Neurath’s books and articles of that time; his views were also mine ” (from Marie Neurath’s preface in Neurath 1973, xiii; emphasis added). (When Reason Goes on Holiday: Philosophers in Politics)

"Carnap publicly supported many progressive causes and signed many petitions that appeared in the Daily Worker, the newspaper of the Communist Party of the United States. So what, some will say. The Communist Party was a completely legal organization. As long as the views he defended were reasonable, it should not matter much where they were published. Doesn’t objecting to someone’s association with Communists smack of McCarthy-era witch hunting?" (When Reason Goes on Holiday: Philosophers in Politics)

"What is the purpose of a scientfic book?"
(Birinci yayıma önsözden)

Logische Aufbau der Welt/Dünyanın Mantıksal Yapısı’ndaki yapılandırmacı projesi, Dilin Mantıksal Sintaksı’ ndaki sintaktik program, ve semantik ve tümevarım mantığındaki olgun yazıları ...

Aufbau Quine tarafından "dışsal dünyayı duyu-verilerinin mantıksal bir yapısı olarak açıklamak için [bir girişim olarak]" :: "[as an attempt] to account for the external world as a logical construct of sense-data” betimlendi (Quine 1969, Ontological Relativity and Other Essays, s. 74).

Der Logische Aufbau der Welt

Der Logische Aufbau der Welt / Dünyanın Mantıksal Yapısı (mantık Frege ve Russell'a aittir — hiç kuşkusuz simgesel olmak üzere)

"The first version was written in the years 1922-1925. When I read the old formulations today, I find many a passage which I would now phrase differently or leave out altogether; but I still agree with the philosophical orientation which stands behind this book." (The Logical Structure of the World: And, Pseudoproblems in Philosophy)

"The main problem concerns the possibility of the rational reconstruction of the concepts of all fields of knowledge on the basis of concepts that refer to the immediately given. By rational reconstruction is here meant the searching out of new definitions for old concepts. The old concepts did not ordinarily originate by way of deliberate formulation, but in more or less unreflected and spontaneous development. The new definitions should be superior to the old in clarity and exactness, and, above all, should fit into a systematic structure of concepts."

"The senses provide the material of cognition, reason synthesizes the material so as to produce an organized system of knowledge. There arises then the problem of finding a synthesis of traditional empiricism and traditional rationalism. Traditional empiricism rightly emphasized the contribution of the senses, but did not realize the importance and peculiarity of logical and mathematical forms." (The Logical Structure of the World: And, Pseudoproblems in Philosophy)

Carnap "geleneksel" görgücülüğün "mantıksal" açığını kapamayı ister. Bunu bir tür rasyonalizm ile, bir tür mantıksal-kavramsal bileşen ile yapacak ve ortaya "mantıksal görgücülük" çıkacaktır. Bu "mantık" hiç kuşkusuz deneyimden türetilen bir mantık değildir. Keyfi bir mantıktır, Carnap'ın

kendi anlatımı ile "hiçbir ahlak kapsamayan" hoşgörülü bir mantıktır ve bir bonus olarak ayrıca "uylaşımsal" olma karakterini de taşır.

Carnap görgücülüğe göre düşüncelerin (ideas; Hume'da olduğu gibi) kaynağının duyu-algısı olduğu, böylece öznede üretilen düşüncelerin dışsal dünyadan başka birşey oldukları ve böylece bu öznel düşüncelerin dışsal nesnel dünyaya ilişkin hiçbirşey söyleyemeycekleri gibi bir uslamlamayı yapmayı başaramaz.

Dışsal dünyanın varlığından kuşku duymak görgücülüğün problemidir. Daha tutarlı olan ve dile daha sıkı sıkıya sarılan pozitivistler her zaman düşüncelerin realite ile hiçbir ilgilerinin olmadığını ileri sürdüler. Pozitivist görüşün başlıca vargısı dışsal dünyanın varoluşunu ve bilgisini yadsımaktır.

Carnap'ın "Realizmi"

9. The Theses of Realism and Idealism

By the thesis of realism we shall understand the following two subtheses: 1. the perceived physical things which surround me are not only the content of my perception, but, in addition, they exist in themselves ("reality of the external world"); 2. the bodies of other persons not only exhibit perceivable reactions similar to those of my body, but, in addition, these other persons have consciousness ("reality of the heteropsychological"). The thesis of idealism is identified with the corresponding denials (the second of them however is maintained only by a certain radical idealistic position, namely solipsism): 1. the external world is not itself real, but only the perceptions or representations of it are ("nonreality of the external world"); 2. only my own processes of consciousness are real; the so-called conscious processes of others are merely constructions or even fictions ("nonreality of the heteropsychological"). (The Logical Structure of the World: And, Pseudoproblems in Philosophy)

Carnap realizmi ve idealizmi kavramlarına uygun olarak anlamaz, onları tarihsel materyalizmin anladığı yolda alır. Eğer Carnap "mantıksal görgücü" ise, görgücülüğün realizm olmadığını bilmelidir; "mantıksal görgücülük" de bir görgücülüktür; görgücülük öznel idealizmin kendisidir, ve tıpkı fenomenalizm gibi kavramların, düşüncelerin bilinçten dışarı çıkmasına, realite ile ilişki kurmasına, realitenin bilgisine izin vermez.

Görgücülük bilginin kaynağını duyusal deneyim olarak görür, buradan gelen sözde içeriğin özne tarafından izlenimlere, tasarımlara, genel düşüncelere çevrildiğini, örneğin nesnel bir nedensellik kavramının olmadığını ama bunun bir alışkanlık, bir çağrışım olduğunu, ve bu düşünce biçimlerinin realite ile ilgisiz olduklarını ileri sürer, (Carnap öğretmeni Frege'nin görgücülüğü tam olarak bu anlamda matematikte "ruhbilimselciliğin" sorumlusu olarak gördüğünü bile anlamamıştır.) Yalnızca bilinçte olanın "reel" olduğu, ya da yalnızca bilincin reel olduğu görüşü klasik felsefeye ait değildir. Ne Platon ne de Hegel bilinç düzleminde felsefe yaparlar. Bu fenomenolojidir ve onu çeşitli biçimlerde yapanlar vardır (örneğin Husserl ve Heidegger). Klasik felsefe ya da idealizm ideaların öznel ve nesnel olduklarını doğrular. İdeaların dizgesi nous ya da logostur ve bu evrensel ussallık başkalarının bilincini merak edip kurcalama problemini de ortadan kaldırır (Carnap'ın görgül yöntemi ile hiçbir zaman anlayamaycağı ve çözemeyeceği bir problem).

"Her bilimsel sav için ussal bir temel vermek olanaklı olmalıdır, ama bu demek değildir ki böyle bir sav her zaman ussal olarak, eş deyişle yalnızca anlağın bir uygulaması yoluyla keşfedilebilir olmalıdır. Herşey bir yana, temel yönelim ve çıkarların yönü düşünüp taşınmanın sonucu değildir, ama heyecanlar, itkiler, yatkınlıklar ve genel yaşama koşulları tarafından belirlenir. Bu yalnızca

felsefe için değil, ama bilimlerin en ussal olanları, yani fizik ve matematik için de böyledir. Bununla birlikte, belirleyici etmen ... bir savın aklanmasıdır."

Carnap 1969, xvii; The Logical Structure of the World. (1928: Der Logische Aufbau der Welt.) İng. çev. R. George. Berkeley: University of California Press.

Dilin Sintaktik Yapısı

"By the logical syntax of a language, we mean the formal theory of the linguistic forms of that language – the systematic statement of the formal rules which govern it together with the development of the consequences which follow from these rules. A theory, a rule, a definition, or the like is to be called formal when no reference is made in it either to the meaning of the symbols (for examples, the words) or to the sense of the expressions (e.g. the sentences), but simply and solely to the kinds and order of the symbols from which the expressions are constructed." — (Logical Syntax of Language)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Us ve Devrim için arka kapak yazısı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Bir Yahudi ailede doğan Herbert Marcuse (1898-1979) Birinci Dünya Savaşına ve Spartaküs ayaklanmasına katıldıktan sonra, 1922'de Freiburg Üniversitesinde Alman Yazını üzerine bir doktora derecesi aldı. 1928'de Freiburg'a geri dönerek daha sonra Habilitasyonunu engelleyecek ve Nazi Partisine katılacak öğretmeni Heidegger'in asistanı oldu. 1933'te Frankfurt Okuluna katılan Marcuse Nazilerin erki ele geçirmesinden sonra okulun üyelerinin çoğunun yaptığı gibi ABD'ye göç etti ve 1940'ta ABD uyruğuna geçti. II. Dünya Savaşı sırasında CIA'nın önceli olan Office of Strategic Services için Almanya'nın Nazilerden temizlenmesi ile ilgili çeşitli görevlerde yer aldı. Amerikan üniversitelerinde (Columbia, Harvard, California) politika bilimi ve Rusya ile ilgili bölümlerde profesörlük yapan Marcuse savaş karşıtı öğrenci protestolarının ve hippie deviminin öncülüğünü üstlenen Yeni Solun babası olarak kabul edildi.

Bir Marcuse klasiği sayılan Us ve Devrim (1941) Hegel'in yapıtları için geniş bir İçindekiler ve Dizin çalışmasıdır. Marcuse Hegel'in felsefesini bir altyapı türevi olarak yorumlar. Böyle görelileştirilmiş bir Hegel'in Hegel olduğundan kuşku duyan daha yeni yazarlar genellikle Frankfurt Okulunun neo-Marxist Eleştirel Kuramının bileşenleri arasında 'Hegel' adından söz etmezler.

Kozmopolitan bir politik program ileri sürmesine karşın, Frankfurt Okulunun kuruluşu, desteklenmesi ve büyümesi ile ilgili adların tümü de Yahudi kökenli idi: Felix Weil, Carl Grünberg, Karl Korsch, Friedrich Pollock, Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Georg Lukács, Erich Fromm, Wilhelm Reich, Leo Löwenthal. — Hiç kuşkusuz Institut für Sozialforschung kapalı bir dinsel topluluk değildi. Sorun Batı yurttaş toplumlarında Okulun kapısını çalacak eşit ölçüde heyecanlı entellektüelin bulunmayışı, kurtuluşçu mesihçiliğin ön-modern gelenek tinine ait bir motif olması, özellikle Duyunç Özgürlüğünü kabul eden ülkelerde özel Mülkiyeti ortadan kaldırma adına özgür İstencin kendisini toptan yoketme ilkesinin kabul edilemezliği idi. Frankfurt Okulunun amacı "Kapitalist Toplum" olarak nitelediği modern Yurttaş Toplumuna almaşık olarak Marxist ilkeler üzerine dayalı bir toplum biçiminin kuramını geliştirmekti. Sovyet Marxizminin bu 'ideale' uygun bir toplum modeli üretemediği düşünülüyordu. Okul amacında başarılı olamasa da

1960'ların karşı-kültür akımlarında açıkça duygudaş bir yanıt buldu. Yurttaş Toplumu kavramını ve demokratik İstenci reddeden ve kitlenin göreli politik geriliğini egemen sınıfın komplosu olarak, Yurttaş Toplumunu ise "yönetilen toplum" olarak, istençsiz ve dolayısıyla sorumluluğa yeteneksiz bir kurban olarak yorumlamada direten Okula hiç olmazsa kendi gözünde bir haklılık dozu sağlayan etmen Yurttaş Toplumundaki aşamalı moral, törel ve politik özgürleşme suçunu ona yükleyen tepkici eğilimler oldu.

İstenç kavramı ile bağdaşmayan "teknolojinin özerkliği," "şeyleşme ya da yabancılaşma" gibi altyapısal tasarımlar Eleştirel Kuramın özel inceleme alanları oldu. Ek olarak, kemikleştiği düşünülen Marxizmi yeniden diriltmek üzere Freud'dan türetildiği ileri sürülen ve materyal altyapının bir bileşeni sayılan "içgüdünün birincilliği" tasarımı da Eros adı altında Okulun kuramsal görünüşünü tanımlayan birincil motifler arasına alındı. "Ekonomik süreç Usun temelidir" biçimindeki tarihsel materyalist ilke ile uyum içinde, Eleştirel Kuramda Duyunç Özgürlüğü ve Ussal İstenç kavramlarına yer verilmedi. Eleştirel Kuramın eleştirisi ve yargısı ussal bir ölçütün yokluğunda kuramcının özencinden türetildi, eleştiri eleştirdiği altyapının bir fonksiyonu oldu.

Yalnızca baskılanmaya, aldatılmaya ve denetlenmeye belirlenmiş karşıtlıksız tek-boyutlu insan ve tek-boyutlu toplum tasarımları ile tutarlı olarak, Okul hiçbir zaman politik ve ekonomik örgütlenme ile ilgilenmedi. Ortodoks Marxizmin sınıf savaşımı kavramını ve ona bağlı diktatörlük, zor ve şiddet öğelerini programından silen Frankfurt Okulu Yurttaş Toplumunda eylemsiz bir Reddediş olarak, salt Eleştiri uğruna Eleştiri olarak kaldı. Marcuse'nin sözleri ile, "Eleştirel toplum kuramının şimdi ve gelecek arasındaki uçurumu kapatabilecek hiçbir kavramı yoktur: Hiçbir söz vermeksizin ve hiçbir başarı göstermeksizin, olumsuz kalır. Böylece, umutsuz olarak, yaşamlarını Büyük Reddedişe vermiş olanlara ve verenlere bağlı kalmayı ister." Olumlusu olmayan analitik bir Olumsuz olarak Büyük Reddediş daha sonra Gerçeğin ve Usun olumsuzlanması olarak postmodern nihilizm tarafından üstlenildi, ve İstencin ve Özgürlüğün, onunla birlikte Hak, Ahlak ve Törelliğin, ve sonuçta bütününde insan değerlerinin reddedilmesi kültürel incelemeler olarak, metin çözümlemeleri olarak ve yazınsal eleştiri olarak, kısaca Küçük Reddediş olarak düzeltildi.

— Aziz Yardımlı

Filozoflar ve düşünce gelenekleri

Aile

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Modern Tin:
Aile

Törel yaşamın ilk biçimi olarak Aile Toplum ve Devlet ile karşıtlık içinde iken, aynı zamanda onların kaynağı, dolayısıyla onların da törel belirlenimlerinin modelidir, çünkü Aile çocuğun duygusal gelişim dünyası, kişilik ve karakter gelişiminin birincil evresidir. Toplumun ve Devletin karakteri Ailenin ahlaksal ve törel karakteri üzerine dayanır. Buna göre, Toplum tüm ekonomik karakterine karşın bir İkinci Aile, ve Devlet tüm politik karakterine karşın gerçek bir duygu birliği olma belirlenimini kazanır.

Aile Kavramına göre doğal törel Tindir. Sevgi onun değeri iken, insanı birey yapan eğitim süreci Ailenin işlevidir. Aile sonlu, yetersiz, reel biçimlerine göre değil ama Kavramına göre alındığında,

özü insan duygusunun sonsuzluğu olarak Sevgi ve törel karakter ideali olarak Erdemdir ve bunlar Aileyi göreli her kültürelliğin üzerine yükseltir. Aile tarihsel değil ama tanrısaldır, kültürel evriminin ereği insan ilişkisinin bu ilk duygusal biçimine ideal yapısını kazanmaktır. Bireysel İstencin özgür olmadığı, kadının ve erkeğin gerçek, eşit kendileri olmadıkları gelenek, boşinanç ve şiddet kültürlerinde reel Aile henüz kendi ussal idealine karşılık düşmez. Öte yandan, İnsanın gerçek kendisinin Oluş süreci olarak modern kültürlerde törel karakter henüz Aile için herhangi bir sağlamlık sunamayacak bir akışkanlık içindedir, kadın ve erkek tözsel karakterlerini ve böylece mutluluk hakkını ve yeteneğini kazanmış değildirler. — Ailede ve Sevgide birey doğal bağımsızlığını yitirir. Ama bu bağımsızlık kendinde soyut Benin özencinden daha değerli değildir. Birey kendini ancak başkasındaki öz-duygusunda kazanabilir. Ve ancak o zaman yalnızca Sevgiyi değil ama gerçek, somut Özgürlüğünü de yaşar.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Emek

İdea Yayınevi / 2014

Alacakaranlık Sırasında: “Son”daki Kojéve

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Allan Stoekl
Alacakaranlık Sıralarında: “Son”daki Kojéve
’Round Dusk: Kojéve at “The End”

Çeviri: Meriç Mete

1. Postmodern kıpı on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar boyunca yaşamların düzenlenmesini ve kurban edilmesini belirleyen efendi anlatıları—toplumsal, tarihsel, politik; Hegelci, Marksist, Faşist anlatılar—için meşruluğun yitiş kıpısı olarak olarak nitelendirilmiştir.[1]

The postmodern moment has been characterized as one of the loss of legitimacy of the master narratives—social, historical, political; Hegelian, Marxist, Fascist—by which lives were ordered and sacrificed throughout the nineteenth and twentieth centuries.[1]

2. Savaşıma ve şiddete yön ve amaç veren büyük öykünün göçüp gidişi çatışan yorumlama ve konuşma kiplerinin çoğalması için yer açmıştır. Kuşkusuz o kipler ancak bölümsel olabilir: Hiçbir zaman herşeyi örten pekinliklerin beslediği dehşet verici bütünselleştirmeye özlem duyamazlar. Ve büyük olasılıkla birbirleri ile içiçe geçecek, kesişecek, karışacak ve (kendileri ile) çelişeceklerdir, çünkü özerkliklerinin olanağından vazgeçilmiştir; en iyisinden şimdi birer “dil oyunu” olduklarını, tasarımlama, uslamlama ve çözümleme için kurallar olduklarını

söyleyebiliriz; bundan böyle erekbilim, doyum ve öz-pekinlik için zemin değildirler.

The demise of the great story, which gave direction and purpose to struggle and violence, has opened a space for a proliferation of conflicting modes of interpreting and speaking. Of course those modes can only be partial: they can never aspire to the horrifying totalization promoted by overarching certainties. And they will likely interfere with each other, cross over, meld and (self) contradict, because the possibility of their autonomy has been given up; at best we can say that they are "language games" now, rules for representation, argument, and analysis; no longer are they the ground of teleology, satisfaction, and self-certainty.

3. Ama bana göründüğü gibi bu tür uslamlamada bir problem vardır. Onu ‘‘doğru’’ bulmayışımın nedeni bir tür görgül karşı-kanıt değildir, örneğin eski ulusalcı anlatıların henüz egemenliklerini sürdürmekte olması gibi; ya da tarihin henüz bir hedefe doğru sürünmemekte, ama gene de yaklaşmayı sürdürmekte olması gibi, vb. Büyük olasılıkla, postmodern ile ilgili olarak görgül gözlem üzerine dayanan her türden uslamlama geliştirilebilir. Ya da efendi anlatıları onları parçalara ayırarak eşit kolaylıkla içeriden de "yapısızlaştırılabilir," ve bu zorunlu olarak onlarla tam anlaşma içinde davranmayı sürdürürken bile yapılabilir (çünkü kıyılarının ötesine hangi ‘‘uzay’’ın açılacağı söylenebilir?). Benim gördüğüm biçimiyle, problem bu tür uslamlamanın savaşı hemen izleyen dönemde yürürlükte olan ve yakınlarda yenilenen ama çok fazla karşı çıkılan bir çiçeklenme yaşayan ‘‘tarihin sonu’’ uslamlamaları ile yakından bağlı olmasıdır.[2] Bu hiç kuşkusuz olağanüstü ölçüde ironiktir, çünkü Lyotard gibi felsefeciler—postmodernin sözcüleri—bize daha büyük bir erekbilim olanağının, ondan doğan bilgi ile birlikte, sonsuza dek yittiğini bildirmişlerdir. Ama herşeye karşın henüz daha büyük bir bilgi vardır—daha büyük bir bilginin olanağının ölümünü bildiren bilgi. İster görgül olarak isterse mantıksal olarak erişilmiş olsun, bu bilinç bir tarihsel eylemler ve trajediler dizisinin sonunda gelir, ve onunla birlikte giden pekinlik hiç kuşkusuz o başarısızlıklardan türetilen derslere bağlıdır. Bu tarih bir anlatı biçimini taşımayı sürdürecektir, üstelik belki de bu Hegelci modeli karakterize etmiş olan geriye dönük aklamanın gücünden yoksun bir biçim olsa da. Dersleri salt kılgısal olabilir, ya da daha erken paradigmaların tutarsızlık ya da çelişkilerinin bir incelemesinden türetilebilir. Belirlenim, gelişme ve (kendini) ortadan kaldırmalarının aracı ne olursa olsun, net sonuç genel olarak geçerli bilgilerin sonunu buyuran genel olarak geçerli bir bilgi olacaktır. O zaman, bir postmodern çığırda çoğalan dil oyunlarının çoğalmasına ancak yol yine bir başka efendi anlatı tarafından açıldığı için izin ve onay verilecektir: Anlatıların sonunun anlatısı tarafından. Oyunların yararlanacağı özgürlük efendi öykünün bilgisinin sonucudur—ama, hiç kuşkusuz, oyunların eylemleri, yönelimleri onun tarafından belirlenmeyecektir. Ondan bağımsız olacaklardır—ama yarı-özerk işlev görmelerinin sakınımı gene de bir postmodern kuramsal projenin hedefi olacaktır (örneğin değişik, çatışan oyunlar arasındaki hükmü doğrulayan bir proje gibi). Dahası, kararlı bir postmodern düzene katılmaları onların güvenceleridir: Postmodern anlatı ve onun uyumlu kılıcı güçleri olmaksızın, tikelci söylemlere düşme tehlikesi ile karşılaşacaklardır ki, ‘‘ulusalcı’’ ideolojiler buna yatkındır.

But there is a problem with this kind of argument, as I see it. It's not that I do not find it "true," because of some kind of empirical counter-evidence, such as: the old nationalist narratives still hold sway; history is still slouching toward a goal; history isn't slouching toward a goal, but it is nevertheless still slouching, etc. One can probably develop all sorts of arguments based on empirical observation concerning the postmodern. Or one can just as easily "deconstruct" the master stories from within, by taking them apart while still, necessarily, acting in full complicity

with them (for what "space" could be said to open beyond their margins?). The problem, as I see it, is that this kind of argument is closely tied to the "end of history" arguments that were current in the immediate postwar period, and that have recently had a renewed but highly contested efflorescence.[2] This is of course immensely ironic, because philosophers such as Lyotard—spokespersons of the postmodern—have informed us that the possibility of a larger teleology is lost for good, along with the knowledge that flowed from it. But there still is a larger knowledge, after all—the one that proclaims the death of the possibility of a larger knowledge. Whether arrived at empirically or logically, this awareness comes at the end of a series of historical actions and tragedies, and the certainty associated with it is no doubt due to lessons derived from those failures. This history will still have the form of a narrative, albeit one that lacks, perhaps, the power of retrospective justification that characterized the Hegelian model. Its lessons might be purely practical, or they might be derived from a study of the incoherences or contradictions of the earlier paradigms. The net result, whatever the means of their determination, development and (self) cancelling, will be a generally valid knowledge that mandates the end of generally valid knowledges. The language games that proliferate, then, in a postmodern epoch will be allowed and encouraged to do so only because the way has been opened by yet another master narrative: the narrative of the end of narratives. The freedom to be enjoyed by the games is the result of the master story's knowledge—but, to be sure, the games' actions, their orientations, will not be determined by it. They will be independent of it—but the preservation of their semi-autonomous functioning is nevertheless the goal of a postmodern theoretical project (such as one that affirms adjudication between different, conflicting, games). Further, it is their guarantee that they will participate in a stable postmodern order: without the postmodern narrative and its powers of harmonization, they would risk falling into particularist discourses into which "nationalist" ideologies are prone.

4. Şeylerin bu postmodern yorumu özgür öznelerin birbirlerini karşılıklı olarak tanımaları üzerine kurulmuş bir Devleti öngören bir ‘‘tarihin sonu’’ kuramından öylesine ayrı mıdır? Yüzeyde, evet: Postmodern görüş öznellik ile, üretken emek olarak bilinç ile ve benzerleri ile değil, ama bölümsel söylemler ve ‘‘yapılaştırılmış’’ kültürler arasındaki ayrımın tanınması ile ilgilenir. Tarih-sonrası model emek ve yapılaştırma ile özdeşleştirilebilir bir özgürlüğün güvencesi olarak kodlanmış yasa ve Devlet üzerine vurgusu ile hemen hemen tuhaf görünür. Ama bu açık ayrımların ötesinde daha temel bir benzerlik olabilir.

Is this postmodern version of things that different from a theory of the "end of history" that envisages a State founded on the mutual recognition of free subjects? On the surface, yes: the postmodern view concerns itself not with subjectivity, consciousness as productive labor, and the like, but on the recognition of difference between partial discourses and "constructed" cultures. The posthistorical model seems almost quaint with its emphasis on codified law and the State as guarantor of a freedom identifiable with labor and construction. But beyond these evident differences there may be a more fundamental similarity.

5. Tıpkı postmodernin dil oyunlarını aşkın toplumsal ustan bağımsız olarak sunması gibi, tarih-sonrası da tarihin tam olarak sonlanması kıpısını bir tür belirleyici kopuş olarak imgeler ki, ondan sonra yaşam sürecek, ama tek-yönlü tarihin yeri kendilerinde haz verici olabilen ama zorunlu olarak herhangi bir daha büyük toplumsal ya da tarihsel şemada yeniden kazanılabilir olmayacak ‘‘oyunsu’’ etkinlikler tarafından alınacaktır. Devlet tarihin sonunda bu oynak etkinliklere—sporlar, sanatlar, sevişme vb.— karşı ilgisiz olacaktır, tıpkı postmodern rejimin iç tartışmaları

onun hakemlik edimlerine konu olacak olan kültürler, alt-kültürler ve mikro-kültürler diyeceğimiz şeylerin dil oyunlarının mantığını aklamaya karşı ilgisiz olacak olması gibi.[3]

Just as the postmodern presents language games as independent of transcendent social reason, so too the posthistorical imagines the moment of the ultimate end of history as a kind of definitive break, after which life will go on, but in which unidirectional history will be supplanted by "playful" activities that may be enjoyable in themselves, but that will by necessity not be recuperable in any larger social or historical scheme. The State at the end of history will be as unconcerned with these ludic activities—sports, arts, love making, and so on—as the postmodern regime will be with justifying the logic of the language games of what we would call the cultures, subcultures, and micro-cultures whose disputes would be subject to its acts of arbitration.[3]

6. En azından yüzeyinde, Alexandre Kojéve'in Hegel'i Okumaya Giriş'inde Hegel'i kullanması "büyük" bir tarihsel ve felsefi anlatının—tarihin sonunun utkusu ve yeryüzünün bütün nüfusunun ikircimsiz (kendi için) doyumu—en son doğrulanışına yönelik bir girişim olarak değil, ama bunun yerine o pekinliğin, o bilginin söylemlerin ve biçemlerin bir postmodern yaratılışına şaşırtıcı değişimi olarak görülebilir.[4] Anlatı olarak tarih utku kazanır, ama ayrıca sonlanır: Sonlanışı pozların çoğalışı ve sözel olarak post modern olan oyun için açılıştır. O zaman, Kojéve ile çelişmek yerine, ya da bir Hegelci modernizmin ne düzeye dek bütünüyle boş ve geçersiz olduğunu tanıtlamak yerine, sıkı bir postmodern kendisini eytişimsel bir projenin bir tamamlanışından ve gerçekleşmesinden türüyor olarak görebilir. Görebilir.

On the surface of it at least, Alexandre Kojéve's take on Hegel in his Introduction to the Reading of Hegel can be seen as being not an attempt at the ultimate vindication of a "grand" historical and philosophical narrative—the triumph of the end of history and the univocal (self) satisfaction of the entire population of the earth—but instead the surprising mutation of that certainty, that knowledge, into a postmodern generation of discourses and styles.[4] History as narrative triumphs, but it also ends: its termination is the opening for the proliferation of poses and play that is literally post modern. Rather than contradicting Kojéve, then, or demonstrating the extent to which a Hegelian modernism is null and void, a rigorous postmodern might see itself as deriving from a completion and fulfillment of a dialectical project. It might.

7. Postmodern, ileri sürebiliriz ki, daha şimdiden yolun bir bölümünü tamamlamıştır. Kendisine karşın, uzun bir yanılsamalar tarihinin sonundaki bir bilgi olarak duran bir bilgiyi konutlamıştır —kendi metninin yetkesini. Kendini Hegelci geleneğe bir yabancı olarak ve onun için mezar kazıcısı olarak alır. Öte yandan, Kojéve en azından kendi dizgesinin ikircimsiz doğruluğunun kaçılamazlığını, kaçınılamazlığını kabul eder. Ama tarihin sonlanışının sonuçlarına kördür: Bölümsel yapılaştırmalar olarak doğalarının kendisinden ötürü, Kavramın bütünleştirici gücüne meydan okuyan imlerin ve edimlerin çoğalışı.

The postmodern, we could argue, has already come part of the way. It has posited a knowledge—the authority of its own text—that in spite of itself stands as a knowledge at the end of a long history of illusions. It takes itself as a stranger to, and grave digger for, the Hegelian tradition. Kojéve, on the other hand, at least recognizes the inescapability, the inevitability, of the univocal truth of his own system. But he is blind to the consequences of the termination of history: the proliferation of signs and acts that, by their very nature as partial constructions, challenge the totalizing power of the Concept.

8. Daha öte ilerleyebilmek için Kojéve'in Giriş'inin belli anahtar pasajlarına bakmamız

gerekecektir. Özellikle dipnotlarda ve konudan sapmalarda olmak üzere gerçekten belirleyici sorular ile uğraşır: ‘‘İnsan’’ için ‘‘ölmek’’ ne demektir? Tarihin sonundan ‘‘sonra’’ ne gelecektir? Eğer ‘‘İnsan’’ ölürse, insan emeğinden geriye ne kalacaktır? İçinde Bilginin oturduğu ‘‘Kitabın’’ konumu ne olacaktır? Bu sorulara yanıtlar tarih-sonrası ve postmodern arasındaki ilişki problemini daha ayrıntıda irdelememizi sağlayacaktır.

To get any further we will have to look at certain key passages of Kojéve's Introduction. Most often in footnotes and asides, he grapples with the really crucial questions: what does it mean for "Man" to "die"? What will come "after" the end of history? If "Man" is dead, what will remain of human labor? What will be the status of the "Book" in which Knowledge resides? The answers to these questions will enable us to consider in more detail the problem of the relation been posthistory and the postmodern.

9. Yirminci yüzyıl Fransız felsefesinin pekçok tarihçisine göre, 1930’larda bir dizi parlak dersler dizisi yoluyla Hegel’i Fransa’da tek başına popülerleştiren Kojéve oldu. İdealist yeni-Kantçılık ile geçen onyıllardan sonra, Kojéve’in yeğlediği Hegel hoş karşılanan bir değişimdi: Tarih şimdi onda İnsanın kaçınılmaz olarak toplumsal bir doyuma doğru yol aldığı bir eytişimsel ilerleyiş olarak görülebilirdi ve bu doyum tanınma için isteğin—ve başkalarının tanınma için isteklerinin tanınmasının—gerçekleşmesi anlamına geliyordu. Ancak tarih-sonrası Devlet İnsanı gerçekte olduğu gibi kabul etmeyi başarabilir: Tüm boşinancın, tüm tanrıbilimin ötesinde, İnsan yaratıcı/yokedici etmendir ki emeği Devlet aracılığıyla herkesin herkes tarafından tanınmasında sonlanır. Hegel’in kölesinin emeği, yokedici ve oluşturucu eylemi ‘‘doğal verili varlığı’’ ‘‘dönüştürür’’: İnsan ‘‘[doğayı] ortadan kaldıran Zaman’’dır (158). Ama sonda tüm dönüştürücü emek sona erer. Tarih bir sona gelir çünkü, hiç olmazsa en sonunda, tam karşılıklı tanımaya götüren emek yerine getirilmiş olacaktır: Tarihin sonunda, başarılacak yeni hiçbirşey olmayacaktır.

According to most historians of French philosophy of the twentieth century, it was Kojéve who single-handedly popularized Hegel in France, through a brilliant series of lectures in the 1930s. After decades of idealist neo-Kantianism, the Hegel that Kojéve preferred was a welcome change: History could now be seen as a dialectical progression in which Man ineluctably moves toward a social satisfaction in which the desire for recognition—and the recognition of the other's desire for recognition—is fulfilled. The posthistorical State alone is capable of recognizing Man for what he is: beyond all superstition, all theology, Man is the creative/destructive agent whose labor ends in the recognition of all by all through the mediation of the State. The labor of Hegel's slave, its destructive and formative action, "transforms" "natural given being": Man is the "Time that annihilates [nature]" (158). But in the end all transformative labor ceases. History comes to an end because, eventually at least, the labor leading to full reciprocal recognition will have been carried out: at the end of history, there will be nothing new to accomplish.

10. Şimdi tarihin sonu Kojéve için enson ideolojik silahtır çünkü, geriye dönük olarak, hemen hemen önceden olmuş ve varışını olanaklı kılmış herşeyi aklar. İnsan Kojéve için bir tiptir: Efendi, Köle, Felsefeci, ve tarihin sonunda, kişisel olmayan Hegel (ve okuyucusu, Kojéve), eş deyişle Bilge İnsan (le Sage). Sonun varışını olanaklı kılmiş olan olumsuzluğun, geriye dönük olarak, ahlaksal olduğu yargısında bulunulacaktır—o sıralar nasıl görünmüş olursa olsun. Ve İnsanın kendisi zamansallık ve olumsuzlama olarak tanımlandığı için (IRH 160), en kanlı şiddet ya da en büyük türesizlik, eğer son tamamlanış için zorunlu ise, iyi olacaktır (ya da olmuş olacaktır).

Gerçek ahlaksal yargılar Devlet tarafından verilenlerdir (ahlaksal = yasal); Devletlerin kendileri evrensel tarih tarafından yargılanır. Ama o yargıların bir anlamı olması için, Tarih tamamlanmalıdır. Ve Napoleon ve Hegel tarihi sonlandırırlar. Hegel'in Devletleri ve bireyleri yargılayabilmesinin nedeni budur. "İyi" Hegel'i olanaklı kılmış herşeydir, başka bir deyişle, Hegel tarafından (Görüngübilim'de ve onun yoluyla) anlaşılan evrensel Napoleon İmparatorluğudur (1807'dir!).

İyi olan varolandır, onun varolma düzeyidir. Tüm eylem, varolan verilileri olumsuzladığı için, böylece kötüdür: Bir günah. Ama günah bağışlanabilir. Nasıl? Başarısı yoluyla. Başarı suçu bağışlar, çünkü başarı—varolan yeni bir olgusallıktır. Ama başarı nasıl yargılanacaktır? Bunun için, Tarihin tamamlanmış olması gerekir. O zaman neyin varoluşta sürdüğü görülebilir: Belirleyici olgusallık. (ILH, 95)

Now the end of history for Kojéve is the ultimate ideological weapon because it justifies, retrospectively, just about anything that went before that made its arrival possible. Man for Kojéve is a type: the Master, the Slave, the Philosopher, and, at the end, the impersonal Hegel (and his reader, Kojéve), that is, the Wise Man (le Sage). The negativity that made the arrival of the end possible will, in retrospect, be judged moral, no matter how it seemed at the time. And since Man himself is defined as temporality and negation (IRH 160), even the bloodiest violence or the grossest injustice, if necessary for the eventual completion, will be (or will have been) good.

The true moral judgments are those borne by the State (moral = legal); States themselves are judged by universal history. But for these judgments to have a meaning, History must be completed. And Napoleon and Hegel end history. That is why Hegel can judge States and individuals. The "good" is everything that has made possible Hegel, in other words the formation of the universal Napoleonic Empire (it is 1807!) which is "understood" by Hegel (in and through the Phenomenology).

What is good is what exists, the extent that it exists. All action, since it negates existing givens, is thus bad: a sin. But sin can be pardoned. How? Through its success. Success absolves crime, because success—is a new reality that exists. But how to judge success? For that, History has to be completed. Then one can see what is maintained in existence: definitive reality. (ILH, 95)

11. Bu "usun hilesi"dir: Us tarihte ve tarih yoluyla davranarak, kabul edilen ("Hıristiyan") ahlak ile hiçbir ilgisi yok gibi görünebilen yollarda ereğine ulaşır. Hiç kuşkusuz ahlaka uygunluğunu ya da uygunsuzluğunu tarihin sonundan önce yargılama girişiminde bulunan biri onu başaramayacaktır; ancak Hegel (ve Kojéve) ile eylemlerin gerçek değer ve ahlaksallıkları açığa çıkacaktır. Yalnızca amaçlar her zaman araçları aklamakla kalmaz, ama bunu geriye dönük olarak yapar, öyle ki etmenler ("halk") hiçbir zaman kendi davranışlarının kabul edilebilirliğini yargılama yetkinliğinde olmayacaklardır. Bir Hegel formülasyonunu kullanırsak, "Minerva'nın baykuşu alacakaranlıkta uçar"; ancak sonuç son olduğu ve karşılık düşen gözlemleri kavrandığı zamandır ki önceki olaylar tam olarak bilinebilir.[5]

This is the "ruse of reason": reason acting in and through History reaches its end in ways that might seem to have nothing to do with accepted ("Christian") morality. Certainly anyone attempting to judge the morality or immorality of events before the end of history will be incapable of it; only with Hegel (and Kojéve) will the true value and morality of actions be evident. Not only do the ends always justify the means, but they do so retroactively, so that

agents ("people") will never be competent to judge the acceptability of their own behavior. The "Owl of Minerva flies at dusk," to use a Hegelian formulation: only when the outcome is final and its corresponding overview are grasped can all preceding events be fully known.[5]

12. Ama bir bakıma tüm bunlar ilgisizdir: Kojéve için tarih sonlandığına göre, şimdi yer alan herşey salt uygulayımsal ‘‘yakalayıp yetişme’’ süreçleridir. Tarihin sonuna Jena savaşında ulaşıldı: Napoleon’un fetih kuvvetleri Fransız devriminin Devlet tarafından kodlanan ve yerine getirilen eşitlikçi ideallerini başkalarına götürdüler. Bundan böyle Tarih yalnızca hakların ve özgürlüklerin bütün dünya üzerinde bürokratik hükümetler tarafından yerine getirilmesine götüren daha küçük Jena savaşlarının bir dizisi olacaktır. İlk bakışta en sonunda 1930’ların ne pahasına olursa olsun acımasızlığı aklaması olarak görünebilen şey (gerçekten de Kojéve için II. Dünya Savaşı öncesi dönemde Stalin Napoleon’un yerini almaya başlar) kaçınılmaz olarak geç 40’larda ve 50’lerde ideolojiler arasındaki ayrımın büyük ölçüde ilgisiz olduğunun kabul edilmesine götürür. ‘‘Sınıfsız’’ topluma, tanınma için isteğin karşılıklı kabulünün toplumuna nasıl varıldığı ‘‘Bilge İnsan’’ için ilgilye değemez bir sorundur: Salt uygulayımsal bir sorudur. İdeolojilerin çatışması, savaş sonrasının bu görünürde büyük problemi, ya da Sovyet ideolojisinin Amerikan baskısı karşısında savunulması sorusu (Merleau-Ponty, Humanisme et terreur, Sartre, Les Communistes et la paix), böyle şeyler Kojéve için hiçbir biçimde söz konusu değildir. Tarihin sonu ideolojinin sonudur. Hegel’i Okumaya Giriş’in 1959’de araya yerleştirilen bir ‘‘İkinci Yayıma Not’’unda Kojéve şunları bildirir: ‘‘Giderek belli bir bakış açısından denebilir ki, Birleşik Devletler Marxist ortaklaşacılığın son evresine daha şimdiden ulaşmıştır, çünkü ‘‘sınıfsız toplum’’un aşağı yukarı tüm üyeleri bundan böyle kendileri için onlara iyi görünen herşeyi edinebilir, ve bunu canlarının istediğinden daha fazla çalışmaksızın yapabilirler’’ (IRH, 161, not).

But in a way all this is irrelevant: since history for Kojéve is already ended, everything that takes place now is a purely technical "catching up" process. The end of History was achieved at the battle of Jena: Napoleon's conquering forces brought the egalitarian ideals of the French revolution, codified and implemented by the State, to others. From now on History will only be a series of lesser battles of Jena, leading to the implementation throughout the world, by bureaucratic governments, of rights and liberties. What at first might seem to be the ultimate 1930s justification of ruthlessness at any cost (indeed Stalin comes to replace Napoleon for Kojéve in the pre-World War II period) leads inevitably, in the late 40s and 50s, to a recognition that the difference between ideologies is largely irrelevant. How one arrives at the "classless" society, the society of the mutual recognition of the desire for recognition, is of no interest to the "Wise Man": it is a purely technical question. The seemingly great postwar problem of the conflict of ideologies, or the question of the defense of Soviet ideology in the face of American pressure (Merleau-Ponty, Humanisme et terreur, Sartre, Les Communistes et la paix) simply does not exist for Kojéve. The end of history is the end of ideology. In a "Note to the Second Edition" of the Introduction to the Reading of Hegel, inserted in 1959, Kojéve states: "One can even say that, from a certain point of view, the United States has already attained the final stage of Marxist "communism," seeing that, practically, all the members of the "classless society" can from now on appropriate for themselves everything that seems good to them, without thereby working any more than their heart dictates" (IRH , 161, note).

13. İdeoloji, sonda, böylece bütünüyle önemsizdir: Tarih bir kez sona erer ermez, o da sönüp gider. Eğer o sona katkıda bulunursa ya da bulunmuşsa iyidir, eğer değilse kötü. Tüm araçlar gibi o da son tarafından aklanır, ama sonda ‘‘başarı’’sından başka hiçbir özgüllüğü yoktur. Sonun

perspektifinden, tüm kanlı eylem tamamlanmıştır: Yargılanabilir, ama bundan böyle etkili değildir. Zamanda ve zaman olarak, İnsan eylemde bulunmaya özgürdür, ama bilmez; Zamanın sonunda, Tarih bilinir, ama İnsan bundan böyle eylemde bulunamaz (yapacak daha öte hiçbirşeyi yoktur)—bu nedenle bundan böyle varolması bile söz konusu değildir. Sonda, bundan böyle giderek aklanacak herhangi bir araç bile yoktur. Tarih ve ideolojileri bütünüyle ilgisiz sorunlardır.

Ideology, in the end, is thus utterly unimportant: it too fades away once history is at an end. If it contributes or has contributed to that end it is good, if not bad. Like all means it is justified by the end, but at the end it has no specificity other than its "success." From the perspective of the end, all bloody action is over: it can be judged, but it no longer is effective. In time and as time Man is free to act, but he does not know; at the end of Time, History is known, but Man can no longer act (he has nothing more to do)—hence he no longer even exists. At the end, there are no longer even any means to be justified. History and its ideologies are a matter of utter indifference.

14. Bu geride çok büyük bir soruyu, 1950'lerin tipik bir sorusunu bırakır. Tarihin tamamlanışı bütünüyle tarih-dışıdır, ama tarih-dışının kendisi tarihin bir işlevidir. Hiç kuşkusuz, şimdi tarihten, eylemden, ve tüm güç—ve ikircimli—ahlaksal sorulardan kurtulmuşuzdur. Tarih makinesi öylesine iyi işlev görmüştür ki kendini silmiştir: Düzeneği Gerçekliğin açılımı idi, ama şimdi son Gerçeklik evresinde olduğumuza göre, Tarih varolmaya son vermiştir, ve ahlaksal bilmeceleri ilgisizdir. Tarihin sonunda, ideoloji biter, ve böylece varolmaya son verir: Ama dolayısıyla bundan böyle "İnsan" da varolmaz.

Selbst—eş deyişle, sözcüğün asıl anlamıyla İnsan ya da özgür Birey—Zamandır ve Zaman Tarih, ve yalnızca Tarihtir. ... Ve İnsan özsel olarak Olumsuzluktur, çünkü Zaman Oluştur—eş deyişle, Varlığın ya da Uzayın ortadan kaldırılmasıdır. Öyleyse İnsan bir Yokluktur ki kendisini (uzaysal) Varlıkta ancak varlığı olumsuzlayarak yok eder ve saklar, çünkü bu Olumsuzlama Eylemdir. Şimdi, eğer İnsan Olumsuzluk—eş deyişle, Zaman—ise, ilksiz-sonsuz değildir. İnsan olarak doğar ve ölür. Hegel'in dediği gibi, 'das Negativ seiner selbst'tir. Ve bunun ne demek olduğunu biliriz: İnsan kendisini Dünyanın karşısına koymaya son vererek, onda evrensel ve türdeş Devleti yarattıktan sonra, kendisini Eylem (ya da Selbst) olarak yener; ya da başka türlü koyarsak, bilişsel düzlemde: İnsan "Bilim"in Gerçekliğini yarattıktan sonra kendini Yanılgı (ya da Nesneye karşı "Özne") olarak yener (IRH, 160; vurgu özgün metinde).

This leaves an enormous question, one typical of the 1950s. The completion of history is perfectly ahistorical, but ahistory itself is a function of history. True, we are now delivered from history, action, and all the hard—and ambiguous—moral questions. The machine of history has functioned so well that it has erased itself: its mechanism was the unfolding of Truth, but now that we are in the definitive era of Truth, History has ceased to exist, and its moral conundrums are irrelevant. At the end of history, ideology is finished, and so ceases to exist: but "Man" therefore no longer exists either.

The Selbst—that is, Man properly so-called or the free Individual, is Time and Time is History, and only History. ... And Man is essentially Negativity, for Time is Becoming—that is, the annihilation of Being or Space. Therefore Man is a Nothingness that nihilates and that preserves itself in (spatial) Being only by negating being, this Negation being Action Now, if Man is Negativity,—that is, Time—he is not eternal. He is born and he dies as Man. He is 'das Negativ

seiner selbst,' Hegel says. And we know what that means: Man overcomes himself as Action (or Selbst) by ceasing to oppose himself to the World, after creating in it the universal and homogeneous State; or to put it otherwise, on the cognitive level: Man overcomes himself as Error (or "Subject" opposed to the Object) after creating the Truth of "Science" (IRH, 160; emphasis in original).

15. İnsan Tarih ve Tarihin Sonu (hem bitiş hem de erek anlamında) arasındaki bu tuhaf kavşak noktasında ölür. Gelecekte, sondan sonra, Kojéve bize "yaşam salt yaşambilimseldir" der (ILH, 387). Ama bu Kojéve için belirleyici bir soru, belki de belirleyici sorunun kendisidir: Eğer tarih durursa, eğer İnsan ve Zaman ve olumsuzlayıcı emek ölürse, o zaman İnsan hayvanlardan nasıl ayrıdır? İnsan başlangıçta kendini Doğaya karşı oluşturmuştu ("Ama İnsan, bir kez kendi insan türselliği içinde oluşur oluşmaz, kendini Doğanın karşısına koyar"); doğa Kojéve için zamansızdır ve hiçbir yolda eytişimin içerisine katılamaz. Bu nedenle Kojéve'in Hegel'i okuyuşunun içerisinde hiçbir "doğa eytişimi" düşünülemez.[6] Ama eğer insan bir hayvan ise, Tarihin kendisi ölümden daha öte tamamlanamaz. Sanki Tarih hiçbir zaman varolmamış gibi olacaktır, ya da, Tarih en azından ilkede daha şimdiden sonlandığına göre, şimdi sanki Tarih hiçbir zaman varolmamış gibidir.

Man dies at this strange juncture point between History and the End (in both senses of the word) of History. In the future, after the end, Kojéve tells us that "life is purely biological" (ILH, 387). But this is a, and perhaps the, crucial question for Kojéve: if history stops, if Man and Time and negating labor is dead, how then is Man any different from the animals? He had originally constituted himself against Nature ("But Man, once constituted in his human specificity, opposes himself to Nature"); nature for Kojéve is timeless and can in no way be incorporated in the dialectic. No "dialectics of nature" can therefore be conceived within the Kojévian reading of Hegel.[6] But if man is an animal, History itself is not so much completed as dead. It will be—or is now, since History is already ended, in principle at least—as if History had never existed.

16. Kojéve Görüngübilim'in VIII. Bölümünü yorumuna uzun dipnotta, daha önce alıntıladığımız bir pasajda (IRH, 158-62) bu soruna iki yaklaşım sunar. İlk olarak İnsanın gerçekten de bir hayvan olduğunu, ama "Doğa ya da verili Varlık ile uyum içinde" mutlu bir hayvan olduğunu bildirir. Hiç kuşkusuz, bundan böyle üretken Tarihsel etkinliğe, "Nesneye karşıt Özne [olarak] ... verili olanı olumsuzlayan Eyleme" giremez. Ama bir başka avunçlar bolluğu vardır: "sanat, sevgi, oyun vb. vb.—kısaca, insanı mutlu kılan herşey" (IRH, 159). Bu bir "özgürlük dünyası"dır ki onda insanlar "bundan böyle döğüşmezler, olanaklı olduğu ölçüde az çalışırlar."

Kojéve presents two approaches to this problem in the long footnote to his interpretation of Chapter VIII of the Phenomenology (IRH, 158-62), a passage of which I have already cited. First he states that Man indeed is an animal, but a happy one, "in harmony with Nature or given Being." True, he no longer can engage in productive Historical activity, "Action negating the given, . . . the Subject opposed to the Object." But he has plenty of other consolations: "art, love, play, etc. etc.—in short, everything that makes man happy" (IRH, 159). This is a "world of freedom" in which men "no longer fight, and work as little as possible."

17. Bu kulağa neredeyse doğru olamayacak denli iyi gelir: Dünyanın kendisi engin, postmodern bir Güney Kaliforniya'ya dönüşmüştür, insanları herşeyden önce bedenlerini eğitme ve otomobillerinin ve sanat nesnelerinin tecimi ile kaygılanır. Buradadır ki Hegelci modernizmin karşı-Hegelci, ama yumuşak bir postmodernizme eksiksiz dönüşümü anlaşılmaya başlar: Tarihin

Sonunda Tarihin yerini yaşam-biçemleri seçimlerinin ayrışık bir derlemi alır. Aslında, 1959'un ikinici yayımına eklenen dipnotta, Kojéve'in daha önce (hemen savaş sonrası dönemde, "1948-58") "Amerikan yaşam yolunu" gerçek tarih-ötesi rejim olarak gördüğünü öğreniriz—gerçi Sovyetler Birliği'nin ve Çinli Ortaklaşacıların "henüz yoksul Amerikalılar"dan başka birşey olmadıklarını da görmüş olmasına karşın (IRH, 161). Biricik büyük tutarlılık genel bir tutarlık yokluğudur; kişi kendi çıkarlarını izlemede ve tüm kişisel etkinliklerin aklanmasını belirleyen büyük devimi gözardı etmede özgürdür. Yeni insan hayvanlar "birbirlerini kısıtlama olmaksızın tanıyacaklardır," ama bu tanıma her birinin başlıca fiziksel uğraşlar olma sözünü veren şeylerde tam olarak ayrı olma hakkından gelecektir.

It sounds almost too good to be true: the world itself is transformed into a vast, postmodern Southern California, its inhabitants concerned above all with training their bodies and trading their automobiles and art objects. It is here that one recognizes with a start the perfect transformation of a Hegelian modernism into an anti-Hegelian, but soft, postmodernism: at the End of History History is replaced with a heterogeneous collection of lifestyle choices. Indeed we learn, in the footnote added to the second edition of 1959, that Kojéve had earlier (in the immediate postwar period, "1948-58") seen the "American way of life" as the true posthistorical regime—although he also saw the Soviet Union and the Chinese Communists as nothing other than "still poor Americans" (IRH , 161). The only larger coherence is a general lack of coherence: one is free to cultivate one's own interests and ignore the larger movement by which all personal activities are justified. The new human animals will "recognize one another without reservation," but this recognition will be of the right of each one to be completely different, in what promise to be mainly physical pursuits.

18. 1959'da eklenen ikinci bir dipnotta (birincisi 1946'da eklenmiştir), Kojéve kendi kuramına karşı çıkar. Daha önceki notunu bütünüyle sözel olarak okuyarak, eğer İnsan yaşamından tüm Eylem kaldırılırsa, İnsan edimsel olarak bir Amerikalı değil, ama bir hayvan olacaktır:

"Eğer İnsan yine bir hayvan olursa, edimleri, sevgileri ve oyunu da yine salt 'doğal' olmalıdır. Bu nedenle kabul etmek gerek ki Tarihin sonundan sonra, kuşların yuvalarını yapmaları ve örümceklerin ağlarını örmeleri gibi insanlar da kendi sanat yapılarını ve yapıtlarını üreteceklerdir. Sözcüğün asıl anlamında İnsanın kesin ortadan kalkışı ayrıca sağın anlamda insan Söyleminin (Logos) da kesin yitişi demektir. Homo sapiens türünün hayvanları sesli sinyallere ya da im 'diline' koşullu tepkeler yoluyla karşılık verecekler, ve böylece 'söylemleri' denilen şey arıların 'dili' olması gereken şey gibi olacaktır. O zaman yitecek olan şey yalnızca Felsefe ya da diskursif Bilgelik için arayış değil, ama Bilgeliğin kendisidir" (IRH, 159-60; vurgu özgün metinde)

In a second footnote added in 1959 (the first dates from 1946), Kojéve objects to his own theory. Reading his earlier note quite literally, he argues that if all Action is eliminated from Human life, Man will actually be not an American, but an animal:

"If Man becomes an animal again, his acts, his loves, and his play must also become purely 'natural' again. Hence it would have to be admitted that after the end of History, men would construct their edifices and works of art as birds build their nests and spiders spin their webs. . . . 'The definitive annihilation of Man properly so-called' also means the definitive disappearance of human Discourse (Logos) in the strict sense. Animals of the species Homo sapiens would react by conditioned reflexes to vocal signals or sign 'language,' and thus their so-called 'discourses' would be like what is supposed to be the 'language' of bees. What would disappear, then, is not only

Philosophy or the search for discursive Wisdom, but also that Wisdom itself." (IRH , 159-60; emphasis in original)

19. Başka bir deyişle, tarih-sonrası insan herhangi bir hayvanlık gözdağından, eş deyişle salt üzerine-düşünülmemiş davranıştan kurtarılmalıdır. Kojéve gerçekte ‘‘sanat, sevgi, oyun vb. vb.’’nin sonuçlarını irdelemez, çünkü, mutlu bir yolda, ‘‘Tarihin sonundan sonra’’ etkinlik için bir başka örnek bulur. Bu, yeterince şaşırtıcı bir yolda, Japonyadır: ‘‘Amerikan yaşam yolu’’ yerini şimdi ‘‘hemen hemen üç yüzyıldır’’ ‘‘Tarihin Sonunda’’ olan bir Japon kültür modeline bırakır. ‘‘Amerikan’’ tarih-sonrası katıksız hayvansallık ile bağlanırken, Japon kültürü Kojéve tarafından bir arı biçimselcilik olarak görülür. Hayvanın tersine, İnsan ‘‘Nesneye karşıt bir Özne’’ olmayı sürdürür, gerçi ‘‘eylem’’ ve ‘‘Zaman’’ sona ermiş olsa da. Biçimler birbirlerine karşıttır, ve değerlerin kendileri ‘‘bütünüyle biçimsel’’ olmaya başlar—Japon çay töreni, Noh tiyatrosu, giderek Kamikaze pilotunun intiharı Nesne ile bir karşıtlığı temsil eder; ve Nesne, boş olmasına karşın, gene de bir karşıtlık olmayı sürdürür: İnsan şimdi bir züppedir. Sanki emeğin donatımı, Tarihsel etkinliğin olumsuzlanması işlev görmeyi sürdürmektedir, ama bir boşlukta, çünkü bundan böyle herhangi bir olumsuzlama ya da herhangi bir Tarih olamaz.

The posthistorical, in other words, must be saved from any threat of animality—that is, of purely unreflected-upon behavior. Kojéve does not really consider the consequences of "art, love, play, etc. etc." because, fortunately, he has another example of activity "after the end of History." This is, surprisingly enough, Japan: the "American way of life" is now replaced by a model of Japanese culture that has been "at the End of History" "for almost three centuries." While "American" posthistory is associated with sheer animality, Japanese culture is seen by Kojéve as a pure formalism. Unlike the animal, Man continues to be a "Subject opposed to the Object," although "action" and "Time" have ceased. Forms are opposed to one another, and values themselves come to be "totally formalized"—the Japanese tea ceremony, Noh theatre, even the suicide of the Kamikaze pilot represent an opposition to the Object that, while empty, nevertheless continues to be an opposition: Man is now a snob. It is as if the armature of labor, negation and Historical activity continues to function, but in a void, since there can no longer be any negating or any History.

20. Bu modelde, ‘‘Karşıtlık’’ sürer, ve İnsan da. İki yorum (’46 ve ’59 yorumları) arasındaki ayrım birincisi doğa ile uyum içinde olduğu sürece salt bireysel olabilen bir etkinlik önerirken, ikincisinin, Japon modelinin, tanınma için bir savaşımı gerektirmesinde ve dolayısıyla gücünü daha önceki ve belirleyici Efendi-Köle diyalektiğinden türetmesinde yatar. Herşey bir yana, züppelik amacı Başkası tarafından tanınacaktır, üstelik o tanıma bütünüyle anlamsız olsa bile. Böylece bir toplum imlenir, ve bir kültür; bu son olarak ‘‘hayvanlar’ açısından böyle değildi—üstelik ‘‘yaşam yolları’’ ne olmuş olursa olsun.

In this model, "Opposition" continues, and so Man does too. The difference between the two versions (that of '46 and that of '59) lies in the fact that while the first proposes an activity that can be purely individual, so long as it is in accord with nature, the second, "Japanese," entails a struggle for recognition, and therefore derives its power from the earlier, and decisive, Master-Slave dialectic. After all, the purpose of snobbery, of dandyism, is to be recognized by the Other, even if that recognition is totally meaningless. Thus a society is implied, and a culture; this was not the case, finally, for the "animals," no matter what their "way of life" might have been.

21. Ama daha büyük tarih-sonrası kültür —eğer böyle birşey üzerine yazmak olanaklıysa—

düşünülemez olacak çünkü Saltık Bilmenin onda oynayacak bir rolü olmayacaktır. Kojéve Japonlar örneğini seçerek ayrımına varmadan Bilge İnsanın—Tarihin sonunda düşünen bilincinin—ilgisizliğini belirtir: Eğer Japonlar tarih-sonrası edimleri Hegel'in doğuşundan yüz yıl önce yerine getirmekte idiyseler, Hegel ve kitabının, ve arkalarından Kojéve'in kendisinin, hiçbir zaman varolmaları gerekmeyecekti. Tarih Bilgeliğe eksiksiz ilgisizlikte doruklanır. Tarihin sonunun öteki yanından, şimdi açıkça görünür ki Görüngübilim bütünüyle yersizdir. Öyleyse salt biçimsel etkinlikler yer alacak, ve bunların belki de belli tarih-sonrası kültürlerin içerisinde anlamları olacaktır; bununla birlikte o kültürler onları birleştirip onlara anlam verecek daha büyük bir Bilgelik olmaksızın eksiksiz yalıtılmışlık içinde varolacaklardır. O zaman, burada bir başka Kojéve postmodernizmi daha vardır, ve bu kez isteklerin tikelliği üzerine değil ama ayrı kültürlerin çoğulluğu ve köktenci çakışmamaları üzerine dayalıdır. Saltık bilme tamamlanışını toplumsal kılgıların ya da yaşam biçemlerinin bir dizisinde bulur ki, bunlar, biçimsel etkinlikler olarak, her birinin tam olarak bütünün bilgisinin bir yoksunluğu olması olgusunda birleşir. Kendini-beğenmişin tavrı ediminin daha büyük imleminin—ya da imlemsizliğinin—bilerek ya da bilmeyerek bir unutulmasıdır. Başarısı ancak dolaysız etkisi yoluyla yargılanabilir: Bir tasma ile istakozunu yürüten züppe ancak burada ve şimdide verilen tanınmanın keyfini sürebilir. Edim daha büyük herhangi bir "anlamı" dışlar.

But the larger posthistorical culture—if such a thing can even be written of—will be unthinkable because Absolute Knowing will play no part in it. Kojéve inadvertently indicates the irrelevance of the Wise Man—of reflexive consciousness at the end of History—by choosing the example of the Japanese: if they were carrying out posthistorical acts one hundred years before the birth of Hegel, Hegel and his book, and Kojéve in their wake, need never have existed. History culminates in perfect indifference to Wisdom. From the other side of the end of History, it now appears clear that the Phenomenology is perfectly pointless. Purely formal activities therefore will take place, and will have meanings, perhaps, within certain posthistorical cultures; those cultures, however, will exist in perfect isolation, without a larger Wisdom to unify them and give them meaning. Here, then, is yet another Kojévian postmodernism, this time one based not on the particularity of desires but on the multiplicity and radical non-congruence of separate cultures. Absolute knowing finds its completion in a series of social practices or lifestyles which are united only in the fact that as formal activities each one is precisely a lack of knowledge of the whole. The snob's gesture is a forgetting, willful or not, of the larger significance—or insignificance—of his or her act. Its success can be judged only by its immediate impact: the dandy walking his lobster on a leash can bask only in the recognition given here and now. The act excludes any larger "meaning."

22. Öylese bu koşullar altında Tarihin sonlandığı nasıl söylenebilir? Eğer Japonlar (Kojéve tarafından sunuldukları gibi) modellerimiz olacaksa, herhangi bir tarihin ya da tarihsel bilincin olabileceğinden söz etmek güç görünür. Başka bir yerde—Introduction la lecture de Hegel'in birinci (1947) yayımından gelen pasajlarda ve dipnotlarda—öyle görünür ki Kojéve'in kendisi Tarihin en son tamamlanışı için tarihsel belleğin ve tarihsel metnin—ve böylece Görüngübilim'in kendisinin yazılmasının—zorunluğunu kabul ediyordu. Tartıştığım dipnottan birkaç sayfa sonra, Kojéve şunları yazar: "İlk olarak olgusal Tarihin tamamlanması zorunludur; sonra, İnsana anlatılmalıdır; ve ancak o zaman Felsefeci, bir Bilge İnsan olarak, onu Görüngübilim'de a priori yeniden kurarak anlayabilir" (IRH, 166). Kojéve bu pasaja (daha tam olarak, "İnsana anlatılmalıdır" ile sonlanan tümce parçasının sonuna) eklenen bir dipnotta şunları bildirir: "Dahası, tarihsel bellek olmaksızın, eş deyişle, sözel ya da yazılı Anılar olmaksızın, bir olgusal

tarih yoktur.”

How then, under these circumstances, can one say that History is ended? It does not seem that, if the Japanese (as represented by Kojéve) are to be our models, there can be any history or historical consciousness at all. Elsewhere—in passages and footnotes dating from the original (1947) publication of Introduction la lecture de Hegel—it seems that Kojéve himself recognized the necessity of historical memory and historical text—and thus of the writing of the Phenomenology itself—for the ultimate completion of History. A few pages after the footnote that I have discussed, Kojéve writes: "It is first necessary that real History be completed; next, it must be narrated to Man; and only then can the Philosopher, becoming a Wise Man, understand it by reconstructing it a priori in the Phenomenology" (IRH , 166). Kojéve adds in a footnote appended to this passage (more precisely, to the phrase that ends "narrated to Man"): "Moreover, there is no real history without historical memory—that is, without oral or written Memoirs."

23. Burada daha önceki sorunumuza geri dönüyoruz: Eğer Japonlar tarihin bir tarih-dışı sonunu, tarih ile hiçbir ilgisi olmayan bir tarih-sonrası kıpıyı oluşturuyorlarsa, İnsan oldukları nasıl söylenebilir? Eğer İnsan tarihte ve tarih yoluyla belirleniyorsa, o zaman öyle görünür ki Japonlar, inceltilmiş ve yararsız emeklerinde, arılardan daha İnsan değildirler—tıpkı Kojéve’in 1955’te daha önceki (1946’daki) dipnotuna özünlü olarak gördüğü ve yadsıdığı tarih-sonrası arı-benzeri hayvanlar gibi. Doğal olan—ya da insansal-olmayanın alanı ki, hiç olmazsa Kojéve için, İnsan etkinliği, Zaman ya da Tarih ile hiçbir ilgisi yoktur—bir kez daha utku kazanıyor görünür. Yalın insan-hayvanlar durumunda diyebiliriz ki Minerva’nın Baykuşu uçmuştur, ama uçuşu tarih-sonrası bir perspektiften görüldüğünde başka herhangi bir hayvanın devimine eşdeğerdi, çünkü Minerva’nın Baykuşu ormandaki herhangi bir baykuştan—ne denli tehlike içinde olursa olsun—ayrı değildi. Bununla birlikte, Kojéve’in Japonları için, ve zorunlu olarak onlarla yarışacak olan geri kalan tümümüz için, Minerva’nın Baykuşunun ilk olarak hiçbir zaman uçmaması gerekiyordu. Belki uçmuş, belki de uçmamıştır; her ne olursa olsun şimdi doldurulmuştur ve bir Avrupa müzesine aittir, ve orada koşuşturan Japon turist kümeleri tarafından fotoğrafları çekilmektedir.

Here we are back at our earlier problem: if the Japanese constitute an ahistorical end of history, a posthistorical moment that has nothing to do with history, how can they be said to be Human? If Man is determined in and through history, then it would seem that the Japanese, in their sophisticated and useless labor, are no more Human than are the bee-like posthistorical animals that Kojéve in 1959 saw as implicit in his earlier footnote (of 1946), and rejected. The Natural—the realm of the inhuman that, for Kojéve at least, simply had nothing to do with Human activity, Time, or History—seems to triumph once again. In the case of the simple human-animals we might say that the Owl of Minerva flew, but that its flight seen from a posthistorical perspective was the equivalent of the movement of any other animal, the Owl of Minerva being no different from any owl—no matter how endangered—in the forest. For the Kojévian Japanese, however, and for all the rest of us who will necessarily emulate them, the Owl of Minerva need never have flown in the first place. Perhaps it did, perhaps it didn't; in any case it is now stuffed and resides in a European museum, where it is routinely photographed by hurried groups of Japanese tourists.

24. Son olarak, Tarihin sonunda Kitabın—Tarihin bir özeti ve Bilgeliğin somutlaşması olarak Görüngübilim’in kendisi—konumu nedir? Bu belki de Kojéve’in Hegelciliğinin en önemli sorusudur, ve kendine özgü tutumuyla onu hiçbir zaman belirtik olarak ortaya koymaz; bunun

yerine, kırpık ve ironik iki dipnotun temelinde bir yanıt formüle etmeye çalışmalıyız. Gene de, göreceğimiz gibi, Tarihin sonu sırasında ve sonrasında ‘‘Öz-Bilincin’’ konumu sorusu çok önemli bir soru olarak kalacaktır.

What, finally, is the status of the Book—the Phenomenology itself as a summation of History and embodiment of Wisdom—at the end of History? This is perhaps the most important question in Kojéve's Hegelianism, and, characteristically, he never poses it explicitly; instead, we must try to formulate an answer on the basis of two elliptic and ironic footnotes. Yet, as we will see, the status of "Self-Consciousness" at and after the end of History will remain very much in question.

25. Kojéve’in Görüngübilim’in VIII. Bölümünün üçüncü parçasını tartışmasında doğan ilk soru Bilge İnsanın, felsefe-sonrası felsefecinin (ya da Bilgenin) tarih-sonrası rejimin kuruluşundaki rolüdür. Bir noktada Kojéve şöyle yazar: ‘‘Denebilir ki, Bilge İnsanda ve onun yoluyla (ki saltık Bilimi, Varlığın bütünlüğünü bütünüyle bildiren Bilimi üreten odur), Tin ‘Kavrama erişir ya da onu kazanır’ ’’ (ILH, 413). Bunu çok geçmeden biraz değiştirir, üstelik bir dipnotta olsa bile (ILH, 414). Eğer Bilge İnsan—Hegel, Kojéve, Görüngübilim’in yazarları—Bilimi ‘‘üretenler’’ iseler, Tarihin gerçek sonu ve Öz-Bilincin egemenliği ancak Devlet tarafından aracılık edildiği zaman olanaklı olacaktır. Devlet, gerçekte, herkesin özgürlüğünün herkes tarafından tanınmasının güvencesi olacaktır; sağladığı doyum Özne ve Nesne, kendi-için ve kendinde arasındaki tüm karşıtlığı yok edecektir. Bu açıktır ki tek bir kişinin kişisel öğretisinden daha çoğunu imler: Tersine, şimdi söz konusu olan şey bir kitapta kapsanan belirleyici bir öğretinin evrenselleşmesidir. Kojéve şöyle yazar:

Gerçek olduğunu tanıtlamak için, felsefe evrensel olarak tanınmalı, başka bir deyişle, sonunda evrensel ve türdeş Devlet tarafından tanınmalıdır. Bilimin görgül-varoluşu (Dasein) böylece Bilge İnsanın özel düşüncesideğildir, ama sözleri [sa parole] evrensel olarak tanınır. Ve açıktır ki bu ‘‘tanınma’’ ancak bir kitabın yayımı yoluyla elde edilebilir. Ve bir kitap biçiminde varolarak, Bilim yazarından, başka bir deyişle, Bilge İnsandan ya da İnsandan [du Sage ou de l’Homme] etkili olarak koparılır (ILH, 414).

The first question, which arises in Kojéve's discussion of the third part of Chapter VIII of the Phenomenology, is the role of the Wise Man, the post-philosopher (or Sage), in the establishment of the posthistorical regime. At one point Kojéve writes: "One can say . . . that, in and by the Wise Man (who produces absolute Science, the Science that entirely reveals the totality of Being), Spirit 'attains or wins the Concept'" (ILH, 413). He soon modifies this, though, in a footnote (ILH, 414). If the Wise Man—Hegel, Kojéve, the "authors" of the Phenomenology—are those who "produce" Science, the true end of History and reign of Self-Consciousness will be possible only when mediated by the State. The State, in effect, will guarantee the recognition of the freedom of all by all; the satisfaction it provides will do away with all opposition between Subject and Object, for-itself and in-itself. This clearly implies more than the personal teaching of a single person: rather what is at stake now is the universalization of a definitive doctrine contained in a book. Kojéve writes:

To turn out to be true, philosophy must be universally recognized, in other words recognized finally by the universal and homogeneous State. The empirical-existence (Dasein) of Science—is thus not the private thought of the Wise Man, but his words [sa parole], universally recognized. And it is obvious that this "recognition" can only be obtained through the publication of a book. And by existing in the form of a book, Science is effectively detached from its author, in other

words from the Wise Man or from Man [du Sage ou de l'Homme]. (ILH, 414)

26. Bu güçlükler ile yüklü, ama irdelemeyi çok hak eden bir pasajdır. İlk olarak, gerçekliği belirleyen şey tanınmadır; kitabın gerçekliği Devlet tarafından tanınması yoluyla belirlenir. Kitap yazarın sözcüklerinden—ya da, sözel olarak, sözünden—oluşur, ama kitabın kendisi, yayımı üzerine, yalnızca Bilge İnsandan değil ama İnsanın kendisinden koparılır. Kitabın koparılması ve tanınması gerçekliğinin belirlenmesidir—ki kendi payına Devletin evrenselliğini ve türdeşliğini güvence altına alır. Kitap İnsanın kendisinden koparılır; bu noktada İnsanın yapacak daha başka hiçbirşeyi olmadığı ve sahneden ayrıldığı varsayılır (aşağıda tartışılan daha bir başka dipnotta göreceğimiz gibi).

This is a passage fraught with difficulties, but one that is well worth considering. It is recognition, first of all, that determines truth; the truth of the book is determined by its recognition by the State. The book consists of the words—or literally, the word—of the author, but the book itself, on publication, is detached not only from the Wise Man, but from Man himself. The detachment and recognition of the book is the determination of its truth—which in turn guarantees the universality and homogeneity of the State. The book is detached from Man himself; presumably at this point Man has nothing more to do, and passes from the scene (as we will see in yet another footnote, discussed below).

27. Ama burada Bilge İnsanın ‘‘özel düşünce’’sinin söz konusu olmadığına dikkat etmek gerekir. Tersine, sözleri tanınır, ve bu onları ‘‘gerçek’’ kılar; Devlet tarafından aynı tavır—tanıma—onu bir Devlet yapar. Gerçeklik ve Devletlik, aynı kıpıda, aynı edim tarafından, karşılıklı olarak yaratılır.

But note that the "private thought" of the Wise Man is not at stake here. Rather his words are recognized, and this makes them "true"; the same gesture by the State—recognition—makes it a State. Truth and Statehood are generated reciprocally, at the same instant, by the same act.

28. Şimdi eğer salt biçimsel bir edim olarak görünen şeyin dolaysızlığının sonucu iseler, Gerçeklik ve Devletlik okuma ediminden yaratılamaz. Kojéve hiçbir zaman soruyu belirtik olarak getirmez, ama her ne olursa olsun açık bir sorudur: Herhangi biri bu kitabı okur mu? Kim? Tanıma ve okuma aynı şey midir? Pek olası görünmez: Okuma burada toplumsal ya da giderek fiziksel/ ruhbilimsel bir fenomen olarak bile görünmez: Bilge İnsanın öğretisinin kazanılması ile, kitabın en yüksek hükümet düzeylerinde okunması ile, okullarda yaygınlaştırılması vb. ile ilgili bir sorun değildir. Çünkü bu sonu gelmez bir süreçtir: Okuma zorunlu olarak yorumu, yanlış yorumu, sorgulamayı, yeniden deyimlemeyi, kodlamayı imler. Burada bunlardan hiç biri yoktur: Tek bir tavırda, tek bir hükümette, kitap ve Devlet ‘‘tanınır.’’ O zaman tanımanın okuma ile hiçbir ilgisi yoktur—ve okuma ile, en yalın düzlemde, kitabın içeriği ile salt bir tanışıklığı demek istiyorum. Söz, öyle görünür ki, deşifre edilmesi gerekmeksizin ‘‘tanınacaktır.’’

Now if they are the result of the immediacy of what seems to be a purely formal act, Truth and Statehood cannot be generated out of reading. Kojéve never explicitly poses the question, but it is in any case an obvious one: does anybody read this book? Who? Are recognition and reading the same thing? It does not seem likely: reading here does not appear as a social or even physical/ psychological phenomenon: it is not a question of the appropriation of the Wise Man's teaching, the reading of the book on the highest levels of government, its dissemination through the schools, etc. For that is an interminable process: reading necessarily implies interpretation, misinterpretation, questioning, rephrasing, codification. There is none of that here: in a single gesture, in one movement, the book and the State are "recognized." Recognition, then, has

nothing to do with reading—and by reading I mean, on the simplest level, a bare acquaintance with the contents of the book. The word will be "recognized," it seems, without having to be deciphered.

29. Yorumum tam şimdi tartıştığım dipnottan yirmi beş sayfa kadar önce gelen bir başka dipnotta desteklenir. İnsanın ölümünü açıkça dirimsiz ve büyük olasılıkla okunmamış nesne olarak Kitaba bağlar. Bir kez daha bu not en son problem ile yüz yüze gelme girişiminde bulunur: Tarihin kapanışından ‘‘sonra’’ İnsanın yazgısı:

Zamanın sonunda Söz-kavramın (Logos) İnsandan kopması ve varolması—görgül olarak bundan böyle bir insan-olgusallığı biçiminde değil, ama bir Kitap olarak varolması—, bu olgu İnsanın özsel sonluluğunuortaya serer. Ölen salt verili bir insan değildir: İnsan olarak İnsan ölür. Tarihin sonu sözcüğün asıl anlamındaki insanın ölümüdür. Bu ölümden sonra şunlar kalır: 1) bir insan biçimi ile yaşayan, ama Tinden, başka bir deyişle Zamandan ya da yaratıcı güçten yoksun bedenler; 2) görgül olarak varolan, ama örgensel olmayan bir olgusallık biçiminde, yaşamayan bir Tin: Bir Kitap olarak ki, bir hayvansal yaşamdan bile yoksun olarak, bundan böyle Zaman ile hiçbir ilgisi yoktur. Bilge İnsan ve Kitabı arasındaki ilişki böylece İnsan ve ölümü arasındaki ilişkiye sıkı sıkıya andırımlıdır. Ölümüm hiç kuşkusuz benimdir; bir başkasının ölümü değildir. Ama ancak gelecekte benimdir; çünkü ‘‘Öleceğim’’ denebilir; ama ‘‘Ölüyüm’’ denemez. Kitap için de böyledir. O benim yapıtımdır [mon oeuvre], bir başkasının değil; ve onda o bana ilişkin bir sorudur, başka herhangi birşeye ilişkin değil. Ama ancak onu yazdığım ve yayımladığım düzeye dek, başka bir deyişle, henüz bir gelecek (ya da bir proje) olduğu düzeye dek, yalnızca bu Kitaptayımdır, yalnızca bu Kitabımdır. Kitap bir kez yayımlanır yayımlanmaz, benden kopar. Ben olmaya son verir, tıpkı ölümümden sonra bedenimin benim olmaya son vermesi gibi. Ölüm tıpkı Tinin Kitapta ve Kitap tarafından olgusallaştırıldığı zaman kişisel olmaması, ilksiz-sonsuz ve insanlık dışı olması gibi, kişisel değildir ve ilksiz-sonsuzdur, başka bir deyişle, insanlık dışıdır (ILH, 387-88, dipnot; Kojéve’in vurgusu).

My interpretation is borne out in another footnote that comes some twenty-five pages before the one I have just discussed. It explicitly links the death of Man to the book as inanimate, and presumably unread, object. Once again this note attempts to face the ultimate problem: the fate of Man "after" the closing of History:

The fact that at the end of Time the Word-concept (Logos) is detached from Man and exists—empirically no longer in the form of a human-reality, but as a Book—this fact reveals the essential finitude of Man. It's not only a given man who dies: Man dies as such. The end of History is the death of Man properly speaking. There remains after this death: 1) living bodies with a human form, but deprived of Spirit, in other words of Time or creative power; 2) a Spirit which exists-empirically, but in the form of an inorganic reality, not living: as a Book which, not even having an animal life, no longer has anything to do with Time. The relation between the Wise Man and his Book is thus rigorously analogous to that of Man and his death. My death is certainly mine; it is not the death of an other. But it is mine only in the future; for one can say: "I am going to die," but not: "I am dead." It is the same for the Book. It is my work [mon oeuvre], and not that of an other; and in it it is a question of me and not of anything else. But I am only in the Book, I am only this Book to the extent that I write and publish it, in other words to the extent that it is still a future (or a project). Once the Book is published it is detached from me. It ceases to be me, just as my body ceases to be mine after my death. Death is just as impersonal and eternal, in other words inhuman, as Spirit is impersonal, eternal and inhuman when realized

in and by the Book. (ILH, 387-88, footnote; Kojéve's emphasis)

30. Şimdi tarih-ötesi İnsanı bundan böyle bir görevi yerine getirmeyen ya da öz-Bilince doğru çabalamayan bir ‘‘hayvan’’ olarak görürüz. Ama ‘‘insan’’ salt bir hayvan—bir arı ya da kunduz—değildir, çünkü onun İnsandan bir tür yüksek-düzen hayvansallığa devimini güvence altına alan sözü, Logosu vardır. (Bu ayrım Kojéve’in 1959’da ‘‘hayvansallık’’ üzerine yukarıda tartışılan uzun dipnotuna eklentisini yazarken unutmuş göründüğü birşeydir.) Ama açıktır ki Kitap okunacak birşey değildir: Hiçbir yorum ya da telkin emeği olamaz. Bu nedenle kitap açıkça ölü olarak, ‘‘örgensel-olmayan’’ (e.d. dirimsiz) gereç olarak sunulur.

We see now posthistorical Man as an "animal," no longer carrying out a task or striving toward self-Consciousness. But "he" is not just an animal—a bee or beaver—because he has the word, the Logos, which guarantees his movement from the Human to a kind of higher-order animality. (This difference is something that Kojéve seems to have forgotten when he wrote the 1959 addendum to his long footnote on "animality," discussed above.) But clearly the Book is not something to be read: there can be no labor of interpretation or inculcation. For that reason the book is explicitly presented as dead, as "inorganic" (i.e., lifeless) material.

31. İnsanın ölümü, sözcüğün sağın anlamıyla konuşursak, öz-Bilincin ölümü değildir. Bu ikincisi bir kitabın sayfaları üzerinde dışsallaşmış, donmuştur. İleti saltıktır: Kojéve’in bildirdiği gibi, ‘‘Var olanı Söz [Parole] ya da Kavram yoluyla ortaya seren Bilge İnsan onu kesin olarak ortaya serer: Çünkü var olan böylelikle sonsuza dek kendine özdeş kalır, bundan böyle dinginliksizlik [inquietude] (Unruhe) tarafından değiştirilmez’’ (ILH, 413). Dahası, ölü ileti ölü bir bendir (ya da ölü bir İnsan), çünkü benim (Bilge İnsan, Hegel, Kojéve) en yüksek Bilgeliğimdir, sonsuza dek dokunulmaksızın saklanır, görünürde yorumlama emeğininin çok ötesindedir. Kitap ve ‘‘ölümüm’’ arasındaki bağıntı o zaman yalnızca bir eğretileme değildir: Hem benim kalıntılarımdan oluşması anlamında ‘‘ben’’dir, hem de aynı zamanda ben ya da benim yaşayan projem değildir. Benim ölü bedenimdir. Ve ağaçların ölü bedenleridir.

The death of Man is not, strictly speaking, the death of self-Consciousness. The latter is externalized, frozen on the pages of a book. The message is absolute: as Kojéve states, "The Wise Man who reveals what is through the Word [Parole] or Concept reveals it definitively: for what is thus remains eternally identical to itself, no longer modified by uneasiness [inquietude] (Unruhe)" (ILH, 413). The dead message, moreover, is a dead me (or a dead Man), because it is the highest Wisdom of me (the Wise Man, Hegel, Kojéve), preserved intact forever, apparently well beyond the labor of interpretation. The connection between the Book and "my death" is, then, not merely a metaphor: it is both "me" in the sense that it consists of my remains, and at the same time it is not me, or my living project. It is my dead body. And the dead bodies of trees.

32. Eğer Kojéve’de Kitap tarafından oynanan rolü anlayabilirsek, hem Kitap hem de Kitabın okunması olan Saltık Bilginin hem konumunu hem de köktenci sınırlanışını kavrayabileceğiz.

If we can understand the role played by the Book in Kojéve, we will be able to grasp both the status, and the radical limitation, of Absolute Knowledge as it is both the Book and the Book's reading.

33. Zaman daireseldir, ama döngüsel değil. Kojéve’e göre, Hegel’de zamanın içinden ancak bir kez geçilebilir (parcouru) (ILH, 391). Bunun nedeni sonun İnsanın ondan önce başladığı duruma bir geri dönüş olmasıdır: Bun İnsan ve Dünyası arasında bir karşıtlık kapsamayan bir durumdur.

İnsanın onda ve onun yoluyla Zamanda ve Eylemde varolduğu (ve kendini yarattığı) bu karşıtlık Tarihtir. Sonda, İnsan ve Dünya arasındaki karşıtlık yenilir ve varolmaya son verir: Tarih sonlanır ve İnsan ölür. Başlangıç ve son arasındaki ayrım sonda, ve ondan sonra, ‘‘Özdeşliğin Kavram tarafından ortaya serilmesidir. ... Ancak Tarihin sonundadır ki İnsan ve Dünyanın özdeşliği İnsan için insan Söylemi tarafından ortaya serildiği biçimiyle varolur’’ (ILH, 392).

Time is circular, but it is not cyclical. Hegelian time, according to Kojéve, can only be run through (parcouru) once (ILH, 391). This is because the end is a return to the state before which the Human commences: the one in which an opposition between Man and his World does not exist. That opposition, in and through which Man exists (and creates himself) in Time and Action, is History. At the end, the opposition between Man and World is overcome, and ceases to exist: History ends and Man dies. The difference between beginning and end is that at the end, and after it, "Identity is revealed by the Concept. . . . It is only at the end of History that the identity of Man and World exists for Man, as revealed by human Discourse" (ILH, 392).

34. Tüm bunlarda belli bir ironi vardır ki, Kojéve tarafından üzerinde durulmaz. Son ‘‘başlangıcının söylemde ortaya serilişidir’’—gene de son olan daha yüksek bilgi, ‘‘Görüngübilim’de ortaya serildiği biçimiyle insan-kökenli/anthropogenic İsteğin kavranması’’ (ILH, 392) bir insan kavrayışıdır (‘‘İnsan için’’) ki, gene de İnsanın sonunu damgalar. Olanaksız bir kıpıda İnsan hem anlar hem de anlamaya son verir. Anlayışının ve ölümünün hem enson hem de eşzamanlı olmaları gerek gibi görünür. Sondan sonra, geriye kendisine Söylemin İnsan ve Dünyanın birliğini bildirebileceği hiçbir İnsan kalmaz.

There is a certain irony in all this, upon which Kojéve does not dwell. The end is the "discursive revelation of its beginning"—yet the higher knowledge that is the end, the "comprehension of anthropogenic Desire, as it is revealed in the Phenomenology" (ILH, 392), is a human comprehension ("for Man") that nevertheless marks the end of Man. In an impossible moment Man both understands and ceases to exist. His understanding and death would seem to have to be simultaneous, as well as definitive. After the end, there is no Man left to whom Discourse can reveal the unity of Man and World.

35. Kitabın tuhaf konumu buradan doğar. Kitabın ‘‘Bilimin görgül varoluşu’’ olduğu söylenir (ILH, 394). Geri dönüşü o denlide kesin sonlanıştır, çünkü o zaman ‘‘Söylemin bütünlüğü tükenir [épuisee]" (ILH, 393). O zaman varolmayan ama kesin olan Bilimi kapsayan tek bir kitap olabilir. Daha önce gördüğümüz gibi, Kojéve bu kitabı sonsuza dek bilincinden/yazarından ayırılmış ölü bir bedene benzetir.

Hence the strange status of the Book. The Book, we are told, is the "empirical existence of Science" (ILH, 394). Its return is also its definitive termination, because then the "totality of Discourse is exhausted [épuisee]" (ILH, 393). There can only be one book, then, that contains the defunct but definitive Science. As we've already seen, Kojéve compares this book to a dead body, separated for ever from its consciousness/author.

36. Söylem de o zaman Doğaya geri döner; İnsan ölmüştür, Eylem tamamlanmıştır, ve ‘‘Bilimin görgül varoluşu tarihsel İnsan değil, ama kağıttan yapılı bir Kitap, başka bir deyişle doğal bir kendiliktir’’ (ILH, 394).

Discourse as well then returns to Nature; Man is dead, Action is over, and the "empirical existence of Science is not historical Man, but a Book made of paper, in other words a natural entity" (ILH,

394).

37. Ama eğer durum bütünüyle buysa, niçin biri kitabı okusun? Eğer Tarihsel Eylem sona ulaşmışsa, ve eğer İnsan ölmüşse, bunu yapmanın hiçbir anlamı olmayacaktır. Gene de bunu yapmamak tüm insan Tarihini—ve Saltık Bilgiyi—bir tür Saltık Unutmaya terketmek olacaktır. O durumda kökene daha yüksek kavrayış düzleminde değil, ama yalın bir yinelemenin aşağı düzleminde bir geri dönüş olacaktır.

But if all this is the case, why would anyone read the Book? If Historical Action is at an end, and if Man is dead, there would be no point in doing so. Yet not to do so would consign all of human History—and Absolute Knowledge—to a kind of Absolute Forgetting. In that case there would be a return to the origin not on the higher level of comprehension, but on the lower level of simple repetition.

38. Açıktır ki bu da bir seçenek değildir, ve öyleyse Kitap okunmalıdır. Belirleyici soru o zaman şudur: okuma nedir? Her ne olursa olsun, tarih-ötesi hayvan/züppenin görevi olacaktır. Okuma Eylem ya da herhangi bir türde tarihsel olarak imlemli emek değildir—bu tümüyle tamamlanmış, sonlanmıştır. Ve döngü yalnızca kökenine bir kez geri döndüğü için, herhangi bir bireysel yorum ya da düşünceyi gerektiren bir okuma olamaz: ancak Bilimin ve Bilginin tek ve kesin geri dönüşünün salt bir yinelemesi olabilir. Kojéve şöyle yazar:

Hiç kuşkusuz, Kitap bir Kitap olabilmek için, başka bir deyişle, kağıttan başka birşey olabilmek için, insanlar tarafından okunmalı ve anlaşılmalıdır. Ama onu okuyan insan bundan böyle herhangi birşey yaratamaz ve bundan böyle kendini değiştiremez: öyleyse o bundan böyle Geleceğin ya da Tarihin birincilliği ile Zaman değildir; başka bir deyişle, sözcüğün güçlü anlamında İnsan değildir. Bu insan, kendisi, yarı-doğal ya da döngüsel bir varlıktır: usauygun bir hayvandır ki sonsuza dek kendine özdeş kalırken değişir ve kendini üretir. Ve "absoluter Geist/ saltık Tin" olan bu "usauygun hayvan"dır ki Tin ya da tamamlanmış-ve-eksiksiz [achevé-et-parfait] olur; başka bir deyişle, ölü.(ILH, 394)

That clearly is not an option either, so the Book must be read. The crucial question then is: what is reading? Whatever it is, it will be the task of the posthistorical animal/dandy. Reading is not Action or historically significant labor of any sort—all that is over, ended. And since the cycle only returns to its origin once, it cannot be a reading that entails any individual interpretation or thought: it can only be a sheer repetition of the one, definitive, return of Science and Knowledge. Kojéve writes:

Certainly, the Book must be read and understood by men, in order to be a Book, in other words something other than paper. But the man who reads it no longer creates anything and he no longer changes himself: he is therefore no longer Time with the primacy of the Future or History; in other words he is not Man in the strong sense of the word. This man is, himself, a quasi-natural or cyclical being: he is a reasonable animal, who changes and reproduces himself while remaining eternally identical to himself. And it is this "reasonable animal" who is the "absoluter Geist," become Spirit or completed-and-perfect [achevé-et-parfait]; in other words, dead. (ILH, 394)

39. Tüm insanların "insandan-türeyen" İsteklerinin tanınması için yasa yoluyla aracılık yapan bir tür kurumsallaşmış ütopya olarak Devleti ile, çok fazla söz vermiş olan tarihin sonu bir tür okuma nekrotopiası olur. Kitap okunamaz.[7] Ama "okuma" ile genellikle anlaşılan şey—kişisel bir

anlama ve belki de dağınık bir yorum ki metinde yeni şeyler bulabilir ve bulur—burada söz konusu değildir. Öyleyse ya Kitap okunamaz—ya da okumayı bütünüyle yeniden tanımlamalıyız. Kojéve'nin anlamında okuma Söylemin hayvansal ya da ölü yinelemesi, ölüler tarafından sağın yinelemesi olacaktır. Bu Kojéve'in gökyüzünün yerine Devleti geçirecek sahte tanrıbiliminin,[8] ve ölümün tanınmasını ve egemenliğini kesinlikle doyum ve durgunluk olarak yeniden konumlandıracak sahte bir varoluşçuluğun tuhaf sonudur.[9]

The end of history, which had promised so much, with its State as a kind of institutionalized utopia, mediating through law the mutual recognition of the "anthropogenic" Desire of all men, becomes a kind of necrotopia of reading. The Book cannot not be read. [7] But what is commonly understood by "reading"—a personal understanding and a perhaps wayward interpretation that can, and does, discover new things in the text—is out of the question here. The Book cannot therefore be read, either—or we must totally redefine reading. Reading in the Kojévian sense will become an animalistic or dead repetition of Discourse, its exact repetition by the dead. This is the strange end of the Kojévian mock theology that would replace heaven with the State,[8] and of a mock existentialism that would resituate the recognition and reign of death definitively as satisfaction and stasis.[9]

40. Okuma o zaman Kitap denli ‘‘doğal’’ olur—Zamandaki bir Eylem değildir: başka bir deyişle, bir insan etkinliği değildir. Kitap bir ‘‘nesnel olgusallık’’tır, felsefenin biricik olanaklı olgusallaşmasıdır ki, gerçek olabilmek için, tüm kişiler tarafından—e.d. Devlet tarafından—tanınmalıdır: salt niyet yeterli değildir (ILH, 414, not). Kojéve'in okuma anlayışındaki sorunu Yapıtın/Work ‘‘nesnel’’ varoluşunu irdelerken görürüz, çünkü yalnızca yayımlanmayı Yapıtı, Kitabı, ‘‘değiş[tiril]me ve sap[tırıl]ma tehlikesi’’ne konu ediyor olarak görebilir (ILH, 414, not). Kojéve bu ‘‘saptırılma’’—başka bir deyişle, yorumlanma—riskini Yapıtın ‘‘kendini sürdüren nesnel-olarak-olgusal’’ birşey olma, e.d., olgusal, katı bir nesne olarak yayımlanan ve dolaşıma sokulan bir Yapıt olma zorunluğunun üzücü bir sonucu olarak görür, ama ‘‘sönüp giden [s'evanouit]’’ bir ‘‘salt niyet’’ olarak, eş deyişle, toplumun tümü tarafından, ya da Devlet tarafından kazanılmanın ötesinde bir düşünce olarak değil (ILH, 414, note). Başka bir deyişle, Kojéve ancak okumayı ‘‘nesnel-olarak-olgusal’’ olanın edilgin yeniden-üretilişinin bir işlevi olarak görebilir; imgelenmiş bir son anlamdan (ya da Saltık Bilgiden) tüm uzaklaşma ancak ‘‘sapıklık’’ olabilir.

Reading, then, becomes as "natural" as the Book—it is not an Action in Time; it is not, on other words, a human activity. The Book is an "objective reality," the only possible realization of philosophy, which must be recognized by all persons—i.e., by the State—in order to be true: mere intention is not enough (ILH, 414, note). It is when Kojéve considers the "objective" existence of the Work that we see the problem in his conception of reading, for he can only see publication as subjecting the Work, the Book, to the "danger [that it will be] changed and perverted" (ILH, 414, note). Kojéve sees this risk of "perversion"—of interpretation, in other words—as a regrettable consequence of the necessity of the Work to be "the objectively-real that maintains itself"—i.e., to be a Work that is published and circulated as a real, solid object—rather than a "pure intention" that "fades away [s'evanouit]"—i.e., that is an idea beyond appropriation by all of society, or by the State (ILH, 414, note). Kojéve, in other words, can only see reading as a function of the passive reproduction of what is "objectively-real"; all deviation from an imagined definitive meaning (or Absolute Knowledge) can only be "perversion."

41. Bunun ışığında Kojéve'in salt kağıt olarak kitap ve okuma edimi arasında niçin güçlü bir

ayrım yaptığını anlamak güçtür. Ölü, donmuş bir durumun yalnızca yinelemesi olarak okuma bir kitabın okunmamış eşlem yığınlarının bir depodaki gürültülü devrilişleri denli "özdeksel" olacaktır. Hermeneutik böylece 'hermetik' olur: Okuma edimi şimdi hermetik olarak (= sımsıkı) mühürlenmiş bir metnin, ve onda ya da çevresinde insan eylemi için —düşünmek, yeniden düşünmek, sorgulamak için—hiçbir yerin olamayacağı denli uzak bir "Bilgi"nin kendiliğinden yeniden-üretimidir. Bu okuma yoluyla olanaklı kılınan kültürel yeniden-üretim ölülerin, hayvanların onayının yalnızca sonsuza dek yinelemesi olacaktır. Kojéve'in tüm örgütlü dininin kötü-inançlı cennetinin yerini alıyor olarak gördüğü yeryüzü cenneti konusunda bu kadar.

In light of this it is hard to see why Kojéve makes a strong distinction between the book as mere paper and the act of reading. Reading as the pure repetition of a dead, frozen state will be as "material" as the thudding pileup in a warehouse of the unread copies of a book. Hermeneutics becomes hermetics: the act of reading now is the automatic reproduction of a hermetically sealed text, and of a "Knowledge" so remote that there is no place in it, or around it, for human action: thinking, rethinking, questioning. Cultural reproduction made possible by this reading will be the mere repetition ad infinitum of the assent of the dead, of animals. So much for the paradise on earth that Kojéve saw as replacing the bad-faith paradise of all organized religion.

42. Burada tarihin başındaki insanın doğa ile karşı karşıya kaldığı ve onu emeği yoluyla dönüştürdüğü zamanki durumun tam bir tersine dönüşünü görürüz. O görüş eytişimsel İnsan ve süredurumlu doğa arasındaki köktenci bir ikiliği temsile ediyordu.[10] Şimdi İnsan yalnızca ölürken eytişimsel olan, ya da en azından eytişimsel-sonrası olan Doğadır—özdeksel Kitap olarak, ve Kitabın ölü okunuşu olarak. Doğa utku kazanmıştır, ama utkusu "insan hayvanları"—Amerikalılar ya da Japonlar, arılar ya da züppeler olmaları pek önemli değildir—hiç ilgilendirmez, çünkü bunlar kendilerini İnsanın doğuşuna, utkusuna ya da yitişine tam olarak ilgisiz olan parçalı ve biçimsel etkinliklerine vermişlerdir.

We see here a complete reversal from the position at the outset of history, when man confronted nature and transformed it through his labor. That view presented a radical duality between a dialectical Man and inert nature.[10] Now it is Nature—as the material Book, and as the dead reading of the Book—that has become dialectical, or at least post-dialectical, whereas Man is simply dead. Nature has triumphed, but its triumph is of no concern to the "human animals"—the Americans or Japanese, bees or dandys, it hardly matters—who engage in their fragmentary and formal activities which are of no relevance whatever to the genesis, triumph, or demise of Man.

43. Buradadır ki tarih-sonrası ve postmodern arasındaki köktenci—ve imlemli—ayrım üzerine kimi vargılar çıkarabiliriz. Tarih-sonrası, tam şimdi gördüğümüz gibi, kesin bilgi ve tarih-sonrası eylemin özgür oyunu arasında köktenci bir kopuş, kapanamaz bir uçurum konutlar. Kitap insan eylemi biçiminde arta kalan olumsuzluktan Tarihin sonundan "sonra" hangi yolda artık kullanımlar yapılacağı konusunda ilgiye değer hiçbirşey kapsayamaz. Başka bir deyişle, şimdi ya da gelecek üzerine söyleyecek ne olursa olsun hiçbirşeyi yoktur. Gerçekten de Kojéve'in bu konu üzerine birkaç bildiriminin tümü de sanki metnin ana kütlesine deyip geçen birer teğetmiş gibi dipnotlarda bulunur. Öte yandan, postmodern ortaya öyle bir "bilgi" koyar ki, "bağsız" söylemler ve dil oyunları diyebileceğimiz şeyin çoğalmasının zorunluğunu tanıyarak sonuna varır. Ölümünü bölümsel bilgilerin, etkinliklerin ve dillerin çoğalmasında ve çoğalmasına ilişkin kesin bilgi olarak tanır. Özsel olarak onlara kapalı olmak yerine, salt kağıt ya da ezbere okuma denli ilgisiz olmak yerine, onlara açık ve bağımlıdır: tamamlanmamışlıklarının bilgisinin kendisidir ki onun tamamlanmışlığını—hiç kuşkusuz geçici bir tamamlanmışlık, ama gene de bir tamamlanmışlık—

olanaklı kılar.

It is here that we can draw some conclusions about the radical—and significant—difference between the posthistorical and the postmodern. The posthistorical, as we've just seen, posits a radical break, an unbridgeable gap, between definitive Knowledge and the freeplay of posthistorical action. The Book can contain nothing of interest to say about the residual uses to which leftover negativity, in the form of human action, will be put "after" the end of History. In other words it has nothing at all to say about the present or the future. Indeed the few pronouncements Kojéve makes on this subject are all in footnotes, as if they were tangential to the main body of the text. The postmodern, on the other hand, puts forward a "knowledge" that arrives at its end by recognizing the necessity of the proliferation of what we might call "unbound" discourses and language games. It recognizes its death as definitive knowledge in and of the proliferation of partial knowledges, activities, and languages. Rather than being essentially closed to them, as indifferent as mere paper or rote reading, it is open to and dependent on them: it is the very knowledge of their incompletion that makes its completion—a provisional completion, to be sure, but a completion—possible.

44. Tarih-sonrası bilgi her zaman çok çabuk gelir—Minerva'nın Baykuşu her zaman alacakaranlıktan önce havalanır—çünkü insan etkinliğinin olanağını kapatır ve ona kördür, üstelik etkinliğin Bilge İnsanın ya da Kitabın yardımı olmaksızın da olsa açıkça sürecek olmasına karşın. Öte yandan, postmodern bilgi de çok çabuk gelir, ama karşıt nedenle: çünkü onun daha büyük gerçekliği onu aklayan etkinliklerin kendileri tarafından gözardı edilmelidir. Eğer tarih-sonrası bilgi çok az biliyorsa, postmodern bilgi çok fazla bilir. Postmodern her zaman daha şimdiden tanımladığı bölümsel etkinliklerin ilersindedir: eğer o etkinliklerin kendileri postmoderni tam olarak tanıyacak olsalardı, dosdoğru onun koruması altına düşerlerdi: daha büyük bir anlatının tutarlı parçaları olurlar, ve böylece tam olarak modern, ve en sonunda tarih-sonrası olurlardı. Ve gene de bu etkinlikler, bu oyunlar baştan sona bilmemeleri gereken bir postmodern kültür üzerine bağımlıdırlar; postmodernin üstlerini örten bilgisi olmaksızın, ''ilkel'' ya da ''modern'' başka herhangi bir insan anlatısından ayırdedilemez olacaklardır ki bunların postmodern ile ne olursa olsun hiçbir ilgileri yoktur. ve kesin körlükleri olmaksızın, modernliğin postmodern olan sonunda yalnızca daha yüksek bir Bilginin onun tarafından tam olarak yeniden kazanılan bileşenleri olacaklardır. Başka bir deyişle, postmodern olabilmek için bir anlamda postmodern bilgiye tarih-sonrası Bilginin onlara olacağı gibi kör olmalıdırlar.

Posthistorical Knowledge always comes too soon—the Owl of Minerva always takes off well before dusk—because it closes off the possibility of, and is blind to, human activity, even though activity will obviously continue, albeit without benefit of Wise Man or Book. Postmodern knowledge, on the other hand, comes too soon as well, but for the opposite reason: because its larger truth must be ignored by the very activities that justify it. If posthistorical Knowledge knows too little, postmodern knowledge knows too much. The postmodern is always already in advance of the partial activities it defines: if those activities were themselves to recognize fully the postmodern, they would simply fall under its aegis: they would be coherent parts of a larger narrative, and thus fully modern, and ultimately posthistorical. And yet these activities, these games, are thoroughly dependent on a postmodern knowledge which they must not know: without the overarching knowledge of the postmodern, they would be indistinguishable from any other human narratives, "primitive" or "modern," which have nothing whatsoever to do with the postmodern. And without their definitive blindness, at the end of modernity which is the

postmodern, they would only be components of a higher Knowledge, fully recuperated by it. They, in other words, in order to be postmodern, must in some sense be as blind to postmodern knowledge as posthistorical Knowledge would be to them.

45. Ve gene de Kojéve'in tarih-sonrası postmodernden daha postmodern olabilir. Herşey bir yana, bilgisizdir, eksiksiz, bir-kezlik daireselliğinde kilitlenmiştir. Kaçınılmaz ama ek bir ilişkide, ondan sonra gelenle ilgilenmez ya da onu bilmez ve ilgilenmemelidir ya da onu bilmemelidir. Başka bir deyişle, postmodern ancak bölümsel bilgilerin ve kılgıların körlüğünün yalın performansını bilebilir. Tarih-sonrası, öyleyse, postmodernin kendini postmodern olarak ayrımsayışının saltık olarak zorunlu yoksunluğunda ve onun yoluyla sahnelenmesidir: bu yoksunluk postmodern bilginin a priori başarısızlık ve tamamlanışından daha öte birşey değildir. Tarih-sonrası her zaman postmodernden sonra gelecek, onu köktenci bilmemesi ile tamamlayacaktır. Tarih-sonrası Baykuş da her zaman çok fazla geç uçar—alacakaranlıktan oldukça sonra.

And yet the Kojévian posthistorical might be more postmodern than the postmodern. It, after all, is ignorant, locked in its perfect, one-time circularity. It does not, and must not, concern itself with, or know, that which comes after it, in an inevitable but supplementary relation. It is the sheer performance, in other words, of the blindness of partial knowledges and practices that the postmodern can only know. The posthistorical is therefore the enactment of the postmodern in and through its absolutely necessary lack of awareness of itself as postmodern; this lack is nothing more than the a priori failure and completion of postmodern knowledge. The posthistorical will always again come after the postmodern, supplementing it with its radical not-knowing. The posthistorical Owl also always flies too late—well after dusk.

Notlar

1Bkz. "Narratives of the Legitimation of Knowledge," başlıklı 9'uncu Kesim, Jean-Francois Lyotard, The Postmodern Condition: A Report on Knowledge, İng. çev. Geoff Bennington ve Brian Massumi (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1984), ss. 31-37. Geri

2Bkz. bu bağlamda Francis Fukuyama'nın neo-Kojévian kutlaması: New World Order, The End of History and the Last Man (New York: The Free Press, 1992). Jacques Derrida yakınlarda Fukuyama'yı yaklaşımının tutarsızlığından ötürü eleştirdi: Ya tarihin sonu bir tür eskatoloji, görgül tanıtın ötesinde arı mantıksal bir zorunluktur, ya da görgül olarak doğrulanabilirdir, ki bu durumda ona zorunluğunu veren yüklemleri yitirir, ve ayrıca çekiciliğini yitirir. Bununla birlikte, mantıksal olarak zorunlu (ya da kurtarıcı/messianic") olanı görgül gözlemlere dayanarak tanıtlamak olanaksızdır. Bkz. Derrida, Spectres de Marx (Paris: Galilée, 1993), ss. 112-20. Derrida, aynı bölümün sonunda ("Conjurer—le marxisme," ss. 120-27) Kojéve'in benim bu makalede tartıştığım kimi dipnotlarını da irdeler. Derrida'nın Fukuyama'yı eleştirisini Kojéve'in kendisine de genişletebileceğimizi ileri süreceğim: Kojéve için de tarih sonlanması mantıksal bir zorunluk olduğu için sonlanır: öyleyse sonra neyin geleceğine büyük ölçüde ilgisizdir. Gene de aynı zamanda Kojéve savını desteklemek için görgül kanıt gösterir—Amerika, Sovyetler Birliği, Japonya, Nazilerin yenilgisi. Geri

3Postmodern ve çatışmadaki dil oyunları arasındaki hüküm üzerine, bkz. Lyotard, The Differend: Phrases in Dispute, İng. çev. Georges Van Den Abbeele (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1988). Geri

4The Introduction to the Reading of Hegel (New York: Basic Books, 1969) Kojéve'in Introduction la lecture de Hegel'inin (Paris: Gallimard, Collection "Tel," 1980) belli kesimlerinin James H.

Nichols, Jr. tarafından bir İng. çevirisidir. İngilizce metnin editörü, Allan Bloom, 1938-39 derslerinin gerecinin çoğunu atmıştır. Buna göre, olanaklı olduğu zaman ‘‘IRH’’ harflerini izleyen sayfa numaralarını vererek resmi İngilizce çeviriden alıntı yapıyorum. Bir alıntı İng. yayımda bulunmadığında, kendi çevirimi sunuyor ve Fransızca yayımın ‘‘ILH’’ harflerini izleyen sayfa numaralarını veriyorum. Okur şimdi yaygın olarak bulunabilen Fransızca yayımın sayfa numaralarının ilk Fransızca yayımınkinden (Paris: Gallimard, 1947) ayrı olduğunu görecektir. Geri

5‘‘Dünyanın nel olması gerektiğini öğretme konusunda bir söz daha: Felsefe böyle bir öğreti için her zaman çok geç kalır. ... Minerva’nın Baykuşu uçuşuna ancak alacakaranlığın çöküşü ile başlar’’ (Hegel, Tüze Felsefesi’ne Önsöz). Geri

6Kojéve doğanın bir eytişiminin olanaklı olabileceğini hiçbir zaman kabul edemedi. İnsan doğasına önsel olarak, yalın özdeşlik vardır. Judith Butler şunları yazar: ‘‘Kojéve doğayı acımasızca verili bir olgular kütlesi olarak görür, onların yalın özdeşlik ilkesi tarafından yönetildiğine, hiçbir eytişimsel olanak sergilemediklerine ve bu nedenle bilincin yaşamı ile keskin bir zıtlık içinde olduklarına inanır’’ (Subjects of Desire: Hegelian Reflections in Twentieth Century France [New York: Columbia University Press, 1987], s. 67). Maurice Blanchot bu okunamazlığı 1948 romanı Le Tres-Haut’ta yeniden yazar. Bu kurguda Kitap bir tarih-sonrası Devletin eksiksiz bir memurunun dergisi olur ve bu memur aynı zamanda yazma ediminin kendisi yoluyla Devlete meydan okuyan bir yıkıcıdır. Blanchot için Kitap politik allegorinin çüküşünün bir allegorisi olur, çünkü Devlet üzerine tüm yazılar hem onun tarafından tam olarak yeniden kazanılabilirdir, hem de onun ölümü, yitişidir. Anlamın kendisi Devletin eksiksiz temsilinin bir alacakaranlık kuşağındadır—öylesine eksiksiz ki insanlık-dışı, ya da insanlık-sonrasıdır—, ama ayrıca, tam olarak yazılı bir temsil olması olgusunuun kendisinden ötürü, o Devletin ölümü, ama hiçbir zaman ölmeyen bir ölümdür. (Ölümün ilenci ölememesidir.) Böyle bir metin eksiksiz olarak dairesel, ama o denli de okunamazdır: Bu devlette hiçbir zaman hiçbirşey olamaz, ve söylenecek daha öte hiçbirşey yoktur, ve hiç kuşkusuz okunacak daha öte hiçbirşey—, ama bu hiçbirşey, bu kendini ortadan kaldıran yasa, tam olarak aynı biçimde sonu gelmeksizin yinelenecektir. Bkz. The Most High başlığı ile bu romanı University of Nebraska Press tarafından basılacak olan çevirime önsöz. Geri

7Bu Kojéve’in makalesi, ‘‘Hegel, Marx, et le Christianisme’’de bütünüyle açık olarak ortaya çıkan bir açılıştır (Critique, 1, 3-4 (1946): 339-66. BKz. örneğin s. 358: ‘‘Böylece—tümü arasında en meraklısı [chose curieuse entre toutes]—insan Bilge İnsanın kişisinde kendi özsel sonluluğunun bilincinde olma yoluyla tamamlanır ve eksiksizleşir, başka bir deyişle, en yüksek doyuma ulaşır.’’ Kojéve böylece dinin (ona göre) en derin isteğini—insana eksiksizlik ve doyum güvencesi vermek—dinin en tiksindiği şeye bağlar: Ölümlülük. Geri

8Mikkel Dufrenne’in belirttiği gibi (s. 397), Kojéve’in sonluluk ve ölümlülük üzerine vurgusu onun Hegelciliğini bir revize edici Heideggercilik olarak doğrular. Bkz. ‘‘Actualit de Hegel’’—Kojéve’in Introduction’u ve Jean Hyppolite’in ‘‘Genese et structure de la Phenomenologie de l’esprit chez Hegel’’i üzerine bir eleştiri—, Esprit, 16, 9 (1948): 396-408. Geri

9Bkz. yukarıda not 5. Dufrenne kendi payına bir eytişimsel-olmayan doğa (‘‘en-soi’’) ve eytişimsel İnsan (‘‘pour-soi’’) arasındaki bu ikiliği varoluşçuluktan anahtar bir kalıt olarak görür—bir kalıt ki Being and Nothingness’de Sartre gibi felsefeciler için bol bol problem yaratır. Gerçekten de, eğer ‘‘en-soi’’ kapalı ise ‘‘pour-soi’’ nasıl doğar? İkisi salt bir ‘‘sanki’’nin ötesinde nasıl uzlaştırılabilir? Dufrenne için, bu Sartre’daki başarısızlık (échec), acı ve umutsuzluk temasını oluşturur:

“Doğrusal bir başarısızlıklar dizisi bir diyalektik yerine alınamaz” (Dufrenne, 401-03). Geri

10Bu bildirim postmodernin bir “eleştirisi” olarak, ya da onu tarih-sonrası ile “bağlayarak” bir kınama girişimi olarak alınmamalıdır. Blanchot’nun romanında açıkça koyulduğu gibi (bkz. yukarıda dipnot 7), postmodernin—ya da, aslında, tarih-sonrasının—dışında böyle bir “eleştiri”nin yapılmasına olanak verecek hiçbir mantıksal uzay yoktur. Geri

Notes

1See section 9, entitled "Narratives of the Legitimation of Knowledge," of Jean-Francois Lyotard's The Postmodern Condition: A Report on Knowledge, trans. Geoff Bennington and Brian Massumi (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1984), pp. 31-37. Back

2See, in this context, Francis Fukuyama's neo-Kojévian celebration of the New World Order, The End of History and the Last Man (New York: The Free Press, 1992). Jacques Derrida has recently criticized Fukuyama for the incoherence of his approach: either the end of history is a kind of eschatology, a pure logical necessity beyond empirical proof, or it is empirically verifiable, in which case it loses the attributes that give it its necessity, and also its attractiveness. One cannot, however, demonstrate the logically necessary (or the "messianic") by invoking empirical observations. See Derrida, Spectres de Marx (Paris: Galilée, 1993), pp. 112-20. Derrida, at the end of the same chapter ("Conjurer—le marxisme," pp. 120-27) also considers some of the Kojévian footnotes that I discuss in this article. I would argue that one could extend Derrida's critique of Fukuyama to Kojéve himself: for Kojéve too history is ended because it is a logical necessity that it end: therefore he is largely indifferent to what comes next. Yet at the same time Kojéve points to empirical evidence—America, the Soviet Union, Japan, the defeat of the Nazis—to back up his thesis. Back

3On the postmodern and adjudication between language games in conflict, see Lyotard's The Differend: Phrases in Dispute, trans. Georges Van Den Abbeele (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1988). Back

4The Introduction to the Reading of Hegel (New York: Basic Books, 1969) is an English translation (by James H. Nichols, Jr.) of certain sections of Kojéve's Introduction la lecture de Hegel (Paris: Gallimard, Collection "Tel," 1980). The editor of the English edition, Allan Bloom, has omitted much of the material of the 1938-39 lectures. When possible, then, I quote from the official English translation, giving page numbers from it, following the letters "IRH." When a citation is not found in the English edition, I provide my own translation and cite the page number of the French edition, following the letters "ILH." The reader will note that the pagination of the now widely available French edition from which I quote is different from that of the original French edition (Paris: Gallimard, 1947). Back

5"One more word about teaching what the world ought to be: philosophy always arrives too late to do any such teaching . . . the Owl of Minerva takes flight only as the dusk begins to fall" (Hegel, Preface to the Philosophy of Right). Back

6Kojéve could never admit that a dialectics of nature was conceivable. Prior to human desire, there is simple identity. Judith Butler writes: "Kojéve views nature as a set of brutally given facts, governed by the principle of simple identity, displaying no dialectical possibilities, and, hence, in stark contrast to the life of consciousness" (Subjects of Desire: Hegelian Reflections in Twentieth Century France [New York: Columbia University Press, 1987], p. 67). Maurice Blanchot rewrites this unreadability in his 1948 novel, Le Tres-Haut. In this fiction the Book becomes the journal of

a perfect civil servant of a posthistorical State, a civil servant who is at the same time a subversive challenging the State through the very act of writing. The Book for Blanchot becomes an allegory of the collapse of political allegory, since all writing on the State is both fully recuperable by it, and is also its death, its extinction. Meaning itself is in a twilight zone of perfect representation of the State—so perfect it's inhuman, or posthuman—but is also, by the very fact that it is a written representation, the death of that State, but a never dying death. (The curse of death is that it cannot die.) Such a text is perfectly circular, but also unreadable: nothing can ever happen in this State, and there is nothing more to be said, and certainly nothing more to read—but this nothing, this self-cancelling law, will be repeated endlessly, in exactly the same form. See my preface to the translation I have done of this novel, entitled The Most High, forthcoming from the University of Nebraska Press. Back

7This is a gambit that comes out quite clearly in Kojéve's article "Hegel, Marx, et le Christianisme" (Critique, 1, 3-4 (1946): 339-66. See, for example, p. 358: "Thus—a supremely curious thing [chose curieuse entre toutes]—man is completed and perfected, in other words he attains supreme satisfaction, by becoming conscious, in the person of the Wise Man, of his essential finitude." Kojéve thus links the most profound desire of religion (as he sees it)—to guarantee man perfection and satisfaction—to that which religion most abhors: mortality. Back

8As Mikkel Dufrenne notes (p. 397), Kojéve's stress on finitude and mortality establishes his Hegelianism as a revisionary Heideggerianism. See "Actualit de Hegel"—a review of Kojéve's Introduction and Jean Hyppolite's "Genese et structure de la Phenomenologie de l'esprit chez Hegel"—in Esprit, 16, 9 (1948): 396-408. Back

9See note 5, above. Dufrenne for his part sees this duality between a nondialectical nature (the "en-soi") and dialectical Man the "pour-soi") as a key inheritance from existentialism—one which poses plenty of problems for philosophers such as Sartre, in Being and Nothingness. How indeed does the "pour-soi" arise if the "en-soi" is closed? How can the two be reconciled beyond a mere "as if"? For Dufrenne, this is the origin of the thematics of failure (échec), anguish and despair in Sartre: "A linear series of failures cannot be taken for a dialectic" (Dufrenne, 401-03). Back

10This statement should not be taken as a "criticism" of the postmodern, or an attempt to condemn it by "associating" it with the posthistorical. As is made clear in Blanchot's novel (see footnote 7, above) there is no logical space outside of the postmodern—or the posthistorical, for that matter—from which such a "criticism" could be carried out. Back

Türkçe metin için (C) Meriç Mete 2000

Postmodern Culture v.5 n.1 (September, 1994)

İdea Yayınevi / 2014

Alan Sokal İle Bir Yazışma, Aziz Yardımlı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Alan D. Sokal ile bir yazışma

• BİR FİZİKÇİNİN KÜLTÜREL İNCELEMELER İLE DENEYLERİ, SOKAL

• SINIRLARI AŞMAK: QUANTUM YERÇEKİMİNİN DÖNÜŞTÜRÜCÜ BİR HERMENEUTİĞİNE DOĞRU

• İNGİLİZCE METİN/ENGLISH TEXT

• ALAN SOKAL ARTICLES ON THE SOCIAL TEXT AFFAIR

An answer to a question
from Alan Sokal

Date: Fri, 2 Apr 1999 19:17:13 -0500 (EST)
From: as2@scires.acf.nyu.edu (Alan Sokal)
Message-Id: <199904030017.TAA88051@scires.acf.nyu.edu>
To: aziz@ideayayinevi.com
Subject: Intellectual Impostures
Reply-To: sokal@nyu.edu

Dear Aziz Yardimli

...

> postmodernism (or nihilism) is basically the normal academical mentality
> in the market dominated modern consumer society, not a fiction of some
> French writers. It is an act of intellectual adaptation to a world which
> seems to have no sense in it.

Yes, I think this is an astute observation. Postmodernism/nihilism/
irrationalism seem to be a capitulation to consumer society --
and the transfer of that society, with its "star system" and
aestheticizing of cognitive questions -- into the academic world.

One thing that confused me on your Web site was the classification of
Newton, Hume and Einstein as "irrationalism". Are you perhaps using
that word in a different sense than the way I understand it?
Newton is, of course, a complicated case, because of his strong interest
in mysticism and alchemy; nevertheless, his work in physics was
reasonably "rationalist" in the modern sense of the word.
And Hume and Einstein, I think, should be classified unambiguously
as rationalists in the modern sense. Of course, there are subtle debates
within the philosophy of physics about realism vs. positivism (for example)
-- and indeed Einstein's views on these matters seemed to shift over the
course of his life -- but I don't think there's any reasonable sense
in which Einstein could be called "irrationalist".

...

Many thanks for sending the list of books. Unfortunately (and I am embarrassed
to say this) I am unable to read a Microsoft Word document (I use only Unix).
Would it be possible for you to send it to me as a plain text (ASCII) file?

Best wishes,
Alan Sokal

Department of Physics
New York University
4 Washington Place
New York, NY 10003 USA

Date: Wed, 07 Apr 1999 01:11:56 +0300
From: Aziz YARDIMLI <aziz@ideayayinevi.com>
X-Mailer: Mozilla 4.5 [en] (Win95; I)
X-Accept-Language: en
MIME-Version: 1.0
To: sokal@nyu.edu
Subject: Irrationalism

Dear Alan Sokal

We already put your wonderful lightning-rod article and its translation into our Web site. Other articles which are already translated will also be included soon, and we will notify you then.

> One thing that confused me on your Web site was the classification of
> Newton, Hume and Einstein as "irrationalism". Are you perhaps using
> that word in a different sense than the way I understand it?

Here is a both rational and emotional answer. In order to keep it short, I will not elaborate and in many places omit the genealogy of ideas. That I am ready to provide in case you demand it.

I know that you are already familiar with all the facts and ideas which I shall indicate below. But on the other hand they all may appear quite different to us according to our point of view. And that unpremeditated relativism is the most painful part in any rational debate, and its universal solution, i.e. the agreement of mankind on truth, will certainly be nothing less than our liberation.

Rationalism shouldn't have different meanings. In natural sciences, it is the natural law which is the rational element. Hume's empiricism (or skepticism), or, for that matter, empiricism in general and so-called logical positivism, basically consists of nothing but the statement that material nature has no *causality,* no determinate law. Hume bases every act of knowledge on his sense-perception, so he simply thinks that we can not assert the *causality* because we cannot infer that particular concept from mere observation of the facts. He is right. Senses can not infer anything. A concept cannot be derived from sense-observation. But he is innocent of the fact that every observation has an a priori conceptual form (made of Descartes' or Chomsky's innate ideas). Without concepts, we have no observation. Only colors, not even the shapes. Hume

thought that those concepts which nevertheless we all have are a matter of habit. For him causality is only a subjective construct of our minds which should be deconstructed (=destroyed).

Yet can we imagine a physical event without a physical cause?

Hume could. That is why he is accepted as the irrationalist par excellence. He believed that objectively and universally the events had no causal connection whatsoever. He did not investigate the *conceptual* ability of human reason beyond its psychological aspect. That Kant and German idealists did. The former reached virtually the same sad black picture as Hume. The latter, Fichte, Schelling and Hegel, in a kind of collective rational labor, managed to *prove* or reaffirm against skeptics that the truth is knowable by human reason. And with Hegel's Science of Logic and its application to the empirical sciences of his time in his Encyclopedia the Western philosophy came to a conclusion. The further theoretical process after him is mainly an anti-philosophical, skeptical, almost sensual attack against reason.

Hume in his reasoning saw that the same destructive conclusion was valid for *all* concepts: Nothing we accept as concept has anything to do with real, objective existences. Nothing we think through concepts exists in reality. Yet if we are to know something outside our minds, it can be possible only through concepts with objective relevance. So, on his 'theory,' knowledge is impossible, and we must only believe, opine, imagine. No certainty, but only probability. He was almost heroic in his acceptance of refutation of all knowledge. And three centuries later, in his 1917 book, Einstein wrote that he was thankful for the 'great services' of Hume (which book you can find in our site in German). Einstein's debt to Hume goes further than being only a pretence. Hume refuted Geometry before Einstein did it, since without abstract concepts like point, line, plane etc. there cannot be any geometry. On Hume's observations, two lines, for instance, intersect on more than one point because of the ‘thickness’ of the line on the paper. For him, the line is not a concept but a faint idea of an impression. Centuries ago, a Greek sophist had already declared that a tangent line contacts a curved line on more than one point. Those statements too were of course the result of the *physicalisation of the space*.

The concept of causality for Hume is simply an association of ideas in our minds, a subjective fancy without any objective value. According to his reasoning—which is admirably consistent and that gives to that fat boy his fame as the First Speaker among the irrationalists—, we even

cannot assert the existence of matter, or of our minds, because they can not be sense-perceived. The same objective existence of matter was to be rejected in the same way by Einstein in plain words: "the material bodies which exist in so far as they are thought ..." the Enc. Britannica (1926) article, 'Space-Time' (if he were alive, I would invite him — like you did somebody else — to my second floor apartment, not for a Gedankenexperiment, but for a similar physical jumping experiment). Those kind of statements cannot be seen as isolated or careless statements contrary to his real meaning. They are 'philosophical' principles of his theory. In the opening 'philosophical' passages of his consummate work, 'The Meaning of Relativity,' he showed the kind of logic which was at work behind his theory. It was the same empiricist method which produced only *probability*, was absolutely unable to produce knowledge, let alone science. Vienna Circle (Carnap and others), and the rest of the positivists like Popper, Kuhn etc. all polished and perfected the same skeptical idea regarding the *causality* with the result perfectly in accord with Hume that all natural law is only an verifiable/falsifiable induction derived from individual observations, that it does not have objective truth, that therefore all reality is really a social or individual construct of human mind. That is again perfectly in line with skeptical Immanuel Kant's idea that what we know is only subjective phenomenon, mere appearance, not the real thing. We can never know better.

Postmodernist argument in its scientific imposture simply sensed and took over this line of reasoning and carried it into its very obvious, very startling, and therefore mediatic implications. The 'hyper-reality' of Baudr., or the 'text' of Derr. etc., is exactly the same thing as 'the reality as appearance' of the skeptical empiricists. And probably slowly and gradually they came to recognize that reason and rationality meant the destruction of their fancies. They found a lot of respectable reason-haters to support their ideas like Nietzsche, Heidegger, Kierkegaard, Wittgenstein, etc. Their hate of reason is equal to that of Hume, or Russell, or Popper. (Popper declared rationalist Platon and Hegel as the Enemies of 'open society,' that is, of the capitalistic-militaristic modern society as we know it with its deadly implications, and together with Adam Smith he is one of the most influential defensive players of the open capitalistic society; you must have seen the Popper sites on Internet; or the Soros.com site, that business-man 'philosopher' educated in Popperian tradition.) As to the matter of 'value' or the 'meaning of life,' both nihilists and

positivists are in perfect accord since without reason, without truth, without rational proof, without universal common sense nobody can talk about right and wrong, good and bad except in a relativistic sense. That creates a world without feeling.

They all gave expression to the value-free mental development of Western civilization. Max Weber wrote that the end of Western rationalism was the 'iron cage' of a soulless legality. It keeps humanity in its closed logic, without conscience, without feeling, without love, but with permanent violence. Sigmund Freud condemned the same culture as sadistic. Normal people can manage to live in it, become a part of it, with only a reduced, minimized conscience—and with a maximum of aggressively sublimated instinctual energy. It is only in that way, it is only with less moral resistance that the modern society as well as the modern individual can exist and work smoothly. The idea of Justice is the most harmful, rather most dangerous concept if modern (Protestant) civilization really is to preserve its closure tightly. (Eastern civilizations, as we know them, are long since conceptually dead, and what is modern or semi-modern besides the Protestant culture is only a hopeless simulation to it—Italy, Spain, Turkey; East European, Asian, Latin American countries, even Orthodox Russia and Buddhist-Communist China, etc.)

> And Hume and Einstein, I think, should be classified unambiguously
> as rationalists in the modern sense. Of course, there are subtle debates
> within the philosophy of physics about realism vs. positivism (for example)
> -- and indeed Einstein's views on these matters seemed to shift over the
> course of his life -- but I don't think there's any reasonable sense
> in which Einstein could be called "irrationalist".

Einstein of course looks rational since he defended 'reason' (that is, causality) against the Copenhagen School. But by showing himself to be rational, he only managed to convince many people that reason itself is irrational. The *physicalisation* of geometry, his funny idea that the expansion of the solid object brings about the expansion of the space itself, the idea of moving spaces, etc. should strike us at once to be irrational, that is illogical. Yet he, exactly like Newton before him, simply took over what the others produced through real scientific effort, and made a Piccaso picture out of it. That can be called 'paradigm' in the real and senseless sense of the word. Even the inference of E=mc^2 does not belong to him, and was produced before him by somebody else. David Bohm demystified the theory of special relativity to a considerable extent (of whom a book on the subject I've

already translated into Turkish and will publish after some extra work), but he was a dissident, a 'leftist' in the eyes of the establishment. The last destruction of geometry and finitudizaton of universe belongs to Einstein (he gave the almost exact 'length' of Radius of the universe and the almost exact 'amount' of matter contained in it in his famous 1917 booklet which I translated with an expository foreword into Turkish). Today all physical garbage, the Big Bang mythology with its zero starting point in time and with zero mass, the Creation of the universe from a singularity, the multitude of dimensions of time and space, time travel, etc., comes directly out of his non-Euclidean theory of universe. His collaborator Hilbert, who helped him in polishing the tensor calculus (which was chosen and elaborated simply to fit his prematurely determined ideas), did not have even a slightest notion of *quantity.* He fancied that he deconstructed *continuity* and *infinity* both from the ordinary human mind and sciences, and gave both a mathematics working with only *discrete units.* (Hilbert in a very interesting anti-dialectical, pro-analytical 1925 article exposes his own logic; it is available in English; the title: 'On The Infinite,' which we'll include in our Web site in English soon; Schrödinger gave a lecture about the situation of physics in 1950's, and rejected Hilbert's analytical opinions and asserted both continuity and discontinuity for matter; it will be soon included in our site in English. Title: 'What is Matter?')

It is difficult to imagine the damage done by the fallacies of the empiricist to the consciousnessess of millions of the students throughout the world. But without that kind of damage in reason how could the global sadism manage to produce 70.000 nuclear bombs only in America?

Einstein is known much less as an ethically corrupt man, throwing his own child to an orphanage, etc., than as a 'pacifist.' He was some pacifist, indeed. But in that respect, too, he was double-faced. He was the most influential person to urge the U.S. President Trumann to produce A-bomb. He did it in the name of science, and as a 'pacifist'. He was of course already trapped by the unrefutable logic of the one-dimensional society in which and for which he worked. But to a pacifist it is unbecoming to act as the most prominent defender of the bomb. To believe in oneself both as a pacifist and as a nuclear-bomb supporter should be considered as irrational. It is not something what we call normal. Yet what postmodern mind today asserts proudly is that it is able to carry inconsistent, even conflicting ideas together

comfortably within itself. (Even Newton had much more common sense than Einstein: According to one of his biographies, he resolutely opposed to the production of mass killing weapons in his time.)

> Newton is, of course, a complicated case, because of his strong interest
> in mysticism and alchemy; nevertheless, his work in physics was
> reasonably "rationalist" in the modern sense of the word.

I will be short on Newton. As you said, "his work in physics was reasonably 'rationalist.' " Everybody agrees with that. It was mathematical. It was pure, extremely, even unnecessarily, complicated Euclidean logic, exercised by a real master. It was almost an artistic product, so delicate that today it can be read and understood by only a few. But the most important thing is that his theoretical/conceptual work was done *completely* by *others,* and he took the results before they were proven geometrically and finished the job. The picture or interpretation of universe he presented in Principia was not mechanistic, nor was it rationalistic. It was Hermetic. He did not hide anything in that respect. (You can find parts of his work in our Web site; I selected mostly the parts of his Principia in which he explains his 'natural philosophical' view of universe.) He opposed any mechanistic interpretation of the universe by all his means. He rejected every rationalistic idea in physics (even his 'natural' laws are modifiable by his Hermetic God, that is, they are always falsifiable). He was logically so unbalanced, rationally so weakened that it was absolutely impossible for his mind to grasp and accept the pure mechanical working of the cosmos, the rational order of universe.

One can not discover something which one can not understand.

* * *

There are a lot of facts which fit very reasonably into a whole picture. The postmodern culture is only the newest logical transformation of a continuous irrational intellectualism in modern existence. Yesterday it was positivism, existentialism, crass nihilism. Tomorrow it may evolve yet into another form. But in spite of all change, its substance, its absolute rejection of truth and the ideal of justice, remains. Truth seems to it to be a super-human affair. Justice, right, equality seems to it to be something even undesirable. Beauty seems to be something to be hated.

From the rational point of view, postmodernism is only the symptom, not the disease itself. Any healthy society can afford to be disturbed a bit by its schizophrenic parts. If it can not, that may mean that it has

become mature enough to be history. This time it is a failure of reason in academia. But the working and suffering humanity is sound. It is, as always, only stupid, not mad. It can be communicated with, educated by the truth.

Best wishes,
Aziz Yardımlı

İdea Yayınevi 2014

ALINTILAR

Kaynak · İdea

ALINTILAR

Four Studies on the History of Central Asia, By Vasilii Vladimirovitch Barthold

(s. ix) Sédillot, Prolégemènes, lntrod., p. CXXV: "entraîné par l'amour de l'étude, il abandonna promptement le terrain de la politique pour se livrer tout entier à sa passion pour les mathématiques et l'astronomie". A contemporary Russian scholar is still more categorical: Ulugh-beg was "an idealist scholar who had entirely consecrated himself to science, a man not of this world" (I. I. Sikora in ITOIRGO, IX, 1913, p. 82).

(s. 34) The events of 1399 occasioned the last and most prolonged (the so-called "Seven-Years") campaign of Timur in the West. It was crowned by the victory over the Egyptian sultan and the "Roman Caesar", i.e. the Ottoman sultan Bayazid.

(s. 46) According to Clavijo, the duties of Timur's young grandsons at the ambassadors' reception was to receive from their hands their letters of credence, carry them to Timur and lead the ambassadors up to Timur's throne.

(s. 46-7) Clavijo does not mention the fact that with the celebration of his victories Timur combined the wedding of five of his grandsons ranging in age from nine to seventeen. Among them was the ten-year old Ulugh-beg. His bride was his second cousin, the daughter of Muhammad-Sultan, ÖGE-BEGÜM (or Öge-biki).

(s. 128) Ulug-beg attached a great importance to the tamgha, i.e. the taxes on trade and industry. Ulugh-beg's insistence on the tamgha must have been regarded by the clergy as a lack of piety. In the entire Muslim world including Mawarannahr these taxes were always taken to be an offence against the Shari'at.

(s. 128) Historians do not mention any public works-by Ulugh-beg outside Bukhara and Samarqand.

(s. 130) Among Ulugh-beg's first teachers in Samarqand was the "Plato of his times" SALAH AL-DIN MUSA IBN-MAHMOD QADIZADA RUMI. Another scholar, GHIYATH AL-DIN JAMSHID IBN-MASUD was invited by Ulugh-beg from Kashan, probably on Qadi-zada's advice.

(s. 131) According to some reports, Ghiyat al-din was a rough mannered man, and Ulugh-beg put up with his rude ways for the sake of his learning.

(s. 131) Ulugh-beg found a new collaborator in 'ALA. AL-DIN 'ALI IBN MuHAMMAD QUSHCHI, "the Ptolemy of his times". ... (s. 132) He was younger than Ulugh-beg who called him his "son".

(s. 133-4) Ulugh-beg's observatory ceased its activities immediately after its founder's death. ... after Ulugh-beg's death Muslim astronomy made no progress. (s. 134) He was a passionate hunter.

(s. 138-9) According to Khwandamir, Ulugh-beg had five wives, three of whom he names: 1. ÖGE-BEGÜM (or Öge-biki), daughter of MuHammad-Sultan, was Ulugh-beg's first wife, whom he married in 1404, at the age of ten. ... 2. AQ-SULTAN KHANIKA, daughter of Sultan-Mahmud khan, the nominal sovereign, in whose name coins were struck under Timur. ... 3. HUSN-NIGAR-KHANIKA, daughter of Khalil-Sultan. The names of six concubines are also mentioned: 1. RUQIYA-SULTAN-KHATUN, the mother of two of Ulugh-beg's daughters, Aq-Bash and Sultan-Bakht. 2. MIHR-SULTAN, daughter of Tevkel, [Tükel ?], son of Sarbuqa. 3· DAULAT-BAKHT-SA'ADAT, daughter of Bayan-Kükeltash. By her Ulugh-beg had a daugthter, Qutluq-Turkan [Tarkan] -agha. 4. DAULAT-SULTAN, daughter of Khwand-Sa'id. 5. BAKTHl, daughter of Aqa-Sufi Uzbek. 6. DAULAT-BAKHT, daughter of Shaykh Muhammad Barlas.

A Peace to End All Peace, David Fromkin, 1989

David Fromkin'in kitabında Buhara'nın yirminci yüzyıl başlarındaki durumundan söz edilir (A Peace to End All Peace, 1989, s. 485 ve 495):

> *"At the time of the Bolshevik attack, Bukhara was still wealthy and well supplied. ... Bukhara remained the most important trading town in Central Asia. In the city's seven-mile honeycomb of covered bazaars, business (according to at least one traveler's report) went on as usual. A center of the commerce in rare manuscripts and libraries in many oriental languages, Bukhara continued to be the principal book market in Central Asia. ... "Taking advantage of the Emir's unpopularity, the Red Army intervened. In the summer of 1920 the Red Army attacked again, and Russian troops under the command of Mikhail Frunze bombarded Bukhara. As the Young Bukharans launched an uprising in the city, the Red Army, with its airplanes and armored vehicles, moved forward on 2 September, bringing Bukhara's medieval regime to an end; the library, containing possibly the greatest collection of Moslem manuscripts in the world, went up in flames."*

Aydın

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Aydınlanma ve
Aydın
Aziz Yardımlı

Modern Toplumda Yurttaş vardır, Aydın değil. Aydın kendini Yurttaştan daha çoğu olarak görür ve despotizminin gizi bunda yatar. Aydın hiç kuşkusuz karanlık olan karşısındaki ışık gibidir. Aydın olabilmek ve kalabilmek için Karanlığı yoksa bile yaratmalıdır.

“Aydın” ve “Aydınlanma” sözcükleri onurlandırıcı sözcüklerdir. Ama Kavramları göründüklerinden başka şeyler olduklarını gösterir. Aydınlanma kavramı törel olarak Yararcılık, ve Aydın kavramı ise politik olarak Despot kavramlarını gösterir. Öylesine doğrudan ki, Aydınlanma yararcı olmaksızın, ve Aydın despot olmaksızın olamaz. Aydın bilgisizlik karşısında bilgili olandır, ama bu bilgi 2 + 2 = 4 ya da f = ma türünden bir bilgi değil, başka türlü bir bilgidir. Aydın kendini özsel olarak Boşinanca karşı, Karanlığa karşı belirler. Ama Aydın karşıtçılığında Boşinancın da ilerisine gider ve bilgisi görgül ve dolayısıya kuşkulu olduğu için, herşeye ve dolayısıya İnanca da kuşkuyla bakar.

Aydınlanma düşünürlerinin kuşkucu görgücüler olmaları bir raslantı değildir. Voltaire, Hume, Locke, d'Hollbach vb. gibi önde gelen Aydınlanma düşünürleri bilgiyi duyusal olandan türettiklerini düşünürler. Ve Etikleri de ussal değil ama duyusal bir temele dayanır, ve politik erki metafiziksel dedikleri ussal genel İstenç olarak değil, ama despotun algılanabilir bireysel, kişisel Özenci olarak görürler. Aydınlanmanın yararcı Etiği evrensel bir Duyunç hamlığı ile, ve Aydının despotizmi boyun eğen ve özgürlük bilincinden yoksun bir halkın varlığı ile birlikte gider. İyi yanında, yani salt öznel niyet olarak, Aydınlanma kurtarıcı ve ilericidir ve çünkü Aydın bilgilidir, ve halkın bilgisiz, boşinançlı ahmaklığının üzerinde ve ötesindedir. Hiçbirşeyi halk değil, ama herşeyi ve halk adına Aydın yapacaktır çünkü o Aydındır.

Aydınlanma bilimsel gelişimin Gönençte sınırsız bir artışa götürerek yoksulluğu ortadan kaldıracağı, insanı doğa karşısındaki güçsüzlüğünden kurtaracağı, giderek onu moral olarak iyileştireceği gibi beklentilerinde bir iyimserlik tinine anlatım verdi. Hiçbirşey böyle umuttan daha haklı, daha ussal, daha anlamlı görünemezdi. Ama Aydınlanma insanın ilkin içinde, öznelliğinde, Duyuncunda gelişmesi gerektiğini, duyunçsuz bir gelişmenin yalnızca eşitsizliğin gelişmesi demek olduğunu anlayamazdı. Aydınlanmanın çocuksu tasarı beklenenin tam tersine sonuç verdi. Yalnızca pozitif bilgi ile boşinancın karşısına dikilen Aydınlanma moral İyiyi içgüdüsel Haz ile eşitledi ve bu ahlaksızlık temelinde Etiği Yararcılığa indirgedi. Bencillik, duyunçsuz liberalizm, insanın en kaba saba hırsı bütün bir törel yaşamın ilkesi yapıldı.

Aydınlanma mantığı Yararcılık Etiği temelinde Etiğin kendisini ortadan kaldırdı. Bu mantığın reel yanı olarak, "yararın" kendisini elde edenlerin yanısıra, içeride ve dışarıda insanlığın daha önce hiç yaşamadığı bir yoksulluk, eşitsizlik, türesizlik dönemi başladı. Anamalcılık özdekçi ve görgücü Aydınların yaratısı değildir. İkisinden — Anamalcılık ya da Aydınlanma — hiç biri ötekinin yaratıcısı ya da nedeni değildir çünkü ikisi de bir ve aynı tinsel kökenden gelirler, aynı estetik, etik ve entellektüel düşüklüğü paylaşır: Güzele ilgisiz popüler, işlevsel, araçsal modern 'estetik' ölçünler, yararlığa, böylece sömürüye ayarlanmış bir 'etik,' ve anlam ve bilgi değil ama ele gelir materyal sonuçlar üretmeye indirgenmiş pragmatik pozitivist 'bilim.'

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Aziz Yardımlı ile röportaj — FelsefeYazın

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Metinler / Aziz Yardımlı

Aziz Yardımlı
FelsefeYazın Dergisi İle Röportaj 2007

2008'de Liseliler ile birlikte.

FelsefeYazın: Akademide yer almamanıza rağmen, Türkiye'de felsefenin gelişimine büyük emek verdiniz, birçok temel felsefe metnini Türkçe'ye çevirdiniz. Türkiye'de felsefe ile ilgilenen hemen hemen herkes adınızdan haberdar; ama sizi daha yakından tanımak istiyoruz. Bize yaşamöykünüzü ve felsefe serüveninizi anlatır mısınız?

Aziz Yardımlı: Sorularınız için teşekkür ediyorum. Ben aslında Müzik ile ilgilenmeyi istemiştim — ve sonuna dek, çünkü Felsefeyi tanımıyordum ve büyümekte olduğum 1960'larda Müzik yüceydi. Ama koşulların ülkemizde eğilimleri destekleyici değil, engelleyici olduklarını anladım. Sonunda ailemin ve çevremin telkinleriyle ODTÜ Elektrik Mühendisliğine girdim. Kısa bir süre sonra yaptığım şey anlamsız görünmeye başladı. Fizik büyüleyiciydi, ama bir insanın eğitiminin, yaşamının, varoluşunun tek bir etkinlik çevresinde biçimlendirilmesi saçmaydı. Tıp doktorluğunun daha özgür bir meslek olacağını düşünerek Hacettepe Tıp Fakültesine başladım. Ama orada dördüncü yılımı tamamladığımda ülke adım adım 1970'lerin bugün acıyla anımsadığım nefret ve şiddet kültürüne teslim oldu, tüm idealler, umutlar, sevinçler yaşamdan ayrılıp gittiler. Kentler büyürken uygarlık küçüldü, yeni yeni modernleşmekte, uygarlaşmakta olan kültür göçebe kültürüne yenik düştü, yalnızca ideolojilerin akladığı şiddete, suça, saldırganlığa politika, kurtuluş, devrim vb. denmeye başladı. Nihilistlerin doğru olarak anladıkları gibi hepimiz herhangi bir kültürün ortasına fırlatılmıştık — ve bizim durumumuzda bu henüz biçimlenmekte olan ve az gelişmiş ya da geri denilen bir kültürdü. Ama, yine Nihilistlerin hiçbir zaman anlamadıkları gibi, bu saçmalığı görebilmek aynı zamanda onu reddetmeye götürecek ışığı da görmekti. Felsefenin eksikliğini duyumsamaya ve Hegel'in önemli, hayır, en önemli düşünür olduğunu sezmeye başlamıştım. Ne yaptığımı bütünüyle bilerek, içine fırlatılmış olduğum kültürsüzlüğü terketmeye ve varoluşu daha çok tanımaya karar verdim. İdeolojinin bir yanılsama olduğu konusunda en küçük bir kuşkum kalmamıştı. Norveç'e giderek Oslo Üniversitesinde Felsefe okudum. Akademik eğitimin griliği ve niteliksizliği bütünüyle bir yana, bu kez birinci en iyiyi bulmuştum ve sonuna dek gitmeye istekliydim. Nihilistler anlamın yalnızca Tanrıda olduğunu düşünüyorlardı. Ben Felsefede, Bilgide olduğunu düşünmeye başladım. Onlar Tanrının öldüğüne inanırken ve bu yüzden sonsuz bir anlamsızlıkta yiterken, ben Bilginin ve Usun, Sevginin ve Sanatın yalnızca harika değil, tanrısal olduğunu anlamaya başladım. Dünyayı felsefeci bir kral ya da tiran değil, ama yalnızca ve yalnızca felsefenin, bilginin kendisi, kendini bilen Özne olarak insanlığın kendisi değiştirebilir, kurtarabilirdi. Durumunu bilmeyen bir insanlık şimdiye dek her zaman yapmış olduğu gibi yalnızca Platon'un mağarasındaki kölelerin rolünü oynuyordu.

Sorunuzun başındaki bir anlatıma takıldım: "Akademide yer almamanıza karşın, Türkiye'de felsefenin gelişimine büyük emek verdiniz." Doğru. Çünkü tersi paradoksal olurdu. Akademide yer almamama karşın değil, ama özellikle yer almamayı seçerek felsefenin gelişimine katkıda bulunabilirdim. Akademi kurumsal doğası gereği felsefeye dışsal, giderek yabancı kaygıları birincil sayabilir. Ben felsefeyi koşulsuz olarak, saltık olarak gördüm. Felsefe yalnızca bilgelik sevgisi değil, ama bilgi sevgisi, edimsel bilmenin kendisiydi. Akademi hakkında başından çok kesin ve çok dikkatli yargılar oluşturdum. Her zaman doğallıkla kendi kültürüme aittim, ama onda Felsefe yoktu ve Akademisi hiç de iyi bir durumda değildi. Batıda ise daha düzenli, daha bilgili olmasına karşın, Akademik felsefenin kendisi Felsefeyi yenmenin aracı olmuş, Us pozitivizm tarafından ve dilin kendisini düşünceden koparan bir 'dil' felsefeciliği tarafından bütünüyle sindirilmişti. Felsefenin bu zayıflığı Batı kültüründe her zaman ve her nasılsa doğru olarak algıladığımız törel zayıflığa koşut bir olguydu. Felsefe adına Felsefenin kendisini yadsıyan herşey — görgücülük, görecilik, kuşkuculuk, nihilizm, pozitivizm vb. — öğretiliyor ve övülüyordu. Bunları, felsefe tarihine ait

olmalarına karşın, felsefe olarak sayamadım. Hegel'den sonra, yöntemli ve dizgesel diyalektiği yapamayan, tanıtlamanın bilincinde bile olmayan derbeder bir düşünceye Felsefe diyebilmek için çok geç olduğunu düşündüm. Akademi en iyisinden görgül, dışsal bir felsefe tarihi bilgisi vermenin ötesine geçemiyordu. Sonuçta felsefe için önemli olan ayrım Akademi ya da Akademi-dışı arasındaki biçimsel ayrım değil, Us ya da Us-dışı arasındaki özsel ayrım olarak anlaşılmalıydı. Ancak bu anlayış temelinde Akademi kendi gerçek kavramının bilincini ve realitesini kazanabilir ve gerçek Platonik Akademi olarak bütün bir insanlığın eğitimindeki vazgeçilmez işlevini üstlenebilirdi. Bu doğru olarak kabul edildiğinde Üniversitenin bütün bir kültür sürecindeki önemi herşeyin üzerine çıkar ve onu Kavramına uygun bir biçime yükseltmek birincil görev olur. Felsefede bir görevden, ödevden söz edebiliriz, çünkü idealizm en temelde insan varoluşunun insanın kendi özsel Kavramına uygun olarak edimselleşmesi bilincinden ve istencinden başka birşeyi anlatmaz. Felsefe insanı yönetmez, politika değildir. Ama daha güçlüdür ya da gerçek politikadır çünkü yalnızca insanın kazanmak üzere belirlendiği biçimi kavramasını sağlamanın aracıdır.

Akademi ya da Üniversite realitesi içinde değil idealitesi, gerçeği, Kavramı içinde düşünüldüğünde, realitenin değil ama idealitenin güçlü, aslında saltık olarak güçlü olduğunu ve realiteyi Zaman içinde dönüştürdüğünü ve Kavramı ile uyum içine gelinceye dek dönüştürmeyi sürdüreceğini görebiliriz. Bu olumsuzun, henüz 'olmayanın,' henüz kendinde ya da gizil olanın olumlu olan üzerindeki gücüdür. Üniversite bir zamanlar Batının Özgürlük kalesi olarak görülüyordu. Bir savunmacılık anlatımı olsa da, bu eskimiş bir görüş değildir. Tersine, gerçek içeriğinde her zaman yenidir. Üniversitenin kazanması için modern Yurttaş Toplumunda ona engel olabilecek hiçbir engel yoktur. Ve ussal Üniversitenin kazanması insanlığın kazanması demek olacaktır.

FelsefeYazın: Şu anda ne gibi çalışma faaliyet(ler)inde bulunuyorsunuz?

Aziz Yardımlı: Şu sıradaki ve her zamanki etkinliğim kültürümüzü her alanında üzerinden akan gerilikten, hırpanilikten, Doğululuktan kurtaracak herşeyi yapmaya çalışmaktan oluşuyor. İnsan doğasının kendini gerçekleştirmek, edimselleştirmek için özgür olmasına küçük de olsa katkıda bulunmaya çalışmak, varoluşun gerçek anlamına doğru çabalamak: İnsanlığın Oluş Sürecinin bu aşamasında daha büyük bir tutku ve daha büyük bir doyum düşünülemez. Eğer kuram ve kılgı bir ise, İnsanlığın bilgi tarafından uygarlaştırılmadıkça sömürüden, türesizlikten, kavgadan kurtulması olanaksızdır. Uygarlaşmanın saltık koşulunun insanın kendisinin bilgisi olduğunu, birincil olarak tinsel gelişimden ve ikincil olarak ve ancak onun zemininde özdeksel gelişimden oluştuğunu yadsıyamayız. Eğer varoluşumuzun özdeksel ve tinsel yanlarını karşılaştıracak olursak, insanın özdek olarak değil ama Tin olarak — düşünce, duygu ve duyarlık olarak — insan olduğunu, ve bu karşılaştırma içinde önem açısından felsefenin en yüksek teknolojiden de daha yüksek ve daha belirleyici olduğunu kabul etmemiz gerekir. Uygarlaşmak için otomobiller ve otoyollar, televizyonlar ve bilgisayarlar vb. değil, ama kendini bilmek, yani özgür olduğunu bilmek, bir us ve duyunç ve duyarlık taşıdığını bilmek ve yalnızca ve yalnızca bu sonsuz değerleri kutsal saymak saltık olarak zorunludur. Uygarlık kültürün bu değerler ile çakışmasından oluşur. Bu olmadıkça, yoksulluğu, bilgisizliği ve ona bağlı erdemsizliği, giderek açlığı bile içeren kültürümüzde ve başka kültürlerde özdeksel gönencin paylaşılması kaçınılmaz olarak eşitsizlik, türesizlik ve en çirkin bencillik tarafından koşullandırılır.

Felsefeci isek, etkinliğimizin birincil odak noktası bilgi olmalıdır, kuşkuculuk ya da bilgisizlik değil. Bilmeden, anlamadan henüz yeterinden öte sorunlu olan kendi realitemize egemen olmamız olanaklı olamaz. O zaman dışsal etmenler, altyapı vb. bizi denetler. Söz konusu bilgi insanlığın en büyük bilgelerinin çağlar boyunca ortaklaşa ürettikleri bir birikimdir. Hiçbir zaman sıfırdan

başlama durumunda değiliz ve tüm geçmiş felsefe çabasını boşa giden bir başarısızlık olarak görmememiz gerekir. Buna göre eğer felsefi etkinliğin genel olarak ne olması gerektiği düşünülürse, bu sonsuz değerli birikimi gerçek anlamda kazanmanın, kavramanın daha öte neler yapmamız gerektiğini de göstereceğini anlayabiliriz. Hegel'in Mantık Bilimi üzerine çeşitli kültür ortamlarında ve son olarak Noesis Felsefe Atölyesinde arkadaşlarımla yıllardır sürdürdüğümüz ve daha yıllarca süreceğini düşündüğümüz bir çalışma var. Ve bildiğimiz gibi, klasik felsefede Aristoteles'ten bu yana Mantık Bilimi ya da Organon felsefenin, bilginin gerçek başlangıç noktası olarak kabul edilir. Batıda modern Akademi bir yana, giderek Hegel üzerinde yoğunlaşan araştırmacılığın kendisi bile henüz bu çalışmanın önemini anlamış değildir. Eğer düşüncenin doğasını, Kavramın kendisini, insanın bu Özünü anlamak bilgi için temel ise, bu olmadan yapılan 'felsefeler' doksadan daha iyi olamazlar ve göreli kültürel görüşler üretmekten öteye geçemezler. İstanbul'daki felsefe etkinliklerimizde de Mantık Bilimi çalışmalarımızın en öğretici, en diriltici, ve en uyarıcı odak noktası oldu. Sürmekte olan bu çalışmamızın tüm içeriğini internette www.ideayayinevi.com adresinde yayınlıyoruz. Bunun yanısıra Ön-Sokratikler, Tarih Felsefesi, Tüze Felsefesi üzerine hemen hemen tüm çalışmalarımızın ses kayıtlarına ulaşmak olanaklı ve bunlar yalnızca İstanbul'dan değil ama Türkiye'nin ve dünyanın pekçok yerinden izleniyor.

Bugün felsefe literatürü yüzeysel bir okuma ile bile baş edilemeyecek bir ölçüde genişledi ve daha da genişlemeyi sürdürüyor. Sık sık felsefe ile en küçük bir ilgisi olmayan bütünüyle boş yazınsal, politik, ideolojik, kabaca salt kültürel yazılar bile kendilerini felsefe görünüşü altında sunuyorlar. Bu bir yandan umut verici ve felsefenin öneminin yaygın olarak kabul edilmekte olduğuna tanıklık ediyor. Ama öte yandan pek çok insan bu sözde 'felsefelere' takılıp kendine felsefe tarihinde gerçekten değerli ve birincil olana ulaşma şansını yasaklıyor. Bu olgu karşısında modern nihilistik ve pozitivistik felsefeciliğin tam olarak Usun kendisini yadsıdığını, tüm saldırılarının değişik biçimler altında da olsa Usa yöneldiğini gözden kaçırmamanın olağanüstü önemini yadsıyamayız. Bu nedenle ikisinin, pozitivizmin ve nihilizmin birliği olarak postmodernizmi tam açınımı içinde izlemeli ve anlamalıyız. Ama Türkiye için henüz gereksinimler gündeminde birincil olan şey bizim dışımızda üretilmiş olan felsefe kaynaklarını dilimize kazandırmak. Kendim bir süre daha bu alanda çalışacağımı düşünüyorum.

FelsefeYazın: Türkiye'de felsefe ile ilgili çalışmaların -çoğunlukla- akademik sınırlar içerisinde kaldığını görüyoruz. Bu duruma ilişkin düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız? Felsefenin, akademik sınırların ötesinde, insanlarla buluşmasını sağlayabilecek çalışmalar ne kadar olanaklıdır?

Aziz Yardımlı: Türkiye'de felsefe açısından henüz işin başlarındayız. Bir bilimin bir süreç olduğunu, gelişmenin her zaman bir birikim üzerine olanaklı olduğunu düşünürsek, önümüzde duran ilk görevin Felsefe Tarihinin bu birikimini ele geçirmek, ilkin en önemli metinleri çevirmek olduğunu söyleyebiliriz. Ne yazık ki henüz yeterli olduğunu söyleyebileceğimiz nitelikli bir birikimimiz yok. Akademinin dışarısına bakarsak, felsefe yayıncılığı sık sık bu konuda en küçük bir yetkinliği bile olmayan bir yayıncılık sektörünün keyfine ve para mantığının kurallarına ve popülerliğe boyun eğme durumunda. Avrupalıların yüzyıllardır sürdürdükleri ve neredeyse bir sanat düzeyine yükselttikleri bu sektör bizde henüz kültürün genel geriliğini ve kabalığını yansıtmaktan öteye geçemedi. İçeriye bakarsak, üniversitelerimizin, felsefe bölümlerimizin büyük bölümü henüz kuruluş ve büyüme aşamasında ve henüz üretken olamayacak denli yeni iken, eski olanlar ise sözcüğün gerçek anlamında onarılamayacak denli eskimiş kurumlar görüntüsünü taşıyorlar. Bu bütünsel geriliğin üstesinden gelebilmenin, değişmenin kolay olacağını düşünmek güç. Eğer bir kültürün Felsefesi o kültürün öz-bilinci ise — ki felsefeciler olarak böyle olduğunu çok iyi biliyoruz

—, o zaman Türkiye'nin entellektüel açığının ne yazık ki çok büyük olduğunu ve bir kültür olarak kendimizi bile gerektiği gibi bilemediğimizi söylemek zorundayız. Bireysel katkılarımız ne denli küçük olursa olsun tümünün önemi ve yararı var, ve bu etkinliği dışsal güdülerle değil ama bilinçli olarak ve en büyük özenle sürdürmeliyiz. Felsefe Akademinin içinde de dışında da sürdürülüyor, ve bu tüm Batıda ve tüm tarihte her zaman böyle oldu. Önemli olan ve gerekli olan tek şey Düşüncenin Özgürlüğüdür, çünkü güçlerinde ve yeteneklerinde özgür bırakılan Us en doğrusunu, en iyisini ve güzelini üretmekten başka türlü yapamaz. Türkiye'de felsefe etkinliğinin hızla ve yüksek bir nitelikte gelişeceğine inanıyorum, çünkü özgürüz, ve Özgürlük modern Türkiye için bir daha geri alınamayacak bir yolda kazanıldı. Yapmamız gereken tek şey gözlerimizi açmak, Özgürlüğün ne olduğunu özgürce düşünmek, bize sunulan bu saltık değerin elimizin altında olduğunun bilincine ulaşmak, Felsefeyi ideolojik ya da dinsel önyargılara uyarlamaya çalışmamak, Usu Usun kendisinden başka hiçbir yargıcın önüne çıkarmamaktır. Türkiye'de bilim, felsefe, sanat konusunda geleneğin kendisinden gelenin dışında hiçbir sınırın olmadığını, Felsefeyi, bilgiyi iletmenin yalnızca bizim kendimizin onu kazanıp kazanamadığımıza ve içeriği ona ne kadar uygun biçimlerde sunabildiğimize bağlı olduğunu kabul etmeliyiz.

Bütün insanlık ve felsefe ilişkisi açısından belirtmek gerek ki, kişilerin belli bir noktadan sonra entellektüel olarak değişmeleri hemen hemen olanaksız, ve isteseler de, çok ciddi çabalara girişseler de, bunu yapmada pek başarılı olamıyorlar. Bu yüzden felsefe eğitiminde de gençlere ulaşabilmek her zaman sürecin niteliğinin yükselmesinin ve iyileşmesinin biricik yolu olarak görülmeli. Ve yine bu yüzden felsefe öğretmenlerine düşen görevin önemi sonsuzdur. Bir Lise öğretmeni öğrencilerine Felsefenin, Usun ışığını başka her bilimde olduğundan daha güçlü olarak gösterebilir, onlara dünyaya bakışta nelerin özsel olduğunu anlatmayı başarabilir, erkenden entellektüel, etik ve estetik bir derinlik kazandırabilir. Diyalektik düşünceyi gençlerin çok daha kolay, çok daha severek, ve çok daha başarılı olarak kavradıkları bir gerçek.

FelsefeYazın: Biz, FelsefeYazın çevresi olarak, akademi kadar akademi dışının da önemli olduğunu düşünüyoruz. Çünkü, güçlü bir akademi-dışı çalışma ya da oluşum akademiyi de güçlü kılacaktır. Bu şekilde akademideki felsefeciler daha ciddi çalışmalar yapacak ve daha nitelikli ürünler ortaya koyacaklardır. Akademi ve akademi-dışı birbirlerini teşvik edici bir işlev göreceklerdir. Bu konuda siz neler düşünüyorsunuz?

Aziz Yardımlı: Bu konuyu yukarıda bir ölçüde açmaya çalıştım. Önemli olan şey bir kültürün bütün kesimlerinin yürürlükteki geçersiz, eskimiş, değersizleşmiş kalıplardan özgür olarak düşünmeleri ve böylece tümünün bir bakıma koşut ve eşgüdümlü gelişme şansını kazanmalarıdır. Felsefecilik hiç kuşkusuz yalnızca kendi içine kapanmamalı, Akademinin geri kalan bölümleri ile ve hiç kuşkusuz başta Yazın, Resim, Müzik, Tiyatro, Sinema olmak üzere tüm sanat alanları ile ve basın, radyo ve TV gibi iletişim araçlarıyla da etkileşim içerisine girmelidir. İçinde olduğumuz gelişim süreci ancak kendinin bilincine vardığı düzeye dek insan hırsının ve kör tutkularının güdümünde ve hizmetinde olmaktan uzaklaşabilir. Bu özbilinci üretme etkinliğinde Felsefenin sorumluluğu ve yükümlülüğü başka herşeyin üzerindedir. Felsefe kendi yarattığımız durumun özbilincini ve çözümlemesini üretmelidir. Düşünen her insanın öğrenmek, bilmek, gelişmek istediğini gözden kaçırmamalıyız. Her insan sonsuz değerdeki yetilerle donatılı bir varlıktır ve değişmek, gelişmek, büyümek doğasının en gerçek belirlenimidir, her birinin hem hakkı hem de ödevidir. Bu gelişme gizilliğini tutuşturacak kıvılcımın, etkinleştirecek ve önünü açacak biricik etmenin, onu nihilizmin anlamsızlığı ve değersizliği yerine Usun büyüklüğüne, derinliğine, ve gücüne götürecek olan şeyin Klasik Felsefe olduğunu gözden kaçırmamalıyız.

FelsefeYazın: Sizce Türkiye'de bir felsefe geleneğinden söz edilebilir mi? Genel olarak Türkiye'deki felsefenin içinde bulunduğu durum hakkında düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Aziz Yardımlı: Türkiye’de felsefe bugüne dek hiçbir zaman Usun Özgürlüğü içinde yapılmadı. Kendi payıma çok güzel ve çok güçlü bir Dilden başka hiçbir temel üzerine dayanamadım. Eğer dayanmaya çalışsaydım, eğer gördüklerimi felsefecilik diye alsaydım, yokolurdum. Felsefede bir geleneğin olmamasını bir bakıma işimizi kolaylaştıran başlıca etmen olarak görebiliriz, çünkü olsaydı onu yenmemiz gerekirdi. Gelenek hiçbir ussal temeli olmadan salt öyle “geldiği” için sorgulanmadan kabul edileni anlatır. Oysa felsefenin başlangıcı — ama yalnızca başlangıcı — sorgulamadır, kuşkudur. Bu ise doğrudan doğruya geleneğin sonudur. Gene de Türkiye için bir tür gelenekten, Felsefeyi ideolojiye, hiç kuşkusuz bir inanç gibi, bir tür din gibi kabul edilen ideolojiye uyarlama, onun hizmetine sokma gibi henüz kendini ağır bir biçimde duyumsatan bir eğilimden söz edebiliriz. Bu felsefeye, bilgiye, Usun kendisine uygulanan bir tür sansür gibi birşeydir. Özgürlüğü zayıflattığı düzeye dek, ahlaksal olarak beklenenin tam tersinde sonuçlandığını görmek güç olmamalıdır, çünkü ahlakın kendisi Özgürlük olmaksızın olanaksızdır. İdeoloji her durumda nefret, şiddet ve kavga üzerine dayalı bir değişim istencidir. Ama Özgürlüğü tiranlık yoluyla kazanmayı istemek paradoksaldir. Felsefenin, aslında Düşünce Özgürlüğünün kendisinin üzerine yükseltilen bu inakçılık sözcüğün tam anlamıyla ortaçağ skolastiklerinde gördüğümüz şeydir, çünkü onlar da Felsefeyi kutsal yazılara uyarlamaya çalışıyor, böylece onu yokediyorlardı.

Türkiye’de geleneğin kültürün başka her alanında da etkili olan bir direncinden söz edebiliriz. Toplum henüz bütününde, bilgisiz kesimlerinde olduğu gibi bilgili kesimlerinde de gelenek tininden özgürleşmiş değil. Bu tutum Düşünce Özgürlüğünün ve böylece Bilginin sonu anlamına gelir, ve o zaman Felsefenin yeri düşünmeyen bir propaganda tarafından alınır, Felsefe kendini kandırmaya başlar. Türkiye’de son on yıllarda bütün bir yazarlar, sanatçılar, bilimciler kuşağı bu olguyu anlamadığı için yetilerini ve yeteneklerini köreltti, ve tam bu Özgürlük yitimi nedeniyle amaçladığının tam tersini elde etti, düşünsel Köleliğe teslim oldu. Sürekli değişim durumunda olan Modern Toplumda bilimsel, etik ve estetik değerlerinin yükselmesi ancak ve ancak ideolojiden ve boşinançtan Özgürlük yoluyla olanaklıdır. Us dışsal bir güdüme değil, ama yalnızca Özgürlüğe, yalnızca kendi içinden belirlenime gereksinir. Özgür Düşünceden, bireyin en gerçek değerinden korkmamak, tersine herşeyden çok ona güvenmek gerekir. Ve bu Felsefe etkinliği için başka hepsinden daha geçerlidir. Bir kültürün Felsefeye yaklaşımı kendi karakteri tarafından koşullandırılır. Ve Türk toplumunun bir Descartes, Rousseau, Hegel gibi sayısız düşünürü üreten Batı kültürü ile aynı tözü paylaşmadığını, Osmanlının dışında kalan Halkın Doğu kültürünün yeni olana direnen baskıcı ve yasaklayıcı karakterini taşıdığını ve bunun bütün bir Cumhuriyet döneminde entellektüel karaktere de yansıdığını görmemiz gerekir. Özgürlük kültürü bizim gelenek kültürümüz için ürkütücüdür, ve sık sık bir düşman olarak algılanır. Bir Felsefe geleneğinin değil ama bir Felsefe birikiminin olmamasını bu öz-dayatımlı özgürlük-yoksunluğu zemininde anlayabiliriz. Bu eksiklik hiç kuşkusuz Osmanlı kültürünün ve daha sonra Türk kültürünün Batı ile uzaklığı ve ona yabancılığı tarafından da koşullandırıldı. Avrupa kültürleri karşılıklı etkileşim içinde neredeyse bütün bir Kıtayı kapsayan evrensel bir dönüşümü ve yenileşmeyi yaşarken, biz bu kollektif çabanın önemli ölçüde dışında ve gerisinde kaldık.

Gelişmek değişmek demektir, başkalaşmak demektir. Bunun özsel olarak bir duyunç ve istenç girişimi olduğunu görmeli, doğruyu ve eğriyi kendi belirleme hakkımızın bilincini kazanmalıyız. Değişim bir ortadan kalkış, bir ‘Aufhebung’ demektir. Bu düzeye dek eskinin yeniden, geleneğin modernleşmeden nefret etmesi ve ona direnç göstermesi kaçınılmazdır. Ama aynı zamanda yeniyi

üreten bilinç yine o eski bilincin kendisi olduğu ve dönüşümü kendi istenciyle üstlendiği ölçüde, bu gerilimin bizim kültürümüzde bugün bir zamanlar Avrupa'da olanın tersine uygarca çözülmesi olanaklıdır.

FelsefeYazın: Felsefe okurunun zaman zaman çeviri dilinizden hoşnutsuz olduğuna ve çevirilerinizi anlamakta zorlandıklarına ilişkin yakınmalar duyuyoruz. Akademi çevrelerinden de kullandığınız terminolojiye ilişkin kuşkuyla dolu bir yaklaşım gözlenmekte. Çevirilerinizin "daha anlaşılır" olması mümkün müydü? yoksa böyle bir çeviri dili kullanmanızın özel nedenleri mi var?

Aziz Yardımlı : Hiçbir zaman 'zorlanma'nın büyük bir problem olduğunu düşünmedim. Evet, sık sık zorlanırız, ve öğrenmek, yani değişmek, yani gelişmek kaçınılmaz olarak bizim kendimizde eski olanın direnci ile karşılaşır. Ama öğrenmek isteyen için zorlamak bir hazdır. Yakınmalar durumunda başından ve her zaman gözlediğim şey şu oldu: Kötü, bozuk, baştan sona anlaşılmaz bir çeviriyi okuyanlar bir kural olarak hiçbir yakınmada bulunamazken, aynı kişiler aynı metni ilk kez anlaşılır bir çeviride okudukları zaman anlaşılabilir olanı anlamada yatan gerçek güçlüğü yaşamaya başlarlar. Anlaşılmaz olan salt anlaşılamadığı için hiçbir zorlanmaya ve dolayısıyla hiçbir yakınmaya yol açmazken, anlaşılır olan ise salt anlamada yatan güçlükten ötürü yakınmaya yol açar. Bu tembel tinin ironisidir, ve değişime direncin bir belirtisidir. Çevirilerimin anlaşılmaması durumunda asıl sorunun hiçbir zaman sözcüklerin yeni olması, onlarla ilk kez karşılaşılması gibi birşey olmadığını gördüm, çünkü sözcüklerden yakındıklarını söyleyenler açıkça yaygın olarak kullanılan ve bilinen sözcükleri örnek olarak gösteriyorlar — ya da hiçbir örnek bulamıyorlardı. Bu bilinç düşüncesiz bilinçtir, henüz kentliliğin uygarlığını, inceliğini ve ussallığını kazanamamıştır, ve bizim kültürümüzün başlıca sorununa tanıklık eder. Kısaca, bu yakınmacılık Felsefenin içindeki bir sorun olarak görülebilecek en son şeydir. Bütün bunların dışında, gene de metnin 'daha anlaşılır' olabilmesi olanağından söz edebilirsek, bu çeviriden çok özgün metni ilgilendiren bir sorundur. Felsefe güçtür, ve dayançsızlık ve tembellik için olanaksızdır. Kant, Hegel, Heidegger gibi felsefecilerin metinlerinin kolay olduğunu hiçbir biçimde söyleyemeyiz. Yine dile dönersek, biraz üzerine düşünürsek göreceğimiz gibi, arı dil yabancı sözcüklerin yol açtığı etimolojik güçlüklerden özgür olduğu ve Kavramı daha doğrudan gösterdiği için aslında Felsefenin özellikle yeğlemesi gereken biçimdir. Ve Türkçe'de üretilen yeni sözcükler dili hem güzelleştiren hem de güçlendiren birer sanat yapıtı gibidir (görüngü, edimsellik, olgusallık, olgu, algı, değişki, almaşık, bakışık, ayrışık, belit, duyunç, istenç, bilinç, imge, imgelem, dizge, dizem, düzen, gizillik, kılgı, kuram, içkin, aşkın, tümdengelim, tümevarım, tekil, tikel, evrensel, uzam, imlem, düşlem, özdek, devim, eytişim, uylaşım vb.). Bunlar anlama duruluk kazandırdıkları ölçüde anlamayı güçleştirmek yerine, tam tersine kolaylaştırırlar. Böyle sayısız güzel sözcüğü üretmiş dilbilimcilerimize minnettar olmalıyız.

Özellikle bu sözcükleri onlara karşı çıkanların kendilerinin de kullandıklarını gördüğümüz için bu saf yakınmacılık tutumunu ciddiye almak anlamsızdır. Bildiğimiz gibi, dilde 'alışkanlık' etmeni diye birşey vardır ve hepimiz yeni olana sandığımızdan çok daha kısa bir süre içinde alışabiliriz. Başka bir alanda, klasik müziğe alışmamış bir kulak da ilkin pekala gürültüden başka birşey duyamayabilir. Ama alışınca, duyarlığını terbiye edince, bir zamanlar onu rahatsız etmiş olan şey en beğendiği şey olabilir. Tek bir sözcükle, anlaşılmadığı sanılan şey dil değil ama onun ilettiği içeriktir. Felsefe kurguldur, ve bu doğası ile sıradan bilinç tarafından, analitik anlak tarafından anlaşılmaması hiç kuşkusuz anlaşılabilir birşeydir. İnsanlığın çok büyük çoğunluğu bu dünyadan hiçbir zaman felsefenin, gerçekliğin, bilginin ne olduğunu anlamadan, kendilerinin bilemeden geçip gider. Bin yıl boyunca uygarlık adına taş üstüne taş koymamış bir kültürden kopup gelerek felsefeyi

yargılayanlara, birkaç yalın sözcükten yakınanlara, gerçekte yalnızca kahve köşelerine yaraşanlara insanın gerçek yüksek değerlerini götürme gibi bir amacımız olmamalıdır.

Gerçekten de, anlaşılır olmayanı anlama ve anlaşılır olanı anlamama durumunun kendisi anlaşılır değildir. Çevirileri yapmamın başlıca nedenlerinden biri eski çevirilerin anlaşılır olmamaları bir yana, 'çeviri' adını bile taşıyamayacak bir düzeyde okunamaz olmalarıydı. Descartes, Spinoza, Kant, Hegel (ve yakında yayımlamayı umduğum Rousseau) gibi düşünürlere bölük pörçük çevirilerde yapılan haksızlık ve kabalık inanılmayacak ve kabul edilemeyecek boyutlardaydı. Bu olguyu göremeyenler ve doğru ve güzel olan karşısında kuşkuya düşenler için tek bir sözcük bile harcamaya değmez. Eğer felsefenin ancak ve ancak anadilde öğrenilebildiğini, bir insanın ancak ve ancak anadilinin sözcüklerinde düşünebildiğini kabul edersek, ilk felsefe etkinliğimizin felsefeyi anadilimize aktarma olduğunu da kabul etmemiz gerekir. Yabancı dilde felsefe ya da bilim yapılabileceği görüşü bir yanılsama olmanın da ötesinde uygar değildir.

Felsefede henüz yeterince bilgili ve güçlü olmamaya bağlı bir kuşkuculuğu, güvensizliği, ürkekliği yaşıyoruz. Yarayı ancak onu açan bıçağın iyileştirebildiği düzeye dek, ancak bilgimizi arttırdıkça kuşkudan, güvensizlikten uzaklaşmayı, daha uygar, daha olgun olmayı başarabiliriz. Yine, bilgisizlik kendi kararını vermek yerine, kendi için düşünmek yerine, bunda da başkalarına bağımlı olmayı getirir. Ve bu bağımlılık Batıda salt sığlığı nedeniyle en anlaşılır olana, analitik felsefecilik denilen kabalığa teslim oluyorsa, bilgisizliğin bu tutarlı tutumuna hiçbir biçimde hayret etmemek gerekir.

FelsefeYazın: Şimdi, ileriye dönük projeleriniz nelerdir? Bunları öğrenebilir miyiz?

Aziz Yardımlı: Bu alandaki projelerimizi felsefenin evrensel doğası ile bağıntı içinde düşünmeliyiz. Pragmatik sorunlar için yapılacaklar belli. Ama konuyu bütününde düşünmek için felsefenin Batıdaki durumunu dikkatle anlamamız gerekir, çünkü açıkça çocuksu ve duygusal bir Batı düşmanlığına karşın bu düşmanlığın normlarını da kapsamak üzere kültürel olarak Batıdan beslenen ve belirlenen bir değişim süreci içindeyiz. Batı felsefeciliğinde Hegel'den sonra Usa karşı dönen nihilistik ve pozitivistik eğilimlerin, evrensel bir misolojinin egemen olduğu bilinen bir olgudur. Bu iki eğilim son 30 yıl içinde kendini Usun ne kadar saçmalayabileceğini sergileyen postmodernizm olarak yeniden yapılandırdı. Oslo'da felsefe eğitimimi sürdürdüğüm yıllarda sayısız doksa arasında işin gerçeğini öğrenmemde yardımcı olabilecek, Hegel'in çözemediği güçlükleri aşmada ışık tutabilecek bilgeler aradım. Yalnızca Norveç'te değil, ama Avrupa'nın her yerinde. Ve eğer Çin'de olsaydı, oraya bile gitmeye hazırdım. Ama çok dikkatli ve çok ayrıntılı araştırmalardan sonra, bütün bir Avrupa'da Hegel'i gerçekten anlayabilmiş ve daha ileriye yönelmiş tek bir düşünürün bile olmadığını gördüm. Hemen hemen herkes Kavram konusunda kuşkuluydu, ve Us adına yola çıkanlarda bile Dilin birincilliğine doğru evrensel bir yönelim vardı — sanki Dil Kavram olmaksızın Dil olabilecekmiş gibi. Akademik felsefe aşağı yukarı bütününde Batı kültürünün evrensel pragmatizmine, duyunçsuzluğuna ve usdışına uyarlanmıştı. Bir kaç önemli düşünür Hegel'i açıkça anlamayı başaramadıklarını kabul ederken, çoğunluk onu anlamış gibi yaparak düşüncelerini çözümlüyor, yorumluyor, ya da çürütüyordu. Felsefe Russellların, Popperların, Derridaların, Baudrillardların elinde bir parodiye çevrilmişti, ve ideolojinin felsefeyi itip kakmasının, diyalektiği baş aşağı çevirmesinin vb. sözünü etmek bile gereksizdir. Hegel'in ötesi vardı, çünkü başarısı ne kadar büyük ve benzersiz olursa olsun onu açımlamada bütünüyle başarısız kalmıştı. Sorunu çözmek bir bakıma Hegel'in kendisinin uyguladığına benzer bir girişimi gerektiriyor gibi görünüyordu. Çağın felsefi sorunu ve görevi Aristoteles ve Hegel'de sergilenen kurgul çözümlemeyi gerçekten izlenebilir bir tanıtlama düzlemine yükseltmek, onu her felsefe öğrencisinin öğrenmesine

olanak veren bir duruluğa getirmekti. Felsefe — kurgul düşünce — hiç kuşkusuz beklenmedik ölçüde güçtür, ama Usu, insan Usunun kendisini tanımaktan başka birşey olmadığı düzeye dek o Us için olanaksız olamaz. Bu tür gözlemlerin sonucu önümüzde yatan projenin çıkarsaması olarak görünüyor.

FelsefeYazın: Son olarak, FelsefeYazın dergisi okurlarına iletmek istediğiniz bir mesajınız ya da söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Aziz Yardımlı: Dünya-Tininin, İnsanlığın bizim ait olduğumuz bu çok-kültürlü diliminde de evrensel ussal kültürün gelişmesi için çok yoğun, çok bilinçli, sözcüğün gerçek anlamında tutkulu bir düşünsel üretime gereksinimimiz var. Ve Özgürlük Tini bu süreç için gereken bireyselliğin ve bireylerin yaratılmasının biricik olanağı ve güvencesidir. Bireysellik zorunlu olarak anamalcılığın, neo-liberalizmin bir kavramı değildir. Bu Özgürlük — boşinançtan, ideolojiden, herhangi bir tiranlıktan ya da usdışı yetkeden Özgürlük — bizim kuşaklarımıza sunulan en değerli armağandır, çünkü gelişmenin saltık olanağıdır, gerçi Cumhuriyet kuşakları tarafından uzun bir süre boyunca anlaşılamamış olsa da. Bütün projelerimizi henüz İnsanlığın çok küçük bir kesiminin yararlanabildiği bu saltık değere hakkını vermeye doğru ayarlamalıyız. Eğer insanlığın içinde bulunduğu gerilik, şiddet ve türesizlik durumu, bu sözde 'postmodern durum' ya da 'tarihin sonu' onun yazgısı değilse, bu onun daha öte gelişmek zorunda olduğunu, şimdi ulaştığı aşamanın henüz her varoluş boyutunda çok yetersiz olduğunu anlatır. Gerilik en sonunda insanlığın kendi kendisinden başka hiçbir etmenin sorunu ve sorumluluğu değildir. Ve ancak kendi sorununun sorumluluğunu üstlenebilen bir insanlık özgürdür, değişebilirdir, ve kendini kötü kendisinden, fırlatılmışlığa teslim olmaktan kurtarabilir. Üniversitelerimizden parlamentomuza, öğretmenlerimizden yazarlarımıza, ressamlarımızdan müzisyenlerimize dek toplumun her yurttaşının, her bireyinin Usun kendi alanında eğitime, gelişime gereksinimi ve hakkı var. Bu gereksinimi gökyüzü doyuramaz. Ancak Özgürlük koşulunda felsefi etkinlik doyurabilir. İnsanların salt emekçi oldukları, yaşamlarını tekdüze emeğe adamak zorunda oldukları için bilgiden yoksun kalabileceklerini düşünemeyiz.

Modern Batı kültüründe başından bu yana birşeylerin ciddi olarak ters gitmekte olduğu olgusu daha o zamanlar düşünceye ve duyunca yetenekli hiç kimsenin gözünden kaçmamıştı. Modern Batı tini kendini insanlıktan ayırırken aynı zamanda insanlığın geri kalanına karşı düşmanca bir tutuma girdi. Onu sömürdü, köleleştirdi, ezdi. Bu duyunçsuz irrasyonalizm Batı felsefesinde Görgücülük ve türevleri tarafından Usun bütünsel — kuramsal, etik ve estetik — reddedilişinde yansımasını ve aklanmasını buldu. Usdışı bir varoluşa ancak usdışı bir felsefe yaraşabilirdi, ve görgücülük, görecilik, nihilizm, varoluşçuluk, ve son olarak postmodernizm Batının onu temsil edici felsefe formatları oldu. Türkiye'de felsefe çalışmalarında yapmamız gereken ilk şey yakından akraba olduğumuz bu Batı kültüründe felsefenin bugün içinde bulunduğu durumu yalnızca göreli olarak değil, ama saltık olarak doğru kavramaktır. Eğer bu başarılabilecekse, ancak ve ancak Klasik Felsefenin ışığında başarılabilir, çünkü Usun Işığı modern dönemin başlangıcında ilk kez parladığı zaman çok geçmeden onun hiç sönmeyen o aynı Işık olduğu anlaşılmıştır. Ve felsefenin tarih tarafından koşullandığını, gelişmekte olan bir süreç olduğunu anımsarsak, felsefenin henüz yeterince tanımadığımız bu tarihinin güncel felsefeyi de kapsamak üzere araştırılması ve anlaşılması felsefedeki başlıca ereğimiz olmalıdır. Bu birikimi genç kuşaklara aktarmak için Batıda yalnızca iyi olanın değil, ama özellikle en kötü olanın da dilimize çevirisi hiç kuşkusuz özseldir. Ama aynı zamanda çevirinin kendisinin felsefenin özü ile, kavramsal düşünce ile tanışık olmaksızın olanaksız olduğu düzeye dek, bu çalışma mekanik bir çeviri çalışması olmanın ötesine geçmeli,

özsel boyutlarında eşgüdümlü olarak yürütülmelidir. Felsefede özgünlük, tikellik, yerellik aramak, tıpkı sanatta olduğu gibi, ancak kötü bir yapıt üretmede sonuçlanır. Bilgi evrenseldir, insanlık içindir, ve felsefi bilgi için de aynı nesnellik eşit ölçüde geçerli olmalıdır. Felsefede her zaman Tinin tarihsel bölünmüşlüğünün üstünde ve ötesinde, Usun gerçek evrensellik alanındayızdır.

Klasik Felsefeyi ve Batı Felsefesini ayırdetmeliyiz. Batı Felsefesi tikel bir kültür olarak Batıya özgüdür, evrensel değildir — pragmatik ve pozitivist, göreci ve nihilisttir. Klasik felsefe evrenselcidir, idealistiktir, rasyonalisttir. Postmodern bakış açısı ona özgü görecilik gereği insanlık için en yüksek ya da saltık kültür biçimini, evrensel bir uygarlığı yadsır. Tikel ahlakları, tikel törellikleri, tikel tüzeleri, ve tikel felsefeleri savunur. Kültürel bir çoğulculuk ister. Geleneksel kültürlerin geleneksel kalmaları ve modernleşmemeleri, yani değişme ve gelişme sürecine yönelmemeleri, aslında modernleşmenin neresinden olursa olsun köklerine geri dönmeleri gerektiğini ileri sürer, üstelik varoluşun bütününde usdışı ve dolayısıyla kendinde anlamsız ve saçma olduğunu kabul etse de. Sürecin akışkan doğasını algılamayan bu felsefe düşman kültürlere parçalanmış bir insanlığın durumunu tarihin sonu olarak görür. İnsanlığın istencinin ancak evrensel ussal değerlerde bir olabileceğini doğrulayamaz, çünkü bu bütün bir dünya kültürünün türlülüğünün saltık bir biçime doğru değişeceği, gelişeceği çıkarsamasına götürür. Ama göreciliğin gelişim ile bir işi yoktur. Buna karşı Tinin gizilliğinden doğan gelişim dürtüsü ne Batının Batı, ne de Doğunun Doğu kalamayacağını gösterir. Batıyı geçici tikel bir kültür biçimi olarak görürsek, onda Usa ait olan herşeyin evrensel Tine, insanlığa ait olduğunu anlarız. Eğer çelişki kendini ortadan kaldırmaya belirlenmişse, Batı bu özsel çelişkisi dolayısıyla ortadan kalkmaya belirlenmiştir.

Hiç kuşkusuz Doğu değil ama Batı Özgürlük bilinci, pozitif Bilgi, Demokrasi, Evrensel İnsan Hakları gibi modern ussal ölçünlerin toprağıdır. Duygusal ve düşüncesiz bir ön-yargı ile Batıyı olmadığı şeyler olarak, bilgisiz, anti-demokratik, totaliter vb. olarak görmeyi istemek geçersizdir. Ama bu değerlerin bu tinin özüne yayıldığını ve onu baştan sona dönüştürüp gerçek anlamda eğittiğini, uygarlaştırdığını söyleyemeyiz. Batı henüz yalnızca dört yüzyıldır işlemekte olan bir modern değişim ve gelişim sürecinin ortasındadır ve burada değişim istencinin postmodern bir durma ya da kapanma noktasına gelmiş olduğunu düşündürecek hiçbir belirti yoktur — postmodernist bir us-yadsımasına dayalı kurgulamalar dışında. Sürecin bir süreç olması olgusunun kendisi bu kültürün henüz duyunçsuzluk ve buna bağlı politik darkafalılık tarafından belirlendiğini anlatır. Avrupa'da ve ABD'de demokrasi henüz moral olarak yeterince büyümemiş halkların istencidir. Ama Doğunun tersine, Batı Özgürlüğü kavramış, başlangıçtaki bencil, yabanıl, yokedici özgürlüğünü adım adım toplumsallaştırmış, zaman içinde daha da ussallaşan bir törellik ve yasallık içinde bireylerinin sınırsız gizilliklerini ortaya dökme olanağını onlara sunmuştur. Bu biçimiyle, Batı bütün bir yer kürede tarihsel değişimin o tarihin anlamına yaraşır olmayan kibirli Öznesi pozundadır. Ama gene de kendisi bir Oluş sürecinde olan ve her gün değişip başkalaşan bir kültürün bütününde model alınması olanaksızdır. Ve kendileri bütünüyle başka türden törel bileşenler üzerine kurulu kültürel yapıların kendilerini tikel bir modele uyarlamaları da bütünüyle olanaksızdır. Bu düzeye dek, Türkiye'nin kültürel gelişiminin Batıya bir öykünme olabileceğini düşünmek bile saçmadır. Değişmeye yetenekli her kültür kendi diyalektiğinin belirlenimini izlemekten, gelişimini kendi istenciyle ve kendi gücüyle gerçekleştirmekten daha başkasını yapamaz. Önemli olan yalnızca ve yalnızca değişme olanağını, Özgürlüğünün bilincini kazanmış olmaktır. Gerisi — Dünya Tarihinin bütününde nasıl şekilleneceği — ussal Ereğini gerçekleştirmekten başka hiçbirşey ile ilgilenmeyen Dünya Tininin bugüne dek belirlediği ve bundan sonra da belirlemeyi sürdüreceği bir süreçtir.

Evrensel bir Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik dünyası yaratmak için özgürce çalışma dileğiyle.

Aziz Yardımlı,
İstanbul, 2007 Haziran

SCHILLER

BEETHOVEN

İdea Yayınevi / 2014

‘BATI FELSEFESİ’

Kaynak · Noesis

‘BATI FELSEFESİ’

Klasik Felsefe Batı Felsefesi değildir.

“Batı Felsefesi” terimi modern tarihçilik tarafından türetildi ve etnik Germanik felsefeciliği anlatır.

Klasik Felsefe ussal, kavramsal, dizgeseldir.

Batı Felsefesi anlak düzleminde yapılan görgül, tasarımsal ve dizgesiz felsefeciliktir.

Batı Felsefesi birincil olarak Klasik Felsefeye karşıtlığı ile tanımlanır.

“Batı Felsefesi” terimi felsefenin ussal doğasına uymaz, yerellik ve tikellik anlatır, ve etik-dışıdır.

“Batı Felsefesi” terimine bir anlam kazandıracak “Doğu Felsefesi” gibi bir terim yoktur.

Bayle

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Bayle
Frederick Copleston

Fransa’da Aydınlanmanın yolunu hazırlamış olan Fransız yazarlar arasında en etkili olanı büyük bir olasılıkla Pierre Bayle idi (1647-1706)—ünlü Dictionnaire historique et critique’in (1695-97) yazarı. Bir Protestan olarak yetiştirilmiş olan Bayle bir süre için Katolik oldu, ama daha sonra yine Protestanlığa geri döndü. Bununla birlikte, Reformasyonun Kilisesine bağlılığına karşın, Katoliklerin hoşgörüsüzlüğü tekellerinde bulundurmadıkları kanısındaydı. Ve 1680’den sonra yaşamını sürdürecek olduğu Rotterdam’da kalışı sırasında hoşgörüyü savundu ve hoşgörüsüz tutumu nedeniyle Kalvinist tanrıbilimci Jurieu’ye saldırdı.

Bayle’in görüşünde, yürürlükteki tanrıbilimsel çekişmeler karışık ve anlamsızdı. Örneğin kayra ve özgür istenç arasındaki ilişkiler üzerine tartışmayı alalım. Tomistler, Jansenistler ve Kalvinistler, tümü de Molinizme karşı düşmanlıkta birleşirler. Ve gerçekte aralarında hiçbir temel ayrım yoktur. Ve gene de Tomistler Jansenistler olmadıklarını ileri sürer, ve bu sonuncular Kalvinizmi yadsır, Kalvinistler ise ötekileri kınarlar. Molinistlere gelince, St. Augustine’in öğretisinin Jansenistlerinkinden ayrıldığını gösterme çabalarında sofistik uslamlamalara başvuruyorlardı. Genel olarak insan kafası hiçbir ayrım yokken ayrım olduğuna ve aralarında hiçbir bağıntı olmayan değişik konumlar arasında çözülemez bağıntılar bulunduğuna inanma eğilimindedir. Bu nedenle denebilir ki pek çok çekişme yaşam ve dinçlik kaynaklarını önyargılarda ve duru yargıların

eksikliğinde bulur.

Bununla birlikte, Bayle'in metafiziğe ve felsefi ya da doğal tanrıbilime ilişkin görüşleri inakçı tanrıbilimde sürmekte olan çekişmeler konusundaki görüşlerinden çok daha önemlidir. İnsan usunun yanlışları ortaya çıkarmak için olumlu gerçeği bulmak için olduğundan daha iyi uyarlanmış olduğunu, ve metafizik açısından durumun özellikle bu olduğunu düşünüyordu. Gerçekten de, yaygın olarak kabul ediliyordu ki bir felsecinin Tanrının varoluşunun tüm tikel tanıtlarını eleştirmeye hakkı vardır, yeter ki Tanrının varoluşunun şu ya da bu yolda tanıtlanabileceğini yadsımasın. Ama gerçekte sunulan tüm tanıtlar yokedici eleştirinin altına getirilmişlerdir. Yine, hiç kimse şimdiye dek kötülük sorununu çözmüş değildir. Ne de bunun şaşırtıcı olduğunu düşünmek gerekir. Çünkü dünyadaki kötülüğü ve sonsuz, her yerde bulunan ve herşeye gücü yeten bir Tanrının doğrulanışını herhangi bir ussal yolda uzlaştırmak olanaklı değildir. Manichaeanlar, ikici felsefeleri ile, kötülük konusunda ortodokslar tarafından sunulan herhangi bir açıklamadan çok daha iyisini getiriyorlardı. Aynı zamanda Manichaeanların metafiziksel önsavları saçmaydı. Ruhun ölümsüzlüğüne gelince, bunun hiçbir açık tanıtı bulunabilecek gibi görünmüyordu.

Bayle Tanrının varoluşu ve ölümsüzlük öğretileri yanlıştır demedi. Tersine, inancı us alanının dışına yerleştirdi. Bu anlatım gene de bir sınırlama gereksinimindedir. Çünkü Bayle yalnızca dinsel gerçekliklerin, us ile çelişmemelerine karşın, ussal tanıtlamaya açık olmadıklarını söylemiyordu. Görüşü dahaçok bu gerçekliklerin usa itici gelen pek çok şeyi kapsadıkları biçimindeydi. Böylece—ister içten olsun isterse olmasın—ileri sürdüğü şey tanrısal bildirişi kabul etmede çok daha büyük bir değerin yattığıydı. Her ne olursa olsun, eğer dinin gerçekleri ussal-olmayanın alanına düşüyorlarsa, tanrıbilimsel uslamlama ve çekişmelere girmekte hiçbir anlam yoktur. Hoşgörü çekişmenin yerini almalıdır.

Belirtmek gerek ki Bayle yalnızca din ve usu değil ama din ve ahlakı da ayırdı. Başka bir deyişle, dinsel kanıların ve güdülerin ahlaksal bir yaşam sürdürmek için zorunlu olduklarını sanmanın büyük bir yanılgı olduğunda diretti. Dinsel-olmayan güdüler tıpkı dinsel güdüler denli etkili, ya da giderek onlardan daha da güçlü olabilirler. Ve ölümsüzlüğe ya da daha doğrusu Tanrıya inanmayan insanlardan oluşan ahlaksal bir toplumun bulunması bütünüyle olanaklı olacaktır. Bayle Dictionnaire'de Sadukiler üzerine makalesinde der ki, herşey bir yana, yeniden dirilişe hiçbir biçimde inanmayan Sadukiler buna inanan Farisilerden daha iyiydiler. Yaşam deneyimi inanç ve kılgı arasında çözülemez bir bağıntı olduğunu göstermez. Böylece erdemli bir yaşam sürdürebilmek için hiçbir dinsel inanca gereksinim duymayan özerk ahlaksal insan kavramına varmış oluyoruz.

Fransız Aydınlanmasının sonraki yazarları, örneğin Diderot, Bayle'in Dictionnaire'inden geniş ölçüde yararlandılar. Çalışma ayrıca Alman Aufklärungu üzerinde de belli bir etki yarattı. 1767'de Büyük Frederick Voltaire'e şunları yazacaktı: Bayle savaşı başlatmış, bir dizi İngiliz filozof onun izinden yürümüştü—Voltaire'in yazgısı ise kavgayı bitirmekti.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM I: FRANSIZ AYDINLANMASI (1)]
Çeviren Aziz Yardımlı (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Brecht'e Karşı Montagsdemonstrationen

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

online satış

Bertolt Brecht’e Karşı
Montagsdemonstrationen

Leipzig’de (DDR) Pazartesi Gösterileri. 1989-90 yıllarında yer alan bu barışçıl eylemlerde Almanlar yabancı ülkelere yolculuk etme ve demokratik bir hükümet seçme gibi özgürlük istemlerinde bulunuyorlardı. 16 Ekim 1989’da yalnızca Lepzig’deki gösteriye 120.000 kişi katıldı. Sonraki hafta 500.000 nüfuslu kentte gösteriye katılanların sayısı 320.000’e yükseldi. Askeri bir müdahele kitle kıyımı demek olacaktı. 9 Kasım 1989’da Berlin Duvarı yıkıldı.

İdeolojik Bilinç kendini silemez. Silecek olursa, boş bir Ego olacaktır, çünkü yeniden biçimlenmesi yeni bir yaşam sürecini, ya da bir yeniden doğuşun güçlüğüne denk bir emeği gerektirir. Ama karşıtına kolayca dönüverir, çünkü kendinde karşıtıdır. Toplumculuk ve Bireycilik geçişlidir. Bu nedenledir ki özellikle en yüksek komünist önderler 24 saat içinde klepto-kapitalistlere dönüşüverir, ya da yaşamları sömürüden başka bir anlam taşımayan bireyler aynı zamanda yatlarına kızıl bayrak asarlar.

Brecht sulandırılmış bir Marxist değildi. Lenin ödülü ile onurlandırıldı. Politik olarak kusursuzdu. Ve moral olarak kusursuz olmayan tek bir yanı yoktu. Sanatı aşırmacılık üzerine dayanıyordu ve davranışının güdüleri dizginsiz içgüdü ve materyal dürtüler olmuş görünür. Kendi için yazdığı yaşam tiyatrosunda yoksul proleter sanatçı rolünü üstlendi, ve soysuz entellektüele diktatörlük istencini sevdirmedeki başarısı ile örnek bir Marxist olduğunu gösterdi. Almanya’nın geleceğinin Sovyetler Birliği tarafından güvence altına alınmış bir Sosyalizmde yattığına inanıyordu. 1953’te Doğu Almanya’da işçilerin hükümete karşı eylemlerini bastırmak için uygulanan önlemleri ve Sovyet askeri gücünün kullanılmasını destekledi. Çok sayıda insanın öldüğü olaylarda ayrıca 17 Sovyet askeri işçilerkin üzerine ateş açmayı reddettikleri için idam edildi. (Albert Camus bunu ve Polonya ve Macaristan'da yinelenen benzerlerini eleştirdi.) Daha sonra Brecht hükümete halkı dağıtıp yeniden bir halk seçmesini öneren bir şiir yazdı. Ayaklanma konusunda Parti (SED) Birinci Sekreterine gönderdiği mektup şöyleydi:

..

Bertolt Brecht
(1898-1956) Karl Marx'ın "Ahlak boş bir metafiziktir" görüşünü tanıtladı. Ahlakı bilmediği için olmadığını sanıyordu.

“Tarih Almanya Sosyalist Birlik Partisinin devrimci sabrına saygısını gösterecektir. Sosyalist kuruluşun hızı üzerine kitleler ile büyük tartışma Sosyalist başarıların görülmesine ve bekçiliğine götürecektir. Tam bu anda Almanya Sosyalist Birlik Partisine bağlılığım konusunda sizi temin ederim.” (“History will pay ... to the Socialist Unity Party of Germany.”) — Tarih Almanya Sosyalist Birlik Partisine karşı saygısızlık etmede fazla gecikmedi. Gene de Brecht’in “kitleler ile büyük tartışma” dediği şeyin daha sonra Macaristan ve Çekoslovakya’da yinelenmesinin önüne geçecek kadar değil. Her durumda tartışan yanlardan biri Karl Marx’ın öngördüğü diktatörlük yöntemlerini, yani Varşova Paktının terörünü kullanan Partiydi, çünkü tartışmanın karşıt ucunda, tanklarının karşısında Özgürlük bilincini kazanmakta olan ve bir kitle, bir yığın, bir halk olmaya son vererek Yurttaş Toplumu olmanın yoluna girmiş olan milyonlar vardı.

Brecht insanı anlamada içindeki despotun sınırlarını aşamadı. Eğer Güzel Sanat ve Özgürlük kavramları arasında bir bağlantı varsa, eğer estetik değer moral değerden ayrılamazsa, Brecht’in

İnsan İstencine başkaldıran sanatı (hiç kuşkusuz "onun" diyebileceğimiz düzeye dek) hiç olmazsa Güzel Sanat olmamalıdır. Ve gerçekten de, Brecht'in çok iyi bilinen modernizmi karşısında öyle olması beklenemez. Tiyatrosu pragmatiktir, öğreticidir. Yani propagandadır. Brecht'te Biçim de en az İçerik kadar çirkindir, ya da biçimsizliği eşit ölçüde içeriksizliğidir. Bildiği en iyi Özgürlük kavramı Kapitalizmden öteye geçmez ve oyunlarında (hiç kuşkusuz "onun" diyebileceğimiz düzeye dek) insanın Hırstan daha çoğuna yetenekli moral bir varlık olduğunu anlamadığını sergiler. Ve bu bildiği ve olduğu biricik realitedir ... [Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü]

John Feugi'ye göre:

1) Brecht en yakın çalışma arkadaşlarını ve sevgililerini düzenli olarak aldattı, onların çalışmalarını kendi adı altında yayımladı;

2) servetini gizli banka hesaplarında saklayarak Komünist proleterya pozuna girdi;

3) şiirlerinden, öykülerinden ve şarkılarından ve en ünlü oyunlarından pekçoğu sevgilisi Elisabeth Hauptmann tarafından yazıldı. "Üç Kuruşluk Opera" hemen hemen bütünüyle Hauptmann'ın ürünüydü.

Brecht'in oyunlarındaki insanlık gurur verici olamaz, çünkü onda kendisinden daha çoğunu sunamaz.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlık gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Cabanis

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Cabanis

Frederick Copleston

(iii) Özdekçiliğin özellikle kaba anlatımlarından biri de Pierre Jean Georges Cabanis'in (1757-1808) yazılarında bulunabilir. Cabanis bir doktordu ve Rapports du physique et du moral de l'homme başlıklı bir çalışması vardı. İnsana ilişkin görüşünü Les nerfs—voilà tout l'homme sözlerinde toparlayarak, beynin düşünceyi karaciğerin safrayı salgıladığı gibi salgıladığını bildirdi. Bu durumda yalnızca değişik salgı kümelerinin varolduklarının düşünülmesi gerekecek, ve hangisinin daha büyük gerçeklik-değeri taşıdığına karar vermek biraz güç olacaktır. Bununla birlikte, bütün Fransız Aydınlanmasının Cabanis gibi özdekçiler tarafından bildirilen kaba önesürümlerin ışığında değerlendirilmesi gerektiğini önermek yanlış olacaktır. Gerçekten de, eğer salt bu kabalıklara dikkat edilecek olursa, özdekçi düşünce akımının imlemi gözden kaçırılır. Çünkü önemi d'Alembert ve başkalarının karşı çıkmış oldukları inakçılıkta olmaktan çok izlenceci yanında yatar. Başka bir

deyişle, uzun-erimli önemi psikolojik fenomenlerin fizyolojik fenomenlere inakçı indirgenişinde olmaktan çok bu iki küme arasındaki bağıntıları incelemeye yönelik bir izlence olmasında yatar.

Cabanis karşı çıkarak ruhsal yaşamın fizyolojik temelleri üzerinde yoğunlaşmasının metafiziksel özdekçiliği imlemediğinde diretti. Enson nedenler ile ilgili olarak bilinmezciliği ileri sürüyordu. Ama onun görüşünde ahlak metafiziksel ve tanrıbilimsel sayıltılardan kurtarılmalı ve insanın bilimsel incelemesinde sağlam bir temele oturtulmalıydı. Bunların incelemesine katkılarından biri insan yaşamının birliği üzerinde diretmesiydi. Örneğin Condillac ile birlikte bir yontuya şu ya da bu duyumu bağışlamaktan söz etmek anlamsızdır. Duyular yalnızca karşılıklı olarak bağımlı olmakla kalmaz, ama ayrıca başka örgensel işlevler ile de yakın bir bağıntı içinde durur.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM II: FRANSIZ AYDINLANMASI (2)]
Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVV 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Condillac

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Condillac
Frederick Copleston

Étienne Bonnet de Condillac (1715-80) ilkin rahipliği amaçladı ve Saint-Sulpice din okuluna girdi. Ama 1740'da din okulundan ayrılarak felsefeye yöneldi ve 1758'den 1767'ye dek Parma Dükünün oğlunun öğretmenliğini yaptı.

Condillac'ın ilk yayımı İnsan Bilgisinin Kökeni Üzerine Deneme (Essai sur l'origine des connaissances humaines, 1746) başlığı altında açıkça Locke'un görgücülüğünün damgasını taşıyan bir çalışmaydı. Bu gene de Condillac'ın yalnızca İngiliz filozofun öğretisini yeniden-ürettiği anlamına gelmez. Ama Locke'un karmaşık düşünceleri yalın olanlara indirgememiz ve yalın düşüncelere görgül ya da deneyimsel bir köken yüklememiz gerektiği yolundaki genel ilkeleri ile anlaşıyordu.

Ansal yaşamımızın gelişimi üzerine tartışmasında Condillac dilin rolü üzerine güçlü bir vurgu getirdi. Düşünceler bir bakıma ancak bir im ya da sözcük ile bağlandıkları zaman belirlenmiş olurlar. Örneğin, çimenlere baktığım zaman yeşilin bir duyumunu alırım; yeşile ilişkin yalın bir düşünce duyular yoluyla bana iletilir. Ama hiç kuşkusuz bu sınırsızca yinelenebilecek yalıtılmış deneyim ancak bir im ya da simge ile, yeşil sözcüğü ile bağlandığı zaman bir düşünce nesnesi olabilir ve başka düşüncelerle bir bileşime girebilir. Temel bilgi gereci böylece bir düşüncenin bir im ile birleşmesidir; ve bu birleşme dolayısıyladır ki dünyaya ilişkin artan deneyimimiz ile ve gereksinim ve amaçlarımız ile uyum içinde karmaşık bir anlıksal yaşam geliştirebiliriz. Gerçekten, dil, daha doğrusu sıradan dil, onda im ile imlenen arasında matematiksel dilde bulduğumuz eksiksiz çakışmayı bulamıyor olmamız anlamında kusurludur. Ama gene de anlıklı ve düşünmeye yetenekli varlıklarızdır, çünkü dil yetisine iyeyizdir.

Condillac Dizgeler Üzerine İnceleme'sinde (Traité des Systëmes, 1749) Descartes, Malebranche, Spinoza ve Leibniz gibi düşünürlerin felsefelerinde sergilendiği biçimiyle 'dizgelerin tini'ni olumsuz bir eleştiri altına alır. Büyük ussalcı felsefeciler ilk ilkelerden ve tanımlardan yola çıkarak dizgeler

kurmaya çalıştılar. Bu özellikle Spinoza açısından doğrudur. Ama geometrik denilen yöntem dünyanın gerçek bir bilgisini geliştirmede yararsızdır. Bir felsefeci tanımlarıyla özlerin bir kavrayışına ulaştığını imgeleyebilir; ama gerçekte bu tanımlar keyfidir. Daha açık bir deyişle, yalnızca belli sözcüklerin gerçek ve sağın olarak imledikleri anlamları belirtmek üzere amaçlanmış değillerse keyfidirler. Ve eğer bir bakıma salt sözlük tanımları iseler, felsefi dizgelerde yerine getirmeleri gereken işi yapamazlar.

Bu hiç kuşkusuz demek değildir ki Condillac bilgiyi dizgeselleştirmeye yönelik tüm çabaları kınamaktadır. Dizgelerin tinini, a priori bir yolda yalnızca ustan bir felsefe geliştirme girişimini olumsuz bir eleştiri altına almak bireşimi kınamak değildir. Sözcüğün kabul edilebilir anlamında bir dizge bir bilimin bölümlerini aralarındaki ilişkileri açıkça sergileyebilecek oldukları bir yolda düzenli olarak yerleştirmeyi anlatır. Hiç kuşkusuz ilkeler olacaktır. Ama ilkeler burada bilinen fenomenler anlamına geleceklerdir. Böylece Newton bilinen çekim fenomenlerini bir ilke olarak kullanarak ve daha sonra gezegenlerin devimleri ve dalgalar gibi fenomenleri bu ilkenin ışığında açıklayarak bir dizge kurdu.

Condillac'ın ölümünden sonra 1780'de çıkan Mantık başlıklı çalışmasında da buna benzer düşünceler buluruz. Onyedinci yüzyılın büyük metafizikçileri geometriden ödünç alınan ve tanımlardan çıkarsama yoluyla ilerleyen bireşimli bir yöntemi izliyorlardı. Ve bu yöntem, gördüğümüz gibi, bize Doğanın gerçek bilgisini veremez. Bununla birlikte, çözümlemeci yöntem ise her zaman verili olanın alanında kalır. Karışık bir veriden yola çıkar ve onu değişik parçalarına çözümleriz: bütünü dizgesel bir yolda yeniden oluşturabiliriz. Bu doğal yöntemdir, bilgimizi geliştirmeyi istediğimiz zaman anlığın doğal olarak izlediği yoldur. Örneğin bir görünüşü, diyelim ki bir kır görünüşünü bilmeye nasıl ulaşırız? İlkin bunun karışık bir izlenimini ediniriz, ve daha sonra aşamalı olarak bunun değişik bileşen özelliklerinin seçik bir bilgisine vararak bu özelliklerin bir arada bütünü nasıl oluşturduklarını görmeye başlarız. Bir yöntem kuramı geliştirirken bizden istenen şey ideal bir yönteme ilişkin bir a priori kavram oluşturmamız değildir; bilgisini geliştirirken anlığın edimsel olarak nasıl işlediğini incelememiz gerekir. O zaman görülecektir ki ideal ve değişmez tek bir yöntem yoktur. İçinde şeyleri incelememiz gereken düzen gereksinim ve amacımıza bağlıdır. Ve eğer Doğayı incelemeyi, şeylerin gerçek bilgilerini kazanmayı istiyorsak, verili olanın alanı içerisinde, bize en sonunda duyu-deneyiminde verilen fenomenal düzen içerisinde kalmamız gerekecektir.

Condillac özellikle Duyumlar Üzerine İnceleme'si (Traité des sensations, 1754) ile tanınır. Locke duyumlara bağlı düşünceler ile düşünme etkinliğinden kaynaklanan düşünceler arasında ayrım yapıyor, duyum ve düşünme ya da içe-bakış olarak iki düşünce kaynağı kabul ediyordu. Ve insan bilgisinin kökeni üzerine erken çalışmasında Condillac az çok Locke'un konumunu benimsedi. Ama Duyumlar Üzerine İnceleme'de Locke'un düşüncelerin ikili kökenleri kuramından açıkça koptu. Yalnızca tek bir köken ya da kaynak vardır—duyum.

Condillac'ın görüşünde Locke'un düşünme etkinliğinden kaynaklanan düşünceleri, başka bir deyişle ruhsal fenomenleri irdelemesi yetersizdi. Örneğin töz düşüncesi gibi karmaşık düşünceleri yalın düşüncelere çözümlüyordu; ama karşılaştırma, yargılama, isteme vb. gibi ansal işlemleri yalnızca verili olarak ve sorgulamaksızın alıyordu. Öyleyse Locke'un ötesine ilerleme için gerekçe ortadaydı. Bu ansal işlem ve işlevlerin en sonunda nasıl duyumlara indirgenebilir oldukları gösterilmelidir. Hiç kuşkusuz bunların tümü de duyumlar olarak adlandırılamazlar; ama 'dönüşmüş duyumlar'dırlar. Daha açık bir deyişle, ruhsal yaşamın bütün bir yapısı duyumdan üretilir. Durumun bu olduğunu göstermek Condillac'ınDuyumlar Üzerine İnceleme'de önüne koyduğu görevdir.

Görüşünü açıkça sergileyebilmek için Condillac okuyucularından koku duyusu ile başlayıp aşamalı olarak duyularla donatılan bir yontu imgelemelerini ister. Ve insanın bütün bir ansal yaşamının ona duyuların kaynaklık ettiği önsavı üzerinde nasıl açıklanabileceğini göstermeye çalışır. Yontu andırımı hiç kuşkusuz oldukça yapaydır. Ama Condillac'ın okuyucularından yapmalarını istediği şey kendilerini tüm bilgiden yoksun olarak imgelemeleri ve onunla birlikte ansal işlemlerini öğesel duyumlar temelinde yeniden kurmalarıdır. Düşüncelerimizin kökeni sorununa bu yaklaşımının temelinde Londralı cerrah Cheselden'in ellerinde başarılı katarakt ameliyatlarından geçen doğuştan körlerin deneyimlerinden ve Diderot'nun sağır ve dilsizler üzerindeki ruhbilimsel gözlemlerinden sağlanan veriler yatar. Duyumlar Üzerine İnceleme'de57 Condillac Cheselden'in ameliyatlarının birinden sağlanan veriler üzerinde uzunlamasına durur.

Bu incelemenin başlıca özelliklerinden biri Condillac'ın ayrı olarak alındığında her bir duyunun tüm yetileri nasıl yaratabildiğini göstermeye çalışırken izlediği yoldur. Örneğin bilgisinin erimi koku duyusuyla sınırlı bir insanı alalım (yontu tarafından temsil edilmek üzere). "Eğer yontuya koklaması için bir gül verirsek, bu bizim için gül koklayan bir yontu, ama kendi için gülün kokusudur."58 Başka bir deyişle, bu insan özdek, dışsal şeyler ya da kendi bedeni gibi nesnelerin hiçbir düşüncesini taşımayacaktır. Kendisi kendi öz bilinci için bir koku duyumundan başka hiçbirşey olmayacaktır. Şimdi, varsayalım ki bu insan yalnızca tek bir duyumu, bir gülün kokusunu taşımaktadır. Bu 'dikkat'tir. Ve gül uzaklaştırıldığında, geriye dikkatin az ya da çok diri ya da yeğin olmasına göre güçlü ya da zayıf bir izlenim kalacaktır. Burada önümüzde belleğin şafağı bulunmaktadır. Geçmiş duyuma dikkat bir duygu kipinden başka birşey olmayan bellektir. Ve şimdi varsayalım ki söz konusu insan güllerin ve karanfillerin kokularını bir çok kez kokladıktan sonra bir gülü kokluyor olsun. Edilgin dikkati güllerin ve karanfillerin anıları arasında bölünür. O zaman bir karşılaştırma durumu söz konusudur ki, iki düşünceye aynı zamanda dikkat etmekten oluşur. "Ve karşılaştırma olduğu zaman yargı vardır. ... Bir yargı yalnızca karşılaştırılan iki düşünce arasındaki bir ilişkinin algısıdır."59 Yine, eğer bu insan hoşuna gitmeyen bir koku duyumunu alıyor ve geçmişteki hoş bir duyumu anımsıyorsa, önümüzde imgelem durumu bulunmaktadır. Çünkü bellek ve imgelem türde ayrı değildirler. Yine, aynı insan tikel ve soyut düşünceler de oluşturabilir. Kimi kokular hoşturlar, başkaları ise nahoş. Eğer insan doyum ve doyumsuzluk düşüncelerini bunların çeşitli tikel değişkilerinden ayırma alışkanlığını geliştirecek olursa, soyut düşüncelere iye olacaktır. Benzer olarak, birçok değişik ardışık duyumu anımsayacak olursa, sayı düşüncelerini geliştirebilecektir.

Öte yandan, her bir koku duyumu ya hoş ya da nahoştur. Ve eğer şimdi nahoş bir duyumu yaşayan insan geçmişteki hoş bir duyumu anımsayacak olursa, o mutlu durumu yeniden-kazanma gereksinimini duyacaktır. Bu ise isteği doğurur. Çünkü "istek bu yetilerin gereksinimini duyduğumuz şeylere yönelik eylemlerinden başka birşey değildir."60 Ve tüm başkalarını uzaklaştıran ya da en azından başat olan istek bir tutkudur. Böylece sevgi ve nefret tutkularına varmış oluruz. "Yontu onda olan ya da olmasını dilediği hoş bir duyguyu sever. Ona acı veren nahoş bir duygudan ise nefret eder."61 Dahası, eğer yontu şimdi yaşamakta olduğu isteğin başka zamanlarda doyum tarafından izlenmiş olduğunu anımsayacak olursa, isteğini yerine getirebileceğini düşünecektir. Ve şimdi önümüzde olan şey istenç durumudur. "Çünkü istenç ile saltık bir isteği anlarız; eş deyişle, istediğimiz şeyin gücümüz içinde olduğunu düşünürüz."62

Condillac böylece tüm ansal işlemlerin koklama duyusundan türetilebileceklerini göstermeye çalışır. Açıktır ki, eğer ansal yeti ve işlemlerimizi yalnızca dönüşmüş koku duyumu olarak düşünecek olursak, erimleri aşırı ölçüde sınırlanacaktır. Ve koku duyumuna sınırlı olan bir

insandaki ‘kendi’nin bilinci için de aynı şeyi söyleyebiliriz. ‘‘(Yontunun) ‘Ben’i yalnızca görgülediği ve belleğin ona anımsattığı duyumların bir toplamıdır.’’63 Gene de, ‘‘salt tek bir duyum ile anlak biraraya gelmiş beşi ile olduğu denli çok yeti taşır.’’64 (‘Anlak’ yalnızca birarada alınan bilişsel yetilerin tümü için addır.)

Daha sonra işitme, tatma ve görme duyuları irdelenir. Ama Condillac koku, işitme, tat ve görme duyularının bileşiminin bir insanın dikkatinin, isteklerinin ve hazlarının nesnelerini çoğaltmasına karşın bir dışsallık yargısı üretmediğini ileri sürdü. Yontu ‘‘henüz salt kendini görecektir. … Değişkilerini dış nedenlere borçlu olduğu gibi bir kuşkusu yoktur. … Giderek bir bedeni olduğunu bile bilmez.’’65 Başka bir deyişle, en sonunda dokunma duyusudur ki dışsallık yargısından sorumludur. Bu sorunu açıklamasında Condillac’ın düşünceleri biraz değişir. Duyumlar Üzerine İnceleme’nin ilk yayımında dışsallığın bilgisini devimden bağımsızlaştırırken, buna karşı ikinci yayımda dışsallık kavramının devimden bağımsız olarak doğmadığını kabul etti. Bununla birlikte, her ne olursa olsun bu kavramdan birincil olarak sorumlu olan şey dokunma duyusudur. Bir çocuk elini bedeninin bölümleri boyunca devindirecek olursa, ‘‘kendini bedenin tüm bölümlerinde duyumsayacaktır.’’66 ‘‘Ama eğer yabancı bir cisme dokunacak olursa, elde kendini değişkiye uğramış olarak duyumsayan Ben kendini yabancı cisimde değişkiye uğramış olarak duyumsamayacaktır. Ben yabancı bir cisimden elden almakta olduğu karşılığı alamaz. Yontu böylece bu kipleri bütünüyle kendi dışında olarak yargılar.’’67 Ve dokunma başka duyulara katıldığı zaman, insan aşamalı olarak kendi çeşitli duyu-örgenlerini bulup çıkarır ve koku, işitme vb. duyumlarının dışsal nesneler tarafından yaratıldığı yargısına varır. Örneğin, güle dokunarak ve onu yüze doğru yaklaştırarak ya da ondan uzaklaştırarak, bir insan koku örgeni konusunda ve kendi koku duyumunun dışsal nedeni konusunda yargılar oluşturmaya başlar. Benzer olarak, ancak dokunma duyusu ile bileşim yoluyladır ki göz uzaklığı, büyüklüğü ve devimi nasıl göreceğini öğrenir. Büyüklük, şekil, uzaklık ve konum gibi şeyleri görme yoluyla yargılamaya öylesine alışmışızdır ki doğallıkla bu yargıların yalnızca görme duyumuna bağlı olduklarını düşünme eğilimindeyizdir. Ama durum böyle değildir.

Belki de geçerken İnsan Bilgisinin Kökeni Üzerine Deneme’si ile Duyumlar Üzerine İnceleme’sinin yayınlanışları arasında Condillac payına bir görüş değişikliğine dikkati çekmek yerinde olacaktır. İlk çalışmada anlık için düşünce ve im ya da simge arasındaki halkanın zorunlu olduğunu ileri sürüyor görünür. Ama ikincisinde bu görüş bir değişime uğramıştır. Örneğin koku duyusu ile sınırlı olan insanı ele alırken bu insanın belli bir sayı düşüncesi taşımasının olanaklı olduğunu kabul eder. Bir ve bir ve bir düşüncelerini taşıyabilir. Ama, Condillac’a göre, ‘‘bellek aynı zamanda dört birimi seçik olarak kavrayamaz. Üçün ötesinde ancak belirsiz bir çokluk tasarlayabilir. … Hesaplama sanatıdır ki bize bakış açımızı genişletmeyi öğretmiştir.’’68 Böylece İnceleme’de Condillac anlığın ve düşüncelerin kullanımının dili önceliğini ileri sürer, üstelik dil ansal yaşamımızın ilkel bir evrenin ötesine gelişimi için zorunlu olsa bile.

İnceleme’nin vargısı ‘‘doğal düzende tüm bilgi duyumlardan doğar’’69 biçimindedir. İnsanın tüm ansal işlemleri, giderek genel olarak onun yüksek ansal etkinlikleri sayılanlar bile, ‘dönüşmüş duyumlar’ olarak açıklanabilirler. Böylece Condillac Locke’un konumu üzerinde kesin bir ilerleme yapmış olduğuna inanıyordu. Locke ruhun yetilerinin doğuştan nitelikler olduğunu düşünüyordu; kökenlerini duyumun kendisinde taşıyabilecek oldukları gibi bir olguyu hiçbir zaman göz önüne getirmemişti. Belki de Condillac’ın bildiriminin bütünüyle doğru olmadığı ileri sürülebilir. Çünkü Locke Tanrı için özdeğe düşünme yetisi vermenin olanaksız olduğunun gösterilmemiş olduğunu ileri sürmemiş miydi? Ama gerçekte Locke çevrelerinde yetilerimizin kullanılmakta oldukları

düşünceleri çözümlemek ve bunların görgül zeminlerine varmakla ilgileniyordu; yetiler ya da ruhsal işlevlerin kendileri için aynı şeyi yapmıyordu.

Öte yandan, İnsan Anlağı Üzerine Deneme'sinde70 Locke istenç "yokluğu duyulan bir iyinin isteğinin yarattığı ansal bir tasalanma" tarafından belirlenir diyordu. Bu tasalanma ya da rahatsızlıktır ki "istenci yaşamlarımızın en büyük bölümünü oluşturan ardışık istemli eylemlere belirler, ve bizi değişik süreçler yoluyla değişik ereklere yöneltir."71 Condillac bu düşüncenin erimini geliştirdi ve genişletti. Böylece Duyumlar Üzerine İnceleme'nin sonraki yayımlarına eklediği Extrait raisonné'de "tasalanma (inquiétude) bize dokunma, görme, işitme, duyumsama, tatma, karşılaştırma, yargılama, düşünme, isteme, sevme, korkma, umudetme, dileme alışkanlıklarını veren ilk ilkedir, ve, tek bir sözcükte, tasalanma yoluyladır ki anlık ve bedenin tüm alışkanlıkları doğar" der. Tüm ruhsal fenomenler, öyleyse, tasalanma üzerine dayanırlar, ve bu bir iyinin beklentisi olmaktan çok belli koşullar altındaki bir tasalanma ya da rahatsızlıktır. Böylece belki de denebilir ki Condillac insanın ansal yaşamını geliştiren bütün bir süreci 'istemselci' bir temelde kurar. Dikkat duyumsanan gereksinime gönderme ile açıklanmalıdır; ve bellek düşüncelerin salt düzeneksel bir çağrışımı tarafından olmaktan çok istek tarafından yönetilir. Traité des animaux72 başlıklı çalışmasında açıkça belirtir ki onun görüşünde düşüncelerimizin düzeni en sonunda gereksinim ya da çıkar üzerine dayanır. Bu açıkça verimli bir kuramdır. Daha sonra insanın anlıksal yaşamı üzerine—örneğin Schopenauer'de bulunan—istemselci yorumda meyvalarını verecektir.

Condillac'ın dönüşmüş duyumlar olarak ansal işlemler kuramı ilk bakışta özdekçi bir konumu belirtiyor görünür. Ve bu izlenim onun ruhun 'yetilerinden' duyumdan türüyorlar olarak söz etme alışkanlığı tarafından güçlendirilir, çünkü bu sözler insan ruhunun kendisinin özdeksel olduğunu imliyor anlamına alınabilirler. Dahası, insanın kazanımlarının toplamından başka birşey olmadığını ileri süren o değil midir? "(Yontuya) birbiri ardına yeni varlık kipleri ve yeni duyular vermekle onun istekler oluşturduğunu, deneyimden bunları düzenlemeyi ve doyurmayı öğrendiğini, ve gereksinimlerden gereksinimlere, bilgilerden bilgilere, hazlardan hazlara geçtiğini gördük. Yontu öyleyse tüm kazandıklarının toplamından başka birşey değildir. İnsanlar için de böyle olamaz mı?"73 İnsan kazanımlarının toplamı olabilir; ve bunlar dönüşmüş duyumlardır.

Condillac'ın kuramının özdekçi bir bakış açısını güçlendirmeye katkıda bulunmuş ve özdekçiler üzerinde etkili olmuş olduğunu yadsımak sanırım güçtür. Ama Condillac'ın kendisi bir özdekçi değildi. Her şeyden önce yalnızca cisimlerin ve bunların değişkilerinin olduğunu savunan biri anlamında bir özdekçi değildi. Çünkü yalnızca en-yüksek neden olarak Tanrının varoluşunu doğrulamakla kalmadı, ama özdeksel-olmayan, tinsel bir ruh kuramını da ileri sürdü. Ruhu bir duyumlar öbeğine indirgeme niyetinde değildi. Tersine, ruhu yalın bir birlik özeği olarak kabul etti ve sonra etkinliğini tüm ruhsal fenomenlerin en sonunda duyumlardan türetilebilir oldukları önsavı temelinde yeniden kurmaya girişti. İndirgemeci çözümlemesi ile insanda tinsel bir ruhun bulunduğunu kabul etmesinin birbirleri ile tutarlı oldukları hiç kuşkusuz tartışma götürür bir noktadır. Ama her ne olursa olsun Condillac'ı bir özdekçi olarak betimlemek doğru olmayacaktır.

İkinci olarak Condillac bütününde uzamlı şeylerin olup olmadıkları gibi bir konuyu açık bir soru olarak bıraktı. Gördüğümüz gibi, ilkin bizi dışsallığa inandıranın dokunma duyusu olduğunu söylüyordu. Ama çok geçmeden dışsallık düşüncesinin doğuş yolunun bir açıklamasının uzamlı şeylerin var olduklarının bir tanıtını vermekle aynı şey olmadığını anladı. Eğer sesler, tatlar, kokular ve renkler nesnelerde varlık taşımaz dersek, uzamın da onlarda varolmadığını söylememiz gerekecektir. Belki nesneler uzamlı, sesli, tatlı, kokulu ve renklidirler; belki de değildirler. "Bu görüşlerden ne birini ne de ötekini ileri sürüyorum, ve nesnelerin bize göründükleri gibi olduklarını

ya da başka birşey olduklarını tanıtlayabilecek birini bekliyorum.”74 Karşı çıkılabilir ki, eğer bir uzam yoksa hiçbir nesne de yoktur. Ama bu doğru değildir. “Usauygun olarak çıkarsayabileceğimiz tek şey nesnelerin bizde duyumlara vesile olan varoluşlar oldukları, ve hiçbir pekin bilgilerine ulaşamıyacağımız özellikler taşıdıkları olacaktır.”75 Bu düzeyde, öyleyse, inakçı bir özdekçi olmaktan uzak, Condillac özdekçi-olmayan bir yorum için kapıyı açık bırakır, gerçi bu önsavı doğrulamıyor olsa da.

Eklenebilir ki Condillac insanın ansal yaşamını açıklamasının katıksız bir belirlenimcilik içerdiğini kabul etmiyordu. Duyumlar Üzerine İnceleme’ye özgürlük üzerine bir söylem ekleyerek orada bu noktayı tartışır.

Notlar

57Reflexions et maximes, III, V.

58Treatise on Sensations, I, i, 2.

59A.g.y., I, i, 15.

60A.g.y., I, iii, 1.

61A.g.y., I, iii, 5.

62A.g.y., I, iii, 9.

63A.g.y., I, iv, 3.

64A.g.y., I, vii, 1.

65A.g.y., I, xii, 1-2.

66A.g.y., II, v, 4.

67A.g.y., II, v, 5.

68A.g.y., I, iv, 7.

69A.g.y., IV, ix, 1.

70II, 21, 31 vs.

71A.g.y., 33.

72II, 11.

73A.g.y., IV, ix, 3.

74A.g.y., IV, v, not.

75A.y.

[AYDINLANMA FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM I: FRANSIZ AYDINLANMASI (1)]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

D'Alembert

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

d’Alembert

Frederick Copleston

Jean le Rond d’Alembert (1717-83) evlilik dışı doğdu ve ebeveynleri tarafından terkedildi. Jean le Rond ya da Lerond adını Paris’de S. Jean le Rond kilisesinin yakınlarında bulunması olayına

borçluydu. Soyadı daha sonra kendisi tarafından eklendi. Rousseau adındaki bir camcının karısı tarafından bakıldı; ama gerçek babası Chevalier Destouches ona yıllık bir gelir bağladı ve ancak bu yolla eğitimi olanaklı oldu.

D'Alembert 1738'de avukatlığa kabul edilmesine karşın bir avukat olarak çalışmadı. Daha sonra tıbba döndü, ama çok geçmeden yeni bir kararla kendini bütünüyle matematiğe verdi. Böylece aralarında Mémoire sur le calcul intégral (1739) de olmak üzere bir dizi denemesini Bilimler Akademisine sundu, ve 1741'de bu akademinin üyeliğine kabul edildi. Matematikteki ve bilimlerdeki çalışmaları oldukça önemliydiler. 1741'de Mémoire sur le réfraction des corps solides ve 1743'de Traité de dynamique başlıklı çalışmalarını yayımladı. Devimbilim üzerine incelemesinde bu güne dek d'Alembert ilkesi olarak bilinegelen ilkeyi geliştirdi, ve 1744'de bunu Traité de l'équilibre et du mouvement des fluides başlıklı çalışmasında uyguladı. Daha sonra bölümsel ayrımlar matematiğini buldu ve bunu Prusya Akademisi tarafından onurlandırılan Réflexion sur la cause générale des vents (1747) adlı çalışmasında uyguladı. Başka yazıları arasında Essai d'une nouvelle théorie sur la résistance des fluides (1752) ve Recherches sur différents points importants du systëme du monde (1754-6) başlığını taşıyanlardan da söz edilebilir.

Gördüğümüz gibi, d'Alembert Ansiklopedi'yi yayımlamada Diderot ile işbirliğinde bulundu, ve Discours préliminaire'in yazarıydı. Ayrıca tümüyle olmasalar da başlıca matematiksel konularla ilgili bir dizi makale de yazdı. Ama 1758'de karşıtçılıktan ve yayımcılığın tehlikelerinden usanmış olarak yapıta daha öte katkılarda bulunmaktan çekildi. 1752'de Mélanges de littérature, d'histoire et de philosophie'yi yayımladı, ve 1759'da Essai sur les éléments de philosophie çıktı. 1763'de Berlin'e bir yolculuk yaptı, ama Büyük Frederick'in Akademi başkanlığı teklifini geri çevirdi. Bundan bir yıl önce de Rus Çariçesi Katerina tarafından oğlunun öğretmeni olması için oldukça çekici koşullarda yapılan çağrıyı geri çevirmişti. D'Alembert ona ahlaksal karakteri ve yetenekleri dolayısıyla büyük değer veren ve vasiyetinde 200 Paundluk bir kalıt bırakan David Hume'un bir dostuydu. Birincil olarak bir matematikçi ve bilimci olan d'Alembert başka Ansiklopedicilere göre daha az kuşku ve saldırı altında kaldı ve 1755'de Papa XIV. Benedict'in salık vermesi üzerine Bolonya Enstitüsü üyeliğine seçildi.

Ansiklopedi'deki ön söyleminde d'Alembert Locke'un bilimsel felsefenin yaratıcısı olduğunu ve fizikte Newton'ın konumuna karşılık düşen bir konumu doldurduğunu bildirdi. Ve Felsefenin Öğeleri'nde on sekizinci yüzyılın özel bir anlamda felsefe yüzyılı olduğunu ileri sürdü. Doğal felsefe devrimcileştirilmişti, ve neredeyse tüm başka bilgi alanları ilerlemeler yaparak yeni biçimler kazanmışlardı. "Dünyasal bilimlerin ilkelerinden dinsel bildirişin temellerine, metafizikten beğeni sorunlarına, müzikten ahlaka, tanrıbilimcilerin skolastik tartışmalarından tecim sorunlarına, prenslerin yasalarından halkların yasalarına, doğal yasadan ulusların keyfi yasalarına ... dek herşey tartışılmış ve çözümlenmiş, en azından sözleri edilmiştir. Bu genel ansal coşkunun meyvası ya da sonucu kimi şeyler üzerine yeni bir ışık ve başkaları üzerine ise yeni gölgeler düşürmek olmuştur, tıpkı dalgaların gelgitlerinin etkisinin kimi şeyleri kumsalda bırakarak başkalarını sürükleyip uzaklara götürmek olması gibi."1

Bu demek değildir ki d'Alembert için anlıksal ilerleme yalnızca, ya da üstelik birincil olarak, yeni olguların yalın bir birikiminden oluşur. Descartes'ı anımsatan bir yolda tüm bilimlerin birarada insan anlığının açınımı olduklarını ileri sürer. Ve birleştirme işlevini vurgular. Fenomenler dizgesinin türdeş ve biçimdeş olduğunu kabul eder; ve bilimsel bilginin amacı bu dizgenin birlik ve tutarlılığını örneklediği ilkelerin ışığında göstermektir.

Ama bu noktanın doğru olarak anlaşılması gereklidir. D'Alembert metafiziksel ilkelerle ilgililenmez. Ne de metafiziksel bir anlamda şeylerin özlerini saptamakla ilgilenir. Metafiziksel kuramlar ve kurgular bizi çatışkılara götürür ve kuşkuculukta sonlanırlar; bir bilgi kaynağı değildirler. Şeylerin niçinlerini ve nedenlerini bilemeyiz. Giderek dışsal bir dünyanın varolduğunu bile bilemeyiz. Gerçekten, kaçınılmaz olarak böyle bir dünyanın olduğu sayıltısı üzerine davranırız; ama bu bir kuramsal bilgi sorunu olmaktan çok bir içgüdü sorunudur. Ve bilimsel felsefenin amacı hiçbir biçimde bu tür sorunların çözümüyle ilgili değildir. Örneğin cisimlerin özlerine işleyebilme yeteneğinde olup olmamamız bizim için bütünüyle ilgisiz bir sorundur, "yeter ki, özdeğin onu tasarladığımız gibi olduğunu varsayarak, ilksel olarak gördüğümüz özelliklerden özdekte algıladığımız ikincil nitelikleri çıkarsayabilelim, ve genel fenomenler dizgesi, her zaman biçimdeş ve sürekli olarak, hiçbir yerde bize bir çelişki göstermesin."2 İlkelerden fenomenleri çıkarsamak metafiziksel ilkelerden ya da metafiziksel özlerden görgül verileri çıkarsamak değildir; tersine, gözlenmiş ikincil özellikleri daha ilksel olarak görülen başka gözlenmiş özelliklerden çıkarsamaktır. Bilimsel felsefenin işi fenomenleri metafiziksel bir anlamda açıklamaktan çok dizgesel bir yolda betimlemek ve ilişkilendirmektir. İlk yolda davranır davranmaz, sözcüğün gerçek anlamında bilgi olarak adlandırılabilecek şeyin sınırlarının ötesine geçmiş oluruz.

Buna göre diyebiliriz ki d'Alembert olguculuğun bir habercisiydi. Bilimin metafiziksel kuram ve açıklamaların gizemli ve anlaşılmaz nitelik ya da tözlerine hiçbir gereksinimi yoktur. Ve felsefe, bilim gibi, yalnızca fenomenlerle ilgilenir, üstelik kimi tikel sınırlı bilgi dallarında uzmanlar tarafından irdelenenden daha geniş bir fenomen alanını irdeliyor olsa bile. Bu hiç kuşkusuz demek değildir ki doğal filozof hiçbir anlamda açıklama ile ilgilenmez. Duyu-deneyimi temelinde açık tanımlar oluşturur, ve doğrulanabilir vargılar çıkarsayabilir. Ama hiçbir pekin bilgiye erişme olanağını sunmayan bir alana girmeyi göze almadıkça fenomenlerin ya da görgül olarak doğrulanabilir kendiliklerin eriminin ötesine geçemez. Metafizik ya olguların bir bilimi olmalı ya da bir yanılsama alanı olarak kalmalıdır. Düşünce tarihinin bir incelemesi bize insanların yalnızca olası kuramları nasıl geliştirdiklerini ve kimi durumlarda uzunlamasına araştırmalar tarafından doğrulandıktan sonra olasılığın deyim yerindeyse nasıl gerçeklik olduğunu gösterir. Böylece bilimlerin tarihinin bir incelemesi de daha öte araştırmalar için bakış açıları ve görgül olarak sınanmaları gereken kuramlar sunar.

D'Alembert'in ahlak kuramında törebilimi tanrıbilim ve metafizikten ayırma doğrultusunda dönemin filozofları tarafından paylaşılan o aynı kaygıyı görebiliriz. Ahlak başka insanlara karşı ödevimizin bilincidir. Ve ahlakın ilkelerinin tümü de aynı ereğe doğru, eş deyişle, gerçek çıkarımız ve toplumsal ödevimizin yerine getirilmesi arasındaki özünlü bağı göstermeye doğru yakınsaşırlar. Ahlak filozofunun görevi böylece insanın toplumdaki yerini açığa sermek ve güçlerini ortak gönenç ve mutluluk için kullanma ödevini göstermektir.

D'Alembert'i bir özdekçi olarak adlandırmak doğru değildir. Çünkü şeylerin temelde yatan doğaları konusunda bildirimlerden uzak duruyor ve inakçı özdekçi ve düzenekçilere güven duymuyordu. Bir matematikçi olarak öneminden ayrı olarak, düşüncesinin çarpıcı özelliği belki de olgucu yöntembilim üzerinde diretmesidir. Diderot gibi o da ilerlemenin pekala verili olarak kabul edilebileceğini, çünkü anlıksal aydınlanmanın kendisi ile birlikte toplumsal ve ahlaksal ilerlemeyi getireceğini düşünüyordu. Ama anlıksal ve bilimsel gelişim anlayışında derin bir biçimde Newton ve deneysel yöntem tarafından etkilendi. Düşüncesi olgusallığın enson tinsel ya da özdeksel doğasına ilişkin çekişmenin çerçevesinde olmaktan çok çağdaş bilimsel gelişim tarafından çizilen alan içerisinde deviniyordu.

Notlar

1Eléments de Philosophie, bkz. Mélanges de litterature, d'histoir de philosophie. 1759 yayımı, IV, s. 3-6.

2Eléments de Philosophie bkz. Melanges de littérature, d'histoir et de philosophie. 1759 yayımı, IV, s. 59.

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM II: FRANSIZ AYDINLANMASI (2)]

İdea Yayınevi / 2014

Diderot

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Diderot

Frederick Copleston

Denis Diderot (1713-84), Voltaire gibi, Louis-le-Grand Jesuit Kolejinin bir öğrencisiydi. Ve yine Voltaire gibi, İngiliz düşüncesinin etkisi altında kalarak pekçok İngiliz yapıtını Fransızca'ya çevirdi. Aralarında Essai sur le mérite et la vertu [Değer ve Erdem Üzerine Deneme] (1745) de vardı ki, bunda kendi notlarının eşliğinde Shaftesbury'nin Inquiry concerning Virtue and Merit'inin bir çevirisi bulunuyordu. Ve, daha önce gördüğümüz gibi, yaşamının çalışması olan Ansiklopedi'nin tasarı ona Chambers'in Cyclopaedia'sı tarafından telkin edildi. 1746'da Lahey'de Pensées philosophiques ve 1749'da Londra'da Lettre sur les aveugles à l'usage de ceux qui voient başlıklı yapıtlarını yayımladı. Entretien entre d'Alembert et Diderot ve Le rêve de d'Alembert gibi bir dizi denemesi ise sağlığı sırasında yayımlanmadılar. Diderot hiçbir zaman varsıl bir insan olmadı ve üstelik bir süre için oldukça sıkıntılı bir parasal darboğaza girdi. Ama Rus İmparatoriçesi Katerina'dan yardım gördü ve 1773'de St. Petersburg'a giderek orada birkaç ay kaldı, iyiliksever çariçe ile sık sık felsefi tartışmalarda bulundu. Usta bir konuşmacıydı.

Diderot'nun durağan bir felsefi dizgesi yoktu. Düşüncesi her zaman değişim içindeydi. Örneğin bir deist, bir ateist ya da bir panteist olduğunu söyleyemeyiz, çünkü konumu belli bir durağanlık göstermiyordu. Pensées philosophiques'yi yazdığı zaman gerçekten de bir deistti; ve ertesi yıl (1747) doğal dinin yeterli olduğunu savunan bir deneme yazdı, ama çalışma 1770'e dek yayımlanmadı. Musevilik ve Hıristiyanlık gibi tarihsel dinler karşılıklı olarak dışlayıcı ve hoşgörüsüzdürler. Boşinancın yaratısıdırlar. Tarihte belli dönemlerde başlarlar, ve tümü de yokolacaklardır. Ama tüm tarihsel dinler doğal dini öngerektirirler, çünkü her zaman varolmuş olan din yalnızca odur. Ve yalnızca doğal din insanları birbirlerinden ayırmak yerine birleştirir ve boşinançlara açık insanlar tarafından sağlanan tanıklık yerine Tanrının içimize yazdığı tanıklık üzerine dayanır. Bununla birlikte, gelişiminin daha ileri bir evresinde Diderot ateizm uğruna deizmi de terketti ve insanlara kendilerini dinin boyunduruğundan kurtarmaları çağrısında bulundu. Deizm din Hidrasından bir düzine başı koparmıştı; ama bağışladığı tek bir baştan tüm ötekiler yeniden büyüyeceklerdi. Biricik çıkar yol tüm boşinancı sonuna dek silip atmaktı. Gene de Diderot daha sonra bir tür doğalcı panteizmi önerdi. Doğanın tüm parçaları en sonunda tek bir bireyi, Bütünü ya da Tümü oluştururlar.

Benzer olarak, düşüncesinin akışkan karakteri Diderot'nun bir özdekçi olup olmadığını kesinlikle ileri sürmeyi de olanaksızlaştırır. Ansiklopedi'de Locke üzerine makalesinde İngiliz filozofun Tanrı için özdeğe düşünme sığası bağışlamanın olanaksız olmayabileceği biçimindeki sözlerine değiniyor, ve açıktır ki düşüncenin duyarlıktan geliştiği görüşünü benimsiyordu. 1769'da yazılan Entretien entre d'Alembert et Diderot'da insan üzerine özdekçi bir yoruma daha açık bir anlatım verdi. İnsanlar ve hayvanlar, gerçi düzenlenişleri ayrı olsa da, gerçekte aynı doğadadırlar. Bilişsel güçte ve anlıkta ayrımları yalnızca değişik fiziksel düzenlenişlerin sonuçlarıdır. Ve benzer düşünceler Rêve de d'Alembert'da da görünür ve orada tüm ruhbilimsel fenomenlerin fizyolojik temellere indirgenebilir oldukları, özgürlük duyusunun yanılsama olduğu imlenir. Diderot hiç kuşkusuz Condillac'ın insanın ruhsal yaşamında duyumun rolüne ilişkin kuramından etkilendi; ama daha sonraları Condillac'ın duyumculuğunu eleştirmeye başladı ve çözümlemesinin yeterince uzağa gitmediğini düşündü. Duyumun fizyolojik temelini onun ötesinde aramamız gerekir. Ve Diderot'nun özdekçiliğin açık sözlü bir açımlaması olan Sytëme de la nature (1770) başlıklı çalışmasını yazarken d'Holbach'a yardım etmesi imlemli bir olay olsa da, gene de d'Holbach'ın onun düşüncesinin gelişimi üzerindeki etkisini abartmamak gerekir. Aynı zamanda Diderot'da tüm-ruhçuluk yönünde bir eğilim de bulabiliriz. Ansiklopedi'de övmüş olduğu Leibniz için derin bir hayranlık duygusu besliyordu. Ve daha sonra onu Leibniz'in monadlarına karşılık düşen atomlara algı yüklerken buluruz. Belli bileşimlerde bu atomlar hayvan örgenliklerini oluşturur, ve atomlar tarafından oluşturulan sürekliliği temel alan bilinç bu örgenliklerde doğar.

Diderot'nun Doğa ve insan yorumlarının akıcı karakteri bilim ve felsefede deneyimsel yöntem üzerinde diretmesi ile bağıntılıdır. Doğanın Yorumu Üzerine başlıklı çalışmasında, hiç kuşkusuz yanlış olarak, matematik biliminin çok geçmeden bir durma noktasına geleceğini, ve bir yüzyıldan daha kısa bir süre önce Avrupa'da üç büyük geometricinin kalmıyacağını bildirdi. Matematiğin kendi ürettiği kavramlar ile sınırlı olduğu ve bize somut olgusallık ile doğrudan bir tanışıklık vermeye yetenekli olmadığı kanısındaydı. Bu tanışıklık ancak deneysel yöntemin kullanımı yoluyla, yalnızca metafiziğe değil ama matematiğe karşı da başarısını tanıtlamış olan yeni bilimsel yaklaşım yoluyla elde edilebilirdi. Ve bir kez Doğanın kendisini incelersek değişebilir ve esnek olduğunu, yeni olanakların varsıllığı içinde çeşitlilik ve türdeşsizlik karakterini taşıdığını buluruz. Bizimkileri öncelemiş olan tüm türleri kim bilmektedir? Ve bizimkileri izleyecek olan türleri kim bilecektir? Herşey değişim içindedir; birbirine bütünüyle benzer iki atom ya da molekül bulmak olanaksızdır; yalnızca sonsuz bütünlük süreklidir. Doğa düzeni duruk birşey değildir, tersine sürekli olarak yeniden doğmaktadır. Öyleyse kavramsal şemalar ve sınıflandırmalarımızın terimlerinde Doğanın sürekli bir yorumunu veremeyiz. Ve düşüncenin birincil gereksinimlerinden biri kendini yeni bakış açılarına ve görgül olgusallığın yeni yanlarına karşı açık tutmasıdır.

Kimi tarihçiler Diderot'nun düşüncesindeki özdekçi öğeler ile törel idealizmi arasındaki uyumsuzluğu vurgulamışlardır. Bir yandan, özdekçiliği özgürlüğü ortadan kaldırır ve tövbeyi ve pişmanlığı anlamsız ve yararsız kılıyor görünür. Öte yandan, erken erotik romansı Bijoux indiscrets'i yazmış olduğu için kendini kınar, ve öz-veri, iyilikseverlik ve insancılık ülkülerini yüceltir. Özdekçilik ve tanrıtanımazlık görüşlerini düşük ahlaksal ülkülerle birleştirmiş olan özdekçilere hiçbir duygudaşlık göstermedi; ve Helvétius'un tüm ahlaksal dürtü ve idealleri örtülü bencillik terimlerinde açıklama girişimine karşı çıktı. Aslında doğal ahlakın değişmez yasalarının varoluşunu ileri sürdü. Ve, bir sanat eleştirmeni olarak, sanatçının özgür, yaratıcı etkinliğini yüceltti.

Bununla birlikte, Diderot üzerine çalışmasında Rosenkranz ile filozofun özdekçiliği ve törebilimi

arasında bir tutarsızlık bulunduğu konusunda anlaşıyor olsak da, Diderot'nun kendisi böyle bir tutarsızlık görmüyordu. Onun görüşünde törel idealler ile insandaki tinsel bir ruha inanç arasında hiçbir özsel ilişki yoktu. Düşüncenin daha ilkel ruhsal etkinliklerden türetilmesi yüksek ahlaksal ideallerin yadsınmasını gerektirmez. Böylece Ansiklopedi'de Locke üzerine yukarıda değindiğimiz makalesinde özdeğin düşünmesi ile düşünmemesi arasında ne ayrım vardır diye sorar. "Bu nasıl olur da türe ya da türesizlik düşüncesini etkileyebilir?" Düşüncenin duyarlıktan çıktığı ya da geliştiği kuramından hiçbir kötü ahlaksal sonuç doğmaz. Çünkü insan tam anlamıyla olduğu gibi kalır, ve güçlerini yönelttiği iyi ya da kötü amaçlara göre yargılanır, düşüncenin kökensel bir yaratı mı yoksa duyarlığın bir türevi mi olduğuna göre değil. Lamarck'ın evrim kuramını öncelemiş olan Diderot, eğer onu çağdaş terimlerde anlayacak olursak, evrim önsavı insanın ahlaksal ideallerinin geçerliliğini etkilemez der.

Belli bir düzeye dek Diderot törel düşüncelerini Shaftesbury'nin yazılarının etkisi altında biçimlendirdi. Ama bu düşünceler, onun iyilikseverlik ve insanlık ideallerini savunmuş olması anlamı dışında, sağın olarak belirlenmiş değillerdi. En azından değişmez ahlaksal yasalar biçiminde 'ussalcı' bir düşünce ileri sürerek başlıyordu. Ama bu yasaların temelini insanın doğasında, eş deyişle onun dürtü, tutku ve isteklerinin örgensel birliğinde buluyordu, usun a priori buyruklarında değil. Ve doğaya aykırı olduğu için çileci ideale düşmandı. Başka bir deyişle, Diderot bir doğal yasa düşüncesini savunmayı sürdürmüş olsa bile, vurguyu bunun görgül temeli üzerine ve (tanrıbilimsel bir töre ile karşıtlaştırıldığında) ortak gönenci yükseltmedeki pragmatik etkerliği üzerine getirmeye yöneldi.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM II: FRANSIZ AYDINLANMASI (2)]

İdea Yayınevi / 2014

Dostoyevski

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Dostoyevski
Robert Maynard Hutchins, Mortimer J. Adler

Fyodor Mikhailoviç Dostoyevski 30 Ekim 1821'de Moskova'da babasının bir doktor olarak görev yaptığı Yoksullar Hastanesi'ne ait bir apartmanda doğdu. 1837'de annesinin ölümünün ardından babasının yanında ayrılarak St. Petersburg'a taşındı ve orada Askeri Mühendislik Okulu'na kabul edildi. Bir sınıf arkadaşı onun için "sürekli kendisini ayrı tutardı, hiçbir zaman arkadaşlarının eğlencelerine katılmazdı, ve genellikle bir köşede elinde bir kitapla otururdu" diye anlatıyordu. Yurtluğunda düzensiz bir yaşama çekilmiş olan ve oğluna düzenli bir gelir sağlamayı reddeden babasının tutumu Dostoyevski'nin bu hastalıklı içe-kapanıklığını daha da ağırlaştırdı. Bir keresinde, Dostoyevski babasına ilgisizliği yüzünden hakaret dolu bir mektup gönderdi; ama baba Dostoyveski yanıt vermeye fırsat bulamadan serfleri tarafından öldürüldü. Ailesi içerisinde söylendiğine göre, daha sona ona bütün yaşamı boyunca acı çektiren sara nöbetlerinin ilkini bu dönemde geçirmişti.

Mühendislik Okulundaki sınavlarının ardından, Dostoyevski üsteğmenliğe getirildi. Ama 1844'de cebinde üzerine "sivil giysi alacak parası" bile olmayan Dostoyevski kendini yazın sanatına adamak için görevinden ayrıldı. 1846'da ilk romanı İnsancıklar'ın çıkışıyla, genç yazarlar arasında en büyük

gelecek vaadedeni olarak görüldü. Eleştirmen Belinsky aracılığıyla “birçok önemli kişi” ile tanıştı ve “yazın dünyasında nasıl yaşanacağı konusunda kapsamlı bir ders” aldı. Ne var ki başarısı kısa sürdü. İnsancıklar’ı izleyen birkaç romanı kötü eleştiri aldı ve Dostoyevski, Belinski’nin salonundan uzak durmaya başladı, çünkü orada özellikle daha önceleri ona karşı “dosttan da öte” olmuş olan Turgenyev’in de katıldığı sürekli alaylara konu ediliyordu.

Dostoyevski'nin “yeraltına gömülmüş bir insan" gibi yaşadığı Omsk'taki ceza kolonisi

Ama bu sırada başka bir küme ile ilişkisini sürdürdü. Petrashevski’nin öncülüğündeki gençlerden oluşan bu kümedekiler, Fransız toplumcularını incelemek ve Rusya’daki toplumsal ve politik reformları tartışmak için biraraya gelmiş ilericilerdi. 1848’i izleyen tepki dalgasında “Petrashevski çevresi”nin üyeleri tutuklandı ve yalancı idam ile sonuçlanan bir soruşturmadan sonra Dostoyevski, Omsk’ta bir ceza kolonisine gönderildi. Hapisanede, “yeraltına gömülü bir insan” gibi yaşadığını yazdı. “Yakınımda içten bir konuşma yapababileceğim tek bir varlık” yoktu. “Soğuğa, açlığa ve hastalığa dayandım. Ağır işlerden sıkıntı çektim, ve salt iyi bir aileden geldiğim için bana diş bileyen mahkumların nefreti sürekli üzerimdeydi.” Bu acılı durum sarasını daha da ağırlaştırdı ama “kendi içime kaçış ... meyvalarını verdi.” 1854’de cezasını tamamlamak için bir asker olarak Semipalitinsk’e gönderildi. Beş yıl sonra, arkadaşlarının yardımı aracılığıyla cezası kaldırıldı.

St. Petersburg’a dönüşü üzerine Dostoyevski, Ölüler Evi ve Ezilenler’i yayınladı. Aynı dönemde ağabeyi Mikhail ile birlikte Zamanlar adında başarılı bir dergi kurdu. Ne var ki 1863’te bir yanlış anlama sonucunda hükümet tarafından kapatıldı. Dostoyevskilere yayınlarının adını değiştirerek Çığır adı altında yeniden çıkarma izni verildi, ama yeni yayın kamunun dikkatini çekmeyi başaramadı. 1846’da Mikhail öldü ve yaklaşık bir yıllık bir çabadan sonra Dostoyevski dergiyi yayımlamaya son verdi. Kendini borçların altında ve ağabeyinin ailesini geçindirme sorumluluğu karşısında buldu.

Çığır’ın başarısızlığı Dostoyevski’nin daha sonraki tüm çalışmasında izini bırakan bir kişisel bunalımla çakıştı. Sibirya’dayken akıllı ama ahlaksız bir okul öğretmeninin dul karısı olan Maria Dimitrievna Isaev ile evlenmişti. Evlilik ikisine de mutluluk getirmedi; ve St. Petersburg’a döndükten kısa bir süre sonra Dostoyevski, Polino Suslova adında kösnül ve saldırgan bir kadınla yakın ilişkiye girdi. Polino Suslova onun çalışmasını ciddi bir şekilde etkilemiş ve kumara karşı sinirceli tutkusunu kışkırtmış gibi görünür. Polina ile birlikte Rusya’dan ayrı olduğu bir sırada Dostoyevski’nin karısı hastalandı ve ağabeyinin ölümünü üç ay önceleyen ölümü onu Yeraltından Notlar (1864) olarak bilinen itirafı yazmaya götürdü.

Zamanının en ünlü yazın eleştirmeni Belinski

İzleyen yıllarda Dostoyevski sürekli sara, yoksulluk ve kumarbazlığına eşlik eden bir endişenin sıkıntısını çekti. Parasal yükümlülükleri yüzünden yayıncılarla yıkıcı sözleşmeler imzaladı ve onlar tarafından Suç ve Ceza (1866) ve Kumarbaz (1867) gibi yapıtları olağanüstü bir hızla yazmaya zorlandı. Bunlardan ikincisi üzerinde çalışırken Anna Grigorievna Snitkin adında bir sekreter tuttu ve aynı yıl onunla evlendi. Romancı olarak başarısı alacaklılarının bir bölümünü susturmasını sağladı, ama bu “diğerlerini o kadar kızdırdı ki” suçlamalardan kurtulmak için St. Petersburg’tan ayrılmak zorunda kaldı. “Her zaman yabancı bir ülkede bir yabancı” olacağı yakınmasına ve “yazma yeteneğini bütünüyle yitireceği” korkusuna karşın, yurtdışında yaşadığı dört yıl yaşamının en üretken yılları oldu. Cenova ve Vevey’de Budala’yı (1868-69); Dresden’de Ebedi Koca (1870) ve Ecinniler’i (1871) yazdı.

Sürgündeyken Dostoyevski “gazete gibi bir şey” çıkarmayı ve bu yolla kanıları konusunda “bir kez

olsun son sözü söyleyebilmeyi” tasarlıyordu. Tasarısını 1876’da Bir Yazarın Günlüğü’nün basımıyla uygulamaya koyuldu. Bunda Zamanlar’da başlatmış olduğu ulusal ve demokratik Hıristiyanlık öğretisini genişletti. Bu etkinliğinin sonucunda bir gazeteci olarak sözü geçer biri oldu ve son yıllarını göreli olarak daha iyi bir ortamda geçirdi. 1877’de Büyük bir Günahkarın Yaşamı adında çok büyük bir diziyi oluşturmak için yayıma ara verdi. Bu “bütün yaşamım boyunca bana bilinçli ya da bilinçsiz olarak işkence etmiş olan” Tanrı’nın varlığı sorunuyla ilgili bir çalışmaydı. Bitirdiği çalışmanın biricik bölümü olan Karamazov Kardeşler 1880’de basıldı.

O yıl Rus Yazını Dostları Toplumu’nun Moskova’daki Puşkin anıtının açılışında konuşma yapması için onu çağırısıyla çağdaş ünü doruğa ulaştı. Konuşmayı bitirdiği anda, “batılı” düşünceleri uzun süre kişisel çatışma kaynağı olmuş olan Turgenyev bile “beni öpücüklere boğmak için yanıma geldi ... ve yineleyerek büyük işler yaptığımı bildirdi” diyordu.

Dostoyevski sonraki yıl 28 Ocak’ta öldü. Cenazesi toplumsal bir gösteri için fırsat oldu.

[Çeviren: Arda Bengi Yardımlı (c) İdea Yayınevi 2000]

İdea Yayınevi / 2014

Dünyada Ölçülebilir Mutluluk

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Dünyada Ölçülebilir Mutluluk

The Happy
Planet Index

World Values Survey

Avrupa
Değerleri
Araştırması
2008

White, Adrian. (2007). A Global Projection of Subjective Well-being: A Challenge To Positive Psychology? Psychtalk 56, 17-20.

Dünyadaki en mutlu 20 ulus: 1. Danimarka 2. İsviçre 3. Avusturya 4. İzlanda 5. Bahamalar 6. Finlandiya 7. İsveç 8. Bhutan 9. Brunei 10. Kanada 11. İrlanda 12. Lüksemburg 13. Kosta Rika 14. Malta 15. Hollanda 16. Antigua ve Barbados 17. Malezya 18. Yeni Zelanda 19. Norveç 20. Şeysel Adaları.
Başka ilginç sonuçlar: 23. ABD 35. Almanya 41. İngiltere 62. Fransa 82. Çin 90. Japonya 125. Hindistan 167. Rusya
En mutsuzlar: 176. Demokratik Kongo Cumhuriyeti 177. Zimbabwe 178. Brundi.

—

Adrian White’ın (Leicester Üniversitesi, İngiltere) UNESCO, CIA, New Economics Forum ve Dünya Sağlık Örgütünün ve daha başka kaynakların istatistiklerine dayanan "mutluluk haritası" mutluluğun özsel olarak sağlık, gönenç ve eğitim (hiç kuşkusuz pozitif, pragmatik, yararcı eğitim) ile bağlı olduğu sayıltısından yola çıkar. Bu gerçekten de sayıltıdır ve bu tür etmenler sanıldığı gibi

Mutluluk için özsel değildir. Mutluluğun kaynağının gönenç, sağlık, eğitim gibi dışsal etmenler değil ama insan Duygusunun kendisi olması ölçüsünde, insanlık Güzelliği, Duyguyu ve Düşünceyi tam gelişmişlikleri içinde Bire kaynaştırmadıkça modern Mutluluk olarak görülen şey Hoşnutluktan daha iyi değildir. Mutluluk özdeksel-doğal olandan değil tinsel olandan doğar çünkü tinseldir. Bu tür görgül mutluluk araştırmalarının ölçemeyecekleri öznel etmen Sevgidir, çünkü Sevgi kavramı gereği sonsuzdur — entellektüel, etik ve estetik Başkalığın yenilmesi. İnsanlığın gerçek Duyguyu varoluşunun olağan durumu olarak yaşaması bireyi sonlu olana bağlayan kültürel biçimlerin ortadan kalkmasını, duyunçsuz, bilgisiz, güzelliksiz Ego biçimlerinin yerlerini gerçek Biçime bırakmasını gerektirir. Bu düzeye dek bu tür kültürel Mutluluk Araştırmalarına eşit ölçüde Mutsuzluk Araştırmaları da denebilir, çünkü ölçümler olumsuz yanlarında genel olarak kültüre özünlü bilgisizlik, sevgisizlik ve çirkinlik öğelerinin de ölçümleridir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

EDITIONS CONTAINING ALL OR PART OF ULUGH BEG'S ZIJ

Kaynak · İdea

EDITIONS CONTAINING ALL OR PART OF ULUGH BEG'S ZIJ (http://vlib.iue.it/carrie/texts/carrie_books/paksoy-2/cam6.html)

1648. John Greaves (1602-1652). Quibus accesserunt, Insigniorum aliquot Stellarum Longitudines, et Latitudines, Ex Astronomicis Observationibus Ulug Beigi, Tamerlani Magni Nepotis. Oxoniae. Contains latitudes and longitudes of [98] stars.

1648. John Greaves (1602-1652). Binae Tabulae Geographicae, una Nassir Eddini Persae, altera Vlug Beigi Tatari: Opera et Studio J. Gravii. Lugduni, Batavorum. Geographical tables of the Zij.

1648. John Bainbridge (1582-1643). Canicularia. Una cum demonstratione ortus Sirii heliaci, pro parallelo inferioris Aegypti. Auctore Iohanne Gravio. Quibus accesserunt, insigniorum aliquot stellarum longitudines, et latitudines, ex astronomicis observationibus Vlug Beigi. Oxoniae, H. Hall. The citation in the U. S. Naval Observatory copy states that Greaves added the catalogue of 98 Ulugh Beg stars to the Bainbridge treatise.

1650. John Greaves (1602-1652). Epochae Celebriores, Astronomis, Historicis, Chronologis, Chataiorum, Syro-Graecorum Arabum, Persarum, Chorasmiorum usitatae (Arabice et Latine): Ex traditione Ulugi Beigi; eas primus publicavit, recensuit, et Commentarius illustravit Johannes Gravius. Londini, J. Flesher. Latin and Persian on opposite pages. That part of the Zij dealing with chronology.

1652. John Greaves (1602-1652). Binae Tabulae Geographicae, una Nassir Eddini Persae, altera

Vlug Beigi Tatari: Opera et Studio J. Gravii nunc primum publicatae. Londini, Typis Jacobi Flesher: prostant apud Cornelium Bee. 2nd edition of geographical tables.

1665. Thomas Hyde (1636-1703). Tabulae long. ac lat. stellarum fixarum, ex observatione Ulugh Beighi, Tamerlanis Magni Nepotis, Regionum ultra citraque Gjihun (i. Oxum) Principis potentissimi. Ex tribus invicem collatis MSS. Persicis jam primum Luce ac Latiodonavit, & commentariis illustravit, Thomas Hyde. In calce libriaccesserunt Mohammedis Tizini tabulae declinationum & rectarium ascensionum. Additur demum Elenchus Nominum Stellarum. Oxonii: Typis Henrici Hall, sumptibus authoris. Tables in Latin and Persian for 1018 stars of which about 700 were based exclusively on Ulugh Beg and the balance were reduced from Ptolemy in one or both coordinates. Hyde appears to have worked totally independent of Greaves.

1690. Johannes Hevelius (1611-1687). Prodromus Astronomiae. Danzig. Contains a comparison of data in Ulugh Beg's tables with other star catalogues known at that time -- those of Ptolemy, Tycho Brahe, Giambattista Riccioli, Wilhelm IV (Landgrave of Hesse-Cassel), and Hevelius.

1698-1712. Geographiae veteris scriptores graeci minores. Cum interpretatione latina, dissertationibus, ac annotationibus... Oxoniae, e Theatro Sheldoniano. A work containing Ulugh Beg's geographical tables.

1725. John Flamsteed (1646-1719). Historia Coelestis Britannica. London, 3 vols. Includes Ulugh Beg's catalogue, along with those of Ptolemy, Tycho Brahe, Wilhelm IV, and Hevelius.

1767. Gregory Sharpe. Syntagma dissertationum quas olim auctor doctissimus Thomas Hyde, S. T. P. separatim edidit. Accesserunt nonnulla ejusdem opuscula hactenus inedita, &c. &c. Omnia diligenter recognita a Gregorio Sharpe, LL.D. Reg. Maj. a sacris. Templi Magistro S.S.R. et A.S. Oxonii. Reprint, with corrections, of Hyde's 1665 work on the Zij, in a 2 vol. collection of Hyde's work.

1807. Duo pinakez geographikoi, d men Nassir 'Eddinou Persou, d de Ouloug Mpei Tatarou. 'Epimeleia kai opoudh Dhmhtriou 'Alexandridou ... Kata thn en 'Oxonia ekdosin tou sophou Grauiou. 'En Biennh thz Austriaz, ek thz tupographiaz 'A. Sxmidiou. Ulugh Beg's geographical tables published in Vienna in a Greek-language edition.

1843. Francis Baily (1774-1844). "The Catalogues of Ptolemy, Ulugh Beigh, Tycho Brahe, Halley and Hevelius, Deduced From the Best Authorities, With Various Notes and Corrections," Memoires of the Royal Astronomical Society 13, pp. 19-28, 79-125, London. Reprinted from Thomas Hyde's translation, as edited by Gregory Sharpe in 1767.

1839. L. P. E. A. Sedillot (1808-1875). Tables astronomiques d'Oloug Beg, commentees et publiees avec le texte en regard, TomeI, 1 fascicule, Paris. A very rare work, but referenced in the Bibliographie generale de l'astronomie jusqu'en 1880, by J. C. Houzeau and A. Lancaster (Brussels, 3 vols. 1887-9; reprinted London, 1964).

1847. L. P. E. A. Sedillot (1808-1875). Prolegomenes des Tables astronomiques d'Oloug Beg, publiees avec Notes et Variantes, et precedes d'une Introduction. Paris: F. Didot.

1853. L. P. E. A. Sedillot (1808-1875). Prolegomenes des Tables astronomiques d'Oloug Beg, traduction et commentaire. Paris.

1917. Edward Ball Knobel (1841-1930). Ulugh Beg's Catalogue of Stars, Revised from all Persian Manuscripts Existing in Great Britain, with a Vocabulary of Persian and Arabic Words. Washington,

D. C.: The Carnegie Institute of Washington.

Faulconer, James, E. / Yapısızlaştırma ya da Yapısökümü, ya da Yapıbozumu

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

James E. Faulconer

Yapısızlaştırma, ya da Yapısökümü, ya da Yapıbozumu

ENGLISH TEXT: Deconstruction

Çeviri: Aziz Yardımlı (1999)

Yapısızlaştırma

James E. Faulconer

Kimi sözcükler kendilerinin en kötü düşmanlarıdır. Yapısızlaştırma/Deconstruction onlardan biridir. Varoluşçuluk, özel, liberal, tutucu ve postmodern gibi, anlamı sık sık kullanılamayacak denli bulanıktır. Çağdaş Fransız felsefecisi Jacques Derrida tarafından yaratılan yapısızlaştırma sözcüğü yaşamına altmışların sonlarında başladı, ama ancak aşağı yukarı son on yıldır Amerikan sözlüğüne girmiştir. Bununla birlikte, o süre içinde yazınsal eleştirmenler tarafından kendi ilgili kullanımları için benimsenen uygulayımsal felsefi bir sözcük olmaktan çıkarak, bitkibilimcilerden dinadamlarına dek herkes tarafından rasgele gözlemlerde ortaya çıkıveren bir süzcük olmaya geçmiştir. Kökensel anlamı ne olursa olsun, şimdiki yaygın kullanımında yapısızlaştırma "yıkma/ tear down" ya da "yoketme/destroy" anlamına gelmeye başlamıştır (özellikle nesne özdeksel-olmayan birşey ise).

Sözcüğün bu kullanımları hayırlı olmanın tam tersini göstermiştir. Yaşlı profesörleri olduğu gibi Derrida'yı da (ki yaşlı profesörler tarafından sık sık "düşman" olarak düşünülür) rahatsız edecek bir yolda, yazın alanında birçokları sözcüğü, olumlu olarak ve olumsuz olarak, "hiçbir anlamları olmadığını göstermek için metinler ile oynama" gibi bir anlama gelmek üzere kullanmışlardır. Anglo-Amerikan akademide ve daha önemsiz bir düzeye dek ayrıca Kıta Avrupasında, sonuç yapısızlaştırma üzerine olumlu olarak konuşanların sık sık bunu yalına kaçan yollarda yapmaları ve onu eleştirenlerin ise bu yalınlaştırmacıları yapısızlaştırmanın temsilcisi olarak almaları olmuştur. Bir yan samandan insanlar yaratırken, öteki yan onları yakmaktadır, ama her iki yan da edimsel olarak yapısızlaştırmayı tartışma noktasına gelmez. Ne de sözcüğün yoketme için bir anlamdaş olarak gündelik kullanımı onun kötü bir ünden kaçınabilmesini sağlamıştır. Bugün, en iyisinden, birşeyi yapısızlaştırmak onu parçalamaktır. En kötüsünden, saygısız ve nihilistik olmaktır.

Yapısızlaştırma sözcüğü üzerine bu saldırılar karşısında, eminim ki onu anlamsızlık ya da yoketme ile anlamdaşlık yazgısından kurtarabilmek için artık çok geç kalınmıştır. Öte yandan, sözcüğün yaşamına nasıl başladığı ve yapısızlaştırma denilen felsefenin ne hakkında olduğu konusunda birşeyler söylemek için çok geç olmayabilir. Bu sözcüğü kurtarmayabilir, ama bu bizi şaşırtmamalıdır. Şeytan genellikle tüm iyi sözcükleri alır. Bu bizi şaşırtmayabilir, ama belki de sözcük ve Derrida'nın başlangıçta onun nasıl işlemesini amaçladığı konusunda birşeyler bilmek onun felsefi bir terim olarak ne demek olduğunu ve yapısızlaştırma denilen devimin nasıl birşey olduğunu anlamamıza yardım edebilir.

Derrida yapısızlaştırma sözcüğünü Martin Heidegger'in çalışmasından alır. 1927 yazında, Martin Heidegger şimdi Fenonmenolojinin Temel Problemleri/Basic Problems of Phenomenology başlığı altında yayımlanan dersler verdi. Derslerin konusu verildiğinde, Heidegger onlara yerinde bir biçimde felsefenin, özellikle fenomenoloji denilen felsefi devimin doğasının bir tartışması ile başlar. Öğretmeni Edmund Husserl'den yaratıcı bir biçimde ödünç alarak, Heidegger fenomenolojinin bir felsefe yapma yöntemi için ad olduğunu söyler; yöntemin üç adım içerdiğini—indirgeme/reduction, yapılaştırma/construction, yoketme/destruction—söyler ve bu üçünün birbirleri için karşılıklı olarak ilgili olduğunu açıklar. Yapılaştırma zorunlu olarak yoketmeyi imler, der, ve sonra yoketmeyi yapısızlaştırma, Abbau, ile özdeşleştirir (20-23). Heidegger felsefi yoketme ile ne demek istediğini sıradan bir Almanca sözcük kullanarak açıklar ki, sözel olarak "yıkma/unbuild" olarak çevirebiliriz.

Yapısızlaştırma sözcüğünün yoketme sözcüğü ile sözlük ve tarih bağlamları içindeki bağıntısı açıktır, ama Heidegger Abbau ile tam olarak bizim yoketme ya da sökme/disassembly ile demek istediğimizi demek istemez. Abbau sözcüğünü onun yönteminde yoketme sözcüğünün genellikle onunla demek istediğimizi anlatmadığını göstermek için kullanır.Abbau—yapısızlaştırma—ile demek istediğini kendisinin yalnızca "şeyleri ayırma/taking things apart" demek istemediğini daha öte durulaştırmak için açıklar. Heidegger'in anladığı biçimiyle, yapısızlaştırma felsefi bir soruna yanıttı: "Tüm felsefi tartışma, giderek herşeye baştan başlama yönündeki en köktenci girişim bile, geleneksel kavramlar tarafından ve böylece geleneksel çevrenler ve geleneksel yaklaşım açıları tarafından kaplanır (Basic Problems 22). Ama ne yazık ki bu kavramların, çevrenlerin ve yaklaşımların açıklama savında oldukları şeyleri ele almak için en iyileri olduğunu varsayamayız. "Orada" bir dünya vardır.1 Sorunumuz o dünyaya biricik ussal giriş yolumuzun dilbilimsel olmasıdır ki, dünyayı anlayışımızın her zaman dilimizden türevsel olduğunu imliyor görünür. Ama o kavramları ve sözcükleri aynı sorunlarla karşı karşıya kalmış başkalarından kalıt almışızdır. O zaman dünya üzerine üretken olarak nasıl düşünebiliriz? Anlamayı yalnızca tikel bir dil ve tarihe göreli birşeye indirgemekten nasıl kaçınabiliriz

On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllardaki her iki felsefeciden biri gibi, Heidegger dilimize, zamanımıza, koşullarımıza ya da çıkarlarımıza bakılmaksızın düşünceleri eleştirmek için kullandığımız us denilen özerk bir alet olduğuna inanmıyordu. Bu durumda, daha şimdiden verili kavramlardan, terimlerden ya da yaklaşımlardan özgür böyle bir ussal sıfır noktasından başlama yeteneğinden yoksun göründüğümüze göre, öyle görünür ki geçmişi ve yanlışlarını yinelemek zorundayızdır. Eğer felsefe (ya da başka herhangi birşey) yapmak için başkalarından kalıt aldığımız kavramları kullanmak zorundaysak, yeni herhangi birşeye nasıl ulaşabiliriz? Entellektüel atalarımızın yapmış olabilecekleri her tür felsefi yanlışlığın ötesine nasıl geçebiliriz? Tarihselciliğe ve kültürel göreciliğe mahkum olmuş değil miyiz?

İronik olarak, Heidegger'in çalışmasının ve onunkinden türeyen çalışmanın güncel tartışmasının büyük bir bölümü dikkate alındığında, yanıt "Hayır"dır. Bu kavramları, çevrenleri ve yaklaşımları onları üreten şeyi keşfetmek için kendilerine karşı kullanabiliriz. Örneğin, Aristoteles'in biçim ve özdek tartışmasını yetersizliklerini göstermek için bu terimlerin kendilerini kullanarak düşünebiliriz. Herşey bir yana, özdek nedir? Verdiğim herhangi bir yanıt özdeğin terimlerinde olmaktan çok bir başka biçimin terimlerindedir. Sorular: "O masa neden yapılmıştır; özdeği nedir?" Yanıt: "Tahta." Ama tahta sözcüğü bize bir biçim verir, bir özdek değil. "Tahta neden yapılmıştır?" diye sorabilirim ve usauygun bir yanıt verebilirim, gerçi gene de biçim terimlerinde olsa da. Özdek ve biçim terimlerini kendilerine karşı kullanırken, başlangıçta eksiksiz olarak anlamlı bir soru gibi

görünen şey belkili olur. Ayrımı sorunlaştırarak, en azından Aristoteles'in karşılık vermekte olduğu sorunun bir görünüşünü elde etmeye başlarız. Belki de onunla aynı yolda merak etmeye başlarız. Eğer merak edersek, belki de yalnızca Aristoteles'in felsefesinin akademik yorumlarını yinelemek yerine Aristoteles'in sorusu açısından felsefe yapmaya başlarız.

Derrida bu örnek konusunda biçim ve özdek düşüncelerini yapısızlaştırabileceğimizi söyleyecektir. Ama onun yapısızlaştırma ile demek istediği şey Heidegger'in demek istediğinden ayrıdır. Özellikle, bir yöntem ya da bir yöntemin parçası olmak yerine, Derrida için yapısızlaştırma, o sözcüğün kök anlamında, bir tutumdur. Birinin birşey açısından aldığı bir konumdur.

Heidegger'in ve Derrida'nın yapısızlaştırma kavramları arasındaki ayrım üzerine düşünmek için, bir örnek alalım: Topluluk üzerine bir kitap yazıyor olayım. Bitirdiğim konusunda doyum buluncaya dek yineleyerek üzerinde çalışacağım. Ama bitirmek ne demektir? ''Söylemek istediğim herşeyi söylemek'' anlamına gelmez mi? Ve onun ne demesini isterim? Herşeyi. Daha tam olarak, bir topluluk olmanın ne demek olduğu konusunda herşeyi. Hiç kuşkusuz, gözardı edebileceğim ya da güvenle atlayabileceğim şu ya da bu önemsiz nokta olacaktır, ama geriye ele aldığım konu hakkında söylenmesi gereken önemli birşey kaldığı sürece ya da önemli noktaların bağıntıları açığa çıkarılmadığı sürece, bitirmiş olmam. Öyleyse, bitirdiğim zaman, ele aldığım konu üzerine önemli herşeyi söyleme savındaki birşeyi üretmişimdir; ele aldığım konu üzerine kitabı yazmış olmam onun bir kitap olarak varoluşunda örtüktür, üstelik bunun tersine dipnotlar ve özürler ve feragatlar katsam bile.

Bununla birlikte, kitabı bitirdiğim ve (umarım) bir yayıncı bulduğum zaman, yapacağım ilk şey nedir? Bir sunuş yazacağım. Ama sunuşlar tuhaf şeylerdir. Eğer kitabın söylediğini söyleyebilirlerse, o zaman kitabın gereği nedir? Eğer söyleyemezlerse, o zaman sunuşun gereği nedir? Kimi zaman iştah uyandırıcıdırlar, insanlara kitabı okutmak (ya da hiç olmazsa satın aldırmak) için tasarlanmış şeylerdir. Ama çoğu kez bir sunuş kitabın kısa bir yorumudur, bir genel bakıştır. Sorunu bağlamına yerleştirir, okuyuculara sorunun ya da çözümün ne denli önemli olduğunu gösterir, uslamlamayı daha kolay anlaşılır bir biçimde verir. Sunuşlar kitaba onu geliştirmek için, işini tamamlamak için eklenirler.

Böylece, gerçi kitap örtük olarak gerekli herşeyi söylediğini ileri sürse de, bir ek olarak, sunuş ''bir şey daha'' ya da ''kısaca aynı şeyi'' söyler, kitabın tamlık ve kendine-yeterlik savını yapısızlaştırır. Kitabı yapısızlaştırmada, önsöz bize kitabın ilgisizliğini göstermez. Kitabın anlamsız olduğunu göstermez. Bize kitabın yalnızca herhangi bir yorumunun yeterli olacağını göstermez. Bize kitabın sağlayabileceğinden daha çoğunu ileri sürdüğünü, tam olma savına karşın birşeyi dışarda bıraktığını gösterir. Bunu Derrida'nın kullandığı biçimiyle yapısızlaştırma sözcüğünün genel anlamı olarak alıyorum: dışarda bırakılanı ya da gözden kaçırılanı gösterme. Aslında, daha iyisi: birşeyin dışarda bırakıldığını ya da gözden kaçırıldığını, atlamanın her metne yapısal olduğunu gösterme, ve bunu zorunlu olarak neyin atlandığını belirlemeyi başaramadan yapma.

Bununla birlikte, atlanan birşeyi bir yapısızlaştırma aracılığıyla görür görmez, geri dönmemizin, eksik parçayı yerine koymamızın ve böylece sonunda işi bitirmemizin olanaklı olmayacağını görmemiz gerekir. Atlama yazıya ve açıklamaya yapısaldır çünkü varoluş ve deneyime yapısaldır. Atlama kaçınılmazdır. Nedenini anlamak güç değildir. Herşey bir yana, hiç kimse herhangi birşey hakkında herşeyi söyleyemez; şeyler hiçbir zaman öyle yalın değildir, yalın şeyler değil, özellikle ilk şeyler değil.

Herşeyi söylemek için bu yeteneksizlik dilin bir başarısızlığı, üstesinden gelinecek birşey değildir.

Ne de yeni-çağın aptallığına ya da eski-çağın büyüsüne özgü bir noktadır (gerçi ikincinin bir kökeni olabilse de). Şeylerin özelliklerinden biridir.2 Eğer bir nesneyi birinin önünde yukarı kaldırıp ona ne gördüğünü sorarsam, şeyin özelliklerinin bir listesini verebilir. Eğer üzerinde çalışırsa, listeyi çok uzun yapabilir. Listeye şeyler eklemek giderek daha da güçleşebilir, ama gerçekte nesne hakkında doğru olarak söyleyebileceklerinin sonu gelmez. Örneğin, her zaman onu evrendeki bir başka şey ile ya da giderek yapmakta olduğu liste ile ilişkilendirebilir. Gerçi bu işi böyle bir yolda durmadan sürdürmek için seyrek olarak herhangi bir nedenimiz olsa da, ilkede sıradan bir nesne üzerine verilebilecek betimlemenin uzunluğunun hiçbir sonu yoktur. Bir sonuç olarak, ister özdeksel olsun isterse başka türlü, bir nesne üzerine herşeyi söylemek olanaksızdır.

Daha önemlisi, nesnenin kendisi henüz söylenecek daha öte şeylerin olduğunu gösterir. Her nesne kendisini bir olanaklar kümesi olarak gösterir, yalnızca belirli bir şey olarak değil. Tikel bir nesneyi görmek onu olanakların terimlerinde görmektir. Örneğin nesneyi bir başka perspektiften görme olanağını görmektir—o perspektifin ne olabileceğini ya da o başka perspektiften ne görebileceğimi bilmeksizin. Bir karatahta silgisinin bir yanını görmek bir başka yanının olduğunu bilmektir. Daha çok görecek ve dolayısıyla söyleyecek şeyin olması yalnızca bu yanı görürken gördüğümün bir imlemi değildir; öteki yan zorunlu olarak bu yanı görmektençıkarsadığım birşey değildir. Dolaysızca gördüğümden daha çoğunun olması olgusu genel olarak bir nesneyi görmenin özünde yatar, çünkü düzlemleri ve yüzeyleri görüp sonra onların nesneler olduklarını çıkarsamam söz konusu değildir. Nesneleri başından görürüm, ve, nesneler olarak, nesnelerin göze çarpmayan yanları vardır, öteki yanlar gibi yanlar ve yalnızca belirli olarak araştırma üzerine keşfedeceğim şeyler. Gördüğümde her zaman adlandırabileceğimden daha çoğu vardır. Kant algının fazlalık karakteri konusundaki bu olguyu genel olarak deneyim edinme olanağı için koşullardan biri olarak adlandırabiliyordu. Bir nesneyi algılamak dolaysızca her zaman söylenecek daha çoğu olduğunu bilmek demektir. Tüm deneyim daha çoğunun, olanağın deneyimidir.

Çoğu kez şeyleri betimlemeye ilişkin bu olgular bütünüyle ilgisizdir. Kılgısal amaçlar için yalnızca söylenmesi gerekeni söylerim, herşeyi değil. (Bunun ilginç olan, ama, sözcüğün sağın anlamıyla konuşursak, postmodernist olmayan bir tartışması için, bkz. Jerry Fodor'un The Elm and the Expert başlıklı çalışması.) Bir amaç ve bir okuyucu için bir kitap yazarım. Başka türlü yapmak olanaksız olmasa da, güçtür. Eğer başka türlü yapmak olanaklı olsaydı bile, sık sık iyi bir düşünce değildir. Topluluk hakkında düşünme yolumuzu etkilemeyi istediğim kabul edildiğinde, amacım ve okuyucum için yazmamda hiçbir yanlışlık yoktur. Bunu yapmam gerekir.

Kitabımı tikel bir amaç ve tikel bir okuyucu için yazdıktan sonra, başka biri onun o amacı ve okuyucuyu dikkate alarak doğrudan bir yorumunu verebilir. Eğer işimi iyi yapmışsam, o amaç için okuyuculara söylemiş olduklarım konusunda genel bir anlaşma olacaktır. Bununla birlikte, bir kez kitabı yayımladıktan sonra, o bundan böyle yalnızca benim değildir. Başka okuyucu kitleleri tarafından üstlenilip başka amaçlar için kullanılabilir. Ya da biri amacım ve okuyucum için yazmış olmamın etkileri konusunda soru sorabilir: böyle yapmak birini dışarda bırakır mı? belki de dışarıda bırakılmaması gereken birini? Amaçlarıma ve okuyucuma seslenmekle, kitap seslenebilecek olduğum ya da seslenmemin gerekmiş olduğu bir konuya seslenmeyi mi başaramaz? Metin belki de hiçbir zaman yapmasını niyet etmediğim birşeye mi niyet eder? Yazdıklarımın göremediğim ama gene de irdelenmesi gereken politik ya da törel imlemleri mi vardır? Girişimin yapısının kendisi yoluyla birşey ya da biri mi dışlanır—girişim ister kitabımı yazma girişimi olsun isterse felsefe girişimi?

Bu tür sorulara seslenmenin bir yolu kitabım hakkında bir kitap ya da makale yazmak, onu yapması

gerekeni yapmadığı için eleştirmek olacaktır. Hıristiyan, Marxist, feminist ve ahlaksal eleştiri sık sık bu biçimi alır. Bir başka yol topluluk üzerine benim kitabımın yaptığı yanlışlıkları belirtik ya da örtük olarak düzelten bir başka kitap yazmak olacaktır. Benim kitabım, gerçekte, böyle bir kitap olacak. Onu belli önceki kitapları ve düşünceleri, yanlışlık yapmış olduklarını düşündüğüm kitapları ve düşünceleri göz önüne alarak yazarım. Ama bunlar kitabıma karşılık vermenin biricik yolları değildir. Bir başkası yapısızlaştırmadır (ve yapısızlaştırma Hıristiyan, Marxist, feminist, ahlaksal vb. olsun başka eleştiri türlerinden herhangi birinin amaçlarına hizmet edebilir.

Yapısızlaştırmayı bir çalışmaya ilişkin sorulara seslenmenin başka yollarından ayıran şey çalışmayı neyin yapılması gerektiği konusundaki dışsal bir ölçünle (örneğin ahlaksal ölçünler, bilimsel ölçünler, ya da politik ideoloji) karşılaştırmaktan çok, kitabın kendisinin neyi gözden kaçırdığını gösteren yolları aramasıdır. Yapısızlaştırma içkin eleştiri denilen şeyin bir biçimidir. Örneğin Derrida Heidegger'in Varlık ve Zaman'ındaki bir dipnot üzerine yazar ve—dipnotun dikkatli bir okunmasının göstereceğini ileri sürerek—kitabın savlarının belkili olduklarını göstermeyi amaçlar.3Gerçekte, Derrida Heidegger'in çalışmasının bindiği dalı kestiğini ileri sürer.

Bununla birlikte, Derrida'nın yapısızlaştırması ideolojik ya da ahlaksal eleştiriden ayrıdır. Derrida Heidegger'in çalışmasını Heidegger'in kitabı daha iyi yazmış olması gerektiğini göstermek için yapısızlaştırmaz. İyi bir kitap eleştirmeninin tersine, Derrida Heidegger'in çalışmasını onun için onarmakta değildir, ve bu düzeltmelerle, en azından ilkede, daha iyi bir çalışma elde edeceğimizi varsaymaz. Yapısızlaştırıcı eleştirinin amacı kitabı en sonunda tam yapmak için bir yol önermek değil, ama onun zorunlueksikliğini göstermektir. Yapısızlaştırma bir çalışmanın birşeye yeterli olarak seslenmiş olması gerektiğini değil, seslenmediğini göstermek için kullanılır.

Yapısızlaştırma bir kez işi bitirilir bitirilmez herşeyin kapsanmış olacağını varsaymaz. Bu olanaksız olacaktır. Giderek işinin daha önce kapsanmış olandan daha çoğunun kapsanmasında sonuçlanacağını bile varsaymaz; işinin şeyleri daha iyi yapacağını varsaymaz. Geriye kalan şey bunu her durumda görmektir. Özet olarak, yapısızlaştırma, yalnızca ilkede bile olsa, yapısızlaştırma işine bir son olduğunu varsaymaz. Yapısızlaştırmanın özsel yanı nerede birşeyin atlandığını göstermektir—yazarın körlüğünden ötürü değil, eleştirmenin daha usta ya da daha iyi olmasından değil, ama şeyler öyle oldukları için. Her zaman bilmediğim şeyler vardır, gerçi çok olgusal bir yolda onları bilmemem olgusu bildiğimin parçası olsa da. Derrida bu "bilgi-olmayan/ nonknowledge" tarafından büyülenir ve çalışması onun çevresinde döner:

> *bilgi-olmayanı kendi için sevmem söz konusu değildir, tersine belli Müslümanlar gibi "alimin mürekkebi şehitlerin kanından daha kutsaldır" diye düşünmeye bile hazırım, ama tam olarak bilgiden başka birşey yoluyla kutsaldır, et cum amant beatam uitam, quod non est aliud quam de ueritate guadium, utique amant etiam ueritatem nec amarent, nisi esset aliqua notitia eius in memoria eorum.4*

Yazdığımız bütünüyle kutsal olabilir, ama onu kutsal yapan şey kendisinden başka birşey, metnin dışındaki birşey, metnin bizi onu anımsamaya çağırdığı birşeydir ki, gene de aynı zamanda örtük olarak sonsallık ve tamamlanmışlık ileri sürerek onu dışlar. Metinlerimiz göstermeye çalışmalarına karşın yakalayamadıklarından başka birşey hakkında, kendisinin ya da yazarının niyetlerine karşın her zaman sonunda metin tarafından atlanan hakkında konuşmaya çabalar5. Sorun, kendisine karşın, metnin hiçbirşeyi kendisinin dışında bırakmadığını, bizi onu anımsamaya çağırdığı şeyi yeniden yakaladığını ileri sürmesidir; metnin unutulmuşluktan çıkarılıp anımsanması gerekeni dolaysızlığa taşıdığını, belleği bundan böyle gereksizleştirdiğini ileri sürmesidir.

Derrida metin ve metnin sözünü etmeyi amaçladığı ama edemediği şey arasındaki bu ilişki ile

ilgilendiği için, kimileri onun çalışmasını olumsuz tanrıbilime benzetmişlerdir6. Kimi ön duraksamalara karşın, Derrida'nın kendisi karşılaştırmayı yapmıştır.7 Olumsuz tanrıbilimde iki kıpı vardır. Biri Tanrısalın doğru adlarını ve betimlemelerini keşfetmek ve olanaklı olduğu ölçüde doğru olarak söylemektir. Paradoksal olarak, ikincisi bu adların yetersiz olduğunu göstermektir. Örneğin, kişi "Tanrı türelidir" demelidir; başka türlü konuşmak kafirliktir. Gene de, bu saptanır saptanmaz, tümcenin yetersiz olduğu da doğrudur; tam ve son gerçekliği söylemiş olma savının bakış açısından, doğru değildir. Çünkü türenin ne olduğunu ancak kendi türemizi bir gönderme noktası olarak kullanma yoluyla bilebiliriz. Tanrının türesi bizimkini aşar, ve öyle bir düzeyde aşar ki onun için aynı adı kullanmak yetersizdir. Böylece ayrıca "Tanrı türesizdir" de denmelidir, ama Tanrının türesinin yalın bir yadsınması gibi görünen şeyi nasıl okudukları okuyucuların sorumluluğuna düşer.

Olumsuz tanrıbilimci Tanrı hakkında konuşmanın saltık zorunluğunu kabul eder. Tanrıbilim zorunludur. Bununla birlikte, tanrıbilimimizin bize şimdi Tanrı hakkında düşünmeyi bitirmiş olduğumuz izlenimini verebileceğinden endişelenir; en azından örtük olarak, bilgimizin sonsuz olanı kucakladığına inanabiliriz. Böylece olumsuz tanrıbilimci tanrıbilimimizin başarısızlığını göstererek bize Tanrının sonsuzluğunu anımsatır. Önemli olan nokta hiçbir Tanrının olmadığı ya da Tanrının, doğrudan bir anlamda, türeli olmadığı değil, ama Tanrıdan söz etmeyi, onu övmeyi, türesine hayranlık duymayı sürdürmemiz gerektiğidir. Tanrıbilimin ilk, olumlu, övücü kıpısının sürdürülmesini olanaklı kıldığı için, ikinci tanrıbilim kıpısı, olumsuz tanrıbilim, salt bir yadsıma kıpısı değil, ama tıpkı birincisi denli bir övgü kıpısıdır.

Yapısızlaştırmanın ve olumsuz tanrıbilimin ortak sayıltısı dilin herşeyi söylemeyi, herşeyi anımsamayı zorunlu olarak "başaramayışı," ama gene de birşey söylemesidir, üstelik anımsamayı başaramadıkları üzerine bile birşey söylemesidir. Metnin dışladığı şey unutma işini yapan metnin kendisi içersindeki çeşitli izlerde kendini gösterir. Derrida bu söyleme ve söylememe, içerme ve dışlama, bulunuş ve bulunmayış, konuşma ve suskunluk, bellek ve unutma "mantığı" ile ilgilenir.

Sık sık konuşulmayan şey bir anlam sorunudur. Bununla birlikte, sık sık salt bir anlam sorunu değildir. Yapısızlaştırma metnin kimi atladığını, gözden kaçırdığını ya da unuttuğunu gösterme sorunu olabilir. Kendilerini unutabileceğimiz çeşitli başkaları vardır. Kimi zaman Tanrıyı, birçok beklentiye aykırı olarak bir tanrıtanırcı olmamasına karşın Derrida'nın ilgilenmeyi sürdürdüğü birini anımsamayı başaramayız:

> *Burada Tanrıya, bir tanık olarak aldığım biricik şeye sesleniyorum, ve bunu henüz bu yüce sözcüklerin ne demek olduklarını, bu dilbilgisini, ve '—ya' ve 'tanık've 'tanrı've 'almak' sözcüklerini bilmeksizin yapıyorum; ve Tanrıyı alıyorum, yalnızca tüm yaşamım boyunca hiçbir zaman vazgeçmediğim gibi dua etmekle, ona dua etmekle kalmıyorum, ama onu burada alıyorum ve onu tanığım olarak alıyorum, kendime onun bana verdiği şeyi, e.d. zamanı veriyorum, ve zamanı almak Tanrıyı bir tanık olarak almaktır (Jacques Derrida 56-8)*

Son yıllarda, en azından biraz da çalışmasının birçok yanlış anlaşılmalarından ötürü (ki bu yanlış anlamalar için kendisi belli bir sorumluluğu kabul eder), Derrida törel bir odak olarak bu bulunmayış ve atlama konusunda açık konuşmuştur.8 Olumsuz tanrıbilim gibi, çalışması nihilistik ya da yalnızca oyunsu değildir. Yalnızca yeni bir yazın eleştirisi türünde bir alıştırma değildir. En sonunda, töreldir. Yapısızlaştırmanın özü metnin bizi anımsamaya çağırdığı ama sonra doğasının kendisinden ötürü unuttuğu şeyi anımsamamıza yardım etmektir. Yapısızlaştırma bizi anımsama, hayranlık duyma ve övme edimine çağırır, ve onda ise unutmuş olduğumuzun betimlemelerine

olmaktan çok unutmuş olduğumuzla bir ilişkiye çağırır. Düşünceler ve sözcükler ve anlamlar önemli atlamalar olsalar da, sık sık atlanan, dışlanan, unutulan insanların oldukları denli, ya da Tanrının olduğu denli önemli olmaya yaklaşamazlar bile. Böylece yapısızlaştırmanın özü metinlerin ve kılgıların görünürdeki pürüzsüz akışını bozmak ve böylece o metinleri ve kılgıları olanaklı kılana göz atmak için bize bir şans kazandırmaktır, üstelik ona ancak arkasında bıraktığı izde bir göz atabilsek bile. Derrida'nın Jacques Derrida'da söylediği gibi: "Yazı ve iz hakkında söylediklerimiz gösterir ki, bir başkalığın yazısı olmaksızın hiçbir kendilik olanaklı değildir, yalnızca dışyüz olamayan ama kendini içyüzde anlatması gereken bir dışyüz ile ilişki olmaksızın hiçbir içyüz olanaklı değildir" (57-48). Ve, onda anarşinin ya da yalın göreciliğin bir avukatını görenlere aykırı olarak: "Kişinin kendine verdiği yasa yasadan önce kabul edilen yasa ile indirgenemez bir ilişki sürdürür" (48).

Yapısızlaştırma bize gösterdiği hakkında, bizi anımsamaya çağırdığı hakkında saf değildir. Olumsuz tanrıbilime benzetme güçlüdür: tıpkı Derrida'nın yapısızlaştırmasının Heidegger'in metnini onarmayacak olması gibi, yapısızlaştırmanın, bize törel atlamalarımızı göstererek, hiç birini dışlamamayı olanaklı kılacağına inanmaz. Önemli olan nokta dışlamanın ya da unutmanın sonu değil, ama onlar hakkındaki düşüncemizdir. Bizim için önemli olan nokta o atlamalar ve dışlamalarla yüz yüze gelmek, ve onlarla yüz yüze gelerek, neyin üzerinde olduğumuzu yeniden düşünmektir. Ama Derrida herhangi bir yeniden düşünmenin dışlamaya bir son getireceğine inanacak denli saf değildir. O Hegel ya da Marx değildir. Dil hiçbir zaman hedeflediğini tam olarak yakalayamaz çünkü tam olarak yakalanamayan şeyler vardır—sözcükler, nesneler, kişiler, insan ilişkileri, Tanrı; ve bunun nedeni birşeyin tam olarak yakalanabileceğini düşünmenin onu duruk olarak, olanaktan yoksun olarak, sözcüğün en sağın anlamında ölü olarak düşünmek olmasıdır.

Tümceler, sözcükler, ve metinler zorunlu olsalar da, hayranlık, övgü ve hürmet ile aynı zorunlukları yoktur. O hürmete bir saygı olarak, metinlerimiz bize Derrida'nın tanrıbiliminin ilk kıpısını sağlarlar, doğrulamayı; yapısızlaştırma bize ikincisini, bizi geriye hayret ve övgüye çağıran yadsımayı. Yapısızlaştırma eleştirel felsefedir, ve burada eleştirel sözcüğünü felsefi anlamında kullanıyoruz: irdelediğimiz metnin ya da kılgının sınırlarının etkilerini görebilmemiz için bu sınırları gösterir. Kimi zaman anlamlar etkilenir. Kimi zaman herhangi biri ya da herhangi bir insanlar kümesi. Kimi zaman Tanrı ile ilişkilerimiz.

Yapısızlaştırmanın bir sonucu olarak, amaçlarımızı yeniden düşünebiliriz, ve, usauygun bir sonuç olarak, status quo gibi birşeyi sürdürebiliriz. (Olumsuz tanrıbilim ile koşutluk Tanrı hakkında aynı şeyleri söylemeyi sürdürebilmemizdir.) Bunun yerine, "yeni" birşeyden yana seçimde bulunabiliriz (yeni tanrıbilimler yaratabiliriz), ama yaparsak önceden bilmeliyiz ki sonuçta yeni insanlar, ya da düşünceler ya da ... kümelerini atlayacak ya da dışlayacağız. Olumsuz tanrıbilimci gibi, Derrida zorunlu olarak felsefi, yazınsal ya da törel sorunlara yeni bir dizge ya da yaklaşım uğruna uslamlamada bulunmaz. Ne de herhangi birine karşı uslamlamada bulunur. Tersine, atlamalarımızı ve dışlamalarımızı ve "başarısızlıklarımızı" "görmemizi," ve böylece onları iyice düşünebilmemizi ve karar verebilmemizi, ve böylece onlara karşılık olarak törel olarak davranabilmemizi ister. Derrida'nın çalışması başkaları için bir övgü ve hürmet çalışmasıdır—özellikle, Emmanuel Lévinas gibi düşünürlerle birlikte, Derrida Tanrı gibi başka kişilerin her zaman kavrayışımdan kaçtığına inandığı için. Öteki kişi salt ussal herhangi bir dizgede hiçbir zaman bulunmaz, ve bunun başlıca nedeni herhangi bir bedensel, özdeksel varlığın tam ussallaşmadan kaçmasıdır.

Öyleyse, yapısızlaştırma metinleri ele alsa da, Derrida için yapısızlaştırma metinleri eleştirmek için bir yöntem değildir—bunlar ister yazılı, ister toplumsal isterse başka türlü olsunlar. Yapısızlaştırma

bir törel tutumdur, bir tutumdur ki onun aracılığıyla kişi metinlerin ve çözümlemelerin savlarına kuramsal ve törel kendini küçük görme dozları aşılar. O anımsamayı sürdürme, övmeyi sürdürme tutumudur.9 Aristoteles'in terimlerinde, yapısızlaştırma bir sürekli hayret tutumudur. Sokrates'in terimlerinde, o bilgisizlik kıpısıdır, ortaçağlıların "öğrenilmiş bilgisizlik" dedikleri şeydir. Yapısızlaştırma felsefenin sürdürülmesindeki bir kıpıdır.

Derrida'nın biçemi kimi okurları püskürtür. Memoires for Paul De Man gibi yerlerde söylediklerinin bir bölümü Derrida'nın yazınsal eleştirideki etkisinden ötürü kendi yazış yolu üzerinde bir kez daha düşünmeye başladığını imler. Ama oyuncu biçemi yalnızca bir yazınsal sapıklığın sonucu değildir. Bir metnin yapısızlaştırmacı bir okunuşunun öncülleri ve hedefleri verildiğinde, açıkça eleştirel bir denemenin konumunu sorgulayabiliriz. Böyle bir deneme, belki de bir kitap eleştirisi, "bu apaçık metin size açıkça gösterebileceğim birşeyi atlar" der. Böylece, bu apaçık karşılık atlamanın zorunluğunu tanımaz. Söz konusu metnin bir yapısızlaştırması olmaktan çok onun bir suçlaması olarak durur. Böyle suçlamalar zaman zaman zorunludur. Eninde sonunda insanlar yanlışlıklar yaparlar. Ve suçlar ve günahlar işlerler. Suçlama her ikisine de uygun bir karşılık olabilir, ama olumsuz tanrıbilimin zorunlu ilk kıpısına benzetilebilir oldukları için, suçlamalar yapısızlaştırmalar değildirler. Özellikle erken çalışmasında, Derrida yokladığı metinlerin sorunlarına kuramına uygun bir yolda karşılık vermeyi amaçlayarak, ve aynı zamanda okuyucusunu germeyi amaçlayarak, karşılık-verme diluzluğu ve suçlama olmaksızın karşılık-verme düşüncesi ile oynar.
Uzun bir tümceden onun betimlediği şeyi temsil eden bir parçada, Derrida kendi yazış yolu konusunda şunları söyler:

> *Proust'nun "İçinde kuramlar olan bir çalışma üzerine bir eder etiketi takılmış bir nesne gibidir" diyen bir tümcesine karşı bir öfke ya da ironi kıpısından sonra çok geç yatağa gittiğimi anımsıyorum, ve bu Franko-İngiliz edebinden daha kaba saba birşey bilmiyorum. Ederi göstererek yazdığımı kabul ederim, ve sergiliyorum, ama ederin ilk gelen tarafından okunabilir olması için değil, çünkü seçkinlik olmaksızın, öyleyse kaba sabalık olmaksızın bir aristokrasiden yanayım, [çünkü] en yüksek edere zorlayan bir demokrasi için sergilenen ederi okumak için ederi ödemeniz gerekir (Jacques Derrida 62-3).*

Derrida'nın çalışmasını okuyanların birçoğu bunu ederi ödemeden yaparlar. Avrupa geleneklerinden derinlemesine ve geniş olarak okumayı istemezler. Başka dilleri öğrenmeyi istemezler. Kendi yapısızlaştırma işlerine özenli araştırmacılık zemini ile başlamayı istemezler. Tembeldirler. İlk kıpıyı atlamayı ve yalnızca ikinciyi ele almayı isterler (ki olanaksızdır). Başkaları Derrida'nın çalışması üzerine bir başkasının yorumuna (örneğin bunun gibi) dayandıkları için tembeldirler ya da Aydınlanmanın tamamlanmış, ussal açıklama idealine bağlı kalırlar ve bunu o bağlılığın sorunları ile yüz yüze gelmeksizin yaparlar. Her iki durumda da, böyle insanlar o çalışmanın eder etiketini (kuramını) okumayı başaramazlar.

Bununla birlikte, Derrida'nın biçemi yalnızca kendi kuramının anlayışına göre yapısızlaştırıcı çalışma yazmanın bir sonucu değildir. Ayrıca şeylerin kendilerinin ve öyleyse metinlerin aşırı ıralarının bir sonucudur. Varlığın aşırı ırası—olmak belirli niteliklerin değil de olanakların bir bağlantısı olmaktır—her zaman şeylerde, şeylerin deneyimlerinde ve betimlemelerde oyunun, kişinin dönen bir tekerlekte bulduğu türde bir oyunun olması demektir, gevşeklik ve değişebilirlik, sevinçten ya da aptallıktan daha çoğunu ver ve al (üstelik sonuncular olanaksız olmasalar da). Apaçık metin kendisinde belli bir oyun kapsamadan edemez. Hiçbir metin, giderek yapısızlaştırıcı bir metin bile bundan kaçınamaz. Dil böyledir; şeylerin kendileri böyledirler.Konuşma ve Fenomen'den sonra, Derrida'nın daha erken metinleri o oyunu oynamaya, bir metni ondaki oyunu

bir başka metinde sahneleme yoluyla yapısızlaştırmaya daha çok ayrılmışlardı. Derrida'nın erken metinleri açıktır ki oyuna adanmışlardı. Birçok okura daha az açık olan şey oyunun o denli de övgü olmasıydı. Aynı oyuncu, övgücü öğe tüm metinlerinde kalır, giderek onu daha az açıkça gösteren yakınlardaki kimi çalışmalarında bile.

Ne yazık ki, kişi Derrida'nın biçemini nasıl yorumlarsa yorumlasın, o biçemin sonucu kimilerinin çalışmasının yalnızca bir oyun sorunu olduğuna, yalnızca kişinin metinle dilediğini yapması olduğuna, ve dolayısıyla bir övgü ve hayret sorunundan başka birşey olmadığına inanmaları olmuştur. Buna inananlar arasında, kimileri bunu onun dehasının bir belirtisi olarak, başkaları ise ansal rahatsızlığının bir belirtisi olarak alırlar. İki yan da yanlıştır. İlk bakışta ne denli oyuncu görünürse görünsün, yapısızlaştırma salt bir oyunculuk sorunu olamaz. Salt oyunculuk bize bir metinde başka türlü görünmeyen şeyin izlerini göstermez. Gerçekte, salt oyunculuk bize anlamların, kişilerin ve Tanrının bulunmayışının izlerini olmaktan çok, metinlerimizin "başarısızlığından" çok, yalnızca boşluğu gösterir. Bizi anımsamaya çağırmaktan çok, salt oyunculuk anımsayacak hiçbirşeyin olmadığını imler. Salt oyunculuk olumsuz tanrıbilimden çok tanrıtanımazlık gibidir. Olumsuz tanrıbilim gibi ve salt oyunculuğun tersine, yapısızlaştırma o denli de her zaman ciddi bir amaç taşır ve metne ya da söz konusu soruna dikkatle yaklaşma sorunudur. Böylece, Derrida'nın biçemine şaşırtmalı olarak karşı çıkmak yeterli değildir. Saydamsız olabilir, ama niyetli olarak öyledir. Bununla birlikte, o saydamsızlık bir zenginlik ve doluluk sorunudur, göndermede bulunmaya çalıştığı şeyin varsıllığının ve doluluğunun bir yansımasıdır. (Hiç kuşkusuz dindar insanlar tüm dilin önerme düzleminde açık ve seçik olması gerektiği düşüncesine genellikle bağlı değildirler.) Eğer Derrida'ya karşı çıkılacaksa, biçeminin kuramına karşı çıkılmalıdır, ve bu kuram öncellerinde ve imlemlerinde varsıldır. Dışlama yeterli olmayacaktır.

Kimileri yapısızlaştırma hakkında söylediklerimden kuşku duyacaklardır. "Hiç böyle birşey duymadım," diyebilirler, ya da "Yapısızlaştırma konusunda öğrendiklerim bunlar değil." "Niteliklerimi" göstererek karşılık vermek kışkırtıcıdır. Bununla birlikte, böyle yapmak benim niteliklerimi başkalarınınki ile karşılaştırmayı istemek olacaktır, ve yapısızlaştırma hakkında bilgisiz şeyler söylemiş olanların kimileri gene de niteliklidirler—kimi bakımlardan benden daha iyi. Böyle bir gösteriyi kazanamam. Öyleyse bunun yerine Jacques Derrida'nın kendisi ile bir görüşmeden şu alıntıları irdeleyelim:10

> *Öğretmenlerimden çok şey öğrendim. ... Bu öğretim klasik normlara göre çok güç ve ağırdı ve çok şey istiyordu. O klasik normların kendilerinde eğitildim. Ve büyük bir olasılıkla beni okuyan ve normlarla oynadığımı ya da onları çiğnediğimi—ki hiç kuşkusuz bunu yapıyorum—düşünen insanlar genellikle benim bildiğimi bilmezler: tüm bunlar yalnızca yazıda çok klasik, sıkı ve zorlayıcı disiplin yoluyla olanaklı kılınmakla kalmaz, ama o disiplinle sürekli ilişki içindedir. ... belli bir düzlemde bu klasiksel öğretime bağlı olmam olgusu özseldir. ... Özgür davrandığım zaman, bu her zaman bildiğim ya da sıkı bir eğitim sonucunda öğrendiğim ölçünlerden uzaklığın ölçülmesiyle böyledir.*
>
> *Yapısızlaştırma savı, temayı, herşeyin konutlanabilirliğini sorgular. ... Modelleri ve modellerin tarihini incelememiz ve sonra onları yoketme uğruna devirmeye değil ama modelleri değiştirmeye ve yeni yazma yolları icadetmeye çalışmalıyız—biçimsel bir meydan okuma olarak değil, ama törel, politik nedenlerle.*
>
> *Yalnızca düzensizlik içine ortaya metinler atmayı onaylamayacağım. İlk olarak, akademik profesyonel söylemi yapısızlaştırma normları yoketmek ya da bu normları eksiksiz kaosa doğru itmek demek değildir. Ben düzensizlikten yana değilim.*
>
> *Ben gelenekle başladım. Eğer gelenekte eğitilmiş değilseniz, o zaman yapısızlaştırma hiçbirşey demektir.*

Bütünüyle hiçbirşey.

Sanırım eğer "yapısızlaştırma" denilen şey klasiksel yazarların, yasal/canonical metinlerin vb. gözardı edilmesine yol açıyorsa, bu duruma karşı kavga vermemiz gerekir. ... Yasadan/canon yanayım, ama orada durmayacağım. Öğrencilerin geleneğimizde büyük metinler olarak görülen şeyleri okumaları gerektiğini düşünüyorum. ... Öğrenciler diyelim ki bir yapısızlaştırmacı kılgı geliştirebilirler—ama ancak neyi "yapısızlaştırdıklarını" "bildikleri" düzeye dek: başka soruların olağanüstü bir örüntüsü.

Gelenekten yanayım. Geleneği sayan ve seven biriyim. Geleneğin anısı olmaksızın hiçbir yapısızlaştırma yoktur. Geleneğe, ama olanaklı olduğu ölçüde varsıl ve başka geleneklere açık olan vb. bir geleneğe gönderme olmaksızın üniversitenin ne olabileceğini tasarlayamam.

Sözel olarak mantık-özekçilik, genelinde alındığında, Yunan kültürüne özgü olandan başka hiçbirşey değildir. Yunan kültürünün başat kalıt olduğu her yerde mantık-özekçilik vardır. Bunun bir sonucu olarak onu bütünüyle arkada bırakmamız gerektiği sonucunu çıkarmayacağım.

Sanırım benim yaptıklarımı ya da "yapısızlaştırma" denilen şeyin yaptıklarını bir yandan ekini yoketmeye ya da öte yandan onu bir olumsuzluk türüne, bir tür ölüme indirgemeye çalışıyor olarak sunmaya çalışan insanlar yapısızlaştırmayı yanlış sunanlardır. Yapısızlaştırma özsel olarak olumludur. Belleğin yeniden doğrulanmasından yanadır, ama belleğin bu yeniden doğrulanması geleneğimiz hakkında, kurumlarımız hakkında, öğretim yolumuz vb. hakkında en serüvenci ve en riskli soruları sorar.

Derrida'nın düşüncesini açıklayan bir kitapta (Jacques Derrida), Derrida her sayfanın dibine yanıt olarak bir gözlemler dizisi ekler. Derrida'nın gözlemleri özyaşamöyküseldir, annesi ile ilişkisi üzerine gözlemlerdir ki, başkaları arasında, Augustine'in İtiraflar'ından pasajlara bir yanıt biçimini alırlar. Kişi uzun bir özyaşamöyküsü, itiraf, felsefe, sanat, din gibi şeylerin uzun bir tarihinden yararlanmaksızın bu belirtik yolda yazamaz ya da anımsayamaz. Bir tür açık saçıklık [obscenity] olmaksızın, kişi annesi ve onun ölümü üzerine yazamaz ve aynı zamanda metinlerin önemli olmadıklarında, sözcüklerin imlemediklerinde [that words do not signify] diretemez.

Derrida'nın çalışmasından verilen alıntılar ve örnekler ya yapısızlaştırmanın çok fazla yanlış anlaşıldığını ya da Derrida'nın hiçbir zaman kendisini iyi açıklamadığını düşündürür. Çalışmalarından birçoğunu okuduktan sonra, sanırım ilk almaşık daha iyi bir açıklamadır. Gerçekte, bir Derridacı olmasam da, sanırım böyle şeyler dikkate alındığında Derrida'nın çalışması karakterini değiştirir, oyuncu, kızdırıcı, ama anlamsız metinlerden oyuncu, kızdırıcı, çok şey isteyen ve zaman zaman derin metinlere geçer. Hıristiyan tarihte ve Hıristiyan felsefede uzun bir atalar listesi ile, Derrida yazıyı belleğe bir yardımcı olarak görür: Amacı her zaman herşeye karşın unutulanı, kavrayışımızdan çok fazla kolayca sıyrılıverini anımsamada bize yardımcı olmaktır—unuttuğumuz ister demek istediğimiz, ister kendileri ile birlikte yaşadıklarımız, isterse Tanrı olsun. Derrida bizi anımsamaya dürtmek için yazar. Anı metinleri olarak, Derrida'nın çalışması yazınsal eleştirinin ve felsefi ilgilerin kıyılarındaki metinler olma konumundan bizim kıyılarımız hakkında, onların dışındakiler hakkında, unutmuş ve belki de kendimizi tehlikeye atarak gözardı etmiş olduklarımız hakkında soran metinlere geçer.

Notlar

1Gerçi fenomenolojinin felsefeye katkısının bir parçası kendimizden "orada" olan dünyadan soyutlanma içinde "burada" olarak söz etmenin tehlikelerini ve buna almaşıkları göstermek olmuş olsa da, bulgulatıcı nedenlerle bu noktayı gözardı edeceğim. GERİ

2Heidegger bunun genel olarak ‘olmak’ denilen şeyin bir sonucu olduğunu ileri sürer. Böylece, sözcüğün sağın anlamıyla, gerçekte şeylerin bir özelliği değildir. GERİ

3Ousia ve Gramm: Being and Time’dan bir not üzerine, “Margins of Philosophy” not (Chicago: U of Chicago, 1982), 29-67. GERİ

4Geoffrey Bennington and Jacques Derrida, Jacques Derrida. Chicago: U of Chicago, 1993, 141-2 (italikler eklendi). Latince metin Augustine’in İtiraflar’ından bir alıntıdır (X, xxiii, 33): “[(Gerçekliği) sevdikleri için, ve ayrıca aldatılmak istemedikleri için.] Ve gerçeklikten doğan sevinçten başka hiçbirşey olmayan mutlu yaşamı sevdikleri zaman, hiç kuşkusuz gerçekliği de severler. Ne de belleklerinde bir bilgisi olmadıkça onu seveceklerdir.” GERİ

5Derrida’nın düzyasızın güçlüğünün bir bölümünün nedeni metnin başarısızlığını belirtik olarak okurun dikkatine getirmenin yolları olup olmadığını görmek için biçim ile deney yapmasıdır. GERİ

6Örneğin, bkz. Kevin Hart, The Trespass of the Sign. GERİ

7Bkz, örneğin Coward ve Foshay, Derrida and Negative Theology’deki iki deneme, özellikle Yalancı-Dionisios üzerine olan ikincisi, “How to Avoid Speaking: Denials.”GERİ

8Örneğin, bkz. The Other Heading (Bloomington, Indiana: Indiana UP, 1992). GERİ

9Hıristiyanlar bağıtları buyruklar, vaazlar, Hıristiyan yaşam vb. yoluyla anımsarlar. Denebilir ki Derrida metinlerde ve felsefede bir bağıt ilişkisi gibi birşeyi arar. Derrida’nın çalışmasının Hıristiyan tanrıbilime bu koşutluğu büyüleyici ve verimlidir, ama burada onu araştırmayacağım. (İlgilenenler Hart’ın kitabı ile başlamalıdırlar). Bununla birlikte, kısaca bir örneği irdeleyebiliriz: yapısızlaştırma yalnızca bir anımsama sorunu değil, ama bir umut ve inanç sorunudur. Bir yerde Derrida şöyle der: “Eğer deyim yerindeyse, her zaman aşırı uçtu eskatolojik olmuş olacağım, eskatolojistlerin sonuncusuyum” (Jacques Derrida 75). Bir başka yerde: “İnanç olmaksızın, başkaya inanç olmaksızın hiçbir ahlak yoktur. Bir güven ve inanç boyutuna tanıklık etmeksizin, onu onaylamaksızın, onu tanımaksızın hiçbir toplumsal deneyim yoktur. Bu dinsel bir nokta değildir; deneyimin genel yapısıdır” (Görüşme, 1 Mart 1996, Paris). GERİ

10Gary A. Olsen, “Jacques Derrida on Rhetoric and Composition: A Conversation,” (Inter)views: Cross-Disciplinary Perspectives on Rhetoric and Literacy (Yay. haz., Olsen ve Gale), Carbondale, Illinois: Southern Illinois UP, 121-141. GERİ

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Felsefenin Kimi Ana Problemleri

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

G. E. Moore

Felsefenin Kimi Ana Problemleri (1953)

Bölüm I

Çeviri: Aziz Yardımlı

G. E. MOORE

FELSEFENİN KİMİ ANA PROBLEMLERİ

BÖLÜM I

1. Felsefe Nedir?

Bir başlangıç olarak, size felsefenin ne olduğu, ya da, başka bir deyişle, felsefecilerin sürekli olarak tartışmakla uğraştıkları ve yanıtlamaya çalıştıkları soruların ne tür sorular oldukları konusunda genel bir düşünce vermeye çalışmak istiyorum. İki nedenle bu yolda başlamayı istiyorum. İlk olarak, bunu yaparak size kendimin bu dersin geri kalanında tartışmayı amaçladığım problemlerin neler olduğu konusunda belli bir fikir vermiş olacağım. Ve, ikinci olarak, sanırım bu felsefenin ana problemlerinin herhangi bir tartışmasına başlamanın en iyi yoludur. Herşeyden önce bütün konunun genel bir taslağını ya da anahatlarını vermeye çalışarak, birbirinden ayrı birçok problemin birbiri ile nasıl bağlandığını gösterir ve göreli önemleri konusunda daha iyi bir fikir verebilirsiniz.

O zaman ilk olarak felsefenin bütün eriminin bir betimlemesini vermeye çalışacağım. Ama bu hiç de kolayca yapılacak bir iş değildir. Kolay değildir, çünkü probleme bakmaya başladığınız zaman, felsefecilerin gerçekte değişik türlerden çok büyük bir sayıda soruyu tartışmış olduklarını bulursunuz; ve tüm bu soruları kapsayacak herhangi bir genel betimleme vermek çok güçtür, ve onları birbirleri ile ilişki içinde doğru olarak düzenlemek de çok güçtür. Gerçekten de felsefecilerin ilgilenmiş oldukları soruların ana türlerini kabaca belirtmekten ve bu sorular arasındaki en önemli bağıntılardan kimilerini göstermekten daha çoğunu yapabileceğimi ummuyorum. Bana en önemli ve en genel anlamda ilginç olarak görünen soruları betimleyerek başlayacağım, ve sonra altgüdümlü olanlara geçeceğim.

O zaman, ilk olarak, bana öyle görünüyor ki felsefecilerin yapmaya çalıştıkları en önemli ve en ilginç şey şundan daha azı değildir: Evrenin bütününün genel bir betimlemesini vermek, ve bunu onda olduğunu bildiğimiz şeylerin tüm en önemli türlerine değinerek, saltık olarak onda olduğunu bilmediğimiz önemli türden şeylerin onda olmasının ne düzeyde olası olduğunu irdeleyerek, ve ayrıca bu değişik türlerde şeylerin birbirleri ile en önemli ilişki yollarını irdeleyerek yapmaktır. Bunu kısaca ‘Bütün Evrenin genel bir betimlemesini verme’ olarak adlandıracağım, ve bu nedenle felsefenin en önemli problemin şu olduğunu söyleyeceğim: Bütün Evrenin genel bir betimlemesini vermek. Birçok felsefeci (ama hiçbir biçimde tümü değil) sanırım hiç kuşkusuz böyle bir betimleme vermeye çalışmıştır: ve değişik felsefecilerin verdikleri çok değişik betimlemeler, sanırım, aralarındaki en önemli ayrımlar arasındadır. Ve problem, bana öyle görünüyor ki, açıkça felsefeye özgü olan bir problemdir. Şunu söylemeye çalışan başka hiçbir bilim yoktur: Şu ya da bu türden şeyler Evrende olan ya da onda olduklarını bildiğimiz biricik şey türleridir. Ve şimdi bu ilk problem ile tam olarak ne demek istediğimi — bütün Evrenin genel bir betimlemesi ile tam olarak ne dediğimi — örnekler aracılığıyla daha duru olarak açıklamaya çalışacağım. Başka bir deyişle değişik felsefeciler tarafından verilen betimlemeler arasındaki en önemli ayrımlara değinmeye çalışacağım. Ve özel bir nedenden ötürü özel bir yolda başlamayı istiyorum. Bana öyle görünüyor ki Evrenin doğasına ilişkin olarak bugünlerde hemen hemen herkes tarafından savunulan belli görüşler vardır. Bunlar öylesine evrensel olarak savunulurlar ki, sanırım, haklı olarak Sağ Duyunun görüşleri olarak adlandırılabilirler. Sağ Duyunun bütün Evrene ilişkin görüşlerinin olduğunun söylenebileceğinden emin değilim: Belki de görüşlerinden hiç biri buna varmaz. Ama, sanırım, şeylerin belli türlerinin hiç kuşkusuz Evrende oldukları ve birbirleri ile ilişki içinde durdukları bildirimine varacak çok belgin görüşleri vardır. Ve bu görüşleri betimleyerek başlamayı istiyorum, çünkü bana öyle görünüyor ki birçok felsefecinin görüşleri ile ilgili olarak en şaşırtıcı ve en ilginç şey Sağ Duyunun görüşlerinin ötesine gitme ya da onunla çelişme yollarıdır: Evrende şeylerin Sağ Duyunun bildiğini ileri sürmediği çok önemli türlerinin olduğunu bildiklerini ileri sürerler, ve ayrıca Evrende varoluşlarından Sağ Duyunun en emin olduğu şeylerin olmadığını (ya da hiç

olmazsa eğer varsalar, bunu bilmediğimizi) bildiklerini ileri sürerler. Öyleyse sanırım Evrenin bu felsefi betimlemelerinin gerçekten ne demek olduklarını anlamanın en iyi yolu bunların Sağ Duyunun görüşlerinden ne denli ayrı olduklarını, kimi noktalarda Sağ Duyunun ne denli ötesine gittiklerini, ve başkalarında onunla saltık olarak ne denli çeliştiklerini anlamaktan geçer. Bu nedenle Sağ Duyunun en önemli görüşleri olarak aldığım şeyleri betimleyerek başlamayı istiyorum: Hepimizin ortak olarak Evren konusunda doğru olduklarını varsaydığımız, ve ona ilişkin olarak doğru olduklarını bildiğimizden emin olduğumuz şeyleri. ...

Buna göre Sağ Duyunun hiç kuşkusuz Evrende (1) uzaydaki özdeksel şeylerin ve (2) yeryüzündeki insan ve hayvanların bilinçlerinin edimlerinin olduğu görüşünden başlayarak, şu iki yoldan birinden bütünüyle yalın olarak Evrenin genel bir betimlemesine varabiliriz: Ya bu iki tür şeyin Evrendeki biricik türler olduğunu söyleyerek; ya da bunların onda olduğunu bildiğimiz biricik türler olduğunu, ama başkalarının olmasının da olanaklı olduğunu söyleyerek. Ve bu iki görüşten ilki açısından, herhangi birinin, düşünüp taşındıktan sonra, onu tam olarak olduğu gibi kabul etmeye istekli olduğunundan kuşku duyarım. Ona en açık karşıçıkış Evrende yeryüzündeki insan ve hayvanların bilinç edimleri dışında hiçbir bilinç edimi olmadığını ileri sürmekle başka gezegenlerde bilinç ile donatılı yaşayan varlıkların olabilecekleri ya da olmuş oldukları olanağını yadsıyor olmasıdır. Ve bu hemen hemen herkesin onu yadsımanın atılganlık olacağını düşüneceği bir olanaktır. Ama gene de, onu bu olanağı kabul etmek üzere hafifçe değiştirerek, sanırım birçok insana usayatkın görünebilecek bir görüş elde ederiz. Örneğin diyebiliriz ki: Evrende bir yanda uzaydaki özdeksel nesnelerden ve öte yanda az çok insan ve hayvanların bilinç edimlerine benzer ve az çok onların bedenlerine benzer dirimli bedenlere bağlı bilinç edimlerinden başka birşey yoktur ve hiçbir zaman olmamıştır. Bu, sanırım, gerçekten de Evrenin usayatkın bir görüşüdür; en azından felsefeciler tarafından önerilen herhangi biri denli usayatkın. Ama, hiç kuşkusuz, ikinci görüş daha da usayatkındır: Bunlar onda olduklarını bildiğimiz biricik şeylerdir; ama şeylerin bizim için bilinmeyen başka türleri de olabilir. Ve bu, sanırım, gerçekten de birçok insan, felsefeci ve başkaları tarafından savunulan bir görüştür. Daha açık olarak, bunlar şeylerin Evrende olduklarını bildiğimiz biricik türlerinin uzaydaki özdeksel şeyler ve yeryüzündeki insan ve hayvanların bilinç edimleri olduğunu savunmuşlardır; bu arada ayrıca şeylerin bizim için bilinmeyen başka türlerinin olabileceğini de eklemişlerdir.

Hiç kuşkusuz, bunu ya da bunun gibi birşeyi söylemiş olan felsefeciler onunla tam olarak söylediklerini demek istememişlerdir. Evrende uzaydaki özdeksel nesnelerin olduğunu ve olmuş olduğunu, ve bilinç edimleri olduğunu ve olmuş olduğunu savunmuş olanlar Evrende bunların yanısıra hiç kuşkusuz ayrıca en azından iki başka şeyin — ne özdeksel nesneler ne de bilinç edimleri olan şeylerin — olduğunu pek yadsıyamazlar: Yani, Uzay ve Zamanın kendileri. Bu görüş üzerine kabul edilmelidir ki Uzay ve Zamanın kendileri gerçekten vardırlar — birşeydirler; ve açıktır ki bunlar ne özdeksel nesneler ne de bilinç edimleridirler. Ve benzer olarak Evrende Uzay ve Zamanın yanısıra şeylerin bizim için bilinen başka türleri de olabilir ki, bunlar ne özdeksel nesneler ne de bilinç edimleridir. Kendi payıma, sanırım, hiç kuşkusuz şeylerin çeşitli başka türleri vardır, ve felsefenin hedeflerinden biri onları göstermektir. Ama sanki özdeksel nesneler ve bilinç edimleri şeylerin bizim için Evrende oldukları bilinen biricik türleri imiş gibi konuşan felsefeciler, sanırım, bunu gerçekten yadsımayı amaçlamıyorlardır. Dahaçok, özdeksel şeylerin ve bilinç edimlerinin şeylerin bizim için bilinen ve belli bir anlamda tözsel (Uzay ve Zamanın kendilerinin tözsel olarak görünmedikleri bir anlamda tözsel) olan biricik türleri olduğunu demek istemişlerdir. Ve kendi payıma hemen diyebilirim ki, eğer bu türden uygun değişiklikler yapacak olursak, bu görüş bana

doğru bir görüş gibi görünüyor. Daha açık olarak, bana göre uzaydaki özdeksel nesneler ve yeryüzündeki insan ve hayvanların bilinç edimleri gerçekten şeylerin bizim için bilinen biricik tözsel türleridir; gerçi bizim için bilinmeyen başkalarının olabileceği olanağını kabul etsem de; ve gerçi, sanırım, eğer bütün Evrenin gerçekten tam bir genel betimlemesini vereceksek, hiç kuşkusuz şeylerin söz edilmesi çok önemli tözsel olmayan birçok türü olsa da — örneğin Zaman ve Uzay.

Öyleyse bütün Evrenin genel bir betimlemesini edinebilmenin bir yolu şimdi sözünü ettiğim göreli olarak yalın Sağ Duyu türünün görüşlerine eklemeler yapmaktan geçer. Ama birçok felsefeci böyle bir görüşün aslında çok yanlış olduğunu savunmuştur. Ve değişik felsefeciler bunun üç ayrı yolda yanlış olduğunu savunmuşlardır. Ya Evrende Sağ Duyunun onda olduğunu ileri sürdüklerine ek olarak hiç kuşkusuz şeylerin kimi çok önemli türleri olduğunu savunmuşlardır. Ya da Sağ Duyu ile açıkça çelişmişlerdir: Sağ Duyunun onda olduğunu kabul ettiği şeylerin kimlerinin onda olmadığını, ya da, eğer ondaysalar, onları bilmediğimizi savunmuşlardır. Ya da her ikisini de yapmışlar, hem eklemiş hem de çelişmişlerdir.

Şimdi her üç görüş türünün kimi örneklerini vermeyi istiyorum. Hem Sağ Duyunun görüşlerine çok önemli birşey ekleyenlerin; hem de Sağ Duyunun kimi görüşleri ile çelişenlerin; ve her ikisini de yapanların.

O zaman Sağ Duyunun görüşlerine birşey ekleyenler ile başlayalım.

Her şeyden önce bu tipten herkesin işittiği bir görüş vardır. Hepiniz bilirsiniz ki, yalnızca felsefeciler değil ama çok büyük sayıda insan da Evrende hiç kuşkusuz bir Tanrının olduğuna, özdeksel nesnelerin ve bilinç edimlerimizin yanısıra ayrıca bir de Tanrısal Anlığın olduğuna ve bu anlığın bilincinin edimlerine inanırlar; ve eğer şeylerin, eş deyişle, var olan herşeyin toplamının tam bir betimlemesini verecekseniz, hiç kuşkusuz Tanrıdan söz etmeniz gerektiğine inanırlar. Giderek ileri sürülebilir ki bu görüşün — bir Tanrının olduğu görüşünün — kendisi Sağ Duyunun bir görüşüdür. Böylece birçok insan hiç kuşkusuz bir Tanrının olduğuna, bunun bir Sağ Duyu inancı olduğunun ileri sürülebileceğine inanmışlardır ve inanmayı sürdürürler. Ama, öte yandan, şimdi birçok insan, bir Tanrı olsa bile, hiç kuşkusuz bir Tanrının olduğunu bilmediğimize inanırlar. Bütününde, sanırım söylenecek en doğru şey Sağ Duyunun bir Tanrının olduğunu bilip bilmediğimiz sorusu üzerine hiçbir görüşünün olmadığıdır: Ne bunu bildiğimizi ileri sürer, ne de bilmediğimizi; ve öyleyse Sağ Duyunun bir bütün olarak Evrene ilişkin hiçbir görüşü yoktur. Öyleyse diyebiliriz ki Evrende hiç kuşkusuz bir Tanrı vardır diyen felsefeciler Sağ Duyunun görüşlerinin ötesine geçerler. Sağ Duyunun Evren konusunda inandıklarına çok önemli bir ekleme yaparlar. Çünkü bir Tanrı ile denmek istenen hem özdeksel nesnelerden hem de anlıklarımızdan öylesine ayrı birşeydir ki, bunların yanısıra ayrıca bir Tanrının da olduğunu eklemek hiç kuşkusuz Evren görüşümüze önemli bir ekleme yapmaktır.

Ve yine bu tipten ve başka herkesin işitmiş olduğu bir başka görüş daha vardır. Herkes bilir ki çok büyük sayılarda insanlar bir gelecek yaşamın olduğuna inanmıştır ve inanmayı sürdürürler. Başka bir deyişle, yeryüzünde dirimli oldukları sırada bedenlerimize eklenmiş bilinç edimlerinin yanısıra, anlıklarımız bedenlerimizin ölümünden sonra bilinç edimlerinde bulunmayı sürdürürler — yeryüzünde herhangi bir dirimli bedene bağlı olmayan bilinç edimlerinde bulunmayı sürdürürler. Birçok insan bunu bildiğimize inanır: Böylece birçok insan inanır ki, yine burada da, Tanrı durumunda olduğu gibi, bunun Sağ Duyunun bir inancı olduğu ileri sürülebilir. Ama, öte yandan, birçok insan, gelecek bir yaşam olsa bile, hiç kuşkusuz böyle bir yaşamımızın olduğunu bilmediğimize inanır; burada yine belki de söylenecek en doğru şey Sağ Duyunun konu üzerine

hiçbir görüşünün olmadığı, ne gelecek bir yaşamı bildiğimizi ne de bilmediğimizi ileri sürdüğüdür. Öyleyse bu Sağ Duyunun görüşlerine bir ekleme olarak görülebilir; ve hiç kuşkusuz çok önemli bir eklemedir. Eğer gerçekten yalnızca bu dünyanın yüzeyindeki insan ve hayvanların dirimli bedenlerine bağlı bilinç edimleri değil, ama ayrıca bedenleri çoktandır ölmüş olan milyonlarca insanın anlıkları tarafından yerine getirilen bilinç edimleri de Evrende tam bu kıpıda sürüyorsa, o zaman hiç kuşkusuz Evren durum böyle olmasaydı olacak olduğundan çok ayrı bir yerdir.

Burada öyleyse Sağ Duyu ile çelişmeksizin onun görüşlerine önemli eklemeler yapıyor olarak betimlediğim tipte iki değişik görüş vardır. Ve bu tipten değinmek istediğim yalnızca bir başka görüş daha vardır. Şöyle ki, kimi felsefeciler özdeksel nesnelerin ve bilinç edimlerimizin yanısıra Evrende başka birşey, üstelik tözsel birşey daha olduğunu, ama bu birşeyin doğasının ne olduğunu bilmediğimizi, onun Bilinmeyen ya da Bilinemez birşey olduğunu savunurlar. Bu görüş, görüyorsunuz ki, yukarıda Sağ Duyunun ötesine çok fazla gitmediğinden söz ettiğim görüşten dikkatle ayrılmalıdır; yani Evrende ne özdeksel nesneler ne de insan ve hayvanların bilinç edimleri olmayan şeylerin olabileceği, ama olup olmadıklarını bilmediğimiz görüşü. Şu iki şeyi söylemek arasında büyük bir ayrım vardır: (1) Evrende bir başka tür şey olabilir, ama olup olmadığını bilmeyiz; ve (2) Evrende hiç kuşkusuz bir başka önemli şey türü vardır, gerçi ne olduğunu bilmesek de. Bu son görüşün, sanırım, Sağ Duyunun görüşlerinin oldukça ötesine gittiği haklı olarak söylenebilir. İleri sürer ki Sağ Duyunun kesinlikle Evrende olduklarını ileri sürdüğü şeylere — yani, Uzaydaki özdeksel şeyler ve dirimli bedenlere bağlı bilinç Edimleri — ek olarak, kesinlikle başka birşey daha vardır, gerçi bu birşeyin ne olduğunu bilmesek de. Bu görüş sanırım kendilerini Bilinemezciler olarak adlandıran insanlar tarafından savunulan bir görüştür; ama sanırım ada pek yaraşır değildir. Evrende özdeksel nesnelerin ve bilinç edimlerimizin yanısıra tözsel birşeyin yalnızca olabileceğini değil ama kesinlikle olduğunu bilmek hiç kuşkusuz çok şey bilmektir. Ama sanırım bu genellikle savunulmayan bir görüştür.

Böylece Sağ Duyuya onunla çelişmeksizin eklemede bulunan üç görüş örneği verdim ve şimdi ikinci tip görüşlere geçiyorum: Sağ Duyuya bir eklemede bulunmaksızın onunla çelişenler; Sağ Duyunun bildiğini ileri sürdüğü birşeyi onun bildiğini ileri sürmediği herhangi birşeyi bildiğini ileri sürmeksizin yadsıyanlar. Bunlara, salt bir ad vermiş olmak için, kuşkucu görüşler diyeceğim.

Bu ikinci tipin sanırım her ikisi de Sağ Duyunun bildiğimizi ileri sürdüğü belli şeyleri bilmediğimizi söylemekten oluşan iki ana çeşidi vardır. Bu tipin görüşlerinden hiç biri sanırım Evrende Sağ Duyunun kesinlikle onda olduğunu söylediği şeylerin olduğunu kesinlikle yadsımaz: Bu görüşler yalnızca bu şeylerin onda olup olmadığını hiçbir biçimde bilmeyiz derler; buna karşı Sağ Duyu bütünüyle kesinlikle olduklarını bildiğimizi ileri sürer.

Bu tipin ilk çeşidi Evrende herhangibir özdeksel nesnenin olup olmadığını hiçbir biçimde bilmediğimizi ileri süren çeşittir. Böyle nesnelerin olabileceğini kabul eder; ama hiç birimiz böyle birşeyin olduğunu bilmeyiz der. Başka bir deyişle, onların bilincinde olmadığımız zaman varolmayı sürdüren herhangi bir nesnenin varoluşunu bilemeyeceğimizi yadsır — başka anlıklar ve bunların bilinç edimleri dışında.

Ve ikinci görüş bundan da ileri gider. Kendimizinkiler dışında herhangi bir anlığın ya da bilinç edimlerinin varoluşunu bilebileceğimizi de yadsır. Gerçekte Evrendi olduğu bilinebilecek biricik tözsel şey türünün yalnızca kendi bilinç edimleri olduğunu savunur. Evrende başka anlıkların ve giderek özdeksel nesnelerin de olabileceğini yadsımaz; ama ileri sürer ki, eğer varsalar, bunu bilemeyiz. Bu hiç kuşkusuz mantıksız bir konumdur; çünkü bunu savunan felsefeci, kesinlikle hiç

kimsenin başka herhangi bir anlığın varoluşunu bilemeyeceğini ileri sürerken, yine kesinlikle kendisinin yanısıra tümü de başka herhangi birinin varoluşunu bilmede tıpkı onun gibi yeteneksiz başka insanların da olduğunu ileri sürer. Ama mantıksız olsa da savunulmuştur. Ve eğer, hiç kimsenin başka herhangi bir anlığın varoluşunu bilmediğini ileri sürmek yerine, felsefeci kendini bunu onun kişisel olarak bilmediği önesürümüne sınırlayacak olsaydı, mantıksız olmaya son verirdi.

Ama şimdi üçüncü tip görüşlere geliyorum — görüşler ki Sağ Duyudan şimdiye dek sözünü ettiklerimin tümünden çok daha fazla ayrılırlar; çünkü hem kesinlikle Evrende Sağ Duyunun kesinlikle onda olduklarını ileri sürdüğü belli şeylerin olduğunu yadsır, ve ayrıca kesinlikle onda şeylerin Sağ Duyunun bildiğini ileri sürmediği belli türleri olduğunu ileri sürer. Bu tipten görüşler, diyebilirim ki, felsefeciler arasında çok yaygındır.

Bu tipten başlıca görüşler, sanırım, iki sınıfa ayrılabilir: İlkin, Sağ Duyu ile çelişkileri yalnızca uzayın ve özdeksel nesnelerin varoluşunu kesinlikle yadsımaları olgusundan oluşanlar; ve ikinci olarak, kesinlikle başka birçok şeyi de yadsıyanlar. Her iki tür de, diretmeliyim ki, özdeksel nesnelerin varoluşunu kesinlikle yadsırlar; Evrende böyle şeylerin kesinlikle olmadığını söylerler; yalnızca, kuşkucu görüşler gibi, olup olmadıklarını bilmediğimizi değil. O zaman, ilk olarak yalnızca Uzayın ve özdeksel nesnelerin varoluşunu yadsıyarak Sağ Duyu ile çelişen görüşler için.

Bu görüşlerin tümü de, sanırım, özdeksel şeylerin Görüngüleri diyeceğim belli şeyleri irdeleyerek başlar. Ve sanırım bununla ne demek istediğimi kolayca açıklayabilirim. Hepiniz biliyorsunuz ki, eğer bir mil uzaktan bir kilise kulesine bakarsanız, ona yüz adım uzaktan baktığınızda olduğundan daha değişik bir görüngüsü vardır. Daha küçük görünür ve onda daha yakından gördüğünüz birçok ayrıntıyı görmezsiniz. Aynı özdeksel nesnelerin değişik uzaklıklardan ve değişik bakış açılarından sunabilecekleri bu değişik görüngüler hepimiz için çok tanıdıktır: Hiç kuşkusuz Evrende özdeksel nesnelerin Görüngüleri dediğim bu şeyler gibi şeyler vardır. Ve bunlara ilişkin iki görüş vardır ki, her ikisi de Sağ Duyu ile bütünüyle tutarlı olarak savunulabilir, ve sanırım Sağ Duyu aralarında bir yargıda bulunmaz. Aralarından hiç olmazsa kimilerinin görüngüleri oldukları nesnelerin parçaları (şimdi ‘nesnelerin yüzeylerinin parçaları’ demem gerekir [yazarın 1952’deki notu]) oldukları, gerçekten uzayda yerleştikleri, ve biz onların bilincinde değilken bile gerçekten varolmayı sürdürdükleri savunulabilir. Ama, Sağ Duyu ile bütünüyle tutarlı olarak, bu görüngülerden hiç birinin uzayda olmadığı, tümünün de ancak birine göründükleri sürece varolduğuı, örneğin, kilise kulesinin bana tikel bir durumda sunduğu görüngünün ancak onu gördüğüm sürece varolduğu, ve herhangi bir özdeksel nesne ile aynı yerde olduğu ya da herhangi bir özdeksel nesneden herhangi bir uzaklıkta olduğunun söylenemeyeceği de savunulabilir. Sağ Duyu, sanırım, o görüşlerden hiç biri ile çelişmez. Üzerinde direttiği tek şey, sanırım, bu görüngülerin özdeksel nesnelerin, eş deyişle onların bilincinde olmadığımız zaman varolan ve uzayda olan nesnelerin görüngüleri olduğudur. Şimdi görüşlerini irdelediğim felsefecilerin, sanırım, tümü de görüngüler üzerine Sağ Duyu ile tutarlı olduğunu söylediğim iki görüşten ikincisini kabul etmişlerdir — yani bu görüngülerin yalnızca kendisine göründükleri kişi onları gördüğü sürece varoldukları ve uzayda olmadıkları görüşünü. Ve sonra bu görüngülerin özdeksel nesnelerin görüngüleri olmadığını, onlar için görüngüleri olacakları hiçbir özdeksel nesnenin olmadığını ekleyerek Sağ Duyu ile çelişmeye geçmişlerdir.

Ve bu türden savunulan iki değişik görüş vardır.

Birincisi en ünlü İngiliz felsefecilerinden birinin, Piskopos Berkeley’in görüşüdür. Berkeley’in görüşünün, sanırım, bu Görüngülerin gerçekte ne olursa olsun hiçbirşeyin Görüngüleri olmadıkları

olmuş olduğu söylenebilir. Aslında kendisi der ki bu Görüngülerin kendileri özdeksel nesnelerdir, özdeksel nesneler ile demek istediğimiz şeylerdir. Özdeğin varoluşunu yadsımadığını, ama yalnızca özdeğin ne olduğunu açıkladığını söyler. Ama genel olarak özdeğin varoluşunu yadsıdığı savunulur, ve, sanırım, bütünüyle doğru olarak. Çünkü bu Görüngülerin onları gördüğümüz kıpı dışında varolmadıklarını savunmuştur; ve kendisi için bunun doğru olduğu herhangi birşeyin hiç kuşkusuz tam olarak özdeksel bir nesne olduğu söylenemez: Özdeksel nesnelerin varoluşunu ileri sürdüğümüz zaman ileri sürmeyi amaçladığımız şey hiç kuşkusuz bilincinde olmadığımız zaman bile varolmayı sürdüren birşeyin varoluşudur. Dahası, sanırım, hiç kuşkusuz bu görüngülerin tümünün aynı uzayda olmadıklarını savundu: Örneğin bana görünen bir görüngünün size görünen bir görüngüden herhangi bir uzaklıkta ya da ona göre herhangi bir yönde olmadığını savundu: Buna karşı, dediğim gibi, sanırım uzayda belli bir uzaklıkta ve tüm başka özdeksel neslere göre belli bir yönde olmayan herhangi birşeye bir özdeksel nesne dememeyi yadsımamız gerekir. O zaman, sanırım, Berkeley'in özdeksel nesnelerin Sağ Duyunun onların varoluşunu ileri sürdüğü anlamda varoluşunu yadsıdığı haklı olarak söylenebilir. Sağ Duyu ile çeliştiği yol budur. Ve ona eklemede bulunma yolu ise kendisine tam olarak bize görünenlerin tümüne benzer bir görüngüler kümesinin göründüğü bir Tanrının varoluşunu ileri sürmekten geçer.

Ama Berkeley'in görüşü, sanırım, başka birçok felsefeci tarafından paylaşılmış değildir. Çok daha yaygın bir görüş özdeksel nesnelerin görüngüleri dediğim bu şeylerin gerçekte birşeyin görüngüleri olduğu, ama Sağ Duyunun ileri sürdüğü gibi özdeksel nesnelerin değil de anlıkların ya da bilinçli varlıkların görüngüleri olduğudur. Bu görüş, öyleyse, hem özdeksel nesnelerin varoluşunu yadsımakla Sağ Duyu ile çelişir, hem de ayrıca insan ve hayvanların anlıklarına ek olarak çok büyük sayılarda anlıkların varoluşunu ileri sürmekle onun ötesine geçer. Ve bundan başka bu anlıkların uzayda olmadıklarında da diretir: Bunların birbirlerine göre herhangi bir uzaklıkta ya da yönde olduklarının doğru olmadığını söyler; gerçekte, ona göre, tümü de ne olursa olsun hiçbir yerde değildir.

Bu görüşler, sanırım, yeterince şaşırtıcıdır. Ama daha da şaşırtıcı görüşleri savunmuş başka felsefeciler vardır — yalnızca uzayın ve özdeksel nesnelerin gerçekten varolmadıklarını değil, ama zaman ve bilinçli edimlerimizin de gerçekten varolmadıklarını, gerçekte Evrende böyle şeylerin olmadığını savunmuş olanlar. Bu, sanırım, en azından birçok felsefecinin demek istediği şeydir. Söyledikleri bu dört tür şeyin — özdeksel nesneler, uzay, bilinç edimlerimiz ve zaman — Görüngüler oldukları, tümünün de başka birşeyin Görüngüleri olduklarıdır; ya bir şeyin, ya da bir şeyler çokluğunun, ki bir özdeksel nesne değil, biliçlerimizin bir edimi değil, ve ayrıca uzayda ya da zamanda da değildir. Ve, gördüğünüz gibi, bu önerme ikircimlidir: İster Sağ Duyu ile çelişsin isterse bu felsefecilerin bu şeylere Görüngüler demekle ne demek istedikleri sorusuna bağımlı olmasın. Düşünülebilir ki demek istedikleri bu Görüngülerin tıpkı görüngüleri oldukları şeyler denli olgusal olduklarıdır; başka birşeyin Görüngüleri olduklarını ileri sürmekle, yalnızca Evrende bunun yanısıra başka birşeyin olduğunu ileri sürme amacında olabilirler — bu şeylerin uzaktan baktığımda gördüğüm bir kilise kulesinin görüngüsünün olgusal kilise kulesi ile ilişkili olduğu aynı yolda ilişkili oldukları birşeyin. Ve, eğer yalnızca bunu demek istemişlerse, görüşleri yalnızca Sağ Duyuya eklemede bulunanların tipinden olacaktır: Yalnızca, Sağ Duyunun Evrende olduğuna inandığı şeylere ek olarak, ayrıca bu şeylerin yanısıra ya da arkalarında başka birşeyin olduğunu ileri sürüyor olacaklardır. Ama bana bütünüyle açık olarak görünüyor ki gerçekte demek istedikleri bu değildir. Amaçları özdeğin ve uzayın ve bilinç edimlerimizin ve zamanın Sağ Duyunun onların olgusal olduğuna inandığı ve kendilerinin Görüngünün arkasındaki başka birşeyin olgusal olduğuna

inandıkları anlamda olgusal olmadıklarını ileri sürmektir. Ve bunu savunmakla, bana öyle görünüyor ki gerçekten demek istedikleri bu şeylerin hiçbir biçimde olgusal olmadıkları, Evrende gerçekten böyle şeylerin olmadığıdır. Sanırım gerçekten demek istedikleri (gerçi demek istediklerinin bu olduğunu tümüyle kabul etmeyecek olsalar da) şöyle birşeydir. Kutup yıldızının ona baktığımız zaman aydan çok daha küçük göründüğü bir anlam vardır. O zaman diyebiliriz ki, görünen — bu durumda, görüngü — yalnızca şudur: Kutup yıldızının aydan daha küçük olduğu. Ama kesinlikle Evrende böyle görünme diye birşey yoktur: Kutup yıldızı aydan daha küçük değildir: Ve öyleyse Evrende var gibi görünen — yani, aydan daha küçük olması — yalın bir hiçliktir — böyle birşey yoktur. Sanırım bu anlamdadır ki birçok felsefeci yalnızca özdek ve uzayın değil ama bilinç edimlerimizin ve zamanın da kesinlikle varolmadığına, böyle hiçbirşeyin olmadığına inanmışlardır ve inanmayı sürdürürler. Bunların görünen birşey olduğuna inanmışlardır; ama görünen kesinlikle herhangi birşey değildir — Evrende böyle hiçbir şey yoktur. Bu, sanırım, gerçekte demek istedikleridir, gerçi bunu demek istediklerini bütünüyle kabul etmeyecek olsalar da. Ve Evrende olduğunu savundukları şeye gelince, Sağ Duyunun onda olduğunu savunduğu şeyler yerine, değişik görüşler savunmuşlardır. Kimileri bunun başka anlıkların bir toplamı olduğunu savunmuştur; başkaları tek bir anlık olduğunu; başkaları bir anlamda ansal ya da tinsel olan ama tek bir anlık mı yoksa birçok mu olduğunun doğru olarak söylenemeyeceği birşey olduğunu.

O zaman, bunlar bir bütün olarak Evrenin doğasına ilişkin olarak savunulmuş olan görüşlerin kimileridir. Ve umarım bu örnekler felsefenin ilk problemi — bütün Evrenin genel bir betimlemesi — ile demek istediğimin ne tür bir şey olduğunu açığa çıkarmışlardır. Soruna herhangi bir yanıt üç şeyden birini ya da bir başkasını söylemekten oluşmalıdır: Ya şeylerin belli büyük sınıflarının şeylerin Evrendeki biricik türleri olduğunu, e.d. ondaki herşeyin bunlardan birine ya da ötekine ait olması gerektiğini söylemelidir; ya da Evrendeki herşeyin tek bir türden olduğunu söylemelidir; ya da Evrende olduğunu bildiğimiz herşeyin çeşitli sınıflardan kimilerine ya da belli birine ait olduğunu söylemelidir. Ve ayrıca, eğer şeylerin birçok değişik sınıfı olduğunu savunuyorsa, bu sınıfların birbirleri ile ilişkileri üzerine de birşeyler söylemelidir.

Bu, o zaman, felsefenin ilk ve en önemli problemidir. Ve bana öyle görünüyor ki, çok sayıda başkaları bununla ilgili problemler olarak tanımlanabilir.

Çünkü felsefeciler yalnızca Evrende neyin olduğuna ya da olmadığına ilişkin, ya da onda olduğunu bildiklerimize ve onda olduğunu bilmediklerimize ilişkin görüşlerini anlatmakla yetinmemişlerdir. Görüşlerinin doğru olduğunu tanıtlamaya da çalışmışlardır. Ve bununla, görüyorsunuz, büyük bir sayıda altgüdümlü problem kendini gösterir.

Örneğin sözünü ettiğim bu görüşlerden herhangi birinin doğru olduğunu tanıtlayabilmek için, hem onu tanıtlamanız hem de ayrıca tüm başkalarını çürütmeniz gerekir. Ya bir Tanrı olduğunu, ya da olmadığını, ya da bir Tanrı olup olmadığını bilmediğimizi tanıtlamanız gerekir. Ya bir gelecek yaşam olduğunu, ya da olmadığını, ya da olup olmadığını bilmediğimizi tanıtlamanız gerekir. Ve şeylerin sözünü ettiğim tüm başka türleri için de bu böyledir: Özdek ve uzay ve zaman; ve başka insanların anlıkları; ve insan ya da hayvanların anlıkları olmayan başka anlıklar. Evrene ilişkin herhangi bir tikel görüşün doğru olduğunu tanıtlayabilmek için, bu şeylerden her biri durumunda ya varolduklarını ya da varolmadıklarını, ya da varolup olmadıklarını bilmediğimizi tanıtlamalısınız. Ve tüm bu sorular, görüyorsunuz, kendileri uğruna ayrı ayrı irdelenebilirler. Aslında birçok felsefeci bütün Evrenin herhangi bir genel betimlemesini vermeye çalışmamıştır. Yalnızca bu altgüdümlü sorulardan birini ya da bir başkasını yanıtlamaya çalışmışlardır.

Ve bir başka altgüdümlü soru türü daha vardır ki, sanırım, özel olarak sözlerini etmek gerekir. Birçok felsefeci zamanlarının büyükçe bir bölümünü şeylerin bu birçok türü arasındaki ayrımın ne olduğunu daha açık olarak tanımlamaya çalışmakla harcamıştır: Örneğin, özdeksel bir nesne ve bir bilinç edimi arasındaki, özdek ve anlık arasındaki, Tanrı ve insan arasındaki vb. ayrım nedir. Ve bu tanım sorularını yanıtlamak hiçbir biçimde düşünebileceğiniz denli kolay değildir. Ne de bunların yalnızca sözcük soruları olduğu düşünülmelidir. Evrende olduğunu savunduğunuz türden şeylerin iyi bir tanımı açıktır ki görüşünüzün duruluğunu arttırır. Ve bu yalnızca bir duruluk problemi de değildir. Örneğin bir özdeksel nesne ile ne demek istediğinizi tanımlamaya çalışırken, bir özdeksel nesnenin taşıyabileceği ve daha önce hiç düşünmediğiniz birçok değişik özelliğin olduğunu bulursunuz; ve tanımlama çabanız böylece sizi şeylerin bütün sınıfının belli özellikler taşıdığı ve belli başkalarını taşımadığı vargısını çıkarmaya götürebilir — özellikler ki, eğer yalnızca Evrende özdeksel nesnelerin olduğunu ileri sürmekle yetinip bu önesürümle ne demek istediğinizi araştırmasaydınız onları hiçbir zaman düşünmeyecektiniz.

O zaman diyebiliriz ki, altgüdümlü felsefi problemlerin büyük bir sınıfı şeylerin sözünü ettiğim büyük sınıflarının varolup olmadığını, ya da olup olmadığı konusunda yalnızca bilgisiz olup olmadığımızı tartışmaktan, ve böylece bu sınıfları tanımlamaya çalışmaktan ve birbirleri ile nasıl ilişkili olduklarını irdelemekten oluşur. Felsefenin büyük bir bölümü bu soruları Tanrı, gelecek bir yaşam, özdek, anlık, Uzay ve Zaman ile ilgili olarak tartışmaktan oluşmuştur. Ve tüm bu problemlerin felsefenin Metafizik denilen bölümüne ait oldukları söylenebilir.

Ama şimdi felsefenin başka bölümlerine ait olduğu söylenebilecek, ama ayrıca Evrenin genel betimlemesine ilişkin ilk ana problem ile açık bir ilgisi de olan bir sorular sınıfına geldik. Biri kuşku ile karşılama eğiliminde olduğunuz bir olguyu ileri sürdüğü zaman sorulacak en doğal sorulardan biri şudur: Bunu nasıl biliyorsun? Ve eğer kişi soruyu olguyu bu türden olgular konusunda salt inanca karşıt olarak gerçek bilgi kazanmayı olanaklı kılan yollardan birinde öğrenmemiş olduğunu gösterecek bir yolda yanıtlarsa, onu gerçekten bilmediği vargısını çıkaracaksınız. Başka bir deyişle, gündelik yaşamda sürekli olarak belli türden olguların gerçek bilgisini kazanma olanağını veren yalnızca sınırlı bir sayıda yol olduğunu, ve eğer biri bu yollardan herhangi birinde öğrenmediği bir olguyu ileri sürecek olursa o zaman gerçekte onu bilmediğini varsayarız. Şimdi felsefeciler de çok büyük ölçüde bu tür uslamlamayı kullanmışlardır. Şeyleri bilmemize olanak veren yolların tüm değişik yollarını tam olarak sınıflandırmaya çalışmışlardır; ve sonra başka felsefecilerin ileri sürdükleri ya da kendilerinin daha önceden inandıkları belli şeyler bu yollardan herhangi birinde bilinmedikleri için, bu nedenle bu şeylerin hiçbir biçimde bilinmedikleri vargısını çıkarmışlardır.

Bu nedenle felsefenin büyük bir bölümü gerçekte şeyleri bilebilemizin değişik yollarını sınıflandırmaya çalışmaktan, ya da onları bilmenin tikel yollarını tam olarak betimlemeye çalışmaktan oluşmuştur.

Ve bu soru, Herhangi birşeyi nasıl olur da biliriz? sorusu üç ayrı türden soru içerir.

İlki şu türdendir. Onu nasıl bildiğiniz sorulduğu zaman, sorulmak istenen şu olebilir: Ona ilişkin bilginiz ne tür bir bilgidir? Onu bildiğiniz zaman anlığınızda ne tür bir süreç işler? Bir bilme dediğiniz bu olay neden oluşur? Bilginin ne tür bir şey olduğuna — herhangi birşeyi bildiğimiz zaman ne olduğuna — ilişkin bu ilk soru felsefenin ruhbilim ile paylaştığı, ama birçok felsefenin yanıtlamaya çalıştığı bir sorudur. Değişik şeyleri bildiğimiz zaman anlıklarımızda yer alan şeylerin değişik türlerini ayırdetmeye, ve tümüne de ortak olanın — eğer varsa — ne olduğunu göstermeye çalışmışlardır.

Ama, ikinci olarak, bilginin ne olduğu sorulduğu zaman, denmek istenebilecek birşey daha vardır. Çünkü herhangi bir önermeyi, örneğin özdek vardır önermesini bildiğimizi söylemeyiz — eğer bu önermenin doğru olduğunu, özdeğin varolduğunun doğru olduğunu ileri sürmeyi amaçlamıyorsak. Ve bu nedenle bilgi nedir sorusunda herhangi bir önermenin doğru olduğunu söylemekle ne denmek istendiği sorusu içerilir. Bu herhangi birşeyi bildiğiniz zaman anlığınızda yer alana ilişkin ruhbilimsel sorudan ayrı bir sorudur; ve doğruluğun ne olduğuna ilişkin bu sorunun genellikle terimin en geniş anlamında Mantık için bir soru olduğu söylenir. Ve Mantık, ya da hiç olmazsa parçaları, felsefenin bir bölümü sayılır.

Ve son olarak, Onu nasıl biliyorsun? diye sorulduğu zaman, denmek istenen bir başka şey daha vardır. Yani, denmek istenebilir ki, ona inanmak için nedenlerin nedir? ya da başka bir deyişle, bu şeyi doğru olarak tanıtlayan başka hangi şeyleri biliyorsun? Ve felsefeciler gerçekte şu soru ile de çok uğraşmışlardır: Bir önermenin doğru olarak tanıtlanmasının değişik yolları nelerdir; herhangi birşeye inanmak için iyi nedenler olan her tür neden nelerdir? Bu da Mantık alanına ait sayılan bir sorudur.

Öyle kocaman bir felsefe dalı vardır ki şeyleri bilmemizin değişik yolları ile ilgilenir; ve birçok felsefeci kendilerini hemen hemen yalnızca bu başlık altına düşen sorulara vermişlerdir.

Ama son olarak, eğer felsefenin tam bir açıklamasını vereceksek, bir başka sorular sınıfından söz etmek zorundayız. Felsefenin Törebilim ya da törel felsefe denilen bir bölümü vardır; ve bu bölüm şimdiye dek sözünü ettiklerimden bütünüyle ayrı bir sorular sınıfını ele alır. Gündelik yaşamda sürekli olarak şöyle sorular sorarız: Şöyle ya da böyle bir sonuç ortaya çıkarılması iyi bir şey mi olacaktır, yoksa kötü bir şey mi? Şöyle ya da böyle bir eylem yerine getirilmesi iyi bir eylem mi olacaktır yoksa kötü bir eylem mi? Ve törel felsefenin yapmaya çalıştığı şey iyi ya da kötü, doğru ya da eğri olacak şeylerin değişik türlerinin tümünü sınıflandırmaktır, öyle bir yolda ki, şunları diyebilecektir: Belli özellikleri taşımadıkça hiçbirşey iyi olmayacaktır; ve benzer olarak, belli özellikleri ya da şu ya da bu belli özelliği taşımadıkça hiçbirşey kötü olmayacaktır; ve hangi tür eylemler doğru olacak, ve hangileri yanlış olacaktır soruları için de aynı şey geçerlidir.

Bu törel soruların Evreni genel betimleyişimiz ile iki yolda çok önemli bir ilgisi vardır.

İlk olarak, açıktır ki Evrende bu iyi ve kötü, doğru ve eğri ayrımlarının olması Evrene ilişkin en önemli olgulardan biridir. Ve birçok insan bu ayrımların olması olgusundan Evrende olana ilişkin başka çıkarsamaların da yapılabileceğini düşünmüştür.

Ve ikinci olarak, Törebilimin neyin iyi ya da kötü olacağına ilişkin sonuçlarını Metafiziğin vargıları ile birleştirerek, Evrenin bütününde iyi mi kötü mü olduğu, ve ne olabileceği ile karşılaştırma içinde ne denli iyi ya da kötü olacağı sorunu yanıtlamanın bir aracını elde ederiz — bir tür soru ki, gerçekte birçok felsefeci tarafından tartışılmıştır.

O zaman, vargı olarak, sanırım yukarıda felsefenin ele aldığı türden soruların haklı bir betimlemesi verilmiştir.

Çeviri: Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Felsefi Araştırmalar / Philosophischen Forschungen / (§§ 65-77)

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Ludwig Wittgenstein

Felsefi Araştırmalar (1953)

Philosophischen Forschungen

§§ 65-77

Çeviri: Aziz Yardımlı

Ludwig Wittgenstein

Felsefi Araştırmalar

SEÇMELER (§§ 65-77)

65. Burada tüm bu irdelemelerin arkasında duran büyük soruya çarpıyoruz. — Çünkü şimdi bana karşı çıkılabilir: ‘‘İşin kolayına kaçıyorsun! Tüm olanaklı dil oyunlarından söz ediyor, ama hiçbir yerde dil oyununun özsel yanının ve dolayısıyla dilin ne olduğu konusunda hiçbirşey söylemiyorsun. Tüm bu işlemlere ortak olanı ve onu dil ya da dilin parçaları yapanı [söylemiyorsun]. Böylece kendini tam olarak araştırmanın zamanında en çok senin kafanı çatlatan bölümünden, yani önermelerin evrensel biçimini ve dili ilgilendiren bölümünden bağışlıyorsun.’’

Ve bu doğrudur.

— Hepimizin dil dediği şeye ortak olan birşeyi belirtmek yerine, diyorum ki bu fenomenlerde tümü için aynı sözcüğü kullanmamızı sağlayacak ortak tek birşey yoktur, — tersine bunlar birbirleri ile birçok değişik yolda illişkilidir. Ve bu ilişki, ya da bu ilişkiiler nedeniyle tümünü ‘‘dil’’ olarak adlandırırız. Bunu açıklamaya çalışacağım.

Ludwig Wittgenstein

Philosophischen Forschungen

(§§ 65-77)

65. Hier stoßen wir auf die große Frage, die hinter allen diesen Betrachtungen steht. — Denn man könnte mir nun einwenden: ‘‘Du machst dir’s leicht! Du redest von allen möglichen Sprachspielen, hast aber nirgends gesagt, was denn das Wesentliche des Sprachspiels, und also der Sprache, ist. Was allen diesen Vorgängen gemeinsam ist und sie zur Sprache, oder zu Teilen der Sprache macht. Du schenkst dir also gerade den Teil der Untersuchung, der die selbst seinerzeit das meiste Kopfzerbrechen gemacht hat, nämlich den, die allgemeine Form des Satzes und der Sprache betreffend.’’

Und das ist wahr.

— Statt etwas anzugeben, was allem, was wir Sprache nennen, gemeinsam ist, sage ich, es ist diesen Erscheinungen garnicht Eines gemeinsam, weswegen wir für alle das gleiche Wort verwenden, — sondern sie sind mit einander in vielen verschiedenen Weisen verwandt. Und dieser Verwandtschaft, oder dieser Verwandtschaften wegen nennen wir sie alle ‘‘Sprachen.’’ Ich will versuchen, die zu erklären.

66. Örneğin ‘‘oyunlar’’ dediğimiz işlemleri irdeleyelim. Masa oyunlarını, kağıt oyunlarını, top oyunlarını, turnuvaları vb. demek istiyorum. Tüm bunlarda ortak olan nedir? — ‘‘Onlara ortak birşey olmalıdır, yoksa onlara ‘oyunlar’ denmez’’ deme — ama tümüne de ortak birşeyin olup olmadığına bak. Çünkü, baktığın zaman, hiç kuşkusuz tümüne ortak olan birşey görmeyeceksin,

ama benzerlikler, ilişkiler, ve bunların da bütün bir dizisini göreceksin. Söylendiği gibi: Düşünme, ama bak! Örneğin çok yanlı ilişkileri ile masa oyunlarına bak. Şimdi kağıt oyunlarına geç: Burada o ilk sınıf ile birçok uygunluk bulursun, ama birçok ortak özellik yiter ve ortaya başkaları çıkar. Şimdi top oyunlarına geçersek, ortak çok şey saklanır, ama birçoğu yitip gider. Tümü de 'eğlenceli' midir? Satrancı dama ile karşılaştır. Ya da her zaman kazanma ve yitirme, ya da oyuncular arasında bir yarışma var mıdır? Dayancı düşün. Top oyununda kazanma ve yitirme vardır; ama bir çocuk topunu duvara atıp onu yeniden yakaladığı zaman, bu özellik yitmiştir. Bak, beceri ve şans ne rol oynar? Ve satranç oyununda beceri ve tenis oyununda beceri nasıl ayrıdır. Şimdi halka oyunlarını düşün: Burada eğlence öğesi vardır, ama başka ne çok karakter özelliği yitmiştir! Ve birçok, başka birçok oyun kümesinden bu yolda geçebiliriz. Benzerliklerin ortaya çıktıklarını ve yittiklerini görürüz.

Ve şimdi bu irdelemenin sonucu şudur: Birbirleri ile çakışan ve kesişen benzerliklerin karışık bir örüntüsünü görürüz. Küçüklü büyüklü benzerlikler.

66. Betrachte z. B. einmal die Vorgänge, die wir "Spiele" nennen. Ich meine Brettspiele, Kartenspiele, Ballspiele, Kampfspiele, u.s.w.. Was ist allen diesen gemeinsam? —Sag nicht: "Es muß ihnen etwas gemeinsam sein, sonst hießen sie nicht 'Spiele' "—sondern schau, ob ihnen allen etwas gemeinsam ist. — Denn, wenn du sie anschaust, wirst du zwar nicht etwas sehen, was allen gemeinsam, wäre, aber du wirst Ähnlichkeiten, Verwandtschaften, sehen, und zwar eine ganze Reihe. Wie gesagt: denk nicht, sondern schau! — Schau z.B. die Brettspiele an, mit ihren mannigfachen Verwandtschaften. Nun geh zu den Kartenspielen über: hier findest du viele Entsprechungen mit jener ersten Klasse, aber viele gemeinsame Züge verschwinden, andern treten auf. Wenn wir nun zu den Ballspielen übergehen, so bleibt manches Gemeinsame erhalten, aber vieles geht verloren. — Sind sie alle 'unterhaltend'? Vergleiche Schach mit dem Mühlfahren. Oder gibt es überall ein Gewinnen und Verlieren, oder eine Konkurrenz der Spielenden? Denk an die Patiencen. In den Ballspielen gibt es Gewinnen und Verlieren; aber wenn ein Kind den Ball an die Wand wirft und wieder auffängt, so ist dieser Zug verschwunden. Schau, welche Rolle Geschick und Glück spielen. Und wie verschieden ist Geschick im Schachspiel und Geschick im Tennisspiel. Denk nun an die Reigenspiele: Hier ist das Element der Unterhaltung, aber wie viele der anderen Charakterzüge sind verschwunden! Und so können wir durch die vielen, vielen anderen Gruppen von Spielen gehen. Ähnlichkeiten auftauchen und verschwinden sehen.

Und das Ergebnis dieser Betrachtung lautet nun: Wir sehen ein kompliziertes Netz von Ähnlichkeiten, die einander übergreifen und kreuzen. Ähnlichkeiten im Großen und Kleinen.

67. Bu benzerlikleri betimlemek için "aile benzerlikleri" sözcüğünden daha iyisini bulamam; çünkü bir ailenin üyeleri arasındaki değişik benzerlikler aynı yolda çakışır ve kesişir: Boy pos, yüz hatları, göz rengi, yürüyüş, huy vb. vb. — Ve 'oyunlar' bir aile oluşturur diyeceğim.

Ve benzer olarak örneğin sayı türleri bir aile oluşturur. Niçin birşeye sayı deriz? Belki de şimdiye dek sayı denilen pekçok şey ile bir — doğrudan — ilişkisi olduğu için; ve bu yolla, denebilir ki, yine öyle adlandırdığımız başkaları ile dolaylı bir ilişki kazanır. Ve sayı kavramımızı tıpkı eğirmede bir ipliği lif üstüne lif büker gibi genişletiriz. Ve ipliğin gücü herhangi bir lifin onun bütün uzunluğu boyunca gitmesinden değil, ama birçok lifin üstüste sarılmasından oluşur.

Ama biri şunu söylemeyi isteseydi: "Öyleyse tüm bu yapılara ortak birşey vardır, — yani tüm bu ortaklıkların ayrıklığı," — o zaman yanıtım şu olurdu: Burada yalnızca sözcüklerle oynuyorsun. Benzer olarak denebilirdi ki: Bütün iplik boyunca giden birşey vardır, — yani bu liflerin kesintisiz

çakışmaları.

67. Ich kann diese Ähnlichkeiten nicht besser charakterisieren, als durch das Wort "Familienähnlichkeiten"; denn so übergreifen und kreuzen sich die verschiedenen Ähnlichkeiten, die zwischen den Gliedern einer Familie bestehen: Wuchs, Gesichtszüge, Augenfarbe, Gang, Temperament, etc. etc.. — Und ich werde sagen: die 'Spiele' bilden eine Familie.

Und ebenso bilden z. B. die Zahlenarten eine Familie. Warum nennen wir etwas "Zahl"? Nun etwa, weil es eine — direkte — Verwandtschaft mit manchem hat, was man bisher Zahl genannt hat; und dadurch, kann man sagen, erhält es eine indirekte Verwandtschaft zu anderem, was wir auch so nennen. Und wir dehnen unseren Begriff der Zahl aus, wie wir beim Spinnen eines Fadens Faser an Faser drehen. Und die Stärke des Fadens liegt nicht darin, daß irgend eine Faser durch seine ganze Länge läuft, sondern darin, daß viele Fasern einander übergreifen.

Wenn aber Einer sagen wollte: "Also ist allen diesen Gebilden etwas gemeinsam, — nämlich die Disjunktion aller dieser Gemeinsamkeiten" — so würde ich antworten: hier spielst du nur mit einem Wort. Ebenso könnte man sagen: es läuft ein Etwas durch den ganzen Faden, — nämlich das lückenlose Übergreifen dieser Fasern.

68. "Pekala; öyleyse sayı kavramı senin için o birbiri ile ilişkili tekil kavramların mantıksal toplamları olarak açıktır: Kardinal sayı, rasyonel sayı, gerçek sayı vb., ve benzer olarak oyun kavramı da karşılık düşen bölümsel kavramların mantıksal toplamı olarak." Bu böyle olmamalıdır. Çünkü o zaman "sayı" kavramına değişmez sınırlar verebilirim, e.d. "sayı" sözcüğünü sınırı değişmez bir kavramı belirtmek için kullanabilirim, ama onu kavramın eriminin bir sınır yoluyla kapatılmadığı bir yolda da kullanabilirim. Ve "oyun" sözcüğünü işte böyle kullanırız. Çünkü oyun kavramı nasıl sınırlanır? Henüz bir oyun olan ve bir oyun olmayan nedir? Sınırı verebilir misin? Hayır. Onu çizebilirsin: Çünkü henüz çizilmiş bir sınır yoktur. (Ama "oyun" sözcüğünü kullanırken bu seni hiç rahatsız etmedi.)

"Ama o zaman sözcüğün kullanımı kurallı değildir; onunla oynadığımız 'oyun' kurallı değildir." — Her yerde kural tarafından sınırlanmış değildir; ama örneğin teniste topun ne denli yükseğe atılacağı ya da ona ne denli sert vurulacağı konusunda da hiçbir kural yoktur, ama tenis gene de bir oyundur ve kuralları da vardır.

68. "Gut; so ist also der Begriff der Zahl für dich erklärt als die logische Summer jener einzelnen mit einander verwandten Begriffe: Kardinalzahl, Rationalzahl, reelle Zahl, etc., und gleicherweise der Begriff des Spiels als logische Summe entsprechender Teilbegriffe." — Dies muß nicht sein. Denn ich kann so dem Begriff 'Zahl' feste Grenzen geben, d.h. das Wort "Zahl" zur Bezeichnung eines fest begrenzten Begriffs gebrauchen, aber ich kann es auch so gebrauchen, daß der Umfang des Begriffs nicht durch eine Grenze abgeschlossen ist. Und so verwenden wir ja das Wort "Spiel." Wie ist denn der Begriff des Spiels abgeschlossen? Was ist noch ein Spiel und was ist keines mehr? Kannst du die Grenzen angeben? Nein. Du kannst welche ziehen: denn es sind noch keine gezogen. (Aber das hat dich noch nie gestört, wenn du das Wort "Spiel" angewendet hast.)

"Aber dann ist ja die Anwendung des Wortes nicht geregelt; das 'Spiel', welches wir mit ihm spielen, ist nicht geregelt." — Es ist nicht überall von Regeln begrenzt; aber es gibt ja auch keine Regel dafür z.B., wie hoch man im Tennis den Ball werfen darf, oder wie stark, aber Tennis ist doch ein Spiel und es hat auch Regeln.

69. O zaman birine bir oyunun ne olduğunu nasıl açıklayacağız? Sanırım ona oyunu

betimleyeceğiz, ve betimlemeye şunu ekleyebiliriz: ‘‘Bu ve benzerlerine ‘oyun’ denir.’’ Ve kendimiz daha çoğunu bilir miyiz? Acaba yalnızca başkalarına mı bir oyunun ne olduğunu tam olarak söyleyemeyiz? — Ama bu bilgisizlik değildir. Sınırları tanıyamayız, çünkü kimse çizmemiştir. Söylendiği gibi, — özel bir amaçla — bir sınır çizebiliriz. İlkin bu yolla mı kavramı kullanılabilir kılarız? Hiç de değil! Salt bu özel amaç dışında. ‘1 adım’ uzunluk ölçüsünü kullanılır kılmak 1 adım = 75 cm. tanımından daha ötesini istemedi. Ve eğer ‘‘Ama daha önce o sağın bir uzunluk ölçüsü değildi’’ diyeceksen, yanıtım şudur: Pekala, o zaman sağın olmayan bir uzunluk ölçüsüydü. — Gene de bana bir sağınlık tanımı borçlusun.

69. Wie würden wir denn jemandem erklären, was ein Spiel ist? Ich glaube, wir werden ihm Spiele beschreiben, und wir könnten der Beschreibung hinzufügen: ‘‘das, und Ähnliches, nennt man ‘Spiele.’ ’’ Und wissen wir selbst denn mehr? Können wir etwa nur dem Andern nicht genau sagen, was ein Spiel ist? — Aber das ist nicht Unwissenheit. Wir kennen die Grenzen nicht, weil keine gezogen sind. Wie gesagt, wir können — für einen besondern Zweck — eine Grenze ziehen. Machen wir dadurch den Begriff erst brauchbar? Durchaus nicht! Es sei denn, für diesen besondern Zweck. So wenig, wie der das Längenmaß ‘1 Schritt’ brauchbar machte, der die Definition gab: 1 Schritt = 75cm. Und wenn du sagen willst ‘‘Aber vorher war es doch kein exaktes Längenmaß’’, so antworte ich: gut, dann war es ein unexaktes. —Obgleich du mir noch die Definition der Exaktheit schuldig bist.

70. ‘‘Ama ‘oyun’ kavramı bu yolda sınırlı değilse, o zaman aslında ‘oyun’ ile ne demek istediğini bilmiyorsun.’’ Şu betimlemeyi verdiğim zaman: ‘‘Toprak bütünüyle bitkiler ile örtülüydü,’’ — bitkinin bir tanımını vermeden önce neden söz ettiğimi bilmediğimi mi söyleyeceksin?

Demek istediğimin bir açıklaması söz gelimi bir çizim ve ‘‘Toprak kabaca böyle göründü’’ sözleri olacaktır. Belki de ‘‘tam olarak böyle göründü’ bile derim.’’ — O zaman tam olarak bu otlar ve yapraklar bu durumda orada mı olacaktır? Hayır, bu demek değildir. Ve bu anlamda hiç bir tabloyu sağın olarak kabul etmeyeceğim.

Biri bana der ki: ‘‘Çocuklara bir oyun göster!’’ Onlara para atmayı öğretirim, ve başkası bana der ki ‘‘Öyle bir oyun demek istemedim.’’ Kafasından atış oyununun dışlanması bana buyruğu vermeden mi geçmiş olmalıydı?

70’inci paragrafı izleyen ve iki uzun çizgi arasında yer alan pasaj Wittgenstein’ın başka yazılarından keserek kitabın kimi sayfaları arasına yerleştirdiği kağıt parçalarından birinden alınmıştır.

70. ‘‘Aber wenn der Begriff ‘Spiel’ auf diese Weise unbegrenzt ist, so weisst du ja eigentlich nicht, was du mit ‘Spiel’ meinst.’’ —Wenn ich die Beschreibung gebe: ‘‘Der Boden war ganz mit Pflanzen bedeckt’’, — willst du sagen, ich weiss nicht, wovon ich rede, ehe ich nicht eine Definition der Pflanze geben kann?

Eine Erklärung dessen, was ich meine, wäre etwa eine Zeichnung und die Worte ‘‘So ungefähr hat der Boden ausgesehen.’’ Ich sage vielleicht auch: ‘‘genau so hat er ausgesehen.’’ — Also waren genau diese Gräser und Blätter, in diesen Lagen, dort? Nein, das heißt es nicht. Und kein Bild würde ich, in diesem Sinne, als das genaue anerkennen.

Jemand sagt mir: ‘‘Ziege den Kindern ein Spiel!’’ Ich lehre sie, um Geld würfeln, und der Andere sagt mir ‘‘Ich habe nicht so ein Spiel gemeint.’’ Mußte ihm da, als er mir den Befehl gab, der Ausschluß des Würfelspiels vorschweben?

71. Denebilir ki ‘oyun’ kavramı bulanık uçları olan bir kavramdır. —“Ama bulanık bir kavram ne olursa olsun bir kavram mıdır?” Keskin olmayan bir fotoğraf ne olursa olsun bir insan resmi midir? Üstelik keskin olmayan bir resmi keskin bir resim ile değiştirmek her zaman bir üstünlük müdür? Keskin olmayan sık sık gereksindiğimiz şey değil midir?

Frege kavramı bir alana benzeterek şöyle der: Sınırları bulanık bir alana ne olursa olsun bir alan denemez. Bu hiç kuşkusuz onunla hiçbirşeye başlayamayız demektir. — Ama şunu demek anlamsız mıdır: “Kabaca burada dur!”? Düşün, bir başkası ile birlikte bir alanda durup bunu söylüyorum. Orada herhangi bir sınır çizmeyecek, ama söz gelimi elimle bir gösterme devimi yapacağım — ona belirli bir noktayı gösterir gibi. Ve bir oyunun ne olduğu tam olarak böyle anlatılır. Örnekler verilir ve belli bir anlamda anlaşılmaları istenir. Ama bu anlatımla şunu demek istemem: şimdi bu örneklerde benim — herhangi bir nedenle — söyleyemediğim ortak yanı görmesi gerekir. Ama: bu örnekleri şimdi daha belirli yolda kullanması gerekir. Örnekleme burada, daha iyisinin yokluğunda, dolaylı bir açıklama aracı değildir. Çünkü, her evrensel açıklama yanlış anlaşılabilir. Tam bu nedenledir ki oyunu oynarız. (“Oyun” sözcüğü ile dil oyununu demek istiyorum.)

71. Man kann sagen, der Begriff ‘Spiel’ ist ein Begriff mit verschwommenen Rändern. — “Aber ist ein verschwommener Begriff überhaupt ein Begriff?” — Ist eine unscharfe Photographie überhaupt ein Bild eines Menschen? Ja, kann man ein unscharfes Bild immer mit Vorteil durch ein scharfes ersetzen? Ist das unscharfe nicht oft gerade das, was wir brauchen?

Frege vergleicht den Begriff mit einem Bezirk und sagt: einen unklar begrenzten Bezirk könne man überhaupt keinen Bezirk nennen. Das heißt wohl, wir können mit ihm nichts anfangen. — Aber ist es sinnlos zu sagen: “Halte dich ungefähr hier auf!”? Denk dir, ich stünde mit einem Andern auf einem Platz und sagte dies. Dabei werde ich nicht einmal irgend eine Grenze ziehen, sondern etwa mit der Hand eine zeigende Bewegung machen — als zeigte ich ihm einen bestimmten Punkt. Und gerade so erklärt man etwa, was ein Spiel ist. Man gibt Beispiele und will, daß sie in einem gewissen Sinne verstanden werden. —Aber mit diesem Ausdruck meine ich nicht: er solle nun in diesen Beispielen das Gemeinsame sehen, welches ich — aus irgend einem Grunde — nicht aussprechen konnte. Sondern: er solle diese Beispiele nun in bestimmter Weise verwenden. Das Exemplifizieren ist hier nicht ein indirektes Mittel der Erklärung, — in Ermanglung eines Bessern. Denn, mißverstanden kann auch jede allgemeine Erklärung werden. So spielen wir eben das Spiel. (Ich meine das Sprachspiel mit dem Worte “Spiel”.)

72. Ortak olanı görme. Varsayalım ki birine rengarenk çeşitli resimler gösteriyor ve şöyle diyorum: “Tümünde gördüğün renge ‘sarı aşıboyası’ denir.” Bu anlaşılan bir açıklamadır, çünkü öteki bu resimere ortak olanı arar ve görür. Sonra ortak olana bakabilir, onu gösterebilir.

Şununla karşılaştır: Ona tümü de aynı renkle boyanmış değişik biçimli betiler gösteriyor ve “Bunların birbirleri ile ortaklaşa taşıdıkları şeye ‘sarı aşıboyası’ denir” diyorum.

Ve şununla: Ona çeşitli mavi tonlarından modeller gösteriyor ve diyorum ki: “Tümüne ortak olan renge ‘mavi’ derim.”

72. Das Gemeinsam sehen. Nimm an, ich zeige jemand verschiedene bunte Bilder, und sage: “Die Farbe, die du in allen siehst, heißt ‘Ocker’.” — Das ist eine Erklärung, die verstanden wird, indem der Andere aufsucht und sieht, was jenen Bildern gemeinsam ist. Er kann dann auf das Gemeinsame blicken, darauf zeigen.

Vergleiche damit: Ich zeige ihm Figuren verschiedener Form, alle in der gleichen Farbe gemalt und sage: “Was diese mit einander gemein haben, heißt ‘Ocker.’ ”

Und vergleiche damit: Ich zeige ihm Muster verschiedener Schattierungen von Blau und sage: “Die Farbe, die allen gemeinsam ist, nenne ich ‘Blau.’ ”

73. Biri bana örnekler göstererek ve “Bu renge ‘mavi’ denir, şuna ‘yeşil,’ ...” diyerek rengin adını açıkladığı zaman, bu durum birçok bakımdan onun elime altında sözcükler duran renk örnekleri gösteren bir tablo vermesi ile karşılaştırılabilir. — Ama bu karşılaştırma birçok yolda aldatıcı olabilir. — Şimdi karşılaştırmayı genişletme eğilimi vardır; Açıklamayı anlamış olmak açıklananın bir kaframını anlıkta taşımak demektir, ve bu bir örnek ya da resimdir. Eğer şimdi bana değişik yapraklar gösterilse ve dense ki “Buna ‘yaprak’ denir,” yaprak biçiminin bir kavramını, onun anlıktaki bir resmini kazanırım. — Ama belirli hiçbir biçim göstermeyen, buna karşı ‘tüm yaprak biçimlerine ortak olanı’ gösteren bir yaprağın resmi nasıl görünür? Hangi renk tonu yeşil renginin — tüm yeşil tonlarına ortak olanın — ‘anlığımdaki örneğini’ taşır?

“Ama böyle ‘evrensel’ örnekler olamaz mı? Diyelim ki bir yaprak şeması, ya da arı yeşilin bir örneği?” Kesinlikle! Ama, bu şemanın belirli bir yaprağın biçimi olarak değil de şema olarak anlaşılması, ve bir arı yeşil şeridin arı yeşil için örnek olarak değil de yeşil olan herşeyin örneği olarak anlaşılması — bu yine bu örneği uygulamanın yolunda yatar.

Kendinize sorun: Yeşil renginin örneği hangi şekli taşımalıdır? Dörtgen mi olması gerekir, yoksa yeşil dörtgen için örnek mi olacaktır? Öyleyse ‘düzensiz’ şekilde mi olması gerekir? Ve o zaman bizi onu yalnızca kuralsız biçim öreği olarak görmekten — e.d. kullanmaktan — ne alıkoyar?

73. Wenn Einer mir die Namen der Farben erklärt, indem er auf Muster zeigt und sagt “Diese Farbe heißt ‘Blau’, diese ‘Grün’, ...”, so kann dieser Fall in vieler Hinsicht dem verglichen werden, daß er mir eine Tabelle an die Hand gibt, in der unter den Mustern von Farben die Wörter stehen. — Wenn auch dieser Vergleich in mancher Weise irreführen kann. — Man ist nun geneigt, der Vergleich auszudehnen: Die Erklärung verstanden haben, heißt, einen Begriff des Erklärten im Geiste besitzen, und d.i. ein Muster, oder Bild. Zeigt man mir nun verschiedene Blätter und sagt “Das nennt man ‘Blatt,’ ” so erhalte ich einen Begriff der Blattform, ein Bild von ihr im Geiste. — Aber wie schaut denn das Bild eines Blattes aus, das keine bestimmte Form zeigt, sondern ‘das, was allen Blattformen gemeinsam ist’? Welchen Farbton hat das ‘Muster in meinem Geiste’ der Farbe Grün — dessen, was allen Tönen von Grün gemeinsam ist?

“Aber könnte es nicht solche ‘allgemeine’ Muster geben? Etwa ein Blattschema, oder ein Muster von reinem Grün?” — Gewiss! Aber, daß dieses Schema als Schema verstanden wird, und nicht als die Form eines bestimmten Blattes, und daß ein Täfelchen von reinem Grün als Muster alles dessen verstanden wird, was grünlich ist, und nicht als Muster für reines Grün — das liegt wieder in der Art der Anwendung dieser Muster.

Frage dich: Welche Gestalt muß das Muster der Farbe Grün haben? Soll es viereckig sein? oder würde es dann das Muster für grüne Vierecke sein? — Soll es also ‘unregelmäßig’ geformt sein? Und was verhindert uns, es dann nur als Muster der unregelmäßigen Form anzusehen — d.h. zu verwenden?

74. Bu yaprağı ‘genel olarak yaprak biçimi’nin örneği olarak gören birinin onu söz gelimi bu belirli biçim için örnek olarak alan birinden başka türlü gördüğü düşüncesi de buraya aittir. Şimdi bu pekala olabilirdi ki — gerçi öyle olmasa da —, çünkü bu yalnızca deneyime göre

yaprağı daha belirli yolda gören birinin onu şöyle ya da böyle ya da şu ya da bu kurala göre uyguladığını söylemek olacaktır. Hiç kuşkusuz öyle ya da başka türlü görme diye birşey vardır; ve bir örneği öyle görenin onu genel olarak bu yolda, ve başka türlü görenin başka bir yolda kullanacağı durumlar da vardır. Örneğin bir kübün şematik çizimini bir kareden ve iki eşkenar dörtgenden oluşan bir düzlem beti olarak gören biri "Bana böyle birşey getir!" buyruğunu belki de imgeyi uzaysal olarak görenden başka türlü yerine getirecektir.

74. Hierher gehört auch der Gedanke, daß der, welcher diese Blatt als Muster 'der Blattform im allgemeinen' ansieht, es anders sieht, als der, welcher es etwa als Muster für diese bestimmte Form betrachtet. Nun, das könnte ja so sein — obwohl es nicht so ist —, denn es würde nur besagen, daß erfahrungsgemäß der, welcher das Blatt in bestimmter Weise sieht, es dann so und so, oder den und den Regeln gemäß, verwendet. Es gibt natürlich ein so und anders Sehen; und es gibt auch Fälle, in denen der, der ein Muster so sieht, es im allgemeinen in dieser Weise verwenden wird, und wer es anders sieht, in anderer Weise. Wer z.B., die schematische Zeichnung eines Würfels als ebene Figur sieht, bestehend aus einem Quadrat und zwei Rhomben, der wird den Befehl "Bringe mir so etwas!" vielleicht anders ausführen, als der, welcher das Bild räumlich sieht.

75. Bir oyunun ne olduğunu bilmek ne demektir? Onu bilmek ve söyleyememek ne demektir? Bu bilgi anlatılmamış bir tanımın herhangi bir eşdeğiri midir? Öyle ki, anlatılmış olsaydı, onu bilgimin anlatımı olarak tanıyabilecek miydim? Bilgim, oyuna ilişkin kavramım, verebileceğim açıklamada bütünüyle açıklanmaz mı? Yani, çeşitli oyun türlerine ilişkin örnekleri betimlememde; bunların tüm olanaklı başka oyun türlerinin bunların andırımına göre kurulabileceğini göstererek; şunu ya da bunu hiç kuşkusuz bir oyun olarak pek adlandıramayacağımı söyleyerek; ve buna benzer başkaları.

75. Was heißt es: wissen, was ein Spiel ist? Was heißt es, es wissen und es nicht sagen können? Ist dieses Wissen irgendein Äquivalent einer nicht ausgesprochenen Definition? So daß, wenn sie ausgesprochen würde, ich sie als den Ausdruck meines Wissens anerkennen könnte? Ist nicht mein Wissen, mein Begriff vom Spiel, ganz in den Erklärungen ausgedrückt, die ich geben könnte? Nämlich darin, daß ich Beispiele von Spielen verschiedener Art beschreibe; zeige, wie man nach Analogie dieser auf alle möglichen Arten andere Spiele konstruieren kann; sage daß ich das und das wohl kaum mehr ein Spiel nennen würde; und dergleichen mehr.

76. Biri keskin bir sınır çizseydi, onu her zaman çizmeyi istediğim ya da kafada çizdiğim sınır olarak tanıyamazdım. Çünkü bir çizgi çizmeyi istemiş değildim. O zaman denebilir ki: Onun kavramı benimki ile özdeş değil, ama ona yakındır. Ve yakınlık iki resmin yakınlığıdır ki, bunlardan biri sınırları keskin olmayan renk parçalarından, öteki benzer olarak biçimlenmiş ve dağılmış ama keskin sınırlı parçalardan oluşur. Yakınlık o zaman o denli de türlülük gibi yadsınamaz.

76. Wenn Einer eine scharfe Grenze zöge, so könnte ich sie nicht als die anerkennen, die ich auch schon immer ziehen wollte, oder im Geist gezogen habe. Denn ich wollte gar keine ziehen. Man kann dann sagen: sein Begriff ist nicht der gleiche wie der meine, aber ihm verwandt. Und die Verwandtschaft ist die zweier Bilder, deren eines aus unscharf begrenzten Farbflecken, das andere aus ähnlich geformten und verteilten, aber scharf begrenzten, besteht. Die Verwandtschaft ist dann ebenso unleugbar, wie die Verschiedenheit.

77. Ve bu karşılaştırmayı biraz daha ileri götürürsek, açıktır ki keskin resmin bulanık olana

benzer olabileceği derece keskin olmayanın derecesine bağımlıdır. Çünkü bulanık bir resim için ona ‘karşılık düşen’ keskin bir resim çizmen gerekmiş olduğunu düşün. İkincide keskin olmayan kırmızı bir kare var; onun yerine daha keskin bir kare koyuyorsun. Hiç kuşkusuz, keskin olmayana karşılık düşen böyle birçok keskin kare çizilebilir. — Ama özgününde renkler bir sınır izi olmaksızın içiçe geçiyorsa, o zaman bulanık olana karşılık düşen keskin bir resim çizmek umutsuz bir görev olmayacak mıdır? O zaman şunu söylemen gerekmeyecek mi: “Burada pekala bir kare gibi bir çember ya da bir yürek biçimi de çizebilirdim; çünkü tüm renkler birbiri içine geçiyor. Herşey yolunda; ve hiçbirşey yolunda değil.” — Ve örneğin estetikte ya da etikte kavramlarımıza karşılık düşen tanımları arayan biri kendini bu durumda bulur.

Bu güçlük içinde her zaman şunu sorarsın: Bu sözcüklerin (örneğin “iyi”) anlamını nasıl öğrendik? Ne tür örneklerden; hangi dil oyunundan? O zaman sözcüğün bir imlemler ailesi taşıması gerektiğini daha kolay göreceksin.

77. Und wenn wir diesen Vergleich noch etwas weiter führen, so ist es klar, daß der Grad, bis zu welchem das scharfe Bild dem verschwommenen ähnlich sein kann, vom Grade der Unschärfe des zweiten abhängt. Denn denk dir, du solltest zu einem verschwommenen Bild ein ihm ‘entsprechendes’ scharfes entwerfen. In jenem ist ein unscharfes rotes Rechteck; du setz dafür ein scharfes. Freilich — es ließen sich ja mehrere solche scharfe Rechtecke ziehen, die dem unscharfen entsprächen. — Wenn aber im Original die Farben ohne die Spur einer Grenze ineinanderfließen, — wird es dann nicht eine hoffnungslose Aufgabe werden, ein dem verschwommenen entsprechendes scharfes Bild zu zeichnen? Wirst du dann nicht sagen müßen: “Hier könnte ich ebensogut einen Kreis, wie ein Rechteck, oder eine Herzform zeichnen; es fließen ja alle Farben durcheinander. Es stimmt alles; und nichts.” — Und in dieser Lage befindet sich z.B. der, der in der Ästhetik, oder Ethik nach Definitionen sucht, die unseren Begriffen entsprechen.

Frage dich in dieser Schwierigkeit immer: Wie haben wir denn die Bedeutung dieses Wortes (“gut” z.B.) gelernt? An was für Beispielen; in welchen Sprachspielen? Du wirst dann leichter sehen, daß das Wort eine Familie von Bedeutungen haben muß.

İdea Yayınevi / 2014

Feuerbach

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Der Mensch ist, was er ißt.

Feuerbach

Frederick Copleston

İnsan yediğidir.

Feuerbach ve tanrıbilimin insanbilime dönüşümü

Ludwig Feuerbach (1804-72) Heidelberg’de Protestan tanrıbilim okudu ve sonra orada Hegel’in derslerine katıldığı ve kendini felsefe çalışmaya verdiği Berlin’e gitti. 1828’de Erlangen üniversitesinde ücretsiz bir eğitmen (Privatdozent) oldu. Ama akademik kariyerde hiçbir gelişme beklentisi bulamayarak özel bir çalışma ve yazma yaşamına çekildi. Öldüğü sırada Nuremberg yakınlarında yaşıyordu.

Eğer Feuerbach'ın yazılarının başlıklarına bakılacak olsaydı doğal olarak çıkarılacak sonuç ilkin ve herşeyden önce bir tanrıbilimci olduğu ya da en azından güçlü tanrıbilimsel ilgiler taşıdığı olurdu. Erken çalışmalarının açıkça felsefeyle ilgili oldukları doğrudur. Örneğin 1833'te Francis Bacon'dan Spinoza'ya bir modern felsefe tarihi yayımladı; 1837'de Leibniz'in dizgesinin bir açımlama ve eleştirisini; 1838'de Bayle üzerine bir çalışma; ve 1839'da Hegel'in felsefesinin eleştirisine ayrılmış bir yazı. Ama sonra Hıristiyanlığın Özü (Das Wesen des Christentums, 1841) Dinin Özü (Das Wesen der Religion, 1845) ve Dinin Özü üzerine Dersler (Vorlesungen uber das Wesen der Religion, 1851) gibi önemli çalışmaları geldi. Ve bu başlıklar Felsefe ve Hıristiyanlık üzerine (Ueber Philosophie und Christentum, 1839) ve Luther'in anlamında İnancın Özü (Das Wesen des Glaubens im Sinne Luthers, 1844) gibi başkaları ile birlikte açıkça yazarın kafasının tanrıbilimsel sorunlar ile uğraştığını düşündürürler.

Bu izlenim belli bir anlamda bütünüyle doğrudur. Feuerbach'ın kendisi yazılarının ana temasının din ve tanrıbilim olduğunu bildirdi. Ama bu bildirimle bir Tanrının insan düşüncesi dışında nesnel varoluşuna inandığını söylemek istemiyordu. Öncelikle dinin gerçek imlemi ve işlevini, bir bütün olarak insan yaşamı ve düşüncesi ışığında, duru biçimde göstermekle ilgilendiğini söylemek istiyordu. Din onun için önemsiz bir fenomen, hiç olmasaydı daha iyi olacağını ve etkilerinin yalnızca insanın gelişimini geciktirmek olduğunu söyleyebileceğimiz şanssız bir boşinanç parçası değildi. Tersine, Feuerbach için dinsel bilinç genelde insan bilincinin gelişiminin bütünleyici bir aşamasıydı. Aynı zamanda Tanrı düşüncesini insanın kendisi için idealinin bir yansıması olarak, ve dini insan bilincinin gelişiminde özsel olsa bile geçici bir aşama olarak görüyordu. Bu nedenle tanrıbilimin yerine insanbilimi geçirdiği söylenebilir.

[Feuerbach her nereye ulaştıysa oraya Hegel'in öğrencsi olması yoluyla ulaştığını ileri sürer. Ama bir yere ulaşmış değildir ve Hegel'in bir Feuerbach üretecek kadar kötü bir felsefeci olduğuna inanmak güçtür. A.Y.]

Feuerbach bu konuma, tanrıbilimin yerine insanbilimi geçirmeye Hegelci dizgenin köktenci bir eleştirisi içerisinden ulaşır. Ama eleştiri bir anlamda içerdendir. Çünkü Hegelciliğin felsefenin o güne dek en yüksek anlatımı olduğu varsayılır. Hegel "Schelling yoluyla dolaylı kılınmış Fichte"dir1 ve "Hegelci felsefe kurgusal dizgesel felsefenin doruk noktasıdır".2 Ama Hegel'in dizgesinde idealizmin ve aslında genel olarak metafiziğin en tam anlatımına ulaşmış olmasına karşın, dizge savunulabilir değildir. Gereken şey Hegel'i ayakları üzerine dikmektir. Özellikle saltık idealizmin kavramsal soyutlamalarından geriye somut olgusallığa giden yolu bulmamız gerekir. Kurgul felsefe "soyuttan somuta, idealden olgusala" bir geçiş yapmaya çalıştı.3 Ama bu bir yanlıştı. İdealden olgusala geçiş yalnızca kılgısal ya da ahlaksal felsefede bir rol oynar, çünkü onda söz konusu olan şey ideallerin eylem yoluyla yaşama geçirilmesidir. Sorun kuramsal bilgi olduğunda olgusal olanla, Varlıkla başlamalıyız.

Kuşkusuz Hegel Varlık ile başlar. Ama asıl nokta Feuerbach için bu bağlamda Varlığın İdea ya da Düşünce değil Doğa olmasıdır.4 "Varlık öznedir ve düşünce yüklemdir."5 Temel olgusallık uzaysal-zamansal Doğadır; bilinç ve düşünce ikincildir, türetilmiştir.* Doğanın varoluşunun yalnızca bilinçli bir özne tarafından bilinebileceği doğrudur. Ama kendini Doğadan ayırdeden varlık kendinin Doğanın zemini olmadığını bilir. Tersine insan kendini zemininden, duyulur olgusallıktan ayırdederek Doğayı bilir. "Doğa böylece insanın zeminidir."6

Aslında Schleiermacher ile birlikte bağımlılık duygusunun dinin zemini olduğunu söyleyebiliriz. Ama "insanın ona bağımlı olduğu ve kendini bağımlı hissettiği şey kökensel olarak Doğadan başka

birşey değildir.”7 Böylece dinin birincil nesnesi, eğer dine yalnızca Hıristiyan tanrıtanırcılık biçimi içinde değil ama tarihsel olarak bakarsak, Doğadır. Doğal dinin, ağaçlar ve şelaleler gibi nesnelerin tanrılaştırılmasından doğal şeylerin fiziksel nedeni olarak kavranan Tanrı düşüncesine dek, geniş bir erimi vardır. Ama bütün aşamalarında doğal dinin temeli insanın dışsal duyulur olgusallığa bağımlılık duygusudur. “Kendini Doğada sergileyen tanrısal öz kendini insana bildiren ve sergileyen ve kendini ona tanrısal bir varlık olarak dayatan Doğadan başka birşey değildir.”8

İnsan Doğayı yalnızca kendini ondan ayırdederek nesnelleştirebilir. Ve kendine geri dönebilir ve kendi özü üzerine düşünebilir. Bu öz nedir? “Us, istenç, yürek. Düşüncenin gücü, istencin gücü, yüreğin gücü eksiksiz bir insana aittir.”9 Us, istenç ve sevgi birlikte insanın özünü oluştururlar. Daha ötesi, eğer bu üç eksiksizlikten herhangi birini kendinde düşünürsek onu sınırsız olarak düşünürüz. Örneğin kendinde varlık olarak düşüncenin gücünü şu ya da bu nesneye sınırlanmış olarak kavramayız. Ve eğer üç eksiksizliği sonsuz olarak düşünürsek sonsuz bilgi, sonsuz istenç ve sonsuz sevgi olarak Tanrı ideasını buluruz. Tektanrıcılık, en azından Tanrı ahlaksal yüklemlerle donatıldığında, böylece insanın sonsuzluğa yükseltilmiş olan kendi özünü yansıtmasının sonucudur. “Tanrısal öz insanın özünden başka birşey değildir, ya da daha iyisi, bireyin, yani edimsel bedensel insanın sınırlanmalarından özgürleştirilmiş, insanın kendisinden ayrı bağımsız bir Varlık olarak nesnelleştirilmiş ve yüceltilmiş insansal özdür.”10

Hıristiyanlığın Özü’nde Feuerbach insan öz-bilincinin bir yansıması olarak Tanrı ideası üzerinde yoğunlaşırken, dinin tarihsel olarak irdelendiği Dinin Özü’nde vurguyu dinin zemini olarak Doğaya bağımlılık duygusu üzerine getirir. Ama aynı zamanda iki görüş açısını biraraya getirir. Dışsal olgusallığa bağımlılığının bilincindeki insan Doğanın güçlerini ve özellikle doğal fenomenleri yücelterek başlar. Ama kişisel tanrılar ya da Tanrı kavramına kendini-yansıtma olmaksızın yükselmez. Çoktanrıcılıkta insanı insandan ayırdeden nitelikler, her biri kendine özgü karakteristikler taşıyan insanbiçimli tanrıların bir çokluğu biçiminde tanrılaştırılır. Tektanrıcılıkta insanları birleştiren şey, yani insan olarak insanın özü, aşkın bir alana yansıtılan ve tanrılaştırılan şeydir. Ve tektanrıcılığın herhangi bir biçimine geçişte güçlü bir etmen Doğanın yalnızca insanın fiziksel gereksinimlerine hizmet etmekle kalmadığının, ama aynı zamanda onun insanın özgürce önüne koyduğu amaca hizmet etmesinin de sağlanabileceğinin bilincidir. Çünkü bu yolda insan Doğayı kendisi için varoluyor olarak ve böylece bir amacı somutlaştıran ve anlaklı bir Yaratıcının ürünü olan bir birlik olarak düşünmeye başlar. Ama Yaratıcıyı düşünmede insan kendi özünü yansıtır. Ve eğer Tanrı ideasından bu yansıtmadan kaynaklanan herşeyi sıyırırsak geriye elimizde yalnızca Doğa kalır. Öyleyse dinin en sonunda insanın Doğaya bağımlılık duygusu zemininde olmasına karşın, sonsuz kişisel bir Tanrı kavramının oluşumunda en önemli etmen insanın kendi özünü yansıtmasıdır.

Şimdi bu kendini yansıtma insanın kendinden yabancılaşmasını anlatır. “Din insanın kendinden ayrılmasıdır: Tanrıyı kendi karşısına karşıt bir varlık olarak koyar. Tanrı insanın olduğu şey değildir ve insan Tanrının olduğu şey değildir. Tanrı sonsuz Varlıktır, insan sonlu; Tanrı eksiksizdir, insan eksik; Tanrı bengidir, insan geçici; Tanrının herşeye gücü yeter, insan güçsüzdür; Tanrı kutsaldır, insan günahkar. Tanrı ve insan uçlardır: Tanrı saltık olarak olumlu, tüm olgusallıkların özüyken, insan olumsuzdur, tüm yokluğun özüdür.”11 Böylece özünü aşkın bir alana yansıtarak ve onu Tanrı olarak nesnelleştirerek insan kendini zavallı, sefil, günahkar bir yaratığa indirger.

Kuşkusuz bu durumda din üstesinden gelinecek birşeydir. Ama bundan dinin insan yaşamında özsel bir rol oynamamış olduğu sonucu çıkmaz. Tersine, insanın kendi özünü Tanrı ideasında nesnelleştirmesi kendinin ayrımına varmasının belirtik gelişiminde bütünleyici bir aşamayı

oluşturur. Çünkü onun kendi özü olduğunun ayrımına varmadan önce ilkin özünü nesnelleştirmesi gerekir. Ve dinin en yüksek ve en eksiksiz biçiminde, yani Hıristiyanlıkta, bu nesnelleşme kendi üstesinden gelinmesini gerekli kıldığı noktaya ulaşır. İnsan toplumsal bir varlıktır, ve sevgi gücü onun özüne aittir. O bir 'Sen' ile ilişki içinde bir 'Ben'dir. Ve Hıristiyan dininde bu olgunun ayrımsanması Üçlülük öğretisinde yansıtılmış bir anlatım bulur. Daha ötesi, Bedenselleşme öğretisinde "Hıristiyan dini tek bir Tanrı-İnsan adında İnsan sözcüğünü Tanrı sözcüğü ile birleştirmiş, böylece insanlığı en yüksek Varlığın bir yüklemi yapmıştır".12 Geriye kalan şey Tanrısallığı insanın bir yüklemi yaparak bu ilişkiyi tersine çevirmektir. "Yeni felsefe, gerçekliğe uygun olarak bu yüklemi (insanlık) töz yaptı; yüklemi özne yapmış oldu. Yeni felsefe ... Hıristiyanlığın gerçekliğidir."13

Bu son bildirim Hegel'in saltık din ve saltık felsefe arasındaki ilişki üzerine görüşünü anımsatır. Ama Feuerbach'ın niyetinin aynı anlıkta "yeni felsefe"nin Hıristiyanlıkla bir arada varolabileceğini öne sürmek olmadığı kesindir. Tersine, yeni felsefe tam da Hıristiyan dinine ussal gerçeklik-değerini vermesi nedeniyle Hıristiyanlık adını bırakır ve böyle yaparak onu tanrıbilimden insanbilime dönüştürür. Felsefenin Hıristiyanlığı durulaştırması bundan böyle Hıristiyanlık değildir. Bir insan bir kez "Tanrı"nın aşkın bir alana yansıtılan kendi idealleştirilmiş özü için bir ad olduğunu anlar anlamaz, dinde içerilen kendine yabancılaşmanın üstesinden gelir. Ve o zaman bu özü insanın kendi etkinliğinde ve toplumsal yaşamında nesnelleştirmenin yolu açılır. İnsan kendine ve kendi güçlerine ve geleceğine inancını yeniden kazanır.

Tanrıbilimin terkedilmesi tarihsel Hegelciliğin terkedilmesini getirir. Çünkü "Hegelci felsefe tanrıbilimin son sığınma yeri, son ussal desteğidir".14 Ve "Hegelci felsefeden vazgeçmeyen biri tanrıbilimden vazgeçmez. Çünkü Doğanın, olgusallığın İdea tarafından konutlandığını bildiren Hegelci öğreti yalnızca Doğanın Tanrı tarafından yaratılmış olduğunu bildiren tanrıbilimsel öğretinin ussal anlatımıdır ..."15 Gene de tanrıbilimin üstesinden gelinmesi için Hegelci kendine-yabancılaşma kavramından yararlanmamız gerekir. Hegel saltık Tinin Doğadaki kendine yabancılaşmasından kendine geri dönüşünden söz etti. Bu kavramın yerine insanın kendine geri dönüşü kavramını getirmeliyiz. Ve bu "tanrıbilimin insanbilime dönüşümü, ve bunun içinde çözülmesi" anlamına gelir.16 Gene de felsefi insanbilimin kendisi dindir. Çünkü dinin gerçekliğini dinin ulaştığı en yüksek biçim içinde verir. "Dün henüz din olan bugün din değildir; ve bugün tanrıtanımazcılık sayılan yarın din sayılır."17

Tanrıbilimin yerine insanbilimin getirilmesiyle insan kendinin en yüksek nesnesi, kendine bir erek olur. Ama bu bencillik anlamına gelmez. Çünkü insan özünde toplumsal bir varlıktır: yalnızca Mensch ya da İnsan değil, ama Mit-Mensch ya da İnsan-Birliğidir. Ve felsefenin en yüksek ilkesi "insan ve insan arasındaki birliktir"18, sevgide anlatım bulması gereken bir birlik. "Sevg anlak ve doğanın evrensel yasasıdır—türlerin birliğinin duygu düzleminde gerçekleşmesinden başka birşey değildir."19

Açıktır ki Feuerbach Hegel'in insanın toplumsal doğasını vurguladığı olgusunun ayrımındaydı. Ama Hegel'in türdeki birliğin zemini konusunda yanlış bir düşünce taşıdığında diretir. Saltık idealizmde insanların birleşmelerinin kendini-düşünen Düşünce olarak yorumlanan evrensel tinin yaşamıyla bir olmalarıyla orantılı olacağı düşünülür. Böylece insanların birliğine birincil olarak arı düşünce düzeyinde erişilir. Ama burada da Hegel yine tam olarak ayakları üzerine koyulma gereksinimi içindedir. İnsanın özel doğası yaşambilimsel düzlem üzerinde, "Ben ve Sen arasındaki ayrımın olgusallığı üzerinde,"20 yani eşeysel ayrım üzerinde kuruludur. Erkek ve kadın arasındaki ilişki ayrılıkta-birliği ve birlikte-ayrılığı sergiler. Erkek ve dişi arasındaki bu ayrım gerçekte yalnızca

yaşambilimsel bir ayrım değildir. Çünkü duyumsama ve düşünmenin ayrı yollarını belirler ve böylece bütün kişiliği etkiler. Kuşkusuz ne de insanın toplumsal doğasının sergilendiği tek yoldur. Ama Feuerbach insanın Mit-Mensch olarak doğasının arı düşünce olmayan, tersine duyulur olgusallık olan temel olgusallık üzerinde kurulduğu olgusunu vurgulamak ister. Başka bir deyişle, eşeysel ayrılma bireysel insanın tam olmadığını gösterir. 'Ben'in tamamlayıcısı olarak 'Sen'i çağırması olgusu, birincil ve temel biçiminde, erkeğin kadına ve kadının erkeğe gereksinimi olması olgusunda gösterilir.

İnsanın özel doğası üzerine, türün birliği üzerine ve sevgi üzerine bu diretme ile, Feuerbach'ın uluslarüstü bir toplum temasını geliştirmeye ya da uluslarası bir federasyon biçimi önermeye geçeceği beklenebilirdi. Ama aslında Devleti insanların yaşayan birliği ve bu birliğin bilincinin nesnel anlatımı olarak sunacak denli Hegelcidir. "Devlette insanın güçleri bölünür ve gelişir, yalnızca bu bölünme içerisinden ve yeniden birleşmeleri içerisinden sonsuz bir varlık oluşturmak için; birçok insan, birçok güç tek bir güçtür. Devlet tüm olgusallıkların özüdür, Devlet insanın kayrasıdır. ... Gerçek Devlet sınırlanmamış, sonsuz, gerçek, tam, tanrısal İnsandır, ... saltık İnsandır."21

Bunu "politikanın dinimiz olması gerektiği"22 sonucu izler, ve gene de, paradoksal olarak, bu dinin koşulu tanrıtanımazlıktır. Geleneksel anlamda din, der Feuerbach, Devleti birleştirmekten çok çözme eğilimindedir. Ve yalnızca eğer Tanrının yerine insanı, tanrıbilimin yerine insanbilimi geçirirsek Devlet bizim için bir Saltık olabilir. "İnsan devletin temel özüdür. Ve Devlet insan doğasının edimselleşmiş, gelişmiş ve belirtik bütünselliğidir."23 Eğer insan doğasını Tanrı kavramı biçiminde aşkın bir alana yansıtmayı sürdürürsek bu gerçeğin hakkı verilemez.

Feuerbach'ın aklındaki Devlet demokratik cumhuriyettir. Protestanlığın papanın yerine tekerki koyduğunu belirtir. "Reformasyon dinsel Katolikliği yıktı ama modern evre onun yerine politik Katoliklik kurdu."24 Modern evre denilen şey şimdiye dek Protestan bir Orta Çağ olmuştur. Ve insanların yaşayan birliği ve insanın özünün somut anlatımı olarak gerçek demokratik cumhuriyeti yalnızca Protestan dininin çözülmesi içerisinden geliştirebiliriz.

Arı kuramsal bir duruş noktasından bakılırsa Feuerbach'ın felsefesinin dikkate değer olmadığı kesindir. Örneğin, tanrıtanırcılıktan Tanrı ideasının doğuşunun bir açıklaması yoluyla kurtulma çabası yüzeyseldir. Ama tarihsel bakış açısından felsefesi gerçekten önemlidir. Genelde, dünyanın tanrıbilimsel bir yorumlanışından uzaklaşıp toplumsal bir varlık olarak görülen insanın kendisinin sahnenin özeğinde yer aldığı bir yoruma yönelen bir devimin parçasını oluşturur. Feuerbach'ın tanrıbilimin yerine insanbilimi geçirmesi bunun belirtik bir kabulüdür. Ve Hegelciliği bu dönüşüm sürecinde bir orta-nokta durağı olarak görmekte belli bir düzeyde haklıdır. Özel olarak, Feuerbach'ın felsefesi Marx ve Engels'in eytişimsel özdekçilik ve ekonomik tarih kuramında doruklanan devimde bir aşamadır. Feuerbach'ın düşüncesinin toplumsal birliğin en yüksek anlatımı olarak Devlet ideası ve ekonomik olmaktan dahaçok politik insan kavramı çerçevesi içerisinde devindiği doğrudur. Ama idealizmi özdekçiliğe dönüştürmesi ve insanın dinde sergilenen kendine-yabancılaşmasını yenmesinde diretmesi Marx ve Engels'in düşüncesi için zemini hazırladı. Marx Feuerbach'ı sert biçimde eleştirmiş olabilir, ama ona bir borcu olduğu kesindir.

Notlar

1W, II, s. 180. Feuerbach'ın yazılarına göndermeler Friedrich Jodl tarafından hazırlanan Werke'nin ikinci yayımının (Stuttgart, 1959-60) cilt ve sayfasına göre verilmiştir.

2W, II, s. 175.

3W, II, s. 231.

4Feuerbach, Schelling gibi, Hegel'in varolan Doğayı mantıksal İdeadan çıkarsadığını varsayar. Eğer bu varsayılmazsa, eleştirinin anlamı yiter.

5W, II, s. 239.

6W, II, s. 240.

7W, VII, s. 434.

8W, VII, s. 438.

9W, VI, s. 3.

10W, VI, s. 17.

11W, VI, s. 41.

12W, II, s. 244.

13A.g.y.

14W, II, s. 239.

15A.g.y.

16W, II, s. 245.

17W, VI, s. 40.

18W, II, s. 319.

19W, II, s. 321.

20W, II, s. 318.

21W, II, s. 220.

22W, II, s. 219.

23W, II, s. 244.

24W, II, s. 221.

25Stirner'in "yaratıcı yokluk" üzerine bulanık sözleri Heidegger'in düşüncesinin belli yanlarını düşündürür.

[COPLESTON: NİHİLİZM VE MATERYALİZM:ANABÖLÜM BİR: BÖLÜM DÖRT: İDEALİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: 2. FEUERBACH VE TANRİBİLİMİN İNSANBİLİME DÖNÜŞÜMÜ]

(C) İDEA YAYINEVİ 1998-2000

2

Feuerbach

Herbert Marcuse

Feuerbach Kierkegaard'ın tanımayı başaramadığı olgu ile, eş deyişle, içinde bulunduğumuz çağda dinin insansal içeriğinin ancak dinsel, öte-dünyasal biçimin terkedilmesi yoluyla saklanabileceği düşüncesi ile başlar. Dinin olgusallaşması onun olumsuzlanmasını gerektirir. Tanrı öğretisi (teoloji) insan öğretisine (antropoloji) değiştirilmelidir. Bengi mutluluk gök krallığının bir yeryüzü cumhuriyetine dönüşümüyle başlayacaktır.

Feuerbach insanlığın olgunluğa ulaşmış olduğu noktasında Hegel ile anlaşır. Yeryüzü, insanların ortaklaşa ve bilinçli kılgıları yoluyla, bir us ve özgürlük alanına dönüştürülmeye hazırdır. Feuerbach buna göre bir 'Gelecek Felsefesi' taslağı çizer ve bunu Hegel'in felsefesinin mantıksal ve tarihsel tamamlanışı olarak görür. 'Yeni felsefe Hegelci felsefenin olgusallaşmasıdır,—dahası, tüm önceki felsefenin.'9 Dinin olumsuzlanması Hegel'in tanrıbilimi mantığa dönüştürmesiyle başlamıştı;

Feuerbach'ın mantığı insanbilime dönüştürmesiyle sonlanır.10 İnsanbilim, Feuerbach için, insanın somut kurtuluşunu amaçlayan bir felsefedir, ve bu amaçla edimsel olarak özgür bir insan varoluşu için koşulları ve nitelikleri sunar. Böyle bir felsefe idealist olamaz, çünkü özgür bir insan varoluşunu olguda özgürlük yoluyla tamamlamak için gereken araçlar eldedir. Hegel'in büyük yanılgısı sorunun özdekçi bir çözümü eldeyken idealizme sarılmış olmasında yatar. Yeni felsefe, o zaman, Hegelci felsefenin yalnızca olumsuzlanması olarak bir olgusallaşmasıdır.

Dünyanın verili durumunu us ölçünü karşısında yeterli olarak kabul ettiği zaman, Hegel kendi ilkeleriyle çelişti ve felsefeyi dışsal bir içeriğe, onun gününde verili olana tutturdu. Hegel'in eleştirel ayrımları sonunda yalnızca o verilinin içerisindeki ayrımlardır, ve felsefesi 'eleştirel, ama soysal-eleştirel [genetisch-kritisch] olmayan bir imlem' taşır.11 Bu ikinci tip felsefe nesnesini yalnızca tanıtlamak ve anlamakla kalmayacak, ama kökenini araştıracak ve böylece varolma hakkını sorgulayacaktır. İnsanın yürürlükteki durumu uzun bir tarihsel sürecin sonucudur, öyle ki bu süreçte tüm aşkınsal değerler 'laikleştirilmiş' ve insanın görgül yaşamının amaçlarına çevirmişlerdir. Onun gökte ve arı düşüncede aramış olduğu mutluluk şimdi yeryüzünde doyurulabilecektir. Yalnızca 'soysal' bir çözümleme felsefeye insana gerçek kurtuluşunda yardım edebilecek düşünceleri üretme yeteneğini verebilir. Feuerbach Hegel'in böyle bir çözümlemeyi üstlenmemiş olduğunda diretir. Onun kurduğu tarihsel yapı başından sonuna dek onun zamanında ulaşılmış olan yürürlükteki gelişim evresinin tüm önceki evrelerin içkin erekleri olduğunu varsayıyordu.

Dahası, soysal çözümleme yalnızca bir tarih felsefesi sorunu değil ama aynı zamanda mantık ve ruhbilim ile de ilgilidir. Burada Hegel daha da başarısızdı, çünkü dizgesinde düşünce bir soysal çözümleme altına alınmaz. Varlık daha başından düşünce olarak kavranır. Varlık dizgeye dışsal dünyanın ilkin salt verili ve düşünceden ayrı olan 'olgusu' olarak değil ama kavram olarak girer. Ve dizgenin gelişiminde varlık türevsel bir düşünce kipi, ya da, Feuerbach'ın dediği gibi, 'düşünce yüklemi' olur. Sonuç olarak, doğa düşüncenin yapı ve deviminden türetilir—işlerin gerçek durumunun tam bir tersine çevrilişi.

Feuerbach'ın soysal düşünce çözümlemesi, tam tersine, doğanın birincil ve düşüncenin ikincil olgusallık olduğu biçimindeki açık olgudan başlar. 'Düşüncenin Varlık ile gerçek ilişkisi salt şudur: Varlık öznedir, düşünce yüklemdir. Düşünce Varlıktandır, ama Varlık Düşünceden değil.'12

Felsefe varlık ile başlamalıdır, Hegel'in soyut varlık-olarak-varlığı ile değil ama somuttaki varlık ile, e.d. doğa ile başlamalıdır. 'Varlık olarak Varlığın özü doğanın özüdür.'13 Bununla birlikte, yeni felsefe geleneksel anlamda bir doğa felsefesi olmayacaktır. Doğa ancak insan varoluşunu koşullandırdığı sürece ilgili olur; insan gerçek içerik ve ilgi olacaktır. İnsanın kurtuluşu doğanın, e.d. insanın doğal varoluşunun kurtuluşunu gerektirir. 'Tüm bilim doğa üzerine temellenmelidir. Kuram, doğal temeli saptanmış olmadığı sürece, salt bir önsavdır. Bu özellikle özgürlük kuramı açısından geçerlidir. Yalnızca yeni felsefedir ki şimdiye dek doğaya-karşı ve doğa-üstü bir önsav olmuş olan özgürlüğü 'doğallaştırmayı' başaracaktır.'14

Feuerbach, görüşleri için insanın doğa ve toplumdaki edimsel durumunu başlangıç noktaları olarak alıp idealistik çözümlerin birer yanılsama olduklarını görebilmiş olan özdekçi filozofların büyük geleneklerine katılır. İnsanın doğal itkilerine doyum verici hiçbir çıkış yolunun verilmemiş olması biçimindeki katı olgu, toplumsal olgusallıklar söz konusu olduğu sürece, özgürlüğü ve usu birer mit olarak gösteriyordu. Hegel köleleşmiş bir insanlığın temelleri üzerinde bir us alanı kurmakla bireye karşı bağışlanamaz bir saygısızlıkta bulunmuştu. Tüm tarihsel ilerlemeye karşın, Feuerbach insanın

henüz gereksinim içinde olduğunu haykırır, ve felsefenin yüz yüze kaldığı yaygın olgu 'acı çekme'dir. İnsanın nesnel dünya ile ilişkisinde birincil olan şey budur, bilgilenme değil. 'Düşünce acı çekme tarafından öncelenir.'15 Ve bu acı ortadan kaldırılıncaya dek usun olgusallaşması kendini gösterecek gibi değildir.

Belirtmiştik ki Marx'ın proleteryanın varoluşunda görmüş olduğu 'evrensel acı' onun için usun olgusallığını olumsuzluyordu. 'Acı ilkesi,' Marx'a göre, toplumun tarihsel biçiminde kökleşmişti ve ortadan kaldırılması toplumsal eylemi gerektiriyordu. Feuerbach, karşıt olarak, doğayı insanlığı kurtarmak için temel ve ortam olarak getirir. Felsefe doğa tarafından yadsınır ve gerçeklenir. İnsanın çektikleri dirimli öznenin nesnel çevresiyle 'doğal' bir ilişkisidir, çünkü özne nesne ile karşıtlık içindedir ve onun tarafından ezilmektedir. Doğa 'ben'i dışardan şekillendirir ve belirler, onu özsel olarak 'edilgin' kılar. Özgürleşme süreci bu edilginliği ortadan kaldıramaz, ama onu bir yoksunluk ve acı kaynağı olmaktan bir bolluk ve haz kaynağına dönüştürebilir.

Feuerbach'ın 'ben' anlayışı Descartes'tan bu yana modern felsefeyi güdülemiş olan geleneksel 'ben' anlayışını tersine çevirir. 'Ben,' Feuerbach'a göre, birincil olarak alıcıdır, kendiliğinden değil; belirlenir, kendini belirlemez; edilgin algı öznesidir, etkin düşünce öznesi değil. 'Gerçek, nesnel düşünce, gerçekten nesnel felsefe ancak düşüncenin olumsuzlanmasından, nesne tarafından belirlenmişlikten, tüm haz ve gereksinimin kaynağı olarak tutkudan doğar.'16 Feuerbach'ın doğalcılığı için böylece algı, duyusallık (Sinnlichkeit), duyum (Empfindung) felsefenin gerçek organonudurlar. 'Salt duyular yoluyladır ki nesne gerçek anlamı içinde verilir';17 'kuşkusuzca, dolaysızca pekin olan yalnızca duyuların, algının ve duyumun nesnesi olandır.'18

Burası Marx'ın Feuerbach'ı eleştirisinin başladığı noktadır. Marx bu noktada Feuerbach'a karşı Hegel'i destekler. Hegel duyu-pekinliğinin gerçekliğin son ölçütü olduğunu yadsımıştı, çünkü, ilkin, gerçeklik tikelleri ileten bir deneyimde kazanılamayacak bir evrenseldir, ve, ikinci olarak, gerçeklik tamamlanışını insanların ortaklaşa kılgıları tarafından ilerletilen tarihsel bir süreçte bulur. Bu kılgı temeldir, ve duyu-pekinliği ve doğa benzer olarak devimin içerisine çekilir ve böylece onun geçeğinde içeriklerini değiştirirler.19

Hegel'in belirtmek istediği nokta emeğin duyu-pekinliğini ve doğayı tarihsel süreç içerisine getirmekte olduğudur. İnsan varoluşunu duyu terimlerinde anladığı için, Feuerbach emeğin bu özdeksel işlevini bütünüyle gözardı etti. 'Feuerbach, soyut düşüncede doyum bulamıyarak, duyusal sezgiye [sinnliche Anschauung] başvurur; ama duyusallığı kılgısal insan-duyusal etkinlik olarak anlamaz.'20

Emek insan varoluşunun doğal koşullarını toplumsal koşullara dönüştürür. Emek sürecini kendi özgürlük felsefesinden dışlamakla, öyleyse, Feuerbach doğayı bir özgürlük ortamına dönüştürecek olan belirleyici etmeni dışlamış oldu. İnsanın özgür gelişimini bir 'doğal' gelişim olarak yorumlaması özgürlük için tarihsel koşulları gözardı etti ve özgürlüğü verili düzenin çerçevesi içerisindeki bir olaya dönüştürdü. Onun 'algısal özdekçiliği' yalnızca burjuva toplumdaki tekil bireyleri algılar.21

Marx kuramını emek süreci üzerinde odaklaştırdı ve böyle yaparak içeriğin (olgusallık) yapısı kuramın yapısını belirler biçimindeki Hegelci eytişim ilkesine sarıldı ve onu tamamladı. Yurttaş toplumunun temellerini yurttaş toplumunun kuramının temelleri yaptı. Bu toplum evrensel emek ilkesi üzerinde işler çünkü emek süreci insan varoluşunun bütünlüğü için belirleyicidir; emek tüm şeylerin değerini belirler. Toplum emek ürünlerinin sürekli evrensel değişimi yoluyla sürdürüldüğü için, insan ilişkileri bütünlüğü içkin ekonomik yasalar tarafından yönetilir. Bireyin gelişimi ve

özgürlüğünün erimi emeğinin toplumsal bir gereksinimi doyurma düzeyine bağlıdır. Tüm insanlar özgürdürler, ama emek sürecinin düzenekleri tümünün özgürlüğünü yönetir. Emek sürecinin incelenmesi, son çözümlemede, usu ve özgürlüğü gerçek anlamda olgusallaştırmanın koşullarını saptamada saltık olarak zorunludur. Bu sürecin eleştirel bir çözümlemesi böylece felsefenin son konusunu verecektir.

Notlar

9Grundsätze der Philosophie der Zukunft: Sämmtliche Werke'de, Stuttgart 1904, Bd. II, § 20; bkz. ayrıca § 31.

10Vorläufige Thesen zur Reform der Philosophie, a.g.y., Bd. II, s. 225.

11Kritik der Hegelschen Philosophie, a.g.y., Bd. II, s. 194.

12Vorläufige Thesen zur Reform der Philosophie, s. 239.

13S. 240.

14S. 243 vs.

15S. 230.

16S. 235.

17Grundsätze der Philosophie der Zukunft, § 32.

18A.g.y. § 37.

19Feuerbach Hegel'in duyu-pekinliği eleştirisini kendi Kritik der Hegelschen Philosophie'sinde tartışır, a.g.y., s. 184-87. Duyu-pekinliğinin konumunu onun ruhbilimsel ve tarihsel olarak bağlı olduğu daha kapsamlı anlak kiplerinden yalıtır. Sağ-duyunun yetkesi ancak bu yetkeden özgürlük olduğu zaman sergilenen bir gerçekliğe karşı savunulur.

20Marx, Thesen über Feuerbach: Marx-Engels, Werke'de, Berlin 1958, Bd. 3 (Die deutsche Ideologie) s. 354, ve Sidney Hook, From Hegel to Marx, New York 1936, s. 293.

21Marx, Thesen über Feuerbach, a.g.y., s. 535; bkz. ayrıca Hook, a.g.y., s. 299.

[HERBERT MARCUSE: US VE DEVRİM: ANABÖLÜM İKİ: TOPLUMSAL KURAMIN DOĞUŞU: BÖLÜM I. EYTİŞİMSEL TOPLUM KURAMININ TEMELLERİ: 3. FEUERBACH]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-2000BERT MARCUSE: US VE DEVRİM: ANABÖLÜM İKİ: TOPLUMSAL KURAMIN DOĞUŞU: BÖLÜM I. EYTİŞİMSEL TOPLUM KURAMININ TEMELLERİ: 3. FEUERBACH]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-2000

'Salt duyular yoluyladır ki nesne gerçek anlamı içinde verilir.' (Feuerbach, Grundsätze der Philosophie der Zukunft, § 32; aktaran Herbert Marcuse, Us ve Devrim, Feuerbach üzerine kesim.) 'Kuşkusuzca, dolaysızca pekin olan yalnızca duyuların, algının ve duyumun nesnesi olandır.' (Aynı yer, § 37).

Feuerbach böyle materyal epistemolojik temeller üzerine dayanan 'felsefesini' Hegel'in felsefesinin 'tamamlanışı' olarak gördü. Ve başta Frederich Engels olmak üzere tarihsel özdekçiler tarafından coşkuyla selamlandı. Kendini Hegel'in 'oğlu' olarak gören Feuerbach babasının Duyu-Pekinliği üzerine yazdıklarını, Tinin Görüngübilimi'nin birinci bölümünü bile anlamış görünmez.

İdea Yayınevi / 2014

Fontenelle

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Fontenelle

Frederick Copleston

Bernard le Bovier de Fontenelle'in (1657-1757) özellikle bilimsel düşüncelerin bir halksallaştırıcısı olarak bilinmekte olduğunu söylemek belki de doğru olacaktır. Yazınsal etkinliğine, başka ürünlerinin yanısıra, başarısız bir oyunla başladı. Ama çok geçmeden çağdaş toplumun yeni fiziğin duru ve anlaşılır açıklamalarını beklediğini gördü. Ve bu gereksinimi karşılama girişimi öylesine büyük başarı ile karşılaştı ki, Académie des Sciencesın sekreterliğine getirildi. Genel olarak Kartezyen fiziğin bir savunucusuydu; ve Entretiens sur la pluralité des mondes (1686) başlıklı çalışmasında Kartezyen gökbilim kuramlarını halksallaştırdı. Hiç kuşkusuz Newton'un önemine karşı gözleri kapalı değildi, ve 1727'de Newton'a Övgü'yü yayımladı. Ama Théorie des tourbillons cartésiens başlıklı çalışmasında (1752) Descartes'ın burgaçlar kuramını savundu ve Newton'ın ona anlaşılmaz bir kendilik konutluyor görünen çekim ilkesine saldırdı. Ölümünden sonra çalışma odasında bulunan elyazmaları yaşamının son döneminde kafasının belirgin olarak görgücülük yönünde evrimlendiğini gösterir. Tüm düşüncelerimiz uzun erimde duyu-deneyimi verilerine indirgenebilirdir.

On sekizinci yüzyıl Fransasında bilimsel düşüncelerin yayılmasına yardımcı olmanın yanısıra, Fontenelle, biraz dolaylı bir yoldan da olsa, ayrıca dinsel gerçekliklerle ilgili kuşkuculuğun gelişimine de katkıda bulundu. Örneğin Masalların Kökeni ve Bilicilerin Tarihi üzerine birer küçük çalışma yayımladı. Bunlardan ilkinde mitlerin ya da efsanelerin anlığa değil ama imgesel yetinin oyununa bağlı oldukları görüşünü yadsıdı. Örneğin Yunan mitleri fenomenleri açıklama isteğinden doğmuşlardı; anlık ürünleriydiler, üstelik onları geliştirmede imgelemin belli bir rol oynamış olmasına karşın. Erken evrelerindeki insan anlığı çağdaş insanın anlığından özsel olarak ayrı değildi. Hem ilkel hem de çağdaş insan fenomenleri açıklamaya, bilinmeyeni bilinene indirgemeye çalışır. Aralarındaki ayrım şudur. Erken zamanlarda olumlu bilgi bütünüyle yetersizdi ve insan düşüncesi mitolojik açıklamalara başvurmak zorunda kalıyordu. Çağdaş dünyada ise olumlu bilgi öyle bir düzeyde gelişmiştir ki, bilimsel açıklama mitolojik açıklamanın yerini almaktadır. Bu görüşün imlemi yeterince açıktır, üstelik Fontenelle tarafından belirtik bir biçimde bildirilmiş olmamasına karşın.

Bernard de Fontenelle, Marc-Antoine-Nicolas de La Motte, Saurin, ve Claudine-Alexandrine Guerin de Tencin hep birlikte Auteuil'evinde, 1716 tarihli yapıt Jacques Autreau tarafından.

Bilicilik üzerine yazılarında Fontenelle'e göre ne putperest biliciliğin cinlerin etkinliklerine bağlı olduğunu ne de biliciliğin İsa'nın gelişiyle susturulmuş olduğunu söylemek için herhangi bir inandırıcı neden vardır. İsa'nın güç ve tanrısallığından yana uslamlama, ki putperest biliciliğin susturulmuş olduğunu söylemekten oluşur, öyleyse herhangi bir tarihsel temelden yoksundur. Ele alınan tikel noktaların büyük önem taşıdıklarını söylemek güçtür. Ama denebilir ki imlem Hıristiyan savunmacıların değersiz uslamlamalara başvurmaya alışmış oldukları biçimindedir.

Bununla birlikte, Fontenelle bir tanrıtanımaz değildi. Tanrının Kendini yasa-yönetimli Doğa dizgesinde sergilediğini düşünüyordu, insan tutku ve özencinin egemen olduğu tarih alanında değil. Başka bir deyişle, Fontenelle için Tanrı herhangi bir tarihsel dinin Kendini tarihte bildiren ve inakçı dizgelerin doğuşuna neden olan Tanrısı değil, ama bilimsel dünya anlayışında bildirilen Doğa Tanrısı idi. Gerçekten de on sekizinci yüzyıl Fransız filozofları arasında tanrıtanımazlar vardı; ama deizm — ya da, Voltaire'in adlandırdığı gibi, teizm — çok daha yaygındı, üstelik tanrıtanımazlığın

Fransızlar arasında İngiliz çağdaşları arasında olduğundan çok daha sık görülmesine karşın.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM I: FRANSIZ AYDINLANMASI (1)] Çeviren Aziz Yardımlı (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Hatred in Middle East and Europe

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

..

> *"By very conservative estimates, Turkish repression of Kurds in the 1990s falls into the category of Kosovo." Noam Chomsky (Link)*

3. The Analogy by the Ideology: Kurds and Kosovar-Albanians

The PKK burns a Turkish flag in Europe. In Türkiye it burns people. Through such acts, it aims at the recognition by the Turkish nation as the sole legitimate representative of the Kurdish people in Türkiye. In one of its most delirious stances, the gang dreams to establish a federated union in Türkiye. In other words, it demands to participate to the ruling of the country as a sane and civilized partner.

The theory about an ethnic cleansing of the Kurdish people in Türkiye—a theory maintained by the leftists such as, for instance, American anarcho-socialist and columnist Noam Chomsky and his associates—has been asserted as a collateral-argument for no other purpose than adding more moral strength to the efforts of the leftist camp to condemn the NATO intervention to prevent another attempt of mass destruction by the Serbs in Kosovo. And it certainly has also been designed to portray the intervention as yet another imperialist conspiracy, with all sorts of illicit grounds and corollaries. This premise and the comparative conclusion drawn from it by Mr. Chomsky, that Türkiye too must be blown up, say something about the extent of the distortion reality must undergo in order to be a perception fit to the leftist intellect.

Mr. Chomsky once again displays his familiar pattern of analysis fashioned by his elementary logic. Just as in the case of Kosovo it was not the Serbs but the NATO countries which were responsible for the mass murders by the Serbs themselves, and just as it was not the Pol Pot regime but the US imperialists which were responsible for the mass killings by the Khmer Rogue in Cambodia, once more it is not a Marxist-Leninist organization, the Kurdish PKK, but the Turkish government which bears the responsibility for the massacres committed by the PKK itself.

It is obvious that if we can accept the hatred of government per se as an ideological principle, then there can't be any difficulty at all to follow the grotesque logic of Noam Chomsky even in his most ambivalent commentaries when he tries to apply his 'principle' to the different realities. In his elementary logic—which is a very fortunate choice of word on his part—, we don't need to bother ourselves indeed with the irrelevant and complicated questions like the nature of governments, their relationship with the peoples, the meanings of the law and constitution and state. Any elementary idea of them will do.

That very elementary logic also makes him at once a friend of all anti-government, anti-law, anti-state thughs, gangs, and organizations—whatever their crimes may be.

To modify the Kurdish reality according to his ideological parameters, what Noam Chomsky needs

first is an ethnic cleansing which is not difficult to devise for a man who sees any government a priori hostile to the people. His method makes any further acquaintance with the situation unnecessary. Secondly, he needs a leftist gang struggling for an alleged national liberation and an international revolution in one, although without any legitimacy, but with the help of such countries, for instance, as Syria, Libya, and Iran, of such methods as drug-trafficking, extortion, and kidnapping, of such institutions as the ex-Marxist-Leninist parties of Europe.

For fantastic commentaries of Noam Chomsky, there is already an abundance of right and voluntary audience. But as to the millions of very healthy and wealthy Kurds of Türkiye, they themselves reject the Marxist-Leninist hate gang as a bunch of murderers who have all along been systematically killing also the Kurds themselves, and who have absolutely no positive thing to do with their rights, their culture, their language, their freedom.

Nothing can be farther from truth than the facile equation between systematically butchered, battered, raped, and ethnically cleansed Kosovar-Albanians at the hands of Serbian army and paramilitary forces and the generally prospering Kurdish people in Türkiye. This fact alone provides a measure of the lies of the leftists who, sadly aware of the fact that the ideology has lost the last traces of its deceptive legitimacy and corrupted completely in itself, need nothing but a false reality not to be extinct. The degeneration of the intellectual to the liar finds its parallel in the degeneration of the leftist movements to sheer barbarism, terrorism, and sadism. The more the ideology loses its naiveté and becomes less illusory, the more the intellectual turns into an agent of conscious hatred.

That slander of an ethnic cleansing of the Kurds in Türkiye is indeed not a particularly embarrassing one for Noam Chomsky. He is already well trained about the requirements of logical flexibility for his intellectual impostures. He is already an expert in the evasiveness about any conclusions which may seem to be scandalous to the naive beginner. He is number one in the arena of arguments involving the most ticklish cases. All just because there is left in him absolutely no trace of intellectual honor. After all, wasn't it also Noam Chomsky who passionately tried to defend the Khmer Rogue just because the Marxist-Leninist mass murderers were antagonistic to the equally murderous US? Wasn't it he who, with a heroic consistency, defended the neo-Nazis just because they were persecuted in their exercise of their right to the free expression by the authoritarian, repressive, even 'Stalinist' institutions in the democratic countries? Who else could have defended the FARC in Colombia simply on the ground that the murderous drug-gang was hostile to the US backed corrupt governments? And, finally, who else could have led the defense of Milosevic the convicted criminal just because he too was anti-imperialistic so long as his plans of ethnic cleansing are prejudiced by the imperialists? For such a perfectly disciplined ideological point of view it would certainly be no problem at all to be in favor of the Marxist-Leninist PKK with its comparatively small record of murders—just '5000' civilians—in its allegedly anti-colonialist cause.

What leads the leftist intellect to invent a theory of an ethnic cleansing or of a genocide regarding the Kurdish people of Türkiye is the simple materialist logic that as the PKK is a Marxist-Leninist organization any action against it is state oppression while its crimes are committed for the sake of national liberation, carried out with as much right as those of the Bolsheviks, the Chinese Red Guards, the Poll Pot guerillas and countless others.

Through the ideological filters, the world appears not as it actually is in itself. Through the categories of the ideology, the reality is always painted so as to be agreeable to the 'morality' of the

ideological mind. For a fair observer, it becomes a lie. In it, any fact can be given any attribute according to wishes of the subjective intellect. It can be transformed into a deception which elevates what is sheer hatred to political dignity, sublimates what is pure violence into Marxist-Leninist liberation struggle.

Rational, self-conscious, sober fighters for the human rights and freedom? Or, irrational, purposeless, unthinking killing machines? The Marxist-Leninist PKK is embedded in the strong feudal culture of the region, fed by the uncivilized residues of the world history, recognized only by the leftists who are immune to perceive the terror as a human rights breach. For the PKK, the whole affair is no different from a blood feud. Its acts are no better than an irrational convulsion without an intelligent purpose. With all primitive methods on their part, Turkish governments did manage to do one thing correctly: They did not honor a criminal organization by recognizing it as a party.

1) The Reality for the PKK: Türkiye is a colonialist country occupying the Kurdish lands, destroying the Kurdish culture, and assimilating entire Kurdish population. The PKK is a socialistic workers party, fighting for the values of equality, freedom, and fraternity of the workers of the world, conducting a national liberation war against Turkish fascism. The PKK is the legitimate representative of the entire Kurdish people, recognized as such by Syria, Greece, signore D'Alema, Madame Danielle Mitterand, and the Norwegian Parliament.

2) The Reality for Türkiye: The PKK is a mob organized by the gangsters intent on an absurd dream of dismantling one third of the country, a terrorist organization responsible for the deaths of 35,000 people in 15 years, both Kurds and Turks.

3) The Reality in itself: The PKK is an enemy of Freedom.

The gang is one of the last enactments of the ideology. It stands for—

1) the materialism with its total disrespect for the human life;

2) the intellectual worship of violence, hatred, and murder;

3) the mass intimidation to wrest legitimacy for the totalitarian party;

4) the independence which is conditional on the money coming from drug-trafficking, extortion, kidnapping, etc.;

5) the recognition from the despotic states of the region, and the enjoyment of the meanest sympathy granted by the geriatric European left.

As a Marxist-Leninist 'party' liberally sanctioning the use of absolute violence for any and every purpose, the PKK promises and actually delivers only oppression to the people it flagrantly claims to represent.

The party has absolutely nothing to do with the cultural autonomy of the Kurds who live in any part of whole country with exactly the same freedom as any citizen of the country enjoys, who have now countless tv and radio stations and newspapers and journals, and who were never repressed in any form of their cultural expression, let alone the use of their language. The 1983 ban on the use of Kurdish in public was no more than an artificial and ungrounded decision among other restrictions imposed by a military regime as remedies in a very critical and painful period for the Turkish society which was paralyzed by the fights of the Soviet Union and CIA backed armed gangs in the country. And to the extent that Kurds assert their Kurdishness, they see that old taboos are broken usually without much commotion, and that the Kurdish cultural development is not only a matter of external oppression but also of an internal inertia, that it is a matter of education as much

for the Kurdish as the Turkish people.

The absolutely plain fact is that, as the PKK is a Marxist-Leninist party in the full sense of the word, it must, by definition, destroy whatever culture the Kurdish people has created and preserved during their devastated history. Its program aims officially at a proletarian (or better, peasant) dictatorship which would abolish all freedom for the sake of the absolute domination of the party, a tyranny which would certainly have been no less ruinous to the Kurds than the feudal landlords whose stony resistance to change killed any and every possibility for the birth of any modern Kurdish state in history. The explicit goal of the gang is to establish an independent state by splitting a sovereign country, to put the Kurdish and Turkish population under the rule of a despotic bunch. With all these inconceivable intentions, the gang is the crystallization of hatred, the fanatical negation of everything civilized, pacific, rational.

For an ideological squad intent on terrorizing the whole people, for an uncivilized bunch annihilating the law and freedom and peace wherever it enters, for a political program promising nothing but the tyranny and oppression to the people, for a gang knowing not to articulate itself except by way of violence, for such a gang the Universal Declaration of Human Rights has only a short rational answer. We'd better not to spell it here.

Yet the leftist mentality, with its normal lack of consciousness of freedom, sublimates those feudal hoodlums to freedom fighters, takes what is in fact nothing but sheer tribalism as inter-nationalism, and perceives the right of defense against terror as government oppression. That is the elementary logic of the ideology. From a point of view which does not mind to understand the nature of the Law and regards it simply as a repressive tool of the ruling classes, every and any government is an oppressor against its own people.

But the logical fact is that, like in all democratic countries, in Türkiye the government is people—, including the Kurds themselves. It is just their rational will. There is absolutely not a slightest trace of ethnic discrimination against the Kurds in Türkiye. They are first class citizens of their own country and state, in their own country and state—like everybody else. Their ethnicity does not prejudice to their political stature. The Turkish state, like every state which is based on the freedom of the individual will and conscience, has absolutely no ideological paraphernalia, except from the point of view of the leftist intellectual who regards every state as an embodiment of an ideology, as a tool of class dominance—, and for whom every political and cultural institution, even the religion, is a superstructure determined by the so-called material forces, but not by the will and conscience of the people, by their education, by their common sense.

For the ideologue, there can't be such an absurd concept as freedom in a state. For him, the state is bondage, not freedom but exactly the loss of freedom, not the will of the people but always of a particular class. For him, the will is not free but only a metaphysical reflection of a repressive reality, a copy, an impression from the external world of injustice. It is not a power to determine but is itself determined by a social reality which somehow exists by its own out of peoples' minds. This is the perception of the ideology which absolves the people from their political responsibility, paralyses their will to educate themselves for the purpose of making the state itself educated, works for keeping the people hostile to the state, and resists to their full education for full democracy.

State can exist nowhere but in the wills of its citizens. Even the worst states, the totalitarian, despotic, fascistic, communistic ones must be able to enjoy a substantial degree of consent from their subjects. Their institutions, constitutions, laws must be accepted by the masses—be it through

lies and propaganda and indoctrination—, and any persistent opposition must be taken care of through force. So-called proletarian state could admittedly have been established only through violent repression of the human will, and what was founded on force could have been kept functioning only as long as the will of the people was kept in a state of permanent subjugation. The less developed the consciousness of freedom, the easier is the way to total repression of freedom. In any form of despotic government, the innocence of the masses about freedom is the precondition. They must know only how to obey to the authority.

Accordingly, communism, that is, state capitalism, could have taken root only in those cultures in which the individual will and conscience were always being educated to mere submission to the arbitrary authority of the few, in which only few were free but the majority were permanently kept under spiritual and traditional bondage. As such, as representing the destruction of the will, so-called socialist state was already dead at its birth, totally collapsed in its despotic expanse. It was the unequaled oppression of the human will and conscience to make them turn backward, to make the human reason progress only toward its atrophy, the total eclipse of human freedom. As in the case of every and any attempt of the ideology to get hold of the state, to determine it by any principle other than freedom of the law, it was a waste of history.

But as long as the citizens know and recognize the law as their freedom, that is, as long as they determine their law themselves as the expression of their own will and conscience, then fascism, communism, theocracy, in brief, no sort of tyranny has the slightest chance to take root—except in the primitive will of the ideologue. Also, in a state founded on this inflexible and irreversible will of citizenship, any ethnic conflict can be neither logical nor possible—except in the mad reality of the nationalist hoodlums.

The Turkish intellectual too with his vanity regards his state simply as authoritative, ruled by an elite bureaucratic class without the acceptance of historical, cultural, social, ethnic or other diversity. Although this is a gross misperception due to his inability to differentiate his mind from what is most commonplace and worthless, to create any diversity in the most usual sense of the word, he has an abundance of ‘facts’ supporting his inductive interpretation. On his conclusion, he feels that he is excluded from such a state which is for him nothing but the sheer negation of his particularistic will, which therefore demands nothing but obedience from him and confronts him only as a repressive power over him. With his characteristic lack of the understanding of the nature of the state, he feels only the pain of his impotence. He feels the hunger for power. He is always within the quarters of the hatred. His abstract/analytical intellect always separates his individualistic will from the universal, his individualistic pathos from the universal ethos, and makes the law seem as a hostile power against him. He takes the power of the state as not the power of justice but only as irrational power of brute force. Whether he is on the left or right, his hatred of law leads him to the fanatical conclusion that since his state is essentially based on power it can be overthrown only by more power. That is the main ingredient of his world view.

Congressional Record dated February 26,1923, on the 67th meeting, 4th session of the Congress.

But as a mere intellectual who has fixed his mind on certain abstract concepts, he is unable to see the concrete Idea of the state which is universal power working in the minds of the citizens, shaping every determination, every institution, every component of their national existence, combating mercilessly every deviation from its goal of full actualization. That all-powerful idea is nothing but the Law of the citizen, the will which is secular, supra-ethnic, supra-class. It can be

attacked. It can be damaged. It can even be buried for some time under the debris of tyrannical assaults. Or, the individuals, parties, even the governments which imagine they represent it may not know its real import and breach it, turn to unlawful methods in the name of it. But as an idea in the mind of the nation, it can not be erased. The consciousness of freedom cannot be reversed, just as it is impossible for the human reason to return back to paganism once the true concept of God has been won. That very concept of the objective, universal Freedom in which man is equal to man, in which men are united only through what is their own will, in which the very possibility of the world peace and all-embracing justice lies, this concept is what determines the meaning, the rationality, the goal of whole world history. It is the hidden, unconscious aims of billions which still live without the dignity and the taste of it in Asia, in Africa, in Latin America, and under the despotism which is nothing but their lack of consciousness of freedom.

The new old. The frozen development, or absolute resistance to history: Kurdish settlement in Harran in southeast Türkiye. Democracy—the Will of people to govern itself, the rule of Law as the concrete assertion of freedom—never took root in the Kurdish feudal regions. Kurds knew only the order given by their landlords to vote for the clan leader's party. The landlords owned both the land and the people living on it.

In view of the prospect of an unbounded existence, not a single self-conscious individual of the Kurdish people is ever ready to give up Türkiye as his/her own country and to withdraw into an isolated land of despair, poverty, gloom, hopelessness under the historical-materialist tyranny of the PKK. It is unthinkably irrational. The majority of the Turkish Kurds very wisely know that it is only in such a prospect of collective development that every single individual has the best possible conditions to improve his/her lot unboundedly, even though what they eventually will get will be no more than an unpleasant condition of living in a world of modern inequality, legal injustice, and capitalistic rivalry.

> *David Ransom, head of the section for South European Affairs at the US State Department summarized the situation of Kurds in Syria, Iran, Iraq and Türkiye as follows:*
>
> *"... I have been to Syria and Iran before. In Syria they force Kurds to pick up olive and grapes. In Iran they force them to weave carpets and to work in making jewelry. In Iraq they kill Kurds! But Türkiye is different. One-fourth of Turkish parliament is comprised of Kurdish origin MPs and this fact alone is enough to reflect the situation of Kurds in Türkiye."*
>
> *As quoted in Çinar Bahçeci, 'Türkiye'nin Ortadogu'ya Yönelik Dis Politikasi ve Kürt Sorunu' ['Türkiye's Foreign Policy on Middle East and the Kurdish Problem'] (Ankara: Turkish Democracy Foundation, 1995), p. 35.*

With a state which is nothing but their own Right, nothing but their own Law, nothing but their own Justice, no ideology can stop their further education, progress, and development towards full actualization of their human capabilities. It is only up to them to make their state perfectly equal to their will, the laws perfectly adequate for their conscience.

The modern Turkish state was founded on the principle of freedom for all—not on the principle freedom for some ethnic group, or for some theocratic caste, or for a certain social class. In its fundaments, there is absolutely no social and political impediment for any citizen, no trace of repression over ethnic identity, no amount of pressure on the will and conscience of the individual except his/her own rational will and conscience. It is not founded upon the will of all but on

universal will. It is not founded upon an ideology as against the claims of the irrational ideologue for the contrary, but against the very ideology itself. So it contains absolutely no obstacle for its people to educate themselves forevermore towards what is free, right, and just. The Turkish nation which is a supra-ethnic unity of millions who trace their origins to Bosnia, to Albania, to Georgia, to Abkhazia, to Circassia, as well as of Lazs and Turkmans and Arabs and Kurds and Turks, a nation with its unbending institutions against any form of tyranny, is the only self-dependent, free, self-consciously peace-loving nation in a region which was devastated and turned into a field of warfare, poverty and misery as a result of the corrupt policies of the West and Soviet Union in the last century.

> *"MUSTAFA KEMAL, later known as Atatürk, was born in 1881. Vladimir Ulyanov, later known as Lenin, was born in 1870. Lenin came to power in 1917 by taking advantage of the breakdown of his country during a war. Six years later Atatürk came to power, rather more honorably, by turning his country round from a near-total breakdown and winning a military victory (against an invading Greek army). Atatürk kicked out the Sultan's family, giving them one-way passports and pounds 2,000 each. Lenin had the Tsar's family butchered."*
>
> *Noel Malcom June 22, 1997 The Sunday Telegraph London*

One of the few remaining Kurdish families left in the village after an attack by the PKK in Kurdish village Pinarcik in 1988.—The PKK started its combat in 1983 with a clear goal: An independent Kurdistan. The few members of the gang were armed by Syria, which also arranged bases for them in Bekaa Valley. Syria's bloody despot, H. Esaad, forced his own Kurdish folk to serve in the PKK as fighters. The incompetent governments of Türkiye did not see the impending danger. They simply responded by letting the criminals and 'Gray Wolves' into the security forces. Moreover, the governments turned towards extreme right and used inordinate force against even peaceful and unarmed opposition groups. All in all, their irrational, illegal, even barbaric behaviors helped the PKK to present itself as the legitimate representative of the oppressed Kurds in Türkiye.

All countries which feel no tangible threat to their sovereignty, peace, and order from the parties and individuals tolerate the latter even in their praising the use of violence, preaching the abolition of the state and government, proposing the establishment of despotic forms of government. As long as Marxist-Leninist gangs do not act violently to establish their goal of tyranny, as long as they do not attempt to breach the law of the land actually, that is, as long as their battle ground is that of mere speech, they can talk and write and express whatever content they see fit in praise of the bondage, tyranny, and despotism. Common sense is not a bit disturbed by that freedom to produce and disseminate that garbage. That is the secret of the right of expression. Universal will is not the will of mob, and is infinitely superior to the latter.

Yet what the PKK and its legal extensions has been doing all along was not the practicing of the peaceful speech but an indiscriminate terror—against Kurds as well as Turks, civilians as well as security forces. What it aims at is to beat the Turkish nation militarily, to make it abandon a huge portion of its land and leave its population under the Marxist-Leninist tyranny of the rabble. That absurd dream could have been dreamed only out of Türkiye, shared only by the delusions still visible in the despotic residues of the world. In spite of all hardships they suffered in their long neglected land, the Kurds never saw the gang as their own. But Greece did. Syria did. And Madame Mitterand and signore D'Alema and Norwegian Parliament did. And all the other terrorist organizations of the world did. But not the Kurdish people.

In spite of the strong feudal tradition which kept the Kurds under bondage for centuries, millions of Kurds have already fully learned that freedom is something over and above the ethnicity, that they have infinite value and full personal recognition just by being citizens, that the primitive concept of race has nothing to do with their Kurdish cultural heritage, that the tribalism of the PKK is simply uncivilized.

One of the the sad conclusions of the reconciliatory policy of the Turkish governments towards the Kurdish feudal landlords in southeast Türkiye: A village guard holds a gun ready for a PKK guerrilla attack in 1988.—In 1980 the military pushed aside the last corrupt government which was totally paralyzed by the purposeless fights between the rival urban gangs. With the prudent support of the people, the order was restored instantly, the killings stopped, the incompetent politicians, including the fascist leaders, went to jail. The PKK by taking advantage of a democratic vacuum created by the military regime managed to control several 'democratic opposition institutes.' The main one was the 'Human Rights Organization in Türkiye.' Enjoying the idiotic leftists' sympathy, the organization virtually defended the PKK, attributing even some of its worst crimes (including the burning of the villages and massacring of their people) to the government forces.

The PKK is a contradiction in terms, a contradiction of an independence that could have been gained only through a real dependence on the despotic powers of the region, of a 'freedom' only through a program of tyranny, of an anti-imperialism begging recognition from the very imperialists themselves. As a contradiction in life, it has always been only a waste of life. With a blackened mind unable to think rationally, incompetent to set forth any demand through peaceful dialogue, it has always resorted to the violence as its only means of expression. As expected, the materialist gang never felt itself in possession of a rational demand to declare. And as a dumb contradiction, it has had only an illusory existence—in the recognition granted to it by Syria, Greece, Norwegian Parliament, Madame D. Mitterand, and the likes of anarcho-socialist Noam Chomsky.

For Noam Chomsky the anarchist thug and his associates, the efforts by the Turkish security forces to stop this fury of destruction by acting within the rules of law, to curb a guerilla army claiming to have tens of thousands fighters and always fresh reserves without violating the human rights, this emotionally infinitely painful, morally and economically devastating dirty job is no different from an 'ethnic conflict,' or an 'ethnic cleansing,' or a 'genocide.' The same man who denied the Communist massacres of millions in Cambodia and Vietnam, who had no objection to the mass killings of the civilians in Kosovo by the Serbian security forces now declares the fight against a Communist gang in Türkiye to be an ethnic cleansing, a genocide. Quite consistently.

The plain fact is that in the struggle against terror in Türkiye for 15 years, absolutely not a single expression of hatred has been heard against the Kurds—not even from the Turkish families who had lost thousands of their loved ones in the war.

The world needs a cleansing indeed, an mental cleansing for the sake of Freedom, Peace, and Justice—a cleansing from the ideological hatred which destroyed the happiness and freedom of countless nations for decades, made the world infinitely more dangerous place than ever, distorted the progress of the world history, and made almost a whole century a waste in time. The same ignorant hatred still keeps a good portion of humanity in bondage, still tortures millions mentally and physically, destroys the chances of rational and moral development of countries like China and North Korea and Cuba, and of individuals like Noam Chomsky and the likes of him. The world still

needs a cleansing of the feeling of hatred which so firmly clings to the intellectual mind that, through energizing his will to power, will to violence, will to destruction, it renders the greatest service to justify the existing state of injustice in the world, makes the greatest greed humanity ever created seem as legitimate, the meanest motives to be the principle of freedom and equality.

The PKK is the enemy of the entire civilized world as well as the Kurdish people. Even a shamelessly biassed organization like Human Rights Watch couldn't help demanding that its leader be tried for his terrorist crimes, like Ta Mok of the Khmer Rouge.

> *"When the PKK killed an entire village, the Human Rights Organization in Türkiye was either silent, or would give a provocative lie: 'Maybe Turkish Forces killed them!' "*
>
> *A Turkish academician now living in Canada, who witnessed one of the actual destruction of a village together with its inhabitants by the PKK.*

1) A note on the Kurds in Türkiye

As against the ideological pictures given by the pro-PKK sites, we'll sum the data which may also be found in several NGO sites on Internet:

The Kurds are first class citizens in Türkiye. Nothing in the Turkish Constitution or laws discriminates against its citizens of Kurdish ancestry. Nothing in the hearts of Turks prejudices the friendship between the Kurds and Turks. They are in no way inferior to the rest of the citizens, never treated like e.g. the Tornedalians and Samis in Sweden whose culture and heritage have virtually always been connected with feelings of shame and inferiority; like the Jews in all Christian West; like the indigenous peoples confronted with the Europeans anywhere in the world and any time in modern history; and like Blacks in the US. Turkish Kurds are over-represented among the corridors of power and wealth considering their some 20 percent of the Turkish population. More than 25 percent of National Assembly members, some 150 in the total of 550, are Kurds including the Speaker. They are always prominent in the Cabinet and judiciary. Three out of seven Presidents of Türkiye have had Kurdish ancestry. Kurds are also eminent among the of bosses of industry and finance (some with billions of dollars of worth), and the average income of Kurds generally comes close to that of average among the entire Turkish population. Turkish is the official language of Türkiye, as many states in the world have made the majority language their official language. The Kurdish language, songs, and culture are left undisturbed outside of official public matters and life in Türkiye. A Kurdish political party, HADEP, furnished a full list of National Assembly candidates in the elections (although just because of its ties to the PKK it was rejected by the Kurdish electorate). And Kurds serve without discrimination or disinclination in the armed forces.

2) Some facts about the Kurdish people in Türkiye:

The data presented here is borrowed from the Turkish Democracy Foundation which can be found at this adress: Turkish Democracy Foundation.

i) The Number: Since the latest population census which contains data on population by mother tongue was conducted in the year 1965, today it is impossible to give the exact number of the Kurds living in Türkiye and their percentages according to the different regions. Encyclopedia Britannica (1987) gives the percentage of the Kurds living in Türkiye as 9.5%. One of the highest percentage is given by the CIA is 20% in 1995. For 1996, McDowall gives it as 23% and that is 13 million. Ford Foundation gives for 1990 the numbers as 12.6% and 7,046,150. On the whole, today two thirds of the entire Kurdish population lives in Central and Western Anatolia. In the general

elections held on December 24, 1995, the alliance between pro-Kurdish People’s Democracy Party (HADEP) and extreme leftist parties could gain 4% of the total votes. [More precisely: 4.17% in 1995, and 4.73% in 1999.]

ii) The Kurdish Heterogeneity: In a survey conducted in some provinces of Eastern Türkiye in 1995, 7.9% of the respondents identified themselves as Zaza, but not Kurdish. It is acknowledged that 30% of Kurds in Türkiye are Alevite and their affinities with Turkish or Zaza speaking Alevis are greater than those with Sunni Kurds. In addition, including the people called as Kurds outside Türkiye, it is seen that there are various dialects such as Sorani, Gurani, Kurmanji, Lorani with major differences that impede someone speaking one dialect to understand one speaking another. They also include subdialects and their locally spoken forms, e.g. Buhtani, Garmiyani, Baban and so on.

iii) The Kurdish States: The only state Kurds ever had was the Kurdish Republic in Mahabad founded in 1946 and lasted only for one year. The Republic was formed under the Soviet influence and not supported by Kurdish tribes in Iran. It was destroyed easily by the Tehran government since Soviet influence ceased to exist. The Treaty of Sevres signed on August 10, 1920 but never put into effect is commented by pro-Kurdish circles as a great opportunity toward statehood. Article 64 of the Treaty stipulated as follows: "... If Kurdish peoples within the areas defined in Article 62 (Southeastern and some parts of Eastern Turkey) shall address themselves to the Council of the League of Nations in such a manner as to show that a majority of the population of these areas desires independence from Turkey, and if the Council then considers that these peoples are capable of such independence and recommends that it should be granted to them, Turkey hereby agrees to execute such a recommendation, and to renounce all rights and title over these areas. …" The Treaty of Sevres was imposed on the government in Istanbul by Allied Powers who won World War I and who by then occupied the city. The Treaty was never put into effect as occupying forces in Anatolia were expelled with the support of the Kurds under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk.

..

Helvetius

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Helvétius
Frederick Copleston

Helvétius (1715-1771)

Condillac'ın tüm ruhsal fenomenlerin dönüşmüş duyumlar olduklarını gösterme girişimi Claude Adrien Helvétius (1715-71) tarafından Anlık Üzerine (De l'esprit, 1758) başlıklı çalışmasında sürdürüldü. Helvétius bir doktor ailesinden geliyordu. Ailenin Schwezier olan özgün adı daha sonra Latince'ye uyarlanmıştı. Bir süre için vergi memurluğu görevinde bulundu, ama sözü edilen yapıtının uyandırdığı tepkiler yüzünden kraliyet hizmetinde bu görevi sürdürmesi olanaksızlaştı. Böylece, İngiltere'ye ve Berlin'e yolculukları dışında, kendi yurtluğunda dingin bir yaşam sürdürdü. İnsan üzerine kitabı (De l'homme, de se facultés et de son éducation) ölümünden sonra 1772'de yayımlandı.

Helvétius insan anlağının tüm güçlerini duyum ve duyu-algısına indirger. Yaygın olarak insanın duyu düzeyini aşan yetileri olduğuna inanılmıştır. Ama bu yanlış bir kuramdır. Örneğin yargıyı alalım. Yargıda bulunmak bireysel düşünceler arasındaki benzerlikleri ve benzemezlikleri algılamaktır. Eğer kırmızının sarıdan ayrı olduğu yargısında bulunursam, yaptığım şey 'kırmızı' denilen rengin gözlerimi 'sarı' denilen rengin etkileyişinden ayrı bir yolda etkilediğini algılamaktır. Yargıda bulunmak, öyleyse, yalnızca algılamaktır.

Bu indirgemeci çözümleme süreci insanın törel yaşamına da uygulanır. Öz-sevgi insan davranışının evrensel temelidir, ve öz-sevgi haz kazanmaya yöneliktir. "İnsanlar kendilerini severler: tümü de mutlu olmayı ister ve eğer kendilerine her tür hazzı üretmeye yeterli bir güç düzeyi ile donatılmış olsalardı mutluluklarının tam olacağını düşünürler. Tüm güç sevgisi öyleyse kaynağını haz sevgisinde bulur."76 Güç sevgisi gibi fenomenler ikincildirler, yalnızca temel haz sevgisinin dönüşümleridirler. "Bedensel duyarlık öyleyse insanın biricik devindiricisidir."77 Eliaçıklık ve iyilikseverlik gibi erdemler bile öz-sevgiye, eş deyişle haz sevgisine indirgenebilirdirler. "İyiliksever bir insan nedir? Öyle biri ki bir sefalet görünüşü onda acı verici bir duyum üretir."78 Son çözümlemede, iyiliksever biri insanların mutsuzluk ve acılarını yalnızca onda acılı duyumlara yol açtıkları için gidermeye çalışmaktadır.

Bu kaba indirgemeci ruhbilim temelinde Helvétius yararcı bir ahlak kuramı geliştirir. Değişik toplumlarda insanlar değişik ahlaksal görüşler taşımışlar ve iyi ve erdem gibi sözcüklere değişik anlamlar yüklemişlerdir. Ve bu olgu, eş deyişle, değişik halkların aynı törel terimlere değişik anlamlar yüklemeleri olgusudur ki tartışmada böylesine karışıklığa neden olmaktadır. Törebilim üzerine tartışmaya girişmeden önce öyleyse ilkin sözcüklerin anlamlarını bir karara bağlamamız gerekir. Ve, "sözcükler bir kez tanımlandıktan sonra, bir soru ortaya atılır atılmaz çözülür."79 Ama bu tanımlar keyfi olmayacaklar mıdır? Hayır, der, Helvétius, eğer iş özgür bir halk tarafından yerine getirilecek olursa. "İngiltere belki de Avrupa'da evrenin kendisinden bu iyiliği bekleyebileceği ve elde edebileceği biricik ülkedir."80 Eğer düşünce özgürlüğü kabul edilecek olursa, insanlığın sağduyusu törel terimlerin asıl anlamları için ortak birer anlatım bulacaktır. "Gerçek erdem tüm çağlarda ve tüm ülkelerde böyle kabul edilmiştir. Erdem adı yalnızca kamuya yararlı ve genel çıkar ile uyumlu türde eylemlere verilmelidir."81 Öyleyse, öz-çıkarın temel ve evrensel davranış güdüsü olmasına karşın, kamu çıkarı ya da yararı ahlak ilkesidir. Ve Helvétius ortak çıkara hizmetin ruhbilimsel olarak nasıl olanaklı olduğunu göstermeye çalışır. Örneğin, eğer bir çocuğa kendini sefil ve talihsizlerin yerine koyması öğretilirse, acılı duyumlar yaşayacak, ve öz-sevgi sefilliği gidermek için bir istek uyandıracaktır. Zamanın akışı içinde çağrışımın gücü iyiliksever dürtüler ve davranışlar yönünde bir alışkanlık yerleştirecektir. Öyleyse, tüm davranışın temelinde öz-sevgi yatıyor olsa bile, başkacıllık ruhbilimsel olarak olanaklıdır.

Bu bakış açısı davranış alışkanlıkları oluşturmada eğitimin herşeyden önde geldiğini düşündürür. Helvétius yararcı ahlak kuramının başlıca öncülerinden ve geliştiricilerinden biridir; ama yazılarının özel bir karakteristiği eğitimin gücü üzerinde diretmesidir. "Eğitim herşeyi yapabilir" ve "bizi biz yapan eğitimdir."82 Ama iyi bir eğitim dizgesinin kurulması ciddi engellerle karşılaşır. İlk olarak dinadamları sınıfı, ve ikinci olarak hükümetlerin çoğunun çok yetersiz ya da kötü olmaları olgusu vardır. Dinadamları sınıfının gücü kırılıncaya ve gerçekten iyi bir hükümet dizgesi eşit ölçüde iyi bir yasama dizgesi ile olgusallaşıncaya dek iyi bir eğitim dizgesi bulmamız olanaksızdır. Ahlakın birinci ve biricik ilkesi "kamu iyiliği en-yüksek yasadır"83 biçimindedir. Ama çok az hükümet bu yasaya göre davranır. Gene de, "eğitimin ahlaksal yanındaki her önemli reformasyon yasalarda ve hükümet biçiminde de bir reformasyonu gerektirir."84

Bu düşüncelerin ışığında Helvétius politik despotizme çatmaktadır. Böylece İnsan Üzerine başlıklı çalışmasında Fransa'nın boyun eğdiği despotizmden söz eder ve ekler ki "hem dehayı ve hem de erdemi söndürmek despotik erkin özelliğidir."85 Yine, ulusal gönencin aşırı ölçüde eşitsiz dağılımından söz ederken belirtir ki, "başına buyruk bir gücün baskısı altına alınmış bir halk arasındaki bu eşit dağılımla böbürlenmek bir ahmaklıktır."86 Ancak özgür bir ülkededir ki ulusal gönencin aşamalı ve daha eşitlikçi bir yeniden-dağılımı olabilir. Öyleyse diyebiliriz ki Helvétius Voltaire'den çok daha önde duran bir politik reformcuydu; despotizmin devrilmesine ve halkın gönencine ondan çok daha fazla ilgi duyuyordu. Sol-kanat yazarlar tarafından kendi öncüllerinden biri olarak sözünün edilmesinin nedenlerinden biri budur.

Helvétius yalnızca dinadamlarına, özellikle Katolik rahipliğe değil, ama toplum çıkarlarının zararına gördüğü bildirilmiş ya da 'gizemli' dine saldırısında da yorulmak bilmez biriydi. Gerçekten, kendine yönelik dinsizlik suçlaması üzerine konuşurken buna karşı çıkar ve hiçbir Hıristiyan inağı yadsımadığını ileri sürer. Ama yazılarından bütünüyle açıktır ki bir doğal din biçiminden ya da deizmden başka birşeyi kabul etmeye hiç de niyetli değildi. Ve bu dinin içeriği herhangibir tanrıbilimsel inancın işlevinde olmaktan çok ahlakın işlevinde yorumlanır. "Tanrının haklı ve iyi istenci yeryüzünün çocuklarının mutlu olmaları ve kamu gönenci ile bağdaşan tüm hazlardan yararlanmalarıdır. Felsefenin dünyaya bildirmesi gereken gerçek tapınma budur."87 Yine, "gerçek ilkeler üzerine kurulan ahlak biricik gerçek doğal dindir."88

Helvétius'un derin bir felsefeci olduğu pek ileri sürülemez. Tüm ruhsal işlevleri duyuma indirgemesi kabadır, ve törebilimde temel düşüncelerinin kapsamlı hiçbir çözümlemesini ya da savunmasını vermez. Bu eksiklikler Fransız Aydınlanmasının kimi başka filozoflarının da gözlerinden kaçmadı. Örneğin Diderot Helvétius'un ayrıntıları törpüleme eğilimine ve tüm ahlaksal dürtüleri örtülü bencillik terimlerinde açıklamasına karşı çıktı. Gene de, indirgemeci çözümlemesinde, anlıksal aydınlanma ve eğitimin gücü üzerinde diretmesinde, ve Kilise ve Devlet üzerine saldırılarında Helvétius on sekizinci yüzyıl Fransız felsefesinin kimi önemli yanlarını temsil eder, üstelik ondan dönemin tipik bir düşünürü olarak söz etmek bir abartma olsa bile.

Notlar:

76On Man, 2, 7; çev. W.Hooper, 1777, I, 127.

77A.g.y., Hooper, I, s. 121.

78A.g.y., Hooper, I, s. 122.

79A.g.y., 2, 18; Hooper, I, s. 199.

80A.g.y., 2, 19; Hooper, I, s. 200.

81A.g.y., 2, 17; Hooper, I, s. 194.

82A.g.y., 10, 1; Hooper, II, s. 392 ve 395.

83A.g.y., 10, 10; Hooper, II, s. 436.

84A.g.y., Hooper, II, s. 433.

85Hopper, I, s. vi.

86A.g.y., 6, 9; Hooper, II, s. 105.

87On Man, 1, 13; Hooper, 1, s. 58-9.

88A.g.y., Hooper, 1, s. 60.

COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI

BÖLÜM II: FRANSIZ AYDINLANMASI (2)

Çeviren Aziz Yardımlı . (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Herder

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Herder

Frederick Copleston

Herder'in tarih felsefesine döndüğümüz zaman Aydınlanmanın özgün kuramlarından önemli ayrımlar ile karşılaşırız. Bu cildin4 yedinci bölümünde gördüğümüz gibi, Herder Aydınlanmanın kendinden hoşnutluğuna, on sekizinci yüzyıl filozoflarının tarihin ilerleyici bir gelişme süreciyle onların kendi zamanlarına götürdüğünü düşünme eğilimlerine saldırıyordu. Ama, yine gördüğümüz gibi, saldırısını yalnızca Aydınlanmayı yorumlayışları ile anlaşmaması üzerine dayandırmıyordu: tarihe genel yaklaşımlarına saldırıyordu. Çünkü onun görüşünde tarihe varsayımlarla yaklaşıyorlar ve onu önceden tasarlanmış bir savı tanıtlamak için kullanıyorlardı. Savları hiç kuşkusuz Bossuet'nün savından ayrılıyordu, ama gene de önceden tasarlanmış bir kuramdı ve buna göre tarih dinsel gizemcilikten ve boşinanca kölelikten yukarıya özgür ve dinsel-olmayan bir ahlaka doğru bir devimi temsil eder. Hiç kuşkusuz, Aydınlanma filozofları yorumlarının sayıltılar üzerine olmaktan çok tümevarım üzerine dayandığı yanıtını verebilirlerdi. Ama Herder genel bir yoruma temel olacak olguları seçişlerinin kendisinin sayıltılar tarafından güdüldüğü yolunda karşı çıkabilirdi. Ve düşüncesindeki özsel nokta tarihe yaklaşımlarının her ekini kendi değerleri içinde, kendi tinine ve karmaşık birliğine göre inceleme ve anlamalarını önlemekte olduğu görüşüydü. Bir Başka Tarih Felsefesi (1774) başlıklı çalışmasında Herder'in kendisi tarihi çağlara ya da dönemlere böldü; ama böyle bir yöntemin tehlikelerine de dikkati çekti. Bir 'çağ'ı sınırlayarak birkaç genelleme ile betimleyecek olursak, yalnızca boş sözcüklerle kalmamız olanaklıdır: olgusallık, bir ulusun varsıl yaşamı elimizden kaçıverir. Ancak verilerin dayançlı ve tam bir incelenişidir ki bir halkın gelişimini anlamamızı sağlayabilir. Ve kendisi, gördüğümüz gibi, halkların şiir ve özgün şarkılarını insan tininin gelişiminin anlaşılması için önemli bir kaynak olarak vurguluyordu. Aslında, dil ve yazınsal etkinliğin gelişiminin anlaşılması üzerine getirilen vurgunun Aydınlanmanın düşünceleri ile çelişki içinde olduğunu pek söyleyemeyiz. Ama Herder insanı ve tarihini yorumlamada göreli olarak ilkel olanın önemine dikkati çekti. Eğer erken kültürel evreleri yalnızca on sekizinci yüzyılın ussalcı ideal ve sayıltıları üzerine dayalı bir ölçüne gönderme ile yargılamada diretecek olursak, bu evrelerin imlemlerinin değerini anlamayı başaramayız.

Herder'in büyük çalışması, İnsanlık Tarihinin Felsefesi İçin Düşünceler (Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menscheit, 1784-91) dev bir ölçekte tasarlanmıştı. Çünkü çalışmanın her biri beş kitabı kapsayan ilk iki bölümünde insanın fiziksel çevresini ve örgütlenişini irdeler, ve bunu insanbilim ve—paradoksal bir deyimle—insanın gelişiminin tarih-öncesi dönemi bağlamında yapar. Ancak XI-XV. kitapları kapsayan üçüncü bölümdedir ki kayıtlı tarihe gelir ve açıklamasını Roma imparatorluğunun düşüşüne dek götürür. Bu açıklama dördüncü bölümde (XVI-XX. kitaplar) İS 1500'e dek götürülür. Beşinci bölüm yazılmamıştır. Bununla birlikte, çalışmanın şeması ne denli derin bir tutkuyu gösteriyor olursa olsun, Herder ondan yana abartılmış bir tutuma girmedi. Başlığın kendisi, İnsanlık Tarihinin Felsefesi İçin Düşünceler, ılımlı bir hava taşır. Ve yazar açıkça belirtir ki çalışma ''ancak yüzyılların bitirebileceği bir yapının taşlarından''ndan.5 Yapıyı

tamamlayabileceğini sanacak denli düşüncesiz değildi.

İnsanın fiziksel çevresini, eş deyişle fiziksel evreninin güçlerini ve yeryüzünün konum ve tarihini irdeledikten sonra, Herder örgensel yaşam konusuna gelir ve insanın kendisini ele alır. İnsanın bir hayvan türünden evrimlenmiş olduğunu ileri sürme anlamında bir evrim kuramı açımlamaz; ama cinslere ve türlere doruğunda insan olan bir tür piramidi oluşturuyor olarak bakar. Tüm örgensel yaşam içerisinde, Herder'e göre, dirimsel bir gücün (açıktır ki Aristoteles'in entelekisine karşılık düşer) sergilenişini buluruz ki, cinsler ve türler merdivenindeki yükselmeye koşut olarak kendini durmaksızın artan bir işlevler ayrımlaşmasında anlatır. Herder'in bu aşamalılık anlayışı açıkça erekbilimsel karakterdedir. Yükselen düzenlerinde daha altta duran türler kavramsal düşünme yeteneğindeki ussal ve özgür bir varlık olarak insana giden yolu hazırlar. Ortaya çıkışıyla insan Doğanın, eş deyişle Tanrının amacını yerine getirir. Ama Herder arı içgüdü düzeyinde örgenliğin temel itkileri yanılmaz bir yolda işlev görmekteyken, istencin gelişimi ile yanılgı olasılığının arttığını belirtir. "İçgüdü ne denli zayıflarsa, o ölçüde keyfi istencin (ya da özencin) ve dolayısıyla ayrıca yanılgının buyruğu altına düşer."6

Herder için tarih zaman ve yer tarafından değişkiye uğratılmış olarak insan güç, eylem ve yatkınlıklarının doğal tarihidir. Dönüşümcü evrim kuramını açımlamıyor olsa da,—en azından belirtik bir yolda—, deyim yerindeyse insanın fiziksel çevresi ile ve daha alt yaşam biçimleri ile sürekliliğini vurgular. Ayrıca insanın 'örgütlenişini' de vurgular. İnsan us ve özgürlük 'için örgütlenmiştir.' Dünyaya usu öğrenmek ve özgürlüğü kazanmak için gelmiştir. Böylece insanda gizli olan ve geliştirilmesi gereken birşey olarak insanlıktan (Humanität) söz edebilir. İnsanda gizli yatan insanlıktan söz etmek ilk bakışta terimlerde bir çelişkiye yol açıyor görünebilir. Ama Herder terimi iki anlamda kullanır. İnsanın erişebilme yeteneğinde olduğu ideal anlamına gelebilir; ya da bu ideale erişme gizilgücü anlamına gelebilir. İdeal böylece insanda gizli yatar, ve Herder insandan insanlık için örgütlenmiş olarak söz edebilir. Fiziksel bir kendilik olarak hiç kuşkusuz insan daha şimdiden vardır. Ama insanın eksiksizleşmesi için, 'insanlık' için bir gizilgüce iyedir.

İnsanın ayrıca din için örgütlendiği de söylenir. Gerçekten de, din ve insanlık özünlü olarak bağıntılıdırlar, öyle ki birincisi en yüksek insanlık olarak betimlenir. Dinin kökenine gelince, bu, Herder'e göre, insanın görülür fenomenlerden bunların görülmez nedenlerini kendiliğinden çıkarsama yeteneğine bağlıdır. Dinin korkuya (örneğin düşmanca, tehlikeli, gözdağı verici meteorolojik fenomenlerden duyulan korkuya) bağlı olduğunu söylemek bütünüyle yetersiz bir neden ileri sürmek olacaktır. "Korku birçok halkın tanrılarını yarattı demek hiçbirşey söylememektir. Çünkü korku, korku olarak düşünüldüğünde, hiçbirşey yaratmaz; yalnızca anlağı uyandırır."7 Giderek yanlış dinler bile insanın Tanrıyı tanıma gücüne tanıklık ederler. İnsan öyle varlıkların varoluşunu çıkarsayaabilir ki, bunlar hiç de onun tasarladığı gibi bulunmazlar; gene de insan görülürden görülmezi, fenomenlerden gizli nedenleri türetmede aklanır.

VII. Bölümde Herder'i ele alırken İnsan Ruhunun Bilgilenme ve Duyumu Üzerine (1778) başlıklı çalışmasında her adımda fizyoloji olmayan hiçbir ruhbilim olanaklı değildir bildirimine değinmiştik. Bu nedenle, Düşünceler'inin ilk bölümünün beşinci kitabında Herder'in belirtik olarak insan ruhunun tinselliğini ve ölümsüzlüğünü ileri sürmesi üzerinde durmaya değer bir noktadır. Anlık bir birlik olarak betimlenir. Düşüncelerin çağrışımı olayı ansal birliği çürütmenin tanıtı olarak kullanılamaz. Çağrışımlı düşünceler öyle bir varlığa aittirler ki bu "kendi erkesinden anıları çağırır ... ve düşünceleri içsel bir çekim ya da itme edimine göre bağlar, dışsal düzeneklere göre değil."8 Arı ruhbilimsel yasalar vardır ve ruh bunlara göre etkinliklerini yürütür ve kavramlarını bileştirir. Bu hiç kuşkusuz örgensel değişimlerle yan yana yer alır; ama bu ruhun ya da anlığın doğasını

değiştirmez. “Eğer alet değersizse, sanatçı hiçbirşey yapamaz.”9 Başka bir deyişle, Herder konumunu açıkça özdekçiliğe karşıt olarak belirlemiştir.

Herder’in Düşünceler’inin ikinci bölümü Aydınlanmanın düşünürlerinin ilkel olanı küçümseme eğilimlerine karşı sürekli bir polemik olarak görülebilir. Hiç kuşkusuz, daha ilkelden daha az ilkele doğru gelişim olmuştur, bir gelişim ki fiziksel çevreye tepkiyi (Montesquieu’de olduğu gibi) önemli bir etmen olarak kapsıyordu. Ve Herder ailenin klana, klanın seçilmiş bir önder ile bir kabileye, ve kabilenin kalıtsal bir tekerk ile topluma gelişiminin sanı düzeyindeki bir açıklamasını verir. Ama ilkel halkların hiçbir ekinlerinin olmamış olduğunu ileri sürmek saçmadır; ve on sekizinci yüzyılın sözde ayrıcalıklarını paylaşmadıkları için mutsuz ve sefil olduklarını düşünmekse daha büyük bir saçmalıktır.

Bundan başka, Herder tarihin çağdaş Devlete doğru bir ilerleme devimi olarak yorumlanması gerektiği düşüncesine de saldırır. En azından bir çağdaş Devletin gelişiminin us ile pek bir ilgisi olmayan, tersine salt tarihsel etmenlere bağlı olan bir olay olduğunu imler. Bir kabilenin üyeleri pekala “bir bireyin lüks içinde zevk sefa sürmesi için yüzlercesinin açlık çekmesini gerektiren”10 büyük bir çağdaş Devletin yurttaşlarının pek çoğundan daha mutlu olmuş olabilirler. Ve Herder’in yetkeci hükümetten duyduğu hoşnutsuzluk yeterince açıktır. İkinci bölümü yayımladığı zaman, en iyi egemen egemenleri gereksiz yapmaya en büyük katkıda bulunan egemendir, ve hükümetler hastalarını sürekli olarak onlara gereksinim içinde olacakları bir yolda sağaltan kötü doktorlar gibidirler biçimindeki bildirimleri dışarda bırakmak zorunda kalmıştı. Ama söylemiş oldukları yeterince açıktı. Onun görüşünde, “bir efendiye gereksinen insan bir hayvandır; bir insan olur olmaz bundan böyle bir efendiye gereksinim duymaz.”11 Aydınlanmış despotizm ideali konusunda bu kadar.

Tüm bunlarda Herder belli bir düzeyde Kant üzerine dolaylı bir saldırıda bulundu. Kant Düşünceler’in ilk bölümü üzerine düşmanca bir eleştiri yayımlamıştı; ve ikinci bölümde Herder, doğrudan olmasa da, Kant’ın Kozmopolitan Bakış Açısından Genel Bir Tarih Düşüncesi’ne (Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht, 1748) saldırma fırsatından yararlandı. Kant ussal Devletin gelişimine katkıda bulunmuyor görülebildikleri sürece toplumsal örgütlenişin tüm evrelerini gözardı etme eğilimindeydi. Ve ussal bir Devletin bir ‘efendisi’ olmalıdır; çünkü insan öylesine eksiklikle yüklüdür ki bir efendi olmaksızın toplumda yaşaması olanaksızdır. Kant bu noktada pekala haklı olmuş olabilir; ama Herder insanın doğal iyilik ve eksiksizleşebilirliğine inanmayı yeğliyordu. Her ne olursa olsun, tarihi çağdaş Devlete doğru bir ilerleme olarak alan ve tüm başka toplumsal örgütleniş biçimlerinin onun ışığında yargılanmalarını gerekli gören bir yaklaşımdan bir yarar gelebileceğini kesinlikle yadsıyordu.

Düşünceler’inin üçüncü bölümünde Herder kayıtlı tarihe gelir. Tarihçi için gerekli gördüğü genel ilke kafasının önsavlardan özgür olması, herhangi bir tikel ulusu ya da halkı kayırarak başkalarını küçümsememesi gerektiğidir. İnsanlığın tarihçisi duygusallığa düşmeksizin ve yansız olarak yargılamalıdır, “soyumuzun Yaratıcısı gibi.”12 Genel olarak konuşursak, Herder bu ilkeye bağlı kalmaya çabalayıp durur, gerçi Roma’ya karşı bir nefret ve bunun eşliğinde Fenike uygarlığına yönelik bir kayırma kendini gösterse de.

Herder kendini Avrupa’ya sınırlamaz ve örneğin Çin, Hindistan, Mısır ve Yahudi ekinlerini de irdeler, gerçi Çin ve Hindistan üzerine bilgileri hiç kuşkusuz doğal olarak eksik olsalar da. Yunanistan’a gelince,13 orada tam bir kültürel döngüyü, tek bir halkın doğuş ve çöküşünü bulur, ve bunları genel vargılar çıkarmak için kullanır. Her kültürün kendi ağırlık özeği vardır, ve bu ağırlık özeği kültürün dirimli ve etkin güçlerinin bir dengesine ne denli derinden işlemişse, ekin o denli

sağlam ve kalıcıdır. Öyleyse diyebiliriz ki, bir kültürün doruğuna onun etkin güçleri en dengeli durumlarında oldukları zaman ulaşılır. Ama bu doruk hiç kuşkusuz bir noktadır; eş deyişle, ağırlık özeği kaçınılmaz olarak devinir, ve denge bozulur. Etkin güçler öyle bir yolda yerleştirilebilirler ki denge geçici olarak yeniden kurulabilir; ama sonsuza dek süremez. Çöküş kaçınılmaz olarak er geç gelecektir. Herder sanki bir kültürün yaşamı doğal yasalar tarafından belirleniyormuş gibi konuşur: dirimli bir örgenliğin yaşamına andırımlıdır. Roma'nın yazgısı tanrısal bir karışma tarafından değil ama doğal etmenler tarafından önceden belirlendi. Çevre Romalıları askeri bir halk olmaya zorladı, ve bu gelişim tarihlerini, büyüklüğe yükselişlerini ve en sonunda çöküşlerini şekillendirdi. İmparatorluk dengesizleşti ve kendini sürdüremedi.

Düşünceler'inin dördüncü bölümünde Herder Avrupa'nın Roma imparatorluğunun düşüşünden sonraki tarihini açıklamasını sürdürür. Bunda Hıristiyanlığın Avrupa kültürünün gelişiminde oynadığı büyük rolü vurgular ve yaklaşımında hiç kuşkusuz ekonomik etmenlerin öneminin bir bilincini görürüz. Herder'in Haçlı Seferlerini açıklaması duruma bir örnektir. Ve uygulayımsal buluşların ve yeni bilimsel bilginin önemine karşı hiçbir biçimde kör değildir. Ama uygarlığın istenen gelişimini dinden uzaklaşan bir devim olarak görmüş olan Aydınlanmanın anlayışından çok uzakta durur. Herder özgür düşünceli bir Hıristiyan olmuş olabilir, ama dinin insan kültüründeki vazgeçilmez rolünün derin bir inancını taşıyordu.

Herder'in etnik kümeleri, ulusları ve ekinleri vurgulaması ölçüsünde, ve Hıristiyan kültürün doğuşunda Germanik halklar tarafından oynanan rolü vurgulaması ölçüsünde, kimi kafasızlar, örneğin Naziler, onu bir ulusalcı olarak, ve giderek bir ırk-kuramının savunucusu olarak göstermeye çalışmışlardır. Ama bu yorum işin gerçeğinden bütünüyle uzaktır. Herder hiçbir yerde Almanların başka ulusları yönetmeleri gerektiğini söylemez. Aslında örneğin Tetonik şovalyelerin Almanya'nın doğu komşularına karşı davranışlarını kınar; ve yazılarında sık sık militarizme ve emperyalizme saldırır. İdeali ulusal ekinlerin uyumlu bir serpilişlerinden yanaydı. Nasıl ki bireyler özgür ve gene de toplumda birleşmişlerse—ya da bu bir gereklilik ise—, değişik uluslar da bir aile oluşturmalı ve her biri 'insanlığın' gelişiminde kendi payına düşen katkıyı ortaya koymalıdır. Irk-kuramına gelince, Herder etnik kümeleşmelerin Devletler için en doğal temeli oluşturduklarına inanıyordu. Ve onun görüşünde Roma'nın kararsızlığına katkıda bulunan etmenlerden biri de tam anlamıyla başka halkların fetihlerinin onun etnik birliğini yokediş yoluydu. Ama bu düşüncenin, ister geçerli olsun isterse olmasın, ırk-kuramı ile hiçbir ilgisi yoktur, eğer kuram bir ırkın özünlü olarak başka ırklara üstün olduğu ve onları yönetme hakkını taşıdığı anlamında alınıyorsa. Ve Yahudilere gelince, Herder anti-Semitik olmaktan uzaktı. Ama bu konu üzerinde daha fazla durmak zaman yitirmek olacaktır. Duyarlı, nesnel hiçbir tarihçi Herder'in ulusal ekinlerin bir gelişimi olarak tarih kuramının kötü anlamıyla ulusalcılığı, militarizmi ve emperyalizmi ya da verili bir ırkın özünlü üstünlüğünü imlediğini düşünmez. Hiç kuşkusuz, bir anlamda ulusalcıydı, ama başka uluslara tanımayı istemediği hakları kendi ulusundan yana ileri sürmüş olması anlamında değil.

Herder'in tarih felsefesi biraz karmaşıktır. İlk olarak her kültürün kendi değerleri üzerinde, önceden tasarlanmış kuramlar olmaksızın, nesnel ve yansız olarak irdelenmesi gereksinimi üzerinde diretmesi söz konusudur. Bu açıktır ki bir tarihçi için eşsiz bir kuraldır. İkinci olarak, bir kültürün yaşamı konusunda bir örgenliğin yaşamına andırımlı olarak geliştirilen kuramı söz konusudur; ve bu kuram Vico'nun döngüler kuramına andırımlı bir yolda kullanılmaya açık görünebilir. Bununla birlikte, Üçüncü olarak 'insanlık' düşüncesi söz konusudur ki, bir ilerleme kuramına bir döngüler kuramına olduğundan daha iyi uyar. Ama bir uyum hiç kuşkusuz olanaklıdır. Her bir kültürün kendi döngüsü vardır; ama genel devim insanın 'insanlık' için içkin giziliğinin olgusallaşmasına

doğrudur.

İnsanlık idealine ilerleyici yaklaşımın Herder için kaçınılmaz olup olmadığı bütünüyle açık olarak görünmez. Düşünceler'inde "sonsal amaçlar felsefesi doğal tarihe hiçbir yarar getirmemiştir"14 der. Örneğin, Roma'nın kötü eylemlerinin Roma kültürünün gelişebilmesi ve doruğuna ulaşabilmesi için zorunlu olduklarını düşünmek anlamsızdır. Aynı zamanda, gerçi tarihteki tüm eylemleri belirli bir tanrısal tasarın yerine getirilmesi için gerekli oldukları zemininde aklamamız doğru olmasa da, Herder'in demek istediği şey görünürde 'insanlığın' aşamalı gelişiminin kaçınılmaz olduğudur. Böylece verili ulusal, zamansal ve uzaysal sınırlar içerisinde olabilecek olan herşeyin olduğunu söyler.15 Ve bunun görünürde imlemi şudur: Eğer insanlık idealine ilerleyici yaklaşım olanaklıysa, kaçınılmaz olarak yer alacaktır. Gerçekten de, tüm yokedici güçlerin en sonunda saklayıcı güçlere boyun eğmeleri ve bütünün gelişimi için işlemeleri gerektiğini söyler.16

İnsanlığın İlerleyişi İçin Mektuplar'ında (Briefe zur Beförderung der Humanität, 1793-7) benzer bir ikircim görünür. Bu Mektuplar'da Herder politik değişimlerin insanlığın ilerlemesine katkıda bulunma sığalarını tanımaya önceden olduğundan daha büyük bir istek gösterir17 ve genel bakış açısı insanlık idealinin olgusallaşmasına doğru bütününde ilerleyici bir devimin olduğu ve olacağı biçiminde görünür. Aynı zamanda insanın doğuştan yeteneklerini geliştirmek için eğitimin önemi üzerinde de diretir. Bu sona ermeyen biçimlendirici eğitim olmaksızın insan hayvanlığa geri düşecektir.18 Ve böyle bildirimler ilerlemenin kaçınılmazlığını imliyor gibi görünmez. Herder'e göre, Avrupa tininin gelişiminde üç evre ayırdedebiliriz. İlkin Roma kültürünün ve Germanik kültürün bir karışımı vardı ki Avrupa'nın dinsel ve politik örgütlenmesini üretmişti. İkinci olarak Rönesans ve Reformasyon geliyordu. Ve üçüncü olarak şimdiki evre söz konusudur ki sonucunu önceden saptamamız olanaksızdır.19 Burada yine gelecek konusunda bir kuşku yatıyor gibi görünür; ama açıktır ki bu kuşkuyu insanlığın en yüksek gizilliklerinin en son gelişimine doğru yürüyüşüne duyulan genel bir inanç ile uzlaştırılabilmek olanaksız değildir.

Durum belki de şu yolda anlatılabilir. Tüm ekinleri kendi zamanının uygarlığının ışığında yargılama eğilimine düşman bir tarihçi olarak, Herder bir ilerleme inağı ile pek uyumlu olmayan tarihselcilik ve görecilik yönünde güçlü bir eğilim taşıyordu. Gene de, yalnızca insanın doğal iyiliğine ve eksiksizleşebilirliğine değil, ama ayrıca insanın eylemlerinde ve onlar yoluyla işleyen tanrısal bir kayraya da inanan bir felsefeci olarak, Herder doğallıkla insanın en yüksek gizilliklerinin süreçte karşılaşılan tüm tersliklere karşın en sonunda edimselleşecek oldukları vargısına eğilimliydi.

Notlar

4Herder üzerine daha öte bir açıklama için okur yine aynı bölümde Kesim 2'ye dönebilir.

5Önsöz, XIII, s. 6. Düşünceler'e göndermeler, bölüm ve sayfa olarak, Herder'in yapıtlarının A. Suphan tarafından düzenlenen yayımınadır (Berlin, 1877-1913).

6XIII, s, 102.

7A.g.y., s. 162.

8XIII, s. 183.

9A.g.y., s. 182.

10A.g.y., s. 340.

11XIII, s. 383.

12XIV, s. 85.

13Goethe Yunan ekini üzerine bir yetke olarak Herder’e danışıyordu.

14XIV s. 202.

15A.g.y., s. 144.

16XIV, s. 213.

17Örneğin Büyük Frederick’in reform önlemleri konusunda daha olumlu bir tutum gösterir. Ve Fransız Devrimi konusunda ilkin iyimser olarak yazmaya niyetlendi, ama Terörün ortaya çıkışı onu bu kesimleri atlamaya götürdü.

18XVII, s. 138.

19Bu evre ile ilgili olarak Herder dünya tininden (Weltgeist) söz eder, bir terim ki Hegel’de yineleyecektir.

[COPLESTON: AYDINLANMA: TARİH FELSEFESİNİN DOĞUŞU:

BÖLÜM IX: VOLTAIRE'DEN HERDER'E]

Çeviren Aziz Yardımlı (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

"Hero" — Bir Çin Filmi

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

Çin'in Bir Tarih Olmayan Tarihi

Hero (2002; Trailer). Film yapımcıları ikinci öykünün doruğunu Çin'in Jiuzhaigou bölgesinde görkemli bir gölde sahnelemeye karar verdiler ve suyun rengi, söylediklerine göre, onları bu kesimi mavi yapmaları konusunda esinlendirdi (su pembe olsaydı ...). (Link 1) (Link 2)

Tarihte hiçbir gelişmenin olmadığı gibi bir görüşün sık sık yinelendiğini duyarız. Bu görüş Tarihten Düşünceyi, Usu soyutlar, böylece onu anlamsızlaştırır ve saçmalaştırır. Gene de bu düşüncesizlik Çin tarafından doğrulanır, öznel yanılgı kendini realitenin bir yanılgısında aklayabilir. Gerçekten de Tarihte "gelişmeme," salt kendini yineleme gibi bir olgunun varlığını doğrulamak ve ne olduğunu anlamak istiyorsak, bakmamız gereken ilk yer Çin'dir. Ama eğer değişmemek, kendini yinelemek Tarih değilse, Çin'in tarihi bir Tarih değildir.

Bitimsiz Katharsis

Bir Zhang Yimou yapımı olan "Hero" Çin'in ilk imparatoru Qin Shi Huang'un öyküsünü anlatır. İmparator kitapları yaktırması ve yasaklaması, Konfiçyusçu bilginleri (460 adet) gömdürmesi, ve buna benzer daha başka yabanıl eylemler yoluyla Çin'i tek bir yönetim altında birleştirilmesi ve dil, ağırlık ve ölçü dizgelerinin birliğini sağlamış olması ile tanınır.

Küçük bir Helenik kent-devletinin, nüfusu ancak 10 binlerle sayılan bir Atina'nın tarihsel olarak devasa Çin ile karşılaştırmayı bile kabul etmeyecek denli önemli, değerli ve vazgeçilmez olması, insanlığa onun bütün bir uygarlığını kuracak değerleri — Güzel Sanatı, Geometriyi, Sokrates'i, Tiyatroyu, Bilimleri, Felsefeyi ve daha pekçok başkasını — verecek denli gelişmişken Çin'in ise Tarihin pekala onsuz da yapabileceği denli önemsiz kalması olgusu, bu yalın olgu Tarihte neyin anlamlı olduğu konusunda düşünmek için en azından bir başlangıç noktası vermelidir.

Çin bütün bir Tarihi boyunca Tarihten kaçmada diretti, bir politika olarak tam bir başarıyla kendini

yalıttı. Görkemli sağlamlığı, değişmezliği, yıkılmazlığı Tarihsel önemini arttırmak yerine, tam tersine yoketti.

Çin tarihi Tarih olmaktan çok moral, entellektüel ve estetik hiçbir değişim ve gelişim olmaksızın kendini yalnızca yineleyen şeylerin ve olayların bir Tarihçesidir.

Şiddetin, Korkunun, Nefretin, Terörün Vb. Sanatı

Hükümet görevlileri Zhang Yimou'nun filmini "Çin'in yeni yüzyılı için yeni bir başlangıç noktası" olarak görerek övgüyle karşıladılar.

Çin İÖ 221'de ilk imparator olarak kabul edilen Qin Shi Huang'ın despotizmi tarafından kuruldu. Yıkılıncaya dek binlerce yıl boyunca bir imparatorluk olarak kaldı. Çin kültüründe eksik olan özsel öğeler Duyunç ve İstenç kavramlarıdır. Bunlar İmparatorun ayrıcalığıdır.

Qin despotizminin başarılı olması onu önceleyen Savaşan Devletler dönemindeki anarşi ve karışıklığın dayanılmazlığı konusunda bir fikir verebilir: Bir istençler çatışması olmaktan çok bir dürtüler çatışması biçimindeki Anarşi Despotizmin ebesidir ve despotik bir kültür salt kültür olduğu için yasasızlık ve kaos yerine despotun düzenini yeğler. Despotik kültür istençsiz bir kültür olduğu için henüz kendini yönetme, demokrasi gibi bir kavramın varlığının bile bilincinde değildir. Özgürlüğün ve İstencin yokluğu ise değişmemenin, geleneğin egemenliğinin sorgusuzca sürmesinin güvencesidir. Çin'in değişmeden kalmış, ortadan kalkmamış olması kültürel bir sağlamlık olarak görünür. Ve gerçekten de öyledir. Ama böylelikle Çin sözcüğün iki anlamında da Tarih olmayı başaramamıştır. Tarih kavramının Tinin gelişimi olması, Tinin tüm gizilliğini edimselleştirme süreci olması ölçüsünde, kültürel sağlamlık tüm tarihselliğin sonudur. Bu katılaşma ancak despotizm yoluyla, ancak Tinin özsel doğasının, onun Özgürlüğünün bastırılması yoluyla sağlanabilir. Despotizm normal olarak bir bastırma edimine gereksinmez, çünkü halkın istençsizliği bastırılacak birşeyin, bir özgürlük isteğinin olmamasını sağlar. Despotizm anca özgürlük bilincinin doğmaya başlaması ile birlikte zor ve şiddete başvurmaya yönelir.

Özgürlük bilincinin olmadığı despotik kültürde insanlar arasındaki ilişkinin dili başlıca zorbalık dilidir. Yasa yalnızca despotun özenci üzerine dayanır, ve despotun karakteri sağduyulu olmaktan deliliğe dek geniş bir türlülük gösterir. Ve Çin kültüründe insanları korkutarak bile olsa bir ahlak görüngüsü yaratacak bir Tanrı kavramı yoktur.

Tanrı korkusu da hiç kuşkusuz korkudur ve dinsel inancın temeli olmamalıdır; tersine, insanın Tanrısından korkmaması ama onu sevmesi gerekir, çünkü Tanrı kavramı nefreti değil sevgiyi anlatır. Ancak Tanrıyı sevgi olarak bilmeyen, henüz kendi duyunçlarının bilincinde olmayan ve özgürce inanmayan halkların ahlakı dışsal korku üzerine dayanır. Ama Çin kültürü gibi Tanrının bile olmadığı bir kültürde korku insanın insandan korkusudur. Despotik yetke yasayı temsil eder çünkü yasanın başka bir kaynağı yoktur. Ama despotik yetkenin de zayıf olması durumunda insanlar arasındaki ilişki aşağı yukarı bir doğa durumundaki hayvan ilişkileri gibi güç ve şiddet ilişkilerine döner. O zaman Güç Haktır. Buyruk, baskı, zorlama, korkutma, sindirme, ezme, boyuneğme, yılgı, korkma, ve bunlara bağlı yalan, ikiyüzlülük, nefret vb. vb. gündelik ilişkileri tanımlayan terimlerdir.

Bir Kültürün Özeti

Önemli olan Şiddetin bir sanat yapımının konusu olması değildir. Önemli olan Çin Tininde korkudan, şiddetten, giderek terörden bağımsız olan hiçbir moral öğenin olmamasıdır. Böyle bir kültürde özgürlüğün en ilkel belirişleri bile bastırılır. Boyuneğme Şiddetin negatif görünüşüdür ve

Çin'in bütün bir Tarihinde Barış dönemleri olarak bilinen zamanların gerçeğidir. Konfiçyus'tan ilk İmparator Qin'e ve sonuncusu Mao'ya dek, Çin için Birlik ve Dinginlik ve Barış tek bir istencin altında kölelik anlamına gelir. Despotik bir kültürde, bütün bir Tarihi boyunca Özgür İstenci tanımamış bir kültürde Özne yoktur. Eylem Öznenin, özgür Benin yeteneğidir. Çin kültüründe Eylem de yoktur — ve fiziksel, bedensel saldırganlık davranışı ise dürtüsel olması ölçüsünde Eylem denilecek en son şeydir. "Hero"nun bütün bir içeriği, filmin bütün bir süresi kesintisiz olarak Şiddet gösterisine, Şiddet "sanatına" ayrılmıştır.

Çin İÖ 221'de ilk imparator olarak kabul edilen Qin Shi Huang'ın despotizmi tarafından kuruldu. Yıkılıncaya dek binlerce yıl boyunca bir imparatorluk olarak kaldı. Çin kültüründe eksik olan özsel öğeler Duyunç ve İstenç kavramlarıdır. Bunlar İmparatorun ayrıcalığıdır.

Qin despotizminin başarılı olması onu önceleyen Savaşan Devletler dönemindeki anarşi ve karışıklığın dayanılmazlığı konusunda bir fikir verebilir. Çin'in değişmeden kalmış, ortadan kalkmamış olması kültürel bir sağlamlık olarak görünür. Ve gerçekten de öyledir. Ama böylelikle Çin bir Tarih olmayı başaramamıştır. Dünya Tarihi için Anlamın gelişimde, Tinin tüm gizilliğini edimselleştirme itkisinde yatıyor olması ölçüsünde, kültürel sağlamlık tüm tarihselliğin de sonudur. Bu katılaşma ancak despotizm tarafından, yani Tinin özsel özgürlüğünün bastırılması tarafından sağlanabilir.

Şiddeti Algılamak

Trailer

Şiddet, ya da Şiddetin yalnızca örtük biçimi olan Boyuneğme Despotizmde işlerin normal durumu olduğu için, despotik tin bu nedenle isyanı, başkaldırıyı kendinde bir Erdem anlatımı olarak görür ve yüceltir. Ama bir korkak olmaya ve boyun eğmeye alıştığı için, başkaldırısını ancak gereksiz olduğu zaman, ancak üzerinde bir baskı olmadığı zaman gösterir.

Genel Olarak Nefret

Terörün Sanatçısı

Zhang Yimou. — Picasso Çirkinin Sanatını üretti. Yimou Nefrete artistik bir anlatım verir. Bunlara sanat diyebilsek de, Güzel Sanat demenin estetik ve etik zemini yoktur. Zhang Yimou'nun en iyi bildiği ve büyük bir tutku ile, giderek esrime içinde anlatım verdiği şey Şiddetin kendisidir — öylesine renkli biçimler altında ki, sanki Şiddet bir sevecenliktir, sanki kılıçlar ve oklar ve mızraklar insanlara zarar vermekten çok onları okşuyor gibi ve insan öldürme bir yudum suyun yutulması gibidir. Filmde insan ruhlarından başka herşey rengârenktir, anlamsızlaşmış, taşlaşmış yüzler gülümsemeye yeteneksiz ya da onu hiç öğrenmemişlerdir. Şiddet salt herhangi bir öğe değil, ama sözcüğün gerçek anlamında kesintisiz olarak bütün filmi dolduran biricik motiftir.

Zhang'ın insanı tüm saldırganlık görünüşüne karşın özsel olarak korkaktır, varoluşu sürekli korku tarafından tanımlanır, çünkü özgür değil ama köledir, sürekli boyun eğme durumundadır ve boyun eğmeye uyarlanmış bir istencin yalnızca İstenç olduğu değil, var olduğu bile söylenemez. Bu korku sık sık kendini kaçış olarak tanıtlasa da, saldırganlık dürtüsü yalnızca ve yalnızca korkudan doğabilir. Köleler yabanıl bedensel güçlerinden öte fiziksel bir yokedicilik aletini üretmeye yetenekli değildirler — belki de kılıç, mızrak vb. gibi ilkel aletlerin dışında. Ama özsel ussallığının bilinçsizi olan ön-modern birey kolayca bir tetiği çekebilir, ve bu tetik pekala nükleer bombanın düğmesi de olabilir. Ve Zhang Yimou'nun despotik kahramanları ölümcül katharsislerinde bu son seçeneği yeğlemede hiçbir duraksama göstermeyeceklerdir.

"Hero" Çin'in normal, her zamanki kültürünü betimler — binlerce yıl boyunca eskimeden kalan diyaloglar doğallaştırılmış bir öfkenin, giderek saldırının tonunu taşır, kılıçlar su damlalarını bile ikiye böler, ve insan bedenine zarar vermek, onu kesmek, delmek, parçalamak herhangi bir gündelik etkinlik gibi görülür. Çinli yönetmenin anlayışında çıplak yabanıllık eğer güzelleştirilirse Güzel Sanatın alanına girme hakkını taşır. Sopa, kılıç, mızrak, kama — sanki bunlar tanrıların insana vermeyi unuttuğu birşeyi tamamlayan, sanki bedensel bir eksikliği gideren öğeler gibidir. Zhang'ın filmlerinde insan kızgın bir hayvanın rolündedir. Ruhsal arkatasar insanlardan çevrenin tüm dokusuna dek yayılan kültürelleştirilmiş bir korkudur. Herkesten önce imparatorun kendisi, Qin, korku içindedir, zırhını üzerinden hiç çıkarmaz ve hiç kimsenin ona 100 adımdan daha fazla yaklaşmasına izin vermez. "Hero" eğlendirmek üzere yapılmıştır. Öldürmemek, giderek "sevgilisini öldürmemek" bile olağandışı bir durum olarak, bir karakter büyüklüğü olarak görülür ve alkışlanır.

Zor İstenci kırmayı, boyun eğdirmeyi, kendi İstencini tanıtmayı amaçlar, yok etmeyi değil. Hasım teslim olduğu, kendi İstencinden vazgeçip köleliği kabul ettiği zaman Zor gereksizleşir ve etkin olarak değil ama salt kendinde sürer. Savaş kavramı bile İstencin kırılmasını içerir, kör yokediciliği değil. Zordan ayrı olarak, Şiddet Nefretle birlikte gider ve bu yüzden yokedicilikte sonuçlanır, Efendilik İstencine değil, kör dürtüye hizmet eder. Nefret despotik tine, henüz İstenç kavramı ve olgusu ile tanışmamış kültüre özgüdür ve bu kültürün insanın daha öte gelişimine izin vermeyen törel Sınırını çizer: Bir Nefret kültüründe ne evrensel sevgi, ne güzel sanatlar, ne de felsefe ve bilim gelişir. Yetkeye boyun eğmeyi öğreten Konfiçyus öğretisi Çin bilgeliğinin doruğudur.

Nefretin Sanatçısı

Zhang Yimou ailesinin Koumintang ile bağlantısı nedeniyle çocukluğunda alaylara ve aşağılamalara hedef olarak büyüdü. Babası Çan Kay Şek komutasında bir subaydı ve büyük erkek kardeşi 1949'da iç savaşta yenilen ulusalcı kuvvetlerle birlikte Tayvan'a kaçtı. 1966'da kültür devrimi patlak verdiği zaman Zhang eğitimine ara vermek zorunda kaldı ve ilkin bir çiflikte ve sonra yedi yıl boyunc a bir dokuma fabrikasında çalıştı. Bu sırada resim ve amatör fotoğrafçılık ile ilgilendi. İlk kamerasını 18 yaşında beş ay boyunca kanını satarak biriktirdiği para ile satın aldı. Dingin, uygar, barışçıl bir yaşam ile aşağı yukarı hiçbir tanışıklığı olmayan ve Şiddetin işlerin olağan durumu olduğu bir kültürde şekillenen Zhang, 27 yaşında Pekin Film Akademisine kabul edildi ve 1982'de mezun oldu.

Filmleri şidetti, korkuyu, nefreti politikanın bileşenleri olarak gören Çin Komünist Partisi tarafından yasaklanmadı.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, evrensel Türeye yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, dili şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Avrupa Birliği olanaklıdır çünkü Avrupa ulusları kültürel bir türdeşliğe doğru ilerlemekte, Hak, Ahlak ve Törellik alanlarında türdeşleşmektedir. Avrupa Tini Avrupalıların hak eşitliği, duyunç özgürlüğü ve demokratik politik istenç birliğidir.

İdea Yayınevi / 2014

Hindistan: Düşlemler Ülkesi ve Hinduizm

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Düşlemler Ülkesi:
Hindistan

Nazizmden ayrı olarak Hinduizmde Hayvanlar en üsttedir. Hayvanların altında “Bhagavad-Gita”nın yönergeleri gereği bir Kast dizgesine sınıflandırılmış İnsanlar (Aryanlar) gelir. İnsanların altında kast-dışı Dokunulmazlar (Dalitler) durur.

Hinduizm İle Post-Modernleşme. Hindistan Çin'den daha çok milyarderi olmakla övünürken, nüfusunun %81'i günde 2 dolar ya da daha azı ile yaşamaktadır (bu oran Çin için %47'dir). Tüm pırıltısına karşın, Bombay Kast kültürüne modern terimlerde tanıklık eder. 2003'te kentin her 1.300 insan başına bir otobüsü, her 1.000 otomobil için iki park yeri, her bir milyon insan için 17 kamu tuvaleti vardı ve 13 milyon nüfuslu kentin kuzey kenar mahallelerindeki 7,2 milyon insan için tek bir kamu hastanesi çalışıyordu. Nüfusun en az üçte biri temiz içme suyundan ve 2 milyon insan tuvalet kullanma olanağından yoksundur. Öte yandan Hindistan'da maymunlar ve inekler için bakım ve sığınma evleri, Anayasa Madde 51-A(g) gereği Hükümet tarafından yürütülen bir “total BAN on the SLAUGHTER OF COWS” programı, aslında bir “Animal Welfare Board of India” vardır. Bir “Human Welfare Board of India” yoktur. Ama Hayvanların altında olan insanlardan başka bir de insanların altında olan , DALITler (“Untouchables”) vardır.

Bugün bu kast-dışı “Dokunulmazların” (çünkü kirlettikleri düşünülür ve dokunmaları, gölgeleri bile ciddi bir arınma işlemini gerektirir) sayıları 250.000.000 kadardır. Yine, sayılarının 60-115.000.000 arasında olduğu tahmin edilen çocuk-köleler ineklerin, maymunların ve insanların altında duran bu kümeye aittir. Vaişya (tecimciler) Kastına doğan ve Hindu inancını hiçbir zaman terketmemiş olan Gandhi “I worship it (cow) and I shall defend its worship against the whole world,” ve “The central fact of Hinduism is cow protection,” diyordu. Hinduizm insanı korumak bir yana, onu yakmayı sürdürmektedir — doğrudan doğruya ateşe atarak ya da Sati geleneği yoluyla. Öte yandan, Hindistan'daki yabancı yatırım 8,4 milyar dolar olarak hesaplanırken, Çin için bu rakam 72,4 milyar dolardır. Ve Hollywood 2001'de 739 film üretmişken rakam Bollywood için 1.013'tür.

Gandhi kutsal inekleri tüm dünyaya karşı koruma etkinliği içinde iken, ondan yüzyıllar önce ilkin Babür İmparatorluğu (Humayun), daha sonra Avrupalılar "SATİ" (dul kadının kendini kocası ile birlikte yakması) geleneğini yasaklayarak insanın korunmasının önce geldiğini göstermeye çalıştılar. Hindu kültüründe insan sözcüğü olsa da insan Kavramı eksikti. Bu Kavramın bu kültürün bilincine girmesi — bir bölümünde, Pakistan ve Bengladeş durumunda daha şimdiden olduğu gibi — bu kültürün yalnızca tekil bir yanında değil ama bütününde başkalaşması, yani ortadan kalkması, postmodern çok-kültürlülüğün biraz daha küçülmesi, evrensel insan haklarının biraz daha büyümesi olacaktır.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin,

karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Cows in India — It's good to be sacred

GANDHI
“I worship the cow and I shall defend its worship against the whole world. ... The central fact of Hinduism is cow protection.”

Hindistan'da Kast dizgesi henüz ortadan kalkmış değildir. Kast dizgesi insanları doğumlarına göre sınıflandırır. Hayvanları insanların üzerinde göre ve insanı hayvandan aşağı gören bu kültürde Hak eşitliği tanınmaz. Özgür İstenç tanınmaz. İnsan kavramı ve realitesi tanınmaz. Bir Kasttan kurtulmanın yolu delice geleneklerin uygulanması sonucunda ancak bir dahaki doğumda olanaklı olabilir. Postmodernizm bu kültürü başka herhangi bir kültür ile eşdeğerde görür çünkü bir değer kavramını yadsır. Postmodernizm bu kültürün de saklanması gerektiğini ileri sürer, çünkü kültürel çoğulculuk insanlığın kültürel birikiminin saklanması olarak anlaşılır.

İdea Yayınevi / 2014

Holbach

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Hollbach
Frederick Copleston

La Mettrie'ün yazıları oldukça büyük etki yarattı; ama özdekçi bir konumun başlıca bildirimi için Baron Paul von Holbach (1723-89) tarafından yazılan Systëme de la nature ou des lois du monde physique et du monde morale (1770) başlıklı çalışmaya dönmeliyiz. Almanya'da doğdu, daha sonra Paris'e yerleşti, ve genel olarak d'Holbach adıyla tanınır. Paris'teki evi le philosophelar için bir buluşma yeriydi ve filozoflar orada Baron ve karısı — ki kocasının felsefesine hiçbir duygudaşlık göstermiyordu-tarafından aşırı bir konukseverlikle ağırlanırlardı. Paris'te iken Hume da bu toplantılara katılmıştı, ama d'Holbach'ın inakçı tanrıtanımazlığına hiçbir yakınlık duymadı. Baron'a saygılarını dile getirmesine karşın, çevrenin üyeleri arasından d'Alembert'i yeğliyordu. Bununla birlikte, filozofları hiç sevmeyen Horace Walpole mektuplarında4 d'Holbach'ın yemeklerine gitmeyi bıraktığını belirttikten sonra, "saçmaya karşı saçma, Jesuitleri filozoflardan daha çok severim" diye belirtir.

D'Holbach'a göre Descartes özdeğin kendinde süredurumda olduğunu ve böylece devimin bir bakıma dışardan eklenmesi gerektiğini düşünmekte yanılıyordu. Devim zorunlu olarak özdeğin özünden, eş deyişle şeyleri en temelde oluşturan atomların doğasından gelir. Descartes ayrıca özdeğin tümünün tek parça olduğunu, tümünün aynı türde olduğunu düşünmekte de yanılıyordu. Leibniz'in 'seçilemezler' ya da 'algılanamazlar' ilkesi Descartes'ın özdeğin türdeşliği kavramından daha çok gerçeklik içerir. Ve değişik devim türleri vardır, her şeyin boyun eğilmesi kaçınılmaz devim yasaları vardır.

Görgül olarak bildiğimiz biçimiyle şeyler değişik atom örgütlenişlerinden oluşurlar ve davranışları yapılarındaki çeşitliliğe göre değişir. Her yerde itme ve çekme fenomenlerini buluruz; ama insan alanında bunlar sevgi ve nefret biçimini alırlar. Dahası, her şey kendini varlıkta tutmaya çabalar.

Ve insan da öz-sevgi ve öz-çıkar tarafından güdülenir. Ama bu toplumun gönenci için duyulan bir kaygıyı dışlıyor olarak alınmamalıdır. Çünkü insan toplumsal bir varlıktır, ve kişinin kendi doyumu ve gönenci için kaygısı genel gönenç için kaygı ile elele gider. D'Holbach tepeden tırnağa özdekçi ve belirlenimci idi; ama bir bencillik yaşamını savunmayı amaçlamıyordu. İnsancıl ve iyiliksever bir karakter taşıyan biri olarak biliniyordu. Ve ona yüklenen çalışmalar arasında Systëme social ou principes naturels de la morale et de la politique (Londra, 1773) ve La morale universelle (Amsterdam, 1776) gibi yazarı bilinmeyen çalışmaları da buluruz.

Devimi dışsal bir öğe olarak değil ama şeylerin özsel bir özellikleri olarak alan belirlenmiş bir Doğa dizgesi kuramı d'Holbach'a bir Tanrı ya da herhangi bir dünya-üstü varlık ya da varlıklar konutlama gereksinimini ortadan kaldırıyor gibi göründü. Dünyanın düzeni ya da dizgesi tanrısal bir tasarın değil ama şeylerin doğalarının ve içkin yasalarının bir sonucudur. Ama d'Holbach yalnızca bilinmezciliği kabul etmekle ve Hume'un deyimiyle dinsel önsavın gereksiz olduğunu söylemekle yetinmedi. Onun görüşünde din insan mutluluğuna ve ilerlemesine düşmandı. Doğa Dizgesi'nin ikinci kitabının çok iyi bilinen bir pasajında der ki bilgisizlik ve korku tanrıları yaratmış, ve düşlem, coşku ve aldanma onları anlatan resimleri süslemiş ya da çirkinleştirmiştir, zayıflık onlara tapınmakta, saflık onları korumakta ve tiranlık kendi öz amaçları için onlara inancı desteklemektedir. Tanrıya inanç, insanları mutlu kılmaktan öylesine uzaktır ki, tersine endişe ve korkularını arttırır.

Böylece, eğer politik tiranlığın güçlü bir aracı olarak din yıkılabilirse, öylesine acı ve sefaletten sorumlu bir dizgenin yerine ussal bir toplumsal dizgenin gelişimini sağlamlaştırmak daha kolay olacaktır. Yazılarında d'Holbach ancien régimein yadsınması konusunda meslektaşları arasında genellikle görüldüğünden daha açık sözlüydü. Ama politik sorunlara bir çözüm olarak devrimi reddetti ve Toplumsal Dizge'sinde devrimin kendisinin iyileştirmesi gereken hastalıktan daha kötü olduğunu bildirdi.

Kimi zamanlar denir ki Doğa Dizgesi başlıklı çalışmasında d'Holbach Fransız Aydınlanmasının yazarlarının değişik eğilimlerini bileştirmiş ve sonra bunları en uç noktalarına dek götürmüştür. Bu hiç kuşkusuz belli bir düzeye dek doğrudur. Ama düşünceleri kendi çevresindeki filozofların pek çoğu için oldukça aşırıydı. Örneğin Voltaire çalışmayı tanrıtanımazlığı nedeniyle kınadı. Ve Almanya'da Büyük Frederick çirkin bir çelişki olarak gördüğü şeye dikkati çekti. D'Holbach'a göre insanlar da tıpkı başka şeyler gibi belirlenimciliğin altında dururlar. Gene de rahipleri ve hükümetleri ateşli terimlerde kınamada ve yeni bir toplumsal düzen isteminde bulunmada hiç duraksamamz, gerçi bu tür konuşma yolunun insanlar özgür olmadıkça ve eylemleri için usauygun bir biçimde övülebiliyor ya da kınanabiliyor olmadıkça hiçbir anlamı olmasa da.

Son olarak, d'Holbach'ın çalışmasının oldukça değişik bir çevreden gelen ve sık sık aktarılan bir değerlendirmesi daha vardır. Wahreit und Dichtung'da (Kitap XI) Goethe Strasburg'daki çalışmalarından söz ederken belirtir ki merak duygusuyla kendisi ve arkadaşları Doğa Dizgesi'ne bir göz atmışlardı. "Böyle bir kitabın niçin tehlikeli olduğunu anlayamadık. Bize öylesine gri, öylesine kasvetli, öylesine ceset gibi göründü ki varlığına dayanmakta güçlük çektik ve önünde bir hayaletin önündeymişiz gibi tüylerimiz ürperdi." Goethe'ye d'Holbach'ın çalışması Doğayı ve yaşamı değerli olan herşeyden yoksunlaştırıyor görünmüştü.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM II: FRANSIZ AYDINLANMASI (2)]

Çeviren Aziz Yardımlı . (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

İdea İnternet Yayınları

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / İnternet Yayınları

İnternet Yayınları

1) Hegel'in "Tüze Felsefesi"nde Ekonomi / Aziz Yardımlı
İDEA 90/ İdea Yayınevi İnternet Yayınları 1
PDF
Bu metin Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından yayımlanan
İktisat Felsefesi dergisinin 2'inci sayısında yayımlanmıştır.

2) Hegel's Philosophy of Nature and the Contemporary Philosophy of Science / Aziz Yardımlı
İDEA 91/ İdea Yayınevi İnternet Yayınları 2
PDF
This essay was presented at the XXIX. Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft, Istanbul 3-6 Oktober 2012.

3) Tüze Felsefesi'ne Önsöz / G.W.F. Hegel
Çeviren: Aziz Yardımlı
İDEA 92 FELSEFE / Türkçe-Almanca / İdea Yayınevi İnternet Yayınları 3
PDF

4) Görelilik Kuramı: Felsefesiz 'Bilim / Aziz Yardımlı
İDEA 93 BİLİM FELSEFESİ / İdea Yayınevi İnternet Yayınları 4
PDF

5) Arı Usun Eleştirisi'ne Önsözler / Immanuel Kant
Çeviren: Aziz Yardımlı
İDEA 94 FELSEFE / Türkce-Almanca / İdea Yayınevi İnternet Yayınları 5
PDF

6) Protestanlık ve Modernlik / Aziz Yardımlı
İDEA 95 TARİH FELSEFESİ / İdea Yayınevi İnternet Yayınları 6
PDF

İdea Yayınevi / 2014

İDEA / PABLO PICASSO

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Çirkinin Sanatı:
Pablo Picasso
Kübizm yalnızca estetik olarak değil, moral olarak da bozar, çünkü yalanı normalleştirir. Anlamsızın anlamlı, çirkinin güzel olduğunu doğrulayan insanlığın yaşamı sorgulama yeteneği

yiter, nihilizm kazanır.
Aziz Yardımlı

Kübizm yalnızca kötü sanat değildir; onu yalnızca ilkelliğe geri dönüş ve soyutlamacılık gibi terimlerde açıklayamayız. Güzelden korku/nefret salt estetik duyarsızlık değildir. Duyunun Çirkininde anlatım bulan şey duygunun Çirkinidir.

Tuval üzerindeki Biçimin sanatçının ruhunun kendisinden başka birşeyin anlatımı olmadığı düzeye dek, Picasso modernist nihilizmin insan ruhuna neler yapabileceğini gösteren iyi bir örnektir. Güzellik saltık Değerdir. Picasso onun yerine Çirkini, biçimsiz olanı geçirir. Güzel Sanat sonsuz Gerçeği duyusal Biçimin sonsuzluğu ile, tanrısal Güzellik ile yaşama etkinliğidir ve güdüsü insan ruhundaki Güzellik İdeası, sağlıklı her insan ruhunda bulunan beğeni yetisidir. Pablo Picasso'nun yaratıcı kaynağı ise yine aynı insan ruhundan, ama onun karanlık derinliklerinden, insan ruhunun yalnızca baskılamaya uygun gördüğü yaşantılar ile dolu bilinçaltından gelir. Onda sanat "güzel sanat" olmayı yadsır, Güzelden kaçmanın, giderek Güzelden korkunun anlatımı olur, ve gerçekliksiz ve inançsız varoluşu estetik nihilizm ile tamamlar. Picasso'nun dehası ona ününü bağışlayan bilgisiz, beğenisiz, anlamayan, henüz yarı-gelişmiş duyarsızlığın karşılık olarak ondan ne istediğini herkesten iyi anlamasında yatıyordu. Bir Nefret Çağına dönen 20'nci yüzyılın ilk yarısında moral Kötülüğün yanına onunla geçinebilecek duyusal biçim olarak Çirkini ekledi. 20.000'i aşan yapıtlarının sayısı bile modern kültürün nihilist yüzünü sergilemedeki, insanlığa nasıl anlamsız, nasıl değersiz olunabileceğini göstermedeki coşkusunu ve tutkusunu tanıtlar. Etik düşüklüğün estetik düşüklükten soyutlanamayacağını gösterdi, ve politik demagojiyi estetik demagoji ile tamamladı. Picasso Herkesin Sanatçısıydı.

İdea Yayınevi / 2014

İDEA / WEBER

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar / Seçmeler

WEBER, YURTTAŞ TOPLUMU, KAPİTALİZM
Aziz Yardımlı

Aile ve Devletten ayrım içinde, Toplum özsel olarak bir özdeksel ve tinsel gereksinimler dizgesidir. Modern Yurttaş Toplumu insanın sınırsız gereksiniminin sınırsız doyumunun alanı olarak modern dünyanın ekonomik biçimidir. Yurttaş Toplumu özgür istençler alanı olarak bireysel özgürlük tarafından belirlenir ve özgürlüğün insan törelliğinin gerçek belirlenimi olması ölçüsünde gelişiminde hiçbir engel barındırmaz.

Buna göre "toplumun ekonomik temeli" gibi bir anlatım en iyisinden ekonominin toplumsuz olabileceğini anlatmaya yarayabilir. "Kapitalist toplum" anlatımı modern Yurttaş Toplumunu anlatmak için ancak "köleci toplum" anlatımının klasik dönem kent-devletini anlatmak için uygun olduğu kadar uygundur. 'Kapitalizm' terimi kendisi ile birlikte bir sınıf diktatörlüğü, baskı aygıtı olarak devlet, sömürü üzerine kurulu toplum gibi tasarımları taşır ki, bunlara göre yurttaş toplumunu yalnızca güdülecek istençsiz yığınlar ve kitleler olarak anlamak gerekir.

Kapitalizm materyalistik, haksız ve sonuçta ahlaksız olarak görülür. Ve öyledir çünkü eğer 'kapitalizm' terimine bir 'ekonomik dizge' olarak keyfi bir tanım verilmeyecek ve kendi semantiği ve mantığı izlenecekse, terim bir ideolojinin anlatımıdır. Eğer terim ciddiye alınacaksa, Kapitalizm

kapital istencinin birincilliğini anlatır ki, bir laissez-faire olarak salt bir ütopyadır. Yurttaş Toplumunun 'kapitalizm' ile eşitlenmesi ekonomik kuramı, toplumsal kuramı ve politik kuramı bütününde bozar ve ekonomi, toplum ve devletin kapitalin uzantıları ve eklentilerine indirgenmesinde sonuçlanır. Bu misnomeri çok sık kullananlar arasında "kapitalizmin" doğuşunu Püritan ve çileci dinsel terimlerde açıklayan Max Weber de bulunur.

Weber yöntemsel olarak Kant'ın kuşkuculuğunu ve buna göre realitenin usdışı ve bilinemez olduğunu kabul eder, kavramı yalnızca insan anlığının soyut bir kurgusu olarak görür ve sonuçta toplumsal, ekonomik, törel, dinsel, tarihsel realite üzerine çözümlemeleri nesnesinin usdışı karakterine uygun olarak usdışı yöntemlere dayanmak zoruna kalır. Örneğin Weber'in Amerika Birleşik Devletlerinde "soyluluğun" ve "politik aristokrasinin doğacağı" (1904) gibi bir çıkarsama yaptığını görürüz. Ve kapitalizm dediği şeyi savunmasından ayrı olarak, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman savaş davasına sarılmıştır. Karısına bir mektubunda "sonuç ne olursa olsun, bu savaş müthiş ve harika" biçimindeki sözleri Weber'in heyecanlı, giderek ateşli doğasına tanıklık eder. Weber hiç kuşkusuz nesnel olmaktan çok yaratıcı bir toplumbilimci idi.

Weber'in toplumbilime birincil katkıları arasında bulunan "ussallaşma" teması "sayısal, hesaplanabilir" terimlerde tanımlanır, ve buna göre pazar ekonomisi en yüksek ussallaşma olarak, ussallaşmanın doruğu olarak görülür ve aynı zamanda bürokratik öğe yoluyla "demir kafes"e götüren etmen olarak çözümlenir.

Weber'e göre "kazanma dürtüsünün, kazanç peşinde, para kazancı peşinde, olanaklı en büyük para kazancı peşinde koşmanın kendinde kapitalizm ile hiçbir ilgisi yoktur." "Kapitalizm (Kapitalismus) sürekli, ussal kapitalistik girişim (kapitalistischen Betrieb) yoluyla kazanç peşinde koşma ile özdeştir" (Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus, Vorbemerkung). Weber açıktır ki kapitalizmi 'kapitalizm' yoluyla tanımlar ve tanımlamaya çalıştığı şeyi tanımında kullanır. Bu özlü formülasyondan 'kapitalistik' nitelemesini çıkarırsak geriye "sürekli, ussal girişim/ kontinuierlicher, rationaler Betrieb" kalır ki hiç kuşkusuz istediği tanımlama için yeterli değildir. Bu tanımlama pekala bir dikkatsizlik sonucu olabilir. Ama Weber'in yazıları bu türden sayısız dikkatsizlik ile süslüdür. "Kapitalizm" tanımına "pazar değiş-tokuşu," "gönüllü emek sunumu," "iş bölümü" gibi etmenleri katar ki, hiç biri özellikle kapitalistik değildir. "Kapitalist tin" dediği ethosu Benjamin Franklin'in "zaman paradır" (die Zeit Geld ist") diyen "karakteristik" betimlemesinde "neredeyse klasik arılığı içinde/in nahezu klassischer Reinheit" görür, ve "Kapitalizm ve kapitalistik girişimler" ("Kapitalismus" und "kapitalistische" Unternehmungen) "Çin, Hindistan, Babil, klasik dünya ve Orta Çağlarda" bile bulunur (aynı yer, Vorbemerkung). Eğer Kapitalin bulunması kapitalizm ise, Weber haklıdır. Ama kapitalizm en azından anti-kapitalist bakış açısına göre kapital mantığının birincilliğini gerektirir ve "Püritan törellik," "çalışma ethosu" gibi terimlerde olmaktan çok hırs, sömürü, giderek diktatörlük, baskı aygıtı olarak devlet yoluyla, ya da en sonunda çıplak zor yoluyla kazanç terimlerinde tanımlanır. Ama Weber böyle etmenleri tanımdan özellikle dışlar. 'Kapitalizm' onun için barışçıl, dürüst, ussal, "ekonomik rasyonalizmdir/ökonomische Rationalismus" — bu terimlerin her birinin 'kapitalizme' uyarlanmak üzere onun tanımlama yönteminden geçmesi koşulu altında.

'Kapitalizm' terimini Protestan Etik ile bağıntılamasının bir sürprizi olarak Weber "çileci kapitalizm" gibi ek bir oxymoron daha üretmek zorunda kaldı. Weber'in ekonominin törellik ile ve özel olarak modern ekonominin Protestan törellik ile ilişkisini vurgulamasının önemi hiç kuşkusuz ölçüsüzdür. Hegel bu bağıntıyı daha önce ortaya koymuş ve Weber'in gözden kaçırdığı özsel yanında açımlamıştı. Ama Weber'in Hegel'e ödenmemiş ve amaca aykırı kullanılmış borcu tüze, din

ve tarih kuramlarına da genişler.

Weber usu yadsıyan entellektüalizmi insanlığa kaçınılmaz bir “demir kafes” vargısını armağan eder. Nihilist öncülleri kabul edildiğinde, bir değerler alanı olarak Hegel’in saltık Tin kavramına uzaktan da olsa andırımlı bir çıkarsama yapması beklenemezdi.

Yurttaş Toplumu modern, özgür, ussal dünyasallık tarafından karakterize edilir ve dinsel herhangi bir bileşen içermez. Bu nedenle ateistik bir kültür karakterini de taşımaz ve gerçek Din kavramı ile eksiksiz olarak uyum içindedir. Herşeyden önce dinsel duygunun pazara çıkarılmasına ve kötüye kullanılmasına izin vermez; insanları etnik olarak, kast üyleri olarak, kutsallık pozundaki bir dinadamları sınıfının üyeleri olarak eşitsizlikleri içinde kabul etmez. Bu düzeye dek, Yurttaş Toplumu giderek duyusal öğeler içeren, din kavramına uymayan dinlerin pozitif içeriğini yadsıyarak insan duygusunu özgürleştirir, din kavramına uymayan sonluluk dinlerini din kavramına uygun olmaya güdüler.

Max Weber’in toplumbilim girişiminde toplumun özsel karakterini belirleyen ‘Protestan Etik’ gibi dinsel bir tasarım saltık olarak laik Yurttaş Toplumunda yer yoktur. Özgür Yurttaşın törelliği özgür, kavramına uygun, gerçek törelliktir. Özgürlük insana dışarıdan verilmesi gereken bir belirlenim değildir. Tersine, özgürlük insanın kendi en içsel, en özsel doğasıdır ve giderek Reformasyonun kendisi de bu özsel özgürlüğün, Duyunç Özgürlüğünün ürünüdür. Reformasyon insana yeni bir kutsal öğreti sunmaz ve yalnızca dinadamları sınıfını ortadan kaldırarak İncil’in her insanın kendi yorumuna bırakır. Dini kurumsallıktan özgürleştirir ve Duyuncu bireyin sorumluluğu içinde büyümeye bırakır. Hegel için “Reformasyonun özsel içeriği insanın kendi kendisi yoluyla özgür olmaya belirlenmesidir” (Tarih Felsefesi, Modern Çağ, Reformasyon). Yurttaş Toplumu törel karakterini Protestan Törellik olarak değil, ama arı, ussal insan törelliği olarak, dünyasal törellik olarak taşır ve istenç özbilinçli ekonomik etkinliği için, bütününde törel yaşamın örgütlenmesi için herhangi bir tanrıbilimsel dürtüye gereksinmez.

Modern törellik Protestan Törellik değildir. Onda insan kutsal bir çağrı olarak dünyasal uğraş (Beruf) etmeninin acımasız emek koşulları altında varolmaz. Gerçekte böyle bir "çağrı" yalnızca insanın bir kula indirgenmesine ve kendi duyuncundan değil ama dışsal duyunçtan gelen bir moral buyruk altında köleleşmesine götürür. Weber din ve ekonomi arasında yalnızca bir eğinim ya da bağlılaşımın bulunduğunu göstermeyi değil, ama deterministik bir ilişki, dinin ‘kapitalizmi’ yaratması gibi bir nedensellik ilişkisi kurmayı ister.

Weber’in Devlet “düzenini korumada fiziksel kuvvetin meşru kullanım tekelini elinde tutar” biçimindeki görüşü de benzer olarak tarihsel süreçten yapılan pozitivist bir çıkarsamadır. Bu görüşe göre modern Devlet ancak şiddetinin “meşru” olmasında feodal şiddet düzenin ötesine geçebilir. Weber'in Devlet kuramı tarihsel olumsallıkları içindeki devletlerin, henüz Devlet kavramına ait olmayan öğeler ile yüklü pozitif devletlerin gözleminden türer. Weber’in sözde “arı kavramsal/rein begrifflich” açımlamasına göre, “Devlet bir toprak parçası üzerinde meşru fiziksel şiddet tekelini (das Monopol legitimer physischer Gewaltsamkeit) kendi için (başarılı olarak) ileri süren insan ‘topluluğu’dur (menschliche Gemeinschaft)” (Politik als Beruf, 1919). Weber böylece hiç duraksamadan Troçki’nin “Her devlet zor üzerine temellendirilir/Jeder Staat wird auf Gewalt gegründet” sözlerini doğrular (aynı yer).

Bireysel istençlerin karşılıklı tanınması üzerine dayanan Yurttaş Toplumunda zor, şiddet, güç, terör vb. gibi doğa durumu öğelerinin bulunması yalnızca Tinin doğallığının henüz bütünüyle üstesinden gelmemiş olduğunu gösterir. Weber'in eli sopalı Devlet kuramı açıktır ki yurttaşın istencinden ayrı

olan ve onun üzerinde duran “tikel” despotik devletlerin görgül gözleminden türer ve temsil ettiği realitenin kendisi gibi ön-modern karakter taşır.

Okumalar

G.W.F. Hegel: Tüze Felsefesi; Tarih Felsefesi

Adam Smith: The Wealth of Nations; Theory of Moral Sentiments

Jean-Jacques Rousseau: Toplumsal Sözleşme

Max Weber: Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus; Politik als Beruf

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İlerleme: Condorcet (Rusya; Peter I)

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar / Seçmeler

İLERLEME VE CONDORCET

Çeviri: Aziz Yardımlı

From Franklin L. Baumer, Main Currents of Western Thought, 2nd ed. New York: Alfred A. Knopf Inc., 1964.

Marquis de Condorcet

İnsan Usunun İlerlemesi / Bölüm 24

Condorcet’nin Varsayımları: Bir İnsan Özü, Bir İnsan Gizilliği Vardır

• Gizillik Edimselleşeceği İçin Gizilliktir

• Bir İdeal İnsan Doğası Vardır

• İnsan Doğası Eksiksizleşebilirdir

• Tarih Bir Gelişmedir, Süreçtir

• Tarihin Bir Ereği Vardır

Marie Jean de Caritat, Marquis of Condorcet ussal bir anayasa temelinde ekonomi kavramına uygun özgür ekonomiyi, özgür ve eşit kamu eğitimini, kadınlar ve tüm ırklar için eşit hakları savundu.

A. [Çalışmamın] sonucu, uslamlamalardan ve olgulardan, insan yetilerinin iyileşmesi için hiçbir sınırın saptanmamış olduğunu, insanın eksiksizleşebilirliğinin saltık olarak sınırsız olduğunu, bundan böyle onu engelleyecek her gücün denetiminin üzerinde olan bu eksiksizleşebilirliğin ilerlemesinin doğanın bizi üzerine yerleştirdiği kürenin süresinden başka hiçbir sınırının olmadığını göstermek olacaktır. Bu ilerlemenin gidişi hiç kuşkusuz az ya da çok hızlı olabilir, ama hiçbir zaman geriye dönük olamaz; hiç olmazsa yeryüzü evrenin dizgesindeki konumunu sürdürdükçe, ve bu dizgenin yasaları küre üzerinde genel bir yıkım yaratmadığı ve bundan böyle insan ırkının orada aynı yetileri korumasına ve uygulamasına ve aynı kaynakları bulmasına izin vermeyecek yolda değişimler getirmediği sürece. ...

Her şey bize insan ırkının büyük devrimlerinden birinin dönemine yaklaşmakta olduğumuzu söylemektedir. ...

B. Eğer insan yasalarını anladığı görüngüleri hemen hemen pekinlik ile tahmin edebiliyorsa; eğer yasaları bilmediği zaman bile geçmişin deneyimi ona dikkate değer bir olasılık düzeyinde gelecek

görüngüleri önceden saptama yeteneğini veriyorsa; o zaman niçin belli bir gerçeklik düzeyi ile insanlığın gelecek yazgısının tablosunu onun tarihinin sonuçlarından saptamanın kuruntulu bir girişim olduğunu kabul etmemiz gereksin? Doğal bilimlere inancın biricik temeli evrenin fenomenlerini düzenleyen genel yasaların, bilinsinler ya da bilinmesinler, düzenli ve değişmez olduklarıdır; ve doğanın başka işlemlerine uygulanabilir olan bu ilke, insanın düşünsel ve ahlaksal yetilerinin gelişimine uygulandığında, niçin daha az doğru olsun? Kısaca, aynı nesneler sınıfına göreli deneyimden oluşan görüşler en sağlam anlaklı insanları davranışlarında yöneten biricik kural oldukları için, felsefecinin tahminlerini benzer bir temel üzerinde desteklemesi niçin yasaklanması gereksin — yeter ki onlara edimsel gözlemlerin doğrulayacağı sayıdan, tutarlıktan ve sağınlıktan daha büyük bir pekinlik yüklemiyor olsun?

İnsan türünün gelecek durumuna ilişkin umutlarımız üç noktaya indirgenebilir: Değişik uluslar arasındaki eşitsizliklerin yokedilmesi; bir ve aynı ulusta eşitliğin ilerlemesi; ve son olarak, insanın gerçek gelişimi.

Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar doğa tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?

İnsanlar daha aydınlandıkça, ve kendileri için kanlarını ve hazinelerini saçıp dökme hakkını sürdürdükçe, dereceli olarak savaşı tüm yıkımların en ürkütücüsü olarak, tüm suçların en korkuncu olarak görmeyi öğreneceklerdir. Ortadan kaldırılacak ilk savaşlar egemenlik gaspçılarının şimdiye dek sözde kalıtsal haklarının sürdürülmesi için uyruklarını içine çektikleri savaşlar olacaktır.

Uluslar bileceklerdir ki, özgürlüklerini yitirmeksizin fatihler olamayacaklardır; sürekli konfederasyonlar bağımsızlıklarını sürdürmenin biricik araçlarıdır; hedefleri güç değil ama güvenlik olmalıdır. Dereceli olarak tecimsel önyargılar sönüp gidecektir; yalancı bir tecimsel çıkar yeryüzünü kana boğmanın ve ulusları onları varsıllaştırma düşüncesi altında yıkıma uğratmanın korkunç gücünü yitirecektir. Değişik ülkelerin halkları sonunda politikanın ve ahlakın ilkeleri yoluyla birbirlerine daha da yakınlaşırken, her biri ulustan ya da kendi işleyiminden türetebileceği kendi çıkarına yabancıların kendi yararları için eşit bir katılımları çağrısında bulunurken, ulusal düşmanlıkları üreten, kızıştıran ve sürdüren tüm nedenler tek tek yitecek, ve bundan böyle savaşçı deliliğe ne yakıt ne de gerekçe sağlayacaktır.

Kurumlar, belli felsefecilerin boş zamanlarını dolduran ve yüreklerini avutan sürekli barış tasarlarından daha iyi birleşmiş olarak, ulusların bu kardeşliğini ivmelendireceklerdir; ve savaşlar, tıpkı suikastler gibi, tarihleri onlarla kirlenen ülke ya da çağ üzerine silinemez bir onursuzluk lekesi bırakan küçük düşürücü ve doğaya tiksinti verici gözü kara zulümler arasında sayılacaklardır.

RUSYA'DA İLERLEME — SOVYETLERDEN ÖNCE

AZİZ YARDIMLI

Bronz Atlı, Medny vsadik, ya da Büyük Peter (1672-1725). Etienne Falconet’nin yontusu. — Peter ilerici idi. Ülkesinin gelişmiş, güçlü, büyük bir ülke olmasını istiyordu. Aydın despot tüm varlığını bu ilkeye
adadı ve ülkesini zor ve şiddet yoluyla modernleştirmeye girişti. İlerlemeyi Aydının bir sorunu

olarak gören Aydınlanma yararcı törelliği ile ne demokratiktir, ne de evrensel insan hakları ile bağdaşır. Büyük Peter ve II. Katherina Aydınlanmanın despotik karakterini temsil etmede en başarılı örnekleri verirler.

İnsanlık özsel olarak ilerlemeyi, bir hedefe, bir ereğe erişmeyi ister. İlerleme göreli olmayan bir ölçütü, saltık, değişmez, belirli bir varış noktasını gerektirir. Yerimizde sayıp saymadığımızı, ya da sağa ya da sola sapıp sapmadığımızı, belki de geriye doğru gidip gitmediğimizi anlamanın güvencesi bu ideal hedeftir — gerçek, güzel ve doğru olanı kavramak, onlara değerler olarak sarılmak, ve yalnızca onları yaşamak.

Ama ilerlemenin insanın ilerlemesi olmadığını düşünen bilinç biçimleri de vardır. Bu bakış açılarına göre, ilerlemenin öznesi insan değil ama insandan başka şeylerdir. İnsanı içgüdülerinin denetimindeki salt bir doğa varlığı olarak gören doğalcılık, insan usunu boş bir tablet üzerine karalanan izlenimlerin bir türevi olarak gören görgücülük, ya da insanı usunun değil ama ekonomik itkilerinin güdümünde gören özdeksel altyapı kuramcılığı — tümü de bu dünyada onu insan usundan ve istencinden bağımsız olarak ilerletecek tılsımlı bir gücün bulunduğunu ileri sürer.

Condorcet geçmişin deneyiminden geleceğin çıkarsanabileceğini düşünür. Bu biraz olgucu uslamlama çizgisi insan doğasının özsel ussallığından tarihin Özgürlüğe doğru bir gelişim süreci olduğu vargısına ulaşmaktan bütünüyle başka birşeydir. Ereksellik görgül zeminlerde değil ama ancak kavramsal olarak doğrulanabilir. Doğada geleceği zorunluk ilkesi zemininde bilmemiz olanaklı iken, Tinin alanında kavramımız zorunluk değil ama Özgürlüktür: İnsan özünün kendi gizilgücü yoluyla ereksel gelişimi. Dünya-Tini özgürlüğe doğru aydın despotlar, önderler yoluyla değil ama kendi istenci yoluyla ilerler. Özgür olanın önderlere ve kurtarıcılara gereksinimi yoktur.

İnsan özgürlüğünün bilincinde olmayan yöntem insanı da ancak denetlenebilecek bir doğa nesnesi gibi alabilir. Buna göre Condercet insanın ‘düşünsel ve ahlaksal yetileri’ üzerinde bir kuralın uygulanmasından söz eder. Aydınlanmanın ussalcılığı budur.

Puşkin 1833’te “Bronz Atlı” başlıklı şiirini yaşamı ancak şiddetin terimlerinde yorumlayabilen bu modernist-reformist çara, Büyük Petro’ya bir övgü olarak yazdı. Puşkin Rusya’nın Çarlık ve Halk arasında parçalanan ilk şairlerinden biriydi: Çar yandaşlarından Bolşeviklere, en sofu Ortodokslardan ayyaşlara dek her Rusun onda kendinden bir parça bulduğu söylenir.

Bir bütün olarak insanlığın tarihsel ereğinin Değerlerin kendilerinin edimselleşmeleri olduğu düzeye dek, ilerlemenin gerçek kavramı insanın kendini tüm özgürlüğü, duygusu, duyarlığı içinde, usunun bütünü içinde geliştirmesi, o usa alabileceği biricik gerçek biçimin, kendi öz biçimin verilmesidir. Ancak o zamandır ki insanın özgür ruhu ile bir olan bedeni ve usu ile bir olan fiziksel dünyası o tinsel biçimin özgürlüğü ve değeri altında alabilecekleri ideal belirlenimi kazanabilir.

Tarihsel Özdekçi ideoloji bildiğimiz gibi dünyayı değiştirmekle ilgilendi. İnsan kavramının, usun kendisinin dışsal bir yansıma olduğunu kabul ettiği düzeye dek, kaçınılmaz olarak ilerlemeyi ilkin insanın değil ama dünyanın altyapısal ilerlemesi olarak, ve insanı bu ilerlemenin amacı değil ama aracı olarak gördü. Bunun saltık olarak zor yoluyla olanaklı olduğu vargısı ‘bilimsel’ zeminlerde tanıtlandı, hiç olmasza öyle olması gerektiğine inanıldı. Erek uğruna insana şiddet ve zorbalık uygulamak yalnızca kaçınılmaz değil ama ayrıca bir proleter cennete götürdüğü düzeye dek iyi olarak da görüldü —, ve Asyanın engin despotik alanlarında insanlığa karşı insanın yetenekli olduğu en acımasız şiddet türü uygulandı. Özdeksel İlerleme uğruna yüz milyona yakın insan yokedildi.

Tarihte bir süreklilik öğesinin bulunduğu düzeye dek, bu girişimin en yakın kökenleri Avrupa'da bir zorunluk olarak yaşanan Aydınlanma döneminde yatar. Aydınlanma soyut bir us tasarımından türettiği şemaya göre, ilerleme özsel olarak işleyim ve tecimin ilerlemesi idi. İlerlemenin özdeksel gönencin büyümesinden geçtiği düzeye dek, insanın moral iyileşmesi dışsal koşulların bir yan-ürünü olacaktı. Ancak ekonomik olarak kurtulmuş insanların tinsel olarak da kurtulabileceklerine inanıldı. İnsanın bir altyapı türevi olduğuna, usun özdeksel dünyanın bir yan-ürünü olarak belirlendiğine, duyuncun bir altyapı işlevi olduğuna inanıldı. Ve buna göre tüm tasarlarını altyapının kendisinin ayarlanması koşulu üzerine kurdu. Denetim, ve onun gerektirdiği zorbalık ve şiddet ilerlemenin biricik güvencesi olarak görüldü. Bu ince tasar ideolojik partilerden önce aydın despotların kendileri tarafından yaşama geçirildi. Batı Avrupa'da olduğu gibi Doğuda, Rusya'da da aydın despotlar kendi istençlerinin bir uzantısı olarak gördükleri devleti ilerlemenin aracı olarak kullanmaya başladılar.

Petro'nun bildiği biricik ilerleme yöntemi 'şiddet' yoluyla ilerleme yöntemi idi.

Eğer zor yoluyla bir halk uygarlaştırılabiliyorsa, Petro'nun zamanı Rusya için gerçekten bir reform, aslında bir devrim dönemi oldu, ve modern Rusya'nın ve tüm geleceğinin temelleri Petro tarafından atıldı. Bu dönemi bu terimlerle tanımlayanlar hiç kuşkusuz vardır. Eğer bir halk zor yoluyla eğitilebiliyorsa, Petro en büyük eğitmendi. Eğer 'eğitici-Despot' diye birşey varsa, Petro tam bu despot türünün cisimselleşmesiydi.

Ama eğer eğitim insan duyuncunun ve istencinin gelişimi ile ölçülürse, o zaman Petro'nun kendisi tarihin tanıdığı en eğitimsiz egemenlerden biri idi. Belirlenmesine katkıda bulunduğu tin tarihe daha önce hiçbir zaman yaşanmamış bir despotizm türünü, çıplak usdışının eylemini getirdi: Rus tarihsel kimliğinin başat belirlenimleri kölelik ve yokedicilik, korku ve nefret, düşmanlık ve ölüm oldu. Rusya'da ilerleme baskı, acımasızlık, terör anlamını kazandı.

Petro I (Jean-Marc Nattier'in tablosu, 1717). 10 yaşında Rusya Çarı olan Pyotr Alekseyeviç İsveç ile yapılan Kuzey Savaşında (1720-21) Rusya'yı yönetti. Petro yeni başkent St. Petersburg'u da kurdu.

Petro büyük bir tutku ve ölçüsüz bir coşku ile Rusya'yı modernleşmenin yoluna sokmaya çalıştı. Ama modernleşme onun için güçlü olmanın ve güç uğruna gönenç yaratmanın yolundan başka birşey değildi. Fabrikaları yalnızca ülkenin askeri gücünü arttırmak için amaçlandı — ordunun silah gereksinimlerini karşılamak üzere madencilik, gemicilik, dökümcülük, ve askerlerini giydirmek için kumaş üretimi. Bütünüyle tutarlı olarak, böyle fabrikalarda serf emeği ve madenlerde ise doğrudan doğruya köle emeği kullanıldı. Petro'da insan ve insanlık kavramının herhangi bir belirtisini görmeyiz. Modernleşmenin bir insanlık sorunu olduğu ve ancak özgür insanlığın gelişebileceği gibi düşünceler henüz küçük beyninin sığası içinde değildir. Böyle kişiliğe acımasızlık doğallıkla eşlik eder ve Petro duyunç kavramından bütünüyle yoksundur.

Petro 1703'te Rusya'nın Baltık denizindeki egemenliğini mühürleyen Petrograd'ı kurdurdu. Bu 'uygarlaşma' ve 'ilerleme' gösterisi hastalık, kötü beslenme ve boğulma sonucunda ölen en az 30.000 (kimilerine göre ise yüzbinlerce) işçinin yaşamı pahasına gerçekleşti — ödünsüz bir yararcılık ilkesinin insan haklarını nasıl algıladığını gösteren bir örnek.

Petro 17'nci yüzyılda serfleştirilen köylüyü toprağa ve köy kömününe bağlılığından da kurtararak onu sözcüğün tam anlamıyla köleleştirdi, alınıp satılan, değiş tokuş edilen, efendinin keyfine göre şuraya ya da buraya taşınan istençsiz bir mala çevirdi.

Saltanatının daha ilk yarısında serf nüfusuna 175.000 yeni ruh ekledi.

Petro kendi adına kurdurduğu Petrograd'ın (St. Petersburg, Leningrad) yapımının gözetimini yine kendisi üstlendi.

Petro Rusya dışında yer alan değişimleri gidip yerlerinde gördü. Bir yıl kadar Hollanda ve İngiltere'de kaldı, mühendislik ve denizcilik becerileri kazandı. Türklere karşı bir haçlı seferi örgütlemeye çalıştıysa da, görüşmeleri sonucunda Danimarka ve Polonya-Saxonya ile Türkiye yerine İsveç'e karşı bir anlaşma yapmayı daha uygun buldu ve bu ülke ile 20 yıl sürecek bir savaşa girişti.

Gittiği yerlerde hayran kaldığı değişimlerin özsel zeminlerini değil ama yalnızca görüngüleri algıladı. Asıl gelişmenin temelinde entellektüel, ussal emeğin yattığını algılayacak, uygarlığın salt materyal gelişme demek olmadığını kavrayacak bir bakış genişliğinden yoksundu. Ve doğal olarak yalnızca görüngüye, yalnızca özsüz biçime öykündü. Duyunç kavramı, türe kavramı, özgürlük ve hak kavramları henüz bilincine ulaşmayı başaramamıştı. Onun için modernleşme bir tinin kendi iç süreci değil ama yalnızca despotik devletini ilgilendiren dışsal bir olaydı, ve ancak güçlü bir önder tarafından ona dışardan dayatılabilirdi.

Petro gerçek bir Aydınlanmacı idi ve eğitime önem vererek soylular ve kentliler sınıfı için temel eğitim zorunluğunu getirdi. Petro yaratıcılıklarını onun belirlediği kültürel ölçünler düzlemine uyarlayan ilk Rus yazarları ve şairleri tarafından övüldü.

Yine Aydınlanma tinine uygun olarak dinadamlığı kurumunu üyeleri kalıtsal olarak belirlenen bir kast düzenine çevirdi ve kişisel denetimi altına aldı. Dini devlet politikasının bir uzantısı yaparak duyunç özgürlüğü sorununu kökünden çözdü. Zamanla halk tarafından 'Antichrist' olarak bilinir oldu. Yine Petro tarafından rejimine yönelik gözdağını denetleme amacıyla kurulan Polis örgütü hükümetlerin sürekliliği için başlıca dayanaklardan biri olarak kaldı — daha sonra Sovyet Rejimi sırasında olacağı gibi. Petro'nun özeksel yönetim için yaptığı reformlar sonuncusu 1917 Devrimi tarafından devrilecek olan imparatorluk hükümetlerinin işleyişi için temel yapıyı sağladı.

18 Yüzyılda Petro'nun Yazlık Sarayı.

Tüm despotizmin umutsuz yöntemini uygulayarak, ülkesine zor ve şiddet yoluyla ilerletmeye, geliştirmeye, güçlendirmeye girişti. Eğitim yalnızca kendileri serflik düzeninden devşirmeler olan soyluların pek de anlamlı olmayan bir ayrıcalığından öteye geçmedi.

Bencil bir kişisel, öznel, töresiz ilişkiler örüntüsü içinde yaşayan ve köleleri tarafından beslenen ve bakılan Rus 'orta-sınıfı' kendini yönetecek bir bağımsızlık kavramını bile geliştiremedi. Dünyanın özgürlük bilincine doğru ilerlemekte olduğu bir sırada, Rus hiçbir zaman istencin kendisinin özgür olduğunu öğrenemedi. Korku, boyun eğme, şiddet, acımasızlık bu kültürün normal saydığı bileşenler olarak kalmayı sürdürdü. Bu istençsizlik zemininde, yalnızca despotların nöbet değiştirmesinden oluşan Rus tarihinde Batı yalnızca yokedicilik yanında örnek alınacak bir düşman olarak görüldü.

Hiçbir zaman anlamayamadığı bir olgusallık ile, kötü bir istenç olarak yaşadığı olgusallık ile karşı karşıya, ve her zaman korkunun egemenliği altında, Rus despotizmi için tüm dünya onu yokedecek bir gözdağı olarak, yenilmesi gereken bir düşman olarak kaldı. İmparatorluk bir iç sağlamlık kazanamadan yalnızca genişledi.

20'nci yüzyılın hemen başlarında Rus köylü ailesi.

Daha sonra Nikolas I modernleşmede Peter'in yolunu izledi. Ondan sonra da İmparatorluk hükümetlerinin resmi ideolojisi olacak olan Ortodoksluk, Otokrasi, ve Ulusalcılık (Ravoslavie, Samoderzhaviye, i Narodnost) ilkelerini getirdi. İmparatorluk düzenini eleştiren her türlü yayın üzerine sıkı bir denetim uygulanmaya başladı. İlkelerin sonucu olarak, ulusalcılık Rus-olmayan ve Ortodoks Hıristiyan-olmayan halkların Ruslaştırılması ve Ortodoks inanca zorlanması devlet politikası oldu.

Okullarda tanrıbilim, klasikler ve meslek öğretimi vurgulandı. Felsefe topluma çürütücü, yozlaştırıcı etkilerin başlıca giriş yolu olarak görülerek eğitimden bütünüyle dışlandı.

Çarlık Rusyasının irrasyonalizmi onu deviren Bolşevik Rusyanın özdekçiliği tarafından üstlenildi. Özgür İstencin kendisinden nefreti anlatan özdekçiliğin Rusya'da bir devlet rejimi olabilmesi ancak bireysel özgürlük kavramının, hak kavramının bilinçlerdeki cılızlığı üzerine olanaklı olabilirdi.

Özgürlük bilincinin tam yokluğunda, Rusya'da bir despotizme gösterilen direnç yalnızca bir başka despotizme aitti.

RUSYA'DA İLERLEME: SOVYETLER YOLUYLA

Dünyanın en büyük nikel ve palladyum üreticisi olan Norilsk Nikel fabrikası. Arktik Kutup Dairesinin 300 km kadar kuzeyinde yer alan Norilsk kenti 1935'te Stalin'in gulaglarından biri olarak kuruldu. 1955'te hapishane olmaya son veren kampın yeri Sovyet Rusya'nın en büyük maden işleyimi kuruluşu tarafından alındı. (Norilsk Fotoğrafları: Joe McNally.)

Toplum Birey ile karşıtlık içinde, ya da Devlet ile karşıtlık içinde öne çıkarılabilir, giderek herşeyin ona göre belirlendiği, herşeyin onun uğruna olması gerektiği birincil ilke yapılabilir. Bu Toplumculuk denilen bakış açısıdır. O zaman hem Birey hem de Devlet özsel niteliğini yitirir, Toplum uğruna varolan ikincil alanlara indirgenirler. Ama bu Birey ve Devlet tarafından belirlendiği düzeye dek Toplumun kendisinin de gerçek niteliğini yitirmesi, ve niteliğin varlık ile bir olması ölçüsünde, Toplumun kendisinin yok olması demektir.

Bir gereksinimler dizgesi olarak Toplum Ekonomik bir ilişkiler alanıdır. Mülkiyet sahibi özgür tüzel Kişilerin başka Kişiler ile sözleşme ilişkilerinin alanı olarak Toplum özsel olarak özgürlük alanıdır. Bu nedenle modern Ekonomi gerçekte özgür törellik alanı olarak bireylerin özgürlüklerini yaşadıkları alandır.

Ortaklaşacılık özel Mülkiyeti, böylece tüzel Kişi olarak insanı, böylece Bireyi ve onun Eylemini ortadan kaldırır ve Ekonomi Devlet ve Uyruklar arasındaki bir probleme bozulur.

Norilsk Nikel fabrikasının yakınında otobüs bekleyen işçiler. Yakındaki bir vadide çalışan insanların bile kükürt dioksit gazlarından kurtulmaları olanaksız.

Rusya'da üretici güçler toplumcu bürokratların denetimi altında bu toplumcu bürokratların kendileri ile birlikte çürüdü. Toplumculuğun insana, doğaya, yaşamın bütününe getirdiği yıkım anamalcılığın göreli olarak üstünlüğünü değil, ama ne düzeye dek insanlık-dışı, ne düzeye dek us-dışı olabildiğini gösterir: Toplumculuk anamalcılığın karşıtı değil ama yalnızca onun özel biçimine almaşık olarak genel biçimidir. Özel mülkiyet genel İstencin, Devletin yasalarının denetimi altında dururken, sözde Devlete ait olan mülkiyet o Devletin istencinin bir anlatımı olur.

Tarihsel özdekçilik de tüm modern tarihin yazgısını altyapı dediği Anamal ilkesinden türetmeye çalışır (mülkiyetin bir belirlenimi olarak Anamalın ilke yapılması modern türesizliğin zeminidir). Toplumculuk, kendisi bir Anamalcılık tipi olarak, devletten dine, insan duygularından bütün bir

kültürel yaşama, eğitimden işleyime herşeyin yalnızca ve yalnızca tüm anamalın toplumun iyeliğinde olması koşuluna uyarlanması demektir.

Toplum tarihsel bir kategoridir, ve ancak karşısavı olan birey denli önemli, geçerli, ve değerlidir. Ama ilke yapıldığı, bireyin karşısavı olarak onun pahasına yükseltildiği zaman, bunun anlamı istencin yalnızca mülkiyet biçiminin değil, ama duyunç ve yasa biçimlerinin de ortadan kalkmasıdır.

Norilsk Nikel fabrikası. İşçiler zehirli gazlar arasında çalışıyorlar.

Ortaklaşacılık mülkiyeti ortadan kaldırmaz. Tersine, mülkiyeti korur. Ortak olmak ortak olunacak birşeyi imler. Ama ortaklaşacılık mülkiyeti olanaklı en usdışı biçiminde saklar, onu ona en ilgisiz istencin, bürokrasinin eline bırakır.

Ortak mülkiyetin iyeleri proleterler değildir. Ortak mülkiyetin iyeleri onu denetleyen parti üyeleridir. Tüm mülkiyet bürokratik egemenlerin denetiminde ve birincil olarak onların yararlanımındadır. Tüm bireylerin yazgıları parti entellektüelinin özencine, eğilimlerine, buyruklarına bağlıdır. Ve özdekçi bürokrat, tüm değerlerini silmiş bir nihilist olarak, duyunçsuz bir ateist olarak, kendisi en bayağı, en sefil dürtülerinin denetimi altındadır. Bu duruma bağlı türesizliğin sınırı yoktur.

Anatoly Kholody 48 yaşında, ve istatistiklere göre son yıllarını yaşadığı yaşamını Norilsk'in beş maden ocağından birinde tamamlıyor.

Norilsk'te erkek ortalama yaşam süresi 50 yıldır — tüm Rusya ortalamasının 9 yıl altında. Bu emekçi insana karşı değil ama onun adına yapıldığı zaman karşımızda açıkça delilik vardır.

Tarihsel özdekçilik uygulamasının insan usunda ve ruhunda ne ölçüde yıkım yapmış olabileceğini Sırplar da gösterdiler. Ve kitle kıyımları karşısında suçsuz insanlığı kurtarmak için en iyi çözümün 'Do Nothing' tutumu olduğunu ileri süren son toplumculuk, ortaklaşacılık, anarşizm artıkları da gösterdiler.

Toplumculuk ulusalcılığı ortadan kaldırmaz: Enternasyonalin kendisi nasyonali içerir. Onyıllarca tarihsel özdekçi propaganda ve yalan altında eğitilmiş kuşaklarda ulus duygusunun başka uluslardan tam nefrete dönüşmesinin önünde duracak hiçbir duyunç engeli kalmamıştır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İNSAN DOĞASI

Kaynak · Noesis

İnsan Doğası Kavramı

Aziz Yardımlı

İnsan Doğası

Verili ve değişmez bir insan doğası kavramı insan bilimlerinin birincil öncülüdür.

Hiçbir görgül gözlem ve deneyim "insan doğası" kavramını irdeleyemez, ve hiçbir duyu-algısı ya da duyum onu saptayamaz, çünkü bir kavramdır. Kavram insan için dışsal olarak kazanılabilir birşey değildir. Dışsal olarak ancak etkinleştirilebilir, çünkü gizil ya da kendinde ya da doğuştandır. "Doğuştan" ya da "doğal" olduğu ve dolayısıyla verili olduğu söylenir. Tanrı tarafından verili olması gerekmez. İnsanı ortaya çıkaran, onu 'verili' birşey yapan kozmik süreci tam belirlenimi

içinde kavramak insan usunun problemidir.

Homo sapiens evrim sürecinin ereği olarak ortaya çıkar. Doğanın en son ürünü olarak, doğanın üretebileceği saltık biçim olarak görünür. Bütün doğayı özetler ve kapsar. Ve gene de insan doğası Doğadan daha çoğudur ve doğal olanın ötesini, tinselliği kapsar: İnsan Doğa ve Tinin birliğidir. Bu olgu homo sapiensin salt bir doğa yaratısı, bir natura naturata olarak görülmesini olanaksızlaştırır, çünkü Doğa insan bedenini geliştirse de Tini yaratmaz.

Tinsellik özdeksel olanın karşıtıdır ve salt özdekten türetilmesi görüşü ussal değildir. Tinin bir Tanrı tarafından yaratılmamış olması durumunda, tinselin bilinemez ya da gizemsel olduğunu söylemek yeterli değildir. Tinin ortaya çıkmasının biricik olanağı bir gizillik, bir potansiyel olmasıdır, tıpkı doğa yasalarının determinizmi kabul edildiğinde fiziksel ya da özdeksel insanın türeyişinin, aslında bütün bir fiziksel evrenin oluş sürecinin de bir gizilliğin edimselleşmesi olduğunu söylemenin zorunlu olması gibi.

İnsan doğası kavramı evrenseldir, insanın özsel ve değişmez belirlenimini anlatır. Bu türsel zeminde, insanların "doğal eşitsizliği" gibi bir düşünceyi çıkarsamak olanaksızdır. Her insan a priori "hak" kavramı ile donatılıdır ve bu kavram deneyim yoluyla kazanılan dışsal bir niteliği anlatmaz, çünkü hiçbir duyu-algısı bu kavrama karşılık düşmez. Ve her insan duyunç ve istenç yetileri ile de donatılıdır. Eşitsizlik ancak bu yetilerin gelişmişlik düzeyinin eşitsizliğidir.

Yetiler olarak hak, ahlak ve etik kavramları birer gizilliktir, ve bu gizillik belirlenim kazanmalarının ya da tikelleşmelerinin olanağıdır. Gizillik edimselleşeceği için gizilliktir. Tikelleşme insan doğasının üzerine bir kültürel biçimin uydurulmasını anlatır. Bu düzeye dek "yetiştirme/nurture" bu insan "doğasının/nature" yetiştirilmesi, onun salt bir öz ya da özsellik olmaktan varoluşa geçmesidir. Ve varoluş ya da fenomen dünyası her şeydir, akışta olandır.

Özü varoluştan koparan ve bu nedenle varoluşçu denilen bakış açıs verili bir "insan doğası" kavramını reddeder ve varoluşun özden önce geldiğini ileri sürer. Özsüz özgürlük bir özün edimselleşmesi değil, ama insanın varoluşunu edimleri ve eylemleri yoluyla bir bakıma keyfi olarak belirlemesidir. Bu keyfilik zemininde, insanın kazanabileceği hiçbir ideal biçim olamaz. Hiçbir saltık belirlenimi ya da özü olmayan bütünüyle plastik doğası ile, varoluşçu insan herşey olabilir. Bir ideal olmadığına göre, insanın kendine verdiği herhangi bir tikel kültürel şekli yargılamak için nesnel ya da saltık bir ölçüt de yoktur. Varoluşçuluk göreciliğe erişir.

Spencer'in Darwinizmi — "en uygun olanın sağ kalması" görüşü — "insan doğası" kavramı tarafından geçersizleştirilir, çünkü insan doğası evrensel olduğuna göre, her bir birey "en uygun olan" bireydir. İnsan doğasının evrenselliği verildiğinde, insanlar arasında etik değer açısından hiçbir türsel ayrım olanaklı değildir.

> 1970'lerin sonlarına doğru ortaya çıkan toplumsal-yaşambilim ve evrimci ruhbilim "bio-teknolojik" devrim ile ve insan DNAsının çözümlenmesi ile daha ilgi çekici oldular. Bu yaşambilim ve ruhbilim türleri insan davranışının bireyin genetik yapısının terimlerinde açıklanabileceğini ileri sürdüler. Richard Dawkins'e göre (The Selfish Gene, 1989) insan bir "gen makinesi"dir ve davranışları belirleyen karakter özellikleri genler üzerinde bulunur. D'Holbach'ın materyalistik görüşünün bu yeni biçimi insan bencilliğinin ve başkacıllığının kökenlerinin atomik temelini ileri sürer. Burada insanın moral yetisi değil, tikel bir karakter belirlenimleri (saldırganlık, hırsızlık vb.) insan doğası olarak kabul edilir ve insan doğasının türe özgü evrenselliği "tikellerin evrenselliği" olarak görülür. Bu görüş "evrensel insan doğası" kavramından başka birşeydir, çünkü evrensel insan doğası kuramı tikelleri değil, yalnızca "yetileri" verili ve

evrensel olarak kabul eder.

İnsan doğası ile ilgili ırksal ayrımların bulunduğu, bu ayrımların yalnızca bedensel değil ama tinsel ayrımları da kapsadığı görüşü pekala benzer “gen makinesi” hipotezi ile aklanabilir.

Ve radikal feminizm kadın ve erkek arasında genetik temelli tinsel ayrımlar olduğunu kabul eder.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-2020 | aziz@ideayayınevi.com

Je pense, donc je suis

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Konular / Aziz Yardımlı

Özgürleşmenin insan düşüncesinin, duygusunun, duyarlığının kendi kaynaklarından açınımı ve gelişimi olduğu düzeye dek —

Descartes modern Batı felsefesinin başlatıcısıdır.
Descartes Avrupa'da Modernliğin ve Modern Tinin kendisinin başlatıcısıdır.

Descartes için insan Usu Gerçekliği kendi kaynaklarından, kendi içinden bilebilme gücündedir. Din Gerçeğin duygu yoluyla kazanılmasıdır ve tasarımsal dokusu Usun yetkesi altında durur. Bilgi düşüncenin, kendi kaynaklarına güvenen, kavramın varlık ile bir olduğunu bilen düşüncenin işidir. Pozitif olana yönelik kuşku inakçılığın yenilmesi, düşünmenin başlamasıdır. Descartes'ın Özgürlüğünü, Bilimini, Gerçeğini yadsıyan ve sürekli olarak yoketmeye çalışan Görgücülük kuşku duymanın ötesine geçemedi, çünkü deneyimi, pozitif olanı, kuşkunun nesnesi olması gerekeni bilginin kaynağı olarak kabul etmenin ötesine geçemedi.

Je pense, donc je suis

Descartes bu anlatımı diline dolamaz. “Cogito ergo sum” anlatımı Meditasyonlar’da ve Kurallar’da bulunmaz. Bunun yerine, yalnızca iki kez, M 2.3 ve 2.6'da, “Varım,” ya da, “Ego sum, ego existo” ile karşılaşılır. Bu son anlatım tasım biçiminin buradaki ilgisizliğini daha doğrudan gösterir.

Dışsal gerçeklik uğruna Usun Gerçekliğini dışlayan inanç gerçeklik arayışına o arayışın kendisinden türetilmeyen ölçünler getirir. 17’nci yüzyıla dek Fransa’da da Katolik Kilisenin denetiminde yürütülen ‘felsefe’ eğitimi kurumun inaklarından özerk bir düşünme yoluna izin vermiyordu. Düşünür iki yüzlü olmak zorundaydı. Ve bu oyun Katolik Avrupa’da sonsuza dek sürecek gibi görünüyordu. Katolik Kilise aynı inakçı yapısını bugün de sürdürür. Yüzyıllardır Güney Avrupa usunu sımsıkı yakalamış olan bu gelişmeme tutkusunun ortasında, belki de başkaları arasında herkesten çok Descartes usun kavramsal özerkliğine, düşünme özgürlüğüne en inandırıcı anlatımını verdi. Usu salt kendi olanakları ile olguları gerçekte oldukları gibi bilmeye yetenekli gördü. Aslında ne olursa olsun, ister dinsel isterse bilimsel olsun, tüm gerçeklik savlarını aklama yetkisini yalnızca ve yalnızca usun doğal ışığında gördü.

Descartes Us ve İnanç arasında zorunlu olarak bir çelişki olması gerektiğini düşünmedi. İnanç, yüreğin sonsuzluk duygusu varoldukça, İnsan Gerçeklikten başka neye inanabilirdi? İnanç ve Bilgi birbirlerinden yalıtılmış analitik yetiler değildir, tıpkı Duygunun ve Düşüncenin de kendilerinde çatışmak zorunda olmamaları gibi.

“Cogito ergo sum” Bir Tasım Değildir

Aktaran: Hegel, Felsefi Bilimler Ansiklopedisi, § 64 (Meditasyonlar. İkinci Karşıçıkışlar kümesine yanıt.)

“ ... Üçüncü olarak, ilkin Tanrının varolduğunu ayrımsamadıkça hiçbirşeyi pekinlikle bilemeyiz dediğim zaman, kesin terimlerde yalnızca beni onları çıkarmaya götüren tanıtlamalara daha öte dikkat etmeksizin bellekte yineleyebilecek türde vargıları ayrımsayan bilime göndermede bulundum. Dahası, ilk ilkelerin bilgisi diyalektikçiler tarafından genellikle bilim olarak adlandırılmaz. Ama düşünen varlıklar olduğumuzu ayrımsadığımız zaman, bu hiçbir tasımsal uslamlamadan türetilmeyen ilkel bir bilgi edimidir. ‘Düşünüyorum, öyleyse varım’ diyen biri varoluşu bir tasım yoluyla düşünceden çıkarsamaz, ama, yalın bir ansal görüş edimi yoluyla, onu sanki kendinde bilinen birşeymiş gibi kabul eder. Bu eğer tasımsal olarak çıkarsanmış olsaydı, düşünen herşey vardır büyük öncülünün daha önceden bilinmesinin gerekeceği olgusundan açıktır; ama bu gene de daha çok bireyin deneyiminden öğrenilmiştir—varolmadıkça düşünemeyeceği deneyiminden. Çünkü anlığımız doğa tarafından öyle oluşturulmuştur ki, genel önermeler tikellerin bilgisinden oluşur.’’

“Cogito ergo sum” Dolaysız Bir Çıkarsamadır

Varlık ne duyusal, ne özdeksel, ne de tinseldir. Varlık tinsel ya da özdeksel bir belirlenim ile düşünülürse dolaysızlığını, belirlenimsizliğini, soyutluğunu yitirir. Bilimde gerçek bir Başlangıç, tüm varsayımdan özgür bir ilk arıyorsak, salt kendine bağımlı ve salt kendine dayanan bir duruş noktası arıyorsak, bu başlangıç ancak Varlık olabilir.

Düşünmenin Varlık olmadığı kuşkusu doğal bilincin bilgisizliğidir. Bu bilinç, bu duyusal bilinç var olmayı duyulur olma olarak düşünür, çünkü düşünmez. Düşünmenin var olmaksızın olamayacağı gerçeğinden ayrı olarak, hiç kuşkusuz kuşku duyma, isteme, vb., genel olarak insan öznenin tüm tinsel etkinliği hiç kuşkusuz varolma karakterini taşır. Ancak Görgücülüğün son sözü olan Özdekçilik tinsel olanın varlığını kabul etmez çünkü Özdekçiliktir ve bu düşüncesiz bakış açısı için yalnızca ve yalnızca Özdek gerçek olandır, var olandır. Bu radikal düşüncesizlik bu bakış açısından insanda tinsel olan herşeyi olumsuzlar, düşünce ile birlikte duygu, duyunç, istenç, özgürlük de yadsınır, geriye arı materyalist bir insan posası kalır.

Yöntem Üzerine Söylem
BÖLÜM IV

“Orada [Ulm kentinde] benim tarafımdan yapılan ilk meditasyondan size söz etmemin gerekip gerekmediğini bilmiyorum, çünkü bunlar öylesine metafiziksel ve öylesine alışılmadıktır ki belki de herkesin kabul edebileceği şeyler değildirler. Ve gene de aynı zamanda attığım temellerin yeterince güvenilir olup olmadığının yargılanabilmesi için, belli bir ölçüde onlara değinmeye zorlandığımı görüyorum. Çünkü uzun bir süre önce zaman zaman gündelik yaşamda kişinin çok belirsiz olduğunu bildiği görüşleri izlemesinin gerekli olduğunu ayrımsamıştım, sanki tam olarak yukarıda belirtildiği gibi tartışma götürmez şeylermiş gibi. Ama bu durumda kendimi bütünüyle Gerçeklik arayışına vermeyi istediğimden, benim için görünürde karşıt bir yolu izlemenin ve kendisine ilişkin olarak en küçük bir kuşku zemini tasarlayabildiğim herşeyi, daha sonra inancımda bütünüyle pekin herhangi birşeyin kalıp kalmadığını görebilmek için, saltık olarak yanlış görüp yadsımanın zorunlu olduğunu düşündüm. Böylece, duyularımız zaman zaman bizi aldattığı için, hiçbirşeyin tam olarak bizi olduğuna inandırdığı gibi olmadığını kabul etmeyi istedim; ve kendilerini uslamlamalarında aldatan ve giderek en yalın geometri sorunlarında bile bozukvargılara düşen insanlar olduğu için, ve kendimin de başka herhangi biri denli yanılgıya açık olduğum yargısına vararak, daha önce

tanıtlamalar olarak kabul ettiğim nedenlerin tümünü yanlış görüp yadsıdım. Ve uyanıkken taşıdığımız tüm aynı düşünceler ve tasarımlar o sırada hiç biri doğru olmaksızın bize uykuda da gelebileceği için, herhangi bir biçimde anlığıma girmiş olan herşeyin düşlerimin yanılsamalarından daha doğru olmadıklarını kabul etmeye karar verdim. Ama hemen sonra ayrımsadım ki, böyle her şeyi yanlış olarak düşünmeyi isterken, bunu düşünen 'Ben'in birşey olması saltık olarak özseldi, ve bu Düşünüyorum, öyleyse varım gerçekliğinin kuşkucular tarafından ortaya sürülen tüm aşırı sayıltılar tarafından sarsılamayacak denli pekin ve güvenilir olduğunu görünce, hiç duraksamadan onu aramakta olduğum Felsefenin ilk ilkesi olarak kabul edebileceğim vargısına ulaştım.

"Ve sonra, Ben olanı dikkatle irdeleyerek, hiçbir bedenimin olmadığını, ve içinde olabileceğim hiçbir bir dünyanın ve hiçbir yerin var olmadığını tasarlayabileceğimi, ama gene de tüm bunlara karşın var olmadığımı tasarlayamayacağımı gördüm. Tersine, başka şeylerin gerçekliğinden kuşku duymayı düşünmem olgusunun kendisinden açık olarak ve pekin olarak var olduğum sonucunun çıktığını gördüm; öte yandan, eğer düşünmeye bir kez son vermiş olsaydım, imgelemiş olduğumun geri kalanı gerçekten varolmuş olsaydı bile, varolduğumu düşünmek için hiçbir nedenim olmazdı. Bundan Benin bütün özü ya da doğası düşünmek olan bir töz olduğunu, ve varoluşu için hiçbir yere gerek olmadığını, ne de herhangi bir özdeksel şey üzerine bağımlı olmadığını bilirim; öyle ki bu 'ben,' eş deyişle, beni ben yapan ruh bedenden bütünüyle ayrıdır, ve onu bilmek bedeni bilmekten daha kolaydır; ve beden var olmasaydı bile, ruh ruh olmaya son vermezdi."

Düşüncenin Varlık kavramını doğrulaması doğal bilinci şaşırtır çünkü bu bilinç için varlık başlıca duyusal olanın yüklemi olarak görülür. Görgücü bilgeler yalnızca ve yalnızca algıladıklarının, yalnızca ve yalnızca duyumsadıklarının varlığını pekinlikle ileri sürebileceklerine inanırlar. Buna karşı düşünceyi duyulardan en uzak olan şey olarak, dolayısıyla güvenilmez ve zayıf birşey olarak görürler. Bu bakış açısından, varolmak için duyulur olmak gerekir. Bu sıradan bilgelik varlığın kendisinin duyumsanan değil ama tam olarak düşünülen birşey olduğunu anlamada başarısızdır. Bu nedenle gündelik bilgeliktir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Le Mettrie

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

La Mettrie
Frederick Copleston

Julien Offray de La Mettrie (1709-51) bir doktordu. Ateşin insan anlığı ve düşüncesi üzerinde yaptığı etkileri kendisinde gözleyerek fizyolojik etmenler ve ruhsal işlemler arasındaki ilişkileri incelemeye yöneldi. Histoire naturelle de l'âme başlıklı çalışması 1745'de çıktı, ve ertesi yıl Fransa'dan sürüldü. 1748'de Leyden'de L'homme machine'i yayımladı, ve aynı yıl Hollanda'dan sürüldü. Büyük Frederick'den sığınma hakkı istedi. L'homme plante 1748'de Potsdam'da çıktı.

Ruhun Doğal Tarihi başlıklı çalışmasında (ki daha sonra Ruh Üzerine İnceleme olarak adlandırıldı) La Mettrie insanın ruhsal düşünce ve istenç yaşamının duyumlardan doğduğunu ve eğitim tarafından geliştirildiğini ileri sürer. Duyuların olmadığı yerde hiçbir düşünce yoktur; daha az duyu daha az düşünce demektir; ve nerede eğitim ve öğretim düzeyi düşükse, orada düşüncelerin bir yetersizliği vardır. Ruh ya da anlık özsel olarak bedensel yapı üzerine bağımlıdır, ve ruhun doğal

tarihi fizyolojik süreçlerin sağın gözlemleri yoluyla incelenmelidir. Duyular, der La Mettrie, onun filozoflarıdır. Özünlü olarak bedenden bağımsız tinsel bir ruh kuramı gereksiz bir önsavdır.

İnsan Bir Makine'de La Mettrie Descartes'ın dirimli bedeni bir makine olarak betimlemesine değinir. Ama onun görüşünde Descartes'ın ikiciliği ileri sürmek için, eş deyişle insandan özdeksel-olmayan ve özgür bir düşünen töz ile uzamlı bir töz olan bedenden oluşuyor olarak söz etmek için hiçbir dayanağı yoktu. Fiziksel örgenliğe ilişkin yorumunu bütün insana uygulaması gerekirdi. Aynı zamanda La Mettrie kendi özdek düşüncesinde Descartes'dan önemli ölçüde ayrılır. Çünkü özdek salt bir uzam değildir: Ayrıca devim gücüne ve duyum sığasına da iyedir. En azından, örgütlenmiş ya da düzenlenmiş özdek onu düzenlenmemiş özdekten ayıran bir devim ilkesine iyedir; ve duyum devimden doğar. Bu doğuşu açıklayamıyor ya da sonuna dek anlayamıyor olabiliriz; ama özdeğin kendisini ve temel özelliklerini sonuna dek anlamamız olanaksızdır. Gözlemin bize devimin, eş deyişle örgütlü özdeğin ilkesinin doğduğu güvencesini vermesi yeterlidir. Ve, devim ilkesi verildiğinde, yalnızca duyum değil ama tüm başka ruhsal yaşam biçimleri de doğabilirler. Kısaca, tüm yaşam biçimleri en sonunda değişik fiziksel örgütleniş biçimleri üzerine bağımlıdır. Hiç kuşkusuz, bir makine andırımı insanı betimlemek için yeterli değildir. Ayrıca bir bitki andırımını da kullanabiliriz (bu nedenle, L'homme plante). Ama bu demek değildir ki Doğada kökensel olarak birbirlerinden ayrı düzeyler vardır. Onda tür ayrımlarından çok derece ayrımlarını buluruz.

Din sorunlarında La Mettrie tam bir bilinmezcilik ileri sürdü. Ama yaygın bir biçimde bir tanrıtanımaz olarak görülüyordu. Ve, gerçekten de, Bayle'in tanrıtanımazlardan oluşan bir Devlet olanaklıdır önesürümünü bunun yalnızca olanaklı değil ama istenebilir de olduğunu ekleyerek geliştirmeye çalıştı. Başka bir deyişle, din yalnızca ahlaktan bütünüyle ayrı olmakla kalmaz, üstelik ona düşmandır da. La Mettrie'ün törel düşüncelerine gelince, bunların doğası çalışmasının başlığı tarafından yeterince belirtilir — Yararlanım Sanatı ya da Haz Okulu.3

Notlar

3L'art de jouir ou l'école de la volupté, 1751.

Diderot'nun ahlaksal idealizmini taşımıyordu. Geçerken belirtebiliriz ki, bu çalışma on sekizinci yüzyılda yayımlanan ve 'libertinler' denilen çevrenin görüşlerini temsil eden bir dizi çalışma arasında salt biriydi. Gene de, anlatılan görüşler La Mettrie'ün özel bir yanı olarak duyu hazzının vurgulanışından yararlanım için daha ince ve entellektüel olarak biraz daha yüksek programlara dek uzanıyordu.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM II: FRANSIZ AYDINLANMASI (2)]

Çeviren Aziz Yardımlı . (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Materyal Düşünceler

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

İnsanlığı Kurtarmak İçin

Materyal Düşünceler

Materyalist Tarih görüşü — ya da dünyayı Özdek yoluyla açıklayan bilimsellik savındaki ideoloji — politik, dinsel ve törel düşünceleri ekonomik altyapı olan belirleyici özdeksel temelin üst- ya da

yan-ürünü olarak kabul eder. Bilinç ve İstenç ve Duyunç dış dünyanın yansımalarıdır. Özgür bir Us düşüncesi metafiziksel bir kurgudur. Buna göre emekçi özgür olarak düşünemez, çünkü “egemen sınıfın düşünceleri her evrede egemen düşüncelerdir.” Yalnızca özgür Düşünce değil, ama Hak, Ahlak ve Yasa gibi tinsellikler de doğrudan doğruya birer yanılsamadır. İnsan özdeksel altyapı tarafından belirlendiğine göre moral değil, doğal/türsel bir varlıktır. Bütün bir kültür bir sömürü düzeneği olan üretim ilişkilerinin bir türevi, ve bütün bir Tarihin kendisi materyal çıkar hırsının sergilenişi olarak bir sınıf kavgaları arenasıdır. Dış realitenin bir yansıması olarak insanın özerk moral büyümesi, estetik ve etik gelişimi, türede ve tüzede olgunlaşması diye birşey yoktur, ve egemen sınıfların hizmetindeki felsefe başından bu yana boş metafiziksel kuruntulardan daha iyisini üretmemiştir. İnsan realitesinin Duyunçsuz ve İstençsiz bir kopyasıdır, ve böyle olarak yalnızca yanılmaya ve yanılsamaya yeteneklidir. Komünist Manifesto’ya göre (Manifest der Kommunistischen Partei) Ahlak, Yasa ve Din yalnızca “çeşitli burjuva önyargıları”dır ki, “arkalarında pusuda çeşitli burjuva çıkarları yatar.” Bütün bir törel ve politik yaşam gerçekte egemen sınıfın istençsiz ve düşüncesiz kitlelere karşı bir komplosudur. Demokrasi, İnsan Hakları, Yasa Egemenliği — bunlar modern dönemin metafiziksel masallarıdır. Yurttaş Toplumu gerçekte ne olduklarını bilmeyen, özgür olduklarını sanan kölelerin bir yığınıdır. Ve Hegel’in felsefesi Tarihsel Materyalizmin üç ayağından biridir, aslında “Hegel’in duruş noktası da modern politik ekonominin duruş noktasıdır,” ve kendisi bilinçsizce de olsa bir tarihsel materyalisttir, Düşünceyi değil, ama “Emeği insanın özü olarak kavrar.”

Adam Smith:
Tarihsel Materyalizmin Temel İlkeleri

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığn gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

NARRATIVE OF THE EMBASSY OF RUY GONZALEZ DE CLAVIJO

Kaynak · İdea

NARRATIVE OF THE EMBASSY OF RUY GONZALEZ DE CLAVIJO.

Clavijo sailed to Constantinople in 1403, then along the Black Sea coast of Turkey to Trabzon, overland through Armenia to Iran, finally reaching Tehran. Clavijo's original intention was to meet thence Timur at his winter pasturage in what is now Georgia, but due to foul weather conditions and a shipwreck, the embassy was forced to return to Constantinople and spend the winter there. The following months Clavijo chased the wake of Timur's army, but was unable to catch up to the rapidly moving, mounted horde. He decided to continue all the way to Samarkand, arriving there on September 8, 1404, subsequently providing the most detailed contemporary description of Timur's court by a Westerner.

Clavijo found Samarkand a grandly cosmopolitan place. From his Narrative of the Embassy of Clavijo, which has been called 'the oldest Spanish narrative of travels of any value':

The city of Samarcand is situated in a plain, and surrounded by an earthen wall. It is a little larger than the city of Seville, but, outside the city, there are a great number of houses, joined together in many parts, so as to form suburbs. The city is surrounded on all sides by many gardens and vineyards, which extend in some directions a league and a half, in others two leagues, the city being in the middle. In these houses and gardens there is a large population, and there are people selling bread, meat, and many other things; so that the suburbs are much more thickly inhabited than the city within the walls. Amongst these gardens, which are outside the city, there are great and noble houses, and here the lord has several palaces.

... Many streams of water flow through the city, and through these gardens, and among these gardens there are many cotton plantations, and melon grounds, and the melons of this land are good and plentiful; and at Christmas time there is a wonderful quantity of melons and grapes. Every day so many camels come in, laden with melons, that it is a wonder how the people can eat them all. They preserve them from year to year in the villages, in the same way as figs, taking off their skins, cutting them in large slices, and then drying them in the sun.

Outside the city there are great plains, which are covered with populous villages, peopled by the captives which the lord caused to be taken from the countries which he conquered. The land is very plentiful in all things, as well bread as wine, fruit, meat, and birds; and the sheep are very large, and have long tails, some weighing twenty pounds, and they are as much as a man can hold in his hand. These sheep are so abundant in the market that, even when the lord was there with all his host, a pair was worth only a ducat. Other things are so plentiful, that for a meri, which is half a rial, they sell a fanega (i.e. bushel) and a half of barley, and the quantity of bread and rice is infinite.

The lord had so strong a desire to ennoble this city, that he brought captives to increase its population, from every land which he conquered, especially all those who were skilful in any art. From Damascus he brought weavers of silk, and men who made bows, glass, and earthenware, so that, of those articles, Samarcand produces the best in the world. From Turkey he brought archers, masons, and silversmiths. He also brought men skilled in making engines of war: and he sowed hemp and flax, which had never before been seen in the land.

There was so great a number of people brought to this city, from all parts, both men and women, that they are said to have amounted to one hundred and fifty thousand persons, of many nations, Turks, Arabs, and Moors, Christian Armenians, Greek Catholics, and Jacobites, and those who baptize with fire in the face (i.e. Hindus or Zoroastrians) who are Christians with peculiar opinions. There was such a multitude of these people that the city was not large enough to hold them, and it was wonderful what a number lived under trees, and in caves outside.

The city is also very rich in merchandize which comes from other parts. Russia and Tartary send linen and skins; China sends silks, which are the best in the world, (more especially the satins), and musk, which is found in no other part of the world, rubies and diamonds, pearls and rhubarb, and many other things. The merchandize which comes from China is the best and most precious which comes to this city, and they say that the people of China are the most skilful workmen in the world. They say themselves that they have two eyes, the Franks one, and that the Moors are blind, so that they have the advantage of every other nation in the world. From India come spices, such as

nutmegs, cloves, mace, cinnamon, ginger, and many others which do not reach Alexandria ...

... As there is not a place for the orderly and regular display of the merchandize for sale, the lord ordered that a street should be made in the city, with shops for the sale of merchandize. This street was commenced at one end of the city, and went through to the other. He entrusted this work to two of his Meerzas, and let them know that if they did not use all diligence to complete it, working day and night, their heads should answer for it. These Meerzas began to work, by pulling down such houses as stood in the line by which the lord desired the street to run, and as the houses came down, their masters fled with their clothes and all they had: then, as the houses came down in front, the work went on behind. They made the street very broad, and covered it with a vaulted roof, having windows at intervals to let in the light.

As soon as the shops were finished, people were made to occupy them, and sell their goods; and at intervals in this street there were fountains. A great number of workmen came into the city, and those who worked in the daytime, were relieved by others who worked all night. Some pulled down houses, others levelled the ground, and others built the street; and day and night they made such a noise, that they seemed to be like so many devils.

This great work was finished in twenty days, which was very wonderful; and the owners of the houses which were pulled down went to certain Cayris (Qazis?) who were friends of the lord; and one day, when they were playing at chess with the lord, they said that, as he had caused those houses to be destroyed, he ought to make some amends to the owners. Upon this he got into a rage, and said, " This city is mine, and I bought it with my money, and possess the letters for it, which I will show you to-morrow; and, if it is right, I will pay the people, as you desire." When he had spoken, the Cayris were afraid, and they were surprised that he did not order them to be killed, or punished for having thus spoken; and they replied that all that the lord did was right, and that all his commands ought to be obeyed.

Clavijo hung around, entertaining and informing himself:

The chief city of India is called Delhi, and here Timour Beg fought a battle with the lord of India. The Indian collected a great force, and had fifty armed elephants; and in the first battle the lord of India defeated Timour Beg, by means of his elephants. On the following day they renewed the contest, and Timour took many camels, and loaded them with dry grass, placing them in front of the elephants. When the battle began, he caused the grass to be set on fire, and when the elephants saw the burning straw upon the camels, they fled. They say that the elephants are much afraid of fire, because they have small eyes; and thus the lord of India was defeated.

... When the lord of India was defeated, he fled to the mountains, and collected another force, but he did not venture to attack his enemy. The plain country which was then conquered, is governed by this grandson of Timour Beg, from the great and rich city of Hormes; but the greater part of India is still held by the former lord. This battle took place about twelve years ago, and since that time, neither Timour Beg, nor his grandson, have attempted to advance further into India.

The people and the lord of India are Christians, of the Greek faith (i.e. to Calvijo's Uzbek informants, Christians and Hindus are undifferentiated infidels); but, among them, there are some who are distinguished by a brand in their faces, and who are despised by the others; and Moors and Jews live amongst them, but they are subject to the Christians.

Clavijo, and the other ambassadors to the court, witness a feast:

There were three hundred jars of wine placed before the lord, on the ground; and there were also large skins full of cream, into which the attendants put loaves of sugar, and mixed it up; and this was what they drank on that day. When the people were all arranged in order round the wall which encircled the pavilion, Cano (i.e. Khanum) , the chief wife of the lord, came forth to be present at the feast. She had on a robe of red silk, trimmed with gold lace, which was long and flowing, but without sleeves, or any opening, except one to admit the head, and two arm holes. It had no waist, and fifteen ladies held up the skirts of it, to enable her to walk. She had so much white lead on her face, that it looked like paper; and this is put on to protect it from the sun, for when they travel in winter or summer, all great ladies put this on their faces. She had a thin veil over her face, and a crested head dress of red cloth, which hung some way down the back. This crest was very high, and was covered with large pearls, rubies, emeralds, and other precious stones, and it was embroidered with gold lace, on the top of which there was a circlet of gold, set with pearls. On the top of all there was a little castle, on which were three very large and brilliant rubies, surmounted by a tall plume of white feathers. One of these feathers hung down as low as the eyes, and they were secured by golden threads; and, as she moved, they waved to and fro. Her hair, which was very black, hung down over her shoulders, and they value black hair much more than any other colour. She was accompanied by three hundred ladies, and an awning was carried over Cano, supported by a lance which was borne by a man. It was made of white silk, in the form of the top of a round tent, and held over her, to protect her from the sun.

A number of eunuchs, who guard the women, walked before her, and in this way she came to the pavilion where the lord was, and sat down near him, with all her ladies, and three ladies held her head dress with their hands, that it might not fall on one side.

As soon as she was seated, another of the wives of the lord came out from another enclosure, with many ladies, dressed in the same way, and sat down in the pavilion, a little below Cano. She was the second wife, and was called Quinchicano (Kuchuk Khanum?). Then, from another enclosure, came another wife, and sat down a little below the second; and in this way nine wives came out, and sat round the lord, eight of them being his own, and one the wife of his grandson ... The names of the other wives were Dileoltagna, Cholpamalaga, Mundagasa, Vengaraga, Ropa-arbaraga, and Yauguraga, which means " queen of the heart," and Timour Beg gave her that name last August.

When they were all seated in order, they began the drinking, which lasted a long time. They gave the women their wine, with the same ceremonies which have been described to you, when I told you of the entertainment given in the tents of Hausada. The lord called the ambassadors before him, and gave the master of theology a cup of wine with his own hand, for he now knew that Ruy Gonzalez never drank wine. Those who took drink from the hand of the lord, observed the following ceremonies. First they knelt down with their right knees, then they went forward a little, and knelt with both knees. They then took the cup, got up, and walked backwards a little, so as not to turn their backs, knelt down again, and drank so as not to leave a drop in the cup.

Each of the ambassadors was held under the armpits by two knights, who did not leave them, until they had returned to the place where they were before.

Clavijo had arrived in the twilight of Timur. His embassy had been overtaken somewhat by events -- Timur had defeated the Ottomans and captured their Sultan Bayazit I, relieving the pressure on Europe. Clavijo's mission was no longer urgent, and he was unable to secure a letter from Timur to Henry.

On Friday, the 1st of November, the ambassadors went to see the lord, according to his order, expecting that he would dismiss them, and they found him at the mosque, which was being built. They waited from morning until noon, when the lord came out of a tent, and sat down on a carpet, where they brought him much meat and fruit. He sent to the ambassadors to say that they must excuse him that day, as he could not speak with them, having much business with his grandson Peer Mohammed, who was called king of India; and who was about to return to his own territory, whence he had come. On that day the lord gave him many horses, and robes, and arms, and knights to accompany him on his return.

On the following Saturday the ambassadors returned to the lord, as he had commanded, but he did not come out of his tent, because he felt ill. The ambassadors waited until noon, when he came out; but some of his courtiers told the ambassadors to go away, as he would not see them, so they returned to their lodgings.

On Sunday the ambassadors again went to the lord, to see if he would order them to be dismissed, and they waited a long time. The three confidential Meerzas asked them what they wanted, and told them to return to their lodgings, as the lord would not see them. They then sent for the knight who had charge of them, asked him why he had let them come, and ordered his nose to be pierced through; but he proved that he did not send them, nor had he seen them that day, and he thus escaped, with only a sound flogging. The Meerzas did this, because the lord was very sick, and all his women and attendants were running about in a state of bewilderment: so the Meerzas told the ambassadors to return to their lodgings, and to remain there, until they were sent for.

On the 18th of November, the Meerzas sent the Zagatay, who was to accompany the ambassadors, to say that they were to depart; and they replied that they would not go, without either seeing the lord, or receiving a letter from him; but he said that they must either go at once with all the supplies due to their rank, or stay, and go at another time without them. On that day, therefore, they left the place where they were lodging, and went to a garden near the city, with the ambassador from the sultan of Babylon, where they were ordered to wait for the ambassadors from Turkey. They remained in this garden until Friday the 21st of November, when they all assembled, and departed from Samarcand.

Timur recovered somewhat to insist on mounting a final conquest of China. He rode out across the Syr Daria shortly after dismissing Clavijo. Three months later, near Otrar at the Chinese border, he died during the march.

Özetler

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Aziz Yardımlı Noesis Felsefe Atölyesi Dünya-Tini

1 DOĞA VE TİN (15.10.2026; B-Salonu, 19:30-21:30) Özet. İDEA—DOĞA—TİN. Bu üçlüde her bir kıpı öteki ikisi ile karşıtlık ve birlik içindedir. İDEA DOĞA ve TİN ile, DOĞA İDEA ve TİN ile, TİN İDEA ve DOĞA ile karşıtlık ve birlik içindedir. DOĞA özdeksel İDEA iken, TİN duyusal, duygusal ve düşünsel İDEA, estetik, özgür ve öz-bilinçli İDEAdır. Yalıtılmış olarak, hiç biri gerçek değil, yalnızca gerçek-dışı bir soyutlama, insan bilincindeki herhangi bir sonlu tasarımdır. İnsan başlangıçta düalistik bir varlık, DOĞA ve TİNdir. İnsanın belirlenimi Dünya Tarihini tanımlayan bu düalizmi ortadan kaldırmak, karşıtlığı İDEAda birleştirmektir. 2 ESTETİK GELİŞİM (5.11.2026; B-Salonu, 19:30-21:30) 3 ETİK GELİŞİM (19.11.2026; B-Salonu, 19:30-21:30) 4 ENTELEKTÜEL GELİŞİM

(7.12.2026; B-Salonu, 19:30-21:30)

Paragraf Başlıkları

Kaynak · İdea

• GÖKBİLİMCİ KRAL
• GÖÇEBE KÜLTÜR VE İMPARATORLUK
• ULUĞ BEY VE GALİLEO
• BİLGİ VE KADIN VE ERKEK
• SEMERKANT VE BİLİM
• KULLUK TİNİNİN UTKUSU
• KÜLTÜR, UYGARLIK, BARBARLIK
• UYGARLIĞA KARŞI İSYAN
• AYDIN DESPOTİZMİ VE AYDIN ŞAŞKINLIĞI
• BATILI İMPARATORLUK VE DOĞULU CUMHURİYET
• GÖZLEMEVİNİ YOK ETMEK
• İSLAMİK VE HELENİK
• DOĞUNUN BATIYI ALGILAYIŞI
• ULUĞ BEYİN MEDRESELERİ
• SEMERKANT MEDRESESİ
• SEMERKANT
• BUHARA MEDRESESİ
• GÖZLEMEVİ VE ZİJ
• VLADİMİR VYATKİN
• İRAN'DAKİ MERAGHA GÖZLEMEVİNİ ZİYARET
• GÖZLEMEVİ
• PTOLEMİ
• ALMAGEST
• COPERNICUS
• JOHANNES HEVELIUS
• TYCHO BRAHE
• EKSEN SALINIMI
• EKLİPTİK
• SEKSTANT
• ZİJ SULTANİ
• Çeviri: ULUĞ BEY'İN YILDIZLAR KATALOĞU / ULUGH BEG'S CATALOGUE OF STARS
• ÖLÇÜMLER
• ÖLÜM
• ALİ KUŞÇU
• TİMUR, SEMERKANT, BUHARA
• SONSÖZ

• EDITIONS CONTAINING ALL OR PART OF ULUGH BEG'S ZIJ
• CRONOLOGICAL SURVEY OF ULUGH-BEG'S TIME, by V. V. BARTHOLD
• ALINTILAR
• BAĞLANTILAR

Pedagoji

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Pedagoji

Pedagoji ANASAYFA

American Hegelians and Education
Hegel and the Philosophy of Education (PDF)

John Dewey (PDF)

Eğitimin ereği insan doğasının estetik, duygusal ve entellektüel gizilliğinin tam açınımıdır.

Çocukların gereksinimi yalnızca "yüksek nitelikli çocuk eğitim programları" değil, ama insan tinselliğinin estetik, etik ve entellüktüel boyutlarında ideal gelişimi programıdır. "İdeal" insan doğasına bütünüyle uygun olanı anlatır, ve eğitim sürecinin ereği insan tinine olumsal bir biçimin giydirilmesi değil, onun kendi özünden kazanabileceği gerçek biçimdir. Bu biçim ancak özgür eğitim yoluyla ortaya çıkabilir.

Özgürlüğü biricik önkoşulu olarak gerektiren Pedagojinin birincil kaygısı istencin eğitimidir: Çocuklara Hak, Ahlak ve Etik (özgürlük, duygu ve davranış) boyutlarında gerçek insan karakterini kazandırmak. Bu eğitimin eksikliğinin sonucu suç, moral gerilik ve etik-dışı kimliklerin ortaya çıkışıdır.

Pedagoji yetişkin eğitmenlerin eğitimi üzerine bağımlı olduğu için, zorunlu olarak tarihsel kültürel gelişmişlik düzeyi tarafından belirlenir. Aile kültürel yapıları çocuk karakterinin eğitiminde birincil önemdedir. Çocuğun doğal ruhsal yapısı ilk olarak ve dolayısıyla kalıcı olarak Aile tarafından belirlenir.

Eğitimin içeriği kimi dehaların kişisel buluşları tarafından değil, ama insan doğası tarafından belirlenir. Buna göre Eğitim insana herhangi bir olumsal tarihsel kimliğin verilmesini değil, ama onda özsel olanın kendini biçimlendirmesini amaçlar. İnsanın gelişiminin belirleyicisi insan doğası olduğu için, gelişimin o doğanın kendini engellememesinden, ya da Özgürlükten başka hiçbir ön-koşulu yoktur. Özgürlüğün üzerinde hiçbir güç olmadığı için, ya da İstenç gerçek Güç olduğu için, Tinin sonlu bir kültürel biçime pıhtılaşarak gelişimini ancak kendisi engelleyebilir.

Tikel kültürlerin süredurumları ya da tutucu doğaları Eğitimin sonlu kalıplara dökülmesini ve insan bilinçlerine belirli sağlam, kalıcı biçimlerin verilmesini gerektirir. Eğitim bu düzeye dek tutucu bir işlev üstlenir. Böyle durumlarda Eğitim varolan kültürel biçimin sürdürülmesinin, değişime direnmenin bir aracı olur.

Pedagogun kendisinin eğitiminin özsel problem olması Eğitimin kendisini tıpkı eğitmesi gereken özneler gibi bir gelişim süreci yapan etmendir. Eğitim Özgürlüğün bir ayrıcalığıdır, ve eğitmenler gibi eğitilenler de özgür olmadıkça Eğitim kendi kavramına aykırıdır.

Eğitim salt varolanın öğrenilmesinden daha çoğudur. Eğitim insanın kendinde ne olduğunun

öğrenilmesidir. Bu nedenle eğitim varolanın sürekli olumsuzlaması olma karakterini taşır, yalnızca bireyin bütün bir yaşamı boyunca sürmekle kalmaz, ama insan soyunun bütününün, kendisi tarihsel bir çocuk olan toplumun kesintisiz olarak büyümesidir. Eğitim değişim, sürekli değişimdir, ya da insan doğası göz önüne alındığında, Eğitim o doğanın tüm yetilerinin tam sığalarını kazanmaya doğru açınımıdır. Eğitim bir kez kazanıldıktan sonra tamamlanacak ve bir yana bırakılacak bir dogmatizm sorunu değildir.

Eğitim yalnızca bilginin kazanılması değil, ama bilginin üretilmesidir. Birinci durum despotik kültürleri, ikincisi özgür kültürleri tanımlar.

Kazanılacak bilgi yalnızca Doğanın bilgisi değil, yalnızca Tinin bilgisi de değil, ama Usun da bilgisidir ve doğal ve tinsel alanların bilgisine temel olarak arı kavramsal düşünmenin bilgisini de kapsamalıdır. Eğitim insanın eksiksiz olarak bilme yeteneğini varsayar.

İnsan doğasının engelsizce ve özgürce gelişimi o doğanın eksiksiz güzelliği, görkemi ve gerçeği içinde ortaya çıkmasının biricik olanağıdır.

Eğitim insan gizilliğinin tam gelişimidir. İnsanın doğal varlığının ötesine ve üzerine, duyusal, duygusal ve düşünsel varlığının eksiksizliğine erişmesidir. Eğitim Özgürlük içinde olanaklıdır. Düşünmenin güçlenmesi ancak özgürlük içinde olanaklıdır. Estetik duyarlığın gelişimi tutucu geleneğin biçimlerinin sürekli olumsuzlanması ile olanaklıdır. Duygusal karakterin gelişimi ancak özgürlük içinde olanaklıdır çünkü sevgi özgür ruhun yeteneğidir. Eğitim insan özünü kültürel, tarihsel, sınırlı ve katı biçimlere sokmayı amaçlamanın bütünüyle üzerinde ve ötesinde, insanın özsel değerlerinin engelsizce gelişimini amaçlar.

Eğitim yalnızca varolan kültürün içselleştirilmesi değildir. Arkaik geleneklerin, prosaik değerlerin aşılanması değildir. Eğitim kendileri bilgiden önce üretilen sözde bilgikuramlarının sorunu değildir. Eğitim ancak özgürlük içinde ve ancak özgür insanlar için olanaklıdır. Bu nedenle Eğitimin gerçeği saltık olarak Özgürleşmeye doğru ve Özgürlük yoluyla Eğitim olmasında yatar.

Aziz Yardımlı

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Rey, Cemal Reşit

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Cemal Reşit Rey
Arda Bengi Yardımlı

Cemal Reşit Rey (1904-1985) 25 Eylül 1904'te Kudüs'te doğdu. O sırada babasının görevi nedeniyle ailesi burada kalıyordu. İlk piyano derslerini annesinden aldı ve sekiz yaşında da ilk valsini besteledi. İstanbul Galatasaray Lisesi'nde ilköğrenimine başlayan Cemal Reşit Rey burada iki yıl okudu. Daha sonra 1913'te babası ''Babıali Olayı'' nedeniyle ülkeden ayrılmak zorunda kalınca ailesi ile birlikte Fransa'ya yerleşti. Burada Marguerite Longu adlı piyano eğitbilimcisinin öğrencisi oldu. Ama I. Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle aile Fransa'dan ayrıldı ve İsviçre'de Cenevre'ye yerleşti. Cemal Reşit Rey burada St. Antoine Koleji ile Cenevre Konservatuarında eğitimini sürdürdü. Altı yıl burada kaldıktan sonra aile 1920 yılında Paris'e döndü. Eski öğretmeni Marguerite Longu ile piyano çalışmalarını sürdüren Cemal Reşit Rey burada ayrıca Raoul Lappara

ile kompozisyon, Gabriel Fauré ile müzik estetiği ve Henri Defosse ile de orkestra şefliği çalıştı. Buradaki üçüncü senesi sırasında Türkiye'de Cumhuriyetin kurulması üzerine Cemal Reşit Rey ülkesine geri döndü ve o sıralar Darülelhan olarak bilinen İstanbul Konservatuarında öğretmen olarak çalışmaya başladı. Burada kompozisyon ve piyano dersleri verdi. Cemal Reşit Rey, Türkiye'ye geldikten üç yıl sonra önce bir koro ve daha sonra da 1934 yılında bugünkü İstanbul Şehir Orkestrasının temeli olan yaylı sazlar bölümünü kurdu. Bu yaylı sazlar topluluğuna onbir yıl sonra üflemeli çalgıları da ekleyerek bunu bir orkestraya genişletti ve 1968 yılına kadar yönetti. Bu orkestranın dışında 1946-60 yılları arasında başka ülkelerde yabancı orkestralar yönetti. İstanbul Filarmoni Derneğinin kurulmasına da önayak olan Cemal Reşit Rey ayrıca 1938-40 yılları arasında Ankara Radyosunda "Batı Müziği Yayınları" programının şefi de olmuştur. Bunun dışında İstanbul Radyosunda kendi hazırladığı "Piyano Dünyasında Gezintiler" adlı programında da kendi parçaları ile birlikte Türk ve yabancı yapıtlar seslendirdi.

Çeşitli türlerde parçalar besteleyen Cemal Reşit Rey, melodik ve tonal olan bu yapıtlarının birkaç ayrı döneme ayrılarak incelenebileceğini belirtmiştir.

1. Bunların ilki 1919 ile 1926 yılları arasındaki öğrencilik dönemi diye bilinen dönemdir. Bu dönemde Fransız halk şarkıları bestelemiştir.

2. Daha sonra ise 1926'dan 1931'e kadar Türk halk şarkılarını armonize ettiği dönem gelir. Bu şarkılardan 12 Anadolu Türküsü adı altında toplanmış olanlarin ilk seslendirilişi Paris'te Pleyel salonunda gerçekleştirilmiştir.

3. 1931 ile 1950 yılları arasındaki dönemi ise kontrpuan uygulayımına yöneldiği dönemidir. Bu dönemdeki besteleri 'gizemli' olarak tanımlanır.

4. 1950'den sonraki yılları kapsayan bu son dönemde ise büyük orkestralar için senfonik şiirler bestelemiş ve Türk makamlarından yararlanmıştır.

Türk müziğine dayanan birçok yapıt besteleyen Cemal Reşit Rey 7 Ekim 1985 yılında İstanbul'da öldü.

[Arda Bengi Yardımlı2000]
İdea Yayınevi

İdea Yayınevi / 2014

Rusya 1917-2007

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Aziz Yardımlı

Despotizmden — Despotizm Yoluyla — Despotizme

"Ruslar hiçbir zaman gerçekten uygarlaşmayacaklardır, çünkü çok erken uygarlaşmışlardır. Peter'de bir öykünme dehası vardı; ama herşeyi hiçlikten yaratan ve yapan gerçek dehadan yoksundu. Yaptıklarının bir bölümü iyiydi; ama çoğu yersizdi. Halkının barbar olduğunu gördü, ama uygarlaşma için olgun olmadığını görmedi: yalnızca uysallaşmaya gereksinirken, onu uygarlaştırmayı istedi. İlk dileği Almanlar ya da İngilizler yapmaktı, oysa Ruslar yapmakla başlaması gerekirdi; ve her zaman uyruklarını olmadıkları olduklarına inandırarak olabilecekleri olmalarının önüne geçti."

Rousseau, Toplumsal Sözleşme, II.8.

"Les Russes ne seront jamais vraiment policés, parce qu'ils l'ont été trop tôt. Pierre avait le génie imitatif; il n'avait pas le vrai génie, celui qui crée et fait tout de rien. Quelques-unes des choses qu'il fit étaient bien, la plupart étaient déplacées. Il a vu que son peuple était barbare, il n'a point vu qu'il n'était pas mûr pour la police; il l'a voulu civiliser quand il ne fallait que l'aguerrir. Il a d'abord voulu faire des Allemands, des Anglais, quand il fallait commencer par faire des Russes; il a empêché ses sujets de jamais devenir ce qu'ils pourraient être, en leur persuadant qu'ils étaient ce qu'ils ne sont pas."

Bir kültür karakterini değiştirebilir mi — belirli bir kültür olarak yok olmadan? Kültür karakterdir. Karakteri bütününde değiştirmeden tek bir bileşeninde değiştirmek olanaksızdır. Türesiz bir karakter ılımlı, bilge ve yürekli de olamaz. Özgür olmayan bir karakter erdemli ve ahlaklı da olamaz. Dünya Tarihinde gördüğümüz reel örnekler bu ideal ilkeye boyun eğerler. Mantıksal Kavram bir kültürün bütününde değişmeksizin yalnızca bir bileşeninde değişemeyecek dizgesel bir yapı olduğunu söyler. Rusya'nın değişmesi despotizmden kurtulması yoluyla olanaklıdır. Ama Rus tini özsel olarak despotiktir ve öyle olmaya son verdiğinde bundan böyle kendini tanıyamayacaktır. Demokrasi despotik bir kültürün karakterini, böylece varlığını ortadan kaldırmaksızın ve kendini bütününde yeniden belirlemeksizin başarabileceği bir Devlet değildir. Bu kültürel sakınım ile bağdaşmaz.

Postmodernist düşünce Usu yadsıyan öncülleri üzerine geleneksel köklere bağlı kalmanın modernleşmeye karşı yeğlenebilir olduğu vargısını çıkarır. Ve modernleşmenin kültürel türdeşleşmeye götürme eğilimine karşı kültürel türdeşsizliğin ya da çok-kültürlülüğün yeğlenebilir olduğu vargısını çıkarır. Türdeşlik postmodernist budalalığın başka her kavram gibi anlamadığı birşeydir. Evrensel İnsan Hakları "türlülük" kabul eder mi?

Gene de, kültürel türdeşlik bir zorlamanın sonucu olamaz, çünkü her insan, her topluluk, her toplum kendinde ussaldır ve bu gizilliğin açılması, edimselleşmesi ancak o toplumun tinselliğinde, bilincinin kendisinde yer alabilir. Özgürlük zemininde olanaklıdır. Zor yalnızca istenci durdurur, onu eğitmez. İstenç bir düşünce kipi olarak ancak kendi içinden, ancak düşüncenin kendisi yoluyla değişir, gelişir. Özgürlüğün doğuşu Özgürlüğün kendi işidir.

"""Turgenyev bir Avrupalı olduğunu bildirdi; Batı kültürü bildiği biricik kültürdü; genç bir insan olarak bu bayrak altında yürümüştü: Bugün de bayrağı oydu. Duman'da Potughin şunları söylerken onun sözcülüğünü yapmaktadır: 'Kendimi Avrupa'ya, ya da daha tam olarak uygarlığa adadım. Bu sözcük temiz ve kutsaldır, oysa öteki sözcüklerde, örneğin 'folk' ya da ... evet 'şan' sözcüklerinde kan kokusu vardır' ..." (Isaiah Berlin, "Babalar ve Oğullar"a Sunuş yazısından).

"Tümü de bana saldırıyorlar, Kızıllar ve Beyazlar, yukarıdan ve aşağıdan ..." (Turgenyev'den Herzen'e mektup, 4 Haziran 1867).

Turgenyev sanatçının ancak "dünyaya Güzellik imgeleri vererek" eğitebileceğine inanıyordu. Schiller gibi düşünür. Eğer insanlık barbarlıktan uzaklaşacaksa, bunda insanı estetik olarak geliştiren sanatçıya borcu sonsuz olacaktır. Aslında sanatsız ya da sanatçısız bir insanlığın uygarlaşması olanaksız olmalıdır. Sanat insanı Güzellikte eğitir. Bunun insanın duygusunda ve düşüncesinde de eğitilmesi olmaksızın gerçekleşmesi olanaksızdır. İnsan Birdir.

Rus Serfleri, 19'uncu yüzyıl. Tıpkı Toprak gibi, tıpkı istençsiz Şeyler gibi Başkasının mülkiyetiydiler.

İnsan doğal olarak ya da doğuştan erdemli değildir. Erdem öğrenilir. Erdemsiz insan özgür bırakıldığında henüz moral olarak gelişmiş bir varlık değlidir. Eylemi duyunçsuzdur. Ama moral bir

varlık olabilmek için, erdem öğrenebilmek için özgür olmaktan başka bir yolu yoktur. Türeye, yürekliliğe, ölçülüğe, ussallığa doğal olarak yeteneklidir, ama onları öğrenmenin yolu onları deneyimlemek, onları yaşamaktır.

Özgürlük — kendi istenci ve duyuncu olmak — Dünya Tininin bütün bir tarih boyunca uğruna çabaladığı Erektir. Ya da bütün bir Tarih Özgürlük dürtüsünün Özgürlük bilincine yükselmesi sürecidir. Bilinmedikçe Özgürlük olanaksızdır, ve bilindiğinde, Kölelik.

Rusya'da

Yasama Meclisi Seçimleri — 2007

Rus Tini Doğuya aittir. Tarihinde hiçbir zaman Özgürlüğü tanımamıştır. Bu Tinde insanlar birbirlerini özgür istençleri olan kişiler olarak bilmezler. Buyururlar ve buyrulurlar. Orada Güç Haktır. Başka bir deyişle, orada Zorbalık ve Şiddet insan ilişkilerinin normal bileşenidir. Batıyı çoğunlukla Batının kendisinde yaşayan ve değişen yazarlarına ve müzisyenlerine karşın, Rus Tininin karakteri her zaman despotik kalmış, Serflikten yalnızca Yoldaşlığa geçmiştir, Yurttaşlığa değil. Ama Tinin doğası özgürlüktür ve kendini sonlu bir tarihsel biçiminde dondurması ve sonsuza dek öyle kalması doğasına aykırıdır. Özü, gerçeği, belirlenimi gelişimdir. Buna karşın, Tin kendini göreli kültürel Şekilleri içinde sağlamlaştırabilir, yalıtabilir. Ve gene de Dünya-Tini o yabancılığı tanımaz, onun üzerinde, onun özgürlüğünün bilincini kazanması ve ussal İstencini varoluşun günışığına çıkarması için sonsuz hakkında diretir. Özgürleşmek, sonlu biçimlerinin dinginliğini üzerinden atmak Tinin hakkı ve ödevidir.

Rusya Federasyonu'nda 450 üyeli Devlet Duması (Rusya Federal Meclisi) seçimleri 2 Aralık 2007'de yapıldı. Seçime 11 parti katıldı Birleşik Rusya Partisi oyların %64,3'ünü (315) alırken, uzaktan ikinci gelen Rusya Federasyonu Komünist Partisi %11,6 (57), Rusya Liberal Demokratik Partisi (gerçekte ultra-nasyonalist) %8,1 (40) ve Adil Rusya (herşeye karşın Putin detekleyicisi) %7,7 (38) oranında oy aldı. Bütün bu yelpaze içinde Özgürlük kavramının bilincini taşıyor görünen herhangi bir parti yoktur. (Rusya'nın Politik Partileri) (2003-4'te Partiler)

Sibirya'da yerel bir seçim sandığında seçim komisyonunun oy sayımı.

Geleneksel kültürde baskılanmış ya da yetkeci birey realitesini baskılanmış bilincinin öğeleriyle algılar ve dünyasında yalnızca yetenekli olduğu normlar tarafından belirlenmiş bir tablo görür, çünkü daha başkasını bilmez. Bu kişilik Özgürlüğü ait olmadığı bir kültür olarak yabancılar. Kendini ona uyarlaması dünyayı onlarla algıladığı kategorilerin değişimini, bütünsel bir kişilik değişimini gerektirir. Bir kural olarak bunu başaramaz.

Rusya'da serfler Çarlık tinine boyuneğmenin arkasından Bolşevik tinine boyun eğdiler. Baskıcı törel yapı özsel olarak değişmeden kaldı. Sovyetler birliği bu yarı-köle nüfusa yaygın bir pozitif eğitim verdi. Ama törel eğitim başka birşeydir. Yurttaş Toplumunun Özgürlüğü yerine, Ruslar ve bağımlı cumhuriyetlerin halkları Sovyet yönetimi altında özgürlüklerinden, kişiliklerinden vazgeçmeyi sürdürdüler. Dünyalarını her zaman Özgürlüğün olmadığı bir dünya olarak yaşadılar. Bireyler olarak hiçbir varlıkları yoktu.

Yurttaş Toplumunda bireyin Yurttaşlık İstencinin

Üzerinde hiçbir Güç yoktur.

Politik olarak herşey bireylerin İstençlerinin gelişmişlik düzeyine bağlıdır.

Eğer istenç kendini yabancı istencin altına koyuyorsa, istenç değildir çünkü özgür değildir. İstencin doğası Özgürlüktür.

Kölenin, Serfin, Kulun, Yoldaşın vb. tersine, Yurttaş kendi istencini varoluşunun ussal düzeni, kendi Yasası, kendi Devleti yapabilen insandır. Tarihsel olarak bu ilke ve olgu modern döneme aittir. Roma İmparatorluğunda, Osmanlığı İmparatorluğunda, Kutsal Roma, Habsburg, Prusya vb. imparatorluklarında insanlar Yasalarını onlara verili olarak alıyor, hakları ve ödevleri onların kendilerinin olmayan bir istenç tarafından belirleniyordu — İmparatorlar tarafından, daha sonra yukarıdan atanan Dietler, Dumalar, Meclisler tarafından. Devlet olan bu istenç her bir kültürün gelişmişlik düzeyi ile orantılı olarak ussaldı. Halklar kendi istençlerini Devlet yapacak bir moral ve törel gelişmişlik düzeyine değildiler. Kölelerin, Serflerin, Proletelerin vb. köleler, serfler, proleterler olarak, bir sınıf olarak egemen olmaları, böyle olarak Devlet olmaları düşüncesinin değeri bu olgudan ölçülebilir.

Hileli seçimi kutlamak hilesiz olanı kutlamaktan daha doyurucu değildir.

Rusya henüz Özgürlüğün gizemini çözebilmiş değildir. Onun özünün Erdem olduğunu bilmemektedir. Devletin kişisel-bireysel özenç değil ama ussal Yasa İstenci olduğunu, fiziksel birey değil ama ussal tinsellik olduğunu bilmemektedir. Bu tin soyut Evrenselin ussallığını değil, ama duyusal Tekilin özdeksel varlığını gerçek sayar. Onun için Devlet gücü ussal yasa değil ama bireyin buyruğudur. Onun için Devlet onun Özgürlüğü, onun İstenci değil, ama korkması ve boyun eğmesi gereken dışsal bir güçtür.

Rusya'yı bugün de küresel bir korku nesnesi ve potansiyel gözdağı yapmayı sürdüren şey Rus despotizminin Çin despotizminden ayrı olarak Batı ile yakınlığı nedeniyle bütününde kültürel olarak daha gelişmiş olmasıdır. Rusya Batıdan ödünç aldığı teknolojik yetkinliği denetleyebilecek bir törellikten ve demokrasiden Batının kendisinden çok daha büyük ölçüde yoksundur.

Golos (bir seçim izleme örgütü) özel bir hat üzerinden 3.000 kuralsızlık duyurusu aldığını belirtirken, ideolojik yapısında Genel Seçim olgusunu bütününde yadsıyan Rusya Komünist partisi kendi 300.000 gözlemcisinin 10.000 kuralsızlık saptadığını bildirdi. Çarpıcı olan şey bu kuralsızlıkların örneğin Golos'tan Alexander Kynev'in ileri sürdüğü gibi "örgütlü bir kampanya" olması değildir. Çarpıcı olan şey yasa çiğnemenin bir kitle karakteri göstermesidir. Sandık görevlileri, polisler, yasadışı propaganda yapan bireyler, seçmen listelerinin ayarlanması, seçmenlere baskı, oy verme gizliliğinin çiğnenmesi — tüm bunlar örgütlü bir eylem olmaktan çok bir kendiliğindenlik karakteri gösterirler. Bu durum genel seçim olgusu ile, gerçek yurttaşlık hakları ile bütün bir tarihinde ilk kez tanışan bir kültür durumunda ancak kaçınılmaz olabilir. (Kaynak)

Putin’n Partisi Seçimleri Kazandı. Avrupalı seçim gözlemcileri parlamento seçimlerinde yolsuzluklar yapıldığını bildirdiler.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinden bir delegasyonun başkanlığını yapan Luc van den Brande yetkililerin seçim kampanyasına "başkanlık ofisinin ve başkanın ezici etkisini" yansıttıklarını ve sonucu etkilemek için "devlet kaynaklarının" kullanıldığını belirtti. Avrupa Parlamento Meclisinin Güvenlik ve İşbirliği Örgütü başkanı Goran Lennmarker "adil bir seçim olmadığını" söyledi. Avrupa Parlamento Meclisinin Güvenlik ve İşbirliği Örgütü yardımcı başkanı Kimmo Kiljunen partilerin rahatsız edilmesi ve seçim gereçlerine el koyulması haberleri nedeniyle seçimleri "tuhaf" ve "sorunlu" olarak nitelendirdi ve "Yürütme dalının hemen hemen yasama dalını seçmesi gibi tuhaf bir durum vardı. Olması gereken şey bunun tersiydi," dedi. (Time).

Çarlık ve Serflik Ayrılabilir Mi?

Putin’in Serfleri Kimlerdir?

Putin'e göre Ruslar henüz güçlü, ataerkil bir devlete güvenmektedir. Henüz kendi istençlerinin bilincinde olan özgür bireyler değildirler. "Bu geleneğin iyi mi kötü mü olduğu üzerine spekülasyon yapmanın bir anlamı yok. Vardır ve şimdi başat kalmayı südürmektedir. Bu özellikle toplumsal politikada dikkate alınmalıdır."

2. 2. Putin 1991'de Dış İlişkiler Komitesi başkanlığına getirildi. Bu görevi sırasında 93 milyon dolarlık bir yolsuzluğa karışmasına karşın görevden alınmadı ve 1996 yılına dek başkanlıkta kalmayı sürdürdü. 1992-2000 yılları arasında kirli para aklamakla suçlanan Alman Immobilien und Beteiligungs AG (SPAG) şirketinin danışma kurulunda görev aldı. 1997'de Boris Yeltsin tarafından başkanlık personeli şefliğine, 1998'de KGB'nin ardılı olan FSB'nin (Federal Güvenlik Hizmeti) başkanlığına atandı. Hükümet yolsuzluklarını soruşturan savcının karalanmasında etkili oldu. Daha sonra 2000 yılında İspanyol polisi tarafından kendisinin oligarş Boris Berezovky'nin İspanya'daki bir villasına beş gizli ziyarette bulunduğu saptandı. Çeçenlerin komşu Dağıstan'a girmeleri üzerine, Putin Rus ordusuna onları çıkarma görevini verdi. 1994-94 çatışmasındaki yenilginin arkasından "Rusların ulusal gururunun çiğnenmesine izin vermeyeceğiz" diyerek Çeçenistan saldırısını şiddetlendirdi. Gerekçe olarak Mosova'da bir dizi apartman bloğunun bombalanmasından Çeçenlerin sorumlu olduğunu ileri sürdü.

Çeçenlerin komşu Dağıstan'a girmeleri üzerine, Putin Rus ordusuna onları çıkarma görevini verdi. 1994-94 çatışmasındaki yenilginin arkasından "Rusların ulusal gururunun çiğnenmesine izin vermeyeceğiz" Çeçenistan saldırısını şiddetlendirdi. Gerekçe olarak Mosova'da bir dizi apartman bloğunun bombalanmasından Çeçenlerin sorumlu olduğunu ileri sürdü.

1. Putin 1952'de Leningrad'da (St. Petersburg) doğdu. Annesi bir fabrika işçisi, babası 1930'larda Sovyet denizaltılarında görevli bir denizciydi. Daha sonra doğan iki kardeşinden biri Leningrad kuşatması sırasında difteriden öldü. Baba tarafından büyükbabası Lenin ve Stalin'in kişisel aşçılığını yapmıştı. Putin 1975'te Leningrad Devlet Üniversitesinde Hukuk Fakültesini bitirdi. Sonra KGB'ye katıldı. Daha önce üniversite yıllarında üyesi olduğu SSCB Komünist Partisinden resmi olarak hiçbir zaman istifa etmedi. 1976'da KGB yeniden eğitim kurslarını tamamladı. 1983'e dek Moskova'da KGB Yüksek Okulunda eğitim gördü ve 1984'te binbaşılığa terfi etti. 1985-90 arasında KGB tarafından Doğu Almanya, Dresden'de görevlendirildi. Putin devlet güvenlik hizmetinden resmi olarak 1991'de Mikhail Gorbaçev'e karşı KGB destekli başarısız darbe girişimi sırasında istifa etti.

–

3. 3. Putin 1999'da onu ardılı olarak görmek istediğini bildiren Boris Yeltsin tarafından geçici başbakanlığa atandı ve daha sonra görevi Duma tarafından da onaylandı. Aynı yıl 31 Aralıkta Yeltsin'in istifası üzerine Putin Rusya Federasyonu'nun geçici Başkanı oldu. İmzaladığı ilk resmi karar "eski başkan ve ailesinin üyeleri için yolsuzluk suçlamalarına karşı güvence" ile ilgiliydi. 1999'da Rusya ve İsviçre yetkilileri tarafından Yeltsin ve ailesine karşı para aklama ile ilgili soruşturmalar yürütülüyordu. Yeltsin'in istifası üzerine Putin 2000'de yapılan seçimlerde başkanlığı kazandı ve halkın gözdesi olduğunu da gösterdi. 2004'te yapılan seçimlerde oyların %71'ini alarak yeniden başkanlığa seçildi.

Putin'in basın özgürlüklerini yaygın olarak çiğnediği yolundaki suçlamalara karşın, 2005'te VCIOM tarafından yapılan bir ankette TV üzerinde sansürü destekleyen Rusların oranı bir yıl içinde %63'ten %82'ye yükseldi. Bu olay Rusların basın özgürlüğünün değil ama TV'deki kirli içeriğin yasaklanmasından yana olduklarının bir göstergesi olarak yorumlandı. (KAYNAK)

Doğu iile denmek istenen bir coğrafya yönü değil, bir karakterdir. Doğulu despotiktir, ne kendi

istencinin ne de başkasının istencinin özgürlüğünü bilir ve tanır. Tarihsel olarak Doğu duyunç ve istenç özgürlüğünü geliştirmemiş, törel ilişkilerinden şiddeti, kabalığı, acımasızlığı uzaklaştıramamıştır. İlişkisi bir boyun eğme ve boyun eğdirme, bir ast ve üst ilişkisidir. Zor ve zorbalık törel varoluşunun özsel bileşenleridir. Bunlar her zaman açıkça sergilenmezler, çünkü korku ve düşmanlık, nefret ve şiddet, öfke ve öç vb. bu boyuneğme kültürünün sık sık ona bir incelik, bir iyilik görünüşü veren geleneklerin arkasında gizlenirler.

Putin Moskova'nın güneyinde Rusya Bilimler Akademisi'nin merkezindeki 2074 numaralı sandıkta oyunu kullandıktan sonra.

Birleşik Rusya (YR) partisi kampanyasını sorunlar ya da düşünceler üzerine olmaktan çok seçmenlere "Putin'in yanında olun" ya da "Putin'i destekleyin" gibi sözler üzerine dayandırdı. Çoğunluk bu istemleri kabul etti. Katılım oranı önceki parlamento seçimlerdeki %56'nın üzerine çıkarak %63'e yükseldi.

Komünist Partisi önderi Gennady Zyuganov seçimi Sovyet sonrası dönemin "en sorumsuz ve en kirli" seçimi olarak niteledi.

Seçimin niteliğinden çeteler değil ama bir halkın kendisinin sorumlu olması gerekir. Özgür bir halk da tıpkı özgür bir birey gibi kendi eylemlerinin sorumluluğunu kendisi üstlenir. Kölelerin ellerindeki biricik hak kendi sorumluluklarını başkasında görme hakkıdır.

Putin'in "Yurtsever Gençlik Kamplarında savaş sanatlarında eğitim. (Kaynak)
Nashilerin görevleri arasında 2004'te komşu Ukrayna'da Batı yanlısı politikacıları erke getiren türde bir devrimi önlemek de vardır. Politik eğitimlerinin başlıca temalarından biri Rusya'nın nasıl bir kez daha küresel bir Güç olacağıdır. Politikayı çocuk bilincinin terimlerinde formüle etmek olanaklıdır. O zaman "Babalar ve Çocuklar" değil, "Çocuklar ve Çocuklar" başlıklı bir roman yazılabilir. Ama çocuklar yetkeyi dışarıda ararlar.

Bolşevizmden Kleptokrasiye: Despotik Bir Rejimde Temiz Hiçbirşey Bulunmaz.

> *2008 yılındayız, ve Rusya bir toplum olarak, bir devlet olarak Duyunç yoksunluğunu sürdürmektedir. 1990'larda Balkanlarda yaşanan kıyımlara bugün de o zamanki gibi ortak olmayı sürdürmektetir ve varlığı ile tarihi, varoluşu, insanlığın kendisini kirletmiş olan Miloseviç'i savunmaktan vaz geçmiş değildir. Can sıkıcı olan şey bu tutumun birkaç bireye değil ama bütün bir kültüre ait olmasıdır. Çünkü birey normal olarak kendi kültürünün bir sentezi, ürünüdür ve onda olan yalnızca kültüründe olanlardır. Bu kültürün kendisinin tikel üzerindeki evrensel olma doğasından gelir. Örneğin Bojan Soc kendi kültürünün bilinci, düşüncesi ve sesidir, sıradan bir Rus gazetesinde yazmaktadır (The Moscow News), ve normal, sağlıklı bir Rustur. Ama Duyunç-özürlüdür. Kötülüğü kötülük olarak duyumsayamayı başaramamak, bu insanca davranışta bulunmaya yeteneksiz olmak "Duyunç yoksunluğu" ya da "Duyunçsuzluk" dediğimiz şeyin anlamıdır. Ama her insan Duyunç yetisi ile donatılı doğar, ve bir gizilliğin gelişmeye gereksindiği düzeye dek, Duyunç ancak geliştiği, büyüdüğü zaman Duyunç olarak işlev görmeye başlar. Duyunç İyinin yetisidir, tıpkı Beğeninin Güzelliği duyumsama yetisi olması gibi, ve tıpkı Bilginin gerçek ve doğru olmak zorunda olması gibi. İnsan doğasının özünlü İyiliğinden ötürü a priori biliyoruz ki Rusya'nın daha yüzyıllarca böyle kalması olanaksızdır, çünkü homo sapiens değişme, Duyunçsuzluktan Duyuca yükselme yeteneğindedir, üstelik bu şimdiden büyümüş ama Duyuncunda büyümemiş bireyler ve kuşaklar için geçerli olmayabilse bile. Rus Tini de bir gün Duyuncu, Özgürlüğü, İstenci kavrayacaktır, çünkü ussal olan şey, insanın kavramaksızın ve doğrulamaksızın yapamayacağı şey Kötülüğün İnsan olmakla, insanlık ile bağdaşmadığı, Duyuncun*

olumsuzlanması demek olduğudur. Hiçbir insan Kötülük İyidir diyemez — yeter ki özgür, gelişmiş, büyümüş olsun —, tıpkı parça bütünden büyüktür, ya da güzel beğenilmezdir diyemeyecek olması gibi.

Yasadışı ekonomik etkinliklerin başlangıcı Sovyet ortaklaşacılık rejiminin son yıllarına, Gorbaçev ve Brejnev dönemlerine dek gider ve tarihsel köklerini böylesine erken (bir başka bakış açısından, 'geç') bir dönemde bulan Rus kapitalizminin en büyüklerini Sovyet rejiminin belkemiği olan eski komünist parti üst bürokratları, tarihsel materyalistler, ve Marxist-Leninistler oluşturur. Daha sonra devlet denetimindeki şirketlerin hiçbir ciddi yasal düzenleme olmaksızın özel kişilere devredilmesi tarihte bir benzeri daha olmayan bir 'burjuvazi' yaratırken, aynı rejimin Partiye bağlı özel örgütleri (KGB yanında, ayrıca keskin nişancılardan, patlayıcı ve haberleşme uzmanlarından, yakın döğüş ve izlemede ustalaşmış bireylerden oluşan Spetsnaz, Alfa, Vityaz, Vympel vb. gibi kuruluşlar) yeraltı dünyasının sayıları 8000'e varan çetelerine katıldılar. Bu çetelerin en büyüklerinden biri olan 'Solntsevskaya'nın 5000 üyesi vardır.

''Rus Mafyasının tutkusunun büyüklüğü çetelerden biri Kolombialı uyuşturucu kaçakçılarına bir Rus denizaltısı satma girişiminde bulunduğu zaman açığa çıktı The scale of the Russian mafiaï¿½s ambition became clear when one gang attempted to sell a Russian submarine to Colombian drug smugglers" (BBC haberi.)

Rusya'da örgütlü Suç. Soğuk Savaşın 1991'de sona ermesinden sonra hızla serpildi. Rusya'nın kendisinden yayılan raporlar Rus mafyasının sayısal büyüklüğünü 100.000 yakınlarına getirirken, kimi abartmalarda sayı 3.000.000'un üzerine tırmandırılır. Mafya patronlarının ve önemli üyelerinin birçoğu eski Sovyet Ordusu ve eski KGB memurlarıdır.

Russia Timeline (Global Integrity)

The Russian Mafia

"Italian organized crime has an unwritten rule that they don't go after cops. They don't go after prosecutors. They don't go after American journalists," the author says. "The Russians go after everybody. One retired cop in New York told me, 'They'll shoot you just to see if their gun works.'"

–

Mafya cinayetleri bütünüyle açıkta yer alan olaylardır. Kremlin Rusya Mafyasının on işten dördünü ve devlet mülkü olan şirketlerin ise yüzde altmışını denetlediğini söylüyor. Yabancı şirketler kârlarının yüzde yirmisini örgütlü suça haraç olarak veriyorlar. Devletin örgütlü suçla ne denli içli dışlı olduğunu gösteren olay Mabetex adlı bir İsviçre şirketinin Kremlin yapılarının yenilenişi ile ilgili sözleşmeleri kazanmak için aralarında Boris Yeltsin'in kızları Tatyana Dyachenko ve Yelena Okulova da olmak üzere iligili bürokratlara miktarı *15* milyon dolara ulaşan rüşvet verdiğinin ileri sürülmesi oldu. Konuyla ilgili soruşturmayı başlatan Rus başsavcısı Yuri Skuratov hemen Boris Yeltsin tarafından askıya alındı.

Özel Mülkiyet ve Ortak Mülkiyet

–

Üretici Güçlerin toplumcu Devlet altındaki gelişimi. Sovyetler Birliğinde bir emekli boş yiyecek raflarına bakıyor.

Anamalcılığın modern savunucuları (David Hume ve Adam Smith'ten bu yana aralarına son yüzyılda örneğin Popper gibi pozitivistler de katılmıştır) sosyalistlerin ve anarşistlerin mülkiyete hiç saygılarının olmadığından yakınırlar. Bu saçmadır. Hiçbirşey bundan daha yanlış olamaz. Mülkiyete

saygının anlatımı ona verilen önemden, bir programda onun özsel rolünden başka birşey olamaz, üstelik bu rol negatif olarak, onun yadsınması olarak görünse bile. Mülkiyet yalnızca toplumculuğun ve anarşizmin değil ama özellikle vurgulu olarak ortaklaşacılığın bütünüyle açıkta yatan temel ilkesidir. Mülkiyet yoksa, ortak olunacak birşey ve Ortaklaşacılık da yoktur. Dahası, mülkiyet ortaklaşacılıkta ortadan kaldırılmaktan bütünüyle uzak, alabileceği en büyük biçimi, Devlet Mülkiyeti biçimini alır. Görünürde bir fetiş olarak sözcüğün tam anlamıyla insan duyuncundan ve istencinden özerk olarak davranır, ve insan duyuncunu ve istencini ezer, çünkü altyapısaldır. Gerçekte olan şey Mülkiyetin özerkliği değil, bir altyapı olarak davranması değil, ama insan duyunçsuzluğudur.

–

Ocak 1992, yılbaşında Moskova'da bir ekmek kuyruğu.

Ortaklaşacılık mülkiyeti yadsımaz, tersine saltık olarak doğrular: Ortak olunacak birşey olmaksızın ortaklaşacılık kavramı analitik bir soyutlamadır. Ortaklaşacılık mülkiyete en az onun pozitivist savunucuları denli bağlıdır, en az onlar denli yararcıdır, ama yalnızca onun özel biçimini genel bir biçime, devlet mülkiyeti biçimine çevirerek buna ortaklaşa mülkiyet der. Mülkiyet, kendisi bir tür sözleşme olarak, şeye yatırılan kişisel istencin başka kişisel istençler tarafından tanınması olarak, yalnızca ve yalnızca kendisi uğruna yapılan tüm sözleşmelerin tözüdür, ve ortaklık, hangi ölçekte olursa olsun, açıkça bir Mülkiyet İlişkisidir. Ortaklaşacı sözleşme bu düzeye dek bir Devlet değil, ama bir sözleşmedir. Pekala bozulabilir, ve bozulması onun güvencesi olan 'devlet' biçiminin de bozulması demektir. Ortaklaşacılık bütün bir toplumsal istence ancak zor yoluyla, ancak şiddet yoluyla dayatılabileceği için (ki belli bir ahlak kuramına göre 'moral' değeri gerektirdiği baskı düzeyi ile eşit ölçüde yüksektir), sürdürülmesi ne denli güçse, bozulması o denli kolaydır.

Serflikten Yoldaşlığa — 1917

Özgürlüğün ve İstencin yokluğunda, Rusya'da ancak despotik almaşıklar arasından birini seçme özgürlüğü (ya da zorunluğu) olabilirdi. Rusya bütün tarihi boyunca hiçbir zaman Demokrasiye ve Özgürlüğe, İstence ve Duyunca yakın olmadı — ne büyük çoğunluğu serflik kültüründen ötesini tanımayan halk, ne Çarlık yönetimi, ne de Bolşevikler. Avrupa'da aşağıdan ya da yukarıdan kazanılmakta olan Özgürlük ve Haklar Rusya için yalnızca anlamsız şeylerdi. Özgürlük, Yasalarını kendi İstenci ile belirleme yetkinliği olarak, herşeyden önce Hak ve Yasa kavramlarının bir bilgisini gerektirir. Özgürlüğün ne olduğunu bilmeyene Özgürlük vermek olanaksızdır. Hakkın ne olduğunu bilmeyen birine Hak vermek de olanaksızdır, onu kendisinin alması ise bütünüyle bir yana.

Sovyet rejimi altında Rus bireyi Yurttaş Kavramına karşılık düşen anlamda Yurttaş değildi. Yalnızca Yetkenin sözünü dinlemesi gereken güvenilmez, kuşkulu biriydi. Kendinde her zaman Partiye "düşman" olma olanağını taşıyordu. SSCB ancak insanlarını korkutarak ve aldatarak ve korkutmayı ve aldatmayı başarabildiği sürece varolabildi. Yirmi milyon Pati üyesinin istenci Devletin istenciydi ve proleteryanın kendisine seçme ve seçilme hakkını yasaklayan bu sözde proleterya diktatörlüğü de yukarıya doğru hızla daralan bir hiyerarşik istençti. Rus halkı 19'uncu yüzyılda kendini yönetecek bir halk değildi. Ve 20'nci yüzyıl boyunca da yönetildi. Sovyetler Birliği'nden Kalanlar: (1) (2) (3 Magnitogorsk vb.) (4) (Soldaki poster: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde Kır ve Kent İşçileri) İdeoloji realiteyi kendi imgeleminde baştan sona yeniden kurar, tam olarak öznel bir realite yaratır. Bu kır ve kent işçileri imgesinin arkasında yatan insanlar gururla yönetilen, mutlulukla boyun eğen, hazla ezilmeyi sürdüren kölelerden başkaları değildirler. Efendileri onları bu yalana inandırmayı başaran demagog ve ideologlardır. (Aşağıda: Vladimir Egorovic Makovskij'in

tablosu 9 Ocak1905 Devriminin birinci gününü betimliyor.)

Sovyetler Birliï¿½i'nden Kalanlar: (1) (2) (3 Magnitogorsk vb.) (4)

(Soldaki poster: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde Kır ve Kent İşçileri) İdeoloji realiteyi kendi imgeleminde baştan sona yeniden kurar, tam olarak öznel bir realite yaratır. Bu kır ve kent işçileri imgesinin arkasında yatan insanlar gururla yönetilen, mutlulukla boyun eğen, hazla ezilmeyi sürdüren kölelerden başkaları değildirler. Efendileri onları bu yalana inandırmayı başaran demagog ve ideologlardır.

(Aşağıda: Vladimir Egorovic Makovskij'in tablosu 9 Ocak1905 Devriminin birinci gününü betimliyor.)

Dünya-Tini ve Gelşim

Dünya-Tininin, bütün bir insanlığın gelişimi kavramının bir çıkarsaması insanlığın henüz olabileceği insanlık olmamış olduğudur. Gelişimin henüz bu Ereğin ne denli gerisinde olduğunu ölçebilecek gerçek ölçüt insan doğası kavramı, Tinin özü kavramıdır. Tin entellektüel, etik ve estetik bir gizilliktir. Bir Tür olarak — Doğanın üretebileceği en yüksek varoluş biçimi olarak — Yeryüzünde ortaya çıktığı andan başlayarak homo sapiens göründüğünden daha çoğudur, doğal değil ama kültürel bir varlktır, salt özsel gizilliğinden ötürü bir gelişime belirlenmiştir. Bu gelişim süreci Tarih dediğimiz süreçtir ve Usun, İstencin tam açınımı Ereği tarafından belirlenir.

(Bir Rus Tarihi/ Answers.com)

Rus Devlet Konseyi 100'üncü kuruluş yıldönümünü kutluyor, 5 Mayıs, 1901. (Ilya Repin)

Grigoriy Myasoyedov. 19 Şubat 1861 Manifestosunun okunuşu (Rusya'da serfliğin kaldırılması üzerine) 1873.

(Tretyakov Gallery)

1905, 17 Ekim, "Gï¿½steri." (Ilya Repin 1844-1930) (Repin 2)

1905 Ekim Manifestosu Çar II. Nikolas tarafından 1905'te iki milyondan fazla insanın katıldığı eylemlerden sonra yayımlandı (metin). Yurttaşlık Hakları kabul edildi ve yetkileri sınırlı da olsa halk oyu ile seçilen bir Duma'ya izin verildi. Rusya Özgürlük yolundaydı ve 1917'de Rus istenci Çarlık despotizmini devirdi, ama genel olarak Despotizmi yenmeyi başaramadı. Bolşevik despotzmin devrilmesi çok daha güç oldu ve yetmiş yılı gerektirdi. Rusya'da Despotizm henüz sağ ve sağlam yerindedir. Rus halkının Yasama gücü yoktur ve Yasa Egemenliği altında yaşamamaktadır. Bu kendi İstencidir..

Viladimir İlyiç Ulyanov, ya da devrimci takma adıyla Lenin küçük bir Komünist entellektüeller kadrosunu Petrograd'ın (St. Petersburg) işçileri ve askerleri arasında ajitasyon için yüreklendirdi. Bu fotoğrafta yakın dava arkadaşı Leon Troçki podyumun sağında duruyor.

Engels Devleti onun varolan biçimlerine, pozitif yasaların durumuna bakarak çözümler — Tarihsel Materyalizme uygun olarak. Devlet Kavramını ise boş metafizik olarak, geçersiz idealizm olarak görür. Devlet varolan, olgusal olan devlettir. Baştan sona görgül olan, baştan sona pozitif olan ve deneyim üzerine dayanan bu bakış açısına göre Devlet sınıfsal baskı aracı olarak varolur, ve buna göre bir Devlet altında yaşamak yabancı bir istence boyun eğmek, a priori köle olmak demektir. İnsan genel olarak Devleti kendisinin istenci olarak kuran ussal bir varlık değil ama yalnızca aldanan birşeydir. İnsanlık istençsizdir çünkü yabancı bir istenç altında yaşadığının bilincinde değildir. Hak, Yasa, Türe — bunlar Devletin özü değil ama realitede bulunmayan boş metafiziksel

kuruntulardır. Devlet sınıflar arasındaki çelişkinin bastırılmasının, böylece sömürünün, türesizliğin, haksızlığın sürdürülmesinin bir aracıdır. Lenin Engels'in bu görüşünü "Devlet ve Devrim" başlıklı kitabında bilimsel ve gerçek bir çözümleme olarak kabul etti.

"Öyleyse Devlet hiçbir biçimde topluma dışarıdan dayatılan bir güç değildir; ve Hegel'in ileri sürdüğü gibi 'törel ideanın realitesi,' 'usun imgesi ve realitesi' de değildir. Tersine, belli bir gelişim aşamasında toplumun bir ürünüdür; bu toplumun kendi ile çözülemez bir çelişkiye düştüğünün, çözme gücünde olmadığı uzlaşmaz zıtlıklara bölünmüş olduğunun kabulüdür. Ama bu zıtlıkların, çatışan ekonomik çıkarları ile bu sınıfların verimsiz bir savaşımda kendilerini ve toplumu tüketmemeleri için, görünürde toplumun üzerinde duran, çatışmayı hafifletecek ve onu 'düzen' sınırları içinde tutacak bir gücün bulunması zorunlu olmuştur; ve toplumdan doğan ama kendini onun üzerine yerleştiren ve kendini ondan adım adım yabancılaştıran bu güç devlettir" (Devlet ve Devrim, Lenin; Engels'ten alıntı).

İronik olarak, Ekim Devrimi ile birlikte ‘‘sönüşe geçen’’ Devlet pozitif Devletin en güçlü temsilcisi oldu.

Rusya'da Engels Hava Üssünden havalanan bir Tu-95. Nükleer silahlarla donatılabilen süpersonik Tupolev 45 ton bomba taşıyabilir ve menzili 10.000 km'dir.

Platon, Aristoteles, Rousseau, Hegel gibi klasik felsefecilerin yazılarında görüldüğü biçimiyle Devlet kavramsal olarak baskı aracı değil, İyi Yaşamın aracıdır; ama Engels onu sınıfsal baskı aracı olarak görür. Klasik felsefeciler çözümlemelerine Kavramı temel alırlar; Engels Olguları temel alır ve reel devleti Devletin kuramsal çözümlemesi için çıkış noktası yapar (görgücüler gibi). Rousseau'nun çözümlemesinde Devlet kavramı ussal ya da evrensel istençtir; Engels için egemenin buyruğudur (yine olgular tarafından temellendirilen pozitivist bir çıkarsama).

Bolşevik davasına duygudaş askerler Marxist sloganlar içeren pankartlar taşıyorlar. Lenin ve yoldaşları İmparatorluk askerleri arasında gönüllü bir kitle buldular. Çar tarafından dondurucu kışta yitirilmekte olan bir savaş için döğüşmeye gönderilen askerler kötüye kullanılmakta oldukları mesajını kolayca kavradılar.

Ölümden ve Açlıktan bıkıp usanmış bu insanlar gerçekte yalnızca Barış ve Ekmek istiyorlardı. Bu bilinçte Karl Marx, Toplumculuk, Ortaklaşacılık, Sınıf Kavgası, Tarih, Özgürlük, Gelişme gibi kavramların en küçük bir izi bile yoktu. Ve kendilerine sunulan entellektüel ıvır zıvırı birkaç haftada öğrenecek de değillerdi. Lenin ve Bolşevikler Sosyalizm, Proleterya Diktatörlüğü, Sürekli Devrim, Enternasyonal vb. gibi metafiziksel aygıtı bir yana atıp kitlelere Barış ve Ekmek sözü verdiler. Kitleler ancak yönetilebilirdi, çünkü Kitleydiler. Ve Tarihin tanık olduğu en güçlü devlet tarafından yönetildiler. Birey yokoldu. Devlet sönmedi, tam tersi oldu. Üretici güçler gelişmedi, tam tersi oldu. Yeni rejim Barış bir yana, kitlelere Ekmek sağlamayı bile başaramadı.

Toplum bir "gereksinimler dizgesidir," insanların toplumsal ilişkileri tam olarak pazar ilişkileri, çıkar ilişkileri, yarışma ilişkileri ile "'Yabancılaşma" anlatımının geçerli olduğu birincil alandır. "Toplumculuk"?

Hükümet askerleri 4 Temmuz 1917'de Petrograd'da Nevsky Prospect ve Sadovay Caddesinde bir işçi gösterisinin üzerine ateş açıyorlar. Saldırı yalnızca Petrograd yurttaşlarını daha da öfkelendirmeye yaradı.

Dünyayı değiştirmek dünyanın yörüngesini, iklimini, kıtalarını vb. değiştirmek değildir. Bu biçimsel tasarımın alıtında yatan özsel Kavram insanın kendisinin değişimidir, ve tarihsel bağlam söz konusu

olduğunda onun moral ve etik değişimi, duyuncunun ve istencinin değişimidir. Ama Rusya söz konusu olduğunda, değişim bu kavramların Serflik ve Çarlığın o engin despotizm bilincinde ilk kez ortaya çıkışları olmalıdır. Rusya 1917 Devrimleri ile Değişim sözcüğünün bu gerçek anlamında değişmedi. İnsanlar eskisi gibi duyunçsuz ve istençsiz kalmayı sürdürdüler, ve duyunçları ve istençleri Bolşevik Partisi altında yoğunlaşan insan özencinin denetimine boyun eğdi. Ruslar yalnızca bir despotizmi bir başkası ile değiştirdiler. Kölelik altında Emek yine egemenlerin istencine boyun eğerek üretti: Dünyayı yoketmeye yetecek bir nükleer güç. Ama Kölelik altında Erdem gelişemez. Özgürlüğün ulaşamadığı karaktere Erdem yabancıdır.

KİTLE

Petrograd sokaklarında askerlerin ve kadınların da katıldıkları bir öğrenci gösterisi.

Yalnızca kendi istencine dayanmak ancak o istencin itkinin, dürtünün, eğilimin vb. üzerine yükselmiş olması koşuluyla ussal ve haklıdır. Çocukların istenç ve duyunçları onlara sorumluluk yüklenecek olgunlukta görülmez. Büyümemiş duyuncun başkalarının daha yüksek duyuncuna — örneğin kutsal kitaplara — boyun eğmesi ve büyümemiş istencin yetkenin istencine boyun eğmesi biricik geçerli yoldur. Tolstoy bu nedenle Rus halkının dinsizleştirilmesine karşı çıkıyordu. Bildikleri biricik ahlak kutsal kitaplarındaydı.

Diktatörlük bütün bir toplumun İstencini silmek, onun üzerinde saltık Güç tekeli kurmaktır. Diktatörlük kurumu Roma Cumhuriyet döneminde çok ağır bunalım koşullarında uygulanırdı ve tüm yasama gücünü elinde tutan Diktatöre bu saltık yetki en fazla altı ay süre için teslim edilirdi (Plutark). Modern diktatörlüklerin o tarihsel biçim ile hiçbir benzerliği yoktur, çünkü özgürleşmeye başlayan toplumların bölümsel direncinin Zor ve Şiddet yoluyla bastırılması koşulu üzerine kurulurlar. Diktatörlük ancak bütününde boyun eğme kültürünün ötesine yükselememiş kitleler üzerinde olanaklı ve zorunludur. İstençlerinin, Duyunçlarının, Haklarının, Özgürlüklerinin bilinçsizi olan kitleler gerçekte kendilerini yönetme yetkinliğini taşımazlar. Diktatörlük bir bireyin fiziksel gücü değil, ama en sonunda bütün bir nüfusun tek bir bireyde yoğunlaşmış istencidir.

Rusya despotizmden kurtulmayı istiyordu. Ama bütününde Özgürlüğün ne olduğunu bilmiyordu.

KUŞATMA

Solculara bağlı askerler Çar ve ailesinin kaldığı Kış Sarayının dışında konumlanıyorlar.

Çarın, babasının ve büyükbabasının Petrogra'da duvarlardan çıkarılan fotoğrafları.

"Doğululuk" bir coğrafya anlatımı olmanın bütünüyle dışında yalnızca Özgürlük bilincinin yokluğunu, köleliği anlatmanın kibar yollarından biridir. Bu kölelik tinini daha beşikte onu soluyarak şekillenmeye başlayan kültürün bütünü paylaşır — Çarlarından devrimcilerine, sanatçılarından felsefecilerine dek. Rus aristokrasisi özsel olarak bir istenç ve duyunç değişimi olan modernleşmeyi ancak görünüşte anlayabildi. Ruslar despotizmin almaşığını henüz düşlerinde bile göremezlerdi. Doğulu yalnızca Birin özgür olduğunu bilir.

Bolşeviklere bağlı askerler Kış Sarayının önünde geçit töreninde.

Lenin Rus Devletini Çarlığın baskı aracı olarak görmede haklıydı. Ama Çarlık Rusyası başta olmak üzere Avrupa'nın sözde Devletlerini, bu Devlet karikatürlerini Devletin gerçeği olarak görmede pozitivistti.

Lenin (ortada) yoldaşlarından ikisi ile birlikte, Josef Stalin (solda) ve Mikhail Kalinin.

Devletin Kavramı evrensel İstenç, ussal İstenç Kavramıdır ve bu istenç özgür bireyin özbilinçli

istencidir. Özgür birey bilgili, türeli, dengeli, yürekli, kısaca erdemli bireydir ve istenci bir özenç, bir kapris değil, ama gerçek İstençtir. İnsan özsel olarak ussaldır ve Özgürlük bu ussallığını yaşama geçirmesinin koşuludur.

Stalin'i kınamak modadır. Ama Stalin yalnızca Karl Marx'ın formüle ettiği ve Lenin'den öğrendiği Proleterya Diktatörlüğü formülünü başarılı olarak uygulamıştır. Yalnızca dünyayı değiştirmiştir — ve hiç kuşkusuz Şiddet yoluyla. Şiddetin insan varoluşunun normal bir bileşeni olarak görülmesi henüz doğa durumunun üzerine yükselememiş bilinç alanlarına özgüdür. Güç Haktır, ama doğa durumunda, ve o zaman Tin kendine uygun bireysel kişilikleri bulmada hiçbir güçlük çekmez. Bir bireyin politik gücü onun istencini paylaşan bilinç alanının gücünün özetidir.

PETROGRAD SOVYETİ

Ekime götüren heyecanlı günlerde Bolşevikler hükümetin devrilmesi için çalışan birçok gruptan yalnızca biriydi. Asker vekillerinin bu toplantısına birçok parti katıldı. Soldaki pankartta "Lenin ve yandaşları kahrolsun" sözleri bulunuyor.

Bir Halkın kendini yönetip yönetmeyeceği belkilidir, çünkü Halk eğitimsiz, boşinançlı, gelenekçi, boyuneğen bilinç alanlarını da kapsar. Gene de Demokrasi, Halkın kendi kendini yönetmesi, onun bu kültürel geriliğine bakılmaksızın üstlenmesi gereken birşeydir, çünkü Halk kendini yönetmeyi ancak kendini yönetemediğini görerek öğrenebilir. Yüzmeyi öğrenmesi için suya girmeyi göze alması zorunludur. Ve bunun için izin alması söz konusu değildir.

Yurttaş kendi istencini bilen ve onu Devlet yapan insandır. Bu düzeye Demokrasi özgür bireylerin toplumu olarak Yurttaş Toplumu kavramı ile örtüşür. Yurttaş yalnızca uyruk demek değildir. Özgürlük ve İstenç demektir. Bu iki yalın sözcüğün içeriğinin anlamını ve değerini ancak ve ancak homo sapiensin yeryüzünde bugüne dek yaşadığı bütün bir Tarihinin kendisi anlatabilir: Politik olarak, Tarihin bütün bir Ereği insanın Yurttaşlık bilincine erişmesidir.

Despotizm tek bir insanın tekil istencinden doğmaz. Despotizm ancak milyonların bilinçleri henüz köleliğin ve boyuneğmenin üzerine, Özgürlük, İstenç ve Duyunç kavramlarına yükselemediği sürece, insan henüz kendini doğallığından gerçek tinselliğine yükseltmediği, doğa durumuna ait Gücü uygar duruma ait Hakkın denetimine almadığı sürece olanaklı ve zorunludur. Marxizm Devlet Kavramının Özgürlük ile bu özsel birliğini, ve negatif Kavramın pozitif Olgusallığa özsel üstünlüğünü kavrayamadığı düzeye dek bu aynı gelişmemiş despotik tinin bir programıdır. Özsel olarak doğa durumuna aittir ve özsel olarak bir şiddet kültürüdür, çünkü Duyuncun ve İstencin bütünsel bastırılmasını temsil eder. Bu muazzam yanılgının derinliği köleliği özgürlük olarak görmesinden ölçülebilir.

Bolşevikler erkin devrilmesinden birkaç gün sonra gazetelerini dağıtıyor.

Demokrasi Tinin gelişimini daha öte sürdürebilmesi için bütün bir Tarihte tinin evrensel ölçekte kazanmak zorunda olduğu ve kazanabileceği ilk olanaktır. Ancak özgür bir Tin sonlu kültürel şeklini üzerinden atıp gerçekte ne olabileceğini ortaya koymanın yoluna girebilir. Ancak sürekli özgürlük sürekli değişim demektir, ve bu değişim salt değişim uğruna değişim, salt yenilik uğruna yenilik olarak modernist bozulmadan bütünüyle ayrı olarak, usun kendi kendisini belirlemesi olarak ereksel olabilir.

Karl Marx'ın temsil ettiği ideoloji Avrupa'yı değiştirmese de Rusya'yı değiştirdi ve bu değişim eskimiş despotizmden yeni bir despotizm biçimine geçiş oldu. Çarlık Rusyasının bu modeli dünyanın benzer despotik bölgeleri tarafından izlendi. Asya'nın gelenek kültürüne takılmış ve

binlerce yıldır değişmeyen engin despotik alanlarında yeni despotizm yenileşmenin, modernleşmenin uygulanabilir bir aracı olarak kabul edildi. Böyle geçişin ve değişimin olanağı Tinin bu Asyatik şekillerinde despotizmin binlerce yıldır süren bir alışkanlık olmuş olmasıydı. Bu geri kültür alanları asıl direnci Özgürlüğün kendisine karşı gösterirler. Özgürlük Tini despotizmin bütün bir kültür olarak sona erişi, sözcüğün gerçek anlamında ilk kez ve son kez Tarih oluşudur. Bu yüzden Özgürlük despotik tin için gerçek bir terördür.

Lenin elinde Bolşevik Partinin başlıca gazetesi olan Pravda'nın bir kopyasıyla. Pravda "Gerçek" demektir.

Başkasının istencini kendi istenci olarak kabul eden birine özgür demeyiz. Lenin kendi istencini bütün bir Rus toplumunun istenci yapmayı istiyordu, çünkü haklıydı — hiç kuşkusuz kendi için. Başkalarını kendi istençleri olan bireyler olarak değil, ama onun kendi Gerçeklerine boyun eğmeleri gereken uyruklar olarak gördü. İstencini kabul ettirdiğini düşündü. Ama Rus halkının kabul ettiği şey sözcüğün gerçek anlamında bilmediği birşeydi. Bildiği tek şey boyun eğmenin ve yönetilmenin işlerin normal durumu olduğuydu. 70 yıl boyunca Sovyetler Birliği'nde olanlar Lenin'in tüm öngördüklerinden ve umduklarından sonsuz ölçüde uzaktı.

Soljenitzin: "Ancak olağandışı bir kişi fırsatı olgusallığa çevirebilir. Lenin ve Troçki kısa bir zaman dönemi içinde Kerensky hükümetinin zayıflığını kullanmayı başaran uyanık ve enerjik politikacılardı. 'Ekim Devrimi' kazananlar tarafından, Bolşevikler tarafından yaratılan ve Batıda ilerici çevreler tarafından bütün olarak yutulan bir mittir. 25 Ekim 1917'de Petrograd'da şiddete dayalı 24 saatlik bir darbe yer aldı. Leon Troçki tarafından akıllıca ve dikkatlice tasarlandı — Lenin o sıralar ihanet suçlaması ile mahkemeye çıkarılmaktan kaçınmak için saklanıyordu. '1917 Rus Devrimi' dediğimiz şey gerçek Şubat Devrimiydi." (Kaynak: Der Spiegel)

Lenin ve kadrosu günü darbeden çok önce saptanmış olan bir Kurucu Meclis seçimini önlemeyi göze alamadılar. Seçimde Bolşevikler %26 oranında oy toplarken, başlıca karşıtları, Sosyal Devrimciler çok daha büyük bir destekle oyların %40'ını aldılar. Meclisin ilk ve tek toplantısı Bolşevik davasına bağlı gemiciler tarafından dağıtıldı.

Şiddet İstence ancak boyun eğdirir, onu eğitmez, ve Şiddet Özgürlük İstencinin sürekliliği ölçüsünde sürekli olmak zorundadır. Özgür, Ussal, Türeli varoluş için Şiddet araç olamaz. Şiddet yalnızca Nefret ve Yokedicilik üretir.

Bütün bir Tarihsel Materyalizm üstyapının altyapıya bağımlı olduğunu tanıtlamaya ayarlanmış bir tasarımlar dizgesidir. Bu öğretide insanın bütün bir entellektüel, etik ve estetik doğası altyapının, üretici güçlerin, makinenin salt bir eklentisidir, ancak ikincildir, türevseldir. Ve hırstan başka hiçbirşeyin birincilliğini kabul etmeyen üretim ilişkilerinin edilgin bir eklentisidir. Bu öğretinin bilgikuramına göre insanın bilinci, istenci, duyuncu vb. tümü de üstyapı belirlenimleri olarak dışsal bir altyapının izdüşümleridirler. Özgürlük olanaksızdır. İnsan toplumsal-ekonomik yasaların çelikten determinizmi içerisinde varolur.

İÇ SAVAŞ

Bir Kızıl Ordu birliği (Bolşeviklere bağlı bir birlik) Kharkov'dan geçiyor. Bütün bir ülkenin denetimini sağlayabilmek için, Lenin ve destekleyicileri karşılarındaki gevşek bir koailisyon olan "Beyazlar" ile dört yıl süren bir savaşı yürütmek zorunda kaldılar.

Kişinin Özgürlüğü, bütünüyle kavramsal olarak düşünüldüğünde, ve realiteden soyutlandığında, yalnızca kendi istencini tanıması, başka istence boyun eğmemesidir.

Realite bu ilişkiyi kavramsal arılığı içinde göstermez, tıpkı demokrasinin Kavramının ve demokrasinin Realitesinin de eksiksiz olarak çakışmamaları gibi. Ve gene de Kavramsız Realite bir soyutlamadır, olmayan birşeydir, ve Kavram realitenin biçimi, onu kendisi ile bir kılma noktasına dek çabalayan diyalektik ya da devimdir. Demokrasinin realitedeki durumu Kavramın bilinçlerdeki durumunun düzeyi tarafından belirlenir: Kuram ve Kılgının ayrılmazlığı, birliği budur. En kötü bir realite bile eğer realite ise, en kötü bir demokrasi bile eğer demokrasi ise, ancak ve ancak herşeye karşın Kavramına bir ölçüde de olsa karşılık düştüğü için öyledir. Kavramsız realiteyi ancak analitik düşünce düşünebilir.

UMUTSUZLAR

İç Savaş ülkeyi kaosa sürükledi. Besin stokları tükendi ve yurttaşlar yiyecek bulabilmek için ülkeyi arabalarla ve trenlerle dolaşmak zorunda kaldılar.

İç Savaş ideolojinin normal gördüğü, aslında amaca ulaşmanın başlıca aracı olarak istediği birşeydir — insan bedeli ne olursa olsun. İdeoloji için Hak kavramı dış realitenin Haksızlığının bir yansımasıdır, bir yalandır. Onun için Hak Güçten kaynaklanır. Bu Güç-İstenci insanın doğa durumundan, hayvanın yabanıllığından henüz çıkmadığının göstergesidir. Doğa Durumunda Güç Haktır.

Eğitimsiz insanlığın İstencinin başlıca belirlenimini moral ya da törel kaygıların değil ama Mülkiyet isteğinin oluşturması ölçüsünde, Mülkiyet hakkından yoksun bırakılan kişi yetenekli olduğu başlıca yaşam güdüsünden, amacından ve anlamında da yoksun bırakılacaktır. İnsanların SSCB altında onyıllar boyunca yaşadıkları tüm bedensel çile aynı zamanda eşit ölçüde kolayca görülmeyen ruhsal çilenin de göstergesidir. Ruhsal kölelik karşısında kazanılacak ödül yaygın bir eğitim, iş olanağı ve sağlık güvencesi ise, böyle ödüllerin insanı ne kadar onurlandırdığını yüz yüze kaldıkları açlığa, işsizliğe, güvenliksizliğe karşın despotik rejime geri dönmeyi reddeden Rus tini göstermiştir. Proleterya Diktatörlüğü toplumcu toplumun üyeleri için babadır. Ama bir baba yetkesi altında varolan üyeler büyümezler; kişi olma, yurttaş olma, giderek insan kavramına uygun birer insan olma olanakları bile yoktur. Ama bu rejim koruyucu bir Baba olmaktan sonsuz ölçüde uzaktı. Bugün klepto-kapitalizmi, mafya kapitalizmini, gangster kültürünü bile göze almaları ve tüm yoksulluklarına ve yoksunluklarına karşın geriye ortaklaşacılığa dönmeyi istememeleri 70 yıl boyunca yaşadıkları cehennemin karakteri konusunda bir ipucu vermelidir.

Kendisi doğuştan olan Duyuncun ve ussal belirlenimlerini doğuştan getirilmedikleri ama bunların kazanılmalarının, gelişmelerinin zorunlu olduğu düzeye dek, ahlaksal olgunluk ancak Özgürlük içinde kazanılabilir. İnsanlar Mülkiyetten yoksun bırakıldıkları zaman hırsızlık yapamazlar. Ama bu onların erdemli oldukları anlamına gelmez.Tersine, potansiyel hırsızlar olmayı sürdürecekleri anlamına gelir. Dürüstlük ancak yamukluk olanağı varken yamuk olmamayı seçmek demektir. Ve insanın erdemi hiçbir zaman öğrenemeyeceğini düşünmek, kuşkucu David Hume'un güvensizliğinin haklı olduğunu, usun her zaman tutkuların kölesi kalacağını sanmak yalnızca bir yanılsama değil, ama kendisi özsel insan eğitimini kazanmamış olmanın sonucudur.

YARALILAR

Bolşeviklere bağlı yaralı askerler Kronstadt'da konumlanmış gemicilerle savaştıktan sonra yaralılarını trene yüklüyorlar. Gemicilerin yeni kurulmuş hükümete karşı ayaklanmaları Bolşevik egemenliğine karşıydı ve bastırılması İç Savaşın son çarpıması olarak görüldü.

Bu kaosta insanlar ne yaptıklarını hiçbir zaman bilemediler. Bu bir Trajedeydi çünkü düşman olarak gördükleri şey kendilerinden başkası değildi. Yokettikleri şey başkaları değil ama

kendileriydi. Nefret ettikleri düşman kendi gelişmemişlikleri, kendi kötülükleriydi.

PROPAGANDA
Lenin'in bir portresinin (sol arkada) yardımıyla bir Bolşevik destekçisi (ortada duran sakallı adam) köylülere işlerin yeni düzenini açıklıyor.

Demokrasi halkın kendini yönetmesidir — ama halk kendini yönetebilir mi? Aydınlanma düşünürü David Hume: “The slaving poor are incapable of any principles." Eğer halka birşey vermek gerekliyse ve olanaklıysa, ona verilecek tek şey Özgürlüğünün, İstencinin, bir insan olarak değerinin bilinci olmalıdır. Ama Bolşevikler de halkı ilkeye, kavrama yeteneksiz gördüler. Onu yalnızca yönettiler.

Ortaklaşacılığın bir kölelik rejimi olması anamalcılığı bir özgürlük rejimi yapmaz. Kapitalizm yalnızca kapital sahibi olmak demek değildir. Klasik Yunanlıların, Mısırlıların, Perslerin de kapitalleri vardı, ama kapitalist değillerdi; köleleri vardı, ve gene de onları sömürü aracı olarak görmezlerdi. Tanrıları ve Tanrıçaları ile, erdemleri, bilgelikleri ve dinginlikleri ile varoluşlarının kendisi bir sanat yapıtıydı. Böyle bir kültürde kapital uğruna varolmak barbarlıktan da aşağı görülürdü. Kapitalizm kapitali arke yapmak, bütün varoluşu onun terimlerinde yeniden belirlemeyi istemektir. Anamalın egemenliğinden özgürlüğü isteyen Tarihsel Materyalizmin kuramında tanıtladığı şey, ironik olarak, insanın zorunlu olarak kapitalin kölesi olduğudur. Bu kuramda herşey, tüm tinsellik, tüm insanlık üretim ilişkilerinin ve üretici güçlerin terimlerinde çözümlenir. İnsan özgür, erdemli, tinsel bir varlık değil ama özsel olarak görgüsüz burjuvadır çünkü altyapının egemenliğinin bir ürünüdür. Temel denilen şey Kapitalden başka birşey değildir.

Anamalcılık Anamalı ilke aldığı düzeye dek bir İdeolojidir, ve bütün bir insan varoluşunu anamalın bir ilineği olarak örgütleme istencidir. Pazarın görülmeyen eli olarak, insan varoluşunu tepeden tırnağa belirlemesi ve denetlemesi gerekir. Ama bu görünmez el bütünüyle görünürde olan insan hırsından, açgözlülüğünden, duyunçsuzluğundan başka birşey değildir. “Avarice, the spur of industry” (David Hume). Ve bu hırsı insan varoluşunun belirleyicisi saymak, giderek bunu istemek ahlaksal zayıflık değil, ama ahlakın bütünüyle dışında olmaktır. Tıpkı Ortaklaşacılık için olduğu gibi, Anamalcılık için de egemen etmen ekonomik altyapıdır, üretim ilişkileri adı verilen bayağı çıkar ve sömürü ilişkileridir. Ahlak insanın özgür olmasını varsayar. Ama altyapı kuramcılığının her iki türü de, Ortaklaşacı biçim gibi Anamalcı biçim de, insana tam olarak duyuncun hırs üzerinde üstün olma yeteneğini, Ahlakın kendisini yadsırlar. Adam Smiht'in yakın dostu görgücü ve kuşkucu David Hume Us her zaman Tutkuların efendiliği altındadır diyordu: “Reason is, and ought only to be the slave of the passions, and can never pretend to any other office than to serve and obey them.” Duyunç mu? — boş bir metafiziksel uydurmadır, çünkü duyunçsuz bir realitenin insan ruhundaki izdüşümü ancak duyunçsuzluk olabilir.

Özgür olmayan bilinç köleliği de algılayamaz.

ÖNDERLER
Lenin askeri komutanlarının eşliğinde Kızıl Meydan'da.

"Dünyayı değiştirmek" ile denmek istenen şey dünyanın teknolojik değişimi değildir. Değişim yine aynı bağlam açısından salt pozitif bilgiyi ilgilendiren birşey olarak da anlaşılamaz, çünkü bu görgül bilgi yalnızca tekno-lojinin logosudur, yalnızca uygulayımsal bilgidir. İnsanın değişimi özsel olarak onun İstencini ve Duyuncunu ilgilendirir. Oysa Rusya durumunda bu değişim İstencin ve Duyuncun olgunlaşması değil, toplumun daha da uygarlaşması da değil, ama insanın bu en iç yetisinin, gerçek

değerinin bu tinin tarihinde ilk kez doğuşu anlamına geliyordu. Ama böyle bir değişim ya da doğuş olmadı. Bolşevik Devrimi ölçüsüz bir insan bedeli pahasına Özgürlüğü bir kez daha bastırdı. Zor ve Şiddet devrimin zorunlu aracı olarak görüldü. Şiddet korkutur, sindirir, ezer, yokeder. Hiçbir zaman eğitmez. Dünyada değişmesi, gelişmesi, yaratılması gereken şey Tüze (Hak) ve Türe (Adalet) temelinde ussal, ideal Törelliktir. Bu değişim ise yalnızca ve yalnızca bilinçlerde yer alır. Rusya Şiddete şu ya da bu önderin esinlendirmesiyle yönelmedi. Şiddet her zaman kültürünün bir bileşeniydi. Ve iletişimi, anlaşması ancak Şiddetin terimlerinde olanaklı olan bir kültürde politikanın da şiddetten başka barışçıl ve uygar araçlarla yürütülmesi olanaklı değildi. Kaba kuvvet uygarlığın yaratıcısı olamaz.

–

EXPO 58; (2) (3) (4)

EXPO 58 (BRï¿½KSEL) /

–

ECHO OF THE USSR

–

GUM. the shop for the russians, you could buy anything available, but nothing for tourists; clothes where horribles, no variation at all, but they had very nice old faschion toys.
Tourists had special shops where you needed foreing money, forbidden for the common russian.ï¿½

GUM, USSR 1975.

–

KIZIL MEYDAN'DA GEÇİT TÖRENİ 7 KASIM

–

Beyaz Rusya

USSR posters

Rus Ordusu

En Varllıklı Ruslar

Almanya ve Sovyetler Birliği arasında Nazi-Sovyet Paktı ya da Hitler-Stalin Paktı olarak bilinen .Saldımazlı Anlaşmasını 24 Ağustos 1939'da imzalanmasının ardından iki ülke 3 ticari anlaşma daha imzaladı.

Aziz Yardımlı (2007-8; Doï¿½u ve Despotizm) Despotizmden — Despotizm Yoluyla — Despotizme / İdea Yayınevi

Saint-Simon

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Saint-Simon

Herbert Marcuse

Tanzanya'da bir ceviz işleme fabrikası.

Saint-Simon (Comte de, 1760-1825), Hegel gibi, Fransız Devrimi tarafından yaratılan toplumsal düzenin insanlığın olgunluk evresine ulaşmış olduğunu tanıtladığı savıyla başlar.1 Bununla birlikte, Hegel'in tersine, bu evreyi birincil olarak ekonomisinin terimlerinde betimledi; işleyim süreci yeni toplumsal düzende biricik bütünleştirici etmendi. Yine, Hegel gibi Saint-Simon da bu yeni düzenin idea ve olgusallığın uzlaşmasını kapsadığına inanıyordu. İnsanın gizillikleri bundan böyle kılgıdan ayrı olarak kuramın sorunu değildirler; kuramın içeriği birbirleriyle doğrudan birliktelik içindeki bireylerin ussal etkinliklerinden oluşan bir düzleme aktarılmıştır. 'Politika, ahlak, ve felsefe, kılgıdan kopuk boş zaman düşüncelerinde sonlanmak yerine, en sonunda toplumsal mutluluğun yaratılması olan gerçek uğraşlarına varmışlardır. Tek bir sözcükle, özgürlüğün bundan böyle bir soyutlama ve toplumun bir uydurma olmadığını anlamaya hazırdırlar.'2 Bunu olgusallaştırma süreci ekonomik bir süreçtir. Yeni evre tüm insan gizilliklerini edimselleştirebilecek olduğu güvencesini getiren işleyimcilik evresidir. 'Toplum bir bütün olarak işleyim üzerine dayanır. İşleyim onun varoluşunun biricik güvencesi ve tüm varsıllık ve gönencin biricik kaynağıdır. İşlerin işleyime en uygun olan durumu öyleyse topluma da en uygundur. Bu tüm çabalarımızın başlangıç noktası ve o denli de hedefidir.'3 Ekonomik koşulların ilerlemesi felsefenin toplumsal kurama geçmesini zorunlu kılar; ve toplumsal kuram politik ekonomiden ya da 'üretim bilimi'nden başka birşey değildir.4

Tanzanya'da bir ceviz işleme fabrikası.

Saint-Simon ilkin köktenci liberalizm ilkelerini ileri sürmekle yetindi. Bireyler çalışabilsinler diye özgür bırakılmışken, toplum ise onların bağımsız çabalarını uyumlu bir bütüne ören doğal birimdi. Hükümet işleyimsel anamalcılığın düzeneklerinin arkasında pusuya yatmış anarşi ve devrim tehlikesi ile başa çıkmak için gereken bir kötülüktü. Saint-Simon işleyimci toplum konusunda özellikle iyimser bir görüşle başladı. Tüm üretici güçlerin hızla gelişmesinin bu toplumsal dizge içersinde gelişen karşıtlıkları ve devrimci altüst oluşları kısa bir zamanda silip süpüreceğini düşünüyordu. Yeni işleyimci düzen her şeyden önce olumlu bir düzendi, çünkü mutluluk ve bolluk içindeki bir yaşam için tüm insan çabasının onaylanmasını ve sonuçlarını temsil ediyordu. Verili olanın ötesine gitmek zorunlu değildi; felsefe ve toplumsal kurama yalnızca olguları anlamak ve örgütlemek için gereksinim vardı. Gerçeklik olgulardan ve yalnızca olgulardan türetilecekti. Saint-Simon böylece modern pozitivizmin kurucusu oldu.5

Toplumsal kuram, Saint-Simon'a göre, 'başka gözlem bilimlerinde kullanılan aynı yöntemi' kullanacaktı. 'Başka bir deyişle, uslamlama gözlenen ve tartışılan olgular üzerine dayanmalı, ve tüm olguları uslamlama ile ilişkilendiren kurgul bilimlerin kabul ettikleri yöntem bir yana atılmalıdır.'6 Gökbilim, fizik, ve kimya daha şimdiden bu 'pozitif temel' üzerinde kurulmuşlardı; artık felsefe için de bu özel bilimlere katılmanın ve kendini bütünüyle olumlu kılmanın zamanı gelmişti.

Çin'de Cixi Geely Fabrikası

Saint-Simon bu pozitivizmi felsefesinin enson ilkesi olarak bildirdi: 'Çalışmamın her parçasında, olgular dizisini saptamakla uğraşıyor olacağım, çünkü inanıyorum ki bu bilgimizin biricik sağlam parçasıdır.'7 Tanrıbilim ve metafizik, ve dahası, tüm aşkınsal kavramlar ve değerler sağın bilimin olgucu yöntemi tarafından sınanacaklardı. 'Bir kez tüm bilgimiz biçimdeş olarak gözlemler üzerine kurulur kurulmaz, tinsel sorunlarımızın yönetimi pozitif bilimin gücüne teslim edilmelidir.'8

'İnsan bilimi,' toplumsal kuram için bir başka ad, böylece doğal bir bilimin kalıbı üzerinde başlatıldı; 'gözlem üzerine kurularak ve fiziğin başka dalları [!] tarafından kullanılan yöntemler yoluyla ele alınarak,' bu bilim olumlu bir karakter ile damgalanacaktı.9 Toplum doğa gibi ele

alınacaktı. Bu tutum Hegel'in felsefi kuramından en keskin sapmayı ve ona karşı en keskin karşıtçılığı imler. Özgürlük ilgisi bireyin ussal istencinin alanından uzaklaştırıldı ve toplumsal ve ekonomik sürecin nesnel yasalarının içine yerleştirildi. Marx toplumu acımasız nesnel yasalar tarafından yönetiliyor olduğu sürece usdışı ve bu yüzden kötü olarak görüyordu. Onun için ilerleme bu yasaların üstesinden gelmeye eşdeğerdi, bir edim ki özgür gelişimi içindeki insan tarafından tamamlanacaktı. Pozitivist toplum kuramı karşıt eğilimi izledi: Toplumun yasaları adım adım doğal nesnel yasalar biçimini aldılar. Herşeyden güçlü ilerleme yasasının önünde 'insanlar salt birer araçtırlar,' onun geçeğini değiştirme ya da belirleme gücünden yoksundurlar.10 İlerlemenin bağımsız bir doğal yasa olarak tanrılaştırılması Comte'un pozitivist felsefesinde tamamlandı.

Fransız Devrimi sırasında giyotine gönderilecek olan on binlerce devrim düşmanının bir kaçının adını bildiren bir duyuru (yaklaşık olarak 1789-1804 arası).

Saint-Simon'un kendi çalışması işleyimci anamalcılığa karşı duran öğeler kapsıyordu. Ona göre, işleyimsel dizgenin ilerlemesi sınıflararası savaşımın ilkin doğaya karşı tüm sınıfların katıldıkları bir savaşıma dönüştürülmesini ve saptırılmasını öngerektiriyordu.11 Öngördüğü hükümet biçiminde yöneticiler uyrukları yönetmiyorlardı. Bunun yerine hükümetin yaptığı şey yapılacak olan iş üzerinde uygulayımsal bir yönetim işlevini yerine getirmekti.12 Diyebiliriz ki Saint-Simon'un felsefesi Hegel'inkine tam ters bir yönde gelişti. İdea ve olgusallığın uzlaşması ile başladı ve uzlaşmaz görülmeleriyle sonlandı.

1830 devrimi yaklaşırken Fransa'da ekonomik bunalımlar ve sınıf savaşımları yeğinleşmişti. '1826'da ulusun ve tekerkin karşıt yönlerde devindikleri açıkça ortaya çıktı; tekerk bir despotluk kurmaya hazırlanırken ulus devrime doğru sürüklendi.'13 Saint-Simon'un öğrencisi Bazard'ın bu yıllarda ustasının öğretisi üzerine verdiği dersler onu varolan toplumsal düzenin köktenci bir eleştirisine çevirdiler.

Bazard'ın betimlemesi şu temel sayıltılara dayanıyordu: Felsefe toplumsal kuram ile özdeşleştirilmelidir, toplum kendi ekonomik sürecinin yapısı tarafından koşullandırılır, ve en sonunda ancak ussal toplumsal kılgı insan gereksinimlerine yönelik gerçek bir toplumsal biçimi üretebilir. Verili toplum biçimi Bazard için bundan böyle ilerleme ve uyum için yeterli değildir. İşleyimci dizgeyi bir sömürü dizgesi olarak, uygarlığın bütün tarihine yayılmış olan 'insanın insan tarafından sömürüsünün' en sonuncu ama hiç de en önemsiz olmayan örneği olarak damgalar. Tüm ilişkilerinde, işleyimci dizge bir yanda proleterya ve öte yanda üretim araç ve makinelerinin iyeleri arasındaki kaçınılmaz savaşım tarafından şekillendirilir.

> *"Bütün bir işçiler kitlesi bugün mülkiyetlerini kullandığı insanlar tarafından sömürülmektedir. ... Bu sömürünün bütün yükü işçi sınıfının üzerine, eş deyişle, işçilerin oluşturduğu büyük çoğunluğun üzerine düşer. Bu koşullar altında işçi kölenin ve serfin doğrudan ardılı olmuştur. Bir kişi olarak özgürdür ve bundan böyle toprağa bağlı değildir, ama elindeki tüm özgürlük bu kadardır. Bu tüzel özgürlük durumunda ancak küçük bir sınıfın ona dayattığı koşullar altında varolabilir—bir sınıf ki ele geçirme hakkından doğan bir yasama tarafından varsıllık tekeli ile, emek araçlarını isteğe göre ve çalışmaksızın yönetme gücü ile donatılmıştır."14*

Saint-Simon'un pozitivizmi böylece karşıtına döndü. Bu pozitivizmin ilk vargıları liberalizmi yüceltmişlerdi. Ama şimdi biliyordu ki bu liberalizmin temelinde yatan dizge kendi içersinde kendi yokoluşunun tohumlarını taşımaktadır. Bazard, ondan önce Sismondi'nin yaptığı gibi, varsıllık birikiminin ve yoksulluğun yaygınlaşmasının, onlara eşlik eden bunalımların ve artan sömürünün, içinde toplumsal iş bölümünün 'anamalcılar ve iyeler' tarafından düzenlendiği ekonomik

örgütlenişten doğduğunu gösterdi. Üretim sürecinde 'her birey kendi başının çaresine bakmaya bıkakılmıştır,' ve işler çokluğunu birleştirmek ve yönetmek için hiçbir ortak çıkar ya da ortaklaşa çaba yoktur. Emek araçları şansın egemenliği ve güç olgusu altında duran 'yalıtılmış bireyler' tarafından kullanıldığı zaman, işleyim bunalımları kaçınılmazdır.15

Bu durumda, Bazard'a göre, 'sınırsız yarışmacılık ilkesinin bir sonucu olarak' toplumsal düzen genel bir düzensizlik olmuştur.16 Anamalcı toplumun başlangıçta kendi toplumsal yapısını aklarken kullandıklarına benzer ilerici düşünceler—örneğin, ussal bir yaşam düzeni içersinde genel özgürlük ve mutluluğun yaratılması—ancak 'sonunda insanın insan tarafından sömürüsünü tüm sinsi biçimlerinde ortadan kaldıracak' yeni bir devrimle amaçlarına ulaşabilirler. 'Bu devrim kaçınılmazdır, ve tamamlanıncaya dek uygarlığın ışığı ve yüzyılın görkemi konusunda sık sık yinelenen tüm o parlak sözler salt ayrıcalıklı bencillere yaraşır bir dil olarak kalacaktır.'17 Özel mülkiyet kurumunun sona ermesi gerekecektir, çünkü eğer sömürü yitecekse sömürünün sürdürülmesini sağlayan yapı da yitmelidir.18

Doctrine Saint-Simonienne Restorasyon altında işleyimciliğin ilerlemesi tarafından yaratılan toplumsal altüst oluşları yansıtır. Bu dönem sırasında, giderek artan bir ölçekte makineler getirildi (özellikle dokuma işliklerine), ve işleyim yoğunlaşmaya başladı.—Bununla birlikte, Fransa yalnızca Saint-Simon'un erken yazılarının yücelttiği işleyimsel ve tecimsel büyümeyi değil ama bunun tersini de yaşadı. 1816-17'de ve 1825-27'de ağır bunalımlar bütün dizgeyi sarstı. İşçiler onlara öylesine sefillik ve işsizlik getirmiş olan makineleri yoketmek için çeteler kurdular. 'Büyük-ölçek işleyimin doğuşunun işçinin durumunda olumsuz bir etki yaratmış olduğu konusunda hiçbir kuşku olamaz. Tarımsal ev emeği fabrikanın yarışmacılığından zarar gördü. Makinelerin getirilişi ucuz çocuk ve kadın emeğini olanaklı kıldı ve bunlar da kendi paylarına ücretlerin düşürülmesine hizmet ettiler. Kentlere göç konut olanaklarında bir darlık yarattı ve bu koşul, yaygın bir beslenme yetersizliği olgusuyla birlikte, raşitizm ve tüberküloz için üreme zemini oluşturdu. 1832 kolera salgını gibi salgınlar özellikle işçiler arasında öldürücü oldular. Sefalet ayyaşlığı ve fahişeliği geliştirirken, işleyim özeklerinde ölüm oranı özellikle çocuklar arasında ortalamanın çok üzerine yükseldi.'19

Hükümet duruma karıştı—işçilere karşı baskıcı önlemlerle. 1789'da Lex Le Chapelier işçilerin örgütlenmesini yasaklamıştı. Grevler şimdi ordunun çağrılmasıyla yanıtlandı, önderlere uzun hapis cezaları verildi. İşçilerin özgürlüğü üzerine artan kısıtlamalar getirildi.20 'Devletin tüm gücü işçilerin karşısına dikilirken, girişimcilere karşı büyük hoşgörü gösteriliyordu.' 1829'da Grenouille gemicilik şirketleri gemicilerinin ücretlerini düşürme amacıyla birleştiler. Savcılık ve Deniz Kuvvetleri bakanlığı bu yöntemin yasadışı olduğunu bildirdiler ama yasal bir işlemde bulunmayı kabul etmediler çünkü 'denizcilerin ayaklanmaya itilebileceklerinden' korkuyorlardı.21

Bu tür olaylar ekonomik sürecin ya da ondaki etmenlerin pençelerini toplumsal ilişkiler bütünlüğüne uzattıklarını ve onları sıkıca kavradıklarını açığa çıkardı. Smith ve Ricardo bu ekonomik süreci özelleşmiş bir bilim olarak irdelemişlerdi—bir bilim ki varsıllık, yoksulluk, emek, değer, mülkiyet ve aygıtın tüm geri kalan parçalarını ekonomik yasalardan türeyen ya da onlar tarafından açıklanan katı ekonomik koşullar ve ilişkiler olarak gösteriyordu. Saint-Simon ekonomik yasaları bütün toplum sürecine temel yapmıştı. Şimdi, Fransa'daki toplumcu ardılları toplumsal bir kuramı ekonomik bir temel üzerinde kurarlarken, politik ekonominin kavramsal ırasını değiştirdiler. Politik ekonomi 'arı' ve özelleşmiş bir bilim olmaya son verdi, bunun yerine çağdaş toplumsal yapının karşıtlıklarını açımlamak ve eylemi bunları çözme yönünde gütmek için anlıksal bir güç oldu. Aynı nedenle, bundan böyle meta dünyası kendi şeyleşmesinin terimlerinde düşünülmez oldu. Örneğin Sismondi Ricardo'ya karşı 'politik ekonominin matematiksel değil ama

ahlaksal bir bilim' olduğunu ileri sürerken uslamlamada bilimsel bir ölçütten ahlaksal bir ölçüte gerilemeyi savunmaktan çok ekonomik kuramın odağının insan istekleri üzerinde olması gerektiğini belirtiyordu.22 Sismondi'nin bildirimini, son çözümlemede, toplumsal kurama felsefi bir yapı verirken Hegel'de işleyen eğilimle birlikte sınıflamak gerekir. Hegel insanlığın öz-gelişiminde tarihsel evreyi imlemiş olan toplumun insan ilişkilerinin bütünlüğü olarak yorumlanması gerektiği ve bu yapılırken usun ve özgürlüğün olgusallaşmasını ilerletmedeki rolünün göz önüne alınması gerektiği noktasına varıyordu. Tam anlamıyla toplumun bu felsefi yorumuydu ki daha sonra eleştirel bir politik ekonomi kuramına dönüşecekti. Çünkü, us ve özgürlüğün ışığında görülür görülmez, yürürlükteki toplum biçimi usdışı ve kölece bir düzen üretmiş olan bir ekonomik çelişkiler karmaşası olarak görünüyordu. Toplumun felsefi yorumu sözü edilen eleştirel imlemleri kendi içinde taşıdığı için, felsefe ve toplumsal kuram arasındaki bir kopuşun felsefi kavramları işlerin verili durumunun ötesini görmeye ve bunun ötesine geçmeye iten bu eleştirel güdüleri zayıflatacağı düşünülüyordu. Proudhon ekonomik kuramın savunmacı vargılarının ve bunun sonucunda tüm eylem ilkelerini düş kırıklığına uğratmasının nedeninin 'felsefenin politik ekonomiden ayrılmasında' yattığını gördü. 'Felsefe' diyordu, 'toplumun cebiridir, ve politik ekonomi bu cebirin uygulanışıdır.' Felsefe onun için böylece 'usun kuramı'ydı.23 Bu başlangıcı izleyerek, Proudhon toplumsal kuramı 'us ve toplumsal kılgı arasındaki uyum' olarak tanımladı24 ve toplumsal kuramın konusunu bildirirken onun kapsamlı uygulama alanı üzerine büyük bir vurgu getirdi; bu kuram 'bütün toplum yaşamı' ile, 'onun ardışık belirişlerinin toplamı' ile ilgilenir,25 böylece özel ekonomi biliminin eriminin çok ötelerine ulaşır.

Bununla birlikte, toplumsal kuramın felsefi doğası üzerine vurgu onun ekonomik temelinin önemini azaltmaz. Tam tersine, böyle bir vurgu ekonomik kuramın alanını özelleşmiş bir bilimin sınırlarının ötesine genişletecektir. Proudhon 'ekonomi yasaları tarih yasalarıdır' der.26

Yeni politik ekonomi Adam Smith ve Ricardo'nun klasik nesnel biliminden oldukça ayrıydı. Onu bu sonuncudan ayıran şey doğal durumu olarak bunalım ve doğal sonu olarak devrim ile ekonomiyi yapısal olarak baştan sona çelişkili ve usdışı göstermesiydi. Sismondi'nin çalışması, anamalcılığın ilk ayrıntılı içkin eleştirisi, zıtlığı yeterince örneklendirir. Çalışma gerçek anlamda eleştirel bir toplum kuramı ölçütüne sarılıyordu. 'Toplumu edimsel örgütlenişi içinde alacağız—mülksüzleştirilmiş, ücretleri yarışmacılık tarafından saptanan, emekleri artık ona gereksinim duymuyor oldukları zaman efendiler tarafından hemen başlarından savılan işçileriyle—, çünkü karşı çıktığımız şey bu toplumsal örgütlenişin kendisidir.'27

Tüm toplumsal örgütleniş biçimleri, Sismondi'ye göre, insan gereksinimlerini doyurmak için varolurlar. Yürürlükteki ekonomik dizge bunu biriken varsıllık ortasında sürekli bunalım ve artan yoksulluk koşulları altında yerine getirir. Sismondi erken işleyimsel anamalcılığın bu sonuca götüren düzeneklerini ortaya seriyordu.28 Yineleyen bunalımların zorunluğu ona göre anamalın üretici süreç üzerindeki etkisinin bir sonucuydu. Artmakta olan sömürü gibi üretim ve tüketim arasındaki sürekli oransızlık da meta değişim dizgesinin sonuçlarıdırlar. Sismondi değişim ve kullanım değerlerinin ve artı değere el koymanın çeşitli biçimlerinin arkasındaki gizli ilişkilerin taslağını verdi. Anamalın yoğunlaşması, aşırı-üretim ve bunalım arasındaki bağıntıyı tanıtlamıştı. 'Varsıllığın bir avuç iye arasında yoğunlaşması yoluyla iç pazar küçülmeyi sürdürmekte ve işleyim daha da büyük sarsıntıların gözdağı altındaki dış pazarlara satım yapmaya zorlanmaktadır.'29 Özgür yarışmacılık tüm üretken yeteneklere ve insan gereksinimlerinin en büyük doyumuna tam gelişim vermenin çok gerilerine düşer; toptan sömürüyü ve varsıllık kaynaklarının yinelenen yokedilişini getirir. Hiç kuşkusuz, anamalcılık topluma çok büyük bir ilerleme getirdi, ama ilerleme

‘çalışan nüfusta sürekli bir artışta ve genellikle istemi aşan bir emek sunumunda’ sonuçlandı.30 Bu karşıtlıkların sorumlusu meta üretiminin ekonomik düzenekleridir. Eğer dizgenin eğilimlerine tam anlatımları verilecek olsaydı, sonuç ‘ulusu dev bir fabrikaya dönüştürmek’ olurdu ki, ‘varsıllık yaratmanın çok uzağında, genel sefalet yaratırdı.’31

Saint-Simon’un pozitivizmi başlatması üzerinden yalnızca altı yıl geçtikten sonra, toplumsal kuram onun yeni felsefesini aklamış olan toplumsal düzene karşı bu köktenci çürütmeyi yöneltti. ‘İşleyim dizgesi’ anamalcı sömürü dizgesi olarak görüldü. Uyumlu denge öğretisinin yerini özünlü bunalım öğretisi aldı. İlerleme düşüncesine yeni bir anlam verildi: Ekonomik ilerleme zorunlu olarak insan ilerlemesi demek değildi,—anamalcılık altında, ilerleme özgürlük ve us pahasına yer almaktadır. Sismondi ilerleme felsefesini iyimser yüceltmenin bütün bir zırhı ile birlikte yadsıdı. Devletten ezilen kitlenin çıkarına koruyucu yetkesini uygulamasını istedi. ‘Özgür ve genel yarışmacılık konusundaki genel inak tüm uygar toplumlarda büyük atılımlar yapmıştır. İşleyimsel gücün olağanüstü bir gelişiminde sonuçlanmış, ama ayrıca nüfusun sınıflarının büyük çoğunluğu için korkunç sıkıntılar da getirmiştir. Deneyim bize [hükümetten gelen] koruyucu yetkeye gereksinimi öğretmiştir—insanlar kendisinden hiçbir yarar sağlamayacak oldukları bir varsıllığın gelişimi için adanmasınlar diye.’32

Sismondi’nin çalışmasının yayımı üzerine salt bir onyıl geçtikten sonra, toplumsal felsefe yine ilerleme inağına geri döndü, ve, beklenebileceği gibi, toplumsal kuram için temel olarak politik ekonomiden vazgeçti. Comte’un pozitif felsefesi bu gerilemede yol göstericilik yaptı. Şimdi onu ele alacağız.

Notlar

1Oeuvres de Saint-Simon, yay. haz. Enfantin, Paris 1868 vs., Cilt II, s. 118.

2A.g.y., s. 13.

3A.g.y.

4S. 188.

5Mémoire sur la science de l’homme, 1813’de yazıldı; a.g.y., Cilt XI; bkz. Weil, Saint-Simon et son oeuvre, Paris 1894, s. 55 vs.

6Saint-Simon, a.g.y., Cilt XI, s. 8 vs.

7S. 22.

8Cilt IV, s. 83.

9S. 187.

10S. 119.

11Cilt IV, s. 147, 162.

12S. 150.

13Frederick B. Artz. Reaction and Revolution, New York 1934, Harper and Brothers, s. 230 vs.

14Doctrine Saint-Simonienne. Exposition. Paris 1854, s. 123 vs.

15S. 137.

16S. 145.

17S. 125 vs.

18S. 127.

19Henri Sée, Französische Wirtschaftsgeschichte, Jena 1936, Cilt II, s. 244.

20S. 250 vs.

21S. 251 vs.

22Nouveaux principes d'économie politique, 2. Basım, Paris 1827, Cilt I, s. 313.

23Systéme des contradictions économiques, yay. haz. C. Bouglé ve H. Moysset, Paris 1923, Cilt II, s. 392 vs.

24A.g.y., s. 391.

25Cilt I, s. 73.

26De la création de l'ordre dans l'humanité, yay. haz. C. Bouglé ve A. Cuvillier, Paris 1927, s. 369.

27Nouveaux principes ..., Cilt II, s. 417.

28Bkz. Henryk Grossmann, Sismonde de Sismondi et ses theories économiques, Bibliotheca universitatis liberae Poloniae, Varşova 1924.

29Nouveaux principes ..., Cilt I, s. 361.

30A.g.y., s. 408.

31S. 78.

32S. 52 vs.

[HERBERT MARCUSE: US VE DEVRİM: ANABÖLÜM İKİ: TOPLUMSAL KURAMIN DOĞUŞU: BÖLÜM II. POZİTİVİZMİN TEMELLERİ VE TOPLUMBİLİMİN DOĞUŞU: 2. SAINT-SIMON]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-2000

İdea Yayınevi / 2014

Sanılar ve Çürütmeler. Bölüm 1 / Conjectures and Refutations / Chapter 1 (T-İ)

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Karl R. Popper

Tahminler ve Çürütmeler. Bölüm 1

Conjectures and Refutations. Chapter 1

Çeviri: Aziz Yardımlı

KARL R. POPPER

TAHMİNLER VE ÇÜRÜTMELER (1953)

BÖLÜM 1

Bilimsel Bilginin Büyümesi

Peterhouse'da, Cambridge, 1953 Yazında British Council tarafından düzenlenen ve modern İngiliz felsefesindeki gelişme ve eğilimler üzerine verilen bir ders; ilk kez "Philosophy of Science: a Personal Report" olarak C. A. Mace tarafından düzenlenen British Philosophy in Mid-Century'de yayımlandı, 1957.

KARL R. POPPER

CONJECTURES AND REFUTATIONS

CHAPTER 1

The Growth of Scientific Knowledge

A lecture given at Peterhouse, Cambridge, in Summer 1953, as part of a course on developments and trends in contemporary British philosophy, organized by the British Council; originally published under the title “Philosophy of Science: a Personal Report” in British Philosophy in Mid-Century, ed. C. A. Mace, 1957.

1

BİLİM:

TAHMİNLER VE ÇÜRÜTMELER

Mr. Turnbull kötü sonuçlar öngörmüştü, ... ve bundan böyle kendi peygamberliklerinin doğrulamasını sağlamak için elinden geleni yapıyor.

— ANTHONY TROLLOPE

Bu derse katılanların listesini aldığım ve felsefeci meslektaşlara seslenmem istendiğini anladığım zaman, biraz duruksama ve görüşmelerden sonra belki de beni en ilgilendiren problemlerden ve en yakından tanışık olduğum gelişmelerden söz etmemi yeğleyeceğinizi düşündüm. Bu nedenle daha önce hiç yapmadığım birşeyi yapmaya karar verdim: size “Bir kuram ne zaman bilimsel sayılmalıdır?” ya da “Bir kuramın bilimsel karakteri ya da konumu için bir ölçüt var mıdır?” problemi ile ilk kez uğraşmaya başladığım 1919 sonbaharından bu yana bilim felsefesinde kendi çalışmam üzerine bir rapor vermek.

1

SCIENCE:

CONJECTURES AND REFUTATIONS

Mr. Turnbull had predicted evil consequences, and as now doing the best in his power to bring about the verification of his own prophecies.

— ANTHONY TROLLOPE

WHEN I received the list of participants in this course and realized that I had been asked to speak to philosophical colleagues I thought, after some hesitation and consultation, that you would probably prefer me to speak about those problems which interest me most, and about those developments with which I am most intimately acquainted. I therefore decided to do what I have never done before: to give you a report on my own work in the philosophy of science, since the autumn of 1919 when I first began to grapple with the problem, “When should a theory be ranked as scientific?” or “Is there a criterion for the scientific character or status of a theory?”

O sıralar beni uğraştıran problem ne “Bir kuram ne zaman doğrudur?” ne de “Bir kuram ne zaman kabul edilebilirdir?” idi. Problemim bunlardan ayrıydı. Bilim ve yalancı-bilim arasındaki ayrımı saptamayı istiyordum; bilimin sık sık yanılgıya düştüğünü ve yalancı-bilimin pekala gerçekliğe raslayabilecek olduğunu çok iyi biliyordum.

The problem which troubled me at the time was neither, “When is a theory true?” nor, “When is a theory acceptable?” My problem was different. I wished to distinguish between science and pseudo-science; knowing very well that science often errs, and that pseudo-science may happen to stumble on the truth.

Hiç kuşkusuz problemime en yaygın olarak kabul edilen yanıtın bilimin yalancı-bilimden — ya da

metafizikten — görgül yöntemi yoluyla ayırdedildiğini biliyorum — bir yöntem ki gözlem ya da deneyimden ilerleyerek özsel olarak tümevarımcıdır. Ama bu beni doyurmuyordu. Tersine, sık sık problemimi gerçekten görgül bir yöntem ile görgül-olmayan ya da giderek yalancı-görgül bir yöntem (daha açık olarak, gözlem ve deneyime başvurmasına karşın, gene de bilimsel ölçünlere karşılık vermeyen bir yöntem) arasında bir ayrım yapma problemi olarak formüle ettim. Bu yalancı-yöntem gözlem üzerine — horoskoplar ve yaşamöyküleri üzerine — dayanan heybetli bir görgül kanıt kütlesi ile astroloji tarafından örneklenebilir.

I knew, of course, the most widely accepted answer to my problem: that science is distinguished from pseudo-science — or from "metaphysics" — by its empirical method, which is essentially inductive, proceeding from observation or experiment. But this did not satisfy me. On the contrary, I often formulated my problem as one of distinguishing between a genuinely empirical method and a non-empirical or even a pseudo-empirical method — that is to say, a method which, although it appeals to observation and experiment, nevertheless does not come up to a scientific standards. The latter method may be exemplified by astrology, with its stupendous mass of empirical evidence based on observation — on horoscopes and on biographies.

Ama beni problemime götüren şey astroloji örneği olmadığı için, belki de içinde problemimin doğduğu atmosferi ve onu uyaran örnekleri kısaca betimlemem iyi olacaktır. Avusturya İmparatorluğunun çöküşünden sonra Avusturya'da bir devrim olmuştu: Hava devrimci belgi ve düşünceler ile, ve yeni ve çoğu kez darmadağınık kuramlar ile doluydu. Beni ilgilendiren kuramlar arasında Einstein'ın görelilik kuramı hiç kuşkusuz büyük bir ayrımla en önemli olanıydı. Öteki üçü Marx'ın tarih kuramı, Freud'un ruh-çözümlemesi, ve Alfred Adler'in "bireysel ruhbilim" denilen kuramıydı.

But as it was not the example of astrology which led me to my problem I should perhaps briefly describe the atmosphere in which my problem arose and the examples by which it was stimulated. After the collapse of the Austrian Empire there had been a revolution in Austria: the air was full of revolutionary slogans and ideas, and new and often wild theories. Among the theories which interested me Einstein's theory of relativity was no doubt by far the most important. Three others were Marx's theory of history, Freud's psycho-analysis, and Alfred Adler's so-called "individual psychology."

Bu kuramlar ile, ve özellikle görelilik kuramı ile ilgili olarak sözü edilen pekçok halksal saçmalık vardı (bugün bile sürdüğü gibi), ama beni bu kuramı incelemeye götüren kişiler konusunda talihliydim. Tümümüz — ait olduğum küçük öğrenciler çevresi — Eddington'un 1919'da Einstein'ın yerçekimi kuramının ilk önemli doğrulamasını getiren güneş tutulması gözlemlerinden heyecana kapılmıştık. Bu bizim için büyük bir deneyimdi ve düşünsel gelişimim üzerinde kalıcı bir etki bıraktı.

There was a lot of popular nonsense talked about these theories, and especially about relativity (as still happens even today), but I was fortunate in those who introduced me to the study of this theory. We all — the small circle of students to which I belonged — where thrilled with the result of Eddington's eclipse observations which in 1919 brought the first important confirmation of Einstein's theory of gravitation. It was a great experience for us, and one which had a lasting influence on my intellectual development.

Sözünü ettiğim öteki üç kuram da o sıralar öğrenciler arasında yaygın olarak tartışılıyordu. Alfred Adler ile kişisel ilişkim olmuş, ve üstelik Viyana'da toplumsal kılavuzluk klinikleri kurduğu işçi

mahallelerinde çocuklar ve gençler arasında toplumsal çalışmasında onunla işbirliği yapmıştım.

The three other theories I have mentioned were also widely discussed among students at that time. I myself happened to come into personal contact with Alfred Adler, and even to co-operate with him in his social work among the children and young people in the working-class districts of Vienna where he had established social guidance clinics.

1919 yazı sırasında bu üç kuramdan giderek artan bir doyumsuzluk duymaya başladım — Marxist tarih kuramı, ruh-çözümleme, ve bireysel ruhbilim; ve bilimsellik savlarından kuşkulanmaya başladım. Problemim belki de ilkin "Marxizm, ruh-çözümleme, ve bireysel ruhbilimde ters giden nedir?" gibi yalın bir biçimdeydi. Bunlar niçin fiziksel kuramlardan, Newton'ın kuramından, ve özellikle görelilik kuramından böylesine ayrıdır?

It was during the summer of 1919 that I began to feel more and more dissatisfied with these three theories — the Marxist theory of history, psycho-analysis, and individual psychology; and I began to feel dubious about their claims to scientific status. My problem perhaps first took the simple form, "What is wrong with Marxism, psycho-analysis, and individual psychology? Why are they so different from physical theories, from Newton's theory, and especially from the theory of relativity?"

Bu zıtlığı açıkça göstermek için belirtmem gerek ki o sıralar çok azımız Einstein'ın yerçekimi kuramının doğruluğuna inandığını söyleyecekti. Bu beni uğraştıran şeyin öteki üç kuramın doğruluklarından kuşkulanmam değil, ama başka birşey olduğunu gösterir. Gene de yalnızca bu matematiksel fiziğin toplumbilimsel ya da ruhbilimsel kuram tipinden daha sağın olduğunu sezmem de değildi. Böylece beni endişelendiren şey en azından o sıralar ne doğruluk problemi, ne de sağınlık ya da ölçülebilirlik problemi idi. Bu dahaçok öteki üç kuramın, gerçi birer bilim olarak ortaya çıksalar da, gerçekte bilimden çok ilkel mitler ile ortaklık taşımaları, astronomiden çok astorolijiyi andırmaları idi.

To make this contrast clear I should explain that few of us at the time would have said that we believed in the truth of Einstein's theory of gravitation. This shows that it was not my doubting the truth of those other three theories which bothered me, but something else. Yet neither was it that I merely felt mathematical physics to be more exact that the sociological or psychological type of theory. Thus what worried me was neither the problem of truth, at that stage at least, nor the problem of exactness or measurability. It was rather that I felt that these other three theories, though posing as science, had in fact more in common with primitive myths that with science; that they resembled astrology rather than astronomy.

Marx, Freud ve Adler'in hayranları olan arkadaşlarımın bu kuramlara ortak bir dizi noktadan, özellikle görünürdeki açıklayıcı güçlerinden etkilendiklerini buldum. Bu kuramlar aşağı yukarı ilgili oldukları alanların içersinde yer alan herşeyi açıklayabilmeye yetenekli görünüyorlardı. Herhangi birini incelemek düşünsel bir inanç değişiminin ya da bir tanrısal bildirişin etkisini yaratıyor, gözlerinizi henüz onlarla tanışmamış olanlardan gizlenen yeni bir gerçekliğe açıyor görünüyorlardı. Bir kez böylece gözleriniz açıldıktan sonra her yerde doğrulayıcı örnekler görmeye başlıyordunuz: dünya kuramın doğrulamaları ile doluydu. Olan her şey her zaman onu doğruluyordu. Böylece kuramın doğruluğu apaçık ortada görünüyordu; ve inanmayanlar hiç kuşkusuz bu belirtik gerçeği görmek istemeyen kişilerdi, ve bunu görmeyi ya sınıf çıkarlarına karşı olduğu için, ya da henüz çözümlenmemiş ve sağaltım için haykıran baskıları nedeniyle yadsıyorlardı.

I found that those of my friends who were admirers of Marx, Freud, and Adler, were impressed by a number of points common to these theories, and especially by their apparent explanatory power. These theories appeared to be able to explain practically everything that happened within the fields to which they referred. The study of any of them seemed to have the effect of an intellectual conversion or revelation, opening your eyes to a new truth hidden from those not yet initiated. Once your eyes were thus opened you saw confirming instances everywhere: the world was full of verifications of the theory. Whatever happened always confirmed it. Thus its truth appeared manifest; and unbelievers were clearly people who did not want to see the manifest truth; who refused to see it, either because it was against their class interest, or because of their repressions which were still ‘‘un-analysed’’ and crying aloud for treatment.

Bu durumdaki en tipik öğe bana doğrulamaların, söz konusu kuramları ‘‘doğrulayan’’ gözlemlerin dinmek bilmez akışı olarak görünüyordu; ve bu nokta bu kuramların yandaşları tarafından sürekli olarak vurgulanıyordu. Bir Marxist bir gazeteyi her sayfasında onun tarih yorumu için doğrulayıcı kanıt bulmaksızın açamazdı; yalnızca haberlerde değil ama sunuluşlarında da — ki gazetenin sınıf eğilimin ele veriyordu — ve özellikle gazetenin söylemediklerinde. Freudcu çözümlemeci kuramlarının ‘‘klinik gözlemleri’’ tarafından sürekli olarak doğrulandığını vurguluyordu. Adlere’e gelince, kişisel bir deneyimden çok fazla etkilendim. 1919’da bir keresinde ona bana özellikle kuramına uygun görünmeyen bir durumu bildirdim, ama kendisi bunu aşağılık duyguları kuramının terimlerinde çözümlemede hiçbir güçlük çekmedi, üstelik daha çocuğu bile görmemişken. Biraz şaşırarak ona nasıl böyle emin olabildiğini sordum. ‘‘Bin kez edindiğim deneyimler nedeniyle’’ yanıtını verdi; bunun üzerine şunu söylemenin önüne geçemedim: ‘‘Ve bu yeni örnekle, sanırım, deneyiminiz bin-bir oldu.’’

The most characteristic element in this situation seemed to me the incessant stream of confirmations, of observations which ‘‘verified’’ the theories in question; and this point was constantly emphasized by their adherents. A Marxist could not open a newspaper without finding on every page confirming evidence for his interpretation of history; not only in the news, but also in its presentation — which revealed the class bias of the paper — and especially of course in what the paper did not say. The Freudian analysts emphasized that their theories were constantly verified by their ‘‘clinical observations’’. As for Adler, I was much impressed by a personal experience. Once, in 1919, I reported to him a case which to me did not seem particularly Adlerian, but which he found no difficulty in analysing in terms of his theory of inferiority feelings, although he had not even seen the child. Slightly shocked, I asked him how he could be so sure. ‘‘Because of my thousandfold experience,’’ he replied; whereupon I could not help saying: And with this new case, I suppose, your experience has become thousand-and-one-fold.’’

Kafamda olan şey önceki gözlemlerinin bu yeni gözlemden çok daha sağlam olmuş olmayabileceği, her birinin kendi payına ‘‘önceki deneyim’’in ışığında yorumlanmış olduğu, ve aynı zamanda ek doğrulama olarak kabul edildiği idi. Neyi doğruladı, diye sordum kendime. Bir durumun kuramın ışığında yorumlanabilecek olduğundan daha çoğunu değil. Ama bunun çok az önemi olduğunu düşündüm, çünkü tasarlanabilir her durum Adler’in ya da eşit ölçüde Freud’un kuramının ışığında yorumlanabilirdi. Bunu insan davranışının çok ayrı iki örneği ile açıklayabilirim: bir çocuğu boğma niyetiyle suya iten bir adam örneği; ve çocuğu kurtarma girişiminde yaşamından özveride bulunan bir adam örneği. Bu iki durumdan her biri Freudcu ve Adlerci terimlerde eşit kolaylıkla açıklanabilir. Freud’a göre ilk adam baskı (diyelim ki, Ödipus karmaşasındaki bir bileşenin baskısı) altında iken, ikincisi ise yüceltmeyi başarmıştı. Adler’e göre

birincisi (belki de kendine bir suç işlemeyi göze alabileceğini tanıtlama gereksinimini üreten) aşağılık duygularının etkisi altında iken, (gereksinimi kendine çocuğu kurtarmayı göze aldığını tanıtlamak olan) ikincisi de yine aynı duyguların etkisi altındaydı. Her iki kuramın da terimlerinde yorumlanamayacak hiçbir insan davranışı düşünemiyorum. Tam olarak bu olgu — her zaman uymaları, her zaman doğrulanmaları — idi ki hayranlarının gözünde bu kuramlardan yana en güçlü uslamlamayı oluşturuyordu. Yavaş yavaş bu görünürdeki gücün gerçekte zayıflıkları olduğunu anlamaya başlıyordum.

What I had in mind was that his previous observations may not have been much sounder than this new one; that each in its turn had been interpreted in the light of "previous experience", and at the same time counted as additional confirmation. What, I asked myself, did it confirm? No more than that a case could be interpreted in the light of the theory. But this meant very little, I reflected, since every conceivable case could be interpreted in the light of Adler's theory, or equally of Freud's. I may illustrate this by two different examples of human behaviour: that of a man who pushes a child into the water with the intention of drowning it; and that of a man who sacrifices his life in attempt to save the child. Each of these two cases can be explained with equal ease in Freudian and in Adlerian terms. According to Freud the first man suffered from repression (say, of some component of his Oedipus complex), while the second man had achieved sublimation. According to Adler the first man suffered from feelings of inferiority (producing perhaps the need to prove to himself that he dared to commit some crime), and so did the second man (whose need was to prove to himself that he dared to rescue the child). I could not think of any human behaviour which could not be interpreted in terms of either theory. It was precisely this fact — that they always fitted, that they were always confirmed — which in the eyes of their admirers constituted the strongest argument in favour of these theories. It began to dawn on me that this apparent strength was in fact their weakness.

Einstein'ın kuramı açısından durum çarpıcı bir biçimde ayrıydı. Tek bir tipik durumu alalım — Einstein'ın tam o sıralar Eddingston'ın araştırmasının bulguları tarafından doğrulanan öngörüsünü. Einstein'ın çekim kuramı ışığın, tam olarak özdeksel cisimlerin çekilmesi gibi, ağır cisimler (örneğin güneş gibi) tarafından çekilmesi gerektiği sonucuna götürmüştü.Bir sonuç olarak görünürdeki konumu güneşe yakın olan uzak bir durağan yıldızdan gelen ışığın dünyaya yıldızın güneşten biraz uzağa kaymış gibi görüneceği bir yönde ulaşacağı, ya da başka bir deyişle, güneşe yakın yıldızların sanki güneşten ve birbirlerinden biraz uzaklaşmış gibi görünecekleri hesaplanabilirdi. Bu normal olarak gözlenemeyen bir şeydir çünkü böyle yıldızlar güneşin aşırı parlaklığı tarafından gündüzleri görülmez kılınırlar; ama bir güneş tutulması sırasında fotoğraflarını almak olanaklıdır. Eğer aynı yıldızlar öbeğinin gece fotoğrafı alınırsa uzaklık iki fotoğraf üzerindeki ölçülebilir ve öngörülen etki yoklanabilir.

With Einstein's theory the situation was strikingly different. Take one typical instance — Einstein's prediction, just then confirmed by the findings of Eddington's expedition. Einstein's gravitational theory had led to the result that light must be attracted by heavy bodies (such as the sun), precisely as material bodies were attracted. As a consequence it could be calculated that light from a distant fixed star whose apparent position was close to the sun would reach the earth from such a direction that the star would seem to be slightly shifted away from the sun; or, in other words, that stars close to the sun would look as if they had moved a little away from the sun, and from one another. This is a thing which cannot normally be observed since such stars are render invisible in daytime by the sun's overwhelming brightness; but during an eclipse it is

possible to take photographs of them. If the same constellation is photographed at night one can measure the distance on the two photographs, and check the predicted effect.

Şimdi bu durumda etkileyici olan bu tür bir öngörünün içerdiği risktir. Eğer gözlem öngörülen etkinin kesinlikle bulunmadığını gösterirse, o zaman kuram doğrudan doğruya çürütülmüş olur. Kuram gözlemin belli olanaklı sonuçlarıyla bağdaşmazdır — gerçekte, Einstein'dan önce herkesin beklemiş olacağı sonuçlarla.1 Bu daha önce betimlemiş olduğum durumdan bütünüyle ayrıdır, çünkü söz konusu kuramlar birbirinden en uzak insan davranışları ile bağdaşabilir olduklarını gösteriyorlardı, öyle ki bu kuramların bir doğrulaması olarak ileri sürülemeyecek herhangi bir insan davranışını betimlemek hemen hemen olanaksızdı.

1Bu biraz aşırı bir yalınlaştırmadır, çünkü Einstein etkisinin yaklaşık olarak yarısı klasik kuramdan türetilebilir, yeter ki bir balistik ışık kuramı varsayalım.

Now the impressive thing about this case is the risk involved in a prediction of this kind. If observation shows that the predicted effect is definitely absent, then the theory is simply refuted. The theory is incompatible with certain possible results of observation — in fact with results which everybody before Einstein would have expected.1 This is quite different from the situation I have previously described, when it turned out that the theories in question were compatible with the most divergent human behaviour, so that it was practically impossible to describe any human behaviour that might not be claimed to be a verification of these theories.

1This is a slight oversimplification, for about half of the Einstein effect may be derived from the classical theory, provided we assume a ballistic theory of light.

Bu irdelemeler beni 1919-20 kışında şimdi yeniden şöyle formüle edebileceğim vargılara götürdü.

(1) Hemen hemen her kuram için doğrulamalar ya da gerçeklemeler elde etmek kolaydır — eğer doğrulamalar ararsak.

(2) Doğrulamalar ancak riskli öngörülerin sonuçları iseler kabul edilmelidir; başka bir deyişle, eğer, söz konusu kuram tarafından aydınlatılmamış olarak, kuram ile bağdaşmaz ve kuramı çürütecek olan bir olayı beklememiz gerekmişse.

(3) Her "iyi" bilimsel kuram bir yasaklamadır: belli şeylerin olmasını yasaklar. Bir kuram ne denli yasaklayıcı ise o denli iyidir.

(4) Tasarlanabilir hiçbir olay tarafından çürütülemeyen bir kuram bilimsel değildir. Çürütülemezlik bir kuram için erdem (insanların sık sık düşündükleri gibi) değil, ama bir kusurdur.

(5) Bir kuramın her gerçek sınaması onu yanlışlama ya da çürütme girişimidir. Sınanabilirlik yanlışlanabilirliktir; ama sınanabilirliğin dereceleri vardır: kimi kuramlar başkalarından daha sınanabilirdir, çürütülmeye daha açık dururlar; bir bakıma daha büyük riskler alırlar.

(6) Doğrulayıcı kanıt kuramın gerçek bir sınamasının sonucu olması dışında geçerli olmamalıdır; ve bu onun kuramı yanlışlamak için ciddi ama başarısız bir girişim olarak sunulabilmesi demektir. (Şimdi böyle durumlarda "onaylayıcı kanıt"tan söz ediyorum.)

(7) Kimi gerçekten sınanabilir kuramlar, yanlış oldukları bulduğu zaman, henüz hayranları tarafından savunulmayı sürdürürler — örneğin özel bir yardımcı sayıltı getirerek, ya da kuramı özel olarak çürütülmeden kaçabileceği bir yolda yeniden-yorumlayarak. Böyle bir yordam her zaman olanaklıdır, ama kuramı çürütülmekten ancak bilimsel konumunu yok ederek, ya da en

azından alçaltarak kurtarır. (Daha sonra böyle bir kurtarma işlemini bir ‘‘uylaşımcı büküm’’ ya da bir ‘‘uylaşımcı manevra’’ olarak betimledim.)

Tüm bunlar bir kuramın bilimsel konumunun ölçütü onun yanlışlanabilirliği, ya da çürütülebilirliği, ya da sınanabilirliğidir denerek toparlanabilir.

These considerations led me in the winter of 1919-20 to conclusions which I may now reformulate as follows.

(1) It is easy to obtain confirmations, or verifications, for nearly every theory — if we look for confirmations.

(2) Confirmations should count only if they are the result of risky predictions; that is to say, if, unenlightened by the theory in question, we should have expected an event which was incompatible with the theory — an event which would have refuted the theory.

(3) Every ‘‘good’’ scientific theory is a prohibition: it forbids certain things to happen. The more a theory forbids, the better it is.

(4) A theory which is not refutable by any conceivable event is non-scientific. Irrefutability is not a virtue of a theory (as people often think) but a vice.

(5) Every genuine test of a theory is an attempt to falsify it, or to refute it. Testability is falsifiability; but there are degrees of testability; some theorise are more testable, more exposed to refutation, than others; they take, as it were, greater risks.

(6) Confirming evidence should not count except when it is the result of a genuine test of the theory; and this means that it can be presented as a serious but unsuccessful attempt to falsify the theory. (I now speak in such cases of ‘‘corroborating evidence’’.)

(7) Some genuinely testable theories, when found to be false, are still upheld by their admirers — for example by introducing ad hoc some auxiliary assumption, or by re-interpreting the theory ad hoc in such a way that it escapes refutation. Such a procedure is always possible, but it rescues the theory from refutation only as the price of destroying, or at least lowering, its scientific status. (I later described such a rescuing operation as a ‘‘conventionalist twist’’ or a ‘‘conventionalist stratagem’’.)

One can sum up all this by saying that the criterion of the scientific status of a theory is its falsifiability, or refutability, or testability.

II

Belki de bunu şimdiye dek sözü edilen çeşitli kuramların yardımıyla örnekleyebilirim. Einstein’ın yerçekimi kuramı açıktır ki yanlışlanabilirlik ölçütüne yanıt veriyordu. O zamanki ölçüm araçlarımız sınamaları tam bir güvenle bildirmemize izin vermemiş olsaydı bile, açıktır ki kuramı çürütmenin bir olanağı vardı.

II

I may perhaps exemplify this with the help of the various theories so far mentioned. Einstein’s theory of gravitation clearly satisfied the criterion of falsifiability. Even if our measuring instruments at the time did not allow us to pronounce on the result of the tests with complete assurance, there was clearly a possibility of refuting the theory.

Astroloji sınavı geçemedi. Astrologlar doğrulayıcı kanıt olduğuna inandıkları şey tarafından

büyük ölçüde etkilendiler ve aldatıldılar — öyle bir düzeyde ki yandaş olmayan hiçbir kanıt tarafından etkilenmediler. Dahası, yorumlarını ve peygamberce öngörülerini yeterince bulanıklaştırmakla, kuram ve peygamberliklerin daha sağın olmuş olması durumunda kuramın bir çürütülmesi olabilecek herşeyi geçiştirebildiler. Yanlışlamadan kaçabilmek için kuramlarının sınanabilirliğini yokettiler. Tipik bir falcının hilesi şeyler üzerine boşa çıkamayacak denli ve böylece çürütülemeyecek denli bulanık öngörülerde bulunmaktır.

Astrology did not pass the test. Astrologers were greatly impressed, and misled, by what they believed to be confirming evidence — so much so that they were quite unimpressed by any unfavourable evidence. Moreover, by making their interpretations and prophecies sufficiently vague they were able to explain away anything that might have been a refutation of the theory had the theory and the prophecies been more precise. In order to escape falsification they destroyed the testability of their theory. It is a typical soothsayer's trick to predict things so vaguely that the predictions can hardly fail: that they become irrefutable.

Marxist tarih kuramı, kimi kurucu ve izleyicilerinin ciddi çabalarına karşın, en sonunda bu bilicilik uygulamasını kabul etti. Erken formülasyonlarından kimilerinde (örneğin Marx'ın ''gelen toplumsal devrim''in karakterini çözümlemesinde) öngörüleri sınanabilirdi, ve gerçekten de yanlışlandılar.2 Gene de, çürütmeleri kabul etmek yerine, Marx'ın izleyicileri hem kuramı hem de kanıtı onları bağdaştırmak için yeniden-yorumladılar. Bu yolda kuramı çürütülmekten kurtardılar; ama bunu onu çürütülemez kılan bir aygıtı benimseme pahasına yaptılar. Böylece kurama bir ''uylaşımcı büküm'' verdiler; ve bu manevra ile onun üzerinde çok diretilen bilimsellik savını yokettiler.

2Bkz. Örneğin Open Society and Its Enemies başlıklı çalışmam, Bölüm 15, Kesim iii, ve notlar 13-14.

The Marxist theory of history, in spite of the serious efforts of some of its founders and followers, ultimately adopted this soothsaying practice. In some of its earlier formulations (for example in Marx's analysis of the character of the ''coming social revolution'') their predictions were testable, and in fact falsified.2 Yet instead of accepting the refutations the followers of Marx re-interpreted both the theory and the evidence in order to make the agree. In this way they rescued the theory from refutation; but they did so at the price of adopting a device which made it irrefutable. They thus gave a ''conventionalist twist'' to the theory; and by this stratagem they destroyed its much advertised claim to scientific status.

2See, for example, my Open Society and Its Enemies, ch. 15, section iii, and notes 13-14.

İki ruh-çözümsel kuram da ayrı birer sınıfta idi. Ne olursa olsun sınanamaz, çürütülemez idiler. Onlarla çelişkiye düşebilecek tasarlanabilir hiçbir insan davranışı yoktu. Bu demek değildir ki Freud ve Adler belli şeyleri doğru olarak görmüyorlardı: Söylediklerinin çoğunun oldukça önemli olduğundan ve bir gün sınanabilir bir ruhbilimde yerlerini alabileceğinden kişisel olarak kuşku duymuyorum. Ama demektir ki çözümlemecilerin safça kuramlarını doğruladığına inandıkları o ''klinik gözlemler'' bunu astrologların kendi kılgılarında buldukları gündelik doğrulamalardan daha öte güçlü bir biçimde yerine getiremez.3 Ve Freud'un Ben, Üst-ben ve O epiğine gelince, onun için Homer'in toplu Olimpus öyküleri için olduğundan daha güçlü bir bilimsel konum savında bulunulamaz. Bu kuramlar kimi olguları betimler, ama mitlerin tarzında. Çok ilginç ruhbilimsel öneriler kapsarlar, ama sınanabilir bir biçimde değil.

3''Klinik gözlemler,'' tüm başka gözlemler gibi, kuramların ışığı altındaki yorumlardır (bkz.

aşağıda kesim IV vs.); ve salt bu nedenle ışığında yorumlandıkları kuramları destekliyor görünme eğilimindedirler. Ama gerçek destek ancak (“girişilen çürütmeler” yoluyla) sınamalar olarak üstlenilen gözlemlerden elde edilebilir; ve bu amaçla çürütme ölçütü önceden ortaya koyulmalıdır: hangi gözlenebilir durumların — eğer edimsel olarak gözleniyorlarsa — kuramın çürütülmesi demek olduğunda anlaşılmalıdır. Ama ne tür klinik karşılıklar çözümlemeciyi doyuracak bir yolda yalnızca tikel bir çözümsel tanıyı değil ama ruh-çözümlemenin kendisini çürütürler? Ve böyle ölçütler çözümlemeciler tarafından hiç tartışılmış ve üzerlerinde anlaşılmış mıdır? Tersine, böyle ölçütler üzerinde anlaşmayı olanaksızlaştırmasa da güçleştirecek olan “ikircim” gibi bütün bir çözümsel kavramlar ailesi yok mudur (“ikircim” diye birşeyin olmadığını demek istemiyorum)? Dahası, (bilinçli ve bilinçsiz) beklentilerin ve çözümlemeci tarafından savunulan kuramların hastanın “klinik karşılıkları”nı etkilediği düzeyi ilgilendiren soruyu araştırmada ne denli ilerleme yapılmıştır? (Hastaya yorumlar önererek onu bilinçli olarak etkileme vb. gibi girişimler bir yana.) Yıllar önce bir kuramın ya da beklentinin ya da öngörünün betimlediği ya da öngördüğü olay üzerindeki etkisini betimlemek için “Oedipus etkisi” terimini getirdim: anımsanacaktır ki Oedipus’un baba-öldürmesine götüren nedensel zincir bilicinin bu olayı öngörüsü tarafından başlatıldı. Bu böyle mitlerin tipik ve yineleyen bir temasıdır, ama belki de raslantısal olmayarak çözümlemecinin ilgisini çekmeyi başaramamış görünen bir temadır. (Çözümlemeci tarafından telkin edilen doğrulayıcı düşler kuramını Freud örneğin Gesammelte Schriften’de, III, 1925, tartışır ve orada s. 314’te şunları söyler: “Eğer biri bir çözümlemede kullanılabilecek düşlerin çoğunun ... kökenlerini [çözümlemeciden gelen] telkine borçlu olduğunu ileri sürerse, o zaman çözümleme kuramının bakış açısından hiçbir karşıçıkış getirilemez.” Ve şaşırtıcı bir biçimde, “Gene de bu olguda sonuçlarımızın güvenilebilirliğini azaltacak hiçbirşey yoktur” diye ekler.)

The two psycho-analytic theories were in a different class. They were simply non-testable, irrefutable. There was no conceivable human behaviour which could contradict them. This does not mean that Freud and Adler were not seeing certain things correctly: I personally do not doubt that much of what they say is of considerable importance, and may well play its part one day in a psychological science which is testable. But it does mean that those “clinical observations” which analysts naively believe confirm their theory cannot do this any more than the daily confirmations which astrologers find in their practice.3 And as for Freud’s epic of the Ego, the Super-ego, and the Id, no substantially stronger claim to scientific status can be made for it than for Homer’s collected stories from Olympus. These theories describe some facts, bun in the manner of myths. They contain most interesting psychological suggestions, but not in a testable form.

3“Clinical observations,” like all other observations, are interpretations in the light of theories (see below, sections iv ff.); and for this reason alone they are apt to seem to support those theories in the light of which they were interpreted. But real support can be obtained only from observations undertaken as tests (by “attempted refutations”); and for this purpose criteria of refutation have to be laid down beforehand: it must be agreed which observable situations, if actually observed, mean that the theory is refuted. But what kind of clinical responses would refute to the satisfaction of the analyst not merely a particular analytic diagnosis but psycho-analysis itself? And have such criteria ever been discussed or agreed upon by analysts? Is there not, on the contrary, a whole family of analytic concepts, such as ambivalence” (I do not suggest that there is no such thing as ambivalence), which would make it difficult, if not impossible, to agree upon such criteria? Moreover how much headway has been made in investigating the

question of the extent to which the (conscious or unconscious) expectations and theories held by the analyst influence the "clinical responses" of the patient? (To say nothing about the conscious attempts to influence the patient by proposing interpretations to him, etc.) Years ago I introduced the term "Oedipus effect" to describe the influence of a theory or expectation or prediction upon the event which it predicts or describes: it will be remembered that the causal chain leading to Oedipus' parricide was started by the oracle's prediction of this event. This is a characteristic and recurrent theme of such myths, but one which seems to have failed to attract the interest of the analysts, perhaps not accidentally. (The problem of confirmatory dreams suggested by the analyst is discussed by Freud, for example in Gesammelte Schriften, III, 1925, where he says on p. 314: "If anybody asserts that most of the dreams which can be utilized in an analysis. ... owe their origin to [the analyst's] suggestion, than no objection can be made from the point of view of analytic theory. Yet there is nothing in this fact," he surprisingly adds, "which would detract from the reliability of our results.")

Aynı zamanda böyle mitlerin geliştirilebilir ve sınanabilir olduklarını anladım; tarihsel olarak konuşursak, tüm — ya da hemen hemen tüm — bilimsel kuramlar mitlerden doğarlar, ve bir mit bilimsel kuramlar için önemli öncelemeler kapsayabilir. Örnekler Empedokles'in yanılma ve sınama yoluyla evrim kuramı, ya da Parmenides'in değişmeyen blok evrenidir — bir evren ki içinde hiçbirşey yer almaz ve eğer bir başka boyut eklersek Einstein'ın blok evreni olur (ki bunda da hiçbirşey yer almaz, çünkü herşey, dört-boyutlu olarak konuşursak, başlangıçtan belirlenmiş ve ortaya koyulmuştur). Böylece eğer bir kuramın bilimsel olmadığı ya da (deyim yerindeyse) "metafiziksel" olduğu bulunacak olursa, böylelikle önemsiz ya da imlemsiz ya da "anlamsız" ya da "saçma" olduğunun bulunmadığını anladım.4 Ama bilimsel anlamda görgül kanıt tarafından desteklendiğini ileri süremez — gerçi, belli bir ortaya çıkış anlamında, "gözlem sonucu" olsabilse de.

4Günümüzde tipik bir yalancı-bilim olan astroloji olgusu bu noktayı örnekleyebilir. Astrololji Aristotelesciler ve başka ussalcılar tarafından Newton'un gününe dek yanlış nedenle saldırıya uğradı — gezegenlerin dünyasal ("ay-altı") olaylar üzerinde bir "etkileri" olduğu yolundaki şimdi kabul edilen önesürüm nedeniyle. Gerçekte Newton'un çekim kuramı, ve özellikle dalgalar üzerine ay kuramı, tarihsel olarak konuşursak, astrolojik ilmin bir türevi idi. Öyle görünür ki Newton örneğin "grip" ["influenza"] salgınlarının yıldız "etkisi"ne ["influence"] bağlı olduğu kuramı ile aynı soydan gelen bir kuramı benimseme konusunda çok isteksizdi. Ve Galileo, hiç kuşkusuz aynı nedenle, dalgalar üzerine ay kuramını edimsel olarak yadsıdı; ve Kepler'e ilişkin kuşkuları astrolojiye ilişkin kuşkuları ile kolayca açıklanabilir.

At the same time I realized that such myths may be developed, and become testable; that historically speaking all—or very nearly all — scientific theories originate from myths, and that a myth may contain important anticipations of scientific theories. Examples are Empedocles' theory of evolution by trial and error, or Parmenides' myth of the unchanging block universe in which nothing ever happens and which, if we add another dimension, becomes Einstein's block universe (in which, too, nothing ever happens, since everything is, four-dimensionally speaking, determined and laid down from the beginning). I thus felt that if a theory is found to be non-scientific, or "metaphysical" (as we might say), it is not thereby found to be unimportant, or insignificant, or "meaningless," or "nonsensical."4 But it cannot claim to be backed by empirical evidence in the scientific sense — although it may easily be, in some genetic sense, the "result of observation."

4The case of astrology, nowadays a typical pseudo-science, may illustrate this point. It was attacked, by Aristotelians and other rationalists, down to Newton's day, for the wrong reason—for its now accepted assertion that the planets had an "influence" upon terrestrial ("sublunar") events. In fact Newton's theory of gravity, and especially the lunar theory of the tides, was historically speaking an offspring of astrological lore. Newton, it seems, was most reluctant to adopt a theory which came from the same stable as for example the theory that "influenza" epidemics are due to an astral "influence." And Galileo, no doubt for the same reason, actually rejected the lunar theory of the tides; and his misgivings about Kepler may easily be explained by his misgivings about astrology.

(Bu ön-bilimsel ya da yalancı-bilimsel karakterde başka birçok kuram daha vardı, ve bunlardan kimileri ne yazık ki Marxist tarih yorumu denli etkiliydi; örneğin, ırkçı tarih yorumu — tanrısal bildirişler gibi zayıf kafalar üzerinde çalışan etkileyici ve herşeyi-açıklayıcı kuramlardan bir başkası.)

(There were a great many other theories of this pre-scientific or pseudo-scientific character, some of them, unfortunately, as influential as the Marxist interpretation of history; for example, the racialist interpretation of history — another of those impressive and all-explanatory theories which act upon weak minds like revelations.)

Böylece yanlışlanabilirlik ölçütünü önererek çözmeye çalıştığım problem ne bir anlamlılık ya da imlemlilik problemi, ne de doğruluk ya da kabul edilebilirlik problemi idi. Bu görgül bilimlerin bildirimleri ya da bildirim dizgeleri ile tüm başka bildirimler — ister dinsel ya da metafiziksel bir karakterde olsunlar, iserse yalnızca yalancı-bilimsel — arasına (yapılabildiği ölçüde) bir çizgi çekme problemi idi. Yıllar sonra — 1928 ya da 1929'da olmuş olmalıdır — bu ilk problemimi "sınır çekme problemi" olarak adlandırdım. Yanlışlanabilirlik ölçütü bu sınır çekme problemine bir çözümdür, çünkü bildirimlerin ya da bildirim dizgelerinin, bilimsel sayılabilmek için, olanaklı — ya da tasarlanabilir — gözlemlerle çatışmaya yetenekli olmaları gerektiğini söyler.

Thus the problem which I tried to solve by proposing the criterion of falsifiability was neither a problem of meaningfulness or significance, nor a problem of truth or acceptability. It was the problem of drawing a line (as well as this can be done) between the statements, or systems of statements, of the empirical sciences,—and all other statements—whether they are of a religious or of a metaphysical character, or simply pseudo-scientific. Years later—it must have been in 1928 or 1929—I called this first problem of mine the "problem of demarcation." The criterion of falsifiability is a solution to this problem of demarcation, for it says that statements or systems of statements, in order to be ranked as scientific, must be capable of conflicting with possible, or conceivable, observations.

III

Bugün hiç kuşkusuz bu sınır çekme ölçütünün — sınanabilirlik ya da yanlışlanabilirlik ya da çürütülebilirlik ölçütünün — açık olmaktan uzak olduğunu biliyorum; çünkü şimdi bile imlemi seyrek olarak anlaşılır. O sıralar, 1920'de, bana hemen hemen önemsiz görünmüştü, gerçi benim için beni derinden endişelendiren ve açık kılgısal sonuçları da olan (örneğin politik sonuçlar) bir entellektüel problemi çözmüş olsa da. Ama henüz tüm imlemlerini ya da felsefi önemini anlamamıştım. Onu Matematik Bölümünden tanıdığım bir öğrenciye (şimdi İngiltere'de seçkin bir matematikçi) açıkladığı zaman, onu yayımlamamı önerdi. O sıralar bunun saçma olduğunu düşündüm; çünkü problemimin, benim için çok önemli olduğuna göre, hiç kuşkusuz benim

oldukça açık sonucuma ulaşmış olacak birçok bilimci ve felsefeciyi uyarmış olması gerektiğine inanıyordum. Durumun bu olmadığını Wittgenstein'ın çalışmasından ve gördüğü kabulden öğrendim; ve böylece sonuçlarımı on üç yıl sonra Wittgenstein'ın anlamlılık ölçütünün bir eleştirisi biçiminde yayımladım.

III

Today I know, of course, that this criterion of demarcation — the criterion of testability, or falsifiability, or refutability — is far from obvious; for even now its significance is seldom realized. At that time, in 1920, it seemed to me almost trivial, although it solved for me an intellectual problem which had worried me deeply, and one which also had obvious practical consequences (for example, political ones). But I did not yet realize its full implications, or its philosophical significance. When I explained it to a fellow student of the Mathematics Department (now a distinguished mathematician in Great Britain), he suggested that I should publish it. At the time I thought this absurd; for I was convinced that my problem, since it was so important for me, must have agitated many scientists and philosophers who would surely have reached my rather obvious solution. That this was not the case I learnt from Wittgenstein's work, and from its reception; and so I published my result thirteen years later in the form of a criticism of Wittgenstein's criterion of meaningfulness.

Wittgenstein, hepinizin bildiği gibi, Tractatus'ta (örneğin, bkz. önerme 6.53; 6.54 ve 5) tüm sözde felsefi ya da metafiziksel önermelerin gerçekte önerme olmadıklarını ya da yalancı-önermeler olduklarını, anlamsız olduklarını göstermeye çalıştı. Tüm gerçek (ya da anlamlı) önermeler "atomik olgu"ları, e.d. ilkede gözlem tarafından saptanabilen olguları betimleyen öğesel ya da atomik önermelerin doğruluk işlevleri idiler. Başka bir deyişle, anlamlı önermeler işlerin olanaklı durumlarını betimleyen ve ilkede gözlem tarafından doğrulanabilen ya da yadsınabilen yalın bildirimler olan öğesel ya da atomik önermelere tam olarak indirgenebilir idiler. Eğer bir bildirime yalnızca edimsel bir gözlemi bildirdiği için değil ama ayrıca gözlemlenebilecek herhangi birşeyi bildirdiği için bir "gözlem bildirimi" dersek, (Tractatus, 5 ve 4.52'ye göre) her doğru önermenin gözlem bildirimlerinin bir doğruluk-işlevi, ve dolayısıyla onlardan çıkarsanabilir, olduğunu söylememiz gerekecektir. Tüm öteki görünürde önermeler anlamsız yalancı-önermeler olacaktır; gerçekte saçma söz kalabalığından başka birşey olmayacaklardır.

Wittgenstein as you all know, tried to show in the Tractatus (see for example his propositions 6.53; 6.54; and 5) that all so-called philosophical or metaphysical propositions were actually non-propositions or pseudo-propositions: that they were senseless or meaningless. All genuine (or meaningful) propositions were truth functions of the elementary or atomic propositions which described "atomic facts", i.e. — facts which can in principle be ascertained by observation. In other words, meaningful propositions were fully reducible to elementary or atomic propositions which were simple statements describing possible states of affairs, and which could in principle be established or rejected by observation. If we call a statement an "observation statement" not only if it states an actual observation but also if it states anything that may be observed, we shall have to say (according to the Tractatus, 5 and 4.52) that every genuine proposition must be a truth-function of, and therefore deducible from, observation statements. All other apparent propositions will be meaningless pseudo-propositions; in fact they will be nothing but nonsensical gibberish.

Bu düşünce Wittgenstein tarafından felsefeye karşıt olarak bilimi karakterize etmek için

kullanıldı. Örneğin doğal bilimi felsefe ile karşıtlık içinde duruyor olarak alan 4.11'de şunları okuruz: "Doğru önermeler toplamı bütünsel doğal bilimdir (ya da doğal bilimlerin bütünlüğüdür)." Bu demektir ki bilime ait olan önermeler doğru gözlem bildirimlerinden çıkarsanabilir olan önermelerdir; bunlar doğru gözlem bildirimleri tarafından doğrulanabilen önermelerdir. Tüm doğru gözlem bildirimlerini bilebilseydik, doğal bilim tarafından ileri sürülebilecek herşeyi biliyor da olurduk.

This idea was used by Wittgenstein for a characterization of science, as opposed to philosophy. We read (for example in 4.11, where natural science is taken to stand in opposition to philosophy): "The totality of true propositions is the total natural science (or the totality of the natural sciences)." This means that the propositions which belong to science are those deducible from true observation statements; they are those propositions which can be verified by true observation statements. Could we know all true observation statements, we should also know all that may be asserted by natural science.

Bu kaba bir sınır çekme doğrulanabilirlik ölçütüne varır. Bunu biraz daha az kaba yapmak için, şöyle iyileştirilebilirdi: "Bilim alanı içerisine düşmeleri olanaklı bildirimler gözlem bildirimleri tarafından doğrulanmaları olanaklı olanlardır; ve bu bildirimler, yine, tüm doğru ya da anlamlı bildirimler sınıfı ile çakışır." Bu yaklaşım için, o zaman, doğrulanabilirlik, anlamlılık ve bilimsellik tümü de çakışır.

This amounts to a crude verifiability criterion of demarcation. To make it slightly less crude, it could be amended thus: "The statements which may possibly fall within the province of science are those which may possibly be verified by observation statements; and these statements, again, coincide with the class of all genuine or meaningful statements." For this approach, then, verifiability, meaningfulness, and scientific character all coincide.

Ben kişisel olarak sözde anlam problemi ile hiçbir zaman ilgilenmedim; tersine, bu bana sözel bir problem olarak, tipik bir yalancı-problem olarak göründü. Yalnızca sınır çekme problemi ile, e.d. kuramların bilimsel karakterinin bir ölçütünü bulmakla ilgilendim. Yalnızca bu ilgi idi ki beni hemen Wittgenstein'ın anlam doğrulanabilirlik ölçütünün bir sınır çekme ölçütü rolünü de oynamak için amaçlandığını, ve, kuşkulu anlam kavramı konusundaki tüm endişeler bir yana bırakılsa bile, böyle olarak, bütünüyle yetersiz olduğunu görmeye götürdü. Çünkü Wittgenstein'ın sınır çekme ölçütü—bu bağlamda kendi terminolojimi kullanırsam—doğrulanabilirlik, ya da gözlem bildirimlerinden çıkarsanabilirliktir. Ama bu ölçüt çok fazla dardır (ve çok fazla geniştir): bilimden aşağı yukarı gerçekte onun karakteristiği olan herşeyi dışlar (ve bu arada gerçekte astrolojiyi dışlamayı başaramaz). Hiçbir bilimsel kuram hiçbir zaman gözlem bildirimlerinden çıkarsanamaz, ya da gözlem bildirimlerinin doğruluk-işlevi olarak betimlenemez.

I personally was never interested in the so-called problem of meaning; on the contrary, it appeared to me a verbal problem, a typical pseudo-problem. I was interested only in the problem of demarcation, i.e. in finding a criterion of the scientific character of theories. It was just this interest which made me see at once that Wittgenstein's verifiability criterion of meaning was intended to play the part of a criterion of demarcation as well; and which made me see that, as such, it was totally inadequate, even if all misgivings about the dubious concept of meaning were set aside. For Wittgenstein's criterion of demarcation—to use my own terminology in this context—is verifiability, or deducibility from observation statements. But this criterion is too narrow (and too wide): it excludes from science practically everything that is, in fact, characteristic of it

(while failing in effect to exclude astrology). No scientific theory can ever be deduced from observation statements, or be described as a truth-function of observation statements.

Tüm bunları çeşitli vesileler ile Wittgensteincılara ve Viyana Çevresinin üyelerine gösterdim. 1931-2'de düşüncelerimi büyükçe bir kitapta özetledim (Çevrenin birçok üyesi tarafından okunan bu kitap yayımlanmadı; ama bir bölümü Bilimsel Keşfin Mantığı başlıklı çalışmama katıldı); ve 1931'de Erkenntnis'in Yayımcısına yönelik bir mektup yayımlayarak bunda sınır çekme ve tümevarım problemleri üzerine düşüncelerimi iki sayfaya sıkıştırmaya çalıştım.5 Bu mektupta ve başka yerlerde anlam problemini sınır çekme problemi ile karşıtlık içinde bir yalancı-problem olarak betimledim. Ama katkım Çevrenin üyeleri tarafından anlam doğrulanabililik ölçütünü bir anlam yanlışlanabilirlik ölçütü ile değiştirme yönünde bir önerge olarak sınıflandırıldı — ki gerçekte görüşlerimi saçmalaştırdı.6 Onların anlam üzerine yalancı-problemlerini değil ama sınır çekme problemini çözmeye çalıştığım yolundaki protestolarımın hiçbir yararı olmadı.

5Burada genellikle B.K.M. olarak göndermede bulunulan Bilimsel Keşfin Mantığı (1959, 1960, 1961) başlıklı çalışmam, bir dizi ek not ve aralarında (s. 312-4'te) ilkin Erkenntnis'te, 3, 1933, s. 426 vs., yayımlanan ve burada metinde sözü edilen Erkenntnis'in Yayımcısına mektup da olmak üzere ekler ile birlikte, Logik der Forschung'un çevirisidir.

Burada metinde sözü edilen ve hiçbir zaman yayımlanmayan kitabım konusunda Carnap'ın "Über Protokolsätze" (Protokol-Tümceler Üzerine) başlıklı denemesine bakınız, Erkenntnis, 3, 1932, s. 215-28. Bunda s. 223-8'de Carnap kuramımın bir taslağını verir, ve onu kabul eder. Kuramımı "yordam B" olarak adlandırır, ve (s. 224 üstte) der ki: "Neurath'ınkinden" (ki s. 223'te Carnap'ın "yordam A" dediği şeyi geliştirmiştir) "ayrı bir bakış açısından yola çıkarak, Popper dizgesinin parçası olarak yordam B'yi geliştirdi." Ve sınamalar kuramımı ayrıntıda betimledikten sonra, Carnap kendi görüşlerini şöyle toparlar (s. 228): "Burada tartışılan değişik uslamlamaları tarttıktan sonra, bana öyle görünüyor ki yordam B—burada betimlenen biçimde—günümüzde ... bilgi kuramında ... savunulan bilimsel dil biçimleri arasında en yeterli olanıdır." Carnap'ın bu denemesi benim eleştirel sınama kuramımın yayımlanan ilk raporunu kapsıyordu. (Bkz. ayrıca B.K.M.'deki eleştirel gözlemlerim, Kesim 29'a not 1, s. 104; "1933" tarihi "1932" olarak okunmalıdır; ve aşağıda Bölüm 11, Not 39 için metin.)

6Wittgenstein'ın anlamsız bir yalancı-önerme örneği şudur: "Sokrates özdeştir." Açıktır ki "Sokrates özdeş değildir" de saçma olmalıdır. Böylece herhangi bir saçmanın olumsuzlanması saçma, ve anlamlı bir bildiriminki anlamlı olacaktır. Ama sınanabilir (ya da yanlışlanabilir) bir bildirimin olumsuzlanmasının sınanabilir olması gerekmez, ilkin B.K.M.'da (örneğin s. 38 vs) ve daha sonra eleştirmenlerim tarafından belirtildiği gibi. Sınanabilirliği bir sınır çekme ölçütü olarak değil de bir anlam ölçütü olarak almanın yarattığı karışıklık kolayca göz önüne getirilebilir.

All this I pointed out on various occasions to Wittgensteniansand members of the Vienna Circle. In 1931-2 I summarized my ideas in a largish book (read by several members of the Circle but never published; although parts of it was incorporated in my Logic of Scientific Discovery); and in 1933 I published a letter to the Editor of Erkenntnis in which I tried to compress into two pages my ideas on the problems of demarcation and induction.5 In this letter and elsewhere I described the problem of meaning as a pseudo-problem, in contrast to the problem of demarcation. But my contribution was classified by members of the Circle as a proposal to replace the verifiability criterion of meaning by a falsifiability criterion of meaning — which effectively made non-sense

of my views.6 My protests that I was trying to solve, not their pseudo-problem of meaning, but the problem of demarcation, were of no avail.

5My Logic of Scientific Discovery (1959, 1960, 1961), here usually referred to as L.Sc.D., is the translation of Logik der Forschung (1934), with a number of additional notes and appendices, including (on pp. 312-14) the letter to the Editor of Erkenntnis mentioned here in the text which was first published in Erkenntnis, 3, 1933, pp. 426 f.

Concerning my never published book mentioned here in the text, see R. Carnap's paper "Über Protokollstäze" (On Protocol-Sentences), Erkenntnis, 3, 1932, pp. 215-28 where he gives an outline of my theory on pp. 223-8, and accepts it. He calls my theory "procedure B," and says (p. 224, top): "Starting from a point of view different from Neurath's" (who developed what Carnap calls on p. 223 "procedure A"), "Popper developed procedure B as part of his system." And after describing in detail my theory of tests, Carnap sums up his views as follows (p. 228): "After weighing the various arguments here discussed, it appears to me that the second language form with procedure B—that is in the form here described—is the most adequate among the forms of scientific language at present advocated ... in the ... theory of knowledge." This paper of Carnap's contained the first published report of my theory of critical testing. (See also my critical remarks in L.Sc.D., note 1 to section 29, p. 104, where the date "1933" should read "1932"; and ch. 11, below, text to note 39.)

6Wittgenstein's example of a nonsensical pseudo-proposition is: "Socrates is identical." Obviously, "Socrates is not identical" must also be nonsense. Thus the negation of any nonsense will be nonsense, and that of a meaningful statement will be meaningful. But the negation of a testable (or falsifiable) statement need not be testable, as was pointed out, first in my L.Sc.D. (e.g. pp. 38 f.) and later by my critics. The confusion caused by taking testability as a criterion of meaning rather than of demarcation can easily be imagined.

Bununla birlikte doğrulama üzerine saldırılarımın biraz etkisi oldu. Çok geçmeden doğrulamacı anlam ve anlamsız felsefecilerinin kampında tam bir karışıklığa götürdü. Anlam ölçütü olarak başlangıçtaki doğrulanabilirlik önergesi en azından duru, yalın ve güçlü idi. Şimdi getirilen değişkiler ve kaymalar tam tersiydiler.7 Belirtmem gerek ki bu şimdi katılanlar tarafından bile anlaşılmıştır. Ama benden genellikle onlardan biri olarak söz edildiği için, bu karışıklığı yaratmış olmama karşın hiçbir zaman ona katılmadığımı yinelemek istiyorum. Ne yanlışlanabilirlik ne de sınanabilirlik bir anlam ölçütü olarak benim tarafımdan önerilmiş değildir; ve gerçi her iki terimi de tartışmaya getirme konusundaki suçumu kabul etsem de, onları anlam kuramına getiren ben değildim.

Benim olduğu söylenen görüşlerin eleştirisi yaygın ve oldukça başarılıdır. Gene de henüz görüşlerimin bir eleştirisi ile karşılaşabilmiş değilim.8 Bu arada, sınanabilirlik bir sınır çekme ölçütü olarak yaygın olarak kabul edilmektedir.

7Bu problemin tarihinin nasıl yanlış anlaşıldığını gösteren en yakın örnek A. R. White'ın "Note on Meaning and Verification"dur ["Anlam ve Doğrulama Üzerine Not"], Mind, 62, 1954, s. 66 vs. J. L. Evans'ın Mr. White tarafından eleştirilen makalesi, Mind, 62, 1953, s. 1 vs, benim görüşümde çok değerli ve alışılmadık ölçüde kavrayışlıdır. Kolayca anlaşılabilir ki, yazarlardan hiç biri öyküyü yeniden toparlamada başarılı değildir. (Kimi ipuçları Açık Toplum başlıklı çalışmamda, bölüm 11'e not 46, 51 ve 52, bulunabilir; ve daha tam bir çözümleme bu kitabın 11'inci bölümünde.)

8B.K.M.'nda daha sonra gerçekten de yanıtlarıma gönderme olmaksızın getirilen kimi olası karşıçıkışları tartıştım ve yanıtladım. Bunlardan biri doğal bir yasayı yanlışlamanın tıpkı onu doğrulama denli olanaksız olduğu önesürümüdür. Yanıt bu karşıçıkışın bütünüyle ayrı olan iki çözümleme düzeyini karıştırdığıdır (tıpkı matematiksel tanıtların olanaksız olduğu çünkü sağlamanın, ne denli sık yinelenirse yinelensin, hiçbir zaman bir yanlışı gözden kaçırmamamızı tam olarak sağlama bağlayamayacağı karşıçıkışı gibi). Birinci düzeyde, mantıksal bir bakışımsızlık vardır: tek bir tekil bildirim — diyelim ki Merkür'ün güneşe en yakın yörünge noktasına ilişkin — biçimsel olarak Kepler'in yasalarını yanlışlayabilir; ama bunlar herhangi bir sayıda tekil bildirimler tarafından biçimsel olarak doğrulanamazlar. Bu bakışımsızlığı önemsizleştirme girişimi ancak karışıklığa götürebilir. Bir başka düzlemde, herhangi bir bildirimi, giderek en yalın gözlem bildirimini bile kabul etmede duraksayabiliriz; ve her bildirimin kuramlar ışığında yorum içerdiğini ve dolayısıyla belirsiz olduğunu belirtebiliriz. Bu temel bakışımsızlığı etkilemez, ama önemlidir: yüreğin Harvey'den önceki kesimleyicilerinden çoğu yanlış şeyler gözlemlediler—görmeyi bekliklerini. Hiçbir zaman yanlış yorumlama tehlikelerinden özgür, emin bir gözlem diye birşey olamaz. (Bu tümevarım kuramının işlememesinin nedenlerinden biridir.) "Görgül temel" büyük ölçüde ("yeniden-üretilebilir etkiler"in) alt düzey evrensellik kuramlarının bir karışımından oluşur. Ama, araştırmacının (riski göze alarak) kabul edebileceği herhangi bir temel ile göreli olarak, araştırmacı kuramını ancak onu çürütmeye çalışarak sınayabilir.

My attacks upon verification had some effect, however. They soon led to complete confusion in the camp of the verificationist philosophers of sense and nonsense. The original proposal of verifiability as the criterion of meaning was at least clear simple, and forceful. The modifications and shifts which were now introduced were the very opposite.7 This, I should say, is now seen even by the participants. But since I am usually quoted as one of them I wish to repeat that although I created this confusion I never participated in it. Neither falsifiability nor testability were proposed by me as criteria of meaning; and although I may plead guilty to having introduced both terms into the discussion, it was not I who introduced them into the theory of meaning. Criticism of my alleged views was widespread and highly successful. I have yet to meet a criticism of my views.8 Meanwhile, testability is being widely accepted as a criterion of demarcation.

7The most recent example of the way in which the history of this problem is misunderstood is A. R. White's "Note on Meaning and Verification," Mind, 63, 1954, pp. 66 ff. J. L. Evan's article, Mind, 62, 1953, pp. 1 ff., which Mr. White criticizes, is excellent in my opinion, and unusually perceptive. Understandably enough, neither of the authors can quite reconstruct the story. (Some hints may be found in my Open Society, notes 46, 51 and 52 to ch. 11; and a fuller analysis in ch. 11 of the present volume.)

8In L.Sc.D. I discussed, and replied to, some likely objections which afterwards were indeed raised, without reference to my replies. One of them is the contention that the falsification of a natural law is just as impossible as its verification. The answer is that this objection mixes two entirely different levels of analysis (like the objection that mathematical demonstrations are impossible since checking, no matter how often repeated, can never make it quite certain that we have not overlooked a mistake). On the first level, there is a logical asymmetry: one singular statement — say about the perihelion of Mercury — can formally falsify Kepler's laws; but these cannot be formally verified by any number of singular statements. The attempts to minimize this

asymmetry can only lead to confusion. On another level, we may hesitate to accept any statement, even the simplest observation statement; and we may point out that every statement involves interpretation in the light of theories, and that it is therefore uncertain. This does not affect the fundamental asymmetry, but it is important: most dissectors of the heart before Harvey observed the wrong things — those, which they expected to see. There can never be anything like a completely cafe observation, free from the dangers of misinterpretation. (This is one of the reasons why the theory of induction does not work.) The ‘‘empirical basis’’ consists largely of a mixture of theories of lower degree of universality (of ‘‘reproducible effects’’). But the fact remains that relative to whatever basis the investigator may accept (at his peril), he can test his theory only be trying to refute it.

IV

Sınır çekme problemini biraz ayrıntılı olarak tartıştım çünkü inanıyorum ki çözümü bilim felsefesinin temel problemlerinden çoğunun çözümüne anahtardır. Sizlere daha sonra bu öteki problemlerin bir listesini vereceğim, ama bunlardan yalnızca biri — tümevarım problemi — burada biraz uzunlamasına tartışılabilir.

IV

I have discussed the problem of demarcation in some detail because I believe that its solution is the key to most of the fundamental problems of the philosophy of science. I am going to give you later a list of some of these other problems, but only one of them — the problem of induction — can be discussed here at any length.

Tümevarım problemi ile 1923’te ilgilenmeye başlamıştım. Gerçi bu problem sınır çekme problemi ile çok yakından ilgili olsa da, bağlantıyı yaklaşık beş yıl gibi bir süre boyunca tam olarak kavrayamadım.

I had become interested in the problem of induction in 1923. Although this problem is very closely connected with the problem of demarcation, I did not fully appreciate the connection for about five years.

Tümevarım problemine Hume yoluyla yaklaştım. Hume, sanırım, tümevarımın mantıksal olarak aklanamayacağını göstermede bütünüyle haklıydı. ‘‘Hiçbir deneyimlerini edinmediğimiz durumlar deneyimlerini edindiklerimizi andırır’’ görüşünü doğrulamak için geçerli hiçbir mantıksal9 uslamlama olamayacağını savundu. Buna göre ‘‘nesnelerin sık ya da değişmez birlikteliğinin gözleminden sonra bile, herhangi bir nesne üzerine deneyimlerini edinmiş olduklarımızın ötesinde herhangi bir çıkarsamada bulunmak için hiçbir nedenimiz yoktur.’’ Çünkü ‘‘eğer deneyimizin olduğu söylenirse,’’10 — deneyim bize sürekli olarak belli başka nesneler ile birlikte bulunan nesnelerin böyle birlikte olarak sürdüklerini öğrettiği için — o zaman, der Hume, ‘‘sorumu yineleyeceğim, niçin bu deneyimden deneyimlerini edinmiş olduğumuz geçmiş durumların ötesinde herhangi bir vargı oluştururuz?’’ Başka bir deyişle, deneyime bir başvuru ile tümevarım uygulamasını aklama yönünde bir girişim bir sonsuz gerilemeye götürmelidir. Bir sonuç olarak diyebiliriz ki kuramlar hiçbir zaman gözlem bildirimlerinden çıkarsanamaz ya da onlar tarafından ussal olarak aklanamazlar.

10Bu ve sonraki alıntı aynı yer, kesim vi’dendir. Bkz. ayrıca Hume, Enquiry Concerning Human Understanding, kesim iv, Bölüm II; ve 1938’de J. M. Keynes ve P. Sraffa tarafından yayıma hazırlanan, ve B.K.M.’nda yeni ek vii, not 6’ya metinde alıntılanan Özet’i.

I approached the problem of induction through Hume. Hume, I felt, was perfectly right in pointing out that induction cannot be logically justified. He held that there can be no valid logical9 arguments allowing us to establish "that those instances, of which we have had no experience, resemble those, of which we have had experience." Consequently "even after the observation of the frequent or constant conjunction of objects, we have no reason to draw any inference concerning any object beyond those of which we have had experience." For "shou'd it be said that we have experience"10 — experience teaching us that objects constantly conjoined with certain other objects continue to be so conjoined — then, Hume says, "I wou'd renew my question, why from this experience we form any conclusion beyond those past instances, of which we have had experience." In other words, an attempt to justify the practice of induction by an appeal to experience must lead to an infinite regress. As a result we can say that theories can never be inferred from observation statements, or rationally justified by them.

10This and the next quotation are from loc. cit., section vi. See also Hume's Enquiry Concerning Human Understanding, section IV, Part II, and his Abstract, edited 1938 by J. M. Keynes and P. Sraffa, p. 15, and quoted in L.Sc.D., new appendix VII, text to note 6.

Hume'un tümevarımcı çıkarsamayı çürütmesini duru ve belirleyici buldum. Ama çıkarsamayı alışkanlık terimlerinde ruhbilimsel açıklamasını doyurucu olmaktan bütünüyle uzak buldum.

Sık sık Hume'un bu açıklamasının felsefi olarak çok doyurucu olmadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, hiç kuşkusuz felsefi olmaktan çok ruhbilimsel bir kuram olarak amaçlanmıştır; çünkü ruhbilimsel bir olgunun — kurallılıkları ya da sürekli olarak birlikte bulunan türde olayları önesüren bildirimlere, e.d. yasalara inanmamız olgusunun — alışkanlığa bağlı olduğunu (e.d. sürekli olarak onunla birlikte bulunduğunu) ileri sürerek nedensel bir açıklamasını vermeye çalışır. Ama Hume'un kuramının bu yeniden-formülasyonu bile henüz doyurucu değildir; çünkü şimdi bir "ruhbilimsel olgu" dediğim şeyin kendisi bir alışkanlık — yasalara ya da kurallılıklara inanma alışkanlığı — olarak betimlenebilir; ve böyle bir alışkanlığın bir alışkanlığa (üstelik ayrı bir alışkanlık olsa bile) bağlı ya da onunla birlikte bulunuyor olarak açıklanması gerektiğini duymak ne çok şaşırtıcı ne de çok aydınlatıcıdır. Ancak "alışkanlık" sözcüğünün Hume tarafından sıradan dilde olduğu gibi yalnızca kurallı davranışı betimlemek için değil ama dahaçok (sık yinelemeye yüklenen) kökeni konusunda kuram üretmek için kullanıldığını anımsadığımız zaman, onun ruhbilimsel kuramını daha doyurucu bir yolda yeniden-formüle edebiliriz. O zaman diyebiliriz ki, başka alışkanlıklar gibi, yasalara inanma alışkanlığımız sık yinelemenin — belli bir türde şeylerin sürekli olarak bir başka türden şeyler ile birlikte oldukları üzerine yineleyen gözlemin — ürünüdür.

I found Hume's refutation of inductive inference clear and conclusive. But I felt completely dissatisfied with his psychological explanation of induction in terms of custom or habit.

It has often been noticed that this explanation of Hume's is philosophically not very satisfactory. It is, however, without doubt intended as a psychological rather than a philosophical theory; for it tries to give a causal explanation of a psychological fact — the fact that we believe in laws, in statements asserting regularities or constantly conjoined kinds of events — by asserting that this fact is due to (i.e. constantly conjoined with) custom or habit. But even this reformulation of Hume's theory is still unsatisfactory; for what I have just called a "psychological fact" may itself be described as a custom or habit — the custom or habit of believing in laws or regularities; and it is neither very surprising nor very enlightening to hear that such a custom or habit must be

explained as due to, or conjoined with, a custom or habit (even though a different one). Only when we remember that the words ‘‘custom’’ and ‘‘habit’’ are used by Hume, as they are in ordinary language, not merely to describe regular behaviour, but rather to theorize about its origin (ascribed to frequent repetition), can we reformulate his psychological theory in a more satisfactory way. We can then say that, like other habits, our habit of believing in laws is the product of frequent repetition — of the repeated observation that things of a certain kind are constantly conjoined with things of another kind.

Bu türeyişsel-ruhbilimsel kuram, belirtildiği gibi, sıradan dile katılmıştır, ve dolayısıyla Hume’un düşündüğü gibi devrimci olmaktan çok uzaktır. Hiç kuşkusuz aşırı ölçüde popüler bir ruhbilimsel kuram, deyim yerindeyse, ‘‘sağ duyu’’nun bir parçasıdır. Ama hem sağ duyuya hem de Hume’a duyduğum sevgiye karşın, bu ruhbilimsel kuramın yanlış olduğu, ve gerçekte salt mantıksal zeminde çürütülebilir olduğu kanısına vardım.

This genetico-psychological theory is, as indicated, incorporated in ordinary language, and it is therefore hardly as revolutionary as Hume thought. It is no doubt an extremely popular psychological theory — part of ‘‘common sense,’’ one might say. But in spite of my love of both common sense and Hume, I felt convinced that this psychological theory was mistaken; and that it was in fact refutable on purely logical grounds.

Hume’un ruhbilimi—ki popüler ruhbilimdir — sanırım en azından üç ayrı şeyde yanılıyordu: (a) yinelemenin tipik sonucu; (b) alışkanlığın doğuşu; (c) ‘‘bir yasaya inanma’’ ya da ‘‘olayların yasa-benzeri bir ardışıklığını bekleme’’ olarak betimlenebilecek deneyimlerin ya da davranış kiplerinin karakteri.

Hume’s psychology, which is the popular psychology, was mistaken, I felt, about at least three different things: (a) the typical result of repetition; (b) the genesis of habits; and especially (c) the character of those experiences or modes of behaviour which may be described as ‘‘believing in a law’’ or ‘‘expecting a law-like succession of events.’’

(a) Yinelemenin — diyelim ki, piyanoda güç bir pasajı yinelemenin — tipik sonucu ilkin dikkat gerektiren devimlerin sonunda dikkat olmaksızın yerine getirilmesidir. Diyebiliriz ki süreç kökten kısaltılır ve bilinçli olmaya son verir: ‘‘ruhbilimsel’’ olur. Böyle bir süreç, bilinçli bir yasa-benzeri ardışıklık beklentisi, ya da yasaya bir inanç yaratmaktan uzak, tersine bilinçli bir inanç ile başlayabilir ve onu gereksizleştirerek yok edebilir. Bisiklete binmeyi öğrenmede eğer dümeni düşme tehlikesinde olduğumuz yöne kırarsak düşmekten kaçınabileceğimiz inancı ile başlayabiliriz, ve bu inanç devimlerimizi gütmede yararlı olabilir. Yeterli alıştırmadan sonra kuralı unutabiliriz; her ne olursa olsun, bundan böyle ona gereksinmeyiz. Öte yandan, yinelemenin bilinçsiz beklentiler yaratabileceği doğru olsa bile, bunlar ancak birşey ters giderse bilinçli olurlar (saatin vurduğunu duymayabilir, ama durduktan sonra onu duyabiliriz).

(a) The typical result of repetition — say, of repeating a difficult passage on the piano — is that movements which at first needed attention are in the end executed without attention. We might say that the process becomes radically abbreviated, and cease to be conscious: it becomes ‘‘physiological.’’ Such a process, far from creating a conscious expectation of law-like succession, or a belief in a law, may on the contrary begin with a conscious belief and destroy it by making it superfluous. In learning to ride a bicycle we may start with the belief that we can avoid falling if we steer in the direction in which we threaten to fall, and this belief may be useful for guiding our movements. After sufficient practice we may forget the rule; in any case, we do not need it

any longer. On the other hand, even if it is true that repetition may create unconscious expectations, these become conscious only if something goes wrong (we may not have heard the clock tick, but we may hear that it has stopped).

(b) Alışkanlıklar, bir kural olarak, yinelemeden köken almazlar. Giderek yürüme, konuşma, belli saatlerde beslenme alışkanlığı bile yineleme ne olursa olsun herhangi bir rol oynamadan önce başlar. Eğer dilersek diyebiliriz ki, bunlar ancak yineleme tipik rolünü oynadıktan sonra "alışkanlıklar" olarak adlandırılmayı hak ederler; ama söz konusu alıştırmaların birçok yinelemenin sonucu olarak köken aldıklarını söylememeliyiz.

(b) Habits or customs do not, as a rule, originate in repetition. Even the habit of walking, or of speaking, or of feeding at certain hours, begin before repetition can play any part whatever. We may say, if we like, that they deserve to be called "habits" or "customs" only after repetition has played its typical part; but we must not say that the practices in question originated as the result of many repetitions.

(c) Bir yasaya inanç olayların yasa-benzeri bir ardışıklığı beklentisini ele veren bir davranış ile bütünüyle aynı şey değildir; ama bu ikisi birarada irdelenmek için yeterince yakından bağıntılıdır. Belki de, kuraldışı durumlarda, duyu izlenimlerinin salt bir yinelemesinden doğabilirler (duran saat durumunda olduğu gibi). Bunu kabul etmeye hazırdım, ama normal olarak, ve herhangi bir önemi olan birçok durumda, böyle açıklanamayacaklarını ileri sürdüm. Hume'un kabul ettiği gibi, tek bir çarpıcı gözlem bile bir inanç ya da bir beklenti yaratmak için yeterli olabilir — bir olgu ki, Hume onu yaşamın erken bir döneminde deneyimi edinilmiş ve çok büyük bir sayıda olan uzun yineleme dizilerinin sonucunda oluşmuş bir tümevarım alışkanlığına bağlı olarak açıklamaya çalışır.11 Ama bunun yalnızca kuramını tehdit eden uygunsuz olguları geçiştirmeye yönelik bir girişim olduğunu ileri sürdüm; başarısız bir girişim, çünkü bu uygunsuz olgular çok küçük hayvanlarda ve bebeklerde gözlenebilirdi — gerçekte, çok küçük olanlarda bile. "Yanan bir sigara küçük köpek yavrularının burunlarının yakınında tutuldu," diye anlatır F. Bäge. "Hemen onu kokladılar, arkalarını döndüler, ve hiçbirşey bir daha geriye kokunun kaynağına dönmelerini ve onu yeniden koklamalarını sağlamaya yetmedi. Birkaç gün sonra, uzağa hoplayıp aksırarak sigaranın ya da giderek rulo edilmiş bir beyaz kağıt parçasının yalnızca görünüşüne bile tepki gösterdiler."12 Eğer bu gibi durumları daha da erken bir yaşta çok büyük bir sayıda yineleyici uzun diziler konutlayarak açıklamaya çalışırsak, yalnızca romans üretmekle kalmayız, ama akıllı köpek yavrularının kısa yaşamlarında yalnızca yineleme için değil ama çok büyük bir sayıda yenilik ve dolayısıyla yineleme-me için de yer olması gerektiğini unuturuz.

11Treatise, kesim xiii; kesim xv, kural 4. [section xiii; section xv, rule 4].

12F. Bäge, "Zur Entwicklung, etc.," Zeitschrift f. Hundeforschung, 1933; cp. D. Katz, Animals and Men, ch. vı, footnote.

(c) Belief in a law is not quite the same thing as behaviour which betrays an expectation of a law-like succession of events; but these two are sufficiently closely connected to be treated together. They may, perhaps, in exceptional cases, result from a mere repetition of sense impressions (as in the case of the stopping clock). I was prepared to concede this, but I contended that normally, and in most cases of any interest, they cannot be so explained. As Hume admits, even a single striking observation may be sufficient to create a belief or an expectation — a fact which he tries to explain as due to an inductive habit, formed as the result of a vast number of long repetitive sequences which had been experienced at an earlier period of live.11 But this, I contended, was

merely his attempt to explain away unfavourable facts which threatened his theory; an unsuccessful attempt, since these unfavourable facts could be observed in very young animals and babies — as early, indeed, as we like. ‘‘A lighted cigarette was held near the noses of the young puppies’’, reports F. Bäge. ‘‘They sniffed at it once, turned tail, and nothing would induce them to come back to the source of the smell and to sniff again. A few days later, they reacted to the mere sight of a cigarette or even of a rolled piece of white paper, by bounding away, and sneezing.’’12 If we try to explain cases like this by postulating a vast number of long repetitive sequences at a still earlier age we are not only romancing, but forgetting that in the clever puppies’’ short lives there must be room not only for repetition but also for a great deal of novelty, and consequently of non-repetition.

Ama yalnızca belli görgül olguların Hume’u doğrulamaması söz konusu değildir: onun ruhbilimsel kuramına karşı salt mantıksal bir doğada belirleyici uslamlamalar da vardır.

Hume’un kuramının özeksel düşüncesi benzerlik (ya da ‘‘andırım’’) üzerine dayalı yineleme düşüncesidir. Bu düşünce eleştirel olmaktan çok uzak bir yolda kullanılır. Taşı delen su damlasını, saatin tik-takları gibi kendilerini yavaş yavaş üzerimize dayatan sorgulanamayacak denli benzer olayların ardışıklığını düşünmeye götürülürüz. Ama Hume’unki gibi ruhbilimsel bir kuramda, yalnızca bizim-için-benzerlik üzerine dayalı bizim-için-yinelemenin üzerimizde herhangi bir etkide bulunmasına izin verilebileceğini kabul etmemiz gerekir. Durumlara sanki eşdeğerlermiş gibi karşılık vermeliyiz; onları benzer olarak almalı, onları yinelemeler olarak yorumlamalıyız. Varsayabiliriz ki, akıllı köpek yavruları, verdikleri karşılıkla, davranma ya da tepkide bulunma yollarıyla ikinci durumu ilkinin bir yinelemesi olarak kabul ettiklerini ya da yorumladıklarını gösterdiler; ana öğesinin, nahoş kokunun bulunmasını beklediler. Durum bir onlar-için-yineleme idi çünkü ona önceki duruma benzerliğini önceden görerek karşılık verdiler.

But it is not only that certain empirical facts do not support Hume; there are decisive arguments of a purely logical nature against his psychological theory.

The central idea of Hume’s theory is that of repetition, based upon similarity (or ‘‘resemblance’’). This idea is used in a very uncritical way. We are led to think of the water-drop that hollows the stone: of sequences of unquestionably like events slowly forcing themselves upon us, as does the tick of the clock. But we ought to realize that in a psychological theory such as Hume’s, only repetition-for-us, based upon similarity-for-us, can be allowed to have any effect upon us. We must respond to situations as if they were equivalent; take them as similar; interpret them as repetitions. The clever puppies, we may assume, showed by their response, their way of acting or of reacting, that they recognized or interpreted the second situation as a repetition of the first; that they expected its main element, the objectionable smell, to be present. The situation was a repetition-for-them because they responded to it by anticipating its similarity to the previous one.

Bu görünürde ruhbilimsel eleştirinin şu yalın uslamlamada toparlanabilecek arı mantıksal bir temeli vardır. (Aslında bu benim eleştirime başlangıç noktası yaptığım uslamlamadır.) Hume tarafından öngörülen yineleme hiçbir zaman eksiksiz olamaz; göz önünde tuttuğu durumlar eksiksiz aynılık durumları olamazlar; ancak benzerlik durumları olabilirler. Böylece yalnızca belli bir bakış açısından yinelemelerdirler. (Üzerimde bir yinelemenin etkisini taşıyan şey bu etkiyi bir örümcek üzerinde gösteremeyebilir.) Ama bu demektir ki, mantıksal nedenlerle, herhangi bir yineleme olmadan önce her zaman bir bakış açısı olmalıdır — örneğin bir beklentiler, öncelemeler, ya da ilgiler dizgesi gibi; ve bu bakış açısı, sonuçta, yalnızca yinelemenin sonucu

olamaz. (Şimdi ayrıca bkz. B.K.M.'na ek *x, (1).)

This apparently psychological criticism has a purely logical basis which may be summed up in the following simple argument. (It happens to be the one from which I originally started my criticism.) The kind of repetition envisaged by Hume can never be perfect; the cases he has in mind cannot be cases of perfect sameness; they can only be cases of similarity. Thus they are repetitions only from a certain point of view. (What has the effect upon me of a repetition may not have this effect upon a spider.) But this means that, for logical reasons, there must always be a point of view — such as a system of expectations, anticipations, assumptions, or interests — before there can be any repetition; which point of view, consequently, cannot be merely the result of repetition. (See now also appendix *x, (1), to my L.Sc.D.)

Böylece, inançlarımızın kökeni üzerine bir ruhbilimsel kuramın amaçları için, benzer olan olaylar gibi safça bir düşüncenin yerine kendilerine onları benzer olarak yorumlayarak tepki gösterdiğimiz olaylar düşüncesini geçirmeliyiz. Ama eğer bu böyleyse (ve bundan hiçbir kaçış göremiyorum) o zaman Hume'un ruhbilimsel tümevarım kuramı tam olarak Hume'un kendisi tarafından bulunan ve onun tarafından mantıksal tümevarım kuramını patlatmak için kullanılan öteki sonsuz gerilemeye andırımlı bir sonsuz gerilemeye götürür. Çünkü neyi açıklamayı isteriz? Köpek yavruları örneğinde bir durumu bir başkasının bir yinelemesi olarak kabul etme ya da yorumlama biçiminde betimlenebilecek davranışı açıklamayı isteriz. Açıktır ki, daha önceki yinelemelerin de onlar-için-yineleme olmuş olmaları gerektiğini bir kez anlar anlamaz, bunu daha önceki yinelemelere bir başvuru yoluyla açıklamayı umamayız, çünkü böylece tam olarak aynı problem, bir durumu bir başkasının bir yinelemesi olarak kabul etme ya da yorumlama problemi doğacaktır.

We must thus replace, for the purposes of a psychological theory of the origin of our beliefs, the naive idea of events which are similar by the idea of events to which we react by interpreting them as being similar. But if this is so (and I can see no escape from it) then Hume's psychological theory of induction leads to an infinite regress, precisely analogous to that other infinite regress which was discovered by Hume himself, and used by him to explode the logical theory of induction. For what do we wish to explain? In the example of the puppies we wish to explain behaviour which may be described as recognizing or interpreting a situation as a repetition of another. Clearly, we cannot hope to explain this by an appeal to earlier repetitions, once we realize that the earlier repetitions must also have been repetitions-for-them, so that precisely the same problem arises again: that of recognizing or interpreting a situation as a repetition of another.

Daha özlü olarak anlatırsak, bizim-için-benzerlik yorumlar (ki yetersiz olabilirler) ve öncelemeler ya da beklentiler (ki hiçbir zaman yerine getirilmeyebilir) içeren bir karşılık-vermenin ürünüdür. Öyleyse öncelemeleri ya da beklentileri, Hume tarafından ileri sürüldüğü gibi, birçok yinelemeden sonuçlanıyor olarak açıklamak olanaksızdır. Çünkü ilk bizim-için-yineleme bile bizim-için-benzerlik üzerine, ve dolayısıyla beklentiler üzerine dayalı olmalıdır — tam olarak açıklamayı istediğimiz şey üzerine.

Bu Hume'un ruhbilimsel kuramında içerilen bir sonsuz gerileme olduğunu gösterir.

To put it more concisely, similarity-for-us is the product of a response involving interpretations (which may be inadequate) and anticipations or expectations (which may never be fulfilled). It is therefore impossible to explain anticipations, or expectations, as resulting from many repetitions,

as suggested by Hume. For even the first repetition-for-us must be based upon similarity-for-us, and therefore upon expectations — precisely the kind of thing we wished to explain.

This shows that there is an infinite regress involved in Hume's psychological theory.

Hume, sanırım, hiçbir zaman kendi mantıksal çözümlemesinin tam gücünü kabul etmedi. Mantıksal tümvarım düşüncesini çürüttükten sonra şu problem ile karşı karşıya geldi: Eğer tümvarım mantıksal olarak geçersiz ve ussal olarak aklanamaz bir yordam ise, ruhbilimsel bir olgu olarak bilgimizi edimsel olarak nasıl ediniriz? Olanaklı iki yanıt vardır: (1) Bilgimizi tümevarımcı-olmayan bir yordam yoluyla ediniriz. Bu yanıt Hume'un bir ussalcılık biçimini sürdürmesine izin verirdi. (2) Bilgimizi yineleme ve tümevarım yoluyla, ve dolayısıyla mantıksal olarak geçersiz ve ussal olarak aklanamaz bir yordam yoluyla ediniriz, öyle ki tüm görünürdeki bilgi yalnızca bir tür inançtır — alışkanlık üzerine dayalı inanç. Bu yanıt giderek bilimsel bilginin bile usdışı olduğunu imleyecektir, öyle ki ussalcılık saçmadır ve terkedilmelidir. (Burada güçlükten kaçmak için şimdi bir kez daha moda olmuş olan o çok eski girişimleri tartışmayacağım. Bunların ileri sürdükleri şudur: eğer "mantık" ile denmek istenen "tümdengelimci mantık" ile aynı şeyse, tümevarım mantıksal olarak hiç kuşkusuz geçersiz olsa da kendi ölçünlerine göre usdışı değildir ve bu her ussal insanın onu edimsel olarak uygulaması olgusundan görülebilir: Olgu sorusunun — quid facti? — ve aklama ya da geçerlik sorusunun— quid juris? — bu eleştirel olmayan özdeşleştirilmesini kırmak Hume'un büyük başarısıydı.) (Bkz. aşağıda bu bölüme ekte nokta (13).)

13Bkz. B.K.M., kesim 30. [section 30 of L.Sc.D.]

Hume, I felt, had never accepted the full force of his own logical analysis. Having refuted the logical idea of induction he was faced with the following problem: how do we actually obtain our knowledge, as a matter of psychological fact, if induction is a procedure which is logically invalid and rationally unjustifiable? There are two possible answers: (1) We obtain our knowledge by a non-inductive procedure. This answer would have allowed Hume to retain a form of rationalism. (2) We obtain our knowledge by repetition and induction, and therefore by a logically invalid and rationally unjustifiable procedure, so that all apparent knowledge is merely a kind of belief — belief based on habit. This answer would imply that even scientific knowledge is irrational, so that rationalism is absurd, and must be given up. (I shall not discuss here the age-old attempts, now again fashionable, to get out of the difficulty by asserting that though induction is of course logically invalid if we mean by "logic" the same as "deductive logic," it is not irrational by its own standards, as may be seen from the fact that every reasonable man applies it as a matter of fact: it was Hume's great achievement to break this uncritical identification of the question of fact — quid facti? — and the question of justification or validity — quid juris? (See below, point (13) of the appendix to the present chapter.)

Öyle görünür ki Hume hiçbir zaman ilk almaşığı ciddi olarak irdelememiştir. Yineleme yoluyla tümevarıma ilişkin mantıksal kuramı bir yana attıktan sonra sağ duyu ile bir pazarlığa girerek yineleme yoluyla tümevarımın ruhbilimsel bir kuram kılığında yeniden getirilişine uysalca izin verdi. Hume'un bu kuramı konusunda durumu bütünüyle tersine çevirmeyi önerdim. Kurallılıklar bekleme yatkınlığımızı yinelemenin sonucu olarak açıklamak yerine, bizim-için-yinelemeyi kurallılıklar bekleme ve onları araştırma yatkınlığımızın sonucu olarak açıklamayı önerdim.

It seems that Hume never seriously considered the first alternative. Having cast out the logical theory of induction by repetition he struck a bargain with common sense, meekly allowing the re-

entry of induction by repetition, in the guise of a psychological theory. I proposed to turn the tables upon this theory of Hume's. Instead of explaining our propensity to expect regularities as the result of repetition, I proposed to explain repetition-for-us as the result of our propensity to expect regularities and to search for them.

Böylece salt mantıksal kaygılarla ruhbilimsel tümevarım kuramını şu görüşle değiştirmeye götürüldüm. Edilgin olarak yinelemelerin üzerimize kurallık izlenimleri dayatmasını beklemeksizin, etkin olarak dünyaya kurallılıklar dayatmaya çalışırız. Onda benzerlikler keşfetmeye ve onu bizim tarafımızdan icadedilen yasaların terimlerinde yorumlamaya çalışırız. Öncüller için beklemeksizin vargılara sıçrarız. Eğer gözlemler yanlış olduklarını gösterecek olursa, bunlar daha sonra bir yana atılabilirler.

Thus I was led by purely logical considerations to replace the psychological theory of induction by the following view. Without waiting, passively, for repetitions to impress or impose regularities upon us, we actively try to impose regularities upon the world. We try to discover similarities in it, and to interpret it in terms of laws invented by us. Without waiting for premises we jump to conclusions. These may have to be discarded later, should observation show that they are wrong.

Bu bir yanılma-sınama kuramıydı — tahminler ve çürütmeler kuramı. Dünya üzerine yorumlar dayatma girişimlerimizin niçin benzerliklerin gözlemine mantıksal olarak önsel olduğunu anlamayı olanaklı kıldı. Bu yordamın arkasında mantıksal nedenler olduğu için, bunun bilim alanında da geçerli olacağını düşündüm: Bilimsel kuramlar gözlemlerin sindirilmesi değil ama icatlar, sınanmak ve eğer gözlemler ile çatışacak olurlarsa ortadan kaldırılmak üzere kahramanca ortaya koyulan tahminler idiler — gözlemler ki seyrek olarak raslantısaldılar, ama bir kural olarak bir kuramı eğer olanaklıysa belirleyici bir çürütme elde ederek sınama gibi belli bir niyetle yapılıyorlardı.

This was a theory of trial and error — of conjectures and refutations. It made it possible to understand why our attempts to force interpretations upon the world were logically prior to the observation of similarities. Since there were logical reasons behind this procedure, I thought that it would apply in the field of science also; that scientific theories were not the digest of observations, but that they were inventions — conjectures boldly put forward for trial, to be eliminated if they clashed with observations; with observations which were rarely accidental bus as a rule undertaken with the definite intention of testing a theory by obtaining, if possible, a decisive refutation.

V ...

V ...

Notlar

Aziz Yardımlı

Popper bir kuramın tanıtlanamayacağını ya da doğrulanamayacağını, ama ancak çürütülebileceğini ya da yanlışlanabileceğini savunur. İkisinin bir ve aynı olduğunu görmez. Dolayısıyla yanlışlamanın da doğrulama gibi tekil durumlara sınırlı olduğunu, yanlışlanan bir durumun geri kalanların da yanlışlanmasını gerektirmediğini anlamaz.

Popper deneyim için aradığı yanlışlık ölçütünü yine deneyimde bulur. Deneyimsel olanın ancak deneysel olarak sınanabileceğini düşünür ve deneyin kendisinin bir deneyim olduğunu, ikisinin de

kavramsal olarak belirli, ikisinin de kuramsal doğalı olduğunu düşünemez. Deneyimin a priori belirlendiğini, kavramsız deneyimin ya da kavramsız olgunun deneyim ya da olgu bile olamayacağı gibi bütünüyle açık bir gerçeği anlamayarak Hume'un görgücülüğünü izler. Bu görgücülük temelinde türetilen bilim gerçekte ironik olarak Popper'ın saptamayı ve kaçınmayı istediği yalancı-bilimdir, çünkü deneyimin sağladığı tümevarım bilgi değil ama olasılıktır, ve olasılık ne denli yüksek olursa olsun bilgiden bütünüyle başka birşey, en iyisinden yalancı-bilgidir. Böyle bir 'bilim' fizik değil ama fizik-dışıdır, meta-fiziktir.

Eğer bilimin bilim olması için tanıtlama gerekli ise, tanıtlamanın kendisinin deneyim olmadığını, deneyimin hiçbirşey tanıtlamadığını, gerçekte kendisinin tanıtlamaya gereksindiğini düşünmek açıkça Popper için çok fazladır. Deneyimin evrensel doğrulamaya yeteneksiz olması evrensel yanlışlamaya da yeteneksiz olması demektir. Popper bilimin evrenseller ile ilgilendiğini ve doğrulamanın yanlışlama ile bir ve aynı olduğunu bilmez.

Kuramın bilimselliği ussallığı tarafından belirlenir, ve ussal olgusallık ussal kurama karşılık düşer, çünkü olgusallık ya da realte ya da deneyim dünyası kendinde kuramsal bir yapıdır ve bu onun olmasının ve bilinmesinin saltık olanağıdır. Olgusallık ile bir olmayan kuram yalnızca kuramdır, bilgi değil.

Popper'ın kuramın deneyim tarafından doğrulaması (ya da yanlışlaması) dediği şey tam bir düşüncesizliktir çünkü deneyimin kendisi baştan sona kuramın kendisidir ve kuramı doğrulayan şey yine kuramın kendisi olmak zorundadır. Deneyim saltık olarak kavramsal bir yapıdır, ve bilgi deneyimin insan duyularına görünen yanı ile, duyusal görüngü ile değil, ama onda özsel olan ile ilgilidir.

Kuram ancak kendini ussal olarak aklıyorsa, kavramsal olarak geçerli bağıntıların bir yapısı ise salt kuram olmanın ötesine geçer, bilgidir, ve realite ile birdir.

Deneyimin duyusal yanı açısından düşünülmesi gereken tek şey duyuların duyumsadıklarıdır. Duyular (Carnap'ın protokol tümcelerinin en son dayanağının duyular olduğunu anımsıyoruz) kuramları ancak onlara onlarda olmayan şeyleri yükleyen düşüncesiz pozitivistin bilincinde sınayabilirler. Ama pozitivist bilinç bunu anlatamaz çünkü böyle bir sınamanın yalnızca adı vardır, kendisi değil.

Son olarak, politik çabalarında Popper totaliterliğe karşı savaşan bir liberal olarak, özgürlükçü olarak bilinir. Başlıca Hegel'e karşı yönelttiği bu saldırının kendisi totaliter bir karakterdedir.

Çeviri: Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Schleiermacher

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Schleiermacher

Frederick Copleston

Schleiermacher

SALTIK ile, sonsuz ve sonlu arasındaki ilişki ile ve tinin yaşamı ile ilgilendikleri için üç büyük Alman idealisti doğal olarak dikkatlerini sonlu tinin tanrısal olgusallık ile ilişkisinin bir anlatımı olarak dine yönelttiler. Ve üçü de felsefe profesörleri ve felsefi dizgelerin kurucuları oldukları için,

dini bu dizgelerin temel ilkelerinin ışığında yorumlamaları da eşit ölçüde doğaldı. Böylece törel idealizminin tini ile uyum içinde Fichte dini törebilime indirgeme eğilimindeyken,1 Hegel onu bir bilgi biçimi olarak betimlemeye yöneldi. Gördüğümüz gibi, düşüncesi giderek dinsel bilincin bir felsefesine dönen ve vurguyu insanın kişisel bir Tanrıya gereksinimi üzerine getiren Schelling bile dinsel bilincin gelişimini daha yüksek bir bilginin gelişimi olarak yorumlamaya yöneldi. Bununla birlikte, Schleiermacher ile din felsefesine bir tanrıbilimci ve vaizin bakış açısından yaklaşımı buluruz. Schleiermacher, belirgin felsefi ilgilerine karşın, dindar bir ortamda yetiştirilmiş olmasının etkilerini taşıdı ve bir yanda dinsel bilinç ve öte yanda metafizik ve törebilim arasına keskin bir ayrım çizgisi çekmeye çalıştı.

Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher 21 Kasım 1768'de Breslau'da doğdu. Okul eğitimi ailesi tarafından Moravya Kardeşliği'ne teslim edildi. Kimi temel Hıristiyan öğretilere inancının yitmesine karşın, daha sonra tanrıbilim eğitimi için Halle'ye gitti, ama üniversitedeki ilk iki yılı sırasında arı tanrıbilimsel konulardan çok Spinoza ve Kant ile ilgilendi. 1790'da Berlin'de sınavlarını verdi ve bir aile öğretmenliği görevini üstlendi. Daha sonra 1794'ten 1795'in sonuna dek Frankfurt an der Oder yakınlarında Landsberg'de papazlık yaptı, ve 1796'dan 1802'ye dek Berlin'de dinsel bir görevde bulundu.

Berlin'deki bu dönem sırasında Schleiermacher romantikler çevresi ile, özellikle Friedrich Sclegel ile ilişki içindeydi. Bütünlüğe yönelik genel romantik ilgiyi paylaşıyor, ve Spinoza için derin bir duygudaşlık taşıyordu. Aynı zamanda daha erken bir yaşta Platon'un gerçek varlığın ideal alanının görülür imgesi olarak dünya görüşünden etkilenmişti. Ve Spinoza'nın Doğasını kendisini fenomenal dünyada açığa seren gerçek olgusallık olarak düşünüyordu. Ama, Spinoza'nın bir hayranı olarak, onun felsefi görüşü ile öğretme görevini yüklenmiş olduğu dini uzlaştırma gibi bir görevle karşı karşıya kaldı. Bunu bir Protestan dinadamı olarak yalnızca meslek duyuncunu doyurma sorunu olarak görmesi de olanaksızdı. Çünkü içtenlikle dindar bir insandı ve daha önce de belirtildiği gibi ailesinin ve ilk öğretmenlerinin dindarlığının kalıcı etkisini taşıyordu. Bu yüzden kendi anladığı biçimiyle dinsel bilinç için anlıksal çerçeveyi düşünüp oluşturmak zorundaydı. Ve 1799'da Din Üzerine Söylem (Reden über die Religion) başlıklı çalışmasını yayımladı. Yapıt daha sonraları pek çok kez yayımlanacaktı.

Bu çalışmayı 1800'de birey ve toplum arasındaki ilişki ile bağıntılı sorunları irdeleyen Monologlar (Monologen) ve 1801'de Schleiermacher'in ilk dinsel vaazlar derlemi izledi. Bununla birlikte, Schleiermacher genel olarak bir ortodoks Protestan tanrıbilimci olarak düşünülebilecek biri değildi ve 1802-4 yıllarını işinden ayrı geçirdi. 1803'de Günümüze Dek Ahlak Öğretisinin Bir Eleştirisinin Anaçizgileri (Grundlinien einer Kritik der bisherigen Sittenlehre) başlıklı çalışmasını yayımladı. Ayrıca Platon'un diyaloglarını giriş yazıları ve notlar eşliğinde Almancaya çevirme işine başladı ve bunların ilk bölümü 1804'de, ikincisi 1809'da ve üçüncüsü 1828'de çıktı.

1804'de Schleiermacher Halle Üniversitesinde bir kürsü kabul etti. Ve Napoleon üniversiteyi kapadığı zaman bir vaiz olarak kentte kalmayı sürdürdü. Bununla birlikte, 1807'de Berlin'e döndü ve orada politik yaşama katılarak yeni üniversitenin kuruluşu için işbirliğinde bulundu. 1810'da üniversiteye tanrıbilim profesörü olarak atandı ve 1834'de ölümüne dek bu konumda kalmayı sürdürdü. 1821-2'de Evangelist Kilisenin İlkelerine Göre Hıristiyan İnanç (Der christliche Glaube nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche) başlıklı çalışmasını yayımladı ve bunun ikinci bir yayımı 1830-1'de çıktı. Ayrıca daha başka vaaz derlemleri de yayımladı. Yalnızca tanrıbilimsel değil ama felsefi ve eğitsel konuları da kapsayan üniversite dersleri ölümünden sonra yayımlanacaklardı.

Not

1Fichte’nin felsefesinin açıklamasında sözü edildiği gibi, bu eğilimin gücü geç düşüncesinde önemli ölçüde zayıflamıştı.

[COPLESTON: ALMAN İDEALİZMİ: BÖLÜM SEKİZ]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1990-1996

İdea Yayınevi / 2014

Sevgi

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Harper Lee

Bülbülü Öldürmek (To Kill a Mocking Bird) Harper Lee'nin yayınlanmış tek yapıtıdır. Roman yalın bir dil ile, sürükleyici bir kurgu ile Scout ve Jem adında iki çocuğun diri ve meraklı gözlerinden modern toplumun çarpıklıklarını ve saçmalıklarını anlatır. Sıradan bir kasabanın sıradan insanlarını bu iki çocuğun bakış açısından ve korkusuz yargıları ile anlatan Harper Lee yine de bir gözlem-romanından çok daha ötesini yazmıştır. Amacı yalnızca toplumsal bir olguyu (ırkçılık) çözümlemek ve bunu çocukluğun yalın uslamlamaları ile yapmak değildir — ki yapıtın en çarpıcı yanlarından birinin bu olduğu yine de rahatlıkla söylenebilir.

İlk sayfasından başlayarak Bülbülü Öldürmek bunun çok ötesinde bir erek taşır. Sevgi. İnsanlar arasındaki tüm ilişkileri ve tüm dönüşümleri bu duygu ya da bu duygudan yoksunluk yönlendirir. Dünya sevgi ile döner ve sevginin bittiği yerde (ki yazarın söylediği gibi burası "can sıkıntısının" başladığı yerdir) yaşanacak, anlatılacak hiçbir şey kalmaz geriye.

Yapıt bugüne dek milyonlarca, büyük olasılıkla yüz milyonun üzerinde insan tarafından okunmuştur (eminiz ki bir çoğu tarafından birkaç kez). Kitabın oldukça berbat bir Türkçe çevirisi bulunduğundan (çevirmen anlamadığı yerleri — ki bunların sayısı oldukça çoktur ne yazık ki — çevirmek yerine kendisi yazmış görünür), ve buna karşın yazar onu oldukça akıcı ve yalın bir İngilizce ile kaleme aldığından, daha iyi bir Türkçe çevirisi yapılıncaya dek bundan yararlanmanızı önerebiliriz.

Aşağıdaki makale yazarın roman dışında yazdığı üç makaleden biridir. Öteki ikisine ulaşmak için *buraya* tıklayabilisiniz.

HARPER LEE

Çeviren Diren Yardımlı

YILLAR ÖNCE Hanover hanedanının yaşlıca bir üyesi, birdenbire İngiltere tahtına bir varis sağlama görevinin kendisine ve kardeşlerine verildiğini öğrenince, endişesini arkadaşı Thomas Creevey'e açtı: "...Madame St. Laurent'le birlikte yaşamımızın yirmi yedinci yılındayız şimdi; aynı yaştayız ve her koşulda ve her tür zorluğu birlikte yaşadık, ve ondan ayrılmanın bende yol açacağı sızıyı rahatlıkla imgeleyebilirsin ... ve açıkça söylüyorum, bana bir evlilik dayatılırsa onun başına gelecekleri bilemiyorum..."

Kent Dükünün içinde bulunduğu kötü durumu ilginç bulan Mr. Creevey, olayı günlüğüne geçirdi ve böylelikle bizim için zaman-ötesi bir bildirgeyi saklamış oldu. Bunu yazan insan aşırı ölçüde parlak

değildi, ne de dikkate değer bir yaşamı vardı, yine de yüreğinden gelen çığlığını anımsarız ve insanlığa yaptığı en büyük hizmetini unutma eğilimini gösteririz; bu adam Kraliçe Victoria'nın babasıydı.

Kent Dükü bize neyi anlattı? İki insanın gönüllü bir temelle yaşamlarını neredeyse otuz yıldır paylaştıklarını —ki kendinde olağanüstü bir başarıdır; yakın ilişkinin sancılarının ve sıkıntılarının üstesinden gelebildiklerini; yaşamın baskılarını ve düşkırıklıklarını birlikte karşıladıklarını; birinin ötekinden ayrılma olasılığının ıstırabını çektiğini. Tek bir minnetar tümceyle, Kent Dükü, bir erkeğin bir kadına duyduğu sevgi üzerine söylenecek ne varsa söylemiş oldu.

Ve bunları söyleyerek, bize sevginin kendisi üzerine de pekçok şeyi anlatır. Sevginin tek bir türü vardır — sevgi. Ama sevginin değişik belirişleri sayısızdır:

Alışılmadık bir gece patırtısıyla anne yatağından fırlayacak ve evinin her köşesinin endişesinin çevresini güvenle örttüğüne emin oluncaya dek geri dönmeyecektir. Bir adam bir jetin gökyüzünde bıraktığı tırtıl izlerini gözlemek için başını golf oyunundan kaldırır. Bir ev kadını, kente inmeden önce, komşusuna mağazadan birşey isteyip istemediğini öğrenemek için çabucak telefon eder. Bunlar içimizdeki bir gücün belirişleridirler, ve bu güce zorunlu olarak tanrısal dememiz gerekir çünkü bir insan icadı değildir.

Sevgi nedir? Birçok şey sevgidir-gerçekten de sevgi acımada, şefkatte, romansta ve sevecenlikte vardır. Kent Dükünün bildiriminin bir sevgi bildirgesi olmasını, ve yaşamımızın her gününde, ikinci bir kez üzerinde durmadan, küçük sevgi davranışları göstermemizi sağlayan şey, kendini ancak yokluğuyla gösteren bir öğedir. Eğer bulunsaydı, Kent Dükü metresini umursamadan terkerdi; başının üstünde kırılan ses duvarı anneyi ayağa kaldırmazdı; topu deliğe sokmak golf oynayan kişinin birincil amacı olurdu; ev kadını komşusunu aklının ucundan bile geçirmeyerek dosdoğru mağazanın yolunu tutardı. Bir şey sevgiyi tanımlar ve onu benzer duygulardan ayırır: sevgi 'ben'i kabul etmez.

İçimizden çok azı şefkate ulaşır; kimilerimiz için romans bir sözcüktür; bir çoğumuzda sevecenlik duyma yeteneği çoktan ölmüştür; ama hepimiz zaman zaman-ister bir anlık olsun, isterse yaşamımız boyunca- kendimizden uzaklaşmışızdır: birşeyi ya da birini sevmişizdir. Sevgi, bu durumda bir paradokstur: ona sahip olmak için, onu vermeliyiz. Sevgi geçişsiz birşey değildir — sevgi anlığın ve bedenin doğrudan bir eylemidir.

Sevgisiz yaşam anlamsız ve tehlikelidir. İnsanoğlu Venüs'e doğru yoldadır, ama yine de kendi karısıyla birlikte yaşamayı öğrenmemiştir. İnsanoğlu yaşam süresini uzatmayı başarmıştır, yine de bir çırpıda altı milyon kardeşini birden ortadan kaldırır. İnsanoğlunun şimdi elinde kendini ve gezegenini yokedecek gücü vardır: ve hiç kuşkunuz olmasın, yokedecektir —sevmeye son verecek olursa.

Sevginin önüne en sık çıkan engeller hırs, haset, gurur ve eskiden günah olarak bilinen dört başka dürtüdür. Biri daha vardır ki eşit ölçüde tehlikelidir: cansıkıntısı. Yaşamda çok az heyecan bulabilen ruh ölmekte olan bir ruhtur; dünyada ona çekici gelen birşey bulamayan ruh ölüdür, ve ona ev sahipliği yapan beden de ölü sayılabilir, çünkü beş duyunun onlardan hiçbir haz alamayan bir ruha ne yararı dokunabilir?

Sonunda sevmesi ya da kendini yoketmesi gerektiğini anlayan insanoğlu her zamanki yolunu izleyerek onun için bir bilim geliştirmeye çabalamaktadır. Ruhçözümlemenin en son amacı, kendine özgü semantiği bir yana atıldıktan sonra, insanı sinircelerinden kurtarıp sevmesini sağlamaktır, ve

insanın sevebilme yeteneği içeriye, kendi üzerine dönen itkilerden özgürleşmesinin derecesiyle ölçülür. Bir mantarın akıntının dibine bastırılması gibi, sevgi de ben tarafından hapsedilebilir: 'ben'i kaldırın, sevgi insanın varlığının yüzeyine yükselir.

Sevgiyle, herşey olanaklıdır.

Sevgi onarır. Sevginin iyileştirme gücü üzerine birçok öykü duymuşuzdur, ve onlardan kuşkuya düşeriz, çünkü insanız ve bu yüzden anlayamadığımız ve açıklayamadığımız şeylerin varoluşlarını reddetmeye yatkınızdır. Ama şu öykü gerçektir:

Bir Ağustos akşamı, Güney'de minik bir hastanede ölüm döşeğinde yaşlı bir adam yatıyordu. Ailesi çağrılmıştı, ve aralarında bir de en büyük torunu olan onaltı yaşındaki bir delikanlı vardı. Delikanlı ve dedesi arasında erkekler arasında sıkça görülen tuhaf ve neredeyse sözsüz bir ilişki vardı. Gün boyunca çocuk tek bir söz söylemedi. Konuşamıyordu sanki. Hastane lobisinde ailesinin geri kalanıyla yaşlı adamın ölmesini beklemedi; bunu yapmaktansa kendine bir iskemle buldu ve bütün gün koridorda , hastanenin rutin koşuşturmalarını dikkate almadan dedesinin kapısının yanına kuruldu. Akşamın geç bir saatinde aile doktoru delikanlıyı hala orada sessizce otururken buldu. Ona, "Eve git oğlum. Deden için yapabileceğin hiçbir şey yok," dedi. Delikanlı onunla ilgilenmedi, doktor odaya girdi. Kısa bir süre sonra şaşkınlık içinde dışarı çıktı. "Şey ... oğlum," dedi. Delikanlı başını kaldırdı. "Yiyecek birşeyler istiyor. Daha iyi." Delikanlı herhangi bir hayret belirtisi göstermeden başını salladı: "Acıkma vaktinin geldiğini tahmin ediyordum," dedi. Bu o günkü ilk konuşmasıydı. İskemleyi kaldırdı ve aldığı yere geri koydu, ve koridor boyunca leylek gibi yapısıyla gerinip esneyerek yürümeye başladı. "Nereye gidiyorsun, oğlum?" diye peşinden seslendi doktor. "Bir hamburger almaya," diye yanıtladı delikanlı. "Hamburger sever."

Duyu-ötesi algının yeterli hiçbir açıklaması yoktur-vardır, o kadar. Yaşlı adamın iyileşmesinin mantıklı hiçbir açıklaması yoktu-oldu, o kadar. Olsa olsa merak edebiliriz.

Sevgi dönüştürür. Niye arayıp da İncil'de ya da Shakespeare'de bulamadığımız günlük olaylar çoğunlukla Don Kişot'da karşımıza çıkarlar? Çünkü Cervantes, katıksız bir yaşam sevgisiyle, yaşamın ince ayrıntılarını ölümsüzleştirmiştir. Niye her satırını tanısak da "Messiah" çalmaya başlayınca durup dinlemek zorunda kalırız? Çünkü her notası bir insanın Tanrı sevgisinden doğmuştur, ve onu işitiriz. Şu deneyi bir yapın: barok müzikten tiksinen birini yakalayın (başarabilirseniz eğer); ona Semele'nin herhangi bir bölümünü çalın, ve oturup nezaketen gösterdiği dikkatinin kaçınılmaz bir dikkate dönüşümünü izleyin —tutsağınızın Handel'in tutsağı oluşunu izleyin. Açgözlülük hiçbir zaman iyi bir roman yazmadı; nefret "Venüs'ün Doğuşu"nu çizmedi; ne de haset bize hipotenüsün karesinin iki kenarın karelerinin toplamına eşit olduğunu gösterdi. Zamanın vuruşlarına dayanan insan usunun tüm yaratıları sevgiden doğmuştu — birşeye ya da birine duyulan sevgiden. Matematiği bile sevmek olanaklıdır.

İnsanlık tarihi sevginin gücüne sayısız tanıklığı barındırır, ama hiç biri başka bakımlardan huysuz olan St. Paul'un kendini sevgi konusuna verdiği zaman uğradığı dönüşüme değinmez: sevginin kendisi üzerine yazdı, St. Paul, ve bize bir tansık sundu. Dinleyin:

"İnsanların ve meleklerin dilleriyle konuşsam da, merhametim yoksa çınlayan bir borazan ya da çıngırdayan bir zil gibiyimdir."

"Ve kehanette bulunma ve tüm gizemleri ve tüm bilgiyi anlama yeteneğine sahip olsam da; ve dağları yerinden oynatabilecek tüm inanca sahip olsam da, merhametim yoksa, bir hiçimdir ..."

St. Paul'den sonra elimizden gelenin en iyisini yaptık, ama en iyimiz bile hiçbir zaman ona

yaklaşamadı.

Sevgi arındırır. Acı çekmek hiç kimseyi hiçbir zaman arındırmamıştır; acı çekmek olsa olsa içimizde kendimize yönelik itkileri yeğinleştirir. Buna karşın, her bir sevgi davranışı — ne denli küçük olursa olsun — elimizi kolumuzu bağlayan endişeyi azaltır, bize yarını tattırır, ve korkularımızın boyunduruğunu gevşetir. Sevginin ödülü, erdemden ayrı olarak, kendi ödülü değildir. Sevginin ödülü ruhun barışıdır, ve ruhun barışı insan isteğinin ereğidir.

İdea Yayınevi / 2014

Uluğ Bey

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Uluğ Bey

> Özbek heykeltraş Ravshan Mirtadzhiev tarafından yapılan bronz heykel Taşkent'in 2004 yılında Latvia başkenti Riga'ya armağanıdır.

Uluğ Bey
AZİZ YARDIMLI

Uluğ Bey bugün yabancısı olduğumuz eski bir kültüre aittir. Ama onunki bugünkü kültürümüzün kendisini antika, giderek köhnemiş, belki de bayağı gösterecek denli yüksek ve değerli bir kültürdü — despotik Asya'nın ortasında Klasik tinin anlaşılması olanaksız bir çiçeklenmesi, bir kulluk okyanusu ortasında bir özgürlük tini.

Uluğ Bey'i bizden ayıran altı yüzyıl sanki onu değil ama bizleri eskitmiş gibidir, ve sanki onun soylu, bilgili, erdemli dünyası yerini bilimsizliğe, erdemsizliğe, güzelliksizliğe teslim etmiştir. Uluğ Bey'i biliminde olduğu gibi çalışma ilişkilerinde de modern görmeliyiz. Bugünün arabesk akademik kültürü, kulluk karakterinden ötürü henüz salt öykünmeden ve gösterişten ileri gidemeyen bu prosaik kültür karşısında onu böyle önemsizliklerin terimlerinde ölçmeyi düşünmek en uygunsuz şey olacaktır. Uluğ Bey'i modern dünyaya bağlayan ve büyük ilgiye değer kılan şey Timur'un torunu olması, etnik kökeni vb. değil, ama çalışması gibi kişiliğinin de hiçbir zaman değerini yitirmeyeceğine inandığı evrensel, ussal öğelerde kurulmuş olmasıdır. Bu ülkenin yerel, değersiz, boş kültürünün gözünden kaçmayı sürdürüyor olsa da, Uluğ Bey evrensel insanlığın onurudur. Ve Doğunun onu yok etmiş ve altı yüzyıl boyunca yok saymış olmasına karşın, Batı tarafından bulunur bulunmaz hak ettiği gibi kucaklanmıştır. Ona başardığı pekçok büyük şeyin yanında insanın büyüklüğünü, insanın görkemini gösterdiği için de minnettar olmalıyız.

Eğer Uluğ Bey dünyanın güneş çevresinde döndüğünü tanıtlamış olsaydı, bu hiç kuşkusuz muhteşem olurdu. Ama böyle birşeyi başarmış olması olasılığı bir yana, onu ileri sürmüş olması bile olanaksızdır, çünkü onun gözlemevinin ve aygıtlarının sığaları ile böyle bir olguyu saptayabilmek açıkça olanaksızdı. Eğer böyle birşeyi ileri sürmüş olsaydı, bu çalışmasının bilimsel değerini arttırmaz ama azaltırdı.

ULUGH BEG'S CATALOGUE OF STARS (PDF)

> Orta Asya doğası.

Uluğ Bey 22 Mart 1394'te Sultaniye kentinde (İran) doğdu ve 27 Ekim 1449'da Semerkant'ta öldü.

Asıl adının Mehmet Tarağay olmasına karşın, bir süre sonra Uluğ Bey adı kullanılmaya başlamış ve asıl adı unutulmuştur. Timur'un (1336-1405) torunu, ve Şahrun'un (ya da Şah Ruh) en büyük oğlu

idi. Babası Maveraünnehir (Transaxonia; şimdi Özbekistan; Amu Derya ve Syr Derya arasında) bölgesindeki Barlas kabilesindendi. Annesi Gevher Şad bir Pers soylusu idi. Uluğ Bey ve annesi ve babası Semerkant, Buhara ve Herat'ı bilim ve kültürün başlıca özekleri yaptılar.

Timur'un imparatorluk başkenti olan Semerkant'taki sarayında yetiştirilmiş ve yüksek bir eğitim almış olmasına karşın, Uluğ Bey kentte kalmaktan çok dedesi ile birlikte onun fethettiği Orta Doğunun ve Hindistan'ın geniş bölgelerini gezdi. Timur askeri seferlerine ara verdiği zamanlar ordusu ile birlikte bir bölgeden bir başkasına geçer ve Uluğ Bey de aralarında olmak üzere bütün bir saray onunla birlikte yolculuk ederdi. Çin'in fethi için hazırlıklar sürerken, Timur torunlarından bir bölümünün düğünlerini kutladı. O sıralar 10 yaşında olan Uluğ Bey'in henüz fethedilmemiş olan Moğolistan'ın önemli bir bölümü üzerinde egemen olması kararlaştırıldı (Tin Shan Dağları ve KB Xinjian). 1403-4'te Timur'u sarayında ziyaret eden İspanyol elçisi Clavijo tarafından görülen prenslerden birinin Uluğ Bey olması olasıdır.

> Uluğ Bey: "Din bir sis gibi dağılır, krallıklar yok olur, ama bilginlerin çalışmaları sonsuza dek kalır."

Timur'un 1405'deki ölümünden sonra İmparatorluk Uluğ Bey'in babası olan en küçük oğlu Şahrun'a (1377-1447) kaldı. Öteki kardeşlerden ikisi Timur'un kendisinin ölümünden önce ve üçüncüsü ondan kısa bir süre sonra ölmüştü. Şahrun ve karısı Gevher Şad 1407'de aralarında İran ve Türkistan da olmak üzere İmparatorluk topraklarının çoğunda denetimi ele geçirdiler. 1409'da Horasan'da Herat (bugün batı Afganistan'da) başkent yapıldı. Erkek ve kız öğrencileri kabul eden Medreseler açarak kenti bir kültür özeğine dönüştürdüler. Bir kütüphane kurdular ve sanatların koruyuculuğunu üstlendiler.

Timur'un ölümünden ve babasının başkenti Herat'a (Afganistan) taşımasından sonra 1409'da on altı yaşındaki Uluğ Bey Semerkant'a vali atandı. 1411'de bütün Maveraünnehir'in egemeni oldu.

Uluğ Bey biri Semerkant'ta, öteki Buhara'da olmak üzere iki Medrese kurdu. Uluğ Bey'in Maveraünnehir ve Türkistan üzerindeki yönetimi yalnızca yaşamının son iki yılı boyunca sürdü. Oğlu Abdüllatif'in kiraladığı bir suikastçi tarafından öldürüldü.

> Buhara, Özbekistan
>
> Buhara, Özbekistan Soldan Sağa: 16'ncı Yüzyıl Mir-i Arab Medresesi; 12'nci Yüzyıl Kalon Minaresi; ve 16'ncı Yüzyıl Kalon Camii
>
> Buhara'da, Özbekistan, Mir-i Arab Medresesi. Medrese'nin 16'ncı yüzyıldaki yapımı Yemenli Şeyh Abdullah Yamani'ye yüklenir.
>
> Buhara Kalesi; Özbekistan'ın en eski kentlerinden biri olan Buhara baharda ateşe tapan Zerdüştlerin adaklar sunmak için kullandıkları kutsal bir tepe üzerinde, Büyük İskender'den 980 yıl önce, İÖ 13'üncü yüzyılda Siyavuşhidler tarafından kuruldu.
>
> Buhara Kalesi; Kent İpek Yolu üzerindeki önemli özeklerden biridir. Kentten 'Avesto' adı verilen ve tektanrıcılık ile ilişkilendirilen bir kutsal kitapta söz edilir.
>
> Riga'daki Bronz Heykel. Taşkent'in Riga'ya (Latvia) armağanı olan Uluğ Bey anıtı 8 Nisan 2004'te Kronvalda Parkına dikildi. Yazıt: MIRZO ULUGBEK 1394-1449 İmza: Mirtadjiev Ravshan | Tashkent - 2004

GÖKBİLİMCİ KRAL

Uluğ Bey nitelikli bir devlet adamı ve sultan, ve aynı zamanda Evrenin gizlerini anlamak için düşünen ve çalışan ve başaran bir bilim adamıydı. Öylesine açık ve özgür bir düşünce yapısı vardı ki, onu bugünün henüz çocuksu, henüz despotik kültürünün terimlerinde anlamak olanaksızdır. Gerçekte, Uluğ Bey'in bilimsel etkinliği ve üretkenliği karşısında bütün bir Cumhuriyet döneminin pozitif bilim girişimi neredeyse bir tür Karanlık Çağ gibi görünür, üstelik ortaçağ Avrupasının tersine bilimsel etkinliği engelleyecek hiçbir gerici gücün etkili olmamasına, aslında büyük bir kurucu tarafından yaşamda en gerçek öğretmenin pozitif bilim olduğunun anımsatılmış olmasına karşın. Bu geriliğin, bilime bu ilgisizliğin önderleri ironik olarak kendilerini aydın olarak gören sıradan kafalardır. Bugünün kültürünün Uluğ Bey'e yabancılığını ölçmek istiyorsak onun kendi zamanının ona yabancılığına bakmamız gerekecektir.

Uluğ Bey Dünya-Tininin tarihine ait iken — çünkü onu bugün bile algılamayan kısır kültürümüz ile karşıtlık içinde Batı kültürü onu daha yüzyıllar öncesinden onurlandırmıştır —, bugünkü kültürümüz ise kulluk karakteri ile uygarlıkta ve tarihte sevimsiz ve önemsiz bir görüngüdür. Uluğ Bey bütün bir insanlığın onurunu ve değerini ve erdemini yükselten bireyler arasında durur. Güncel bilimcilik ise bugün bile ne modern ne de özgürdür.

Uluğ Bey biliminde, erdeminde, özgürlüğünde despotik Doğu kültürüne ait değildi. Bunu herşeyden önce ona yaptıklarıyla o kültürün kendisi kanıtladı. Uluğ Bey öylesine etkili bir yolda yok edildi ki, sanki yabancı bir dokuymuş gibi Doğunun belleğinden, kütüphanelerinden, ve en sonunda tarihinden silinip atıldı.

Zamanının en büyük Gözlemevini yaptırmasının, 1420-1437 yılları arasında yöntemli ve çok sağın gözlemler sürdürmesinin yanısıra, başta trigonometri ve küre geometrisi olmak üzere matematikte de insan usunu onurlandıran buluşlar üretti. Uluğ Bey'in neyi başardığını anlamak için onun yüzyılların, aslında binyılların bilim ve düşünce emeğindeki yerini anlamak zorundayız.

Özbek Folkloru ve Moda Gösterisi

GÖÇEBE KÜLTÜR VE İMPARATORLUK

Uluğ Bey'de içinde yaşadığı çağa ve onu şekillendirmiş olması gereken çevreye ve kültüre hiç uymayan şaşırtıcı ve hayranlık verici bir yolda, erdemli karakterin ve modern bilim insanının tüm nitelikleri birlikte bulunur. Bu olağandışı olgunun açıklaması için Orta Asya'nın kültürel koşullarının dışına çıkmamız gerekir.

Orta Asya, Çin ve Hindistan'ın tersine, dünya tarihinden yalıtılmış kapalı bir kültür alanı değildi. İskender Marakanda'yı İÖ 329'da almış ve kent kısa bir süre sonra savaşın yıkımlarını arkada bırakarak Helenik etki altında hızla kültürel gelişme ve kalkınmanın yoluna girmişti. Ama Orta Asya'nın en eski ve en ileri kültür özeklerinden biri olan kent özellikle sanatçıların ve bilimcilerin koruyuculuğunu yapan Timur'un hükümranlığı sırasında parladı. Göçebe halklar, yerleşik kültürlerin tersine, emekten, eğitimden, düzenli bir törel yaşam için gereken kurumlardan yoksun olarak, yalıtılmışlıkları içinde geriliğe yazgılanmış görünürler. Paradoksal olarak, göçebe anarşisinin önünde despotik bir önder yaratma olanağı yatar. Onun kişiliğinde bir dünya egemenliği düşüncesi doğar çünkü göçebe gücün dışarıya doğru yapabileceği biricik eylem yağma eylemidir ve imparatorluğun eyleminin hedefi dünyanın bütününden daha azı değildir. Üretmemelerine ve yaratmamalarına ama yalnızca yağmalamalarına karşın, kültürel gerilikleri onları kültürel yağmalama eylemlerine de iter. Cengiz Han dünya tarihinin en büyük imparatorluğunu kurdu. Timur'un seferleri de benzer olarak büyük bir imparatorluğun yaratılmasında sonuçlandı. Uluğ Bey ve Babür Şah gibi egemenleri yaratan bir hanedan ile Timur

Asya tarihi üzerinde en etkili önder oldu. Göçebe kültürlerin askeri güçlere örgütlenerek bütün bir dünyanın fethine yönelmeleri onlara kendilerinden daha ileri gelişim düzeylerinde olan kültürlerin entellektüel, sanatsal, bilimsel ve politik birikimlerinden yararlanma olanağını da verir. Uluğ Bey'in bilimsel çalışması iki bin yıllık bir çabanın ürünü olan bilimsel birikim üzerine dayanır.

Bir tarihçe yazarına göre, kişiliğinde "Platon'un bilimini Fereydun'un (mitolojik Pers kralı) görkemi ile birleştiren" Uluğ Bey hükümranlığının daha ilk yıllarında politikayı terk etti ve tüm zamanını matematiğe ve gökbilime verdi. Her ikisi de yüksek kültürlü olan bir anne ve baba tarafından yetiştirilen bir deha olarak Uluğ Bey boşinanca yabancıdır; türeli bir devlet yönetimini ve insanlığın kültürel yükselmesini güç istencine yeğler; kadın ve erkek eşitliğini en özsel yanında, entellektüel yanında doğrular; ve, hepsinin üzerinde, çalışması evrenin özsel olarak ussal bir kozmoz, tanrısal bir düzen olduğunu tanıtlamayı hedefler.

Uluğ Bey'in ve onunla birlikte çalışan dostlarının yarattığı gözalıcı bilim ve sanat tini hiç kuşkusuz yalnızca bir başlangıç olmalı ve bölge bilimde ve sanatlarda insanlığa çok daha ileri ve yüksek yapıtlar ve yaratılar kazandırmalıydı. Bu gelişimi durdurmanın olanaksız olması gerekirdi. Uluğ Bey'in ölümünün hemen arkasından bölgede ilerleme yerini gerilemeye bıraktı. Yüzyılların geçişi ile, bütün bir İslamik dünya ile birlikte bugün de kurtulamadığı bir yoksullaşma, kültürsüzleşme, erdemsizleşme, çirkinleşme sürecine girdi. Yaşam salt karın tokluğu uğruna varolma düzeyine indirgenir ve insan kavramının kendisine karşı bir saygısızlığa dönerken, eğitimsiz halkların dili şiddetin dili oldu.

Dünyanın ikinci büyük dağ gölü olan Isık Gölünün güneyi, Kırgızistan.

Buhara, Bolo Hauz Camiinde süslemeler.

ULUĞ BEY VE GALİLEO

Bugün Uluğ Bey üzerine bütün bir İslamik dünya bir yabancı karşısındaymış gibi suskundur. Bunun nedeni onu önemsememek değil, ama onun önemini kavrayacak önemden, onun erdemini ve bilgisini anlayacak erdem ve bilgiden yoksun olmaktır. Despotik kültürün dilinde "erdem" ve "bilgi" kavramları yalnızca boş sözcüklerdir. Despotik bilinçte Logos Sözden daha öteye geçmez.

Doğunun Gökbilim ya da Fizik ders kitapları öğrencilere Uluğ Bey'in sözünü bile etmez, sayısız kuşak varlığından habersizdir. Ve gene de giderek Alexander Koyré'nin (Astronomical Revolution) belirttiği gibi ancak 63 kadar gözlem yapan ve bir gökbilimciden çok bir hümanist olan Copernicus ile karşılaştırılmayacak denli bilgili ve üretken bir bilim adamıydı. Avrupa'da Kepler'de bile görünen ve giderek Newton'da bir çılgınlık düzeyine ulaşan boşinançlardan bütünüyle özgürdü. Eksiksiz bir kentlilik kültürü vardı, estetik inceliği hayranlık vericiydi, ve Kadının ve Erkeğin özsel Eşitliğine inandığını yaptırdığı Medresenin girişinde bulunan bir yazıtta duyurdu.

Uluğ Bey'in kültürü zaman-üstü idi. "Din bir sis gibi dağılır, krallıklar yok olur, ama bilginlerin çalışmaları sonsuza dek kalır" diyordu. Gerçekliğe tapan her ussalcı gibi, yeryüzünde ve gökyüzünde Usun egemen olduğunun güçlü bir sezgisini taşıyordu. Bir pragmatist, yalnızca seyreden ve düşünmeyen bir görgücü değildi. Çalışmasının amacı matematiğinin, gözlemevinin ve dostlarının yardımıyla Gökyüzündeki ussal düzeni, tanrısal kozmozu tanıtlamak ve doğrulamaktı. Bu ussal bakış açısına ancak ussal bir Evren yanıt verebilirdi. Ve ussallığı yasallığı olan Evrene o aynı ussallık yoluyla yaklaşan her araştırmacının her zaman beklediği yanıtı aldı. Uluğ Bey ve çevresinde toplanan bilim adamları güneş dizgesinin bütün gizlerini ortaya serecek buluşları yapmanın eşiğine geldiler. Ama böyle büyük bir bilgi, böylesine gözüpek bir ussallık bütün bir

tutucu despotik kültür için sonun başlangıcından daha küçük bir gözdağı değildi. Doğunun belirlenimi özgürlük ve bilgi değil ama boyuneğme ve bilgisizlik idi. Tutuculuk değişimi yenme, yenileşmeye direnme tinidir. Uluğ Bey ve matematikçi dostları hiç kuşkusuz Doğunun bugün bile kırılamayan granit despotizmini yenemeyeceklerdi. Ama tarihten bütünüyle silinmeleri olgusu yarattıkları gözdağının büyüklüğünün bir ölçüsünü verir.

Uluğ Bey'in durdurulan çalışmalarını aynı bilim savaşımını Avrupa'da üstlenen yeni ve özgür kafalar, yürekli ussalcılar sürdürdü. Doğu istenç özgürlüğünü hiçbir zaman tanımamışken ve bugün de tanımazken, Batı Uluğ Bey'in etkinliği ile tam olarak aynı dönemde onu öğrenmenin yoluna girmiş, kendi despotizmine karşı savaşmaya başlamıştı. Reformasyon duyunç özgürlüğünün bir başka adıdır ve Reformasyonun mu duyunç özgürlüğünü yoksa duyunç özgürlüğünün mü Reformasyonu yarattığı soruları birdir. Sünni İslam hiç kuşkusuz hiçbir sonlu insana sonsuzun yetkesini vermez, kutsal imamlık, kutsal dedelik, kutsal rahiplik, kutsal papalık gibi din kavramının kendisine aykırı usdışı kurguları tanımaz. Giderek Halifenin kendisi de doğa-üstü değil ama doğal bir insandır. Bu tinde insanın insana kulluğuna ve ona bağlı politik ve toplumsal yapılara yer yoktur. Bu düzeye dek İslam kavramının insan eşitliği açısından demokrasi ile bağdaşmaması olanaksızdır. Problem böyle eksiksiz demokrasinin eksiksiz bir kulluk demokrasisi olmasıdır. Demokrasi özgür istenci gerektirir.

Tanrıya kulluk tasarımı insanı özünde tanrısal olarak kabul eden gerçek din kavramına aykırıdır ve bilinçleri yakaladığı zaman insanı entellektüel, etik ve estetik olarak değersizleştirir. Bireyi ve bireyselliği yok eder. İstençsizleşen, eylemsizleşen, böylece özgür bireysellik tininin ilerlemesi karşısında göreli olarak gerileyen bir kültür alanı yaratır. İslamik tin aynı kulluk anlayışı zemininde Klasik dönemin güzel sanatının değerini de özgürce kabul edemez ve insan biçiminin saltık güzelliğini indirger.

Uluğ Bey'in unutulmasının ne anlama geldiğini görebilmek için Batıda örneğin Galileo'nun unutulması gibi bir olayı tasarlamak yeterli olmalıdır. Katolik Kilise böyle birşeyi edimsel olarak istedi, Giordano Bruno'dan ve başkalarından sonra onu da yok etmek için elinden geleni yaptı. Ama Batıda boşinanç yenik düşerken Doğuda inanç yenik düştü. Batıda kurumsal din yerini din kavramına uygun dine bırakırken, Doğuda inanç boşinanç karşısında gerilemeye başladı. Ve eğitimsizlik ile birleşen boşinanç olanaklı en geri tini yarattı. Batı ve Doğu arasındaki ayrım bu iki olgunun, Uluğ Bey ve Galileo'nun yazgılarının arasındaki ayrım kadar büyüktür.

Nodira (1792-1842, Özbekçe asıl adı Mohlar oyim) bir Özbek şairi idi. En büyük Özbek şairlerinden biri olarak bilinir. Pekçoğu saklanan divanları 10.000'in üzerinde dize kapsar. Nodira 1842'de Bukhara egemeni Nasrullohon tarafından idam edildi. (Ayrıntı.)

"Üç Güzel" (Musée d`orsay) James Pradier (Jean-Jacques Pradier, 1790-1852) İsviçre doğumlu bir Fransız neoklasik heykeltraş idi.

Berthel Thorvaldsen (1770-1844), "Mevsimler, Yaz" ("İnsanın ve Mevsimlerin Çağları"ndan).

Erichthonius'un Atina'da Erichthonius'taki doğumunu temsil eden kabartma (İÖ 420 sıralarında Atina'nın Agorasında Alkamenes tarafından yapıldı; Roma eşlemi, Louvre). Topraktan çıkan Gaia tanrıça Athena'ya Atinanın gelecekteki krallarından biri olan Erichthnoius'u veriyor. Doğumu Hephaestus'un Athena için duyduğu isteğe yüklenir. Sağdaki beti Afrodit iken, solda oturan ise Hephaestus olabilir.

BİLGİ VE KADIN VE ERKEK

Uluğ Bey'in 1417'de Buhara'da yaptırdığı Medresedeki yazıt bugün de okunabilmektedir: "Bilgi kazanmak her Müslüman erkek ve kadının ödevidir." Ve ödev o denli de haktır. Burada söz konusu edilen yalnızca tanrıbilimin öğrenilmesi değildi. Buhara dönemin tutucu şeyhlerinin ve tanrıbilimcilerinin güçlü oldukları bir kentti. Gerçekte bütün bir bölge boyunca kadınlar erkeklerin gözünde yalnızca erkekler ile ilişkileri ve çocuk doğurma nedeniyle değer taşıyordu. Gene de, hemen Güneydeki Hindistan'ın Sati geleneği ile karşıtlık içinde, Orta Asya'da yaygın olan görüş doğurabilecek bir kadının erkeksiz olmaması gerektiği idi ve bu nedenle dulların yeniden evlenmesi sık görülen bir uygulama idi.

1404'te Kastil kralının elçisi Clavijo ve ayrıca Ibn Arabşah tarafından verilen ziyafetlere ilişkin yazılarda bunlara katılan kraliçelerin ve prenseslerin örtülü olmadıkları belirtilir. Ayrıca kadınların kendileri de ziyefetler veriyorlardı.

Eğitim insan güzelliğinde eğitimi, estetik eğitimi de kapsar. Kul moral olarak kaba olduğu gibi estetik olarak da eğitimsizdir çünkü özgür degildir. Özgürlük gelişimdir. Eşeysel içgüdüsü eğitimsiz ve denetimsiz kültürde törel karakter olmadığına göre içgüdüden özgür olmanın biricik yolu dışsal olarak kapanmak, ama içsel olarak apaçık kalmaktır. Orada insan kendini kendi içindeki ve dışındaki tanrısal güzelligi duyumsamaya eğitmek yerine, kaba ve çirkin kalır. Ahlak dediği şey gerçekte ahlaksızlıktır çünkü kendini denetlemeyi başaramaz, duyunç gelişmemiş ve istenç evrensel olarak güçsüzdür; din dediği şey gerçekte din kavramına aykırıdır çünkü güzelliğin tanrısallığını yadsır.

Uluğ Bey pekçok bakımdan kendi zamanının çocuğu idi. Savaşta zaman zaman acımasız olabiliyordu, beş karısı ve sayısız cariyesi vardı. O tarihsel kültürün terimlerini modern terimler ile karşılaştırman ötesine geçmek haksız olacaktır. Uluğ Bey bilimi tanrıbilimin ve başka sanatların üzerinde saydı ve sonuçlarının tüm zamanlar ve tüm uluslar için geçerli olduğunu kabul etti. Gerçekten de İslamik yüzyıllarda Helenik ve Helenistik dönemin felsefe ve bilim yapıtlarının çevirileri çok erken tarihlerde yapılmış ve pekçoğunun yeniden daha iyi çevirileri yapılmışken, buna karşı Homeros, Sofokles, Euripides, Thukidides ve başka pekçok klasik yazarın yapıtları dışlandı. Güzel Sanatların kısıtlanması kulluk tininde doğaldır çünkü güzellik tanrısaldır. Ama bilgi de tanrısaldır. Ve kulluk tini er geç kendini Tanrısının karşısında küçük düşürmek için bilgiden de vaz geçmesi gerektiğini anlayacaktı. Uluğ Bey İslamik dünyada bilginin doruğunun sonsuz gerçeklik olduğunu gösterdi. Sonrası bilimin de yadsınması oldu.

Bugün İslamik Doğusu bir zamanlar Tarihe yaşam vermiş olan o enerjik, güçlü, ussal dünya değildir. Bugünün sözde 'modernleşen' Doğusu hüzün verici bir sefillik, gerilik, bilgisizlik ve çirkinlik tablosu sergilerken ve modern Tarihin Batılı kabadayıları tarafından itilip kakılırken, buna karşı Helenistik ve Helenik Tin ile yoğrulan ve onu özümseyip üstlenen o İslamik Doğu insanlığın onurunun bir parçası idi. İslamik Doğu büyüktü, Tarih olacak denli değerliydi. Şimdiki ise ne olduğunu bilmeyen, kendini tanımayan şaşkın bir kültür posasına bozulmuştur.

Eski İpek Yolu

SEMERKANT VE BİLİM

Uluğ Bey bir zamanlar Doğunun incisi sayılan bir kentte, Semerkant'ta özlemleri onunkiler gibi büyük olan değerli, bilgili, erdemli insanlar ile birlikte yaşadı. Ve başardıkları ile yalnızca kendi büyüklüğünü tanıtlamakla kalmadı, ama, daha da önemlisi, ait olduğu kültürün ulaştığı ve daha da öte ulaşabilecek olduğu yüksekliğe tanıklık etti. Onunki bütün bir Asya'da Dünya-Tini ile, Dünya-Tarihi ile, değişim ve gelişim ile bir bağı olan biricik kültürdü. Kendi kentinin yanısıra daha başka

birçoklarının da Egemeni olmasına karşın, Timur'un torunu olmasına ve üzerine bütün bir Maveraünnehir'i yönetme sorumluluğunun bırakılmış olmasına karşın, politika ya da askerlik ile değil, gökbilim ve matematik ile uğraşmayı sevdi. Ve bu alanda kendi gününde insan yeteneğinin başarabileceği herşeyi başardı. Avrupa'yı modern bilimin eşiğine getiren bilimsel buluşlara denk buluşlar üretti. Ve çalışmasının ve çabasının sonucu o günlerde bütün bir Fizik biliminin, bütün bir Doğa Bilgisinin ulaşabileceği en son noktaya ulaşmak oldu. Batı henüz Karanlığın örtüsünü üzerinden sıyıramamışken, Semerkant kısa bir süre için de olsa tanrısal bir Işıkla pırıl pırıl aydınlandı.

Buhara'da turistler için bir Medresede moda gösterisi.

KULLUK TİNİNİN UTKUSU

Ama her kültürün saati bir kez çalar. Kültür Anka kuşu değildir. Ondan sonra doğan bütünüyle başka bir kültürdür. Doğunun saati çoktan çalmış, bütün bir varoluşunu yokolma gözdağı altına düşürebilecek bir değişim noktasına, yeni bir kültürün sınırlarına dek erişmişti. Ötesi gökyüzüne bırakılmalıydı. İnsanlık sınırını bilmeliydi. Uluğ Bey'in gerçekleştirdiği şey Doğu kültürü için aşağı yukarı sanal birşeydi. Doğu daha sonra yüzyıllar boyunca sanki böyle birşey hiç olmamış gibi, sanki o Gözlemevi Semerkant'ta hiç kurulmamış gibi aynı erdemsizlik, bilgisizlik ve değişmezlik tini içinde kalmayı sürdürdü. Batı geleneksel boşinanç kültürünün korkunç direncini yenerek değişmeyi, duyuncunda ve istencinde ve düşüncesinde özgürleşmeyi başarırken, Uluğ Bey'in kendisi ve çalışmalarının ürünleri inanılması güç bir yolda bütünüyle yokedildi. Doğu kendi içinden çıkan ama gerçekte hiçbir biçimde ona ait olmayan, aslında ona yabancı olan, tümü de felsefelerinde, bilimlerinde, bütün bir kültürlerinde özgür Klasik tine ait olan evrensel bireylere — Farabilere, İbni Sinalara, İbni Rüştlere, Kadızadelere, Ali Kuşçulara — sırtını dönmeye ve onları unutmaya, daha doğrusu onları Batıya sürmeye başlamıştı. Yüzyıllar sonra Gözlemevinin varlığını keşfedenin bir arkeolog olması olgusu Uluğ Bey'i ve yapıtlarını tarihten silmedeki kararlılığın inanılması güç düzeyini gösterir. Bu olgu daha o zamanlar İslamik Doğunun neyi aşamayacak olduğunu da açıkça gösterir. İslamik Doğu aşağı yukarı Batının özgürleşmeye başladığı aynı yıllarda kendi gelişiminin sınırlarına ulaştığının duyurusunu yaptı: İnsan bu kadar değerli, bu kadar önemli, bu kadar yüksek olamazdı. İnsan küçültülmeliydi. Kulluk bilinci sonunda bütün bir kültürün üzerine bir karanlık gibi çöktü. Hakkı tanıma değil ama Güce boyuneğme — bu gücü ister tanrısal isterse insansal olsun — Doğunun kültürü ve karakteri olarak kaldı. Uluğ Bey'i anlayan, buluşlarının önemini kavrayan ve onlardan yararlanan Batı dünyasının yeni tini olurken, Doğu kendini geçen her yüzyıl ile birlikte daha da kararan bir karanlığa gömmeyi sürdürdü.

Urania (Charles Meynier'in aşağıdaki tablosundan ayrıntı). Urania ('gök' ya da 'göksel' demektir) Yunan mitolojisinde gökbilim tanrıçası idi. Zeus'un Mnemosyne'den olan kızı ve aynı zamanda Uranus'un torunu idi. Sık sık Evrensel Sevgi ve Kutsal Tin ile ilişkilendirilir. Tanrısal kız kardeşlerin en büyüğü olan Urania Zeus'tan onun görkem ve gücünü ve annesi Mnemosyne'den onun güzellik ve inceliğini almıştır.

Apollon ve Urania (Charles Meynier tarafından).

Semerkant, Bibi Hanım Camii (Bibi Hanım Timur'un karısıdır.)

KÜLTÜR, UYGARLIK, BARBARLIK

Uluğ Bey'in kültürü Doğu tinine yabancı bir özgürlük, erdem ve bilim kültürü, Helenik-Helenistik güzellik ile bütünleşmeyi başarmış bir uygarlık tini idi. Onun gökbilimi yüzyıllardır gözardı edilmiş

Aristoteles-Ptolemi gökbiliminin iyileştirilmesi ve ilerletilmesi uğruna tasarlandı. Ve onun matematiği yine aynı Helenik kalıtın yarım kalan işinin insan usunun o güne dek düşünmediği kavramları düşünerek ve o güne dek üretmediği bağıntıları üreterek sürdürülmesi ve büyütülmesi idi. Bu arı düşünsel etkinlik düzgün bir törellik içinde gerçekleşebilirdi. Uluğ Bey çevresinde, kendi istekli kentinde bu kültürü yaratmayı başardı. İstençsiz kentlerine kendi istencini verdi. Politik gücünü olanaklı biricik doğru yolda kullanmayı başararak, despotik gelenek tininin ortasında modern bir üniversite yarattı.

Böyle bir tini anlamak o tinin kategorilerini bilmeyi ve uygulamayı gerektirir. Zaman ilerleme ile aynı şey değildir. Cumhuriyet Türkiyesinde de aynı gelenekçi ve despotik Doğu artığı bin yıl önceki dinginliği içinde değişmeden kalmayı sürdürebilmiştir — hiç kuşkusuz kendisi despotik olan Aydının akraba hoşgörüsü altında. Bugünün Tarihe ait olmayan düşüncesiz, bilgisiz, erdemsiz arabesk kültürü o erdemli insanın ait olduğu yüksek kültürden öylesine uzaktır ki, insanlığın tarihinin bir ilerleme olduğu konusunda kuşkuya kapılanlara hiç olmazsa ilk bakışta hak vermemek güç görünür. Doğu onun yokedilişini izleyen yüzyıllarda bir daha hiçbir zaman aynı düşünce ve erdem yüksekliğine erişemedi. Helenik flört Doğuyu ayartmayı başaramadan sonlandırıldı.

Gene de tarihin dönüp gerilemeye başladığını ve her sonlu kültürün kendi köklerine bağlı kalarak sürmesi gerektiğini düşünen postmodern kültürel-çoğulculuk kuramından daha iyi bir açıklama vardır. İnsan özsel olarak özgür ve ussaldır, ve köleliğin ve usdışının gerçeği kendini karşıtında ortadan kaldırmaktır. Barbarlar salt kaba güçleri ile zaman zaman uygarlıkları dağıtmayı, devirmeyi, giderek tarihten silmeyi başarırlar. Ama barbar da kendinde ussaldır, ve barbarlık uygarlığa giden yolun ilk adımıdır. Seferleri ile 17 milyon insanın yok olmasına neden olduğu ileri sürülen Timur tüm barbarlığı ile bir kültürel incelik ve yükseklik özlemi içindeydi. Fethettiği yerlerde dünyanın başka türlü olabileceğini de gördü. Güzel Sanatları ve özellikle mimariyi koruma ve destekleme görevini üstlendi.

Roma görkemi de Kuzeyden başlayan barbar göçleri ve kendi kültürüne yabancı yeni Hıristiyanlık tini altında ezilip yıkılarak tarihten çekildi ve yerini daha sonra Karanlık Ortaçağlar olarak anılacak olan bir feodal şiddet kültürüne bıraktı. Ama Tarih gerilemedi, ve klasik kalıtını kavrayan Batı insanın tinselliğinin insanın doğallığının üstesinden gelebileceğini tanıtladı. Bu ülkede de yüzyılların değişmeyen ve devinmeyen geleneksel geriliği ve despotizmi modern Cumhuriyetin bir dirilme ve uygarlaşma ve kendini Tarihe yeniden eklemleme, gelişmekte olan insanlık ile birlikte gelişme girişimine direnmeyi sürdürmektedir. Ama bu gerilik kendinde ilerleme özlemidir — ve çirkinlik güzellik, bilgisizlik bilgi, ahlaksızlık ahlak özlemi.

Registan, gece.

Kalon Camii, Buhara, Özbekistan.

Klasik tiyatro.

UYGARLIĞA KARŞI İSYAN

Modern Türk Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana hedeflediği Çağdaş Uygarlık ilkesine karşın, bu ülkede yaşanan şey isyandır. İsyan hiç kuşkusuz kul tininin özünde yatar, onun özgürlüğünü duyumsama ve ileri sürmesinin düşüncesiz ve dürtüsel yoludur. Ama dürtü bilinçsiz olduğu için isyan da bilinçsizdir ve neye karşı olduğunu bilmeksizin yalnızca başkaldırma, devirme, yoketme isteği olarak belirir, ussal bir istenç olmayı başaramaz. Bu nedenledir ki morarşilerden demokrasiye geçişin gerçekleşmesi olarak yurttaş toplumlarında çoktandır arkaik olmuş "devrimcilik" terimi

despotik kafalarda salt sözel olarak da olsa isyanı anlatmanın simgesi olarak kullanılır. Solu ve sağı bir olan bu isyan özgürlük uğruna değil ama isyan uğruna isyan, özgürlüğün, değişmenin, yenileşmenin kendisine karşı isyandır. Sonuçta kulluğun kulluk durumunu korumasını sağlar, çünkü kendi özgürlüğünü ve sorumluluğunu üstlenmez ve kendisi ile ilgilenmez.

Bu isyan aynı zamanda istençsiz bir kalabalığın gelenekleri ile, boşinançları ile, zorbalığı ile kendi değişmezlik, gerilik, yerellik, kapalılık kültürünü sürdürme isteğini de anlatır. Bu isyan tarihsel olarak öylesine başarılıdır ki, yalnızca Uluğ Bey'in medresesini, gözlemevini, kitaplarını, yıldız kataloglarını ve en sonunda kendisini yok etmekle kalmamış, aynı vandalizmi bütün bir İslamik kültür alanına uygulamış, islamik tin bir bilim, sanat ve uygarlık tini olmaktan çıkmış, modern dünyanın kendisinin bir problemi durumuna düşmüştür.

Bu gerilik tini tüm güdüsünü kendi "kadimliğinde" bulur ve yeni olan herşeyi yabancılar ve yadsır. Usdışı karakterini sorgulanmama ayrıcalığında bulan gelenek yenileşme, değişme, gelişme ile çarpıştığı için gelenektir, ve tutuculuğunun güvencesi özgürlüğün bilinçsizliğinden başka birşey olmayan despotizmidir. Böyle bir despotik kültür ona verilen özgürlüğü bile özgürlüğün kendisini yok etmek için kullanmayı ister. Henüz modern hak, yasa, eşitlik, özgürlük kavramları ile tanışmamış bu tin için kabadayılık, zorbalık, şiddet işlerin normal durumu, uygarlık ise baskı demektir, çünkü uygarlık dürtüsel olmanın olumsuzlanmasıdır, duyunç özgürlüğü, düzen, yasa, ussallık demektir. Gelenek tininin yurttaş toplumunun ussallığına karşı bildiği biricik yanıt biçiminin isyan olması normaldir, çünkü yasayı dürtüselliği üzerine getirilen sınır ve baskı olarak yaşar. Dürüstlük, hak, türe kavramları onda henüz doğal duygular ve dürtüler tarafından belirlenmeyi sürdürür. Yasa kavramı bin yıl uzağında yattığı için, devletin onun kendi istencini anlatması gerektiğini de anlayamaz. Devlet karşısında da kuldur, ve devletini Devlet kavramından uzaklaştıran şeyin kendi istençsizliği olduğunu bilmez. Politik bilinci bir özgürlük bilinci değil ama her zaman isyana dönmeye hazır bir boyuneğme alışkanlığıdır. Bu isyan tini özgürlükten korkar çünkü ussal istenç onun dürtüselliğinin yadsınmasıdır.

Her insan kendi içinde sonsuz bir tinsel gizillik taşır. Her insan kendinde tanrısal doğaya katılır. Bu nedenle böyle bir geriliğin cezası ilerlemek, böyle bir barbarlığın cezası uygarlaşmaktır.

Semerkant Pazarı. Özbekistanlı ressam Alisher Alikulov (d. 1996, Taşkent).

Semerkant Pazarı. Dünyayı döndüren iki şeyden biri açlıktır.

AYDIN DESPOTİZMİ VE AYDIN ŞAŞKINLIĞI

Sözde ‘bilim adamlarımız’ sık sık bilimin insanlığa ortak olduğunu, evrensel olduğunu söylerler. Bu sanki hak etmedikleri ve anlamadıkları birşeyi gasp etmeyi kendileri için aklamanın bir yolu gibidir. Ama o evrensele katkıda bulunmak, o evrenselin parçası olmak bir yana, bu tin henüz ondan almayı ve onu kullanmayı, elindeki en parlak bireylerden yararlanmayı bile başaramaz. Evrensel olmayan bireysel de değildir, ve evrenseli bastıran bireyseli de bastırır. Böyle halk kültürü, yığın ve kitle kültürü ve onun önderleri ve aydınları bireyselliği ve bireyleri yalnızca bastırır, baskılar, onlardaki tanrısal Işığı söndürür. İnsanlığın evrensel kültür birikimine şaşkınlık içinde anlamadan bakmakla yetinir ve bilimin Batı için ayrılmış olduğunu duyumsar. Lütfi Göker’in aktardığına göre (Uluğ Bey, 1995, s. 49), Melih Cevdet Uluğ Bey’in Medresesi üzerine ‘‘Bu medrese ise şaşkınlık yaratıcı birşeydi,’’ diye yazar. Şaşkınlık çok haklıdır, çünkü bilim yapmak için, fizik, kimya, matematik, tarih, gökbilim, toplumbilim, ruhbilim vb. üretmek için önlerinde hiçbir engel bulunmayan, kendilerine yaşamda en gerçek öğretmenin bilim olduğu anımsatılmış olan ‘bilim adamları’ Cumhuriyetin neredeyse bütün bir yüzyılı boyunca yalnızca bilgisizlerin bilgisiz saygıları

ve yaltaklanmaları ile yetinmiş, çalışmamış, hiçbirşey bulmamış ya da keşfetmemiş, yalnızca geri kalmışlardır. Göçebe ve köylü klasik kültüre ilgisiz, giderek düşmandır. Bu aynı görgüsüz eğilimi kavramsız entellektüel de paylaşır: Klasik bilime, güzelliğe, felsefeye ilgisiz, giderek düşmandır. Bunu güzel sanat, felsefe ve bilim yapmayarak ve yapılanları yadsıyarak tanıtlar.

Kul merak etmez çünkü edemez, çünkü özgür değildir, çünkü kendisi değildir, başkasıdır, çünkü istenci kendisinin değildir. Kul eylemsizdir. İstenci efendinin istencidir. O ancak başkalarının merak etmesini, öğrenmesini, keşfetmesini, bulmasını, yaratmasını, anlamasını, bilmesini bekler. Kendini bir insan olarak göremez çünkü insan özgürdür.

Aydınlar birer Aydın olarak her durumda haklı oldukları için sorumluluklarını geri kalmışlık konusundaki tüm gerekçelerinde sık sık yaptıkları gibi Batıya, emperyalizme, kapitalizme vb. yüklemişlerdir — kendi gözlerinde haklı olarak, çünkü kullar kendi sorumluluklarını üstlenme onurundan yoksun oldukları için kuldurlar. Bu hiçbir tarihsel, kültürel, bilimsel, estetik, etik önemi ve değeri olmayan ölü kültür Uluğ Bey'i yokeden kültürün bugüne bir uzantısı gibidir. Üretmemek yoketmenin yalnızca bir başka biçimi, bir gizilliğin yokedilişidir.

Osmanlı İmparatorluğu, 1863.

Semerkant, Registan Alanı.

BATILI İMPARATORLUK VE DOĞULU CUMHURİYET

Osmanlı'nın Tinin yeni biçimlerine doğru kendi tikel yolunda evrimlenmekte olan Batı ile ilişkisi onu kendi Doğulu despotik tutuculuğundan kurtaran etmen oldu. Osmanlı kendini Batı uygarlığına ait olarak, giderek Roma İmparatorluğunun sürdürülmesi olarak gördü. Ve Osmanlı olarak kaldığı sürece Doğu ile ilgilenmeyi bile önemsemedi. İran'ı çoktandır arkaik olmuş kültürü içinde donmaya bıraktı, ve Batının politikaları sonucunda bugün dünyanın bütününü hüzüne boğan istençsiz Arap dünyasını uygarca yönetti. Güzel sanat yapıtları, şiiri, müziği ile uygarlık sürecinin, aslında Dünya Tarihinin vazgeçilmez bir halkası oldu. Roma İmparatorluğunun çöküşünden ve Avrupa'nın karanlık çağının başlamasından sonra bütün bir yeryüzünde tarihsel olarak diri, aydınlık ve ussal kalan biricik kültür alanı Osmanlı egemenliği altındaki bölgelerdi. Büyük Osmanlı tini modernleşmeye aşağı yukarı Avrupa ile aynı zamanda başladı ve modern Cumhuriyet bu ussallığın ve yürekliliğin ürünü oldu.

Ama Osmanlı Doğuya yenik düşmemişken, kurucusunun tinine eşit olmayan beceriksiz, bilgisiz, istençsiz Cumhuriyet kuşakları bunu başaramadılar. Geçen on yıllar içinde yüksek Osmanlı karakterinin son izleri silinirken ve demagogların ve eğitimsiz bir halkın grotesk tangosu başlarken, genç Cumhuriyet kültürü Avrupa'yı özgürleştiren ussallık tinine değil, ilkin onun hastalıklı yanları olan pozitivizme ve sonra despotik bir Doğu artığı olan materyalizme sarıldı. Bu banalite onu geleneği modernleştirmeye, ölü olanı diriltmeye değil, ama sanki en gerçek, en köklü devrim yeterli değilmiş gibi yeniden devrim aramaya, böylece kabalığın, bilgisizliğin, geleneğin dalkavukluğunu yapmaya yöneltti.

Özgürlük yabancı birşey gibi reddedildi, ve kültürün henüz açmakta olan ilk çiçekleri sanattan bilime, müzikten şiire her alanda kölelik ideolojileri adına ezildi. Sonuç on yıllar boyunca bütün bir kültürün gelişmenin, güzelliğin, uygarlaşmanın dışına sürülmesi, ve yönetilemeyen bir devletin tarihin modern efendileri tarafından itilip kakılmaya, horlanmaya başlaması oldu. Cumhuriyeti teslim alan kuşakların bugün de süren bu beceriksizlikleri Doğunun gelenek tininden kopamadıklarını, özgür bireyler olamadıklarını tanıtlar. Bağımsızlığı bilmediği için bağımsız

olduğunu algılayamayan sözde ‘yurtseverlik,’ miskinliğinin, erdemsizliğin ve buna bağlı geriliğin utancını sömürü ve eperyalizm teorilerinin arkasına gizleyen ‘devrimcilik’ gerçekte bugün bile devleti, toplumu, varoluşu soysuzlaştırmaya çalışan o aynı kölelik tininden doğar.

Uluğ Bey'in Gözlemevinin Modeli

Uluğ Bey'in Gözlemevinin kurulu olduğu yerin bugünkü görünümü. Aradaki ayrımı açıklayan olgu kulluk tininin Helenik tinden kazanılan güzellik, bilgi ve erdem tinine ağır basmasıdır.

GÖZLEMEVİNİ YOK ETMEK

Kendi zamanının ve kültürünün kabul edemeyeceği, aslında o devinmeyen geleneğe bir gözdağı olacak denli ileride olan Uluğ Bey’in yokedilişi İslamik dünyanın göreli olarak geriye doğru yürüyüşünün başlangıcının ön habercisi ve en çarpıcı göstergesi oldu. Uluğ Bey’in Gözlemevi yeryüzünden bütünüyle silindi ve ancak altı yüzyıl sonra bir Rus arkeoloğu olan Vyatkin tarafından ve bir raslantı sonucunda bulundu. Dev mermer sekstantın yeraltı kesimi olduğu gibi duruyordu. Ve yabancı araştırmacıların bölge halkları için, insanlık için bulup, temizleyip, onarıp hizmetlerine sundukları biricik evrensel kültür değeri bu değildi. Bir kültür kendi kitabelerini kendisi okuyamıyor ve bunu onun için yabancılar yapıyorsa, o kültürün geriliğini algılaması bile söz konusu olamaz. Uygarlığın beşiği olan Anadolu'da yerleşmiş göçebe yaşam bugün de uygarlığa bin yıl önce olduğu gibi yabancı kalmayı sürdürmekte, uygar olan, kentli olan, yüksek olan herşeye ilgisizliği içinde kendinden hoşnut görünmektedir.

Özgür istenç modernleşmedir çünkü özgürlük kavramının anlamı, değeri ve önemi insanın gizilliğinin, insanda güzel, iyi ve gerçek olanın açınması, insanın kendi içinde olanın, insan doğasının kendini edimselleştirmesidir. Yeninin yaratılması yoluyla varolanın eskitilmesidir. Özgürlük yalnızca daha şimdiden ortada olan şu ya da bu almaşığın "özgürce seçilmesi" değil ama henüz salt kendinde olanın, henüz edimsel olarak varolmayanın edimselleşmesi, insanın kendini gerçekleştirmesidir. İnsan ancak istencinin bilincini kazandığı zaman özgürdür, ve ancak birey olduğu zaman, ancak istenci kendi istenci olduğu zaman kendisinden daha çoğu olmaya, kendinde olanı yaratmaya başlar, kul olmaya son verir. Ancak özgür insan moral bir varlıktır, eğitime açıktır, ve gelişir. Kul eylemsiz çünkü istençsizdir. Kendini yazgıya teslim eder, başına gelenlerin sorumluluğunu üstlenmez, onları her durumda ve her biçimde başka güçlere yükler. Çocuk gibidir. İstençsizliği nedeniyle kendi miskinliği üzerinde kuluçkaya yatmayı sürdürür. Gelenek varolanın sorgusuzca yinelemesidir. İstenç, özgürlük, gelişim geleneğin sonudur.

Despotik kulluk tini Uluğ Bey’in özgürlüğünde, yeniliklerinde ve buluşlarında yüzyıllardır evrensel kültürün gelişimine paha biçilmez katkılarda bulunmuş olan İslamik kültürün bir sınıra gelip dayandığını duyumsadı. Gelişme gözdağı olacak bir düzeye ulaşmıştı, ve durdurulmalıydı. Ve durduruldu. Yalnızca Uluğ Bey ve yapıtı yok edilmedi. Bundan böyle düşünmek, bilmek, araştırmak, sorgulamak suç sayılır oldu. İslamik Doğu ne kendisinin ne de Batının anlayabildiği inanılması güç bir korku ve boyuneğme ve bunlara bağlı bir gerilik kültürüne teslim olmaya başladı. Uluğ Bey’in girişimi bir başlangıç olamadı. Bir sonsöz oldu.

Kuzey Avrupa tam olarak aynı onyıllarda Reformasyon ile inanç köleliğini yenerek modernleşme sürecine girmişken, İslamik Doğu — tıpkı Katolik Avrupa gibi — geleneğin tutuculuğunu kıramadı, üstelik İslamın bilgi ve bilim ile herhangi bir probleminin olmamasına karşın. İnanç gizemci boşinanç karşısında, uyuşuk tekkecilik karşısında yenik düştü. Doğunun varoluşu geri kalmanın yokoluş biçimi olurken, bilgisizlik ve yüreksizlik değişmemenin güvencesi oldu.

Doğu tini bir boyun eğme tinidir. Ve aynı bilgisizlik, düşüncesizlik ve erdemsizlik tini bu kendi geriliğinin sorumlusunu kendisinde değil, ama ironik olarak kültürel herşeyini bir zamanlar ileri Doğunun kendisinden alan geri Batıda aradı ve buldu. Bütünüyle haklı olarak, çünkü Batı ilerlemeseydi Doğu geride kalmayacaktı.

Atnonio Canova tarafından "Üç Güzel" ya da Kharis. Eufrosine (Neşe), Thalia (Sevinç) ve Aglaea (Görkem) Yunan mitolojisinde Zeus ve Eurynome'nin kızlarıdır. Afrodit ile ilişki içinde duran Kharisler güzellik, doğa, incelik, çekicilik, yaratıcılık tanrıçalarıdır.

İSLAMİK VE HELENİK

İslamik Doğunun tüm tarihsel değeri ve önemi kendisini önceleyen Helenik ve Helenistik kültürü özümseme yeteneğine dayanır. Bu olgu felsefede olduğu gibi görgül bilimsel alanda da böyledir. Farabi İkinci Aristoteles olarak tanınırken, Uluğ Bey'in Gökbilimi Ptolemi gökbiliminin, ve bütününde İslamik Matematik Klasik kalıtın bir sürdürülmesiydi. Bu düzeye dek kendisi Klasikti. Ve İslamik Bilim kalıt aldığı birikimi sözcüğün tam anlamıyla hak ettiğini tanıtlayacak bir yolda her alanda Yunan öncellerinin çok çok ötesine geçmiş, varoluşun bilinmeyenleri üzerindeki örtüyü bütünüyle kaldırmanın eşiğine ulaşmış, aslında eğitim kurumlarında modern bilimsel etkinliğin ölçünlerini daha o zaman saptamıştı ve bütün bir dünyanın geri kalanı ile karşılaştırma kabul etmeyen bir gelişmişlik düzeyi gösteriyordu. Batı karanlığın içinde boğulurken, insanlığın bilgisini, türesini ve değerini yükseltmek İslamik dünyanın görevi oldu. İslamik Doğunun Batının gelişmeye başlaması ile aynı zamanda gelişimine son vermesi insanlığın ussal Helenik kalıtına karşı düşmanca bir ilgisizlik tutumuna girmesinde de gözlenir. Batı Rönesans ile kendini Ussal Klasisizme bağlarken, Doğu bu aynı paha biçilmez hazineye karşı usdışı bir küçümseme, bir bakıma kendini ondan arındırma tutumuna girdi.

Khiva'da gün batımı, Özbekistan.

DOĞUNUN BATIYI ALGILAYIŞI

Doğu Farabilerin, İbni Sinaların, İbni Rüştlerin, Uluğ Beylerin bilimini bastıranın, öneminin gözardı edilmesine yol açanın Batı olduğunu ve bunun bugün de sürdürüldüğünü ileri sürer. Bundan haksızlığa uğramış güçsüz bir kurban tonuyla söz edildiğini duyduğumuz zaman gülümsemeden edemeyiz. Bu özgürlüğün değil, kendi istenci olan birinin değil, ama köleliğin ve sorumluluk üstlenebilmeye yeteneksizliğin sesidir. Sanki Doğunun kendisinin açmadığını Batı örtmüş gibidir, ve sanki Doğunun değişimini kendi dikkafalılığı değil ama Batı engellemiş gibidir. Tam tersine. İşin gerçeği Doğuda ilerlemeyi Batının yabanıl gücünden çok daha önce Doğunun kendisinin bastırmış olduğudur, çünkü Doğu Doğudur, özgür değildir, ve bu nedenle özgürlüğe yabancı ve düşmandır. Her despotik tin gibi, kendine özgü karakteri ve kimliği ile varlığını ancak değişimi önlediği sürece sürdürebilir. Doğu özgür olabilmek için Doğu olmaya son vermek, kendisinden kurtulmak zorundadır.

Doğu ile denmek istenen bir coğrafya yönü değil, bir karakterdir. Doğulu despotiktir, ne kendi istencinin ne de başkasının istencinin özgürlüğünü bilir ve tanır. Tarihsel olarak, bu bilinç yüksekliğini, duyunç ve istenç özgürlüğünü geliştirmemiştir. İlişkisinde ya boyun eğme ya da boyun eğdirme vardır. Bu nedenle şiddet, zor, zorbalık törel varoluşunun özsel bileşenleridir. Bunlar her zaman açıkça sergilenmezler, çünkü korku ve düşmanlık, nefret ve şiddet, öfke ve öç vb. bu boyuneğme kültürünün sık sık ona bir incelik, bir iyilik görünüşü veren geleneklerinin altında örtülü yatarlar.

Bu boyuneğme kültürü bütününde ancak bilgisizlik ve düşüncesizlik üzerinde sürebilir, çünkü bilgi ve düşünce değişim getirir, özgürleştirir. Bu nedenle Erdem gerçek bir Doğuluya bütünüyle yabancıdır. Bu kültürde İnancın yerini boşinanç almalıdır çünkü gerçek Tanrı inancı duyuncu büyütür ve insanları eşitler.

Video.

Bugün Uluğ Bey'den gökbilim öğrenmeyeceğiz. Onun bildiklerinden daha çoğunu ve daha iyisini biliyoruz. Ama onun Avrupa'da ortaya çıkan göz kamaştırıcı modern atılım ile tek başına karşılaştırmayı hak eden örneğinde doğa biliminden daha az önemli olmayan birşeyi, İnsan Büyüklüğünü öğrenmek için ondan yardım almak zorundayız.

Uluğ Beyin Yeryüzünün Güneş çevresinde dönüp dönmediği problemi ile ilgili tutumu önemli değildir, çünkü zamanında kabul edilen görüşü çürütebilecek ve tersini doğrulayabilecek görgül veriler elde etmesi olanaksızdı. Tersine, gözlemlenebilen tüm fenomenler ile uyum içinde çıkarsama yapılması gerekiyordu, ve Uluğ Bey görgül yöntem ile uyum içinde zamanı için en doğru olanı yaptı.

Uluğ Bey'in Medreseleri

Uluğ Bey'in Medresesi, Semerkant, Registan Alanı.

Registan, Semerkant.

SEMERKANT MEDRESESİ

Uluğ Bey'in Semerkant'ta yaptırdığı ve 15'inci yüzyılda İslamik dünyada en iyisi olarak kabul edilen Medrese Registan Alanında bulunur.

> *"Alan 1888'de Hindistan Sömürge Valisi Lord Curzon tarafından "dünyadaki en soylu kamu alanı" olarak betimlenir. Curzon şöyle sürdürür: 'Doğuda ve Avrupa'da çarpıcı yalınlıkta ve görkemde ona yaklaşan hiçbirşey bilmiyorum, belki de Venedik'te daha alçakgönüllü bir ölçekte yarışmaya girmeyi isteyebilecek Piazza di San Marco dışında. Hiçbir Avrupa kentinde dört kenarından üçünde en güzel düzende Gotik katedraller ile çevrili tek bir açık alan göstermeyi başaramayacağımıza göre, aslında hiçbir Avrupa görünümü onunla yeterli olarak karşılaştırılamaz.' " :: "[T]he noblest public square in the world. 'I know of nothing in the East approaching it in massive simplicity and grandeur,' he wrote, 'and nothing in Europe, save perhaps on a humbler scale the Piazza di San Marco in Venice, which can even aspire to enter the competition. No European spectacle indeed can adequately be compared with it, in our inablilty to point to an open space in any Western city that is commanded on three of its four sides by Gothic cathedrals of the finest order.' "*

(Curzon'u alıntılayan: Wilfrid Blunt, The Golden Road to Samarkand (Londra: Hamish Hamilton, 1973), 259.)

Uluğ Bey'in Camiye götüren kapının üzerine yerleştirdiği yazıtta şunlar okunur:

> *"Bu suffeh (tonozlu mescid) Cenneti andırmak üzere yapıldı ... onda sultanların en büyüğünün yönetimi altında dine yararlı bilimlerin gerçekliklerinin öğretmenleri bulunur." :: "This suffeh [i.e., portal or vaulted masjid] is built to resemble Paradise ... in it are teachers of the truths of the sciences useful to the religion, under the direction of the greatest of sultans ..."*

(Lisa Golombek ve Donald Wilber, Timurid Architecture of Iran and Turan, Vol. 1 (Princeton: Princeton University Press, 1988), s. 265).)

Semerkant Medresesinin yapımı 1417 yılında başladı ve 1421'de tamamlandı. Yapının mimarı bilinmemektedir. Medrese iki katlıdır ve her köşesinde bir olmak üzere dört dershane bulunur. Her dershanenin bir profesörü (müderris) vardı. İlk Rektörü (şeyh-ül müderrisin) Bursalı Kadızade Rumi idi. Kadızade'nin derslerini kendisi de dersler veren Uluğ Bey'in de izlediği bilinmektedir.

Medresenin akademik etkinliği başlıca Matematik ve Gökbilim üzerinde yoğunlaşmıştı ve derslerin büyük bölümü Bursalı Kadızade ve Giyaseddin Cemşid tarafından verildi. Semerkant'ta daha önce de medreselerin bulunmasına karşın, Uluğ Bey'in Medresesi kongreleri, panelleri, konferansları, seminerleri ile kentteki ilk düzenli bilimsel etkinlik idi. Çeşitli kaynaklara göre Medresedeki öğrenci sayısı 100'ün üzerinde iken, Uluğ Bey'in çevresinde toplanan uzmanların sayısı da 100'ün üzerindeydi ve daha ikincil olan hesap uzmanlığı gibi görevler bu sayının dışındadır. Medrese tanrıbilimin yanında yüksek matematik, trigonometri, geometri ve gökbilimde benzersiz bir bilim yuvasıydı.

Giyaseddin Cemşid aritmetikte ondalık dizgeyi ilk kullanan matematikçi olmuş ve bu dizge Avrupa'da 15'inci yüzyıldan sonra kullanılmaya başlamıştır. Semerkant'a Uluğ Bey'in çağrısı üzerine gelerek Gözlemevinin müdürlüğünü üstlenmişti.

Uluğ Bey'in ölümünden sonra Medrese dağıldı ve aralarında Ali Kuşçu'nun da bulunduğu öğretim üyeleri kenti terk ettiler. Bundan sonra Semerkant'ın tarihi bir bir karışıklıklar, ayaklanmalar, yıkımlar zinciridir ve bütün bu yüzyıllar içinde unutulan Medrese 18'inci yüzyılda zamanın Emiri tarafından hububat deposu olarak kullanıldı.

Bernhard Peter: Die Medrese von Ulugh Beg in Samarqand.

Registan, Semerkant.

Semerkant'ta Ekmek Şenliğinde hamur yoğuran kızlar.

SEMERKANT VE REGİSTAN ALANI

Timur İmparatorluğunun başkenti olan Semerkant dünyanın en eski kentlerinden biridir. Arrian Büyük İskender'in fetih hedefleri arasında olan bu eski Sogdiana kentinden 'Marakanda' olarak söz eder.

Registan eski Semerkant'ın yüreği idi. Ad 'kumlu yer' anlamına gelir. Alanda biraraya toplanmış olarak batıda Uluğ Bey Medresesi (1417-20), karşısında daha sonra yapılan Şir Dor Medresesi (Kaplanlı Medrese, 1619-1636) ve Tilla-Kori Medresesi (Yaldızlı Medrese, 1646-1660) bulunur. Bu son ikisi Uluğ Bey zamanında yaptırılan han ve sarayın yerine kurulmuştur. Şir Dor medresesi temel olarak Uluğ Bey'in medresesinin bir eşlemidir.

Uluğ Bey Medresesi sivri uçlu tonozu olan gösterişli kapısı ile alana bakar. Giriş kemerinin üstündeki mozaik panel geometrik biçemli süslemeler ile kaplıdır. Kare biçimli avlusunda bir cami, derslikler, ve öğrencilerin yaşadıkları yurt odaları< bulunuyordu.

Buhara Uluğ Bey Medresesi

BUHARA MEDRESESİ

Buhara Medresesinin yapımı Semerkant Medresesini önceler. Duvarlarında ''Bilgi kazanmak her Müslüman erkek ve kadının ödevidir'' yazıtının bulunduğu Buhara Üniversitesinde seksen oda vardı ve öğrencilere burs bağlanmıştı.

(İbn-i Sina 985-1005 yılları arasında Buhara'da yaşadı. Orada başlıca kendini eğiterek erken bir

yaşta Ptolemi'nin Almagest'ini okudu. Nuh İbn Mansur'un (ö. 997) birçok Helenik ve Helenistik yapıtı da kapsayan kütüphanesinden yararlandı. Bir tıp ansiklopedisi olan Tıp Kanunu (κανʔν = ölçün) tıp tarihindeki en önemli çalışmalardan biridir ve 18'inci yüzyıla dek Avrupa üniversitelerinde temel başvuru kitabı olarak kullanıldı.)

Gözlemevi ve Zij (Yıldız Kataloğu)

Semerkant Gözlemevinin Modeli

VLADİMİR VYATKİN

Semerkant'tan üç kilometre kadar uzakta bir tepe vardı. 1908 yılının sonuna dek hiç kimsenin dikkatini çekmeyen bu tepede Rus arkeoloğu Vladimir Viatkin Uluğ Bey'in Gözlemevinin kalıntılarını buldu. Dev mermer sekstantın yeraltı kesimi olduğu gibi duruyordu. Uluğ Bey'in çalışması ilk kez Batıda 1648 yılında Yıldızlar Kataloğunun bir eşlemi Oxford Bodleian Library'de bulununcaya dek bilinmiyordu. Bu belge Uluğ Bey'in ayın, gezegenlerin ve 1018 yıldızın konumlarını hayranlık verici bir sağınlık ile hesaplamış olduğunu gösteriyordu.

İranlı gökbilimci Nasir al-Din al-Tusi (1201-74) tarafından 1259'da yaptırılan Maragha Gözlemevinin Modeli.

İRAN'DAKİ MERAGHA GÖZLEMEVİNİ ZİYARET

Uluğ Bey'in Gökbilime ilgisi ünlü İranlı gökbilimci Nasir el-Din el-Tusi (1201-74) tarafından 1259'da yaptırılan Meragha Gözlemevinin kalıntılarını ziyaret ettiği sırada henüz çocukluk yıllarında uyandı. Bir vakıf olarak kurumsallaştırılan gözlemevinin en önemli başarısı Zij-i İlkhani ya da "İlkhanik Tablolar" idi.

Tusi'nin gökbilim alanında yaptığı çalışmaların İslamik gökbilim üzerindeki ve aralarında Copernicus da olmak üzere Avrupalı gökbilimcilerin çalışmaları üzerindeki etkisi olağanüstüdür. Tusi başlıca matematik ve felsefe üzerine olmak üzere Arapça ve Farsça'da 150 yapıt üretti. Bu nedenle "insanlığın öğretmeni" ve "üçüncü öğeretmen" gibi sanlar kazandı (ilk ikisi Aristoteles ve Farabi olmak üzere).

Uluğ Bey'in gençlik yıllarındaki hocaları arasında dönemin en iyi bilim adamlarından biri sayılan Bursalı Kadızade de bulunuyordu. Kadızade'nin Semerkant'a bilgisini arttırmak için Bursa'dan gelmiş olması Semerkant'ın daha Uluğ Bey'in gençliğinde bile bir bilim ve kültür özeği olduğunu gösterir. Kent bu niteliği daha Uluğ Bey'in dedesi Timur ve babası Şahrun zamanında kazanmaya başlamıştı. Uluğ Beyin bilimsel başarısı El-Kharizmi, El-Beruni ve İbni-Sina'yı da kapsayan bir Orta Asya geleneğinin doruğudur.

Mısırlılar piramitlerini yıldızlara göre yönlendirirken ve Nil'in taşkınlarını Sirus'un ve yaz gündönümlerinin gözlemi yoluyla doğru olarak önceden saptarken, Babilliler İÖ 1200 gibi erken bir tarihte yıldız katalogları üretiyordu. Ama büyük bir gözlemevi yaptırarak ve Tycho Brahe'den önceki en ayrıntılı yıldız kataloğunu hazılayarak gökbilimi modern döneme ileten Uluğ Bey oldu. Uluğ Bey'in çocukluğu sırasında Hindistan'a ve Orta Doğuya yaptığı yolculuklar onu o ülkelerdeki bilimsel gelişmeler ile tanıştırmıştı. Bu gelişimi kendi ülkesinde de yakalamak istiyordu. Semerkant'ta Registan alanına büyük bir Medrese yaptırdı ve sayısız gökbilimci ve matematikçiyi orada çalışmak üzere davet etti.

"Din bir sis gibi dağılır, krallıklar yok olur, ama bilginlerin çalışmaları sonsuza dek kalır."

"Religion disperses like a fog, kingdoms perish, but the works of scholars remain for an eternity."

Uluğ Bey

Semerkant'taki Gözlemevinin Modeli: Karanlık Odada ölçüm.

Semerkant'taki Gözlemevinin Sekstantının Modeli.

Semerkant'taki Gözlemevinin Modeli: Bir silindir şeklinde tasarlanan yapının üç katı vardı. 30,4 metre yüksekliğinde ve 46,4 metre çapında idi.

Uluğ Bey

GÖZLEMEVİ

Uluğ Bey'in yaptırdığı muazzam gözlemevinin 1428'deki açılış gururlu annesi Gevher Şad tarafından yapıldı. Gözlemevi Tycho Brahe'nin daha sonraki Uraniborg'unu andırıyordu. Bir silindir şeklinde tasarlanan yapının üç katı vardı. 30,4 metre yüksekliğinde ve 46,4 metre çapında idi. Gözlemevinin müdürlüğü ilkin Giyaseddin Şemsid'e verildi. Onun 1429'da ölmesi üzerine görevi Bursalı Kadızade üstlendi. Onun da 1430'da ölmesi üzerine Ali Kuşçu (ö. 1447, İstanbul) görevlendirildi. Uluğ Bey Zij'e önsözünde çalışmalarda ölçüm ve hesaplama işlerine katılan Ali Kuşçu'dan "saygıdeğer oğlumuz" diye söz eder. (Ali Kuşçu Uluğ Bey'in ölümünden sonra Semerkant'tan ayrıldı, Tebriz'de Uzun Hasan tarafından İstanbul'a elçi olarak gönderildi, ve orada Aya Sofya'daki Medresede öğretmen oldu.)

Gözlemevi başlangıçta üç dev gökbilim aletini kapsıyordu: Derecelere ve dakikalara bölünmüş ve zodyak imlerini gösteren bir sekstant; bir güneş saati; ve bir de kadrant. Zemin kat hizmet odaları için ayrılmıştı ve üzerinde kemerler tarafından desteklenen iki kat bulunuyordu.

Encyclopedia Brittanica şunları belitir:

> *"En üretken İslamik gözlemevi Timurid prens Uluğ Bey tarafından 1420 sıralarında Semerkant'ta yaptırılan gözlemevidir; o ve yardımcıları büyük bir kadrant ile gözlemlerden bir yıldız kataloğu yaptılar. ... [P]tolemi'nin yıldızlarının konumlarını gözlediği bilinen biricik Doğulu gökbilimci[dir]. ... 1420-37 arasında oluşturulan kataloğu 1665'e dek basılmadı ve bu olduğu zaman daha şimdiden Avrupalı gözlemciler tarafından aşılmıştı." :: "The most productive Islamic observatory was that erected by the Timurid prince Ulugh Beg at Samarkand in about 1420; he and his assistants made a catalog of stars from observations with a large quadrant. ... [T]he only known Oriental astronomer to reobserve the positions of Ptolemy's stars. His catalog, put together in 1420-37, was not printed until 1665, by which time it had already been surpassed by European observations."*

Gözlemevinin büyük yuvarlak yapısı kuzeyden güneye mermerden dev bir açıölçer tarafından kesiliyordu. Sağlamlık kaygısından ötürü derine yapılmıştı. Açı ölçme aygıtları konumlarına pirinç raylar üzerinde kaydırılıyordu. Bu o güne dek en doğru yıldız tablolarının düzenlenmesini sağladı.

Gözlemevinde elde edilen sonuçların Avrupa'daki çalışmalar üzerindeki etkisinin henüz sağın olarak saptandığı söylenemez. Ama Yıldız Kataloğunun eşlemlerinin Avrupa'ya ulaşmakta gecikmediği ve Paris ve Oxford gibi çeşitli kütüphanelerde bulunduğu bilinmektedir. Avrupa Uluğ Bey'in verilerini 17'nci yüzyılın ortalarında Tycho Brahe'nin ölçümlerinin yayımından sonra öğrendi. Brahe'nin çalışmasını izleyen Greenwich 1675'te kuruldu.

Bu gözlemevi Tycho Brahe'nin Uraniborg'daki ve Stjerneborg'daki ünlü gözlemevinin esin kaynağı oldu.

Satürn'ün geriye dönüşü. Ptolemi gezegenlerin gezmelerini, eş deyişle zaman zaman dönüp geriye

doğru devinmelerini üst-daire kuramı ile açıklamaya, eş deyişle ussallaştırmaya çalıştı. Us kuramın realiteye uygunluğudur, ve görgül bilimci realiteye onda usunu bulmak için gider. Ptolemi ve tüm klasik dönem gökbilimcileri bu modeli kullandılar. Maxwell'in kendisi daha sonra Ptolemi ve Copernicus modelleri arasında sonuçlar açısından ikincinin yalınlığı dışında hiçbir ayrımın olmadığını belirtti.

Ptolemi (İS 85?-165?; Claudius Ptolemaeus) İskenderiye'de yaşamış olan bir Yunanlı gökbilimci İdi. Almagest'te İslam ve Hıristiyan dünyaları tarafından 1300 yıl boyunca kabul edilen yerözeksel güneş dizgesi modelini açımladı.

PTOLEMİ

"... Ve aslında bu aynı bilim dalı tanrısal şeylerde düşünülen aynılık, iyi düzen, iyi oran ve yalın doğrudanlık aracılığıyla kişileri eylemlerin ve karakterin soyluluğu açısından anlamaya başka herhangi bir daldan daha çok hazırlayacak, izleyicilerine o tanrısal güzelliği sevdirecek, ve onlarda ruhun benzer bir durumunu bir bakıma doğallaşmış bir alışkanlığa çevirecektir. Ve böylece kendimiz her zaman oldukları gibi olan şeylerin bilim dalına duyduğumuz sevgiyi sürekli olarak arttırmaya çalışır, ve bunun için böyle bilimlerde kendilerini onlara verenler tarafından daha önce keşfedilmiş olan şeyleri öğrenir ve ayrıca onlardan bize dek geçen zamanın olanaklı kılabileceği türde küçük bir özgün katkıda bulunuruz" (Almagest, Kitap 1, 1. Önsöz).

Alexandre Koyré (Astronomical Revolution):

"Gerçekten de, Copernicus'un Güneşi Evrenin özeğine yerleştirirken, onu gök devimlerinin özeğine yerleştirmediğini daha önce gördük: Yeryüzünün küresinin özeği gibi gezegen kürelerinin özekleri de Güneşe değil ama yalnızca onun yakınına yerleştirilir, ve gezegen devimleri Güneş ile değil ama Yeryüzünün küresinin özeği ile ilişkilendirilir — Güneş açısından eşözeksiz olarak. Yeryüzü küresinin özeği hiç kuşkusuz Güneş çevresinde döner; küçük bir üstdaire üzerine yerleştirilmiştir ve bunun deferenti* özek olarak Güneşi alır, ama devimi öylesine yavaştır ki, — üstdaire bir dönüşü 3.434 yılda ve yörünge dönüşünü 53.000 yılda tamamlar —, kılgısal amaçlar için hesaplamalara alınmaz. Bir sonuç olarak, Copernicus gök mekaniğinde Güneşin çok az göze çarpan bir rol oynaması gibi bir paradoks ile karşılaşırız. Öylesine az göze çarpar ki, ne olursa olsun hiçbir rol oynamaz diyebiliriz. Amacı bütünüyle başkadır: Evrene ışık verir, ve hepsi bu kadardır."

*Ptolemi'nin dizgesinde Yeryüzü üzerinde özeklenen bir daire (yörünge). Çevresinde üstdairenin özeğinin devindiği düşünülüyordu.

Ptolemi'nin Haritasının bir 15'inci Yüzyıl eşlemi. Ptolemi Dünyayı evrenin özeğine yerleştirdi. Ay, Merkür, Venüs, Güneş, Mars, Jüpiter ve Satürn gezegenimizin çevresinde dönüyordu.

Ptolemi'nin Dünya Haritasından Asya kesiminin ağaç baskı ile Johane Schnitzer tarafından bir eşlemi, Ulm, Leinhart Holle, 1482.

Ptolemi'nin Yerözeksel Evren Modeli. Herşey Yeryüzünün çevresinde döner. Güneş dördüncü dairenin üzerindedir.

ALMAGEST

Almagest bir yıldız kataloğu da kapsar. Ptolemi'nin zamanından bu yana, Alfonsine tabloları dışında, 1300 yıl boyunca gökbilimde hiçbir ilerleme yapılmamıştı. Bir düzeltmenin zamanı gelmişti ve bu işi Uluğ Bey yerine getirdi. Çalışması eksiksizliği ve kendisinin büyük bir gökbilimci olarak saygınlığı nedeniyle sonraki iki yüzyıl boyunca haklı olarak ölçün çalışma olarak kaldı.

Ptolemi'nin Almagest'i 7 ve 8'inci kitaplarında binden fazla yıldızın bir kataloğunu kapsar. Yıldızlardan her birinin ekliptik enlem ve ekliptik boylamlardaki konumu Ptolemi'nin kendi İS 137 çığırı için verilmiştir. Böyle erken bir çalışmada beklenebileceği gibi konumlar önemli hatalar içerir. Ama boylamlarda dizgesel bir hata vardır: Katalog değerleri Ptolemi'nin kendi çığırı için ortalama 1,2 derece fazla bir alçalma gösterirler.

Copernicus Bilim Özeği, Polonya.

Nicolas Copernicus.

COPERNICUS

"Çünkü eğer hayranlık verici özeninden ve çalışkanlığından ötürü tüm başkalarının önünde duran İskenderiyeli Claud Ptolemy kırk yıldan daha uzun süren gözlemlerin yardımıyla bu sanatı geriye dokunmadığı hiçbirşeyin kalmamış göründüğü denli yüksek bir noktaya getirmiş olsa bile, gene de birçok şeyin onun öğretisinden doğması gereken devimler ile değil ama dahaçok sonradan keşfedilen ve onun bilmediği devimler ile uyum içinde olduklarını görürüz" Copernicus, Göksel Kürelerin Dönüşleri Üzerine / De revolutionibus orbium coelsitium, 1543).

Alexander Koyré'den bir alıntı daha yapıyoruz:

"G. V. Schiaparelli, I precursori di Copernico nell'antichita'da (Bologna, 1873; Almanca çeviri, Die Vorläufer des Copernicus im Altertum (Leipzig, 1878, s. 85)) şöyle der: 'Ptolemi ve Copernicus dizgeleri arasındaki büyük çatışma [Antik Çağdakiler ile] aynı fiziksel ve evrenbilimsel ilkeler çevresinde döndü. Her iki dizge de, biri gibi öteki de, fenomenleri temsil etmek için kullanılmaya yeteneklidir. Geometrik bakış açısından eşdeğerdirler; birbirleri ile anlaşırlar, tıpkı Tycho Brahe'nin seçmeci dizgesi ile olduğu gibi.' "

Brahe'nin dizgesinde gezegenler Güneş çevresinde döner, ve Güneş (tüm gezegenler ve uydular ile birlikte) durağan Yeryüzü çevresinde döner.

Gdansklı (Danzig) Hevelius'un (Johannis Hevelii, 1611–1687) Prodromus astronomiae (1690) başlıklı çalışmasının başlık sayfası. Burada Hevelius Ptolemi, Tycho Brahe, Uğur Bey ve Urania ile aynı masada oturmaktadır. Ayrıca Uluğ Bey'i soldan üçüncü sırada gösteren bu tabloya bkz.

HEVELIUS

Prodromus Astronomiae Gdansklı gökbilimci Johannes Hevelius (Johannis Hevelii, 1611–1687) tarafından yaratılan ve ölümünden sonra karısı ve araştırma yardımcısı Elisabeth Hevelius tarafından 1690'da yayımlanan bir yıldız kataloğudur. Katalog takımyıldızlara göre sıralanmış 1.564 yıldızın konumlarından oluşur. Bir Önsöz (Prodromus), bir yıldız kataloğu (Catalogus Stellarum), ve bir takımyıldızlar atlası (Firmamentum Sobiescianum, sive Uranographia) olarak üç bölümden oluşur. Hevelius Uluğ Bey'in çalışmasına verdiği önemi kendi kitabında gösterir.

Uluğ Bey, Hevelius, Tycho Brahe, Ptolemi, Urania ve başkaları (1).

Uluğ Bey, Tycho Brahe, Ptolemi, Copernicus, Urania ve başkaları (2).

Tycho Brahe Planetariumunun içi, Kopenhag, Danimarka. 1989'da açılan yapı ziyaretcilere gökbilim eğitimi vermektedir. 26 metrelik kubbeye dört dijital Barco Galaxy 12+ yansıtıcı ile üç boyutlu dijital görüntüler yansıtıyor.

Tycho Brahe Planetariumunun dış görünüşü, Kopenhag, Danimarka. 1989'da açılan yapı ziyaretcilere gökbilim eğitimi vermektedir. 26 metrelik kubbeye dört dijital Barco Galaxy 12+

yansıtıcı ile üç boyutlu dijital görüntüler yansıtıyor.

Tycho Brahe

Tycho Brahe'nin Gözlemevi.

TYCHO BRAHE

Kendi yıldız kataloğunu oluşturan Tycho Brahe bu yanılgıları gördü ve Hipparkhos'un İÖ ikinci yüzyılda bu konumları gözleyip kaydettiğini ve boylamları 2 2/3 derece öne alan ve eylemleri ise değiştirmeden bırakan Ptolemi'nin bunları ondan aşırdığını ileri sürdü. Bu 1 derecelik boylam hatasını açıklar, çünkü Ptolemi her yüzyıl için bir derecelik değişmez bir eksen salınımı oranını kabul etmişti, ki çok düşüktü. Hipparkhos'un ve Ptolemi'nin zamanları arasındaki gerçek salınım 3 2/3 dereceye yakındır; buna göre bir derecelik ayrım dizgesel boylam hatasını yeterli olarak açıklar.

19'uncu yüzyılda Pierre-Simon Laplace bir derecelik boylam hatasının daha az fesatlı bir yolda açıklanabileceğini belirtti. Ptolemi kendi güneş devimi kuramını da Hipparkhos'tan almıştı. Hipparkhos'un gününde güneş kuramındaki hataların küçük olmasına karşın, Ptolemi'nin gününde bu güneş konumu hataları yaklaşık olarak kataloğun hataları ile aynı yönde olmak üzere bir derecelik bir değere yükselmişti. Yıldızların boylamları en sonunda Güneşin boylamlarına gönderme ile belirlendiğine göre, Laplace bu temelde Ptolemi'yi hırsızlık suçundan aklamayı önerdi.

Daha da yakınlarda, James Evans Ptolemi'nin Hipparkhos'un temel gönderme yıldızlarını salınım yapmaksızın kendi gönderme noktaları olarak kullandığını ve tüm öteki yıldızları kendisinin gözlediğini ve daha sonra 2 2/3 dereceyi katalogdaki 1025 yıldızın tümüne eklediğini ileri sürdü.

Astrolab ile bir yıldızın konumunu ölçerken gözlemcinin ilk görevi astrolabı ekvator ekseni çevresinde döndürerek ekliptik halkanın göğün ekliptiği ile doğrudan bağdaşmasını sağlamaktır. Ptolemi bu kritik ilk adımda hata yapmış olabilir.

Yeryüzünün dönüş ekseninin yavaş konik devimi. Tam bir tur için 25.800 yıl gereklidir.

Burada iç kırmızı küre astrolabın ekliptik gönderme çatısı, ve dış mavi küre gökyüzünün gönderme çatısıdır. Solda astrolab doğru döndürülmüşken, sağda döndürme yanlıştır. Astrolab ekvator ekseni çevresinde dönerken bekleyebileceğimiz gibi boylamlar uzaksaşır. Ama enlemler de uzaksaşır. Bütün gönderme çatısı rayından çıkmıştır. Enlemlerdeki bu hata ilkbahar gündönümünde pozitif, sonbahar gündönümünde negatif, ve günötelerde yaklaşık olarak sıfırdır. Başka bir deyişle, astrolabın yanlış döndürülmesi yıldızların ekliptik enlemlerine yayılan bir yanılgılar dizisi üretecektir.

EKSEN SALINIMI

Yeryüzü yalnızca güneşin değil ama evrendeki her cismin, gerçekte ne kadar küçük ve ne kadar uzak olursa olsun her bir parçacağın uyguladığı yerçekimi kuvvetinin etkisi altındadır. Kendisi tam küresel olmadığı için, bu etkilerin sonuçları yalın olmaktan çok karmaşıktır ve belli zaman dönemlerinde yeryüzünün devim biçiminde ortaya çıkan bu değişimlerden yeterli ölçüde büyük olanların Uluğ Bey'in sekstantı ile saptanması olanaklı idi. Uluğ Bey 992 yıldızın konumlarını yeniden belirledi ve bunlara Semerkant gözlemevinden gözlenemeyecek denli güneyde kalan 27 yıldızın ölçümlerini Abd al-Rahman al-Sufi'nin 964 yılında yaptığı daha eski ölçümleri ekledi.

Yeryüzünün dönüş ekseninin yavaş konik devimine güneş ve ayın ve daha küçük bir düzeyde olmak

üzere gezegenlerin yeryüzünün ekvatordaki tümseği üzerinde uyguladığı yerçekimi kuvveti neden olur. Buna bağlı olarak gündüz-gece eşitlikleri her ardışık yıldız yılında daha erken ortaya çıkar çünkü Yeryüzünün dönme ekseninin salınması ekliptik üzerindeki gündüz-gece eşitliği noktalarının geriye doğru yavaş bir devimine yol açar. Gündüz-gece eşitliklerinin tam bir salınım turu yaklaşık 25.800 yılı gerektirir. Bu ise yılda yaklaşık bir derecelik salınım oranı demektir.

Gök Ekvatoru ve Ekliptik Düzlemi.

Ekliptik Düzlemini gösteren fotoğraf 1994'te Clementine uzay aracı tarafından çekilmiştir. Clementine'in kamerası (sağdan sola doğru) Yeryüzünden aldığı ışık ile parlayan Ay'ı, Güneş'in Ay'ın karanlık bölgesinden görünen parlamasını, ve Satürn, Mars ve Merkür gezegenlerini gösterir.

EKLİPTİK

Ekliptik düzlemi Dünyanın Güneş çevresideki yörüngesini kapsayan geometrik düzlemdir. Ekliptik düzlem 1994’te Clementine uzay aracının kamerasından alınan yandaki fotoğrafta örneklenir. Sağdan sola doğru Dünyanın ışığı ile aydınlatılan Ay, Ayın karanlık bölgesinden yükselen Güneş, ve Satürn, Mars ve Merkür gezegenleri görülmektedir.

Ekliptik aynı zamanda yeryüzünden görüldüğü gibi Güneşin gökyüzündeki yoludur. Tüm gezegen yörüngeleri yaklaşık olarak aynı düzlemdedir. Dünyanın ekseni ekliptik düzlemi ile yaklaşık 23,5 derecelik açı yapar.

Uluğ Bey'in kullandığı sekstant

Tycho Brahe’nin Uraniborg’da kullandığı sekstant.

Video Sekstantın çözmeye çalıştığı problem:

Sekstant. Işık belirli bir delikten gelerek cetveli aydınlatıyor, böylece boylamın 39 saniyelik bir yay ile ölçülmesini sağlıyordu.

Sekstant

SEKSTANT

Teleskobun bulunmadığı bir zamanda ölçümlerin doğruluğu ancak açı ölçerlerin boyu arttırılarak elde edilebilirdi. Sekstant iki nesne arasındaki açının ölçülmesine sağlar. (Quadrant 90 derecelik, sekstant 60 derecelik, oktant bir dairenin sekizde birine karşılık düşmek üzere 45 derecelik açı ölçme aletleri idiler). Açı ve ölçme zamanı bir gök cisminin çeşitli problemleri ele almak için gereken koordinatlarını verir.

Uluğ Bey'in tasarladığı fakhri sekstant (bir dairenin altıda biri, 60º) mermerden yapılıydı. Çapı 40,21 metre, yay uzunluğu 63 metre, ve optik ayırma yeteneği 180 derece idi. Sekstant kuzeyden güneye doğru boylam yönünde hayranlık verici bir sağınlık ile yönlendirilmişti (Semerkant için boylam 39º 37' 33" olmak üzere). Dairenin aralıklarını belirten noktalar ve ondalıklar mermer yüzeye kazınmıştı. Her bir derece 70 cm uzunluğunda idi. Bu düzenek enlem ölçümleri için yapılmış en büyük sekstant idi ve bir derecenin 600’de biri kadar çözünürlük elde edebiliyordu. Sekstantın çapı kabaca örneğin California’da Palomar Dağındaki 200 parmaklık yansıtıcının kubbenin yüksekliğine eşittir. Tüm büyüklüğüne ve duyarlığına karşın, 60º ile sınırlı olması nedeniyle Gözlemevi daha başka aletleri de kullanıyordu ve aralarında bir halkalı küre ve bir usturlab da vardı.

Uluğ Bey bu düzenek ile yeryüzünün ekseninin ekliptiğe eğimini 23 derece, 30' 17" olarak hesapladı (zamanı için doğru değerden yalnızca 32" sapmak üzere). Sekstantın yayı yapının kuzey-güney ekseni boyunca yerleştirilmişti ve zemin katın altından başlayarak üçüncü katın üzerine yükseliyordu. Güneş saati doğu-batı eksenine koşut ve sekstanta dikey olan duvara yerleştirilmişti. Çatı ve büyük olasılıkla kemer direkleri gök cisimlerini gözlemede yardımcı olmak üzere bronz plakalar ile işaretlenmişti.

Gözlemevinin dışı dönemin tüm daha başka anıtlarında da görüldüğü gibi pişirilmiş tuğla mozayıklar ile süslü idi. O günlerden kalan bir belgeye göre, hizmet odaları da benzer olarak süslenmişti: "Odaların içersinde dokuz gök yörüngesinin imgesi, dokuz gök küresinin şekilleri, ve üst-dairelerin dereceleri, dakikalar, saniyeler ve saniyelerin onda-birleri; yedi gezegen ve durağan yıldızların resimleri, yer kürenin imgesi, dağlar, denizler, ve çöller ve ilgili şeylerle birlikte bölgelerin resimleri boyanmış ve yazılmıştı."

Sekstant ekliptik (dünyanın güneş çevresindeki yörünge düzlemi) ve ekvator düzlemleri arasındaki açıyı ölçmek için, ilkbahar gündönümü noktasını saptamak için ve dönence yılının süresini ölçmek için kullanılıyordu.

Uluğ Bey tıpkı kendisinden önceki Ptolemi ve başka gökbilimciler gibi yalnızca çıplak gözle yapılan gözlemlerden dünyanın güneş çevresinde döndüğü sonucunu çıkaramazdı. Bu son görüş geriye, Timaeus'ta dünyanın kendi ekseni çevresinde döndüğünü belirten Platon'un kendisinde dek gitse de, kuramın dünya üzerinde görgül olarak tanıtlanması olanaksızdı (kutup noktasında yapılacak bir sarkaç deneyi ile olmanın dışında). Uluğ Bey gökbilimde Aristoteles-Ptolemi gökbilimi geleneğini izledi. Teleskobun yokluğunda, onyıllardan daha küçük ölçeklerde yapıldığında pek yeterli olmayan gözlem işini dev sekstantlar üstlenir, ve noktalar, çizgiler ve açılar ile geometrik yöntem Güneş Dizgesinin ve bütününde gözlenen evrenin hemen hemen sağın bir tablosunu çizerdi.

Uluğ Bey

1665. Thomas Hyde (1636-1703). Tabulae long. ac lat. stellarum fixarum, ex observatione Ulugh Beighi, Tamerlanis Magni Nepotis, Regionum ultra citraque Gjihun (i. Oxum) Principis potentissimi. Ex tribus invicem collatis MSS. Persicis jam primum Luce ac Latiodonavit, & commentariis illustravit, Thomas Hyde. In calce libriaccesserunt Mohammedis Tizini tabulae declinationum & rectarium ascensionum. Additur demum Elenchus Nominum Stellarum. Oxonii: Typis Henrici Hall, sumptibus authoris. 1018 yıldız için Latince ve Farsça tablolar. Bu yıldızların 700 kadarı yalnızca Uluğ Bey'e dayanıyordu.

ZİJ SULTANİ

Uluğ Bey Ziji Ptolemi'nin ve Nasir al-Din al-Tusi'in kataloglarından sonraki üçüncü büyük yıldız kataloğudur. 1000'den biraz fazla yıldızın enlem ve boylamlarını kapsar. Yapıt Beyazıt Devlet Kütüphanesinde 4511 numara ile kayıtlıdır. 1665 yılında İngiltere'de basılmış ve Avrupa dillerine çevrilmiştir. Bir başka kaynağa göre ilk eşlem 1650'de Londra'da basılmıştır.

Zij-i Ulugh Beg, Zij-i Jadid-i Sultani, ya da Zij-i Gurgani olarak da bilinen çalışmanın girişinde Uluğ Bey Kadızade Rumi, Giyaseddin Cemşid ve Ali Kuşçu'nun katkılarını belirtir. Zij genel olarak Ptolemik bir çalışmadır. Kronoloji, trigonemetri ve küresel gökbilim, gezegen konumları ve astroloji üzerine dört bölümden oluşur.

"Gözlem ve deneyimin gezegen devimleri konusunda bildiği herşey saklanmak üzere bu kitaba alındı" diye yazıyordu Uluğ Bey. Bu yapıtta temel gökbilimsel gözlemler özetlendi. Gökbilimin

zamanda, ama yüzyıllara, giderek binyıllara yayılan bir süre içinde yapılan gözlemlere dayanması ölçüsünde, Kataloğun zamanın geçişi ile azalmaktan çok artan bir değeri vardır.

Uluğ Bey ve 60 kadar bilim adamından oluşan ekibi bir dizi proje üzerinde çalıştı. Birincil hedefleri İS ikinci yüzyılda Ptolemi'nin ve onuncu yüzyılda El Sufi'nin çalışmalarını gözden geçirmekti. 992 durağan yıldızı kapsayan Zij i Sultani Tablosu 1437'de tamamlandı. Tablo ayrıca güneş, ay ve gezegenlerin boylam dilimlerinin, eylem ve boylam paralaxlarının, ay ve güneş tutulmaların, ayın görülebilirliğinin ayrıntılı kayıtlarını kapsıyordu. Zij i Sultani sonraki 200 yıl için başvuru kaynağı oldu.

Uluğ Bey Zij'i Farsça'da yazdı. 17'nci yüzyılda İngiltere'de yayımlanmasından sonra, yapıt 19'uncu yüzyıl ortalarında Fransızca'ya çevrildi ve Farsça metin ile birlikte yayımlandı. Yirminci yüzyıl başlarında ABD'de de K. D. Knobel tarafından Zij üzerine bir inceleme yayımlandı ve 1918 yılında Rus Bilimler Akademisi Barthold'un Ulugbek i ego Vremya başlıklı çalışmasını yayımladı.

Türkiye'de ise üniversitenin konu ile en ilgili olması gereken bölümleri bile yakınlara dek Uluğ Bey'in varlığından habersizdi. Önemli olan Batıdan yalnızca görüngüyü ödünç almak ve yalnızca modern gibi görünmekti. Görünüş ödünç alındı çünkü görünüş yanılsamadır ve bütünüyle özsüzdür. Ama görüngü alınamadı çünkü görüngü özün görüngüsüdür. Özgürlük ve özerklik gerektiren bilim ve felsefe bugün de özgürlüğü yalnızca sözel olarak bilen kulluk geleneğine yabancıdır. Bir kavramsızlık ve kavrayışsızlık kültüründe üniversite değil bilimin, pragmatizmin gerektirimlerine bile karşılık verecek bir yetkinlik düzeyine erişemez. Öte yandan Batı kültürünün henüz kendisinin bütünüyle kurtulamadığı pozitivizm, nihilizm, postmodernizm gibi entellektüel gerilikler ve ve törel kirlilik öğeleri gelişmemiş ya da az gelişmiş kültür için daha şimdiden tanıdık olan ve yabancı olmayan yanlar olarak öykünmeye bütünüyle uygundur.

Yıldız Tabloları

Uluğ Bey'in gökbilimdeki başarılarının onuruna Alman gökbilimci Johann Heinrich von Mädler 1830'da yaptığı Ay haritasında bir kratere Uluğ Bey Krateri adını verdi. Koordinatlar 32.7° Kuzey, 81.9° Batı; Çap 54 km; Derinlik 1,7 km.

ÖLÇÜMLER

Uluğ Bey 1437'ye dek bin kadar (ya da 994, 1018, 1022 gibi rakamlar da verilir) yıldızın ölçümlerini derledi. Zij i Sultani Ptolemi (İS 170'ler) ve Brahe (1600'ler) arasında üretilen en büyük çalışma idi ve Uluğ Bey'in yanısıra Ali Kuşçu ve Kadızade de olmak üzere Gözlemevinde çalışan bir dizi insanın ortak ürünü oldu. Gözlemevinde yapılan gözlemlerin tablolarının yanısıra, yapıt takvim hesaplamaları ve trigonometrik çözümler de kapsıyordu.

Arap yıldız kataloglarında bulduğu ciddi hata onu 992 durağan yıldızın konumlarını yeniden belirlemeye götürdü. Araplar yalnızca Ptolemi'den kopya etmişler ve boylamlara eksen salınımının etkisini eklemekle yetinmişlerdi. Uluğ Bey kendi Kataloğuna Al Sufi'nin 964 yılı kataloğundan Semerkant'tan gözlenemeyecek denli güneyde olan 27 yıldızı ekledi.

1437'de Uluğ Bey yıldız yılının uzunluğunu 365.2570370 gün olarak belirledi (365 gün, 6 saat, 10 dakika, 8 saniye (+58 saniyelik bir hata ile). Yıllara yayılan ölçümlerinde 50 metre yüksekliğinde gnomon kullandı. Daha sonraki ölçümlerinde 365g 5s 49d 15 saniyelik daha sağın bir değer elde etmeyi başardı ki, +25 saniyelik hata oranı ile Copernicus'un +30 saniyelik hata kapsayan hesaplamasından daha doğru idi. Uluğ Bey'in Yeryüzünün dönme ekseninde eğimi 23,52 derece olarak ölçümü de Copernicus ve Tycho Brahe'nin hesaplamalarından daha doğru idi ve bugün kabul

edilen değer ile tam olarak çakışır.

Ptolemi'den bu yana ilk özgün çalışma olan Katalog 1665'te Oxford'da Thomas Hyde tarafından "Tabulae longitudinis et latitudinis stellarum fixarum ex observatione Ulugbeighi" başlığı altında yayıma hazırlandı ve 1767'de G. Sharpe tarafından yeniden basıldı. Daha yakınlarda çıkan yayımlar Francis Baily'nin 1843'te yayımladığı "Memoirs of the Royal Astronomical Society"nin xiii'üncü cildi ve Edward Ball Knobel'in 1917'de yayımladığı "Ulugh Beg's Catalogue of Stars, Revised from all Persian Manuscripts Existing in Great Britain, with a Vocabulary of Persian and Arabic Words" başlıklı çalışmalarıdır.

Gözlemevinde Uluğ Bey'in yönetimi altında ve onunla işbirliği içinde çalışan bilimcilerin yaptıkları çalışmalar arasında şunlar bulunur: Kübik eşitliklere sağın yaklaşık çözümler vermek için yöntemler; binomial teorem ile çalışmalar; Uluğ Bey'in sekiz ondalık sayıya kadar doğru sinüs ve tanjant tabloları; küresel trigonometri için formüller; ve, özel bir önemi olmak üzere, Uluğ Bey'in Ptolemi'den bu yana hazırlanan ilk kapsamlı yıldız Kataloğu. Zic-i Sultani ya da Uluğ Bey Zayiçesi adını taşıyan bu katalog on yedinci yüzyıla dek bu tür çalışmalar için ölçünleri belirledi.

Katalog trigonometrik sonuçları 1 derecelik aralıklarda verilen sinüs ve tanjant tablolarını kapsar. En az 8 ondalık basamak düzeyine dek doğru olan bu tablolar yüksek bir sağınlık derecesi gösterirler. Hesaplama sin 1°'nin sağın bir belirlemesi üzerine dayanır. Uluğ Bey bu belirlenimi onun bir kübik denklemin çözümü olduğunu göstererek ve sonra bunu sayısal yöntemler ile bularak saptar. Elde ettiği sonuç sin 1° = 0.017452406437283571'dir. Bugünkü yaklaşık değer sin 1° = 0.017452406437283512820.....'dir.

Gözlemler Ptolemi'nin o güne dek sorgusuzca kabul edilen hesaplamalarındaki bir dizi yanlışı gün ışığına çıkardı. Yine, gözlemevinden alınan veriler Uluğ Bey'in yılın uzunluğunu 365 gün 5 saat 49 dakika 15 saniye olarak oldukça sağın bir hesaplamasını yapmasına olanak verdi. Uluğ Bey Güneş, Ay ve gezegenler ile ilgili verileri de yayımladı ve gezegenlerin bir yıllık devimleri için saptanan bu veriler de çalışmasının çoğu durumunda olduğu gibi oldukça sağındır.

Uluğ Bey'in verileri modern zamanların verilerine Satürn, Jüpiter ve Venüs ile ilgili olarak iki ya da beş saniyelik sınırlar içerisinde yaklaşır.

Doğa.

Uluğ Bey gözlemevinde.

ULUGH BEG'S CATALOGUE OF STARS

ULUĞ BEY'İN YILDIZLAR KATALOĞU

BY

Edward Ball Knobel

Treasurer and Past President of the Royal Astronomical Society

The Carnegie Institution of Washington

Washington, 1917

The only information we possess of the formation of the Catalogue of Stars is contained in the thirteenth chapter of the third part of the Preface, of which the following is a translation:

[Uluğ Bey'in] Yıldızlar Kataloğunun biçimlenişine ilişkin biricik bilgimiz Önsözün on üçüncü

paragrafında kapsanır ve bunun bir çevirisi şöyledir:

"Determination of the Places of the Fixed Stars in Longitude and Latitude.

"Durağan Yıldızların Yerlerinin Enlem ve Boylamda Belirlenmesi.

"Before the time of Ptolemy 1,022 fixed stars had been observed. Ptolemy has given them in a catalogue in the Almagest. The stars are distributed in six magnitudes; the largest are of the first and the smallest of the sixth magnitude. Each magnitude is divided into thirds, and in order to recognize the stars, 48 figures or constellations have been imagined, of which 21 are north of the ecliptic, 12 in the Zodiac, and 15 south of the ecliptic. The larger number of the stars are within the figures, the others are in the neighbourhood, and are designated as unformed stars of the constellation.

"Ptolemi'nin zamanından önce 1.022 durağan yıldız gözlenmişti. Ptolemi onları Almagest'te bir katalogda vermiştir. Yıldızlar altı büyüklüğe göre dağılır: En büyükleri birinci ve en küçükleri atıncı büyüklüktedir. Her büyüklük üçe bölünür, ve yıldızları tanıyabilmek için 48 beti ya da takımyıldız imgelenmiştir ki bunlardan 21'i ekliptiğin kuzeyinde, 12'si Zodyakta, ve 15'i ekliptiğin güneyindedir. Yıldızların büyük sayısı betilerin içerisindedir; geri kalanlar komşu bölgededir ve takımyıldızın biçimlenmemiş yıldızları olarak belirtilirler.

"Abd Al Rahman Sufi composed a treatise on the stars which all learned men have received with gratitude. Before determining by our own observations the position of these stars, we have laid them down on a sphere according to this treatise, and we have found that the greater part of them are situated differently from their appearance in the heavens. This determined us to observe them ourselves with the assistance of Divine Providence, and we have found that they were advanced from the epoch at which Sufi's work was written, so that on giving them, according to this general observation, their absolute positions, we no longer found any difference from their appearance to the eye.

"Abdülrahman Sufi yıldızlar üzerine tüm bilgili insanların minnettarlık ile kabul ettikleri bir inceleme yazdı. Kendi gözlemlerimiz ile bu yıldızların konumunu belirlemeden önce, onları bu incelemeye göre bir küre üzerine yerleştirdik ve büyük bölümünün gökte göründüklerinden daha ayrı yerlerde olduğunu bulduk. Bu bizi Tanrısal Kayranın yardımı ile onlar üzerine kendi gözlemimizi yapma kararına götürdü, ve Sufi'nin çalışmasının yazıldığı çığırdan daha ileride olduklarını bulduk, öyle ki onlara bu genel gözleme göre saltık konumlarının verilmesi üzerine, bundan böyle göze görünüşlerinden herhangi bir ayrım bulamadık.

"It is on this principle that we have reobserved all the stars already determined, with the exception of 27 which are too far to the south to be visible at the latitude of Samarkand, namely the 7 stars in the constellation Ara; 8 in Argo Navis, stars 36 to 41, and 44 and 45; 11 in Centaurus, from the 27th to the end; and one star, the tenth in the constellation Lupus; and we have taken these 27 stars from the work of Abd Al Rahman Sufi, taking account of the difference of epoch.

"Daha önce belirlenen tüm yıldızları bu ilke üzerine yeniden gözledik ve Semerkant'ın enleminde görülebilir olamayacak denli güneyde kalan 27'sini dışarıda bıraktık. Bunlardan 7'si Ara takımyıldızında; 8'i Argo Navis'te, yıldızlar 36'dan 41'e, ve 44 ve 45; 11'i Centaurus'ta, 27'nciden sonuna kadar; ve tek bir yıldız, Lupus takımyıldızında onuncusu; ve çığır ayrımını göz önünde tutarak, bu 27 yıldızı Abdülrahman Sufi'nin çalışmasından aldık.

"Besides these there are 8 stars mentioned by Abd Al Rahman Sufi in his book, of which Ptolemy gives the positions, but which Abd Al Rahman Sufi could not find, and which notwithstanding all our researches, we have been unable to discover. For that reason we do not indicate those stars in the present catalogue. These Ptolemy stars are the 14th of Auriga, the 11th of Lupus, and the 6 unformed stars of Piscis Austrinus.

"Bunların yanısıra Abdülrahman Sufi tarafından kendi kitabında sözü edilen 8 yıldız daha vardır ki, Ptolemi bunların konumlarını vermesine karşın Abdülrahman Sufi onları bulamamıştır, ve tüm araştırmalarımıza karşın biz de onları keşfetmeyi başaramadık. Bu nedenle o yıldızları bu katalogda belirtmiyoruz. Bu Ptolemi yıldızları Auriga'nın 14'üncü, Lupus'un 11'inci yıldızı, ve Piscis Austrinus'un 6 biçimlendirilmemiş yıldızıdır.

"In our catalogue we have given the position of the stars for the beginning of the year 841 of the Hegira, so that at any time we may be able to find the place of any stars on the supposition that they advance one degree in seventy solar years."

"Kataloğumuzda yıldızlarının konumunu Hicretin 841'inci (1437) yılının başlangıcından verdik, öyle ki herhangi bir zamanda herhangi bir yıldızın yerini yetmiş güneş yılında bir derece ilerledikleri sayıltısı üzerine bulabilelim."

Semerkant Gözlemevinin kalıntıları

ÖLÜM

Uluğ Bey politikada bilimde olduğu kadar başarılı değildi, ve 1447'de babasının ölümünden sonra tek oğul olmasına karşın erki elinde tutmayı başaramadı. İki yıl süren yöneticiliğinin sonunda 1449'da dünyasal etkinliklerini doğru bulmayan oğlu Abdül Latif tarafından Semerkant'ta öldürtüldü. Mezarı Semerkant'ta Timur tarafından yaptırılan mozelede 1941'de bulundu. Uluğ Bey elbiseleri ile birlikte gömülmüştü ve bu bir şehit olarak görüldüğünü belirtir.

Uluğ Bey'in gözlemevi Nasir el-Din el-Tusi'nin Meragha'daki gözlemevi gibi çalışmayı sürdürmedi ve kurucusunun ölümü üzerine etkinliğine son verdi. Ali Kuşçu Semerkant'tan ayrıldı ve Uluğ Bey'in ölümünden sonra İslamik gökbilim bir ilerleme yapmadı.

Ali Kuşçu'nun İstanbul'a giderken izlediği yol.

ALİ KUŞÇU

Uluğ Bey'in 1447'deki ölümünden sonra öğrencisi Ali Kuşçu (1403, Semerkant-1474, İstanbul) gözlemevindeki çalışmanın tam yönetimini üstlendi. 1470'te çalışmaları, yapıtları ve Ziji Sultani'nin gözlemevinden alınan eşlemlerini de taşıyan bir kervan ile İstanbul'a gitmek üzere yola çıktı. Ali Kuşçu İstanbul'da iki yıl yaşadı. Bu süre içinde Ayasofya Medresesinde bir öğretmen olarak çalıştı ve Uluğ Bey'in okulunun bilimsel sonuçlarının tanıtımı için elinden geleni yaptı.

Uluğ Bey

SONSÖZ

Uluğ Bey'in yaşamı insanın bilme, öğrenme, kendini ve evrenini anlama etkinliğine aittir ve, epigramında belirttiği gibi, bu niteliği ile sonsuza dek yaşayacaktır. Değer kavramı sonluluğu, göreliliği dışlar. Öyle görünür ki, Türklerin ve bütün bir İslamik dünyanın onu gözardı etmesinin, yabancılamasının ve en sonunda unutmasının başlıca nedeni Uluğ Bey'in kültürel tikelliklerin üstünde ve ötesinde olması, ussallık ve özgürlükten gelen büyüklüğüdür. Tıpkı Farabi gibi, Uluğ

Bey de Batı tini tarafından kucaklandı, değerlendirildi, ve onurlandırıldı. Farabi Latin Batının İslamik felsefe ve bilim öğretmelerinin en önünde durur. Batının özgür ve ussal tini Uluğ Bey'de de aynı sonsuz değeri gördü. İslamik dünya ve Türk dünyası, sözel olmanın dışında, bilimsel ve felsefi açıdan bu iki büyük insana hak ettikleri değeri ve onuru verecek yetkinlikte değildi. Değer verebilmek için değerli olmak gerekir. Ama kulluk değersizliktir. İslamik dünya Uluğ Bey'i anlayacak olgunluğa ulaştığı zaman, entellektüel olarak olduğu gibi moral, törel ve estetik olarak da büyüdüğü zaman, bundan böyle bütünüyle başka bir kültür olacaktır.

Video

Bir video: Embajada a Tamorlán/Timur'a Elçi (İspanyolca). Osmanlı gücünün yükselişimini kaygıyla izleyen Timur karşılıklı düşmanı durdurabilmek için Avrupa ile bir bağlaşma yaratmaya çalıştı. 1402'de Fransa kralı "Deli" IV. Charles'a ve ayrıca İspanya'ya bir elçi gönderdi. Yanıt olarak Castile kralı III. Herny Timur'a bir Madrid şovalyesi olan Ruy Gonzales de Clavijo'yu gönderdi.

Ruy González de Clavijo (ö.1412) Castilialı bir gezgin ve yazar idi. 1403-05'te III. Henry'nin Timur'un sarayına büyükelçisi oldu. Yolculuğun belki de gezi sırasında tutulan ayrıntılı notlar üzerine dayalı bir günlüğü daha sonra 1582'de İsponyolca'da (Embajada a Tamorlán) ve 1859'da İngilizce'de (Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand AD 1403-6) yayımlandı.

Bir video: Embajada a Tamorlán/Timur'a Elçi (İspanyolca).

Timur ve orduları tarafından tutsak edilen dördüncü Osmanlı Padişahı I. Bayezid (1360-1403). (Tablo: Stanislaw Chlebowski.)

Uluğ Bey'in dedesi ve Babürün büyük dedesi olan Timur sanatların ve özellikle mimarinin koruyucusu ve destekleyici idi. Kimi araştırmacılar askeri seferlerinin sonucunda 17 milyon kadar insanın öldürüldüğünü hesaplarlar (Jül Sezar'ın yok ettiği Keltlerin sayısı bir milyondur). Bu sayı dünya nüfusunun %5'i idi. Timur kitle kıyımından geçirdiği kentlerde sanatçıları ve teknik elemanları bağışlıyordu.

Turistik Timur

"Utku" (Vasily Vereshchagin); Semerkant, Registan'da Şir Dor Medresesi.

TİMUR

Timur'un kendisi bugün Özbekistan toprakları içersinde bulunan Transoxania'da (Maveraünnehir) yaşayan Türk Barlas aşiretinden idi. Türk ve Moğol kabilelerini birleştiren Timur atlı okçulardan oluşan orduları ile İran, Irak ve Doğu Anadolu'da imparatorluğunu kurdu. Torunu Uluğ Bey'in doğumundan kısa bir süre sonra Hindistan'ı istila ederek 1399'da Delhi'nin denetimini ele geçirdi. 1309'dan 1402'ye dek fetihlerini sürdüren Timur Suriye'de Mısırlı Memlükleri ve 1402'de Ankara yakınlarında Osmanlı Padişahı I. Bayezid'i yendi. Timur 1405'te öldü.

SEMERKANT

2.500 yıl kadar önce kurulan MARAKANDA İÖ 4'üncü yüzyılda Büyük İskender tarafından ele geçirildi. 328'de İskender'e karşı ayaklanan kent yokedildi. Daha sonra Partialılar, Seleukidler ve Baktrialılar arasındaki çatışmalara sahne olan kent İÖ birinci yüzyılda Kuşhan krallarının egemenliği altında yeniden serpildi. 8'inci yüzyılda Sogdiana'nın başkenti olan Semerkant Araplar tarafından ele geçirildi ve kent halkı İslama döndü. 10'uncu yüzyıla doğru Semerkant kültür ve ekonomide önderliği yitirdi ve yeri Buhara tarafından alındı. 10 ve 11'inci yüzyıllar kentin

Buhara'ya karşı savaşımı ile damgalanır. 1220'de kent Cengiz Han'ın askerleri tarafından yokedildi. Daha sonra 14'üncü yüzyılda Timur kenti Moğollardan aldı ve imparatorluğu için başkent yaptı. Kent hızlı bir büyüme ve kalkınma dönemine girdi. Semerkant'ın büyüklüğünü simgelemek üzere köylerine Şiraz, Bağdat, Kahire gibi adlar verildi. Kent 15'inci yüzyılda Uluğ Beyin yönetimine bırakıldı.

BUHARA

Büyük İskender Buhara'dan geçerken kent daha şimdiden yaklaşık olarak 1.000 yaşındaydı. Dünyanın en eski kentlerinden biri olan Buhara eski Zerdüştler tarafından kuruldu ve Zerdüştlük için dinsel bir özek oldu. 1500'de Özbekler tarafından ele geçirilen Semerkant Buhara Hanlığına bağlandı. Buhara daha o sıralarda İslamik elyazmalarının ve bir süre sonra basılı yazıların bir hazinesi oldu. Büyük bir tecim özeğine dönüşen kente İpek Yolu aracılığıyla binlerce rulo ve kitap getirildi. Buhara çarşıları tüm İslam dünyasının en büyük belgeler kaynağına dönüştü ve kent dev bir kütüphane oldu. 11 ve 15'inci yüzyıllara ait İslamik yapıtlardan pek çoğunun günümüze kalmış olması bu olguya bağlıdır. Daha sonra Bolşeviklere direniş nedeniyle Sovyet ağır toplarının ve tanklarının saldırıları ve hava bombardımanları sonucunda Buhara'nın arşivleri yok oldu.

AZİZ YARDIMLI (C) 2006, 2014
www.ideayayinevi.com

Vivaldi

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Vivaldi
Bengi Yardımlı

Antonio Lucio Vivaldi, barok çağın en büyük kemancı ve bestecilerinden biri, 4 Mart 1678'de Venedik'te doğdu. Babası St. Mark kilisesinin orkestrasında çalan usta bir kemancıydı. Antonio henüz kendi yapıtları ile ün kazanmadan önce babası ile birlikte ikili keman konserleri verdi ve bu konserler tanınmasında büyük ölçüde etkili oldu.

Bir papaz eğitimi alan Antonio Vivaldi 1703 yılında resmen papazlık görevine atandı. Ama aynı yıl başka bir işe daha girdi. Ospedale della Pietà adındaki bir kızlar yetimevinde keman öğretmeni (maestro di violino) oldu. Buradaki görevi yetim ya da sakat kızlara keman çalmayı öğretmek ve onlara konserlerde seslendirmeleri için her ay iki konçerto yazmaktı. Venedik'teki yetimevinde verilen bu konserler bir süre sonra kentin sanat yaşamının önemli bir parçası olmaya başladı. Bu konserlerden etkilenen J. J. Rousseau bir gün konseri veren kızlar ile tanışmak üzere katıldığı bir yemekten sonra, ayrılırken "bu çirkin kızların tümüne aşık" olduğunu yazar. Bir süre sonra kent seçkinleri de kızlarını bu aynı yetimevi okuluna göndermeye başladılar. Vivaldi daha sonraki yaşamının hemen hemen tümünü burada geçirdi. Ne var ki operaya olan ilgisi onu sık sık Venedik'ten uzaklaştırıyordu. 1710 yılında opera yazmaya başlayan Vivaldi bundan sonra kendini özellikle opera yazmaya verdi. Bilinen 49 operasından 22'si saklanıp bugüne kadar gelmiştir.

Opera, her ne kadar Vivaldi için önemli olsa da, bugün Vivaldi'nin önemi bestelediği keman yapıtlarında yatar. Çok usta bir çalgıcı olan Vivaldi'nin keman çalışını izlemiş olan Alman gezgin Johann Friedrich Armand von Uffenbach onun için "kimse bugüne kadar böyle çalmadı ve bundan sonra da çalamaz" diyordu. Yolculukları yüzünden Pieta'dan ayrılan Vivaldi, bu zamanlarda bile

yetimevi için konçerto yazmayı bırakmadı. Yaklaşık 230'u keman için olmak üzere, 450 konçerto yazmıştır.

Vivaldi operalarını sahneletmek üzere gitmiş olduğu Viyana'da 27 Temmuz 1741 yılında öldü. Bundan sonra bütünüyle unutulmuş görünen Vivaldi'nin adı yüzyılımıza dek pek tanınmadı. Ancak 1920'den sonra yapılan araştırmalar sonucunda Vivaldi'nin yüzlerce yapıtı gün ışığına çıkmaya başladı. Ve 1960'lara gelindiğinde Vivaldi özellikle "Dört Mevsim"i ile dünyanın en büyük bestecilerinden biri olarak kabul edilmeye başladı.

[Arda Bengi Yardımlı 2000]

İdea Yayınevi / 2014

Hegel ve Alman İdealizmi

Önsöz

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi/Önsöz

G.W.F. Hegel
Phänomenologie des Geistes / Vorrede
Tinin Görüngübilimi / Önsöz

Önsöz:

Bilimsel Bilgi Üzerine

1. Bir yapıta, alışılageldiği gibi, bir önsözde önceden değinmek, yazarın saptadığı amaç ve çalışmanın nedeni üzerine, aynı konuda önceki ya da çağdaş başka çalışmalarla kurduğuna inandığı ilişki üzerine önceden söz etmek — bu, felsefi bir çalışma durumunda, yalnızca gereksiz değil, ama, olgunun doğası nedeniyle, giderek uygunsuz ve amaca aykırı olarak görünür. Çünkü bir önsözde felsefe üzerine yerinde bir biçimde de olsa nasıl ve nelerden söz edilirse edilsin — diyelim ki yönseme ve bakış açısını, genel içerik ve sonuçları ilgilendiren tarihsel bir bildiri, gerçek üzerine ileri geri önesürümlerden ve inancalardan bir bileşim —, bunlar felsefi gerçekliğin açımlanacağı yol ve yordam olarak görülemezler. Yine, felsefe özsel olarak tikeli içeren evrensellik öğesinde devindiği için, öteki bilimlerde olduğundan daha çok onda öyle görünebilir ki, sanki olgunun kendisi, ve üstelik eksiksiz özü ile, amaçta ve en son sonuçlarda anlatılmıştır, ve buna karşı ortaya çıkarılışı ise aslında özsel olmayan yandır. Öte yandan, örneğin, kabaca dirimsiz belirli-varlıklarına göre irdelenen beden parçalarının bilgisi olarak anatominin genel düşüncesinde, henüz olgunun kendisinin, bu bilimin içeriğinin kazanılmış olmadığına, ama bunun dışında tikeller için de uğraşılması gerektiğine inanılır. — Dahası, bilim adını hakkıyla taşımayan böyle bir bilgiler katışmacı durumunda, amaç ve benzeri genellikler üzerine bir ön konuşma çoğu kez içeriğin kendisine, bu sinirlere, kaslara vb. değinen o aynı kavramsal-olmayan, tarihsel yolda yapılır. Öte yandan felsefede bu durum, böyle bir yolun kullanılması ve bunun yine felsefenin kendisi tarafından gerçeği kavramaya yeteneksiz olarak gösterilmesi gibi bir uyumsuzluk ortaya çıkaracaktır.

Vorrede:

Vom wissenschaftlichen Erkennen

1. Eine Erklärung, wie sie einer Schrift in einer Vorrede nach der Gewohnheit vorausgeschickt wird — über den Zweck, den der Verfasser sich in ihr vorgesetzt, sowie über die Veranlassungen und das Verhältnis, worin er sie zu anderen früheren oder gleichzeitigen Behandlungen desselben Gegenstandes zu stehen glaubt —, scheint bei einer philosophischen Schrift nicht nur überflüssig, sondern um der Natur der Sache willen sogar unpassend und zweckwidrig zu sein. Denn wie und was von Philosophie in einer Vorrede zu sagen schicklich wäre — etwa eine historische Angabe der Tendenz und des Standpunkts, des allgemeinen Inhalts und der Resultate, eine Verbindung von hin und her sprechenden Behauptungen und Versicherungen über das Wahre —, kann nicht für die Art und Weise gelten, in der die philosophische Wahrheit darzustellen sei. Auch weil die Philosophie wesentlich im Elemente der Allgemeinheit ist, die das Besondere in sich schließt, so findet bei ihr mehr als bei anderen Wissenschaften der Schein statt, als ob, in dem Zwecke oder den letzten Resultaten die Sache selbst und sogar in ihrem vollkommenen Wesen ausgedrückt wäre, gegen welches die Ausführung eigentlich das Unwesentliche sei. In der allgemeinen Vorstellung hingegen, was z.B. Anatomie sei, etwa die Kenntnis der Teile des Körpers nach ihrem unlebendigen Dasein betrachtet, ist man überzeugt, die Sache selbst, den Inhalt dieser Wissenschaft, noch nicht zu besitzen, sondern außerdem um das Besondere sich bemühen zu müssen. — Ferner pflegt bei einem solchen Aggregate von Kenntnissen, das den Namen Wissenschaft nicht mit Recht führt, eine Konversation über Zweck und dergleichen Allgemeinheiten nicht von der historischen und begrifflosen Weise verschieden zu sein, in der auch von dem Inhalte selbst, diesen Nerven, Muskeln usf. gesprochen wird. Bei der Philosophie hingegen würde die Ungleichheit entstehen, daß von einer solchen Weise Gebrauch gemacht und diese doch von ihr selbst als unfähig, die Wahrheit zu fassen, aufgezeigt würde.

2. Yine, felsefi bir çalışmanın aynı konu üzerindeki öteki çabalar ile girmiş olduğuna inandığı ilişkileri belirleme girişimi yabancı bir ilginin yaratılmasına neden olur ve böylece gerçeğin bilinmesindeki özsel noktalar karartılır. ‘Sanı’ gerçek ve yanlış karşıtlığında ne denli katılaşırsa, verili bir felsefi dizge karşısında da o denli ya bağdaşma ya da çelişme tutumunu beklemeye, ve böyle bir dizgeye ilişkin bir açıklamada ya birini ya da ötekini görmeye yönelir. Felsefi dizgelerin türlülüğünü gerçekliğin ilerleyen açınımı olarak kavramaz, ama türlülükte salt çelişkiyi görür. Tomurcuk çiçeğin açmasıyla yiter, ve denebilir ki birincisi ikincisi tarafından çürütülür; yine, meyvanın görünmesiyle birlikte çiçek bitkinin yanlış bir varoluşu olarak anlatılabilir, ve bitkinin gerçeği olarak meyva çiçeğin yerini alır. Bu biçimler yalnızca ayrı olmakla kalmaz, ama ayrıca aralarında geçimsiz olarak birbirlerinin yerlerini de alırlar. Gene de akışkan doğaları onları aynı zamanda örgensel bir birliğin kıpıları yapar — bir birlik ki, bunda yalnızca çatışmamakla kalmazlar, ama biri öteki denli zorunludur, ve ancak bu eşit zorunluk bütünün yaşamını oluşturur. Oysa felsefi bir dizge ile çelişen [bilinç] bir yandan genellikle bu yolda ne yaptığını kavramaz; öte yandan bu çelişkiyi anlayan bilinç ise çoğu kez onu tek-yanlılığından kurtarmayı ya da özgür tutmayı, ve çatışan ve görünürde geçimsiz öğeler şeklini alan karşılıklı zorunlu kıpıları tanımayı bilmez.

2. So wird auch durch die Bestimmung des Verhältnisses, das ein philosophisches Werk zu anderen Bestrebungen über denselben Gegenstand zu haben glaubt, ein fremdartiges Interesse hereingezogen und das, worauf es bei der Erkenntnis der Wahrheit ankommt, verdunkelt. So fest der Meinung deer Gegensatz des Wahren und des Falschen wird, so pflegt, sie auch entweder Bestimmung oder Widerspruch gegen ein vorhandenes philosophisches System zu erwarten und in einer Erklärung über ein solches nur entweder das eine oder das andere zu sehen. Sie begreift

die Verschiedenheit philosophischer Systeme nicht so sehr als die fortschreitende Entwicklung der Wahrheit, als sie in der Verschiedenheit nur den Widerspruch sieht. Die Knospe verschwindet in dem Hervorbrechen der Blüte, und man könnte sagen, daß jene von dieser widerlegt wird; ebenso wird durch die Frucht die Blüte für ein falsches Dasein der Pflanze erklärt, und als ihre Wahrheit tritt jene an die Stelle von dieser. Diese Formen unterscheiden sich nicht nur, sondern verdrängen sich auch als unverträglich miteinander. Aber ihre flüssige Natur macht sie zugleich zu Momenten der organischen Einheit, worin sie sich nicht nur nicht widerstreiten, sondern eins so notwendig als das andere ist, und diese gleiche Notwendigkeit macht erst das Leben des Ganzen aus. Aber der Widerspruch gegen ein philosophisches System pflegt teils sich selbst nicht auf diese Weise zu begreifen, teils auch weiß das auffassende Bewußtsein gemeinhin nicht, ihn von seiner Einseitigkeit zu befreien oder frei zu erhalten und in der Gestalt des streitend und sich zuwider Scheinenden gegenseitig notwendige Momente zu erkennen.

3. Bu tür açıklamalara yönelik istem ve bu istemin doyurulması kolayca özsel olanı izlemekle bir tutulur. Felsefi bir çalışmanın içi amaç ve sonuçlarından daha çok nerede anlatılabilir, ve bunlar çağın aynı alanda ürettiği başka herşeyden ayırdedilmeleri dışında daha belirgin olarak nasıl tanınabilirler? Ama eğer böyle bir etkinlik bilgilenmenin başlangıcı olmaktan daha ötesi olarak alınırsa, eğer edimsel bilgilenme sayılırsa, o zaman bu aslında sorunun kendisinden kaçmak için, onun üzerinde ağırbaşlılıkla çabalıyor izlenimini yaratarak gerçekte ise onu bütünüyle boşlamak için bir buluş sayılmalıdır. — Çünkü eldeki sorun amacında değil ama yerine getirilişinde tüketilir; salt sonuç değil, ama oluş süreci ile birlikteki sonuç edimselbütündür; amaç kendi başına dirimsiz evrenseldir, tıpkı yönsemenin henüz edimselliğinden yoksun olan salt itki, ve çıplak sonucun ise o yönsemeyi arkasında bırakan ceset olması gibi. — Benzer olarak, ayrım daha çok eldeki konunun sınırıdır; konunun sona erdiği yer, ya da konu olmayandır. Amaç ya da sonuçlar ile ve ayrıca çeşitli düşünürleri ayırdetmek ve yargılamak ile böylesine bir uğraş öyleyse belki de göründüğünden daha kolay bir iştir. Çünkü eldeki sorunla uğraşmak yerine, böyle bir etkinlik her zaman onun dışında ve ötesindedir; onun üzerinde durmak ve kendini onda unutmak yerine, böyle bir bilme her zaman başka birşeyi yakalar ve olguda olmaktan ve kendini ona bırakmaktan çok kendi kendisinde kalır. — En kolayı içerik ve sağlamlık taşıyan üzerine yargıda bulunmak, daha zoru onu anlamak, en zoru ise bu ikisini birleştirerek onun dizgesel betimlenişini üretmektir.

3. Die Forderung von dergleichen Erklärungen sowie die Befriedigungen derselben gelten leicht dafür, das Wesentliche zu betreiben. Worin könnte mehr das Innere einer philosophischen Schrift ausgesprochen sein als in den Zwecken und Resultaten derselben, und wodurch diese bestimmter erkannt werden als durch ihre Verschiedenheit von dem, was das Zeitalter sonst in derselben Sphäre hervorbringt? Wenn aber ein solches Tun für mehr als für den Anfang des Erkennens, wenn es für das wirkliche Erkennen gelten soll, ist es in der Tat zu den Erfindungen zu rechnen, die Sache selbst zu umgehen und dieses beides zu verbinden, den Anschein des Ernstes und Bemühens um sie und die wirkliche Ersparung desselben. — Denn die Sache ist nicht in ihrem Zwecke erschöpft, sondern in ihrer Ausführung, noch ist das Resultat das wirkliche Ganze, sondern es zusammen mit seinem Werden; der Zweck für sich ist das unlebendige Allgemeine, wie die Tendenz das bloße Treiben, das seiner Wirklichkeit noch entbehrt, und das nackte Resultat ist der Leichnam, der die Tendenz hinter sich gelassen. — Ebenso ist die Verschiedenheit vielmehr die Grenze der Sache; sie ist da, wo die Sache aufhört, oder sie ist das, was diese nicht ist. Solche Bemühungen mit dem Zwecke oder den Resultaten sowie mit den Verschiedenheiten

und Beurteilungen des einen und des anderen sind daher eine leichtere Arbeit, als sie vielleicht scheinen. Denn statt mit der Sache sich zu befassen, ist solches Tun immer über sie hinaus; statt in ihr zu verweilen und sich in ihr zu vergessen, greift solches Wissen immer nach einem Anderen und bleibt vielmehr bei sich selbst, als daß es bei der Sache ist und sich ihr hingibt. — Das leichteste ist, was Gehalt und Gediegenheit hat, zu beurteilen, schwerer, es zu fassen, das schwerste, was beides vereinigt, seine Darstellung hervorzubringen.

4. Kültürün ve tözsel yaşama özgü dolaysızlıktan emeğe dayalı yükselişinin başlangıcı her zaman genel ilkeler ve görüş açıları ile tanışıklık kurarak, çaba ile ilkin genelde olgunun düşüncesine yükselerek, yine o denli de onu nedenleriyle destekleyerek ya da çürüterek, yaşamdaki somut ve varsıl doluluğu belirlenimleri içinde anlayarak ve onun üzerine düzenli bilgilere dayalı ciddi yargılarda bulunarak yapılmalıdır. Ansal kültürün ya da eğitimin bu başlangıcı ise ilk olarak doluluğu içindeki yaşamın ciddiliği için yer açacak ve bu da olgunun kendisinin deneyimine götürecektir; ve Kavramın ciddiliği olgunun derinliklerine işlediğinde bile, böyle bir bilme ve yargılama yolu kendine uygun düşen konumu gündelik konuşmada bulacaktır.

4. Der Anfang der Bildung und des Herausarbeitens aus der Unmittelbarkeit des substantiellen Lebens wird immer damit gemacht werden müssen, Kenntnisse allgemeiner Grundsätze und Gesichtspunkte zu erwerben, sich nur erst zu dem Gedanken der Sache überhaupt heraufzuarbeiten, nicht weniger sie mit Gründen zu unterstützen oder zu widerlegen, die konkrete und reiche Fülle nach Bestimmtheiten aufzufassen und ordentlichen Bescheid und ernsthaftes Urteil über sie zu erteilen zu wissen. Dieser Anfang der Bildung wird aber zunächst dem Ernste des erfüllten Lebens Platz machen, der in die Erfahrung der Sache selbst hineinführt; und wenn auch dies noch hinzukommt, daß der Ernst des Begriffs in ihre Tiefe steigt, so wird eine solche Kenntnis und Beurteilung in der Konversation ihre schickliche Stelle behalten.

5. İçinde gerçeğin varolduğu gerçek şekil ancak onun bilimsel dizgesi olabilir. Felsefeyi bilim biçimine, onun bilme sevgisi adını bir yana bırakarak edimsel bilme olabileceği hedefe yaklaştırmaya katkıda bulunmak — işte önüme koyduğum amaç budur. Bilginin Bilim olmasının iç zorunluğu onun doğasında yatar ve bunun doyurucu açıklaması ancak felsefenin dizgesel betimlenişinin kendisidir. Dış zorunluk ise, kişiden ve bireysel güdülerden gelen olumsallık bir yana bırakılarak genel bir yolda anlaşıldığı ölçüde, iç zorunluk ile aynıdır, ya da, başka bir deyişle, Zamanın kendi kıpılarının belirli-varlığını sergileyiş şeklinde bulunur. Felsefenin Bilim düzeyine yükseltilmesi zamanının geldiğini göstermek öyleyse bu amacı güden çabanın biricik gerçek aklanışı olacaktır, çünkü bunu yapmak amacın zorunluğunu tanıtlayacak, üstelik aynı zamanda onun yerine getirilişi olacaktır.

5. Die wahre Gestalt, in welcher die Wahrheit existiert, kann allein das wissenschaftliche System derselben sein. Daran mitzuarbeiten, daß die Philosophie der Form der Wissenschaft näherkomme — dem Ziele, ihren Namen der Liebe zum Wissen ablegen zu können undwirkliches Wissen zu sein —, ist es, was ich mir vorgesetzt. Die innere Notwendigkeit, daß das Wissen Wissenschaft sei, liegt in seiner Natur, und die befriedigende Erklärung hierüber ist allein die Darstellung der Philosophie selbst. Die äußere Notwendigkeit aber, insofern sie, abgesehen von der Zufälligkeit der Person und der individuellen Veranlassungen, auf eine allgemeine Weise gefaßt wird, ist dasselbe, was die innere [ist], in der Gestalt nämlich, wie die Zeit das Dasein ihrer Momente vorstellt. Daß die Erhebung der Philosophie zur Wissenschaft an der Zeit ist, dies aufzuzeigen würde daher die einzig wahre Rechtfertigung der Versuche sein, die diesen Zweck haben, weil sie dessen Notwendigkeit dartun, ja sie ihn zugleich ausführen würde.

6. Gerçekliğin gerçek şekli bu bilimsellikte koyulduğunda — ya da, yine aynı şey, gerçekliğin varoluş öğesini yalnızca Kavramda taşıdığı ileri sürüldüğünde —, bu, biliyorum ki, çağın kanısında büyük bir yaygınlık ve o denli de gösteriş kazanmış bir görüş ve bunun sonuçları ile çelişiyor gibi görünmektedir. Bu çelişki üzerine bir açıklama öyleyse gereksiz olmayacaktır; üstelik burada henüz, tıpkı çeliştiği görüş gibi, kendisi de bir inancadan daha çoğu olamasa bile. Eğer Gerçek ancak Saltığın, Dinin, Varlığın — tanrısal sevginin özeğindeki varlık değil, ama tanrısal sevginin kendisinin varlığı — kimi kez sezgisi, ve kimi kez de dolaysız bilgisi olarak adlandırılan şeyde ya da daha doğrusu böyle adlandırılan olarak varoluyorsa, o zaman bu görüş açısından felsefenin betimlenişi için de daha çok Kavram biçiminin karşıtı istenecektir. Saltığın kavranmaması gerekir, tersine duyulmalı ve sezilmelidir; Saltığın Kavramı değil, tersine duygusu ve sezgisi sözü gütmeli ve anlatılmalıdır.

6. Indem die wahre Gestalt der Wahrheit in diese Wissenschaftlichkeit gesetzt wird — oder, was dasselbe ist, indem die Wahrheit behauptet wird, an dem Begriffe allein das Element ihrer Existenz zu haben —, so weiß ich, daß dies im Widerspruch mit einer Vorstellung und deren Folgen zu stehen scheint, welche eine so große Anmaßung als Ausbreitung in der Überzeugung des Zeitalters hat. Eine Erklärung über diesen Widerspruch scheint darum nicht überflüssig; wenn sie auch hier weiter nichts als gleichfalls eine Versicherung wie das, gegen was sie geht, sein kann. Wenn nämlich das Wahre nur in demjenigen oder vielmehr nur als dasjenige existiert, was bald Anschauung, bald unmittelbares Wissen des Absoluten, Religion, das Sein — nicht im Zentrum der göttlichen Liebe, sondern das Sein desselben selbst — genannt wird, so wird von da aus zugleich für die Darstellung der Philosophie vielmehr das Gegenteil der Form des Begriffs gefordert. Das Absolute soll nicht begriffen, sondern gefühlt und angeschaut [werden], nicht sein Begriff, sondern sein Gefühl und Anschauung sollen das Wort führen und ausgesprochen werden.

7. Böyle bir istemin görünüşünü daha genel bağlamına göre anlar ve özbilinçli Tini şimdi durduğu basamakta gözlersek, açıktır ki artık Tin daha önce düşünce öğesinde güttüğü tözsel yaşamın ötesine geçmiştir, — inancın bu dolaysızlığının ötesindedir, bilincin özsel varlık ile uzlaşmasına ve o varlığın içte ve dışta evrensel bulunuşuna ilişkin olarak duymuş olduğu pekinliğin doyum ve güvenliğinin ötesindedir. Yalnızca tüm bunların ötesine, bir başka uca, kendisinin kendi içine tözsel-olmayan yansımasına değil, ama bunun da ötesine geçmiştir. Özsel yaşamı onun için salt yitmekle kalmamıştır; bu yitişin ve onun kendi içeriği olan sonluluğun da bilincindedir. Posalara sırtını dönmüş ve kötülük içinde yattığını açığa vurup buna söverken, şimdi felsefeden istediği ne olduğunun bilgisi olmaktan çok, varlığın o yitik tözsellik ve sağlamlığının yeniden kazanılışına ilkin yine onun içinden erişmektir. Öyleyse felsefe bu gereksinimi tözün kapanmışlığını açarak ve bunu özbilince yükselterek değil, kaotik bilinci düşünceye dayalı bir düzene ve Kavramın yalınlığına geri getirerek değil, ama daha çok düşüncenin ayırdıklarını birleştirerek, ayrımlaşmış Kavramı bastırarak ve özsel varlığın duygusunu yeniden kazanarak karşılayacaktır — kısaca, içgörü ile olmaktan çok yüceltme ile doyuracaktır. ‘Güzel,’ ‘kutsal,’ ‘bengi,’ ‘din’ ve ‘sevgi’ ısırma isteğini uyandırmak için gereken olta yemleridir; Kavram değil ama esrime, olgudaki zorunluğun soğuk ilerleyişi değil ama mayalanan coşkunluk — işte tözün varsıllığını destekleyen ve sürekli olarak genişletenler bunlar olmalıdır.

7. Wird die Erscheinung einer solchen Forderung nach ihrem allgemeineren Zusammenhange aufgefaßt und auf die Stufe gesehen, worauf der selbstbewußte Geist gegenwärtig steht, so ist er über das substantielle Leben, das er sonst im Elemente des Gedankens führte, hinaus, — über diese Unmittelbarkeit seines Glaubens, über die Befriedigung und Sicherheit der Gewißheit,

welche das Bewußtsein von seiner Versöhnung mit dem Wesen, und dessen allgemeiner, der inneren und äußeren, Gegenwart besaß. Er ist nicht nur darüber hinausgegangen in das andere Extrem der substanzlosen Reflexion seiner in sich selbst, sondern auch über diese. Sein wesentliches Leben ist ihm nicht nur verloren; er ist sich auch dieses Verlustes und der Endlichkeit, die sein Inhalt ist, bewußt. Von den Trebern sich wegwendend, daß er im argen liegt bekennend und darauf schmähend, verlangt er nun von der Philosophie nicht sowohl das Wissen dessen, was er ist, als zur Herstellung jener Substantialität und der Gediegenheit des Seins erst wieder durch sie zu gelangen. Diesem Bedürfnisse soll sie also nicht so sehr die Verschlossenheit der Substanz aufschließen und diese zum Selbstbewußtsein erheben, nicht so sehr das chaotische Bewußtseins zur gedachten Ordnung und zur Einfachheit des Begriffs zurückbringen, als vielmehr die Sonderungen des Gedankens zusammenschütten, den unterscheidenden Begriff unterdrücken und das Gefühl des Wesens herstellen, nicht sowohl Einsicht als Erbauung gewähren. Das Schöne, Heilige, Ewige, die Religion und Liebe sind der Köder, der gefordert wird, um die Lust zum Anbeißen zu erwecken; nicht der Begriff, sondern die Ekstase, nicht die kalt fortschreitende Notwendigkeit der Sache, sondern die gärende Begeisterung soll die Haltung und fortleitende Ausbreitung des Reichtums der Substanz sein.

8. Bu istem yorucu ve neredeyse ateşli ve taşkın bir çabaya, insanları duygusal, sıradan ve bireysel sorunlara gömülmekten çekip çıkaracak ve bakışlarını yıldızlara çevirecek olan bir uğraşa karşılık düşer; sanki tanrısalı bütünüyle unutmuşlar, ve tıpkı solucanlar gibi kendilerini çamur ve su ile doyurma noktasında durmaktadırlar. Önceleri düşünceler ve imgelerin geniş varsıllığı ile bezenmiş bir gökleri vardı. Varolan herşeyin anlamı onu göğe bağlayan ışık telinde yatıyordu; bu şimdide eyleşmek yerine bakışlar o telde bunun ötesine, tanrısal bir varlığa, eğer deyim yerindeyse, öte-dünyasal bir şimdiye kayıyordu. Tinin gözü zorla dünyasala çevrilmeli ve onda sıkıca tutulmalıydı; ve salt dünyasalüstünün taşımış olduğu o açıklığın dünyasalın anlamını kuşatan bulanıklık ve karışıklığı gidermesini sağlamak, ve deneyim adı verilen genelde ‘buradaki’ ve ‘şimdiki’ne dikkati ilginç ve geçerli kılmak için uzun bir zaman gerekmişti. — Şimdi tam karşıtına gereksinimimiz var gibi görünmektedir; anlam dünyasalda öylesine sıkı sıkıya kök salmıştır ki, onu oradan yükseltmek de o denli zor gerektirmektedir. Tin kendini öylesine yoksul göstermektedir ki, çölde salt bir yudum su ardındaki gezgin gibi, dirilmek için genelde tanrısaldan bir damla duygunun özlemini çekiyor gibi görünür. Tine bunun bile yetmesinden yitirdiğinin büyüklüğünü ölçebiliriz.

8. Dieser Forderung entspricht die angestrengte und fast eifernd und gereizt sich zeigende Bemühung, die Menschen aus der Versunkenheit ins Sinnliche, Gemeine und Einzelne heräuszureißen und ihren Blick zu den Sternen aufzurichten; als ob sie, des Göttlichen ganz vergessend, mit Staub und Wasser, wie der Wurm, auf dem Punkte sich zu befriedigen stünden. Sonst hatten sie einen Himmel mit weitläufigem Reichtume von Gedanken und Bildern ausgestattet. Von allem, was ist, lag die Bedeutung in dem Lichtfaden, durch den es an den Himmel geknüpft war; an ihm, statt in dieser Gegenwart zu verweilen, glitt der Blick über sie hinaus, zum göttlichen Wesen, zu einer, wenn man so sagen kann, jenseitigen Gegenwart hinauf. Das Auge des Geistes mußte mit Zwang auf das Irdische gerichtet und bei ihm festgehalten werden; und es hat einer langen Zeit bedurft, jene Klarheit, die nur das Überirdische hatte, in die Dumpfheit und Verworrenheit, worin der Sinn des Diesseitigen lag, hineinzuarbeiten und die Aufmerksamkeit auf das Gegenwärtige als solches, welche Erfahrung genannt wurde, interessant und geltend zu machen. — Jetzt scheint die Not des Gegenteils vorhanden, der Sinn so sehr in

dem Irdischen festgewurzelt, daß es gleicher Gewalt bedarf, ihn darüber zu erheben. Der Geist zeigt sich so arm, daß er sich, wie in der Sandwüste der Wanderer nach einem einfachen Trunk Wassers, nur nach dem dürftigen Gefühle des Göttlichen überhaupt für seine Erquickung zu sehnen scheint. An diesem, woran dem Geiste genügt, ist die Größe seines Verlustes zu ermessen.

9. Almadaki bu tok gözlülük ya da vermedeki eli sıkılık Bilime yakışmaz. Kim ki salt içsel yücelme arar, kim ki belirli-varlığının ve düşüncesinin dünyasal türlülüğünü sis içine bürür ve bu belirsiz tanrısallığın belirsiz hazzını ister, tüm bunları bulmak için dilediği yere bakabilir; coşku içinde kendinden geçmek ve şişinmek için gerekeni kolayca bulacaktır. Oysa felsefe yüceltici olmayı istemekten sakınmalıdır.

9. Diese Genügsamkeit des Empfangens oder Sparsamkeit des Gebens ziemt der Wissenschaft nicht. Wer nur Erbauung sucht, wer die irdische Mannigfaltigkeit seines Daseins und des Gedankens in Nebel einzuhüllen und nach dem unbestimmten Genusse dieser unbestimmten Göttlichkeit verlangt, mag zusehen, wo er dies findet; er wird leicht selbst sich etwas vorzuschwärmen und damit sich aufzuspreizen die Mittel finden. Die Philosophie aber muß sich hüten, erbaulich sein zu wollen.

10. Hepsi bir yana, Bilimi yadsıyan bu tok gözlülük böyle bir coşkunluk ve bulanıklığın Bilime üstün olduğunu ileri sürmemelidir. Bu peygamberce konuşma tam orta noktada ve derinde durduğunu sanır, belirliliğe (Horos) küçümseyerek bakar, ve kendini Kavram ve zorunluktan bile bile uzak tutar, tıpkı yalnızca sonlulukta evinde olan o derin-düşünceden olduğu gibi. Ama nasıl boş bir genişlik varsa, yine öyle boş bir derinlik vardır; nasıl sonsuz bir türlülüğe bu türlülüğü birarada tutan kuvvet olmaksızın dökülen tözün bir uzamı varsa, yine öyle içerikten yoksun bir yeğinlik vardır ki, yayılmaksızın kendini tutan katıksız kuvvet olarak, yüzeysellik ile aynıdır. Tinin kuvveti ancak belirişi denli büyüktür; derinliği ancak kendi açınımında kendini yayarak yitirmeyi göze alacağı denli derindir. Dahası, kavramsal olmayan bu tözsel bilgi ‘kendi’nin özgünlüğünü öze gömmüş olduğunu ve doğru ve kutsal bir yolda felsefe yaptığını öne sürdüğü zaman, Tanrıya bağlı olmak yerine, ölçü ve belirlenimi teperek, tersine kimi kez kendi içinde içeriğin olumsallığına, kimi kez de kendi başına buyrukluğuna engel olmadığını kendinden gizler. — Bu kafalar kendilerini tözün başıboş mayalanışına bıraktıklarında, sanırlar ki özbilinci örterek ve anlaktan vazgeçerek Tanrının sevdiklerinden olmuşlardır — sevgili kullar ki, Tanrı bilgeliği onlara uykuda verir;* böylece gerçekte uykuda aldıkları ve doğurdukları da düşlerden başka birşey değildir.

10. Noch weniger muß diese Genügsamkeit, die auf die Wissenschaft Verzicht tut, darauf Anspruch machen, daß solche Begeisterung und Trübheit etwas Höheres sei als die Wissenschaft. Dieses prophetische Reden meint recht im Mittelpunkte und der Tiefe zu bleiben, blickt verächtlich auf die Bestimmtheit (den Horos) und hält sich absichtlich von dem Begriffe und der Notwendigkeit entfernt als von der Reflexion, die nur in der Endlichkeit hause. Wie es aber eine leere Breite gibt, so auch eine leere Tiefe, wie eine Extension der Substanz, die sich in endliche Mannigfaltigkeit ergießt, ohne Kraft, sie zusammenzuhalten, so eine gehaltlose Intensität, welche, als lautere Kraft ohne Ausbreitung sich haltend, dasselbe ist, was die Oberflächlichkeit. Die Kraft des Geistes ist nur so groß als ihre Äußerung, seine Tiefe nur so tief, als er in seiner Auslegung sich auszubreiten und sich zu verlieren getraut. Zugleich wenn dies begrifflose substantielle Wissen die Eigenheit des Selbsts in dem Wesen versenkt zu haben und wahr und heilig zu philosophieren vorgibt, so verbirgt es sich dies, daß es, statt dem Gotte ergeben zu sein, durch die Verschmähung des Maßes und der Bestimmung vielmehr nur bald in sich selbst die Zufälligkeit

des Inhalts, bald in ihm die eigene Willkür gewähren läßt. Indem sie sich dem ungebändigten Gären der Substanz überlassen, meinen sie, durch die Einhüllung des Selbstbewußtseins und Aufgeben des Verstandes die Seinen zu sein, denen Gott die Weisheit im Schlafe gibt; was sie so in der Tat im Schlafe empfangen und gebären, sind darum auch Träume.

11. Bundan başka, çağımızın bir doğuş ve yeni bir döneme geçiş çağı olduğunu görmek zor değildir. Tin şimdiye değin içinde varolduğu ve imgelediği dünya ile bozuşmuştur ve onu geçmişe gömme düşüncesini taşımaktadır: Bundan böyle kendi dönüşümünün emeği içindedir. Hiç kuşkusuz hiçbir zaman dinginlikte değildir, tersine her zaman ilerleyen devimi kavramıştır. Ama nasıl çocukta uzun dingin bir beslenmeden sonraki ilk soluk o salt nicel gelişimin dereceliliğini kırarsa — nitel bir sıçrama ve çocuk şimdi doğmuştur —, oluşumu içindeki Tin de öyle yavaş ve usulca yeni şekline doğru olgunlaşır, önceki dünyasının yapısını parça parça çözer, ve bunun sarsıntısı tek tük belirtilerde sezilir; kurulu düzende yayılan kayıtsızlık ve can sıkıntısı, bir bilinmeyenin belirsiz önsezisi, — bunlar yaklaşan değişimin müjdeleridir. Bütünün yüzünü değiştirmeyen bu dereceli ufalanış bir gündoğuşu ile kesilir ki, bir şimşek gibi, birdenbire yeni dünyanın biçim ve yapısını aydınlatır.

11. Es ist übrigens nicht schwer zu sehen, daß unsere Zeit eine Zeit der Geburt und des Übergangs zu einer neuen Periode ist. Der Geist hat mit der bisherigen Welt seines Daseins und Vorstellens gebrochen und steht im Begriffe, es in die Vergangenheit hinab zu versenken, und in der Arbeit seiner Umgestaltung. Zwar ist er nie in Ruhe, sondern in immer fortschreitender Bewegung begriffen. Aber wie beim Kinde nach langer stiller Ernährung der erste Atemzug jene Allmählichkeit des nur vermehrenden Fortgangs abbricht — ein qualitativer Sprung — und jetzt das Kind geboren ist, so reift der sich bildende Geist langsam und stille der neuen Gestalt entgegen, löst ein Teilchen des Baues seiner vorhergehenden Welt nach dem andern auf, ihr Wanken wird nur durch einzelne Symptome angedeutet; der Leichtsinn wie die Langeweile, die im Bestehenden einreißen, die unbestimmte Ahnung eines Unbekannten sind Vorboten, daß etwas anderes im Anzuge ist. Dies allmähliche Zerbröckeln, das die Physiognomie des Ganzen nicht veränderte, wird durch den Aufgang unterbrochen, der, ein Blitz, in einem Male das Gebilde der neuen Welt hinstellt.

12. Ama bu yeni dünya tıpkı yeni doğmuş bir çocuk gibi eksiksiz bir edimsellikten yoksundur; ve bunu gözden kaçırmamak özseldir. İlk sahneye çıkış yalnızca dolaysızlığı ya da Kavramıdır. Bir yapı temeli atıldığında nasıl bitmemişse, bütünün erişilen Kavramı da yine öyle bütünün kendisi değildir. Bir meşeyi gövdesinin gücünde ve dallarının yayılımı ile yapraklanışının kütlesinde görmeyi isterken, bunun yerine bir palamut tanesinin gösterilmesinden pek hoşnut kalmayız. Yine böyle, Bilim, bir Tin dünyasının tacı, başlangıcında eksiksiz değildir. Yeni tinin başlangıcı çeşitli kültür biçimlerindeki yaygın bir devrimin ürünü, dolambaçlı ve çapraşık bir yolun ve o denli karışık çaba ve uğraşın ödülüdür. [Zamansal] ardışıklığından olduğu gibi uzamından da kendi içine geri dönmüş olan bütün, ve bu bütünün oluşma sürecini tamamlamış yalın Kavramıdır. Bu yalın bütünün edimselliği ise kıpılara dönüşmüş şekillenmelerin kendilerini yeni baştan, ama bu kez yeni öğelerinde, ortaya çıkmış olan yeni anlamda geliştirmelerinden ve şekillendirmelerinden oluşur.

12. Allein eine vollkommene Wirklichkeit hat dies Neue so wenig als das eben geborene Kind; und dies ist wesentlich nicht außer acht zu lassen. Das erste Auftreten ist erst seine Unmittelbarkeit oder sein Begriff. Sowenig ein Gebäude fertig ist, wenn sein Grund gelegt worden, so wenig ist der erreichte Begriff des Ganzen das Ganze selbst. Wo wir eine Eiche in der

Kraft ihres Stammes und in der Ausbreitung ihrer Äste und den Massen ihrer Belaubung zu sehen wünschen, sind wir nicht zufrieden, wenn uns an Stelle dieser eine Eichel gezeigt wird. So ist die Wissenschaft, die Krone einer Welt des Geistes, nicht in ihrem Anfange vollendet. Der Anfang des neuen Geistes ist das Produkt einer weitläufigen Umwälzung von mannigfaltigen Bildungsformen, der Preis eines vielfach verschlungenen Weges und ebenso vielfacher Anstrengung und Bemühung. Er ist das aus der Sukzession wie aus seiner Ausdehnung in sich zurückgegangene Ganze, der gewordene einfache Begriff desselben. Die Wirklichkeit dieses einfachen Ganzen aber besteht darin, daß jene zu Momenten gewordenen Gestaltungen sich wieder von neuem, aber in ihrem neuen Elemente, in dem gewordenen Sinne entwickeln und Gestaltung geben.

13. Bir yandan yeni dünyanın ilk görüngüsü ilkin yalnızca yalınlığı içinde örtülü bütün ya da bu bütünün genel temeli iken, öte yandan önceki belirli-varlığın varsıllığı henüz bilinç için belleklerde bulunur. Bilinç yeni görünen şekilde içeriğin yayılım ve tikelleşmesini bulamaz; ve daha da ötesi, ayrımların güvenle belirlenerek değişmez ilişkileri içinde düzenlendikleri biçimin işlenişinin yokluğunu duyar. Bu işleniş olmaksızın Bilim evrensel anlaşılırlıktan yoksundur ve bir kaç bireyin içrek iyeliği olma görünüşünü taşır; içrek bir iyelik, çünkü ilkin yalnızca Kavramında ya da İçinde bulunur; bir kaç birey, çünkü yayılmamış görüngüsü belirli-varlığını bireysel kılar. Ancak tümüyle belirli olan aynı zamanda dışrak ve kavranabilirdir, öğrenilebilme ve herkesin iyeliğinde olma olanağını sunar. Bilimin anlaşılır biçimi herkese sunulan ve herkes için eşit kılınmış olan yoldur, ve anlama yoluyla ussal bilgiye erişmek Bilime yaklaşan bilincin haklı istemidir; çünkü anlama düşünmedir, genel olarak arı Bendir; ve anlaşılabilir olan önceden tanıdık olandır, Bilimde ve bilimsel olmayan bilinçte ortak olandır, ve ikincinin birinciye dolaysız girişinin aracısıdır.

13. Indem einerseits die erste Erscheinung der neuen Welt nur erst das in seine Einfachheit verhüllte Ganze oder sein allgemeiner Grund ist, so ist dem Bewußtsein dagegen der Reichtum des vorhergehenden Daseins noch in der Erinnerung gegenwärtig. Es vermißt an der neu erscheinenden Gestalt die Ausbreitung und Besonderung des Inhalts; noch mehr aber vermißt es die Ausbildung der Form, wodurch die Unterschiede mit Sicherheit bestimmt und in ihre festen Verhältnisse geordnet werden. Ohne diese Ausbildung entbehrt die Wissenschaft der allgemeinen Verständlichkeit und hat den Schein, ein esoterisches Besitztum einiger Einzelner zu sein; — ein esoterisches Besitztum: denn sie ist nur erst in ihrem Begriffe oder ihr Inneres vorhanden; einiger Einzelner: denn ihre unausgebreitete Erscheinung macht ihr Dasein zum Einzelnen. Erst was vollkommen bestimmt ist, ist zugleich exoterisch, begreiflich und fähig, gelernt und das Eigentum aller zu sein. Die verständige Form der Wissenschaft ist der allen dargebotene und für alle gleichgemachte Weg zu ihr, und durch den Verstand zum vernünftigen Wissen zu gelangen, ist die gerechte Forderung des Bewußtseins, das zur Wissenschaft hinzutritt; denn der Verstand ist das Denken, das reine Ich überhaupt; und das Verständige ist das schon Bekannte und das Gemeinschaftliche der Wissenschaft und des unwissenschaftlichen Bewußtseins, wodurch dieses unmittelbar in jene einzutreten vermag.

14. Daha başlangıcında olan Bilim henüz ne ayrıntıların tamamlanışına ne de biçim eksiksizliğine ulaşmadığı için eleştiriye açıktır. Ama bu eleştiri eğer Bilimin özüne vurmaya yönelirse haksız olacaktır, tıpkı o daha ileri gelişme istemini tanımamayı istemenin onaylanamaz olması gibi. Bu evreler arasındaki karşıtlık bilimsel kültürün şimdi çözmeye çalıştığı ve henüz gerektiği gibi anlamadığı başlıca düğüm olarak görünür. Bir yan gereçlerinin varsıllığı ve anlaşılabilirliği ile övünürken, öteki yan en azından bunları küçümser ve dolaysız ussallığı ve tanrısallığı ile övünür.

İlk yan yalnızca gerçeğin gücü ile ya da ötekinin gürültücülüğü ile suskunluğa getirilmiş ve olgunun temelleri açısından kendini yenilmiş olarak duysa bile, gene de o istemler açısından doymuş değildir; çünkü bunlar aklanmış, ama yerine getirilmemişlerdir. Suskunluğunun yarısı karşıtının utkusuna, öteki yarısı da çoğunlukla yerine getirilmeyen sözlerle biteviye uyandırılan bir bekleyişin sonucundaki can sıkıntısı ve ilgisizliğe bağlıdır.

14. Die Wissenschaft, die erst beginnt und es also noch weder zur Vollständigkeit des Details noch zur Vollkommenheit der Form gebracht hat, ist dem Tadel darüber ausgesetzt. Aber wenn dieser ihr Wesen treffen soll, so würde er ebenso ungerecht sein, als es unstatthaft ist, die Forderung jener Ausbildung nicht anerkennen zu wollen. Dieser Gegensatz scheint der hauptsächlichste Knoten zu sein, an dem die wissenschaftliche Bildung sich gegenwärtig zerarbeitet und worüber sie sich noch nicht gehörig versteht. Der eine Teil pocht auf den Reichtum des Materials und die Verständlichkeit, der andere verschmäht wenigstens diese und pocht auf die unmittelbare Vernünftigkeit und Göttlichkeit. Wenn auch jener Teil, es sei durch die Kraft der Wahrheit allein oder auch durch das Ungestüm des andern, zum Stillschweigen gebracht ist und wenn er in Ansehung des Grunds der Sache sich überwältigt fühlte, so ist er darum in Ansehung jener Forderungen nicht befriedigt; denn sie sind gerecht, aber nicht erfüllt. Sein Stillschweigen gehört nur halb dem Siege, halb aber der Langeweile und Gleichgültigkeit, welche die Folge einer beständig erregten Erwartung und nicht erfolgten Erfüllung der Versprechungen zu sein pflegt.

15. Öteki yan içerik açısından büyük bir genişlik bulmayı hiç kuşkusuz kendisi için zaman zaman yeterince kolaylaştırır. Topraklarına önceden tanıdıkları ve düzenlenmiş bir yığın gereci çekerler, ve özellikle tuhaflık ve ilginçlik üzerinde yoğunlaştıkları için, bilimsel bilginin önceden kapsamına almış olduğu geri kalan herşeye iye, ve aynı zamanda da henüz düzensiz olana egemen oldukları izlenimini verirler; böylece herşey saltık İdeaya boyuneğmiş gibi, ve o da bu nedenle herşeyde tanınmış, ve genişlemiş bir Bilime olgunlaşmış görünür. Oysa daha yakından bakıldığında bu genişlemenin bir ve aynı ilkenin kendiliğinden değişik şekiller almasıyla ortaya çıkmadığı, tersine yalnızca türlü gereçlere dışsal olarak uygulanan ve böylece cansıkıcı bir türlülük görünüşünü kazanan bir ve aynı formülün şekilsiz yinelenişi olduğu görülür. Kendi için hiç kuşkusuz gerçek olan İdea gerçekte her zaman başlangıcında kalır, eğer gelişmesi aynı formülün böyle bir yinelenişinden başka hiçbirşey kapsamıyorsa. Devimsiz bir biçim bilen özne tarafından ortadaki herhangi birşeye dolandırıldığında ve gereç bu dingin öğeye dışarıdan daldırıldığında, bu içerik üzerine keyfi bir düşünce yapıntısından daha ötesi değildir, ve gerekenin yerine getirilişi, yani şekillerin kendiliğinden kaynaklanan varsıllığı ve kendi kendilerini belirleyen ayrımları olmaktan çok uzaktır. Bu, tersine, tek-renkli bir biçimciliktir ki yalnızca gerecin ayrımlaşmasına, ve hiç kuşkusuz bunun önceden hazır ve tanıdık olması yoluyla varır.

15. In Ansehung des Inhalts machen die anderen sich es wohl zuweilen leicht genug, eine große Ausdehnung zu haben. Sie ziehen auf ihren Boden eine Menge Material, nämlich das schon Bekannte und Geordnete, herein, und indem sie sich vornehmlich mit den Sonderbarkeiten und Kuriositäten zu tun machen, scheinen sie um so mehr das übrige, womit das Wissen in seiner Art schon fertig war, zu besitzen, zugleich auch das noch Ungeregelte zu beherrschen und somit alles der absoluten Idee zu unterwerfen, welche hiermit in allem erkannt und zur ausgebreiteten Wissenschaft gediehen zu sein scheint. Näher aber diese Ausbreitung betrachtet, so zeigt sie sich nicht dadurch zustande gekommen, daß ein und dasselbe sich selbst verschieden gestaltet hätte, sondern sie ist die gestaltlose Wiederholung des einen und desselben, das nur an das verschiedene

Material äußerlich angewendet ist und einen langweiligen Schein der Verschiedenheit erhält. Die für sich wohl wahre Idee bleibt in der Tat nur immer in ihrem Anfange stehen, wenn die Entwicklung in nichts als in einer solchen Wiederholung derselben Formel besteht. Die eine unbewegte Form vom wissenden Subjekte an dem Vorhandenen herumgeführt, das Material in dies ruhende Element von außenher eingetaucht, dies ist so wenig als willkürliche Einfälle über den Inhalt die Erfüllung dessen, was gefordert wird, nämlich der aus sich entspringende Reichtum und sich selbst bestimmende Unterschied der Gestalten. Es ist vielmehr ein einfarbiger Formalismus, der nur zum Unterschiede des Stoffes, und zwar dadurch kommt, weil dieser schon bereitet und bekannt ist.

16. Gene de bu biçimcilik bu tekdüzeliğin ve soyut evrenselliğin Saltık olduklarını ileri sürer; ve diretir ki, kendisi ile doyum bulmamış olmak saltık görüş açısına egemen olmaya ve ona sıkıca sarılmaya yeteneksizliktir. Bir zamanlar bir tasarımı çürütmek için birşeyi başka bir yolda tasarımlamak gibi boş bir olanak yeterliydi, ve bu yalın olanak, bu genel düşünce, edimsel bilgilenmenin bütün bir olumlu değerini de taşırdı; benzer olarak, bugünlerde bu edimsel olmayan biçimdeki evrensel İdeaya tüm değerin yüklendiğini, ve ayrımlı ve belirli herşeyin çözülmesinin, ya da daha doğrusu onları daha öteye gelişmeksizin ve kendilerinde kendilerini aklamaksızın dipsiz bir boşluğa atmanın kurgul irdeleme yolu diye alındığını görürüz. Herhangi bir belirli-varlığı Saltıkta olduğu gibi irdelemek, bu görüşe göre, ondan şimdi hiç kuşkusuz belirli birşey gibi söz edilmiş olmasına karşın, gene de Saltıkta, A = A'da, onun olmadığını, çünkü orada herşeyin bir olduğunu söylemekten ötesi değildir. Bu bir parça bilgiyi, yani Saltıkta herşeyin aynı olduğunu, ayrımlaşmış ve tümlenmiş ya da bu tümlenişi arayan ve isteyen bilginin karşısına koymak, ya da kendi Saltığını, söylenegeldiği gibi, içinde tüm ineklerin kara olduğu gece diye yutturmak — bu, bilgideki boşluktan gelen saflıktır. — Yakın zamanlar felsefesinin suçlamış ve kötülemiş olduğu, ama kendini felsefenin kendisinde yeniden yaratmış olan biçimcilik, yetersizliği tanınmış ve duyulmuş olsa bile, Saltık edimselliğin bilgisi kendi doğası üzerine eksiksiz bir açıklığa erişinceye dek, Bilimden kalkmayacaktır. — Bir düşüncenin genel olarak sunuluşu onun yoğrulması çabasını öncelediği zaman bu çabayı anlamayı kolaylaştırırsa, onu burada kabaca göstermek yararlı olabilir, ve aynı zamanda bu fırsatla felsefi bilgilenme için bir engel olan kimi biçim alışkanlıkları da uzaklaştırılabilir.

16. Dabei behauptet er diese Eintönigkeit und die abstrakte Allgemeinheit für das Absolute; er versichert, daß in ihr unbefriedigt zu sein eine Unfähigkeit sei, sich des absoluten Standpunktes zu bemächtigen und auf ihm festzuhalten. Wenn sonst die leere Möglichkeit, sich etwas auch auf eine andere Weise vorzustellen, hinreichte, um eine Vorstellung zu widerlegen, und dieselbe bloße Möglichkeit, der allgemeine Gedanke, auch den ganzen positiven Wert des wirklichen Erkennens hatte, so sehen wir hier gleichfalls der allgemeinen Idee in dieser Form der Unwirklichkeit allen Wert zugeschrieben und die Auflösung des Unterschiedenen und Bestimmten oder vielmehr das weiter nicht entwickelte noch an ihm selbst sich rechtfertigende Hinunterwerfen desselben in den Abgrund des Leeren für spekulative Betrachtungsart gelten. Irgendein Dasein, wie es im Absoluten ist, betrachten, besteht hier in nichts anderem, als daß davon gesagt wird, es sei zwar jetzt von ihm gesprochen worden als von einem Etwas; im Absoluten, dem A = A, jedoch gebe es dergleichen gar nicht, sondern darin sei alles eins. Dies eine Wissen, daß im Absoluten alles gleich ist, der unterscheidenden und erfüllten oder Erfüllung suchenden und fordernden Erkenntnis entgegenzusetzen oder sein Absolutes für die Nacht auszugeben, worin, wie man zu sagen pflegt, alle Kühe schwarz sind, ist die Naivität der Leere an

Erkenntnis. — Der Formalismus, den die Philosophie neuerer Zeit verklagt und geschmäht [hat] und der sich in ihr selbst wieder erzeugte, wird, wenn auch seine Ungenügsamkeit bekannt und gefühlt ist, aus der Wissenschaft nicht verschwinden, bis das Erkennen der absoluten Wirklichkeit sich über seine Natur vollkommen klar geworden ist. — In der Rücksicht, daß die allgemeine Vorstellung, wenn sie dem, was ein Versuch ihrer Ausführung ist, vorangeht, das Auffassen der letzteren erleichtert, ist es dienlich, das Ungefähre derselben hier anzudeuten, in der Absicht zugleich, bei dieser Gelegenheit einige Formen zu entfernen, deren Gewohnheit ein Hindernis für das philosophische Erkennen ist.

17. Benim görüşüme göre — ki ancak dizgenin kendisinin açımlanışı ile aklanabilir — herşey Gerçeği yalnızca Töz olarak değil, ama o denli de Özne olarak kavramaya ve anlatmaya dayanır. Aynı zamanda belirtmek gerek ki, tözsellik evrenseli ya da bilmenin dolaysızlığının kendisini de tıpkı bilme için varlık ya da dolaysızlık olan gibi kendi içinde kapsar. — Tanrıyı biricik Töz olarak kavrayış bu belirlemenin açığa vurulduğu çağı sarstığı zaman, bunun nedeni bir yandan bu tanımda özbilincin yalnızca yitip gitmiş ve saklanmamış olduğunun içgüdüsel bilinişiydi; öte yandan düşünme olarak düşünmeye, e.d. genelde evrenselliğe sarılan karşıt görüş aynı yalınlık ya da ayrımlaşmamış, devinmemiş tözselliktir; ve, üçüncü olarak, düşünce kendini Tözün varlığı ile birleştirir ve dolaysızlığı ya da sezgiyi düşünme olarak görürse, soru henüz bu anlıksal sezgi acaba yine durgun yalınlığa geri düşmeyecek midir ve edimselliğin kendisini edimsel olmayan bir kipte betimlemeyecek midir biçiminde kalır.

17. Es kommt nach meiner Einsicht, welche sich nur durch die Darstellung des Systems selbst rechtfertigen muß, alles darauf an, das Wahre nicht als Substanz, sondern ebensosehr alsSubjekt aufzufassen und auszudrücken. Zugleich ist zu bemerken, daß die Substantialität so sehr das Allgemeine oder die Unmittelbarkeit des Wissens selbst als auch diejenige, welche Sein oder Unmittelbarkeit für das Wissen ist, in sich schließt. — Wenn Gott als die eine Substanz zu fassen das Zeitalter empörte, worin diese Bestimmung ausgesprochen wurde, so lag teils der Grund hiervon in dem Instinkte, daß darin das Selbstbewußtsein nur untergegangen, nicht erhalten ist, teils aber ist das Gegenteil, welches das Denken als Denken festhält, die Allgemeinheit als solche, dieselbe Einfachheit oder ununterschiedene, unbewegte Substantialität; und wenn drittens das Denken das Sein der Substanz mit sich vereint und die Unmittelbarkeit oder das Anschauen als Denken erfaßt, so kommt es noch darauf an, ob dieses intellektuelle Anschauen nicht wieder in die träge Einfachheit zurückfällt und die Wirklichkeit selbst auf eine unwirkliche Weise darstellt.

18. Dahası, dirimli Töz varlıktır — bir varlık ki, gerçekte Öznedir, ya da yine aynı şey, gerçekte edimseldir, ama ancak kendi-kendini-koyma devimi ya da kendini kendisi ile başkalaştırma dolaylılığı oldukça. Bu Töz, Özne olarak, arı, yalın olumsuzluktur, ve tam bu nedenle yalının ikiye ayrılışıdır; ya da karşıtlık kuran eşlenmedir ki yine bu ilgisiz türlülüğün ve bunun karşısavının olumsuzlanışıdır: Salt bu kendini yeniden kuran özdeşlik ya da başkalıkta kendi içine yansıma — kökensel ya da dolaysız genelde birlik değil — Gerçektir. Gerçek kendi kendisinin oluş sürecidir, çemberdir ki ereğini amacı olarak öngerektirir ve başlangıcı olarak taşır ve salt yerine getirilmesi ve ereği yoluyla edimseldir.

18. Die lebendige Substanz ist ferner das Sein, welches in Wahrheit Subjekt oder, was dasselbe heißt, welches in Wahrheit wirklich ist, nur insofern sie die Bewegung des Sichselbstsetzens oder die Vermittlung des Sichanderswerdens mit sich selbst ist. Sie ist als Subject die reine einfache Negativität, eben dadurch die Entzweiung des Einfachen; oder die entgegensetzende Verdopplung, welche wieder die Negation dieser gleichgültigen Verschiedenheit und ihres

Gegensatzes ist: nur diese sich wiederherstellende Gleichheit oder die Reflexion im Anderssein in sich selbst — nicht eine ursprüngliche Einheit als solche oder unmittelbare als solche — ist das Wahre. Es ist das Werden seiner selbst, der Kreis, der sein Ende als seinen Zweck voraussetzt und zum Anfange hat und nur durch die Ausführung und sein Ende wirklich ist.

19. Böylece Tanrının yaşamından ve tanrısal bilgiden hiç kuşkusuz Sevginin kendi kendisi ile bir oyunu olarak söz edilebilir; ama eğer bu düşünce ağırbaşlılık, acı, dayanç ve olumsuzun emeğinden yoksunsa, yüceltmeye, giderek yavanlığa dek düşer. Kendinde o yaşam hiç kuşkusuz duru bir kendine özdeşlik ve birliktir ki, başkalığı ve yabancılaşmayı ve bu yabancılaşmayı yenmeyi önemsemez. Ama bu Kendinde soyut evrenselliktir ki, onda tanrısal yaşamın doğası, kendi için olmak, ve böylece genel olarak biçimin öz-devimi, göz önüne alınmazlar. Eğer biçimin öz ile aynı olduğu söyleniyorsa, o zaman bilmenin 'kendinde' ya da öz ile yetindiğini ve biçimi ise bir yana bırakabileceğini sanmak, saltık ilkenin ya da saltık sezginin birincinin yerine getirilmesini ya da ikincinin açınımını gereksiz kıldığını sanmak açıkça bir yanlış anlama olacaktır. Tam olarak biçimin öze özün kendine olduğu ölçüde özsel olması nedeniyle tanrısal öz yalnızca öz olarak, e.d. dolaysız töz ya da tanrısalın arı öz-sezgisi olarak değil, ama o denli de biçim olarak, ve açınmış biçimin bütün bir varsıllığı içinde kavranacak ve anlatılacaktır; o ancak bu yolda bir edimsel olarak kavranır ve anlatılır.

19. Das Leben Gottes und das göttliche Erkennen mag also wohl als ein Spielen der Liebe mit sich selbst ausgesprochen werden; diese Idee sinkt zur Erbaulichkeit und selbst zur Fadheit herab, wenn der Ernst, der Schmerz, die Geduld und Arbeit des Negativen darin fehlt. An sich ist jenes Leben wohl die ungetrübte Gleichheit und Einheit mit sich selbst, der es kein Ernst mit dem Anderssein und der Entfremdung sowie mit dem Überwinden dieser Entfremdung ist. Aber dies Ansich ist die abstrakte Allgemeinheit, in welcher von seiner Natur, für sich zu sein, und damit überhaupt von der Selbstbewegung der Form abgesehen wird. Wenn die Form als dem Wesen gleich ausgesagt wird, so ist es eben darum ein Mißverstand, zu meinen, daß das Erkennen sich mit dem Ansich oder dem Wesen begnügen, die Form aber ersparen könne, — daß der absolute Grundsatz oder die absolute Anschauung die Ausführung des ersteren oder die Entwicklung der anderen entbehrlich mache. Gerade weil die Form dem Wesen so wesentlich ist als es sich selbst, ist es nicht bloß als Wesen, d.h. als unmittelbare Substanz oder als reine Selbstanschauung des Göttlichen zu fassen und auszudrücken, sondern ebensosehr als Form und im ganzen Reichtum der entwickelten Form; dadurch wird es erst als Wirkliches gefaßt und ausgedrückt.

20. Gerçek bütündür. Bütün ise ancak kendi gelişimi yoluyla kendini tümleyen özdür. Saltık üzerine söylenmesi gereken onun özsel olarak sonuç olduğu, gerçekte ne ise ancak erekte o olduğudur; ve doğası, e.d. edimsel, özne, ve kendisinin kendiliğinden oluş süreci olmak tam olarak bunda yatar. Saltığın özde bir sonuç olarak kavranması gerektiği ne denli çelişkili görünse de, biraz düşünüp taşınmak bu çelişki görünüşünü doğru bir yere oturtmaya yetecektir. Başlangıç, ilke ya da Saltık, ilk olarak ve dolaysızca bildirildiğinde, salt bir evrenseldir. Tıpkı 'tüm hayvanlar' dediğimde bu sözcüğün bir zooloji yerine geçememesi gibi, 'Tanrısal,' 'Saltık,' 'Bengi' vb. gibi sözcüklerin de onlarda kapsananları anlatmadıkları eşit ölçüde açıktır; ve gerçekte ancak böyle sözcükler sezgiyi dolaysız birşey olarak anlatırlar. Böyle bir sözcükten daha öte birşey, salt bir önermeye geçiş bile, geri alınması gereken bir başkalaşmayı kapsar, ve bir dolaylılıktır. Oysa işte tiksintiyle yadsınan da budur, sanki dolaylılıktan yalnızca onun saltık birşey olmadığını ve Saltıkta hiç bulunmadığını söylemekten daha çoğu yapıldığında saltık bilgi bir yana atılıyormuş gibi.

20. Das Wahre ist das Ganze. Das Ganze aber ist nur das durch seine Entwicklung sich vollendende Wesen. Es ist von dem Absoluten zu sagen, daß es wesentlich Resultat, daß es erst am Ende das ist, was es in Wahrheit ist; und hierin eben besteht seine Natur, Wirkliches, Subjekt oder Sichselbstwerden zu sein. So widersprechend es scheinen mag, daß das Absolute wesentlich als Resultat zu begreifen sei, so stellt doch eine geringe Überlegung diesen Schein von Widerspruch zurecht. Der Anfang, das Prinzip oder das Absolute, wie es zuerst und unmittelbar ausgesprochen wird, ist nur das Allgemeine. Sowenig, wenn ich sage: alle Tiere, dies Wort für eine Zoologie gelten kann, ebenso fällt es auf, daß die Worte des Göttlichen, Absoluten, Ewigen usw. das nicht aussprechen, was darin enthalten ist; — und nur solche Worte drücken in der Tat die Anschauung als das Unmittelbare aus. Was mehr ist als ein solches Wort, der Übergang auch nur zu einem Satze, enthält ein Anderswerden, das zurückgenommen werden muß, ist eine Vermittlung. Diese aber ist das, was perhorresziert wird, als ob dadurch, daß mehr aus ihr gemacht wird denn nur dies, daß sie nichts Absolutes und im Absoluten gar nicht sei, die absolute Erkenntnis aufgegeben wäre.

21. Ama bu tiksinti gerçekte dolaylılığın ve saltık bilginin kendisinin doğalarını tanımamaktan kaynaklanır. Çünkü dolaylılık öz-devimli kendine-özdeşlikten başka birşey değildir, ya da kendi içine yansıma, kendi-için-varolan Ben kıpısı, arı olumsuzluk ya da, arı soyutluğuna indirgenirse, yalın oluştur. Ben ya da oluş olarak oluş, bu dolaylılık, yalınlığı yüzünden, sözcüğün tam anlamıyla, oluş sürecindeki dolaysızlık ve dolaysızlığın kendisidir. — Bu nedenle, eğer yansıma [Reflexion] Gerçeklikten dışlanır ve Saltığın olumlu bir kıpısı olarak kavranmazsa, Us yanlış anlaşılmış olur. Gerçeği sonuç yapan, ama onun oluş süreci ile sonuç arasındaki karşıtlığı da ortadan kaldıran yansımadır, çünkü bu oluş da eşit ölçüde yalındır ve bu nedenle Gerçekliğin kendini sonuçta yalın olarak gösteren biçiminden ayrı değildir; oluş daha çok yalınlığa tam bu geri-dönmüşlüktür. — Embriyo kendinde hiç kuşkusuz bir insan iken, gene de kendi için böyle değildir; ancak kendinde kendinde ne ise o yapmış olan eğitilmiş Us olarak kendi için insandır. İlkin bu onun edimselliğidir. Oysa bu sonucun kendisi yalın dolaysızlıktır, çünkü özbilinçli özgürlüktür ki kendi içinde dingindir ve karşıtlığı bir yana koyup orada bırakmamış, tersine onunla uzlaşmıştır.

21. Dies Perhorreszieren stammt aber in der Tat aus der Unbekanntschaft mit der Natur der Vermittlung und des absoluten Erkennens selbst. Denn die Vermittlung ist nichts anderes als die sich bewegende Sichselbstgleichheit, oder sie ist die Reflexion in sich selbst, das Moment des fürsichseienden Ich, die reine Negativität oder, auf ihre reine Abstraktion herabgesetzt, das einfache Werden. Das Ich oder das Werden überhaupt, dieses Vermitteln ist um seiner Einfachheit willen eben die werdende Unmittelbarkeit und das Unmittelbare selbst. — Es ist daher ein Verkennen der Vernunft, wenn die Reflexion aus dem Wahren ausgeschlossen und nicht als positives Moment des Absoluten erfaßt wird. Sie ist es, die das Wahre zum Resultate macht, aber diesen Gegensatz gegen sein Werden ebenso aufhebt, denn dies Werden ist ebenso einfach und daher von der Form des Wahren, im Resultate sich als einfach zu zeigen, nicht verschieden; es ist vielmehr eben dies Zurückgegangensein in die Einfachheit. — Wenn der Embryo wohl an sich Mensch ist, so ist er es aber nicht für sich; für sich ist er es nur als gebildete Vernunft, die sich zu dem gemacht hat, was sie an sich ist. Dies erst ist ihre Wirklichkeit. Aber dies Resultat ist selbst einfache Unmittelbarkeit, denn es ist die selbstbewußte Freiheit, die in sich ruht und den Gegensatz nicht auf die Seite gebracht hat und ihn da liegen läßt, sondern mit ihm versöhnt ist.

22. Söylenmiş olanlar Usun ereksel etkinlik olduğu söylenerek de anlatılabilir. Sözde bir Doğanın

yanlış tanınmış düşüncenin üzerine yükseltilmesi, ve herşeyden önce dışsal erekselliğin yadsınması genel olarak Erek biçiminin saygınlığına gölge düşürmüştür. Gene de, Aristoteles'in de Doğayı ereksel etkinlik olarak tanımladığı anlamda, erek dolaysız ve dingin olandır, devimsizdir ki öz-devimlidir, ve böylece Öznedir. Onun devinme kuvveti, soyut olarak alındığında, kendi-için-varlık ya da arı olumsuzluktur. Sonuç başlangıç olanla aynıdır, çünkü başlangıç erektir; ya da, edimsel olan kendi Kavramı ile aynıdır, çünkü dolaysız olan, erek olarak, 'kendi'yi ya da arı edimselliği kendi içinde taşır. Yerine getirilmiş erek ya da varolan edimsel ise devim ve açınmış 'oluş'tur; ama tam olarak bu dinginsizlik 'kendi'dir; ve 'kendi' başlangıcın o dolaysızlık ve yalınlığı gibidir, çünkü sonuçtur, kendi içine geri dönmüş olandır, — kendi içine geri dönmüş olan ise yalnızca 'kendi'dir, ve 'kendi' kendisi ile ilişkili özdeşlik ve yalınlıktır.

22. Das Gesagte kann auch so ausgedrückt werden, daß die Vernunft das zweckmäßige Tun ist. Die Erhebung der vermeinten Natur über mißkannte Denken und zunächst die Verbannung der äußeren Zweckmäßigkeit hat die Form des Zwecks überhaupt in Mißkredit gebracht. Allein, wie auch Aristoteles die Natur als das zweckmäßige Tun bestimmt, der Zweck ist das Unmittelbare, Ruhende, das Unbewegte, welches selbst bewegend ist; so ist es Subjekt. Seine Kraft, zu bewegen, abstrakt genommen, ist das Fürsichsein oder die reine Negativität. Das Resultat ist nur darum dasselbe, was der Anfang, weil der Anfang Zweck ist; — oder das Wirkliche ist nur darum dasselbe, was sein Begriff, weil das Unmittelbare als Zweck das Selbst oder die reine Wirklichkeit in ihm selbst hat. Der ausgeführte Zweck oder das daseiende Wirkliche ist Bewegung und entfaltetes Werden; eben diese Unruhe aber ist das Selbst; und jener Unmittelbarkeit und Einfachheit des Anfangs ist es darum gleich, weil es das Resultat, das in sich Zurückgekehrte, — das in sich Zurückgekehrte aber eben das Selbst und das Selbst die sich auf sich beziehende Gleichheit und Einfachheit ist.

23. Saltığı Özne olarak tasarımlama gereksinimi şu önermelerde anlatım bulur: Tanrı bengi olandır, ya da ahlaksal dünya düzenidir, ya da sevgidir vb. Bu tür önermelerde Gerçek doğrudan doğruya Özne olarak koyulur, ama kendini kendi içine yansıtanın devimi olarak sunulmaz. Böyle bir önermede 'Tanrı' sözcüğü ile başlanır. Bu kendi başına anlamsız bir ses, salt bir addır; ne olduğunu yalnızca yüklem söyler, Ona o içerik ve anlam verir; boş başlangıç salt bu sonda edimsel bilgi olur. Bu böyleyken niçin yalnızca bengi olandan, ahlaksal dünya düzeninden vb., ya da eskilerin yaptıkları gibi, 'Varlık,' 'Bir' ve benzeri arı Kavramlardan, kısaca, anlamsız sesi eklemeksizin de anlam verenden söz edilmesin? Oysa tam olarak bu sözcük ile imlenir ki, koyulan bir varlık, bir öz, genelde bir evrensel değil, ama dahaçok kendi içine yansımış birşey, bir Öznedir. Ama aynı zamanda bu yalnızca öncelenir. Özne durağan bir nokta olarak alınır, yüklemler ona destekleri olarak özneyi bilene ait bir devim yoluyla bağlanır, ve devim noktanın kendine özgü görülmez; gene de ancak bu devim yoluyladır ki içerik Özne olarak sunulabilir. Bu devim öyle bir yolda oluşur ki, durağan noktaya ait olamaz; gene de, o nokta varsayıldıktan sonra devim başka türlü oluşamaz, yalnızca dışsal olabilir. 'Saltık Öznedir' öncelemesi öyleyse bu Kavramın yalnızca edimselliği olmamakla kalmaz, ama giderek edimselliği olanaksız kılar; çünkü önceleme Özneyi dingin bir nokta olarak koyar, oysa edimsellik öz-devimdir.

23. Das Bedürfnis, das Absolute als Subjekt vorzustellen, bediente sich der Sätze: Gott ist das Ewige, oder die moralische Weltordnung, oder die Liebe usf. In solchen Sätzen ist das Wahre nur geradezu als Subjekt gesetzt, nicht aber als die Bewegung des sich in sich selbst Reflektierens dargestellt. Es wird in einem Satze der Art mit dem Worte "Gott" angefangen. Dies für sich ist ein sinnloser Laut, ein bloßer Name; erst das Prädikat sagt, was er ist, ist seine Erfüllung und

Bedeutung; der leere Anfang wird nur in diesem Ende ein wirkliches Wissen. Insofern ist nicht abzusehen, warum nicht vom Ewigen, der moralischen Weltordnung usf. oder, wie die Alten taten, von reinen Begriffen, dem Sein, dem Einen usf., von dem, was die Bedeutung ist, allein gesprochen wird, ohne den sinnlosen Laut noch hinzuzufügen. Aber durch dies Wort wird eben bezeichnet, daß nicht ein Sein oder Wesen oder Allgemeines überhaupt, sondern ein in sich Reflektiertes, ein Subjekt gesetzt ist. Allein zugleich ist dies nur antizipiert. Das Subjekt ist als fester Punkt angenommen, an den als ihren Halt die Prädikate geheftet sind, durch eine Bewegung, die dem von ihm Wissenden angehört und die auch nicht dafür angesehen wird, dem Punkte selbst anzugehören; durch sie aber wäre allein der Inhalt als Subjekt dargestellt. In der Art, wie diese Bewegung beschaffen ist, kann sie ihm nicht angehören; aber nach Voraussetzung jenes Punkts kann sie auch nicht anders beschaffen, kann sie nur äußerlich sein. Jene Antizipation, daß das Absolute Subjekt ist, ist daher nicht nur nicht die Wirklichkeit dieses Begriffs, sondern macht sie sogar unmöglich; denn jene setzt ihn als ruhenden Punkt, diese aber ist die Selbstbewegung.

24. Bu söylenenlerden çıkan çeşitli sonuçlar arasında şu özellikle vurgulanabilir: Bilgi ancak Bilim olarak ya da dizge olarak edimseldir ve sunulabilir; ve dahası, felsefenin temel denilen herhangi bir önerme ya da ilkesi, eğer gerçek ise, salt bir ilke olduğu ölçüde, yanlıştır da. — Bu nedenle onu çürütmek kolaydır. Çürütme eksikliğinin gösterilmesinden oluşur; eksiktir, çünkü yalnızca evrensel ya da ilkedir, başlangıçtır. Eğer çürütme köklü ise, ilkenin kendisinden alınmış ve geliştirilmiştir, karşıt inancalar ve dışarıdan gelen raslantısal düşüncelerle yerine getirilmiş değildir. Çürütme öyleyse özünde ilkenin gelişmesi ve böylece eksikliğinin giderilmesi olacaktır, eğer onun yalnızca olumsuz eylemini göz önüne alma, ve ilerleyiş ve sonucunun olumlu yanlarının da bilincinde olmama gibi bir yanlışlığa düşmemişse. — Başlangıcın gerçekten olumlu yerine getirilişi aynı zamanda tersine o denli de ona karşı, yani onun tek-yanlı biçimine, ilkin dolaysız ya da erek olmasına karşı olumsuz bir tutumdur. Öyleyse onu benzer olarak dizgenin temelini oluşturan ilkenin çürütülmesi olarak almak da olanaklıdır; ama onu dizgenin temeli ya da ilkesi gerçekte onun yalnızca başlangıcıdır gibi bir tanıtlama olarak görmek daha doğrudur.

24. Unter mancherlei Folgerungen, die aus dem Gesagten fließen, kann diese herausgehoben werden, daß das Wissen nur als Wissenschaft oder als System wirklich ist und dargestellt werden kann; daß ferner ein sogenannter Grundsatz oder Prinzip der Philosophie, wenn er wahr ist, schon darum auch falsch ist, insofern er nur als Grundsatz oder Prinzip ist. — Es ist deswegen leicht, ihn zu widerlegen. Die Widerlegung besteht darin, daß sein Mangel aufgezeigt wird; mangelhaft aber ist er, weil er nur das Allgemeine oder Prinzip, der Anfang ist. Ist die Widerlegung gründlich, so ist sie aus ihm selbst genommen und entwickelt, — nicht durch entgegengesetzte Versicherungen und Einfälle von außen her bewerkstelligt. Sie würde also eigentlich seine Entwicklung und somit die Ergänzung seiner Mangelhaftigkeit sein, wenn sie sich nicht darin verkennte, daß sie ihr negatives Tun allein beachtet und sich ihres Fortgangs und Resultates nicht auch nach seiner positiven Seite bewußt wird. — Die eigentliche positive Ausführung des Anfangs ist zugleich umgekehrt ebensosehr ein negatives Verhalten gegen ihn, nämlich gegen seine einseitige Form, erst unmittelbar oder Zweck zu sein. Sie kann somit gleichfalls als Widerlegung desjenigen genommen werden, was den Grund des Systems ausmacht; richtiger aber ist sie als ein Aufzeigen anzusehen, daß der Grund oder das Prinzip des Systems in der Tat nur sein Anfang ist.

25. Gerçeğin yalnızca dizge olarak edimsel olduğu ya da Tözün özsel olarak Özne olduğu Saltığı

Tin olarak bildiren düşüncede anlatılır ki, en yüce Kavramdır ve çağa ve onun dinine aittir. Yalnızca tinsel olan edimsel olandır, öz ya da kendinde-varolandır, — kendisi ile ilişkide ve belirli olandır, başkası-olma ve kendi-için-olmadır — ve bu belirlilikte ya da kendi-dışında-olmada kendi içinde kalandır; ya da kendinde ve kendi içindir. — Ama bu kendinde-ve-kendi-için-varlık ilkin salt bizim için ya da kendindedir, tinsel Tözdür. Kendisi için de bu olmalıdır, tinselin bilgisi ve kendisinin Tin olarak bilgisi olmalı, e.d. kendine bir nesne, ama o denli de dolaysız ve ortadan kaldırılmış, kendi içine yansımış bir nesne olmalıdır. Salt bizim için kendi içindir, ama ancak tinsel içeriği kendisi tarafından üretilmişse; ama eğer kendisi için de kendi içinse, bu kendini-üretme, arı Kavram, onun için aynı zamanda içinde belirli-varlığını taşıdığı nesnel öğedir, ve bu kipte, kendi için belirli-varlığında, kendi içine yansımış nesnedir. — Böyle kendini Tin olarak bilecek denli gelişmiş Tin Bilimdir. Bilim onun edimselliği ve onun kendine kendi öğesi içinde kurduğu ülkedir.

25. Daß das Wahre nur als System wirklich oder daß die Substanz wesentlich Subjekt ist, ist in der Vorstellung ausgedrückt, welche das Absolute als Geist ausspricht, — der erhabenste Begriff und der der neueren Zeit und ihrer Religion angehört. Das Geistige allein ist das Wirkliche; es ist das Wesen oder Ansichseiende, — das sich Verhaltende und Bestimmte, das Anderssein und Fürsichsein — und [das] in dieser Bestimmtheit oder seinem Außersichsein in sich selbst Bleibende; — oder es ist an und für sich. — Dies Anundfürsichsein aber ist es erst für uns oder an sich, es ist die geistige Substanz. Es muß dies auch für sich selbst, muß das Wissen von dem Geistigen und das Wissen von sich als dem Geiste sein, d.h. es muß sich als Gegenstand sein, aber ebenso unmittelbar als aufgehobener, in sich reflektierter Gegenstand. Er ist für sich nur für uns, insofern sein geistiger Inhalt durch ihn selbst erzeugt ist; insofern er aber auch für sich selbst für sich ist, so ist dieses Selbsterzeugen, der reine Begriff, ihm zugleich das gegenständliche Element, worin er sein Dasein hat, und er ist auf diese Weise in seinem Dasein für sich selbst in sich reflektierter Gegenstand. — Der Geist, der sich so entwickelt als Geist weiß, ist die Wissenschaft. Sie ist seine Wirklichkeit und das Reich, das er sich in seinem eigenen Elemente erbaut.

26. Saltık başkalıkta arı kendini-bilme, bu genelde Ether, Bilimin zemini ve toprağı ya da genel olarak bilgidir. Felsefenin başlangıcı bilincin kendisinin bu öğede bulunması varsayımında ya da isteminde bulunur. Ama bu öğenin kendisi eksiksizlik ve saydamlığını ancak kendi oluş devimi yoluyla kazanır. Yine, bu öğe yalın dolaysızlık biçimini taşıyan evrensel olarak arı tinselliktir; böyle olarak varoluş taşıyan bu yalınlık [bilimin] toprağıdır, yalnızca Tinde varolan düşünmedir. Bu öğe, Tinin bu dolaysızlığı, Tinin genelde tözsel yanı olduğu için, aydınlatılmış özdür, kendisi yalın olan, kendi için genelde dolaysızlık olan yansımadır, kendi içine yansıma olan varlıktır. Bilim kendi açısından özbilinçten onun Bilim ile ve Bilim içinde yaşayabilmesi ve yaşaması için kendini bu Ethere yükseltmiş olmasını ister. Evrik olarak, birey Bilimin en azından ona bu bakış açısına götüren merdiveni sağlamasını, ona onun kendisinde bu bakış açısını göstermesini isteme hakkını taşır. Hakkı saltık bağımsızlığına dayanır ve bu bağımsızlığa bilgisinin her evresinde iye olduğunu bilir; çünkü bunların her birinde — Bilim tarafından tanınmış olsun ya da olmasın, ve içerik ne olursa olsun — birey saltık biçimdir, e.d. kendi kendisinin dolaysız pekinliğidir, ve eğer şu anlatım yeğlenirse, öyleyse koşulsuz varlıktır. Nesnel şeyleri kendisine karşı karşısav olarak ve kendini onlara karşı karşısav olarak bilen bilincin bakış açısı Bilim için onun bakış açısının başkası olarak geçerlidir, öyle ki bilincin kendisini kendi içinde bildiği yerde Bilim Tinin yitişini görür; buna karşı, Bilimin öğesi bilinç için öte-yanda, artık onun orada kendi kendisine iye olamayacağı denli uzaktadır. Bu iki durumdan her biri öteki için Gerçeğin evrilmesi olarak

görünür. Doğal bilincin kendini doğrudan doğruya Bilime bırakması ne tarafından itildiğini bilmeksizin bir kez de kafa üzerinde yürümek için yaptığı bir denemedir; bu alışılmadık duruşu alarak onda devinmeye zorlanmak onun kendisine yapması beklenen bir zorbalıktır ki onu hazırlıksız yakalar ve görünürde hiçbir gereği yoktur. — Bilim kendinde ne olmayı isterse istesin, dolaysız öz-bilinç ile ilişkide kendini ona karşı tersine duran birşey olarak gösterir; ya da, bu özbilinç kendi kendisinin pekinliğinde kendi edimsellik ilkesini bulduğu için, Bilim ona edimsel olmayan bir biçimde görünür, çünkü özbilinç kendi için Bilimin dışındadır. Bilim buna göre bu öz-pekinlik öğesini kendisi ile birleştirmeli ya da daha doğrusu bu öğenin, ve nasıl, kendisine ait olduğunu göstermelidir. Bilim bu edimsellikten yoksun oldukça ancak bir 'kendinde' olarak içeriktir, şimdilik henüz bir İç olan amaçtır; henüz Tin değil, ama yalnızca tinsel Tözdür. Bu 'kendinde' kendini dışlaştırmalı ve kendi için olmalıdır; bu yalnızca şu demektir: Özbilinci kendisi ile bir olarak koymalıdır.

26. Das reine Selbsterkennen im absoluten Anderssein, dieser Äther als solcher, ist der Grund und Boden der Wissenschaft oder das Wissen im allgemeinen. Der Anfang der Philosophie macht die Voraussetzung oder Forderung, daß das Bewußtsein sich in diesem Elemente befinde. Aber dieses Element erhält seine Vollendung und Durchsichtigkeit selbst nur durch die Bewegung seines Werdens. Es ist die reine Geistigkeit als das Allgemeine, das die Weise der einfachen Unmittelbarkeit hat; — dies Einfache, wie es als solches Existenz hat, ist der Boden, der Denken, der nur im Geist ist. Weil dieses Element, diese Unmittelbarkeit des Geistes das Substantielle überhaupt des Geistes ist, ist sie die verklärte Wesenheit, die Reflexion, die selbst einfach, die Unmittelbarkeit als solche für sich ist, das Sein, das die Reflexion in sich selbst ist. Die Wissenschaft verlangt von ihrer Seite an das Selbstbewußtsein, daß es in diesen Äther sich erhoben habe, um mit ihr und in ihr leben zu können und zu leben. Umgekehrt hat das Individuum das Recht zu fordern, daß die Wissenschaft ihm die Leiter wenigstens zu diesem Standpunkte reiche, ihm in ihm selbst denselben aufzeige. Sein Recht gründet sich auf seine absolute Selbständigkeit, die es in jeder Gestalt seines Wissens zu besitzen weiß; denn in jeder — sei sie von der Wissenschaft anerkannt oder nicht, und der Inhalt sei welcher er wolle — ist es die absolute Form, d.h. es ist die unmittelbare Gewißheit seiner selbst und, wenn dieser Ausdruck vorgezogen würde, damit unbedingtes Sein. Wenn der Standpunkt des Bewußtseins, von gegenständlichen Dingen im Gegensatze gegen sich selbst und von sich selbst im Gegensatze gegen sie zu wissen, der Wissenschaft als das Andere— das, worin es sich bei sich selbst weiß, vielmehr als der Verlust des Geistes — gilt, so ist ihm dagegen das Element der Wissenschaft eine jenseitige Ferne, worin es nicht mehr sich selbst besitzt. Jeder von diesen beiden Teilen scheint für den anderen das Verkehrte der Wahrheit zu sein. Daß das natürliche Bewußtsein sich der Wissenschaft unmittelbar anvertraut, ist ein Versuch, den es, es weiß nicht von was angezogen, macht, auch einmal auf dem Kopfe zu gehen; der Zwang, diese ungewohnte Stellung anzunehmen und sich in ihr zu bewegen, ist eine so unvorbereitete als unnötig scheinende Gewalt, die ihm angemutet wird, sich anzutun. — Die Wissenschaft sei an ihr selbst, was sie will; im Verhältnisse zum unmittelbaren Selbstbewußtsein stellt sie sich als ein Verkehrtes gegen dieses dar; oder weil dasselbe in der Gewißheit seiner selbst das Prinzip seiner Wirklichkeit hat, trägt sie, indem es für sich außer ihr ist, die Form der Unwirklichkeit. Sie hat darum solches Element mit ihr zu vereinigen oder vielmehr zu zeigen, daß und wie es ihr selbst angehört. Als solcher Wirklichkeit entbehrend ist sie nur der Inhalt als das Ansich, der Zweck, der erst noch ein Inneres, nicht als Geist, nur erst geistige Substanz ist. Dies Ansich hat sich zu äußern und für sich selbst zu werden; dies heißt nichts anderes als: dasselbe hat das Selbstbewußtsein als eins mit sich zu setzen.

27. Genel olarak Bilimin ya da bilginin bu oluş sürecidir ki bu Tinin Görüngübilimi tarafından betimlenir. İlk evresindeki bilgi, ya da dolaysız Tin tinsel olmayandır, duyusal bilinçtir. Gerçek bilgi olmak ya da Bilimin öğesini — ki Bilimin arı Kavramının kendisidir — üretebilmek için, önünde emeği ile geçmesi gereken uzun bir yol vardır. Bu oluş süreci, kendilerini bu süreçte gösteren içerik ve şekillerinde görüneceği gibi, bilimsel olmayan bilincin Bilime getirilişinden ilk anda anlaşılan şey olmayacaktır; ayrıca Bilimin temellendirilişinden de başka birşey olacaktır; ne de pistolden çıkar gibi saltık bilgi ile dolaysızca başlayan ve öteki bakış açıları ile onlara aldırmadığını bildirerek şimdiden işini görmüş olan duygusal bir coşku olacaktır.

27. Dies Werden der Wissenschaft überhaupt oder des Wissens ist es, was diese Phänomenologie des Geistes darstellt. Das Wissen, wie es zuerst ist, oder der unmittelbare Geist ist das Geistlose, das sinnliche Bewußtsein. Um zum eigentlichen Wissen zu werden oder das Element der Wissenschaft, das ihr reiner Begriff selbst ist, zu erzeugen, hat es sich durch einen langen Weg hindurchzuarbeiten. — Dieses Werden, wie es in seinem Inhalte und den Gestalten, die sich in ihm zeigen, sich aufstellen wird, wird nicht das sein, was man zunächst unter einer Anleitung des unwissenschaftlichen Bewußtseins zur Wissenschaft sich vorstellt, auch etwas anderes als die Begründung der Wissenschaft, — so ohnehin als die Begeisterung, die wie aus der Pistole mit dem absoluten Wissen unmittelbar anfängt und mit anderen Standpunkten dadurch schon fertig ist, daß sie keine Notiz davon zu nehmen erklärt.

28. Bireyi eğitilmemiş bakış açısından bilgiye taşıma görevinin evrensel anlamında görülmesi, ve evrensel bireyin, özbilinçli Tinin, eğitimi içinde irdelenmesi gerekirdi. — İkisi arasındaki ilişkiye gelince, her kıpı, somut bir biçim ve kendine özgü bir şekil kazanırken, kendini evrensel bireyde gösterir. Tikel birey tamamlanmamış Tindir, bütün belirli-varlığında tek bir belirliliğin egemen olduğu ve ötekilerin ancak silik boyutlarda bulundukları somut bir şekildir. Bir başkasından daha yüksekte duran bir Tinde alt somut belirli-varlık göze çarpmayan sönük bir kıpıya indirgenmiştir; daha önce olgunun kendisi olmuş olan şimdi salt bir izdir; şekli örtülmüş ve yalın bir gölge olmuştur. Tözü daha yüksekte duran Tin olan birey bu geçmişi tıpkı daha yüksek bir bilimi üzerine alan birinin özümleyeli çok olduğu hazırlık bilgilerini onların içeriğini anımsamak için bir kez daha taraması gibi hızla geçer; onların anılarını geri çağırır; ama ilgisini onlar üzerinde tutmaksızın. Birey içerik açısından da evrensel Tinin eğitim basamakları içinden geçmelidir, ama Tinin şimdiden arkada bırakmış olduğu şekiller olarak, geliştirilip düzeltilmiş bir yolun basamakları olarak; böylece, görürüz ki, bilme açısından önceki çağlarda insanların olgun kafalarını uğraştıran şeyler çocukluk çağının bilgilerine, alıştırmalarına ve giderek oyunlarına indirgenir olmuştur; ve çocuğun eğitbilimsel ilerleyişinde sanki siluette çizili dünya kültür tarihini tanıyabiliriz. Bu geçmiş belirli-varlık, bireyin Tözünü ve böylece onun ona dışsal görünen örgensel-olmayan doğasını oluşturan evrensel Tinin şimdiden kazanılmış iyeliğidir. — Bu açıdan eğitim, birey yanından bakıldığında, onun bu bulunanı kazanmasından, örgensel-olmayan doğasını sindirmesinden ve kendi iyeliğine almasından oluşur. Ama, Töz olarak evrensel Tin yanından bakıldığında, bu onun kendine özbilincini vermesinden, oluş sürecini ve kendi içine yansımasını üretmesinden başka birşey değildir.

28. Die Aufgabe, das Individuum von seinem ungebildeten Standpunkte aus zum Wissen zu führen, war in ihrem allgemeinen Sinn zu fassen und das allgemeine Individuum, der selbstbewußte Geist, in seiner Bildung zu betrachten. — Was das Verhältnis beider betrifft, so zeigt sich in dem allgemeinen Individuum jedes Moment, wie es die konkrete Form und eigene Gestaltung gewinnt. Das besondere Individuum ist der unvollständige Geist, eine konkrete

Gestalt, in deren ganzem Dasein eine Bestimmtheit herrschend ist und worin die anderen nur in verwischten Zügen vorhanden sind. In dem Geiste, der höher steht als ein anderer, ist das niedrigere konkrete Dasein zu einem unscheinbaren Momente herabgesunken; was vorher die Sache selbst war, ist nur noch eine Spur; ihre Gestalt ist eingehüllt und eine einfache Schattierung geworden. Diese Vergangenheit durchläuft das Individuum, dessen Substanz der höherstehende Geist ist, in der Weise, wie der, welcher eine höhere Wissenschaft vornimmt, die Vorbereitungskenntnisse, die er längst innehat, um sich ihren Inhalt gegenwärtig zu machen, durchgeht; er ruft die Erinnerung derselben zurück, ohne darin sein Interesse und Verweilen zu haben. Der Einzelne muß auch dem Inhalte nach die Bildungsstufen des allgemeinen Geistes durchlaufen, aber als vom Geiste schon abgelegte Gestalten, als Stufen eines Wegs, der ausgearbeitet und geebnet ist; so sehen wir in Ansehung der Kenntnisse das, was in früheren Zeitaltern den reifen Geist der Männer beschäftigte, zu Kenntnissen, Übungen und selbst Spielen des Knabenalters herabgesunken und werden in dem pädagogischen Fortschreiten die wie im Schattenrisse nachgezeichnete Geschichte der Bildung der Welt erkennen. Dies vergangene Dasein ist bereits erworbenes Eigentum des allgemeinen Geistes, der die Substanz des Individuums und so ihm äußerlich erscheinend seine unorganische Natur ausmacht. — Die Bildung in dieser Rücksicht besteht, von der Seite des Individuums aus betrachtet, darin, daß es dies Vorhandene erwerbe, seine unorganische Natur in sich zehre und für sich in Besitz nehme. Dies ist aber von der Seite des allgemeinen Geistes als der Substanz nichts anderes, als daß diese sich ihr Selbstbewußtsein gibt, ihr Werden und ihre Reflexion in sich hervorbringt.

29. Bilim bu eğitsel devimi hem tüm ayrıntıları ve zorunluğu içinde, hem de daha şimdiden Tinin bir kıpısına ve iyeliğine indirgenmiş birşey olarak şekillenişi içinde ortaya koyar. Hedef Tinin bilmenin ne olduğuna ilişkin içgörüsüdür. Dayançsızlık olanaksızı, yani hedefe araç olmaksızın ulaşmayı ister. Bir yandan bu yolun uzunluğuna dayanmalıdır, çünkü her kıpı zorunludur; — öte yandan her kıpıda eyleşmelidir, çünkü her birinin kendisi bir bireysel bütün şekildir ve, belirliliği bütün ya da somut birşey olarak görüldüğü, ya da bütün bu belirlenimin özgünlüğü içinde görüldüğü ölçüde, yalnızca saltık olarak irdelenmelidir. — Bireyin Tözü, Dünya-Tininin kendisi, bu biçimlerden uzun bir zaman erimi içinde geçme, ve içinde her bir biçimde o biçimin yetenekli olduğu bütün içeriğini yoğurduğu dünya tarihinin muazzam emeğini üstlenme dayancını taşımış olduğu için, ve kendisinin bilincine daha az bir çaba ile erişemeyeceği için, birey hiç kuşkusuz olgunun doğası nedeniyle bundan daha azı ile kendi Tözünü kavrayamaz; gene de aynı zamanda sıkıntısı daha azdır, çünkü kendinde bu başarılmıştır, içerik daha şimdiden olanağa indirgenmiş edimsellik, yenilmiş dolaysızlıktır, somut şekiller artık kısaltmalarına, yalın düşünce-belirlenimlerine indirgenmiştir. Daha şimdiden düşünülmüş birşey olarak, içerik Tözün iyeliğidir; bundan böyle kendinde-varlık biçimindeki belirli-varlık değil — ne salt kökensel ne de belirli-varlığa batmış olan değil —, ama daha şimdiden anımsanan ‘kendinde’dir ki, kendi-için-varlık biçimine çevrilecektir. Bunun nasıl yapıldığını daha yakından görelim.

29. Die Wissenschaft stellt sowohl diese bildende Bewegung in ihrer Ausführlichkeit und Notwendigkeit als [auch] das, was schon zum Momente und Eigentum des Geistes herabgesunken ist, in seiner Gestaltung dar. Das Ziel ist die Einsicht des Geistes in das, was das Wissen ist. Die Ungeduld verlangt das Unmögliche, nämlich die Erreichung des Ziels ohne die Mittel. Einesteils ist die Länge dieses Wegs zu ertragen, denn jedes Moment ist notwendig; — andernteils ist bei jedem sich zu verweilen, denn jedes ist selbst eine individuelle ganze Gestalt und wird nur absolut betrachtet, insofern seine Bestimmtheit als Ganzes oder Konkretes oder das Ganze in der

Eigentümlichkeit dieser Bestimmung betrachtet wird. — Weil die Substanz des Individuums, weil sogar der Weltgeist die Geduld gehabt, diese Formen in der langen Ausdehnung der Zeit zu durchgehen und die ungeheure Arbeit der Weltgeschichte, in welcher er in jeder den ganzen Gehalt seiner, dessen sie fähig ist, herausgestaltete, zu übernehmen, und weil er durch keine geringere das Bewußtsein über sich erreichen konnte, so kann zwar der Sache nach das Individuum nicht mit weniger seine Substanz begreifen; inzwischen hat es zugleich geringere Mühe, weil an sich dies vollbracht, der Inhalt schon die zur Möglichkeit getilgte Wirklichkeit, die bezwungene Unmittelbarkeit, die Gestaltung bereits auf ihre Abbreviatur, auf die einfache Gedankenbestimmung, herabgebracht ist. Schon ein Gedachtes, ist der Inhalt Eigentum der Substanz; es ist nicht mehr das Dasein in die Form des Ansichseins, sondern nur das weder mehr bloß ursprüngliche noch in das Dasein versenkte, vielmehr bereits erinnerte Ansich in die Form des Fürsichseins umzukehren. Die Art dieses Tuns ist näher anzugeben.

30. Bizim bu devimi burada aldığımız bakış açısından bütün ile ilgili olarak artık gerekli olmayan şey belirli-varlığın ortadan kaldırılmasıdır; henüz yapılması gereken ve en yüksek kültürel dönüşümü gerektiren şey ise, biçimlerin sunulması ve onlarla tanışmaktır. Töze geri alınan belirli-varlık o ilk olumsuzlama yoluyla yalnızca dolaysız olarak ‘kendi’nin öğesine aktarılmıştır; bu nedenle ‘kendi’nin kazandığı bu iyelik, tıpkı belirli-varlığın kendisi gibi, henüz o aynı kavranmayan dolaysızlık, devimsiz ilgisizlik karakterini taşır; belirli-varlık böylece yalnızca tasarıma geçmiştir. — Aynı zamanda böylece tanıdık birşeydir, belirli olarak varolan Tinin onunla işi bitmiş, bu nedenle bundan böyle ondaki etkinlik ve ilgisini kesmiştir. Belirli-varlığın işini bitiren etkinliğin kendisi yalnızca tikel ve kendini kavramayan Tinin devimi iken, buna karşın bilgi böylece ortaya çıkan tasarıma, bu tanışıklığa yönelir; bilgi evrensel ‘kendi’nin etkinliği ve düşünmenin ilgisidir.

30. Was auf dem Standpunkte, auf dem wir diese Bewegung hier aufnehmen, am Ganzen erspart ist, ist das Aufheben des Daseins; was aber noch übrig ist und der höheren Umbildung bedarf, ist die Vorstellung und die Bekanntschaft mit den Formen. Das in die Substanz zurückgenommene Dasein ist durch jene erste Negation nur erst unmittelbar in das Element des Selbsts versetzt; dieses ihm erworbene Eigentum hat also noch denselben Charakter unbegriffener Unmittelbarkeit, unbewegter Gleichgültigkeit wie das Dasein selbst; dieses ist so nur in die Vorstellung übergegangen. — Zugleich ist es damit ein Bekanntes, ein solches, mit dem der daseiende Geist fertig geworden, worin daher seine Tätigkeit und somit sein Interesse nicht mehr ist. Wenn die Tätigkeit, die mit dem Dasein fertig wird, selbst nur die Bewegung des besonderen, sich nicht begreifenden Geistes ist, so ist dagegen das Wissen gegen die hierdurch zustande gekommene Vorstellung, gegen dies Bekanntsein gerichtet; es ist Tun des allgemeinen Selbsts und das Interesse des Denkens.

31. Genel olarak, tanınan tanınan olduğu için bilinen değildir. Bilgilenmede birşeyi tanıdık olarak varsaymak ve bu nedenle onu kabul etmek kendini ve başkalarını aldatmanın en genel yoludur; tüm ileri geri konuşması ile bu tür bilme hiçbir yere varamaz, ve niçin böyledir bilmez. Özne ve Nesne, Tanrı, Doğa, Anlak, Duyarlık vb. eleştirilmeksizin tanıdık ve geçerli şeyler olarak temel alınır, başlangıç ve geri dönüş için durağan noktalar yapılır. Bunlar devimsiz kalırken, devim onların arasında ileri geri gider, ve bu nedenle ancak yüzeylerinde kalır. Böylece ayrımsama ve sınama da bu noktalar üzerine söylenenin herkesin kendi tasarımında da bulunup bulunmadığını, ona öyle görünüp görünmediğini ve tanıdık olup olmadığını görmekten oluşur.

31. Das Bekannte überhaupt ist darum, weil es bekannt ist, nicht erkannt. Es ist die

gewöhnlichste Selbsttäuschung wie Täuschung anderer, beim Erkennen etwas als bekannt vorauszusetzen und es sich ebenso gefallen zu lassen; mit allem Hin- und Herreden kommt solches Wissen, ohne zu wissen wie ihm geschieht, nicht von der Stelle. Das Subjekt und Objekt usf., Gott, Natur, der Verstand, die Sinnlichkeit usf. werden unbesehen als bekannt und als etwas Gültiges zugrunde gelegt und machen feste Punkte sowohl des Ausgangs als der Rückkehr aus. Die Bewegung geht zwischen ihnen, die unbewegt bleiben, hin und her und somit nur auf ihrer Oberfläche vor. So besteht auch das Auffassen und Prüfen darin, zu sehen, ob jeder das von ihnen Gesagte auch in seiner Vorstellung findet, ob es ihm so scheint und bekannt ist oder nicht.

32. Bir tasarımı çözümleme, bir zamanlar yapıldığı gibi, onun tanışıklık biçiminin ortadan kaldırılmasından başka birşey değildi. Bir tasarımı kökensel öğelerine ayrıştırmak onun kıpılarına geri dönmektir ki, bunlar en azından verilen tasarımın biçimini taşımaz, ama dahaçok ‘kendi’nin dolaysız iyeliğini oluştururlar. Bu çözümleme, hiç kuşkusuz, ancak kendileri tanıdık, katı ve dingin belirlenimler olan düşüncelere varır. Oysa bu ayrılmışın, edimsel-olmayanın kendisi özsel bir kıpıdır; çünkü somut yalnızca kendini böldüğü ve edimsel olmayan birşey yaptığı için öz-devimlidir. Ayırma etkinliği Anlağın kuvveti ve işidir, — Anlak, güçlerin en şaşırtıcısı ve en büyüğü, ya da daha doğrusu saltık güç. Kendi içinde kapanıp kalan ve Töz olarak kıpılarını barındıran çember dolaysız ve bu nedenle şaşırtıcı olmayan ilişkidir. Oysa kendini çevreleyenden kopmuş genelde ilineğin, bağlı olanın ve salt başkaları ile bağlamı içinde edimsel olanın kendine özgü bir belirli-varlık ve ayrı bir özgürlük kazanması — bu, olumsuzun muazzam gücüdür; düşüncenin, arı Benin erkesidir. Ölüm, eğer o edimsel-olmamayı böyle adlandırmak istersek, en korkunç olandır, ve ölüyü sıkıca tutmak kuvvetlerin en büyüğünü gerektirir. Kuvvetsiz Güzellik ondan yapamayacağını istediği için Anlaktan nefret eder. Ama ölümden korkan ve kendini yıkımla lekelenmemiş tutan yaşam değil, tersine ona dayanan ve onda kendini koruyan yaşam Tinin yaşamıdır. Tin gerçekliğini yalnızca saltık parçalanmışlıkta kendi kendisini bulduğu zaman kazanır. O bu güçtür, ama olumsuzdan bakışlarını uzaklaştıran — tıpkı birşey üzerine onun bir hiç ya da yanlış olduğunu söyleyip işini bitirdikten sonra herhangi başka birşeye geçmemiz gibi — olumlu olarak değil; tersine, o bu güçtür, ama ancak olumsuza yüzden bakarak, ve onda kalarak. Olumsuzda bu kalış onu varlığa çeviren büyülü kuvvettir. — Bu güç yukarıda Özne dediğimiz şey ile aynıdır — Özne ki, belirliliğe kendi öğesinde belirli-varlık vererek soyut dolaysızlığı, e.d. salt genelde varolan dolaysızlığı ortadan kaldırır, ve böylece gerçek Tözdür: Varlık ya da dolaysızlıktır ki, dolaylılığını dışında taşımaz, tersine bu dolaylılığın kendisidir.

32. Das Analysieren einer Vorstellung, wie es sonst getrieben worden, war schon nichts anderes als das Aufheben der Form ihres Bekanntseins. Eine Vorstellung in ihre ursprünglichen Elemente auseinanderlegen, ist das Zurückgehen zu ihren Momenten, die wenigstens nicht die Form der vorgefundenen Vorstellung haben, sondern das unmittelbare Eigentum des Selbsts ausmachen. Diese Analyse kommt zwar nur zu Gedanken, welche selbst bekannte, feste und ruhende Bestimmungen sind. Aber ein wesentliches Moment ist dies Geschiedene, Unwirkliche selbst; denn nur darum, daß das Konkrete sich scheidet und zum Unwirklichen macht, ist es das sich Bewegende. Die Tätigkeit des Scheidens ist die Kraft und Arbeit des verstandes, der verwundersamsten und größten oder vielmehr der absoluten Macht. Der Kreis, der in sich geschlossen ruht und als Substanz seine Momente hält, ist das unmittelbare und darum nicht verwundersame Verhältnis. Aber daß das von seinem Umfange getrennte Akzidentelle als solches, das Gebundene und nur in seinem Zusammenhange mit anderem Wirkliche ein eigenes Dasein und abgesonderte Freiheit gewinnt, ist die ungeheure Macht des Negativen; es ist die Energie des

Denkens, des reinen Ichs. Der Tod, wenn wir jene Unwirklichkeit so nennen wollen, ist das Furchtbarste, und das Tote festzuhalten das, was die größte Kraft erfordert. Die kraftlose Schönheit haßt den Verstand, weil er ihr dies zumutet, was sie nicht vermag. Aber nicht das Leben, das sich vor dem Tode scheut und von der Verwüstung rein bewahrt, sondern das ihn erträgt und in ihm sich erhält, ist das Leben des Geistes. Er gewinnt seine Wahrheit nur, indem er in der äbsoluten Zerrissenheit sich selbst findet. Diese Macht ist er nicht als das Positive, welches von dem Negativen wegsieht, wie wenn wir von etwas sagen, dies ist nichts oder falsch, und nun, damit fertig, davon weg zu irgend etwas anderem übergehen; sondern er ist diese Macht nur, indem er dem Negativen ins Angesicht schaut, bei ihm verweilt. Dieses Verweilen ist die Zauberkraft, die es in das Sein umkehrt. — Sie ist dasselbe, was oben das Subjekt genannt worden, welches darin, daß es der Bestimmtheit in seinem Elemente Dasein gibt, die abstrakte, d.h. nur überhaupt seiende Unmittelbarkeit aufhebt und dadurch die wahrhafte Substanz ist, das Sein oder die Unmittelbarkeit, welche nicht die Vermittlung außer ihr hat, sondern diese selbst ist.

33. Tasarımlanmışın arı özbilincin iyeliği oluş süreci, genelde evrenselliğe bu yükseliş salt bir yandır ve henüz tamamlanmış eğitim değildir. — Eski çağların öğrenim yolunun çağdaş öğrenim yolundan ayrımı birincinin doğal bilincin ona özgü ve tamamlanmış eğitimi olmasıydı. Bu belirli-varlığının her bölümünde kendini özellikle sınayarak ve karşılaştığı herşey üzerine felsefe yaparak kendisini baştan sona etkin bir evrensellik yaptı. Öte yandan çağımızda birey soyut biçimi hazır bulur; onu ele geçirme ve özümseme çabası evrenselin belirli-varlığın somut karmaşasından çıkışından çok, için dolaysızca ortaya sürülüşü ve evrenselin güdük üretilişidir. Öyleyse günümüzün işi dahaçok bireyi dolaysız duyusal bir kalıptan arıtarak düşünülen ve düşünen töz yapmaktan değil, ama tersine karşıtından, katı ve belirli düşünceleri ortadan kaldırarak evrenseli edimselleştirmek ve tinselleştirmekten oluşur. Ama katı düşünceleri akışkanlığa getirmek duyusal belirli-varlığı getirmekten çok daha zordur. Bunun nedeni yukarıda gösterilmiştir: o belirlenimler Beni, olumsuzun gücünü ya da arı edimselliği, belirli-varlıklarının tözü ve öğesi olarak taşırlar; buna karşı duyusal belirlenimler ise ancak güçsüz soyut dolaysızlık ya da genelde varlık taşırlar. Düşünceler akışkanlaşırlar, ama ancak arı düşünme, bu iç dolaysızlık, kendini kıpı olarak tanıdığı zaman, ya da kendi kendinin arı pekinliği kendini soyutladığı zaman — kendini dışarıda bırakarak, ya da bir yana koyarak değil, ama kendi-kendini-koymanın durağanlığından vazgeçerek: Hem arı somutun durağanlığından, ki ayrımlaşmış içeriğe karşı karşıtlık içindeki Benin kendisidir, hem de ayrımlaşmış kıpıların durağanlığından, ki arı düşünme öğesinde koyulmuşlardır ve Benin koşulsuzluğunu paylaşırlar. Bu devim yoluyla arı düşünceler Kavramlar olur ve ilk kez gerçekte oldukları gibidirler: kendiliğinden-devimler, daireler, tözleri olan şey, tinsel özsellikler.

33. Daß das Vorgestellte Eigentum des reinen Selbstbewußtseins wird, diese Erhebung zur Allgemeinheit überhaupt ist nur die eine Seite, noch nicht die vollendete Bildung. — Die Art des Studiums der alten Zeit hat diese Verschiedenheit von dem der neueren, daß jenes die eigentliche Durchbildung des natürlichen Bewußtseins war. An jedem Teile seines Daseins sich besonders versuchend und über alles Vorkommende philosophierend, erzeugte es sich zu einer durch und durch betätigten Allgemeinheit. In der neueren Zeit hingegen findet das Individuum die abstrakte Form vorbereitet; die Anstrengung, sie zu ergreifen und sich zu eigen zu machen, ist mehr das unvermittelte Hervortreiben des Innern und abgeschnittene Erzeugen des Allgemeinen als ein Hervorgehen desselben aus dem Konkreten und der Mannigfaltigkeit des Daseins. Jetzt besteht

darum die Arbeit nicht so sehr darin, das Individuum aus der unmittelbaren sinnlichen Weise zu reinigen und es zur gedachten und denkenden Substanz zu machen, als vielmehr in dem Entgegengesetzten, durch das Aufheben der festen, bestimmten Gedanken das Allgemeine zu verwirklichen und zu begeisten. Es ist aber weit schwerer, die festen Gedanken in Flüssigkeit zu bringen, als das sinnliche Dasein. Der Grund ist das vorhin Angegebene; jene Bestimmungen haben das Ich, die Macht des Negativen oder die reine Wirklichkeit zur Substanz und zum Element ihres Daseins; die sinnlichen Bestimmungen da-gegen nur die unmächtige abstrakte Unmittelbarkeit oder das Sein als solches. Die Gedanken werden flüssig, indem das reine Denken, diese innere Unmittelbarkeit, sich als Moment erkennt, oder indem die reine Gewißheit seiner selbst von sich abstrahiert, — nicht sich wegläßt, auf die Seite setzt, sondern das Fixe ihres Sichselbstsetzens aufgibt, sowohl das Fixe des reinen Konkreten, welches Ich selbst im Gegensatze gegen unterschiedenen Inhalt ist, als das Fixe von Unterschiedenen, die, im Elemente des reinen Denkens gesetzt, an jener Unbedingtheit des Ich Anteil haben. Durch diese Bewegung werden die reinen Gedanken Begriffe und sind erst, was sie in Wahrheit sind, Selbstbewegungen, Kreise, das, was ihre Substanz ist, geistige Wesenheiten.

34. Arı özselliklerin bu devimi genelde bilimselliğin doğasını oluşturur. İçeriklerinin bağlılığı olarak görüldüğünde, bu devim o içeriğin örgensel bir bütüne zorunlu genleşmesidir. Bilgi Kavramına götüren yol bu devim nedeniyle benzer olarak zorunlu ve tam bir oluş süreci olur, ve böylece bu hazırlık yolu raslantısal bir felsefecilik olmaya son verir — bir felsefecilik ki, şu ya da bu nesneye, ilişkiye, eksik bir bilinçte raslantı ürünü olan düşünceye bağlanır, ya da ileri geri bir uslamlama, belirli düşüncelerden tasım ve çıkarsamalar yoluyla gerçeği temellendirmeye çalışır; tersine, bu yol Kavramın devimi yoluyla bilincin bütün bir dünyasallığını zorunluğu içinde kucaklayacaktır.

34. Diese Bewegung der reinen Wesenheiten macht die Natur der Wissenschaftlichkeit überhaupt aus. Als der Zusammenhang ihres Inhalts betrachtet, ist sie die Notwendigkeit und Ausbreitung desselben zum organischen Ganzen. Der Weg, wodurch der Begriff des Wissens erreicht wird, wird durch sie gleichfalls ein notwendiges und vollständiges Werden, so daß diese Vorbereitung aufhört, ein zufälliges Philosophieren zu sein, das sich an diese und jene Gegenstände, Verhältnisse und Gedanken des unvollkommenen Bewußtseins, wie die Zufälligkeit es mit sich bringt, anknüpft oder durch ein hin und her gehendes Räsonnement, Schließen und Folgern aus bestimmten Gedanken das Wahre zu begründen sucht; sondern dieser Weg wird durch die Bewegung des Begriffs die vollständige Weltlichkeit des Bewußtseins in ihrer Notwendigkeit umfassen.

35. Dahası, böyle bir açımlama Bilimin ilk bölümünü oluşturur, çünkü Tinin belirli-varlığı birincil olarak dolaysızdan ya da başlangıçtan başka birşey değildir — oysa başlangıç henüz onun kendi içine geri dönüşü değildir. Dolaysız belirli-varlık öğesi öyleyse Bilimin bu bölümünün kendisini ötekilerden ayırdetmesini sağlayan belirliliktir. Bu ayrımın belirtilmesi bizi bu bağlamda sık sık ortaya çıkan kimi katı düşüncelerin tartışmasına götürecektir.

35. Eine solche Darstellung macht ferner den ersten Teil der Wissenschaft darum aus, weil das Dasein des Geistes als Erstes nichts anderes als das Unmittelbare oder der Anfang, der Anfang aber noch nicht seine Rückkehr in sich ist. Das Element des unmittelbaren Daseins ist daher die Bestimmtheit, wodurch sich dieser Teil der Wissenschaf von den anderen unterscheidet. — Die Angabe dieses Unterschiedes führt zur Erörterüng einiger fester Gedanken, die hierbei vorzukommen pflegen.

36. Tinin dolaysız belirli-varlığı olarak bilinç iki kıpıyı, bilme kıpısını ve bilmeye olumsuz nesnellik kıpısını kapsar. Tin kendini bu öğede geliştirdiği ve kıpılarını onda sergilediği için, bu kıpılar o karşıtlığı kapsarlar ve tümü de bilincin şekilleri olarak ortaya çıkarlar. Bu yolun Bilimi bilincin yaptığı Deneyimin Bilimidir; töz kendisinin ve deviminin bilincin nesneleri olduğu yolda irdelenir. Bilinç deneyiminde olandan başka hiçbirşey bilmez ve kavramaz; çünkü deneyimde olan yalnızca tinsel tözdür, ve dahası, bilincin 'kendi'sinin nesnesi olarak böyledir. Ama Tin nesne olur, çünkü Tin kendine bir başkası olma, e.d. kendi 'kendi'sinin nesnesi olma ve bu başkalığı ortadan kaldırma devimidir. Ve deneyim tam olarak bu devime verilen addır: Burada dolaysız olan, deneyimlenmemiş, e.d. soyut olan — ister duyusal varlığın isterse salt düşünsel yalının soyutu olsun — kendine yabancılaşır ve sonra bu yabancılaşmadan kendine geri döner ve böylelikle şimdi ilk kez edimselliği ve gerçekliği içinde betimlenir ve aynı zamanda da bilincin bir iyeliği olur.

36. Das unmittelbare Dasein des Geistes, das Bewußsein, hat die zwei Momente des Wissens und der dem Wissen negativen Gegenständlichkeit. Indem in diesem Elemente sich der Geist entwickelt und seine Momente auslegt, so kommt ihnen dieser Gegensatz zu, und sie treten alle als Gestalten des Bewußtseins auf. Die Wissenschaft dieses Wegs ist Wissenschaft der Erfahrung, die das Bewußtsein macht; die Substanz wird betrachtet, wie sie und ihre Bewegung sein Gegenstand ist. Das Bewußtsein weiß und begreift nichts, als was in seiner Erfahrung ist; denn was in dieser ist, ist nur die geistige Substanz, und zwar als Gegenstand ihres Selbsts. Der Geist wird aber Gegenstand, denn er ist diese Bewegung, sich ein Anderes, d.h. Gegenstand seines Selbsts zu werden und dieses Anderssein aufzuheben. Und die Erfahrung wird eben diese Bewegung genannt, worin das Unmittelbare, das Unerfahrene, d.h. das Abstrakte, es sei des sinnlichen Seins oder des nur gedachten Einfachen, sich entfremdet und dann aus dieser Entfremdung zu sich zurürkgeht und hiermit jetzt erst in seiner Wirklichkeit und Wahrheit dargestellt wie auch Eigentum des Bewußtseins ist.

37. Bilinçte Ben ile onun nesnesi olan töz arasında yer alan benzemezlik ya da özdeşsizlik onların ayrımıdır, genelde olumsuzdur. Bu ikisinin de eksikliği olarak görülebilir, ama onların ruhu ya da devitkenidir; bu nedenle kimi eskiler boşluğu devitken olarak kavradılar, çünkü devitkeni haklı olarak olumsuz diye gördüler, ama bu olumsuzu henüz 'kendi' olarak değil. — Şimdi, bu olumsuz ilkin Benin nesne ile özdeşsizliği olarak görünse de, o denli de Tözün kendi kendisi ile özdeşsizliğidir. Tözün dışında olan biten, ona karşı bir etkinlik olarak görünen, onun kendi edimidir, ve Töz kendini özünde Özne olarak gösterir. Bunu tam olarak gösterdiği zaman, Tin belirli-varlığını özüne özdeş kılmıştır; olduğu gibi kendine nesnedir, ve dolaysızlığın, ve bilgi ile gerçekliğin ayrılmasının soyut öğeleri yenilirler. Varlık saltık olarak dolaylı kılınır; — tözsel bir içeriktir ki, o denli de Benin dolaysız iyeliğidir, 'kendi'-gibidir ya da Kavramdır. Bununla Tinin Görüngübilimi sonuçlanır. Tinin onda kendisi için hazırladığı şey bilginin öğesidir. Bu öğede şimdi Tinin kıpıları kendilerini nesnesini kendi kendisi olarak bilenyalınlık biçiminde yayarlar. Bundan böyle varlık ve bilgi karşıtlığında birbirleri dışına düşmezler, tersine bilginin yalın birliğinde kalırlar; Gerçek biçimindeki Gerçektirler, ve türlülükleri salt içeriğin türlülüğüdür. Kendini bu öğede bütüne örgütleyen devimleri Mantık ya da Kurgul Felsefedir.

37. Die Ungleichheit, die im Bewußtsein zwischen dem Ich und der Substanz, die sein Gegenstand ist, stattfindet, ist ihr Unterschied, das Negative überhaupt. Es kann als der Mangel beider angesehen werden, ist aber ihre Seele oder das Bewegende derselben; weswegen einige Alte das Leere als das Bewegende begriffen, indem sie das Bewegende zwar als das Negative, aber dieses

noch nicht als das Selbst erfaßten. — Wenn nun dies Negative zunächst als Ungleichheit des Ichs zum Gegenstande erscheint, so ist es ebensosehr die Ungleichheit der Substanz zu sich selbst. Was außer ihr vorzugehen, eine Tätigkeit gegen sie zu sein scheint, ist ihr eigenes Tun, und sie zeigt sich wesentlich Subjekt zu sein. Indem sie dies vollkommen gezeigt, hat der Geist sein Dasein seinem Wesen gleichgemacht; er ist sich Gegenstand, wie er ist, und das abstrakte Element der Unmittelbarkeit und der Trennung des Wissens und der Wahrheit ist überwunden. Das Sein ist absolut vermittelt; — es ist substantieller Inhalt, der ebenso unmittelbar Eigentum des Ichs, selbstisch oder der Begriff ist. Hiermit beschließt sich die Phänomenologie des Geistes. Was er in ihr sich bereitet, ist das Element des Wissens. In diesem breiten sich nun die Momente des Geistes in der Form der Einfachheit aus, die ihren Gegenstand als sich selbst weiß. Sie fallen nicht mehr in den Gegensatz des Seins und Wissens auseinander, sondern bleiben in der Einfachheit des Wissens, sind das Wahre in der Form des Wahren, und ihre Verschiedenheit ist nur Verschiedenheit des Inhalts. Ihre Bewegung, die sich in diesem Elemente zum Ganzen organisiert, ist die Logik oder spekulative Philosophie.

38. Şimdi, Tinin deneyiminin dizgesi salt Tinin görüngüsünü kapsadığı için, bu dizgeden Gerçek şekli içinde olan Gerçeğin Bilimine ilerleyiş yalnızca olumsuz olarak görünür, ve insan yanlış olduğu için olumsuzdan bağışlanarak dosdoğru Gerçeğe götürülmeyi isteyebilir: Niçin yanlış olanla uğraşılsın? — Yukarıda tartışılan ve doğrudan doğruya Bilim ile başlanması gerektiğini savunan görüşe bu noktada genel olarak yanlış diye görülen olumsuzun doğası irdelenerek yanıt verilecektir. Bu konudaki yerleşik düşünceler gerçeğe giden yolun başlıca engelleridir. Bu bize matematiksel bilgiden söz etme fırsatını verecektir — matematiksel bilgi ki, felsefi olmayan bilgi onu felsefenin erişmek için çabalaması gereken ideal olarak görür, gerçi şimdiye değin bu çaba boşa çıkmış olsa da.

38. Weil nun jenes System der Erfahrung des Geistes nur die Erscheinung desselben befaßt, so scheint der Fortgang von ihm zur Wissenschaft des Wahren, das in der Gestalt des Wahren ist, bloß negativ zu sein, und man könnte mit dem Negativen als dem Falschenverschont bleiben wollen und verlangen, ohne weiteres zur Wahrheit geführt zu werden; wozu sich mit dem Falschen abgeben? — Wovon schon oben die Rede war, daß sogleich mit der Wissenschaft sollte angefangen werden, darauf ist hier nach der Seite zu antworten, welche Beschaffenheit es mit dem Negativen als Falschem überhaupt hat. Die Vorstellungen hierüber hindern vornehmlich den Eingang zur Wahrheit. Dies wird Veranlassung geben, vom mathematischen Erkennen zu sprechen, welches das unphilosophische Wissen als das Ideal ansieht, das zu erreichen die Philosophie streben müßte, bisher aber vergeblich gestrebt habe.

39. Gerçek ve yanlış devimsiz ve bütünüyle ayrı özler olarak, biri burada öteki şurada, ortak hiçbir şeyleri olmaksızın yalıtılmış ve kaskatı duran belirli düşünceler arasına düşer. Bu görüşe karşı gerçekliğin hazır verilip cebe indirilebilecek basılı bir para olmadığı ileri sürülmelidir. Ne de yanlış diye birşey vardır, tıpkı kötü diye birşeyin olmaması gibi. Kötü ve yanlış hiç kuşkusuz şeytan kadar fena değildir, çünkü şeytanda bunlar giderek tikel bir özne yapılmışlardır; yanlış ve kötü olarak yalnızca evrensellerdirler, ama gene de birbirlerine karşı kendi özselliklerini taşırlar. — Yanlış (çünkü burada salt ondan söz ediyoruz) ‘başkası’ olacak, bilmenin içeriği olarak Gerçek olan tözün olumsuzu olacaktır. Oysa Tözün kendisi özsel olarak olumsuzdur, bir yandan içeriğin ayrımlaşması ve belirlenmesi olarak, öte yandan yalın bir ayırdetme olarak, e.d. ‘kendi’ ve genelde bilme olarak. İnsan hiç kuşkusuz yanlış bilebilir. Birşeyin yanlış olarak bilinmesi bilmenin Tözü ile özdeşsizlik içinde olması demektir. Ama işte bu özdeşsizliktir ki [bilgide] özsel

bir kıpı olan genelde ayrımı oluşturur. Özdeşlikleri hiç kuşkusuz bu ayrımlaşmadan oluşur, ve bu oluşmuş özdeşlik Gerçekliktir. Ama gerçek değildir, eğer özdeşsizlik arı metalden ayrılan dışık gibi, ya da tamamlanmış çömlekten ayrı duran alet gibi bir yana atılırsa; tersine, özdeşsizliğin kendisi olumsuz olarak, 'kendi' olarak, genelde Gerçekte henüz dolaysızca bulunur. Gene de bu nedenle yanlışın Gerçeğin bir kıpısını ya da giderek bir bileşenini oluşturduğu söylenemez. Her yanlışta biraz gerçek olduğunu söylemek bu ikisini karışmayıp salt dışsal olarak birleşen yağ ve su gibi ele almak olur. Kesinlikle tam başkalık kıpısını belirtmenin önemi nedeniyledir ki 'gerçek' ve 'yanlış' anlatımları başkalıklarının ortadan kaldırıldığı yerde artık kullanılmamalıdır. Nasıl ki özne ve nesnenin, sonlu ve sonsuzun, varlık ve düşüncenin vb. birliği anlatımları bir sakarlıktır — çünkü özne ve nesne, vb. birlikleri dışında ne olduklarını anlatırlar, ve bu nedenle birlikleri içinde anlatımlarının imlemiş olduğu yolda düşünülmeyeceklerdir —, yine böyle, yanlış da artık yanlış olarak gerçekliğin bir kıpısı değildir.

39. Das Wahre und Falsche gehört zu den bestimmten Gedanken, die bewegungslos für eigene Wesen gelten, deren eines drüben, das andere hüben ohne Gemeinschaft mit dem andern isoliert und fest steht. Dagegen muß behauptet werden, daß die Wahrheit nicht eine ausgeprägte Münze ist, die fertig gegeben und so eingestrichen werden kann. Noch gibt es ein Falsches, sowenig es ein Böses gibt. So schlimm zwar als der Teufel ist das Böse und Falsche nicht, denn als dieser sind sie sogar zum besonderen Subjekte gemacht; als Falsches und Böses sind sie nur Allgemeine, haben aber doch eigene Wesenheit gegeneinander. — Das Falsche (denn nur von ihm ist hier die Rede) wäre das Andere, das Negative der Substanz, die als Inhalt des Wissens das Wahre ist. Aber die Substanz ist selbst wesentlich das Negative, teils als Unterscheidung und Bestimmung des Inhalts, teils als ein einfaches Unterscheiden, d.h. als Selbst und Wissen überhaupt. Man kann wohl falsch wissen. Es wird etwas falsch gewußt, heißt, das Wissen ist in Ungleichheit mit seiner Substanz. Allein eben diese Ungleichheit ist das Unterscheiden überhaupt, das wesentliches Moment ist. Es wird aus dieser Unterscheidung wohl ihre Gleichheit, und diese gewordene Gleichheit ist die Wahrheit. Aber sie ist nicht so Wahrheit, als ob die Ungleichheit weggeworfen worden wäre wie die Schlacke vom reinen Metall, auch nicht einmal so, wie das Werkzeug von dem fertigen Gefäße wegbleibt, sondern die Ungleichheit ist als das Negative, als das Selbst im Wahren als solchem selbst noch unmittelbar vorhanden. Es kann jedoch darum nicht gesagt werden, daß das Falsche ein Moment oder gar einen Bestandteil des Wahren ausmache. Daß an jedem Falschen etwas Wahres sei, — in diesem Ausdrucke gelten beide; wie Öl und Wasser, die unmischbar nur äußerlich verbunden sind. Gerade um der Bedeutung willen, das Moment des vollkommenen Andersseins zu bezeichnen, müssen ihre Ausdrücke da, wo ihr Anderssein aufgehoben ist; nicht mehr gebraucht werden. So wie der Ausdruck der Einheit des Subjekts und Objekts, des Endlichen und Unendlichen, des Seins und Denkens usf. das Ungeschickte hat, daß Objekt und Subjekt usf. das bedeuten, was sie außer ihrer Einheit sind, in der Einheit also nicht als das gemeint sind, was ihr Ausdruck sagt, ebenso ist das Falsche nicht mehr als Falsches ein Moment der Wahrheit.

40. İnakçılık, bilmede ve felsefe öğreniminde bir düşünme yolu olarak, Gerçeğin katı bir sonuç olan ya da dolaysızca bilinen bir önermeden oluştuğu sanısından öte birşey değildir. 'Sezar ne zaman doğdu?' ya da 'Bir fersahta kaç arşın vardır?' türündeki sorulara şık birer yanıt vermek gerekir, tıpkı hipotenüsün karesinin dik üçgenin öteki iki kenarının karelerinin toplamına eşit olduğunun kesinlikle gerçek olması gibi. Oysa böyle sözde bir gerçekliğin doğası felsefi gerçekliklerin doğasından ayrıdır.

40. Der Dogmatismus der Denkungsart im Wissen und im Studium der Philosophie ist nichts anderes als die Meinung, daß das Wahre in einem Satze, der ein festes Resultat ist oder auch der unmittelbar gewußt wird, bestehe. Auf solche Fragen: wann Cäsar geboren worden, wie viele Toisen ein Stadium betrug usf., soll eine nette Antwort gegeben werden, ebenso wie es bestimmt wahr ist, daß das Quadrat der Hypotenuse gleich der Summe der Quadrate der beiden übrigen Seiten des rechtwinkligen Dreiecks ist. Aber die Natur einer solchen sogenannten Wahrheit ist verschieden von der Natur philosophischer Wahrheiten.

41. Tarihsel gerçekliklere gelince, bunlara kısaca değinecek olursak, salt tarihsel yanları göz önüne alındığında bunların tikel bir belirli-varlık ile, olumsallığı ve başına buyrukluğu gibi zorunlu olmayan belirlenimleri açısından bir içerik ile ilgilendikleri kolayca görülür. — Ama örnek olarak gösterilen bu tür çıplak gerçeklikler bile özbilincin deviminden yoksun değildir. Bunlardan biri üzerine bilgi edinmek için pekçok şeyi karşılaştırmak, kitaplara başvurmak, ya da herhangi bir yolda araştırma yapmak gerekir; dolaysız bir sezgi bile ancak nedenleri ile biliniyorsa gerçek değer taşıyan birşey olarak görülür, gerçi ilgilenilen şeyin gerçekte yalnızca çıplak sonuç olması gerekse de.

41. In Ansehung der historischen Wahrheiten, um ihrer kurz zu erwähnen, insofern nämlich das rein Historische derselben betrachtet wird, wird leicht zugegeben, daß sie das einzelne Dasein, einen Inhalt nach der Seite seiner Zufälligkeit und Willkür, Bestimmungen desselben, die nicht notwendig sind, betreffen. — Selbst aber solche nackte Wahrheiten, wie die als Beispiel angeführten, sind nicht ohne die Bewegung des Selbstbewußtseins. Um eine derselben zu kennen, muß viel verglichen, auch in Büchern nachgeschlagen oder, auf welche Weise es sei, untersucht werden; auch bei einer unmittelbaren Anschauung wird erst die Kenntnis derselben mit ihren Gründen für etwas gehalten, das wahren Wert habe, obgleich eigentlich nur das nackte Resultat das sein soll, um das es zu tun sei.

42. Matematiksel gerçekliklere gelince, Öklides'in teoremlerini dıştan ezbere bilen, ama tanıtlamalarını bilmeyen, onları, karşıtlığı belirtebilmek için söylersek, içten bilmeyen birine kolay kolay geometrici denemez. Benzer olarak, biri dikaçılı birçok üçgeni ölçerek kenarların birbirleri ile o çok iyi bilinen ilişkiyi taşıdıkları bilgisine varsa da bu tür bilgi doyurucu görülmez. Tanıtlamanın özselliği matematiksel bilgide bile henüz sonucun kendisinin bir kıpısı olma anlam ve doğasını taşımaz; tersine, sonuçta tanıtlama bitmiş ve yitmiştir. Hiç kuşkusuz bir sonuç olaraktır ki teorem doğru olarak görülen birşeydir. Oysa bu ek durum onun içeriğini değil, ama yalnızca bilen özne ile ilişkisini ilgilendirir; matematiksel tanıtlamanın devimi nesne olana ait değil, tersine olguya dışsal bir edimdir. Böylece dikaçılı üçgenin doğası kendini onun oranını anlatan önermenin tanıtlanması için zorunlu olan çizimde gösterildiği yolda parçalara ayırmaz; sonucun bütün bir üretiliş süreci bilginin bir yolu ve aracıdır. — Felsefi bilgide de belirli-varlık olarak belirli-varlığın oluşması özün ya da olgunun iç doğasının oluşmasından ayrıdır. Ama, ilkin, felsefi bilme ikisini de [belirli-varlık ve öz] kapsarken, buna karşı matematiksel bilme ise genel olarak bilgide yalnızca belirli-varlığın oluş sürecini, e.d. olgunun doğasının varlığının oluş sürecini sergiler. Bundan başka, felsefi bilgi ayrıca bu iki tikel devimi birleştirir. Tözün iç ortaya çıkışı ya da oluş süreci dışa ya da belirli-varlığa, başkası için varlığa kesiksiz bir geçiştir, ve, evrik olarak, belirli-varlığın oluş süreci onun kendisini öze geri almasıdır. Devim böylece bütünün çifte süreci ve oluşmasıdır, öyle ki aynı zamanda her biri ötekini koyar ve her biri bu nedenle ikisini de yanlar olarak kendisinde taşır; bunlar bütünü kendilerini çözerek ve onun kıpıları kılarak birlikte yaparlar.

42. Was die mathematischen Wahrheiten betrifft, so würde noch weniger der für einen Geometer gehalten werden, der die Teoreme Euklids auswendig wüßte, ohne ihre Beweise, ohne sie, wie man im Gegensatze sich ausdrücken könn[t]e, inwendig zu wissen. Ebenso würde die Kenntnis, die einer durch Messung vieler rechtwinkliger Dreiecke sich erwürbe, daß ihre Seiten das bekannte Verhältnis zueinander haben, für unbefriedigend gehalten werden. Die Wesentlichkeit des Beweises hat jedoch auch beim mathematischen Erkennen noch nicht die Bedeutung und Natur, Moment des Resultates selbst zu sein, sondern in diesem ist er vielmehr vorbei und verschwunden. Als Resultat ist zwar das Theorem ein als wahr eingesehenes. Aber dieser hinzugekommene Umstand betrifft nicht seinen Inhalt, sondern nur das Verhältnis zum Subjekt; die Bewegung des mathematischen Beweises gehört nicht dem an, was Gegenstand ist, sondern ist ein der Sache äußerliches Tun. So zerlegt sich die Natur des rechtwinkligen Dreiecks nicht selbst so, wie es in der Konstruktion dargestellt wird, die für den Beweis des Satzes, der sein Verhältnis ausdrückt, nötig ist; das ganze Hervorbringen des Resultats ist ein Gang und Mittel des Erkennens. — Auch im philosophischen Erkennen ist das Werden des Daseins als Daseins verschieden von dem Werden des Wesens oder der inneren Natur der Sache. Aber das philosophische Erkennen enthält erstens beides, da hingegen das mathematische nur das Werden des Daseins, d.h. des Seins der Natur der Sache im Erkennen als solchem darstellt. Fürs andere vereinigt jenes auch diese beiden besonderen Bewegungen. Das innere Entstehen oder das Werden der Substanz ist ungetrennt Übergehen in das Äußere oder in das Dasein, Sein für Anderes, und umgekehrt ist das Werden des Daseins das sich Zurücknehmen ins Wesen. Die Bewegung ist so der gedoppelte Prozeß und Werden des Ganzen, daß zugleich ein jedes das andere setzt und jedes darum auch beide als zwei Ansichten an ihm hat; sie zusammen machen dadurch das Ganze, daß sie sich selbst auflösen und zu seinen Momenten machen.

43. Matematiksel bilgide içgörü olguya dışsal bir edimdir; bundan şu çıkar ki, gerçek olgu bu yolla başkalaştırılır. Araç, çizim ve tanıtlama hiç kuşkusuz doğru önermeler kapsarlar; ama o denli de söylemek gerek ki, içerik yanlıştır. Yukarıdaki örnekte üçgen parçalanır ve parçaları üçgen üzerindeki çizimin ortaya çıkardığı öteki betilere dönüştürülür. Gerçekten ilgilendiğimiz ve işlem boyunca gözden yiterek başka bütünlere düşen parçalarda görünen üçgen ancak sonunda yeniden kurulur. — Burada öyleyse içeriğin olumsuzluğunun da ortaya çıktığını görürüz: buna içeriğin yanlışlığı denebileceği gibi dayanıklı sanılan düşüncelerin Kavramın deviminde yitişi de denebilir.

43. Im mathematischen Erkennen ist die Einsicht ein für die Sache äußerliches Tun; es folgt daraus, daß die wahre Sache dadurch verändert wird. Das Mittel, Konstruktion und Beweis, enthält daher wohl wahre Sätze; aber ebensosehr muß gesagt werden, daß der Inhalt falsch ist. Das Dreieck wird in dem obigen Beispiele zerrissen und seine Teile zu anderen Figuren, die die Konstruktion an ihm entstehen läßt, geschlagen. Erst am Ende wird das Dreieck wiederhergestellt, um das es eigentlich zu tun ist, das im Fortgange aus den Augen verloren wurde und nur in Stücken, die anderen Ganzen angehörten, vorkam. — Hier sehen wir also auch die Negativität des Inhalts eintreten, welche eine Falschheit desselben ebensogut genannt werden müßte als in der Bewegung des Begriffs das Verschwinden der festgemeinten Gedanken.

44. Ama bu bilgi türünün asıl eksikliği genel olarak gerecini olduğu gibi kendisini de ilgilendirir. — Bilgiye ilişkin olarak ilkin çizimde hiçbir zorunluk görmeyiz. Bu zorunluk teoremin kavramından çıkmaz; tersine, dışarıdan dayatılır, ve sonsuz sayıda başkaları çizilebilecekken tam bu çizgileri çizme buyruğuna, bunun tanıtlamanın gidişi için amaca uygun olacağı inancını

taşımanın dışında başka hiçbirşey bilmeksizin körükörüne boyun eğilir. Daha sonra bu amaca uygunluk gerçekten kendini gösterir, ama salt dışsal bir amaca-uygunluktur, çünkü kendini ancak tanıtlamadan sonra gösterir. — Yine, bu tanıtlama herhangi bir yerden başlayan bir yol izler ki, bunun ortaya çıkması gereken sonuçla ilişkisi henüz bilinmez. İlerleyişinde bu tikel belirlenim ve bağıntıları alıp başkalarını bir yana atar, ve bunu onun hangi zorunluğa göre böyle yapıldığı dolaysızca göstermeksizin yapar; dış bir amaç bu devimi yönetir.

44. Die eigentliche Mangelhaftigkeit dieses Erkennens aber betrifft sowohl das Erkennen selbst als seinen Stoff überhaupt. — Was das Erkennen betrifft, so wird fürs erste die Notwendigkeit der Konstruktion nicht eingesehen. Sie geht nicht aus dem Begriffe des Theorems hervor, sondern wird geboten, und man hat dieser Vorschrift, gerade diese Linien, deren unendlich andere gezogen werden könnten, zu ziehen, blindlings zu gehorchen, ohne etwas weiter zu wissen, als den guten Glauben zu haben, daß dies zur Führung des Beweises zweckmäßig sein werde. Hintennach zeigt sich denn auch diese Zweckmäßigkeit, die deswegen nur eine äußerliche ist, weil sie sich erst hintennach beim Beweise zeigt. — Ebenso geht dieser einen Weg, der irgendwo anfängt, man weiß noch nicht in welcher Beziehung auf das Resultat, das herauskommen soll. Sein Fortgang nimmt diese Bestimmungen und Beziehungen auf und läßt andere liegen, ohne daß man unmittelbar einsähe, nach welcher Notwendigkeit; ein äußerer Zweck regiert diese Bewegung.

45. Matematiğin gurur duyduğu ve felsefeye karşı büyüklenmesine neden olan bu eksik bilginin apaçıklığı amacının yoksulluğuna ve gerecinin eksikliğine dayanır, ve bu nedenle felsefenin küçük görmesi gereken bir türdedir. Amacı ya da Kavramı büyüklüktür. Bu doğrudan doğruya özsel olmayan ve Kavramdan yoksun ilişkidir. Bilme devimi bu nedenle yüzeyde ilerler, olgunun kendisine, öze ya da Kavrama dokunmaz ve bu nedenle kavrama değildir. Gereç — ki ona ilişkin olarak matematik sevindirici bir gerçekler hazinesi sunar — uzay ve birdir. Uzay belirli-varlıktır ki, ona Kavram ayrımlarını boş, ölü bir öğedeymiş gibi yazar ve onda bu ayrımlar o denli devimsiz ve dirimsizdirler. Edimsel olan matematiğin irdelediği biçimiyle uzaysal birşey değildir; matematiğin nesneleri gibi edimsel-olmayan şeylerle ne somut duyusal sezgi, ne de felsefe ilgilenir. Böyle edimsel-olmayan bir öğede yine yalnızca edimsel olmayan bir gerçeklik, e.d. durağan, ölü önermeler vardır; bunlardan herhangi birinde durup kalınabilir; sonraki kendi başına yeniden başlar, ve bu birincisi ikinciye doğru devinmeksizin ve bu yolda olgunun kendisinin doğası içinden zorunlu bir bağıntı doğmaksızın olabilir. — Yine, o ilke ve öğe nedeniyle — ve matematiksel apaçıklığın biçimciliği burada yatar — bilme eşitlik çizgisinde ilerler. Çünkü ölü kendi kendine devinemediği için özün ayrımlarına, özsel karşıtlığa ya da eşitsizliğe ulaşamaz, bu nedenle karşıtın karşıta geçişine, nitel, içkin devime, kendiliğinden-devime varamaz. Çünkü matematiğin irdelediği yalnızca büyüklüktür, özsel olmayan ayrımdır. Uzayı boyutlarına bölenin, ve bunların bağıntılarını belirleyenin ve bunu onların kendilerinde yapanın Kavram olduğu olgusunu soyutlar; örneğin çizginin yüzey ile ilişkisini irdelemez; ve çemberin çapını çevresi ile karşılaştırdığında onların eşölçümsüzlüğüne, e.d. Kavramın ilişkisine, matematiksel belirlenimden kaçan sonsuz birşeye çatar.

45. Die Evidenz dieses mangelhaften Erkennens, auf welche die Mathematik stolz ist und womit sie sich auch gegen die Philosophie brüstet, beruht allein auf der Armut ihres Zwecks und der Mangelhaftigkeit ihres Stoffs und ist darum von einer Art, die die Philosophie verschmähen muß. — Ihr Zweck oder Begriff ist die Größe. Dies ist gerade das unwesentliche, begrifflose Verhältnis. Die Bewegung des Wissens geht darum auf der Oberfläche vor, berührt nicht die Sache selbst,

nicht das Wesen oder den Begriff und ist deswegen kein Begreifen. — Der Stoff, über den die Mathematik den erfreulichen Schatz von Wahrheiten gewährt, ist der Raum und das Eins. Der Raum ist das Dasein, worein der Begriff seine Unterschiede einschreibt als in ein leeres, totes Element, worin sie ebenso unbewegt und leblos sind. Das Wirkliche ist nicht ein Räumliches, wie es in der Mathematik betrachtet wird; mit solcher Unwirklichkeit, als die Dinge der Mathematik sind, gibt sich weder das konkrete sinnliche Anschauen noch die Philosophie ab. In solchem unwirklichen Elemente gibt es denn auch nur unwirkliches Wahres, d.h. fixierte, tote Sätze; bei jedem derselben kann aufgehört werden; der folgende fängt für sich von neuem an, ohne daß der erste sich selbst zum andern fortbewegte und ohne daß auf diese Weise ein notwendiger Zusammenhang durch die Natur der Sache selbst entstünde. — Auch läuft um jenes Prinzips und Elements willen — und hierin besteht das Formelle der mathematischen Evidenz — das Wissen an der Linie der Gleichheit fort. Denn das Tote, weil es sich nicht selbst bewegt, kommt nicht zu Unterschieden des Wesens, nicht zur wesentlichen Entgegensetzung oder Ungleichheit, daher nicht zum Übergange des Entgegengesetzten in das Entgegengesetzte, nicht zur qualitativen, immanenten, nicht zur Selbstbewegung. Denn es ist die Größe, der unwesentliche Unterschied, den die Mathematik allein betrachtet. Daß es der Begriff ist, der den Raum in seine Dimensionen entzweit und die Verbindungen derselben und in denselben bestimmt, davon abstrahiert sie; sie betrachtet z.B. nicht das Verhältnis der Linie zur Fläche; und wo sie den Durchmesser des Kreises mit der Peripherie vergleicht, stößt sie auf die Inkommensurabilität derselben, d.h. ein Verhältnis des Begriffs, ein Unendliches, das ihrer Bestimmung entflieht.

46. İçkin, arı denilen matematik, yine zaman olarak zamanı da uzayın karşısına irdelemesinin ikinci gereci olarak koymaz. Uygulamalı matematik hiç kuşkusuz zaman ile uğraşır, tıpkı devim ve daha başka edimsel şeyler ile uğraştığı gibi; ama bireşimli önermeleri, e.d. Kavramları tarafından belirlenen ilişkilerin önermelerini deneyimden alır ve formüllerini yalnızca bu sayıltılar üzerine uygular. Kaldıraç dengesi, düşme deviminde uzay ve zaman ilişkisi gibi önermelerin sözde tanıtlamalarının tanıtlamalar olarak sık sık verilmeleri ve onaylanmalarının kendisi yalnızca bilgilenme için tanıtlamaya gereksinimin ne denli büyük olduğunun bir tanıtıdır, çünkü daha iyisinin olmadığı bir yerde bilgilenme onun boş görüntüsünü bile değerlendirir ve böylece bir doyum kazanır. Bu tanıtlamaların bir eleştirisi ilginç olduğu ölçüde öğretici de olacak ve böylece bir yandan matematiği bu yanlış süslerden arıtırken öte yandan sınırlarını göstererek bir başka tür bilginin zorunluğunu ortaya koyacaktır. — Zamana gelince, ki uzayın karşıeşi olarak arı matematiğin öteki bölümünün gerecini oluşturacağının düşünülmesi gerekir, dışsal olarak varolan Kavramın kendisidir. Büyüklük ilkesi, e.d. Kavramdan yoksun ayrım ilkesi, ve eşitlik ilkesi, e.d. soyut ve dirimsiz birlik ilkesi, yaşamın o arı dinginsizliği ve saltık ayrımlaşması ile baş edemezler. Bu olumsuzluk öyleyse ancak felce uğratılmış olarak, yani sayısal bir olarak matematiksel bilginin ikinci gereci olur; ve bu bilgi, dışsal bir etkinlik olarak, kendi-kendine-devineni salt bir gerece indirger, öyle ki artık onda ilgisiz, dışsal, dirimsiz bir içerik bulabilsin.

46. Die immanente, sogenannte reine Mathematik stellt auch nicht die Zeit als Zeit dem Raume gegenüber, als den zweiten Stoff ihrer Betrachtung. Die angewandte handelt wohl von ihr, wie von der Bewegung, auch sonst anderen wirklichen Dingen; sie nimmt aber die synthetischen, d.h. Sätze ihrer Verhältnisse, die durch ihren Begriff bestimmt sind, aus der Erfahrung auf und wendet nur auf diese Voraussetzungen ihre Formeln an. Daß die sogenannten Beweise solche Sätze, als der vom Gleichgewichte des Hebels, dem Verhältnisse des Raums und der Zeit in der Bewegung des Fallens usf., welche sie häufig gibt, für Beweise gegeben und angenommen werden, ist selbst

nur ein Beweis, wie groß das Bedürfnis des Beweisens für das Erkennen ist, weil es, wo es nicht mehr hat, auch, den leeren Schein desselben achtet und eine Zufriedenheit dadurch gewinnt. Eine Kritik jener Beweise würde ebenso merkwürdig als belehrend sein, um die Mathematik teils von diesem falschen Putze zu reinigen, teils ihre Grenze zu zeigen und daraus die Notwendigkeit eines anderen Wissens. — Was die Zeit betrifft, von der man meinen sollte, daß sie, zum Gegenstücke gegen den Raum, den Stoff des anderen Teils der reinen Mathematik ausmachen würde, so ist sie der daseiende Begriff selbst. Das Prinzip der Größe, des begrifflosen Unterschiedes, und das Prinzip der Gleichheit, der abstrakten unlebendigen Einheit, vermag es nicht, sich mit jener reinen Unruhe des Lebens und absoluten Unterscheidung zu befassen. Diese Negativität wird daher nur als paralysiert, nämlich als das Eins, zum zweiten Stoffe dieses Erkennens, das, ein äußerliches Tun, das Sichselbstbewegende zum Stoffe herabsetzt, um nun an ihm einen gleichgültigen, äußerlichen, unlebendigen Inhalt zu haben.

47. Felsefe, öte yandan, özsel olmayan belirlenimleri değil, ama özsel oldukları ölçüde belirlenimleri irdeler; onun öğesi ve içeriği soyut olan ya da edimsel olmayan değil, ama edimsel olan, kendi kendisini koyan ve kendi içinde dirimli olandır, kendi Kavramı içindeki belirli-varlıktır. Bu bir süreçtir ki kendi kıpılarını yaratır ve bunların içinden geçer, ve bu bütün devim olumlu olanı ve onun gerçekliğini oluşturur. Bu gerçeklik öyleyse olumsuzu da kendi içinde kapsar — olumsuz ki, eğer soyutlanacak birşey olarak görülebilirse, yanlış denilecek olandır. Yitenin kendisi, tersine, özsel olarak görülmelidir, durağan, Gerçekten koparılmış ve Gerçeğin dışında kimsenin bilmediği bir yerde yatmaya bırakılmış birşey belirlenimi içinde değil — tıpkı Gerçeğin de öte yandaki dingin, ölü olumlu olarak görülmeyeceği gibi. Görüngü ortaya çıkma ve geçip gitme sürecidir ki kendisi ortaya çıkmaz ve geçip gitmez, tersine kendinde vardır ve Gerçekliğin yaşamındaki edimselliği ve devimi oluşturur. Gerçek öyleyse orada hiçbir üyenin ayık olmadığı Bakhüs coşkunluğudur; ve her üye kendini uzaklaştırır uzaklaştırmaz çözüldüğü için, taşkınlık o denli de saydam ve yalın dinginliktir. O devimin mahkemesinde Tinin bireysel şekilleri de hiç kuşkusuz belirli düşünceler gibi varlıklarını sürdüremezler, ama olumsuz ve yitici oldukları ölçüde de olumlu ve zorunlu kıpılardırlar. — Devimin dinginlik olarak görülen bütününde, kendini onda ayrımlaştıran ve kendine tikel belirli-varlık veren şey kendini anımsayan birşey olarak saklanır ki, belirli-varlığı kendini bilmedir, tıpkı bu öz-bilginin de yine öyle dolaysızca belirli-varlık olması gibi.

47. Die Philosophie dagegen betrachtet nicht [die] unwesentliche Bestimmung, sondern sie, insofern sie wesentliche ist; nicht das Abstrakte oder Unwirkliche ist ihr Element und Inhalt, sondern das Wirkliche, sich selbst Setzende und in sich Lebende, das Dasein in seinem Begriffe. Es ist der Prozeß, der sich seine Momente erzeugt und durchläuft, und diese ganze Bewegung macht das Positive und seine Wahrheit aus. Diese schließt also ebensosehr das Negative in sich, dasjenige, was das Falsche genannt werden würde, wenn es als ein solches betrachtet werden könnte, von dem zu abstrahieren sei. Das Verschwindende ist vielmehr selbst als wesentlich zu betrachten, nicht in der Bestimmung eines Festen, das vom Wahren abgeschnitten, außer ihm, man weiß nicht wo, liegen zu lassen sei, so wie auch das Wahre nicht als das auf der andern Seite ruhende, tote Positive. Die Erscheinung ist das Entstehen und Vergehen, das selbst nicht entsteht und vergeht, sondern an sich ist und die Wirklichkeit und Bewegung des Lebens der Wahrheit ausmacht. Das Wahre ist so der bacchantische Taumel, an dem kein Glied nicht trunken ist; und weil jedes, indem es sich absondert, ebenso unmittelbar [sich] auflöst, ist er ebenso die durchsichtige und einfache Ruhe. In dem Gerichte jener Bewegung bestehen zwar die einzelnen

Gestalten des Geistes wie die bestimmten Gedanken nicht, aber sie sind so sehr auch positive notwendige Momente, als sie negativ und verschwindend sind. — In dem Ganzen der Bewegung, es als Ruhe aufgefaßt, ist dasjenige, was sich in ihr unterscheidet und besonderes Dasein gibt, als ein solches, das sich erinnert, aufbewahrt, dessen Dasein das Wissen von sich selbst ist, wie dieses ebenso unmittelbar Dasein ist.

48. Bu devimin ya da Bilimin yöntemi üzerine başlangıçta daha çoğunu söylemek zorunlu gibi görünebilir. Ama bu yöntemin Kavramı söylenmiş olanlarda şimdiden vardır, ve asıl betimlenişi Mantığa düşer, ya da daha doğrusu Mantığın kendisidir. Çünkü yöntem bütünün arı özselliği içinde ortaya koyulan yapısından başka birşey değildir. Ama bu noktada şimdiye dek geçerli olanlarla ilgili olarak felsefi yöntemi ilgilendiren düşünceler dizgesinin yitik bir kültüre de ait olduğunun bilincinde olmak gerekir. — Eğer bu yorum övüngen ve devrimci görünüyorsa — ki kendimi böyle bir tondan uzak bilirim — belirtmek gerek ki, matematiğin kalıt bıraktığı bilimsel düzen açıklamaları, bölümleri, belitleri, teorem dizileri, bunların tanıtları, ilkeleri ve onlardan çıkarsama ve vargıları ile yürürlükteki kanının kendisine göre daha şimdiden en azından eskimiştir. Elverişsizliği açıkça görülmese bile, bundan böyle ya hiç kullanılmamaktadır ya da çok az; ve kendinde yadsınmasa da, pek de sevilmemektedir. Ve ‘üstün’ ya da ‘eşsiz’ olan için onun kendini kullanıma koyacağı ve sevdireceği önyargısını taşımalıyız. Ama bir önermeyi ortaya sürme, onun için nedenler gösterme ve karşıtını yine nedenlerle çürütme yolunun gerçeğin ortaya çıkacağı biçim olmadığını görmek zor değildir. Gerçek kendi içkin devimidir; o yöntem ise gerece dışsal olan bilgidir. Bu nedenle, belirtildiği gibi, Kavramdan yoksun büyüklük ilişkisini ilkesi olarak ve ölü uzay ile eşit ölçüde ölü birimi gereci olarak alan matematiğe özgüdür, ve ona bırakılmalıdır. Bu yöntem ayrıca daha gevşek bir biçimde, e.d. başına buyruk ve olumsal öğelerle daha da karışmış olarak, gündelik yaşamda, bir konuşmada ya da bilgiden çok meraka yönelmiş tarihsel bir anlatıda — ki bir önsöz de olsa olsa buna varır — yerini koruyabilir. Gündelik yaşamda bilinç bilgileri, deneyimleri, duyusal somutlukları, ayrıca düşünceleri, ilkeleri, kısaca, verili birşey olarak ya da katı, dingin bir varlık ya da öz olarak geçerli herşeyi içeriği olarak taşır. Bilinç kimi zaman bunu izler, kimi zaman ise bu içerik üzerinde bütünüyle başına buyruk bir yolda bağlantıyı koparır, onu dışarıdan belirleyen ve yöneten birşey olarak davranır. İçeriği geriye herhangi bir pekinliğe gönderir, üstelik bu salt geçip gidici bir duygu bile olsa; ve kanı tanıdığı bir dinginlik noktasına ulaştığı zaman doyumunu bulmuştur.

48. Von der Methode dieser Bewegung oder der Wissenschaft könnte es nötig scheinen, voraus das Mehrere anzugeben. Ihr Begriff liegt aber schon in dem Gesagten, und ihre eigentliche Darstellung gehört der Logik an oder ist vielmehr diese selbst. Denn die Methode ist nichts anderes als der Bau des Ganzen, in seiner reinen Wesenheit aufgestellt. Von dem hierüber bisher Gangbaren aber müssen wir das Bewußtsein haben, daß auch das System der sich auf das, was philosophische Methode ist, beziehenden Vorstellungen einer verschollenen Bildung angehört. — Wenn dies etwa renommistisch oder revolutionär lauten sollte, von welchem Tone ich mich entfernt weiß, so ist zu bedenken, daß der wissenschaftliche Staat, den die Mathematik herlieh — von Erklärungen, Einteilungen, Axiomen, Reihen von Theoremen, ihren Beweisen, Grundsätzen und dem Folgern und Schließen aus ihnen —, schon in der Meinung selbst wenigstens veraltet ist. Wenn auch seine Untauglichkeit nicht deutlich eingesehen wird, so wird doch kein oder wenig Gebrauch mehr davon gemacht, und wenn er nicht an sich mißbilligt wird, [so wird er] doch nicht geliebt. Und wir müssen das Vorurteil für das Vortreffliche haben, daß es sich in den Gebrauch setze und beliebt mache. Es ist aber nicht schwer einzusehen, daß die Manier, einen

Satz aufzustellen, Gründe für ihn anzuführen und den entgegengesetzten durch Gründe ebenso zu widerlegen, nicht die Form ist, in der die Wahrheit auftreten kann. Die Wahrheit ist die Bewegung ihrer an ihr selbst; jene Methode aber ist das Erkennen, das dem Stoffe äußerlich ist. Darum ist sie der Mathematik, die, wie bemerkt, das begrifflose Verhältnis der Größe zu ihrem Prinzip und den toten Raum wie das ebenso tote Eins zu ihrem Stoffe hat, eigentümlich und muß ihr gelassen werden. Auch mag sie in freierer Manier, d.h. mehr mit Willkür und Zufälligkeit gemischt, im gemeinen Leben, in einer Konversation oder historischen Belehrung mehr der Neugierde als der Erkenntnis, wie ungefähr auch eine Vorrede ist, bleiben. Im gemeinen Leben hat das Bewußtsein Kenntnisse, Erfahrungen, sinnliche Konkretionen, auch Gedanken, Grundsätze, überhaupt solches zu seinem Inhalte, das als ein Vorhandenes oder als ein festes, ruhendes Sein oder Wesen gilt. Es läuft teils daran fort, teils unterbricht es den Zusammenhang durch die freie Willkür über solchen Inhalt und verhält sich als ein äußerliches Bestimmen und Handhaben desselben. Es führt ihn auf irgend etwas Gewisses, sei es auch nur die Empfindung des Augenblicks, zurück, und die Überzeugung ist befriedigt, wenn sie auf einem ihr bekannten Ruhepunkte angelangt ist.

49. Oysa Kavramın zorunluğu tartışma düzeyindeki söylemin gevşek akışını ve ayrıca bilimsel çalımın yapaylığını yasaklar yasaklamaz, daha önce de anımsatıldığı gibi, bunun yerinin içe-doğmanın ve esinin yöntemsizliği ile ve peygamberce konuşmanın başına buyrukluğu ile değiştirilmesi gerekmez; bunlar salt o bilimselliği değil, ama genel olarak bilimselliği hiçe sayarlar.

49. Wenn aber die Notwendigkeit des Begriffs den loseren Gang der räsonierenden Konversation wie den steiferen des wissenschaftlichen Gepränges verbannt, so ist schon oben erinnert worden, daß seine Stelle nicht durch die Unmethode des Ahnens und der Begeisterung und die Willkür des prophetischen Redens ersetzt werden soll, welches nicht jene Wissenschaftlichkeit nur, sondern die Wissenschaftlichkeit überhaupt verachtet.

50. Kant'ın ilkin içgüdü ile bulduğu, ama ölü ve kavranmamış bıraktığı üçlülük saltık önemine yükseltilmiş ve bununla gerçek biçim gerçek içeriğinde sunulmuş ve Bilim Kavramı ortaya çıkmıştır; buna karşın, bu biçimi dirimsiz bir şemaya [Schema], salt bir hayalete [Schemen] ve bilimsel örgütlemeyi bir tabloya indirgeyen bir kullanım yolu bilimsel görülmemelidir. — Yukarıda genel olarak sözü edilen ve biçemini şimdi daha yakından göstermek istediğimiz bu biçimselciliğin bir şeklin doğasını ve yaşamını kavradığını ve anlattığını sanması için onun üzerine bir şema belirlenimini yüklem olarak bildirmiş olması yeterlidir; yüklem öznellik ya da nesnellik, manyetizma, elektrik vb., sıkışma ya da genleşme, doğu ya da batı vb. olabilir; bu yüklemler sonsuza dek çoğaltılabilirler, çünkü bu yolda her belirlenim ya da şekil bir başkası durumunda yine şemanın biçimi ya da kıpısı olarak kullanılabilir ve her biri bir başkası için aynı hizmeti isteyerek yerine getirebilir; ama bu tür bir karşılılık çemberinde ne olgunun kendisinin ne olduğu, ne de birinin ya da ötekinin ne olduğu öğrenilebilir. Böyle bir işlemde kimi zaman duyusal belirlenimler sıradan sezgiden alınırlar ve bunların hiç kuşkusuz söylediklerinden başka birşeyi imledikleri sanılır; ve kimi zaman kendinde anlamlı olan arı düşünce belirlenimleri, söz gelimi özne, nesne, töz, neden, evrensel vb., tıpkı gündelik yaşamda olduğu gibi düşüncesizce ve eleştirel-olmayan bir yolda, ve güçlülük ve zayıflık, genleşme ve sıkışma terimleri gibi kullanılırlar, öyle ki o önceki durumdaki metafizik bu son durumdaki duyusal tasarımlar gibi bilimsellikten yoksundur.

50. Ebensowenig ist — nachdem die Kantische, erst durch den Instinkt wiedergefundene, noch

tote, noch unbegriffene Triplizität zu ihrer absoluten Bedeutung erhoben, damit die wahrhafte Form in ihrem wahrhaften Inhalte zugleich aufgestellt und der Begriff der Wissenschaft hervorgegangen ist — derjenige Gebrauch dieser Form für etwas Wissenschaftliches zu halten, durch den wir sie zum leblosen Schema, zu einem eigentlichen Schemen, und die wissenschaftliche Organisation zur Tabelle herabgebracht sehen. — Dieser Formalismus, von dem oben schon im allgemeinen gesprochen [wurde] und dessen Manier wir hier näher angeben wollen, meint die Natur und das Leben einer Gestalt begriffen und ausgesprochen zu haben, wenn er von ihr eine Bestimmung des Schemas als Prädikat ausgesagt, — es sei die Subjektivität oder Objektivität oder auch der Magnetismus, die Elektrizität usf., die Kontraktion oder Expansion, der Osten oder Westen u. dgl., was sich ins Unendliche vervielfältigen läßt, weil nach dieser Weise jede Bestimmung oder Gestalt bei der andern wieder als Form oder Moment des Schemas gebraucht werden und jede dankbar der andern denselben Dienst leisten kann, — ein Zirkel von Gegenseitigkeit, wodurch man nicht erfährt, was die Sache selbst, weder was die eine noch die andere ist. Es werden dabei teils sinnliche Bestimmungen aus der gemeinen Anschauung aufgenommen, die freilich etwas anderes bedeuten sollen, als sie sagen, teils wird das an sich Bedeutende, die reinen Bestimmungen des Gedankens, wie Subjekt, Objekt, Substanz, Ursache, das Allgemeine usf., geradeso unbesehen und unkritisch gebraucht wie im gemeinen Leben und wie Stärken und Schwächen, Expansion und Kontraktion, so daß jene Metaphysik so unwissenschaftlich ist als diese sinnlichen Vorstellungen.

51. İç yaşamın ve onun belirli-varlığının özdevimi yerine, şimdi sezgiden alınan bu tür bir yalın belirlilik — ki burada duyusal bilgidir — yüzeysel bir andırıma göre anlatılır ve formülün bu dışsal ve boş uygulanışına ‘yapılaştırma’ [Konstruktion] denir. Bu biçimcilik herhangi bir başkası gibidir. Astenik, stenik ve dolaylı astenik hastalıklar ve o denli çok da sağaltımlar vardır biçimindeki kuramın bir çeyrek saatte öğretilemediği kafa nasıl ahmak olmalıdır; ve daha yakınlara dek böyle bir öğretim yeterli olduğu için, kısa bir zamanda salt ‘görgül’ bir doktordan ‘kuramsal’ bir doktora dönüştürülmeyi kim umudedemezdi? Böyle bir doğa felsefesi biçimciliği söz gelimi Anlağın elektrik olduğunu, ya da hayvanların azota ya da kuzeye ya da güneye vb. eşdeğer olduklarını, ya da onu simgelediklerini öğretiyorsa — ister burada olduğu gibi çıplak olarak anlatılsın, isterse terminoloji ile daha da karıştırılmış olsun —, uzağa düşmüş görünen şeyleri biraraya getiren bir kuvvet ile, ve duyuların dingin şeylerinin bu birleşmede uğradıkları şiddet ile, onlara böylece bir Kavram görünüşü veren, ama en önemlisinden, Kavramın kendisini ya da duyusal tasarımların anlamını anlatmaktan kaçınan bu şiddet ile — tüm bunlarla karşılaşan görgüsüzlük hayranlık ve şaşkınlık içinde kalabilir ve burada derin bir dahiliğe tapınabilir; yine, o tür belirlenimlerin açıklığından, bunlar soyut Kavramın yerine sezilebilen birşeyi koyarak onu daha da hoş kılabildikleri için keyif duyar ve böylesine eşsiz bir etkinlikle ruhsal akrabalığın önsezisi içinde kendi kendisini kutlar. Böyle bir bilgeliğin ustalığı onu uygulamanın kolay olması denli çarçabuk öğrenilir; ve bir kez tanındıktan sonra, yinelenişi gizliliği kalkmış bir hokkabaz oyununun yinelenişi gibi çekilmez olur. Bu tekdüze biçimciliğin aletini kullanmak üzerinde yalnızca iki renk, diyelim ki kırmızı ve yeşil bulunan bir ressam paletinden daha zor değildir — kırmızı, tarihsel bir parça istendiğinde yüzeyi renklendirmek için, yeşil ise bir manzara istendiğinde. — Burada hangisinin daha büyük olduğuna karar vermek zor olacaktır: ferahlık mı — ki onunla gökte, yerde ve yerin altında olan herşey bu boyalı su ile kaplanır —, yoksa bu evrensel devanın eşsizliği üzerine kuruntu mu? Biri ötekini destekler. Göksel ve dünyasal herşeyi, tüm doğal ve tinsel şekilleri genel şemanın birkaç belirlenimi ile etiketleyen ve bu yolda herşeyi sınıflandıran bu yöntemin ortaya çıkardığı şey bir örgenlik olarak evren üzerine ‘gün gibi aydınlık

bir rapor'*dan daha azı değildir — yani, üzerine yapışık kağıt kırpıntıları ile bir iskelete ya da bir aktar dükkanındaki kapalı ve etiketlenmiş kutu dizilerine benzeyen bir çizelge ki, bunlardan biri ya da öteki denli açıktır; ve tıpkı birincide tüm et ve kanın kemikten ayrılmış olması ve ikincide gene dirimsiz olan olgunun kutulara doldurulmuş olması gibi, raporda da olgunun dirimli özü sıyırılmış ya da gizlenmiştir. Bu düşünme yolu, yukarıda belirtildiği gibi, aynı zamanda kendini saltık olarak tek-renkli bir boyama tarzında tamamlar, çünkü şematik ayrımlarından utanır, onları derin-düşünceye ait görerek Saltığın boşluğuna gömer, ve arı özdeşliği, biçimsiz aklığı üretir. Şemanın o tek-renkliliği ve dirimsiz belirlenimleri, bu saltık özdeşlik ve birinden ötekine geçiş, tümü de eşit ölçüde ölü Anlak ürünü ve dışsal bilgilerdir.

51. Statt des inneren Lebens und der Selbstbewegung seines Daseins wird nun eine solche einfache Bestimmtheit von der Anschauung, d.h. hier dem sinnlichen Wissen, nach einer oberflächlichen Analogie ausgesprochen und diese äußerliche und leere Anwendung der Formel die Konstruktion genannt. — Es ist mit solchem Formalismus derselbe Fall als mit jedem. Wie stumpf müßte der Kopf sein, dem nicht in einer Viertelstunde die Theorie, daß es asthenische, sthenische und indirekt asthenische Krankheiten und ebenso viele Heilpläne gebe, beigebracht und der nicht, da ein solcher Unterricht noch vor kurzem dazu hinreichte, aus einem Routinier in dieser kleinen Zeit in einen theoretischen Arzt verwandelt werden könnte? Wenn der naturphilosophische Formalismus etwa lehrt, der Verstand sei die Elektrizität oder das Tier sei der Stickstoff, oder auch gleich dem Süd oder Nord usf., oder repräsentiere ihn, so nackt, wie es hier ausgedrückt ist, oder auch mit mehr Terminologie zusammengebraut, so mag über solche Kraft, die das weit entlegen Scheinende zusammengreift, und über die Gewalt, die das ruhende Sinnliche durch diese Verbindung erleidet und die ihm dadurch den Schein eines Begriffs erteilt, die Hauptsache aber, den Begriff selbst oder die Bedeutung der sinnlichen Vorstellung auszusprechen, erspart, — es mag hierüber die Unerfahrenheit in ein bewunderndes Staunen geraten, darin eine tiefe Genialität verehren sowie an der Heiterkeit solcher Bestimmungen, da sie den abstrakten Begriff durch Anschauliches ersetzen und erfreulicher machen, sich ergötzen und sich selbst zu der geahnten Seelenverwandtschaft mit solchem herrlichen Tun Glück wünschen. Der Pfiff einer solchen Weisheit ist so bald erlernt, als es leicht ist, ihn auszuüben; seine Wiederholung wird, wenn er bekannt ist, so unerträglich als die Wiederholung einer eingesehenen Taschenspielerkunst. Das Instrument dieses gleichtönigen Formalismus ist nicht schwerer zu handhaben als die Palette eines Malers, auf der sich nur zwei Farben befinden würden, etwa Rot und Grün, um mit jener eine Fläche anzufärben, wenn ein historisches Stück, mit dieser, wenn eine Landschaft verlangt wäre. — Es würde schwer zu entscheiden sein, was dabei größer ist, die Behaglichkeit, mit der alles, was im Himmel, auf Erden und unter der Erden ist, mit solcher Farbenbrühe angetüncht wird, oder die Einbildung auf die Vortrefflichkeit dieses Universalmittels; die eine unterstützt die andere. Was diese Methode, allem Himmlischen und Irdischen, allen natürlichen und geistigen Gestalten die paar Bestimmungen des allgemeinen Schemas aufzukleben und auf diese Weise alles einzurangieren, hervorbringt, ist nichts Geringeres als ein sonnenklarer Bericht über den Organismus des Universums, nämlich eine Tabelle, die einem Skelette mit angeklebten Zettelchen oder den Reihen verschlossener Büchsen mit ihren auf gehefteten Etiketten in einer Gewürzkrämerbude gleicht, die so deutlich als das eine und das andere ist und die, wie dort von den Knochen Fleich und Blut weggenommen, hier aber die eben auch nicht lebendige Sache in den Büchsen verborgen ist, auch das lebendige Wesen der Sache weggelassen oder verborgen hat. — Daß sich diese Manier zugleich zur einfarbigen absoluten Malerei vollendet, indem sie auch, der Unterschiede des Schemas sich schämend, sie als

der Reflexion angehörig in der Leerheit des Absoluten versenkt, auf daß die reine Identität, das formlose Weiße, hergestellt werde, ist oben schon bemerkt worden. Jene Gleichfarbigkeit des Schemas und seiner leblosen Bestimmungen und diese absolute Identität, und das Übergehen von einem zum andern, ist eines gleich toter Verstand als das andere und gleich äußerliches Erkennen.

52. ‘Eşsiz’ gene de yalnızca böyle yaşamdan ve Tinden yoksun kalma, derisinin yüzüldüğünü ve dirimsiz bir bilgiyi ve bunun kofluğunu örttüğünü görme yazgısından kaçamamakla kalmaz. Ama bu yazgının kendisinde bile, onun kafalarda olmasa da yüreklerde uyguladığı zoru, ve ayrıca biçimin evrenselliğe ve belirliliğe yapıcı açınımını tanırız — bir açınım ki, onun tamamlanışını imler ve salt kendisi bu evrenselliğin yüzeysel kullanımını olanaklı kılar.

52. Das Vortreffliche kann aber dem Schicksale nicht nur nicht entgehen, so entlebt und entgeistet zu werden und, so geschunden, seine Haut vom leblosen Wissen und dessen Eitelkeit umgenommen zu sehen. Vielmehr ist noch in diesem Schicksale selbst die Gewalt, welche es auf die Gemüter, wenn nicht auf Geister ausübt, zu erkennen, sowie die Herausbildung zur Allgemeinheit und Bestimmtheit der Form, in der seine Vollendung besteht und die es allein möglich macht, daß diese Allgemeinheit zur Oberflächlichkeit gebraucht wird.

53. Bilim kendini ancak Kavramın kendi yaşamı yoluyla örgütleme hakkını taşır; şemadan alınan ve belirli-varlığa dışsal olarak yapıştırılan belirlilik Bilimde yerine getirilmiş içeriğin öz-devimli ruhudur. Varolanın devimi bir yandan bir başkası ve böylece kendi içkin içeriği olmaktır; öte yandan [içeriğindeki] bu yayılımı ya da bu belirli-varlığını kendi içine geri alır, e.d. kendini bir kıpı yapar ve bir belirliliğe yalınlaştırır. İlk devimde olumsuzluk belirli-varlığın ayrımlaşması ve koyuluşudur; bu kendi içine geri dönüşte ise belirli yalınlığın oluşmasıdır. İçerik belirliliğinin bir başkasından alınmadığını ve ona dışsal olarak takılmadığını bu yolda gösterir; tersine, onu kendi kendisi verir ve kendini bir kıpı olarak ve bütündeki yeri içinde düzenler. Çizelgeci Anlak içeriğin zorunluk ve Kavramını, e.d. kendi düzenlediği olgunun somutunu, edimselliğini ve dirimli devimini oluşturanı kendi için alıkoyar; ya da, daha doğrusu, onu kendi için alıkoymaz, çünkü onu tanımaz; çünkü bu içgörüyü taşımış olsaydı, hiç kuşkusuz bunun bir belirtisini gösterirdi. Onun gereksinimini bile tanımaz; yoksa şemacılığını bırakır ya da en azından bu yolla bir içerik listesi ile olduğundan daha çoğunu bilemeyeceğini anlardı; verdiği salt bir içerik listesidir, içeriğin kendisini ise sağlayamaz. — Belirlilik, örneğin manyetizma gibi bir belirlilik, kendinde somut ya da edimsel olsa bile, Anlak onu dirimsiz birşeye indirger, çünkü onu bir başka belirli-varlıktan yalnızca ileri sürer, ama onu bu belirli-varlığın içkin yaşamı olarak görmez, ya da onun bu belirli-varlıkta kendini doğal ve asıl yaratış ve anlatış yolunu tanımaz. Biçimsel Anlak bu temel noktayı eklemeyi başkalarına bırakır. — Olgunun içkin içeriğine girmek yerine her zaman bütünü gözden geçirir ve üzerine konuştuğu bireysel belirli-varlıktan yukarda durur, e.d. onu görmekten bütünüyle uzaktır. Bilimsel bilgilenme ise kendini nesnenin yaşamına bırakmayı, ya da, yine aynı şey, onun iç zorunluğunu önünde bulmayı ve anlatmayı ister. Kendini böylece nesnesinde derinleştirerek, yalnızca bilginin içerikten kendi içine yansıması olan o yukarıdan gözleme işini unutur. Gene de gerece gömülmüş ve onun deviminde ilerlerken kendi içine geri gelir, ama kapsak ya da içerik kendini kendi içine geri almadan, belirliliğe yalınlaştırmadan, kendini bir belirli-varlığın bir yanına indirgemeden ve daha yüksek gerçekliğine geçmeden önce. Bu süreç yoluyla yalın, kendini-gözleyen bütünün kendisi varsıllıktan doğar, ki onda yansıması yitmiş olarak görünmüştü.

53. Die Wissenschaft darf sich nur durch das eigene Leben des Begriffs organisieren; in ihr ist die

Bestimmtheit, welche aus dem Schema äußerlich dem Dasein aufgeklebt wird, die sich selbst bewegende Seele des erfüllten Inhalts. Die Bewegung des Seienden ist, sich einesteils ein Anderes und so zu seinem immanenten Inhalte zu werden; andernteils nimmt es diese Entfaltung oder dies sein Dasein in sich zurück, d.h. macht sich selbst zu einem Momente und vereinfacht sich zur Bestimmtheit. In jener Bewegung ist die Negativität das Unterscheiden und das Setzen des Daseins; in diesem Zurückgehen in sich ist sie das Werden derbestimmten Einfachheit. Auf diese Weise ist es, daß der Inhalt seine Bestimmtheit nicht von einem anderen empfangen und auf geheftet zeigt, sondern er gibt sie sich selbst und rangiert sich aus sich zum Momente und zu einer Stelle des Ganzen. Der tabellarische Verstand behält für sich die Notwendigkeit und den Begriff des Inhalts, das, was das Konkrete, die Wirklichkeit und lebendige Bewegung der Sache ausmacht, die er rangiert, oder vielmehr behält er dies nicht für sich, sondern kennt es nicht; denn wenn er diese Einsicht hätte, würde er sie wohl zeigen. Er kennt nicht einmal das Bedürfnis derselben; sonst würde er sein Schematisieren unterlassen oder wenigstens sich nicht mehr damit wissen als mit einer Inhaltsanzeige; er gibt nur die Inhaltsanzeige, den Inhalt selbst aber liefert er nicht. — Wenn die Bestimmtheit, auch eine solche wie z. B. Magnetismus, eine an sich konkrete oder wirkliche ist, so ist sie doch zu etwas Totem herabgesunken, da sie von einem anderen Dasein nur prädiziert und nicht als immanentes Leben dieses Daseins, oder wie sie in diesem ihre einheimische und eigentümliche Selbsterzeugung und Darstellung hat, erkannt ist. Diese Hauptsache hinzuzufügen, überläßt der formelle Verstand den anderen. — Statt in den immanenten Inhalt der Sache einzugehen, übersieht er immer das Ganze und steht über dem einzelnen Dasein, von dem er spricht, d.h. er sieht es gar nicht. Das wissenschaftliche Erkennen erfordert aber vielmehr, sich dem Leben des Gegenstandes zu übergeben oder, was dasselbe ist, die innere Notwendigkeit desselben vor sich zu haben und auszusprechen. Sich so in seinen Gegenstand vertiefend, vergißt es jener Übersicht, welche nur die Reflexion des Wissens aus dem Inhalte in sich selbst ist. Aber in die Materie versenkt und in deren Bewegung fortgehend, kommt es in sich selbst zurück, aber nicht eher als darin, daß die Erfüllung oder der Inhalt sich in sich zurücknimmt, zur Bestimmtheit vereinfacht, sich selbst zu einer Seite eines Daseins herabsetzt und in seine höhere Wahrheit übergeht. Dadurch emergiert das einfache sich übersehende Ganze selbst aus dem Reichtume, worin seine Reflexion verloren schien.

54. Genel olarak, yukarıda anlatıldığı gibi, Töz kendi kendisinde Özne olduğu için, tüm içerik onun kendisinin kendi içine yansımasıdır. Bir belirli-varlığın kalıcılığı ya da tözü kendine-özdeşliktir; çünkü kendi ile özdeşsizliği çözülmesi olacaktır. Ama kendine-özdeşlik arı soyutlamadır; bu ise düşüncedir. Nitelik dediğimde yalın belirlilik demiş olurum; nitelik ile bir belirli-varlık bir başkasından ayrılır, ya da bir belirli-varlıktır; kendi kendisi içindir, ya da kendisi ile bu yalın birlik yoluyla kalıcıdır. Ama böylelikle özsel olarak bir Düşüncedir. — Burada Varlığın Düşünce olduğu kavranır; ve Düşünce ile Varlığın özdeşliği üzerine kavramdan yoksun gündelik konuşmanın gözünden genellikle kaçan içgörü buraya düşer. — Öyleyse, belirli-varlığın kalıcılığı kendine-özdeşlik ya da arı soyutlama olduğu için, belirli-varlık kendisinin kendinden soyutlanmasıdır ya da kendisi kendi ile özdeşsizliği ve çözülüşü, — kendi öz içselliği ve kendi içine geri çekilişi, — ‘oluş’ sürecidir. — Varolanın bu doğası nedeniyle, ve varolan bilme için bu doğayı taşıyor oldukça, bilme içeriği yabancı birşey olarak ele alan etkinlik değil, içerikten uzağa kendi-içine-yansıma değildir; Bilim öne-sürme inakçılığı yerine bir inancalar inakçılığı ya da öz-pekinlik inakçılığı olarak çıkmış olan idealizm değildir; tersine, bilgi içeriğin kendi içselliğine geri dönüşünü gördüğü için, etkinliği dahaçok hem içeriğe gömülür, çünkü etkinlik içeriğin içkin ‘kendi’sidir, hem de aynı zamanda kendi içine geri dönmüştür, çünkü başkalıkta arı kendine-

özdeşliktir; böylece bilme etkinliği bir hiledir ki, etkinlikten çekinir görünürken, belirliliğin, kendi somut yaşamı ile birlikte, nasıl tam kendini korumanın ve tikel ilgisinin peşinde olduğunu sandığı yerde tam tersini yapmakta olduğunu, kendi kendisini çözen ve bütünün bir kıpısı yapan etkinlik olduğunu seyreder.

54. Dadurch überhaupt, daß, wie es oben ausgedrückt wurde, die Substanz an ihr selbst Subjekt ist, ist aller Inhalt seine eigene Reflexion in sich. Das Bestehen oder die Substanz eines Daseins ist die Sichselbstgleichheit; denn seine Ungleichheit mit sich wäre seine Auflösung. Die Sichselbstgleichheit aber ist die reine Abstraktion; diese aber ist das Denken. Wenn ich sage Qualität, sage ich die einfache Bestimmtheit; durch die Qualität ist ein Dasein von einem anderen unterschieden oder ist ein Dasein; es ist für sich selbst, oder es besteht durch diese Einfachheit mit sich. Aber dadurch ist es wesentlich der Gedanke. — Hierin ist es begriffen, daß das Sein Denken ist; hierein fällt die Einsicht, die dem gewöhnlichen begrifflosen Sprechen von der Identität des Denkens und Seins abzugehen pflegt. — Dadurch nun, daß das Bestehen des Daseins die Sichselbstgleichheit oder die reine Abstraktion ist, ist es die Abstraktion seiner von sich selbst, oder es ist selbst seine Ungleichheit mit sich und seine Auflösung, — seine eigene Innerlichkeit und Zurücknahme in sich, — sein Werden. — Durch diese Natur des Seienden, und insofern das Seiende diese Natur für das Wissen hat, ist dieses nicht die Tätigkeit, die den Inhalt als ein Fremdes handhabt, nicht die Reflexion-in-sich aus dem Inhalte heraus; die Wissenschaft ist nicht jener Idealismus, der an die Stelle desbehauptenden Dogmatismus als ein versichernder Dogmatismus oder der Dogmatismus der Gewißheit seiner selbst trat; sondern indem das Wissen den Inhalt in seine eigene Innerlichkeit zurückgehen sieht, ist seine Tätigkeit vielmehr sowohl versenkt in ihn, denn sie ist das immanente Selbst des Inhalts, als zugleich in sich zurückgekehrt, denn sie ist die reine Sichselbstgleichheit im Anderssein; so ist sie die List, die, der Tätigkeit sich zu enthalten scheinend, zusieht, wie Bestimmtheit und ihr konkretes Leben darin eben, daß es seine Selbsterhaltung und besonderes Interesse zu treiben vermeint, das Verkehrte, sich selbst auflösendes und zum Momente des Ganzen machendes Tun ist.

55. Yukarıda tözün özbilinci açısından Anlağın önemini belirtmiştik; şimdi de burada söylenmiş olanlardan, onun tözün varolan olarak belirlenimi açısından önemi açıkça görülebilir. — Belirli-varlık Niteliktir, kendine-özdeş belirlilik ya da belirli yalınlık, belirli düşüncedir; belirli-varlığın Anlağı budur. Böylece o, ilkin Anaxagoras'ın öz olarak tanımış olduğu gibi, nouVtur. Ondan sonrakiler belirli-varlığın doğasını daha belirli olarak eidoz ya daidea, e.d. belirli Evrensellik, Tür olarak kavradılar. Tür anlatımı bu çağda yaygın olan Güzel, Kutsal, Bengi gibi İdealar için çok sıradan ve yetersiz gibi görünür. Ama gerçekte İdea Türden ne daha çoğunu ne de daha azını anlatır. Ne var ki bu günlerde bir Kavramı belirli olarak gösteren bir anlatımın sık sık küçümsendiğini, ve salt yabancı bir dilden olduğu için bile olsa, Kavramı sis içine bürüyen ve bu nedenle daha yüceltici gelen bir başkasının yeğlendiğini görürüz. — Belirli-varlık, salt bir Tür olarak belirlendiği için, yalın düşüncedir; nouV, yalınlık tözdür. Yalınlığından ya da kendine-özdeşliğinden ötürü değişmez ve kalıcı görünür. Ama bu kendine-özdeşlik eşit ölçüde de olumsuzluktur; böylelikle o sağlam belirli-varlık çözülmeye geçer. Belirliliğin varlığı ilkin salt bir başkası ile ilişkili olmasına bağlı görünürken, devimi ise ona yabancı bir güç tarafından dayatılmış görünür; ama başkalığının kendisini içersinde taşıması ve öz-devim olması düşüncenin o yalınlığının kendisinde kapsanır; çünkü bu yalın düşünce kendi kendine devinen ve ayrımlaşan düşüncedir, kendi içselliğidir, arı Kavramdır. Öyleyse anlama bir oluştur, ve bu oluş olarak ussallıktır.

55. Wenn oben die Bedeutung des Verstandes nach der Seite des Selbstbewußtseins der Substanz angegeben wurde, so erhellt aus dem hier Gesagten seine Bedeutung nach der Bestimmung derselben als seiender. — Das Dasein ist Qualität, sichselbstgleiche Bestimmtheit oder bestimmte Einfachheit, bestimmter Gedanke; dies ist der Verstand des Daseins. Dadurch ist es nouV als für welchen Anaxagoras zuerst das Wesen erkannte. Die nach ihm begriffen bestimmter die Natur des Daseins als eidoz oder idea, d.h. bestimmte Allgemeinheit, Art. Der Ausdruck Art scheint etwa zu gemein und zu wenig für die Ideen, für das Schöne und Heilige und Ewige zu sein, die zu dieser Zeit grassieren. Aber in der Tat drückt die Idee nicht mehr noch weniger aus als Art. Allein wir sehen jetzt oft einen Ausdruck, der einen Begriff bestimmt bezeichnet, verschmäht und einen anderen vorgezogen, der, wenn es auch nur darum ist, weil er einer fremden Sprache angehört, den Begriff in Nebel einhüllt und damit erbaulicher lautet. — Eben darin, daß das Dasein als Art bestimmt ist, ist es einfacher Gedanke; der nouV, die Einfachheit, ist die Substanz. Um ihrer Einfachheit oder Sichselbstgleichheit willen erscheint sie als fest und bleibend. Aber diese Sichselbstgleichheit ist ebenso Negativität; dadurch geht jenes feste Dasein in seine Auflösung über. Die Bestimmtheit scheint zuerst es nur dadurch zu sein, daß sie sich auf Anderesbezieht, und ihre Bewegung [scheint] ihr durch eine fremde Gewalt angetan zu werden; aber daß sie ihr Anderssein selbst an ihr hat und Selbstbewegung ist, dies ist eben in jener Einfachheit des Denkens selbst enthalten; denn diese ist der sich selbst bewegende und unterscheidende Gedanke und die eigene Innerlichkeit, der reine Begriff. So ist also die Verständigkeit ein Werden, und als dies Werden ist sie die Vernünftigkeit.

56. Var olanın bu kendi varlığında kendi Kavramı olma doğasıdır ki genel olarak mantıksal zorunluğu oluşturan şeydir; salt bu mantıksal zorunluk ussaldır ve örgensel bütünün dizemidir; içeriğin Kavram ve öz olması ölçüsünde o da içeriğin bilgisidir, — ya da salt o kurgul olandır. — Kendi kendine devinerek, somut şekil kendini yalın belirlilik yapar; böylece kendini mantıksal biçime yükseltir ve özselliği içinde varolur; somut belirli-varlığı salt bu devimdir ve dolaysızca mantıksal belirli-varlıktır. Bu nedenle somut içeriğe biçimselliği dışsal olarak giydirmek gereksizdir; içerik kendisinde biçimselliğe geçiştir, ama bu dışsal biçimsellik olmaya son verir, çünkü biçim somut içeriğin kendisinin özünlü oluş sürecidir.

56. In dieser Natur dessen, was ist, in seinem Sein sein Begriff zu sein, ist es, daß überhaupt die logische Notwendigkeit besteht; sie allein ist das Vernünftige und der Rhythmus des organischen Ganzen, sie ist ebensosehr Wissen des Inhalts, als der Inhalt Begriff und Wesen ist, — oder sie allein ist das Spekulative. — Die konkrete Gestalt, sich selbst bewegend, macht sich zur einfachen Bestimmtheit; damit erhebt sie sich zur logischen Form und ist in ihrer Wesentlichkeit; ihr konkretes Dasein ist nur diese Bewegung und ist unmittelbar logisches Dasein. Es ist darum unnötig, dem konkreten Inhalt den Formalismus äußerlich anzutun; jener ist an ihm selbst das Übergehen in diesen, der aber aufhört, dieser äußerliche Formalismus zu sein, weil die Form das einheimische Werden des konkreten Inhalts selbst ist.

57. Bilimsel yöntemin bu doğası, bir yandan içerikten ayrılmamış olmak, öte yandan dizemini kendiliğinden belirlemek, daha önce de belirtildiği gibi asıl betimlemesini kurgul felsefede bulur. — Burada söylenmiş olanlar hiç kuşkusuz Kavramı anlatsalar da, ön bir inancadan daha öte bir geçerlik taşıyamazlar. Onun gerçekliği bu bir ölçüde anlatısal açımlamada yatmaz ve bu nedenle karşıtını ileri sürerek, bunun öyle olmayıp da tersine şöyle olduğunda direterek, beylik tasarımları kararlaştırılmış ve tanıdık gerçeklikler olarak anımsayıp yeni baştan sayarak ya da iç tanrısal sezginin sandığından sunulan yeni birşeyin güvencesini vererek çürütülemez. — Böyle bir

karşılama çoğunlukla bilmenin bilinmeyen birşeye ilk tepkisidir; özgürlüğünü ve kendi içgörüsünü ve yetkesini yabancı yetkeden (çünkü şimdi ilk kez karşılaşılan bu şekil altında görülür) kurtarmak ve ayrıca birşeyin öğrenilmiş olduğu görünüşünü ve burada yatması gereken utanç türünü uzaklaştırmak için direnir; benzer olarak, bilinmeyenin alkış ile onaylanışındaki tepki de aynı türdedir ve başka bir alanda aşırı-devrimci bir söylev ve eylem biçimini alacak olandan oluşur.

57. Diese Natur der wissenschaftlichen Methode, teils von dem Inhalte ungetrennt zu sein, teils sich durch sich selbst ihren Rhythmus zu bestimmen, hat, wie schon erinnert, in der spekulativen Philosophie ihre eigentliche Darstellung. — Das hier Gesagte drückt zwar den Begriff aus, kann aber für nicht mehr als für eine antizipierte Versicherung gelten. Ihre Wahrheit liegt nicht in dieser zum Teil erzählenden Exposition und ist darum auch ebensowenig widerlegt, wenn dagegen versichert wird, dem sei nicht so, sondern es verhalte sich damit so und so, wenn gewohnte Vorstellungen als ausgemachte und bekannte Wahrheiten in Erinnerung gebracht und hererzählt [werden] oder auch aus dem Schreine des inneren göttlichen Anschauens Neues aufgetischt und versichert wird. — Eine solche Aufnahme pflegt die erste Reaktion des Wissens, dem etwas unbekannt war, dagegen zu sein, um die Freiheit und eigene Einsicht, die eigene Autorität gegen die fremde (denn unter dieser Gestalt erscheint das jetzt zuerst Aufgenommene) zu retten, — auch um den Schein und die Art von Schande, die darin liegen soll, daß etwas gelernt worden sei, wegzuschaffen; so wie bei der Beifall gebenden Annahme des Unbekannten die Reaktion derselben Art in dem besteht, was in einer anderen Sphäre das ultrarevolutionäre Reden und Handeln war.

58. Bu nedenle Bilimin öğreniminde önemli olan şey Kavramın zorlu çabasını üstlenmektir. Bu genelde Kavram üzerine, örneğin Kendinde-varlık, Kendi-için-varlık, Kendine-özdeşlik gibi yalın belirlenimler üzerine dikkati gerektirir; çünkü bunlar öyle arı öz-devimlerdir ki ruhlar olarak adlandırılabilirler, eğer Kavramları bundan daha yüksek birşeyi göstermiyorsa. Tasarımlarda ilerleme alışkanlığı için Kavram tarafından kesintiye uğratılma tıpkı edimsel olmayan düşüncelerde ileri geri uslamlamada bulunan [räsonieren] biçimsel düşünme için olduğu denli can sıkıcıdır. Bu alışkanlık özdekçi düşünme yolu olarak adlandırılmalıdır — olumsal bir bilinç ki, salt gerece batmıştır ve bu nedenle aynı zamanda özdekten ‘kendi’sini arı olarak çekip çıkarmak ve kendi kendinde olmak ona güç gelir. Bunun tam karşısındaki o uslamlamacılık ise içerikten özgürlük ve ona karşı duyulan kibirdir; ondan beklenen şey bu özgürlükten vazgeçmesi, ve içeriğin başına buyruk devinen ilkesi olmak yerine, bu özgürlüğü içeriğe gömmek, içeriği kendi doğası yoluyla, e.d. onun ‘kendi’si olarak ‘kendi’ yoluyla devinmeye bırakmak ve bu devimi gözlemek için çaba göstermektir. Kavramın özünlü dizemine karışmaktan bu vazgeçiş, ona özenç yoluyla ya da başka türlü kazanılmış bilgelik ile dokunmamak, bu geri duruşun kendisi Kavrama dikkatin özsel bir koşuludur.

58. Worauf es deswegen bei dem Studium der Wissenschaft ankommt, ist, die Anstrengung des Begriffs auf sich zu nehmen. Sie erfordert die Aufmerksamkeit auf ihn als solchen, auf die einfachen Bestimmungen, z.B. des Ansichseins, des Fürsichseins, der Sichselbstgleichheitusf.; denn diese sind solche reine Selbstbewegungen, die man Seelen nennen könnte, wenn nicht ihr Begriff etwas Höheres bezeichnete als diese. Der Gewohnheit, an Vorstellungen fortzulaufen, ist die Unterbrechung derselben durch den Begriff ebenso lästig als dem formalen Denken, das in unwirklichen Gedanken hin und her räsoniert. Jene Gewohnheit ist ein materielles Denken zu nennen, ein zufälliges Bewußtsein, das in den Stoff nur versenkt ist, welchem es daher sauer

ankommt, aus der Materie zugleich sein Selbst rein herauszuheben und bei sich zu sein. Das andere, das Räsonieren hingegen ist die Freiheit von dem Inhalt und die Eitelkeit über ihn; ihr wird die Anstrengung zugemutet, diese Freiheit aufzugeben und, statt das willkürlich bewegende Prinzip des Inhalts zu sein, diese Freiheit in ihn zu versenken, ihn durch seine eigene Natur, d.h. durch das Selbst als das seinige, sich bewegen zu lassen und diese Bewegung zu betrachten. Sich des eigenen Einfallens in den immanenten Rhythmus der Begriffe entschlagen, in ihn nicht durch die Willkür und sonst erworbene Weisheit eingreifen, diese Enthaltsamkeit ist selbst ein wesentliches Moment der Aufmerksamkeit auf den Begriff.

59. O uslamlamacı tutumda kavramsal düşüncenin karşı olduğu iki yan vardır ki açıkça sergilenmelidirler. İlkin, bu tutum ele alınan içeriğe karşı olumsuz davranır, onu çürütmeyi ve yok etmeyi bilir. Birşeyin şöyle ya da böyle olmaması — bu salt olumsuz bir içgörüdür; sondur ki kendi ötesinde yeni bir içeriğe gitmez; tersine, yine bir içerik kazanmak için herhangi bir yerden başka birşey alınmalıdır. Bu uslamlama boş Ben içine yansımadır, kendi bilgisinin kofluğudur. — Bu kofluk gene de salt bu içeriğin kof olduğunu değil, ama bu içgörünün kendisinin kof olduğunu da anlatır; çünkü bu içgörü kendi içersindeki olumluyu göremeyen olumsuzdur. Bu derin-düşünce kendi Olumsuzluğunun kendisini içerik olarak almadığı için hiçbir zaman olguda değil, tersine her zaman onun ötesindedir; bu nedenle boşluğu öne sürerek içerikte varsıl bir içgörüden her zaman daha ötede olduğunu sanır. Öte yandan, daha önce gösterdiğimiz gibi, kavrayan düşüncede ‘olumsuz’ içeriğin kendisine aittir ve hem içeriğin içkin devimi ve belirlenimi, hem de bunların bütünü olarak olumlu birşeydir. Bir sonuç olarak alındığında, bu devimden ortaya çıkan şey belirli olumsuz ve böylelikle olumlu bir içeriktir.

59. Es sind an dem räsonierenden Verhalten die beiden Seiten bemerklicher zu machen, nach welchen das begreifende Denken ihm entgegengesetzt ist. — Teils verhält sich jenes negativ gegen den aufgefaßten Inhalt, weiß ihn zu widerlegen und zunichte zu machen. Daß dem nicht so sei, diese Einsicht ist das bloß Negative; es ist das Letzte, das nicht selbst über sich hinaus zu einem neuen Inhalt geht; sondern um wieder einen Inhalt zu haben, muß etwas anderesirgendwoher vorgenommen werden. Es ist die Reflexion in das leere Ich, die Eitelkeit seines Wissens. — Diese Eitelkeit drückt aber nicht nur dies aus, daß dieser Inhalt eitel, sondern auch, daß diese Einsicht selbst es ist; denn sie ist das Negative, das nicht das Positive in sich erblickt. Dadurch, daß diese Reflexion ihre Negativität selbst nicht zum Inhalte gewinnt, ist sie überhaupt nicht in der Sache, sondern immer darüber hinaus; sie bildet sich deswegen ein, mit der Behauptung der Leere immer weiter zu sein als eine inhaltsreiche Einsicht. Dagegen, wie vorhin gezeigt, gehört im begreifenden Denken das Negative dem Inhalte selbst an und ist sowohl als seine immanente Bewegung und Bestimmung wie als Ganzes derselben das Positive. Als Resultat aufgefaßt, ist es das aus dieser Bewegung herkommende, dasbestimmte Negative und hiermit ebenso ein positiver Inhalt.

60. Ama bu tür düşünme yolunun ister tasarımlardan ya da düşüncelerden isterse ikisinin karışımından olsun bir içerik taşıdığı göz önüne alındığında, onda kavramayı onun için güçleştiren bir başka yanın olduğu görülür. Bu öteki yanın dikkate değer doğası İdeanın kendisinin yukarıda değinilen özü ile sıkı sıkıya bağlıdır, ya da daha doğrusu düşünen ayrımsama olan bir devim olarak göründüğü gibi İdeayı anlatır. — Az önce sözünü ettiğimiz olumsuz davranışında sıradan uslamlama temelinde düşünmenin kendisi içeriğin ona geri döndüğü ‘kendi’ iken, buna karşı olumlu bilgisinde ‘kendi’ tasarımlanan bir Öznedir ki, içerik İlinek ve Yüklem olarak onunla ilişkide durur. Bu Özne içeriğin bağlandığı ve üzerinde devimin ileri geri işlediği

temeli oluşturur. Kavramsal düşünce başka türlü davranır. Kavram nesnenin asıl ‘kendi’si olduğu için — ki bu ‘kendi’ kendini nesnenin oluş süreci olarak sunar —, Özne devinmeksizin İlinekleri taşıyan dingin bir Özne değildir; tersine, öz-devimli ve belirlenimlerini kendi içersine geri alan Kavramdır. Bu devimde o dingin Öznenin kendisi yok olur; ayrımlara ve içeriğe girer ve belirliliği, e.d. ayrımlaşmış içeriği ve onun devimini oluşturur, onun karşısında durup beklemez. Uslamlamanın dingin Öznedeki sağlam zemini böylece sarsılır, ve salt bu devimin kendisi nesne olur. İçeriğini dolduran Özne bunun ötesine gitmeye son verir, ve daha başka Yüklemler ya da İlinekler taşıyamaz. Evrik olarak, içeriğin dağınıklığı böylece ‘kendi’nin altında bağlanır; o, Özneden özgür olarak, başka birçoklarına ait olabilecek evrensel değildir. İçerik böylece gerçekte artık Öznenin Yüklemi değil, ama Tözdür, özdür ve sözünü ettiğimiz şeyin Kavramıdır. Tasarımsal düşünme, doğası İlineklerde ya da Yüklemlerde ilerlemek olduğu için, ve bunlar Yüklemlerden ya da İlineklerden daha çoğu olmadıklarından haklı olarak onların ötesine gittiği için, bir önermede bir Yüklem biçimini taşıyan şeyin Tözün kendisi olmasından ötürü ilerleyişinde durdurulur. Diyebiliriz ki bir karşı itişe uğrar. Sanki sürekli bir zemin imiş gibi Özneden başlar, ve Yüklem gerçekte Töz olduğu için, Öznenin Yükleme geçtiğini ve böylece ortadan kalktığını bulur; ve bu yolda Yüklem olarak görünen şey bütün ve bağımsız bir kütle olmuş olduğu için, düşünce özgürce dolanıp duramaz ve bu ağırlık tarafından durdurulur. — Genellikle, Özne ilkin nesnel, durağan ‘kendi’ olarak temel alınır; buradan belirlenimler ya da Yüklemler çokluğuna doğru zorunlu devim başlar; burada o Öznenin yerine bilen Benin kendisi ortaya çıkar ki Yüklemlerin ve onları tutan Öznenin bağlayıcısıdır. Ama o ilk Özne belirlenimlerin kendilerine girdiği ve onların ruhu olduğu için, ikinci, yani bilen Özne, işini görmüş olduğu ve ondan kendi içine geri dönmeyi istediği şeyin henüz Yüklemde olduğunu görür; ve Yüklemin deviminde etkin öğe — şu ya da bu yüklemin mi ekleneceğini irdeleyen uslamlama — olabilmek yerine, henüz içeriğin ‘kendi’si ile ilgilenir, kendi başına değil ama içerik ile birarada olması gerekir.

60. In Ansehung dessen aber, daß solches Denken einen Inhalt hat, es sei der Vorstellungen oder Gedanken oder der Vermischung beider, hat es eine andere Seite, die ihm das Begreifen erschwert. Die merkwürdige Natur derselben hängt mit dem oben angegebenen Wesen der Idee selbst enge zusammen oder drückt sie vielmehr aus, wie sie als die Bewegung erscheint, die denkendes Auffassen ist. — Wie nämlich in seinem negativen Verhalten, wovon soeben die Rede war, das räsonierende Denken selber das Selbst ist, in das der Inhalt zurückgeht, so ist dagegen in seinem positiven Erkennen das Selbst ein vorgestelltes Subjekt, worauf sich der Inhalt als Akzidens und Prädikat bezieht. Dies Subjekt macht die Basis aus, an die er geknüpft wird und auf der die Bewegung hin und wider läuft. Anders verhält es sich im begreifenden Denken. Indem der Begriff das eigene Selbst des Gegenstandes ist, das sich als sein Werdendarstellt, ist es nicht ein ruhendes Subjekt, das unbewegt die Akzidenzen trägt, sondern der sich bewegende und seine Bestimmungen in sich zurücknehmende Begriff. In dieser Bewegung geht jenes ruhende Subjekt selbst zugrunde; es geht in die Unterschiede und den Inhalt ein macht vielmehr die Bestimmtheit, d.h. den unterschiedenen Inhalt wie die Bewegung desselben aus, statt ihr gegenüber stehenzubleiben. Der feste Boden, den das Räsonieren an dem ruhenden Subjekte hat, schwankt also, und nur diese Bewegung selbst wird der Gegenstand. Das Subjekt, das seinen Inhalt erfüllt, hört auf, über diesen hinauszugehen, und kann nicht noch andere Prädikate oder Akzidenzen haben. Die Zerstreutheit des Inhalts ist umgekehrt dadurch unter das Selbst gebunden; er ist nicht das Allgemeine, das frei vom Subjekte mehreren zukäme. Der Inhalt ist somit in der Tat nicht mehr Prädikat des Subjekts, sondern ist die Substanz, ist das Wesen und der Begriff dessen,

wovon die Rede ist. Das vorstellende Denken, da seine Natur ist, an den Akzidenzen oder Prädikaten fortzulaufen, und mit Recht, weil sie nicht mehr als Prädikate und Akzidenzen sind, über sie hinauszugehen, wird, indem das, was im Satze die Form eines Prädikats hat, die Substanz selbst ist, in seinem Fortlaufen gehemmt. Es erleidet, [um] es so vorzustellen, einen Gegenstoß. Vom Subjekte anfangend, als ob dieses zum Grunde liegen bliebe, findet es, indem das Prädikat vielmehr die Substanz ist, das Subjekt zum Prädikat übergegangen und hiermit aufgehoben; und indem so das, was Prädikat zu sein scheint, zur ganzen und selbständigen Masse geworden, kann das Denken nicht frei herumirren, sondern ist durch diese Schwere aufgehalten. — Sonst ist zuerst das Subjekt als das gegenständliche fixe Selbst zugrunde gelegt; von hier aus geht die notwendige Bewegung zur Mannigfaltigkeit der Bestimmungen oder der Prädikate fort; hier tritt an die Stelle jenes Subjekts das wissende Ich selbst ein und ist das Verknüpfen der Prädikate und das sie haltende Subjekt. Indem aber jenes erste Subjekt in die Bestimmungen selbst eingeht und ihre Seele ist, findet das zweite Subjekt, nämlich das wissende, jenes, mit dem es schon fertig sein und worüber hinaus es in sich zurückgehen will, noch im Prädikate vor, und statt in dem Bewegen des Prädikats das Tuende — als Räsonieren, ob jenem dies oder jenes Prädikat beizulegen wäre — sein zu können, hat es vielmehr mit dem Selbst des Inhalts noch zu tun, soll nicht für sich, sondern mit diesem zusammen sein.

61. Söylenenler biçimsel olarak şöyle anlatılabilir: Özne ve Yüklem ayrımını kendi içinde kapsayan yargı ya da önermenin doğası kurgul önerme ile yok edilir, ve birincinin dönüşmüş olduğu özdeş önerme o ilişkiye karşı karşı-itişi kapsar. — Bir önermenin genelde biçimi ile Kavramın onu yokeden birliğinin bu çatışması dizemde ölçü ile vurgu arasında yer alan çatışmaya benzer. Dizem dolaşan özek ve ikisinin birliğinden doğar. Yine böyle, felsefi önermede de Özne ile Yüklemin özdeşliğinin onların önermenin biçimi tarafından anlatılan ayrımlarını yoketmesi gerekmez; tersine, birliklerinin bir uyum olarak ortaya çıkması gerekir. Önermenin biçimi belirli anlamın görüngüsüdür, ya da onun yerine getirilişini ayırdeden vurgudur; ama Yüklemin Tözü anlatması ve Öznenin kendisinin evrensele düşmesi, içinde o vurgunun söndüğü birliktir.

61. Formell kann das Gesagte so ausgedrückt werden, daß die Natur des Urteils oder Satzes überhaupt, die den Unterschied des Subjekts und Prädikats in sich schließt, durch den spekulativen Satz zerstört wird und der identische Satz, zu dem der erstere wird, den Gegenstoß zu jenem Verhältnisse enthält. — Dieser Konflikt der Form eines Satzes überhaupt und der sie zerstörenden Einheit des Begriffs ist dem ähnlich, der im Rhythmus zwischen dem Metrum und dem Akzente stattfindet. Der Rhythmus resultiert aus der schwebenden Mitte und Vereinigung beider. So soll auch im philosophischen Satze die Identität des Subjekts und Prädikats den Unterschied derselben, den die Form des Satzes ausdrückt, nicht vernichten, sondern ihre Einheit [soll] als eine Harmonie hervorgehen. Die Form des Satzes ist die Erscheinung des bestimmten Sinnes oder der Akzent, der seine Erfüllung unterscheidet; daß aber das Prädikat die Substanz ausdrückt und das Subjekt selbst ins Allgemeine fällt, ist dieEinheit, worin jener Akzent verklingt.

62. Söylenenleri bir örnekle açıklarsek, ‘Tanrı varlıktır’ önermesinde Yüklem ‘varlık’tır; tözsel bir anlam taşır ki Özne ona çözünür. Varlığın burada Yüklem değil, ama öz olması gerekir; böylece Tanrı önermedeki yeri ile ne ise o olmaya, yani durağan Özne olmaya son veriyor görünür. — Düşünce Özneden Nesneye geçişte ilerleme yapmak yerine, Özne yitip gittiği için, dahaçok engellendiğini duyumsar, ve Özneyi kaçırdığı için, onun düşüncesine geri atılır; ya da, Yüklemin kendisi bir Özne olarak, varlık olarak, Öznenin doğasını tüketen özolarak anlatıldığı için, düşünce Özneyi dolaysızca Yüklemde bulur; ve şimdi, Yüklemde kendi içine geri dönmüş ve özgür

uslamlama konumunu kazanmış olmak yerine, henüz içeriğe soğrulmuştur, ya da en azından öyle olma istemi henüz ortadadır. — Benzer olarak, ‘Edimsel evrenseldir’ dendiğinde de, ‘edimsel’ Özne olarak Yükleminde yiter. Evrenselin, sanki önerme yanlızca edimselin evrensel olduğunu belirtiyormuş gibi, yalnızca bir Yüklemi imliyor olması gerekmez; tersine, evrenselin edimselin özünü anlatması gerekir. — Düşünme öyleyse Öznede bulduğu sağlam nesnel temeli, Yüklemde Özneye geri itildiği ve Yüklemde kendi içine değil, ama içeriğin Öznesine geri döndüğü ölçüde yitirir.

62. Um das Gesagte durch Beispiele zu erläutern, so ist in dem Satz: Gott ist das Sein, das Prädikat das Sein; es hat substantielle Bedeutung, in der das Subjekt zerfließt. Sein soll hier nicht Prädikat, sondern das Wesen sein; dadurch scheint Gott aufzuhören, das zu sein, was er durch die Stellung des Satzes ist, nämlich das feste Subjekt. — Das Denken, statt im Übergange vom Subjekte zum Prädikate weiterzukommen, fühlt sich, da das Subjekt verlorengeht, vielmehr gehemmt und zu dem Gedanken des Subjekts, weil es dasselbe vermißt, zurückgeworfen; oder es findet, da das Prädikat selbst als ein Subjekt, als das Sein, als das Wesen ausgesprochen ist, welches die Natur des Subjekts erschöpft, das Subjekt unmittelbar auch im Prädikate; und nun, statt daß es im Prädikate in sich gegangen die freie Stellung des Räsonierens erhielte, ist es in den Inhalt noch vertieft, oder wenigstens ist die Forderung vorhanden, in ihn vertieft zu sein. — So auch wenn gesagt wird: das Wirkliche ist das Allgemeine, so vergeht das Wirkliche als Subjekt in seinem Prädikate. Das Allgemeine soll nicht nur die Bedeutung des Prädikats haben, so daß der Satz dies aussagte, das Wirkliche sei allgemein; sondern das Allgemeine soll das Wesen des Wirklichen ausdrücken. — Das Denken verliert daher so sehr seinen festen gegenständlichen Boden, den es am Subjekte hatte, als es im Prädikate darauf zurückgeworfen wird und in diesem nicht in sich, sondern in das Subjekt des Inhalts zurückgeht.

63. Düşüncenin bu alışılmadık engellenişi büyük ölçüde felsefi yazıların anlaşılmazlığı üzerine yakınmaların kaynağıdır — en azından, onları anlamak için başka bakımlardan gereken eğitsel koşulların bulunduğu bireylerden gelen. Burada söylenenlerde onlara karşı sık sık yapılan bütünüyle özel bir yakınmanın nedenini görürüz: anlaşılıncaya dek bir çok yer tekrar tekrar okunmalıdır — bir yakınma ki uygunsuz ve aşırı olsa gerek, öyle ki, bir kez temellendirildi mi hiçbir savunmaya yer bırakmaz. — Bunun neye varacağı yukarıdan açıktır. Felsefi önerme, salt bir önerme olduğu için, olağan özne-yüklem ilişkisinin ve alışıldık bilme yolunun geçerli olduğu sanısını uyandırır. Önermenin felsefi içeriği bu yolu ve sanıyı yıkar; sanılanın sanılması gereken olmadığı öğrenilir; ve sanının bu düzeltilmesi bilmenin önermeye geri dönmesini ve onu başka türlü anlamasını gerektirir.

63. Auf diesem ungewohnten Hemmen beruhen großenteils die Klagen über die Unverständlichkeit philosophischer Schriften, wenn anders im Individuum die sonstigen Bedingungen der Bildung, sie zu verstehen, vorhanden sind. Wir sehen in dem Gesagten den Grund des ganz bestimmten Vorwurfs, der ihnen oft gemacht wird, daß mehreres erst wiederholt gelesen werden müsse, ehe es verstanden werden könne, — ein Vorwurf, der etwas Ungebührliches und Letztes enthalten soll, so daß er, wenn er gegründet, weiter keine Gegenrede zulasse. — Es erhellt aus dem Obigen, welche Bewandtnis es damit hat. Der philosophische Satz, weil er Satz ist, erweckt die Meinung des gewöhnlichen Verhältnisses des Subjekts und Prädikats und des gewohnten Verhaltens des Wissens. Dies Verhalten und die Meinung desselben zerstört sein philosophischer Inhalt; die Meinung erfährt, daß es anders gemeint ist, als sie meinte, und diese Korrektion seiner Meinung nötigt das Wissen, auf den Satz zurückzukommen und ihn nun

anders zu fassen.

64. Kaçınılması gereken bir güçlüğün nedeni kurgul ve sıradan uslamlamacı yolların karıştırılmasıdır, öyle ki, kimi zaman Özneye ilişkin olarak söylenen şey onun Kavramını imlerken, bir başka zaman da yalnızca Yüklemini ya da İlineğini imler. Yollardan biri ötekine karışır, ve ancak bir önermenin parçalarının olağan ilişki türünü kesin bir biçimde dışlayan bir felsefi açımlama yoğrumsal ya da plastik olmayı başarabilir.

64. Eine Schwierigkeit, die vermieden werden sollte, macht die Vermischung der spekulativen und der räsonierenden Weise aus, wenn einmal das vom Subjekte Gesagte die Bedeutung seines Begriffs hat, das andere Mal aber auch nur die Bedeutung seines Prädikats oder Akzidens. — Die eine Weise stört die andere, und erst diejenige philosophische Exposition würde es erreichen, plastisch zu sein, welche streng die Art des gewöhnlichen Verhältnisses der Teile eines Satzes ausschlösse.

65. Gerçekte, kurgul-olmayan düşünmenin geçerli olan, ama kurgul önerme kipinde göz önüne alınmayan hakları da vardır. Önermenin biçiminin ortadan kaldırılması salt dolaysız bir yolda, önermenin yalın içeriği yoluyla olmamalıdır. Tersine, bu karşıt devim açıkça anlatım bulmalıdır; o yalnızca yukarda değinilen iç engelleme olmamalıdır; Kavramın bu kendi içine geri dönüşü betimlenmelidir. Daha önceden tanıtlamanın başarmış olması gerekeni oluşturan bu devim önermenin kendisinin eytişimsel devimidir. Edimsel olarak ‘kurgul’ olan salt budur, ve salt bu devimin anlatımı kurgul bir betimlemedir. Bir önerme olarak ‘kurgul’ yalnızca içsel engelleme ve özün kendi içine dışsal olarak varolmayan geri dönüşüdür. Bu nedenle sık sık felsefi açımlamaların bizi bu iç sezgiye gönderdiklerini görürüz; ve böylelikle önermenin eytişimsel deviminin istemiş olduğumuz betimlenişinden kurtulurlar. — Önermenin Gerçeğin ne olduğunu anlatması gerekir, ama özsel olarak Gerçek Öznedir; Özne olarak o yalnızca eytişimsel devimdir, bu kendi kendini üreten, ilerleten ve kendi içine geri dönen gidiştir. Kurgul olmayan bilgi durumunda tanıtlama anlatılan içselliğin bu yanını oluşturur. Ama eytişim tanıtlamadan ayrılır ayrılmaz gerçekte felsefi tanıtlama kavramı yitmiştir.

65. In der Tat hat auch das nicht spekulative Denken sein Recht, das gültig, aber in der Weise des spekulativen Satzes nicht beachtet ist. Daß die Form des Satzes aufgehoben wird, muß nicht nur auf unmittelbare Weise geschehen, nicht durch den bloßen Inhalt des Satzes. Sondern diese entgegengesetzte Bewegung muß ausgesprochen werden; sie muß nicht nur jene innerliche Hemmung, sondern dies Zurückgehen des Begriffs in sich muß dargestelltsein. Diese Bewegung, welche das ausmacht, was sonst der Beweis leisten sollte, ist die dialektische Bewegung des Satzes selbst. Sie allein ist das wirkliche Spekulative, und nur das Aussprechen derselben ist spekulative Darstellung. Als Satz ist das Spekulative nur dieinnerliche Hemmung und die nicht daseiende Rückkehr des Wesens in sich. Wir sehen uns daher oft von philosophischen Expositionen an dieses innere Anschauen verwiesen und dadurch die Darstellung der dialektischen Bewegung des Satzes erspart, die wir verlangten. — Der Satz soll ausdrücken, was das Wahre ist, aber wesentlich ist es Subjekt; als dieses ist es nur die dialektische Bewegung, dieser sich selbst erzeugende, fortleitende und in sich zurückgehende Gang. — Bei dem sonstigen Erkennen macht der Beweis diese Seite der ausgesprochenen Innerlichkeit aus. Nachdem aber die Dialektik vom Beweise getrennt worden, ist in der Tat der Begriff des philosophischen Beweisens verlorengegangen.

66. Burada anımsatılabilir ki, eytişimsel devim de yine parçaları ya da öğeleri olarak önermeleri

alır; belirtilen güçlük bu nedenle her zaman yineliyen ve olgunun kendisinde yatan bir güçlük olarak görünür. — Bu sıradan tanıtlamadaki duruma benzer, öyle ki, tanıtlamanın kullandığı nedenlerin kendileri yine bir nedene gereksinirler, ve bu sonsuza dek böyle gider. Nedenler ve koşullar bulmanın bu biçimi ise eytişimsel devimden ayrı olan tanıtlamaya ve dolayısıyla dışsal bilgiye özgüdür. Eytişimsel devimin kendisine gelince, onun öğesi arı Kavramdır; buna göre öyle bir içerik taşır ki, kendinde baştan sona Öznedir. Öyleyse, temelde yatan bir özne olarak davranan ve anlamını bir yüklem olarak kazanan hiçbir içerik bulunmaz; önerme dolaysızca salt boş bir biçimdir. — Duyusal olarak sezilen ya da tasarımlanan 'kendi'den ayrı olarak, arı Özneyi, Kavramdan yoksun boş 'bir'i gösteren şeylerin başında ad olarak ad gelir. Bu nedenle örneğin 'Tanrı' adından kaçınmak yerinde olabilir, çünkü bu sözcük dolaysızca bir Kavram da olmamakla kalmaz, ama özel bir ad, temelde yatan Öznenin katı dinginliğidir; öte yandan örneğin 'Varlık' ya da 'Bir,' 'Tekillik,' 'Özne' vb. kendileri dolaysızca Kavramları düşündürürler. — O özneye [Tanrı] ilişkin olarak kurgul gerçeklikler ileri sürülse bile, bunların içerikleri içkin Kavramdan yoksundur, çünkü Kavram yalnızca dingin özne olarak bulunur, ve bu durumda bu gerçeklikler kolaylıkla yalın bir yüceltmecilik biçimini alırlar. — Bu yandan da, kurgul yüklemi Kavram ve öz olarak değil ama bir önerme biçimine göre alma alışkanlığında yatan güçlük felsefi açımlamanın izlediği yola göre arttırılabilir ya da azaltılabilir. Kurgulun doğasına ilişkin içgörümüze bağlı kalarak betimleme eytişimsel biçimi korumalı ve kavranmayan ve Kavram olmayan hiçbir şeyi içine almamalıdır.

66. Es kann hierüber erinnert werden, daß die dialektische Bewegung gleichfalls Sätze zu ihren Teilen oder Elementen habe; die aufgezeigte Schwierigkeit scheint daher immer zurückzukehren und eine Schwierigkeit der Sache selbst zu sein. — Es ist dies dem ähnlich, was beim gewöhnlichen Beweise so vorkommt, daß die Gründe, die er gebraucht, selbst wieder einer Begründung bedürfen, und so fort ins Unendliche. Diese Form des Begründens und Bedingens gehört aber jenem Beweisen, von dem die dialektische Bewegung verschieden ist, und somit dem äußerlichen Erkennen an. Was diese selbst betrifft, so ist ihr Element der reine Begriff; hiermit hat sie einen Inhalt, der durch und durch Subjekt an ihm selbst ist. Es kommt also kein solcher Inhalt vor, der als zum Grunde liegendes Subjekt sich verhielte und dem seine Bedeutung als ein Prädikat zukäme; der Satz ist unmittelbar eine nur leere Form. — Außer dem sinnlich angeschauten oder vorgestellten Selbst ist es vornehmlich der Name als Name, der das reine Subjekt, das leere begrifflose Eins bezeichnet. Aus diesem Grunde kann es z.B. dienlich sein, den Namen Gott zu vermeiden, weil dies Wort nicht unmittelbar zugleich Begriff, sondern der eigentliche Name, die feste Ruhe des zum Grunde liegenden Subjekts ist; da hingegen z.B. das Sein oder das Eine, die Einzelheit, das Subjekt usf. selbst auch unmittelbar Begriffe andeuten. — Wenn auch von jenem Subjekte spekulative Wahrheiten gesagt werden, so entbehrt doch ihr Inhalt des immanenten Begriffs, weil er nur als ruhendes Subjekt vorhanden ist, und sie bekommen durch diesen Umstand leicht die Form der bloßen Erbaulichkeit. — Von dieser Seite wird also auch das Hindernis, das in der Gewohnheit liegt, das spekulative Prädikat nach der Form des Satzes, nicht als Begriff und Wesen zu fassen, durch die Schuld des philosophischen Vortrags selbst vermehrt und verringert werden können. Die Darstellung muß, der Einsicht in die Natur des Spekulativen getreu, die dialektische Form behalten und nichts hereinnehmen, als insofern es begriffen wird und der Begriff ist.

67. Felsefe öğrenimi için sıradan uslamlamacı tutum gibi, verili gerçeklikler üzerinde uslamlamacı olmayan imgelem de engelleyicidir; elindeki bu gerçeklikleri onlara geri dönmeyi

gerekli görmeksizin temel alır, onları belirtebileceğine ve ayrıca onlar yoluyla karar vererek yargıda bulunabileceğine inanır. Yine bu açıdan da felsefenin ciddi bir iş olarak ele alınması özellikle zorunludur. Tüm bilimler, sanatlar, beceriler, zanaatlar üzerine, bunları kazanmak için çok yönlü bir öğrenme ve alıştırma çabasının gerekli olduğu kanısı geçerlidir. Buna karşı felsefeye gelince şu önyargının henüz egemen olduğu görünür: Gözleri ve elleri olan ve eline deri ile aletler verilen herkes bu nedenle ayakkabı yapmaya kalkışmasa da, gene de herkes birdenbire felsefe yapmayı ve felsefeyi yargılamayı anlar, çünkü bunu yapmanın ölçütünü doğal usunda taşımaktadır — sanki benzer olarak bir ayakkabının ölçütünü kendi ayağında taşımıyormuş gibi. — Öyle görünür ki, felsefe ustalığı kesinlikle bilgi ve öğrenim eksikliğinde yatar ve sanki bunların başladığı yerde felsefe biter. Felsefe sık sık içerikten yoksun biçimsel bir bilgi türü olarak görülür, ve herhangi bir bilgi dalının ya da bilimin içeriğindeki gerçeklik ne olursa olsun, onun ancak felsefe tarafından üretilmişse bu adı hak edebileceği içgörüsü eksik kalır; başka bilimler felsefe olmaksızın ve uslamlama yoluyla ne denli çabalasalar da, o olmaksızın kendilerinde ne yaşam, ne Tin, ne de gerçeklik taşıyabilirler.

67. Sosehr als das räsonierende Verhalten ist dem Studium der Philosophie die nicht räsonierende Einbildung auf ausgemachte Wahrheiten hinderlich, auf welche der Besitzer es nicht nötig zu haben meint zurückzukommen, sondern sie zugrunde legt und sie aussprechen sowie durch sie richten und absprechen zu können glaubt. Von dieser Seite tut es besonders not, daß wieder ein ernsthaftes Geschäft aus dem Philosophieren gemacht werde. Von allen Wissenschaften, Künsten, Geschicklichkeiten, Handwerken gilt die Überzeugung, daß, um sie zu besitzen, eine vielfache Bemühung des Erlernens und Übens derselben nötig ist. In Ansehung der Philosophie dagegen scheint jetzt das Vorurteil zu herrschen, daß, wenn zwar jeder Augen und Finger hat, und wenn er Leder und Werkzeug bekommt, er darum nicht imstande sei, Schuhe zu machen, jeder doch unmittelbar zu philosophieren und die Philosophie zu beurteilen verstehe, weil er den Maßstab an seiner natürlichen Vernunft dazu besitze, — als ob er den Maßstab eines Schuhes nicht an seinem Fuße ebenfalls besäße. — Es scheint gerade in den Mangel von Kenntnissen und von Studium der Besitz der Philosophie gesetzt zu werden und diese da aufzuhören, wo jene anfangen. Sie wird häufig für ein formelles inhaltleeres Wissen gehalten, und es fehlt sehr an der Einsicht, daß, was auch dem Inhalte nach in irgendeiner Kenntnis und Wissenschaft Wahrheit ist, diesen Namen allein dann verdienen kann, wenn es von der Philosophie erzeugt worden; daß die anderen Wissenschaften, sie mögen es mit Räsonieren ohne die Philosophie versuchen, soviel sie wollen, ohne sie nicht Leben, Geist, Wahrheit in ihnen zu haben vermögen.

68. Gerçek felsefeye gelince, kültürün uzun yolu yerine, varsıl olduğu ölçüde derinde olan ve Tinin bilgiye ulaşmasını sağlayan o devim yerine, tanrısalın dolaysız bildirilişinin, ya da ne öteki bilgi dalları ve ne de gerçek felsefe üzerine çabalayıp kendini eğitmiş olmayan sağlam sağduyunun kendini eksiksiz bir eşdeğer olarak onun yerine sunduğunu görürüz — tıpkı kahve yerine hindiba sunulması gibi. Bilgisizliğin, ve düşüncesini soyut bir önerme üzerinde ve üstelik bunların bağıntılı bir zinciri üzerinde yoğunlaştırma yeteneğinden yoksun biçimsiz ve yavan kabalığın kendini kimi zaman düşünce özgürlüğü ve hoşgörüsü olarak, kimi zamansa dahilik olarak öne sürdüğünü belirtmek pek hoş birşey değildir. Dahilik, şimdi felsefede nasılsa, bilindiği gibi bir zamanlar yine öyle şiiri kasıp kavurmuştu; ama ürünleri bir anlam taşıdığı zaman bu dahilik şiir yerine basmakalıp düzyazı ya da, bunun da ötesine geçerek, bir söylev çılgınlığı yarattı. Böylece, bu günlerde, kendini Kavram için çok fazla iyi olarak, ve bunun eksikliğinden ötürü sezgisel ve şiirsel bir düşünüş olarak gören doğal felsefecilik düşünceler yoluyla ancak

örgütsüz bir imgelem gücünün özençli bileşimlerini pazara getirmektedir, — uydurmalar ki, ne köy ne kasaba, ne düzyazı ne de felsefedirler.

68. In Ansehung der eigentlichen Philosophie sehen wir für den langen Weg der Bildung, für die ebenso reiche als tiefe Bewegung, durch die der Geist zum Wissen gelangt, die unmittelbare Offenbarung des Göttlichen und den gesunden Menschenverstand, der sich weder mit anderem Wissen noch mit dem eigentlichen Philosophieren bemüht und gebildet hat, sich unmittelbar als ein vollkommenes Äquivalent und so gutes Surrogat ansehen, als etwa die Zichorie ein Surrogat des Kaffees zu sein gerühmt wird. Es ist nicht erfreulich zu bemerken, daß die Unwissenheit und die form-wie geschmacklose Roheit selbst, die unfähig ist, ihr Denken auf einen abstrakten Satz, noch weniger auf den Zusammenhang mehrerer festzuhalten, bald die Freiheit und Toleranz des Denkens, bald aber Genialität zu sein versichert. Die letztere, wie jetzt in der Philosophie, grassierte bekanntlich einst ebenso in der Poesie; statt Poesie aber, wenn das Produzieren dieser Genialität einen Sinn hatte, erzeugte es triviale Prosa oder, wenn es über diese hinausging, verrückte Reden. So jetzt ein natürliches Philosophieren, das sich zu gut für den Begriff und durch dessen Mangel für ein anschauendes und poetisches Denken hält, bringt willkürliche Kombinationen einer durch den Gedanken nur desorganisierten Einbildungskraft zu Markte — Gebilde, die weder Fisch noch Fleisch, weder Poesie noch Philosophie sind.

69. Buna karşı, sağlam sağduyunun dingin yatağında akıp giderken doğal felsefecilik en iyisinden basmakalıp gerçekler üzerine bir diluzluğu sunar. Bunların önemsizliği yüzüne vurulursa, yanıt olarak anlam ve yerine getirmenin yüreğinde bulunduğunda ve başkalarının yüreklerinde de bulunması gerektiğinde diretir, çünkü genel olarak yüreğin temizliği, duyuncun arılığı vb. ile en son şeyin söylendiğini sanmaktadır, ve bunlara ne karşı çıkılabilir, ne de daha ötesi istenebilir. Oysa yapılacak şey en iyinin içte bırakılmaması, tersine bu kuyudan gün ışığına çıkarılmasıydı. O tür enson gerçekleri üretmekten, bu sıkıntıdan daha baştan kaçınılabilirdi, çünkü bunlar çoktandır dinsel kitaplarda, halk deyişlerinde vb. bulunur. — Böyle gerçekleri belirsizlikleri ya da eğrilikleri içinde ayrımsamak, ya da giderek bilince onların tam karşıtlarını da içinde kapsadığını göstermek güç değildir. Bilinç kendini onda yaratılan bu şaşkınlıktan çıkarmaya çalışırken yenilerine düşer ve pekâlâ patlayarak sorunun çözüldüğünü, gerçeğin şöyle ya da böyle olduğunu ve ötekilerin sofistlik olduğunu ileri sürebilir, çünkü sofistlik sıradan sağduyunun eğitimli usa karşı bir sloganıdır, tıpkı ‘düşlemci’ anlatımının ilk ve son kez felsefenin bilgisizlerine onun ne anlama geldiğini göstermesi gibi. — Sağduyu duyguya, yüreğindeki biliciye dayandığı için, anlaşamadığının işini bitirir; aynı şeyi kendi içinde bulmayan ve duyumsamayan birine daha öte söyleyecek hiçbir şeyi olmadığını bildirmesi yeter; — başka bir deyişle, insanlığın köklerini ayakları altında çiğner. Çünkü insanlığın doğası başkaları ile anlaşma üzerinde diretmektir ve varoluşu yalnızca bilinçlerin ortaya çıkarılmış topluluğundadır. İnsana-aykırı olan, hayvansal olan şey duyguda durup kalmak ve salt bunun içinden iletişim kurabilmekte yatar.

69. Dagegen im ruhigeren Bette des gesunden Menschenverstandes fortfließend, gibt das natürliche Philosophieren eine Rhetorik trivialer Wahrheiten zum besten. Wird ihm die Unbedeutendheit derselben vorgehalten, so versichert es dagegen, daß der Sinn und die Erfüllung in seinem Herzen vorhanden sei, und auch so bei anderen vorhanden sein müsse, indem es überhaupt mit der Unschuld des Herzens und der Reinheit des Gewissens und dgl. letzte Dinge gesagt zu haben meint, wogegen weder Einrede stattfinde noch etwas weiteres gefordert werden könne. Es war aber darum zu tun, daß das Beste nicht im Innern zurückbleibe, sondern aus diesem Schachte zutage gefördert werde. Letzte Wahrheiten jener Art vorzubringen, diese Mühe

konnte längst erspart werden, denn sie sind längst etwa im Katechismus, in den Sprichwörtern des Volks usf. zu finden. — Es ist nicht schwer, solche Wahrheiten an ihrer Unbestimmtheit oder Schiefheit zu fassen, oft die gerade entgegengesetzte ihrem Bewußtsein in ihm selbst aufzuzeigen. Es wird, indem es sich aus der Verwirrung, die in ihm angerichtet wird, zu ziehen bemüht, in neue verfallen und wohl zu dem Ausbruche kommen, daß ausgemachtermaßen dem so und so, jenes aber Sophistereien seien, — ein Schlagwort des gemeinen Menschenverstandes gegen die gebildete Vernunft, wie den Ausdruck Träumereien die Unwissenheit der Philosophie sich für diese ein für allemal gemerkt hat. — Indem jener sich auf das Gefühl, sein inwendiges Orakel, beruft, ist er gegen den, der nicht übereinstimmt, fertig; er muß erklären, daß er dem weiter nichts zu sagen habe, der nicht dasselbe in sich finde und fühle; — mit anderen Worten, er tritt die Wurzel der Humanität mit Füßen. Denn die Natur dieser ist, auf die Übereinkunft mit anderen zu dringen, und ihre Existenz nur in der zustande gebrachten Gemeinsamkeit der Bewußtsein[e]. Das Widermenschliche, das Tierische besteht darin, im Gefühle stehenzubleiben und nur durch dieses sich mitteilen zu können.

70. Eğer Bilime giden ve krallara özgü bir yol aranacaksa, sağlam sağduyuya dayanmaktan daha rahatı olamaz — ve bir de, çağ ve felsefe ile birlikte ilerlemek için, felsefi yapıtların eleştirilerini, belki de en çoğundan onların önsöz ve ilk paragraflarını okumak yeter; çünkü bu ilk satırlar herşeyin dayandığı genel ilkeleri verirler, ve eleştiriler tarihsel bilgi sunmanın yanında değerlendirme de yaparlar ki, bu, bir yargı olduğu için, yargılananın üstündedir. Bu sıradan yol pijama ile de alınabilir; ama Bengi, Kutsal, Sonsuz için yüksek duygu bu yolu üst-rahibin cübbesi içinde yürür — bir yol ki, dahaçok şimdiden kendisi özekteki dolaysız varlıktır, derin ve özgün düşüncelerin dahiliği ve yüksek esin pırıltılarıdır. Ama nasıl ki bu derinlik henüz özgün kaynağını ortaya çıkarmazsa, o esin pırıltıları da henüz Empireum değildir. Gerçek düşünceler ve bilimsel içgörü ancak Kavramın emeğinde kazanılır. Yalnızca Kavram bilginin evrenselliğini üretebilir ki, bu ne sıradan belirsizlik ne de sıradan sağduyunun yetersizliği, tersine bütünüyle gelişmiş ve eksiksiz bilgidir; yetenekleri dahiliğin tembelliği ve kurumu ile yıkılmış usun olağandışı evrenselliği değil, tersine özgün biçimine olgunlaşarak tüm özbilinçli usun iyeliği olma yeteneğini kazanmış gerçekliktir.

70. Wenn nach einem königlichen Wege zur Wissenschaft gefragt würde, so kann kein bequemerer angegeben werden als der, sich auf den gesunden Menschenverstand zu verlassen und, um übrigens auch mit der Zeit und mit der Philosophie fortzuschreiten, Rezensionen von philosophischen Schriften, etwa gar die Vorreden und ersten Paragraphen derselben zu lesen; denn diese geben die allgemeinen Grundsätze, worauf alles ankommt, und jene neben der historischen Notiz noch die Beurteilung, die sogar, weil sie Beurteilung ist, über das Beurteilte hinaus ist. Dieser gemeine Weg macht sich im Hausrocke; aber im hohenpriesterlichen Gewande schreitet das Hochgefühl des Ewigen, Heiligen, Unendlichen einher — einen Weg, der vielmehr schon selbst das unmittelbare Sein im Zentrum, die Genialität tiefer origineller Ideen und hoher Gedankenblitze ist. Wie jedoch solche Tiefe noch nicht den Quell des Wesens offenbart, so sind diese Raketen noch nicht das Empyreum. Wahre Gedanken und wissenschaftliche Einsicht ist nur in der Arbeit des Begriffs zu gewinnen. Er allein kann die Allgemeinheit des Wissens hervorbringen, welche weder die gemeine Unbestimmtheit und Dürftigkeit des gemeinen Menschenverstandes, sondern gebildete und vollständige Erkenntnis, noch die ungemeine Allgemeinheit der durch Trägheit und Eigendünkel von Genie sich verderbenden Anlage der Vernunft, sondern die zu ihrer einheimischen Form gediehene Wahrheit [ist], — welche fähig ist,

das Eigentum aller selbstbewußten Vernunft zu sein.

71. Bilimin varoluş olanağını Kavramın öz-deviminde gördüğüm için, ve çağımızın gerçekliğin doğası ve şekli üzerine düşünceleri yukarıda değinilen ve ayrıca daha ikincil bakımlardan da bu görüşümden ayrıldığı, dahası, ona bütünüyle karşıt olduğu için, Bilim Dizgesini bu görüş açısından açımlamaya yönelik bir girişim olumlu bir karşılanış beklentisinin bütünüyle dışında görünmektedir. Bu arada, göz önünde tutabilirim ki, örneğin Platon'nun felsefesinin üstünlüğünün onun bilimsel olarak değersiz mitlerinde görüldüğü zamanlar olduğu gibi, yine giderek coşkunluk zamanı denilen öyle zamanlar da olmuştur ki, Aristoteles'in felsefesi kurgul derinliği ile saygı görmekteyken, Platon'un Parmenides'i, eski eytişimin bu hiç kuşkusuz en büyük sanat yapıtı, tanrısal yaşamın olumlu anlatımı ve gerçek açığa çıkarılışı olarak görülmüştür; ve zaman olmuştur ki, esrimenin yarattığı bulanıklığa karşın, bu yanlış anlaşılmış esrimenin gerçekte arı Kavramdan başka birşey olmadığı sanılmıştır; — bundan başka, çağımızın felsefesinde eşsiz olan şey değerini bilimsellikte bulur, ve başkaları onu başka türlü alsalar bile kendini gerçekte salt bu bilimsellik yoluyla geçerli kılar. Bu nedenle ayrıca umabilirim ki, Bilimi Kavram için açıklamaya ve bu kendine özgü öğesi içinde açımlamaya yönelik bu girişim olgunun iç gerçekliği yoluyla kabul edilmeyi başarabilecektir. Şu kanıyı taşımamız gerek ki, Gerçeğin doğası zamanı geldiğinde yayılmak ve ancak bu zaman geldiğinde görünmektir, ve bu nedenle hiçbir zaman çok erken görünmez ve olgunlaşmamış bir kamu bulmaz; yine kabul etmek gerek ki, birey henüz tek başına onun sorunu olan şeyin doğrulanması için, ve ilkin salt tikel bir bireye ait olan kanıyı evrensel olarak doğrulanan birşey olarak görmek için, bunun böyle olmasına gerek duyar. Ama bu bağlamda kamu çoğu kez onun temsilcileri ve sözcüleri olarak davrananlardan ayırdedilmelidir. O birçok bakımdan onlardan başka türlü, giderek onlara karşıt davranır. Kamu bir felsefe yapıtı ona hiçbir şey söylemediğinde yumuşak doğasıyla kabahati daha çok kendinde ararken, buna karşı bu ötekiler, yetkinliklerinden pekin, tüm kabahati yazara yüklerler. Böyle bir yapıtın kamu üzerinde etkisi ölülerini gömmekte olan bu ölülerin eylemlerinden daha sessizdir. Şimdi genel içgörü düzeyi tümüyle daha eğitimlidir, merakı daha uyanıktır, ve yargısı daha hızlı belirlenir, öyle ki sizi dışarı çekecek olanların ayakları daha şimdiden kapı önünde durmaktadır; gene de, gösterişli güvenceler ile zorla koparılan dikkati olduğu gibi, küçümseyici kınamaları da düzelten, ve bir bölüm yazara ancak bir süre sonra izleyici verip bu arada ötekilere bir süre sonra bundan böyle hiçbir izleyici bırakmayan daha yavaş etkiyi çoğu kez bundan ayırdetmeliyiz.

71. Indem ich das, wodurch die Wissenschaft existiert, in die Selbstbewegung des Begriffs setze, so scheint die Betrachtung, daß die angeführten und noch andere äußere Seiten der Vorstellungen unserer Zeit über die Natur und Gestalt der Wahrheit hiervon abweichen, ja ganz entgegen sind, einem Versuche, das System der Wissenschaft in jener Bestimmung darzustellen, keine günstige Aufnahme zu versprechen. Inzwischen kann ich bedenken, daß, wenn z.B. zuweilen das Vortreffliche der Philosophie Platons in seine wissenschaftlich wertlosen Mythen gesetzt wird, es auch Zeiten gegeben, welche sogar Zeiten der Schwärmerei genannt werden, worin die Aristotelische Philosophie um ihrer spekulativen Tiefe willen geachtet und der Parmenides des Platon, wohl das größte Kunstwerk der alten Dialektik, für die wahre Enthüllung und den positiven Ausdruck des göttlichen Lebens gehalten wurde und sogar bei vieler Trübheit dessen, was die Ekstase erzeugte, diese mißverstandene Ekstase in der Tat nichts anderes als der reine Begriff sein sollte, — daß ferner das Vortreffliche der Philosophie unserer Zeit seinen Wert selbst in die Wissenschaftlichkeit setzt und, wenn auch die anderen es anders nehmen, nur durch sie in der Tat sich geltend macht. Somit kann ich auch hoffen, daß dieser Versuch, die Wissenschaft

dem Begriffe zu vindizieren und sie in diesem ihrem eigentümlichen Elemente darzustellen, sich durch die innere Wahrheit der Sache Eingang zu verschaffen wissen werde. Wir müssen überzeugt sein, daß das Wahre die Natur hat, durchzudringen, wenn seine Zeit gekommen, und daß es nur erscheint, wenn diese gekommen, und deswegen nie zu früh erscheint noch ein unreifes Publikum findet; auch daß das Individuum dieses Effekts bedarf, um das, was noch seine einsame Sache ist, daran sich zu bewähren und die Überzeugung, die nur erst der Besonderheit angehört, als etwas Allgemeines zu erfahren. Hierbei aber ist häufig das Publikum von denen zu unterscheiden, welche sich als seine Repräsentanten und Sprecher betragen. Jenes verhält sich in manchen Rücksichten anders als diese, ja selbst entgegengesetzt. Wenn es gutmütigerweise die Schuld, daß ihm eine philosophische Schrift nicht zusagt, eher auf sich nimmt, so schieben hingegen diese, ihrer Kompetenz gewiß, alle Schuld auf den Schriftsteller. Die Wirkung ist in jenem stiller als das Tun dieser Toten, wenn sie ihre Toten begraben. Wenn jetzt die allgemeine Einsicht überhaupt gebildeter, ihre Neugierde wachsamer und ihr Urteil schneller bestimmt ist, so daß die Füße derer, die dich hinaustragen werden, schon vor der Tür stehen, so ist hiervon oft die langsamere Wirkung zu unterscheiden, welche die Aufmerksamkeit, die durch imponierende Versicherungen erzwungen wurde, sowie den wegwerfenden Tadel berichtigt und einem Teile eine Mitwelt erst in einiger Zeit gibt, während ein anderer nach dieser keine Nachwelt mehr hat.

72. Gerisi için, Tinin evrenselliğinin böylesine güçlendiği ve buna karşılık tekilliğin ise olması gerektiği gibi o denli önemsizleştiği, ve yine, o evrenselliğin de geliştirmiş olduğu bütün bir varsıllık alanına sarıldığı ve onu istediği bir zamanda, Tinin tüm çalışmasında bireyin etkinliğine düşen pay ancak çok küçük olabilir; bu nedenle birey de, Bilimin doğasının imlediği ve istediği gibi, kendisini o denli unutmalıdır; kuşkudan öte, o elinden ne gelirse olacak ve yapacaktır, ama ondan tıpkı onun da kendisinden beklediği ve kendi için isteyebileceği denli azı istenmelidir.

72. Weil übrigens in einer Zeit, worin die Allgemeinheit des Geistes so sehr erstarkt und die Einzelheit, wie sich gebührt, um soviel gleichgültiger geworden ist, auch jene an ihrem vollen Umfang und gebildeten Reichtum hält und ihn fordert, der Anteil, der an dem gesamten Werke des Geistes auf die Tätigkeit des Individuums fällt, nur gering sein kann, so muß dieses, wie die Natur der Wissenschaft schon es mit sich bringt, sich um so mehr vergessen, und zwar werden und tun, was es kann, aber es muß ebenso weniger von ihm gefordert werden, wie es selbst weniger von sich erwarten und für sich fordern darf.

Önsöz Sonu ..

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Tinin Görüngübilimi’nin Hegel’in Dizge Tasarındaki Yeri

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Tinin Görüngübilimi’nin Hegel’in Dizge Tasarındaki Yeri
AZİZ YARDIMLI

Felsefe Hegel’in dizgesinde Sanat ve Din ile birlikte Saltık Tin alanında durur ve ansiklopedik dizgenin en son ve böylece en yüksek momentidir. Salt bir ‘bilgelik sevgisi’ olmanın ötesinde, sözcüğün gerçek anlamında ‘Bilim’dir. Doğal bilinci Bilimin öğesine getirmenin, onu görgül-tasarımsal düzleminden Kavramın özgür, ciddi, nesnel alanına yükseltmenin etkili bir yolunu bulabilmek kurgul Felsefenin çözmesi gereken başlıca sorunudur. Tinin Görüngübilimi’ni başlıca bu amaçla yazılmış görünür. Sonuç yazarın beklediği gibi çıkmamıştır.

Hegel Tinin Görüngübilimi'ni "Bilim Dizgesi"nin Birinci Bölümü olarak tasarlamış, ve kitap birinci basımının (750 adet) özgün başlık sayfasında böyle sunulmuştu. Hegel daha sonra ikinci basımda "Bilim Dizgesi" başlığının kaldırılmasına karar verdi. Bu konuda Büyük Mantık (ikinci yayım) için Önsözün sonuna eklediği not (1831) şöyledir:

"Bu başlık sonraki paskalyada çıkacak olan ikinci yayımda bulunmayacaktır. Tüm başka felsefi bilimleri kapsaması tasarlanan ikinci bölümün [mantık ve iki olgusal/reale bilim, Doğa Felsefesi, ve Tin Felsefesi] yerine, daha sonra Felsefi Bilimler Ansiklopedisi'ni çıkardım ve bunun üçüncü yayımı 1831'de gün ışığına çıktı."

Tinin Görüngübilimi "Bilim Dizgesi"nin dışında bırakıldı ve çalışmanın içeriğini Hegel daha sonra dizgesel Ansiklopedi'ye kattı. Hiç kuşkusuz Tinin Görüngübilimi Hegel'in bütün dizgesini kapsayan Ansiklopedi'ye bir tür hazırlık olarak görülebilir, ve hiç kuşkusuz Ansiklopedi ile bütünüyle bağdaşan çözümlemeler de kapsar. Ama bu onun önemini arttırmaz, tersine azaltır. Tinin Görüngübilimi'ne dışsal bir hevesle yaklaşan pragmatik bilincin tersine, Mantık Bilimi'nin ciddi öğrencisi Görüngübilim'e çok sık başvurma gereksiniminde değildir. Hegel bu "gençlik yapıtını" yeniden yazmadı ya da herhangi bir düzeltmeden geçirmedi. Buna karşı bütün bir Ansiklopedik dizge sürekli olarak iyileştirildi ve geliştirildi. Tinin Görüngübilimi onda daha şimdiden bildikleri, daha şimdiden tanışık oldukları sözde gerçeklikleri bulup çıkarmaya kararlı ideolojik okumanın gözdesi oldu. Ve bu pragmatik kullanım bile neredeyse bütünüyle çalışmanın Efendi-Köle ilişkisi olarak bilinen bölümü üzerine daraltıldı. Tinin Görüngübilimi'nin genel olarak önyargıya karşı yazılmış olmasına karşın, çalışmanın kendisi önyargı tarafından deforme edildi, bir tür propaganda aracı olarak kötüye kullanıldı, yalnızca yorumlandı. Bu felsefesiz felsefecilik kendini materyalizme, nihilizme ve pozitvizme gömerken, çalışmanın "Bilim Dizgesi"ne bir 'giriş' olması gibi birşey söz konusu bile edilmedi. Bilgi pragmatizmin en son tasalandığı şey olunca, yapıtın 'Yöntem,' 'Bilim,' 'Gerçeklik,' 'Tin,' 'Us,' 'Saltık Bilgi' gibi özsel kavramsal noktaları bütünüyle gözardı edildi

Tinin Görüngübilimi'nin tasarlanan ilk başlığı 'Bilincin Deneyiminin Bilimi' idi (Wissenschaft der Erfahrung des Bewußtseins). Bu deneyimler süreci bilinci Saltık Bilgiye, Parmenides'ten Descartes'a klasik felsenin daha şimdiden bildiği gibi Varlık ve Düşünce karşıtlarının birliğinin bilgisine götürecekti. Platonik İdea sözcüğün gerçek anlamında nesnelliği ve düşünselliği birleştiriyordu: Tinin Görüngübilimi'nin ereği daha şimdiden erişilmiş bir erekti ve Hegel bilimin "öğesi" olan bu ereği bir kez de kendi yolunda tanıtlamayı istedi. Ansiklopedi'nin kendisi aynı amaca hizmet eden ve amaca daha uygun bir açılış bölümü kapsar.

Hegel, Klasik Felsefenin ussallığı ile uyum içinde,bilginin "görgül" bilgi, görüngünün, olgunun, deneyimin vb. bilgisi olmadığını doğrular. Bilgi sanı/doxa ile bir değildir. Bilgi geçici ve sonlu olanın, oluşta olanın değil, ama var olanın bilgisidir. Ya da, bilgi İdeayı amaçlar, İdeaya katılanı değil, ondan pay alanı, ona öyküneni değil. İdea gerçektir, ve Şey, Olgu, Görüngü vb. ancak İdeaya doğru bir süreç olduğu düzeye anlamlıdır, ve gerçeklikten yoksun olduğunu yiterek tanıtlar. Görgül bilgi sonlu dünyanın bilgisidir.

Bilgi (ya da "Bilim" ile eşitlenmiş Felsefe) Hegel'in dizgesinde "Saltık Tin" alanının, aslında bütün bir dizgenin son momentidir. Bu raslantısal değil, ama bir Erek olduğu için mantıksal olarak zorunludur. Ereğin gerisindeki bilincin belirlenimi kendini onunla eşitlemektir — tekil bir birey için olduğu gibi bütün bir Dünya-Tini için de. Bilimin ön momentleri olarak Sanat ve Din alanlarını kapsayan "Saltık Tin" alanı Tinin tam edimselleşme, eksiksiz gerçekleşme ve böylece Anlam ve Değer alanıdır.

İlkçağ felsefesi

13) PLATON: SAYI

Kaynak · İdea

Aristoteles'e göre (Metafizik 1081 a14) Platon sayıları monas ve belirsiz duas kavramlarından türetir. Belirsiz duas ya da ikilik büyüğün ve küçüğün bir ikiliğidir (Met. 987 b20-22). "(Sayının) özdeği olarak büyüğü ve küçüğü ilkeler olarak koyar, töz olarak biri; çünkü birin onlarla karışımı yoluyla sayıların doğduğunu söyler."

Ve "Platon'un iki sonsuzu vardır, Büyük ve Küçük." (Aristoteles, Fizik, Kitap 3, Bölüm 4.)

3) ARİSTOTELES: Infinitum Actu Non Datur

Kaynak · İdea

Infinitum actu non datur, edimsel sonsuz yoktur.

Her sürekli sonsuza dek bölünebilir. Kötü sonsuz. Nokta çizginin bir parçası, genel olarak parça değildir çünkü bölünemez.

Ex indivisibilibus non potest constare aliquod continuum,süreklilik bölünemezlerden oluşamaz.

Anaxagoras

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Anaxagoras

YAŞAM

Klazomenealı Aanaxagoras yetmişinci Olimpiyatta (İÖ 500-497) doğdu ve seksen sekizinci Olimpiyatın birinci yılında (İÖ 428) öldü. Bir Lydia kenti olan Klazomenea Kolofon ve Efesus'a yakındı. Anaxagoras Demokritos'tan önce gelir ve yaşça Empedokles'den de büyüktür. Ayrıca Parmenides ile de çağdaştı ve yaşı Zenon'unkine yakındı. Sokrates'ten kısa bir süre önce yaşadı ve onunla tanışıktı.

Apollodoros'un anlattığına göre felsefe uğruna politik gücünü ve iyeliklerini gözardı etti. Valerius Maximus'a göre (VIII. 7, extr. 6) sayısız yolculuklar yaptı ve 81'inci Olimpiyatta (İÖ 456) Atina'ya geldi. Hızla Yunan kültürünün özeği olmakta olan kentte Kallias'ın arkhonluğu sırasında ders vermeye başladı. Perikles'in dostluğunu ve hayranlığını kazandı ve orada 30 yıl kaldı. Euripides onun etkisi ile bilgi ve insanlık için güçlü bir duygu geliştirdi. İÖ 434-432'de Perikles'in düşmanları tarafından İyonya'ya sürgüne gönderildi ve orada Lampsakos'ta öldü. Diogenes Laeirtus'a göre tek bir kitap yazdı ve biçemi hoş ve soylu idi.

Felsefeyi ve bilimsel araştırma ruhunu İyonya'dan Atina'ya getiren Anaxagoras oldu. Gök cisimleri üzerine gözlemleri onu evren düzeni için yeni kuramlar oluşturmaya götürdü, güneş tutulmalarına, meteorlara, gökkuşaklarına ve güneşe bilimsel bir açıklama vermeye çalıştı. Güneşi Pelopenez'den daha büyük yanıcı bir metal kütle olarak betimler. Gök cisimlerinin dünyadan kopmuş ve hızlı çevrim tarafından tutuşturulmuş taş kütleleri olarak betimler. Bu kuramlar nedeniyle çok geçmeden popüler inanç ile çatışmaya düştü, yerleşik dinsel inaklara karşı çıkmakla suçlandı, ve dostu Perikles'in politik karşıtları tarafından tutuklandı. Perikles tarafından kurtarılmasına karşın

Atina'dan ayrılmak zorunda kaldı.

Anaxagoras'ın Atina'ya gelişine dek felsefenin yeri İyonya ve İtalya idi. Pers istilası İyonya'da felsefeyi de bir sona getirdi. Anaxagoras Pers Savaşları ile Perikles çağı arasındaki dönemde şimdi büyüklüğünün doruğuna ulaşan Atina'da yaşadı. Atina Pers savaşlarından sonra Yunan adalarının büyük bölümünü ve Trakya'daki bir dizi kıyı kentini egemenliği altına almıştı. Hem Yunan politik gücünün önderi, hem de bilim ve sanatların özeği olmuştu. En büyük sanaçılar Atina'da toplanırken felsefecilerin en dikkate değer olanları ve sofistler de oradaydı. Aeskhilus, Sofokles, Aristofanes, Thukidides, Protagoras, Anaxagoras ve Küçük Asya'dan gelen daha başka insanlar Atina'yı aşağı yukarı bütün bir tarihin, bütün bir insanlığın birincil kültür özeği yaptılar. Dünya-Tininin bugün de modeli olan bir estetik değerler birikimi, demokrasi, bilim ve felsefe, insan erdemi ve güzelliği Atina'da eşsiz bir ışıltı ile sergilendi.

Bu kültürel görkem ile uyum içinde, demokratik Atina'nın politik yaşamını, Devletini Perikles yönetiyordu. Kent onun bütün bir yeryüzünün en eğitimli halkı tarafından onaylanan istenci altında Atina'nın Altın Çağı denebilecek bir dönem yaşadı. Bu aynı zamanda "Perikles Çağı" idi ve Thukidides Perikles'i "Atina'nın birinci Yurttaşı" olarak adlandırdı. Sevgilisi Miletuslu Aspasia ile birlikte yaşayan Perikles yalnızca Atina'yı bir İmparatorluğa yükseltmekle kalmadı, ama sanatsal etkinlikleri ve özellikle yazın sanatını da destekledi. Atina Helenik dünyanın birinci eğitim özeği oldu. Perikles devlet-adamı idealinin bir realite olabileceğini tanıtladı. Yalnızca insanın tinsel ve bedensel güzelleşmesi yeterli değildi. Perikles bütün bir Akropolis'i yeniden düzenletti ve Parthenon onun istenci ile gerçekleşti.

Mitoloji ve Kölelik öğelerini özsel bileşenleri olarak içeren bir kültürün bundan sonra yapması gereken şey kendini ortadan kaldırmaktı. Atina törel yaşamı önce Sofistler tarafından, daha sonra Sokrates tarafından sorgulandı. Geleneğin sorgulanması geleneğin ölümüdür. Atina törelliği birer yanlışlık olan temellerini yitirmeye, ve kent bir daha iyileşmemek üzere zayıflamaya başladı.

ATİNA VE SPARTA

Yunanistan'ın politik önderliği için olmasa da bu kültürün ön sırasında olma açısından yarışan Atina ve Sparta arasındaki karşıtlık bu dönemi damgalayan bir başka etmendir. Spartalılarda sanatların ve felsefenin gelişmesi gibi birşey ile karşılaşmayız. Atina ise kendini herşeyden önce insan tininin Güzel Sanatlardaki ve Felsefedeki benzersiz başarısının özeği olarak tanıtır. Sparta'da kişisel özgürlük Devletin büyük amacına altgüdümlü idi. Birey onurunu ve değerini yalnızca Kent uğruna çalışmanın ve yaşamanın bilincinde duyumsuyordu. Koparılamaz bir bağ ile bağlı böyle bir bütünün içinde bireysellik bütünüyle yitmişti, istenci yalnızca Devletin istenci, duyuncu yalnızca Devletin duyuncu idi, ve Sparta'nın politik ve askeri gücü Yunan dünyasında karşı durulamayacak bir etmen olarak görülüyordu. Boyun eğme ne kadar tam ise, despotizmin gücü o kadar büyüktür, ve Spartalılar daha çocukluktan başlayarak usdışı bir törellik uğruna eğitiliyorlardı. En iyi Spartalı sorgulamayan, düşünmeyen, başını kaldırmayan Spartalı idi, ve erdem tuhaf yasaların buyurduklarını kölece yerine getirmekti.

Her Devlette olması gereken bağ, tikelin ve evrenseliğin birliği Sparta'da bireylerin özgür istenci olarak bulunmadığı için, Sparta sonunda özgür yurttaşların özbilinçli birliği olarak daha güçlü olan Atina karşısında yenik düştü. Atina Demokrasisi bir İmparatorluk istencine gelişti, kent-devleti kentin sınırlarını aşan bir güç oldu. Atina'nın gücü özgür bireylerin Erdemi üzerine dayanıyordu. Törel karakterin gelişimi için gereken tek şey özgürlüktür. Buna karşı, Spartalılar bireysel özgürlüğü tanımıyor ve bilmiyor, ve Erdemleri yalnızca onlara dayatılan dışsal törelliğe boyun eğmekten

oluşuyordu. Bu törelliğin usdışı niteliği Spartalıları sık sık saçma, gülünç, giderek sapık durumuna düşürdü. (Plutark'ın Likurgus'un Yaşamı bu tuhaflıkları bütün ayrıntıları ile sergiler.)

Atina'da varolan özgürlük ilkesi bireylerin tecim ve işleyimi yasal denetim altında tutmayı öğrenmelerine olanak vermişken, böyle etkinlikleri yasaklayan Sparta'nın erdemi erdemsizliğin olanaksızlığı üzerine dayanıyordu: İstenci olmayan insan eylemsizdir, hiçbirşey yapmaz ve üretmez, ve eylemsiz insan a priori suçsuzdur. Ama Likurgus'un yasalarının etkisi kalkar kalkmaz, kendi başlarına karar vermek zorunda kalır kalmaz, Spartalıların gerçek erdeme yabancı karakterleri erdemsizliğe, eşitsizliğe, aristokrasiye ve sonunda tiranlığa, en bayağı suçlara yenik düştü. Neyin doğru ve eğri olduğunu, neyin iyi ve kötü olduğunu belirleyecek duyunç yetenekleri gelişmemişti.

Atina tini kentin Büyük İskender'in egemenliği altında politik gücünü yitirmesinden sonra bile güzelliğini, değerini ve saygınlığını yitirmedi, yüzyıllar boyunca yüksek bir kültür özeği olarak korundu ve savunuldu ve bir uygarlık hazinesi olarak kullanıldı. Çılgın Sparta tini modern özgürlük dönemine sarkan despotik bilincin esin kaynağı olmayı sürdürdü.

ANAXAGORAS'IN SUÇLANMASI VE ÖLÜME MAHKUM EDİLMESİ

Daha sonra Sokrates'in ve başka birçok felsefecinin karşılaştığı şey Anaxagoras'ın da başına geldi ve halkın tanrılar olarak kabul ettiği şeyleri küçümsemekle suçlandı. Diogenes Laertius (II. 12) Anaxagoras'ın güneşin ve yıldızların yanan taşlar olduğuna inandığını söyler, ve Plutark (Perikles, 6) peygamberlerin bir tansık olarak gördükleri şeyi doğal nedenler ile açıkladığı için suçlandığını anlatır.

Ön-Sokratik felsefe şimdi kendini toplumsal olarak da duyumsatmaya başlamıştı. Anaxagoras'ın düşünceleri Atina mitolojisi ve törelliği için bir gözdağı olarak kabul edildi ve daha sonra Sokrates'in ortadan kaldırılmasında sonuçlanacak olan suçlamalar ilkin Anaxagoras'a karşı yöneltildi. Atina inancında kutsal olarak kabul edilen dışsal Şeyler şimdi gerçekten de dışsal Şeyler olarak görülmeye başladı. Us mitolojik güzellik dini ile çatışmaya girmiş, duyunç olarak, doğruyu ve eğriyi kendi içinden ayrımsama yetisi olarak kendinin bilincine varmaya başlamıştır.

Ateizm suçlaması Anaxagoras'ın durumunda bütünüyle beklenebilecek birşeydir, ve Perikles'in düşmanları onu yaralamak için vuruşlarını açıkça değil, ama dostu Anaxagoras üzerinden yaptılar. Perikles Anaxagoras'ı ölüm cezasından kurtardı ve kimilerine göre sürgüne gönderilmesini sağladı. Başkalarına göre ise Perikles'in yardımı ile Atina'dan kaçırıldı ve yokluğunda ölüme mahkum edildi.

ANAXAGORAS'IN FELSEFESİNİN KONUMU

Herakleitos'ta herşey devim ve değişim içindedir. Empedokles bu akışkan ve yitici çokluğu bir birlik içine toplar, ama bu birlik dışsal bir sentez ilişkisidir ve Leukippus ve Demokritos boşluğu (vakum) varsaymakla doluluğu (plenum) ya da atomları dışsal olarak biraraya getirirler. Ama Atomcular için öğeler çokluğu aynı zamanda duyusal olmayan arı soyutamalardır ve tekillik ile karşıtlık içinde evrensellik karakterini taşırlar. Anaxagoras tüm öncelleri ile karşıtlık içinde şimdi Arke olarak böyle dışsal bir evrenseli değil, ama içsel evrenseli, Düşüncenin kendisini, Nousu ileri sürer. Nous aynı zamanda nesneldir ve Platonik İdeanın ussal karakterini taşır.

Özgür nesnel Düşünmenin ilk iki yüz yıllık gelişimi birbirinden yalıtılmış analitik ya da paradigmatik bir süreç değil, ama tek bir insan usunun zamandaki bir ve aynı etkinliğinin birikimidir. Görgücü deneyim ilkesi bu mantıksal bütünlüğü, bu evrensel Usu doğrulayamaz çünkü deneyimin kendisi bu ussallığa, usun kavramlarına gereksinir.

Anaxagoras şimdi bilginin nesnesini bilgi yetisinin kendisi olarak alma adımını atmış ve böylelikle bilgi ve nesnesi arasındaki karşıtlığı ilkin ilkede yenmiştir. Arkenin gerçek varlık olması ölçüsünde, bundan böyle Düşünce ve Varlığın birliği kurulmuştur.

Anaxagoras bir İyonyalı olduğu için İyonya okulunun üyesi olarak da görülür. Klazomenaeli Hermotimus onun öğretmeni idi ve Diogenes Laertius bu görüşü desteklemek için yanlış olarak Hermotimus'un Anaximenes'in öğretmeni olduğunu ileri sürer. (Ama Anaximenes Anaxagoras'tan altmış yıl önce doğmuştur.) Anaxagoras İyonya felsefe okulunu noktalar.

Aristoteles (Met. I. 3) ve ondan sonra başkaları, örneğin Sextus Empiricus (adv. Math. IX. 7) Hermotimus'un bu düşünceyi ortaya sürmüş olduğundan söz ederler. Bu doğru olabilir, ama Hermotimus'un felsefesi konusunda çok az şey bilinmektedir ve sonraki yazarların göndermelerinin azlığı ve gizemsel içerikleri felsefesinin fazla ileri gidemediğini gösterir.

Anaxagoras ile Felsefe yeni bir adım atar, çünkü fiziksel öğelerin yerine şimdi Anlak arke olarak kabul edilir. Aristoteles Anaxagoras üzerine Metafizik'te (I. 3) şunları söyler:

> *"Ama Usun (nous) dirimli olanda olduğu gibi doğada da dünyanın ve tüm düzenin kökeni olduğunu söyleyen ondan önce gelen ve rasgele konuşanlarla karşılaştırıldığında ayık bir insan gibidir." Şimdiye dek felsefeciler "bilimsel olmayan bir yolda döğüşen eskrimcilere benzetilebilir. Tıpkı bunların döğüşlerinde ustaca olmasa da beceri ile sık sık iyi hamleler yapmaları gibi, bu felsefeciler de söylediklerinin herhangi bir bilgisi olmaksızın konuşuyor görünürler."*

Anaxagoras düşünceyi ilk kez kendi üzerine döndürmüş olsa da, bu ilkeyi açındırmak daha sonraki düşünürlerin işi olacaktı.

ANAXAGORAS'IN FELSEFESİ

Anaxagoras Nousu dünyanın saltık özü olarak kabul etti. Nous evrenseldir; ayrıca Doğada onun özü olarak, nesnel olarak varolur. Varlığı Eleatikler saltık soyutluk olarak, Bir olarak düşünüyorlardı ve doğal bilincin Nousa Varlığı yüklemedeki birincil güçlüğü Varlığı Bir olarak değil ama duyusal, fiziksel, cisimsel, özdeksel olarak düşünmesinde yatar. Varlık Özdek ile bir ya da duyusalın tözü değildir. Varlık saltık olumsuzlamadır ki, böye olarak ancak düşünülebilir, salt bir düşünce soyutlaması olarak anlatılabilir. Evrenin biçimsel ya da düşünsel yanı yalnızca kendi başına varolduğu düşünülemeyecek bir soyutlamadır, ve bütün varoluş biçimini bu soyutlama dediğimiz biçimselliklerde ya da belirlenimlerde anlatır. Ama böyle belirlenmiş olarak bu Varlık bundan böyle soyut Varlık ya da arı düşünce diyebileceğimiz şey değildir. Somuttur, çünkü kendisi ve biçimi olduğu karşıtıdır. Bu birlik kurguldur. Aristoteles'e göre (De Anima, I. 2):

> *"Anaxagoras ruhun devim ilkesi olduğunu ileri sürer. Ama her zaman Ruh ve Nous konusunda düşündüklerini tam olarak anlatmaz; Ruhu ve Nousu birbirinden ayırıyor görünür, ve gene de onları sanki aynı varoluş imişler gibi kullanır, ve yalnızca Nousu herşeyin ilkesi yapmayı yeğler. Hiç kuşkusuz sık sık Noustan güzel ve doğru olanın nedeni olarak söz eder, ama bir başka zaman ona Ruh der. Çünkü ister küçük ister büyük olsun, ister yüksek ister aşağı türde olsunlar tüm hayvanlarda bulunur. Tüm varoluşta yalnızca o yalın, lekesiz ve arıdır; acıdan yoksundur ve başka herhangi birşey ile birlik içinde değildir."*

Ruh beden ile ilişkilendirilir ve bilgi, istenç vb. gibi daha yüksek yetiler için temel, ama yalnızca temel yaşam ilkesi olarak kabul edilir. Ruh bilme yetisinden, istenç vb. yetilerinden ayrıdır. Nous ise Düşüncedir, ve düşüncenin devimi tam olarak ve sağın olarak Mantık ile anlattığımız şeydir. Anaxagoras Nousun bir çözümlemesini yapmaz ve bu iş felsefe tarihinin daha yüksek dizgeleri için,

öncelikle Platon ve Aristoteles tarafından yapılacaktır. Anaxagoras yalnızca ilkeyi bildirmekle yetinir.

FRAGMANLAR

1. Hem sayıda hem de küçüklükte tüm şeyler birlikte idi; çünkü küçük de sonsuzdu. Ve hep birlikte iken küçüklüklerinden ötürü hiçbirşey açık ve seçik değildi; çünkü hava ve ether, her ikisi de sonsuz olduğuı için, tüm şeyleri kavrıyorlardı; çünkü bunlar herşeyde bulunur, ve hem sayı hem de büyüklük açısından en büyüktürler.

2. Çünkü hava ve ether çevredeki kütleden ayrılmıştır; ve çevredeki (kütlü) nicelikte sonsuzdur.

3. Ve bu şeyler böyle olduğu için, bileşik olan tüm nesnelerde her türden birçok şeyin, her tür biçim ve renk ve tadı olan tüm nesnelerin tohumlarının varolduğunu düşünmek zorunludur.

4. Ama bunlar ayrılmadan önce, tüm şeyler birlikte iken, herhangi bir renk bile açık ve seçik değildi, çünkü tüm şeylerin karışımı bunu önlüyordu; ıslak ve kurunun, sıcak ve soğuğun, ve aydınlık ve karanlığın (çünkü çok fazla toprak vardı), ve sonsuz sayıda tohumun karışımı hiçbir yolda birbiri gibi değildir; çünkü başka şeylerden hiç biri hiçbir biçimde birbirini andırmaz.

5. Tüm şeylerde Nousun dışında herşeyin bir bölümü vardır; ve içlerinde Nousun da oldağu şeyler vardır.

6. Tüm şeyler herşeyin bir bölümünden pay alırken, Nous sonsuzdur ve kendini yönetir, ve hiçbir şey ile karışmamış, ama yalnızdır, kendi kendinedir. Çünkü eğer kendi kendine değil ama başka herhangi birşey ile karışmış olsaydı, eğer biri ile karışmış olsaydı tüm şeylerden pay alıyor olurdu, çünkü daha önce benim tarafımdan söylendiği gibi, herşeyde herşeyin bir parçası vardır, ve onunla karışmış olan şeyler onu engellerdi, öyle ki hiçbirşey üzerinde şimdi yalnızca kendi başına taşıdığı gücü taşımazdı. Çünkü o tüm şeylerin en incesi ve en arısıdır, ve herşey hakkında her bilgisi ve en büyük gücü vardır; ve Nous ruhu olan büyük ve küçük tüm şeyler üzerinde egemendir. Nousun bütün çevrim üzerinde gücü vardı, ve böylece onu başlangıçta döndürmeye başladı. Ve ilkin küçük bir başlangıçtan dönmeye başladı; ama çevrim şimdi büyük bir alan üzerine genişler, ve daha da büyüğü üzerine genişleyecektir. Ve biraraya karışmış ve ayrılmış ve ayırdedilen tüm şeyler Nous tarafından bilinir. Ve Nous olacak olan tüm şeyleri, ve olmuş olan ve şimdi olmayan, ve olacak olan tüm şeyleri, ve şimdi içinde yıldızların ve güneşin ve ayın döndüğü bu çevrimi, ve birbirinden ayırılan havayı ve etheri düzene soktu. Ve bu çevrimin kendisi ayrılmaya neden oldu, ve seyrek olan yoğun olandan, sıcak olan soğuk olandan, aydınlık karanlıktan, ve kuru ıslaktan ayrılır. Ve birçok şeyde birçok pay vardır. Ama hiçbir şey bütünüyle ayırılmış değildir, ne de Nous dışında başka herhangi birşeyden ayırdedilir. Ve tüm Nous benzerdir, hem büyük olan hem de küçük olan; oysa başka hiçbirşey başka hiçbirşey gibi değildir, ama her bir şey en açıkça onda en çok olan şeylerdir ve şeylerdi.

7. Ve Nous şeyleri devime geçirmeye başlayınca, devimde olan herşeyden ayrılma oldu, ve Nous ne kadar çoğunu devime geçirse de, tüm bunlar ayrı kılındı. Devindirilen ve ayrı kılınan şeylerin çevrimi onların daha da ayrı olmalarına neden oldu.

8. Yoğun, ıslak, soğuk, karanlık şimdi toprağın olduğu yerde toplandı; seyrek, sıcak, kuru, aydınlık etherin uzak bölümlerine doğru gitti.

9. Toprak ayrılmış olan bu şeylerden yoğunlaştı. Çünkü su bulutlardan ayrılır, ve toprak sudan; ve topraktan taşlar soğuk tarafından yoğunlaştırılır, ve bunlar sudan daha da öte ayrılır.

12. Ama Nous, her zaman olmuş olduğu gibi, özellikle şimdi ayrıca tüm başka şeylerin oldukları yerdedir, ve ayrılmış olan şeylerde ve ayrılmakta olan şeylerdedir.

13. Tek bir evrendeki şeyler birbirlerinden ayrılmazlar, ne de bir balta ile koparılırlar — ne sıcak soğuktan, ne de soğuk sıcaktan.

15. Çünkü ne de küçük olanın bir en küçüğü vardır, ama her zaman bir daha az vardır. Çünkü varlık var-olmayan değildir. Ama her zaman büyük olandan daha büyüğü vardır. Ve sayıca küçüğe eşittir; ama kendisi ile ilişki içinde her bir şey hem küçük hem de büyüktür.

16. Ve büyüğün ve küçüğün bölümleri sayıca eşit olduğu için, tüm şeyler de her şeyde olacaktır. Ne de ayrı varolmaları olanaklıdır, ama tüm şeyler her şeyin bir bölümünü kapsar. En küçük olanın varolması olanaklı olmadığı için, hiçbirşey ayırılamaz, ne de kendiliğinden varlığa gelebilir, ama başlangıçta nasılsalar şimdi öyledirler, tüm şeyler birliktedir. Ve tüm şeylerde birçok şey vardır, ve ayrılan şeylerden büyük ve küçük olanda sayıca eşit olan şeyler vardır.

17. Yunanlılar 'varlığa gelme' ve 'yok olma' sözcüklerini doğru kullanmazlar. Çünkü hiçbirşey varlığa gelmez, ne de herhangi birşey yok olur, ama varolan şeylerin bir karışımı ve ayrılması vardır. Böylece varlığa gelmeye 'karışma' ve yokolmaya 'ayrılma' demekle doğru yapmış olacaklardır.

18. Çünkü nasıl olur da saç saç olmayandan gelibilir? Ya da et et olmayandan?.

ANAXAGORAS ÜZERİNE KLASİK YAZARLAR

Platon, Savunma, 26D.

"Güneşin bir taş ve ayın toprak olduğunu söylediğimi ileri sürüyor. Anaxagoras'ı suçlamayı düşünüyor musun, Meletos, ve bu insanların Klazomenaeli Anaxagoras'ın kitaplarının bu öğretilerle dolu olduklarını bilmeyecek kadar bilgisiz olduklarını mı düşünüyorsun? Onları bu denli mi küçümsüyorsun? Ve böylece gençlere bunları sözde Sokrates tarafından öğretildiğini demek istiyorsun, üstelik orkestrada sık sık bunlar üzerine girişi olsa olsa bir drahma olan gösteriler yapılırken ..."

Platon, Fedon, 72 c. "Ve eğer tüm şeyler bileşik iseler ve ayrı değilseler, Anaxagoras'ın bildirimi hemen doğru olacaktır: 'Tüm şeyler birlikte idiler.'"

Fedon, 97 c. "Anaxagoras diye birinin bir kitabını okuyan birinin tüm şeyleri düzenleyenin ve tüm şeylerin nedeni olanın Nous olduğunu söylediğini duydum."

Fedon, 98 b. "Kitabı okurken, Noustan hiç yararlanmadığını gördüm, ne de şeylerin düzeni için herhangi bir neden saptar. Tersine, havayı ve etheri ve suyu ve başka birçok tuhaf şeyi nedenler olarak ele alır."

Lysis, 214 b. "En bilgi insanın yazıları der ki, ... benzerin her zaman benzemez tarafından sevilmesi zorunludur."

Büyük Hippias, 283 a. "Senin Anaxagoras'ınkinin tam tersi bir deneyiminin olduğunu söylüyorlar; çünkü büyük bir mülk kalıt almış olmasına karşın, tümünü dikkatsizliği nedeniyle yitirmiş ve bu nedenle anlamsız bir bilgeliğe yönelmiş."

Kratilus, 400a. "Ve tüm başka şeylerin doğasının Nous olduğuna ve onları düzenleyen ve denetleyenin ruh olduğuna inanmıyor musun, Anaxgoras?"

Fedon, 72c. "Sanki Anaxagoras'ın yakınlarda anlattığı görüşü, ayın ışığını güneşten alıyor olması

daha eski bir sorunmuş gibi görünüyor."

413c. "Anaxagoras bunun Nous olduğunu söylemede haklı, çünkü Nousun saltık güç uyguladığını ve hiçbirşey ile karışmayarak herşey düzenlediğini, herşeyin içine yayıldığını söyler."

Filebus, 28c. "Tüm bilge insanlar Nousun göğün kralı ve bizim için toprak olduğunda anlaşır."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Anaximander

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

1

Anaximander

Frederick Copleston

Miletuslu bir başka felsefeci de Anaximander idi. Görünürde Thales'ten daha genç biriydi, çünkü Theofrastus tarafından Thales'in bir ''astı'' olarak sözü edilir.8 Thales gibi Anaximander de kılgısal bilimsel sorunlarla ilgilendi ve bir harita yapmış olmakla onurlandırılır—büyük olasılıkla Karadeniz'deki Miletuslu denizciler için. Başka birçok Yunan felsefecisi gibi o da politik yaşama katıldı, Apollonia'ya bir koloniye önderlik etti.

Anaximander kendi felsefi kuramları üzerine bir düzyazı çalışması yazdı. Bu çalışma Theofrastus'un zamanında elde bulunuyordu, ve Anaximander'in düşüncesine ilişkin değerli bilgileri Theofastrus'a borçluyuz. Thales gibi o da tüm şeylerin birincil ve enson öğesini aradı; ama bunun örneğin su gibi herhangi bir tikel özdek türü olamayacağına karar verdi, çünkü suyun ya da nemin kendisi ''karşıtlar''dan biriydi ve açıklanması gereken şey bunların çatışmaları ve birbirlerinin sınırlarını aşmaları olgusuydu. Eğer değişim, doğum ve ölüm, gelişme ve çözülme olguları çatışmaya, bir öğenin öteki pahasına genişlemesine bağlıysa, o zaman—herşeyin gerçekte su olduğu varsayımı üzerine—niçin öteki öğelerin çoktandır suya soğrulmamış olduklarını anlamak güçtür. Anaximander bu nedenle birincil öğenin, Urstoffun belirsiz olduğu düşüncesine vardı. O karşıtlardan daha ilkeldir, çünkü bunlar ondan gelmişlerdir ve geriye ona geçerler.9

Bu birincil öğe (arke) Anaximander tarafından özdeksel neden olarak adlandırıldı—ve Theofrastus'a göre Anaximander ona bu adı veren ilk düşünürdü. ''O ne sudur, ne de öğeler diye bilinen şeylerden biridir, ama onlardan ayrı ve sonsuz bir doğadır ki, göklerin ve içlerindeki dünyaların tümü ondan doğar.'' O to apeirondur, sınırsız tözdür. ''İlksiz-sonsuz ve yaşsız'' olarak ''tüm dünyaları kucaklar.''10

Bir öğenin bir başkasının sınırını aşması şiirsel bir anlatımla haksızlık örnekleri olarak temsil edilir: Sıcak öğe yazın ve soğuk öğe kışın bir haksızlıkta bulunur. Belirli öğeler yine Belirsiz Sınırsıza soğrularak uğradıkları haksızlıkları giderirler.11 Bu yasa kavramının insan yaşamından bir bütün olarak evrene genişletilmesinin bir örneğidir.

Anaximander'in evren modeli

Anaximander mekanik bir evren modeli tasarlayan ilk düşünür oldu. Onun modelinde yeryüzü Sınırsızın (Apeiron) özeğinde dingindir, hiçbirşey tarafından desteklenmez. Çapının üçte biri kadar yüksekliği olan bir silindirdir ve üzerinde yaşadığımız düz tepe dairesel bir okyanus kütlesi ile kuşatılıdır. Evreni oluşturan içleri boş eşözekli tekerlekler ateş ile doludur, en uzak olanın çapı

dünyanın çapının 27 katıdır, Güneş üzerlerindeki deliklerden birinden görünen ateştir, ve deliğin kapanması Güneş tutulmasıdır. (Aziz Yardımlı)

Sayısız olarak birarada-varolan bir dünyalar çokluğu vardır.12 Her biri yokolabilirdir, ama bunların sınırsız bir sayısı aynı zamanda varoluşta bulunuyor görünür ve dünyalar ilksiz-sonsuz devim yoluyla varlık kazanırlar. ‘‘Ve buna ek olarak göklerin ortaya çıkmasını sağlayan ilksiz-sonsuz bir devim vardı.’’13 Bu ilksiz-sonsuz devim bir apokrisis ya da ‘‘eleme,’’ Platon’un Timaeus’unda sunulan Pisagorcu öğretide bulduğumuz yolda bir tür elekten geçirme olmuş gibi görünür. Şeyler bir kez elendikten sonra, bildiğimiz biçimiyle Dünya bir burgaç devimi ya da dine tarafından oluşturuldu—ağır öğeler, toprak ve su burgacın özeğinde kalırken, ateş çepere geri döndü ve hava arada kaldı. Toprak bir disk değil ama ‘‘bir sütunun kasnağı gibi’’ kısa bir silindirdir.14

Yaşam denizden gelir, ve hayvanların şimdiki şekilleri çevreye uyarlanma aracılığıyla evrimlenmiştir. Anaximander insanın kökenine ilişkin akıllıca bir tahminde bulunur. ‘‘[D]ahası, başlangıçta insanın başka bir türün hayvanlarından doğduğunu söyler, çünkü öteki hayvanlar kendileri için besini kolayca bulurken, yalnızca insan uzun bir emzirme dönemine gereksinir, öyle ki eğer başlangıçta şimdi olduğu gibi olmuş olsaydı hiçbir zaman sağ kalamazdı.’’15 İnsanın geçiş evresinde nasıl sağ kaldığı—evrimciler için sürekli bir güçlük kaynağı—açıklanmadan bırakılır.

Anaximander’in dünya haritasının yaklaşık temsili.

Anaximander’in öğretisi öyleyse Thales’in öğretisi üzerinde bir ilerlemeyi temsil eder. Birincil olarak herhangi bir belirli öğenin saptanmasının ötesine, tüm şeylere kaynak olan bir Belirsiz Sonsuz anlayışına geçer. Dahası, en azından dünyanın bu birincil öğeden nasıl gelişmiş olduğu sorusunu yanıtlamaya yönelik bir girişimde bulunur.

Notlar

8Phys. Opin. fr. 2 (D. 12 A 9). Krş. Y. Plut. Strom., (D. 12 A. 10).

9Fragman 1.

10Frag. 1-3.

11Frag. 1.

12D. 12 A 17. Simpl. Phys., 1121, 5: Aet. II, 1, 3: Cic. De Nat. D., 1, 10 25: Aug. C.D., viii, 2.

13Krş. Hippol., Ref., 16, 2 (D. 12 A 11).

14Frag. 5, Y. Plut. Strom., 2 (D. 12 A 10)

15Y. Plut. Storm., fr. 2 (D. 12 A 10).

[COPLESTON. FELSEFE TARİHİ. ÖN-SOKRATİKLER VE SOKRATES.
1. ÖN-SOKRATİK FELSEFE. 1. ÖNCÜLER. ERKEN İYONYA FELSEFECİLERİ]

[Çeviren: Aziz Yardımlı (C) İdea Yayınevi 1986, 1997]

2

Anaximander

Sahakian

Anaximander’in çalışmalarından ise yalnızca bir ‘‘parça,’’ Peri Fuses (Doğa Üzerine) başlıklı kitabının küçük bir bölümü elimize geçmiştir. Gene de, daha sonraki felsefecilerin yazılarından Anaximander tarafından açımlanan birincil sav yaygın olarak bilinir olmuştur.

Enson kozmik özdek, diyordu Anaximander, Apeirondan, eş deyişle Sınırsızdan ya da Sonsuzdan

oluşur. Özdeğin temel öğeleri zorunlu olarak sonsuzdur; yoksa doğada yer alan bitimsiz ve çok yanlı yaratış ve değişimleri açıklayamazlardı. Eğer doğal süreçler sonlu olsalardı, en sonunda yaratıcı gizilliklerini tüketir ve sona ererlerdi; buna göre Sınırsız, Tanrı, ondan doğan sonlu özdek biçimlerinin tersine, sonsuz olmalıdır. Deneyimimizin sınırlarının ötesinde bengi bir olgusallık olan Sınırsız görgül özdekten ayrıdır; onun insan deneyiminin olgularının ilişkili oldukları olgusallık olması gerekir. Özdek algılanabilirdir; ama ona köken veren o temel olgusallık, Sonsuz ya da Tanrı, algılanamazdır.

Apeironun içerisinde dünyanın tüm öğeleri kapsanır ve Sonsuz deneyimimizin alanında nitel olarak değişik karakteristikleri üretmek için ‘‘sıcak’’ ve ‘‘soğuk’’tan yararlanır. Temel töz, sıvı, bu iki etkinin (soğuk ve sıcak) eylemleri tarafından oluşturulur ve üç birincil öğe ondan türer—toprak, hava ve ateş. Tales’in evrenbilimini temel alan Anaximander böylece İyonya Fizikçilerinin felsefi dizgelerini toparladı.

Anaximander ayrıca Darwin’in önsavına çarpıcı bir biçimde yakın bir evrim kuramı da geliştirdi, çünkü örgensel yaşamı sıvının balık-benzeri yaratıklar oluşturmak için elverişli bir yolda kuruma eylemine yüklüyordu. Bu yaratıklar daha sonra kendilerini karadaki yaşama uyarlama süreci yoluyla kara hayvanlarına gelişiyorlardı. İnsan türü bu uyarlanma sürecinin son ürünüydü.

Son olarak, Anaximander ruhların göçü üzerine bir kuram formüle etti. Bu kurama göre (ki Hindu bakış açısına büyük bir benzerlik gösterir) kozmik özdek kendini yaratır, dağılır ve sonra kendini yeniden yaratır—hiçbir zaman sonlanmayan dönüşümlerin sürekli yaşam süreçlerinde.

[SAHAKIAN. FELSEFE TARİHİ. 1. ÖZDEK SORUNU]

Çeviren Aziz Yardımlı (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Anaximander

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Anaximander

Yaşam. Apollodorus'un tarihçesine göre bir Miletuslu olan Anaximander İÖ 610'da doğdu (42'nci Olimpiyat, 3). Babası Praxiades idi. Onu herşeyin Su olduğuna inandırmayı başaramayan dostu Thales'ten 25 yaş daha küçüktü. Pisagoras ve Anakreon'un da bulunduğu Samos'ta tiran Polikrates ile birlikte yaşadığı söylenir. Themistus'a göre felsefi düşüncelerini yazıya geçiren ilk düşünür odur. Anaximander Thales'in ölümüne yakın bir tarihte altmış dört yaşında öldü. Yunanistan'a güneş saatini ilk getiren Anaximander oldu. Kimileri buluşu ona yükler. Coğrafya ve Gökbilim Anaximander'in başlıca ilgileri idi.

Anaximander bir güneş saati ile.

APEİRON

"Herşeyin bir kökeni vardır ya da [kendisi] bir kökendir. Apeironun bir kökeni yoktur. Çünkü o zaman bir sınırı olacaktır. Dahası, bir tür köken olmakla, hem doğmamış hem de ölümsüzdür, çünkü oluşmuş olanın zorunlu olarak bir de sonu olacaktır, ve her yokolma sürecinin bir bitişi vardır."

Aristoteles (Fizik, 203b6-10; Diels/Kranz (DK)12A15).

Theofrastus (ö. 287). Lise'de Aristoteles'in ilk ardılıdır. Lesboslu'dur ve Atina'da ilkin Platon ve sonra Aristoteles ile felsefe çalıştı.

APEİRON

"İlk ilkenin bir ve devinebilir ve sonsuz olduğunu söyleyenler arasında Praxiades'in oğlu, Thales'in öğrencisi ve ardılı Miletuslu Anaximander vardır. Tüm şeylerin ilk ilkesinin ve öğelerinin sonsuz olduğunu söyledi, ve bu sözcüğü ilk ilkeye uygulayan ilk o oldu; ve der ki o ne sudur, ne de öğeler denilen şeylerin başka herhangi biri; ama sonsuz ayrı bir doğası olan birşeydir ki, tüm gökler ve onlardaki dünyalar ondan gelmiştir; şeyler o kaynaktan doğar, yok oldukları zaman zorunlu olarak ona geri döner; çünkü, biraz şiirsel bir dil kullanarak der ki, türesizlik için zamanın düzenine göre ceza görür ve birbirlerine doyum verirler. Açıktır ki, dört öğenin birbirine dönüştügünü gördüğü zaman bunlardan herhangi birini temelde yatan töz yapmayı doğru saymamış, ama onlardan başka birşeyi temel yapmıştır. Şeylerin öğenin doğasındaki değişim yoluyla değil, ama ilksiz-sonsuz devimin neden olduğu karşıtların ayrılması yoluya varlığa geldiklerini düşünür. Bu nedenle Aristoteles onu Anaxagoras'a benzetir."

Theofrastus, (Dox., 477); Simplicius (Fizik 6 r, 24, 26)

Apeiron (a è olumsuzlama öneki; perasè sınır) Sınırsız

Anaximander herşeyin ondan doğduğu ve yok oluşta zorunlu olarak ona geri döndüğü arke olduğunu düşündüğü apeironu tam olarak tanımlamadı — hiç kuşkusuz onu belirlenimsiz olarak gördüğü için. Aristoteles onu bir tür ilksel kaos olarak anladı. Tüm belirlenimsizliğine karşın, apeiron soğuk ve sıcak, ıslak ve kuru karşıtlıklarını kapsıyor ve şeylerin onları ayrıştırıp türlüleştiren devimlerini yönetiyordu.

Bu aşamada düşünce henüz duyusal tasarımların üzerine yükselmiş değildir. Düşünce henüz kendini düşünmemektedir. Anaximander'in ilkesi arı düşünce değildir. Ama apeiron Thales'in su öğesi gibi görgül birşey de değildir, ya da onun gibi 'duyulur evrensel'dir. Çünkü arke duyusal şeylerin özü, onların algılanmayan ama yalnızca düşünülen evrenselleridir.

Anaximander ilkeyi Apeiron ya da Sınırsız olarak ve ondan bütün bir varoluşu çıkarsama sürecini ise ayrılma (apokrisis :: apokrisis) olarak belirledi.

Apeiron ile Anaximander algılanabilir olmayan birşey kavramını Doğa Araştırmasının temeline getirir. Doğa Araştırması Usun duyusal algı nesnelerinin, onda herşeyin geçip gittiği bu sonluluk, bu oluş dünyasının tüm gerçeklik olamayacağını kavrayışından doğar. Eğer Anaximander'in 'apeiron' ile ne demek istediğinin açık olmadığı ileri sülürmüşse, bunun yanıtını ilkenin kendisi verir, çünkü 'sınırsız' olanı duyumsamak gibi imgelemek de olanaksızdır. Gene de böyle birşeyin uzaysal ve zamansal olarak varolduğunu düşünmek olanaklıdır.

> *Cicero (De Natura Deorum, I. 10): "Apeiron tüm oluşun ve yitip gidişin ilkesidir; uzun aralıklarla sonsuz dünyalar ya da tanrılar ondan doğar, ve yine ona geçer."*

Cicero'ya göre, Thales öğrencisini "herşeyin Sudan oluştuğuna inandırmayı başaramadı."

> *Diogenes Laertius (I, 3): "Sonsuzu (apeiron; belirlenimsiz) ilke ve öğe olarak çıkarsadı. Onu hava ya da su ya da böyle herhangi bir şey olarak belirlemedi."*
>
> *Aristoteles (Fizik, 203b6-11, 13-30): "Tümünün de [sonsuzu] bir ilke yapması nedensiz değildir: Çünkü ilke ne amaçsız olabilir ne de bir ilkenin gücü dışında bir gücü olabilir. Çünkü herşey ya bir ilkedir ya da bir ilkeden türer. Ama sonsuzun bir başlangıcı yoktur, çünkü o zaman bir sonu olurdu. Ama*

başlangıçsız ve yok edilemezdir, bir tür ilk ilke gibidir; çünkü varoluşa gelen herşeyin bir sonunun olması zorunludur, ve tüm yokoluşun bir sonu vardır. Bu nedenle diyebiliriz ki, bunun [sonsuzun] bir ilk ilkesi yoktur, ama kendisi tüm başka şeylerin ilk ilkesi olarak ve herşeyi kuşatıyor ve yönetiyor olarak görünür, tıpkı sonsuzun yanısıra başka hiçbir nedenin [örneğin anlık ya da dostluk] olmadığını, ama kendisinin tanrısal olduğunu düşünenlerin dedikleri gibi; çünkü, Anaximander'in ve fizikçilerin çoğunun dedikleri gibi, ölümsüz ve yok edilemezdir."

"Sonsuz birşeyin varoluşuna inanç başlıca beş noktadan gelir: Zamandan (çünkü bu sonsuzdur), büyüklüklerin bölünmesinden (matematikçiler edimsel olarak sonsuzu kullanırlar); yine, varlığa gelenin ondan çıkarılacağı sonsuz birşey olmadıkça yaratılış ve yokediliş sona erecektir; yine, sonlu olan her zaman birşey tarafından sınırlanır, öyle ki eğer birşey her zaman başka birşey tarafından sınırlanmalı ise bir [enson] sınır olamaz; sonuncusu ve en önemlisi, herkes için benzer olarak bir bilmece yaratan birşey vardır: Düşüncede sona ermedikleri için, sayılar sonsuz olarak görünür, ve bu matematiksel büyüklükler ve göklerin dışındaki bölge için de böyledir. Ama dışarıdaki bölge sonsuz ise, o zaman cisim ve dünyalar da sonsuz olarak görünür — çünkü boşlukta niçin şurada olmaktansa burada olmaları gereksin? Bu nedenle eğer cisim herhangi bir yerde ise, her yerdedir. Yine, eğer boşluk ve uzay sonsuz ise, cisim de sonsuz olmalıdır — çünkü ilksiz-sonsuz şeyler için olanaklı olma ve edimsel olma arasında hiçbir ayrım yoktur."

Varlık ve Oluş

Ön-Sokratiklerin, aslında genel olarak felsefecilerin ve insan usunun ortaklaşa kabul ettiği olgu görüngü dünyasının gerçek olmadığı, değişim dünyasında değişmekte olanın ne olduğudur, çünkü varlık her zaman var olandır. Ve gene de düşünmeyen sıradan bilinç daha yüksek ve türevsel olan görüngüyü daha temel, daha öğesel ve daha yalın olan karşısında ilke olarak almayı ister. İlkenin daha somut, daha içerikli, daha yüksek olması gerektiğini düşünür. Oysa ilke ilk olan ve dolayısıyla yalın, öğesel, arketip olan, bu soyutluk ya da yalınlık içinde ortadan kalkmayandır. Görünenin, görüngünün geçici olduğunun kavranması insan mantığının en öğesel işlemlerinden biridir. Geçicilik düşüncesi dolaysızca kalıcılık düşüncesine götürür: Görüngü yalnızca Varlığı değil ama Yokluğu da içerirken, kalıcı olanın Varlık olması gerekir. Varlık Oluştan daha soyut olması anlamında daha temel, daha öğeseldir. Oluş daha yüksek, böylece dolaylı, sonludur.

Doğal bilinç Varlığı duyusal olan ile eşitlediği için felsefenin düşünce şeylein özünü düşünsel olarak görmesi karşısında ilkin şaşkınlığa düşer. Ama Varlık duyusal değildir; yalnızca bir düşüncedir.

Anaximander için görgül olanın açıklayıcısı olan kungul şey edimsel olarak da vardır. Daha doğrusu, görgül olan şeylerin varlıkları ile karşıtlık içinde, kurgul olanın varlığı gerçektir, gerçekten var olan, her zaman var olandır, ve görgül varlık yitici iken, kuramsal varlık ilksiz-sonsuzdur. Apeiron salt biçimsel birşey, salt öznel birşey değildir: Olgusal olarak vardır. Salt bir Kavram değil, yalnızca şeyler üzerine salt anladığımız birşey değil, ama bizim anlamamızdan ya da bilgimizden bağımsız olarak da varolan birşeydir. Anaximander Kavram ve Kavram aracılığıyla anladığımız nesnesi arasında ayrım yapmadı. Bu ayrımı modern Fizikçiler de yapmaz: Örneğin kuramsal olarak çıkarsanan öğesel parçacıkların, atom, elektron, quark vb. olgusal olarak da tasarımlandıkları gibi varolduklarını kabul ederler. Mitolojide de imgesel tanrı ve tanrıçaların edimsel olarak varolduklarına inanılır. Doğal usun saflığı üçüne de ortaktır.

C. F. von Weizsacker (The World-View of Physics, 30): "Fiziksel dünyanın görüşü her zaman algısal-olmayana doğru bir eğilim gösterir. Bu dolaysızca fizikçilerin birleşik bir dünya-görüşüne ulaşma çabalarından doğar. Görüngüleri rengarenk dolulukları içinde kabul etmeyiz, ama onları açıklamayı

isteriz, eş deşiyle bir olguyu bir başkasına indirgemeyi isteriz. Bu süreçte algılanabilir olan sık sık algılanabilir olmayan yoluyla açıklanır."

Anaximander fiziksel dünyayı açıklamak için fiziksel-olmayan, algısal-olmayan bir ilke kullanır.

Fizikselcilik

İyonyalı düşünürler "Dünya neden yapılmıştır?" sorusu ile ilgileniyorlardı — "Gerçeklik nedir, nasıl bilirim, kavram nedir?" gibi daha ileri, daha soyut sorular ile değil. Ve giderek Anaximander için bile arke olarak apeiron fiziksel (uzaysal-zamansal) birşey olduğu için, tümünden de sık sık Doğabilimciler ya da Fizikçiler olarak, giderek özdekçiler olarak söz edilir. Gene de dolaysızca algıladıkları Doğa dünyası bir türlülük, bir çoğulluk dünyası ide, değişim ve devim ve öyleyse sonluluk içeriyordu. Aslında tüm görüngü dünyası baştan sona bir sonluluklar toplamıydı. Açıktır ki bu sonlu dünyanın kökenini sorgulamak doğrudan doğruya onun gerçek olmadığını, doğrudan doğruya gerçek varlığın bu görüngülerden başka birşey olduğunu varsaymak demektir. Türlülüğe, görüngüye, geçici olana gerçek varlık olarak, bir enson olarak bakmamak usun doğal eğilimidir — doğal, çünkü us çok, sonlu, geçici, değişken gibi kavramları ancak ve ancak karşıtları ile bir, sonsuz, kalıcı, değişmez olan ile birlik içinde düşünür, ve birincileri ayrımsaması onu doğrudan doğruya ikincileri çıkarsamaya götürür, ve birinciler duyusal-algı nesneleri ile ilgili iken, ikinciler duyusal algı konusu olamazlar ve ancak ve ancak derin düşüncenin işlemi yoluyla türetilirler. Böylece sonlunun kökenini arı düşünce yoluyla sorgulamak yalnızca ve yalnızca mitolojik imgelemin yanıtının sonluluğunu görmeyi ve bu imgesel yanıtı yadsımayı gerektirir. Felsefenin başlaması için düşüncenin saltık olarak özgür deviminin başlamasından başka hiçbirşey gerekmez.

Arke

Simplicius (Fizik Üzerine Yorum 24.113-25): "İlk ilkenin bir, devingen ve sonsuz olduğunu savunanlar arasında Miletuslu Anaximander (Praxiades'in oğlu ve Thales'in öğrencilerinden biri idi), Sınırsızın (Apeiron) varolan şeylerin ilkesi ve öğesi olduğunu söyledi. Bu Arke [İlk] sözcüğünü ilk getiren o oldu. Der ki o ne su ne de sözde öğelerin başka herhangi biri değil ama ayrı bir doğadır ki sınırsızdır, tüm gökler ve içlerindeki dünyalar varlığa ondan gelir. Şeyler varlıklarını kendilerinde taşıdıkları şeylere yiter — olması gerektiği gibi. Çünkü — onlardan biraz şiirsel bir yolda söz ederek — türesizlikleri için zamanın düzenine göre ceza görürler ve birbirlerine doyum verirler. Açıktır ki dört öğenin birbirlerine değişimini gözlediğinde onlardan birini geri kalanların temelinde yatan töz yapmayı istemeyerek başka birşeyi seçti. Varlığa gelmeyi öğenin nitel başkalaşımı yoluyla değil ama karşıtların ilksiz-sonsuz devim yoluyla ayırılması yoluyla açıklar."

Theofrastus'a göre kökensel ilkeye arke sözcüğünü ilk uygulayan Anaximander'dir

Apeiron uzaysal olarak sınırsız olduğu gibi, gündelik deneyimin Zaman içinde yaratılan şeylerinden de ayrı olarak, kendisi yaratılmamıştır. Bu düşünürlerde sonsuzluk kavramının açık bir bilinci vardır. Bu nedenle, mitolojik bir bilinç alanından başlangıç yapmış olsalar da, mitolojinin yapamayacağı, sonlu insabiçimsel tanrısallığın esinlendiremeyeceği bir kavramsal düzlemde düşünüyorlardı.

Eğer insanın bir gizillik ile donatılı olduğunu, bir tür olarak homo sapiense özgü evrensel bir doğa ya da öz ile doğduğunu düşünürsek, insanın kültürünü yalnızca bu kendi doğasında olandan varettiği sonucunu çıkarırız. İyonyalı düşünürler tarihin sahnesine çıktıkları zaman Dünya Tini daha şimdiden muazzam bir kültür birikimi yaratmıştı. Ama kültürün daha öte dönüşümleri için Mezopotamya'nın, Çin'in, Hindistan'ın gelişmişlik ve sağlamlıklarının kendisi değişime ve böylece

daha öte gelişime engel iken, İyonya'nın genç tini çocuksu özgürlüğü içinde düşünceyi duyusal olandan, sonlu olandan, geçici olandan adım adım kendi üzerine çevirdi, düşünmeyi düşünmeyi başladı. Eğer bütününde kültürün daha öte açınımı için, Dünya Tininin uyuşukluk, dinginlik ve tembellik içinde kalmaması için doğanın ve tinin daha öte deneyiminin gerekli olduğunu düşünürsek, Tarihin kendisi İyonya kentlerinde en büyük dönüşlerinden birini yapmıştır. Ön-Sokratiklerin ürettikleri bilgi olmaksızın insanlığın inancında, törelliğinde ve politik yapılarında hangi kültürel aşamada olabileceğini, bütün dünyanın bir Çin ya da Hindistan olabileceğini tahmin edebiliriz.

> *Aristoteles (Fizik, III, 4): "İlkenin Sonsuz olarak belirlenmesinin bir nedeni olarak sürekli oluş için gerece gereksinimi olmadığı olgusunu gösterir. Herşeyi kendi içinde kapsar ve herşey üzerinde egemendir; tanrısaldır, ölümsüzdür, ve hiçbir zaman yitip gitmez."*

> *Değişmezlik "Sonsuzun parçaları değişir, ama kendisi değişmezdir."*

Gündelik deneyimdeki su ve deniz ile, nem ve sıcaklık ile, toprak ve yıldızlar ile karşıtlık içinde, Apeiron ne değişir ne de yiter. Geçmişe ve Geleceğe göreli değildir. İlksiz-sonsuz Şimdidir. Değişim birşeyin yalnızca birşey olması ile olanaklı değildir. Birşey salt birşey ise, birşey olarak kalır. Birşeyin değişime uğrayabilmesi başkası olabilmesi demektir. Ama kendinde Başkası da olmadıkça Birşey değişmez.

> *Süreklilik Arke "sayıca değil ama büyüklükte sonsuzdur." Böylece Anaximander sonsuzun saltık kesikliliğini ileri süren Anaxagoras, Empedokles ve başka atomculardan ayrılır ve onun saltık sürekliliğini ileri sürer. (Aristoteles, Fizik, I. 2.)*

Belirleme

Arke bir tür bitki gibi büyür ve kapsadığı ateş "bir kabuk gibi" çevresinde toplaklaşır, onu sarar. Bu yapının içersinde olağanüstü Ateş ve Su arasındakine benzer büyük gerilim ortaya çıkar. Kuşatıcı Ateş ve kuşatılan İç arasında bir tür düşmanlık vardır, çünkü Ateş Neme onu yoketme gözdağını verir, tıpkı Nemin Ateşi söndürme gücünde olması gibi. Ateşin etkisi altında sert bir kabuk oluşur, ve bu arada hava ve bulutsu buhar oluşmaya başlar. Böylesine yüksek bir basıncın etkisi ile Ateş patlamaya yol açar — Big Bang gibi. Güneş oluşur.

Karşıtlık

> *Simplicius (Fizik, 150.22): "Anaximander karşıtların sınırsız bir cisim olan dayanakta olduğunu ve ayırıldıklarını söyler. Dayanağa arke adını ilk veren oydu."*

Anaximander karşıtlık düşüncesini felsefi irdelemeye getiren ilk düşünürdür: Soğuk ve sıcak, ıslak ve kuru. Bunlar Anaximander için nitelikler değil ama cisimlerdir, çünkü düşünce bu ilk girişimlerinde kendini nesnel olana yöneltmiştir, kendi içine değil, ve karşısında olan her nesne ona dışsaldır.

> *Aristoteles (Fizik, III, 204b244): "Kimi düşünürler bunu (tözü) sınırsız yaparlar, hava ya da su değil, ve böylelikle bunların aralarından sınırsız olan biri tarafından yokedilmelerini önlerler; çünkü bunlar karşılıklı karşıtlık ile yüklüdürler — örneğin hava soğuk, su ıslak, ateş sıcaktır —, öyle ki eğer bunlardan biri sınırsız olsaydı, başkaları yokolurdu. Bu böyle olduğuna göre, dedikleri gibi, bilinen öğelerin kendisinden geldikleri şey başka birşeydir."*

Anaximander'in Thales'in arkesi olarak Suyu arke olarak yadsımasının nedeni Suyun bir karşıtının — Ateş — olması ve karşıtlığın yokedici olmasıdır. Ama ilke sınırsız-sonsuz olmalıdır. Eğer Su ilke

olsaydı, sonsuz olacak ve karşıtını, Ateşi yokedecekti. Öyleyse karşıtları olabilen öğeler Arke olamazlar. Anaximander henüz daha sonra Platon ve Aristoteles tarafından açıkça ayırdedilecek olan töz ve ilinek karşıtlığının bilincinde değilidir ve tözün ilinek olmaksızın da töz olabileceğini, sonsuzun sonlu da olmaksızın sonsuz olabileceğini düşünüyor görünür. (Usun karşıtlıkların kurgul çözümünü ilkin Herakleitos üretecektir.)

Felsefi düşünce çelişkiden kaçma niyetine karşın çelişkilere düşecektir, ve bu bilinçsiz olgu düşünceyi daha öte devime ve açınıma götürecek olan etmendir.

Anaximander Bir olarak apeirondan onda kapsanan karşıtları ayırır (Empedokles ve Anaxagoras gibi). Böylece herşey daha baştan bu karışımın içinde kapsanır, ama belirlenimsiz olarak, ya da gizillik olarak. Belirlenimsizden belirlenimi çıkarsamak, belirlenimsizin kendinde belirli olduğunu kavramak anlak düzeyindeki düşünceye düşmez. Anaxagoras apeironu belirlenimsiz olarak ileri sürer. Ama apeiron kendinde belirlidir, çünkü belirlenimsizliğin kendisi tüm belirlenimin olumsuzlanması ile belirlidir. Çıkarsama bu olumsuzun olumlanmasıdır.

> *Aristoteles (Metafizik, XI. 2): İlkede gerçekte herşey gizillikte (dinamei) kapsanır, — "öyle ki, yalnızca herşey olmayandan ilineksel olarak doğmakla kalmaz, ama herşey var olandan doğar, gerçi henüz edimsellikte olmayan kendinde varlıktan olsa da."*

Apeiron sayıda değil büyüklükte sonsuzdur, süreklidir. Buna karşı Anaxagoras, Empedokles ve başka Atomcular sonsuzun saltık süreksizliğini ileri sürerler.

> *Diogenes Laertius (II, 1): "Sonsuzun parçaları değişir, ama kendisi değişmez."*

Sınırsız ilkin belirlenimi bütünüyle dışlıyor olarak, giderek belirlenimsizin kendisi olarak görünür. Belirlenim sonsuz değil ama sonludur çünkü bir olumsuzlama içerir. Anaxagoras hiç kuşkusuz sınırsız ile hiçbir belirlenim içermeyen, sonsuz olan birşeyi demek istediğini düşünüyor olmalıdır. Ama bu gene de tüm belirlenimleri kendisinden türeten bir belirlenimsiz, tüm sonluları kendisinden türeten ve böylece onları içeren bir sonsuzdur. Böyle uslamlamalar Anaxagoras için kavramsal anlatımları içinde henüz belirtik değildir, ve ona bunları bu biçimleriyle yükleyemeyiz. Ama gene de sınırsızının sınırlı olanları kapsadığını, belirlenimsizinin belirli olanları kapsadığını ileri sürdüğü açıktır. Örneğin Diogenes Laertius'tan alıntılanan "Herşeyi kendi içinde kapsar ve herşey üzerinde egemendir" sözleri bu kurgul kavramsal bağıntıların yalnızca tasarımsal anlatımlarıdır: Sınırsız o denli de sınırlıdır, ya da Bir o denli de Çoktur, ya da kendine-özdeş o denli de özdeş-olmayandır vb. gibi anlatımlar kavramda kapsanan olumsuzluğun, böylece kavramın özsel olarak karşıtı ile birlik olduğu mantıksal olgusunun anlatımlarıdır.

Apeiron sınırsızdır. Dolaysızca olumsuzlama içerir. Öyleyse belirlenimsiz değil ama belirlidir. Böylece sonluyu yalnızca dışlayan ve böylece onunla dışsal bir ilişki içine giren ve böylece onun tarafından sonlulaştırılan kötü sonsuz olmak yerine, Apeiron "herşeyi kendi içinde kapsayan" Birdir (öyleyse Çok olan Birdir), kendinde saltık olarak belirli olan belirlenimsizdir, böylece sonluyu dışlamayan ama onunla ayrılmaz bir birlik içinde olan gerçek sonsuzdur.

> *Simplicius (Fizik Üzerine Yorum,6 b): "Sonsuzda benzer olan kendini benzemez olandan ayırır ve benzer olanla birleşir; böylece bütünün içersinde altın olmuş olan altın olur, toprak olmuş olan toprak olur, vb., öyle ki sözcüğün asıl anlamında hiçbirşey doğmaz çünkü daha şimdiden orada olmuştur."*

Tüm bu tasarımsal örtünün altında belirlenimsizden belirlenimliye geçiş yatar. Belirlenimler özdekseldir. Ama gene de Anaximander belirlenimlerin özdeksel olup olmadığı sorusu ile ilgilenmez.

İmgelem sonludur, çünkü duyusaldır. Sonsuzluk duyusal olarak imgelenemez.

Mitolojik imgelem de sonlu görüngünün özsel olarak başka birşey olduğunu kabul eder, ama usun bu düzlemdeki imgesel, tasarımsal arayışı salt duyusal olduğu için sonluluğun ötesine geçemez. Buna karşı, Thales'in Su olarak belirlediği ilke salt ilke olduğu için, dolaysız, yaratılmamış, Bir olduğu için sonsuzdur ve bu belirlenimler içinde görüldüğünde "düşünce"den başka birşey değildir. Gene de Su ya da Apeiron hiç olmazsa sözel olarak özdeksel olanı anlatırlar. Ama İyonyalı düşünürlerde bu kavram — özdek kavramı — henüz yoktur. Bu yüzden onlara tikel ilkelerinin özdek olduğunu düşündükleri görüşünü yüklememek gerekir. Su Sudur, apeiron apeiron. Eğer apeiron vb. özdek olmuş olsaydı, o zaman özdek arke-ilke olurdu, apeiron kendisinden başka birşeyden türemiş olurdu.

Düşünce bu ilk felsefi eyleminde henüz dolaysızdır, evrenselini henüz duyusal-algıya ait belirlenimlerde aramaktadır. Ama özdek duyusal-algının bir kavramı da değildir. Özdek olarak özdek, belirlenimsiz özdek duyusal değildir, algılanmaz; ancak belirli olarak özdek — bir fil, bir galaksi, bir yontu — algı nesnesi olur. İyonyalı düşünürlerde özdek kavramının yakınına gelen kavram Doğa ya da Füsistir, ve özdek olmasa da füsis görüngü dünyasında ussal nedenlerin mitolojik nedenlerin yerini almasını sağlar, ve düşünce ilk kez imgesel-duyusal tasarımdan özgür olarak yalnızca kendi ayakları üzerinde durur. Evrenselin duyusalın tekilliğinden bu özgürlüğü içinde BİLİMSEL düşüncenin eylemi başlar — ama yalnızca başlar. "Fizik" kavramı İyonya düşüncesinin bir katkısıdır.

Apeiron, Suyun tersine, özdeksel bir anlam taşımaz. Düşünce olarak anlaşılabilir. Ama Anaximander henüz ilkenin Düşünce olduğunu, Kavram olduğunu da ileri sürmez. Düşünürün öznel bilincinin Apeiron ile ilişkisi onu bir nesne olarak, orada olan birşey olarak almaktır. Düşünmenin bu aşamasında henüz özne ve nesne ilişkisi İyonyalı bilgeye belirtik değildir, Anaxagoras böyle bir ayrım yapmaz. Buna göre onun neyi düşündüğünü ve bizim onu nasıl gördüğümüzü karıştırmadan çözümleme yapmayı başarmalıyız.

Apeiron ya da sınırsız sözel olarak da özdeksel olanı anlatmaz. Düşünseldir, çünkü "sınırsız" hiç kuşkusuz cisimsel bir varlık değil, gözlem ya da algı konusu olabilecek duyusal bir nesne değil, ama açıkça bir düşüncedir. Ama Anaxagoras apeironun nesnel bir varlık, aslında cisimsel bir varlık olduğunu düşünür, ve daha sonraki görgül çıkarsamaları dikkate alındığında, ilkenin özdeksel olduğunu düşünmek daha doğrudur.

Felsefi Kavram bu ilk İyonya girişimlerde öznede değil ama yalnızca ve yalnızca nesnededir, ya da İyonyalı düşünürler henüz Arkenin ayrıca bir Kavram da olduğunu ayrımsamazlar. Özü, Gerçek Varlığı, Saltık olanı vb., tek bir sözcükle Arke olanı dolaysız, dışsal, nesnel varoluşu içinde düşünürler. Benzer olarak, modern fizikçi de atom ya da öğesel parçacık modelleri konutladığı zaman bunların yalnızca soyut öznel kuramlar olduklarını değil ama özdeksel nesneler olduklarını varsayar, genellikle biçimsel belirlenimin ya da kuramsal yanın nesnel olandan ayrı ve gene de ondan ayrılmaz olduğunu, onun ona özsel kavramsal yanı olduğunu düşünmez.

Düşüncenin ilk özgür çözümleme girişimleri mitolojik nedenlerin yerine doğal nedenleri geçirir.

Mitoloji

Bu düşünürleri mitoloji yazarları olarak Homeros ve Hesiodos'tan ayıran şey ilkelerinin sonsuz olmasıdır. Okyanus tüm tanrıların kökeni olsa da sonsuz değildir. Bir karısı vardır, çocuklarını yaratmak için Thetis'e bağımlıdır, yaratma eyleminde onunla ortak ya da sınırlıdır. Sonludur.

Mitolojik imgelem, salt imgelem olduğu için, zorunlu olarak sonludur: Duyusal olan tekil olandır. İmge duyusalın sonluluğu tarafından belirlenir, sınırlıdır.

Mitolojideki kişisellik Felsefede ortadan kaldırılır. Her biri yaratılan, ve böylece sonlu olan Mitolojik tanrıların tersine, uzaysal olarak sonsuz olan Apeiron ortaya çıkmaz: Zamana göre de sınırsızdır. Yaratılmaz.

Mitolojik düşünce tasarımın sonluluğu içinde kendi eytişimi yoluyla devinmez. Kavram eytişimsel doğası gereği ancak karşıtı ile bağıntılı olabilir. Buna karşı Tasarım başka her Tasarım ile bağıntıya getirilebilir, ya da tasarımsal bağıntı Kavramın mantıksal, ussal bağıntısından bütünüyle ayrı olarak olumsaldır, bir tasarımın şu ya da bu başka bir tasarım ile bağıntılanmasında hiçbir kural, hiçbir çıkarsama, hiçbir zorunlu bağıntı yoktur. İmgelem belirlenimsiz özgürlüğü ya da tam özenci içinde usdışı her bağıntıya yeteneklidir. Varolan kavramsal olarak geçerli olandır. Ama tasarımsal dışsal bağıntı yalnızca bilinçtedir, varlığı imgesel ya da yalnızca özneldir. Buna karşı Kavramın bağıntısı varolan bağıntıdır, gerçektir, nesneldir, imgelemin olumsallığından bütünüyle uzaktır.

Anaximander'in Evreni

Aetius (Dox. 327)

"Anaximander (ve başkaları): Her döngüde sonsuz olanda sonsuz dünyalar vardır; [Dox 329] ve bu dünyalar birbirinden eşit uzaklıktadır. [4; 331] Dünya yokolabilirdir. [11, 340] Anaximander: Gökler sıcağın ve soğuğun bir karışımından doğar. [13; 342[Yıldızlar tekerlek şekilli hava kütleleridir, ateş doludur ve değişik parçalardaki deliklerden dışarı alev solurlar. [15; 345] Anaximander ve başkaları: Güneş tümü içinde en yüksek konumdadır, sırasıyla sonra Ay gelir ve onun altında Durağan Yıldızlar ve Gezegenler. [16; 345] Yıldızlar her biri içinde devindiği daireler ve küreler tarafından taşınırlar. [20 ; 348] Güneşin dairesi Dünyadan yirmi sekiz kat büyüktür, bir araba tekerliği gibi oyuk bir özeği vardır ve bu ateş doludur, her parçasında parlar ve dar bir delikten dışarı solumalar gönderir, tıpkı bir flütten [çıkan] hava gibi. [21; 231]. Güneş büyüklükte danyaya eşittir, ama soluklarını ondan gönderdiği ve göklerde taşınmasını sağlayan daire Dünyadan yirmi yedi kat büyüktür. [24; 354] Bir Güneş tutulması ateşten solukların çıkışı kapandığı zaman yer alır. [25; 355] Ayın dairesi dünyadan on dokuz kat büyüktür, ve Güneşin dairesi gibi ateş doludur ve tutulmalar tekerleğin dönmesine bağlıdır; çünkü bu bir araba tekerleği gibidir, iç oyuk ve özeği ateş doludur, ama ateş için yalnızca bir çıkış vardır. [28; 358] Ay kendi [?] ışığı ile parlar. [29; 359] Ay tekerlekteki delik durduğu zaman tutulur.

Davul şekilli Dünyanın çevresinde dönen Durağan Yıldızlar, Ay ve Güneş. Anaximander'e göre Dünyaya en yakın olan Durağan Yıldızların tekerlekleri hep birlikte bir küre oluşturur.

Dirk Couprie'nin websitesinden ödünç alınmıştır. http://www.dirkcouprie.nl/Anaximander.html

Güneşin tekerleğinin çapı dünyanın çapının 27 ya da 28 katı, ve Ayın tekerleğinin çapı dünyanın çapının 19 katıdır. Couprie "yüzyıldan daha uzun bir süre önce iki büyük araştırmacı, Paul Tannery ve Hermann Diels, Anaximander'in sayı sorununu çözdüler," der. "Gök tekerleklerinin bir birim kalınlığında olduğunu ve bu birimin dünyanın çapı olduğunu ileri sürdüler. Tam dizinin şöyle olması gerekiyordu: Yıldızlar için 9 ve 10; Ay için 18 ve 19 , ve Güneş için 27 ve 28."

İmge Dirk Couprie'nin internet makalesinden ödünç alınmıştır. Anaximander'in kozmolojisi üzerine daha ayrıntılı bir irdeleme için burayı tıklayın.

Evrim

Anaximander örgensel yaşamı da mitolojik imgelerin değil ama apeironun aynı "ayrılma sürecinin" terimlerinde sıcak ve kuru olanın soğuk ve ıslak olan üzerindeki eylemi yoluyla açıkladı. Yaşam nemli öğe üzerinde güneşin sıcaklığının eylemi yoluyla gelişti.

Hippolitus, Ref. 1, 6, 6 (A II): "Dirimli yaratıkların nemli öğenin güneş tarafından buharlaştırılması yoluyla doğduklarını söyledi. İnsan kökensel olarak bir başka yaratığı, yani balığı andırıyordu."

Plutark [Strom], (A 10): "Dahası, der ki başlangıçta insan değişik bir türün yaratıklarından doğdu, çünkü başka yaratıklar besinlerini kısa bir süre içinde bulmayı başarırken, yalnızca insan uzun bir emzirme dönemine gereksinir. Bu yüzden eğer başlangıçta şimdi olduğu gibi olmuş olsaydı hiçbir zaman sağ kalamazdı."

Censorinus, Doğum Günleri Üzerine IV 7 (Çev. Jonathan Barnes): "Miletuslu Alexander Anaximander'in sıcak sudan ve Topraktan balık ya da balığa çok benzer hayvanların doğduğunu, insanların onlarda büyüdüğünü, ve dölütlerin erinliğe dek içeride kaldıklarını ve bundan sonra balık-benzeri hayvanların açılarak şimdiden kendilerine bakabilecek erkek ve kadınların çıktıklarını düşündüğünü söyler."

Kozmogoni

Arkeden, ya da ilk durumdan ya da tüm şeylerin kökensel kaynağından bütün Kozmozun türetilmesini Anaximander "ayrılma / apokrisi" süreci ile açıklar. Süreç apeirondaki "ilksiz-sonsuz bir devim" tarafından belirlenir. Aristoteles'in sözleriyle (Fizik, 187a20), "karşıtlar birdedirler ve ayrılırlar." Apeironun ilk doğası tüm karşıtların kökensel bir kaynaşma, yalın bir birlik, bir belirlenimsizlik durumudur.

Anaximander'in kozmogonisi — kozmozun-türeyişi — Eusebius'un Stromateis başlıklı ve Theofrastus'tan kaynaklanan bir derlemden yaptığı alıntıda betimlenir (DK, A 10):

Eusebius"Der ki bu kozmozun doğuşunda sıcak ve soğuğun bir tohumu ilksiz-sonsuz tözden ayrıldı, ve bundan dünyayı bir ağacın çevresindeki kabuk gibi kuşatan buhar çevresinde ateşten bir küre oluştu. Bu sıyrıldığı ve belli halkalara açıldığı zaman, güneş, ay ve yıldızlar varoldu."

Burada tohum, kabuk gibi imgelerin kullanımı Anaximander'in kozmogonisini çağın bilincinde geçerli olan örgensel imgelere andırım içinde geliştirdiğini gösterir. (Mitolojik kozmogonilerde çıkarsama ya da kozmogoni insanbiçimsel eşeysel birleşme imgeleri üzerine kurulur.)

Kozmoloji

Anaximander Evrenin ayrıntılı bir modelini verdi. Dünya küresel değildi ve derinliği çapının üçte biri kadar olan bir davul şeklindeydi. Arka yüzünde de yaşam vardı ve dünya Kozmozun özeğindeydi. Başka noktalardan eşit uzaklıktaydı, olduğu yerde duruyordu, ve yıldızlar gökte ötedeki ateşi gösteren deliklerdi. Aralarında Güneş ve Ayın da bulunduğu kabul edilen Gezegenler Dünyanın çevresinde dönen araba tekerlekleri gibiydiler ve bunların çeperindeki bir delikte ateş yanıyordu. Ayın dairesi Dünyanın çapının on sekiz katı, ve Güneşin dairesi Dünyanın çapının yirmi katıydı. Güneş tutulmaları çeperdeki bu delikler tıkandığı zaman oluyordu.

Eusebius(aynı yer): "Dünya bir silindir biçimini taşır ve bunun yüksekliği genişliğinin üçte biridir."

Thales'e göre dünya bir Su tabakası üzerinde yüzerken, Anaximander'in kozmolojisinde dünyanın bir desteğe gereksinmesi görüşü bir yana bırakılır.

SIRA: Yeryüzü — Yıldızlar — Ay — Güneş — Apeiron

(Tablodaki metin: Yıldızlar ve güneş soğuk hava tarafından küresel kütlelerde yakalanmış ateşlerdir:

gerçekte gökte gördüğümüz şey güneşin bize bakan "deliği"dir. Bu tablo Anaximander'in seçtiği oranlarla bağdaşır değildir, çünkü dünyanın hemen çevresindeki yıldızlar neredeyse dünyaya düşecek gibi görünürken, Anaximander onların dokuz dünya çapı kadar uzağa yerleştirir.)

Hippolitus. Ref.I, 6, 3

"Dünya boşlukta asılıdır, herhangi bir kuvvetin zorlaması ile değil ama herşeyden eşit uzaklıkta olmasından ötürü özekte kalır. Şekli yuvarlaktır, bir sütun dilimi gibi daireseldir; yüzeylerinden biri üzerinde durduğumuz yüzeydir ve karşıt bir başkası daha vardır."

Eudomus, Astronomi, Theo tarafında Derkilides yoluyla alıntı (p. 198, Hiller, A26) [Guthrie, I, 98]:

"Anaximander der ki dünya boşlukta asılıdır ve evrenin özeği çevresinde devinir."

Simplicius. De Caelo, 471.4

[Gök cisimlerinin] düzenlerinin ilk belirlenimini Pisagorculara yükleyen Eudemos'a göre, onların büyüklük ve uzaklıklarını ilk tartışan Anaximander oldu. Güneşin ve ayın büyüklük ve uzaklıkları bugüne dek tutulmaların bilgimizin başlangıç noktası olarak alınmasıyla hesaplanır, ve haklı olarak bunun da Anaximander'in buluşu olduğunu kabul edebiliriz."

Aetius. II, 15, 6

"Anaximander, Khios'lu Metrodoros ve Krates güneşin en yüksekte olduğunu, sonra ayın geldiğini ve altlarında durağan yıldızların ve gezegenlerin olduğunu savundular."

20.1

"Anaximander'e göre güneş özsel olarak dünyanın büyüklüğünün yirmi sekiz katı bir dairedir ve bir araba tekeri şeklindedir. Kenarı oyuk ve ateş doludur, ve belli bir noktada ateşin bir delik içinden görünmesine izin verir."

21, 1

"Anaximander'e göre güneş tutulması ateşin kaçtığı delik kapandığı zaman olur."

25, 1

"Anaximander'e göre ay özsel olarak dünyanın büyüklüğünün ondokuz katı bir dairedir, çevresi oyuk ve güneşin ateşi gibi ateşle dolu bir araba tekerini andırır. ... [Benzer olarak bir delikten görünür ve] ay tutulması tekerin dönüşlerine göre [delik kapandığı zaman] olur.

Ateşten küre evrenin doğuşu sırasında buharlı özekteki bir basınç artışından ötürü bir daireler çokluğuna ayrlıdı ve her birinin çevresinde buhar yoğunlaşmaları oldu. Bu katmandaki deliklerden gök cisimlerinin kendileri görünür.

Fairbank sayfası: Passages relating to Anaximandros in Aristotle

Arist. Phys. i. 4; 187 a 12. For some who hold that the real, the underlying substance, is a unity, either one of the three [elements] or something else that is denser than fire and more rarefied than air, teach that other things are generated by condensation and rarefaction... 20. And others believe that existing opposites are separated from the unity, as Anaximandros says, and those also who say that unity and multiplicity exist, as Empedokles and Anaxagoras; for these separate other things from the mixture.

Aristoteles, Fizik, i. 4; 187 a 12.

"Çünkü gerçek olanın, temelde yatanın tözün üç [öğenin] bir birliği ya da ateşten daha yoğun ve havadan daha ince başka birşey olduğunu savunan kimileri başka şeylerin yoğunlaşma ya da

seyrelme yoluyla yaratıldığını öğretirler. ... [20] Ve başkaları varolan karşıtların birlikten ayrıldıklarına inanırlar, Anaximander'in dediği gibi, ve yine Empedokles ve Anaxagoras gibi birliğin ve çokluğun varolduğunu söyleyenler; çünkü bunlar başka şeyleri karışımdan ayırırlar."

Phys. iii. 4; 203 b 7. There is no beginning of the infinite, for in that case it would have an end. But it is without beginning and indestructible, as being a sort of first principle; for it is necessary that whatever comes into existence should have an end, and there is a conclusion of all destruction. Wherefore as we say, there is no first principle of this [i.e. the infinite], but it itself [Page 10] seems to be the first principle of all other things and to surround all and to direct all, as they say who think that there are no other causes besides the infinite (such as mind, or friendship), but that it itself is divine ; for it is immortal and indestructible, as Anaximandros and most of the physicists say.

Aristoteles, Fizik, iii. 4; 203 b 7.

Sonsuzun bir başlangıcı yoktur, çünkü o durumda bir sonu olurdu. Ama başlangıçsızdır ve yokedilemezdir, bir tür ilk ilke gibidir; çünkü varoluşa gelen herşeyin bir sonunun olması zorunludur, ve tüm yokoluşun bir sonu vardır. Bu yüzden diyebiliriz ki, bunun [sonsuzun] bir ilk ilkesi yoktur, ama kendisi [10] tüm başka şeylerin ilk ilkesi olarak ve herşeyi kuşatıyor ve yönetiyor olarak görünür, tıpkı sonsuzun yanısıra başka hiçbir nedenin [örneğin anlık ya da dostluk] olmadığını, ama kendisinin tanrısal olduğunu düşünenlerin dedikleri gibi; çünkü, Anaximander'in ve fizikçilerin çoğunun dedikleri gibi, ölümsüz ve yokedilemezdir."

Simpl. Phys. 32 r; 150, 20. There is another method, according to which they do not attribute change to matter itself, nor do they suppose that generation takes place by a transformation of the underlying substance, but by separation; for the opposites existing in the substance which is infinite matter are separated, according to Anaximandros, who was the earliest thinker to call the underlying substance the first principle. And the opposites are heat and cold, dry and moist, and the rest.

Simplicius, Fizik, 32 r; 150, 20.

"Bir başka yöntem vardır ki, buna göre değişimi özdeğin kendisine yüklemezler, ve yaratılışın temelde yatan tözün bir dönüşümü yoluyla değil ama ayrılma yoluyla olduğunu düşünürler; çünkü sonsuz özdek olan tözde varolan karşıtlar, temelde yatan töze ilk ilke diyen en erken düşünür Anaximander'e göre, ayrılırlar. Ve karşıtlar sıcak ve soğuk, kuru ve nemli, ve geri kalan başkalarıdır."

Phys. iii. 5 ; 204 b 22. But it is not possible that infinite matter is one and simple ; either, as some say, that it is something different from the elements, from which they are generated, or that it is absolutely one. For there are some who make the infinite of this character, but they do not consider it to be air or water, in order that other things may not be blotted out by the infinite; for these are mutually antagonistic to one another, inasmuch as air is cold, water is moist, and fire hot; if one of these were infinite, the rest would be at once blotted out ; but now they say that the infinite is something different from these things, namely, that from which they come.

Fizik, iii 5; 204 b 22.

"Ama sonsuz özdeğin bir ve yalın olması olanaklı değildir; ya, kimilerinin dedikleri gibi, ondan yaratılan öğelerden ayrı birşeydir, ya da saltık olarak birdir. Çünkü sonsuza bu karakteri verenler vardır, ama bunlar başka şeyler sonsuz tarafından silinmesinler diye onu hava ya da su olarak görmezler; çünkü bunlar birbirleri ile karşıtlık içinde dururlar — havanın soğuk, suyun nemli ve

ateşin sıcak olması ölçüsünde; eğer bu şeylerden biri sonsuz olsaydı, geri kalanlar hemen silinirdi."

Phys. iii. 8; 208 a S. In order that generation may actually occur, it is not necessary to prove that the infinite should actually be matter that sense can perceive; for it is possible that destruction of one thing is generation of another, provided the all is limited.

Fizik, iii 8; 208 a 5
"Yaratılışın edimsel olarak olabilmesi için, sonsuzun edimsel olarak duyunun algılayabileceği özdek olduğunu tanıtlamak zorunlu değildir; çünkü bir şeyin yokoluşunun bir başkasının yaratılışı olması olanakdır, yeter ki tümü de sınırlı olsun."

De Coelo iii. 5 ; 303 b 11. For some say that there is only one underlying substance; and of these some [Page 11] say that it is water, some that it is air, some that it is fire, and some that it is more rarefied than water and denser than air ; and these last say that being infinite it surrounds all the heavens.

Meteor. 2 ; 355 a 21. It is natural that this very thing should be unintelligible to those who say that at first when the earth was moist and the universe including the earth was warmed by the sun, then air was formed and the whole heavens were dried, and this produced the winds and made the heavens revolve.

Metaph. xii. 2 ; 1069 b 18. So not only is it very properly admitted that all things are generated from not-being, but also that they all come from being:- potentially from being, actually from not-being ; and this is the unity of Anaxagoras (for this is better than to say that all things exist together), and it is the mixture of Empedokles and Anaximandros.

Metafizik, xii 2; 1069 b 18
"Böylece yalnızca tüm şeylerin yokluktan yaratıldıkları değil, ama ayrıca tümünün de varlıktan geldikleri, gizil olarak varlıktan, edimsel olarak yokluktan geldikleri de çok yerinde olarak kabul edilir; ve bu Anaxagoras'ın birliğidir (çünkü bu şeylerin birarada varolduklarını söylemekten daha iyidir), ve bu Empodekles'in ve Anaximander'in karışımıdır.

Plut. Symp. viii. 730 E. Wherefore they (the Syrians) reverence the fish as of the same origin and the same family as man, holding a more reasonable philosophy than that of Anaximandros; for he declares, not that fishes and men were generated at the same time, but that at first men were generated in the form of fishes, and that growing up as sharks do till they were able to help themselves, they then came forth on the dry ground.

Theophrastos, Dox. 477) Simpl. Phys. 6 r ; 24, 26. Among those who say that the first principle is one and movable and infinite, is Anaximandros of Miletos, son of Praxiades, pupil and successor of Thales. He said that the first principle and element of all things is infinite, and he was the first to apply this word to [Page 12] the first principle; and he says that it is neither water nor any other one of the things called elements, but the infinite is something of a different nature, from which came all the heavens and the worlds in them ; and from what source things arise, to that they return of necessity when they are destroyed ; for he says that they suffer punishment and give satisfaction5 to one another for injustice according to the order of time, putting it in rather poetical language. Evidently when he sees the four elements changing into one another, he does not deem it right to make any one of these the underlying substance, but something else besides them. And he does not think that things come into being by change in the nature of the element, but by the separation of the opposites which the eternal motion causes. On this account Aristotle compares

him with Anaxagoras.

Theofrastos, (Dox., 477); Simplicius (Fizik 6 r, 24, 26)
"İlk ilkenin bir ve devinebilir ve sonsuz olduğunu söyleyenler arasında Praxiades'in oğlu, Thales'in öğrencisi ve ardılı Miletuslu Anaximander vardır. Tüm şeylerin ilk ilkesinin ve öğelerinin sonsuz olduğunu söyledi, ve bu sözcüğü ilk ilkeye uygulayan ilk o oldu; ve der ki o ne sudur, ne de öğeler denilen şeylerin başka herhangi biridir; ama sonsuz ayrı bir doğası olan birşeydir ki, tüm gökler ve onlardaki dünyalar ondan gelmiştir; şeyler o kaynaktan doğarlar, yokoldukları zaman zorunlu olarak ona geri dönerler; çünkü, biraz şiirsel bir dil kullanarak der ki, türesizlik için zamanın düzenine göre ceza görür ve birbirlerine doyum verirler. Açıktır ki, dört öğenin birbirlerine dönüştüklerini gördüğü zaman bunlardan herhangi birini temelde yatan töz yapmayı doğru saymamış, ama onlardan başka birşeyi temel yapmıştır. Şeylerin öğenin doğasındaki değişim yoluyla değil, ama ilksiz-sonsuz devimin neden olduğu karşıtların ayrılması yoluya varlığa geldiklerini düşünür. Bu nedenle Aristoteles onu Anaxagoras'a benzedir.

http://www.utm.edu/research/iep/a/anaximan.htm
"Everything has an origin or is an origin. The Boundless has no origin. For then it would have a limit. Moreover, it is both unborn and immortal, being a kind of origin. For that which has become has also, necessarily, an end, and there is a termination to every process of destruction" (Physics 203b6-10, DK 12A15). The Greeks were familiar with the idea of the immortal Homeric gods. Anaximander added two distinctive features to the concept of divinity: his Boundless is an impersonal something (or 'nature', the Greek word is 'phusis'), and it is not only immortal but also unborn. However, perhaps not Anaximander, but Thales should be credited with this new idea. Diogenes Laërtius ascribes to Thales the aphorism: "What is the divine? That which has no origin and no end" (DK 11A1 (36)). Similar arguments, within different contexts, are used by Melissus (DK 30B2[9]) and Plato (Phaedrus 245d1-6).

Anaximander için geniş bir kaynakça: http://www.dirkcouprie.nl/Anaximander-bibliography.htm

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Anaximenes

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

1

Anaximenes

Frederick Copleston

Miletus Okulunun üçüncü felsefecisi Anaximenes idi. Anaximander’den daha genç olmuş olmalıdır —en azından Teofrastus onun Anaximander’in bir “ast”ı olduğunu söyler. Küçük bir parçası elimize dek ulaşabilmiş bir kitap yazdı. Diogenes Laertius’a göre “arı, katıksız İyonik lehçede yazıyordu.”

Anaximenes’in öğretisi en azından ilk bakışta Anaximander tarafından ulaşılan evreye göre kesin bir gerileme olarak görünür, çünkü Anaximenes, to apeiron kuramından ayrılarak, belirli bir öğeyi Urstoff [ilksel özdek, kök ya da kökensel özdek] olarak saptamada Thales’i izler. Bu belirli öğe su değil ama Havadır. Bu ona solunum olgusu tarafından düşündürülmüş olabilir, çünkü insan soluk aldığı sürece yaşar, ve kolaylıkla görünebilir ki hava yaşam ilkesidir. Gerçekte, Anaximenes insan ve genel olarak doğa arasına bir koşutluk getirir. “Tıpkı ruhumuzun hava olmakla bizi birarada

tutması gibi, soluk ve hava da bütün dünyayı kuşatır.”16 Hava o zaman dünyanın Urstoffudur ki, “olan, olmuş ve olacak şeyler, tanrılar ve tanrısal şeyler ondan doğarken, başka şeyler ise onun döllerinden gelirler.”17

Ama açıktır ki tüm şeylerin havadan nasıl geldiklerini açıklamada bir güçlük vardır, ve bu güçlüğe önerdiği çözümdedir ki Anaximenes bir dahilik belirtisi gösterir. Somut nesnelerin ilkel öğeden nasıl oluştuklarını açıklamak için sıkışma ve seyrelme kavramını getirir. Hava kendinde görünmezdir; ama sıkışma ve seyrelme süreçlerinde görünür olur, genişler ya da seyrelirken ateşe, ama sıkışırken yel, bulut, su, toprak ve son olarak taşlara dönüşür. Ve gerçekten de bu sıkışma ve seyrelme kavramı Anaximenes’in birincil öğe olarak hava üzerinde durmasının bir başka nedenini düşündürür. Ona göre, hava seyreldiği zaman sıcaklığı artar ve ateşe doğru bir yatkınlık kazanır; oysa sıkıştıkça soğur ve katı nesneler yönünde bir eğilime girer. Böylece hava ateşin kuşatıcı halkası ile bunun içerisindeki soğuk, nemli kütle arasında orta yolda durur, ve Anaximenes havayı bir tür ara nokta olarak görür. Bununla birlikte, öğretisindeki önemli noktanın onun tüm niteliği nicelik üzerine kurma girişimi olduğu söylenebilir—çünkü onun sıkışma ve seyrelme kuramının çağdaş terminolojide varacağı şey budur. (Bize anlatıldığına göre Anaximenes açık ağızla soluk aldığımız zaman havanın sıcak olduğunu belirtir; oysa kapalı ağızla soluk aldığımız zaman hava soğuktur—konumunun deneysel bir tanıtı.)18 Thales gibi o da dünyayı düz görür. Dünya havada bir yaprak gibi yüzer. Profesör Burnet’in sözlerinde, “İyonya hiçbir zaman dünyanın bilimsel görüşünü kabul edemedi, ve Demokritos bile onun düz olduğuna inanmayı sürdürdü.”19 Anaximenes gökkuşağının ilginç bir açıklamasını verdi. O güneş ışınlarının içinden geçemeyecekleri kalın bir bulut üzerine düşmelerine bağlıdır. Zeller’e göre İris’ten, Homer’in tanrılarının yaşayan iletmeninden bu “bilimsel” açıklamaya uzun bir yol vardır.20

Anaximenes için hava kutsaldır ve yaşamı yaratır. Ayrıca kozmozu kuşatan yaşamın da kaynağıdır.

494 yılında Miletus’un düşüşüyle Miletus okulu da bir sona gelmiş olmalıdır. Bir bütün olarak Miletus öğretileri Anaximenes’in felsefesi olarak bilinmeye başladı, sanki eskilerin gözünde Okulun en önemli temsilcisi oymuş gibi. Hiç kuşkusuz Okulun sonuncusu olarak tarihsel konumu bunu açıklamak için yeterli olacaktır, gerçi sıkışma ve seyrelme kuramı da—dünyanın somut nesnelerinin özelliklerini niteliğin niceliğe bir indirgenişi yoluyla açıklama girişimi—olası ki büyük ölçüde sorumlu olmuş olsa da.

Genel olarak bir kez daha yineleyebiliriz ki İyonyalıların başlıca önemleri şeylerin enson doğalarına ilişkin soruyu getirmiş olmaları olgusunda yatar—ortaya sürülen soruya verdikleri herhangi bir tikel yanıtta değil. Ayrıca belirtebiliriz ki tümü de özdeğin bengiliğini kabul ederler: bu özdeksel dünyanın saltık bir başlangıcı düşüncesi düşüncelerine girmez. Gerçekten de onlar için bu dünya biricik dünyadır. Bununla birlikte, İyonya evrenbilimcilerine inakçı özdekçiler olarak bakmak pek doğru değildir. Özdek ve tin arasındaki ayrım henüz kavranmamıştı, ve kavranıncaya dek bildiğimiz anlamda özdekçilerden söz etmek olanaksızdır. Tüm şeylerin kökenini belli bir özdeksel öğeden açıklamaya çalışmış olmaları anlamında özdekçiler idiler: ama özdek ve tin arasındaki bir ayrımın bilerek yadsınması anlamında özdekçiler değillerdi, şu çok iyi nedenle ki, ayrım biçimsel yadsınmasının olanaklı olabileceği denli açık bir biçimde kavranmış değildi.

Belirtmeye pek gerek yok ki, İyonyalılar, “eleştirel sorun”u ortaya çıkarmamış olmaları anlamında “inakçılar” idiler. Şeyleri oldukları gibi bilebileceğimizi varsayıyorlardı: merakın saflığı ve buluşun sevinciyle doluydular.

Notlar

16Frag. 2.

17Hippol. Ref., 7 (D. 13 A 7).

18(Plut., De prim. frig., 947 s.), Frag. 1.

19G.P. I, s. 9.

20Outlines, s. 31.

[COPLESTON. FELSEFE TARİHİ. ÖN-SOKRATİKLER VE SOKRATES. 1. ÖN-SOKRATİK FELSEFE. 1. ÖNCÜLER: ERKEN İYONYA FELSEFECİLERİ]

[Çeviren: Aziz Yardımlı (c) İdea Yayınevi 1986, 1997]

2

Anaximenes

Sahakian

Miletus okulunun üçüncü büyük felsefecisi, Anaksimenes, kozmik özdeğin doğası konusunda hem Tales'ten hem de Anaksimander'den ayrılıyordu. Tales tarafından konutlanan suyun yerine havayı temel töz olarak seçti; ve ayrıca Anaksimander'in Sınırsızını da yadsıyarak bütün evrenin kökenini havaya yükledi. Hava tüm öğeler içinde en devingeni ve böylece her-yerde-bulunan olduğu için, ve dahası, tüm doğal nesnelerin gelişimine ve böylece yaşamın kendisine özsel olduğu için, olgusallığı açıklamak için biricik doyurucu temeli oluşturur.

Anaksimenes'e göre Varedici (ki temel töz havayı böyle adlandırıyordu) sıkışarak ya da genleşerek her türden özdeğin karakteristiklerini üstlenebilir. Hava sıkışınca toprağın ve yapı kazanmış kayaların biçimlerini alır. Genleşince ateş olarak görünür. Sıkışma soğuk ile, seyrelme sıcaklık ile özdeşleştirilir. Bu bitimsiz döngüde değişmez bir dizem vardır ki, sonu gelmez bir ardışıklık içinde evrenin tüm öğelerini sürekli olarak yaratır ve yokeder.

* * *

Felsefe Batı dünyasına Miletus'un düşünürleri arasındaki bu zayıf başlangıçlarından getirildi. Felsefenin bu başlangıç yolu herşeyden önce bilimin gelişmesi açısından verimli oldu, çünkü bu en erken felsefeciler birincil olarak bilimsel bilgi ile, başka bir deyişle fiziksel dünyaya ilişkin bilgi ile ilgileniyorlardı—bir ilgi ki günümüze dek modern bilimciler arasında dikkat odağı olmuştur. Ve ancak Miletus döneminden çok daha sonraki bir dönemde, özellikle Sokrates'in zamanında insanın düşünceleri kılgısal yaşama ilişkin bir felsefeye, bireyin uygulayabileceği ve yaşamına ölçüt yapabileceği pragmatik bir felsefeye döndü. Bu arada, Miletuslu felsefeciler evrenin gerçek doğası konusundaki soruların en temel yanıtları için araştırmayı başlatmışlardı. Kolofonlu Ksenofanes ve Efesli Herakleitos ile başlayan ön-Sokratik dönem sırasında Miletuslu felsefecileri bir dizi büyük felsefeci izledi. Bunların tümü de metafiziğin sorunları üzerinde, enson olgusallığın gizemlerini açığa serme girişimleri üzerinde yoğunlaştılar, ve fiziksel evrenin kökenini açıklamak ve insan deneyiminde sergilenen fenomenal olguların enson olgusallıktan nasıl kaynaklandığını tanıtlamak için çabaladılar.

[SAHAKIAN. FELSEFE TARİHİ. 1. ÖZDEK SORUNU—MİLETUSLULAR]

[Çeviren: Aziz Yardımlı (c) İdea Yayınevi 1990, 1997]

İdea Yayınevi / 2014

Anaximenes

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Anaximenes

Yaşam. Anaximenes de altıncı yüzyılın ortalarında etkindi (İÖ 585–528). Anaximander'in çağdaşı idi ve onun dostu, öğrencisi ve ardılı olarak kabul edilir. Anaximenes'in gençlik yılları Pers kralı Kyrus'un Lydia kralı Kroseus'u yenerek bölgenin denetimini ele geçirdiği zamana karşılık düşer.

Yazılar. Diogenes Laertius (II, 3) başka kaynaklara dayanarak Anaximenes'in "yalın ve ekonomik İyonya biçemi" ile yazdığını söyler. Onda Anaxagoras'ın daha şiirsel biçemi yerini daha bilimsel görünüşlü düzyazıya bırakır.

Fragmanlar (Parantez içindeki numaralar Diels/Kranz sıralamasını belirtiyor.)

1 (A5; Theofrastus'tan) Anaximander'in meslektaşı Anaximenes temelde yatan tek bir tözün olduğunu, ama bunun sınırsız değil ama sınırlı olduğunu söyledi ve ona hava adını verdi. Bireysel nesneler arasındaki ayrım havanın incelmesine ve kalınlaşmasına bağlıydı.

2 (2) Tıpkı hava olan ruhumuzun bizi sürdürmesi gibi, soluk ve hava da bütün dünyayı kuşatır.

3 (2a) Güneş bir yaprak gibi geniş ve düzdür.

Arke olarak Hava

Anaximenes öncellerinde arke olarak doğrulanan Su ve Apeiron yerine Havayı geçirir. Onların monizmini kabul eder, Gerçekliğin birlik, nesnellik, süreklilik ve sonsuzluğunun bir sezgisine ötesine geçemez. Karşıtlık bilincinden, çoğulluk ve öznellik düşüncesinden uzak durur. Havayı niçin seçtiğini ancak tahmin edebiliriz ve atmosferdeki seyrelme ve yoğunlaşma fenomenleri tarafından düşündürüldüğü kabul edilir. Açıktır ki İyonyalı düşünürler herhangi bir ön felsefi birikimden yararlanmaksızın düşündüler. Neyi düşündükleri değil ama özgürce, eş deyişle ussal olarak düşünmüş olmaları olgusu önemlidir. Özgürlük düşünmektir ve özgürce düşünmeyi öğrenen us saltık olarak düşüncesini sürekli olarak açındıracak ve tüm gizilliğini keşfedinceye dek durmayacaktır.

Kendine kapalı olan Us kendini arayış içindedir, ve eğer bu arayışın nesnesine Öz dersek, İyonyalılar düşüncenin bu ilk eyleminde Özü dışsal nesnel varoluşta aradılar. Us etkindir, öz-edimlidir, eytişimseldir, ve bu etkinliği dışsal birşey olarak gördüğü nesnelliği kavramsallaştırmaktan başka birşey değildir. Ama doğal us bu ilk felsefecilerde de etkinliğinin nasıl yer aldığı konusunda bilgisizdir, tüm evrene yalnızca ve yalnızca kendi kavramlarını ya da bunların duyusal öğe ile örtülü biçimleri olarak kendi tasarımlarını yansıttığının, gerçekte tüm nesnellikte yalnızca ve yalnızca kendi kendisinin belirlenimlerini bulduğunun ve bildiğinin bilincinde değildir. Arkenin bilinç ile ilişkisi araştırılmaz ve sorgulanmaz, henüz düşünmeyi düşünmezler. Düşünce ilkin dolaysızlığı içindedir ve bir dolaylılık, bir iç ayrım yoktur. Yalnızca uslarının bağımsız dürtüsü ile, usun özbilinçsiz, bir bakıma içgüdüsel işlemi ile düşünürler.

> *Plutark "Tıpkı hava olan ruhumuzun bizi birarada tutması gibi, tek bir tin (pneuma :: pneuma) ve hava birlikte benzer olarak bütün dünyayı birarada tutar. Tin ve Hava anlamdaştır."*

Hava hiç kuşkusuz görgül bir nesnelliktir, ama Sudan daha az ele gelir ve bu düzeye dek göreli olarak daha az cisimseldir ve biçimden daha yoksundur. Görülmez ama yalnızca duyumsanır. Anaximenes Havayı Ruh ile ilişkilendirdiği ölçüde Doğal Felsefenin Tin Felsefesine geçişe doğru adım atar.

İlkenin Usu

Aristoteles (Metafizik, I. 8) İyonyalı düşünürlerden "hiç biri Toprağı ilke yapmadı," der, "çünkü en karmaşık öğe olarak görünür," çünkü birçok birimin bir toplağı gibidir. Su ise tersine bir ve saydamdır. Yalın öğeselliği duyusal bir görünüş altında sergiler, ve bu Apeiron, Hava, Ateş, Özdek vb. için de böyledir. İlkenin bir olması gerekir, ve bu nedenle kendisinde bir birlik, yalınlık taşıyor olmalıdır. Eğer Toprak gibi çoklu bir doğa gösterirse, kendine özdeş değil ama ayrışıktır. İyonyalı düşünürler Arke ya da İlk olanı ayrımsız, yalın, bir olarak, ya da soyut olarak, genelde düşünce olarak aldılar.

Bu ilkenin mantığı gereğidir. İlke yine salt kendi mantığı gereği Sonsuz olmalıdır, çünkü sonlu olan ayrım imleyecek ve yalın, tek ve böylece ilk olmayacaktır. Felsefenin başlangıcı, gerçekten başlangıç ise, başlangıç kavramının kendisinin mantığını izlemelidir. Başlangıç ilktir, ve İlk olan, Arke olan yalın, bir, sonsuz, belirlenimsiz, ayrımsız, ilişkisiz, içeriksiz vb. olmaktan başka türlü olamaz. Bu düşünce tutumu hiç kuşkusuz karşıtlığı dışlayan anlak tutumudur, A = A ya da özdeşlik ilkesi ile uyum içindedir. Bu dinginlik, devimsizlik ilkesidir. Ama İyonyalı düşünürler Anlağın bu devimsizliği ile çelişir ve onu ortadan kaldırırlar, Yalın olanın kendinde o denli de Karmaşık, Birin kendinde o denli de Çok olduğunu ortaya koymada hiçbir duraksama göstermezler. Su, Apeiron ya da Hava yalındır, Birdir. Ama o denli de ayrımlıdır, Çoktur, çünkü tüm belirlenimler ondan türer. Arke özsel olarak kurgul doğalıdır, yalın ve karmaşık, kendi ile bir ve çoktur.

İyonyalı düşünürler tasarımsal düşüncelerinin özgür olduğunun, kendinde kavram mantığını izlediğinin bilincinde değildirler. Bu bilinçsizlik hiç kuşkusuz tutarsızlıkların nedenidir ve birbiri ile geçimsiz yönlere doğru dönen ve açınan düşüncelerini idealist ya da materyalist olarak nitelemenin olanağı yoktur. Özdeksel, giderek duyusal, tasarımsal ilkeler konutlarlar, ama onları evrenseller olarak konutlarlar. Aristoteles şöyle sürdürür

> *“Bundan açıkça görünür ki ilk neden tüm onlar tarafından yalnızca duyusal biçimde anlatılmıştır. Ama böyle ilerledikleri için, şeyin kendisi yollarını onlar için açmış ve onları daha öte araştırmaya zorlamıştır. Çünkü köken ve bozulma ister bir isterse daha çok kaynaktan türesin, ‘Nasıl olur ve nedeni nedir?’ sorusu doğar. Çünkü temel töz kendini değiştirmez, tıpkı tahtanın ve metalin kendilerinin değişimin nedeni olmaması gibi."*

Felsefenin ve Bilimin Gelişimi

Doğal bilinç düşüncenin açınımında ilkin onun kendi eytişiminden ayrı olarak bir de sanki bir tür yansıma süreci gibi birşeyin olduğu sanısı içindedir ve giderek bunun arı felsefi düşüncenin açınımından ayrı olarak, aslında onunla karşıtlık içinde, Gözlem ve Deneyim gibi dışsal kaynaklar tarafından belirlendiği sanılır. Ama doğal usumuzu ne denli zorlarsak zorlayalım, Gözlem ve Deneyimin kendilerinin düşünce öğelerinden, kavramlardan soyutlandıklarında ne olduklarını söyleyemeyiz. "Düşüncesiz arı duyusal öğe" denebilecek birşeyin salt boş bir soyutlama olduğunu görmek güç olmamalıdır. Düşüncemiz düşüncenin kendisinden soyutlanmış bir Varlığı düşünemez, ve Varlığın kendisi, biraz dikkatli düşünürsek, bir kavram, bir kategori, bir düşüncedir. Bu düzeye dek Gözlem ve Deneyimin kendilerinin özsel olarak kavramsal olduklarını yadsımamız usumuzu yadsımamız ile bir ve aynı şey olacaktır.

Bilincin Açınımının a priori Temelleri

Hiç kuşkusuz İyonyalı düşünürler düşüncelerinin asıl doğası konusunda henüz bilgisizdiler. Kavram henüz bilinçlerinde belirtik değildi. Onları Arke olarak olumlu, varolan bir Birlik konutlamaya, bundan çıkarsamalar yapmaya götüren Kavramsal eytişimin bilincinde değildiler. Birliğin kendinde

o denli de Çokluk olduğunu, kendi olumsuzu ile, kendi karşıtı ile ayrılmaz olduğunu ve ancak bu yolla Bir ve Sonsuz olan Arkenin sonlu çokluğa geçtiğini düşünemiyorlardı.

Düşüncenin bu ilk açılımında böyle çözümlemelerin bilincinin eksik olması ancak doğal olabilir çünkü düşünme henüz başlangıçtadır. Düşüncenin bu doğası Guthrie'nin "bilinçsiz varsayımlar" dediği önyargılardan bütünüyle ayrı birşeydir.

Nietzsche her büyük felsefe "[kendi] yazarının itirafı, bir tür istemsiz ve bilinçsiz özyaşamöyküsüdür" diye yazar. Hiç kuşkusuz kendi felsefesini tanımlamaktadır. Şöyle sürdürür: "Platon ve Aristoteles bilme isteğini felsefenin kaynağı olarak görmede yanılıyorlardı. Gerçekte yalnızca bir başka dürtü bilginin bir araç olarak kullanımını sağlamıştır" der. Düşünmenin nesnel karakterini, mantıksal düşünmeyi anlamayan böyle derbeder bakış açıları usun kendinde etkinliğini, düşüncenin gerçek eytişimsel-kurgul doğasını sıradan tasarımsal önyargılar ile değiştirir.Düşüncenin tasarımsal işleyişinde hiç kuşkusuz kişisel eğilimler, önyargılar vardır. Ama bunlar bile özsel olarak düşüncenin kendinde kavramsal etkinliğinin denetimindedir.

Arkeden Çıkarsama: Seyrelme ve Yoğunlaşma

Anaximenes için Hava tıpkı Anaximander için Apeironun, Sınırsızın arke olduğu anlamda belirlenimsizdir. Ya da, Hava belirlenimsizdir. Ve gene de "tüm şeyler başlangıçlarını onda bulur ve yine geriye ona çözünür." Ama belirlenimsiz ya da içeriksiz olandan herhangi birşey nasıl türeyebilir? Ancak ve ancak belirlenimsizin kendisinin belirli olması yoluyla. Bu ise soyut düşünme için anlaşılmaz ve anlamsızdır. Bu düşünme yolu A = A bağıntısından, bu yalın özdeşlik ilkesinden başka bir düzlemde düşünemez. Ama bu düşüncesinin kendisinin gerçekten saçma, anlaşılmaz ve anlamsız olduğunu görebilir, çünkü eğer A yalnızca A ise, eğer Birşey aynı zamanda Başkası da değilse, o zaman A salt A olarak, Birşey salt Birşey olarak sonsuza dek kalır ve o zaman hiçbir değişim, hiçbir süreç, hiçbir oluş olanaklı değildir. Birşey eğer değişme yeteneğinde ise, eğer kendinde Başkası ise, eğer A kendinde A-olmayan ise değişim, başkalaşım, devim olanaklıdır.

Anaximander bu oluş sürecini apokrisis ya da ayrılma olarak adlandırmıştı. Karşıtlar yalın Apeironda kendinde kapsanıyordu. Apeiron Birdi, ama salt Bir olduğu için bir olumsuzlama kapsıyordu ve kendinden daha fazlası idi, Çoktu. Çoktu çünkü Çoku dışlıyordu, ve dışlama ise içermeden başka birşey değildir, çünkü ilişkisizliğin kendisi bir ilişki, ama olumsuz bir ilişkidir. Anaximenes süreci seyrelme ve yoğunlaşma olarak belirledi.

Fragmanlar

Aristoteles Fizik'te (187a12) Doğa Felsefecilerini iki sınıfa ayırır. Bir yanda şeylerin temelde yatan tözünü Bir olarak gören ve onu Su, Hava, Ateş ya da Apeiron gibi belirlenimsiz birşey olarak saptayan ve sonlu şeylerin çoklu görüngüsel dünyasını bir tür süreç yoluyla bu Birden türeten düşünürler vardır. Öte yanda aykırıların ilkede önceden varolduğunu düşünen ve böylece Biri açıkça bir Çoklu olarak, bir karışım olarak gören başkaları vardır. Empedokles, Anaxagoras ve Anaximander'i bu ikinci kümeye ait görür. Ama Anaximenes'i birinci kümeye koyar (Metaf. 984a5).

Simplicius (Fizik, 24.26, A5):

> *“Öristratos’un oğlu ve Anaximander’in dostu Miletus’lu Anaximenes de şeylerin tek bir sonsuz, temelde yatan tözünü ileri sürer. Ama bu Anaximander’in tözü gibi belirlenimsiz değil, tersine belirlidir, çünkü ona Hava der ve onun değişik tözlere göre seyreklik ve yoğunlukta değiştiğini söyler. Seyreldiğinde Ateş olur; yoğunlaştığında ilkin rüzgar, sonra bulut ve daha da yoğunlaştığında su olur, ve daha sonra toprak ve taşlara dönüşür. Başka herşey bunlardan yapılmıştır. O da değişimin nedeni olarak ilksiz-sonsuz*

devimi konutladı."

Hippolitos (Ref, 1, 7, 1, A 7):

"Öristratos'un oğlu bir başka Miletus'lu Anaximenes arkenin sonsuz hava olduğunu ve varolan herşeyin ya da geçmişte olmuş ve gelecekte olacak olan herşeyin, tanrıların ve tanrısalın da ondan geldiğini söyler. Başka herşey onun türevlerinden yapılır. Şimdi hava biçimde şöyledir: En eşit olarak dağıldığında [ya da türdeş/omalwtatoV olduğunda] görülmezdir, ama sıcak ve soğuk ve ıslak ve devim yoluyla görülür kılınır. Sürekli devimdedir, çünkü böyle olmasaydı değişen şeyler değişemezdi. Seyrelmesine ya da yoğunlaşmasına göre değişik şekiller alır. Daha ince dağıldığında, Ateş olur. Öte yandan Rüzgarlar yoğunlaşma sürecindeki Havadır, ve Havadan yoğunlaşma yoluyla Bulut üretilir. Bu sürecin sürmesi Suyu, ve daha öte yoğunlaşma Toprağı üretirken, Taşlar ise tümü içinde en yoğun biçimlerdir. Böylece doğuşta en önemli özellikler aykırılardır, sıcak ve soğuktur."

Cicero (Acad, II, 37, 118, A9):

"Anaximander'den sonra öğrencisi Anaximenes sonsuz Havayı konutladı ki, bunun ürünleri belirlidir. Bunlar Toprak, Su ve Ateştir ve başka herşey onlardan gelir."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Aristoteles

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Aristoteles

Frederick Copleston

ARİSTOTELES İÖ 384/3'de Trakya'da Stageira'da doğdu, ve Makedonya kralı II. Amintas'ın doktorlarından biri olan Nicomachus'un oğlu idi. Yaklaşık olarak on yedi yaşında iken Aristoteles okuma amacıyla Atina'ya gitti ve İÖ 368/7'de Akademinin bir üyesi oldu. Orada Platon'un İÖ 398/7' deki ölümüne dek yirmi yılın üzerinde bir zaman boyunca onunla sürekli ilişki içinde kaldı. Böylece Akademiye Platon'un geç eytişiminin geliştirilmekte ve büyük felsefecinin kafasında dinsel eğilimin zemin kazanmakta olduğu bir zamanda girdi. Belki de Aristoteles daha o zaman (yani Platon'un ölümü sıralarında) dikkatini görgül bilimlere yöneltiyordu, ve olabilir ki daha şimdiden çeşitli noktalarda Ustanın öğretisinden ayrılmıştı; ama Usta henüz sağ iken onunla öğrencisi arasında herhangi bir köklü kopuş söz konusu olamaz. Eğer daha o zaman Ustasınınkine göre kökten bir biçimde ayrı bir felsefi konum seçmiş olsaydı, Arisitoteles'in tüm o zaman boyunca Akademide kalabilecek olduğunu düşünmek olanaksızdır. Dahası, Platon'un ölümünden sonra bile Aristoteles Platonik İdealar öğretisinin temsilcilerine özgü birinci çoğul kişi zamirini kullanmayı sürdürür, ve Platon'un ölümü üzerine çok geçmeden onu "kötü insanların övmeye bile hakları olmadığı, ve yaşamında ve öğretilerinde nasıl aynı zamanda mutlu ve iyi olunabileceğini gösteren"1 insan olarak yüceltir. Aristoteles'in Akademide sözcüğün gerçek anlamında Platon'un bir karşıtı ve Ustanın yanında bir 'diken' olduğu görüşünü savunmak güçtür: Aristoteles Platon'da bir kılavuz ve kendisi için en büyük hayranlığı duyduğu bir dost buldu, ve gerçi son yıllarda kendi bilimsel ilgileri çok daha öne geçme eğilimini göstermiş olsa da, Platon'un metafiziksel öğretisi onda kalıcı bir etki bıraktı. Aslına, Aristoteles için özel bir değer taşıyacak ve görgül incelemelere doğru eğimini dengeleyecek olan şey belki de Platon'un öğretisinin bu yanıydı. "Gerçekte, bu soğuk, duruk, değişmez ve salt eleştirel bir Aristoteles miti, ki yanılsamalardan, deneyimlerden ya

da tarihten soyutlanmıştır, şimdiye dek bu mit uğruna yapay olarak baskılanmış olguların ağırlığı altında dağılmaktadır.”2 Aristoteles’in çalışmalarını irdelerken kısaca belirteceğim gibi, Felsefeci kendi kişisel duruş-noktasını yalnızca aşamalı olarak geliştirdi; ve herşey bir yana, doğallıkla beklenmesi gereken de budur.

Platon’un ölümünden sonra Aristoteles Ksenokrates ile birlikte Atina’dan ayrıldı (Platon’un yeğeni Speusippus Akademinin başkanı olmuştu, ve onunla Aristoteles tam bir geçimsizlik içindeydi; her ne olursa olsun yeni başkanının yönetimindeki Akademide altgüdümlü bir konumda kalmayı istememiş olabilir), ve Truva yakınlarında Assos’ta Akademinin bir dalını kurdu. Burada Atarneus’un egemeni Hermias’ı etkiledi ve onun yeğeni ve evlatlık kızı Pythias ile evlendi. Assos’ta çalışırken Aristoteles hiç kuşkusuz kendi bağımsız görüşlerini geliştirmeye başladı. Üç yıl sonra Losbos adasında Mitilen’e gitti, ve büyük bir olasılıkla oradadır ki Theofrastus ile ilişkiye girdi. Theofrastus aynı adadaki Eresus’un bir yerlisiydi ve daha sonra Aristoteles’in en ünlü öğrencisi olacaktı. (Hermias Helenlerin Persleri yenmesi düşüncesini geliştiren Makedonyalı Filip ile görüşmelerde bulundu. Pers generali Mentor bir ihanet üzerine Hermias’ı ele geçirdi ve Susa’ya getirterek orada ona işkence yaptırdı. Hermias konuşmadı. Son iletisi şu oldu: ‘‘Dostlarıma ve yoldaşlarıma deyin ki, zayıf ya da felsefeye yaraşmaz hiçbirşey yapmadım.’’ Aristoteles onun onuruna bir şiir yayımladı.3)

343/2’ de Aristoteles Makedonyalı Filip tarafından o zaman onüç yaşında olan oğlu İskender’in eğitimini üstlenmesi için Pella’ya çağrıldı. Makedon sarayındaki bu dönem, ve daha sonra politik sahnede çok önemli bir rolü olacak ve Büyük İskender olarak ünü ölümsüzleşecek olan genç prens üzerinde gerçek bir ahlaksal etki yaratma çabası Aristoteles’in ufkunu genişletme ve onu sıradan Yunanlının dar düşüncelerinden özgürleştirme açısından oldukça önemli olmuş olmalıdır, gerçi etki beklenmiş olabileceği denli büyük olmamış olsa da; Aristoteles hiçbir zaman yaşamın özeği olarak Yunan Kent-Devleti görüşünü paylaşmaktan vazgeçmedi. 336/5’de İskender tahta çıktığı zaman Aristoteles görünürde eğitsel etkinliği sona ermiş olarak Makedonya’yı bıraktı, ve büyük bir olasılıkla bir süre için doğduğu kent olan ve İskender’in öğretmenine borcunun karşılığı olarak yeniden kurdurduğu Stageira’ya döndü. Zamanın geçişiyle felsefeci ve öğrencisi arasındaki bağ zayıfladı: Aristoteles, Makedonya politikasını belli bir ölçüde onaylasa da, İskender’in Yunanlıları ve ‘‘barbarları’’ eşit bir zeminde duruyor olarak görmesini onaylamadı. Dahası, 327’de, Aristoteles’in yeğeni Kallisthenes, ki Aristoteles’in salık vermesi üzerine İskender’in hizmetine alınmıştı, bir komploya katılmasından kuşkulanılarak öldürüldü.

335/4’de Aristoteles Atina’ya döndü ve orada kendi Okulunu kurdu. Atina’dan bir kaç yıl ayrılığı olgusunun dışında, hiç kuşkusuz kendi düşüncelerinin gelişimi de Atina Akademisine herhangi bir geri dönüşü önledi. Yeni Okul kentin kuzey-doğusunda, Liseum’da, Apollon Liseus yöresindeydi. Okul ayrıca PeripatoV (Peripatos) olarak da biliniyordu, ve üyeleri oi Peripathticoi (oi Peripatetikoi) ya da Peripatetikler olarak: çünkü tartışmalarını üstü örtülü gezinti yerinde aşağı yukarı yürürlerken sürdürme alışkanlıkları vardı, ya da eğitimin büyük bir bölümü bu gezinti yerinde veriliyordu. Okul Müzlere adandı. Eğitim ve öğretim çalışmalarının yanısıra Liseum, Akademiden daha göze çarpar bir yolda, içinde olgun düşünürlerin çalışma ve araştırmalarını sürdürdükleri bir birlik ya da toplum karakterini taşıyor görünümündeydi: Kütüphane ve öğretmenler ile donatılmış olan ve içinde derslerin düzenli bir yolda verildikleri bir üniversite ya da bilimsel kurumun etkililiğini taşıyordu.

İÖ 323’de Büyük İskender öldü, ve Yunanistan’da Makedonya egemenliğine karşı tepki gençlik günlerinde büyük önder ile yakın bir bağ kurmuş olan Aristoteles’e karşı bir asebeia (ateseia)

[dinsizlik] suçlamasına götürdü.
Aristoteles Atina'dan çekildi ("Atinalılar felsefeye karşı bir kez daha suç işlemesinler diye" dediği söylenir) ve Euboea'da Khalkis'e giderek orada ölen annesinden kalan bir konakta yaşamını sürdürdü. Kısa bir süre sonra, İÖ 321'de, bir hastalıktan öldü.

Aristoteles'in Yapıtları

Aristoteles'in yazıları üç ana döneme düşer, (i) Platon ile ilişki dönemi; (ii) Assos ve Mitilen'deki etkinlik yılları; (iii) Atina'da Liseum başkanlığı yılları. Çalışmalar ayrıca iki küme ya da türe de düşerler, (i) dışrak çalışmalar, ki büyük bir oranda diyalog biçiminde yazılmış ve genel yayım için amaçlanmışlardır; ve (ii) eğitsel çalışmalar, ki Aristoteles'in Liseum'daki derslerinin temelini oluşturuyorlardı. Birinciler ancak parçalar olarak bulunurken ikinci türdekilerden elimize çok sayıda geçmiştir. Bu eğitsel çalışmalar kamuya ilk kez Rodoslu Andronikus'un yayımı ile sunuldular. (yklş. İÖ 60-50), ve bu çalışmalardır ki Aristoteles'e yazınsal incelikler ile süslenmemiş bir biçem yalınlığı konusunda ün kazandırmıştır. Büyük bir felsefi terim yaratıcısı olmasına karşın, Aristoteles'in biçeme ve sözel güzelliğe ilgisiz olduğu, ve felsefeye ilgisinin açık neden yerine eğretileme kullanmasını ya da mitlere sapmasını kabul etmeyecek denli ciddi olduğu belirtilmiştir. Şimdi, eğitsel çalışmalarının yazınsal incelik göstermedikleri doğrudur; ama yine doğrudur ki Aristoteles'in kendisinin yayımlamış olduğu ve ancak parçaları elimize geçmiş çalışmaların yazınsal inceliği küçümsedikleri söylenemez: akıcı biçemleri Cicero tarafından övülmüştür,4 ve üstelik arada bir mitler bile getirilirdi. Bununla birlikte, bunlar Aristoteles'in erken çalışmasını, doğrudan Platonik etkinin altında bulunduğu ya da kendi bağımsız konumuna doğru çalışmakta olduğu dönemi temsil ederler.

(i) Aristoteles'in yazınsal etkinliğinin ilk döneminde hem içerikte ve hem de en azından genel olarak biçimde Platon'a, öğretmenine, sıkıca sarılmış olduğu söylenebilir—gerçi Diyaloglarda Aristoteles'in kendisi söyleşinin önderi olarak görünmüş olsa da. Büyük bir olasılıkla Diyaloglarda Aristoteles Platonik felsefeyi savunuyordu, ve ancak daha sonradır ki düşünceleri değişmiştir. Plutark Aristoteles'in düşüncelerini değiştirdiğinden söz eder.5 Dahası, Kefisodorus, İsokrates'in öğrencisi, Aristoteles'e Platon'un kuramlarını, örneğin İdeaları ilgilendiren kuramı yükler.6

(a) Eudemus ya da Ruh Üzerine başlıklı diyalog bu döneme düşer. Bu diyalogda Aristoteles Platon'un anımsama ve bir ön-varoluş durumunda İdeaların algılanışı öğretilerini paylaşır, ve genel olarak Ustanın etkisi altındadır. Aristoteles Fedon tarafından öne sürülen çizgilerde ruhun ölümsüzlüğünü savunan uslamlamalar geliştirir—ruh bedenin salt bir uyumu değildir. Uyumun bir aykırısı, yani uyumsuzluk vardır. Ama ruhun bir aykırısı yoktur. Öyleyse ruh bir uyum değildir.7 Aristoteles ruhun ön-varoluşunu ve tözselliğini kabul eder—ve Biçimleri de. Nasıl hasta düşen insanlar belleklerini yitirirlerse, ruh da, bu yaşama giriş üzerine, ön-varoluş durumunu unutur; ama tıpkı hastalıktan sonra sağlığa kavuşanların çektiklerini anımsamaları gibi, ruh da ölümden sonra bu yaşamı anımsar. Bedenden ayrı yaşam ruhun olağan durumudur; bedene yerleşmesi gerçekte ağır bir hastalıktır.8 Bu daha sonra kendi bağımsız konumunu aldığı zaman Aristoteles'in ortaya koymuş olduğundan çok ayrı bir görüştür.

(b) Protreptikus da Aristoteles'in gelişiminin bu dönemine aittir. Bu Kıbrıslı Themison'a bir mektup olarak görünür, bir diyalog olarak değil. Bu çalışmada Platonik Biçimler öğretisi ileri sürülür, ve felsefeci bu Biçimleri ya da İdeaları düşünen biri olarak tanımlanır, yansılamlarını değil.9 Yine, Fronesis, metafiziksel kurguyu belirterek, ve böylece Nikomakea Törebilimi'nin salt kılgısal imlemini değil ama kuramsal bir anlam taşıyarak, Platonik imlemi korur. Protreptikus'ta Aristoteles

ayrıca dünyasal şeylerin değersizliğini de vurgular, ve bu yaşamı gerçek ve yüksek yaşama ancak bedensel ölüm yoluyla giren ruhun ölümü ya da mezarı olarak betimler. Bu görüş hiç kuşkusuz doğrudan Platonik etkiyi belirtir, çünkü Nikomakea Törebilimi'nde Aristoteles gerçekten mutlu bir yaşam için, ve üstelik felsefeci için bile, en azından belli bir düzeyde, dünyasal şeylerin zorunluğu üzerinde diretir.

(c) Olasıdır ki, Mantıksal Çalışmaların, Fizik'in, ve belki de ayrıca De Anima'nın (Kitap G) en eski parçaları geriye bu döneme düşerler. Böylece eğer Metafizik'in (Kitap A'yı da kapsayarak) bir ön taslağı geriye Aristoteles'in ikinci dönemine düşüyorsa, Fizik'in (kitap 2) geriye onun ilk dönemine düştüğü düşünülmelidir; çünkü Metafizik'in birinci kitabında Fizik'e bir gönderme vardır, ya da en azından nedenler kuramının temellendirilişi varsayılır.10 Fizik'in iki monograf kümesine ayrılması olasıdır, ve ilk iki kitap ve Kitap 7 Aristoteles'in yazınsal etkinliğinin en erken dönemine yüklenebilir.

(ii) İkinci döneminde Aristoteles önceki ağırlıklı olarak Platonik konumundan uzaklaşmaya ve Akademinin öğretisine karşı daha eleştirel bir tutum almaya başladı. Henüz kendine görünürde bir Akademili olarak olarak bakıyordu, ama bu Platonizm açısından eleştiri ya da yoğunlaşan eleştiri dönemidir. Dönem Felsefe Üzerine [Peri filosofiaV] adını taşıyan diyalog ile temsil edilir—bir çalışma ki açık Platonik etki ile Platon'un kimi en özgün kuramlarının bir eleştirisini birleştirir. Böylece, Aristoteles Platon'u önceki felsefenin doruğu olarak sunmasına karşın (ve gerçekten önceki felsefe açısından Aristoteles her zaman bu düşünceye sarılmıştır), Platonik Biçimler ya da İdealar kuramını eleştirir—en azından buna Platon'un vermiş olduğu en son gelişme biçimini. "Eğer İdealar matematiksel değil ama bir başka sayı türü olsalardı, bu sayıyı anlayamazdık. Çünkü, en azından çoğumuz arasında kim başka bir sayı türünü anlayabilir?"11 Benzer olarak, Aristoteles'in Platonik yıldız tanrıbilimini az çok benimsemesine karşın, Devinmeyen Devindirici kavramı ortaya çıkar,12 gerçi Aristoteles henüz kendi geç metafiziğinin çoklu devindiricilerini ortaya koymamış olsa da. Kozmoz'a ya da Gök'e görülür tanrı terimini uygular—bir terim ki Platonik bir türevdir.

İlginçtir ki Tanrısalın varoluşu için eksiksizlik aşamalarından çekilen uslamlama bu diyalogda bulunur. "Genel olarak, nerede bir daha iyi varsa ayrıca bir en iyi de vardır. Şimdi, var olan şeyler arasında biri ötekinden daha iyi olduğu için, bir en iyi şey de vardır, ve bu tanrısal olacaktır." Aristoteles görünürde olgusal biçimlerin aşamalılığını kabul eder.13 Tanrının varoluşuna öznel inanç Aristoteles tarafından ruhun örneğin uyku durumunda görülen esrime ve bilicilik deneyimlerinden, ve yıldızlı göklerin görünüşünden türetilir, gerçi okkült/gizli fenomenlerin böyle kabul edilişi gerçekte Aristoteles'in daha sonraki gelişimine yabancı olsa da.14 O zaman, bu diyalogda Aristoteles Platon ve çevresinden başka hiçbir kaynakları olamayacak öğeleri Platonik felsefeyi eleştirisinin öğeleri ile bileştirir—örneğin Platonik İdealar kuramını ya da Timaeus'ta verildiği biçimiyle "yaratılış" öğretisini eleştirerek dünyanın bengiliğini ileri sürerken olduğu gibi.15

Öyle görünür ki, Metafizik'in bir ilk taslağı Aristoteles'in gelişimindeki bu ikinci döneme, geçiş dönemine düşer. Kitap A ("biz" teriminin kullanımı geçiş dönemini belirtir), Kitap B, Kitap K, 1-8, Kitap L (C 8 dışında), Kitap M, 9-10, Kitap N bu döneme aittir. Jaeger'e göre ilk Metafizik'teki saldırı başlıca Speusippus'a karşı yöneltilmişti.16

Mutçuluk Törebilimi kimi zaman bu döneme ait ve Aristoteles'in Assos'ta kalışı sırasında yazılmış olarak düşünülür. Aristoteles henüz Platonik Fronesis/sağgörü düşüncesine bağlıdır, gerçi felsefi düşüncenin nesnesi artık Platon'un İdeal Dünyası değil de Metafizik'in aşkın Tanrısı olsa da.17 Yine

olasıdır ki, İdeal Devlet ile ilgili olan ve 2, 3, 7 ve 8. Kitapları kapsayan kökensel bir Politika bu döneme düşer. Platonik Devlet'in biçemi üzerine kurulu ütopyalar Aristoteles tarafından eleştirilir.

De Caelo ve De Generatione et Corruptione yazıları da büyük bir olasılıkla bu döneme düşerler.

(iii) Aristoteles'in Üçüncü Dönemi (335-322) onun Liseumdaki etkinlik dönemidir. Bu dönemdedir ki görgül gözlemci ve bilimci Aristoteles ortaya çıkar, ama ilgisi gene de dünyada derine gömülü sağlam bir temel üzerinde güvenilir bir felsefi yapı kurmaktır. Yaşamının bu son döneminde Aristoteles'in doğa ve tarih alanlarında ayrıntılı araştırma açısından gösterdiği örgütleme gücüne ancak hayranlık duyabiliriz. Gerçekten, Akademide de başlıca mantıksal amaçlar için belli bir düzeyde görgül gözleme dayanan bir sınıflama uygulaması olmuştu, ama bu Aristoteles'in yönlendirişi altında Liseum tarafından yerine getirilen ve doğa ve tarihin ayrıntılarına giren sürekli ve dizgesel araştırmanın yanında önemsiz kalır. Doğa ve tarih olaylarına yönelik bu sağın araştırma tini gerçekte Yunan dünyasında yeni birşeyi temsil eder, ve bunun onuru hiç kuşkusuz Aristoteles'e verilmelidir. Ama Aristoteles'i, kimi zaman yapıldığı gibi, yaşamının son döneminde salt bir Pozitivist olarak sunmak saçmalık olacaktır, çünkü sağın bilimsel araştırmaya olan ilgisine karşın gerçekte metafiziği terketmiş olduğunu gösterecek hiçbir kanıt yoktur.

Aristoteles'in Okuldaki dersleri "eğitsel" yapıtlarının temelini oluşturdu ve bunlar Okulun üyeleri arasında dolaştırıldı. Bu çalışmalar, daha önce de belirtildiği gibi, kamuya ilk kez Rodoslu Andronikus tarafından sunuldular. Eğitsel yapıtların çoğu bu döneme aittir, hiç kuşkusuz daha erken bir evreye yüklenmeleri olası çalışma parçaları dışında. Bu eğitsel yapıtlar araştırmacılara birçok güçlük çıkarmıştır, örneğin kitaplar arasında doyurucu olmayan bağıntılar, mantıksal düşünce akışını koparıyor görünen kesimler vb. gibi. Şimdi bu çalışmaların Aristoteles'in derslerini temsil ettiği düşünülür ve—Okul söz konusu olduğu sürece—dersler olarak verilmekle aynı zamanda yayımlanmış da oluyorlardı. Ama bu her bir çalışmanın tek bir dersi ya da sürekli bir dersler dizisini temsil ettiğini imlemez: tersine, bunlar daha sonra bir araya getirilen ve bir ortak başlık yoluyla dışsal bir birlik içerisine alınan değişik kesimler ya da derslerdir. Bu bileşim işi Aristoteles'in kendisi tarafından ancak bölümsel olarak başarılabilirdi: Okulun sonraki kuşakları tarafından sürdürüldü ve, eğer daha sonradan değilse, ilk kez Rodoslu Andronikus tarafından tamamlandı.

Aristoteles'in üçüncü döneminin bu yapıtları şöyle bölünebilir:

(a) Mantıksal Yapıtlar (Bizans döneminde Organon olarak bileştirildiler). Kategoriler ya da Kathgoriai (en azından içerikte Aristotelesci), De Interpretatione ya da Peri HermesiaV (önerme ve yargı üzerine), Birinci Çözümlem ya da Analutika Protera (çıkarsama üzerine iki kitap), İkinci Çözümlem ya da Analutika dstera (tanıtlama, ilkelerin bilgisi, vb. üzerine iki kitap), Konular ya da Topika (eytişim ya da olası tanıtlama üzerine sekiz kitap), Sofistik Aldatılar ya da Peri sofistikwn elegcwn.

(b) Metafiziksel Yapıtlar. Metafizik, değişik zamanlardan derslerin bir derlemi; Aristoteles'in tüm yapıtları arasındaki konumuna bağlı olarak büyük bir olasılıkla Andronikus'un zamanından önceki bir Peripatetik tarafından böyle adlandırıldılar.

(c) Doğa Felsefesi, Doğa Bilimi, Ruhbilim vb. üzerine çalışmalar. Fizik. Bu yapıt sekiz kitaptan oluşur, ve bunlardan ilk ikisi Aristoteles'in Platonik dönemine yüklenmelidir. Metafizik A 983 a 32-3 Fizik'e göndermede bulunur, ya da daha doğrusu açık bir biçimde Fizik 2'deki nedenler kuramının temellendirilişini öngerektirir. Fizik'in 7'nci Kitabı da olası ki Aristoteles'in erken bir çalışmasıdır, ve Kitap 8. ise gerçekte Fizik'in bir parçası bile değildir, çünkü "daha önceden Fizik'te

gösterdiğimiz gibi" deyişi ile Fizik'ten alıntı yapar.18 Bütün bir çalışma böylece kökensel olarak bir dizi bağımsız monograftan oluşmuş gibi görünür—bir varsayım ki Metafizik'in De Caelo ve De Generatione et Corruptione adlı iki çalışmaya "Fizik" olarak değinmesi olgusu tarafından desteklenir.19

Meteoroloji ya da Meteorologika ya da Peri meteoron (dört kitap).

Hayvan Tarihleri (karşılaştırmalı anatomi ve fizyoloji üzerine on kitap, ki bunlardan sonuncusunun Aristoteles-sonrası olması olasıdır).

Anatomai, (Anatomi) yedi kitap. Yitik.

De Incessu Animalium (bir kitap) ve De Motu Animalium (bir kitap).

De Generatione Animalium (beş kitap).

De Anima, üç kitapta Aristoteles'in Ruhbilimi.

Parva Naturalia, bir dizi küçük inceleme; ele aldığı konular algı, bellek, uyuma ve uyanma, düşler, uzun yaşam ve kısa yaşam, yaşam ve ölüm, solunum, uykuda bilicilik.

Problemata, Aristoteles'in kendisi tarafından yapılan bir notlar ya da yazılar çekirdeği çevresinde yoğunlaşmış ve aşamalı olarak oluşmuş bir sorunlar derlemesi olarak görünür.

(d) Törebilim ve Politika üzerine Yapıtlar. Magna Moralia, en azından içerik açısından Aristoteles'in gerçek bir yapıtı olarak görünür ve iki kitaptan oluşur.20 Bölümsel olarak Aristoteles'in henüz az çok Platon ile anlaşma içinde olduğu bir zamanda yazılmıştır.

Nikomakean Törebilimi (Hqika Nikomaceia), on kitapta. Aristoteles'in oğlu Nikomakhus tarafından felsefecinin ölümünden sonra derlenmiştir.

Politika, ki bunun 2, 3, 7 ve 8'inci kitapları Aristoteles'in yazınsal etkinliğinin ikinci dönemine düşüyor görünür. 4, 5 ve 6'ncı Kitaplar, Jaeger'e göre, ilk kitap bütüne eklenmeden önce yerleştirilmişlerdir, çünkü 4'üncü Kitap 3'e yapıtın başlangıcı olarak değinir. "2'nin içeriği yalnızca olumsuzdur."21

158 Devletin Anayasalarının Derlemi. Atinanınki 1891'de papirusta bulundu.

(e) Estetik, Tarih ve Yazın üzerine Yapıtlar.

Diluzluğu, üç kitapta.

Poetika, yitik parçalar ile tam değildir.

Atina'daki dramatik gösterilerin kayıtları, Didaskalia derlemi, Olimpiyat ve Delfi oyunlarındaki birincilerin listesi. Aristoteles Homer sorununu ilgilendiren bir çalışma ile, Devletlerin toprak hakları ile ilgili bir inceleme ile vb. ilgileniyordu.

Tüm bu çalışmaların, örneğin 158 Anayasanın derleminin Aristoteles'in kendisi tarafından yapılmış olduğunu düşünmek gereksizdir, ama onun tarafından başlatılmış ve onun gözetimi altında yerine getirilmiş olmalıdırlar. Başkalarını bir doğa felsefesi tarihi (Theophastrus), matematik ve gökbilim (Rodoslu Eudomus), ve tıp (Meno) derlemeleri için güdüledi. İlgilerinin evrenselliğine ve amaçlarının alanına ancak hayran olunabilir.

Aristoteles'in çalışmalarının salt listesi bile Platon'unkine göre oldukça değişik bir tin gösterir, çünkü açıktır ki Aristoteles görgül ve bilimsel olanın çekimi altındaydı, ve bu dünyanın nesnelerine

karşı yarı-yanılsamalar olarak ya da bilgi nesneleri olmaya elverişsiz şeyler olarak davranma eğiliminde değildi. Ama hiç kuşkusuz eğilimde bu ayrım, ilerleyen zamanla önemi artmış bir ayrım olarak, Aristoteles'in Platonik İdealar kuramına ve Platonik ikici ruhbilime karşıçıkışı gibi olguların göz önüne alınması ile eşlendiği zaman, iki büyük felsefeci arasında kökten bir zıtlık olduğu yolundaki halksal düşünceye götürdü. Bu görüşte hiç kuşkusuz gerçeklik payı vardır, çünkü öğretileri arasında açık ayrım durumları ve ayrıca havalarında genel bir ayrım bulunur (en azından Platon'un dışrak yapıtlarını—ve elimizde bunlardan başkası yoktur—Aristoteles'in eğitsel yapıtları ile karşılaştırırsak), ama bu kolaylıkla abartılabilir. Aristotelescilik, tarihsel olarak konuşursak, Platonculuğun karşıtı değil ama gelişmesidir, ve Platon'un İdealar kuramı, ikici ruhbilimi vb. gibi tek-yanlı kuramları düzeltir—ya da bunu yapmaya çalışır—ve fiziksel olguya dayalı daha sağlam bir temel getirir. Aynı zamanda değerli birşeyin atlanmış olduğu da doğrudur, ama bu ancak iki felsefenin tam anlamıyla karşıt dizgeler olarak değil ama bütünleyici iki felsefi tin ve öğreti kütlesi olarak düşünülmesi gerektiğini gösterir. Daha sonra Yeni-Platonizmde bir bireşim girişiminde bulunuldu, ve ortaçağ felsefesi aynı bireşimci tini gösterir. St. Thomas, örneğin, gerçi Aristoteles'ten "Filozof" olarak söz etse de, kendini Platonik gelenekten bütünüyle koparmayı isteyemezdi, ve istemezdi; ve öte yandan Fransiskan Okulda en yüksek onuru Platon'a sunmuş olan St. Bonaventure bile Aristotelesci öğretilerden yararlanmaktan kaçınmadı, ve Duns Scotus Fransiskan tini Aristotelesci öğeler ile döllemeyi çok daha ileri götürdü.

Ve sanılmamalıdır ki Aristoteles olgular için coşkusunda ve sağlam ve bilimsel bir temel kurma isteğinde dizgesel güçten yoksundu ya da metafiziksel ilgisinden vazgeçmişti. Hem Platonculuk ve hem de Aristotelescilik metafizikte doruklanır. Böylece Goethe Aristoteles'in felsefesini yeryüzündeki geniş bir temelden düzenli bir biçim içinde yükseğe kalkan bir piramide, ve Platon'unkini bir dikilitaşa ya da göğe fırlayan alevden bir dile benzetir. Gene de, kabul etmeliyim ki, benim görüşümde, Aristoteles'in düşüncesinin yönü giderek artan bir biçimde ilkin sarılmış olduğu Platonik konumdan uzağa yöneldi, ve bu arada yeni düşünce yöneliminin sonuçları her zaman onun Platonik kalıtın sonuna dek sarılmış olduğu öğeleri ile uyumlu bir biçimde birleşmez.

Notlar

1Frag. 623. (Rose, Aristotelis Fragmenta. Berlin, 1870 yayımı.)

2Werner Jaeger, Aristotle, Fundamentals of the History of His Development, s. 34. (Çev. R. Robinson. Clarendon Press, 1934)

3Diog. Laërt. 5, 7 ve 8.

4Krş. De Orat. I, xi, 49.

5De virt. mor., c. 7.

6Euseb. Prep. Evang., XIV, 6, Numenius'u izliyor.

7Frag. 41. (Rose.)

8Frag. 35. (Rose.)

9Iambl., Protr., Iamblichus'un çalışmasının 6-12. bölümlerinin Aristoteles'in Protrepticus'unun pasajlarından oluştuğunu varsayarak. (Bkz. Jaeger, Aristotle, s. 60s.)

10Metaf., A, 983 a 33-4.

11Frag. 11 (Rose.)

12Frag. 21 (Rose.) Kabul edilmelidir ki bu parça Aristoteles'in henüz İlk Devindiricinin varoluşunu kesin bir biçimde bildirmemiş ya da önceki görüşlerinden kopmamış olduğunu imler.

13Frag. 15 (Rose.) Profesör Jaeger'in düşüncesine göre diyalog ayrıca devim ve nedensellikten

tanıtlamaları da kapsar.

14Frag. 12 ve 14. (Rose.) Krş. Laws, 966 d 9-967 a 5.

15Krş. Frag. 17. (Rose.)

16Jaeger, Aristotle., s. 192. 267 b 21.

17Krş. Eud. Eth., 1249 b.

18Fizik, VIII, 251 a 9, 253 b 8.

19Metaf., 989 a 24.

20Krş. H. van Arnim, Die drei arist. Ethiken. (Sitz. Wien. Ak, 2 Abl., 1924)

21Jaeger, Aristotle, s. 273.

[COPLESTON: ARİSTOTELES: BÖLÜM BİR: ARİSTOTELES'İN YAŞAM VE YAPITLARI]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1986-1997

İdea Yayınevi / 2014

Demokritos

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Demokritos

Demokritos (Δημόκριτος)
(yklş. 460-370, ABDERA, TRAKYA)

Demokritos özellikle Leukippos ile birlikte yarattığı atom kuramı ile tanınır. Aynı zamanda bir matematikçi idi ve Sayılar Üzerine, Geometri Üzerine, Teğetler Üzerine, Kesirler Üzerine de incelemeler yazdı. Uzayın sonsuz, zamanın sonsuz, sayıların sonsuz, ve atomların sayısının sonsuz, ve böylece ussal-yasal Evrenin düzeneksel bir kozmoz olduğunu kabul ediyordu.

Yaşam. (Yklş. İÖ 460-371) Demokritos Kuzey Yunanistan'da Abdera'da doğdu. Anaxogaras'tan 40 yaş küçüktü, Sokrates'ten 20 yıl kadar sonra öldü. Ön-Sokratik felsefeciler içinde en etkili olanlardan biriydi. Platon tarafından adından söz edilmese de, Aristoteles'ten büyük saygı gördü. Yaşamı konusunda çok az şey bilinir. Babası Xerxes'in Asya'ya dönmekte olan ordusunun ağırlanmasına önemli katkılarda bulunduğu ve bunun üzerine Pers tekerkinin Abderalılara armağanlar verdiği ve Maguslar (Biliciler) bıraktığı söylenir. Diogenes Laertius'a göre Demokritos bu Maguslar tarafından gökbilim ve tanrıbilimde eğitilmiştir. Babasının ölümünden sonra servetinin 100 Taler kadar olduğu ve bu kadar parayı Mısır, İran ve Kızıl Deniz'e yolculuklarında tükettiği söylenir.

Gezilerinden ülkesine döndükten sonra kardeşinden yardım gördü ve yurttaşları arasında büyük saygınlık kazandı. Öğrencisi olduğu Leukippos'un yanısıra Anaxagoras ve Filolaus'un düşünceleri ile de tanışıktı. Pisagorculuk konusunda bilgili idi. Yolculukları sırasında Atina'ya uğramış olabilir ve Diogenes'e (Felsefecilerin Yaşamları, IX 36) göre şu sözler ona aittir: "Atina'ya geldiğimde hiç kimse beni tanımıyordu."

Demokritos "Gülen Filozof" olarak bilinirdi. Seneca onun halk arasında her zaman gülerek dolaştığını ve bununla insanların aptallıklarını küçümsemesini gösterdiğini söyler. Buna uygun olarak yurttaşları arasında "Alaycı" olarak bilinirdi. Öldüğünde yüz yaşının üzerinde olduğu söylenir.

Yapıtları. Demokritos'un sayıları 73'ü bulan yazılarından hiç biri asıl biçiminde elimize ulaşmamıştır. Bunların çok büyük bölümü çalışmaları arasında küçük bir bölümü oluşturan törel yazılarından kalan fragmanlardır.

Demokritos

Atom duyusal ya da görülür değil ama ancak düşünülebilir ya da kavramsal ve böyle olarak kökensel töz, arkedir. Demokritos Atomları çok küçük parçacıklar olarak düşünür. Yok edilemezler, bütünüyle doludurlar ve hiçbir boş uzay kapsamazlar. Bu nedenle Pisagoras'ın monası gibi matematiksel olarak bölünemeyen şeyler değil, fiziksel olarak bölünemeyen parçacıklardırlar. Bu yokedilemezlikleri nedeniyle ilksiz-sonsuzdurlar.

"Kesilemez" ya da "bölünemez" anlamına gelen Atomun gene de şekilli olması Demokritos'un kurgul düşüncesindeki zayıflığa bağlıdır. Dışsal bileşimler böyle şekilli atomlar olmaksızın olanaksızdır.

Demokritos için Atom böyle bir tasarım değildir çünkü bu 'atom' bölünebilirdir ve dolayısıyla atom ya da bölünemez değildir.

Modern fizik Atomun bölünebildiğinin tanıtlandığını ve böylece Demokritos'un kavramının çürütüldüğünü ileri sürdüğü zaman bu yalnızca bir kez daha modern bilimsel etkinlikte neyin eksik olduğunu gösterir.

Aristoteles'e göre, (De gen. et corr. I. 8) Leukippos'ta "atomlar cisimlerinin küçüklüğü nedeniyle bölünemezdir" düşüncesi bulunur.

Hiç kuşkusuz "küçüklük" "bölünemezlik" ile bir değildir. Ne kadar küçük olursa olsun "küçüklük" ya da "kısalık" bir Niceliktir, ve Niceliğin karakteri süreklilik olduğu gibi kesiklilik de olmaktır. Bir nicelik olarak Atomu konutlamak sürekliliği olduğu gibi kesikliliği de konutlamaktır ve Parmenides'in yadsıdığı bu çelişki Atomistlerin doğrulamayı başardığı ussallıktır. Plenum ya da süreklilik olarak Atom kavramı süreksizlik öğesi olarak vakumu kendi dışında bir ikinci biçim olarak almaz. Bu salt uzaysal dışsal yanyanalık analitik düşünceye aittir, diyalektik düşünceye değil. Diyalektik karşıtların birliği kavramına götürür: Bölünemez ya da "kesilemez" olarak Atom plenum olduğu denli de vakum, doluluk olduğu denli de boşluktur.

Kendi-İçin-Varlık: Parmenides'in bilincinde Varlık salt kendinde-Varlık, soyut Varlıktır. Olumsuzlama kıpısı hiç kuşkusuz Yokluk olarak oradadır, ve doğal düşünce kendinde kavramsal olduğu için zorunlu olarak, e.d. mantıksal olarak bu karşıt kıpıyı da düşünür. Ama Parmenides düşündüğü, dolayısıyla var olduğunu kabul ettiği şeyi aynı zamanda yadsır. Düşünmenin ve olmanın bir ve aynı olduğunu söyleyen kendisidir. Parmenides'i bu düşünme oyununa, bu yanılgıya götüren etmenin ne olduğunu merak etmek gereksizdir çünkü düşünmenin önünde böyle bir olanak vardır, ve Eleatikler olmasaydı düşünmenin bu yönünü açındırmayı başkaları üstlenecekti. Salt kendinde-Varlık bir soyutlamadır ve varlık-olmayanın olumsuzlanmasından başka birşeyi anlatmaz. Varlığın varlık-olmayan ile bu ilişkisi belirli-Varlık ya da Daseindır, ve bir karşıtlık ilişkisi olarak diyalektik dediğimiz şeyi anlatır. Ama karşıtlık kavramı karşıtların bir olduklarını da imler, çünkü karşıtlık salt ayrım ya da yalnızca birşey ve herhangi bir başkası arasındaki bir bağıntı değildir. Karşıtlık bir ortadan kaldırma ya da olumsuzlama bağıntısı olarak birşeyin kendi başkası ile bağıntısıdır. Bu başkalık birşeyin kendi başkalığı, ona ait bir başkalık, onun kendisi olan bir başkalıktır. Karşıtlık birşeyin kendi ile bağıntısıdır. Diyalektik ayrım kıpısı mantıksal olarak, zorunlu olarak kurgul birlik kıpısına götürür. Karşıtlığın o denli de birlik olmasının anlamı budur. Bu kurgul birliği düşünmeyen düşünme daha öte ilerlemesinde başarısız olacak, bağıntılı

olmayanları bağlayacak, dışsal ilişkiler düzleminde yalnızca düşünme denemeciliği yapacaktır. Kendinde-Varlığın kendi başkası ile bağıntısı olarak başkası-için-Varlık kendini mantıksal olarak kendi-için-Varlık kavramına götürür. Kendi-için-Varlık gerçekte tam olarak Birin kavramıdır, çünkü Bir salt belirlenimsizlik değil ama öyle bir belirlenimdir ki karşıtında yalnızca bir başka ya da ikinci terim ile değil ama kendi kendisi ile karşılaşır. Bu aynı zamanda sonluluktan Sonsuzluğa geçişin mantığıdır çünkü Sonsuzluk da benzer olarak soyut belirlenimsizlik değil ama sınır olmayan bir sınır ile buluşmak, karşıtında kendi ile birlik içinde olmaktır. Kendi-için-Varlık kavramı doğrudan doğruya Nicelik kavramına götürür. Niceliğin kapsadığı süreklilik ve süreksizlik kıpıları kendi-için-Varlığın kıpılarıdır. Bunlar arı Logosun ya da kurgul mantığın alanından Doğa alanına götürüldüklerinde plenum ve vakum olarak, çekme ve itme kuvvetleri olarak belirlenirler.

Parmenides'e Tepki

Parmenides yalnızca Birin varolduğu ilkesinden yola çıkmıştı. Herşeyi kapsayan ya da daha doğrusu herşey olan bu özdeksel Bir aynı zamanda devimsiz idi. Çünkü Devim için — ya da değişim, genel olarak oluş için — varlığın yanısıra var-olmama ya da Yokluk kategorisi de zorunludur. Parmenides Yokluğun yokluğunu kabul ederek Devimin olanaksız olduğu sonucunu çıkardı — devimin boşluk gerektirmesi gibi bir nedenle değil ama devimin kendisinin çelişki olması nedeniyle.

Herakleitos Parmenides'in Birinin ya da Varlığının gerçekte o denli de kendi karşıtı olduğunu, Varlığın Yokluk ile aynı olduğunu ve ondan ayrılamayacağını çıkarsamış, Eleatik ilkeyi dışarıdan değil ama kendi içinden çürütmüştü. Devimin olanaksızlığı düşüncesi bir yana, tersine devimde, değişimde, oluşta olmayan herhangi bir varoluşun varlığını konutlamak olanaksızdı: Varolan Varlık değil, Yokluktan yalıtılmış bir belirlenimsizlik değil, ama Oluştur. İster kurgul ister görgül olsun, herşey akıştadır. Karşıtların birliğinin kavranışı "kavramın dinginliğinin" ancak analitik anlak için tasarlanabilir olduğunu gösterir.

Görgül bilim her zaman tek-yanlı soyutlamalar içinde ve diyalektiğin tam bilinçsizi olarak çalışır ve olanaksız olanı yapabilmesi anlağın tansığıdır.

Atomcu düşünce Devimin varoluşunu tanıtlamak için Plenum/Doluluk olarak görülen Biri çürütme ve onun yerine Çokluğu konutlama mantığını temsil eder. Bunun için Yokluk kavramının Boşluk/Vakum olarak belirlenmesi gerekliydi. Sonunda herşeyin gelip dayandığı nokta bu karşıtların kurgul mu, yani bir ve aynı mı, yoksa görgül/duyusal mı, yani yalnızca ayrı mı olduklarına dayanır. Herakleitos Varlık ve Yokluğun o denli de aynı olduklarını düşündü. Atomcular Plenum ve Vakumun, Özdeğin ve Boş Uzayın kurgul birliğini kavramış görünmezler.

Aristoteles, Metafizik, I.4:

> *"Leukippos ve öğrencisi Demokritos öğelerin Doluluk (pleres) ve Boşluk (kenon) olduğunu ileri sürerek birine Varlık (on) ve ötekine Yokluk (me on) demişlerdir; Dolu ya da katı olan Varlık, buna karşı boş ve seyrek olan ise Yokluktur; buna göre Varlık Yokluktan daha var değildir derler, çünkü cisim boşluktan daha var değildir; ve bunların özdek (hyle) olarak varolanın (on) nedenleri olduklarını bildirirler."*
>
> *İlke plenum olarak Atomdur. Ama Atom vakum olmaksızın olanaksızdır. Öyleyse Atom-olmayan ya da vakum da eşit ölçüde ilkedir. İlkenin kendisi bir karşıtlıktır: ta atoma kai kenon.*

Kuramlarında ileri sürülen Uzay-Özdek (ve -Zaman) birliği gerçekte bir birlik değil ama salt bir yanyanalık ve ardardalıktır. (Benzer olarak Einstein da özdeğin uzaydan önce olduğunu düşünür ve üç uzay boyutunun yanına dördüncü bir zaman 'boyutu' ekler. Buna göre her bir noktanın başka her

noktadan ayrı x1, x2, x3, ve bir de t olmak üzere 'dört' ayrı koordinatının olduğu kabul edilir.)

Aristoteles şöyle sürdürür (Metafizik, 985b4-20):

> *"Ve tıpkı temelde yatan tözü özellikleri ile tek başına başka şeylerin kaynağı yapanlar ve seyrek olanı ve yoğun olanı özelliklerin kökeni yapanlar gibi, bu düşünürler de [atomlar arasındaki] ayrımların başka şeylerin nedenleri olduklarını söylerler. Ayrımların sayıca üç olduğunu belirtirler: Şekil, Düzen ve Konum. Çünkü varlıklar yalnızca 'dizem,' 'değme' ve 'kip' yoluyla değişir derler ki, burada dizem şekil, değme düzen ve kip konumdur. A harfi N den şekilde ayrılır; AN NA'dan düzende ayrılır; ve N Z'den konumda ayrılır. Devime gelince (varolan şeylerin onu nereden ve nasıl kazandıkları konusu), onlar da başkaları gibi bunu araştırmayı gözardı edip atlamışlardır."*

Aristoteles'in son gözlemine Simplikios da katılır (Fizik Üzerine Yorum, 327.23-26):

> *"Demokritos da her tür biçimin bir burgacı bütünden ayrıldı [B 167] derken ve nasıl ve hangi nedenle olduğunu söylemezken, onu kendiliğinden ve şansa bağlı olarak yaratıyor görünür."*

Simplikios Aristoteles'in sözlerine çok az bir katkı ile şunları yineler (Fizik Üzerine Yorum, 327.28-15-27):

> *"Aynı yolda [Leukippos'un] öğrencisi Abderalı Demokritos dolu olanı ve boş olanı ilk ilkeler olarak konutladı, ve bunlardan birine varlık ve ötekine yokluk dedi. Çünkü Atomları varolan şeyler için gereç olarak konutlar ve başka herşeyi onların ayrımları yoluyla yaratır. Bunlar üçtür: Dizem, Değme, ve Kip — ki Şekil ve Konum ve Düzen demektir. Çünkü doğal olarak benzer olan benzer olan tarafından devindirilir ve aynı türden şeyler birbirine doğru devinir, ve şekillerden her biri değişik bir bileşimde düzenlendiği zaman değişik bir durum üretir. Böylece ilkeler sonsuz oldukları için, usauygun olarak tüm özellikleri ve tözleri ve nasıl ve hangi nedenle varlığa geldiklerini açıklama işini üstlenirler. Bu nedenledir ki ancak öğeleri sonsuz yapanlar şeylerin usauygun bir açıklamasını üretir derler. Ve yine derler ki Atomlardaki şekillerin niceliği sonsuzdur çünkü öyle olmaları için öyle olmaktan daha öte bir nedenleri yoktur. Kendileri bunu sonsuzluğun açıklaması olarak verirler."*

Demokritos'un "benzer olan benzer olan tarafından devindirilir" düşüncesi yine Sextus Empiricus tarafından şöyle açıklanır (Matematikçilere Karşı, VII 116-118):

"Eski bir görüş vardır ki, daha önce de söylediğim gibi, çoktandır doğa bilimciler arasında geçerli olmuştur: Benzer olan benzer olanı tanır. Demokritos'un bu görüşün bir doğrulamasını verdiği düşünülür ve Platon "Timaeus"unda buna değinmiştir. Demokritos uslamlamasını hem dirimli hem de dirimsiz şeyler üzerine dayandırır. Çünkü hayvanlar, der, aynı türden hayvanlarla birlikte olurlar — güvercinler güvercinler ile, turnalar turnalar ile, ve bu başka usdışı hayvanlar için de böyledir. Dirimsiz şeyler durumunda da elekten geçirilen tohumlardan ve deniz kıyısındaki çakıl taşlarından görülebileceği gibi durum benzerdir. Çünkü birinci durumda eleğin dönmesi mercimekleri mercimekler ile, arpayı arpa ile, buğdayı buğday ile birlikte ayırır; ve ikinci durumda, dalgaların devimleri ile oval çakıltaşları oval çakıltaşları ile, ve yuvarlak çakıltaşları yuvarlak çakıltaşları ile aynı yere zorlanır, sanki şeylerdeki benzerlik onları biraraya toplayacak aynı türden bir kuvveti kapsıyormuş gibi. [B 164] Demokritos'un görüşü budur."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Eleatikler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

ELEATİKLER

TASARIMDAN KAVRAMA

Felsefi düşünce doğal bilincin sonlu tasarımları ile çalışamaz çünkü tasarımların kendileri felsefenin problemini oluştururlar. Tasarım bilgi değil ama bilgiye itkidir. Bir bakıma kavramın örtüsü gibidir ki, onun arılığını, gerçek yalınlığını gizler, onu duyusal belirllenimler altında kendi başkası olarak gösterir. Tasarımsal bilincin sonlu görgül düzleminde sonsuz gerçeklik erişilmesi olanaksız bir düştür, ve tasarımlar mantıksal öğeler olmadıkları için, onların arasında düşüncenin sağın kurgul devimi olanaksızdır. Felsefi düşünme ilkin bu tasarımsal düzlemin üzerine, Kavramın kendisinin arı düzlemine ulaşmalıdır.

İyonyalı fizikçilerin arkeleri tüm evrensel imlemine karşın aynı zamanda duyusal, bireysel, sonlu tasarımlardır ve düşünmeye kavramın gereksindiği özgürlüğü sunmamazlar, dışsal bağıntılara, görgül çıkarsamalara, çağrışımlardan daha iyisi olmayan mantıksız bağıntılara izin verirler. Daha sonraki Pisagoras felsefesi Kavramı ikircimli biçiminde, duyusalın ve düşünselin karışımı olarak görür ve daha ileri gitmez.

Kavramdan bu duyusal öğenin soyutlanması, düşüncenin arılığına ulaşma felsefi usun bundan sonraki girişimidir.

ELEATİK MONİZM

Eleatiklerde düşünce kendi gerçek doğasını, kendi özünü ilk kez arılığı içinde kavramıştır. Bu soyut, arı düşünce kendi arılığının biricik Gerçeklik, biricik Varlık olduğu inancı içinde onu lekeleyecek, arılığını olumsuzlayacak tüm olumsuzu, tüm Yokluğu yok etmeyi ister. Ama böylece karşıtlığı yok etmeyi ister.

Eleatik Diyalektik sözcüğün gerçek anlamında Diyalektiktir, ve düşüncenin kendi gerçek doğası üzerine düşünmenin zorunlu olarak Diyalektiğe götürdüğünü ilk kez Eleatik felsefe gösterir. Bu nedenle Eleatik düşünce ölümsüzdür, bugün de güzelliğini ve önemini kabul ettirmeyi sürdürür ve kendini insan mantığında sürekli olarak yeniden-sahneler. Ama Eleatikler Diyalektiğin bu zorunluğunu onun nesnelliği olarak, düşüncenin kendisinin özsel belirlenimi olarak görmediler ve karşıtlığı yanızca özneye sınırlayıp onu öznelleştirdiler.

Diyalektik olumlunun olumsuza götürmesi olgusunun bilincidir. Olumlu gerçekten olumlu olacaksa tüm olumsuzu dışlamalıdır. Ama olumsuzu olumsuzlamanın kendisi olumsuzun varlığının doğrulanmasından başka birşey değildir ve eğer olumluyu Varlık olarak alırsak olumsuz bu durumda Yokluktan başka birşey değildir.

Eleatikler ön-Sokratik düşünürler durumunda genel olarak gördüğümüz gibi Varlığı salt dolaysızlığı içinde aldılar, ve bu dolaysızlığı saltık, e.d. soyut dolaysızlık düzeyine yükselttiler. Düşünce ilk saflığı, ilk çocukluğu içinde kendini düşünmez, Su, Hava, Ateş vb.nin nesnelliğinde Gerçek olanı, Varlığı bulduğu sanısı içindedir. Böyle olumsuzdan soyutlanmış Varlık bir sonsuzluk görünüşü yaratsa da bu yalnızca görünüştür. Ya da soyut dolaysızlık sınırsızlık olarak kötü sonsuzluktur, yalnızca sonluda kalmaktır. Eleatik düşünce gerçekten de Sonsuzu yadsır, ve Varlığın kendisini sonlulaştırır, ve giderek bu sonlulaştırmada bile Varlığın karşıtı ile bilik içine girdiğini görmez.

Eleatiklerde başka hiçbir ön-Sokratik düşünürde duyumsanmayan bir tılsım vardır — kavramsal düşüncenin tılsımı. Onlarda insan ilk kez sınırsızca düşünme ile tanışır, sonluluğun kendisinde

sonsuza erişmenin yoluna girer, tüm varoluş ile, tüm evren ile BİR olmanın bilincine ulaşır. Yalnızca BİRin gerçek olduğu, tüm varoluşun özsel olarak BİR olduğu düşüncesi insanı tüm varoluşun özeğinin, ereğinin, ve değerinin bir sezgisine yükseltir. Düşüncenin asıl işi başlamıştır. Eleatikler zorunlu olarak monisttirler ve Çoku yadsıma pahasına Biri doğrularlar. Böylece anladıkları, kavradıkları, uyguladıkları Diyalektiğin kendisini yadsırlar.

İyonyalı fizikçiler için arke yalnızca nesnelliği içinde, yalnızca tekillerin doğuş ve yitişlerinin nedeni olarak geçerli idi. Pisagorculuk da Kavram üzerine düşünmemiş, nesnel Sayıyı şeylerin özü olarak, ve şeyleri ise değişken, yitici ve sonlu olarak görmüştü. Eleatikler değişimi şimdi en yüksek soyutluğu içinde Yokluk olarak, ve buna göre şeylerin o 'nesnel' devimini gerçekliği içinde, öznel olarak, bir sanı olarak kavradılar. Böylece yitişi bir yanılsama olarak, ve varoluşu devimsiz olarak gördüler. Eleatiklerin Anlak soyutlamasını, karşıtlıksız olarak varolduğu sanılanı gerçeklik olarak görmeleri henüz çabasının başında olan usun kaçınılmaz yanılgısıdır. Modernlerin aynı analitik yanılgıya düşmeleri Felsefe Tarihine ilgisizliklerinin sonucudur.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Empedokles

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Empedokles

Bir ziyafetten sonra arkadaşları ile birlikte Etna üzerinde bulunduğu ve birden oradakilerin hiç biri tarafından görülmez olduğu söylenir. Kendini Etna'ya atarak insanlığın gözü önünden çekildi. Gerçekten ölmediğini, ama tanrılar arasına kabul edildiğini göstermek istiyordu.

Sarı Akragas üzerinde yaşayan ve
İşlerin en iyileri ile uğraşan dostlar, selamlarım sizlere!
Bundan böyle ölümlü bir insan değil ama ölümsüz bir tanrıyım sizler için.
Görmez misiniz, nereye gitsem herkes onurlandırır beni,
Başım sarılır çiçeklerden taçlarla çepeçevre.
Ve böyle süslenip gösteririm kendimi gönenç kentinde.
Erkekler ve kadınlar dua eder bana.
Ve izler adımlarımı binler Kutluluk yolunu kazanmak için benden.
Başkaları peygamberlik beklerken, daha başkaları ise
Yakarır hastalıklarını iyileştirecek sözler için.
Ama nedir bu benim için — sanki birşeymiş gibi
Sanat ile sayısız yozlaşmışı yenmek.

Doğa Üzerine şiiri Evrenin ateş, hava, su ve toprak gibi dört yok edilemez öğeden oluştuğunu, bunların karşıt Sevgi ve Nefret ilkelerinin etkisi altında karıştığını ve ayrıldığını öğretir. Dört Öğeler kuramı Eleatik okulun monistik öğretisi karşısında bir yenilikti. Oluş yadsınıyor, ama Çokluk ve Devim konutlanıyordu. Uzay bir Plenum olarak doğrulanıyor, Vakum yadsınıyor, ve buna karşın Devim olanaklı görülüyordu.

Kendinde Empedokles'i anlayabilir miyiz? Felsefeci idi. Devlet adamı idi. Şairdi. Doktordu. Ve bir de — evet, Tanrı idi. Böyle bir bilinç olanaklı mıdır? Us kendini aldatabilir mi? Hiç kuşkusuz

Empedokles ne olduğunu biliyordu. Ama halkın gözünde bir Tanrı olarak görünmeyi kabul etmede duraksamadı. Giderek izleyicilerini tanrısallığına inandırmak için kendini Etna yanardağının kraterine atmaktan bile çekinmemiş görünür. Yalnızca ölümlü, mitolojik bir Tanrı idi. Empedokles Logosu kavrayamadı. Herakleitos'ta gördüğümüz o ussallık, o kavramsal düşünce derinliği onda eksiktir. Felsefesi bu nedenle ağırbaşlılığını yitirir ve boşinanca, büyüye açılır.

YAŞAM

Empedokles yaklaşık İÖ 490 yılında Sicilya'da Akragas'ta (Latin: Agrigentum) doğdu ve yaklaşık 430 yılında öldü (Aristoteles'e göre öldüğünde altmış yaşındaydı.) Anaxagoras'tan (d. İÖ 500) daha genç olduğu söylenir (Aristoteles, Theofrastus). Parmenides'ten 20-25 yaş kadar gençtir. Melissos'tan önce yazmıştır. Protagoras ile, ayrıca Perikles ve Sofokles, Sokrates ve Euripides ile çağdaştı. Çocukluğu sırasında Himera'da Siraküze Kartaca'yı yendi ve Salamis savaşı yer aldı. Yaşamında zamanı kesin olarak bilinen biricik olgu gezileri sırasında İÖ 444/3'te kuruluşundan kısa bir süre sonra (445) Thouriori'ye gitmiş olmasıdır. Buna göre Atina'nın Perikles dönemi ile çağdaştı, ve Thourioi'de Heredotos ve Protagoras ile karşılaşmış olmalıdır. Thouriori'den Peloponez'e geçti ve İÖ 440 yılında Olimpia'da bulundu. O yıl Olimpiyat oyunlarında onun şarkıları söylendi.

Onu diluzluğunun yaratıcısı olarak gören Aristoteles'e göre, (Met. I, 3) "Empedokles yaşta Anaxagoras'tan sonra gelmesine karşın, çalışmaları daha öncedir." Diogenes Laertius'a göre, Empedokles tıpkı Pisagoras gibi bir tür büyücü idi.

Yaşamı sırasında büyük saygı gördü ve ölümünden sonra doğduğu kentte yurttaşları onun anısına bir yontusunu diktiler. Herakleitos'un tersine toplumdan ayrı yaşamadı. Parmenides'in Elea için yaptığı gibi, Empedokles de Akragas'ın politik yaşamına katıldı ve etkisi büyüktü. Kentin varsıl bir yurttaşı olan babası Meton'un ölümünden sonra Akragas'ın egemeni oldu ve kente özgür bir anayasa ve tüm yurttaşlar için eşit haklar getirdi. Devlet sonunda öylesine büyüdü ki, Empedokles'in kendisi birçok kraliyet görevini üstlenmek zorunda kaldı. Empedokles kimi yurttaşların yönetimi ele geçirme girişimlerini boşa çıkarmayı başardı, ve artan ünü sonucunda yurttaşları onu taçlandırmayı önerdikleri zaman bunu geri çevirerek aralarında saygın bir yurttaş olarak yaşamayı yeğledi.

Yaşarken ünlü olduğu için, sıradan bir ölümle ölmeyi istemediği söylenir. Ölümlü bir insan olmadığını, yalnızca gözden yittiğini göstermek istedi. Söylendiğine göre, bir ziyafetten sonra ya birden ortadan yitti, ya da arkadaşları ile birlikte Etna üzerindeyken birden hiç biri tarafından görülmez oldu. Gerçekten ölmemiş, ama yalnızca tanrıların arasına alınmış olduğunun düşünülmesini istiyordu. Ama başına gelenin ne olduğu pirinç sandaletlerinden birinin Etna tarafından fırlatılmasıyla anlaşıldı.

Mor bir kaftan ve bronz ayakkabılar giyer, Delfi tacı ve altın kemer takar, ve gençlerin eşliğinde heybetle yürürdü. Kendi anlatımına göre (Fr. 112.9-10) erkekler ve kadınlar ondan "her tür hastalığı iyileştirecek sözü işitmek" istiyorlardı ve (111.1) öğrencilerine "hastalıklar ve yaşlılık için varolan tüm ilaçların" bilgisini ileteceği sözünü verdi. Sonraki yazarlar ondan Sicilya tıp okulunun kurucusu olarak söz eder. Büyü ve tıp henüz birbirinden ayrılmış olmasa da, Empedokles'in anatomi ve fizyolojinin gelişimine önemli katkıları oldu.

Öğrencilerine verdiği sözler arasında ölüleri diriltme, rüzgarları denetleme ve yağmuru yağdırma ve durdurma güçleri gibi şeyler de vardı. Ama bir nehrin yatağını değiştirerek bir veba salgınını önledi, ve olgu o zamandan kalma paralar tarafından doğrulanır. Ayrıca bir keresinde rüzgarı fiziksel yöntemlerle durdurarak ekinleri kurtardığı Plutark tarafından anlatılır.

YAPITLAR

Empedokles'in yazılarının belli bölümlerinin Orfik dizelere öykündüğü kabul edilir ve görünürde dinsel etkinliği bu dinsel bölüngü ile uyum içinde idi. Tüm ön-Sokratikler arasında Empedokles'ten kalan yazıların kütlesi başka herhangi birinden kalanlardan daha büyüktür. Diogenes'e ve İskenderiye kütüphanecilerine (Souidas) göre yaklaşık 2000 dizelik Doğa Üzerine (Peri Fuseos) şiirinden 300 kadar ve yaklaşık 3000 dizelik Arınmalar'ından (Katharmoi) 100 kadar dize saklanmıştır.

Empedokles de yazılarını okuduğu Xenofanes ve Parmenides gibi dizgesini şiirsel biçemde sundu. Doğa Üzerine çalışması doğal dünyayı bilimsel ve ussal temellerinde açıklamak için bir girişimdir. Arınmalar amacında ve içeriğinde dinseldir. Kendi yanlışlıkları nedeniyle kutlular alanından sürülen ve dünyasal yaşamın her tür biçimini üstlenerek bir yeniden-bedenselleşmeler dizisi içinden geçmeye mahkum edilen tinin yolculuğunu anlatır. İki yapıt kendi arasında tutarsızlıklar gösterir ve bu nedenle Arınmalar Empedokles'in yaşamının (büyüsel ve yarı-büyüsel güçleri olduğunu düşündüğü) gençlik ve Doğa Üzerine ise (sürgünde geçirdiği düşünülen) olgunluk dönemine yüklenir. Doğa Üzerine çalışması Diels'e göre "bütünüyle özdekçi ve tanrıtanımazcı"dır. Ama Diels sırayı değiştirir ve Arınmalar'ın olgunluk dönemi yapıtı olduğunu düşünür. Kranz'a göre Doğa Üzerine "kendi içinde gençliğin ateşini taşır."

DÖRT ÖĞE

Empedokles'in Pisagorcuları öğrencileri olarak alması ve onlarla birlikte olması zaman zaman kendisinin bir Pisagorcu olarak görülmesine neden olmuştur. Ama Pisagorculuğu bundan daha ileri gitmez ve bir özdeksel öğeler çokluğnu ilkeler olarak alan felsefesi Sayıyı ilke alan Pisagoras'ın felsefesine bir benzerlik göstermez. (Pisagorcu çözümlemede bir benzerlik: Kemik 2 parça toprak, 2 parça su, ve 4 parça ateşe ayrışır.) Diogenes Laertius'a göre Zenon'un bir öğrencisi olarak da kabul edilir. Düşüncesi üzerinde Parmenides'in etkisi güçlüdür.

Arke olarak tek bir ilke konutlayan İyonyalılardan ayrı olarak, dört temel fiziksel öğe konutladı ve herşeyin bunlardan oluştuğunu ileri sürdü. Bu usun bir çıkarsaması değil, ama anlağın bir önesürümüdür, kurgul değil ama bireşimlidir. Bu dört öğeye ek olarak konutladığı Sevgi (filia) ve Çekişme (neikos) birleşme ve ayrılma etmenleridir.

(Modern kimyasal öğelerden ayrı olarak, Empodekles'in öğeleri birer arke, daha öte ayrıştırılamayan, dolaysız Varlıklardır. Mendel'in öğeleri salt eğretileme olarak öğelerdir, çünkü öğe yapı taşıdır ve yapı taşının yapı taşı olmamalıdır. Kimyasal öğeler özdek olarak özdek değil, ama belirli özdeklerdir.)

Düşüncesinin başlıca özgünlüğü bu dört öğenin türlülüğünü izleyen bireşimcilikte yatar. Kurgul birlikte öğeler ya da momentler kendi başlarına varolamayan karşıtlardır. Bireşim ya da Senteze katılan öğeler ise birliğin dışında da varolabilir, ve buna göre ateşin kendisi ateş, suyun kendisi su olarak sürer, karşıtlar olarak birbirlerini belirlemezler, ve bu nedenle sentezin kendisi zorunlu değil ama yalnızca olanaklıdır. Herakleitos'un Varlık ve Yokluk arasında ileri sürdüğü birlik bu ayrı öğelerin o denli de bir ve aynı şey oldukları, birbirlerinden ayırılmalarının olanaklı olmadığıdır. Herakleitos'un içkin kurgul birliğinden ayrı olarak, Empedokles'in sentezi dışsaldır.

Empedokles'in öğelerini duyusal şeyler olmaktan çok evrenseller olarak görebiliriz, çünkü duyusal olarak dört öğeden daha çoğu vardır.

Aristoteles, Metafizik, I, 3 ve 8:

“Her biri sırasıyla herşeyin kendisinden türediği ilke olarak görülen Ateş, Hava ve Su gibi üç öğeye Empedokles dördüncü cisimsel öğe olarak Toprağı ekledi ve bunların her zaman aynı kaldıklarını, hiçbir zaman oluşmadıklarını ama bire birleşerek ya da birden ayrılarak daha çok ya da daha az olma sürecine girdiklerini söyledi.”

Metafizik, I, 3:

“Dahası, dört özdeksel öğeden söz eden de ilk o oldu; gene de onları dört olarak değil ama yalnızca iki olarak kullandı, Ateşi bir yanda kendi başına, ve ona karşıt olan öğeleri — Toprak, Hava ve Su — öte yanda tek bir doğa olarak aldı. Bu yazılarının bir incelemesinden anlaşılabilir.”

Metafizik, II. 4:

“Toprak ile toprağı, su ile suyu görürüz, Hava ile göksel hava, ateş ile ilksiz-sonsuz ateş, Sevgi ile sevgi, ve çekişme ile üzücü çekişme görülür.”

PARMENİDES'İN ETKİSİ

Empedokles eklektik bir yolda Parmenides'i izleyerek bir Doğanın varlığını kabul etmedi:

(Fr. 8) “Doğa diye birşey yoktur, yalnızca bir bileşim ve bileşmiş olanın ayrışması vardır. Buna yalnızca insanlar tarafından Doğa denir.”

Empedokles’in Doğanın varoluşunu yadsıması raslantısal değil ama Parmenides’te olduğu gibi görüngünün salt bir sanı üretmesi olgusuna bağlıdır. Bütünsel bir şeyi oluşturan parçalar temel öğeler oldukları için, ve bu dört öğenin dışında hiçbir varlık olmadığı için, o şeyin bu anlamda doğası ya da özü diyebileceğimiz bir yalınlık, bir tür, bir evrensel de yoktur. Evrensel ya da tür onu oluşturan öğeleri ideal kıpılar olarak kapsar. Ama Empedokles’in ilkeleri ve uslamlamaları böyle bir eytişime izin vermez, çünkü ilkeler salt ilkeler oldukları için ortadan kalkmaz, değişmez, dönüşmez. Dahası, bu evrensel o şeyin gerçekleştirmesi gereken ereği olduğu için, bir ereksellik de yoktur. Parmenides Doğrulanır: Varlık Varlıktır ve Yokluk Değildir.

(Fr. 11 ve 12) Aptallar—çünkü uzak-erimli düşüncelerden yoksundurlar, ve daha önce olmayanın varlığa gelebileceğini ya da herhangi birşeyin ölüp bütünüyle yokolabileceğini düşünürler. Çünkü birşeyin hiçbir biçimde var olmayandan gelebilmesini sağlayan hiçbir araç yoktur, ve var olanın yitip gitmesi ne sağlanabilir ne de işitilebilir. Ona nerede inanılırsa inanılsın, her zaman olacaktır.

Parmenides Doğrulanır: Varlık Plenumdur.

(Fr. 17.32 vs.) Ama bu ‘Tüm’ü ne arttırabilir? Nereden gelebilir? Ve yine hiçbirşey bu şeylerden ‘boş’ olmadığına göre, nasıl yokolabilir?

(Fr. 13) ‘Tüm’ün herhangi bir parçası boş değildir ve ne de taşar.

(Fr. 14) ‘Tüm’lerden hiç biri boş değildir; o zaman herhangi birşey ona nereden girebilir?

Parmenides Yadsınır: Varlık Çoktur Ve Devim Vardır Varlık Doluluktur. Boşluğu doğrulamak Yokluğu doğrulamaktır. Ama Varlık Bir değildir, ve dolayısıyla devimsiz değildir.

(Fr. 8) Sana başka birşey söyleyeceğim: Doğa diye birşey yoktur, yalnızca bir bileşim ve bileşmiş olanın ayrışması vardır. Buna yalnızca insanlar tarafından Doğa denir.

BİLGİ SINIRLI MIDIR?

Empedokles “Söylemimin aldatıcı olmayan düzenine kulak verin” diye başlar—Parmenides’i (8.52)

yankılayan bir tonda. Fr. 2 şöyledir:

(Fr. 2) Beden üzerine yayılan yetiler dardır, ve birçok sefil engel vardır ki, düşünceyi köreltirler. Yaşamın ancak küçük bir parçasını gördükten sonra, ölümde atik insanlar bir duman gibi uçup giderler. Yalnızca tek bir şeye, her birinin her bir yönde sürüklenirken rasladıkları şeye inanırlar. O zaman kim bütünü bulduğunu ileri sürebilir? İnsanlar tarafından görülüp işitilen ya da anlıkları tarafından kavranan şeyler çok azdır. Öyleyse, buraya geldiğine göre, ölümlü kavrayışın ulaşabileceğinden daha çoğunu öğrenmeyeceksin.

Burada insan bilgisine bir sınırının imlediği açıktır. Ama duyuların güvenilirlik dereceleri üzerine şunlar söylenir.

(Fr. 3.9) Gel şimdi, tüm yetilerin ile her bir şeyin nasıl duru olduğunu gözle, ne işitme ile karşılaştırıldığında görmeye daha büyük bir güven duy, ne de gürültülü işitmeyi dilin tadarak açığa çıkardığının üzerinde say, ne de hangi yolda olursa olsun anlamaya götüren bir kanal olduğunda başka herhangi bir örgene güvensizlik göster. Tersine, her bir şeyi nasıl duru ise o yolda kavra.

Aşağıdaki fragmanda daha çoğunu bildiklerini düşünenlere saldırır ve us iş başında olduğu sürece duyuların güvenilir olduğunu belirtir (Sextus Emp., Matematikçilere Karşı, VII 122-125):

(Fr. 133) Ama, Ey Tanrılar, bu insanların deliliğini benim dilimden döndürün, ve kutsal ağızlardan ortaya arı bir kaynak çıkarın. Ve sen, uzun-bellekli Müz, beyaz-kollu genç kız, senden dileğim şu: İyi dizginlenen dindarlık arabasını sürerek, ölümlüler için işitmesi doğru olanı gönder bana. O seni ölümlülerden onur ve ün çiçekleri kabul etmeye zorlamayacak, yeter ki yüreklilikle kutsal olandan daha çoğunu söyle. Ve o zaman gerçekten de bilgeliğin doruğunda oturuyorsundur. Ama gel, her bir şeyin duru olduğu yolda her aygıtla gözle, ve ne görmeye işitmeden daha çok güven, ne de yankılayan işitmeyi dilin duruluklarının üzerinde say. Ama her bir şeyin duru olduğu yolda düşün.

Çünkü tanrısal olana — Akragaslı şairin dediği gibi — insanların gözleri ile yaklaşılamaz ya da elleri ile kavranamaz, ki bunlar aracılığıyla inanca giden en büyük yol insanların anlıklarına götürür. (Clement, Misc., V xii 81.2).

Ama inanç yeterli değildir: Gerçekliğin tanıtlanması gerekir.

(Fr. 4) Ama çok kötü olanların erkte iken hiçbir güvenleri yokken, sen ise, bizim Müzümüzün güvencesi ile, uslamlamayı göğsünde bir kez yoklar yoklamaz öğrenmelisin.

Öyle görünür ki, Empedokles'e göre

(Fr. 132) Ne mutlu, bir tanrısal düşünceler bolluğu kazananlara. Ama Tanrılara inançları karanlık olan ne sefildir.

DÖRT ÖĞE

(Fr. 6) İlkin tüm şeylerin dört kökünü dinle: Parlak Zeus, yaşam getiren Hera, Aidoneus ve Nestis (Su), ki gözyaşları ile ölümlüler için kaynaklar oluşturur.

[Aidoneus toprak olarak kabul edilir, ama Diogenes Laertius, Stobaeus ve Hyppolitus onu Hava ile özdeşleştirir. Ad "bölünemez" demektir. Kranz 1891'de Aidoneus'u Ateş ile özdeşleştirdi—Sicilya Volkan tanrıları ile ilişki içinde. Yaşam-getiren nitelemesi Toprağı (gaia) düşündürür. Hera ise Hava olarak alınır. Ama Hava da yaşam getirendir, vb.]

(Fr. 17.18) Ateş ve su ve toprak ve havanın bitimsiz yüksekliği.

Aristoteles Bir ile karşıtlık içinde Çokluğun varlığını konutlayan Empedokles'in dört özdeksel öğeden söz eden ilk düşünür olduğunu söyler. Ama beşinci yüzyıl kapanmadan önce dört özdeksel öğeden söz eden Pisagorcular da vardı, ve Empedokles'in kendisi ruhların göçü ve vejeteryanlık konusunda Pisagorculardan etkilenmiştir. Bu dört öğeden Empedokles "herşeyin kökleri" ve "ölümlü şeylerin kaynakları" olarak söz eder. Herakleitos da dört öğeden söz etmiştir. Ama dört öğe ilk kez Empedokles tarafından arkeler olarak kabul edilir. Hiç biri ötekine önsel değildir, ne de daha temel başka birşey vardır.

(Fr. 17.27 vs.) Tüm bunlar eşit ve eşzamanlıdır, ama her biri ayrı bir alanda egemendir ve her birinin kendi karakteri vardır.

Bu öğeler fizikseldir, kimyasal değil. Fiziksel öğeler ile karşıtlık içinde, kimyasal öğeler bölünebilir "modern atomlardan" oluşmalarından ötürü değişkendirler. (Simplikios öğelerin birbirlerine dönüşümünü kabul eder.)

KARIŞIM, PLENUM, DEVİM

(Fr. 71) Su, toprak, hava ve güneşin (ateş) karışımı yoluyla şimdi var olan tüm ölümlü şeylerin şekil ve renkleri nasıl ortaya çıktıkları, nasıl Afrodit tarafından birleştirildikleri ...

(Fr. 17.35) Öğeler 1) yaratılmamış ve yokedilemezdir; 2) nitel olarak değişmezler; 3) baştan sona türdeştirler.

Empedokles Parmenides'in Birini Dörte yükseltmiş ama Boş uzayın yokluğunu doğrulamıştır. O zaman: Doluluk ve Devim nasıl bağdaşır? Öğeler birbirlerinin yerini alabilirler. Nasıl? Biricik olanaklı yanıt şudur: Devinen nesnelerden sonuncusu ilkinin yerine girebilir. Bu dairesel burgaç devimidir, ve daha sonra boşluğu yadsıyan Descartes tarafından kullanılmıştır.

Devimin olanağı, öğelerin bölünebilirliği ile birlikte alındığında, Kozmoz için bir genesise, bir doğuş sürecine izin verir.

ÖĞELERİN BÖLÜNEBİLİRLİĞİ

(Fr. 22.1-2) Çünkü tüm bunlar—güneş, toprak, gök ve deniz—ölümlü şeylerde onlardan uzağa saçılmış olan kendi parçaları ile birdir.

Görünürdeki değişim yalnızca öğesel parçaların bir yeniden düzenlenişidir. Doğa, daha önce belirtildiği gibi, yoktur:

(Fr. 21.13-14) Yalnızca bu öğeler vardır, ama birbirleri içinden geçerek görünüşlerini değiştirirler.

(Fr. 23) Ressamlar söz verdikleri tabletleri süslerken, zanaatlarında becerikli ve hünerli olan bu insanlar ellerine değişik pigmentler alırlar, uygun bir düzenleme ile şundan daha çok ve bundan daha az karıştırarak onlardan tüm şeyleri andıran biçimler üretir, ağaçlar, erkekler, kadınlar, hayvanlar, kuşlar ve suda yaşayan balıklar, giderek uzun yaşamlı ve yüksek onurlu tanrılar bile yaratırlar. Buna göre öylesine açık görülen sayısız ölümlü şeyin tümünün başka herhangi bir kaynağı olduğu gibi bir yanlışlığın düşüncene boyun eğdirmesine izin verme. (Simpl., Fizik, 160)

Yunan ressamlar dört temel renk olarak aldıkları beyaz, siyah, sarı ve kırmızı ile çalışırlardı.

Empedokles özdeği sürekli değil ama parçalı olarak görüyordu. Aristoteles şöyle yazar (Doğuş ve Bozuluş, 334a26):

"Empedokles'i izleyenlere göre değişimin yolu nedir? Bu bir duvarı tuğla ve taşlardan oluşturma gibi

birşey olmalıdır. Bunların 'karışımları' kendileri sürekli olan öğelerden oluşmalı, ama yan yana yatan küçük parçacıklardan bileşmiş olmalıdır. Et ve başka herşey bu yolda doğar."

Yüzyıllar sonra Galen şunları yazar

(DK, A43) Empedokles de bizim ve yeryüzündeki tüm cisimlerin Hipokrates'in adlarını verdiği aynı öğelerden yapılmış olduğunu söyler. Gene de bunlar birbirleri ile tam olarak karışmamıştır, ama yan yana yatarlar ve küçük parçacıklar olarak birbirlerine değerler.

Bu öğeler en temelde yatarlar ve küçük parçacıkların öğelerin öğeleri olmaları anlamında kendilerinin daha öte bileşenleri yoktur. Öğelerin "birbirleri içinden geçmeleri" mikroskobik geçitler ya da gözenekler anlamına gelir (Arist., Doğuş ve Bozuluş, 324b30). Bu nokta duyum ile bağıntı içinde daha tam olarak geliştirilir. "Gözenekleri karşılıklı olarak bakışık tözler birbirine karışabilir" (Arist., Doğuş ve Bozuluş, 324b34). Theofrastrus Empedokles "karışımı gözeneklerin genel bakışımı yoluyla açıklar" der. Herşey sürekli olarak ince katmanlar ya da "akışlar/effluences" verir. Plutark (Qu. Nat. 916d, fr. 89) şöyle yazar:

"Ona Empedokles'in ışığında bak ve şunu algıla: 'Varlığa gelen tüm şeylerden akışlar vardır.' Yalnızca hayvanlardan ve bitkilerden, ya da karadan ve denizden değil, ama taşlardan, pirinç ve demirden sürekli ve bol bir akış vardır. Gerçekten de, herşeyin yok olmasına ve yitip gitmesine neden olan şey bu kesintisiz akış ve devimdir."

SEVGİ VE ÇEKİŞME

Anlaşılır şeyler Sevgi tarafından benzer kılınır. Algılanabilir şeyler Çatışma tarafından benzemez kılınır.

(Fr. 17) İki yanlı bir öykü anlatacağım. Belli bir zamanda Çoktan [Dört Öğe] yalnızca Bir olarak ve bir başka zamanda ise Birden Çok olarak ayrıştı. Ölümlü şeylerin doğuşu çift ve sona ermeleri çifttir. Bir tüm şeylerin biraraya gelmesi yoluyla doğar ve ölür, öteki ise yine onlar dağılırken beslenir ve sonra yiter. Böylece sürekli değişimlerine hiçbir zaman son vermezler, bir zaman Sevgi yoluyla tümü Birde biraraya toplanır, ve yine bir başka zaman her biri Çatışmanın nefreti yoluyla ayrılır. Böylece Çoktan Bir olmayı ve Bir ayrışırken yine Çoka dönmeyi öğrendikleri ölçüde, bu yolda 'Oluş' sürecine girerler ve kalıcı bir yaşamları yoktur. Ama hiçbir zaman sırayla biraraya gelmeye ve ayrılmaya son vermediklerinden, her zaman vardırlar, döngüsel yollarında sarsılmazlar.

Ama gel, söylemimi dinle, çünkü öğrenme bilgeliği arttırır. Daha önce söylemimin sınırlarını ortaya koyarken dediğim gibi, iki yanlı bir öykü anlatacağım. Belli bir zamanda Çoktan yalnızca Bir oldular, ve bir başka zamanda Birden Çok olarak ayrıştılar: Ateş ve Su ve Toprak ve Havanın bitimsiz yüksekliği, ve bunlardan ayrı ve her bakımdan eşit ilençli Çatışma, ve aralarında uzunlukta ve genişlikte eşit Sevgi. Onu düşüncen ile görmeli, şaşkın bakışlarla oturup kalmamalısın. Ölümlülerin örgenlerinde yerleştiği kabul edilen odur ki, onunla hoş düşünceler düşünür ve birleştirici işler yaparlar, ona Neşe ve Afrodit derler. Ölümlü hiçbir insan onu o bunlar [e.d. öğeler ve Çatışma] arasında dolanırken göremez. Ama aldatıcı olmayan söylemimin açılılımını dinle. Tüm bunlar eşit ve eşzamanlıdır, ama her biri değişik bir yerde egemendir ve her birinin kendi karakteri vardır. Ve zaman dönüp giderken sırayla hüküm sürerler. Ve bunların yanısıra hiçbirşey varlığa gelmez ve var olmaya son vermez. Eğer sürekli olarak yokoluyor olsalardı, bundan böyle var olmazlardı. Ve bu Evreni ne arttırabilir? Nereden gelebilir o? Ve ayrıca nasıl yok olabilir, çünkü hiçbirşey onlardan boş değildir. Hayır, yalnızca onlar vardır, ama birbirleri içinden geçerek değişik zamanlarda değişik şeyler olur ve gene de her zaman aynıdırlar.

Devinmeyen dört öğe bir bakıma iki ayrı ‘öğe’ tarafından devindirilir. Çatışma, ve Afrodit ya da Sevgi—ya da İtme ve Çekme kuvvetleri. (Çatışma bir başka yerde (fr. 21.7) Öfke olarak verilir.) Öğeler gibi bunlar da çıkarsanmaz ama dışardan katılır. Bir başka tutarsızlık Aristoteles tarafından belirtilir (Met., 985a23):

> *"Her ne olursa olsun, birçok yerde Sevgi böler ve Çatışma birleştirir. Bütün Çatışma tarafından öğelerinde ayırıldığı zaman, ateş ve ötekilerden her biri Bire toplanırlar; ve yine Sevginin eylemi altında biraraya geldikleri zaman, her bir öğenin parçalarının bir kez daha ayrılması zorunludur."*

Yine Aristoteles (Met., 1075b2) Empedokles’de Sevginin sonsal, biçimsel ve özdeksel nedenleri karıştırdığını söyler. Sevgi ‘İyi’dir, erekseldir; ve ynı zamanda hem devindirici hem de özdeksel ilkedir—çünkü hem karıştırır, hem de karışımın parçasıdır, çünkü etkisi kendisi karışmadan yer alamaz.

> *(Fr. 22) Çünkü tüm bunlar—ışıyan güneş, toprak, gök ve deniz—onlardan ölümlü şeylere dağılmış kendi parçaları ile Birdir; ve aynı yolda dahaçok karışım için uygdurulmuş olanlar Afrodit tarafından benzeştirilirler ve birbirlerini severler. Ama düşmanlar kökende, bileşimde ve yoğrulmuş şekilde birbirlerinden en uzak duranlar ve her yolda birleşmeye alışmamış ve Çatışmanın zorlaması ile çok sıkıntılı olanlardır, çünkü doğuşlarına yol açmıştır.*

Öğeler birbirleri ile karışımlarında özdeşliklerini yitirmez.

> *(Fr. 21) Gel şimdi, eğer onlarda biçimde herhangi birşeyin eksik ise, öneceki sözlerime bu tanığı gör. Görmek için güneş—herşeyin üzerindeki sıcaklık; sıcaklıkta ve parlak ışıkta yıkanan tüm tanrısal şeyler; karanlık ve soğuk her şeydeki yağmur; ve toprak kaynaktan köklü ve sağlam şeyler. Öfkede herşey ayrılmış ve bölünmüştür, ama Sevgide biraraya gelirler ve birbirleri tarafından istenirler. Çünkü olmuş, olan ve olacak herşey bunlardan doğar—ağaçlar, erkekler, kadınlar, hayvanlar, kuşlar ve suyun beslediği balıklar, ve giderek uzun-yaşayan ve onurları en yüksek tanrılar bile. Yalnızca bunlar vardır, ama birbirleri içinden geçerek görünüşlerini değiştirirler: Bu düzeye dek karışım değişimi ortaya çıkarır.*

İkisi etkin ve dördü edilgin altı etmen vardır. Sevgi ve Çatışma görülmez ve tasarlanamayacak denli incedir. Özdekseldirler. Ve ortaya çıkardıkları bileşimlere kendileri de karışırlar. Eğer gene de bu iki etkin etmeni kuvvetler olarak görürsek, aralarındaki eytişimsel birliğin eksikliği gibi öğelerle ilişkileri de dışsaldır. Sevgi kendinde Nefret değildir, ve Kuvvet kendinde Özdek değildir. Empedokles’te Herakleitos’un kurgul derinliğinden en küçük bir iz yoktur. Duyusal-tekil öncülleri ile uyum içinde, herşey analitiktir.

ŞANS VE ZORUNLUK

Aristoteles’in gördüğü gibi, Empedokles altı ilke ile de yetinemez, ve iki ilke daha getirir: Şans ya da Tikhe, ve Zorunluk ya da Ananke. Aristoteles şöyle yazar (D. ve B., 334a7 ve 333b12):

> *"İlk Devindirici ve devimin nedeni nedir? Sevgi ve Çatışma olamaz, çünkü bunlar tikel bir tür devimin nedenleridir. ... Bunlar sırasıyla toplanma ve ayrılmanın nedenleridir."*

Olayların olanaklı iki açıklaması vardır: Şans ya da Erek. Şans ya da olumsallık Düzen yaratamaz. Düzen ereksel etkinliğin sonucudur. Doğa ereksel olarak devimdedir, ya da belirlenimlidir. Belirlenimsizliğin başka bir sözcükle anlatımı olarak alındığında, şans ancak öznel insan bilgisine ait olabilir, kendinde evrene değil. Ve bu doğal mantığın güdüsüne yakalandığı zamanlar Empedokles'in kendisi de değişik örgensel tözlerin oluşumunu orantıya yükler ve bu ise Logostur. Ama Logos yalın ayrılma ve birleşme devimlerinden daha çoğudur: Ussallık, yasallık, düzenleniştir.

Empedokles'in henüz mantığın ön ya da temel kavramsal evrelerinde devinen düşüncesini haklı olarak böyle kurgul noktalara dek ilerletemeyiz. Tersine, Empedokles dikkatin kaçan ussalcılığını bir yana bırakarak sık sık örgensel oluşumları da şansa bağlar, ve bu açıklama Aristoteles tarafından eleştirilir (De. part. anim., 640a19):

> *"Empedokles hayvanların birçok özelliğinin oluşumları sırasındaki raslantısal olayların sonucunu olduğunu söylemede yanılır, örneğin omurganın vertebralara bölünmesini [fötüste] bükülmenin onu kırmasına bağladığı zaman yaptığı gibi."*

Olayların belirli nedenleri vardır. Nedensellik özdeksel Doğanın temel kategorisidir. Buna karşı Şans ya da Olumsallık kavramı olayların belirli nedenlerini, Doğanın yasallığı kavramını yadsır, ve 'belirsiz neden' gibi öznel bir tasarım ise ussallıktan ayrılırarak olayları tansık, olasılık gibi bütünüyle öznel zeminlere bağlar. Doğa açısından yasa, kavram, kuram gibi tinsellikleri doğrulayamayan modern pozitivizm de aynı duyusal başlangıç noktasından yola çıkar. Ama Empedokles durumunda düşünce henüz çıkarsamadığı kavramların yokluğundan ötürü küçümsenemezken, neden kavramının kendinde etki olduğunun açıkça bilindiği bir düşünme evresinde modern pozitivizm bu kavramları bilinçli olarak ayırır çünkü metafizik yapmadan neden ve etkinin birliğini ileri süremeyeceğini, deneyimin böyle bir birliği destekleyemediğini düşünür. Ama Simplikios kavramsal gelişmenin henüz erken bir aşamada olması olgusuna dikkat etmez (Fizik, 331.15):

> *"Empedokles incelemeye [atomculardan] daha az değerdir, çünkü şansı önemsiz sorunlarda kullanırken hiçbir zaman ne olduğunu açıklamaz."*

Nedensellik kimi yorumcular tarafından (örn. Plutark) Sevgi ve Çatışma ile özdeşleştirilmiştir. Simplikios içinse üçüncü bir etmendir. Ama Sevgi ve Çatışma çekme ve itme kuvvetleri olarak alındıklarında Atomizme bakarken, Nedensellik ise neden ve etkinin birliği olarak zorunluğu (ve dolayısıyla olumsuz olarak şansı) imler. Empedokles, gördüğümüz gibi, ayrıca şeylerin özü olarak alınacak bir Doğa kavramını da kabul etmiyordu. Mantıksal bağıntıları eksik ama tutarlıdır.

EVRİM

Empedokles'e göre tüm dünyasal yaşam ağaçlardan ve bitkilerden gelir, ve en uygun olan bireyler sağ kalır. İlkin tüm türler birbirlerine benziyordu ve eşeyler gelişmemişti. İnsanlar ayrı bileşenlerin şans yoluyla birleşmelerinden oluşur ve ancak doğru olarak örgütlenmiş olanlar yaşamda kalır.

DÜŞÜNCE

Empedokles'in bitkiler ve dölüt üzerine incelemeleri daha sonra dolaşım ve solunum dizgelerine ilgiye götürdü. Düşünme süreçlerinin kanda yer aldığını düşünüyordu.

ALGI

Bedenin içerisindeki ve dışarısındaki benzer tözlerin karşılıklı çekimi üzerine dayanır. Benzer şeyler benzer şelyer tarafından bilinir: Eğer Ateşi biliyorsam, onu bende bulunduğu için bilirim.

RUHLARIN GÖÇÜ

Günahkarlar 30.000 mevsim boyunca ölümlü bedenler arasında dolaşır, bir öğeden bir başkasına itilirler.

IŞIK HIZI

Empedokles ışığın sonlu bir hızla yayıldığına inanıyordu. Aristoteles De Sensu'da şöyle yazar:

"Empedokles ışığın Güneş'ten göze gelmeden ya da Dünyaya ulaşmadan önce ilkin aradaki uzaya ulaştığını yazar. Bu usauygun olarak görülebilir. Çünkü uzay içinden devinen herşey bir yerden bir başka yere devinir; buna göre, birşeyin bir yerden bir başkasına devinmesi için karşılık düşen bir zaman aralığı olmalıdır. Ama verili herhangi bir zaman parçalara bölünebilir, ve buna göre güneş ışınlarının henüz görülmediği, ama orta uzayda yol almakta olduğu bir zamanı varsaymamız gerekir."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri

Kaynak · Noesis

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri (İng. Çeviri: Muhsin Mahdi, 1962) § 55

“The Philosophy of Plato and Aristotle is one of the most authoritative commentaries on these two authors." — Allan Bloom

55. Her öğretim iki şeyden oluşur: (a) İncelenen şeyi kavranabilir kılmak ve ideasının ruhta yerleşmesini sağlamak; ve (b) başkalarının ruhta kavranan ve yerleşen şeyi onaylamalarını sağlamak. Bir şeyi kavranabilir kılmanın iki yolu vardır: İlk olarak, özünün us tarafından algılanmasını sağlamak, ve ikinci olarak, ona öykünen benzerlik yoluyla imgelenmesini sağlamak. Onay da iki yöntemden biri yoluyla, ya pekin tanıtlama yöntemi ya da inandırma yöntemi yoluyla ortaya çıkarılır. Şimdi kişi varlıkların bilgisini kazanırken ya da onlarda öğretim görürken, eğer idealarının kendilerini usu yoluyla algılarsa ve onlara onayı pekin tanıtlama yoluyla olursa, o zaman bu bilgileri kapsayan bilim felsefedir. Ama eğer onlara öykünen benzerlikler tarafından imgelenmeleri yoluyla biliniyorlarsa, ve onlar hakkında imgelenen şeye onay inandırıcı yöntemler tarafından sağlanıyorsa, o zaman eskiler bu bilgileri kapsayan şeye din derler. Ve eğer o anlaşılırların kendileri kabul edilirse ve inandırıcı yöntemler kullanılırsa, o zaman onları kapsayan dine popüler, genellikle kabul edilen ve dışsal felsefe denir. Öyleyse eskilere göre din felsefeye bir öykünmedir. İkisi de aynı konuları kapsar ve ikisi de varlıkların en son ilkelerinin bir açıklamasını verir. Çünkü ikisi de varlıkların ilk ilkelerine ve nedenlerine ilişkin bilgi sağlar, ve ikisi de uğruna insanın yapıldığı en son ereğin — eş deyişle, en yüksek mutluluğun — ve geri kalan varlıkların her birinin en son ereğinin bir açıklamasını verir. Felsefenin entellektüel algı ya da kavrayış üzerine dayanan bir açıklamasını verdiği herşeyde, din imgelem üzerine dayalı bir açıklama verir. Felsefe tarafından tanıtlanan herşeyde, din inandırmayı kullanır. Felsefe anlık tarafından kavranan en son ilkelerin bir açıklamasını (eş deyişle, ilk ilkenin özünü ve cisimsel-olmayan ikinci ilkelerin özlerini) verir. Din onların imgelerini cisimsel ilkelerden alınan benzerlikleri aracılığıyla ortaya koyar ve onlara politik görevler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Tanrısal edimlere politik görevlerin işlevleri aracılığıyla öykünür. Doğal güçlerin ve ilkelerin eylemlerine onların istenç ile ilgili yetiler, durumlar ve sanatlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür— tıpkı Platon'un Timaeus'ta yaptığı gibi. Anlaşılır nesnelere duyulur olanlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür: Örneğin kimileri özdeğe uçurum ya da karanlık ya da su yoluyla ve yokluğa karanlık yoluyla öykünür. En yüksek mutluluk sınıflarına — eş deyişle, insan erdemlerinin edimlerinin ereklerine — erekler olduklarına inanılan İyilikler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Gerçek mutluluk sınıflarına mutluluk olduklarına inanılan sınıflar aracılığıyla öykünür. Varlıkların derecelerine uzaysal ve zamansal dereceler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Ve bu şeylerin benzerliklerini olanaklı olduğu ölçüde özlerinin yakınına getirmeye çalışır. Yine, felsefenin tanıtlamalı ve pekin olan bir

açıklamasını verdiği herşeyde din inandırıcı uslamlamalar üzerine dayalı bir açıklama verir. Son olarak, felsefe zamanda dine önseldir.

55. Every instruction is composed of two things: (a) making what is being studied comprehensible and causing its idea to be established in the soul and (b) causing others to assent to what is comprehended and established in the soul. There are two ways of making a thing comprehensible: first, by causing its essence to be perceived by the intellect, and second, by causing it to be imagined through the similitude that imitates it. Assent, too, is brought about by one of two methods, either the method of certain demonstration or the method of persuasion. Now when one acquires knowledge of the beings or receives instruction in them, if he perceives their ideas themselves with his intellect, and his assent to them is by means of certain demonstration, then the science that comprises these cognitions is philosophy. But if they are known by imagining them through similitudes that imitate them, and assent to what is imagined of them is caused by persuasive methods, then the ancients call what comprises these cognitions religion. And if those intelligibles themselves are adopted, and persuasive methods are used, then the religion comprising them is called popular, generally accepted, and external philosophy. Therefore, according to the ancients, religion is an imitation of philosophy. Both comprise the same subjects and both give an account of the ultimate principles of the beings. For both supply knowledge about the first principle and cause of the beings, and both give an account of the ultimate end for the sake of which man is made — that is, supreme happiness — and the ultimate end of every one of the other beings. In everything of which philosophy gives an account based on intellectual perception or conception, religion gives an account based on imagination. In everything demonstrated by philosophy, religion employs persuasion. Philosophy gives an account of the ultimate principles (that is, the essence of the first principle and the essences of the incorporeal second principles), as they are perceived by the intellect. Religion sets forth their images by means of similitudes of them taken from corporeal principles and imitates them by their likenesses among political offices. It imitates the divine acts by means of the functions of political offices. It imitates the actions of natural powers and principles by their likenesses among the faculties, states, and arts that have to do with the will, just as Plato does in the Timaeus. It imitates the intelligibles by their lskenesses among the sensibles: for instance, some imitate matter by abyss or darkness or water, and nothingness by darkness. It imitates the classes of supreme happiness — that is, the ends of the acts of the human virtues — by their likenesses among the goods that are believed to be the ends. It imitates the classes of true happiness by means of the ones that are believed to be happiness. It imitates the ranks of the beings by their likenesses among spatial and temporal ranks. And it attempts to bring the similitudes of.these things as close as possible to their essences. Also, in everything of which philosophy gives an account that is demonstrative and certain, religion gives an account based on persuasive arguments. Finally, philosophy is prior to religion in time.

Farabi / Platon ve Aristoteles’in Felsefeleri

Kaynak · Noesis

Farabi / Platon ve Aristoteles’in Felsefeleri

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri (İng. Çeviri: Muhsin Mahdi, 1962) § 55

“The Philosophy of Plato and Aristotle is one of the most authoritative commentaries on these two authors." — Allan Bloom

55. Her öğretim iki şeyden oluşur: (a) İncelenen şeyi kavranabilir kılmak ve ideasının ruhta yerleşmesini sağlamak; ve (b) başkalarının ruhta kavranan ve yerleşen şeyi onaylamalarını sağlamak. Bir şeyi kavranabilir kılmanın iki yolu vardır: İlk olarak, özünün us tarafından algılanmasını sağlamak, ve ikinci olarak, ona öykünen benzerlik yoluyla imgelenmesini sağlamak. Onay da iki yöntemden biri yoluyla, ya pekin tanıtlama yöntemi ya da inandırma yöntemi yoluyla ortaya çıkarılır. Şimdi kişi varlıkların bilgisini kazanırken ya da onlarda öğretim görürken, eğer idealarının kendilerini usu yoluyla algılarsa ve onlara onayı pekin tanıtlama yoluyla olursa, o zaman bu bilgileri kapsayan bilim felsefedir. Ama eğer onlara öykünen benzerlikler tarafından imgelenmeleri yoluyla biliniyorlarsa, ve onlar hakkında imgelenen şeye onay inandırıcı yöntemler tarafından sağlanıyorsa, o zaman eskiler bu bilgileri kapsayan şeye din derler. Ve eğer o anlaşılırların kendileri kabul edilirse ve inandırıcı yöntemler kullanılırsa, o zaman onları kapsayan dine popüler, genellikle kabul edilen ve dışsal felsefe denir. Öyleyse eskilere göre din felsefeye bir öykünmedir. İkisi de aynı konuları kapsar ve ikisi de varlıkların en son ilkelerinin bir açıklamasını verir. Çünkü ikisi de varlıkların ilk ilkelerine ve nedenlerine ilişkin bilgi sağlar, ve ikisi de uğruna insanın yapıldığı en son ereğin — eş deyişle, en yüksek mutluluğun — ve geri kalan varlıkların her birinin en son ereğinin bir açıklamasını verir. Felsefenin entellektüel algı ya da kavrayış üzerine dayanan bir açıklamasını verdiği herşeyde, din imgelem üzerine dayalı bir açıklama verir. Felsefe tarafından tanıtlanan herşeyde, din inandırmayı kullanır. Felsefe anlık tarafından kavranan en son ilkelerin bir açıklamasını (eş deyişle, ilk ilkenin özünü ve cisimsel-olmayan ikinci ilkelerin özlerini) verir. Din onların imgelerini cisimsel ilkelerden alınan benzerlikleri aracılığıyla ortaya koyar ve onlara politik görevler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Tanrısal edimlere politik görevlerin işlevleri aracılığıyla öykünür. Doğal güçlerin ve ilkelerin eylemlerine onların istenç ile ilgili yetiler, durumlar ve sanatlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür— tıpkı Platon'un Timaeus'ta yaptığı gibi. Anlaşılır nesnelere duyulur olanlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür: Örneğin kimileri özdeğe uçurum ya da karanlık ya da su yoluyla ve yokluğa karanlık yoluyla öykünür. En yüksek mutluluk sınıflarına — eş deyişle, insan erdemlerinin edimlerinin ereklerine — erekler olduklarına inanılan İyilikler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Gerçek mutluluk sınıflarına mutluluk olduklarına inanılan sınıflar aracılığıyla öykünür. Varlıkların derecelerine uzaysal ve zamansal dereceler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Ve bu şeylerin benzerliklerini olanaklı olduğu ölçüde özlerinin yakınına getirmeye çalışır. Yine, felsefenin tanıtlamalı ve pekin olan bir açıklamasını verdiği herşeyde din inandırıcı uslamlamalar üzerine dayalı bir açıklama verir. Son olarak, felsefe zamanda dine önseldir.

55. Every instruction is composed of two things: (a) making what is being studied comprehensible and causing its idea to be established in the soul and (b) causing others to assent to what is comprehended and established in the soul. There are two ways of making a thing comprehensible: first, by causing its essence to be perceived by the intellect, and second, by causing it to be imagined through the similitude that imitates it. Assent, too, is brought about by one of two methods, either the method of certain demonstration or the method of persuasion. Now when one acquires knowledge of the beings or receives instruction in them, if he perceives their ideas themselves with his intellect, and his assent to them is by means of certain demonstration, then the science that comprises these cognitions is philosophy. But if they are known by imagining them through similitudes that imitate them, and assent to what is imagined of them is caused by persuasive methods, then the ancients call what comprises these cognitions religion. And if those intelligibles themselves are adopted, and persuasive methods are used, then the religion comprising them is called popular, generally accepted, and external philosophy. Therefore, according to the

ancients, religion is an imitation of philosophy. Both comprise the same subjects and both give an account of the ultimate principles of the beings. For both supply knowledge about the first principle and cause of the beings, and both give an account of the ultimate end for the sake of which man is made — that is, supreme happiness — and the ultimate end of every one of the other beings. In everything of which philosophy gives an account based on intellectual perception or conception, religion gives an account based on imagination. In everything demonstrated by philosophy, religion employs persuasion. Philosophy gives an account of the ultimate principles (that is, the essence of the first principle and the essences of the incorporeal second principles), as they are perceived by the intellect. Religion sets forth their images by means of similitudes of them taken from corporeal principles and imitates them by their likenesses among political offices. It imitates the divine acts by means of the functions of political offices. It imitates the actions of natural powers and principles by their likenesses among the faculties, states, and arts that have to do with the will, just as Plato does in the Timaeus. It imitates the intelligibles by their lskenesses among the sensibles: for instance, some imitate matter by abyss or darkness or water, and nothingness by darkness. It imitates the classes of supreme happiness — that is, the ends of the acts of the human virtues — by their likenesses among the goods that are believed to be the ends. It imitates the classes of true happiness by means of the ones that are believed to be happiness. It imitates the ranks of the beings by their likenesses among spatial and temporal ranks. And it attempts to bring the similitudes of.these things as close as possible to their essences. Also, in everything of which philosophy gives an account that is demonstrative and certain, religion gives an account based on persuasive arguments. Finally, philosophy is prior to religion in time.

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri

Kaynak · İdea

Farabi / “Platon ve Aristoteles’in Felsefeleri”

Farabi

Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri

§ 55

“The Philosophy of Plato and Aristotle is one of the most authoritative commentaries on these two authors."

— Allan Bloom

— Translated by Muhsin Mahdi, 1962.

55. Her öğretim iki şeyden oluşur: (a) İncelenen şeyi kavranabilir kılmak ve ideasının ruhta yerleşmesini sağlamak; ve (b) başkalarının ruhta kavranan ve yeleşen şeyi onaylamalarını sağlamak. Bir şeyi kavranabilir kılmanın iki yolu vardır: İlk olarak, özünün us tarafından algılanmasını sağlamak, ve ikinci olarak, ona öykünen benzerlik yoluyla imgelenmesini sağlamak. Onay da iki yöntemden biri yoluyla, ya pekin tanıtlama yöntemi ya da inandırma yöntemi yoluyla ortaya çıkarılır. Şimdi kişi varlıkların bilgisini kazanırken ya da onlarda öğretim görürken, eğer idealarının kendilerini usu yoluyla algılarsa ve onlara onayı pekin tanıtlama yoluyla olursa, o zaman bu bilgileri kapsayan bilim felsefedir. Ama eğer onlara öykünen benzerlikler tarafından imgelenmeleri yoluyla biliniyorlarsa, ve onlar hakkında imgelenen şeye onay inandırıcı yöntemler tarafından sağlanıyorsa, o zaman eskiler bu bilgileri kapsayan şeye din derler. Ve eğer o

anlaşılırların kendileri kabul edilirse ve inandırıcı yöntemler kullanılırsa, o zaman onları kapsayan dine popüler, genellikle kabul edilen ve dışsal felsefe denir. Öyleyse eskilere göre din felsefeye bir öykünmedir. İkisi de aynı konuları kapsar ve ikisi de varlıkların en son ilkelerinin bir açıklamasını verir. Çünkü ikisi de varlıkların ilk ilkelerine ve nedenlerine ilişkin bilgi sağlar, ve ikisi de uğruna insanın yapıldığı en son ereğin — eş deyişle, en yüksek mutluluğun — ve geri kalan varlıkların her birinin en son ereğinin bir açıklamasını verir. Felsefenin entellektüel algı ya da kavrayış üzerine dayanan bir açıklamasını verdiği herşeyde, din imgelem üzerine dayalı bir açıklama verir. Felsefe tarafından tanıtlanan herşeyde, din inandırmayı kullanır. Felsefe anlık tarafından kavranan en son ilkelerin bir açıklamasını (eş deyişle, ilk ilkenin özünü ve cisimsel-olmayan ikinci ilkelerin özlerini) verir. Din onların imgelerini cisimsel ilkelerden alınan benzerlikleri aracılığıyla ortaya koyar ve onlara politik görevler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Tanrısal edimlere politik görevlerin işlevleri aracılığıyla öykünür. Doğal güçlerin ve ilkelerin eylemlerine onların istenç ile ilgili yetiler, durumlar ve sanatlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür— tıpkı Platon'un Timaeus'ta yaptığı gibi. Anlaşılır nesnelere duyulur olanlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür: Örneğin kimileri özdeğe uçurum ya da karanlık ya da su yoluyla ve yokluğa karanlık yoluyla öykünür. En yüksek mutluluk sınıflarına — eş deyişle, insan erdemlerinin edimlerinin ereklerine — erekler olduklarına inanılan İyilikler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Gerçek mutluluk sınıflarına mutluluk olduklarına inanılan sınıflar aracılığıyla öykünür. Varlıkların derecelerine uzaysal ve zamansal dereceler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Ve bu şeylerin benzerliklerini olanaklı olduğu ölçüde özlerinin yakınına getirmeye çalışır. Yine, felsefenin tanıtlamalı ve pekin olan bir açıklamasını verdiği herşeyde din inandırıcı uslamlamalar üzerine dayalı bir açıklama verir. Son olarak, felsefe zamanda dine önseldir.

55. Every instruction is composed of two things: (a) making what is being studied comprehensible and causing its idea to be established in the soul and (b) causing others to assent to what is comprehended and established in the soul. There are two ways of making a thing comprehensible: first, by causing its essence to be perceived by the intellect, and second, by causing it to be imagined through the similitude that imitates it. Assent, too, is brought about by one of two methods, either the method of certain demonstration or the method of persuasion. Now when one acquires knowledge of the beings or receives instruction in them, if he perceives their ideas themselves with his intellect, and his assent to them is by means of certain demonstration, then the science that comprises these cognitions is philosophy. But if they are known by imagining them through similitudes that imitate them, and assent to what is imagined of them is caused by persuasive methods, then the ancients call what comprises these cognitions religion. And if those intelligibles themselves are adopted, and persuasive methods are used, then the religion comprising them is called popular, generally accepted, and external philosophy. Therefore, according to the ancients, religion is an imitation of philosophy. Both comprise the same subjects and both give an account of the ultimate principles of the beings. For both supply knowledge about the first principle and cause of the beings, and both give an account of the ultimate end for the sake of which man is made — that is, supreme happiness — and the ultimate end of every one of the other beings. In everything of which philosophy gives an account based on intellectual perception or conception, religion gives an account based on imagination. In everything demonstrated by philosophy, religion employs persuasion. Philosophy gives an account of the ultimate principles (that is, the essence of the first principle and the essences of the incorporeal second principles), as they are perceived by the intellect. Religion sets forth their images by means of similitudes of them taken from corporeal principles and imitates them by their likenesses among political offices. It imitates the divine acts

by means of the functions of political offices. It imitates the actions of natural powers and principles by their likenesses among the faculties, states, and arts that have to do with the will, just as Plato does in the Timaeus. It imitates the intelligibles by their lskenesses among the sensibles: for instance, some imitate matter by abyss or darkness or water, and nothingness by darkness. It imitates the classes of supreme happiness — that is, the ends of the acts of the human virtues — by their likenesses among the goods that are believed to be the ends. It imitates the classes of true happiness by means of the ones that are believed to be happiness. It imitates the ranks of the beings by their likenesses among spatial and temporal ranks. And it attempts to bring the similitudes of.these things as close as possible to their essences. Also, in everything of which philosophy gives an account that is demonstrative and certain, religion gives an account based on persuasive arguments. Finally, philosophy is prior to religion in time.

Herakleitos

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

1

Herakleitos

Frank Thilly

Herakleitos

Herakleitos (İ.Ö. 535-475) Efes'te soylu bir ailenin oğlu olarak doğdu. Tüm yaşamı boyunca demokrasiyi aşırı boyutta hor gören uzlaşmaz bir aristokrat olarak kaldı. Ciddi, eleştirel ve kötümser, insanlar ile ilgili düşüncelerinde bağımsız, inakçı, kibirli ve yanlış aramaya eğilimliydi. Hesiodos, Pisagoras, Xenofanes ve giderek Homeros'tan bile kötüleyerek söz eder ve kendi kendini eğitmiş olması ile övünür. ''Çok-bilme,'' (polymathy) der, ''anlığı eğitmez, öyle olsaydı Hesiodos, Pisagoras ve Xenofanes'i bilge yapardı.'' Biçemi karanlıktır, büyük olasılıkla bilinçli olarak öyledir, o denli ki Karanlık diye adlandırılır olmuştur. Yine de bilgelik ve özgün deyişler ile dolu etkileyici bir yazardı ve hiçbir tanıtlama yoluyla destekleme girişiminde bulunmadığı bilicilere özgü sözlere düşkündü. Çalışmasından yalnızca fragmanlar kaldı; çalışmanın sık görülen bir başlık olan Doğa Üzerine başlığını taşıdığı ve fiziksel, törebilimsel, politik olmak üzere üç bölüme ayrıldığı düşünülür. Sık sık Herakleitos'a yüklenen Mektuplar düzmecedir.

Karşıtların Birliği

Herakleitos'un öğretisindeki temel düşünce, gördüğümüz gibi, evrenin biteviye bir değişim durumunda olduğudur; ''aynı ırmağa iki kez giremezsiniz, çünkü her zaman başka sular akmayı sürdürür.'' Bildiği en dinamik tözü, hiçbir zaman dinginliğe ulaşmıyor görünen birşeyi, onun tarafından örgenlikteki dirimsel ilke ve ruhun özü olarak görülen her-zaman-yaşayan ateşi (kimi zaman ona buğu ya da soluk da der) ilk ilkesi olarak seçmesi bu ardı arkası kesilmez etkinlik kavramını gözler önüne sermek içindir. Kimi yorumculara göre ateş-ilkesi biteviye etkinliğin ya da sürecin yalnızca somut fiziksel bir anlatımıdır; bir töz değil, tözün yadsınması, arı etkinliktir. Ama Herakleitos büyük olasılıkla böyle ince bir noktayı düşünmüş değildi; onun için sürekli olarak nitel dönüşüme uğrayan, biteviye değişen bir ilke bulmak yeterliydi; ve ateş bu istemleri karşılıyordu.

Ateş suya ve sonra toprağa değişir; toprak da geriye suya ve ateşe, ''çünkü yukarıya yol ve aşağıya yol birdir.'' ''Tüm şeyler ateş ile değiştirilir ve ateş tüm şeyler ile; tıpkı malın altın, altının mal karşılığında değiştirilmesi gibi.'' Şeyler kalıcı görünürler, çünkü onlardaki biteviye devinimleri

algılamayız ve bir yolda yitirdiklerini başka bir yolda kazanırlar: güneş her gün yenidir, doğuşunda tutuşur ve batışında söner.

Birincil birlik sürekli devim ve değişim içindedir, hiçbir zaman durağan kalmaz. Yaratılışı yokoluştur, yokoluşu yaratılış. Eş deyişle, başka bir duruma, ateşten suya geçtiğinde, ateş yeni bir varoluş biçiminde yiter. Her şey böylece karşıtına değişir; öyleyse her şey karşıt niteliklerin bir birliğidir; hiçbir şey niteliklerinde dayanıklı olamaz, kalıcı nitelikleri olan hiçbir şey yoktur. Bu anlamda, her şey hem var hem de yoktur; karşıtına yüklenebilen her şey aynı zamanda ona da yüklenebilir. Ve ancak böyle bir karşıtlık bir dünyayı olanaklı kılar. Örneğin müzikteki uyum tiz ve pes seslerin bileşiminden, yani karşıtların bir birleşmesinden doğar.

Başka bir deyişle, dünya çekişme tarafından yönetilir: ‘‘Savaş her şeyin atası ve her şeyin kralıdır.’’ Çekişme ya da karşıtlık olmasaydı dünya sona ererdi — durgunlaşır ve ölürdü. ‘‘Bir iksir bile çalkalanmadığında bileşenlerine ayrışır.’’ Karşıtlar ve çelişikler birleşir, sonuç uyum olur; gerçekten de çelişki, karşıtlık, devinim ya da değişim olmaksızın bir düzen olamazdı. En sonunda tümü de evrensel ilkede uzlaştırılacaktır; dünya aynı zamanda us da olan kökensel durum ya da ateşe dönecek ve süreç yeniden başlayacaktır. Bu anlamda, iyi ve kötü aynıdır; ‘‘Yaşam ve ölüm, uyanıklık ve uyku, gençlik ve yaşlılık aynıdır; çünkü sonrakiler değişir ve öncekiler olur, ve öncekiler yeniden değişerek sonrakiler olur.’’ Tanrı için herşey güzel, iyi ve türelidir, çünkü Tanrı şeyleri olması gerektiği gibi düzenler, tüm şeyleri bütünün uyumunda eksiksizleştirir, ama insanlar kimi şeylerin türesiz kimi şeylerin türeli olduğunu sanırlar.

Us Yasası

Kozmik süreç, öyleyse, gelişigüzel ya da başına buyruk değil, ama ‘‘değişmez ölçü’’ ile uyum içindedir; ya da bugün söyleyebileceğimiz gibi, yasa tarafından yönetilir. ‘‘Şeylerin bu tek düzenini ne tanrılardan ne de insanlardan herhangi biri yapmıştır; tersine, o her zaman değişmez ölçüye göre tutuşan ve değişmez ölçüye göre sönen sürekli-dirimli bir ateşti, öyledir ve öyle olacaktır.’’ Herakleitos ondan kimi zaman Yazgının ya da Türenin işi olarak söz eder ve bu yolla zorunluk düşüncesini dile getirir. Tüm değişim ve çelişkinin ortasında süren ya da kalan tek şey tüm devinim ve değişim ve karşıtlığın altında yatan bu yasadır; bu şeylerdeki ustur, — logos. Öyleyse ilk ilke ussal bir ilkedir; dirimlidir ve usla donatılıdır. ‘‘Tüm şeyleri tüm şeyler arasından yönlendirip yönetenin us olduğunu anlamak,’’ der felsefecimiz, ‘‘ancak bu bilgecedir.’’ Herakleitos’un bunu bilinçli us olarak anlayıp anlamadığını saltık pekinlikle söyleyemeyiz, ama öyle olduğunu varsaymak uygundur.

Ruhbilim ve Törebilim

Herakleitos ruhbilim ve törebilimini bu evren kuramı üzerinde temellendirir. İnsan ruhu evrensel ateşin bir parçasıdır ve onunla beslenir. Onu soluruz ve duyularımız aracılığıyla onu alırız. En kuru ve en sıcak ruh en iyisidir, kozmik ateş-ruha en benzeyeni odur. Duyu bilgisi usun altında durur; gözler ve kulaklar kötü tanıklardır. Düşünme olmaksızın algı bize ancak us tarafından bulunabilecek gizli gerçekliği göstermez.

İnsandaki denetleyici öğe tanrısal usa benzeyen ruhtur. İnsan kendisini evrensel usun, tüm şeylere yayılan yasanın buyruğuna altgüdümlü kılmalıdır. ‘‘Us ile konuşanlar için tıpkı bir kentin yasaya sıkıca sarılması gibi, giderek çok daha güçlü bir biçimde, tüm şeylerdeki evrensel öğeye sıkıca sarılmak zorunludur. Çünkü tüm insan yasaları tanrısal olan tek bir yasa ile beslenir.’’ Törel olmak tümümüz için aynı olan, tüm evren için aynı olan ussal bir yaşamı yaşamak, usun buyurduklarına boyuneğmektir. Yine de, ‘‘us ortak olsa da, insanların çoğu kendilerine özgü bir anlayış güçleri

varmış gibi yaşarlar.'' Ahlaksallık yasaya saygı, öz-disiplin, tutkuların denetlenmesi demektir; kendini ussal ilkelere göre yönetmektir. ''İnsanlar yasaları için tıpkı surları için dövüştükleri gibi dövüşmelidirler.'' ''Kişilik insanın koruyucu tanrısallığıdır.'' ''Densizliği söndürmek yangını söndürmekten daha gereklidir.'' ''Tutkuya karşı savaşmak zordur; çünkü istediğini ruh pahasına satın alır.'' ''Benim için bir kişi, eğer en iyisiyse, on bin kişi denli değerlidir.''

Herakleitos ''şairleri izleyen ve çoğun kötü ve azın iyi olduğunu bilmeyerek kalabalığı öğretmen edinen'' ve ''sığırlar gibi tıka basa yiyen'' kitleleri aşağı görüyordu. Yaşam olsa olsa üzücü bir oyundur: ''Ömür dama taşlarıyla oynayan bir çocuktur; krallık bir çocuğundur.'' ''İnsan, gecede bir ışık gibi, yakılır ve söndürülür.'' Herakleitos halksal din konusunda da küçümsemeden başka bir şey duymaz: ''Kendilerini kanla arındırırlar, sanki çamura batan biri kendini çamurla yıkayıp arıtabilirmiş gibi. Eğer insanlardan herhangi biri onu bunu yaparken görseydi, çıldırmış olduğunu düşünürdü. Ve bu imgelere yakarırlar, tıpkı birinin insanların evleri ile söyleşiye girmesi gibi, çünkü tanrıların ve yarı-tanrıların ne olduklarını bilmezler.''

THILLY: BİR FELSEFE TARİH: YUNAN FELSEFESİ: DOĞA FELSEFESİ: § 5 DEĞİŞİM SORUNU: HERAKLEİTOS

Çevirenler Nur Küçük Yasemin Çevik

2

Herakleitos

Frederick Copleston

HERAKLEİTOS Efesli bir soyluydu, ve Diogenes'e göre 69. Olimpiyat sıralarında, e.d. yklş. İÖ 504-501 yıllarında kendini gösterdi; doğum ve ölüm yılları doğru olarak belirlenemez. Basileus görevi ailesinde kalıtsaldı, ama Herakleitos kardeşinden yana bu görevden vazgeçti. Anladığımıza göre insanlardan uzakta yalnız başına olmayı seven melankolik bir insandı ve sıradan yurttaşlar sürüsünü olduğu gibi geçmişin önde gelen insanlarını da küçümsüyordu. Kentinin yurttaşları konusunda şunları söyledi: ''Efeslilerin tüm yetişkin erkekleri kendilerini asıp kenti sakalsız delikanlılara bıraksalar çok iyi yapmış olurlar; çünkü 'Aramızda en iyi olan hiç kimseyi istemeyiz; eğer böyle biri varsa, bırakın başka bir yerde ve başkalarının arasında böyle olsun!' diyerek içlerindeki en iyi insanı, Hermodorus'u kovdular.''1 Yine şunları diyordu: ''Priene'de yaşadı Bias, Teutamas oğlu, ki geri kalanların tümünden değerlidir.'' (''İnsanların çoğu kötüdür'' diyordu.)2

Herakleitos Homer'e ilişkin düşüncelerini şöyle anlatır: ''Homer yarışmalardan atılmalı ve kamçılanmalıdır, ve Arkilokhus da.'' Benzer olarak şunları da belirtiyordu: ''Çok öğrenmek anlamayı öğretmez, yoksa Hesiod ve Pisagoras'a, ve ayrıca Ksenofanes ve Hekataeus'a da öğretirdi.'' Pisagoras'a gelince, ''bilimsel araştırmayı tüm başka insanların ötesinde uyguladı, ve bu yazılardan bir seçme yaparak, pek çok şeyin bir bilgisinden ve bir düzenbazlıktan [imposture/Machenschaften] başka birşey olmayan bilgeliğini ileri sürdü.''3

Herakleitos'un deyişleri zaman zaman hoş olsalar da, çoğu özlü ve derin bir nitelik gösterir. Örneğin: ''Hastaları kesen, yakan, delen ve geren doktorlar bunun için almayı hak etmedikleri bir ücret isterler''; ''Yetişkin birine Tanrı karşısında bir çocuk denebilir, tıpkı yetişkin karşısındaki bir çocuk gibi''; ''Eşekler samanı altına yeğler''; ''Karakteri [davranışı] insanın yazgısıdır.''4 Din karşısındaki tutumuna gelince, Herakleitos'un gizemlere pek saygısı yoktu ve giderek ''İnsanlar arasında uygulanan gizemler kutsal olmayan gizemlerdir''5 diyordu. Dahası, Tanrıya karşı tutumu, kullandığı dinsel dile karşın, kamutanrıcı idi.

Herakleitos'un biçemi biraz bulanık olmuş görünür, çünkü daha sonraki bir zamanda o skotenos [bulanık, karanlık] lakabını kazanmıştır. Bu adlandırma bütünüyle raslantısal görünmez: en azından elimizdeki parçalarda şöyle tümceler buluruz: "Doğa gizlemeyi sever"; "Delfi bilicisinin efendisi demek istediğini ne açıklar ne gizler ama imler." Ve insanlığa kendi iletisi üzerine şunları söyler: "İnsanlar onu ilk işittiklerinde tıpkı işittikten önce olduğu gibi anlayamazlar."6 Burnet'e göre Pindar ve Aeskilus da aynı peygamberce tonda konuşurlar ve bunu belli bir düzeye dek çağdaş dinsel yeniden dirilişe yükler.7

Birçokları için Herakleitos ona yüklenen ünlü deyişle bilinir, gerçi görünürde onun olmasa da: "Herşey akıyor, panta rei." Gerçekten de pekçok insanın ona ilişkin olarak bildiğinin tümü budur. Bu bildirim öğretisinin gerçekten de önemli bir yanını temsil etse de, felsefi düşüncesinin çekirdeğini temsil etmez. O şu deyişten sorumlu değil midir: "Aynı ırmağa iki kez giremezsin, çünkü üzerine her zaman yeni sular akar."8 Dahası, Platon'a göre "Herakleitos bir yerde tüm şeylerin geçtiğini ve yokluğun kaldığını söyler; ve şeyleri bir ırmağın akıntısıyla karşılaştırarak der ki, aynı akıntıya iki kez giremezsin."9 Ve Aristoteles Herakleitos'un öğretisini "Tüm şeyler devimdedir, hiçbirşey değişmeksizin olamaz"10 görüşünü doğruluyor olarak betimler. Bu bakımdan Herakleitos eski dünyada bir Pirandello'dur, hiçbirşeyin dayanıklı, hiçbirşeyin kalıcı olmadığını haykırır, "Olgusallığın" olgusal olmadığını bildirir.

Bununla birlikte, Herakleitos'un değişen hiçbirşey olmadığını öğretmeyi amaçladığını sanmak yanlış olacaktır, çünkü bu felsefesinin geri kalanıyla çelişir.11 Ne de giderek değişim bildirimi felsefesinin en önemli ve imlemli özelliğidir. Herakleitos'un vurguladığı dahaçok "Söz"ü, e.d. insanlığa özel iletisidir, ve eğer ileti şeylerin sürekli olarak değişmekte oldukları gerçeğinden daha çoğuna varmasaydı, onu vurgulamada kendini pek haklı göremezdi: değişim gerçeği başka İyonyalı felsefeciler tarafından da görülmüştü ve pek yeni birşey değildi. Hayır, Herakleitos'un felsefeye özgün katkısı başka bir yerde yatar: bu türlülükte birlik ve birlikte ayrım düşüncesinden oluşur. Gördüğümüz gibi, Anaximander'in felsefesinde karşıtlar birbirleri üzerine aşıyor olarak, ve sonra sırasıyla bu haksızlık edimi için ceza görüyor olarak sunulurlar. Anaximander karşıtların savaşını düzensiz birşey, olmaması gereken birşey, Birin arılığını bozan birşey olarak görür. Ama Herakleitos bu bakış açısını kabul etmez. Onun için karşıtların çatışması, Birin birliğine leke olmak bir yana, tersine Birin varlığına özseldir. Gerçekte, Bir ancak karşıtların geriliminde varolur: bu gerilim Birin birliğine özseldir.

Herakleitos için Olgusallığın Bir olduğu şu deyişinde yeterince açıkça görünür: "Bana değil ama Sözüme kulak vermek, ve tüm şeylerin bir olduğunu doğrulamak bilgecedir."12 Öte yandan, karşıtların çatışmasının Birin varoluşuna özsel olduğu şöyle bildirimler tarafından da açıkça gösterilir: "Bilmeliyiz ki savaş [war/Krieg] her şeye ortaktır ve çekişme [strife/Zwiespalt] türedir [justice/Recht], ve tüm şeyler çekişme yoluyla varlığa gelir ve yitip giderler,"13 ve Homer "O çekişme tanrılar ve insanlar arasında yok olsun" derken yanılıyordu. Evrenin yokoluşu için dua ettiğini görmedi, çünkü, eğer yakarışları duyulacak olsaydı, tüm şeyler yitip giderdi.14 Yine, Herakleitos açıkça bildirir: "İnsanlar çatışmada olanın kendisi ile nasıl bağdaştığını bilmezler. O karşıt gerilimlerin uyumlu kılınışıdır, yayın ve lirinki gibi."15

*(Aziz Yardımlı): "Varlık" kategorisi mantıksal olarak "Oluş" kategorisinden önce gelir, çünkü analitik olarak düşünüldüğünde Oluş hiç kuşkusuz Varlık içerir. Böylece Parmenides (Varlık) zamansal olarak Herakleitos'tan (Oluş) önce gelmelidir. Copleston'un Hegel'i eleştirisi bu uslamlama üzerine dayanır. Eğer Oluş kategorisi bir felsefeci tarafından zamansal olarak Varlık kategorisinden önce düşünülmüşse, bu hiç kuşkusuz Oluş kategorisinin Varlık kategorisini

dışlamasını, Var olmayan ya da Varlık içermeyen bir Oluş sürecinin olduğunu imlemez. Parmenides Herakleitos'tan sonra da yaşayabilirdi. Heidegger ve Sartre ise Varlık kategorisini incelemede özellikle geciken iki Avrupalı düşünürdür. (Ayrıca Hegel'in çözümlemesindeki Yokluk kategorisine karşılık düşen bir ön-Sokratik te yoktur!) Ön-Sokratiklerde dikkati çeken nokta usun tüm dışsallıktan, mitolojiden özgür bu ilk felsefi girişimlerinde herhangi bir kavramın tüm başkalarını ikincil kılma pahasına vurgulanmasıdır. (Daha sonra aynı "tekilcilik" modern Avrupa'da felsefenin doğuşunda bir kez daha yaşanacak ve gerçekliğin BÜTÜN olduğunu ve felsefe tarihinin kavramını kavrayamayan her düşünür tarafından yinelenecektir.

Herakleitos için o zaman Olgusallık Birdir; ama aynı zamanda Çoktur—ve yalnızca ilineksel olarak değil, ama özsel olarak böyledir. Birin aynı zamanda Bir ve Çok olması, Ayrımdaki Özdeşlik olması varlığına ve varoluşuna özseldir. Hegel'in Herakleitos'un felsefesine Oluş kategorisini yüklemesi böylece bir yanlış anlamaya dayanır—ve ayrıca Parmenides'i Herakleitos'tan daha önceye almakla da yanılır, çünkü Parmenides Herakleitos'un bir eleştirmeni olduğu gibi ayrıca bir çağdaşıydı, ve daha sonra ortaya çıkmış olmalıdır.16* Herakleitos'un felsefesi somut bir evrensel, çokta varolan Bir, Ayrımdaki Özdeşlik düşüncesine çok daha uygun düşer.

Ama çoktaki-Bir nedir? Herakleitos için, daha sonra düşünceyi ondan alacak olan Stoacılar için de olduğu gibi, tüm şeylerin özü Ateştir. Şimdi, ilk bakışta öyle görünebilir ki Herakleitos yalnızca eski İyonya teması üzerine aynı şeyleri yineler—sanki Thales olgusallığı Su ve Anaximenes Hava yapmış olduğu için, Herakleitos, yalnızca öncellerinden başka birşey bulmuş olmak için, Ateş üzerinde diretiyordu. Doğal olarak, ayrı bir Urstoff, bir kök-gereç bulma dileği belli bir düzeye dek etkili olmuş olabilir; ama Ateşi seçişinde bundan daha çoğu vardı: Ateş üzerinde karar kılmak için olumlu bir nedeni, ve çok iyi bir nedeni vardı—bir neden ki felsefesinin özeksel düşüncesi ile bağlıydı.

Duyu-deneyimi bize ateşin beslenerek, türdeş olmayan özdeği tüketip kendine dönüştürerek yaşadığını gösterir. Bir nesneler çokluğundan deyim yerindeyse fışkırarak onları kendine değiştirir, ve bu özdeksel gereç olmaksızın sönerek varolmaya son verecektir. Ateşin varoluşunun kendisi bu "çekişme" ve "gerilim" üzerine dayanır. Bu hiç kuşkusuz gerçek bir felsefi kavrama ilişkin duyusal bir simgedir, ama açıkça bu kavram ile su ya da hava durumunda öyle kolayca sözü edilemeyecek bir ilişkisi vardır. Böylece Herakleitos'un Ateş'i olgusallığın özsel doğası olarak seçmesi yalnızca onun payına keyfi bir davranışa bağlı olmadığı gibi, ne de yenilik isteğine ve öncellerinden ayrı olma zorunluğuna bağlıdır; tersine, ana felsefi düşüncesi tarafından imlenir. "Ateş," der, "yoksunluk ve doymak bilmezliktir"—o, başka bir deyişle, varolan tüm şeylerdir, ama sürekli bir gerilim, çekişme, tüketme, yanma ve sönüp gitme durumu içinde bu şeylerdir.17 Ateş sürecinde Herakleitos iki yol ayırdeder—yukarıya ve aşağıya doğru yollar. "O değişimi yukarıya ve aşağıya doğru yollar olarak adlandırdı ve kozmozun onun dolayısıyla varlık kazandığını söyledi. Ateş sıkıştığı zaman nem olur, ve basınç altında suya döner; su pıhtılaşarak toprağa döner, ve buna Herakleitos aşağıya doğru yol der. Ve, yine, toprağın kendisi sıvılaşır ve su ondan gelir, ve başka herşey ondan; çünkü Herakleitos hemen hemen her şeyi denizden buharlaşmaya bağlar. Bu yukarıya doğru yoldur."18 Bununla birlikte, tüm şeylerin ateş oldukları ve buna göre değişmez bir akış durumunda oldukları ileri sürülürse, açıktır ki en azından dünyada şeylerin dayanıklı doğaları olarak görünenin bir açıklaması verilmelidir. Herakleitos'un getirdiği açıklama ölçü terimlerindedir: Dünya "hep diri kalan bir Ateştir ki, ölçüyle yanar ve ölçüyle söner."19 Böylece eğer Ateş şeylerden alıyorsa, yakarak kendine dönüştürüyorsa, aldığı denli de verecektir. "Tüm şeyler Ateş için bir değişim nesnesidir, ve Ateş tüm şeyler için, tıpkı altın için mallar ve mallar için altın gibi."20 Böylece, her tür özdeğin tözü her zaman değişirken, o tür özdeğin toplam niceliği aynı kalır.

Bununla birlikte, Herakleitos'un açıklamaya çalıştığı şey yalnızca şeylerin göreli dayanıklılıkları değil, ama ayrıca, gündüz ve gece, yaz ve kış durumlarında görüldüğü gibi, bir tür özdeğin bir başkası üzerindeki değişen baskınlığıdır. Diogenes'ten öğrendiğimize göre Herakleitos değişik öğelerin baskınlığını ''değişik solumalara'' bağlayarak açıkladı. Böylece ''parlak soluma, güneşin çemberinde tutuşturulduğu zaman, gündüzü üretti; ve karşıt solumanın baskınlığı geceyi üretti. Parlak solumadan gelen sıcaklık artışı yazı üretirken, karanlık solumadan gelen nemin baskınlığı ise kışı üretti.''21

Gördüğümüz gibi, evrende sürekli bir çekişme vardır, ve ayrıca az çok eşit oranlarda yanan ya da sönen Ateşin değişik ölçülerine bağlı olarak şeylerin göreli bir dayanıklılıkları da vardır. Ve Herakleitos'un ''Evrenin gizli uyumu'' dediği durumu oluşturan ve ''açıktan [open/offenkundig] daha iyi'' olduğunu bildirdiği şey bu ölçü olgusu, yukarıya ve aşağıya yolların dengesidir.22 İnsanlar, diyordu daha önce aktardığımız bir parçada Herakleitos, ''çatışmada olanın kendisi ile nasıl bağdaştığını bilmezler. O karşıt gerilimlerin uyumlu kılınışıdır, yayın ve lirinki gibi.'23 Kısaca, Bir kendi ayrımlarıdır, ve ayrımların kendileri birdir, birin ayrı yanlarıdır. Yanlardan hiç biri, ne yukarıya ne de aşağıya doğru yol, sona erebilir: eğer sona erecek olsalardı, o zaman bundan böyle Birin kendisi varolamazdı. Karşıtların bu ayrılamazlığı, Birin değişik kıpılarının özsel karakteri, şöyle deyişlerde görülür: ''Yukarıya yol ve aşağıya yol aynıdır,'' ve ''Su olmak ruhlara ölümdür, ve toprak olmak suya ölüm. Ama su topraktan gelir, ve sudan ruh.''24 Bu hiç kuşkusuz örneğin şu bildirimlerde olduğu gibi belli bir göreciliğe götürür: ''İyi ve kötü birdir''; ''Deniz en arı ve en pis sudur. Balıklar onu içebilir ve onlara iyi gelir: insanlar için içilmez ve yokedicidir''; ''Domuzlar çamurda yıkanırlar, ve kümes hayvanları tozda.''25 Bununla birlikte, Birde tüm gerilim uzlaştırılır, tüm ayrımlar uyumlu kılınır: ''Tanrı için tüm şeyler güzel ve iyi ve doğrudur, ama insanlar kimi şeyleri eğri ve kimilerini doğru görürler.''26 Bu hiç kuşkusuz kamutanrıcı bir felsefenin kaçınılmaz vargısıdır—herşey sub specie aeternitatis ya da bengilik biçimi altında aklanır.

Herakleitos Birden Tanrı olarak, ve bilge olarak söz eder: ''Bilge yalnızca birdir. O Zeus adıyla çağrılmaya isteksiz ve isteklidir.''27 Tanrı evrensel Ustur (Logos), tüm şeylere içkin evrensel yasadır ki tüm şeyleri bir birliğe bağlar ve evrendeki sürekli değişimi evrensel yasaya göre belirler. İnsanın usu bu evrensel Usun bir kıpısı, ya da onun bir sıkıştırılması ve yönlendirilmesidir, ve insan bu nedenle usun bakış açısına erişmeye ve us ile yaşamaya çabalamalı, tüm şeylerin birliğini ve değişmez yasanın egemenliğini anlamalı, evrenin zorunlu sürecinden hoşnut kalarak ona başkaldırmamalıdır, çünkü o herşeyi-kapsayan, herşeyi-düzenleyen Logos ya da Yasanın anlatımıdır. İnsandaki us ve bilinç—ateşten öğe—değerli öğedirler: arı ateş bedeni bıraktığı zaman geriye kalan su ve toprak değersizdir—bir düşünce ki Herakleitos tarafından şu deyişte anlatıldı: ''Cesetler dışarı atılmaya hayvan pisliğinden daha uygundur.''28 Bir insanın çıkarı o zaman ruhunu olanaklı olduğu ölçüde kuru tutmaktır: ''Kuru en bilge ve en iyidir.''29 Nemli olmak ruhlara haz verebilir, ama gene de ''su olmak ruha ölümdür.''30 Ruhlar ''uyuyanların'' özel dünyalarından ''uyanmışların'' ortak dünyalarına, e.d. ortak düşünce ve us dünyasına yükselmeye çabalamalıdır. Bu düşünce hiç kuşkusuz Herakleitos'un Sözüdür. Böylece evrende tek bir içkin yasa ve Us vardır ki, insan yasaları bunun tenselleşmesi olmalıdırlar, gerçi en iyisinden onun eksikli ve göreli bir tenselleşmesinden daha çoğu olamasalar da. Evrensel yasayı ve insanın Usa katılmasını vurgulayarak, Herakleitos Stoacılığın evrenselci idealleri için yolun hazırlanmasına katkıda bulundu.

Bu evrensel, herşeyi-düzenleyen Us anlayışı evrenbilimlerini Herakleitos'dan ödünç almış olan Stoacıların dizgelerinde görünür. Ama Herakleitos'un Biri, Ateşi kişisel bir Tanrı olarak görmüş

olduğunu düşünmeye hakkımız yoktur, tıpkı Thales ya da Anaximenes'in Su ya da Havayı kişisel bir Tanrı olarak görmemiş olmaları gibi: Herakleitos bir kamutanrıcıydı, tıpkı daha sonraki zamanların Stoacılarının da kamutanrıcılar olmaları gibi. Bununla birlikte, hiç kuşkusuz tüm şeylerin içkin, düzenleyici İlkesi olarak Tanrı anlayışı, olayları tanrısal Yasanın anlatımı olarak kabul eden ahlaksal tutumla birlikte, öyle bir ruhbilimsel tutum yaratma eğilimindedir ki, bunu Tanrının kozmik birlik ile kuramsal özdeşleştirilmesi tarafından mantıksal olarak gerektiriliyor görünen şeyle bağdaştırmak olanaklı olmayacaktır. Ruhbilimsel tutum ve kuramın katı istemleri arasındaki bu uygunsuzluk Stoacı Okulda bütün açıklığıyla görünür. Bu Okulun üyeleri sık sık öyle bir ansal tutumu ele verir ve öyle bir dil kullanırlar ki, bunlar evrenbilimsel dizge tarafından mantıksal olarak gerektirilen kamutanrıcı bir Tanrı anlayışından çok tanrıtanırcı bir Tanrı anlayışını imlerler —bir uyumsuzluk ki, törel sorular üzerinde artan yoğunlaşmalarına bağlı olarak, özellikle geç Stoacılar arasında yeğinleşiyordu.

Herakleitos dönemsel olarak yineleyen bir evrensel yangın öğretisi açıklamış mıydı? Stoacılar hiç kuşkusuz bu öğretiyi savundukları için, ve bunu Herakleitos'tan ödünç aldıkları için, dönemsel ve evrensel yangın öğretisi Herakleitos'a da yüklenmiştir. Ama gene de şu izleyeceğimiz nedenlerle bu yüklemeyi kabul etmek olanaklı görünmez. İlk olarak, gördüğümüz gibi Herakleitos karşıtların gerilim ya da çatışmasının Birin varoluşunun kendisine özsel olduğu olgusu üzerinde diretiyordu. Şimdi, eğer tüm şeyler dönemsel olarak arı ateşe geri düşüyor olsalardı, ateşin kendisi mantıksal olarak varolmaya son verirdi. İkinci olarak, Herakleitos kesin olarak söylemiyor muydu ki "güneş kendi ölçülerinin ötesine gitmeyecektir; yoksa Erineler, Türenin hizmetçileri, onu bulup çıkaracaklardır,"31 ve "bu dünya her zaman diri kalan bir Ateştir ki, şimdi böyledir ve hep böyle olacaktır, ölçüyle yanar ve ölçüyle söner"? Üçüncü olarak, Platon Herakleitos ve Empedokles'i şu zeminde karşı karşıya getirir: Herakleitos'a göre Bir her zaman Çoktur, oysa, Empedokles'e göre Bir sırasıyla Bir ve Çoktur.32 Profesör Zeller "Bu onun ve belki Platon'un da gözünden kaçmış olan bir çelişkidir" derken doğrulanması olanaksız bir varsayımda bulunur. Hiç kuşkusuz, Herakleitos'un gerçekten dönemsel bir genel yangın öğretisini ileri sürmüş olduğu pekin bir kanıta dayansaydı, o zaman gerçekten de söz konusu çelişkinin hem Herakleitos'un kendisi hem de Platon tarafından gözden kaçırılmış olduğu vargısını çıkarmamız gerekirdi; ama kanıt Herakleitos'un bu öğretiyi öğretmemiş olduğu yönünde olduğu için, bu konuda Platon'a bir yanlışı yüklememizin istenmesi haklı olamaz. Dahası, görünürde Herakleitos'un genel bir yangın öğretisini ileri sürdüğünü bildirmiş olanlar ilkin Stoacılar idiler;33 ve üstelik Stoacılar bile bu konu üzerinde bölünüyorlardı. Plutark bir karaktere şunları söyletmiyor muydu: "Stoacı yangının Hesiod'un şiirleri üzerine yayıldığını görüyorum, tıpkı Herakleitos'un yazıları ve Orfeus'un mısraları üzerine yayılması gibi"?34

Herakleitos'un öğretisi, ayrımda birlik kavramı konusunda ne diyeceğiz? Bir çoğun, bir çokluğun olduğu yeterince açıktır. Ama aynı zamanda anlak sürekli olarak bir birliği, bir dizgeyi kavramaya, şeyleri biraraya bağlamak için kapsamlı bir görüş kazanmaya çabalar; ve düşüncenin bu hedefi şeylerdeki olgusal birliğe karşılık düşer: şeyler karşılıklı olarak bağımlıdırlar. İnsan bile, ölümsüz ruhu ile, yaratılışın geri kalanı üzerine bağımlıdır. Bedeni olgusal bir anlamda dünyanın ve insan soyunun bütün bir geçmiş tarihine bağımlıdır; ve yaşamı için özdeksel evrene bağımlıdır—hava, besin, içecek, güneş ışığı vb. yoluyla bedensel yaşam için; ve anlıksal yaşamı için de yine bilginin başlangıç noktası olarak duyum yoluyla özdeksel evrene bağımlıdır. Yine, ekinsel yaşamı için geçmişin düşünce ve ekinine, uygarlık ve gelişimine bağımlıdır. Ama insan bir birliği aramada ne denli haklı olsa da, birliği çokluğun zararına ileri sürmek yanlış olacaktır. Birlik, elde etmeye değer biricik birlik, ayrımdaki bir birlik, türlülükteki özdeşliktir, başka bir deyişle, yoksulluğun değil ama

varsıllığın bir birliğidir. Özdeksel herşey türlülükteki bir birliktir (moleküllerden, atomlardan, elektronlardan, vb. oluşan), ve bu tüm dirimli örgenlikler için de geçerlidir. Giderek Tanrının Kendisi bile, tanrısal bildiriş yoluyla bilindiği gibi, kişilerin ayrımındaki bir birliktir. İsa'da türlülükte birlik vardır—Doğaların türlülüğünde Kişinin birliği. Kutsayıcı Görüşün birliği ayrımdaki bir birliktir—yoksa varsıllığını yitirecektir (hiç kuşkusuz Tanrı ve yaratık arasındaki "yalın" bir özdeşlik birliğinin olanaksızlığından ayrı olarak).

Yaratılmış evrene bir birlik olarak bakabilir miyiz? Evren hiç kuşkusuz bir töz değildir: bir tözler çokluğunu kapsar. Bununla birlikte, ona ilişkin düşüncemizde bir bütünlüktür ve eğer erkenin sakınımı yasası geçerliyse, o zaman bir anlamda fiziksel bir bütünlüktür. Evren, o zaman, belli bir düzeye dek türlülükteki bir birlik olarak düşünülebilir; ama belki de daha ileri gidebilir ve Herakleitos ile birlikte karşıtların çatışmasının—değişim—özdeksel evrenin varoluşu için zorunlu olduğunu ileri sürebiliriz.

(i) Örgensel olmayan özdek söz konusu olduğu sürece, değişim—hiç olmazsa yersel devim anlamında—zorunlu olarak söz konusudur, en azından eğer özdeğin bileşimine ilişkin çağdaş kuramlar, ışık kuramı vb. kabul edilecekse.

(ii) Şu da açıktır ki, eğer sonlu, özdeksel olarak koşullu bir yaşam olacaksa, o zaman değişim özseldir. Cisimsel bir örgenliğin yaşamı tümü de bir değişimi ve böylece "karşıtların bir çatışmasını" içeren solunum, özümleme vb. yoluyla sürdürülmelidir. Gezegen üzerinde türsel yaşamın sürmesi üremeyi kapsar, ve doğum ve ölüm pekala karşıtlar olarak adlandırılabilirler.

(iii) İçinde hiçbir karşıtlar çatışması bulunmayan, saltık olarak hiçbir değişim bulunmayan özdeksel bir evren düşünmek olanaklı mıdır? İlk olarak, böyle bir evrende hiçbir yaşam olamazdı, çünkü tenselleşmiş yaşam gördüğümüz gibi değişim olgusunu içerir. Ama, içinde hiçbir yaşam bulunmayan, bütünüyle duruk, bütünüyle değişimsiz ve devimsiz özdeksel bir evren düşünmek olanaklı mıdır? Eğer özdek erke terimlerinde görülürse, böyle salt duruk bir özdeksel evrenin nasıl olabileceğini anlamak güçtür. Ama, tüm fiziksel kuramlardan ayrı olarak düşünürsek, böyle bir evren fiziksel olarak olanaklı olsaydı bile, ussal olarak olanaklı olabilir miydi? En azından böyle bir evren için hiçbir olanaklı işlev saptayamayız—yaşamsız, gelişimsiz, değişimsiz, bir tür ilkel kaos.

O zaman öyle görünür ki salt özdeksel bir evren yalnızca a posteriori değil ama ayrıca a priori de kavranamazdır. İçinde örgensel yaşamın bulunduğu bir özdeksel evren düşüncesi değişimi gerektirir. Ama değişim bir yandan türlülük demektir, çünkü değişimde bir terminus a quo ve bir terminus ad quem olmalıdır; ve öte yandan dayanıklılık demektir, çünkü değişen birşey olmalıdır. Ve böylece türlülükte özdeşlik olacaktır.

Vargımız böylece Efesli Herakleitos'un gerçek bir felsefi kavram saptamış olduğudur, üstelik İyonyalı öncellerle aynı duyusal simgecilik yolunu izlemiş olsa bile; ve bu özsel olarak Çok olan Bir kavramı tüm duyusal simgeciliğin altında açıkça seçilebilir. Herakleitos hiç kuşkusuz tözsel düşünce kavrayışına, Aristoteles'in noesis noeseosuna yükselebilmiş değildi, ne de Aristoteles'in yapmaya çalıştığı gibi evrendeki dayanıklılık öğesini yeterince açıklayabildi; ama, Hegel'in dediği gibi, "eğer yazgıyı her zaman gelecek kuşaklara en iyi olanı saklayacak denli türeli düşünmek istersek, Herakleitos'tan almış olduğumuz konusunda en azından onun bu saklanışa değmiş olduğunu söylemeliyiz."35

Notlar

1Frag. 121.

2Frag. 39.

3Frag. 42, 40, 129 (D.'e göre 129 kuşkulu).

4Frag. 58, 79, 9, 119.

5Frag. 14.

6Frag. 123, 93, 1 (bkz. 17, 34). Bkz. Diog. Laert., 9, 6.

7E.G.P., s. 132.

8Bkz. Frag. 12 ve 91.

9Crat. 402 a.

10De Caelo, 298 b 30 (III, i).

11Herakleitos gerçekten Olgusallığın sürekli olarak değişmekte olduğunu, özsel doğasının değişmek olduğunu öğretir; ama bu onun için değişen hiçbir Olgusallık olmadığı anlamında yorumlanmamalıdır. Herakleitos sık sık Bergson ile karşılaştırılmıştır, ama Bergson'un düşüncesi de pek seyrek olmamak üzere, ve anlayışla karşılanması gerektiği gibi, büyük ölçüde yanlış yorumlanmıştır.

12Frag. 50.

13Frag. 80.

14Numenius. Frag. 16. apud Chalcidium, C. 297 (D. 22 A 22).

15Frag. 51.

16Hegel, Hist. Phil., I.

17Frag. 65.

18Diog. Laert., 9, 8-9.

19Frag. 30.

20Frag. 90.

21Diog. Laert., 9, 11.

22Frag. 54.

23Frag. 51.

24Frag. 60, 36.

25Frag. 58, 61, 37.

26Frag. 102.

27Frag. 32.

28Frag. 96.

29Frag. 118.

30Frag. 77, 36.

31Frag. 94.

32Soph., 242 d.

33Krş. E.G.P., s. 159-60.

34De def. orac., 415 vs.

35Hist. Phil, I, s. 297-8.

3

Herakleitos

William Sahakian

Herakleitos'un başlıca öğretisi herşeyin bir akış durumunda olduğunu, sürekli değişime uğradığını bildirir. Sürekli, değişmez töz diye birşey yoktur, çünkü enson olgusallık özsel olarak değişebilir bir tözdür, her zaman gelişmektedir ve buna göre sürekli olarak bir akış durumundadır. Tüm şeyleri karşıtlarına değiştiren çekişme süreci evrenin gerçek Efendisidir. Herakleitos evreni biteviye değişen bir dizge olarak gördü (hiçbir zaman hedefine ulaşma ya da bir eksiksizlik durumunda sonlanma anlamında tam ya da son olmayan). Bu düşünceyi özlü bildiriminde anlattı: "Herşey akar, hiçbirşey kalmaz." Bir insan için aynı ırmağa iki kez girmenin olanaksız olduğunu söyledi, çünkü sürekli olarak ırmağa yeni sular katılırken aynı zamanda daha önce ırmağın parçası olmuş olan su sürekli olarak denize akar, böylece artık ırmağın bir parçasını oluşturmaz. Vargısı ırmağın verili herhangi iki kıpıda aynı olmadığıdır; zaman aralığı ne denli küçük olursa olsun, değişim daha şimdiden olmuştur. Bu nedenle, evrendeki başka herşey gibi, ırmak da süreklilikten yoksundur.

Bu yolda Herakleitos şeylerin gerçekte hazır yapılı birimler olarak varolmadıkları vargısını çıkardı (eğer varolmak kıpıdan kıpıya özdeş olmaları demekse); gerçekte, şeyler özdeşlikten yoksundurlar, çünkü yalnızca Oluş içindedirler ve Varlığın sürekliliğini göstermezler. Yalnızca geçici bir evrede ve her zaman birşey olmak üzeredirler. Herşey sürekli bir değişim, bir koşuldan bir başkasına dönüşüm durumundadır, tıpkı örneğin bir insanın çocukluktan yetişkinliğe geçmek zorunda olması ve zaman ile ilişkisi içinde yaşlanmayı durdurma ya da değişimleri önleme yeteneğinde olmaması gibi. Yalnızca zaman sürekli olarak ileriye doğru devinmekle kalmaz, ama bütün bir algı dünyası geçiş durumundadır.

Herakleitos'a göre Başlatıcı (ya da erken Yunan felsefecileri tarafından dünyanın yaratılışından sorumlu güçlere uygulanan terimle, Arke) karakteristiklerinin tüm türlülüğü içindeki algı özdeğini üreten devim idi. Bu bakımdan Herakleitos Miletuslular ile anlaşıyor, çünkü onlar da devimin kendini özdekte sınırladığına inanıyorlardı. Bu görüş hilozoistik öğretilerinde yansıtıldı, ve buna göre özdeğin tüm biçimlerine içkin dirimsel bir öğenin her zaman değişmekte olan evrendeki tüm süreçleri etkinleştirdiğini, tohumundan filizlenen bir ağaçtan yatağını denize dek açan bir ırmağın devimlerine dek her yanda işlediğini düşündüler.

Duyu nesnesi değil ama kozmik devim bengi olgusallıktır. Bu kozmik devim, biteviye değişmesine karşın, gene de özdeşliğini koruyan ateşin biçimini alır. Öyleyse Herakleitos için ateş tüm şeylerin doğuşudur, devimden sorumlu tözdür, kendisi de aralarında olmak üzere başka her şeyi değiştiren evren-gerecidir. Sona ermeyen devimine karşın, ateş tekbiçimli kalır; buna göre, evren, değişmesine ve bu anlamda süreklilikten yoksun olmasına karşın, yaratılmamış bengi bir değişebilirlik olmalıdır. Herakleitos'un felsefesinde kamutanrıcı bir hilozoizm buluruz, çünkü evren ilkesini, ateşi, devim ile (ki dünyanın oluşumundan sorumludur), enson olgusallık ile, ve Tanrı ile özdeşleştirir. Böylece Ateş —ya da Tanrı—tüm doğadan ve onun sürmekte olan görüngülerinden sorumlu kozmik süreçtir, evren ilkesidir.

Gerçi "değişimin kendisinden başka hiçbirşey sürekli değildir" dense de, değişim süreci us ile, evrenin biricik sürekli yanı ile uyum içinde yer alır. Us dünyadaki tüm değişen ve yineleyen biçimleri denetler, biteviye değişen görüngülerin dizemli devimlerine yol gösterir, ve bu şeyleri yasaya göre yapar. Öyleyse Herakleitos'a doğal yasayı, bilim yasalarını bulan ilk insan olma ayrıcalığını vermeliyiz. Logos olarak adlandırdığı bu doğal ilke, us (ya da doğa yasası), doğaya egemen olan ussal ilkedir; kozmik süreci evrensel ve değişmez yasa ile uyum içinde yönetir. Evrenin Logosu kozmik etki ve tepki süreçlerinin düzenli davranışını olanaklı kılar. Bu süreçler

bitimsiz bir döngüde şeyleri geliştirmek ve sonra dağıtmak için birleşirler—bir döngü ki, yaşamdan ölüme, ortaya çıkıştan yitip gidişe, yaratılıştan yokoluşa, kaostan kozmoza—ve evrik olarak—devinir, ve tümü de dizemli bir değişimin ardışıklığı içindedir. Evrendeki herşey döngüsel bir düzende yer alan bu değişim ve karşı-değişim sürecinden geçer, ve yalnızca değişim yasası, eş deyişle Logos kalıcılığını sürdürür.

Logos, doğadaki evrensel us olarak, ayrıca buyruklarına boyun eğdiği tüm durumlarda ruhun besin, dirimsellik ve eksiksizlik için kendi iç kaynağıdır. Herakleitos'un (evrenin enson olgusallığı olan) ateşten diye betimlediği ruh evrenin tinidir. Yaşam sırasında bedenin içerisinde tutsaktır ve ölüm geldiğinde oradan göç eder ve sonra yaşam boyunca gösterdiği ahlaka uygun ya da aykırı tutumlar için haklı bir yargılamayı beklemesi gerekir. Kuru bir ruh, diyordu Herakleitos, nemli bir ruha üstündür (ateş ve kuruluk birlikte giderler); buna göre, dengeli bir tutum sürdürmeli, nemli durumundan ötürü sarhoş bir ruhun usa göre davranmak yerine tutarsızlık içinde davrandığı olgusunu kafadan çıkarmamalıdır.

Herakleitos insanlara tüm eylemlerini usa (Logos) uydurmaları gerektiğini öğütledi. Nasıl doğa evrensel yasalara boyun eğiyorsa, insan da hem kişisel (ya da törel) hem de toplumsal (ya da politik) yaşamında evrensel yasalara boyun eğmeli, çünkü ussal kurallara, eş deyişle törel ilkelere göre yaşamalıdır. Ancak böyle bir tutum yoluyladır ki dirlik ve mutluluk bulunacaktır; ancak usa boyuneğme yoluyladır ki bu istenen sonuçlar olanaklı ve insanca erişilebilirdirler. Ne yazık ki, diyordu Herakleitos, kitleler kendi duyuları ve görüngüler tarafından aldatılır. Bilge insan mutluluğa ve doyuma giden doğru yolda usu izleyecektir.

SAHAKIAN: FELSEFE TARİHİ: 2. ÖZDEŞLİK VE DEĞİŞİM SORUNU]

Çeviren Aziz Yardımlı (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Herakleitos

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Efesli Herakleitos

Herakleitos'un mantıksal öncelleri olan Eleatikler karşıtlığı yok sayan soyut anlağın özdeşlik ilkesini doğruladılar. Eleatikler 'Varlık Vardır,' ya da 'A = A' diyorlardı. Yokluk — ya da A-olmayan — yoktu. Bu devimsiz, değişmesiz, karşıtlıksız ilkeye bağlı kalarak, ve devimin çelişki içerdiğini görerek, Devimi, Değişimi, aslında bütününde OLUŞ sürecine nesnelliği yadsıdılar ve onu yalnızca öznel saydılar.

Çelişki ya da Karşıtlık problemi ile yüz yüze gelen düşüncenin karşıtlardan birini doğrulaması ve ötekini yadsıması soyutlamaya sığınmayı bilen Anlağa özgü bir öznelliktir. Anlak çelişkiden uzak durur. Ayrı ayrı her iki karşıt yanı da doğruyabilir. Ve her ikisini de yadsıyabilir. Birşeyin salt kendisi olduğundan ve karşıtı olmadığından emin olan Anlağımız çatışkı ya da çelişki olarak anladığı şeyi yadsır çünkü doğruladığını yadsıyamaz. Anlağın bu sağduyusu gerçekte yalnızca ve yalnızca düşünmenin ölümüdür ve Herakleitos'un kavradığı ve aklamayı istediği şey karşıtlığın tüm öznel düşünmenin ve tüm nesnel oluşun devindirici ilkesi, tüm Doğa ve Tin alanlarının yaşam ve gelişim ilkesi olduğudur.

Herakleitos karşıtlıkta gerçekte her iki yanın da geçerli olduğunu kavrar çünkü her iki yanın da geçersiz olduğunu kavrar. Çelişki vardır, ve var olan gerçek olandır. Ve düşünce Var olanı, Gerçek olanı doğrulamalıdır. Ama çelişki yok olandır çünkü kendini ortadan kaldıracak ve yok olacaktır. Bu birliği kavrayan, karşıtlığı yoksaymayan ama onu düşünebilen düşünce karşıtlığı nesnel olarak almalı, kendini aradan çekerek ve sorunu bir yeğleme sorununa indirgemeksizin kavramın kendi nesnel devimini izlemelidir. Herakleitos karşıtların bu birliğini doğrulayacak yürekliliği gösterdi. Ve bilincini ve duygusunu tüm sıradan bilincin ve duygunun üzerine yükseltti.

Eleatik Zenon devimin zorunlu olarak, mantıksal olarak karşıtlık içerdiğini görmüş, ama bu karşıtlığı yine nesneden soyutlayarak özneye sınırlamış, ve bu bakış açısından tutarlı olarak görüngüyü oluşa ve bilgiyi görüşe indirgemişti. Bu öznel kıpıya kitlenmiş düşüncenin biricik olanaklı ileri adımı karşıtlığa nesnel imlemini vermekti. Herakleitos Eleatiklerin öznel diyalektiğini reddetmedi, tersine onu doğruladı ve nesnelleştirdi, OLUŞ kavramını yalnızca bilince değil ama şeye, Realiteye, Olgusallığa yükledi.

Herakleitos sık sık kurgul düşünme ile hiçbir işi ve ilgisi olmayan bir doğal bilinç türü tarafından, sonra anlak felsefecileri tarafından, halk felsefecileri tarafından, en sonunda uyanıkken uykuda olanlar tarafından yüceltilir. Bu bilincin Herakleitos'a duygudaşlığının nedeni "Değişim" kavramını doğruluyor olmasıdır — sanki dünyayı "Anlamayı" önemsemiyormuş gibi. Herakleitos gerçekliği içinde Değişimsiz olanı, Logosu ilk kez ve en vurgulu anlamda felsefi düşünceye kazandıran düşünürdür. Tüm değişimde, tüm doğal ve tinsel oluş sürecinde, "tüm şeyler bu Logos ile uyum içinde ortaya çıkar" der.

Herakleitos'un entellektüel değerini aşağı yukarı hiçe saydığı sıradan bilinç kendi alışkanlık yapısı içinde akışta olduğu sanısı içindedir. Bu küçümsenen bilinç kendini büyümsemesi içinde hiç kuşkusuz değişmezdir, ama gerçek olduğu için değil, kendini gerçek sandığı için.

Bu bilinç Herakleitos'ta kendi sonlu imgesinin, yalnızca değişimde olan evrenin bir doğrulanışını bulduğu, öznel görüngü dünyasının aklandığı sanısı içindedir. Oysa değişen görüngü dünyası Herakleitos için de tam olarak Parmenides'in sanı/doxa dediği bilmeme alanının nesnesidir. Herakleitos'u onun salt değişim olgusuna, fenomene, varoluşa, geçici olana taptığını sanan bu sıradan bilinçten ayrı olarak, dengeli, ılımlı, ussal bir düşünür olarak görmeliyiz. Onun gerçek önemi tam olarak onu anlamadan yücelten felsefi özence karşı, sıradan bilince karşı, genel olarak gündelik banaliteye karşı başka hiçbir felsefecide görülmeyen acımasız tutumunda yatar. Felsefe tarihinde Kavram duyusal olmayan, duyumsanmayan, görgül olmayan, ama tüm bu anlak düşünürlerinin yeteneklerinin ötesinde kurgul-ussal biçimini ilk kez onun düşüncesinde kazandı. Kurgul düşünce ise görgül felsefecilik için hiçbir zaman "karanlık"tan başka birşey olamazdı.

> *"Çok bilmek anlamayı öğretmez, yoksa onu Hesiod ve Pisagoras'a ya da Xenofanes ve Hekataeus'a öğretirdi."*

Herakleitos (Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος)

(535?-475?)

YAŞAM

Herakleitos Efes'te doğdu ve öldüğünde kentin pazar yerinde gömüldü. Efes kolonisini kuran Kodrus'un soyundan geliyordu ve soyluluk haklarından kardeşinden yana vazgeçti. Pers Kralı Darius'un sarayına bir çağrıyı da geri çevirdi. Yapıtını bilen ve yirmi beş yaş küçüğü olan Parmenides ile çağdaştı. Ayrıca Pisagoras, Hekataeus ve Xenofanes'ten de söz eder.

Felsefecinin kendini kamu ve ülke ile ilgili işlerden ayırma ve yaşamını bütünüyle bilgiye ayırma tutumu ilk kez onda görülür. Kendi eğitimini kendisi sağladı. Bu kültürün ötesine geçmeyi amaçlayan tüm özgür eğitimin gerçek doğasıdır, çünkü eğitimin kendisi Herakleitos'un her zaman akışta olan, ama bir okyanusa doğru akan ırmağı gibidir. Böylece yürürlükteki kültürün kendisini değerli görmeyen ve ondan öğrenecek birşeyi olmayan Herakleitos kendisi Efesliler tarafından küçümsendi. Ama Efesliler onun tarafından daha da acımasızca küçümsendiler. Bilgelerin bile bilgili olmadıkları erken bir kültürel gelişim evresinde Herakleitos'un (ve aslında zamanın tüm felsefecilerinin) her zaman akışta olan, eş deyişle her zaman geri olan kültüre değer vermeleri, ondan öğrenmeleri ve onu izlemeleri gerektiği görüşü ancak kendisi akışta olmayan ve salt kendini yineleyen geleneğe pıhtılaşmış popüler bilinçte saygı görür.

Herakleitos'un yaşamına ilişkin birincil kaynak yazıları her türden ölçüsüz saçmalık ve söylenti ile süslü ve önemli ölçüde güvenilmez olan Diogenes Laertius'tur. Diogenes Herakleitos'un 69'uncu Olimpiat sırasında (İÖ 504-501) parladığını söyler. Herakleitos Efes'te Aristokratik bir aileye doğdu. Krallık hakkını kardeşine bıraktı. O sırada büyük ölçüde özerk olan Efes Persia'nın bir parçasıydı ve bir satrap tarafından yönetiliyordu. Diogenes'e göre Herakleitos Artemis tapınağında gençler ile aşık oyunu oynamayı severdi ve yasalar yapmaya başlaması gerektiği söylendiği zaman bunu işin güçlüğü nedeniyle olmaktan çok anayasanın kendisini yanlış gördüğü için geri çevirmiş olmalıdır.

Sıradan düşünceleri ve halkının yaşam biçimini yeren pekçok sözü saklanmıştır. Örneğin Cicero onu şöyle aktarır (Fr. 121):

> *"Efesliler son yetişkine dek asılmayı hak ederler ve kent küçüklere kalmalıdır, çünkü Hermodoros'u, aralarında en yetenekli olanı sürgüne gönderdiler ve buna gerekçe olarak şunu söylediler: 'Aramızda hiç birinin geri kalanlardan daha yetenekli olmaması gerekir, ve eğer böyle biri varsa, başka bir yerde ve başka insanlar arasında olmalıdır." (Cicero, Tusc. Quaest. V. 36; Diogones Laertius, IX, 2.)*

Atina'da halk her yıl bir toplantı yaparak o yıl kiminon yıl süre ile sürgüne gönderileceği konusunda oylama yapardı.

Diogenes Laertius şunları ekler:

> *"Yurttaşları ondan kamu işlerinin yönetimine katılmasını istediler, ama o bunu geri çevirdi, çünkü anayasalarını, yasalarını ve yönetimlerini sevmiyordu." (Diogones Laertius, aynı yer.)*

Proclus şunları yazar:

> *"Soylu Herakleitos halkı anlak ya da düşünceden yoksun olmakla suçladı. 'Anlayışları,' der, 'ya da sağgörüleri nedir ki? İçlerinden çoğu kötü, ama çok azı iyidir.'" (T. III. s. 115-6, yay. haz. Cousin.)*

Digonenes Laertius'un aktardığı ve Darius Hystaspes'in ona "Yunan bilgeliğini tanıtmak" için ülkesine gelmesi çağrısına yanıt olarak yazdığı bir mektupta halkın gerçek ve doğru saydıkları için küçümsemesini en güçlü yolda anlatır:

> *"Tüm ölümlü insanlar gerçeklikten ve türeden saparlar ve kötü anlaklarına göre kendilerini aşırılığa ve boş görüşlere teslim ederler. Ama ben tüm kötülüğün unutulmasına ulaştığım ve beni izleyen güçlü haseti ve yüksek konumun kibirini yendiğim için, Persia'ya gelmeyeceğim. Az ile yetinecek ve kendi yolumda yaşayacağım."*

YAPIT

Diogenes Laertius'tan öğrendiğimize göre kimilerine göre 'Müzler,' başkalarına göre ise 'Doğa

Üzerine’ (Peri FuseoV) başlığını taşıyan biricik çalışmasını Efes’te Dünyanın Yedi Harikasından biri olan Artemis tapınağına bıraktı. Çalışma Plutark'ın zamanına dek özgün biçimi içinde tapınakta saklandı. Diogenes'e göre çalışma "Doğa üzerine sürekli bir çalışmadır, ama biri evren üzerine, bir başkası politika üzerine, ve üçüncüsü tanrıbilim üzerine olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır." Yine Diogenes tarafından aktarılan Theofrastus'a göre Herakleitos'un çalışmasının kimi bölümleri yarı tamamlanmıştır ve geri kalan bölümler tuhaf bir karışım oluşturur." (Diog. Laert. ix, 6.)

Çalışmadan günümüze yalnızca fragmanlar kalmıştır.

"KARANLIK"

Herakleitos "karanlık" ya da "bulanık" (okoneitoV) olarak görülür ve bu yanıyla da ünlüdür — doğal bilinç düzleminde. Cicero giderek Herakleitos’un bilerek karanlık yazdığını bile düşünür. Ama böyle bir tutum ancak kurgul düşünceye yabancılığın bile ne olduğunun bilinçsizi olan, felsefeyi gündelik bilincin bir sorunu olarak gören anlak için son sözdür.

Aristoteles (Diluzluğu, III. 5) soruna dilbilgisi açısından bakılsa bile konunun bir ölçüde noktalama imleri ile ilgili olduğunu belirltir: "Bir sözcüğün onu önceleyene mi yoksa sonrakine mi ait olduğunu anlıyamıyoruz," der. Hegel’e göre, Demetrios da böyle düşünüyor görünür. Ama burada ‘karanlık’ sözcüğünü hak etmeyen bir dil sorununun belirtildiği gözümüzden kaçmamalıdır. Diogenes Laertius’un anlattığına göre, Sokrates Herakleitos'un kitabı üzerine şunları söyler: "Ondan anladıklarım harikaydı, ve anlamadıklarımın da iyi olduklarından kuşkum yok; ama dibe ulaşmak için iyi bir dalgıç olmak gerekir."

Herakleitos'tan kalan fragmanlar arasında ilk bakışta karanlık görünen çok şey vardır. Ama fragmanlar arasında en karanlık görüneni hiç kuşkusuz Varlık ve Yokluk kavramlarının birliğini ileri süren, "Varlık Yokluktan daha çoğu değildir" diyen fragmandır. Ve kurgul olanı karanlık olan ile bir gören kimi görgücüler bu fragmanın Herakleitos'a ait olmadığını bile tanıtlamaya çalışırlar (Bkz. örneğin G.T.W. Patrick).

Yalnızca soyut özdeşliğe izin veren anlak kendini karşıtlığı kavramaya kapatır. Sonsuzluk, süreklilik, birlik gibi kavramların gerçekte o denli de karşıtları olmaları olgusu, tüm kavramların kendi olumsuzları ile saltık olarak birlik içinde olmaları olgusu anlak için bulanıktan da ötedir: Onun için böyle birşey yoktur. Düşüncemizi ancak bu soyut, tekilci, çözümleyici tutumundan uzaklaştırarak karşıtların kurgul birliğini kavrayabiliriz, ve bu herhangi bir özel işlemi değil, kavramın kendi doğasına yabancı dışsal bir bilgikuramı gibi bir gereksizliği değil, ama yalnızca düşüncenin kendisinin önünde olan karşıtlığı doğrulamasını gerektirir. Karşıtlık anlak için herşeyin bittiği yerdir. Us için, tam tersine, herşey düşüncenin bu biricik gerçek eylemi ile başlar.

DİYALEKTİK

Platon Herakleitos’un felsefesini özel bir dikkatle inceledi, ve düşüncesine belirleyici katkılardan biri hiç kuşkusuz sık alıntıladığı Herakleitos'un diyalektiğidir. Felsefenin tam kavramına ulaşması için İyonyalıların özdek tasarımları, Pisagorcuların sayıları ve Eleatiklerin soyut düşünceleri yalnızca birer ön girişim idi. Düşüncenin Herakleitos'un kavrama sözcüğün gerçek anlamında sonsuz değerini, kurgul özünü kazandıran gelişim noktasına ilerlemesi zorunluydu.

Aristoteles Metafizik, IV, 3 ve 7’de Herakleitos’tan şunları aktarır:

"Varlık ve Yokluk aynıdır; herşey vardır ve gene de yoktur." Bu anlatım "Herşey akıştadır" önermesi ile kendini oluş kavramının bir formülasyonu olarak gösterir.

Kurgul kavram karşıtların birliğidir, çünkü tüm soyutluğu içinde yalnızca kendisi değildir, olumsuzlama ile kuşatılıdır, başkası ile, ama kendi başkası ile bağıntılıdır. Kavram belirlidir ve belirlenimini karşıtı yoluyla olumsuzlanma kıpısından alır. Bu öznel bir yaratı, salt insan düşüncesinin ilginç bir buluşu değil, ama düşüncenin kendi nesnel çıkarsamasıdır: Düşünce başka türlü düşünemez, varlığı bir yana, yokluğu başka bir yana ilgisiz, ilişkisiz, bağıntısız şeyler olarak koymayı başaramaz. Varlığın ancak yokluk ile karşıtlık içinde varlık olduğunu doğrulamaktan başka türlü yapamaz. Ve bu onun öznelliği değil ama tam olarak nesnelliği dediğimiz şeydir, onun onu tüm varlığın usu ile bağlayan doğasından gelir. Eleatikler insan usunun kurgul düşünceye doğru çabasında yalnızca bir ön adımı, yalnızca soyut anlak kıpısını temsil ederler ki, kurgul düşüncenin kendisinde içerilir ve onun kendisi denli zorunlu bir aşamadır. Varlık gerçekten de tüm yokluğu olumsuzlar. Bu varlık kavramının kendi olanağıdır. Ama olumsuzlamanın kendisi saltık olarak vazgeçilmez bir kıpıdır ve olumlu olanla saltık olarak ayrılmamacasına bağlıdır. Herakleitos bu kurgul kavramı görüngü dünyasına uygular, ve

"Herşey akıştadır; hiçbirşey sürmez, ve ne de aynı kalır."

Platon Herakleitos'tan şunları aktarır: "Şeyleri bir ırmağın akıntısına benzetir: Hiç kimse aynı ırmağa iki kez giremez."
(Platon, Kratylus, s. 402, Aristot. Met. I. 6 XIII. 4.). Ardılları "girilmesi bile olanaksızdır," dediler, çünkü hemen değişir, var olan dolaysızca yok olandır (= akıntının tek bir kıpısına bile girmek reel zamanda olanaksızdır).

Aristotle (De Cœlo, III. 1) Herakelitos'tan şunları aktarır: "Yalnızca Bir kalır, ve başka herşey bundan oluşur; bu Birin dışında hiçbirşey dayanıklı değildir."

Herakleitos'un sözleri şöyle de çevrilir: "Aynı kalan nehre girenlerin üzerinde başka ve başka sular akar" :: "On those stepping into rivers staying the same other and other waters flow." (DK 22B12)

Bu evrensel ilke OLUŞ kavramında anlatım bulur. Herşey hem var ve hem de yok olduğuna göre, sürekli devim, değişim, oluş sürecindedir. Ama bu gerçeklik tüm gerçeklik olmasa da, görgül dünyanın özsel gerçekliğidir. Ortaya çıkış gibi ortadan yitiş de oraya aittir. Doğanın ve Tinin tüm daha yüksek kategorileri temel olarak bu doğuş ve yitiş belirleniminin üzerine dayanır. Doğada ve Tinde her belirlenim vardır. Ama o denli de olumsuzu ile, yokluk ile yüklüdür ve bu yokluk varlığa dışsal değil ama onun kendi gerçekliğidir.

"Karşıtlar aynı Birde birleşirler, tıpkı balın hem tatlı hem de acı olması gibi."

FRAGMANLAR

(1) Bana değil, ama Sözüme kulak vermek ve tüm şeylerin bir olduğunu kabul etmek bilgecedir. R. P. 40.

(2) Bu Söz/Us/Logos her zaman geçerli olsa da, insanlar onu anlamaya yeteneksizdirler—yalnızca onu işitmeden önce değil, ama onu ilk kez işittikten sonra bile. Çünkü, herşeyin bu Logos ile uyum içinde yer almasına karşın, insanlar hiç olmazsa burada ortaya koymakta olduğum sözlerin ve edimlerin ışığında yargılanacak olurlarsa, sanki onu hiçbir zaman deneyimlememiş gibi davranırlar. Oysa ben her bir şeyi kendi doğasına göre ortaya koydum ve gerçekte nasıl davrandığını belirttim; başkaları ise, tersine, uyanıkken yaptıkları konusunda tıpkı uyurken yaptıklarını unutmaları gibi bilgisizdir. R. P. 32.

(3) Aptallar, işitseler de sağırlar gibidirler; var iken yokturlar deyişi onları ilgilendirir. R. P. 31 a.

(4) Gözler ve kulaklar barbar ruhlular için kötü tanıklardır, R. P. 42.

(5) İnsanların çoğunluğu ne her gün gördükleri şeyleri anlayabilir, ne de öğrendiklerini doğru yargılayabilir, ve gene de bildiklerini düşünürler.

(6) Ne nasıl dinleneceğini, ne de nasıl konuşulacağını bilirler.

(7) Beklenmeyen beklenmedikçe kazanılmayacaktır; çünkü aranması ve erişilmesi güçtür.

(8) Altın arayanlar çok toprak kazar ve az altın bulurlar. R. P. 44 b.

(10) Doğa gizlemeyi sever. R. P. 34 f.

(11) Bilicisi Delfi'de olan tanrı demek istediğini ne bildirir ne de gizler ama simgeler ile belirtir. R. P. 30 a.

(12) Ve Sibyl ciddi, kaba ve süssüz şeyler söylerken içindeki Tanrıdan ötürü sesi ile bin yıl ötesine ulaşır. R. P. 30 a.

(13) Görülebilen, işitilebilen ve öğrenilebilen şeyler özellikle değer verdiğim şeylerdir. R. P. 42.

(14) ... tartışmalı noktaları desteklemek için güvenilmez tanıklar getirirler.

(15) Gözler kulaklardan daha doğru tanıklardır. R. P. 42 c.

(16) Pekçok şeyin öğrenilmesi anlamayı öğretmez, yoksa Hesiodos'a ve Pisagoras'a, ve Xenofanes'e ve Hekataios'a öğretirdi. R. P. 31.

(17) Mnesarkhos'un oğlu Pisagoras bilimsel araştırmayı başka herkesten ileri götürdü, ve bu incelemelerden bir seçme yaparak kendine özgü bir bilgelik oluşturdu—bir bilgiler yığını ve kötü bir sanat. R. P. 31 a.

(18) Sözlerini dinlediklerimin tümü arasında bilgeliğin herşeyden ayrı olduğunu anlamayı başarabilen biri bile yoktur. R. P. 32 b.

(19) Bilgelik birdir: Tüm şeyleri tüm şeyler yoluyla yöneten düşünceyi bilmek. R. P. 40.

(20) Herkes için aynı olan bu dünya/kozmoz tanrılardan ya da insanlardan hiç biri tarafından yapılmış değildir; ama her zaman vardı, şimdi vardır, ve her zaman olacaktır—uygun ölçü ile tutuşan ve uygun ölçü ile sönen her zaman diri bir Ateş. R. P. 35.

(21) Ateşin dönüşümleri ilk olarak denizdir; ve denizin yarısı toprak, yarısı şimşekli kasırgadır ... R. P. 35 b.

(22) Tüm şeylerin Ateş ile ve Ateşin tüm şeyler ile takası vardır, tıpkı malların altın ve altının mallar ile takas edilmesi gibi. R. P. 35.

(23) [Toprak] sıvılaşıp denize dönüşünce, miktarı denizin toprak olmadan önceki miktarı ile birdir. R. P. 39.

(24) [Ateşin evreleri] aşırı istek ve tokluktur. R. P. 36 a.

(25) Ateş havanın ölümünde yaşar, ve hava ateşin ölümünde; su toprağın ölümünde, ve toprak suyun ölümünde. R. P. 37.

(26) Ateş ilerleyişinde tüm şeyleri yakalayacak ve yargılayacaktır. R. P. 36 a.

(27) Hiçbir zaman batmayandan nasıl kaçılabilir?

(28) Şimşek tüm şeyleri yönetir. R. P. 35 b.

(29) Güneş ölçülerini aşmayacaktır; eğer aşarsa, Erinyeler, Türenin hizmetçileri, onu bulup çıkaracaktır. R. P. 39.

(30) Akşamın ve sabahın sınırları [Büyük] Ayıdır; ve Ayının karşıtı parlak Zeus'un (Güneş) sınırıdır.

(31) Eğer bir güneş olmasaydı, tüm başka yıldızlar geceyi önlemek için yetersiz kalırdı.

(32) Güneş her gün yenidir.

(33) (Thales bir tutulmayı öngördü.)

(34) ... tüm şeyleri getiren mevsimler.

(35) Hesiodos kitlelerin öğretmenidir. İnsanlar onun çok şey bildiğini sanıyorlardı. Gündüzün ve gecenin doğasını, bir olduklarını bile bilmiyordu! R. P. 39 b.

(36) Tanrı gündüz ve gece, kış ve yaz, savaş ve barış, bolluk ve kıtlıktır; ama dönüşümlere uğrar, tıpkı ateşin tütsüler ile karıştırılınca her birinin kokusuna göre adlandırılması gibi. R. P. 39 b.

(37) Eğer tüm şeyler dumana dönseydi, burun delikleri onları ayırdederdi.

(38) Ruhlar Hades'te kokar. R. P. 46 d.

(39) Soğuk şeyler sıcak olur, ve sıcak olan soğur; ıslak olan kurur, ve kuru olan ıslanır.

(40) Dağılır ve toplanır; ilerler ve geriler.

(41, 42) Aynı ırmağa iki kez giremezsiniz; çünkü üzerinize her zaman yeni sular akar. R. P. 33.

(43) Homeros "Çekişme tanrılar ve insanlar arasından kalksın!" derken yanıldı. Evrenin yokoluşu için dua ettiğini görmüyordu; çünkü eğer duası işitilseydi, herşey yitip giderdi. ... R. P. 34 d.

(44) Savaş herşeyin hem babası hem de kralıdır; ve kimilerini tanrı ve kimilerini insan, kimilerini köle ve kimilerini özgür yapmıştır. R. P. 34.

(45) İnsanlar nasıl kendi ile geçimsiz olanın kendi ile anlaşma içinde olduğunu bilmezler. O karşıt gerilimlerin bir uyumudur, tıpkı yay ve lir durumunda olduğu gibi. R. P. 34.

(46) Bizim için iyi olan karşıt olandır.

(47) Gizli uyum görülür olandan daha iyidir. R. P. 34.

(48) En büyük sorunlar konusunda keyfi tahminler yapmayalım.

(49) Bilgeliği seven insanlar tikeller ile de tanışık olmalıdır.

(50) Yün tarağının doğru ve eğri yolu bir ve aynıdır.

(51) Eşekler samanı altına yeğler. R. P. 37 a.

(51) Öküzler yiyecek burçak bulunca mutlu olur.

(52) Deniz suyu hem çok arı hem de çok kirlidir. Balıklar için içilebilir ve iyidir; insanlar için içilemez ve öldürücü. R. P. 47 c.

(53) Domuz çamurda yıkanır, kümes hayvanları tozlarda.

(54) ... çamurdan haz duyarlar.

(55) Her hayvan otlağa dürtülerek gider.

(56) 45 ile aynı.

(57) İyi ve Kötü birdir. R. P. 47 c.

(58) Hastaları kesen, yakan, delen ve geren hekimler böyle işler için almayı hak etmedikleri bir ücreti isterler. R. P. 47 c.

(59) Bütün şeyler ve bütün olmayan şeyler, biraraya çekilen ve birbirlerinden itilen, uyumlu olan ve uyumsuz olan şeyler eşlerdir. Bir tüm şeylerden gelir ve tüm şeyler Birden.

(60) Eğer bu şeyler olmamış olsaydı insanlar Türe adını bilmezlerdi.

(61) Tanrılar için tüm şeyler güzel ve iyi ve haklıdır, ama insanlar kimi şeyleri haklı ve kimilerini haksız sayarlar. R. P. 45.

(62) Savaşın evrensel ve çatışmanın haklı olduğunu ve tüm şeylerin çatışma yoluyla varlığa geldiğini (ve yitip gittiğini?) bilmeliyiz.

(64) Uyanıkken gördüğümüz herşey ölümdür, uyurken gördüklerimiz ise düşler. R. P. 42 c.

(65) Tek bir bilgelik vardır. Zeus adı ile çağrılmayı ister ve istemez. R. P. 40.

(66) Yayın (βιός) adı yaşam (βίος), ama işi ölümdür. R. P. 49 a.

(67) Ölümsüzler ölümlü, ölümlüler ölümsüzdür, birbirlerinin ölümlerinde yaşar ve yaşamlarında ölürler. R. P. 46.

(68) Çünkü su olmak ruhlara ölümdür, ve toprak olmak suya ölümdür. Ama su topraktan gelir, ve sudan ruh. R. P. 38.

(69) Yukarıya yol ve aşağıya yol bir ve aynıdır. R. P. 36 d.

(70) (Bir dairenin çevresinde) başlangıç ve son ortaktır.

(71) Hangi yönde ararsanız arayın, ruhun sınırlarını bulamazsınız; ölçüsü öylesine derindir. R. P. 41 d.

(72) Nemli olmak ruhlar için hazdır. R. P. 46 c.

(73) Bir insan sarhoş olduğunda sakalsız bir çocuk tarafından götürülür, sendeler, adımını nereye attığını bilmez, çünkü ruhu nemlidir. R. P. 42.

(74-76) Kuru bir ruh en bilgesi ve en iyisidir. [En iyi ve en bilge ruh kuru bir ışık ışınıdır.]

(77) İnsan gece bir ışıktır, yanar ve söner.

(78) Diri ve ölü, uyanık ve uyuyan, genç ve yaşlı olmak bir ve aynı şeydir, çünkü birinciler değişerek ikinciler, ve ikinciler birinciler olur. R. P. 47.

(79) Zaman dama oynayan bir çocuk, kralın gücü bir çocuğun gücüdür. R. P. 40 a.

(80) Kendimi araştırdım. R. P. 48.

(81) Aynı ırmağa hem gireriz hem de girmeyiz; hem varız hem de yokuz. R. P. 33 a.

(82) Aynı şeyler üzerinde çalışıp durmak ve onların egemenliği altına düşmek usandırıcıdır.

(83) Değişimde dinginlik vardır.

(84) Karıştırılmazsa bir karışım bile ayrılır.

(85) Cesetler atılmaya gübreden daha uygundur.

(86) Doğduklarında yalnızca yaşamayı ve ölmeyi, ya da daha doğrusu dinginlik bulmayı ister, ve arkada benzer olarak ölecek çocuklar bırakırlar.

(87-89) Bir erkek otuz yıl içinde büyükbaba olabilir.

(90) Uykuda olanlar birlikte çalışanlardır (dünyada olan bitenleri yaratmada).

(91) Düşünce herkese ortaktır.

(91b) Usları ile konuşanlar herkese ortak olana sarılmalıdır, tıpkı bir kentin yasalarına sarılması gibi ya da daha da güçlü olarak. Çünkü tüm insan yasaları tek bir tanrısal yasa tarafından beslenir ki, dilediği ölçüde egemendir, tüm şeyler için yeterlidir ve daha da fazlasıdır. R. P. 43.

(92) Öyleyse ortak olanı izlemeliyiz. Ama Usun yasasının ortak olmasına karşın, insanların çoğu sanki kendilerinin bir bilgeliği varmış gibi yaşarlar. R. P. 44.

(93) Kendisi ile en sürekli birliktelik içinde oldukları şeye [Logos] yabancıdırlar.

(94) Uykudaymış gibi davranmamalı ve konuşmamalıyız.

(95) Uyanık olanlar için tek bir ortak dünya vardır, ama uyuyanların her biri kendine ait bir dünyaya çekilir.

(96) İnsan doğasının bir bilgeliği yoktur, ama tanrısal olanın vardır. R. P. 45.

(97) Tanrı insanı bebek gibi görür, tıpkı bir insanın bir çocuğu görmesi gibi. R. P. 45. [Düşüncesiz insan Tanrının sesini ancak bir bebeğin büyüğü anladığı kadar anlar. (Kaynak: Origen, c. Cels. vi. 12, s. 291)]

(98, 99) Bilgelikte, güzellikte, ve tüm başka yollarda, en bilge insan Tanrı ile karşılaştırıldığında bir

maymun gibi görünür, tıpkı en güzel maymunun insan ile karşılaştırıldığında çirkin olması gibi.

(100) Halk yasaları için kent duvarları için olduğu gibi savaşmalıdır. R. P. 43 b.

(101) Daha büyük ölümler daha büyük paylar kazanır. R. P. 49 a.

(102) Tanrılar ve insanlar savaşta düşenleri onurlandırır. R. P. 49 a.

(103) Densizlik bir yangından da daha önce söndürülmelidir. R. P. 49 a.

(104) İnsanlar için her istediklerini almak iyi değildir. Sağlığı hoş yapan hastalıktır; kötülüğü iyilik; açlığı tokluk; yorgunluğu dinlenme. R. P. 48 b.

(105/107) Tutkuya karşı savaşmak güçtür, çünkü almayı istediğini ruhun pahasına satın alır. R. P. 49 a.

(108-109) Aptallığı gizlemek en iyisidir, ama şarap ile gevşeyince bunu yapmak güçleşir.

(110) Ve Birin istencine boyun eğmek de yasadır. R. P. 49 a.

(111) Nasıl bir düşünce ya da bilgelik taşırlar? Şairleri izler ve kalabalığı öğretmen yerine alırlar, kötülerin çok ve iyilerin küçük bir azınlık olduğunu bilmezler. Çünkü insanların en iyileri bile tek bir şeyi başka herşeye yeğlerler—ölümlülerin arasında ölümsüz şanı; oysa kitleler hayvanlar gibi tıkınır. R. P. 31 a.

(112) Priene'de Teutamas'ın oğlu Bias yaşadı ki, sözleri geri kalanların sözlerinden daha değerliydi. ("İnsanların çoğu kötüdür," diyordu.)

(113) Eğer biri en iyi ise, on bin insan kadar değerlidir. R. P. 31 a.

(114) Yetişkin Efeslilerin tümünün gidip kendilerini asmaları ve kenti sakalsız gençlere bırakmaları çok uygun olacaktır; çünkü Hermodoros'u, aralarında en iyi olanı, "Aramızda bir en iyi olmamalıdır; eğer böyle biri varsa, gidip başka bir yerde yaşasın," diyerek kovdular. R. P. 29 b.

(115) Köpekler tanımadıkları herkese havlar. R. P. 31 a.

(116) ... (Bilge insanı) inançsızlıklarından ötürü bilemezler.

(117) Aptal biri her söze şaşırmayı sever. R. P. 44 b.

(118) Aralarında en saygın olanlar ancak düşlemleri bilir ve onlara sarılırlar; gene de Türe yalanlar uyduranları ve yalancı tanıkları yakalayacaktır.

(119) Homeros listelerden çıkarılmalı ve kamçılanmalıdır; Arkhilokhos da. R. P. 31.

(120) Bir gün tüm başka günler gibidir.

(121) İnsanın karakteri yazgısıdır.

(122) İnsanları ölümden sonra ne umdukları ne de düşledikleri bekler. R. P. 46 d.

(123) [Orada olanlar] doğacak ve yaşayanların ve ölülerin bekçileri olacaklardır. R. P. 46 d.

(124) Gece dolaşanlar, Magiler, Bakhüs rahipleri, şarap küpünün rahibeleri ve gizem tacirleri ...

(125) İnsanlar arasında kutlanan gizemler kutsal olmayan gizemlerdir. R. P. 48.

(126) Ve bu imgelere dua ederler, sanki evler ile konuşuyormuş gibi; çünkü tanrıların ya da kahramanların ne olduklarını bilmezler. R. P. 49 a.

(127) Çünkü eğer onları Dionysos'un onuruna yapmasalardı, geçit törenleri ve fallus ilahileri utanç verici gösteriler olurdu. Ama uğruna coşup çıldırdıkları Dionysos Hades ile aynıdır. R. P. 49.

(129, 130) Kirlenince kendilerini başkalarının kanı ile arıtırlar, tıpkı çamura düşen birinin kendini çamurla yıkaması gibi. Böyle yaptığını gören biri onu deli sanırdı. R. P. 49 a.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Herakleitos (Fragmanlar)

NFA CADDEBOSTAN

Noesis Felsefe Atölyesi 2019 HERAKLEITOS (FRAGMANLAR)

İdea Yayınevi, Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2019 John Burnet, Early Greek Philosophy, Fourth Edition 1930 Erken Yunan Felsefesi olarak birinci yayım 2013 Tüm hakları saklıdır. Bu yayımın hiçbir bölümü İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın yeniden üretilemez. (ISBN 978 975 397 103 4) NOESİS FELSEFE ATÖLYESİ — 2019 ÖN-SOKRATİKLER HERAKLEITOS FRAGMANLARI, 1-129

102

ERKEN YUNAN FELSEFESİ

65. Fragmanlar. Herakleitos fragmanlarının Bywater'ın örnek yayımının düzenlemesine göre bir çevirisi şöyledir:1

(1) Bana değil, ama Sözüme kulak vermek ve tüm şeylerin bir olduğunu kabul etmek bilgecedir.2 R. P. 40. (2) Bu Söz/Us/Logos 3 her zaman geçerli olsa da, insanlar onu anlamaya yeteneksizdir—yalnızca onu işitmeden önce değil, ama onu ilk kez işittikten sonra da. Çünkü, herşeyin bu Logos ile uyum içinde yer almasına karşın, insanlar hiç olmazsa burada ortaya koyduğum sözlerin ve edimlerin ışığında yargılanacak olurlarsa, sanki onu hiçbir zaman deneyimlememiş gibi davranırlar. Oysa ben her bir şeyi kendi doğasına göre ortaya koydum ve gerçekte nasıl davrandığını belirttim; başkaları ise, tersine, uyanık iken yaptıkları konusunda tıpkı uyurken yaptıklarını unutmaları gibi bilgisizdir. R. P. 32. (3) Aptallar, işitseler de sağırlar gibidirler; var iken yokturlar deyişi onları ilgilendirir. R. P. 31 a. (4) Gözler ve kulaklar barbar ruhlular için kötü tanıklardır, R. P. 42. (5) İnsanların çoğunluğu ne her gün gördükleri şeyleri anlayabilir, ne de öğrendiklerini doğru yargılayabilir, ve gene de bildiklerini düşünürler. (6) Ne nasıl dinleneceğini, ne de nasıl konuşulacağını bilirler. (7) Beklenmeyen beklenmedikçe kazanılmayacaktır; çünkü aranması ve erişilmesi güçtür.4 (8) Altın arayanlar çok toprak kazar ve az altın bulurlar. R. P. 44 b. (10) Doğa gizlemeyi sever. R. P. 34 f. (11) Bilicisi Delfi'de olan tanrı demek istediğini ne bildirir ne de gizler ama simgeler ile belirtir. R. P. 30 a. (12) Ve Sibyl ciddi, kaba ve süssüz şeyler söylerken içindeki Tanrıdan ötürü sesi ile bin yıl ötesine ulaşır. R. P. 30 a. 1 Kendi yayımında Diels fragmanları konuya göre düzenlemeye yönelik tüm girişimlerden vazgeçmiştir, ve bu onun metnini amaçlarımız için uygunsuz yapar. Sanırım yaklaşık bir düzenlemenin güçlüğünü de büyütür ve Herakleitos'un biçeminin "öz-deyişsel" olduğu görüşüne çok fazla ağırlık verir. Böyle olduğunu söylemek önemli ve değerli bir gözlemdir; ama bundan Herakleitos'un Nietzsche gibi yazdığı sonucu çıkmaz. Tonu ne denli peygamberce olursa olsun, bir Yunanlı için öz-deyişsel bir biçem ve tutarsız bir biçem arasında her zaman bir ayrım olmalıdır. 2 Hem Bywater hem de Diels Bergk'in λόγουsunu δόγματος yerine ve Miller'in εἶναιsini εἰδεναι yerine kabul ederler. Krş. Filo. Leg. all. iii. c 3, Bywater'ın notunda alıntılanır. 3 λόγος/logos birincil olarak Herakleitos'un kendisinin Söylemidir; gerçi, bir peygamber olduğu için, ona onun "Söz"ü diyebilecek olsak da. Ne Herakleitos'a seslenen bir söylem, ne de "us" demek olabilir. (Krş. Zeller, s. 630, n. 1; İng. çev. ii. s. 7, n. 2.) ἐόντος αἰεί/ her zaman vardı sözleri ile ilgili bir güçlük doğmuştur. Herakleitos nasıl söyleminin her zaman varolmuş olduğunu söyleyebilir? Yanıt İyonik ἐώνun λόγος gibi sözcüklerin eşliğinde iken "doğru" demek olduğudur. Krş. Herod. 1. 30, τῷ ἐόντι χρησάμενος λέγει; giderek Aristof. Kurbağalar, 1052, οὐκ ὄντα λόγον. Ancak sözcüğü bu yolda alırsak Aristoteles'in doğru noktalama konusundaki duraksamasını anlayabiliriz (Rhet. Γ, 5. 1407 b 15; R. P. 30 a). Stoacı yorum Marcus

Aurelius tarafından verilmiştir, iv. 46 (R. P. 32 b), ama reddedilmelidir. Her ne olursa olsun, John'un λόγος öğretisinin Herakleitos ile ya da Yunan felsefesindeki herhangi birşey ile hiçbir ilgisi yoktur, ama İbrani Bilgelik yazınından gelir. Bkz. Rendel Harris, "The Origin of the Prologue to St. John's Gospel," The Expositor, 1916, ss. 147vs. 4 Burada Bywater'ın noktalamasından uzaklaştım ve Gomperz (Arch. i. l00) tarafından önerildiği gibi eylem sözcüğüne yeni bir nesne sağladım.

(13) Görülebilen, işitilebilen ve öğrenilebilen şeyler özellikle değer verdiğim şeylerdir. R. P. 42. (14) ... tartışmalı noktaları desteklemek için güvenilmez tanıklar getirirler. (15) Gözler kulaklardan daha doğru tanıklardır.1 R. P. 42 c. (16) Pekçok şeyin öğrenilmesi anlamayı öğretmez, yoksa Hesiodos'a ve Pisagoras'a, ve Xenofanes'e ve Hekataios'a öğretirdi. R. P. 31. (17) Mnesarkhos'un oğlu Pisagoras bilimsel araştırmayı başka herkesten ileri götürdü, ve bu incelemelerden bir seçme yaparak kendine özgü bir bilgelik oluşturdu—bir bilgiler yığını ve kötü bir sanat.2 R. P. 31 a. (18) Sözlerini dinlediklerimin tümü arasında bilgeliğin herşeyden ayrı olduğunu anlamayı başarabilen bir kişi bile yoktur. R. P. 32 b. (19) Bilgelik birdir: Tüm şeyleri tüm şeyler yoluyla yöneten düşünceyi bilmek. R. P. 40. (20) Herkes için aynı olan bu dünya/kozmoz3 tanrılardan ya da insanlardan hiç biri tarafından yapılmış değildir; ama her zaman vardı, şimdi vardır, ve her zaman olacaktır—uygun ölçü ile tutuşan ve uygun ölçü ile sönen her zaman diri bir Ateş. R. P. 35.4 (21) Ateşin dönüşümleri ilk olarak denizdir; ve denizin yarısı toprak, yarısı şimşekli kasırgadır ...5 R. P. 35 b. (22) Tüm şeylerin Ateş ile ve Ateşin tüm şeyler ile takası vardır, tıpkı malların altın ve altının mallar ile takas edilmesi gibi. R. P. 35. (23) [Toprak] sıvılaşıp denize dönüşünce, miktarı denizin toprak olmadan önceki miktarı ile birdir.6 R. P. 39. (24) [Ateşin evreleri] aşırı istek ve tokluktur. R. P. 36 a. Krş. Herod. 1. 8. En iyi doğrulanan okuma ἐποιήσατοdur, ἐποίησεν değil, ve ἐποιήσατο ἑαυτοῦ "kendinin olarak ileri sürdü" demektir. ἐκλεξάμενος ταύτας τὰς συγγρφάς sözlerinden Schleiermacher'in zamanından bu yana kuşku duyulmuştur ve Diels şimdi bütün fragmanı düzmece olarak görür. Bunun nedeni Pisagoras'ın kitaplar yazdığını tanıtlamak için kullanılmış olmasıdır (krş. Diels, Arch. iii. p. 451). Bununla birlikte, Bywater'ın belirttiği gibi, fragmanın kendisi yalnızca kitaplar okuduğunu söyler. Daha öte ileri süreceğim ki, eski-moda συγγραφάς bir düzmece olamayacak kadar fazla iyidir, ve tanıtlanacak olan şeyin kendisinin atlanması tuhaf olacaktır. Pisagoras'ın bir kitap yazdığı konusundaki son öneri ἐποίησεν yerine ἐποιήσατο okunması ile yitip gider. Çünkü κακοτεχνίη için verilen çeviri onun "düzmece kanıt" biçimindeki tüzel anlamına benzer. 3 κόσμος/kozmos sözcüğü burada "dünya" demek olmalıdır, yalnızca "düzen" değil; çünkü yalnızca dünya ateş ile özdeşleştirilebilir. Sözcüğün bu kullanımı Pisagorcudur, ve Herakleitos onu pekala biliyor olabilir. 4 Burada μέτρα sözcüğünün ἁπτόμενον ile, "tutuşma ölçüleri ile ve sönme ölçüleri ile" içsel -i durumu (internal accusative) olduğuna dikkat etmek önemlidir. İlk yayımda verdiğim yorum şimdi Diels tarafından kabul edilmiştir (Vors.3, 12 B 30 n.). 5 πρηστήρ [= şimşek çakışları eşliğindeki sağanak] sözcüğü üzerine bkz. aşağıda s. 113, n. 1.. 6 Fr. 23'ün öznesi γῆdir/ toprak, bkz. Diog. ix. 9 (R. P. 36), πάλιν τε αὖ τὴν γῆν χεῖσθαι; ve Aeti. i. 3. 11 (Dox. s. 284 a 1; b 5), ἔπειτα ἀναχαλωμένην τὴν γῆν ὑπὸ τοῦ πυρὸς χύσει (Dübner: φύσει, libri) ὕδωρ ἀποτελεῖσθαι. Herakleitos γῆ θάλασσα διαχέεται demiş olabilir, ve Clement (Strom. v. s. 712) bunu imliyor görünür. μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον anlatımı ancak ölçülerin orantısının değişmez kaldıkları demek olabilir. Böylece Zeller (s. 690, n. 1), zu derselben Grösse. Diels (Vors. 12 B 31 n.) "nach demselben Wort (Gesetz)" olarak çevirir ama Lucr. d. 257'ye gönderme yapar ki, öteki yorumu destekler (pro parte sua). 1 2

(25) Ateş havanın ölümünde yaşar,1 ve hava ateşin ölümünde; su toprağın ölümünde, ve toprak suyun ölümünde. R. P. 37. (26) Ateş ilerleyişinde tüm şeyleri yakalayacak ve yargılayacaktır.2 R. P. 36 a. (27) Hiçbir zaman batmayandan nasıl kaçılabilir? (28) Şimşek tüm şeyleri yönetir. R. P. 35 b. (29) Güneş ölçülerini aşmayacaktır; eğer aşarsa, Erinyeler, Türenin hizmetçileri, onu bulup çıkaracaktır. R. P. 39. (30) Akşamın ve sabahın sınırları [Büyük] Ayıdır; ve Ayının karşıtı parlak Zeus'un (Güneş) sınırıdır.3 (31) Eğer bir güneş olmasaydı, tüm başka yıldızlar geceyi önlemek için yetersiz kalırdı.4 (32) Güneş her gün yenidir. (33) (Thales bir tutulmayı öngördü.) (34) ... tüm şeyleri getiren mevsimler. (35) Hesiodos kitlelerin öğretmenidir. İnsanlar onun çok şey bildiğini - sanıdılar. Gündüzün ve gecenin doğasını, bir olduklarını bile bilmiyordu!5 R. P. 39 b. (36) Tanrı gündüz ve gece, kış ve yaz, savaş ve barış, bolluk ve kıtlıktır; ama dönüşümlere uğrar, tıpkı ateşin6 tütsüler ile karıştırılınca her birinin kokusuna göre adlandırılması gibi. R. P. 39 b. (37) Eğer tüm şeyler dumana dönseydi, burun delikleri onları ayırdederdi. (38) Ruhlar Hades'te kokar. R. P. 46 d. (39) Soğuk şeyler sıcak olur, ve sıcak olan soğur; ıslak olan kurur, ve kuru olan ıslanır. (40) Dağılır ve toplanır; ilerler ve geriler. (41, 42) Aynı ırmağa iki kez giremezsiniz; çünkü üzerinize her zaman yeni sular akar. R. P. 33. (43) Homeros "Çekişme tanrılar ve insanlar arasından kalksın!" derken yanıldı. Evrenin yokoluşu için dua ettiğini görmüyordu; çünkü eğer duası işitilseydi, herşey yitip giderdi.7 ... R. P. 34 d. 1 Bu fragmanın metin olarak alıntılanıp alıntılanmadığı kuşkuludur. Empedokles'in dört öğesini imliyor görünür. 2 πυρὸς ἔφοδοςun ἐπελθόνu olarak anlıyorum; bunun için bkz. s. 115, n. 1. Diels καταλαμβά νεινin "mahkum etmek" için eski sözcük olduğunu belirtmiştir. 3 Burada açıktır ki οὖρος = τέρματα, ve öyleyse "tepe" değil, "sınır" demektir. Fragmanı alıntılayan Strabo (i. 6, s. 3) büyük olasılıkla ἠοῦς καὶ ἑσπέρας anlatımını ἀνατολῆς καὶ δύσεωςa eşdeğer almada ve sözleri "arktik" daire ile ilişkili görmede haklıdır. αἴθριος Ζεύς parlak mavi gök demek olduğuna göre, Diels'in ileri sürdüğü gibi οὖροςun Güney Kutbu olması olanaksızdır. Daha büyük olasılıkla ufuk demektir. Fragmanı Pisagorcu bir güney yarı-küre kuramına karşı bir protesto olarak alıyorum. 4 Diog. ix. 10'ten (aşağıda s. 112'de alıntılanıyor) öğrendiğimize göre Herakleitos güneşin niçin aydan daha sıcak ve daha parlak olduğunu açıklamıştır, ve bu hiç kuşkusuz o pasajdan bir fragmandır. 5 Hesiodos Gündüzün Gecenin çocuğu olduğunu söylüyordu (Theog. 124). 6 Diels ile birlikte ὅκωσπερ yerine ὅκωπερ πῦρ okuyarak. 7 İl. xviii. 107. Simpl. Cat. 412, 26'dan οἰχήσεσθαι γὰρ πάντα ekliyorum. Özgün metinde bulunan birşeyi temsil ediyor olmalıdır.

(44) Savaş herşeyin hem babası hem de kralıdır; ve kimilerini tanrı ve kimilerini insan, kimilerini köle ve kimilerini özgür yapmıştır. R. P. 34. (45) İnsanlar kendi ile geçimsiz olanın nasıl kendi ile anlaşma içinde olduğunu bilmezler. O karşıt gerilimlerin bir uyumudur,1 tıpkı yay ve lir durumunda olduğu gibi. R. P. 34. (46) Bizim için iyi olan karşıt olandır.2 (47) Gizli uyum görülür olandan daha iyidir. R. P. 34. (48) En büyük sorunlar konusunda keyfi tahminler yapmayalım. (49) Bilgeliği seven insanlar tikeller ile de tanışık olmalıdır. (50) Yün tarağının doğru ve eğri yolu bir ve aynıdır. (51) Eşekler samanı altına yeğler. R. P. 37 a. (51)3 Öküzler yiyecek burçak bulunca mutlu olur. (52) Deniz suyu hem çok arı hem de çok kirlidir. Balıklar için içilebilir ve iyidir; insanlar için içilemez ve öldürücü. R. P. 47 c. (53) Domuz çamurda yıkanır, kümes hayvanları tozlarda. (54) ...

çamurdan haz duyarlar. (55) Her hayvan otlağa dürtülerek gider.4 (56) 45 ile aynı. (57) İyi ve Kötü birdir. R. P. 47 c. (58) Hastaları kesen, yakan, delen ve geren hekimler böyle işler için almayı hak etmedikleri bir ücret isterler. R. P. 47 c.5 (59) Bütün şeyler ve bütün olmayan şeyler, biraraya çekilen ve birbirinden itilen, uyumlu olan ve uyumsuz olan şeyler eşlerdir. Bir tüm şeylerden gelir ve tüm şeyler Birden.6 (60) Eğer bu şeyler olmamış olsaydı insanlar Türeısı adını bilmezldudi.7 (61) Tanrılar için tüm şeyler güzel ve iyi ve haklıdır, ama insanlar kimi şeyleri haklı ve kimilerini haksız sayarlar. R. P. 45. (62) Savaşın evrensel ve çatışmanın haklı olduğunu ve tüm şeylerin çatışma yoluyla varlığa geldiğini (ve yitip gittiğini?) bilmeliyiz. (64) Uyanık iken gördüğümüz herşey ölümdür, uyurken gördüklerimiz ise düşler. R. P. 42 c.8 (65) Tek bir bilgelik vardır. Zeus adı ile çağrılmayı ister ve istemez. R. P. 40. (66) Yayın (βιός) adı yaşam (βίος), ama işi ölümdür. R. P. 49 a. 1 Herakleitos'un hem παλίντονος hem de παλίντροπος ἁρμονίη dediğine inanamıyorum, ve Plutark'ın παλίντονοςunu (R. P. 34 b) Hippolytos'un παλίντροποςuna yeğliyorum. Diels Parmenides'in polemiğinin παλίντροποςdan yana olduğunu düşünür; ama bkz. aşağıda s. 124, n. 1 ve Bölüm IV. s. 132, n. 2. 2 Bu tıp kuralına göndermede bulunur, αἱ δ' ἰατρεῖαι διὰ τῶν ἐναντίων, örneğin βοηθεῖν τῷ θερμῷ ἐπὶ τὸ ψυχρόν. 3 Bkz. Bywater, Journ. Phil. ix. s. 230. 4 Fr. 55 üzerine bkz. Diels, Berl. Sitzb., 1901, s. 188. 5 Şimdi Bernays ve Diels ile birlikte ἐπαιτέονται biçiminde okuyorum. 6 Fr. 59 üzerine bkz. Diels, Berl. Sitzb., 1901, s. 188. συνάψιες okunması yeterince doğrulanmıştır ve çok iyi bir anlam verir. Almaşık συλλάψιες okuması Hofmann tarafından yeğlenir, Gr. Dial. iii. 240. 7 "Bu şeyler" ile büyük olasılıkla her tür türesizliği demek istiyor. 8 Diels fr. 64'ün ὁκόσα δὲ τεθνηκότες ζωή sürdüğünü düşünür. "Ruhbilimde Yaşam, Uyku, Ölüm fizikte Ateş, Su ve Toprak gibi üçlü basamaktır."

(67) Ölümsüzler ölümlü, ölümlüler ölümsüzdür, birbirlerinin ölümlerinde yaşar ve yaşamlarında ölürler. R. P. 46. (68) Çünkü su olmak ruhlara ölümdür, ve toprak olmak suya ölümdür. Ama su topraktan gelir, ve sudan ruh. R. P. 38. (69) Yukarıya yol ve aşağıya yol bir ve aynıdır. R. P. 36 d. (70) (Bir dairenin çevresinde) başlangıç ve son ortaktır. (71) Hangi yönde ararsanız arayın, ruhun sınırlarını bulamazsınız; ölçüsü öylesine derindir.1 R. P. 41 d. (72) Nemli olmak ruhlar için hazdır. R. P. 46 c. (73) Bir insan sarhoş olduğunda sakalsız bir çocuk tarafından götürülür, sendeler, adımını nereye attığını bilmez, çünkü ruhu nemlidir. R. P. 42. (74-76) Kuru bir ruh en bilgesi ve en iyisidir. [En iyi ve en bilge ruh kuru bir ışık ışınıdır.]2 (77) İnsan gece bir ışıktır, yanar ve söner.3 (78) Diri ve ölü, uyanık ve uyuyan, genç ve yaşlı olmak bir ve aynı şeydir, çünkü birinciler değişerek ikinciler, ve ikinciler birinciler olur. R. P. 47. (79) Zaman dama oynayan bir çocuk, kralın gücü bir çocuğun gücüdür. R. P. 40 a. (80) Kendimi araştırdım. R. P. 48. (81) Aynı ırmağa hem gireriz hem de girmeyiz; hem varız hem de yokuz. R. P. 33 a. (82) Aynı şeyler üzerinde çalışıp durmak ve onların egemenliği altına düşmek usandırıcıdır. (83) Değişimde dinginlik vardır. (84) Karıştırılmazsa bir karışım bile ayrılır. (85) Cesetler atılmaya gübreden daha uygundur. (86) Doğduklarında yalnızca yaşamayı ve ölmeyi, ya da daha doğrusu dinginlik bulmayı ister, ve arkada benzer olarak ölecek çocuklar bırakırlar. 1 οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει sözleri eğer λόγοςun "ölçü" demek olduğunu anımsarsak hiçbir güçlük yaratmaz. 2 Bu fragman uğradığı bozulmaların eskiliğinden ötürü ilginçtir. Bywater'in izlediği Stephanus'a göre Αὔη ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη biçiminde okumalıyız, çünkü ξηρή/kuru yalnızca αὔη/kuru üzerine bir cilalamadır. Bir kez ξηρή metne girer girmez, αὔη sözcüğü αὐγή/ışık olur, ve "kuru ışık en bilge ruhtur" tümcesini elde ederiz ve Bacon'un siccum lumen/kuru ışık anlatımı buradan gelir. Şimdi bu okuma geriye

Plutark'a dek gider ve Romulus'un Yaşamı'nda (c. 28) αὐγή/güneş ışığı sözcüğünü kimi zaman olduğu gibi şimşek anlamında alarak konunun bilge ruhun bedenin hapishanesinden bir buluttan çıkan kuru şimşek (bu ne olursa olsun) gibi parlaması olduğunu sanır. (Eklemek gerek ki Diels şimdi bir αὐγή ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστηnin doğru okuma olduğunu savunmaktadır.) Son olarak, Plutark αὐγή biçiminde yazmış olmalı iken, elyazmaları αὖτη ve αὐτή arasında değişir (krş. De def. ya da elyazmalarında 432 f. αὖτη γὰρ ξηρὰ ψυχὴ). Sonraki evre αὐγήnin γῆye bozulmasıdır. Bu "toprağın kuru olduğu yerde, ruh en bilgedir" duygusunu verir, ve Filon denli eskidir (bkz. Baywater'ın notları). 3 [Burnet: "Man kindles a light for himself in the night-time, when he has died but is alive. The sleeper, whose vision has been put out, lights up from the dead; he that is awake lights up from the sleeping" :: "İnsan gece ölü ama diri iken kendi için bir ışık yakar. Uykuda görüşü kapatılan kişi ölülerden ışık alır; uyanık olan uyuyanlardan ışık alır."] Burada Diels'in daha tam metnini kabul ediyorum. Açıktır ki Herakleitos'ta (krş. fr. 68) Ölüm, Uyku, Uyanıklık Toprak, Su, Ateşe karşılık düşer. Ama sanırım ἅπτεται sözcüğünü tüm fragman boyunca aynı anlamda almalıyız ve buna göre Diels'in yaptığı gibi "ile ilişkidedir" biçiminde çevirmiyorum.

107

ERKEN YUNAN FELSEFESİ

(87-89) Bir erkek otuz yıl içinde büyükbaba olabilir. (90) Uykuda olanlar birlikte çalışanlardır (dünyada olan bitenleri yaratmada). (91) Düşünce herkese ortaktır. (91b) Usları ile konuşanlar herkese ortak olana sarılmalıdır, tıpkı bir kentin yasalarına sarılması gibi, ya da daha da güçlü olarak. Çünkü tüm insan yasaları tek bir tanrısal yasa tarafından beslenir ki, dilediği ölçüde egemendir, tüm şeyler için yeterlidir ve daha da fazlasıdır. R. P. 43. (92) Öyleyse ortak olanı1 izlemeliyiz. Ama Usun yasasının ortak olmasına karşın, insanların çoğu sanki kendilerinin bir bilgeliği varmış gibi yaşarlar. R. P. 44. (93) Kendisi ile en sürekli birliktelik içinde oldukları şeye [Logos] yabancıdırlar.2 (94) Uykuda imiş gibi davranmamalı ve konuşmamalıyız. (95) Uyanık olanlar için tek bir ortak dünya vardır, ama uyuyanların her biri kendine ait bir dünyaya çekilir. (96) İnsan doğasının bir bilgeliği yoktur, ama tanrısal olanın vardır. R. P. 45. (97) Tanrı insanı bebek gibi görür, tıpkı bir insanın bir çocuğu görmesi gibi. R. P. 45. [Düşüncesiz insan Tanrının sesini ancak bir bebeğin büyüğü anladığı kadar anlar. (Kaynak: Origen, c. Cels. vi. 12, s. 291)] (98, 99) Bilgelikte, güzellikte, ve tüm başka yollarda, en bilge insan Tanrı ile karşılaştırıldığında bir maymun gibi görünür, tıpkı en güzel maymunun insan ile karşılaştırıldığında çirkin olması gibi. (100) Halk yasaları için kent duvarları için olduğu gibi savaşmalıdır. R. P. 43 b. (101) Daha büyük ölümler daha büyük paylar kazanır. R. P. 49 a. (102) Tanrılar ve insanlar savaşta düşenleri onurlandırırlar. R. P. 49 a. (103) Densizlik bir yangından da daha önce söndürülmelidir. R. P. 49 a. (104) İnsanlar için her istediklerini almak iyi değildir. Sağlığı hoş yapan hastalıktır; kötülüğü3 iyilik; açlığı tokluk; yorgunluğu dinlenme. R. P. 48 b. (105/107) Tutkuya karşı savaşmak güçtür,4 çünkü almayı istediğini ruhun pahasına satın alır. R. P. 49 a. (108-109) Aptallığı gizlemek en iyisidir, ama şarap ile gevşeyince bunu yapmak güçleşir. (110) Ve Birin istencine boyun eğmek de yasadır. R. P. 49 a. (111) Nasıl bir düşünce ya da bilgelik taşırlar? Şairleri izler ve kalabalığı öğretmen yerine alırlar, kötülerin çok ve iyilerin küçük bir azınlık olduğunu 1 Sext. Math. vii. διὸ δεῖ ἕπεσθαι τῷ κοινῷ (elyazmalarına göre. Schleiearmacher ξυνῷ). ξυνὸς γὰρ ὁ κοινός. Bywater sözleri atlar, ama sanırım Herakleitos'a ait olmalıdırlar. Diels Bekker'in διὸ δεῖ ἕπεσθαι τῷ <ξυνῷ, τουτέστι τῷ> κοινῳ okuma önerisini kabul eder. Şimdi düşünüyorum ki, λόγος terimini yukarıda (s. 102, n. 3) açıklanan anlamda anlarsak, izleyen sözlerden kuşku duymak için bir neden yoktur. 2

λόγῳ τῳ τὰ ὅλα διοικοῦντι sözleri Herakleitos'a değil, Marcuas Aurelius'a aittir. 3 Diels ile birlikte καὶ için Heitz'in κακὸνunu kabul ederek. 4 θυμός sözcüğü Homeros'taki anlamını taşır. İsteğin doyurulması kuru ruh-ateşin (fr. 74) nem (fr. 72) ile değiştirilmesini imler. Aristoteles burada θυμόςu yanlışlıkla öfke olarak anlar (Eth. Nik. B, 2. 1105 a 8).

bilmezler. Çünkü insanların en iyileri bile tek bir şeyi başka herşeye yeğlerler—ölümlülerin arasında ölümsüz şanı; oysa kitleler hayvanlar gibi tıkınır.1 R. P. 31 a. (112) Priene'de Teutamas'ın oğlu Bias yaşadı ki, sözleri geri kalanların sözlerinden daha değerli idi. ("İnsanların çoğu kötüdür," diyordu.) (113) Eğer biri en iyi ise, on bin insan kadar değerlidir. R. P. 31 a. (114) Yetişkin Efeslilerin tümünün gidip kendilerini asmaları ve kenti sakalsız gençlere bırakmaları çok uygun olacaktır; çünkü Hermodoros'u, aralarında en iyi olanı, "Aramızda bir en iyi olmamalıdır; eğer böyle biri varsa, gidip başka bir yerde yaşasın," diyerek kovdular.2 R. P. 29 b. (115) Köpekler tanımadıkları herkese havlar. R. P. 31 a. (116) ... (Bilge insanı) inançsızlıklarından ötürü bilemezler. (117) Aptal biri her söze şaşırmayı sever. R. P. 44 b. (118) Aralarında en saygın olanlar ancak düşlemleri bilir3 ve onlara sarılırlar; gene de Türe yalanlar uyduranları ve yalancı tanıkları yakalayacaktır. (119) Homeros listelerden çıkarılmalı ve kamçılanmalıdır; Arkhilokhos da. R. P. 31. (120) Bir gün tüm başka günler gibidir. (121) İnsanın karakteri yazgısıdır.4 (122) İnsanları ölümden sonra ne umdukları ne de düşledikleri bekler. R. P. 46 d. (123) [Orada olanlar]5 doğacak ve yaşayanların ve ölülerin bekçileri olacaklardır. R. P. 46 d. (124) Gece dolaşanlar, Magiler, Bakhüs rahipleri, şarap küpünün rahibeleri ve gizem tacirleri ... (125) İnsanlar arasında kutlanan gizemler kutsal olmayan gizemlerdir. R. P. 48. (126) Ve bu imgelere dua ederler, sanki evler ile konuşuyormuş gibi; çünkü tanrıların ya da kahramanların ne olduklarını bilmezler. R. P. 49 a. (127) Çünkü eğer onları Dionysos'un onuruna yapmasalardı, geçit törenleri ve fallus ilahileri utanç verici gösteriler olurdu. Ama uğruna coşup çıldırdıkları Dionysos Hades ile aynıdır. R. P. 49. (129, 130) Kirlenince kendilerini başkalarının kanı ile arıtırlar, tıpkı çamura düşen birinin kendini çamur ile yıkaması gibi. Böyle yaptığını gören biri onu deli sanırdı. R. P. 49 a.

Bu "üç yaşam"a göndermede bulunuyor görünür, Bölüm II, § 45, s. 77. İtalya'ya gitti ve Roma'da On İki Tabletin düzenlenmesinde yer aldı. Bkz. s. 100, n. 4. 3 Schleiearmacher ile birlikte δοκέοντα okuyarak (ya da Diels ile birlikte δοκέοντ' ὧν). Hippokrates'ten φυλάσσουσι καὶ γινώσκουσι bileşimini alıntılayan Diels ile birlikte γινώσκει, φυλάσσει biçiminde okuyorum. 4 Burada δαίμωνun anlamı üzerine bkz. Aristoteles'in Törebilimi'nin benim tarafımdan hazırlanan yayımı. ss. 1vs. 5 Metin bana çok belirsiz göründüğü için, ἔνθα δ' ἐόντι sözlerini başlangıca katmayı göze alamadım. Bununla birlikte, bkz. Diels'in notu. 1 2

İyonya: Batı Tininin Öncülü

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

İyonya: Batı Tininin Öncülü

Dünya-Tini ilk kez İyonya Tininde gelişim dediğimiz ve insanı gerçek doğasına doğru biçimlendirecek muazzam değişimler sürecine girer, entellektüel, estetik, etik, moral ve politik problemlerini yaratmaya ve çözümlerini üretmeye başlar.

Başka her yerde boşinanca, geleneğe ve despotizme takılıp diriliğini yitiren Tarih yalnızca ve yalnızca İyonya'nın özgürlük tininde yaşam kazanır, yalnızca ve yalnızca orada insanlık değişimin ve gelişimin yoluna girer. Asyatik Doğu görkemli, gösterişli, güçlü kültürleri ile yıkılmayı, ortadan kalkmayı, Tarih olmayı kabul etmeyecek denli sağlamdır. Ama kültürel pıhtılaşma Tinin gelişimini kendi içinden durdurması, sürecin askıya alınmasıdır. İnsanın kendi barbarlığına karşı uygarlaşma süreci olarak Tarih özgürlük ilkesini kavrayan Batıda kabul edilecektir.

İlk kez Herakleitos'un Logosu sıradan, tarihsel, kültürel insanı acımasız yargılamasında ve küçümsemesinde aynı zamanda ussal, özgür, gerçek insanın değerinin sonsuz olduğunu gösterir.

İlk kez Parmenides ve Eleatikler arılığı içindeki insan düşüncesine, bilginin ve bilimin ruhu olan kavrama ulaşır. Düşünce bundan böyle saltık gücünü kavramıştır ve kendini tüm realite yapmanın yoluna girer.

Ve ilk kez Anaxagoras Usun herşey olduğunu, evrenin özünün Us olduğunu ileri sürer.

Ön-Sokratikler hiç kuşkusuz salt Doğa Felsefesinde denemeler yazmaktan daha çoğunu yapmışlardır. Sokrates, Platon ve Aristoteles'e ve bize Usun kavramını ve Diyalektiğini, gerçekliğe doğru kesintisiz olarak ilerleyecek sürecin biricik gerçek yönünü kazandıranlar onlardır.

İlk kez özgür İyonya Tini insanlığı Özgürlük ile tanıştırır, ve ilk kez onunla Dünya Tarihi Özgürlüğün toprağına adımını atar. Bundan böyle Doğunun durgunluğu kırılmış, Tin kendinde ne olduğunu, neler yapabildiğini, neler yaratabildiğini ortaya sermek üzere etkinleşmiştir. Dünya-Tini ilk kez şimdi bireylerini yaratma işine girişmiş, ve bu bireyler güzel sanatları, felsefeyi, bilimleri, politik kurumları yaratmaya ve geliştirmeye, bütününde kültürü uygarlığa doğru dönüştürmeye başlamıştır. İlk kez bu özgürlük toprağında insanın dehası, büyüklüğü, karakteri, değeri kendini edimselleştirmeye başlamıştır.

Özgür İyonya Tini yalnızca felsefenin ve bilimlerin doğuşu için gereken entellektüel zemini sağlamakla kalmamış, ama insan varoluşunun estetik ve etik boyutlarında da gerçek ve yüksek biçimlerin bir ön-modelini üretmiştir. Bundan böyle sanat güzelliği salt doğaya bir öykünme olmaya son vermiş ve insan arı tinsel güzelliğe tapınmaya başlamıştır. Bundan böyle özgür törellik despotik gelenek yapılarını terk etmeye, politik yaşamın ideal biçimlerini aramaya yönelmiştir. Bundan böyle insanlığın henüz yetersiz biçimler altında da olsa felsefesi ve bilimi vardır. İnsanlık şimdi Asyatik Doğuda olduğu gibi amaçsız, istençsiz, özlemsiz bir varoluşa teslim olmaya son vermiştir. Bundan böyle Gerçeklik uğruna özlemi, kaygısı ve çabası vardır.

BARBARLIK

Tanrısal Güzelliğe tapınan, bilimi ve felsefeyi yaratan, demokrasiyi yaşayan klasik tin karşısında tüm geri kalan dünya barbardır — βάρβαρος (barbaros) —, değişimsiz, devimsiz, gelişimsiz olduğu için geri ve geridedir. Barbar pekçok anlama gelebilir: Kaba, yabancı, yabanıl, kültürsüz, vb., ve bütün bir dünya tarihinde şu ya da bu kümeye ya da bireye karşı benzer anlatımları kullanmamış kültür yoktur. Giderek Atinalılar sözcüğü yalnızca başka kentler için değil ama kendi aralarında birbirlerine karşı da kullanıyorlardı. Ama "πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος" (pas mē Hellēn barbaros) ya da "Kim Helen değilse barbardır."

Ve sözcük bugün benzer olarak geçerlidir: "Kim özgür değilse barbardır."

Kültürü uygarlığa yükseltmek Özgürlüğün, İstencin işidir. Özgürlük olarak İstenç değişimsiz geleneği yenmenin, değişmenin, yenileşmenin, ussallaşmanın enerjisi, güdüsü ve ereğidir. Ve Tin Özgürlüktür.

İnsanlık için bilime ve felsefeye giden yolu açan İyonya Tini ile karşılaştırma içinde, giderek çağdaş dünyanın bile büyük bölümü henüz barbar, henüz değersiz çünkü özgürlüksüzdür. Kültürler henüz insan doğasına, insan ussallığına aykırı kimlikler, alışkanlıklar, gelenekler ve sayısız başka despotik saçmalık ile kirlidir. Uygarlık tamamlanmış Kültürdür. Ve bu Erek ancak alışkanlığa, geleneğe, tutuculuğa izin vermeyen Özgürlük tini içinden kazanılabilir.

İyonya Tini herşeyini — mitolojisini ve tanrılarını, mimarisini, alfabesini, yasa kavramını — dışarıdan ödünç aldı. Ödünç alamayacağı tek şey dışarıda olmayan Özgürlük Tini idi — insanlığın çocukluktan çıkarak daha öte büyümesi için, Tarihin kendisinin olması için gerekli olan biricik koşul.

Babil'de İsthar Kapısı Önündeki Tören Yolu (Ayrıntı), İÖ 6'ncı Yüzyıl (Bergama Müzesi / Pergamonmuseum, Berlin)

MISIR VE MEZOPOTAMYA

Mısır'ın ve Mezopotamya'nın önemi İyonya için öncül olmalarında yatar. Bu pıhtılaşmış kültürler ile karşıtlık içinde, İyonya Dünya-Tarihinin açılış noktasında durur. Mısır ve Mezopotamya gelişimden çok bir yineleme döngüsü içinde tarihsel olarak dinginlik durumunda iken, İyonya bugün de sürmekte olan kesintisiz gelişimin başlangıç noktasıdır.

İyonya özgürdü.

Mısır ve Mezopotamya büyüyebileceği kadar büyümüş, değişmeye ve gelişmeye son vermişti. Bu görkemli kültürler yalnızca kendilerini sürdürmenin, yalnızca varolanı yinelemenin ötesine geçemediler. Onlarda Tin kemikleşmiş, değişimin yolu kapanmıştı. Bütün yapının tüm bileşenleri uyum içindeydi, ve yeni bir bileşenin eklenmesi bütün bir dizgenin değişimini, kültürün bütünsel dönüşümünü gerektirecekti. Kültürel süredurum yenileşmeyi, dönüşmeyi önledi. Mısır ve Mezopotamya'da İyonya kentlerinde görünen türden bireyler yoktur. Gerçekte o kültürlerde birey yoktur. Çünkü birey kendi istenci olan insan, özgür insan iken, Doğuda yalnızca despot birey idi. Özgürlük o tutucu kültürler için biricik gözdağı olan değişimi getirir. Kendini engellemediğinde, insanın gelişmemesi olanaksızdır.

İyonya'da bireyselliğin üzerinde duran ve onu bastıracak hiçbir despotik güç yoktu. Kent yasa ya da nomos demekti, ve yasa Özgürlüktü çünkü Kentin İstenci idi. Her kent devleti-saltık olarak özerkti Bu bağımsız kent-devletleri Krösus'un egemenlik dönemine (İÖ 560–545) dek özgürlüklerini sürdürdü ve ancak Kyrus'un Krösus'u yenmesinden sonra Pers egemenliği altına girdiler. Ama tarihsel değişim başlamıştı.

Başlıca Miletus ve Efesus ile İyonya yalnızca Helenik uygarlığa değil, ama bütününde dünyaya Bilimi, Felsefeyi ve özsel olarak insanı güzelleştiren Güzel Sanatları kazandırdı. İyonya Okulu ilkin doğa ile ilgilendi ve insanın da bilinmesi gerektiği düşüncesi Sokrates Doğa incelemesinden insanın İyisini incelemeye dönünceye dek doğmadı.

Diogenes Laertius İyonya felsefesinin Anaximander ile başladığını söyler, ama "bir Miletuslu ve öyleyse bir İyonyalı olan Thales Anaximander'i eğitti," der. Thales öncüdür. Aristoteles İyonya felsefecilerinin "özdeksel neden"i tanıdıklarını ve henüz "etker, biçimsel ve sonsal nedenler"den söz etmediklerini belirtir. Özgür düşünme gelişiminin henüz yalnızca başlangıcındadır. Henüz yalnızca ilke vardır ve ilke kendinde erektir.

Düşüncedeki bu değişim mitolojik Evren görüşünden Evrenin doğal ya da fiziksel nedenler üzerinde kurulu bilimsel görüşüne geçişi sağlar. Us gelişimi için kendisinden başka hiçbirşeye bağımlı

değildir, ve İyonya'da insan düşüncesinin açınımını engelleyecek, kendi arkaik entellektüelliğini sonsuz, dokunulmaz ve değişmez gerçeklik olarak görecek bir rahipler sınıfı yoktu.

Mitolojik bilinç biçimlerinin ötesine geçemeyen Çin ve Hindistan'ın, Afrika ve Avrupa halklarının tersine, bir kültürel pota ya da kültürün erişilen doruğu olan İyonya kendi içinde pıhtılaşmadı. Tin orada tarihsel akışkanlığını ve plastikliğini sürdürdü. Başka yerlerde sağlamlaşıp, durağanlaşıp kendi içine dönen ve değişime kapanan bilinçlerden ayrı olarak, Tinin gelişiminde İyonyalı düşünürlerin eylemleri Tarihin gerçekten Tarih olabilmesi için saltık olarak önemli, değerli, ve vazgeçilmezdir: Dünya Tarihi Çin olmaksızın, Hindistan vb. olmaksızın, Aztekler, İnkalar ve Mayalar olmaksızın yapabilir. Süreç yitmez. Ama İyonya tarihsel süreklilikten bağışlanacak olsaydı, Tinin özgürlüğe açınımı için yerini bir başka İyonya ile doldurmak gerekecekti. İnsanın gelişimi için sonsuzluğa yetenekli düşüncesinin önünün açılması, imgesel bilincin kavramsal bilince geçmesi, evrensel, sonsuz, kurgul düşüncenin eyleminin başlaması gerekliydi.

Düşünmenin mitolojiden özgürleşerek ve salt kendi kaynaklarına dayanarak etkin olmaya yönelmesinin Bilimin kendisine yönelmenin koşulu olması ölçüsünde, Aristoteles'i izleyerek Thales'i ilk felsefeci olarak görmeliyiz. 'Su' olarak ilkenin henüz görgül olmasına karşın, ilke aynı zamanda evrensel, sürekli, bir, sonsuz, dolaysızdır. Görgül 'su' olarak, bir tasarım olarak 'Kavram' tam olarak pozitivizmin kavram ile anladığı şeydir, çünkü pozitivizmin kültürel ve göreli ve tarihsel bir kurgu olarak görebildiği değişken kavram bu tasarımdan başka birşey değildir. Thales'in düşündüğü Su ise bir arke olara görgül değil ama evrenseldir ve böyle olarak kültürel değişime ve yitişe karşı ilgisiz, değişimsiz Kavramdır — üstelik duyusal gereç altında örtülü olsa bile. 'Evrensel,' 'sürekli,' 'bir,' vb. duyusalın tekilliğine sığmaz, onun Asyatik düşünmeyi durduran sonluluğunu kırar, düşünmeyi kendi sonsuzluğunun izine düşmeye doğru özgürleştirir. Bilgelik sevgisi dünyanın özünü, gerçekliği salt düşüncenin gücü yoluyla bilmeyi sevmekten başka birşey değildir. Thales duyusal, imgesel, güzel mitolojinin sonlu, geçici, göreli tasarımlarından daha yüksek, daha güzel bir bilmenin yolunu, tüm sonluluktan özgür olan düşüncenin yolunu gösteren, insan Usunu kendi sonsuz Gerçeklik biçimine doğru edimselleştirmeye götüren sürecin başlatıcısı oldu.

Ondan önce, ister Doğuda ister Batıda olsun, ne mitolojik bilinçte ne de başka herhangi bir bilinç biçiminde düşünce felsefe olabilmek için gereksindiği bu sonsuzluğu, arılığı, özgürlüğü bulabilmiş değildir. Tüm tanrılar, salt duyusal-imgesel oldukları için, sonlu ve çokludurlar, düşünce onların kaotik dünyasında gerçek biçimine doğru devinip açınamaz, çok erken bir gelişim evresinde pıhtılaşır. Mitolojinin dünyası usun evrensel yasasının kozmozu değil ama sonlu tanrıların özençlerinin egemenliği altında bir olumsallık alanıdır. Mitolojinin de Usun gerçeklik itkisinin bir ürünü olmasına karşın, Us mitolojik biçimlerde durup kalamaz, sonlu imgelemin kaotik yapıtlarında kendi gerçek doğasının sergilenişini bulamaz.

Hesiodos'un 'Theogoni'si ve daha başka mitolojik öğeler İyonya düşünürlerini önceler ve hiç kuşkusuz bu düşünürler içinde yaşadıkları dünyanın tasarımsal-imgesel varsıllığı tarafından etkilenmişlerdir. Thales için arke olan Su başka mitolojik anlatılarda, İncil'de ve onu önceleyen Sümer geleneklerinde de görünür. Ama bu pozitif biçimlerin hiç birinde Thales'in ona verdiği imlemde, evrensellik, ilklik, değişmezlik imleminde görünmez.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Leukippos

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Leukippos
(İÖ 5'inci yüzyıl)

Leukippos (Λεύκιππος)
(İÖ 5'inci yüzyıl, ABDERA ya da MİLETUS)

Demokritos'un gölgesinde kalan Leukippos Eleatik Zenon'un ve Empedokles'in çağdaşı di. Öğretisinin içeriği nedeniyle Thales, Anaximander ve Anaximenes ile birlikte İyonyalı doğa felsefecileri arasında kabul edilir. İÖ 440 sıralarında Abdera'da bir okul kurdu ve burada Atom üzerine açımladığı görüşler daha sonra öğrencisi Demokritos tarafından dizgeselleştirildi.

Aristoteles ve Theofrastus Demokritos'u olmaktan çok Leukippos'u Atomizmin kurucusu olarak görürler.

Yaşam. Leukippos'un yaşamı üzerine, giderek nerede ve ne zaman doğduğu konusunda bile doğru olarak kabul edilebilecek hiçbirşey bilinmemektedir. Epikürüs böyle bir felsefecinin olmadığını söyler. Ama inandırıcılıkları daha yüksek olan Aristoteles ve Theofrastus onun Atom kuramının kurucusu olduğunu bildirirler. Kimileri — örneğin Diogenes Laertius — onu bir Eleatik olarak gösterir. Daha başkaları Demokritos ile birlikte olduğu için onu Abdera'ya ya da Melos'a (Peloponez kıyılarına yakın bir ada) ait gösterir. Simplikios'a göre Miletusludur.

Diogenes Laertius Leukippos'un Zenon'un bir dostu ve öğrencisi olduğunu bildirir. Herakleitos ve Anaxagoras ile de çağdaştır. Abdera'daki okulu 440 sıralarında kurduğu düşünülür. Theofrastus onun Parmenides'in okulunun bir üyesi olduğunu söyler ve sözleri Parmenides'in o sıralar okulun başında olduğunu imler.

Yapıtlar. Leukippos'un yitik yapıtları arasında en ünlüsü Demokritos'un toplu yapıtlarına katılmış görünen Megas Diakosmos'tur (Büyük Evren-Dizgesi ya da Büyük Kozmoloji). Leukippos Atomlar ve Boşluk üzerine kuramını bu yitik kitapta konutladı. Leukippos ile ilgili fragmanlar ve doksografik parçalar Hermann Diels tarafından toplanmıştır (Berlin, 1879).

Leukippos'tan tek bir fragman kalmıştır:"Hiçbirşey rasgele olmaz, ama herşey Ustan ve Zorunluk yoluyla ortaya çıkar." (Ya da: „Kein Ding entsteht planlos, sondern aus Sinn und unter Notwendigkeit.“)

Yine Büyük Kozmoloji'de kapsandığı kabul edilen bir başka fragmanda şunlar bildirilir: "Kozmoz daha sonra Atomların nedensel ve tahmin edilemez bir devime hiç durmadan ve aralıksız olarak boyun eğmeleri sonucunda küresel bir biçim kazandı." (24, I, 1.)

Aristoteles, Metafizik, I.4:

‘‘Leukippos ve arkadaşı Demokritos öğelerin Doluluk ve Boşluk olduğunu ileri sürerek birine Varlık ve ('olan') ötekine Yokluk ('olmayan') demişlerdir; Dolu ya da katı olan Varlık, buna karşı Boş ve seyrek olan ise Yokluktur; (buna göre var olmayan da olan gibi vardır, çünkü boşluk da cisim gibi vardır); ve bunların şeylerin özdeksel nedenleri olduğunu bildirirler.’’

> *"Ve derler ki, bunlar şeylerin özdeksel nedenleridir. Ve tıpkı temelde yatan tözü bir birlik yapanlar, tüm başka şeyleri onun değişkileri aracılığıyla yaratanlar, seyreklik ve yoğunluğu bu değişkilerin ilk ilkeleri olarak alanlar gibi, bu düşünürler de 'ayrımlar'ın başka herşeyin nedenleri olduklarını savunurlar. Bu ayrımlar, derler, üçtür: Şekil, Düzenleme ve Konum, çünkü var olanın yalnızca kontor, kohezyon ve*

eğilimde ayrı olduğunu savunurlar. Bunlardan kontor şekil, kohezyon düzenleme, ve eğilim konum demektir). Böylece A N'den şekilde, AN NA'dan düzenlemede ve Z N'den konumda ayrılır. Devime, şeylerde nereden ve nasıl doğduğuna gelince bu noktayı gözardı etmişlerdir, tıpkı başka düşünürlerin yaptığı gibi."

Nike

Vakum ve Plenum

Leukippos'un Atom Kuramı Eleatik Parmenides'in boşluğu yadısmasından doğdu. O da boşluk olmadıkça devimin olamayacağını kabul etti, ama Boşluğu Varlık ile özdeşleştirmenin gereksiz olduğunu düşündü. Pisagorcu boşluk az çok 'hava' ile özdeşleştirilmişken, Leukippos'un boşluğu saltık anlamda boşluktu.

1) Atomlar matematiksel olarak bölümezdir (Pisagoras'ın Monadları gibi), çünkü içlerinde hiçbir boşluk yoktur.

2) Aynı büyüklükte olmaları zorunlu değildir;

3) Ağırlık atomların büyüklüğüne bağlıdır (ama ağırlık cisimlerin birincil bir özelliği değildir). İlk kez Epikirüs atomlara ağırlık yükledi.

Atomun Diyalektiği

Atomlar özdeksel oldukları için ilkede duyusal olarak algılanabilir olmaları gerekir. Ama kesilemez ya da bölünemez demek olan Atom kavramı üzerine biraz düşünce duyusallığın bütünüyle arkada bırakıldığını, Atomun tasarlanmasının, imgelenmesinin ya da başka herhangi bir yolda duyusal olarak belirlenmesinin olanaksız olduğunu gösterir. Atom tıpkı nokta gibi, tıpkı zamansal kıpı gibi tam olarak karşıtların birliğidir: Bölünemez olmalıdır, ama o denli de özdeksel olarak var olmalıdır. Atom bir duyum ya da tasarım değil ama özsel olarak kavramsal olandır.

Atom fiziksel varoluşun bu en son temelinde çelişkili olması, sonsuz küçüklük olması olgusu doğal bilincin, resimsel-tasarımsal düşüncenin doğrulayabileceği birşey değildir. Bunun için yalın olarak kurgul düşünce, iki karşıt yanın bir ve aynı zamanda doğrulanması olarak diyalektiğin kavranması gerekir. Atom hiç kuşkusuz özdeksel atomdur. Ama bölünemez olması onu belirli bir varlık olarak ortadan kaldırır. Ancak bu kurgul gerçek Atomun olanağı ve gerçekliğidir. Atom karşıtların birliği olarak vardır.

Eleatikler ve Leukippos

Leukippos atom kuramının öncüsüdür. Kuramı Parmenides'in boşluğun varlığını yadsıyan ve çokluğun ve devimin olanaksızlığı sonucuna götüren çıkarsamalarına bir karşısav olarak doğar. Boşluk (Vakum) olmaksızın devimin olamayacağını doğrular, ama Boşluğu Yokluk ile özdeşleştirmeyi yadsır.

Pisagorcu Boşluğun az çok "hava" ile bir görülmesi ölçüsünde, Boşluğun varoluşunu konutlayan ilk düşünür Leukippos'tur. Dizgesi gelişmiş olmasa da, düşünce bundan böyle yüzeyselliği terketmiş ve kurgul gücünü kazanmıştır. Theofrastus'un aktardığı gibi, Leukippos "var olanın var olmayandan daha gerçek olmadığını, ve her ikisinin de benzer olarak varlığa gelen şeylerin nedeni olduklarını savundu." Bu bakış açısı karşıtları ayıran soyutlamacı Eleatik bakış açısının tam tersidir. Herakleitos'un bakış açısıdır. Ve gene de gerçekliğin düşünce yoluyla kavranacağını ve duyusal görüngünün değil ama kavramsalın özsel olduğunu bildirmede baştan sona Eleatiktir: Varlık evrensel kavramlar yoluyla belirlenir.

Eleatiklerin yalnızca Varlık vardır, ve Yokluk yoktur diyen bakış açıları değişim, devim, oluş vb. süreçlerine izin vermiyordu ve bunları duyusal, dolaysız algının alanına düşüyor olarak, böylece sanı olarak alıyordu. Herakleitos Eleatiklerin ortadan kaldırdıkları Yokluğun da var olduğu, Varlık ve Yokluğun aynı oldukları düşüncesini ileri sürdü. Leukippos bu iki karşıt kategoriyi görgül alana aktardı.

FRAGMANLAR

VAKUM VE PLENUM

‘‘Leukippos ve arkadaşı Demokritos öğelerin Doluluk ve Boşluk olduğunu ileri sürerek birine Varlık ve ('olan') ötekine Yokluk ('olmayan') demişlerdir; Dolu ya da katı olan Varlık, buna karşı boş ve seyrek olan ise Yokluktur; (buna göre var olmayan da olan gibi vardır, çünkü boşluk da cisim gibi vardır); ve bunların şeylerin özdeksel nedenleri olduklarını bildirirler.’’ (Aristoteles, Metafizik, I.4.)

ATOM KURAMI

Theofrastus Sanılar'ının Birinci Kitabında Leukippos konusunda şunları yazar:

"Elealı ya da Miletuslu (çünkü onunla ilgili olarak her iki kentin de adı verilir) Leukippos felsefede Parmenides ile birlikte İİdi. Ama şeyleri açıklamasında Parmenides ve Xenofanes ile aynı yolu tutmayıp tüm görünüşe karşın tam tersini izledi.

Onlar Herşeyi bir, devimsiz, yaratılmamış ve sonlu yaptılar ve giderek var olmayanı araştırmamıza bile izin vermediler. O ise sürekli devim içinde olan sayısız öğenin, yani Atomların varlığını kabul etti. Bunların biçimlerini sayıca sonsuz olarak aldı çünkü şu değil de bu türde olmaları için hiçbir neden yoktu, ve çünkü şeylerde sonu gelmeyen bir oluş sürecinin ve değişimin yer aldığını gördü. Dahası, var olanın var olmayandan daha gerçek olmadığını, ve her ikisinin de benzer olarak varlığa gelen şeylerin nedeni olduğunu savundu çünkü Atomların tözünün sıkı ve dolu olduğunu kabul ederek onları varlık olarak adlandırdı ve bu arada yokluk dediği ama varlık denli gerçek olduğunu doğruladığı Boşluğun içinde devindiklerini düşündü."

ELEATİKLER VE LEUKİPPOS

Aristoteles şunları yazar (aktaran Burnet):

> *"Leukippos ve Demokritos tüm şeyler hakkında aşağı yukarı aynı yöntem ile ve aynı kuram üzerinde karar verdiler, başlangıç noktası olarak doğallıkla ilk geleni aldılar. Eskilerden kimileri gerçek olanın zorunlu olarak bir ve devinemez olması gerektiğini savunuyorlardı; çünkü, diyorlardı, boş uzay gerçek değildir, ve devim özdekten ayrılmış boş uzay olmaksızın olanaksız olacaktır; dahası, ne de, eğer şeyleri ayıracak hiçbirşey olmasaydı gerçeklik çok olabilirdi. Ve eğer biri olgusallığın bir değil ama çok olduğunu, boş uzayın var olduğunu savunmak yerine Herşeyin sürekli değil ama kesikli olduğunu, parçalarının değme durumunda olduklarını (Pisagorcu görüş) savunacak olsaydı, bunun bir ayrımı olmazdı. Çünkü eğer her noktada bölünebilirse, bir yoktur, ve öyleyse çok da yoktur, ve Bütün boştur (Zenon); oysa, eğer bir yerde bölünebilir ama başka bir yerde bölünemez olduğunu söylersek, bu keyfi bir kurgu olarak görünür; çünkü hangi noktaya dek ve hangi nedenle Bütünün parçası bu durumda ve dolu olacak, buna karşı geri kalanı kesikli olacaktır? Ve aynı nedenlerle bunun dışında bir de devimin olamayacağını söylerler. O zaman, bu uslamlamalar sonucunda, algının ötesine giderek ve uslamlamayı izlememiz gerektiği inancıyla onu gözardı ederek, derler ki Herşey bir ve devimsizdir (Parmenides), ve aralarından kimileri der ki sonsuzdur (Melissos), çünkü herhangi bir sınır boş uzay tarafından çizilecektir. Öyleyse gerçeklik üzerine bildirdikleri görüş budur, ve onları bunu bildirmeye götüren nedenler bunlardır. Şimdi, uslamlamaları izlediğimiz düzeye dek, bu vargı çıkıyor görünür; ama eğer*

olgulara başvuracak olursak, böyle bir görüşü savunmak delilik gibidir. Deli olan hiç kimse duyularından ateşin ve buzun ona bir olarak görünecekleri denli kopamaz; doğru olanlar yalnızca şeylerdir, ve içlerinde deliliğin kimi insanların hiçbir ayrım görmemeye götürdüğü şeyler alışkanlıktan doğru görünürler."

"Ama Leukippos duyu ile uyum içinde olan ve varlığa gelişi ve yitip gidişi, devimi ve şeylerin çokluğunu geçersiz kılmayan bir kuramının olduğunu düşündü. Bunu deneyim için doğrularken, buna karşı Biri ortaya sürenlere devimin boşluk olmaksızın olanaksız olduğu, boşluğun olgusal olmadığı, ve olgusal olmayanın yokluğunun olgusal olmadığı görüşlerini yükledi. "Çünkü," diyordu, "sözcüğün sağın anlamında olgusal olan bir saltık plenumdur (doluluk); ama plenum bir değildir. Tersine, onlardan sonsuz bir sayıda vardır, ve oylumlarının küçüklüğünden ötürü görülemezdirler. Boşlukta devinirler (çünkü boşluk vardır); ve biraraya gelerek varlığa gelişi ortaya çıkarırlar; ayrılarak, yitip gitmeyi."

Bu pasajda adları verilmeksizin Zenon ve Melissos'tan söz edilmektedir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Melissos — Ön-Sokratikler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler/ Aziz Yardımlı

Melissos

“Eğer sonsuz ise bir olacaktır. Çünkü eğer iki ise, sonsuz olamaz, ama birbirlerine karşı sınırlar olurlar.”

Spinoza, Törebilim I, Tanım 2. "Aynı doğada başka bir şey tarafından sınırlanabilenin kendi türünde sonlu olduğu söylenir. Örneğin bir cisme her zaman daha büyük olan bir başkasını kavradığımız için sonlu denir. Böylece düşünce bir başka düşünce tarafından sınırlanır. Ama bir cisim düşünce tarafından sınırlanmaz, ne de bir düşünce cisim tarafından sınırlanır."

“Eğer var olan bölünürse devinir; ama devinirse var olamaz.”

“Eğer var olacaksa, bir olmalıdır; ama bir ise, cismi olamaz çünkü eğer olsaydı parçaları olur ve bundan böyle bir olmazdı.”

YAŞAM

Melissos (Μέλισσος) İÖ 500 sıralarında doğmuş olmalıdır ve ölüm tarihi de belirsizdir. Diogenes Laertios'a göre Parmenides'in bir öğrencisi ve Leukippos'un öğretmenidir. Ayrıca Herakleitos ile birlikte olduğu da söylenir. Samos'ta doğdu (Pisagoras gibi), ve halkı arasında seçkin bir devlet adamı idi. Yaşamı konusunda çok az şey bilinir. Plutark'a göre Pelopenez Savaşından hemen önce Samosluların amirali oldu ve 441'de Perikles komutasındaki Atinalılara karşı bir savaş kazandı. Parlama dönemi 84'üncü Olimpiyat yıllarına düşer (İÖ 444).

Eleatik felsefeyi desteklemek üzere dizgesel uslamlalar kapsayan bir inceleme yazdı (Doğa Üzerine). Düzyazı biçeminde yazılan incelemenin içeriğinin çoğu Simplikios'ta kapsanır. Doğanın (ya da Varolanın) yaratılmamış, yok edilemez, bölünmez, değişmez ve devinmez olduğunu kabul etti. Ama, Parmenides'ten ayrı olarak, varoluşun bütünüyle sınırsız ve tüm yönlerde sonsuza dek uzamlı olduğunu düşündü. Ve sınırsız olduğuna göre, Bir olmalıydı.

Plutark (Yaşamlar, Perikles):

"İthagenes'in oğlu Melissos o sıralar Samos'ta komutan olan bir felsefeci idi. Denize açılınca Atinalıların gemilerinin sayısını ya da komutanlarının deneyimsizliğini küçümseyerek yurtaşlarını Atinalılara saldırmaya ikna etti. Savaşta Samoslular utku kazandılar. Çok sayıda insanı ele geçirdiler ve çok sayıda gemiyi yokettiler, böylece denizin denetimini ele geçirerek savaşın sürdürülmesi için daha önce ellerinde olmayan yeterince gereç kazandılar. Aristoteles'e göre Perikles'in kendisi daha önce Melissos tarafından bir deniz savaşında yenilmişti."

Beşinci yüzyıl sofisti Gorgias 'Var-olmayan Üzerine ya da Doğa Üzerine' başlıklı bir kitap yazdı. Bunu çağdaşı Melissos'u göz önünde tutarak yapmış olmalıdır çünkü Melissos'un 'Doğa ya da Varolan üzerine' başlıklı bir kitabı vardı (Guthrie, s. 73).

Gerçek bir Eleatik felsefeci olarak, Melissos duyu-algısına inanmaz. Duyularımızın nesneleri sürekli değişim içinde olduğu için, ve değişimin kendisi olanaksız çünkü çelişkili olduğu için, duyu nesneleri gerçekten varolan şeyler değil ama yalnızca gerçeklikten yoksun görüngülerdir. Varlığın dışında hiçbirşey gerçek değildir. Varlık değişmez, çünkü eğer değişseydi yok olurdu, ve yokluk yoktur. Duyular bize gerçek varlığı iletemese de, Varlık vardır çünkü düşünülür: Düşünce ve Varlık bir ve aynı şeydir.

FRAGMANLAR

Simplikios (Fizikçiler Üzerine Yorum, 103.13—104.15):

"Melissos doğa felsefecilerinin belitlerini kullanır ve doğuş ve yokoluş üzerine incelemesine şöyle başlar:

(Fr. 1) Eğer birşey varsa, ya varlığa gelmiş ya da her zaman varolmuştur. Ama eğer varlığa gelmişse, ya olandan ya da olmayandan gelmiştir. Ama birşeyin olmayandan varlığa gelmesi olanaksızdır (çünkü edimsel olarak varolanın kendisi bir yana, başka hiçbirşey ondan doğamaz); ne de varlıktan gelmesi olanaklıdır (çünkü bu durumda her zaman varolmuş olacak ve varlğa gelmeyecektir). Öyleyse varolan varlığa gelmez; her zaman vardır, ne yok olacaktır. Çünkü varolan ne varolmayana değişebilir (doğa bilimciler de bunu kabul ederler), ne de varolana (çünkü bu durumda olmayı sürdürecek ve yok olmayacaktır). Buna göre varlık yaratılmamıştır, ne de yok olacaktır. Öyleyse her zaman varolmuştur ve varolacaktır.

(Fr. 2) Öte yandan varoluşa gelenin bir başlangıcı olduğu için, varoluşa gelmeyenin bir başlangıcı yoktur. Ama varolan varlığa gelmemiştir ve öyleyse bir başlangıcı yoktur. Dahası, yok olanın bir sonu vardır; ama eğer birşey yok edilemez ise, bir sonu yoktur. Öyleyse var olanın, yok edilemez olmakla, bir sonu yoktur. Ama ne başlangıcı ne de sonu olan gerçekte sonsuzdur. Öyleyse varlık sonsuzdur.

(Fr. 3) Eğer sonsuz ise, birdir. Çünkü eğer varlık iki olsaydı sonsuz olamazlar ama birbirleri tarafından sınırlanırlardı. Ama varlık sonsuzdur. Öyleyse bir varlıklar çokluğu olamaz. Buna göre varolan birdir.

(Fr. 4) Eğer varlık bir ise, değişmezdir (ya da devimsizdir), çünkü bir olan her zaman kendi ile türdeştir ve türdeş olan ne yok olabilir, ne büyüyebilir, ne düzenini değiştirebilir, ne de acı çekmesi ya da sıkıntı duyması olanaklıdır. Çünkü eğer bu şeylerden biri ile karşılaşsaydı, türdeş olmazdı. Çünkü ne türden olursa olsun bir devim yoluyla devinen birşey bir durumdan bir başka duruma değişir. Ama varlıktan başka hiçbirşey yoktur. Öyleyse değişmeyecektir (ya da devinmeyecektir).

(Fr. 5) Bir başka uslamlayı izlersek: Varlıktan boşalmış hiçbir yer yoktur, çünkü boşluk yokluktur;

ama yokluk olan varolamaz. Böylece varlık devinmez — çünkü boşluk yok ise gideceği hiçbir yer yoktur. Ne de kendi içine sıkışabilir — çünkü o zaman hem kendisinden daha seyrek hem de daha yoğun olacaktır, ki olanaksızdır. Ama seyrek olan yoğun olandan daha boştur — ama boşluk diye birşey yoktur. Varlığın dolu olup olmadığı başka birşeyi alıp almadığına bakılarak yargılanmalıdır: Eğer almıyorsa, doludur; eğer alıyorsa, dolu değildir. Şimdi, eğer boşluk yoksa, zorunlu olarak dolu olmalıdır; ve böyle ise devinemez — dolu olan uzay içinden devinmenin olanaklı olmamasından değil, ki cisimler durumunda böyle deriz, ama tüm varlık varlığın içine devinemeyeceği için (çünkü kendisinin yanında başka hiçbirşey yoktur), ne de varolmayana devinebileceği için (çünkü varolmayan yoktur)."

(Fr. 6) Eğer sınırsız olsaydı, bir olurdu; çünkü eğer iki olsaydı, bunlar sınırsız olamaz ama biri ötekini sınırlardı.

"Eğer Melissos çalışmasına Doğa Üzerine ya da Varolan Üzerine adını vermişse, açıktır ki doğayı varolanlar ve doğal nesneler olarak, e.d. algılanabilir nesneler, varolan şeyler olarak düşünmüştür. Belki de Aristoteles'in onun varolanı bir olarak bildirirken algılanabilir tözlerden ayrı olarak başka hiçbirşeyin olmadığını kabul ettiğini söylemesinin nedeni budur. Çünkü algılanabilir olanın açıkça var göründüğü verildiğinde, o zaman eğer varolan tek ise, algılanabilir olandan ayrı olarak başka hiçbirşey varolmayacaktır.

Ama Melissos arkaik bir biçemde ve kapalı olarak yazdığı için, o arkaik tümcelerini kendilerini açıklayalım ki onları okuyanlar daha uygun yorumlar arasında daha doğru olarak yargıda bulunabilsinler. Şimdi, daha önceki sözlerini bir vargıya getirerek ve değişimin irdelenişini sunarak, Melissos şunları söyler:

"Varolan her zaman vardı ve her zaman varolacaktır. Çünkü eğer varlığa gelmiş olsaydı, o zaman varlığa gelmeden önce yokluk olmuş olması gerekirdi. Şimdi eğer yokluk olmuş olsaydı, yokluktan hiçbir biçimde herhangi birşey ortaya çıkamazdı."

Melissos bunu şöyle anlatır:

> *(Fr. 7) "Şimdi varlığa gelmediği ama varolduğu için, vardır, her zaman vardı ve her zaman varolacaktır, ve hiçbir başlangıcı ve hiçbir sonu yok ama sonsuzdur. Çünkü eğer varlığa gelmiş olsaydı bir başlangıcı olurdu (çünkü belli bir zamanda varlığa gelenin bir başlangıcı olurdu); ve bir de sonu olurdu (çünkü belli bir zamanda varlığa gelenin bir sonu olurdu). Ve eğer ne başlamış ne de sonlanmış ve her zaman varolmuş ve her zaman varolacak ise, hiçbir başlangıcı ve hiçbir sonu yoktur. Çünkü bütün olarak varolmayanın her zaman varolması olanaksızdır."*

Tıpkı varlığa gelmiş olanın varlığında sonlu olduğunu ileri sürmesi gibi, her zaman varolanın varlığında sonsuz olduğunu ileri sürer. Şunları yazarken bunu açığa koyar:

> *(Fr. 8) Tıpkı her zaman varolması gibi, büyüklükte de her zaman sonsuz olmalıdır.*
>
> *(Fr. 9) Bir başlangıcı ve sonu olan hiçbirşey ilksiz-sonsuz ya da sınırsız değildir.*
>
> *(Fr. 10) Eğer bir olmasaydı, başka birşey tarafından sınırlanmış olurdu.*
>
> *(Fr. 11) Öyleyse herşey ilksiz-sonsuz ve sınırsız ve türdeşdir; ve ne yok olabilir, ne daha büyük olabilir; ne düzenini değiştirebilir ne de acı ya da sıkıntı çekebilir. Eğer bunlardan birini çekecek olsaydı bundan böyle bir olmazdı; çünkü eğer değişirse, varlık türdeş olmamalı, ama daha önce var olan yok olmalı ve var olmamış olan var olmaya başlamalıdır. Eğer o zaman on bin yılda bir saç teli kadar bile değişecek olsaydı, zamanın bütününde bütünüyle yok olurdu.*

(Fr. 12) Ve düzeninin değişmesi olanaksızdır, çünkü daha önce varolan düzen değişmez, ne de var olmamış olan varlığa gelir; ve ona hiçbirşey eklenmediği ve ondan hiçbirşey çıkarılmadığı ya da ayrı kılınmadığı için, var olan şeylerden herhangi biri düzenini nasıl değiştirebilir? Ama eğer herhangi birşeyde ayrım oluşmuş olsaydı, düzeni daha şimdiden değişmiş olurdu.

(Fr. 13) Ne de acı çeker. Çünkü acı çekseydi bütün olarak varolamazdı; çünkü acı çeken birşeyin her zaman varolması olanaksızdır; ne de sağlıklı olanın gücüne eşit bir gücü vardır. Eğer acı çekseydi türdeş de olmazdı; çünkü birşeyin yitmesi ya da eklenmesi yoluyla acı çeker, ve bundan böyle türdeş olmazdı. Ne de sağlıklı olan acı çekebilir; çünkü varolan sağlık yiter ve varolmayan varlığa gelirdi.

(Fr. 14) Ne de herhangi bir boşluk vardır. Çünkü boşluk yokluktur; ve yokluk olan var olamaz. Ne de devinir. Çünkü dolu olduğu için gideceği hiçbir yer yoktur. Çünkü eğer boşluk olsaydı boşluğa devinirdi; ama hiçbir boşluk olmadığı için gideceği hiçbir yer yoktur. Ve yoğun ya da seyrek olamaz. Çünkü seyrek olan yoğun olan kadar dolu olamaz, ama seyrek olan daha şimdiden yoğun olandan daha boştur.

Dolu olan ve dolu olmayanı şu yolda birbirinden ayırdetmelisin: Eğer birşey için yeri varsa ya da birşeyi kabul ederse, dolu değildir. Eğer herhangi birşey için yeri yoksa ya da herhangi birşeyi kabul etmezse, doludur. Şimdi eğer hiçbir boşluk yoksa, doludur. Böylece eğer dolu ise devinmez.

Büyüklük ile demek istediği şey uzam değildir, çünkü kendisi varolanın bölünemez olduğunu gösterir:

(Fr. 15) Eğer varlık ayrılırsa devinir; ama devinen ise aynı zamanda varolmaz.

Tersine, büyüklük ile onun olgusallığının üstünlüğünü demek ister. Çünkü şu sözlerinde varolanın cisimsel olduğunu demek istediğini belirtmişir:

(Fr. 16) Şimdi, eğer varsa, bir olmalıdır; ama bir olduğu için, kendisinin bir bedenin olması söz konusu olamaz. Ve eğer bir kalınlığı olacaksa, parçaları olacak ve bundan böyle bir olmayacaktır."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Mitoloji (Hesiodos, Homeros)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Mitoloji

Hesiodos ve Müz

Herodotus'a göre (II. 53) Yunanlılar için Mitolojilerini Homeros (Ὅμηρος) ve onunla aynı zamanlarda yaşmış olan Hesiodos (Ἡσίοδος, İÖ 7'nci yüzyıl) üretti.

Hesiodos'a yüklenen yapıtlar İşler ve Günler, Theogony, ve düzmece olması olası Herakles'in Kalkanı'dır. Ayrıca Hesiodos'a ait olarak kabul edilen bir dizi fragman da vardır. Hesiodos'un yapıtları şiirsel biçimde ve epik dilde yazılıdır.

Theogony evrenin kökeni (kozmogoni) ve tanrıların kökeni (theogony) ile ilgilenir. Hesiodos'un öykülere verdiği biçimler Herodotus'a göre tüm Helenler tarafından kabul edilen ve onları birleştiren etmen oldu. Hesiodos'taki Yaratılış Miti Hitit Kumarbi Şarkısı ve Babil yaratılış miti Enuma Elis ile ilişkilidir. Enuma Elis ayrıca Eski Ahit'te bulunan yaratılış miti için de kökensel esin kaynağı olarak görünür.

Felsefeden Önce

Mitoloji imgesel usun bir yaratısı, insanın sonluluğun ötesine geçmek için tasarımlar alanında üstlendiği bir girişimidir. Mitoloji de olgusallığı nesnesi olarak alır, ve onu yeniden üretirken gereç olarak kavramları değil ama sonlu duyusal imgeleri kullanır. Tanrılar insan biçimlerinde belirlenir, ahlaksal üstünlük taşımaz ama özençlidirler. Güçleri, nitelikleri, işlevleri vb. hiçbir biçimde dizgesel ya da tutarlı değil, ama tıpkı yenmek üzere tasarlandıkları Kaos gibi kaotiktir.

Mitolojinin özsel karakteri gerecinin duyusal ve böylece sonlu olmasında yatar. Mitolojik tanrılar tıpkı onları oluşturan gereç gibi sonludurlar; doğarlar ve doğan herşey gibi ölümlüdürler. Ve duyusal tekillik belirlenimi durumunda kaçınılmaz olduğu gibi çokludurlar. İmgelem, salt kendi doğası gereği, yalnızca gerçek Sonsuzu değil ama Biri bile üretmeye yeteneksizdir. Gene de Babil mitolojisinde Marduk ve Yunan mitolojisinde Zeus evrensele doğru özlem duyan tekilliklerdir, ve en azından başka tanrılar üzerindeki tanrı olmayı, tanrıların kralı olmayı isterler. Bunda tek-tanrıcılığa doğru bir eğilim, ama yalnızca eğilim görürüz. Yahudi tanrısı Yehova bile henüz evrensel tek Tanrı değildir, yalnızca İsrail oğunlarının etnik tanrısıdır, ve onun yanısıra başka ulusların "başka" tanrıları vardır. Tasarımsal Us tek Tanrı düşüncesine ulaştığı zaman bunu ancak tasarımsal olarak yapabilir ve bu sonluluk ve duyusallık düzleminde yeni bir din olarak biçimlenen Hıristiyanlığın öğretileri eski mitolojilerin uylaşımsal öğelerini yeniden uyarlanmış biçimler altında içine alır.

Mitoloji kökensel gerecinden ötürü sonludur, Tinin sonsuzluk duygusuna yanıt vermez, ve yiterek sanatsal bir anı olur. Mezopotamya ile karşıtlık içinde, Helenik dünyada Tinin Doğanın üzerine, saltık Güzellik olarak duyusal sonsuzluğa yükseltilmiş olmasına karşın, bu saltık biçim Tinin duygusal sonsuzluk özlemini doyurmaz. Giderek Hıristiyanlık ve onu izleyen Müslümanlık bile tanrısallığı tasarımsal imgelemin düzleminde aldıkları ölçüde arkaik mitolojilere bağlanırlar. Bir, Sonsuz, Varlık gibi kavramlar tasarımın düzleminde sonlulaşır. Öte yandan dinin kavramı onun kendisinin kavramsal değil ama duygusal gerçeklik olmasında, Sevgi olmasında yatar. Tinselliğin dinin de başlıca belirlenimini sağlaması, varoluşu tılsımlı, güzel, anlamlı ve değerli kılan belirlienimin duygu olması gerekir. Mitolojik güzelliğin sonsuzluğu kendini Güzel Sanatlarda gerçekleştirir ve mitolojinin kendisi bir inanç biçimi olarak ortadan kalkar.

Mitoloji evrensel Tanrı kavramının doğuşu ile birlikte sona ermiştir. İnsan usunun yanılgısı onun yanılgı olduğunun kavranışı ile yiter. İnsan usu için yanlış olanın yadsınmaması, olmayanın olmadığının doğrulanmaması olanaksız, ve gerçek olanın doğrulanmaması, var olduğunun yadsınması olanaksızdır. Us salt bu özsel doğası nedeniyle yanılsamalarını onlardan özgürleşinceye dek yadsımaya belirlenmiştir.

Homeros'un Yunan imgeleminde yarattığı dünyada kara sürekli bir okyanus akıntısı tarafından kuşatılı olan düz, dairesel bir disk biçimindedir. Bu yorumda dünya bir dağın tepesindeki bir plato gibidir. İçersinde, yüzeyin yakınında Ölüler ülkesi olan Hades'in Evi, altında sürekli karanlık olan Tartarus bulunur. Yeryüzü platosu bir dünya ırmağı olan Okyanus tarafından kuşatılıdır ve bunun çeperinden göğün durağan kubbesi başlar. Güneş, Ay ve Yıldızlar kubbenin kıyıtındaki sulardan doğar, yukarıda bir yay boyunca ilerleyip sonra yollarını tamamlar ve bir kez daha Okyanus'un altında batar. Yeryüzünün dağının üzerinde atmosfer bulut ve nem ile yoğundur. Ama daha yukarılarda yıldızlı tavanı ile duru Ether bulunur.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Öğeler, Kitap 1, Önerme 47 (Pisagor Teoremi)

İdea Yayınevi / Bilimler

Eukledes'in Öğeler'inden Önerme 47 (Pisagor Teorim)
Aziz Yardımlı

KİTAP BİR

ÖNERME 47 (PİSAGOR TEOREMİ)

Dikaçılı üçgenlerde dik açı karşısındaki kenar üzerine çizilen kare dik açıyı sınırlayan kenarlar üzerindeki karelerin toplamına eşittir.

ABC BAC açısı dik olmak üzere bir dikaçılı üçgen olsun;
diyorum ki BC üzerindeki kare BA ve AC üzerindeki karelere eşittir.

Çünkü BC üzerinde BDEC karesi, BA, AC üzerinde GB, HC kareleri çizilsin; [I. 46]

A dan ya BD ye ya da CE ye koşut AL çizilsin, ve AD, FC birleştirilsin.

Sonra, BAC, BAG açılarından her biri dik olduğu için, bundan şu çıkar ki bir BA doğru çizgisi ile, ve üzerindeki A noktasında, aynı kenar üzerinde olmayan AC, AG gibi iki doğru çizgi bitişik açıları iki dik açıya eşit yapar;
öyleyse CA AG ile birlikte bir doğru çizgidedir. [I. 14]

Aynı nedenle
BA da AH ile bir doğru çizgidedir.

Ve, DBC açısı FBA açısına eşit olduğu için: çünkü her biri diktir:
her birine ABC açısı eklensin;

öyleyse bütün DBA açısı bütün FBC açısına eşittir. [O.K. 2]

Ve, DB BC ye, ve FB BA ya eşit olduğu için,
AB, BD kenarları sırasıyla FB, BC kenarlarına eşittir;
ve ABD açısı FBC açısına eşittir;
öyleyse AD tabanı FC tabanına eşittir,
ve ABD üçgeni FBC üçgenine eşittir. [I. 4]

Şimdi BL koşutkenarı ABD üçgenin iki katıdır, çünkü aynı BD tabanını alırlar ve aynı BD, AL koşutlarındadırlar. [I. 41]

Ve GB karesi FBC üçgeninin iki katıdır,
çünkü yine aynı FB tabanını alırlar ve aynı FB, GC koşutlarındadırlar. [I. 41]

[Ama çiftlerin eşitleri birbirine eşittir.]

Öyleyse BL koşutkenarı GB karesine de eşittir.

Benzer olarak, eğer AE, BK birleştirilirse,
CL koşutkenarının da HC karesine eşit olduğu tanıtlanabilir;
öyleyse bütün BDEC karesi GB, HC karelerine eşittir. [O.K.2]

Ve BDEC karesi BC üzerinde çizilir,
ve GB, HC kareleri BA, AC üzerinde.

Öyleyse BC kenarı üzerindeki kare BA, AC kenarları üzerindeki karelere eşittir.

Öyleyse vb.

Q.E.D.

[Pisagoras bu teoremin tanıtlanması üzerine Tanrılara bir adak sundu.
Plutark, Diogenes Laertius, ve Athenaeus bu önermeyi Pisagor'a yüklemede anlaşırlar.]

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Ön-Sokratikler Anasayfa

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Ön-Sokratikler Anasayfa / Aziz Yardımlı

• Felsefe Tarihi Kavramı
• İyonya: Batı Tininin Öncülü
• Mitoloji (Hesiodos, Homeros)
• Ön-Kavram

MİLETUS OKULU

• Thales
• Anaximander
• Anaximenes

• Pisagoras

ELEATİKLER

• Eleatikler
• Xenofanes
• Parmenides (ŞİİR: DOĞA ÜZERİNE)
• Melissos
• Zenon

• Herakleitos (FRAGMANLAR)

ATOMCULAR

• Leukippos (FRAGMANLAR)
• Demokritos

• Empedokles
• Anaxagoras (FRAGMANLAR)

• Sofistler
• Sokrates
• Sokratikler
• Platon (YAŞAM; AKADEMİ; DİYALOGLAR)
• Aristoteles

• Ön-Sokratikler Felsefe Tarihi Çalışması Ses Kayıtları, CKM 2006-07, Aziz Yardımlı

Early Greek Philosophy / John Burnet (1920; PDF)

Erken Yunan Felsefesi / John Burnet / Çeviren: Aziz Yardımlı (2013)

Ön-Sokratikler / Frederick Copleston / Çeviren: Aziz Yardımlı (2011)

Ancilla to the Pre-Socratic Philosophers / Kathleen Freeman (1948; PDF)

Hermann Diels

DIE FRAGMENTE DER VORSOKRATIKER I

DIE FRAGMENTE DER VORSOKRATIKER II

DIE FRAGMENTE DER VORSOKRATIKER III

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Parmenides

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler/ Aziz Yardımlı

Parmenides

İlk kez Parmenides ile felsefe Düşünce olarak Düşünceyi arılığı içinde nesne almaya başlar. Doğa felsefecileri tasarımları arasında çağrışımlar kurma işi ile ilgilenmişken, Eleatiklerde salt düşünce bağıntıları olarak, arı kavram bağıntıları olarak mantığın kendisinin öne çıktığını görürüz.

1) İyonyalılar için İlke ya da Kavram arı değil ama görgül biçimindeydi: Su, Ateş, vb.

2) Pisagorcular Kavramı duyusalın ve düşünselin birliği olarak düşündüler, arı olarak, düşünce olarak değil.

3) Usun önündeki adım Kavramı Kavram olarak almaktı. Eleatikler bunu başardılar.

Sayı — eğer Platon'un çözümlemesini izlersek — duyulur şeyler ve idealar arasında orta noktada durur. Düşünsele olduğu gibi duyusala da benzerdir. Bu ikinci özelliği nedeniyle mantıksal düşüncenin gerektirdiği arılıktan yoksundur, tasarımsaldır ve bu nedenle Diyalektiğe yeteneksizdir.Düşünmenin sürecine devimsiz Bir olarak girer, bağıntısı kendi diyalektiği yoluyla değil, ama dışsal, sayısal bağıntıdır, açınımı kavramın devimi değil ama niceliğin olumsal ilerlemesidir — artma ya da azalma.

Sayının Sayı ile ilişkisi azlık ya da çokluk ilişkisi, nicelik ilişkisidir. Ve Sayının değişimi artma ya da azalma ilişkisidir. Buna göre Pisagorcuların herşeyi ilkeden çıkarsamaları bir sayma işleminden daha iyisi değildir. Böyle Sayı Anlağın bir işlemidir ve Usun özgür belirlemesinden kaçar. Pisagorcuların Şeyleri özsel olarak Sayılar olarak görmeleri Mısır'dan getirilen sayı gizemciliğinde sonlanır.

Parmenides Varlık olarak Varlığı, saltık olarak soyut düşünce belirlenimini ilke yaptı çünkü onu herşeyden soyutladı, ve bu biçimiyle Varlık arı düşünce olarak alındı. Onu karşıtından, Yokluktan da bütünüyle soyutladı, ve böylelikle oluş ya da devim mantığını yadsımak, gerçeklik değil ama görüngü olarak almak zorunda kaldı. Karşıtların birliğini yadsıyan soyut Birin bakış açısından, oluş, devim, değişim gerçek değildir. Salt bir sanı, en iyisinden görüngüdür.

Yaşam. (İÖ 510?-?). Parmenides Eleatik okulun birincil adıdır. Diogenes Laertius'a göre Elea'da varsıl ve onurlu bir soydan geliyordu. Aristoteles'ten (Met. 1. 5) öğrendiğimize göre Xenofanes'in

öğrencisi oldu. Sextus Empiricus (Adv. Math. VII. III) ondan Xenofanes'in bir dostu olarak söz eder. Diogenes Laertius'a göre Parmenides "Anaximander ve Xenofanes'ten söz edildiğini duydu, ama ikinciyi izlemedi," (ki yalnızca yaşadığı yere göndermede bulunuyor görünür), "ama Aminias ve Pisagorcu Diokartes ile birlike yaşadı, ikinciye bağlandı, ve Xenofanes tarafından değil ama birincisi tarafından dingin bir yaşam sürmeye götürüldü."

Yaşadığı dönem Xenofanes ile Zenon'un dönemleri arasına düşer. Böylece onlarla çağdaştır, birinciden genç ve ikinciden yaşlıdır. Diogenes'e göre (IX.23) 69'uncu Olimpiyat sırasında parladı (İÖ 504-501).

Zenon ile birlikte Atina'ya yolculuk yaptı ve Platon Parmenides başlıklı diyaloğunda ikisini de Sokrates ile konuşturur. Bunun tarihsel olarak doğru olup olmadığını sağın olarak saptamak güçtür.

Thaetetus'ta (Platon) Sokrates Eleatik dizge üzerine şunları söyler:

> *"Melissos'a ve herşeyin dinginlikteki Bir olduğunu ileri süren başkalarına belli bir saygım var. Ama Parmenides için saygım daha da büyük. Çünkü, Homerik dilde konuşursak, bana hem saygıya değer hem de güçlü görünüyor. Onu yaşlılığı sırasında tanıdım ve ben henüz çok gençtim. Ondan harika şeyler dinledim."*

Platon'un Parmenides diyaloğunda söyleşi Parmenides ve Sokrates tarafından götürülür ve görüşmenin tarihsel koşulları ayrıntılı olarak anlatılır. "Parmenides çok yaşlıydı, oldukça ağarmış saçları vardı, çehresi güzeldi ve o altmış beş, Zenon ise hemen hemen kırk yaşında idi." Yolculuk 80'inci Olimpiyat sıralarında (İÖ 466-457) yer almışsa, o zaman Sokrates Platon'un betimlediği türde bir diyaloğu sürdüremeyecek denli genç görünür. Diyaloğun Eleatik okulun ruhunda yazılmış olan birincil gereci Platon'a aittir.

Parmenides Elea'da yurttaşlarından büyük saygı gördü. Kentin gönenci başlıca Parmenides'in yurttaşlara verdiği yasalara yüklenir. Büyük hayranlık uyandıran Parmenides yurttaşlarına yaşamı ile örnek oldu ve bir "Parmenides Yaşamı" deyişi Yunanlılar arasında yaygındı.

Parmenides ve Herakleitos

Parmenides Herakleitos'tan sonra ve onunla bilinçli bir karşıtlık içinde yazdı. Herakleitos'a "onun için vardır ve yoktur, aynıdır ve aynı değildir, ve tüm şeyler karşıt yönlerde gider," (fr. 6, 8) sözleri ile göndermede bulunur. Hem Parmenides hem de Herakleitos görüngü dünyasını görüngü dünyası olarak, değişim içindeki sonlu varoluş dünyası olarak tanıdılar, ona gerçekliği yadsıdılar.

Parmenides Gerçekliğin duyusal algı yoluyla değil ama ancak us yoluyla bilenebileceğini ileri sürdü. Duyusal algı bir görüngüdür, gerçek varlık taşımaz, ama yalnızca özneldir, bir doxadır. Duyusal algı nesneleri sürekli değişim ve devim içindedir. Bu özsel olarak Herakleitos tarafından da ileri sürülen şeydir, çünkü o da bütün bir görüngü dünyasının yalnızca akış ve devim durumunda olduğunu bildirir.

Var olan her zaman varolmalıdır. Değişim yalnızca görünüşü etkiler, çünkü değişen duyusal nesnelerin yok olmasına karşın özsel temel varolmayı sürdürür. Bu değişmeyen ilksiz-sonsuz gerçekliğe ancak düşünce ulaşabilir.

Şiiir. Parmenides İyonya düzyazı geleneğini bozarak Doğa Üzerine şiirini Homeros ve Hesiod gibi hexametrede yazdı (epik şiirin geleneksel ölçüsü). Şiir sanatsal bir başarı gibi görünmez. Tanrıça şiirde ondan "genç" olarak söz eder. Bir "Önsöylem" ve "Gerçeklik Üzerine" ve "Sanı Üzerine" başlıklı iki bölümden oluşan yapıt oldukça uzun bir süre boyunca bütünlüğü içinde saklandı. Şiirden

fragmanları Doğa Üzerine kendi çalışmasında aktaran Simplikios şunları belirtir (144:26):

> *"Parmenides'in Tek Varlık üzerine dizeleri çok değildir, ve hem söylediklerimin bir doğrulanışı olarak hem de kitabın ender bulunur olması nedeniyle onları bu yoruma eklemek isterim." Bu satırları 53 dizelik bir alıntı izler ve hemen sonra şunları ekler: "Bunlar Parmenides'in Tek Varlık üzerine dizeleridir."*

Elimizde şiirden düzgün bir dağılımı olmayan 150 kadar dize bulunmaktadır. 32 satırlık bir Önsöylemden sonra, şiir sırasıyla Gerçekliği ve Sanıyı ele alan iki bölüme ayrılır. Diels'e göre birinci bölümün onda dokuzu saklanmışken, ikinci bölümden ise bütünün ancak onda bir kadarını oluşturan dizeler kalmıştır.

Önsöylemde bir tanrıça Parmenides'e ona iki tür bilgi açıklayacağı konusunda söz verir. Birincisi Gerçeklik üzerine, ikincisi ölümlülerin açıkça yanlış oldukları söylenen Sanıları üzerine olacaktır. "Ama bunları da öğreneceksin" (fr. 1.31). Birinci bölümde bütünüyle doğru öncüllerden Gerçekliğin doğası çıkarsanır ve duyular tarafından algılanan Görüngü dünyasının gerçek olmadığı vargısına ulaşılır. Bu noktada (fr. 8.50) tanrıça gerçeklikten söz etmeye son vereceğini ve söylenenlerin geri kalanının 'aldatıcı' olacağını belirtir. Bunları söylemelidir ki "hiçbir yargı ona baskın çıkamasın." Bundan sonra şiirin bir tür kozmolojiden oluşan ikinci bölümü gelir.

Birinci bölüm gerçekliğin sözcüğün sağın anlamında bir birlik olması gerektiğini ve onda herhangi bir değişimin olanaksız olduğunu bildirmişti. Hiçbir önce ve hiçbir sonra yoktur: Gerçeklik zamansız bir çıkarsamalar dizisidir. İkinci bölüm ise 'ışık/ateş' ve 'gece' gibi iki karşıt terim ile başlayarak zamansal ya da sanısal bir 'değişim' sürecini anlatır.

Parmenides'in Doğa Üzerine çalışmasının Önsöylemi Sextus Empiricus tarafından da saklanmıştır (Matematikçilere Karşı, VII 111). Sextus şöyle bir yorum yapar:

> *"Xenofanes'in arkadaşı Parmenides inanç ile birlikte ve zayıf sanıları olan Usu kınadı, ve duyulara güvenmeye de son verdiği için, bilgi ile birlikte olan Usu ya da yanılmayan Usu gerçekliğin ölçütü saydı. Böylece Doğa Üzerine'nin başında şöyle yazar:"*

"Athenais," John William Goodward (1861-1922)

DOĞA ÜZERİNE (Peri FuseoV)
(Bilgi Uğruna Yolculuk)

PROÖMİUM

Beni götüren kısraklar beni yüreğimin özlem duyduğu denli uzaklara dek ulaştırdılar.
Yolu gösterdiler ve beni Tanrıçanın bilen ölümlüyü tüm kentlerden geçen o ünlü yoluna götürdüler.
Arabamı çeken akıllı kısraklar beni oraya götürürken yolu genç kızlar gösterdi.
Yuvalarında kor gibi olan dingil bir boru gibi ötüyor,
Çünkü iki uçta fırıldak gibi dönen tekerlekler tarafından çevriliyordu.
Bu arada Güneşin beni aydınlığa ulaştırma telaşı içindeki kızları,
Elleri ile yüzlerinden geriye atıp tülleri,
Terk ettiler Gecenin Evini.
Oradadır Gecenin ve Gündüzün yollarının girişleri,
Yukarıda tahtadan bir pervaz ve
Aşağıda taştan bir eşik ile çevrili.

Göğün yükseklerinde, bu girişler güçlü kapılar ile örtülüdür,
Ve saklar onlara uyan anahtarları öç alıcı Türe Tanrıçası.
Genç kızlar hoş sözlerle ricalarda bulundular ona,
Ve onu girişlerden mandallı sürgüleri çıkarmaya ikna ettiler kurnazca.
Sonra, geriye doğru itilince kapılar,
Dönerken perçinler ve çiviler ile tutturulmuş pirinçten direkleri yuvalarında,
Göründü uçsuz bucaksız bir boşluk kanatların arasından.
Dosdoğru aralarından geçerek genç kızlar sürdüler atları ve arabayı geniş yolda.
Tanrıça beni incelikle karşıladı, sağ elimi eline aldı ve bana şu sözlerle seslendi:
Ölümsüz sürücülerin eşliğinde seni buraya ulaştıran atlarla evime gelen genç adam, hoş geldin.
Seni bu yolda yolculuğa çıkaran şey kötü bir yazgı değil ama Tüze ve Türedir [Themis ve Dike].
Gerçekten de, insanların alışıldık yollarının uzağında yatar bu yol!
Herşeyi öğrenmelisin—hem iyice toparlanmış Gerçeğin titremeyen yüreğini,
Hem de ölümlülerin gerçek inanca taşımayan sanılarını.
Bunları da öğrenmelisin—
Tüm şeylerin içerisinden geçerek, var gibi görünen şeylerin nasıl yargılanması gerektiğini.

Şiirin Bütünü

Sextus'a göre, şiirdeki genç kızlar 'duyuları,' ve Helios'un kızları ise daha özel olarak 'gözleri' temsil ederler. Tanrıça'nın ise Demeter'in (ve Zeus'un) kızı olan Kore (Persefone) olduğu düşünülür.

Parmenides gökyüzünde bir atlı arabada ona sürücülük eden Güneşin kızları ile birlikte Geceden Gündüze götürülür. Türe tanrıçasının beklediği ve herkese açılmayan bir kapıdan geçerler. Karşılaştıkları adsız tanrıça orada olma haklarını doğrular ve ona "tüm şeyleri," hem gerçekliği hem de ölümlülerin yanlışlıkla inandıkları sanıları öğretme sözünü verir.

Şamanizmin Etkisi

Giriş dizelerinin genel havası erken Yunan dinsel düşüncesinde Aithalides, Aristeas, Abaris, Epimenides ve Hermotimus tarafından temsil edilen şamanistik öğeyi anımsatır. Aithalides için onun Hermes'ten ruhunun kimi zaman Hades'te kimi zaman ise yeryüzünün üzerinde yolculuk edebilme becerisini aldığı söylenir. Aristeas'in benzer büyülü yolculuklar yaptığı ve iki yerde birden görünebildiği söylenir. Hermotimus'un ruhu bedenini bırakmaya ve bilginin peşinde kendi başına dolaşmaya alışmıştı (Pliny, N. H. 7. 174). Epimenides bedeni uykuda iken Gerçeklik ve Türe tanrıçaları ile karşılaşmıştı (Epim. fr. 1 DK).

Guthrie'nin notu: Diels, Lehrgedicht, 14vs., Radloff'a göndermede bulunur, Aus Sibirien, II, 3vs. Parmenides'in görüşü yine K. Meuli tarafından da şaman-şiiri ile ilişkilendirilir, Hermes, 1935, 171vs. Ayrıca Dodds, Yunanlılar ve Usdışı, Bölüm 5, Yunanlılar ile Sibirya'da toplanan şamanistik kültürler arasında tecim ve kolonileştirme yoluyla edimsel tarihsel ilişki kurulduğu görüşündedir.

(Fr. 2) Proklus, Tim.I, s. 345, 18 vs.; Simplikios, Fiz. s. 116, 28vs.; DK 28 B 2):

Gel şimdi, düşünülebilecek biricik araştırma yollarını söyleyeceğim (ve sen sözümü işittiğinde onu saklayacaksın).
Biri, "Vardır ve olmaması olamaz,"
Bu İnanç yoludur (çünkü ona Gerçeklik eşlik eder);

İkincisi, "Yoktur, ve zorunlu olarak olmamalıdır,"
Bu, dinle beni, tüm Gerçeklikten yoksun bir yoldur, çünkü olmayanı bilemezsin — bu olanaksızdır —, ne de bildirebilirsin, (Fr. 3) çünkü düşünülebilen ve olabilen aynı şeydir.

esti (sözel olarak: ‘‘odur’’) ya da — vardır. Peki ne vardır? to eon, ya da var olan.

"Vardır" eyleminin öznesi açıkça bildirilmez ve anlatım genel olarak bir geneleme değerinde kabul edilir: Var olan vardır. Ya da, Herşey vardır. Burada Parmenides açıkça anlak düzlemindedir, analitiktir, karşımızda A = A ya da özdeşlik ilkesi ya da kendi-ile-ilişki ya da soyutama dediğimiz mantıksal kıpı vardır. Bu yalınlık ya da belirlenimsizlik kıpısında karşıtlık — Varlık ve Yokluk karşıtlığı — kesinlikle yadsınır, e.d. olmayan birşey olduğu doğrulanır. Olmayanın olduğunu düşünmek ise Sanıdır. Buna göre tüm Oluş salt Sanıdır, Gerçeklik değil.

Ve:

> *Çünkü olmayanı anlayamazsın (çünkü yapılmayacaktır) Ne de sözünü edebilirsin. (Proklus, Timaeus Üzerine Yorum, I 345.11-27.)*

> *Çünkü aynı şeyler düşünülebilir ve olabilir. (Plotinus, Enneadlar, V I 8.)*

Simplikios Aristoteles'in Fizik'i üzerine yazarken şöyle bir yorumda bulunur (aktaran Hegel):

> *"Ama gerçeklik yalnızca 'olan'dır. Bu ne başka birşeyden doğar, ne de geçicidir; bütündür, kendi sınıfında tek, devimsiz ve sonsuzdur. Ne vardı, ne de olacaktır, ama aynı zamanda herşeydir. Çünkü onun için nasıl bir doğuş arayacaksın? Nasıl ve nereden artacaktır? Olmayandan olacağını ne söylemene ne de düşünmene izin vereceğim, çünkü 'olan'ın olmadığı ne söylenebilir ne de düşünülebilir. Hangi zorunluk onu daha sonra ya da daha önce yokluktan başlatmış olabilir? Öyleyse baştan sona ya olmalı ya da olmamalıdır. Ne de herhangi bir kanı gücü başka birşeyin olmayandan doğmasını sağlayacaktır. Böylece doğuş yitmiştir, ve yitiş inanılamazdır. Varlık ayırılabilir değildir, çünkü bütünüyle kendi gibidir. Hiçbir yerde daha çok değildir, çünkü yoksa bir arada durmayacaktır, ne de daha azdır, çünkü herşey Varlık doludur. Herşey (Evren) tek bir birleşik bütündür, çünkü Varlık Varlık ile birliğe akar. Değişmezdir ve güvenle kendi içinde dingindir. Zorunluğun gücü onu sınırın bağları içersinde tutar. Bu yüzden eksik olduğu söylenemez, çünkü eksiksizdir, oysa yokluk herşeyden yoksundur."*

Bu varlık belirlenimsiz (apeiron) değildir, çünkü zorunluğun sınırları içinde tutulur. Ve bu zorunluk Parmenides'e göre Dike (Türe) ya da "Ananke"dir.

"Düşünülen ve kendisi nedeniyle düşünülen aynıdır. Çünkü Düşünceyi kendini onda anlattığı varlığın dışında bulamayacaksın, çünkü var olanın dışında hiçbirşey yoktur ve olmayacaktır."

Plotinus bu alıntıyı yaptıktan sonra şöyle der (V. Ennead, I. 8): "Parmenides bu bakış açısını kabul etti, çünkü Varlığı duyusal şeylerde görmedi. Varlığı Düşünce ile özdeşleştirerek değişmez olduğunu ileri sürdü."

Sofistler bundan şu sofistik vargıyı çıkardılar: "Herşey gerçektir, hiçbir yanlış yoktur, çünkü yanlış var olmayan, düşünülmeyecek olandır."

Parmenides'in duyu ve düşünce arasında yaptığı ayrım çelişkiyi yadsıması ile ilgili midir?

Duyusal-algı değişen nesneleri ilgilendirir. Ya da, algı görüngüyü algılar. Görüngü ise tam olarak oluş sürecinde olandır — değişen, geçici ve yitici olan, var olan ama o denli de yok olandır. Görüngü vardır, ama o denli de yoktur, sonludur, ve yitecektir. .

Zamansal oluş sürecinde olan özdeksel herşey duyusal algının nesnesidir. Duyu özsel olarak özdeksel olan ile ilişkilidir: Duyumsanan özdeksel olandır. Duyumsanan oluş sürecinde olduğuna göre, çelişkilidir çünkü oluş kavramının kendisi varlıktan yokluğa ya da yokluktan varlığa geçişi içerir ve bu ise tam olarak Parmenides'in yadsıdığı şeydir: Çelişkili olan nesnel olarak var olamaz. Parmenides gene de çelişkili olanın bilincini yanlışlık olarak değil ama SANI olarak alır. Sanı yanlışlık ile aynı şey değildir. Yanlışlık olmayanın olduğunu düşünmektir. Oysa oluş sürecinde olan yalnızca olmayan değil ama olma ve olmama, varlık ve yokluk durumunda olandır. Bu ise Sanının (DOXA) nesnesidir.

Parmenides çelişkiyi yalnızca özneye sınırladı.

Parmenides duyuyu değil ama düşünceyi gerçekliğin yargıcı yapmakla modern analitik düşünürlerden ayrılır. Bu sonuncular çözümlemelerinin sonucu olarak ulaştıkları "yalın"ı kavram olarak değil ama duyu verisi olarak alırlar. Parmenides ise Varlığı bilginin, kavramın, usun nesnesi olarak alır. Varlık duyusal değildir. Tersine, düşünseldir.

Kavram ve Tasarım

Parmenides'in A = A mantığı diyalektiğin yadsınması, analitiğin doğrulanmasıdır. Ama Parmenides Varlığı arılığı içinde alarak onu duyusal öğenin üzerine yükseltir ve diyalektiğin alanına sokar. Tasarım değil ama ancak Kavram düşünceyi diyalektiğe götürür. Parmenides diyalektiğe ulaşır. Varlığın Yokluk ile ilişkisini, oluşun bu iki karşıt kavramın birliği olduğunu görür. Ama bunu yalnızca özneye sınırlar, ve nesne için yadsır.

Tasarım ancak çağrışımsal-dışsal bağıntıya izin verirken, böylece her tür gerçekliksiz önermeye gereç sağlarken, buna karşı Kavram zorunlu olarak diyalektiğe götürür çünkü belirlenimini ancak olumsuzundan ya da karşıtından kazanabilir. Parmenides diyalektiğe ulaşır, çünkü Varlık kendini ancak ve ancak Yokluk ile bağıntı içinde belirler. Parmenides bu bağıntıyı kavrar, oluş kavramını öznel olarak çıkarsar, ve nesnel olarak yadsır. Çelişkinin olgusallığını kabul edemez.

Küre

Simplikios (Arist. Fizik üzerine):

> *"Varlığın en son sınırı eksiksiz olduğuna göre, özekten tüm yönlerde eşik olarak genişleyen ve her yanında yusyuvarlak bir küreye benzer, çünkü şu ya da bu parçasında daha büyük ya da daha küçük olamaz. Onun aynıya ulaşmasını engelleyecek bir yokluk yoktur; ve burada daha çok, orada daha az olmak üzere, hiçbir Varlık yoktur ki onda Varlıktan yoksun olsun. Tüm olan eksiksiz olduğu için, tüm yerlerde belirlenimlerinde kendisi gibidir."*

Permenides'in gerçeklik öğretisine eklediği bir sanılar öğretisinde dünya bir yanılsamalar dizgesi olarak görünür. Aristoteles'in Fizik'i üzerine yazan Simplikius'a göre Parmenides şunları şöyler (7 b 39):

> *"İnsanların iki tür görüşü vardır ki, bunlardan biri olmamalıdır ve onda yanılgıya düşerler; onları biçimde ve simgede birbirinin karşısına koyarlar. Biri, ateşin ilksiz-sonsuz alevi, bütünüyle incedir, baştan sona kendine özdeştir, ama öteki ile özdeş değildir, çünkü bu da kendi içindir; öte yandan geceye ait olan, ya da kalın ve ağır varoluş vardır." Birincisi ile sıcaklık, yumuşaklık, hafiflik, ikincisi ile soğuk anlatılır. "Ama herşeye aydınlık ve gece dendiği için ve nitelikleri şeylerin hem bir türüne hem de ötekine uydukları için, benzer herşey aydınlık ve karanlık gece ile doludur; her ikisi benzerdir çünkü ikisi olmaksızın hiçbirşey varolmaz."*

Aristoteles (Met. 1. 3 ve 5) ve başka tarihçiler hep birlikte Parmenides'in görünen şeyler dizgesi için iki ilkeyi, sıcaklığı ve soğukluğu ortaya koyduğunu belirtirler. Herşey bunların birliği yoluyla vardır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Pisagoras

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Pisagoras

Frederick Copleston

PİSAGORCULARIN yalnızca Pisagoras'ın öğrencilerinin az çok birbirlerinden bağımsız ve yalıtılmış bir kalabalığı olmadıklarını anlamak önemlidir: bir Sisamlı olan Pisagoras tarafından güney İtalya'da Kraton'da İÖ altıncı yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş dinsel bir toplumun ya da topluluğun üyeleri idiler. Pisagoras'ın kendisi bir İyonyalı idi ve Okulun ilk üyeleri İyonik lehçeyi konuşuyorlardı. Pisagorcu Toplumun kökenleri, kurucusunun yaşamı gibi, bulanıklığa gömülüdür. İamblikus Pisagoras'ın yaşamını anlatırken ona "tanrısal felsefenin önderi ve babası," "bir tanrı, bir 'cin' (e.d. insanüstü bir varlık), ya da tanrısal bir insan" der. Ama Pisagoras'ın yaşamı, İamblikus, Porfiri ve Diogenes Laertius tarafından anlatıldığı biçimiyle, bize güvenilir bir tanıklık sağlamaktan çok uzaktır ve hiç kuşkusuz bunlara romanslar demek daha doğru olacaktır.1

Bir okul kurmak olası ki Yunan dünyasında yeni birşey değildi. Gerçi kesin olarak tanıtlanamasa da, ilk Miletuslu felsefecilerin çevrelerinde Okul denebilecek kümeleşmeler oluşturmuş olmaları olasılığı yüksektir. Ama Pisagorcu Okulun çileci ve dinsel bir yapıda olma gibi ayırdedici bir ırasalı vardı. İyonya uygarlığının sonlarına doğru dinsel bir yeniden diriliş görüldü ve ne Olimpos mitolojisinin ne de Miletus evrenbiliminin sağlayabildiği gerçek dinsel öğeleri karşılama girişimi doğdu. Nasıl kendine özgü dinçlik ve diriliğini yitirerek çöküşüne doğru yaklaşan bir toplumda, Roma İmparatorluğunda, bir yandan kuşkuculuğa ve öte yandan "gizem dinleri"ne doğru bir devim görürsek, yine öyle tecimci varsıl İyonya uygarlığının sonunda da benzer eğilimler buluruz. Pisagorcu Toplum bu dinsel yeniden diriliş tinini temsil eder ve bunu oldukça belirgin bir bilimsel tin ile birleştirir—bu bilimsellik hiç kuşkusuz Pisagorcuların bir felsefe tarihine alınmalarını aklayan etmen olmak üzere. Orfeusculuk ile Pisagorculuk arasında hiç kuşkusuz ortak bir zemin vardır, gerçi aralarındaki tam ilişkiyi ve Orfik sektin öğretisinin Pisagorcular üzerinde yapmış olabileceği etkinin düzeyini belirlemek kolay bir iş olmasa da. Orfeusculukta hiç kuşkusuz ortak bir yaşam yoluna giriş ve bağlanış yoluyla topluluklar içersinde bir örgütlenişi, ve ayrıca ruhların göçü öğretisini buluruz—Pisagorcu eğitimde göze çarpan bir öğreti—, ve Pisagoras'ın Orfik inanç ve kılgılardan etkilenmemiş olduğunu düşünmek güçtür, üstelik Pisagoras Trakya'nın Dionisios dini ile olmaktan çok Delos ile bağlanıyor olsa da.2

Pisagorcu toplulukların politik topluluklar oldukları görüşü savunulmuştur, ama bu en azından özsel olarak politik topluluklar oldukları anlamında ileri sürülemez—ki hiç kuşkusuz böyle değillerdi. Pisagoras'ın Kilon'un örneği üzerine Metaponutum'a gitmek için Kroton'dan ayrılmak zorunda kalmış olduğu doğrudur; ama öyle görünür ki bu Pisagoras payına herhangi bir tikel partiden yana özellikle politik etkinlikler varsayılmaksızın da açıklanabilir. Bununla birlikte, Pisagorcular Kroton'da ve Magna Greacia'nın başka kentlerinde politik denetimi ele geçirdiler, ve Polibius "tekkelerinin" yakıldığını ve kendilerinin baskıya uğradıklarını bildirir—yaklaşık olarak İÖ

440-430 yıllarında.3 Gene de bu olgu zorunlu olarak dinsel olmaktan çok özsel olarak politik bir toplum olmuş olduklarını anlatmaktan uzaktır. Calvin Cenova'da yönetimdeydi, ama birincil olarak bir politikacı değildi. Profesör Stace şunları söyler: "Krotana'nın yalın yurttaşına fasulye yememesi, ve hiçbir durumda köpeğini yiyemeyeceği söylendiği zaman, bu çok fazlaydı"4 (gerçi aslında Pisagoras'ın fasulyeleri ya da giderek tüm etleri yiyecek maddeleri olarak yasaklamış olduğu kesin olmasa da. Aristoxenus fasulyeler konusunda tam tersini ileri sürmer.5 Burnet, ki yasaklamaların Pisagorcu ırasını onaylama eğilimindedir, gene de Aristoxenus'un fasulyeler üzerindeki tabu konusunda haklı olabileceği olasılığını kabul eder).6 Toplum birkaç yıl sonra yeniden dirildi ve etkinliklerini İtalya'da, özellikle Tarentum'da sürdürdü, orada İÖ dördüncü yüzyılın ilk yarısında Arkitas büyük bir ün kazandı. Filolaus ve Euritus da aynı kentte çalıştılar.

Pisagorcuların dinsel-çileci düşüncelerine ve kılgılarına gelince, bunlar arılık ve arınma düşüncesi çevresinde özeklendi, çünkü ruhların göçü öğretisi doğal olarak ruh-ekininin gelişmesine götürüyordu. Sessizlik uygulaması, müziğin etkisi ve matematik çalışmaları—tümü de ruh denetiminde değerli yardımcılar olarak görüldüler. Gene de uygulamalarından kimileri salt dışsal bir ıradaydı. Eğer Pisagoras et yemeyi gerçekten de yasaklamışsa, bu kolaylıkla metempsikosis ya da ruhun bir bedenden ötekine geçişi öğretisinden ötürü, ya da en azından bununla bağıntılı olabilir; ama Diogenes Laertius'un Okul tarafından izlenmiş olduklarını bildirdiği böyle salt dışsal kurallar imgelem ne denli zorlansa da felsefi öğretiler olarak adladırılamazlar. Örneğin, fasulyeden kaçınmak, ana caddede yürümemek, kesilen tırnaklar üzerine basmamak, küller arasındaki bir çömleğin kalıntılarını silmek, bir kile üzerine oturmamak vb. Ve eğer Pisagorcu öğretilerin içeriği salt bunlardan oluşaydı, konu din tarihçisi için ilginç olabilir, ama felsefe tarihçisinin ciddi ilgisine pek değer olamazdı. Ama bu dışsal görenekler hiçbir biçimde Pisagorcuların sunacak olduklarının tümünü oluşturmaz.

(Pisagorcuların kuramlarını kısaca tartışırken ne kadarının Pisagoras'ın kendisine göre olduğunu ve ne kadarının Okulun daha sonraki üyelerine, örneğin Filolaus'a göre olduğunu söyleyemeyiz. Ve AristotelesMetafizik'te Pisagorculardan çok Pisagoras'ın kendisinde söz eder. Böylece, "Pisagoras ... savunuyordu" anlatımı kullanıldığı zaman, bu zorunlu olarak Okulun kurucusunun kendisine göndermede bulunuyor olarak anlaşılmamalıdır.)

Pisagoras'ın yaşamını anlatırken Diogenes Laertius bize Ksenofanes'in bir şiirinden söz eder. Bu şiirde Ksenofanes Pisagoras'ın bir köpek döven birini gördüğü zaman ona durmasını, çünkü köpeğin havlayışında bir dostun sesini tanıdığını söylediğini anlatır. Öykü doğru olsun ya da olmasın, Pisagoras'a metempsikosis öğretisinin yüklenişi kabul edilebilir. Dinsel yeniden diriliş yeni yaşama ruhun gücü ve ölümden sonraki dinçliği üzerine eski düşünceyi getirdi—Homer'in ölmüşlerin mırıldayan gölgeleri anlayışına karşıt olarak. Ruhların göçü öğretisi gibi bir öğretide, kişisel kimlik bilinci, öz-bilinç göz önüne alınmaz ya da ruh ile bağlı olarak düşülmez, çünkü Dr. Julius Stenzel'in sözlerinde: "[D]ie Seele wandert von Ichzustand zu Ichzustand, oder, was dasselbe ist, von Leib zu Leib; denn die Einsicht, daß zum Ich der Leib gehört, war dem philosophischen Instikt der Greichen immer selbstveständlich."7 Bedenin uyumu olarak ruh kuramı, ki Platon'un Fedon'unda Simmias tarafından önerilmiş ve Platon'un saldırısına uğramıştır, Pisagorcuların Ruhu ölümsüz olarak ve göç sürecine giriyor olarak alan görüşlerine pek uygun düşmez; böylece bu görüşün Pisagorculara yüklenişi (Makrobius kesinlikle Pisagoras'a ve Filolaus'a yükler)8 en azından kuşkuludur. Gene de, Dr. Praechter'in belirttiği gibi, ruhun bedenin uyumu olduğu ya da yalın olarak bir uyum olduğu bildiriminin onun bedendeki düzen ve yaşamın ilkesi olduğu anlamında alınıp alınamayacağı sorusu ortada kalır. Bu zorunlu olarak ruhun ölümsüzlüğü görüşünü zayıflatıcı değildir.9

(Orfeusculuk ve Pisagorculuk arasındaki birçok önemli benzerlik birincinin ikinci üzerinde uyguladığı bir etkiye bağlı olabilir; ama gerçekten herhangi bir doğrudan etkinin olup olmadığını ve eğer olmuşsa ne düzeyde olduğunu belirlemek oldukça güçtür. Orfeusculuk Dionisios'a tapınma ile bağıntılıydı, bir tapınma ki Yunanistan'a Trakya'dan ya da Skitya'dan geldi, ve, "coşkucu" ve "esirmeci" ırası Yunanlının ruhunda bir yansı bulmuş olsa bile, Olimpos kültünün tinine yabancıydı. Ama Orfeusculuğu Pisagorculuk ile bağlayan şey Dionisios dininin "coşkucu" ırası değildir; bu dahaçok topluluklar içine örgütlenen yeni Orfeuscu üyelere ruhun göçü öğretisinin öğretilmesi olgusudur, öyle ki onlar için insanın önemli parçası onu hapseden beden değil ama ruhtur; gerçekte, ruh "gerçek" insandır, Homer'de göründüğü gibi bedenin salt bir gölge-imgesi değil. Et yemekten kaçınma gibi kurallara uyulmasını da kapsayan ruh-eğitimine ve ruh-arıtımına verilen önem buna bağlıdır. Orfeusculuk gerçekten de bir felsefe olmaktan çok bir dindi—gerçi şu sözlerde görüldüğü gibi Kamutanrıcılığa bir yatkınlık göstermiş olsa da—Zeus baş, Zeus orta, herşeyi yapan Tanrı;10 ama, bir felsefe olarak adlandırılabileceği ölçüde, salt bir evrenbilimsel kurgu değil ama biryaşama yoluydu, ve bu bakımdan Pisagorculuk hiç kuşkusuz Orfik tinin bir kalıtçısıydı.)

Şimdi konunun güç yanına, Pisagorcu matematiksel-metafiziksel felsefeye dönelim. Aristoteles Metafizik'te şöyle yazar: "Pisagorcular, ki onlara böyle denir, kendilerini matematiğe adadılar, bu çalışmayı ilk geliştirenler onlardı, ve onun içinde yetiştirilmiş olmakla yine onun ilkelerini tüm şeylerin ilkeleri olarak gördüler ..."11 Gelişmekte olan bir bilimin ilk öğrencileri olmanın coşkusunu duydular ve sayıların dünyadaki öneminin çarpıcılığına kapıldılar. Tüm şeyler sayılabilirdir, ve pekçok şeyi sayısal olarak anlatabiliriz. Böylece, bağıntılı iki şey arasındaki ilişki sayısal orana göre anlatılabilir: belli bir sayıda düzenli nesne arasındaki düzen sayısal olarak anlatılabilir vb. Ama onlara özellikle çarpıcı gelmiş görünen şey lirdeki notalar arasındaki müziksel araların sayısal olarak anlatılabileceğinin bulunuşuydu. Müziksel perdenin uzunluklara bağlı olması ölçüsünde sayı üzerine bağımlı olduğu söylenebilir, ve gamdaki aralıklar sayısal oranlar tarafından anlatılabilir.12 Tıpkı müziksel uyumun sayı üzerine bağımlı olması gibi, yine düşünülebilir ki Evrenin uyumu da sayı üzerine dayanır. Miletuslu evrenbilimciler evrende karşıtların bir çatışmasından söz ediyorlardı, ve Pisagorcuların müzik üzerine araştırmaları kolaylıkla onlara "çatışma" sorununa sayı kavramı yoluyla bir çözüm düşüncesini telkin etmiş olabilir. Aristoteles şunları söyler: "müziksel gamların özellik ve oranlarının sayılarda anlatılabilir olduğunu gördükleri ve tüm başka şeyler bütün doğalarında sayılara göre modellenmiş göründüğü için, sayılar doğanın bütünündeki ilk şeyler olarak, ve bütün gök müziksel bir gam ve bir sayı olarak göründü."13

Anaximander her şeyi Sınırsızdan ya da Belirsizden üretmişti, ve Pisagoras bu kavramı Sınırsıza biçim veren Sınır ya da to peras kavramı ile birleştirdi. Bu müzikte örneklenir, çünkü onda oran ve uyum aritmetiksel olarak anlatılabilir (ayrıca sağlıkta da örneklenir ki, burada sınır "kıvamına getirme"dir ve sağlık olan uyumda sonuçlanır). Bunu bütününde evrene aktararak Pisagorcular evrensel uyumdan söz ettiler. Ama evrende sayılar tarafından oynanan önemli rolü vurgulamakla yetinmeyerek daha ileri gittiler ve şeylerin sayılar olduklarını bildirdiler.

Bu açıktır ki kolay anlaşılacak bir öğreti değildir, ve tüm şeylerin sayılar olduklarını söylemek anlaşılması güç bir deyimdir. Pisagorcular bununla ne demek istediler? Her şeyden önce, sayılarla ne demek istiyor, ya da sayıları nasıl düşünüyorlardı? Bu önemli bir sorudur, çünkü buna verilecek yanıt Pisagorcuların şeylerin sayılar olduklarını söylemelerine yol açan nedenlerden birini akla getirir. Bu bağlamda Aristoteles'in söylediklerine göre "(Pisagorcular) sayı öğelerinin çift ve tek, ve bunlardan birincilerin sınırsız ve ikincilerin sınırlı olduklarını savundular; ve 'ben' bunların

ikisinden (çünkü hem çifttir hem de tek), ve sayı 'ben'den çıkar; ve bütün gök, söylenmiş olduğu gibi, sayılardır."14 Aristoteles tam olarak Pisagorcu gelişimin hangi dönemine değiniyor olursa olsun, ve tek ve çifti ilgilendiren sözleri üzerine hangi yorum getirilirse getirilsin, açıkça görünür ki Pisagorcular sayıları uzaysal olarak görüyorlardı. "Bir" noktadır, "iki" çizgidir, "üç" yüzeydir, "dört" oylumdur.15 Böylece tüm şeyler sayılardır demek, "tüm cisimler uzaydaki noktalardan ya da birimlerden oluşurlar ki, birarada alındıklarında bir sayı oluştururlar"16 demek olacaktır. Pisagorcuların sayıları bu yolda görmüş oldukları "tetraktis" tarafından belirtilir—bir beti ki onlar tarafından kutsal olarak görülüyordu.

Bu beti göze on sayısının bir, iki, üç ve dördün toplamı olduğunu gösterir; başka bir deyişle, ilk dört tam sayının. Aristoteles bize Euritus'un sayıları çakıl taşları ile temsil ettiğini söyler, ve "kare" ve "dikdörtgen" sayıları elde etmemiz böyle bir temsil yöntemiyle uyumludur.17 Eğer bir ile başlar ve tek sayıları "gnomonlar"* şeklinde ardışık olarak eklersek, kare sayıları elde ederiz; ve eğer iki ile başlar ve çift sayıları eklersek, o zaman "dikdörtgen sayıları."

Betilenmiş sayıların bu kullanımı ya da sayıların geometri ile bağıntıları Pisagorcuların şeyleri nasıl yalnızca sayılabilir olarak değil ama sayılar olarak da gördüklerini anlamayı açıkça kolaylaştırır. Matematiksel düşüncelerini özdeksel olgusallık düzenine aktarıyorlardı. Böylece "birçok noktanın bitiştirilmesiyle bir çizgi yaratılır, yalnızca matematikçinin bilimsel imgeleminde değil, ama ayrıca dışsal olgusallıkta da; aynı yolda yüzey birçok çizginin bitiştirilmesiyle, ve son olarak cisim birçok yüzeyin bileştirilmesiyle yaratılır. Noktalar, çizgiler ve yüzeyler öyleyse olgusal birimlerdir ki doğadaki tüm cisimleri oluştururlar, ve bu anlamda tüm cisimler sayılar olarak görülmelidirler. Gerçekte, her özdeksel cisim Dört (tetraktos) sayısının bir anlatımıdır, çünkü, dördüncü bir terim olarak, üç bileşen öğeden doğar (Noktalar, Çizgiler, Yüzeyler)."18 Ama şeylerin sayılarla özdeşleştirilmesinin ne ölçüde sayıları geometrik şekillerle temsil etme alışkanlığına, ve ne ölçüde Pisagorcuların müzik konusundaki bulgularının tüm olgusallığa bir genleştirilmesine yüklenebileceğini söylemek aşırı ölçüde güçtür. Burnet'e göre şeylerin sayılarla başlangıçtaki özdeşleştirilmesi müziksel seslerin sayılara indirgenebilecek oldukları yolundaki buluşun bir genişletilmesine bağlıdır, sayıların geometrik betilerle bir özdeşleştirilmesine değil.19 Gene de, eğer nesneler—görünürde Pisagorcuların kabul ettikleri gibi—özdeksel nicel noktaların toplamı olarak görülürse, ve eğer, aynı zamanda, sayılar geometrik olarak noktaların toplamları olarak görülürse, daha ileri adımın, nesneleri sayılarla özdeşleştirme adımının nasıl atılacağını anlamak kolaydır.20

Aristoteles yukarıda aktarılan pasajda Pisagorculara göre "sayı öğeleri çift ve tektir, ve bunlardan birinciler sınırsız ve ikinciler ise sınırlıdır" der. Sınırlılar ve sınırsızlar tabloya nasıl girerler? Pisagorcular için sınırlı kozmoz ya da dünya "soluduğu" sınırsız kozmoz (hava) tarafından kuşatılıdır. Sınırlı kozmozun nesneleri böylece arı sınırlama değildirler, ama sınırlının bir karışımını kapsarlar. Şimdi, Pisagorcular, sayıları geometrik olarak görerek, bunların ayrıca (çiftten ve tekten oluşmuş olarak) sınırlının ve sınırsızın ürünleri olduklarını da düşünüyorlardı. Bu bakış açısından da, o zaman, sayıları şeylerle özdeşleştirmeye geçmek oldukça kolaydır—çiftler sınırsız ile ve tekler sınırlı ile özdeşleştirilmek üzere. Yardımcı bir açıklama tek gnomonların (bkz. betiler) değişmez bir dörtgen şekli (sınırlı) korudukları, çift gnomonların ise sürekli olarak değişen bir dikdörtgen şekil (sınırsız) sundukları olgusunda bulunabilir.21

Belirli şeylere belirli sayılar yüklemeye geldiği zaman, alan doğallıkla tüm keyfilik ve düşlem türlerine açıldı. Örneğin, tüzenin niçin dört olarak bildirilmesi gerektiğini az çok anlayabilmemize karşın, kairosun niçin yedi ya da canlılığın niçin altı olması gerektiğini anlamak kolay değildir. Beş evlilik olarak bildirilir, çünkü beş üçün (ilk eril sayı) ve ikinin (ilk dişil sayı) ürünüdür. Bununla

birlikte, tüm bu düşlemsel öğelere karşın Pisagorcular matematiğe gerçek bir katkıda bulunmuşlardır. Geometrik bir olgu olarak "Pisagoras Teoremi"nin bir bilgisi Sümer hesaplamalarında gösterilir. Bununla birlikte, Pisagorcular, Proklus'un belirttiği gibi,22 salt aritmetiksel ve geometrik olguları aştılar ve bunları tümdengelimli bir dizgede düzenlediler, gerçi bu hiç kuşkusuz başlangıçta ilkel bir doğada olsa da. "Pisagorcu geometriyi toparlarsak, diyebiliriz ki Öklides'in i, ii, iv ve vi (ve olası ki iii) sayılı Kitaplarının büyük bir bölümünü kaplıyordu—şu sınırlama ile ki, Pisagorcu orantı kuramı eşölçümsüz büyüklüklere uygulanamadığı için yetersizdi.'23 Bu sonuncuları çözmüş olan kuram Eudoksus'un yönetimi altındaki Akademide doğdu.

Pisagorcular için dünya yalnızca küresel olmakla kalmadı,24 ama evrenin özeği olmaktan da çıktı. Dünya ve gezegenler—Güneş ile birlikte—özeksel ateş ya da "Evrenin ocağı" (ki Bir sayısı ile özdeşleştirilir) çevresinde dönerler. Dünya havayı dışındaki sınırsız kütleden solur, ve havadan Sınırsız olarak söz edilir. Burada Anaximenes'in etkisini görürüz. (Aristoteles'e göre—De Caelo, 293, a 25-7—Pisagorcuların yerözekselliği yadsımaları fenomenleri açıklayabilme gibi bir amaca değil ama kendilerine özgü keyfi nedenlere dayanıyordu.)

Pisagorcularla ilgilenmemizin nedeni yalnızca müziksel ve matematiksel araştırmaları değil, yalnızca dinsel bir toplum olarak ıraları değil, yalnızca ruhların göçü öğretileri ve matematiksel metafizikleri yoluyla—en azından sayıları 'özdekselleştirmedikleri' ölçüde25—Miletuslu evrenbilimcilerin de facto özdekçiliklerinden uzaklaşma eğiliminde olmuş olmaları değildir; ama ayrıca Platon üzerindeki etkilerdir—Platon ki hiç kuşkusuz onların ruh ve yazgısı üzerine düşünceleri tarafından etkilendi (ve olası ki ruhun üç parçalı doğası öğretisini onlardan ödünç aldı). Pisagorcular hiç kuşkusuz ruha büyük önem verdiler ve ona özenle ve doğru bir yolda yaklaşılması gerektiğine inandılar, ve bu Platon'un da tüm yaşamı boyunca sarıldığı en değerli inançlarından biriydi. Platon ayrıca Pisagorcuların matematiksel kurguları tarafından da güçlü olarak etkilendi, üstelik bu bakımdan onlara borcunun tam düzeyini saptamak güç olsa da. Ve Pisagorcular açısından onların Platon'un düşüncesinin oluşumundaki belirleyici etkilerden biri olmuş olduklarını söylemek onlara hiç de sıradan bir övgü yöneltmek olmayacaktır.

Notlar:

*[Not: (Aziz Yardımlı): Aristoteles Kategoriler'de gnomonu şöyle tanımlar (15 a 305): "Bir kare çevresine bir gnomon eklendiği zaman büyüklükte artar, ama [şekilde] değişmez."]

1"Ben, invero, possono dirsi romanzi, le loro 'Vite.' " Covotti, Presocratici, s. 66.

2Krş. Diog. Laert., 8, 8.

3Polybius, ii 39 (D. 14, 16).

4Stace, Critical History of Greek Philosophy, s. 33.

5ek. Gell., iv, II, 5 (D. 14, 9).

6E.G., s. 93, not 5.

7Metaphysik des Altertums, Teil I, s. 42. ["[R]uh ben-durumundan ben-durumuna, ya da yine aynı şey, bedenden bedene dolaşır; çünkü beden 'ben'e aittir içgörüsü Yunanlının felsefi içgüdüsü için her zaman kendiliğinden açıktı."

8Somn. Scip., I, 14, 19 (D. 44 A 23).

9Überweg-Praechter, s. 69.

10D. 21 a.

11Metaf., 985, b. 23-6.

12Açıkça görünür ki Pisagorcuların sesle ilgili oranları uzunluk oranlarıydılar, titreşim oranları değil—Pisagorculardan bunları ölçmelerinin beklenemeyeceği gibi. Böylece "en alt" nota ve titreşimi veren en uzun harp teline h upath denirken, "en üst" nota ve titreşimi veren en kısasına h npath dendi.

13Metaf., 985, b 31-986 a 3.

14Metaf., 986 a 17-21.

15Bkz. Pythagoras, Enc. Brit., 14'üncü basım, Sir Thos. Little Heath tarafından.

16Stöckl, Hist. Phil.,I, s. 48 (çev. Finlay, 1887).

17Metaf., 1092, b 10-13.

18Stöckl, Hist. Phil., I, s. 43-9.

19E.G.P., s. 107.

20Filolaus (eldeki yazı parçalarından öğrendiğimize göre) bir sayıya iye olmadıkça ya da kendisi sayı olmadıkça hiçbirşeyin bilinemiyeceği, hiçbirşeyin açık ya da seçik olamıyacağında diretiyordu.

21Bkz. Aristoteles, Fizik, 203 a 10-15.

22In Eukleiden, Friedlein, 65, 16-19.

23Heath, art. cit.

24Rus felsefecisi Leo Chestov'un şu sözleri ile krş: "Bir gerçeğin kabul edilmesi için bulunuşundan sonra yüzyıllarca beklemesinin gerekmesi hiç te seyrek görülen bir olgu değildir. Pisagorcuların dünyanın devimi konusundaki öğretileri için de durum böyleydi. Herkes bunun yanlış olduğunu düşünüyordu ve 1500 yıldan daha uzun bir süre boyunca insanlar bu gerçeği kabul etmeyi istemediler. Kopernik'ten sonra bile bilgeler bu yeni gerçeği geleneğin öncülerinden ve sağlam sağduyudan gizli tutmak zorunda kaldılar." Leo Chestov, In Job's Balances, s. 169 (İng. çev. C. Coventry ve Macartney).

25Gerçekte Pisagorcuların evreni matematikselleştirmeleri evrenin bir "idealleştirilmesi" olarak görülemez, çünkü sayıyı geometrik olarak görüyorlardı. Şeyleri ve sayıları özdeşleştirmeleri böylece şeylerin bir idealleştirilmesinden çok sayıların bir özdekselleştirilmesi olur. Öte yandan, türe vb. gibi "idealar"ın sayılarla özdeşleştirilmeleri ölçüsünde idealizme doğru bir eğilimden söz etmek doğru olabilir. Aynı tema Platonik idealizmde de yineler.

Bununla birlikte, kabul etmek gerek ki Pisagorcuların sonuçta sayının bir geometrikleştirilmesine vardıkları önesürümü en azından geç Pisagorcular için geçerli olmayacaktır. Böylece, Tarentumlu Arkitas, Platon'un bir dostu, açıkça ters bir yönde çalışıyordu (bkz. Diels, B 4), bir eğilim ki, geometri ve aritmetiğin her ikisinin de ayrılığına ve birbirlerine indirgenemez ıralarına inanan Aristoteles tarafından sert bir biçimde karşı çıkılıyordu. Genel olarak belki de Pisagorcuların aritmetik ve geometri arasında bir karşılıklı indirgemeden çok bir eşbiçimliliği [isomorphism] bulmuş olmalarından söz etmek daha doğru olacaktır (üstelik bunu yeterince çözümlemiş olmasalar bile).

[COPLESTON: FELSEFE TARİHİ: ÖN-SOKRATİKLER VE SOKRATES: 1. ÖN-SOKRATİK FELSEFE: 3. PİSAGORCU TOPLUM]

[Çeviren: Aziz Yardımlı (c) İdea Yayınevi 1986, 1997]

2

Pisagorcular —

Matematiksel Felsefe

Sahakian

Geometrinin alegorik temsili
(Giuseppe Cesari)

Pisagoras (yklş. İÖ 580-497) en yüksek değeri anlıksal etkinliğe vermesine karşın, Yunan felsefesine bütünüyle yabancı pek çok düşünceyi—örneğin ruhların göçü—içeren kılgısal, törel ve dinsel bir felsefe formüle etti. İÖ altıncı yüzyılın sonlarında yaşamış olan Pisagoras ile daha sonra matematik ve bilim üzerine dayalı bir metafiziksel görüş ileri sürmüş olan (ve kimileri Platon'un Akademisi ile yakın ilişki içinde duran) Pisagorcu felsefeciler arasında bir ayrım yapmamız gerekir. Bu Pisagorculardan önde gelenler arasında Sokrates'in ve Demokritos'un bir çağdaşı olan Filolaus bulunuyordu.

Pisagoras'ın kendisi ruhların göçünü öğreten bir din kurdu. Onun dinsel toplumu olan Pisagoras Düzeninin üyeleri bir dinsel ve törel kurallar kümesine göre yaşıyorlardı. İlk kez Orfik kült içinde kendini gösteren bu ruh-göçü öğretisi ideal varoluşu yineleyen bir doğuşlar döngüsünden son bir kaçış yoluyla erişilen tanrısal bir mutluluk yaşamı olarak betimliyordu. Bu kutluluk içinde esenlikten oluşan hedefe ancak arınma, dünyasal duyusallığın yadsınması ve çileci bir ruhla hazlardan uzak durma yoluyla ulaşılabilirdi. Ama, fiziksel duyusallık ruhu kirlettiği için, en soylu arınma aracı ruhu bedensel bağlarından kurtaran anlıksal etkinlik olarak görüldü. Fiziksel ölümden önce duyusallığın yadsınması ruha özellikle müzik ve bilim yoluyla tinsel arınma idealine ve tıp ve jimnastik uygulamaları yoluyla fiziksel arınma idealine erişme yeteneğini verir.

Pisagoras'ın ruhların göçü üzerine temel kuramı tüm dirimli şeylerin kardeşliğini ileri süren ek bir öğreti için temel oldu. Tüm dirimli şeyler birbirlerine bağlı olmalıdırlar, çünkü tümünün de ruhlarının geçmiş ruhsal göçler sırasında çok sayıda bedenleri olmuştur; bu yüzden vejeteryanlık uygulaması evrenselleştirilmeli, tüm insanlar uyum ve dostluk içinde yaşamalı, kadınların erkeklerle eşitliği tanınmalı ve kölelere insanca davranılmalıdır.

Kişinin şimdiki yaşamının ahlaksal niteliği ruhun sonraki yaşamda yerleşeceği bedenin doğasını belirler; böylece kişi buna göre ödüllendirilir ya da cezalandırılır. Yeğlenen yaşam hekimin, prensin ya da ozanın yaşamıdır. Aydınlanmış kişiler olarak, Pisagorcular tinsel kılavuzlar ve egemenler olarak hizmet etme sorumluluğunu üstlendiler; buna göre, hükümet görevlerine değer verip buna göre davrandılar.

Filolaus ve
Pisagorcu Felsefe

Sahakian

Metafiziksel Çoğulcular Herakleitos'un Oluş düşüncesini Parmenides'in Süreklilik kavramı ile uzlaştırmaya çalıştılar. Benzer olarak Filolaus ve daha başka Pisagorcu felsefeciler (İÖ beşinci yüzyılda) bir yanda sürekli olarak değişen bir evren ve öte yanda bengi ve değişmez bir evren olarak iki çatışan görüş arasında bireşim yaratmaya çalıştılar. Çözümü matematikte buldular.

Matematiğin kılgısal uygulamalarına ilgileri (Pisagoras kuramı, $A2 + B2 = C2$, başarılarının iyi bilinen bir örneğidir) onları tüm olgusallığa ilişkin matematiksel bir açıklama formüle etmeye götürdü. Fiziksel doğanın görüngü dünyasının matematiksel ilkeler üzerinde kurulduğunu tanıtlamaya çalıştılar. Müzikal sesler (örneğin oktavlar) ve titreşen müziksel tellerin uzunlukları arasında matematiksel bir ilişkinin bulunduğunu tanıtladılar. Böyle doğal fenomenleri anlayabilmek ve denetleyebilmek için matematiksel ilişkilerin göz önüne alınması gerektiği onlara açık bir olgu

olarak görünüyordu.

Pisagorcular tıpkı müziğin matematik yasalarına boyun eğmesi gibi tüm doğanın da—görüngüsel Oluş dünyası—aynı şeyi yapması gerektiğine inandılar, çünkü enson olgusallığın (sürekli Varlık) sayılardan oluştuğunu düşünüyorlardı. Onların görüşünde tüm olgusallık sayı olduğu için, tüm fiziksel görüngüler matematiksel ilişkilerden doğar. Sayılar fiziksel şeylerin sürekli özlerini belirler; sayılar doğal nesnelerin üstlendikleri matematiksel ilişkiler ya da biçimlerdir; ve öyleyse fiziksel şeyler ideal şeylerdir, yalnızca bu görülmez matematiksel ilişkilerin ya da biçimlerin eşlemleridirler. Fiziksel nesneler bir bakıma özlerini oluşturan matematiksel kalıplara dökülmüşlerdir. Fiziksel şeyler matematiksel olarak sınırlıdırlar; bu yüzden denetleyici doğa yasaları matematiksel ilkeler olarak görülmelidir ve bu nedenle fiziksel doğa ancak matematiksel terimlerde anlaşılabilirdir. Dahası, gerçi fiziksel doğa Herakleitos'un felsefesinde Oluş (ya da süreç) kavramı tarafından doğru olarak belirtildiği gibi bir geçiş durumunda bulunuyor olsa da, doğadaki görüngüler onları matematiksel ilişkileri yoluyla birarada tutan bir süreklilik ve kalıcı düzen içindedirler. Sürekli sayı ilişkileri görülmezdirler, ve gene de onları duyumsayan insan anlığı tarafından algılanabilir ve anlaşılabilirler—fiziksel doğayı yaratan şeyler olarak değil ama matematiksel ilişkilere göre belirlenmiş görüngüler olarak. Bu anlamda, fiziksel şeyler gerçekte sayıların eşlemleridirler. Pisagorcuların bu sürekli matematiksel biçimleri daha sonra Platon'un İdealleri olacak ve onun tarafından da benzer olarak görüngüsel ya da fiziksel olgusallıktan (Herakleitos'un Oluş kavramından) daha yüksek bir düzene ait olarak yorumlanacaklardı, çünkü İdealler saltık, enson ve sürekli olgusallığı oluştururken, buna karşı görgül fenomenler ise kökensel Varlığı oluşturan matematiksel biçimlerin yalnızca eşlemleridirler.

Pisagorcular dünyadaki herşeyi bir ikilik olarak gördüler; her nesneye ona karşılık düşen bir karşıt, her sava bir karşısav yüklediler. Karşıt nesneler bir uyum yaratmak için işbirliği yaparlar; ve müziksel uyum nasıl karşıtlardan doğuyorsa, evrendeki karşıt güçler de sayıların bir uyumu tarafından uzlaştırılır. Pisagorcular her biri bir sav ve bir de karşısavdan oluşan on çift karşıt düşünce formüle ettiler: (1) sınırlı ve sınırsız; (2) tek ve çift; (3) bir ve çok; (4) sol ve sağ; (5) erkek ve dişi; (6) dinginlik ve devim; (7) doğru ve eğri; (8) aydınlık ve karanlık; (9) iyi ve kötü; ve (10) eşit olarak kare ve eşitsiz. Keyfi olarak tam on çift kavramın seçilmesi yuvarlak on sayısının kutsal ırasına inançlarını yansıtıyordu.

Pisagorcu felsefe Yunan felsefesinde Herakleitos felsefesinin ve Eleatiklerin çatışan görüşleri arasında bir uzlaşma arayan ön-Sokratik dizgelerin sonuncusuydu. Felsefe tarihinde bundan sonraki büyük gelişim Yunan Aydınlanması döneminde Sofistler ve Sokrates metafiziksel paradokslardan uzaklaşarak dikkatlerini insanın törel sorunları, ahlaksal durumu ve yaşam felsefesi üzerinde yoğunlaştırdıkları zaman gelecekti.

[SAHAKIAN: FELSEFE TARİHİ: 2. ÖZDEŞLİK VE DEĞİŞİM SORUNU]

[Çeviren: Aziz Yardımlı (c) İdea Yayınevi 1990, 1997]

İdea Yayınevi / 2014

Pisagoras

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Pisagoras

Pisagoras'ın (Πυθαγόρας) onu görenlerde büyük saygı uyandıran güzel, görkemli bir görünüşü olduğu anlatılır. Soylu tavırları, doğal bir vakarı vardı. Beyaz bir keten giysi giyer, ve belli besinleri yemekten kaçınırdı. Büyük bir konuşma ustalığı ve derin bir kavrayış gücü vardı. Dostlarını yalnızca bilgilendirmekle kalmadı, ama onları kişiliklerinde, karakterlerinde ve yeteneklerinde yükselten özel bir yaşam düzeninde biraraya getirdi. Topluluk halk tarafından yokedildi.

Pisagoras'ın yaşamına ilişkin bilgiler bize ilkin ancak İsa'dan sonraki ilk yüzyıllara ait düşüncelerin ortamından geçerek ulaşır: Tarihselliğin yeri popüler imgelemin ve boşinancın görmek istediği öğeler tarafından alınmıştır. Bir büyücü olduğu, yüksek varlıklar ile ilişkilerinin olduğu söylenir ve yaşamı doğaüstü, gizemli, usdışı olaylardan örülü bir perdenin arkasında gizlenir. Bu yeni-Pisagorcu karışıklık ve belirsizlik arasında kendinde Pisagoras'ın ve felsefesinin ne olduğunu bulup çıkarmamızı sağlayan başlıca kaynak Aristoteles ve Sextus Empiricus'un yazılarıdır.

Pisagoras'ın bize ulaşmış hiçbir yazısı yoktur.

Pisagor felsefesinde herşey sayılar çevresinde döner. Sayılar sık sık düşüncelerin anlatımı olarak kullanılmıştır, ve bu bir derinlik yanılsaması yaratır çünkü birer simge oldukları için, dolayısıyla her türden dışsal bağıntıya izin verdikleri için, kavramsız düşünceyi şaşırtırlar ve dolaysızca anlattıklarından başka bir imlemlerinin de olduğu kuşkusunu yaratırlar. Doğal bilinçte tasarımlar kavramsal duruluktan ne denli yoksunsa, o denli derin görünürler. Anlak anlayamadığına anladığından daha fazla değer ve önem verir çünkü anladığı gerçekte yalnızca yalın evrensel iken, anlamadığı ise usdışı bağıntılara baştan sona açık olandır. Ona açık olan sonluluk iken, kapalı olan ise onun için usdışı bağıntılardan oluşan bir sonsuzluk yanılsaması yaratır, ve böyle olarak anlamayı — kendini — küçümsemede haklıdır. Doğası kavramsal-eytişimsel bağıntıya kapalı olduğu için, bunun yerine yalnızca dışslal-çağrışımsal bağıntıya açık olduğu için, Anlak genel olarak her tür aldanmacaya izin verir, en usdışı olanı doğrulamaya yatkındır. Büyüselin, gizemselin, genel olarak usdışının analitik anlağa nasıl egemen olduğunu modern belirlenimsizcilik kuramlarında da görürüz. Usun boşaltılan yeri ölçüsüz bir imgelem tarafından kolayca doldurulur.

Anlak Us değildir, karşıtların birliğini yadsır, karşıtların ayrılığını doğrular: Ona göre tekil olan, yalıtılmış olan, soyutlanmış olan gerçektir (= vardır), ve analitik bağıntı karşıtların birliği yoluyla değil ama herşeye izin veren dışsal, 'sentetik,' 'çağrışımsal' düşünce süreçleri yoluyla kurulur.

Pisagoras İyonyalı felsefeciler ve Eleatikler arasında durur. İyonyalı düşünürler (Thales, Anaxagoras, Anaximander) gibi arke olarak duyusal-fiziksel bir öğe (su, hava vb.) yerine, kavrama daha yakın bir arkeyi, 'sayı'yı ilke alır.

Yaşam. Pisagoras yaklaşık 580 yılında Samos adasında doğdu ve 495 yılında Büyük Yunanistan'da (Magna Grecia) Metapontum'da öldü. Çağdaşları olan Thales'ten 20 yaş, Anaximander'den birkaç yaş küçük ve Anaximenes'ten 25 yaş kadar büyüktü. Heredotus'a göre Mnesarkhus'un oğluydu. Gençliği Samos'u kalkındırmanın yanısıra kente kültür ve sanatı da getiren Polikrates'in sarayında geçti.

22 yaşında çıktığı ilk yolculuğu Küçük Asya'ya oldu ve orada Thales ile tanıştı. Ona bilgisini arttırmak için Mısır'a bir yolculuk yapmasını öneren Thales'i dinleyerek kısa bir yolculuğa çıktı (İamblikhus; III., 13,14). Yunanistan'a geri döndükten sonra görünürde babasının tecimsel bir bağıntısı nedeniyle Lübnan'da Tire'ye bir yolculuğa hazırlandı. İlk kez orada Fenikelilerin Eski Gizemleri ile tanıştı ve 3 yıl kadar Tire, Sidon ve Biblos tapınaklarında çalıştı. Oradan Eski Gizemlerin kaynağı olan Mısır'a geçti. Yolda bir süre İsrail'de Haifa körfezinde Carmel Dağındaki bir tapınakta kaldı (Kudüs'ün ilk İbrani Tapınağının yokedilmesinden sonra). Mısır'da gizemler ile

tanıştı ve Mısır rahiplik düzenine kabul edilerek orada yaklaşık 22 yıl kaldı. Mısır'dan Yunanistan'a dönerken yakalanmış ve 13 yıl kadar da Babil'de çalışmış görünür.

6'ncı yüzyılın başlarında İtalya'daki Yunan kolonileri büyümüş ve varsıllaşmıştı. Yaklaşık 100.000 kadar nüfusuyla Sibaris o günlerin en büyük Yunan kolonisiydi. Sık sık Krotona ile çatışmasına karşın, iki kent birlikte yaklaşık olarak 530'da Siris'i yokettiler. Pisagoras Krotona'ya 531'de geldi. O sıralar 40 yaşlarındaydı.

Babası Mnesarkhüs bir Fenikeli olmuş olabilir, ya da hiç olmazsa tecim için Tire'ye gittiği bilinmektedir. Ama daha sonra Pisagorcular öğretmenlerinin Apollon ve Pithias'ın oğlu olduğuna inanmaya başladılar.

Bir Tansık. Krotona'da Tarentum körfezine çıktığında kasabalarına elleri boş dönen balıkçılarla karşılaşır. Onlardan ağlarını bir kez daha atmalarını ister ve yakalayacakları balıkların sayısını bildirir. Bu peygamberliğe hayran olan balıkçılar eğer dedikleri çıkarsa her istediğini yerine getirecekleri sözünü verirler. Önceden söylenen gerçekleşir, ama Pisagoras et yemediği için onlardan balıkları yine diri olarak denize geri atmalarını ister. Sayım boyunca suyun dışında kalan balıklardan hiç biri ölmeden Pisagoras'ın dileği yerine getirilir.

56 yaşında yolculuklarından Samos'a geri dönen Pisagoras adayı karışıklık içinde buldu. Polikrates pekçok yurttaşı Samos'tan sürgün etmişti. Bunlar Spartalılardan koruma ve destek gördüler, ve bir iç savaş patlak verdi. Pisagoras politika ile ilgisini kesmişti ve kentin tasarlarını gerçekleştirmek için uygun olmadığını görmeye başladı.

Samos'ta bir okul kurmayı başaramayınca Güney İtalya'da Magna-Grecia'ya (Büyük Yunanistan) giderek Krotona'ya yerleşti ve orada ünlü Pisagoras felsefe, matematik ve doğabilim okulunu kurdu. Ayrıca orada politik görüşleri de Kent yönetimi tarafından benimsendi.

Diogenes Laertius'a göre kendine sofos (SofoV) yerine filosofos (FilosofoV) adını veren ilkin Pisagoras oldu. Bu halk tarafından bir alçakgönüllülük olarak görülür: Sözcük bilgeliğin kazanılmış olduğunu değil ama yalnızca ona doğru bir çabayı anlatır.

Pisagoras Düzeni. Pisagoras'ın Mısır rahiplik kastına üyeliğinin etkileri büyük oldu. Orada insanın moral bilincinin eğitimi konusunda öğrendiklerini geri döndüğünde ülkesinde uyguladı. Ama bunu tıpkı Mısırlı rahipler durumunda olduğu gibi toplumun büyük çoğunluğunu dışlayan bir Düzen kurarak yerine getirdi.

Çeşitli sınıflardan insanlar derslerini dinlemeye gelmeye başladılar. O günlerde kadınların kamu toplantılarına katılmalarının yasak olmasına karşın, Pisagoras'ın dinleyicileri arasında kadınlar da vardı. Daha yetenekli öğrencileri kendi çevresinde topladı ve yalın yaşam, alçakgönüllülük, gösterişsizlik, dayanç ve öz-denetim uygulayan bir kardeşlik çevresi oluşturdu. Kurutulmuş ve katı besinlerden oluşan bitkisel bir beslenme biçimi izleniyor ve mayasız ekmek yeniyordu. Buna göre Pisagoras'ın ünlü hakatombunun (yüz öküzün kurban edilmesi) gerçekte simgesel bir sunu olduğu ve hayvan kesimini kapsamadığı kabul edilebilir. Kardeşliğin Pisagorcular denilen üyeleri tam ortaklık içinde yaşıyor, her yeni bilimsel buluşu Pisagoras'ın adına saptıyor ve her yeni düşünceyi gizli tutmak için ant içiyorlardı. Pisagoras ve kardeşlik üyeleri arkalarında hiçbir elyazması bırakmadıkları için kuramlarına ilişkin bilgiler bir kural olarak başka kaynaklardan gelir.

Pisagorcu Birlik bir tür gönüllü bir rahiplik düzeniydi. Kabul edilmeyi isteyen kişinin davranışı, eğilimleri ve uğraşları kosununda bilgi toplanır, kendisi eğitimi ve terbiyesi açısından sınanırdı.Üyeler özel bir eğitimden geçerler ve içrek bilgileri kazanmaları uygun görünenlere

bilimin en yüksek dalları öğretilirken geri kalanlar beş yıl boyunca boş konuşmayı yasaklayan bir sessizlik eğitiminden geçerlerdi. Düzen politik düşüncelerle de ilgilendiğinden, üyeler etkin politikaya katılırdı. Her üye mülkünü düzene teslim eder, ama ayrıldığında herşeyini geri alırdı.

Pisagorcu Düzen Yokedildi. Pisagorcular sayılara ve geometrik biçimlere özel gizemsel ve kutsal nitelikler yüklediler. Pisagorcu topluluğu kuşatan gizemcilik ve gizlilik hükümetin kuşkusunu uyandırınca, hükümet sonunda okulun dağıtılması buyruğunu çıkardı. Gerçekte okul Güney İtalya'da Demokratik Partinin devrimine dek etkinliğini sürdürdü. Bu partinin üyeleri okulun aristokratik eğilimine karşı idiler ve okulun yapılarını yokettiler. Pisagoras'ın kendisi kaçmış olmasına karşın daha sonra Metapontum'da öldürüldü. İki yüzyıl sonra, Senato onun adına Roma'da bir anıt dikerek onu "en büyük Yunan felsefecisi" olarak onurlandırdı. En ünlü öğrencileri, izleyicileri ve yandaşları Sokrates, Demokritos, Filolaos, Hippokrates, Arkitas, Platon, Menaekhmus ve Aristoteles idi. Platon Pisagoras kuramının çok yaygın olduğu Mısır, Güney İtalya ve Sicilya'ya yolculuklar yaptı. Orada okulun üyeleri ile ilişkide bulundu ve onlardan bilgiler edindi. Platon'un Doğa Felsefesi Pisagorcu ilkeler üzerine kuruludur.

Sofistler ve Pisagorculuk. Sofistler denilen özel öğretmenler Sicilya'dan getirildiler. İlk ve asıl Pisagorculara karşı olan ve gizlilik ve gizemciliği terkeden Sofistler para uğruna öğretiyorlardı. Hippokrates adındaki bir Pisagorcu gizliliğe karşı çıkanlar arasında önde geliyordu ve ilk kez o "İlkeler" başlığı altında bir kitap yayımladı.

İskenderiye. Daha sonra İskenderiye'de Pisagorcu etki altında çok ünlü bir okul kuruldu. En ünlü bilginler Öklides, Ptolemi, Menelaus ve Nikomakhus idi.

İS 415 yılında İskenderiye okulu Hıristiyanlığın etkisi altına girdi ve tanrıbilim başlıca araştırma ve inceleme konusu yapıldı. "Putperest" bilim terkedildi. 529'da Atina'daki tüm okulların Bizans İmparatoru I. Justinian'ın bir buyruğu ile kapatılmasıyla kültürün gelişim sürecindeki en parlak dönemlerden biri sona erdi.

İbrani Etkisi. Pisogoras'ın sözel olarak ilettiği felsefesi ve kuramları önemli ölçüde İbranilerin yaşam yolu ve İncil'in etkisi altında kaldı. Kral Solomon Pisagoras'tan 400 yıl kadar önce yaşamıştı. Kudüs'ün İlk İbrani Tapınağının yokedilmesinden sonra (İÖ 586, Pisagoras doğmadan önce) yabancı ve düşman yönetimi altında baskı altında tutulan İbraniler din okullarında toplandılar. İbraniler tarafından "Solomon'un Mühürü" ve Yunanlılar tarafından pentagram denilen 5 (6 değil) uçlu yıldız ve ayrıca bir üçgen Pisagorcuların simgeleriydi. Pentagramın arkeologlar tarafından bulunan en eski kaynağı İbranilere aittir ve bunun altı-uçlu yıldızdan önce İbranilerin simgesi — David'in Kalkanı — olduğu yolunda bir görüş bile vardır.

Pisagor Felsefesi

Felsefenin bakış açısından birincil olan Pisagoras'ın felsefesidir, Pisagorcularınki değil. Pisagoras felsefesi özdeksel felsefecilikten düşünsel felsefeciliğe geçiş kıpısını oluşturur, ve bir geçiş kıpısı olarak her iki yanda birincil olanları birleştirir — duyusal ve düşünsel olanları. Bu felsefe Sayıyı şeylerin ilkesi olarak ileri sürdüğünde, bunu herhangi bir eğretileme anlamında yapmıyordu. Sayı ile anladığı şey arkeydi ve arke tüm şeylerin, tüm olgusallığın ilkesi idi. Burada da bu düşünürlerin nasıl düşündüklerini anlamak için söylediklerine ekleme ya da onlardan eksiltme yapmamalıyız. Düşündükleri hiç kuşkusuz modern doğal bilinç için tuhaftır. Ama Sayı ile ne anlıyorsak, Pisagoras için varoluşun özü oydu.

Pisagoras felsefesinin ilk ve yalın önermesi Aristoteles'e göre şudur (Metafizik, I. 5):

“Sayı şeylerin olgusallığıdır, ve bütün evrenin yapısı belirliniminde Sayıların ve bunların ilişkilerinin uyumlu bir dizgesidir.”

Bu anlatımı olduğu gibi almalıyız — değiştirmeden, düzeltmeden. Pisagoras için sayı şeylerin nicel belirlenimleri değil, ama özleridir. Pisagorculuğun gerçek varoluş için henüz daha iyi bir kavramları yoktur. Bu ilkede önemli olan şey Sayının görüngü sürecinin özü olarak, arke olarak görülmesidir. Tüm değişimin özünde yatan değişmez ilke, tüm oluş ve yokoluşun dışında olan ve kendisi ortaya çıkmayan ya da yitip gitmeyen öğe Sayıdır.

Pisagoras’ta düşüncenin eytişimsel devimini, kavramsal bağıntıyı henüz bulamayız. Bu yüzden arkeden yapılan çıkarsamalar, Birlikten Çokluğa geçiş de dışsaldır, kavramsal çıkarsama yerine nicel arttırma uygulanır. Pisagorculuk usun kendini bilme sürecinde raslantısal değil ama zorunlu bir açılımdır, ve arı kavrama ulaşmadan önceki kaçınılmaz bir evreyi, duyusalın ve düşünselin birliği olarak bir geçiş evresini temsil eder.

Felsefi dizgelerini birer Paradigma olarak, kendi içlerinde kapalı birer 'örnek' olarak alan bakış açısı felsefe tarihinde ve genel olarak tarihsellikte sürekliliği, birikimi, genel olarak gelişimi yadsır. Felsefi düşüncenin gelişmesi hiç kuşkusuz salt gelişmenin doğasından ötürü daha alt biçimlerden daha üst biçimlere doğrudur, ve alt biçimler gelişmenin doğasından ötürü üst biçimlerde ideal olarak (moment-kıpı olarak) kapsanır.

Şeylerin Özleri Sayılardır

"Dahası, o [Platon] Sayıların duyusal şeylerin yanısıra varolduklarını kabul ederken, Pisagorcular ise Sayıları şeylerin kendileri olarak görüyorlar ve matematiksel nesneleri orta terim olarak Biçimler ve duyusal şeyler arasına koymuyorlardı. [30] Pisagorcuların değil ama onun Biri ve Sayıları şeylerin yanısıra konutlaması ve Biçimleri getirmesi Kavramlar üzerine çalışmasına bağlıydı (çünkü daha erken felsefeciler eytişim konusunda henüz bilgisizdiler)." (Aristoteles, Metafizik, I, 6.)

Hiç kuşkusuz herşey sayı kategorisi altına getirilebilir. Sayılar şeylerde nicelik yanını, daha tam olarak onların ölçülerini ilgilendirir. Buna karşı, Pisagorculukta Sayı şeyin yalnızca biçimsel bir yanı değil ama onun Özselliği, onun gerçek Varlığıdır.

Felsefi Düşüncede Süreklilik

Pisagor felsefesi özdeksel bakış açısından tinsel bakış açısına geçişi oluşturur — bir orta nokta olarak. İyonya okulu özün ya da ilkeninözdeksel olduğunu bildirdi. Bunu izleyen mantıksal adımın (a) ilkenin doğallık biçiminde değil ama düşünce biçiminde kavranması olmalıydı. Bundan sonra, (b) ilke bütünüyle belirlenimsiz iken, herhangi bir yolda belirlenimlerin çıkarsanması gerekiyordu. Pisagorcu felsefe bu ikisini de yaptı (Hegel).

Ama ilk olarak (a) pisagorcu ilke arı düşünce biçiminde değildi, ve buna göre çıkarsama (b) kavramın devimi yerine sayının dışsal, tasarımsal yolunu izledi — nicel artış ilişkisi, ya da, bir, iki, üç, dört vs. Bu niceliğin kavramsız ilişkisidir.

Aristoteles (Metafizik, I, 6)

Ama aynı zamanda, aslında daha da erken bir zamanda, Pisagorcular olarak bilinen felsefeciler kendilerini matematiğe vererek bu bilimi daha öte geliştiren ilk düşünürler oldular; ve onda yetişerek onun ilkelerinin şeylerin ilkeleri olduğuna inanmaya başladılar. Ve bu ilkeler arasında Sayılar doğal olarak ilk oldukları için, ve var olan ve oluşmakta olan şeylere Ateş ve Toprak ve Suda olmaktan çok Sayılarda birçok benzerlik saptayabildiklerini sanarak — sayıların şu ya da bu özelliğini Türe, şu ya da

bu özelliğini Ruh ya da Us, bir başkasını Fırsat olarak gördüler ve geri kalanlarla da aşağı yukarı aynı şeyi yaptılar —, ve dahası uyumun değişki ve oranlarının Sayılar üzerine dayandığını gördükleri, ve tüm geri kalan şeylerin bütün doğalarında Sayılara benzediklerine ve Sayıların bütün doğada ilk olduklarına inandıkları için, Sayıların öğelerinin tüm şeylerin öğeleri olduklarını ve bütün göğün Uyum ve Sayı olduğunu kabul ettiler. Ve sayılarda ve uyumlarda göklerin değişkileri ve bölümleri ve bütün bir düzeni ile benzerlik içinde olduğunu bulabildikleri herşeyi ne olursa olsun biraraya toplayıp birbirlerine uydurdular. Ve eğer herhangi bir yerde bir boşluk kalmışsa, hemen eklemeler yaparak bütün kuramlarına bağıntılı bir yapı verdiler. Demek istiyorum ki, örneğin on sayısının eksiksiz olduğuna ve sayının bütün doğasını kapsadığına inandıkları için, devinen gök cisimlerinin sayısının da on olduğunu ileri sürdüler; ama görünürde yalnızca dokuz cisim olduğu için, Karşı-Dünya olarak bir onuncuyu eklediler. Bu konuyu başka bir yerde daha tam olarak ele almıştık. Ama burada bu düşünürlerden hangi ilkeleri getirdiklerini öğrenmek ve bu ilkelerin sözünü ettiğimiz nedenler altına nasıl düştüğünü görmek için üzerlerinden geçiyoruz. Açıktır ki bu düşünürler de sayıyı bir ilke olarak görürler: hem şeylerin özdeği anlamında, hem de değişkileri ve durumları anlamında. Sayının öğelerinin çift ve tek olduğuna inanırlar, ve bunlardan birincisi sınırlı, ikincisi ise sınırsızdır; Bir her ikisinden oluşur (çünkü hem çift hem de tektir); ve, dediğimiz gibi, bütün gök sayılardan oluşur.

(Met., I, 8)

Pisagorcu düşünürler doğa felsefecilerinden daha yadırgatıcı ilkeler ve öğeler kullanırlar. Bunun nedeni ilkeleri duyusal şeylerden türetmemeleridir; çünkü gökbilimin ele aldıkları dışında matematiksel nesneler devimsizdirler. Ve doğa ile ilgili herşeyi tartışır ve ele alırlar; çünkü gökleri yaratırlar, [990a] | ve parçaları, değişkileri ve etkinlikleri açısından neler olduğunu gözler, ve bu bağıntıda ilke ve nedenlerini uygularlar, ki varlığın yalnızca duyularla algılanabilir ve göklerle çevrili herşey olduğu konusunda öteki doğa felsefecileri ile anlaştıkları anlamına gelir. Gene de, dediğimiz gibi, neden ve ilkelerinin daha yüksek şeylere ulaşmak için yeterli olduklarını, ve buna doğa üzerine tartışmalara olmaktan daha uygun düştüklerini ileri sürerler. Ama yalnızca Sınır ve Sınırsız, Çift ve Tek dayanak olarak varsayıldığından, bize devimin nasıl olabileceği konusunda, ya da devim ve değişim olmaksızın ortaya çıkış ve ortadan yitişin ya da gökte dönen cisimlerinin etkinliklerinin nasıl olanaklı olabileceği konusunda hiçbirşey söylemezler. Ve dahası, büyüklüğün bu öğelerden oluştuğu onlar adına kabul edilse ya da böyle olduğu tanıtlansa bile, gene de geriye niçin kimi cisimlerin hafif ve kimilerinin ağır olduğu sorusu kalır. Çünkü kabul ettiklerine ve ileri sürdüklerine göre, matematiksel nesnelerden olduğu gibi duyulur şeylerden de söz etmektedirler. Bu yüzden Ateş, Toprak ya da bu tür başka cisimler üzerine hiçbirşey söylemezler, çünkü benim görüşüme göre duyularla algılanabilir cisimler üzerine söyleyecek özel hiçbirşeyleri yoktur. Yine, bir yanda sayının değişkilerinin ve sayının kendisinin başından bu yana ve şimdi gökte olan ve ortaya çıkan şeylerin nedenleri olduklarını, ve öte yandan evreni oluşturanın dışında başka hiçbir sayının olmadığını nasıl kabul edeceğiz? Çünkü Sanı ve Fırsatın şu ya da bu bölümde, Türesizlik ve Ayrılma ya da Karışmanın ise biraz yukarıda ya da aşağıda bulunduğunu söyledikleri ve tanıt olarak bunlardan her birinin bir Sayı olmasını getirdikleri zaman, ama bu bölgede daha şimdiden bu sayılardan oluşan büyüklüklerin bir çokluğunun da olduğu çünkü sayının bu değişkilerinin çeşitli bölgelere bağlı oldukları ortaya çıktığı zaman, o zaman sorarız: Bu Sayı, yani gökteki Sayı, bu şeylerden her biri olduğunu kabul etmemiz gereken Sayı mıdır, yoksa bunun yanındaki bir başka Sayı mıdır? Platon hiç olmazsa ondan ayrı olduğunu söyler. Ve o da bu şeylerin ve nedenlerinin Sayılar olduklarına inanır, ama düşünsel Sayıları Nedenler olarak görürken, ötekilerin ise duyusal olarak algılanabildiklerini düşünür.

Matematiksel öğeler duyusal değil ama kavramsaldır: Ve gene de Platon'a göre İdealar ile bir değil,

duyular ile de bir değildirler. Ortada dururlar. Her iki yanın da doğasına katılırlar.

Malchus'a (Porfiri) göre (Hegel'den):

> *"Pisagoras'ın felsefeyi bu yolda sunmasının nedeni düşünceyi zincirlerinden kurtarabilmek içindir. Düşünce olmaksızın gerçek hiçbirşey ayrımsanamaz ya da bilinemez; herşeyi kendinde işiten ve gören düşüncedir. Gerisi sakat ve kördür. Amacına ulaşmak için Pisagor matematikten yararlanır, çünkü matematik duyusal olan ve düşüncenin arasında orta noktada durur — kendinde ve kendi için olana bir tür hazırlık olarak."*

Malchus daha erken bir yazar olan Moderatus'tan bir alıntı yapar:

> *"Pisagorcular saltığı ve ilk ilkeleri düşünce yoluyla duru olarak anlatamadıkları için, sayılardan, matematikten yararlandılar, çünkü bu biçimde belirlenimler kolayca anlatılabilirdi."*

Örneğin benzerlik bir olarak, benzemezlik iki olarak anlatılabilirdi.

> *"Sayıların kullanımı yoluyla yapılan bu öğretme yolu, bir yandan ilk felsefe iken, gizemli doğasından ötürü ortadan kalktı. Platon, Speusippus, Aristoteles vb. Pisagorcuların ilkelerini yalın bir yolda kullanarak onlardan çalışmalarının meyvalarını çaldılar.''*

Sayı ve Çıkarsama. Sayı Bir ve Miktar kavramlarını momentleri olarak alır. Bir düşüncede kendi-için-Varlık kıpısıdır, ve böyle analitik olarak, kendi-ile-özdeşlik olarak, herşeyi dışlayan yalınlık olarak alındığında, belirlenimsiz, sınırsız, karşıtlıksız, ilişkisiz, ayrımsız, devimsiz vb. bir soyutlamadır. Başka bir deyişle, analitik olmakla, hiçbir çıkarsamaya, hiçbir ilişkiye izin vermez.

Ve eğer ilke yapılacaksa, eğer herşey, tüm evren, tüm varlık Sayıdan çıkarsanacaksa, tüm çıkarsama ancak dışsal sayma ilişkisi olacaktır, kavramın zorunlu, özsel, ussal bağıntısı değil. Ve böyle çıkarsama hiç kuşkusuz her tür dışsal bağlantılaya açık olan çağrışım yetisine doyum verecektir. Herhangi bir belirli nicelikte (Nice = Quantum) belli bir miktarda birim vardır, ve bunların arasındaki ilişki karşıtların birlik ilişkisi değil, ayrıların ayrılık ilişkisi, bir dışsallık ilişkisidir — ki şu ya da bu kadar birim biraya getirilebilir. Buna karşı Kavramın gerçek doğası dolaysızca karşıtı ile ilişkili olmak, (1) kendisi ve o denli de (2) karşıtı olmak, belirlenimini bu (3) birlik yoluyla kazanmaktır. Gerçekte Sayının da bir Kavram olmasına karşın, Pisagorcular sayıyı belirli sayılar olarak anladılar, Kavram olarak değil. Onlar için örneğin 3 sayısı kavramsal bir bağıntı anlatmak yerine, her biri bağıntısız olan üç ayrı birimden oluşuyordu.

Aristoteles (Metafizik XII. 4)

> *"Herakleitos'a göre duyusal herşey akıştadır, ve böylece duyusal olanın bir bilimi olamaz; İdealar öğretisi bu kanıdan doğdu. Evrenseli tümevarım yöntemleri ile ilk tanımlayan Sokrates'tir; daha önceleri Pisagorcular yalnızca kavramlarını sayılardan türettikleri birkaç sorunla ilgileniyorlardı — örneğin fırsat, doğru, ya da evlilik gibi."*

Platon'a göre

> *"Şeylerdeki matematiksel öğeler salt duyusal olanın ve ideaların dışında ve ikisi arasında bulunur; duyusal olandan ilksiz-sonsuz ve değişmez olmakla, idealardan çokluğa iye olmakla ayrılırlar; buna göre her biri bir başkasını andırabilir ve ona benzer olabilir, oysa her bir idea kendisi için yalnızca birdir."*

Sayı ve Kavram.

Pisagorculukta tanıtlama aramamalıyız, çünkü tanıtlama Kavramın sürecidir, ve Pisagorculukta

henüz kavram arılığı içinde bulunmaz. Sayının tüm belirlenimi Birin yinelemelerine ve bileşimlerine bağlıdır. Karşıtların birliği ile karşıtlık içinde, Sayının yinelemesi bütünüyle düzeneksel, kavramsız süreklilikliktir. Sayıda birimlerin ilişkisi karşıtların birliği değil ama dışsal, bağımsız öğelerin ilişkisidir. Buna göre Sayı Kavramı temsil etmeye bütünüyle uygunsuzdur. Ve gene de Pisagorcular için Sayı Kavramsal belirlenimleri anlatmalıdır: Türe, Ruh, Anlak, Evlilik, vb.

1. Birim (monaV). Pisagorculara göre ilk yalın kavram bir ya da birimdir, ve bunun ilke olması, tüm varlığın nedeni olması onu süreklilik, özdeşlik, kendine-benzeşlik, ayrımsızlık yapar. Simplikios'a göre (Matematikçilere Karşı, X. 260, 261) Pisagorcular için:

> *"Tüm sayılar birin Kavramı altına gelirler; çünkü ikilik Bir ikiliktir ve üçlülük eşit olarak bir Birdir, ama on sayısı Bir ana sayıdır. Bu Pisagorcuları Birin şeylerin ilkesi olduğunu ileri sürmeye götürdü, çünkü her birine ona katılması yoluyla Bir denir."*

Pisagorcular şeylerin yalnızca 'bir' olmaktan daha öte belirlendiklerini göremediler. Bu daha öte belirlenimleri Sayı kavramından türetmeleri yapaydır ve bunu "öykünme-mimesis (mimesiV)" düzeneği yoluyla yaparlar. Daha sonra Platon mimesis anlatımı yerinemetexis anlatımını geçirdi, ama bu ilişki düzeneği de özsel olarak aynı dışsallığı ve yüzeyselliği korudu. Aristoteles'e göre (Metafizik, I, 9):

> *"İdeaların prototipler olduğunu ve başka şeylerin onlara katıldıklarını söylemek boş konuşma ve şiirsel bir eğretilemedir. Çünkü idealara bakan etkin ilke nedir?"*

2. İkilik ya da Karşıtlık (duaV). Birliği izleyen ikinci kıpı bu ayrım, belirlenim, tikellik kıpısıdır. Birin kavramsal karşıtı Çok olsa da, Pisagorcu ilerleme bir çıkarsama değil ama yalnızca bir ilerlemedir, ve niceliğin dışsal, niteliksiz mantığında birden sonra iki gelir. Ve bu ikisi şimdi yeni belirlenimler için birlikte gereç sağlarlar. Aristoteles'e göre (Met., I 5)

> *"Sayıların öğeleri çift ve tektir. İkincisi sonlu ve birincisi sonsuzdur. Böylece Bir her ikisinden doğar ve bundan yine sayı gelir."*

Bu yorumda Sayının öğelerinin kendileri (Bir ve İkilik/Karşıtlık) sayılar değildirler, çünkü sayı Birim ve Miktardan oluşur. Bir soyut kendi ile ilişkidir (Tek) ve bu ise henüz belirli bir nicelik değildir (Bir kendi-için-Varlık olarak Niteliktir, tıpkı Sonsuz gibi).

İzmirli Theon:

> *"Aristoteles Pisagorcular üzerine yazılarında onların görüşlerinde Birin niçin çiftin ve tekin doğasına katıldığını açıklar: Bir, çift olarak koyulduğunda, tek, tek olarak koyulduğunda çift yapar. Bu her iki doğaya da katılmadıkça yapamayacağı birşeydir, ki bu nedenle Bire Çift-Tek de dediler (antiopeitron)."*

3. İkisinin birliği. Birim (monaV) aritmetiksel Bir değil ama Özdeşlik, Süreklilik, Olumluluktur. Birin belirli-varlığa geçişi mimesis (mimesiV) ya da öykünme yoluyla kurulur. (Platon'da katılma, metexiV, meyejiw.)

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Platon

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Platon

Frederick Copleston

I. PLATON'UN YAŞAMI

PLATON, dünyanın en büyük felsefecilerinden biri, Atina'da (ya da Aegina'da), büyük olasılıkla İÖ 428/7 yılında, seçkin bir ailede doğdu. Babasının adı Ariston ve annesininki Perictione idi. Perictione her ikisi de 404/3 Oligarşisinde yer almış olan Kharmides'in kardeşi ve Kritias'ın yeğeniydi. Ona başlangıçta Aristokles dendiği ve Platon adının ancak daha sonra gürbüz yapısı yüzünden verildiği söylense de,1 Diogenes'in ilettiği bu bilginin doğruluğu kuşkuludur. İki kardeşi, Adeimantus ve Glaukon Devlet'te görünürler, ve ayrıca Potone adında bir de kızkardeşi vardı. Ariston'un ölümünden sonra Periktione Pirilampes ile evlendi ve oğulları Antifon (Platon'un üvey kardeşi) Parmenides'te görünür. Hiç kuşkusuz Platon üvey babasının evinde yetiştirildi; ama aristokrat kökenli olmasına ve aristokratik bir evde yetiştirilmesine karşın, anımsanmalıdır ki Pirilampes Perikles'in bir dostuydu, ve Platon Periklesci rejimin gelenekleri içinde eğitilmiş olmalıdır. (Perikles 429/8'de öldü.) Değişik yazarlar tarafından belirtildiği gibi, Platon'un demokrasiye karşı daha sonraki eğilimini her ne olursa olsun yalnızca yetiştirilmesine bağlamak çok güçtür; tersine, bu olumsuz eğilim Sokrates'in etkisi tarafından, ve herşeyden çok Sokrates'in demokrasinin ellerinden gördüğü davranış tarafından yaratılmıştır. Öte yanda Platon'un demokrasiye güvensizliğinin Sokrates'in ölümünden daha önceki bir dönemde başlamış olması olanaklı görünür. Peloponez savaşının daha sonraki dönemlerinde (Platon'un 406'da Arginusae'de döğüşmüş olması olasılığı oldukça yüksektir) demokrasinin gerçekten yetenekli ve sorumlu bir önderden yoksun olduğu ve olmuş olan önderlerin de kitleleri hoşnut kılma zorunluğu yüzünden kolayca bozuldukları olgusu Platon'un gözünden kaçmış olamaz. Platon'un ülke politikasından uzak durması hiç kuşkusuz Ustasının yargılanmasından ve suçlu bulunmasından sonra başlar; ama Devlet gemisinin onu yönetmek için sağlam bir kaptana gereksinimi olduğu ve bu kaptanın izlenecek doğru yolu bilen ve bu bilgi ile uyum içinde duyunçla davranmaya hazır biri olması gerektiği kanısının formülasyonu Atina erkinin zayıflamaya başladığı yıllar sırasında formüle edilmiş olmalıdır.

Diogenes Laertius'un anlattıklarına göre, Platon "kendini resim sanatını incelemeye verdi, ve ilk olarak ditirambik şiirler ve daha sonra lirik şiirler ve trajediler yazdı."2 Bu ne ölçüde doğrudur bilemeyiz; ama Platon Atina ekininin serpilme döneminde yaşadı, ve nitelikli bir eğitim almış olmalıdır. Aristoteles'in bildirdiğine göre Platon gençliğinde Heraklitoscu felsefeci Kratilus ile tanışmıştı.3 Ondan duyusal-algı dünyasının bir akış dünyası olduğunu ve bu nedenle gerçek ve pekin bilginin asıl nesnesi olmadığını öğrenecekti. Gerçek ve pekin bilgiye kavramsal düzeyde erişebilir olduğunu ise gençlik yıllarında tanımış olması gereken Sokrates'ten öğrenecekti. Diogenes Laertius aslında Platon yirmi yaşında iken "Sokrates'in bir öğrencisi oldu"4 der; ama Platon'un amcası olan Kharmides Sokrates ile 431'de tanışmış olduğu için,5 Platon Sokrates'i en azından yirmisinden önce tanımış olmalıdır. Her ne olursa olsun, Platon'un kendini bütünüyle ve bilinçli olarak felsefeye adama anlamında Sokrates'in bir öğrencisi olmuş olduğuna inanmak için hiçbir nedenimiz yoktur, çünkü kendisi bize ilkin politik bir yaşama girmeye niyetlendiğini söyler—soyundan gelen genç bir insandan doğallıkla beklenebileceği gibi.6 403/4 Oligarşisindeki akrabaları Platon'u kendilerinin koruması altında politik yaşama girmeye yüreklendirdiler; ama Oligarşi bir şiddet politikası izlemeye başladığı ve Sokrates'i kendi suçlarına karıştırmaya kalkıştığı zaman artık Platon onlardan tiksinir oldu. Gene de, demokratlar daha iyi değildiler, çünkü Sokrates'i ölümle cezalandıranlar onlardı, ve buna göre Platon politik bir kariyer düşüncesini terketti.

Platon Sokrates'in yargılanmasında bulundu, ve Sokrates'i önerilen cezayı bir minadan otuz minaya

yükseltmeye zorlayan ve kefil olmayı teklif eden dostlardan biriydi.7Ama bir hastalık nedeniyle ölümü sırasında dostunun yanında bulunamadı.8 Sokrates'in ölümünden sonra Platon Megara'ya çekilerek felsefeci Euklides'in yanına sığındı, ama büyük bir olasılıkla çok geçmeden Atina'ya geri döndü. Yaşamöykücüler tarafından Kirene, İtalya ve Mısır'a yolculuklar yaptığı söylenir, ama bu öykülerin ne derece doğru oldukları belirsizdir. Örneğin Platon'un kendisi Mısır'a bir yolculuktan hiç söz etmez. Gene de, Mısır matematiğine ve giderek çocuk oyunlarına ilişkin bilgisi gerçekten Mısır'a bir yolculuk yaptığını belirtiyor olabilir; öte yandan, gezi öyküsü yalnızca Platon'un Mısırlılar üzerine söyleyecekleri olmasından çıkarılan bir vargı üzerine kurulmuş da olabilir. Bu öykülerden kimileri açıktır ki belli bir düzeye dek efsaneseldir; örneğin kimileri Euripides'i onun yol arkadaşı olarak gösterirler, oysa ozan 406'da ölmüştür. Bu olgu genel olarak gezileri bize anlatan yazılar üzerine kuşkumuzu oldukça arttırır; ama gene de pekinlikle Platon'un Mısır'ı ziyaret etmediğini söyleyemeyiz, ve pekala bunu yapmış olabilir. Eğer gerçekten Mısır'a gitmişse, bu 395 yılı sıralarında olmuş ve Atina'ya Korint savaşları patlak verdiğinde geri dönmüş olmalıdır. Profesör Ritter Platon'un savaşın ilk yılarında (395-94) Atina kuvvetleri arasına katılmış olması olasılığının oldukça yüksek olduğunu düşünür.

Bununla birlikte, kesin olan şey Platon'un kırk yaşında İtalya ve Sicilya'ya gitmiş olduğudur.9 Belki de Pisagorcu Okulun üyeleri ile karşılaşmayı ve konuşmayı istemiş olabilir; her ne olursa olsun, orada bilgili bir Pisagorcu olan Arkhitas ile tanıştı. (Diogenes Laertius'a göre Platon'un yolculuğu yapmadaki amacı Sicilya'yı ve volkanları görmekti.) Platon Siraküze Tiranı I. Dionisios'un sarayına çağrıldı ve orada Tiranın kayınbiraderi Dion'un dostu oldu. Öyküye göre Platon'un sözünü sakınmazlığı Dionisios'un öfkelenmesine neden oldu, ve onun tarafından bir köle olarak satılmak üzere Lakedaemonya'lı bir elçi olan Pollis'in eline verildi. Pollis Platon'u o sırada Atina ile savaşta olan Aegina'da sattı, ve Platon neredeyse yaşamını bile yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kaldı; ama sonunda Annikeris adında bir Kireneli kurtarmalığını vererek onu Atina'ya gönderdi.10 Bu öyküyü yorumlamak güçtür, çünkü Platon'un Mektuplarında buna değinilmez; eğer gerçekten olmuşsa (Ritter öyküyü kabul eder) İÖ 388'de olmuş olmalıdır.

Öyle görünür ki Platon Atina'ya dönüşünden sonra Akademi'yi kurdu ve bu iş için kahraman Akademus'un türbesi yakınlarında bir yer seçti (388/7). Akademi'ye haklı olarak ilk Avrupa üniversitesi denebilir, çünkü çalışmalar geleneksel felsefe ile sınırlı değildi ve matematik, gökbilim ve fiziksel bilimler gibi geniş bir ikincil bilimler alanını da kaplıyordu; ve okulun üyeleri hep birlikte Müzlere tapınırlardı. Akademi'ye yalnızca Atina'nın kendisinden değil ama dışardan da gençler geldi; ve ünlü matematikçi Eudoxus'un kendi Okul'u ile birlikte Kizikus'tan Akademi'ye gelmiş olması Akademi'nin bilimsel ruhuna bir övgü ve yalnızca bir "felsefi-gizem" toplumu olmadığına bir kanıttır. Akademi'nin bu bilimsel ruhunu vurgulamak gerekir, çünkü Platon'un devlet-adamları ve yöneticileri oluşturmayı amaçlamış olması bütünüyle doğru olsa da, yöntemi yalnızca örneğin diluzluğu gibi doğrudan kılgısal uygulamaya açık olan şeyleri öğretmekten (kendi Okulunda İsokrates'in yaptığı gibi) değil, ama çıkar beklemeyen bir bilimsel etkinliğin geliştirilmesinden oluşuyordu. Çalışmaların izlencesi felsefede doruğuna varıyordu, ama ön konular olarak matematiğin ve gökbilimin ve, nesnel olmak ve salt yararcıl bir ruhta olmamak üzere hiç kuşkusuz uyum-bilgisinin incelenmesini de kapsıyordu. Platon kamu yaşamı için en iyi eğitimin yalnızca kılgısal "sofistik" bir eğitim değil, ama tersine bilimin kendi uğruna izlenmesi olduğuna inanıyordu. Matematik, hiç kuşkusuz Platon'un İdealar Felsefesi için olan öneminden ayrı olarak, önyargısız, nesnel bir çalışma için açık bir alan sunuyordu, ve daha şimdiden Yunanlıların arasında yüksek bir gelişim düzeyine erişmişti. (Çalışmalar öyle görünüyor ki ayrıca mantıksal sınıflandırma

sorunları ile bağıntı içinde izlenen yaşambilimsel, örneğin bitkibilimsel araştırmaları da kapsıyordu.) Böyle yetiştirilen politikacı fırsatçı bir koltuk düşkünü olmayacak, ama bengi ve değişmez gerçekler üzerine kurulu kanılar ile uyum içinde yüreklilikle ve korkusuzca davranacaktır. Başka bir deyişle, Platon demagoglar değil, ama devlet-adamları yetiştirmeyi amaçlıyordu.

Akademideki çalışmaları yönetmenin yanısıra, Platon'un kendisi dersler veriyor ve izleyicileri notlar tutuyordu. Bu derslerin yayımlanmadıklarını ve "halksal" bir okuma amacıyla yayımlanan diyaloglar ile karşıtlık içinde durduklarını belirtmek önemlidir. Eğer bu olguyu kavrarsak, o zaman Platon ve Aristoteles (ki Akademiye 367'de katıldı) arasına doğallıkla getirme eğiliminde olduğumuz keskin ayrımlardan kimileri en azından bir düzeye dek yiter. Platon'un halksal yapıtları, diyalogları, elimizdedir, ama dersleri değil. Aristoteles açısından ise durum tam tersidir, çünkü Aristoteles'in elimizdeki çalışmaları derslerini temsil ederken, yayımlanmış yapıtlarının ya da diyaloglarının kendileri bize dek ulaşmamış, ama bunlardan ancak parçalar kalmıştır. Bu nedenle Platon'un diyaloglarını Aristoteles'in dersleri ile karşılaştırarak, daha ileri kanıt olmaksızın, iki felsefeci arasında örneğin yazınsal yetenek ya da duygusal, estetik ve "gizemsel" bakış açısı konusunda güçlü bir karşıtlık olduğu vargısını çıkaramayız. Söylendiğine göre, Aristoteles Platon'un İyi üzerine dersini dinlemeye gelenlerin sık sık aritmetik ve gökbilimden, sınır ve Birden başka birşey duymamaları yüzünden nasıl şaşırdıklarını anlatırdı. 7. Mektup'ta Platon söz konusu ders üzerine kimilerinin yayımladığı yorumları reddeder. Aynı mektupta der ki: "Benim en azından bu şeyler üzerine herhangi bir incelemem olmadı, ve hiçbir zaman olmayabilir, çünkü konu, başka bilimlerin tersine, sözcüklerle iletilebilir değildir. Ama, işin kendisi ile uzun bir birliktelikten ve paylaşılmış bir yaşamdan sonradır ki ruhta bir ateş yanar, sanki sıçrayan bir alev tarafından tutuşturulmuştur, ve bundan sonra kendini besler." Yine, 2. Mektup'ta: "Bu nedenle kendim bu sorunlar üzerine hiçbir zaman tek bir sözcük bile yazmış değilim, Platon'un ne bir yazılı incelemesi vardır ne de olacaktır; şimdi adı [Platon'un] taşıyanlar Sokrates'e aittirler, güzelleştirilmiş ve gençleştirilmiş olarak."11 Bu gibi pasajlardan kimi yorumcular Platon'un gerçekten eğitici amaçlar için yazılmış olan kitapların değerine pek inanmadığı sonucunu çıkarırlar. Bu böyle olabilir, ama bu noktaya yersiz bir vurgu yüklemememiz gerekir, çünkü herşeye karşın Platon kitaplar yayımladı—ve ayrıca anımsamalıyız ki söz konusu pasajlar hiç te Platon'a ait olmayabilirler. Gene de kabul etmeliyiz ki İdealar Kuramı, Akademi'de öğretilmiş olduğu tam biçimi içinde, yazılı olarak kamuya sunulmadı.

Platon'un öğretmen ve devlet-adamı danışmanı olarak saygınlığı 367'de Siraküze'ye ikinci yolculuğunun gerçekleşmesine katkıda bulunmuş olmalıdır. O yıl I. Dionisios öldü, ve Dion Platon'a o zaman otuz yaşlarında olan II. Dionisios'un eğitimini üstlenmek üzere Siraküze'ye gelmesi çağrısında bulundu. Platon gitti, ve Tirana geometri dersleri vermeye başladı. Bununla birlikte, çok geçmeden Dionisios'un Dion'a duyduğu kıskançlık işleri karıştırdı, ve Dion Siraküze'den ayrıldığı zaman, felsefeci belli bir güçlükten sonra Atina'ya geri dönmeyi başardı ve oradan Dionisios'u mektup yoluyla eğitmeyi sürdürdü. Tiran ve Atina'da yerleşmiş ve orada kendisi ile dostluğunu sürdürmekte olan amcası arasında bir uzlaşma yaratmayı başaramadı. Gene de, felsefi çalışmalarını sürdürmeyi isteyen Dionisios'un içten dileği üzerine Platon 361'de Siraküze'ye üçüncü bir yolculuğu üstlendi. Platon görünüşte Kartaca tehlikesine karşı Yunan kentleri arasında bir konfederasyona gidilmesi için bir anayasa taslağı çıkarmayı umut ediyordu, ama karşıtçılık çok güçlü çıktı; dahası, varlığına yeğeni tarafından el koyulan Dion'un geri çağrılmasını güvenceye alamayacağını da gördü. Bu nedenle Platon 360'da Atina'ya döndü ve orada 348/7 yılında ölümüne dek etkinliklerini Akademide sürdürdü.12 (Dion 357'de kendini Siraküze'nin egemeni yapmayı başarmasına karşın

353'te öldürüldü ve bu olay bir felsefeci-kral düşünün boşa çıkmış olduğunu gören Platon'u büyük üzüntüye düşürdü.)

II
PLATON'UN YAPITLARI

A. Yapıtların Asıllığı

GENEL OLARAK denebilir ki Platon'un yapıtlarının bütün kütlesi elimizdedir. Profesör Taylor'un belirttiği gibi: "Geç antikçağda hiçbir yerde henüz elimize geçmemiş bir Platonik yapıta yapılan bir gönderme ile karşılaşmıyoruz."1 Öyleyse Platon'un yayımlanmış tüm diyaloglarının elimizde olduğunu düşünebiliriz. Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği gibi, elimizde Akademi'de verdiği derslerin bir kaydı yoktur (gerçi Aristoteles'de az çok üstü kapalı göndermeler buluyor olsak da), ve eğer diyaloglarda ustalaşmış felsefe öğrencilerine verilen derslerden ayrı olarak sıradan eğitimli insanlar için tasarlanmış halksal çalışmalar görenler haklı ise, bu eksiklik daha da üzücü olacaktır. (Platon'un elyazmaları kullanmadan ders vermiş olabileceği gibi bir görüş vardır. Bu doğru olsun ya da olmasın, Platon'un verdiği hiçbir dersin elyazmaları elimize geçmiş değildir. Gene de, diyalogların öğretileri ile Akademinin çatısı altında sunulan öğreti arasına aşırı keskin bir ayrım getirmeye hakkımız yoktur. Bundan başka, diyalogların tümü de kolayca "halksal" çalışmalar olarak nitelenemezler, ve bunlardan kimileri özel olarak Platon'un onlarda kendi düşüncelerine açıklık getirme çabalarına girişmiş olduğunun açık belirtilerini taşır.) Ama Platon'un tüm diyaloglarının büyük bir olasılıkla elimizde olduğunu söylemek bize dek Platon adı altında gelmiş olan tüm diyalogların gerçekten de Platon'un kendisinin olduklarını söylemek demek değildir: Asıl ve düzmece olanı birbirinden ayırmak henüz önümüzde duran bir sorundur. En eski Platonik elyazmaları Thrasillus adında birine yüklenen ve yaklaşık olarak Hıristiyan Çağın başlangıcında yapılan bir düzenlemeye aittir. Bununla birlikte, "dörtlülerden" oluşan bu düzenleme İÖ üçüncü yüzyılda Bizanslı Aristofanes'in yaptığı "üçlülerden" oluşan bir düzenleme üzerine dayanıyor gibi görünür. O zaman, otuzaltı diyaloğun (Mektupları da bir diyalog sayarak) genel olarak o dönemin bilginleri tarafından Platon'un çalışmaları olarak kabul edildiği ortaya çıkar. Sorun böylece şu soruya indirgenebilir: "Otuz altı diyaloğun tümü de asıl mıdır, yoksa bunlardan kimileri düzmece midir; eğer böyle ise, hangileri?"

Diyaloglardan kimileri üzerine daha antikçağda bile kuşkular düşmüştü. Böylece Athenaeus'tan (olgunluk dönemi yklş. İÖ 228) öğrendiğimize göre kimileri Alkibiades II'yi Xenophon'a yükler. Yine, öyle görünür ki, Proklus yalnızca Epinomis ve Mektuplar'ı reddetmekle kalmayıp işi Yasalar ve Devlet'i de reddetmeye dek vardırdı. Düzmece yapıtların saptanışı beklenebileceği gibi daha sonra on dokuzuncu yüzyılda özellikle Almanya'da sürdürüldü, ve sürecin doruğuna Überweg ve Schaarschmidt zamanında ulaşıldı."Eğer eski ve çağdaş eleştiriciliğin saldırıları biraraya getirilirse, o zaman Thrasillos'un dörtlülerinin otuzaltı parçasından ancak beşi tüm saldırılardan bağışık kalmıştır."2 Bununla birlikte, günümüzde eleştiri daha koruyucu bir yöne akmaktadır, ve tüm önemli diyalogların asıllığı ve daha az önemlilerden belli birkaçının düzmece yapıları üzerinde genel bir görüş birliği vardır, bu arada diyaloglardan birkaçının asıllıkları ise tartışma konusu olarak durmaktadır. Eleştirel araştırmanın sonuçları şöyle toparlanabilir:

(i) Genel olarak reddedilen diyaloglar: Alkibiades II, Hipharkhus, Amatores ya da Rivales, Theages, Klitofon, Minus. Bu kümeden, Alcibiades II dışında tümünün dördüncü yüzyılın çağdaş yapıtları olmaları olasıdır, bilerek yapılan düzmeceler değil ama Platonik diyaloglar ile aynı karakteri paylaşan daha önemsiz çalışmalar; ve bunlar, belli bir haklılık derecesi ile, Sokrates'in dördüncü

yüzyılda nasıl düşünüldüğü üzerine bilgimize katkıda bulunurlar. Alkibiades II ise olası ki daha geç bir çalışmadır.

(ii) Şu altı diyaloğun asıllıkları tartışmalıdır: Alkibiades I, İon, Menexenus, Büyük Hippias, Epinomis, Mektuplar. Profesör Taylor Alkibiades I'in Platon'un doğrudan bir öğrencisinin yapıtı olduğunu düşünür,3 ve Dr. Praechter de bunun Ustanın gerçek bir çalışması olmayabileceği kanısındadır.4 Praechter İon'u asıl olarak görür, ve Taylor onun ''onu reddetmek için iyi bir neden bulununcaya dek gerçek olarak geçerli sayılmasının usauygun olduğunu'' belirtir.5 Menexenus Aristoteles tarafından açıkça Platonik kökenli olarak alınır, ve çağdaş eleştirmenler de bu görüşü benimseme eğilimindedirler.6 Büyük Hippias büyük bir olasılıkla Platon'un gerçek çalışması olarak alınacaktır, çünkü Aristoteles'in Konular'ında adı ile olmasa da dolaylı olarak sözü edilir.7 Epinomis'e gelince, Profesör Jaeger'in onu Opuslu Filippus'a yüklemesine karşın,8Praechter ve Taylor gerçek sayarlar. Mektuplar'dan 6, 7 ve 8 genel olarak kabul edilmektedir ve Profesör Taylor bu mektupların kabul edilmesinin mantıksal olarak 1 ve belki de 2 dışında tüm geri kalanının kabul edilmesine götürdüğünü düşünür. Hiç kuşkusuz Mektuplar'dan vazgeçmeyi kimse istemeyecektir, çünkü bize Platon'un yaşamöyküsünü ilgilendiren çok değerli bilgiler verirler; ama bu çok doğal isteğin Mektuplar'ı gerçek diye kabul edişimizi gereksiz yere etkilemesine dikkat etmek gerekir.9

(iii) Geri kalan diyalogların gerçeklikleri kabul edilebilir; böylece eleştirilerin sonucu dörtlülerin otuzaltı diyaloğundan altısının genel olarak reddedildiği, öteki altısının gerçek olmadıkları tanıtlanıncaya dek kabul edilebilecekleri (belki de Alkibiades I ve hiç kuşkusuz Mektup I dışında), yirmidördünün ise hiç kuşkusuz Platon'un gerçek yapıtları olduğu biçiminde görünmektedir. Öyleyse elimizde üzerine Platon'un düşüncesine ilişkin kavrayışımızı dayandırabileceğimiz oldukça önemli bir yazın kütlesi bulunmaktadır.

B. Yapıtların Zamandizini

1. Yapıtların zamandizinini belirlemenin önemi

Herhangi bir düşünür durumunda düşüncelerinin nasıl geliştiğini, nasıl değiştiğini, eğer değişmişlerse zamanın akışı içinde hangi değişikliklerin getirildiğini, hangi yeni düşüncelerin katıldığını görmek açıktır ki önemlidir. Bu bağıntıda geleneksel örnek Kant'ın yazınsal üretimidir. Eğer Eleştirileri'nin gençlik yıllarında yazıldığını ve daha sonra ''inakçı'' bir konuma döndüğünü düşünüyorsak, Kant'a ilişkin bilgimiz pek yeterli olmayacaktır. Yine, Schelling'in durumunu da örnek olarak gösterebiliriz. Schelling yaşamı boyunca birçok felsefe üretti, ve düşüncesinin anlaşılması için Fichte'nin duruş noktasından yola çıktığının ve teosofik uçuşlarının daha sonraki yıllarına ait olduklarının bilinmesi oldukça yararlıdır.

2. Yapıtların zamandizinini belirleme yöntemi.10

(i) Platon'un yapıtlarının zamandizinini belirlemede en yararlı çıkmış olan ölçüt dil ölçütüdür. Dilden çıkarılan kanıt en güvenilir olanıdır, çünkü içerik ayrımları yazarın bilinçli seçimine ve amacına yüklenebilirken, dilbilimsel biçimin gelişimi ise büyük ölçüde bilinçsizdir. Böylece Dittenberg, [dilbilgisel] uygunluk formülü olarak sık sık ti mhni'nin kullanımını, ve ge mhn ile alla mhn'in artan kullanımını Platon'un ilk Sicilya yolculuğuna bağlar. Yasalar hiç kuşkusuz Platon'un geç dönemine aitken,11 Devlet ise daha erken bir döneme düşer. Böylece Yasalar'da dramatik dinçlikte belirgin bir düşmenin görülmesinin yanısıra, ayrıca İsokrates'in Atina düzyazısına getirdiği ve Devlet'te görünmeyen dilbilimsel biçem noktaları da ayırdedilebilir. Bu böyle olunca, karışmış diyalogların sırasını daha sonraki yazı biçemine yaklaşma derecelerine göre saptama işimiz kolaylaşır.

Ama, dilbilimsel biçemin diyalogların zamandizinini belirlemek için kullanımı en yararlı yöntem olarak görünmüş olsa da, başka ölçütlerin de yararlı oldukları hiç kuşkusuz gözardı edilemez; dilbilimsel belirtiler kuşkulu ya da üstelik çelişkili olduğu zaman, bunlar çoğu kez eldeki sorunu bir çözüme bağlayabilir.

(ii) Diyalogların düzenini saptamak için açık ölçütlerden biri de eskiçağ yazarlarının doğrudan tanıklıkları tarafından sağlanır—gerçi bu kaynaklardan umulan yarar ile elde edilen yarar arasında belli bir oransızlık olsa da. Böylece Aristoteles'in Yasalar'ın Devlet'ten daha sonra yazılmış olduğu savı değerli bir bilgi kaynağı iken, Diogenes Laertius'un Fedrus'un Platonik diyalogların birincisi olduğu yolundaki raporu kabul edilemez. Diogenes'in kendisi bunu doğru bulur, ama açıktır ki önesürümü konuya (sevgi—diyaloğun ilk bölümünde) ve şiirsel biçeme dayanır.12 Platon'un sevgiyi irdelemesi olgusu diyaloğun gençlik döneminde yazılmış olması gerektiği vargısına götüren bir uslamlamayı destekleyemez. Taylor'un belirttiği gibi, Faust'un ikinci bölümünün şairane ve "mitolojik" uçuşlarından yola çıkarak Goethe'nin ikici bölümü birinciden önce yazmış olduğu vargısını çıkarsaydık, çok yanlış bir uslamlama yapmış olurduk.13 Benzer bir örnekleme Schelling'in durumunda gösterilebilir: Onun teosofik uçuşları, önceden belirtildiği gibi, ileri yaşlarında yer aldı.

(iii) Diyaloglardaki tarihsel kişilere ve edimlere yapılan göndermelere gelince, bunlar çok fazla değildir, ve her ne olursa olsun bize ancak bir terminus post quem [bir son ki sonrası] sağlarlar. Örneğin, Fedon'da olduğu gibi, Sokrates'in ölümüne bir gönderme yapılıyorsa, diyalog açıktır ki Sokrates'in ölümünden sonra yazılmış olmalıdır, ama bu bize ne denli sonra olduğunu söylemez. Bununla birlikte, eleştirmenler bu ölçütten belli ölçüde yardım görmüşlerdir. Örneğin, Menon'un Thebes'li İsmenias'ın yozlaşması olayının henüz halkın belleğinde diri olduğu bir zamanda yazılmış olabileceğini öne sürmüşlerdir.14 Yine, eğer Gorgias Polisrates'in Sokrates'e karşı bir konuşmasına verilen yanıtı (393/2) kapsıyorsa, Gorgias olası ki 393 ile 389 arasında, e.d. birinci Sicilya yolculuğundan önce yazılmış olacaktır. Safça bir yaklaşımla diyaloglarda Sokrates'e verilen yaşın diyaloğun kendisinin yazılış zamanının bir göstergesi olduğu düşünülebilir. Ama bu ölçütü genel bir kural olarak uygulamak açıkça çok ileri gitmek olacaktır. Örneğin bir romancı pekala dedektif kahramanını ilk romanında yetişkin bir insan ve daha şimdiden deneyimli bir polis memuru olarak sunabilir, ve daha sonraki romanda kahramanın önceki durumunu ele alabilir. Dahası, Sokrates'in kişisel yazgısı ile ilgili diyalogların onun ölümü üzerinden uzun bir zaman geçmeden önce yazıldıkları düşünülebilse de, Sokrates'in son yılları ile ilgili diyalogların, örneğin Fedon ve Savunma'nın, tümünün de aynı zamanda yayımlanmış olduklarını sorgusuzca kabullenmek açıkça bilimsellikten uzak bir tutum olacaktır.

(iv) Bir diyaloğun bir başkasına yaptığı göndermeler hiç kuşkusuz diyalogların sırasını belirlemede yardımcı olacaklardır, çünkü bir başkasına göndermede bulunan bir diyalog gönderme yapmış olduğu diyalogdan sonra yazılmış olmalıdır; ama bir başka diyaloğa yapılan görünürdeki göndermenin gerçekten bir gönderme olup olmadığına karar vermek her zaman kolay değildir. Bununla birlikte, açık bir gönderme kapsayan kimi durumlar vardır, örneğin Devlet'e Timaeus'ta kapsanan gönderme.15 Benzer olarak, Politikus açıktır ki Sofist'in arkasından gelir ve böylece sonraki bir yapıt olmalıdır.16

(v) Diyaloğun edimsel içeriğine gelince, bu ölçütü kullanırken en büyük sağgörüyü uygulamak gerekir. Örnek olarak düşünelim ki, belli bir felsefi öğreti X diyaloğunda kısa bir özet tümcesinde bulunurken, Y diyaloğunda ise uzunlamasına ele alınmış olsun. Bir eleştirmen diyebilir ki: "Çok iyi, X diyaloğunda bir ön taslak verilir, ve Y diyaloğunda sorun uzunlamasına açıklanır." Ama öğreti

daha önce Y diyaloğunda uzunlamasına ele alınmış olduğu için X diyaloğunda kısa bir özet verilemez mi? Bir eleştirmen17sorunların olumsuz ve eleştirel irdelemelerinin olumlu ve yapıcı açımlamayı öncelediğini ileri sürmüştür. Eğer bu bir ölçüt olarak alınacak olursa, o zaman Theaetetus, Sofist, Politikus, Parmaenides'in Fedon ve Devlet'in yazılış tarihlerini öncelemeleri gerekir, ama araştırma bunun böyle olamayacağını göstermiştir.

Bununla birlikte, içerik-ölçütün sağgörü ile kullanılması gerektiğini söylemek hiç yararı olmadığını söylemek değildir. Örneğin, Platon'un idealar öğretisine karşı tutumuTheaetetus, Parmenides, Sofist, Politikus, Filebus, Timaeus'un birarada kümelendirilmeleri gerektiğini düşündürürken, öte yandan Parmenides, Sofist ve Politikus'un Eleatik eytişim ile bağıntısı bu diyalogların birbirleri ile kendine özgü yakın bir ilişki içinde durduklarını düşündürür.

(vi) Diyalogların sanatsal yapılarındaki ayrımlar da yazılma sırası açısından birbirleri ile ilişkilerini belirlemede yardımcı olabilir. Nitekim belli diyaloglarda diyaloğun ortamı, onda yer alan kişilerin tanımlanışları, büyük bir özenle işlenir: Şakacı ve neşeli anıştırmalar, diri ara bölümler vb. vardır. Simpozyum diyalogların bu türüne örnektir. Bununla birlikte, başka diyaloglarda sanatsal yan arkatasara çekilir, ve yazarın dikkati açıkça bütünüyle felsefi içeriğe yönelir. Bu ikinci tür diyaloglarda—ki Timaeus veYasalar bu kümeye girerler—biçim az çok gözardı edilmiştir: İçerik herşeydir. Haklı gibi görünebilecek bir vargı sanatsal biçime daha çok özen gösterilerek yazılan diyalogların ötekilerden daha önce geldikleridir—sanatsal dirilik Platon'un ileri yaşlarında gevşer ve dikkati kuramsal felsefe tarafından soğrulur. (Bu demek değildir ki şiirseldilin kullanımı daha seyrek olmaktadır; ama bilinçli sanatçılık gücü yıllar geçtikçe azalma eğilimindedir.)

3. Araştırmacılar bütün bu tür ölçütlerin kullanımı ile elde edilen sonuçları değerlendirmede ayrılırlar; ama aşağıdaki zamndizinsel şema bütününde doyurucu olarak görülebilir (gerçi Platon'un gençliğinde Akademiyi yönetirken yazmadığına inanlar tarafından pek kabul edilebilecek gibi olmasa da).

1. Sokratik Dönem

Bu dönemde Platon Henüz Sokratik anlıksal belirlenimciliğin etkisi altındadır. Diyalogların çoğu belirli bir sonuca erişemeden sonlanır. Bu Sokrates'in ‘‘bilmeme'' özgeliğidir.

i. Savunma. Sokrates'in yargılanmasındaki savunması.

ii. Krito. Sokrates haksız yargılanışına karşın Devletin yasalarına boyun eğerek yaşamını vermeye istekli iyi yurttaş olarak sunulur. Krito ve ötekiler tarafından kaçması önerilir ve para sağlanmıştır; ama Sokrates ilkelerine bağlı kalacağını bildirir.

iii. Euthifron. Sokrates dinsizlik nedeniyle yargılanmasını bekler. Tanrıya saygının doğası üzerine. İnceleme sonuçsuzdur.

iv. Lakes. Yüreklilik üzerine. Sonuç yok.

v. İon. Şairlere ve rapsodistlere karşı.

vi. Protagoras. Erdem bilgidir ve öğretilebilir.

vii. Kharmides. Ilımlılık üzerine. Sonuç yok.

viii. Lisis. Dostluk üzerine. Sonuç yok.

ix. Devlet. Kitap I. Türe üzerine. (Savunma ve Krito açıktır ki erken bir tarihte yazılmış olmalıdırlar. Bu kümedeki öteki diyalogların da Platon'un 388/7 de döndüğü birinci Sicilya yolculuğundan önce

yazılmış olmaları olasıdır.)

2. Geçiş Dönemi

Platon kendi görüşlerine doğru yolunu bulmaktadır.

x. Gorgias. Kılgısal politikacı, ya da felsefeciye karşı güçlülerin hakları, ya da ne pahasına olursa olsun türe.

xi. Meno. Erdemin öğretilebilirliği ideal kuram göz önüne alınarak düzeltilir.

xii. Euthidemus. Geç Sofistlerin mantıksal aldatılarına karşı.xiii. Hippias I. Güzel üzerine

xiv. Hippias II. İsteyerek mi yoksa istemeyerek mi haksızlık yapmak daha iyidir?

xv. Kratylus. Dil kuramı üzerine.

xvi. Menexenus. Diluzluğu üzerine bir parodi. (Bu dönemin diyaloglarının birinci Sicilya yolculuğundan önce yazılmış olmaları olasıdır, ama PraechterMenexenus'un yolculuktan sonra yazıldığını düşünür.)

3. Olgunluk Dönemi

Platon kendi düşüncelerini geliştirmiştir.

xvii. Simpozyum. Tüm dünyasal güzellik gerçek Güzelliğin bir gölgesinden başka birşey değildir, ve ruh Eros yoluyla gerçek Güzelliğe özlem duyar.

xviii. Fedon. İdealar ve Ölümsüzlük.

xix. Devlet. Devlet. İkicilik, e.d. metafiziksel ikicilik üzerine güçlü bir vurgu.

xx. Fedrus. Sevginin doğası; felsefi diluzluğunun olanağı. Ruhun üçe bölünmesi, Devlet'te olduğu gibi. (Bu diyalogların birinci ve ikinci Sicilya yolculukları arasında yazılmış olmaları olasıdır.)

4. İleri Yaş Yapıtları

xxi. Theaetetus. (Son bölüm Parmenides'ten sonra yazılmış olabilir.) Bilgi duygusal-algı ya da doğru yargı değildir.

xxii. Parmenides. İdealar kuramının eleştiriye karşı savunusu.

xxiii. Sofist. Yine İdealar kuramı irdelenir.

xxiv. Politikus. Gerçek yönetici bilendir. Tüzel Devlet bir geçici önlemdir.

xxv. Filebus. Haz ile iyinin ilişkisi.

xxvi. Timaeus. Doğal bilim. Demiurge ortaya çıkar.

xxvii. Kritias. İdeal tarım devleti emperyalist deniz-erki "Atlantis" ile karşılaştırılır.

xxviii. Yasalar ve Epinomis. Platon olgusal yaşama ödünler verir: Devlet'in Ütopyacılığında değişiklikler yapar. (Bu diyaloglardan kimileri ikinci ve üçüncü Sicilya yolculukları arasında yazılmış olabilir, ama Timaeus, Kritias, Yasalar ve Epinomis'in üçüncü yolculuktan sonra yazılmış olmaları olasıdır.)

xxix. 7. ve 8. Mektuplar Dion'un 353 te ölümünden sonra yazılmış olmalıdırlar.

Not

Platon hiçbir zaman tamamlanmış, iyice toparlanmış ve bitirilmiş felsefi bir dizge yayımlamadı: Düşüncesi gelişmesini sürdürdü ve her zaman yeni sorunlar, irdelenecek başka güçlükler,

öğretisinin vurgulanacak ya da işlenecek yeni yanları, yapılacak belli değişiklikler kafasını doldurdu.18 Dolayısıyla Platon'un düşüncesini oluşum süreci boyunca ele almak ve bunu değişik diyalogları saptanabildiği ölçüde zamandizinsel sıraları içinde irdeleyerek yapmak yerinde olacaktır. Bu yöntem Platon, the Man and his Work adlı başarılı çalışmasında Profesör A. E. Taylor Tarafından izlenmiştir. Bununla birlikte, elinizdeki gibi bir kitapta böyle bir yolu uygulamak oldukça güçtür. Bu nedenle Platon'un düşüncesini değişik alanlara ayırmayı zorunlu gördüm. Gene de, Platon'un yaşamının değişik dönemlerinden kaynaklanan görüşleri biraraya yığma tehlikesinden olabildiğince kaçınabilmek için Platonik öğretilerin aşamalı doğuşunu gözden kaçırmamaya çalışacağım. Her şey bir yana, eğer Platon'u ele alışım okuru dikkatini Platon'un kendi diyaloglarına çevirmeye götürüyorsa, yazar kendini çekmiş olduğu herhangi bir sıkıntı için yeterinden öte ödüllendirilmiş sayacaktır.

Notlar

Bölüm Bir

1Diogenes Laertius, Lives of the Philosophers, 3, 4.

2Diog. Laert, 3, 5.

3Metafizik, A 6 987 a 32-5.

4Diog. Laert, 3, 6.

5En azından, Potidaea'ya göndermenin (Kharmides, 153) imlediği budur.

6Mektup 7, 324, b 8-326 b 4

7Savunma, 34 a 1, 38 b 6-9

8Fedon, 59 b 10.

9Mek, 7, 324 a 5-6

10Diog. Laert., 3 19-20.

11Mek., 7, 341 c 4-d 2; Mek., 2,314 c 1-4.

12Uno et octogesimo anno scribens est mortuus. Cicero., De Senect., 5, 13.

Bölüm İki

1Plato, s. 10

2Überwerg-Praechter, s. 195. Dr. Praecher'in paha biçilmez çalışması hiç kuşkusuz Überweg'ın zamanının aşırı eleştirel tutumunu temsil etmez.

3Plato, s. 13.

4Überweg-Praechter, s. 199.

5Plato, s. 13.

6Arist., Diluzluğu, 1415 b 30.

7Konular, A 5, 102 a 6; E 5, 135 a 13; Z 6, 146 a 22.

8Aristotle, örneğin s. 132. Krş. Diog. Laert. 3, 37. Taylor (Plato, s. 497) Diogenes'in yalnızca Filippus'un Epinomis'i balmumu tabletlerden eşlemlediğini demek istediğini düşünür.

9Ritter 3 ve 8 Mektupları ve 7.'nin temel öyküsünü kabul eder.

10Krş. Überweg-Praechter, s. 199-218.

11Arist., Politika, B 6, 1264 b 27.

12Diog, Laert., 3, 38.

13Plato, s.18.

14Menon, 90 a

1517. vs.

16Polit., 284 b 7 vs., 286 b 10.

17K. Fr. Hermann.

18Bkz. Dr. Praechter'in sözleri: Platon ist ein Werdender gewessen sein Leben lang [Platon yaşamı boyunca bir gezgin olmuştur]. Überweg-Praechter, s. 260.

[COPLESTON: PLATON: BÖLÜM BİR VE İKİ]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1985-1989-1995-1998

İdea Yayınevi / 2014

Platon — Savunma (1. Parça)

Platon · Çeviren: Deniz Canefe ve Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

PLATON Savunma (İÖ 399)

Yunanca'dan çeviri: Deniz Canefe, Aziz Yardımlı tarafından. © COPYRIGHT 1997-1999 İDEA YAYINEVİ, İSTANBUL Danışılan çeviriler: W. H. D. Rouse, 1956

(Rouse ayrıca Homeros'un 'İlyada' ve 'Odissey'ini de İngilizce'ye çevirmiştir);

Benjamin Jowett, 1952.

[SOKRATES ATİNA DEMOKRASİSİ TARAFINDAN BİLGELİK SUÇUNDAN ÖTÜRÜ YARGILANDI VE SUÇLU BULUNDU. VE YOKEDİLDİ. BİÇİMSEL SUÇLAMALAR BİRER UYDURMAYDI: GENÇLERİ YOZLAŞTIRMAK VE TANRITANIMAZLIK. GERÇEK SUÇ GENÇLERİ GERÇEKLİĞE EĞİTMEK VE USUN GERÇEKLİĞİNİ BİRİCİK GERÇEKLİK OLARAK TANIMAKTI. GERÇEK SUÇLU İDEALİZMDİ, BİLGELİK SEVGİSİYDİ, TÜRE İSTEMİNİN KENDİSİYDİ. DEMOKRATİK ATİNA'DA YALAN DOĞRUYU, YANLIŞLIK GERÇEKLİĞİ YENDİ. SOKRATES ATİNA EKİNİNİN EN ÜNLÜ KİŞİLERİNİN —POLİTİKACI VE SANATÇILARIN—İDEALSİZ, ERDEMSİZ, BİLGİSİZ OLDUKLARINI, ÜNLERİNİN EĞİTİMSİZ-ERDEMSİZ HALKA YALTAKLANMAKTAN BAŞKA BİRŞEY OLMADIĞINI GÖSTERMİŞTİ. ELBETTE SOKRATES'E MİNNETTARLIK DUYMAYACAKLARDI. SOKRATES SAVUNMASINDA ŞU TEMALARI ELE ALDI: 1) İYİ YAŞAM NEDİR? 2) POLİTİK ERKİN DOĞASI. 3) DİNSEL İNANCIN TEMELİ. 4) ÖLÜM VE ÖLME ÜZERİNE SORULAR. 5) GERÇEKLİĞİN VAROLUŞU. 6) FELSEFİ USLAMLAMA VE DİYALOĞUN DOĞASI.]

Beni suçlayanların üzerinizde nasıl bir etki bıraktıklarını bilemem, Atinalılar; ama öylesine inandırıcı konuştular ki, neredeyse bana kendimi unutturdular; ve gene de söylediklerinin hemen hemen tek bir sözcüğü bile doğru değil. Ama söyledikleri sayısız yalan arasında beni en çok biri şaşırttı: Sizlere benim tarafımdan aldatılmamak için kendinizi kollamanız gerektiği çünkü çok inandırıcı bir konuşmacı olduğum söylendi. Aslında ağzımı açar açmaz büyük bir konuşmacı olmaktan nasıl uzak olduğumu göstereceğimi bile bile bunu söylemeleri bana çok utanmazca göründü—hiç kuşkusuz usta bir konuşmacı ile demek istedikleri şey gerçekliği dile getiren biri değilse. Ama demek istedikleri buysa, usta bir konuşmacı olduğumu kabul ederim, hiç kuşkusuz onlarla aynı tarzda olmamak üzere. Evet, dediğim gibi, söyledikleri arasında gerçek tek bir sözcük bile yok; ama benden yalnızca gerçeği işiteceksiniz. Gene de, Atinalılar, onlarınki gibi güzel sözlerle ve deyimlerle süslenmiş bir konuşma biçiminde değil. Hayır, hiç de değil; benden duyacaklarınız dosdoğru o anda aklıma gelen sözler ve uslamlamalar olacaktır; çünkü söylediklerimin haklılığına inanıyorum. Aslında, benim gibi yaşlı bir insana sizlerin karşısına sözlerini hoş göstermeye

çabalayan genç bir söylevci gibi çıkmak yakışmaz—ve kimse benden bunu beklemesin. Ama, Atinalılar, sizlerden bir ricada bulunmam gerekiyor: Eğer kendimi alışıldık tarzımda savunursam, ve eğer agorada1 para

İÖ 5'inci yüzyıl Atina parası.

değiş-tokuşu yapanların masalarında ya da başka yerlerde kullanma alışkanlığında olduğum sözleri kullandığımı duyarsanız, şaşırmamanızı ve bu yüzden sözümü kesmemenizi isteyeceğim. Çünkü yaşım yetmişin üstünde, ve şimdi ilk kez bir mahkeme önüne çıktığım için buranın diline oldukça yabancıyım. Bu yüzden bana sanki gerçekten de bir yabancıymışım gibi, eğer büyürken işittiği kendi lehçesinde ve kendi ülkesinin tarzında konuşursa bağışlayacak olduğunuz biri gibi bakmanızı istiyorum. Sizlerden haksız bir istekte mi bulunuyorum? Lütfen tarzıma aldırmayın, iyi olabilir ya da olmayabilir; ama yalnızca sözlerimin haklı olup olmadığını düşünün ve yalnızca bunu dikkate alın. Çünkü yargıcın erdemi budur, tıpkı konuşmacının erdeminin gerçeği söylemek olması gibi.

Sokrates konuşmasını Agoradaki Mahkeme Avlusunda yaptı

Benim için doğru olan şey ilkin bana yöneltilen ilk yalancı suçlamalara ve beni ilk suçlayanlara karşı savunma yapmaktır, ve ardından daha sonraki suçlamalara ve suçlayıcılara geçeceğim. Bu ayrımı yapıyorum çünkü sizden önce birçokları tarafından yıllarca yalan yanlış suçlandım; ve bunlardan Anitus ve arkadaşlarından olduğundan daha çok korkarım, üstelik onların da kendi yollarında oldukça tehlikeli olmalarına karşın. Ama sizleri daha birer çocukken yakalayıp kafalarınızı bana karşı doğru olmayan suçlamalarla dolduran ötekiler çok daha tehlikelidir. Bunlar bir Sokrates'ten, yukarıda gökyüzündeki şeyler hakkında kafasını yorup aşağıda yeraltındaki şeyleri araştıran, zayıf uslamlamayı kuvvetliye çeviren bir bilge insandan söz ettiler. Beni korkutan suçlayıcılar bu masalı yayanlardır, Atinalılar; çünkü onları dinleyenler böyle şeyleri araştıranların tanrılara tapınmaya bile inanmadıklarını sanırlar. Dahası, bunlar sayıca kalabalıktır, ve bana karşı suçlamaları eskilere gider, ve üstelik bu suçlamaları onlara en kolay inanabileceğiniz çağda yaptılar—çocukluğunuzda, ya da belki de gençliğinizde; ve yargı gıyaben verildi, çünkü beni savunacak kimse yoktu. Ve tüm bunların içinde en usdışı olanı suçlayıcılarımın pekçoğunu tanımamam ve adlarını bile bilmememdir—tek bir durum, bir güldürü ozanının2 durumu dışında. Kıskançlık ve çekememezlikten sizi bana karşı döndürmüş olanların tümü—ki bunlardan bir bölümü yalnızca başkalarından duyup inandıklarını yinelemişlerdir—, tüm bu insanlar uğraşılması en güç olanlardır; çünkü onları buraya getirtemem ve yakından sorgulayamam; bu yüzden kendimi savunmak için bir bakıma gölgelerle savaşmak ve yanıtlayacak kimse yokken sorgulamak zorundayım. O zaman lütfen, söylediğim gibi, karşıtlarımın iki sınıfa düştüğünü anımsayın; birinciler suçlamalarını şimdi getirmiş olan yeniler, ötekiler çok önceden getirmiş olan eskiler. Ve umarım kendimi ilkin ikincilere karşı savunmamın yerinde olduğunu kabul edeceksiniz, çünkü bunların suçlamalarını yenilerden çok daha önce ve çok daha büyük bir şiddetle yaptıklarını duydunuz. Evet, şimdi savunmamı yapmalıyım, Atinalılar, ve böylesine uzun bir zamandır kafalarınıza yerleştirilen bu iftirayı elimdeki bu kısa sürede gidermeye çalışmalıyım. Aslında eğer benim için olduğu gibi sizler için de iyi olacaksa bunu başarabilmeyi ve savunmamda başarılı olmayı isterim. Ama sanırım bu güç olacak, ve görevin doğasının ne olduğunu çok iyi anlıyorum. Ne olursa olsun Tanrının istediği olacaktır, ve şimdi yasaya boyun eğmeli ve savunmamı yapmalıyım.

Şimdi baştan alarak bana yöneltilen iftiraya yol açan ve gerçekte bana karşı bu davayı açarken Meletos'un inandığı suçlamanın ne olduğunu soracağım. Evet, suçlamacılar beni suçlamak için neler dediler? Onları sanki savcılarımmış gibi görelim, ve yeminli bildirimlerini ben okuyayım: "Sokrates

herkesin işine burnunu sokan bir suçludur, yerin altındaki ve gökteki şeyleri araştırır, zayıf uslamlamaları güçlü kılar ve yukarıda sözü edilen öğretileri başkalarına öğretir." Suçlamaların doğası böyle birşeydir, ve bunları Aristofanes'in komedisinde kendiniz gördünüz. Bir Sokrates sunar ki, ortalarda dolanıp havada yürüdüğünü söyler ve haklarında az ya da çok hiçbirşey bilmediğim konular üzerine bir yığın saçma sapan sözler eder.3 Eğer [fizikle ilgili] bu konularda bilgili olanlar varsa sanmasınlar ki bunu söylerken bu tür bilgiyi küçümsüyorum. Eğer Meletos bana karşı böylesine ciddi bir suçlama getirecek olsaydı, bu beni gerçekten çok üzerdi! Ama, ey Atinalılar, işin aslı bu [tür fiziksel] konularla hiçbir ilgimin olmadığıdır. Burada bulunanların pek çoğu bunun doğruluğuna tanıktır, ve onlara, beni söyleşilerimde dinlemiş olan pekçoğunuza sesleniyorum. Anlatın o zaman; şimdi birbirinize aranızdan birinin beni bu tür konular üzerine ister uzun uzadıya olsun isterse kısaca birşeyler söylerken duyup duymadığını söyleyin. Yanıtlarını duyuyorsunuz. Ve bundan kalabalığın hakkımda söylediği başka şeylerin de doğru olmadığını anlayacaksınız.4

Ama gerçekte bunların hiç birinin doğru olmaması gibi, eğer birinden benim insanları eğittiğimi ve karşılığında para aldığımı duymuşsanız, bu da doğru değildir. Gene de, eğer biri gerçekten de insanları eğitebilirse bence bu iyi birşeydir. İşte Leontiumlu Gorgias, Keoslu Prodikus, ve Elisli Hippias. Bu insanların her biri herhangi bir kente gidebilir ve gençleri onlara karşılıksız öğretim verebilecek olan kendi yurttaşlarını bırakıp kendilerine katılmaya, bunun için para ödemeye, ve bunun üstüne bir de minnettar kalmaya inandırabilirler.

Aslında bu sıralar burada bir başka bilge, Atina'da kaldığını öğrendiğim Parioslu biri var, ve onu duymam şöyle oldu. Bir gün Sofistlere dünyalar denli para ödemiş biriyle, Hipponikus'un oğlu Kallias ile karşılaştım ve iki oğlu olduğunu bilerek şunları sordum: "Kallias," dedim, "eğer iki oğlun iki tay ya da iki buzağı olmuş olsalardı, onlara bir bakıcı bulmamız güç olmazdı. Onlara bir at yetiştirici, ya da belki de bir çiftçi tutardık ve onları kendilerine özgü üstün yanlarında güzelce ve eksiksizce yetiştirirdi. Ama insan olduklarına göre, onları kimin yetiştirmesi gerektiğini düşünüyorsun? Kim bir insanın ve bir yurttaşın erdemlerini bilir? Bu konuda düşünmüş olmalısın, çünkü oğulların var. Böyle biri var mı yok mu?" "Var," dedi. "Kimdir o," dedim, "ve nereden gelir ve öğrettikleri için ücreti nedir?" " Evenos" dedi, "Parios'tan, sevgili Sokrates, ve beş mina."5 Ve Evenos mutlu biri olmalı, dedim kendi kendime, eğer gerçekten de bu bilgelik ondaysa ve böyle alçakgönüllü bir ücretle öğretiyorsa. Eğer aynı şey bende olsaydı, en azından burnu büyük ve kendini beğenmiş biri olurdum; ama işin gerçeği benim bu tür bir bilgimin olmadığıdır, ey Atinalılar.

O zaman, Atinalılar, belki de aranızdan biri çıkıp bana şunu söyleyebilir; "Evet, Sokrates, ama sana karşı getirilen bu suçlamaların kaynağı nedir? Yapmakta olduğun tuhaf birşey olmalı. Eğer başkaları gibi olmuş olsaydın, hakkında tüm söylentiler ve konuşmalar hiçbir zaman doğmazdı. O zaman nedir bunların nedeni, söyle ki hakkında yanlış bir yargıda bulunmayalım." Bu bana bütünüyle haklı görünüyor, ve bana böyle yanlış bir ün kazandırmış olanın ne olduğunu açıklamaya çalışacağım. Lütfen kulak verin. Ve belki de kimilerinize şaka yapıyor gibi görünsem de hiç kuşkunuz olmasın sizlere bütün gerçeği anlatacağım.

Atinalılar, bu ünü bana kazandıran yalnızca bir tür bilgelikten başkası değildir. Ne tür bir bilgelik diye sorarsanız, yanıtım bunun belki de insan bilgeliği olduğudur, çünkü gerçekten de bu düzeye dek bilge olduğuma inanıyorum. Buna karşı sözünü ettiğim kimselerin insan-üstü bir bilgelikleri olabilir; ama bunu nasıl tanımlayabileceğimi bilmiyorum, çünkü bende böyle bir şey yok; ve kim bunu bildiğimi söylerse yalan söylüyor ve bana karşı önyargı yaratmak için konuşuyor olacaktır. Ve lütfen burada sözümü kesmeyin Atinalılar, üstelik size övünüyor gibi görünsem bile; çünkü

söyleyecek olduklarım benim kendi sözlerim değildir. Size güvenilmeye değer bulacağınız bir tanığın sözlerini aktaracağım. Bilgeliğim için—eğer buna bilgelik diyecekseniz—, ve doğası için, sizlere tanık olarak Delfi Tanrıçasını6 göstereceğim. Kairefon'u tanımış olmalısınız. Çocukluğumdan bu yana arkadaşım oldu ve ayrıca sizin demokratik partinizin de bir dostudur, çünkü yakınlarda sizlerle birlikte sürgüne gitti ve sizlerle birlikte geri döndü. Nasıl bir insan olduğunu, yaptığı herşeyde nasıl atılgan olduğunu hiç kuşkusuz bilirsiniz. Evet, bir keresinde Delfi'ye gitti ve yürekli bir biçimde biliciye—, lütfen, sizden bunları söylerken sözümü kesmemenizi istemiştim—, benden daha bilge birinin olup olmadığını sordu. Pütia Rahibesi daha bilge hiç kimsenin olmadığı yanıtını verdi. Kairefon'un kendisi öldü; ama kardeşi burada mahkemededir ve söylediklerimin gerçekliğini doğrulayacaktır.

Delfi'de Tripod üzerinde oturan Putian Rahibesi (=Delfi Tanrıçası da denir)
(Foto: Runes, A Pictorial History of Philosophy)

Bundan niçin söz ediyorum? Çünkü sizlere bana karşı bu iftiranın nereden doğduğunu söyleyeceğim. Yanıtı duyduğum zaman, kendi kendime şöyle düşündüm: "Tanrı ne demek istemiş olabilir acaba? Ve nedir bu bilmecenin yorumu? Çünkü büyük ya da küçük hiçbir bilgeliğimin olmadığını biliyorum. Öyleyse insanların en bilgesi olduğumu söylerken ne demek istemiş olabilir? Hiç kuşkusuz yalan söylüyor olamaz, çünkü bir tanrıdır; bu doğasına aykırı olurdu." Uzun bir süre ne demek istediğini düşünüp durdum ve sonunda soruyu bir denemeden geçirecek şu yöntemi buldum. Düşündüm ki eğer kendimden daha bilge birini bulabilirsem, rahibeye elimde onu çürüten bir kanıtla gidebilir ve ona "İşte benden daha bilge bir insan, ama sen benim en bilge olduğumu söylemiştin" diyebilirdim. Buna göre bilgeliği ile ünlü birine gittim ve onu gözledim—adından söz etmem gereksiz; yoklamak üzere kendisini seçtiğim insan, Atinalılar, devlet adamlarımızdan7 biriydi; kendisiyle konuşmaya başladıktan sonra aslında bilge olmadığını düşünmeden edemedim, üstelik hem başka birçoklarına hem de özellikle kendisine bilge olarak görünmesine karşın; ve sonra ona bilge olduğunu düşündüğünü, ama gerçekte olmadığını açıklamaya çalıştım. Sonuç benden nefret etmesi ve düşmanlığının orada olan ve beni dinleyen birçokları tarafından paylaşılması oldu. Böylece oradan bu adamdan daha bilge olduğumu düşünerek ayrıldım. Kendime, aslında dedim, ikimizden hiçbirinin güzel ve doğru herhangi birşey bildiğini sanmıyorum, ama o bilmezken bildiğini düşünüyor, ben bilmiyorum ve bildiğimi de düşünmüyorum. Böylece ondan salt şu küçücük noktada, bilmediğimi bildiğimi düşünmememde biraz üstün gibi göründüm. Ondan sonra bilgelik konusunda ünü ondan daha büyük bir başkasını denedim, ve aynı şeyler tam olarak bir kez daha doğru çıktı. Bunun üzerine onun ve yanısıra başka birçoklarının da düşmanlığını kazandım.

Delfi'de Apollon'un Tapınağının Kalıntıları (Foto: Louise Kames)

Bundan sonra birbiri ardına başkalarına gittim, ve düşmanlık yarattığımı görerek bundan üzüldüm ve korktum. Ama gene de tanrının işine herşeyden daha fazla önem vermek zorunda olduğumu düşündüm. Böylece kendime Bilicinin ne demek istediğini anlamak için birşeyler bilmekle ünlü herkese gitmeliyim dedim. Ve yemin ederim Atinalılar, Köpeğin adına8 ,— çünkü sizlere gerçeği söylemeliyim—görevimin sonuçları şunlardı: En ünlülerin9 en yetersiz kafalılar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler. Size sonunda yalnızca Bilicinin çürütülemez olduğunu tanıtlamakla sonuçlanan dolaşmalarımın ve, deyim yerindeyse, "Herkülvari" çabalarımın öyküsünü anlatacağım. Politikacılardan sonra ozanlara10 gittim—trajik, ditirambik, ve her türden. Ve orada, dedim kendime, kendini hemen ele verecek ve onlardan daha bilgisiz olduğunu göreceksin. Böylece kendi yazıları arasında en inceden inceye işlenmiş

pasajlardan kimilerini aldım ve birşeyler öğrenme umudu içinde onlara anlamlarının ne olduğunu sordum. İnanır mısınız, neredeyse gerçeği söylemeye utanıyorum! Ama söylemeliyim. Şiirleri üzerine kendi yaptıkları konuşmalardan daha iyisini yapamayacak tek bir insan bile yoktur. O zaman ozanların şiirlerini bilgelikle değil ama doğal olarak ve bir tür esinle11 yazdıklarını öğrendim—tıpkı pekçok güzel şey söyleyen, ama söylediklerinden hiçbirşey anlamayan falcılar ya da biliciler gibi. Ozanlar da bana aşağı yukarı aynı durumda göründüler; ve açıkça anladım ki, şiirlerinin gücüne dayanarak, hiç de öyle olmamalarına karşın, kendilerinin başka şeylerde de insanların en bilgeleri olduklarına inanıyorlardı. Böylece beni politikacılara üstün kılan aynı nedenle onlardan da üstün olduğumu düşünerek ayrıldım.

Bir Zanaatçı: Çömlekçi. (Perseus Project)

Sonunda el sanatçılarına12 gittim, çünkü diyebilirim ki hiçbirşey bilmediğimin bilincindeydim, ve onların pekçok güzel şey bildiklerini bulacağımdan emindim. Ve bunda aldanmadım, çünkü benim bilmediğim pekçok şeyi biliyorlardı, ve bu yolda hiç kuşkusuz benden daha bilgeydiler. Ama, Atinalılar, iyi zanaatçıların bile ozanlarla aynı yanılgıya düştüklerini gözledim; iyi ustalar oldukları için başka çok önemli konuları da bildiklerini düşünüyorlar ve bu eksiklik bilgeliklerini gölgeliyordu. Ve böylece kendime bilici adına şunu sordum: Ne bilgileri ne de bilgisizlikleri bende olmaksızın olduğum gibi olmayı mı isterdim, yoksa her ikisinde de onlar gibi mi? Ve kendime ve biliciye benim için olduğum gibi olmanın en iyisi olduğu yanıtını verdim.13

Böylece Atinalılar, bu sorgulamalar beni en kötü ve en tehlikeli türden düşmanlar kazanmaya götürdü, ve o günden bu yana sayısız iftiraya uğradım. Bana bilge denir, çünkü beni dinleyenler her zaman başkalarında eksik olduğunu bulduğum bilgeliğin bende olduğunu sanırlar. Ama gerçek şudur ki, Atinalılar, yalnızca Tanrı bilgedir, ve bu yanıtıyla demek istediği insanların bilgeliğinin değerinin ya çok az ya da bir hiç olduğudur. Ve öyle görünüyor ki gerçekte bunu özellikle Sokrates için söylemez, ama yalnızca sanki şunu söyleyecekmiş gibi benim adımı bir örnek olarak kullanır: "Aranızdan en bilgesi, ey insanlar, Sokrates gibi gerçekte bilgeliğinin hiçbir değerinin olmadığını bilendir." 14 Ve böylece şimdi bugün bile Tanrının isteği üzerine yeryüzünde dolaşmayı sürdürür, ve ister yurttaş isterse yabancı biri olsun bilge görünen herkesin bilgeliğini araştırıp sorgularım; ve ne zaman öyle olmadığını bulsam, Biliciyi doğrulamak için ona bilge olmadığını gösteririm. Ve bu uğraş yüzünden devletin ilgiye değer sorunlarını izleyecek ya da kendi sorunlarıma ayıracak zaman bulamam, ve Tanrıya hizmetimden ötürü tam bir yoksulluk içinde yaşarım.

Ve bunlara ek olarak, en varsıl sınıflardan yapacak pek bir işi olmayan gençler kendiliklerinden yanıma gelirler; insanların sorgulanmasını dinlemek hoşlarına gider; sık sık bana öykünerek başkalarını sorgulamaya girişirler; ve sonra çabucak çok az şey bilirken ya da hiçbirşey bilmezken birşey bildiklerini düşünen çok sayıda insan bulurlar. Bu yüzden sonuçta onlar tarafından sorgulananlar kendilerine kızmak yerine bana kızarlar ve "Bu rezil Sokrates," derler, "gençleri yozlaştırıyor!" Ve biri onlara "ne yaparak ya da neyi öğreterek?" diye sorduğunda, ne söyleyeceklerini bilemediklerinden verecekleri hiçbir yanıt yoktur; ama bir çıkmaza düşmüş görünmesinler diye tüm felsefecilere karşı yöneltilen el altındaki suçlamaları yinelerler—"bulutların üstündeki ve yerin altındaki şeyler" ve "tanrılara inanmamak" ve "zayıf uslamlamayı kuvvetli uslamlamaya çevirmek" gibi. Çünkü gerçeği söylemek, biliyor görünürken hiçbirşey bilmediklerinin ortaya çıkarıldığını kabul etmek hoşlarına gitmez. Ve böylece kendi ünlerine düşkün, enerjik ve kalabalık oldukları ve hakkımda bir savaş düzeni içinde inandırıcı bir dille konuştukları için, hem çok önceden beri hem de şimdi kulaklarınızı gürültülü ve amansız iftiralarıyla doldurdular. Ve üç suçlayıcımın, Meletos ve Anitus ve Likon'un üzerime atılmalarının nedeni budur; Meletos benimle

ozanlar yüzünden çekişti; Anitos el-sanatçıları ve devlet adamları adına, ve Likon söylevciler adına. Öyle ki, başında söylediğim gibi, böylesine büyütüldükten sonra bu iftirayı kısa bir zamanda tümüyle silmeyi bekleyemem. Gerçeklik, ve tüm gerçeklik budur, ey Atinalılar, ve sizlerden küçük ya da büyük hiçbir şeyi saklamadan, hiçbir şeyi örtmeden konuştum. Ve gene de çok iyi biliyorum ki konuşmadaki tam bu açıklık ve yalınlığım benden nefret etmelerinin nedenidir; ve bu bile gerçeği söylediğimin bir kanıtı değil de nedir? Bana karşı iftira bu yüzden doğmuştur, nedeni budur, ve ister şimdi ister daha sonra araştırın böyle olduğunu bulacaksınız.

Savunmamda suçlayıcılarımdan ilk kümeye karşı yeterince konuştum; şimdi ikinci kümeye dönüyorum. Bunların başında—kendi sözleriyle—o iyi insan ve yurtsever Meletos gelir. Bunlara karşı da bir savunma yapmaya çalışmam gerek, ve bırakalım kendi suçlamaları okunsun: Şuna benzer birşeydir: Der ki Sokrates suçludur, çünkü gençliği yozlaştırır ve devletin inandığı tanrılara değil, ama bunların yerine başka tinsel varlıklara inanır. Suçlama böyledir; ve şimdi tek tek her noktasını inceleyelim. Gençleri yozlaştıran bir suçlu olduğumu söyler; ama ben diyorum ki, ey Atinalılar, Meletos bir suçludur, çünkü ciddi şeyleri hafife alır ve gerçekte hiçbir zaman en küçük bir ilgisinin bile olmadığı sorunlarda sözde bir ciddiyet ve göstermelik bir kaygı ile insanları mahkemeye getirmek için sınırsız bir istek duyar. Bunun böyle olduğunu size tanıtlamaya çalışacağım.

Buraya gel Meletos, ve yanıtla: Genç kuşağın olanaklı olduğu ölçüde daha iyi olmasının çok önemli olduğunu düşünmez misin?

Evet, düşünürüm.

Öyleyse yargıçlara söyle, onları daha iyi yapan kimdir; çünkü onları yozlaştıranı bulabilmek için böylesine sıkıntıya girdiğine ve beni bu mahkemenin önüne getirip suçladığına göre, bunu biliyor olmalısın. Konuş o zaman, ve yargıçlara onları daha iyi yapanın kim olduğunu söyle. Görüyorsun Meletos, sesin çıkmıyor ve söyleyecek hiçbirşeyin yok. Ama bu çok utandırıcı değil mi, ve söylediğim gibi senin soruna hiçbir ilginin olmadığının çok önemli bir kanıtı değil mi? Konuş dostum, ve onları daha iyi yapanın kim olduğunu söyle.

Yasalar.

Ama dostum, demek istediğime yanıt bu değil. Bunları, yasaları herkesten önce bilenin, bu insanın kim olduğunu soruyorum.

Mahkemede bulunan bu yargıçlar, Sokrates.

Ne demek istiyorsun, Meletos, onların gençliği yetiştirip daha iyi yapabileceklerini mi?

Elbette.

Tümü mü, yoksa başkaları değil de yalnızca bir bölümü mü?

Tümü.

Tanrıça Here adına, bu iyi bir haber! Demek ki onları geliştiren çok sayıda insan var. Ve bizi burada dinleyenler için ne diyeceksin; onlar da gençleri eğitip geliştirirler mi?

Evet.

Ve senatörler?15 Evet, senatörler de.

Ama Meletos kuşkusuz meclis üyeleri16 onları yozlaştırmazlar değil mi—yoksa onlar da mı geliştirirler?

Onlar da geliştirirler.

O zaman öyle görünüyor ki her Atinalı, benden başka hepsi onları geliştirir ve yükseltir, ve onları yalnızca ben yozlaştırırım. İleri sürdüğün bu mu?

Evet, demek istediğim tam olarak bu.

Eğer haklıysan çok talihsizim. Peki, şimdi sana başka bir soru sorayım: Atlar konusunda ne düşünürsün? Dünyadaki herkes onlara karşı doğru davranırken yalnızca tek bir insan mı onlara zarar verir? İşin doğrusu tam tersi değil midir? Tek bir insan onlara iyilik yapabilir, ya da hiç olmazsa çok az insan bunu yapabilir: At yetiştiricileri. Ve onlarla ilgilenen başkaları ise tersine onlara zarar vermezler mi? Atlar için ve başka her hayvan için doğru olan bu değil midir, Meletos? Hiç kuşkusuz budur; sen ve Anitus evet deseniz de demeseniz de. Gençler, eğer onları yozlaştıran yalnızca bir kişi olsaydı, ve dünyanın geri kalanı onları geliştiriyor olsaydı, aslında çok mutlu olurlardı. Ama sen, Meletos, gençler üzerine hiçbir zaman düşünmemiş olduğunu yeterince gösterdin: Kaygısızlığın, bana karşı suçlamalar olarak yönelttiğin şeyler konusunda senin kendinin kaygı duymadığın ortada.

Şimdi sana bir başka sorum daha var, Meletos—Tanrı adına dinle: Hangisi daha iyidir, kötü yurttaşlar arasında yaşamak mı, yoksa iyiler arasında mı? Yanıtla, dostum. Soruda hiçbir güçlük yok. İyiler komşularına her zaman iyilik, ve kötüler her zaman kötülük yapmazlar mı?

Elbette.

Ve kendisi ile birlikte yaşayan birinden iyilik değil de kötülük görmeyi isteyen biri var mıdır? Yanıtla, sevgili dostum, yasa yanıtlamanı buyuruyor. Kötülük görmeyi isteyen biri var mıdır?

Elbette yoktur.

Pekala. Beni burada gençleri yozlaştırmak ve bozmakla suçlarken, onları bilerek mi yoksa bilmeden mi yozlaştırdığımı ileri sürüyorsun?

Bilerek olduğunu söylüyorum.

Ama tam şimdi iyilerin komşularına iyilik, ve kötülerinse kötülük yaptığını kabul etmiştin. Şimdi, bu senin üstün bilgeliğinin yaşamda böyle erkenden kabul ettiği bir gerçek, ve ben, bu yaşımda, öylesine karanlık ve bilgisizlik içindeyim ki, eğer kendisiyle birlikte yaşamam gereken bir insanı yozlaştırılacak olursam, ondan pekala zarar görebileceğimi bilmem; ve gene de onu yozlaştırır, ve üstelik, dediğin gibi, bunu bile bile yaparım. Sana inanmıyorum, Meletos, ne de sanırım dünyada başka herhangi bir insanı inandırman olanaklı. Ama ya onları yozlaştırmıyorum, ya da onları bilmeden yozlaştırıyorum; ve her iki durumda da yalan söylüyorsun. Eğer bunu amaçlamadan yapıyorsam, yasa böyle kasıtsız yanlışlıklar yapanları mahkeme karşısına çıkarmaz: Tersine, yasaya göre beni özel olarak karşına alman ve uyarıp öğüt vermen gerekirdi; çünkü açıktır ki eğer doğru öğütler almış olsaydım, kasıtsız olarak yapmakta olduğuma son verirdim. Ama senin bana söyleyecek hiçbirşeyin yoktu ve beni bilgilendirmekten kaçındın. Bunu yapmadın ve şimdi beni bir öğretim yeri değil ama bir cezalandırma yeri olan bu mahkemeye getirdin.

Dediğim gibi, Atinalılar, Meletos'un sorun hakkında az ya da çok kaygı duymamış olduğu şimdi yeterince açık. Ama gene de, Meletos, gençleri nasıl yozlaştırdığımı ileri sürüyorsun, bunu bilmek isterim. Savcandan çıkardığım gibi, sanırım onlara devletin inandığı tanrılara değil, ama onların yerine daha başka tinsel varlıklara inanmayı öğrettiğimi söylemek istiyorsun. Gençleri onlara bunları öğreterek yozlaştırdığımı söylemiyor musun?.

Evet, kesinlikle bunu diyorum.

O zaman Meletos, kendileri hakkında konuştuğumuz tanrılar adına, bana ve mahkemeye ne demek istediğini biraz daha açık olarak söyle! Çünkü ne dediğini anlayamıyorum. Başka insanlara kimi tanrıları tanımaları gerektiğini öğrettiğimi ve dolayısıyla tanrılara inandığımı ve tam bir tanrısız olmadığımı mı ileri sürüyorsun—ki bu anlamda bir suçlu olmam söz konusu olmayacaktır? Ya da yalnızca bunların kentin tanıdığı aynı tanrılar olmadığını mı demek istiyorsun—ki o zaman suçlama onların başka tanrılar olmalarıyla ilgili olacaktır. Yoksa doğrudan doğruya benim hiçbir tanrıya inanmadığımı ve başka insanlara bunu öğrettiğimi mi demek istiyorsun?

İkincisini, hiçbir tanrıya inanmadığını söylemek istiyorum.

Ne olağanüstü bir bildirim! Niçin böyle düşünüyorsun, Meletos? Başka insanlar gibi güneşin ya da ayın bile tanrı olduklarına inanmadığımı mı söylüyorsun?

Sizi temin ederim ki, yargıçlar, inanmaz: Çünkü güneşin bir taş, ayın toprak olduğunu söyler.

Aanxagoras'ı suçladığını mı düşünüyorsun, sevgili Meletos? Ve yargıçların Klazomenealı Anaxagoras'ın kitaplarının böyle öğretilerle dolu olduğunu bilmeyecek denli bilgisiz olduklarını mı sanıyor, onları bu denli mi küçümsüyorsun? Ve böylece gençlere onların güya Sokrates tarafından öğretildiğini söylüyorsun, üstelik orkestrada17 sık sık bunlar üzerine gösteriler varken (ki giriş olsa olsa bir drahmadır), ve paralarını ödeyip bu olağanüstü görüşlerin kendisinin olduğunu söyleyen Sokrates'e gülebileceklerken. Ve böylece, Meletos, gerçekten de hiçbir tanrıya inanmadığımı mı düşünüyorsun?

Zeus adına yemin ederim ki kesinlikle hiç birine inanmıyorsun.

Hiç kimse sana inanmayacak, Meletos, ve hiç kuşkum yok ki kendin de inanmıyorsun. Meletos'un patavatsız bir kabadayı olduğunu ve bu savcayı arsız bir delikanlılık ruhuyla yazmış olduğunu düşünmeden edemiyorum, Atinalılar. Beni denemek için bir bilmece yazmış gibi görünüyor. Bakalım bilge Sokrates benim alaycı çelişkimi anlayacak mı, yoksa onu ve geri kalanları aldatabilecek miyim? Çünkü savcasında bana açıkça kendisi ile çelişiyor gibi görünüyor: Sokrates tanrılara inanmamakla, ve gene de inanmakla suçludur. Ama bu hiç kuşkusuz dürüst bir insanın yapacağı bir suçlama değildir.

Sizlerin, ey Atinalılar, onun tutarsızlığı olarak gördüğüm şeyi irdelemede bana katılmanızı isterim; ve sen Meletos, şimdi yanıtla bizi. Ve dinleyicilere eğer alışıldık yolumda konuşacak olursam gürültü yapmamaları konusundaki isteğimi anımsatmalıyım.

Herhangi bir insan olmuş mudur ki, Meletos, insanların yaptıkları şeylerin olduğuna inansın da insanların olduğuna inanmasın? Yanıtlamasını istiyorum, ey Atinalılar, her zaman bir kesinti yaratmaya çalışmasını değil. Hiç süvariliğe inanıp ta atlara inanmayan, ya da flüt çalmaya inanıp ta flüt çalanlara inanmayan biri olmuş mudur? Hayır, dostum; kendin yanıtlamayı reddettiğine göre sana ve mahkemeye yanıtı ben vereceğim. Bunlara inanan tek bir insan olmamıştır. Ama lütfen şimdi şu soruyu yanıtla: Tinsel ve tanrısal şeylerin olduğuna inanan, ama tinlere inanmayan biri olabilir mi?

Olamaz.

Mahkemenin yardımıyla alınan bu yanıt için çok teşekkürler. Ama o zaman savcanda tinsel varlıklara inandığıma ve başkalarına onlara inanmayı öğrettiğime yemin ediyorsun—ve eski ya da yeni olmalarının hiçbir önemi yok; ne olursa olsun tinsel varlıklara inanıyorum, ve yeminli

bildiriminde bunu söylüyor ve doğruluyorsun; ve gene de, eğer tinsel varlıklara inanıyorsam, tinlere ya da yarı-tanrılara inanmanın önüne nasıl geçebilirim; onlara inanmam gerekmez mi? Hiç kuşkusuz evet, ve dolayısıyla suskunluğunun onay demek olduğunu kabul edebilirim. Ama tinler ya da yarı-tanrılar nedir? Tanrılar ya da Tanrıların oğulları değil mi?

Hiç kuşkusuz.

Ama bu senin söylediğin benim gülünç bir bilmece dediğim şeyin ta kendisidir: Yarı-tanrılar ya da tinler Tanrılardır; ve ilkin Tanrılara inanmadığımı söylüyorsun; sonra yine Tanrılara inandığımı, çünkü yarı-tanrılara inanıyorum. Öte yandan eğer yarı-tanrılar tanrıların söylendiği gibi perilerden ya da başka analardan yasal olmayan oğulları iseler, eğer tanrıların oğulları iseler, o zaman tanrıların oğullarının olduğuna ama tanrıların olmadığına hangi insanoğlu inanacaktır? Benzer olarak, katırların varoluşunu ileri sürebilir, ve atların ve eşeklerin varoluşunu yadsıyabilirsin. Böyle saçmalıklar, Meletos, ancak senin tarafından beni yargılatmak için uydurulabilirdi. Bunu savcanda belirttin, çünkü beni suçlamak için işe yarar hiçbirşeyin yoktu. Ama bir parça bile olsa anlama yetisi olan hiç kimseyi tanrısal ve insanüstü şeylere inanabilen aynı insanın gene de tanrıların, yarı-tanrıların ve kahramanların olduğuna inanmadığına kandıramayacaksın.

Bana Meletos'un suçlamasına göre bir suçlu olmadığımı yeterince gösterdim gibi geliyor, Atinalılar, ve daha öte bir savunma gereksiz olacaktır; ama önceden söylediklerimin gerçek olduğunu ve yarattığım düşmanlıkların ne denli çok olduklarını oldukça iyi biliyorum. Eğer yokedilirsem beni yokeden bu olacaktır. Meletos değil, ne de Anitus, ama insanların büyük bir bölümünün haseti ve çekiştirmesi; bir olgu ki pekçok iyi insanın ölümüne neden oldu, ve büyük bir olasılıkla daha pekçoklarının ölümüne neden olacaktır; onların sonuncusu olmam gibi bir tehlike söz konusu değil.

Aşil (British Museum)

Sonraki parça

1agora/agora: Halkın toplandığı yer, pazar yeri. GERİ

2Aristofanes bunlardan biriydi. "Bulutlar"da Sokrates'i komik durumlarda sunar. GERİ

3Sokrates yalnızca suçlamalardan birinin bütünüyle temelsiz olduğunu, doğa felsefesi ile değil ama törel felsefe ile ilgilendiğini anlatmak istiyor. GERİ

4Demek istediği öğretim karşılığında para almanın ne olursa olsun kötü bir davranış olduğu, öğretmenin aç kalması gerektiği değildir. Sokrates hiçbirşey bilmediğini bildiğini ileri sürdüğüne göre, öğretecek herhangi birşeyi de yoktur. Sokrates'in yöntemi 'anımsatma' ya da 'ebelik' yoluyla çıkarsama, a priori bilinenin, 'doğuştan düşünce'nin, kendinde ussal bilginin bilince çıkarılması, tümdengelimdir. Bu ise kişinin daha şimdiden iye olduğu, gerçekte ona dışsal olarak, görgül olarak verilemeyecek olandır, a prioridir. GERİ

5Bir talentin altmışta biri. Beş mina Rouse'un hesaplamasına göre 1955 yılının 180 Amerikan Dolarına eşit olabilir. GERİ

6qeon ton en DelfoiV. Delfoi/Delfoi. Parnassus'un eteğinde Fosis'te ünlü bir Apollon bilicisi, aynı zamanda PuqiaV/Pütias olarak da bilinir, bir rahibedir. GERİ

7politikoV /politikos. Kentli ya da devletin (poliV) bir üyesi, bir yurttaş. GERİ

8nh ton kuna. Sokrates'in bu yemini ünlüdür. Köpek yıldızı, yıldız kümesinde Orion'un köpeği olarak görülen yıldız bağlamından geliyor olabilir. GERİ

9eudokimoV/eudokimos GERİ

10poihthV/poietes GERİ

11enqousiastikoV: (entousiastikos) esinli, coşkulu (inspired)
enqousiwdhV: (entousiodes) ecinni (possessed). GERİ

12 ceirotecnhV : (çeiroteçnes) el sanatçısı. ceir: el. (teknik = uygulayım). (teknoloji: uygulayımbilim.) GERİ

13 Salt entellektüel olmanın, soyut kavramlar içinde kendini yitirmenin ötesine, gerçeklik biçimine ulaşamayan bilinç, bu göreli, geçici, soyutlamacı biçiminde direttiği ölçüde, zorunlu olarak felsefeden nefret eder. Aynı bilgelik nefretini tam olarak aynı zeminlerde Einstein, Newton, Heisenberg gibi irrasyonalist matematikçilerde de görürüz. Buna karşı, Mevlana, Goethe, Schiller gibi sanatçılar aynı zamanda birer felsefeciydiler. GERİ

14Sokrates'in sonuçlarının imlemleri şunlardır:
1) Entellektüel felsefesiz olduğu sürece bir uyurgezerdir.
2) Felsefe ile karşılaşınca önünde iki yol açılır:
a) Felsefeyi sevmek,
b) Felsefeden nefret etmek. (Schiller'in sözlerini anımsayalım: 1 nolu seçenek bu tipe yeğlenebilirdir.) GERİ

15bouleuthV/bouleutes. Atina'da 500 senatör ya da konsey üyesi bulunurdu. GERİ

16ekklhsiasthV /ekklesiastes, düzenli olarak toplanan, yasa yapıcı yurttaş meclisinin [ekklesia] üyeleri. GERİ

17 Orkestra sahnenin önündeki yerin adıydı (yaklaşık olarak modern bir tiyatroda orkestranın yerine karşılık düşer), Yunan tiyatrosunda koro tarafından kullanılırdı. Buradaki gönderme Dionisios tiyatrosundaki orkestraya olabilir, burada seyirciler Anaxagoras'ın öğretilerini temsil eden oyunlar seyredebilirlerdi. GERİ

Sonraki parça

Yükleme tarihi: 23/08/1999.....© Deniz Canefe • Aziz Yardımlı 1997

Platon — Savunma (2. Parça)

Platon · Çeviren: Deniz Canefe ve Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

PLATON
Savunma
(İÖ 399)

.

Yunanca'dan çeviri: Deniz Canefe, Aziz Yardımlı tarafından.
© COPYRIGHT 1997-1999 İDEA YAYINEVİ, İSTANBUL
Danışılan çeviriler: W. H. D. Rouse, 1956
(Rouse ayrıca Homeros'un 'İlyada' ve 'Odissey'ini de İngilizce'ye çevirmiştir);
Benjamin Jowett, 1952.

.

[İKİNCİ PARÇA]

.

Biri çıkıp dese ki, Seni zamansız bir sona götürebilecek bir yaşam yolunu izlemekten utanmıyor musun, Sokrates? Ona haklı olarak şu güzel yanıtı verirdim: Bunda yanılıyorsun dostum: İçinde bir dürüstlük kıvılcımı olan bir insanın ölme ya da yaşama şansını hesaplamakla uğraşmaması gerekir: Hesaplaması gereken biricik şey bir şeyi yaparken doğru mu yoksa eğri mi, iyi bir insan olarak mı yoksa kötü bir insan olarak mı davrandığıdır. Sana kalırsa onursuzluk karşısında tehlikeyi bütünüyle küçümseyerek Truva'da düşen kahramanlar, ve hepsinden önce Thetis'in oğlu, [Aşilles] birer zavallı olacaktır; o ki Hektor'u öldürme isteğiyle yanıp tutuşurken tanrıça annesi ona eğer dostu Patroklus'un öldürülmesinin öcünü alır ve Hektor'u öldürürse, "Hektor'dan sonra Yazgı seni bekliyor" sözlerinde kendisinin öleceğini bildirdiği zaman, bu uyarıyı dinledikten sonra tehlike ve ölümü bütünüyle küçümsedi, ve onlardan korkmak yerine onursuzluk içinde yaşamaktan ve dostunun öcünü alamamaktan korktu. "Bundan sonra hemen ölebilirim," diye yanıtladı, "yeter ki düşmanımdan öcümü alayım. Burada gemilerin yanında gülünç bir yaratık ve toprağa bir yük olarak kalmak istemiyorum." Aşilles ölümü ve tehlikeyi hiç düşünmüş müydü? Çünkü kişinin yeri neresi olursa olsun, ister kendi seçtiği olsun isterse bir komutanı tarafından gösterilen yer olsun, tehlike saati geldiğinde orada kalmalı, onursuzluk dışında ne ölümü ne de başka herhangi birşeyi düşünmelidir. Ve bütün bunlar, Atinalılar, hiç kuşkusuz doğrudur.

Sokrates Potidaea'da Alkibiades'i kurtarıyor
(Runes, Pictoral History of Philosophy)

Potidaea'da ve Amfipolis ve Delium'da17 komuta etmek üzere seçtiğiniz generaller bana buyurduklarında, yerleştirildiğim yerde başka herkes gibi ölümle yüz yüze kalan ben, eğer şimdi, Tanrının bana felsefeci yaşamını sürdürme, kendimi ve başka insanları araştırma görevini yerine getirmemi buyurduğunu düşünür ve inanırken, ölüm korkusundan ya da başka herhangi bir korkudan yerimi terkedecek olsaydım, davranışım gerçekten de tuhaf olmaz mıydı, ey Atinalılar? Eğer ölümden korktuğum için Biliciye boyun eğmeseydim bu gerçekten de tuhaf olurdu ve tanrılara inanmamanın ve bilge değilken bilge olduğumu düşünmenin hesabını vermek için haklı olarak mahkeme önüne çıkarılabilirdim. Çünkü ölümden korkmak aslında yalnızca bilgelik taslamaktır, gerçek bilgelik değil, çünkü bilmediğini bildiğini düşünmektir; hiç kimse insanların korkularında en büyük kötülük olarak gördükleri şeyin en büyük iyilik olup olmadığını bilmez. Bu bilgisizlik utanç verici bir bilgisizlik, bilmediğini biliyor gibi görünen kibir değil midir? Ve yalnızca bu bakımdan genel olarak insanlardan ayrı olduğuma inanıyorum, ve belki de birşeyde onlardan daha bilge olduğumu ileri süreceksem, bu aşağıdaki dünya konusunda yalnızca çok az şey bilirken bildiğimi düşünmediğim olgusudur; ama ister Tanrı ister insan olsun benden daha iyi birine haksızlık yapmanın ve boyuneğmemenin kötü ve onursuz birşey olduğunu biliyorum, ve kötü olduğunu bildiğim kötü şeyler karşısında olanaklı bir iyiden hiçbir zaman korkmayacak ya da kaçınmayacağım. Bu yüzden, eğer şimdi beni bırakırsanız, ve sizlere suçlandığıma göre ölümle cezalandırılmam gerektiğini, yoksa mahkemeye bütünüyle gereksiz olarak çıkarılmış olacağımı söyleyen Anitos'u, eğer şimdi kaçacak olursam çocuklarınızın sözlerimi dinlemekle bütünüyle yozlaşacaklarını söyleyen bu adamı dinlemeyi reddederseniz, ve eğer bana bu kez, Sokrates, Anitos'a aldırmayıp seni bırakacağız, ama tek bir koşul üzerine, bundan böyle bu yolda araştırmaya ve felsefe yapmaya son vereceksin, ve eğer bir kez daha bunları yaparken yakalanırsan öleceksin derseniz, eğer beni bırakma koşulunuz bu olursa, yanıtım şu olacaktır: Ey Atinalılar, sizleri sayıyor

ve seviyorum, ama sizlere olmaktan çok Tanrıya boyun eğecek ve yaşamım ve gücüm sürdükçe hiçbir zaman felsefe yapmaya ve sizleri zorlamaya son vermeyeceğim, karşılaştığım herkese gerçeği gösterecek ve ona kendime özgü konuşma yolumda şunları söyleyeceğim: Sen, dostum,—büyük ve güçlü ve bilge Atina kentinin bir yurttaşı—en büyük parayı, en büyük onuru, en büyük şanı kazanmak için sınırsız bir kaygı göstermekten, ve hiçbir zaman saymadığın ve özen göstermediğin bilgelik ve gerçeklik ve ruhunun en büyük gelişimi konusunda böylesine az kaygılanmaktan utanmıyor musun? Ve eğer tartıştığım kişi "Evet, ama kaygı duyuyorum" derse, o zaman hemen gitmesine izin vermeyecek ve onu inceden inceye sorgulamaya ve sınamaya geçecek, ve eğer kendisinde hiçbir erdemin olmadığını, ama yalnızca olduğunu söylediğini bulursam, en değerli olanı değersizleştirdiği ve bayağı şeylere aşırı değer verdiği için onu kınayacağım. Ve yaşlı ya da genç, yurttaş ya da yabancı karşılaştığım herkese aynı sözleri yineleyeceğim, ama özellikle sizlere, yurttaşlarım, çünkü sizler bana daha yakınsınız. Çünkü bu bana Tanrının buyruğudur; ve inanıyorum ki kentte benim Tanrıya hizmetimden daha büyük hiçbir iyilik olmamıştır. Çünkü yapmaya çalıştığım tek şey yaşlı ya da genç tümünüzü de ilkin bedenleriniz ya da paralarınız için değil, ama herşeyin üstünde ruhunuz için ve onu olanaklı en iyi ruh yapmak için kaygı duymaya inandırmaktır. Sizlere varsıllığın erdem getirmediğini, ama erdemin hem bireyi hem de devleti varsıllık ve başka her türlü iyiliğe ulaştırdığını söylüyorum. Öğrettiklerim bunlardır, ve eğer gençliği yozlaştıran öğreti buysa, zararlı bir insanım. Ama eğer biri öğretimin bu olmadığını söylüyorsa, söylediği saçmadır. Bu yüzden, Atinalılar, ister Anitus'u dinleyin ister dinlemeyin, ister beni bırakın ister bırakmayın, ama ne yaparsanız yapın birçok kez ölmem gerekse bile yolumu hiçbir zaman değiştirmeyecek olduğumu anlayın.

Atina Okulu, Raphael (Ayrıntı)

Sözümü kesmeyin Atinalılar, dinleyin; beni sonuna dek dinleyeceğiniz konusunda anlaşmıştık. Söyleyeceğim birşey daha var ki, belki de bağırışlara yol açacak; ama beni dinlemenin sizler için iyi olacağına inanıyorum, ve bu yüzden lütfen gürültüyü kesmenizi istiyorum. Bilmenizi istiyorum ki, eğer ben dediğim gibi biriysem ve siz beni öldürürseniz, beni incittiğinizden çok kendinizi inciteceksiniz. Beni hiçbirşey incitmeyecek—ne Meletos ne de Anitus bunu yapabilir; bunu yapamazlar çünkü inanıyorum ki Tanrı yasası kötü bir insanın kendinden daha iyi birini incitmesine izin vermez. Anitus'un belki de onu öldürebileceğini, ya da sürgüne gönderebileceğini, ya da yurttaşlık haklarından yoksun bırakabileceğini yadsımıyorum; ve böylelikle o ve başkaları ona çok büyük bir kötülük yaptıklarını sanabilirler; ama ben aynı görüşte değilim. Çünkü şimdi yapmakta olduğu kötülüğün, haksız olarak bir başkasının yaşamını alma kötülüğünün çok daha büyük olduğuna inanıyorum.

Ve şimdi, Atinalılar, savunmamı çoğunuzun sanabileceği gibi kendi adıma değil, ama sizin adınıza yapacağım, öyle ki sizlere tanrı armağanı olan beni mahkum ederek bir yanlışlık yapmayasınız. Çünkü eğer beni öldürürseniz, gerçi bunu söylemek tuhaf olsa da, tanrı tarafından devletin başına sarılmış benim gibi bir başkasını daha kolay kolay bulamayacaksınız; devlet büyük ve soylu bir at gibidir ki, tam bu büyüklüğünden ötürü devimlerinde ağırdır ve onu yaşama irkitecek atsineği gibi birşeye gereksinir. Ben Tanrının devletin başına sardığı o atsineğiyim, ve gün boyunca ve her yerde sürekli olarak üzerinize yapışır, sizi uyandırır, inandırır, ve kınarım. Benim gibi bir başkasını kolay kolay bulamazsınız, ve bu yüzden sizlere beni sakınmanızı salık veririm. Uykudan birden uyandırılan biri gibi canınızın sıkıldığını duyabilir, ve Anitus'un öğütlediği gibi kolayca beni bir vuruşta ezebileceğinizi düşünebilirsiniz; ama o zaman yaşamlarınızın geri kalanı boyunca uyuyacaksınız, ta ki Tanrı sizlerden kaygılanarak bir başka atsineği gönderinceye dek. Size sizin

için Tanrının armağanı olduğumu söylediğim zaman, bu ödevin tanıtı şöyledir: Eğer başka insanlar gibi olmuş olsaydım, tüm kaygılarımı gözardı etmemem ya da bütün bu yıllar boyunca sizin çıkarlarınızı gözetirken kendiminkilerin gözardı edilişini dayançla seyretmemem gerekirdi; sizlere tek tek bir baba ya da büyük kardeş gibi gelip erdem için özen göstermenizi öğütlememem gerekirdi; böyle davranış insan doğasına aykırıdır. Eğer herhangi birşey kazanmış olsaydım, ya da eğer öğütlerim karşılığını vermiş olsaydı, bunları yapmamda bir anlam olurdu; ama, kendinizin de görebildiğiniz gibi, suçlayıcılarım yüzleri kızarmadan bana başka her türlü suçu yüklemelerine karşın herhangi bir kimseden ödemede bulunmasını beklediğimi ya da bunu istediğimi söyleyemezler; bunun için hiçbir tanıkları yoktur. Ve söylediğimin gerçekliği için yeterince güçlü bir tanığım var—yoksulluğum.

Kimileri niçin ortalarda dolaşıp kişisel öğütler verdiğimi ve başkalarının kaygıları ile oyalandığımı, ama kamu toplantılarınıza katılıp devlete önerilerde bulunmadığımı merak edebilir. Size nedenini söyleyeceğim. Bana gelen ve Meletos'un savcasında alay konusu yaptığı tanrısal ve tinsel bir sesten18 çeşitli zamanlarda ve çeşitli yerlerde söz ettiğimi duymuşsunuzdur. Bana ilkin çocukluğumda gelmeye başlayan bu ses ne zaman gelse beni yapmayı düşündüğüm şeyde durdurur, ama hiçbir zaman birşey yapmamı buyurmaz. Politikayla uğraşmamın önüne geçen şey budur. Ve sanırım haklı olarak. Çünkü hiç kuşkum yok ki, ey Atinalılar, eğer geçmişte politik işlerle uğraşmış olsaydım, çoktan yokolmuş olurdum, ve ne sizlere ne de kendime bir yararım olurdu. Ve size gerçeği söylememden rahatsız olmayın; çünkü gerçek şudur ki, size ya da başka herhangi bir kümeye karşı çıkıp bir devlette yapılan yasasız ve haksız işlere karşı dürüst olarak çabalayan hiçbir insan yaşamını kurtaramayacaktır; hak için döğüşecek olan, eğer kısa bir zaman için bile yaşayacaksa, kamusal bir kişi değil ama bağımsız bir birey olmalıdır.19

Size dediklerimin inandırıcı kanıtını verebilirim, yalnızca sözlerde değil, ama çok daha fazla değer verdiğiniz şeyde—eylemlerde. Yalnızca başıma gelen birkaç şeyi anlatmama izin verin, ve hiçbir zaman ölüm korkusundan haksızlığa boyun eğmediğimi, ve boyun eğmektense hemen ölmeye hazır olduğumu göreceksiniz. Size mahkemelerden belki de çok ilginç olmayan ama gene de gerçek olan bir öykü anlatacağım. Yaptığım biricik devlet görevi, Atinalılar, senatörlüktü. Antiokhis soyu,20 ki benim soyumdur, Arginusae savaşından sonra düşenlerin bedenlerini toplamayan generallerin mahkemesinde başkanlığı üstlenmişti; ve onları, daha sonra hepinizin yasadışı olduğunu kabul ettiğiniz bir yolda toplu olarak yargılamayı önermiştiniz21; ama o zaman başkanlar arasında bu yasadışı tutuma karşı çıkan yalnızca ben oldum ve oyumu size karşı kullandım; ve konuşmacılar beni suçlayıp hemen orada tutuklamakla tehdit ettikleri ve sizler bağırarak bunu yapmaları gerektiğini söylediğiniz zaman, hapis ya da ölüm korkusuyla haksızlığınıza katılmaktansa benden yana olan yasa ve türe adına riski göze almaya karar verdim.22 Bu demokrasi günlerinde oldu. Ama Otuzlar oligarşisi erke geldiği zaman, bana ve rotundadaki23 başka dört kişiye daha haber salarak ölümle cezalandırmayı düşündükleri Salamisli Leon'u Salamis'ten getirmemizi buyurdular. Bu her zaman suçlarına olabildiğince çok sayıda insanı karıştırabilme amacıyla verdikleri buyruk türünün bir örneğiydi; ve o zaman, eğer anlatımı kullanmama izin verilirse, ölüme aldırmadığımı, ve büyük ve biricik kaygımın haklı olmayan ya da kutsal olmayan hiçbirşey yapmamak olduğunu sözde değil ama eylemde gösterdim. Çünkü o ezici erkin güçlü kolu korkutarak bana haksız hiçbirşey yaptıramazdı; ve rotundadan çıktığımız zaman öteki dördü Leon'u tutuklamak için Salamis'e giderken ben sessizce eve gittim. Eğer Otuzların erki kısa bir süre sonra devrilmemiş olsaydı bu yüzden yaşamımı yitirebilirdim. Ve pekçok insan sözlerime tanıklık edecektir.

Şimdi eğer kamu yaşamına katılmış olsaydım ve iyi bir insan olarak her zaman doğruyu ileri

sürmüş ve herşeyden önce yapmam gerektiği gibi haklı olanı savunmuş olsaydım, gerçekten de tüm bu yıllar boyunca sağ kalabilir miydim sizce?24 Gerçekten de hayır, Atinalılar, ne ben ne de bir başkası. Ama ister kamusal isterse kişisel olsunlar tüm eylemlerimde her zaman aynı kaldım, ve ne iftiracılarımın izleyicilerim olarak adlandırdıkları kimselere, ne de başkalarına karşı bir uyuşumculuk tutumuna girmedim. Herhangi bir düzenli öğrencim de olmuş değildir. Ama eğer ister genç ister yaşlı olsun herhangi biri görevimi yaparken gelip beni dinleyecek olursa, dışlanmaz. Ne de yalnızca ödemede bulunanlarla söyleşide bulunmam diye birşey söz konusudur; tersine, ister varsıl ister yoksul olsun herkes bana soru sorabilir ya da yanıt verebilir ve sözlerimi dinleyebilir; ve sonunda ister kötü ister iyi bir insan olsun, her iki durumda da bunun sorumluluğu haklı olarak bana yüklenemez; çünkü hiçbir zaman herhangi birşey öğretmedim ve öğretmeyi ileri sürmedim. Ve eğer biri benden kişisel olarak tüm dünyanın işitmemiş olduğu herhangi birşeyi öğrendiğini ya da işittiğini söyleyecek olursa, söylediğinin doğru olmadığından kuşkunuz olmasın.

Ama bana "Niçin kimi insanlar zamanlarının çoğunu seninle birlikte geçirmekten hoşlanıyorlar?" diye sorulacaktır. Size daha şimdiden bu konudaki bütün gerçeği söyledim, Atinalılar: bilge olduklarını düşünen ama öyle olmayanları nasıl sorguya çektiğimi dinlemeyi severler; bunda eğlenceli bir yan vardır. Dediğim gibi Tanrı bana insanları sorguya çekme görevini verdi; ve bunu yapmam biliciler ve düşler tarafından, ve tanrısal gücün istencinin herhangi birine anıştırıldığı her yolda imlendi. Bu, Atinalılar, hem doğrudur hem de kolayca sınanabilirdir. Eğer gençleri yozlaştırıyorsam ya da yozlaştırmakta idiysem, aralarından şimdi büyümüş ve gençlik günlerinde onlara kötü öğütler vermiş olduğumu anlamış olanlar suçlayıcılar olarak ortaya çıkmalı ve öçlerini almalıdırlar; ya da eğer kendileri gelmeyi istemiyorlarsa, akrabalarından, arkadaşlarından, babalarından, kardeşlerinden ya da başka yakınlarından birileri ailelerinin benden hangi kötülüğü gördüğünü söylemelidir. Bunun zamanı şimdidir. Onlardan pekçoğunu mahkemede görüyorum. İşte benimle aynı yaşta ve aynı mahalleden olan Kriton; ve ayrıca oğlu Kritobulus'u da görüyorum. İşte yine Aeskhines'in babası Sphettuslu Lisanias—o da burada; ve ayrıca Epigenes'in babası olan Kephisuslu Antifon; ve tanıdığım pekçoklarının kardeşleri. Theosdotides'in oğlu Nikostratus, ve Theodotus'un kardeşi (şimdi Theodotus'un kendisi öldüğüne göre ne olursa olsun onun konuşmasının önüne geçemeyecektir); ve orada Demodokus'un oğlu ve Theages'in kardeşi olan Paralus; ve Ariston'un oğlu Adeimantus ve kardeşi Platon; ve Apollodorus'un kardeşi Aentodorus'u da görüyorum. Başka birçoklarından da söz edebilirdim, ki bunlardan kimilerini konuşması sırasında Meletos'un tanık olarak göstermesi gerekirdi; ve eğer unutmuşsa gene de gösterebilir, ona yerimi bırakacağım. Ve eğer böyle bir kanıtı varsa, hiç durmasın söylesin. Hayır, Atinalılar, gerçek bunun tam tersidir. Çünkü onların tümü de—Meletos'un ve Anitus'un deyimiyle—yozlaştırıcıdan yana, en değerli ve en yakın akrabalarını incitenden yana tanıklık etmeye hazırdır; yalnızca yozlaştırılan gençlik değil—çünkü beni desteklemeleri için bir güdü olabilir—, ama yozlaştırılmamış yaşlı akrabaları da. Niçin tanıklıkları ile beni desteklesinler? Bunun nedeni gerçeklik ve doğruluk uğruna olmanın dışında, benim gerçeği söylediğimi ve Meletos'un yalancı olduğunu bilmelerinin dışında başka birşey olabilir mi?

Atina Okulu, Raphael

Evet Atinalılar, savunmam için söyleyebileceğimin tümü bu ve buna benzer şeyler. Gene de bir söz daha ekleyebilirim. Belki de aranızdakilerden biri kendisinin benzer bir durumda, ya da üstelik daha da az dramatik bir durumda, yargıçlara nasıl yaşlı gözlerle yalvarıp ricalarda bulunduğunu, nasıl duygulandırıcı bir tavırla çocuklarını ve onların yanısıra daha birçok akrabasını ve dostunu mahkemeye gösterdiğini anımsadığında, benim büyük bir olasılıkla yaşamım tehlikedeyken böyle

şeylerden hiç birini yapmayacağımı gördüğünde bana gücenebilir. Zıtlığı gören biri belki de bana karşı dönebilir ve bu noktada benden hoşlanmayarak öfke ile bana karşı oy verebilir. Şimdi, eğer aranızda böyle bir insan varsa,—lütfen dikkat edin, var demiyorum—, ona haklı olarak şu yanıtı veriyorum: Dostum, ben bir insanım, ve başka insanlar gibi etten ve kemikten bir yaratığım, Homer'in dediği gibi, "tahtadan ya da taştan" değil ama insan ana babadan doğdum ve sonuç olarak akrabalarım var; ve evet Atinalılar, bir ailem, üç oğlum var, biri hemen hemen yetişkin, ve öteki ikisi henüz genç; ve gene de sizlerden bir bağışlama dilenmek için onlardan hiç birini buraya getirmeyeceğim. Ve niçin mi getirmeyeceğim? Herhangi bir dikbaşlılıktan ya da sizlere saygısızlıktan değil. Ölümden korkup korkmadığımın bu konuyla hiç ilgisi yok. Ama, kamu oyuna duyduğum saygı yüzünden böyle bir davranış bana benim kendim için, sizler için ve bütün devlet için utandırıcı görünüyor. Benim yaşıma ulaşan ve hak etmiş olsun ya da olmasın bir bilgenin ününü taşıyan biri için bu yöntemleri kullanmak doğru olmaz. Çünkü ne olursa olsun dünya Sokrates'in herhangi bir yolda başka insanların çoğundan üstün olduğuna karar vermiştir. Ve eğer aranızda bilgelik ve yüreklilikte ve herhangi bir başka erdemde daha üstün olduğu söylenenler böyle yaparak kendilerini bayağılaştıracak olurlarsa, davranışları nasıl utandırıcı olur! Mahkum edildiklerinde çok tuhaf davranışlar gösteren birçok ünlü insan gördüm; eğer ölecek olurlarsa başlarına korkunç birşey geleceğini, ve eğer yaşamalarına bir izin verecek olursanız ölümsüz olacaklarını sanıyor gibi göründüler; ve bana kalırsa böyle şeyler kentimizin onurunu düşürür, ve yolu buraya düşecek bir yabancıya Atina'nın en seçkin erkeklerinin, onlara Atinalıların kendileri tarafından onur ve yetki verilmesine karşın, kadınlardan daha iyi olmadığını düşündürür. Ve diyorum ki aramızda bir saygınlığı olanlar tarafından bu tür şeylerin yapılmaması gerekir; ve eğer yaparlarsa, onlara izin vermemeniz gerekir; tersine, acıklı bir sahne yaratan ve kenti gülünç düşüren insanı mahkum etmeye sessizce davranan birinden daha hazır olduğunuzu göstermelisiniz. Ama saygınlık sorununu bir yana atarsak, bir yargıcı bilgilendirmek ve inandırmak yerine ondan bir iyilik istemede, ve böylece bir bağışlanma elde etmede sanırım yanlış birşey vardır. Çünkü onun ödevi bir türe armağanı sunmak değil, ama yargıda bulunmaktır; ve kendi keyfine göre değil ama yasalara göre yargıda bulunacağına yemin etmiştir; ve ne biz sizi bu yemini bozma alışkanlığında yüreklendirmeli, ne de siz kendinize bu alışkanlığa kapılma iznini vermelisiniz, bu sizin de bizim de inancımıza aykırıdır. O zaman benden onursuz ve yanlış ve inancıma aykırı gördüğüm şeyleri yapmamı istemeyin, özellikle şimdi, Meletos'un savcası üzerine dinsizlikle suçlanmakta olduğum sırada. Çünkü, Atinalılar, eğer sizi dileklerin gücüyle inandırırsam ve yeminlerinizi çiğnemeye zorlarsam, o zaman size hiçbir tanrının olmadığını öğretiyor, ve kendi savunmamda gerçekte kendimi onlara inanmamakla suçluyor olacağım. Ama durum böyle değildir ve bunu yapmanın çok uzağındayım. Çünkü tanrıların varlığına inanıyor, ve suçlayıcılarımdan herhangi birinin onlara inandığından çok daha yüksek bir anlamda inanıyorum. Ve davamı sizin için ve benim için en iyi yolda belirlemeniz üzere sizlere ve Tanrıya bırakıyorum.

Jüri Oylama Düğmeleri: Sol suçluyu, sağ suçsuzu belirtir

(Sanatçı: Ru Dien-Jen)

[Mahkeme oylama yapar ve Sokrates'i suçlu bulur.

Suçlayan oyların sayısı 281, aklayanlarınki 220'dir.

Sokrates bunun üzerine ceza konusunda konuşur.]

Oylarınızla beni mahkum ettiniz, Atinalılar; ve eğer buna bir içerleme göstermiyorsam bunun nedenleri var. En başta bunu bekliyordum, ve beni asıl şaşırtan yalnızca oyların böyle yakın olması oldu; çünkü bana karşı olan çoğunluğun çok daha büyük olacağını düşünüyordum; ama şimdi, eğer

otuz oy daha öte yana geçmiş olsaydı, aklanmış olacaktım. Üstelik şimdi bile Meletos'un suçlamasından kurtulmuş olduğumu düşünüyorum. Dahası, Anitus ve Likon'un yardımı olmasaydı, yasanın gerektirdiği gibi oyların beşte birini alamayacak olduğu açıktır, ki bu durumda kendisi bin drahmalık cezaya çarptırılacaktı.

Şimdi ceza olarak ölümü öneriyor. Ve kendi payıma ben ne önermeliyim, Atinalılar? Açıktır ki hakkım olanı. Ve hakkım nedir? Bütün yaşamım boyunca boş durmaya hiçbir anlam vermemiş olduğum için, ama insanların çoğunun kaygılandığı şeyleri, para kazanmayı, ev geçindirmeyi ve askeri görevleri, kamu toplantılarında konuşmayı, memurlukları, komploları, partileri gözardı ettiğim için katlanmam ya da ödemem gereken asıl karşılık nedir? Gerçekte bir politikacı olarak yaşamak için gereğinden öte dürüst olduğumu düşünerek, size ya da kendime hiçbir yararımın olamayacağı yerlere gitmedim; ama her birinize kişisel olarak en büyük iyilikte bulunabileceğim her yere gittim, ve aranızda herkesi kendisine bakması gerektiğine, kişisel çıkarların peşine düşmeden önce erdem ve bilgeliği araması gerektiğine, devletin çıkarlarıyla kaygılanmadan önce devletin kendisi ile kaygılanması gerektiğine inandırmaya, tüm eylemlerinde uyması gereken düzenin bu olduğunu anlatmaya çalıştım. Bu yolda davrandığım için neyi hak ediyorum? Hiç kuşkusuz iyi bir şey, ey Atinalılar, eğer gerçekte ne olması gerektiğinin hesabını yapacak olursam; ve bu ödül ona uygun düşecek birşey de olmalıdır. Size iyilik eden ve boş zamanı sizleri bilgilendirebilmek için isteyen yoksul birine uygun bir ödül ne olacaktır? Belediye binasında konuklanmasından daha uygun bir ödül olamaz, sevgili Atinalılar—bir ödül ki, onu Olimpia'da at ya da araba yarışını kazanan yurttaştan çok daha fazla hak etmiştir. Çünkü o size mutluluğun yalnızca görünüşünü verir, ama ben ise kendisini; çünkü yoksulluk içinde olan o değil ama benim. Ve eğer cezayı haklı olarak hesaplayacak olursam, karşılık budur: Belediye binasında konuklanmalıyım.25

Olimpia'ya Kemerli Giriş Yolu

Belki de şimdi söylediklerimde size meydan okuduğumu düşünüyorsunuz, tıpkı daha önce gözyaşları ve dualar konusunda söylediklerimde olduğu gibi. Ama bu doğru değil. Dahaçok hiçbir zaman bile bile birine kötülük yapmamış olduğuma inandığım için böyle konuşuyorum, üstelik zaman çok kısa olduğu için sizi inandıramamış olsam bile. Eğer başka kentlerde olduğu gibi Atina'da da bir ölüm cezasına bir günde karar verilmemesi konusunda bir yasa olsaydı, o zaman inanıyorum ki sizleri inandırabilirdim. Ama büyük iftiraları bir anda çürütemem; ve, hiçbir zaman bir başkasına haksızlık yapmadığıma inandığım için, hiç kuşkusuz kendime de haksızlık yapmayacağım. Kendime herhangi bir kötülüğü hakettiğimi söylemeyeceğim, ya da herhangi bir ceza önermeyeceğim. Niçin önereyim? Meletos'un önerdiği ölüm cezasından korktuğum için mi? Ölümün iyi mi kötü mü olduğunu bilmiyorsam, niçin kötü olduğunu çok iyi bildiğim bir cezayı önereyim? Hapis mi diyeyim? Günlerimi niçin hapiste geçireyim, ve orası için herhangi bir zamanda seçilen memurların—Onbirlerin—kölesi olayım? Bir para cezası, ve ödeyinceye dek bir hapis cezası mı olsun? Karşıçıkış aynıdır. Hapiste yatmam gerekecek çünkü ödeyecek hiç param yok. Ve eğer sürgün dersem (ve belki de benim için bu cezayı kabul edeceksiniz), eğer söylemlerime ve sözlerime benim yurttaşlarım olan sizler dayanamaz ve onları daha fazla istemeyecek denli ağır ve uğursuz bulurken, başkalarının bana dayanabileceğini bekleyecek denli usdışı isem, gerçekten de gözüm yaşam sevgisi tarafından köreltilmiş olmalıdır. Hayır, Atinalılar, gerçekten de bu olacak birşey değil. Ve benim yaşımda kentten kente dolaşarak, sürekli olarak sürgün yerimi değiştirerek, ve her zaman kovularak nasıl bir yaşam sürerdim? Çünkü bütünüyle eminim ki nereye gidersem gideyim, orada da burada olduğu gibi genç insanlar başıma üşüşecekler;

ve eğer onları uzaklaştıracak olursam, onların isteği üzerine büyükleri beni kovacak; ve eğer gelmelerine izin verirsem, onlar uğruna babaları ve dostları beni kovacak.

Biri diyecektir: Evet, Sokrates, ama bizden ayrıldıktan sonra dilini tutamaz mısın, yabancı bir kente gidersin, ve kimsenin işine karışmazsın? Şimdi size bunu nasıl yanıtladığımı anlatmak benim için gerçekten de güç. Çünkü size dersem ki dediğiniz gibi yapmak Tanrıya boyun eğmemek olacaktır, ve dolayısıyla dilimi tutmam olanaklı değildir, ciddi olduğuma inanmayacaksınız; ve eğer yine erdem konusunda ve benim kendimi ve başkalarını sorguladığımı duyduğunuz başka şeyler konusunda gündelik söylem insan için en iyi olan şeydir, ve sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmezdir dersem, bana inanmanız daha da güç olacaktır. Gene de doğru olanı söylüyorum, üstelik sizi buna inandırmak benim için güç olsa da. Bundan başka, bir ceza çekmeyi hak ettiğimi düşünmeye hiç alışmadım. Eğer param olsaydı, ödemek zorunda olduğumun tümünü bir ceza olarak ödemeyi önerirdim, çünkü bundan hiçbir zarar görmezdim. Ama hiç param yok, ve dolayısıyla sizden cezayı olanaklarımla orantılı kılmanızı istemek zorundayım. Evet, belki de bir minaya gücüm yeter, ve bu yüzden o cezayı öneriyorum; Platon, Krito, Kritobulus ve Appolondorus, buradaki dostlarım, beni otuz mina demeye zorluyorlar, kefillerim olacaklar. O zaman ceza otuz mina olsun; bu insanlar sizin için kefil olarak yeterli olacaktır.

[Mahkeme bir oylama daha yapar ve Sokrates'i ölüme mahkum eder.]

Kenti karalayanların size verecekleri kötü adı işitmek için çok beklemeniz gerekmeyecek, ey Atinalılar; Sokrates'i, bir bilgeyi öldürdünüz diyecekler; ve sizi kınamak istediklerinde bana bilge diyecekler, üstelik bilge olmasam bile. Eğer biraz beklemiş olsaydınız, isteğinizi doğanın süreci karşılamış olacaktı. Çünkü görebileceğiniz gibi yaşım çok ilerledi, ve ölüm beni çok uzakta beklemiyor. Şimdi hepinize değil, ama yalnızca beni ölüme mahkum edenlere söylüyorum. Ve onlara diyecek bir başka şeyim daha var: Belki de bağışlanmamı sağlayacak türde sözler söylemediğim için mahkum olduğumu düşünüyorsunuz, demek istiyorum ki, aklanmak için gereken herşeyi yapmayı ve söylemeyi uygun bulmamış olduğum için. Hiç de değil; mahkum olmama götüren eksiklik hiç kuşkusuz sözcüklerin eksikliği değildi. Bu işitmeyi en çok istediğiniz türden konuşmayı yaptıracak utanmazlığın ya da yüzsüzlüğün ya da eğilimin olmamasıydı—ağlamak ve inlemek ve yakarmak, ve başkalarından işitmeye alıştığınız ama ileri sürdüğüm gibi bana yakışmayacak başka pekçok şeyi yapmak. O sırada tehlikeye karşın özgür bir insana yaraşmayacak hiçbirşey yapmamam gerektiğini düşündüm; ve şimdi de savunma biçemimden hiçbir pişmanlık duymuyorum; sizin istediğiniz gibi konuşup yaşamaktansa, kendim gibi konuşup ölmeyi yeğlerim. Çünkü savaşta olduğu gibi yasa karşısında da benim ya da herhangi bir insanın ölümden kaçmanın her yoluna başvurmaması gerekir. Savaşta sık sık olduğu gibi, bir insan silahlarını fırlatıp onu kovalayanların önünde diz çöktüğünde hiç kuşkusuz ölümden kurtulabilir; ve başka tehlikelerde de, eğer bir insan herşeyi söylemeye ve yapmaya istekli ise, ölümden kaçmanın başka yolları vardır. Güçlük, dostlarım, ölümden kaçınmak değil, ama haksızlıktan kaçınmaktır; çünkü o ölümden daha hızlı koşar. Ve yaşlı ve yavaş olduğum için daha yavaş koşucu beni yakaladı; ama suçlayıcılarımın uyanık ve çevik olmalarına karşın, hızlı koşucu tarafından, haksızlık tarafından yakalandılar. Ve şimdi sizin tarafınızdan mahkum edilmiş olarak ölüm cezasını çekmek üzere ayrılıyorum,—onlar da gerçeklik tarafından mahkum edilmiş olarak kendi yollarına gidiyorlar—kötülük ve yanlışlık cezasını çekmek üzere; ve ödülüme sarılmalıyım, onlar da kendilerininkine. Sanırım bu tür şeyler yazgı olarak görülebilirler—ve sanırım iyidirler.

Ve şimdi, beni mahkum eden insanlar, sizlere seve seve bilicili gibi konuşacağım; çünkü ölmek üzereyim, ve ölüm saatinde insanlara peygamberlik gücü bağışlanır. Ve katillerim olan sizlere

önceden bildiriyorum ki, benim ayrılmamdan hemen sonra bana verdiğiniz cezadan çok daha ağırı hiç kuşkusuz sizleri bekliyor olacaktır. Sizi suçlayandan kaçabilmek ve yaşamlarınızın bir hesabını vermemek için beni öldürdünüz. Ama sonuç beklediğiniz gibi değil, bütünüyle başka türlü çıkacaktır. Çünkü şimdikilerden daha çok suçlayıcınız olacak; şimdiye dek onları durduruyordum; ve daha genç oldukları için üzerinize daha sert gelecekler, ve onlara daha çok içerleyeceksiniz. Eğer insanları öldürerek birinin kötü yaşamlarınızı kınamasının önüne geçebileceğinizi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz; bu kaçış yolu ne olanaklı ne de onurludur; en kolay ve en soylu kurtuluş yolu başkalarını ortadan kaldırmaktan değil ama kendini geliştirmekten geçer. Ayrılmadan önce beni mahkum etmiş olan yargıçlara söyleyeceğim öngörü bu.

Beni aklamak için oy veren dostlara gelince, memurlar işleriyle uğraşırken, ve ben ölmem gereken yere gitmeden önce, sizlere burada yer alan bu olay konusunda birşeyler söylemek istiyorum. O zaman biraz daha kalın, çünkü zaman varken pekala biraz daha konuşabiliriz. Benim dostlarımsınız, ve size başıma gelen bu olayın anlamını göstermeyi isterdim. Ey yargıçlarım—çünkü size gerçekten yargıçlarım diyebilirim—sizlere harika bir olaydan söz etmek istiyorum. Şimdiye dek kaynağı içimdeki bilici olan tanrısal yeti, belki herhangi bir sorunda bir dil sürçmesi ya da herhangi bir yanlışlık yapabilirim diye, sürekli olarak önemsiz şeylerde bile bana karşı çıkma alışkanlığındaydı; ve şimdi gördüğünüz gibi en son ve en büyük kötülük olarak düşünülebilecek olan ve genellikle öyle olduğuna inanılan şey başıma geldi. Ama tanrısal işaret ne sabah evden ayrılırken, ne mahkemenin yolundayken, ne de konuşurken söyleyecek olduğum hiçbir şey için hiçbir karşıtlık belirtisi göstermedi; ve sık sık bir konuşmanın ortasında durdurulmuş olmama karşın, şimdi önümdeki sorun konusunda bilici söylediğim ya da yaptığım hiçbirşeyde bana karşı çıkmadı. Bu suskunluğun nedeni olarak düşünebileceğim nedir? Size söyleyeyim. Bu başıma gelenin iyi bir şey olduğunun, ve ölümün kötü birşey olduğunu düşünenlerin yanılmakta olduklarının bir belirtisidir. Çünkü iyi bir şey yapmak üzere olmasaydım, alışıldık uyarı bana karşı çıkardı hiç kuşkusuz.

Bir başka yolda düşünürsek ölümün bir iyilik olduğunu ummak için çok büyük bir neden olduğunu göreceğiz; çünkü ölüm şu iki şeyden biri olmalıdır: ya bir hiçlik ve hiçbir şey duymama durumudur, ya da, dedikleri gibi, ruhun bir değişimi ve bu dünyadan bir başkasına bir göçüdür. Şimdi, eğer hiçbir şey duyulmadığını, ama düşlerin bile rahatsız etmediği birinin uykusu gibi bir uyku olduğunu düşünüyorsanız, ölüm anlatılamayacak denli büyük bir kazanç olacaktır. Çünkü eğer bir insan uykusunun düşler tarafından bile rahatsız edilmemiş olduğu geceyi seçecek olsaydı, ve bunu yaşamının öteki günleri ve geceleri ile karşılaştırıp sonra bize yaşamı boyunca bu geceden daha iyi ve daha hoş kaç gün ve kaç gece geçirdiğini söyleyecek olsaydı, sanırım herhangi bir insan—sıradan bir insan değil ama giderek büyük kral bile—ötekilerle karşılaştırıldığında böyle günlerin ya da gecelerin sayılarının çok büyük olmadığını bulurdu. Şimdi eğer ölüm böyle bir doğadaysa, o zaman ölmek kazançtır; çünkü bengilik o zaman yalnızca tek bir gecedir. Ama eğer ölüm bir başka yere yolculuk ise, ve orada, dedikleri gibi, ölüler kalıyorsa, bundan daha büyük ne olabilir, ey dostlarım ve yargıçlarım? Eğer gerçekten de biri aşağıdaki dünyaya varırsa, ve bu dünyadaki türe öğretmenlerinden kurtulup orada yargıda bulundukları söylenen gerçek yargıçları bulursa—Minos ve Rhadamanthus ve Aeakus ve Triptolemus, ve Tanrının kendi yaşamlarında dürüst olmuş olan başka oğulları—, o zaman yolculuk onu yapmaya değerdir. Orfeus ve Musaeu ile, Hesiod ve Homer ile konuşabilmek için insan neler vermezdi? Hayır, eğer bu doğruysa, birçok kez ölmeyi kabul ederim. Ben kendim de orada Palamedes ile, Telamon'un oğlu Ajax ile, ve haksız bir yargı yoluyla ölmüş başka birçok eski kahraman ile karşılaşıp konuşmayı harika birşey olarak kabul ediyorum; ve

sanırım yaşadıklarımı onların yaşadıkları ile karşılaştırmak çok büyük bir haz verecektir. Herşeyden önce, o zaman gerçek ve yanlış bilgi üzerine araştırmamı sürdürebileceğim; bu dünyada olduğu gibi sonrakinde de; ve kimin bilge olduğunu, ve kimin bilgelik tasladığını ve öyle olmadığını bulacağım. Büyük Truva seferinin önderini sorgulayabilmek için, ey yargıçlar, bir insan neler vermez; ya da Odisseus'u ve Sisifos'u, ya da sayısız başka erkek ve kadını! Onlarla söyleşide ve onlara sorular sormada nasıl sonsuz bir haz olacaktır! Bir başka dünyada, ne olursa olsun, bir insanı sorular sorduğu için öldürmezler. Çünkü bizlerden daha mutlu olmanın yanısıra, eğer söylenen doğruysa, ölümsüz olacaklardır.

Sisifos Hades'te26

Bu yüzden, ey yargıçlar, ölüm karşısında umutsuz olmayın, ve pekinlikle bilin ki, ister bu yaşamda olsun isterse ölümden sonra, iyi bir insanın başına hiçbir kötülük gelemez. O ve onun olan hiçbirşey Tanrılar tarafından gözardı edilmez; ne de benim yaklaşan sonum yalnızca bir şans sonucunda olmuştur. Ama açıkça görüyorum ki benim için en iyisi şimdi ölmek ve sorunlardan kurtulmak olacak. Bu yüzden bilici hiçbir belirti vermedi. Bu nedenle de beni mahkum edenlere ya da suçlayanlara kızgın değilim; bana hiçbir kötülük yapmış değiller, gerçi beni mahkum etmedeki amaçları bana bir iyilik yapmak değil ama beni yaralamak olmuş olsa da; ve bunun için onları biraz kınayabilirim. Gene de onlardan bana bir iyilikte bulunmalarını isteyeceğim. Oğullarım büyüdükleri zaman, ey dostlarım, eğer varsıllık konusunda ya da başka herhangi birşey konusunda erdem için olduğundan daha fazla kaygı gösterirlerse, ya da eğer gerçekte birer hiçken birşeymiş gibi davranırlarsa, sizden onları cezalandırmanızı, benim sizlere sıkıntı verdiğim gibi onlara sıkıntı vermenizi isteyeceğim; o zaman uğruna kaygı duymaları gereken şeyle kaygı duymadıkları için, gerçekte bir hiçken birşey olduklarını düşündükleri için, benim sizleri azarladığım gibi siz de onları azarlayın. Eğer bunu yaparsanız, hem ben hem de oğullarım sizden hakça davranış görmüş olacağız.

Ayrılma saati geldi, ve kendi yollarımıza gidiyoruz—ben ölmeye, siz yaşamaya. Hangisinin daha iyi olduğunu yalnızca Tanrı bilir.

17 İÖ 432-429, 424, 422 yıllarında bu yerler Atina ve Sparta arasındaki büyük savaşta çarpışma alanlarıydılar.

Peloponez Savaşının (İÖ 432) başlamasından önceki yıl otuzlarının sonlarına yaklaşan Sokrates Potidaea'da Atina için savaştı. Atina'nın 200 km kadar kuzeyinde olan Potidaea kenti Sparta'nın bir bağlaşığı olan Korint kendi ile yönetsel ilişkilere girince Atina'ya bağlılığı üzerine kuşkular düşürdü. Bağlılığını sınamak isteyen Atina'nın belli istemlerini reddedince kent kuşatıldı ve ele geçirildi. Sokrates bu savaşta Alcibiades'in yaşamını kurtardı. GERİ

18 daimonion fwnh:tinsel ses. GERİ

19 dhmosioV: (demosios) kamusal kişi;
idiwthV: (idiotes) birey (özel, bağımsız). GERİ

20 fulon/: (fülon) ırk, kabile, sınıf anlamını taşır. Her fülon 500 üyeli konseye elli temsilci gönderir, ve her soy sırayla otuz beş ya da otuz altı gün boyunca konseye başkanlık eder, elli kişilik komitesi on başkandan oluşan yönetici başkanlığı seçerdi. GERİ

21 Savaş İÖ 406'da oldu. Yasa generallerin ayrı ayrı yargılanmasını buyuruyordu. GERİ

22 Ksenophon'a göre yargılamaya katılmayı reddeder. GERİ

23 qoloV: (tolos) daire şeklinde kubbeli oda, Püritanlar burada yemek yerlerdi. GERİ

24Modern demokraside bu yorumu biraz değiştirmek gerekir: Dürüst olan, ussal olan birey özdeksel çıkardan başka herhangi bir değer ölçütü bilmeyen modern kitle toplumunun temsilcisi olamaz. 'Açık Amerikan toplumunun' yasamacıları rüşveti yasallaştırmışlardır. Amerikan firmalarının yurtdışı işlerinde rüşvet vermelerinin bir suç olmadığını doğrulayan yasalar çıkarmışlardır. Dahası, yasalar böyle verilen rüşvetlerin gider olarak gösterilmesini ve vergiden düşülmesini de isterler. Ve Amerikan medyası sık sık yoksul üçüncü dünya ülkelerinin rüşvetçiliğine uygar karşı Batı toplumlarının törel temizliklerini vurgular! Amerikan tininin üzerinde ve üstünde duran insanlık türesine göre, türenin kendisine göre, Türe İdeasına göre, rüşvet verme ve rüşvet alma eşit ölçüde usdışıdır. GERİ

25prutaneion: (prutaneion) Belediye binaları 'ocak' tanrıçası Hestia (Yunan)/Vesta'ya (Roma) adanmışlardı ve kolonilerdekilerde, ana kentin Prütaneiasından getirilmiş sürekli bir ateş yanardı. Atina'da Püritanlar (10 fülainin her birinden seçilen ellişer kişilik komiteler) yemeklerini burada yerlerdi, ayrıca iyi şeyler başarmış yurttaşlar ve savaşta ölenlerin çocukları da bu sofrada kendilerine ayrılan yerle ödüllendirilirlerdi. GERİ

26 Sisifos Odisseus'un babası ve Korinth kentinin kurucusuydu. İnsanların en kurnazı sayılırdı. Yeraltı Dünyasına vardıktan sonra karısının kendisine onurlu bir cenaze töreni yapmasını sağlamak için Hades'ten geçici olarak Yeraltı Dünyasından ayrılma izni aldı. Ama ölmeden önce törenin yapılmamasını isteyen ve böylece Hades'ten kaçmak için bir gerekçeyi önceden yaratan kendisiydi. Bir başka efsaneye göre Sisifos doğru olarak Ezop'a kızı Aegina'yı kaçıran tanrının Zeus olduğu bildirir. Buna kızan Zeus Sisifos'u Yeraltı Dünyasına atar ve onu sonsuza dek bir kayayı bir tepenin doruğuna dek çıkarma ve sonra aşağıya doğru yuvarlanmak üzere bırakma işine mahkum eder. (Albert Camus bu efsaneyi törel bağlamından soyutlayarak modern insanın 'saçma' durumunu betimlemek için kötüye kullanır.) GERİ

Yükleme tarihi: 23/08/1999.....© Deniz Canefe • Aziz Yardımlı 1997

PLATON'UN AKADEMİSİ VE GEOMETRİ

Kaynak · İdea

İskenderiyeli Johannes Philoponus Platon'dan on yüzyıl sonra yaşamıştır. Aynı sözlere VI. yüzyılda İskenderiyeli bir başka geç neoplatonik felsefeci ve Hıristiyan olan Elias tarafından da Aristoteles'in Analitikleri üzerine yorumunda değinilir (Cat., Comm. in Arist. Graeca, XVIII, pars 1, ed. A. Busse, Berlin 1900, p. 118, 18). Yine XII. yüzyılda bir Bizanslı yazar olan Joannes Tzetzes de aynı alıntıyı verir, Chiliades (VIII, 973) (2).

Alıntıların doğru olup olup olmadığı, Akademinin kapısını süsleyip süslemedikleri sorusunun önemi felsefenin bilimler ile, daha doğrusu görgül bilimler ile ilişkisinin doğasından kaynaklanır. Felsefe görgül bilimlerin bittiği yerde başlar. Geometriden Tarihe, görgül bilimler görgül yöntemler ile gelişir. Tümvarım, andırım, tanımlama, sınıflandırma, deneyim, gözlem tümü de doğal bilincin tanıtlama ve bilgi üretme aygıtları olarak tekil görüngülerin ötesine geçmeyi, görüngüler alanının ussal özünü saptamayı, kavramların bir düzenlemesini elde etmeyi amaçlar. Bunu yaparken görünürdeki ya da görüngüdeki kaosun gerçekte kozmoz olduğunu varsayar. Bu görgül temelli kavramsal yapılar kendilerini aklayamazlar. Çağdaş Bilim Felsefesinin varlık nedeni görgül bilimler payına bu kendine-yetersizliktir. "Bilim Felsefesi" çok anlamlı bir adlandırma değildir, ve hemen tikel bölümlere dağılır, her bir bilimin kendisinin özel bir felsefesi ortaya çıkar — matematik

felsefesi, fizik felsefesi, yaşambilim felsefesi, tarih felsefesi gibi adlandırmaların yanında giderek "istatistik felsefesi," "mantık felsefesi" gibi başlıklar bile kendilerini gösterir.

Felsefe adının kendisi "bilgelik sevgisi" olarak anlaşıldığında açık bir gevşekliğe anlatım ve izin verir. Ama bilim gerçek kavramında alındığında bilgelik sevgisi olmaktan bütünüyle başka birşeydir. Doğal bilincin kavramsız felsefesini değersiz, yetersiz, geri bir kültür olarak gösterir. Bu sözde "bilgelik sevgisi" kültürü içinde serpilen felsefecilik felsefeyi bilimden ve bilgiden uzaklaştırır, kişisel-bireysel bir soruna indirger. Bulutlu bilinçlerin öznel görüşleri, geçicilikten ve uçuculuktan başka hiçbir anlamları olmayan nesnesiz düşünceler, kişisel kanılar, sanılar, eğilimler, giderek bilinçaltının dürtüsü ile devinen çağrışımcı uslamlamalar bilgelerin kalemlerinden ortalığa saçılır, ve ne kadar usdışı ve çirkin olurlarsa olsunlar kendileri ile aynı notaları çalan geniş sıradan bilinç alanlarında akrabalarını bulurlar. Bilgiyi ve bilimi isteyen us görecilik ile, olasılıkçılık ile, istatistik ile doyum bulmayı işlerin normal durumu olarak kabul etmeye başlar. Hermeneutik gibi, fenomenoloji gibi, görgücülük gibi açıkça bilgi olmadıklarını bildiren ve bilimin olanaksızlığında direten öznellikler felsefenin kendisini, bilimin ve bilginin kendisini karalamaya başlar, insanın saman ve küspe ile yetinmesi gerektiğini ileri sürerler. Bu felsefe kültürü gerçekte yalnızca ve yalnızca insanın usunun sapınçlarının neler olduğunu belgelemeye yarar, tıpkı kübizmin vb. insanın estetik duyarlığının nasıl duyarsızlaşabileceğini sergilemeye yaraması gibi. Bu banalite alanında ussallık özellikle dışlanır, ve onun yadsınması ile birlikte insanın değeri ve anlamı da silinir.

Platon'un felsefe için getirdiği koşul felsefenin kendisinin getirdiği koşuldur: Bilim insan özencinden saltık olarak özgürleşmelidir. Bu yapılmadığında, sağın kavram bağıntıları olması gereken uslamlamalar yerlerini çağrışımların dışsal bağıntılarına, dürtülerin güdümüne giren düşünce akışlarına bırakır. Böyle kurguların hiçbir nesneleri yoktur ve varlıklarını ancak geri bilinçlerin banalitesinde bulurlar.

Matematikçiler birbirlerine aykırı, tutarsız, giderek bütünüyle usdışı sayısız "felsefi" yöntem üzerine çalıştıklarına inansalar da, tümü de matematikçiler oldukları düzeye dek ussal olarak düşünürler. Cantor bu olgunun uç örneğidir. Bütünüyle usdışı düşünceler taşımasına karşın, bunları ussallaştırarak çalıştı: Örneğin sonsuz dediği kümeleri gerçekte sonlu olarak aldı.

Platon (YAŞAM; AKADEMİ; DİYALOGLAR)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Platon (İÖ 428-348)

YAŞAM
AKADEMİ
SİRAKÜZE DENEYİ
DİYALOGLAR

Sokrates'e dek felsefeciler Gerçekliği karşılarında duran dışsal dünyada arıyor, yalnızca dolaysız bir şeyin Gerçeklik olduğunu düşünüyorlardı. Düşüncenin ilk tutumu kendini nesnesinde yitiren çocuksu dolaysızlık tutumudur ve dışsallığın Gerçeklik olarak görülmesinden öteye geçmez. 'Türkçe'de 'gerçeklik' sözcüğünü dışsal realiteyi, akıcı, geçici, değişken, sonlu görüngüler dünyasını anlatmaya sınırlamayı isteyen bilincin tutumu da yine henüz varoluşun düşünce ile ilişkisini dikkate almayan aynı saf tutumdur. Bu bilinç için ilkin dışsal olanın, dolaysız olanın, giderek

duyusal ve sonlu olanın nesnellik gerçeklik değerini taşıması gerekir.

Anaxagoras Nousu dışsal evrenin özü olarak anladığı zaman varlığın ve düşüncenin birliği, Usun ilk ön-sezisi kendini gösterir çünkü ussal düşünce kendini nesnellikte bulan düşüncedir. Ama bu kendinde kurgul birlik bile henüz realitenin insan usu ile ilişkisinin belirtik bilinci değildir.

Platon Sokrates'in Gerçekliğin bir dışsallık sorunu olmadığı, tersine bilinçte yattığı biçimindeki büyük ilkesini başlangıç noktası olarak aldı. Gerçekliğin Düşünce olduğu kavrayışı insanın tüm gerçekliği bilebileceği, insan Düşüncesinin dışında ve ötesinde ona yabancı ve ona kapalı herhangi bir varlık alanının olamayacağı, Düşüncenin 'karşıtında kendisinde olma' anlamında gerçek sonsuz olduğu anlamına gelir. Bu özsel olarak ussal olan insanın saltık değeridir ve o zaman insanın bu değeri kazanması, kendini gerçek kendisi yapma uğruna varolması gerekir. Platonik nesnel İdealizmin sıradan düşünce tarafından öylesine büyük tepki ile karşılanması sonluluğu değersizlik olarak ve sonlu insanı sonsuzluğa yetenekli olarak görmesinde yatar.

Platon insanı evrensel karakterinde görmeyi, bilmeninin insanı insan yapan özsel belirlenim, insanın onu tüm varoluşun ereği yapan gerçek değeri olduğunu görmedi. İdeanın nesnel olduğu gibi öznel de olmasına, insansal Nousun tanrısal İdeayı bilme yeteneğinde olmasına karşın, Platon'da ve Aristoteles'te henüz evrensel insanlık kavramı bulunmaz. Buna göre bilgi yalnızca felsefecilerin bir yetkinliği ve üstünlüğü olarak görülür. İnsanlığın evrensel olarak özgürlüğe, bilgiye ve güzelliğe yetenekli olduğu çıkarsaması yapılmaz. Helenik bireysel ve toplumsal bilincin yalnızca tinin tarihsel bir şekli olduğu, insalığın bütününün saltık entellektüel, törel ve estetik gelişime yetenekli olduğu çıkarsaması yapılmaz. Platon İdeanın bütün bir Tarihin kendisinin reel çıkarsaması olan ideal insan varoluşunun kendisini imlediğini düşünmez.

Platonik İdea salt insanın dışında ve insan için erişilmesi olanaksız yüksek bir soyutlama değil ama insana içkin ussallıktır. Güzel, İyi ve Gerçek olarak Platonik İdea yalnızca insan usunun nesnesi değil ama insanın kendi varoluşunun özüdür. İnsanın saltık İdeayı bilmesi saltık İdeanın kendisi olmasıdır.

İdeanın bu kurgul karakterinden ötürü, insan düşüncesi dünya ile karşıtlık içinde duran ve ondan aşılmaz bir uçurum ile ayrılmış tek-yanlı öznellik değildir. Düşüncenin bu özsel sonsuzluğu, karşıtında kendi kendisi ile olması kavrandığı zaman, Platonik İdea gerçek felsefenin ve bilimin öğesi olur.

İdea Biçim olduğu denli de İçeriğin kendisidir. İdeal reel de olmadığı düzeye dek yalnızca bir anlak soyutlaması, yalnızca sıradan bilincin öznelliğidir. Realite de benzer olarak İdealitesiz tasarlandığında yalnızca tek-yanlı bir anlak soyutlaması, yalnızca pozitivizmin soyut, biçimsiz, kavramsız olgusudur. Platonik İdea nesnelliği ile tüm doğal ve tinsel evrenin ussal bir örgütlenme olduğunu düşündürürken, öte yanda öznelliği ile bilincin bu aynı içeriğin ussallığına denk bir biçimsellik olduğu vargısına götürür. İdea nesnelliğin olduğu gibi bilincin de öğesidir.

idea

Platon'da ön-Sokratikler durumunda olduğu gibi düşünce kendini salt tekil bir kıpı ile, belli bir 'arke' ile uyum içinde açındırmaya çabalamaz, herşey evrensel köken olarak herhangi bir tekil belirlenime indirgenmez. Platon'da tekil olanın çevresine sarılan bir yapı yerine, bütünün kendisi ile bir olan bir dizge ortaya çıkar. Dizgede her bir kıpının kendisi ilkedir, çünkü her bir kıpı dizgenin bütünü için tüm başkaları ile eşit ölçüde zorunlu bir bileşendir. Dizgesel Usun belirli bir temel ilkesi gibi birşey söz konusu değildir, çünkü her biri kendinde bütündür, her biri zorunlu

bileşenlerden birinin yokluğu dizgenin kendisinin yokluğudur.

İlke İdeadır, ve İdea bütünün özeti, toplamı, tüm içeriğin kendisi ile bir olan biçimdir.

İdea ayrıca yalnızca tekil şeyin evrensel ideal modeli değil ama tekil şeyin reel varoluşudur. Biçim olduğu denli de içerik, öznel olduğu denli de nesneldir, ve böyle olarak ussal bütünüdür. Düşünce bu kendi gerçek, özgür, ussal öğesinde salt kendi diyalektiğinin gücüyle tam açınımına ulaşmaya çabalar. Bu us, Platon'un usu aynı zamanda kendi tarihsel koşulları ile sınırlı bir us biçimi, ve kendi sınırlamalarını ne olursa olsun bütünüyle yenmesi olanaksız tikel bir bireyin usudur. Felsefenin Tarihi bir yandan bu tarihsel sınırlanmışlık ile, öte yandan bireysel özgünlüklerden kaynaklanan gereksizlikler ile çarpışmanın tarihidir.

Atina, Akropolis, Parthenon ve Ek Yapılar

YAŞAM

Platon İÖ 428'de Atina'da doğdu (87'nci Olimpiyatın üçüncü yılı ve Perikles'in ölüm yılı). Çocukluğu Peloponez savaşlarının yıkım getirici yılları ile çakışır. Sokrates'ten kırk yıl kadar gençti. Babası Ariston soy çizgisini Kadrus yoluyla tanrı Poseidon"a dek dayandırır. Annesi Periktione Solon'un soyundan geliyor ve böylece soy çizgisi İÖ 644 yılının arkhonu olan Dropides'e dek ulaşıyordu. Annesinin erkek kardeşi İÖ 404-3 tarihlerinde Atina'yı yöneten oligarşlardan biri olan ünlü ateist şair Kritias idi. Bir başka amcası, Kharmides de aynı otuzlara aitti. Annesi ikinci evliliğini Perikles'in ünlü bir destekleyicisi olan amcası Prilampes ile yaptı ve Platon başlıca onun evinde yetiştirildi. Platon Atina'yı İÖ 404-403 döneminde işgal eden Spartalılara karşı savaşa katıldı (büyük olasılıkla süvari birliğinde). Gene de ailesinin demokrasi karşıtı politikası Platon'un da gücünü ve nüfuzunu yitirmesine yol açtı. Sokrates'in ona en büyük bağlılığı duyan izleyicilerinden biri idi ve öğretmeninin demokratlar tarafından idam edilmesi halk-yönetimi konusundaki son iyimser görüşlerini de yok etti. Platon'un felsefesinde, aslında genel olarak antikçağ felsefesinde insan olarak insanın eğitime yetenekli olduğu, insanların özsel olarak özgür, eşit ve kardeş oldukları kavramı bulunmaz. Bu kavram kısa bir süre sonra Stoacılarda kendini gösterecekti. Buna göre insanın eğitilebilirliği ve eksiksizleşebilirliği gibi bir kavram ile ilgilenmeyen Platon politikayı halka ve onun kendine uygun politikacılarına bıraktı. Filozoflar kral ya da krallar filozof oluncaya dek dünyada işlerin yoluna girmeyeceğine inanarak Atina'yı terketti.

Platon bir Atinalıya yaraşır görülen tüm sanatlarda Sofistlerin en saygınları tarafından eğitildi. Ailede kendisine Aristokles denirdi. 'Platon' adını ona daha sonra öğretmeni taktı. Bu adı kimilerine göre alnının genişliğinden ötürü, başkalarına göre konuşmasının güç ve genişliğinden ötürü, ve daha başkalarına göre ise yapısının güzelliğinden ötürü aldı.

Gençliğinde şiir ve trajediler yazdı ve şarkılar besteledi. Bunların bir bölümü bugüne dek ulaşmıştır. En iyi arkadaşlarından biri olan Aster için yazdığı dizeler şöyledir:

Yıldızlara bakarsın, Aster'im, Ah! Keşke Gökyüzü olaydım, Sana bakmak için öylesine çok gözü olan.

Gençliğinde kendini politikaya verme niyetindeydi. Yirmisinde babası tarafından Sokrates'e getirildi ve onunla sekiz yıl süren yakın dostluğu oldu. Anlatıldığına göre Sokrates önceki gece düşünde dizlerinde yavru bir kuğunun oturduğunu görür. Kuğunun kanatları çabucak gelişir ve sonra göğe uçarak şarkıların en tatlılarını söyler. Anlatılan bu tür öyküler ile hem çağdaşları hem de daha sonra gelen kuşaklar Platon'un dingin vakarını, aşırı yalınlık ve sevimlilik ile birleştirdiği soyluluğu ve ağırbaşlılığı dile getirirler.

Platon yalnızca Sokrates ve onun çevresindeki insanların bilgeliği ile yetinmedi. Daha önceki felsefecileri de inceledi. Aristoteles (Met. I. 6) Platon'un Sokrates ile tanışmadan önce Kratilus ile birlikte olduğunu ve Herakleitos'un öğretilerini bildiğini söyler. Eleatikleri, özellikle Pisagorcuları incelemiş ve en ünlü Sofistler ile birlikte olmuştur. Felsefe ile böyle yakından bir ilişki politika ve şiire ilgisinin yitişine götürdü ve onları bütünüyle bıraktı, kendini felsefeye ve bilimsel çalışmalara verdi. Sokrates gibi, o da bir Atina yurttaşı olarak askerlik görevini yerine getirdi ve üç sefere katıldığı söylenir.

Sokrates'in ölümünden sonra o da Sokratik dostları ile birlikte Atina'dan ayrılarak Megara'da Euklides'in yanına gitti. Çok geçmeden Megara'dan Afrika'da Kirene'ye gitti ve orada ünlü matematikçi Theodorus'un yanında dikkatini özellikle matematiğe çevirdi. Kendisi matematikte büyük yetkinlik kazandı.

Kirene'den sonra Mısır ve İtalya'ya gitti. İtalya'da günün ünlü Pisagorcuları ile, ünlü matematikçi Tarentum'lu Arkitas ile ve ayrıca Filolaus ve başkaları ile tanıştı. Ayrıca eski Pisagorcuların yazılarını yüksek bir ederle satın aldı. Sicilya'da Dion ile dostluk kurdu.

Akademi

AKADEMİ

Atina'ya dönünce orada Akademi adı verilen bir meyva korusunda kendi felsefe okulunu açtı ve öğrencilerine dersler verdi. Burası kahraman Akademus'un onuruna ayrılmıştı, ama yerin eski kahraman ile bağıntısı zamanla bütünüyle ortadan kalktı ve adın eski anlamı unutuldu. Platon Akademinin asıl kahramanı idi.

Atina'nın 6 stadia (1 km) kadar dışında bulunan Akademi Hipparkhüs tarafından yaptırılan bir duvar ile çevriliydi.Yontular ve tapınaklar ile süslüydü, zeytin ve çınar ağaçları dikiliydi ve Kephios ırmağı tarafından sulanıyordu. Atina masallarına göre Akademideki zeytin ağaçları Erektheum'dan alınan kutsal zeytin ağaçlarından yetiştirilmişti ve Tüm-Atina şenliğinde utku kazanan atletlere ödül olarak verilen zeytinyağı onlardan elde ediliyordu. Akademi Atina'nın Sulla tarafından kuşatılması sırasında büyük zarar gördü ve ağaçlarının pek çoğu savaş araçları için kereste yapılmak üzere kesildi. Platon okulunu buradaki bir bahçede açtı.

Antik Siraküze

SİRAKÜZE DENEYİ

Platon'un Atina'daki yaşamı Siraküze ve Sicilya'nın egemeni olan genç Dionisios'un sarayına gitmek üzere Sicilya'ya yaptığı yolculuklar tarafından iki kez kesintiye uğratıldı. Dionisios'un en yakın akrabası olan Dion ve daha başka saygın Siraküzeliler Platon'dan egemen Dionisios'un bir felsefeci olarak yetiştirilmesi düşüncesi geliştirilmişti. Babası tarafından hemen hemen bütünüyle eğitimsiz bırakılan Dionisios'a dostları tarafından Felsefe için belli bir ilgi ve saygı aşılanmıştı ve genç adam Platon ile tanışma isteği duyuyordu. Platon ile tanışıklığından büyük yararlar sağlayacağı ve Platon'un bir felsefeci-kral tarafından yönetilen gerçek bir devlet kurma düşüncesini Sicilya'da yaşama geçireceği umuluyordu.

Genç bir prensin yanıbaşında onu esinlendirecek ve bilgilendirecek bilge bir insanın bulunması ilk bakışta eşsiz bir düşünce gibi görünür. Dionisios başlangıçta Platon'dan çok etkilendi. Ama bu uzun sürmedi. Dionsios'un onu kendisine yol gösterecek birine gereksinim duymaya götüren aynı yetersizliği tasarların yaşama geçirilmesini de engelleyen neden oldu. Platon ile arasındaki

anlaşmazlık kişiseldi. Prens belli nedenlerle Dion ile çatışınca Platon da Dion ile dostluğundan ötürü olaya karışmak zorunda kaldı. Sonunda Platon Sicilya'dan ayrıldı.

Ama ilk ayrılıktan sonra ikisi de yeniden biraya gelme isteğini yenemedi. Dionisios Platon'u onunla anlaşmak için yeniden çağırdı. Ploton sonunda yalnızca ailesinin ve Dion'un değil ama Arkitas ve Tarentumlu daha başka Pisagorcuların da yineleyen dileklerine boyun eğerek bir kez daha Sicilya'ya yola çıktı. Bu sonuncular Platon'un dönüş özgürlüğü konusunda kendisine güvence de verdiler. Ama Dionisios Platon'un varlığını da yokluğu gibi dayanılmaz buldu. Platon'un da etkisi ile kendisinde bilim için bir saygı uyanmış olsa da, hiçbir zaman sığlığın ötesine geçmeyi başaramadı. Felsefeye ilgisi tıpkı şiire ilgisi gibi yüzeyseldi. Herşey olmak istiyordu: Felsefeci, şair ve devlet adamı. Ama başkalarına güvenmeyi başaramıyordu. Böylece Platon ve Dionisios arasında hiçbir yakın bağ gelişmedi. Sicilya'ya üçüncü yolculuk başarısızlık ile sonuçlandı ve bu kez de bir yakınlık kurulamadı. Dahası, Dionisios'un Dion ile ilişkisi öylesine bozulmuştu ki, bu nedenle Platon Sicilya'dan ayrılmak istediğinde Dionisios gidişini engelledi. Sonunda Tarentumlu Pisagorcular Platon'un yardımına koştular, Platon'u Dionisios'tan geri istediler ve güvenlik içinde Yunanistan'a geri dönmesini sağladılar.

Böylece Platon'un umutları kırıldı.

Platon daha sonra Kirenelilerin ve Arkadyalıların devletleri için yasamada bulunması istemlerini geri çevirdi. Yasalar bir bireyin, bir felsefecinin ideallerine göre değil ama ulusun tinsel gelişim düzeyinin kendisi tarafından belirlenir. Platon'un ideal kent-devleti görüşü tinin o zamanlar ulaştığı belirlenimin açıkça ve bütünüyle dışına düşüyordu. Bir bireyin düşüncesi tarihsel süreç karşısında hiçbirşeydir. Anayasaları bireyler değil ama ulusların tarihte gelişen ve belirlenen tinleri yapar. Bireyler anasayaları yaptıkları zaman, bu onların değil ama evrensel tinin ürününden başka birşey değildir. Solon ve Likurgus yasamacılar idiler, ve zamanın tininin istemlerine anlatım vermeyi başardıkları ölçüde başarılı oldular.

Platon 108'inci Olimpiyatın ilk yılına (İÖ 348) dek yaşadı. Doğum gününde, seksen bir yaşında, bir düğün ziyafetinde öldü.

DİYALOGLAR

Platon'un felsefesi bize elimizde bulunan yazıları ile ulaştı. Hegel bunların "yazgının bizim için sakladığı en güzel armağanlardan biri" olarak görür. Ama felsefesi onlarda dizgesel biçimde bulunmaz ve onu bu yazılardan yeniden kurmak güçtür. Bu nedenle felsefesi değişik zamanlarda değişik biçimlerde anlaşılmış, sayısız yorumcu onlarda kendi görüşlerini okumuştur.

Gene de bu yazılar dizgeseldir ve ancak ve ancak kurgul bakış açımız bize bu dizgenin içeriğini ve gerçek değerini anlama olanağını verecektir. Felsefenin onun zamanında erişemeyeceklerini ondan türetmek geçersiz ve bu nedenle onların gelişim düzeyinde kalmayı istemek anlamsızdır. Platon'un ilerisinde durmalıyız. Ama kurgul düşüncenin ne olduğunu, değerini ve gücünü anlamak için hiç kuşkusuz Platon'a dönmeliyiz.

Elimizde Platon'un yalnızca yazılı diyalogları vardır. Ama diyalog biçimi kurgul içeriği bütünüyle dışsal öğeler ile birlikte ele almak zorundadır. Bu durum Platon'da neyin dizgesel olduğunu saptamayı kolaylaştırmaz. Buna ek olarak diyaloglarda konuşan Platon'un kendisi değidir. Sokrates ve daha başka pekçok konuşmacı diyaloglarda yazarın kendi düşüncelerini hangisinin ileri sürdüğü belirtilmeksizin yer alır. Bu nedenle Platon'a ve başkalarına ait olanları ayırdetmek, hangi düşüncelerin Platon'un düşünceleri ile uyum içinde olduğunu saptamak gerekir. Genel olarak,

Platon kendisini önceleyen felsefecilerin düşüncelerinde kurgul olan herşeyi daha bütünsel ve daha yüksek bir biçim olan kendi dizesinde yeniden toparlar.

Platonik felsefenin biçimi diyalogdur. Bu biçimin tüm güzelliğine karşın, felsefe orada kendine özgü açılım ortamını bulamaz. Bu biçim Platon'a özgüdür ve bir sanat yapıtı olarak değerini kabul etmeliyiz. Sahne ve kişiler dışsal yana aittir. Fedrus'ta Sokrates ve Fedrus İlissus ırmağının temiz sularının yanındaki çınar ağaçları altında konuşurlar. Başkalarında Akademi'ye ya da bir şölene götürülürüz. Ama bunların hiç birinde Platon kendini ortaya koymaz. Bunlarda en iyi eğitimli bireylerin uygar tavırları okuyucuyu sırada yaşamın griliğinin üzerine yükseltir: Diyalogların her biri birer incelik dersidir. Her konuşmacıya tam özgürlük verilir, karaktere olduğu gibi görüşlere de saygı duyulur ve bunların anlatımına hiçbir sınır getirilmez. Diyalog öznel-kişisel tartışma değil, ama karşıt görüşü dile getirenin de düşünen bir insan olduğunu önceden kabul eden bir uslamlamalar açılımıdır. İnakçılık, dikkafalılık, saldırganlık bütününde uzaklaştırılır.

Diyaloglara tüm çekiciliğini veren etmen konuşmacılardaki ussal açıklık ve duruluktur. Diyalog söyleşi değildir. Aslında yer yer görülen söyleşiler bile diyaloğun başlangıç noktası olarak bütüne bağlanır, öznelliklerini yitirir ve problemin dizgesel açımına katılırlar. Sorgulama başladığında soruların çoğu yalnızca bir Evet ya da Hayır ile yanıtlanacak bir yolda kurulur. Diyalog karşılıklı görüş bildirimi olmaktan çıkar ve sorgulanan kişiye genellikle söyleyecek çok az şey kalır, söylem açıkça kurgul uslamlamaya yükselir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Plutark

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Plutark (İS 46-127)

Khaironeia, Boeotia

Plutark / Waterhouse / Ariadne

Plutark / Alma-Tadema / Amfissa Kadınları

Plutark / David / Sabin Kadınları

Plutark / Beethoven / Coriolanus

Plutark / Lagrenée / Alkibiades

Plutark (Plutarkos) İS birinci yüzyılın ortalarında, imparator Cladius'un egemenliği sırasında, Boeoteia'nın Kuzey bölgesinde küçük bir kent olan Khaeroneia'da doğdu (yklş. İS 46). Orta durumlu ve yüksek kültürlü bir aileden geliyordu. Genel kültürel bir eğitim aldı. O günlerde hem Yunanlılar hem de Romalılar için en çekici üniversite kenti olan Atina'da okudu. Bir Aristotelesci olan ve Atina'ya yerleşmeden önce İskenderiye'de dersler veren Mısırlı Ammonius'un öğrencisi oldu.

Plutark'a buradaki eğitimi sırasında Ammonius'un evinde bir oda verildi ve birlikte kaldığı arkadaşlarından birinin Temistokles'in soyundan geldiğini yazar. Kentine geri döndükten sonra, Plutark kenti bölgenin Roma valisine temsil etme görevine seçildi. Yazılarından anlaşıldığı gibi, Yunanistan'da birçok yeri gezmiş, Anadolu, Mısır ve İtalya'ya yolculuklar yapmıştır.

Yaşamı konusundaki bilgilerin çoğu için kaynak yine kendi yazılarıdır. Roma'da belli kamu işleri ile

görevlendirildi ve bu nedenle Demosthenes'e sunuş yazısında kendisinin belirttiği gibi Latin dilini öğrenecek zaman bulamadı. Ama Yunan dili Roma'da yazın sanatı ile ilgilenen ve görgülü insanların dili idi, ve kent eğitimli Yunanlılara, özellikle felsefecilere kucaklarını açmıştı. Bir Yunan felsefecisi ve Platonist olarak, Plutark, tıpkı kendi ülkesinde küçük ama seçkin yakınlar ve dostlar çevresinde yaptığı gibi, Roma'da da konferanslar verdi. Gününün önde gelen Romalıları arasında büyük bir tanışıklar çevresi oluşturdu ve bunu korudu. Dünyanın politik özeğindeki insanların kafalarını dolduran sorular ile tanışıktı.

Atina eğitiminden, çeşitli yolculuklardan, diplomatik görevlerden, ılımlı bir yazınsal ünden ve Roma'da uzun bir kalıştan sonra, Plutark kitapları, notları, konferansları, denemeleri ve dingin ve uygar felsefesi ile küçük kır evine çekilmiş ve orada yerel devlet işleri ve komşu Delfi'deki belli dinsel görevler tarafından pek bölünmeyen boş zamanını kullanarak konferans ve denemelerinin taslaklarını geliştirmiş görünür.

Bunlar Moralia ortak adı altında günümüze ulaşmıştır. Yine o sırada ona başlıca ününü kazandıran yapıtını — Yunanlıların ve Romalıların Yaşamları — tamamlamıştır. Plutark Roma imparatorları Nero, Domitian ve Trajan'ın hükümranlıkları sırasında yaşadı, ve dünyadan İS 120 yıllarında ayrıldığına göre, Hadrian'ın imparatorluk tahtına çıkışına sevinçle tanık olmuş olmalıdır. Dünyası o yaşarken sürekli olarak iyileşmişti ve şimdi ikinci altın çağına giriyordu.

Plutark'ın Timoxena adlı bir kızı vardı. Küçük yaşta yitirdiği kızının erken ölümü üzerine karısına yazdığı ünlü avunç mektubunda Timoxena'nın sevgi dolu betimlemeleri bulunur. Anlatıldığına göre, Roma Plutark'ın ölümünden sonra erdemini onurlandırmak için bir yontusunun dikilmesini istemiştir.

Moralia'nın büyük bölümü Yaşamlar'dan önce yazıldı ve onlar için paha biçilmez bir önsöz ve yorumdur. Yaşamlar'dan ayrı olarak, bize "şu ya da bu insanın yaşamını değil, ama insanların bütün yaşamını gözlemlemenin ahlaksal ve dinsel bakış açıları"nı anlatır. "Plutark'ın yazılarının her iki bölümünden, Yaşamlar ve Moralia'dan, her birinin ötekini tamamladığını ileri sürmek ileri gitmek olmayacaktır. Biri bize — ve bunun olanaklı olması ölçüsünde — antik çağın dünyasal eylemlerde neyi başardığını anlatır. Öteki, benzer olarak, düşünce dünyasında neyi hedeflediğini ve başardığını" (Trench, Plutarch, s. 90). Ama Yaşamlar'da bile Plutark tarihçi olmaktan çok ahlakçıdır, bireysel karakterleri insanın gerçek değeri karşısında, evrensel bir insan doğası karşısında ölçer, ve insanın ve insanlığın gelişim yeteneğine bir felsefeciye özgü güçlü bir inancı vardır. Platonik bakış açısından Duyunç, Türe, Erdem değerlerinin hırs, türesizlik ve erdemsizlik ile kavgalarının topluluk yaşamının tözünü belirlediği bir dönemin ussal çözümlemesini üretir.

SABİN KADINLARI

ELYAZMALARI, DÜZENLEMELER, ÇEVİRİLER

Yaşamlar'dan günümüze ulaşanların sayısı ellidir. Yirmi iki koşut Yaşam çiftinden on sekizi Karşılaştırma ile sonlanır. Bunların dışında dört tek Yaşam daha vardır: Artaxerxes, Aratus, Galba, ve Otho. Çiftlerden birinin kendisi çifttir (Caius Gracchus ve Tiberius Gracchus'u Plutark Agis ve Kleomenes ile karşılaştırır). Bu yazılarda şimdi yitik olan on iki Yaşam'ın izleri vardır.

BRUDUS'UN İNTİHARI

En eski olan ve en güvenilir olanlardan biri olan elyazması Loire Müzesi'nin Fransız Bölümünde St. Germanides-Prés manastırının kütüphanesinde bulunan Codex Sangermanensis'tir. 10'uncu yy'dan kalan bir parşömen olan bu elyazması Yaşamlar'dan yalnızca on beşini kapsar.

VERCINGETORIX

İkinci en eski elyazması olan Codex Seitenstettensis bütününde en güvenilir olanıdır ve Avusturya'da Waidhofen yakınlarındaki Seitenstetten manastırına aittir. On birinci yüzyıldan bir parşömendir ve Yaşamlar'dan on altısını kapsar.

Paris Bibliothèque Nationale'de bulunan on üç ve on dördüncü yüzyıla ait üç parşömen elyazması Yaşamlar ve Moralia'yı kapsar.

Perikles

Koşut Yaşamlar'ın 1517 editio princeps yayımı Florence'da pek güvenilir olmayan Florentin elyazmaları üzerine, 1519 Aldi yayımı göreli olarak birincilerden daha iyi olan Venedik elyazmaları üzerine dayanır. Plutark'ın toplu yapıtlarının ilk yayımı 13 ciltten oluşan ve daha iyi elyazmalarına dayandığı için öncellerinden daha iyi bir metin sunan 1572 Paris yayımıdır. İki cilt olarak düzenlenen 1624 Paris yayımı textus receptus oldu ve bu Türkçe çeviride de sayfalama bu yayımdaki düzenlemeyi izler. Daha sonra 12 ciltte 1774-82 Leipzig, 6 ciltte 1809-14 Paris, ve 5 ciltte 1852-55 Leipzig yayımları gelir.

OCTAVIAN

1559'da Koşut Yaşamlar'ın Jacques Amyot tarafından yapılan ve Fransa Akademisi tarafından tanınan Fransızca çevirisi çıktı. Sir Thomas North 1579'da Yaşamlar'ın İngilizce çevirisini özgün Yunanca'dan değil ama bu son Fransızca çeviriden yaptı. Shakspeare Coriolanus, Jül Sezar ve Antony ve Kleopatra için bu çeviriyi kullandı. 1683'te Dreyden çok sayıda çevirmenin başına geçerek onlara Yaşamlar'ın 'Dreyden çevirisi' olarak bilinen çevirisini yaptırdı. Kendi katkısı yalnızca Önsöz ve Plutark'ın Yaşamı ile sınırlı kaldı. İngilizce'ye ilk akademik Yunanca çeviri John ve William Langhorne kardeşler tarafından yapıldı ve 1770'te yayımlandı. North çevirisine göre yavan ve renksiz görülen bu çeviriden sonra, Arthur Hugh Clough 'Dreyden çevirisi' üzerine yedi yıl süren bir düzeltme ve iyileştirme çalışmasını üstlendi ve ürün 1859'da Boston'da yayımlandı. Varolan en iyi İngilizce çeviri olarak kabul edilir.

GALYALILAR

1-2. THESEUS; ROMULUS; KARŞILAŞTIRMA
3-4. LİKURGUS; NUMA POMPILIUS; KARŞILAŞTIRMA
5-6. SOLON; POPLICOLA; KARŞILAŞTIRMA
7-8. THEMİSTOKLES; CAMILLUS
9-10. PERİKLES; FABIUS; KARŞILAŞTIRMA
11-12. ALKİBİADES; CORIOLANUS; KARŞILAŞTIRMA
13-14. TİMOLEON; AEMILIUS PAULUS; KARŞILAŞTIRMA
15-16. PELOPİDAS; MARCELLUS; KARŞILAŞTIRMA
17-18. ARİSTİDES; MARCUS CATO; KARŞILAŞTIRMA
19-20. FİLOPOEMEN; FLAMININUS; KARŞILAŞTIRMA
21-22. PYRRHUS; CAIUS MARIUS
23-24. LYSANDER; SYLLA; KARŞILAŞTIRMA
25-26. KİMON; LUCULLUS; KARŞILAŞTIRMA
27-28. NİKİAS; CRASSUS; KARŞILAŞTIRMA

29-30. SERTORİUS; EUMENES; KARŞILAŞTIRMA

31-32. AGESİLAUS; POMPEY; KARŞILAŞTIRMA

33-34. ALEXANDER; SEZAR

35-36. FOKİON; GENÇ CATO

37-38. AGİS ve KLEOMENES;

39-40. TIBERIUS GRACCHUS ve CAIUS GRACCHUS; KARŞILAŞTIRMA (DÖRTLÜ)

41-42. DEMOSTHENES; CICERO; KARŞILAŞTIRMA

43-44. DEMETRİUS; ANTONY; KARŞILAŞTIRMA

45-46. DİON; MARCUS BRUTUS; KARŞILAŞTIRMA

47. ARATUS

48. ARTAXERXES

49. GALBA

50. OTHO

ALKİBİADES

BÜYÜK İSKENDER

DELFİ'DEKİ HEYKEL TABANI, (DittenburgerSyll3 843A)

“Delfi halkı, Khaironeialılar ile birlikte, Amfiktion ilkelerine göre Plutark'ın [bu yontusunu] dikmiştir.”

Perikles ve Aspasia Fidias'ın Stüdyosunda (Aspasia: II)

Meriç Mete 2004 / İdea Yayınevi / 2014

PLUTARK, YAŞAMLAR
BİR 1656 YAYIMININ KAPAĞI

Plutark / Alkibiades

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Plutark

Lagrenée, Louis Jean François — Alkibiades — Plutark

Atinalı bir devlet adamı ve general olan Alkibiades (450-404) Peloponez savaşı sırasında Sparta’ya karşı etkili olmasına karşın, 415’deki Sicilya seferi sırasında haksız suçlamalar üzerine Atina’ya geri çağrılınca taraf değiştirdi. Daha sonra Ege’de Atina donanmasının amirali oldu ve 410’da Peloponez donanması üzerinde bir utku kazandı. 404’te Atina’nın Sparta’ya yenilmesi üzerine Frigya’nın Pers valisine sığındı, ama çok geçmeden öldürüldü.

Atina’ın en ünlü ailelerinden birinin varlıklı oğlu Alkibiades Perikles’in koruması altındaydı ve Sokrates’in öğrencisiydi. Gençliğinde bir hoppa olarak ve kendini yasanın üzerinde gören biri olarak ün kazandı. Karizmatik bir politikacı idi ve tarihçi Thukidides’e göre 415’te Atinalıları Sicilya’yı ele geçirmeye inandıran o oldu. Başarısızlığa uğrayan seferin komutanlarından biri kendisiydi.

Plutark — Alkibiades

Çeviren: Meriç Mete / İDEA YAYINEVİ

I. Haklı olarak denir ki, Sokrates'in ona gösterdiği yakınlık ve dostluk ün kazanmasında büyük ölçüde etkili olmuştur. ... Alkibiades'in güzelliğine gelince, belki de yalnızca onun yaşamının tüm çağlarında çiçeklenmeyi sürdürdüğü, ve çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinin her birinde ona bu yıllarına uygun düşen bir incelik ve çekicilik verdiğini söylemek yeterlidir. Euripides'in "güzelin sonbaharı da güzeldir" sözleri evrensel olarak doğru değildir. Ama az sayıda başkaları arasında, bedeninin yapısından ve gürbüzlüğünden ötürü, Alkibiades için de kesinlikle doğrudur.

II. İleri yıllarında karakteri birçok tutarsızlık ve belirgin değişiklikler sergiledi, ve bu durum büyük girişimlerinin ve talihindeki sayısız değişimin ortasında bütünüyle doğaldı. Ama gerçek karakterinin birçok güçlü tutkusu arasında en güçlüsü üstünlük için duyduğu hırstı. Bu çocukluğuna ilişkin olarak bilinen öykülerden açıktır.

Okulda genellikle öğretmenlerine gereken saygıyı gösterirdi. Ama özgür bir yurttaşa yakışmadığını ve soylu olmayan bir iş olduğunu düşündüğü için, flüt çalmayı reddetti. Lir ya da lüt çalmak kibar birine yakışan görünüşü bozmazken ya da kişinin yüzünü çirkinleştirmezken, dedi, buna karşı flüt çalan birinin yüzünü en yakın arkadaşları bile güçlükle tanıyabilirdi. ... "Öyleyse," dedi, "flütler Thebesli gençler içindir. Onlar nasıl konuşulacağını bilmezler. Ama biz Atinalılar, babalarımızın dediği gibi, kurucumuz olarak Athena'yı ve koruyucumuz olarak Apollon'u biliriz. Bunlardan biri tiksinerek flütü elinden fırlatmış, öteki ise gösterişçi flütçünün derisini yüzmüştür."1

1Athena şişen yanaklarını bir kaynağın sularındaki yansısını gördüğü için flütü fırlattı. Satir Marsyas bir müzik yarışmasında Apollon tarafından yenilince diri diri derisi yüzüldü.

IV. Çok geçmeden soylu doğumlu pekçokları Alkibiades'in çevresinde toplanarak ilgisini ve dostluğunu kazanmak için kur yapmaya başladılar. Bunların çoğu açıkça gözalıcı ve olağanüstü güzelliğinin çekimine kapılmışlardı. Ama çocuğun doğal soylu niteliklerine ve iyi yanlarına en büyük tanık Sokrates'in ona duyduğu sevgidir. Sokrates bunların onun dışsal güzelliğinde ışıl ışıl sergilendiğini gördü, ve varsıllığının ve konumunun, ve dalkavukluk ve yaltaklanma yoluyla onun duygularını kazanmaya çalışan Atinalıların ve yabancıların onun üzerindeki bozucu etkilerinden korkarak, eğer olanaklıysa araya girerek onu korumaya ve böylesine güzel serpilen bir çiçeğin vereceği meyvanın yokolup gitmesini önlemeye çalıştı. Çünkü Talihin yaşamın armağanları dediğimiz şeyler tarafından felsefenin gözüpek ve özgür uslamlamalarının ona ulaşamayacağı ve onu tam yüreğinden yakalayamayacağı bir yolda kuşattığı hiçbir insan yoktur. Bu Alkibiades için de böyleydi. Daha baştan şımartılmış olmasına karşın, ve onu bilgilendirip eğitecek birine kulak vermesinin önüne geçmek için onu hoş tutmaya çalışan kişiler tarafından engellenmesine karşın, Alkibiades yeteneklerinin iyi nitelikleri yoluyla en sonunda herşeyin Sokrates'te olduğunu gördü ve ona sıkı sıkıya sarılarak varsıl ve ünlü sevgililerini bir yana bıraktı.

Ve kısa bir zaman içinde birbirlerine yakınlaştılar, ve insana yaraşmayan hiçbir hazzın peşinde olmayan, hiçbir öpücük ve kucaklanma beklemeden yalnızca ruhunun zayıflığını ortaya çıkarmaya ve boş ve aptalca kibirini kırmaya çalışan bir sevgilinin sözlerine kulak vererek —

"Savaşçı bir kuş olmasına karşın,
Tıpkı bir köle gibi, düşük kanatlarla ona yaslandı."

Sokrates'in çabalarının gerçekte tanrıların gençliğin sakınımı ve esenliği için bir tür önlemleri olduğunu düşünmeye başladı. Böylece kendini küçümsedi ve dostuna hayran oldu, ve onun esirgeyen inceliğini severek ve erdemine taparak, Platon'un dediği gibi, "sevginin sevgiye denk

düşen bir imgesini" kazandı, ve herkes geri kalan sevgililerine karşı kaba ve uzak dururken Sokrates ile birlikte yemesi, alıştırma yapması ve aynı çadırda yaşaması karşısında şaşkınlığa düştü.

VIII. .... [Karısı] Hipparete erdemli ve sevecen bir kadındı. Ama kocasının Atinalı ve yabancı fahişelerle düşüp kalkmasına dayanamayarak onun evini terketti ve erkek kardeşinin yanına yerleşti. Alkibiades görünürde buna aldırmadı ve densizliklerini sürdürdü. Bunun üzerine Hipparete boşanma istemini yetkililere sunmaya karar verdi. Ama yasa bunu arkhona vekil yoluyla değil, doğrudan kendisinin bildirmesini gerektiriyordu. Böylece yasaya uyarak bunu yapmak için kamu önüne çıktığında, Alkibiades geldi, kadını yakaladı ve Agoradan geçirerek eve götürdü. Hiç kimse ona karşı çıkmayı ya da kadını ondan almayı göze alamadı. Hipparete ölünceye dek onunla birlikte yaşadı. Ama olaydan kısa bir süre sonra, Alkibiades'in Efes'e bir yolculuğu sırasında öldü.

VII. Henüz çok genç iken, Potidaea'ya karşı girişilen seferde bir asker olarak hizmet etti. O sırada Sokrates onunla aynı çadırda kaldı ve savaşta onun yanında durdu. Bir keresinde şiddetli bir çarpışma yer aldı ve bunda ikisi de büyük yiğitlik gösterdi. Ama Alkibiades yaralanıp yere düşünce başında duran, onu savunan ve büyük bir yüreklilik göstererek düşmandan onu, silahlarını ve herşeyini kurtaran Sokrates oldu. Böylece, en büyük haktanırlık ile, yiğitlik ödülü hiç kuşkusuz Sokrates'e aitti. Ama generaller Alkibiades'in yüksek konumunu dikkate alarak bu durumun onurunu açıkça ona vermekten yanaydılar. Bu nedenle öğrencisinin onurlu tutkularını güçlendirmek isteyen Sokrates tüm geri kalanları onun yiğitliğine tanıklık etmeye yöneltti ve onu taçlandırmalarını ve tam zırhlı donatımı ona vermelerini istedi.

Regnault — 'Öfkeli' Sokrates, Alkibiades, Hetaira(lar)

Regnault yorumunda Sokrates ile bağdaşmayan çok şey vardır. Aslında bu hermeneutik bakış açısında Sokrates kendisi değildir. İmge sanatçının kendisinin ve kültürünün moral karakterini yansıtır, Atina tinine yabancı, erdemsiz ve yakışıksızdır. Sokrates'in Alkibiades'in hetairaların yanında olmasına öfkelendiğini ya da bunu kıskandığını düşünmek Sokrates'i anlamak değildir. Sokrates böyle bir durumda ılımlık önerir, ve seks üzerine çok fazla zaman harcanmasını onaylamazdı. Sokrates'in kendisi hetairaların eşliğinde düzenli olarak simpozyumlarda bulunurdu. Daha sonraki bir başka yorumda üç soyunmuş hetairanın bulunması Alkibiades'in bir orgiden çekilip çıkarıldığını imler ve buradaki kadının Aspasia olması olasılığını ortadan kaldırır.

İÖ 445 yıllarında Atina'ya gelen Miletuslu Aspasia bir hetairaydı. Onun güzelliğinden olduğu kadar akıllı karakterinden de etkilenen Perikles onunla birlikte yaşadı. Perikles'in ondan bir oğlu oldu. Perikles aristokratik ailelerin başka kentlerle bağlaşmalar yapmasını engellemek üzere 451 yılında kendisi tarafından çıkarılan yeni bir yurttaşlık yasası gereği bir Atinalı olmayan Aspasia ile evlenemezdi, en azından politik kariyerini riske atmaksızın bunu yapamazdı. Ama Atina Meclisi Perikles'in isteği üzerine oğlunun bu kuralın getirdiği kısıtlamalardan bağışık sayılmasını kabul etti. Sokrates'in kendisi tarafından bile kentin en iyileri arasında sayılıan Aspasia bağımsız ruhlu, akıllı ve anlayışlı bir kadındı. Perikles'in metresi olarak onun dostlarına ve destekleyicilerine evsahipliği yapar, Atina imparatorluğunun önde gelen insanları ile politika ve felsefe çevresinde dönen tartışmalara katılırdı.

"Hetaerea arasında Alkibiades," Cosroe Dusi (İtalyan, 1808-1859)

Aspasia

Platon Aspasia'yı bir diluzluğu önderi olarak kabul ediyordu. Cicero diluzluğu üzerine kitabında onu Sokratik Yöntemin bir örneği olarak kullanır. Sokrates'in bir öğrencisi olan Aeskhines

tarafından Aspasia'ya yüklenen bir diyalogda Aspasia bir erkeğe ve bir kadına ikisi de ideal eşi aradıkları için ikisinden hiç birinin öteki ile gerçekten mutlu olamayacağını ustaca tanıtlar. Aeskhines, ve Sokrates'in bir başka öğrencisi olan Antisthenes, her ikisi de Aspasia üzerine diyaloglar yazmışlardır. Ama ne yazık ki bu yapıtlardan yalnızca fragmanlar saklanmıştır (Diogenes Laertius, Antisthenes 6.16.).

Bir başka anlatıya göre Aspasia Sokrates'in öğretmeniydi. Sokrates'i etkilemiş olduğu düşüncesi bir ölçüde Aeskhines tarafından yazılan yitik Aspasia diyaloğundan bir fragmandaki söyleşinin tonundan çıkarılır. Fragman Cicero'nun Inventione Rhetorica'sında kapsanır. Söyleşi Aspasia [A] ve Xenofon'un karısı [X] arasında geçer.

[A] Söyle bana, lütfen, Xenofon'un karısı, eğer komşunun seninkinden daha iyi bir altın takısı olsaydı, onunkini mi yoksa kendininkini mi yeğlerdin?

[X] Onunkini, dedi kadın.

[A] Öyleyse — eğer senin sahip olduğundan daha pahalı bir giysisi ya da başka bir süsü olsaydı, onunkini mi yoksa kendininkini mi yeğlerdin?

[X] Onunkini, doğal olarak, dedi kadın.

[A] Şimdi öyleyse, eğer o kadının seninkinden daha iyi bir kocası olsaydı ne yapardın? Onunkini mi, yoksa kendininkini mi yeğlerdin?

[Burada kadının yüzü kızarır. Aspasia ise Xenofon'un kendisini sorgulamaya geçer.]

Xenofon

Stoa (Sundurma) eski Yunanistan'da yaygın bir yapı tipiydi. Bunlar bir çatıyı destekleyen iki sütunlar dizisinden ve bir yan duvardan oluşurdu. Yazın sıcağından ve kışın soğuk rüzgarlarından kaçınmak isteyenler için gezinti sığınakları olarak hizmet ederlerdi. Birer alış veriş özeği olan bu yapılarda aynı zamanda Türe işleri de görülürdü.

Bu Stoa Bergama kralı II. Attalus (269-197) tarafından Atina'ya kentte aldığı eğitime bir karşılık olarak armağan edildi. Benzerlerinen daha büyük olan Stoa iki katlıydı ve her katta 21 dükkan bulunuyordu.

http://www.heritage-history.com/www/heritage.php?Dir=characters&FileName=alcibiades.php.

MERİÇ METE / İdea Yayınevi / 2014

Plutark / Amfissa Kadınları

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Plutark

Alma-Tadema — Amfissa Kadınları — Plutark

Plutark

Moralia III (Kadınların Yiğitliği)

XIII. FOKİS KADINLARI

Fokis'teki despotların Delfi'yi ele geçirdikleri ve Thebeslilerin onlara karşı Kutsal Savaş adı verilen bir savaşı yürüttükleri bir sırada, Dionysos'un Thyadlar adı verilen kadın düşkünleri gece Bakhüs çılgınlığı içinde dolanırken istemeden Amfissa'ya vardılar. Bitip tükenmiş oldukları için, ve henüz

sağduyuları onlara geri dönmediği için, kendilerini pazar alanında yerlere attılar ve kimi orada, kimi burada uyuyakaldılar. Amfissa erkeklerinin karıları kentleri Fokisliler ile bağlaşma içinde olduğu ve despotların sayısız askeri orada bulunduğu için, Thyadlara onursuzca davranılacağından korkarak tümü de pazar yerine koştular ve uyuyan kadınların çevrelerinde sessizce yerlerini alarak uykudayken yanlarına gitmediler, ama uykularından uyandıklarında her biri kendini yabancılardan birine adayarak onlarla ilgilendiler, onlara yiyecek teklif ettiler. Sonunda, Amfissa kadınları kocalarının onayını kazandıktan sonra güvenlik içinde olmaları için yabancılara sınıra kadar eşlik ettiler.

Plutark, Moralia (Bölüm XIII)

Plutark Fokis'te bir savaş sırasında dolanıp dururken bilmeden Amfissa kentine ulaşan ve pazar alanında taşkınlıklarından tükenmiş yerlerde uyuyakalan Thyadların (Bakhüs Kadınları) kurtarılmasını betimler. Amfissa kadınları Thyiadların başına bir kötülük geleceğinden korkarak yanlarına gider, uykularından uyanıncaya dek sessizce başlarında beklerler, ve sonra kendilerine gelen kadınları sıcak yemeklerle doyurarak onlara sınıra kadar eşlik ederler. Plutark Kadınların Yiğitliği üzerine yazılarını Delfi Rahibeleri arasında yüksek görevlerde bulunmuş olan dostu Klea'ya adadı. Bu çalışmasından soylu bir karakteri olan Leontis'in ölümü vesilesiyle Eşeylerin Eşitliği üzerine Klea ile yaptığı bir söyleşiye ek olarak söz eder.

Amfissa

MERİÇ METE / İdea Yayınevi / 2014

Plutark / Ariadne

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Plutark

Waterhouse — Ariadne — Plutark

Plutark
Yaşamlar — Theseus

Çeviren: Meriç Mete / İDEA YAYINEVİ

XIX. [Theseus] Girit'e ulaşınca, birçok tarihçinin ve şairin anlattığı gibi, ona aşık olan Ariadne'den ünlü ipi aldı. Labirentin dolambaçlarından nasıl çıkacağını ondan öğrendikten sonra Minotaur'u öldürdü ve Ariadne ve gençlerle birlikte yelken açıp yola çıktı. Ferekides Theseus'un ayrıca Giritlilere ait teknelerin diplerini delerek onu izlemelerini önlediğini de söyler. Ve Demon'un anlatısına göre, Minos'un generali Tauros Atina'ya doğru yelken açan Theseus tarafından limanın ağzında yer alan bir deniz çarpışmasında öldürülür.
Ama Filokhoros'un öyküsüne göre, Minos yıllık oyunları izlerken, ödülü daha önce de olduğu gibi Tauros'un kazanması bekleniyordu. Başarısından ötürü kendisine diş bileyenler çoktu, çünkü karakteri ve davranışları yüzünden gücünden nefret ediliyordu. Pasifae ile çok fazla yakın olmakla da suçlanıyordu. Buna göre, Theseus listelere girme ayrıcalığının kendisine de tanınmasını isteyince, Minos ona izin verdi. Girit'te kadınların oyunları seyretmeleri gelenek olduğundan Ariadne de oradaydı. Theseus'un görünüşüne vuruldu ve tüm hasımlarını yenerken gösterdiği atletik ustalığa hayran oldu. Minos da ondan özellikle güreşte Tauros'u yenip küçük düşürdüğü için çok hoşnut kaldı. Böylece gençleri Theseus'a gönüllü olarak geri verdi ve Atinalıların ödemek zorunda oldukları haracı kaldırdı.

1

Kleidemos ise çok gerilerden başlar ve olayların öyküsünü kendine özgü tutkulu havasıyla verir. Tüm Yunanistan'ın kabul ettiği bir buyruk vardı, der, ve buna göre hiçbir yerden beş kişiden daha çoğunu kapsayan hiçbir teknenin denize açılmasına izin verilmeyecek, ve yalnızca Argous'un denizi korsanlardan temizlemek için yelken açan komutanı Jason bu kuralın dışında kalacaktı. Ama Daidalos bir tecim teknesi ile Girit'ten Atina'ya kaçınca, Minos buyruğa aykırı olarak savaş gemileriyle onu izledi. Bir fırtına tarafından yolundan saptırılıp Sicilya'ya sürüklenince orada yaşamına son verdi. Ölümünden sonra Atinalılarla arası iyi olmayan oğlu Deukalios onlardan Daidalos'u kendisine teslim etmeleri isteminde bulununca, ve eğer reddedecek olurlarsa Minos'un onlardan rehine olarak aldığı gençleri öldürteceği gözdağını verince, Theseus yumuşak bir yanıt verdi ve Daidalos'u teslim edemeyeceği bildirdi, çünkü Erektheos'un kızı Meropes'in oğlu olan Daidalos onun kendi kuzeniydi. Bu arada kendisine özel bir filo oluşturmaya girişti ve tasarının büyük bir gizlilik içinde gerçekleşmesini sağlamak için bunun bir bölümünü ülkede kamu yollarından uzakta olan Thimoetados kasabasında tutarken, geri kalanını Troezen'de Pittheos'un yönetimine bıraktı. Tekneleri hazır olduğunda, yanına Daidalos'u ve kılavuzları olarak Girit'ten gelen sürgünleri alarak yelken açtı. Giritlilerden hiç biri tasarını bilmediği ve yaklaşan teknelerin dost olduğunu düşündükleri için, Theseus kısa sürede kendini limanın efendisi yaptı, ve hemen adamlarını karaya çıkararak daha düşmanları yaklaştığını haber almadan Knossos'u ele geçirdi. Sonra Labirentin kapısının önündeki bir çarpışmada Deukalios'u ve tüm muhafızlarını kılıçtan geçirdi. Şimdi işlerin başında Ariadne olduğu için, onunla anlaşıp genç rehineleri geri aldı ve Atinalılar ve bir daha onlarla savaşa girişmeyeceklerine yemin eden Giritliler arasında sürekli bir dostluk kurulmasını sağladı.

2

XX. Bu olaylar üzerine ve ayrıca Ariadne üzerine daha başka birçok öykü daha vardır, ama bunlar birbirleri ile tutarlı değildir. Kimileri Theseus tarafından terkedildiği için kendini astığını söyler; başkaları denizcileri tarafından Naksos'a götürüldüğünü ve orada Dionysos rahibi Oinaros ile birlikte yaşadığını, ve Theseus'un onu başka bir kadını sevdiği için terkettiğini anlatır: —

"Panopeidos'un çocuğu Aigles için tutkusu gerçekten de korkutucuydu."

Megaralı Hereas'a göre Peisistratos bu dizeyi Hesiodos'un şiirleri arasından silmiştir, tıpkı buna karşı Atinalıları hoşnut etmek için Homeros'un Cehennem'ine şu dizeyi katması gibi: —

"Theseus, Peirithoos, tanrıların güçlü çocuğu."

Dahası, kimileri Ariadne'nin gerçekte Theseus'tan Oinopion ve Stafilos adında oğulları olduğunu söylerler. Aralarında Kioslu İon da vardır ki, doğduğu kent üzerine şu dizeyi yazmıştır: —

"Bunu bir zamanlar Theseus'un oğlu Oinopion kurdu."

Şimdi bu efsanevi öykülerin en ünlüsü diyebilirim ki herkesin dilindedir.

3

Ama bu olaylar üzerine Amathosioslu Paion'un anlatısı tüm başkalarından ayrılır. Yazdıklarına göre, Theseus karnında onun çocuğunu taşıyan ve çalkantılı denizden aşırı ölçüde rahatsız olan Ariadne ile birlikte bir fırtına tarafından yolundan çıkarılıp Kıbrıs'a saptırılınca kadını yalnız başına kıyıya çıkarır, ama kendisi tekneye yardım ederken yeniden denize sürüklenir. Adanın kadınları Ariadne'yi dostça karşılar ve arkada bırakılmaktan duyduğu sıkıntıyı avutmak ve yatıştırmak için

ellerinden geleni yaparlar. Ona Theseus'un ağzından düzmece mektuplar yazarak eline teslim ederler, ve doğum sancıları başlayınca ona gerekli her hizmeti yerine getirirler. Ama kendisi çocuğu doğmadan ölünce onu onurlu bir törenle gömerler. Paion bunun dışında Theseus'un geri döndüğünü, onu yitirmekten çok sarsıldığını, ayrılırken ada halkına para bırakarak onlardan Ariadne için adakta bulunmalarını istediğini, ve onun onuruna biri gümüş, öteki bronz iki küçük yontu yaptırdığını yazar. Ayrıca Gorpiaios ayının ikinci gününde onun onuruna sunulan adak sırasında genç erkeklerden birinin yere uzanarak sesle ve davranışla doğum sancısı çeken bir kadına öykündüğünü, ve mezarının bulunduğu elma bahçesine Ariadne Afrodit adını verdiklerini anlatır.

Kimi Naksoslular da kendilerine özgü bir öykü anlatırlar. Onlara göre iki Minos ve iki Ariadne vardır ve bunlardan biri, derler, Naksos'ta Dionysos ile evlenerek ona Stafilos ve kardeşini doğurmuş, ve daha sonraki bir zamana ait olan ikincisi ise Theseus tarafından kaçırılmış, daha sonra onun tarafından terkedilerek yanında mezarının yeri bugün bile gösterilen Korkine adında bir bakıcı ile Naksos'a gelmiştir. Bu Ariadne de orada ölmüştür ve anısı ada tarafından birinciden ayrı bir yolda onurlandırılır, çünkü ilk Ariadne için şenlik genel bir neşe ve coşku havası içinde kutlanırken, buna karşı ikincisi adına sunulan tüm adaklara ada halkı yas ve üzüntü içinde katılır.

4

Girit'te Knossos'u egemeni olan Minos'un oğlunun Atina'da öldürülmesinin bedeli olarak Atinalılar her dokuz yılda bir Girit labirentinde yaşayan Minatour'a genç erkek ve kızlardan oluşan bir haraç vermeyi kabul etmişlerdir. Dedalus tarafından tasarlanan labirent öylesine karmaşıktır ki, şimdiye dek hiç kimse oradan kurtulmayı başaramamıştır. O yıl seçilen gençler arasında Theseus da vardır. Ama adaya varışı üzerine Ariadne ona aşık olur ve ölmesini görmeye dayanamayacağı için gizlice ona labiretten çıkmasını sağlayacak bir yumak verir. Theseus Minataur'u öldürür. Ariadne ihanet ettiği babası ile yüz yüze gelemeyeceği için Theseus ile birlikte Girit'ten kaçar. Dia (Naxos) adasına vardıklarında evlenirler. Ama Bakhük Ariadne Naxos'a varır varmaz ona aşık olmuştur. Athena Theseus'a Bakhüs'ün isteğini kabul etmesini buyurur. (Bir başka alnlatıya göre daha sonra Olympos'un tanrıları tarafından Theseus'un bilinci unutkanlığa bürünür.) Theseus tanrının buyruğunu uyar ve Ariadne'yi arkada bırakarak adadan ayrılır. Waterhous'un tablosunda Ariadne uyurken Theseus'un gemisi yelken açmış adadan uzaklaşmaktadır.

Link: Bacchus ve Ariadne (1721); Giovanni Antonio Pellegrini (Italyan, Venedikli, 1675–1741).

Bakhüs Naxos adasına vardığında Minos'un güzel kızı Ariadne'yi buldu. Theseus tarafından terkedilen Ariadne ile evlenen Bakhüs'ün tacı Jüpiter tarafından bir takımyıldıza dönüştürüldü. Tabloda Bakhüs Ariadne'nin parmağına yüzük takmaktadır.

Müzik: Eleni Karaindrou / Bengilik ve Bir Gün

ELENI KARAINDRAU

Odysseia'da Ariadne'nin kaçırıldığı ve Dia adasına götürüldüğü, orada öldüğü, çünkü Artemis'in böyle istediği anlatılır. Ama en yaygın mite göre Ariadne Theseus'a aşık olmuştur. Daha eski bir anlatıya göre, Ariadne Theseus Girit'e gelmeden önce Bakhüs'ün sevgilisidir. — Ariadne Theseus'a onu Atina'ya karısı olarak götürmeye söz vermesi koşuluyla yardım eder. Ona sihirli bir kılıç ve Minataur'u öldürdükten sonra labirette yolunu bulabilmesi için bir ip yumağı verir. Girit'ten Theseus ve Atinalı gençlerle birlikte ayrılır ve yolda Naxos adasında dururlar. Ariadne uykudayken düşünde (ya da Theseus'un düşünde?) Bakhüs'ün ona göründüğünü ve Naxos'ta kalması için tanrısal bir buyruk verdiğini görür. Bakhüs onunla evlenmeyi istemektedir. Daha bir başka anlatıda ise Theseus'un Ariadne'yi bırakması için başka açıklamalar verilir: Theseus Ariadne'yi kendisi ile

birlikte Atina'ya götürmeyi istemez, çünkü başka bir sevgilisi vardır. Böylece Theseus kurtarılan gençlerle, ama Ariadne olmaksızın, Delos üzerinde Atina'ya döner. Bakhüs Ariadne'yi yeniden bulur ve onunla evlenir.

John Vanderlyn

Ariadne Naxos'ta Uykuda

1814

L'abandon d'Ariane (Ariane'nin terkedilmesi) Darius Milhaud tarafından bir perdelik bir operadır. Ayrıca Claudio Monteverdi, Carlo Agostino, Badia L'Arianna, ve Georg Anton Benda ve Richard Strauss ise Ariadne auf Naxos adlı operalar yazdılar.

MERİÇ METE / İdea Yayınevi / 2014

Şiir: doğa üzerine

Parmenides · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler/ Aziz Yardımlı

Parmenides / Doğa Üzerine

Parmenides'in Doğa Üzerine şiirinin Önsöylemi Sextus Empiricus tarafından saklanmıştır (Matematikçilere Karşı, VII 111). Sextus şöyle bir yorum yapar:

> *"Xenofanes'in dostu Parmenides inanç ile birlikte ve zayıf sanıları olan Usu kınadı, ve duyulara güvenmeye de son verdiği için, bilgi ile birlikte olan Usu ya da yanılmayan Usu gerçekliğin ölçütü saydı. Böylece Doğa Üzerine'nin başında şöyle yazar:" (Şiir.)*

Sextus'a göre, şiirdeki genç kızlar 'duyuları,' ve Helios'un kızları ise daha özel olarak 'gözleri' temsil eder. Tanrıça'nın Demeter'in (Zeus'tan olan) kızı Kore (Persefone) olduğu düşünülür.

Parmenides gökyüzünde bir atlı arabada ona sürücülük eden Güneşin kızları ile birlikte Geceden Gündüze götürülür. Gözcülüğü Türe tanrıçası tarafından yapılan ve herkese açılmayan bir kapıdan geçerler. Karşılaştıkları adsız tanrıça orada olma haklarını doğrular ve ona "tüm şeyleri," hem gerçekliği hem de ölümlülerin yanlışlıkla inandıkları sanıları öğretme sözünü verir.

Parmenides'in düşünme yolunu, tıpkı ön-Sokratikler için genel olarak söylenebileceği gibi, idealizm, materyalizm, rasyonalizm, metafizik, ontoloji, epistemoloji olarak nitelemek olanaklıdır. Bu çoğulculuk tümünü saçmalaştıran şeydir ve gene de bu olguyu gözden kaçırmak çok kolaydır. Varlık Plenum, küresel vb. olduğuna göre, duyusal ve özdekseldir.Ve hiçbir olumsuzlama, hiçbir belirlenim, boşluk vb. kapsamadığı için eşit ölçüde salt bir düşünce, salt bir Kavramdır. Ama Parmenides'in kendisi Varlık için böyle sınırlamaları kabul etmez. Onun felsefesi, tüm ön-Sokratikler durumunda olduğu gibi, gerçeği öznenin karşısında duran bağımsız ya da soyut bir nesnellik alanında bulur, onu dolaysızlığı içinde verili olarak alır, böylece monisttir. Çelişkiyi düşünüyordu, ve düşünmenin ve olmanın bir ve aynı olduğunu kendisi söylemesine karşın bu durumda çelişkinin varlığını doğrulayamadı. Ama aynı zamanda çelişkili olanın yalnızca Varlık olmadığını düşünmede haklı idi. Sokrates'e dek hiç biri insanı ve düşüncesini incelemeye dönmez. Ve gene de Parmenides görüngü dünyasının varlığını, kendisinin ve dostlarının, Zenon ve Sokrates'in ve çevresindeki bitkilerin ve evlerin vb. var olduklarını yadsımaz. Yalnızca onların Varlık ve böylece Gerçeklik oldukları görüşünü yadsır. Görüngü dünyasını tam olarak Herakleitos'un anladığı gibi bir oluş süreci olarak ve böylece çelişkili olarak anlar. Oluşta olanın

Varlığı gibi Yokluğu da kapsaması olgusu Parmenides'in görüngü dünyasının Gerçek olmadığını düşünmesini olanaklı kılar. Ama Parmenides yalnızca "Yokluk yoktur" der, ve görüngü dünyasının olmadığını değil gerçek olmadığını düşünür.

PARMENIDES' POEM (Yunanca + İngilizce çeviri)

The Poem of Parmenides / On Nature (3 İngilizce + 1 Almanca çeviri)

"Athenais," John William Goodward

DOĞA ÜZERİNE (Peri FuseoV)
(Bilgi Uğruna Yolculuk)

PROÖMİUM

Beni götüren kısraklar beni yüreğimin özlem duyduğu denli uzaklara dek ulaştırdılar.
Yolu gösterdiler ve beni Tanrıçanın bilen ölümlüyü tüm kentlerden geçen o ünlü yoluna götürdüler.
Arabamı çeken akıllı kısraklar beni oraya götürürken yolu genç kızlar gösterdi.
Yuvalarında kor gibi olan dingil bir boru gibi ötüyor,
Çünkü iki uçta fırıldak gibi dönen tekerlekler tarafından çevriliyordu.
Bu arada Güneşin beni aydınlığa ulaştırma telaşı içindeki kızları,
Elleri ile yüzlerinden geriye atıp tülleri,
Terk ettiler Gecenin Evini.
Oradadır Gecenin ve Gündüzün yollarının girişleri,
Yukarıda tahtadan bir pervaz ve
Aşağıda taştan bir eşik ile çevrili.

Göğün yükseklerinde, bu girişler güçlü kapılar ile örtülüdür,
Ve saklar onlara uyan anahtarları öç alıcı Türe Tanrıçası.
Genç kızlar hoş sözlerle ricalarda bulundular ona,
Ve onu girişlerden mandallı sürgüleri çıkarmaya ikna ettiler kurnazca.
Sonra, geriye doğru itilince kapılar,
Dönerken perçinler ve çiviler ile tutturulmuş pirinçten direkleri yuvalarında,
Göründü uçsuz bucaksız bir boşluk kanatların arasından.
Dosdoğru aralarından geçerek genç kızlar sürdüler atları ve arabayı geniş yolda.
Tanrıça beni incelikle karşıladı, sağ elimi eline aldı ve bana şu sözlerle seslendi:
Ölümsüz sürücülerin eşliğinde seni buraya ulaştıran atlarla evime gelen genç adam, hoş geldin.
Seni bu yolda yolculuğa çıkaran şey kötü bir yazgı değil ama Tüze ve Türedir [Themis ve Dike].
Gerçekten de, insanların alışıldık yollarının uzağında yatar bu yol!
Herşeyi öğrenmelisin—hem iyice toparlanmış Gerçeğin titremeyen yüreğini,
Hem de ölümlülerin gerçek inanca taşımayan sanılarını.
Bunları da öğrenmelisin—
Tüm şeylerin içerisinden geçerek, var gibi görünen şeylerin nasıl yargılanması gerektiğini.
...
Ama düşünceni bu araştırma yolundan uzak tut ve
Aalışkanlığın sayısız deneyiminin seni bu yola girmeye zorlamasına

Ya da dolaşan gözünü ve çınlayan kulağını ve dilini gütmesine izin verme;
Ama sözünü ettiğim çok tartışılan tanıtlamayı uslamlama yoluyla yargıla.
Sözü edilebilecek tek yol vardır yalnızca.

Vladimir Volegov, "Kıyı Esintisi"

GERÇEKLİK YOLU (ALETHEIA)

Düşüncene uzakta olan şeylere bile sanki elinin altındaymışlar gibi kararlılık ile bak.
Var olanı var olana sıkı sıkıya sarılmaktan alıkoyamazsın,
Ve ne tüm kozmozda her yöne dağılmaktan, ne de bir araya gelmekten.
Başladığım yer benim için birdir; çünkü geriye yine oraya döneceğim.
Gel şimdi, sana düşünülebilecek biricik araştırma yollarından söz edeceğim—
Ve sen sözerime kulak verecek ve onları ileteceksin.

Birincisi, "Vardır, ve olmaması olamaz."
Bu İnanç yoludur, çünkü ona Gerçeklik eşlik eder.
İkincisi, "Yoktur, ve olmamalıdır."
Bu, diyorum sana, hiçbir biçimde düşünülemeyecek olan yoldur,
Çünkü olmayanı bilemezsin—bu olanaksızdır—,
Ne de söyleyebilirsin.
Düşünülebilen ve olabilen bir ve aynıdır.
Söylenebilen ya da düşünülebilen zorunlu olarak vardır,
Çünkü olması olanaklıdır,
Ama yok olan için olmak olanaklı değildir.
Budur düşünmeni istediğim şey.
Budur seni geri tuttuğum ilk araştırma yolu;
Ve hiçbirşey bilmeyen ölümlülerin
İki-yüz ile üzerinde dolanıp durdukları ötekinden de geri tutuyorum seni,
Çünkü göğüslerindeki başıboş düşünceleri çaresizlik güder;
Kör ve sağırların şaşkınlığı içinde yargıda bulunamayan sürü gibi sürüklenip dururlar.
Onlar için olmak ve olmamak aynı şeydir ve gene de aynı şey değildir,
Ve onlar için tüm şeyler karşıt yönlerde gider!
Çünkü olmayan şeylerin oldukları hiçbir zaman tanıtlanmayacaktır,
Ve sen düşünceni bu araştırma yolundan geri çekeceksin;
Ve sayısız deneyimden doğan alışkanlığın seni bu yola itmesine,
Görmeyen gözlerine ve çınlayan kulağına ve diline yol göstermesine izin vermeyeceksin.
Ama sözünü ettiğim o çok güçlü çürütme üzerine kendi usun ile yargıda bulunacaksın.

Şimdi bizim için sözü edilecek tek yol kaldı—Vardır.
Bu yol üzerinde var olanın yaratılmamış ve yokedilemez olduğunun birçok kanıtı bulunur;
Çünkü bütün, devimsiz ve sonsuzdur.
Ne vardı, ne de var olacaktır, çünkü şimdi vardır, bütünüyle bir aradadır, bir ve süreklidir.
Öyleyse onun için ne tür bir köken arayacaksın?

Hangi kaynaktan ve nasıl büyüyebilirdi?

...

Vladimir Volegov

Onun var olmayandan geldiğini ne söylemene ne de düşünmene izin vereceğim.
Çünkü olmadığı ne düşünülebilir ne de söylenebilir.
Ve eğer hiçlikten gelmiş olsaydı,
Hangi zorunluk daha erken olmaktan çok daha geç ortaya çıkarabilirdi onu?
Öyleyse ya bütünüyle birarada var olmalı, ya da hiç olmamalıdır.
Ne de gerçeğin gücü var olandan onun kendisinin yanısıra birşeyin doğmasına izin verir.
Bu nedenle Türe zincirleri çözerek herhangi birşeyi varlığa gelmeye ya da yitip gitmeye bırakmaz;
Tersine, ona sıkı sıkıya sarılır.
Bu konular üzerine yargımız şuna dayanır: Var mıdır, yoksa yok mudur?
Hiç kuşkusuz, karar verilmiş, ve zorunlu olarak verilmiştir.
Yollardan birini düşünülemez ve adlandırılamaz olarak bir yana atmalıyız,
Çünkü gerçek yol değildir;
Ve öteki yolun var olduğunu ve gerçek yol olduğunu anlamalıyız.
O zaman var olan gelecekte nasıl yok olabilir?
Ya da nasıl varlığa gelebilir?
Çünkü eğer varlığa gelmişse, yoktu;
Ne de eğer gelecekte olacaksa, vardır.
Böylece ortaya çıkış sönmüştür ve yitip gidiş tasarlanamazdır.

Ne de bölünebilirdir, çünkü tümüyle aynıdır.
Ve bir araya gelmesini önleyecek bir yolda ne bir yerde daha çok, ne de bir başkasında daha azdır;
Ama herşey var olan ile doludur.
Bu nedenle bütünüyle süreklidir; çünkü var olan var olan ile değme durumundadır.
Dahası, güçlü zincirlerin bağları içinde devimsizdir; başlangıcı ve sonu yoktur,
Çünkü ortaya çıkış ve yitip gidiş uzaklara sürülmüş, gerçek inanç onları bir yana atmıştır.
Aynı kalarak ve aynı yerde kalarak, kendi içinde dingin ve kendi yerinde değişimsizdir.
Çünkü güçlü Zorunluk onu her yandan sıkı sıkıya kuşatan sınırın bağlarının içerisinde tutar.
Bu nedenle var olanın sonsuz olmasına izin verilmez,
Çünkü hiçbir gereksinimi yoktur.
Oysa eğer sonsuz olsaydı, herşeye gereksinimi olurdu.
Düşünülebilen ve uğruna düşüncenin varolduğu şey aynıdır,
Çünkü düşünceyi var olan ve uğruna söze döküldüğü birşey olmaksızın bulamazsın.
Ve var olanın yanısıra herhangi birşey yoktur ve hiçbir zaman olmayacaktır,
Çünkü Yazgı onu bütün ve devimsiz olacağı bir yolda zincire vurmuştur.
Bu nedenle insanların kendileri için doğruladıkları
Ve gerçek olduğuna inandıkları herşey yalnızca ona verdikleri adlardır:
Ortaya çıkış ve yitip gidiş, olma ve olmama, yerden yere devim, ve renkten renge değişim.
O zaman, bir en son sınırı olduğuna göre,

Yuvarlak bir kürenin kütlesi gibi her yönde tamdır,
Ve özekten her yönde eşit olarak denge içindedir,
Çünkü burada daha çok ve şurada daha az olamaz.
Çünkü ne eşit olarak uzanmasının önüne geçebilecek bir yokluk vardır,
Ne de var olandan burada daha çok ve şurada daha az olabilir,
Çünkü bütünüyle bozulamazdır.
Çünkü, tüm yönlerde eşit olduğuna göre, sınırlar içerisinde eşit olarak durur.

Pino Daeni, "Deniz Kıyısında"

SANI YOLU (DOXA)

Burada Gerçeklik üzerine güvenilir konuşmama ve düşünceme son veriyorum.
Bundan sonra sözlerimdeki aldatıcı düzene kulak verecek,
Ve ölümlülerin sanılarını öğreneceksin.
İki biçimi adlandırmaya karar vermiştir ölümlüler:
Birini dikkate almamaları gerekirdi bunlardan—ve burasıdır gerçeklikten koptukları yer.
Onları biçimde karşıtlar olarak ayırdetmiş,
Ve onlar için birbirinden ayrı imler saptamışlardır.
Biri göğün ince, çok hafif, tüm yönlerde kendi ile aynı ama ötekinden ayrı ethersel ateşidir.
Öteki onun tam karşıtı, karanlık gece, sıkı ve ağır bir cisimdir.
Sana bunların bütün bir düzenini insanlara göründüğü gibi anlatıyorum,
Öyle ki ölümlülerin hiç biri düşüncede seni aşamasın.
Gene de tüm şeylere Işık [φάος] ve Gece [νύξ] adı verildiği için,
Ve adlar birine ya da ötekine her birinin gücüne göre yüklendiği için,
Herşey hep birlikte Işık ve karanlık Gece doludur.
Her ikisi ile eşit ölçüde, çünkü ikisine de ait olmayan hiçbirşey yoktur.

Ve öğreneceksin etherin kökenini ve etherdeki tüm imleri,
Parlayan Güneşin arı meşalesinin yokedici işlerini,
Ve bunların nereden doğduğunu.
Ve yuvarlak yüzlü Ayın gezgin işlerini ve onun doğasını da öğreneceksin.
Bizi kuşatan Göğü, nereden doğduğunu,
Ve onu güden Zorunluğun yıldızların sınırlarını tutmak için onu nasıl sımsıkı bağladığını bileceksin
...
Ve Yeryüzünün, ve Güneşin, ve Ayın, ve tümüne ortak Etherin,
Ve Samanyolunun, ve Olympos'un en uzak yerlerinin,
Ve yıldızların ateşten güçlerinin nasıl doğduğunu.

Çünkü daha dar daireler katışıksız Ateş ile ve onlara komşu olanlar Gece ile dolu iken,
Aralarında ateşin bir payı da vardır.
Ortalarında tüm şeyleri yöneten Tanrıça bulunur.
Çünkü her yerde o tüm acılı doğumun ve tüm eşleşmenin başlatıcısıdır,
Ve dişiyi erkek ile ve karşıt olarak erkeği dişi ile birleşmeye gönderen odur.

Tüm tanrılardan önce Eros’u yarattı.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Sofistler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

SOFİSTLER ÜZERİNE BİR NOT

Anaxagoras Nousu evrenin özü olarak ileri sürdüğü zaman, bu Anaxagoras'ın kendi kişisel, öznel anlığını değil, ama nesnel bir özü, "Evrenin özü"nü imliyordu. Ama Anaxagoras'ın kendisi ilkesini geliştirmedi, nesnel olanın nasnel açınımının bir kavrayışına ulaşadı. Nousun açınımı ilkin Platon ve Aristoteles'te nesnel olarak, evrensel İdea olarak ortaya koyulur.

Nousun nesnelliğinden soyutlayarak bütünüyle öznel bir imlemde almak da olanaklıdır. Aslında bu modern dönemde görgücülük tarafından ve daha sonra Immanuel Kant tarafından yapılan şeydir. Anaxagoras'ın bütünüyle nesnel ilkesine karşın, Kant'ta Nous ve tüm kategoriler onun öznel bilinci içerisinde devinir ve dışsal olarak ilişkilendirilir. Görgücülük düşünceyi öznenin, bilincin bir sorunu olarak ve dışsal hiçbir göndermesi olmayan bir soyutlama olarak görür ve benzer olarak nesnel bilgiyi doğrulayamaz. Klasik Yunan düşüncesinde de benzer bir eğilim gelişti ve bu öznel düşünme dönemi Yunanistan'ın Pelopenez savaşı sırasındaki dağışlış dönemi ile çakışır.

Nous bütünüyle genel ve soyut bir ilke olarak alındığında daha öte belirlenim gereksinimi içinde durur. Bu belirlenim ya da içerik nereden bulunacaktır? Düşünce evrenselin etkinliği olarak özneye aittir ve ön-Sokratiklerin bu noktaya dek ayrımsamadıkları problem budur. Tümü de arkelerini nesnel birer varoluş olarak ileri sürmüş, ve tümü de o arkenin kendi bilinçlerindeki bir tasarım olduğunun ayrımsamamıştı. Düşünceleri nesnellik dedikleri şeyde gerçekte yalnızca kendi kendisi ile ilişkiye giriyordu. Düşünceleri hiç kuşkusuz karşısına bir nesnellik alıyordu. Ama bu nesnellikte gerçekte yalnızca kendi kavramlarının belirlediği bir öznellikti. Bu yanılsamanın bilinci düşüncenin bir kez daha nesnellikten kendi öznelliğine geri dönüşünde sonuçlanacaktı.

Egonun bu kendi dışına yansıması ve oradan bir kez daha kendi içine dönmesi düşüncenin deviminin bütünüdür. Ama duyusal bilinç kipinde düşünce bu kendi deviminin, kendi içselliğinin bilinçsizidir, dışsal olanı düşündüğünü sanır, ve algının dışsallığını düşüncenin dışsallığı olarak kabul eder.

Ön-Sokratiklerde nesnelliğe sarılma olarak görülen tek-yanlılık yerini şimdi öznelliğe sarılma gibi ikinci bir tek-yanlılığa bırakır. Bu öznellik iki türde olabilir. İlk olarak Ego kendini ve kendi ilgilerini ve çıkarlarını birincil olarak alabilir, uslamlama amaca uyarlanabilir ve amaç için bir araç olarak hizmet edebilir; ya da Ego düşüncenin nesnelliğini, mantığı izleyebilir ve kendini kendi öznelliğinden kurtarabilir. Birincisi Sofizmin tarzıdır ve ayrıca doğrudan doğruya sofist amaçlar uğruna olmasa da modern dönemde öznel idealizm olarak bilinen görgücülüğün tarzıdır ve yararcılık, hazcılık, görecilik vb. gibi biçimlerde aşağı yukarı antik Sofizmi yineler.

Kavram, tam olarak Anaxagoras'ın anlattığı biçimde, her şeyi belirleyen, her şeyi anlatan, her şeye yüklem olan ve hiçbir şeyin onsuz somut olamayacağı, böylece var olamayacağı evrenseldir. Varolan hiçbir şey kavramlar tarafından belirlenmiş olmaksızın varolamaz. Ne olursa olsun bir şeyi anlamak ve anlatmak, bilmek, kavramak istediğim zaman bir düşünce, bir evrensel, bir kavram kullanırım. Dahası, başka her şey dışsal ve geçici ve değişken ve sonlu iken, yalnızca bu kavramsal

biçim değişmez, kalıcı ve sonsuzdur. Burada doğal bilincin tam bir alt-üst oluşunu, tersine dönüşünü buluruz. Nesnel Düşünce dışsal tüm şeylerin tüm geçiciliği karşısında dayanıklı ve sağlam olandır. Doğal şeyler birer fenomen olarak geçici iken, Doğa Yasaları kavramsal biçimsellikler olarak sağlam olan yandır. Töreler, yasalar, ilkeler değişken, göreli ve sonlu iken, benzer olarak Kavramları onlarla karşıtlık içinde tözsel ve kalıcı olandır.

Sofistler ile ilk kez bu dönemde karşılaşırız. Bu ayrımın bilincinde değildiler ve göreli, değişmez, geçici olmayan Kavram ile hiçbir işleri yoktu. Tersine, değişim içinde olanı biricik varlık biçimi olarak tanıdılar. Kendilerine Sofistler diyorlar, çünkü bilgelik öğrettiklerini ileri sürüyorlardı. Ve öğrettikleri şey salt görgül olmanın yanısıra, herhangi bir nesnel uslamlamaya bağlı olmadığı için özel olarak moral sorunlarda amaca uygun her tür uslamlama sürecine izin veriyor, karayı pekala ak olarak gösteribiliyorlardı. Sofistlerin kötü ünü ilk olarak bu öznellikten gelir.

Sofistler, ön-Sokratiklerin tersine, hiçbir şeyin var olmadığını, herşeyin oluş durumunda, böylece geçici, göreli ve öznel olduğunu ileri sürdüler. Öte yandan, aynı göreciliği törel alana uyguladıklarında hiçbir ilkenin o kültür için saltık olmadığı vargısını çıkarsadılar. Bu çıkarsama o kültürün ortadan kaldırılması isteminden başka birşey değildi, ve bu noktada Sofist görecilik bozulma sürecine giren Helenik tinin kendi çözülme eğilimi ile örtüştü. Bu nedenle Sofistler sözcüğün gerçek anlamında deviriciler olarak kabul edildiler, devrimciler olarak, daha iyi ve daha yüksek bir kültürel biçimi amaçlayan idealistler olarak değil, çünkü saltık ya da ideal onların bakış açısı için olanaksız olandı.

İlk olarak, şeyler görüngüler olarak salt pozitif varlık taşımaz, ve görünürdeki dinginlikleri bir sağlamlık konumu değildir. Gene de burada önemli olan şey Sofistlerin pozitif olarak var olanın gerçekliğini yadsımaları, sıradan anlağın kalıcı ve sağlam ve dayanıklı olarak gördüğü şeylerin hiç de öyle sanıldıkları gibi olmadıklarını ileri sürmeleridir. Sıradan Anlağın Sofizme düşmanlığının nedeni budur. Ama bu daha sonra Platon ve Aristoteles'in Sofizme karşı kavgalarından bütünüyle ayrı birşeydir, çünkü Sofizm yalnızca sonlu olanı değil, ama sonsuz olanı da göreli, değişken, geçici sayar.

Sofistler bozuk uslamlamalar ile doğru olanı çürütebilir, ve doğru olmayanı doğrulayabilir, aklayabilir, bir tanıtlama görünüşü üretebilirler. Ama Sofizmde görmemiz gereken onun yalnızca bu yanı değildir.

Sofistler düşünceyi, genel olarak Kavramı dışsal nesnelere ve tüm insan ilişkilerine uyguladılar. Çünkü Sofizm kendini saltık ve biricik gerçeklik olarak bilir ve buna göre başka herşeyi, tüm dışsallığı olumsuzlar. Böylece kendi ile özdeş düşünce tüm olumsuzlayıcı gücünü kuramsal ve kılgısal belirlenimlerin üzerine yöneltir. Doğal bilimlerin belirlenimleri gibi yasalar ve törel olarak kabul edilen tinsel belirlenimler de bu saldırıdan haklarını alır. Böylece bütün bir nesnel dünya çözünür ve tikel öznellik kendini herşeyin ona bağlı olduğu özek noktasına yükseltir. Sofizm bu bakış açısı ile doğal bilincin gündelik kültürünün üzerindedir, ve benzer olarak Kavramsal düşünceyi izleyen felsefe de sonlunun kültürünün üzerinde durur. Tinin gelişiminde ancak geçici bir edimselleşme ortamını temsil ettiği düzeye dek, kültür Usun saltık ve ideal olan özlemleri için ancak göreli bir değer taşır. Gene de Kültür Tine aittir, ve kültürel evrelerin ya da biçimlerin asıl anlamı salt bir görünüş olan kalıcılık ya da sağlamlıklarında değil, ama kendinde daha yüksek bir aşamaya geçiş sağlamalarında yatar.

Öte yandan, kültür soyut kavramın kendine görgül ve göreli somutluk vermesini anlatır, ve bu somutluğa ulaşmak eğitimin genel amacıdır. Sofizm yine burada kendini bu görelilik alanının

eğitmeni olarak gösterir, ve Yunanistan'da ilk kez şairlerin ve ozanların yerini alan Sofistler aracılığıyla eğitim ve dolayısıyla kültür evrensel varoluş kazanmıştır. Sofistler Yunanistan'ın ilk gerçek öğretmenleri oldular.

Sofizmin öğretimi dinsel eğitimden ayrılır ve bütünüyle dünyasal alana yönelik olarak yürütülen bir etkinliktir. Sofistler insanları bilimlerde, müzikte, matematikte vb. bilgilendirdiler ve ilk amaçları buydu. Perikles'ten önce Yunanistan'da düşünce yoluyla kültür istemi doğmuştu ve insanlar düşüncelerinde kültürlü olmayı, yalnızca biliciler, töreler, tutkular ve duyguların eğitiminden daha iyisini kazanmayı istiyorlardı. Sofistler öğretmenliği özel bir iş ve meslek olarak gördüler ve Yunanistan'ın bütününde yolculuklar yaparak gençlere kendi bilgelikleri olarak gördükleri şeyi öğrettiler.

Kültür düşüncenin, daha tam olarak Kavramın kendine belirli, sonlu, göreli, ve somut bir biçim verme sürecidir. Ve düşünceye dayandığı düzeye dek yalnızca inanç olmaktan çıkar, bir bilgi sorunu olur. Bu nedenle Sofizm Klasik Yunanistan'ın Aydınlanması olarak görülür. Düşünce genel ilkeleri arar, ve bunlarla kendini değer verilen her belirlenimin üzerine yükseltir, onlarla uyum içinde olmayan hiçbirşeyin değeri kalmaz. Pozitif içerik negatif bir norm ile karşılaştırılır. Ama Sofistlerin ilke olarak alabilecekleri şey soyut, ideal Kavram değil, ama yine kendisi pozitf olan belirlenimlerden daha çoğu olamazdı. Böylece Sofizm tüm çözümlemesinde bir karşılaştırmacılık ve görecilik düzeyinin üzerine yükselemez ve sözde olumsuzladığı kültürün içerisinde devinir. İlke olarak kabul ettiği ve altına tikelleri getireceği evrensellerin kendileri yine birer tikeldir.

Ama Sofizm bu yolda bütün bir Yunanistan'ın derin düşünme yeteneğini geliştirdi ve bu düşünce Yunanistan'ın parlak ama sonlu ve sınırlı kültürünün sonunun hazırlayıcısı oldu. Sofizm felsefede olduğu gibi ustaca uslamlama ve buna dayalı güzel konuşma sanatında da bir kültürdü. Sofizm bu iki yanından, felsefeden ve diluzluğundan ayrı olarak alındığında Sofizm olmaya son verir.

Sofistler bilgelik öğrettiklerini ileri sürüyorlardı. Ve antik Yunanistan'ın demokratik kültüründe insanlar arasında bilgili olmak toplumda ve politik yaşamda güçlü olmak demekti. Bilgili olmanın politik süreçteki öneminin en göze çarpan örneğini Anaxagoras'ın öğrencisi olan Perikles verdi. Kendi duruş noktasını bildiği için, başkalarını buna göre doğru yerlerine koymayı başarabildi ve başarısının bir yanı buna bağlıdır. Güç politik güç olarak bir İstenç ilişkisidir, ve başkalarının istenci üzerinde etkili ve egemen olabilmek onlarda olmayan evrenseli onlara karşı kullanmayı gerektirir. Sofistlerin amacı böylece insanlara dünyanın gerçek güdülerini öğretmekti, ve bu tüm tikelleri altında kapsayan evrensel olduğu için, Sofistler ister istemez kurgul düşünürler olmak zorundaydılar. Bu konuda felsefenin Yunanistan'daki gelişim sürecinde çarpıcı çözümlemeler ürettiler. Bunun dışında gerçek anlamda bilgili insanlar değildiler, çünkü henüz pozitf bilimler gelişmemişti.

Moral dünyada olan ve insanı doyuran şeyin bir bilincini üretme gibi çok sıradan bir sorunları vardı. Mitoloji tanrıların insanlar üzerindeki güçlerini öğretiyordu. Dolaysız ahlak yasaların egemenliğini tanıyor ve insanın onlara uyması gerektiğini buyuruyordu. Ama Sofist öznellik ilkesi hem mitolojiyi hem de yürürlükteki törellik biçimini dışsal zorunluk olarak kabul etmeyi olanaksızlaştırdı, çünkü öznellik hiçbir dışsallık tanımadığı için kendini ancak kendi içinden doyurabilirdi. Ve Sofistler evrenseli, ussal olanı, kendinde ve kendi için haklı ve türeli olanı tanımıyorlardı. Böylece insanın içsel dürtüleri, istekleri, eğilimleri onun güçleri oldu ve insan onlar doyuruldukça doyum bulur oldu. Sofistler bu güçlerin sıradan bilinçte nasıl denetlenebileceğini öğrettiler, çünkü insanların amaçlarını ve ereklerini belirleyen şey dışsal İyiler olmak zorunda

değildi. Diluzluğu durumların bu güçlere nasıl uyarlanabileceğini öğretir, giderek insanların bir vargıya ulaşabilmek için duygu sömürüsünde bulunmalarına bile izin verir. Böyece Sofistler özellikle güzel konuşma sanatının öğretmenleri oldular, ve bu sanat bireyin kendini toplum içinde saydırmasının ve onlar için iyi olanı yerine getirmesinin aracıydı.

Bu güzel ve usta konuşma sanatı demokratik bir toplumu tanımlayan başlıca belirlenimlerden biridir, çünkü onda en son kararı bireyler verir. Sofistler insanları ortak Yunan yaşamı için, yurttaşlık için, devlet adamlığı için eğittiler. Güzel konuşma sanatının özelliği bir durumdaki çeşitli noktalar arasında bana en yararlı görünen ile uyumlu olanı vurgulamayı ve öne çıkarmayı göstermektir. Böylece burada da öznellik ilkesi baştan sona egemendir, ve birşeyin kendinde doğru, haklı, iyi vb. olup olmadığı bütünüyle keyfi bir sorun olarak kabul edilir. Sofistler bu diluzluğu sanatında sınırsızca ustalaştılar ve sıradan bilinç karşısında onun aşamayacağı bir üstünlük sergilediler ve onu öğretttiler.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Sokrates

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Sokrates
Frederick Copleston

1. Sokrates'in Yaşamının Erken Dönemi

SOKRATES'İN ÖLÜMÜ İÖ 399 yılına düştü, ve Platon Sokrates öldüğü zaman onun yetmişinde ya da biraz üzerinde olduğunu söylediği için, İÖ 470 yakınlarında doğmuş olmalıdır.1 Antiokhid soyundan ve Alopekae yöresinden Sofroniskus ve Faenarete'nin oğulları idi. Kimileri babasının bir taş işçisi olduğunu söylemiştir,2 ama A. E. Taylor, Burnet ile birlikte, öykünün Eutifro'da şakacı bir biçimde Daedalus'tan Sokrates'in atası olarak söz edilmesinden doğan bir yanlış anlama olduğunu düşünür.3 Her ne olursa olsun, bu babasının işi olmuşsa bile, Sokrates'in kendisi onun izinden yürümüş görünmez, ve Akropolis'te daha sonra Sokrates'in çalışmaları olarak gösterilecek güzellik tanrıçası yontuları arkeolglar tarafından daha erken bir yontucuya yüklenir.4 Bununla birlikte, Sokrates'i daha sonra tam-zırhlı bir hoplit olarak hizmet ediyor bulduğumuz için, çok yoksul bir aileden gelmiş olamaz, ve ona böyle bir hizmeti üstlenmesini sağlayabilecek yeterli bir kalıt bırakılmış olmalıdır. Faenarete, Sokrates'in annesi, Theaetetus'ta5 bir ebe olarak anlatılır; ama eğer ebe olmuşsa bile, bu, Taylor'un da belirttiği gibi, sözcüğün çağdaş anlamında bir ebe olduğu anlamında alınmamalıdır.6 Sokrates'in erken yaşamı böylece Atina görkeminin büyük çiçekleniş dönemine düşer. Persler 479'da Plataea'da yenilmişler ve 472'de Aeskilus Persae'yi yazmıştı: Sofokles ve Euripides he-nüz çocukluk çağındaydılar.7 Dahası, Atina şimdiden deniz imparatorluğunun temellerini atmıştı.

Platon'un Simpozyum'unda Alkibiades Sokrates'i bir satire ya da Silenus'a benziyor olarak betimler,8 ve Aristofanes onun bir ördek gibi çalım satarak yürüdüğünü söyler ve gözlerini yuvarlama alışkanlığıyla alay ederdi.9 Ama ayrıca biliyoruz ki özel bir bedensel dinçliği ve dayanıklı bir yapısı vardı. Kış ve yaz aynı giysileri giyerdi ve üstelik bir kış seferinde bile yalın ayak yürüme alışkanlığını bırakmamıştı. Yemede ve içmede oldukça ölçülü olmasına karşın, kötüleşmeksizin oldukça içebilirdi. Gençliğinden bu yana kendi gizemli "ses" ya da "işaret" ya da

daimonundan yasaklayıcı iletiler ya da uyarılar alırdu. Simpozyum onun biri bütün bir gün ve gece boyunca—ve üstelik askeri bir sefer sırasında—süren dalgınlık nöbetlerini anlatır. Profesör Taylor bu dalgınlıkları esrimeler olarak yorumlamayı istese de, öyle görünür ki bunlar büyük bir olasılıkla belli bir sorun üzerinde yeğin ansal yoğunlaşmaya bağlı uzun dalgınlık nöbetleriydiler—bir olgu ki başka bir düşünürün durumunda bilinmez, üstelik böylesine büyük bir ölçekte olmasa bile. Simpozyum'da sözü edilen ‘‘esrime’’nin uzunluğunun kendisi bunun gizemsel-dinsel anlamda gerçek bir kendinden geçme olmasıyla çelişiyor gibi görünür,10 üstelik böyle uzun bir dalgınlık nöbeti ayrıca kuraldışı olacak olsa da.

Parthenon

Gördüğümüz gibi Sokrates yirmilerinin başındayken felsefi düşünce İyonyalıların evrenbilimsel kurgularından insanın kendisine doğru dönmeye başladı. Ama Sokrates büyük bir olasılıkla Arkelaus, Apollonialı Diogenes, Empedokles ve başkalarının felsefelerinde Doğunun ve Batının evrenbilimsel kuramlarını inceleyerek başladı. Teofrastus Sokrates'in Anaxagoras'ın Atina'daki ardılı olan Arkelaus'un Okulunun bir üyesi olmuş olduğunu ileri sürer.11 Her ne olursa olsun, Sokrates Anaxagoras tarafından düşkırıklığına uğratıldı. Değişik felsefi kuramların bağdaşmazlıkları karşısında kafası karışan Sokrates, Anaxagoras'ın Anlıkan tüm doğal yasa ve düzenin nedeni olarak söz ettiği pasajda beklenmedik bir aydınlanma buldu. Pasajdan duyduğu sevinçle Sokrates Anaxagoras'ın Anlığın evrende nasıl çalıştığını, tüm şeyleri nasıl en iyiye doğru düzenlediğini açıklayacağı umuduyla onu incelemeye girişti. Gerçekte bulduğu ise Anaxagoras'ın Anlığı yalnızca burgaç-devimini işletmek için getirmiş olduğuydu. Bu düşkırıklığı ile Sokrates kendi inceleme çizgisine dönerek yalnızca karışıklıktan ve karşıt görüşlerden başka hiçbir yere götürmediğini gördüğü Doğal Felsefeyi bıraktı.12

A. E. Taylor Arkelaus'un ölümü üzerine, Sokrates'in tüm amaç ve niyetlere karşın onun ardılı olduğunu düşünür,13 ve bu savı Aristofanes'in Bulutlar adlı oyununun yardımıyla desteklemeye çalışır. Bu oyunda Sokrates ve onun kavram-fabrikasındaki astları doğal bilimlere düşkün ve Apollonialı Diogenes'in hava-öğretisini savunuyor olarak temsil edilirler.14 Öyleyse, Sokrates'in hiçbir zaman ‘‘öğrenci’’ almamış olduğu yolundaki sözleri,15 eğer Taylor'un yorumu doğruysa, ödemede bulunan hiçbir öğrenci almamış olduğu anlamında gelecektir. Buna karşı Sokrates'in Savunma'daki şu kesin bildirimi ileri sürülebilir: ‘‘Ama yalın gerçek, ey Atinalılar, benim fiziksel kurgularla hiçbir işimin olmadığıdır.’’16 Sokrates'in Savunma'da konuşuyor olarak betimlendiği sırada evrenbilimsel kurguyu çoktandır bırakmış olduğu ve sözlerinin zorunlu olarak hiçbir zaman böyle kurgularla uğraşmamış olduğunu imlemediği doğrudur; gerçekten de, bunlarla uğraşmış olduğunu bir olgu olarak biliyoruz; ama yazara öyle görünüyor ki pasajın bütün bir tonu Sokrates'in bir zamanlar bu tür bir kurguya adanmış bir Okulun başı olmuş olduğu düşüncesi ile karşıtlık içindedir. Savunma'da söylenenler hiç kuşkusuz Sokrates'in ‘‘dönmeden’’ önce böyle bir Okulun başı olmamış olduğunu tam olarak tanıtlamaz; ama öyle görünür ki doğal yorum hiçbir zaman böyle bir konumu doldurmamış olduğudur.

Delfi'nin Maketi

Sokrates'in ironik ahlak felsefecisi Sokrates’’e doğru kesin değişimini yaratmış olan ‘‘dönme’’ ünlü Delfi Bilicisi olayına bağlı gibi görünür. Ksaerefon, Sokrates'in candan bir arkadaşı, Biliciye Sokrates'ten daha bilgili olan yaşayan bir insan olup olmadığını sormuş ve ‘‘Hayır’’ yanıtını almıştı. Bu Sokrates'i düşünmeye götürdü ve tanrının onun kendi bilgisizliğini kabul ettiği için en bilge insan olduğunu demek istediği vargısına ulaştı. Sonra görevini kalıcı ve pekin gerçekliği, gerçek

bilgeliği arama, ve onu dinlemeyi onaylayacak her insandan yardım alma olarak düşünmeye başladı.17 Bilici öyküsü ne denli yadırgatıcı görünürse görünsün, büyük bir olasılıkla gerçekten olmuştur, çünkü Platon'un açıkça felsefecinin yargılanışının tarihsel bir açıklamasını verme amacındaki bir diyalogda Sokrates'in sözlerine salt bir uydurmayı koyması pek olası görünmez, özellikle Savunma erken bir tarihte yazılmışken ve olayları bilenlerin pekçoğu henüz sağken.

Sokrates'in Ksantippe ile evliliği özellikle karısının aksi karakterine—ki doğru olabilir ya da olmayabilir—ilişkin öyküler yüzünden bilinir. Hiç kuşkusuz bunlar Sokrates'in karısınınFedon'daki betimlenişiyle pek desteklenmezler. Evliliğin Peloponez Savaşının ilk on yılı sırasındaki bir zamanda yer almış olması olasıdır. Bu savaşta Sokrates kendini 431/30'da, Potidaea kuşatmasındaki ve yine 424'de Atinalıların Boeotianlara yenilişindeki yürekliliği ile gösterdi. Ayrıca 422'de Amfipolis dışında yer alan çarpışmada da bulundu.18

2. Sokrates Problemi

Sokrates problemi felsefi öğretisinin ne olduğunu tam olarak saptama problemidir. Elimizdeki kaynaklar—Xenofon'un Sokratik çalışmaları (Memorabilia ve Simpozyum), Platon'un diyalogları, Aristoteles'in çeşitli bildirimleri, Aristofanes'in Bulutlar'ı—bunu güç bir sorun durumuna getirirler. Örneğin, yalnızca Xenofon'a dayanacak olsaydık, onun başlıca ilgisi ortaya iyi insanlar ve yurttaşlar çıkarmak olan, ama mantık ve metafizik sorunlarıyla ilgilenmeyen bir insan, törel bir halk öğretmeni olduğu izlenimini edinirdik. Eğer, öte yandan, Sokrates'in ne olduğu bir bütün olarak alınan Platonik diyaloglarda aranacak olsaydı, en yüksek düzeyde bir metafizikçi, kendini gündelik davranışa ilişkin sorularla doyuramayan ama aşkınsal bir felsefenin temellerini atan ve metafiziksel bir Biçimler dünyası öğretisiyle tanınan bir insan izlenimi edinilirdi. Öte yandan, Aristoteles'in bildirimleri (eğer doğal yorumları verilecek olursa) bize Sokrates'in kurama karşı ilgisiz olmamasına karşın, gene de kendisinin Platonizmin ırasalı olan kalıcı bir Biçimler ya da İdealar öğretisini öğretmemiş olduğunu anlatacaklardır.

Ortak görüş şöyledir. Xenofon'un özellikle kendi felsefi yetenek ve ilgi eksikliğine bağlı olarak Sokrates'i betimleyişinin çok "sıradan" ve "basma kalıp" olmasına karşın (gerçekten de, pek olanaklı gibi görünmese de, Xenofon'un savunma amaçları uğruna Sokrates'i gerçekte olduğundan ve onu bildiğinden daha "sıradan" göstermeye çalışmış olduğu görüşü savunulmuştur), Aristoteles'in tanıklığını yadsıyamayız, ve buna göre Platon'un örneğin Savunma gibi erken Sokratik çalışmalar dışında Sokrates'in konuşmalarında kendi öğretilerini sunmuş olduğu vargısına zorlanırız. Bu görüş Xenofon'un ve Platon'un Sokrates'lerinin keskin bir karşıtlık ve tutarsızlık içine koyulmamış olmaları gibi büyük bir üstünlüğü taşır (çünkü Xenofon'un tablosunun yetersizlikleri onun kendi karakterinin ve başat ilgilerinin bir sonucu olarak açıklanabilir), ve bu arada Aristoteles'in açık tanıklığı ise bir yana atılır. Bu yolda Sokrates'in az çok tutarlı bir tablosu çizilir, ve kaynaklardan hiç birine (kuramın savunucularının ileri sürecekleri gibi) haksızlık yapılmış olmaz.

Bununla birlikte, bu görüşe karşı çıkılmıştır. Örneğin Karl Joel, kendi Sokrates anlayışını Aristoteles'in tanıklığına dayandırarak, Sokrates'in Atina tipini temsil eden bir anlıkçı ya da ussalcı olduğunu, Xenofon Sokrates'inin bir Willensethiker ya da istenç-törecisi olarak Sparta tipini temsil ettiğini ve tarihsel olmadığını ileri sürer. Joel'e göre öyleyse Xenofon Sokrates'e Dorik bir ton vermiş ve onu yanlış sunmuştur.19

Döring ise, tersine, tarihsel Sokrates tablosunu bulmak için Xenofon'a bakmamız gerektiğini ileri sürdü. Aristoteles'in tanıklığı yalnızca Eski Akademinin Sokrates'in felsefi önemi üzerine yargısının

bir özetini kapsarken, Platon ise Sokrates'i üzerine kendi felsefi öğretilerini asmak için bir askı olarak kullandı.20 Bu yüzyılda Burnet ve Taylor tarafından bir başka görüş savunulmuştur. Onlara göre tarihsel SokratesPlatonik Sokrates'tir.21 Platon hiç kuşkusuz Sokrates'in düşüncesini geliştirmiştir, ama, herşeye karşın, diyaloglarda onun sözlerinde dile getirilen felsefi öğreti tözsel olarak Sokrates'in gerçek öğretisini temsil eder. Eğer bu doğruysa, o zaman metafiziksel Biçimler ya da İdealar kuramı için Sokrates'in kendisi sorumlu olacak ve Aristoteles'in bildiriminin (Sokrates'in Biçimleri "ayırmamış" olduğu) ya bilgisizliğe bağlı olarak yadsınması ya da açıklanıp bir yana bırakılması gerekecektir. Burnet ve Taylor'a göre, Platon'un kendi kuramlarını Sokrates'in sözlerine koymuş olması, eğer Sokrates bunları hiçbir zaman savunmadıysa, pek olacak birşey gibi görünmez —üstelik Sokrates'i edimsel olarak tanıyan ve gerçekte ne öğrettiğini bilen insanlar henüz sağken. Dahası, Platon'un geç diyaloglarından kimilerinde Sokrates'in bundan böyle diyalogları sürükleyici olmaktan çıktığını, ve Yasalar'da ise bütünüyle dışarda kaldığını belirtirler—ve çıkarılan sonuç Sokrates'in diyalog yöneticisi bir rol oynadığı yerlerde verdiği düşüncelerin yalnızca Platon'un değil ama kendisinin düşünceleri olduğu, oysa geç diyaloglarda Platon'un bağımsız görüşler (en azından Sokrates'ten bağımsız) geliştirdiği ve böylece Sokrates'in arkatasara düşmesine izin verildiğidir. Bu son uslamlama hiç kuşkusuz güçlü bir uslamlamadır, tıpkı Sokrates'in ölümünü ele alan Fedon gibi "erken" bir diyalogda da Biçimler kuramının önemli bir yeri doldurması olgusu gibi. Ama, eğer Platonik Sokrates tarihsel Sokrates ise, mantıksal olarak söylememiz gerek ki, örneğin Timaeus'ta Platon en önemli konuşmacının ağzına sorumluluğunu kendi üzerine almadığı görüşleri koyar, çünkü, eğer Sokrates Platon'un kendisini temsil etmiyorsa, Timaeus'un da onu temsil etmesini gerektirecek hiçbir zorlayıcı neden yoktur. Gerçekten de, A. E. Taylor tutarlı ama aşırı olan bu konumu benimsemede hiçbir duraksama göstermez; ama böylelikle Platon'u diyaloglarda söylediklerinin çoğu için sorumluluktan kurtarmamızın ilk bakışta aşırı ölçüde olanaksız olmasından öte, ayrıca, Timaeus açısından, eğer Taylor'un görüşü doğruysa, bu çarpıcı olgunun ilk kez İS 20'nci yüzyılda ortaya çıkarılmış olduğu olgusunu nasıl açıklayacağız?22 Yine, Burnet ve Taylor'un Platonik Sokrates'e ilişkin görüşünün tutarlı sürdürülüşü Sokrates'e İdeal Kuramın incelikle işlenmesini, arındırılmasını ve açıklanmasını yüklemeyi gerektirir—bir kuram ki tarihsel Sokrates tarafından gerçekten geliştirilmiş olması bütünüyle olasılık dışıdır. Ve bu yaklaşım Aristoteles'in tanıklığının da bütünüyle gözardı edilmesine götürür.

Metafizik'te Aristoteles tarafından İdeal Kurama karşı getirilen eleştirinin çoğunun kuramın Platon tarafından Akademideki derslerde ileri sürülen matematiksel biçimine yöneldiği, ve belli özel noktalarda Platon'un diyaloglarda söylemiş olduklarının tuhaf bir biçimde gözardı edilmiş olduğu doğrudur—bir olgu ki Aristoteles'in yalnızca Akademide geliştirilmiş ama yayımlanmamış kuramı Platonik kuram olarak kabul etmiş olduğunu belirtiyor olabilir; ama hiç kuşkusuz kurama Aristoteles'in (haklı ya da haksız olarak) verdiği biçim ile Diyalogların gelişen kuramı arasında tam bir ayrılık olduğunu söylemek yerinde olmayacaktır. Dahası, kuramın diyaloglarda bir evrim, değişim ve arınmaya uğraması olgusu onun, en azından bir düzeye dek, Platon'un kendi konumu üzerine kendi düşüncelerini temsil ettiğini imler. Geç Antik Çağ yazarları hiç kuşkusuz Diyaloglara Platon'un kendi felsefesi olarak bakılabileceğine inanıyorlardı, gerçi diyalogların Sokrates'in öğretisi ile ilişkisi konusunda ayrılıyor ve aralarında özellikle erken yazarlar Platon'un kendi düşüncelerinden çoğunu diyaloglara geçirmiş olduğuna inanıyor olsalar da. Sirianus Aristoteles ile çelişir; ama Profesör Field onun nedenlerinin "öğretmen ve öğrenci ilişkisinde neyin uygun olduğu konusunda kendi anlayışı" olarak göründüğünü ileri sürer.23

Burnet-Taylor önsavından yana bir uslamlama ikinci Mektuptaki bir pasajda bulunur. Orada Platon

yazılarda söylemiş olduklarının "güzelleştirilmiş ve gençleştirilmiş" Sokrates'ten başka birşey olmadığını ileri sürer.24 Bununla birlikte, ilk olarak pasajın ya da giderek bütün bir mektubun asıllığı kuşkulu görünür; ve ikinci olarak bunu diyaloglar Platon'un Sokrates'in edimsel olarak söylemiş oldukları temelinde kendisi tarafından haklı olarak geliştirilmiş metafiziksel üstyapı olarak düşündüklerini veriyor olarak yorumlamak da olanaklıdır. (Field ki bu pasajın Sokratik yöntemin uygulanışına ve "çağdaş" sorunların tinine iletmede bulunuyor olabileceğini ileri sürer.) Çünkü hiç kimse diyalogların tarihsel Sokrates'ten hiçbirşey kapsamadığını ileri sürecek denli aptal olamaz. Açıktır ki erken diyaloglar doğallıkla başlangıç noktaları olarak tarihsel Sokrates'i alırlar, ve eğer Platon daha sonraki diyalogların epistemolojik ve ontolojik kuramlarını bu öğreti üzerine düşünerek geliştirmişse, erişilen sonuçlara haklı olarak Sokrates'in öğreti ve yönteminin aklanabilir bir gelişim ve uygulaması olarak bakabilirdi. Mektuptaki sözlerine ağırlık kazandırabilecek bir başka etmen de Diyaloglarda geliştirildiği biçimiyle İdeal Kuramın, yersiz bir vurgu olmaksızın, Sokratik öğretinin bir sürdürülüşü ve geliştirilmesi olarak görülebilirken, bunun kurama Akademide verilen matematiksel biçim açısından eşit ölçüde doğru olmayacağı yolunda Platon'un kendi kanısıdır.

Hiç kuşkusuz, Profesör Taylor ve Profesör Burnet gibi felsefeciler tarafından desteklenen bir görüşün kolayca bir yana itilebileceğini düşünmek saçma olacaktır, ve yazarın böyle birşeyi imleme gibi bir amacı yoktur; ama Yunan felsefesi üzerine genel bir kitapta soruyu yeterli bir uzunlukta ele almak ya da Burnet-Taylor kuramına hak ettiği tam ve ayrıntılı irdelemeyi vermek olanaksızdır. Gene de, örneğin Mr. Hackforth'un Aristoteles'in Sokrates'in Biçimleri ayırmamış olduğu yolundaki tanıklığının gözardı edilmesinin yeterince haklı olmadığı yolundaki sözleriyle25 anlaştığımı bildirmem gerekir. Aristoteles Akademide yirmi yıl bulunmuş ve felsefe tarihi ile ilgilenmiş olduğu için, Biçimler kuramı denli önemli bir Platonik öğretinin kökenini saptamayı gözardı etmiş olduğu pek düşünülemez. Buna Aeskines'in Diyaloglarından elimize geçen parçaların bize Aristoteles'in görüşünden ayrılmak için hiçbir neden sunmadıkları olgusunu da eklememiz gerekir, ve Aeskines'in en doğru Sokrates tablosunu verdiği söyleniyordu. Bu nedenlerle en iyisi Aristoteles'in tanıklığını kabul etmek, ve Xenofon'un Sokrates'inin tam Sokrates olmadığını kabul ederken, geleneksel görüşü, eş deyişle Platon'un kendi kuramlarını büyük saygı duyduğu Ustasının sözlerine koymuş olduğunu ileri sürmek olarak görünür: Sokrates'in felsefi etkinliğinin şimdi verilecek olan kısa açıklaması bu yüzden geleneksel görüş üzerine kurulmuştur. Burnet-Taylor kuramını savunanlar hiç kuşkusuz bununla Platon'a haksızlık yapıldığını söyleyeceklerdir; ama Aristoteles'e haksızlık yapmakla durum daha iyileştirilmiş mi olur? Eğer Aristoteles Platon ve öğrencileri ile uzun süre kişisel ilişkide bulunmamış olsaydı, onun payına bir yanlışlık olanağını kabul edebilirdik; ama Akademideki yirmi yılını göz önüne alırsak, böyle bir yanlışlık bütünüyle ortadan kalkıyor görünür. Gene de, Sokrates'in tarihsel olarak doğru bir tablosuna ilişkin saltık bir pekinliğe erişmemiz olanaksız görünür, ve kişinin kendi düşüncesi dışındaki tüm düşünceleri göz önüne almaya değmez olarak dışlaması hiç de akıllıca olmayacaktır. Kişi ancak Sokrates'in şu değil de bu tablosunu kabul etmenin nedenlerini belirtebilir, ve daha öteye gidemez.

(Sokrates'in öğretisinin izleyeceğiniz kısa açıklamasında Xenofon'dan yararlanılmıştır: Xenofon'un bir budala ya da bir yalancı olduğunu kabul edemeyiz. Bütünüyle doğrudur ki, Platon ve Sokrates'i birbirlerinden ayırdetmenin güç—kimi zaman, hiç kuşkusuz, olanaksız—olmasına karşın, "Sokrates ve Xenofon'u birbirlerinden ayırdetmek te o denli güçtür. Çünkü Memorabilia herhangi bir Platonik diyalog denli güçlü bir sanat çalışmasıdır, gerçi biçem Xenofon'un Platon'dan ayrı olduğu denli ayrı olsa da."26 Ama, Mr. Lindsay'ın belirttiği gibi, Xenofon Memorabilia'nın yanısıra başka pek çok şey

daha yazmıştı, ve genel olarak yazılarının bir irdelenişi bize çoğu kez Xenofon'un ne olduğunu gösterebilir, üstelik her zaman Sokrates'in ne olduğunu göstermiyor olsa da. Memorabilia bize Sokrates'in Xenofon'dan yararlandığı izlenimini verir, ve inanıyoruz ki özünde güvenilirdir, üstelik eski skolastik deyişi anımsamak da her zaman gerekli olsa da—Quidquid recipitur, secundum modum recipientis recipitur.)

3. Sokrates'in Felsefi Etkinliği

1. Aristoteles bilimde haklı olarak Sokrates'e yükleyebileceğimiz iki gelişmenin olduğunu bildirir —"tümevarımcı uslamlamaları ve evrensel tanımları" kullanımı.27 Bu sözler şu izleyeceğimiz bildirimle bağıntı içinde anlaşılmalıdır: "Sokrates evrensellerin ya da tanımların ayrı olarak varolduklarını düşünmüyordu; bununla birlikte, ardılı onlara ayrı varoluş verdi, ve İdealar dedikleri bu tür birşeydi."

Sokrates öyleyse evrensel tanımlara, e.d. değişmez kavramlara erişmekle ilgileniyordu. Sofistler göreci öğretiler ileri sürüyor, zorunlu ve evrensel olarak geçerli olanı yadsıyorlardı. Bununla birlikte, Sokrates evrensel kavramın aynı kalması olgusu ile derinden etkilendi: tikel örnekler değişebilirler, ama tanım sapasağlam durur. Bu düşünce bir örnekle açıklanabilir. Aristoteles'in insan tanımı "ussal hayvan"dır. Şimdi, bireysel insanlar doğal yetilerinde birbirlerinden ayrıdırlar: kimilerinin büyük anlıksal yetileri varken, başkalarının ise yoktur. Kimileri yaşamlarını usa göre yönetirler; başkaları ise düşünmeksizin içgüdüye ve geçici dürtülere teslim olurlar. Kimi insanlar uslarının engelsiz kullanımından yararlanamazlar—bunun nedeni ister uyuşuk olmaları isterse "ansal olarak kusurlu" olmaları olsun. Ama us yetisine iye tüm hayvanlar—onu edimsel olarak kullanıyor olsunlar ya da olmasınlar, ister onu özgürce kullanabiliyor isterse örgensel bir bozukluk tarafından engelleniyor olsunlar—insanlardırlar: insan tanımı onlarda gerçekleşir, ve bu tanım değişmez kalır, tümü için geçerlidir. Eğer "insan" ise, o zaman "ussal hayvan'; eğer "ussal hayvan" ise, o zaman "insan." Bu noktada soysal ve türsel kavramlarımızın sağın konumlarını ya da nesnel göndermelerini tartışamayız: yalnızca tikel ve evrensel arasındaki zıtlığı örneklemek ve tanımın değişmez ırasını belirtmek istiyoruz. Kimi düşünürler evrensel kavramın yalnızca öznel olduğunu ileri sürmüşlerdir; ama böyle evrensel kavramları nasıl oluşturabildiğimizi, ve niçin onları oluşturmak zorunda kaldığımızı, onlar için olguda bir temel olmadıkça anlamak çok güçtür. Evrensellerin nesnel göndermeleri ve metafiziksel konumları sorusuna daha sonra dönmemiz gerekiyor: şimdilik evrensel kavram ya da tanımın bize değişmez ve kalıcı birşey sunduğunu, ve bunun bu ıralara iyeliği yoluyla yiten tikeller dünyasının dışında durduğunu belirtmekle yetinelim. Tüm insanlar varoluştan silinmiş olsalar bile, "ussal hayvan" olarak insan tanımı değişmez kalacaktır. Yine, bir parça altından "gerçek altın" olarak söz edebiliriz, ve altın tanımının, ölçünün ya da evrensel ölçütün bu altın parçasında olgusallaşmış olduğunu imleriz. Benzer olarak, şeylerin az ya da çok güzel olmalarından söz ederken onların az ya da çok belli bir düzeyde Güzellik ölçününe yaklaştıklarını imleriz—bir ölçün ki görgül dünyamızın güzel nesnelerinin tersine değişmeyip olduğu gibi kalır ve, deyim yerindeyse, tüm tikel güzel nesneleri "yönetir." Hiç kuşkusuz, Güzellik ölçününü bildiğimizi sanmakla yanılıyor olabiliriz, ama nesnelerin az ya da çok güzel olmalarından söz ederken bir ölçünün var olduğunu imlemekteyizdir. Son bir örnek alalım. Matematikçiler çizgi, çember vb. üzerine söz eder ve bunları tanımlarlar. Oysa eksiksiz çizgi ve eksiksiz çember görgül nesneler arasında bulunmaz: olsa olsa ancak çizgi ya da çember tanımlarına yaklaşımlar vardır. Öyleyse bir yanda günlük görgül dünyanın eksikli ve değişebilir nesneleri ile öte yanda evrensel kavram ya da tanım arasında bir karşıtlık vardır. O zaman Sokrates'in evrensel tanıma neden böylesine önem yüklemeye yöneldiğini anlamak kolaydır. Ağırlıklı olarak törel

davranışa yönelik bir ilgiyle görüyordu ki tanım göreci Sofist öğretiler denizi ortasında üzerinde insanların durabilecekleri sağlam bir kaya parçası sağlar. Göreci bir törellik anlayışına göre, örneğin türe kentten kente, topluluktan topluluğa değişir: hiçbir zaman türenin şu ya da bu olduğunu, ve bu tanımın tüm Devletler için geçerli olduğunu değil, ama ancak türenin Atina'da bu ve Trakya'da şu olduğunu söyleyebiliriz. Ama eğer bir kez türenin en iç doğasını anlatan ve tüm insanlar için geçerli olan evrensel bir türe tanımına erişebilirsek, o zaman üzerine gidebileceğimiz sağlam birşey bulmuş oluruz, ve yalnızca bireysel eylemleri değil, ama evrensel türe tanımını nesnelleştirdikleri ya da bundan uzaklaştıkları düzeye dek değişik Devletlerin ahlaksal ilkelerini de yargılayabiliriz.

2. Aristoteles haklı olarak Sokrates'e ''tümevarımcı uslamlamalar''ın yüklenebileceğini söyler. Şimdi, ''evrensel tanımlar'' üzerine kafa yorduğu için Sokrates'in evrenselin metafiziksel konumunu tartışmakla ilgilendiğini düşünmenin yanlış olması gibi, ''tümevarımcı uslamlamalar'' üzerine kafa yormakla mantık sorunlarıyla ilgilenmiş olduğunu düşünmek de yanlış olacaktır. Aristoteles, geriye Sokrates'in edimsel tutumuna ve yöntemine bakarak, bunu mantıksal terimlerde toparlar; ama bunun Sokrates'in bir mantıkçının bakış açısından belirtik bir Tümevarım kuramı geliştirmiş olduğu anlamında alınmaması gerekir.

Sokrates'in kılgısal yöntemi neydi? Bu diyalektik ya da söyleşi biçimini aldı. Sokrates biriyle bir söyleşi ya da konuşmaya girer ve ondan belli bir konu üzerindeki görüşlerini çıkarmaya çalışırdı. Örneğin, yürekliliğin gerçekte ne olduğu konusunda bilgisizliğini ileri sürebilir ve karşısındakine konu üzerine bir ışık düşürüp düşüremeyeceğini sorardı. Ya da konuşmayı o yöne götürür, ve karşısındaki ''yüreklilik'' sözcüğünü kullandığı zaman, ona yürekliliğin ne olduğunu sorar, kendi bilgisizliğini ve öğrenme isteğini ileri sürerdi. Karşısındaki sözcüğü kullanmıştı, öyleyse ne demek olduğunu bilmesi gerekiyordu. Ona bir tanım ya da betimleme verildiği zaman, Sokrates büyük bir hoşnutluk duyduğunu belirtir, ama aydınlığa çıkarılmasını istediği bir iki küçük güçlük daha olduğunu söylerdi. Böylece sorular sorar, konuşmanın çoğunu karşısındakine bırakır ama konuşmanın gidişini denetler ve böylece önerilen yüreklilik tanımının yetersizliğini açığa çıkarırdı. Öteki geriye yeni ya da değiştirilmiş bir tanıma döner ve böylece süreç sonundaki başarı ya da başarsızlığa doğru ilerlerdi.

Eytişim, öyleyse, daha az yeterli tanımlardan daha yeterli bir tanıma, ya da tikel örneklerin irdelenişinden evrensel bir tanıma ilerliyordu. Zaman zaman gerçekten hiçbir belirli sonuca erişilemiyordu;28 ama ne olursa olsun amaç aynıydı: gerçek ve evrensel tanıma erişmek. Ve uslamlama tikelden evrensele, ya da daha az eksiksizden daha eksiksiz olana ilerlediği için, gerçekten bir tümvarım süreci olduğu söylenebilir. Xenofon Sokrates'in araştırmaya çalıştığı ve doğalarını tanımlarda saptamayı umudettiği kimi törel fenomenlerden söz eder—örneğin, dindarlık ve dinsizlik, haklılık ve haksızlık, yüreklilik ve korkaklık.29(Platon'un erken diyalogları aynı törel değerlerle ilgilidir—Eutifron dindarlık ile (sonuç yok); Çarmides ölçülülük ile (sonuç yok); Lisis dostluk ile (sonuç yok).) Araştırma örneğin haksızlığın doğasını ilgilendirir. Ortaya örnekler getirilir—aldatmak, zarar vermek, köleleştirmek vb. Sonra belirtilir ki bunlar ancak dostlara yapıldıkları zaman haksızdırlar. Ama belli bir noktada güçlükler doğar. Eğer biri geçici bir umutsuzluk durumunda kendini öldürmek için bir dostunun kılıcını çalmışsa, burada herhangi bir haksızlık yapılmış değildir. Ne de, eğer bir baba hasta oğluna onu iyileştirecek ilaçları aldırmak için yalana başvurursa, onun payına bir haksızlık söz konusudur. Bu yüzden, öyle görünür ki, eylemler ancak dostlara karşı onlara zarar verme niyetiyle yapıldıkları zaman haksızdırlar.30

3. Bu eytişim hiç kuşkusuz bilgisizlikleri sergilenmiş ve aşırı güvenleri kırılmış olanlara biraz

kızdırıcı ya da giderek sinirlendirici ve utandırıcı görünebiliyordu—ve büyüklerinin "çuvala konduğunu" görmek için Sokrates'in çevresinde toplanan genç insanları eğlendirmiş de olabilir—, ama Sokrates'in amacı utandırmak ya da rahatsız etmek değildi. Amacı gerçeği bulmaktı, salt bir kurgu sorunu olarak değil ama iyi yaşamı göz önünde bulundurarak: güzel davranmak için iyi yaşamın ne olduğu bilinmelidir. O zaman "ironisi," bilgisizliğini ileri sürmesi, içtendi; bilmiyordu, ama bulmayı istiyordu ve başkalarını kendileri için düşünmeye ve ruhlarına özen gösterme gibi olağanüstü önemdeki bir görev üzerine kafa yormaya yöneltmeyi istiyordu. Sokrates düşünen ve isteyen özne anlamında ruhun değerine derinden inandı, ve ruha ona yaraşır bir özeni göstermek için bilginin, gerçek bilgeliğin önemini açıkça gördü. İnsan yaşamının davranışta somutlaşmaları gereken gerçek değerleri nelerdir? Sokrates yöntemini "ebelik" olarak adlandırıyordu, yalnızca annesine şakacı bir anıştırmada bulunmak için değil, ama, doğru eylemi göz önünde tutarak, başkalarını kafalarında gerçek düşünceler üretmeye götürme niyetini anlatmak için. Bu böyle olunca, Sokrates'in tanıma neden böylesine önem verdiğini anlamak kolaylaşır. Bilgiçlik taslamıyordu, yaşamın doğru bir biçimde denetlenmesi için gerçeğin açık bir bilgisinin özsel olduğuna inanıyordu. Açık tanım biçiminde gerçek düşünceleri doğurmak istiyordu, ve kurgul değil ama kılgısal bir erek için. Törebilim ile uğraşmasının nedeni budur.

4. Sokrates'in ilgisinin başlıca törel olduğunu söylemiştim. Aristoteles bütünüyle açık olarak Sokrates "Törel sorunlarla ilgilendi"31 der. Ve yine "Sokrates karakter yücelikleri ile de ilgilendi, ve bunlarla bağıntı içinde evrensel tanımlar sorununu ortaya süren ilk o oldu."32 Aristoteles'in bu bildirimi hiç kuşkusuz Xenofon tarafından verilen Sokrates tablosu tarafından desteklenir.

Delfi tiyatrosunun kalıntıları.

Savunma'da Platon yargılanmakta olan Sokrates'in üstlendiği görevi anlatır. O herhangi birine en büyük iyiliği yapabileceği yere gider, "aranızdaki herkesi kendine bakması, ve kişisel çıkarlarına eğilmeden önce erdem ve bilgeliği araması, ve Devletin çıkarlarına bakmadan önce Devlete bakması, ve bunun tüm eylemlerinde izlediği düzen olması gerektiğine inandırmaya" çalışırdı.33 Sokrates'in "görevi" buydu, ve bunu insanları bilgelik ve erdemin kazanılması yoluyla en soylu iyelikleri, ruhları için özen göstermeye uyarmak için Delfi tanrısı tarafından ona verilmiş bir görev olarak görüyordu. O salt bilgiç bir mantıkçı, salt yokedici bir eleştirmen değil, ama toplumsal sorumluluğu olan bir insandı. Eğer yüzeysel görüşleri ve gevşek varsayımları eleştirip açığa sermişse, bunun nedeni kendi yüksek eytişimsel inceliğini sergilemek için duyulan kof bir istek değil, ama onunla konuşanların iyiliğine ve kendini öğrenmeye yönelik bir istekti.

Hiç kuşkusuz bir Yunan Kent devletinin üyesinde törel bir ilginin politik bir ilgiden bütünüyle ayrılmış olmasını beklemek doğru değildir, çünkü Yunanlı özsel olarak bir yurttaştı, ve iyi yaşamı kent çerçevesi içersinde sürdürmek zorundaydı. Böylece Xenofon Sokrates'in kent, yurttaş, egemen ve yöneticiyi incelediğini anlatır; ve Sokrates'in Savunma'da Devletin çıkarlarına bakmadan önce Devletin kendisine bakma konusunda söylediklerini görmüştük.34 Ama bu tam bu sözlerin imlediği ve Sokrates'in yaşamından açıkça görüldüğü gibi, o genelde parti politikası ile değil ama törel yanı içindeki politik yaşam ile ilgileniyordu. İyi bir yaşam sürdürmeyi isteyen Yunanlı için Devletin ne olduğunu ve bir yurttaş olmanın ne anlama geldiğini anlamanın büyük önemi vardı, çünkü Devletin doğası ve iyi bir Devletin ne olduğu bilinmedikçe Devlet için özen gösterilemezdi. Bilgi törel eyleme bir araç olarak araştırılır.

5. Bu son söylenenleri biraz daha geliştirmek gerekir, çünkü bilgi ve erdem arasındaki ilişki konusundaki Sokratik kuram Sokratik törenin ırasalıdır. Sokrates'e göre bilgi ve erdem birdir, şu

anlamda ki, bilge insan, neyin doğru olduğunu bilen kişi, ayrıca doğru olanı yapacaktır. Başka bir deyişle, hiç kimse bilerek ve amaçlayarak kötülük yapmaz; kimse kötülük olarak kötülüğü seçmez.

Bu "törel anlıksalcılık" ilk bakışta gündelik yaşamın olgularıyla açık çelişki içinde duruyor gibi görünür. Zaman zaman kendimizin yanlışlıklarını bildiğimiz şeyleri bilerek yaptığımızın bilincinde olmaz mıyız, ve başkalarının da zaman zaman aynı yolda davrandıklarına inanmaz mıyız? Bir insandan kötü bir eylemin sorumlusu olarak söz ettiğimizde, o eylemi kötülüğünü bile bile yapmış olduğunu düşünmez miyiz? Eğer o insanın eylemin kötülüğünü bilmediğini düşünmek için nedenlerimiz varsa, onu ahlaksal olarak sorumlu görmeyiz. Öyleyse, Sokrates'in ruhun usdışı parçalarını unutması ve bir insanı yanlış olduğunu bildiği şeyi yapmaya götüren ahlaksal zayıflık olgusuna yeterince önem vermemiş olması zemininde, bilgi ve erdemin özdeşleştirilmesini eleştiren Aristoteles ile anlaşma eğilimindeyiz.35

Öne sürülmüştür ki, Sokrates'in kendisi olağandışı bir yolda ahlaksal davranış açısından tutkuların etkisinden özgür olduğu için, aynı koşulu başkalarına da yükleme eğilimdeydi ve doğru olanı yapma başarısızlığının ahlaksal zayıflıktan çok bilgisizliğe bağlı olduğu vargısına ulaştı. Yine ileri sürülmüştür ki, Sokrates erdemi bilgi ya da bilgelik ile özdeşleştirirken düşündüğü şey herhangi bir tür bilgi değil ama gerçek bir kişisel kanıydı. Böylece Profesör Stace belirtir ki insanlar kiliseye gidebilir ve bu dünyanın şeylerinin değersiz olduklarına inandıklarını söyleyebilirler. Ama sanki değer verdikleri biricik şeyler bunlarmış gibi davranırlar. Sokrates'in göz önünde tuttuğu şey bu tür bilgi değildir: Demek istediği gerçek bir kişisel kanıydı.36

Bunlar pekala kabul edilebilir, ama Sokrates'in "doğru" ile ne demek istediğini gözden kaçırmamak önemlidir. Sokrates'e göre, insanın gerçek mutluluğunu (eudamonia) geliştirme anlamında onun gerçek yararına hizmet eden eylem doğrudur. Herkes hiç kuşkusuz kendi iyiliğini ister. Öte yandan, yerine getirildiği sırada ne denli hoş görünürse görünsün, her tür eylem insanın gerçek mutluluğuna katkıda bulunmaz. Örneğin, sürekli sarhoş olmak birine hoş gelebilir, özellikle derin bir üzüntüden acı çekiyorsa. Ama bu insanın gerçek iyiliği değildir. Sağlığını bozmanın yanısıra, onu bir alışkanlığa köleleştirme etkisi de vardır, ve insanın en yüksek iyeliğinin, onu hayvanlardan ayıran usunun işleyişini engeller. Eğer bir insan sürekli olarak sarhoş olur ve bunun gerçekten iyiliğine olduğuna inanırsa, o zaman bilgisizlikten, gerçek iyiliğinin ne olduğunu anlamamaktan ötürü yanılır. Sokrates diyecektir ki eğer sarhoş olmamanın gerçek iyiliği olduğunu ve mutluluğuna katkıda bulunduğunu bilecek olsaydı, o zaman sarhoş olmazdı. Buna karşı hiç kuşkusuz Aristoteles ile birlikte belirtmek gerek ki, bir insan pekala bir sarhoşluk alışkanlığına kapılmanın enson mutluluğuna katkıda bulunmadığını bilebilir, ve gene de kendini alışkanlığa bırakabilir. Bu kuşkusuz doğrudur; Aristoteles'in eleştirisi yadsınabilecek gibi görünmez; ama bu noktada (Stace ile birlikte) belirtebiliriz ki, eğer insan sarhoşluk alışkanlığının kötülüğü konusunda gerçek bir kişisel kanı taşıyor olsaydı, onu edinmezdi. Bu Aristoteles'in karşıçıkışını ortadan kaldırmaz, ama bize Sokrates'in söylemiş olduğunu nasıl söyleyebildiğini anlamada yardımcı olur. Ve, gerçekten de, ruhbilimsel açıdan bakıldığında, Sokrates'in yaklaşımında anlamlı hiçbirşey yok denebilir mi? Bir insan anlıksal olarak bilebilir ki sarhoş olmak bir insan olarak enson mutluluk ve vakarına katkıda bulunucu birşey değildir; ama dürtü onu ele geçirdiği zaman, dikkatini bu bilgiden ayırıp mutsuz yaşamının arkatasarında görünen sarhoşluk durumuna çevirebilir, ta ki bu durum ve istenebilirliği tüm dikkatini doldurıncaya ve gerçek bir iyilik ırasını taşımaya başlayıncaya dek. Neşe sönüp gittiği zaman, sarhoşluğun kötülüğünü anımsar ve kabul eder ki: "evet, yanlış yaptım, yanlış olduğunu bilerek." Ama, dürtüye teslim olduğu anda bu bilginin ansal dikkat alanından kayıp gittiği (üstelik kınanacak bir biçimde olsa bile) olgusu ortada kalır.

Hiç kuşkusuz, Sokrates'in yararcı bakış açısının haz verici her şeyin izlenmesini öngördüğünü düşünmemeliyiz. Bilge insan öz-denetimli olmanın öz-denetimsiz olmaktan, haklı olmanın haksız olmaktan, yürekli olmanın yüreksiz olmaktan daha üstünlük verici olduğunu anlar—"üstünlük verici" gerçek ruh sağlığına ve uyumuna katkıda bulunanı imlemek üzere. Sokrates hiç kuşkusuz hazzın bir iyilik olduğunu düşünüyordu, ama gerçek hazzın ve kalıcı mutluluğun ahlaksızdan çok ahlaklı insana eşlik ettiğini ve mutluluğun büyük bir dışsal şeyler bolluğuna iye olmaktan oluşmadığını düşünüyordu.

Sokrates'in aşırı-anlıksalcı tutumunu kabul edemezken ve ahlaksal zayıflığın Sokrates'in gözden kaçırma eğiliminde olduğu bir olgu olduğu konusunda Aristoteles ile anlaşırken, hiç kuşkusuz gene de Sokrates'in töresine bilinçli bir saygı duyuyoruz. Çünkü ussal bir töre insan doğası üzerine ve genel olarak insan doğasının iyiliği üzerine kurulmalıdır. Böylece Hippias yazılmamış yasalara izin vererek, ama bunların arasından Devletten Devlete değişen yasaları dışlayarak, ebeveynler ile çocuklar arasında cinsel ilişkinin yasaklanmasının evrensel bir yasak olmadığını belirttiği zaman, Sokrates böyle bir ilişkinin sonucu olan ırksal zayıflığın yasaklamayı akladığını bildirerek doğru yanıt veriyordu.37 Bu "Doğal Yasa" diyebileceğimiz şeye başvuruya eşittir—bir yasa ki, insan doğasının bir anlatımıdır ve onun uyumlu gelişimine götürür. Böyle bir töre aslında elverişsizdir, çünkü Doğal Yasa metafiziksel bir temel taşımadıkça ve aşkınsal bir Kaynakta, İstenci insan için Doğal Yasada anlatılan Tanrıda temellendirilmedikçe, ahlaksal olarak bağlayıcı ve duyunçta yükümlülük yaratıcı bir güç kazanamaz—en azından bizim çağdaş "Ödev" anlayışımız anlamında. Ama, elverişsiz de olsa, bu töre ussal bir ahlak felsefesinin gelişimi için özsel olan oldukça önemli ve değerli bir gerçeği onaylar. "Ödevler" yalnızca anlamsız ya da keyfi buyruklar ya da yasaklamalar değildirler; tersine, genel olarak insan doğası ile ilişki içinde görülmeleri gerekir: Ahlak Yasası insanın gerçek iyiliğine yönelik olanı anlatır. Yunan töreleri ağırlıklı olarak mutçuluk ırasalını taşıyorlardı (örneğin, Aristoteles'in törel dizgesi), ve gerçi, inanıyoruz ki, gerçek gelişimlerine erişmek için Tanrıtanırcılık tarafından tamamlanma ve Tanrıtanırcılık arkatasarına karşı görülme gereksiniminde olsalar da, tamamlanmamış durumlarında bile, Yunan felsefesinin sürekli bir övüncü olarak kalırlar. İnsan doğası değişmezdir ve böylece törel değerler de değişmezdir, ve bu değerlerin değişmezliğini anlamış ve onları insan davranışında yol gösterici birer ilke ve ölçün olarak alınabilecek evrensel tanımlarda saptamaya çalışmış olması Sokrates'in ölümsüz ünüdür.38

6. Bilgelik ve erdemin özdeşliğinden erdemin birliği sonucu çıkar. Gerçekte salt bir erdem, insan için gerçekten iyi olana, onun ruhunun sağlık ve uyumuna gerçekten katkıda bulunana yönelik içgörü ya da bilgi vardır. Bununla birlikte, daha da önemli bir sonuç erdemin öğretilebilirliğidir. Sofistler hiç kuşkusuz erdem sanatını öğreteceklerini ileri sürüyorlardı; ama Sokrates yalnızca kendisinin henüz öğrenen biri olduğunu bildirmesi olgusuyla değil, ama törel araştırmalarının evrensel ve değişmez ahlaksal ölçünlerin bulunuşuna yönelmiş olmaları olgusuyla da onlardan ayrılıyordu. Ama Sokrates'in yöntemi söylev vermekten çok eytişim olmuş olsa da, erdemi bilgi ile özdeşleştirmesinden zorunlu olarak erdemin öğretilebileceği sonucu çıkar. Bir ayrım yapabiliriz: neyin erdem olduğunun anlıksal bilgisi eğitim yoluyla öğretilebilir, ama erdemin kendisi değil. Bununla birlikte, eğer bilgelik gerçek bir kişisel kanı olarak vurgulanırsa, o zaman, eğer böyle bilgelik öğretilebilirse, belki de erdem de öğretilebilir. Belirtilmesi gereken başlıca nokta "öğretme"nin Sokrates için yalnızca kavramsal bilgilendirme anlamını değil ama dahaçok bir insanı gerçek bir içgörüye götürme anlamını taşımış olduğudur. Gene de, böyle düşünceler hiç kuşkusuz Sokrates'in erdemin öğretilebilirliği öğretisini daha anlaşılır kılsalar da, gene de bu öğretide

törellikte aşırı-anlıksalcılığının yine görünürde olduğu olgusu ortada kalır. Sokrates örneğin doktorun tıbbı öğrenmiş biri olması gibi doğru insanın da neyin doğru olduğunu öğrenmiş biri olacağında diretiyordu.

7. Bu anlıksalcılık Sokrates'i Atina'da uygulanmakta olan demokrasi biçimine özellikle yandaş kılacak gibi görünmüyordu. Eğer doktor tıbbı öğrenmiş olan insansa, ve eğer hiçbir hasta kendini hiçbir tıp bilgisi edinmemiş birinin ellerine bırakmayacaksa, kamu görevlilerini kura ile ya da giderek deneyimsiz çoğunluğun oylarıyla seçmek de ussal değildir.39 Gerçek yöneticiler yönetmeyi bilenlerdir. Eğer dümencilik sanatından ve geçilecek yolun tüm bilgisinden yoksun birini bir tekneye dümenci olarak atamayacaksak, niçin hiçbir yönetme bilgisi olmayan ve Devlet için iyi olanı bilmeyen birini Devletin yöneticisi olarak atayalım?

8. Dine gelince, Sokrates genel olarak "tanrılar"dan çoğul kipte söz etmiş ve bununla geleneksel Yunan tanrılarını demek istemiş görünür; ama daha arı bir Tanrı düşüncesine doğru bir eğilimi ayrımsamak olanaklıdır. Böylece, Sokrates'e göre, tanrıların bilgisi sınırlı değildir, her yerde bulunur ve söylenen ve yapılan herşeyi bilirler. Neyin iyi olduğunu en iyi onlar bildikleri için, insan yalnızca iyi olan için yakarmalıdır, altın gibi tikel nesneler için değil.40 Zaman zaman tek Tanrıya inanç öne çıkar,41 ama Sokrates'in tektanrıcılık ya da çoktanrıcılık sorusuna pek ilgi göstermiş olduğunu söylemek güçtür. (Platon ve Aristoteles bile Yunan tanrıları için bir yer buldular.)

Sokrates insan bedenin özdeksel dünyadan toplanan gereçlerden oluşmuş olması gibi, insan usunun da evrensel Usun ya da Anlığın bir parçası olduğunu ileri sürdü.42 Bu düşünce de, tıpkı erekbilim üzerine insanözeksel ıradaki öğretisi gibi, yine başkaları tarafından geliştirilecekti. Yalnızca örneğin duyu-örgenlerinin insana onu karşılık düşen duyuları uygulamaya yetenekli kılabilmek için verilmiş olması söz konusu değildir: insanözeksel erekbilim tüm evrensel olaylara da genişletilir. Böylece tanrılar bize ışığı verirler ki onsuz göremeyiz, ve Kayra insana toprağın armağanı olan besinlerde sergilenir. Güneş dünyaya insanı kurutacak ya da kavuracak denli yaklaşmaz, ne de onu ısıtmayacak denli uzakta durur. Bu ve benzeri düşünceler Evrenbilimcilerin okulunda eğitilmiş ve Anaxagoras'ın kendi Anlık ilkesinden neredeyse hiç yararlanmamış olmasından düşkırıklığına uğramış biri için doğaldır; ama Sokrates bir Evrenbilimci ya da bir Tanrıbilimci değildi, ve gerçi onu "evrenin irdelenişinde Erekbilimin gerçek kurucusu"43 olarak adlandırabilmek olanaklı olsa da, gördüğümüz gibi, birincil olarak insan davranışıyla ilgileniyordu.44

9. Aristofanes'in Sokrates'e ilişkin olarak Bulutlar'da çizdiği tablonun bizi oyalaması gerekmez.45 Sokrates eski felsefecilerin bir öğrencisi olmuş ve açıkça Anaxagoras'ın öğretisinden etkilenmişti. Bulutlar'da karakterine yüklenen "Sofistik" havaya gelince, anımsamak gerek ki, Sokrates de Sofistler gibi dikkatini Özne üzerinde, insanın kendisi üzerinde yoğunlaştırıyordu. Kamu için tanıdık biriydi ve onu tüm tanıyanlarca eytişimsel etkinliğiyle tanınıyor, kimilerine hiç kuşkusuz "ussalcı," eleştirel olarak yokedici ve karşı-gelenekçi eğilimde görünüyordu. Aristofanes'in kendisinin Sokrates ve Sofistler arasında varolan ayrımı anlamış olduğu kabul edilecek olsa bile—ki bu hiç de açık değildir—, bundan zorunlu olarak onun bu anlayışını kamu önünde anlatması gerektiği sonucu çıkmaz. Ve Aristofanes'in bir gelenekçi ve Sofistlerin bir karşıtı olmuş olduğu bilinir.

4. Sokrates'in Yargılanması ve Ölümü

İÖ 406'da Sokrates Arginusae'deki savsaklıkları nedeniyle kendilerine suçlama yöneltilecek sekiz komutanın birarada yargılanması istemine yasaya karşı olduğu ve iveğen bir hükmü kışkırtmak için hesaplandığı zemininde karşı çıkarak ahlaksal yürekliliğini gösterdi. O zaman kendisi prutaneis

komitesinin ya da Senato Komitesinin bir üyesiydi. Ahlaksal yürekliliği yine 404/3'de Otuzların Salamisli Leon'un tutuklanmasında yer alması istemlerini geri çevirdiği zaman da görüldü. Oligarşlar mülkiyetine el koyabilme amacıyla Leon'u öldürmeyi tasarlamışlardı. Hiç kuşkusuz son hesap verme gününü göz önünde bulundurarak olabildiğince çok sayıda ünlü yurttaşı yaptıklarına karıştırmayı istiyorlardı. Ama Sokrates suçlarına katılmayı doğrudan reddetti ve belki de Otuzlar devrilmeseydi reddedişini yaşamıyla ödeyecekti.

400/399 yılında Sokrates yeniden kurulan demokrasinin önderleri tarafından mahkemeye verildi. Anitus, arkatasarda kalan politikacı, Meletus'u suçlamayı sürdürmesi için kışkırttı. Kral Arton'un mahkemesi önündeki savca şöyle kayıtlıdır:46 "Pitus yöresinden Miletus oğlu Meletus, Alopekae yöresinden Sofroniskus oğlu Sokrates'i, andı üzerine, şu konuda suçlar. Sokrates (i) Devletin tapındığı tanrılara tapınmamakla, ve yeni ve tanıdık olmayan dinsel kılgılar getirmekle suçludur; (ii) ve, dahası, gençleri yozlaştırmaktadır. Savcının istemi ölüm cezasıdır."

Sokrates'in son günlerinci geçirdiği hücrenin
kalıntıları.

İlk suçlama hiçbir zaman belirtik olarak tanımlanmadı, ve bunun nedeni savcının jürinin eski İyonya evrenbilimcilerinin ünlerini ve belki de 415'te Alkibiades'in de karışmış olduğu gizemlere saygısızlık olayını anımsamasına dayanması gibi görünür. Ama Anitus'un kendisinin başlıca destekleyicisi olduğu 404/3 Genel Affı göz önüne alınacak olursa, sözü edilen saygısızlığa bir göndermede bulunulabileceği düşünülemez. İkinci suçlama, gençleri yozlaştırma suçlaması ise, gerçekte gençlere Atina Demokrasisi açısından bir eleştiri ruhunu aşılama suçudur. Bunun arkasında hiç kuşkusuz Sokrates'in "Alkibiades ve Kritias'ı eğitmiş" olmaktan sorumlu olması düşüncesi yatıyordu: Alkibiades bir süre için Sparta'dan yana geçerek Atina'yı büyük sıkıntılara düşürmüştü, ve Kritias Oligarşların en zorbasıydı. Buna da açıkça iletmede bulunmak 404/3 Genel Affı nedeniyle olanaksızdı, ama izleyiciler ne denmek istendiğini kolayca kavradılar. Aeskines'in elli yıl kadar sonra şunları söylemesinin nedeni budur: "Siz Sofist Sokrates'i ölüme gönderdiniz, çünkü Kritias'ı eğittiği gösterildi."47

Suçlayanlar hiç kuşkusuz Sokrates'in duruşmayı beklemeksizin gönüllü sürgüne gideceğini sanıyorlardı, ama gitmedi. 399'daki yargılanma için kaldı ve mahkemede kendini savundu. Yargılanmada Sokrates askerlik hizmetini yapmış ve Oligarşi sırasında Kritias'a karşı çıkmış olmasından büyük ölçüde yararlanabilirdi; ama yalnızca olguları sundu, bunları komutanların yargılanması sorununda demokrasiye karşı çıkmasıyla birleştirdi. 500 ya da 501 kişilik bir jüride 60 ya da 6 oyluk bir çoğunluk tarafından ölüme mahkum edildi.48 Bundan sonra almaşık bir ceza önermek Sokrates'e düşüyordu, ve açıktır ki yeterince ağır bir cezayı üstlenmek en akıllıca yol olacaktı. Bu durumda eğer Sokrates sürgünü önermiş olsaydı, ölüm cezasına karşı bu almaşık hiç kuşkusuz kabul edilecekti. Bununla birlikte, Sokrates uygun "ödülü" olarak Pritaneumda—kentin kamusal salonunda—parasız yemek yemeyi istedi, ve bundan sonra küçük bir para cezası önermekle yetindi—ve tüm bunları alışılageldiği gibi mahkemeye ağlayan bir eş ve çocuklar getirerek jüriyi etkileyecek herhangi bir girişimde bulunmaksızın yaptı. Jüri Sokrates'in şovalyece davranışından rahatsız oldu ve onu suçlu bulmuş olandan daha büyük bir çoğunlukla ölüme mahkum etti.49 Ama kararın yerine getirilmesinin Delos'tan "kutsal gemi"nin dönüşünün beklenmesi nedeniyle yaklaşık bir ay kadar ertelenmesi gerekti (Teseus'un kenti Knossoslu Minos tarafından dayatılan yedi erkek yedi kız haracından kurtarmasının anısına); bir kaçış düzenlemek için yeterince zaman vardı ve Sokrates'in dostları bunun için gerekenleri hazırladılar. Sokrates böyle bir yola başvurmanın ilkelerine ters düştüğü zemininde bu ince tekliflerinden yararlanmayı

reddetti. Sokrates'in dünyadaki son günü Platon tarafından Fedon'da anlatılır—bir gün ki Sokrates Tebesli dostları Kebes ve Simnias ile ruhun ölümsüzlüğü üzerine konuşarak geçirdi.50 Baldıranı içtikten ve ölmek üzere yattıktan sonra son sözleri şunlardı: "Krito, Aeskulapius'a bir horoz borçluyuz; bu yüzden onu öde, sakın unutma." Zehir yüreğine ulaştığında sarsıldı ve öldü, "ve Krito bunu görerek ağzını ve gözlerini kapadı. Bu, Ekhekrates, dostumuzun sonuydu, öyle bir insan ki tüm çağının bizim bildiğimiz en iyisi, ve dahası, en bilgesi ve en doğrusuydu."51

Notlar:

1Savunma, 17 d.

2Krş. Diog. Laert. (Böylece Praechter kabaca şunları söyler. Der Vater des Sokrates war Bildhauer [Sokrates'in babası yontucuydu], s. 132.)

3Eutifro, 10 c.

4Diog. Laert. belirtir ki "Kimileri Akropolis'teki Üç Güzel Kız Kardeş çalışmasının onun olduğunu söylerler.'

5Thaet., 149 a.

6Taylor, Socrates, s. 38.

7"Perikles çağında Atina'yı varsıllaştırmış tüm büyük yapılar ve sanat çalışmaları, kenti Pire limanına bağlayan Uzun Duvarlar, Partenon, Polignotus'un freskleri onun gözetimi altında başladı ve tamamlandılar."

8Simpoz., 215 b 3 vs.

9Bulutlar, 362 (krş. Simpoz., 221).

10Bununla birlikte, hiç kuşkusuz gizemcilik tarihi uzun esrime durumlarının örneklerini kaydeder. Bkz. Poulain, Grâces d'oraison, s. 256.

11Phys. Opin., parça 4.

12Fedon, 97-9.

13Socr., s. 67.

14Savunma, 19.

15Savunma., 19.

16Savunma., 19.

17Savunma., 20 vs.

18Savunma., 28 e. Burnet göndermenin Amfipolis'in kuruluşundaki kavgalara (onbeş yıl kadar önce) olabileceğini düşünür.

19Der echte und der Xenophontische Sokrates, Berlin. 1893, 1901.

20Die Lehre des Sokrates als sozialesreform system. Neuer Versuch zur Lösung des Problems der sokratischen Philosophie. Münih, 1895.

21"Aristofanes'in Sokrates'i ile Xenofon'unkini aynı kişi olarak görmek bütünüyle olanaksızken, ikisini de Platon'dan bildiğimiz Sokrates'in çarpıtılmış imgeleri olarak görmek güç değildir. Birincisi haklı olarak güldürü amacıyla çarpıtılırken, ikincisi haksız olarak, savunma nedenleriyle çarpıtıldı." Burnet, G.P., I s. 149.

22Bkz. Platon, Copl., İdea Yay. 1995, s. 85-7; bkz. aynı zamanda Cornford'un Profesör Taylor'un kuramını tartıştığı Plato's Cosmology başlıklı çalışması.

23Platon and his Contemporaries, s. 228, Methuen, 1930. Bkz. Field'in Sokratik sorun üzerine kanıtı özetlemesi, s. 61-63.

24314 c.

25Krş. R. Hockforth'un Sokrates üzerine Philosophy'deki yazısı, Haziran 1933.

26A. D. Lindsay, Socratic Discourses'e Giriş (Everyman), s. viii.

27Metaf., M. 1078 b 27-9.

28Platon'un erken diyalogları, ki hiç kuşkusuz "Sokratik" ırada görülebilirler, genel olarak hiçbir belirli ve olumlu sonuca erişilmeden sona ererler.

29Mem., 1, 1, 16.

30Mem., 4, 2, 14 vs.

31Metaf., A 987 b 1-3.

32Metaf., M 1078 b 17-19.

33Savun., 36.

34Xen., Mem., I, I, 16; Apol., 36.

35Nik. Töreb., 1145 b.

36Crit. Hist. s. 147-8. Bununla birlikte, Profesör Stace "Aristoteles'in Sokrates'i eleştirisinin yanıtlanamaz olduğunu" düşünür.

37Xen., Mem., N, 4, 19 vs.

38Düşünürlerin tümü de insan doğasının değişmez olduğunu kabul etmeye istekli değillerdi. Ama "ilkel" insanın çağdaş insandan özsel olarak ayrı olduğunu gösterecek hiçbir gerçek kanıt yoktur; ne de gelecekte bugünün insanından özsel olarak ayrı bir insan tipinin doğacağını düşünmede haklı olabiliriz.

39Mem., 1, 2, 9; 3, 9, 10,

40Mem., 1, 3, 2.

41Mem., 1, 4, 5, 7.

42Mem., 1, 4, 8.

43Üb.-Praechter, s. 145; der eigentliche Begründer der Teleologie in der Betrachtung der Welt. [Dünyanın irdelemesinde erekbilimin asıl kurucusu].

44Krş. Mem., I, 1, 10-16.

45Bu, Burnet'in düşündüğü gibi, bir karikatürdür ki—eğer anlamlı olacaksa, tüm karikatürler gibi—olguda bir temeli vardır.

46Diog. Laert., 2. 40.

47i, 173.

48Krş. Savunma, 36 a (okunuşu saltık olarak pekin değildir), ve Diog. Laert., 2, 41. Burnet ve Taylor, Platon'u Sokrates'in 60 oyluk bir çoğunlukla suçlu bulunduğu yolunda anlayarak, oylamanın sonucunun 500 kişilik bir jüride 280'e karşı 220 olduğunu düşünürler.

49Diog. Laert. (2, 42) çoğunluğun ilk çoğunluk üzerinde 80 oyluk bir artış kazandığını söyler. Burnet ve Taylor'a göre ikinci oylama böylece 140 karşı oya karşı 360 oy ile ölüm cezasının kabulü oldu.

50Bu görüş Biçimler kuramının Sokrates'e yüklenemeyeceği yolundaki görüşümü çürütmez.

51Fedon, 118.

[COPLESTON: FELSEFE TARİHİ: ÖN-SOKRATİKLER VE SOKRATES: 2. SOKRATİK DÖNEM: 13. SOKRATES]

[Çeviren: Aziz Yardımlı (c) İdea Yayınevi 1986, 1997]

İdea Yayınevi / 2014

Sokrates

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Sokrates

Nietzsche Sokrates'i 'moral manyak' olarak, İyiyi saltıklaştıran bir insan olarak gördü.
Kimi Hıristiyanlar onu İsa'nın yanında duran bir peygamber olarak gördüler.
Sokrates felsefenin onu önceleyen bütün bir tarihine karakterini veren doğa felsefecileri ile kopuş momentidir: Özgür düşünce ilk kez onunla gerçeği Doğada aramaktan Tinde aramaya geçer.
Sokrates Platon'un öğretmenidir.

> *Nietzsche, Güç İstenci, § 432: "Nesnel ilgiden saltık yoksunluk; bilim nefreti: birinin kendisini bir problem olarak görmesi gibi kendine özgü bir yan. Sokrates'te akustik hallusinasyonlar: hastalıklı öğe. Anlık varsıl ve bağımsız olduğu zaman ahlak ile uğraşmaya karşı en büyük direnci gösterir. Sokrates niçin bir moral-manyaktır? — Sıkıntı zamanlarında her 'kılgısal' felsefe dosdoğru öne çıkar. Ahlak ve din topluluğun başlıca ilgileri olduğu zaman, bir sıkıntı durumunun belirtileridirler."*

Nietzsche'nin 'sıkıntı' zamanı dediği günler Peloponez Savaşının sürmekte olduğu günlerdir. Ama dönem aynı zamanda Atina kent-devletinin klasik altın dönemini yaşadığı, demokratik Perikles'in çevresinde kültürün en önemli bireylerinin toplandığı, Atina 'İmparatorluğu' gibi birşeyden söz edildiği dirilik, güçlülük ve onur zamanıdır. Sıkıntı zamanlarında ahlakın önem kazandığı doğrudur, ama her sıkıntı zamanı bir Sokrates yaratmaz. Sokrates'in öncülleri olarak Anaxagoras ve Sofistler gerekliydi. Bunlar İyonya fizikçileri ile karşıtlık içinde felsefi sorgulamanın dışsal dünyadan Özneye dönmesini sağlar. Sokrates'te bu içe dönüş Sofistik öznellikten kurtulur ve düşünce İyiyi salt öznel olarak değil ama nesnel olarak, İdea olarak aramaya yükselir. Sokrates'in yazgısı İyinin Logosunu, tanımını arayış girişimi çevresinde belirlenir. İyi İdeası yalnızca nesnel değil ama özneldir, bilinçtedir, ve öznelliğin ve nesnelliğin bu birliği bilginin olanağıdır: İyi bilinebilir. Sofistik öznelliğin tersine, Sokrates'te öznellik Usun, Logosun denetimi altında ve nesneldir. Buna göre Usun saltık yargısı altında tüm pozitif Din, Devlet, Törellik görüngüleri sorgulanmayan saltık değerlerini yitirir ve göreli olurlar. Bu olumsuzlama yalnızca felsefenin değil ama Tarihin ileri devimini sürdürebilmesi için saltık koşuldur. Sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmezdir, diyordu Sokrates. Sorgulanmayan varoluş Tarih olmaz diye eklememiz gerekir.

Doğal Törellik Sokrates'in "sorgulanmayan yaşam" dediği tinselliktir — özgürlüğünün özbilincinden yoksun, çocuksu, ve Tinin büyümesinde salt yitici bir saflık evresidir.

Apollon ve Müzler

Sokrates'in sorgulayıcı kişiliği onu yalnızca birkaç kişi ile değil ama bütün bir Atina tini ile karşıtlık içine getirdi. Batının tarihinde ve dolayısıyla bütün bir Dünya Tarihinde yeri başka hiçbirşey tarafından doldurulmayacak olan Atina tini her kültürel bütünlük gibi dizgesel bir yapıdır. Sokrates demokratik ve artistik Atina'nın mitolojik ve etik yapısını sorgulama altına getirdi. Usdışının Us tarafından sorgulanması onun sonudur. Bir dizgede her bileşen bütünün varoluşu için zorunludur, ve birinin çürütülmesi ve yok edilmesi bütünün çürütülmesi ve yok edilmesidir. Örneğin mitoloji, kölelik kurumu, anayasa biçimi, ordu, klasik sanat — tümü de bütünün varoluşu için tıpkı üretim

gibi, tecim gibi, tıpkı evlilik ya da mülkiyet biçimi gibi zorunludur ve birinin yitişi kaçınılmaz olarak ya da mantıksal olarak ilkin onunla doğrudan ilgili başka kurumsallıkların ve böylece bütünün yitişini getirir. Mitolojik politeizm kölelik kurumu ile bağdaşırken, tüm insanları tek bir Tanrının çocukları olarak ve böylece özgür ve eşit olarak gören Hıristiyanlığın bilinçlerde yerleşmesi ve yayılması varoluşu kölelik kurumunun meşruluğu üzerine dayanan Roma tininin bütünün çözülüşünü kaçınılmaz kılar. Sokrates'in ussal sorgulaması usdışı ahlaksal ve törel öğeler üzerine dayanan Atina'nın varoluşu için gözdağı oldu. Atina yapması gerektiği gibi kendini Sokrates'e karşı savundu. Onu yok etti. Ama bir imparatorluğun görkemine yükselmiş olan güçlü Atina tininin çöküşü ve ortadan kalkışı gerçek gücün düşüncede yattığını ve Atina'nın büyüklüğünün, güzelliğinin, bilgeliğinin henüz Tin için yeterli olmadığını doğruladı.

Mitoloji ve Kölelik

Mitolojik tanrılar çokluğu Bir ya da Sonsuzluk kavramının doğrulanmasını olanaksız kılar. Mitoloji hiç kuşkusuz etkin düşünce olarak usun bir ürünüdür. Ama bu us tanrısallığa, kendi en son açınımına ulaşmaya çalışan, tüm gizilliğini yetenekli olduğu biricik tinsel gereçte ortaya dökmeye çalışan bir çocuk usu gibidir, ve pozitif ussal düşüncenin tam yokluğunda masalların, düşlemlerin imgesel usudur. Bu duyusallığı onu kaçınılmaz olarak bireysel, sonlu, dayanıksız kılar. Duyarlık yetisi tam bu duyusallık alanında gerçek hakkını kazanır: Tanrısallığın ve Duyarlığın birleşimi sonsuz anlatımını Güzel Sanat boyutunda gerçekleştirir. İmgesel Us da hiç kuşkusuz kavramsal anlatımlara da ulaşmaya çalışır. Ama bunu mitlerinin dokusunda yapar.

> *Protagoras: "Tanrılar Prometheus ve Epimetheus'a dünyayı süsleme ve ona nitelikler ve güçler bağışlama buyruğunu verirler. Epimetheus kuvveti, uçma gücünü, silahları, giysiyi, otları ve meyvaları verir, ama anlaşılmaz bir yolda tüm bunları hayvanlara verdiği için geriye insanlara verecek hiçbirşey kalmaz. İnsanın günışığına çıkma zamanı geldiğinde, Prometheus onu giyeceksiz, silahsız, çaresiz görür. Bunun üzerine gökten ateşi, Volkan ve Minerva'nın sanatlarını çalar ve insanı bunlarla donatır. Ama politik bilgelik eksiktir, ve herhangi bir ortak bağ olmaksızın yaşayan insanlar sürekli bir çatışma ve sefillik durumundadırlar. O zaman Zeus Hermes'e insana Saygı ve Türe yetilerini vermesini buyurur (Saygı: doğal boyuneğme, onur, uysallık, çocuklarda büyüklere ve genel olarak daha büyük ve daha iyi olanlara değer verme yeteneği). Hermes sorar: 'Bunları nasıl dağıtacağım? Bireylere tikel sanatların dağıtılması gibi mi? Tıpkı kimilerinin başkalarına yardım etmek için yeterli tıp bilgisini taşımaları gibi mi?' Ama Zeus bunların herkese dağıtılması buyruğunu verir, çünkü yalnızca birkaç kişi bu niteliklerden pay alırsa hiçbir kent varolamayacaktır. Ve yetkeyi ve türeyi tanıyamayan her kim olursa olsun, Devlete bir gözdağı olarak ortadan kaldırılacaktır. Bu nedenle Atinalılar bir bina yapmak istediklerinde inşaatçılara danışırlar, ve başka bir işi düşündüklerinde o işte deneyimli olanlara; ama Devlet sorunlarında bir karara varmayı ya da bir düzenleme yapmayı istediklerinde, herkesi kabul ederler. Çünkü herkes bu erdemden pay almış olmalıdır yoksa hiçbir Devlet olmayacaktır. Böylece eğer biri flüt çalma sanatında deneyimsiz ise ve gene de onda usta olduğunu ileri sürerse, haklı olarak deli olduğu düşünülür. Ama Türede durum başka türlüdür. Eğer biri türeli değilse ve bunu itiraf ederse, deli olduğu düşünülür. Öyle olduğunu itiraf etmelidir, çünkü herkesin ya ondan payı olmalı ya da toplumsal yaşamın dışına atılmalıdır." (Platon, Protagoras.)*

Parthenon

Ama imgesel usun devimi özsel olarak usdışıdır, bağlantısı usun kurgul çıkarsaması olmak yerine tıpkı düşlerde olduğu gibi dışsal bağıntılar yoluyla kurulur. Sanki kitlesel ölçekte bir bilinçaltı kitlesel bir düşe, bir düşlemler zincirine gereksindiği dürtüleri verir, mitolojik imgeler ve olaylar

usdışı özgür çağrışımın güdümünde olanaksız bağıntılarla imgelem evreninin usdışı boyutlarında açınırlar. Mitolojik imgelem kaotiktir. Başka bir deyişle, usun bir kozmozu olmak yerine duyusal-duygusal çağrışımların bir örüntüsü olarak biçimlenir. Duyarlığın kendini tam gerçekleştirme dürtüsü, insan doğasının bu özsel duyusal bileşeni GÜZEL SANAT TİNİ olarak kendini din ve felsefeden önce TAMAMLAR.Bu sonlu imgesel us usun özerk açınımında bir evredir, ve hiçbir dışsal, hiçbir "altyapısal" dürtü olmaksızın kendi olumsuzunun, kendi eytişiminin gücüyle devimini sürdürür, bireysellik evrenselliğe, sonluluk sonsuzluğa açınır. Bir Kavramın insanlığın bilincinde çıkarsanması o Kavramın dolaysızca ve hemen bilinçlerde tüm açınımı ile yaşama geçmesi anlamına gelmez.

Yaşam

Sokrates (469-399) hiçbirşey yazmadı ve bu nedenle hakkındaki bilgimiz Platon (diyaloglar), Xenofon (Memorabilia/Anılar), ve Aristoteles'ten (çeşitli yazılar) gelir. Sokrates Peloponez Savaşlarında yer aldı ve daha sonra Atina Meclisinde (boule) hizmet etti. Bir yontucu olan Sofroniskus ve bir ebe olan Faenarete'nin oğluydu. Sokrates babasından yontuculuğu öğrendi ve Akropolis'teki 'Örtülü Güzeller'in (draped Graces) ona ait olduğu düşünülür. Öğrencileri arasında Alkibiades (Peloponez savaşında Atina'ya ihanet etti) ve Kritias (Otuz Tirandan biriydi) bulunuyordu. Bu ikisi ile bağlantısı yargılanması sırasında Sokrates'in durumunu güçleştirdi.

Sokrates'in sorgulayıcı tutumu Atina tininin dinsel ve politik bileşenini yok etme gözdağını verdi. Sokrates gerçekliği dışsal-doğal törelliğe değil ama içsel bilincin yargısı üzerine dayandırdığı için, neyin doğru ve iyi olduğu konusunda Atina halkı ile çatışmaya girdi. Bu düzeye dek suçlanması saltık olarak haklıdır. Ama bu suçlama pozitiif tüzenin bakış açısı olduğu düzeye dek saltık olarak görelidir. Daha yüksek bakış açısından, usun özgürlük bakış açısından Sokrates moral Tinin o güne dek ulaşmış olduğu herşeyin üstünde ve ötesinde olan Duyunç Özgürlüğünü bilince çıkardı. Duyunç Tinin özgürlük ereğine tarihsel yürüyüşünde İstenci iyi ve doğru ve gerçek olana doğru biçimlendiren etmendir. Sokrates'in kendisi Savunma'sında suçlamaların eskiler ve yeniler olmak üzere iki kaynaktan geldiğini söyler. Aristofanes ona Bulutlar'da saldırır. Ve daha sonra halk önünde yasal olarak suçlandı.

Aristofanes

Aristofanes (İÖ 446–386)

İÖ 423'te, Sokrates 46 yaşında iken Aristofanes Atina'da "Bulutlar" başlıklı bir komedi yazdı. Bu komedi o yılın yarışmasındaki üç oyun arasında üçüncü seçildi. Ameipsias'ın ikincilik ödülünü alan Connus adlı oyunundan kalan fragmanlara göre Sokrates bu oyunda da bir karakterdir. Aristofanes 421 ve 418 arasındaki bir tarihte oyununu gözden geçirdi ve bize ulaşan biçim sahnelenmeyen ve büyük olasılıkla tamamlanmayan bu düzeltilmiş biçimdir. (Guthrie'nin aktarması, Socrates, s. 56). (1) Aristofanes Sokrates'i bir meteorolojist olarak betimlerken, Sokrates gökbilim ve yerbilim ile ilgilendiğini kabul etmez. (2) Platon ve Xenofanes Sokrates'i dindar bir insan olarak betimlerken, Aristofanes'e göre Sokrates Zeus'un varoluşunu yadsır ve yağmur, fırtına ve şimşeği bulutların neden olduğu görüngüler olarak açıklar. (3) Platon ve Xenofanes Sokrates'i yanlış uslamlamalar yoluyla başkalarını sömüren sofistlerle savaşan biri olarak betimlerken, Aristofanes'e göre Sokrates yalnızca insanlara "yanlış mantık" öğretir ve bunun karşılığında para almakla kalmaz, ama bir de bu iş için bir okul kurar. Platon ve Xenofanes'in betimledikleri ve Aristofanes'in betimlemesine uymayan Sokrates kişiliği başka yazarların tanıklığı tarafından da doğrulanır. Bu tutarsızlığın çözümü Aristofanes'in Sokrates'in gençliğini betimliyor olmasıdır.

Aristofanes haklı olarak Sokratik felsefeyi Atina için bir gözdağı olarak aldı ve düşünen bilincin geliştirilmesinin ancak sorgulanmadığı sürece sürecek olan Atina törelliğinin temellerini yıktığını düşündü. Aristofanes'in komedisi Atina yaşamının gerçek bir parçasıdır.

Klasik çağın bu usta oyun yazarı en yüksek ve en iyi olanla yalnızca alay eden ve salt halkı güldürmek için değerli olanları gözden çıkaran sıradan bir komedyen değildir. Bu sığ komedyenler modern zamanların halk bilincinin temsilcileridirler ve bilincin yalnızca düşünmeyen duyusal yüzeyinde dolandıkları için eşit ölçüde sığ bir tini ancak bu bilince seslenen yüzeysel-kösnül şakalarla güldürmeyi başarabilirler. Düşünme özürlüdürler. Aristofanes yalnızca eğlendirme ve alay etme ile ilgilenen biri değildi, ve gerçekten onurlu olanla alay etmek bütünüyle yavan ve sığdır. Aristofanes'in esprilerinde ciddiliğin bir derinliği vardır, ve bu özsel gerilim komedisinin gerçek tinini belirler. Kendi içinde espri ya da ironi için gerçek bir gereç kapsamayanı dışsal yollarla espri konusu yapmak olanaklı değildir.

Bulutlar. Aristofanes, İÖ 423

Onurlu ama eski tine ait bir Atina yurttaşı olan Strepsiades'in yeni modayı çok yakından izleyen oğlu ile başı ciddi olarak derttedir. Annesi ve amcası tarafından şımartılan genç at beslemekte ve durumuna uygun düşmeyen bir aşırı harcama tutumu içinde yaşamaktadır. Baba sonuçta büyük borçlara girer, ve alacaklıları ile sorunlar yaşamaya başlayınca Sokrates'e gider. Ondan uslamlama sanatı konusunda ders alır ve şunun ya da bunun değil ama başka birşeyin hak olduğunun nasıl gösterileceğini, güçlü ve zayıf uslamlamaların nasıl ele alınacağını öğrenir. Yasaların eytişimini geliştirerek, onları karşıtları ile çürüterek borçları ödemekten kaçınmanın yolunu bulur, ve daha sonra oğlundan da Sokrates'in öğrencisi olmasını ister. O da bu işten kazançlı çıkar. Strepsiades özsel olarak evrenselin boş olduğunu öğrenmiş, kendi özel çıkarlarından yana yasaların içeriğini olumsuzlamanın yollarını bulmuştur. Alacaklılar birbiri ardına gelirler. Ama Strepsiades onları ustaca uslamlamalar yoluyla geri döndürür, çünkü onlara borçlarını ödemesinin gerekmediğini gösterir. Giderek onlarla alay bile eder ve Sokrates'ten tüm bunları öğrendiği için memnundur. Ama çok geçmeden sahne ve bütün durum değişir. Oğul gelir, babaya kötü bir yolda davranır ve sonunda onu döver. Sokrates'ten öğrendiği yöntemle ve çok iyi nedenlerle babasına vurma hakkının olduğunu tanıtlar. Strepsiades Sokratik eytişime söverek ve onu terkederek eski davranış yoluna geri döner. Oyun Sokrates'in evinin yakılışı ile kapanır.

Aristofanes yalnızca Sokrates'in eytişimini en son sonuçlarına dek geliştirmiştir, ve bununla Sokrates'e haksızlık ettiği söylenemez. Tersine Sokratik eytişimin — aslında genel olarak eytişimin — olumsuz vargısını kavramış olmada bütünüyle haklıdır. Sokratik yöntemde son yargıç Duyunçtur, ve Duyuncun kötü olduğu her durumda Strepsiades'in öyküsü kendini yinelemek zorundadır.

Yasa ne denli kötü olursa olsun ancak toplumsal usun kötülüğü kadar kötü olabliir, ve Duyuncun çılgınlığa dek varabilen saltık Öznelliğine karşı güvencedir.

Sokrates'e Yöneltilen Suçlamalar

Sokrates'in yargılanmasında ilkin iki noktayı dikkate almalıyız. 1) Suçlamanın içeriği; 2) Sokrates'in halkın türel istenci ile ya da yargının yüceliği kavramı ile ilişkisi.

Sokrates jüri tarafından suçlamanın içeriği açısından suçlu bulundu, ama ölüme mahkum edilmesinin nedeni halkın istencinin yetkinliğini ve saygınlığını tanımaması oldu.

1) Suçlamanın İçeriği. "Sokrates Atina halkı tarafından tanınan tanrıları tanımayıp yeni tanrılar

getirdi. Ayrıca gençleri yoldan çıkardı."

a) Yeni Tanrılar. Bu nokta Sokrates'in Daimon'u ile ilgilidir. Yunanlılar için bireysel yargı ya da karar bir iç belirlenim sorunu olmaktan çok dışsal etmenlerin belirlediği bir sorundur, ve buna göre biliciler, kuşların uçuşu, hayvanların organlarının konumları vb. gibi işaretler yargının belirleyicisi olarak kabul edilir. Sokrates'e dek, Yunanlı ÖZGÜRCE KARAR VERME yetkinliğinde değildir.* Sokrates yargının olumsallığını kendi içinde, kendi bilincinde bulur, ve böylece dışsal evrensel Daimon'u ortadan kaldırmış olur.

*İyonyalı düşünürler yalnızca Doğa ile ilgilenmişlerdi. İlk kez Anaxagoras'ın Nous'u evrensel arke olarak görmesi ile düşünsel arayışın yönü özneye doğru çevrildi. Dışarıdan içeriye, nesneden özneye bu dönüşü izleyen Sofistler bireysel insanı herşeyin ölçüsü olarak gördüler. Sokrates (ve Platon ve Aristoteles) belirlenimin bu öznelliği ya da bireyselliği ile karşıtlık içinde, evrensel-nesnel usu belirlenimin arkesi yaparlar.

Sokrates'in bir başka Savunma'sını yazan Xenofanes'e göre Sokrates tüm yurttaşlarının ve suçlayıcılarının da çok iyi bildikleri gibi kamu adak taşlarına her zaman başkaları ile aynı adakları getirmiştir. Sokrates bir ateist değildir. Ama ona ne yapması gerektiğini gösteren bir Tanrının sesini duyduğu ve buna göre yeni Daimonlar getirdiği suçlamasına karşı, Sokrates yargılanması sırasında onlara bilicilerin sözlerinin, kuşların uçuş ve ötüşlerinin, gökgürültüsü ve şimşeğin vb. tanrısal bildirişler olarak kabul edilip edilmediğini sorar. Ona göre Tanrı geleceği önceden bilir, ve onu bu yollarda bildirebildiği gibi başka yollarla da bildirebilir. Ama Sokrates'in Daimon'u kararı dışsal etmenlerden ayrı olarak içeriden üreten bir etmendir, ve Atina bilinci bu bireysel içselliğe hoşgörü gösterme eğiliminde değildir. Yunanlılar göre bildirişlerin özel bir doğası olmalıdır — örneğin Delfi bilicisi olan Pythia rahibesi gibi, bir ağaç ya da kuşlar vb. gibi. Bu nedenle bilicilik sıradan bir yurttaşta göründüğü zaman, bu öznellik onlara inanılmaz ve yanlış birşey olarak göründü. Sokrates'in Daimon'u Yunan Mitolojisinde kabul edilen bilicilerden bütünüyle başka bir ortama aitti.

Delfi Rahibesi, John Collier tarafından. Pythian Rahibesi olarak da bilinen genç kız aşağıdan yükselen tütsü nedeniyle bir tür esrime durumuna (mania) geçiyor ve Apollon'un kehanetini dile getirdiğine inanılıyordu.

Özet. Bilici Yunan tininin özsel bir bileşenidir. Yunanlı (ve daha sonra Romalı) sık sık kararını kendisi vermez ama biliciden alırdı. Henüz kendi içsel özgürlüğünün bilinci, henüz bütünüyle gelişmiş istenç yoktur. Karar vermenin olanaksız göründüğü durumlarda çözüm bilicilerden gelir. Apollon geleceğin görücüsüdür. Delfi Rahibesinin mırıltıları anlaşılır ve anlamlı yorumlara çevrilir ve gündelik yaşamlarındaki bireyler, savaştaki generaller, kentler, giderek yabancılar bile bilicilerin sözlerini dinlemeden herhangi bir eylemde bulunmazdı. Bilicinin yerinin düşünen her insanın kişisel özbilinci tarafından, iyinin ve kötünün yargıcı olarak duyunç tarafından alınması antik Yunan tinsel dizgesinin bozulmasından daha önemsiz bir sonuca götüremez. Sokrates'in Daimonu içsel bir karar noktası olarak bu kültürel bütüne yabancı bir öğedir, yeni bir Tanrıdır, ve geleneğin sürmesi uğruna dışlanmalıdır.

b) Sokrates'in gençleri yoldan çıkarması. Sokrates bu suçlamaya karşı ilk olarak Delfi Bilicisinin başka hiç kimsenin ondan daha soylu, daha dürüst ve daha bilge olamayacağı (Xenofon, Sokrates'in Savunması, § 14) sözlerini anımsatır. Suçlamaya karşı ikinci olarak bütün bir yaşam tarzını anımsatır ve kendisinin birlikte olan insanları herhangi bir kötülüğe götürüp götürmediğni sorar (aynı yer, § 16-19).

Xenofanes'e göre, "Melitus Sokrates'in anne ve babalarını değil ama onun kendisini dinlemelerini söylediği kimi gençleri tanıdığını söyler." Sokrates gençlerin insan için en yüksek iyiye ulaşma özlemlerinde kendisini anne ve babaya yeğlemelerinin şaşırılacak birşey olmadığını, çünkü her bilimde ya da sanatta en becerili olanların yeğlenmelerinin doğru olduğunu anlatır. Bu yanıt bir yandan bütünüyle doğrudur. Ama bir başka yandan bütünüyle ilgisizdir. Sorunun özü anne-baba ve çocuklar arasındaki saltık ilişkiye bir üçüncünün moral olarak karışmasının oldukça nazik bir konu olmasıdır. Çocuklarla anne ve baba arasındaki doğal duygu bağının zedelenmesi, giderek koparılması genel olarak ahlaka verilebilecek en büyük zarardır, çünkü bu güven bağı kişinin büyümesine olanak veren biricik zemindir, ve her topluluğun tini özsel olarak bu ilk doğal eğitim üzerine dayanır. Çocuklar anne ve babalarıyla birlik duygusunu taşımalıdırlar. Bu onların ilk doğrudan moral ilişkileridir. Her öğretmen buna saygı duymalı, onun arılığını korumak için özen göstermeli, giderek bu duyguyu geliştirmeye çabalamalıdır. Hiç kuşkusuz kız ve erkek çocuklar sonunda zorunlu olarak ailenin doğal duygusundan ayrılarak bağımsızlıklarını kazanırlar, ama bu ayrılma doğal olmalıdır, dışsal etmenler yoluyla değil. Bir çocuğun ahlaksal ve entellektüel olarak başına gelebilecek en büyük yıkım her zaman değer verilmesi gereken bu bağın gevşemesi, kopması, yerini nefret ve kötü duyguların almasıdır. Bu bağ erdemin anasütüdür. Anne ve babanın erken yitimi bu nedenle en büyük tinsel yaralanmadır.

*Sokrates saygın bir yurttaş olan Anitus'a oğlunu dericilik işinde değil ama özgür bir insana yaraşır bir yolda yetiştirmesi gerektiğini söyler. Anitus dericidir ve işi aslında köleler tarafından yerine getiriliyor olsa da, kendinde utandırıcı değildi, ve Sokrates'in sözleri yanlıştır. Ama Klasik Yunan tini ile bütünüyle uyum içindedir. Sokrates çocukla tanıştığını ve onda hiçbir kötülük görmediğini, ama babasının zorlamasına karşın bu kölece işte kalmayacağını söyler. Ama yanında ussal hiçbir insan olmadığı için kötü istekler kazanacağını ve bozulacağını ekler. Xenofon Sokrates'in öngörüsünün sözel olarak doğru çıktığını, gencin kendini içkiye verdiğini, gece gündüz içip sonunda kendini bütünüyle yitirdiğini bildirir. Kendini daha iyi şeylere uygun gören ve kafasındaki bu düşünceden ötürü çevresinden hoşnutsuz olan ve daha iyisini elde edemeyen bir gencin bu duruma düşmesi beklenebilecek birşeydir ve Sokrates'in öngörüsü bütünüyle doğaldır.

Sokrates Anitos'un oğlunun dericilikten daha iyi bir mesleğe yaraşır olduğunu söylediği zaman gençte bir doyumsuzluğun ve babasına karşı bir sevgisizliğin doğmasına neden olmuştur. Oğul kendi başına da işin tatsız olduğunu bulabilirdi. Ama bu olgunun Sokrates gibi biri tarafından bilincine getirilmesi ve onun yetkesi tarafından doğrulanması bütünüyle başka birşeydir. Sonuç oğul için yıkımdır. Bu düzeye dek Sokrates'e karşı getirilen suçlama bütünüyle haklıdır.

Daimon Atina Mitolojisi İçin Yokedicidir

Ama halk bu durumun bilincine nasıl varır? Sokrates'e yönelik böyle suçlamaların mahkemeye getirilmesi ilk olarak Devletin haklarını ilgilendirir. Kuramda — ya da Kavramına göre — Devlet bir İstenç anlatımı olduğu düzeye dek düşünce üzerine dayanır, duyunç tarafından aklanır, insan bilincinde varolur, ve insan duygularının Devletin varoluşunu etkilediği düzeye dek, Devletin desteğini oluşturan kural ve ilkelerin savunulması Devletin hakkıdır. Modern devletler bireysel özencin her tür oyununa hiç kuşkusuz izin verirler. Devletin kurumlarına sözel saldırılar — ya da giderek şiddete başvurulması bile — evrensel istence bir gözdağı olarak duyumsanmadıkça önemsiz sıradan suçlar olarak bir yana atılır, kendiliklerinden sönüp yiterler. Ama Devlet özsel olarak düşüncedir, ve bir Tin biçimi olarak politik belirlenimini bütününde çarpıtacak sofistliklerin etkisine açıktır. Bu düzeye dek politik bütün olarak varlığı yurttaşlarının erdemine, moral niteliklerine dayanır. Her Devlet kendi içinde ya da Kavramında özsel olarak özerktir, varoluşu

kendindedir,.ve bunun biricik güvencesi yurttaşlarının politik erdemidir. Bunun yeterli olmadığı yerde, yurttaş bilincinin henüz olgunlaşmadığı toplulukta evrensel-ussal istenç kaçınılmaz olarak başka güç odakları ve kurumlar tarafından temsil edilir.

Delfi

Ama Atina politik tini ondan daha güçlü olan modern Devletten bütünüyle başka bir dizgedir. Atina yasalarına göre, Sokrates'in yaptığı şeylerin her ikisi de Atina tini için yokediciydi. Din olmaksızın, mitoloji olmaksızın Atina tini bütünlüğü içinde varolamazdı, ve Daimon bu dinin tanıdığı tüm tanrılardan ayrı yeni bir tanrıydı. Daimon kamu dini ile çelişiyor, çünkü ona öznel bir keyfilik veriyordu. Atina törel yaşamı mitolojik tanrılar olmaksızın düşünülemez ve varolamazdı. Sokrates'in duyunç ilkesi mitolojik tanrıların üstündeydi, ve açıkça onların yargıcı olarak duruyordu. Kamu dini ile çelişki içinde durduğu düzeye dek, özbilinci ilke yaptığı ve boyun eğmemeyi yüreklendirdiği düzeye dek, Sokrates'in tutumu zorunlu olarak bir suçtu. Hiç kuşkusuz Atinalılara karşı çıkabiliriz. Ama tutarlı olduklarını, kendi kültürsel bütünlerini savunma haklarına sarılmalarının doğru olduğunu yadsıyamayız. İkinci olarak klasik dönem aile bağları modern dönem aile bağlarından çok daha güçlüdür, ve aile öğesi Atina devleti için modern devletler için olduğundan çok daha belirleyicidir.

Böylece Sokrates Atina Devletinin iki özsel bileşenine saldırıda bulundu ve bunları yoketti. Sokrates Atina Devleti açısından suç işledi, ve suçlu bulundu. Kendinde suçsuzluğu Atina Devleti açısından suçlu bulunması ile çelişmez, çünkü Atina tini saltık tin değil ama sonlu bir tindir.

Sokrates bu edimlerinden ötürü suçlu bulundu, ama ölüme bu nedenle mahkum edilmedi.

Atina yasalarına göre sanık jüri onu suçlu bulduktan sonra kendisi için suçlayanın önerdiğinden daha başka bir ceza önerebilirdi. Bu resmi bir işlem olmaksızın cezanın hafifletilmesi anlamına geliyordu — bir önlem ki, yalnızca ve yalnızca Atina yasasının uygarlığına tanıklık eder. Yargıçlar Sokrates'in cezayı hak ettiğine karar verdiler, ama cezanın ne olacağına değil. Gene de suçlunun önerdiği ceza türünün keyfi olmaması, işlenen suça uygun düşmesi gerekliydi — bir para cezası ya da bedensel ceza. Ve bu noktada suçlu bulunan kişinin kendisinin suçlu olduğunu kabul etmesi gerektiği imlenirdi. Sokrates kendisi için bir para ya da sürgün cezası önermeyi reddetti. Suçlayanlar bunlarla ölüm cezası arasında bir seçim yapmasını önerdiler. Sokrates ilk cezayı seçmeyi kabul etmedi çünkü bu suçun kabul edilmesi anlamına gelecekti. Ama suç kanıtlanmıştı, ve sorun yalnızca cezanın türünü ilgilendiriyordu.

Sokrates başka pekçok büyük kişiliğin yaptığı gibi davranmayı seçmedi. Sofokles'in trajedisinde Antigone ölüme giderken şunları söyler:

"Eğer bu tanrılara iyi görünüyorsa, Acı çekerek yanılgılarımızı öğrenebiliriz."

Perikles de yalnızca genel olarak yasaya değil ama halkın yargısına boyun eğmişti, Aspasia ve Anaxagoras için yurttaşların peşinde koşarak onlara yakarılarda bulundu. Ama Sokrates halkın erkine boyun eğmeyi kabul etmedi ve cezanın hafifletilmesini istemedi. Bu nedenle ölümle cezalandırılması işlediği suçlardan ötürü değil ama yargının yüceliğini tanımamasından ötürüydü. Sokrates kendi duyuncunu yargıçların hükmü ile karşıtlık içine getirdi ve mahkeme önünde kendini haklı çıkardı. Ama Devletin duyuncu o devletin yurttaşları olan bireylerin duyunçları karşısında saltıktır. Bir Devletin dizgesel bütünlüğü içinde, mahkemenin duyuncu üstün duyunçtur. Ve gene de Sokrates öznel duyuncun saltık hakkını ileri sürdü, ve bozulma ve ortadan kalkma sürecine girmiş olan bir Devlet Tini karşısında kendinde bozulmayacak ve ortadan kalkmayacak olan öznel iyilik

kavramına anlatım vermesi tüm gelecek kuşaklar için ona Erdemin eşsiz öğretmeni olma sanını kazandırdı. Sokrates ile birlikte Tinin evriminde doğal ahlak evresi kapanır ve düşünme saltık olarak genişlemiş olan yeni çevreni ile Özgürlük sürecinde gerçek açınım ve ilerleme olanağını kazanır.

Atina tini duyunç özgürlüğü karşısında ayakta kalamazdı. Bu düzeye dek bu ilkeyi bir suç olarak görmede haklıydı. Atinalılar bu ilkenin salt bir sanı, salt öznel bir görüş olmadığını, Yunan tini için doğrudan doğruya yokedici bir düşmanlık tutumu olduğunu doğru olarak kavradılar. Sokrates bireysel olarak yokedildi. Ama evrenselin ortadan kaldırılmasının olanaksızlığı ölçüsünde, Atina tini kendinde daha şimdiden ortadan kalkmıştı ve yeni ilkenin bilinçlerde yayılması ve yerleşmesi süreci ideal-kavramsal olana eşlik eden reel-görgül süreçten daha çoğu değildi. Bundan böyle Dünya-Tini yeni bir biçimlenme sürecine girmişti ve Tin mantıksal-kavramsal açınımını Zamanın kendisine dökme emeğine girişmişti. Bütün süreçte kapsanan yanlışlık görüngüsü evrenselin kendini tekil bir birey yoluyla ileri sürmesi olgusunda yatar. Kendi çağı Sokrates'i kucaklayamazdı. Ama gelecek kuşaklar düşüncenin daha özgür, daha ussal bir düzleminde yer almakla bunu başardılar. Sokrates olayının boşuna yaşanan bir trajedi olmanın üstüne yükselmesinin ve tinin anısında tüm diriliği içinde sonsuza dek saklanmaının nedeni Duyunç ilkesinin ilk kez o noktada insanlığın özbilincine çıkmasında yatar.

Atinalılar daha sonra yaptıklarından pişman oldular. Pişmanlık Sokrates'in bireysel büyüklüğünün tanınması anlamına geliyordu. Sokrates'i suçlayanlardan kimilerini ölümle, kimilerini sürgünle cezalandırdılar. Atina yasalarına göre suçlaması yanlış bulunan genellikle yan suçlanan yanla aynı cezaya çarptırılırdı. Oyunun son sahnesi budur. Sokrates'e yükledikleri suçlamalara — yeni tanrıların getirilmesi ve anne-babaya saygısızlık — zemin olan ilke tüm yokedicilğine karşın kent devletinin kendi tinsel dokusu içersine yayılmıştı, ve Sokrates'i cezalandırmaları yalnızca kendi kendilerini cezalandırmaları anlamına geliyordu.

Sokrates'in yazgısı bu nedenle gerçekten trajiktir. Bu Sokrates'in gerçekten suçsuz olmasına karşın ölümle cezalandırılmış olması değildir. Böyle suçsuz bir insanın acı çekmesi yalnızca üzücü olurdu, trajik değil. Talihsizlik ancak öznenin kendisinin istenci yoluyla yer aldığı zaman trajik olur.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Sokratikler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

SOKRATİKLER (Hegel'in Felsefe Tarihi'nden Özet)

1) MEGARA OKULU
2) KİREANİK OKUL
3) KİNİKLER

Sokrates’in ölümünden sonra küçük dostlar kümesi Atina’dan Megara’ya gitti. Platon da oraya geldi. Megara’ya daha önce yerleşmiş olan Euklides gelenleri memnuniyetle kabul etti. Sokrates’in suçlanması geri alınınca, suçlayanlardan kimileri cezalandırıldı ve durum yeniden bir denge kazandı.

Öznel olarak, Sokrates bireyde bir uyumsuzluk yaratmıştı. Düşünmeyen alışkanlık üzerine dayalı bilinçsiz törel davranış sorgulanmaya başlamıştı ve insan kendi için karar verme sorumluluğunu

üstleniyordu. Özgür istencin gelişmesi ile Atina törelliği çözülme yoluna girdi.

Sokrates'in felsefi olarak ulaştığı en son nokta yalnızca İyi olanın gerçek olduğunu kabul ederek İyiyi bilincin kendisinde aramaktı. Ama İyinin özünü anlatması gereken belirli tasarımlarının ne olduğunu incelemedi. Evrenselden tikele, belirli iyilere geçişi yapmadı.

İlkesinin bu genelliği ya da belirsizliği Sokrates'in öğretisinden çeşitli okul ve ilkelerin doğmasına yol açtı. Bu ilkenin tikel biçimleri çevresinde kurulan dizgeler 'Sokratik' olarak anılır.

Ölümünden sonra dostlarının bir bölümü (1) yalnızca Sokrates'in kendilerinin doğrudan duydukları ya da başkalarından işittikleri diyaloglarını onun tarzında yazıya geçirmekle ilgilendiler. Kurgul irdelemeden uzak durdular. Xenofon bunların en ünlüsüdür. Aralarında Aeskines, Fedon, Antisthenes ve Simon gibi adlar da vardır (Diog. Laert.) Ama (2) ikinci bir küme Sokrates'in kendisinden de ileri gitti ve bunlar felsefesinin yalnızca kimi tikel yanlarını açındırdılar. Sokrates'in bakış açısı özbilincin kendi içinde saltık olduğunu doğruluyor, böylelikle bilinçli düşünce ilk kez kendini nesne alıyordu. Bundan böyle Doğa nedir? gibi sorular değil ama Gerçeklik nedir? sorusu duyuluyor, gerçeklik salt nesnellik olarak değil ama düşüncede olan olarak alınıyor, bilinçli düşüncenin gerçeklik ile ilişkisi araştırılıyordu. Gerçeklik ve Dışsal Nesnellik aynı değildir: Gerçeklik düşünce olarak Nesnellik, düşünceye çevrilmiş olarak Nesnelliktir. Nesnellik daha önce Varlık, Oluş, ya da Atom, ya da genelinde düşünce (Anaxagoras'ın Nousu) olarak alınmıştı. Ama her durumda bilinçsizce Nesnelin ve Düşünselin birliği ileri sürülüyordu.

Ön-Sokratikler Gerçekliği (ya da kendinde olanı, nesnel olanı) özneden ya da bilinçten ayrı, salt kendi başına varolan birşey olarak gördüler. Bilinç henüz ayrımının (öznenin nesnesinden ayrımının) bilinci değildir. Düşüncenin bu özbilinçsiz evresinde Özne dikkate alınmaz. Yalnızca Nesne vardır. 'Kendi' ayrımsanmaz ve sorgulanmaz. 'Ben'in dışsal varlık ile ilişkisinin bilinci henüz yoktur. Salt tek-yanlı bir nesnellik vardır.

Sokrates'ten sonra felsefe gerçek olanı salt kendi başına varolan nesnellik olarak almaz. Gerçekliği özbilinç ile, kendinin bilinci ile birlik içinde alır. Ama Sokratik felsefeler henüz Düşünce ve Varlığın birliğinin bilincinde değildir. Öz-bilincin saltık olduğunu kabul ederler. Giderek Doğa bilgisini yararsız, anlamsız, gereksiz, aslında istenmeyen birşey olarak görürler. Yalnızca İyiyi vurgularlar — duygu olarak, erdem olarak, özgürlük olarak. Ama tümü de soyuttur.

Bu düşünürlerin öğretilerini onların ilkeleri çevresinde anlayabiliriz. İlke ile tutarlı olan tasarımlar öğretiye aittir. Düşünceleri ancak ve ancak ilkelerinin çevresinde açınabilir. İlkenin çürütülmesi öğretinin de çürütülmesi olacaktır.

İLKE OLARAK BİLİNÇ

Megara okulu, Kireanikler ve Kinikler tümü de bilinci ilke alırlar ve onun nesnellik ile nasıl ilişkilendireceklerini bilemezler. Onlar için öznenin kendisi erektir.

1) Megaralılar en soyut dizgeyi geliştirdiler çünkü İyinin yalın olarak belirlenimini ilke yaptılar. İyinin yalın olduğunu ve belirli olan hiçbirşeyin gerçek olmadığını ileri sürdüler. Birincil nokta evrenseli bilmekti. Ama ilke belirlenime geçmediği için bilginin kendisine karşı çevrildi.

2) Kireanikler bilgiyi öznel yanında aldılar ve bireyselliği öz-pekinlik ya da duygunun pekinliği olarak gördüler. Bilincin etkinliğini özsel olarak duyguya sınırladılar. Böylece İyiyi yalnızca Haz olarak, genelde Haz olarak tanımladılar — herhangi bir haz olarak. Bu Sokrates'in ilkesinden en uzak bir başka ilke olarak, aslında geçici birşey olarak, İyi ile saltık karşıtlık içinde duran birşey

olarak görünür. Ama bu doğru değildir ve görünüş aldatıcıdır. Kireanikler evrenseli savundukları için haz verici duyguyu düşünce yoluyla elde edilen haz olarak gördüler. (Bu ilke daha sonra Epikürcülüğe götürdü).

3) Kinikler İyi ilkesini Kireaniklerden ayrı olarak belirlediler. İyinin içeriği Doğa ile uyumlu olana ve Doğanın yalın gereksinimlerine sarılmaktı. İnsanın tikel ve sınırlı amaçlarını istenmeyen şeyler olarak gördüler. Tinsel doyum Evrenselin etkinliği yoluyla, düşünce yoluyla gelmeliydi. Kirenaikler böylece sıradan bilincin tüm içeriğine ilgisizliği kabul ettiler. Soyut evrensellik özgürlük ve bağımsızlık demekti, ve buna göre daha önce değerli sayılan herşeyden vazgeçilmeliydi. (Bu ilke daha sonra Stoacılığa götürdü).

1) MEGARA OKULU

1) Megaralı Sokratikler evrensellik biçimine sarıldılar ve tüm tikel-belirli tasarımlardaki çelişkileri gösterdiler. Böylece Tartışmacılığa (Eristik) yöneldiler. Bunun için diyalektiği kullandılar. Eleatik okula ve Sofistlere benzetilmiş olsalar da, Megaralılar İyinin gerçek olduğunu ileri sürerken, Eleatikler ise tikel ya da belirli hiçbirşeyin gerçek ya da Varlık olmadığını ileri sürüyorlardı (Eleatiklerden ayrı olarak, Sofistler evrenseli değişmez olarak görmüyorlardı.)

Megaralılar Varlığı, Gerçekliği, Özü vb. İyi olarak gördüler.

i) Euklides

Euklides (Geometrici Euklides ile bir ilgisi yoktur) Atina ile savaş sırasında Sokrates'i dinlemek için kadın kılığında Atina'ya gelirdi. "İyi Birdir, üstelik kimi zaman anlak, kimi zaman Tanrı, kimi zaman Düşünce-Nous adı altında bulunsa da. İyi ile karşıtlık içinde olan yoktur" Cicero bu öğretiye soylu der ve onu Platonik olarak görür. İyi ilke yapıldığı zaman, bunun anlamı yalnızca İyinin var olduğu ve başka herşeyin yok olduğudur. Megarikler İyiden başka herşeye bütün Gerçekliği yadsırlar. (Bunda Eleatiklere benzerler.)

ii) Eubulides

Miletuslu ve Euklides'in öğrencisidir. Kötü bir diyalektik, sıradan bir sofizm, gerçek bir çelişkiye varmayan kuru şakalar gibi görünen çıkarsamalar üretir. Böyle düşünürler soyluların masalarında eğlendiriciler olarak ağırlandılar. "Biri yalan söylediğini kabul ederse yalan mı söylemektedir yoksa doğruyu mu?" Sıradan dili şaşırtmak için sözcük oyunları yaparlar. Aristoteles Sofistik Elenchi'de bu çelişkilerin sayısız örneğini irdeledi. Eubilides de Aristoteles'e karşı yazdı (Diog. Laert.; ama çalışması yitti). Diodorus saray şakacısı oldu (Ptolemiler'e; Diog. Laert, II.111,112.) Yunanlılar konuşmada ve sıradan düşüncelerde çelişkiler bulmaya bayılırlardı. Ama bu tasarımsal çelişkiler Kavramı ilgilendirmez ve kurgul değildir.

Her Önermeyi oluşturan Özne ve Yüklem ayrıdır, ama sıradan tasarımda bunların birliklerini anlatırız. Kendi ile çelişmeyen bu yalın birlik sıradan düşünce için doğrudur. Ama yalın kendine-özdeş önerme (A = A) anlamsız bir genelemedir. Her doğrulamada ayrımlar vardır ve bilinç bu türlülüğü çelişki olarak görür. Özdeşlik ilkesine göre işleyen Anlak (sıradan bilinç, derin-düşünme, doğal bilinç) bu ayrımlarda takılıp kalır. Sıradan bilinç ancak ve ancak karşıtların birliğinin gerçeklik olduğu olgusunu anlayamaz. Her önermede doğruluğun ve yanlışlığın birliğinin yer aldığını anlayamaz (eğer yalınlık ya da özdeşlik doğru ve karşıtlık ve çelişki yanlış olarak alınırsa). Bu bilinçte olumlu (birlik) ve olumsuz (karşıtlık) birbiri dışına düşer.

Eubilides'in önermelerinde ana nokta şudur: Doğruluk yalın olduğu için, yalın bir yanıt gereklidir; herhangi bir irdeleme olmamalıdır; yalın bir 'evet' ya da bir 'hayır' yeterli olmalıdır. Bu anlağın

istemidir. Doğruluğun yalınlığı ilke olarak kabul edilir. Buna göre bir önerme ya yanlış ya da doğru olmalıdır, bir nesne iki karşıt yüklemi taşıyamaz. Bu özellikle Stilpo'da kendini gösterir. Magarikler sıkı sıkıya anlak mantığının ilkesine sarıldılar. Ama örneklerinde evrenseli bir yana atara sıradan tasarımları kullandılar ve yalnızca sıradan bilinci şaşırtmayı başardılar.

ÖRNEKLER

1) Bir 'Elench' ('tartışma') "Yalancı" olarak bilinirdi. "Eğer biri yalan söylediğini kabul ediyorsa, söylediği yalan mıdır yoksa yoksa doğru mu?" Yalın bir yanıt istenir çünkü karşıtını dışlayan yanıt doğru olarak kabul edilir. Eğer doğru olduğu kabul edilirse, bu bildirimin içeriği ile çelişir çünkü yalan söylediğini itiraf etmektedir. Eğer yalan söylediği ileri sürülürse, itirafının doğru olduğu ileri sürülebilir. Böylece hem yalan söylemekte hem de yalan söylememektedir. Soruya yalın bir yanıt verilemez, çünkü burada karşıtların, yalan ve doğrunun bir birliği ve dolaysız çelişkileri vardır.

Khrisippos konu üzerine altı kitap yazdı (Diog. Laert., VIII, 196). Kos'lu Filetas bu paradoksları irdelerken ölmüştür. (Don Kişot'ta da benzer bir paradoks vardır — Köprü, Daraağacı vb.)

2) Menedemus'a babasını dövmeye son verip vermediği sorulur. İki yanıt da risklidir. Çünkü 'evet' dediğinde bir zamanlar dövdüğünü, 'hayır' dediğinde ise onu dövmeyi sürdürdüğünü kabul etmiş olacaktır. Buna göre ne onu dövmeye son verdiği ne de onu dövmüş olduğu yanıtını verir. Soranlar yanıtı doyurucu bulmazlar. (Diog. Laert., II, 135.) Yanıt çelişkilidir, ve çelişki ise doğru değildir (yine Anlak tutumu).

3) "Gizli" ve Elektra. (Biraz anlamsız bir paradoks). "Elektra'nın önünde duran kardeşi Orestes'i bildiği söylenebilir mi, yoksa söylenemez mi?" a) Bilmek birini bir 'bu' olarak almaktır, 'genelde' almak değil. 'Bu' duyusaldır. b) Elektra Orestes'i duyusal bir 'bu' olarak değil ama kendi düşüncesinde bilir. Onun için düşüncedeki 'bu' ile buradaki ya da görgül 'bu' aynı değildir. Böylece evrensel ve tikel 'bu' arasındaki çelişki ortaya çıkar.

4) Daha anlamlı oyunlardan biri de "Kel" (ya da "Yığın") uslamlamasıdır. Bu kötü sonsuzluk ile ve hiçbir nitel karşıta ulaşamayan nicel ilerleme ile ilgilidir. "Tek bir saçın eksilmesi kel yapar mı?" diye sorulur. Yanıt "Hayır"dır. "Bir tane daha?" Yanıt yine "Hayır"dır. Bir saç daha eksildiğinde (ya da tersine bir buğday tanesi daha eklendiğinde) soru yinelenir. Ve sonunda bir kel kafaya (ya da buğday yığınına) ulaşılır. Yadsınan önerme sonunda doğrulanır. Nicelikten niteliğe geçiş vardır. Bu geçiş karşıtların birliği yoluyla olanaklıdır ve anlak bunu anlamaz.

iii) Stilpo

Megaralı Stilpo Eristiklerin en ünlülerinden biridir. "Çok güçlü bir tartışmacı, ve konuşma becerisi öylesine yüksekti ki tüm Yunanistan ona bakmakla Megaralılar olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldı." (Diog. Laert.) Büyük İskender zamanında yaşadı ve 324'te öldü. İskender'in kendi aralarında çarpışan generalleri Megara'yı aldıkları zaman onu onurlandırdılar.

Stilpo evrenseli soyut anlak özdeşliği anlamında aldı. Uslamlamalarında ana nokta tikel ile karşıtlık içinde evrensellik biçimine birincil önemin verilmesidir.

1) "Herhangi bir insandan söz eden biri hiç kimseden söz etmiş olmaz çünkü ne bu ne de şu insandan söz etmektedir. Çünkü niçin şundan değil de bundan söz ediyor olsun? Öyleyse bundan söz ediyor olamaz." İnsanın evrensel olduğu ve hiç kimsenin özel olarak belirtilmediği açıktır; ama gene de "biri"ni düşünürüz. Ama Stilpo "bu"nun varolmadığını ve anlatılamayacağını, yalnızca evrenselin varolduğunu söyler. Diogenes Laertius bunu "Stilpo cinslerin ayrımını ortadan kaldırdı" yolunda anlar. Ama alıntıdan evrensele sarıldığı ve bireyseli ortadan kaldırdığı sonucu da çıkar.

Başka örnerlerde de bu böyledir: “Lahana burada gösterilen değildir. Çünkü lahana binlerce yıl boyunca vardı, ve öyleyse bu (görülen) lahana değildir.” Yalnızca evrensel vardır, ve ‘bu’ lahana yoktur. Bireyselin kendinde evrensel olduğu gözlemi doğal bilinçte bulunmaz. Aslında modern felsefede de bulunmaz. Tekil ‘Bu’ gerçekte tüm şeylerin en “evrenseli”dir.

2) Stilpo evrenseli bağımsız olarak anlattığı için herşeyi dağıtıp çözdü. Simplikios şunları söyler:

> *“Megaralılar değişik belirlenimleri olanın ayrı olduğunu ve türlü olanların birbirlerinden ayrılmış olduklarını doğru olarak kabul ettiklerinden, her bir şeyin kendisinden ayrılmış olduğunu tanıtlıyor göründüler. Bu nedenle müzikal Sokrates bilge Sokrates’ten daha başka bir belirlenim olduğu için, Sokrates kendi kendisinden ayırıldı.”*

Şeylerin belirlenimleri kendileri için belirlenimler olduklarına göre, bunlardan her biri bağımsız olarak saptanır, ve gene de şey bu bağımsız evrenselliklerin bir toplağıdır. Stilpo bunu ileri sürdü. Ona göre evrensel belirlenimler ancak ayrılıkları içinde gerçekten varoldukları ve birey değişik düşüncelerin ayrılmamış birliği olduğu için, onun için bireysel hiçbirşeyin hiçbir gerçekliği yoktur.

3) Plutark ondan alıntı yapar:

> *“Ayrı bir yüklem hiçbir durumda bir nesneye yüklenemez. Böylece insan iyidir ya da insan bir generaldir diyemeyiz, ama ancak insan yalnızca insandır, iyi yalnızca iyidir, general yalnızca generaldir diyebiliriz. Ne de on bir şovalye diyebiliriz, çünkü şovalyeler yalnızca şovalyelerdir, on bin yalnızca on bindir, vb. Koşan bir attan söz ettiğimiz zaman, Stilpo yüklemin yüklendiği nesne ile özdeş olmadığını söyler. Çünkü insan kavram-belirlenimi iyi kavram-belirleniminden ayrıdır. Benzer olarak at ve koşma da ayrıdır: Birer tanımlarını vermemiz istendiğinde, ikisi için aynı tanımı vermeyiz. Bu nedenle ayrı olan için ayrı birşey söyleyenler yanılmaktadırlar. Çünkü eğer insan ve iyi aynı olsaydı, ve benzer olarak at ve koşma aynı olsaydı, iyi ekmek ve fizik için ve koşma aslanlar ve köpekler için nasıl söylenebilirdi?”*

Plutark şöyle sonlandırır:

> *“Ama bu nedenle hangi insan daha kötü yaşamıştır? Bunun söylendiğini işiten ve ince bir şaka olduğunu bilmeyen kimse var mıdır?”*

2) KİREANİK OKUL

Adını Afrika’da Kirene’li Aristippos’tan aldı. Okulun üyeleri, Sokrates gibi, bireysel yaşamı ve kılgısal felsefeyi asıl ilgi noktası yaptılar. Kirenaikler iyinin genelde belirlenimi ile yetinmeyip onu bireyin Hazzı ile bir gördüler. Buna göre Kiniklerin onlarla karşıtlık içinde olduğu düşünülebilir çünkü Kinikler doğal isteklerin doyumunun belirli içeriklerini olumsuz olarak gördüler. Ama her iki okul da bireyin özgürlük ve bağımsızlığını hedef aldı.

Kireanikler mutluluğu insanın en yüksek ereği olarak gördüler. Ama mutluluk olarak mutluluk içeriksizdir, geneldir.

Bu konunun felsefi gelişimi genç Aristuppos’a yüklenir. Theodoros, Hegesias ve Annikeris ise ilkeyi daha öte geliştirdiler ve ilke sonunda bozularak Epikürcülüğe kaynaştı.

Duygu belirlenimsiz bireyseldir. Ama bu ilkeye düşünce katılırsa, düşüncenin evrenselliği yoluyla olumsallık, bireysellik, öznellik yiter. Böylece Kireanik okulda evrenselin tutarlılığı bireysel-duyusal ilke açısından tutarsızlıktır.

i) Aristippos

Sokrates’in dostu idi. Onun tarafından eğitildi. Para alan ilk Sokratik oldu. Sokrates’e para gönderdi

ama para geri gönderildi.

Genel iyilik ve güzellik ile yetinmedi ve varoluşu bireysellik olarak uç belirleniminde aldı. Hazzı insanın ussal olarak ilgilenmesi gereken tek şey olarak gördü. Öğretisinden çok kişiliği öne çıkar.

Bir kültür insanı olarak haz ile ilgilendi, böylece kendini tikel herşeyin, her tutkunun, her sınırın üzerine yükseltti. Haz ilke yapıldığı zaman ona bağımlı oluruz ve bu özgürlük ilkesi ile karşıtlık içindedir. Ama düşüncenin gelişimi biricik haz olarak alınırsa, tinin eksiksiz özgürlüğü korunur. Aristippos kültüre en büyük değeri yükledi. Haz yalnızca felsefi kültürün insanları için bir ilkedir: Haz verici olan dolaysızca değil ama ancak düşünce aracılığıyla bilinir.

Aristippus ilkesi ile uyum içinde yaşadı. Hazzı düşünce ile birlikte aradığı için, geçici hazları kötülüğün kaynağı olarak gördü. Şeylere, özellikle değişken doğalı şeylere bağımlı olmayı yadsıdı. Geçici hazlar ile yetindiği ve olmayanın eksikliğini duymadığı için, kendini her koşula uydurdu. Platon yalnızca ona kaftan ve çaput giyme yeteneği verilmiştir der.

Öğretisi gerçek özün dolaysızca verili olduğu biçimiyle Varlık, e.d. yalın olarak duygu olduğu biçimindedir. Gerçeklik duyumsanan değil ama duyumsamanın kendisidir.

> *“Böylece Kireanikler gerçek ölçütü duyumların oluşturduğunu söylerler; yalnızca onlar bilinebilir ve yanılmazdırlar, ama duygu üreten ne bilinebilir ne de yanılmazdır. Böylece bir beyaz ve tatlıyı algıladığımız zaman, bu koşulumuzu gerçeklik ve pekinlik ile ileri sürebiliriz. Ama bu duyguların nedenlerininin kendilerinin beyaz ve tatlı nesneler olduklarını pekinlikle doğrulayamayız. Bu insanların erekler konusunda söyledikleri de bununla uyum içindedir, çünkü duyumlar ereklere de genişlerler. Duyumlar ya hoş ya nahoş ya da ikisinden hiç biridir. Şimde nahoş duygulara kötü derler ve bunların ereği acıdır; hoş olan iyi olandır ve bunun değişmez ereği mutluluktur. Böylece duygular bilgi için ölçütler ve eylem için ereklerdir.” (Sextus Empiricus, adv. Math. VII, 191, 199, 200.)*

Bilge insan düşüncesi doğar. Ne yaparlar? Kimler bilgelerdir? İyinin belirlenimini aramak düşünceyi bu açılıma götürür.

ii) Thedorus

Geç Kirenaiklerdendir. Tanrıların varoluşunu yadsıdı ve bu nedenle Atina’dan sürüldü. Pozitif tanrıların kurgul önemi olmadığına göre bu felsefi bir sorun değildir.

> *“Sevinç ve üzüntüyü erek yaptı, ama öyle bir yolda ki birincisi anlak ile ve ikincisi anlak yokluğu ile ilişkili idi. İyiyi anlak ve türe olarak, ve kötüyü karşıt olarak tanımladı. Haz ve acı ise ilgisizdi.” (Diog. Laert. II, 97, 98).*

Duygu olarak duygunun gerçek varoluşu yoktur. Düşünce ile anlaşılmalıdır. Ama evrensel olan düşünce kendi içinde hoş olanı olduğu gibi nahoş olanı da kapsar. Theodorus hazzı anlak ve türede aramamız gerektiğini düşündü. Ama mutluluğun düşünce ile aranması sözleri boş, düşüncesiz sözlerdir.

iii) Hegesias

Hegesias duygu ve evrensellik arasındaki uyumsuzluğu duyguyu hiçliğe indirgeyerek çözdü. Ama gene de Hazzı erek aldığı için, onu evrensel yaptı. Ama haz tikel haz olarak evrensel ile uyum içinde değildir.

“Hiçbir eksiksiz mutluluk yoktur. Beden birçok acı ile karşılaşır, ve ruh onunla birlikte acı çeker. Bu nedenledir ki ölümü mü yoksa yaşamı mı seçtiğimizin bir önemi yoktur. Kendinde hiçbirşey hoş ya da nahoş değildir.”

Hoş ve nahoş olma ölçütü evrenselini yitirdiği için bütünüyle belirsizleşir. Belirsizlik anlamsızlıktır. Biricik varlık olarak görülen Evrenselin önünde tüm belirlilikler yitince yaşamın kendisi de gerçekliğini yitirir. "Hazzın seyrekliği, yeniliği ya da aşırılığı kimi durumlarda haz, başkalarında hoşnutsuzluk yaratır. Yoksulluğun ve varsıllığın hoş olan için hiçbir anlamı yoktur, çünkü varsılların yoksullardan daha çok haz duyamadıklarını görürüz. Benzer olarak, kölelik ve özgürlük, soylu ve soysuz doğum, ün ve ünsüzlük haz açısından eşdeğerdirler. Ancak bir budala için yaşamanın bir önemi olabilir; bilge insan için önemsizdir" ve öyleyse o özgürdür.

> *"Bilge insan kendi istencine göre davranır, ve başka hiçbirşeyi eşit ölçüde değerli görmez. Çünkü başkalarından en büyük yararları bile görse, bu kendisinin verdiğine eşit değildir. Hegesias ve dostları da duyguyu uzaklaştırırlar, çünkü yeterli bilgi vermez. Dahası, en iyi olduğunu düşünmek için nedenimizin olduğu şeyleri yapmalıyız derler. Günahkar bağışlanmalıdır, çünkü hiç kimse bile bile günah işlemez, ama tutkuya yenik düşmüştür. Bilge insan nefret etmez, ama bilgilendirir. Çabaları iyiye olmaktan çok kötülükten kaçınmaya yöneliktir, çünkü amacı sıkıntı ve üzüntü olmaksızın yaşamaktır." (Diog. Laert., II, 93-95).*

Bireysel özbilincin özgürlüğünden doğan bu ilkeyi Hegesias bilge insanların eksiksiz ilgisizlik durumu olarak anlattı. İskenderiye'de yaşayan Hegesias'a zamanın krallarına ders verme izni verilmedi, çünkü dinleyicilerinden pek çoğunda yaşama karşı öylesine ilgisizlik yarattı ki kendi yaşamlarına son verdiler. (Cicero, Tusc. Quest. I. 34.)

iv) Annikeris

Annikeris ve dostları Kireanik okulun ilkesinden saptılar.

> *"Ortak yaşamda dostluğu, ana-babaya minnettarlık ve saygıyı ve kendi ülkesine hizmeti kabul ettiler. Ve bilge insanlar böyle yapmakla güçlük çekmek ve çalışmak zorunda kalsalar da, gene de mutlu olabilirler, üstelik çok az haz duymalarına karşın. Dostluklar yalnızca yararcı temeller üzerine değil ama gelişen iyi niyet üzerine kurulmalıdır. Ve dostlar için duyulan sevgiden ötürü giderek yükler ve güçlükler bile üstlenilmelidir." (Diog. Laert. II. 96-7.)*

Okul böylelikle evrenselini, kurgul öğesini yitirdi ve popülerleşti.

3) KİNİK OKUL

Kiniklerde kavramsal yan çok yetersizdir ve dizgeye benzer bir öğretileri yoktur. İlkeleri daha sonra Stoacılar tarafından felsefi bir yapıya örgütlendi. Kinikler için (Kireanikler için olduğu gibi) problem hem eylem hem de bilgi açısından bilinç için ilkenin ne olduğunu saptamaktı. Kinikler de İyiyi evrensel erek olarak aldılar ve bireysel insan için nede aranması gerektiğini sordular. Kireanikler bireysel duyguyu ilke ya da bilinç için gerçek varlık yaparken, Kinikler ise bu duyguyu evrensel biçimi içinde alarak tüm bireyselliğe ilgisiz saydılar. Kireanikler için duygu düşünce tarafından belirlendiği için evrenselliğe ve gerçek özgürlüğe genişlerken, Kinikler ise insanın özelliği olarak eksiksiz özgürlük ile başlarlar ve buna göre tüm düşüceye ve yaşama, tüm dışsal bireyselliğe, kişisel ereklere, gereksinim ve hazlara karşı ilgisizliği savundular. Buna göre tüm bu dışsallıklardan vazgeçmeyi ve gereksinimleri yalnızca doğanın zorunluklarına sınırlamayı seçtiler ve böylece iyinin içeriğini Doğadan en büyük bağımsızlık olarak, e.d. olanaklı en az gereksinim düzeyi olarak gördüler. Bu duygunun hazlarından bir geri çekiliştir. Burada olumsuz yan belirleyicidir. Böyle olumsuz özgürlük gerçek özgürlük değildir. Gerçek özgürlük doğal olanı doğrulamak ve karşısına almak, ve onun üzerinde ve ondan özgür durmaktır.

i) Antisthenes

Sokrates'in Atinalı dostu olan Antisthenes Kinik olduğunu ileri süren ilk düşünürdü. Atina'da yaşadı, bir gimnasiumda dersler verdi, ve "yalın köpek" olarak tanınırdı. Annesinin bir Trakyalı olması değersizlik sanı yapıldığında, tanrıların annesinin Frigyalı olduğu söyledi. Gorgias ve Sokrates tarafından eğitildi, her gün Pire'den Atina'ya Sokrates'i dinlemeye gelirdi. Çeşitli kitaplar yazdı.

> *"Erdem kendine yeterlidir, ve Sokratik karakter gücünden daha çoğunu gerektirmez. İyi eşsizdir, kötü değersizdir. Erdem yapılanlardan oluşur ve bir nedenler ya da kuramlar çokluğu gerektirmez. İnsanın ereği erdemli bir yaşamdır. Bilge insan kendi ile yetinir, çünkü başkalarının iye olduğu herşeye iye görünür. Kendi erdemi ona doyum verir. Tüm dünyada kendi yurdundadır. Eğer ünü yoksa, bu bir kötülük olarak değil ama bir iyilik olarak görülecektir." (Diog. Laert. VI. 11, 12 (104).)*

Ama Antisthenes'in kendisi kuramlar ve nedenler üretir. Burada bir kez daha bilge insan üzerine aynı sıkıcı konuşmayı görürüz. Böyle bilgelik yalnızca vazgeçmeden, geri çekilmeden, baskıdan oluşur. Ama bu kaçıştır. Gerçek özgürlük ise olumsuzdan kaçmaktan değil ama onu karşısına alarak ondan bağımsızlığı başarmaktan oluşur. Bu moral yaşamdır. Kaçış ise kaçınılmaz olarak ahlaksızlığı getirir. Antisthenes'in tutumu kabalık, davranışta incelik yoksunluğu ve giderek utanmazlığa dek varır. Kinikler alay konusu edildiler. Antisthenes'in yaşamda yoksulluğa değer yüklediği de söylenir. Kiniklerin zeytin ağacından yapılı kalın bir sopaları vardır, iç çamaşır giymeksizin bir çaput ile örtünürler ve yiyecek için bir dilenci çıkını ve su içmek için bir de kupa taşırlar. Gereksinimlerin yalınlaştırılması ve özgürlükleri budur. Ama bu özgürlük doğaya karşı belirlenir, tin ile ilişki içinde değil. Kinik doğallık tinin özgürlüğü ve açınımı değildir. Tersine, insanın küçülmesi, doğaya köleliliğinin arttırılmasıdır. Olumsuz özgürlük — anlak özgürlüğü — tersine döner.

Sokrates Kiniklerin giyim yollarını kibir olarak eleştirir. Çünkü "Antisthenes giysisindeki bir deliği gösterdiği zaman, Sokrates ona giysindeki delikten kibirini görüyorum" der (Diog. Laert. VI. 8; II. 36).

ii) Diogenes

Sinoplu Diogenes en ünlü Kiniktir. İğneleiyici ve ustaca vuruşları, acı ve alaycı sözleri vardır. Ama sık sık daha iyi yanıtlar alır. 'Köpek' olarak adlandırıldı. Kinikliği bir yaşam yolu olarak seçti, bir felsefe değil. Kendini en yalın yaşam gereksinimlerine sınırladı ve böyle yapmayanlar ile alay etti. Ama kendisi alay konusu oldu. Bir çocuğun elleriyle su içtiğini görünce kupasını fırlatıp attı. Hiçbir gereksinimi olmamak tanrısaldır, diyordu; olanaklı olduğunca az gereksinimi olmak tanrısala yaklaşmaktır. Atina sokaklarında, pazar yerinde fıçılarda yaşadı. Atina'da Zeus'un Sundurmasında yaşarken Atinalıların ona harika bir konut yapmış olduklarını söyledi. (Diog. Laert., VI.) Kabalık, utanmazlık, çirkinlik ile ünlüdür. Bir keresinde Platon'un evindeki güzel halılar üzerinde çamurlu ayaklarıyla yürürken "Platon'un gururu üzerinde yürüyorum" dedi. Platon, "Evet," dedi, "ama bir başka gururla."

Bir yemekte bir konuk ona bir köpekmiş gibi kemik attığı zaman ona giderek bir köpek gibi davrandı. Daha sonraki Kinikler daha da utanmaz oldular ve Köpek adına bile saygısızlık ettiler.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Thales

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

1

Thales

Frederick Copleston

FELSEFECİ ve kılgısal bilimcinin karışımı Miletuslu Thales'in durumunda çok açık olarak görünür. Thales'in Herodotus1 tarafından Lidyalılar ve Medler arasındaki savaşın sonlarında göründüğü bildirilen güneş tutulmasını önceden saptadığı söylenir. Şimdi biliyoruz ki gökbilimcilerin hesaplamalarına göre İÖ 585 yılının 28 Mayısında Küçük Asya'da görülmüş olması olası bir güneş tutulması olmuştur. Böylece, eğer Thales'e ilişkin öykü doğruysa, ve eğer önceden bildirdiği güneş tutulması 585'teki tutulma ise, o zaman İÖ altıncı yüzyılın ilk yarısında yaşamış olmalıdır. İÖ 546/5'te Sardis'in düşüşünden kısa bir süre önce öldüğü söylenir. Thales'e yüklenen öteki bilimsel etkinlikler arasında bir takvimin hazırlanması ve Fenikelilere özgü bir uygulama olarak bir geminin yönünü Küçük Ayının yardımıyla belirleme yönteminin bulunuşu bilinir. Ona ilişkin kısa öyküleri Diogenes Laertius'un yapıtında Thales'in yaşamını anlatan bölümde okuyabiliriz. Yıldız-gözleminde bulunurken bir kuyuya ya da hendeğe düştüğü, ya da bir zeytin darlığını önceden görerek zeytinyağı üzerine tekelcilik yapmış olduğu gibi öyküler belki de yalnızca bir Bilgeye kolayca yüklenebilecek tipte öykülerdir.2Metafizik'te Aristoteles Thales'e göre Dünya yukarıdan su üzerine bırakıldığını ileri sürer (görünürde onu yüzen düz bir disk olarak düşünüyordu). Ama en önemli nokta Thales'in tüm şeylerin birincil gerecini su olarak bildirmiş olması, aslında genel olarak Bir sorusunu getirmiş olmasıdır. Aristoteles Thales'i bu vargıya götüren şeyin gözlem olabileceğini düşünür, "düşünceyi belki de tüm şeylerin besininin nem olduğunu, ve ısının kendisinin nemden yaratılıp onun tarafından diri tutulduğunu (ve kendisinden varoldukları öğenin tüm şeylerin tek ilkesi olduğunu) görerek çıkardı. Thales düşüncesini bu olgudan, ve tüm şeylerin tohumlarının nemli bir doğada oldukları ve suyun nemli şeylerin doğasının kökeni olduğu olgusundan çıkardı."3 Aristoteles, hiç kuşkusuz biraz çekinerek de olsa, Thales'in eski tanrıbilimlerden etkilendiğini de ileri sürer, çünkü bunlarda su—ozanların Stix'i olarak—tanrılar arasındaki yeminin nesnesiydi. Bu ne olursa olsun, açıktır ki buharlaşma olayı suyun nem ya da hava olabileceğini düşündürürken, donma olayı ise, eğer süreç daha ileri götürülecek olursa, suyun toprak olabileceğini düşündürebilir. Herşey bir yana, bu erken düşünürün önemi Dünyanın enson doğası nedir sorusunu ortaya sürmüş olması olgusunda yatar—bu soruya edimsel olarak verdiği yanıtta ya da, ne olursa olsunlar, bu yanıtı verişinin altında yatan nedenlerde değil.

Aristoteles tarafından Thales'e yüklenen bir başka bildirimi, tüm şeylerin tanrılarla dolu oldukları, mıknatısın bir ruhu olduğu çünkü demiri devindirdiği4 bildirimini pekinlikle yorumlamak olanaksızdır. Bu bildirimin bir dünya-ruhunun varoluşunu ileri sürdüğünü söylemek ve sonra bu dünya-ruhunu Tanrı5 ile ya da Platonik Demiurge6 ile özdeşleştirmek—sanki bu sonuncusu tüm şeyleri sudan oluşturmuş gibi—yorumlama özgürlüğünde çok ileri gitmek olacaktır. Thales'in öğretisine ilişkin biricik pekin ve biricik gerçekten önemli nokta onun "şeyleri" tek bir birincil ve enson öğenin değişen biçimleri olarak düşünmüş olmasıdır. Bu öğeyi su olarak saptaması deyim yerindeyse onun ayırdedici tarihsel özelliğidir; ama ona ilk Yunan felsefecisi olma niteliğini kazandıran olgu ilk olarak onun Ayrımda Birlik kavramını kavramış olması (kavramı mantıksal düzlemde yalıtmıyor olsa bile), ve, birlik düşüncesine sıkı sıkıya sarılırken, çokluğun açık türlülüğüne bir açıklama bulmaya çalışmış olmasıdır. Felsefe doğal olarak görgül dünyadaki çokluğu, bunun varoluş ve doğasını anlamaya çalışır, ve bu bağlamda anlama felsefeci için temelde yatan bir birlik ya da ilk ilke bulmak demektir. Özdek ve tin arasındaki kökten ayrım açıkça

ayrımsanmadıkça sorunun karmaşıklığı kavranamaz: bu ayrım ayrımsanmadan önce (ve aslında ayrımsanması üzerine bile, eğer ‘‘ayrımsanır ayrımsanmaz’’ sonra hemen yadsınırsa), sorunun safça çözümleri zorunlu olarak kendilerini ortaya süreceklerdir: olgusallık özdeksel bir birlik olarak (Thales’in düşüncesinde olduğu gibi) ya da İdea olarak (belli çağdaş felsefelerde olduğu gibi) düşünülecektir. Bir ve Çok sorununun karmaşıklığına doğru bir yaklaşım için olgusallığın özsel dereceleri ve varlığın andırımları öğretisi açıkça anlaşılmalı ve ikircimsiz olarak ileri sürülmelidir: yoksa çoklunun varsıllığı yanlış ve az çok keyfi olarak tasarlanmış bir birliğe kurban edilecektir.

Mıknatısın canlı olması konusunda Aristoteles tarafından Thales’e yüklenen sözlerin ilkel bir canlıcılığın can çekişmesini temsil ediyor olması gerçekten de olanaklıdır—bir görüş ki, canlı-düşlem kavramını (bir insanın düşlerde algılanan gölgemsi eşlemini) insan-altı örgensel yaşama, giderek örgensel olmayan dünyanın güçlerine genişletmeye dek varır. Ama, durum bu olsa bile, bu geçmişin bir kalıntısından başka birşey değildir, çünkü Thales’te açıkça mitten bilim ve felsefeye geçişi görürüz, ve o Yunan felsefesinin bir başlatıcısı olarak geleneksel özgünlüğünü sürdürür.7

Notlar

1Hist., I, 74.

2Diog. Laert., Filozofların Yaşamları, 1, 22-4.

3Metafizik (çev. J.A. Smith ve W.D. Ross).

4De Anima, A 5, 411 a 7; 2, 405 a 19.

5Aetius’ta, I, 7, XI (D. II A 23).

6Cicero: De Nat., I, 10, 25 (D. a.g.y.).

7Metaf., 983 b 18.

[COPLESTON: FELSEFE TARİHİ: ÖN-SOKRATİKLER VE SOKRATES:
1. ÖN-SOKRATİK FELSEFE: 1. ÖNCÜLER: ERKEN İYONYA FELSEFECİLERİ]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

2

Thales

Sahakian

Tarih Miletus felsefecilerinin ilki olan Thales’e dikkate değer düşünsel başarımlar yükler. Thales İÖ 28 Mayıs 585’deki güneş tutulmasını önceden saptamış, gölgelerini ölçerek piramitlerin yüksekliklerini belirlemiş ve denizdeki gemilerin uzaklıklarını hesaplamak için bir aygıt tasarlamıştır.

Eski Miletus felsefecilerinin düşüncelerine ilişkin bilgimiz öylesine eksiktir ki, kuramlarının temellerini açıklayabilmek için bu bilgiyi belli bir ölçüde tahminlerle tamamlamak kaçınılmaz olmaktadır. Thales’in felsefeye birincil katkısı tek bir tözün, suyun, evreni oluşturan kozmik gereç olarak konutlanmasıdır. Suyu temel bileşen olarak seçmesinin nedenini anlamak güç değildir, çünkü su sıvı, katı ve gaz olarak özdeğin her üç biçiminde de bulunur. Dahası, Thales keskin bir kavrayışla tüm özdeğin böyle değişik toplak durumlarına karşın değişmeden kalan tek bir tözden oluşmuş olması gerektiğine karar verdi. Dünyanın gezegenler arasındaki konumunu açıklamak için bu kuramları kullanarak, dünyanın tıpkı suda yüzen bir top gibi uzayda yüzdüğü vargısını çıkardı.

Thales ve öteki İyonya felsefecileri hilozoizm öğretisine, özdekte yaşam ya da duyumun bulunduğu ve yaşam ve özdeğin ayrılamaz oldukları kuramına inanıyorlardı. Miletuslular töze yaşam ya da ruh

yüklerlerdi, ve, Thales'e göre, Tanrı herşeyde, özdeğin her üç biçim ve belirişinde de bulunurdu. Böylece giderek metalik nesneleri çekme gücü olduğu için mıknatısa bile bir ruh yükledi.

[SAHAKIAN: FELSEFE TARİHİ: 1. ÖZDEK SORUNU]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Thales

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Thales
(İÖ 624-546/5, İYONYA)

Thales (624-546/5, İYONYA)
(Θαλῆς ὁ Μιλήσιος :: Miletuslu Thales)

Her felsefeci son sözü, Tanrının sözünü, Logosu söylediğine inanır. Thales de. Ama Thales yalnızca ilk sözü söylemiştir. Başlangıçta Su vardı, der.

Dünyayı mitolojik imgelerde ve tasarımlarda betimleyen bilinç biçiminden onu düşünceler yoluyla anlamayı isteyen bilinç biçimine geçiş kıpısını Thales'e ilk kez yükleyen Aristoteles'tir. "Su" hiç kuşkusuz bilinçteki "su" düşüncesinden ayrı olarak bir düşünce değildir. Ve Thales hiç kuşkusuz Suyun bir düşünce olduğunu düşünmüyordu. Ama Thales'in Su dediği arke varolan herşeyin, doğal ve tinsel varlıkların tümünün tözü ve böylece sözcüğün gerçek anlamında evrensel idi. Evrensel ise düşüncenin kendisidir.

İlk kez Thales ile insanlık özgür düşünmenin yoluna girer, ve ilk kez onun özgür düşüncesi ile mitolojik realite yerini usun gerçek realitesine bırakmaya başlar. İlk kez onunla dünya bilincinin küçük bir alanında insanlık değişmeyen, pıhtılaşmış, devinmeyen bir şimdiden kurtulmaya ve büyüyen geleceğin yoluna girmeye başlar.

Thales ile doğmaya başlayan tin ve modern tin arasında kesintisiz, aslında vazgeçilmesi olanaksız bir bağ bulunur. Ve evrensel Dünya-Tarihi dediğimiz sürecin kendisi bu bağın istenç düzleminde anlatımıdır: Tarih özgürlük ile, özgürleşme ile birdir.

YAŞAM

Apollodorus'a göre Thales İÖ 624'te doğdu (39'uncu Olimpiyatın birinci yılı); Diogenes Laërtius Thales'in 58'inci Olimpiyat sırasında 78 yaşında öldüğünü (İÖ 548-545) yazar. Lidya kralları Aliattes ve Krösus'un ve Atinalı Solon'un çağdaşı idi. Heredotus'a göre ataları Fenikeliler, ve babasının adı Eksamies, annesininki Kleobulina idi. Hiçbir yazısı ve çağdaşlarından hiçbir kaynak saklanmamıştır.

Thales'in adı değişik yazarlar tarafından değişik kapsamlarda verilen Yedi Bilge listelerinde sürekli olarak bulunur.

Miletus

Thales İyonya kentlerinin Lydyalı Kröseus'un egemenliği altında olduğu bir zamanda yaşadı. Lydya Krallığının Perslere yenilmesinden sonra (İÖ 548; Ol. 58, 1) bir özgürlük görünüşü yaratılmış olsa da, bölgedeki kentlerin çoğu Pers yönetimi altında kaldı. Miletus beş yıl süren savaş sırasında

Perslere karşı Lydyalılar ile birlikte bir eylemde bulunmadığı için Kyrus tarafından bağışlandı ve bölgenin geri kalan 12 kentinden ayrı olarak gözetildi.

Thales Heredotus'a göre başarılı bir devlet adamı idi. Thales'ten yaklaşık 150 yıl kadar sonra yaşamış olan Heredotus şunları yazar (Tarihler I 170.3):

> *"İyonya'nın yok edilmesinden önce bile bir Miletuslu olan ve ailesi başlangıçta Fenike'den gelmiş olan Thales tarafından yararlı öğütler verilmişti. İyonyalıları tek bir meclis kurmaya yöneltmiş, onun İyonya'nın özeği olan Teos'ta olması gerektiğini, ve başka kentlerde yaşamın sürdürülmesi ama bunların sanki kasabalar imiş gibi görülmesi gerektiğini söylemiştir."*

GÜNEŞ TUTULMASI

Heredotus (Tarihler, I, 170.2):

> *"[Aliattes yönetimindeki Lidyalılar ile Kiakseres yönetimindeki Persler arasındaki] savaş altıncı yılında bir çarpışma yer alıncaya dek bir denge durumuna girmişti. O yıl savaş başladıktan sonra gündüz birden geceye döndü. Gündüzün bu değişimi İyonyalılara onun edimsel olarak yer alacağı yılı doğru olarak saptamış olan Miletus'lu Thales tarafından önceden bildirilmişti."*

Thales güneş tutulmasını hesaplayacak gökbilimsel bilgilerden yoksundu. Ama Sümer gökbilimcileri güneş ve ay tutulmaları için 223 aylık bir yinelemeli dönem (18 yıl, 10 gün, 8 saat) saptamışlardı. Thales bu bilgiyi kullanmış olmalıdır. Diels Thales'in İÖ 585'teki tutulmadan 18 yıl önce 603'te Mısır'da yer alan güneş tutulmasına tanık olmuş olabileceğini belirtir. 585'teki güneş tutulması hemen hemen tamdı ve savaşan yanları savaşa son vermeye ve bir barış anlaşması yapmaya götürdü. Thales dünyanın küresel olduğunu, güneş tutulmasının ayın güneş ve dünya arasına girmesiyle yer aldığını bilmiyordu.

Miletus, Agora

IRMAK YATAĞININ DEĞİŞTİRİLMESİ

Heredotus ayrıca Thales'in Kyrus'a karşı savaşa başlayan Lidya kralı Krösus'a Halys ırmağını geçmede suyun yatağını değiştirerek yardımcı olduğunu yazar. "Bu," der Heredotus, "Yunanlıların kabul ettikleri öyküdür, ama ben Krösus'un varolan köprüleri kullandığını ileri sürüyorum." (I, 75.)

MISIR GEOMETRİSİ

Mısır'a yolculuk yaptığı bilinen Thales'in geometriyi orada öğrendiği ve bu bilgiyi piramitlerin yüksekliğini ölçmek için kullandığı (Rodos'lu Hieronimos) ve onunla denizdeki gemilerin uzaklığını hesapladığı (Eudemus) söylenir. Piramidin boyunu ölçmek için gölgenin uzunluğunun cismin uzunluğu ile eşit olduğu saati bekleyip Piramidin gölgesinin boyunu ölçmek yeterlidir.

Miletus (Milet), Agora. İ.Ö. 6'ıncı yüzyılda Pers istilasından önce Mitalus Yunan kentlerinin en büyüğü ve en varsılı idi.

ZEYTİN ÖYKÜSÜ; YILDIZLAR, KÖYLÜ KADIN VE ÇUKUR

Zeytin Presleri

Aristoteles'in anlattıklarına göre (Politika, A 1259a6), Thales meteorolojideki ustalığını kullanarak kış aylarında gelecek mevsimin zeytincilik için verimli geçeceğini tahmin etti. Buna göre Miletus ve Kios'taki tüm zeytin preslerini ucuza kiraladı. Zeytinler olgunlaşınca presleri kendi belirlediği bir eder ile başkalarına yeniden kiraladı. Amacı onu yoksulluğundan ötürü kınayanlara yanıt olarak bilgelerin para kazanmada pek güçlük çekmeyeceklerini göstermekti.

Çukura Düşme Öyküsü

Yıldızları seyrederken bir çukura düşen Thales'e bir köylü kadını gülerek ayağının altındakini bile göremezken gökte neler olduğunu bulmaya çalıştığını söyler. Hegel şöyle yanıtlar (Felsefe Tarihi, I):

> *"İnsanlar böyle şeylere gülerler ve övünçle felsefecilerin onlara bu tür şeyleri öğretemeyeceklerini söylerler. Ama felsefecilerin onlara güldüklerini anlamazlar, çünkü çukurlara düşmemelerinin nedeni daha şimdiden orada yaşıyor olmaları ve yukarıda üzerlerinde nelerin varolduğunu görememeleridir."*

YAZILAR

Thales'in herhangi bir inceleme yazmış olduğu kuşkulu olsa da, bir dizi eski yazar onun yazılarından söz eder. Simplikios'a göre (Diels, Dox. p. 475) Thales denizciler için bir Yıldız Kataloğu yazmıştır.

Diogenes Laertius asıllık konusunda kuşkular uyandırır, ama "başkalarına göre Thales biri Gündönümü Üzerine ve öteki Gündüz-Gece Eşitliği Üzerine iki incelemeden başka birşey yazmadı" (D.L. I.23). Argoslu Lobon'un ileri sürdüğüne göre Thales'in yazıları iki yüz dizeden daha fazla değildi (D.L. I.34), ve Plutark Thales'e yazı yoluyla ilettiği kimi görüşleri yükler (Plutarch, De Pyth. ya da. 18. 402 E). Hesikhius'a göre '[Thales] gök sorunları üzerine, gündüz-gece eşitliği üzerine ve başka pekçok konuda epik düzyazıda çalışmalar üretti (DK, 11A2). Kallimakhüs Thales'e denizcilerin Küçük Ayı'ya göre yön belirlemeleri öğüdünde bulundu (D.L. I.23).

Daha başka kaynaklar ona başka yazılar da yükler, ve antikçağda hiç kuşkusuz onun adı altında dolaşan kitaplar vardı. Ama Aristoteles'in zamanına dek ulaşan hiçbir yazısı yoktur ve hiçbirşey yazmamış olması olasıdır.

Miletus, Liman

DOĞA FELSEFESİ

Aristoteles ve Theofrastus Thales'in önermesini felsefenin başlangıcı olarak alırlar. Aristoteles'e göre Thales 'doğa felsefesi'nin kurucusudur. ('Doğa Felsefecileri' ya da 'fizyolog'lar, fusikoi, fusiologoi.)

Simplikios (Fizik Üzerine Yorum, 23.29-33):

> *"Yunanlılara doğa incelemesini ilk kez Thales'in sunduğu söylenir. Theofastrus'un kendisinin kabul ettiği gibi birçokları tarafından öncelenmesine karşın, tüm öncüllerini onları gölgede bırakacak denli aşmıştır. Ama yazılı olarak arkada "Denizcilik Gökbilimi" denilen çalışmasının dışında hiçbirşey bırakmadığı söylenir."*

SU

'Tüm şeylerin ilkesi sudur."
Thales'in bu ilkesi Aristoteles tarafından aktarılır.

Bu ilke tekil durumların gözleminden türetilecek bir genelleme ya da tümevarım değildir. Genellemenin tekil durumların bir gözleminden türetildiği görüşü bir yanılgıdır çünkü tekil durumlar yalnızca tekil durumlardır ve böyle alındıklarında üzerlerine ne denli düşünülürse düşünülsün, içlerine girip ne denli araştırılırsa araştırılsın, tüm parçaları çözümlense ve her köşesi didik didik edilse bile hiçbir zaman evrenseli göstermezler çünkü duyusal tekiller olarak böyle soyut bir kavramı, bir düşünceyi göstermezler. Hiç olmazsa evrenselin duyulur, gözlenebilir, ele gelir birşey olmadığı kabul edilmelidir. Genelleme ya da tümevarım tekil gözlemlerin bir sonucu değil, tersine kendisi usun tekil gözlemleri kucaklayıp kapsayan evrenselinin işlevidir.

Öte yandan tekil olan kavram olarak gerçekten de evrenseli baştan sona kapsar, ondan ayrımı içinde saltık olarak ondan ayrılmazdır. Tekil olması ancak ve ancak evrensel olmaması yoluyla belirlenir ve bu olumsuzlama ise sözcüğün tam anlamıyla kapsamadır çünkü mantıksal olarak saltık olarak zorunlu bağıntıdır. Tekil kendinde Evrenseldir.

SUYUN İLKE SEÇİLMESİNİN NEDENİ

Thales Yeryüzünün Su üzerine dayandığını söyler. Bu görüş Mısırlılar ve başkaları tarafından öncelenir. Aristoteles Thales'i bu vargıya götüren nedenleri bilemezdi çünkü Thales'in hiç olmazsa ona dek ulaşmış olduğu söylenebilecek yazılı hiçbir metni yoktu. Thales'in düşündüklerini ancak tahmin edebilirdi, ve bu tonda yazar.

> *Aristoteles (Metafizik, 983): "Belki de Thales'in vargıları tüm besinin ıslak olduğu, sıcaklığın kendisinin nemden geldiği ve yaşamın onunla sürdüğünün açık olduğu düşüncesinden doğmuştur. Ama kendisinden herşeyin yaratıldığı şey tüm şeylerin ilkesidir. Bu kuramı savunmasının nedenlerinden biri buydu. Ama bir başkası da tüm tohumların nemli doğada oldukları ve suyun nemli herşeyin ilkesi olduğu olgusunda kapsanır."*

Thales'in ilkesinin seçiminde içinde yaşadığı ekinin etmen olduğu düşünülebilir. Hiç kuşkusuz Babil ve Mısır düşüncelerini biliyordu, ve kendisinin Mısır'a yolculuk yapmış olduğu sorgulanmayan bir olgudur. Hem Babil hem de Mısır varoluşlarını özsel olarak suda buluyorlardı — Dicle ve Fırat, ve Nil. Plutark'a göre Mısırlı rahipler hem Thales'in hem de Homeros'un tüm şeylerin ilkesinin su olduğunu Mısır'dan öğrendiğini söyleyerek övünüyorlardı. Bir de dünyanın su üzerinde yüzmesi teması vardır.

Seneca (Quaest. Nat. vi. 6):

> *"Thales bütün dünyanın suyu desteği olarak aldığını ve üzerinde yüzdüğünü düşündü."*

Aristoteles, (Gökler Üzerine, 294a28-34):

> *"Başkaları der ki [Yeryüzü] su üzerinde durur. Bu bize iletilen en eski açıklamadır ve Miletuslu Thales tarafından ileri sürülmüştür. Ona göre yeryüzü dingindir çünkü bir kütük ya da bu tür başka birşey gibi yüzebilir (çünkü bu şeylerden hiç biri hava üzerine dayanmaz, ama ancak su üzerine dayanabilirler) — sanki aynı şey yeryüzü için olduğu gibi yeryüzünü destekleyen su için geçerli olmamalıymış gibi."*

Miletus (Milet)

İÖ ikinci bin yılın ortalarında Babil kozmolojisi (Enuma Eliş) suyun birincilliği üzerine benzer bir tablo sunar. Böyle mitlere ek olarak bir de Tufan öyküleri bolluğu vardır ve İbrani kozmogonisi Tanrının tininin sular üzerindeki uçuşundan söz eder. Homeros İliad'da "Ve Okyanus, tanrıların ilk babası, ve anneleri Tethis"den söz eder (XIV, 201).

Tüm bunlar Thales'in ilkesinin dışsallığı denli dışsaldır. Aristoteles bunlardan ayrı olarak Thales'i Suyu ilke seçmeye götüren nedenin çok daha fiziksel-ussal gözlemler olduğunu söyler. Su ısıdaki değişime göre katı, sıvı ve gaz durumlarına geçer, ve seyrelme ve yoğunlaşma Thales'in ilkeden çıkarsamalarında kullandığı araçlardır. Ama tüm bu bağıntılı gözlemlerin sonucu olmayan, tersine kendisi onları öyle bağıntılı gözlemler olmaya belirleyen şey tümüne içkin evrensel düşüncedir. Tüm bu gözlemlerde duyusal olarak gözlenemeyen şey bu bağıntı, bu tözsellik, bu kavramdır.

Aristoteles (Metafizik I, 983b6 vs.)

> *"İlk felsefecilerin çoğu yalnızca özdek doğasındaki ilkelerin tüm şeylerin ilkeleri olduğu görüşündeydiler.*

Tüm varlıkların ondan oluştukları, ondan geldikleri ve sonunda yine ona çözündükleri ilk, onda özün kalıcı olduğu ve kendini yalnızca değişkilerinde değiştirdiği şey — buna varlıkların öğesi ve ilkesi derler. [10] Ve bu nedenle hiçbir şeyin varedilmediğini ya da yokedilmediğini düşünürler, çünkü bu tür töz her zaman kalıcıdır. Benzer olarak, Sokrates güzel ya da müzikal olduğu zaman saltık olarak varlığa geldiğini söylemeyiz; ne de bu nitelikleri yitirdiğinde yokolduğunu söyleriz; [15] çünkü dayanak, Sokrates'in kendisi, kalır. Aynı yolda hiçbir şey varedilmez ya da yokedilmez; çünkü bir — ya da birden çok — doğa vardır ki başka herşey ondan varedilirken kendisi kalıcıdır. Ama böyle ilkelerin sayısı ve biçimleri konusunda tüm düşünürler anlaşma içinde değildirler."

"[20] Bu felsefe türünün kurucusu olan Thales Suyun bu ilke olduğunu söyler (Yeryüzünün Su üzerinde dinginlikte olduğunu bildirmesinin de nedeni budur). Belki de tüm şeylerde besleyici olanın nemli olduğunu, sıcaklığın kendisinin nemden yaratıldığını ve varoluşu için ona dayandığını (ve herşeyin kendisinden varedildiği şeyin herşeyin ilkesi olduğunu) görerek bu sayıltıyı çıkardı. [25] Buna göre bu varsayıma böyle ulaştı; ama her şeyin tohumunun nemli bir doğada iken suyun nemli şeylerin ilkesi olması da onu bu varsayıma götürdü. Kimileri vardır ki ilk kez eski çağların şimdiki kuşaktan çok önce yaşamış ve Tanrılarla ilgilenmiş insanlarının da doğa üzerine aynı şeyleri düşündüklerine inanırlar; [30] çünkü Okeanos ve Tethis'i yaratılışın babası olarak ve Tanrıları ise Styx adını verdikleri Su adına ant içiyor olarak temsil ederlerdi; ama en eski olan en onurlu olandır, ve en onurlu olan ise adına ant içtiğimizdir."

İLKENİN MANTIĞI

Görünürdeki türlülüğün altında temel bir birlik öğesi yatar. Thales salt dolaysız algının yeterliğini kabul etmez. Görüngülerin mitolojik yorumunu da doyurucu bulmaz.

Mitolojik imgelem sonsuza — ilkeye — kendi kavramı gereği kapalıdır, çünkü onda Kavram duyusal-tasarımsal öğe tarafından örtülüdür ve onun karakteristiği mantıksal olmamasıdır. Duyusal öğe onunla ilişkiye giren düşünceyi sonlulaştırır ve duyusal sonsuz tasarımını imgelem bile üstlenemez. Buna karşı düşünce en gerçek doğasında sonsuzun sonlu ile birlik içinde olduğunu doğrular. Sonsuzluk sayı değildir. Sonsuzluk sonlunun olumsuzlanması, ama yalnızca olumsuzlanması ya da daha tam bir anlatımla ortadan kaldırılmasıdır. Ama böylelikle onun saklanmasıdır. Gerçekten de, sonsuz kendinde sonlu da olmaksızın ne varolabilir ne de kavranabilir. İlk felsefecinin yaptığı şey de, kavramsal olarak düşünüldüğünde, sonluyu silip atmak değil ama onu bir kıpıya, sonsuzun zorunlu bir kıpısına yükseltmek, onu idealleştirmektir. Sonlu olan gerçek varlığını ancak sonsuz olanda ortadan kaldırılmış olarak bulur. Böylece onda yalnızca yitmez ama varolur.

Sonsuz bu bağlamda evrensel olanla, bir olanla, değişmez olanla anlamdaştır. Bu kavramların ayrımlarının bilinci henüz Thales'in araştırmasının ötesinde yatar.

Thales'in ilkesi ile aynı zamanda sonsuza gerileme ortadan kaldırılır. İlke zamanda ve uzayda sonsuzdur.

Sonsuzluk tüm sonluluğu olumsuzladığı ölçüde aynı zamanda tüm belirlenimi de ortadan kaldırır ve arke biçimden yoksundur — evrensel düşünce. Bu analitik ilke gene de tüm türlülüğün başlangıcı olacak, varolan tüm sonlular (aralarında tanrılar da olmak üzere) ondan çıkarsanacaktır. Thales bu duyusal-görgül düzlemde tutarlı olarak çıkarsamasını seyrelme ve yoğunlaşma süreçleri ile görgül olarak yapar. Kavram arkatasarda işlemektedir.

Thales'in önermesi görgül kökenli olamaz: Bitkilerin yaşam süreçlerinin gözleminden türetilemez.

İlke, tersine, görgül gereç üzerine uygulanır. Kuramlar doğrudan doğruya gözlemden türetilmezler (a priori).

Thales'in savı yadsındı (su), ama önermesinin mantıksal özü doğrulandı.

TÖZ OLARAK İLKE VE AÇINIMI

İlk felsefeciler 'ilk' (arke) sorunu tartışırken ilkeden "varolan herşeyin ondan oluştuğu, ilkin ondan geldiği, ve sonunda ona yittiği" [ex hou gar estin hapanta ta onta kai ex hou gignetai protou kai eis ho phtheiretai teleutaion] birşeyi anlarlar. Thales'in en yakın izleyicisi olan Anaximander'de aynı mantıksal ilke bulunur: "Şeylerin ondan doğduğuı yine şeylerin ona yokolduğu" birşeydir [ex hon de he genesis esti tois ousi kai ten phthoran eis tauta ginesthai].

İlkenin niçin dingin kalmayıp devindiği ve birçok biçime girdiği sorusu ilkin usun kavramının onu devindiren diyalektiğin, olumludaki olumsuzun bilincinde olmadığını anlatır. Kavramın açınımının, deviminin, ya da diyalektiğinin kaynağı kavramın dışında aranır. Us ilkin açınır, ve ancak açındıktan sonra bu kendi açınımını sorgular.

Aristoteles bu soruya şöyle bir yanıt girişiminde bulunur (Metafizik, A 984a21)

> *"Kendisinin değişmesine neden olan şey dayanağın kendisi değildir, tıpkı ne tahtanın ne de bronzun kendi değişimlerinin nedenleri olmaması gibi. Ne tahta bir yatak yapar, ne de bronz bir yontu. Değişimin nedeni olan başka birşey vardır. Ve bunu aramak ikinci dememiz gereken nedeni, devimin başlangıcının kendisinden geldiği nedeni aramaktır."*

İyonyalı felsefeciler bu ayrımı yapmıyorlardı. Onlar için ilke özünlü olarak devingendi.

Aristoteles şunları da yazar (De Anima, 405a19):

> *"Thales de, hakkında yazılanlardan göründüğü gibi, ruhu devindirici bir kuvvet olarak görmüştür, çünkü mıknatıs taşının bir ruhu olduğunu ve bunun taşı devindirdiğini söyler."*

Aristoteles Thales'in tüm şeyleri tanrılar ile dolu gördüğünü de söyler.

MATEMATİK

Thales'in Mısır'a yolculukları sırasında öğrendiği geometriyi Yunanistan'a getiren kişi olduğu kabul edilir.

Thales 5 teorem keşfetti:

1. bir daire çapı tarafından eşit olarak ikiye bölünür;
2. ikizkenar üçgenin taban açıları eşittir;
3. kesişen doğru çizgilerin karşıt açıları eşittir;
4. bir yarım daire içine çizilen açı bir dik açıdır;
5. tabanı ve taban açıları verilen bir üçgen çizilebilir.

Bunlardan 4 dışındakiler Thales'e Proklus tarafından yüklenir. 4'üncü teorem Diogenes Laertius tarafından Pamfilia'dan yapılan bir alıntıda aktarılır. Öyküye göre o da Pisagoras'ın kendi adını taşıyan teorem durumunda yaptığı gibi tanıtlamayı yaptıktan sonra tanrılara bir öküz kurban etmiştir. Ama bu teoremlerin tanıtlamaları örneğin Öklides'in daha sonraki yöntemli tanıtlamaları gibi değildir.

KOZMOLOJİ

Seneca (Quaest. Nat. vi. 6):

> *"Thales bütün dünyanın suyu desteği olarak aldığını ve üzerinde yüzdüğünü düşündü."*

Aristoteles (Gökler Üzerine, 294a28-34):

> *"Başkaları der ki [Yeryüzü] su üzerinde durur. Bu bize iletilen en eski açıklamadır ve Miletuslu Thales tarafından ileri sürülmüştür. Ona göre yeryüzü dingindir çünkü bir kütük ya da bu tür başka birşey gibi yüzebilir (çünkü bu şeylerden hiç biri hava üzerine dayanmaz, ama ancak su üzerine dayanabilir) — sanki aynı şey yeryüzü için olduğu gibi yeryüzünü destekleyen su için geçerli olmamalıymış gibi."*

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Xenofanes

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Xenofanes

Eleatik Okulun düşünürleri Xenofanes, Melissos, Parmenides ve Zenon'dur. Okulun kurucusu Xenofanes'tir ve Parmenides Xenofones'in öğrencisi olarak görülebilir. Melissos ve özellikle Zenon ise Parmenides'in öğrencileridir.

Aristoteles (Metafizik I.5) ilk üçünü şöyle betimler:

> *"Parmenides Biri Kavram (kata ton logon) olarak, Melissos özdek (kata thn ulhn) olarak kavramış görünür; buna göre birincisi onun sınırlı (peperasmenon) olduğunu ve ikincisi sınırsız (apeiron) olduğunu söyler. Ama onlardan Birin kuramını ilk anlatacak olan Xenofanes sorunu yalınlaştırmadığı gibi bu iki yandan hiç birini dikkate de almadı, ama göklere bakarak, 'Tanrı Birdir,' dedi. Xenofanes ve Melissos bütününde daha az uygardırlar. Oysa Parmenides daha incedir."*

Strabo altıncı kitabının başında Parmenides ve Zenon'un Pisagorcular olduklarını söyler. Cicero'ya göre (Acad. Quæst. IV. 42) Eleatik okul adını bu ikisinden almıştır.

Yaşam. Xenofanes'in doğum ve ölüm tarihleri bilinmese de, Diogenes Laërtius'a göre (IX. 18) Anaximander ve Pisagoras'ın çağdaşıdır. Doğduğu kent olan Kolofon'dan bilinmeyen nedenlerle kaçarak Büyük Yunanistan'a (Sicilya) sığındı ve orada Zankle (şimdiki Messina) ve Catana (Catania) kentlerinde yaşadı. Elea'da yaşadığı kesin değildir. Diogenes Laërtius (IX. 20), 60'ıncı Olimpiyat sırasında parladığını ve Elea'nın kolonileştirilmesi üzerine 2.000 dizelik bir şiir yazdığını söyler ve bundan Elea'da doğduğu sonucu çıkarılabilir. Ama Strabo altıncı kitabının başında — Elea'yı betimlerken — yalnızca Parmenides'in ve Zenon'un Elea'da doğduklarını söyler. Xenofanes Med savaşlarını görecek kadar yaşadı ve yaklaşık olarak yüz yaşında öldü. Söylendiğine göre öylesine yoksullaşmıştı ki, çocuklarını gömdürmek için parası olmadığından onları kendi elleriyle toprağa verdi. Xenofanes'in bir öğretmeni olmadı.

Yazıları. Doğa Üzerine (Peri FusevV) bir kitap yazdı. Kimi dizeleri saklanan bu çalışmasında güçlü uslamlama göstermez.

Hegel'in notu: Bonn kentinden Professor Brandis Xenofanes'in yapıtından kalan kimi dizeleri biraraya topladı ve onları Parmenides ve Melissus'un fragmanları ile birlikte “Commentationum Eleaticarum, P. 1,” başlığı altında 1813'te Altonae'de yayımladı.

Xenofanes gerçek varlığın Bir olduğunu ileri sürdü ve ona Tanrı dedi.

"Herşey Birdir ve Tanrı tüm şeylerde bulunur. Değişmezdir, başlangıcı, ortası ve sonu yoktur."

Birlik üzerine bu vurgu çokluğun yadsınmasıdır, çünkü çokluk ayrımı, sınırlı olmayı, sonlu olmayı imleyecektir. Ama Eleatikler gerçekliğin ilksiz-sonsuz olduğunu bulmuşlardır, ve izledikleri mantık Bir ile bağdaşmayan herşeyin yadsınmasını gerektirir. Duyusal dünya Bir ile bağdaşmaz, çünkü değişim içerir.

Eleatiklerin düşüncelerinin çıkış noktası değişimin yokluğudur. Tüm duyusal dünya değişim içindedir. Ama değişim — ortaya çıkış ve ortadan yitiş — gerçek varlık olamaz, çünkü geçici olan gerçek varlık taşımaz. Varlık böylece değişmeyene, sonlu olmayana, yitmeyene yüklenir. Bu ise Bir ya da Tanrıdır. Çünkü bir parçası olmayandır, böylece başlangıcı, sonu vb. yoktur, yaratılmış olamaz ve yitici olamaz.

İskenderiyeli Klemens Xenofanes'ten şunları aktarır (Strom. V. 14, s. 714):

"Tek Tanrı tanrılar ve insanlar arasında en büyüğüdür. Ne tinde ne de biçimde ölümlülere benzer."

Aslında Tek Tanrının 'en büyük' olması onun yanısıra başkalarının da olduğunu, böylece onun sınırlı, sonlu olduğunu imler. Eleatik düşünür bu olgunun bilincinde değildir. Ama "ölümlülere benzemezlik" açıkça bu çelişkiyi gidermek için amaçlanmıştır.

Sextus Empiricus ise şunları aktarır (Matematikçilere Karşı, IX, 144):

"Her yerde görür, her yerde düşünür, ve her yerde işitir."

Digones Laertius bu sözlere şunu ekler:

"Düşünce ve Us herşeydir ve ilksiz-sonsuzdur."

Bu önermesi ile Xenofanes duyusal algıya ve ona bağlı tüm tasarımlara Gerçekliği, Varlığı yadsır: Tüm doğuş ve yitiş, devim ve değişim duyusal algı dünyasına ait yanılsamalardır.

Öznel yandan bakarsak, doğal-duyusal bilincin kendisi tüm içeriği ile birlikte bir yanılsamalar yapısıdır. Xenofanes duyusal algıyı bir bilgi kaynağı olarak değil, ama yalnızca sanı ya da görüş kaynağı olarak görür ve gerçek Varlığın ancak düşünce tarafından bilinebileceği sonucunu çıkarır.

Burada düşünce ilk kez duyusalın sonluluğunun üzerine yükselir. Ama ilk kıpı Analitik Anlağın kıpısıdır, soyut, yalın, belirlenimsiz Varlık olarak Varlıktır. Eleatikler bu saltık soyutlama ile birlikte bilgiyi de olumsuzladıklarını, çünkü bilginin, belirlibilgi olarak, olumsuzlama kapsayacağını, ya da soyut Varlığın salt belirlenimsizliği nedeniyle bilinebilecek hiçbirşey kapsamadığını düşünmediler.

Bu saltık olarak olumlu kavram (Varlık) kaçınılmaz olarak olumsuzu ile, Yokluk ile birlik içindedir, ve Eleatikler bunun bütünüyle bilincinde olduklarını kendi analitik bakış açılarından olumsuz olarak anlattılar: Oluş olanaksızdır. Çünkü Yokluğun Varlığını doğrulamayı gerektirir.

Bu Eytişim kendini daha sonra Zenon'un paradokslarında düşüncenin bugün de diriliğini ve önemini yitirmeyen özsel işleyişi olarak sergiler.

Eleatikler analitik düşüncenin kendi mantığını izlediler ve buna göre hiçbirşeyin ortaya çıkamayacağını, Oluşun bütünüyle olanaksız olduğunu gördüler.

Bu eytişim Aristoteles'in çalışmasında bulunur (De Xenofane, Zenone et Gorgia, c. 3):

"Eğer herhangi birşey varsa, doğması olanaksızdır (ve [Xenofanes] bunu giderek Tanrıya bile uygular); çünkü ya aynı olanlardan ya da aynı olmayanlardan doğacaktır. Ama ikisi de eşit ölçüde olanaksızdır. Çünkü aynı olanların aynı olanlardan doğması onları doğurmalarından daha olası değildir, çünkü

aynıların birbirleri ile özdeş belirlenimleri olmalıdır."

Benzerlik doğurma ve doğurulma arasındaki ayrımı siler.

"Aynı olmayanların aynı olmayanlardan doğması da eşit ölçüde olanaksızdır, çünkü eğer daha zayıf olandan daha güçlü olan doğarsa, ya da küçük olandan büyük olan, kötü olandan iyi olan, ya da evrik olarak kötü olan iyi olandan doğarsa, Varlıktan Yokluk doğmuş olacaktır. Bu olanaksızdır, ve öyleyse Tanrı ilksiz-sonsuzdur."

Aynı şey Panteizm ya da Spinozacılık için de geçerlidir, çünkü ex nihilo nihil fit, yokluktan yokluk gelir. Panteizm Doğayı Tanrı olarak, Bir olarak, gerçek Varlık olarak görür, ve ona tüm belirlenimi, tüm olumsuzlamayı ve böylece genel olarak Oluşu yadsır.

[Xenofanes'e göre,] "Eğer Tanrı en güçlü ise, Bir olmalıdır. Çünkü eğer iki ya da daha çok olsaydı, ötekiler üzerinde hiçbir egemenliği olmazdı, ama ötekiler üzerinde egemenliği olmayınca Tanrı olmazdı. Böylece Çok olsalardı, göreli olarak daha güçlü ya da daha zayıf olurlar ve böylece tanrılar olmazlardı, çünkü Tanrının doğası ondan daha güçlü hiçbirşeyin olmamasıdır. Eğer eşit olsalardı, Tanrı bundan böyle en güçlü olma niteliğini taşımazdı, çünkü aynılar aynılardan ne daha kötü ne de daha iyidir. Bu yüzden eğer Tanrı varsa, ve eğer Tanrı ise, yalnızca birdir. Eğer Çok olsaydı, istediğini yapamazdı. Bir olduğuna göre, her yerde aynıdır. İşitir, görür ve her yerde başka duyuları da vardır, çünkü durum bu olmasaydı, Tanrının parçalarından biri ötekinden daha güçlü olurdu, ki olanaksızdır. Tanrı her yerde aynı olduğu için, Küre biçimindedir, çünkü burada böyle orada şöyle değil ama her yerde aynıdır. İlksiz-sonsuz ve bir ve küre biçiminde olduğu için, ne sınırsız ne de sınırlıdır. Sınırsız olmak olmamaktır, çünkü ne ortası, başı, sonu, ne de parçası vardır; ve sınırsız olan bu betimlemeye karşılık düşer. Ama olmayan ne olursa olsun, Varlık değildir. Eğer Çok olsaydı, karşılıklı sınırlama yer alırdı, ama yalnızca Bir olduğuna göre, sınırlı değildir. Bir devinmez, ne de devimsizdir. Devimsiz olmak olmamaktır, çünkü ona hiçbir başkası gelmez, ne de kendisi bir başkasına gider. Ama devindirilmek Çok olmak demek olmalıdır, çünkü biri bir başkasına devinmelidir. Böylece Bir ne dingindir ne de devinir, çünkü ne olmayandır ne de çoktur. Tüm bunlarda böylece belirtilen Tanrıdır. Tanrı İlksiz-sonsuz ve Birdir, Kendisi gibi ve küreseldir, ne sınırsız ne de sınırlı, ne dinginlikte ne de devimdedir."

Bu uslamlamaların ilkesi A = A ya da özdeşliktir. Birşey salt kendine özdeştir, ve karşıtlık içermez. A ancak A olabilir, hiçbir zaman B olamaz çünkü B olması onu içermesi ve böylece A olmaması, çoklu, ayrımlı olması, kendisi ve başkası olması demek olacaktır. Devimin, genel olarak değişimin yadsınması Eleatik soyut Anlak mantığının biricik tutarlı sonucudur. Dahası, Bir hiçbir belirlenim içermemelidir, çünkü belirlenim ancak olumsuz olanı içerdiği ölçüde belirlenimdir, ama Bir hiçbir olumsuzluk, hiçbir yokluk içermez.

Tanrının en olgusal Varlık olduğu, Bir olduğu, hiçbir olumsuzlama içermediği, sonluyu bütünüyle dışladığı vb. yolundaki daha geç çıkarsamalar tam olarak bu zamanüstü, soyut, analitik Eleatik ilke üzerine dayanırlar.

Doğal bilinç sonluya, görüngüsel ve geçici olana Varlık yükler. Eleatikler bunu yapmazlar.

Sextus Empiricus (Matematikçilere Karşı) Xenofanes'ten şu alıntıyı yapar:

"Hiç kimse hiçbir zaman açıkça ve gerçekten bilmedi, Ne de evren gibi tanrılar üzerine de herhangi birşey bilecektir. Çünkü en eksiksiz olarak anlattığını düşündüğü şeyi hiçbir biçimde bilmez; Sanıları ile sarılır herşeye."

Sextus Empiricus şunları ekler:

"Xenofanes tüm bilgiyi değil, ama yalnızca bilimsel ve yanılmaz bilgiyi hiçe sayar, ve sanısal bilgiyi ise bırakır. Bunu sanı herşeye sarılır diyerek anlatır. Böylece onda ölçüt sanı, e.d. görünürde olan yapılır, sağlam ve güvenilir olan değil. Buna karşı, Parmenides sanıyı kınar."

Xenofanes bir yanda Varlığın bilinci, ve öte yanda sanı bilinci olarak iki tür bilgiyi kabul eder, ve sanıyı kınayan Parmenides'in tersine, Xenofanes sanıyı ölçüt yapar.

Panteizm. Eleatiklerin Panteizmi özdeşlik ilkelerinin vargısıdır: Yalnızca tüm belirlenimi dışlayarak kendine-özdeş kalan Bir vardır. Bu zeminde, Eleatik düşünür için duyusal olan da gerçekte Tanrının kendisinden başka birşey değildir. Değişim sonlu şeyleri ilgilendirir. Ama değişim bir yanılsamadır, ve — mantıksal olarak kavranışı ne denli güç olursa olsun — görgüngü-değişim dünyasının kendisi gerçekliğinde Tanrıdır. Tanrıyı görüngü karşısında sonsuz olarak alan bakış açısından ayrı olarak, görüngüyü yokluk olarak alan bakış açısı sonluyu sonsuza karşıtlık içinde görmez. Eleatiklere kendi bakış açılarından bakmadıkça, Panteizmlerini kavrayamayız.

Bir karşıtını dışladığı için, Eleatik düşünür için hiçbir çıkarsama ya da ayrımlaşma öğesi de yoktur. Bu anlak soyutlamasında hiçbir ayrım, hiçbir belirlenim, hiçbir olumsuz yoktur. Devim, değişim yoktur.

Xenofanes için Birin bilgisi tanrısaldı: Salt olumsuz bir eytişim ki ilişkide olduğu tüm belirlenimi yalnızca yokeder. Duyusal dünyaya ve bu dünya üzerine sonlu düşünce belirlenimlerine yaklaşımı Yunan mitolojisini çürütmesinin mantıksal zeminin sağlar.

Eğer hayvanların ve aslanların elleri olsaydı, Ve onlarla tıpkı insanlar gibi sanat yapıtları üretselerdi, Tanrısal biçimleri yaratırken onlara verirlerdi İmgede ve büyüklükte kendilerine ait olanı.

Hesiodos ve Homeros'un tanrılarına saldırısı şöyledir:

Hesiodos ve Homeros'un tanrılara yükledikleri herşey İnsanlar arasında utanç verici ve kınanabilir olandır — Hırsızlık, zina ve karşılıklı aldatma.

Ama gene de Birin yalınlığını, belirlenimsizliğini bozmak ve görüngüler üzerine de düşünmek zorundadır:

Topraktan gelir herşey, ve yine ona geri döner, Hepimiz benzer olarak topraktan ve sudan geldik, Böylece büyüyen ve doğan herşey yalnızca toprak ve sudur.

Sextus Empiricus (Matematikçilere Karşı, X. 313-4)

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Zenon

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Zenon

Eleatiklerin uslamlamaları şuydu: “Varlık salt Varlık, ve Yokluk benzer olarak salt Yokluktur.” Ya da “Yokluktan Yokluk, Varlıktan Varlık gelir.” Başka bir deyişle, “Hiçbirşey Oluşmaz.” “Ortaya Çıkış ve Ortadan Yitiş — ya da Oluş — diye birşey yoktur.”

Eleatikler çelişkiyi, bir kavramın kendi karşıtı ile birliğini, örneğin devimin dinginliği de içerdiğini kavradılar ve kavradıklarını yadsıdılar. Değişim ondan ortaya çıkanın yokluğunu, yokluktan varlığa

gelişi varsayar. Ama Eleatiklerin soyut Anlak Felsefeleri için çelişki olanaksızı anlatır. Herşey salt kendi ile özdeştir ve karşıt olan karşıtı olduğunu yalnızca yokeder.

Eleatik Usun henüz kavramadığı şey çelişkinin yol açtığı bu yokoluşun kendisinin ortaya yeni bir varlık, bir belirli-Varlık çıkardığı olgusudur. Yitenler, birbirini yokedenler karşıtlardır, ve karşıtların yitişi öyle bir olgudur ki olmamış sayılamaz — yiten yoktur, ama arı yokluk değil, belirli bir yokluk, birşeyin yokluğudur. Yitmiş olanda varlık olumsuz olarak, bir kıpı olarak kapsanır.

YAŞAM

Platon'a göre Elealı Zenon (Ζήνων ὁ Ἐλεάτης) öğretmeni olan ve onu oğlu olarak kabul eden Parmenides'ten 25 yaş gençti. İÖ 488-430 yıllarında yaşayan Zenon Elea'da doğdu ve babasının adı Telentagoras idi. Yaşamı konusunda çok az şey bilinir ve sağın bir zamandizini saptamak olanaksızdır. Zenon'un Parmenides'in Elea için yaptığı yasaların hazırlanmasına katkıda bulunduğu, ve bir kenti (Elea, ya da Sicilya'nın bir başka kenti) tiranının elinden kurtardığı ve girişimde yaşamını yitirdiği söylenir. Platon Parmenides başlıklı diyaloğunda Sokrates ve Zenon arasındaki bir buluşmadan söz eder. Atina'daki kısa kalışı dışında, Zenon'un Elea'dan ayrılmadığı bilinir.

Tiranı devirmek için katıldığı komploda ele verilir. Tiran işbirlikçilerin adını alabilmek için Zenon'a işkence yaptırır. Devletin düşmanları konusunda sorgulandığı zaman Zenon tüm dostlarının komploda yer aldıklarını söyler, ve daha sonra Tiranın kendisinin Devletin baş belası olduğunu bildirir. Zenon'un davranışları yurttaşları yüreklendirir ve Tiran öldürülür.

YAZILAR

Diogenes Laertius Zenon'un "kitaplarından" söz eder. Platon'un Parmenides'inde Zenon'un kendisi gençliğinde yazdığı ve istencine karşın yayımlanan bir kitaptan söz eder. Zenon'un yazılarından Fragmanlar Simplikios ve Aristoteles tarafından saklanmıştır. Platon'un Parmenides'i Üzerine Yorum'unda Proklus Zenon'un "çelişkiler sergileyen en az kırk uslamlamasından" söz eder. Ama bunlardan yalnızca dokuzu bilinmektedir.

“Parmenides Herşeyin Bir olduğunu gösterir. Zenon ise Çokluğun olamayacağını gösterir.” (Sokrates, Platon'un 'Parmenides'inde.)

DİYALEKTİK, YA DA SOYUT OLUMSUZLAMA

Diyalektik salt olumlu olanın, Parmenides'in arı, saltık Varlığının olumsuzlanmasıdır. Olumsuzlama Biri iki, ayrımsızı ayrımlı, türdeş olanı türdeşsiz, sürekli olanı süreksiz yapar, ve Parmenides İkinin ya da ayrımın vb. değil ama yalnızca Birin ya da Varlığın var olduğunu düşünür. Yalnızca "Varlık vardır" demek başka herşey Yokluktur, aslında başka herşey ve Yokluk yoktur demektir, ki anlaşılması olanaksızdır: En azından düşünen bir töz ya da özne olarak Parmenedis'in kendisi de vardır. Parmenides'in monistik öğretisinden usdışı sonuçlar çıkar. Zenon karşıt çoğulcu öğretiden, karşıtın ya da olumsuzun varlığının doğrulanmasından daha da usdışı sonuçlar çıktığını göstermeye çalışır.

Zenon'a felsefe tarihinde kendine özgü yerini kazandıran olgu Diyalektiğin nesnel doğasını kavrayışı, karşıtlığın yalnızca özneye değil ama gerçekte nesnenin kendisine düştüğünü göstermesidir. Ama bu başarı devimin olanaksızlığı vargısına götürür çünkü devim çelişki içerir ve çelişkili olanın var olmaması gerekir.

Diyalektiğin 2500 yıldır anlak için yarattığı çözümsüz görülen problemin nedeni diyalektiğin kendisinin düşüncenin deviminin bütünü ya da sonu olduğu yanılgısıdır. Giderek aynı düşüncesiz

bilinç "diyalektik yöntem" gibi usdışı bir tasarım bile yaratmıştır. Diyalektik karşıtlığın ya da çelişkinin doğrulanmasına götüren olumsuzlamadır. Bu olumsuzlamanın hiç kuşkusuz düşünce için saltık olarak geçerli bir moment olmasına karşın, özgür düşünme salt olumsuzlamada durup kalmaz çünkü sözde paradoksları yaratan karşıtlığın kendisi bir dinginlik noktası değildir ve kendini ortadan kaldırır. Olumsuzlamanın kendini olumsuzlaması düşünceye onu ayrım kıpısına götüren bu ilk devim denli özünlüdür, ve olumsuzlamanın olumsuzlaması olumludur. Yine, ilk olumsuzlama dışsal bir olumsuzlama değil ama ilk momentin kendini kendi içinden olumsuzlamasıdır: Olumsuzlama birşeyin kendinde kendi karşıtı da olmasının anlatımıdır. Birşeyin kendi başkası sözcüğün tam anlamıyla onun kendisidir çünkü ondan doğar ve bu birlik düşünceyi diyalektiğin ötesine, karşıtların birliği kavramına, olumlu olana götüren kıpıdır.

Zenon'un diyalektiğinde Kavram tüm dışsal-tasarımsal dokusundan özgürleşmiş ve böylece saltık olarak mantıksal devime yetenekli olmuştur. Çağrışımın dışsal ilişkilerinin yerini kavramın dolaysız devimi, eş deyişle karşıtı ile bütünüyle yalın içsel ilişki almıştır.

Olumlunun kendinde olumsuza götürmesi düşüncenin gerçek anlamda Diyalektik dememiz gereken mantıksal devimidir. Ama bu arı olumsuzlamada düşünce henüz karşıtı ile birliğinin bilincine, olumlu kıpıya, kurgul birliğe ulaşmayı başaramaz. Diyalektik düşüncenin yalnızca arı olumsuzlama devimini anlattığı düzeye dek henüz ilk kıpı gibi, analitik dinginlik kıpısı gibi soyuttur. Henüz karşıtların birliğini ya da arı olumlama devimini yadsıdığı ölçüde somut olana, karşıtların birliğine ulaşmayı başaramaz, yalnızca A = A birliğine ve böylece Anlağın soyut evrenselci düzlemine takılıp kalır. Bu bir Kavramın salt kendi ile ilişkisi içine çekilmesinde doyum bulan soyut özdeşlik kıpısıdır. Burada devim, değişim, dönüşüm gibi oluş kavramlarından hiç birine izin verilmez. Karşıtı olan yokluktan soyutlanan arı varlık tüm belirlenimin, tüm devimin olumsuzlanışıdır, saltık dinginliktir. Zenon'un mantığının henüz ulaşamadığı şey yokluğu olumsuzlamanın kendisinin bir olumlama olduğudur.

DEVİM

Devim bir görüngü olarak saltık olarak vardır ve varoluşu duyusal olarak tıpkı fillerin, kuşların, Zenon'un kendisinin varoluşu denli pekindir. Zenon devimi bu anlamda yadsımaz. Zenon, tıpkı Parmenides gibi, görüngünün gerçekliğini yadsır, onu sanıya indirir. Devim kavramı gerçek değildir, der, çünkü çelişki içerir. Ve çelişkili olan var olamaz, der, çünkü Varlık = Varlık denklemi geçerlidir.

Görüngü ortaya çıkan ve yitip gidendir. Varlık ise (Eleatikler için) her zaman var olan, başı ve sonu olmayan, Bir olan vb.dir. Öyleyse Görüngü Varlık olamaz.

ÇOKLUĞUN YOKLUĞU

Zenon'un incelemesi çokluğun varoluşunun saçma sonuçlara götürdüğünü göstermek için tasarlanmış uslamlamalardan oluşur. Sonraki kaynaklara göre toplam 40 uslamlaması vardı. Bunlardan ikisinin oldukça geniş alıntıları bulunur. Aristoteles dört uslamlamanın daha özetini sunar. Ve ayrıca iki uslamlamanın daha açıklaması vardır. Fragmanların tümü de Simplikios'un Aristoteles'in Fizik'i üzerine yorumunda saklanmıştır. Simplikios aşağıda Aristoteles'in ''herşey birdir'' uslamlamasının ve ''bölme'' uslamlamasının sözünü ettiği bir pasajı tartışır:

> *"Alexander der ki ikinci uslamlama, bölme uslamlaması, Zenon'undur ve Zenon eğer varolanın büyüklüğü varsa ve bölünürse, o zaman çok olacağını ve bundan böyle Bir olmayacağını, böylece Birin varolmadığını tanıtlayacağını ileri sürer. ... Alexander Zenon'un Biri ortadan kaldırdığı görüşünü*

Eudemus'un yazılarından almış görünür. Çünkü 'Fizik' üzerine çalışmasında Eudemus şöyle yazar:

O zaman belli bir şeyin varolmasına karşın bu yok mudur? Bilmece buydu. Anlattıklarına göre Zenon ancak biri ona Birin ne olduğunu açıklayabilirse varolan üzerine konuşabileceğini söyler. Öyle görünür ki şaşkınlığının nedeni her bir algılanabilir şeye hem yüklemleme yoluyla hem de parçalara bölünebilir olma yoluyla birçok şey denmesidir, oysa noktalar birer hiçliktir (çünkü eklendiği zaman artmayanın ve çıkarıldığı zaman azalmayanın varolan bir şey olmadığını düşünüyordu).

Şimdi gerçekten de Zenon bir düşünce alıştırması olarak iki yanda da uslamlama yapmış (ona 'iki-dilli' denmesinin nedeni budur) ve Bir üzerine bilmeceler yaratmak için edimsel olarak bu tür uslamlamalar yayımlamış olabilir. Ama birçok uslamlama kapsayan incelemesinde her bir durumda birçok şeyin varolduğunu söyleyen herkesin tutarsızlıklara düştüğünü gösterir.

Bir uslamlama üreterek eğer birçok şey varsa bunların hem büyük hem de küçük olduklarını gösterir — öylesine büyük ki büyüklükte sonsuzdur, ve öylesine küçük ki hiçbir büyüklüğü yoktur. Burada bir büyüklüğü, bir kütlesi ve bir hacmı olmayanın var bile olmadığını gösterir. Çünkü der ki

eğer başka birşeye eklenecek olsaydı, onu daha büyük yapmazdı. Çünkü eğer hiçbir büyüklüğü yoksa ama eklenirse, büyüklüğünde artmaz. Böylece eklenen bu nedenle hiçbirşey olacaktır. Ve eğer çıkarıldığında daha küçük olmuyorsa — ve yeniden eklendiğinde artmıyorsa — o zaman açıktır ki eklenen ve çıkarılan hiçbirşeydir. [29 B 2]

Zenon bunu Biri ortadan kaldırmak için değil ama her biri bir büyüklüğe iye birçok şeyi göstermek için söyler — bir büyüklük ki sonsuz bölünebilirlik nedeniyle her zaman alınan herşeyin önünde bir şeyin olması olgusundan ötürü edimsel olarak sonsuzdur. Ve bunu ilkin birçok şeyin her birinin kendisi ve Bir olduğu olgusundan bunların hiçbir büyüklükleri olmadığını göstererek gösterir. (Themistus gerçekte Zenon'un uslamlamasının var olanın Bir olduğunu onun sürekli ve bölünmez olması olgusundan doğruladığını söyler; 'çünkü eğer bölünseydi,' der, 'sözcüğün asıl anlamında cisimlerin sonsuz bölünebilirliği nedeniyle Bir olmazdı.' Ama Zenon dahaçok birçok şeyin varolmadığını söylüyor görünür.)

Parmenides'in bölme üzerine dayalı bir başka uslamlaması vardı ve bu varolanın yalnızca tek bir şey ve dahası parçasız ve bölünemez olduğunu gösteriyordu. Çünkü eğer bölünebilirse, o zaman ikiye ve sonra parçalarından her biri yine ikiye bölünür. Bu sonsuza dek sürdüğü için, açıktır ki, der, ya minimal ve atomik ve sayıca sonsuz bir son büyüklük kalacaktır, öyle ki bütün şey sonsuz çoklukta minimadan oluşacaktır; ya da yitecek ve yokluğa çözünecektir, ve böylece yokluktan oluşacaktır. Öyleyse bölünmeyecek ama Bir kalacaktır. Yine, her yerde benzer olduğu için, gerçekten bölünebilirse benzer olarak her yerde bölünebilir olacaktır, bir yerde bölünebilir ve bir başkasında bölünemez değil. O zaman her yerde bölündüğünü kabul edelim. Yine açıktır ki, hiçbirşey kalmayacak ama yitecektir; ve eğer ne olursa olsun oluşursa, yine yokluktan oluşuyor olacaktır. Çünkü eğer geriye birşey kalırsa, henüz her yerde bölünmüş olmayacaktır. Böylece bu düşüncelerden de açıktır ki, der, varolan bölünümezdir ve parçasızdır ve Birdir ...

Porfiri burada bölme uslamlamasının bölünemez olanı bölme üzerine bağlı saçmalık yoluyla getidiğinden söz etmede haklıdır; ama, Alexander'in düşündüğü gibi, uslamlamanın Zenon'a olmaktan çok gerçekten de Parmenides'e ait olup olmadığı sorulmaya değer. Çünkü Parmenides'in yazılarında bu tür birşey bildirilmemiştir, ve birçok düşünür bölme uslamlamasını Zenon'a yükler — giderek ondan Aristoteles'in 'Devim Üzerine' çalışmasında [Fizik, 239b9] Zenon'a ait olarak söz edilir. Ve Zenon'un incelemesinde edimsel olarak bulunduğuna göre, daha çok şey söylemeye gerek var mı? Çünkü eğer birçok şey varsa

aynı şeylerin sonlu ve sonsuz olduklarını göstererek Zenon şöyle yazar:

Eğer birçok şey varsa, ne daha çok ne de daha az değil ama oldukları denli çok olmaları zorunludur. Ama eğer oldukları denli çok iseler, sonlu olacaklardır. Eğer birçok şey varsa, varolan şeyler sonsuzdurlar. Çünkü her zaman varolan şeyler arasında başkaları, ve yine bunların arasında başkaları olacaktır. Ve buna göre varolan şeyler sonsuzdurlar. [B 3]

Ve bu yolda nicelikteki sonsuzluğu bölme uslamlaması yoluyla tanıtlamıştır. Büyüklükte sonsuzluğa gelince, bunu daha önce aynı uslamlamada tanıtlamıştır. Çünkü ilkin eğer varolanın hiçbir büyüklüğü yoksa var bile olmayacağını tanıtladıktan sonra, şöyle sürdürür:

Ama eğer varsa, her bir şeyin aynı oylum ve büyüklükte olması ve parçalarından birinin ötekinden uzakta olması zorunludur. Ve aynı uslamlama ileri çıkan parça için de geçerlidir. Çünkü onun da bir büyüklüğü olacak, ve bir parçası ileri çıkacaktır. Şimdi bunu bir kez söylemek ve sonsuza dek söylemek tümüyle birdir. Çünkü bundan böyle bir başkasının önünde bir parçanın olmayacağı bir türde bir son parçası olmayacaktır. Buna göre eğer birçok şey varsa hem küçük hem de büyük olmaları zorunludur — bir büyüklüğü olmayacak denli küçük, ve sonsuz olacak denli büyük. [B 1]

Belki de o zaman bölme uslamlaması Alexander'in savunduğu gibi Zenon'undur, ama Zenon biri değil ama çokluğu ortadan kaldırır (onları varsayanların tutarsızlıklara düştüklerini göstererek) ve böylece Parmenides'in varolan birdir uslamlamasını doğrular." [Simplikios, Fizik Üzerine Yorum 138.3-6, 138.29-140.6, 140.18-141.11.]

DEVİMİN YOKLUĞU

Aristoteles Zenon'un uslamlamalarını Fizik'te tartışır (233a21-31):

"Zenon yanlış uslamlama yapar. Çünkü eğer, der, herşey her zaman kendine eşit bir uzayda iken dinginlikte ise, ve eğer yol almakta olan her zaman herhangi bir kıpıda böyle bir uzayda ise, o zaman giden ok devimsizdir. Bu yanlıştır; çünkü zaman bölünemez kıpılardan oluşmaz — ne de başka herhangi bir büyüklük oluşur.

Zenon'un devim üzerine onları çözmeye çalışan herkesin canını sıkan uslamlamaları dörttür.

Birincisi hiçbirşeyin devinmediğini, çünkü yol almakta olanın ilkin sona ulaşmadan önce yarı-yola ulaşması gerektiğini ileri sürer. Bunu daha önce tartışmıştık.

İkinci uslamlama Akhilles'i ilgilendiren uslamlamadır. Bu en yavaş şeyin giderken hiçbir zaman en hızlı olan tarafından geçilemeyeceğini ileri sürer. Çünkü izleyen ilkin izlenenin yola çıktığı noktaya ulaşmalıdır, ve buna göre daha yavaş olanın her zaman onun önünde olması gerekecektir. Bu bölme uslamlaması ile aynı uslamlamadır, ama ondan ek büyüklüklerin yarıya bölünmemelerinde ayrılır. Şimdi uslamlamadan şu çıkar ki yavaş olan yakalanamaz, ve bölme durumunda olanla aynı yanılgıya düşülür (her iki uslamlamada da eğer büyüklük belli bir yolda bölünürse sona ulaşamayacağınız sonucu çıkar — ama burada en hızlı koşucunun bile kurguda en yavaş olanı kovalarken hedefine ulaşamayacağı gibi ek bir nokta vardır). Buna göre çözüm de aynı olmalıdır. Ve ileride olanın yakalanamayacağı önesürümü yanlıştır. İleride iken yakalanamaz, ama gene de yakalanır (yeter ki sonlu bir uzaklığı geçsinler).

O zaman iki uslamlama bunlardır. Üçüncüsü ise giden okun dingin kaldığı biçiminde tam şimdi belirttiğimiz uslamlamadır. Zamanın kıpılardan oluştuğu sayıltısı üzerine dayanır. Çünkü eğer bu kabul edilmezse, çıkarsama olmayacaktır.

Dördüncüsü eşit bir sayının eşit bir sayıyı geçmesi koşulu ile stadyumda karşıt yönlerde devinen cisimleri ilgilendirir. Bir küme stadyumun sonundan, öteki ortasından başlar. Ve eşit hızlar ile devinirler. Bundan zamanın yarısının onun çiftine eşit olduğu sonucunun çıktığını düşünür. Yanılgı biri devinen bir nesneyi geçen ve öteki duran bir nesneyi geçen ve eşit hızlarda devinen eşit büyüklüklerin eşit bir zaman uzunluğu boyunca yol aldıklarını ileri sürmekten oluşur. Ama bu yanlıştır.

A

A

A

A

B

B

B

B

→

←

C

C

C

C

Başlangıçtaki Durum

A

A

A

A

B

B

B

B

C

C

C

C

Son Durum

(Fizik. 6.9.240a4–8.)

Örneğin duran eşit cisimler AA ile gösterilenler olsun. BB ortadan başlayanları göstersin ve bunlar sayıca ve büyüklükte onlara eşit olsun. Ve CC sondan başlayanları göstersin, ve sayıca ve büyüklükte onlara ve hızda B'lere eşit olsun. Bundan şu çıkar ki, devinerek birbirlerini geçerlerken, ilk B ve ilk C aynı zamanda aynı uçtadır. Ve buna göre [öndeki] C [B'lerin] tümünü geçmiş, ama B onların [A'ların] yarısını geçmiştir. Bu nedenle zaman yarısıdır — çünkü ikisinden her biri eşit bir zaman boyunca her birinin yanısıra bulunur. Ve aynı zamanda şu çıkar ki, ilk B tüm C'leri geçmiştir. Çünkü ilk C ve ilk B karşıt uçlarda aynı zamanda olacaklardır (çünkü, dediği gibi, A'ların her birinin yanısıra olan için olana eşit bir zaman için B'lerin her birinin yanısıra olur) — çünkü her ikisi de eşit bir zaman için A'ların yanındadır. Uslamlama budur, ve sözünü ettiğimiz yanlışlık üzerine dayanır." [Fizik 239b5-240a18.]

Aristoteles Zenon'un uslamlamalarından birincisini tartışmasına döner:

"Zenon'un uslamlaması sonsuz bir sayıda şeyi geçmenin ya da sonsuz bir sayıda şeye tek tek dokunmanın sonlu bir zamanda olanaksız olduğunu varsayar. Ama bu yanlıştır. Çünkü hem uzunlukların hem de zamanların — ve aslında tüm süreklilerin — iki yolda sonsuz oldukları söylenir: Ya bölme yoluyla ya da uçları açısından. Şimdi sonlu bir zamanda nicel olarak sonsuz bir sayıda şeye dokunmak olanaksızdır, ama sonsuz sayıda şeye bölme yoluyla dokunmak olanaklıdır. Çünkü zamanın kendisi bu yolda sonsuzdur. Öyleyse bundan şu çıkar ki, sonsuz olan sonsuz değil ama sonlu bir zamanda geçilir, ve sonsuz sayıda şeye sonlu olarak değil ama sonsuz olarak çok kıpıda dokunulur." [Aynı yer, 233a21-31.]

SONSUZLUK, SÜREKLİLİK, BİR

Zenon'a göre devimin gerçekliği yoktur, çünkü, Aristoteles'in sözünü ettiği birinci uslamlamasında belirttiğine göre, devimde olan sona ulaşmadan önce ilkin ortaya ulaşmalıdır. Ama orta noktaya dek süren yolun da ortası vardır, ve bu sonsuza dek böyle gider. Devinecek bir cismin sonsuz sayıda noktayı geçmesi gerekecektir. Ama bu olanaksızdır. Bu bakış açısında uzayın sürekliliği kabul edilir. Ama buna göre bölünme edimsel değil, tersine salt gizil ya da ilkeseldir. Hegel'in kötü sonsuz dediği bu sonluluk düzleminde devinen birşey saltık olarak bir sona ulaşamayacak çünkü bölünme saltık olarak sonlanmayacaktır. Bu analitik düşüncedir, diyalektik değil, çünkü karşıtların birliği değil ama karşıtların ayrılığı doğrulanır: Daha açık olarak, süreklilik doğrulanırken süreksizlik yadsınır. Bölünme sürerken hiçbir durumda bölünemez bir parçaya, bölünmeyen süreksiz bir uzaya izin verilmez, ve analitik ya da çözümlemeci düşünce kendi yolunda haklı olarak bundan başka hiçbir sonuca varamaz.

Bu sonsuzluk gerçekte sonsuzluk değildir çünkü bölme ediminin hiçbir sona ulaşmadan sürmesi her zaman sonluda kalındığından, ilerlemenin kendisinin sonluluk imlediğinden başka hiçbir anlama gelmez. Bu bölme edimsel değil ama ilkeseldir, reel değil ama idealdir. Salt düşüncededir. (Bu konudaki gözlemler için Aristoteles'in kısa çalışması Kategoriler'e bakabiliriz.)

Süreklilik kesikliliğin ya da süreksizliğin karşıtıdır, tüm ayrımın, tüm sınırın, tüm olumsuzlamanın, tüm belirlenimin yokluğudur, saltık birliktelik, sonsuzluktur.

Süreksizlik bölünemeyendir, nokta ya da atom ya da birdir, sınırdır, sonluluktur, kendini saltık olarak ayırdetme, tüm bağıntının olumsuzlanmasıdır.

Süreklilikte içerilen bölmenin sınırlanışı saltık sınırlanış değildir çünkü sınırlananın kendisi yine süreklidir, ve öyleyse bir kez daha bölünmelidir. Zenon'un devimin olanağını çürütmesinin mantığı yalnızca ve yalnızca bu analitik uslamlama üzerine dayanır. Ama, bir kez daha, bu hiçbir biçimde

sonsuzluk değildir. Tersine, sözcüğün tam anlamıyla sonluluktur. Yine burada uzayın hiçbir zaman bölünemez olamayacağı, bölmenin olanaksızlığının uzay kavramının kendisinin olumsuzlanmasını gerektirdiği imlenir. Uzayın olumsuzlaması ise noktadan başka birşey değildir (Euklides'in tasarımsal tanımı: "Nokta parçası olmayandır"). Bu açıktır ki sürekliliğin sonu, kesikliliğin kendisidir. Uzayın sonsuz çoklukta noktadan oluştuğunu söylemek hiç kuşkusuz uzayın geçilemeyeceğini, devimin olamayacağını söylemektir.

Zenon'un nicelik kavramında özetlenen paradokslarına göre 1/2 + 1/4 + 1/8 + ... = 1 olamaz. Gerçekten de Birin "sonsuz niceliğe" bölünmesi (dizinin son terimi) Birin sonlu bir niceliğe bölünmesinden bütünüyle ayrı bir doğadadır. Sonsuz gerçekte bir nicelik değil ama niteliktir ve bu noktada Birin daha öte bölünmesini olanaksızlaştıran ve diziyi bir sona getiren etmen budur. Bir/Sonsuz niceliğin niteliğe geçiş noktasıdır çünkü Sonsuz tam olarak Parmenides'in Biri ile birdir ve her ikisi de sayı değildir. (Bir/Sonsuz açıktır ki bir bölme işlemi değildir.)

ÇOKLUK ÜZERİNE USLAMLAMALAR

Zenon Parmenides'in Birin varlığını savunmasını Çokluğun yokluğunu tanıtlayarak güçlendirmeye çabaladı. Gerçek varlık hem bir hem de bölünemezdir. Birlik ve Bölünemezlik birlikte olmalıdır. Duyular tarafından doğrulandığı sanılan Çokluk ve Bölünebilirlik ise ve olmamalıdır, ve olmadıklarını düşünce tanıtlamalıdır çünkü düşünülmek ve olmak birdir. Başka bir deyişle, gerçekliği ancak düşünce saptayabilir, bilmeyen ama salt duyumsayan duyular değil, ve düşüncenin düşünebildiği ya da ussal olan vardır, düşünülemeyecek ya da çelişkili olan ise usdışıdır ve yoktur. Düşüncenin çelişkili olanı düşünemeyeceği kabul edilir. Bu Eleatik uslamlamanın bir sona geldiği noktadır.

Çokluk çelişkili bir kavramdır, ve Zenon tam olarak bu çelişkiyi göstermeyi ister. Evren çokluk ise bir birimler çokluğudur ve öyleyse bölünebilirdir. Ama bölünebilirse bu işlemin sonsuza dek sürmesi gerekir çünkü bir büyüklüktür. Ama her büyüklük kendileri büyüklükler olan ve böylece bölünebilir olan parçalara bölünebilirdir. Ama o zaman Bir ya da Birim olanaksızdır çünkü herşey bölünebilirdir ve böylece Bir değildir. Öyleyse Birlerin bir çokluğu olması gereken Çokluk olanaksızdır. Zenon Birin bölünebilirliğin ve bölünemezliğin birliği olduğunu görmeyi başaramaz. Gerçekten de salt Bir olarak Bir yoktur çünkü Bir ancak Çoku olumsuzlayarak Birdir. Ama bu olumsuzlamanın ondan ayrılmaz olması ölçüsünde Bir gerçekte Bir değil ama tam olarak olması gereken şeyin karşıtıdır.

Zenon'un diyalektiği analitiğe bozulur: Birin kendisi bölünemez ise, hiçbirşey ya da yokluk olmalıdır. Kurgul gerçeklik Birin ve Çokluğun bir ve aynı oldukları, bölünemezin kendinde, kavramında ya da gerçekte bölünebilir olduğudur. Bu karşıtlık tam olarak anlağın yadsıması gereken şeydir çünkü olguyu en son belirlenimlerinde kavrama yetisinden ayrı olarak anlama yetisi ancak tekil ya da soyut olanı doğrulamaya yatkındır.

BİR VE KENDİ-İÇİN-VARLIK

Bir belirsiz değil ama belirlidir çünkü başka birşey değil ama Birdir. Bir belirlenimini kendisi olmayan birşey ile ilişki içinde ya da onun tarafından olumsuzlanarak kazanır. Ama o zaman Bir olmaya son verir ve Bir ve Başkası olur. Birin gerçekten Bir olmasının biricik mantıksal ve edimsel olanağı Birin başkasının da Bir olması, Birin kendi ile bağıntı olması, Hegel'in kendi-için-Varlık dediği mantıksal yapıyı taşımasıdır. Bir kendi başkası ile, başka bir Bir ile ilişkide gerçekte yalnızca ve yalnızca kendi ile ilişkidedir. Bu çokluk aynı zamanda birliktir.

AKHİLLES PARADOKSU

Aristoteles Stadyum paradoksunu ele aldıktan hemen sonra Akhilles ve Kaplumbağa paradoksuna döner. "İkincisine 'Akhilles' [uslamlaması] denir: En yavaş koşucu hiçbir zaman en hızlı tarafından geçilmeyecektir. Çünkü kovalayanın ilkin kaçanın başladığı yere gelmesi zorunludur, öyle ki yavaş koşan koşucunun her zaman biraz ileride olması zorunludur." (Fizik, 6.9.239b14–18).

Aynı yönde devinen iki cisimden biri önde ve öteki ise belli bir uzaklıktan ama daha büyük bir hız ile arkadan gelmektedir. Birinci ikinciyi yakalayıp geçecektir. Ama Zenon'un uslamlamasına göre bu olanaksızdır, çünkü ikincinin birincinin olduğu noktaya ulaşmak için kullandığı zaman sırasında birinci yeni bir yol daha almıştır ve şimdi ikincinin bunu da geçmesi gerekecektir. Bu böyle sonsuza dek gider.

c

d

e

f

g

B

A

Örneğin B bir saatte iki birim (cd), ve A ise aynı zaman içinde bir birim (de) yol alıyor olsun. Eğer birbirlerinden iki birim (cd) uzakta iseler, B bir saat içinde A'nın saatin başında olduğu yere ulaşacaktır. B sonraki yarım saat içinde A tarafından alınan bir birimlik (de) yolunu geçerken, A yarım birim (ef) daha ilerlemiş olacaktır, ve bu sonsuza dek böyle gider.

Aristoteles bundan söz ederken kısaca şöyle yazar: "Bu tanıtlama aynı sonsuz bölünebilirliği ileri sürer, ama doğru değildir, çünkü hızlı olan eğer onun için geçilecek sınırlar kabul edilecek olursa yavaş olanı yakalayacaktır."

Bu tasarımda birbirlerinden ayrı iki zaman dönemi ve iki uzaklık vardır. Eş deyişle, birbirleri ile ilişkilerinde sınırlıdırlar (kesiklilik kıpısı). Buna karşı, uzay ve zamanın sürekli oldukları olgusunu göz önüne alırsak, birbirleri ile ilişkili (süreksiz) olan zaman kıpıları ve uzay noktaları iki değil ama özdeştirler.

DEVİMİN ÇELİŞKİSİ

Eğer birşey deviniyorsa ya olduğu yerde ya da olmadığı yerde olmalıdır. Eğer birincisi ise, gerçekte dinginliktedir. Eğer ikincisi ise, açıkça olanaksızdır.

Zenon'un devim uslamlamasında Zamandan söz edilmez. Ama devinen bir cismin bir yerde olması o yerde sonsuz küçük bir süre boyuna, bir kıpı boyunca bulundunuğu için dinginlik olarak görünür. Ama tıpkı devinen cismin bir kıpı için bile olsa dinginlikte olduğunu düşünmenin çelişkili olması gibi, zamansal kıpı olarak şimdi de çelişkiden başka birşey değildir çünkü şimdinin belirlenimi sonsuz küçüklük olarak varolmak ya da var olur olmaz ortadan kalmaktır. Devimin kendisi uzay ve zamanın birliği, onların gerçekliğidir. Uzay ve Zamanın arı nicelikler olmaları devimin kendisinin de saltık olarak nicelik olmasını imler. Nicelik kavramının kendisi sürekliliğin ve süreksizliğin birliğidir.

UÇAN OK PARADOKSU

Bu uslamlama bir önceki ile aynıdır. Uçuyor görünen bir ok bir yerde iken dinginliktedir çünkü kendine eşit bir yer kaplayan herşey uzayda dinginlikte olmalıdır ve bu bir ok için de böyledir. Bu uslamlama Burası gibi Şimdinin de değişmez olduğunu varsayar. Burası Orası değildir ve Şimdi Sonra değildir. Ama karşıtları birbirinden soyutlayan bu analitik bakış açısından bu kavramlar somutluklarını yitirir ve ortadan kalkar. Karşıt kavramlar ayrı oldukları denli de bir ve aynıdırlar ve bu birlik devimin salt analitik-görüngüsel birşey olmadığını, tersine kurgul-kavramsal olduğunu, var olduğunu tanıtlar. Görüngü, doğal bilincin sanısının tersine, gerçekte kendini çürütme doğasındadır çünkü çelişkidir. Eleatiklerin yanılgısı çelişkinin mantıksal zorunluğunu doğrulamayı yadsımalarından doğar.

MODERN POZİTİVİST-ANALİTİK YORUMLAR

Hans Reichenbach paradoksların uzay ve zamanın ayrı kendilikler olarak görülmesinden doğmuş olabileceğini, ve bir uzay-zaman süreklisi varsayan genel görelilik kuramı gibi kuramlarda paradoksun engellenebileceğini düşünür. (The Philosophy of Space and Time, 1958.) Eleatikler diyalektiğin engellenmesi ile değil ama kaçınılması olanaksız sonuçları ile ilgileniyorlardı. Modern fizik paradoksların yarattığı problemlerin çözümünü kavramları yeniden tanımlamada ve sonsuz küçüklük ve sonsuzluk gibi kavramları ortadan kaldırmada bulmaya çalışır.

Bertrand Russell "at-at theory of motion" dediği şey ile problemin çözümünün problemi anlamamak olduğunu gösterir. Diyalektik diye birşeyin sözünü bile edemeyen analitik anlak için hiç kuşkusuz en iyisi budur. Süresiz bir kıpı sırasında devimin olamayacağını kabul eder ve devimin olması için okun bir zaman kıpısında bir uzay noktasında ve bir başka zaman kıpısında bir başka uzay noktasında ve araya giren zamanlarda uygun uzay noktalarında olması gerektiğini ileri sürer. Russell problemin okun bir ve aynı zaman kıpısıda bir ve aynı uzay noktasında olması gerektiği olgusundan doğduğunu düşünemez. Açıktır ki bir nokta boyunca devimin olamayacağını çünkü noktanın boyutsuz olduğunu düşünür, devimin aynı zamanda bir noktada olmayı ve olmamayı gerektirdiği olgusu analitik düşünme yeteneğinin ötesindedir. Buna göre devimin olması için bir ikinci noktayı gerekli görür ve cismin ancak bu ikinci noktada iken birincide olamayacağından emindir.

Zenon'a göre iki uzay (ya da zaman) noktası arasında her zaman bir başka nokta vardır. Bu olmadığında, iki nokta arasında bir üçüncünün vb. olmadığı kabul edildiğinde paradoksun ortadan kalktığı düşünülür, çünkü o zaman iki nokta arasında yalnızca sonlu bir sayıda uzaklık bulunduğu sonucunun doğduğu kabul edilir. Bu mantık üzerine, Planck uzunluğu ve Planck zamanı uzay ve zamanın ölçümleri üzerine bir sınır getirir (uzay ve zamanın kendileri üzerine değil). Hermann Weyl (bu uslamlama çizgisinin yetersizliğinden ve tutarsızlıklarından ayrı olarak) uzayın sonlu ve kesikli birimlerden yapıldığı sayıltısının başka problemler yarattığını düşünür. Gerçekten de paradoksun kaldırılması için önerilen çözüm sürekliliğin (ve sonsuzluğun) kaldırılması koşuluna bağlıdır ve bu analitik çözüm yolu başkaları arasında Einstein ve Hilbert tarafından da önerilmiş ve savunulmuştur. Buna göre uzayın daha öte bölünemez kesikli parçacıklardan oluştuğu, ds, dx, dt gibi sonsuz küçüklüklerin gerçekte "çok küçük uzunluklar" oldukları ileri sürülür. Bu analitik bakış açısının diyalektiği yadsıyarak bulmaya çalıştığı çözüme göre bütün bir kalkülüs geçersiz olmakla kalmayacak, ama geometri görgül temeller üzerine dayandırılacak ve de tüm belitleri ile birlikte yerini Einstein'ın önerdiği pergel-cetvel geometrisine bırakacaktır.

Planck zamanı $\approx 5.39106(32) \times 10-44$ saniye gibi sonlu bir değerdir ve açıktır ki Zenon'un

sonsuz küçüklük kavramının karşısında kendisi sonsuza dek bölünmeye açık bir sonluluktur.

KAVRAMSIZ MATEMATİK

Sonsuzluk (ya da απειρον, infinitas) kavramının matematikçileri büyük güçlüklere düşürdüğü söylenir. Aslında aşılamaz güçlüklere düşürdüğü söylenmelidir ve aşılamaz güçlük ise güçlük olmaya son verir çünkü problem çözülecekse problemdir.

Sonsuzluk ile analitik doğal bilincin anladığı şey "nicel sonsuzluk" gibi gerçekliksiz bir tasarımdır. Ama "nicel sonsuzluk" gerçekte sonsuzluk ile ilgisiz bir sonluluk tasarımıdır çünkü hiçbir zaman sonsuzluğa erişemeyen bir süreci imler. Bu anlak sonsuzu uzayda, zamanda, genel olarak sayısal olanda sürekli ilerlemeden oluşur, her zaman sonluda kalır çünkü bölmede ya da arttırmada her zaman daha ileri gidebilir. Bu ilerlemenin sonu gelmez. Ama sonsuzluk bu olamaz. Sonsuzluk kavramı Aristoteles'in herkesten önce gördüğü gibi bir nicelik değil ama bir niteliktir.

Parmenides tarafından sonlu olarak düşünülen Eleatik Bir Melissos ve Zenon tarafından sonsuz ya da sınırsız olarak düşünülür. Bir kavramının mantığı gerçekten de doğal düşünceyi hiçbir sona ulaşmadan sınırsızca ilerlemeye yöneltir. Ama düşünce bu ilerlemede hiçbir zaman sonsuza ulaşamaz, çünkü ulaştığı her son daha ötesi olan bir sonluluktur. Bu Hegel'in kötü sonsuzluk dediği şeydir ve gerçekte sonluluktur. Sonsuzluk sonun olumsuzlanmasını gerektirir ve aslında sözcüğün Yunanca, Latince ve Türkçe etimolojileri bu olumsuzlamayı doğrudan doğruya gösterir. Ama olumsuzlama bir sınırlamayı ve dolayısıyla bir ikinci terimi gerektirir ve böylece Bir kaçınılmaz olarak Çokluğa geçer. Ama bu olumsuzlama Sonsuzun olanaksızlığı değil, tersine olanağı olmalıdır çünkü saltık olarak gereklidir ve geri alınması yine o kötü sonsuza götürecektir. Sonsuzluk olumsuzlamayı, bir ikinci terimi, bir ayrımı gerektirir; öyleyse bu ikinci kıpı sonsuzun olanağı olmalıdır. İkinci terimin birinci terimi sınırlamaması ancak ve ancak başkalığı içindeki ikinci terimin aynı zamanda birinci terimin kendisi olması ile olanaklıdır. Sonsuzluk sonluluğun yokluğu değil ama olumsuzlanması, ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla Sonsuzluğun Sonluluğu dışlaması, ya da Sonsuzun Sonlu da olmaması bir yana, tam tersine Sonsuzluk Sonluluğu içermeli, Sonsuz olan o denli de Sonlu olmalıdır. Eğer Sonsuzluk Sonluyu dışlıyorsa, eğer ikinci terim birinin kendisi de olmaksızın yalnızca başkası ise, o zaman Sonsuz değildir.

Matematiksel sonsuzluk gerçek sonsuzluk değil ama gerçek sonluktur çünkü niceliğin sürekli ilerlemesi olarak her zaman sonluluktadır. Sınırın olumsuzlanması ya da ortadan kaldırılması her zaman yeni bir sınırın ortaya çıkmasıdır. Buna göre Sayının nicel davranışı yalnızca artış ya da azalıştır. Sayının artması ya da azalması salt düşüncenin özencine bağlı birşey değildir. Her sayı kendi sınırını gösterir, ya da kendinde artış ve azalıştır.

Bu düzeye dek hangi sonsuzun daha büyük olduğu gibi naiv sorular, bunlara sözde bire-bir karşılık düşme yöntemleri ile çocuksu çözümler aramalar, sonlu-ötesi sayılar vb. anlağın en büyük becerisi olarak kendini aldatmalardan başka birşey değildir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Kant ve Alman İdealizmi

American Hegelians and Education

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

American Hegelians and Education

Amerikan Hegelcileri ve Eğitim

William Torrey Harris
(1835-1909)

Susan Blow
(1843–1916)

John Dewey
(1859–1952)

Hegel's influence on American education and pedagogy is immeasurable. Direct results that can be easily traced back to the German idealist's thought are few; yet the philosophies of William Torrey Harris, Susan Blow, and the early Hegelian John Dewey have contributed greatly to modern American education. William Torrey Harris, arguably the most "Hegelian" of the American Hegelians, is generally considered one of the three most influential figures in American education. Susan Blow, another St. Louis philosopher heavily influenced by Hegel, was the intellectual leader of the late 19th century "Kindergarten Movement." John Dewey, though he later repudiated his Hegelian leanings, is perhaps the most recognizable name 's role American educational thought. Harris, Blow, and Dewey, as well as other less familiar names in the American Hegelian movement, helped set the table for a 19th-century American educational banquet that carried a distinctively German flavor.

I. William Torrey Harris and the Hegelian Philosophy of Education

II. Susan Blow and The Kindergarten Movement

III. Moving Beyond Hegel: John Dewey

William Torrey Harris and the Hegelian Philosophy of Education

The name of William Torrey Harris, though unfamiliar to most historians, holds a special place in the annals of the history of education. J.J. Chambliss, in The Origins of American Philosophy of Education, states that Harris was the "central figure in rationalism's influence on American philosophy of education" (Chambliss 48). Neil G. McCluskey, in Public Schools and Moral Education, claims that the "consensus among historians of education and students of social thought clearly indicates that Horace Mann, William Torrey Harris, and John Dewey can be considered the triumvirate whose thought has most affected the creation and development of the present philosophy of the American public school" (McCluskey 6). Whether or not such a consensus is clear, it is true that the industrious Harris, with his extreme devotion to Hegelian principles, made the American educational system his life work.

William Torrey Harris set out to make education the nation's highest priority after the Civil War. In so doing, he proved to be a prolific, masterful writer. Harris's wide influence in the field of educational philosophy was at least partly due to the massive number of articles, essays, speeches, and other writings which Harris used to "establish associations" and get "in touch with the thinking men of the world over" (Schaub 3). Harris was the founder and editor of theJournal of Speculative Philosophy, he co-edited the Appleton series of school readers and edited fifty-seven volumes of Appleton's International Education Series, and he served as editor of Webster's Dictionary of the English Language. Besides these major contributions, Harris wrote articles and essays that were

published in nearly all the leading journals and reviews of the period. In fact, when Harris's daughter contributed his works to the Library of Congress in 1953, the shelf space required for the collection was an unheard-of 19.8 feet! (McCluskey 119). Thus, Harris was widely influential in the community of professional educators and philosophers of education, even though his works rarely reached those outside of the profession, due to their highly specific content.

The material evidence of Harris's influence on American education is perhaps less substantial than his influence on the philosophy of education. However, as Superintendent of Schools in St. Louis and, later, as U.S. Commissioner of Education, Harris proved himself a marvelous systematizer, speaker, and leader. Under his direction, the St. Louis public school system became the most highly-revered and well-organized educational system in the nation. Once appointed Commissioner of Education, Harris used his rationalist philosophy to convince teachers and non-teachers alike that education was the single most important factor in building a strong republic. Harris was also responsible for the graded school system we are familiar with today, as well as the expansion of the public school curriculum to make the high school a commonly-accepted institution. Besides these important achievements, Harris was also largely responsible for encouraging all public schools to aquire a library (McCluskey 101).

The roots of Harris's work in the American educational system were firmly planted in Hegelian principles. To the American Hegelians, education was an effective tool for developing the individual mind to promote "self-activity," or to cultivate the mind to a point at which every individual became entirely aware of his position as a subject in the complex interactions of reality. As Harris put it: "...education is the process through which the individual is led to attain his freedom" (Harris, Twentieth Annual Report 41). Although the ultimate goal of Hegelian education is freedom of the individual, "freedom" in the Hegelian context denotes a dependence on the influence of institutions. Institutions, as the embodiment of man's rational behavior and thought, are the ultimate tool of freedom. No individual is free on his own; only by positing his incomplete conception of "self" against his observation of "others" is an individual able to gain a true conception of himself. Institutions such as the state, church, family, and civil society are the essential means by which an individual gains knowledge of "others." "Out of the savage state man ascends by making himself new natures, one above the other," and thus, says Harris, "he realizes his ideas in institutions, and finds in these ideal worlds his real home and his true nature" ("The Church, the State, and the School," 227). Education, as an instrument of each of these institutions, is the tool by which individuals' minds are trained to understand their place within these institutions. "Education practices the youth in the habits and activities which are necessary to social life, and secures his cooperation in realizing the ideals set up by the conscience and reason of the people....It must make the individual obedient to the requirements of the social institutions under which he lives" (Harris, "The History and Philosophy of Education" 28). Thus, the ultimate goal of a Hegelian education is to produce an individual whose only true freedom comes to him from his involvement in larger institutions of humanity.

Harris encouraged the teaching of more than just academic exercises in the public schools to achieve this goal of freedom within the set rules of society. Harris considered morality, polite behavior, and "the proper use of social opportunities" to be necessary aspects of a public-school education. However, Harris drew a sharp line between the education of the school and the education of the Church. "It is an error to demand of the school all kinds of education: education for trades and business, education in religion, education in politics and statesmanship, education in

habits which the nurture of the family should supply" ("The Education of the Family, and the Education of the School," 1). Harris saw the education of the schools as a fundamentally different form of education than that of the Church; although morality was a key factor in both institutions, the schools were intended to increase mental powers through the proper use of "books and the written language" while the Church was intended to produce an intimate relationship with the Divine through the use of "dogma and ceremony" (McCluskey 123-124). This distinction between the duties of the family, civil society, State, and Church is a thoroughly Hegelian principle, and in his writings on education, Harris turned again and again to the German philosopher's thought.

The aspect of Hegel's thought that Harris and his colleagues in the St. Louis Philosophical Society depended upon most for all of their philosophical meanderings was the dialectic. "I not only thought Hegel, but lived Hegel, was Hegel," says Denton J. Snider, the society's historian. "All that I had ever known or done I Hegelized with a sort of desperation" (Snider, The St. Louis Movement 69). In his introduction to a translation of Hegel's "Logic," Harris stated, "Even the hunting of wild turkeys or squirrels was the occasion for the use of philosophy to solve all problems connected with school- teaching and school management" (xiii). Time and again Hegel's dialectic was the foundation of Harris's educational philosophy. For instance, Harris's explanation of the need for high schools and graded courses relied on the following Hegelian triad of thesis, antithesis, and synthesis:

Elementary schools, as the thesis of the educational triad, provide students with the foundations of education, but do not require a great deal of speculation, which is necessary for true "self-activity." High schools, as the antithesis of elementary education, provide an opportunity to reflect upon and "cultivate" the bare facts gained in the early stages of education in order to comprehend the complex relations among and within institutions of nature and man. However, the mind is not yet fully developed by secondary education to comprehend both the facts in and of themselves as well as understand facts in their relation to each other. Tertiary schools, however, transcend both elementary and secondary schools by concentrating both on facts in and of themselves and the concepts that link all of these separate facts together; thus, colleges and universities are the synthesis of the Hegelian educational triad (Chambliss 57).

The American Hegelians also relied upon Hegel's dialectic to defend an educational system that they believed should be subject to continual change. This concept was especially important during the late 19th century, as industrialization and urbanization made the challenges of public education more difficult, yet more important to the survival of the republic, than ever before. Anna C. Brackett, another member of the St. Louis circle, states this concept nicely: "...in modern city life, the great complication of events, the uncertainty in the results--though careful forethought has been used--the immense development of individuality, and the pressing need of various information, break the power of custom, and render a different method necessary....The systems of Education once sufficient do not serve the needs of modern life, any more than the defenses once sufficient against hostile armies are sufficient against the new weapons adopted by modern warfare" (Brackett 14). To the Hegelians, all pedagogical theories were involved in the dialectical struggle; new ideas would arive on the educational scene from time to time to bump the old theories out of the spotlight for a time, but these new ideas were due at any time to be knocked off by another challenger more suited to the spirit of the times ("Zeitgeist"). In a world of continual dialectical struggle, pedagogical theses and antitheses would rise and fall along the march towards the ultimate synthesis.

As for specific pedagogical theories advanced by Harris and the other Hegelians as befitting the Zeitgeist of post-Civil War America, a great deal of attention was paid to the humanities and the arts. Literature, history, art, and music were all seen as important aspects of any child's education. Literature, in the thought of the Hegelians, performed two valuable functions: it recorded theZeitgeist of a culture in concise, beautiful terms, while it also reinforced a student's understanding of the written language. History, of course, played a major role in the thought of the Hegelians (see my "Hegel's Philosophy of History" webpage). More than any other academic exercise, the study of history became a means of understanding the beauty and necessity of human and divine institutions; as the study of "the unfolding of the mind of God," history forced students to comprehend the complex relations between individuals and institutions. Harris added a slight twist to the Hegelian concept of history by asserting that reading literature was often the best method of studying history: "Shakespeare's historical plays give us an account of the development and growth of the English nation....No history yet written shows us the essentials like these historical plays of Shakespeare....A novel may give us a true picture of an historic epoch, while the historian's account may be far from adequate" (Harris, preface to Letters to a Mother xiv). The American Hegelians also reserved a special place in their philosophy of education for art and music. Like the ancient Greeks, the Hegelians considered art and music to be divine in nature. However, the Hegelians did not interpret music or art as a gift from the gods; rather, art and music were the bridge that humans built between themselves and the divine. Thus, the Hegelians viewed the study of art and music in schools as a means of achieving a more perfect union with the divine, and consequently, a means to ultimate knowledge.

William Torrey Harris, as a leader of the St. Louis public school system and later as U.S. Commissioner of Education, put his Hegelian philosophy to practical use in the field of American education. Along with obvious accomplishments such as the introduction of the high school, the common acceptance of the school library, and increased systematization of national and municipal educational organizations, Harris was largely responsible for introducing to Americans a very plausible and influential philosophy of education based on Hegelian principles. Hegelian ideas such as the freedom of man as gained through his acceptance of institutions and the ubiquitous dialectic clash of theses and antitheses formed the basis for Harris's pedagogics. Though Harris supported the teaching of morality in his schools, and indeed claimed that schools were "founded in Christianity," he was a perennial supporter of the separation of Church and school. His emphasis on dialectic led him to support the graded system of schools as well as the creation of public high schools in an era "when such institutions were still not universally accepted" (McCluskey 101). The Hegelians also used the dialectic to justify their belief that pedagogics was a constantly evolving science. This adaptability to changing circumstances was extremely valuable during the period of drastic social upheaval between the Civil War and the twentieth century. Finally, Harris and other American Hegelians involved in education relied on Hegel's aesthetics to justify an increased study of art and music, while Hegel's philosophy of history justified an increased study of history and literature. Thus, we see that many of the ideas of the American Hegelians as promoted by William Torrey Harris have remained an essential and even commonplace aspect of modern American public education. Harris, however, was not the only Hegelian who influenced American education.

Susan Blow and The Kindergarten Movement

Though William Torrey Harris was the most widely influential Hegelian in American education, Susan Blow was perhaps the most influential in a specific field. Blow, a well- read member of the

St. Louis circle, was heavily influenced by Hegel's philosophy. As an advocate of the public kindergarten in American, Blow combined Hegelian dialectic and metaphysics with the educational philosophies of Froebel and other prominent German educational philosophers of the era. Blow was the premier intellectual advocate of the kindergarten movement in late 18th-century America, using her incredible writing skills to convey the complexities of Froebelian and Hegelian philosophy to educators and politicians eager to know the philosophical basis for kindergarten education.

Friedrich Froebel was responsible for founding the first kindergarten in Germany in the mid 19th century. The basic tenets of Froebel's thought include a belief that children gain knowledge most readily through exposure to symbols and a belief that a nurturing environment in the child's youth is the premier predictor of the child's success in life. As such, games that emphasize trust, happiness, and symbolic representations of complex subjects are the basis of the kindergarten's daily activities.

Among the early advocates of the kindergarten in the United States was Mrs. Carl Schurz of Watertown, Wisconsin, who had studied in Hamburg under Froebel himself. Mrs. Schurz was largely responsible for introducing the concept to the United States, but it was Elizabeth Peabody who started the first kindergarten in Boston in 1860. Peabody went on to become one of the most vocal and untiring advocates of the kindergarten as an indispensable part of American education (Boone 332-337). The idea of kindergartens caught on relatively quickly in the east and upper midwest, where German intellectual refugees from the repercussions of the revolutions of 1848 abounded and were sympathetic to the cause. However, it was up to a highly educated Hegelian to bring the concept to the American West. Susan Blow, the intellectual crusader of the kindergarten movement, used her connections in St. Louis to rally support for the cause.

Susan Blow, besides providing the "brains" behind the movement, was also the founder of the first public school kindergarten in St. Louis in 1873. Until Blow became involved in the movement, most kindergartens were either private or parochial institutions (Boone 335). Blow, as a friend, colleague, and admirer of William Torrey Harris, attempted to integrate the public kindergartens with Superintendent Harris's public school system. In fact, Harris, Blow's long-time mentor, edited one of her most influential works, Letters to a Mother on the Philosophy of Froebel. In the volume, both Harris and Blow rely heavily on Hegel's dialectic and concept of the mind to explain Froebel's thought and justify the need for kindergartens in American education.

By the mid-1870s, St. Louis led the nation in number of students attending kindergartens (Boone 336). Milwaukee and Boston were other important seed-beds for the sprouts of the kindergarten movement, but St. Louis provided the role model for the nation like no other city. Kindergarten teachers from all over the country came to Blow's normal school to learn the latest techniques and report on their progress in establishing kindergartens in less accommodating school districts than that of William Torrey Harris. (Boone 335).

Kindergartens became a commonplace institution by the 1920s, but not without the help of early leaders like Susan Blow. Though her skills as an organizer and teacher were certainly commendable, her talent as a philosopher was essential for providing a philosophical justification for the kindergarten in America. Throughout works like Letters to a Mother on the Philosophy of Froebel, Blow proved time and again that she had not only mastered Hegel's dialectic, but that she was able to apply her knowledge to real and important situations.

Moving Beyond Hegel: John Dewey

American education would eventually undergo an even more drastic change when a young man who had formerly identified himself as a Hegelian took over the reins as the leading philosopher of education. John Dewey's philosophical outlook may have been constantly evolving (some would say revolving), but his dedication to the improvement of education never wavered. Like his Hegelian predecessors, Dewey believed that education was critical for forming virtuous individuals and laying the foundations of a strong republic. However, unlike his Hegelian mentors, Dewey questioned the importance of institutions and traditions in the education of the young. Rather than emphasize the need for "fitting in," Dewey believed that children should be allowed to bring their own experiences and desires to their school. In essence, Dewey believed that education should be not only for the students, but by the students as well.

Many aspects of Dewey's educational thought do not reflect his Hegelian background, but Dewey had no desire to tear down the achievements of Hegelians like Harris and Blow. Instead, Dewey wished to build upon their achievements. Dewey was not satisfied with a good education; he wanted every graduate to play his or her part to make the world a better place to live. Harris had wanted every student to come to a complete understanding of "self;" Dewey wanted every student to come to a complete understanding of society and a concomitant desire to fix the problems of that society.

Thus, Hegel's philosophy played an influential role in the formation of the modern American public education system. While William Torrey Harris and Susan Blow promoted the more conservative aspects of Hegelian philosophy, later philosophers of education would demand more and more of education, pushing American educators to continually adapt their techniques to changing societal demands. Although public education has come a long way since the days of the St. Louis Philosophical Club, we see that the fundamental ideas of the Hegelians have often remained intact. Separation of Church and school is perhaps more hotly debated now than in Harris's day, but the basic concept put forth by Harris remains the most commonly-accepted position on the matter. The "cultural literacy" of E.D. Hirsch seems to hearken back to the Hegelian emphasis on art, literature, history, and music. Hirsch provides a biased list of terms students should know in order to communicate effectively with their community; the Hegelians provide a biased list of "important" literary, historical, and aesthetic events that supposedly signify the existence of rationality in the universe, and hence, allow students to unite the community of mankind in spirit. Of course, kindergartens, grades, and high schools have all become quite commonplace institutions of the American educational system, as have school libraries. The Hegelians emphasized the need for evolving pedagogics in urban settings, as they realized the extreme amount of change that cities were undergoing in the late 19th century. Interest in revolutionizing urban education has picked up in recent years also, as cities experience unprecedented and extreme demographic shifts. Finally, the tradition begun by the Hegelians of using philosophy rather than trial and error to establish educational policy has remained strong throughout the twentieth century. Unlike many of the other aspects of Hegel's philosophy, his emphasis on education has remained a strong and influential aspect of modern American society.

Boone, Richard G. ed. by William T. Harris. Education in the United States. New York: D. Appleton & Co., 1903.

Brackett, Anna C. "The Science of Education," Journal of Speculative Philosophy, December 1878.

Chambliss, J.J. The Origins of American Philosophy of Education. The Hague: Martinus Nijhoff, 1960.

Harris, William Torrey. "The Education of the Family, and the Education of the School,"Journal of the American Social Science Association. XV, February 1882.

Harris, William Torrey. "The Church, the State, and the School," North American Review. CXXXIII, September 1881.

Harris, William Torrey. Twentieth Annual Report to the Board of Directors of the Saint Louis Public Schools for the Year Ending August 1, 1894

Harris, "The History and Philosophy of Education," The Chautauquan III, October 1882.

McCluskey, Neil Gerard. Public Schools and Moral Education. New York: Columbia Univ. Press, 1958.

Schaub, ed., William Torrey Harris, 1835-1935. Unknown publisher, date.

Kaynak

... the comparison of philosophies adopted by the United States higher political and educational institutions during its existence. From 1787 to mid-1800, the Enlightenment philosophy prevailed. From late 1800s to today, the Hegelian prevails.

The Socialist Roots of American Education / John Michael Bodi

Hegel'in felsefesi özgürlük felsefesidir çünkü Tine herhangi bir tarihsel-kültürel sonlu şekli dayatmaz, ama onu kendinde olduğu gibi alır, onun özsel gerçekliğini çözümler. Tin özsel olarak özgürdür. Tinin alabileceği ideal ya da gerçek şekil onun kendi gizilliğinin edimselleşmesidir. Gerçek Eğitim böylece özgür eğitimdir ve Dünya Tinine ona yabancı şekiller verilmesini reddeder, onu varolan kültürlerin barbar, arkaik, geri şekillerine doğru yoğurmaya çalışmaz. Modern Tin özgür Bireyin saltık değerini daha onun doğumundan başlarak tanır, onun estetik, moral, ve entellektüel gizilliğini, onun özsel insanlığını en küçük bir biçimde zedelemeden, bastırmadan, engellemeden açındırmaya çalışır. Eğitim böylece eğitenlerin de insan doğasının gerçeği konusunda eğitilmiş olmalarını gerektirir. Ve ancak özgür bireyler için kendi gerçek doğalarının bilincini, kendi insanlıklarının bilgisini kazanma şansı vardır.

Eğitim yine aynı nedenlerle özgür toplumun, Yurttaş Toplumunun sorumluluğuna aittir, çünkü modern dönem özgürlük dönemidir ve onda Yurttaş Toplumu ve Devlet yalnızca çatışan iki karşıt uç değildir. Modern Devlet özsel olarak Yurttaşın Devleti, onun istencidir, ve Yurttaşın özgürlük bilincini kazanmış olması ölçüsünde iyidir, ussaldır, erdemlidir.

Hegel Amerika'yı "geleceğin ülkesi" olarak gördü. Kuzey Amerika Kuzey Avrupa Protestan tininin bir genişlemesidir. Daha başından gelenekten, feodaliteden ve monarşik despotizmden özgür olarak şekillenmeye başlayan Kuzey Amerika'nın tarihi özgürlük içinde gelişmenin yalnızca Tinin kendi iç geriliğine karşı başarılı kavga olduğunu gösterir. Ve ussal özgürlük istencinin Tinin özsel estetik, moral ve entellektüel doğası ile karşıtlık içinde duran her belirlenimi ortadan kaldıracağını gösterir. Yurttaş Toplumunun ussal eğitim ve sınırsız törel gelişim sürecinin önünde hiçbir engel yoktur, çünkü yalnızca İstenç güçtür ve modern dönemde İstenç Yurttaşın kendi İstencidir.

— Aziz Yardımlı

İdea Yayınevi / 2014

AZİZ YARDIMLI / II. ULUSLARARASI İSTANBUL HEGEL KONGRESİ

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Aziz Yardımlı

Absolute Methode /

Saltık Yöntem

Abstract / Özet

Absolute Methode

Saltık Yöntem

Why Absolute? Hegel's use of the adjective 'absolute' to define the method means to express the fact that the method is conditioned not by an other but by itself, so unconditioned. Absolute Method must be in its own self, not in another; in order to be the justification for all knowledge, it must itself rest upon itself, must not presuppose any other knowledge than itself, must not be conditioned by other than itself. What is unconditioned is negatively conditioned, so is still relative, but relative only to itself. Method is an instrument, a means, that is, a factor of mediation. It is related to what it mediates between. In the case of absolute Method, it is related, so is conditioned, by the consciousness and the thing, or the concept and the being as their mediating element. But the absolute Method is related only to itself at both ends of the syllogism. And to be limited by itself is to be unlimited, unhindered, infinite, absolute. In Hegel's formulation, "Subjekt, Methode und Objekt" are "der eine identische Begriff" (WL, Suhrkamp 6, II, s. 552).

Niçin "Saltık"? Hegel'in Yöntem için 'Saltık' sıfatını kullanması Yöntemin başka birşey tarafından değil ama kendisi tarafından koşullandırılmasını, buna göre koşulsuz olmasını anlatır. Saltık Yöntem kendisinde olmalıdır, başkasında değil; tüm bilginin aklanışı olarak, kendi kendisinden başka bir bilgiye dayanmamalı, kendisi tüm bilginin dayanağı olmalıdır. 'Koşulsuz' olan olumsuz olarak koşulludur, henüz göreli, ama yalnızca kendisi ile göreli olandır. Yöntem bir alet ya da bir aracı, bir dolaylılık, bir dolaylı kılma etmenidir. Saltık Yöntem durumunda bir aracı olarak Yöntem bilinç ve şey tarafından, kavram ve varlık tarafından koşulludur; onlarla ilişkilidir, onların dolaylı kılıcı etmeni, onların aracısıdır. Ama Yöntem tasımın bu iki ucunda da kendi ile ilişkidedir, böylece sınırsız, sonsuz, saltıktır. Hegel'in formülasyonunda, "Özne, Yöntem ve Nesne tek bir özdeş Kavram olarak" geçerlidir (MB-B, s. 630; WL, 6, II, s. 552).

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

Dizgeler (Hegel)

G. W. F. Hegel · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

NFA CADDEBOSTAN

Noesis Felsefe Atölyesi 2019 DİZGELER HEGEL

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi (LOGOS, DOĞA, TİN) Mantık Bilimi (Büyük) (LOGOS) Tüze Felsefesi (NESNEL TİN) Türkçeleştiren Aziz Yardımlı Noesis Felsefe Atölyesi — 2019 Caddebostan

Mantık Bilimi Anasayfa Tüze Felsefesi Anasayfa Modern Tin

LOGOS

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi — 1 — LOGOS

1. LOGOS (Mantık Bilimi)

1. Varlık

I. Nitelik

1. Varlık

2. Belirli-Varlık

3. Kendi-İçin-Varlık

II. Nicelik

1. Arı Nicelik

2. Nice

3. Derece

III. Ölçü

2. Öz

A. Öz

a. Arı Yansıma Belirlenimleri

aa. Özdeşlik

bb. Ayrım

cc. Zemin

b. Varoluş

c. Şey

B. Görüngü

a. Görüngü Evreni

b. İçerik ve Biçim

c. İlişki

C. Edimsellik

a. Tözsellik İlişkisi

b. Nedensellik İlişkisi

c. Etkileşim

3. Kavram

A. Öznel Kavram

a. Kavram olarak Kavram

a. Evrensellik

b. Tikellik

c. Tekillik

b. Yargı

aa. Nitel Yargı

bb. Yansıma Yargısı

cc. Zorunluk Yargısı

dd. Kavramın Yargısı

c. Tasım

aa. Nitel Tasım

bb. Yansıma Tasımı

cc. Zorunluk Tasımı

B. Nesne

a. Mekanik

b. Kimyasallık

c. Erekbilim

C. İdea

a. Yaşam İdeası

b. Bilme

aa. Bilme

bb. İstenç

c. Saltık İdea

3

DOĞA

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi — 2 — DOĞA

2. DOĞA (Doğa Felsefesi)

1. MEKANİK

A. Uzay ve Zaman

a. Uzay

b. Zaman

c. Yer ve Devim

B. Özdek ve Devim. Sonlu Mekanik

a. Süredurumlu Özdek

b. Çarpma

c. Düşme

C. Saltık Mekanik

2. FİZİK

A. Evrensel Bireyselliğin Fiziği

a. Özgür Fiziksel Cisimler

aa. Işık

bb. Karşıtlık Cisimleri (Ay ve Komet)

cc. Bireysellik Cismi (Gezegen)

b. Öğeler

aa. Hava

bb. Karşıtlık Öğeleri (Ateş ve Su)

cc. Bireysel Öğe (Toprak)

c. Öğelerin Süreci

B. Tikel Bireyselliğin Fiziği

a. Özgül Ağırlık

b. Kohezyon

c. Ses

d. Isı

C. Bütünsel Bireyselliğin Fiziği

a. Şekil

b. Bireysel Cismin Tikelleşmesi

aa. Işık İle İlişki

bb. Tikelleşmiş Cisimde Ayrım

cc. Tikelleşmiş Bireysellikte Bütünlük (ELEKTRİK)

c. Kimyasal Süreç

aa. Bileşim

1. Galvanizm

2. Ateşin Süreci

3. Yüksüzleşme, Suyun Süreci

4. Bütünlüğü İçindeki Süreç

bb. Çözülme

3. ÖRGENSEL FİZİK

A. Jeolojik Doğa

B. Bitkisel Doğa

C. Hayvansal Örgenlik

4

TİN

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi — 3 — TİN

3. TİN (Tin Felsefesi)

1. Öznel Tin

A. İnsanbilim. RUH

a. Doğal Ruh

aa. Doğal Nitelikler

bb. Doğal Başkalaşımlar

cc. Duyum

b. Duyumsayan Ruh

aa. Dolaysızlığı İçinde Duyumsayan Ruh

bb. Öz-Duygu

cc. Alışkanlık

c. Edimsel Ruh

B. Tinin Görüngübilimi. BİLİNÇ

a. Genel Olarak Bilinç

aa. Duyusal Bilinç

bb. Algı

cc. Anlak

b. Öz-Bilinç

aa. İstek

bb. Tanıyan Özbilinç

cc. Evrensel Özbilinç

c. Us

C. Ruhbilim. TİN

a. Kuramsal Anlık

aa. Sezgi

bb. Tasarım

cc. Düşünce

b. Kılgısal Anlık

aa. Kılgısal Duygu

bb. İçgüdüler ve Özenç

cc. Mutluluk

c. Özgür Tin

2. Nesnel Tin (Sonluluk)

I. Hak

a. Mülkiyet

A. İyeliğe Alma

B. Şeyin Kullanımı

C. Mülkiyetin Devredilmesi

b. Sözleşme

A. Bağış Sözleşmesi

B. Değiş-Tokuş Sözleşmesi

1. Genel Olarak Değiş-Tokuş

2. Kiralama

3. Ücret Sözleşmesi

C. Teminat

c. Haksızlık

A. Kasıtsız Haksızlık

B. Dolandırıcılık

C. Zor ve Suç

II. Ahlak

A. Amaç ve Sorumluluk

B. Niyet ve Gönenç

C. İyi ve Duyunç

III. Etik

a. Aile

b. Yurttaş Toplumu

aa. Gereksinimler Dizgesi

bb. Türenin Uygulaması

cc. Polis ve Korporasyon

c. Devlet

aa. Anayasa

bb. Uluslararası Tüze

cc. Dünya Tarihi

3. Saltık Tin (Sonsuzluk)

A. Güzel Sanat

B. Bildirilmiş Din

C. Felsefe

5

varlık

MANTIK BİLİMİ (BÜYÜK MANTIK) — 1 — VARLIK

I. Nesnel Mantık

1. Varlık Öğretisi

I. Belirlilik (Nitelik)

1. Varlık

A. Varlık

B. Yokluk

C. Oluş

2. Belirli-Varlık

A. Belirli-Varlık Olarak Belirli-Varlık

a, Genel Olarak Belirli-Varlık

b. Nitelik

c. Birşey

B. Sonluluk

a. Birşey ve Başkası

b. Belirlenim, Yapı ve Sınır

c. Sonluluk

aa. Sonluluğun Dolaysızlığı

bb. Sınır ve Gerek

cc. Sonlunun Sonsuza Geçişi

C. Sonsuzluk

a. Genel Olarak Sonsuzluk

b. Sonlu ve Sonsuzun Karşılıklı Belirlenimi

c. Olumlu Sonsuzluk

3. Kendi-İçin-Varlık

A. Kendi-İçin-Varlık Olarak Kendi-İçin-Varlk

a. Belirli-Varlık ve Kendi-İçin-Varlık

b. Bir-İçin-Varlık

c. Birçok Bir İtme

B. Bir ve Çok

a. Kendinde Bir

b. Bir ve Boşluk

c. Birçok Bir. İtme

C. İtme ve Çekme

a. Birin Dışlanması

b. Çekmenin bir Biri

c. İtme ve Çekme İlişkisi

II. Büyüklük (Nicelik)

1. Nicelik

A. Arı Nicelik

B. Sürekli ve Kesikli Büyüklük

C. Niceliğin Sınırlanması

2. Nice

A. Sayı

B. Uzamlı ve Yeğin Nice

a. Bunların Ayrımı

b. Uzamlı ve Yeğin Büyüklüklerin Özdeşliği

c. Nicenin Başkalaşımı

C. Nicel Sonsuzluk

a. Bunun Kavramı

b. Nicel Sonsuz İlerleme

c. Nicenin Sonsuzluğu

3. Nicelik İlişkisi (Nicel Oran)

A. Doğru Oran

B. Ters Oran

C. Üslerin Oranı

III. Ölçü

1. Özgül Nicelik

A. Özgül Nice

B. Özgülleştiren Ölçü

a. Cetvel

b. Özgülleştiren Ölçü

c. İki Yanın Nitelikler Olarak İlişkisi

C. Ölçüde Kendi-İçin-Varlık

2. Olgusal Ölçü

A. Bağınsız Ölçülerin İlişkisi

a. İki Ölçünün Bileşimi

b. Ölçü İlişkilerinin Bir Dizisi Olarak Ölçü

c. Seçici Eğinim

B. Ölçü İlişkilerinin Düğümlü Çizgisi

C. Ölçüsüz

3. Özün Oluşu

A. Saltık İlgisizlik

B. Etmenlerin Ters Oranı Olarak İlgisizlik

C. Öze Geçiş

6

öz

MANTIK BİLİMİ (BÜYÜK MANTIK) — 2 — ÖZ

2. Öz Öğretisi

I. Öz (Kendi İçine Yansıma Olarak)

1. Görünüş / Yanılsama

A. Özsel ve Özsel-Olmayan

B. Görünüş

C. Yansıma

a. Koyan Yansıma

b. Dış Yansıma

c. Belirleyen Yansıma

2. Yansıma Belirlenimleri ya da Özsellikleri

A. Özdeşlik

B. Ayrım

a. Saltık Ayrım

b. Türlülük

c. Karşıtlık

C. Çelişki

3. Zemin

A. Saltık Zemin

a. Biçim ve Öz

b. Biçim ve Özdek

c. Biçim ve İçerik

B. Belirli Zemin

a. Biçimsel Zemin

b. Olgusal Zemin

c. Tam Zemin

C. Koşul

a. Göreli Olarak Koşulsuz

b. Saltık Olarak Koşulsuz

c. Olgunun Varoluşa Çıkışı

II. Görüngü

1. Varoluş

A. Şey ve Özellikleri

a. Kendinde-Şey ve Varoluş

b. Özellik

c. Şeylerin Etkileşimi

B. Şeyin Özdeklerden Oluşması

C. Şeyin Çözülmesi

2. Görüngü

A. Görüngü Yasası

b. Görünen ve Kendinde Varolan Evren

C. Görüngünün Çözülmesi

3. Özsel İlişki

A. Bütün ve Parçaların İlişkisi

B. Kuvvet ve Belirişinin İlişkisi

a. Kuvvetin Koşullanmışlığı

b. Kuvvetin Kışkırtılması

c. Kuvvetin Sonsuzluğu

C. Dış ve İç İlişkisi

III. Edimsellik

1. Saltık

A. Saltığın Açımlaması

B. Saltık Yüklem

C. Saltığın Kipi

2. Edimsellik

A. Olumsallık ya da Biçimsel Edimsellik, Olanak ve Zorunluk

B. Göreli Zorunluk ya da Olgusal Edimsellik, Olanak ve Zorunluk

C. Saltık Zorunluk

3. Saltık İlişki

A. Tözsellik İlişkisi

b. Nedensellik İlişkisi

a. Biçimsel Nedensellik

b. Belirli Nedensellik İlişkisi

c. Etki ve Tepki

C. Etkileşim

7

kavram

MANTIK BİLİMİ (BÜYÜK MANTIK) — 3 — KAVRAM

II. Öznel Mantık

3. Kavram Öğretisi

I. Öznellik

1. Kavram

A. Evrensel Kavram

B. Tikel Kavram

C. Tekil

2. Yargı

A. Belirli-Varlık Yargısı

a. Olumlu Yargı

b. Olumsuz Yargı

c. Sonsuz Yargı

B. Yansıma Yargısı

a. Tekil Yargı

b. Tikel Yargı

c. Evrensel Yargı

C. Zorunluk Yargısı

a. Kesin Yargı

b. Varsayımlı Yargı

c. Ayrık Yargı

D. Kavramın Yargısı

a. Önesürümlü Yargı

b. Belkili Yargı

c. Tanıtlı Yargı

3. Tasım

A. Belirli-Varlık-Tasımı

a. Birinci Tasım Betisi: Te--Ti--E

b. İkinci Beti: Ti--Te--E

c. Üçüncü Beti: Te--E--Ti

d. Dördüncü Beti: E--E--E--, ya da Matematiksel Tasım

B. Yansıma Tasımı

a. Tümlük Tasımı

b. Tümevarım Tasımı

c. Andırım Tasımı

C. Zorunluk Tasımı

a. Kesin Tasım

c. Ayrık Tasım

Varsayımlı Tasım

II. Nesnellik

1. Mekanik

A. Mekanik Nesne

B. Mekanik Süreç

a. Biçimsel Mekanik Süreç

b. Olgusal Mekanik Süreç

c. Mekanik Sürecin Ürünü

C. Saltık Mekanik

a. Özek

b. Yasa

c. Mekaniğin Geçişi

2. Kimya

A. Kimyasal Nesne

B. Kimyasal Süreç

C. Kimyanın Geçişi

3. Erekbilim

A. Öznel Erek

B. Araç

C. Yerine Getirilmiş Erek

III. İdea

1. Yaşam

A. Dirimli Birey

B. Yaşam Süreci

C. Cins

2. Bilgi İdeası

A. Gerçeğin İdeası

a. Analitik Bilgi

b. Sentetik Bilgi

1. Tanım

2. Bölümleme

3. Teorem

B. İyinin İdeası

3. Saltık İdea

8

TÜZE FELSEFESİ (NESNEL TİN)

I. Soyut Hak

1. Mülkiyet

A. İyelik Edinme

B. Şeyin Kullanımı

C. Mülkiyetin Devredilmesi

2. Sözleşme

3. Haksızlık

A. Kasıtsız Haksızlık

B. Dolandırıcılık

C. Zor ve Suç

II. Ahlak

1. Amaç ve Sorumluluk

2. Niyet ve Gönenç

3. İyi ve Duyunç

III. Törellik

1. Aile

A. Evlilik

B. Ailenin Mülkü

C. Çocukların Eğitimi ve Ailenin Çözülüşü

2. Yurttaş Toplumu

A. Gereksinimler Dizgesi

a. Gereksinimin Türü ve Doyum

b. Çalışmanın Türü

c. Anamal

B. Türenin Uygulaması

a. Yasa Olarak Hak

b. Yasanın Belirli-Varlığı

c. Mahkeme

C. Polis ve Korporasyon

a. Polis

b. Korporasyon

3. Devlet

A. Anayasa (İç Devlet Tüzesi)

1. Kendi İçin Anayasa

a. Krallık Erki

b. Hükümet

c. Yasama Gücü

2. Dışa Karşı Egemenlik

B. Uluslararası Tüze

C. Dünya Tarihi

1) Doğu Dünyası

1. Çin

2. Hindistan

Budizm

3. Persia

1. Zend Halkı

2. Asurlular, Babilonialılar, Medler ve Persler

3. Pers İmparatorluğu ve Bileşenleri

Judea

Mısır

Persia

Suriye ve Semitik Ön-Asya

2) Yunan Dünyası

3) Roma Dünyası

4) Germanik Dünya

9

Dünya Tarihsel İnsanlar (Atatürk; Hegel)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Dünya-Tarihsel İnsanlar

Atatürk ve Sabiha Gökçen.
“Özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar.” — Hegel, “Tarih Felsefesi.”

“ ‘Bir uşak için bir kahraman yoktur’; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: ‘Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama

birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir." Hegel

"Aşağılık ruhlar büyük insanlara inanmazlar; sefil köleler özgürlük sözüne alayla gülerler" :: "Les âmes basses ne croient point aux grands hommes: de vils esclaves sourient d'un air moqueur à ce mot de liberté." — Rousseau, "Toplumsal Sözleşme," 3, XII.

Hegel'in Tarih Felsefesi'nden:

"Büyük tarihsel ilişkiler açısından durum başka türlüdür. Burası tam olarak kalıcı, tanınan ödevler, yasalar ve haklar ile bu dizgeye karşıt olan, ona zarar veren, giderek temellerini ve edimselliğini yokeden ve aynı zamanda iyi, büyük ölçekte kazançlı, özsel ve zorunlu bile görünebilen bir içerik taşıyan olanaklar arasında büyük çarpışmaların olduğu yerdir. Bu olanaklar tarihsel olgular olurlar; kendi içlerinde bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka tür bir Evrenseli kapsarlar. Bu Evrensel üretken İdeanın bir kıpısı, kendisine doğru çabalayan ve güdüleyen Gerçekliğin bir kıpısıdır. Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde böyle bir Evrenselin yattığı insanlardır.

"Henüz bir üstünlük konumunu olmasa da, en azından Devletin doruğunda bulunan başkaları ile bir eşitlik konumunu yitirme ve ona düşman olmak üzere olanlara yenik düşme tehlikesi içinde olan Sezar özsel olarak bu sınıfa aittir. Aynı zamanda kendi kişisel ereklerinin peşinde olan bu düşmanlar biçimsel anayasayı ve bir tüze görünüşünün gücünü kendi yanlarında tutuyorlardı. Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma'nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma'nın ve Dünyanın Tarihinde zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdide varoluşa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür.

Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı zamanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulunan en yakın Cinstir. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak tanınmalıdır; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar onlara doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama

bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena'ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar.

"Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan'ın bir bölümünü ve daha sonra Asya'yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya'yı ele geçirmemiş, Darius'u, Poros'u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir oda hizmetçisi için bir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir. — Tarihsel yazında böyle psikolog uşaklardan hizmet gören tarihsel adlar için işlerin gidişi kötüdür; onlar bu kendi oda uşakları tarafından budanırlar ve böyle ince insan sarraflarının ahlakları ile aynı düzleme ya da daha doğrusu birkaç basamak aşağı indirilirler. Homeros'un krallara söven Thersites'i tüm zamanlar için kalıcı bir kişiliktir. Hiç kuşkusuz her çağda Homeros'un zamanında olduğu gibi vuruşlar almaz, e.d. sağlam bir değnekle dayak yemez; ama hasedi, dikkafalılığı etinde taşıması gereken dikendir ve onu kemiren ölümsüz kurt eşsiz amaçlarının ve sövgülerinin dünyada herşeye karşın bütünüyle sonuçsuz kalmalarından duyduğu acıdır. Ama Thersitesciliğin yazgısından duyduğumuz sevincin zararlı bir yanı da vardır."

Hegel, Tarih Felsefesi, s. 29-31; çeviren: Aziz Yardımlı, 2006.

(C) İdea Yayınevi, 2006

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Fichte

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Fichte

Frederick Copleston

JOHANN GOTTLIEB FICHTE 1762'de Saksonya, Rammenau'da doğdu. Yoksul bir aileden geliyordu ve olayların olağan gidişi içinde ileri eğitim görmek için uygun olanaklardan yararlanabilmesi kolay olmayacaktı. Ama küçük bir çocukken yerel bir soylunun, Baron von Miltitz'in ilgisini çekti ve onun desteği ile eğitimi sağlandı. Yaşı geldiğinde Fichte Pforta'daki ünlü okula gönderildi (daha sonra Nietzche de orada eğitim görecekti). 1780'de bir tanrıbilim öğrencisi olarak Jena Üniversitesine girdi ve daha sonra Wittenberg'e ve oradan da Leipzig'e yerleşti.

Çalışmaları sırasında Fichte belirlenimcilik kuramını benimsemeye başladı. İşlerin bu acıklı durumunu düzeltmek için bir rahip ona Spinoza'nın Törebilim'inin Wolff tarafından bir çürütme yazısını da içeren bir yayımını verdi. Ama çürütme Fichte'ye aşırı ölçüde zayıf göründüğü için, yapıtın etkisi rahibin amaçladığının tam tersi oldu. Bununla birlikte, belirlenimcilik Fichte'nin etkin ve enerjik karakteri ile ya da güçlü törel ilgileri ile uyum içinde değildi, ve çok geçmeden yerini ahlaksal özgürlük üzerinde bir diretmeye bırakacaktı. Fichte daha sonra kendini Spinozacılığın güçlü bir karşıtı olarak gösterecekti, üstelik bu felsefenin onun için her zaman felsefedeki büyük almaşıklardan birini temsil etmiş olmasına karşın.

Parasal nedenlerle Fichte Zürich'te bir aile öğretmenliği görevini almak zorunda kaldı. Orada kalışı sırasında Rousseau ve Montesquieu'yü okudu ve getirdiği özgürlük iletisi ile Fransız Devriminin haberlerini coşku içinde karşıladı. Kant'a ilgisi ilk kez bir öğrencisi ondan eleştirel felsefeyi açıklamasını istediği zaman bu felsefeyi incelemeye başlaması üzerine uyandı. Ve 1791'de soylu bir ailede öğretmen olarak kısa ve oldukça küçük düşürücü bir deneyim yaşadığı Varşova'dan Almanya'ya dönerken Königsberg'de Kant ile görüştü. Ama büyük bir ilgi görmüş olduğu pek söylenemez. Bu nedenle Kant'ın kılgısal us adına inancı aklamasını geliştirmek için bir deneme yazarak büyük felsefecinin gözüne girmeye çalıştı. Sonuçta ortaya çıkan Tüm Tanrısal Bildiriş Üzerine Bir Eleştiri Girişimi (Versuch einer Kritik aller Offenbarung) Kant'ın hoşuna gitti, ve tanrıbilimsel sıkıdenetimin çıkardığı kimi güçlüklerden sonra 1792'de yayımlandı. Yazarın adı verilmemiş olduğu için kimi eleştirmenler denemenin Kant tarafından yazılmış olduğu vargısını çıkardılar. Ve Kant bu yanlışı düzeltip gerçek yazarı övdüğü zaman Fichte'nin adı kısa zamanda

yaygın bir ün kazandı.

1793'te Fichte Fransız Devrimi Üzerine Kamunun Yargısını Düzeltmek İçin Tasarlanmış Katkılar'ını yayımladı. Bu çalışma ona bir demokrat ve bir Jacobin, politik olarak tehlikeli bir kişi olma ününü getirdi. Ama, buna karşın, 1794'de Jena'da felsefe profesörü olarak atandı, ve bu konumu belli bir ölçüde Goethe'nin gösterdiği sıcak destek yoluyla kazandı. Daha mesleksel bir hava taşıyan derslerine ek olarak Fichte insanın değeri ve bilge insanın görevi üzerine bir dizi konferans verdi ve bunlar kürsüye atanış yılında yayımlandılar. Her zaman ödev duyuncu ile yaşayan ve davranan bir insandı. 1794'ün başlıca yayımı Bütün Bilim Kuramının Temeli (Grundlage der gesammten Wissenschaftslehre) idi ki bu yapıtta Kant'ın eleştirel felsefesini idealist bir yönde geliştirmesini sundu. Jena'da felsefe kürsüsündeki önceli, Kiel'e bir çağrıyı kabul etmiş olan K. L. Reinhold (1758-1823), daha şimdiden Kant'ın eleştirisinin bir dizgeye dönüştürülmesi, daha açık bir deyişle, tek bir temel ilkeden dizgesel olarak türetilmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Ve kendi bilim kuramında Fichte bu görevi Reinhold'un yapmış olduğundan daha başarılı bir yolda yerine getirmeyi üstlendi.1 Bilim kuramı tüm tikel bilimlerin ya da bilme yollarının temelinde yatan ve onları olanaklı kılan temel önermelerin bir enson ilkeden dizgesel gelişimlerini sergileyen bir kuram olarak düşünülüyordu. Ama bu gelişimi sergilemek aynı zamanda yaratıcı düşüncenin gelişimini betimlemektir. Bu nedenle bilim kuramı yalnızca bilgikuramı değil ama o denli de metafiziktir.

Ama Fichte yalnızca bilincin kuramsal çıkarsaması üzerinde yoğunlaşmaktan çok uzaktı. Bilincin gelişiminin ahlaksal ereği üzerine, ya da daha somut terimlerde, insan varoluşunun ahlaksal amacı üzerine büyük bir vurgu getiriyordu. Ve böylece 1796'da Doğal Hakkın Temeli (Grundlage des Naturrechts) ve 1798'de Törebilim Dizgesi (Das System der Sittenlehre) başlıklı çalışmalarını yayımladığını görüyoruz. Her iki konunun da ''bilim kuramının ilkelerine göre'' irdelendikleri söylenir. Ve hiç kuşkusuz böyledirler. Ama çalışmalar yalnızca Wissenschaftslehre'ye ekler olmaktan daha çoğudurlar. Çünkü Fichte'nin felsefesinin bir törel idealizm dizgesi olarak gerçek karakterini gösterirler.

Metafiziksel idealistlerin bulanıklığı konusunda sık sık yakınmalarda bulunulmuştur, ve bu hiç kuşkusuz nedensiz değildir. Ama Fichte'nin yazınsal etkinliğinin göze çarpar özelliklerinden biri bilim kuramının düşünce ve ilkelerini durulaştırmak için göstermiş olduğu aralıksız çabalardı.2 Örneğin 1797'de Wissenschaftslehre'ye iki giriş yazısını ve 1801'de Sonnenklarer Bericht, En Son Felsefenin Gerçek Doğası Üzerine Genel Kamu İçin Gün Gibi Açık Bir Bildiri: Okuru Anlamaya Zorlamak İçin Bir Girişim başlıklı çalışmasını yayımladı. Başlık aşırı iyimser olabilir, ama her ne olursa olsun yazarın söylemek istediklerini durulaştırma çabalarına tanıklık eder. Dahası, 1801-13 döneminde Fichte dersleri için Wissenschaftslehre'yi birçok kez yeniden gözden geçirdi. 1810'da Genel Çizgileri İçinde Bilim Kuramı (Die Wissenschaftslehre in ihrem allgemeinen Umrisse) ve Bilincin Olguları (Tatsachen des Bewusstseins, ikinci yayım, 1813) başlıklı çalışmalarını yayımladı.

1799'da Fichte'nin Jena'daki meslek yaşamı beklenmedik bir biçimde sona erdi. Daha şimdiden öğrenci birliklerini iyileştirme tasarıları ile ve din adamlarına kendi alanlarını çiğneyen bir edim gibi görünen Pazar söylemleri ile üniversitede kendine karşı belli bir karşıtlık havası yaratmıştı. Ama 1798'de Tanrısal Bir Dünya Yönetimine İnancımızın Zemini Üzerine (Über den Grund unseres Glaubens an eine göttliche Weltregierung) bir denemenin yayımlanışı bardağı taşıran damla oldu. Bu denemenin çıkması Fichte'nin Tanrıyı insan istenci tarafından yaratılacak ve sürdürülecek bir ahlaksal dünya-düzeni ile özdeşleştiyor olması zemininde bir tanrıtanımazcılık suçlamasına götürdü. Felsefeci kendini savunmaya çalıştı ama bunu başaramadı ve 1799'da Jena'dan ayrılarak Berlin'e gitmek zorunda kaldı.

1800’de Fichte İnsanın Belirlenimi (Die Bestimmung des Menschen) başlıklı çalışmasını yayımladı. Çalışma onun halksal denilen yazıları arasındadır ve meslekten felsefecilerden çok genel kamuya sunulmuştur; ve romantiklerin dine ve Doğaya karşı tutumlarına zıt olarak yazarın idealist dizgesinden yana bir bildiridir. Fichte’nin yüceltmeli dili gerçekte kolayca bir romantik kamutanrıcılığı düşündürebilir, ama çalışmanın imlemi romantiklerin kendileri tarafından yeterince açık olarak anlaşıldı. Örneğin Schleiermacher Fichte’nin Spinozacılık ile idealizmin kaynaştırılmasına yönelik bir girişimi çürütmekle ilgilendiğini gördü ve oldukça keskin bir eleştiri yazısında Fichte’nin Doğanın evrensel zorunluğu düşüncesine düşmanca tepkisinin gerçekte onun her ne pahasına olursa olsun Doğanın üzerine yükseltilmesi gereken sonlu, bağımsız bir varlık olarak insana yönelik başat ilgisi tarafından yaratıldığını ileri sürdü. Schleiermacher’in görüşünde Fichte’nin yalnızca insanı Doğanın karşısına koymak yerine, Spinozacılıktaki gerçeği içerecek ve gene de ahlaksal özgürlüğü yadsımayacak olan daha yüksek bir bireşim için çabalamış olması gerekirdi.

Fichte bir konuşma yapıyor.

Aynı yılda, 1800, Fichte Kapalı Tecim Devleti (Der geschlossene Handelsstaat) üzerine çalışmasını yayımladı.Yapıtta bir tür Devlet toplumculuğu önerdi. Daha önce belirtmiştik ki Fichte ödev duyuncu ile yaşayan ve davranan bir kişilikteydi. Dizgesine yalnızca soyut, akademik bir anlamda felsefi gerçeklik olarak değil, ama o denli de ilkelerinin uygun bir uygulanışının toplumu yeniden biçimlenmeye götürecek olması anlamında kurtarıcı bir gerçek olarak bakıyordu. En azından bu bakımdan Platon’u andırır. Fichte bir zamanlar Masonluğun Wissenschaftslehre’nin ilkelerini benimseyerek ve uygulayarak ahlaksal ve toplumsal yenileşmeyi geliştirmek için uygun bir araç olabileceğini ummuştu. Ama bu umutta düşkırıklığına uğramış ve bunun yerine Prusya hükümetine dönmüştü. Ve çalışması gerçekte yerine getirilmek üzere hükümete sunulmuş bir izlence idi.

1804’de Fichte Erlangen’de bir kürsü önerisini kabul etti. Ama 1805 Nisanına dek profesör olarak atanamadı, ve bu boşluğu Berlin’de Çağımızın Temel Özellikleri (Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters) üzerine dersler vererek doldurdu. Bu derslerde Novalis, Tieck, ve iki Schlegeller gibi romantiklerin görüşlerine saldırdı. Tieck Novalis’i Boehme’nin yazıları ile tanıştırmıştı, ve romantiklerden kimileri Görlitz’in bu gizemci kunduracısının coşkulu hayranları arasında bulunuyorlardı. Ama coşkuları Fichte tarafından paylaşılmadı. Ne de Fichte Novalis’in dinerksel bir Katolik ekininin yeniden kurulması düşü için bir duygudaşlık gösterdi. Dersleri eski öğrencisi Schelling tarafından geliştirilen Doğa felsefesine karşı da yöneltilmişti. Ama bu tartışmalar bir anlamda derslerde bir taslağı verilen genel tarih felsefesinin yanında sırası geldikçe yer alıyorlardı. Fichte’nin üzerine ders verdiği “çağ” insanın tüm insan ilişkilerini us ile uyum içinde özgürce düzenleme olarak betimlenen tarih hedefine doğru gelişimindeki evrelerden birini temsil eder. Dersler 1806’da yayımlandılar.

Erlangen’de Fichte 1805’de Bilge İnsanın Özü Üzerine (Über das Wesen des Gelehrten) dersler verdi. Ve 1805-6 kışında Berlin’de Kutlu Yaşamın Yolu ya da Din Öğretisi (Die Anweisung zum seligen Leben, oder auch die Religionslehre) üzerine derslerini sürdürdü. En azından ilk bakışta din üzerine bu çalışma Fichte’nin erken yazılarında açımlanan felsefesi karşısında kökten bir değişimi gösteriyor gibi görünür. ‘Ben’ üzerine daha az ve Saltık ve Tanrıdaki yaşam üzerine ise daha çok şey söylendiğini görürüz. Gerçekten de, Schelling Fichte’yi kendi Saltık kuramından düşünceler çalmış olmakla ve bunları onlarla bağdaşmazlığını göz ardı ederek Wissenschaftslehre üzerine aşılamaya çalışmakla suçladı. Ama Fichte Din Öğretisi’nde ortaya koyulmuş oldukları biçimiyle dinsel düşüncelerinin herhangi bir yolda kendi özgün felsefesi ile tutarsız olduklarını kabul etmeyi

yadsıdı.

1806'da Napoleon Prusya'ya girdiği zaman Fichte Prusya birliklerine laik vaiz ya da konuşmacı olarak eşlik etmeyi önerdi. Ama ona Kralın zamanı sözcüklerden çok edimler ile konuşma zamanı olarak düşündüğü, ve söylevi utkuyu kutlamak için daha uygun bulduğu bildirildi. Olaylar tehlikeli bir yöne döndüğü zaman Fichte Berlin'den ayrıldı; ama 1807 yılında geri döndü, 1807-8 kışında Alman Ulusuna Söylevler'ini (Reden an die deutsche Nation) verdi. Bu söylemler, ki bunlarda felsefeci yüceltilmiş ve ateşli terimlerde Alman halkının ekinsel görevinden söz eder,3 daha sonra aşırı ulusalcı bir anlamda kötüye kullanılmaktan kurtulamayacaklardı. Ama ona karşı haksızlık yapmamak için bu söylemlerin verilmiş oldukları dönemi, eş deyişle Napoleon egemenliği dönemini anımsamamız gerekir.

1810 yılı Berlin Üniversitesinin kuruluşuna tanık oldu ve Fichte felsefe fakültesine dekan olarak atandı. 1811'den 1812'ye dek üniversitenin rektörlüğünü sürdürdü. 1814 yılı başlarında hastaların bakımını yaparken hastalığı kapan karısından tifusa yakalandı ve o yılın 29 Ocak günü öldü.

Notlar:

1Yaklaşık olarak 1797'den başlayarak Reinhold Fichte'nin felsefesini kabul etti ve savundu. Ama yerinde durmak bilmeyen bir kafa yapısı vardı ve birkaç yıl sonra başka düşüncelere döndü.

2Belki de söylemeye gerek yok ki "bilim" sözcüğü terimin dar modern kullanımına göre olmaktan çok 'bilgi' anlamında anlaşılmalıdır.

3A. G. Schlegel 1803-4'de verilen bir dizi derste daha önce pek ayrı olmayan bir yolda Almanya'nın ekinsel görevinden söz etmişti.

[COPLESTON: ALMAN İDEALİZME: BÖLÜM İKİ: FİCHTE (1)]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1990-1996

İdea Yayınevi / 2014

Giriş,

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Immauel Kant

Kant: Arı Usun Eleştirisi'ne Giriş

Immanuel Kant

Arı Usun Eleştirisi

Çeviren: Aziz Yardımlı

İstanbul 2008 (c) İdea Yayınevi

Immanuel Kant

Kritik der reinen Vernunft

[A 1781; B1787]

Giriş

[B Yayımına göre]

Einleitung

[nach Ausgabe B]

I. Arı Ve Görgül Bilgiler Arasındaki Ayrım

Tüm bilgimizin deneyim ile başladığı konusunda hiçbir kuşku yoktur; çünkü bilgi yetisi eğer duyularımızı uyararak bir yandan kendiliğinden tasarımlar yaratan, öte yandan bunları karşılaştırmak ve bağlayarak ya da ayırarak duyusal izlenimlerin ham gerecini nesnelerin deneyim denilen bir bilgisine işlemek için anlak etkinliğimizi devime geçiren nesneler yoluyla olmasaydı başka hangi yolla uygulamaya geçirilebilirdi? Öyleyse zamana göre bizde hiçbir bilgi deneyimi öncelemez ve tüm bilgi deneyim ile başlar.

I. Von dem Unterschiede der reinen und empirischen Erkenntnis

Daß alle unsere Erkenntnis mit der Erfahrung anfange, daran ist gar kein Zweifel; denn wodurch sollte das Erkenntnisvermögen sonst zur Ausübung erweckt werden, geschähe es nicht durch Gegenstände, die unsere Sinne rühren und teils von selbst Vorstellungen bewirken, teils unsere Verstandestätigkeit in Bewegung bringen, diese zu vergleichen, sie zu verknüpfen oder zu trennen, und so den rohen Stoff sinnlicher Eindrücke zu einer Erkenntnis der Gegenstände zu verarbeiten, die Erfahrung heißt? Der Zeit nach geht also keine Erkenntnis in uns vor der Erfahrung vorher, und mit dieser fängt alle an.

Ama tüm bilgimizin deneyim ile başlamasına karşın, bundan tümünün de deneyimden doğduğu sonucu çıkmaz. Çünkü pekala olabilir ki deneyim bilgimizin kendisi bile izlenimler yoluyla aldıklarımızın ve kendi bilgi yetimizin (duyusal izlenimlerin yalnızca vesile olmaları ile) kendi içinden sağladıklarının bir bileşimidir, ve bu son eklentiyi o temel gereçten ancak uzun alıştırmalar sonucunda kazanılan dikkat ve beceri yoluyla ayırdedebiliriz.

Wenn aber gleich alle unsere Erkenntnis mit der Erfahrung anhebt, so entspringt sie darum doch nicht eben alle aus der Erfahrung. Denn es könnte wohl sein, daß selbst unsere Erfahrungserkenntnis ein Zusammengesetztes aus dem sei, was wir durch Eindrücke empfangen, und dem, was unser eigenes Erkenntnisvermögen (durch sinnliche Eindrücke bloß veranlaßt) aus sich selbst hergibt, welchen Zusatz wir von jenem [B 2] Grundstoffe nicht eher unterscheiden, als bis lange Übung uns darauf aufmerksam und zur Absonderung desselben geschickt gemacht hat.

Şu öyleyse daha yakından araştırılması gereken ve hemen ilk bakışta yanıtlanamayacak bir sorudur: Deneyimden ve giderek tüm duyu izlenimlerinden bağımsız bir bilgi var mıdır? Bu tür bilgi a priori olarak adlandırılır ve kaynağını a posteriori, e.d. deneyimde bulan görgül bilgiden ayırdedilir.

Es ist also wenigstens eine der näheren Untersuchung noch benötigte und nicht auf den ersten Anschein sogleich abzufertigende Frage: ob es ein dergleichen von der Erfahrung und selbst von allen Eindrücken der Sinne unabhängiges Erkenntnis gebe. Man nennt solche Erkenntnisse a priori, und unterscheidet sie von den empirischen, die ihre Quellen a posteriori nämlich in der Erfahrung, haben.

Bu ‘a priori’ anlatımı gene de önceki sorunun bütün anlamını gösterebilmek için yeterince belirli değildir. Çünkü sık sık giderek görgül kaynaklardan türetilen pekçok bilgi için bile onlara a priori yetenekli olduğumuz ya da olabileceğimiz, çünkü onları dolaysızca deneyimden değil ama evrensel bir kuraldan türettiğimiz söylenir — bir kural ki gene de kendisini deneyimden ödünç almışızdır. Böylece kendi evinin temellerinin oyan biri için evin yıkılacağını a priori bilebilirdi, e.d. edimsel yıkılışının deneyimi için beklemesi gerekmezdi denebilir. Ama gene de bunu

bütünüyle a priori bilemezdi, çünkü daha önceden cisimlerin ağır olduklarını ve buna göre destekleri uzaklaştırılınca düştüklerini deneyim yoluyla öğrenmiş olması gerekirdi.

Jener Ausdruck ist indessen noch nicht bestimmt genug, um den ganzen Sinn, der vorgelegten Frage angemessen, zu bezeichnen. Denn man pflegt wohl von mancher aus Erfahrungsquellen abgeleiteten Erkenntnis zu sagen, daß wir ihrer a priori fähig oder teilhaftig sind, weil wir sie nicht unmittelbar aus der Erfahrung, sondern aus einer allgemeinen Regel, die wir gleichwohl selbst doch aus der Erfahrung entlehnt haben, ableiten. So sagt man von jemand, der das Fundament seines Hauses untergrub: er konnte es a priori wissen, daß es einfallen würde, d. i. er durfte nicht auf die Erfahrung, daß es wirklich einfiele, warten. Allein gänzlich a priori konnte er dieses doch auch nicht wissen. Denn daß die Körper schwer sind, und daher, wenn ihnen die Stütze entzogen wird, fallen, mußte ihm doch zuvor durch Erfahrung bekannt werden.

Öyleyse bu noktadan sonra a priori bilgilerden şundan ya da bundan değil, ama saltık olarak tüm deneyimden bağımsız olan bilgileri anlayacağız. Ve bunlara karşıt olarak görgül bilgiler, ya da yalnızca a posteriori, e.d. deneyim yoluyla olanaklı olan bilgiler dururlar. A priori bilgiler görgül hiçbirşey ile karışmamış oldukları zaman arı olarak adlandırılırlar. Böylece örneğin Her değişimin bir nedeni vardır önermesi a priori bir önermedir, ama arı değil, çünkü değişim yalnızca deneyimden türetilebilen bir kavramdır.

Wir werden also im Verfolg unter Erkenntnissen a priori nicht solche verstehen, die von dieser oder jener, [B 3] sondern die schlechterdings von aller Erfahrung unabhängig stattfinden. Ihnen sind empirische Erkenntnisse, oder solche, die nur a posteriori, d. i. durch Erfahrung, möglich sind, entgegengesetzt. Von den Erkenntnissen a priori heißen aber die jenigen rein, denen gar nichts Empirisches beigemischt ist. So ist z. B. der Satz: eine jede Veränderung hat ihre Ursache, ein Satz a priori, allein nicht rein, weil Veränderung ein Begriff ist, der nur aus der Erfahrung gezogen werden kann.

II. Belli A Priori Bilgilerimiz Vardır, Ve Sıradan Anlak Bile Hiçbir Zaman Onlarsız Değildir

Burada gereken şey arı bir bilgiyi görgül olandan güvenle ayırdetmemizi sağlayacak bir ayırmaçtır. Deneyim hiç kuşkusuz birşeyin şu ya da bu doğada olduğunu öğretir, başka türlü olamayacak olduğunu değil. Öyleyse, ilk olarak, düşünüldüğünde aynı zamanda zorunluğu ile düşünülen bir önerme varsa, bu bir a priori yargıdır; ve eğer, bundan başka, kendisi de yine zorunlu olarak geçerli olan bir önerme dışında başka bir önermeden türetilmemişse, o zaman saltık olarak a prioridir. İkinci olarak, deneyim yargılarına hiçbir zaman gerçek ya da sağın değil ama yalnızca varsayımlı ve karşılaştırmalı evrensellik verebilir (tümevarım yoluyla), öyle ki gerçekte ancak şimdiye dek algılamış olduklarımıza göre şu ya da bu kurala aykırı hiçbir durum yoktur diyebiliriz. Buna göre, eğer bir yargı sağın evrensellik içinde, e.d. hiçbir kuraldışına olanak tanımayacak bir yolda düşünülüyorsa, o zaman deneyimden türetilmiş değildir ve saltık olarak a priori geçerlidir. Görgül evrensellik öyleyse birçok durumda işleyen bir geçerliğin keyfi olarak tüm durumlarda işleyen bir geçerliğe genişletilmesidir — örneğin, ‘Tüm cisimler ağırdır’ önermesinde olduğu gibi. Buna karşı, sağın evrensellik bir yargıya özsel olduğu zaman, bu özel bir bilgi kaynağını, e.d. bir a priori bilgi yetisini gösterir. Zorunluk ve sağın evrensellik böylece bir a priori bilginin güvenilir ayırmaçlarıdır ve hiçbir biçimde birbirlerinden ayrılamazlar. Ama bu ölçütlerin kullanımında zaman zaman görgül sınırlanmışlık yargıların olumsallıklarından10 daha kolay gösterildiği için, ya da, zaman zaman olduğu gibi, bir yargıya yüklediğimiz sınırsız evrensellik onun zorunluğundan daha açık olarak gösterildiği için, her biri kendi başına yanılmaz

olan bu her iki ölçütün ayrı ayrı kullanılmaları salık verilebilir.

II Wir sind im Besitze gewisser Erkenntnisse a priori, und selbst der gemeine Verstand ist niemals ohne solche

Es kommt hier auf ein Merkmal an, woran wir sicher ein reines Erkenntnis vom empirischen unterscheiden können. Erfahrung lehrt uns zwar, daß etwas so oder so beschaffen sei, aber nicht, daß es nicht anders sein könne. Findet sich also erstlich ein Satz, der zugleich mit seiner Notwendigkeit gedacht wird, so ist er ein Urteil a priori, ist er überdem auch von keinem abgeleitet, als der selbst wiederum als ein notwendiger Satz gültig ist, so ist er schlechterdings a priori. Zweitens: Erfahrung gibt niemals ihren Urteilen wahre oder strenge, sondern nur angenommene und komparative Allgemeinheit (durch Induktion), so daß es eigentlich heißen muß: soviel wir bisher wahrge[B 4]nommen haben, findet sich von dieser oder jener Regel keine Ausnahme. Wird also ein Urteil in strengen Allgemeinheit gedacht, d. i. so, daß gar keine Ausnahme als möglich verstattet wird, so ist es nicht von der Erfahrung abgeleitet, sondern schlechterdings a priori gültig. Die empirische Allgemeinheit ist also nur eine willkürliche Steigerung der Gültigkeit, von der, welche in den meisten Fällen, zu der, die in allen gilt, wie z. B. in dem Satze: alle Körper sind schwer; wo dagegen strenge Allgemeinheit zu einem Urteile wesentlich gehört, da zeigt diese auf einen besonderen Erkenntnisquell desselben, nämlich ein Vermögen des Erkenntnisses a priori. Notwendigkeit und strenge Allgemeinheit sind also sichere Kennzeichen einer Erkenntnis a priori, und gehören auch unzertrennlich zueinander. Weil es aber im Gebrauche derselben bisweilen leichter ist, die empirische Beschränktheit derselben, als die Zufälligkeit in den Urteilen, oder es auch manchmal einleuchtender ist, die unbeschränkte Allgemeinheit, die wir einem Urteile beilegen, als die Notwendigkeit desselben zu zeigen, so ist es ratsam, sich gedachter beider Kriterien, deren jedes für sich unfehlbar ist, abgesondert zu bedienen.

Şimdi, böyle zorunlu ve en sağın anlamda evrensel, ve dolayısıyla arı a priori yargıların insan bilgisinde edimsel olarak bulunduklarını göstermek kolaydır. Eğer bilimlerden bir örnek isteniyorsa, yalnızca matematiğin tüm önermelerine bakmak yeterlidir; eğer en sıradan anlak kullanımından bir örnek isteniyorsa, ‘Tüm değişimlerin birer nedeni olmalıdır’ önermesi bu amaç için işe yarayacaktır. Bu son durumda bir neden kavramının kendisi bir etki ile bağıntının zorunluğu ve bir kuralın sağın evrenselliği kavramını öylesine açıkça kapsar ki, kavram eğer onu, Hume’un yaptığı gibi, olmakta olanın önceden olanla yineleyerek birleştirilmesinden, ve bundan kaynaklanan o tasarımları birbirleri ile bağlama alışkanlığından (ve buna göre yalnızca öznel zorunluktan) türetseydik, bütünüyle yiterdi. Bilgilerimizdeki arı a priori temel ilkelerin edimselliğini tanıtlamak için bu tür örnekler gerekmeksizin de, bu ilkelerin deneyimin kendisinin olanağı için vazgeçilmez oldukları gösterilebilir ve dolayısıyla varoluşları a priori tanıtlanabilir. Çünkü deneyimin kendisi pekinliğini nereden alabilirdi, eğer ilerlemesinde bağımlı olduğu tüm kurallar her zaman görgül, ve dolayısıyla olumsal olsalardı; ve o zaman onları ilk temel ilkeler saymak zor olurdu. Ama burada bilgi yetimizin arı kullanımını bir olgu olarak göstermiş ve böyle bir kullanımın ölçütlerini ortaya koymuş olmakla yetinebiliriz. Öte yandan, yalnızca yargılarda değil ama giderek kavramlarda bile bunların a priori kökeni kendini gösterir. Bir cisme ilişkin deneyim kavramımızdan onda görgül olan herşeyi tek tek uzaklaştırısak —, örneğin renk, sertlik ya da yumuşaklık, ağırlık, giderek11 içine işlenemezlik —, gene de geriye cismin (ki şimdi bütünüyle yitmiştir) kaplamış olduğu ve uzaklaştırılamayacak olan uzay kalır. Benzer olarak, cisimsel olan ya da olmayan herhangi bir nesneye ilişkin görgül kavramımızdan deneyimin bize

öğrettiği tüm özellikleri uzaklaştıracak olursak, gene de ondan onu töz olarak ya da bir töze bağlı olarak düşünmemizi sağlayanı alamayız (üstelik bu töz kavramı genelde bir nesne kavramından daha çok belirlenim kapsıyor olsa bile). Öyleyse bu kavramın kendini bize dayatışındaki zorunluk yoluyla a priori bilgi yetimizde yeri olduğunu kabul etmeliyiz.

Daß es nun dergleichen notwendige und im strengsten Sinne allgemeine, mithin reine Urteile a priori, im menschlichen Erkenntnis wirklich gebe, ist leicht zu zeigen. Will man ein Beispiel aus Wissenschaften, so darf man nur auf alle Sätze der Mathematik hinaussehen, will man ein solches aus dem gemeinsten Ver[B 5]standesgebrauche, so kann der Satz, daß alle Veränderung eine Ursache haben müsse, dazu dienen; ja in dem letzteren enthält selbst der Begriff einer Ursache so offenbar den Begriff einer Notwendigkeit der Verknüpfung mit einer Wirkung und einer strengen Allgemeinheit der Regel, daß er gänzlich verlorengehen würde, wenn man ihn, wie Hume tat, von einer öftern Beigesellung dessen, was geschieht, mit dem, was vorhergeht, und einer daraus entspringenden Gewohnheit, (mithin bloß subjektiven Notwendigkeit,) Vorstellungen zu verknüpfen, ableiten wollte. Auch könnte man, ohne dergleichen Beispiele zum Beweise der Wirklichkeit reiner Grundsätze a priori in unserem Erkenntnisse zu bedürfen, dieser ihre Unentbehrlichkeit zur Möglichkeit der Erfahrung selbst, mithin a priori dartun. Denn wo wollte selbst Erfahrung ihre Gewißheit hernehmen, wenn alle Regeln, nach denen sie fortgeht, immer wieder empirisch, mithin zufällig wären; daher man diese schwerlich für erste Grundsätze gelten lassen kann. Allein hier können wir uns damit begnügen, den reinen Gebrauch unseres Erkenntnisvermögens als Tatsache samt den Kennzeichen desselben dargelegt zu haben. Aber nicht bloß in Urteilen, sondern selbst in Begriffen zeigt sich ein Ursprung einiger derselben a priori. Lasset von eurem Erfahrungsbegriffe eines Körpers alles, was daran empirisch ist, nach und nach weg: die Farbe, die Härte oder Weiche, die Schwere, selbst die Undurchdringlichkeit, so bleibt doch der Raum übrig, den er (welcher nun ganz verschwunden ist) einnahm, und den [B 6] könnt ihr nicht weglassen. Ebenso, wenn ihr von eurem empirischen Begriffe eines jeden, körperlichen oder nicht körperlichen, Objekts alle Eigenschaften weglaßt, die euch die Erfahrung lehrt; so könnt ihr ihm doch nicht diejenige nehmen, dadurch ihr es als Substanz oder einer Substanz anhängend denkt, (obgleich dieser Begriff mehr Bestimmung enthält, als der eines Objekts überhaupt). Ihr müßt also, überführt durch die Notwendigkeit, womit sich dieser Begriff euch aufdringt, gestehen, daß er in eurem Erkenntnisvermögen a priori seinen Sitz habe.

III. Felsefe Tüm A Priori Bilginin

Olanak, İlkeler Ve Alanını Belirleyecek Bir Bilim Gereksinimindedir

Tüm öncekilerden12 çok daha önemli olan şey belli bilgilerin tüm olanaklı deneyimlerin alanını bırakmaları ve deneyimde kendilerine karşılık düşen hiçbir nesnenin verilemediği kavramlar yoluyla yargılarımızın alanını deneyimin tüm sınırlarının ötesine genişletme görünüşünü almalarıdır.

III. Die Philosophie bedarf einer Wissenschaft, welche die Möglichkeit, die Prinzipien und den Umfang aller Erkenntnisse a priori bestimme

Was noch weit mehr sagen will als alles vorige, ist dieses, daß gewisse Erkenntnisse sogar das Feld aller möglichen Er[A 3]fahrungen verlassen, und durch Begriffe, denen überall kein entsprechender Gegenstand in der Erfahrung gegeben werden kann, den Umfang unserer Urteile über alle Grenzen derselben zu erweitern den Anschein haben.

Tam olarak duyulur dünyanın ötesine, deneyimin hiçbir yönlendirme ya da düzeltme yapamadığı

alana geçen bu son bilgilerdedir ki usumuzun önemlerinden ötürü anlağın görüngüler alanında öğrenebileceği herşeyden çok daha eşsiz ve son amaçlarında çok daha yüce gördüğümüz araştırmaları yatar. Giderek böylesine önemli araştırmalardan herhangi bir sakınca görerek ya da küçümseme ve ilgisizlikten ötürü vazgeçmektense tüm yanılma tehlikelerini bile göze alırız. 13Arı usun kendisinin bu kaçınılmaz sorunları Tanrı, Özgürlük ve Ölümsüzlüktür. Tüm hazırlıkları ile son amacında aslında yalnızca bunların çözümüne yönelen bilim ise Metafizik olarak adlandırılır; bunun yöntemi başlangıçta inakçıdır, e.d. usun böylesine büyük bir girişim için yeteneğinin olup olmadığı konusunda herhangi bir ön sınama olmaksızın görevi güvenle üstlenir.

Und gerade in diesen letzteren Erkenntnissen, welche über die Sinnenwelt hinausgehen, wo Erfahrung gar keinen Leitfaden, noch Berichtigung geben kann, liegen die Nachforschungen unserer Vernunft, die wir, der [B 7] Wichtigkeit nach, für weit vorzüglicher, und ihre Endabsicht für viel erhabener halten, als alles, was der Verstand im Felde der Erscheinungen lernen kann, wobei wir, sogar auf die Gefahr zu irren, eher alles wagen, als daß wir so angelegene Untersuchungen aus irgendeinem Grunde der Bedenklichkeit, oder aus Geringschätzung und Gleichgültigkeit aufgeben sollten. Diese unvermeidlichen Aufgaben der reinen Vernunft selbst sind Gott, Freiheit und Unsterblichkeit. Die Wissenschaft aber, deren Endabsicht mit allen ihren Zurüstungen eigentlich nur auf die Auflösung derselben gerichtet ist, heißt Metaphysik, deren Verfahren im Anfange dogmatisch ist, d. i. ohne vorhergehende Prüfung des Vermögens oder Unvermögens der Vernunft zu einer so großen Unternehmung zuversichtlich die Ausführung übernimmt.

Şimdi, deneyimin toprağını arkada bırakır bırakmaz, nereden geldiklerini bilmeksizin iye olduğumuz bilgilerle ve kökenleri bilinmeyen temel ilkelerin güvencesi üzerine hemen bir yapı kurmaya başlamamamız, ve temelleri dikkatli araştırmalar yoluyla önceden sağlama bağlanmış olmaksızın bu işin yapılamayacağı bütünüyle doğal görünür. Ve yine eşit ölçüde doğaldır ki daha önceden anlağın tüm bu a priori bilgilere nasıl ulaşabildiği ve bunların hangi alan, geçerlik ve değerde olabilecekleri sorusu getirilmelidir. Gerçekte başka hiçbirşey daha doğal değildir, eğer doğal sözcüğü14 ile uygun ve ussal bir yolda yer alması gerekeni anlıyorsak; ama eğer sözcükle olağan bir yolda yer alanı anlarsak, o zaman tersine bu araştırmanın çoktandır göz ardı edilmiş olmasından daha doğal ve daha anlaşılabilir hiçbirşey yoktur. Çünkü bu bilgilerin bir bölümü, matematiksel bilgi olarak, çoktandır güvenilir bir kazanım olduğunu göstermiştir ve bu yüzden çok ayrı doğalarda olsalar da öteki bölümler için yüreklendirici beklentiler yaratırlar. Bundan başka, bir kez deneyimin çemberinin ötesine geçtiğimiz zaman, deneyim tarafından çürütülmeyeceğimizden eminizdir. Bilgimizi genişletmenin çekiciliği öylesine güçlüdür ki, ancak karşılaşılacak açık bir çelişki yoluyla ilerleyişimizde durdurulabiliriz. Ama bundan kaçınmak olanaklıdır, eğer uydurmalarımızda biraz dikkatli olursak — ki gene de bu nedenle daha az uydurma olmayacaklardır. Matematik bize deneyimden bağımsız olarak a priori bilgide ne denli ilerleyebileceğimizin parlak bir örneğini verir. Gerçekten de, matematik nesneler ve bilgilerle ancak bunların sezgide sergilenmelerine izin vermeleri ölçüsünde ilgilenir. Ama bu durum kolayca gözden kaçırılır, çünkü söz konusu sezginin kendisi a priori verilebilir ve bu yüzden arı bir kavramdan güçlükle ayırdedilebilir. Usun gücüne ilişkin böyle bir tanıtlama tarafından ayartılarak,15 genişleme dürtüsü hiçbir sınır tanımaz. Hafif güvercin özgür uçuşunda direncini duyumsadığı havayı yararken bunu havasız uzayda daha iyi başarabileceğini imgelemiş olabilir. Benzer olarak, Platon anlağa çok dar sınırlar koyduğu16 için duyu dünyasını bırakarak ideaların kanatlarında onun ötesine, arı anlağın boş uzayına geçmeyi göze almıştı. Çabaları ile hiç yol

alamadığını göremedi, çünkü anlağa bir ilerleme yaptırabilmek için bir bakıma üzerine dayanabilmek ve güçlerini uygulayabilmek için bir destek olabilecek hiçbir dirençle karşılaşmadı. Ama yapılarını olanaklı olduğunca erken bitirmek ve ancak daha sonra temellerinin sağlam olup olmadığını yoklamak kurgul insan usunun olağan yazgısıdır. Bu yüzden bizi bunların sağlamlıkları konusunda rahatlatmak için ya da giderek böylesine geç ve böylesine tehlikeli bir sınamayı bütünüyle bir yana bırakmamız için her tür göz boyama yoluna başvurulacaktır. Ama yapıyı kurma sırasında bizi tüm endişe ve kuşkudan özgür tutan ve görünüşte bir sağlamlıkla sırtımızı okşayan şey usumuzun işinin büyük, belki de en büyük bölümünün nesnelerini daha şimdiden bildiğimiz kavramların ayrıştırılmasından17 oluşması olgusudur. Bu ayrıştırma bize bir bilgiler çokluğu sağlar ki, kavramlarımızda (gerçi karışık bir türde olsa da) daha şimdiden düşünülmüş olanları aydınlatma ya da açıklamadan daha öteye gitmiyor olsalar da, en azından biçim açısından yeni içgörüler olarak değerlendirilirler; ama, özdek ya da içerik söz konusu olduğunda, taşıdığımız kavramlar genişlemez, tersine yalnızca ayrıştırılırlar. Bu işlem güvenilir ve yararlı bir ilerleyişi olan gerçek bir a priori bilgi verdiği için, us bu aldatmaca altında kendisi bilmeksizin el altından bütünüyle başka türde önesürümler getirir ve bunlarda verili kavramlara onlara bütünüyle yabancı başkalarını ekler ve dahası bunu a priori yapar.18 Usun bunlara nasıl ulaştığı bilinmez ve giderek böyle bir19 sorunun düşünülmesi bile söz konusu edilmez. Buna göre hemen bu iki bilgi türünün ayrımını ele almaya geçeceğim.

Nun scheint es zwar natürlich, daß, sobald man den Boden der Erfahrung verlassen hat, man doch nicht mit Erkenntnissen, die man besitzt, ohne zu wissen woher, und auf den Kredit der Grundsätze, deren Ursprung man nicht kennt, sofort ein Gebäude errichten werde, ohne der Grundlegung desselben durch sorgfältige Untersuchungen vorher versichert zu sein, daß man also vielmehr die Frage vorlängst werde aufgeworfen haben, wie denn der Verstand zu allen diesen Erkenntnissen a priori kommen könne, und welchen Umfang, Gültigkeit und Wert sie haben mögen. [A 4] In der Tat ist auch nichts natürlicher, wenn man unter dem Worte natürlich das versteht, was billiger- und vernünftigerweise geschehen [B 8] sollte; versteht man aber darunter das, was gewöhnlichermaßen geschieht, so ist hinwiederum nichts natürlicher und begreiflicher, als daß diese Untersuchung lange unterbleiben mußte. Denn ein Teil dieser Erkenntnisse, als die mathematischen, ist im alten Besitze der Zuverlässigkeit, und gibt dadurch eine günstige Erwartung auch für andere, ob diese gleich von ganz verschiedener Natur sein mögen. Überdem, wenn man über den Kreis der Erfahrung hinaus ist, so ist man sicher, durch Erfahrung nicht widerlegt zu werden. Der Reiz, seine Erkenntnisse zu erweitern, ist so groß, daß man nur durch einen klaren Widerspruch, auf den man stößt, in seinem Fortschritte aufgehalten werden kann. Dieser aber kann vermieden werden, wenn man seine Erdichtungen nur behutsam macht, ohne daß sie deswegen weniger Erdichtungen bleiben. Die Mathematik gibt uns ein glänzendes Beispiel, wie weit wir es, unabhängig von der Erfahrung, in der Erkenntnis a priori bringen können. Nun beschäftigt sie sich zwar mit Gegenständen und Erkenntnissen bloß so weit, als sich solche in der Anschauung darstellen lassen. Aber dieser Umstand wird leicht übersehen, weil gedachte Anschauung selbst a priori gegeben werden kann, mithin von einem bloßen reinen Begriff kaum unterschieden wird. Durch einen solchen Beweis von der Macht der Vernunft [A 5] eingenommen, sieht der Trieb zur Erweiterung keine Grenzen. Die leichte Taube, indem sie im freien Fluge die Luft teilt, deren Widerstand sie fühlt, könnte die Vorstellung fassen, daß es ihr im luftleeren Raum noch viel [B 9] besser gelingen werde. Ebenso verließ Plato die Sinnenwelt, weil sie dem Verstande so enge Schranken setzt, und wagte sich jenseit derselben, auf den Flügeln der Ideen, in den leeren Raum des reinen Verstandes. Er bemerkte nicht, daß er durch seine

Bemühungen keinen Weg gewönne, denn er hatte keinen Widerhalt, gleichsam zur Unterlage, worauf er sich steifen, und woran er seine Kräfte anwenden konnte, um den Verstand von der Stelle zu bringen. Es ist aber ein gewöhnliches Schicksal der menschlichen Vernunft in der Spekulation, ihr Gebäude so früh, wie möglich, fertigzumachen, und hintennach allererst zu untersuchen, ob auch der Grund dazu gut gelegt sei. Alsdann aber werden allerlei Beschönigungen herbeigesucht, um uns wegen dessen Tüchtigkeit zu trösten, oder auch eine solche späte und gefährliche Prüfung lieber gar abzuweisen. Was uns aber während dem Bauen von aller Besorgnis und Verdacht frei hält, und mit scheinbarer Gründlichkeit schmeichelt, ist dieses. Ein großer Teil, und vielleicht der größte, von dem Geschäfte unserer Vernunft, besteht in Zergliederungen der Begriffe, die wir schon von Gegenständen haben. Dieses liefert uns eine Menge von Erkenntnissen, die, ob sie gleich nichts weiter als Aufklärungen oder Erläuterungen desjenigen [A 6] sind, was in unsern Begriffen (wiewohl noch auf verworrene Art) schon gedacht worden, doch wenigstens der Form nach neuen Einsichten gleich geschätzt werden, wiewohl sie der Materie, oder dem Inhalte nach die Begriffe, die wir haben, nicht erweitern, sondern nur auseinander setzen. [B 10] Da dieses Verfahren nun eine wirkliche Erkenntnis a priori gibt, die einen sichern und nützlichen Fortgang hat, so erschleicht die Vernunft, ohne es selbst zu merken, unter dieser Vorspiegelung Behauptungen von ganz anderer Art, wo die Vernunft zu gegebenen Begriffen ganz fremde und zwar a priori hinzutut, ohne daß man weiß, wie sie dazu gelangen und ohne sich eine solche Frage auch nur in die Gedanken kommen zu lassen. Ich will daher gleich anfangs von dem Unterschiede dieser zweifachen Erkenntnisart handeln.

20IV. Analitik Ve Sentetik Yargıların Ayrımı

İçinde bir öznenin yüklem ile ilişkisinin düşünüldüğü tüm yargılarda, (yalnızca olumlu yargıları irdeliyorum, çünkü daha sonra21 olumsuz olanlara uygulaması kolay olacaktır), bu ilişki iki türde olanaklıdır. Ya B yüklemi A ya bu A kavramında (gizli olarak) kapsanan birşey olarak aittir; ya da B bütünüyle A kavramının dışında yatar, gerçi hiç kuşkusuz onunla bir bağlantı içinde duruyor olsa da. İlk durumda yargıyı analitik, ikincisinde sentetik olarak adlandırıyorum. Analitik yargılar (olumlu yargılar) öyleyse içlerinde yüklemin özne ile bağlantısının özdeşlik yoluyla düşünüldüğü yargılardır; ama içlerinde bu bağıntının özdeşlik olmaksızın düşünüldüğü yargıları sentetik yargılar olarak adlandırmak gerekir. Birincilere açıklayıcı, ikinciler ise genişletici yargılar denebilir, çünkü birinciler yüklem yoluyla öznenin kavramına hiçbirşey eklemeyip, tersine onu yalnızca ayrıştırma yoluyla onda daha şimdiden (karışık bir yolda da olsa) düşünülmüş olan bileşen kavramlarına çözerler; buna karşı ikinciler öznenin kavramına onda hiçbir yolda düşünülmemiş ve onun herhangi bir yolda ayrıştırılmasıyla çıkarılamayacak bir yüklemi eklerler. Örneğin, ‘Tüm cisimler uzamlıdır’ dediğim zaman, bu bir analitik yargıdır. Çünkü uzamı cisme bağlı olarak bulabilmek için cisim22 ile ilişkilendirdiğim kavramın ötesine geçmem gerekmez; tersine, bu yüklemi onda bulabilmek için yalnızca kavramı ayrıştırmam, e.d. yalnızca her zaman onda düşündüğüm çoklunun bilincinde olmam gerekir. Yargı öyleyse analitik bir yargıdır. Buna karşı, ‘Tüm cisimler ağırdır’ dersem, yüklem genelde bir cismin yalın kavramında düşündüğümden bütünüyle başka birşeydir. Böyle bir yüklemin eklenmesi öyleyse sentetik bir yargı verir.

IV. Von dem Unterschiede analytischer und synthetischer Urteile

In allen Urteilen, worinnen das Verhältnis eines Subjekts zum Prädikat gedacht wird, (wenn ich nur die bejahenden erwäge, denn auf die verneinenden ist nachher die Anwendung leicht,) ist dieses Verhältnis auf zweierlei Art möglich. Entweder das Prädikat B gehört zum Subjekt A als

etwas, was in diesem Begriffe A (versteckterweise) enthalten ist; oder B liegt ganz außer dem Begriff A, ob es zwar mit demselben in Verknüpfung steht. Im ersten Fall nenne ich das Urteil analytisch, in dem andern synthe[A 7]tisch. Analytische Urteile (die bejahenden) sind also diejenigen, in welchen die Verknüpfung des Prädikats mit dem Subjekt durch Identität, diejenigen aber, in denen diese Verknüpfung ohne Identität gedacht wird, sollen synthetische Urteile [B 11] heißen. Die ersteren könnte man auch Erläuterungs-, die andern Erweiterungs-Urteile heißen, weil jene durch das Prädikat nichts zum Begriff des Subjekts hinzutun, sondern diesen nur durch Zergliederung in seine Teilbegriffe zerfällen, die in selbigen schon (obgleich verworren) gedacht waren: dahingegen die letzteren zu dem Begriffe des Subjekts ein Prädikat hinzutun, welches in jenem gar nicht gedacht war, und durch keine Zergliederung desselben hätte können herausgezogen werden. Z. B. wenn ich sage: alle Körper sind ausgedehnt, so ist dies ein analytisch Urteil. Denn ich darf nicht über den Begriff, den ich mit dem Körper verbinde, hinausgehen, um die Ausdehnung, als mit demselben verknüpft, zu finden, sondern jenen Begriff nur zergliedern, d. i. des Mannigfaltigen, welches ich jederzeit in ihm denke, mir nur bewußt werden, um dieses Prädikat darin anzutreffen; es ist also ein analytisches Urteil. Dagegen, wenn ich sage: alle Körper sind schwer, so ist das Prädikat etwas ganz anderes, als das, was ich in dem bloßen Begriff eines Körpers überhaupt denke. Die Hinzufügung eines solchen Prädikats gibt also ein synthetisch Urteil.

Deneyim yargıları, böyle olarak, tümü de sentetiktir. Çünkü analitik bir yargıyı deneyime dayandırmak tutarsız olacaktır, çünkü yargıyı oluşturmak için kavramımın ötesine gitmem gerekmez ve bunun için hiçbir deneyim kanıtı zorunlu değildir. ‘Bir cisim uzamlıdır’ önermesi a priori ‘açık seçik’ bir önermedir, bir deneyim yargısı değil. Çünkü deneyime başvurmadan önce, yargım için gereken tüm koşullar daha şimdiden kavramda bulunur ve yapmam gereken tek şey çelişki ilkesine göre kavramdan yüklemi çekmektir. Bu yolla aynı zamanda yargının zorunluğunun bilincinde de olabilirim ki, deneyimin bana hiçbir zaman öğretemeyeceği şey budur. Buna karşı, genel olarak bir cismin kavramına ağırlık yüklemini katmasam da, bu kavram bölümlerinden biri yoluyla bir deneyim nesnesini belirtir ve bu bölüme bu aynı deneyimin başka bölümlerini kavrama ait olarak ekleyebilirim. Cisim kavramını tümü de bu kavramda düşünülen uzam, içine işlenemezlik, şekil vb. ayırmaçları yoluyla önceden analitik olarak bilebilirim. Ama şimdi geriye, ondan bu cisim kavramını türettiğim deneyime bakarak ağırlığın her zaman yukarıdaki ayırmaçlara bağlı olduğunu bulduğumda ve böylece bunu yüklem olarak o kavrama sentetik olarak eklediğimde, bilgimi genişletmiş olurum. Öyleyse ağırlık yükleminin cisim kavramı ile sentezinin olanağının zemini deneyimdir, çünkü biri hiç kuşkusuz ötekinde kapsanmasa da, her iki kavram bir bütünün, eş deyişle kendisi sezgilerin sentetik bir birleşmesi olan deneyimin bölümleri olarak gene de birbirlerine (ama olumsal bir yolda) aittirler.

Erfahrungsurteile, als solche, sind insgesamt synthetisch. Denn es wäre ungereimt, ein analytisches Urteil auf Erfahrung zu gründen, weil ich aus meinem Begriffe gar nicht hinausgehen darf, um das Urteil abzufassen, und also kein Zeugnis der Erfahrung dazu nötig habe. Daß ein Körper ausgedehnt sei, ist ein Satz, der a priori feststeht, und kein Erfahrungs[B 12] urteil. Denn, ehe ich zur Erfahrung gehe, habe ich alle Bedingungen zu meinem Urteile schon in dem Begriffe, aus welchem ich das Prädikat nach dem Satze des Widerspruchs nur herausziehen, und dadurch zugleich der Notwendigkeit des Urteils bewußt werden kann, welche mir Erfahrung nicht einmal lehren würde. Dagegen, ob ich schon in dem Begriff eines Körpers überhaupt das Prädikat der Schwere gar nicht einschließe, so bezeichnet jener doch einen Gegenstand der Erfahrung durch

einen Teil derselben, zu welchem ich also noch andere Teile eben derselben Erfahrung, als zu dem ersteren gehörten, hinzufügen kann. Ich kann den Begriff des Körpers vorher analytisch durch die Merkmale der Ausdehnung, der Undurchdringlichkeit, der Gestalt usw., die alle in diesem Begriffe gedacht werden, erkennen. Nun erweitere ich aber meine Erkenntnis, und, indem ich auf die Erfahrung zurücksehe, von welcher ich diesen Begriff des Körpers abgezogen hatte, so finde ich mit obigen Merkmalen auch die Schwere jederzeit verknüpft, und füge also diese als Prädikat zu jenem Begriffe synthetisch hinzu. Es ist also die Erfahrung, worauf sich die Möglichkeit der Synthesis des Prädikats der Schwere mit dem Begriffe des Körpers gründet, weil beide Begriffe, ob zwar einer nicht in dem anderen enthalten ist, dennoch als Teile eines Ganzen, nämlich der Erfahrung, die selbst eine synthetische Verbindung der Anschauungen ist, zueinander, wiewohl nur zufälligerweise, gehören.

Ama a priori sentetik yargılar durumunda bu yardım bütünüyle yiter. Eğer A kavramının ötesine23 geçerek bir başka B kavramını onunla bağlı olarak bilmek istersem, o zaman üzerine dayanacağım ve sentezi olanaklı kılacak olan şey nedir? Çünkü burada artık istediğimi deneyim alanında arama gibi bir üstünlük yoktur. ‘Olan herşeyin bir nedeni vardır’ önermesini alalım. Burada, olan birşeyin kavramında hiç kuşkusuz bir zaman vb. tarafından öncelenen bir belirli varlığı düşünürüm ve bu kavramdan analitik yargılar elde edilebilir. Ama bir neden kavramı o ilk kavramın bütünüyle dışında yatar24 ve ‘olan’dan ayrı birşeyi gösterir, öyleyse25 bu son tasarımda hiçbir biçimde kapsanmaz. O zaman nasıl olur da olan herhangi birşey üzerine ondan bütünüyle ayrı birşey ileri sürebilir ve neden kavramını onda kapsanmamasına karşın gene de ona ve üstelik zorunlu bir yolda26 ait olarak kabul ederim? Burada A kavramının dışında ona yabancı ama gene de onunla bağlı olarak düşünülen27 bir B yüklemini bulduğuna inanan anlağa destek olan bu bilinmeyen = X 28 nedir? Bu deneyim olamaz, çünkü ortaya sürülen temel ilke bu ikinci tasarımı29 birinciye yalnızca daha büyük evrensellik ile30 değil ama ayrıca zorunluk anlatımı ile, öyleyse yalın kavramlar temelinde ve bütünüyle a priori bağlamıştır. Şimdi, a priori kurgul bilgimizin bütün bir son amacı böyle sentetik, e.d. genişletici temel ilkeler üzerine dayanır; çünkü analitik yargılar31 çok önemli ve zorunlu olsalar da, yalnızca gerçekten yeni bir kazanım olarak güvenilir ve geniş bir sentez için gerekli kavramsal duruluğa ulaşmak için böyledirler.[A]

Aber bei synthetischen Urteilen a priori fehlt dieses Hilfsmittel ganz und gar. Wenn ich über den Be[B 13]griff A hinausgehen soll, um einen andern B als damit verbunden zu erkennen, was ist das, worauf ich mich stütze, und wodurch die Synthesis möglich wird? da ich hier den Vorteil nicht habe, mich im Felde der Erfahrung danach umzusehen. Man nehme den Satz: Alles, was geschieht, hat seine Ursache. In dem Begriff von etwas, das geschieht, denke ich zwar ein Dasein, vor welchem eine Zeit vorhergeht usw. und daraus lassen sich analytische Urteile ziehen. Aber der Begriff einer Ursache liegt ganz außer jenem Begriffe, und zeigt etwas von dem, was geschieht, Verschiedenes an, ist also in dieser letzteren Vorstellung gar nicht mit enthalten. Wie komme ich denn dazu, von dem, was überhaupt geschieht, etwas davon ganz Verschiedenes zu sagen, und den Begriff der Ursache, obzwar in jenem nicht enthalten, dennoch, als dazu und sogar notwendig gehörig, zu erkennen. Was ist hier das Unbekannte = X, worauf sich der Verstand stützt, wenn er außer dem Begriff von A ein demselben fremdes Prädikat B aufzufinden glaubt, welches er gleichwohl damit verknüpft zu sein erachtet? Erfahrung kann es nicht sein, weil der angeführte Grundsatz nicht allein mit größerer Allgemeinheit, sondern auch mit dem Ausdruck der Notwendigkeit, mithin gänzlich a priori und aus bloßen Begriffen, diese zweite

Vorstellungen zu der ersteren hinzugefügt. Nun beruht auf solchen synthetischen d. i. Erweiterungs-Grundsätzen die ganze Endabsicht unse[A 10]rer spekulativen Erkenntnis a priori; denn die analytischen sind zwar höchst wichtig und nötig, aber nur [B 14] um zu derjenigen Deutlichkeit der Begriffe zu gelangen, die zu einer sicheren und ausgebreiteten Synthesis, als zu einem wirklich neuen Erwerb, erforderlich ist.

V. Usun Tüm Kuramsal Bilimlerinde Sentetik A Priori Yargılar İlkeler Olarak Kapsanır

1. Tüm matematiksel yargılar sentetiktir. Bu önerme insan usunu çözümleyenlerin dikkatinden bugüne dek kaçmış, daha doğrusu tüm tahminlerine doğrudan karşıt görünür, üstelik karşı çıkılamayacak denli pekin ve sonuçlarında çok önemli olmasına karşın. Çünkü matematiksel çıkarsamaların tümünün de çelişki ilkesine (ki her apodiktik pekinliğin doğası bunu gerektirir) göre ilerlediği bulunduğu için, [felsefi] temel ilkelerin de çelişki önermesinden çıkarak bilineceklerine inanılıyordu; bu noktada yanılmışlardır, çünkü sentetik bir önerme hiç kuşkusuz çelişki ilkesine göre saptanabilse de, bu hiçbir zaman kendinde değil ama ancak sonucu olduğu bir başka sentetik önermenin varsayılmasıyla olanaklıdır.

V. In allen theoretischen Wissenschaften der Vernunft sind synthetische Urteile a priori als Prinzipien enthalten

1. Mathematische Urteile sind insgesamt synthetisch. Dieser Satz scheint den Bemerkungen der Zergliederer der menschlichen Vernunft bisher entgangen, ja allen ihren Vermutungen gerade entgegengesetzt zu sein, ob er gleich unwidersprechlich gewiß und in der Folge sehr wichtig ist. Denn weil man fand, daß die Schlüsse der Mathematiker alle nach dem Satze des Widerspruchs fortgehen, (welches die Natur einer jeden apodiktischen Gewißheit erfordert,) so überredet man sich, daß auch die Grundsätze aus dem Satze des Widerspruchs erkannt würden; worin sie sich irrten; denn ein synthetischer Satz kann allerdings nach dem Satze des Widerspruchs eingesehen werden, aber nur so, daß ein anderer synthetischen Satz vorausgesetzt wird, aus dem er gefolgert werden kann, niemals aber an sich selbst.

Herşeyden önce belirtmek gerek ki, gerçek matematiksel önermeler görgül değil ama her zaman a priori yargılardır, çünkü deneyimden türetilemeyecek olan zorunluğu kendilerinde taşırlar. Eğer buna karşı çıkılırsa, o zaman pekala önermemi arı matematiğe sınırlayabilirim, çünkü kavramının kendisi daha şimdiden görgül değil ama yalnızca arı a priori bilgi kapsadığını imler.

Zuvörderst muß bemerkt werden: daß eigentliche mathematische Sätze jederzeit Urteile a priori und nicht empirisch sind, weil sie Notwendigkeit bei sich führen, welche aus Erfahrung nicht abgenommen werden kann. [B 15] Will man aber dieses nicht einräumen, wohlan, so schränke ich meinen Satz auf die reine Mathematik ein, deren Begriff es schon mit sich bringt, daß sie nicht empirische, sondern bloß reine Erkenntnis a priori enthalte.

Başlangıçta hiç kuşkusuz $7 + 5 = 12$ önermesinin çelişki önermesine göre yedi ve beşin bir toplamının kavramından doğan salt analitik bir önerme olduğu düşünülebilir. Ama, daha yakından irdelendiğinde, 7 ve 5'in toplamı kavramının her iki sayının tek bir sayıya birleştirilmesinden öte birşey kapsamadığı bulunur ki, burada ikisini kapsayan bu tek sayının ne olduğu konusunda hiçbirşey düşünülmez. On iki kavramı hiçbir biçimde salt yedi ve beşin o birleşmesini düşünmemle düşünülmüş olmaz, ve böyle olanaklı bir toplam kavramımı ne denli ayrıştırsam da onda on iki ile karşılaşmam. Bu kavramların ötesine geçip bunlardan birine karşılık düşen sezgiyi, söz gelimi beş parmağı, ya da (Aritmetik'inde33 Segner'in yaptığı gibi) beş

noktayı yardıma çağırmak ve böylece sezgide verilen beşin birimlerini tek tek yedi kavramına eklemek gerekir. Çünkü ilkin 7 sayısını alıp 5 kavramı için elimin parmaklarını sezgi olarak yardıma çağırarak daha önce 5 sayısını oluşturmak için birarada aldığım birimleri şimdi o imgemde tek tek 7 sayısına ekler ve böylece 12 sayısının ortaya çıktığını görürüm. 5'in 7'ye34 eklenmesini hiç kuşkusuz toplam = 7 + 5 kavramında düşünmüşümdür, ama bu toplamın 12 sayısına eşit olduğunu değil. Aritmetiksel önerme öyleyse her zaman sentetiktir; ve bu daha büyük sayılar aldığımızda daha da kolay görünür, çünkü bütünüyle açıktır ki kavramlarımızı ne denli evirip çevirsek de, sezgiyi yardıma almaksızın yalnızca kavramlarımızın ayrıştırılması yoluyla toplam hiçbir zaman bulunamaz.

Man sollte anfänglich zwar denken: daß der Satz 7 + 5 = 12 ein bloß analytischer Satz sei, der aus dem Begriffe einer Summe von Sieben und Fünf nach dem Satze des Widerspruches erfolge. Allein, wenn man es näher betrachtet, so findet man, daß der Begriff der Summe von 7 und 5 nichts weiter enthalte, als die Vereinigung beider Zahlen in eine einzige, wodurch ganz und gar nicht gedacht wird, welches diese einzige Zahl sei, die beide zusammenfaßt. Der Begriff von Zwölf ist keineswegs dadurch schon gedacht, daß ich mir bloß jene Vereinigung von Sieben und Fünf denke, und, ich mag meinen Begriff von einer solchen möglichen Summe noch solange zergliedern, so werde ich doch darin die Zwölf nicht antreffen. Man muß über diese Begriffe hinausgehen, indem man die Anschauung zu Hilfe nimmt, die einem von beiden korrespondiert, etwa seine fünf Finger, oder (wie Segner in seiner Arithmetik) fünf Punkte, und so nach und nach die Einheiten der in der Anschauung gegebenen Fünf zu dem Begriffe der Sieben hinzutut. Denn ich nehme zuerst die Zahl 7, und, indem ich für den Begriff der 5 die Finger meiner Hand als Anschauung zu Hilfe nehme, so tue ich die Einheiten, die ich vorher zusam[B 16]mennahm, um die Zahl 5 auszumachen, nun an jenem meinem Bilde nach und nach zur Zahl 7, und sehe so die Zahl 12 entspringen. Daß 7 zu 5 hinzugetan werden sollten, habe ich zwar in dem Begriffe einer Summe = 7 + 5 gedacht, aber nicht, daß diese Summe der Zahl 12 gleich sei. Der arithmetische Satz ist also jederzeit synthetisch; welches man desto deutlicher inne wird, wenn man etwas größere Zahlen nimmt, da es dann klar einleuchtet, daß, wir möchten unsere Begriffe drehen und wenden, wie wir wollen, wir, ohne die Anschauung zu Hilfe zu nehmen, vermittels der bloßen Zergliederung unserer Begriffe die Summe niemals finden könnten.

Arı geometrinin herhangi bir temel ilkesi de analitik olmaktan eşit ölçüde uzaktır. 'İki nokta arasındaki doğru çizgi en kısa çizgidir' anlatımı sentetik bir önermedir. Çünkü doğru kavramım büyüklük ile ilgili hiçbirşey kapsamaz; tersine, kapsadığı salt bir niteliktir. En kısa kavramı öyleyse salt bir eklemedir ve hiçbir çözümleme yoluyla doğru çizgi kavramından çıkarılamaz. Burada da sezgiden yardım alınmalıdır ve sentez ya da sentez ancak onun aracılığıyla olanaklıdır.

Ebensowenig ist irgendein Grundsatz der reinen Geometrie analytisch. Daß die gerade Linie zwischen zwei Punkten die kürzeste sei, ist ein synthetischen Satz. Denn mein Begriff vom Geraden enthält nichts von Größe, sondern nur eine Qualität. Der Begriff des Kürzesten kommt also gänzlich hinzu, und kann durch keine Zergliederung aus dem Begriffe der geraden Linie gezogen werden. Anschauung muß also hier zu Hilfe genommen werden, vermittels deren allein die Synthesis möglich ist.

Geometricinin varsaydığı kimi temel ilkeler hiç kuşkusuz gerçekten analitiktirler ve çelişki önermesi üzerine dayanırlar; ama özdeş önermeler olarak yalnızca yöntemin zincirinde halkalar olarak hizmet ederler, ilkeler olarak değil; örneğin a = a, bütün kendi kendisine eşittir, ya da (a + b) > a, e.d. bütün parçasından büyüktür. Ve bu önermelerin kendileri bile, salt kavramlara

göre geçerli olsalar da, matematikte yalnızca sezgide sergilenebildikleri için kabul edilirler.35 Burada bizi genellikle böyle apodiktik yargıların yüklemlerinin kavramlarımızda önceden kapsandıklarına ve dolayısıyla yargının analitik olduğuna inanmaya götüren şey yalnızca anlatımdaki ikircimdir. Bizden verili bir kavrama belli bir yüklemin eklenmesini düşünmemiz istenir, ve bu zorunluk kavramların kendilerine özünlüdür. Oysa soru verili kavrama düşüncede neyi yüklememiz gerektiği değil, ama onda gerçi bulanık da olsa edimsel olarak neyi düşündüğümüzdür; yüklem hiç kuşkusuz o kavrama36 zorunlu olarak bağlı olsa da, kavramın kendisinde düşünülmüş olarak değil, ama kavrama eklenmesi gereken bir sezgi aracılığıyla böyledir.

Einige wenige Grundsätze, welche die Geometer voraussetzen, sind zwar wirklich analytisch und beruhen auf dem Satze des Widerspruchs, sie dienen aber auch nur, wie identische Sätze, zur Kette der Methode und [B 17] nicht als Prinzipien, z. B. a = a, das Ganze ist sich selber gleich, oder (a + b) > a, d. i. das Ganze ist größer als sein Teil. Und doch auch diese selbst, ob sie gleich nach bloßen Begriffen gelten, werden in der Mathematik nur darum zugelassen, weil sie in der Anschauung können dargestellt werden. Was uns hier gemeiniglich glauben macht, als läge das Prädikat solcher apodiktischen Urteile schon in unserm Begriffe, und das Urteil sei also analytisch, ist bloß die Zweideutigkeit des Ausdrucks. Wir sollen nämlich zu einem gegebenen Begriffe ein gewisses Prädikat hinzudenken, und diese Notwendigkeit haftet schon an den Begriffen. Aber die Frage ist nicht, was wir zu dem gegebenen Begriffe hinzudenken sollen, sondern was wir wirklich in ihm, obzwar nur dunkel, denken, und da zeigt sich, daß das Prädikat jenen Begriffen zwar notwendig, aber nicht als im Begriffe selbst gedacht, sondern vermittels einer Anschauung, die zu dem Begriffe hinzukommen muß, anhänge.

2. Doğa bilimi (physica) a priori sentetik yargıları ilkeler olarak kendi içinde taşır. Örnek olarak yalnızca bir iki önermeye değineceğim: ‘Cisimsel dünyanın tüm değişimlerinde özdek niceliği değişmeksizin kalır’; ve, ‘Tüm devim iletimlerinde etki ve tepki her zaman birbirlerine eşit olmalıdır.’ İki önermenin de yalnızca zorunlu ve dolayısıyla a priori kökenli olmakla kalmadıkları, ama sentetik de oldukları açıktır. Çünkü özdek kavramında onun kalıcılığını değil ama yalnızca kapladığı uzaydaki bulunuşunu düşünürüm. Öyleyse gerçekte özdek kavramının ötesine geçer ve ancak böylelikle onda düşünmediğim birşeyi ona a priori eklenmiş düşünürüm. Önerme öyleyse analitik değildir, tersine sentetiktir ve gene de a priori düşünülür, ve doğa biliminin arı bölümlerinin geri kalan önermeleri açısından da aynı şey geçerlidir.

2. Naturwissenschaft (Physica) enthält synthetische Urteile a priori als Prinzipien in sich. Ich will nur ein paar Sätze zum Beispiel anführen, als den Satz: daß in allen Veränderungen der körperlichen Welt die Quantität der Materie unverändert bleibe, oder daß, in aller Mitteilung der Bewegung, Wirkung und Gegenwirkung jederzeit einander gleich sein müssen. An beiden ist nicht allein die Notwendigkeit, mithin ihr Ursprung a priori, sondern auch, daß sie synthetische [B 18] Sätze sind, klar. Denn in dem Begriffe der Materie denke ich mir nicht die Beharrlichkeit, sondern bloß ihre Gegenwart im Raume durch die Erfüllung desselben. Also gehe ich wirklich über den Begriff von der- Materie hinaus, um etwas a priori zu ihm hinzuzudenken, was ich in ihm nicht dachte. Der Satz ist also nicht analytisch, sondern synthetisch und dennoch a priori gedacht, und so in den übrigen Sätzen des reinen Teils der Naturwissenschaft.

3. Metafiziğe gelince, eğer ona şimdiye dek sonuçsuzca çabalamış olmasına karşın gene de insan usunun doğasından ötürü vazgeçilmez bir bilim olarak baksak bile, a priori sentetik bilgiler kapsaması gerekir. İşi yalnızca kendimiz için şeylere ilişkin olarak a priori ürettiğimiz kavramları

ayrıştırmak ve bu yolla analitik açıklamalarını vermek değildir; ondan a priori bilgimizi genişletmesini de isteriz. Bu amaçla verili kavrama onda kapsanmayan birşey ekleyen temel ilkelerden yararlanmak zorunda kalırız ve a priori sentetik yargılar yoluyla öylesine uzaklara açılırız ki, deneyimin kendisi artık bizi izleyemez olur, örneğin Dünyanın bir ilk başlangıcı olmalıdır önermesinde olduğu gibi. Böylece metafizik en azından ereğine göre arı a priori sentetik yargılardan oluşur.

3. In der Metaphysik, wenn man sie auch nur für eine bisher bloß versuchte, dennoch aber durch die Natur der menschlichen Vernunft unentbehrliche Wissenschaft ansieht, sollen synthetische Erkenntnisse a priori enthalten sein, und es ist ihr gar nicht darum zu tun, Begriffe, die wir uns a priori von Dingen machen, bloß zu zergliedern und dadurch analytisch zu erläutern, sondern wir wollen unsere Erkenntnis a priori erweitern, wozu wir uns solcher Grundsätze bedienen müssen, die über den gegebenen Begriff etwas hinzutun, was in ihm nicht enthalten war, und durch synthetische Urteile a priori wohl gar so weit hinausgehen, daß uns die Erfahrung selbst nicht so weit folgen kann, z. B. in dem Satze: die Welt muß einen ersten Anfang haben, u. a. m. und so besteht Metaphysik wenigstens ihrem Zwecke nach aus lauter synthetischen Sätzen a priori. [B 19]

VI. Arı Usun Evrensel Sorunu

Açıktır ki, eğer bir dizi araştırma tek bir sorunun formülü altına getirilebilirse, bununla daha şimdiden çok şey kazanılmış olacaktır. Çünkü sorunun sağın olarak belirlenmesi yalnızca kendi işimizi kolaylaştırmakla kalmayacak, ama onu sınayacak olan başka herkes için de üstlendiğimizi doyurucu bir yolda yerine getirip getiremediğimizi yargılamayı kolaylaştıracaktır. Arı usun asıl sorunu şu soruda kapsanır: A priori sentetik yargılar nasıl olanaklıdır?

VI. Allgemeine Aufgabe der reinen Vernunft

Man gewinnt dadurch schon sehr viel, wenn man eine Menge von Untersuchungen unter die Formel einer einzigen Aufgabe bringen kann. Denn dadurch erleichtert man sich nicht allein selbst sein eigenes Geschält, indem man es sich genau bestimmt, sondern auch jedem anderen, der es prüfen will, das Urteil, ob wir unserem Vorhaben ein Genüge getan haben oder nicht. Die eigentliche Aufgabe der reinen Vernunft ist nun in der Frage enthalten: Wie sind synthetische Urteile a priori möglich?

Metafiziğin şimdiye dek öylesine zayıf bir pekinliksizlik ve çelişki durumunda kalmış olmasının nedeni yalnızca bu sorunun, ve belki de analitik ve sentetik yargılar arasındaki ayrımın daha önce düşünülmemiş olmasına yüklenebilir. Bu sorunun çözümü, ya da açıklanmış olarak bilmek istediği olanağın gerçekte hiçbir zaman yer almamış olduğunun yeterli tanıtı, şimdi Metafiziğin ayakta kalmasını ya da düşmesini belirleyecek olan noktadır. Tüm felsefeciler arasında bu soruna en çok yaklaşanın David Hume olmasına karşın, henüz onu yeterince belirli olarak ve evrenselliği içinde düşünmekten çok uzaktı ve yalnızca etkinin nedeni ile bağlanmasını (Principium causalitatis) ilgilendiren sentetik önermede durup kaldı, böyle bir a priori önermenin bütünüyle olanaksız olduğunu gösterdiğine inandı. Onun vargılarına göre Metafizik dediğimiz herşey gerçekte kendini yalnızca deneyimden ödünç alınmış ve alışkanlık yoluyla zorunluk görünüşünü kazanmış şeyler üzerine sözde ussal içgörülerden kaynaklanan bir kuruntu olarak gösteriyordu. Eğer sorunumuzu evrenselliği içinde göz önüne almış olsaydı, hiçbir zaman bütün bir arı felsefeyi yokeden bu tutumu öne sürme durumuna düşmeyecek, çünkü o zaman kendi uslamlamasına göre bir arı matematiğin bile açıkça a priori sentetik önermeler kapsadığı için olanaklı olamayacağını

görecekti — bir konum ki, onu ileri sürmekten hiç kuşkusuz sağlam sağduyusu tarafından kurtarılmış olmalıdır.

Daß die Metaphysik bisher in einem so schwankenden Zustande der Ungewißheit und Widersprüche geblieben ist, ist lediglich der Ursache zuzuschreiben, daß man sich diese Aufgabe und vielleicht sogar den Unterschied der analytischen und synthetischen Urteile nicht früher in Gedanken kommen ließ. Auf der Auflösung dieser Aufgabe, oder einem genugtuenden Beweise, daß die Möglichkeit, die sie erklärt zu wissen verlangt, in der Tat gar nicht stattfinde, beruht nun das Stehen und Fallen der Metaphysik. David Hume, der dieser Aufgabe unter allen Philosophen noch am nächsten trat, sie aber sich bei weitem nicht bestimmt genug und in ihrer Allgemeinheit dachte, sondern bloß bei dem synthetischen Satze der Verknüpfung der Wirkung mit ihren Ursachen (Principium causalitatis) stehen blieb, glaubte [B 20] herauszubringen, daß ein solcher Satz a priori gänzlich unmöglich sei, und nach seinen Schlüssen würde alles, was wir Metaphysik nennen, auf einen bloßen Wahn von vermeinter Vernunfteinsicht dessen hinauslaufen, was in der Tat bloß aus der Erfahrung erborgt und durch Gewohnheit den Schein der Notwendigkeit überkommen hat; auf welche, alle reine Philosophie zerstörende, Behauptung er niemals gefallen wäre, wenn er unsere Aufgabe in ihrer Allgemeinheit vor Augen gehabt hätte, da er dann eingesehen haben würde, daß, nach seinem Argumente, es auch keine reine Mathematik geben könnte, weil diese gewiß synthetische Sätze a priori enthält, vor welcher Behauptung ihn alsdann sein guter Verstand wohl würde bewahrt haben.

Yukarıdaki sorunun çözümünde aynı zamanda nesnelerin kuramsal bir a priori bilgisini kapsayan tüm bilimleri temellendirme ve kurmada arı us kullanımının olanağı da ele alınmaktadır ve buna göre şu soruların yanıtlarını irdelemek gerekir:

Arı Matematik nasıl olanaklıdır?

Arı Doğa Bilimi nasıl olanaklıdır?

In der Auflösung obiger Aufgabe ist zugleich die Möglichkeit des reinen Vernunftgebrauches in Gründung und Ausführung aller Wissenschaften, die eine theoretische Erkenntnis a priori von Gegenständen enthalten, mit begriffen, d.i. die Beantwortung der Fragen:

Wie ist reine Mathematik möglich?

Wie ist reine Naturwissenschaft möglich?

Edimsel olarak varoldukları için, bu bilimler açısından şu soruyu sormak hiç kuşkusuz yerindedir: Nasıl olanaklıdırlar? Çünkü olanaklı olmaları gerektiği edimsellikleri tarafından tanıtlanır.* Ama Metafiziğe gelince, şimdiye dek gösterdiği ilerlemenin yetersizliği, ve özsel amacı ile ilgili olduğu düzeye dek bugüne dek ortaya sürülen hiçbirşeyden edimsel olarak varolduğunun söylenemeyecek olması olgusu onun olanağı konusunda herkesi haklı olarak kuşkuda bırakır.

Von diesen Wissenschaften, da sie wirklich gegeben sind, läßt sich nun wohl geziemend fragen: wie sie möglich sind; denn daß sie möglich sein müssen, wird durch ihre Wirklichkeit bewiesen*. Was aber Metaphysik be[B 21]trifft, so muß ihr bisheriger schlechter Fortgang, und weil man von keiner einzigen bisher vorgetragenen, was ihren wesentlichen Zweck angeht, sagen kann, sie sei wirklich vorhanden, einen jeden mit Grund an ihrer Möglichkeit zweifeln lassen.

*Birçokları arı doğa bilimi açısından bu son noktada henüz kuşku içinde olabilirler. Ama yalnızca sözcüğün olağan anlamında (görgül) fiziğin başında bulunan değişik önermelere — örneğin aynı

özdek niceliğinin sakınımı, süredurum, etki-tepki eşitliği vb.— bakmak hemen bunların bir physicam puram (ya da rationalem) oluşturdukları kanısına varmak için yeterlidir, ve bu hiç kuşkusuz özel bir bilim olarak ister dar ister geniş olsun bütün bir alanında bağımsız olarak ele alınmayı hak eder.

*Von der reinen Naturwissenschaft könnte mancher dieses letztere noch bezweifeln. Allein man darf nur die verschiedenen Sätze, die im Anfange der eigentlichen (empirischen) Physik vorkommen, nachsehen, als den von der Beharrlichkeit derselben Quantität Materie, von der Trägheit, der Gleichheit der Wirkung und Gegenwirkung usw., so wird man bald überzeugt werden, daß sie eine physicam puram (oder rationalem) ausmachen, die es wohl verdient, als eigene Wissenschaft, in ihrem engen oder weiten, aber doch ganzen Umfange, abgesondert aufgestellt zu werden.

Ama bu bilgi türü gene de belli bir anlamda verili olarak görülmelidir, ve Metafizik bilim olarak olmasa da doğal bir eğilim olarak (metaphysica naturalis) edimseldir. Çünkü insan usu, hiçbir biçimde çokbilmişlik gibi bir kibrin etkisi altında kalmaksızın, salt bir iç gereksinimin durdurulamaz dürtüsü altında herhangi bir görgül us kullanımının ya da buna göre türetilen ilkelerin yanıtlayamayacağı sorulara ilerler. Bu yüzden tüm insanlarda, us kendini kurgul düşünce düzeyine dek genişletir genişletmez, herhangi bir metafizik her zaman olmuştur ve her zaman olmayı sürdürecektir. Ve böylece soru şudur:

Metafizik doğal eğilim olarak nasıl olanaklıdır?

e.d., arı usun kendine yönelttiği ve kendi gereksiniminin dürtüsü altında elinden geldiğince iyi bir yanıtla karşılamaya çalıştığı sorular evrensel insan usunun doğasından nasıl kaynaklanırlar?

Nun ist aber diese Art von Erkenntnis in gewissem Sinne doch auch als gegeben anzusehen, und Metaphysik ist, wenngleich nicht als Wissenschaft, doch als Naturanlage (metaphysica naturalis) wirklich. Denn die menschliche Vernunft geht unaufhaltsam, ohne daß bloße Eitelkeit des Vielwissens sie dazu bewegt, durch eigenes Bedürfnis getrieben bis zu solchen Fragen fort, die durch keinen Erfahrungsgebrauch der Vernunft und daher entlehnte Prinzipien beantwortet werden können, und so ist wirklich in allen Menschen, sobald Vernunft sich in ihnen bis zur Spekulation erweitert, irgendeine Metaphysik zu aller Zeit gewesen, und wird auch immer darin bleiben. Und nun ist auch von dieser die Frage: [B 22]

Wie ist Metaphysik als Naturanlage möglich?

d. i. wie entspringen die Fragen, welche reine Vernunft sich aufwirft, und die sie, so gut als sie kann, zu beantworten durch ihr eigenes Bedürfnis getrieben wird, aus der Natur der allgemeinen Menschenvernunft?

Ama şimdiye dek şu doğal soruları — örneğin, ‘Evrenin bir başlangıcı var mıdır, yoksa sonsuzdan beri mi vardır?’ vb. — yanıtlamaya yönelik tüm girişimler her zaman kaçınılmaz çelişkilerle karşılaştığı için, yalnızca Metafiziğe doğru doğal bir eğilim ile, e.d. her zaman (nasıl isterse olsun) herhangi bir Metafizik yaratmakta olan arı us yetisinin kendisi ile yetinip kalamayız. Tersine, usun Metafiziğin nesnelerini bilip bilmediğimiz konusunda bir pekinliğe ulaşması, e.d. sorularının nesneleri üzerine ya da onlara ilişkin herhangi bir yargıda bulunabilme yetisi ya da yetisizliği üzerine bir karara varması olanaklı olmalıdır. Ancak o zaman usumuzun güvenle genişletilmesi mi, yoksa belirli ve güvenilir sınırlar içerisine alınması mı gerektiği açıkça anlaşılabilir. Yukarıdaki genel sorundan doğan bu son soru haklı olarak şöyle bildirilebilir: Metafizik bilim

olarak nasıl olanaklıdır?

Da sich aber bei allen bisherigen Versuchen, diese natürlichen Fragen, z. B. ob die Welt einen Anfang habe, oder von Ewigkeit her sei, usw. zu beantworten, jederzeit unvermeidliche Widersprüche gefunden haben, so kann man es nicht bei der bloßen Naturanlage zur Metaphysik, d. i. dem reinen Vernunftvermögen selbst, woraus zwar immer irgendeine Metaphysik (es sei welche es wolle) erwächst, bewenden lassen, sondern es muß möglich sein, mit ihr es zur Gewißheit zu bringen, entweder im Wissen oder Nicht-Wissen der Gegenstände, d. i. entweder der Entscheidung über die Gegenstände ihrer Fragen, oder über das Vermögen und Unvermögen der Vernunft in Ansehung ihrer etwas zu urteilen, also entweder unsere reine Vernunft mit Zuverlässigkeit zu erweitern, oder ihr bestimmte und sichere Schranken zu setzen. Diese letzte Frage, die aus der obigen allgemeinen Aufgabe fließt, würde mit Recht diese sein: Wie ist Metaphysik als Wissenschaft möglich?

Usun Eleştirisi öyleyse sonunda zorunlu olarak bilime götürür; buna karşı, Eleştiriden yoksun inakçı kullanımı ise temelsiz önesürümlere götürür ki, bunların karşısına eşit ölçüde görünüşte karşıt önesürümler çıkarılabileceği için, gerçekte kuşkuculuğa götürür.

Die Kritik der Vernunft führt also zuletzt notwendig zur Wissenschaft; der dogmatische Gebrauch derselben ohne Kritik dagegen auf grundlose Behauptungen, [B 23] denen man ebenso scheinbare entgegensetzen kann, mithin zum Skeptizismus.

Bu bilim çok ürkütücü bir yayılma gösteremez, çünkü usun sonsuz çokluktaki nesneleri ile değil ama yalnızca kendi kendisi ile ve bütünüyle kendi içinden doğan ve ona ondan ayrı olan şeylerin değil ama kendi doğası tarafından dayatılan sorunlarla ilgilenir. Us bir kez kendi yetisini ona deneyimde sunulabilen nesneler açısından tam olarak tanıyabildiği zaman, tüm deneyim sınırlarının ötesine zorlanan kullanımının alan ve sınırlarını tam olarak ve güvenle belirlemek kolay olmalıdır.

Auch kann diese Wissenschaft nicht von großer abschreckender Weitläufigkeit sein, weil sie es nicht mit Objekten der Vernunft, deren Mannigfaltigkeit unendlich ist, sondern es bloß mit sich selbst, mit Aufgaben, die ganz aus ihrem Schoße entspringen, und ihr nicht durch die Natur der Dinge, die von ihr unterschieden sind, sondern durch ihre eigene vorgelegt sind, zu tun hat; da es denn, wenn sie zuvor ihr eigen Vermögen in Ansehung der Gegenstände, die ihr in der Erfahrung vorkommen mögen, vollständig hat kennenlernen, leicht werden muß, den Umfang und die Grenzen ihres über alle Erfahrungsgrenzen versuchten Gebrauchs vollständig und sicher zu bestimmen.

Öyleyse bugüne dek inakçı bir yolda bir Metafizik ortaya çıkarmaya yönelik tüm girişimlere olmamış gözüyle bakılabilir, ve böyle bakılmalıdır; çünkü şu ya da bu girişimdeki analitik yan, eş deyişle, usumuza a priori özünlü olan kavramların yalnızca ayrıştırılması hiçbir biçimde asıl Metafizik için erek değil ama salt bir hazırlık, e.d., onun a priori bilgisinin sentetik olarak genişletilmesi olmuştur. Böyle bir amaç için ayrıştırma yararsızdır, çünkü bu yalnızca kavramlarda neyin kapsandığını gösterecektir, onlara a priori nasıl ulaşıldığını değil; ve bu son görev söz konusu olduğunda, kavramlar için genelde tüm bilginin nesneleri açısından geçerli bir kullanım yolunu belirleyebilmesi gerekir. Ama tüm bu boş istemlerden vazgeçmek çok az özveri gerektirir, çünkü usun kendi kendisi ile o yadsınamayacak ve inakçı yönteminde o denli de kaçınılamayacak çelişkileri çoktandır bugüne dek ortaya sürülmüş her metafiziğin saygınlığını yıkmıştır. Kendilerini ileri süren tüm dalları kesilse bile kökleri sökülemeyecek ve insan usu için

vazgeçilmeyecek olan bu bilimi tüm öncekilerden ayrı ve onlara bütünüyle karşıt bir yöntem yoluyla en sonunda başarılı ve verimli bir gelişme noktasına getirmek için, ve bunu güçlükler tarafından içeriden ve direnç tarafından dışarıdan durdurulmadan yapabilmek için daha büyük bir dayanç gerekecektir.

Man kann also und muß alle bisher gemachten Versuche, eine Metaphysik dogmatisch zustande zu bringen, als ungeschehen ansehen; denn was in der einen oder der anderen Analytisches, nämlich bloße Zergliederung der Begriffe ist, die unserer Vernunft a priori beiwohnen, ist noch gar nicht der Zweck, sondern nur eine Veranstaltung zu der eigentlichen Metaphysik, nämlich seine Erkenntnis a priori synthetisch zu erweitern, und ist zu diesem untauglich, weil sie bloß zeigt, was in diesen Begriffen enthalten ist, nicht aber, wie wir a priori zu solchen Begriffen gelangen, um danach auch ihren gültigen Gebrauch in Ansehung der Gegen[B 24]stände aller Erkenntnis überhaupt bestimmen zu können. Es gehört auch nur wenig Selbstverleugnung dazu, alle diese Ansprüche aufzugeben, da die nicht abzuleugnenden und im dogmatischen Verfahren auch unvermeidlichen Widersprüche der Vernunft mit sich selbst jede bisherige Metaphysik schon längst um ihr Ansehen gebracht haben. Mehr Standhaftigkeit wird dazu nötig sein, sich durch die Schwierigkeit innerlich und den Widerstand äußerlich nicht abhalten zu lassen, eine der menschlichen Vernunft unentbehrliche Wissenschaft, von der man wohl jeden hervorgeschossenen Stamm abhauen, die Wurzel aber nicht ausrotten kann, durch eine andere, der bisherigen ganz entgegengesetzte, Behandlung endlich einmal zu einem gedeihlichen und fruchtbaren Wuchse zu befördern.

VII. Arı Usun Eleştirisi Adı Altında Tikel Bir Bilimin İdeası Ve Bölümleri37

Tüm bunlardan ortaya şimdi Arı Usun Eleştirisi olarak adlandırılabilecek38 tikel bir bilimin ideası çıkar.[A] Çünkü us a priori bilginin ilkelerini sağlayan yetidir. Buna göre arı us birşeyi saltık olarak a priori bilme ilkelerini kapsayandır. Arı usun bir organonu tüm arı a priori bilgilerin kazanılabilmelerini ve edimsel olarak ortaya çıkarılabilmelerini sağlayan ilkelerin bir toplamı olacaktır. Böyle bir organonun tam olarak uygulanması arı usun bir dizgesini sağlayacaktır. Ama bu çok fazla şey istemek olacağı için, ve üstelik burada39 genel olarak bilgimizin bir40 genişlemesinin olanaklı olup olmadığı ve olanaklıysa hangi durumlarda böyle olduğu henüz ortada kaldığı için, arı usun, kaynak ve sınırlarının salt bir değerlendirmesini konu alan bilimi arı us dizgesi için bir ön öğreti olarak görebiliriz. Böyle bir ön-öğretinin arı usun bir öğretisi değil ama yalnızca bir Eleştirisi olarak adlandırılması gerekecektir, ve yararı kurgu açısından41 edimsel olarak salt olumsuz olacak, usumuzun genişlemesine değil ama yalnızca durulaştırılmasına ve onu yanılgılardan özgür tutmaya hizmet edecektir — ki daha şimdiden büyük bir kazanımdır. Nesneler ile olmaktan çok a priori olanaklı olduğu ölçüde nesnelere ilişkin bilgi türümüz ile ilgilenen42 tüm bilgiyi aşkınsal olarak adlandırıyorum. Böyle bir kavramlar dizgesi Aşkınsal Felsefe olarak adlandırılabilir. Ama bu da yine başlangıç için henüz43 çok fazladır. Çünkü böyle bir bilim analitik a priori bilgiyi olduğu gibi sentetik a priori bilgiyi de tam olarak kapsamak zorunda olduğu için, amacımız söz konusu olduğu ölçüde, çok geniş kapsamlıdır. Buna karşı, a priori sentezin yalnızca kendileriyle ilgilendiğimiz ilkelerini bütün alanları içinde anlayabilmek için analizi yalnızca vazgeçilmez olarak gerekli olduğu noktaya dek sürdürmemiz yeterlidir. Bu araştırma, ki bilginin kendisinin bir genişletilmesini değil ama yalnızca düzeltilmesini amaçladığı için, ve tüm a priori bilginin değer ya da değersizliğini saptayacak bir denek taşı vermesi gerektiği için, sözcüğün sağın anlamında bir öğreti değil ama yalnızca aşkınsal eleştiri olarak adlandırılabilir,—bu araştırma şimdi üstleneceğimiz görevdir.

Böyle bir eleştiri öyleyse bir organon için olanaklı olduğu ölçüde hazırlıktır; ve eğer bu başarılamayacak olursa, en azından arı usun bir kanonu için hazırlık olabilecek ve ona göre gerektiğinde bir gün arı usun felsefesinin tam dizgesi, ister usun bilgisinin genişletilmesinden isterse yalnızca sınırlanmasından oluşsun, analitik olduğu gibi sentetik olarak da ortaya koyulabilecektir. Çünkü bunun olanaklı olması, daha doğrusu böyle bir dizgenin onu bütünüyle tamamlama umudunu kıracak denli büyük bir alana yayılamayacak olması, burada konu olarak şeylerin tükenmez olan doğalarını değil, ama şeylerin doğaları üzerine yargıda bulunan anlağı almamızdan, ve üstelik onu da yalnızca a priori bilgisi açısından almamızdan çıkarılabilir. Anlağın bu a priori verileri onları dışarıdan araştırmamız gerekmediği için bizden gizli kalamazlar ve büyük olasılıkla düzeyleri tam olarak incelenmelerine, değer ve değersizliklerine göre yargılanabilmelerine ve doğru bir değerleme altına getirilebilmelerine izin verecek denli sınırlıdır.44 Gene de burada okur kitapların ve arı us dizgelerinin bir eleştirisini beklememelidir. Burada ilgilendiğimiz biricik şey arı us yetisinin kendisinin Eleştirisidir. Ancak bu Eleştiriyi temel aldığımız zamandır ki bu alandaki eski ve yeni tüm çalışmaların felsefi içeriklerini değerlendirebilecek bir denek taşımız olabilir; bu olmaksızın beceriksiz tarih yazarı ve yargıç başkalarının temelsiz önesürümlerini kendi eşit ölçüde temelsiz önesürümleri ile yargılamaktan öte birşey yapmış olmaz.

VII. Idee und Einteilung einer besonderen Wissenschaft, unter dem Namen der Kritik der reinen Vernunft

Aus diesem allein ergibt sich nun die Idee einer besonderen Wissenschaft, die Kritik der reinen Vernunft heißen kann. [A 11] Denn ist Vernunft das Vermögen, welches die Prinzipien der Erkenntnis a priori an die Hand gibt. Daher ist reine Vernunft diejenige, welche die Prinzipien, etwas schlechthin a priori zu erkennen, enthält. Ein Organon der reinen Vernunft würde ein Inbegriff derjenigen Prinzipien sein, nach denen alle [B 25] reinen Erkenntnisse a priori können erworben und wirklich zustande gebracht werden. Die ausführliche Anwendung eines solchen Organon würde ein System der reinen Vernunft verschaffen. Da dieses aber sehr viel verlangt ist, und es noch dahin steht, ob auch hier überhaupt eine Erweiterung unserer Erkenntnis, und in welchen Fällen sie möglich sei; so können wir eine Wissenschaft der bloßen Beurteilung der reinen Vernunft, ihrer Quellen und Grenzen, als die Propädeutik zum System der reinen Vernunft ansehen. Eine solche würde nicht eine Doktrin, sondern nur Kritik der reinen Vernunft heißen müssen, und ihr Nutzen würde in Ansehung der Spekulation wirklich nur negativ sein, nicht zur Erweiterung, sondern nur zur Läuterung unserer Vernunft dienen, und sie von Irrtümern frei halten, welches schon sehr viel gewonnen ist. Ich nenne alle Erkenntnis transzendental, die sich nicht sowohl mit [A 12] Gegenständen, sondern mit unserer Erkenntnisart von Gegenständen, insofern diese a priori möglich sein soll, überhaupt beschäftigt. Ein System solcher Begriffe würde Transzendental-Philosophie heißen. Diese ist aber wiederum für den Anfang noch zu viel. Denn, weil eine solche Wissenschaft sowohl die analytische Erkenntnis, als die synthetische a priori vollständig enthalten müßte, so ist sie, soweit es unsere Absicht betrifft, von zu weitem Umfange, indem wir die Analysis nur so weit treiben dürfen, als sie unentbehrlich notwendig ist, um die Prinzipien der Synthesis a priori, als warum es uns nur zu tun ist, in ihrem ganzen [B 26] Umfange einzusehen. Diese Untersuchung, die wir eigentlich nicht Doktrin, sondern nur transzendentale Kritik nennen können, weil sie nicht die Erweiterung der Erkenntnisse selbst, sondern nur die Berichtigung derselben zur Absicht hat, und den Probierstein des Werts oder Unwerts aller Erkenntnisse a priori abgeben soll, ist das, womit wir uns jetzt beschäftigen. Eine solche Kritik ist demnach eine Vorbereitung, wo möglich, zu einem Organon, und wenn dieses

nicht gelingen sollte, wenigstens zu einem Kanon derselben, nach welchem allenfalls dereinst das vollständige System der Philosophie der reinen Vernunft, es mag nun in Erweiterung oder bloßer Begrenzung ihrer Erkenntnis bestehen, sowohl analytisch als synthetisch dargestellt werden könnte. Denn daß dieses möglich sei, ja daß ein solches System von nicht gar großem Umfange sein könne, um zu hoffen, es ganz zu vollenden, läßt sich schon zum voraus daraus ermessen, daß hier nicht die Natur der Dinge, welche unerschöpflich [A 13] ist, sondern der Verstand, der über die Natur der Dinge urteilt, und auch dieser wiederum nur in Ansehung seiner Erkenntnis a priori, den Gegenstand ausmacht, dessen Vorrat, weil wir ihn doch nicht auswärtig suchen dürfen, uns nicht verborgen bleiben kann, und allem Vermuten nach klein genug ist, um vollständig aufgenommen, nach seinem Werte oder Unwerte beurteilt und unter richtige Schätzung gebracht zu werden. [B 27] Noch weniger darf man hier eine Kritik der Bücher und Systeme der reinen Vernunft erwarten, sondern die des reinen Vernunftvermögens selbst. Nur allein, wenn diese zum Grunde liegt, hat man einen sicheren Probierstein, den philosophischen Gehalt alter und neuer Werke in diesem Fache zu schätzen; widrigenfalls beurteilt der unbefugte Geschichtsschreiber und Richter grundlose Behauptungen anderer, durch seine eigenen, die ebenso grundlos sind.

45Aşkınsal Felsefe bir bilimin ideasıdır46 ki, arı usun Eleştirisinin onun için bütün bir tasarı mimari olarak, e.d. ilkelerden tasarlaması, ve bunu bu yapıyı oluşturacak tüm parçaların tamamlanmışlıklarının ve sağlamlıklarının tam bir güvencesi ile yapması gerekir. Aşkınsal Felsefe arı usun tüm ilkelerinin dizgesidir.47 Bu Eleştirinin kendisinin Aşkınsal Felsefe olmamasının biricik nedeni tam bir dizge olabilmek için henüz bütün a priori insan bilgisinin ayrıntılı bir çözümlemesini de kapsamasının gerekmesidir. Eleştirimiz hiç kuşkusuz düşünsel arı bilgiyi oluşturan tüm kök kavramların tam bir sıralanışını da göz önüne almalıdır. Ama kavramların kendilerinin kapsamlı bir analizinden olduğu gibi onlardan türetilebilecek olanların tam bir değerlendirmesinden de haklı olarak kaçınır, çünkü bir yandan bu ayrıştırma bütün Eleştiriyi üstlenmemizin biricik gerçek nedeni olan sentez durumunda karşılaşılan o belirsizlikten bağışık olduğu için amaca uygun olmayacak, öte yandan böyle bir analizin ve türetmenin tamlığı için sorumluluk almak, amacımız açısından bundan kaçınılabileceği için, tasarın birliğine aykırı olacaktır. Daha sonra verilecek a priori kavramların ayrıştırmasını olduğu gibi onlardan başka kavramların türetilmesini de bütünlüğü içinde yerine getirmek, eğer bunlar herşeyden önce kapsamlı sentez ilkeleri olarak saptanmışlar ve bu özsel amaç açısından hiçbir eksiklik kalmamışsa, gene de güç olmayacaktır.

Die Transzendental-Philosophie ist die Idee einer Wissenschaft, wozu die Kritik der reinen Vernunft den ganzen Plan architektonisch, d. i. aus Prinzipien, entwerfen soll, mit völliger Gewährleistung der Vollständigkeit und Sicherheit aller Stücke, die dieses Gebäude ausmachen. Sie ist das System aller Prinzipien der reinen Vernunft. Daß diese Kritik nicht schon selbst Transzendental-Philosophie heißt, beruht lediglich darauf, daß sie, um ein vollständiges System zu sein, auch eine ausführliche Analysis der ganzen menschlichen Erkenntnis a priori enthalten müßte. Nun muß zwar unsere Kritik allerdings auch eine vollständige Herzählung aller Stammbegriffe, welche die gedachte reine Erkenntnis ausmachen, vor Augen legen. Allein der ausführlichen Analysis dieser Begriffe selbst, wie auch der vollständigen Rezension der daraus abgeleiteten, enthält sie sich billig, teils weil diese Zergliederung nicht zweck[A 14]mäßig wäre, [B 28] indem sie die Bedenklichkeit nicht hat, welche bei der Synthesis angetroffen wird, um deren willen eigentlich die ganze Kritik da ist, teils, weil es der Einheit des Planes zuwider wäre,

sich mit der Verantwortung der Vollständigkeit einer solchen Analysis und Ableitung zu befassen, deren man in Ansehung seiner Absicht doch überhoben sein konnte. Diese Vollständigkeit der Zergliederung sowohl, als der Ableitung aus den künftig zu liefernden Begriffen a priori, ist indessen leicht zu ergänzen, wenn sie nur allererst als ausführliche Prinzipien der Synthesis da sind, und in Ansehung dieser wesentlichen Absicht nichts ermangelt.

Arı usun Eleştirisi buna göre Aşkınsal Felsefeyi oluşturan herşeyi kapsamına alır; ve kendisi Aşkınsal Felsefenin tam ideasıdır, ama henüz bu bilimin kendisi değil; çünkü analizde yalnızca a priori sentetik bilginin tam bir yargılanışının gerektirdiği denli ileri gider.

Zur Kritik der reinen Vernunft gehört demnach alles, was die Transzendental-Philosophie ausmacht, und sie ist die vollständige Idee der Transzendental-Philosophie, aber diese Wissenschaft noch nicht selbst; weil sie in der Analysis nur so weit geht, als es zur vollständigen Beurteilung der synthetischen Erkenntnis a priori erforderlich ist.

Böyle bir bilimin bölümlenişinde göz önüne alınacak başlıca nokta görgül herhangi birşey kapsayan hiçbir kavramın içeri girmesine izin verilmemesi, ya da a priori bilginin bütünüyle arı olmasıdır. Buna göre, ahlakın en yüksek temel ve temel kavramları, a priori bilgiler olmalarına karşın, bunlar gene de Aşkınsal Felsefeye ait değildirler, çünkü48 gerçi tümü de görgül kökenli olan haz ve acı, istek ve eğilim vb. kavramlarını onun kurallarının temeline almasalar da, gene de bir arı törellik dizgesinin kurulmasında bu görgül kavramlar üstesinden gelinmesi gereken birer engel olarak ya da eylem güdüsü yapılmaması gereken birer dürtü olarak zorunlu olarak ödev kavramına alınmalıdırlar. Buna göre Aşkınsal Felsefe arı ve yalnızca kurgul usun bir felsefesidir. Çünkü dürtü kapsadıkları, duygular ile bağıntılı oldukları ölçüde herşey kılgısaldır, ve dürtüler ve duygular görgül bilgi kaynaklarına aittirler.

Das vornehmste Augenmerk bei der Einteilung einer solchen Wissenschaft ist: daß gar keine Begriffe hineinkommen müssen, die irgend etwas Empirisches in sich enthalten; oder daß die Erkenntnis a priori völlig rein sei. Daher, obzwar die obersten Grundsätze der Moralität und die Grundbegriffe derselben, Erkenntnisse a priori sind, so gehören sie doch nicht in die Transzendental-Philosophie, weil sie die Begriffe [B 29] der Lust und Unlust, der Begierden und Neigungen usw., die insgesamt empirischen Ursprungs sind, zwar selbst nicht zum Grunde ihrer Vorschriften legen, aber doch im Begriffe der Pflicht, als Hindernis, das überwunden, oder als Anreiz, der nicht zum Bewegungsgrunde gemacht werden soll, notwendig in die Abfassung des Systems der reinen Sittlichkeit mit hineinziehen müssen. Daher ist die Transzendental-Philosophie eine Weltweisheit der reinen bloß spekulativen Vernunft. Denn alles Praktische, sofern es Triebfedern enthält, bezieht sich auf Gefühle, welche zu empirischen Erkenntnisquellen gehören.

Eğer şimdi genel olarak bir dizgenin bakış açısından bu bilimi bölümlendirecek olursak, kapsamında ilk olarak arı usun bir Öğeler Öğretisi, ve ikinci olarak bir Yöntem Öğretisi bulunmalıdır. Bu anabölümlerden her birinin kendi altbölümleri olacaktır; ama bunların zeminlerini açıklamak için henüz erkendir. Giriş olarak ya da bir önceleme olarak şu kadarı belirtilebilir ki, insan bilgisinin belki de ortak ama bizim için bilinmeyen tek bir kaynaktan doğan iki kökü vardır — duyarlık ve anlak. Bunlardan ilki yoluyla nesneler bize verilir, ikincisi yoluyla ise düşünülürler. Şimdi, duyarlık bize nesnelerin verilme koşulunu49 oluşturan a priori tasarımları kapsıyor olması ölçüsünde Aşkınsal Felsefeye ait olacaktır. Ve nesnelerin insan bilgisine verilme koşullarının onları düşünme koşullarını öncelemekte olması ölçüsünde aşkınsal

duyu öğretisi Öğeler Biliminin ilk bölümüne ait olacaktır.

Wenn man nun die Einteilung dieser Wissenschaft aus dem allgemeinen Gesichtspunkte eines Systems überhaupt anstellen will, so muß die, welche wir jetzt vortragen, erstlich eine Elementar-Lehre, zweitens eine Methoden-Lehre der reinen Vernunft enthalten. Jeder dieser Hauptteile würde seine Unterabteilung haben, deren Gründe sich gleichwohl hier noch nicht vortragen lassen. Nur so viel scheint zur Einleitung, oder Vorerinnerung, nötig zu sein, daß es zwei Stämme der menschlichen Erkenntnis gebe, die vielleicht aus einer gemeinschaftlichen, aber uns unbekannten Wurzel entspringen, nämlich Sinnlichkeit und Verstand, durch deren ersteren uns Gegenstände gegeben, durch den zweiten aber gedacht werden. Sofern nun die Sinnlichkeit Vorstellungen a priori enthalten sollte, welche die Bedingung ausmachen, [B 30] unter der uns Gegenstände gegeben werden, so würde sie zur Transzendental-Philosophie gehören. Die transzendentale Sinnenlehre würde zum ersten Teile der Elementarwissenschaft gehören müssen, weil die Bedingungen, worunter allein die Gegenstände der menschlichen Erkenntnis gegeben werden, denjenigen vorgehen, unter welchen selbige gedacht werden.

BÖLÜM SONU..

NOTLAR

10Vaihinger'e göre: 'yargılardaki olumsallık görgül sınırlanmışlıklarından' ['die Zufälligkeit in den Urteilen als die emprische Beschränktheit derselben ']. 11'selbst' dördüncü özgün basımda yok. 12'tüm öncekilerden' ['als alles vorige'] B'de eklendi. 13Buradan paragraf sonuna dek A'da bulunmuyor. 14A'da: 'unter diesem Wort'; B'de: 'unter dem Worte natürlich.' 15A'da: 'aufgemuntert' = 'yüreklendirilerek.' 16A'da: 'öylesine çok yanlı engeller koyduğu için.' 17Beşinci basımda olduğu gibi: 'Zergliderungen' yerine 'Zergliderung.' 18A'da: 'verili kavramlara onlara bütünüyle yabancı olanları a priori ekler.' 19A'da: 'bu soru.' 20A'da 'IV' bulunmuyor. 21'daha sonra' A'da bulunmuyor. 22A'da: 'cisim' yerine 'cisim sözcüğü.' 23A'da 'ötesine' yerine 'dışına'. 24'o ilk kavramın bütünüyle dışında yatar ve' A'da bulunmuyor. 25B'de: 'öyleyse bu son tasarımda'; A'da: 've bu son tasarımda.' 26've üstelik zorunlu bir yolda' A'da bulunmuyor. 27B'de: 'ama gene de onunla bağlı olarak düşünülen'; A'da: 'ama gene de onunla bağlı olan.' 28A'da: 'X'; B'de :'bilimmeyen = X.' 29Grillo ile: 'Vorstellungen' yerine 'Vorstellung.' 30B'de: 'daha büyük evrensellik ile'; A'da: 'deneyimin sağlayabileceğinden daha büyük evrensellik ile.' 31Erdman ile: 'Urteilen' ekleyerek. 32V. ve VI. kesimler B'de eklendi.

33 Anfangsgründe der Arithmetik, Latince'den çeviri, ikinci basım Halle, 1773, ss. 27 29. (N. Kemp Smith'in notu.)
34Erdman ile: 'zu.'
35Vaihinger bu tümceden sonrasının önceki paragrafa bağlanması gerektiğini düşünüyor.
36Erdman ile: 'jenen Begriffen' yerine 'jenem Begriffe.'
37Başlık B'de eklendi.
38A'da: 'hizmet edebilecek.'
39'burada' A'da bulunmuyor.
40A'da 'bir' yerine 'böyle bir.'
41'kurgu açısından 'B'de eklendi.
42A'da: '... ama genel olarak nesnelere ilişkin a priori kavramlarımız ile ilgilenen ...'
43'henüz' A'da bulunmuyor.
44Buradan paragraf sonuna dek B'de eklendi.
45A'da bu paragraftan önce 'II. Aşkınsal Felsefenin Bölümlenişi' başlığı var.
46B'de: 'bir bilimin ideasıdır; A'da: 'burada salt bir ideadır.'
47Bu tümce A'da bulunmuyor.
48B'de: 'çünkü ... ödev kavramına alımalıdırlar.' A'da: 'çünkü tümü de görgül kökenli olan haz ve acı, istek ve eğilim, özenç vb. kavramları varsayılmalıdırlar.'
499A'da 'koşullarını.'

İdea Yayınevi
www.ideayayinevi.com
Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2008
Birinci baskı 1993
Tüm hakları saklıdır. Bu yayımın hiçbir bölümü
İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın
yeniden üretilemez.
Immanuel Kant
Arı Usun Eleştirisi
Kritik der reinen Vernunft
[A 1781; B1787]
Printed in Türkiye
ISBN 978 975 397 018-8

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Hegel

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Hegel
Frederick Copleston

1. Yaşam ve Yazılar

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL, Alman idealistlerinin en büyüğü ve batı felsefecilerinin en ünlülerinden biri, 27 Ağustos 1770'de Stuttgart'ta doğdu.1 Babası bir devlet memuruydu. Stuttgart'daki okul yıllarında geleceğin felsefecisi özel bir yolda kendini göstermedi, ama ilkin bu dönemdedir ki Yunan dehasının çekiciliğini duydu ve özellikle Sofokles'in oyunlarından, hepsinden önce Antigone'den etkilendi.

1778'de Hegel Tübingen Üniversitesinde Protestan tanrıbilim vakfına öğrenci olarak kabul edildi ve burada Schelling ve Hölderlin ile arkadaşlık ilişkileri geliştirdi. Birlikte Rousseau'yu incelediler ve Fransız Devriminin idealleri için ortak bir coşkuyu paylaştılar. Ama okuldaki durumuna bakıldığında Hegel hiç de olağanüstü bir yetenek izlenimini vermiyordu. Ve 1793'de üniversiteden ayrıldığı zaman bitirme belgesi iyi karakterinden, tanrıbilim ve filolojideki orta karar bilgisinden ve yetersiz felsefe kavrayışından söz ediyordu. Hegel'in düşünsel gelişimi, Schelling'in tersine, erken bir parlaklık göstermedi: Olgunlaşmak için daha uzun bir zamana gereksinimi vardı. Bununla birlikte tablonun bir başka yanı daha vardır. Hegel daha şimdiden dikkatini felsefe ve tanrıbilim arasındaki ilişkiye çevirmeye başlamıştı, ama notlarını herhangi bir yolda dikkate değer görünmeyen ve kendilerine hiç kuşkusuz pek güven duymadığı hocalarına göstermedi.

Üniversiteden ayrıldıktan sonra Hegel yaşamını bir aile öğretmeni olarak sürdürdü, — ilkin İsviçre'de Berne'de (1793-6) ve daha sonra Frankfurt'ta (1797-1800). Görünüşte olaysız geçmiş olsalar da, bu yıllar Hegel'in felsefi gelişiminde önemli bir dönem oluşturacaklardı. O sıralar yazdığı denemeler ilk kez 1907'de Herman Nohl tarafından Hegel'in Erken Tanrıbilimsel Yazıları (Hegels theologische Jugendschriften) başlığı altında yayımlandı. Bunların içeriklerine daha sonraki bölümde değineceğiz. Aslında eğer elimizde salt bu denemeler olsaydı, daha sonra geliştirdiği felsefi dizgeye ilişkin hiçbirşey düşünmezdik, ve bir felsefe tarihinde Hegel'e yer ayırmak için ciddi bir neden bulunmazdı. Bu anlamda denemeler pek önemli değildir. Ama Hegel'in erken yazılarına gelişmiş dizgesinin bilgisi ışığında dönüp baktığımızda, problemlerinde belli bir sürekliliği bulup çıkarabilir ve dizgesine nasıl vardığını ve yol gösterici düşüncesinin ne olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Gördüğümüz gibi erken yazılar 'tanrıbilimsel' olarak nitelendirilmişlerdir. Ve hiç kuşkusuz Hegel bir tanrıbilimci değil ama bir felsefeci olsa da, felsefesi belli bir anlamda her zaman bir tanrıbilim idi, çünkü konusu, kendisinin de açıkça direttiği gibi, tanrıbilimin konusu ile aynıydı, eş deyişle Saltık ya da, dinsel dilde, Tanrı, ve sonlunun sonsuz ile ilişkisi.

Tübingen. Kasabanın içinden geçen Neckar nehri. Hegel'in oda arkadaşı Hölderlin bir süre için resimde görüntüsü suya yansıyan sarı kulede yaşadı.

1801'de Hegel Jena Üniversitesinde bir görev elde etti ve yayımlanmış ilk çalışması olan Fichte ve Schelling'in Felsefi Dizgelerinin Ayrımı (Differnez des Fichteschen und Schellingschen Systems) da aynı yıl çıktı. Bu çalışma her şeye karşın onun bir Schelling izleyicisi olduğu izlenimini yarattı. Ve bu izlenim Eleştirel Felsefe Dergisi'nin (1802-3) yayımlanışında Schelling ile işbirliği tarafından güçlendirildi. Ama Hegel'in içinde bulunduğumuz yüzyıldan önce yayımlanmamış olan Jena dersleri onun daha o sıralar kendine özgü bağımsız bir konumu geliştirmekte olduğunu gösterir. Ve Schelling'den uzaklaşması ilk büyük çalışmasında, 1807'de çıkan Tinin Görüngübilimi'nde (Phänomenologie des Geistes) açıkça gün ışığına çıktı. Bu dikkate değer kitaba bu bölümün beşinci kesiminde ayrıntılı olarak değineceğiz.

Hölderlin (1770-1843).

Üniversite yaşamını sona erdiren Jena savaşından sonra Hegel kendini aşağı yukarı tam bir yoksunluk durumu içinde buldu ve 1807'den 1808'e dek Bamberg'de bir gazetenin yayımcılığını

üstlendi. Daha sonra Nürnberg'de Gymnasiumun müdürlüğüne atanarak 1816'ya dek bu konumda kaldı (1811'de evlendi). Gymnasiumun müdürü olarak Hegel eski klasiklerin incelenmesine ağırlık vermiş olsa da, bunu, söylendiğine göre, öğrencilerin ana dillerine zarar verecek bir yolda yürütmedi. Ayrıca öğrencilerini felsefenin temelleri konusunda da bilgilendirdi, ama görünürde bunu felsefeyi okul programı kapsamına getirme politikası için duyulan herhangi bir kişisel istekten çok üstü Niethammer'in dileğine uyarak yaptı. Öğrencilerden pek çoğunun Hegel'in demek istediklerini anlamada büyük güçlüklerle karşılaşmış oldukları düşünülebilir. Aynı zamanda Hegel kendi çalışmalarını sürdürerek düşüncelerini derinleştirdi. Ve Nürnberg'deki kalışı sırasındadır ki başlıca çalışmalarından biri olan Mantık Bilimi'ni (Wissenschaft der Logik, 1812-16) üretti.

Bu çalışmanın ikinci ve son bölümünün çıktığı yıl Hegel bir felsefe kürsüsü kabul etmesi için Erlangen, Heidelberg ve Berlin olmak üzere üç ayrı yerden çağrı aldı ve Heidelberg'den gelen çağrıyı kabul etti. Genel öğrenci kitlesi üzerindeki etkisinin çok büyük olmuş olduğu söylenemez, ama bir felsefeci olarak ünü giderek artıyordu. Ve bu 1817'de Ana Çizgilerde Felsefi Bilimler Ansiklopedisi'nin (Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse) yayımlanışı ile pekişti. Bu çalışmasında Hegel dizgesinin Mantık [Bilimi], Doğa Felsefesi ve Tin Felsefesi başlıklarını taşıyan üç ana bölümünün bir taslağını verdi. Yine belirtebiliriz ki Hegel estetik üzerine derslerini de ilkin Heidelberg'de verdi.

Heidelberg.

1818'de Hegel Berlin'den gelen yeni bir çağrıyı kabul etti ve 14 Kasım 1831'de koleradan ölümüne dek üniversitede felsefe kürsüsünde kaldı. Bu dönem sırasında yanlızca Berlin'in değil ama bir bütün olarak Almanya'nın felsefe dünyasında karşı rakipsiz bir konuma erişti. Belli bir düzeye dek bir tür resmi felsefeci olarak görülüyordu. Ama bir öğretmen olarak etkisi hiç kuşkusuz hükümet ile bağlantılarından kaynaklanmıyordu. Ne de bunun nedeni dili kullanmadaki çarpıcı yeteneği idi. Bir konuşmacı olarak Schelling'den daha geride idi. Etkisi dahaçok arı düşünceye olan açık ve ödünsüz bağlılığı ve bunun yanısıra geniş bir bilgi alanını eytişiminin erim ve derinliği içerisine almadaki gözalıcı yeteneğinden kaynaklanıyordu. Ve öğrencileri hiç kuşkusuz onun eğitimi altında insanın tarihini, politik yaşamını ve tinsel başarımlarını da kapsamak üzere olgusallığın iç doğasının ve sürecinin bilinçleri önüne serilmekte olduğunu duyumsuyorlardı.

Berlin'de felsefe kürsüsündeki görevi süresince Hegel'in yayımladığı çalışmalar göreli olarak azaldı. Tüze Felsefesinin Anaçizgileri (Grundlinien der Philosophie des Rechts) 1821'de çıktı ve Ansiklopedi'nin yeni düzenlemeleri 1827 ve 1830'da yayımlanıyorlardı. Ölümüne doğru Hegel Tinin Görüngübilimi'ni yeniden gözden geçiriyordu. Ama hiç kuşkusuz bütün bu dönem boyunca dersler vermekteydi. Ve derslerinin metinleri, belli bir ölçüde öğrencilerinin karşılaştırmalı notları üzerine dayalı olarak, ölümünden sonra yayımlanacaklardı. Bunların İngilizce çevirilerinde sanat felsefesi üzerine dersler dört cilt, din felsefesi ve felsefe tarihi üzerine olanlar üçer ve tarih felsefesi üzerine olanlar bir cilt oluşturur.

Hegel ve Napoleon, Jena, 1806.

Hölderlin'in görüşünde Hegel dingin, düz kafalı bir insandı. En azından gündelik yaşamında hiçbir zaman taşkın bir dahi izlenimini vermedi. Özenli, yöntemli, duyunçlu, toplumcul özyapısı ile, bir bakış açısından en çok onurlu bir burjuva üniversite profesörü, iyi bir devlet memurunun değerli oğlu idi. Aynı zamanda evren ve insan tarihinin devim ve imlemine yönelik derin bir sezgiden [vision] esinleniyordu ve yaşamını bu tarihin anlatımına verdi. Bu demek değildir ki Hegel'in kişiliğinde sezgici [visionary] olarak nitelendirilebilecek bir boyut vardı. Gizemli sezgilere [mystical

intuitions] ve duygulara başvurmak her ne olursa olsun felsefe söz konusu olduğu sürece onun için tiksinti verici birşeydi. Biçim ve içeriğin birliğine sarsılmaz bir inancı vardı. İçeriğin, gerçekliğin felsefe için ancak dizgesel kavramsal biçimi içinde varolduğuna inanıyordu. Olgusal ussaldır ve ussal olgusaldır; ve olgusallık ancak ussal yeniden kuruluşu içinde anlaşılabilir. Ama Hegel'in gizemli içgörülere başvurarak bir bakıma kestirmeden gitmiş olan felsefeler için ya da, onun görüşünde, dizgesel bir kavrayıştan çok ruhsal yüceltmeyi amaçlayan felsefeler için küçümseyici bir hoşnutsuzluk göstermiş olmasına karşın, insanlığa felsefe tarihinde karşılaşılacak en görkemli ve etkileyici Evren tablolarından birini sunmuş olduğu olgusu ortadadır. Ve bu anlamda büyük bir sezgici idi.

2. Erken Tanrıbilimsel Yazılar

Hegel'in daha okul yıllarında Yunan dehasının çekiciliğine kapıldığını gördük. Ve üniversitede bu çekim Hıristiyan dinine karşı tutumu üzerinde belirgin bir etki yarattı. Tübingen'de öğretmenlerinden dinlediği tanrıbilim büyük ölçüde Aydınlanmanın düşüncelerine uyarlanmış Hıristiyanlık, daha açık bir deyişle İncil'deki doğaüstücülüğün belli bir düzeyde katıldığı ya da renklendirdiği ussalcı bir tanrıtanırcılık idi. Oysa Hegel'in deyişiyle bu 'anlak dini' ona yalnızca kuru ve yavan değil, ama onun kuşağının tininden ve gereksinimlerinden de kopmuş görünüyordu. Böylece onu Yunan halkının tininde kökleşmiş ve kültürünün bütünleyici bir parçasını oluşturmuş olan Yunan dini ile olumsuz bir karşılaştırma içine getirdi. Ona göre Hıristiyanlık bir kitap dini idi, ve söz konusu kitap, eş deyişle İncil ise yabancı bir ırkın ürünü olarak Alman ruhu ile bağdaşmıyordu. Hegel hiç kuşkusuz Hıristiyanlık yerine sözcüğün gerçek anlamında Yunan dininin geçirilmesini önermiyordu. Demek istediği şey Yunan dininin bir Volksreligion olmuş olmasıydı — bir din ki halkın tin ve dehasına içten bağlı iken ve bu halkın kültürünün bir öğesini oluştururken, Hıristiyanlık ise, en azından ona öğretmenleri tarafından sunulduğu biçimiyle, dışarıdan dayatılan birşeydi. Dahası, Hıristiyanlığın insan mutluluğuna ve özgürlüğüne düşman ve güzelliğe ilgisiz olduğunu düşünüyordu.

TÜBİİNGEN STIFT. Evangelik Seminer 1534'te kuruldu ve Protestan rahiplerin yanısıra kasabanın en yetenekli öğrencilerine ücretsiz olmak üzere eğitim verdi. Bu sonuncular arasında Kepler, Hölderlin, Schelling, Hegel ve Mörike de bulunuyordu.

Hegel'in Yunan deha ve kültürüne yönelik erken coşkusunun bu anlatımı çok geçmeden Kant'ı incelemesi ile belli bir değişime uğradı. Yunan tini için duyduğu hayranlığı bir yana bırakmazken, onu ahlaksal derinlik açısından eksik olarak görmeye başladı. Onun görüşünde bu ahlaksal derinlik ve dürüstlük öğesi Kant tarafından sağlanıyordu. Kant aynı zamanda törel bir din açıklamıştı ki, inaklar ve İncil tapınmaları gibi yüklerden kurtulmuştu. Açıktır ki, Hegel'in ahlaksal derinliğin doğuşu için insanlığın Kant'ın zamanını beklemesi gerektiğini söyleme gibi bir amacı yoktu. Tersine, Hıristiyanlığın kurucusunun da ahlak üzerine Kant'ınkine benzer bir vurgu getirdiğini düşünüyordu. Ve Berne'de bir aile öğretmeni iken yazdığı İsa'nın Yaşamı'nda (Das Leben Jesu, 1795) İsa'yı yalnızca bir ahlak öğretmeni olarak ve aşağı yukarı Kant törebiliminin bir açımlayıcısı olarak betimledi. Gerçekten de, İsa kişisel ödevi üzerinde diretmişti; ama Hegel'e göre yanlızca Yahudilerin tüm dinleri ve ahlaksal içgörüleri bildirilmiş olarak, tanrısal bir kaynaktan geliyor olarak düşünmeye alışmış olmaları nedeniyle böyle davranmak zorunda kalmıştı. Bu nedenle Yahudileri ne olursa olsun onu dinlemeye kandırmak için kendini Tanrının elçisi ya da iletmeni olarak sunmak zorunda idi. Oysa gerçekte kendini Tanrı ile insan arasındaki biricik aracı yapma ya da indirilmiş inaklar dayatma niyetinde değildi.

Modern Jena. I. Reich ya da "Kutsal Roma İmparatorluğu" Prusya kuvvetlerinin 1806 Jena Savaşında Napoleon'a yenilmesi ile sonlandı.

Öyleyse Hıristiyanlık nasıl yetkeci, kiliseci ve inakçı bir dizgeye dönüştü? Hegel bu soruyu Hıristiyan Dininin Olumluluğu'nda (Die Positivität der christlichen Religion) ele aldı. Çalışmanın ilk iki bölümü 1795-6'da ve üçüncüsü ise bir süre sonra 1798-9'da yazıldı. Bekleyebileceğimiz gibi, Hıristiyanlığın dönüşümü büyük ölçüde İsa'nın havarilerine ve daha başka izleyicilerine yüklenir. Ve dönüşümün sonucu insanın gerçek 'kendi'sinden yabancılaşması olarak betimlenir. İnakların dayatılması ile düşünce özgürlüğü yitirildi, ve dışarıdan dayatılan bir ahlak yasası anlayışı ile ahlaksal özgürlük yok edildi. Dahası, insan Tanrıdan yabancılaşmış olarak görülüyordu. Ancak inanç yoluyla ve, en azından Katoliklikte, Kilisenin ayinleri ile kurtulabilecekti.

Bununla birlikte, Frankfurt dönemi sırasında Hegel'in Hıristiyanlığa karşı tutumu belli bir değişime uğradı ve bu değişim Hıristiyanlığın Tini ve Yazgısı (Der Geist des Christentums und sein Schicksal, 1800) başlıklı çalışmada anlatıldı. Bu denemede Yahudilik yasacı ahlakı ile yapıtın kötü kişisidir. Yahudiler için tanrı efendi ve insan ise efendisinin istencini yerine getirmesi gereken köle idi. İsa için Tanrı insanda yaşayan sevgidir; ve insanın Tanrıdan yabancılaşması da, tıpkı insanın insandan yabancılaşması gibi, sevgi birliği ve yaşamı ile yenilecektir. Kant'ın yasa ve ödev üzerinde diretmesi ve tutku ve dürtünün yenilmesi üzerine vurgusu şimdi Hegel'e yetersiz bir ahlak kavramını anlatıyor ve kendilerine özgü bir yolda yine Yahudi görüşünün karakteristiği olan efendi-köle ilişkisinin kokusunu taşıyor olarak görünür. Oysa İsa hem Yahudi yasacılığının hem de Kantçı ahlakçılığın üzerine yükselir. Hiç kuşkusuz ahlaksal savaşımı tanır, ama ideali ahlakın bir yasaya boyuneğme sorunu olmaya son vermesi ve kendisi sonsuz tanrısal yaşamın parçası olan bir yaşamın kendiliğinden anlatımı olmasıdır. İsa ahlakı içeriği açısından ortadan kaldırmaz, ama yasaya boyun eğme güdüsü yerine sevgi güdüsünü geçirerek onu yasacı biçiminden kurtarır.

Napoleon Jena Savaşında, 1806.

Belirtmek gerek ki, Hegel'in dikkati daha şimdiden yabancılaşma temalarına ve yitik bir birliğin yeniden kazanılmasına yönelmiştir. Hıristiyanlığı Yunan dini ile birincinin zararına karşılaştırmakta olduğu zamanlarda daha şimdiden tanrısal olgusallığı uzak ve salt aşkın bir varlık olarak alan görüşlerden hoşnutsuzluk duyuyordu. Berne'de kalışının son sıralarında yazmış olduğu ve Hölderlin'e adadığı Eleusis başlıklı şiirde sonsuz Bütünlük için duygularını anlatır. Ve Frakfurt'da İsa'yı sevgi yaşamı yoluyla insan ve Tanrı, sonsuz ve sonlu arasındaki uçurumu yenmek için dua ederken betimler. 'Saltık' sonsuz yaşamdır, ve sevgi bu yaşamın birliğinin, sonsuz yaşamın kendisi ile birliğin, ve başka insanlar ile bu yaşam yoluyla birliğin bilincidir.

1800'de, henüz Frankfurt'da iken, Hegel Hermann Nohl'un daha sonra Dizge Parçası (Systemfragment) başlığını verdiği bazı notlar yazmıştı. Hegel'den Schelling'e bir mektuptaki anıştırmanın gücüne dayanarak, Nohl ve Dilthey henüz yitmemiş olan notların tamamlanmış bir dizgenin taslağını temsil ettiklerini düşünüyorlardı. Bu vargı biraz elverişsiz bir kanıta dayalı gibi görünür, en azından 'dizge' sözcüğü Hegel'in gelişmiş felsefesinin terimlerinde anlaşılırsa. Aynı zamanda notlar oldukça ilginçtir ve sözleri edilmeye değer.

Hegel karşıtlıkların ya da karşısavların, herşeyden önce sonlu ve sonsuz arasındaki karşıtlığın üstesinden gelme sorunu ile uğraşır. Eğer kendimizi seyirci konumuna koyarsak, yaşam devimi bize sonlu bireylerin sonsuz bir örgütlü çoklukları olarak, eş deyişle Doğa olarak görünür. Gerçekten de, Doğa derin-düşünce ya da anlak için koyulmuş yaşam olarak betimlenebilir. Ama örgütlenişleri Doğa olan bireysel şeyler geçici ve yiticidir. Öyleyse kendisi bir yaşam biçimi olan düşünce şeyler

arasındaki birliği sonlu bireyleri etkileyen ölümlülükten özgür olan sonsuz, yaratıcı bir yaşam olarak düşünür. Ve salt kavramsal bir soyutlama olarak değil ama türlülüğü kendi içerisinde taşıyor olarak düşünülen bu yaratıcı yaşama Tanrı denir. Bu ayrıca Tin (Geist) olarak da tanımlanmalıdır. Çünkü ne sonlu şeyler arasındaki dışsal bir halkadır, ne de salt soyut bir yaşamın kavramı, soyut bir evrenseldir. Sonsuz yaşam tüm sonlu şeyleri bir bakıma içerden birleştirir, ama onları ortadan kaldırmaksızın. O türlülüğün dirimli birliğidir.

Hegel böylece bir terimi, gelişmiş felsefesinde büyük bir önem taşıyan Tin sözcüğünü getirir. Ama şu soru ortaya çıkar: Acaba kavramsal düşünce yoluyla sonsuzu ve sonluyu terimlerden hiç biri ötekinde çözülmeden ama aynı zamanda bunlar gerçekten birleştirilerek birleştirebilir miyiz? Ve Dizge Parçası denilen yapıtta Hegel bunun olanaklı olmadığını ileri sürer. Başka bir deyişle, sonlu ve sonsuz arasındaki uçurumu yadsımakla kavramsal düşünce kaçınılmaz olarak onları ayrım olmaksızın kaynaştırmaya ya da birini ötekine indirgemeye yönelir, ama birliklerini onaylarken kaçınılmaz olarak ayrımlarını yadsıma eğilimine girer. İçinde birliğin ayrımı dışlamadığı bir sentez için zorunluğu görebiliriz, ama onu gerçek anlamda düşünemeyiz. Çokun Bir içerisinde birincinin çözülüşü olmaksızın birleştirilmesi ancak onu yaşayarak, eş deyişle, insanın sonludan sonsuz yaşama öz-yükselişi ile başarılabilir. Bu dirimli süreç dindir.

Bundan şu çıkar ki felsefe dinin gerisinde kalır ve bu anlamda dine altgüdümlüdür. Felsefe bize sonlu ve sonsuz arasındaki karşıtlığın yenilmesi için neyin isteneceğini gösterir, ama kendisi bu istemi yerine getiremez. Bunun yerine getirilmesi için dine, daha doğrusu Hıristiyan dinine dönmemiz gerekir. Yahudiler Tanrıyı sonlunun üzerinde ve dışında koyulmuş bir varlık olarak nesnelleştirdiler. Ve bu yanlış bir sonsuz düşüncesi, 'kötü' bir sonsuzluktur. Bununla birlikte, İsa sonsuz yaşamı kendi içerisinde düşüncesinin ve eyleminin kaynağı olarak buluyordu. Ve bu ise sonsuzun doğru düşüncesidir: Sonluda içkin olarak ve sonluyu kendi içerisinde kapsıyor olarak sonsuz. Ama bu sentez ancak İsa'nın onu yaşadığı gibi yaşanabilir: Sentez sevgi yaşamıdır. Sonlu ve sonsuz arasındaki aracılığın örgeni sevgidir, düşünce değil. Gerçekten, çalışmada Hegel'in daha sonraki eytişimsel yönteminin önbildirimi denebilecek bir pasaj vardır, ama aynı zamanda tam sentezin düşünceyi aştığı ileri sürülür.

Gene de felsefenin kendi koyduğu karşıtlıkların üstesinden gelinmesini istediği varsayılırsa, beklenecek tek şey felsefenin kendisinin bu istemi yerine getirmeye çalışmasıdır. Ve sevgi yaşamının, dinsel yaşamın bu istemi yerine getirdiğini söylesek bile, felsefe dinin ne yaptığını ve bunu nasıl yaptığını anlamaya girişecektir. Böylece Hegel'in çok geçmeden daha önce olanaksız olarak ileri sürmüş olduğunu düşünme yoluyla başarmaya çalışmasında yadırganacak birşey yoktur. Ve bu görevin yerine getirilmesi için gerek duyduğu şey yeni bir mantık biçimidir, bir mantık ki yaşam devimini izlemeye yeteneklidir ve karşıt kavramları üstesinden gelinemez bir karşıtlık içinde bırakmayacaktır. Bu yeni mantığın benimsenmesi tanrıbilimci Hegel'den felsefeci Hegel'e geçişi, ya da, daha iyisi, dinin en yüksek olduğu ve felsefenin onun gerisinde kaldığı görüşünden kurgul felsefenin en yüksek gerçek olduğu görüşüne geçişi anlatır. Ama bu dönüşüme karşın sorun aynı kalır — sonlunun sonsuz ile ilişkisi. Ve Tin olarak sonsuz düşüncesi de yine değişmeksizin kalır.

3. Hegel'in Fichte ve Schelling ile İlişkileri

Jena'ya varışından altı ay kadar sonra Hegel Fichte ve Schelling'in Felsefi Dizgelerinin Ayrımı başlıklı çalışmasını yayımladı (1801). Bunun doğrudan amacı ikili idi. Birincisi bu dizgelerin gerçekten ayrı olduğunu ve kimilerinin sandığı gibi aynı olmadığını, ve ikinci olarak Schelling'in dizgesinin Fichte'ninki üzerinde bir ilerlemeyi temsil ettiğini göstermekti. Ama Hegel'in bu konuları

tartışması doğal olarak onu felsefenin doğası ve amacı üzerine genel düşüncelere götürür.

Felsefenin temel amacı, der Hegel, karşıtlıkları ve bölünmeleri yenmektir. "Bölünme [Entzweiung] felsefe gereksiniminin kaynağıdır."2 Deneyim dünyasında anlık ayrımlar, karşıtlıklar, görünen çelişkiler bulur, ve birleşmiş bir bütün kurmaya, Hegel'in deyişiyle, bozulmuş uyumun üstesinden gelmeye çabalar. Gerçekten, bölünme ve karşıtlık kendilerini anlığa ayrı kültürel evrelerde ayrı biçimlerde sunar. Ve bu değişik dizgelerin kendilerine özgü karakteristiklerini açıklamaya yardım eder. Anlık bir zaman örneğin ruh ve beden arasındaki bölünme ve karşıtlık problemi ile karşılaşırken, bir başka zaman aynı problem kendini özne ve nesne, anlık ve Doğa arasındaki ilişki problemi olarak sunar. Ama problem kendini hangi tikel yolda ya da yollarda sunarsa sunsun, usun (Vernunft) temel ilgisi değişmeksizin kalır: Birleşmiş bir senteze erişmek.

Bu ise gerçekte "Saltık bilinç için kurulacaktır; felsefenin görevi budur"3 demektir. Çünkü sentez uzun erimde bir bütün olarak olgusallığı kapsamalıdır. Ve sentez sonlu ve sonsuz arasındaki temel karşıtlığı sonluya tüm olgusallığı yadsıyarak değil, sonsuzu genelde sonlu tikeller çokluğuna indirgeyerek değil, ama bir bakıma sonluyu sonsuz ile bütünleştirerek yenmelidir.

Ama hemen bir güçlük doğar. Eğer Saltığın yaşamı felsefe tarafından kurulacaksa, araç düşünme olacaktır. Bununla birlikte, kendi başına bırakıldığında düşünme etkinliği anlak (Verstand) olarak işlev görme ve böylece karşıtlıkları koyma ve sürdürme eğilimine girer. Öyleyse bu birleştirme işi ideal ve olgusalın, düşünce ve varlığın, özne ve nesnenin içiçe geçişlerini saptayan aşkınsal sezgi yoluyla yerine getirilmelidir. Düşünme o zaman us (Vernunft) düzeyine yükselir ve böylece önümüzde "düşünme ve sezginin özdeşliği olarak anlaşılması gereken"4 kurgul bir bilgi durur. Hegel açıktır ki Schelling'in düşüncelerinin etkisi altında yazmaktadır.

Hegel 14 Ekim 1806'da Jena Savaşı sırasında Tinin Görüngübilimi'ni tamamlamak üzereydi.

Öte yandan, Hegel'in gördüğü gibi, Kantçı dizgede sık sık fenomenler ve numenler, duyarlık ve anlak vb. arasında bulunan uzlaşmaz ikilikler ya da karşıtlıklar ile karşılaşırız. Hegel bu nedenle Fichte'nin işlerin bu durumunu düzeltme çabasına derin bir duygudaşlık gösterir. Örneğin, Fichte'nin bilinemez kendinde-şeyi ortadan kaldırması ile bütünüyle anlaşır ve onun dizgesini gerçek felsefecilikte önemli bir deneme olarak görür. "Felsefenin saltık ilkesi, biricik gerçek temeli ve sağlam duruş noktası, Schelling'in felsefesinde olduğu gibi Fichte'nin felsefesinde de, anlıksal sezgidir, ya da düşüncenin dili ile, özne ve nesnenin özdeşliğidir. Bilimde bu sezgi düşünmenin nesnesi olur, ve felsefi düşünme böylece kendini kendi öz nesnesi yapan ve onunla bir olan aşkınsal sezgidir. Bu nedenle bu sezgi kurgudur. Fichte'nin felsefesi, öyleyse, gerçek bir kurgu ürünüdür."5

Ama gerçi Fichte kurgul felsefenin varsayımının bir enson birlik olduğunu görerek özdeşlik ilkesi ile başlasa da, "özdeşlik ilkesi dizgenin ilkesi değildir: Dizgenin kuruluşu başlar başlamaz özdeşlik yiter."6 Bilincin kuramsal çıkarsamasında çıkarsanan yalnızca nesnel dünyanın düşüncesidir, dünyanın kendisi değil. Önümüzde yalnızca öznellik durur. Kılgısal çıkarsamada bize olgusal bir dünyanın sunulmakta olduğu doğrudur, ama Doğa yalnızca 'ben'in karşıtı olarak koyulur. Başka bir deyişle, sonuçta yine ortada çözülmemiş bir ikicilik kalır.

Bununla birlikte, Schelling'de durum çok ayrıdır. Çünkü "özdeşlik ilkesi Schelling'in bütün dizgesinin saltık ilkesidir. Felsefe ve dizge çakışır: Özdeşlik parçalarda yitmemiştir, ve sonuçta ise hiç yitmez."7 Başka bir deyişle, Schelling öznellik ve nesnelliğin özdeşliği olarak Saltık düşüncesi ile başlar ve bu düşünce dizgenin parçalarının yol gösterici ilkesi olarak kalır. Doğa felsefesinde Schelling Doğanın yalnızca idealin karşıtı olmadığını ama, olgusal olmasına karşın, ayrıca baştan sona ideal de olduğunu gösterir: Doğa görülür Tindir. Aşkınsal idealizm dizgesinde Schelling

öznelliğin kendini nasıl nesnelleştirdiğini, idealin nasıl o denli de olgusal olduğunu gösterir. Özdeşlik ilkesi böylece bütün dizge boyunca sürdürülür.

Fichte ve Schelling'in dizgeleri üzerine çalışmasında hiç kuşkusuz Hegel'in Schelling'den uzaklaşmasının belirtileri vardır. Örneğin, açıktır ki anlıksal sezgi onun için karanlık ve içine işlenemez bir uçurumun gizemsel bir sezgisi, tüm ayrımların yitiş-noktası değil, ama dahaçok usun karşısavları Saltığın herşeyi-kapsayan biricik yaşamındaki kıpılar olarak bilişidir. Ama çalışma Schelling'in dizgesinin Fichte'ninkine üstünlüğünü örneklendirme amacıyla tasarlandığı için, Hegel doğal olarak birincinin düşüncesinden uzaklaşma noktalarını açığa sermez. Bununla birlikte, kendi duruş noktasının bağımsızlığı Jena dönemi derslerinde açıkça ortaya koyulur.

Hegel öğrencileri ile.

Jena derslerinde Hegel örneğin eğer sonlu ve sonsuz birbirlerine karşı karşıt kavramlar olarak koyulursa birinden ötekine hiçbir geçiş olamayacağını öne sürer. Bu durumda bir sentez olanaksızdır. Oysa gerçekte sonluyu sonsuzu düşünmeksizin düşünemeyiz: Sonlunun kavramı kendinde-kapsanmış ve yalıtılmış bir kavram değildir. Sonlu kendinden başkası tarafından sınırlanır. Hegel'in dilinde, olumsuzlanma tarafından etkilenir. Ama sonlu yalnızca olumsuzlanma değildir. Bu nedenle olumsuzlamayı olumsuzlamalıyız. Ve bunu yaparak sonlunun sonludan daha çoğu olduğunu ileri sürmüş oluruz. Başka bir deyişle, o sonsuzun yaşamında bir kıpıdır. Ve bundan şu çıkar ki, Saltığın yaşamını kurmak — ki felsefenin görevidir — onu sonluda ve sonlu yoluyla kurmaktır, Saltığın kendini nasıl zorunlu olarak insan anlığında ve onun yoluyla Tin olarak, öz-bilinç olarak anlattığını göstermektir. Çünkü insan anlığı, sonlu olsa da, aynı zamanda sonludan daha çoğudur, ve Saltığın kendi üzerine bilgisinin bir bakıma taşıyıcısı olduğu duruş noktasına erişebilir.

Belli bir düzeye dek bu hiç kuşkusuz Schelling'in felsefesi ile uyumludur. Ama önemli bir ayrım da vardır. Schelling için Saltık kendinde kavramsal düşünceyi aşar, ve saltık özdeşliğe sonlunun yüklem ve ayrımlarını ortadan kaldırarak via negativa yaklaşmamız gerekir.8 Buna karşı, Hegel için Saltık üzerine daha öte hiçbir şeyin söylenemeyeceği bir özdeşlik değildir: Tersine, o kendisinin sonluda ve onun yoluyla öz-anlatım ve öz-belirişinin bütünsel sürecidir. Öyleyse Tinin Görüngübilimi'ne Önsözde Schelling'in Saltık görüşünün keskin bir yadsınışını bulmak ancak doğal olacaktır. Hiç kuşkusuz, Schelling'den adı ile söz edilmez, ama gönderme yeterince açıktır. Bu Schelling'in kendisine de açıktı ve onu derinden yaraladı. Hegel söz konusu Önsözde Saltığı oluşturdukları söylenen tekdüze bir biçimselcilikten ve soyut evrensellikten söz eder. Tüm vurgu çıplak özdeşlik biçimindeki evrensel üzerine getirilir. "Ayrımlı ve belirli herşeyin çözülmesinin, ya da daha doğrusu onları daha öteye gelişmeksizin ve kendilerinde kendilerini aklamaksızın dipsiz bir boşluğa atmanın kurgul irdeleme yolu diye alındığını görmekteyiz."9 Birşeyi Saltıkta olduğu gibi irdelemek onu ayrımlaşmamış bir kendine-özdeş birlik içine çözünmüş olarak irdelemek anlamında alınır. Ama "bu bir parça bilgiyi, eş deyişle Saltıkta herşeyin aynı olduğunu, ayrımlaşmış ve tümlenmiş ya da bu tümlenişi arayan ve isteyen bilginin karşına koymak, ya da kendi Saltığını, söylenegeldiği gibi, içinde tüm ineklerin kara olduğu gece diye yutturmak — bu, bilgideki boşluktan gelen saflıktır."10 Kendimizi gizemsel bir geceye daldırarak Saltığı bilmeye erişemeyiz. Onu bilmeye ancak belirli bir içeriği, Saltığın Doğadaki ve Tindeki öz-gelişimli yaşamını anlayarak erişebiliriz. Aslında kendi Doğa felsefesinde ve aşkınsal idealizm dizgesinde Schelling belirli içerikleri irdelemiş, ve bu içerikler ile ilgili olarak idealin ve olgusalın özdeşliğinin dizgesel bir belgitlenişi için çaba göstermişti. Ama gene de kendinde Saltığı, en azından kavramsal düşünce için, boş bir özdeşlik, tüm ayrımların bir yitiş-noktası olarak görüyordu. Oysa Hegel için Saltık bir

bakıma belirli belirişlerinin üstünde ve arkasında varolan içine işlenemez bir olgusallık değildi: Saltık kendi belirişi idi.

4. Saltığın Yaşamı ve Felsefenin Doğası

Bu noktanın Hegel'i anlamak için büyük önemi vardır. Felsefenin konusu gerçekten Saltıktır. Ama Saltık Bütünlük, bir bütün olarak olgusallık, evrendir. Felsefe gerçek ile ilgilenir, ve "gerçek bütündür."11 Dahası, bu bütünlük ya da bütün sonsuz yaşamdır, bir öz-gelişim sürecidir. Saltık "kendi kendisinin oluş sürecidir, dairedir ki ereğini amacı olarak öngerektirir ve başlangıcı olarak taşır ve salt yoğrumu ve ereği yoluyla somut ya da edimseldir."12 Başka bir deyişle, olgusallık erekbilimsel bir süreçtir; ve ideal son bütün süreci öngerektirir ve ona imlemini verir. Gerçekten diyebiliriz ki Saltık "özsel olarak bir sonuçtur."13 Çünkü eğer bütün sürece bir özün öz-açınımı, ilksiz-sonsuz bir İdeanın edimselleşmesi olarak bakarsak, görebiliriz ki Saltığın gerçekte ne olduğunu ortaya seren sürecin sonu ya da ereğidir. Hiç kuşkusuz bütün süreç Saltıktır; ama teleolojik ya da erekbilimsel bir süreçte onun doğasını, anlamını gösteren şey telos ya da erektir. Ve felsefe bu ereksel sürecin dizgesel bir anlaşılması biçimini almalıdır. "İçinde gerçekliğin varolduğu gerçek biçim ancak gene onun bilimsel dizgesi olabilir."14

Şimdi, Saltığın olgusallığın bütünü olduğunu, Evren olduğunu söylersek, Spinozacılığa, Saltık sonsuz Tözdür bildirimine bağlanmış gibi görünebiliriz. Ama bu Hegel için Saltığın çok yetersiz bir betimlenişidir. "Benim görüşümde — bir görüş ki ancak dizgenin kendisinin açımlanışı yoluyla aklanabilir — herşey gerçeği yalnızca Töz olarak değil ama Özne olarak da kavramaya dayanır."15 Ama Saltık özne ise nesnesi nedir? Olanaklı biricik yanıt nesnesinin onun kendisi olduğudur. Bu durumda Saltık kendi kendisini düşünen düşünce, kendini-düşünen Düşüncedir. Ve bunu söylemek Saltığın Tin olduğunu, sonsuz kendine-saydam ya da öz-bilinçli özne olduğunu söylemektir. Saltık Tindir önermesi Hegel için tanımların en yükseğidir.

Saltığın kendini-düşünen Düşünce olduğunu söylemekle Hegel açıktır ki Aristoteles'in Tanrı tanımını yineler, — bir olgu ki, hiç kuşkusuz çok iyi bilincindedir. Ama Hegel'in aşkın bir Tanrıyı düşündüğünü sanmak büyük bir yanılgı olacaktır. Saltık, gördüğümüz gibi, Bütünlük, olgusallığın bütünüdür; ve bu bütünlük bir süreçtir. Başka bir deyişle, Saltık bir kendini-düşünme sürecidir: Olgusallık kendini bilmeye başlar. Ve bunu insan tininde ve onun yoluyla yapar.* Doğa genel olarak insan bilinci için zorunlu bir önkoşuldur: Nesnellik alanını sağlar ki onsuz öznellik alanının varolması söz konusu olamaz. Ama ikisi de Saltığın yaşamındaki kıpılardır. Doğada Saltık bir bakıma nesnelliğe geçer ya da kendini nesnellikte anlatır. Hegel için Doğanın olgusallıktan yoksun olması ya da öznelci bir anlamda salt bir düşünce olması gibi bir soru söz konusu değildir. İnsan bilinci alanında Saltık kendine Tin olarak geri döner. Ve insanlığın felsefi düşüncesi Saltığın öz-bilgisidir. Başka bir deyişle, felsefe tarihi Saltığın, bir bütün olarak olgusallığın kendini düşünme sürecidir. Felsefi us evrenin bütün tarihini ve insanın bütün tarihini Saltığın öz-açınımı olarak görür. Ve bu içgörü Saltığın kendine ilişkin bilgisidir.

Sorun şu yolda da koyulabilir. Hegel Tanrının kendini-düşünen Düşünce olduğu,16 ve bu kendini-düşünen Düşüncenin dünyayı sonsal nedeni olarak devindiren telos ya da erek olduğu konusunda Aristoteles ile anlaşır. Ama Aristoteles'in kendini-düşünen Düşüncesi deyim yerindeyse dünyaya bağımlı olmayan ve daha şimdiden oluşmuş bir öz-bilinç iken, Hegel'in kendini-düşünen Düşüncesi aşkın bir olgusallık değil ama dahaçok evrenin kendine ilişkin bilgisidir. Bütün olgusallık süreci kendini-düşünen Düşüncenin edimselleşmesine doğru erekbilimsel bir devimdir; ve bu anlamda kendini düşünen Düşünce evrenin telos ya da ereğidir. Ama bu süreç içerisinde içkin olan bir

erektir. Saltık, evren ya da bütünlük, hiç kuşkusuz kendini-düşünen Düşünce olarak tanımlanabilir. Ama kendini düşünmeye erişen Düşüncedir. Ve bu anlamda diyebiliriz ki, Hegel'in de dediği gibi, Saltık özsel olarak bir sonuçtur.

Öyleyse saltık kendini-düşünen Düşüncedir demek ideal ve olgusalın, öznellik ve nesnelliğin özdeşliğini onaylamaktır. Ama bu bir ayrımda-özdeşliktir, boş, ayrımlaşmamış bir özdeşlik değil. Tin kendini Doğada görür: Doğayı Saltığın nesnel belirişi olarak görür, bir beliriş ki kendi öz varoluşu için zorunlu bir koşuldur. Başka bir deyişle, Saltık kendini Bütünlük olarak, kendi oluş sürecinin bütünü olarak bilir; ama aynı zamanda kendi öz yaşamının evreleri arasındaki ayrımları da görür. Kendini ayrımda-özdeşlik olarak, kendi içinde ayırdedilebilir evreler kapsayan birlik olarak bilir.

1830'de Hegel Berlin Üniversitesinin rektörü oldu. Ama rektörlüğü uzun sürmedi ve 1831 Kasımında koleradan öldü. Berlin Üniversitesi (Universität zu Berlin) 1810'da kuruldu (daha sonra 1949'da adı kurucusunun onuruna Berlin Humboldt Üniversitesi (Humboldt-Universität zu Berlin) olarak değiştirildi.

Gördüğümüz gibi, felsefenin görevi Saltığın yaşamını kurmaktır. Daha açık bir deyişle, felsefe ussal dinamik yapıyı, evrensel Usun ereksel süreç ya da devimini, bir yanda Doğa alanında ve öte yanda Saltığın kendisine ilişkin bilgisinde doruğa erişen insan tini alanında dizgesel olarak sergilemelidir. Bu hiç kuşkusuz görgül bilim tarafından ya da tarih tarafından başarılmış işi bir kez daha yapmaya ya da daha iyi yapmaya çalışan felsefenin bir sorunu değildir. Bu tür bilgi verili olarak alınır. Tersine, felsefenin asıl görevi başka yollarda bilinen gerece içkin olan temel ereksel süreci, bu gerece metafiziksel imlemini veren süreci açığa sermektir. Başka bir deyişle, felsefe sonsuz Usun sonluda ve onun yoluyla kendini olgusallaştırmasını dizgesel olarak sergilemelidir.

Şimdi eğer, Hegel'in inandığı gibi, ussal olgusal ve olgusal ussal ise — olgusallığın sonsuz Usun, kendini-düşünen Düşüncenin kendini edimselleştirmesini sağlayan zorunlu süreç olması anlamında —, diyebiliriz ki, Doğa ve insan tini alanları içinde ilksiz-sonsuz bir İdeanın ya da ilksiz-sonsuz bir özün kendini sergilediği alanlardır. Başka bir deyişle, edimselleşen İdea ya da öz ve edimselleşme alanı arasında bir ayrım yapabiliriz. Böylece önümüzde kendini Doğada ve Tinde sergileyen ilksiz-sonsuz İdea ya da Logos tablosu bulunur. Doğada Logos bir bakıma nesnelliğe, kendisinin karşısavı olan özdeksel dünyaya geçer. Tinde (insan tini alanında) Logos, kendini özünde olduğu gibi sergiliyor olması anlamında, kendine geri döner. Saltığın yaşamı böylece üç ana evre kapsar: Mantıksal İdea ya da Kavram,17 Doğa ve Tin. Ve felsefe dizgesi üç ana bölüme ayrılacaktır: Mantık, ki Hegel için 'kendinde' Saltığın doğasını inceliyor olması anlamında metafiziktir, Doğa Felsefesi ve Tin Felsefesi. Bu üç bölüm birlikte Saltığın yaşamının felsefi yorumunu oluştururlar.

Açıktır ki, Doğada ve Tinde 'kendini sergileyen' ilksiz-sonsuz İdeadan söz edersek, Logosun şeylerden bağımsız olarak kendine özgü bir varlıkbilimsel konumu olduğunu imlemiş oluruz. Ve Hegel, sık sık yaptığı gibi, dinsel dili kullandığı ve mantıksal İdeadan kendinde-Tanrı olarak söz ettiği zaman, kaçınılmaz olarak Logosun onun için kendini dışsal olarak Doğada sergileyen aşkın bir olgusallık olduğu izlenimini yaratma eğilimindedir. Ama dinsel dilin bu kullanımının zorunlu olarak onun amacı konusundaki bu vargıyı akladığını söyleyemeyiz. Bununla birlikte, bu tartışmalı sorunu burada ele almayı istemiyorum. Şimdilik Hegel'in mantığının doruktaki kategorisini oluşturan kendini-düşünen Düşüncenin gerçekten sonludan bağımsız olarak var olabileceği ya da olamayacağı sorusunu bir karara bağlamadan bırakabiliriz. Her biri Saltık ile ilgili üç ana felsefe bölümünü belirtmiş olmak yeterlidir. Mantık 'kendinde' Saltığı inceler; Doğa felsefesi 'kendi için'

Saltığı inceler; ve Tin felsefesi 'kendinde ve kendi için' Saltığı. Birarada bunlar Saltığın yaşamının tamamlanmış yorumunu oluştururlar.

Felsefe hiç kuşkusuz bu yaşamı kavramsal biçimde sergilemelidir. İçinde onu sunabileceği başka hiçbir biçim yoktur. Ve Saltığın yaşamı zorunlu bir öz-edimselleşme süreci ise, bu zorunluk felsefi dizgede yansıtılmalıdır. Başka bir deyişle, A kavramının B kavramını ortaya çıkardığı gösterilmelidir. Ve eğer Saltık Bütünlük ise, felsefe Saltığın hem Alfa hem de Omega olduğu olgusunu sergileyen kendi-içinde-kapsanmış bir dizge olmalıdır. Gerçekten yeterli bir felsefe gerçekliğin bütünsel dizgesi, bütün gerçeklik, Saltığın yaşamı üzerine eksiksiz kavramsal düşünce olacaktır. Aslında Saltığın insan anlığında ve onun yoluyla kendine ilişkin bilgisi olacaktır; Bütünlüğün kendini dolaylı kılması olacaktır. Bu nedenle, Hegelci ilkeler üzerinde, saltık felsefeyi Saltık ile karşılaştırma diye bir sorun doğmayacaktır, sanki birincisi ikincinin yalnızca dışsal bir açıklanışı imiş ve böylece bizim felsefenin kendi betimlediği olgusallığa uyup uymadığını görmek için onları karşılaştırmamız gerekiyormuş gibi. Çünkü saltık felsefe Saltığın kendine ilişkin bilgisi olacaktır.

Ama eğer felsefenin Saltığın yaşamını kavramsal biçimde sergilemesi gerektiğini söylersek, hemen bir güçlük doğar. Saltık, görmüş olduğumuz gibi ayrımda-özdeşliktir. Örneğin, sonsuzun ve sonlunun, Birin ve Çokun ayrımda-özdeşliğidir. Ama sonsuz ve sonlu kavramları, Bir ve Çok kavramları gibi, karşılıklı olarak dışlayıcı görünürler. Öyleyse, eğer felsefe duru tanımlı kavramlarla işliyorsa, Saltığın yaşamını yorumlayabilmesi olanağından nasıl söz edebiliriz? Ve eğer bulanık, kötü tanımlı kavramlar ile işliyorsa, herhangi bir şeyi anlamak için nasıl uygun bir araç olabilir? Schelling ile birlikte Saltığın kavramsal düşünceyi aştığını söylemek daha doğru olmayacak mıdır?

Hegel'in görüşünde bu güçlük anlak (Verstand) düzeyinde gerçekten doğar. Çünkü anlak öylesine katı ve durağan kavramlar koyar ve sürdürür ki, kendisi koyduğu karşıtlıkların üstesinden gelemez. Daha önce verilmiş olan aynı örneği alırsak, anlak için sonlu ve sonsuz kavramları üstesinden gelinemez bir biçimde karşıttırlar. Sonlu ise, o zaman sonsuz değil; eğer sonsuz ise, o zaman sonlu değil. Ama çıkarılacak vargı anlağın kurgul felsefenin gelişimi için yetersiz bir araç olduğudur, felsefenin olanaksız olduğu değil. Açıktır ki 'anlama' teriminin geniş anlamı içerisinde alınırsa felsefi 'anlama'dır. Ama eğer 'anlama' sözcüğü Verstand ya da 'anlak' olarak dar anlamında alınırsa, anlık, bu yolda işlev görerek, felsefenin karakteristiği olan ya da olması gereken 'anlama'yı üretmeye yeteneksizdir.

Hegel'in hiç kuşkusuz Verstand olarak işlev gören anlık anlamında anlağın insan yaşamındaki yararlarını yadsıma gibi bir niyeti yoktur. Kılgısal amaçlar için katı olarak belirlenmiş kavramları ve karşıtlıkları öne sürmek çoğu kez önemlidir. Olgusal olan ile görüngüsel olan arasındaki karşıtlık bu duruma bir örnek olabilir. Bundan başka, bilimsel çalışmanın büyük bir bölümü, örneğin matematik, Verstand üzerine kuruludur. Ama anlık Saltığın yaşamını, ayrımda-özdeşliği kavramaya çalıştığı zaman durum değişir. O zaman anlığın Hegel için yüzeysel bir düzey olan anlak düzeyi ile yetinmesi olanaksızdır. Anlık olgusallığın kategorileri olan kavramlara derinlemesine işlemelidir, ve o zaman verili bir kavramın nasıl karşıtına geçtiğini ya da onu ortaya çıkarma eğiliminde olduğunu görecektir. Örneğin, anlık sonsuzun kavramını deyim yerindeyse gerçekten sonuna dek düşünürse, onun katı kendinde-kapsanmışlığını yitirdiğini ve sonlunun kavramının doğduğunu görür. Benzer olarak, eğer anlık gerçekten görüngüye karşıt olarak olgusallık kavramını sonuna dek düşünecek olursa, hiçbir yolda görünmeyen ya da kendini sergilemeyen bir olgusallığın saçma ya da 'çelişkili' karakterini görecektir. Yine, sağduyu ve kılgısal yaşam için bir şey tüm başka şeylerden ayrıdır; kendine-özdeştir ve tüm başka şeyleri olumsuzlar. Ve bunun gerçekte ne demek olduğunu

düşünmekle ilgilenmediğimiz sürece, düşünce kılgısal yararlarını taşır. Ama onu bir kez gerçekten düşünmeye çalışırsak, bütünüyle yalıtılmış bir şey kavramının saçmalığını görür ve ilk olumsuzlamayı olumsuzlamaya zorlanırız.

Böylece kurgul felsefede anlık kendini dar anlamda anlak düzeyinden kurtarmalı ve anlak kavramlarının katılığının üstesinden gelen ve bir kavramı karşıtını yaratıyor ya da ona geçiyor olarak gören eytişimsel düşünce düzeyine yükselmelidir. Ancak böylelikledir ki içinde bir 'kıpı'nın ya da 'evre'nin zorunlu olarak bir başkasına geçtiği Saltığın yaşamını kavramayı umabilir. Ama bu açıktır ki yeterli değildir. Eğer anlak için A ve B kavramları üstesinden gelinemez bir biçimde karşıt iseler ve buna karşı eytişimsel düşüncenin daha derin bir düzlemdeki işleyişi için A düşüncesi B'ye ve B A'ya geçiyorsa, bunları ayrımlarını ortadan kaldırmaksızın birleştiren daha yüksek bir birlik ya da sentez olmalıdır. Ve bu ayrımda-özdeşlik kıpısını kavramak usun (Vernunft) işlevidir. Bu nedenle felsefe anlağın eytişimsel düşünce yoluyla yükseltilmesini ve böylece ayrımda-özdeşliği kavramaya yetenekli olan us ya da kurgul düşünce düzeyine ulaşmasını ister.18

Belki de eklemek gereksizdir ki Hegel'in bakış açısından bu onu keyfi olarak önceden tasarlanmış bir olgusallık görüşü kurmaya yetenekli kılabilecek yeni bir mantık türünü şapkadan çıkarma sorunu değildir. Çünkü eytişimsel düşüncenin olgusallığın doğasına dar anlamda anlak için olanaklı olandan daha derin bir düzeyde işleyebildiğine içtenlikle inanır. Örneğin, Hegel için sonlunun kavramının sonsuzun kavramına geçmesinin ya da onu ortaya çıkarmasının zorunluğunun nedeni yalnızca sonsuzun sonluda ve onun yoluyla varolduğu biçimindeki önceden tasarlanmış bir inanç üzerinde diretmeye bağlı değildir. Çünkü gerçekte sonluyu sonsuz ile ilişkilendirmeksizin düşünemiyeceğimiz kanısındadır. Kavrama birşey yapan, bir bakıma onun üzerinde el çabukluğu ile oynayan biz değilizdir: Katılığını yitiren ve anlığın dikkatli bakışı önünde dağılan kavramın kendisidir. Ve bu olgu bize sonlunun doğasını açıklar: Metafiziksel bir imlemi vardır.

Eytişimsel düşünmeyi açıklamasında Hegel çelişki' sözcüğünü oldukça kafa karıştırıcı bir yolda kullanır. Onun olumsuzun gücü dediği şey yoluyla herhangi bir anlak kavramının bir çelişkiyi yarattığı söylenir. Daha açık bir deyişle, kavramda örtük olan çelişki kavram katılığını ve kendinde-kapsanmışlığını yitirdiği ve karşıtına geçtiği zaman belirtik olur. Dahası, Hegel sanki çelişkiler yalnızca dünya üzerine kavramsal düşüncede ya da söylemde değil ama şeylerin kendilerinde de bulunuyorlarmış gibi konuşmakta duraksamaz. Ve eğer eytişim Saltığın yaşamını yansıtıyorsa bu gerçekten bir anlamda böyle olmalıdır. Dahası, çelişkinin rolü üzerindeki bu diretme Hegel'in düşüncesi için yalnızca ilineksel değildir. Çünkü çelişkinin doğuşu eytişimsel devimin bir bakıma güdücü kuvvetidir. Karşıt kavramların çatışması ve çatışmanın kendisi bir başka çelişkiyi yaratan bir sentezde çözülmesi anlığı durup dinlenmeksizin ileriye, ideal bir sona, herşeyi kapsayan bir senteze, gerçekliğin tamamlanmış dizgesine doğru güden özelliktir. Ve bu, belirttiğimiz gibi, çelişkinin ve çatışmanın olgusallık üzerine söyleme sınırlı olması demek değildir. Felsefe örneğin insan tarihini ele aldığı zaman, eytişimsel bir devimi iş başında bulur.

'Çelişki' sözcüğünün bu kullanımı Hegel'in kimi eleştirmenlerini onu çelişkili kavramların ya da önermelerin birarada durabileceğini söyleyerek mantıksal çelişmeme ilkesini yadsımakla suçlamaya götürmüştür. Ve bu suçlamayı çürütmek için sık sık belirtilmiştir ki, Hegel için anlığı ileriye içinde çelişkinin üstesinden gelindiği bir senteze doğru zorlayan şey kesinlikle katıksız bir çelişki ile doyum bulmanın olanaksızlığıdır. Bununla birlikte, bu yanıt Hegel'in Fichte'nin eytişimsel düşünmenin gidişinde ortaya çıkan çelişki ya da çatışkıların yalnızca görünüşte olduklarını ileri sürme eğilimini paylaşmadığı biçimindeki karşı yanıta açıktır. Tersine, Hegel bunların olgusallıkları üzerinde diretir. Ve sentezde çelişkili denilen kavramlar saklanırlar. Ama buna karşı yine

yanıtlanabilir ki, gerçi kavramlar saklanıyor olsalar da, bir karşılıklı dışlayıcılık ilişkisi içinde saklanmazlar. Çünkü daha yüksek bir birlikteki özsel ve tümleyici kıpılar olarak gösterilirler. Ve bu anlamda çelişki çözülür. Bu nedenle Hegel'in çelişmeme ilkesini yadsıdığı önesürümü durumun oldukça yanlış bir görünüşünü verir. Hegel'in yaptığı şey ilkenin anlak düzeyinin karakteristiği olan duruk bir yorumu yerine devimsel bir yorumunu vermektir. İlke eytişimsel düşünmede işler, ama bir devim ilkesi olarak işler.

Modern Berlin.

Bu tartışmayı uzatmak olanaklıdır. Ama soyut olarak eytişimsel düşünce üzerine konuşmak yerine ilkin Hegel'in eytişimsel felsefesini geliştirirken 'çelişki' terimini edimsel olarak hangi anlamda anladığını sorgulamadan tartışmayı sürdürmek anlamsız olacaktır. Ve böyle bir sorgulamanın sonucunun Hegel'in terime verdiği tek bir tam ve değişmez anlamın bulunmadığını göstermek olduğu çok iyi bilinen bir olgudur. Arada bir gerçekten sözel bir çelişki buluruz. Böylece Varlık kavramının Yokluk kavramını yaratacağı ve ona geçeceği ve Yokluk kavramının ise Varlık kavramına geçeceği söylenir. Ve bu eytişimsel salınım Varlığı ve Yokluğu bireştiren Oluş kavramını ortaya çıkarır. Ama, sonraki bölümde Hegel'in mantığı üzerine olan kesimde görüleceği gibi, bu eytişimsel işlemin anlamı kolaylıkla anlaşılabilirdir — Hegel'in söyleyecek oldukları ile anlaşalım ya da anlaşmayalım. Her ne olursa olsun, Hegel'in 'çelişkilerini' çelişkiler olmak yerine aykırılar olarak görmek çoğu kez daha doğrudur. Ve önemli olan nokta bir aykırının ötekini gerektirmesidir, bir düşünce ki, ister doğru olsun ister yanlış, çelişmeme ilkesinin yadsınmasına varmaz. Yine, çelişkili ya da karşıt denilen kavramlar yalnızca tümleyici kavramlar olabilirler. Tek-yanlı bir soyutlama bir başka tek-yanlı soyutlamayı gerektirir. Ve sentezde her birinin tek-yanlılığının üstesinden gelinir. Dahası, her şey çelişkilidir bildirimi kimi zaman özsel ilişkilerinden ayrı olarak tam bir yalıtılma durumu içindeki bir şeyin olanaksız ve 'çelişkili' olacağı anlamını taşır. Us bütünüyle yalıtılmış sonlu bir şey düşüncesi içinde kalamaz. Yine burada da çelişmeme ilkesinin yadsınması diye bir şey söz konusu değildir.

'Bireşim/sentez' sözcüğünü eytişimsel ilerlemede ayrımda-özdeşlik kıpısı için kullandık. Oysa gerçekte tez,' 'antitez' ve 'sentez' terimleri onları seyrek olarak kullanan Hegel'den çok Fichte'nin karakteristiğidir. Aynı zamanda Hegel'in dizgesinin en gelişi güzel bir yoklanışı bile onun üçlüler ile uğraştığını açığa serer. Böylece Saltığın yaşamının kuruluşunda üç ana evre bulunur: Mantıksal İdea, Doğa ve Tin. Ve her evre üçlülere ve bunlar da yine alt üçlülere bölünür. Bundan başka, bütün dizge zorunlu bir gelişimdir, ya da bunu amaçlar. Daha açık bir deyişle, felsefi düşünme için her bir basamak kendini bir iç zorunlukla sonrakini gerektiriyor olarak açığa serer. Böylece, en azından kuramda, eğer Mantık'taki ilk kategori ile başlarsak, eytişimsel gelişimin iç zorunluğu düşünceyi yalnızca Mantık'taki son kateoriye değil ama ayrıca Tin felsefesinin enson evresine de ilerlemeye zorlar.

Hegel'in üçlü gelişime verdiği aşırı öneme gelince, bunun gereksiz olduğunu ve kimi zaman oldukça yapay sonuçlar ürettiğini düşünebiliriz, ama açıktır ki bir olgu olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Ama dizgesini bu kalıba göre geliştirmesi bir olgu olmakla birlikte, açıktır ki bundan gelişmenin her zaman Hegel'in onda bulunması gerektiğini imlediği zorunluk karakterini taşıdığı sonucu çıkmaz. Ve eğer taşımıyorsa, bu kolayca anlaşılabilecek birşeydir. Çünkü Hegel örneğin sanatta ya da dinde Saltığın yaşamı ile ilgilendiği zaman, bir tarihsel veriler çokluğu ile yüz yüze gelir ki bunları ilgili kaynaklardan bir bakıma yönetimine alır ve sonra eytişimsel bir kalıba göre yorumlar. Ve açıktır ki verileri kümelendirmenin ve yorumlamanın olanaklı çeşitli yolları olabilir, bunlardan hiçbiri tam anlamıyla zorunlu olmaksızın. En iyi yolun bulunuşu katı bir

çıkarsama sorunu olmaktan çok bir üzerine düşünme ve içgörü sorunu olacaktır. Bunu söylemek zorunlu olarak Hegel'in uygulamasını kınamak değildir. Çünkü gerçekte geniş veri yığınları üzerine yorumları üstelik onunla anlaşıyor olmasak bile kimi zaman aydınlatıcı ve sık sık uyarıcıdırlar. Aynı zamanda eytişiminin basamakları arasındaki geçişler hiç bir biçimde her zaman onun felsefe zorunlu bir çıkarsama dizgesidir görüşünün düşündürdüğü mantıksal tipte değildirler — üstelik aynı dışsal kalıbın, eş deyişle üçlü düzenlemenin sürekli izlenişinin altta yatan karmaşıklığı bulanıklaştırma eğiliminde olmasına karşın.

Hiç kuşkusuz, Hegel felsefenin zorunlu bir çıkarsama dizgesi olması gerektiğini öne sürerken gerçekte onun bir makine tarafından kurulabilecek bir çıkarsamacı dizge türü olduğunu söylemek istemez. Eğer böyle olsaydı, o zaman felsefe us alanından çok anlak alanına ait olurdu. Felsefe saltık Tinin yaşamı ile ilgilenir, ve bu yaşamın diyelim ki insan tarihindeki açınımını görmek için a priori çıkarsama açıktır ki yeterli değildir. Görgül gereç felsefe tarafından sağlanamaz, gerçi felsefe kendini bu gereçte geliştirmekte olan ereksel kalıbı ayrımsıyor olsa da. Aynı zamanda Hegelci dizgenin bütün eytişimsel deviminin en azından kuramda kendini düşünceye kendi iç zorunluğu ile kabul ettirmesi gerekir. Yoksa dizgenin, Hegel'in öyle olduğunu ileri sürdüğü gibi, kendi öz aklanışı olduğu pek söylenemeyecektir. Gene de açıktır ki Hegel felsefeye belli temel kanılarla gelir: Ussal olgusaldır ve olgusal ussaldır, olgusallık sonsuz usun kendini belirtişidir, ve sonsuz us kendini tarihsel süreç içinde edimselleştiren kendini-düşünen Düşüncedir. Hiç kuşkusuz, bu kanıların dizge içinde tanıtlanıyor olmaları Hegel'in üzerinde direttiği bir noktadır. Ama ileri sürülebilir ki dizge gerçekte bunlara bağımlıdır, ve Hegel'in ön kanılarını paylaşmayanların ya da en azından bunlara duygudaşlık göstermeyenlerin onun genel metafiziksel şemasının yine onun tarafından görgül doğrulanışı diyebileceğimiz şeyden pek etkilenmemelerinin başlıca nedenlerinden biri budur. Çünkü onlara göre Hegel'in gereç üzerine yorumları önceden tasarlanmış bir şema tarafından yönetilir, ve dizge dikkate değer anlıksal bir beceri ürünü olsa bile, en iyisinden yalnızca eğer daha şimdiden bir bütün olarak olgusallığın belli bir doğası olduğuna karar vermişsek olgusallığın değişik yanlarını hangi çizgilerde yorumlamamız gerektiğini gösterir. Bu eleştiri, eğer dizge gerçekten Hegel'in olgusallık sürecini yorumunun usun istemlerini doyuran biricik yorum olduğunu göstermiş olsaydı, hiç kuşkusuz geçersiz kılınacaktı. Ama bunun 'us' sözcüğüne bütün sorunu örtüp tanıtlanmış gibi göstermeye yarayacak bir anlam vermeksizin gösterilip gösterilemiyeceğinden pekala kuşku duyulabilir.

Belki de Hegel'in dizgenin eytişimsel gelişimine özünlü zorunluk kuramı gözardı edilebilir ya da önemsenmeyebilir, ve felsefesi yalnızca görgül verilerin bütün bir varsıllığı üzerinde kavramsal üstünlük kurmak isteyen ya da bir bütün olarak dünyayı ve insanın onunla ilişkisini yorumlamak isteyen ansal dürtüyü doyurmanın olanaklı yollarından biri olarak görülebilir. Ve o zaman onu evren üzerine başka büyük ölçek yorumlar ya da görüşler ile karşılaştırabilir ve aralarında yargıda bulunabilmek için ölçütler bulmaya çalışabiliriz. Ama gerçi bu yaklaşım birçoklarına oldukça usauygun görünebilse de, Hegel'in felsefesini kendi değerlendirmesi ile bağdaşmaz. Çünkü, gerçi Hegel felsefe dizgesinin kendisi tarafından sunuluşunun son biçimi içindeki bütün gerçeklik olduğunu düşünmemiş olsa bile, hiç kuşkusuz onun Saltığın kendi üzerine gelişen bilgisinin o güne dek ulaşmış olduğu en yüksek evreyi temsil ettiğini düşünüyordu.

Bu aşırı ölçüde yadırgatıcı bir düşünce olarak görünebilir. Ama Hegel'in ayrımda-özdeşlik olarak Saltık görüşünü gözden kaçırmamamız gerekir. Sonsuz sonlu içinde ve sonlu yoluyla varolur, ve sonsuz Us ya da Tin kendisini sonlu tinde ya da anlıkta ve onun yoluyla bilir. Ama sonlu anlıktaki her tür düşüncenin sonsuz Saltığın gelişen öz-bilgisinde bir kıpı oluşturduğu söylenemez. İnsanın

Saltığa ilişkin bilgisidir ki Saltığın kendine ilişkin bilgisini oluşturur. Gene de herhangi bir sonlu anlığın Saltığa ilişkin bilgisinin Saltığın kendine ilişkin bilgisi ile özdeş olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü bu bilgi herhangi bir verili sonlu anlığı ya da sonlu anlıklar kümesini aşar. Platon ve Aristoteles, örneğin, yaşamamaktadırlar. Ama Hegel'in felsefe tarihini yorumlayışına göre, onların her birinin olgusallığı anlayışlarındaki özsel öğeler felsefenin yüzyıllar içindeki bütünsel eytişimsel deviminin içerisine alınarak orada sürdürülmüşlerdir. Ve bu gelişen devimdir ki Saltığın kendi üzerine gelişen bilgisidir. Bu tüm sonlu anlıklardan ayrı olarak varolmaz, ama açıktır ki herhangi bir verili anlığa ya da anlıklar kümesine sınırlı da değildir.19

5. Bilincin Görüngübilimi

Öyleyse insan anlığının Saltığın öz-bilgisine katılmaya yükselişinden söz edebiliriz. Kimi yazarlar Hegel'i az çok tanrıtanırcı çizgilerde yorumlamışlardır. Daha açık bir deyişle, onun Tanrının insandan bütünüyle bağımsız olarak kendine karşı eksiksiz bir saydamlık içinde olduğunu imlemek istediğini düşünmüşlerdir, gerçi insan bu öz-bilgiye katılabiliyor olsa da. Oysa benim buradaki yorumuma göre onun belirtmek istediği nokta insanın Saltık üzerine bilgisi ile Saltığın kendi üzerine bilgisinin aynı gerçeğin iki yanı olduklarıdır. Bununla birlikte, bu yorum üzerine bile henüz sonlu anlığın tanrısal bilgiye katılmak için yükselişinden söz edebiliriz. Çünkü, gördüğümüz gibi, insan anlığındaki her tür düşünceyi Saltığın öz-bilgisindeki bir kıpı olarak görmek doğru değildir. Her bilinç düzeyi tanrısal öz-bilince katılamaz. Bu katılmayı başarmak için sonlu anlığın Hegel'in saltık bilgi dediği bilgi düzeyine yükselmesi gerekir.

Bu durumda bilincin en alttan en yüksek düzeylere dek ardışık evrelerini izlemek olanaklıdır. Ve bilincin bir tarihi olarak betimlenebilecek olan Tinin Görüngübilimi başlıklı çalışmasında Hegel'in yaptığı budur. Eğer anlığı ve etkinliğini bir nesne ile ilişkili olmaksızın kendilerinde düşünürsek, o zaman içinde durduğumuz alan ruhbilimdir. Eğer, öte yandan, anlığı içsel ya da dışsal bir nesne ile özsel olarak ilişki içinde düşünürsek, ilgilenmekte olduğumuz şey bilinçtir. Ve görüngübilim bu anlamdaki bilincin bilimidir. Hegel doğal, bilimsel-olmayan bilinç ile başlar ve bu bilincin eytişimsel devimini izlemeye geçerek saltık bilgi düzeyine erişilinceye dek daha alt düzeylerin nasıl daha yeterli bir görüş açısına göre daha yüksek düzeyler altına alındıklarını gösterir.

Belli bir anlamda Görüngübilim felsefeye bir giriş olarak görülebilir. Başka bir deyişle, yapıt bilincin gerçek felsefi bilinç diye adlandırabileceğimiz düzeye dek gelişimini dizgesel olarak izler. Ama hiç kuşkusuz felsefeye felsefe yapmak için dışsal bir hazırlık olması anlamında bir giriş değildir. Hegel bu anlamda bir girişin olanaklı olduğuna inanmıyordu. Ve her ne olursa olsun çalışmanın kendisi bir iç süreklilik taşıyan felsefi düşüncenin önde gelen örneklerinden biridir. Diyebiliriz ki, kendi doğuşunun görüngübilimi üzerine düşünen felsefi bilinçtir. Dahası, eğer çalışma bir anlamda Hegelci dizge tarafından gerektirilen bakış açısına bir giriş olsa bile, bir örtüşme söz konusudur. Dizgenin kendisi bilincin görüngübilimi için bir yer bulur, ve Görüngübilim daha sonra Hegel tarafından uzunlamasına irdelenen gerecin bir bölümünü anahatlarda kapsar. Dinsel bilinç duruma bir örnektir. Son olarak, imgelemi ne denli zorlasak da, Görüngübilim felsefeye ter döktürmeyen bir felsefe çalışması anlamında bir giriş olarak betimlenemez. Tersine, derin bir çalışmadır ve genel olarak anlaşılması aşırı ölçüde güçtür.

Görüngübilim üç ana bölüme ayrılır ve bunlar bilincin üç ana evresine karşılık düşerler. Bu evrelerden birincisi nesnenin özneye karşı duran duyulur bir şey olarak bilincidir. Ve bu evreyedir ki Hegel 'bilinç' (Bewußtsein) adını ayırır. İkinci evre öz-bilinç (Selbstbewußtsein) evresidir. Ve burada Hegel'in toplumsal bilinç üzerine söyleyecek çok şeyi vardır. Üçüncü evre Us (Vernunft)

evresidir ki önceki evrelerin daha yüksek bir düzeydeki sentez ya da birlikleri olarak sunulur. Başka bir deyişle, Us nesnelliğin ve öznelliğin sentezidir. Söylemeye gerek yok ki, bu ana bölümlerin her birinin kendi altbölümleri vardır. Ve Hegel'in genel yöntemi ilkin verili bir düzeydeki bilincin kendiliğinden tutumunu betimlemek ve daha sonra bunun bir çözümlemesini yapmaktır. Çözümlemenin sonucu anlığın daha yeterli bir tutum ya da bakış açısı olarak düşünülen sonraki düzeye ilerlemeye zorlanmakta olduğudur.

Hegel duyu-pekinliği dediği evre ile başlar. Bu evre tikel nesnelerin duyular yoluyla eleştirel olmayan bir ayrımsanışıdır, öyle ki bu ayrımsama saf bilince yalnızca en pekin ve en temel değil ama ayrıca en varsıl bilgi olarak da görünür. Hegel çözümlemenin bunun gerçekte özellikle boş ve soyut bir bilgi biçimi olduğunu gösterdiğini öne sürer. Saf bilinç duyusal-ayrımsama yoluyla tikel bir şey ile doğrudan bir tanışıklık kurmanın pekinliğini duyar. Ama bildiğimizin ne olduğunu söylemeye, ya da kendisi ile dolaysızca tanışık olduğumuzu öne sürdüğümüz tikel nesneyi betimlemeye çalıştığımız zaman, onu ancak başka şeylere de uygulanabilir olan evrensel terimlerle betimleyebileceğimizi buluruz. Hiç kuşkusuz nesneyi tam olarak saptamaya çalışabilir ve bunun için 'bu,' 'burası,' ve 'şimdi' gibi sözcüklerden ve bunlara eşlik eden gözle görünür bir belirtme deviminden yararlanabiliriz. Ama hemen görülür ki aynı sözcükler başka bir nesneye de uygulanabilirler. Hegel giderek 'bu' ve benzeri sözcüklere bile gerçek bir tikel imlem vermenin, ne denli istesek ve çabalasak da, gerçekte olanaksız olduğunu ileri sürer.

Burada Hegel'in yalnızca dilin bir özelliğine dikkati çektiğini söylemek isteyebiliriz. Ve hiç kuşkusuz dile ilişkin birşeyler söylediğinin çok iyi bilincindedir. Ama başlıca ilgisi bilgikuramsaldır. Göstermek istediği şey 'duyu-pekinliğinin' par excellence olma savının düzmece bir sav olduğudur. Ve vargısı bu bilinç düzeyinin, gerçek bilgi olmaya doğru giden yolda, algı düzeyine geçmek zorunda olduğudur. (Algı için nesne değişik özellik ve niteliklerin özeği olarak düşünülen bir 'Şey'dir.) Ama duyu-bilinci düzeyinin çözümlenişi gösterir ki, yalnızca duyu düzeyinde kaldığımız sürece, nesneyi böyle alan görüş tarafından konutlanan birlik ve çokluk öğelerini doyum verici bir yolda uzlaştırmak olanaksızdır. Ve böylece çeşitli evreler yoluyla anlık duyu-görüngülerini açıklamak için görüngü-ötesi ya da gözlenemez kendiliklere başvuran bilimsel anlak düzeyine geçer.

Örneğin, anlık duyusal görüngüleri gizli kuvvetlerin belirişleri olarak görür. Ama Hegel anlığın burada dinginlik bulamadığını ve bunun yerine yasalar düşüncesine ilerlediğini ileri sürer. Gene de doğal yasalar görüngüleri düzenleme ve betimleme yollarıdırlar; açıklayıcı değildirler. Bu nedenle onlara başvurulmasına neden olan işlevi, eş deyişle duyu-görüngülerini açıklama işlevini yerine getiremezler. Açıktır ki, Hegel doğal yasalar kavramının uygun bir düzeyde yerine getirecek yararlı bir işlevi olduğunu yadsımak istemez. Ama bu, Hegel'in görüşünde, anlığın aramakta olduğu bilgi türünü veremez.

Sonunda anlık duyusal görüngüleri açıklamak için başvurulmuş olan bütün bir görüngü-ötesi alanın anlağın kendisinin ürünü olduğunu görür. Bilinç böylece görüngüler perdesinin arkasındaki gerçeklik olarak kendi üzerine çevrilir ve öz-bilinç olur.

Hegel istek (Begierde) biçimindeki öz-bilinç ile başlar. 'Kendi' henüz dışsal nesne ile ilgilenmektedir, ama istek tutumunun karakteristiği 'kendi'nin nesneyi kendine güdümlü kılması, onu doyumuna aracı kılmaya, onu kendinin edinmeye ve giderek tüketmeye çabalamasıdır. Ve bu tutumu hiç kuşkusuz hem dirimli hem de dirimsiz şeyler açısından göstermek olanaklıdır. Ama 'kendi' bir başka 'kendi' ile karşı karşıya geldiği zaman, bu tutum çözülür. Çünkü 'Başka'nın

bulunuşu Hegel'e göre öz-bilinç için özseldir. Gelişmiş öz-bilinç ancak 'kendi' 'kendiliği' kendisinde ve başkalarında tanıdığı zaman doğabilir. Öz-bilinç öyleyse gerçekten toplumsal bir biçim ya da bir biz-bilinç biçimini almalıdır — öz-bilinç düzleminde ayrımda-özdeşliğin tanınması. Ama bilincin bu evresinin eytişimsel evriminde gelişmiş öz-bilince hemen erişilemez. Ve Hegel'in ardışık evreleri incelemesi Görüngübilim'in en ilginç ve en etkileyici bölümlerinden birini oluşturur.

Başka bir 'kendi'nin varoluşunun öz-bilincin bir koşulu olduğunu belirtmiştik. Ama bir başka 'kendi' ile karşılaşan bir 'kendi'nin ilk kendiliğinden tepkisi kendisinin ötekine karşın bir 'kendi' olarak varoluşunu öne sürmektir. Her bir 'kendi' kendi öz 'kendiliği'nin utkulu bir öne sürülüşü için bir araç olarak öteki 'kendi'yi ortadan kaldırmayı ister. Ama sözel anlamda bir yok etme onun kendi amacını da yenilgiye uğratacaktır. Çünkü birinin kendi 'kendiliği'nin bilinci bir koşul olarak bu 'kendiliğin' bir başka 'kendi' tarafından tanınmasını ister. Böylece efendi-köle ilişkisi doğar. Efendi, kendisini başkasının değeri olarak dayatıyor olması anlamında, başkası tarafından tanınmayı başarmış olandır. Köle ise kendi gerçek 'kendi'sini başkasında görendir.

Bununla birlikte, paradoksal olarak, ilk durum değişir. Ve kendisinde gizlenmiş olan çelişkiler nedeniyle değişmelidir. Bir yandan, köleyi gerçek bir kişi olarak tanımayarak, efendi kendini başlangıçta istemiş olduğu ve öz-bilinç gelişimi için gerekli olan o kendi özgürlüğünün tanınması olgusundan yoksun bırakır. Böylece kendini insan-altı bir koşula alçaltır. Öte yandan, efendisinin istencini yerine getirerek köle özdeksel şeyleri dönüştüren emek yoluyla kendini nesnelleştirir. Böylece kendini biçimlendirir ve gerçek varoluş düzeyine yükselir.20

Açıktır ki efendi-köle ilişkisi düşüncesinin iki yanı vardır. Bilincin soyut eytişimsel gelişiminde bir evre olarak düşünülebilir. Ve tarih ile ilişki içinde de düşünülebilir. Ama iki yan hiçbir biçimde bağdaşmaz değildirler. Çünkü insan tarihinin kendisi Tinin gelişimini, hedefine giden yolda Tinin acılı emeğini açığa serer. Bu nedenle Hegel ilkel biçimi içindeki efendi-köle ilişkisinden belirtik tarihsel çağrışımlar ile Stoacı bilinç adını verdiği bir bilinç tutumuna ya da durumuna geçiyorsa bu ancak doğal olabilir.

Stoacı bilinçte efendi-köle ilişkisine özünlü çelişkilerin gerçek anlamda üstesinden gelinmiş değildir: Bunlar ancak hem efendinin (Marcus Aurelius tarafından tiplendirilir) hem de kölenin (Epiktetus tarafından tiplendirilir) içselliğe sığınmaları ve somut ilişkileri değişmemiş bırakarak gerçek içsel özgürlük, içsel öz-yeterlik düşüncesini yüceltmeleri ölçüsünde yenilir. Bu nedenle, Hegel'e göre, somut ve dışsal olana karşı bu olumsuz tutum kolayca Kuşkucu bilince geçer ki, bu bilinç evresi için başka herşey kuşku ve olumsuzlama altında dururken yalnızca 'kendi' bundan bağışık kalır.

Ama kuşkucu bilinç örtük bir çelişki kapsar. Çünkü kuşkucu için doğal bilinci ortadan kaldırmak olanaksızdır; ve olumlama ve olumsuzlama aynı tutumda birarada varolurlar. Ama bu çelişki belirtikleşince, ki belirtikleşmelidir, Hegel'in mutsuz bilinç' (das unglückliche Bewusstsein) dediği bölünmüş olan bir bilince geçmiş oluruz. Bu düzlemde efendi-köle ilişkisi, ki ne Stoacı ne de Kuşkucu bilinç tarafından başarılı olarak yenilmiş değildir, bir başka biçimde geri döner. Asıl efendi-köle ilişkisinde gerçek öz-bilinç öğeleri, 'kendiliğin' ve özgürlüğün hem kendinde hem de başkasında tanınması, iki bireysel bilinç arasında bölünüyorlardı. Efendi 'kendilik' ve özgürlüğü kölede değil ama salt kendisinde tanıyor, ve köle ise bunları kendisinde değil ama salt efendide tanıyordu. Bununla birlikte, mutsuz denilen bilinçte bölünme aynı 'kendi'de yer alır. Örneğin, 'kendi' değişen, tutarsız, kararsız bir 'kendi' ile değişimsiz, ideal bir 'kendi' arasındaki uçurumun bilincindedir. İlki bir anlamda yanlış bir 'kendi' olarak, yadsınacak birşey olarak görünürken, ikincisi ise henüz erişilmemiş gerçek 'kendi' olarak görünmektedir. Ve bu ideal 'kendi' bir öte-

dünyasal alana yansıtılabilir ve saltık eksiksizlik ile, dünyadan ve sonlu 'kendi' den ayrı olarak varolduğu düşünülen Tanrı ile özdeşleştirilebilir.21 İnsan bilinci böylece bölünmüş ve kendine-yabancılaşmıştır, 'mutsuz'dur.

Öz-bilinçteki örtük çelişkiler ya da bölünmeler Görüngübilim'in üçüncü evresinde sonlu özne evrensel öz-bilince yükseldiği zaman yenilirler. Bu düzeyde öz-bilinç artık kendini başka öz-bilinçli varlıklardan gelen gözdağı altındaki ve onlarla çatışma içindeki bireysel bir özne olarak gören tek-yanlı bir kendini-bilme biçimini almaz. Tersine, 'kendiliğin' birinin kendisinde ve başkalarında tam bir tanınması söz konusudur; ve bu tanıma en azından evrenselin, sonsuz Tinin sonlu 'kendi'lerde ve onlar yoluyla yaşamının örtük bir ayrımsanışıdır — Tin ki, onları biraraya bağlar ve gene de ortadan kaldırmaz. Kendini bir somut ahlaksal ödevler çokluğu içinde toplumsal düzende anlatan şeyi tek bir ussal istenç olarak gören gelişmiş ahlak bilinci tarafından örtük olarak ve eksik olarak ayrımsanan bu ayrımda-özdeşlik, Tinin yaşamının bu özelliği, gelişmiş dinsel bilinçte daha yüksek ve daha belirtik olarak ayrımsanır, çünkü bu bilinç için tek bir tanrısal yaşam tüm 'kendiler'e içkindir ve onları kendi içinde taşırken gene de ayrılıklarını sürdürür. Tanrı ile dirimli bir birlik düşüncesinde mutsuz ya da bölünmüş bilincin içerisindeki bölünmenin üstesinden gelinir. Gerçek 'kendi' bundan böyle ondan edimsel 'kendi'nin umutsuz bir biçimde yabancılaştığı bir ideal olarak değil, ama dahaçok edimsel 'kendi'nin dirimli özü olarak düşünülür — bir öz ki, bir bakıma kendini sonlu belirişlerinde ve onlar yoluyla anlatır.

Bilincin görüngübilimsel tarihinin bu üçüncü evresi, ki gördüğümüz gibi buna Hegel Us genel adını verir, bilincin ve öz-bilincin, eş deyişle ilk iki evrenin sentezi olarak tasarlanır. Dar anlamda bilinçte (Bewusstsein) özne duyulur nesneyi ona dışsal olan ve onunla türdeş olmayan birşey olarak bilir. Öz-bilinçte (Selbstbewusstsein) öznenin dikkati geriye sonlu bir 'kendi' olarak kendi üzerine dönmüştür. Us düzeyinde ise özne Doğayı kendisi ile birleşmiş olduğu sonsuz Tinin nesnel anlatımı olarak görür. Ama bu ayrımsama değişik biçimler alabilir. Gelişmiş dinsel bilinçte özne Doğayı Tanrının yaratısı ve öz-belirişi olarak görür (özne Tanrı ile varlığının derinliklerinde birleşmiştir ve onun aracılığıyla öteki 'kendi'ler ile birleşir). Ve olgusallığın bu dinsel bakış açısından görülüşü gerçektir. Ama dinsel bilinç düzeyinde gerçeklik anlatımını betisel ya da resimsel düşünce (Vorstellung) biçiminde bulurken, 'saltık bilgi'nin (das absolute Wissen) en-yüksek düzeyinde ise aynı gerçeklik felsefi biçim altında düşünsel olarak kavranır. Sonlu özne için kendi en-iç 'kendi'si sonsuz ve evrensel Tinin yaşamındaki bir kıpı olarak belirtiktir, ve onu saltık Düşüncedeki bir kıpı olarak ayrımsar. Ve, böyle iken, Doğayı kendi nesnelleşmesi olarak ve edimsel varoluşu içindeki tinsel yaşamının ön-koşulu olarak görür. Bu hiç kuşkusuz demek değildir ki sözcüğün tam anlamıyla sonlu olarak düşünülen sonlu özne Doğayı kendi ürünü olarak görür. Tersine, demektir ki, kendini sonludan daha çoğu olarak, saltık Tinin en-iç yaşamında bir kıpı olarak bilen sonlu özne, Doğayı kendini edimselleştirme sürecindeki Tinin ileriye doğru yürüyüşünde zorunlu bir evre olarak görür. Başka bir deyişle, saltık bilgi sonlu öznenin kendini-düşünen Düşüncenin yaşamına, Saltığa katıldığı düzeydir. Ya da, sorunu bir başka yolda koyarsak, saltık bilgi Saltığın, Bütünlüğün kendini felsefecinin sonlu anlığında ve onun yoluyla ayrımda-özdeşlik olarak düşünmekte olduğu düzeydir.

Bilincin görüngübiliminin önceki ana evrelerinde olduğu gibi, Hegel üçüncü evreyi, Us evresini, yine bir eytişimsel evreler dizisi yoluyla geliştirir. İlk olarak gözlemci Usu ele alır. İrdelemesinde Us belli bir yolda Doğada kendi yansımasını görmeye başlar (örneğin sonsallık düşüncesi yoluyla), sonra biçimsel mantığın ve görgül ruhbilimin incelemesinde içeri döner, ve son olarak kendini bir dizi kılgısal törel tutum içinde sergiler. Bu sonuncular mutluluğun aranmasından kılgısal Us

tarafından buyrulan evrensel ahlaksal yasaların eleştirisine dek uzanırlar — bir eleştiri ki, evrensel bir yasanın tüm belirli anlamını yitirmesine neden olacak denli sınırlamalar gereksinimi içinde durması olgusunun kabul edilmesinden doğar. Böylece toplumdaki somut ahlaksal yaşama geçiş için sahne hazırlanmış olur. Burada Hegel insanların yalnızca topluluklarının gelenek ve göreneklerini izlemelerini imleyen düşüncesiz törel yaşamdan, içinde bireylerin bu düşünmeyen arkatasardan yabancılaştıkları ve ona ilişkin yargılarda bulundukları kültür biçimine ilerler. Bu iki kıpı gelişmiş ahlaksal bilinçte bireştirilir. Bu bilinç için ussal genel istenç toplumdaki bireylerin üzerlerinde ve tepelerinde duran birşey değil ama onları özgür kişiler olarak biraraya bağlayan ortak bir yaşamdır. İlk kıpıda diyebiliriz ki Tin düşünmeyen Tindir — eski Yunan ahlakında Sofistlerin zamanından önce olduğu gibi. İkinci kıpıda Tin düşünmektedir, ama aynı zamanda üzerlerinde yargıda bulunduğu edimsel toplumdan ve bunun geleneklerinden yabancılaşmıştır. Aşırı durumda, örneğin Jacobi Teröründe olduğu gibi, soyut özgürlük adına edimsel kişileri ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte, üçüncü kıpıda Tinin törel olarak kendinden pekin olduğu söylenir. Bu evrede Tin genel istenci dirimli bir birlik olarak tenselleştiren bir özgür kişiler topluluğu biçimini alır.

Bununla birlikte, içinde topluluğun her bir üyesinin ötekiler için özgür bir 'kendi' olduğu bu dirimli birlik ayrımda-özdeşlik düşüncesinin, e.d. bireylerin tümünde birliklerinin iç bağı olarak bulunan ve gene de onları bireyler olarak ortadan kaldırmayan bir yaşam düşüncesinin belirtik bir tanınışını ister. Daha açık bir deyişle, kendini tikellerine ayrımlaştıran ya da kendini onlarda belirten ve gene de onları kendi içerisinde birleştiren somut evrenselin düşüncesinin açık bir tanınışını ister. Başka bir deyişle, ahlak eytişimsel olarak dine, ahlaksal bilinç dinsel bilince geçmektedir — dinsel bilinç ki, onun için bu dirimli birlik belirtik olarak Tanrı biçiminde tanınır.

Dinde öyleyse saltık Tinin belirtik olarak kendinin bilincini kazanışını görürüz. Ama hiç kuşkusuz dinin de kendi tarihi vardır; ve bu tarihte eytişimin erken evrelerinin yinelendiklerini görürüz. Böylece Hegel doğal din' dediği şeyden, ki bunda tanrısal öğe algı nesneleri ya da Doğa biçiminde görünür, sanat ya da güzellik dinine ilerler, ki bunda, Yunan dininde olduğu gibi, tanrısal öğe fiziksel öğe ile birleşmiş öz-bilinç olarak görünür. Örneğin yontu insanbiçimli tanrıyı temsil eder. Son olarak, saltık dinde, Hıristiyanlıkta, saltık Tin olduğu biçimiyle, e.d. Tin olarak tanınır; Doğa tanrısal bir yaratı, Sözün anlatımı olarak görünür; ve Kutsal Tin sonlu 'kendi'lerde içkin ve onlarla birleşmiş olarak görünür.

Ama dinsel bilinç gördüğümüz gibi kendini resimsel biçimlerde ya da tasarımlarda anlatır. Ve felsefenin arı kavramsal biçimine değiştirilme istemindedir; ve bu ise aynı zamanda inançtan bilgiye ya da bilime geçişi anlatır. Daha açık bir deyişle, insanı eşsiz bir Bedenselleşme ve kayra gücü ile kurtaran aşkın kişisel Tanrıya ilişkin resimsel düşünce saltık Tin kavramına, sonsuz kendini-düşünen Düşünceye geçer ki, kendini (nesnelleşmesi olarak ve kendi edimselleşmesi için koşul olarak) Doğada bilir ve ardışık biçimleri ve düzeyleri ile insan kültürü tarihinde kendi Odissey'ini tanır. Hegel dinin gerçeklikten yoksun birşey olduğunu söylemez. Tersine, saltık din, Hıristiyanlık, saltık gerçekliktir. Ama dinsel bilince bağlılaşık olan imgesel ya da resimsel biçimde anlatılmıştır. Felsefede bu gerçeklik saltık bilgi olur ki "kendini Tin biçiminde bilen Tindir."22 Saltık, Bütünlük kendini insan tininde ve onun yoluyla bilmeye ulaşır, ama, daha açık olarak, ancak insan tini kendini sonluluğunun üzerine yükseltip arı Düşünce ile özdeşleştiriyor olduğu ölçüde. Tanrı insan ile eşitlenemez. Çünkü Tanrı Varlıktır, Bütünlüktür, insan ise değil. Ama Bütünlük kendini edimsel olarak insan tininde ve onun yoluyla bilmeye başlar: Resimsel düşünce düzleminde dinsel bilincin evriminde, bilim ya da arı kavramsal bilgi düzleminde felsefe tarihinde — bir tarih

ki ideal sonu olarak Saltığın kendisinin bilgisi biçiminde olgusallığa ilişkin tamamlanmış gerçekliği alır.

Görüngübilim'de öyleyse Hegel insan bilincinin en alt düzeyleri ile başlar ve eytişimsel olarak yukarıya insan anlığının saltık bakış açısına eriştiği ve sonsuz öz-bilinçli Tinin deyim yerindeyse bir taşıyıcısı olduğu düzeye doğru ilerler. Bir düzey ile bir sonraki arasındaki bağıntılar mantıksal olarak konuşursak genellikle çok gevşektir. Ve evrelerden kimileri açıktır ki eytişimsel gelişimin istemlerinden çok Hegel'in değişik kültürel evrelerin ve çağların tinleri ve tutumları üzerine düşünceleri tarafından ortaya sürülür. Dahası, Hegel'in ele aldığı konulardan kimileri çağdaş okura biraz yadırgatıcı gelir. Örneğin frenolojinin eleştirel bir irdelenişi vardır. Aynı zamanda, insan Tininin Odissey'i üzerine bir inceleme olarak, kendini tek-yanlı ve yetersiz olarak tanıtlayan bir tutumdan ya da bakış açısından bir başkasına doğru ilerleyen devimin bir gözlemi olarak, yapıt hem etkileyici hem de hayranlık vericidir. Ve bilincin ve tarihsel olarak beliren tutumların eytişiminin evreleri (Aydınlanmanın tini, romantik tin, vb.) arasındaki bağlılaşımlar ilginçliğini arttırır. Hegel'in çağların ve kültürlerin tinlerine ilişkin özetleme ve yorumları üzerine kuşku duyanlar ve felsefi bilgiyi yüceltmesinin gülünç bir yan taşıdığını düşünenler olabilir; ama saklı tüm sınırlamalarına ve ayrılıklarına karşın, Hegel'in düşüncesini özümlemeye gerçekten çalışan okur Görüngübilim'in kurgul felsefenin büyük çalışmalarından biri olduğu vargısından başka bir sonuca ulaşamayacaktır.

Notlar

*[(Aziz Yardımlı) Copleston burada gerçekte Hegel'i yorumlamaktan çok Hegel üzerine analitik yorumlar ile tartışıyor. Bu görgücü geleneğin gerçekte felsefe olmadığı, aslında kendini 'felsefeyi yokedecek bir felsefe' olarak gördüğü çok iyi bilinir. 'Saltık' kavramının kişiselleştirilmesi, olgusallığın (ki "Saltık" adı verilen şey budur) kendini düşünmesi, evrenin kendini bilmesi gibi anlatımlar ya birer eğretilemedir (tıpkı "devlet kendini düşünür ve bilir" deyiminde olduğu gibi), ya da analitik anlağa özgü boş kurgulardır, ve Copleston'un daha önce belirttiği gibi Hegel için tiksinti verici olacaklardı. Bu mitolojik polemikte gerçekte felsefede ve felsefeci Hegel'de olamayacak herşey vardır: Gizemcilik, dinsel bilincin kendisinin yadsıyacağı türden anlamsız bir tanrıbilim. Felsefe ile, gerçeklik ile, bilimsel sıfatına yaraşır biricik bilgi ile ilgilendiğimiz sürece, gerçekten de bu kuşkucu akımın kendi için yalnızc felsefeyi değil ama bilim kavramını da yok ettiğini ve bunun yerine temelsiz, tanıtlamasız, bütünüyle kişisel görüşler üretme işine giriştiğini kabul etmemiz gerekir. Mantık Bilimi'nde kolayca görüleceği gibi Hegel için Saltık İdea kavramının bütün içeriği 'Mantık Bilimi'nin kavramlar bütününden, İnsan usunun kavramsal dizgesinden başka birşey değildir, ve kendisi "Saltık İdea" başlığı altında yalnızca ve yalnızca 'Kurgul Yöntem'i irdeler.]

1Bu Kant'ın mantık ve metafizik profesörlüğüne atanış yılı idi. Yine bu bu yıl Almanya'da Hölderlin'in ve İngiltere'de Bentham ve Wordsworth'ün doğum yıllarıdır.

2W, I, s. 44, Başka türlü olduğu belirtilmedikçe, Hegel'in yazılarına göndermeler Yapıtlar'ının Hermann Glockner tarafından hazırlanan jubile yayımına göre verilecektir (26 cilt, Stuttgart, 1928).

3W, I, s. 50.

4W, I, s. 69.

5W, I, s. 143-4.

6W, I, s. 122.

7A.g.y.

8 Söylemeye gerek yok ki, gönderme Schelling'in on dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarındaki felsefi

düşüncelerinedir.

9W, II, s. 21; Y, s. 29. Burada olduğu gibi Tinin Görüngübilimi'ne göndermelerdeki Y bu yapıtın A. Yardımlı tarafından yapılan çevirisini belirtir (İdea Yayınevi, 1986. İstanbul).

10W, II, s. 22; Y, s. 29.

11W, II, s. 24; Y, s. 31.

12W, II, s. 23; Y, s. 30.

13W, II, s. 24; Y, s. 31.

14W, II, s. 14; Y, s. 23.

15W, II, s. 22; Y, s. 29.

16Hegel sık sık Saltıktan 'Tanrı' olarak söz eder. Ama onun dinsel dili kullanışından zorunlu olarak Saltığa tanrıtanırcı anlamda kişisel bir Tanrı olarak baktığı sonucu çıkmaz. Bu sorunu daha sonra tartışacağız.

17'İdea' sözcüğü Hegel'de değişik anlam tonları taşıyabilir. Başka durumlarda Kavram (Begriff) da denilen mantıksal İdeayı belirtiyor olabilir. İdeanın edimselleşmesi olarak bütün olgusallık sürecine göndermede bulunuyor olabilir. Ya da birincil olarak sürecin bütünüyle ilgili olabilir.

18'Anlak' ve 'us' terimleri Kant ve Hegel tarafından tam anlamıyla benzer olarak kullanılmaz. Gene de, bu olgu bir yana, Kant'ın usun kuramsal girişimlerine güvensizliği ve bunun yanında kılgısal yararını onaylaması, ve Hegel'in anlağı değersizleştirmesi ve bunun yanında kılgısal yararını tanıması ikisinin kurgul metafiziğe karşı tutumlarının iyi bir göstergesidir.

19Demek istemiyorum ki Hegel için felsefe Saltığı ayrımsamanın biricik yoludur. Ayrıca sanat ve din de vardır. Ama önümüzdeki bağlamda yalnızca felsefe ile ilgileniyoruz.

20Açık nedenlerle, Helgel'in efendi-köle ilişkisi üzerine derin çözümlemesi Karl Marx'ta onay bulan düşünce boyutlarını kapsıyordu.

21Lutherci Hegel mutsuz ya da bölünmüş bilinci, biraz tartışmalı bir yolda, ortaçağ Katolikliği ile, özellikle bunun çileci idealleri ile bağlıyordu.

22W, II, s. 610; Y, s. 482.

[COPLESTON: HEGEL: BÖLÜM BİR]

Çeviren Aziz Yardımlı . (C) İDEA YAYINEVİ 1985-1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Hegel üzerine yorumlar 1 — Fransa’da Hegel

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Yorumlar 1

HEGEL ÜZERİNE YORUMLAR

AZİZ YARDIMLI

1. Fransa’da Hegel

Daha doğuşunda, Varoluşçuluk Hegel ile tikel bir anlak bakış açısından biçimlenmekte olan bir diyalog olarak sürdü. Örneğin bir akışkanlık durumu olan modern ussallığı usun kendisi ile özdeşleştiren ve modern kültürü bir anlam ve değer yitimine batmış olarak yorumlayan Kierkegaard (1813-1855) ilk yapıtını Hegel'in dizgesinde bireyselliğin silinmesi olarak gördüğü şeye

karşı bir tepki olarak üretti (Ya — Ya da, 1843). Düşüncesi Bireyselin ancak Evrensel ile bir olduğu düzeye dek Bireysel olduğunu, gerçekte Evrensel ile bir olmayan Bireyselin küçüldüğünü, giderek onun karşısında hiçliğe indirgendiğini anlayacak kadar gelişmiş ve incelmiş değildi. Kierkegaard Hegel'in "Saltık Bilgi" dediği şeyi, Kavram ve Varlığın birliğinin bilgisini (ki Kant'ın Ding-an-sich dediği soyutlamanın ortadan kaldırılmasıdır) insan için ileri sürmeyi küstahlık olarak gördü. İnsan bilmemeli idi, ve insanı aşağılamanın, onu gerçekten değersizleştirmenin onu bilmeyen bir saçmalığa indirgemekten daha etkili bir yolu yoktur.

Yirminci yüzyıl Fransız varoluşçuluğu Hegel ile daha yakın bir tanışıklık kurmaya çalıştı. Bir Rus göçmeni olan Alexandre Kojéve tarafından École Pratique des Hautes Études'de 1933 ve 1939 arasında verilen bir dizi derste daha sonra olağanüstü etkili olduğunu gösterecek olan yeni bir anlak yorumu üretildi. Bu kursa katılanlar arasında Maurice Merleau-Ponty, Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre, Georges Battaille, Alexandre Koyré, Emmanuel Levinas, Eric Weil, and Jacques Lacan gibi adlar bulunuuyordu. Marx ve Heidegger'in etkisi altında düşünen Kojéve için Görüngübilim'i anlamanın anahtarı Efendi ve Köle ilişkisi üzerine olan bölümdür. Kojéve dikkatsiz bir düşünürdür ve Hegel'in felsefesinden yalnızca dışsal sonuçlar çıkarmakla ilgilenir.

Hegel'in felsefesine daha duygudaş bir ad olan Jean Hyppolite Görüngübilim'i Hegel'in kendi mantıksal aygıtı ile yorumlama girişiminde bulundu. Postmodern Fransız düşüncesi Hegel ile yeni ve kökten bir hesaplaşmaya girişti ve onun dizgesini Batı felsefesinin ana akımına ait bir büyük anlatı olarak, boş bir düşlem yapıtı olarak yorumladı.

2. Genç (ya da Sol) Hegelciler

Sol Hegelciler, özellikle Feuerbach ve Bruno Bauer için Tüze Felsefesi Avrupa politikası için bir reform taslağı sunuyordu. Yine Feuerbach, Bauer ve Strauss Hıristiyanlığın tarihsel bir açıklamasını ürettiler ve Dinin tanrısal olmaktan çok toplumsal bir fenomen olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürdüler. Sol Hegelcilerin gücü reformist Hegelcilerin gözdağını savuşturmak için 1841'de yaşlı Friedrich Schelling'in Hegel'in Berlin'deki eski kürsüsüne atanmasıyla kırıldı.

Bruno Bauer (1809-1882) Hegel'in 1831'de ölümüne dek onunla birlikte çalıştı. Berlin Üniversitesi yıllarında Sağ Hegelciler arasında görünmesine karşın daha sonra bu konumunu bütünüyle reddederek radikal Genç Hegelcilere katıldı. 1842'de hükümet tüm Hegelcilerin ders verme yetkisini kaldırdığı zaman Bauer ilk gidenler arasındaydı. Bauer Sol Hegelciler arasında da yer edinemedi ve eski öğrencilerinden olan Karl Marx tarafından Kutsal Aile ve Alman İdeolojisi'nde sert bir biçimde eleştirildi.

3. Marxist Hegelcilik

Adı insanlığın tanık olduğu en büyük suçlar ile, insanlığın yaşadığı en utanç verici rejimler ile, en acımasız tiranlar ve çeteler ile bağlı bir ideolojinin felsefe ile birlikte anılması hiç kuşkusuz insan düşüncesine karşı en büyük saygısızlıktır ve bunu en yürekten gelen özür dileğinin bile bağışlatması güçtür. Ama bugün bile bu nefret tapınmasına bağlı olan ya da en azından bu suç programına az çok ciddiye alınabilecek entellektüel bir girişim olarak bakmayı sürdüren yaygın bir bilinç alanı olduğu için, Marxizmin sözde "felsefi" yanı ile belli bir tanışıklık zorunlu görülebilir.

Marx kendini son günlerine dek Hegel'in (ve dolayısıyla Sokrates, Platon, Aristoteles gibi felsefecilerin) bir öğrencisi olarak gördü, ki bir küstahlık olarak kabul edilemez çünkü moronluktur. Felsefe ile ancak bir militanın ilgilenebileceği kadar ilgilenen Lenin'in kendisi Hegel'i anlamaksızın Marx'ın Hegel'in Mantığı olmaksızın anlaşılamayacağını söyledi. Lenin Empiriokritisizm'de Mach'ın pozitivizmini pozitivizmin kendisi yoluyla eleştirir ve ne yaptığı konusunda en küçük bir bilinci

yoktur (bir site sanki doğru birşey yapılıyormuş gibi belli bir gösterişle şunları yazar: "In the text Lenin argued that human perceptions correctly and accurately reflect the objective external world"). Lenin saldırdığı şeyi kendisi savunmakta ya da kendi savunduğu şeye saldırmaktadır. Öte yandan Marx "benim diyalektiğim" dediği şeyde Tinin mi yoksa Özdeğin mi birincil olduğu sorusu ile ilgilenir ve "diyalektik yöntem" dediği şeyin Hegel'in kurgul yöntemi ile hiçbir ilgisinin olmadığından haberdar değildir. Marx'ın derme çatma propaganda yazılarından toparlanabildiği kadarıyla "Marx'ın felsefesi" denebilecek olan şey sıradan bilincin görgücülüğünden öteye geçmez ve bu onun popülerliği için zararlı değil ama hiç kuşkusuz yararlı olmuştur. Marx'ın öğretisini "ütopik" sosyalizmden ayıran ve onu "bilimsel" sosyalizm yapan "proleterya diktatörlüğü" savını yaşama geçiren Lenin felsefeyi benzer olarak yalnızca bir propaganda aygıtı olarak, bir tür göz boyama aracı olarak kullanır. İkisi de "bilimsel" olma kaygısını paylaşır, ikisi de "ütopik" olmaktan kaçınmayı ister, ve ikisi de birşeyin başına "bilimsel" sıfatını takmanın onu "bilimsel" yapacağı kanısı içindedir.

Marx'ın Hegel'in felsefesi ile ilgili olarak daha sonra kendisi tarafından Das Kapital'de de savunulan erken görüşleri gerçekte Hegel'de kurgul yöntemin yalnızca bir momenti olan diyalektiği değil, ama ikici bir bakış açısından tinsellik mi, yoksa özdek mi birincildir sorusunu ilgilendirir. Böyle materyalist "diyalektikte" altyapının birincilliği ve belirleyiciliği denilen şey tinsel olanı — ki politik alanda bu özsel olarak İstençtir — özerkliğinden ve özgürlüğünden yoksun bırakır. Tüm Tarihi bir altyapı kurgusunun eklentisi ve insanı materyal etmenlerin kölesi yapan "tarihsel materyalizm" bir özgürlük değil ama bir kölelik öğretisi olabilir, ve ancak özgürlük bilincinden yoksun kültürlerde kabul görebilir.

Hegel'in Tüze Felsefesi başından sonuna dek, Mülkiyet kavramından Devlet kavramına dek Özgürlük (ya da İstenç, çünkü özgür olmayan bir istenç istenç değildir) kavramının bir açınımı olarak ve modern dönemi törel realitenin Özgürlük İdeasına tam olarak karşılık düşmesinin olanağı olarak gösterirken, Marx Yurttaş Toplumunu "kapitalist toplum" olarak, insan istencinin bir belirlenimi olan ve tüm nesnel tin kategorilerinin başlangıç noktası olan mülkiyeti kendi başına davranan bir fetiş olarak, özgür Yurttaşı aldatılan ve baskı altında tutulan aptal olarak görür. Modern dönemin başında olduğu gibi bugün de böyle vargıları aklayan olguları bulup çıkarmak çocuk işidir. Ve ancak böyle pozitivizm istençsiz yığınlar, kitlelei, halklar adına ortaya atılan kurtarıcı öncüleri ve önderleri aklayabilir.

Hegel'in Sol Hegelci Karl Marx üzerindeki kalıcı etkisinin "diyalektik yöntem" olduğu söylenir. Hegel'in "kurgul yöntem" anlatımını kullanmış ve diyalektiği yalnızca kurgul yöntemdeki ilk olumsuzlama kıpısı olarak görmüş olması olgusundan ayrı olarak, Marx için diyalektik tinsel olan ve özdeksel olan (ya da kuramsal olan ve toplumsal olan) arasındaki bir birincillik sorunu olarak anlaşılır. Yine, Marx'ın "tez-antitez-sentez" formülünü kullanmasına karşın, bunun Hegel tarafından hiçbir zaman kullanılmamış olması olgusu bir yana, "sentez" kavramı Hegel tarafından en iyisinden dışsal bir biraraya gelmeyi anlatır ve kurgul birlik ya da karşıtların birliğini anlatmak için uygun değildir. Marx ayrıca Hegel'in idealist Tüze Felsefesi'ni kendi "tarihsel materyalizmi" ile değiştirir ve kültürün bütününü tinin özerk biçimlenişi olarak değil, ama her nasılsa biçimlenmiş bir realitenin bir tür özne olarak tabula rasa üzerindaki izdüşümü ya da yansıması olarak görür (John Locke'un "bilgikuramı" denilebilecek olan şey).

4. Hegel ve Anglo-Amerikan Felsefesi

Hegel'in düşünceleri 19'uncu yüzyıl sonlarında İngiliz ve Amerikan felsefecileri üzerinde etkili olmaya başladı. Edward Caird, F. H. Bradley, Bernard Bosanquet ve John McTaggart görgücülüğü

ve yararcı etiği eleştirmede Hegel'i başlangıç noktası olarak kullanmaya başladılar. Russell ve More'un kendileri de daha sonra ona karşı düşmanca bir tutum geliştirdikleri bu düşünce ortamına aittiler ve yüzyıl başlarında ondan kopuşları analitik felsefenin başlangıcını belirtir.

20'nci yüzyıl Anglo-Amerikan felsefesi Hegel'e karşı heyecanlı bir düşmanlık eğilimi tarafından damgalanır ve Popper'ın Hegel'i modern totaliterliğin ve ulusalcılığın kaynaklarından biri olarak gösteren yazıları birincil olarak bu kültürde etkili olmuştur. Buna karşın bu düşmanlık yüzyıl sonlarına doğru zayıflamış ve Charles Taylor, H. S. Harris, Terry Pinkard ve Robert Pippin gibi düşünürler Hegel üzerine daha ciddi çözümlemeler üretmişlerdir.

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Hegel üzerine yorumlar 2 — Georg Lukács

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Yorumlar 2

HEGEL ÜZERİNE YORUMLAR
AZİZ YARDIMLI

1. Georg Lukacs

“History & Class Consciousness”

III: The Standpoint of the Proletariat

"Marxizmde somutlaştırıldığı biçimiyle proleteryanın bilimsel bakış açısı tarafından Hegel üzerinde yapılan büyük ilerleme derin-düşünce kategorilerinde insan bilgisinin 'sürekli' bir evresini görmeyi reddetmesinde ve onların burjuva toplumda, düşüncenin ve yaşamın şeyleşmesinde hem düşüncenin hem de yaşamın zorunlu kalıbı oldukları üzerinde diretmesinde yatar. Bununla diyalektiğin tarihin kendisindeki keşfi geldi. Bu yüzden diyalektik tarihe dışarıdan alınmaz, ne de tarihin ışığında yorumlanır (Hegel'de sık sık olduğu gibi), ama gelişiminin bu tikel noktasındaki mantıksal belirişi olarak bilinçli kılınan tarihten türetilir."

"The great advance over Hegel made by the scientific standpoint of the proletariat as embodied in Marxism lay in its refusal to see in the categories of reflection a ‘permanent’ stage of human knowledge and in its insistence that they were the necessary mould both of thought and of life in bourgeois society, in the reification of thought and life. With this came the discovery of dialectics in history itself. Hence dialectics is not imported into history from outside, nor is it interpreted in the light of history (as often occurs in Hegel), but is derivedfrom history made conscious as its logical manifestation at this particular point in its development." (KAYNAK: History & Class Consciousness.)

Lukacs'ın çözülemesinde mantıksal kategoriler tarihsel koşullar tarafından belirlenen göreli biçimler olarak kabul edilir. Daha sonra örneğin pozitivist Thomas Kuhn, postmodernist Michel Foucault kavramların "toplumsal kurgular" olduğunu ileri sürer. Kavramı nesnel olarak değil ama salt öznel bir kurgu olarak, tarihsel olarak alan bu tutum doğuştan düşünceler kavramını yadsıyarak düşünceleri izlenimlerden, duyusal algıdan, giderek hayvansal duyumun kendisinden türeten görgücülüğün tüm biçimlerine ortaktır. Böyle 'kavramların' tarihin kendisi için nasıl geçerli oldukları merak konusudur. Burada yer alan fenomen düşüncenin bir önyargıya uyarlanması, özgür

ve nesnel düşünmenin bastırılmasıdır.

2. Benedetto Croce

“What is Living and What is Dead of the Philosophy of Hegel”

I. The Dialectic or Synthesis of Opposites

"Hegel kendi karşıtlar öğretisine diyalektik der, ve yanlış anlaşılmaya açık olduğu için karşıtların birliği ve örtüşmesi biçimindeki öteki formülleri reddeder, çünkü bunlarda vurgu yalnızca birlik üzerine getirilir, aynı zamanda karşıtlık üzerine değil. İki soyut öğeye ya da kendilerinde ve kendileri için alınan karşıtlara momentler der — bir beti ki kaldıracın momentlerinden alınmıştır, ve "moment" sözcüğü kimi zaman üçüncü terime, bireşime de uygulanır. İlk ikisinin üçüncü ile ilişkisi "çözüm" ya da "yenme" (aufheben [= ortadan kaldırma]) sözcüğü tarafından anlatılır. Ve bu, Hegel'in belirttiği gibi, ayrılıkları içindeki her iki kıpının da olumsuzlandıkları, ama bireşimde saklandıkları anlamına gelir. İkinci terim (birinci ile ilişki içinde) olumsuzlama olarak, ve üçüncüsü (ikinci ile ilişki içinde) olumsuzlamanın bir olumsuzlaması olarak, ya da saltık olumsuzluk olarak görünür ki, o denli de saltık doğrulamadır. Eğer, anlatma uygunluğu uğruna, bu mantıksal ilişkiye sayısal simgeleri uygularsak, diyalektiğe [Hegel'de 'kurgul'a] bir üçlüya da üçlülük diyebiliriz, çünkü üç terimden oluşmuş görünür; ama Hegel hiçbir zaman bizi kurgul gerçekliğin anlatımı için bütünüyle uygunsuz olan bu sayı simgeciliğinin dışsal ve keyfi karakterine karşı uyarmaya son vermez. Ve gerçekten de, sağın olarak konuşursak, eytişimsel üçlüde üç kavram değil, ama tek bir kavram düşünürüz ki, kendi içi doğasında ve yapısında somut olan evrenseldir. Daha ötesi, bu bireşimi elde edebilmek için herşeyden önce terimlerin karşıtlığını tanıtlamak zorunludur. Ve eğer karşıtlığı tanımlayan etkinliğe anlak, ve bireşimi veren etkinliğe us denirse, açıktır ki anlak us için zorunludur, onun bir kıpısıdır, ona özünlüdür; ve gerçekten de Hegel onu zaman zaman böyle görür."

"Hegel calls his doctrine of opposites dialectic, rejecting, as liable to cause misunderstandings, the other formulae of unity and coincidence of opposites, because in these stress is laid only upon the unity, and not at the same time upon the opposition. The two abstract elements, or the opposites taken in and by themselves, he calls moments, a figure taken from the moments of the lever, and the word "moment" is sometimes also applied to the third term, the synthesis. The relation of the two first to the third is expressed by the word "solution" or "overcoming" (aufheben). And that, as Hegel intimates, means that the two moments in their separation are both negated, but preserved in the synthesis. The second term (in relation to the first) appears as negation, and the third (in relation to the second) as a negation of negation, or as absolute negativity, which is also absolute affirmation. If, for convenience of exposition, we apply numerical symbols to this logical relation, we may call the dialectic a triad or trinity,because it appears as composed of three terms; but Hegel never ceases putting us on our guard against the extrinsic and arbitrary character of this numerical symbolism, which is altogether unsuited to the expression of speculative truth. And indeed, to speak accurately, in the dialectic triad we do not think three concepts, but one single concept, which is the concrete universal in its own inner nature and structure. More than that, in order to obtain this synthesis it is above all things necessary to define the opposition of the terms. And if the activity which defines the opposition be called intellect, and the activity which yields the synthesis reason, it is evident that intellect is necessary to reason, is a moment of it, is intrinsic to it; and this, indeed, is how Hegel sometimes considers it."(KAYNAK: Benedetto Croce (1906), “What is Living and What is Dead of the Philosophy of Hegel”; I. The Dialectic or Synthesis of Opposites.)

Croce Hegel'in kurgul felsefesinin sık sık görülen istekli ama zoraki bir kavrayışını, aslının çok zayıf bir eşlemini verir. Tutkulu çözümlemesi Hegel'in felsefesinin sonuçlarının doğrulandığına tanıklık eder, hiçbir biçimde tanıtlarının anlaşıldığına değil.

Benedetto Croce (1866-1952) (Wikipedia)

"Hegel tarafından ve Fichte gibi daha başka Alman idealistleri tarafından büyük ölçüde etkilenen Croce Tin Felsefesi dediği şeyi üretti. Croce ateşli bir idealistti ve 'arı kavram[lar]' ya da yalın idealar dışında her olgusallığı yadsıdı. 'Arı Kavramlar' onun için büyük ölçüde Platon'un İdealarıdır ve Kant'ın kategorilerine benzerler; nicelik, nitelik, evrim gibi şeyler vardır, taşıdığımız her idea az çok evrensel bir idea olarak betimlenebilir. Çıkardığı vargı eğer tüm olgusallık bir idea ise, tüm olgusallığın salt mantıksal kavramlara indirgenebileceği biçimindeydi, ve bunu izleyen yapıtlarının çoğu mantık üzerine açımlamalardır. Tüm din biçimlerini yeterince mantıksal olmadıkları için reddetti, ve metafiziğin çoğunu aynı yolda görmeye başladı. Tüm metafiziğin dinsel düşüncelerin yalın aklanışları olduğunu ve tam, elverişli felsefi düşünceler olmadığını gördü. Gene de idealizme sarılmayı sürdürdü."

Heavily influenced by Hegel and other German Idealists, such as Fichte, Croce produced what was called, by him, the Philosophy of Spirit. Croce was an ardent idealist, and denied any reality other than "pure concept", or simply ideas. "Pure Concept" to him are largely Plato's Ideas, and are similar to Kant's categories, there are things like quantity, quality, evolution, more or less any idea we have that can be described as a universal idea. He came to the conclusion that if all of reality was an idea, all of reality could be reduced to purely logical concepts, and most of his works from there on are expositions on logic. He rejected all forms of religion, as not logical enough, and came to view most metaphysics in the same manner. He felt that all metaphysics are simple justifications of religious ideas and not full, viable philosophical ideas. Nevertheless, he held onto his idealism.

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Hegel üzerine yorumlar – karl marx

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Yorumlar 3

HEGEL ÜZERİNE YORUMLAR – KARL MARX
AZİZ YARDIMLI

Marxizm çalışan insanı zincirlerinden başka yitirecek hiçbirşeyi olmayan köle olarak görür, kişi olarak, özne olarak, ve yurttaş olarak değil. Marxizm için hak ve özgürlüğünün bilincinde olan, bir istenci olan Yurttaş kavramı bir aldatmacadır. Burjuva Yurttaş değil ama kapitalisttir. Buna göre Yurttaş Toplumu yoktur, Kapitalist Toplum vardır. Özgürlük, İstenç, Duyunç kavramları "boş birer metafiziktir," çünkü özdeksel değil ama tinseldirler. Tinselin varoluşunu, gerçek olduğunu doğrulamak materyalist Marxizmi revize etmek, aslında bozmak olacaktır. Böylece Marxizm yalnızca aldatılmaya yetenekli istençsiz insanlık adına kurtarıcılık sorumluluğunu üstlenir. Marxizm aldatılmaz çünkü yanılmaz önderler tarafından insanlık adına üretilen biricik doğru, aslında bilimsel öğretidir.

Kuzey Kore'nin gece görünüşü. 24 milyon nüfusu olan Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti İşçi Partisi tarafından yönetilmektedir. Üretim araçlarının devlete ait olduğu Kuzey Kore'de 1994-98'de kıtlık

yaşanmıştır. Bugün de kendini besleyecek üretimi yapma gücünden yoksun olan Kuzey Kore 1972'de Anayasasından Komünizm terimini çıkarmıştır. Bu enteresan kültür korku, gözyaşları, açlık, kişiye tapınma, insanlığa karşı benzersiz suçlar, nükleer silahlanma, sevgili önder, hanedan gibi terimler ile tanımlanır..

Marxizme göre yurttaş toplumu içerdiği çelişkilerden ötürü üretici güçlerin gelişimini engeller. Çünkü altyapı üstyapıyı belirlediği için yurttaş toplumunda (ya da burjuva toplumda) egemen güç yurttaşın istenci değil ama kapitaldir. Kapital kâr dürtüsü ile üretici güçlerin gelişimini engeller çünkü kâr üretim sürecine giren emek oranının yüksekliği ile doğru orantılı olarak artar, otomasyon ile orantılı olarak azalır.

Kuzey Koreliler Kim Il-Sung (solda) ve Kim Jong Il'in
heykellerine boyun eğiyorlar.

1. Karl Marx ve Felsefe

(Karl Marx “hemen hemen otuz yıl” sonra, 1873’te, Das Kapital’in 2’nci Almanca yayımına Arkasözde — aşağıda görülebileceği gibi — bu 1844 Elyazmaları’nın bütün tonunu bir kez daha doğrular.)

"Hegel’de çifte bir yanılgı vardır.

"Birincisi en açık olarak Görüngübilim’de, Hegel felsefesinin doğum yerinde ortaya çıkar. Örneğin, gönenç, devlet-erki vb. Hegel tarafından insandan yabancılaşmış kendilikler olarak anlaşıldıklarında, bu ancak onların düşünceler olarak biçimlerinde olur. Bunlar düşünce-şeylerdir ve öyleyse yalnızcaarı, e.d. soyut, felsefi düşünmenin bir yabancılaşmasıdırlar. Bütün süreç öyleyse saltık bilgi ile sonlanır. Tam olarak soyut düşüncedendir ki bu nesneler yabancılaşır ve olgusallık savları ile onunla karşı karşıya dururlar." (1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları; 'Genel Olarak Hegel Felsefesinin Eleştirisi.')

||XII| There is a double error in Hegel.

The first emerges most clearly in the Phänomenologie, the birth-place of the Hegelian philosophy. When, for instance, wealth, state-power, etc., are understood by Hegel as entities estranged from the human being, this only happens in their form as thoughts. They are thought-entities, and therefore merely an estrangement of pure, i.e., abstract, philosophical thinking. The whole process therefore ends with absolute knowledge. It is precisely abstract thought from which these objects are estranged and which they confront with their presumption of reality.

(KAYNAK: Economic and Philosophical Manuscripts of 1844; Critique of Hegel’s Philosophy in General.)

Karl Marx haklıdır. Gönenç, devlet gücü vb. hiç kuşkusuz düşünce biçimleridirler, çünkü düşünülürler, ve felsefe, genel olarak bilginin kendisi insanın bilincinde, düşüncesinde varolan birşeydir. Ve düşünce korkulması gereken birşey değildir. Gerçekten de doğal bilinç ancak bu kavramları salt dışsal nesneler olarak değil ama düşünceler olarak gördüğü zaman felsefenin toprağına girer. Düşünülenin öznede olduğunu, salt düşünüldüğü için düşünce olduğunu kavramak felsefenin ilk dersi olmalıdır. Bilinç özne ya da öznel dediğimiz şeydir. Ama birşey — en azından Klasik Felsefenin bakış açısından — salt bilinçte olduğu için bilincin dışındaki nesnel varoluşunu yitirmek zorunda değildir. Sorun bilincin bu gerçekliğe, kendinde nesneye, gerçek nesneye eşit olabilmesidir.

Karl Marx'ın ‘‘yabancılaşmış kendilikler’’ dediği şey insan düşüncelerinin, kavramlarının kendileridir. Düşüncenin insana yabancı olduğunu değil, onun en iç özü olduğunu, onu hayvandan ayıran birincil etmen olduğunu görmek güç olmamalıdır. Karl Marx Hegel'in felsefesinde gönenç, devlet-erki vb. gibi kavramların, genel olarak Kavramın — örneğin Kant'ın öznelciliğinin tersine — nesnel göndermeleri olduğunu, Varlık ile birliğini anlamamıştır. Yine, insan bilincinde değil ama dışsal olgusallıkta oldukları gibi alındıklarında, bu ‘‘yabancılaşmış kendilikler’’in özleri — Hegel'in kendisi tarafından da gereğinden öte vurgulandığı gibi — nesnel düşünce-belirlenimleridir ve bu öz onları insan için yabancı olmanın tam tersi yapan şeydir. Bu evrensel özlerinden soyutlandıklarında nesnelerin ne olduklarını söyleyemeyiz. Karl Marx'ın bu yalın felsefi (= düşünsel) gerçekleri anlamasını engelleyen şey onları 'özdeksel' şeyler olarak düşünmede ve yalnızca Özdeğin var olduğunu düşünmede diretmiş olmasıdır. Oysa tinsel şeyler de vardır, tıpkı doğal şeyler gibi; ama her iki alana da yokluk eşlik eder, ve tüm doğal ve tinsel şeyler Oluş sürecindedirler, sonludurlar. Yalnızca Us (ya da Logos, Nous) soyut olarak vardır. Varlık salt kendinde görüldüğünde, Yokluktan da dışlandığında, hiç kuşkusuz diyalektik olmayan, analitik olan bir soyutlamadır. Varlığı fizikselleştirmek, tinselleştirmek doğal bilince özgüdür, kurgul, somut düşünceye değil.

"Geçici olarak şu kadarını önceden söyleyelim: Hegel'in duruş noktası modern ekonomi politiğin duruş noktasıdır. Emeği insanın özü olarak kavrar."

Let us provisionally say just this much in advance: Hegel's standpoint is that of modern political economy. He grasps labour as the essence of man.

(KAYNAK: aynı yer.)

Marx'ın Hegel ‘‘Emeği insanın özü olarak kavrar’’ sözleri Hegel'i Marxizm ile ilişkilendirme eğilimini güdülemiş ve belki de kimilerinin gözünde ciddi olarak aklamış olabilir. Emek kavramı hiç kuşkusuz Hegel'in Tüze Felsefesi'nde bütün dizgenin bir momenti, ama, tüm başka kavramlar gibi, yalnızca bir momentidir. Birincil değildir.

Hegel Emeğin insanın gelişimi açısından öneminden hiç kuşkusuz söz eder, örneğin Tinin Görüngübilimi'nde Efendi-Köle ilişkisi üzerine olan bölümden ayrı olarak § 11'de şunları belirtir: ‘‘Tin şimdiye değin içinde varolduğu ve imgelediği dünya ile bozuşmuştur ve onu geçmişe gömme düşüncesini taşımaktadır: Bundan böyle kendi dönüşümünün emeği içindedir.’’ Bu tümcenin öznesi 'Tin'dir. (Bkz ayrıca § 19, ‘‘olumsuzun Emeği’’; ve § 27, 29.) Yine Tinin Görüngübilimi'ne Önsöz'de (§ 70) ‘‘Kavramın emeği’’ :: ‘‘der Arbeit des Begriffs’’ gibi bir anlatım kullanılmış bile olsa, bu da 'kurgul' ve dolayısıyla materyalizm için 'gizemsel bir yanılsamadır,' ve emeğin 'bedensel emek' olması gerektiği düşüncesi ideoloji için kışkırtıcı, olanaklı, giderek mantıklıdır — ama ancak ve ancak herşeyin özdeksel olduğu ve başka hiçbirşeyin olmadığı öncülü üzerine. Eğer bir yorum denebilirse, Marx'ın bu önermesi Sartre, Kojeve, Hyppolite, Marcuse gibi yazarlar tarafından eksiksiz olarak ciddiye alınmıştır. (Ayrıntılı bir irdeleme için bkz. 'Hegel's Master-Slave Dialectic and a Myth of Marxology'.)

Marxizm "proleterya" dediği insanlardan önce Yurttaşlık karakterini, özgürlüklerini, insanlıklarını alır. Onları düşünmeyen, istençsiz, duyunçsuz altyapı belirlenimleri olarak, "materyal" nesneler olarak, yalnızca "zincirleri" olan köleler olarak görür.

2. Karl Marx'a Göre Feuerbach'ın Büyük Başarısı

"Feuerbach'ın büyük başarısı şudur:

"(1) Felsefenin düşünceye çevrilmiş ve düşünce tarafından açımlanmış dinden başka birşey

olmadığının, e.d. insanın özünün yabancılaşmasının bir başka varoluş biçimi ve tarzı olduğunun tanıtı;

"(2) "İnsanın insan ile" toplumsal ilişkisini kuramın temel ilkesi yaparak gerçek materyalizmin ve gerçek bilimi kurulması;

"(3) Olumsuzlamanın olumsuzlamasına karşı çıkması, ki bu saltık olumlu olduğunu, olumlu olarak kendisi üzerine dayalı 'kendini-destekleyen' olumlu olduğunu ileri sürer."

...

"Feuerbach böyece olumsuzlamanın olumsuzlamasını yalnızca felsefenin kendisi ile bir çelişkisi olarak, tanrıbilimi (aşkın, vb.) onu yadsıdıktan sonra doğrulayan ve böylece onu kendisi ile karşıtlık içinde doğrulayan felsefe olarak kavrar."

||XII| Feuerbach's great achievement is:

(1) The proof that philosophy is nothing else but religion rendered into thought and expounded by thought, i.e., another form and manner of existence of the estrangement of the essence of man; hence equally to be condemned;

(2) The establishment of true materialism and of real science,by making the social relationship of "man to man" the basic principle of the theory;

(3) His opposing of the negation of the negation, which claims to be the absolute positive, the self-supporting positive, positively based on itself.

...

Feuerbach thus conceives the negation of the negation only as a contradiction of philosophy with itself – as the philosophy which affirms theology (the transcendent, etc.) after having denied it, and which it therefore affirms in opposition to itself.

KAYNAK: Economic and Philosophical Manuscripts of 1844; Critique of Hegel's Philosophy in General

Feuerbach'ın görüşünde Hegel insan varoluşunun gerçek öznesini tersine çevirmiş, salt ideal olanı olgusal ve olgusal olanı bir görüngü yapmıştır. Feuerbach'a göre, Hegel'in mantığının özü aşkınsal düşünmedir ve Hegel insanın düşünmesini insanın dışına koyar.

3. Hegel'de Devlet vb. Tinsel Kendiliklerdir.

"... [Hegel için] duyu, din, devlet erki vb. tinsel kendiliklerdir; çünkü yalnızca tin insanın gerçek özüdür, ve tinin gerçek biçimi düşünen, tanrıbilimsel, kurgul tindir.

"Doğanın ve tarih tarafından yaratılan doğanın — insanın ürünlerinin — insansal karakteri soyut tinin ürünleri olma biçiminde ve böyle olarak öyleyse tinin evreleri, düşünce-şeyler biçiminde görünür. Phänomenologie öyleyse gizli, gizemselleştirici ve henüz belirsiz bir eleştiridir."

||XVIII| "... that sense, religion, state power, etc., are spiritualentities; for only mind is the true essence of man, and the true form of mind is thinking mind, theological, speculative mind.

"The human character of nature and of the nature created by history – man's products – appears in the form that they areproducts of abstract mind and as such, therefore, phases ofmind – thought-entities. The Phänomenologie is, therefore, a hidden, mystifying and still uncertain criticism ..."

KAYNAK: Economic and Philosophical Manuscripts of 1844; Critique of Hegel’s Philosophy in General

Karl Marx "Duyu, Din, Devlet" gibi kavramların tinsel olduklarını kabul etmez ve Hegel’i böyle bir yanlışlığa düşmekle suçlar. Burada da açıkta yatan şey özdekçiliğin düşünceyi yokluk olarak, olmayan birşey olarak görmesidir. Hegel’den beklenen şey büyük olasılıkla böyle Devlet, Yasa, Din vb. gibi tinselliklerin ‘özdeksel’ olduklarını tanıtlamasıydı.

‘‘Tarih tarafından yaratılan doğanın’’ ya da Kültürün ‘‘insan ürünü’’ olduğu genellikle düşünen herkes tarafından kabul edilir. Karl Marx buna hayret etmekle kalmaz, ama Hegel’de özdeksel ‘‘Doğanın’’ kendisinin ‘‘soyut tinin ürünü’’ olduğunu da okur. Böyle okunduğunda Phänomenologie hiç kuşkusuz gizemselleştirici olur. Ama açıktır ki, gizemselleştirici olan şey Phänomenologie değil, Hegel’in özdekçi okunuşudur.

4. Karl Marx’ın Kişiye Özel Diyalektik Yöntemi Solipsizmde Sonuçlanır.

"Benim diyalektik yöntemim Hegel’in yönteminden yalnızca ayrı olmakla kalmaz, onun doğrudan karşıtıdır. Hegel için, insan beyninin yaşam-süreci, e.d. düşünme süreci — ki Hegel "İdea" adı altında onu giderek bağımsız bir özneye dönüştürür — reel dünyanın demiurgesidir, ve reel dünya yalnızca "İdea"nın dışsal, fenomenal biçimidir. Benim için, tersine, ideal dünya insan anlığı tarafından düşünülen ve düşünce biçimlerine çevrilen özdeksel dünyadan başka birşey değildir."

"Hegel diyalektiğinin gizemselleştirici yanını hemen hemen otuz yıl yönce, henüz moda olduğu bir zamanda eleştirdim. ... Diyalektiğin Hegel’in ellerinde uğradığı gizemselleştirme hiçbir biçimde onu diyalektiğin genel işleyiş biçimini kapsamlı ve bilinçli bir yolda sunan ilk [düşünür] olmasının önüne geçmez. Onda diyalektik başının üzerinde durur. Eğer gizemli kabuğun içerisindeki ussal çekirdeği keşfedecekseniz, yeniden doğru yan üzerine döndürülmelidir."

"Gizemselleştirilmiş biçiminde, diyalektik Almanya’da moda oldu, çünkü şeylerin varolan durumunu yükseltiyor ve yüceltiyor görünüyordu. ..."

My dialectic method is not only different from the Hegelian, but is its direct opposite. To Hegel, the life-process of the human brain, i.e., the process of thinking, which, under the name of “the Idea,” he even transforms into an independent subject, is the demiurgos of the real world, and the real world is only the external, phenomenal form of “the Idea.” With me, on the contrary, the ideal is nothing else than the material world reflected by the human mind, and translated into forms of thought.

The mystifying side of Hegelian dialectic I criticised nearly thirty years ago, at a time when it was still the fashion. ... The mystification which dialectic suffers in Hegel’s hands, by no means prevents him from being the first to present its general form of working in a comprehensive and conscious manner. With him it is standing on its head. It must be turned right side up again, if you would discover the rational kernel within the mystical shell.

In its mystified form, dialectic became the fashion in Germany, because it seemed to transfigure and to glorify the existing state of things. ...

KAYNAK: Capital, Volume One, 1873. Afterword to the Second German Edition

Karl Marx’ın kariyerinin doruk noktasında kaleminden çıkan ‘‘İdeal dünya insan anlığı tarafından düşünülen ve düşünce biçimlerine çevrilen özdeksel dünyadan başka birşey değildir’’ sözleri John Locke’un tabula rasa görüşünün bir yinelemesini anımsatır. Ya da, belki de daha iyisi, ‘‘düşünce

biçimlerine çevrilme'' hemen hemen sözel olarak David Hume'un insan anlığında duyu-izlenimlerinin nasıl sönük idealara (faint ideas) dönüştüğünü anlatan görgücü bilgikuramının bir eşlemidir. Bir materyalist düşünür durumunda düşüncelerin a priori kabul edilmesini bekleyemeyiz. Marx için ideal-düşünsel dünya ''özdeksel dünyanın'' düşünce biçimlerine çevrilmesidir — bu ''özdeksel dünya'' her nasılsa ''duyu, din, devlet-erki vb.'' gibi özdeksel-olmayan tinsel kendilikleri de kapsamak üzere.

İronik olarak, özdekçilik de genel olarak tüm görgücülük türevleri gibi solipsizmde sonlanır: İnsan bilincinde yansımasını bulan dışsal olsa da, bu yansıma ya da izdüşüm salt insan öznede olan birşeydir, ''ideal dünyadır,'' dışsal olandan ayrıdır, ve böyle kökeninden ayrımlaşmış olarak öznel düşünce hiçbir zaman Benin dışına çıkamaz. Görgücülük hiçbir zaman bu türevselin varolan dünya ile, dışsal realite ile bir olduğunu tanıtlayabilmiş değildir. Marx'ın diyalektiği — ki dışsal, özdeksel olanı birincil yapar ve düşünce ikincildir, ve Hegel'in diyalektiği ile yalnızca adda bir benzerliği vardır — tam olarak Berkeley, Hume vb. biçeminde bir öznel idealizmde, bir solipsizmde demir atar ve Marx'ın Kavramın doğası konusundaki yanılgısı bu vargıyı çıkarsamasını ve anlamasını olanaksız kılar.

Hegel'in düşüncesi özsel olarak kurguldur ve Marx için gizemselleştirici görünen özsel olarak onun düşüncesinin bu kurgul doğasıdır. Hegel Ansiklopedi'de (§ 82 Ek) gizemselin Anlağın kurgul olanı anlama biçimi olduğunu söyler. ''Burada belirtilmesi gereken ilk nokta gizemselin hiç kuşkusuz giz dolu olduğu, ama bunun gene de yalnızca anlak için böyle olduğudur — yalnızca soyut özdeşliğin anlağın ilkesi olması gibi yalın bir nedenle; oysa gizemsel (Kurgul ile eşanlamlı olarak) anlağın yalnızca ayrılık ve karşıtlıkları içinde gerçek saydığı belirlenimlerin somut birliğidir.''

Diyalektiğin ayakları üzerine oturtulması Marx'ın sözlerinde doğrudan doğruya onun görgül bir temele oturtulmasıdır.

Görgücülüğün Özdekçiliğe götürmesi görücülükte bilginin kaynağı olduğu ileri sürülen duyusal deneyimin en sonunda duyusal öğe yoluya özdeğin kendisine bağlı olması olgusuna dayanır. Özdekçilik özdeği bir kavram olarak değil ama duyum olarak görür. Ama duyum özneldir (renk, sertlik vb.).

''Görgücülük için genel olarak dışsal olan gerçektir; ve gerçi bir duyulurüstüne izin verilse de, gene de bunun bir bilgisi söz konusu olamaz, tersine yalnızca algı alanına girene sarılmak gerekir. Ama sonuna dek götürüldüğünde bu ilke yakın zamanlarda Özdekçilik olarak adlandırılmış olan görüşe varır.'' (Ansiklopedi, § 38, Ek.)

Bir aktarma:
(''[İnsan] beyni ona basılan her izi kabul edecek bir balmumundan başka birşey değildir'' :: ''his brain is nothing but wax to receive the imprint of every impression made in it'' (Holbach according to Plekhanov, aktaran Lukacs).

Öte yandan, Kavramların duyusal-deneyimden türediklerini ileri sürmek gene de en azından bu ikisi arasında bir bağıntının algılandığını gösterir ve görgücülüğü deneyimi kavramın kökeni olarak görmeye götüren şey bu özünlü bağıntıdır. Bu durumda sorun bir bakıma bir yön sorunuymuş gibi görünebilir, ve gerçekten de örneğin ilkin Descartes'ta ve sonra daha vurgulu olarak Kant'ta deneyimin duyusal gerece kavramların bir uygulamasından başka birşey olmadığı görüşünü buluruz. Deneyim kavramsız olamaz, ve giderek 'deneyim' sözcüğünün kendisi bile bir sözcük olmadan önce kavramdır. Bunlar mantıksal olarak yalın ve kolay anlaşılır şeylerdir. Bu yalınlığı

anlayamamak bir anlama yeteneksizliği değil ama dikkafalılıktır. Us kendinde her insan beyninde işleyen yanılmazbir yetidir. Ama her felsefecinin henüz onu yanılmaz nesnelliği içinde özgür bırakacak bir Özgürlüğe ve Erdeme ulaştığı söylenemez.

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

İDEA / KANT'IN ÖZNEL İDEALİZMİ

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Immanuel Kant

Kant'ın Öznel İdealizmi

Aziz Yardımlı

"Zwei Jahrzehnte kostest du mir: zehn Jahre verlor ich

Dich zu begreifen, und zehn, mich zu befreien von dir."

Friedrich Schiller

Xenien und Votivtafeln aus dem Nachlaß

Kant’ın felsefesinin önemi kendinde değerinde değil, ama gördüğü yaygın onayda yatar. Bu onay doğal bilinçten gelir. Buna göre Kant’ın sözde önemi ve büyüklüğü doğal bilincin bilgi karşısında Varlığı açısından duyduğu Umutsuzlukta yatar.

Kant'ın "varlık" ile anladığı şey 100 dolar türünde somut fiziksel şeylerdir. — Sıradan bilincin felsefeciliği bir yargıç havasıyla önüne notlarını ve bir iki kitabı almaktan, onlarda sökebildiklerini notlarına eklemekten, ve anlamadığı şeyler üzerine hükümler vermekten oluşur. Felsefeyi bir görüşler sunma alanı olarak görür ve tanıtlama, yöntem, sağınlık, ciddiyet gibi şeyler ile hiç ilgilenmez. Doğal bilinç hiç kuşkusuz entellektüel olarak geridir, bilgisizdir, usu bölük pörçüktür, ve hiç kuşkusuz bu gerilikten aşamalı olarak kurtulacaktır. Ama bunun için herşeyden önce kendini aldatmaktan vazgeçmeli, bilginin dürüstlük olmaksızın kazanılamayacağını kabul edecek denli değerli olmalıdır.

Kant felsefesini bilişsel değeri açısından övme ve yükseltme alışkanlığı gerçekte bu felsefeyi yeterince incelemiş ve anlamamış olmamaktan kaynaklanır ve onu anlayacak ölçütlerden yoksun olmayı gerektirir. Felsefe ile tanışıklığı bölük pörçük olan sıradan bilinç önüne aldığı felsefi bir içeriği kendinde ya da gerçek değerinde anlayıp değerlendiremez ve yalnızca bir karşılaştırma yapar. Gerçekte Kant'ın kendisi de bütün felsefesinde böyle göreli bir karşılaştırma yöntemi uygular. Sonuç ele alınan içeriğin göreli bir bakış açısından yorumlanması, bir kural olarak bir karşılaştırmanın karşılaştırması ya da göreli olanın bir kez daha göreli kılınmasıdır. Bu ciddiyetsiz ve bilgisiz tutum ile karşıtlık içinde, kavramın nesnel bakış açısı kavramsız bilincin sunduğu felsefi problemi usun dizgesel bütünlüğü içinde çözümler, tanıtlamalarının gerçekten kavramsal tanıtlama değerini taşıyıp taşımadıklarını ölçer. Felsefe Tarihi özellikle Hegel'in felsefesi ile hiç olmazsa felsefi tanıtlamanın saltık önemini kavramış, kavramın kendi mantığının açınımı olarak dizgeselliğin bilgi için saltık koşul olduğunun bilincine varmıştır. Felsefe tarihi bir kişisel görüşler çöplüğü değildir.

Kant felsefesi Kavramların yöntemli, dizgesel irdelemesine ve bilgilerine en küçük bir katkıda bulunmamıştır. Bu felsefe sıradan bilincin toprağında durur, onun alışıldık yordamlarını kullanır. Mantıksal tanıtlamadan ve dizgesel yapıdan yoksundur. Bir anlatı biçiminde ilerler, sık sık aldatmacalara baş vurur (tanıtlanacak olanı tanıtlamanın kendisinde kullanır), kavram konusunda en küçük bir kavrayışı yoktur (sayıları birer kavram olarak almakla kalmaz, giderek 100 Taler gibi

bütünüyle belirli, somut ve duyulur vb. cisimleri de okuyucusuna ve kendisine "kavram" diye yutturmaya çalışırken, buna karşı "uzay" ve "zaman" kavramlarının kavram değil ama sezgi olduğunu belirtir ve hemen arkasından uzay ve zaman "kavramlarından" söz eder). Böyle bir felsefenin Usu Eleştirdiği, felsefe tarihinde çığır açtığı, metafiziği ortadan kaldırdığı söylenir.

Kavramın doğasından böylesine uzaklaşan bir düşünürün kavramsal düşünmenin özsel problemlerinin pek çoğunu ele almış olması yalnızca felsefenin mantıksal düzleminde açıklanacak bir olgu değildir. Eğer öznel bir Eleştiriciliğin nesnel bir Eleştirisinin olanağını kabul edebiliyorsak, eğer Kant'ın kendi kişisel bilinci ile eleştirmeye çalıştığı Usun kendisinin gerçek Eleştiri ölçütü olduğunu kabul edebiliyorsak, o zaman Kant üzerine yazılan pekçok görgücü, pozitivist, nihilist ıvır zıvır ile karşıtlık içinde Hegel'in Kant'ın felsefesini çözümlemesi biricik geçerli ve ciddi çözümleme olduğu vargısı geçerlidir.

Kant'ın 'felsefesi'ni felsefe olarak kabul ederiz çünkü kavramları kavramlar olarak ele almayı başaramasa da en azından niyet olarak bunu yapmaya çabalar. 100 Taler gibi birşeye 'kavram' diyen ve onu soyut kavramlar ile karşılaştırma içine getiren bir düşünürün felsefeden ne anladığını merak etsek de, her zaman böyle düşüncesiz değildir. Kant'ın felsefesine "Eleştirel Felsefe" de deriz çünkü usu eleştirmekten başka birşey yapmamıştır — üstelik usun ne olduğunu bilmese de —, ve birincil çalışmaları "Eleştiri" başlığını taşır. Ama kendisi Eleştirinin ne olduğunu sorgulamadığı için, naiv okuyucuları da bir kural olarak "Eleştiri"nin ne olduğu sorgulamazlar. Eleştiri bir ölçütü gerektirir, ve o ölçütün geçerliği, gerçekliği, doğruluğu onun karşısına aldığı nesnenin değerini saptar. Eğer bilginin usun bir sorunu olduğunu düşünüyorsak, o zaman Kant'ın usu hangi bakış açısından eleştirdiği sorusunu sormalıyız. Eğer bilginin duyuların, duyusal algının, deneyimin bir sorunu olduğunu düşünüyorsak, bu yazıyı okumayı bırakmalıyız. Kant en azından duyuları vb. bilginin kaynağı olarak gören bir düşünür değildi. Bilgiyi bir kavram sorunu olarak gördü ve kavramların anlak tarafından üretildiklerini düşündü. Kant usu eleştirirken ustan daha iyi, daha yüksek bir ölçüt mü kullandı? Bir ölçüt kullanması gerektiğini kabul etmeliyiz. Ama bu ölçütün ne olduğu sorusunun yanıtını Kant'ın kendisinden alamayız. Onu çıkarsamalıyız. Kant kendi öznel bilincini, tüm olumsallıkları ile kişisel bilincini eleştirisinin ölçütü olarak kullandı. Hiç kuşkusuz bu kişisel bilinç de kendinde usun bir görüngüsü idi. Felsefecinin anlaması gereken şey felsefenin tam olarak bu görüngüleri, usun bu tikel biçimlenmelerini, bu olumsal olarak belirlenmiş öznel kişisel usları usun gerçek biçimi içinde yeniden-üretmek olduğudur. Bu düzeye dek Kant'ın felsefe ile anladığı şeyin felsefe ile hiçbir benzerliği yoktur. Tersine, bu 'felsefe' aptallaştırıcıdır. Schiller Kant'ın felsefesini anlamak için on yıl harcadığını söyler. Ondan kurtulmak için de bir ikinci on yılı harcamak zorunda kaldığını ekler. Felsefeci tikel bir felsefenin gölgesi olmamalıdır. Felsefe Tarihinin ne olduğunu anlamalı, onda tek bir usun açınmakta olduğunu kavramalıdır. Platon ve Aristoteles'in felsefeleri usun bu saltık önemini göstermiştir. Farabi onlardan felsefi usun bağımsızlığını öğrenmiştir. Descartes ve Spinoza modern dönemin özgür, ussal felsefi tinini tanımlayan düşünürler olarak felsefecinin neye yönelmesi gerektiğini bir kez daha vurgulamışlardır. Felsefenin özsel doğasını kavramadan felsefe yapmaya çalışmak bilgisiz olduğu için çirkin bir iştir.

Hegel, Mantık Bilimi (Büyük)

Mantığın Genel Bölümlenişi

...

[§ 110] Şimdi Kant felsefesinin ilgisi düşünce-belirlenimlerinin sözde aşkınsal yanlarına yönelik olduğu için onların kendilerinin irdelemesi boşa çıkmıştır; tümüne ortak Ben ile soyut ilişki

olmaksızın kendilerinde ne oldukları, birbirlerine karşı belirliliklerinin ve birbirleri ile ilişkilerinin ne olduğu bir irdelemeye konu edilmemiştir; buna göre doğalarının bilgisi bu felsefe tarafından en küçük bir biçimde geliştirilmemiştir.

Wissenschaft der Logik

Allgemeine Einteilung der Logik

...

Indem nun das Interesse der kantischen Philosophie auf das sogenannte Transcendentale der Denkbestimmungen gerichtet war, ist die Abhandlung derselben selbst leer ausgegangen; was sie an ihnen selbst sind, ohne die abstrakte, allen gleiche Relation auf Ich, ihre Bestimmtheit gegen und ihr Verhältniß zu einander ist nicht zu einem Gegenstande der Betrachtung gemacht worden; die Erkenntniß ihrer Natur hat sich daher durch diese Philosophie nicht im geringsten gefördert gefunden.

“... Kant’ın felsefesi öznel İdealizmdir. — Bu öznel idealizmin içeriği üzerine gerçekte tek bir sözcük bile harcamaya değmez.” :: “... [Kants] Philosophie ist subjektiver Idealismus ... — Nach dem Inhalt dieses subjektiven Idealismus ist in der Tat nicht die Hand umzukehren.” (Hegel, Ansiklopedi, § 42, Zusatz 3.)

Kant Felsefesi ve Metafizik

Kant'ın Metafiziği ortadan kaldırdığı söylenir. Gerçekten de, eğer 'Metafizik' ile anlaşılan şey Kant'ın "arı Us" dediği şeyin varlığı ise, Kant'ın bu Usu eleştirisi bir ortadan kaldırma değil ama bir eleştirme, ve gerçekte arı us olmayan bir us yoluyla, kendi öznel ve kişisel usu yoluyla eleştirmedir. Herşeyden önce Kant'ın us ile anladığı şeyin gerçekten de us olup olmadığı sorgulanmalıdır. Ve böyle bir "us" üzerinde Kant'ın kişisel eleştirisinin anlamı ve değeri sorgulanmalıdır.

Logos/Us — Doğa — Tin üçlüsünde 'Metafizik' terimi doğru kullanıldığında, eş deyişle Doğa-Ötesi olarak alındığında, 'metafiziksel' olması gereken terim Tindir. Ama 'Metafizik' nitelemesi Us için kullanılır ve o zaman Metafiziğin ortadan kaldırılması denilen şey Logosun ortadan kaldırılması olur, ki pozitivizmin alkışladığı şey budur. Öte yandan doğal bilincin Tanrı olarak anladığı terim Logos/Us olduğu için, Usun olumsuzlanması aynı zamanda "Tanrı öldü" vb. gibi grotesk analtımlar ile de sunulur ve nihilizmin alkışladığı budur. Kant'ın kendisi her zaman bir inancı salık verdi ve ateizm önermedi. Ama Kant'ın inancı kuşkulu bir inaç, bilgisiz bir inançtı, ve Kant inancın özel olarak bilgiden uzak tutulması gerektiğini düşünüyordu: "İnancı kurtarabilmek için bilgiyi yok ettim" sözleri ona aittir.

Hegel’in Felsefi Dizgesinin Kant Felsefesi Üzerine Dayandığını Düşünmek Ancak Bu Felsefeler Konusunda Derin Bir Bilgisizlik Zemininde Olanaklıdır

Kant felsefesinde düşünce salt öznelliği içinde geçerli sayılır ve böyle olarak nesnellik ile saltık karşıtlık içinde durur. Karşıtında bütünüyle ayrı bir tözden oluştuğu varsayılan bir Başkası ile, kendinde-Şey ile sınırlı olarak bilmeyen Düşünce insan büyüklüğünün, eşsizliğinin, sonsuzluğunun anlatımı değil, ama insanın hiçliğinin, değersizliğinin, saçmalığının bir kanıtı olur. Hegel Kant felsefesinin sonucuna göre insana "saman ve küspe" salık verilmesi gerektiğini söylüyordu (Ans. § 28, Ek). Fichte, Schelling ve Hegel gibi idealistler düşünceyi, insanı, varoluşu Kant felsefesini doğrulayarak değil ama onu yadsıyarak onurlandırdılar. Kant'ın kuşkucu felsefesi modern kültürde kuşkucu eğilimin yaygınlığı tarafından sürekli olarak beslendi ve büyütüldü. Belli bir insan karakteri için Bilme değil ama Bilmeme insanın yeğlemesi gereken şeydir. Bu karakter insanda

büyük olan herşeyi yalnızca küçültmeyi bilen değersizlik düşkünlüğüdür. Bu bakış açısına göre insan dünyaya fırlatılmış bir şey, en iyisinden bir böcek, salt kimyasal bir süreç ve bir molekülden başka birşey değildir.

Immanuel Kant 1724'te Königsberg'de doğdu ve orada ilkin tanrıbilim okudu. 1755'te öğretmenliğe başladı; 1770'te felsefe profesörü oldu; 1801'de hiç ayrılmadığı kenti olan Königsberg'de öldü.

Kant Arı Usun Eleştirisi'ni ilkin Duyarlığın ve Usun Sınırları [Der Grenzen der Sinnlichkeit und der Vernunft] başlığı altında çıkarmayı tasarlıyordu. On yıllık bir ön çalışmanın arkasından dört ay gibi kısa bir süre içinde yayıma hazırlanan yapıt 1781'de çıktı. Çalışmanın bir özeti olarak yazılan Prolegomena 1783'te ve AUE'nin gözden geçirilmiş ve yer yer yeniden yazılmış ikinci yayımı 1787'de çıktı.

Kant ussalcı değildir. Kuşkucudur, ve bu eğilimi ile haklı olarak Aydınlanma geleneğine ait sayılır. Kuramsal kuşkuculuğu ile bağdaşmayan moral felsefesi ussal bir dizgenin bir parçası değildir ve kişisel bir yeğleme sorunu olarak kurgulanır. Bu parçalanmışlık ile tam uyum içinde, Kant inancı bilgiden ayırır, aslında onları karşıtlar olarak görür, ve, çok iyi bilinmesi gerektiği gibi, "inanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmek zorunda kaldım" der.

Bilgi, Gerçeklik; Deneyim, Görgücülük

Kant felsefesinin görgücülükten ayrımı kavramları görgücülükte olduğu gibi deneyimden türetmemesi, ama — örneğin Descartes, Leibniz gibi ussalcılarda görüldüğü gibi — düşüncenin kendiliğindenliğine bağlı (a priori) görmesidir. Bu felsefede deneyim duyu-verilerinin a priori anlak-kavramları tarafından belirlenmesi olarak anlaşılır.

Kant felsefesi tıpkı Görgücülüğün yaptığı gibi deneyimi biricik bilgi kaynağı olarak alır, çünkü içeriksiz ve böylece bilgiye ilgisiz gördüğü arı kavramı ancak duyusal içerik ile doldurulduğu zaman bilgi üretici sayar. Gene de böyle üretilen bilgileri Gerçeklikler olarak değil, Görüngüler olarak geçerli görür. Böylece bu felsefede Bilgi ve Gerçeklik ayrımı doğrulanır, ve Bilgi Varlığa ilgisiz ve nesnesiz olsa da Bilgi olarak alınır.

Kant'ın Felsefesi ve Hegel'in Felsefesi

Kant felsefesini Hegel'in felsefesinin öncülü olarak görmek, ya da Hegel'in dizgesinin Kant felsefesi üzerine dayandığını düşünmek olanaklıdır. Ama bu olanak her iki felsefe üzerine de derin bir bilgisizlik üzerine dayanır. Kant felsefesi yöntemsiz, tanıtlamasız, dizgesiz bir anlatıdır. Hegel'de yöntem Kavramın kendisinin tanıtlama sürecidir ve dizgenin biricik belirleyicisidir.

Hegel'in Kant felsefesine sık göndermede bulunmasının nedeni:

Mantık Bilimi (Büyük), Bölümleme, Dipnot

5Anımsatmam gerek ki, bu çalışmada Kant felsefesine sık sık göndermede bulunmamın nedeni (ki bu birçoklarına gereksiz görünebilir), daha sağın karakteri ve açımlamasının tikel bölümleri bu çalışmada ya da başkalarında nasıl görülmüş olursa olsun, bu felsefenin modern Alman felsefesinin temelini ve başlangıç noktasını oluşturuş olması ve bu değerinin ona yüklenecek hiçbir kusur tarafından etkilenmeksizin kalmasıdır. Ona Nesnel Mantıkta da sık sık göndermede bulunulmasının nedeni Mantıksalın önemli, daha belirli yanlarına ayrıntılı olarak girmesi, ama buna karşı daha sonraki felsefi açımlamaların bunlara çok az dikkat etmiş ve kimi durumlarda çoğu kez yalnızca ham — ama öcü alınmamış — bir küçümseme göstermiş olmalarıdır. Aramızda en yaygın olan felsefecilikte Kant'ın Usun hiçbir gerçek içeriği bilemeyeceği ve saltık gerçeklik açısından inanca

yöneltilmesi gerektiği gibi sonuçlarının ötesine geçilmez. Ama Kant'ta sonuç olan şey bu felsefecilikte dolaysızca başlangıç noktası olarak alınır, ve kendisinden o sonucun ortaya çıktığı ve felsefi bilgi olan önceki açımlama önceden kesilip atılır. Kant felsefesi böylece kendini herşeyin daha şimdiden tanıtlanmış ve tamamlanmış olduğu kanısı ile rahatlatan düşünme tembelliği için bir yastık olarak hizmet eder. Buna göre gerçek bilgi için ve böyle verimsiz ve kuru bir yatışmada bulunmayan belirli bir düşünce içeriği için o önceki açımlamaya geri dönülmelidir.

Wissenschaft der Logik, Einteilung

5Ich erinnere, daß ich auf die Kantische Philosophie in diesem Werke darum häufig Rücksicht nehme (was manchen überflüssig scheinen könnte), weil sie — ihre nähere Bestimmtheit sowie die besonderen Teile der Ausführung mögen sonst und auch in diesem Werke betrachtet werden, wie sie wollen — die Grundlage und den Ausgangspunkt der neueren deutschen Philosophie ausmacht und dies ihr Verdienst durch das, was an ihr ausgesetzt werden möge, ihr ungeschmälert bleibt. Auch darum ist auf sie in der objektiven Logik häufig Rücksicht zu nehmen, weil sie sich auf wichtige bestimmtere Seiten des Logischen näher einläßt, spätere Darstellungen von Philosophie hingegen dasselbe wenig beachtet, zum Teil oft nur eine rohe — aber nicht ungerächte — Verachtung dagegen bewiesen haben. Das bei uns am weitesten verbreitete Philosophieren tritt nicht aus den Kantischen Resultaten, daß die Vernunft keinen wahren Gehalt erkennen könne und in Ansehung der absoluten Wahrheit auf das Glauben zu verweisen sei, heraus. Was aber bei Kant Resultat ist, damit wird in diesem Philosophieren unmittelbar angefangen, damit die vorhergehende Ausführung, aus welcher jenes Resultat herkommt und welche philosophisches Erkennen ist, vorweggeschnitten. Die Kantische Philosophie dient so als ein Polster für die Trägheit des Denkens, die sich damit beruhigt, daß bereits alles bewiesen und abgetan sei. Für Erkenntnis und einen bestimmten Inhalt des Denkens, der in solcher unfruchtbaren und trockenen Beruhigung sich nicht findet, ist sich daher an jene vorangegangene Ausführung zu wenden.

Deneyim ve Algı

Algı duyusal öğeye bağlı olması ölçüsünde ancak tekil olanı kapsayabilir, çünkü duyusal olanın asıl belirlenimi tekil olmasında yatar (evrensel değil, tekil algılanır). Deneyimin Algıdan ayrımını oluşturan ve onu gündelik, e.d. tanıtlamasız bilgelik için gündelik bilgi düzeyine yükselten etmen deneyime yüklenen evrensellik ve zorunluk belirlenimleridir. Kant Anlak tarafından sağlanan bu öznel düşünsel öğeleri (Kavramlar) haklı olarak deneyimde nesnelliği oluşturan şey olarak görür.

Ama tam bu noktada gözden kaçırılmaması gereken şey Kant'ın nesnellik (evrensellik ve zorunluk) yüklediği bu kavramları gene de yalnızca Özne için doğrulaması ve kendinde-Şey için yadsımasıdır. Böylece bu nesnellik salt sözde kalır ve gerçekte öznellikten başka birşey değildir. Sonuçta duyumun öznelliğinin yanına bir de kavramların öznelliği eklenmiş olur.

Deneyime yüklenen evrensellik ve zorunluk belirlenimleri gene de deneyimi evrensel kılmaz, çünkü deneyim her durumda tekildir ve tekil deneyimlerin bir çoklusunu evrensel bir kurala yükseltmek tümevarım dediğimiz şeydir. Bu sonuncusu ise gerçekte yalnızca bir andırım tasımınının işlevinden başka birşey değildir. Tümevarım bilgi değildir. Hiçbirşeydir. Eğer kavram mantığı tarafından tanıtlanabilirse, eğer ileri sürdüğü bağıntı kavram mantığı tarafından doğrulanabilirse tümevarım olmaya son verir.

(BÜTÜN BU TEMA ARİSTOTELES TARAFINDAN METAFİZİK'TE AÇIMLANMIŞTIR; I, 981a, 981b).

Kavram Öznel Midir, Yoksa Nesnel Mi?

Kant kavramları kendilerinde işlevleri açısından değil, ama nesnel mi yoksa öznel mi oldukları açısından ele alır ve öznel olduklarını kabul eder. Ama bu kabullenim kendinde-Şeyin mantıksal bir çıkarsanması üzerine dayanmaz. Gerçekte kendinde-Şeyin çıkarsaması hiçbir biçimde söz konusu bile edilmez; tersine, bu tasarım Kant felsefesinin sorgusuzca kabul edilen özek noktasıdır ve felsefi kurgu tüm bölümlerinde kendini ona uyarlamak zorundadır. Yine, Kant'ın düşüncesine göre kendinde-Şeyin nesnel olması gerekir. Ama Kant kendinde-Şeyin düşüncemizde varolan bir soyutlamadan başka birşey olmadığını görmez. Onu düşünceden ayırır, düşünce tarafından erişilemeyecek birşey olarak görür. Ama onun Kant'ın düşüncesine ve bizim kendimizin düşüncesinde varolan birşey olduğu gibi yalın bir düşünme edimini başaramaz.

Kant Kategorileri Nereden Buldu?

Kavramlar düşünme yetisinin belirlenimleri ya da belirli düşüncelerin kendileridir. Kant biraz daha ayrıntı kullanarak anlak-kavramları dediği şeylerin belirli zeminini "Ben"in düşüncedeki kökensel özdeşliği ya da özbilincin aşkınsal birliği olarak adlandırır.

Duyusal sezgi yoluyla kazanılan tasarımlar ilkin duyurlığa (duyum yetisi, Sinnlichkeit) özgü dışsallık ya da tekillik nedeniyle birer çokludurlar. Bu duyu-sezgi çoklusu "Ben" tarafından tek bir bütün olarak birleştirilir ve bu kökensel sentez işlemine Kant "arı tamalgı" der. Bu işlem arı anlak kavramları ya da kategoriler tarafından belirlenir.

"Ben = Ben" bütünüyle belirsizdir ve daha sonra Fichte'nin sonuçsuz kalan girişiminin tersine Kant kategorileri bu özdeş Benden çıkarsama gibi bir yola başvurmaz. Onları doğrudan doğruya eski mantık kitaplarından ödünç alır. Yine, Arı Usun Eleştirisi'nde (A ve B) "Kavramların Tümdengelimi" ya da "Çıkarsaması" başlığı altında yaptığı şey de kavramların mantıksal bir çıkarsaması değil ama yalnızca onların Deneyim ile ilişkilerini göstermektir, çünkü bu ilişkinin gösterilmesini Kavramların Çıkarsaması olarak görür.

Kavramların Tümdengelimi

Kant kavramların çıkarsaması ya da tümdengelimi dediği şey ile onları kendilerinde ve kendileri için irdelemeyi ve bağıntılandırmayı anlamaz. Hegel'de eytişim kavramın yalnızca belirli ve buna göre kendinde olumsuzu ile bağıntılı ve böylece kendi için olmasının anlatımı olarak anlaşılırken, Kant'ta kavramın çıkarsaması kavram bağıntılarını ilgilendiren bir konu olarak değil, ama yalnızca duyu-deneyimi ile bağıntısını ilgilendiren bir konu olarak görülür. Eytişim Kant için usun kaçınılmaz, zorunlu, ama yalnızca boş düşünceler ve yanılsamalar üreten bir eğilimidir.

Kant, AUE [A 97]

... ve eğer bir nesnenin ancak kavramlar aracılığıyla düşünülebildiğini tanıtlayabilirsek, bu onların yeterli bir çıkarsaması ve nesnel geçerliklerinin aklanması olacaktır.

... und es ist schon eine hinreichende Deduktion derselben, und Rechtfertigung ihrer objektiven Gültigkeit, [A 97] wenn wir beweisen können: daß vermittels ihrer allein ein Gegenstand gedacht werden kann.

Kant’ta Tanıtlama, Çıkarsama, Dizge, Yöntem Kavramları Sözdedir

Modern Avrupa felsefesinde Kant'tan (1724-1801) çok önce Descartes (1596-1650) Bilimi temelsiz varsayımlardan kurtarmanın saltık önemi konusunda, ve bunun için Yöntemin zorunluğu konusunda bütünüyle geçerli bir kaygı ile başlamıştı. Ama yöntemin doğası ve uygulaması konusundaki düşünceleri yetersizdi. Varlık ve Düşüncenin birliğini kavramış olmasına karşın,

çıkarsamalarında diyalektik bağıntı yerine sıradan derin-düşünce bağıntılarını izlemenin ötesine geçemedi. Daha sonra Spinoza (1632-1677) Descartes'ın uyarısını dikkate aldı, ama sayıltıların yerine belitleri geçirmenin ötesine geçemedi. Geometrik yöntemin belitlerinin tanıtlanmamış öğeler kapsadıkları, felsefi çıkarsamanın semantik doğrulamalar üzerine dayanamayacağı gibi özsel noktalar henüz kurgul düşünürün dikkatinin ötesindeydi.

Kant felsefi çıkarsamanın doğası konusunda, kavramların yöntemli ve dizgesel olarak çıkarsanmaları konusunda bu erken öncellerindeki kavrayış derinliğini bile göstermez, çünkü tanıtlama konusunda olduğu gibi yöntem konusunda da tüm kaygısı Usun deneyimin ötesine geçme eğiliminin aşkınsal önlemler yoluyla engellenmesine yöneliktir.

Yöntem onun için yalnızca bir sınır polisi işlevini taşır.

Kant’ın Aşkınsal Yöntem Öğretisi

Yöntem Niçin ‘Aşkınsal’dır?

Kant'ın Yöntem Öğretisinin "Aşkınsal" olması onun bilmenin yöntemi olmaktan çok bilmemenin yöntemi olması anlamına gelir, ve düşünceyi aşkınlığa karşı, duyusal deneyimin ötesine geçme girişimlerine karşı sınırlamayı ilgilendirir. Buna göre Aşkınsal Yöntem öğretisinde "Yöntem" ilkin bir Disiplin sorunu olarak görülür. Bu öğretide, ikinci olarak, bir Kanon gereksizdir, çünkü bu öğretiye göre arı usun duyusal deneyimi aşan bir kullanımı olanaksızdır ve kullanımın olmadığı ya da ancak eytişimsel olabildiği ve böylece ancak yanılsamalar üretebildiği yerde Kanon da gereksizdir (Kanon yalnızca kılgısal us kullanımı — istenç özgürlüğü, ruhun ölümsüzlüğü ve Tanrının varoluşu açısından kullanım — söz konusu olduğunda gereklidir). Üçüncü olarak, Arkitektonik bir dizge kurma sanatıdır, ama Kant dizge ile anlak bilimlerini görgül olarak sınırflandırma girişimlerinin ötesine geçmez. Son olarak Arı Usun Tarihi Felsefe Tarihinin sürekliliği ile ilgilenmez, çünkü bu tarihte yalnızca duyusal deneyimi aşan usun ürettiği "yıkıntıya dönmüş yapılar" bulur.

Kant, AUE [A 795] [B 823]

Tüm arı us felsefesinin en büyük ve belki de biricik yararı öyleyse hiç kuşkusuz olumsuzdur; çünkü genişleme için bir organon olarak değil ama sınır-belirleme için bir disiplin olarak hizmet eder, ve gerçekliğin saptanması yerine yalnızca yanılgıları önleme gibi ılımlı bir değeri vardır.

Der größte und vielleicht einzige Nutzen aller Philosophie der reinen Vernunft ist also wohl nur negativ; da sie nämlich nicht, als Organon, zur Erweiterung, sondern, als Disziplin, zur Grenzbestimmung dient, und, anstatt Wahrheit zu entdecken, nur das stille Verdienst hat, Irrtümer zu verhüten. [A 795] [B 823]

Kant

Arı Usun Eleştirisi

Aşkınsal Yöntem Öğretisi

Buna göre Aşkınsal Yöntem Öğretisi ile arı usun tam bir dizgesinin biçimsel koşullarının belirlenmesini anlıyorum. Bu bakımdan arı usun bir Disiplini, bir Kanonu, bir Arkitektoniği ve son olarak bir Tarihi ile ilgilenecek, ve kılgısal mantık adı altında Okulların genel olarak anlağın kullanımı açısından başarmaya çalıştıkları ama kötü bir biçimde yerine getirdikleri şeyi aşkınsal açıdan yerine getireceğiz.

Birinci Anakesim

Arı Usun Disiplini

Görgül kullanımındaki usun bir eleştirisi gereksizdir, çünkü temel ilkeleri deneyimin ölçütlerinde sürekli olarak sınama altına alınırlar. Ne de matematikte ona gerek vardır, çünkü orada usun kavramlarının arı sezgide hemen in concreto sergilenmeleri gerekir, ve temelsiz ve keyfi herşey bu yolla çok geçmeden açığa çıkar. Ama ne görgül ne de arı sezginin usu görülebilir bir çizgide tutamadığı yerde, eş deyişle, salt kavramlara göre aşkınsal kullanımının söz konusu olduğu yerde onun olanaklı deneyimin dar sınırlarının ötesine uzanma eğilimini dizginleyecek ve onu hoppalık ve yanılgılardan uzak tutacak bir disipline öylesine büyük bir gereksinimi vardır ki, arı usun bütün bir felsefesinin bu olumsuz yarardan başka hiçbir yararı yoktur.

Ama hiç kuşkusuz belirtmek gerek ki aşkınsal Eleştirinin bu ikinci anabölümünde arı usun disiplini arı us yoluyla bilginin içeriğine değil ama yalnızca yöntemine yöneliktir. Birincisi daha önce Öğeler Öğretisinde irdelenmişti.

Kant

Kritik der reinen Vernunft

Der transzendentalen Methodenlehre

Ich verstehe also unter der transzendentalen Methodenlehre die Bestimmung der formalen Bedingungen eines [A 708] [B 736] vollständigen Systems der reinen Vernunft. Wir werden es in dieser Absicht mit einer Disziplin, einem Kanon, einer Architektonik, endlich einer Geschichte der reinen Vernunft zu tun haben, und dasjenige in transzendentaler Absicht leisten, was, unter dem Namen einer praktischen Logik, in Ansehung des Gebrauchs des Verstandes überhaupt in den Schulen gesucht, aber schlecht geleistet wird.

Erstes Hauptstück

Die Disziplin der reinen Vernunft

Es bedarf keiner Kritik der Vernunft im empirischen Gebrauche, weil ihre Grundsätze am Probierstein der Er[A 711] [B 739]fahrung einer kontinuierlichen Prüfung unterworfen werden; imgleichen auch nicht in der Mathematik, wo ihre Begriffe an der reinen Anschauung sofort in concreto dargestellt werden müssen, und jedes Ungegründete und Willkürliche dadurch alsbald offenbar wird. Wo aber weder empirische noch reine Anschauung die Vernunft in einem sichtbaren Geleise halten, nämlich in ihrem transzendentalen Gebrauche, nach bloßen Begriffen, da bedarf sie so sehr einer Disziplin, die ihren Hang zur Erweiterung, über die engen Grenzen möglicher Erfahrung, bändige, und sie von Ausschweifung und Irrtum abhalte, daß auch die ganze Philosophie der reinen Vernunft bloß mit diesem negativen Nutzen zu tun hat.

Es ist aber wohl zu merken: daß ich in diesem zweiten Hauptteile der transzendentalen Kritik die Disziplin der reinen Vernunft nicht auf den Inhalt, sondern bloß auf die Methode der Erkenntnis aus reiner Vernunft richte. Das erstere ist schon in der Elementarlehre geschehen.

Kant

Arı Usun Eleştirisi

Aşkınsal Yöntem Öğretisi

İkinci Anakesim

Arı Usun Kanonu

Bir kanon ile genel olarak belli bilgi-yetilerinin doğru kullanımının a priori temel ilkelerinin

toplamını anlıyorum. Böylece genel mantık analitik bölümünde genel olarak anlak ve us için bir kanondur; ama salt biçimsel olarak böyledir, çünkü tüm içeriği soyutlar. Böylece aşkınsal analitik arı anlağın kanonuydu; çünkü yalnızca anlak gerçek a priori sentetik bilgilere yeteneklidir. Ama bir bilgi yetisinin hiçbir doğru kullanımının olanaklı olmadığı yerde hiçbir kanon yoktur. Şimdi kurgul kullanımı içindeki arı usun tüm sentetik bilgisi, buraya dek verilen tüm tanıtlara göre, bütünüyle olanaksızdır. Öyleyse, arı usun kurgul kullanımının hiçbir kanonu yoktur (çünkü bu kullanım baştan sona eytişimseldir), ve tüm aşkınsal mantık bu bakımdan disiplinden başka birşey değildir. Buna göre, eğer ne olursa olsun arı usun doğru bir kullanımı varsa, ki bu durumda bunun bir kanonu da olmalıdır, o zaman bu kanon kurgul değil, kılgısal us kullanımını ilgilendirecektir ve şimdi irdeleyeceğimiz şey bu kullanımdır.

Kant

Kritik der reinen Vernunft

Der transzendentalen Methodenlehre

Zweites Hauptstück

Der Kanon der reinen Vernunft

Ich verstehe unter einem Kanon den Inbegriff der Grundsätze a priori des richtigen Gebrauchs gewisser Erkenntnisvermögen überhaupt. So ist die allgemeine Logik in ihrem analytischen Teile ein Kanon für Verstand und Vernunft überhaupt, aber nur der Form nach, denn sie abstrahiert von allem Inhalte. So war die transzendentale Analytik der Kanon des reinen Verstandes; denn der ist allein wahrer synthetischer Erkenntnisse a priori fähig. Wo aber kein richtiger Gebrauch einer Erkenntniskraft möglich ist, da gibt es keinen Kanon. Nun ist alle synthetische Erkenntnis der reinen Vernunft in ihrem spekulativen Gebrauche, nach allen bisher geführten Beweisen, gänzlich unmöglich. Also gibt es gar keinen Kanon des spekulativen Gebrauchs derselben (denn dieser ist durch und durch dialektisch), sondern alle transzendentale Logik ist in dieser Absicht nichts als Disziplin. Folglich, wenn es [A 797] [B 825] überall einen richtigen Gebrauch der reinen Vernunft gibt, in welchem Fall es auch einen Kanon derselben geben muß, so wird dieser nicht den spekulativen, sondern den praktischen Vernunftgebrauch betreffen, den wir also jetzt untersuchen wollen.

Kant

Arı Usun Eleştirisi

Aşkınsal Yöntem Öğretisi

Üçüncü Anakesim

Arı Usun Arkitektoniği

Bir arkitektonik ile dizgeler kurma sanatını anlıyorum. Dizgesel birlik sıradan bilgiyi ilkin bilim düzeyine yükselten, e.d. salt bir bilgi toplağından bir dizge üreten olduğundan, arkitektonik genel olarak bilgimizde bilimsel olanın öğretisidir, ve öyleyse zorunlu olarak yöntem öğretisine aittir.

Usun yönetimi altında, genel olarak bilgilerimiz herhangi bir rapsodi olmamalı, ama bir sistem oluşturmalıdır, çünkü ancak bir dizge içinde usun özsel ereklerini destekleyip geliştirebilirler. Ama bir dizge ile çoklu bilgilerin bir idea altındaki birliğini anlıyorum. İdea bir bütünün biçimine ilişkin us kavramıdır, ama ancak çoklunun erimi olduğu gibi parçaların birbirlerine göre konumları da onun tarafından a priori belirleniyor oldukça. Bilimsel us kavramı öyleyse ereği ve bu erek ile çakışan bütünün biçimini kapsar. Ereklerin birliği — ki tüm parçalar onunla ve onun ideasında

birbirleri ile ilişki içindedirler — geri kalanların bilgisinden çıkarak hiçbir parçanın yitik olmamasını, herhangi bir olumsal eklemenin ya da a priori belirlenmiş sınırları içerisine düşmeyen eksiksizlik konusunda büyük bir belirsizliğin yer almamasını olanaklı kılar. Bütün öyleyse eklemlenmiştir (articulatio), toplaklaşmış (coacervatio) değil; hiç kuşkusuz içsel olarak büyüyebilir (per intus susceptionem), ama dışsal olarak (per appositionem) değil; böylece bir hayvan bedeni gibidir ki, büyümesi hiçbir üyenin eklenmesini gerektirmez, tersine oranda hiçbir değişim olmaksızın her bir üyenin ereği açısından daha güçlü ve daha yetkin kılınmasıyla olur.

...

Buna göre metafiziğin bütün dizgesi dört ana bölümden oluşur: 1. Varlıkbilim. 2. Ussal Fizyoloji. 3. Ussal Evrenbilim. 4. Ussal Tanrıbilim.

Kant

Kritik der reinen Vernunft

Der transzendentalen Methodenlehre

Drittes Hauptstück

Die Architektonik der reinen Vernunft

Ich verstehe unter einer Architektonik die Kunst der Systeme. Weil die systematische Einheit dasjenige ist, was gemeine Erkenntnis allererst zur Wissenschaft, d. i. aus einem bloßen Aggregat derselben ein System macht, so ist Architektonik die Lehre des Scientifischen in unserer Erkenntnis überhaupt, und sie gehört also notwendig zur Methodenlehre.

Unter der Regierung der Vernunft dürfen unsere Erkenntnisse überhaupt keine Rhapsodie, sondern sie müssen ein System ausmachen, in welchem sie allein die wesentlichen Zwecke derselben unterstützen und befördern können. Ich verstehe aber unter einem Systeme die Einheit der mannigfaltigen Erkenntnisse unter einer Idee. Diese ist der Vernunftbegriff von der Form eines Ganzen, sofern durch denselben der Umfang des Mannigfaltigen sowohl, als die Stelle der Teile untereinander, a priori bestimmt wird. Der szientifische Vernunftbegriff enthält also den Zweck und die Form des Ganzen, das mit demselben kongruiert. Die Einheit des Zwecks, worauf sich alle Teile und in der Idee desselben auch untereinander beziehen, macht, daß ein jeder Teil bei der Kenntnis der übrigen vermißt [A 833] [B 861] werden kann, und keine zufällige Hinzusetzung, oder unbestimmte Größe der Vollkommenheit, die nicht ihre a priori bestimmten Grenzen habe, stattfindet. Das Ganze ist also gegliedert (articulatio) und nicht gehäuft (coacervatio); es kann zwar innerlich (per intus susceptionem), aber nicht äußerlich (per appositionem) wachsen, wie ein tierischer Körper, dessen Wachstum kein Glied hinzusetzt, sondern, ohne Veränderung der Proportion, ein jedes zu seinen Zwecken stärker und tüchtiger macht.

...

Demnach besteht das ganze System der Metaphysik aus vier Hauptteilen. 1. Der Ontologie. 2. Der rationalen Physiologie. 3. Der rationalen Kosmologie. 4. Der rationalen Theologie. ... [A 847] [B 875]

Kant

Arı Usun Eleştirisi

Aşkınsal Yöntem Öğretisi

Dördüncü Anakesim

Arı Usun Tarihi

Bu başlık burada yalnızca dizgede geriye kalan ve gelecekte doldurulması gereken bir yeri belirtmek için bulunuyor. Salt aşkınsal bir bakış açısından, e.d. arı usun doğasına göre, [filozofların] bu noktaya dek süren çabalarının bütünü üzerine kısa bir bakışla yetineceğim — bir bakış ki, benim gözümde hiç kuşkusuz yapıları, ama yalnızca birer yıkıntıya dönmüş yapıları sunmaktadır.

Oldukça dikkate değer ve doğallıkla başka türlü olamayacak bir olgu olarak belirtebiliriz ki, insanlar felsefenin çocukluğunda şimdi onun sonlanmasını istediğimiz yerden, e.d. ilkin Tanrının bilgisini ve bir başka dünya umudunu, daha doğrusu bu dünyanın niteliğini inceleyerek başlamışlardır.

Kant

Kritik der reinen Vernunft

Der transzendentalen Methodenlehre

Viertes Hauptstück

Die Geschichte der reinen Vernunft

Dieser Titel steht nur hier, um eine Stelle zu bezeichnen, die im System übrigbleibt, und künftig ausgefüllt werden muß. Ich begnüge mich, aus einem bloß transzendentalen Gesichtspunkte, nämlich der Natur der reinen Vernunft, einen flüchtigen Blick auf das Ganze der bisherigen Bearbeitungen derselben zu werfen, welches freilich meinem Auge zwar Gebäude, aber nur in Ruinen vorstellt.

Es ist merkwürdig genug, ob es gleich natürlicherweise nicht anders zugehen konnte, daß die Menschen im Kindesalter der Philosophie davon anfingen, wo wir jetzt lieber endigen möchten, nämlich, zuerst die Erkenntnis Gottes, und die Hoffnung oder wohl gar die Beschaffenheit einer anderen Welt zu studieren. ... [A853] [B 881]

Duyusal Sezgi ve Entellektüel Sezgi;

Fenomenler ve Numenler

Kant insanda yalnızca duyusal sezginin bulunduğunu, entellektüel sezginin ise insandan başka ussal varlıklara özgü olduğunu düşünür. Birincisi fenomenler ile, ikincisi numenler ile ilişkilidir.

AUE [B 308]

Eğer numen ile duyusal sezgimizin nesnesi olmadığı ölçüde bir şeyi anlıyorsak, ve böylece onu sezme yolumuzu soyutluyorsak, o zaman bu olumsuz anlamda bir numendir. Ama numen ile duyusal olmayan sezginin bir nesnesini anlıyorsak, o zaman özel bir sezgi türünü, eş deyişle anlıksal sezgiyi varsaymış oluruz ki, bize özgü bir sezgi kipi değildir ve olanağını bile anlayamayız. Bu olumlu anlamda numen olacaktır.

Wenn wir unter Noumenon ein Ding verstehen, so fern es nicht Objekt unserer sinnlichen Anschauung ist, indem wir von unserer Anschauungsart desselben abstrahieren; so ist dieses ein Noumenon im negativen Verstande. Verstehen wir aber darunter ein Objekt einer nichtsinnlichen Anschauung, so nehmen wir eine besondere Anschauungsart an, nämlich die intellektuelle, die aber nicht die unsrige ist, von welcher wir auch die Möglichkeit nicht einsehen können, und das wäre das Noumenon in positiver Bedeutung. ... [B 308]

Kendinde-Şey

Kendinde-Şey durumunda sıradan bilinç ondan yapması beklendiği gibi bu kavramdan tüm belirlenimleri soyutlar, ve geriye salt bir soyutlama kalır. Ve bilmenin kavramsallaştırma olması ölçüsünde bu soyutlamada bilinecek bir yan olmadığı için, sıradan bilinç kolayca kendinde-Şeyin bilinemez olduğu kanısına ulaşır. Gerçekte kendinde-Şey herşeyden önce bir soyutlama ile, bir olumsuzlama ile bağıntılıdır ve böylece dolaysızca kendinden daha çoğudur. "Şey" olma belirlenimini Kant'ın naiv mantığının göremediği bir yolda gerçekte bütünüyle somut olduğu için bir yana bırakarak onun yerine "Varlık" gibi eksiksiz soyutlamayı geçirsek bile, kendinde-Varlık yine kendi içine çekilmiş bir kavram olarak aynı ilişkisizliği, eş deyişle olumsuz ilişkiyi içerir ve belirlidir, belirlenim yüklüdür. Hegel "bunu bilmekten daha kolay birşey yoktur" der (Ans., § 44).

"Kendinde-Şey"in Şeyleri arasında herşey, giderek Özdek, Doğa, Tin ve Tanrı kavramları da kapsanır. Ama doğal bilinç felsefi soyutlama karşısında kolayca yenik düşer ve bu tür "Şey"lerin kendilerinde bütünüyle somut olduklarını düşünmek hiç kuşkusuz onun doğallığının ötesindedir. Kendinde "Ruh," "Özdek," "Yasa," "Devim," "Devlet," "Kavram" vb. tümü de tikelliklerinden, böylece görgül belirlenimlerinden soyutlanmış evrensellerdir ve böyle kavramlar olarak ancak ve ancak ait oldukları dizgenin bütünü içerisinde ve dizgesel bağıntıları içerisinde bilinebilirler.

Jacobi kendinde-Şeye ilişkin olarak kolay bir sonuç çıkarır: Kendinde-Şeyin bizim üzerimizde bir etkisi olamaz, çünkü nedensellik yalnızca görüngüler için geçerlidir. Fichte için "der Gedanke des 'Dinges an sich' ein Ungedanke" :: "Kendinde-Şey [düşüncesi] bir düşünce -olmayandır." Gene de tam tersi doğrudur ve kendinde-Şey bir düşünceden başka birşey değildir, çünkü bir soyutlamadır. Schelling kendinde-Şeyleri "Ideen in dem ewigen Erkenntnisart" :: "ilksiz-sonsuz bilgi türünde İdealar" olarak kabul eder. Rosenkranz: "Das sogenannte Ding an sich ist... ein bloßes Abstractum" :: "Sözde kendinde-Şey ... salt bir soyutlamadır," çünkü her şey belirliliği içinde varoluş taşır. (Bu alıntılar ve daha fazlası için bkz. Kaynak).

Görüngü

Varlığa Düşünce karar verir, çünkü Varlık duyusal birşey değil, bir deneyim olgusu değil, ama arı Düşüncedir. Varlık — sıradan bilincin sanısı ile karşıtlık içinde — hiç kuşkusuz Özdek değildir.

Öznel İdealizm Bilgiyi Yalnızca Görüngüye Sınırlar

Hegel, Wissenschaft der Logik (Ans.)

§ 45

Ek. ... — Dolaysız bilincimizin görgül bilgilerin içeriğini oluşturan nesnelerinin yalnızca görüngüler olarak anlaşılmasına gelince, bu da hiç kuşkusuz Kant Felsefesinin önemli sonuçlarından biri olarak görülmelidir. Sıradan (e.d. duyusal-anlaksal) bilinç için bildiği nesneler tekillikleri içinde bağımsız ve kendi üzerlerine dayanan şeyler olarak geçerlidir; ve kendilerini birbirleri ile bağıntılı ve birbirleri yoluyla koşullu olarak tanıtladıkları zaman, bu birbirlerine karşılıklı bağımlılıkları nesnelere dışsal olan ve özlerine ait olmayan bir durum olarak görülür. Buna karşı kuşkusuzca ileri sürülmelidir ki, dolaysızca bilinen nesneler yalnızca görüngülerdir, ya da bunlar varlıklarının zeminlerini kendi içlerinde değil ama bir başkasında taşırlar. Böylece sorun gelip bu başkasının nasıl belirlendiğine dayanır. Kant Felsefesine göre, bildiğimiz şeyler bizim için salt görüngülerdir, ve “kendinde”leri bizim için erişilmez bir öte-yan olarak kalır. Bilincimizin içeriğini oluşturan şeyleri salt “bizimkiler” olarak alan, salt bizim tarafımızdan koyulmuş birşey olarak alan bu öznel idealizme saf bilinç haklı olarak içerlemiştir. İşin gerçeği şudur: Dolaysızca bildiğimiz şeyler salt

bizim için değil, ama kendilerinde de yalnızca görüngülerdir, ve böylece sonlu şeylerin gerçek belirlenimleri varlıklarının zeminini kendilerinde değil ama evrensel tanrısal İdeada taşıyor olmalarıdır. Şeyleri bu yolda alan görüş de eşit ölçüde idealizm olarak, ama gene de Eleştirel Felsefenin o öznel idealizminden ayrım içinde saltık İdealizm olarak belirtilmelidir; Saltık İdealizm, sıradan realist bilincin çok ötesinde olmasına karşın, gene de gerçekte yalnızca felsefenin bir iyeliği olarak görülmemelidir, tersine, belli bir düzeye dek tüm dinsel bilincin temelini oluşturur, çünkü bu bilinç de var olan herşeyin toplamını, genel olarak varolan Evreni, Tanrı tarafından yaratılıyor ve yönetiliyor olarak görür.

Wissenschaft der Logik (Enc.)

§ 45

Zusatz. ... — Was dann noch die Auffassung der den Inhalt der Erfahrungserkenntnis bildenden Gegenstände unseres unmittelbaren Bewußtseins als bloßer Erscheinungen anbetrifft, so ist dies jedenfalls als ein sehr wichtiges Resultat der Kantischen Philosophie zu betrachten. Dem gemeinen (d.h. dem sinnlich-verständigen) Bewußtsein gelten die Gegenstände, von denen er weiß, in ihrer Vereinzelung als selbständig und auf sich beruhend, und indem dieselben sich als aufeinander bezogen und durch einander bedingt erweisen, so wird diese gegenseitige Abhängigkeit derselben voneinander als etwas den Gegenständen Äußerliches und nicht zu ihrem Wesen Gehöriges betrachtet. Dagegen muß nun allerdings behauptet werden, daß die Gegenstände, von denen wir unmittelbar wissen, bloße Erscheinungen sind, d.h. daß dieselben den Grund ihres Seins nicht in sich selbst, sondern in einem Anderen haben. Dabei kommt es dann aber weiter darauf an, wie dieses Andere bestimmt wird. Nach der Kantischen Philosophie sind die Dinge, von denen wir wissen, nur Erscheinungen für uns, und das Ansich derselben bleibt für uns ein uns unzugängliches Jenseits. An diesem subjektiven Idealismus, wonach dasjenige, was den Inhalt unseres Bewußtseins bildet, ein nur Unsriges, nur durch uns Gesetztes ist, hat das unbefangene Bewußtsein mit Recht Anstoß genommen. Das wahre Verhältnis ist in der Tat dieses, daß die Dinge, von denen wir unmittelbar wissen, nicht nur für uns, sondern an sich bloße Erscheinungen sind und daß dieses die eigene Bestimmung der hiermit endlichen Dinge ist, den Grund ihres Seins nicht in sich selbst, sondern in der allgemeinen göttlichen Idee zu haben. Diese Auffassung der Dinge ist dann gleichfalls als Idealismus, jedoch im Unterschied von jenem subjektiven Idealismus der kritischen Philosophie als absoluter Idealismus zu bezeichnen, welcher absolute Idealismus, obschon über das gemein realistische Bewußtsein hinausgehend, doch der Sache nach so wenig bloß als ein Eigentum der Philosophie zu betrachten ist, daß derselbe vielmehr die Grundlage alles religiösen Bewußtseins bildet, insofern nämlich auch dieses den Inbegriff alles dessen, was da ist, überhaupt die vorhandene Welt, als von Gott erschaffen und regiert betrachtet.

Hegel'in kendisi antikçağ kuşkuculuğunu modern kuşkuculuk ile karşılaştırmasında antik kuşkuculuğun Görüngüden kuşku duyarken, modern kuşkuculuğun düşünceden kuşku duyduğunu belirtir.

Görüngünün olumsuzlanması mitolojik bilincin de temel belirlenimidir. Bu bilinç için salt bir doğa olayı, salt bir Görüngü varlığını kendisinde değil ama kendisinden başka birşeyde, bir mitte taşır.

Görüngü ön-Sokratikler tarafından gerçek varlık olmayan bir doxa nesnesi olarak, öznel olarak kabul edilir. Gerçek Varlığı, Görüngünün Özünü salt düşünce yoluyla arama çabası henüz arı Kavrama ulaşamamış olsa da Thales ile başlar.

Zenon da tıpkı Kant gibi görüngünün öznel olduğunu ileri sürüyor, ama Kant'ın tersine onu insan

Bilgisi ile özdeşleştirmiyor, Bilginin görüngüsel olmadığı ve düşünce yoluyla olanaklı olduğu vargısını çıkarıyordu.

Bireşim (Sentez)

Bireşim anlatımı Kavramın diyalektiğini anlatmak için uygun değildir, çünkü birbirlerinden ayrı iken de belirlenimlerini yitirmeyen öğelerin salt dışsal birlikteliklerini anlatır. Bu düzeye dek, Tez, Antitez ve Sentez üçlemesi Hegel'in yöntemini anlatmak için bütünüyle uygunsuzdur ve kendisi Fichte'de görülen bu dışsal formülasyonu hiçbir zaman kullanmış değildir.

Hegel, Mantık Bilimi (Büyük)

Genel Olarak Kavram

... Bireşim yine kolayca dışsal bir birlik tasarımına ve kendinde ve kendi için ayrı olan şeylerin salt bileşimine götürür.

Wissenschaft der Logik

Vom Begriff im Allgemeinen

... Synthesis leitet leicht wieder zur Vorstellung einer äußerlichen Einheit, und bloßen Verbindung von solchen, die an und für sich getrennt sind.

Kavram ve İçerik

Kant Kavramların diyalektik bağıntısını görmesine karşın bu ilişkinin doğası üzerine düşünmeden geçer ve çelişki olarak gördüğü şeyi kavramın gerçeği ve bilginin olanağı olarak değil, ama yalnızca usun güçsüzlüğünün bir anlatımı olarak alır. Bu birliği kavramın içeriği bağlamında da görmez, çünkü Kavramın bilgi üretici olmasını onun ancak duyusal sezgiden gelen ıvır zıvır görgül içerik tarafından doldurulması koşuluna bağlar.

Arı Usun Eleştirisi’ne Sunuş

AZİZ YARDIMLI

Felsefe tarihçileri bir kural olarak Kant’ın yaşamı ve kişiliği ile felsefi başarımı arasında bir uyumsuzluk olduğu kanısını vurgularlar. Yaşamı öylesine renksiz ve öylesine tekdüzedir ki, herhangi bir idealist pırıltıdan yoksun bu kişilikte bir felsefe dehasının çiçeklenmiş olması tüm beklentiyi aşar. Ve felsefe üzerinde yoğunlaşması öylesine yavaş ve geç olmuştur ki, başlıca gökbilim, fizik, matematik gibi ilgilerle yoğrulmuş bir kafada gerçek bir kurgul düşünce tininin nasıl mayalanmış olduğunu anlamak güçtür. Kant 1871’de Kritik der reinen Vernunft’u yayımladığı zaman 57 yaşındaydı. On yıllık bir meditasyonun ürünü olan yapıt daha başından başlayarak ve tüm bu süre boyunca her zaman üç ay içinde yayımlanacağı inancına karşın büyüdükçe büyüdü, tüm felsefi temalar Ding an sich karşısında yeniden hizaya çekilip ayarlandı, tümce içerisine tümceler yığıldı, başlangıçta göreli olarak yalın olmuş olabilecek anlatımlar altüst edildi ve sonuçta bütün bir yapı gotik bir ton içerisinde düzensiz bir düzene yoğruldu. İlkin Duyarlığın ve Usun Sınırları [Der Grenzen der Sinnlichkeit und der Vernunft] başlığı altında çıkması tasarlanan çalışma Kant’ın sunuş kaygıları nedeniyle birçok ertelemeden sonra yeni adıyla son dört ay gibi kısa bir süre içinde yayıma hazırlanarak 226 yıl önce basıldı (1781 — bu çeviride ‘A’ metni).

Kant anlaşılırlık konusunda duyduğu kaygılarda hiç kuşkusuz haklıydı. İlk yayım tutucu ve mızmız bir tepkiyle karşılandı. Durumu biraz olsun düzeltebilmek için yapıtın bir özlüleştirilmesi olarak yazdığı Prolegomena’ya (1783) ve AUE’nin gözden geçirilmiş ve yer yer yeniden yazılmış ikinci yayımına karşın (1787 — bu çeviride ‘B’ metni), metin felsefe tarihinde okunması en güç

olanlardan biri ve en az sağın olanı olmaktan kurtulamadı; ve gene de felsefe tarihinin en etkili çalışmalarından biri oldu.

Daha 1799'da yapıtın beşinci basımı çıktı, ve evrensel bir tanınmışlığın vereceği mutluluk hiç kuşkusuz yaşlı Kant'ın yapıtına güveninin pekişmesi için gereksindiği tek şeydi. Kısa bir süre içinde yazdığı bir dizi kitapta salt kendi uğruna bile araştırmaya değer bir felsefi ekin yarattı ve özellikle kılgısal felsefede birer öğüt havasıyla da dolu yazıları Protestan ekinde güçlü bir onay buldu. Kant'ın Almanya'nın Aydınlanması ile bağlanması geleneksel Alman ussalcılığına ters düşen kuramsal kuşkuculuğundan çok bu törel yazılarında duyunç özgürlüğü ve katı ödev tini üzerine getirdiği vurguya bağlıdır:

Törellik us üzerine dayanmalıdır. Bu anlayış Alman ve bir bütün olarak Protestan kültür alanı üzerinde Reformasyonun us düşmanı eğilimlerini de dengeleyici oldu (Luther: 'İnanç tüm us, duyu ve anlağı ayaklar altında ezmelidir'; 'İnancın başladığı yere ulaştığımızda, usu kör etmeyi öğrenmeliyiz'; 'Us aldatılmalı, köreltilmeli, ve yok edilmelidir.' — Aktarmalar Kaufmann'dan). Kant'ın genç Germanik bilincin şekillenmesindeki katkısının düzeyini tam olarak saptamak olanaksız olsa da, o da kendisinden sonra gelen Fichte ve Hegel gibi felsefeyi salt bir akademik ilgi konusu olarak görmedi, tersine onu kültür oluşturucu bir güç olarak kullandı ve bu konuda belki de umabileceğinden çok daha etkili oldu. Kant kuramsal Usa yadsıdığı özgürlüğü kılgısal Us için koşulsuzca onayladığından, onu Aydınlanmanın Almanya'da 'en önde gelen temsilcisi' olarak görmek doğaldır. Bir yandan doğa bilimini Hume'un hiçbir nedensellik tanımayan görgücülüğünden kurtararak onun Us üzerine temellendirilmesini sağlama bağladığına inanırken (hiç kuşkusuz eleştirel felsefesinin ancak görüngünün bilimine izin verebileceği anımsanmalıdır), öte yandan inanca da bir yer bırakarak bugün bile ılımlı modern felsefe okurunun duygudaşlığını kazanan bir tutum geliştirdi.

Ama gene de Kant'ın felsefesinin tüm değer ve imlemini ancak daha sonra onu izleyen Alman idealistleri — Fichte, Schelling ve Hegel — tarafından oluşturulan bir bütünün parçası olarak kazandığını görmek güç değildir, ve onun çığır açan bir filozof olduğu yolundaki yaygın kanı bu bağlamda anlamlıdır. Çalışmasında tam olarak olduğu gibi onaylanan tek bir bölümün bile olmamasına karşın, Kant'ı izleyen dönemde felsefe modern Almanya'da neredeyse antik Yunanistan'daki altın çağını anımsatan ussalcı bir gelişim evresi yaşadı. Büyük bir öncü değerini her zaman ona gereksinen ve ondan yararlanabilecek bir kültüre borçludur, ve bireysel felsefeci evrensel usun özbilincine katkılarının değerini yalnızca onu anlayabilen bir kamuoyunun yargısında ve onun kavramını geliştiren yeni kuşakların tininde kazanır. Kant hiç kuşkusuz felsefenin geleceği açısından engin bir kapı açmakta olduğunu biliyordu. Ve modern Avrupa felsefe tarihinde yeni bir çığır açan büyük 18. yüzyıl filozofu olarak görülmesi ne olursa olsun yalnızca düşünceye David Hume'un kuşkuculuğu tarafından kapatılan kapının yeniden açılmasına değil, yalnızca benzersiz bir felsefi atılım zemini hazırlamış olmasına değil, ama insan varoluşunu (ve yokoluşunu) ilgilendiren biricik bilme çabası olarak felsefenin çok ciddi bir sorun olduğunu, giderek insanlık yazgısı açısından başka hiçbir anlak bilimi ile karşılaştırmayacak denli dirimsel ve saltık değerde olduğunu düşündürmesine bağlıdır.

Arı Usun Eleştirisi gerçek bir kurgul felsefe çalışması olmasına karşın, tüm felsefeyi bir kendinde şey soyutlamasına uyarlama ve böylece salt öznel olarak yapılaştırma girişimi tarafından soğrulmuştur. Yapıtın sunuluş biçimini olduğu gibi içeriğini de çıkmaza düşüren sorun buradan kaynaklanır — görgücülükten köken almaya çabalayan bir kurguculuk. Onunki olanaksız bir tutumdur, ve böyle bir gerilimi giderme isteği yazarını daha önce hiçbir felsefecinin denememiş

olduğu girişimlere ve tuhaf bir terminolojik dizgeye götürmüştür (örneğin, arı anlağın şematizmi — kategorinin görüngüye uygulanışında aracılık, mantıksal işlemlerde imgelemin rolü, kavramların ne yerden ne de gökten (= ne nesnelerden ne de başka kavramlardan) ama aşkınsal tümdengelimi — [bir nesnenin ancak kavramlar aracılığıyla düşünülebildiğini tanıtlayabilirsek, bu onların yeterli bir çıkarsaması ve nesnel geçerliklerinin aklanması olacaktır. Tümdengelim arı anlak kavramlarının (ve onlarla birlikte tüm kuramsal a priori bilginin) deneyimin olanağının ilkeleri olarak betimlemesidir — ilkeler burada genel olarak uzay ve zamandaki görüngülerin belirlenimi olarak alınmak üzere).

Bir çıkarsamanın özsel olarak tanıtlama olması gerektiğinden, yalnızca arı anlak kavramlarının çıkarsamasının kendisi değil, ama bütün bir çalışma tanıtlamadan yoksundur, çünkü felsefi tanıtlama kavramsal çıkarsama iken, Kant için salt biçimsel olan arı kavramın söylemeye gerek yok ki hiçbir içeriği yoktur — ve içerik ile sezilebilir 'nesne'yi anladığı ölçüde, bir ideanın ya da kavramın böyle görgül bir içeriğinin olmadığına üzülmek anlamsızdır. Kant yalnızca 'ileri sürmekte,' ve her nedense felsefi tanıtlama yoksunluğunu kabullenmiş görünmektedir. Ama bu noktada bile Kant'ın kurgul tini kendini gösterir, ve usun saltıklığını çürütmeyi amaçlayan tüm çabalarına karşın, ironik olarak, kavramın doğasının ilk ve tam belirtik modern formülasyonu— biraz aşağıda aktaracağımız gibi — yine ondan gelmiştir. Gene de Kant usu çelişkiyi çözemeyen salt eytişimsel us olarak görmede, yalnızca çatışkılar üreten ve bunları aşamayan ve her aşma girişiminde deneyimin sınırlarını çiğneyerek çelişkilere düşen doğal bir metafizik eğilimi olarak görmede direttiği için, bu buluşunun değerini yine kendisi kendisinden gizlemiştir.

Kant'ın eleştirel felsefesinin çatışkılara düşen düşünceye sağladığı kolaylık öylesine çekiciydi ki, birbirleri ile bağdaşmayan sayısız görüşü ve giderek kimi görgül bilim dallarındaki araştırmacılığı bile salt insan bilgisini sınırlamaları zemininde 'Kantçılık' olarak adlandırmak gelenek oldu. Arı Usun Eleştirisi'nin karmaşıklığı fizyolojiden fiziğe, ruhbilimden toplumbilime dek çeşitli görgül araştırma alanlarına, ve realizmden göreciliğe dek eşit ölçüde çeşitli felsefi düşünme boyutlarına aşkınsal felsefenin mantıksal süreçleri arasında kendilerine de izleyecek birer yol bulma olanağı verdi. Böylece modern düşünce eleştirel felsefenin sağladığı sınırlı düzlemde hemen hemen önündeki tüm mantıksal olanakları kullandı, sınadı, ve bir yana attı. Herşeye karşın, tüm bu girişimler özsel olarak çeşitli önyargılar üzerine dayanan araştırma inceleme tutumlarını geçerli birer akademik konum olarak sunmaya çalışan denemeler olmaktan öteye geçemediler. Yeni-Kantçıları bir 'Yeni-' öneki altına toplayan ortaklık öğesi bir biçimcilikten daha çoğu olmadı. Zaman zaman sözü edilen Zurück nach Kant (1865) belgisi olguculuktan olduğu gibi kurgul düşünceden kaçışı da anlatan bir tepkiden çoğunu anlatmaz.

İngiliz analitik felsefe geleneğine gelince, evrensel usa değil ama salt yerel bir usa bağlı olmakla, bunlar Kant'ın modern Avrupa felsefesi için ve bütün bir dünya felsefeciliği için neyi imlediğini anlayamamışlar ve Locke, Hume ve Berkeley'in görgücülüğüne bağlılıkta direten modern inakçılar olarak Kant'ta neyin Kant olduğunu görememişlerdir. Kant'ın felsefesi, tüm kuşkucu örtüsüne karşın, ve bütünüyle açıkta yatan kaçınılmaz öznelciliğine karşın, analitik bir kötüye kullanımına izin vermeyecek denli ussal, ve görgücü her yaklaşıma direnecek denli kurguldur. Kant ne denli karşıt görüşte diretmiş olsa da, felsefesindeki en verimsiz etki Hume'dan gelendir; ya da, yine aynı şey, eğer felsefesinde değersiz, anlamsız ya da üstelik tuhaf yanlar varsa, yalnızca bunlar analitik felsefenin kullanımına açık olanlardır. Bu yüzden, bu sayfayı lekeleme pahasına da olsa, Bertrand Russell'dan Kant'ın eleştirel felsefesinin modern analitik felsefenin perspektifinden nasıl değerlendirilmesi gerektiğini anlatacak bir alıntı yapabiliriz: 'Hume, by criticism of the concept of causality, awakened him from his dogmatic slumbers so at least he says [Prolegomena'da], but the

awakening was only temporary, he soon invented a soporific which enabled him to sleep again.' [Hume, nedensellik kavramını eleştirisi yoluyla, Kant'ı — hiç olmazsa kendisinin dediği gibi — inakçı uyuklamalarından uyandırdı; ama uyanma yalnızca geçiciydi ve çok geçmeden yeniden uyumasını sağlayan bir uyutucu icat etti] — Hist. of West. Phil. 1981, s. 678.

Kant'ın eleştirel dönem çalışmaları sırasında yaptığı buluşlardan biri, ve onu izleyen kurgul felsefe girişiminin yazgısı açısından hiç kuşkusuz birincil önemde olanı, eytişim üzerine ilki Arı Usun Eleştirisi'nde ve ikincisi Yargı Yetisinin Eleştirisi'nde görünen şu sözlerdir: "İkinci olarak, her bir sınıfta kategorilerin her durumda eşit sayıda, e.d. üç olmaları, kavramlar yoluyla tüm a priori bölümlemenin zorunlu olarak ikili olması karşısında üzerine düşünülmesi gereken bir noktadır. Ama yine eklemek gerek ki her durumda üçüncü kategori ikincinin kendi sınıfındaki birinci ile birleşmesinden doğar" [B 110]. (Bkz. bu kitapta s. 132, § 11.) Bu satırların hemen üstünde Kant 'yargı modeli' üzerine kurduğu ve yalnızca 12 kategori içeren tablosunun ussal bilginin bilimsel biçimini ilgilendiren ve önemli sonuçlar getirebilecek kimi ince irdeleme noktalarından söz eder. Gerçekten de Hegel'in yeterince açık bir anlatım verdiği kurgul yöntem ile tanışık olanlar daha sonra saptanan bu sonuçların önemini bilmektedirler.

Ve Yargı Yetisinin Eleştirisi'ne Girişte son dipnottan aktarırsak: "Arı felsefede bölümlemelerimin hemen her zaman üçlü olması biraz tuhaf görülmüştür. Ama bu sorunun doğasına bağlıdır. Eğer bir bölme a priori olacaksa, ya çelişki ilkesine göre analitik olmalıdır ki, bu durumda her zaman ikili olacaktır, (quodlibet ens est aut A aut non A), ya da sentetik; ve eğer ikinci durumda a priori kavramlardan türetilecekse (matematikte olduğu gibi kavrama karşılık düşen a priori sezgiden değil), o zaman bölme sentetik bir birliğin gerektirdiği gibi zorunlu olarak bir üçlü olmalıdır: 1. bir koşul, 2. bir koşullu, ve 3. koşullunun koşulu ile birliğinden doğan kavram."

Daha sonra Fichte'de belirtik olarak kullanılmasına karşın, Hegel'in büyük bir olasılıkla Kant'ın pek göze çarpmamış olan yukarıdaki satırlarından öğrenmiş olabileceği bu bilgi parçası kurgul yöntemin duru ve gene de kuru bir formülasyonudur. Çelişki ilkesine göre ikili bölümlemenin ya da yalın bir çözümlemenin — ki her doğal us bu yalın olguyu kavrar—, ya da bu yalın eytişimsel kıpının Spinoza'nın tüm belirleme olumsuzlamadır ilkesinin bir başka formülasyonu olduğunu bilince çıkarmak güç değildir. Ama nasıl Kant bu yalın mantıksal aygıtın tüm gücünü ve değerini dolaysızca kavramamışsa, sonraki felsefi düşünce de Logosun, Mantığın ilksiz-sonsuz doğasının anlatımı olan bu formülasyonu tüm imlemi içinde kavramaya ancak olağanüstü bir emekle, ancak dışsal tarihi ya da Zaman içinde erişmiştir. Us ideal doğasını hiç kuşkusuz her zaman ortaya serer; önemli olan nokta bu kendine örtük belirişinde özbilincine ulaşmasıdır.

Bu bakımdan Kant'ın çalışmasının felsefe tarihi için tüm değeri onu herhangi bir görgül boyuta çekiştirmeye çalışanların amaçlarında değil, ama onu izleyen Alman idealistlerinin dizgelerine özümsenen kurgul tözünde yatar. Usun kurgul alana girmesini önleyecek sınır polisi olması amaçlanan Eleştiri, ironik olarak, modern felsefi bilince en anlamlı ortaklaşa katkıyı üreten bu idealist filozofların kurgul çabalarının vazgeçilmez öncülü olmuştur. Ding an sich ve zorunlu olarak ona eşlik eden ya da yine onun olumsuz anlatımı salt fenomenal nesne çoktandır usun bilme tutkusunun ve kurgul mantığın önünde dayanabilecek engeller olmadıklarını göstermişlerdir. Ve ancak bu bakış açısındandır ki Arı Usun Eleştirisi felsefi düşünceyi ön Sokratiklerin de gerisine götüren bir bilmeme sevgisinin ya da misolojinin temsilcisi olarak değil, tersine, insan varoluşunun anlamını us yoluyla kavramaya çalışan ve bu bağlamda insan sorununun çözümüne — erdeme — moral yasa yoluyla ulaşmayı öğütleyen bir düşünce kahramanın yapıtı olarak görülebilir. Ve Kant'ın istediği de bundan başkası değildi.

Aziz Yardımlı

Fenerbahçe, 29 Ekim 1993

İdea Yayınevi 2014

İDEA / TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ, DUYU PEKİNLİĞİ

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Çözümlemeler

HEGEL — TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ

Çözümlemeler

AZİZ YARDIMLI

A

Bilinç

I

Duyu Pekinliği

Ya Da ‘Bu’ ve ‘Sanı’

Duyu duyumsar.

Duyu bilmez, çünkü bilgi duyumdan daha çoğunu, düşünceyi gerektirir.

Duyusal Bilinç sanır.

'Sanma' Hegel'in sözcüğü burada kullanımında dahaçok 'demek isteme' ile örtüşür. Doxa ön-Sokratiklerde daha genel olarak bütün bir görüngü alanına karşılık düşen bilinç durumu için bir anlatımdır.

Duyum ve Özdek

Duyum Uzay ve Zamanı, ya da bu iki Kavramın birliği olarak Özdeği öngerektirir. Duyumun Varlık ile bağıntılanması Özdeğin Varlık ile bağıntılanmasında sonlanır. Özdekçilik, kavramı gereği yalnızca ve yalnızca Özdeğin Varlığını doğrulayan bakış açısı olarak, duyum ve özdek arasındaki bağıntının bilincidir.

Tinin Görüngübilimi'nde bilgi, Ansiklopedi'nin tersine, Uzayda ve Zamanda olanın bilgisidir. Böylece görgül olanın, deneyimsel olanın, Oluş sürecinde olanın bilgisidir. Logos (ya da Us) Zamansız ve Uzaysız olması anlamında soyuttur, ya da arı düşünce öğesindeki İdeadır. Logos'un Varlığına gerçek Varlık diyebiliriz, çünkü Varlık olarak Varlık sözcüğün gerçek anlamında en soyut olandır. Doğa Uzayda ve Zamanda Özdeksel olandır. Tin Uzayda ve Zamanda, Özdeksel olandadır. Tinsel olan Doğal olanı öncülü olarak kapsar. Tin ve Logos alanları aynı şey değildir. İnsan özsel olarak ussaldır. Ama genel olarak ussallığı — Usu — nesnel olarak düşünürsek, Logosu, bir düşünce-belirlenimleri bütünü olarak Usu düşünmüş oluruz. Nesnel Usun ve öznel Usu bu birliği Tinin Görüngübilimi'nin Varlık ve Kavramın birliği olarak çıkarsadığı saltık bilgi noktasıdır ve ancak bu birlik insan için bilginin olanağıdır.

Duyusal Bilinç dolaysızdır.

Dolaysız olan ise kendinde hiçbir ayrım taşımayan yalındır; duyum gerçekten de sözcüğün analitik anlamında yalın olandır.

Bilinç durumunda dolaysızlık bilincin kendini nesnesinden ayırdetmemesi, kendini bölmemesi, kendinin bilinç olduğunu bilmemesidir, çünkü bilgi, bilinç her durumda özne ve nesne arasında bir ayrımı imler.

Duyumu Düşünceden ayıralım. O zaman onun Duyum olduğunu bile söyleyemeyiz, çünkü 'Duyum' Düşüncedir. Hayvanlar da duyumsar, ama duyumlarını düşünemezler; onları yalnızca içgüdüsel olarak alırlar.

Duyusal bilinç anlatımı çelişkilidir. Bilinç bilgi ile birlikte giderken, Duyum bilinçte arı Duyum olarak değil, ama bilinen, eş deyişle düşünce tarafından belirlenen Duyum olarak bulunur.

Duyu Pekinliğinin "bildiğine ilişkin söylediği salt şudur: O vardır" (§ 91) . Oysa Varlık duyu nesnesi değildir ve duyumsanmaz, yalnızca düşünülür.

Duyularımız yalnızca duyumsar. Duyum henüz duyusal algı değildir; yalnızca arı duyumdur — koklama, tatma, işitme, görme, dokunma. Duyum Varlığı duyumsamaz; duyum bilmez, çünkü bilgi duyumdan daha çoğunu gerektirir. Duyu pekinliğinin 'O vardır' demesi onun daha şimdiden duyumun Ötesine, Düşünceye geçtiğini imler. Duyu pekinliği Düşünceye geçtiğini bilmez.

Duyum ve Özdek: Duyum Uzay ve Zamanı, ya da bu iki Kavramın birliği olarak Özdeği öngerektirir. Duyumun Varlık ile bağıntılanması Özdeğin Varlık ile bağıntılanmasında sonlanır. Özdekçilik, kavramı gereği yalnızca ve yalnızca Özdeğin Varlığını doğrulayan bakış açısı olarak, duyum ve özdek arasındaki bağıntının bilincidir.

Duyumun Düşünce tarafından belirlenmesi Duyumu Duyum olarak ortadan kaldırmaz. Duyumum Düşünce olması bilmenin yalnızca Öznenin kendi içine kapanarak düşünmesi demek değildir. Düşünce 'Ben'in yalıtılmışlığı içinde değil, ama ilkin Duyum ile birlik içinde açınır. Tin gizil olarak ne olduğunu kavrayabilmek için kendini edimselleştirmek, dışsallaştırmak, açındırmak, kendini kendine nesne yapmak zorundadır. Bu dolaysız olarak Duyum yoluyla olur.

Duyum tekildir: 1) Dil evrenseli anlatır, çünkü Düşünceyi iletir; dil tekil olanı anlattığını yalnızca sanır. 2) Mantıksal Pozitivizmin en sonunda duyuma dayanması onun evrenseli (doğa yasası) yadsımasının nedenidir. Duyumun temel belirlenimi tekil olmasıdır.

Duyu pekinliğinin nesnesi vardır, ama o denli de yoktur. Duyu pekinliği hiç kuşkusuz Uzay ve Zamandadır, Özdek ile ilgilidir.

Duyusal Bilinç Uzay ve Zamandadır, Özdeksel olanla ilişkilidir; Bendir.

Duyusal bilinç nesnesinin gerçek olduğunu, var olduğunu sanır (doxa). Oysa nesnesi var olduğu denli de yoktur, y a da Oluş durumundadır, varlığı ve yokluğu birlikte taşır.

Ön-Sokratikler

Ön-Sokratikler genel olarak duyusal olanın Var olmadığını, çünkü Yokluğu da kapsadığını gördüler. Onlar için Varlığın her zaman varolan olması, ortaya çıkmaması ve ortadan yitmemesi ölçüsünde duyusal bilincin nesnelerinin var oldukları söylenemezdi. Özü duyusal olanda değil, düşünsel olanda aradılar ve konutladılar.

Ön-Sokratikler duyusal olanı kuşku ile karşılayıp olumsuzlarken, modern kuşkucular ise tam tersine duyusal olanı bilginin ilkesi olarak kabul ederler.

Dolaysız Bilgi

Tin insanın bütün bir duyusal, duygusal ve düşünsel gizilliğini kapsayan bir anlatımdır ve Tinin

Görüngübilimi insanın bütün bir deneyimler sürecinde bu üç momentin açınımını çözümler.

§ 90. "Başlangıçta ya da dolaysızca nesnemiz olan bilgi kendisi dolaysız bilgi olandan, dolaysızın ya da olanın bilgisi olandan başkası olamaz. Biz de eşit ölçüde dolaysız ya da alıcı davranmalı, öyleyse o kendini sunarken onda hiçbir şeyi değiştirmemeli, ve ayrımsamadan [Auffassen] kavramayı [Begreifen] uzak tutmalıyız."

Duyusal bilinç bir bilinç biçimi olduğu düzeye dek içeriğini salt duyum olarak değil (hayvanda olduğu gibi), ama kavramsallaştırılmış (Ben tarafından) olarak kapsar, çünkü dışsal fiziksel veriyi yalnızca duyuma çevirmenin (örneğin fiziksel ışık dalgasını renge çevirmenin) dışında, bu belirlenimler bilinçte duyumların kendilerini anlatan düşüncelere de çevrilirler. Ama bu bilinç düzleminde yer alanın ötesine geçmemeli, yalın Duyuma onda olmayan belirlenimleri yüklememeliyiz.

Düşüncenin (Egonun) duyusal bilinç aşamasındaki işlevi yalnızca nesnenin var olduğunu çıkarsamaktan oluşur. Hegel Duyum ve Varlığın bu bağıntısı her ikisinin de, duyumun olduğu gibi varlığın da, dolaysız olmasına bağlar (Ansiklopedi, § 418)

Daha ayrıntılı olarak, duyunun Nesnesi bilinç için onun dışındadır, dolaysızdır, vardır. Duyusal bilinç düzleminde Egonun ya da Usun bütün mantıksal işlevi bu dışsal Nesneye dolaysızlık ya da Varlık yüklemekten oluşur. Tüm daha öte kategoriler, giderek Burası ve Şimdi bile daha yüksek bilinç biçimlerini öngerektirirler, ve bu düzeye dek bu "bilinç için" değil ama "bizim için"dirler.

Bu bilinç düzleminde kimi yorumlarda sözü edilen bir "bireşim" söz konusu değildir, çünkü duyusal bilinç henüz Şey olarak duyusal çoklunun değişik özelliklerini ya da belirlenimleri ile ilgilenmez. Bu Algı aşamasının sorunudur.

Duyusal Bilincin ‘‘Bildiğine ilişkin olarak söylediği salt şudur: O vardır; ve gerçekliği yalnızca şeyin varlığını kapsar.’’
Duyular düşünmezler, ve "Vardır" demek düşüncenin işidir, ve bu bile "en yoksul gerçeklik"tir.

91. "Duyu pekinliğinin somut içeriği onu dolaysızca en varsıl bilgi olarak, giderek sonsuz varsıllığın bir bilgisi olarak gösterir — bir varsıllık ki, yayıldığı uzay ve zamana çıktığımızda olduğu gibi, bu bolluktan bir parça alıp bölerek içine girdiğimizde de, hiçbir sınırı bulunmaz. ... Oysa bu pekinlik aslında kendini en yoksul gerçeklik olarak gösterir. Bildiğine ilişkin söylediği salt şudur: O vardır; ve gerçekliği yalnızca şeyin varlığını kapsar; bilinç kendi yanından bu pekinlikte salt arı Benolarak vardır; ya da Ben salt arı Bu olarak ondayımdır ve nesne de salt arı Bu olarak. Ben, bu Ben, bu şeyden Ben bilinç olarak böylece kendimi geliştirip düşünceyi değişik yollarda devindirdiğim için pekin değilimdir. Yine, pekin olduğum şey bir dizi değişik niteliğe göre kendi içersinde varsıl bir belirlenimler karmaşası sunacağı ya da başka şeyler ile çeşitli yollarda ilişkili olacağı için de değil. Bunların ikisinin de duyu pekinliğinin gerçekliği ile hiçbir ilgisi yoktur; ne Ben ne de şey burada karmaşık bir dolaylılık imlemini taşırlar; Ben karmaşık bir tasarım ya da düşünme imlemini, şey de çeşitli belirlenimlerin imlemini taşımaz; tersine, şey vardır; ve vardır, çünkü vardır; vardır; bu duyusal bilgi için özseldir, ve bu arı varlık ya da bu yalın dolaysızlık onun gerçekliğinioluşturur. Benzer olarak, pekinlik bağıntı olarak dolaysız arı bağıntıdır; bilinç Bendir, başkası değil, bir arı Bu; tekilin bildiği arı Bu ya da bir tekildir."

Duyusal bilincin içeriğinin en varsıl olduğunu söylemek duyumdan öteye gitmeyi gerektirir, çünkü duyu bilinci yalnızca nesnenin varlığının bilinci ise, o daha öte belirlenimler en azından algıselbilince ait olmalıdır. Hegel'in kendisi de Burası ve Şimdi olarak uzaysal ve zamansal tekilliğin

gerçekte 'sezgi'ye (Anschauen) ait olduğunu belirtir (Ansiklopedi, § 418). Ayrıca, burada § 112'de: "Duyusal bilginin varsıllığı algıya aittir, dolaysız pekinliğe değil."

Duyusal bilinç içeriğine yalın duyu-belirlenimlerini yüklemenin dışında Varlık kategorisini yükler. Varlık hiç kuşkusuz bir duyu işlevi ya da belirlenimi değildir. Tersine, duyulur olanın var olduğu çıkarsaması düşünceye (Ego) aittir. Bilincin bu en alt, düşünce olarak en yoksul duyusal biçimi onu her "anlamlı bildirim"in en son ölçütü olarak gören Pozitivizmde saltık olarak onurlandırılır ve "bilimselliğin" ölçütü olarak alınır. Hegel bu bilgelik okulunun Hayvanların bilgeliğinin altında olduğunu düşünür, çünkü hayvanlar duyusal nesnelerinin ontolojik statülerini ciddeye almazlar ve onları yerler.

Eleusis Gizemleri; Ekmek ve Şarap; Havyanların Bilgeliği

§ 109. "... Bu bakımdan duyusal nesnelerin olgusallığının o gerçekliğini ve pekinliğini ileri sürenlere en alt bilgelik okuluna, yani eski Serez ve Baküs'ün Eleusis Gizemlerine geri dönmeleri, ve ilkin ekmeği yemenin ve şarabı içmenin gizini öğrenmeleri gerektiği söylenebilir; çünkü bu gizlere gizdeş olan biri duyusal şeylerin varlığı üzerine salt kuşkuya değil ama umutsuzluğa düşer ve onların yokluğunu bir yandan kendisi ortaya çıkarırken, öte yandan onların kendilerini yokluğa götürdüklerini görür. Hayvanlar bile bu bilgeliğin dışında değildirler; tersine, ona en derinden gizdeş olduklarını tanıtlarlar; çünkü duyusal şeyler önünde sanki bunlar kendilerinde varolan şeylermiş gibi durup beklemezler; tersine, bu olgusallıktan umutsuz ve onların hiçliğinin tam bir pekinliği içinde, onlara teklifsizce uzanır ve onları yiyip bitirirler; ve tüm Doğa da, hayvanlar gibi, duyusal şeylerin gerçekliğinin ne olduğunu öğreten bu açık gizleri kutlar."

§ 109. "... In dieser Rücksicht kann denjenigen, welche jene Wahrheit und Gewißheit der Realität der sinnlichen Gegenstände behaupten, gesagt werden, daß sie in die unterste Schule der Weisheit, nämlich in die alten Eleusinischen Mysterien der Ceres und des Bacchus zurückzuweisen sind und das Geheimnis des Essens des Brotes und des Trinkens des Weines erst zu lernen haben; denn der in diese Geheimnisse Eingeweihte gelangt nicht nur zum Zweifel an dem Sein der sinnlichen Dinge, sondern zur Verzweiflung an ihm und vollbringt in ihnen teils selbst ihre Nichtigkeit, teils sieht er sie vollbringen. Auch die Tiere sind nicht von dieser Weisheit ausgeschlossen, sondern erweisen sich vielmehr, am tiefsten in sie eingeweiht zu sein; denn sie bleiben nicht vor den sinnlichen Dingen als an sich seienden stehen, sondern verzweifelnd an dieser Realität und in der völligen Gewißheit ihrer Nichtigkeit langen sie ohne weiteres zu und zehren sie auf; und die ganze Natur feiert wie sie diese offenbaren Mysterien, welche es lehren, was die Wahrheit der sinnlichen Dinge ist."

Pozivizm ve Duyusal Bilinç

Carnap için cisimler eğer fiziksel uzay-zaman içinde yapılanmış iseler gerçektirler (realizmdeki 'real'). Pozitivizm burada Hegel'in en alt bilinç biçimi olarak gördüğü duyusal bilinçteki uzaysal ve zamansal tekillik belirlenimlerini (Burası ve Şimdi) nesnenin ya da olgunun biçimi olarak alır ve duyumun kendisi gibi bu belirlenimlerin de genel olarak bilincin kendisine ait olduklarını görmez.

Doğrulanabilirlik olgusal içeriğin anlamlı olmasının ölçütü olarak alınır. Bir bildirimin anlamı ise olguların olanaklı bir durumunu anlatmasına bağlı görülür. Ama anlamlılığı görgül olarak sınamak olanaklı olmayabilir. O zaman bildirim bir yalancı-bildirimdir, bilimsel değildir. Her anlamlı bildirim, yani her görgül bildirim en sonunda geriye prtotokol tümcelere (Protokollsätze), yani verili olana, yani duyu verilerine gitmelidir.

Pozitivizmin bu mantığına göre görgül olarak gözlenemeyen, en sonunda duyumsanamayan anlamsızdır.

(KAYNAK: Carnap and Pseudo-Problems in Philosophy; from A History of Analytical Philosophy).

§ 92. "... Edimsel bir duyu pekinliği salt bu arı dolaysızlık değil, ama onun bir örneğidir. Burada bulunan sayısız ayrım arasında her durumda ana ayrım olarak bulduğumuz şey duyu pekinliğinde arı varlığın hemen daha önce sözü edilen o iki Bu olarak ayrılmasıdır — bir Bu Ben olarak ve öteki Bu nesne olarak. ..."

§ 93. "... Duyu pekinliğinde terimlerden biri yalın, dolaysız bir varlık olarak ya da öz olarak koyulur, — nesne; öteki ise özsel-olmayan ve dolaylı olarak koyulur ki duyu pekinliğinde kendinde değil ama bir başkası yoluyla vardır — Ben ya da bir bilgi ki, nesneyi salt nesne var olduğu için bilir, ve olabilir ya da olmayabilir. Ama nesne vardır, gerçek olan ya da özdür; vardır, bilinip bilinmediğine bakılmaksızın; kalıcıdır, bilinmese bile; ama bilgi, eğer nesne yoksa, yoktur."

Duyusal bilincin bakış açısından nesne kendinde, bilgi ise nesne yoluyla vardır.

Duyusal bilincin nesnesi uzaysal ve zamansaldır, "Burası" ve "Şimdi"dir, ve bu bilinç duyusal nesnenin bu iki bileşenini Varlık olarak kabul eder.

Duyusal Bilinç ve Ontoloji

Duyusal bilinç nesnesine Varlık yükler. Ama bu ontoloji yalnızca pozitivizmi doyurur. Bir de hayvanları, çünkü duyusal nesneleri tüketirler. Duyusalın Varlığı saltık olarak geçici olanın varlığıdır, çünkü uzaysal ve zamansaldır, ve uzaysal ve zamansal olmak saltık olarak sonlu olmaktır. Duyusal olan vardır. Ama o denli de yoktur, çünkü uzayda ve zamandadır, sonludur. Duyusal bilincin sözcüğün en yüksek anlamında öznel olması onun Varlığı en az hak eden bilinç biçimi olması anlamına gelir. Algı, Anlak vb. salt içerdikleri kategoriler nedeniyle daha gerçek anlamda nesneldirler. Ama Duyum uzaysal-zamansal olarak tekildir ve evrensel değildir. Duyusal olmak uzayda ve zamanda olmak, birbiri dışında olmak, böylece yananyana ve ardarda olmaktır. Duyum nesnel olmaktan en uzak olan öznelliktir. Duyum hiç kuşkusuz uzaysal-zamansal olanla, özdeksel olanla bağıntılıdır. Ama özdekte duyuma karşılık düşen yan yalnızca onun fiziksel anlatımıdır — ışık dalgaları, ses dalgaları, ve başka duyumların daha başka fiziksel anlatımları. Bu anlatımlar, örneğin fiziksel bir ortamın titreşimleri olarak ışık dalgaları, hiçbir biçimde mavi, sarı, kırmızı vb. değildir. Duyum hiç kuşkusuz vardır. Ama öznededir, ve varlığı duyu örgeninin etkinliği ile koşulludur.

§ 95. "Öyleyse duyu pekinliğinin kendisine sorulmalıdır: ‘Bu’ nedir? Eğer ‘Bu’yu varlığının çifte şekli içinde, Şimdi olarak ve Burası olarak alırsak, o zaman ‘Bu’nun içkin eytişimi onun kendisinin olduğu denli anlaşılır bir biçim kazanacaktır. Şimdi nedir? sorusunu örneğin şöyle yanıtlayalım: Şimdi Gecedir. Bu duyusal pekinliğin gerçekliğini sınamak için yalın bir deneme yeterlidir. Bu gerçekliği bir yere yazalım; bir gerçeklik yazılmakla birşey yitirmez, tıpkı onu saklamamızla birşey yitirmeyeceği gibi. Eğer şimdi, bu öğle yine o yazılı gerçekliğe bakarsak, onun bayatladığını söylememiz gerekecektir."

Dil zorunlu olarak soyut evrensele anlatım verir, çünkü Sözcük semantik düzlemde mantıksal düzlemin tersine kavramsal bağıntısını sergilemez.

"Sözcük = Sözcük," bu analitik anlak özdeşliği Dilin Düşünce ile bağıntısını ancak soyut evrenselin düzleminde kurduğunu gösterir. Dil bu analitik yapısı içinde Kavramın yalnızca görüngüsüdür.

§ 97. "Duyusal olana da bir evrensel olarak anlatm veririz; söylediğimiz ‘Bu’dur, yani evrensel Bu; ya da ‘o vardır’; yani genelde Varlık. Hiç kuşkusuz bunda evrensel ‘Bu’yu ya da genel olarak Varlığı tasarımlamayız; ama anlatım verdiğimiz şey bir evrenseldir; ya da bu duyusal pekinlikte kesinlikle söyleyeceğimizi sandığımızı söylemeyiz. Oysa dil, gördüğümüz gibi, daha gerçekçidir; onda kendimiz dolaysızca sanımızı çürütürüz; ve duyu pekinliğinin gerçeği evrensel olduğu ve dil salt bu gerçeği anlattığı için, demek istediğimiz duyusal bir varlığı söyleyebilmemiz hiç bir zaman olanaklı değildir."

§ 98. " ‘Bu’nun öteki biçimi, ‘Burası’ açısından da durum aynı olacaktır. ‘Burası’ örneğin ağaçtır. Arkamı dönersem bu gerçeklik yiter ve karşıtına çevrilir: Burası bir ağaç değil, ama bunun yerine bir evdir. Burasının kendisi yitmez; tersine, evin, ağacın vb. yitişinde kalıcı, ve ev, ağaç olmaya ilgisizdir. ‘Bu’ öyleyse yine kendini dolaylı yalınlık olarak ya da evrensellik olarak gösterir."

Duyusal olanın tekil olmasına karşın ona evrensel olarak anlatım veririz ve bunun anlamı tekil olanın dil ya da dile benzer bir simgesellik yoluyla anlatılamayacağıdır.

§ 100. "Bilmenin ve nesnenin ilk kez içinde ortaya çıktıkları ilişkiyi şimdi bu sonuçta içinde durdukları ilişki ile karşılaştırırsak, ilişkinin evrildiğini görürüz. Duyusal pekinlikte özsel olması gereken nesne şimdi özsel olmayandır; çünkü nesnenin dönüşmüş olduğu evrensel artık duyu pekinliği için nesnenin özsel olarak olması gereken türde birşey değildir; tersine, pekinlik şimdi karşıt öğede, yani daha önce özsel olmayan öğe olan bilgide bulunur. Onun gerçekliği benim [meinen] nesnem olarak nesnede ya da Sanıda [Meinen] yatar; vardır, çünkü ben onu bilirim. Duyu pekinliği öyleyse hiç kuşkusuz nesneden sürülmüş olsa da bu nedenle ortadan kaldırılmış değil ama yalnızca Bene geri itilmiştir; şimdi deneyimin bize onun bu olgusallığı üzerine neler gösterdiğine bakalım."

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

İDEA / TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ, ÖNSÖZ

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Tinin Görüngübilimi

TÜRKÇE İKİNCİ YAYIMA ÖNSÖZ
AZİZ YARDIMLI

Tinin Görüngübilimi okurun — hiç kuşkusuz düşüncenin kurgul açılımına özgür ve önyargısız yaklaşımı başından kabul eden okurun — mantıksal sezgisini altüst eden, aslında sık sık onu en güçlü kavrayış çabasında bile umutsuzluğa düşüren bir çalışmadır. Bu bakımdan Görüngübilim karşısında felsefeyi bir deneyim sorunu olarak gören deneyimli bilinç gibi felsefeye daha yeni başlayan bilinç de tam olarak bir ve aynı güçlüğü yaşar: Tasarımsal düşünmeden kavramsal düşünmeye geçiş. Bu sorun karşısında görgül bilgelik tüm üstünlüğünü yitirir, aslında bilinç tasarımsal-dışsal bağıntılara dayalı biçiminde direttiği düzeye dek, üstünlük olarak görünen o ön bilgelik giderek bir engele dönüşür, ve kendini eytişimsel açınımına özgürce bırakmayı yadsıyan us kendi ile iletişimini durdurur. Bu bilinç düzlemlerinde işleyen ön-yargılar tam olarak bu yargı yetisinin kendisinin soyutlayıcı analitik yeteneğini parçalayan somut diyalektik birliğin kavranmasını engellerler.

Hegel'de felsefenin böylece kişisel bir seçme, öznel bir yeğleme sorunu olmaya son verdiğini,

derbeder bir kurguculuk, çocuksu bir denemecilik olmanın ötesine geçtiğini görmeye başlarız. Ussal düşünme felsefi tarihinin modern döneminde ilk kez onun kurgul açımlalarında kendini tam olarak hizaya çekilmiş bulur, yöntemsiz ve kavramsız ve erdemsiz olarak yapılan, aslında — pekala bütünüyle uygun bir deyişle — el yordamıyla yapılan bir ön-yargı felsefeciliği bir tanıtlama, çıkarsama idealinin ürünü olan gerçeklik bilinci karşısında sonsuza dek küçük düşürülür. Onun felsefi ölçünlerinden sonra, düşünceden çok sezgilerine anlatım veren, kavramlarda düşünmek yerine sözcüklerle, simgelerle, imlerle savaşım içinde çıplak kalan entellektüelin pozu geçersizdir. Bu ona yönelik görgücü-göreci düşmanlığın niçin böylesine sınırsız, böylesine bitimsiz, böylesine doyumsuz olduğunu anlamamızı sağlar.

Hegel'in evrensel us kavramı üzerine dayalı felsefesinin belli bir ulusun ya da sınıfın ya da bireyin bakış açısına anlatım verdiği söylenemez. Göreci bir bakış açısı bile böyle göreciliği açıkça tarih-üstü olmada direten bir konuma yükleyemez. Sunduğu hiçbir biçimde kültürel ya da toplumsal bir yorumlama, değişken-zamansal ya da öznel-kişisel bir açımlama değildir. Tersine, saltıktır. Gerçeklik, bilimsellik, ussallık, idealizm terimlerinde yerine getirilen bir çözümlemedir. Ve tam olarak bu doğasının değeriyle insana, onun tarihine ve varoluş sorunlarına ilgisiz kalamayan düşüncenin, duyuncun ve duyarlığın eğiticisi, hiç olmazsa başlıca uyarıcısı olmuş, ve Tinin Görüngübilimi ve daha sonra Anahatlarda Felsefi Bilimler Ansiklopedisi'nde (Mantık Bilimi, Doğa Felsefesi, ve Tin Felsefesi) açımlanan bilimsel dizgesi ile Hegel'in çalışması çağdaş felsefi etkinliğin asıl odağını belirlemiştir.

Hegel'in felsefesinde — tüm klasik felsefede olduğu gibi — Gerçeklik, Bilgi, Us, Özgürlük, Güzellik, Saltık gibi kavramların özsel belirlenimler olarak alındıklarını, onda insana Değer verildiğini görürüz. İnsan Gerçekliği bilebilir, Özgürlük Tinin ereğidir — hem bireysel insanın hem de bütün bir insanlığın —, ve Güzellik tam olarak bu özgür ruhun eşit ölçüde sonsuz anlatımı olarak Tinin erişilebilir ideal Biçimidir. — Tüm bunlar güçsüz bir dilek olarak ortaya sürülmezler. Felsefe tarihinin bütün bir ussal birikiminin temelinde, ve böylece kişisel-öznel bir yaklaşımın geçersizliğinin bütünüyle üstünde ve ötesinde, Hegel bu kurgul varoluş tablosunu tanıtlar, onu Usun gerçek belirleniminin açınımı olarak sergiler. Bu bütünsel ussal çözümleme — bu 'en büyük anlatı' — karşısında, usdışının tüm erkesi de aynı bütünlüğü hedef almalı, felsefenin tarihsel açınımında bugüne dek onunla salt tek tek noktalarda çarpışmış olan görgücü-kuşkucu irrasyonalizm bu kez usu bütününde yıkma ve çürütme girişiminde bulunmalıdır. Tarihsel başlangıcında salt bir gizillik olan Tinin eksiksiz açınımını, eksiksiz gelişimini, eksiksiz edimselleşmesini Özgürlük olarak tanıtlayan idealist ussalcılık ile karşıtlık içinde, usdışı postmodernizm gerçekte modern tinin asıl belirlenimi olan kuramsal, moral ve estetik görecilik mantığını sonuna dek götürür, kendisi modernist usdışının — pozitivist Aydınlanma ve nihilist Reformasyon'un başından bu yana bütün bir dünya için sorun olmuş olan kuşkuculuk, nefret ve çirkinlik belirlenimlerinin — en gözüpek bildirimi olur — insanlığın bir eleştirisi, daha doğrusu bir kınanışı.

Tinin Görüngübilimi her ne kadar Hegel'in kendi deyişi ile bir 'buluş yolculuğu' olma niteliğini gizlemiyor ve bu yüzden henüz duru bir sunuş biçimini değil ama insan düşüncesinin ona dek el dokunulmamış yüksekliklerindeki bir çalışmanın, bir arayış ve ortaya çıkarış çabasının heyecanını ve ilk düzensizliğini yansıtıyor olsa da, güçlük birincil olarak sunuştaki bir başarısızlığa olmaktan çok yapıtın kurgul doğasına bağlıdır. Ve bu noktayı burada hemen en özsel terimlerinde kısaca ele almalıyız. Kurgul düşünce gündelik eğitimin alışıldık, tanıdık, tasarımsal düzleminin, dışsal-çağrışımsal bağıntılara göre ilerleyen uslamlama düzeninin bütünüyle dışında açınır. Eğer sıradan

uslamlama felsefenin tarihsel başlangıcından bu yana istediği düzleme çıkacaksa, herşeyden önce Varlığı duyusal olana, özdeksel olana, genel olarak uzaysal-zamansal (görgül) olana indirgemekten vazgeçmeli, tersine tüm bu duyusal-tasarımsal öğelerden arınmış Kavramı gerçek Varlık olarak, kalıcı, değişmez, sonsuz Öz olarak görmeyi başarmalıdır. Bu düşünen her insanın gücü içindedir (Descartes: "Us tüm insanlara eşit olarak verilidir"). Ancak o zaman arılığı içinde, kendi gerçek öğesinde alınan Kavram bilince tam olarak onun da kendi özsel doğası olan eytişimini, açınımını, gelişimini gösterecektir. Karşıt terimlerin zorunlu bağıntısını (birliğini)çıkarsayarak açınan bir düşünme sürecinin karşıtlığı değil ama özdeşliği ilke edinmiş doğal bilincimizin tüm vakarını hiçe sayması yadırgatıcı gelmemelidir. Eğer 'A = A' ise, hiçbir devim, hiçbir değişim, hiçbir oluş yoktur, A sonsuza dek A kalır. Eğer 'A = A-olmayan' ise, eğer bir Kavram kendi olumsuzu ile bağıntı içinde ise ve belirlenimini bu bağıntıda buluyorsa, o zaman yaşam, süreç, gelişim vardır.

Kurgul düşünce dışsal-görgül düşüncenin saldırısını hiç kuşkusuz hak eder çünkü onun tüm kibirinin sonunu gösterir. Ama düşüncenin kendi kurgul doğasına karşı kibirli olmaması, Usun kendi kendisine karşı dönmemesi felsefenin özsel istemi ve insanın en özsel hakkıdır ve bunu ona ancak kendisi yadsıyabilir. Felsefenin böylesine yüzeysel öznel sorunların, aslında salt ruhbilimsel kişilik sorunları olan bu dışsallıkların daha baştan çözüldüğünü beklemeye hakkı vardır, ve düşünme özgürlüğünün ancak bireysel usun kendi kendisi tarafından bastırılabileceğini kabul edecek bir kavrayış yüksekliğini doğal bilincin felsefeye açılışının ilk koşullarından biri olarak görmeliyiz. Kavram yalnızca kendisi değil ama o denli de kendi karşıtıdır. 'Kavram = Kavram' düşüncenin dinginliğini gösterirken, buna karşı Kavramın bu kendi özdeşliğini yadsıyan, onu kendi olumsuzu ya da karşıtı ile ilişkilendiren belirliliği usun açınımının, düşüncenin eytişimsel deviminin olanağıdır (tüm belirlenim olumsuzlamadır; Kavram hiç kuşkusuz belirlidir ve dolaysızca olumsuzu ile bağıntıyı kapsar; bu ayrım gene de saltık olarak ayrılmazların ayrımıdır ve öyleyse bir ayrım değil ama birliktir). Buna göre felsefede güçlük yalnızca ve yalnızca karşıtlıksız anlak davranışında kalarak diriliğini, bilgi üretme yeteneğini yitirmiş bilincin yeniden düşünmenin etkinliğine, devimine, açınımına döndürülmeye karşı, Kavramın özgürlük boyutuna yükseltilmeye karşı gösterdiği iç direncin anlatımıdır. Bu direncin çözülüşü felsefe yazınının bu en zor, en kapalı görünen metninin, Tinin Görüngübilimi'nde betimlenen bu yalnız yolculuğun o denli de bilinçlerin evrensel iç süreçlerinde, gerçekten saydam biricik iletişim ortamında yer aldığını görme olanağını yaratacaktır.

1807 yılında yayımlanan Tinin Görüngübilimi doğal olarak Hegel'in özgün kişiselliğinde çağın bir ürünü olarak görünebilir. Ve dahası, Hegel'in yapıtı önceleyen felsefi ilgilerinin, sorularının ve çözümlerinin, başka düşünürler durumunda olduğu gibi, salt daha olgun bir düzlemde yinelenişi olarak görünebilir. Ama durum böyle olmaktan bütünüyle uzaktır. Hegel'i çağının ve kendi gençlik düşüncelerinin terimlerinde anlamaya çalışmak, onu tüm tarihsellikten olduğu gibi kendi düşünsel evriminden de bağımsız kılan dönüşümü görmemek onu anlamayı kolaylaştırmayacaktır. Her felsefecinin 'kendi zamanının çocuğu olduğu' görüşü hiç kuşkusuz doğrudur. Ama kurgul felsefe bu dışsallığa, bu göreliliğe, bu geçiciliğe karşı başarılı olduğu ölçüde kurguldur ve Hegel'in göreci bir bakış açısında durduğunu düşünmek için hiçbir nedenimiz yoktur. Tinin Görüngübilimi 'saltık bilgi' noktasından yazılmıştır, artık daha öte yorumlanamayacak bir yorumlama noktasından, ve bu anlamda tarihselliği bütününde aşmış gerçek bilginin bakış açısından.

Hegel'in felsefeye getirdiği yöntemsel dönüşüm olağanüstüdür. Kendisinden önce hiçbir felsefecinin yapmadığı gibi, kendi konumunu geçmişin felsefe dizgelerini yalnızca çürüterek değil, ama onlarda felsefe adına yaraşır olanı, gerçek olanı kendi dizgesi içine özümseyerek oluşturmuştur. Görünürde

salt tarihsel bir ardışıklık olan felsefe tarihini usun kendisinin kurgul özünün bir açınımı olarak mantıksal sürekliliği içinde saptamıştır. Ve dahası, ondan önce hiç kimsenin düşünmediği gibi, tarihsel olarak gerçekleşmiş tüm insan deneyimini felsefesinin kapsamı içersine almış ve bunu yine bu gereçteki kavramsal birlik ilkesinin temelinde, dizgesel, ayrımlaşmış bir bilgi olarak sunmuştur.

Görüngübilim Gerçeğe doğru açınan, kendisi gerçeklik olma sürecinde olan bilincin yolunun bir çözümlemesidir. Buna göre, Yanlış olanın Gerçeğin ayrılmaz karşıtı olduğunu doğruladığımız düzeye dek, açıktır ki Görüngübilim baştan sona yanlış olan, böylece ortadan kalkışları ve gerçeklik biçimine geçmeleri zorunlu olan bilinç-biçimlerinin ardışıklığını ya da sürekliliğini konu alır. Böylece çalışma Bilimin kendisini değil, ama Tinin eytişimsel açınımıyla Bilime doğru ilerleyen ve böylece bilim-öncesi olan sürecinin bir çözümlemesini sunar. Bilincin en yalın biçiminden, dolaysız duyusal bilinçten başlayarak sonsuz biçime, Saltık Bilgiye dek, zorunlu tinsel şekillenmelerin bir sürecini açındırır. Tinin sayısız bilinç biçimine saçılan kaotik görünüşlü dışsal tablosu her bir bilinç biçiminin kendi ilkesinin eytişimi izlenerek akışkanlaştırılır, süreklileştirilir, ve dizgeselleştirilir. Kaotik bilinçler türlülüğü her bir biçimin kendi eytişimi yoluyla ortadan kalktığı gösterilerek, böylece onu ortadan kaldıranda saklandığı ve böylece bir birlik zemininde ilişkilendirildiği gösterilerek bir us düzenine yükseltilir. Ama böyle bir çözümleme yine sağlam sağduyuyu çiğner: Dizge bileşenleri ya da kıpıları bilinmeden bilinemez, ama bu sonuncular da ancak dizgesel bütün içersindeki konumları bilindiğinde tam olarak bilinebilirler. Ya da her şekil ancak geride onun üretiminde yer almış olan ve ileride kendisinin üretimlerinde yer alacağı tüm basamaklar ile bağıntısı içinde biliniyorsa gerçekten bilinir. Böylece her evre kendisinden öncekileri olduğu gibi onu izleyenleri de örtük olarak kapsar. Böyle ussal bir dizgeye dizgenin dışından eleştirel bir yaklaşım, Hegel'i dizgesel bütün dışına düşen özbilinçsiz bir önyargının bakış açısından anlama girişimi yalnızca kendisinin çözümlenme gereksiniminde olduğunu gösterecektir. Ya da, Hegel'in dizgesine yaklaşımın kurgul felsefe ile bir polemik tutumu olması olanaksızdır. Anlak, ya da yalnızca A = A diyen sonlu analitik düşünme alışkanlığı kurgul dizge karşısında bütünüyle çaresizdir . Ve kurgul düşünceye 'özdek,' 'varlık,' 'nesne' vb. gibi sözde duyusal şeyleri yanlış konumlandırdığı için içerlemek bunların kendilerinin kavramsal olduklarını gözardı etmek olacaktır.

Tinin Görüngübilimi başlangıç için felsefenin öğrencisinden yalın bir ussallığı, özdeksel Evrenin, doğal-tinsel İnsanın ve Tarihinin ussal olduklarına ve ancak bu ussalığa özdeş bir düşünce çabası ile kavranabileceklerine duyulan bir ön inancı, en azından bir ön sezgiyi bekler. Bu hiç kuşkusuz insan düşüncesinin sınırsız-sonsuz bir bilme gücü olduğuna, karşısında duran tüm nesnelliği özümseyebileceğine, tüm yabancılaşmayı yenebileceğine duyulan bir inanç anlamına gelir — bir özgürlük isteği. Ve başlangıçta bir inançtan, bir istekten ötesini beklemek olanaksızdır. Felsefenin bu isteği bilincin kendinde ussallığında, bu örtük ussallığın yaşamın her kesiminde açığa vurulan doyumsuzluğunda daha şimdiden karşılanmıştır — ve bu ise felsefenin ön üstünlüğüdür. Gerçek bir tanıtlamadan, olgunun zorunluğunun görülmesinden daha azı ile yetinemeyen bilinç, hiçbir kuşku taşımayan eksiksiz pekinliği isteyen düşünce — gerçek felsefi başlangıcın önkoşulu bunlardır.

Felsefenin güdüsü insan varoluşuna özünlü özgürlük olanağı ile tarihsel durum arasındaki eşitsizliktir, gerilimdir. Ama felsefe bir bilim ya da daha doğrusu Gerçek Bilim olarak bu içgüdüye bilinç vermeli, onu koşulsuz, özgür düşünce zemininde ussal bir etkinliğe dönüştürmelidir. Başka hiçbir bilimin yapamadığı gibi varsayımları, sayıltıları, belitleri vb. ortadan kaldırmalı, önyargılardan kurtulmalı, tanıtlamalarını arı mantık alanında kurmalı, Kavramın devimini izleyerek Gerçeği oluşturmalıdır. Başka bir deyişle, felsefi çalışma yalnızca sonuçları almayı değil, ama bu

sonuçların oluş süreçlerini de üretmeyi, bilincin bütün bir evrimini bir de kendi bilincinde kurmayı gerektirir. Ama burada yatan doyumsuzluk varoluşun insana bir de düşünsel varlığında yaptığı bir haksızlık gibi görünür: İnsan arı bir bilgeliğin içine doğmuş olmalıdır — bundan böyle bilgelik olmayan bir bilgeliğin içine. Onu bu özgürlüğe taşıyan süreç unutulmuş bir yol, Tinin Görüngülerinin bir yolu olmalıdır — ürettiği arı insan dünyasının görkemli bir istenç ve eylem karmaşasından, iyiden ve kötüden örülü usdışı tarihi olarak arkada bırakılmalıdır. Ama bu yolun ereğine ancak o yolun içinden geçerek varılabilir, bir yol ki orada şimdi ussal olanı, edimsel olanı kendi iç eytişimi çözer, usdışı kılar, öyle ki sonuç salt bir yitiş, yalın bir olumsuz değildir, ve ortaya kendisinden öncekine dayanan, böylece onu kapsayan yeni bir basamak, yeni bir bilinç biçimi çıkar — yalnızca bir kez daha yitmek için. Erek, felsefe için, saltık bilgidir, Bilimdir. Ama aynı erek, görgül olarak, ya da yaşayan, somut Tin olarak insanlık için özgürlüktür — tüm geçici öğelerinden, usdışı olma olanağına açık tüm şekillenişinden sıyrılmış arı bir duyarlık ve duygu dünyası, eksiksiz ussallığı içinde yitmiş bir ussallık, bilme etkinliğine son vermiş bir bilgelik.

Felsefe bu ereği insanın somut varoluşunda tüm imlemi ile edimselleşmesinden çok daha önce yakalar. Gerçekte ilke bildirilmiştir — Özgürlük. Ve ilk kez insan olarak insan için. Hegel Tarih Felsefesi'nde Doğu uluslarında yalnızca 'bir'in, Yunanlılar arasında ise 'kimileri'nin özgür olduğunun bilindiğini söyler (Platon ve Aristoteles bile bu evrensel özgürlük kavramının bilincinde değildiler). Ve ancak çağdaş dünyadadır ki özgürlüğün tüm insanlığın gerçek özsel doğası olduğunun bilinci yerleşmeye başlamıştır (insanın gizilliğinin ancak edimselleşmesinin zorunluğu karşısında gizillik olması ölçüsünde Özgürlük ereği salt bir 'gerek' değil ama bir zorunluktur). Ama felsefe salt dar, kılgısal anlamı içinde kalan ve politik olarak sınırlanması gerekmiş bu ilkenin sınırsız, koşulsuz ussallık ile ilgisini görmüştür. Özgürlük bir erek olarak, sonsuzluk olan bir son olarak, ancak ona götüren sürecin ürünü olabilir. Ya da, genel olarak insan bilinci ya da Tin ereğini önceden bilmediği bir süreç içindedir. Sözcüğün tam anlamıyla güdülmekte, kendi içinden, ona örtük kendi ussallığı tarafından güdülmektedir. Tarih bu anlamda Usun özbilincinin ya da özgürlüğün yokluğunu, kendi ussallığını kavramamış ussallığı imler — kendinde usdışını. Tarihsel insan henüz evrende en eşsiz olduğunun bilincinde ve yeryüzünde en yüksek ve salt kendi için en yüksek olma istencinde değildir. Ve bu erek, tüm çağdaş dünyanın evrensel ilkesi olarak bundan böyle eşitsizliğin usdışı olduğunu anlattığı zaman, kavramsal bir dürtü ile yeni ussallığı, tüm insanların salt insan oldukları için eşit ve özgür olduklarını ileri sürdüğü zaman, ancak o zaman bu istem tarihin sınırını da imlemiş olur — ötesi tarih olmayan bir erek olarak.

Böylelikledir ki felsefe önünde bütünlüğü içindeki nesnesini bulabilir. Ve felsefe yalnızca bir 'görüngü' olarak önünde bulunanın kavramsal düzeyde yeniden üretilişi, olgunun zorunluluğunun ve böylece gerçek olgunun ya da olgunun gerçekliğinin tanıtlanışıdır. Eksik bir nesne eksik bir felsefedir. Ve bu yüzden Hegel'in 'Gerçek bütündür' önermesi. — Tinin Görüngübilimi bu 'bütün' olan süreç üzerine kurulmuştur. Ama 'bütün' kendini yalnızca ilkede göstermiştir, henüz özüne felsefenin inmesi gereken bir görüngüdür. Felsefe bu bütünlük ilkesinde, yalın felsefi sezginin de gözünden kaçmadığı gibi, aynı zamanda kendi sınırını, onu daha ötesi için gereksizleştiren ve ona etkinliğinin erimini gösteren sonu da bulur. Bundan böyle önünde bütünlüğü içinde yatan tarihe dönebilir ve onun kapsadığı olayları, olguları, evreleri, bilincin görüngüsel şekilleri olarak, bütün ile enson özünlü bağıntıları içerisinde, ve böylece eksiksiz anlaşılırlıkları içerisinde ortaya serebilir. Tinin Görüngübilimi bunu yapmıştır.

Öte yandan felsefenin tarihin üzerinden olduğu gibi kendi tarihselliğinin de üzerinden atlayarak 'boş' bir geleceğe yönelik tasarlar, düşülkeler önermemesinin, bu saçmalığı üstlenmemesinin, ve

bunu yapar yapmaz felsefe olmaya son vermesinin nedeni bütün bunlarda yatar. Hiç kuşkusuz tarih bir istenç alanıdır — iyi istenç alanı, çünkü insan bile bile haksızlık, yanlışlık, kötülük konumunda duramaz. Ve sonuç değişimdir, dünya değişmektedir, değiştirilmektedir, ama felsefe tarafından değil. Ve eğer felsefe politikaya indirgenirse (ve eğer gene de ortaya çıkana felsefe denirse), düşlemleri aklamak için bir araç olarak kullanılırsa, bu 'bilimsellik,' bu sözde felsefi temelli politika kendi Kavramının, karşıçıkılamaz iç mantıksal zorunluğunun devimini izler ve bu elçabukluğu düşkırıklığına uğrar. Öznel bir konumdan tarihe nasıl olması gerektiğini bildirmek olsa olsa o çoktandır yadsınan Tanrının yerine göz dikmekle birdir ve bildiğimiz gibi yönetme tutkusu salt bir tutkudur, insana yabancıdır, ve dayattığı ise özgürlükten başka herşeydir.

Tarihin, kavramsal bakış açısından bakıldığında, felsefe için birincil önemi bilinci gerçek bilgi koşuluna, Hegel'in deyimi ile, 'saltık bilgi'ye götürmesinde yatar. Bilme kendinde ya da örtük olarak öznel kavramsal etkinliğin nesne olarak dış dünya ile bu kavramsal boyutta girdiği ilişkidir. Bu kendinde özdeşlik gene örtük ya da bilinçsiz olarak Kavramın kendi kendisi ile bir iletişimidir, ya da yine aynı şey, öznenin ya da 'kendi'nin düşünsel iç özünün kategorileri (Kavramlar) o denli de nesnel dünyanın kategorileridirler, olgusallığın denetleyici ilkeleridirler. Bunun tersi ise, bir özdeşsizlik, 'kendinde-şey'in düşünce tarafından ele geçirilemeyecek yabancı birşey olarak bilinmezliği tüm bilgiyi, tüm gerçek bilinci olanaksızlaştırır, bilinci salt anlak kategorileri ile sınırlı bir etkinlik içersine kapayarak bir sanı, bir doksa düzeyine indirger. Ve bu kuşkuculuğun mantıksal bir zeminden, felsefi bir tanıtlamadan yoksunluğunun gösterilmesi, onu, kuşkuculuk adının da çağrıştırdığı gibi, ruhbilimsel etmenler tarafından güdülen kötü bir felsefecilik olarak açığa serer. Tinin Görüngübilimi'ninizlediği bütün bir süreç, kuşkuculuğun tersine, bilginin nesnesi ile öznel pekinlik arasındaki kopukluğun ortadan kaldırılmasına götürür. Bilmenin bütün gizi, Varlığın bütün gizemi bu erekte çözülür.

Tinin Görüngübilimi'nde zorunlu evreler olarak irdelenen bilinç şekilleri dizisi kavramsal bir sürecin ardışıklığını sunar. Bu demektir ki yapıt görgül tarihsel verinin bir dizgeselleştirilmesi, bir tarih felsefesi değil, zamansal ardışıklığın birincil olarak izlendiği bir süreç değildir. Burada gelişim özde mantıksal süreklilik göz önünde tutularak kurulur. Ya da, Hegel'in deyişiyle, yapıt oluş süreci içindeki bilgiyi sunar. Tarihsel sahne genel olarak Eski Dünyadır, saltık bilgiye, Hegel'in bilincine götüren süreç zorunlu halkalarını Yunan, Orta-Doğu ve Avrupa kültürlerinde tamamlar. Öte yandan, sürece sürecin kendisinden başka bir yöntem aramak boşuna olacaktır: Sürecin kendisi kendi Kavramının devimidir ve Kavram ise sürekli dönüşüm, devim ve etkileşimin kendisidir. Süreçteki her bir evre kendi iç eytişimi, Kavramının özünlü devimi yoluyla kendini çözer, karşıtına geçer. Bu olumsuzlama aşamasıdır, çok iyi bilindiği gibi eytişimin sonucudur, ve genel ve yanlış olarak Hegel'in felsefesinin yöntemi olarak bilinir. Oysa eytişimsel Us kavramın deviminin salt bir kıpısıdır, ve eğer bu aşamada durup kalacak olsaydık, o zaman elimizde yalnızca akın kara, altın üst vb. olduğunu bildiren tuhaf bir yöntem olmuş olurdu. Eytişim, dahaçok, Platon'un diyaloglarından da anımsanacağı gibi, kendi başına sonuçsuzdur, olumsuzdur. Eytişimsel Us çelişkisiz Anlağın katı durağan belirlenimini ortadan kaldırır, ama bu belirli birşeyin ortadan kaldırılışı olarak gerçekte saltık bir yokluk üretemez, belirli olumsuzlamadır. Sonuç açıkça görüleceği gibi salt kendisi değil, ama o denli de karşıtıdır, kendisinden doğmuş olduğu o ilk olumsuzlanandır, ya da onu özünde kapsar. Bu kurgul kıpı ortaya çıkan 'olumlu' sonucun ilk iki kıpının birliği olduğunu, daha yüksek bir bireşim olduğunu gösterir. Böylece süreç hiçbir yabancı, hiçbir dışsal öğe karışmaksızın dirençsiz açınımını izler. Bu Kavramın içkin devimidir ve Tinin Görüngübilimi'nde bilincin devimi bu kipte gösterilmiştir.

Yapıtta bilincin şekilleri arasındaki bu sürekliliğin arkasında büyük bir görgül gereçler varsıllığı yatıyor olsa da, Hegel kendi zamanının erişebildiği bilgi düzeyi ile sınırlıydı. Ama bu eksiklik gene de onun için sürecin zorunlu evrelerinde bir eksiklik anlamına gelmez. Kimi bölümlerin uzunluğu bugün bize oransız görünebilen ama Hegel'in çağı için gerekli olduğunu düşünebileceğimiz boyutlara varır. Son bölümler, ve özellikle 'Saltık Bilgi' ise Hegel'in kendi durumunun yarattığı engellemeler nedeniyle (yapıtın yayımcıya zamanında yetiştirilmesi kaygısı ve Jena savaşı) ne yazık ki yeterince açındırılamamış, birer sıkıştırma olarak kalmışlardır. Gene de yapıtın sürekliliğinin başka bir yolda kurulabileceği, ya da bugün bu sürecin hiç kuşkusuz oldukça değişik bir yolda sunulabileceği gibi düşüncelerin, ne denli haklı olsalar da, pek önemsenmeleri gerekmez. Sonuç onu üretmiş olan süreci yeterince aklar.

Tinin Görüngübilimi ve bir bütün olarak Hegel'in felsefesi çevresinde günümüze dek kesintisiz süren ve giderek yoğunlaşan ilgi başka hiçbir felsefecinin durumunda gözlenmeyen bir ölçektedir. Bütün bir modern felsefecilik bir Hegel yorumları ve tepkileri görünüşünü taşır. Ama hiç kuşkusuz Hegel'in felsefesinin somutluğuna ve insan gerçeği ile bağının derinliğine tanıklık eden bu ilgi, denebilir ki, eşit ölçüde bir özenden yoksundur. Yorumlama coşkusu büyük ölçüde onun felsefesini salt olduğu biçimiyle anlamanın güçlüğünden bir kaçışa bağlıdır. Onun anlıksal çabasına denk bir tutuma ulaşabilmeyi gerekli görmemiş olan görüşler çoğu kez onu anlamadaki yetersizliklerini onu 'yorumlayarak' örtmeyi istemişler, yorumlama tutumunun kapsadığı 'anlamışlık' görünüşünde doyum aramışlardır. Ve Hegel'in felsefesi çürütülmüştür — onu hecelemeyi ya da yüzeysel bir okumayı bile başaramayanlar tarafından. Örneğin Russell'ın günlük felsefesi yalnızca 'anlıkların ve ansal olayların varolabileceğine' inanan bir Hegel yaratmıştır (ki ironik olarak ve tam olarak Russell'a ait sözde 'bilimsel 'görgücülüğün kendisinin vargısıdır). Popper ise 'tüm işlevlerinde halkın bütün yaşamına yayılan ve onu denetleyen totaliter bir devlet' kavramını Hegel'e yüklemiştir (ki Dünya Tininin ereğinin özgürlükten başka birşey olmadığını tanıtlayan, insan değerlerini — düşünce, duygu ve duyarlık alanlarını — bir özgürlük, bir istenç belirlenimi olmasına karşın gene de Tinin sonluluk alanına ait olan Devletin üzerine yerleştiren bir dizgenin vargısının tam tersidir). Locke, Hume, Kant ve başkalarının tüm dünyanın gözleri önünde yatan ırkçı pasajlarına karşın, utanmadan 'eğer Tropiklerde çalıştırmak için gerekli olmasalardı, Negroların yokedilmesi istenebilirdir' diyen Russell gibi düşünürlerin insanlık dışı görüşlerine karşın, insanları din, ırk, etnik köken ayrımına bakılmaksızın salt insan oldukları için, salt ussal varlıklar oldukları için yurttaşlık haklarından yoksun bırakılmaması gerektiğini savunan Hegel ırkçılığın savunucusu olarak gösterilmiştir (tıpkı yıllarca kazan, imbik ve dualarla metalleri dönüştürmeye uğraşmış bir simyacı olan pozitivist Newton'un da Anglo-Saxon kibiri tarafından yüzyıllarca dünyaya 'ideal bilim adamı' tipi olarak yutturulması gibi). Ve hiç kuşkusuz en etkili yanılsama Hegel'in eytişiminde özdeği, ölü olanı ve belirlenimsiz düşünüldüğünde bir kez daha ölen o boş soyutlamayı tinsellik karşısında birincil ya da temel yaparak o eytişimi ayakları üstüne doğrulttuğu sanısında olan tarihsel özdekçilik tarafından üretilmiştir. Bütün bunlar salt gerçeklik adına davranılması gereken durumlarda, nesnel olmanın, sağduyulu olmanın doğallıkla beklendiği konumlarda bile özdeksel kişisellikten, ciddiyetsiz öznellikten, kör tutkulardan ve önyargılardan özgürlüğün ne denli güç kazanılabilir olduğunu, ya da daha doğrusu nasıl kazanılamadığını, us nefretinin usun kendisini nasıl bastırdığını gösterir. Felsefe soğukkanlı olmayı, ağırbaşlı olmayı, ölçülü ve ılımlı ve dengeli ve uyumlu bir tini gerektirir — klasik tinin tüm erdemlerini.

Gene de, Hegel'in felsefesinin ussallığı henüz usun kendisi tarafından çürütülmüş değildir, ve usun çürütmesi, bildiğimiz gibi, usun yokedilişi değil ama yeni bir ussallıktır. Buna karşı ussallığın bir

yana atılışı pozitivizmin vargılarında gördüğümüz gibi genel olarak bilimlerin çöküşü, gerçekliğin tahtına yanlışlığın oturması demektir, ve nihilizmin vargılarında gördüğümüz gibi törel, tüzel ve estetik değerlerin tersine dönüşü demektir. Felsefede bir çözülüş bir Tinin — bugün Reformasyon ve Aydınlanmanın nihilist-pozitivist mantığı üzerine açınan modern Batı Tininin — kendi gerçekliğini anlama yeteneğinde bir çözülüşten başka birşey değildir. Usun bastırılmasının onun eleştirisine dayanamayacak Batı tininin sürekliliği için biricik güvence olduğunu görmek böylesine güç müdür?

Hegel bütün bir tarihsel insan deneyiminin özsel birikimini kapsayan bir noktadan, bilimsel olduğuna kuşku duymadığı kavramsal bakış açısından yazdı. Çalışmalarının yazılış nedeni, işlev ve yeri onun kişisel özgünlüklerinden, törel bir saflıktan bağımsızdır. Ya da, yine aynı şey, Hegel tarafından saltık ve gerçek bir görev olarak üretilmlişlerdir — dış güdülerin etkisi altında değil. Konumunun nesnelliğini tanıtlamış olduğundan kuşkusu yoktu ve zamansal koşullanmışlığın dışında olduğunu biliyordu. Bu yüzden salt 'bireysel Hegel' olmakla o denli de felsefe tarihindeki en görkemli olumsallıktan yararlandığı söylenebilir. Kendinden önceki tüm felsefecilere, Platon'a, Aristoteles'e, Spinoza'ya, Kant'a ve başkalarına eşlik eden dramatik ironinin ötesindeydi.

Felsefi bilgi karşısavın eksiksiz bir özümlenişini, saltık özdeşliğin elde edilmesini imler. Ve ancak bu saltık çelişkisizlik ya da kurgul bireşim gerçek bilginin öğesidir — 'başkası'nın 'kendi' ile birliği. Böylece felsefi bilgi tüm 'başkası'nın 'ben' kategorilerinde saydamlaştırılması, ansallaştırılması, anlaşılmasıdır. Bu etkinlikten kaçabileceği düşünülen bir 'kendinde-şey,' ya da giderek bir 'bilinçaltı' bile kuramsal ve kılgısal alanların gerçeğini gizler, bilmeyi çarpıtır ve güvensizlik içinde bırakır. Bu yabancı öğelerle yapılan felsefecilik daha baştan umutsuzluk yüklüdür. Ve, Hegel'in konumundan, arı ussallığın gerçekleşmiş gücü Kantçı kuşkuculuğun ötesinde olduğu gibi aynı zamanda ruhçözümlemenin derin kuramsal yapısını da kendi içinde kapsar. Bu açıdan da Tinin Görüngübilimi bütün bir toplumsal bilinçaltının, tarihsel uygarlığa henüz düzgü ve ilkelerini vermekte olan 'unutulmuş' olaylar dizisinin açığa serilişi ve çözümlenişidir. Bu genel anlamda, felsefecinin erdemi kendi kişisel doğasının çizgilerini, arı insan varoluşunun ve düşünsel özgürlüğünün ancak sınırları olan bu öznel özgünlükleri felsefeden uzak tutmaktır.

Hegel Usun Doğada olduğu gibi Tarihte de işlediğine, ikisine de anlaşılabilir kuramsal özlerini verdiğine ve bu anlamda onlara özünlü olduğunu tanıtlayan dizgesel bir açımlama sundu. Doğada herşey yasaldır; evrensel ve zorunlu ilkeler temelinde herşey nedensellik belirlenimi altındadır. Doğa zorunluk alanıdır, özdeksel parçacıkların kapris alanları değil. Tin ise özgürlük alanıdır — öz-açınım, öz-belirlenim, ve böylece sınırda, başkasında, olumsuzda yalnızca ve yalnızca kendini bulma alanıdır. Ve Tarih, gerçi milyonların bilinci bunun açık bir bilgisini taşımasa da, ereği özgürlük olan ussal bir süreçtir ve orada anlamlı ve değerli olan yalnızca ve yalnızca tarihsel olan, yani değişebilen ve gelişebilen, yani kendini ortadan kaldırabilen ve bu kendi yitişinde kendini saklayabilendir. Mantıksal İdea — ki özdeş anlatımı arı insan Usundan başka birşey değildir — bu süreçte devinir, açınır ve somut bilinç şekilleri olarak zamansal görüngülerinin zincirini kurar. Tüm tarihsel olgusallık böylece insanın onu doğal sürecin üzerine yükselten gizilliğinin, homo sapienste salt kendinde ya da gizil olarak bulunan tinsel değerler sığasının edimselleşmesidir, yasal, törel, ahlaksal ilkeler, kurumlar, vb. olarak, genelde insan istenci ve eylemi olarak yeryüzünün somutluğu içinde belirişidir, ta ki bu ussallık her ulus, her birey için eksiksiz bütünlüğünü kazanıp aşılıncaya dek. Bu sürecin anlaşılması, kökeninden ötürü, insan Usunun öz-bilgisini ya da saltık bilgiyi öngerektirir. Ve ancak kendini bilen Us kendini tarihsel açınımı içinde tanıyabilir. Ama gene de, eğer Görüngübilim bir çıkarsama, bilginin düşünce tarafından bir üretilişi olarak görülecekse,

bunun görgül zemininin bütün bir tarih olduğu anımsanmalıdır.

Bugün Hegel ile duygudaşlığımızın onun felsefesini eksiksiz açınımı ile kavrayabilmiş olmaktan doğduğunu söyleyemeyiz. Felsefi kavramdan bireyselliğin son izlerini de arıtmak söz gelimi bir sanat yapıtı durumunda aynı işi yapmaktan, yalnızca öznel kişiselliğin ele verilmesi olan biçemi aşarak ideal biçime ulaşmaktan çok daha zordur. Hegel'in üstlendiği görev kullandığı kurgul yöntem tarafından ne denli kolaylaştırılmış olsa da, Kavramın tüm kurgul ve görgül açınımını çözümlemesi salt ona özgü kişisel bir biçem tarafından etkilenir. Ve bu etki hiç kuşkusuz özgün olan, felsefede tam olarak istenmeyen şeydir, onu içeriğin eksiksiz nesnelliğinden ve böylece genelde us tarafından eksiksiz kavranabilirliğinden uzaklaştıran etmendir. Hegel'in bu sorunun bilincinde olmadığını söyleyemeyiz. Ama usun tanıtlama çabasının ereği böyle öznellikleri yenmekten başka birşey değildir. Ve tanıtlamanın bilimselliğe nasıl özünlü olduğunu, daha doğrusu bu ikisinin, yöntemin ve bilginin nasıl özdeş olduklarını, sağın olarak mantıksal bir gelişim yerine öznel kanılara ve düz uslamlamalara dayanarak ilerlemenin bilimsellikten, gerçeklikten nasıl uzak olduğunu gösteren yine kendisidir. Tanıtlamanın kavranabilirliği bu öznelliklerin giderilmesine, usun açınımını eksiksiz bir sanat yapıtı örneğine denk düşecek bir düzeyde arılaştırmaya bağlıdır. Bu düzeye dek, Hegel'in yaklaşımına yönelik derin bir gerçeklik sezgisinden öteye, onun kesintisiz tanıtlama sürecini izlemeye geçebilmek henüz yerine getirilmesi gerekli bir görev olarak önümüzde durmaktadır. Sanki Hegel zamanından önce doğmuş ve anlaşılmayı bekleyen bir bilgeliği simgelemektedir. — Tersine, onunla duygudaşlığımız, ona duyduğumuz düşünsel yakınlık ve sevgi dahaçok onun felsefesinin bize bildirdiği sonuçlardan ve insan varoluşunun bu sonuçların ışığında sergilediği yalın ve iyimser anlamdan doğar. Ve özgürlük, salt ruhsal bir itki olarak bile Hegel'in felsefesine götürüyorsa, orada gerçekliğinin tanıtlanışını, insanın kılgısal olduğu gibi kuramsal varlığında da aklanışını bulacaktır. — İnsanlığın tarihsel bilgi birikiminden yararlanmanın henüz gerekli, üstelik zorunlu olduğu düzeye dek Hegel'in öğrencileri olmak eşsiz bir olanaktan yararlanmaktır — bunun nedeni yalnızca onun kişiliği tarihselliğin, sınırlının bir ürünü olarak, toplumsal ve bireysel bilinçaltı olarak bilimsellikten uzaklaştırmış, bizi bu cansıkıcı öznellikten bağışlamış olması olsa bile. Bu yüzden onun bu koşulsuz özgürlüğünün, ya da — eğer övgü terimleri kullanabilirsek — olağanüstü anlıksal yürekliliğinin yine eşit ölçüde olağanüstü bir anlıksal ilgi özeği oluşturmuş olmasında anlaşılmayacak birşey yoktur. Ama gene de gerekli olan şey onun çevresinde oluşturulan inceleme coşkusunun onun incelediğini inceleme etkinliğine dönüşmesidir. Ancak o zamandır ki onu da anlama olanağı açılacaktır.

Oslo, Ekim, 1981

İstanbul, Mayıs 2003

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

II. Istanbul International Hegel Congress 2008

Kaynak · İdea

Science of Logic

THE CONGRESS PROGRAM _

Istanbul
International Hegel Congress - II

Science of Logic

October 4-5 2008

Caddebostan Cultural Center – Istanbul

The Hegel Congress on Science of Logic is organized by The Philosophical Association, Ankara, and Idea Publishing House, Istanbul. This event is free and open to anyone interested.

For Hegel the content of the “Science of Logic” is the refinement of what he has regarded as potentially real knowledge in the History of Philosophy up to his time. For his work, that fragmental, partial and disconnected content is the given. What he contributed is the relieving of the product of this universal activity of the philosophical mind from its superfluous, irrelevant and at the same time easily detectable externalities (or the past and future hermeneutical aspects), and to impart to that clarified, purified content its own form of a system which is strictly methodical, scientific, and still open for the further development. If we may call it a discovery, his work is indeed the most important, the most significant and unequalled discovery of all. Hegel's method is perfectly intelligible. And is it equally applicable on every aspect and prospect of human knowledge. That makes it non-personal, non-cultural, non-relative, and elevates it above the pozitivistic banalities. With it, Knowledge is by definition absolute, since in its object what it meets with is nothing but itself. Only relatively with the absolute point of view is it possible to detect what went wrong with the philosophies of, say, Spinoza, Kant, Fichte, and everybody else. For Hegel’s point of view, the self-knowledge of the essential structure and functioning of the human knowledge is absolute prerequisite if empty philosophizing is to be avoided. And it should be all the more avoided since it is possible to make sense after Hegel's work.

The possibility of knowledge, or the problem of the power of the subjective categories of the human mind to make contact with the real existence, this metaphysical riddle of the common-sensical thinking itself can be dealt with only within the sphere of knowledge or science itself, since it is itself obviously a matter of knowledge, not of mere sceptical assertion. For the matter of that, in opposition to Kant and other so-called analytical thinkers of the more recent times, Hegel's philosophy does not accept the human thinking as a mere superfluous item in an alien existence, a senseless appendix to the nothingness. Knowledge is what makes human existence the Telos, the absolutely perfect form of existence, since perfection is nothing but to absorb all existence as a moment, as a negative being in itself. This Form or Idea is just as much the content, the matter of the existence, since from Hegel's point of view both existences are the same: Concept is the same with its other, with Being — as also that was shown in the conclusion of PhG. What is ontological can obviously be only logical. If knowledge is to be real, it must be of what is real; it must itself be that very reality. This coincidence is the absolute truth, and the knowledge of the truth makes the human Self itself the truth. — Aziz Yardýmlý.

Speakers

Andreas Arndt

Freie Universität Berlin, Germany

Metin Becermen

Hacettepe University, Ankara

Kai Froeb

www.hegel.net, Germany

George di Giovanni

McGill University, Canada

Stephen Houlgate

University of Warwick, England

Christian Iber

Freie Universität Berlin, Germany

Walter Jaeschke

Ruhr Universität Bochum, Germany

Eyüp Ali Kiliçaslan

Ankara University

Evrim Kutlu

Universität zu Köln, Germany

Angelica Nuzzo

City University of New York, USA

Annette Sell

Ruhr-Universität Bochum, Germany

Önay Sözer

Boðaziçi University, Istanbul

Ioannis Trisokkas

University of Warwick, England

Alper Türken

Boðaziçi University, Istanbul

Meryem Uçar

Katholieke Universiteit Leuven, Belgium

Aziz Yardimli

Idea Publishing House, Istanbul

Provisional Session Titles For The Congress

1) The Doctrine of Being

2) The Doctrine of Essence

3) The Doctrine of Concept

4) "Science of Logic" in its External Connections

5) "Science of Logic" in its Internal Totality

Subject

Andreas Arndt

Die absolute Idee als Methode l ABSTRACT

Metin Becermen

On Adorno’s Critique of Hegel’s Dialectics l ABSTRACT

Kai Froeb

Analysis of the Chapter on Dasein

George di Giovanni

The Anti-Romanticism of Hegel’s Logic l ABSTRACT

Stephen Houlgate

Hegel's Logic of Reflexion l ABSTRACT

Christian Iber

Begriff, Urteil und Schluss. Einführung in Hegels Logik des Begriffs l ABSTRACT

Walter Jaeschke

Von der Transzendentalphilosophie zur Spekulation. Zum Programm der 'Wissenschaft der Logik' l ABSTRACT

Eyüp Ali Kiliçaslan

Hegel’s Science of Logic or Science of Pure Reason as Speculative Theology l ABSTRACT

Evrim Kutlu

Der Begriff der Andersheit in Hegels Wesenslogik l ÖZET

Angelica Nuzzo

Truth and Refutation in Hegel's Begriffslogik l ABSTRACT

Annette Sell

Der Ort des Lebens in der Idee l ABSTRACT

Önay Sözer

Being and Nothing (?) l ÖZET

Ioannis Trisokkas

Hegel’s Prelude to the Speculative Theory of Judgement l ABSTRACT

Alper Türken

On The Very Concept of Speculative l ABSTRACT

Meryem Uçar

The Relation Between the "Phenomenology of Spirit" and the "Science of Logic" As Regards Their Beginnings l ABSTRACT

Aziz Yardimli

Absolute Method l ÖZET

Caddebostan Cultural Center, Caddebostan – Istanbul.

Logical System (Larger / 1812) (Turkish)

Logical System (Smaller / 1830) (Turkish)

BÜYÜK ADA (PRINCE ISLANDS)

Material for Science of Logic (Turkish)

Organization

Idea Publishing House, The Philosophical Association, Ankara

Support

Kadýköy Municipiality , Noesis Philosohpy Workshop

Organizators:

Aziz Yardimli (aziz@ideayayinevi.com), Elif Çirakman (cirakman@metu.edu.tr), Metin Becermen (metinbecermen@yahoo.com)

Idea Publishing House 2008

Irk ve Savaş Üzerine, Hume, Kant

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Hume, Kant: Irk ve Savaş Üzerine

David Hume, Ulusal Karakterler Üzerine, Bölüm I, Deneme XXI

Negrolar ve genel olarak tüm başka insan türleri ve beyazlar

“Negroların ve genel olarak tüm insan türlerinin (çünkü dört ya da beş ayrı tür vardır) doğal olarak beyazlardan aşağı olduklarından kuşku duyma eğilimindeyim. Hiçbir zaman beyazdan başka herhangi bir tende uygar bir ulus olmamış, ne de giderek eylemde ya da kuramsal düşüncede seçkin herhangi bir birey olmuştur. Aralarında hiçbir becerikli üretici yoktur, hiçbir sanat , hiçbir bilim yoktur. Öte yandan, beyazların en kaba ve en barbar olanları bile, örneğin eski GERMENLER, şimdiki TATARLAR, henüz yiğitliklerinde, hükümet biçimlerinde ya da başka herhangi bir yanlarında seçkin birşey taşırlar. Eğer doğa bu insan soyları arasında kökensel bir ayrım yapmamış olsaydı, böyle biçimdeş ve değişmez ayrımlar yüzyıllar ve çağlar boyunca yer alamazdı. Sömürgelerimizin sözünü etmesek bile, tüm Avrupa’ya dağılmış Negro köleler vardır ki hiç kimse onlarda herhangi bir beceri belirtisi bulamamıştır; ama eğitimsiz, aşağı insanlar bizim aramızda işe koyulacak ve kendilerini her meslekte sivrilteceklerdir. Aslında JAMAİKA’da bir negrodan yetenekli ve bilgili bir insan olarak söz ederler; ama kendisine çok önemsiz başarılarından ötürü hayranlık duyuluyor olabilir, tıpkı birkaç sözcüğü açıkça konuşan bir papağan gibi.’’

http://www.econlib.org/library/LFBooks/Hume/hmMPL21.html

David Hume, OF NATIONAL CHARACTERS, Part I, Essay XXI

Negroes and in general all other species of men and the white

“I am apt to suspect the negroes and in general all other species of men (for there are four or five

different kinds) to be naturally inferior to the whites. There never was a civilized nation of any other complexion than white, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences. On the other hand, the most rude and barbarous of the whites, such as the ancient GERMANS, the present TARTARS, have still something eminent about them in their valour, form of government, or some other particular. Such a uniform and constant differences could not happen in so many countries and ages, if nature had not made an original distinction betwixt these breeds of men. Not to mention our colonies, there are Negroe slaves dispersed all over Europe, of which none ever discovered any symptoms of ingenuity, tho' low people, without education, will start up amonst us, and distinguish themselves in every profession. In JAMAICA indeed they talk of one negroe as a man of parts and learning; but 'tis likely he is admired for very slender accomplishments like a parrot, who speaks a few words plainly."

http://www.econlib.org/library/LFBooks/Hume/hmMPL21.html

Immaunel Kant (Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4): Hume'un Kant'ı Afrikalı Negrolar Konusunda İkinci Uyandırışı

"Afrikalı Negroların doğal olarak ahmaklığın üzerine çıkan hiçbir duyguları yoktur. Bay Hume herkese bir Negronun yetenekli olduğunu gösterecek tek bir örnek vermesi için meydan okur, ve ülkelerinden başka yerlere götürülen yüz binlerce kara derili arasında birçoğunun, özgür bırakılmalarına karşın, gene de sanatta ya da bilimde ya da övgüye değer herhangi bir başka nitelikte büyük herhangi birşey sunduğunun görülmediğini ileri sürer. Bu iki insan ırkı arasındaki ayrım öylesine özseldir ki, ansal yetenekler açısından da renk açısından olduğu denli büyük görünür."

(Beobachtungen) [http://www.korpora.org/kant/aa02/253.html]

Immanuel Kant '(Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4):
Die Negers von Afrika und Herr David Hume

"Die Negers von Afrika haben von der Natur kein Gefühl, welches über das Läppische stiege. Herr Hume fordert jedermann auf, ein einziges Beispiel anzuführen, da ein Neger Talente gewiesen habe, und behauptet: daß unter den hunderttausenden von Schwarzen, die aus ihren Ländern anderwärts verführt werden, obgleich deren sehr viele auch in Freiheit gesetzt werden, dennoch nicht ein einziger jemals gefunden worden, der entweder in Kunst oder Wissenschaft, oder irgend einer andern rühmlichen Eigenschaft etwas Großes vorgestellt habe, obgleich unter den Weißen sich beständig welche aus dem niedrigsten Pöbel empor schwingen und durch vorzügliche Gaben in der Welt ein Ansehen erwerben. So wesentlich ist der Unterschied zwischen diesen zwei Menschengeschlechtern, und er scheint eben so groß in Ansehung der Gemüthsfähigkeiten, als der Farbe nach zu sein."

(Beobachtungen) [http://www.korpora.org/kant/aa02/253.html]

Immanuel Kant (Gözlemler/ Beobachtungen, s. 254)
Afrikalının Aptallığının Aşkınsal Tanıtı

"Rahip Labat karılarına karşı mağrur davranışından ötürü kınadığı bir Negro marangozdan şu yanıtı aldığını anlatır: 'Siz beyazlar gerçekten aptalsınız, çünkü ilkin karılarınıza büyük ödünler verirsiniz, ve sonra sizi çıldırttıklarında yakınırsınız.' Ve bunda belki de üzerinde düşünmeye değer birşey olabilir; ama, kısaca, bu herif tepeden tırnağa kapkaraydı — söylediklerinin aptalca

olduğunun açık bir tanıtı.’’

“Der Pater Labat meldet zwar, daß ein Negerzimmermann, dem er das hochmüthige Verfahren gegen seine Weiber vorgeworfen, geantwortet habe: Ihr Weiße seid rechte Narren, denn zuerst räumet ihr euren Weibern so viel ein, und hernach klagt ihr, wenn sie euch den Kopf toll machen; es ist auch, als wenn hierin so etwas wäre, was vielleicht verdiente in Überlegung gezogen zu werden, allein kurzum, dieser Kerl war vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz, ein deutlicher Beweis, daß das,was er sagte, dumm war.”

(Beobachtungen) [http://www.korpora.org/kant/aa02/253.html]

Immanuel Kant (KANT: Political Writings, Cambr. U.P. 1991)
Savaş ve Barış Üzerine

Şu tür sözler Kant’ın savaşa karşı ve barıştan yana olduğu izlenimini verir: “Barbarca savaş aracı” (s. 105); “en yüksek moral yasama gücü olarak us hakların bir sınavı olarak savaşı saltık olarak kınar ve barışı doğrudan bir ödev olarak ortaya koyar” (s. 104); “savaş, tüm kötülüklerin ve moral bozulmanın kaynağı” (s. 183).

Ve şunları da okumak gerekir: Savaş “devletin içerisinde herkesin gönencini yükselten toplumsal sınıfların yakın birliğini” ilerletir (s. 232). Savaş daha büyük bir özgürlük derecesine doğru götüren toplumsal birliği geliştirir. Böylece “insan kültürü şimdiki durumunda kaldığı sürece, savaş onu daha öte geliştirmenin vazgeçilmez bir aracıdır” (s. 232). Barış ancak “kültür tam gelişimine ulaştığı zaman” olanaklı olacaktır, bu aşamaya ne zaman ulaşılacağını “ancak Tanrı bilir” (s. 232).

Immanuel Kant (Yargı Yetisinin Eleştirisi)
Savaşın Yüceliği ve Sürekli Barışın Sakıncaları

“Giderek savaş bile, eğer düzenli olarak ve yurttaşların hakları uğruna kutsal bir saygı içinde yürütülürse, kendinde yüce birşey taşır, ve aynı zamanda onu bu yolda sürdüren ulusun düşünme tarzını karşı karşıya kalınan tehlikelerin çokluğu ile ve o ulusun kendini bunlara karşı ileri sürmede gösterdiği atılganlık ile orantılı olarak yüce yapar; öte yandan, uzun bir barış yalnızca tecim tinini, ama onunla birlikte aşağılık bir çıkarcılığı, korkaklığı ve kadınsılığı egemen kılar ve genellikle ulusun düşünme tarzını alçaltır.” ’’

“Selbst der Krieg, wenn er mit Ordnung und Heiligachtung der bürgerlichen Rechte geführt wird, hat etwas Erhabenes an sich, und macht zugleich die Denkungsart des Volks, welches ihn auf diese Art führt, nur um desto erhabener, je mehreren Gefahren es ausgesetzt war, und sich mutig darunter hat behaupten können: da hingegen ein langer Frieden den bloßen Handelsgeist, mit ihm aber den niedrigen Eigennutz, Feigheit und Weichlichkeit herrschend zu machen, und die Denkungsart des Volks zu erniedrigen pflegt.”

İdea Yayınevi / 2014

Irkçı Dörtler: Kendi Sözleri İle Hume, Kant, Locke, Russsell

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Irkçı
Dörtler

“Bu herif tepeden tırnağa kapkaraydı — söylediklerinin aptalca olduğunun açık bir tanıtı” :: “Dieser Kerl war vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz, ein deutlicher Beweis, daß das, was er sagte, dumm war” (Immanuel Kant).

Kant her ne kadar kendi “aşkınsal çıkarsama” yöntemi ile Negronun karalığından onun aptallığını tanıtladığını ileri sürse de, yaptığı şey ne çıkarsamaydı, ne de felsefe. Felsefe görünüşü altında, yalnızca kişisel görüşlerine, aslında Avrupa’nın yaygın bir duyarsızlığına anlatım veriyordu ve bu bakımdan ne ilk, ne de sonuncuydu. Buna izin verebilecek biricik felsefe tanıtlamasız, çıkarsamasız bir felsefe, “kuşkucu felsefe” olabilirdi — eğer böyle birşeyi felsefe olarak kabul etmeye hazırsak. Buna karşı insanın bilgi yetisinden umutsuzluğa düşmeyenler için, örneğin tanıtlamayı kurgul usun doğası olarak, aslında kendisi olarak gören ve buna göre insanın bilme yeteneğin sonsuz ya da tanrısal olduğunu tanıtlayan Descartes için, “Sağ duyu (Us) tüm insanlara eşit olarak paylaştırılmıştır.” Yine, Hegel’in insana salt insan olduğu için sonsuz değer veren görüşü salt keyfi, kişisel bir görüş değil, ama ussal düşüncesinin bir çıkarsamasıdır. Onun nesnel idealizmi ne Afrikalının, ne Yahudinin, ne de Germanik ırkın aşağı ya da üstün görülmesine izin vermez. Bütün varoluşun raslantısal değil ama saltık başyapıtı olan, Ereği olan homo sapiens siyah da olsa, beyaz da olsa aynı özü taşır.
— Almanca Kant metni için bkz. BONN ÜNİVERSİTESİ. (Link kaldırılmış: Bkz. Google Books)

Hume

Kant

Locke

Russell

Ruby Bridges, 1960.

“... For a little girl six years old going into a strange school with four strange deputy marshals, a place she had never been before, she showed a lot of courage. She never cried. She didn’t whimper. She just marched along like a little soldier. And we’re all very proud of her (applause).” (Link 1) (Link 2)

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlık gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Istanbul International Hegel Congress 2007

Kaynak · İdea

THE CONGRESS PROGRAM _

Istanbul

International Hegel Congress - I

To commemorate the 200th anniversary of Hegel's Phänomenologie des Geistes October 6-7 2007
Caddebostan Cultural Center – Istanbul

The Hegel Congress is organized by The Philosophical Association, Ankara, and Idea Publishing House, Istanbul, in commemoration of the 200th anniversary of the publication of Hegel's Phänomenologie des Geistes. This event is free and open to anyone interested.

Phänomenologie des Geistes is a philosophical work which is still unequalled in its analysis of the human situation literally in its entirety. In this work, Hegel's discovery of the real meaning of our culture, civilization, history is depicted in the successive forms of consciousness which manifest themselves as a unique process of development culminating in the final recognition of the fact that human mind is competent to know what really happens in our existence. Hegel uses this work as a preparatory introduction for his Encyclopedic presentation of the sciences, which are not prefigured by an external understanding but developed by the impetus of the Spirit itself forever towards the full actualization of its cognitive, moral and aesthetic potentialities.

Organisers:

Metin Becermen
Önay Sözer
Aziz Yardimli
Güçlü Atesoglu
Dogan Göcmen (Germany)

Caddebostan Cultural Center, Caddebostan – Istanbul

The Congress is organized by
Felsefeciler Dernegi (The Philosophical Association), Ankara, (http://www.felsefecilerdernegi.org) and
Idea Publishing House, Istanbul
(http://www.ideayayinevi.com)

Sponsors
Kadiköy Municipality (Istanbul)
NOESIS Philosophy Workshop (Istanbul)

G. W. F. Hegel
Tinin Görüngübilimi / Phänomenologie des Geistes
Translated into Turkish by Aziz Yardimli (1986; 2004)

Analysis and Context of Hegel's Work (in Turkish)

Speakers

Andreas Arndt (Freie Universität Berlin) l ABSTRACT
Güçlü Ateşoğlu (Muğla Üniversitesi) l ABSTRACT
Tülin Bumin (Galatasaray Üniversitesi, İstanbul) l ABSTRACT
Elif Çırakman (ODTÜ, Ankara) l ABSTRACT
Kurtuluş Dinçer (Hacettepe Üniversitesi, Ankara) l ABSTRACT

Doğan Göçmen (Londra Üniversitesi) l ABSTRACT
Richard Gunn (Edinburgh Üniversitesi) l ABSTRACT
Levent Kavas (University of Gazimagusa, Kıbrıs) l ABSTRACT
Reinhard Jellen (Gazeteci; Münih) l ABSTRACT
Nilgün Toker Kılınç (Ege Üniversitesi)
Evrim Kutlu (Köln Üniversitesi, Almanya) l ABSTRACT
Barış Parkan (ODTÜ) lABSTRACT
Zeynep Savaşçın (Galatasaray Üniversitesi, ıstanbul) l ABSTRACT
Önay Sözer (Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul) l ABSTRACT
Alper Türken (Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul) l ABSTRACT
Çetin Türkyılmaz (Hacettepe Üniversitesi, Ankara) l ABSTRACT
Aziz Yardımlı (ıdea Yayınevi, İstanbul) l ABSTRACT

Session Titles for the Congress

1) Knowledge, Speculative and Phenomenological; Method and System;
2) Recognition and The Other;
3) “Phenomenology of Spirit,” History and Marxism;
4) Political Consciousness and Culture;
5) “Phenomenology of Spirit” and “Science of Logic”;
6) Recollection and the Dialectic of the Concept.

Audio

1) Knowledge, Speculative and Phenomenological; Method and System
Andreas ARNDT / Önay SÖZER / Aziz YARDIMLI

2) Recognition and The Other
Richard GUNN / Evrim KUTLU

3) “Phenomenology of Spirit,” History and Marxism
Reinhard JELLEN / Doğan GÖÇMEN

4) Political Consciousness and Culture
Baris PARKAN / Zeynep SAVASÇIN

5) “Phenomenology of Spirit” and “Science of Logic”
Kurtuluş DİNÇER / Alper TÜRKEN / Güçlü ATEŞOĞLU

6) Recollection and the Dialectic of the Concept
Elif ÇIRAKMAN / Levent KAVAS / Çetin TÜRKYILMAZ

Texts

1) Knowledge, Speculative and Phenomenological; Method and System
Andreas ARNDT / Önay SÖZER / Aziz YARDIMLI

2) Recognition and The Other
Richard GUNN / Evrim KUTLU

3) “Phenomenology of Spirit,” History and Marxism
Reinhard JELLEN / Doğan GÖÇMEN

4) Political Consciousness and Culture
Baris PARKAN / Zeynep SAVAŞÇIN

5) “Phenomenology of Spirit” and “Science of Logic”
Kurtulus DINÇER / Alper TÜRKEN / Güçlü ATEŞOĞLU

6) Recollection and the Dialectic of the Concept
Elif ÇIRAKMAN / Levent KAVAS / Çetin TÜRKYILMAZ

Mail to:

Metin Becermen (metinbecermen@yahoo.com), Aziz Yardımlı (aziz@ideayayinevi.com), Güçlü Ateşoğlu (gatesoglu@yahoo.com),
Önay Sözer (sozerona@boun.edu.tr), Doğan Göçmen (dogangoecmen@aol.com).

News

Gazete Kadiköy
Egitimciyiz
Junge Welt
Radyo Medcezir
Beyaz Haber
Pen Türkiye Merkezi

(2007 İdea Yayınevi)
THE CONGRESS PROGRAM

Kant — Gözlemler / Beobachtungen

Kaynak · Noesis

Kant — Gözlemler / Beobachtungen

Immaunel Kant (Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4): Hume’un Kant’ı Afrikalı Negrolar Konusunda İkinci Uyandırışı

Immanuel Kant ‘(Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4):
Die Negers von Afrika und Herr David Hume

“Afrikalı Negroların doğal olarak ahmaklığın üzerine çıkan hiçbir duyguları yoktur. Bay Hume herkesi bir Negronun yetenekli olduğunu gösterecek tek bir örnek vermeye çağırır, ve ülkelerinden başka yerlere götürülen yüz binlerce kara derili arasında birçoğunun, özgür bırakılmalarına karşın, gene de sanatta ya da bilimde ya da övgüye değer herhangi bir başka nitelikte büyük herhangi birşey sunduğunun görülmediğini ileri sürer. Bu iki insan ırkı arasındaki ayrım öylesine özseldir ki, ansal yetenekler açısından da renk açısından olduğu denli büyük görünür.”

“Die Negers von Afrika haben von der Natur kein Gefühl, welches über das Läppische stiege. Herr Hume fordert jedermann auf, ein einziges Beispiel anzuführen, da ein Neger Talente gewiesen habe, und behauptet: daß unter den hunderttausenden von Schwarzen, die aus ihren Ländern anderwärts verführt werden, obgleich deren sehr viele auch in Freiheit gesetzt werden, dennoch nicht ein

einziger jemals gefunden worden, der entweder in Kunst oder Wissenschaft, oder irgend einer andern rühmlichen Eigenschaft etwas Großes vorgestellt habe, obgleich unter den Weißen sich beständig welche aus dem niedrigsten Pöbel empor schwingen und durch vorzügliche Gaben in der Welt ein Ansehen erwerben. So wesentlich ist der Unterschied zwischen diesen zwei Menschengeschlechtern, und er scheint eben so groß in Ansehung der Gemüthsfähigkeiten, als der Farbe nach zu sein."

Kant'ın Açıklaması Üzerine

Kaynak · İdea

Kavramlar insan usuna aittir ve a priori kavramları "kullanmak" gibi bir anlatım bilinçli bir edimi imler. Ama kavramları ilkin bilinçsiz olarak kullanırız. Ya da daha iyisi, ilkin biz kavramları değil ama kavramlar bizi kullanır. Kavramlar, eğer Kant'ın açımlama yolunu izlersek, dışsal deneyimleri, görüngüleri, algıları vb. belirleyen biçimlerdir. Daha ayrıntılı olarak, kavramlar ya da kategoriler onun "duyusal sezgi" dediği şey yoluyla alınan duyu-verileri üzerine uygulanmaları anlamında deneyime önsel ya da a prioridir. İnsan anlığı kavramları görgücülüğün sandığı gibi duyular yoluyla almaz; tersine, onları verir. (Kant gene de kavramları "alabilecek" hipotetik bir yetiye "entellektüel sezgi" der, onun "insandan başka ussal varlıklar" dediği enteresan varlıklarda olabileceğini düşünür.) Kant başkalarından öğrendiği şeylerin ötesine geçerek kendi katkılarını üretmeye başladığı zaman bu tür çıkarsamalar yapar.

Kant'ın Önermeleri

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Kant'ın Önermeleri

AZİZ YARDIMLI

— BU ÖNERMELER KANT'IN KENDİ ÖNERMELERİNİN BİR YENİDEN-BİLDİRİMİ OLARAK AMAÇLANMIŞTIR.

— ÖNERME BİÇİMİ İÇERİĞİN ZORUNLU OLARAK DOĞRU OLMASINI GEREKTİRMEZ.

— İÇ TUTARSIZLIKLAR, BİR İKİSİ DIŞINDA, ÖZELLİKLE BELİRTİLMİŞ DEĞİLDİR.

• Uzay Ve Zaman Kendilerinde Şeylerin Özellikleri (Saltık Olgusallıklar) Değildir.

• Uzay Ve Zaman Fenomenaldir [Leibniz'in görüşü].

• Uzay Ve Zaman Karışık Düşünceler [Leibniz'de Olduğu Gibi] Değildir.

• Uzay Ve Zaman Arı Sezgilerdir.

• Duyusal Bilgi Ve Anlıksal Bilgi (Duyulur Ve Anlaşılır Nesnelerin; sensibilia ve intelligibilia).

• Duyarlık Bir Nesnenin Bulunuşundan Onun Bir Tasarımını Üretme Yetisidir.

• Duyusal Bilgide Özdek (Duyum) Ve Biçim (Öznenin Katkısı Olarak Uzay Ve Zaman) Yanları Vardır.

• Sezgiler Duyumları Eşgüdümlü Kılar.

• Uzay Öznel Ve İdealdir; Anlığın Doğasından Gelir.

• Zaman Sezgisi De Duyusal Bilgi İçin Önkoşuldur.

• Uzay Ve Zaman Sezgileri Özdek/Duyum İle Birlikte Görüngüyü Oluşturur.

• Görüngü Verili Duyumların Uzaysal Ve Zamansal Eşgüdümü İle Üretilir.

• Deneyim Görüngü Üzerine Anlığın Mantıksal Kullanımı İle Üretilir.

• Görgül Bilimler Anlığın Mantıksal Kullanımı Üzerine Kurulur.
• Anlığın Mantıksal Kullanımı Görüngüye Sınırlı Değildir.
• Anlıksal Bilgi Salt Anlaşılır Nesnelerin Bilgisidir.
• Duyusal Bilgi Görüngülerin Bilgisidir.
• Anlıksal Bilgi "Şeylerin Oldukları Gibi Bilgisidir" (Kendilerinde-Şeylerin).
• Görgül Bilimler Duyusal Bilgi Alanına Düşer.
• Tinsel Olgusallıkların Sezgisi Olanaksızdır.
• Sezgisel Dayanağı Olmayan Duyulurüstü Olgusallıklar Nasıl Düşünülebilir?
• Arı Anlık Olgusal Kullanımında Görgül-Olmayan Kavramlar Üretir.
• Görgül-Olmayan Kavramlar Doğuştan Değil Ama Kazanılmıştır (Anlığın Özünlü Yasalarından Soyutlanmıştır).
• Görgül Kavramlar Deneyim Durumunda Anlığın Kendisinden Türer.
• Duyulurüstünün Bilgisi Olanaklıdır; Ama Bu 'Simgesel Bilgi'dir.
• Doğal Bilimlerde Ve Matematikte Yöntem Kullanımdan Sonra Belirlenir.
• Sezgi Yanılgıya Karşı Güvencedir.
• Metafizikte Yöntemi Arı Anlağın Kendisi Kullanıma Önsel Olarak Belirler.
• Yöntemin İlk Kuralı İki Alanın İlkelerini Karıştırmamaktır.
• Görgül Kavramlar Duyulurüstüne Uygulanmamalıdır.
• Duyusal Tasarımların Nesnel Göndermeleri Vardır.
• Ansal Tasarımların Nesneleri Ancak Anlak Kavramları Tarafından Üretilebilir.
• Ama Bu İşi Tanrısal Anlık Yapabilir, İnsan Anlığı Değil.
• Ve Gene De Arı Kavramlar Duyu-Deneyiminden Türemez.
• Öyleyse Arı Kavramların Kökenleri Ruhun Doğasında Yatar.
• Ve Böylece Nesne İle İlişkileri Sorusu Doğar.
• Görgül-Kavramlar (Duyusal Tasarımlar) Nesneleri Görüngüler Olarak Sunar.
• Ve Anlıksal Tasarımlar Nesneleri Oldukları Gibi Verir.
• Şimdi: Arı Anlak-Kavramları Duyusal Sezgi Verilerini Bireştirir.
• Kavramlar Sezgiler (Uzay/Zaman) İle Andırımlı Olurlar.
• Böylece: Nesneler (Görüngüler) Kavramlara Bağdaşacak, Çünkü Onlar Tarafından Belirlenecektir.
• Sonuçta Kavrama Dışsal Kendinde-Şey Zorunlu Bir Varsayım Olarak Getirilecektir.

• Arı Usun Eleştirisi Kavramı.
• Kant'ın Kopernik Devrimi.
• Kendilerinde-Şeyler Vardır [Kant bir tanıtlama vermez].

• Kant'ın Soruları.
• Metafizik Olanaklı Mıdır?
• Metafizik Olgusallığa İlişkin Bilgimizi Genişletir Mi?
• Metafiziğin Başlıca Sorunları Tanrı, Özgürlük, Ölümsüzlük İle İlgilidir.
• Metafizik Güvenilirliğini Yitirmiştir.
• Çünkü Matematik Ve Doğa Bilimleri Gelişirken Metafizik Gelişmemiştir.
• Metafizik Güvenilir Yöntem Bulamamıştır.

• Yoksa Bir Yöntem Bulmak Olanaksız Mıdır?
• Metafiziğe İlgisizlik Taslamak Boşunadır.
• Ama Gene De Metafizik Eleştirel Bir İrdeleme Altına Alınmalıdır.
• Kavramlar Deneyimden Türemez.
• Kavramlar Doğuştan Düşünceler De Değildir.
• Kavramlar Deneyim Durumunda Usun Kendi İçersinden Türettiği İlkelerdir.
• Kavram Deneyimden Türememiş Ama Deneyime Uygulanıyor Olması Anlamında A Prioridir.
• Kavramlar Görgül/Deneyimsel İçerikten Yoksun Olmaları Anlamında Arıdır.
• Metafizikçiler Usun Arı Kavramları Duyurüstüne Uygulayabileceğini Sandılar (İnakçılık).
• Arı Kavramların Deneyim Ötesinde Kullanılıp Kullanılamayacağı Sorgulanmalıdır.
• Arı Usun Eleştirisinin Görevi Kavramları Sınamaktır.
• 'Eleştiri' Arı Usun Kendisinin Yargıcı Olacaktır [Eleştiriyi Kim Yargılayacaktır?].
• Soru Şudur: Anlak Ve Us Deneyimin Ötesinde Neyi Ve Ne Denli Bilir?
• Aşkınsal Soruşturma: Nesneleri Bilmenin Arı Koşulları.
• Bu Koşullar Görgül (Zorunlu Olmayan) Koşullar Değildir.
• Arı Koşullar Evrensellerdir.
• Eleştirel Felsefe: Usun A Priori Bilgilenme Açısından Sorgulanması.
• Metafizik: A Priori Erişilebilen Bilgi Kütlesi.
• Öyleyse: Eleştirel Felsefe Bir 'Metafizik' Midir?
• [Kant Metafiziği Yadsımaz; Kendi Çalışması: Doğal Bilimin Metefiziksel İlkeleri.
• Metafizik Duyurüstü Olgusallıkların [!] Bilgisi İçin Geçersizdir.
• Metafizik Doğal Yatkınlık Olarak Edimsel, Ve 'Öyleyse' Olanaklıdır.
• Metafiziğin Bir Bilim Olarak Olanaklı Olup Olmadığı Sorgulanmalıdır.
• A Priori Bilgi Görgül Önsellik Değildir.
• A Priori Bilgi Doğuştan Düşünce Değildir.
• A Priori Bilgi Deneyim Durumunda Ama Deneyimden Türememiş Olan Bilgi Demektir.
• Tüm Bilgi Deneyim İle Başlar; Ama Tümü Deneyimden Doğmaz.
• A Priori Bilgi Olmalıdır, Çünkü Vardır!
• Zorunluk Ve Evrensellik Deneyimden Türemez [Bu Nedenle Tümevarımcı 'Bilim' Pozitivizm Tarafından Tanınmaz].
• Zorunluk Ve Evrensellik A Priori Bilginin Pekin Göstergeleridir.
• Matematiksel Bilgi A Prioridir, Çünkü Evrensel Ve Zorunludur.
• Doğal Anlak Da A Priori Kategorileri Kullanır: Nedensellik.
• Hume Da Deneyimin Zorunluk Ve Evrensellik Vermediğini Bilir [Deneyimin Salt Bir Alışkanlık Yapısı Verdiğini Aristoteles 'İlk Felsefe'de Belirtir, Ayrıca: "Deneyim Tekillerin Bilgisidir, Evrensellerin Değil"—981a].
• Hume İçin Zorunluk Ruhbilimsel Çağrışımdır.
• A Priori Bilgi Bir Çağrışım Sorunu Değildir.
• Zorunluk Yargısı Görgül Genelleme Olamaz: A Priori Olmalıdır.
• Arı Matematik Ve Arı Fizikte A Priori Bilgi Edimseldir.
• Öyleyse Soru: Nasıl Olanaklıdır?

• Kurgul Metafizikte A Priori Bilgi Kuşkuludur.
• Öyleyse Soru: Acaba Olanaklı Mıdır?
• Analitik Ve Sentetik Yargılar.
• Analitik Yargı: Yüklem Öznenin Kavramında İçerilir.
• Analitik Yargı Açımlayıcıdır, Genişletici Değil.
• Analitik Yargının Gerçekliği Çelişki İlkesine Bağlıdır: Yadsınmaları Çelişki Yaratır.
• Sentetik Yargı: Yüklem Öznenin Kavramında İçerilmez.
• Sentetik Yargı Genişleticidir, Açımlayıcı Değil.
• Tüm Sentetik Yargılarda Öznenin Kavramına Birşey Eklenir.
• Eğer Ekleme Olgulara İlişkin İse Yargı A Posteriori Sentetikdir.
• A Posteriori Sentetik Yargı Evrensel Değildir.
• Eğer Ekleme Zorunlu Ve Evrensel İse Yargı A Priori Sentetiktir.
• [Pozitivist Karşıçıkış: Önerme Dilbilimsel-Olmayan Olgusallık Üzerine Bilgi Verirse A Priori Sentetik Olamaz].
• Sentetik A Priori Önermeler Olgusallık Üzerine Bilgimizi Genişletir [Ama 'Olgusallık' Salt Bir Görüngüdür].
• Aritmetiksel Önermeler A Priori Sentetiktir.
• Geometrik Önermeler A Priori Sentetiktir.
• Metafizik Sentetik A Priori Önermelerden Oluşur.
• Ama Metafizik Bir Bilim Olarak Olanaklı Mıdır?
• Metafizik Doğal Bir Yatkınlık Olarak Olanaklıdır.
• [Kant'ın] Kopernik Devrimi Bilgi Ve Nesnesi Arasındaki Bağdaşma Sorunu İle İlgilidir: Anlık Nesnelere Değil, Nesneler Anlığa Uyar.
• Görüngüler Hem Kopernik Hem De Ptolemi Önsavı Üzerine Aynıdır.
• Kopernik Önsavı Neyi Daha İyi Açıklar?
• Kategoriler Deneyimi/Görüngüyü Üretir, Olgusallığı Değil.
• [Kant'ın] Kopernik Devrimi Gerçekte Kavramların Duyu Verileri Olmadığını Söyler.
• Kategorilerin İşleyişi Bilinçsizdir.
• Kategoriler Nesneye Biçim Verirler, Kendinde-Şeye Değil [Kendinde-Şey Nesne/Görüngü/Tasarım Değildir].
• Doğal Bilimci Doğaya Kendi Kategorileri İle Yaklaşır.
• [Hume: Tekil Görüngülerin Gözlemi Anlıkta Nedensellik Kavramını Üretmez].
• [Kant:] Anlığın Nedensellik Kavramı Tekil Görüngüleri Üretir.
• Nesneler Duyarlık Yoluyla Verilir, Anlak Yoluyla Düşünülür.
• Kategori Biçimsiz Duyum Üzerinde Mi Çalışır?
• Yoksa Duyum/Özdek Daha Şimdiden Biçimli Midir?
• Verili Olan Daha Şimdiden Sentetiktir.
• Ama Sentez Yalnızca Uzay/Zaman 'Sezgileri' Yoluyladır (Verili Olan Henüz Kavram'sız'dır).
• Kavramsal Sentez Sezgisel (Uzay/Zaman) Sentezden Sonra Yer Alır.
• Anlağın Arı Kavramlarının İşi Duyusal Sezgi Verilerini (Görgül Verileri) Bireştirmektir (Sentezlemek).

• Duyusal Veri Olamayan Tinsel Kavramlar Nasıl Üretilir?
• İnsan Anlığı Koşulsuz Birlik Aradığı İçin Üretilir.
• Bu Birlik İlkeleri Aşkınsal İdealardır Ve Usun Ürünleridirler.
• Aşkınsal İdealaların Düzenleyici İşlevleri Vardır.
• İdealara Karşılık Düşen Olgusal Nesneler Yoktur.
• Nesnenin Tasarım Yetisi Üzerindeki Etkisi Duyumdur.
• Duyum Öznel Midir?
• Görüngü Bir Duyusal Sezgi Nesnesidir.
• Görüngüde (a) Duyuma Karşılık Düşen Özdek Ve (b) A Priori Duyarlık Biçimi Vardır.
• İki Arı Duyarlık Biçimi Vardır: Uzay Ve Zaman.
• Nesne Ve Kendinde-Şey Bir Ve Aynı Mıdır?
• Kendinde-Şey Duyuları Etkiler Mi?
• Duyusal Nesne Uzayda Ve Zamanda Olmalıdır.
• Uzay Dışsal Duyuların Görüngülerinin Biçimidir.
• Zaman İç Duyunun (Kendimizin Ve İç Durumumuzun Sezgisinin) Biçimidir.
• Uzay Ve Zaman Kavram Değil Midir?
• Uzay Ve Zaman Olgusal Değil Midir?
• Kendilerinde-Şeyler Uzayda Ve Zamanda Değildir.
• Uzay Ve Zaman Görgül Olarak Olgusal Ama Aşkınsal Olarak İdealdir.
• Olgusaldırlar: Çünkü Görgül Öğe Uzayda Ve Zamandadır.
• Aşkınsaldırlar: Çünkü Kendilerinde Şeylere Uygulanamazlar.
• ‘Aşkınsal Açımlama’ Sıradan Bir Analiz Midir?
• Geometrik Beti Kendinde-Şey Olamaz, Çünkü Bu Bize ‘Görünmez’
• Geometrik Beti Kendinde-Şeyin Tasarımı Da Olamaz (Çünkü Kendinde-Şey Algılanamaz).
• Öyleyse Geometrik Nesne A Priori Sezgi Yetisinde Kurulur.
• Matematik Görüngü Üzerine A Priori Bilgi Verir.
• Geometri A Priori Olanaklıdır, Çünkü Uzay A Priori Sezgidir (Duyarlığın Biçimidir).
• Geometri A Priori Kurulur Ve Önermeleri Görgül Olgusallığı Denetler.
• Leibniz: Geometrik Belitler Tanıtlanabilir.
• Kant: Geometrik Belitler Tanıtlanamaz.
• Matematik Salt Duyarlık Düzleminde İrdelenebilir Mi?
• Aşkınsal Analitik.
• Nesne Anlığa Duyarlık Yoluyla Verilir. [Nesne Yalnızca Uzay Vve Zaman Biçimleri İle Mi Belirlenir?]
• İçeriksiz Düşünceler Boştur. [İçerikli Düşünce Tasarım Mıdır?]
• Kavramsız Sezgiler Kördür. [Kavram Duyumun Ne Görmesini Sağlar?]
• Anlak Sezgiye Yeteneksizdir.
• Ve Duyular Düşünmeye Yeteneksizdir.
• Geleneksel Biçimsel Mantık İçeriğin Tümünü Soyutlar.
• Aşkınsal Mantık: İçeriğin Tümünü Soyutlamaz.

• Ve İçeriğin Tümünü Soyutlamaz Demek Kavramların Nesnelere Uygulanışı İle İlgilenir Demektir.
• Aşkınsal Mantık A Priori Anlak Kavram Ve İlkelerini İrdeler.
• Anlağın A Priori Kavramları 'Nereden' Bulunacaktır?
• Bu İş İçin Bir Aşkınsal İpucu Gerekir.
• Aşkınsal İpucu Yargı Yetisinde Bulunur.
• Anlak Yargı Gücüdür [!].
• Yargılar Başka Mantıkçılar Tarafından Şimdiden Sınıflandırılmıştır.
• Ve Kavramlar Listesi Yargı Tipleri Tablosundan Çekilecektir.
• [A Priori Kavramlara Kant Kategoriler De Der 74.]
• Listede Olmayan Kavramlar Türevsel/Yardımcıdır.
• [Kant Bu Türevsellerin Listesini Vermez].
• Tablodaki Üçlülerdeki Her Üçüncü Terim İlk İkisinin Sentezidir.
• [Şemanın Bu Özelliği Daha Sonra Hegel Tarafından Tüm Kategorilere Uygulandı].
• Kategoriler Fenomenleri Nasıl Bireştirir?
• Kategorilerin Aşkınsal Çıkarsaması Aslında Onları Deneyim İçin A Priori Koşullar Olduklarını Göstererek Aklamaktır.
• Bir 'Bilgi Nesnesi' Kavramında Bir Sezgi Çoklusu Bireştirilmiş Olandır.
• Sentezsiz Bilgi Olmaz.
• Çoklunun Tüm Sentezi (Bağıntılama/Birleştirme) Anlağın İşidir.
• Anlak Tasarım Yetisidir.
• Bağıntı Çoklunun Birliğinin Tasarımıdır.
• 'Sentez/Bireştirme' Kategorinin Uygulanışına Önsel Bir İşlem Midir?
• Sentez 'Bilincin' Kategoriye Önsel Birliği İçinde Olanaklıdır.
• Algılamanın Ve Düşünmenin Bilinçteki Birliği Öngerektir.
• Özbilinç Olmasa Bile Düşünme Sentez İçin Zorunludur.
• Arı Tamalgı: Ben Ve Sezgi Çoklusu Arasındaki Birlik.
• Duyarlığın Verisi Tamalgının Birliğine Alınmadıkça Deneyim, Bilgi, Nesne Olanaksızdır.
• Çokluyu Tamalgının Birliği İçine Alan Anlaktır.
• Sentez (Deneyim/Görüngü/Nesne) Bundan Sonra Kategoriler Yoluyla Yer Alır.
• Öyleyse Kategoriler Nesneler İle İlgilidir.
• Sezgi Çoklusu Tamalgının Kökensel Birliği Altına Düşer: Sezginin Birliği Sağlanır.
• Anlağın Tasarımlar Çoklusunu Tek Bir Tamalgı Altına Getiren İşlemi 'Yargı'nın Mantıksal İşlevidir.
• Bu Yargı İşlevleri Kategorilerden Başka Birşey Değildir.
• Öyleyse Sezginin Çoklusu Kategoriler Altında Durur.
• Duyusal Çoklunun Sentezine Kategori Nasıl Uygulanacaktır?
• Sezgi (Duyusal) Verileri Kategoriler (Düşünsel) İle Türdeş Değildiçr
• Duyusal Ve Düşünsel Alanlar Arasında Aracılık 'İmgeleme' Düşer.
• İlkin: İmgelem Şemalar Üretir.
• Şema Kategoriyi Görüngülere Uyarlayan Bir Kural Ya Da İşlemdir.
• Şema İmge Değil Ama İmgenin Oluşumu İçin İşlemdir.

• Şema Kavram Gibi Geneldir: İmge Sezgi Çoklusu Gibi Tekildir.
• Şema A Priori Zamansal Belirlenimden Başka Birşey Değildir.
• Kategorinin Görüngüye Uygulanması Aşkınsal Zaman Belirlenimi Yoluyla Yer Alır.
• 'İlkeler' (Grundsätze): Anlağın Kategorilerin Kullanımı İçin A Priori Ürettiği Kurallar.
• İlkelerin Listesini Kategoriler Tablosu Verir.
• Nicelik Kategorileri İçin İlkeler: Sezgi Belitleri.
• Tüm Sezgiler Uzamlı Büyüklüklerdir.
• Öyleyse Matematik Deneyime Uygulanabilirdir.
• Nitelik Kategorileri İçin İlkeler: Deneyim Öncelemeleri.
• Nitelikte Yeğinlik Derecesi Vardır.
• Öyleyse Duyu Verilerinin Matematiksel Ölçümü Olanaklıdır.
• Bu İki İlke Matematikseldir.
• İlişki Kategorileri İçin İlkeler: Deneyim Andırımları.
• Kiplik Kategorileri İçin İlkeler: Genelde Görgül Düşünce Konutlamaları.
• Doğanın Olanağı.
• A Priori Sentez Doğaya Yasalar Verir.
• Bu Yasalar Aynı Zamanda Nesnel Midir [Görüngü = Nesne]?
• Kant Newton Fiziğini Akladı (Görüngü Evreninde).
• Kategoriler Şemasız Alındıklarında Nesnelerin Bilgisini Vermez.
• Şemalaştırılmış Kategoriler Yalnızca Duyusal Sezgi Verileri İle İlgilidir.
• Öyleyse Kategorilerin Yalnızca Görgül Kullanımı Geçerlidir.
• Kategoriler Duyulur Olmayan Nesnelerin Bilgisini Vermezler.
• Anlağın A Priori 'İlkeleri' De Görgül Kullanıma Sınırlıdır.
• Kavramlar Ve İlkeler Yalnızca Fenomenler İçin Geçerlidir.
• Fenomen Düşüncesi Numen Düşüncesini Getirmelidir.
• Numen Düşünce Nesnesidir.
• Görüngülere Fenomenler Denebilir.
• Numenler İse Yalnızca Düşünsel Oldukları Ve Yalnızca Anlıksal Sezgiye Verilebildikleri Varsayılan Şeylerdir.
• Ama İnsanlar İçin Sezgi Yalnızca Duyusal Sezgi Olabilir.
• Bir Nesneden Tüm Bilgi Koşulları Soyutlanırsa Geriye Bilinmeyen X Kalır.
• Bu X Aşkınsal Nesnedir: Bütünüyle Belirsiz Genelde Birşey Düşüncesi.
• Ama Bu Numen Değildir: Çünkü Numen 'Anlıksal Sezgi' Varsayımını Varsayar.
• 'Aşkınsal Nesne Kavramı' Salt Sınırlayıcı Bir Kavramdır.
• Numen İse Bir Anlıksal Sezgi İçin Olumlu Bir Olgusallıktır.
• Ama 'Biz' Numenin Olumlu Bir Kavramda Olanağını Bile Düşünemeyiz.
• Kendilerinde-Şeylere 'Belkili' Olarak Numenler Denebilir.
• Numen Teriminin Olumlu Ve Olumsuz Anlamları.
• Numenlerin Varolduklarını Bile İleri Süremeyiz: Varoluş Anlak Kategorisidir.
• Numenin Varoluşu Öyleyse Belkilidir: Bir Sınır-Kavramdır.

• Bir Etki Olarak Duyumdan Bir Neden Olarak Kendinde-Şeye Varılabilir Mi?
• ‘Prolegomena’ya Göre: Kendilerinde-Şeyler Duyarlığı Etkiler!
• Böylece Kant’ın Kendisi Anlak Kategorisini (Nedensellik) ‘Aşkınsal’ Olarak Kullanır.
• Numenler: Görgül Olmayan ‘Ben’; Tanrı.
• [Kant Felsefesini Aşkınsal Ya Da Eleştirel Ya Da Belkili İdealizm Olarak Adlandırır].
• ‘Görgül’ Ya Da ‘Özdeksel’ İdealizmin Çürütülmesi.
• Kant Descartes’ın Kuşkuculuğunu Yanlış Mı Anlar?
• Aşkınsal İdealar Usun Ürünleridir Ve Düzenleyici İşlevleri Vardır.
• [Kant Eytişim İle Sofistik Tartışma Sanatını Anlar].
• [Kant Eytişimi Sofistik Uslamlamaların Eleştirel İrdelenişi Olarak Anlar].
• Aşkınsal Eytişim Arı Usun İdealarının Neler Olduklarını Ve İşlevlerini Saptar.
• —Aşkınsal İdealaın Tasımlar Yoluyla Çıkarsaması—.
• Anlak Fenomenler İle Doğrudan İlişkilidir.
• Us Fenomenler İle Dolaylı Olarak İlgilidir.
• Tasımlama Sürecinde Öntasımlar Yoluyla Gerileme Yer Alır.
• Us Bu Gerileyici Çıkarsama Sürecinde Hiçbir Öncülde Durmaz.
• Us Koşulsuzu Arar.
• Koşulsuz İse Görgül Değildir.
• Ama Mantıksal Olarak Bir Son Koşula (Koşulsuza) Ulaşılamaz.
• Arı Us Koşulsuz Varmış Gibi Davranarak Bir İlkede Durur.
• Aşkınsal Diyalektik Bu İlkenin Nesnelliğini Sorgulayacaktır.
• Üç Tasımsal Çıkarsama Tipi: Kesin, Varsayımlı, Ayrık.
• Arı Usun İdealaı Bu Üç Çıkarsama Tipine Göre Türer.
• Tasarımların Üç İlişkisi: 1) Özne İle, 2) Fenomenler İle, 3) Düşünce Nesneleri İle.
• 1) Özne İle İlişkide Görgül ‘Ben’den Koşulsuz ‘Ben’ (Ruh) Çıkarsanır.
• 2) Fenomenler İle İlişkide Nedensel İlişkilerden Bütünsel ‘Evren’ Çıkarsanır.
• 3) Genelde Düşünce Nesneleri İle İlişkide Tanrı Düşüncesi Çıkarsanır.
• Arı Usun Üç Birincil İdeası: Ruh, Evren, Tanrı.
• İdealar Doğuştan Değil, Görgül De Değil, Ama Usun Çıkarsamalarıdır.
• İdealar Deneyimin Ötesine Geçer: Aşkınsal Olurlar.
• [Bu Üç İdea Wolff Metafiziğinde Birincil Temalardır: Ruhbilim, Evrenbilim, Tanrıbilim].
• İnsanda Anlıksal Sezgi Yetisi Olmadığı İçin Bu İdealaın ‘Nesneleri’ Bilinmez.
• İdealaın Aşkın Kullanımları Usu Çatışkılara Düşürür.
• Evrenbilimin Birinci Çatışkısı: Evren Uzayda Ve Zamanda Sonludur/Sonsuzdur.
• 2. Çatışkı: Evrende Her Töz Yalındır/Bileşiktir.
• 3. Çatışkı: Fenomenler Nedensellikten Özgür Olabilir/Nedenseldir.
• 4. Çatışkı: Evrenin Nedeni Olan Bir Zorunlu Varlık Vardır/Yoktur.
• Arı Usun Tüm Çabasının Hedefi Aşkınsal İdealdir: Tanrı.
• Aşkınsal İdea Olarak Tanrının Varoluşu Tanıtlanamaz.
• Tanrının Varoluşu İçin Varlıkbilimsel Uslamlama.

• Tanrının Varoluşu İçin Evrenbilimsel Uslamlama.
• Tanrının Varoluşu İçin Fiziksel-Tanrıbilimsel Uslamlama.

KILGISAL FELSEFE

• Ahlaksal Bilgi Olanın Değil Ama Olması Gerekenin Bilgisidir.
• Ahlaksal Bilgi Edimsel/Görgül Duruma Bakılmaksızın A Prioridir: Evrensel Ve Zorunlu Olarak Geçerlidir.
• Ahlak Felsefesi Sentetik A Priori Ahlaksal Önermeler Nasıl Olanaklıdır Sorusunu İrdeler.
• Kılgısal Us Ahlaksal İşlevindeki Ustur.
• Kurgul Us Nesneyi Belirler; Kılgın Us Nesneyi Olgusallaştırır.
• [Kant Kılgısal Us Ve İstenç Terimlerini Hem Ayrı Hem De Aynı Anlamda Kullanır].
• Ahlaksal Yasa Kılgısal Ustan Mı Türetilmelidir?
• İnsanlardan Başka Ussal Varlıklar [!] Da Ahlaksal Yükümlülük Altında Durur Mu?
• Arı Törebilim (Ahlak Felsefesi) İnsana A Priori Yasalar Verir.
• Tanrı İnancı Ahlaksal Bilinçte Temellenmiştir, Ahlaksal Yasa Tanrıya İnançta Değil.
• İyi İstenç Koşulsuz İyidir.
• Koşulsuz İyi İstenç Kavramı Hiçbir Biçimde Kötüye Kullanılamayacak Tek Şeydir.
• Koşulsuz İyi İstenç İyidir Bildirimi Geneleme Midir?
• Ödev Uğruna Davranan Bir İstenç İyi Bir İstençtir.
• Ödev İle Uyumlu Olan Eylem Koşulsuz İyi Değildir.
• Eğilim Uğruna Eylemin Ahlaksal Değeri Yoktur.
• Ödev Uğruna Eylemin Ahlaksal Değeri Vardır.
• Ahlaksal Değer Eğilimde Azalma İle Artar.
• Ödevi Yerine Getirmek Ne Denli İsteğe Aykırı İse Ahlaksal Değeri O Denli Yüksektir.
• Örneğin İyilikte Bulunma Doğal Eğilimin Sonucuysa Ahlaksal Değer Taşımaz.
• Gene De Ödevi İstekle Yapmak Daha İyidir.
• Ödev Yasa İçin Saygıdan Davranma Zorunluğudur.
• Yasanın Özü Evrenselliktir.
• Ahlaksal Değer Eylemin Sonucundan Değil Ama Yasaya Saygıdan Gelir.
• Öyleyse Koşulsuz İyi İstenç Ancak Yasaya Saygıdan Davranışta Belirir.
• Düzgüler Ve İlkeler Arasındaki Ayrım.
• İlke Ussal Nesnel Ahlaksal Yasadır.
• Düzgü Öznel İstenç İlkesidir.
• Ahlaksal Değeri A Priori Düzgüler Belirler.
• Düzgü Evrensel Yasa Olabilecekse Doğrudur.
• Ahlaksal İlkeler: Nesnel Ahlak Yasaları.
• İlkeler Ve Düzgüler Uyuşabilirler Ya Da Uyuşmayabilirler.
• Arı Kılgısal Us Buyurur.
• Tüm Buyrumlar ‘Gerek’ Tarafından Anlatılır [Ama Her ‘Gerek’ Buyrum İmlemez].
• İstenç Zorunlu Olarak Usun Buyruğunu İzlemez.
• Yasa (Nesnel İlke) İstence Baskı/Zorlama Olarak Görünür.

• Varsayımlı Buyrum — Ahlaksal Değil.
• Belkili Varsayımlı Buyrum (Beceri Buyrumu — Ahlaksal Değil).
• Önesürümlü Varsayımlı Buyrum.
• Kesin/Belgitli Buyrum.
• Tek Kesin Buyrumun Formülasyonu.
• Davranış Kuralları Kesin Buyrumdan Çıkarsanamaz.
• Buyrum Bir Öncül Değil Ama Ahlaksallık Ölçütüdür.
• Kesin Buyrum Kılgısal Bir Yasa Mıdır?.
• İstencin Zemini 'Erek'tir.
• Arı Us Tarafından Saptanan 'Erek' Kesin Buyrum Yasasının Zemini Olacaktır.
• Bu Erek Göreli Olamaz (O Zaman Varsayımlı Buyrumu Destekler).
• Erek Saltık, Kendinde, Nesnel, Ve Öyleyse Evrensel Olmalıdır.
• Bu Erek Ussal Varlığın Kendisidir.
• Ya Da, İnsandır.
• Evrensel Yasa Yapıcısı Olarak Özerk İstenç.
• Varsayımlı Buyrum: İstenç Eğilim/Çıkar Tarafından Belirlenir, Öyleyse Özerk Değildir.
• Kesin Buyrum: İstenç Koşulsuz, Ve Öyleyse Özerktir = Yasayı Kendisi Verir.
• En Yüksek Ahlak İlkesi: İstencin Özerkliği.
• Ahlak Ussal İstenç Ve İçgüdüsel Eğilimler Arasındaki Çelişkiyi Varsayar.
• Kant İstenç Özerkliği Kuramında Rousseau'dan Etkilendi Mi?
• Erekler Ülkesi: Ein Reich der Zwecke: Yasal Dizgesel Birlik.
• Erekler Ülkesi (Tarihsel İdeal) Doğa Ülkesine Andırımlıdır.
• Kesin Buyrum Bir Sentetik A Priori Kılgısal Önermedir.
• Çünkü 'Yükümlülük/Ödev' 'İstençten' Analitik Olarak Doğmaz.
• Kesin Buyrum Nasıl Olanaklıdır?
• Yüklemi (Yükümlülük) Özneye (İstenç) Bağlayan Üçüncü Etmen Nedir?
• Yükümlülüğü ('Gerek') İstence Özgürlük Bağlar.
• Özgürlük Tanıtlanamaz (Numenaldir; Ama Mantıksal Olarak Çelişkili Değildir).
• Gerek Özgürlüğü (Seçme?) İmler: Yapabilirim, Ya Da Yapmayabilirim.
• Özgürlük Düşüncesi Zorunlu Ahlak Koşuludur.
• Özgürlük İnsanın Fenomenal Dünyaya Değil Ama Numenal Dünyaya Ait Görülmesi Demektir.
• Kılgısal Usun Konutlamaları: (1) Özgürlük.
• Ussal Bir Varlığın Özgür Olduğu (Ve Olmadığı Da) Kuramsal Olarak Doğrulanamaz.
• Ama Ahlaksal Yasa Özgürlüğü Konutlar/Varsayar.
• İnsan Fenomenal Olarak Belirli, Ama Numenal Olarak Özgürdür.
• Kılgın Usun Konutlamaları: (2) Ölümsüzlük.
• Us Kılgısal İşlevinde De Koşulsuz Bütünlük (Summum Bonum/En Yüksek İyi) Arar.
• Summum Bonum Hem Erdemi Hem De Eksiksiz Mutluluğu Kapsamalıdır.
• Erdem Ve Mutluluk İlişkisi Analitik Değil Ama Sentetiktir.
• Erdem Koşulsuz En Yüksek İyi İken—.

• Mutluluk İse Erdemli Olmayı Gerektirir.
• Erdem Zorunlu Olarak Mutluluk Üretir Mi?
• Erdem Ancak Tanrının Aracılığıyla Mutluluk Üretir (Ölümsüzlük Konutlamasına Geçiş).
• Erdem İstenç Ve Duygunun Ahlaksal Yasa İle Tam Uygunluğudur (Kutsallık).
• Ama Kutsallık Ussal İnsanı Aşan Bir Eksiksizliktir.
• Bu Eksiksizliğe Erişme Ölümsüzlük Düşüncesini Gerektirir.
• Ölümsüzlük Konutlaması Tanıtlanamaz, Ama Mantıksal Olarak Olanaksız Olmadığı Gösterilebilir.
• Kılgın Usun Konutlamaları: (3) Tanrı.
• Mutluluk Ahlaksal Yasaya Uyum İle Orantılı Olarak Verilmelidir.
• Bu Orantıyı Belirleyen Varlık Anlık Ve İstençle Davranan Tanrıdır.
• Kılgın Usun Bu Konutlaması Tanıtlama Değil Ama İnançtır.
• Ahlak Dini Öngerektirmez.
• Ahlak Dine Götürür.

###

Kant Üzerine Hegel

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Kant'ın Eleştirel Felsefesi Üzerine Hegel
1) Mantık Bilimi'nden (Büyük) Alıntılar
2) Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I Mantık Bilimi'nden ("Küçük Mantık") Alıntılar

Mantık Bilimi'nden ("Büyük Mantık") Alıntılar

Mantık Bilimi (Büyük), Birinci Yayıma Önsöz

"Kant felsefesinin dışrak öğretisi — anlağın deneyimin ötesine geçmemesi gerektiği, yoksa bilgi yetisinin kendi başına kuruntulardan başka birşey doğuramayan kuramsal usa dönüşeceği kanısı — kurgul düşüncenin yadsınmasını bilimin kendisi adına aklamaya yönelik bir girişimdi. Bu popüler öğreti modern eğitbilimden gelen şu çığlıkla desteklendi: Zamanın zorunluğu bakışların dolaysız gereksinime çevrilmesini ister, ve bilgi için deneyim nasıl birincil ise, kamusal ve kişisel yaşamda beceri için de genel olarak uygulama ve pratik kültür özsel yanlardır, yalnızca onlar gereklidir, ve kuramsal içgörü ise gerçekte zararlıdır. — Böylece bilim ve sıradan insan-anlağı Metafiziğin çöküşünü sağlamak için el birliği ederken, kültürlü ama Metafiziksiz bir ulus gibi tuhaf bir görünüş ortaya çıktı — tıpkı başka bakımlardan türlülük içinde bezenmesine karşın kutsalların kutsalından yoksun bir tapınak gibi."

Mantık Bilimi (Büyük), Mantığın Genel Kavramı

"Kant Diyalektiği daha yükseğe çıkardı — ve bu onun en değerli yanlarından biridir —, çünkü onu sıradan tasarıma göre taşıdığı özenç görünüşünden kurtarıp Usun zorunlu bir etkinliği olarak gösterdi."

Mantık Bilimi (Büyük), Mantığın Genel Kavramı

"Şimdi Kant felsefesinin ilgisi düşünme-belirlenimlerinin sözde aşkınsal yanına yönelik olduğu için, bu belirlenimlerin kendilerinin ele alınması boş bir sonuç vermiştir; Ben ile o soyut ve tümüne

ortak ilişki olmaksızın, kendilerinde ne oldukları, birbirlerine karşı belirliliklerinin ve birbirleri ile ilişkilerinin ne olduğu bir irdeleme konusu yapılmamıştır; buna göre, bu felsefe tarafından doğalarının bilgisine en küçük bir katkıda bile bulunulmamıştır."

Mantık Bilimi (Büyük), Mantığın Genel Kavramı

1"Anımsatmam gerek ki, bu çalışmada Kant felsefesine sık sık göndermede bulunmamın nedeni (ki bu birçoklarına gereksiz görünebilir) — daha sağın belirliliği ve açımlamasının tikel bölümleri bu çalışmada ya da başkalarında nasıl görülmüş olursa olsun — bu felsefenin modern Alman felsefesinin temelini ve başlangıç noktasını oluşturmuş olması ve bu değerinin ona yüklenebilecek hiçbirşeyden zarar görmeden kalmasıdır. Ona Nesnel Mantıkta da sık sık göndermede bulunulmasının nedeni Mantıksalın önemli, daha belirli yanlarına ayrıntılı olarak girmesi, ama buna karşı daha sonraki felsefi açımlamaların bunlara çok az dikkat etmiş ve kimi durumlarda çoğu kez yalnızca ham — ama öcü alınmamış — bir küçümseme göstermiş olmalarıdır. Aramızda en yaygın olan felsefecilikte Kant'ın Usun hiçbir gerçek içeriği bilemeyeceği ve saltık gerçeklik açısından inanca yöneltilmesi gerektiği gibi sonuçlarının ötesine geçilmez. Ama Kant'ta sonuç olan şey bu felsefecilikte dolaysızca başlangıç noktası olarak alınır, ve kendisinden o sonucun ortaya çıktığı ve felsefi bilgi olan önceki açımlama başından kesilip atılır. Kant felsefesi böylece kendini herşeyin daha şimdiden tanıtlanmış ve tamamlanmış olduğu kanısı ile rahatlatan düşünme tembelliği için bir yastık olarak hizmet eder. Buna göre bilgi için ve böyle verimsiz ve kuru bir rahatlıkta bulunmayan belirli bir düşünce içeriği için o önceki açımlamaya geri dönülmelidir."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi'nden ("Küçük Mantık") Alıntılar

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 28 Ek

"Eski Metafiziğin burada sözü edilen duruş noktası Eleştirel Felsefenin vardığı sonucun karşıtıdır. Hiç kuşkusuz denebilir ki bu sonuca göre insana yalnızca saman ve küspe [Spreu und Treber] salık verilmelidir."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 41 Ek 2.

"Kant'ın düşünce-belirlenimlerini yoklaması özünde bunların kendilerinde ve kendileri için değil ama yalnızca nesnel mi yoksa öznel mi oldukları açısından irdeleniyor olması gibi bir eksiklik taşır."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 42 Not

"Bilindiği gibi Kant Felsefesi kategorileri bulmada kendini sıkıntıya sokmadı. Ben, özbilincin birliği, bütünüyle soyut ve baştan sona belirsizdir; öyleyse Benin belirlenimlerine, kategorilere nasıl gidilecektir? Hoş bir raslantı ile, sıradan mantıkta değişik yargı türleri daha şimdiden görgül bir yolda verili olarak bulunur. Ama yargı belirli bir nesne üzerine düşünmedir. Önceden hazır olarak sıralanmış değişik yargı türleri öyleyse değişik düşünce belirlenimlerini sağlar. — Fichte felsefesinin düşünce-belirlenimlerini zorunlukları içinde gösterme ve onları özsel olarak çıkarsama gereksinimini anımsatmış olma gibi büyük bir değeri vardır. — Bu felsefenin yöntem ile, Mantık ile ilgilenmiş olması gerekirdi; en azından beklenebilirdi ki, genelde düşünce-belirlenimlerinin ya da olağan mantıksal gerecin, Kavram, Yargı ve Tasım türlerinin bundan böyle yalnızca gözlemden alınmaması ve böylece salt görgül olarak anlaşılmaması, ama düşüncenin kendisinden türetilmesi gerektiği gibi bir sonucu göstermiş olması gerekirdi. Eğer düşünce herhangi birşeyi tanıtlama

yeteneğinde olacaksa, eğer Mantık tanıtlamanın verilmesini istemeli ise, ve eğer tanıtlamayı öğretecekse, o zaman her şeyden önce kendine özgü içeriğini tanıtlayabilme ve onun zorunluğunu anlayabilme yeteneğinde olmalıdır."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 42 Ek 3.

"Kant'ın görüşünde kategorilerin yalnızca bize ait olmaları gerekir, ve Benin (bilen özne) bilginin biçimini olduğu gibi gerecini de sağlıyor olması ölçüsünde — birinciyi düşünen özne ve ikinciyi duyumsayan özne olarak — Kant'ın felsefesi öznel İdealizmdir. — Bu öznel idealizmin içeriği üzerine gerçekte tek bir sözcük bile harcamaya değmez."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 45 Ek

"Kant Felsefesine göre, bildiğimiz şeyler bizim için salt görüngülerdir, ve 'kendinde'leri bizim için erişilmez bir öte-yan olarak kalır. Bilincimizin içeriğini oluşturan şeyleri yalnızca 'bizimkiler' olarak alan, salt bizim tarafımızdan koyulan birşey olarak alan bu öznel idealizme saf bilinç haklı olarak içerlemiştir. İşin gerçeği şudur: Dolaysızca bildiğimiz şeyler salt bizim için değil, ama kendilerinde de yalnızca görüngülerdir, ve böylece sonlu şeylerin gerçek belirlenimleri varlıklarının zeminini kendilerinde değil ama evrensel tanrısal İdeada taşıyor olmalarıdır. Şeyleri bu yolda alan görüş de eşit ölçüde idealizm olarak, ama gene de Eleştirel Felsefenin o öznel idealizminden ayrım içinde saltık İdealizm olarak belirtilmelidir; Saltık İdealizm, sıradan realist bilincin çok ötesinde olmasına karşın, gene de gerçekte yalnızca felsefenin bir iyeliği olarak görülmemelidir; tersine, belli bir düzeye dek tüm dinsel bilincin temelini oluşturur, çünkü bu bilinç de var olan herşeyin toplamını, genel olarak varolan Evreni, Tanrı tarafından yaratılıyor ve yönetiliyor olarak görür."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 46

"Kant'ın Eleştirisi yalnızca öznel (bayağı) bir idealizmdir ki, içerik ile ilgilenmez, yalnızca soyut öznellik biçimlerini göz önüne alır, ve dahası tek yanlı olarak birincide, öznellikte, bütünüyle olumlu enson belirlenim olarak takılıp kalır."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 47, Not

"Kant'ın Eleştirisinin sonsuza dek değerli bir sonucu olarak görülebilecek olan bir başka nokta da onun Tin felsefesini 'ruh-şey'den, ruhun yalınlığı ya da bileşikliği, özdekselliği vb. gibi kategorilerden ve böylece bunlara ilişkin sorulardan kurtarmış olmasıdır."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 48, Not

"Daha öte belirtilebilir ki antinomiyi daha derin olarak irdelemedeki eksikliği Kant'ı ilk olarak yalnızca dört antinomi sıralamaya götürdü. Bu dördü ile karşılaştı, çünkü sözü edilen bozukvargıları irdelemesinde kategoriler tablosunu temel aldı, ve burada daha sonra büyük yaygınlık kazanan bir işlem uygulayarak bir nesnenin belirlenimlerini Kavramdan türetmek yerine nesneyi yalnızca önceden hazır olan bir şemanın altına aldı."

Ek. "... Kant'ın savları ve karşısavları için getirdiği tanıtlamar salt düzmece tanıtlamalar olarak görülmelidir, çünkü, tanıtlanması gereken noktalar her zaman başlangıç noktası olan varsayımda önceden kapsanır, ve yalnızca uzun uzadıya bir apagojik yordama başvurularak bir dolaylılık görünüşü üretilir."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 51, Not

"Kant'ın varlıkbilimsel tanıta yönelttiği eleştirinin kazandığı açıkça olumlu ve sınırsız onay hiç

kuşkusuz yararlandığı benzetmeden gelir; Kant Düşünce ve Varlık arasındaki ayrımı açıklamak için yüz Taler örneğini kullandı ki bu, ister olanaklı isterse edimsel olsun, Kavram açısından aynı yüzlük olacak, ama benim para durumum söz konusu olduğunda bu durum özsel bir ayrıma yol açacaktı. — Hiçbirşey düşündüğümün ya da tasarımladığımın bu nedenle edimsel olmamasından daha açık olamaz: Tasarımlamanın ya da giderek Kavramın bile Varlığa erişemeyeceği düşüncesi. — Gene de, öyle yüz Taler gibi şeyleri Kavram diye adlandırmaya hiçbir haksızlığa yol açmaksızın barbarlık denebilir; bu bir yana, durmaksızın felsefi İdeaya karşı Düşünce ve Varlığın ayrı olduklarını yineleyenlerin en sonunda felsefecilerin de eşit ölçüde bu durumun bilgisizi olmadıklarını kabul etmeleri gerekir; gerçekte bundan daha basmakalıp bir bilgi olabilir mi? Bununla birlikte, Tanrı söz konusu olduğu zaman, onun yüz Talerden başka türlü bir nesne olduğu, herhangi bir tikel Kavramdan, tasarımdan ya da nasıl adlandırılırsa adlandırılsın böyle birşeyden bütünüyle ayrıldığı göz önüne alınmalıdır. Gerçekte tüm sonlular yalnızca ve yalnızca belirli-varlıkları Kavramlarından ayrı olan şeylerdir."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 54, Ek.

"Kant kuramsal Usa yadsıdığını — özgür öz-belirlenim — kılgısal Us için kesinlikle doğruladı. Kant Felsefesine o büyük ilgiyi ve hiç kuşkusuz bütünüyle haklı olarak kazandıran nokta başlıca bu yanıydı."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 60, Not

"Kant'ın bilgi anlayışının bu sonuçları üzerine daha öte bir gözlem olarak felsefesinin bilimlerin ele alınması üzerine hiçbir etkide bulunamadığını da ekleyebiliriz. Bu felsefe sıradan bilginin kategorilerini ve yöntemini hiç dokunmadan bırakmıştır. O dönemin bilimsel çalışmalarında arada bir Kant Felsefesinin önermeleri ile başlandığını görsek de, incelemenin gidişinin gösterdiği şey o önermelerin salt yüzeysel birer süs oldukları ve o ilk birkaç sayfa atlandıktan sonra aynı görgül içeriğin ortaya çıktığıdır."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 60, Not

"Materyalizm, Natüralizm görgücülüğün tutarlı dizgesidir. — Kant Felsefesi düşünce ve özgürlük ilkesini saltık olarak bu görgücülüğün karşısına koyar, kendini sözü edilen o ilk görgücülüğe [Hume'un yukarıda sözü edilen metafiziksel görgücülüğüne] bağlar ve bunu onun genel ilkesinden en küçük bir yolda sapmaksızın yapar."

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi, § 60, Ek 2

"Fichte de Kant felsefesinin sonucunda durup kalır: Salt sonlu olan bilinebilirdir, ama sonsuz olan düşüncenin ötesine geçer. Kant'ta "kendinde-şey" olana Fichte dışarıdan dürtü der — Benin Başkası olarak bir soyutlama ki, olumsuzluk ya da genel olarak Ben-olmayan belirleniminden başka hiçbir belirlenimi yoktur."

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Kant ve İnsan Irkları

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Immauel Kant

Kant ve İnsan Irkları

Aziz Yardımlı

Kant: Negro Aptallığının Transzendental Tanıtlaması

“Afrikalı Negroların doğal olarak ahmaklığın üzerine çıkan hiçbir duyguları yoktur. Bay Hume herkese bir Negronun yetenekli olduğunu gösterecek tek bir örnek vermeleri için meydan okur, ve ülkelerinden başka yerlere götürülen yüzbinlerce kara derili arasında birçoğunun, özgür bırakılmalarına karşın, gene de sanatta ya da bilimde ya da övgüye değer herhangi bir başka nitelikte büyük herhangi birşey sunduklarının görülmediğini ileri sürer. Bu iki insan ırkı arasındaki ayrım öylesine özseldir ki, ansal yetenekler açısından da renk açısından olduğu denli büyük görünür.”

“Rahip Labat karılarına karşı mağrur davranışından ötürü kınadığı bir Negro marangozdan şu yanıtı aldığını anlatır: ‘Siz beyazlar gerçekten aptalsınız, çünkü ilkin karılarınıza büyük ödünler verirsiniz, ve sonra sizi çıldırttıklarında yakınırsınız.’ Ve bunda belki de üzerinde düşünmeye değer birşey olabilir; ama, kısaca, bu herif tepeden tırnağa kapkaraydı — söylediklerinin aptalca olduğunun açık bir tanıtı.”

"Die Negers von Afrika haben von der Natur kein Gefühl, welches über das Läppische stiege. Herr Hume fordert jedermann auf, ein einziges Beispiel anzuführen, da ein Neger Talente gewiesen habe, und behauptet: daß unter den hunderttausenden von Schwarzen, die aus ihren Ländern anderwärts verführt werden, obgleich deren sehr viele auch in Freiheit gesetzt werden, dennoch nicht ein einziger jemals gefunden worden, der entweder in Kunst oder Wissenschaft, oder irgend einer andern rühmlichen Eigenschaft etwas Großes vorgestellt habe, obgleich unter den Weißen sich beständig welche aus dem niedrigsten Pöbel empor schwingen und durch vorzügliche Gaben in der Welt ein Ansehen erwerben. So wesentlich ist der Unterschied zwischen diesen zwei Menschengeschlechtern, und er scheint eben so groß in Ansehung der Gemüthsfähigkeiten, als der Farbe nach zu sein." (Beobachtungen, 253-4)

"Der Pater Labat meldet zwar, daß ein Negerzimmermann, dem er das hochmüthige Verfahren gegen seine Weiber vorgeworfen, geantwortet habe: Ihr Weiße seid rechte Narren, denn zuerst räumet ihr euren Weibern so viel ein, und hernach klagt ihr, wenn sie euch den Kopf toll machen; es ist auch, als wenn hierin so etwas wäre, was vielleicht verdiente in Überlegung gezogen zu werden, allein kurzum, dieser Kerl war vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz, ein deutlicher Beweis, daß das,was er sagte, dumm war." (Beobachtungen, 254)

Akademieausgabe von Immanuel Kants Gesammelten Werken
(Bände und Verknüpfungen zu den Inhaltsverzeichnissen)

Irkçılık ve Pozitivizm

Kant bir ırk kuramı ile mi ilgileniyordu? Yoksa bir ırk ideolojisi ile mi?

Irk ayrımları üzerine yukarıdaki sözlerinde "bilimsel" ya da "nesnel" olma kaygısı gibi birşey yoktur. Aslında dedikodu karakterini gösterir ve açıkça duygusal bir ton taşırlar. Kant'ın "aptal/dumm" olma niteliği için "tanıtlama/Beweis" olarak gördüğü şey onu "tepeden tırnağa kapkara/vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz" olma özelliğinden çıkarsamaktır.

Kant’ın insan ırklarını doğal olarak değil ama tinsel olarak eşitsiz görmesi pekala felsefesini ilgilendirmeyen ve etkilemeyen salt kişisel bir görüş olarak alınabilir. Ama Kant gene de bir tür tanıtlama verme gereğini duyar ve görüşünü olgular olarak gördüğü şeyler ile destekler. Hiç kuşkusuz ırkçılığı kötü ya da yanlış olarak, ahlak felsefesi dediği şeye aykırı olarak görmez, çünkü moral imperativler insanlar içindir, insan-altı olarak görüdüğü Negrolar ve Amerika yerlileri için

değil.

Felsefi dizge ve sapık usdışı kişisel görüşler arasında bir ilişki sorusunu düşündüren başka örnekler de vardır, örneğin Hume'un benzer olarak ırk ayrımcılığını [], Heidegger'in Nazizmi [] ve Sartre'ın Bolşevizmi [] doğrulamaları gibi. Bunlar da kişisel görüşler olarak görülebilir ve felsefelerinden ayrılabilir. Ya da bu usdışı kişisel görüşler bu düşünürlerin "felsefelerinin" kendilerinin birer bileşeni olabilir. Ve tinsel insan eşitliğini doğrulayamayan bir "felsefe" bu tür tinsel ayrımları, bu durumda ırksal entellektüel eşitsizlikleri doğrulamak zorunda kalır.

Tinin evrensel belirlenimini yadsıyan tüm bu tür önyargılara ortak olan şey Us Kavramını, insanın ussal bir varlık olduğunu, homo sapiensin kendisini yadsımaları, ya da belli ırkları homo sapiense ait görmemeleridir — ki bu durumda homo sapiense altgüdümlü ırklar bulunmayacak ve homo sapiens bir evrensel olma, bir tür olma niteliğini yitirecektir.

Kant'ın "ahlak felsefesi" kendi ırkçılığını geçersiz kılar mı? Eğer Negrolar homo sapiense ait bir ırk oluşturmuyorlarsa, ırkçılık sorunu doğmayacaktır.

Kant'ın ırkçılığının ahlak felsefesini geçersiz kılıp kılmadığı sorusu karşısında daha birincil önemde olan soru Kant'ın ahlak felsefesinin kendinde geçerli olup olmadığı, bilgisizliği salık veren Eleştirel Felsefenin ahlak felsefesine yetenekli olup olmadığı, bütününde ahlak probleminin bir bilgi sorunu olup olmadığıdır. "İnanca yer açabilmek için bilgiyi yoketmek zorunda kaldım" diyen bir düşünür bilimi olduğu gibi inancı da yadsır, çünkü bilgisiz inancı boşinançtan ayırdecek hiçbir ölçütü yoktur. Eğer gerçeğe inanç insan inancının niteliği ise, bilinmeyen birşeye inancın inanç adını hak etmediği, bilgisiz bir ahlakın ahlak olmadığı vargısından kaçamayız. Ahlak bir istenç kipi olarak her zaman düşünmeye, özgürlüğe bağlıdır. Ve inanç bir duygu olarak gene de düşünen bir duygu, düşünce ile, doğru düşünce ile uyum içinde olması gereken bir duygudur.

Kant'ın felsefesine yaklaşırken ilk olarak kuşkucu ya da bilinemezci bir zeminde yalnızca inancın ve ahlakın kavramına uygun olup olmadıklarını değil, ama genel olarak felsefenin olanaklı olup olmadığını sormalıyız.

Bilgiyi kabul etmeyen görgücülük, pozitivizm, nihilizm, görecilik, hermeneutik, postmodernizm vb. gibi bakış açılarından türetilen sözde "ahlak felsefelerinin" felsefe tarihinde incelenmeleri hiç kuşkusuz ne onları bilimsel kılar ne de öncülleri temelinde ortaya koydukları görüşleri bilgi yapar. Felsefe Tarihi kendi içinde geniş bir düşünce çöplüğünü de kapsar. Bilginin olanağını kabul ettiğimiz düzeye dek, insan için bilgiyi bilgi-olmayandan ayırdetmenin saltık önemi nedeniyledir ki usun bu sapınçlarını bilmemiz gerekir.

Kant'ın bir Aydınlanma düşünürü olması onu rasyonalist yapmaz çünkü Aydınlanmanın sözde "ussalcılığının" kendisi Aydınlanma düşünürlerinin tümünün ussalcılığa karşı savaşan görgücüler olması olgusu karşısında bütünüyle geçersizdir. Aydınlanmanın ussalcılığı yalnızca boşinanç karşısında ölçülen sözde bir "ussalcılıktır." Gerçekte, boşinanca karşı içgörüyü savunmayı göreve bilen Aydınlanma felsefe alanında kendini özellikle matematiği ve pozitif bilimleri, genel olarak modern bilimleri ve ussal çözümlemeyi geliştiren felsefecilere karşı saldırısı ile tanımlar: Leibniz, Descartes, Rousseau gibi ussalcılar Aydınlanma düşünürlerinin açık hedefleridir.

Doğal ve tinsel bir varlık olarak homo sapiens türdür ve tür bir evrensel olarak kendi altında tikellerini, bu durumda homo sapiens kendi altında insan ırklarını kapsar. Irklar aynı türe, bilen ya da düşünen bir varlık türüne ait olmakla, birbirlerinden tinsel olarak değil ama yalnızca doğal olarak ayrıdır. Homo sapiensin her ırkı kültür ve uygarlık yaratır, ve Afrika'nın insanı da özsel

olarak ussal bir varlık olarak kültür yaratmış, büyük olasılıkla kültürü ilk kez o yaratmıştır.

Tapınak Kabartması, İÖ 1480, Yeni Krallık, On Sekizinci Hanedan (boyalı kireç taşı; y. 33cm, g. 39cm). Deir el-Bahri, Hatshepsut Tapınağından.
Eski Mısır metinlerinde Nubialılardan İÖ 2400 gibi erken bir tarihte Mısır ordusunda hizmet veriyor olarak söz edilir.

Irkçı bakış açısının saçmalığını ırkçının kendisi de bilir ve siyah ırkı ve sarı ırkı "insan-altı" olarak görme koşulu ile kendini "ırkçı" olarak görmekten kaçınır.

David Hume, Kant ve onlar gibi düşünenlerin beyaz ırkın entellektüel üstünlüğü görüşlerini çağın bilgideki geriliği ile açıklayamayız. Batıda ırk ayrımcılığının neredeyse normal göründüğü o günlerde bile dürüst olarak düşünenler vardı. Afrika ve Asya kültürlerinin gelişme düzeyleri biliniyordu. İronik olarak, Hume'un ve Kant'ın ait oldukları Germanik ırk uygarlık sürecine en geç giren ırktır. Hegel'in Tarih Felsefesi'ndeki çözümlemesini yinelersek, Germenler kültüre ait herşeyi, dinlerini, bilimlerini, felsefelerini, politik yapılarını, giderek İmparotorluklarının adını bile dışarıdan aldılar: Kutsal Roma İmparatorluğu.

Kant ve Hume'un burada yenik düştükleri keyfilik ve öznellik gerçekte felsefelerinin asıl karakteridir ve her çağda benzer karaktersizlik tarafından yinelenir ve sürdürülür. Felsefe herşeyden önce ruhsal bir problemi, kuşkuculuk, insana güvensizlik, kendine güvensizlik, düşünceye güvensizlik problemini anlamak zorundadır. Kuşku duygusu güven duygusunun karşıtıdır, ve kuşku ile felsefe yapmak gerçekte felsefeden başka birşey yapmaktır. Felsefe usun bilimidir. Ama us saltık olarak özgür düşünmeden, kavramın kendisinin zorunluğunu ya da özgür açınımını izlemeden başka birşey değildir. Felsefe doğuşunu özgürlüğe borçlu olduğu gibi gelişimini de aynı özgürlüğe borçludur. Kant'ın ve başka kuşkucuların kuşkularının nedeni ussal bir çıkarsama değil ama usdışı bir özgürlük korkusudur. Kant "Aydınlanma Nedir?" sorusuna yanıt olarak yazdığı denemede Aydınlanmanın özgürlüğe nasıl yabancı olduğunu bir kez daha gösterir: Sınırsız bir tartışma özgürlüğünün savunusu despotik monarşa sınırsız boyun eğme tutumu ile birlikte önerilir. Kant çözümleme yapmaz ama bir politika teklif eder.

“Sapere aude!” ya da "Bilmeyi göze al!" buyruğu hiç kuşkusuz pekçok insan için kışkırtıcıdır, ama ilk kez keşfedilen bir ilke olduğu için değil, tersine en aptal olanlar da aralarında olmak üzere herkes tarafından bilinmekte ve uygulanmakta olduğu için. Kim yetersiz bilinci ile bilmeyi göze almaktan kaçacak kadar korkak olacaktır? Ve çağ hiç kuşkusuz Kant'ın önerisini bekleme gibi bir aptallığa düşmemiş, Katolik Kilisenin engellemesinden kurtulan Avrupa çoktandır doğayı ve insanı daha yakından tanımanın yoluna girmişti. Ama Aydınlanma banaliteyi önerdiği için popülerdir, çünkü önerdiği şey bilgi değil ama kuşkulu bilgi, eş deyişle olasılık, istatistik ve yaklaşıklıktır.

Savaşın Yüceliği ve Sürekli Barışın Sakıncaları

Kant'ın Eleştirel Felsefesi insanı değersizleştirmede hiçbir sınır tanımaz çünkü bilmemeye yazgılanmış insan ne gerçek öznedir, ne gerçek kişidir, ne de gerçek insandır. Bilgi gibi özgürlük de ona ait değildir. Bir Aydınlanma düşünürü olan Kant'ın "Sürekli Barış" üzerine görüşü de insan üzerine görüşü ile tutarlıdır. İnsanın "yamuk tahtasından düzgün birşey yapılamayacağına göre," barbarlık da insan doğasının özsel bir bileşeni olarak kalmalıdır. Yargı Yetisinin Eleştirisi'nde "Yücenin Analitiği" bölümünde şunları okuruz (s. 123):

"Giderek savaş bile, eğer düzenli olarak ve yurttaşların hakları uğruna kutsal bir saygı içinde yürütülürse, kendinde yüce birşey taşır, ve aynı zamanda onu bu yolda sürdüren ulusun düşünme

tarzını karşı karşıya kalınan tehlikelerin çokluğu ile ve o ulusun kendini bunlara karşı ileri sürmede gösterdiği atılganlık ile orantılı olarak yüce yapar; öte yandan, uzun bir barış yalnızca tecim tinini, ama onunla birlikte aşağılık bir çıkarcılığı, korkaklığı ve kadınsılığı egemen kılar ve genellikle ulusun düşünme tarzını alçaltır."

"Selbst der Krieg, wenn er mit Ordnung und Heiligachtung der bürgerlichen Rechte geführt wird, hat etwas Erhabenes an sich, und macht zugleich die Denkungsart des Volks, welches ihn auf diese Art führt, nur um desto erhabener, je mehreren Gefahren es ausgesetzt war, und sich mutig darunter hat behaupten können: da hingegen ein langer Frieden den bloßen Handelsgeist, mit ihm aber den niedrigen Eigennutz, Feigheit und Weichlichkeit herrschend zu machen, und die Denkungsart des Volks zu erniedrigen pflegt."

İdea Yayınevi 2014

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Çetin Türkyılmaz

Hegel’de Düşüncenin Hareketi ve Düşünülmüş Olan

Abstract / Özet

Hegel’de Düşüncenin Hareketi ve Düşünülmüş Olan

Heidegger Hegel’i Batı Metafiziği tarihinde ya da — onun kendi ifadesiyle — “Varlığın Tarihi”nde sonda konumlandırır. Ona göre “‘Grekler’ adıyla felsefenin başlangıcını, ‘Hegel’ adıyla da onun tamamlanışını (Vollendung) düşünürüz” (“Hegel und Griechen” Wegmarken içinde). Hegel’in sonda olması, onun kendi felsefesi söz konusu olduğunda, aynı zamanda, düşüncenin sona/tamamlanışa doğru zorunlu hareketini göstermektedir. Hegel’de bu hareketi ve içsel geçişleri belirleyen temel kavram, onun diyalektiğini de ıralayan kavramdır: Aufhebung (kapsayarak aşma). Düşünmenin hareketiyle Hegel’in dizgesine varan ya da, tersinden, Hegel’de spekülatif düşünceyle kurulan bu süreç, önceden düşünülmüş olanlar (kendi çağlarını düşüncede özetleyen filozoflarca düşünülmüş olanlar) üzerinden geçer. Hegel’in felsefesinde bu “düşünülmüş olanlar” mutlak bilme aşamasında kapsanarak aşılır. Heidegger kendi düşünceleriyle Hegel’in düşünceleri arasındaki ayrımı, tam da bu noktada görür. Heidegger’in “düşünme”si (das Denken) Batı felsefesi tarihinde “henüz düşünülmemiş olan”a yönelir. Düşünülmüş olandan “henüz düşünülmemiş olan”a geçiş, aynı zamanda, Aufhebungun ve Hegel’in düşüncesindeki teleolojik yönün iptalini gösterir.

Bu konuşmada, özellikle, Heidegger’in eleştirileri çerçevesinde Hegel’in Kapsayarak Aşma, Anımsama/içselleştirme (Er-innerung) ve Mutlak Bilme kavramlarına değinilecek ve Hegel’in düşünceleriyle Heidegger’in düşünceleri arasında bir karşılaştırma yapılacaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Doğan Göçmen

Hegel ve Aydınlanmacılık /
Hegel and Enlightenment

Abstract / Özet

Hegel and Enlightenment

The proposed paper deals with Hegel’s extremely interesting and contradictory relationship to Enlightenment. In Phenomenology of Sprit Hegel wants to put philosophy, science, epistemology and knowledge on scientific foundation. Therefore, in this work the chapter on ‘Enlightenment’ (‘Die Aufklärung’) occupies a central position. In this chapter Hegel deals with the highly contradictory relationship of religion and philosophy, belief and knowledge. In Hegel’s further analysis this contradictory relationship turns into a contradiction of the external and internal world, and he develops there a solution to this contradiction. The question that needs to be posed then is this: how does Hegel see the relationship between Enlightenment and religion? This question is an old one. At the beginning of the 20th century, Wilhelm Dilthey, based on Hegel’s pre-Phenomenology papers, claimed that Hegel were a religious fundamental critic of Enlightenment. Georg Lukàcs, by contrast, declaring that this was a reactionary interpretation of Hegel, suggested Hegel should be seen as a philosopher in the revolutionary tradition of Enlightement, who develops also internal critique of this movement. In the last two decades Hegel scholars seem to go a middle way in interpretating of Hegel’s relationship to Enlightenment. Vittorio Hösle, for example, presents Hegel’s philosophy as a synthesis of Enlightenment and anti-Enlightement. In the paper the aim is, based on Lukàcs account of young Hegel, by relating it to Hegel’s early writings and later works and lectures, to give a new interpretation of the chapter ‘Die Aufklärung’ in the Phenomenology of Sprit.

Hegel ve Aydınlanmacılık

Sunuşun konusu, Hegel’in Aydınlamacılık hareketiyle olan son derece ilginç ve çelişkili ilişkisidir. Hegel, Tinin Görüngü Bilimi'ni felsefeyi, bilimi ve dolayısıyla bilgi kuramını bilimsel temele oturtmak amacıyla yazdı. Bundan dolayı Tinin Görüngü Bilimi'nin “Aydınlanmacılık” (Die Aufklärung) bölümü merkezi bir öneme sahip bir bölümdür. Hegel söz konusu bölümde din ve felsefe, inanç ve bilgi arasındaki çelişki yüklü ilişkiyi ele alır. Sonra, dış dünya ile iç dünya arasındaki bir çelişkiye dönüşen bu çelişkiye bir çözüm üretmeye çalışır. Bu bağlamda Hegel Aydınlanmacılık ile din arasındaki ilişkiyi nasıl görür? Bu soru ileriden beri tartışıla gelen bir konudur. Wilhelm Dilthey, Tinin Görüngü Bilimi'ne ön gelen yazılarına dayanarak, 20. yüzyılın başında Hegel’i Aydınlanmacılığın dine dayalı köklü bir eleştirmeni olarak sunmaya çalıştı. Georg Lukàcs, bu yaklaşımı gerici bir Hegel yorumu olarak adlandırıp, Hegel’i devrimci Aydınlanmacılık geleneği içinde görülmesi gereken, ama ona karşı iç eleştiriler de geliştiren bir düşünür olarak tanımladı. Son yıllarda Hegel yorumcuları orta bir yol izlemeyi yeğler görünmektedir. Vittorio Hösle Hegelci felsefeyi Aydınlanmacılığın ve karşı-Aydınlanmacılığın bir sentezi olarak sunmaya çalıştı. Sunuşta Lukàcs’ın yorumundan yola çıkılarak, Hegel’in Tinin Görüngü Bilimi'ne ön gelen yazılarıyla ve sonraki eserleriyle ve çalışmalarıyla da bağlantı kurularak, “Aydınlanmacılık” bölümü yeniden yorumlanmaya çalışılacaktır.

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Evrim Kutlu

Der Begriff der Anerkennung in Hegels Phänomenologie des Geistes und im interkulturellen Dialog /

Hegel'in Tinin Görüngübilimi'nde ve Kültürlerarası İletişimde Tanınma Kavramı

Abstract / Özet

Der Begriff der Anerkennung in Hegels Phänomenologie des Geistes und im interkulturellen Dialog

Im Mittelpunkt des Vortrags wird der Begriff der Anerkennung stehen. Dieser Begriff taucht in der Phänomenologie des Geistes (PhG, 1807) zum ersten Mal im Selbstbewusstseinskapitel auf und hat nicht nur eine funktionale, sondern auch eine kategorial notwendige Bedeutung im Selbstwerdungsprozess des Geistes, worum es in der PhG insgesamt geht.

Ausgang meiner Untersuchung ist, dass ich versuche, diesem Begriff der Anerkennung einen für die heutige Diskussionen um interkulturelle Verständigung und Dialog wichtigen und tragfähigen Wert abzugewinnen. Begleitet von der Frage, ob wir die Anerkennung nicht als Bedingung der Möglichkeit, als Voraussetzung jeglicher interkultureller Begegnungen begreifen könnten, suche ich nach Anhaltspunkten, die Hegel für uns als in dieser Hinsicht wegweisend erweisen könnte.

Der Begriff der Anerkennung, und das Selbstbewusstsein, worin er verortet wird, soll analysiert werden. Dabei wird sich herausstellen, dass der Begriff der Anerkennung in der PhG eine bestimmte Funktion im Gesamtsystem hat. Deshalb wird der Vortrag, zunächst ungeachtet meiner Ausgangsfrage, ob wir dem Begriff der Anerkennung ein interkulturelles Potenzial abgewinnen können, die Entwicklung des Begriffs in der PhG selbst folgen. Es wird dargestellt werden, wie das Selbstbewusstsein durch Anerkennung die Wahrheit der Gewissheit seiner selbst zu erreichen versucht.

Im ersten Teil wird gezeigt, wie das Bewusstsein sich als Bewusstsein seiner selbst, also als Selbstbewusstsein begreift. Dabei ist wichtig, dass erstens das Selbstbewusstsein das Bewusstsein nicht abstrakt negiert, sondern als ein Moment aufhebt und zweitens, dass die Wahrheit nun der Gestalt des Wissens nicht mehr äußerlich ist.

Im zweiten Teil wird nachgezeichnet, in welchen Gestalten das Selbstbewusstsein auftaucht: zunächst wird es in der Begierde durch die Vernichtung der Erfahrungsgegenstände versuchen zu erweisen, dass es selbst das Wesen der Dingheit ist. Hierbei wird das Selbstbewusstsein die Erfahrung machen, dass es in dieser Vorgehensweise zu keiner Befriedigung gelangt. Deshalb wird das Selbstbewusstsein einen Gegenstand brauchen, der die Negation an ihm selbst zu vollführen in der Lage ist. Solch ein 'Gegenstand' ist selbst ein Selbstbewusstsein. In dieser Begegnung wird nun jedes dieser Selbstbewusstseine versuchen, die Wahrheit der Gewissheit seiner selbst an dem Anderen zu erweisen. Damit erreicht das Selbstbewusstsein eine höhere Gestalt, nämlich die eines

Anerkennung suchenden Selbstbewusstseins. Diese Begegnung wird anhand zweier Bewusstseinsgestalten dargestellt: der Herr und der Knecht, die um Anerkennung kämpfen. Zwar hat Hegel diese beiden Gestalten wesentlich als Bewusstseinsgestalten und nicht als Wesensgestalten in einem sozialphilosophischen Kontext konzipiert, doch viele prominente Interpreten haben diese Figuren sozialphilosophisch, historisch interpretiert, genannt seien nur K. Marx und A. Kojève. (Auf die Interpretation dieser Philosophen kann aus zeitlichen Gründen nicht eingegangen werden.)

Im dritten Teil wird dargestellt, wie weit die wechselseitige Anerkennung in diesem Kapitel zu ihrer Erfüllung/Vollendung kommt. Denn es wird sich zeigen, dass die vollkommene und wechselseitige Anerkennung sich erst auf einer höheren Stufe, nämlich auf der Stufe der Vernunft und letztlich des Geistes verwirklicht, während sie auf der vorhergehenden Stufe mit einer Ungleichheit und Asymmetrie endet.

Aus diesem Grund wird der Begriff der Anerkennung erweitert, indem gezeigt wird, wie die Anerkennung in der Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften (Enz., 1830) verstanden wird und welche weitergehende Funktionen sie gewinnt.

Vor diesem Hintergrund wird eine Erörterung des Anerkennungsbegriff im Horizont der interkulturellen Verständigung den Vortrag abschließen.

Hegel’in Tinin Görüngübilimi’nde ve Kültürlerarası İletişimde Tanınma Kavramı

Sunumumun merkezini Hegel’in “tanınma” kavramı oluşturacaktır. Bu kavram Hegel’in bu yapıtında ilk olarak “özbilinç” bölümünde kullanılmaktadır. Tanınma kavramı, Tinin Görüngübilimi’nin ana teması olan, tinin kendi kendisine gelme ve kendisini kavrama süreci içerisinde sadece işlevsel değil aynı zamanda kategorial/zorunlu bir önem yüklenmektedir.

Araştırmamın cevaplamaya çalıştığı sorulardan biri ise şu idi: Hegel’in tanınma kavramını bugünkü kültürlerarası iletişimin ve çok tartışılan kültürlerarası diyaloğun önkoşulu olarak verimli kılabilir miyiz? Benim, kültürlerarası her nevi karşılaşmanın önkoşulu ve önşartı olarak bulmak istediğim tanınma kavramı Hegel’in felsefesinde (TGb, 1807) öncelikle çok farklı bir bağlamda işlev yüklenmektedir.

Dolayısıyla sunum, benim yola çıkış sorumu bir kenara bırakarak, tanınma kavaramının Tinin Görüngübilimi’ndeki kendi gelişmesini izleyecektir, yani özbilincin tanınma yoluyla nasıl kendi özpekinliğinin hakîkatına ulaşmak istediği tasvir edilecektir.

Sunumun birinci bölümünde bilincin kendisini kendi kendisinin bilinci olarak, yani kendisini özbilinç olarak kavrayışı ele alınacaktır. Burada iki noktanın önemi vurgulanacaktır: 1.Özbilinç bilinci sadece soyut olarak yadsımıyor/olumsuzlamıyor. Bilinç özbilinç içerisinde kıpı olarak ortadan kaldırılıyor, yani daha yüksek bir düzlemde saklanıyor. 2. Hakîkat artık daha önceki basamaklarda olduğu gibi Bilmenin dışında değildir, yani “bilinç kendisi için hakîkattır” (125).

İkinci bölümde özbilincin hangi şekillerde ortaya çıktığı gösterilecektir: ilk olarak istek/arzu olarak karşımıza çıkan özbilinç, karşılaştığı ve kendinden bağımsız gördüğü empirik/duyusal nesneleri ortadan kaldırıp, onların özünün kendisi olduğunu kanıtlayarak, kendi kendisinin hakîkatına ulaşmayı amaçlar. Nihayetinde özbilinç bu şekilde hiç bir doyuma ulaşamayacağını kavrar. Bu nedenle kendi kendini olumsuzlama yetisine sahip başka bir nesneye ihtiyaç duyar. Böyle bir nesne ise ancak başka bir özbilinç olabilir. Bu iki özbilincin karşılaşması, her ikisinin de bir diğerine kendi özpekinliğinin hakîkatını kanıtlamaya ve kabul ettirmeye çabaladığı andır.

Özbilinç bu andan itibaren bir basamak/derece daha yükselmiş ve tanınmak isteyen bir özbilinç halini almıştır. Bu karşılaşmayı Hegel iki bilinç şekli aracılığıyla gösterir: Tanınma için savaşan köle ve efendi. Hegel bu iki figürü her ne kadar bilinç şekilleri/figürleri (Bewusstseinsgestalten) olarak kavramış olsa da, birçok felsefeci (başlıca K. Marx, A, Kojève vs.) köle ve efendi kavramlarını tarihsel ve sosyal-felsefe bağlamında somut figürler olarak ele almıştır. (Bahsedilen felsefecilerin yorumlarına zaman kısıtlığından dolayı yer verilmeyecektir.)

Üçüncü bölümde tanıma sürecinin ne derecede tamamlandığı ortaya konulacaktır. Bu düzeydeki karşılaşma eşitsizlik ve asimetri ile son bulur (mutsuz bilinç). Dolayısıyla karşılıklı ve tam anlamıyla gerçekleşen tanıma ancak bir üstteki basamakta, yani usta ve son olarak tinde gerçekleşecektir. Bu nedenle tanıma kavramı (bu iki üst düzeydeki gerçekleşmesi gözardı edilerek), Hegel'in Ansiklopedi'de (Ans., 1830) bu kavrama yüklediği işlev ve anlam kısaca ortaya konularak, genişletilecektir.

Tanınma kavramının (TGb ve Ans. III'te) tanımlanmasından sonra, kavramın bugünkü kültürlerarası iletişimde ve kültürlerası dialog tartışmaları bağlamında ne derece önkoşul, anaşart olarak kullanılabilir ya da bu anlamda ne derece sınırlı olduğu gösterilerek, sunum son bulacaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Kurtuluş Dinçer

Hegel ve Felsefenin Dili

Abstract / Özet

Hegel and the Language of Philosophy

After the rise of modern philosophy, there is not any other philosopher whose ideas were interpreted in so different ways as Hegel. The interpreters of his work may differ about everything else, but they all agree about the fact that his thinking is really hard to comprehend and his language and terminology are difficult to understand. On the other hand, Hegel himself insists that his presentation of ideas is in a simple manner. According to him, the language of philosophy must be living and concrete, since philosophy itself is living and concrete. Philosophy occupies itself not with abstractions but with truth, it has nothing to do with words abstract and unintelligible. Language contains all the concepts which philosophy is in need of, and it is the business of the philosophy to recognize this content which is included in all human experience and embodied in language, to be conscious of that content.

Hegel ve Felsefenin Dili

Modern felsefenin doğuşundan bu yana düşüncesi Hegel kadar farklı şekillerde yorumlanmış filozof yoktur. Onun yazdıklarını yorumlayanlar, başka hiçbir şey üzerinde anlaşamasalar bile, Hegel'in düşüncesinin son derece güç kavranır olduğu, kullandığı dilin ve terminolojinin anlaşılması çok zor olduğu konusunda birleşirler. Buna karşılık Hegel'in kendisi düşüncelerini yalın bir şekilde dile

getirdiği iddiasındadır. Ona göre felsefenin dili canlı ve somut olmalıdır, çünkü felsefenin kendisi canlı ve somuttur. Felsefe soyutlamalarla değil gerçeklikle uğraştığından, soyut ve anlaşılmaz sözcüklerle yapacağı hiçbir şey yoktur. Dil felsefenin ihtiyacı olan bütün kavramları içinde barındırmaktadır ve felsefenin işi insanlığın tüm deneyiminde içerilen ve dilde cisimleşen bu içeriği tanımak, onun bilincine varmaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Levent Kavas

‘Terreur’ün Görüngübilimi /
The Phenomenology of ‘Terreur’

Abstract / Özet

The Phenomenology of ‘Terreur’

Throughout the passage “Absolute Freedom and the Terror”, one is often allowed to confidently cry out: “I just do not understand!” So does the author: The Phenomenology of Spirit is at its fullest here – with terms of emptiness, lack, absence, deprivation, nonsense ...: The phenomena here are those of emptiness – of pure concept, absolute concept, of the empty concept without any ‘inner extension’ or ‘fulfillment’ – the reader’s empty vision before the emptiness before the vision, the speculation of the author – the simple, outright, immediate, indifferent, “Guillotine”, precise and sharp on the one hand, and the “revolutionary marriage” in a mouthful of the Loire, deep and dense, on the one (not the other) – “I just do not understand, for it is nonsense”. Within the pure empty concept, the author now intuits the simple language – the syllable, cold and flat: ‘Tod’ – and the reader intuits the language of language: The brand new language of the author who intuits, by terminologizing the ordinary language, whatever is revealed/manifested daily in the terminologizing language of the ‘Revolution’. Apparently, the reader needs a dictionary, or a supplement to it: The supplement of the 1798 edition of the Dictionnaire de l’Académie – there the reader will find the “New words in usage since the Revolution”: Not only new names for months and days, the terms of measurement still in use, newest verbal forms such as ‘déporter’, ‘divorcer’, ‘utiliser’, but also the words ‘guillotine-guillotiné-guillotiner’, ‘noyades’ (plurale tantum still, almost a proper name), ‘septembrisade-septembriser-septembriseur’ together with ‘terrorisme-terroriste’. Oh, what then about ‘l’ordre du jour’ of this individual general or single universal will – it is also right there: The moment in which the ‘order of the day’ is the order of the day, where ‘terrorisme’ appears, is the place and date of the birth of the ‘modern state’. There is no ‘terreur’ avant la lettre, eternal, infinite in the continuous past and/or future tense...: it manifests itself in the monopoly of violence.

‘Terreur’ün Görüngübilimi

“Saltık Özgürlük ile Terreur” bölümünün başından sonuna “Anlamıyorum!” diye bağırabiliriz adım başı. Yazar da öyle haykırmaktadır: Tinin Görüngübilimi’nin boşluğa, eksikliğe, yokluğa,

yoksunluğa, içeriksizliğe, anlamsızlığa, ... ilişkin terimlerle en dolu bölümüdür burası: Buradaki görüngüler boşluğun görüngüleridir – salt kavramın, saltık kavramın, boş, 'iç kaplam'dan, 'doluluktan' büsbütün yoksun kavramın – yazarın görümünün, göredurumunun karşısında bulduğu boşluğun karşısında okurun boş görümü – bir yandan düz, yalınkat, dolayımsız, aracısız, ayrımsız, incecik, keskin "Guillotine", bir (öbür değil) yandan derin, yoğun, "ağız dolusu" Loire'da "devrim gerdeği" – "anlamıyorum, çünkü anlamsız". Salt boş kavramda yazar yalınkat dili görür artık – soğuk, düz seslemi: 'Tod'. Okur da dilin dilini görür: 'Devrim'in terimleş(tir)en dilinde günübirlik ortaya çıkanı/görüneni gündelik dili terimleştirerek gören yazarın yepyeni dilini. Görünüşe göre bir sözlük gerekir okura, ya da bir sözlüğün eki: Dictionnaire de l'Académie'nin 1798 basımının eki – "Devrimden beri kullanıma giren yeni sözcükler"i bulacaktır orada: Yalnızca yepyeni ay, gün adlarını, bugün de kullandığımız ölçü terimlerini, 'déporter', 'divorcer', 'utiliser' gibi yepyeni eylem biçimlerini değil, 'guillotine-guillotiné-guillotiner', 'noyades' (plurale tantum'dur henüz, neredeyse bir özel ad), 'septembrisade-septembriser-septembriseur' sözcüklerini de, 'terrorisme-terroriste'le birlikte. Ah ama şu tek genel ya da genel tek istencin 'ordre du jour'u yok mu – o da oracıktadır: 'Gündem'in gündeme geldiği uğrak, 'terrorisme'in göründüğü kıpı, 'çağcıl devlet'in doğum yeri/günüdür. 'Terreur' avant la lettre, öncesiz sonrasız, hep olmuş, hep olacak, bengi, ... değildir: kıyıcılık tekelinde gösterir kendini.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Reinhard Jellen

Die ''Phänomenologie des Geistes'' von Georg Wilhelm Friedrich Hegel und der Marxismus / Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in ''Tinin Görüngübilimi'' ve Marxizm

Abstract / Özet

Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in ''Tinin Görüngübilimi'' ve Marxizm

Hegel'in Tinin Görüngübilimi'inde temel motif özgürlüktür. Özgürlük — bir ve aynı zamanda pratik ve teorik olarak — yabancılaşmanın adım adım ortadan kaldırılması sürecinde tinin hem çevresi ile hem de kendisi ile kavgasında ve en sonunda sonsuz kuramın çerçevesinde kavranır.

Evrik olarak, Das Kapital'deki meta biçiminin diyalektik öz-devimini insanın kendisi tarafından yaratılan yapılara ve ürünlere artan boyun eğmesi olarak, adım adım büyüyen yabancılaşma olarak (metadan paraya ve sermayeden faize ve son olarak insan emeğinin payının bütünüyle silindiği ve şeylerin toplumsal özelliklerinin belirli tarihsel ilişkilerden toprak ilişkilerine dönüştürüldüğü toprak rantına dek) anlayabiliriz. Bu boyuneğme (/yabancılaşma) şimdiye dek özsel olarak bağımsızlaşmış sermaye birikimi sürecinin nesnesi olarak görünmüş olan insanların yeterli özne-karakteri kazanması için gerekli pratik tersine çevirilişi beklemektedir.

Öyleyse her iki düşünürde de şeylere bağlı olan ve şey olarak görünen, ama özsel olarak üretilmiş ve belirli bir ilişkinin anlatımı olan bir şeyin deşifre edilmesi özekte durur. Her iki durumda da betimleme kendini henüz belirlenmemiş soyut birşey olarak gösteren yalın duyusal şeyden başlar ve

kendi kendisini belirleyen ve ilerleyişinde özne karakterini kazanan evrensele doğru açınır. Ama Hegel'de açımlamalarının son noktasında, saltık tinde, tin kendini saltık özne-nesne-birliği olarak kavrarken, kendine doğada ve tarihte anlatım vererek kendi özsel yapısının bilgisi ile yine kendisine dönerken ve böylece insansal öz-belirlenimin en yüksek noktasına erişilirken, Marx'ta ise otomatik özne olarak kendi kendisini büyüterek belirleyen ve tüm toplumsal ilişkiler üzerine dayatılan sermaye ilişkilerinin gelişiminin betimlemesinin ilerleyişinde bu sürecin asıl öznesi için, insanlar için özgürlüksüzlük ve yabancı-belirlenim artar.

Hegel için yabancılaşma bilincin kendini değişik edimlerde altbölümlere ayıran deviminin, evrensel insansal öz-tanıma sürecinin sonucu ve parçasıdır ki, bunların ortadan kaldırılması benzer olarak düşüncede yerine getirilir. Marx için yabancılaşma, çözümlemesinin her aşamasında (örneğin meta, para, kâr), insanların yurttaş toplumundaki özne-nesne-ilişkilerinin bir tersine dönüşünü sergiler, çünkü kapitalistik meta-ekonomisinde insanlar kendi etkinliklerinin ürününlerini yabancı şeyler olarak, kendi yaşamları ile donatılı ve üzerlerinde giderek artan bir güç kazanan şeyler olarak karşılarında bulurlar.

Hegel gibi Marx da yabancılaşma olgusundan yola çıkar, ama — Hegel'in ötesine geçerek — onu üretilmiş bir ilişki olarak alır ki, Marx için ortadan kaldırılması gereken insanbilimsel bir skandal sergiler.

Die ‘‘Phänomenologie des Geistes’’ von Georg Wilhelm Friedrich Hegel und der Marxismus

Das zentrale Motiv in Hegels “Phänomenologie des Geistes“ ist die Freiheit, die gleichzeitig praktisch und theoretisch in der Auseinandersetzung des Geistes sowohl mit der Umwelt als auch mit sich selbst in der stufenweise Aufhebung der Entfremdung erstritten und am Ende im Rahmen der unendlichen Theorie begriffen wird.

Umgekehrt kann man den die dialektische Selbstbewegung der Warenform im “Kapital“ als wachsende Unterordnung des Menschen unter die von ihm selbst geschaffenen Strukturen und Produkte, als stufenweisen Zunahme der Entfremdung (von der Ware zum Geld über das Kapital zum Zins und letztendlich zur Grundrente, wo der Anteil menschlicher Arbeit vollkommen ausgewischt ist und also die gesellschaftlichen Eigenschaften von Dingen in bestimmten historischen Verhältnisse gewissermaßen zu Verhältnissen des Bodens vernaturalisiert werden) begreifen, die um des adäquaten Subjektcharakters der Menschen willen, die bislang wesentlich als Objekte des verselbständigten Kapitalakkumulationsprozesses in Erscheinung getreten sind, der praktischen Umkehrung harrt.

Bei beiden Denkern steht also die jeweilige Dechiffrierung eines Dings, als eine Beziehung, die an Dinge gebunden ist und als Ding erscheint, aber wesentlich produziert und Ausdruck eines bestimmten Verhältnisses ist, im Mittelpunkt. Beide Male führt die Darstellung weg vom einfachen Sinnlichen, das sich als noch unbestimmtes Abstraktum entpuppt hin zu einem sich selbst bestimmenden Allgemeinen, das im Laufe seiner Darstellung an Subjektcharakter gewinnt. Während aber bei Hegel am Endpunkt seiner Ausführungen, im absoluten Geist, sich der Geist als absolute Subjekt-Objekt-Einheit begreift, die sich in Natur und Geschichte entäußert hat und nun wieder mit der Erkenntnis seiner wesentlichen Struktur wieder bei sich selbst anlangt, der Höhepunkt menschlicher Selbstbestimmung erreicht ist, nimmt bei Marx im Fortgang der Darstellung der Entwicklung des Kapitalverhältnisses, welches sich als automatisches Subjekt sich zunehmend selbst bestimmt und sämtliche gesellschaftlichen Beziehungen überformt, für die eigentlichen Subjekte

dieses Prozesses, den Menschen die Unfreiheit und Fremdbestimmung zu.

Für Hegel ist die Entfremdung Resultat und Teiletappe des sich in verschiedene Akte unterteilenden Bewegung des Bewußtseins, des allgemeinen menschlichen Selbsterkennungsprozesses, deren Aufhebung sich ebenfalls im Denken vollzieht. Für Marx stellt die Entfremdung eine Verkehrung des Subjekt-Objekt-Verhältnisses des Menschen in der bürgerlichen Gesellschaft auf jeder Stufe seiner Analyse (z. B: Ware, Geld, Profit) dar, insofern in der kapitalistischen Warenwirtschaft den Menschen das Produkt ihrer eigenen Tätigkeit als Fremdes, mit Eigenleben begabtes gegenübergestellt wird, das zusehends über ihre Köpfe hinweg Macht über sie gewinnt.

Wie Hegel geht Marx also von dem Faktum der Entfremdung aus, aber als – darin über Hegel hinausgehend – einem produzierten Verhältnis, das für Marx einen anthropologischen Skandal darstellt, den es abzuschaffen gilt.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Richard Gunn

HEGEL ON THEORY AND PRACTICE / KURAM VE KILGI ÜZERİNE HEGEL

Abstract / Özet

Hegel on Theory and Practice

The paper opens by suggesting that an attempt to identify a conceptual ‘centre of gravity’ is inseparable from the activity of reading a philosophical text. It notes that the Phenomenology of Spirit has been interpreted in drastically different fashions – is it to be seen as an introduction to Hegel’s system or as a philosophical anthropology? – and goes on to indicate where a ‘centre of gravity’ of the work may lie. The paper explores the suggestion that a set of issues concerning the relation between “theory” and “practice” are at the centre of Hegel’s concerns. Hegel’s view of “practice” is unpacked by discussing his conceptions of freedom and recognition; his conception of “theory” is unpacked by commenting on his conception of ‘truth’. The proposal is made that, in Hegel’s view, freedom and recognition exist in and through one another; and that, for either to exist in an uncontradicted or non-alienated fashion, mutual recognition must obtain. When mutual recognition exists, it is proposed, truth (phenomenological science) may appear. In its closing section, the paper comments on the way in which “theoretical” and “practical” themes unfold in the Phenomenology’s text.

Kuram ve Kılgı Üzerine Hegel

Deneme bir kavramsal ‘ağırlık özeğini’ saptama girişiminin felsefi bir metni okuma etkinliğinden ayrılamaz olduğu önerisinde bulunarak açılır. Tinin Görüngübilimi’nin ciddi olarak değişik yollarda yorumlandığını belirtir — Hegel’in dizgesine bir giriş olarak mı, yoksa felsefi bir insanbilim olarak mı görülecektir? — ve yapıtın bir ‘ağırlık özeğinin’ nerede yatıyor olabileceğini belirtmeye geçer. Deneme “kuram” ve “kılgı” arasındaki ilişkiyi ilgilendiren bir küme sorunun Hegel’in kaygılarının

özeğinde olduğu önerisini araştırır. Hegel'in "kılgı" görüşü onun özgürlük ve tanıma kavramlarının bir tartışılması tarafından çözülür; "kuram" anlayışı 'gerçeklik' anlayışı üzerine yorumda bulunarak çözülür. Hegel'in görüşünde, özgürlük ve tanımanın birbirleri içinde ve birbirleri yoluyla varolduğu, ve, her birinin çelişmeyen ya da yabancılaşmış-olmayan bir yolda varolması için, karşılıklı tanımanın geçerli olması önerisi getirilir. Karşılıklı tanıma varolduğunda, gerçekliğin (fenomenolojik bilim) ortaya çıkabileceği önerilir. Kapanış kesiminde, deneme "kuramsal" ve "kılgısal" temaların Görüngübilim'in metnindeki açılış yolları üzerine yorumda bulunur.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

Schelling

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Schelling

Frederick Copleston

FRIEDRICH WILHELM JOSEPH VON SCHELLING, aydın bir Lutherci papazın oğlu, 1775'de Württemberg, Leonberg'de doğdu. Küçük yaşta kendini gösteren parlaklığı ile, on beş yaşında Tübingen Üniversitesinde Protestan tanrıbilim vakfına kabul edildi. Orada ikisi de kendisinden beşer yaş büyük olan Hegel ve Hölderlin'in arkadaşları oldu. On yedi yaşında İncil'in Yaratılış bölümünün üçüncü kesimi üzerine bir söylem yazdı, ve 1793'de Mitler Üzerine (Über Mythen) bir deneme yayımladı. Bunu 1794'de Genel Olarak Bir Felsefe Biçiminin Olanağı Üzerine (Über die Möglichkeit einer Form der Philosophie überhaupt) izledi.

O sıralar Schelling az çok Fichte'nin bir izleyicisi idi ve bu olgu 1795'de yayımlanan bir çalışmanın başlığında açıkça görülüyordu—Felsefenin İlkesi Olarak 'Ben' Üzerine (Vom Ich als Prinzip der Philosophie). Aynı yıl İnakçılık ve Eleştiricilik Üzerine Felsefi Mektuplar'ı (Philosophische Briefe über Dogmatismus und Kritizismus) çıktı—inakçılık Spinoza ve eleştiricilik ise Fichte tarafından temsil edilmek üzere.

Ama Fichte'nin düşünceleri onun düşüncelerinin gelişimi için başlangıç noktasını oluşturmuş olsalar da, Schelling çok geçmeden kendi kafa yapısının bağımsızlığını gösterdi. Özel olarak, Fichte'nin Doğayı yalnızca ahlaksal eylem için bir araç olarak alan görüşünden hoşnutsuzluk duyuyordu. Oysa ona göre Doğa Saltığın dolaysız bir belirişi olarak, kendini-örgütleyen dinamik ve erekbilimsel bir dizge olarak alınmalı ve bir bakıma yukarıya bilincin doğuşuna ve Doğanın insanda ve insan yoluyla kendi öz bilgisine doğru devimi içinde görülmeliydi. Bu görüş Doğa felsefesi üzerine bir dizi çalışmasında anlatım buldu. Böylece 1797'de Bir Doğa Felsefesine Doğru İdealar (Ideen zu einer Philosophie der Natur), 1798'de Dünya-Ruhu Üzerine (Von der Weltseele), ve 1799'da Bir Doğa Felsefesi Dizgesi Üzerine İlk Taslak (Erster Entwurf eines Systems der Naturphilosophie) ve Bir Doğa Felsefesi Dizgesinin Taslağına Giriş, ya da Kurgul Fizik Kavramı Üzerine (Einteilung zu dem Entwurf eines Systems der Naturphilosophie oder über den Begriff der spekulativen Physik) yayımlandılar.

Son çalışmanın başlığında "kurgul fizik" teriminin bulunduğuna dikkat etmek gerekir. Ve benzer bir terim Dünya-Ruhu Üzerine çalışmanın tam başlığında da geçer ve dünya-ruhunun "yüksek fiziğin" bir önsavı olduğu söylenir. Fichte'nin kurgul fiziğe çok büyük bir ilgi ile yaklaşmış olduğunu düşünmek güç olacaktır. Gene de Doğa felsefesi üzerine yayımlar dizisi Fichte'nin

düşüncesi ile tam bir kopuşu belirtmez. Çünkü 1800'de Schelling Aşkınsal İdealizm Dizgesi'ni (System des transzendentalen Idealismus) yayımladı ve bunda Fichte'nin Wissenschaftslehre'sinin etkisi açıktır. Doğa felsefesi üzerine yazılarında Schelling nesnelden öznele, en alt Doğa basamaklarından bilinç için bir hazırlık olarak örgensel alana doğru ilerlerken, Aşkınsal İdealizm Dizgesi'nde 'ben' ile başlayıp onun kendini-nesnelleştirme sürecini izlemeye geçiyordu. İki bakış açısını tümleyici olarak görüyordu, ki bu 1800'de ayrıca Dinamik Sürecin Genel Çıkarsaması (Allgemeine Deduktion des dynamischen Prozesses) ve ardından 1801'de Doğa Felsefesinin Gerçek Kavramı Üzerine (Über den wahren Begriff der Naturphilosophie) kısa bir çalışma yayımlaması olgusu ile desteklenir. Aynı yıl ayrıca Felsefe Dizgemin Bir Açımlaması'nı da (Darstellung meines Systems der Philosophie) yayımladı.

1798'de Schelling Jena Üniversitesinde bir kürsüye atandı. Henüz yirmiüç yaşında olmasına karşın yazıları ona yalnızca Goethe'nin değil ama Fichte'nin de desteğini kazandırmıştı. 1802'den 1803'e dek Eleştirel Felsefe Dergisi'ni yayımlamada Hegel ile işbirliği yapacaktı. Ve Jena'daki profesörlüğü sırasında romantikler çevresi ile, örneğin iki Schlegeller ve Novalis ile dostça ilişkiler içindeydi. 1802'de Schelling Bruno, ya da Şeylerin Tanrısal ve Doğal İlkesi Üzerine (Bruno oder über das göttliche und natürliche Prinzip der Dinge) ve ayrıca Akademik İnceleme Yöntemi Üzerine Dersler (Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums) başlıklı çalışmalarını yayımladı. Bu sonunculardа bilimlerin birliğini ve akademik yaşamda felsefenin yerini tartışıyordu.

Belirtmiştik ki Aşkınsal İdealizm Dizgesi'nde Schelling 'ben' ile başlıyor ve Fichte'nin Wissenschaftslehre'sinden alınan düşünceleri 'ben'in kendini nesnelleştirme sürecini yeniden kurarken, örneğin ahlakta kullanıyordu. Ama bu çalışma Schelling'in büyük önem verdiği bir sanat felsefesinde doruğuna ulaşıyordu. Ve 1802-3 kışında Jena'da sanat felsefesi üzerine dersler verdi. Bu sıralar sanatı olgusallığın doğasına bir anahtar olarak görüyordu. Ve salt bu olgu bile Schelling'in bakış açısı ile Fichte'ninki arasındaki belirgin ayrımı göstermek için yeterlidir.

1803'de Schelling A. W. Schlegel ile evliliği yasal olarak sona eren Caroline Schlegel ile evlendi. Çift daha sonra Würzburg'a gitti ve Schelling orada Üniversitede bir süre ders verdi. Bu sıralarda dikkati din sorunlarına ve özellikle Görlitzli gizemli kunduracı Jakob Boehme'nin1 teosofik bildirişlerine çevrilmişti. Ve 1804'de Felsefe ve Din'i (Philosophie und Religion) yayımladı.

Schelling 1806'da Münih'e gitmek üzere Würzburg'dan ayrıldı. Özgürlük üzerine ve insan özgürlüğü ve Saltık arasındaki ilişki üzerine düşünceleri 1809'da yayımlanan İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine Felsefi Araştırmalar (Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit) başlıklı yapıtta anlatıldı. Ama o sıralarda yıldızı sönmeye başlamıştı. Kısa bir süre için felsefi bir dergi yayımında Hegel ile işbirliği yaptığını görmüştük. Ama daha önceleri çok az bilinen Hegel 1807'de ilk büyük çalışmasını, Tinin Görüngübilimi'ni yayımladı. Ve bu çalışma yalnızca yazarının Almanya'nın birincil felsefecisi olarak üne kavuşmasının ilk evresini oluşturmakla kalmadı, ama Schelling ile düşünsel kopuşunu da temsil etti. Özel olarak, Hegel Schelling'in Saltık öğretisi konusundaki görüşüne biraz alaycı bir anlatım vermişti. Ve kalın-derili olmaktan bütünüyle uzak olan Schelling ihanet diye gördüğü bu davranışı aşırı ölçüde ciddiye aldı. İzleyen yıllarda karşıtının büyüyen ününe tanık oldukça eski dostunun saf bir kamuya düzeysiz bir felsefe dizgesini yutturmakta olduğu saplantısına düştü. Gerçekten de, Hegel'in Alman felsefe dünyasında önde gelen bir konuma yükselişinin Schlelling'de yaratmış olduğu acı düşkırıklığı onun belki de çarpıcı bir yazınsal etkinlik patlamasından sonra göreli olarak neden daha az yazmış olduğunu açıklamaya yardım edebilir.

Bununla birlikte, Schelling dersler vermeyi sürdürdü. Böylece 1810'da Stutgart'da verdiği bir dersler dizisi toplu Yapıtlar'ında basılıdır. 1811'de Dünya Çağları'nı (Die Zeitalter) yazdı ama çalışma bitirilmeden kaldı ve yaşamı sırasında yayımlanmadı.

1821-6 yılları arasında Schelling Erlangen'de dersler verdi. Ama daha sonra 1827'de felsefe kürsüsünü doldurmak üzere Münih'e döndü ve büyük bir istekle Hegel'in etkisini zayıflatma gibi haz verici bir işe girişti. Salt soyut, kavramsal bir yapı olan olumsuz felsefe ve somut varoluşu irdeleyen olumlu felsefe arasında bir ayrım yapılması gerektiğine inanmaya başlamıştı. Söylemeye gerek yok ki, Hegel'in dizgesi ilk tipin bir örneği olarak bildirildi.

1831'de büyük karşıtının2 ölümü Schelling'in işini kolaylaştırmış olmalıdır. Ve on yıl sonra, 1841'de, kendi dinsel dizgesini açımlayarak Hegelciliğin etkisine karşı savaşma görevi ile Berlin'de felsefe profesörü olarak atandı. Prusya başkentinde Schelling bir peygamber olarak, yeni bir dönemin gelişini duyuran biri olarak ders vermeye başladı. Ve dinleyicileri arasında profesörler, devlet adamları, ve Sören Kierkegaard, Jakob Burckhardt, Friedrich Engels ve Bakunin gibi adları daha sonra ünlenecek bir dizi insan vardı. Ama dersler Schelling'in umduğu denli başarılı geçmedi ve dinleyicileri azalmaya başladı. 1864'de, Berlin Akademisinde arada bir verdiği söylemler dışında, ders vermeyi bıraktı. Daha sonra Münih'e çekildi ve yayımlamak üzere yazılarını hazırlama işine girişti. 1854'de İsviçre'de Ragaz'da öldü. Tanrısal Bildiriş Felsefesi (Philosophie der Offenbarung) ve Mitoloji Felsefesi (Philosophie der Mythologie) ölümünden sonra yayımlandı.

Notlar

1Jacob Boehme (1575-1624) için Bkz. Copleston, A History of Philosophy, Vol. III, Part II, s. 80-3.

2Hegel'in kendisi böyle kişisel çekişmelerle pek ilgilenmiş görünmez; düşüncelere ve gerçek olduğuna inandığı şeyin açımlamasına gömülmüştü. Ama Schelling Hegel'in onun kendi düşüncelerini eleştirisini kişisel bir hakaret olarak aldı.

[COPLESTON: ALMAN İDEALİZMİ: BÖLÜM BEŞ]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1990-1996

İdea Yayınevi / 2014

The Prayer of Kantuzili in Hittite

Kaynak · Noesis

The Prayer of Kantuzili (CTH 373) (LINK)

The prayer of Kantuzili is preserved on a single column tablet written in a Middle Hittite ductus (KUB 30.10). ... Since all known Hittite prayers were composed for members of the royal family, Kantuzili, to whom the present prayer is ascribed, was certainly a Hittite prince (or king).

Sister of Iris (LINK)

Text and Translation (LINK)

Text

§2 Ammel šīunimi kuitmuza annašmiš ḫašta numu ammel šīunimi šallanuš. Numušan lāmanmit išḫieššamita zikpat šīunimi. Numukan āššawaš antuḫšaš anda zikpat šīunimi ḫarapta innarāwantimamu pēdi iyawa zikpat šīunimi maniyaḫta. Numuza ammel šīunimi Kantuzilin tukašta ištanzanaštaš ÌR-nantan ḫalzait. Nuza DUMU-annaz kuit šiunašmaš duddumar natkan šākḫi nat kanišmi.

§5 Ḫuišwatarmapa anda ḫingani ḫaminkan. Ḫinganamapa anda ḫuišwanniya ḫaminkan. Dandukišnaša DUMU-aš uktūri natta ḫuišwanza. Ḫuišwannaš šiwattuššiš kappuwanteš. Māmman dandukišnaša DUMU-aš uktūri ḫuišwanza ēšta manašta mān antuwaḫḫaš idāluwa inan arta manatwa natta kattawatar.

§10 Numu pirmet inani peran pittuliyaš pir kišat numu pittuliyai peran ištanzašmiš tamatta pēdi zappiškizzi. Nu wētti mieniyaš armalaš maḫḫan nuza ūka apeniššan kišḫat kinunamušan inan pittuliyaša makkēšta. Nat šīunimi tuk memiškimi.

Translation

§2 My God, since my mother gave birth to me, you, my God, have raised me. Only you are my name and my reputation, my God. Only you have joined me together with good people, my God, and to a position of strength, my God, only you have directed my deeds. My God, you have called me, Kantuzili, the servant of your body and your soul. Since childhood, my God's mercy, I recognise and acknowledge it.

§5 Life is tied to death. Death is tied to life. A child of humankind does not live forever. The days of his life are counted. If a child of humankind could live forever, even if human ills and sickness arose, they would not be a grievance to him.

§10 But my house, because of the sickness, has become a house of anxiety, and because of the anxiety, my soul is dripping away to another place. Such as someone who is sick throughout the year, so have I become, and now the sickness and the anxiety have grown too great. My God, I keep saying it to you.

NOTES

ḫašta, "to give birth", literally means "to open"

ÌR is the Sumerogram (a sign that stands for an entire word, taken from Sumerian) for "servant". A Hittite would've read it out loud as the Hittite word. In this text, I have replaced several Sumerograms and Akkadograms with their Hittite equivalents (šīunimi for DINGIR-YA, annašmiš for AMA-YA) but unfortunately the Hittite word for "servant" is unknown, so I had to read out the Sumerogram instead.

the same goes for DUMU, "child"

manatwa natta kattawatar: until recently, researchers were unsure whether this was a rhetorical question (would they not be a grievance to him?) or an assertion (they would not be a grievance to him). The publication of a Sumerian hymn to the Sun-god Utu has shown that the sentence is directly adapted into Hittite from the Sumerian text, and that it is an assertion: if human beings could live forever, sickness wouldn't matter anymore.

Tinin Görüngübilimi — Algı üzerine çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Çözümlemeler

HEGEL — TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ

Çözümlemeler

AZİZ YARDIMLI

A

Bilinç

II

Algı

Ya Da Şey ve Aldanma

Tinin Görüngübilimi ve Mantık Bilimi

Tinin Görüngübilimi bütününde uzaysal-zamansal görüngü alanında açınır, bilincin deneyimini, sözcüğün asıl anlamında görgül olanı konu alır.Mantık Bilimi uzaysız-zamansız bir soyutlama alanı, arı düşünce-belirlenimleri alanıdır.

“Kavramın mantıksal biçimi onun tinsel-olmayan [inorganik ve organik Doğa] şeklinden olduğu gibi tinsel şeklinden de bağımsızdır.”

Mantıksal Kavram (ya da Logos ile, Us ile anlatılabilecek olan içerikli biçimsellik) doğal realiteden olduğu gibi tinsel realiteden de ayrıdır.

Arı, mantıksal Kavramın görgül Realite ile ilişkisi genelde varlıkbilim sorunu olarak görülen şeydir ve iki alan arasındaki ilişki Hegel'in Tinin Görüngübilimi'nin çözdüğünü düşündüğü başlıca düğüm noktasıdır. Görüngübilim'in vargısı Kavram ve Realitenin birliğidir ve bu birlik iki alan arasında herhangi bir geçiş olgusunun ya da probleminin olmaması anlamına gelir: Varlık alanı Kavramsız değildir, ve Kavramın kendisi aynı zamanda Varlığıdır. Saltık bilgi koşulsuz, sınrsız bilgi olarak da anlaşılabilir. Bu anlatım Kavramın bir sınır olarak Varlıkta kendisi tarafından sınırlandığını imler, çünkü Saltık salt dolaysız, ilişkisiz değil ama kendi ile dolaylı ve kendi ile ilişkilidir. Hegel için "Saltıktan dolaylılık dışlanamaz." Saltık o denli de görelidir.

Görüngübilim'in sürecinin mantıksal olması bilincin bütün bir deneyim sürecinin Kavram tarafından belirlenmesi demektir.

Mantık Bilimi

Görüngübilim

Ruhbilim

Varlık

Duyusal Bilinç

Sezgi

Öz

Algı

Tasarım

Kavram

Anlak

Düşünce

Mantık Bilimi (B) Genel olarak Kavram üzerine

... Kant'ın yukarıda değinilen açımlaması Kavramı ilgilendiren ve daha öte bir iki gözlemi zorunlu kılan iki yan daha kapsar. İlk olarak Anlak basamağının Duygu ve Sezgi basamakları tarafından öncelenmesi gerekir; ve Kavramların sezgi olmaksızın boş oldukları, ve ancak sezgi yoluyla verili çoklunun bağıntısı yoluyla geçerlik taşıdıkları Kant'ın aşkınsal felsefesinin özsel önermelerinden biridir. İkinci olarak, Kavram bilgideki nesnel yan olarak, böylelikle gerçeklik olarak bildirilir. Ama öte yandan yine Kavram salt öznel birşey olarak alınır ki, ondan olgusallık — ki öznelliğin karşısına koyulduğu için onunla nesnelliğin anlaşılması gerekir — türetilemez; ve genel olarak Kavram ve mantıksal öğe salt biçimsel birşey olarak bildirilirler ki, içerik ondan soyutlandığı için, gerçeklik kapsamaz.

Vom Begriff im allgemeinen

... Die angeführte kantische Darstellung enthält noch zwei Seiten, die den Begriff betreffen, und einige weitere Bemerkungen notwendig machen. Vor's Erste sind der Stufe des Verstandes die Stufen des Gefühls und der Anschauung vorausgeschickt; und es ist ein wesentlicher Satz der kantischen Transcendentalphilosophie, daß die Begriffe ohne Anschauung leer sind, und allein als Beziehung des durch die Anschauung gegebenen Mannigfaltigen Gültigkeit haben. Zweitens ist der Begriff als das Objektive der Erkenntniß angegeben worden, somit als die Wahrheit. Aber auf der andern Seite wird derselbe als etwas bloß Subjektives genommen, aus dem sich die Realität, unter welcher, da sie der Subjektivität gegenübergestellt wird, die Objektivität zu verstehen ist, nicht herausklauben lasse; und überhaupt wird der Begriff und das Logische für etwas nur Formelleserklärt, das, weil es von dem Inhalt abstrahire, die Wahrheit nicht enthalte.

Şimdi ilk olarak anlağın ya da Kavramın onun tarafından varsayılan basamaklar ile o ilişkisine gelince, herşey gelip ele alınan hangi bilimin o basamakların biçimini belirlediğine dayanır. Bizim bilimimizde, arı Mantık biliminde, bu basamaklar Varlık ve Özdür. Ruhbilimde anlağı önceleyecek olanlar duygu ve sezgi, ve sonra genel olarak tasarımdır. Bilincin öğretisi olarak Tinin Görüngübiliminde anlağa duyusal bilinç ve sonra algı basamakları yoluyla ulaşılacaktır. Kant onun için yalnızca duygu ve sezgiyi gerekli görür. İlk olarak bu basamaklar dizisinin nasıl eksik olduğunu aşkınsal mantığa ya da anlak-öğretisine eklenti olarak derin-düşünce kavramları üzerine bir inceleme daha ekleyerek kendisi kabul eder; — bir alan ki, sezgi ve anlak ya da Varlık ve Kavram arasında yatar.

Was nun erstens jenes Verhältniß des Verstandes oder Begriffs zu den ihm vorausgesetzten Stufen betrifft, so kommt es darauf an, welches die Wissenschaft ist, die abgehandelt wird, um die Form jener Stufen zu bestimmen. In unserer Wissenschaft, als der reinenLogik, sind diese Stufen Sein und Wesen. In der Psychologie sind es das Gefühl und die Anschauung, und dann die Vorstellung überhaupt, welche dem Verstande vorausgeschickt werden. In der Phänomenologie des Geistes, als der Lehre vom Bewußtsein, wurde durch die Stufen des sinnlichen Bewußtseins und dann des Wahrnehmens zum Verstande aufgestiegen. Kant schickt ihm nur Gefühl und Anschauung voraus. Wie unvollständig zunächst diese Stufenleiter ist, giebt er schon selbst dadurch zu erkennen, daß er als Anhang zu der transcendentalen Logik oder Verstandeslehre noch eine Abhandlung über die Reflexions-Begriffe hinzufügt; — eine Sphäre, welche zwischen der Anschauung und dem Verstande, oder dem Sein und Begriffe liegt.

Sorunun kendisi üzerine ilk olarak belirtmek gerek ki, o sezgi, tasarım ve benzeri şekiller özbilinçli tine aittir, ve bu ise böyle olarak mantıksal bilimde irdelenmeyecektir. Varlık, Öz ve Kavram gibi arı belirlenimler hiç kuşkusuz tinin biçimlerinin temelini ve iç yalın çatısını

oluştururlar; tin sezen olarak, ve ayrıca duyusal bilinç olarak dolaysız varlık belirliliğindedir; yine, tasarımlayan olarak ve algılayan bilinç olarak varlıktan öz ya da derin-düşünce basamağına yükselmiştir. Ama bu somut şekiller Mantık Bilimini ancak mantıksal belirlenimlerin doğada üstlendikleri somut biçimler kadar ilgilendirirler ki, bunlar uzay ve zaman, ve sonra inorganik doğa olarak, ve son olarak organik doğa olarak kendini dolduran uzay ve zaman olacaktır. Benzer olarak burada Kavram özbilinçli anlağın edimi olarak, öznel anlak olarak da görülmeyecektir; tersine, kendinde ve kendi için Kavram olarak görülecektir ki, tinin olduğu gibi doğanın bir basamağını da oluşturur. Yaşam ya da organik doğa doğanın bu basamağıdır ki, onda Kavram ortaya çıkar, ama kör olarak, kendini anlamayan ve düşünmeyen Kavram olarak; böyle [düşünen Kavram] olarak yalnızca tine özgüdür. Ama Kavramın mantıksal biçimi onun o tinsel-olmayan şeklinden olduğu gibi bu tinsel şeklinden de bağımsızdır, ve bu konu üzerine daha önce Giriş'te zorunlu ön anımsatma yapılmıştı; bunun anlamı ilkin Mantığın içerisinde aklanmayı beklememeli, ama ondan önce durulaştırılmalıdır.

Über die Sache selbst ist vor's Erste zu bemerken, daß jene Gestalten von Anschauung, Vorstellung und dergleichen demselbstbewußten Geiste angehören, der als solcher nicht in der logischen Wissenschaft betrachtet wird. Die reinen Bestimmungen von Sein, Wesen und Begriff machen zwar auch die Grundlage und das innere einfache Gerüste der Formen des Geistes aus; der Geist als anschauend, ebenso als sinnliches Bewußtsein, ist in der Bestimmtheit des unmittelbaren Seins, so wie der Geist als vorstellend, wie auch als wahrnehmendes Bewußtsein sich vom Sein auf die Stufe des Wesens oder der Reflexion erhoben hat. Allein diese konkreten Gestalten gehen die logische Wissenschaft so wenig an, als die konkreten Formen, welche die logischen Bestimmungen in der Natur annehmen, und welche Raum und Zeit, alsdann der sich erfüllende Raum und Zeit, als unorganische Natur, und die organische Natur sein würde. Ebenso ist hier auch der Begriff, nicht als Aktus des selbstbewußten Verstandes, nicht der subjektive Verstand zu betrachten, sondern der Begriff an und für sich, welcher ebenso wohl eine Stufe der Natur, als des Geistes ausmacht. Das Leben oder die organische Natur ist diese Stufe der Natur, auf welcher der Begriff hervortritt; aber als blinder, sich selbst nicht fassender, d. h. nicht denkender Begriff; als solcher kommt er nur dem Geiste zu. Von jener ungeistigen aber sowohl, als von dieser geistigen Gestalt des Begriffes ist seine logische Form unabhängig, es ist hierüber schon in der Einleitung die nöthige Vorerinnerung gemacht worden; es ist dieß eine Bedeutung, welche nicht erst innerhalb der Logik zu rechtfertigen ist, sondern mit der man vor derselben im Reinen sein muß.

Ama Kavramı önceleyen biçimler nasıl oluşmuş olurlarsa olsunlar, ikinci olarak Kavramın bu biçimler ile girdiği düşünülen ilişkiye geliriz. Bu ilişki sıradan ruhbilimsel tasarımda olduğu gibi Kant'ın aşkınsal felsefesinde de öyle bir yolda alınır ki, görgül gereç, sezginin ve tasarımın çoklusu ilkin kendi için oradadır, ve sonra anlak ona yaklaşır, ona birlik getirir, ve soyutlama yoluyla onu evrensellik biçimine yükseltir. Anlak bu yolda kendi için boş bir biçimdir ki, bir yandan salt o verili içerik yoluyla olgusallık kazanır, öte yandan o içeriği soyutlar, yani onu yararsız birşey olarak, ama salt Kavram için yararsız birşey olarak bir yana atar. Kavram bu eylemlerden birinde olduğu gibi ötekinde de bağımsız olan değildir, o önceleyen gereçte özsel olan ve gerçek olan değildir; ama dahaçok gereç kendinde ve kendi için olgusallıktır ki, Kavramdan türetilmesine izin vermez.

Wie nun aber auch die Formen gestaltet sein möchten, welche dem Begriffe vorangehen, so kommt es zweitens auf das Verhältniß an, in welchem der Begriff zu denselben gedacht wird.

> Dies Verhältnis wird sowohl in der gewöhnlichen psychologischen Vorstellung, als auch in der kantischen Transcendentalphilosophie so angenommen, daß der empirische Stoff, das Mannigfaltige der Anschauung und Vorstellung zuerst für sich da ist, und daß dann der Verstand dazu hintrete, Einheit in denselben bringe, und ihn durch Abstraktion in die Form der Allgemeinheit erhebe. Der Verstand ist auf diese Weise eine für sich leere Form, welche Theils nur durch jenen gegebenen Inhalt Realität erhält, Theils von ihm abstrahirt, nämlich ihn als etwas, aber nur für den Begriff Unbrauchbares wegläßt. Der Begriff ist in dem einen und dem andern Thun nicht das Unabhängige, nicht das Wesentliche und Wahre jenes vorausgehenden Stoffes, welches vielmehr die Realität an und für sich ist, die sich aus dem Begriffe nicht herausklauben läßt.

Algı Kavram Tarafından Belirlenir

Algı salt uzaysal-zamansal duyumdan daha çoğudur. Algı duyumu kapsar, ama onun duyu-verisini salt duyum olarak değil, bundan böyle düşünce tarafından, kavram tarafından belirlenmiş olarak kapsar. Duyu-verisi evrensel değil, tekildir; bu nedenle kendinde evrensel olan sözcük onu anlatamaz.

Bu deneyimde bizim için bu bilincin iki kıpısı, Algı ve Nesne, her ikisi de ondadır, çünkü ikisi birdir. Algıya "evrensel" ya da "kavramsal" bileşeni düşünce tarafından yüklenir.

Algının "gerçeği alması" ("wahrnehmen") algı için değil ama bizim içindir (Algının Almanca etimolojisi hiç kuşkusuz kavramsal olarak geçersizdir, çünkü algı "gerçeği" almaz. Türkçe "algı"nın neyi aldığını söylemez. Ruhbilimsel bakış açısından "Alınan nedir?" diye sorabiliriz. Alınan dışsal duyusal birşeydir. Ama salt duyum değildir. Algı bilinçte duyumdan daha çoğu olarak salt öznel bir duyu-verisinin değil, ama somut, eş deyişle birçok belirlenimi olan Şeyin üretimidir. Bu tinsel üretim — algılama — kavramlar, evrenseller yoluyla olanaklıdır.

Hegel Almanca "Wahrnehmung"un ("algı") etimolojisi ile oynar. Hiç kuşkusuz eğer "gerçek" gerçek anlamında düşünülecek olursa algı hiçbir biçimde "gerçeğin alınması" değildir, çünkü Algıya katılan soyut "evrensel" de henüz gerçek Kavram olmaktan bütünüyle uzaktır.

Ortadan Kaldırma [das Aufheben]

"Ortadan kaldırma [das Aufheben] olumsuzda görmüş olduğumuz gerçek çifte anlamını sergiler: Bir olumsuzlama ve aynı zamanda bir saklamadır" (§ 113).

112. "... Nesnenin ilkesi, evrensel, yalınlığı içinde dolaylı bir evrensel olduğu için, nesne bunu kendi doğası olarak kendisinde anlatmalıdır; nesne bunu kendini birçok özellikli Şey olarak göstererek yapar. Duyusal bilginin varsıllığı algıya aittir, dolaysız pekinliğe değil; bu pekinlik için o varsıllık salt örneklerin kaynağı idi; çünkü olumsuzlamayı, ayrımı ya da çokluğu özünde taşıyan yalnızca algıdır."

Algı bilincinin nesnesine özgü evrensellik öğesi mantıksal olarak duyum bilincinin tekilliğinin ortadan kaldırılmasının sonucudur. Nesne Şey olurken, Şeyin belirlenimleri ise Özellikler olarak görünür.

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Tinin Görüngübilimi — Giriş üzerine çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Çözümlemeler

HEGEL — TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ

Çözümlemeler

AZİZ YARDIMLI

Giriş

Giriş bölümü, Önsözün tersine, yapıtın bütününden sonra yazılmamıştır.

Giriş'te Hegel Bilme Yetimizin Gerçeği (Saltık) bilme yeteneğinde olup olmadığına Gerçeğin kendisini bilmeden (ya da bilinmesini sağlayacak ölçüt olmaksızın) karar verilemeyeceği görüşünde yatan paradoksu gösterir.

Bilinç her durumda nesnesidir ya da nesnesinin bilincidir, ya da bilinçte nesnenin bilgisi denilen şeyden ayrı bir nesne yoktur. Buna göre bilincin kendisinin (bilginin) nesnesine uygun düşüp düşmediği biçimindeki geleneksel Gerçeklik tanımı geçersizdir, çünkü bilinç her durumda nesnesinin bilincidir. Bilinçte bilgi, nesne ve ölçüt birdir. Çünkü bilginin kategorilerini Ego (Us) verir. Benzer olarak, bilinçte "nesne" denebilecek olan tasarımın kategorileri de aynı kaynaktan gelir. Ve bu kategorilerin değerlerini, yetkinliklerini vb. ölçmek için onların kendilerinden başka bir ölçüt yoktur. Gerçekliğin ölçütü usun kendisi ya da kavram bağıntılarının mantığıdır. Bir nesne ancak ve ancak ussal ise vardır ve bilinebilirdir.

Bilmenin Aracı Bilmenin Kendisinden Başka Birşey Olabilir Mi?

§ 73. "Doğal olarak düşünürsek, felsefede olgunun kendisinin, yani gerçekten var olanın edimsel bilgisine girmeden önce, Saltığı ele geçirmenin aracı olarak ya da onun gözlenmesini sağlayan ortam olarak görülen bilginin anlaşılması zorunludur. Belli bir kaygı haklı gibi görünür, çünkü bir yandan değişik bilme türleri vardır ve bunlardan biri bu amaca ulaşmak için bir başkasından daha uygun olabilir, dolayısıyla aralarında yanlış bir seçim yapma olasılığı vardır; öte yandan, bilgi belirli bir tür ve alandaki bir yeti olduğu için, doğası ve sınırları daha sağın olarak belirlenmedikçe, gerçekliğin gökleri yerine yanılgı bulutları yakalanabilir. Bu kaygının hiç kuşkusuz şu kanıya dönüşmesi gerekir: Kendinde var olanı bilgi yoluyla bilince kazanmaya yönelik bütün girişim kendi kavramı içinde anlamsızdır, ve bilgi ile Saltık arasına onları bütünüyle ayıran bir sınır düşer. Çünkü, bilgi eğer saltık özü ele geçiren alet ise, o zaman açıktır ki, bir aletin bir şey üzerine uygulanması onu kendi için olduğu gibi bırakmayacak, tersine biçimlendirip değiştirmeye başlayacaktır. Ya da, eğer bilgi bizim etkinliğimizin aleti değil de bir bakıma gerçekliğin ışığının bize ulaşmasını sağlayan edilgin bir ortamsa, o zaman gerçekliği yine kendinde olduğu gibi değil, tersine bu ortam yoluyla ve onda olduğu gibi alırız. Her iki durumda da bir aracı kullanırız ki, dolaysızca amacının karşıtını ortaya çıkarır; ya da, anlamsız olan şey dahaçok ne olursa olsun bir aracıdan yararlanmakta oluşumuzdur. Öyle görünür ki, hiç kuşkusuz bu terslik aletin işleme yolunun tanınması ile giderilecektir, çünkü bu bizim o alet yoluyla edindiğimiz Saltık tasarımında alete düşen bölümü sonuçtan uzaklaştırarak gerçeği arılığı içinde kazanmamızı olanaklı kılacaktır. Ancak bu iyileştirme bizi gerçekte yalnızca daha önce olduğumuz yere geri getirecektir. Eğer yeniden biçimlendirilmiş bir şeyden aletin onda yapmış olduğunu yine uzaklaştırırsak, o zaman şey — burada Saltık — bizim için yine tam olarak bu böylece gereksiz çabadan önceki gibi olacaktır. Öte yandan, bu alet ile Saltık onda birşey değiştirilmeksizin, diyelim ki ökseye yakalanmış bir kuş gibi, yalnızca daha yakınımıza getirilecek olsaydı, o zaman hiç kuşkusuz sanki kendinde ve kendi için daha şimdiden bizde değilmiş ve bunu istemiyormuş gibi, bu hile ile alay ederdi; çünkü bu

durumda hile bilgi olacaktır, şu nedenle ki, çok-yanlı çabası ile salt dolaysız ve böylece de zahmetsiz bir ilişkiyi ortaya çıkarmaktan bütünüyle başka birşey ile uğraşıyor havasını verecektir. Ya da, bir ortam olarak tasarımladığımız bilginin sınanması ile onun kırılma yasasını öğrenebilirsek, bunu sonuçtan atmanın da hiçbir yararı yoktur; çünkü bilgi ışının kırılması değil ama gerçeğin bize ulaşmasını sağlayan ışının kendisidir, ve bu uzaklaştırıldığında bize gösterilecek olan şey salt bir arı yön ya da boş bir yerdir."

Kuşku Varlığı ilgilendirdiği düzeye dek Düşünceye yönelik olamaz, çünkü Düşüncenin Varlığı onu kuşkunun üzerinde tutar.

Kuşku duyusala yönelik olduğu ölçüde onun Varlığını ilgilendirir. Duyusal algı düşüncesizliği içinde dolaysızca algıladığının varlığını doğrular. Ama duyusal algının nesnesi Varlığı olduğu gibi Yokluğu da içerir, bugün varken yarın yoktur. Duyusal algının dolaysızlığının ötesine geçen düşünce varlığı ve yokluğu birlik içinde içeren nesnenin varlığını dorulayamaz.

Duyu duyumsar, bilmez. Varlık ise duyuların bir nesnesi değildir. İlkin Düşüncenin kendisidir.

Kuşku Görüngünün Hakkıdır

Doğal bilincin Gerçeğin (Saltığın) bilgisi üzerine kuşkusu mantıksal değil, ama ruhbilimseldir, çünkü bilgi üzerine kuşkunun kendisi bilgi üzerine dayanamaz, ya da bilgiyi yokeden bir tutumun kendisi bilgi olamaz, ya da bilgiyi yokedenin kendisi kendini gerçek olarak ileri sürme olanağını yokeder. Buna karşı, kuşku görüngüye yönelik olduğu düzeye dek geçerli ve mantıksaldır, çünkü görüngü olmadığı gibi görünen ya da kendisi olmayandır.

Kuşku dolaysız olanın olumsuzlanması olarak gerçek felsefi yöntemin kendisinde kapsanır. Ama orada kuşku ruhsal bir saptantı olarak değil, bilgiye ulaşma sürecinin zorunlu, mantıksal bir kıpısı olarak bulunur. Diyalektik kıpı kurgul yöntemde normal olarak bilinçte kuşku dediğimiz ve görüngünün varlığını olumsuzlamaya yönelen tutuma karşılık düşer.

Öte yandan, kuşkucu tutumun mantıksal tutuma dönüşmesi için gereken tek şey 'bilgi,' 'gerçeklik,' 'öznel,' 'nesnel' gibi iyi bilindiği sanılan tasarımların kendilerinin kavramlar olarak anlaşılmaları gerektiğnin bilincine varmaktır. Kuşkuculuk tam olarak bu kendi bilgisizliği nedeniyle kendini gerçekte amaçladığı şeyin tam tersi olarak, inakçılık olarak gösterir, çünkü inakçılık bilgi olmayanıgerçek sayma tutumundan başka birşey değildir. Kuşkucu kuşkusunun kendisinden kuşkulanmaz ve onu dogmatik olarak doğrular.

§ 74. "Bu arada, yanılgıya düşme korkusu eğer benzer duraksamalar göstermeksizin işe girişen ve edimsel olarak bilgilenen Bilime karşı bir güvensizlik doğuruyorsa, niçin tersine bu güvensizliğe karşı bir güvensizlik duyulmasın, ve neden bu yanılma korkusunun daha şimdiden yanılgının kendisi olduğu düşünülmesin. Özünde bu korku birşeyi, daha doğrusu pek çok şeyi gerçeklik olarak varsayar ve kendi duraksamalarını ve sonuçlarını daha önce kendisinin gerçeklik olup olmadığının sınanması gerekene dayandırır."

Bilgi tanıtlamadır. Tanıtlamasız bilgi genel olarak Tasarım dediğimiz şeydir ki, duyusal kökenli olsa bile düşünseldir, bir düşünce, bir Kavram tarafından belirlenir.

Tasarımlar ile felsefe yapmak tasarımın tanıtlanmamışlığı nedeniyle felsefeden başka birşey yapmaktır, en azından tanıtlamanın Bilgi için saltık olarak zorunlu olduğu bilincinin doğmasından bu yana. — Hegel'in Görüngübilim'e Önsöz ve Giriş bölümlerinde vurgulamaya çalıştığı birincil nokta felsefeyi Bilim adına yaraşır bir duruma yükseltmenin zamanının geldiği, ve bundan böyle bu

noktanın gerisine düşen yöntemsiz, tanıtlamasız felsefenin öznel görüşlerin üretiminden daha iyi olamayacağıdır.

§ 76. "Bilgi üzerine ‘Saltığın ele geçirilmesinin bir aleti,’ ya da ‘Gerçekliği görmemizi sağlayan bir ortam’ vb. gibi (ilişkiler ki hiç kuşkusuz tüm bu Saltıktan koparılmış bir bilgi ve bilgiden koparılmış bir Saltık tasarımları bunlara varır) ..."

Felsefede bilgi tasarımını bilgi kavramına yükseltmemiz gerekir ve bu ise ancak ilgili daha başka kavramların da doğal bilinçteki tasarımsal biçimlerinden kurtarılmalarını gerektirir.

Bilgikuramcılığı bilmeden önce bilmeyi isteme gibi bir dalgınlığın içindedir. Böyle kuramları "olumsal ve keyfi tasarımlar olarak doğrudan yadsıyabilir, ve onlara bağlı ‘saltık,’ ‘bilgi,’ ve ayrıca ‘nesnel’ ve ‘öznel’ gibi sözcüklerin ve anlamlarının genellikle iyi bilindiği sayılan sayısız başkalarının kullanımını giderek aldatmaca olarak görebiliriz. Çünkü bir yandan anlamlarının genellikle iyi bilindiği, bir yandan da Kavramlarının kavrandığı izlenimini vermek dahaçok yalnızca ana sorundan, yani bu Kavramı vermekten kaçınmak olarak görünür." (§ 76)

Bilgi analitik epistemolojide Özne ve Nesne arasındaki orta terim olarak görülür. Bu saf tasarımda Özne bir töz, Nesne başka bir tözdür, ve bir alet vb. olarak Bilgi ise bu türdeşsizlikler arasındaki orta terim olarak yine kendine özgü bambaşka bir tözdür. Böyle bir tasarıma epistemoloji ya da "bilginin bilgisi" diyebilmek ancak doğal bilincin yeteneği olabilir.

Düşünce ancak düşünceyi düşünebilir. Bilgi düşüncenin bir işlevi olduğuna göre bilginin neyin bilgisi olduğu (nesnesi) yine düşüncenin kendi alanı içerisinde ele alınması gereken bir sorundur.

‘Doğal Bilinç’ genel olarak kurgul düşünceyi önceleyen tasarımsal olumsal bilinç biçimi için bir anlatımdır.
Tinin gerçek biçiminin gerisine düşen tüm bilinç biçimleri görüngüsel ya da tasarımsaldır, saltık olarak Bilgi içermezler, çünkü Bilgi kavramın özbilincidir ve sıradan bilinçte sıradan anlağın sıradan uslamlamalarının raslantısal buluşlarıyla yakalanabilecek birşey değildir. Bilgi ancak yöntemli Tanıtlamanın ürünüyse Bilgidir. Hegel'in felsefesine duyulan evrensel tepkinin gerçek nedeni bu Bilgi ideali karşısında tüm kültürel bilinç biçimlerinin kendi bilgisizliklerinin, değersizliklerinin ve geçersizliklerinin bir sezgisidir. Bilginin yolu görgül bilincin ortadan kalkışını gerektirdiği için ona bir kuşku yolu değil, ama umutsuzluk yolu olarak görünür.

Doğal bilinç dürtüsel olarak kendini yitişe karşı savunur, ve böyle yaparak kendi için Felsefeyi anlamayı ve böylece değişmeyi olanaksızlaştırır.
Kurgul Felsefe sözcüğün tam anlamıyla doğal bilincin yitişini amaçlar. Bu olgu kavranmadıkça bu bilinç kendine felsefeyi öğrenme şansını tanıyamaz. Kurgul metni dışsal olarak okur, ondaki kavramsal bağıntıları tasarımsal bağıntılara bozar ve o metni okumadan önce ne ise okuduktan sonra da yine öyle olduğu gibi kalır. Gerçekten de düşünceyi kurgul içerikteki kavramsal bağıntıların akışına bırakmak tehlikelidir, çünkü gerçeği bir kez kavrayan bilinç bir daha doğal biçiminin sığlığına geri dönüş olanağını sonsuza dek yitirir, tıpkı putlara tapınana inancın tapındığı şeylerin taş, tahta, toprak olduğunu anladığında bir daha aynı şeyi yapamayacak olması gibi. Doğal bilinç Felsefe uğruna kendinden öz-veride bulunmalı, kendinden vazgeçmelidir.

Doğal Bilinç İçin Gerçeklik Yitiştir: ‘Umutsuzluk Yolu’

§ 78. "Doğal bilinç kendini yalnızca bilginin Kavramı ya da olgusal olmayan bilgi olarak gösterecektir. Ama, kendini dolaysızca olgusal bilgi olarak gördüğünden, bu yol onun için olumsuz bir imlem taşır, ve Kavramın olgusallaşması olan şey ise onun için kendi yitişi olarak geçerlidir;

çünkü bu yolda gerçekliğini yitirir. Bu yüzden bu yol kuşkuyolu olarak, ya da daha doğrusu, umutsuzluk yolu olarak görülebilir; çünkü onda olup bitenler genellikle 'kuşku' sözcüğü ile anlaşılagelen şeyler değildir: Şu ya da bu sözde gerçeklik üzerine bir yalpalama, ve bunu kuşkunun yerinde bir biçimde uzaklaştırılmasından sonra o gerçekliğe geri dönüşün izlemesi — öyle ki, sonunda olgu baştaki gibi alınır. Tersine, bu yol görüngüsel bilginin gerçeksizliğine ilişkin bilinçli bir içgörüdür — görüngüsel bilgi ki, onun için gerçekte yalnızca olgusallaşmamış Kavram olan en olgusal olandır."

Doğal Bilincin Realizmi

Doğal bilinç Tinin Görüngübilimi'ni Doğal blilinç kalarak anlayamaz. Aslında bu bütün kurgul felsefe açısından geçerlidir. Kavramın gerçekleşmesi olan şey doğal bilinç için kendi yitişinin gerçekleşmesidir, ve buna göre felsefenin yolu doğal bilinç için kaçınılmaz olarak bir umutsuzluk yolu olarak görünür.

Bütün bir Anglo-Saxon realizmin klasik felsefeye karşı tutumu bu umutsuzluğun anlatımından ve sıradan bilincin realizmini kurtarma girişiminden başka birşey değildir. Bu tutum sık sık ne kadar geniş anlamda alınırsa alınsın bir felsefe adını bile hak etmez, çünkü felsefe hiç olmazsa doğal bilincin realizminden ötede olmalıdır.

§ 79. "Olgusal olmayan bilinç biçimlerinin tamamlanışı ilerlemenin ve aralarındaki bağıntının zorunluğu ile ortaya çıkacaktır. ... Ama yokluk gerçekte ancak onu ortaya çıkaranın yokluğu olarak alındığı zaman gerçek sonuçtur; böylece kendisi belirli bir yokluktur ve bir içeriği vardır. ... [S]onuç gerçeklikte olduğu gibi, yani belirli olumsuzlama olarak anlaşıldığı zaman, bununla dolaysızca yeni bir biçim yükselir ve olumsuzlamada geçiş yapılır ki, bu yolla tüm bir şekiller dizisi içinden ilerleme kendiliğinden ortaya çıkar."

İdea ve Dünya-Tini arasında ilerleyen yaklaşmayı çıkarsayan Tarih Felsefesi'nden ayrı olarak, Tinin Görüngübilimi İdea ve Bilinç arasındaki ilerleyen yaklaşmanın çıkarsamasıdır.

Tinin süreci amaçsız nicel bir doğrusal ilerleme değil ama bir dizi gelişim aşamasından oluşan ereksel bir süreçtir. Sürecin anlaşılması bir yandan Bilinci saltık bilgi Ereğine doğru götüren yolda hangi aşamaların zorunlu olduklarını saptamayı, öte yandan — ki yine aynı şeydir — bu aşamalar arasındaki mantıksal geçişlerin zorunluğunu göstermeyi gerektirir. Kısaca, "bilgi için hedef de ilerlemenin dizisi denli zorunlu olarak saptanmıştır;" § 80.

§ 80. "Ama bilgi için hedef de ilerlemenin dizisi denli zorunlu olarak saptanmıştır; o, bilginin artık kendi ötesine geçmeye gereksinmediği, kendi kendini bulduğu ve Kavramın nesneye, nesnenin Kavrama karşılık düştüğü yerdedir. Bu hedefe ilerleyiş bu yüzden ayrıca durdurulamaz bir ilerleyiştir, ve daha önceki hiçbir durakta doyum bulunmayacaktır."

Görüngübilim'in Ereği Kavram ve Nesnenin birbirlerine karşılık düştükleri noktadır. Hegel bunu Saltık Bilgi olarak adlandırır ve anlam bilginin kendi kendisi ile ilişkili olması, kendi ötesi ya da başkasında kendi ile biraraya gelmesidir. Salt kendi ile ilişkili olan Saltıktır. Göreli olmak sınırlı olmayı, sonlu olmayı, bir öte tarafından sınırlanmayı imler, çünkü Görelilliğin yalın Kavramı ilişkil olmayı imler. Saltık da ilişkili ve ancak böylece belirlidir, Saltıktır. Ama ilişkisi Kendisi olan bir Başkası iledir. Varlık kendinde Kavramdır, ve Kavram gerçek Varlıktır.

§ 80. "... Doğal bir yaşamda sınırlı hiçbirşey kendi kendisine dolaysız belirli-varlığının ötesine gidemez; tersine başka birşey tarafından onun ötesine itilir, ve bu kökünden koparılış onun ölümüdür. Ama bilinç kendi kendisi için kendi Kavramıdır, böylelikle dolaysızca sınırlının ötesine,

ve bu sınırlı ona ait olduğu için, kendi ötesine geçiştir; bireysel ile birlikte bilinç için aynı zamanda ‘öte-yan’ da koyulur, üstelik bu yalnızca, uzaysal sezgi durumunda olduğu gibi, sınırlının yanısıra olsa bile. Böylece bilinç bu şiddete, sınırlı doyumunun bozuluşuna, kendi elinden uğrar. Bu şiddeti duyduğu zaman gerçek önündeki endişe ile bilinç hiç kuşkusuz geri çekilebilir ve yitirilme tehlikesinde olanı korumak için çabalayabilir. Ne var ki bir dinginlik bulamaz; düşünceden yoksun bir eylemsizlikte durup kalmayı istiyorsa, o zaman düşünce düşüncesizliğini dağıtır ve dinginsizliği eylemsizliğini bozar; ya da kendisini herşeyi kendi türünde iyi bulduğu inancasını veren duygusallık olarak pekiştiriyorsa, bu inanca da Ustan şiddete uğrar, çünkü birşey salt bir türdür diye Us onu iyi bulmaz."

Belirli-Varlık sonludur, çünkü olumsuzlanmasını, belirlenimini Bilinç ya da Öz-bilinç durumunda olduğu gibi Kendisinde değil ama Başkasında bulur ve kendi ötesi kendi Başkasıdır. Buna göre kendi ötesine itilişi Kendisinin ortadan kalkışı, dolaysızlığını, Varlığını yitirişi ve ölümüdür. Buna karşı Tin ya da Bilinç özsel olarak Kavram olduğu için onun Başkası o denli de onun Kendisidir.

Burada imlem Bilincin sonluluğunun olumsuzlanmasının zorunlu ve korunmasının olanaksız olduğu, çünkü özsel içeriği olarak Kvramı, düşüncenin kendisini taşıdığı ve düşünen insanlığın hiçbir zaman değişmeksizin kalamayacağıdır. Bilinç her durumda bu olumsuzlamayı kendi yitişi olarak yaşar, ama buna dayanabilir, çünkü değişimde ancak ölüm ile karşılaşabilen dolaysız doğal belirli-Varlığın tersine onun için ortadan kalkış yalnızca bir başka biçimde yeniden ortaya çıkıştır.

Biraz daha ayrıntı:

Bilinç karşısına duyumsadığı, sezdiği, imgelediği, istediği, düşündüğü vb. bir nesne aldığı zaman, bütün bu içerik tam olarak Bilincin kendisinden başka bir yerde değildir ve bilinçte olmak ise ideal olmak,düşünsel olmaktır. Böylece Bilinç yalnızca ve yalnızca kendini düşünür, ister, duyumsar, sezinler vb., ve Bilinç nesnesi ile, kendi Başkası ile ilişkide gerçekte yalnızca Kendisi ile ilişkidedir, öyle bir nesne tarafından olumsuzlanır ki, bu nesnenin idealliği onu Bilinç için Başkası olduğu denli de onun Kendisi yapar. Ama bilincin nesnesi aynı zamanda reeldir, öyle olarak bilinir, ve bu ikicilik henüz bilincinGörüngübilim'de yenilmemiş olan karşıtlığını anlatır.

Özbilinç durumunda bilinç öyle bir nesne ile karşı karşıyadır ki, onda Başkası bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Ama bu Bilinç-Bilinç ilişkisi henüz Saltık Bilgi değildir, çünkü bütünüyle Özneldir, ve Bilincin Öznelliğinin karşıtı Varlık alanının Nesnelliği değil ama yine aynı Öznelliktir.

§ 81. "İlerlemenin tarzı ve zorunluğu üzerine önsel ve genel olarak bu söylenenlerden başka, araştırmayı yerine getirme yöntemi üzerine de birşeyler anımsatmak yararlı olabilir. Bu açımlama, Bilim ve görüngüselbilgi arasındaki bir ilişki yolu olarak ve bilginin olgusallığının araştırılması ve sınanması olarak düşünüldüğünde, ölçüt olarak temel alınacak herhangi bir varsayım olmaksızın yapılamayacak gibi görünür. Çünkü sınama kabul edilmiş bir ölçütün uygulanmasından, ve sınananın onunla ortaya çıkan benzerliği ya da benzemezliği temelinde doğru olup olmadığına karar vermekten oluşur; böylece genelde ölçüt ve benzer olarak eğer ölçüt olsaydı Bilim öz ya da ‘kendinde’ olarak alınır. Ama burada, Bilimin ilk kez ortaya çıktığı yerde, ne onun kendisi ne de başka birşey kendini henüz öz ya da ‘kendinde’ olarak aklamış değildir; ve böyle birşey olmaksızın hiçbir sınama olamayacak gibi görünür."

Henüz "Bilim" değil ama salt "Görüngübilim" olan Görüngübilim'de henüz elimizde Gerçeklik ölçütü yoktur ve buna göre bilgiye ulaşılıp ulaşılamayacağı bütünüyle belirsiz kalır.

§ 82. "Bu çelişki ve ortadan kaldırılması, eğer ilk olarak bilgi ve gerçeğin soyut belirlenimleri

bilinçte bulundukları gibi anımsanırlarsa, daha belirli olacaktır. Bilinç birşeyi kendinden ayırdeder ve aynı zamanda onunla ilişkiye girer; ya da söylendiği gibi, bu birşey bilinç için vardır; ve bu ilişkinin ya da birşeyin bir bilinç için varlığının belirli yanı bilgidir. Ama bu bir başkası için varlıktan kendinde-varlığıayırdederiz; bilgi ile ilişkili herşey o denli de ondan ayırdedilir, ve bu ilişkinin dışında da varolan olarak koyulur; bu 'kendinde' yanınagerçeklik denir. Bu belirlenimlerde aslında neyin olduğu burada bizi ilgilendirmez; çünkü görüngüsel bilgi nesnemiz olduğu için, onun belirlenimleri de ilkin kendilerini dolaysızca sundukları gibi alınacaklardır; ve hiç kuşkusuz kendilerini tıpkı onları daha önce anlamış olduğumuz gibi sunarlar."

Bilincin bilgisi bir şeyin bilgisidir. Bilgi bilinç için Varlıktır ve Şeyin kendinde-Varlığı ondan ayrıdır, ondan bağımsız olarak vardır.

§ 83. "Şimdi bilginin gerçekliğini araştırırsak, öyle görünür ki araştırdığımız şey bilginin kendinde ne olduğudur. Ama bu araştırmada bilgi bizim nesnemizdir, bizim içindir; ve ortaya çıkacak 'kendinde'si dahaçok onun bizim için varlığı olacaktır; onun özü olarak ileri sürdüğümüz dahaçok onun gerçekliği değil, ama yalnızca bizim ona ilişkin bilgimiz olacaktır. Öz ya da ölçüt bizim içimizde yatacak, ve onunla karşılaştırılacak olan ve bu karşılaştırma yoluyla üzerinde karar verilecek olan şeyin bu ölçütü zorunlu olarak tanıması gerekmeyecektir."

Bilinçteki bilginin gerçekliğini biz (Hegel, felsefeciler) araştırız, o bilincin kendisi değil. Bilgi bizim içindir.

Bilginin Kendindesi onun bizim için varlığıdır.

Gerçelik Ölçütü bizim tarafımızdan sağlanacaktır ve Nesne bu Ölçütü tanımak zorunda değildir.

§ 84. "Ama incelediğimiz nesnenin doğası bu ayrılmayı ya da bu ayrılma ve varsayım görünüşünü yener. Bilinç kendi ölçütünü kendisinden verir, ve böylece inceleme bilincin kendi kendisi ile bir karşılaştırılması olur; çünkü yukarıda yapılan ayrım onun içine düşer. Bilinçte bir şey bir başkası için vardır, ya da bilinç genel olarak bilme kıpısının belirliliğini kendisinde taşır; aynı zamanda bilinç için bu başka salt onun için değildir, ama bu ilişkinin dışında ya da kendinde de vardır; gerçeklik kıpısı. Öyleyse bilincin 'kendinde' ya da gerçek olarak açıkladığında bildiğini ölçmek için kendisinin saptadığı ölçütü onun kendi içerisinde buluruz. Bilgiye Kavram, öze ya da gerçeğe ise varolan ya da nesne dersek, o zaman sınama Kavramın nesneye karşılık düşüp düşmediğini görmekten oluşur. Ama nesnenin özüne ya da 'kendinde'sine Kavram der ve öte yandan nesne ile Kavramı nesneolarak, yani bir başkası için olduğu gibi anlarsak, o zaman sınama nesnenin Kavramına karşılık düşüp düşmediğini görmekten oluşur. Hiç kuşkusuz iki işlemin de aynı olduğu görülmektedir; ama bütün bir araştırma boyunca kafada tutulacak özsel nokta bu iki kıpının, Kavramve nesnenin, bir-başkası-için-varlığın ve kendinde-varlığın incelediğimiz bilginin kendisinin içersine düşmeleridir; buna göre, ölçütü yanımızda getirmemiz ve kendi parlak görüş ve düşüncelerimizden araştırmada yararlanmamız gerekmez; ancak bunları bir yana bırakırsak şeyikendinde ve kendi için olduğu gibi irdelemeye ulaşırız."

Bilginin ve Nesnenin karşılaştırması her ikisi de Bilinçte olan şeylerin bir karşılaştımasıdır.

Bilgi ve Bilginin Nesnesi olarak kabul edilen içerik de Bilincin kendi içindedir, çünkü Nesne Bilinçte ideal olarak bulunur. Bilgi Bilinç içindir; ama Nesnenin Kendindesi ya da Özü de Bilinçtedir ve Ölçütü sağlayacak olan bu Öz Bilincin kendisidir. Böylece karşılaştırma Bilincin kendi içinde kendi ile bir karşılaştırması olur ve Ölçüt Bilincin kendisinde bulunur. Bilinçteki bilgi kavramsaldır; Nesnesi de eşit ölçüde kavramsaldır. Sınama her birinin tek tek ötekine karşılık düşüp düşmediğini

görmekten oluşur ("iki işlem de aynıdır.")

Bilinçte birşey bilinç için vardır (bilgi-Kavram) ve ayrıca onun dışında kendinde de vardır (gerçeklik-Nesne). Bu durumda sınama 1 ve 2 arasındaki uygunluğun yoklanması olur. Ama 1 ve 2 benzer olarak bilinçtedirler.

Eğer nesnenin özünü Kavram olarak ve Nesneyi (özünden ayrı olarak) Kavram olarak Nesne sayarsak, o zaman sınama Nesnenin kendi Özüne (Kavramına) karşılık düşüp düşmediğini saptamaktan oluşur.

§ 85. "... Ama bilincin genel olarak bir nesneyi bilmesinde şu ayrım imlenir: Bir yandan bilinç için birşey 'kendinde'dir, ama öte yandan bilgi, ya da nesnenin bilinç için varlığı, bilinç için bir başka kıpıdır. Sınama varolan bu ayrım üzerine dayanır. Bu karşılaştırmada iki kıpı bağdaşmıyorsa, öyle görünür ki, bilinç nesneye uygun kılmak için bilgisini değiştirmelidir; ama bilginin değişmesinde onun için gerçekte nesne de kendisini değiştirir, çünkü varolan bilgi özünde nesnenin bir bilgisi idi; bilgi değişirken nesne de bir başka nesne olur, çünkü özünde bu bilgiye aitti. Böylece bilinç onun için daha önce 'kendinde' olmuş olanın kendinde olmadığını, ya da bunun salt onun için kendinde olmuş olduğunu görmeye varır. Bilinç böylece nesnesinde bilgisinin ona karşılık düşmediğini bulduğu için, nesnenin kendisi de sınamaya dayanamaz; ya da sınamanın ölçütü, ölçütün onun ölçütü olmuş olması gereken eğer sınavda geçemiyorsa, değişir; ve sınama yalnızca bilmenin sınanması değil, ama bir de bilmenin ölçütünün sınanmasıdır."

Bilinçte Bilgi hiçbir zaman Nesnesinden ayrı değildir, çünkü her ikisi de bilinçtedir ve böylece bir ve aynı şeydir.

Bilginin ve Nesnesinin karşılaştırmasında bağdaşma yoksa, Bilginin değişmesinin gerektiği sanılır. Ama Bilginin değişmesi Nesnenin de değişmesidir. Sınamanın sonucu Bilginin olduğu gibi Nesnenin (Ölçütün) de değişmesi gerektiğidir.

Deneyim

Deneyim dışsal değildir. Anlıkta gizil olan kavramlar tarafından içsel olarak belirlenir, yalnızca "tinsel tözdür," bütünüyle özneldir. Deneyimin dışsal olarak yaşanması düşüncenin ya da (Hegel'in aşağıdaki anlatımında olduğu gibi, § 36) Tinin kendini nesne alma, kendini kendi önüne koyma ya da kendine dışlaşma yeteneğinden başka birşey değildir. Deneyim varoluşu kavramlar yoluyla, yüklemleme yoluyla anlamlandırır, ve sorun nesnelliğin varlığının tanıtlanması ve öznel belirlenimlerin nesnel belirlenimler ile uyumudur. .

Deneyimin öznelliği konusunda görgücüler de ussalcılar gibi düşünürler ve aralarındaki ayrım görgücülerin (ve Kant'ın) deneyimi bütünüyle özneye sınırlarken, ussalcıların ise deneyimin nesnel göndermesinin varlığını, onun özünü ya da gerçeği doğrulamalarından oluşur.

Leibniz: "Karşıma felsefeciler tarafından kabul edilen şu beliti çıkarıyorsunuz: Ruhta duyulardan gelmeyen hiçbirşey yoktur. Ama ruhun kendisini ve duygularını kabul etmelisiniz. Nihil est in intellectu quod non fuerit in sensu, excipe: nisi ipse intellectus, ya da, Anlıkta duyularda olmayan hiçbirşey yoktur, ama anlığın kendisi dışında. Şimdi ruh varlık, töz, birlik, özdeşlik, neden, algı, us ve duyuların veremeyeceği başka birçok kavramı kapsar."

§ 86. "Bilincin kendi üzerine uyguladığı ve bilgisini olduğu gibi nesnesini de etkileyen bu eytişimsel devim, bilinç için yeni gerçek nesne ondan kaynaklanıyor oldukça, sözcüğün tam anlamıyla deneyim denilen şeydir. Bu bağlamda tam yukarıda değinilen süreçte daha da açık olarak belirtilmesi gereken bir kıpı vardır ki, onunla aşağıdaki açımlamanın bilimsel yanı üzerine yeni bir

ışık düşürülecektir. Bilinçbirşeyi bilir, bu nesne öz ya da ‘kendinde’dir; ama o bilinç için de ‘kendinde’dir; böylece bu gerçeğin ikircimi ortaya çıkar. Bilincin şimdi iki nesnesi olduğunu görürüz: Biri ilk ‘kendinde,’ ikincisi bu‘kendinde’nin onun-için-varlığı. İkincisi ilkin yalnızca bilincin kendi içine yansıması olarak görünür — bir nesnenin değil, ama yalnızca onun o ilk nesneye ilişkin bilgisinin tasarımı olarak. Ama, daha önce gösterildiği gibi, ilk nesne bilinmekle bilinç için değişir; ‘kendinde’ olmaya son verir ve bilinç için salt bilinç için ‘kendinde’ olan birşey olur; ama bu böylece ‘kendinde’nin bilinç-için-varlığıdır, Gerçektir; başka bir deyişle, özdür ya bilincin nesnesidir. Bu yeni nesne birincinin yokluğunu kapsar; yeni nesne o ilk nesne üzerine yapılan deneyimdir."

§ 36: "... Bilinç deneyiminde olandan başka hiçbirşeyi bilmez ve kavramaz; çünkü deneyimde olan yalnızca tinsel tözdür, ve dahası, bilincin ‘kendi’sinin nesnesi olarak böyledir. Ama Tin nesne olur, çünkü Tin kendine bir başkası olma, e.d. kendi ‘kendi’sinin nesnesi olma ve bu başkalığı ortadan kaldırma devimidir. Ve deneyim tam olarak bu devime verilen addır: Burada dolaysız olan, deneyimlenmemiş, e.d. soyut olan — ister duyusal varlığın isterse salt düşünsel yalının soyutu olsun — kendine yabancılaşır ve sonra bu yabancılaşmadan kendine geri döner ve böylelikle şimdi ilk kez edimselliği ve gerçekliği içinde betimlenir ve aynı zamanda da bilincin bir iyeliği olur. "

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Tinin Görüngübilimi İçin Hegel'in Kendi Duyurusu (Selbstanzeige)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Tinin Görüngübilimi için Hegel'in Kendi Duyuru Yazısı
Hegels Selbstanzeige zur Phänomenologie

Hegel’in Kendi Duyurusu
(Intelligenzblatt der Jenaer Allgemeinen Literatur-Zeitung.
28. Oktober 1807)

Jos. Ant. Goebhardschen'in Kitabevi, Bamberg ve Würzburg, yayımlamış ve tüm büyük kitapçılara göndermiştir:
G. W. Fr. Hegel’in Bilim Dizgesi.

Birinci cilt Tinin Görüngübilimi’ni kapsıyor.
Büyük boy, 1807. Ederi 6 fl.

Bu cilt bilginin oluş sürecini sunmaktadır.

Tinin Görüngübilimi bilginin temellendirilmesi üzerine ruhbilimsel
açıklamaların ve ayrıca daha soyut tartışmaların yerini alacaktır.

Bilim için hazırlığı onu yeni, ilginç ve ilk felsefe bilimi yapan
bir bakış açısından irdelemektedir.

Tinin değişik şekillerini onun arı bilgi ya da saltık
Tin oluş yolundaki duraklar olarak kapsar.

Bu bilimin ana bölümlerinde — ki bunlar da yine altbölümlere
ayrılırlar — Bilinç, Özbilinç, gözlemci ve etkin Us, Tinin kendisi

(törel, ekinsel ve ahlaksal Tin olarak, ve sonunda değişik
biçimlerindeki dinsel Tin olarak) irdelenir.

Tinin görgülerinin ilk bakışta kendisini bir kaos olarak
sunan varsıllığı onları [mantıksal] zorunluklarına göre sunan bilimsel
bir düzen içersine getirilir, öyle ki burada eksik olanlar çözülerek sonraki
gerçekliklerini oluşturan daha da yüksek görüngülere geçerler.

Son gerçekliği ilk kez dinde ve daha sonra bütünün
sonucu olarak Bilimde bulur.

Önsözde yazar kendisine felsefenin şimdiki
duruş noktasından gereksinimleri olarak görünenler açısından
görüşlerini açıklar; dahası, bugün felsefeyi değersizleştiren
felsefi formüllerin kofluk ve uygunsuzlukları ve felsefe ve öğreniminde
önemli olan yanlar üzerine görüşlerini bildirir.

Bir ikinci cilt kurgul felsefe olarak Mantık dizgesini ve felsefenin geri kalan iki bölümünü,Doğa ve Tin Bilimlerini kapsayacaktır.)

Hegels Selbstanzeige zur Phänomenologie

Dieser Band stellt das werdende Wissen dar.

Die Phänomenologie des Geistes soll an die Stelle der psychologischen Erklärungen
oder auch der abstrakteren Erörterungen über die Begründung des Wissens treten.

Sie betrachtet die Vorbereitung zur Wissenschaft aus einem Gesichtspunkte,
wodurch sie eine neue, interessante, und die erste Wissenschaft der Philosophie ist.

Sie faßt die verschiedenen Gestalten des Geistes als Stationen des Weges in sich,
durch welchen er reines Wissen oder absoluter Geist wird.

Es wird daher in den Hauptabteilungen dieser Wissenschaft,
die wieder in mehrere zerfallen, das Bewußtsein,das Selbstbewußtsein,
die beobachtende und handelnde Vernunft,
der Geist selbst, als sittlicher, gebildeter und moralischer Geist,
und endlich als religiöser in seinen unterschiedenen Formen betrachtet.

Der dem ersten Blick sich als Chaos darbietende
Reichtum der Erscheinungen des Geistes
ist in eine wissenschaftliche Ordnung gebracht,
welche sie nach ihrer Notwendigkeit darstellt,
in der die unvollkommenen sich auflösen und in höhere übergehen,
welche ihre nächste Wahrheit sind.

Die letzte Wahrheit finden sie zunächst in der Religion
und dann in der Wissenschaft [Hegels System], als dem Resultate des Ganzen.

In der Vorrede erklärt sich der Verfasser über das, was ihm

Bedürfnis der Philosophie auf ihrem jetzigen Standpunkte zu sein scheint;
ferner über die Anmaßung und den Unfug der philosophischen Formeln,
der gegenwärtig die Philosophie herabwürdigt,
und über das, worauf es überhaupt bei ihr und ihrem Studium ankommt.

Ein zweiter Band wird das System der Logik als spekulativer Philosophie
und der zwei übrigen Teile der Philosophie,
die Wissenschaften der Natur und des Geistes enthalten.

(Intelligenzblatt der Jenaer Allgemeinen Literatur-Zeitung, 28. Oktober 1807)

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

"TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ" İÇİN HEGEL'İN KENDİ TANITIM YAZISI

Kaynak · İdea

Tinin Görüngübilimi için Hegel'in kendi Tanıtım Yazısı

Intelligenzblatt der Jenaer Allgemeinen Literatur-Zeitung, 28 Ekim 1807
Joseph Anton Goebhardtschen'in Kitabevi, Bamberg ve Würzburg, yayımlamış ve tüm büyük kitapçılara göndermiştir:
G. W. Fr. Hegel'in Bilim Dizgesi.
Birinci cilt Tinin Görüngübilimi'ni kapsıyor. Büyük boy. 1807. Ederi 6 fl.

Bu cilt bilginin oluş sürecini sunmaktadır. Tinin Görüngübilimi bilginin temellendirilmesi üzerine ruhbilimsel açıklamaların ve ayrıca daha soyut tartışmaların yerini alacaktır. Bilim için hazırlığı onu yeni, ilginç ve ilk felsefe bilimi yapan bir bakış açısından irdeler. Tinin değişik şekillerini onun arı bilgi ya da saltık Tin oluş yolundaki duraklar olarak kapsar. Bu bilimin ana bölümlerinde — ki bunlar da yine altbölümlere ayrılır — Bilinç, Özbilinç, gözlemci ve etkin Us, Tinin kendisi (törel, törel ve ahlaksal Tin olarak, ve sonunda değişik biçimlerindeki dinsel Tin olarak) irdelenir. Tinin Görüngülerinin ilk bakışta kendini bir kaos olarak sunan varsıllığı onları [mantıksal] zorunluklarına göre sunan bilimsel bir düzen içersinde getirilir, öyle ki burada eksik olanlar çözülerek sonraki gerçekliklerini oluşturan daha yüksek görüngülere geçerler. Son gerçekliği ilk kez dinde ve sonra bütünün sonucu olarak Bilimde bulurlar.

Önsözde yazar kendisine felsefenin şimdiki duruş noktasından gereksinimleri olarak görünen şeyler açısından görüşlerini açıklar; dahası, bugün felsefeyi değersizleştirmekete olan felsefi formüllerin kofluk ve uygunsuzlukları ve felsefe öğreniminde önemli olan yanlar üzerine görüşlerini bildirir.

Bir ikinci cilt kurgul felsefe olarak Mantık dizgesini ve felsefenin geri kalan iki bölümünü, Doğa ve Tin Bilimlerini kapsayacaktır.

Tinin Görüngübilimi — metinler ve çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tinin Görüngübilimi

TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ

• İçindekiler/Inhalt
• Tinin Görüngübilimi İçin Hegel'in Kendi Duyurusu (Selbstanzeige)

• Tinin Görüngübilimi Üzerine Hegel
• Tinin Görüngübilimi'nin Türkçe İkinci Yayımına Önsöz / Aziz Yardımlı

YÖNTEM YAZILARI

• Diyalektik Yöntem? / Aziz Yardımlı
• Kurgul Yöntem / Aziz Yardımlı

ÇÖZÜMLEMELER

• Önsöz
• Giriş
• Duyu-Pekinliği
• Algı

HEGEL ÜZERİNE YORUMLAR

• Yorumlar 1
1. Fransa'da Hegel
2. Genç (ya da Sol) Hegelciler
3. Marxist Hegelcilik
4. Hegel ve Anglo-Amerikan Felsefesi
• Yorumlar 2
1. Georg Lukacs "History & Class Consciousness"
III: The Standpoint of the Proletariat
2. Benedetto Croce "What is Living and What is Dead of the Philosophy of Hegel"
I. The Dialectic or Synthesis of Opposites
• Yorumlar 3
1. Karl Marx ve Felsefe
2. Karl Marx'a Göre Feuerbach'ın Büyük Başarıları
3. Hegel'de Devlet vb. Tinsel Kendiliklerdir
4. Karl Marx'ın 'Diyalektik' Yöntemi

SÖZLÜK

• Tinin Görüngübilimi'ndeki
Tüm Almanca Sözcükler İçin Türkçe Karşılıklar

SES KAYITLARI

• Noesis Felsefe Atölyesi / CKM 2007
• Uluslararası Hegel Kongresi / 2007

KONGRELER

• Hegel Kongresi 2007
Tinin Görüngübilimi, 200. Yıl
6-7 Ekim 2007,
Caddebostan Kültür Merkezi, İstanbul

• Istanbul International Hegel Congress 2007
200th anniversary of
Hegel’s Phänomenologie des Geistes
October 6-7 2007
Caddebostan Cultural Center – Istanbul

OKUMALAR

Aziz Yardımlı
• Diyalektik Yöntem?

Walter Kaufmann / 1959
• The Hegel Myth and Its Method

Jon Stewart / 1996
• The Hegel Myths and Legends

TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ / METİNLER

• Önsöz

SİTELER

• Hegel.Net / Kai Froeb
• Hegel Society of America

WEB SAYFALARI

• Friedrich Hölderlin: Letters to G.W.F. Hegel

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Tinin Görüngübilimi — Önsöz üzerine çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Çözümlemeler
(Tinin Görüngübilimi'nin Önsözü yapıtın tamamlanmasından sonra yazılmıştır.)

HEGEL — TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ
Çözümlemeler
AZİZ YARDIMLI

Önsöz: Bilimsel Bilgi Üzerine

§ 1. "Bir yapıta ... bir önsözde önceden değinmek ... felsefi bir çalışma durumunda yalnızca gereksiz değil, ama, olgunun doğası nedeniyle, giderek uygunsuz ve amaca aykırı olarak görünür."

Çünkü felsefi bir çalışmanın hiçbir sayıltı içermeyen baştan sona tanıtlanmış bir dizge olması gerekir ve bir Önsöz kendi akışında bu tanıtlama sürecini sergilemediği ölçüde aklanmamış görünür. Ama Hegel'in Önsözü felsefi dizgenin kendisi üzerine dayanır ve yalnızca öznel bir görüş bildirimi değildir.

Felsefede yalnızca sonuçlar değil, ama onların ortaya çıkarılması (tanıtlama) da özseldir. Bilginin

oluş süreci ya da tanıtlama ilkede ya da başlangıçta daha şimdiden örtük olarak bulunur ve bütün süreç kendi nesnel mantığını izler. Birşeyin tanıtlaması onun olabileceğini, aslında olmasının zorunluğunu, eş deyişle varlığını gösterir: Tanıtlanmayan yoktur, ya da yalnızca sıradan bilincin bir tasarımı, gerçeklik ile ilgisiz bir sanısıdır. Tüm görüngüsel bilinç görüngü olarak vardır; vardır, yanlış olmasına karşın vardır. Ama yoktur, salt özneldir. Yanlışlık salt kendi öznelliği ile varolan bilinç biçimidir, kendisinden başka nesnesi yoktur.

Oluş süreci Sonucu dolaylı kılar, onun aracısıdır, ve onda kapsanır. Oluşun ortadan kalkmış olması onu hiçliğe değil ama yalnızca olumsuz Varlığa indirger ve Sonucun özsel bileşenidir.

§ 2. "Felsefi dizgelerin türlülüğü Gerçekliğin ilerleyen açınımıdır."

Felsefi dizgeler düşünürlerin tek bir ilke çevresinde kurdukları kuramsal yapılardır (düalistler "iki ilke" gibi bir paradoksa takılırlar). Bu tikel dizgeler durumunda düşünürlerin gözden kaçırdıkları şey Gerçeğin bütün olduğudur. Su, Ateş, Varlık, Atom, İyi, Töz, Monad, Yarar, Deneyim, Görüngü, Kendinde-Şey, Ben, Varoluş, İstenç, Üst-İnsan, Özdek, Dil, Türlülük (Ayrım), Metin vb. tümü de geri kalan kategorilerin önemsizleştirilmesi pahasına çeşitli dışsal nedenlerle seçilen arkelerdir.

Platon, Aristoteles, Farabi, Hegel bu tikelciliğin dışındadır ve tümü de Bütünü, İdea ya da Usu gerçek Varlık olarak alır.

Birinciler kendi tikel kavramlarının geri kalanlar ile zorunlu olarak bağıntılı, böylece eşit ölçüde özsel ve böylece dizgesel bir bütüne ait olduklarını gözden kaçırırlar. Bütün bu tikel dizgeler tikel kavramların mantığını izleyerek usun tikel bir bütününü açındırırlar.

Felsefe salt bireysel bir yaratı değildir. Nesneldir. Gerçekte bütün bir Felsefe Tarihinde çalışan aynı Usun bir açınımıdır. Her bireysel felsefeci kendi bireysel felsefesinde aynı zamanda bütün bir tarihsel kuramsal düşünce çabasının birikimini sürdürmekten ve bir kez daha toparlamaktan başka birşey yapmaz. Her bireysel felsefi etkinlikte iş başında olan gerçekte bir ve aynı evrensel Ustur. Ayrım ya da Türlülük kavramsal çıkarsamaların kendilerinin ayrımı ya da türlülüğüdür.

§ 3. "Salt sonuç değil, ama oluş süreci ile birlikteki sonuç edimsel bütündür."

Sonuç onu üreten süreci ideal olarak, moment olarak kendi içinde kapsar ve felsefe Sonucu Oluş süreci ile birlikteliği ve böylece bütünlüğü içinde görmelidir. (Tinin Görüngübilimi ve Ansiklopedik Dizge arasındaki ilişki: Görüngübilim asıl Bilimin yalnızca Oluş sürecidir.)

§ 5. "İçinde gerçekliğin varolduğu gerçek şekil ancak onun bilimsel dizgesi olabilir. Felsefeyi bilim biçimine, onun bilme sevgisi adını bir yana bırakarak edimsel bilme olabileceği hedefe yaklaştırmaya katkıda bulunmak — işte önüme koyduğum amaç budur."

Dizge kavramın kendisinin açınımıdır, yöntemlidir, yalnızca tanıtlamanın ürünü değil ama onun kendisidir. Hegel bilimsel bir dizgede hiçbir bileşenin gereksiz olmadığını belirtir. Gereksiz olan dizgeye ait değildir, olumsaldır, düşünürün aklına geliveren salt dışsal bir bağıntıdır. Oysa tanıtlama yoluyla kurulan bir dizgede her bileşen zorunludur ve kendisi tanıtlama sürecinin bir momenti olarak bütüne özsel olarak bağlıdır.

"Bilginin Bilim olmasının iç zorunluğu onun doğasında yatar ve bunun doyurucu açıklaması ancak felsefenin dizgesel betimlenişinin kendisidir" (§ 5).

Düşünür kendini iç zorunluğa bırakmalı, yalnızca kavramın mantığını izlemeli, kişiselliğini, görüşlerini, kendi düşüncelerini bir yana atmalıdır.

Bilme sevgisinin edimsel bilmeye ulaşması ve Bilim karakterini sağın olarak kazanması Kavramsal Dizgenin eksiksiz açınımı ile tamamlanmasıdır. Hegel bunu başardığını ileri sürmez. Yalnızca bir katkıda bulunmaktan söz eder. Bu ölçüt altında, bugün tüm bilimin durumu bir görgül bilim durumudur — tıpkı geometrik teoremin tanıtlanmadan önceki tasarımsal durumu gibi.

§ 6. "Gerçeklik varoluş öğesini yalnızca Kavramda taşır."

Duygu ve sezgide değil.

Jacobi'nin felsefesine yönelik bu bildirim konusunda ayrıntı için bkz. Küçük Mantık, "Düşüncenin Nesnelliğe Karşı Üçüncü Tutumu. Dolaysız Bilme (Sezgi)."

§ 16. "Gene de bu biçimcilik bu tekdüzeliğin ve soyut evrenselliğin Saltık olduklarını ileri sürer. ... Herhangi bir belirli-varlığı Saltıkta olduğu gibi irdelemek, bu görüşe göre, ondan şimdi hiç kuşkusuz belirli birşey gibi söz edilmiş olmasına karşın, gene de Saltıkta, A = A'da, onun olmadığını, çünkü orada herşeyin bir olduğunu söylemekten ötesi değildir. Bu bir parça bilgiyi, yani Saltıkta herşeyin aynı olduğunu, ayrımlaşmış ve tümlenmiş ya da bu tümlenişi arayan ve isteyen bilginin karşısına koymak, ya da kendi Saltığını, söylenegeldiği gibi, içinde tüm ineklerin kara olduğu gece diye yutturmak — bu, bilgideki boşluktan gelen saflıktır."

Burada Schelling'in olumsuza, belirlenime, ayrıma geçemeyen Özdeşlik felsefesi eleştiriliyor. Bu soyut özdeşlik Spinoza'nın Tözü için de benzer sorunlar yaratır. Onda da Töz belirlenimsiz olmak zorunda olduğu için, belirlenime geçiş Tözün kendi eytişimi yoluyla değil ama dışsal olarak yapılır. Saltığı göreli olanın soyut karşıtı olarak görmek Hegel'e kişisel bir Saltık kavramını yükleyenlerin de içine düştükleri yanılgıdır. Bu sözde eleştiriler Hegel'in neden söz ettiğini bile anlayamazlar ve onda Saltık kavramını başat kavram olarak, bir tür arke olarak alırlar. Hegel'in dizgesinde Saltık dizgenin herhangi bir kavramıdır, çünkü tüm kavramlar dizgenin eşit ölçüde zorunlu bileşenleridirler.

Fichte'nin Ben-olmayana geçişi de eşit ölçüde dışsaldır, çünkü Başkasını Benin özsel karşıtı olarak, onunla bir olarak göremez.

§ 17. "Benim görüşüme göre — ki ancak dizgenin kendisinin açımlanışı ile aklanabilir — herşey Gerçeği yalnızca Töz olarak değil, ama o denli de Özne olarak kavramaya ve anlatmaya dayanır."

Töz (ya da Varlık) karşıtı olarak Özneden (Kavramdan) soyutlanmış olarak alındığında belirlenimsizdir. Olumsuzdan soyutlanmıştır ve böylece devimsiz soyut kendi ile Özdeşlik olarak bulunur. Spinoza'nın tüm olumsuzlamayı dışlayan Tözü, Schelling'in tüm dolaylılığı ve ayrımı dışlayan Saltığı bu soyutlamadan başka birşey değildir. Bu tür tek-yanlılıkları bir kez kavramak yeterlidir.

Tin bir gizilliktir ve bu gizilliğini açındırarak varoluşunu edimselleştirir. Duyu ve duygu gibi düşünce de insanın içselliğidir. Ama salt içsellik olarak kalmak gelişmemek, edimselleşmemektir. Tin, bilgi ya da düşünce olarak, ancak kategorilerini etkinleştirdiği zaman edimselleşir. Süreç çocukluk yıllarında yer alır. Bu dışsallaştırma ya da edimselliğe yansıma ilkin insana kendi içselliğini dışsallık olarak gösteren şeydir. Burada Töz kategorisini kullanırsak, Töz bu Özne (gizillik) doğasını kendi içinde kapsar ve onsuz olamaz.

Spinoza da Descartes gibi Düşünce ve Varlığı bir olarak, ama Tözün yüklemleri olarak kabul eder. Töz, bu yüklemlerine karşın, kendisi belirlenimden ve böylece olumsuzlamadan bağışıktır. Bu Spinoza'nın gözden kaçırdığı noktalardan biridir.

§ 20. "Gerçek bütündür. Bütün ise ancak kendi gelişimi yoluyla kendini tamamlayan özdür. Saltık üzerine söylenmesi gereken onun özsel olarak sonuç olduğu, gerçekte ne ise ancak erekte o olduğudur; ve doğası, e.d. edimsel, özne, ve kendisinin kendiliğinden oluş süreci olmak tam olarak bunda yatar. Saltığın özde bir sonuç olarak kavranması gerektiği ne denli çelişkili görünse de, biraz düşünüp taşınmak bu çelişki görünüşünü doğru bir yere oturtmaya yetecektir."

Daha önce belirtilenlerin bir yinelenmesi. Yalnızca Saltık olanın bir Sonuç olması açıklama gerektirir, çünkü Saltık göreli ya da ilişkili olmayan olarak, ya da kendi ile ilişki olarak, A = A olarak görülür, dolaylı olarak değil. Ama ilişkisizliğin kendisinin bir ilişki ve olumsuzlama olduğunu kavramak Saltığın kendinde saltık olarak Göreli olduğunu kavramak için yeterli olmalıdır.

§ 21. Saltık dolaylılığı kapsar, çünkü "dolaylılık öz-devimli kendine-özdeşlikten başka birşey değildir."

Dolaylılık birşeyin başkası ile ilişkisi olarak görüldüğünde, Saltık olanın dolaylı olması onun kendisinden başka birşeyin sonucu olduğunu imliyor görünür. Bu doğrudur. Ama doğal bilinç için bu dolaylılık Saltığın değerini indiriyor olarak görünür. Saltık olan başka herşeyi dışlayan bir soyutlama değildir, çünkü dışlamanın kendisi bir ilişkidir.

§ 21. "Gerçeği sonuç yapan, ama onun oluş süreci ile sonuç arasındaki karşıtlığı da ortadan kaldıran yansımadır, çünkü bu oluş da eşit ölçüde yalındır ve bu yüzden Gerçeğin kendini sonuçta yalın olarak gösteren biçiminden ayrı değildir; oluş daha çok yalınlığa tam bu geri-dönmüşlüktür."

'Yansıma' anlatımı Saltığın dolaylılığı kapsaması ile ilgili olarak alınmaktadır.

Saltık görelidir.

Hegel Saltık kavramını vurgulamak bir yana, tersine onu dizgedeki göreli yerinde göstermeye çalışır. Saltık bir sonuçtur ve sonuç olmak dolaylı olmaktır. Yine açıktır ki dolaylılık ilişkiden, görelilikten başka birşey değildir.

Schelling, Spinoza (ve hiç kuşkusuz daha başkaları) Saltık olarak kabul ettikleri kavramı olumsuzluktan, ayrımdan, dolaylılıktan soyutlarlar. Bu eğilim diyalektiğin kavrayışının tam yokluğunu, aslında diyalektikten kaçışlarını gösterir. Bu dizgelerde analitik anlak etkindir. Örneğin Spinoza'da Töz 'kendinin nedeni'dir, dolaysızdır, kendi-için-Varlıktır, çünkü kendi ile ilişkidedir. Böylece olumsuzluğu, belirlenimi, sonluluğu dışlar.

Saltık olan göreli olan ile karşıtlık içinde ilişkisiz olandır. İlişki olumsuzlama, sınır, belirlenimdir. Saltık olanın gücü tam olarak bu soyutluktan gelir, çünkü ilişkisiz olan tüm olumsuzlamayı, tüm belirlenmeyi, sınırlanmayı, sonluluğu vb. aşar. Ama gerçekte ilişkisizliğin kendisi bir olumsuzlamadır.

Birşeyin saltık olduğu söylendiğinde denmek istenen hiç kuşkusuz soyut olduğu değildir. Ama koşulsuz olması, başka hiçbirşey tarafından etkilenmiyor olması tam olarak bu soyutluk nedeniyledir. Gene de, Saltık belirlidir, çünkü göreliliği dışlaması onunla ilişkili olmasıdır ve bu onun olumsuzluğu, göreliliğidir. Saltık kendini göreli olmayarak belirler.

Schelling Saltığı tüm sonluluğu dışlayan bir kavram olarak gördüğü için, Saltık olanın birşey kapsamasını ancak ve ancak onda herşeyin Bir olması koşuluyla geçerli sayar. Böylece Saltık "içinde tüm ineklerin kara oldukları gecedir" (§ 16).

§ 22. "Us ereksel etkinliktir."

Erek tüm değişim sürecinde değişmeyen, dingin kalan dolaysız terimdir, bütün bir sürecin Öznesidir. Dinamis ya da Kendinde olarak düşünüldüğü düzeye dek Başlangıç ya da İlk olanla aynıdır. Erekte Başlangıç kendine yansır. Us yalnızca var olan, yalnızca dingin olan değil, ama Oluşta olandır, ve bu Oluş, bu onun dolaylılığı onun kendi etkinliğidir. Us böylece İlke, Oluş ve Ereğinden bir olan, salt kendi dolaylılığı yoluyla kendine yansıyandır.

Erek aynı zamanda kendinde ya da gizil olandır, saltık olarak edimselleşmeye belirlenmiştir, çünkü gizilliktir. Edimselleşme İlkede henüz olumsuz olandır, dinginlik içinde, gizillik içinde varolandır.

"Aristoteles Doğayı ereksel etkinlik olarak tanımlar." (§ 22). Doğa İdea olarak özdek ve biçimin birliğidir. Özdek Doğada gizillik ya da dinamis olana (dunamiV), 'kendinde' olana karşılık düşer. Biçim ise onda edimselleşme (energeia), ya da daha tam olarak entelekia (entelecia), özgür etkinlik etmenidir. İdea (form olarak) Doğanın edimselleşme etmenidir.

Saltık kavramı Mantıksal Dizgede Öz alanına aittir ve görelilik ile karşıtlık ve böylece birlik içinde durur. Bu kavramın Hegel'in yazılarında sık sık sözünün edilmesinin nedeni Hegel'in gününde kazandığı önemdir. Kavram başka her kavram gibi kendisi çıkarsanan ve böylece göreli, ilişkili, dolaylı olan bir kavramdır.

Aristoteles: Metafizik IX

Özdek ve Biçim; Dinamis ve Energeia (Entelekhia)

Tüm gizillikler edimselleşmenin gizilliğidirler. Bu gizil olan birşeyin kendinde kendi başkası, kendi olumsuzu olduğu anlamına gelir: Soyut olarak, birşey başkasıdır. Daha belirli olarak, özdek biçimdir. Gizillik 'olabilmeyi,' bir olanağı anlatır. Ya da, gizil olan kendinde olumsuz olanı kapsar. Platon'un İdeadan onun edimselleşmesine, bireysele geçiş açısından çözemediği güçlüğü Aristoteles dinamisin (genel olarak, soyut olarak İdea ya da dolaysız Kavram) kendinde Energeia ile birlik içinde olduğunu göstererek çözer. (Platon İdea ve tekil olan arasındaki geçişi metexis ya da katılma, pay alma benzetmesi ile açıklamanın ötesine geçemez ve Aristoteles buna boş konuşma ya da şiirsel eğretileme der.)

Doğa açısından Özdek Dinamistir, Biçim ise Enerji. Özdek olarak özdeğin, biçimsiz dinamis olarak özdeğin bütün bir kozmik süreç yoluyla homo sapiense dek tamamlanan açınımı sözcüğün en gerçek anlamında Enerjinin, edimselleşmenin kendisidir. Aristoteles'in terimleriyle, Kozmolojinin kendisi Enerjidir ve Entelekhia bir Ereği (Telos) olan özgür etkinliktir.

Dinamis Kendinde, gizil, nesnel olandır, soyut evrenseldir, genel kavramdır, tüm biçimlere yetenekli olan özdektir, İdeadır ve böyle bütünüyle soyut olarak düşünüldüğünde Biçimsizdir. Ama Biçimi dışarıdan, bir demiurgeden almaz; tersine Gizillik kendinde Edimsellik, Özdek kendinde Biçimdir ve bu ise Enerjidir, Öznelliktir. Özdeksel ilke bu yolda tüm biçimlenme boyunca, tüm değişim süreci boyunca dayanak olarak, Töz olarak kalan değişmeyen öğedir. Özdeğin kendisi edimsellik değil ama gizillik olduğu için özdek biçimin etkinliği olmaksızın varolamaz ya da yalnızca analitik olarak varolabilir. ("Tüm duyusal tözler özdek kapsarlar. Ve dayanak Tözdür; bir anlamda özdek (özdek ile edimsel değil ama gizil olarak bireysel bir şey olanı anlıyorum ... Özdeğin de Töz olduğu açıktır, çünkü tüm karşıt değişim süreçlerinde o süreçlerin temelinde yatan birşey vardır..)

Töz kavramı kalıcı olanı, yaratılmayanı, ilksiz-sonsuz olanı, Teosu anlatmak için gereklidir. Özsel olarak saltık Töz (Tanrı) gizillik ve edimselliktir, özdek ve biçimdir, Nesne ve Öznedir, çünkü gerçek nesne kendinde etkinlik ve gerçek özne kendinde gizillik taşıyandır.

Platon'un İdeası da somut ve belirlidir, ama Platon İdeayı ona özünlü içsel etkinlikten, olgusallık kıpısından yoksun bırakır, böylece onu dingin bırakır ve ancak dışsal bir metexis ile devindirir. Aristoteles İdeanın belirlenimini kendi eytişimsel doğasından türetir, çünkü İdea kendi olumsuzu ile bağıntılı olduğu için, kendinde eytişimsel olduğu için İdeadır. Aynı soyut genellik düzeyinde takılmayı Anaxagoras'ın Sokrates'i düşkırıklığına uğratan Nousunda görürüz.

§ 22. "Söylenmiş olanlar Usun ereksel etkinlik olduğu söylenerek de anlatılabilir. Sözde bir Doğanın yanlış tanınmış düşüncenin üzerine yükseltilmesi, ve herşeyden önce dışsal erekselliğin yadsınması genel olarak Erek biçiminin saygınlığına gölge düşürmüştür. Gene de, Aristoteles'in de Doğayı ereksel etkinlik olarak tanımladığı anlamda, erek dolaysız ve dingin olandır, devimsizdir ki öz-devimlidir, ve böylece Öznedir. Onun devinme kuvveti, soyut olarak alındığında, kendi-için-varlık ya da arı olumsuzluktur. Sonuç başlangıç olanla aynıdır, çünkü başlangıç erektir; ya da, edimsel olan kendi Kavramı ile aynıdır, çünkü dolaysız olan, erek olarak, 'kendi'yi ya da arı edimselliği kendi içinde taşır. Yerine getirilmiş erek ya da varolan edimsel ise devim ve açınmış 'oluş'tur; ama tam olarak bu dinginliksizlik 'kendi'dir; ve 'kendi' başlangıcın o dolaysızlık ve yalınlığı gibidir, çünkü sonuçtur, kendi içine geri dönmüş olandır, — kendi içine geri dönmüş olan ise yalnızca 'kendi'dir ve 'kendi' kendisi ile bağıntılı özdeşlik ve yalınlıktır."

Hegel'in metnini biraz daha kolaylaştırırsak:

Us Ereksel etkinliktir, çünkü Us dingin değildir ve açınımın süreci özsel olarak Gelişimdir, ve Gelişim ise ancak ve ancak bir Erek kavramına bağlı olarak gerçektir, vardır.

"Doğanın düşüncenin üzerine yükseltilmesi" onun Özdek olarak görülerek Biçimden ayrılmasıdır. Biçimsiz Özdek ise analitik bir uydurmadan başka birşey değildir. "Dışsal ereksellik" yine analitik düşüncenin Erek ile anladığı şeydir: Erek olarak görülen bir Tanrı, kendi başına duran bir Özne, doğaüstü bir Anlık vb. tümü de anlağın yaratılarıdır. Anlak kurgul felsefenin kendi kurgularını anlayamadığı için bir kural olarak ona her zaman ancak kendi yetenekli olduğu kurguları yükler. Örneğin Biçimsiz Özdeğin bir soyutlama olduğu söylendiğinde, bundan Özdeğin varoluşunun bütününde yadsındığını ve Biçim olarak düşüncenin Özdeği yarattığının ileri sürüldüğünü sanır. Anlak gerçekten de yalnızca sanılara yeteneklidir. Ereksellik gerçekte Gelişim sürecinin kendisine özünlüdür, onun açınımının biçimsel ya da mantıksal belirlenimidir.

Aristoteles Doğayı ereksel etkinlik olarak, bütün bir kozmik süreci Energeia olarak tanımlar. Bu edimselleşme Özdeğin Biçim altındaki sürecidir. Erek hiç kuşkusuz değişmeyen olması anlamında bütün süreçte dingin, devimsiz kalandır ve gene de salt Erek olduğu için arı Özne ve arı Enerjidir, sürecin devindirici gücüdür, kendisi devinmeyen ilk devindiricidir. Mantıksal olarak, açınımının güdüsü (devinme kuvveti) kendi-için-Varlık ya da arı olumsuzluktur. Kendi-için-Varlık kendi ile ilişki, kendini kendinden itme, kendini kendi karşısına nesne olarak alma, karşıtında yine kendisi ile biraraya gelmedir. Başlangıç kurgul olarak bir kendi-için-Varlık ve böylece Erektir; ikisi, Başlangıç (ya da İlke) ve Erek (Sonuç) birdir, Başlangıç salt Başlangıç olduğu için bir Sonu, bir Ereği kendisinde kapsar, onunla birdir. Erekte Başlangıç yalnızca kendisine döner.

Başlangıç 'Kendi'yi kendi içinde taşır, çünkü 'Kendi,' hangi imlemde düşünülürse düşünülsün, ister soyut Ben olarak, ister Tin olarak, isterse Us olarak, bütün bir Biçimsel (Kavramsal) içeriğin yeridir. Bu Biçimsellik nedeniyle 'Kendi' arı Enerji, Enteleki, arı edimselliktir.

Yerine getirilmiş Erek devimdir, açınmış, gelişmiş Oluştur; ve tam olarak bu dinginsizlik, bu Enerji ve bu Edimselleşme 'Kendi'dir, bütün bir Biçimselliğin kendisidir. Sonuç eğer onu önceleyen edimselleşme ve enerji sürecini ortadan kaldırılmış olarak düşünürsek o zaman Başlangıcın

dolaysızlığına ve yalınlığına yeniden ulaşmıştır, ve böylece Sonuçta Başlangıç yalnızca kendi içine geri dönmüş olandır.

§ 25. "Gerçeğin yalnızca dizge olarak edimsel olduğu ya da Tözün özsel olarak Özne olduğu Saltığı Tin olarak bildiren düşüncede anlatılır ki, en yüce Kavramdır ve çağa ve onun dinine aittir. Yalnızca tinsel olan edimsel olandır, öz ya da kendinde-varolandır, — kendisi ile ilişkide ve belirli olandır, başkası-olma ve kendi-için-olmadır — ve bu belirlilikte ya da kendi-dışında-olmada kendi içinde kalandır; ya da kendinde ve kendi içindir."

Saltığa bu gönderme de dinsel bir imlem taşır. Bütünlük Tindir, Varoluşunun Bütününü özetleyen kavram Tin kavramıdır, ve Tinin saltık olduğunu ileri sürmek onun yalnızca ve yalnızca yüksek, en yüksek olduğunu ileri sürmektir.

§ 25. "Ama bu kendinde-ve-kendi-için-varlık ilkin salt bizim için ya da kendindedir, tinsel Tözdür. Kendisi için de bu olmalıdır, tinselin bilgisi ve kendisinin Tin olarak bilgisi olmalı, e.d. kendine bir nesne, ama o denli de dolaysız ve ortadan kaldırılmış, kendi içine yansımış bir nesne olmalıdır."

1) Tin kendindedir. 2) Kendi için olur, eş deyişle edimselleşir, kendi ile ilişki içine girer. 3) Bu ayrım ya da dışlaşma kipinden kendi içine yansır ve kendi edimselliğinde yalnızca ve yalnızca kendini bilir. Bu son moment bilgi ya da bilimdir. Tin örneğin 1) kendinde yasadır, devlettir, yasayı, devleti çıkarsama, üretme, olgusallaştırma gizilliğidir; 2) bu gizilliğini olgusallaştırır ve kendi tinselliğini kendi karşısında duran yabancı bir dünya olarak bilir; 3) bu dışsallıkta kendinden başkası ile karşılaşmadığının bilincine varır.

§ 25. ‘‘Gerçek yalnızca dizge olarak edimseldir.’’

"Yalnızca tinsel olan edimsel olandır" anlatımını Hegel daha sonra Tüze Felsefesi'nde "ussal olan edimseldir" anlatımı olarak yeniden formüle edecektir. Gerçek olan var olandır, ve var olan kuramsal olarak düşünüldüğünde tanıtlama tarafından aklanan, doğrulanandır. Ancak tanıtlanan vardır ve tanıtlamanın amacı varlığı çıkarsamak ve böylece doğrulamaktır. Kurgul Yöntemin tanıtlaması bütün öğeleri gerçeklenmiş ve doğrulanmış olan bir DİZGE üretir.

Bilginin bir duyusal algı sorunu olmadığını, ama ancak Düşüncenin, Usun ürünü olabileceğini daha Ön-Sokratikler bile anlamış ve doğrulamışlardı. Duyu verileri tekildir, görelidir, geçicidir ve Bilginin hiçbir belirlenimine yanıt veremezler (Platon, Theatetus). Bilgi ancak evrenselin, düşüncenin ürünü olabilir ve dahası ancak hiçbir varsayım içermeyen kavramsal bir çıkarsama sürecin ürünü olabilir. Tanıtlama bir bileşenin onu önceleyen bileşen tarafından onun zorunlu sonucu olarak, onun gerçeği olarak gösterilmesidir ve buradaki sonsuza gerileme sorunu ancak ve ancak başlangıcın eytişimsel doğası tarafından çözümlenebilir, herhangi bir belit tarafından değil. Tanıtlanan böylece onu önceleyende kapsanan ve ondan türeyen, onun tarafından dolaylı kılınandır. Kurgul Yöntemin ayrıma ya da ikinci kıpıya bu ilerlemesi hemen yeni bir adımın daha atılmış olduğunu gösterir, çünkü bu ikisi birlikte düşünüldüklerinde açıktır ki yeni bir terim oluştururlar. Varoluşun öğeleri bu yolda içinde her bir bileşenin zorunlu olduğu bütünsel bir yapıya, bir dizgeye biçimlenirler. Bu dizge herhangi bir öznel kurgu değil ama kavramın kendi açınımının belirlediği eksiksiz ussal bir yapıdır.

Tözün özsel olarak Özne olması ilk olarak Tözün saltık olması ve saltık olanın belirlenimsiz olması analitik görüşü ile karşıtlık içinde anlaşılabilir. Töz Spinoza'da ya da Saltık Schelling'de hiçbir belirlenimi, böylece olumsuzlamayı, böylece dolaylılığı dışlayan bir Anlak kavramıdır. Bu devimsiz Töz herşeyi kendi içinde birbirine eşitleyen, herşeyi "A = A" yapan ve böylece tüm olumsuzluğu

ortadan kaldıran bir uçurum gibidir. Onda böylece ne devim, ne gelişim, ne açınım vardır. Oysa Töz kendinde kendi olumsuzudur, ilineğin kendisidir. Tözün belirlenime yetenekli olması onu Hegel'in kullandığı anlatımla Özne yapan şeydir, çünkü Özne devimsiz analitik nesnelliğin karşıtı olarak edimsellik, energeia, biçimsellik ilkesidir.

Saltık olanın Tin olarak bildirilmesi anlatımı Tinin saltık olmakla yalnızca bir soyutlamaya dönüştürüldüğünü imlemez. "Saltık" kavramının kendisi kurgul felsefede Göreli olanla birdir, olumsuzu dışlamaz, tersine onda kendinde ve kendi içindir, kendi ile ilişkilidir. Kendi-için-Varlık kavramı — Mantık Bilimi'nde de çözümlendiği gibi — ortadan kaldırılmış sonsuzluk olarak Birdir. Ama Bir belirlenimsiz değildir, çünkü Birdir, ve Bir olmak da belirli olmaktır. Ama Birin Bir olarak belirli olması ancak ve ancak olumsuzunun onun kendisi olması yoluyla olanaklıdır. Bir kendini kendinden iten, kendini kendi karşısına koyan, böylece Başkasında kendi ile ilişkide olan ve belirlenimini "başkası için" olmada "kendi için" olmakla kazanan Kavramdır.

§ 26. "Saltık başkalıkta arı kendini-bilme, bu genelde Ether Bilimin zemini ve toprağı ya da genel olarak bilgidir."

§ 26. "Nesnel şeyleri kendisine karşı karşısav olarak ve kendini onlara karşı karşısav olarak bilen bilincin bakış açısı Bilim için onun bakış açısının başkası olarak geçerlidir."

Bu ilişki yukarıda (§ 25) 2'ye karşılık düşer. Bilinç ve nesnesi arasındaki ayrım bilincin kendisine Ben ve Başkası arasındaki tözsel ayrım olarak görünür. Bu soyut karşıtlık zemininde bilim olanaksızdır. Gerçekte Bilinç ve Nesnesi, her ikisi de özsel olarak aynı tözü, aynı kavramsal biçimi taşırlar ve bilgi ancak bu özdeşlik zemininde olanaklıdır. Bilinç kendinde Ustur. Nesnesi de kendinde Ustur.

§ 27. "Genel olarak Bilimin ya da bilginin bu oluş sürecidir ki bu Tinin Görüngübilimi tarafından betimlenir."

Tinin Görüngübilimi bilim değil ama görüngübilimdir. Amacı bilinci bilimin öğesine ulaştırmaktır. Bilimin öğesi ise bilincin kendisinin içerdiği bölünmenin, Varlık ve Kavram ayrımının ortadan kaldırılması, Usun kendisine ulaşılmasıdır. Us kendisinin tüm olgusallık olduğunun kavrayışıdır. (Tüm olgusallık, tüm varoluş tözsel olarak ussaldır, kavramsal bir doğadadır, us ile özdeştir).

§ 28. "Bireyi eğitilmemiş bakış açısından bilgiye taşıma görevi ..."

Tin Zamandaki açınımında içeriğini kavramsal doğasına göre biçimlendirir, süreç erekseldir, ama bilinçli değildir. Gerçekte, bilgi, ya da Saltık Bilgi noktasına dek ulaşan süreç ilerleyişi konusunda herhangi bir bireyin bilinçli edimini kapsamaz. Bütün gelişim süreci bilinçsizdir. Özsel olarak neyin yer almakta olduğunu ancak ulaşılan Erek bilebilir.

§ 29. "Bireyin Tözü, Dünya-Tininin kendisi bu [bilinç] biçimlerinden uzun bir zaman erimi içinde geçer ve içinde her bir biçimde o biçimin yetenekli olduğu bütün içeriğini yoğurur."

Tinin görüngülerinin her biri yetenekli olduğu tüm içeriği açındırır, ve bu tikel açınmaların önünde genel olarak mantıksal bir engel yoktur.

§ 31. "Genel olarak tanınan tanınan olduğu için bilinen değildir."

Tasarım tanınandır, bilinen değil. Tasarımı bilgiye yükseltmenin yolu ilkin onu çözümlemekten geçer. Bu analitik bileşenler "‘kendi’nin dolaysız iyeliğini oluştururlar," kategorilerdir.

Tasarım her zaman Kavramın bilgisini önceler. Pisagor teoremi tanıtlanmadan çok önce de

biliniyordu (Hegel'in anlatımıyla, "tanınıyordu'). Ama onu tanıtlayarak bilgiye yükselten Pisagoras oldu. Bu tüm geometrik teoremler için böyledir. Ve görgül bilimler için de. Görgül bilgi tümevarım yoluyla üretilir. Ama bu olasılıktan daha iyi değildir. Tasarımın olasılığını Kavramın bilgisine yükseltmek görgül yöntemin işi değildir. Tümevarım evrensele erişemez.

§ 32. "Ayırma etkinliği Anlağın kuvveti ve işidir, — Anlak ki, güçlerin en şaşırtıcısı ve en büyüğü, ya da daha doğrusu saltık güçtür."

Analiz Anlağın işidir. Anlak görünürde tekil olanı, bağıntısız olanı, böylece tüm olumsuzluktan soyutlanmış olanı anlar. Anlamanın kendiliğindenliği olumsuzun örtülmesinden sorumludur, çünkü tekil olanı tekilliği içinde alır ve onu hiçbir karşıtlık olmaksızın, hiçbir olumsuzlama olmaksızın anlaşılır olarak gösterir. Anlama hiç kuşkusuz olumsuzu, belirliliği örtük olarak kullanan düşünme işlevidir, ama yalnızca dil olarak, ya da tekil olan üzerinde yoğunlaşan derin-düşünce olarak bütüne ait olanı ait olduğu bütünden soyutlanmış olarak da geçerli gösterir.

Diyalektik analitiğin soyutlanmışlık içinde geçerli saydığının kendi olumsuzu ile bağıntı içinde olduğunu gösterir. § 32. "Kendini çevreleyenden kopmuş genelde ilineğin, bağlı olanın ve salt başkaları ile bağlamı içinde edimsel olanın kendine özgü bir belirli-varlık ve ayrı bir özgürlük kazanması — bu olumsuzun muazzam gücüdür; düşüncenin, arı Benin erkesidir."

Hegel'in anlatımı yine belli öncüllerin bilindiğini varsayıyor. Anlak tarafından yalıtılmış ve soyutlanmış ve böylece belirlenimini yitirmiş olan terimin belirlilik kazanması — bu düşüncenin analitik işlevidir.

§ 33. "Tasarımlanmışın arı özbilincin iyeliği oluş süreci, genelde evrenselliğe bu yükseliş salt bir yandır ve henüz tamamlanmış eğitim değildir."

Bir tasarımın çözümlemesi onu evrensellere, arı Benin kategorilerine, kavramlara götürür (ki modern analitik felsefe analiz yoluyla tam tersine tekil olana ulaştığı sanısı içindedir). Bu birinci aşama Klasik Yunan kültürü tarafından başarılmıştır. Modern kültürün iş "katı ve belirli düşünceleri ortadan kaldırarak evrenseli edimselleştirmek ve dirileştirmekten oluşur." Bu iş birinciden daha zordur, çünkü (§ 32'de değinildiği gibi) bu "belirlenimler Beni, olumsuzun gücünü ya da arı edimselliği belirli-varlıklarının tözü ve öğesi olarak taşırlar;" Bu katı belirlenimlerin akışkanlaşmaları, diyalektiğin sürecine girmeleri analitik anlağın, aslında analitik Egonun kendisinden vazgeçmesi yoluyla olanaklıdır. Bu diyalektik Kavram üretmenin zorunlu koşuludur.

§ 35. "Dahası, böyle bir açımlama Bilimin ilk bölümünü oluşturur, çünkü Tinin belirli-varlığı birincil olarak dolaysızdan ya da başlangıçtan başka birşey değildir. ... Dolaysız belirli-varlık öğesi öyleyse Bilimin bu bölümünün kendisini ötekilerden ayırdetmesini sağlayan belirliliktir."

Gerçekte bu bölüm Bilimin ilk bölümü değil ama dahaçok Görüngübilimdir. Görüngünün bilgisi var olanın değil, oluşta olanın bilgisidir. Görüngü Oluş süreci ile birlikte gider ve oluş kendi iç çelişkisi yoluyla kendini ortadan kaldırır, ideal bir varlık, bir moment yapar.

Başlangıçta salt bir gizillik olan Tinin belirlenimi gelişmektir. Tin Zamandadır. Ve Zamanda olmak Tin için gizil olarak entellektüel, moral ve estetik olmak demektir. Görüngübilim arı düşünce öğesindeki İdeayı konu almaz. Homo Sapiens ereksel gelişim sürecinde bütün bir tinsel gizilliğini kültür olarak Tarihe döker, ve her birinin ancak zamansal bir varlığı olan bir dizi evrenin sürekli ortadan kalkışları ve yeni bir evreye geçmeleri yoluyla tam gelişimine doğru ilerler. Gelişim ancak zorunlu basamaklarından geçerek Ereğine erişir.

Tinin Görüngübilimi'nin içeriğinin Oluş (ya da belirli-Varlık, Dasein) Kavramına bağlı olması onu içeriğini Varlık (Sein) Kavramına bağlayan Kurgul Felsefeden (Mantık Bilimi) ayırdeder. Oluş Varlıktan daha yüksek bir kavram, aslında soyut, dolaysız Varlık momenti ile ilişki içinde ilk Kavramdır. Bunun imlemi Görüngübilimin Ansiklopedik Dizgede kapsanandan daha somut, daha varsıl bir içeriğinin olmasıdır. Varlık Varlık olarak soyut, en soyuttur ve bu soyutluğu içinde arı Düşünceden başka birşey değildir. Mantık Bilimi İdeayı, Varlık ve Kavramın birliğini yalnızca ve yalnızca arı Düşünce öğesinde alır.

Yine, Tinin Görüngübilimi Zamanda olan bir içeriği konu alırken, Mantık Bilimi ise Zamanda olmama ya da Zamansız olma anlamında soyut olanı konu alır. Buna göre Mantık Bilimi arı Düşünceler ile, kuramsal ya da arı Us ile ilgilenirken, Görüngübilim ise Tinin kendini yalnızca düşünce ya da kavram öğesinde değil, ama moral ve estetik boyutlarında da sergileyen açınımını konu alır. Bu bütün açınımın anlam ve değeri Ereğe götüren yolun momentleri, kıpıları olmalarında, sonlu olmalarında yatar.

Bilginin olanağı örneğin Kant felsefesinde birbirlerinden hiçbir ussal çıkarsamaya dayanmadan ayrılan Kavramın ve Varlığın bir olmasını gerektirir. Bu olanak hiç kuşkusuz Felsefe Tarihinde daha önce de varsayılmıştır ve saf metafizik Kavramın Varlık ile bir olduğu sanısı, ama yalnızca sanısı içinde çalışır. Tinin Görüngübilimi bu sayıltıyı tanıtlamayı üstlenir, tıpkı Pisagoras'ın da herkesin bildiği a2 + b2 = c2 bağıntısını tanıtlamış olması gibi.

§ 36. "Tinin dolaysız belirli-varlığı olarak bilinç iki kıpı, bilme kıpısı ile bilmeye olumsuz nesnellik kıpısını kapsar."

Burada Hegel Görüngübilim'in Ansiklopedik Dizge ile bir karşılaştırmasını yapar Görgünbilim'in öğesi Bilinçtir; Ansiklopedi'nin öğesi ise Kavram ve Varlığın birliği. Görüngübilim "Bilimin ilk bölümünü oluşturur" ve "Dolaysız belirli-varlık öğesi öyleyse Bilimin bu bölümünün kendisini ötekilerden ayırdetmesini sağlayan belirliliktir." Tinin dolaysız belirli-Varlığı Bilinçtir ve Bilinçte "bilme kıpısı ile bilmeye olumsuz nesnellik kıpısı,"Varlık ve Kavram ayrı düşerler. Görüngübilim "bilincin yaptığı Deneyimin Bilimidir"

§ 36. "Bilinç deneyiminde olandan başka hiçbirşey bilmez ve kavramaz; çünkü deneyimde olan yalnızca tinsel tözdür."

Bilincin bu bilgisi görgül bilgidir ve görgül bilgi Kavramdan yoksun değildir. Gerçekte görgül bilgi sözcüğün tam anlamıyla Bilincin kendi kavramsal tözünü Doğada ve Tin alanında karşısına almasından başka birşey değildir, çünkü bu iki sonluluk alanında da bilgi yine kavramsaldan başka birşey değildir. Bildiğimiz herşeyi Kavram yoluyla biliriz, ya da Bilgi özsel olarak Kavramsaldır. Giderek düşüncenin karşıtı olarak görülen Duyu bile Düşüncedir ve Düşünce yoluyla anlatılır. "Tin nesne olur, çünkü Tin kendine bir başkası olma, e.d. kendi ‘kendi’sinin nesnesi olma ve bu başkalığı ortadan kaldırma devimidir. Ve deneyim tam olarak bu devime verilen addır:"

Heidegger'in Fenomenolojik Ontoloji dediği şey tam olarak bilince özgü bu öznelliktir. Bilincin içeriği fenomenolojiktir ve bu fenomenolojinin içeriği olması gereken numenoloji tam olarak Hegel'in tinsel töz dediği şeydir. Bu bilginin özüdür. Ya da bilgi, tasarımsal ya da görgül olsa bile, özsel olarak kavramsaldır. Fenomenolojik Ontolojinin dosdoğru Söylemden ya da Dilden yaptığı etimolojik çözümlemesinin bütün bir bilinç olgusu ile ne denli ilgisiz olduğu buradan çıkar Dil de usun görüngüsü olarak özünde kavramsaldır. Ama kavram hiç kuşkusuz görüngüyü gerçek başlangıç noktası olarak, gerçek varlık olarak alan Fenomenolojik Ontolojinin rasyabileceği birşey değildir.

§ 37. "Bilinçte Ben ile onun nesnesi olan töz arasında yer alan benzemezlik ya da özdeşsizlik onların ayrımıdır, genelde olumsuzdur. Bu ikisinin de eksikliği olarak görülebilir, ama onların ruhu ya da devindiricisidir. ..."

Doğal bilinç bileni bildiğinden ayırır, Ben ve Nesnesini haklı olarak iki ayrı töz olarak görür. Çünkü bu kıpılar biri bilinçte, Öznede, öteki ise dışsallıkta, Nesnede varolan bütünüyle ayrı iki töz olarak görünürler. Buna göre bu doğal bilincin kendisinin bakış açısı (örneğin Heidegger'in fenomenolojisi) bu öznellik içinde kaldığı sürece hiçbir zaman bilgiyi — kavramsal bilgiyi — olanaklı göremez ve görmemelidir, çünkü bunun için hiçbir zemini yoktur. Bütün bir Kant felsefesinin temelinde yatan uçurum da yine aynı bilinç bakış açısından zorunlu olarak gelir. Tüm bu fenomenolojik felsefelerde eksik olan şey Hegel'in burada belirttiği kavrayıştır: Bu ayrım özsel olarak bir ve aynı olan iç ve dışın ayrım olmayan ayrımları, bir ve aynı "Tözün kendi kendisi ile özdeşsizliğidir." Bir yanda tinsel Töz ya da kavramsal düşünce, öte yanda aynı kavramsal temeli tözü olarak alan dışsal olgusallık arasındaki eşitsizlik Tözün kendi ile eşitsizliği ya da benzemezliğidir. Ama bilinç özsel olarak kavramsaldır, ussaldır, ve Zamandaki bütün bir kuramsal devimi ve açınımı kendi biçimini Tözünün gerçek biçimine özdeş kalma etkinliğidir.

§ 37. "... Tözün dışında olan biten, ona karşı bir etkinlik olarak görünen, onun kendi edimidir, ve Töz kendini özünde Özne olarak gösterir. Bunu tam olarak gösterdiği zaman, Tin belirli-varlığını özüne özdeş kılmıştır; olduğu gibi kendine nesnedir, ve dolaysızlığın, ve bilgi ile gerçekliğin ayrılmasının soyut öğeleri yenilirler. Varlık saltık olarak dolaylı kılınır; — tözsel bir içeriktir ki, o denli de Benin dolaysız iyeliğidir, 'kendi'-gibidir ya da Kavramdır. Bununla Tinin Görüngübilimi sonuçlanır."

Töz, yani tinsel Töz, yani bir bütün Egonun kavramsal içeriği yine bütün bir dışsal varoluştaki kavramsal etkinlikte kendi özdeşini bulur. Gerçekte doğal ve tinsel varoluşta Egodan bağımsız olarak görünen etkinlik ve açınım Egonun kendi kavramsal açınımından başka birşey değildir.

Bilincin kendinde dışsal saydığı edimsellik dünyası tam olarak onun kendi tözselliği ile bir ve aynı olan nesnelliktir. Örneğin Kant'ın kuşkucu ikiciliği bu öznelliğin kendisinin nesnellik, bu kavramsallığın kendisinin ontolojik olduğunu doğrulayamaz. Kant'ın "bilgi" dediği şey öznel anlak-kategorilerinin eytişimsel olmayan bir oyunu olarak kalır ve Usun bütün işlevi bu kategorilerinin oyununa düzenleyici ilke olarak göz kulak olmaktan öteye geçmez.

Kant'ın anlak-kavramları dediği şey hiçbir zaman kendinde-şeye ulaşamaz ve bilinç yalnızca görüngü alanında kalırken kendinde-şey alanı bilinemez bir öte-yan olarak kalır. Kant'ın aşkınsal felsefe dediği şey bu ikiciliğin bakış açısı olarak bir fenomenolojiden, bir bilinç felsefesinden başka birşey değildir. Bu felsefede bilgi, bilim gibi şeyler yalnızca görüngüye sınırlı kalırlar. Görüngü ise tam olarak öznel olandır. Ön-Sokratikler Görüngüyü bilgi nesnesi olarak yadsır ve onu bir doxa olarak görürken, Kant aynı Görüngü alanını bilginin ve bilimin biricik olanaklı toprağı olarak görür. Parmenides "düşünülebilenin var olması zorunludur" derken (Doğa Üzerine / Peri FuseoV; Gerçeklik Yolu / Aletheia), Kant Varlığı düşüncenin sonsuz ölçüde uzağına öteler, çünkü Varlığı saltık soyutlama olarak, böylece Düşünce olarak görmeyi başaramaz. Bu bakış açısı Varlığı, bu en soyut olan ve hiçbir belirlenimi kabul etmeyen en yoksul kavramı kendisinden başka birşey olarak, kendisinden daha çoğu olarak, bilinmeyen belirlenimlerle donatılı bir kendinde-şey alanı olarak görür. Aslında bu noktadaki felsefi çözülme soyutlamanın kendisini kavramadaki bir yeteneksizlikten başka birşey değildir. Burada açıktır ki felsefi bilinç kendini sıradan bilincin düzeyine düşürür.

§ 37. "Bilinçte Ben ile onun nesnesi olan töz arasında yer alan benzemezlik ya da özdeşsizlik onların ayrımıdır, genelde olumsuzdur. .... Şimdi, bu olumsuz ilkin Benin nesne ile özdeşsizliği olarak görünse de, o denli de Tözün kendi kendisi ile özdeşsizliğidir. Tözün dışında olan biten, ona karşı bir etkinlik olarak görünen, onun kendi edimidir, ve Töz kendini özünde Özne olarak gösterir. Bunu tam olarak gösterdiği zaman, Tin belirli-varlığını özüne özdeş kılmıştır; olduğu gibi kendine nesnedir, ve dolaysızlığın, ve bilgi ile gerçekliğin ayrılmasının soyut öğeleri yenilirler. Varlık saltık olarak dolaylı kılınır; — tözsel bir içeriktir ki, o denli de Benin dolaysız iyeliğidir, 'kendi'-gibidir ya da Kavramdır. Bununla Tinin Görüngübilimi sonuçlanır."

Hegel Bilginin ve Bilimin olanağını insan düşüncesinin kategorilerinin salt biçimsel soyutlamalar olmadıklarının, ontolojik bir karakter taşıdıklarının anlaşılmasına bağlar. Bu anlamda Tinin Görüngübilimi'nin bütün bir Kant ikiciliğinin yenilmesi gibi bir hedefi vardır. Kant'ın yaptığı şey Varlık ve Kavramı ayırmaktır. Tinin Görüngübilimi bunların birliği olan saltık bilgide sonlanır.

§ 37. "Bilinçte Ben ile onun nesnesi olan töz arasında yer alan benzemezlik ya da özdeşsizlik ..."

Bilinçte Ben ve Nesnesi arasındaki ayrım bilginin sonluluğunu, bilinemezciliği, kuşkuculuğu, kendinde-şeyi, aşkınsal olanı vb. ileri süren tüm felsefelerin takıldıkları özdeşsizliktir. Gerçekten de tüm bilginin düşünce olduğunun, bilinçte olduğunun, böylece yalnızca ve yalnızca öznel olduğunun kavranışı Varlığın kendisinin özsel olarak Kavram olduğunun anlaşılmasını getirir.

Bilinçte olan ve nesnel olarak varolan arasındaki ayrım, düşüncenin bir töz ve özdeksel olanın bir başka töz olması tüm ikiciliğin, bilinemezciliğin takıldığı noktadır.

Bilincin nesnesi ile tözsel ayrımı bilgi için bir olanak değil, bir olanaksızlık olarak görünür. Bu ayrıma göre bilinç her zaman nesnesine yabancı kalacak, çünkü nesnenin bilinçteki izdüşümü ya da yansıması nesnenin kendisinden ayrı birşey olacaktır. Bu analitik epistemolojinin olguya bakış açısıdır ve buna göre bilinç ve nesnesi arasındaki ayrım hiçbir zaman yenilemez. Bu aynı zamanda Görüngübilim'in kendisinin bakış açısıdır ve ayrımın yenilmesinde sonlanır.

Bilinçte Ben ve onun nesnesi olarak görünen dışsal töz arasındaki benzemezlik yanlış ya da yanlışlık olarak, olumsuz olarak, "olmayan varlık" olarak kabul edilen şeydir. Bu yanlışlık ilkin tinsel Töz olarak Ben ile dışsal sanılan Nesnesi arasındaki özdeşsizlik olarak görünse de, nesnenin kendisinin Özne tarafından kurulan ve böylece Benin kendi içinde kalan bir tasarım olduğu dikkate alınırsa, benzemezlik ya da yanlışlık Ben ve ona dışsal bir nesne arasındaki bir eşitsizlik değil, ama Benin kendi kendisi ile benzemezliğidir. (Bu özdeşsizliğin görülmesi doğrudan doğruya yanlışın düzeltilmesini ya da özdeşliğin kurulmasını getirir ve bununla bilincin yalnızca kendisi değil, nesnesi de değişir. Bu noktayı Hegel daha sonra Giriş bölümünde deneyimin çözümlemesinde ele alacaktır). Tinsel Tözün dışında olup bitiyor görünenler onun kendi edimidir. Tinin belirli-varlığı, kendine verdiği görüngüsel biçim Tinin gerçek kendisi ile özdeş kılındığı zaman, ya da Tin kendini nesne olarak aldığını, nesnesinde salt kendi kendisi ile karşı karşıya geldiğini gördüğü zaman, o zaman Kavram ve Varlık eşitlenmiş, bilgi gerçeklik ile bir olmuştur.

Varlık saltık olarak dolaylı kılınır, yani Kavram tarafından belirlenir; Tin nesnesinde, Varlıkta kendisinden başka birşey ile ilişki içinde değildir, çünkü nesne olarak Varlık Benin dolaysız iyeliğidir, "kendi-gibi"dir, Ben-gibidir, Ben ile bir ve aynı tözdür. Ben özsel olarak Kavramdır.

§ 38. "Şimdi, Tinin deneyiminin o dizgesi salt Tinin görüngüsünü kapsadığı için, dizgeden Gerçek şekli içinde olan Gerçeğin Bilimine ilerleyiş salt olumsuz olarak görünür, ve insan yanlış olduğu için olumsuzdan bağışlanarak dosdoğru Gerçeğe götürülmeyi isteyebilir: Niçin yanlış olanla uğraşılsın?"

Görüngübilim Var olan, Gerçek olan ile değil, Oluş sürecinde olan ile ilgilenir. Bu düzeye dek Hegel'in Görüngübilim'in 'yanlış' olan, var olmayan ile değil, görüş olan, doxa olan ile ilgilendiğini söylemesi gerekirdi.

Görüngü Özün görgül varlığıdır. Görüngü olmadığı şeydir, zeminini ve dolayısıyla varlığını kendisinden başka birşeyde taşıyandır, dolaylıdır.

Görüngü Varlıktan daha yüksek bir basamaktır, ve kurgul felsefeye yönelen eleştirilerin önemli bir bölümü Görüngüyü Varlık karşısında, saltık olarak soyut olanın karşısında değersizleştirme suçlamasıdır. Bu eleştiri de yine kurgul düşünceye yabancı soyutlamacı anlağın ya da derin-düşüncenin kendini ileri sürme yoludur. Görüngü Yokluk ile bir değildir. Varlığı da kapsar ve böylece Oluştur, değişimde olandır. Buna göre görgül bilinç ya da görüngüsel bilinç bir yanılsama değil ama yalnızca bir görüştür. Nesnesi vardır ve bu salt bir görünüş ya da yanılsama değil ama Görüngüdür. Ama Görüngü o denli de Yokluk kapsar, sonluluğu nedeniyle ortadan kalkmaya belirlenmiştir. Kant Görüngüyü bilginin biricik nesnesi olarak almakla görüş ya da sanıyı bilgiye eşitler, çünkü felsefesinde bilgi öznel olandan, bilince sınırlı olandan öteye, gerçek varlık olan kendinde-şeye ulaşmaz.

Tinin Görüngübilimi Yanlış Olanın Bir Çözümlemesi Midir?
Bilincin deneyiminden Bilime ilerleyiş olumsuz olarak görünür, çünkü ilerleyiş bir oluş olarak, ve bu durumda Bilimin oluş süreci olarak Ereğinde ortadan kalkmış olandır, idealdir, yalnızca olumsuz varlıktır, ya da bu durumda yanlış olandır. O zaman 'Niçin olmayanla, salt olumsuz bir moment olanla ilgilenilsin?' sorusu doğar.

"Birşeyin yanlış olarak bilinmesi bilmenin Tözü ile özdeşsizlik içinde olması demektir. Ama işte bu özdeşsizliktir ki [bilgide] özsel bir kıpı olan genelde ayrımı oluşturur. Özdeşlikleri hiç kuşkusuz bu ayrımlaşmadan oluşur, ve bu oluşmuş özdeşlik Gerçekliktir."

Birşeyin yanlış olarak bilinmesi Bilginin ona dışsal Nesnesi ile arasındaki bir eşitsizlik değil, Bilginin kendi kendisi ile bir sorunu, özsel olarak kavramsal ya da mantıksal bir tutarsızlık sorunudur. Bu iç tutarsızlık kendinde olumsuz olandır, ya da gerçekte var olmayandır. Eğer bunun kavramın kendi ile çelişkisi olarak görürsek, bu çelişkinin çözümü için güdü kavramın kendi güdüsüdür ve bilgide ilerleme dediğimiz şeyi oluşturan etmendir. Görüngübilim bilinç biçimlerinin bu kendi iç çelişkilerinin sürekli ortadan kaldırılması yoluyla devinen bir açınım sürecidir.

Yanlış olan (var olmayan) Gerçek olanın (var olanın) doğum yeridir, çünkü yanlış olan olmayan değil, kavramın nesnesi ile ayrımı değil, kavramın kendi kendisi ile ayrımıdır

§ 39. "Gerçek ve yanlış devimsiz ve bütünüyle ayrı özler olarak, biri burada öteki şurada, ortak hiçbir şeyleri olmaksızın yalıtılmış ve kaskatı duran belirli düşünceler arasına düşerler."

Gerçek olan var olandır, doğru olan değil. (Doğruluk Kavramın değil, bir tasarımın nesnesine karşılık düşmesidir.) Gerçek olmak bir düşüncenin bir nesneye karşılık düşmesi değil, kavramına uygun olmak ve böylece edimsel olarak varolmaktır.

§ 39. "Yanlış (çünkü burada salt ondan söz ediyoruz) ‘başkası’ olacak, bilmenin içeriği olarak Gerçek olan tözün olumsuzu olacaktır. Oysa Tözün kendisi özsel olarak olumsuzdur, bir yandan içeriğin ayrımlaşması ve belirlenmesi olarak, öte yandan yalın bir ayırdetme olarak, e.d. ‘kendi’ ve genelde bilme olarak. İnsan hiç kuşkusuz yanlış bilebilir. Birşeyin yanlış olarak bilinmesi bilmenin Tözü ile özdeşsizlik içinde olması demektir."

Gerçek olan kendi kavramına karşılık düşendir, örneğin gerçek bir insan, gerçek bir devlet, gerçek bir sanat yapıtı durumunda olduğu gibi. Buna karşı yanlış olan "kendi Tözü ile özdeşsizlik" içinde olandır.

§ 40. ... "'Sezar ne zaman doğdu?' ya da 'Bir fersahta kaç arşın vardır?' türündeki sorulara şık birer yanıt vermek gerekir, tıpkı hipotenüsün karesinin dik üçgenin öteki iki kenarının karelerinin toplamına eşit olduğunun kesinlikle gerçek olması gibi. Oysa böyle sözde bir gerçekliğin doğası felsefi gerçekliklerin doğasından ayrıdır."

§ 40. ... "Auf solche Fragen: wann Cäsar geboren worden, wie viele Toisen ein Stadium betrug usf., soll eine nette Antwort gegeben werden, ebenso wie es bestimmt wahr ist, daß das Quadrat der Hypotenuse gleich der Summe der Quadrate der beiden übrigen Seiten des rechtwinkligen Dreiecks ist. Aber die Natur einer solchen sogenannten Wahrheit ist verschieden von der Natur philosophischer Wahrheiten."

Gerçek, Doğru, Yanlış

Burada Hegel'in 'doğru'dan değil, 'gerçek' olandan söz ettiği açıktır, örneğin "der Substanz, die als Inhalt des Wissens das Wahre ist" :: "içerik olarak Gerçek olan Töz" (§ 39). Burada "doğru Töz" anlatımı bir saçmalık olacaktır.

"Sezar ne zaman doğdu" tipindeki sorulara verilen yanıtlar ya "richtig" ya da "falsch" olabilir ve Hegel olumsallık alanına ait olan bu görgül sorulara verilen 'doğru' yanıtların 'wahr' olamayacağını, ya da en iyisinden ancak "sogenannten Wahrheit" ile ilgili olabileceğini belirtir. İngilizce'de "true-false" tipindeki sorular için de aynı şey geçerlidir. Yanıt olarak istenen şey ontolojik imlemli "truth" ile olmaktan çok "correctness" ile ilgilidir ve bu durumda "correct-false" ikilemi semantik olarak daha uygundur. Tüm diller gündelik kullanımlarında bu iki sözcüğü sık sık anlamdaşlar olarak alırlar. Ama örneğin Türkçe'de doğrunun değil gerçeğin söylenmesi gerektiği yerde olgunun varlığının doğrulanması istenir. Mahkemede "doğruyu" değil "gerçeği" söyleme üzerine yemin edilir; yalan söylememek yeterli değildir, ve olmuş olan olgunun doğru olarak bildirilmesi de istenir. Burada en azından Gerçek olanla geçmiş zaman bağlamında da olsa bir ilgi vardır. Gerçeği söylemek "olmuş olanı," "yer almış olanı," ontolojik imlemi olmuş olanı bildirmek anlamına gelir. Felsefede yalnızca görgül doğruluk ile ilgilenmeyiz. Kavramsal gerçeklik ile, var olanla ilgileniriz. Tarih Felsefesinde de birincil olarak görgül olgular üzerinden o olguların kendilerini belirleyen özsel gerçeklikler ile, Tinin o olgular yoluyla açınan ve gelişen a priori moral, törel, politik belirlenimleri ile ilgileniriz.

§ 40. "İnakçılık, bilmede ve felsefe öğreniminde bir düşünme yolu olarak, Gerçeğin katı bir sonuç olan ya da dolaysızca bilinen bir önermeden oluştuğu sanısından öte birşey değildir."

İnakçılık tanıtlanmamış olanı doğru saymaktan oluşur — bu ister dolaysızca yapılmış olsun, isterse geçersiz tanıtlamalar yoluyla..

Gündelik bilinç hangi alanda etkinlikte olursa olsun, ister yazın alanında isterse fizikte, her zaman inakçıdır, çünkü doğru saydığı hiçbirşey tanıtlamanın sonucunda çıkarsanmış değildir. Ama bu bilinç biçimi için işler başka türlü olamaz. Bu hamlığı felsefeye getirmek ilk olarak Skolastizmin işidir, çünkü bu felsefecilik yolu Kutsal Yazılar dediği içeriği sorgulanmayacak gerçeklikler olarak, giderek Usun kendisinin yargıcı olarak felsefeye getirir. Bu yetkeciliktir. Aynı tutum ikinci olarak İdeolojide görülür. İdeoloji de tam olarak Skolastizm gibi kendi ilkelerini sorgulamaz, onlara inanır, ve onları bilginin doğruluğunun ölçütleri olarak alır. İdeoloji pozitif temellerinden ötürü kendini

bilimselleştirmeye çalışır; ama bunu hiçbir zaman dizgesel, yöntemli bir tanıtlama yoluyla değil, tersine her zaman kendi öznel niyetlerine dayanarak yapar.

§ 41. "Tarihsel gerçekliklere gelince, bunlara kısaca değinecek olursak, salt tarihsel yanları göz önüne alındığında bunların tikel bir belirli-varlık ile, bir içerik ile olumsallığı ve başına buyrukluğu gibi zorunlu olmayan belirlenimleri açısından ilgilendikleri kolayca görülür."

Görgül tarihçiliğin tarihsel gerçeklikleri salt tarihsel yanlarında görülen olgularla ilgilidir. Ama olgularda zorunlu olanı kavramak Tarih Felsefesinin işidir.

§ 42. "Matematiksel gerçekliklere gelince, Öklides'in teoremlerini dıştan ezbere bilen, ama tanıtlamalarını bilmeyen, onları, karşıtlığı belirtebilmek için söylersek, içten bilmeyen birine kolay kolay geometrici denemez. ..."

"Matematiksel tanıtlamanın devimi nesne olana ait değil, tersine olguya dışsal bir edimdir. Böylece dikaçılı üçgenin doğası kendini onun oranını anlatan önermenin tanıtlanması için zorunlu olan çizimde gösterildiği yolda parçalara ayırmaz; sonucun bütün bir üretiliş süreci bilginin bir yolu ve aracıdır."

Matematiksel gerçekliklerin tanıtları matematiksel nesnelerin kendilerinin açınımı değildir. Örneğin geometrik bir teoremin tanıtlaması kavramların kendi açınımlarını izlemek yerine dışsal öğeler aracılığıyla yerine getirilir. Bu olguya dışsal tanıtlama aygıtı matematiksel yöntemin kurgul yöntem karşısındaki eksikliğidir, çünkü birincisi dolaysız belitler üzerine dayanırken, kurgul yöntem dolaysızlığın kendisinin analitik olmadığını, bir çıkarsama olduğunu tanıtlar.

Tasarım görgül olarak Kavramdan önce gelir. Ama mantıksal düzende ya da gerçekte Kavram tasarımın dayanağı ve ilk olanağıdır.
Bir geometrik (ya da fiziksel) bağıntı ilkin tasarımsal ya da görgüldür, yalnızca dışsal ölçüm (ya da gözlem vb.) yoluyla bilinir; tekil örneklerden tümevarıma gider, ve bu düzeye dek sonuç henüz bilgi değildir. Tasarımsal bağıntı ancak tanıtlandığı zaman bilgiye yükselir. Ama geometrinin tanıtlama yönteminin kendisi en sonunda tanıtlanmamış ve bu düzeye dek tasarımsal olan belitler üzerine dayanır.

Matematiksel tanıtlamanın dışsallığı belitsel (aksiyomatik) yöntemin kendisinden kaynaklanır. Bu yöntem dizgesel ve yöntemli olarak, felsefi olarak tanıtlanmış olmayan belitlerden yola çıkar. Geometrik yöntemin örneğin Pisagor teoremini tanıtlarken yaptığı şey dik açılı üçgenin kenarları üzerine çizilen kareler arasındaki bilenen denklemi doğrulamaktır. Bunun için kareler parçalanır, bu parçaların ilişkileri saptanır, ve teorem çeşitli parçalar arasında beklenen nicel ilişkinin gösterilmesi yoluyla tanıtlanır. Bu hiç kuşkusuz doğrudur, çünkü tanıtlamada doğrulukları açıkça biliniyor olarak kabul edilen belitler ve yalnızca bunlar üzerine dayanarak daha şimdiden tanıtlanmış başka teoremler kullanılır. Ayrıca — geometrici bilincinde olmasa da — süreçte düşüncenin bilinçsiz tasım işlemlerine dayanılmıştır. Hegel'in matematiksel tanıtlamada yetersizlik olarak gördüğü şey bu belitlerin kendilerinin ussal bir dizgenin bileşenleri olarak tanıtlanmış olmamalarıdır. Matematiksel tanıtlama bu nedenle şeyin kendisine dışsal bir tanıtlamadır ve teoremin "içeriğini değil, yalnızca bilen özne ile ilişkisini ilgilendirir."

Matematiğin kavramsal tanıtlamadaki evrensel eksikliği ve yetersizliği yalnızca belitlerin dolaysızca alınmaları ile sınırlı değildir. Örneğin Aritmetik herşeydin önce Sayı kavramının kendisi konusunda tasarımsal düşüncenin ötesine geçmiş ve onu çıkarsamış değildir. Geometrinin kendisi Uzay kavramını yalnızca varsayar.

§ 45. "Matematiğin gurur duyduğu ve felsefeye karşı büyüklenmesine neden olan bu eksik bilginin apaçıklığı amacının yoksulluğuna ve gerecinin eksikliğine dayanır, ve bu yüzden felsefenin küçük görmesi gereken bir türdedir. Amacı ya da Kavramı büyüklüktür. Bu doğrudan doğruya özsel olmayan ve Kavramdan yoksun ilişkidir. Bilme devimi bu nedenle yüzeyde ilerler, olgunun kendisine, öze ya da Kavrama dokunmaz ve bu nedenle kavrama değildir. Gereç — ki ona ilişkin olarak matematik sevindirici bir gerçekler hazinesi sunar — uzay ve birdir."

Matematik Doğal Mantık üzerine dayanmanın ötesine geçemediği, Kurgul Doğasını kavramadığı sürece gerçek bir Bilim karakterini taşımaz.

Örneğin Hilbert'in matematiği Görelilik Kuramları ile uyuşturabilmek için Süreklilik ve Sonsuzluk kavramlarını matematikten sürmesi, Einstein'ın "Geometrinin fizikselleştirilmesi" gibi fantezileri bu doğal mantığın mantıksızlığından başka birşey değildir.

Matematiksel bilgi Bir kavramı ve zamansız Uzay kavramları temelinde açınır. Belitsel Yönteminin yetersizliği bir yana, Matematik kavramsal olarak en yoksul bilimdir. Sağınlığı gerecinin yalınlığından başka birşeye bağlı değildir. Fiziğin Matematik karşısında daha yüksek bir kavramsal içeriğinin olmasına karşın, o da benzer olarak Tin bilimleri karşısında daha öğesel, böylece daha az varsıl bir düzlemde açınır. Bir elektronun ya da bir galaksinin içeriği yalnızca onu üreten kozmik süreçleri kapsamakla kalmaz, ama ayrıca bütün bir özdeksel evrenin her bir parçacığı ile etkileşim içindedir. Ve gene de Doğa bütün bu kavramsallığı ile yalnızca ve yalnızca Tinin önkoşuludur. Söz gelimi tikel bir tinsel belirlenimin, örneğin bir törenin ya da yasanın içeriği bütün bu önkoşulun ötesinde öznel ve nesnel Tin alanının belirlenimlerini, ayrıca bütün bir Tarihin kendisini momentler olarak kapsar. Bunların çözümlemesi Matematiğin göreli olarak çok yalın belirlenimler alanında açınan uslamlamalar ile karşılaştırılamayacak denli karmaşıktır.

Fiziksel kavramların tanıtlaması Matematiğin onların bağıntılarını sayısal olarak doğrulamasından bütünüyle başka bir yöntemi gerektirir. Aslında Fizik de, Matematik gibi, bir Bilim olabilmek için içeriğinin zorunluğunu göstermeli, kavramlarının sağın bağıntılarının, onlara içkin Logosu kavramalıdır. Bu yapılmadığı zaman, bütün bir içerik örneğin dik açılı üçgenin kenarları arasındaki bağıntının yalnızca ölçüm yoluyla bilindiği zamanki tasarımsal durumda kalmayı sürdürür, birileri haklı olarak her zaman bir yanlışlamanın olabileceği olasılığını ileri sürer. Görgül Fizik Gerçeklik değil, Olasılık düzeyindedir, ve böyle olarak usdışının, giderek boşinancın ve gizemciliğin saldırılarına bile açıktır (örneğin Görelilik ve Quantum Kuramları durumunda olduğu gibi).

§ 46. "... Kaldıraç dengesi, düşme deviminde uzay ve zaman ilişkisi gibi önermelerin sözde tanıtlamalarının tanıtlamalar olarak sık sık verilmeleri ve onaylanmalarının kendisi yalnızca bilgilenme için tanıtlamaya gereksinimin ne denli büyük olduğunun bir tanıtıdır, çünkü daha iyisinin olmadığı bir yerde bilgilenme onun boş görüntüsünü bile değerlendirir ve böylece bir doyum kazanır. Bu tanıtlamaların bir eleştirisi ilginç olduğu ölçüde öğretici de olacak ve böylece bir yandan matematiği bu yanlış süslerden arıtırken öte yandan sınırlarını göstererek bir başka tür bilginin zorunluğunu ortaya koyacaktır."

§ 47. "Görüngü ortaya çıkış ve yitip gidiştir ki, kendisi ortaya çıkmaz ve yitip gitmez, tersine kendinde vardır ve Gerçekliğin yaşamındaki edimselliği ve devimi oluşturur. Gerçek öyleyse onda hiçbir üyenin ayık olmadığı Bakhüs çılgınlığıdır; ve her bir üye kendini uzaklaştırır uzaklaştırmaz çözüldüğü için, taşkınlık o denli de saydam ve yalın dinginliktir. O devimin mahkemesinde Tinin bireysel şekilleri de hiç kuşkusuz belirli düşünceler gibi kalıcı değildirler, ama olumsuz ve yitici oldukları ölçüde de olumlu ve zorunlu kıpılardırlar."

§ 47. "... Devimin dinginlik olarak görülen bütününde, kendini onda ayrımlaştıran ve kendine tikel belirli-varlık veren şey kendini anımsayan birşey olarak saklanır ki, belirli-varlığı kendini bilmedir, tıpkı bu öz-bilginin de yine öyle dolaysızca belirli-varlık olması gibi."

Gerçeklik dingin olan değil, oluşta olandır, ve bu düzeye dek süreç eriştiği Erekte, ürettiği sonuçta kendini ortadan kalkmış olarak, olumsuz olarak saklar ve sürdürür. İnsanlığın ereksel gelişim süreci onu devindiren ve kendisi devinmeyen Ereğin zorunlu bir bileşenidir. Görüngübilim bu Ereğe götüren sürecin bilgisidir. Bu bilgiye gereksiniriz, çünkü başında bütünüyle bilinçsizi olduğumuz o Gerçek Bilgi, o Saltık Bilgi ereğine hangi zorunlu aşamalardan geçerek ve böylece hangi zorunluğun belirleniminde ulaştığımızı bilmeyi isteriz.

Tikel bileşenlerin varlığı kendilerini o taşkınlık sürecinde, o kesintisiz akış sürecinde ayık tutabilmelerine bağlıdır. Ama bu olanaksızdır, çünkü o süreçte hiçbir üye ayık, bilgili, özbilinçli olarak orada değildir. Bu yüzden sonunda çökerler, varoluştan yiterler, çünkü varlıkları ancak ve ancak çılgınlıklarının sürmesine bağlıdır. Görüngüler Gerçek değil, ama yalnızca bütünün bir kıpısıdırlar, ve bütünden koptuklarında ne oldukları belirsiz birer hiçtirler, çünkü belirlenimlerini ancak ve ancak o bütünün içinde birer kıpı olmaya borçludurlar.

§ 50. "Kant'ın ilkin içgüdü ile bulduğu, ama ölü ve kavranmamış bıraktığı üçlülük saltık önemine yükseltilmiş ve bununla gerçek biçim gerçek içeriğinde sunulmuş ve Bilim Kavramı ortaya çıkmıştır; buna karşın, bu biçimi dirimsiz bir şemaya [Schema], salt bir hayalete [Schemen] ve bilimsel örgütlemeyi bir tabloya indirgeyen bir kullanım yolu bilimsel görülmemelidir."

Kant diyalektiğin önemini yeniden görmüş olsa da, onu bilginin değil ama bilgisizliğin aracı olarak kötüye kullanmış, çünkü usun antinomilerini kurgul birlikleri içinde kavramak yerine çözümsüz çelişkiler olarak, usun gücünün değil ama güçsüzlüğünün kanıtları olarak yorumlamıştır. (§ 51 Fichte ve Schelling'e eleştirileri yineler).

Hegel'in bütün bir felsefe tarihi açısından birincil önemi Yöntem, ya da Tanıtlama, ya da Dizge kavramını (ki tümü de Bilgi açısından aynı belirlenimi anlatırlar) bütün gerece uygulamasında yatar.

Anlağın, derin düşüncenin, sıradan uslamlamanın yöntemsizliği bu tür felsefeleri güçsüzleştiren ve sık sık saçmalaştıran başlıca etmendir. Anlak ilerleyişinde bağıntıları ancak çağrışım, andırım, benzerlik ya da benzemezlik vb. gibi bütünüyle dışsal, olumsal etmenlere dayanarak kurabilir. Dizge, yöntem, tanıtlama — tümü de ancak en son düzeyde başarısız ve zayıf olarak kendilerini duyumsatırlar. Ve sıradan Anlak hiçbir ilerleme aygıtı bulamadığı yerde ipin ucunu bırakır ve dosdoğru başka bir konuya atlar. Bu tam olarak gündelik bilincin uslamlama yoludur ve felsefede bu kadar yaygın olarak kullanılması inanılmazdır ve postmodernizmin Logosu Us değil ama Söylem olarak, ve üstelik boş bir Söylem olarak kabul etmesi böyle felsefe açısından en az kendisi açısından olduğu kadar geçerlidir. Aristoteles'in felsefesinde de dizge açıkça görünürde değildir ve yöntemli bir tanıtlama aygıtı yoktur. Ama gene de dizge oradadır, tanıtlamalar kurguldur, bütünün açınımı diyalektiğin kendi dizemi tarafından belirlenir.

§ 53. "... Bilimsel bilgi ise kendini nesnenin yaşamına bırakmayı, ya da, yine aynı şey, onun iç zorunluğunu önünde bulmayı ve anlatmayı ister. Kendini böylece nesnesinde derinleştirerek, yalnızca bilginin içerikten kendi içine yansıması olan o yukarıdan gözleme işini unutur."

Bilimsel bilgi nesne üzerine dışsal bir gözlemden, ona özne kaynaklı evrensel kategoriler yüklemekten ayrı olarak, ilkin bilincin nesnesini kendi ile aynı töz olarak bilmesini gerektirir. Bu

gerçekte sıradan bilincin bilinçsizce her zaman yerine getirdiği işlemdir ve inakçılık olarak felsefe tarihinde de bilgi ve nesnesi arasındaki ayrımı gözardı eden her dizgenin içine düştüğü yanılgıdır. Tinin Görüngübilimi bilinç ve nesnesi arasındaki bu tözsel ayrımın gerçekte kavram ve varlık arasındaki birlik olduğunu tanıtlar.

Bilincin kendini kendi içindeki kavramın devimini izlemeye bırakması o denli de nesnenin kendi kavramsal mantığını izlemesidir ve gerçek bilmenin koşulu bilincin bu nesnelliğe hiçbir katkıda bulunmadan yalnızca Us olarak davranmasıdır.

Nesne bilincin kendi içeriğidir, ona dışsal değildir, ve buna göre bilgi nesnenin kavramsal doğasını açınmaya bırakmaktan başka birşey değildir. Çünkü "Töz kendi kendisinde Özne olduğu için, tüm içerik onun kendisinin kendi içine yansımasıdır" (§ 54).

§ 54. "Bir belirli-varlığın kalıcılığı ya da tözü kendine-özdeşliktir; çünkü kendi ile özdeşsizliği çözülmesi olacaktır. Ama kendine-özdeşlik arı soyutlamadır; bu ise düşüncedir."

Bir nesnenin kalıcılığı, varlığı, tözü onun değişmemesi, kendine benzerliğini sürdürmesi anlamına gelir. Özdeşlik varlık ile birdir. Ama kendine özdeşlik birşeyin yalnızca kendi kendisi olması ve başka hiçbirşey olmaması demektir. Bu ise soyutlamadır.

Varlık Düşüncedir, çünkü ‘Varlık’ fiziksel, duyusal, algısal, görgül birşey değil, ama gerçek soyutlamadır. Soyutlama ise düşüncenin işlevidir.

§ 54. "... Nitelik dediğimde yalın belirlilik demiş olurum; nitelik ile bir belirli-varlık bir başkasından ayrılır, ya da bir belirli-varlıktır; kendi kendisi içindir, ya da kendisi ile bu yalın birlik yoluyla kalıcıdır. Ama böylelikle özsel olarak bir Düşüncedir. — Burada Varlığın Düşünce olduğu kavranır; ve Düşünce ile Varlığın özdeşliği üzerine kavramdan yoksun gündelik konuşmanın gözünden genellikle kaçan içgörü buraya düşer."

Nitelik Mantık Biliminde yalnızca olan belirlenim olarak tanıtlanır ve böyle olarak Varlık ile birdir.

Düşüncenin Varlık ile birliğini gözden kaçırmanın biricik nedeni Varlığı kendisinden daha çoğu olarak, bir olumsuzluk ile yüklü olarak, belirli-Varlık olarak düşünme alışkanlığıdır.

§ 54. "... Öyleyse, belirli-varlığın kalıcılığı kendine-özdeşlik ya da arı soyutlama olduğu için, belirli-varlık kendisinin kendinden soyutlanmasıdır ya da kendisi kendi ile özdeşsizliği ve çözülüşü, — kendi içselliği ve kendi içine geri çekilişi, — ‘oluş’ sürecidir. — Varolanın bu doğası nedeniyle, ve varolan bilme için bu doğayı taşıyor oldukça, bilme içeriği yabancı birşey olarak ele alan etkinlik değil, içerikten uzağa kendi-içine-yansıma değildir; Bilim öne-sürme inakçılığı yerine bir inancalar inakçılığı ya da öz-pekinlik inakçılığı olarak çıkmış olan idealizm değildir; tersine, bilgi içeriğin kendi içselliğine geri dönüşünü gördüğü için, etkinliği dahaçok hem içeriğe gömülür, çünkü etkinlik içeriğin içkin ‘kendi’sidir, hem de aynı zamanda kendi içine geri dönmüştür, çünkü başkalıkta arı kendine-özdeşliktir; böylece bilme etkinliği bir hiledir ki, etkinlikten çekinir görünürken, belirliliğin, kendi somut yaşamı ile birlikte, nasıl tam kendini korumanın ve tikel ilgisinin peşinde olduğunu sandığı yerde tam tersini yapmakta olduğunu, kendi kendisini çözen ve bütünün bir kıpısı yapan etkinlik olduğunu seyreder."

Kalıcılık kendine özdeşlik olarak görülürse (ki bu mantık Öz alanına aittir), tam olarak bu özdeşlik bir ilişki olarak kendini kendi karşısına alma, kendini kendinden itme, kendini kendinden ayırmadır. Sözde kalıcı belirli-Varlık o denli de çözülmeye belirlenmiştir, çünkü hiçbir zaman salt kendisi değil, ama her zaman kendinde kendi başkasıdır. Varlığı o denli de yokluk yüklüdür ve

böylece bir oluş sürecidir. Belirli-Varlığın belirlenimi onu başkası ile ilişki içine sokan etmendir ve başkalık tarafından belirlenme mantıksal olarak çelişki, mantıksal olarak ortadan kalkış anlamına gelir.

Bilince nesnenin dışsal bir çözümlemesi olarak görünen kavramsal etkinlik gerçekte bilincin kendi kendisini çözümlemesidir.

§ 55. "Belirli-varlık Niteliktir, kendine-özdeş belirlilik ya da belirli yalınlık, belirli düşüncedir; belirli-varlığın Anlağı budur. Böylece o, ilkin Anaxagoras'ın öz olarak tanımış olduğu gibi, noustur. Ondan sonrakiler belirli-varlığın doğasını daha belirli olarak eidos ya da idea e.d. belirli Evrensellik, Tür olarak kavradılar. Tür anlatımı bu çağda yaygın olan Güzel, Kutsal, Bengi gibi İdealar için çok sıradan ve yetersiz gibi görünür. Ama gerçekte İdea Türden ne daha çoğunu ne de daha azını anlatır. ... — Belirli-varlık, salt bir Tür olarak belirlendiği için, yalın düşüncedir; nous, yalınlık tözdür. Yalınlığından ya da kendine-özdeşliğinden ötürü değişmez ve kalıcı görünür. Ama bu kendine-özdeşlik eşit ölçüde de olumsuzluktur; böylelikle o sağlam belirli-varlık çözülmeye geçer. Belirliliğin varlığı ilkin salt bir başkası ile ilişkili olmasına bağlı görünürken, devimi ise ona yabancı bir güç tarafından dayatılmış görünür; ama başkalığının kendisini içerisinde taşıması ve öz-devim olması düşüncenin o yalınlığının kendisinde kapsanır; çünkü bu yalın düşünce kendi kendine devinen ve ayrımlaşan düşüncedir, kendi içselliğidir, arı Kavramdır. Öyleyse anlayışlılık da bir oluştur, ve bu oluş olarak ussallıktır."

Bu paragrafta yine Kavram ve Varlığın birliği teması ele alınır. Töz ya da Nous yalındır ve yalınlığından ötürü değişmez ve kalıcı görünür, çünkü yalın olan A = A bağıntısıdır, salt kendisi olan ve başkasını dışladığı varsayılan özdeşlik, dolaysız Varlıktır. Ama bu kendine özdeşlik de eşit ölçüde olumsuzdur, çünkü ayrımı dışladığı için özdeşliktir. Kendi içinde taşıdığı bu kendi başkalığı onun diyalektiği, devimi, açınımıdır. Gerçekte, böylece, Anlağın kendisi de analitik soyutlamacılığı içinde bir olumsuzluk ile yüklüdür, diyalektiğe geçer, ve öyleyse o da bir Oluştur ve Oluş olarak ussallık ya da Ustur.

§ 56. "Var olanın bu kendi varlığında kendi Kavramı olma doğasıdır ki genel olarak mantıksal zorunluğu oluşturan şeydir; salt bu mantıksal zorunluk ussaldır ve örgensel bütünün dizemidir; içeriğin Kavram ve öz olması ölçüsünde o da içeriğin bilgisidir, — ya da salt o kurgul olandır. — Kendi kendine devinerek, somut şekil kendini yalın belirlilik yapar; böylece kendini mantıksal biçime yükseltir ve özselliği içinde varolur; somut belirli-varlığı salt bu devimdir ve dolaysızca mantıksal belirli-varlıktır. Bu nedenle somut içeriğe biçimselliği dışsal olarak giydirmek gereksizdir; içerik kendisinde biçimselliğe geçiştir, ama bu dışsal biçimsellik olmaya son verir, çünkü biçim somut içeriğin kendisinin özünlü oluş sürecidir."

Mantıksal Zorunluk kavramın bağıntısı ya da Logosudur, Söylemin olumsallığından ayrı olarak Usun saltık belirlenimidir.

Biçimsel Mantık içeriği soyutlayan ve böylece kendini yalnızca öznelliğe sınırlayan soyut düşünme işlevidir. Kant'ın "Aşkınsal Mantık" dediği formel düşünce kendinde-şeyi içerik olarak bilinemez saydığı düzeye dek var olanın, nesnel olanın bilgisine ulaşamaz. Kant hiç kuşkusuz bu biçimsel mantıkta kavramların 'nesneler' ile a priori bağıntısını başlıca ilgi noktası olarak alır. .Ama "Aşkınsal Mantık"ta nesnenin kendisi yalnızca soyut, öznel bir tasarımdır, salt bir fenomendir..

§ 57. "Bilimsel yöntemin bu doğası, bir yandan içerikten ayrılmamış olmak, öte yandan dizemini kendiliğinden belirlemek, daha önce de belirtildiği gibi asıl betimlemesini kurgul felsefede bulur."

Bilimsel Yöntem Kavramın kendi açınımıdır ve öznel olduğu ölçüde nesneldir, çünkü biçim olarak içeriğin kendisinin açınımıdır. Kurgul Yöntem olguya, var olana dışsal değil ama onun özsel olarak kavramsal olan kendi doğasının açımıdır. Böylece Yöntem var olana dışarıdan yapılan bir uygulama değil, ama onun kendi doğasının mantıksal devimidir.

§ 58. "Bu nedenle Bilimin öğreniminde önemli olan şey Kavramın zorlu çabasını üstlenmektir. Bu genelde Kavram üzerine, örneğin Kendinde-varlık, Kendi-için-varlık, Kendine-özdeşlik gibi yalın belirlenimler üzerine dikkati gerektirir; çünkü bunlar öyle arı öz-devimlerdir ki ruhlar olarak adlandırılabilirler, eğer Kavramları bundan daha yüksek birşeyi göstermiyorsa. Tasarımlarda ilerleme alışkanlığı için Kavram tarafından kesintiye uğratılma tıpkı edimsel olmayan düşüncelerde ileri geri uslamlamada bulunan [räsonieren] biçimsel düşünme için olduğu denli can sıkıcıdır. Bu alışkanlık özdekçi düşünme yolu olarak adlandırılmalıdır — olumsal bir bilinç ki, salt gerece batmıştır ve bu yüzden aynı zamanda özdekten 'kendi'sini arı olarak çekip çıkarmak ve kendi kendinde olmak ona güç gelir."

Sıradan uslamlamada Özne kendi başına içerikten ayrı dingin bir özne olarak durur ve içeriği herhangi bir İlinek ve herhangi bir Yüklem olarak kendine bağlar.

Kavramsal düşüncede Kendi Özne ile birdir, Öznenin devimi Kavramın (Kendi) deviminden başka birşey değildir. Öznenin devinmeksizin ilinekleri vb. taşıyan dingin bir özne olması söz konusu değildir. Tersine, mantıksal olarak Özne Yükleme (İçeriğe) geçer, kendini onda ortadan kaldırır.

Kurgul Önermeyi anlamada yatan güçlüğün nedeni

§ 60. "Ama bu tür düşünme yolunun ister tasarımlardan ya da düşüncelerden isterse ikisinin karışımından olsun bir içerik taşıdığı göz önüne alındığında, onda kavramayı onun için güçleştiren bir başka yanın olduğu görülür. Bu öteki yanın dikkate değer doğası İdeanın kendisinin yukarıda değinilen özü ile sıkı sıkıya bağlıdır, ya da daha doğrusu düşünen ayrımsama olan bir devim olarak göründüğü gibi İdeayı anlatır. — Az önce sözü edilen olumsuz davranışında uslamlamacı düşünmenin kendisi içeriğin ona geri döndüğü 'kendi' iken, buna karşı olumlu bilgisinde 'kendi' tasarımlanan bir Öznedir ki, içerik İlinek ve Yüklem olarak onunla bağıntıdadır. Bu Özne içeriğin bağlandığı ve üzerinde devimin ileri geri işlediği temeli oluşturur. Kavramsal düşünce başka türlü davranır. Kavram nesnenin asıl 'kendi'si olduğu için — ki bu 'kendi' kendini nesnenin oluş süreci olarak sunar —, Özne devinmeksizin İlinekleri taşıyan dingin bir Özne değildir; tersine, öz-devimli ve belirlenimlerini kendi içine geri alan Kavramdır. Bu devimde o dingin Öznenin kendisi yitip gider; ayrımlara ve içeriğe girer ve belirliliği, e.d. ayrımlaşmış içeriği ve onun devimini oluşturur, onun karşısında durup beklemez. O uslamlamanın dingin Öznedeki sağlam zemini böylece sarsılır, ve salt bu devimin kendisi nesne olur. İçeriğini dolduran Özne bunun ötesine gitmeye son verir, ve daha başka Yüklemleri ya da İlinekleri olamaz.

"Evrik olarak, içeriğin dağınıklığı böylece 'kendi'nin altında bağlanır; içerik Özneden özgür olarak başka birçoklarına ait olabilecek evrensel değildir. İçerik böylece gerçekte artık Öznenin Yüklemi değil, ama Tözdür, özdür ve sözünü ettiğimiz şeyin Kavramıdır. Tasarımsal düşünme, doğası İlineklerde ya da Yüklemlerde ilerlemek olduğu için, ve bunlar Yüklemlerden ya da İlineklerden daha çoğu olmadıklarından haklı olarak onların ötesine gittiği için, bir önermede bir Yüklem biçimini taşıyan şeyin Tözün kendisi olmasından ötürü ilerleyişinde durdurulur. Diyebiliriz ki bir karşı itişe uğrar. Sanki sürekli bir zemin imiş gibi Özneden başlar, ve Yüklem gerçekte Töz olduğu için, Öznenin Yükleme geçtiğini ve böylece ortadan kalktığını bulur; ve bu yolda Yüklem olarak görünen şey bütün ve bağımsız bir kütle olmuş olduğu için, düşünce özgürce dolanıp duramaz ve

bu ağırlık tarafından durdurulur. — Genellikle, Özne ilkin nesnel, durağan ‘kendi’ olarak temel alınır; buradan belirlenimler ya da Yüklemler çokluğuna doğru zorunlu devim başlar; burada o Öznenin yerine bilen Benin kendisi ortaya çıkar ki Yüklemlerin ve onları tutan Öznenin bağlayıcısıdır. Ama o ilk Özne belirlenimlerin kendilerine girdiği ve onların ruhu olduğu için, ikinci, yani bilen Özne, işini görmüş olduğu ve ondan kendi içine geri dönmeyi istediği şeyin henüz Yüklemde olduğunu görür; ve Yüklemin deviminde etkin öğe — şu ya da bu yüklemin mi ekleneceğini irdeleyen uslamlama — olabilmek yerine, henüz içeriğin ‘kendi’si ile ilgilenir, kendi başına değil ama içerik ile birarada olması gerekir."

Paragrafta önermenin analitik görünüşü onun gerçek diyalektik doğası ile karşılaştırılır. Sıradan uslamlama Özne ve Yüklem ilişkisini bir Özneye belli belirlenimlerin yüklenmesi olarak anlar, örneğin "Gül bir bitkidir, çiçektir, kokuludur vb." Bu yüklemlerin hiç biri Özneye dokunmaz ve tümü de ona dışsal olarak bağlanır. Ama kurgul önerme kendini bir özdeşlik ve ayrım ilişkisi olarak, en gerçek doğasında bir çelişki olarak gösterir, üstelik bu önermenin analitik biçimi tarafından gizleniyor olsa bile.

Felsefi Önerme Özneyi Yüklem yapar, ya da bu Özne ve Yüklem bağlantısında birinci terim ikincide yiter. Gerçekte tüm kavramsal bağıntı sonucu olarak özdeş olmayanların özdeşleştirilmesini üretir.

Sıradan uslamlamada Özne kendi başına içerikten ayrı dingin bir özne olarak durur ve içeriği herhangi bir İlinek ve herhangi bir Yüklem olarak kendine bağlar. Kavramsal düşüncede Öznenin devinmeksizin ilinekleri vb. taşıyan dingin bir özne olması söz konusu değildir. Tersine, mantıksal olarak Özne Yükleme (İçeriğe) geçer, kendini onda ortadan kaldırır.

Gerçekte Öznenin kavramı bu kurgul birliği kapsar, çünkü Özne özne olarak belirlenimini ancak Yüklemde, ve onunla ayrılmaz birliğinde bulur. Özne Yüklemdir; burada Yüklem Özneye dışsal olarak eklenen bir belirlenim değil ama onun özsel içeriğidir. Yine böyle, Kavram kendi olumsuzu ile özsel olarak bağıntılıdır, ama yalnızca dilin, sözcüğün analitik biçimi bu kurgul birliği örter.

Öte yandan, sıradan önermede Özne bir Kavram değil, ama bir tasarım, örneğin bir "ad"dır,

Bu paragraf için Findlay şöyle bir çözümleme sunar:

> *"Argumentative thinking connects the content it thinks of with its own self as judging Subject. The determination of subject by predicate seems to it to be its own free doing. But the thought which achieves grasp of its subject only does so when its round of predication is complete. It discovers its subject only in being forced to enlarge its predications, and not in its original reference. But picture-thought, concerned only with points of reference and with what is accidental, resents having to revise its content as it goes along. The revision of the logical subject, however, means the emergence of' the thinking Subject, which finds itself in developing the content of the logical subject through various predications, and not in some arbitrary reference-point of which arbitrary predications are made. (Paragraph very difficult owing to identification-in-distinction of' the conscious with the logico-grammatical subject.)"*

İdea Yayınevi / 2014

Tinin Görüngübilimi üzerine Hegel’in kendi gözlemleri

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi /Tinin Görüngübilimi

Tinin Görüngübilimi üzerine Hegel

TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ ÜZERİNE HEGEL'İN KENDİ GÖZLEMLERİ
AZİZ YARDIMLI

1) Mantık Bilimi (Büyük); 2) Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I, Mantık Bilimi

Mantık Bilimi (Büyük), Giriş, Mantığın Genel Kavramı

"Tinin Görüngübilimi'nde bilinci kendisinin ve nesnesinin ilk dolaysız karşıtlığından saltık bilme noktasına dek ileriye devimi içinde betimlemiştim. Bu yol bilincin nesne ile ilişkisinin tüm biçimlerinin içerisinden geçer ve Bilim Kavramını sonucu olarak alır. Bu Kavram öyleyse (Mantığın kendisinin içerisinde ortaya çıkmasından ayrı olarak) burada hiçbir aklanmaya gereksinmez, çünkü aklanmasını o çalışmada kazanmıştır; ve tüm şekilleri gerçeklikleri olarak bu Kavrama çözülen bilinç yoluyla bu üretilişinden başka hiçbir aklanmaya yetenekli değildir. Bilim Kavramının sıradan uslamlama yoluyla temellendirilmesi ya da durulaştırılması en çoğundan Kavramın tasarımın önüne getirilmesine ve onunla tarihsel bir tanışıklığın ortaya çıkarılmasına izin verir; ama Bilimin, ya da daha tam olarak Mantığın bir tanımı tanıtlanmasını yalnızca üretilişinin o zorunluğunda bulur. Herhangi bir bilimin onunla saltık başlangıç yaptığı bir tanım bilimin konusu ve amacı altında onaylanmış ve tanınmış olarak tasarımlanan şeyin belirli ve doğru anlatımından başka hiçbirşeyi kapsayamaz. Şunun altında tam olarak bunun tasarımlanması gerektiği salt tarihsel bir inancadır ki, onun açısından ancak şu ya da bu tanıdık şeylere başvurulabilir ya da aslında yalnızca şunun ya da bunun tanıdık sayılması gibi bir dilek öne sürülebilir. Ve her zaman şurada biri, orada bir başkası bir durumu ve örneği ortaya sürecektir ki, buna göre şu ya da bu anlatımda daha da çoğu ve daha başkası anlaşılacak ve dolayısıyla tanımına daha tam ya da daha genel bir belirlenim kabul edilerek bilim de ona göre düzenlenecektir. — Daha da ötesi, neyin ve hangi sınırlar ve alan içerisine kabul edilmesi ya da dışarıda bırakılması gerektiği konusunda uslamlamalar getirilir; ama uslamlamanın kendisi ölçüsüz bir çokluk ve ölçüsüz bir türlülük gösteren öyle görüşlere ve sanılara açıktır ki, en sonunda bunlar üzerine sağlam bir kararı ancak özenç verebilir. Bilime tanımları ile başlayan bu yöntemde nesnesinin ve dolayısıyla bilimin kendisinin zorunluğunu gösterme gibi bir gereksinimden hiç söz edilmez."

Mantık Bilimi (Büyük), Birinci Yayıma Önsözci i Yayıma ÖNsöz

"Bununla Tinin Görüngübilimi adını verdiğim bilimin Mantık ile ilişkisi de belirtilmiştir. Dışsal ilişkiye gelince, Bilim Dizgesi' nin1 "Görüngübilim"i kapsayan birinci bölümünü bir ikinci bölümün izlemesi kararlaştırılmıştı ve bu Mantığı ve felsefenin iki olgusal bilimini, "Doğa Felsefesi"ni ve "Tin Felsefesi"ni kapsayacak ve Bilim Dizgesi tamamlanmış olacaktı. Ama Mantığın kendisinin gerektirdiği zorunlu genişleme beni bu bölümü ayrı olarak yayımlamaya götürdü; bu böylece genişletilmiş bir düzlemde "Tinin Görüngübilimi"ni izleyen ilk çalışmayı oluşturur. Daha sonra yukarıda sözü edilen iki olgusal Felsefe Bilimi tarafından izlenecektir. — Mantığın bu birinci cildi Birinci Kitap olarak Varlık Öğretisini kapsar; şimdiden baskıya verilen2 ikinci kitap birinci cildin ikinci altbölümü olarak Öz Öğretisini kapsar; ve ikinci cilt ise Öznel Mantığı ya da Kavram Öğretisini kapsayacaktır."

Nürnberg, 22 Mart 1812

1Bamberg ve Würzburg, Göbhard, 1807. Bu başlık önümüzdeki Paskalyada basılacak olan ikinci yayımda bundan böyle bulunmayacaktır. — Tümcenin ilerisinde sözü edilen ve öteki felsefi bilimleri toplu olarak kapsayacak olan tasarlanmış bir ikinci bölümün yerine o günden bu yana Felsefi Bilimler Ansiklopedisi' ni yayımlandım ve bunun üçüncü yayımı geçen yıl çıktı. [1831

yayımına Not.]

2[“şimdiden baskıya verilen” sözcükleri ikinci yayımda çıkarıldı.]

Mantık Bilimi (Büyük), Giriş, Mantığın Genel Kavramı

"Buna göre arı bilimin kavramı ve onun çıkarsanması Tinin Görüngübilimi’nin onun çıkarsamasından başka birşey olmaması ölçüsünde bu çalışmada varsayılır. Saltık bilme tüm bilinç kiplerinin gerçekliğidir, çünkü Görüngübilim’in o sürecinin ortaya çıkardığı gibi, yalnızca saltık bilmede nesnenin kendinin-pekinliğinden ayrılması tam olarak çözülmüştür, ve Gerçeklik bu Pekinlik ile eşitlenirken bu Pekinlik de Gerçeklik ile eşitlenir.

"Arı bilim böylelikle bilincin karşıtlığından kurtuluşu varsayar. Kendinde o denli de Olgu olduğu ölçüde Düşünceyi, ya da kendinde o denli de arı Düşünce olduğu ölçüde Olguyu kapsar. Bilim olarak Gerçeklik kendini açındıran arı özbilinçtir ve Kendinin şeklini taşır, öyle ki kendinde ve kendi için var olan [yalnızca] bilinçli Kavramdır ve genel olarak Kavram ise kendinde ve kendi için var olandır. O zaman bu nesnel düşünme arı bilimin İçeriğidir. Buna göre biçimsel olmaktan, edimsel ve gerçek bir bilgi için özdeğe gereksinmekten öylesine uzaktır ki, dahaçok yalnızca onun içeriği saltık olarak Gerçek olandır, ya da eğer gene de özdek sözcüğünü kullanılmayı istersek, gerçek özdektir — ama bir özdek ki biçim ona dışsal değildir, çünkü bu özdek dahaçok arı düşünce, böylelikle saltık Biçimin kendisidir. Mantık böylece arı Usun dizgesi olarak, arı Düşüncenin ülkesi olarak anlaşılmalıdır. Bu ülke örtüsüzce kendinde ve kendi için olduğu gibi Gerçekliktir. Bu nedenle şöyle de anlatılabilir ki, bu içerik Doğanın ve sonlu bir Tinin yaratılışından önce kendi bengi özü içinde olduğu gibi Tanrının betimlenişidir."

Mantık Bilimi (Büyük), Giriş, Mantığın Genel Kavramı

"Mantığın bu ölü kemiklerinin tin tarafından iç değer ve içerik kazanmak üzere dirileştirilebilmesi için, Yöntemi onu arı bilim olmaya yetenekli kılabilecek biricik yöntem olmalıdır. İçinde bulunduğu durumda onda bilimsel yöntemin bir önsezisini tanımak bile güçtür. Kabaca bir görgül bilimin biçimini taşır. Görgül bilimler, olmaları gerektiği gibi olabilmek için, kendilerine özgü o yöntemi, gereçlerini olanaklı olduğu ölçüde tanımlama ve sınıflandırma yöntemini bulmuşlardır. Arı matematiğin de kendi yöntemi vardır ki, bu onun soyut nesneleri için ve bunları irdelemede kullandığı biricik belirlenim olan nicel belirlenim için uygundur. Bu yöntem üzerine ve genel olarak matematikte yer alabilen bilimselliğin altgüdümlü doğası üzerine söylenebilecek özsel noktaları Tinin Görüngübilimi’ne Önsözde belirttim;1 ama bu Mantığın kendisinin içerisinde de daha yakından irdelenecektir. Spinoza, Wolff ve başkaları onu felsefeye de uygulama, kavramsız niceliğin dışsal ilerleyişini Kavramın ilerleyişi yapma ayartmasına kapılmışlardır, ki kendinde ve kendi için bir çelişkidir. Bugüne dek felsefe henüz Yöntemini bulmuş değildir; matematiğin dizgesel yapısını kıskançlıkla gözlemiş ve — belirtildiği gibi — onu ödünç almış ya da yalnızca verili gerecin, görgül önermelerin ve düşüncelerin bir karışımı olan bilimlerin yöntemlerine başvurmuş, ya da giderek tüm yöntemin yadsınması gibi kaba bir yolu denemiştir. Ama felsefi bilimin gerçek Yöntemi olabilecek biricik şeyin açımlaması Mantığın kendisinin incelemesine düşer; çünkü Yöntem Mantığın içeriğinin iç öz-deviminin biçimi üzerine bilinçtir. Tinin Görüngübilimi’nde bu Yöntemin bir örneğini daha somut bir nesne üzerinde, bilinç üzerinde ortaya koymuştum.2 Burada bilinç şekilleri vardır ki, bunlardan her biri kendi olgusallaşmasında aynı zamanda kendini çözer, olumsuzlanmasını sonucu olarak alır, ve böylelikle daha yüksek bir şekle geçer. Bilimsel ilerlemeyi başarabilmek için — ve bunun bütünüyle yalın içgörüsü için çabalamak özseldir — gereken tek şey şu mantıksal ilkenin bilgisidir: Olumsuz olan o denli de olumludur ya da kendi ile çelişen kendini

hiçliğe, soyut yokluğa değil, ama özsel olarak yalnızca tikel içeriğinin olumsuzlanmasına çözer, ya da böyle bir olumsuzlama tüm olumsuzlama değil, ama kendini çözen belirli olgunun olumsuzlaması, böylelikle belirli olumsuzlamadır, öyleyse sonuç ondan sonuçladığını özsel olarak kapsar — ki aslında bir genelemedir, çünkü yoksa dolaysız birşey olurdu, bir sonuç değil. Sonucun, olumsuzlamanın, belirli olumsuzlama olduğu için, bir içeriği vardır. Olumsuzlama yeni bir Kavram, ama öncekinden daha yüksek, daha varsıl bir Kavramdır; çünkü onun olumsuzlanması ya da karşıtı yoluyla daha varsıl olmuştur, öyleyse onu, ama ondan da çoğunu kapsar, kendisinin ve karşıtının birliğidir. Kavramlar dizgesinin kendini genel olarak bu yolda oluşturması, ve durdurulmayan, arı olan, dışarıdan içeriye hiçbirşey almayan sürecinde kendini tamamlaması gerekir.

"Bu Mantık Dizgesinde izlediğim — ya da daha doğrusu bu Dizgenin kendisinde izlediği — Yöntemin daha öte eksiksizleştirmeye, ayrıntıda daha öte geliştirilmeye açık olmadığını ileri süremem; ama aynı zamanda biliyorum ki, bu biricik gerçek Yöntemdir. Bu daha şimdiden nesnesinden ve içeriğinden ayrı birşey olmadığı için kendiliğinden açıktır; — çünkü onu ileriye devindiren şey içeriğin içselliği, kendisinde taşıdığı Diyalektiktir. Açıktır ki bu Yöntemin gidişini izlemeyen ve onun yalın dizemine uygun olmayan hiçbir açımlama bilimsel sayılamaz, çünkü bu olgunun kendisinin gidişidir."

1[Tinin Görüngübilimi, §§ 42s.]
2Ve daha sonra başka somut nesneler ve karşılık düşen felsefe bölümleri üzerinde.

Mantık Bilimi (Büyük), Bilimin Başlangıcı Ne İle Yapılmalı?

"Başlangıç özgürce kendi için var olan düşünmenin öğesinde, arı bilmede yapılacaksa mantıksaldır. Böylelikle arı bilmenin bilincin en son, saltık gerçekliği olması yoluyla dolaylıdır. Giriş bölümünde Tinin Görüngübilimi'nin bilincin bilimi, onun açımlaması olduğu, ve bilincin bilim Kavramını, e.d. arı bilgiyi sonucu olarak getirdiği belirtilmişti. Mantık bu düzeye dek görüngüsel Tinin bilimini varsayımı olarak alır ve bu bilim arı bilme olan duruş noktasının zorunluğunu ve böylelikle tanıtlamasını da tıpkı onun dolaylılığı gibi kapsar ve gösterir. Görüngüsel Tinin bu biliminde görgül, duyusal bilinçten başlanır, ve bu sözcüğün asıl anlamında dolaysız bilmedir; o çalışmada bu dolaysız bilmede neyin imlendiği tartışılır. Tanrısal gerçekliklere inanç, iç deneyim, iç bildiriliş yoluyla bilme vb. gibi başka bilinç biçimleri, üzerlerine biraz düşünüldüğünde, kendilerini dolaysız bilme biçimleri olarak getirilmeye çok uygunsuz olarak gösterirler. O incelemede dolaysız bilinç ayrıca bilimde de ilk ve dolaysız olandır, böylelikle varsayımdır; Mantıkta ise kendini o irdelemenin sonucu olarak tanıtlamış olan şey varsayımdır — arı bilme olarak İdea. Mantık arı Bilim, e.d. açınımının bütün bir erimi içindeki arı bilmedir. Ama bu İdea o sonuçta kendini gerçeklik olmuş pekinlik olarak belirlemiştir — bir pekinlik ki, bir yandan bundan böyle nesneye karşıt değildir, tersine onu içselleştirmiştir ve onu kendi kendisi olarak bilir, ve öte yandan kendinin bilgisinden nesnel olana karşı ve yalnızca onun yokedilmesi olan bir bilgi olarak vazgeçmiş, kendini bu öznelliğin dışına çıkarmıştır ve dışlaşması ile birlik içindedir.

Tinin Görüngübilimi'nin Öznel Tin dizgesindeki yeri
Mantık Bilimi (Büyük), ... III. İDEA / II. BİLGİ İDEASI

"Tinin onlarda özdekselliğe battığı somut şekillerin bu en alt olanı dolaysız üstünü Bilinçte bulur. Bu biçimde özgür Kavram kendi-için-olan Ben olarak nesnellikten geri çekilmiştir, ama onunla kendi başkası olarak, ona karşı duran nesne olarak bağıntılıdır. Tin burada bundan böyle Ruh olarak bulunmadığı, ama öz-pekinliği içinde Varlığın dolaysızlığı onun için dahaçok olumsuz birşeyin imlemini taşıdığı için, nesnelin alanında kendi ile özdeşliği aynı zamanda henüz yalnızca

bir görünüştür, çünkü nesnelin alanı da henüz kendinde-var-olan birşeyin biçimini taşır. Bu basamak Tinin Görüngübilimi'nin nesnesidir, — bir bilim ki, Doğa-Tininin biliminin ve Tin olarak Tinin biliminin arasında orta noktada durur, ve kendi için var olan Tini aynı zamanda kendi başkası ile bağıntısı içinde irdeler — bir başkası ki, anımsatıldığı gibi, bu bağıntı yoluyla kendinde var olan nesne olarak olduğu gibi olumsuzlanmış olarak da belirlenir —, ve böylece Tini görüngüsel Tin olarak, kendisini karşıtında sergileyen Tin olarak irdeler."

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Yeniçağ ve Aydınlanma

19. OLGUCULUK VE AYDINLANMA

Kaynak · İdea

Aydınlanmanın politik karakteri despotizmdir, demokrasi değil, çünkü Aydınlanma için aydın-olmayan halk yalnızca yönetilecek bir kitle, politik istence yeteneksiz bir yığındır. Aydınlanma sözde aydına hiçbir ayrıcalık yüklemeyen, tüm üyelerini özgür ve eşit tüzel kişiler olarak gören Yurttaş Toplumunda ancak arkaik bir kavramdır.

Aydınlanma bireyi ve bireyselliği de yadsımak zorundadır, çünkü Aydınlanmanın kitlenin özel olarak dinsel yetkeye boyun eğmesini reddetmesine karşın, kitlenin boşinanç ve bilgisizliğinin onun istençsizliği demek olduğunu bilir. Ve istencin olmadığı yerde birey ve bireysellik de yoktur. Pozitif görgül bilgisini bir güç olarak gören Aydın bir alev gibidir, yanarak ve yakarak aydınlatmaya isteklidir, ve kurtarıcıdır. Kitleyi yönetmek, önder olmak onun moral ödevidir. Avrupalı Aydın modern dönemin özgürlük dönemi olduğunun ve özgürlüğün ancak everensel özgürlük olarak kavramına uygun olabileceğinin bilincinde değildi çünkü Aydınlanmanın aydınlığı görüngülerin ve olguların bir izdüşümü idi. En azından bu olgular Katolik Kilisenin egemenliği altındaki topraklarda henüz yeterli olgusallık kazanmamıştı ve Aydının bilinci görüngünün bilinci, olguların bilinci idi. Aydınlanma evrensel insan hakları gibi, doğal hak gibi gibi, Yurttaş Toplumu gibi henüz yalnızca gelişme sürecinde olan olguları, henüz birer durum olmayan olguları doğrulayamazdı, çünkü " die Gesamtheit der Tatsachen bestimmt, was der Fall ist und auch, was alles nicht der Fall ist." David Hume'a göre, "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena."

Aydınlanma düşünürleri (David Hume'dan Immanuel Kant'a) görgücü ve kuşkucu eğilimlerin temsilcileri idiler. Us ve ussalcılık görgücü ve kuşkucu Aydınlanmanın felsefi karşıtlarıdır. Görgücülük Aydınlanmanın felsefesidir ve görgücülüğün bilimsel yöntem dediği şey bilginin deneyimden türetilmesidir ki, böyle "bilgi" bilgi kavramına ve bilim kavramına karşılık düşmez.

Aydınlanma ilerlemeden yana idi. Ama bu ilerleme Yurttaş Toplumunun özgür gelişimi değil, tersine despotik önderlerin ve öncülerin denetiminde yer alması gereken bir yerinde sayma oldu. Aydın bireyi, bireyselliği ve özgürlüğü yadsımasında tutucudur. Aynı Kurtarıcılık ruhu Lenin'den Stalin'e, Mao'ya yirminci yüzyılın despotik kültürlerinde tarihi kısa bir süre için de olsa eline geçirdi. Aydın her zaman halkı halkın kendisinden daha iyi yönetebileceğini düşünüyordu. Halkların özgürlük bilincini kazanmadıkları sürece egemenliğin halkın değil ama şu ya da bu aydının istencinde anlatım bulması kaçınılmazdı. Ve Aydının varoluşu halkını aydınlatmama politikası üzerine koşulludur.

Mantıksal Pozitivizm Aydınlanma ile aynı "felsefi" temel üzerinde durur ve görgücü gevşekliği ve türdeşsizliği içinde David Hume'dan Berkeley ve Bentham'a, Immanuel Kant'tan Gödel ve Cantor'a

sayısız düşünürün, bilimcinin ve felsefecinin görüşlerinin hangileri ile anlaştığına ve hangileri ile anlaşmadığına bakmaksızın tümünü de öncüleri olarak görür. Ortak payda tümünün de usdışının sözcülüğünü yapmaları, görgücü ve özellikle kuşkucu eğilimde olmalarıdır.

Pozitivizm de Aydınlanma gibi politik olarak bireysel Özgürlüğü ve dolayısıyla Yurttaş Toplumunu doğrulamaz ve bu yalnızca mantıksal bir çıkarsama değil ama üyelerin politik ilgilerinin açıkta yatması ölçüsünde edimsel tutumlarıdır. Çevrenin genel olarak apolitik olarak görülmesine karşın bu doğru değildir. (Carnap: "All of us in the Circle were strongly interested in social and political progress. Most of us, myself included, were socialists.") Kuruculardan Otto Neurath Marxist idi ve Stalin'in ilk beş yıllık planının propaganda çalışmasına öncülük etmeyi kabul ederek Moskova'ya gitti. Önemli olan nokta Çevrenin üyelerinin kişisel olarak Nazizme mi yoksa Bolşevizme mi yöneldikleri değil, ama Çevrenin üyelerinin Özgürlüğü, Özgür İstenci, Duyunç Özgürlüğünü yadsımalarının Çevrenin sözde felsefesinin olgucu karakteri ile bütünüyle bağdaşıyor olmasıdır: Özgürlük metafizikseldir. Giderek Frege'de bile anti-Semitizminin önüne geçecek bir rasyonalizm yoktu.

Tepe-Notlar

‘‘Açık ve Seçik’’ (Descartes)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Konular / Aziz Yardımlı

Konular: ‘‘Açık ve Seçik’’

Açık ve Seçik

açık ve seçik claire et distincte. Lat. clarus & distinctus. ‘Gerçeklik’ ölçütü olarak, Descartes, Söylem, 4.3.

‘‘Açık’’ ve ‘‘seçik’’ sıfatları Descartes’ın ve başka Kıta ussalcılarının doğal dilden aldıkları ve doğal dildeki kullanıma bütünüyle andırımlı olarak kullandıkları sözcüklerdir.

‘‘Açık ve seçik’’ sözcüklerinin kendileri açık ve seçiktir.

İlkeler’de Descartes’ın anlatımlar üzerine kendi sözleri şöyledir (I.45):

‘‘Dikkatli bir anlığın önünde belirgin olarak bulunan algıya açık diyorum: Tıpkı kararlı gözümüzün önünde bulunan ve onun üzerinde yeterince güçlü ve belirgin olarak etkide bulunan şeyleri açıkça gördüğümüzü söylememiz gibi. Öte yandan, açık iken tüm başkalarından açık olanın dışında saltık olarak hiçbirşey kapsamayacak bir yolda ayrılmış ve sınırlanmış olan algıya seçik diyorum.’’

Açık ve seçik düşünceler Descartes’ın ansal sezgi dediği işlemin sonuçlarıdır, ve Kurallar 3.5’te sezgi için şunları söyler: ‘‘Sezgi ile duyuların yalpalayan inancalarını değil, imgelemin saçma sapan bileşimlerinden doğan aldatıcı yargıyı da değil, ama arı ve dikkatli bir anlığın öyle bir kavramını [conceptus] anlıyorum ki, anladığımız şey üzerine geriye hiçbir kuşkunun kalmayacağı denli kolay ve seçik olarak belirlenmiştir; ya da, yine aynı şey, sezgi arı ve dikkatli bir anlığın kuşku duyulamaz kavramıdır ki yalnızca usun ışığından doğar.’’

Açıklık ve seçiklik kavramın doğasıdır.

Descartes ruhbilimsel bakış açısından mantıksal bakış açısına doğru çabalamakta, düşünceyi yalınlığı, aslında saltık yalınlığı içinde kavramaya, tasarımı Kavrama dönüştürmeye çalışmaktadır.

Açıklık ve seçiklik ile ilgili olarak Hegel'in Kavramın doğası konusunda belirttiklerini anımsamak gerekir: Bir Kavramda Kavramın kendisinden başka düşünülecek hiçbirşey yoktur. Bu vurgu, hem Descartes hem de Hegel durumunda, içeriksiz ya da boş gördüğü kavramları çocuksu tasarımlarla dolduran, gizemselleştiren, bulanıklaştıran görgücü yaklaşıma karşıdır. Doğal usta Kavram yalındır. Yalnızca kendisidir. Açık ve durudur — ve bu olgu litterattiden, yarı-felsefeciden kaçar, ve bu bilinç kavramı bulanık sezgiye ve imgeleme götürerek doğal bilincin de gerisine düşer. Onu ölçüp biçmek, uzamını ya da sınırlarını saptamaya çalışmak, ona karşılık düşen duyulur bir nesne aramaya çalışmak — bunlar görgül 'epistemoloji'ye aittir (örneğin bir düşüncenin uzamının (extension) sağın sınırları varsa, o düşünce 'açık'tır; eğer 'intension'u nesne düşüncenin altına düşer yargısı için yeterli ölçütü verirse, 'seçik'tir; eğer uzamın sınırları bulanık ise, düşünce 'bulanık'tır; ve eğer 'intension' yeterli ölçütü veremiyorsa, düşünce 'karışık'tır; her iki durumda da, hem bulanıklık hem de karışıklık durumunda, felsefi bir sorun yoktur ve yalnızca göz doktoruna gitmeniz yeterlidir).

Felsefenin tüm sorunu kavramların tanınması, tanımlanması vb. ile değil, ama ilişkileri iledir— eytişimleri ile. Tüm anlamı veren, olgusallığı ve bilinci anlamlı bir bütüne, gerçekliğe, dizgeye yükselten şey 'çıkarsama' ile de anlatılan bu ilişkilerin kendisidir. Açıklık ve seçikliğin saltık bir ölçüt olarak görülmediği, Descartes'ın kurgul ilerlemesinde 'ben'in varlığının pekinliğinden sonraki adım olmadığı Kurallar'da ve Söylem'de değil ama ilk kez Meditasyonlar'da belirtilir (Meditasyon 3.14). Ya da, 'açıklık ve seçiklik' mantıksal ilerleyişin kendisine değil ama onu dışsal olarak gözleyen bilince aittir, ve tanıtlamanın gerecinden ya da nesnesinden bütünüyle ayrıdır (açıklık ve seçikliği Descartes özellikle Geometrik tanıtlamaların sağlamlığının güvencesi olarak görür). Açıklık ve seçiklik bir ara terim olarak tanıtlama zincirine katılmaz, kendisi tanıtlanmış bir gerçeklik değildir, ve Descartes'ın deyimiyle, ansal sezgi ediminin kendisidir. Yalnızca ve yalnızca tanıtlamanın ilerleyişi ve bilince görünüşüdür.

Doğal bilinç açık ve seçik tasarımlarla özellikle algısal özellikleri bağdaştırır. Buna karşı Descartes için 'açık ve seçik' olma ansal sezgi ya da 'doğal ışık' dediği yetinin gerçeklik kanıtı ya da göstergesidir, ve sık sık vurguladığı nokta açık ve seçik olmayan şeyler konusunda yargıda bulunmaktan kesinlikle kaçınılması gerektiğidir (geniş olan istencin denetlenmesi).

Yine, açıklık ve seçiklik ölçütünde dikkat edilmesi gereken başlıca nokta imgelem ve duyuların aldatıcı etkilerine karşı dikkatli olmak, ve bunları tanıtlama sürecinden dışlamaktır (bkz. özellikle Meditasyon 6.10).

Tüm kaygı gerçeklik uğrunadır. Şu tümce pek çok şeyi açıklamaya yetebilir: ''... nos idées ou notions, étant des choses réelles, et qui viennent de Dieu, en tout ce en quoi elles sont claires et distinctes, ne peuvent en cela être que vraies'' :: ''... düşüncelerimiz ya da kavramlarımız, açık ve seçik oldukları düzeye dek olgusal şeyler oldukları ve Tanrıdan doğdukları için, ancak gerçek olabilirler'' (Söylem 4.7). Kavramın gerçek olması bilincimdeki herhangi bir tasarımın 'doğru' olmasından, dışsal bir nesneye uygun düşmesinden başka birşeydir. Gerçek olmak hiç kuşkusuz var olmaktır. Descartes için açık ve seçik olmak usun kendi işleyişinden doğmayı anlatır, ve böyle doğal bir etkinliğin ürünü olan düşünce ya da kavram bilinmesi en kolay olan şeydir ve hiçbirşeyin bilgisi ondan daha pekin değildir, çünkü onda bilinecek olan şey yalnızca ve yalnızca kendisidir. Doğal bilinç kavramların ona dışarıdan geldiği, deneyimden, ya da giderek duyularından öğrendiği sanısını taşır. Görgücülük bu saf konumun kuramını geliştirir.

Geliştiriliyor.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi/2014

AYDINLANMA

Kaynak · Noesis

Aydınlanma ve Aydın Despotlar

Aziz Yardımlı

Aydınlanma ve Politika

Aydınlanmayı Yapan Düşünürler: Kant, Hume, Locke

Aydınlanma ve Irkçılık: Zorunlu bir sentez?

Aydınlanma hiç düşünmeden ilerici olarak kabul edilir. Ama ırk ayrımcılığı kuramları konusunda en erken yazarlar arasında Aydınlanmanın özellikle önde gelen felsefecileri bulunur.

Eğer "ırkçılık kuramı" denebilecek birşey varsa, bunun sözde entellektüel aklaması John Locke (1632-1704), David Hume (1711-1776) ve Immanuel Kant (1724-1804) gibi felsefeciler tarafından yapıldı. Bu aydınlar ırkçılıklarını yalnızca kişisel görüşler olarak ileri sürmediler. Bu kuşkucu bilgelerin her biri savını kendi kişisel tarzında "tanıtladı."

Yalnızca beyaz ırk dışındaki insanlığı değil, ama insan olarak insana bilgi yetisini yadsımalarında insan olarak insanı küçük düşüren bu üç "kuşkucu" aynı zamanda Aydınlanmanın da birincil adlarıdır. Ve Aydınlanma boşinanca karşıtlığının yanısıra, ilerici bir dünya görüşü olarak da kabul edilir. Ama eğer ilerlemeyi politik boyutunda düşünürsek, bu düşünürler — Fransız ortakları olan Voltaire ve Diderot ile birlikte — pek fazla ileri gitmez ve despotizmde takılıp kalırlar. Özgürlük ile ve insan hakları ile anladıkları şey "evrensel" olmak yerine kuramlarında kendileri tarafından sergilendiği gibi sınırlıdır. Eşitlik saçmadır, ve Hak tekerke ait olmalı, Özgürlüğü onun özenci belirlemelidir. Despot güçtür, hakkı belirler, ve Aydınlanmanın programı despotu eğitmek ve iyi bir insan yapmaktır.

Kant ve Hume Afrikalının kültürel geriliğini ırksal gerilik olarak aldılar. Felsefeleri bunu gerektiriyordu, çünkü Kant duyusal-deneyimin sınırları içerisinde düşünmede ve duyusal-sezginin ötesine, usun İdealarına geçmemede diretirken, Hume bilginin kaynağının duyusal-deneyimde yattığı görüşünde Locke ve Berkeley'i izliyordu. Bu erken mantıksal görgücülere göre, dünya yalnızca olguların bir toplamı idi ve Afrikalıların köleliğinin deneyim tarafından doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir anlamlı bir olgu olduğu kanısında idiler. Bu görgül bakış açısından, tüm insanların eşitliği ideası reel olmayan boş metafizik idi.

Bu ve benzeri kuşkucu düşünürlerin bilincinde insan doğası ya da insan özü kavramı bulunmaz. Kuşkucular, özellikle İngiliz Görgücüleri "evrensel" kavramına bir anlam veremezler ve onu "metafiziksel" bir kurgu olarak görüp reddederler. Aynı şey Viyana Çevresi pozitivistleri için de geçerlidir, çünkü evrensel ne olursa olsun doğrulanabilirlik ölçütünün dışında yatar ve öyleyse anlamsızdır.

Homo sapiens düşünme ya da uslamlama yetisini taşıyan bir türdür, ve ırkları tikellikleri olarak kendi altında kapsar. Ussallık insanın evrensel belirlenimidir ve bireysel ya da tekil insan ancak bu evrensele ait olduğu için bir bireydir. Platon ve Aristoteles'in evrensel insan doğası kavramından yoksun olmalarına karşın, Stoacılar ile başlamak üzere evrensel insanlık kavramı gelişme yoluna girer. İnsanı entellektüel yetilerine göre düzenlenen hiyerarşik bir sınıflandırma altına getirmek için geçerli bir zemin yoktur. Tam tersine, insanın evrensel eksiksizleşebilirliği ortak tema olmaya başlar. Hegel insanlığı yalnızca kültürel gelişme düzeylerine göre ayrıştırır, homo sapiens içerisinde

ırksal bir hiyerarşi ileri sürmez, ve genel olarak Kuzey Afrika'yı "Batı" dünyasının bir bölümü olarak kabul eder. Rousseau'da da evrensel insan doğası kavramı onun modern demokrasi kuramının temelini oluşturur (üstelik devleti bir "sözleşme ilişkisi" olarak görmesi bütünüyle saçma olsa da). Genel olarak Anglo-Saxon felsefeciliğinde başlıca bu iki felsefeciye yönelik düşmanlık tutumu Anglo-Saxon görgücülüğünün açık insanlık-dışı tutumunun yüzlerine vurulması olgusuna karşı bir önlem ve öç olarak görünür.

Immaunel Kant

(Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4)

Afrikalı Negrolar ve Herr David Hume

“Afrikalı Negroların doğal olarak ahmaklığın üzerine çıkan hiçbir duyguları yoktur. Bay Hume herkese bir Negronun yetenekli olduğunu gösterecek tek bir örnek vermesi için meydan okur, ve ülkelerinden başka yerlere götürülen yüz binlerce kara derili arasında birçoğunun, özgür bırakılmalarına karşın, gene de sanatta ya da bilimde ya da övgüye değer herhangi bir başka nitelikte büyük herhangi birşey sunduğunun görülmediğini ileri sürer. Bu iki insan ırkı arasındaki ayrım öylesine özseldir ki, ansal yetenekler açısından da renk açısından olduğu denli büyük görünür.”

...

“Rahip Labat karılarına karşı mağrur davranışından ötürü kınadığı bir Negro marangozdan şu yanıtı aldığını anlatır: ‘Siz beyazlar gerçekten aptalsınız, çünkü ilkin karılarınıza büyük ödünler verirsiniz, ve sonra sizi çıldırttıklarında yakınırsınız.’ Ve bunda belki de üzerinde düşünmeye değer birşey olabilir; ama, kısaca, bu herif tepeden tırnağa kapkaraydı — söylediklerinin aptalca olduğunun açık bir tanıtı.”

Immanuel Kant

(Beobachtungen, 253-4):

Die Negers von Afrika und Herr David Hume

“Die Negers von Afrika haben von der Natur kein Gefühl, welches über das Läppische stiege. Herr Hume fordert jedermann auf, ein einziges Beispiel anzuführen, da ein Neger Talente gewiesen habe, und behauptet: daß unter den hunderttausenden von Schwarzen, die aus ihren Ländern anderwärts verführt werden, obgleich deren sehr viele auch in Freiheit gesetzt werden, dennoch nicht ein einziger jemals gefunden worden, der entweder in Kunst oder Wissenschaft, oder irgend einer andern rühmlichen Eigenschaft etwas Großes vorgestellt habe, obgleich unter den Weißen sich beständig welche aus dem niedrigsten Pöbel empor schwingen und durch vorzügliche Gaben in der Welt ein Ansehen erwerben. So wesentlich ist der Unterschied zwischen diesen zwei Menschengeschlechtern, und er scheint eben so groß in Ansehung der Gemüthsfähigkeiten, als der Farbe nach zu sein.” (LINK)

...

“Der Pater Labat meldet zwar, daß ein Negerzimmermann, dem er das hochmüthige Verfahren gegen seine Weiber vorgeworfen, geantwortet habe: Ihr Weiße seid rechte Narren, denn zuerst räumet ihr euren Weibern so viel ein, und hernach klagt ihr, wenn sie euch den Kopf toll machen; es ist auch, als wenn hierin so etwas wäre, was vielleicht verdiente in Überlegung gezogen zu werden, allein kurzum, dieser Kerl war vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz, ein deutlicher Beweis, daß das,was er sagte, dumm war.” (LINK)

I. Kant, AA II : Vorkritische Schriften II

1757-1777

Inhaltsverzeichnis

Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen

Vierter Abschnitt.

Von den Nationalcharaktern, in so fern sie auf dem unterschiedlichen Gefühl des Erhabenen und Schönen beruhen

David Hume

Ulusal Karakterler Üzerine

Bölüm I, Deneme XXI

Negrolar ve genel olarak tüm başka insan türleri ve beyazlar

“Negroların ve genel olarak tüm insan türlerinin (çünkü dört ya da beş ayrı tür vardır) doğal olarak beyazlardan aşağı olduklarından kuşku duyma eğilimindeyim. Hiçbir zaman beyazdan başka herhangi bir tende uygar bir ulus olmamış, ne de giderek eylemde ya da kuramsal düşüncede seçkin herhangi bir birey olmuştur. Aralarında hiçbir becerikli üretici yoktur, hiçbir sanat ve hiçbir bilim yoktur. Öte yandan, beyazların en kaba ve en barbar olanları bile, örneğin eski GERMENLER, şimdiki TATARLAR, henüz yiğitliklerinde, hükümet biçimlerinde ya da başka herhangi bir tikel özellikle seçkin birşey taşırlar. Eğer doğa bu insan soyları arasında kökensel bir ayrım yapmamış olsaydı, böyle biçimdeş ve değişmez ayrımlar yüzyıllar ve çağlar boyunca yer alamazdı. Sömürgelerimizin sözünü etmesek bile, tüm Avrupa’ya dağılmış Negro köleler vardır ki aralarından hiç biri hiçbir zaman herhangi bir beceri belirtisi göstermemiştir, gerçi aramızdaki eğitimsiz aşağı insanlar işe koyulup kendilerini herhangi bir meslekte sivriltecek olsalar bile. Aslında JAMAİKA’da bir negrodan yetenekli ve bilgili bir insan olarak söz ederler; ama kendisine çok yetersiz başarılarından ötürü hayranlık duyuluyor olabilir, tıpkı birkaç sözcüğü açıkça konuşan bir papağan gibi.”

David Hume

OF NATIONAL CHARACTERS

Part I, Essay XXI

Negroes and in general all other species of men and the white

“I am apt to suspect the negroes and in general all other species of men (for there are four or five different kinds) to be naturally inferior to the whites. There never was a civilized nation of any other complexion than white, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences. On the other hand, the most rude and barbarous of the whites, such as the ancient GERMANS, the present TARTARS, have still something eminent about them in their valour, form of government, or some other particular. Such a uniform and constant differences could not happen in so many countries and ages, if nature had not made an original distinction betwixt these breeds of men. Not to mention our colonies, there are Negroe slaves dispersed all over Europe, of which none ever discovered any symptoms of ingenuity, tho’ low people, without education, will start up amonst us, and distinguish themselves in every profession. In JAMAICA indeed they talk of one negroe as a man of parts and learning; but ‘tis likely he is admired for very slender accomplishments like a parrot, who speaks a few words plainly.”

Hume Texts Online (davidhume.org)

John Locke
Carolina Temel Anayasası
(1 Mart 1669)

Madde Yüz On. Carolinalı her özgür insanın hangi görüşten ya da dinden olursa olsunlar negro köleleri üzerinde saltık yetkesi olacaktır.

John Locke
The Fundamental Constitutions of Carolina
(March 1, 1669)

One hundred and ten. Every freeman of Carolina shall have absolute power and authority over his negro slaves, of what opinion or religion soever.

The Fundamental Constitutions of Carolina
Yale Law School, Avalon Project

“Aydın” politikaya yabancı bir politik karakterdir, ve özgür ve eşit “Yurttaş” kavramının yadsınması ile tanımlanır.

Aydınlanma Avrupa’da ülkelerin kültür durumuna göre ayrı parlaklık dereceleri gösterdi. Reformasyonun Katolik Kiliseyi ve ona bağlı boşinancı yendiği Kuzey Avrupa ülkelerinde Aydınlanmanın Fransa’da olduğu gibi saldıracağı bir Kurumsal Din yoktu. Protestan Prusya’da Kant “Aydınlanma Nedir?” başlıklı yazısında “genel Aydınlanmaya karşı engellerin dereceli olarak azaldığını” söylüyor ve despotu överek, “[b]u bakımdan bu çağ Aydınlanma çağı ya da Friedrich’in yüzyılıdır” diyordu (“In diesem Betracht ist dieses Zeitalter das Zeitalter der Aufklärung oder das Jahrhundert Friedrichs”). İngiltere’de David Hume Anglikan Kilise ile hiçbir anlaşmazlık içinde değilken, yalnızca usa saldırıyor, “us tutkuların kölesidir ve yalnızca öyle olması gerekir” (“reason is, and ought only to be the slave of the passions”) diyordu (ve tutkuların üstünlüğü ile uyum içinde, ve ‘haz ve acı’ üzerine dayalı enteresan bir ‘ahlak’ felsefesi kuruyordu). Bu ve benzeri felsefecilerin tanımladıkları Aydınlanma çağı aynı zamanda ‘Us Çağı’ olarak da bilinir.

Fransız Devrimi sırasında Fransa’da ne bir ‘Us Çağı’ yaşanıyordu, ne de saltık tekerkin ‘aydınlanmış bir saltık tekerk’ olma gibi bir niyeti vardı. Yaşanan yalnızca usdışı bir devlet ve toplum yapısı, ve bu baştan sona etik-dışı yapısızlığı besleyen duyunçsuz Aristokrasi ve Kurumsal Kilise idi. Eğer bu duruma ‘karanlık’ denebilirse, ‘aydınlık’ başka her ülkeden çok Fransa’nın (ve hiç kuşkusuz ayrıca İtalya ve İspanya’nın) gereksinimi idi. Fransız Aydınlanması bu hüzünlü durumu değiştirmek için kendini öncelikle pozitif bilim ve görgücü-kuşkucu bir felsefe ile donattı ve bu direnilmesi olanaksız silahlar ile, aritmetik, geometri, fizik, kimya ile boşinanç üzerine saldırdı. Aydınlanma kendini boşinanç karşısında tanımladı.

Aydınlanma ve Karanlık Orta Çağlar

Aydınlanma kendini Boşinaç ile karşıtlık içinde tanımlar. Aydınlanma felsefi olarak ussalcılığı yadsır ve görgücü ve kuşkucudur. Yararcılık etiğini ileri sürer. Ve politik olarak demokrasiyi değil despotizmi önerir.

Aydınlanmanın "Aydınlanma" dediği şey her nedense Aydınlanma ya da Us Çağı denilen dönemden çok daha önce başladı. Kopernik, Galileo, Kepler, sonra Descartes, Leibniz ve başkaları daha

şimdiden Avrupa'da bilimleri Helenik ve İslamik dünyada kaldıkları yerden yeniden kavramış ve çalışmayı sürdürüyorlardı. Bu düzeye dek "Bilimsel Devrim" anlatımı yalnızca Katolik Kilisenin boşinancına karşı yapılan bir "devrim"in değerini taşır ve onu paylaşma onuru bilimsel etkinliğin tarihindeki sürekliliği anlayamayan Thomas Kuhn'a bırakılabilir.

Bir matematikçiye ya da fizikçiye salt matematikçi ya da fizikçi olduğu için "aydın" demeyiz. Boşinançlar taşıyor olabilir, örneğin Isaac Newton gibi. Euklides ya da Aristomakhüs ya da Aristoteles birer "aydın" değildiler, üstelik bilgi alanında bütün bir insanlığa kazandırdıkları paha biçilmez olsa da. Galileo'nun ya da Kepler'in ya da Descartes'ın "aydınlar" oldukları düşünülmez, üstelik Avrupa'da bilimsel düşüncenin öncüleri olmuş olmalarına karşın. "Aydın" sözcüğü başka bir konu ile, boşinanca karşıtlık ile ilgilidir. Avrupa'da bilimlerin doğuşu hiç kuşkusuz bir eğretileme ile 'aydınlanma' olarak betimlenebilir, çünkü Roma İmparatorluğunun yıkılışından ve barbar Germenlerin tarihe katılmalarından sonra Avrupa — Doğunun tersine — yaygın bir gerilik, boşinanç ve feodalizm alanı oldu. İlk kez Rönesans ile keskin bir geçiş ya da dönüş yapıldı ve Kuzey Avrupa'nın kültürsüzlüğü yeni kültürü üretmesinde ona muazzam bir üstünlük sağladı. Eski Dünya eskiliğini kurtarmaya çalışırken, herhangi bir eskisi olmayan Kuzey Avrupa'nın önünde yeni olana doğru gelişmekten başka bir yol yoktu. Kültür her alanda, güzel sanatlarda, dinsel inanç biçiminde ve politik düşüncede eski olanla ilgilenmeden yeni olanı yaratma, modernleşme sürecine yöneldi. Avrupa klasik olanın yeniliğini kavradı ve Yunan-Roma kültüründe ussal olan, güzel olan, değerli olan herşeyi kendi kalıtı ve hakkı olarak kabul etti. "Aydınlanma" hiç kuşkusuz Avrupa'nın Orta Çağlarının "karanlığına" karşı çarpıcı bir metafordur ve sözcük bugün bile onu işiten hemen hemen herkese aydınlık birşey ile buluşmanın ve özdeşliğin gururunu yaşatır. Ama bu duygu bilimlerin, felsefenin, demokrasinin, evrensel insan haklarının ve modern döneme ait başka her yeniliğin "Aydınlanma" başlığı altına getirilmesini gerektirmez. Aydınlanmayı anlamak için "aydın"ın kendisinde olmayan bir şey, "özgür, ussal düşünme" gereklidir.

Despotizmi savunmasında ve evrensel insan haklarını reddetmesinde Aydınlanma modern değil, ön-modern kültüre aittir. Aydınlanma görgücülüğü gereği kuramsal düşüncesine evrensel kavramları reddetmek ve görgül olgulara dayanmak zorundadır. Aydınlanmaya ona ait olmayan nitelikler yüklemek ona haksızlık yapmaktır.

Herşeyden önce, Aydınlanmanın felsefecileri bilgiye izin vermedikleri için her biri kendi başına bir karanlığı temsil eder. Locke'dan, Hume'a, Kant'a Aydınlanma felsefecilerinin kuşkuculuğu onlarda usun ve bilginin ışığının parlamasına izin vermez. İkinci olarak, Aydınlanma politik olarak ne ilerici ne eşitlikçi ne de demokratik idi. Ve "evrensel" insan haklarını savunma gibi bir sorunu yoktu. Aydınlanma despotik idi, çünkü gerçek usdışı karakteri ile tutarlı olarak açıkça despotizmi monarşiler çağının politik çözümü olarak görüyordu. Sorun Avrupa'nın yüzyıllardır Katolik Kilisenin uyuşturucu etkisinde kalmış olmalarının sonucu olan bilgisizlikleri ve boşinançları değildi. Halkın hiçbir zaman aydınlanamayacağını kabul ediyorlardı. Ve tıpkı halka kendi kurtarıcı yorumlarını sunan Katolik rahipler gibi, Aydınlar da halka kendi kurtarıcı önderliklerini sundular.

Aydınlanma çağı yanlışlıkla "Us Çağı" olarak da adlandırılır, çünkü bu anlatımda "ussallık" haksız olarak boşinanç ile karşıtlık içinde belirlenir. Ama Usun boşinanç ile ilgilenmekten daha yüksek işleri vardır. Aydınlanmanın kuşkucu felsefecilerinin bilim ile anladıkları şey fenomenlerin ya da olguların düzlemini aşmayan ve evrensellere dayanmayan pozitif bilimdir. Aydınlanma etik olarak da karanlık, aslında kirlidir, çünkü Aydınlanmanın kuşkuculuğu onu ussal bir etik yerine yararcı bir "etik" ileri sürmeye götürür. Bu sözde etik kuramı haklılık, doğruluk, iyilik gibi gerçek etik değerleri kabul etmez, ama eylemleri sonuçlarına göre değerlendirir: Yararlı olan moral olandır. Bu usdışı

‘etik’ ile, Aydınlanma başıca Rusya'da ve Prusya'da olmak üzere despotizmi eğitme programını uygulamaya koydu. Bu politika yararlı ve pragmatik idi. Ama hiçbir biçimde evrensel insan haklarına uygun değildi.

Halk kendini yönetemiyorsa, birilerinin — prenslerin, kralların, imparatorların — o işi üstlenmesi gerekir. Halk hiç kuşkusuz kendi istencinin ve özgürlüğünün bilincini kazanmadığı sürece kendini yönetemez ve politik bir güç değildir. Aydınlanma halkın hiçbir zaman kendini yönetemeyeceğini düşünüyordu (tıpkı Katolik Kilisenin halkın hiçbir zaman Kutsal Yazıları anlayamayacağını ve bu nedenle her zaman rahiplerin yorumunu dinlemesi gerektiğini düşünmesi gibi). Aydınlanmanın politik formülü açıktı: “Halk uğruna herşey. Halk tarafından hiçbirşey.” Voltaire aydınlanmış tekerkliğin toplumun ilerlemesi için en iyi yol olduğunu düşünüyordu. Aydınlanma despotizmin despotizm olarak kalma koşulu ile modernleşme planıdır. Ama modernleşme özsel olarak özgürleşme üzerine dayandığı için, plan tıpkı karşı çıktığı boş inanç gibi boş bir plandır.

Devrimin Karakteri

Fransızların devrimden, özgürlük, eşitlik ve kardeşlikten söz etmelerine karşın, Napoleon onlara henüz Yurttaş karakterini kazanmadıklarını ve toplumlarının bir Yurttaş Toplumu olmadığını gösterdi.

Code civil Napoleon'un kılıcının yaptığı bir kitaptı, yurttaşların yaptığı bir yasa kitabı değil. Fransız uyruklar henüz ne özgür, ne eşit, ne de kardeş idiler, ve devrimleri yalnızca kralı öldürmüş, ama ruhlarındaki monarşiyi ve despotizmi öldürmemiş, ve Jacobinlerin eline düşen ülke yalancı bir devletten bile yoksun kalmıştı.

Fransız ‘devrim’ dediği şeyde gerçekte yalnızca kendi içindeki despota karşı savaştı, başkasında kendini öldürdü ve kendisi tarafından öldürüldü. Fransa bir ulus karakterini taşımıyor çünkü bir ulus duygusu taşımıyordu. Bunun yerine, her despotik kültürde olduğu gibi, nefret ve korku duyguları tarafından güdülüyordu: Bu tinde us tutkuların kölesi idi. Devrimin Terör Dönemini izleyen son evresi güçsüz bir Direktuarın yönetimi altında yaşandı ve Kraliyetçiler ve Jacobinistler arasında patlak vermesi olası bir iç savaş ancak Napoleon'un darbesi tarafından önlenebildi. 10 yıl süren Devrim bir İmparatorlukta sonlandı. Napoleon bir elinde Code civil ve ötekinde kılıç ile Avrupa'nın kurtarıcı İmparatoru olmayı amaçladı. Ama bir imparatorluk altında ancak istençsiz halklar bulunur. Orada kendi istençleri olan, özgür olan, eşit olan uluslar bulunmaz. Orada egemen imparatorun istencidir, ulusların değil; ve politik güç yalnızca bir insanın istencidir, özgür ulusların egemenliği değil. Napoleon karşısında yalnızca Avrupa'nın krallarını ve prenslerini bulmadı. Kendi krallarının ve prenslerinin istençlerine gereksinimleri olan engin bir istençsiz halklar kütlesine çarptı ve halklar salt bir despot değişimini yeğlemediler, yeni bir despot yerine kendi eski despotlarına sarılmayı sürdürdüler.

Fransız Devrimi pekçok açıdan Aydınlanmanın politik cisimselleşmesi olarak görünür. Aydınlanma yasa egemenliğini doğrular, serfliği ve köleliği yadsır, inanç özgürlüğünü kabul eder, evrensel öğretim ister. Aydınlanmanın ‘politikasını’ demokrasiden ayırdeden ve uzaklaştıran özgünlüğü bu kurumların ve düzenlemelerin halkın kendisi tarafından yapılmayacağına inanması, tümünün ancak despotik Aydınların ya da tek bir Aydın Despotun yetkesi ve gücü altında gerçekleşmesi gerektiğini kabul etmesidir. Aydın kendini halka adamış bir insandır, çünkü halk ancak önderler tarafından yönetilmesi gereken istençsiz bir kitle ya da yığındır. Aydının varlık nedeni henüz yurttaş toplumuna gelişmemiş istençsiz bir halktır. Aydınlanma açıktır ki daha sonra halkları, yığınları, kitleleri kurtarmak için formüle edilecek olan ideolojilerin atasıdır. Aydınlanmanın ve İdeolojiye

dönüşmesi yalnızca tekerkin yerinin doğrudan doğruya aydının kendisi tarafından alınması ile gerçekleşir. Kitle bir ve aynı kalır, despotik karakterini sürdürür, çünkü insanlar henüz haklarının bilincinde olan özgür ve eşit yurttaşlar değildir.

Jacobinlerin kitle tabanlarını oluşturan sans coulettes çoğunlukla orta sınıftan gelen üyelerden oluşuyordu. Ama sonraki yazarlar tarafından sık sık bir tür erken işçi-sınıfı olarak sunuldu.

“Les classes dangereuses” yoksulluğu ve suçluluğu birleştiren bir terim idi ve devrim sırasında görülen kitle kıyımları çoğunlukla bu grubun eylemleri idi. Victor Hugo Les Misérables’da yoksulluğun zorunlu olarak suç işlemeye götürmediğini ve bu insanların suçlular olmaktan çok talihsizler olduğunu göstermeye çalıştı. Bir sınıf karakterini taşımamasına karşın, sans coulettes varsıllara düşmanlık duygusunda güçlü bir birlik oluşturuyor ve özsel karakteri şiddet tarafından belirleniyordu. Eşitlikçi idiler, ama eşitlik formülleri her yurttaşın bir parça toprağa ya da bir dükkana iye olması idi. Özel mülkiyete karşı değillerdi ve yalnızca üst sınıfın büyük ölçek mülkiyetine karşı çıkıyorlardı.

Fransız Aydını ülkeyi kendisi yönetmesi için halka bırakmadı. Onu Kamu Güvenlik Komitesi ile, Devrimci Mahkemeler ile, ve sonunda Terör ile yönetti. Ve boşinancı insan yüreklerinde ve bilinçlerinde değil, ama Katolik Kiliseyi rahiplerin ile birlikte fiziksel olarak ortadan kaldırarak yenmeye çalıştı.

Fransa’da Aydının despotizmine herşeyden önce Fransa’nın olguları izin verdi. Katolik Kilisenin elinde istençsiz çocuklar gibi yetiştirilen halk hiç kuşkusuz özgür istenç ile bir ve aynı şey olan demokrasiye yetenekli olamazdı. Dahası, üzerindeki tüm moral denetim ve disiplin kalktığı zaman, insanların liberté ile anladıkları şeyin kabalık, görgüsüzlük, barbarlık ve şiddet olduğu açığa çıktı. Benzer olarak, Kral, Girondinler ve tüm ılımlı ve düzgün önderler yok edildikten sonra devleti tekeline alan Fransız Aydınının ‘özgürlük’ ile anladığı şeyin terör ve tiranlık olduğu açığa çıktı. Politika ile hiçbir ilgileri olmayan ve erdemi terörsüz düşünemeyen bu insanlar devlette duyunç yokluğunun ne demek olduğunu yaptıkları ile bütün dünyaya tanıttılar. Avukatsız ve tanıksız ‘mahkeme’ gibi birşey Fransızların giyotinin yanına koydukları ikinci bir icat oldu.

Aydın Despotlar

Avusturya İmparatoru Joseph II

Marie Antoinette'ın kardeşi olan Avusturya İmparatoru Joseph II ve Marie Antoinette'ın kocası olan Fransa Kralı XVI. Louis arasındaki ayrım etik ve etik-dışı arasındaki ayrım gibidir. Kutsal Roma İmparatoru (ya da Avusturya Habsburg İmparatoru) Joseph II. (1741-1790) Maria Theresa'nın oğlu idi. Yönetimi sırasında (1765-90) yönetsel, yasal, ekonomik ve dinsel reformlar getirmeye çalıştı. Çok kapsamlı ve köklü bir eğitim almıştı ve politikaya güçlü bir ilgisi vardı. İki evliliğinde de eşlerini suçiçeğine yitirdi. 1765'te imparator olmasına karşın, annesi Maria Theresa'nın gölgesinde kaldı ve ancak annesinin ölümünden sonra onun reddettiği reformları gerçekleştirme çabasına girişebildi. (Avusturya-Prusya düşmanlığı aynı zamanda Maria Theresa ve Büyük Frederik arasındaki kişisel bir düşmanlık idi ve Theresa oğlunun II. Frederik'in reform eğilimlerine benzer eğilimler göstermesinden hoşnut değildi.)

II. Joseph ile eğitim yaygınlaştırıldı ve Katolik Kilisenin denetiminden çıkarılan Viyana Üniversitesi zamanın en iyi bilimcilerini ve bilginlerini çekmeye çalıştı. Viyana'da Genel Hastane Avrupa'nın en iyi hastanelerinden biri oldu. 1786'da Evrensel Yurttaşlık Yasası çıkarıldı. Joseph serfliğin kaldırılması buyruğunu verdi, köylülüğün durumunun iyileştirilmesi için çalıştı, duyunç

özgürlüğünü kabul ederek yasa önünde dinsel eşitliği yürürlüğe koydu, ve basın özgürlüğünü tanıdı (ama bir despot idi ve basın özgürlüğü kendisine saldırı için kullanılınca zamanının başka her tekerki gibi zorbalığa döndü). Sanatçılara tanınan yönetsel özerklik ile Viyana'nın sanat yaşamı yeni doruklara yükseldi. Joseph Aydınlanmanın ilkeleri gereği kaçınılmaz olarak Roma Katolik Kilisesi ile çatışmaya girdi. Rahipler devlet eğitimi ve yönetimi altına alındı ve yararsız 700 manastır kapatıldı. II. Joseph'in başarmayı istedikleri ve edimsel olarak başardıkları arasında büyük bir uçurum vardır. Sonuçta çok kısa zamanda çok şey yapmaya çalışan bir insanın düşkırıklığı içinde öldü (48 yaşında).

Yine, Fransız toplumunu Hıristiyanlıktan edimsel olarak 'temizleme' (La déchristianisation) uygulaması da hiç kuşkusuz kendisi Katolik olan halkın değil, ama inancı boşinanç olarak kabul eden Aydınlanmanın eylemidir. Aydınlanma inanç ve boşinanç arasında büyük bir ayrım görmedi. Halka 'Us Dini' dediği bir kültü önerdi.

Aydınlanma hiçbir zaman halktan gelecek bir devrim düşüncesini doğrulayamazdı, çünkü bu onu 'Aydın' olarak vareden koşulun yadsınması olurdu. Aydının bir boşinanç kitlesi olarak gördüğü halk ile ilişkisi ancak egemenlik ilişkisi olabilirdi. Aydın yönetmeli, egemen olmalı, denetlemeli, kurtarmalıdır. Hiç olmazsa Fransa söz konusu olduğunda, halkı halk adına yönetebilecek güç Kral değil, ama Aydındır. Aydınlanmanın despotik karakteri verildiğinde, ona demokratik hükümeti savunma düşüncesini yüklemek saçmadır. Ve onu modernliğe bağlamak modernliği despotizme bağlamak gibidir. Aydın da az çok tutarlı düşünmeye yeteneklidir, ve kendi pozitif felsefesi gereği olguların erimin ötesine geçen bir politik ideali öne çıkarmaması gerekir. Aydınlanma o zamanlar 'doğal hak' ve bugün 'evrensel insan hakları' denilen şeyi "bütünüyle saçma" olarak görüyordu. Hume için, "Doğal yasa ve doğal haklar gerçek olmayan metafiziksel fenomenlerdir." Ve gerçekten de Fransız halkı, Katolik Kilisenin ve kraliyetin uysallaştırdığı bir halk olarak, doğal haklarının bilincinde değildi ve demokratik bir eyleme yetenekli değildi.

II. Katerina

Akıllı, acımasız, eşeysel olarak doymak bilmez Katerina (1729-1796) Rusya'yı ortaçağ uyuşukluğundan çekip çıkardı, bakışlarını modern dünyaya çevirdi, ve bir serfler ülkesini Avrupa'nın büyük güçlerinden biri yaptı. Prusya doğumlu bir prenses (Sophie Friederike Auguste von Anhalt-Zerbst) olan Katerina (Екатерина Алексеевна/Yekaterina Alekseyevna) yine Alman doğumlu III. Peter ile evlendikten sonra Ortodoksluğa döndü ve Rusça öğrendi. Peter'in ölümünden sonra 1762-1769 yılları arasında bir aydınlanmış otokrat olarak hüküm süren Katerina Fransız edebiyatını ve felsefesini yakından tanımıştı ve Aydınlanmanın ilerici ideallerini paylaşıyordu. Kurduğu okullara, akademilere ve kütüphanelere ek olarak, Avrupa'da kadınlar için ilk yüksek eğitim kurumu da Rusya'da onun tarafından kuruldu. Rus bilginleri ve sanatçıları eğitim için Avrupa'ya gönderildi ve Avrupalı bilimciler, mimarlar ve sanatçılar Rusya'ya çağrıldı. İmparatoriçenin kendisi 1765'de İmparatorluk Güzel Sanatlar Akademisinin temelini attı. Bu tür girişimlerin sonucu Rusya'da ülkenin yaygın geriliği ile hiçbir biçimde bağdaşmayan bir sanatsal ilerlemenin yaşanması oldu, ve ülke bir süre sonra başlıca edebiyatta ve müzikte doruklara erişti.

Diderot ve Katerina II; St. Petersburg. Diderot aynı zamanda Aydının inceliğini ve iki yüzlülüğünü yansıtan bir tonda, "İnsanlar son kral son rahibin bağırsakları ile boğulmadıkça özgür olmayacaktır" diyordu.

Ülkede ne özgür bir köylülük ne de dikkate değer bir kentli sınıfı vardı. İşleyim başlıca tekstil dalında idi ve ordunun gereksinimlerini karşılamaya ayarlanmıştı. Üretimde işyerlerine bağlı olan

serfler çalıştırılıyordu. Almanya'dan getirilen çiftçiler (Volga Almanları) tarımsal üretimin bir ölçüde modernleşmesini sağladı. 1768'de ilk kağıt para çıkarıldı. Katerina sanatların ve eğitimin destekleyicisi idi ve Hermitage Müzesi Katerina'nın kişisel bir kolleksiyonu olarak başladı. Voltaire, Diderot ve d'Alembert'ın yazılarını okudu. Voltaire ile 15 yıl mektuplaştıktan sonra yazarın ölümü üzerine kitaplarını getirterek onları Rusya Ulusal Kütüphanesine yerleştirdi. Fransa'da hükümetin Ansiklopedi'nin yayımını yasakladığını öğrenince Diderot'ya çalışmayı Rusya'da onun koruması altında tamamlamasını önerdi. Rusya'da Aydınlanmanın ilkeleri ile uyumlu yasaların çıkarılması için bir tür meclise benzer bir komisyon kurdurdu, ama girişimden uygulamaya dönük bir sonuç çıkmadı. Bunun yerine Soyluluğu güçlendirdi ve ülke yönetimini iyileştiren düzenlemeler getirdi. Durumu Voltair'e yazdığı mektuplarda betimledi ve ona geri Rusya'nın "azar azar" ilerlediğini bildirdi. Katerina'nın yönetimi sırasında Rus Aydınlanması gibi bir akım gelişti. Ama Alexander Radishchev serfler olarak tutulan köylülerin sefil durumundan söz ettiği zaman, Katerina onu Sibirya'ya sürdü.

Katerina eğitim konusunda da projeler geliştirdi ve Avrupa'da uygulanan yöntemler konusunda bilgi edindi. Ama yalnızca 5-18 yaş arasındaki kız ve erkek Ortodoks Rus çocuklarını kapsayan ve serfleri dışlayan bir genel eğitim programı için çalışmalar da sonuçsuz kaldı.

Aydınlanma bilgiyi bir deneyim sorunu olarak gördüğü ve Tanrı görgül olmadığı için, kuşkuculuğu gereği din konusunda da aynı kuşkucu liberalizmini uyguladı. Ateizmden, teizme, deizme her inanç biçimi Aydınlanmaya açıktı. Aydınlanma için ‘bilgi’ olanaksız ve yalnızca görgül bilgi olanaklı olduğu için, inancın bir gerçeklik sorunu olduğu kabul edilemezdi. Sonuçta getirdiği sözde En Yüksek Varlık Kültü ile aşağı yukarı Katolik Kilisenin yaptığı şeyi yaptı, inancı dışsallıklar ile, gösteriler ve festivaller ile süsledi.

Aydınlanmanın etik-dışı ‘etik’ kuramları aydının daha eşit olması için herhangi bir engel oluşturmadı. Yararcı ‘etik’ kuramının bakış açısından, önemli olan evrensel insan hakları değil, en büyük sayının en büyük mutluluğu idi. Bu amaç için despotizm yararlı olduğu sürece, Aydın hiç duraksamaksızın despotizmi savundu ve uyguladı ve kendine özgü bu politik eylemini aydın despotlar yetiştirme çabalarında da sergiledi.

Aydın ‘aydınlanmış’ olduğu için çevresine ışık saçar. Pırıl pırıldır, göz kamaştırır, ve varlık nedeni karanlığı yenmektir. İnsanlığın meşalesidir, onu bir ışık seli ile aydınlatır, ve geriye her zaman aydınlatacağı bir karanlığın kalmasını hiçbir zaman gözardı etmez. Politik bir istençten yoksun olan Avrupa aydınlanmak ve kurtulmak için Voltaire’e, Diderot’ya ve başka aydınlara dek beklemek zorunda kaldı. Sonunda aydın despotlarda kurtarıcılarına ve onların ışığı ile mutlu sona ulaştı.

Yurttaş toplumunun bakış açısından, aydın insanlık tarihinde etik modernliği, politik eşitliği ve evrensel özgürlüğü anlamayan bir tür arkaik kişilik olarak görünür. Ama Aydınlanma ve İdeoloji arasında trajik bir süreklilik de vardır. Voltaire ve Robespierre gibi aydınların izinde yürüyen daha sonraki ‘kurtarıcı’ ideologların önderlik ettikleri vahşetler karşısında Avrupa’nın en karanlık çağları bile pırıl pırıl aydınlık görünür.

Tek tek düşünürler belli bir düşünce dizgesi ile, ideolojileri ya da felsefeleri ile tutarsız davranabilirler. Bu önemsizdir. Seçmecilik ve tutarsızlık sıradan bilincin normal durumudur. Ama Aydınlanma şu ya da bu bireysel aydının tutarsızlık ve kararsızlıklarının üzerinde ve ötesinde belirli bir düşünce dizgesidir. Görgücüdür, bilginin deneyimden geldiğini kabul eder; dolayısıyla kuşkucudur, bilgiyi ve bilimi her zaman belli sınırlamalar ile olanaklı sayar; idealleri, evrenselleri, ilkeleri hiçbir biçimde kabul etmez, çünkü bunlar pozitif olgulardan ayrı olarak deneyim konusu

yapılamazlar.

‘Us Çağı’ terimi ile de anlatılmasına karşın, Aydınlanma görgücü felsefi temellerinde açıkça anti-rasyonalisttir, usdışıdır. Gerçekte, Aydınlanmanın birincil felsefecileri düşünce dizgelerini Kıta Ussalcıları olarak bilinen Descartes, Leibniz ve Spinoza ile karşıtlık içinde belirlediler, ve Voltaire’in çağdaşı Rousseau’ya düşmanlığı bugün bile aydın kafalara örnek olan modeldir. Aydınlanmanın sınırları zamansal sınırlar değildir ve salt aynı çağda yaşadıkları için Rousseau Voltaire ile birlikte sınıflandırılmayı hak etmez .

Aydınlanma felsefecileri olarak bilinen adlar Locke, Hume, Kant, Bentham gibi etkili düşünürlerdir. Ve Aydın olduklarını evrensel insan haklarını tanımamada da tanıtlarlar: Tümü de negrolar hakkında uzun uzadıya ırkçı metinler üretmiş, giderek John Locke bir Amerikan kolonisi için ırkçı anayasa yazarlığı da yapmıştır.

Büyük Frederik (II. Frederik)

Voltaire ve Prusya Kralı II. Frederik Sanssouci sarayında.

Bir başka aydın despot olan Büyük Frederik (Friedrich der Große) ya da II. Frederik (1712-1786) Prusya'yı 1740'tan ölümüne dek yönetti. Avusturya ile birçok savaştan sonra Prusya toprakları üzerindeki denetimini güçlendirdi ve krallığını modernleşmenin yoluna soktu. Hohenzollern hanedanına doğan Frederik Fransız kültürü ve Yunan ve Roma klasikleri ile büyüdü. Bir müzisyen idi, sanatların ve bilimlerin bir koruyucusu olarak ve çağın Aydınlanma düşünürleri ile ilişkilerini geliştirerek, Platonik "felsefeci-kral" idealini realize etmeye çalıştı. Genç Frederik'in müzik ve diller konusunda yetenek göstermesine karşın, babası askeri eğitim almasına karar verdi. Frederik İngiltere'ye kaçma girişiminde bulundu, ama yakalandı ve askeri mahkemeye çıkarıldı. 1746'da Frederik Johan Sebastian Bach'a bir müzikal tema sundu ve beste Bach tarafından bir dizi kanon ve füg için kullanıldı. Bu arada Voltaire ile mektuplaşmaya başladı, Machiavelli üzerine bir felsefi çürütme yazısı yayımladı (kendisinin eleştirdiği "Prens"te idealize edilen aydın despot olma yoluna girdiğini anlamadan). Prusya'nın türe dizgesini Aydınlanma düşüncelerine uygun olarak yeniden düzenledi, işkenceyi yasakladı, ılımlı düzeylerde basın özgürlüğünü ve inanç özgürlüğünü tanıdı, ilk ulusal Alman yasa dizgesini çıkardı, ve Berlin'i bir kültür özeği olmak üzere yeniden yapılandırdı.

Fransa’da sürmekte olan Katoliklik ve Aydınlanma deizmi arasındaki karşıtlık Fransız toplumunun entellektüel karakterini belirleyen başlıca etmendir. Bu iki kültür de demokrasiye ve yurttaş toplumuna ve ilgili kavramlara düşmandır. Bilgisiz klişeye karşın, Aydınlanma usdışı felsefi temellerinden ötürü insan eşitliği ve özgürlük kavramlarına karşıdır. Ve bu felsefeciler bu vargılarını okuyucularına açıkça sunarlar. Örneğin Kant Aydınlanma nedir yazısında despot ile ilişkide “boyun eğme” önerir. Locke’un kendisi köleci anayasalar kaleme alır ve Hume açıkça ırkçılığı aklayan ‘uslamlamalar’ üretir.

Öte yandan, Katolik Kilise, insanlar üzerinde etkili olduğu düzeye dek, kendi duyunçları olmayan insanlar, ruhlarını dinadamına teslim eden insanlar yetiştirir. Katolik Kilise insanlara sorgulanmayan dışsal bir ahlak verir ve neyin doğru ve eğri olduğu konusunda kendi yargılarının gelişmesine olanak tanımaz. Onları özgür dünyaya ilgisiz bir ahlak bilincinde hapseder ve yaşamda özgür yargıda bulunabilen bireyler olmalarını engeller. Kilisenin bu karakteri ile Aydının hedefi olması kaçınılmazdı, çünkü ikisi de aynı duyuncu hedef alıyor, ikisi de insanları istençlerinde vurmayı istiyordu.

Büyük Frederik ve Kont Agarotti (en solda) ve Voltaire (sağda) Frederik'in Sanssouci'deki sarayının müzik odasında.

Voltaire ve Frederik buluşmalarından önce dört yıl boyunca coşku içinde mektuplaştılar. Biri “benim Apollon’uma,” “benim Sokrates’ime,” öteki “benim Trajan’ıma” yazıyordu. En son şiirlerini ekliyor ve karşılıklı komplimanlarda bulunuyorlardı. Sonunda, 45 yaşındaki Voltaire ve 28 yaşında yeni taç giymiş Prusya kralı Frederik 1740 Eylülünde buluşmaya karar verdiler. “Sevinçten bayılacağıma eminim,” diyordu Voltaire. “Bundan öleceğime inanıyorum,” diye yanıtladı Frederik. Bayılma ve ölüm olmaksızın, buluşma normal geçti, uzun uzadıya özgür istenç ve ruhun ölümsüzlüğü üzerine konuştular ve üç gün sonra Voltaire ülkesine geri döndü. Voltaire Prusya sarayına iki kez konuk oldu ve ikincisi iki yıldan uzun sürdü.

1736'da başlayan mektuplaşma kırk iki yıldan uzun sürdü. İlkin "Monsieur " ile başlayan mektuplar zamanla "Mon cher ami" ile ve daha sonra "Mon cher Voltaire" ile başlar oldu. Ama dikkatli Voltaire "Monseigneur" ile başlamaktan vazgeçmedi. Frederik yalnızca Apollon olmakla kalmadı ve Alkibiades ve Marcus Aurelius ile karşılaştırıldı. Voltaire Frederik'te "un prince philosophe qui rendra les hommes heureux" bulduğuna inanmaya başladı. Ama prince philosophe Prusya'yı büyük bir askeri güç yapma ve ülkesini topraklarını genişletme politikasına döndü. Dostlar daha sonra da buluştular, ama aralarına belli bir uzaklık girmişti.

Aydın Despotizmi raslantısal bir fenomen değildir. Avrupa’da toplumsal, ekonomik ve politik olarak gelişemeyen Katolik ve Ortodoks kültürlerin tekerkleri için modernliğe geçiş umudu yaratan zorunlu bir yanılsamadır. Bu taş kafalı despotlar için modernleşme ordulardan ve fabrikalardan, makinelerden ve teknolojiden oluşan birşeydir ve evrensel yurttaşlık hakları ile, duyunç özgürlüğü ile, yasa egemenliği ile hiçbir ilgisi yoktur. ‘Eski Rejimleri’ topluma yukarıdan dayatılan reformlar yoluyla yenileme ve dinçleştirme planı zamanı geçmiş tekerk için biricik çare olarak görünür.

Kendilerini onların dışında gelişmekte olan modern kültüre uyarlamayı isteyen kimi tekerkler bu formülü Aydınlanma felsefecilerinden, başlıca Voltaire ve Diderot gibi Aydınlardan ödünç aldılar. Her iki yan da, Tekerkler gibi Aydınlar da, despot olmada ortak idiler. Ve bu onların ön-modern ve gelişime yeteneksiz politikalarının nedenidir.

Aydınlanmamış Bir Despot

XVI. Louis

XVI. Louis iyi bir kral olmak ve halkı tarafından sevilmek istiyordu. Davranışları istediklerinin tam tersi sonuçlara götürdü.

XVI. Louis bir saltık tekerk olması gerekirken kendini ‘göreli’ bir tekerk olarak gösterdi ve reform planlarını soylulara kabul ettirmeyi ve dirençlerini yenmeyi başaramadı. Yedi Yıl Savaşında İngiltere'ye yitirilen toprakları (Yeni Dünyadaki ‘Yeni Fransa’) geri alabilmek için Amerikan kolonilerinin İngiltere Krallığına karşı bağımsızlık savaşını destekledi. Ama bununla Fransa'nın finansal durumunu daha da kötüleştirdi. Anayasal Tekerkliği sırasında davranışları belirgin olarak kararsızdı. Sonra anayasal tekerkliğe geçiş çalışmalarına katılmak yerine ülkeden kaçma girişiminde bulundu. Yakalandı ve ülkeye ihanet suçu ile yargılanarak giyotine gönderildi. Kararsızlığı ve tutuculuğu ile, yönetiminde despotizmi ve Aydınlanmayı birleştirmeyi başaramadı. Fransa'nın yaşadığı kaostan ve deliliklerden en az Danton kadar, Marat kadar, Robespierre kadar sorumlu olmuş görünür.

İster aydın olsunlar isterse bilgisiz ve sağgörüsüz, bu tekerkler tümü de değerlerinden ya da

yeteneklerinden ötürü değil, ama doğumlarından ötürü devletlerin başına geçtiler. Halkların tam istençsizliği verildiğinde, bir devlete bir istenç kazandırabilmek için erki doğuma bağlamaktan, genel istencin olmadığı yerde devleti tikel istencin keyfine teslim etmekten daha ussal bir yöntem yoktu. Napoleon aynı nedenle, bir suikast durumunda Fransa'nın bir kez daha Aydınların elinde kaosa düşmemesi için imparatorluk formülüne başvurdu. Kuzeyin Protestan ülkelerinde hanedanlar kendilerini gelişmekte olan demokrasiye uyarlarken ve modernleşme barışçıl yollarda ilerlerken, Güneyin Latin ve Doğunun Slav ülkelerinde istençsiz ve özgürlüksüz halkların kendi durumları, devletleri, tarihleri birer skandala dönüştü.

Halkların özgürlük ve eşitlik bilincinden yoksun oldukları, haklarından habersiz oldukları ön-modern tarihte krallık, imparatorluk, sultanlık, çarlık vb. olanaklı biricik politik biçimdir. İstençsiz insan kalabalıklarını yasa egemenliği altına getirmek için özeksel bir güç, bir tekerklik zorunludur. Tekerkliğin egemenliği altındaki insanlarda özgürlük bilincinin gelişmeye başlaması ile birlikte tekerkliğin erki zayıflama yoluna girer, çünkü özgürlük bilinci istenç, ve istenç politik güçtür. Anayasal tekerklik bir ara biçim olarak geçişin ussal, dereceli biçimidir, çünkü Kralın öldürülmesi Kraliyetin de ölümü olarak bir Cumhuriyet yaratsa da, birdenbire bir genel istenç ya da yurttaş toplumu yaratmaz. Ama "anayasal tekerklik" teriminin kendisi aynı zamanda bir olanaksızlığı, bir oxymoronu anlatır, çünkü anayasa kralın yanında onun bundan böyle bir tekerk olmadığını tanıtlayan bir ikinci istençtir. Genel istenç Dünya Tarihinde yalnızca Protestan ülkelerde kitle ölçeğinde gelişti, çünkü bu kültürlerde kitlenin boşinançlara gömülü ve boyun eğme durumunda tutulmasını sağlayan bir kurumsal din yoktu ve Reformasyon ile birlikte kazanılan duyunç özgürlüğü politik bilincin gelişimine ve yurttaş toplumunun oluşumuna götürdü.

Statükoyu sürdürmek isteyen Katolik Kilise Katolik ülkelerde tekerkliğin doğal bağlaşığı idi ve aristokrasi her iki kurum ile kaynaşma ve bağlaşma içinde Eski Rejimin temel direklerinden birini oluşturuyordu. Voltaire ve Diderot gibi Aydınlar Katolik Kiliseyi ve aristokrasiyi asıl engeller olarak gördüler ve ilerleme probleminin çözümünün saltık tekerklikte yattığını düşündüler. Tekerkliğin kendisinin ortadan kalkmaya yazgılanmış olduğunu anlayamayacak kadar 'güçlü' düşünürler idiler. Özgürlüğün evrensel yokluğunda, bu kültürlerde ahlak ve törellik her katmanda sefil durumdadır, ve egemenlerde olduğu gibi halkta da yaygın olan moral gerilik yaşanan şiddetin ölçüsüzlüğünde kendi ölçüsünü sergiler. Duyunçsuz özgürlük, ahlaksal olarak olgunlaşmamış istenç ancak barbarlığa yeteneklidir ve despotizmin baskıcı dinginliğinden ve ne kadar güçsüz olursa olsun yasa egemenliğinden kurtulan kültür kaçınılmaz olarak kaos içine yuvarlanır. Fransa'da devrimin getirdiği kaos ancak Napoleon'un tekerk olması yoluyla ve ancak geçici ve göreli olarak önlenebildi. Devrimi izleyen bütün bir Fransa tarihinin birincil anlamı Fransız halkının moral büyüme, ve modern Fransız etiğinin şekillenme süreci olmasında yatar. Fransa için tarih güç ve acılı olmuştur. Ama hiçbir despotik kültür için kolay olmamıştır.

Evrensel İnsan Doğasının yadsınması

Aydınlanmanın başlıca belirlenimi evrensel insan doğası kavramının yadsınmasıdır. Bu usdışı öncül üzerine, Aydınlanma insan gelişimi kavramını reddeder, çünkü gelişecek bir 'kendinde,' bir gizillik yoktur. Hiçbir zaman bütününde insanlığın özsel olarak ideal bir belirlenime yetenekli olduğunu anlayamaz.

Aydınlanmanın öncülleri ve vargıları

Görgücülük, yani bilginin duyusal deneyimden türediği görüşü tüm kavramlara, tüm evrensellere, ussal idealara karşı bir güvensizlik duygusuna ve duyu-verilerinin yükseltilmesine götürür.

Aydınlanma deneyimden kazanıldığını düşündüğü pozitif bilgiye önem ve değer verir ve bu anlak düzlemi ile ilkin boşinanç dediği şeye karşı çıkar. Boşinanca inanç da karşı çıkar. Ama Aydınlanma görgül bilginin herşeyin sınırı olduğunu kabul ettiği için, deneyimin ötesine geçemez ve tıpkı boşinancın kendisi gibi duyu-verilerinin algısı düzleminde kalır.

Aydınlanma ve Bilim

Aydınlanma kendi pozitivist mantığı gereği bilgiyi görgül bilgiye indirger ve bilginin evrenseller ile ilgili olduğunu kabul edemez. Bu düzeye dek bilimsel bilgiyi kuşkulu olarak kabul eder.

Aydınlanma ve Romantizm

Aydınlanmanın özellikle kendi açısından haklı olarak saldırdığı düşünür Jean-Jacques Rousseau'dur. Voltaire Rousseau'nun düşüncelerinden ve kendisinden nefret ediyordu, ve David Hume da kendi görgücülüğü zemininde Rousseau hakkında olanaklı en saçma vargıları çıkardı. Gençliğinde bir süre için romantik düşünceler taşıyan Rousseau tüm Aydınlanmacılar ile karşıtlık içinde hiçbir zaman despotizmi aklamadı ve demokrasi idealini mantıksal olarak akladı ve savundu.

Aydınlanma ve Rasyonalizm

Sık sık Aydınlanmanın öncüleri arasında Descartes, Leibniz, Spinoza ve Rousseau gibi rasyonalistler de sayılır. Ama aydınların kendileri bu kadar aptal değildir, Kant başta olmak üzere tümü de rasyonalizme karşı her zaman eleştirel olmuşlardır, ve yirminci yüzyılda bile Aydınlanma görgücülüğünü izleyen bir İngiliz yazar 'Descartes Miti' üzerine aynı eleştirel tonda yazmayı sürdürmüştür.

Aydınlanma ve 'Us Çağı'

Derbeder bilinç Aydınlanmaya tam olarak onun tarafından reddedilen pekçok şeyi yükler: Usun özerkliği, insanın eksiksizleşebilirliği, nedenselliğin doğrulanması, yetke üzerine saldırı, vb.—Bu bilinç tarafından 'Aydınlanma' sözcüğü salt bir metafor olarak alınır ve neyi temsil ettiği üzerine düşünülmez.

(c) Aziz Yardımlı 2107-18

iletisim@ideayayinevi.com

Aydınlanma

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Aydın ve Aydınlanma

"Aydın" sözcüğü kafalarda bir pırıltı tasarımı yaratır. Bu pırıltının bilgiyi simgelemesi gerekir. Ve gene de bu parlak "bilgi" kendini karanlık boşinanca karşıtlığı ile tanımlar. Ama eğer karşıtlık gerçekten karşıtlık ise karşıtların bir olmaları gerekir, tıpkı arı aydınlığın arı karanlık ile bir olması gibi, ve biliriz ki arı aydınlıkta görme tıpkı arı karanlıkta olduğu kadar olanaklıdır. Boşinancın karşıtı olan "bilgi" ancak boşinanç kadar geçerli olmalıdır, ve gerçekten de Aydınlanmanın boşinancın karşısına çıkardığı "bilgi" boşinançtan daha iyi olmayan kuşkulu "bilgi"dir. Aydınlanma düşünürleri Kant'tan Hume'a, Bentham'dan Locke'a tümü de kuşkucudur. Tümü de "bilinemezcilik" denilen tuhaf bir bakış açısı altında "bilirler."

Aydın sözcüğü politik bir ton taşır, ama Aydın Yurttaş ile eşit değildir. Aydın eşitsiz olandır ve Yurttaştan daha çoğudur, çünkü Aydın-olmayanın İstenci üzerinde hak ileri sürer, onu bir İstenç olarak, özgür bir kişi olarak tanımaz. Bu düzeye dek Aydın ancak özgürlüklerinin bilincinde olmayan uyrukların ve kulların bir toplumunda olanaklıdır, orada giderek zorunludur, çünkü karşıtı tarafından, bilgisiz, özgürlüksüz, istençsiz halk tarafından belirlenir.

Aydın ve Aydınlanma bir din-adamları sınıfı tarafından üretilen ve halka dayatılan boşinancın egemenliği altındaki Katolik Avrupa'da zorunlu bir tarihsel kavram ve olgusallık idi. Bir din-adamları sınıfından özgür olan laik Türkiye'de ise Aydın salt boş bir öykünme ve poz değerini taşır, kendini dinsel inancı konusunda bile bilgisiz ve eğitimsiz olan bir kullar kitlesine karşı tanımlar, bilginin görgül türü ile de ilgilenmeksizin yalnızca bilgili gibi görünmekle yetinir.

Türk toplumunun bir Yurttaş Toplumu olduğu düzeye dek "Aydın" kavramı çağdışı, despotik, tutucu bir anlam taşır, reel olarak çoktandır tarih olmuştur. Batıda, Yurttaş Toplumunda, özgür istençlerini yasa yapan Bireylerin toplumunda ise 'Aydın' anlatımı arkaik bir anıdır ve tuhaftır.

Aydın kavramı "bilgi" ile ancak bir eğretileme değerinde bağıntılıdır. Aydın, gördüğümüz gibi, bilgisiz çünkü kuşkucudur. Bu nedenledir ki Batının sezgisi ve sağduyusu hiçbir zaman Descartes, Leibniz, Spinoza, Hegel gibi gerçeklik ile, bilgi ile ilgilenen felsefecileri Aydın kategorisi altına almamıştır. Ama Voltaire, Locke, Hume, Kant dört dörtlük Aydınlardır: Evrensel İnsan Haklarını reddetmeleri ile, insan Özgürlüğünü reddetmeleri ile, ve Bilgiyi reddetmeleri ile.

Aydınlanma onu doğuran Boşinancın düzleminin üzerine yükselemedi: Boşinancı yadsıması İnancı doğrulaması anlamına gelmiyordu. Aydınlanma inançsızdı: Tanrıya inancı Gerçekliğe inancından daha iyi değildi. Kuşkucu, bilinemezci, göreci idi, çünkü Aydınlanmanın "bilgi" dediği şey tıpkı boşinancın "kutsal" dediği şey gibi "duyusal" üzerine, "duyusal-deneyim" üzerine dayanıyordu. Kavramsız Duyulardan Bilgi ve Gerçeklik türetmek olanaksızdır.

Condillac ve Voltaire gibi Aydınların ‘duyumcu’ usları kendisine öykündükleri Locke ve Hume gibi görgücülerin ‘duyumcu’ uslarından, ve en sonunda Kant’ın gerçeğin bilgisine yeteneksiz, yalnızca kuşku duymayı bilen sınırlı usundan daha iyi değildi. Aydının Usu bu düzeye dek tinselliği değil, ama duyusallığı, insanın tinsel özünü değil ama bedensel/özdeksel doğasını birincil sayar, ve gelişimi Duyunç ve İstenç özgürlüğünün tinsellik alanında değil, ama dışsal gereksinimlerin özdeksel düzleminde görür.

Aydınlanma yararcılığı insanın içsel/tinsel değil, dışsal/fiziksel yanını belirleyici görmesinden gelir. Yine, İstenç ve Duyunç Özgürlüğünü özsel görmemesi Aydınlanmayı yetkeci, denetlemeci, despotik yapan yandır. Aydınlanmanın modern tarihe damgasını basması kötü bir usun, yararcı-denetimci bir usun, gerçekte usdışının kendisinin bir utkusu oldu. Aydınlanmanın 'yararcı etiği' salt yararcı olduğu için Evrensel İnsan Hakları gibi bir kavramı tanıyamazdı. Bu bakış açısı modern dönemin başlarında milyonlarca insanın köleleştirilme, sömürülme, insanlık haklarının hiçe sayılmasına kuramsal bir açıklama ve aklama getirdi.

Aydınlar, Görgücüler, Pozitivistler tümü de insan Özgürlüğünü yadsırlar. Bertrand Russell Negroların kökünün kazınmasından söz eder; David Hume ve Kant Negroların aşağı, aptal vb. olduklarından; John Locke ABD'deki Kölelerin insan altı olduklarından. Evrensel İnsan Haklarını yadsırlar çünkü yasayı "egemenin buyruğu" olarak, salt pozitif olarak görürler. Bu insanlık dışı bakış açılarını ileri sürer ve savunurlar çünkü felsefeleri gereği insanı sözcüğün gerçek anlamında ussal bir varlık olarak kabul edemezler.

Despotik Aydınlanmanın "despotik" karakteri ile çelişen ‘‘İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi’’ (Jean Jacques Francois LeBarbier, 1789, Paris, Musee Carnavalet).

Avrupa’da Aydınlanma çağı düşünürlerinin Kıtanın karanlık bilinci için önerdikleri yalın çözüm Usun varoluşun her alanına koşulsuzca uygulanmasından başka birşey değildi. Ama bu 'Us' kendini deneyime, olgulara, algılara sınırlamış bir ustu. Bu us kendini 'bilimsel' olarak görüyordu, çünkü 'bilimsel' olmayı pozitif olana, olgu dediği ama gerçekte yalnızca 'duyusal' olan tarafından aklanan bir bir soyutlamaya dayandırıyordu.

Bu aynı ‘bilimsellik’ belgisi Aydınlanma çağından daha uzun ömürlü oldu ve bir yüzyıl kadar sonra anlamına hiçbir değişime uğramaksızın Pozitivizm ve Materyalizm tarafından üstlenildi. 'Bilimsellik' sözcüğü salt propagandaya hizmet eder bir duruma getirildi ve Bolşevik Partisinin özdekçileri tarafından kullanıldı. Kendini Usun bedenselleşmesi olarak gören Aydın Doğa gibi İnsanın kendisinin ve yazgısının da ‘bilimsel’ denetim altına alınması gerektiği vargısına ulaştı. Aydın mantıksal olarak Despot olmak zorundaydı, çünkü Özgür İstenci tanımıyor, Halkı Aydın olan kendisi tarafından yönetilmesi gereken ve gelişmeye yeteneksiz bir kitle olarak, yığın olarak, giderek 'sürü' olarak görüyordu.

Aynı mantığın bir başka alandaki vargısı olarak bir ‘Us Dini’ önerildi ve yararlığın moral alanda ilke yapılması gerektiği ileri sürüldü. İnsanın kurtuluşunun özdeksel ilerlemeye bağlı olduğu, bu nedenle işleyim ve tecimin önünün duyunç kaygılarından, ussal eğitim kaygılarından temizlenmesi gerektiği düşünüldü. Sonuçta, ilerleyen şey evrensel türe ve evrensel gönenç değil ama insan hırsı oldu — ve ona hizmet etmeye uyarlanmış pozitif bilim ve negatif törellik, pozitif yasa ve negatif değer, pozitif eğitim ve negatif felsefe. Başlıca tinsel değere bağışık İngiliz karakterinde olmak üzere, insanlık o güne dek yapmadığı birşeyi yaptı, Tarihte ilk kez Anamalcılık gibi bir ideoloji formüle edildi ve varoluş tüm boyutlarında bu ilkenin karşısında hizaya çekildi. Bütün bir kültür kendini en bayağı tutkular üzerine biçimlendirmeye başladı ve nihilizm bu altyapının moral üstyapısı olarak formüle edildi.

İnsan Hakları kavramı Aydınlanmanın hiçbir ilkesi ile tutarlı değildi. İlerleme ilkesi, eğer bir ilke ise, insan hakları kavramı ile geçimsizdir. Yararcılık ilkesi, eğer ilke ise, ilerlemeyi insan haklarını çiğneme pahasına ileri sürer. Sömürü ve Kölecilik modern dönemde Aydınlanma ilkelerinin hazırladığı değer göreciliği zeminde olanaklı oldu. Hiç kuşkusuz Kant gibi, Hume, Locke gibi açıkça ırkçılığı aklayan gözüpek Aydınlar dışında pekçok ‘Aydınlanmacı’ ırkçılığa, köleciliğe, giderek sömürüye karşı çıktı. Bunlar Aydınlanmanın yüzünü kara çıkaran kötü aydınlar oldular.

İsveç Aydın Despotu III. Gustav

Tüm ussalcılığına karşın, usa verdiği sözde koşulsuz değere karşın, Aydınlanmanın us ile anladığı şey usdışının kendisidir. Aydınlanma Us kavramını tanımaz. Onun yerine gerçekte duyu yetisini geçirir, son sözü ussal düşünceye değil ama duyusal algıya söyletir. Condillac’tan Locke’a, Voltaire’den Newton’a Aydınlanma ile bağlanan tüm adlar gerçekte açıkça Usa güvenmeyen kuşkucu düşünürlerdir. Kuşkucu Kant da önde gelen Aydınlanma düşünürleri arasında sayılır. Haklı olarak. Kant için us geçersizdir, en çoğundan insanı aldatabilecek ve onu bilgide gerçeklik diye, varoluşta anlam diye, istençte özgürlük diye birşeyin olduğuna inandırabilecek güvenilmez bir yetidir ve eleştirilmelidir. Us onu eleştirebilen ‘daha yüksek’ bir bakış açısının, us-olmayan birşeyin, Kant Felsefesinin disiplini altına alınmalıdır. Aydınlanmacı Kant bu konumu ile tutarlı olarak ‘insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz’ diyordu (‘Salt Us Sınırları İçersinde Din’). Aydınlanmanın bakış açısından İnsanın değeri, onun için yaşamın anlamı bu kadardır. İnsana bilgi

değil, gerçeklik değil, özgürlük değil, ama saman ve küspe salık verilmelidir. Özgürlük, içinde kendi istencini, kendi duygusunu bulduğu bir dünyada yaşamak, anlamlı bir varoluşun doyum ve mutluluğunu tanımak insan için bir hak değildir.

Aydınlanma Avrupa Tarihinde belli bir yön düzeltmesi olarak görülür. Gerçekten de, bir yön değişimi gibi birşeyin yer aldığı, bakışların gökyüzünden bütünüyle uzaklaşıp yeryüzüne doğru çevrildiği doğrudur. Ama ilerlemenin insanın törel büyümesi olarak görüldüğü düzeye dek, saptanan yeni yol Avrupa'yı asıl Tarihsel İlerlemenin rotasından saptırdı. İlerleme insan uğruna değil, ama insan ilerleme uğruna varolur oldu.

Avrupalı 'ortaçağ değerleri'nden kurtulmada bir tür zincirlerinden kurtulma duygusunu yaşadı. Ama kötü tinsel değerlerin yerine daha da kötülerini geçirmenin zeminini hazırlamaktan daha iyisini yapamadı.

Modernist tinin (sürekli yeni olanı isteyen doyumsuzluğun) güçlenip yerleşik kültürel biçim olması sağlam içsel değerlerin, doğru moral değerlerin, gerçek insan değerlerinin yokluğu ile tutarlıdır. Her değerin geçici ve geçersiz ve göreli olduğu bir kültürde her gün yeni değerlerin aranmasından daha mantıklı birşey olamaz. Eşit ölçüde mantıklı olan şey bu yeni değerlerin gerçekte birer değer olmadıkları, böyle yalancı değerlerin olsa olsa bir duyunç yoksunluğu durumunu anlattığıdır. Böyle bir koşulda törellik Yararcılık ve Pragmatizm tarafından tanımlanır.

Ama bu değer göreciliği ve geçiciliği olarak modernizmin daha karanlık imlemleri vardır. Avrupa tarihi törel yanıyla bu nihilizmin yalnızca sözde kalmadığını, ama eylemde de kendini gösterdiğini doğrulayan bir olgular süreklisinin tarihidir. Aydınlanmadan dolaysızca Nazizmi ve Bolşevizmi çıkarsamak hiç kuşkusuz Aydınlanmaya haksızlık olur. Bunu yapmamalıyız. Bu devimin ruhunu paylaşan insanların pek çoğu kişisel olarak içtenlikle baskıya ve despotizme karşı olduklarına inandılar. Ama pozitivist Aydınlanmanın koşulsuzca özdeksel ilerleme, halka güvensizlik, demokrasinin gelişme olanağına ve insan haklarına inançsızlık gibi özsel ilkeleri böyle tutarsız insancıl eğilimleri susturdu. Sonunda törel değer kavramının kendisini yadsıması Nazizm ve Bolşevizm gibi insanlık dışı bilinç biçimleri için saltık olarak zorunlu olan moral boşluğu sağladı: İnsana salt insan olduğu için değer veren kültürde ideolojik nefretin kök salması, giderek devleti ya da yasayı yoketmesi düşünülemezdir. Duyumcu, görgücü, göreci Aydınlanma evrensel insanlık kavramının kendisini baskıladı.

Atatürk ve Aydınlar

19 Ekim 1923. Mustafa Kemal ve eşi Latife hanım. Birkaç yıl Fransa'da ve bir yıl İngiltere'de (Tudor Hall School) kalan Latife hanım Fransızca ve İngilizce'de akıcı idi. İzmir'e döndüğünde babasının Yunanlılar tarafından hapsedildiğini öğrendi ve kendisi tutuklanarak ev hapsine alındı. Türkler İzmir'e girince, Mustafa Kemal'e evde kalması önerildi ve romans orada başladı.

Nutuk — 1923

"Gerilememizin ana nedenini şu nokta oluşturur: İslam dünyası iki ayrı topluluktan oluşur. Biri çoğunluk olan Halk; öteki azınlığı oluşturan Aydınlar. Bozuk anlayışlı uluslarda büyük çoğunluk başka amaca, aydın denen sınıf başka bir anlayışa sahiptir. Bu iki sınıf arasında tam bir zıtlık, tam bir karşıtlık vardır. Aydınlar asıl kitleyi kendi amaçlarına götürmek isterler; halk kitlesi ise bu aydın sınıfa bağlı olmayı istemez. O da başka bir yön bulmaya çalışır.

"Aydın sınıf aşılamayla, yol göstermeyle çoğunluk kitlesini kendi amacına göre inandırmayı başaramayınca, başka araçlara başvurur. Halka baskı ve zorbalık başlar; halka baskıda bulunmaya

kalkar. Artık burada asıl çözümleyici noktaya geldik. Halkı ne birinci yöntemde, ne de zorlama ve baskı ile kendi amacımıza sürüklemede başarılı olamadığımızı görüyoruz. Neden?

“Arkadaşlar,
Bunda başarılı olmak için aydın sınıfın halkın anlayış ve amacı arasında doğal bir uygunluk olması gerekir. Yani, aydın sınıfın halka aşılayacağı ülküler halkın ruh ve duyuncundan alınmış olmalıdır. Oysa bizde böyle mi olmuştur? O aydınların aşılamaları ulusumuzun derin ruhundan alınmış ülküler midir? Kuşkusuz, hayır. Aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Ama genel olarak hatamız şudur ki, inceleme ve araştırmalarımıza zemin olarak çoğu kez kendi ülkemizi, kendi gelenek ve göreneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve gereksinimlerimizi almalıyız. Aydınlarımız belki bütün dünyayı, bütün başka ulusları tanır, ama kendimizi bilmeliyiz.

“Aydınlarımız, ulusumu en mutlu ulus yapayım, derler. Başka uluslar nasıl olmuşsa biz de aynen öyle yapalım, derler. Ama düşünmeyiz ki böyle bir kuram hiçbir çağda başarılı olmuş değildir. Bir ulus için mutluluk olan şey, bir başka ulus için yıkım olur.

“Aynı neden ve koşullar, birini mutlu etmesine karşın, başkasını mutsuz eder. Asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız.”

Yurttaş Toplumu öndere gereksinmez. Ama bir kullar kalabalığından bir Ulus yapabilmek için önder zorunludur. Osmanlı tini politik olarak gelişirken, onu ortadan kaldıracak olan modernleşme uğruna kendisi çabalarken, Anadolu geri kalmada, kültürsüz, bilimsiz, bilgisiz, düşüncesiz kalmada diretti. Gelişime direnen gelenekçilik ve despotizm birlikte gider.

Mustafa Kemal Osmanlı modernleşmesinin başarısının kanıtıdır. Modernleşmenin olanağı olan özgürlük ilkesini, özgür istenç ilkesini kavraması ve bu kavrayışı politik bir güce dönüştürmesi İmparatorluğu Cumhuriyete dönüştüren büyük tarihsel eylemdir. Bu istenç Osmanlının yapmadığı şeyi de yapacak olan güçtü: Bir kulluk, gelenek, bilgisizlik tini olan Anadolu modernleşmenin yoluna sokulacak, Doğunun gerilik ve sefillik alanının dışarısına çıkarılacak, özgürlük içinde gelişme yoluna yöneltilecekti. Başka ülkelerde Aydın Despotizmi eğitimsiz halkların eğitimsizliğinin sürdürülmesi üzerine dayanırken, Türk modernleşmesi demokrasiyi hedefleyecekti.

Mustafa Kemal kendini despotik Aydın ve Aydınlanmadan bütünüyle bilinçli olarak ayırdı. Yalnız değildi, ve modern tininin özü olan Demokrasi ve Laiklik ilkesi ülkede biricik modern, ussal istenç olan Silahlı Kuvvetlerin ilkesi oldu. Bu ussal özgürlük tininin gücü altında halkın bilgisizliği ve aydının despotizmi yenildi, bir kullar kalabalığını modern Yurttaş Toplumuna yükseltme süreci hedefine ulaştı.

Mustafa Kemal özgürlük istenci ile bu ülkeyi yeniden Dünya Tarihine kazandıran dünya-tarihsel kahramandır. Usu, İstenci ve Duyarlığı ile, bu ülkenin tininin gerçekliğe, özgürlüğe ve güzelliğe ilerleyişini tanımladı, bütün bir ülkenin yazgısını evrensel insanlığın ereği ile birleştirdi.

Aydınlanmanın ilkesi simgesel olarak kendisidir: Aydınlık bilgi demektir. Burada bilgi bilgisizlik ile, Aydın Halk ile karşıtlık ilişkisi içindedir. Her bir terim kendini karşıtında tanımlar. Halk ulusun en bilgisiz kesimidir, Aydının usu ile karşıtlık içinde usdışı yanı temsil eder, ve buna göre yalnızca boşinanca açık olmakla kalmaz ama boşinancın asıl zeminidir. Bu yüzden bir dinadamları sınıfını kabul eden kültürlerde iyi niyetli aydınlar ile karşıtlık içinde kötü niyetli dinadamları tarafından kandırılır. Boşinanç bilimsel bilgi ile de karşıtlık içinde durur. Halk ilerleme ile de karşıtlık içinde durur. Ama us, bilgi, ilerleme Aydınlanmanın, Aydının kategorileridir. Vargı: Aydın Halk tarafından yönetilmeyi aklının ucundan bile geçirmemelidir. Aydın kendi kavramı gereği ya da mantıksal

olarak demokratik değil ama despotik olmak zorundadır. Devlet ya despot Aydının ya da aydın Despotun denetiminde olmadıkça insanlık ilerleyemez.

Büyük Frederick, Prusya Aydın Despotu

Voltaire halkı eğitilmesi olanaksız bir ayak takımı olarak gördü. İngiltere'ye gittiğinde orada Evrensel Usu reddeden, İnsan Hakları kavramını (doğal hak) bir kuruntu olarak gören görgücülükten (Locke, Newton) etkilendi ve bu kuşkucu dünya görüşünde insanlığın durumu üzerine kendi görüşleri için kendi yurttaşları arasında bulamadığı 'felsefi' aklamayı buldu. Voltaire ve tüm gerçek Fransız Aydınlanma Filozofları 'felsefelerinde' coşkuyla, taşkınlıkla İngiliz Görgücülüğünü izlediler. Bu İngiliz Görgücülerinin kendileri Yararlık ilkesini moral değer olarak doğruluyorlardı. Bu ilke üzerine bir halk erki düşüncesi yalnızca mantıksal olarak saçma ve olanaksız olmakla kalmıyor ama Aydının tasarları ile, bir Aydın olarak varoluşunun kendisi ile açıkça çelişiyordu. Aydının demokrat olması kavramda ve olguda bir çelişkidir. Böyle bir bileşim mantıksal ve olgusal olarak olanaksızdır.

Mustafa Kemal halk-aydın ilişkisi üzerine Aydınlanmanın çözümlemesi ile anlaşmaz. Aydının umudu Aydın-Despotta yatar, ve bununla bütünüyle tutarlı olarak Aydın halkı eğitilmesi olanaksız aşağı bir insanlık kesimi olarak, bir 'sürü' olarak, kendi iyiliği için güdülmesi ya da diktatörlük altında sindirilmesi gereken 'yığın' ya da 'kitle' olarak, giderek 'taban' ya da dosdoğru 'ayak' olarak görür.

Mustafa Kemal halkı yalnızca kurtarılacak bilinçsiz bir yığın olarak değil, ama kendini ancak kendisi kurtaracak insanlık olarak gördü. Halka zorbalık yapmak yerine, onunla Kongreler yaptı. Problem hiç kuşkusuz kulluk karakterinde olan Doğulu bir halkın eğitilip eğitilemeyeceği, gelenek, tutuculuk ve şiddet öğeleri tarafından tanımlanan karakterinin modernlik, ilerleme ve barış tinine dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği problemi idi. Ve bütün bir Asya'da henüz çözülmemiş bir problem idi. Aydınlanmanın yanıtı olumsuz idi. Mustafa Kemal insanın evrensel ussallığını kabul etti ve egemenliği ulusa ait olarak ve yasa olarak gördü. Problem bir köylüler ve kullar kalabalığının henüz bir Ulus olmaması, yasa kavramının bilinçsizi olması idi. Çözüm bir idealiteyi realite yapmak, olumsuzun olumlu üzerindeki, idealitenin realite üzerindeki güç olduğunu göstermekti.

Egemenlik ancak duyunç ve istenç özgürlüğünü tanıyan insanlığın gücü olabilir. Yoksa, despotun. Egemenlik üzerinde hiçbir güç tanımayan güç olarak özgür İstençtir. Duyunç ve istenç özgürlüğü demokrasinin olduğu gibi erdemin de zeminidir ve bu nedenle erdem ve demokrasi ayrılamazdır.

Türk Aydınının toplum görüşü. Halk (Köylü), Asker ve Aydın üçlüsünün bu betimlemesi ne ussal ne de olgusaldır. Aydın imgesinin UYGAR ilerlemede yeri yoktur. Aydın Yurttaştan daha çoğudur, onun üzerindedir ve Özgürlük kavramına yabancıdır. Halka güvenmez çünkü Aydın olma karakterini Halkın Aydın-olmamasında bulur. Aydın Despotizmi kendinde bir zor ve şiddet rejimidir.

Mustafa Kemal bir aydın despot değildi. Aydın Voltaire'in tersine, halkı her zaman aydın despotlar tarafından yönetilmeye belirlenmiş bir ayaktakımı olarak görmedi. Aydın Locke'un tersine, emekçileri de gelişmeye yetenekli insanlar olarak, her biri sonsuz değeri olan özgür ussal varlıklar olarak gördü. Bu yalın ilkelerin değerini ve önemini ancak karşıtları ile ilişki içinde anlayabiliriz. Bu kavramlar çocuksu bir saflığın düşüncesizce kendiliğinden kabul ettiği şeyler değil ama karşıtları ile ilişki içinde bilinen ve doğrulanan değerlerdir. Ama Aydın dayançsızdır ve bildiği biricik ilerleme olan özdeksel ilerleme hedefine her zaman kestirmeden ve her ne pahasına olursa olsun

ulaşmayı ister. İnsan Haklarını (Doğal Hak) bir metafizik olarak gördüğü için, böyle iveğen bir yolun kaçınılmaz olarak bir zor ve şiddet yolu olmasına aldırmaz. Mustafa Kemal, kendi sözlerinin tanık olduğu gibi, halka şiddet uygulamanın pekala bir değişim yaratabileceğini, ama böyle şiddet yoluyla değişime izin verilmemesi gerektiğini düşünüyordu. Şiddet yoluyla değişim insanı eğitmediği ama yalnızca korkuttuğu ve sindirdiği için sürekli şiddeti kaçınılmaz kılar. Ve böyle şiddet sürekliliğinde ve yeğinliğinde bir tinin törel geriliği ile doğru orantılıdır.

Mustafa Kemal'in Halka özgü gerçeklik duygusunun, dinsel inancının önem ve anlamını tanımasının zemini kendisinin türe, duyunç özgürlüğü, hak ve barış değerleri ile yoğrulan bir uygarlığın tinini taşımasıdır. İstenci ve Duyuncu hiçe sayan Aydını ve onun acımasız ve barbar tarihsel özdekçiliğini reddetmesi özgürlük bilincinin mantıksal sonucu idi.

Mustafa Kemal bir 'üst-insan' değildi. Halkı sürü olarak görmedi. Başardığı herşeyi, Aydının tersine, saydığı, tanıdığı ve eğitileceğini bildiği halkına okuma-yazmayı, nasıl giyinileceğini, nasıl konuşulacağını, nasıl dans edileceğini öğreterek, bilimlerin ve güzel sanatların değerini anlatarak, Türk dilinin nasıl güzel ve güçlü bir dil olduğunu göstererek başardı. Yine kendi sözlerinde görüldüğü gibi, Aydınları duyunçsuz Aydınlanmaya öykünmenin bedeli konusunda açıkça uyardı, böyle ilerlemenin ancak ulusun tinine aykırı bir dışsal öykünmecilik demek olduğunu, ve buna göre sonucun gelişme değil ama bir yozlaşma ve yıkım olacağını anlatmaya çalıştı. Bunu anlamayan, aslında anlayamayan biricik toplumsal kesim yine dünyaya salt özdeksel olanın, salt yararlı olanın, salt altyapısal olanın bakış açısından bakan bilgisiz, görgüsüz, şiddet tutkunu Aydının kendisi oldu.

Tablo Avrupa'nın tanık olduğu Boşinanç ve Aydınlanma kavgasının bir karikatürüdür: Yalnızca, orada Aydının (devletadamı) yerinde Voltaire, Askerin (güç) yerinde II. Frederick ya da Büyük Katerina durur. Boynu eğik Halk, Aydınlanma mantığına uygun olarak, geridedir.

Fransız Aydınlanma düşünürlerinin tersine, Mustafa Kemal bir 'Us Dini' gibi birşey kurmakla ilgilenmedi. Bir deist değildi. Bir ateist ise hiç değildi. Boşinanca karşı etkili olmanın uygar ve ussal yollarının olduğunu, ve bunun Duyunç Özgürlüğünün kendisi olduğunu biliyordu. Laiklik devletin duyunçsuz olması demek değildir, ve halkın istencine anlatım veren bir devlet halkın duyuncunun da anlatıcısı olmalıdır. Evrensel istencin egemenliği özsel olarak Duyuncun egemenliğidir çünkü duyunç kendine sorgulayan, yargılayan istençten başka birşey değildir. Problem halkın kendi İstencini ve kendi Duyuncunu diriltmek, Özgürlük diye bir kavramın varlığından haberi bile olmamış eylemsiz ve dirimsiz, üretmeyen ve tüketmeyen, tutucu ve gelenekçi despotik bir kitleyi yeniden yaşama döndürmek, uygarlaşmanın yoluna sokmaktı.

Aydın bilinç kuşkucu yapısı gereği değer, özgürlük, barış, türe gibi kavramları tanımaz. Gelişmenin özsel olarak İstenç ve Duyunç Özgürlüğü üzerine dayandığını, bireyin ancak Özgürlük içinde büyüyebileceğini, Batıya salt dışsal bir öykünmenin gelişme olmadığını anlamaz. Özdekçi, yararcı, ve duyumcu olarak, gerçekte hiçbir yeteneğini geliştiremez. Türk aydını on yıllarca cunta ve diktatörlük düşleri içinde yaşadı. Halkın eğitilebilirlik yeteneğine güvenmek yerine, onu ideolojinin denetimi altına düşürmeye çabaladı. Ve boşa harcanan bir yüzyıldan sonra, bu aydın, salt aydın olduğu için, ne sanat, ne felsefe, ne de bilimde insanlığın binlerce yıllık birikimine tek bir çivi çakmayı bile başaramadı. Tarihsel özdekçi Aydınlarımızdan utanç duymalıyız.

Mustafa Kemal bir pozitivist değildi. Hiç kuşkusuz pozitif bilimlerin ülkenin özdeksel gönenci açısından önemini doğruladı. Ama klasik felsefenin, klasik sanatların uygarlık açısından önem, anlam ve değerini de eşit ölçüde doğruladı. Modern üniversitelerin kurulmasının yanısıra klasik kültürün ölümsüz yapıtlarının anadile çevrilmesinin saltık önemini de biliyordu. Henüz doğuş

sürecinde olan ulusunu klasik müzik ile, opera ve bale ile tanıştırdı ve Türk kültürünün Batı kültürü ile bütünleşmesini ilerletmeye çalıştı.

Kendisi bir aydın olarak görülen Immanuel Kant Aydınlanma Nedir? başlıklı yazısında Aydın Despot II. Frederick'in ''Dilediğin kadar ve dilediğin herşey üzerine tartış, ama boyun eğ'' sözlerini övgüyle aktarır. Despotun kendi kişisel özencine boyun eğilmesini istediği için despot olmasına karşın, ''bu bakımdan çağımız Aydınlanma çağıdır, Friedrich yüzyılıdır'' der. (''Aydınlanma Nedir? sorusuna bir yanıt,'' Berlinische Monatschrift, 1784.)

Kant ilkin insanın büyümesinin (1) despottan özgürlük olduğunu belirtir. Ve (2) despotun ona boyun eğilmesi gerektiği istemi ile de anlaşır. Bu iki konumu bir ve aynı Kant bir ve aynı yazısında savunur.

Sorun bilgisiz bir halkın öz-çıkarlarını onlardan daha iyi kollayabilecek Aydın Despotların olanaklı olup olmaması değildir. Tarihte hiç kuşkusuz böyleleri olmuştur, ve Frederick II devletin ve halkın gönencini kişisel hırsın üstünde sayan Aydın Despot tipinin ideal örneğidir. Sorun Kant gibi kuşkucuların despotizmi mantıksal olarak doğrulamak zorunda olmaları, çünkü insanın ussal ve dolayısıyla özgür bir varlık olmadığını varsaymalarıdır. Kuşkucu için insanın doğal özü yamuktur.

27 Kasım 1929. Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk Ankarada yeni Parlamento binasının kürsüsünde açılış oturumunda milletvekillerine sesleniyor. Mustafa Kemal halk dalkavukluğu yapmadı. Türk halkı kendi devletini kendisi kurdu. Herkesin İstencine değil ama Evrensel İstence anlatım veren Parlamento Türk Devrimini gerçekleştiren barışçıl araç oldu.

Aydın Yurttaş değildir. Yurttaş yasanın belirleyicisidir. Yurttaş Yasayı yaptığı sürece, Yasayı tanıdığı sürece Yurttaştır. Yasa onun duyuncunun anlatımıdır.

Aydın yurttaşın yasama hakkını tanımaz çünkü aydınlık olmayan halkın yasasını kendi istencinin evrenseli olarak görmez. Eğer kendi istencini halkın istenci ile özdeşleştirirse, bir Aydın olarak süresi dolar.

Türk Aydını kavramsal doğası gereği tüm istencini ve gücünü evrensel istencin egemenliği uğruna değil, ama ilerlemenin biricik güvencesi olarak gördüğü kendi soyut usunu devlet yapma uğruna adadı. Bilim ancak onun pozitivist kanatları altında gelişebilirdi. Ekonomi onun Yurttaş özgürlüğünü silen ve Yurttaş Toplumunu "kapitalist toplum" olarak suçlayan despotik istenci tarafından belirlenmeliydi. Türe Özgür Duyunç yoluyla değil ama ancak onun yararlık ölçüleri yoluyla kurulabilirdi. İlerleme onun kendisiydi. Özverili idi. Onyıllar boyunca aydınlanmış despotizmi yaşama geçirmek için komplolar peşinde koştu. İlkin çözümü doğrudan doğruya cunta kuramlarında aradı. 1960'larda ve 70'lerde bu yöndeki tasarların gerçekleşme şansları konusunda umutsuzluğa düşünce, Aydın bu kez ideolojiye döndü. On yıllar boyunca aynı aydın tarafından felsefesiz, bilimsiz, sanatsız ve inançsız bırakılan genç kuşaklara hızlı kurtuluş yolu olarak tarihsel özdekçilik programları önerildi, önlerine oradan buradan toplanan iç savaş, halk savaşı, sınıf savaşı, gerilla savaşı, köylü savaşı, bağımsızlık savaşı tasarları atıldı. Binlerce kardeş ne yaptıkları ve ne oldukları konusunda en küçük bir kavrayışları olmaksızın birbirini yoketmeye başladı. Aydının henüz aydın olmayan gençliğe hizmeti ona bir nefret, şiddet ve yokedicilik programı olan ideolojiyi sunmak oldu.

1930'lar. Alman yargıçlar Berlin Devlet Opera Binasında Nazi selamı vererek Hitler'e ve Almanya'ya bağlılık andı içiyorlar.

Aydın hiç de Yurttaş olmak zorunda değildir. Eğer pozitif eğitim yurttaşlık bilincini de vermeyi

başarabilseydi, 1930'lar Almanyası yargıçları hiç kuşkusuz fotoğraftaki pozu vermezlerdi. Bu insanlar cinlere ve perilere, Papalığa ve teokrasiye inanmıyorlardı. Hiç kuşkusuz pozitif bilimlerin pozitif geçerliğine, dünyanın güneş çevresinde döndüğüne, ve iki kere ikinin dört ettiğine tüm yürekleri ile ve tüm beyinleri ile inanıyorlardı. Ama birer yargıç olmalarına karşın Hak kavramına inanmıyorlardı. Führere bağlılık yemini etmenin, bir despotu yasanın üzerinde saymanın insan onuru ile, insan değeri ile bağdaşmadığını bilmiyorlardı. Doğu ve Batı arasına sıkışmış Almanya hiçbir zaman bir Yurttaş Toplumu olamadı. İçindeki despotik çoğunluk bugün bile Putin'i desteklemekte, sanki Doğuya aitmiş gibi, 'Batı' dediği özgürlüğe kuşku ve güvensizlik ile bakmaktadır.

Bu toplumun ileri olmasından, orada insan haklarının tanınmasından, uygarlıktan söz edilebilir mi? Böyle bir yarı doğa-durumunda insan değerlerinin göreli kılınması ya da ayaklar altına alınması için nihilistik katkı gerekli midir? Ve hangi nihilist, varoluşçu, kuşkucu, göreci bu usdışını eleştirecek kategoriler ileri sürebilir? Ve hangisi bu tensel, giderek içgüdüsel toplumsal yapıyı reddedecek ussal değerler gösterebilir?

Aydın yasanın üzerindedir. Aydın inancın da üzerindedir. Modern döneme sarkan despotik tinin bir artığı olarak Aydın özgürlük istenci karşısında sönüp kararır.

St. Peter Alanı, St. Peter Bazilikasından, Vatikan.
Tüm Avrupa üzerinde Cennetin anahtarlarının satılması sonucunda toplanan gelir ile yapılan bu Alan Katolik Kilisenin dünyasal tasarlarının sonunu damgaladı.

Batıda 15 ve 16'ncı yüzyıllardan sonra yeni bir insan karakteri gelişmeye başladı. Katolik Kilise bütün bir Kıtada Avrupa'nın karanlık çağları denilen Orta Çağlarda öyle bir 'topluluk' tini yaratmıştı ki, bundan ayrılmak insanlara bir kurtuluş olarak göründü: Korku, terör, ölüm bu çağlarda yaşamın evrensel içeriği idi. Reformasyon bu işi Kuzey Avrupalının yüreğinde yaptı. Onun Duyuncunu usdışı bir inanca, boşinanca kölelikten kurtardı. Ama bunu yaparken inançtan kopmanın kıyısına dek geldi. Protestanlık gene de Güneyde, İtalya, Fransa, İspanya gibi asıl Katolik ülkelerde başarılı olamadı. Kuzeyde Protestanlığın yaptığını yapma işi Katolik kalan Fransa'da Aydınlanmaya düştü.

Aydınlanmanın ilerleme ve özgürlük anlayışı özdeksel olana, yararlı olana kısıtlıdır: Pozitif bilimlerde elde edilen ilerleme doğa üzerinde üstünlüğe götürmüştür. Aydınlanmanın mantığı gereği, aynı özdeksel belirlenimcilik insan açısından da geçerli olmalı, özdeksel ilerleme tinsel/törel kurtuluşu da getirmelidir. Bunun için yapılması gereken tek şey insanı inancından yoksun bırakmak, kafasını yalnızca sözde ussal bilgi ile tıka basa doldurmaktır. İnsan da eninde sonunda arı özdek değil midir?

Aydınlanmanın mantığına göre insanın özdekten özerk bir tinselliği, dürtüsel yanından özgür bir duyuncu, altyapı denilen bir fetiş alanından özgür bir istenci yoktur. Ona göre insan usu özdeksel altyapının özdeksel bir izdüşümüdür, fiziksel bir 'yansıma' gibidir, onu kendi dışından belirleyen özdeksel güçlere altgüdümlüdür.

Bu kölelik bilinci tüm içeriğinin, tüm kavramlarının, tüm değerlerinin çevre, dışsallık, altyapı vb. dediği özdeksel dünya tarafından belirlendiğine inanır, ve bu dışsallığı kendisi belirlemeye karar verdiği zaman bile onu buna belirleyen şey özgür usu değil ama yine bu her nasılsa özerk, tılsımlı çevrenin kendisidir. Çevreyi bilinci özgür bir bilince belirleyecek olan bir çevreye dönüştürmenin yolu da o bilince yine çevrenin kendisi tarafından telkin edilir. Us özerk değildir. Ve özdeğin yasası

özgürlük değil ama zorunluktur. Ona göre insan düşünce ve istenç yetisi ile, özgürce karar verebilmenin değer ve onuru ile donatılı değildir. Tersine, daha sonra Feuerbach'a yüklenen bir anlatımla, "insan yediğidir," özdektir, çünkü yalnızca özdek vardır. Tinsellik yoktur. Özdekçilik birciliktir, ikicilik değil.

Böyle belirlenimcilik zemininde, ancak üretimin bollaşması, ancak özdeksel gönenç paylaşma kavgasını yatıştırabilir. Çünkü insan özsüz, töresiz, duyunçsuz bir hayvandır. Ancak herkese gereksinimi kadar verilebildiği zaman kavga biter, ancak kör içgüdü doyurulabildiği zaman insanlar birbirlerini boğazlamaya son verirler. Nokta. Bu tarihsel özdekçiliğin özdekten, granit ve metalden, giderek barut ve plutonyumdan oluşan mantığıdır. Ama duyunçsuz, sevgisiz bir nesne olan, sözcüğün en gerçek anlamında özdeksel olan insanı hiçbir gönenç, hiçbir varsıllık, hiçbir sömürü düzeyi doyuramaz.

Tüm bunlar özdeksel 'ilerleme' mantığının ilkeleri ile tutarlı vargılarıdır. Orada herşey zorunludur. Çünkü özdek katı nedensellik yasalarına, ve pazar kendi demir yasalarına bağımlıdır. Orada herşey kendi içi değil ama kendi dışı tarafından, ya da daha tam olarak kendi altı tarafından, altyapı tarafından belirlenir, ve özgürlük diye birşey yoktur. Çünkü özgürlük Nedenselliği değil ama Erekselliği ister. İtki ya da dürtüden değil ama İstençten doğar, aslında onun kendisidir. Özdekçilikte, isteyen etmen insanın kendisi değildir. Onun yerine, altyapı ister.

Ve altyapı ilerler, büyür. Ama güdüsünü hırstan, kazanç hırsından, anamalcı itki ve dürtü ve içgüdüden türetir. Bu yüzden büyümesi hırsın ve duyunçsuzluğun bir büyümesi, usun ve duyuncun bir küçülmesidir.

Bir sadhu, ya da kendini tanrı Shiva'ya ve Aydınlanmaya adamış bir Hindu çilecisi (Pushkar, Hindistan).

Bir başka Aydın ve bir başka Aydınlanma tipi
Işık popüler tasarımda Bilgiyi simgeler. Ama Bilgi, eğer gerçekten Bilgi ise, simgelere gereksinmez.

Aydın sözcüğü genel olarak olumlu bir anlamda, giderek bir değer anlamında, bir onur sanı olarak kullanılır, ve hiç kuşkusuz karanlık a priori kötü, aydınlık a priori iyi olduğu için. Ama ışık bir simge olduğu ölçüde başka anlamlar için ve bütünüyle başka bağlamlarda da kullanılabilir. Asya'da Aydınlanmanın Avrupa'da olan ile karşıtlık içinde bütünüyle dinsel, daha doğrusu gizemsel bir anlamı vardır.

SCHILLER

BEETHOVEN

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Aydınlanma / Bentham, Hume, Voltaire, II. Frederick

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Aydınlanma
Bentham, Hume, Voltaire, II. Frederick

AYDINLANMA DÜŞÜNÜRLERİ
BENTHAM VE HUME; DOĞAL HAK VE POZİTİF HAK

Bentham: “Hak yasanın çocuğudur, olgusal/real yasadan olgusal/real haklar gelir; ama imgesel yasalardan, ‘doğa yasası’ndan imgesel haklar gelir,” der. “Doğal hak bütünüyle saçmadır.”

Kuşkucu Hume hiç kuşkusuz Bentham ile anlaşma içindedir:
“Doğal yasa ve doğal haklar gerçek olmayan metafiziksel fenomenlerdir.”

‘DOĞAL HAK’ anlatımı pozitif olmayan, yazılı olmayan, henüz bir olgu olmayan ve gene de o sözde aydınlık yüzyılın bilincinde gün gibi açıkta yatan İNSAN HAKLARI kavramının anlatımıydı. Aydınlanmanın asıl temsilcileri için boş metafizik idi. Aydınlanma düşünürleri Ussalcılar değil, ama görgücü Kuşkuculardır, ve düşüncelerinin vargılarını çıkarsamamış olsalar da, nihilizmin ve pozitivizm bu işi daha sonra onlar için yapacaktı. •

VOLTAIRE — 1
AYDIN DESPOTİZMİ

Voltaire adını sonradan alan François-Marie Arouet (1694-1778) bir noterin oğluydu, Jesuitler tarafından eğitildi, Latince ve Yunanca öğrendi, ve bir yazar olmayı istedi. Aristokratların arasına karıştı, yetkelere karşı yazılarından ötürü sayısız hapis ve sürgün cezasına çarptırıldı, ve bir keresinde Bastille’de on bir ay yattı ve bir soyluya hakaretinden ötürü üç yıl (1726-9) İngiltere’de sürgünde kaldı. İnanç özgürlüğünü, anlatım özgürlüğünü, özgür tecimi, devlet ve kilisenin ayrılmasını savundu. 20.000 kadar mektup ve 2.000 kadar kitap ve makale yazdı. Newton’ın Kıtada tanınmasında başlıca etki (ve elma öyküsü) ona aittir. 1750’de hayranları arasında olan Büyük Frederick’in yanına gitti. •

AYDINLANMA — 1
AYDIN DESPOTİZMİ (ENLIGHTENED DESPOTISM)

Wikipedia: “They tended to allow religious toleration, freedom of speech and the press, and the right to hold private property. Most fostered the arts, sciences, and education.”
“Dinsel hoşgörüye, konuşma ve basın özgürlüğüne, ve özel mülkiyet hakkına eğilimliydiler. Çoğu sanatları, bilimleri ve eğitimi destekledi.”

Büyük Frederik (Prusya) ve II. Katerina (Rusya)

Wikipedia: “Voltaire was a prominent Enlightenment philosopher who felt enlightened monarchy was the only real way for society to advance.”
“Voltaire önde gelen bir Aydınlanma filozofuydu ve aydınlanmış monarşinin toplumun ilerletmesi için biricik doğru yol olduğunu duyumsuyordu.” •

AYDINLANMA ve AYDIN DESPOTİZMİ — 2

Aydınlanmanın belgisi:
“Herşey halk için. Hiçbirşey halk tarafından değil.”

Aydınlanma karşısavı olarak HALKA, boşinançlı gördüğü halka gereksinir. Halk yönetilecek, ilerletilecek, aslında kurtarılacak olandır. Bu varsayım altında, DEMOKRASİ geçersizdir. Hiç kuşkusuz halk henüz kendini yönetemeyebilir, ve popüler politik istencin yokluğunde Monarşi olanaklı biricik devlet biçimi olabilir. Önemli olan nokta Aydının Halkı her zaman yönetilmesi gereken ve hiçbir zaman politik olarak büyümeyecek bir KİTLE olarak, YIĞIN olarak görmesidir.

Aydın Kavramı Yurttaş Kavramı değildir. Aydın Genel İstenci tanımaz. Onun İstenci toplumsal İstencin üzerindedir.

Aydın politik olarak egemen olma İSTENCİNİ taşır, ve kendi İstencini DEVLET olarak geçerli kılmak isteyen özgür Yurttaşı, GENEL İSTENCİ tanımaz. İSTENÇ ÖZGÜRLÜĞÜNÜ tanımamak Aydının keyfi bir tutumu değildir, tersine bu onun Kavramında yatar. Aydının Özgürlük İstencine yanıtı yine kavramı gereği ZOR ve ŞİDDETtir, yoksa Aydın değil ama Yurttaş olur, Demokrasiyi kabul ederdi. Aydınlanma Despotik Toplumdan Yurttaş Toplumuna geçiş sürecinin bileşenidir, feodal kültürün modern topluma sarkan bir artığıdır. •

AYDINLANMA ve HOŞGÖRÜ

Hoşgörü üzerine Voltaire:

“Hıristiyanların birbirlerine hoşgörü göstermeleri gerektiğini tanıtlamak için büyük bir sanat ya da gözalıcı bir konuşma ustalığı gerekmez. Ama ben daha ileri gideceğim ve diyeceğim ki tüm insanları kardeşlerimiz olarak görmeliyiz. Ne? Türk kardeşim midir? Çinli kardeşim midir? Yahudi? Siyamlı? Evet, hiç kuşkusuz; tümümüz aynı babanın çocukları ve aynı Tanrının yaratıkları değil miyiz?”

“It does not require great art, or magnificently trained eloquence, to prove that Christians should tolerate each other. I, however, am going further: I say that we should regard all men as our brothers. What? The Turk my brother? The Chinaman my brother? The Jew? The Siam? Yes, without doubt; are we not all children of the same father and creatures of the same God?” •

AYDINLANMA ve AYDIN DESPOTİZMİ — 3

Aydınlanma özsel olarak karanlık Boşinanca ve bilgisizliğe karşıttır, ve terimin kendisi İnancın yerini Bilginin alması gerektiğini imler.

Aydın kavramı gereği karşısında aydın-olmayan Halk kitlesini varsayar — bilgisiz, boşinançlı kitle.

Aydınlanma Genel İstenci, evrensel özgürlüğü, bireysellik ilkesini tanımaz. Bu düzeye dek despotiktir. Aydınlanma despotik bir kültürün anlatımı ve göstergesidir, özgür bireylerin modern toplumunda yeri ve gereği yoktur, despotizminin kendisinde arkaik bir karakter taşır. •

AYDINLANMA ve AYDIN DESPOTİZMİ — 4

Aydınlanma modern olamaz, çünkü modernlik özsel olarak İstenç özgürlüğü ile, Duyunç Özgürlüğü ile başlar. Aydınlanmanın Hoşgörüden yana olması Duyunç özgürlüğünden yana olması gibi görünür. Ama bu bir yanılsamadır, çünkü Aydın öznel özgürlüğü, bireyin kendi için karar verme ve yargıda bulunma, kendi istenci ile eylemde bulunma özgürlüğünü tanımaz, çünkü kendini birey-üstü bir yetke ve güç olarak ve aydın-olmayanı istençsiz olarak görür.

Ussal insan özsel olarak özgürdür. Ama Aydının kuşkuculuğu onun insanı ussal bir varlık olarak görmesine izin vermez. Aydının kuşkuculuğu aydın despotizmi ile uyum içindedir. •

İdea Yayınevi / 2014

Aydınlanma ve Romantizm

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Olgular ve Kavramlar / Aziz Yardımlı

Aydınlanma ve Romantizm

Aydınlanma Tasarımı ve Aydınlanma Kavramı

Aydınlanma sıradan bilincimizde "bilgi" ile bağlanır, ve karanlık bilgisizlik ile. Bu şiirsel eğretilemeler hiç kuşkusuz çağrışımlara dayanır, ve çağrışım kendinde yanlış ya da kötü değildir. Ama çağrışım birşeyi bilmek için uygun bir araç değildir.

Herşeyden önce söz konusu olan "bilgi"nin kendisini çağrışımlardan özgür olarak irdelemelidir. Onun kavramı ile ilgilenmeliyiz, tasarımı ile değil.

Aydınlanma bugün bile Batının kültürel gelişiminde zorunlu bir evre, giderek başka kültürlerin de öykünmeleri gereken bir evre, başarmaları gereken bir aşama olarak görünür. Ama eğretilemeyi ve tasarımı bütünüyle bir yana bırakmalı, Aydınlanmayı ilgili olduğu bileşenlerin terimlerinde, Us, Bilgi, Özgürlük, Ahlak, Törellik, Politika ve İnanç kavramları açısından bilmeliyiz. Bunu yaptığımızda Aydınlanmanın gerçekte bir Karanlık olduğunu kabul etmekten kaçınamayız. Sözde Aydınlanmanın Batı bilincine katkısı gerçekte bu kültürün henüz kurtulması gereken bir düşünme hastalığıdır.

Aydınlanma Us çağı olarak bilinir, ama Immanuel Kant da aralarında olmak üzere tüm Aydınlanma düşünürleri us düşmanları olarak, usu yadsıyan, ona güvenmeyen, onu duyguların, dürtülerin vb. kölesi olan zayıf bir yeti olarak görür. Buna göre Aydınlanmanın bilgi dediği şey görgül bilgidir ve böyle 'bilgi' daha sonra kendini materyalizmden pozitivizme sözde felsfelerde gösterir. Bu felsfeler de gerçekte felsefe değil ama sıradan bilincin bir kez de kendini felsefede sınamak için üstlendiği girişimlerdir. Tümü de felsefeyi, usu, bilgiyi reddetmede birleşir.

Aydınlanma Özgürlük ile bağlanır. Ama Aydınlanma açıkça despotik bir politikayı temsil eder ve Aydın olma karakterini bir boşinanç kütlesi olarak gördüğü bilgisiz Halkın Karanlığı ile karşıtlık içinde tanımlar.

Aydınlanmanın Özgürlüğü yadsıması onun sözde ahlak felsefelerinde görünür ve ahlaksal niteliği duyunç ile değil ama haz ve acı duyguları ile bağlar ve bu ahlak temelinde yararlık törelliği dediği bir barbarlık öğretisini törebilim olarak ileri sürer.

Aydınlanma inancı da boşinanca indirir çünkü bilgi ile, us ile bağdaşmayan bir inanç inanç değil ama boşinançtan daha iyi olmayan bir kuşkulu inançtır.

Tarihsel süreçte tikel bir düşünce akımı neyi temsil eder? Realiteyi belirler mi? Aydınlanma sandığı gibi tarihe karışma ve onu yönlendirme ya da giderek yönetme gücünü taşmış mıdır? Despotlar tarihsel karakter taşırlar çünkü milyonların istencini yönlendirirler. Savaşlara karar verirler, ülkelerin sınırlarını çizerler, kültürlerin biçimleri üzerinde etkili olurlar. Aydınlanma tarihsel olarak etkili olmuş mudur ve olmuşsa ne düzeyde etkili olmuştur? Aydınlanma bilgi üzerine kuramından politik kuramına dek yanlış bir tasarımı temsil etmiştir. Despotlar tarafından dinlenmiş olsa da, despotları yaratmamıştır. Demokrasi Aydının istencine karşın gelişmiştir. Felsefe Aydının görgücülüğüne karşın gelişmiştir. Yanlış bir kuram kimi kafalarda belli bir ölçüde etkili olabilir. Ama Dünya-Tininin gelişim süreci tinin özgürleşme devimidir ve bu devimin kıpılarının kendileri kendilerini çürütür ve ortadan kaldırırlar. Sözde ilerici Aydınlanma despotizmi sağlamlaştırma isteğinde en çoğundan tutucu bir etkide bulunmuştur. Bilim sürecinde Aydınlanmanın hiçbir etkisi olmamıştır çünkü bu sürecin kendisi görgül yanında Aydınlanma olmaksızın da Aydınlanmanın bilgi ile anladığı şeyi üretmekten başka birşey yapmamıştır.

Özgürlük Korkutucudur

Aydın politik olarak bir despottur çünkü İstenç, Duyunç, Özgürlük, Us kavramlarını bilmez, ve bilmediğine karşı saldırgandır çünkü bilinmeyen, kuşkulu olan onun için güvenilmez olmalıdır.

Özgürlük özgür olmayan bilinç için korkutucudur, ve hiç kuşkusuz haklı olarak korkutucudur, çünkü özgürlük ilkin soyuttur, "dilediğini yapma" özenci olarak, seçme özgürlüğü denilen keyfi istenç olarak anlaşılır ve uygulanır. Bu dolaysız-düşüncesiz özgürlük momentinde İstenç henüz kendi kendisini nesne yapmaz, kendi üzerine düşünmez. Henüz Duyunç olarak kendi kendisini yargılamaz, henüz Ahlak gelişmiş değildir. İstenç bu ilk evresinde ahlaksızdır. Duyunç tıpkı henüz erginliğe büyümemiş bir çocuğun durumunda olduğu gibi hamdır. Ama özgürlüğü öğrenmenin, özgürlüğü gerçekleştirmenin yolu özgürlüğün kendisinden geçer. İnsanlık doğruyu ve yanlışı, iyiyi ve kötüyü yalnızca rahipleri dinleyerek öğrenemez. Dışsal Ahlakı içselleştirmeli, kendisi ahlaksal bir varlık olmalıdır.

Katolik Kilise, tıpkı onunla savaşan karşıtı Aydınlanma gibi, halkı özgür olmasına izin verilmeyen ve her zaman çocuk kalması, her zaman güdülmesi gereken yığınlar olarak, kitleler olarak gördü. Rahibin boşinançlı despotizminin karşısına Aydının despotizmi çıktı. Ve despotizmin despotizm ile kavgasının sonucu despotizmdir.

Aydınlanmanın arkasından gelen despotik İdeolojiler, başlıca Marxizm ve Nazizm, aynı kölelik tininden yararlandı. Kurtarıcı İdeoloji kurtuluşa gereksinimi olmayan özgür Yurttaş Toplumunda değil ama hiçbir zaman özgürlüğü tanımamış despotik kültürlerde zemin bulabilirdi. Özgürlüğe yabancı olan ve kendi istençleri olmayan eğitimsiz, bilgisiz, düşüncesiz halklar, kitleler, yığınlar Führerlerinin ve Sevgili Önderlerinin, Leninlerin, Troçkilerin, Stalinlerin ve Hitlerlerin despotik istençlerini izledi. Tiranlıklar her durumda halkların ahlaksızlığı üzerine, istençsizlik ve duyunçsuzluğu üzerine dayanır.

Aydınlanma ve Us

Fransa’da Aydınlanma dünyasallaşmış bir Katolik Kiliseyi ezdi. Protestan İngiltere’de rahipler çoktandır politik nüfuzlarından bağışlanmış, Devlet görevlileri yapılmışlardı. İspanya’da Aydınlanma bir mum alevi gibi parlamayı bile başaramazken, kısa bir süre için klasiklerin, romantiklerin ve idealistlerin estetik, duygusal ve ussal tılsımı altına düşen Almanya’da Aydınlanmanın kendisi pekçoklarına bir tür Karanlık gibi göründü. Ama Almanya'nın despotik yarısı ve Avusturya Aydınlanmayı bile aratacak İdeolojik mayalanmaların zemini olarak kaldı.

Eğer Aydınlanma çağına ‘Us Çağı’ demenin en küçük bir anlamı olmalıysa, bu anlam kırıntısını Aydınlanmanın kurumsallaşmış dine karşı çıkmasında aramak gerekir. Ama tıpkı ikiyüzlülüğe dayanamamanın kendinde büyük bir erdem belirtisi olmaması gibi, insan usunun düşebileceği büyük sefilliklerden biri olan boşinancın karşısına pozitif bilimi tüm donatımı ile çıkarmak da büyük bir bilgeliğin göstergesi değildir. Gerçekte tıpkı aynıların aynıları bilmesi gibi, Aydınlanma da çarpıştığı boşinançta kendi usdışı bakış açısından başka birşey ile çarpışmadı. Aydınlanma dayandığı bütün bir modern bilimsel temeli Galileo ve Kepler gibi ussalcılardan, kendileri Aydınlanmacılar olmayan, aslında İngiliz Aydınlanmasının birincil boy hedefleri olan Descartes ve Leibniz gibi bilimci ve felsefecilerden ödünç aldı.

Aydınlanmanın 'bilgi' dediği şey görgül bilgi, pozitif ya da yararlı bilgi idi. Buna göre Aydınlanma için kurgul bilgi, ussal bilgi, felsefi bile ya da kısaca gerçek bilgi yadsınması gereken bir yanılsama idi. Aydınlanma düşünürleri, her ciddi felsefecinin bildiği gibi, Usu çürütmekle ilgilendiler çünkü ussal bilgiyi metafiziksel olarak, Usu Metafizik dedikleri şeyin kendisi olarak gördüler.

Aydınlanma düşünürleri boş metafizik olarak gördükleri doğal hakkı ya da insan haklarını reddettiler. Bu tutum Aydın Despotizminin bir başka anlatımından başka birşey değildi. Usu tutkuların kölesi olarak ve ahlakı salt bir haz ve acı sorunu olarak gördükleri için, insan

özgürlüğünü reddettiler. Pozitif yasaya, egemenin buyruğuna ‘haktır’ diyerek, evrensel hakkı ve evrensel özgür istenci reddettiler. Etik için özgür istencin yokluğunda, Aydınlanma etiği nihilistik bir yararlık etiğidir ve moral belirlenimini Duyuncunda değil ama haz ve acı duygularında bulan bu törellik bir süre için modern Avrupa politikasını tanımlayan özsel etmen oldu. Yararcılık moral olarak ancak Aydınlanmaya özgür belirlenimler olarak Deizm ve Ateizm temelinde olanaklı olabilirdi.

Kendi sözde ‘ussallığının’ değerini yalnızca ve yalnızca köhnemiş bir Roma Katolik Kilisesinin kurumsallığı ile karşılaştırma içinde ölçen Aydınlanma aynı zamanda Batıda idealizmin ve rasyonalizmin bastırılmasında, tek-boyutlu toplumun ve insanın belirleniminde başka herşeyden daha etkili oldu. Çünkü bunu bir ideoloji adına değil, ama pozitif bilim adına yaptı. Aydınlanma ortadan kalkmış, ‘Aydın’ sözcüğünün kendisi Batıda Doğu gizemciliği ile bağlanan küçük düşürücü bir anlatım olmuştur. Ama Aydınlanma kesinlikle yitmemiştir. Nerede olduğunu sorarsak, bugün kendini Avrupa’nın pragmatik, pozitivist ve moral olarak göreci tininde gösterir.

‘İNSAN HAKLARI’ BOŞ METAFİZİKTİR! HAK YALNIZCA POZİTİF HAKTIR!

Aydınlanma düşünürleri Ussalcılar değil, ama Kuşkucular idi — çağdaş nihilizmin ve pozitivizmin ataları. İdealistler değil ama yararcılar idiler — pragmatizmin, giderek hedonizimin ataları. İngiliz yararcısı Bentham, “Hak yasanın çocuğudur, olgusal yasadan olgusal haklar gelir; ama imgesel yasalardan, ‘doğa yasası’ndan imgesel haklar gelir,” der. “Doğal hak bütünüyle saçmadır.” Doğal Hak ile o günlerde anlaşılan şey kendinde insan haklarından başka birşey değildi. Kuşkucu Hume hiç kuşkusuz Bentham ile anlaşma içindedir: “Doğal yasa ve doğal haklar gerçek olmayan metafiziksel fenomenlerdir.”

‘Doğal Hak’ anlatımı pozitif olmayan, yazılı olmayan, henüz bir olgu olmayan ve gene de o sözde aydınlık yüzyılın bilincinde gün gibi açıkta yatan İNSAN HAKLARI kavramının anlatımıydı. Ve Aydınlanmanın asıl temsilcileri için boş metafizikti. Eğer böyle görülmeseydi, yaşanan tüm türesizlikleri örtmenin bir yolu olmazdı. Modern Tinin doğuşu moral göreciliğin damgasını taşır. Bu teknik anlatımın açık anlamı duyunçsuzluk ve ahlaksızlıktır. Düşüncesizlik gelişmeyi başlıca alt-yapı denilen şeyin pozitif gelişmesi olarak, teknolojik olarak görür, moral olarak değil. Moral gelişme insanlığın büyük bölümü için bugün de yabancı bir kavramdır.

Aydınlanmanın izinde yürüyen görgücü ve analitik düşünürler ‘insanlık’ kavramını da boş metafizik olarak görürler ve İngilizler, Fransızlar, Çinliler vb. vardır, derler, "insanlık" değil. Görgücü düşünce için "evrenseller" yoktur.

Aydınlanma pragmatizmi ve yararcılığı ile modernleşmenin yolunu İdealizmden, Güzel Sanatlardan, Evrensel İnsan Haklarından ve Değerlerden temizledi. Bütün bir dünya bundan böyle hiçbir moral kaygı olmaksızın yeni tinin oyun alanıydı. Aydınlanmanın ‘us’ ve ‘bilgi’ imgeleri kendilerini Batının makineleri ve bombaları olarak gösterdiler, ve hiçbir duyunç direnci ile karşılaşmadan dünyayı hızla evrensel bir sömürü, türesizlik ve savaş durumuna uyarladılar. Bugün ‘Batı Uygarlığı’ dediğimiz ve hiçbir biçimde evrensel olmayan, göreci olan kültürün temellerinde Aydınlanmanın iki yüz yıllık nihilistik emeğinin yattığını yalanlamak olanaksızdır: Boşinancın boş kalan yeri henüz doldurulmuş değildir. Batı özgürlük bilincinin doğduğu ve gelişmekte olduğu yerdir. Ama "gelişme" bir süreçtir ve "gelişmemişliği" kendi içinde kapsar.

1) Aydınlanmanın Kavramı. Her olgu durumunda olduğu gibi, Aydınlanma devimi de belirli bir kavramın mantıksal açınımı olarak kendinde olduğu gibi kavranmalı, popüler tasarımda ya da pop felsefelerde göründüğü gibi değil ama kavramı içinde anlaşılmalıdır. Bireysel temsilcilerinin

kavrama ne ölçüde anlatım verebildiklerinden ayrı olarak, onda kişisel olarak görmeyi istedikleri herşeyden ayrı olarak, Aydınlanma kavramı ona dışsal olarak yüklenen tutarsızlıklarından temizlenmeli, tutarlı bir dünya görüşü olarak, şeylerin düzeninde önemli bir yeri olan bir bileşen olarak çözümlenmelidir. Bu yapıldığında, Aydınlanma kendini soyut bir us imgesi adına inancı çürütme girişimi olarak gösterir.

2) Aydınlanma Avrupa'da Descartes İle Başlayan Ussalcılığın Bir İlerlemesi Değildir. Tam tersine, 'Us Çağı' adlandırmasına karşın, Aydınlanmanın başyapıtları olan Fransız özdekçi ve İngiliz görgücü dizgelerinin dolaysızca gösterdikleri gibi, Aydınlanma Usa karşı derin bir güvensizliğe (kuşkuculuk), duyusal deneyime duyulan güçlü bir güvene (görgücülük), ve haz ve acı temelinde belirlendiği kabul edilen bir törelliğe (yararcılık) anlatım verir. Deizm bu kuşkucu temelde inanca verilebilecek biricik biçimdir. Aydınlanmanın 'ussallık' ile anladığı şeyin kendisi usun özellikle Kant'ın eleştirel felsefesinin inanmamızı istediği güçsüzlüğüdür. Us sınırlarının ötesine geçerse, görüngünün ötesinde kendinde-şeye uzanırsa, saltık gerçeklik isteminde bulunursa, altyapıdan özerkliğini ileri sürerse tehlikeli olacaktır. Us sınırlarını bilmelidir. Usu boşinanç ile karşıtlığı içinde ölçen, onu duyular karşısında ikincil gören Aydınlanma yerini aldığı Boşinançtan daha iyi olmayan bir us savurganlığıdır.

3) Aydınlanma Niçin Başarısız Oldu? En iyi yanında, Aydınlanma insanlığın kurtuluşu adına boşa çıkan girişimlerden biri olarak görünür. Aydınlanma bilimsel gelişimin gönençte sınırsız bir artışa götürerek yoksulluğu ortadan kaldıracağı, insanı doğa karşısındaki güçsüzlüğünden kurtaracağı gibi beklentilerinde bir iyimserlik tinine anlatım verdi. Hiçbirşey böyle umuttan daha haklı, daha ussal, daha anlamlı olamazdı. İnsan doğanın tüm gizlerini çözebilir, onun sınırsız güçlerini anlayabilir, ondan tüm insanlığın mutluluğu uğruna yararlanabilirdi.

Ama Aydınlanma tasarı beklenenin tam tersine sonuç verdi. İnsanlığın özdeksel kurtuluşunun hiçbir zaman olmadığı denli yakın göründüğü bir bir dönemde dünya daha önce hiçbir zaman yaşamadığı yoksullukları yaşamaya başladı. İnsanlık için barışı ve türeyi yeryüzünde gerçekleştirmenin en gerekli ve olanaklı göründüğü bir zamanda daha önce hiç yaşanmamış bir saldırganlık ve türesizlik çağı başladı. İnsan ruhu henüz korkak, duyarsız, duygusuz olduğunu yeterinden öte tanıtladı, ve Avrupa'nın her zamanki yalancı 'felsefecileri' insanın dünyaya fırlatılmış bir hiçlik, varoluşun anlamsız, yaşamın yaşamaya değmez ve insanın saçma olduğunu buyurmaya başladılar.

ABD'DE AÇLIK. Görgücü felsefi temelleri ile Aydınlanma hiç kuşkusuz idealist değildi, ve yararcı törellik anlayışı gereği özdeksel gönencin tinsel gönence birincil olduğunu kabul ediyordu. İnsanın usun değil ama tutkuların denetimi altında olduğu önyargısı ile, sözde 'ussalcı' Aydınlanma ussalcı olmaktan öylesine uzaktı ki, tam tersine Aydınlanma düşünürleri görgücü ve kuşkucu ilkeleri ile tutarlı olarak özellikle rasyonalizme karşı idiler. Ve başından bu yana ikisini de kazanamadı. Aydınlanmanın yaşayan kanıtı olan ABD yararcı etiğin cenneti oldu.

4) Geleneksel Ve Modern Ayrımı. Hiç kuşkusuz geleneğin yüzyıllarında, Avrupa boşinançlar uğruna milyonların yokedilmesine, Hıristiyan duyunç adına duyuncun kendisinin, Skolastik us adına usun kendisinin çiğnenmesine tanık oldu. Ama Modern Avrupa da en az eşit ölçüde yokedici olduğunu gösterdi. Birinciler yaptıkları şeyleri kutsal eylemler olarak görürken, ikinciler kendi yaptıklarının us ve özgürlük dedikleri ilkeler adına olduğunu ileri sürdüler.

5) Aydınlanmanın Kalıtı. Aydınlanmanın Katolik boş-inanç karşısında duyulan bir tepki olması gerçekliğin yarısıdır. İkinci yarısı Aydınlanmanın kendisinin bu tepkisinde bile kavramsal içerikten yoksun bir boş-us olmasıdır. Aydınlanma Boşinancın imgeleri, putları, mitleri karşısında ona

yaşamın olgularını, bilginin gücünü gösterdi. İnançtan saçmalamaya son vererek sağduyunun toprağına gelmesini istedi. Ama Aydınlanmanın boşinanca gerçekliğin kaynağı olarak gösterebildiği şey beş duyunun tanıklığından daha çoğu değildi. Duyusal temele bağlanan bilgi hiç kuşkusuz boşinancı çürütmenin etkili bir yoludur. Ama duyusal temele indirgenen bilgi bütününde gerçekliği de çürütür, bilimi olduğu gibi törelliği de duyusal bir sanı sorununa indirger, güzelliği olduğu gibi duyuncu da öznelleştirir, görelileştirir. Aydınlanma Felsefe değildir. Aydınlanma idealizmin anlamsız ve yararsız olduğuna, aslında zararlı, giderek tehlikeli olduğuna inanır. Anlamlı, değerli ve önemli olanın özdeksel olduğuna inanır. Onun için tinsel Değer değil ama özdeksel Yarar önemlidir.

Aydınlanma herşeyden önce boşinancın karşısına sürdüğü Bilimin kendi doğası konusunda bilgisizdi. Onu salt yararlı bir nesne olarak, bir güç olanağı olarak, bir denetim ve üstünlük sağlama aracı olarak gördü, bir amaç olarak, kendinde değeri olan bir erek olarak değil. Bu pragmatist yaklaşımın kendisinin bilimin yararlığını sınırladığını anlama yeteneği yoktu. Böyle dar kafalı, ruhsuz burjuvanın dünya görüşünü anlatan ve dar olduğu denli de töresiz olan bu özdekçi ilke Batının ilerlemesinin koşuludur. Ama o denli de onun bedelidir. Aydınlanma Avrupa'ya doğrudan çıkarları ve özdeksel kazanımları insan değerlerinin ve duyuncunun üstüne koymayı öğretti. Duyuncun toplumsal ilerlemeye engel olmaması gerektiğini öğretti. İdealizmin politik yapıda hiçbir hakkının olmaması gerektiğini, modern toplumun örgütlenmesinde pazar ilkesinin en güvenilir etmen olduğunu, işleyimin gelişmesi için sömürünün ve türesizliğin göze alınması gerektiğini, ve acımasızca yarışmacı modern toplumu örgütlemenin en ussal yolunun denetimci bir bürokratik aygıta dayandığını öğretti.

6) Aydınlanma Henüz Aramızdadır. Aydınlanmanın dinamik ilericiliği geleneğin tutuculuğu ile karşılaştırma içinde çok anlamlı görülür ve doğrulanır. Karşıtlık bir çocuk uslamlamasının bile yakalayacağı denli açık, duru ve yalındır. Aynı karşılaştırmalı mantık bugün Açık Toplum kuramcılığı tarafından da etkili olarak kullanılır ve Aydınlanma idealinin bir güncelleştirilmesi olan bu Açık Toplum biçimi de kendini kapalı totaliter biçimlerle karşıtlık içinde aklayıp paklar. Ama bu karşılaştırmalı toplumbilimin ötesinde ve üstünde, ilerleme gibi açık toplum da kendilerini ideal-ussal ölçünler ile karşılaştırmazlar çünkü bu karşılaştırmaya dayanamazlar, çünkü görgül-göreci bilincin duyusal, deneyimsel, özdekçi uzamında bir insan özü kavramına, değişmez bir insan doğası kavramına, insanlık için bir erek kavramına yer olamaz. Bu ideal ölçünler o reel bilinçte boş metafizik olarak, varlık taşımayan düşlemsel kurgular olarak görünür. Gerçek ilerlemeyi, gerçek gelişmeyi anlatan böyle kavramların emeğini üstlenmek yerine, Batı politik istenci reel varoluşun sunduğu sınırsız olanaklar arasında seçim yaparak varoluşu özgürce belirler, göreci bir törellik zemininde hiçbir duyunç rahatsızlığı duymaksızın özel mülkiyet ve anamalcılık gibi özdeksel değerleri insanların ve ulusların yaşamları üzerinde, insanların ve ulusların yazgıları üzerinde ilke yapar. Batı hiç kuşkusuz bir mollalar rejimi, bir despotizm alanı değildir, çünkü orada egemen politik güç Reformasyon yoluyla duyunç özgürlüğünü kazanmış olan halktır. Ama bu popüler duyunç ve istenç henüz doğal olanın, içgüdüsel, dürtüsel, itkisel olanın ötesine geçebilmiş, henüz yararlı olanın mantığının üzerinde, yararcılığın ötesinde ussallaşabilmiş değildir.

Voltaire — Zorunlu Bir philosophe: Aydın Karakterinin Prototipi

"Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer :: Tanrı olmasaydı, onu yaratmak gerekirdi."

Aydınlanma Avrupa insanını bir boşinanç topluluğundan kurtarıp modern toplumun anlamsızlığına, değersizliğine, nihilizm ve pozitivizmine götüren ikinci büyük uslamlamadır. (Birincisi

Reformasyondur).

Aydınlanmanın bilim ve gerçeklik ile ilgisi baştan sona gülünç, bön, ve kısırdır çünkü görgücülüğünden (göreciliğinden) ötürü saltık gerçekliği, bilginin kendisini reddeder, olasılık ile yetinen bir indeterminizmde kalır. Aydınlanma tini bilim dışıdır, olgucudur, yararcıdır. Aydınlanmanın özgürlük ve demokrasi ile ilgisi de baştan sona olumsuzdur çünkü görgücülüğünden (göreciliğinden) ötürü evrensel insan haklarını metafizik olarak reddeder: Aydınlanma tini ilerlemeyi özdeksel olarak gördüğü ölçüde baskıcı, denetimci, despotiktir. Her iki niteliğini de — türesizliğini olduğu gibi baskıcılığını da — pozitivist mantığından çıkarsar, bilgiyi ve değeri bir yana fırlatır, ve yararcı ve baskıcı bir zeminde İlerleme olarak anladığı sürece yönelir. Böyle ilerleme ancak türesizliği insan ilişkilerinin normal durumu olarak kabul edebilecek, ancak değersizliği insan ilişkilerinin normal durumu olarak kabul edebilecek bir ruhsal yapı üzerinde olanaklıdır. Böyle İlerleme inancında olduğu gibi biliminde de pozitif-duyusal öğenin ötesine geçememiş bir nüfus temelinde olanaklıdır. Böyle ilerleme ancak tarihsel olarak henüz duyunç kavramını geliştirmemiş bir toplumsal yapı temelinde olanaklıdır. Ve böyle uygarlığın kendini küresel model olarak, evrensel insanlığın varoluş biçimi olarak, tarihin sonu olarak sunması Batı değerlerinin insanlık değerleri olduğu düzeye dek ussal, anlaşılır ve gerçekleşebilir bir dilektir.

Aydınlanma modern toplumun büyük nihilist uslamlaması için materyalist öncülü sağlar.

Onu formüle eden düşünürlerin tüm tutarsız, giderek çelişkili kişiselliklerinin üstünde ve ötesinde, Aydınlanmanın özsel bir mantığı vardır, ve her tarihsel devim gibi Aydınlanma da ona katılan bireylerin geriye bakan özençlerinden bağımsız olarak kendi mantığını kristalize eder, onu daha öte tarihsel çıkarsamalara hazırlar. Hiç kuşkusuz Aydınlanma düşünürlerini kişisellikleri içinde almalı, onlara söylemediklerini söyletmemeli, yazmadıklarını yazdırmamalı, düşünmediklerini düşündürmemeliyiz. Ama gene de Aydınlanma tutarlı bir mantıksal yapıdır, bir dünya görüşüdür, ve sözcülüğünü üstlenen bireysel düşünürlerin yetersizlik ve tutarsızlıklarının üstünde ve ötesinde bir evrenseldir, mantığı onu yeterince kavramayı başaramayan bireysel mantıkların tözüdür.

Voltaire'in 'Us'u

Deist (ya da daha tam olarak, ateist) Voltaire için Descartes'ın felsefesi Spinozacı panteizme, buna karşı Newton'un öğretisi ise Tanrının bilgisine götürüyordu. Usdışı öncülleri üzerine, bu hiç kuşkusuz güzel bir çözümlemeydi. Ama yalın bir mantıktan bile öylesine uzaktı ki Descartes'ın ve Spinoza'nın evrenlerinin ussal olduğunu ve evrenin ussallığını doğrulamanın panteizm demek olmadığını anlayamazdı. Bununla tutarlı olarak, Newton'un uzayı Tanrının duyu örgeni ve Yerçekimini Tanrının istenci yapan usdışı 'doğal felsefe'sinin Hermetik bir boşinanç yapıtı olduğunu, aslında böyle bir evren yorumunun panteizm adına daha çok yakıştığını da düşünemezdi. Aslında Voltaire soğukkanlı düşünmeyi pek sevmezdi. Onun gözünde, Newton'u en büyük 'felsefeci' sayan ve barometre ve termometreye 'felsefi aygıtlar' diyen İngiliz düşünürleri Fransız aydınlarına örnek olmalıydı. Dünya halklarını köleleştirme, dünya ülkelerini sömürgeleştirme, işleyim devrimi adına acımasız bir sömürü düzenini başlatma yolunda olan İngiliz liberalizmi insanlığın geleceğin imrenilecek düzenini daha şimdiden yaratmaya başlamıştı. Voltaire henüz şekillenmekte olan kaotik bir dünyada duyunçsuz Anglo-Saxon tinin eline oynadı. Tarihsel önemini ve ününü doğru seçimine borçludur.

Descartes'ın felsefesi için, ''yalnızca bilgisizi eğlendirmeye uygun dahice bir romanstan daha çoğu değildi,'' diye buyurur Voltaire. Voltaire'in us düşmanlığı otomatikti. Soyut, duyarsız, ilgisiz, bireyci kişililiği ile modern hafifliğin, entellektüel vakarsızlığın bir simgesi oldu. Aydınlanmanın öncü

‘filozofu’ olduğu, kafasında taşıdığı usun gerçekten de sözcüğün en açık ve seçik anlamında Aydınlanmanın usu olduğu su götürmez.

Voltaire’in ‘felsefesi’ne göre mutluluğun gizi “kişinin kendi bahçesini ekip biçmesinde yatar” (Candide). İdealizm gereksiz, aslında zararlıdır. Voltaire için “olanaklı tüm dünyaların en iyisi” olmayan bu dünyaya uyarlanmanın en iyi yolu, bu yalnız insanın dünya görüşü ile uyum içinde, belli bir ilgisizlik ve duyarsızlık kültürü geliştirmeye bağlıydı.

Voltaire’den bir elyazması.

Voltaire de pekçok görgücü gibi bir ‘Felsefe Sözlüğü’ yazdı. Kapsamında antikçağ, hayvanlar, ateizm, iflas, piskopos, brahmanlar, şarlatan, iklim, sağduyu, sofu, bakan, amblem, son nedenler, tahıl, dolandırıcılık, öpüş, yasalar, dil, sevgi, lüks, evlilik, dağ, çıplaklık, doğa, zorunluk, güç, seyrek, us, gözyaşları vb. gibi girişler bulunur. (Voltaire’in ‘Felsefe Sözlüğü’nden ‘tahıl’ konusu bu sayfanın en sonunda bulunuyor.)

‘Felsefeciliğini’ bir yana bırakırsak, biraz daha çekilebilir bir Voltaire tablosu doğar. Tüm les Lumières gibi, o da sözde İnsan Hakları öğretisine inanıyordu. Ama gene de söz konusu Hakların kendisine ait olduğu İnsana inanmıyordu. Anlatım özgürlüğünü savunuyordu. Ve gene de duyumcu mantığı ile özgürlük ve belirlenim karşıtlığını birleştiremediği için, özgür istencin gizini çözüp evrensel istencin ussallığını doğrulayamadığı için, yönetimi halkın eline bırakma düşüncesini onaylamıyordu. Halkı her zaman olduğu gibi kalacak bir ayaktakımı olarak gördü. Eğer bundan böyle tarihi belirleyecekse, Aydın ayaktakımına bağımlı olamazdı. Düşmanı herşeyden önce Katolik dinadamları sınıfı idi, ve buna göre egemenliğin aydın bir tekerklikte olması kafasında üretebildiği en yüksek politik örgütleniş biçimi oldu.

Usun doğasını anlamayan her görgücü düşünür durumunda olduğu gibi, kafasındaki ilerleme tasarımı insanlığın törel bir büyümesini, gerçek özgürlüğü ilgilendirmiyordu. Anladığı ve doğruladığı ‘değerler’ tam olarak Rousseau’nun reddettiği ruhsuz özdeksel ilerlemenin değerleri idi. Görmediği değerler tam olarak Romantizmin varlık nedeni olan duyarlık ve duygu, güzellik ve sevgi, estetik ve törellik değerleri idi. Bu ruhsuzluk içinde üretilen yapıtları yalnızca tozlu kitaplıkları ve müzeleri doldursa da, içinde yaşadığı çağın zorunlu bir ‘felsefecisiydi.’ İnsanlığın en önemli sorunlarını hiciv konuları olarak gördü, ve modern yüzyıllar boyunca yeniden-üretilecek olan ölçün kuşkucu, inançsız, ciddiyetsiz karakter biçimini geliştirdi.

“Voltaire belli reformları istemiş olmasına karşın gerçekte demokrasinin gelişimi konusunda hiçbir kaygı göstermedi. İlgilendiği şey kendisi ve dostları için anlatım özgürlüğüydü. İyiliksever despotizm, eğer iyilikseverlik özellikle le philosophesa yönelikse, onun için halk yönetiminden çok daha uygundu.”
(F. Copleston, Aydınlanma.)

Voltaire, ya da François Marie Arouet (1694-1778). Aşağı yukarı ailesiz büyüyen Voltaire ilkin bir Jeusit olarak yetiştirildi. Daha sonra iki yıl kaldığı İngiltere’de Locke ve Newton gibi görgücülerden etkilendi ve usdışı öğretilerini özdekçiliğe bütünüyle yatkın olan Fransız beynine aşıladı. Galileo, Kepler ve Descartes gibi ussalcıların geliştirdikleri Mekanik Kuramını bir hermetik ‘doğal felsefe’ altında gasp eden Newton’ı modern fiziğin yaratıcısı olarak tanıtmada başka hiçbir birey Voltaire denli etkili olmamıştır. İngiltere’nin monarşisini doğrularken, Fransa için politik yapı olarak aydın despotizmini öneren Voltaire aristokratlarla atıştığı için iki kez Paris’ten sürüldü, ve iki kez Bastille zindanlarına atıldı.

“Sevgi aptallığın us üzerindeki utkusudur.” — Voltaire, Not Defterleri’nden.

Modern Karakterin Mimarı. Ruhsuz bir işleyim uygarlığında bir anlam bulamayan, insan duygusunun, doğanın ve evrensel özgürlüğün değerini keşfetmekte olan Rousseau’yu bir ‘insanlık düşmanı’ olarak, bir tür ‘Açık Toplum Düşmanı’ olarak gören Voltaire, onu Cenova Tiyatrosunu yakmakla da suçladı. Her konuda her şeyi doğrulayabilen ve yadsıyabilen bu Aydınlanmacı düşünür tam olarak Rousseau’nun yaka silktiği modernist ikiyüzlülüğün, arkasında gizlediği kabalıkla doğru orantılı olarak artan sözde bir inceliğin temsilcisiydi.

Eğer Dünya Tarihinin yazgısı Voltaire gibi öncüler tarafından belirlenecek olsaydı, böyle Tarihin kendisi bir Hicivden daha iyi birşey olmazdı. Ama Voltaire’e haksızlık yapmak, gerçekten de önemli bir düzeye dek Avrupa-Tarihsel bir kişilik olduğunu yadsımak olanaksızdır. Bir bütün olarak görülebildiği düzeye dek, modern Avrupa tarihine Voltaire’in katkısı gün gibi ortadadır: Kıta Avrupasında Descartes’ın ve Spinoza’nın ussalcılıklarının etkisizleştirilmesinde ve Locke gibi, Newton gibi irrasyonalistlerin evrensel saygınlık kazanmalarında rolü olağanüstü önemlidir. Ve ortak bir Avrupalı karakterinden söz edilebildiği düzeye dek, onda Voltaire’in kişiliğinin çizgileri yadsınamayacak denli çarpıcıdır. Voltaire Anglo-Saxon tine gösterdiği duygudaşlığın, ona yaltaklanmalarının sonucu olarak bugün de modern popüler kültürde sayılan ve sevilen, bugün de iki buçuk yüzyıl önce olduğu gibi dipdiri ve taptaze kalan bir düşünürdür.

Sapık idealler, sapık değerler uğruna yüzyıllardır birbirlerini ve dünyayı doğruyan Avrupalıları durdurmanın yolunun ideallerden, değerlerden vazgeçmek olduğunu Voltaire postmodernist düşünürden yüzyıllar önce keşfetti.

Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi. Hiç kuşkusuz modern Avrupa’nın tarihine ve Dünya Tarihine etkileri Aydınlanma düşünürlerinin bilinçli ve amaçlı komploları değildir — tıpkı örneğin Jocobinlerin de niyetlerinin Terör uğruna Terör olmaması gibi. Ama açıktır ki, modern dönemde işleyim devrimi olarak bilinen acımasız bir sömürü sürecinden sömürgeciliğe, ırkçılıktan emperyalizme insan kötülüğü olarak gördüğümüz her trajedinin altında yatan şey insan değerleri, insan hakları, insan yaşamları karşısındaki aynı modern duyarsızlık, aynı modern duyunçsuzluk, ve aynı modern acımasızlıktır. Ve Aydınlanma tam olarak bu tinin mimarıdır.

Modern döneme dek, kendinde bir ‘değer’ olarak yüceltilen ve bir ‘yaratıcılık’ güdüsü olarak övülen tecim ilkesi üzerine, kâr uğruna kâr ilkesi üzerine bir uygarlık kurulmadı. Tarih kendi kavramı gereği böyle bir usdışını dışlar. Tanım gereği, böyle bir güdü üzerine bir uygarlık değil ama acak barbarlık kurulabilirdi. Bunu başka herkesten çok modern İngiltere tarihi doğruladı. Bütün bir Hindistan üzerinde egemenlik hakkı ileri süren East India Company ile özdeşleşen İngilizler dışında — ve bir de ‘muz cumhuriyetleri’ dışında — hiçbir halk hiçbir zaman kendini bir şirketin yurttaşları olarak görmedi, ve başka hiçbir halk salt beş çayını yudumlamak için milyonlarca Çinliyi afyon satın alıp içmeye zorlamadı. İngiliz tarihi böyle liberal tecim ve açık toplum eylemlerinin örnekleri ile dolup taşar. Voltaire’in hayran olduğu ve örnek alınmasını istediği İngilizler uygarlığı tam olarak özdeksel değerlerin birincilliğinde ve buna göre bencilliğin birincilliğinde görürken, dünya tarihi daha şimdiden, daha bin yıllar önce böyle modern ilkelliklerin üzerine yükselmişti. Anglo-Saxonlar uygarlığın çok çok uzaklarında, neredeyse Tarihin dışında yaşıyorlardı. Onları yüzyıllarca yöneten Romalılardan tek bir incelik, tek bir uygarlık öğesi kapamayan bu barbarlar daha sonra uygarlığın uygulayımsal başarımlarını bunlara eşlik eden törel olgunluğa ve duyunç büyüklüğüne ulaşmadan ele geçirdiler. Anglo-Saxon tinin yabanıl erkesine, içgüdüsel dürtüsünün gücüne bağlı olarak, Modern dönem değerlerin ortadan kaldırılması anlamında açıkça barbarlığa doğru gerilemeye

başladı.

Uygarlık yabanıl Kuzeylilerin hiçbir zaman tanımadıkları bambaşka bir tinsellik boyutunda, bütünüyle ayrı bir ruhsal ve ussal düzlemde gelişen bir süreçti. Mısır ve Asur, Pers ve Hitit, Sümer ve Yunan uygarlıklarının yaratıları olan birikim öyle bir insan karakterinde somutlaştı ki, ne Locke ne de Voltaire, ne Adam Smith ne de David Hume böyle tinsel büyümeyi anlayabilirdi. Doğuda güzellik, sevgi ve bilgi büyüyordu. Kuzeyde barbarlar böyle uygarlaşmaya karşı çelik gibi direniyorlardı. Romalılar yüzyıllar boyunca ilişkide oldukları barbar Germenleri en küçük bir yolda uygarlaştırmayı başaramadılar. İngiltere'yi terketmek zorunda kaldıkları zaman, onlarla birlikte tüm uygarlık da oradan ayrıldı. Romalılar eski dünyanın bütününü barış içinde yüzyıllarca yönettiler, uygarlığın sağlığının güvencesi oldular. Daha sonra bir kez de Müslüman Araplar Avrupa'ya uygarlık ve barışı, bilim ve sanatı ve felsefeyi tanıtma girişiminde bulundular. Türkler tüm bu topraklarda insan dehası tarafından binlerce yıl boyunca üretilmiş bütün bir uygarlık birikimini üstlendiler, ona özellikle matematik ve gökbilimde olağanüstü önemi olan katkılarda bulundular, sanat ve türeleri ile, onur ve hoşgörüleri ile tarihsel süreklilikte yerlerini aldılar.

Aydın Despotizmi. 'Halk yönetimi' hiç kuşkusuz su geçirmez bir kavram değildir. Eğitimsiz halk kendini yönetemez, tersine her zaman egemenlere gereksinim duyar. Bu ona dışardan değil ama kendi içinden dayatılan bir haksızlıktır. Ancak bireysel özgürlük kavramını geliştiren halklar evrensel istenç kavramına da yeteneklidirler, ancak istençlerini mülkiyette küçültebilen ve duyunçlarını ödev bilincine pıhtılaştırabilen yurttaşlar bir devlet olarak örgütlenmelerini yasa egemenliğine yükseltebilirler.

Yeryüzünde henüz böyle özgürlükten de yoksun tutulan, henüz kendi hak, duyunç ve istençlerini efendilerine ait gören, henüz modern politik özgürlüğün dışında kalan geniş insanlık alanları vardır. Bir egemene, bir efendiye gereksinimleri olan böyle milyarları dolaysızca öz-yönetime götürmek olanaksızdır. Yetke yoluyla birarada tutulan topluluğu yetkeden ayırmak onun tözünü, iç-bağını ortadan kaldırmaktır. Yıkıma yol açmadan dönüşümün yolu görünürde Aydın despotların, feodal derebeylerinin, ortaklaşacı parti yöneticilerinin özençlerinden geçer. Ama bu sonuncuların kendilerinin modernist aydınlanmaya gereksinimleri vardır.

Henüz kendine egemen olma, kendini yönetme gibi sorunları olmayan, henüz ussal-evrensel istençlerinin bilincine yabancı ve böylece özgür olmanın değer ve anlam ve sorunlarından bağışık olan böyle halklar da hiç kuşkusuz eğitilmeye, özgürlük bilincini kazanmaya yeteneklidirler. Ama Aydınlanma bunu yadsır. Çünkü insan hakları kavramı boş bir metafiziktir.

Sağı ve solu arasında hiçbir ayrımı olmayan Aydının demokrasiden hoşnutsuzluğu raslantısal değildir, ve bir Aydın olarak kendini aydın-olmayan karşısında, boşinançlı olarak gördüğü eğitimsiz, aldatılmaktan başka bir erdemi olmayan halk karşısında belirler. Varlığını karşısavına borçludur. Aydınlanmanın demokrasi için kuşkusu halkın eğitimsizliğine dayansa da, bu kuşku Aydın olmanın mantığından gelir. Süreklidir.

Aydınlanma da — tıpkı Anarşizmin babası olan Liberalizm gibi — duyumcu ilkesi gereği, evrensel usu ve evrensel istenci yadsır. Tıpkı tikelci liberalizmin evrensel istençte yalnızca bireyciliğe, bencil özgürlüğe, hırs ilkesinin denetimsiz egemenliğine bir gözdağı görmesi gibi, aydın da kendi yasasını kendisi yapabilen bir halkın egemenliğinde ışığının söndüğünü görür.

Voltaire bir parkta Büyük Frederick'e okuma yapıyor. Bir İmparator pekala reformcu, hoşgörülü, sanatsever olabilirdi. Aydınlanma kavramı despotizm ile, feodal soyluluk ile çatışma gibi bir öğe içermez. Feodal bir devletler birliği olan Almanya'da modernleşmenin yolunu Reformasyonu seçen

Dükler, Prensler ve İmparatorların kendileri açtılar.

Herder, Johan Gottfried (1744-1803). Sturm und Drang deviminin öncülüğünü yaptı. Romantizmin ve İdealizmin reddettiği, eleştirdiği, aslında tiksindiği ‘us’ Aydınlanmanın yalancı usuydu. Bu ‘Us’ La Mettrie ve d’Holbach ve Cabanis gibi utanç verici Özdekçilerin, Adam Smith ve John Locke ve David Hume gibi köleciliği, denetimsiz pazar ekonomisini, yabanıl anamalcı dürtüyü aklayan görgücü Liberallerin uslarıydı. Böyle ‘us’a, aslında usdışına saldırdığı için Romantizmi bugün de ‘us düşmanı’ olarak gören bakış açısı Aydınlanmacı sığlığın henüz dipdiri aramızda olduğuna tanıklık eder. Romantizmin yenilmesi Batı uygarlığının evrensel insan değerleri, evrensel insanlık kavramı üzerindeki utkusudur. İnsan Ruhunun Doğa ile birliğini yitirişi, Duygunun bastırılmasıdır.

Aydınlanmanın ideologları görgül olarak, deneysel olarak ‘tanıtlanamayacak’ hiçbirşeyin gerçek olamayacağını ileri sürdüler. Aydınlanma da her görgücülük türü gibi deneyim yoluyla, gözü, kulağı, koku ve dokunma ve tatma duyuları yoluyla ‘bilgilendiği’ sanısı içindedir. Ama varoluşun anlam ve değerinin de kaynağı olması gereken bu ‘duyusal bilme’ bilmenin en alt biçimidir. Algı bile salt duyusal olandan daha çoğudur, evrensel kategorilerin uygulanışını içerir, ve görgücü bilge algıyı ussal bilgisinin kaynağı yaptığını sandığı zaman, us daha şimdiden görgül gerecini örgütlemiş, onu deneyim denilen şeye çevirmiştir. Kuramsal bilme bu kuşkuculuğun çok çok ötelerinde yatan bambaşka bir sorundur. Duyumcu bilge Evrenin bilgisinin teleskop yoluyla kazanılmadığını bilmez. Teleskopun ona gösterdiği görüngüyü bilgiye yükseltenin, doğa olayını denetleyici yasayı saptayanın Us olduğunu anlayamaz. Düşüncenin, ya da, daha tam olarak, Kavramın deneyim dünyasını, olgular dünyasını biçimlendirdiğini, görüngüyü belirleyen yasanın ussal olduğunu ve yalnızca us tarafından kavranabileceğini anlayamaz. Ve gene de Aydınlanmacı düşünür kendi tutumunun ‘ussalcılık’ olduğunda diretir. Aydınlanmanın ‘us’u ve o sözde ‘us’a bakarak insanın bilme yeteneğini bütününde reddedenlerin ustan anladıkları şey bir ve aynı us karikatürüdür: Positivizm böyle ‘us’a ellerinde kalan biricik anlamı, yalnızca sayısal ve görüngüsel anlamı yüklerken, Nihilizm tam olarak böyle ‘us’a umutsuzlukla bakar. Pozitivizm anlamsız bir evrende varoluştan doyum bulurken, Nihilizm tam olarak böyle anlamsızlaşmış varoluş karşısında yakınmasını başlatır.

Kant ile anlaşmazlığı bağlamında, Herder Aydın despotizmi üzerine şunları söylüyordu: “[B]ir efendiye gereksinen insan bir hayvandır; bir insan olur olmaz, bundan böyle bir efendiye gereksinim duymaz.” Bu Herder’in Kant’tan, aslında tüm Aydınlanmacılardan ayrıldığı bir noktaydı: Kant insan usuna biçtiği değerle tutarlı olarak bir devletin her zaman bir efendisi olması gerektiğini savunuyor, insan doğasının eksik ve dolayısıyla insanlığın eksiksizleşmesinin olanaksız olduğunu ileri sürüyordu — Voltaire tarafından da paylaşılan bir önyargı. Buna karşı, Herder’in ussalcılığı onu insanın doğal iyiliğini ve eksiksizleşme yeteneğini savunmaya götürdü — Rousseau tarafından da paylaşılan aynı iyimser vargı. Herder Erosun insan doğasının gerçek anlatımı olduğunu, ve Evrensel Usun insanın saltık olarak gelişmeye yazgılanmış özü olduğunu doğruladı. Tarih bilgi ve duygusu hiçbir sınır tanımayan Logos-Erosun, bir duygu ve düşünce birliği olan İnsanlığın anlamlı, ussal, anlaşılabilir gelişim süreciydi.
(Herder üzerine daha geniş bilgi sitenin ‘Adlar’ bölümünde bulunuyor.)

Beethoven, Ludwig van (1770-1827). Romantikler temelleri Aydınlanma ve Reformasyon tarafından atılan Batı Uygarlığının insana yadsımak zorunda olduğu Anlam ve Değerin, Güzellik ve İdealizmin ölümsüz savunucuları oldular. Nihilizme doğru evrime hazırlanan bir kitle kültürüne karşı, Romantikler insanı insan yapan gerçek Değerlere yöneldiler. Modern duygunun hiçbir zaman yeniden yaratamayacağı, ancak kitle kültürüne yabancı bir öğe olarak, ancak yitik bir dünyanın

anıları olarak bağlı kalacağıSaltık Güzellik Yapıtları ürettiler. Romantik tin modern Batı uygarlığına ait değildi. Tam tersine, bu uygarlığın varoluşu için insan duygusunun kendisinden kaynaklanan en büyük gözdağıydı.

Herder Almanları insanlığın aşağılık bir parçası, ya da İngiliz ve Fransızları insanlığın yüksek ırkları olarak görmedi. Herder'in uslamlamalarında insanlık her zaman bir BÜTÜN olarak yer alır. Heine'nin doğallıkla güzel anlatımında belirtildiği gibi, "tüm insanlığı büyük bir ustanın elindeki bir arp olarak" gördü. Onun için her ulus bir teldi, ve tüm tellerin uyumlu birliğinden yaşamın ilksiz-sonsuz melodileri doğdu. Herder'in kendisi bir romantik değildi. Ama şeylerin yalınlığı karşısındaki ilgisi, insan ruhunun Doğa ile ilişkisini anlayış yolu, yabancı halkların ve geçmiş çağların tinsel kültürleri ile derin duygudaşlığı onu Alman Romantiklerin çok yakınına getirdi. Herder onları yabancı yazın sanatının anlam ve değeri konusunda uyandırdı, Alman efsane ve folkloruna ilgilerini diriltti. Kısaca onlara uygarlığın kendisinin evrensel insanlığın bir değerler birikimi olduğunu anımsattı.

> *"Kişi herşeyden önce insanlığın dehası konusunda yansız olmalı, yeryüzündeki şu ya da bu kabileyi yeğlememeli, şu ya da bu halkı kayırmamalıdır. Böyle bir yeğleme kişiyi kolayca kayırılan halka çok fazla iyilik, başkalarına çok fazla kötülük yükleme yanılgısına düşürür. Ve kayırılan halk yalnızca ortak bir adı tanıtladığı zaman (Keltler, Samiler, vb.), ki bu belki de hiçbir zaman varolmamıştır ve köken ve sürekliliği tanıtlanamaz, o zaman kişi gerçekten düşüncelerini kuma yazmış olur."*

Hölderlin, Friedrich (1770-1843). Hegel'in sınıf arkadaşı olan Hölderlin özgürlük istemlerinde tüm uluslara yardıma hazır olduğunu ileri süren Devrimci Fransa'nın 1792'de Avusturya'ya karşı savaşında Fransızları Avusturya'nın "egemen gücü kötüye kullanmasına" karşı "insan haklarının savucuları" olarak gördü ve destekledi. 1793'te Marseillaise'ı Almanca'ya çeviren Hegel, Hölderlin ve Schelling birlikte Tübingen'de bir özgürlük ağacı diktiler. Birkaç yıl sonra, 1796'da, Hölderlin kardeşine bir mektupta Fransız Devriminin hedefleri > > >

Abbitte
Özür
Friedrich Hölderlin

Heilig Wesen! gestört hab ich die goldene
Kutsal Doğa! sık sık senin altın
Götterruhe dir oft, und der geheimeren,
Tanrısal dinginliğini bozardım ben, ve
Tieferen Schmerzen des Lebens
daha gizli, daha derin acılarının yaşamın
Hast du manche gelernt von mir.
pek çoğunu benden öğrendin
O vergiß es, vergib! gleich dem Gewölke dort
Ah unut bunları, bağışla! Barışçıl Ayın
Vor dem friedlichen Mond, geh ich dahin, und
du
Önündeki bulutlar gibi geçip gideceğim ben, ve sen
Ruhst und glänzt in deiner

Güzelliğin içinde yeniden dinginleşip

Schöne wieder, du süßes Licht!

Parlayacaksın, ey tatlı Işık!

Bugün Aydınlanmanın ‘bilim sevgisi’nin kalıtçısı olan kaba akademizm uygun adım Aydınlanma duyumculuğunun izinde yürür. ‘Bilim felsefeciliği’ adını üstlenen aynı pozitivizm tüm gerçekliği, tüm ussallığı bir yanılsama olarak görür ve saltık olan, değişmez olan herşeyi doğa bilimlerinin alanından sonsuza dek sürer. Böyle bilimci görgül yöntemiyle, duyuları ve deneyimleri ve deneyleriyle pozitif bir zırha bürünerek yalnızca sayısal olanın, yalnızca ölçebildiğinin peşine düşer, ve kavram mantığına kafası basmaz. Bir deney ve gözlem nesnesi yapamadığı için, insan duygusunu, insan değerini, insan duyuncunu anlamsız görür.

< << konusunda kuşku duymaya başladığını yazdı. ‘‘Beni daha az bir devrimci ruh durumunda bulacaksın. ... Politik sefillik konusunda fazla konuşmak istemiyorum.’’ Bir süre sonra Napoleon dünyaya İmparatorluğu yeğlediğini bildirirken, Fransız Devrimi denilen şey dünya ölçeğinde bir şiddet eylemine dönüştü, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ilkelerini çiğneyen modern toplumsal düzenin değerlerinde gerekli düzeltmeler yapılmaya başladı.

İşleyim Devrimi

Bilimin sadizmin uşağı olması için gereken ruhsal koşulu pozitivizm sağlar. Değerin kendisini anlamsız bulan bu ruhsuzluk para, yarar, nihilizm, kapitalizm ve militarizmi uğursuz bir uyum içinde biraraya bağlar.

ABD, 1910’lar. Cornell Mill. Fall River, Mass. İşçiler öylesine küçüktü ki sık sık makinelerin üzerine tırmanmak zorunda kılıyorlardı. 1900’lerin başında bile ABD yasamacıları onyıllar boyunca böyle sömürünün anayasa ile çatışmadığında, insan haklarına aykırı olmadığında diretiyorlardı.

Aydınlanma modern önemini ve değerini güncel pozitivist yanılsamada diri tutar, kafası tıka basa boşinanç dolu görgücü Newton’a bile Aydınlanma kampında yeri ayrılır. Bu sınıflandırma Aydınlanma için tuhaf ya da tutarsız değildir. Yerleşik türesizlik ve yarışmacılık düzeni ile sıkı sıkıya bütünleşmiş, kâr mantığına güdümlü bir düzenek olmuş akademizm doğayı ve toplumu ve insanı anlamakla değil ama sonuçlarla ilgilenir.

Yararcılık Aydınlanmanın İlerleme ilkesinin yalnızca bir başka adıdır. Bilim — tüm kavramları idealizm tarafından, usun arı etkinliği tarafından özgürce insanlığa sunulan paha biçilmez kazanım — nihilistin anlamsız varoluş düzenine uyarlanmak için pozitivist tarafından anlamsızlaştırılır. Bir yarar (ve zarar) konusuna indirgenir. Anlam yitimi işleyim devriminin gereksindiği acımasızlığı destekler, haftada 7 gün, günde 16 saat çalıştırılan mini mini işçilerin de sırtına yıkılan sözde bir gelişmenin ve ilerlemenin işini kolaylaştırır.

19 yy İngilteresinde madenden kömür çıkaran küçük bir kız. (The Victorian Web)

19. yüzyıl Victorian İngilteresinde böyle işler 5 yaş ve üstündeki çocuklara yaptırılırdı. Bir insan olarak gelişmelerine izin verilmeyen böyle sayısız çocuğun yaşamı İşleyim Devriminin tözüne katıldı. Yaşam süreleri 25 yılı aşmıyordu. Hükümetin çocuk emeği konusunda bile düzenlemeler yapmasına karşı çıkan laisses faire savunucularının ahlak kuramları değerlerin göreliliğini ve ölçülebilirliğini ilke alan İngiliz Görgücüleri tarafından formüle edildi.

İlerlemeyi özdeksel gelişim terimlerinde gören Aydınlanma insan için gönenç değil ama gönenç için insan mantığına götürür. İşleyim devriminin coşkulu savunucusu olan Aydınlanmanın bu sözde

devrimin insan sağlığı, insan duygusu, insan mutluluğu için ne anlama geldiğini düşünmesini sağlayacak kategoriler onun özdekçi mantığından dışlanmıştır.

19 yy İngilteresinde Madenlerde çalışan çocuk taşımacılar. İngiltere parlamentosunun resmi raporundan. (The Victorian Web)

ABD, 1910'lar, Whitnelnler Pamuk Fabrikasında eğirmecilerden biri. Günlüğü 48 sent.

Modern karakter barış için, sevgi için, güven için eğitilmez. Ruhu sık sık sadizm oyununa katılmak üzere biçimlendirilir. Ona insanı normal olarak bir düşman kimliği altında görmesi öğretilir. Modern kültürün yetiştirdiği karakter yokedicilik için gönüllüdür. Modern eğitim dizgesi güvensizliğin, kuşkunun, saldırganlığın öğretilmesine ayarlanmıştır. Oluş sürecindeki Pedagojinin kendisi henüz insanın doğal yanı ile ne yapacağını bilmez. Henüz insanı gerçek tinsel-ussal karakterinde tanımaz.

Romalılar bunları kölelerine bile yapmadılar. — İnsanın gerçeği usu yoluyla değil ama duyuları yoluyla bildiğini ileri süren John Locke (1632-1704) kimi insanların çalışkanlık yoluyla daha çok mülkiyet edinebildiklerine inanıyordu. Aydınlanma tini ile uyum içinde, Demokasiyi evrensel bir insanlık hakkı olarak görmeyen Locke'a göre işçilerin gelişmek için ne zamanları, ne eğitimleri, ne de eğilimleri vardı. Buna göre, hükümette seslerinin duyulmasına izin verilmemeliydi. Mülkiyete iye olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıydı.

ABD, 1910'lar. Çocuklar Monougal Glass Works'de iş bırakıyorlar. Fairmont, W. Va.

(ABD'de çoçuk emeğinin 1940'lara kadar süren 'yasal' sömürüsünü konu alan bu fotoğraflar 1908-1912 yılları arasında Lewis W. Hine tarafından çekildi. Daha başka fotoğaflar için bkz. historyplace.com)

Pozitivizm ve Uygulayımbilim

Oppenheimer'ın ürettiği ilk bombadan bu yana üretilen nükleer başlıkların sayısı yüz binleri aştı. Bu dosdoğru insanlığa yönelik saldırı uygulayımbilim ve pozitivizm bağlaşmasının yararlı, pragmatik, ele gelir sonucudur.
Aynı pozitif 'bilim' örneğin kanser konusunda 'ele gelir' hiçbir ilerleme yapamazken, son zamanlarda ruh hastalıklarının gerçek sorumlularının insan ruhunu küçülten bir baskı yaşamı değil ama viruslar olduğunu keşfetti.

1988 Haziranında Brookings Institution tarafından 4 yıllık bir araştırma sonunda yayımlanan "Atomic Audit: The Costs and Consequences of U.S. Nuclear Weapons Since 1940" 1940'tan bu yana ABD'de nükleer silah üretiminde $5.481.083.000.000 (5 trilyon küsür dolar) harcandığını belirtti.

Misil montajında haz duyarak, doyum bularak, neredeyse mutluluk içinde çalışan bir fizikçi. Böyle sadistik üretkenlik modern bireye zorla dayatılmaz. Bu iş bir geçim yolu da değildir. Duyunç gibi bir kaygısı kalmamış fizikçinin Ölüm İçgüdüsü le yaptığı bu gönüllü pazarlık modern politikaya saltık terör öğesini kazandırır. Modern eğitim dizgesi yetiştirdiği bilimciyi son idealizm, son rasyonalizm kırıntılarından da kurtarmaya ayarlanmıştır, ve paradigmacı pozitivizmiyle gerçekliğin üzerine saldırıya geçen 'bilimsel topluluk' Ölüm İçgüdüsünün bu en korkunç oyununa 'özgür seçimi'yle katılır, varoluşun ona sunduğu olanaklardan doğal olarak nihilist karakterine en uygun olanı seçer. Meşru savunmanın bütünüyle dışında başka pekçok uğursuz bileşeni olan bu ölüm tasarında çalışabilmek ve gene de normal kalabilmek için insan duyuncunu zayıflatma işini

pozitivizm, nihilizm ve materyalizmin karanlık güçbirliği sağlar. Modern tek-boyutlu insan için normallik olan şey kendinde, gerçekte, saltık gerçeklikte yalnızca ve yalnızca paranoyadır.

İnsanlık için çalışmak mı?

Ne büyük aptallık!

Platon ve Aristoteles'ten Galileo, Kepler, Descartes, Maxwell'e bilim idealistler tarafından ve saltık olarak insanlık uğruna geliştirildi. Modern pozitivizm ise yalnızca ussal bilimin onun anlağını aşan sonuçlarının bir (kötüye-)kullanımı olan uygulayımbilime yeteneklidir. Usdışı kafa yapısı ussal doğaya kapalıdır. Görecilik kuramı saltık olmada direten Uzay, Zaman ve Özdeğin ussallığı karşısında ancak bir kuram karikatürüdür. Bir bilim olması

a priori olanaksızdır.

Sosyalizmin ya da kapitalizmin değil ama her iki kampta da modernist paranoyanın hizmetinde olan fizikçi varoluşun anlamsızlığından yakınmaz. Bu insan kasapları nihilist gibi ikiyüzlü değildirler. Popperlarını okurlar, idealizme söverler, ve bombalarını yaparlar. Saldırganlık içgüdüsünün doyumu uğruna çabalamak da varoluşuna anlam kazandırmanın bir yoludur — ama hiç kuşkusuz sadistik bir yoludur.

Yarışmacılık kâr dürtüsünü güçlendirip bir yan-sonuç olarak bilimin gelişmesine hizmet eder. Anamalcılık mantığı böyle buyurur.

Bilim güdüsünü kendinde ve kendi uğruna değil ama dışsal bir aldatmacada bulmalıdır.

Bu uslamlama akışını geçerli sayan, tepkisiz karşılayan modern birey anlamsız, saçma, değersiz bir varoluşa yazgılanmayı hiç kuşkusuz hak etmiştir.

Bir kişiyi öldüren katil olur. Yüzlerce, binlerce, yüzbinlerce insanı öldüren ise kahraman. Oppenheimer bir kahramandı. Teller ise milyarları yoketmenin araçlarını geliştirmekle ilgilenen süper-kahraman oldu. Bu insan 'bilim' adamıdır, ve bilimin insanın durumunu iyileştirmesi, onu dışındaki Doğa ile tanıştırması, barıştırması, varlığın ussal uyumunu bir de özdeğin evreninde tanıtlaması gerekir. Ama Teller varoluşta güzellik, iyilik ve gerçeklik gibi anlamsız kavramlar ile ilgilenecek bir aptal değildir. Bir pozitivist böyle saçmalıklara pabuç bırakmaz. Ve böyle kuruntuları ölçülebilir, sınanabilir, doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olgular olarak kabul etmesi beklenemez. Görevi doğanın ona sunduğu bilgiyi doğayı yoketmek için kullanmak, Hidrojen bombasını geliştirmektir — sınanabilir, doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir bir fenomen olarak. Varoluş onun için ancak sadistik bir anlam ve değer taşır.

Harold Dogliani yakılarak açılmış bir deliği olan bir taşı tutuyor. Delik Las Alamos'taki Doğrusal İvmelendirici tarafından kısa bir işlem sonucunda açıldı.

Ne Galileo ne de Kepler, ne Descartes ne de Leibniz — Avrupa'yı ilk kez Us ile, Felsefe ile, Fizik ve Matematik ile tanıştıran idealistler — Aydınlanmacılar arasında sayılırlar. Düşünen hiç kimse bu idealistleri gerçeklik ile ilişkileri yalnızca bir kuşku ilişkisi olan Hume ve Locke gibi, Bentham ve Adam Smith gibi İngiliz Aydınlanmacıların yanında sıralamaz.

Olgular yalnızca Kavramlarını izlerler. Voltaire'in Descartes ve Leibniz'e saldırılması olgusu onu Aydınlanmacı yapmaz. Aydınlanmacı olması onu mantıksal olarak, kavramsal olarak bu ussalcılara, bu idealistlere, aslında bütününde Usa saldırmaya götürür.

Tüm Aydınlanmacıların görgücüler olmasına karşın, tümünün de felsefe ile ilgileri yalnızca ona saldırıda bulunmak olan özdekçiler olmasına karşın, bugün de modern Batı akademizmi Aydınlanma dönemini 'Us Çağı' olarak adlandırmada diretir.

Niçin?

Dennis Atkinson REFLAXICON yüksek-erke laserinin aynasına bakıyor. Laser Stratejik Savunma Girişiminde (SDI) kullanılmak üzere üretiliyor.

Eğer kişi bir yanda tüm bilimsel ve törel kavramları, geometri ve fiziği, duyuncu ve sevgiyi, töreleri ve yasaları, şiiri ve felsefeyi, kısaca, duygu ve düşünce ile ilgili olan, bir duygu ve düşünce öğesi içeren tüm insan yaratısını tek bir temel koku duyumundan çıkarsayan Condillac gibi bir Aydınlanma filozofunun 'us'u ile öte yanda taşlara ve tahtalara tapınan bir rahibin 'us'unu karşılaştırdığında birinciye 'us' ve ikinciye 'usdışı' diyorsa, birincinin Us Çağının bir düşünürü olduğunu ama ikincinin boş inaklara gömülü bir Karanlıklar Çağının insanı olduğunu düşünüyorsa, eğer bu ikisini birbirinden ayırıp birinciyi daha anlamlı, daha doğru görmeyi başarabiliyorsa, böyle birinin kendi usu ile ciddi bir sorunu olmalıdır. Batı uygarlığı böyle bir ayrım üzerine kuruludur. Tipik Batı düşünürü hiç duraksamadan Condillac ve dostlarını birincilerden ayırır ve onları tarihte yepyeni bir dönem olan 'Us' Çağının düşünürleri olarak görür.

Aydınlanmanın 'ussalcılığı' Hıristiyan dininin pozitif yanının eleştirisi üzerine dayanır. Deizm ya da doğal din kendini dinin bu pozitif dışsal yapısına göre konumlandırır. Ama her tepki gibi bu tepkinin değeri ve önemi de bir tepkisi olduğu içerik tarafından belirlenir. Ve boş bir tinsel içeriğe karşı tepki boş bir özdekçilikten daha çoğuna varmaz. Boşinancın ortadan kaldırılışı yalnızca bilginin yolunu açar, ama bilginin kendisini üretmez. Aydınlanma bilimi dışardan alır. Ama aldığı şeyin ne olduğu konusunda bir kavramı yoktur. Ussal bir doğa, ussal bir tarih karşısında ne usdışı Condillac ne de usdışı Locke duyularıyla herhangi bir bilgi üretemezler. Ancak eleştirdikleri boşinanç gibi yanılsamalar üretebilirler.

Modernizmin insana unutturmaya başladığı şey şu ya da bu özel değer değil ama Değer olarak Değerdi: Güzellik, İyilik ve Gerçeklik. Modern insan kendini ruhsal yoksulluk koşuluna uyarlayan, kendini duyarlık, duygu ve düşüncesinden kurtaran tiptir.

Goethe, Johan Wolfgang von (1749-1832).

Romantik hastalıklıdır. Çünkü Romantik baskılanmamış Eros, özgürlüğünden vazgeçmemiş Yaşam duygusudur. Başkasında öz-duygusunu bulan ruhtur. Sevgidir. Romantik sevilerek ve severek büyüyen, duygusunu baskılamayı öğrenmeyen insandır. Modern koşullarda bile, Romantiğin yapmayı en iyi bildiği şey sevmektir. Yapmayı en az bildiği şey nefret etmektir.

Avrupa Boşinancı utanç verici, acı verici uzun bir dönem olarak yaşadı. Küre dünyayı düzleştirdi, felsefeyi usdışının uşağına çevirdi, insanda öylesine karanlık bir yürek, öylesine küçülmüş bir ruh yarattı ki, onun için cennetin anahtarları kitle pazarlamasına sürülürken, böyle sefillikleri doğrulamayı başaramayanlar işkencelere uğradılar, meydanlarda yakıldılar.

Buna karşı, Doğuda gizem dinlerinin bir kalıtı olan boşinancın hiçbir zaman zararsız bir oyundan daha öte bir önemi olmadı. Avrupa Katolik Boşinancın Karanlığını yaşarken, Doğuda bilim ve felsefe, sanat ve duyunç egemendi. Yüzyıllarca Arapların, İranlıların, ve Türklerin düzenleri altında yaşayan sayısız halkın günleri, yılları, yüzyılları ussal töreleriyle ve temiz duyunçlarıyla pırıl pırıl Aydınlıktı. Hıristiyan Avrupa insan olmanın, özgür olmanın koşullarını, bilim ve felsefeyi bugün de yalnızca küçümsemekte olduğu, tarihten silmeyi çok istediği o Doğudan öğrendi.

Aydınlanmasıyla ve Reformasyonuyla, Batı kendi tini tarafından belirlenen Kölelik, Eşitsizlik, ve Düşmanlık yüzyıllarına doğru ilerledi. Tarihin hiçbir döneminin, hiçbir ulusunun hiçbir zaman tanık olmadığı yirminci yüzyıl yabanıllıkları — Nazizm ve Bolşevizm — ancak inancı boşinanç

olarak gören Aydınlanmanın ve duyuncu toplumsal ustan silen, yalnızca içselleştiren Protestan Reformasyonun hazırladığı bir nefret tininde gerçekleşebilirlerdi. Duyunç yitimi bu yokediciliklerin zeminidir, ve modern Tarih daha başından nihilizm damgası ile lekeliydi.

Tarihin gelişmesi Özgürlüğe doğrudur. Özdekçiliğe bağlı olan Aydınlanma Zorunluğa sarılır, ve gericiliğin eline oynar. Bu duyunçsuzluk nedeniyledir ki Locke ve Hume gibi Aydınlanmacıların Irkçılık ve Kölecilik kurumlarını savunduklarını, bu insanlık dışı öğretileri aklayan uslamlamalar geliştirdiklerini, köleliği kurumsallaştıran anayasalar hazırladıklarını görürüz.

Her değişim süreci karşıt öğelerin çatışan bir birliğidir. Özgürlük Kölelikten kurtuluştur, ve süreçte özgürlügün güçleri zorunluğun, köleliğin, tutuculuğun, gericiliğin güçleri ile çarpışırlar. Bu sürecin mantığı gereğidir. Usun özgürlüğünü, altyapı denilen, üretim ilişkileri vb. denilen özdeksel süreçten bağımsızlığını tanımadığı düzeye dek, Aydınlanmanın ilerlemesi evrensel insanlığı ilgilendiren bir sorun olmaya son verir.

İnsanı usunda, duygusunda, ve duyarlığında yoksullaştıran Nihilizmin tersine, insanın evrensel eğitimini yadsıyan Aydınlanmacı ile karşıtlık içinde, İdealizm için insanın Güzelliğe eğitimi onun bütün insana büyümesi için, kendini gerçekleştirmesi için özseldi.

Schiller, Johan Cristoph Friedric von (1759-1805).

“Güzellik yoluyla, duyumsayan insan biçim ve düşünceye götürülür; güzellik yoluyla, düşünen insan geriye özdeğe götürülür ve yeniden duyu dünyasına kazanılır. ... Güzellik iki karşıt durumu, duygu ve düşünce durumlarını bağlar” İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar (1795, Mektup 18).

Erek, Eğitim, Gelişim kavramları İdealizmin kendi kavramıdır.

Goethe ve Romantizmi Eleştirisi. “Aklıma işlerin durumunu kötü tanımlamayan yeni bir anlatım geliyor. Klasiğe sağlıklı, romantiğe hastalıklı diyorum. .... Modern yapıtların çoğu romantiktir — yeni oldukları için değil, ama zayıf, düşkün, hastalıklı oldukları için. Ve antik klasiktir — eski olduğu için değil, ama güçlü, dinç, sevinçli ve sağlıklı olduğu için. Eğer ‘klasiği’ ve ‘romantiği’ bu niteliklerle ayırdedersek, yolumuzu görmemiz kolaylaşacaktır.”

Romantik konusundaki haklı kaygılarına karşın, Goethe Klasiği ve Romantiği uzlaştırdı, her zaman sağlıklı bir romantik olarak kaldı.

Klasiğin Ve Romantiğin Birliği.

Sağduyu ve Duygu ne olursa olsun çatışmak zorunda değildir. Tam tersine, usun ölçülü, kurallı, dingin güzelliği olan Klasiğin kendisi bir anlatım yeğinliğidir, ve Romantizm herşeyden önce duygudur. Dahası, uygarlık ve doğallık, dinginlik ve devingenlik, evrensellik ve bireysellik, ölçü ve yeğinlik, ılımlılık ve taşkınlık, şimdi ve gelecek, reel ve ideal pekala uyum içinde birarada olabilir, ve Romantizm sığ modernizme karşı duygunun güçlü enerji kaynağı olarak pekala Klasiğe gereksindiği devimi verebilir. Beethoven bu uyumun olanağını edimselleştirmesinde Mozart’ın eksik bıraktığı yanı tamamlar, Klasiği çiğnemeden ona heyecan öğesini katar. Ama gene de Klasiği ve Romantiği birleştiren yan yalnızca bu karşıtların uyumu değildir. Tüm Romantikler Klasik için içten, derin ve sonsuz bir özlem duyuyorlardı çünkü Klasik tüm anlam ve değerini yalnızca geometrinin güzelliğinde tüketmez, ya da yalnızca doğanın dingin güzelliğinde durup kalamaz, ama tam olarak doğallığı aşmada ve kendini imgesel bir dünya ile kaynaştırmada bulur. Yunan Klasiği güzellik dininin anlatımıdır, büyüleyici güzelliği ile duyguyu normalin, sıradanın üstüne, doğaüstüne yükseltir. Bu düzeye dek, Klasik sözcüğün en gerçek anlamında kurgul olduğu için,

Doğayı ve Tini kendine özgü bir uyum içinde birleştirdiği için güzeldir. Tanrısal Güzelliğe, çocuksu bir imgelemin eşsiz incelikteki ve güzellikteki yaratılarına anlatım verdiği için tılsımlıdır. Klasiğin tılsımı onu yaratan imgelemin ona yüklediği gizemde yatar. Ve tam bu sonsuzluğunda Klasik o denli de coşku, taşkınlık ve yeğinlik anlatan Romantiktir. Her ikisine de ortak İdealizm hem Klasiği hem de Romantiği onları ayıran başka herşeyden çok daha yüksek bir düzeyde birleştirir. Romantiği Klasikten ayıran yan Romantiğin varlığa onda yitik olduğu duyumsanan bir tılsımı sanat yoluyla yeniden kazandırma özlemi olması iken, Klasiğin bu tılsımı pürüzsüz ve dirençsiz bir akıcılık içinde yaşamın her kıpısında yaratmasıdır.

Friedrich von Schlegel
(1767-1845)

Romantizm ve Evrensel İnsanlık.
Çevirileri ile — Romantizm çeviridir diyordu, Clemens Brentano — Romantikler dünyanın yazınsal hazinelerini günışığına çıkardılar, ve Weltliteratur Goethe'in en değerli kavramlarından biri oldu. Romantizmin amacı, Goethe için, çeviri ve eleştiri yoluyla karşılıklı anlayış ve saygıyı yüreklendirerek dünya uygarlığını ilerletmekti. West-östlicher Divan (1819) Doğu ve Batı kültürleri arasındaki birliği göstermek için Goethe'nin kendisinin girişimlerinden biridir. Schiller'i yitirmesinden sonra Goethe'nin tinsel yalnızlığını bir ölçüde yatıştıran Jenalı genç romantik kuşağın üyelerinden olan Friedrich von Schlegel yazılarına Yunan kültürünü yücelterek başladı. Ve hiçbir zaman iki karşıt düşünceyi bir araya getirmeyi başaramayan analitik paranoyanın mitlerinden biri olan sözde 'romantik ulusalcılık' görüşü ile tam bir karşıtlık içinde, Friedrich von Schlegel Doğuyu Romantik düşünce ve şiirin doruğu olarak gördü.

İdealizmin özsel kavramı olan karşıtların birliği olarak Sonsuzluğu soyutlamacı analitik Anlak gizemcilik olarak anlar.

Kimi Romantikler usun herşeyi kavrayamayacağını, varoluşta pekçok şeyin bilmecemsi, gizemli, ölçülemez olduğunu düşünüyorlardı. Gerçekten de, varoluşta soyut-sonlu kategorilerin ulaşamayacağı çok şey vardır. Aslında yalnızca belli olgular değil, ama TÜM olgusallık, TÜM gerçeklik bu sonlu kategorilere kapalıdır, ve giderek kuşkucu modernizmi kendini ölçülü, sonlu ve sınırlı bir bakış açısı olarak görmeye götüren şey tam olarak bu kategorilerin sonluluğudur. Romantikler sonluya beş para değer vermediler, onu tanımadılar. Onu aşmanın yolunun öznel duygudan, imgelemden, giderek gizemsel olandan geçtiğini, Varlığa onda olmayanın yüklenmesinin zorunlu olduğunu düşünüyorlardı. Romantizmin bu tek-yanlı öznel tutumu sonunda kaçınılmaz olarak onu hastalıklı yapan şey oldu. Ama Romantik ilke Varlığa onun yetenekli olduğu anlamı kazandırmak, varoluşu anlamlı kılmak, insanı kendi ereğine eğitmek olarak anlaşıldığında, bu onu Klasisizm ve İdealizm ile tamamlanmaya götüren güdüyü sağlar. Romantikler (hiç kuşkusuz Alman Romantikleri) tam olarak bu olanağı kavradılar ve Us ve Bilime, ideal Gerçekliğe uzandıkları zaman duygularını, duyarlıklarını, yüreklerini kesinlikle bir yana atmadılar.

Sonluluğu tam olarak ussal düşünce aşar çünkü usun kavramları kendilerinde KARŞITLARIN BİRLİĞİdir, ve bu kendi karşıtları ile birlikleri sonsuzluklarıdır. Bu yüzden soyut-analitik anlağın gizemli olarak gördüğü şeyi us KURGUL olarak kavrar, birincinin anlaşılmaz, bilinemez dediği şeyde ikincisi tam tersine varoluşun gerçekliğini bulur. Sonsuzluk bir nicelik değildir. Sonsuz olan anlaşılmaz olmaktan, insanın erişemeyeceği birşey olmaktan öylesine uzaktır ki, tam tersine gerçekten anlaşılır, bilinebilir olan biricik kavramdır, kavramın kendi doğasıdır. Sevgi sonsuzdur, ama gizemli olduğu için değil, tam tersine başkayı kendi ile birleştirdiği ve böylece ikisinin de

sonluluklarını sonsuzluğa yükselttiği için. Gerçekte sonlu olan, salt kendisi olup başkayı dışlayan, analitik olan bilinemez olandır çünkü varolmayandır. Ve nefret tam olarak duygu düzleminde başkalığın kendinin sınırı olarak algılanmasıdır. Eğer kurgul olanın gizemli de olduğunu düşünürsek, İdealizm tam olarak gizemli olanın kavranışı, özdekselin biçimle, bedenin ruhla, evrenin ussallık ile birliğinin bilgisidir. Ama kavrama gizemi ortadan kaldırır, onu gerçekliğe, bilginin kendisine yükseltir. Gizem yalnızca ve yalnızca sonlu anlak için doğrulanacak bir sınırdır, sonsuzluğa değil ama tam tersine sonluluğa verilen onaydır.

Novalis. Novalis gibi Romantiklerin salt duygunun güzelliği ile çözemedikleri sorun budur. Ama güzellik ve sevgi yalnızca ve yalnızca gerçekliğe götürür. Novalis kendi Felsefi Bilimler Ansiklopedisini yazmaya başlamıştı. Onu tamamlayamadan öldü.

Avrupa'nın Uygarlık İle Tanışması: Klasisizm, Romantizm, İdealizm

Karanlık Avrupa'nın gözlerini uygarlık birikimine açanlar, barbar Avrupa kabileleri inakçı uykularını uyurken Tarihin çok şey başardığını, insan düşüncesinin, duygusunun ve duyarlığının hayranlık verici bir gelişim düzeyine ulaştığını algılayanlar ilkin Kıtalı bir avuç İdealist ve Romantik oldu. Güzelliğe tapınan bu insanlar Sevgi duygusunu bir şok olarak, bir Fırtına ve Gerilim olarak yaşadılar. Goethe ve Schiller ve Alman Romantikleri bugün Avrupa'da uygar olan ne varsa, idealist olan ne varsa, sevgi adına ne varsa tümünün esinlendiricileri oldular.

Bugün 'Batı değerleri' olarak görülen ussallık, uyum, düzen, sevgi, güzellik, insan hakları gibi değerler Batıda ilk olarak Alman Romantikleri tarafından, uygarlık bütününe yürekleri ile ve usları ila bakan insanlar tarafından keşfedildi. Ama bir avuç duyarlı insan tarafından keşfedilmeleri dolaysızca bütün bir Avrupa bilincine yerleşmeleri demek değildi. Avrupa'nın tüm kültürel belirlenimleri (politik ve dinsel belirlenimler, bilim, güzel sanatlar ve felsefe) Mezopotamya uygarlıklarından Mısır'a, antik Yunan-Roma uygarlığından Türklere, İranlılara, Araplara dek sayısız ulusun binlerce yıl boyunca yarattığı bir kültür birikiminin öğeleri idi.

> Romantizm insan varoluşunu Sevgi, Doğallık ve Güzellik ile bütünleştirmek isteyen, gerçek, özgür ve sevinçli insanın kendisini yaratmayı isteyen
>
> bir sonsuzluk tiniydi. Modernizm insandan Doğayı, Güzelliği ve Sevgiyi alarak karşılığında ona bir Makina, Çirkinlik ve Çatışma yaşamı sundu.
>
> Duygusundan vazgeçen insan Dürtüsüne sarıldı ve kendini doymak bilmez bir Gönenç, Güç ve soyut Haz istencine uyarladı.
>
> NEŞEYE ŞARKI
>
> Neşe, güzel kıvılcımı tanrıların,
>
> Elisium'un kızı,
>
> Yürüyoruz ateş-sarhoşu,
>
> Kutsal ülkene Tanrıça!
>
> AN DIE FREUDE
>
> Freude, schöner Goetterfunken,
>
> Tochter aus Elysium,
>
> Wir betreten feuertrunken,

Himmlische, dein Heiligtum.

Nihilist duyguyu ve duygusunu değersiz ve anlamsız gördüğü zaman bütünüyle yanılgı içinde değildir. Tam tersine, Sevginin sevilebilme

yeteneğini, aslında sevginin kendisini istediği ve bulamadığı düzeye dek elbette haklıdır. Romantik tin insana ruh güzelliğini kazandırmayı

isterken, Modernist tin ise insanı metanın bir eklentisi olarak görür ve güzelliği pazar ekonomisinin bir işlevine çevirir.

Birleştirir tılsımın yeniden

Ayırdıklarını törenin kılıcının;

Kardeş olur dilenci prense,

Uzandığı yerde yumuşak kanadının.

Deine Zauber binden wieder

Was der Mode Schwert geteilt

Bettler werden Fuerstenbrueder

Wo dein sanfter Fluegel weilt.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

Önünde eğilir misiniz, milyonlar?

Yaratıcıyı duyumsar mısın, dünya?

Yıldızların ötesinde ara onu.

Yıldızların ötesinde yaşıyor olmalı.

Ihr stuerzt nieder, Millionen?

Ahndest du den Schöpfer, Welt?

Such ihn ueberm Sternenzelt.

Über Sternen muss er wohnen.

Rousseau, Jean-Jacques (1712-1778).

‘Vitam impendere vero,’ ya da, ‘yaşamını gerçekliğe adamak.’ Daha doğrusu, toplumsal gelenek ve kurumların yapaylığı tarafından bastırılan anlam ve değeri, özgürlük ve güzelliği yeniden kazanmak. Rousseau’nun yaşam teması buydu — nihilistin ve pozitivistin bir ağızdan yadsıdığı

saçmalık. Ve gene de Rousseau çözüm olarak doğal olana geri dönmeyi önermede, "soylu yabanılı," genel olarak Doğayı Tin pahasına yüceltmede henüz modern Usun yeterince ussal olmadığını gösteriyordu.

“İnsan özgür doğdu, ve her yerde zincirler altındadır.” Rousseau modern uygarlığın insanı doğal olmayan, kendi özü ile uyum içinde olmayan istekler ile doldurduğunu, onu gerçek doğasından ve doğal özgürlüğünden uzaklaşmaya kışkırttığını düşündü. Doğmakta olan yarışmacı işleyim toplumunun insanın karakterinde ve ilişkilerinde yıkım yaratacağını düşündü. Sanki Tinin yeterince özgür olmadığını, Doğa ile tamamlanması, güçlendirilmesi, beslenmesi gerektiğini düşünüyor gibiydi. Romantikler Rousseau’nun tanıları ile tam duygudaşlık içinde idiler ve onun en içten izleyicileri oldular. Goethe daha sonra bir zamanlar kendisinin de paylaştığı bu Romantizmi "hastalıklı" olarak gördü.

Boşinanç içinde boğulan ortaçağ Avrupasının aydınlanmaya gerçekten gereksinimi vardı, ve yüzyıllar boyunca Katolik Avrupa’nın karanlık tinselliği tarafından beslenen Boşinanca karşı Aydınlanma modern Avrupa entellektüelinin biricik olanaklı yanıtıydı. Karanlık bir Tinselciliğin aydınlık karşısavı olan Özdekçilik Fransız kültürü için raslantısal değil, ama kilise ve devletteki yaygın ve derin tinsel yozlaşma karşısında zorunlu bir tepkiydi.

Aydınlanma tüm bilgi ışıltılarına karşın, oradan buradan derleme Ansiklopedi’sine karşın, bütünüyle mantıksal olarak politik bir programdır (Diderot’nun kendisi Spinoza üzerine makalesini Bayle’in bir çözümlemesinden uyarlamıştı, ve yazdıklarını anladığını söylemenin olanağı yoktur.) Aydının ‘bilimciliği’ (daha sonra tarihsel özdekçilik durumunda yineleyeceği gibi) kendinde bir değer olarak amaçlanmaz, ama salt boşinancın boş tinselliğinin karşısına sürülen görgül bir kanıt olarak anlaşılır. Onun için, Bilim bilim olarak değil ama yararlı olarak değerlidir. Yararlığı bilim olarak bilim olmasından değil ama özel olarak yararlı olanı üretme yeteneğinden gelir. Onun için Bilgi ancak uygulayımsal ise bilgidir. Doğanın bilgisinin ancak bilim uğruna bilim tarafından üretilebileceğini, ussal doğayı ancak ussal bilginin kavrayabileceğini, ve tüm doğa bilgisinin ussalcılar tarafından tam olarak bu yöntemle üretildiğini bilmez. Onun yalnızca göz, kulak, burun vb. gibi duyu örgenleri yoluyla üretildiği inancındadır. Bilimsel içerik söz konusu olduğunda, Aydın tepeden tırnağa bilgisizdir. Aydın açıkça bir bilimci değilken, onunla aynı özdeksel başlangıç noktasından yola çıkan mantıksal pozitivist ise bilimsel ussallığa karşı benzer yeteneksizliğini bilimin kendisini kuramdan ve kavramdan soyutlayarak, onu duyusal olana tutsak ederek, doğayı salt ölçülebilir bir karikatüre çevirerek gösterir.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831).

Ulusal kültürlerin realitesini akıcılığı ve gelişimi içinde, Dünya-Tininin küresel evrimi içinde kavrayan Romantizm ve İdealizm ‘Açık Toplum’ denilen şeyin düşmanları olarak görüldü. Karl Popper 'Açık Toplum' ile açıkça 'kapitalist toplum' denebilecek olan şeyi anlıyordu. Hegel gerçekten de böyle Açık Toplumun dostu değildi, çünkü böyle Açık Toplum törel bir özgürlük dünyası değildi. Gerçekte, Popper'ın savunusunu üstlendiği sözde Açık Toplum kapitalin, altyapının, üretici güçlerin, teknolojinin vb. denetiminde olduğu sanılan bir yapı idi. Aynı bakış açısı, Popper için ironik olarak, Karl Marx’tan Mao'ya, Stalin'e, yeryüzünün tüm despotları tarafından da savunuldu. Popper kendini liberal olarak, özgürlükçü olarak gördü. Ama kapitalizmi savunmasında, insanı insansal olmayan bir etmenin, Marx tarafından bir fetiş olarak, Heidegger tarafından özerk bir güç olarak görülen teknolojinin, anamalın, altyapının denetimi altında görmesinde Özgürlük kavramının bilincinden bütünüyle yoksun olduğunu gösterdi.

Aydınlanmanın ilgisi ideolojiktir. Politik düzene kendi usunun biçimini vermeyi amaçlar çünkü toplumu boşinancın değil ama görgül bilginin ilerlettiğini görür. Amaçlarında sorgulanamayacak denli haklı, ve tutumunda eksiksiz olarak erdemlidir. İlerici aydın boş kuramla değil ama dolu pragmatik sonuçlar ile ilgilenir. Ussal bilimcinin ürettiği kuramı anlamasa da, formüllerini onun elinden kapar, bilimi uygulayımbilime çevirerek, boş kuramı bırakıp doğruluğu ya da yanlışlığı sınanabilir verimli görgül bilgiye sarılarak, ilerler.

Hegel modern uygarlıkta İdealizmin ve Romantizmin birlikte serpilme şansı buldukları bir zamanda, insan duygu ve düşüncesine değer veren bir ortamda yetişti. Tam olarak zamanının çoçuğuydu. Bir felsefeciydi ve gerçekliğin yalnızca düşüncede değil, ama duyusal güzellikte ve ruhun duygusunda da yaşandığını pek çok duygusuz pozitiviste herkesten önce o öğretti. İnsan gerçekliğinin mülkiyet, ya da ödev, ya da yasada değil, bu dışsal sonluluk kıpılarında değil, ama çok daha yüksek bir boyutta, Saltık Tinin güzellik, iyilik ve gerçeklik boyutunda yattığını tanıtladı. Felsefesi izlediği yalın eytişim gereği tarihin Prusya Devletinde sonlandığını filan değil, ama tam tersine ereği Özgürlük olan bir süreç olduğunu tanıtlar. Bir İdealist olan Hegel devletin doğasını kalpazan ve despotik materyalist eleştirmenlerinden, bu Aydınlanma tortularından çok daha iyi anlıyordu.

Rousseau: İleriye Doğaya!

Rousseau trajik, kaotik, kafası oldukça karışık bir çağın eşit ölçüde bunalımlı bir insanıydı. O dönemde sözde nesnel düşünceler bile büyük ölçüde dışsal güdüler tarafından belirleniyor, kuramlar öznel eğilimlere ve önyargılara göre kuruluyor, felsefe ve bilim henüz deneyimsiz Avrupalı düşünür tarafından sık sık gülünçleştiriliyordu. Rousseau pekçok bakımdan saçma sapan bir insandı. İdeali işleyim ve tecimi yadsıyarak salt tarım üzerine kurulu bir uygarlık modeli idi. Çok övülen duyarlığına ve insanın doğal suçsuzluğu konusunda duyduğu inanca karşın, Rousseau kendi çocuklarını bakımevlerine terk etmede bir sorun görmedi.

Rousseau'ya göre insanın iyi ve mutlu olan doğal durumu, ya da daha uygun bir anlatımla, henüz kötülük ile tanışmamış insan doğası ancak özdeksel ilerlemeyi birincil gören ve insan varoluşundaki her başka öğeyi ona altgüdümlü kılan bir uygarlık tarafından kötüleştirilebilirdi. Bundan çıkan sonuç Rousseau'nun uygarlık düşmanı olduğu değil ama baskılayan ve baskılanan toplumsal insanın hiçbir zaman mutlu olamayacağıdır. İnsanın özsel olarak İyi olan doğasının gerçekleşmesi ancak kültür ve doğanın, us ve tutkunun barıştırılması koşulunda olanaklıdır. Mülkiyet kurumunun doğuşu yalnızca eşitsizliği değil ama insanın kendi doğasından kopuşunu da birlikte getirmiştir. Ve çıkar çatışması insan doğasına getirilen en büyük yıkımın, bir uygarlık görünüşü arkasına gizlenen nefretin kaynağı olmuştur.

Rousseau'nun ussalcılığı ''özgür doğmasına karşın her yerde zincirler altında olan'' insanın özgürlüğünü gerçekleştirebileceğini doğrular. Eğer evrensel istenç üzerine, eğer volonté générale üzerine kurulu bir yurttaş toplumu yaratılabilirse, orada politik özgürlük sağlanabilecek, çünkü bireysel özenç ile, tiranlık ile karşıtlık içinde duran ussal evrensel istenç yasa olarak bireyin kendi kendisine dayattığı bir sınır olacak, eş deyişle bir sınır olmayacaktır. Zorunluk değil ama Özgürlük olacaktır. Hiçbir politik kuram Aydınlanmacı Despotizme bundan daha ters düşemezdi. Ve başka hiçbir politik kuram Özgürlük Kavramının gelişmesi olanağını ondan daha iyi anlatamazdı. Evrensel İstenç şu ya da bu tikel, olumsal, geçici eğilim ya da özenç değil, modern toplumun mülkiyet istenci değil, şu ya da bu sefil yasanın anlatımı değil, ama baştan sona Ussal İstencin kavramıdır. Özgürlüğün anlatımıdır. Önünde gelişimini, kendini yaşamın somutluğuna, dünyanın

edimselliğine çevirmesini engelleyebilecek hiçbir mantıksal güç yoktur çünkü kendisi usun gücüdür.

Rousseau her idealist gibi insan doğasının kökende iyi olan eğilimlerinin uygun bir Eğitim yoluyla geliştirilebileceğini savundu. İnsan karakterinin altyapı denilen us-dışı, duygu-dışı çıkar ilişkileri dünyası tarafından bozulduğunu gördü. Ama bütününde onun tarafından belirlendiğini düşünmedi. Rousseau için insan doğası düzeneksel değil ama ereksel bir yapıydı, zorunluk ve dışsallık tarafından değil ama özgürlük ve öz-gelişme tarafından belirleniyordu. Onun için, insanın tüm kültürel koşullarından bağımsız bir özsel doğası, usu ve duygusu vardı. Yaşamımız doğanın bize verdiği gizilliği ortaya çıkarmada, onu edimselleştirmede anlam ve değer kazanır. Eğitimin görevi 'olumsuz' olmalı, çocuğu buyruk ve yönergelerle engellemek yerine, tersine onda iyi olanın kendiliğinden ortaya çıkmasına yardımcı olmalıdır. Çocuk baskılanmamalıdır. Duygu durdurulmamalıdır. İnsan ağlamalı, gülmeli, dans etmeli, şarkı söylemeli, sevmeli, davranmalıdır. Ancak özgür, yürekli, engelsiz insan bir nefret birikintisi olan bilinçaltından bağışıktır. Çocuğun doğası, onda ilkin bir gizillik olan ussal ve ruhsal yan hiçbir biçimde göreli birşey, postmodernistin keyfine göre belirlenebilecek bir yapısızlık değildir. Rousseau'ya göre, insan doğasını kabul etmeli, ve eğitim yoluyla yalnızca onda daha şimdiden var olanı edimselleştirmeliyiz. Eğitim insan doğasına aykırı olmamalıdır.

İnsan duyuncunun evrensel istenci belirlediği düzeye dek, Rousseau'nun iç insanın, duygu ve duyuncun gelişimine verdiği önemin doğruluğunu abartmak olanaksızdır.

"Bizim için varoluş duygudur: ve duyarlığımız karşı çıkılamayacak bir yolda usumuzu önceler :: Exister, pour nous, c'est sentir: et notre sensibilité est incontestablement antérieure à notre raison" (Moral Mektuplar).

Usdışı güdülerle ya da tam bir saflıkla Rousseau sık sık özdekçi Aydınlanma ile ilişkilendirilir. Ama yaşamı, düşüncesi, ve duygusuyla tam olarak o özdekçi karanlığı insan varoluşundan uzaklaştırmak için çabalayan insan Rousseau'dan başkası değildir. Doğal olarak iyi olduğunu kabul ettiği insanın modern ilerleme tarafından iyileştirilmekten çok bozulduğunu görmek için bir ideal insan ölçünü, bir karakter ideali gerekir. Rousseau, tıpkı Spinoza gibi, her idealist gibi, kendisinde ve bütün insanlıkta o ideal karakteri anlamaya ve yaratmaya çalıştı. Eğitimin duyguya ve doğaya önem vermesi gerektiğini, ve usun biçimlendirilmesinde ona tıka basa bilgi doldurmak yerine ilkin karakter oluşumuna özen gösterilmesi gerektiğini öğretti. Anne ve babalara çocuğun yetiştirilmesine önem ve değer vermeleri gerektiğini ve evrenin bu en değerli varlığının eğitiminde doğal çevrenin toplumun ve toplumsal kurumların etkilerine baskın çıkması gerektiğini anlattı. Kendisi Doğada ve Duyguda yaşamayı kentin yapay ve biçimsel yaşamına yeğledi.

Novalis ya da Friedrich von Hardenberg (1772-1801)

'Romantik' adını yazın sanatına ilk kez uygulayan Novalis Almanya'da 1798'de şiirde Romantik Okulu kurdu. Kendini 'de Novali' olarak adlandıran ailesinin bilinen kökleri 13'üncü yüzyıla dek uzanıyordu.

Jena (1790) ve Leipzig'de tüze eğitimi gören Novalis 1797'de ölen nişanlısı için ölümü Tanrının yanında daha yüksek bir yaşama giriş olarak kutlayan Hymnen an die Nacht'ı yazdı. Kendisinin de genç yaşta ölmesiyle idealist bir ansiklopedik felsefe dizgesi için çalışması taslak aşamasında kaldı. Yine fragmanları kalan Glauben und Liebe (İnanç ve Sevgi) şiir, felsefe ve bilimi dünyanın alegorik bir yorumunda birleştirir.

Onun için şairin ödevi imgelemin gücü yoluyla insan yaşamını bir masal dünyası gibi güzelleştirmekti. ‘Romantik’ sözcüğü Novalis için ‘şiirsel’ demekti. Şunları yazdı: “... sıradana gizemli bir görünüş, ... sonluya sonsuz bir anlam verdiğimde, onu romantikleştiririm” :: “... indem ich dem Gewöhnlichen ein geheimnisvolles Ansehen, ... dem Endlichen einen unendlichen Sinn gebe, so romantisire ich es.”

Aydınlanmanın ilerleme ve özgürlük anlayışı özdeksel olana, yararlı olana kısıtlıdır: Pozitif bilimlerde elde edilen ilerleme doğa üzerinde üstünlüğe götürmüştür. Aydınlanmanın barbarca mantığı gereği, aynı özdeksel belirlenimcilik insan açısından da geçerli olmalı, özdeksel ilerleme tinsel/törel kurtuluşu da getirmelidir. Bunun için yapılması gereken tek şey insanı inancından yoksun bırakmak, kafasını yalnızca sözde ussal bilgi ile tıka basa doldurmaktır. İnsan da eninde sonunda arı özdek değil midir?

Aydınlanmanın mantığına göre insanın özdekten özerk bir tinselliği, dürtüsel yanından özgür bir duyuncu, altyapı denilen bir fetiş alanından özgür bir istenci yoktur. Ona göre insan usu özdeksel altyapının özdeksel bir izdüşümüdür, fiziksel bir ‘yansıma’ gibidir, onu kendi dışından belirleyen özdeksel güçlere altgüdümlüdür.

Bu bilinç tüm içeriğinin, tüm kavramlarının, tüm değerlerinin çevre, dışsallık, altyapı vb. dediği özdeksel dünya tarafından belirlendiğine inanır, ve bu dışsallığı kendisi belirlemeye karar verdiği zaman bile onu buna belirleyen şey özgür usu değil ama yine bu her nasılsa özerk, tılsımlı çevrenin kendisidir. Çevreyi bilinci özgür bir bilince belirleyecek olan bir çevreye dönüştürmenin yolu da o bilince yine çevrenin kendisi tarafından telkin edilir. Us özerk değildir. Ve özdeğin yasası özgürlük değil ama zorunluktur. Ona göre insan düşünce ve istenç yetisi ile, özgürce karar verebilmenin değer ve onuru ile donatılı değildir. Tersine, daha sonra Feuerbach’a yüklenen bir anlatımla, “insan yediğidir,” özdektir, çünkü yalnızca özdek vardır. Tinsellik yoktur. Özdekçilik bir monizmdir, bir dualizm değil.

Böyle belirlenimcilik zemininde, ancak üretimin bollaşması, ancak özdeksel gönenç paylaşma kavgasını yatıştırabilir. Çünkü insan özsüz, töresiz, duyunçsuz bir hayvandır. Ancak herkese gereksinimi kadar verilebildiği zaman kavga biter, ancak kör içgüdü doyurulabildiği zaman insanlar birbirlerini boğazlamaya son verirler. Nokta. Bu tarihsel özdekçiliğin özdekten, granit ve metalden, giderek barut ve plutonyumdan oluşan mantığıdır. Ama duyunçsuz, sevgisiz bir nesne olan, sözcüğün en gerçek anlamında özdeksel olan insanı hiçbir gönenç, hiçbir varsıllık, hiçbir sömürü düzeyi doyuramaz.

Tüm bunlar özdeksel ‘ilerleme’ mantığının ilkeleri ile tutarlı vargılarıdır. Orada herşey zorunludur. Çünkü özdek katı nedensellik yasalarına, ve pazar kendi demir yasalarına bağımlıdır. Orada herşey kendi içi değil ama kendi dışı tarafından, ya da daha tam olarak kendi altı tarafından belirlidir, ve özgürlük diye birşey yoktur. Çünkü özgürlük Nedenselliği değil ama Erekselliği ister. İtki ya da dürtüden değil ama İstençten doğar, aslında onun kendisidir. Özdekçilikte, isteyen etmen insanın kendisi değildir. Onun yerine, altyapı ister.

Ve altyapı ilerler, büyür. Ama güdüsünü hırstan, kazanç hırsından, anamalcı itki ve dürtü ve içgüdüden türetir. Bu yüzden büyümesi hırsın ve duyunçsuzluğun bir büyümesi, usun ve duyuncun bir küçülmesidir.

‘

‘Dünya romantikleştirilmelidir. O zaman bir kez daha onun kökensel anlamını keşfedeceğiz. Birşeyi

romantik kılmak nitel bir gizilleştirmeden başka birşey değildir. Böyle bir işlemde, aşağı benlik yüksek benlikle özdeşleşmiş olur. Kendimiz nitel gizilliklerin bu dizisiyizdir. ... Sıradan olana yüksek bir anlam, alışıldık olana gizemli bir görünüş, sonlu olana sonsuz bir görünüş yüklediğim düzeye dek, romantikleşiyorumdur.“

“Hiçbirşey genellikle dünya ve yazgı dediğimiz şeyden daha romantik değildir.”
(Novalis.)

“Romantizm tam olarak ne konuların seçiminde ne de sağın gerçeklikte değil ama bir duygu kipinde bulunur.” “Benim için Romantizm Güzelin en yakın, en son anlatımıdır.” (Baudelaire.)

“Zamansız, sınırsız, eksiksiz bir birlik tüm duygumuzun ve düşüncemizin altında yatar, varoluşun her biçiminin ve kendimizin her parçasının altında yatar. Bunu derin, iç bir ayrımsama yoluyla biliriz — bir ayrımsama ki hiçbir açıklamasını ya da tanıtını veremeyiz çünkü kendisi tüm bilginin, tanıtlama ve açıklamanın kaynağıdır. Kişisel gelişmemizin derecesi üzerine bağımlı olduğundan, bizdeki bu ayrımsama bulanık ya da duru olablilir. Gündelik konuşmada, içimizdeki bu sonsuzluğa Tanrı sözcüğü ile değiniriz. Usta ve Doğada bu en yüksek gerçeklik bize içsel ve dışsal belirişleri içinde görünür. Kendimizi bu gerçekliğin bir parçası olarak duyumsarız. Hem Doğanın hem de Usun yaratıkları olarak, hem Doğayı hem de Usu kapsayan ve böylece tanrısaldan pay alan bir varlık oluştururuz. Bu ansal yaşamımıza iki ayrı yön açar. Bir yandan Doğanın ve Usun çokluğunu ve sonsuzluğunu kökensel, tanrısal birliklerine indirgeyebiliriz. Ya da kendimizin iç yaratıcı birliğini dışsal bir çoklukta temsil etmeye çalışabiliriz. İkinciyi yaparken, yetenek uygularız, birinciyi yaparken içgörü gösteririz. Yetenek sanat üretir. Bilimde insan kendini Tanrının içinde olarak duyumsar, sanatta Tanrıyı kendi içinde duyumsar. ...

Doğanın engin görkemini algılayan insan kendi önemsizliğini duyumsadığı zaman, kendini Tanrıda duyumsayarak bu sonsuzluğa girdiği ve bireysel varoluşunu terkettiği zaman, o zaman bu boyuneğiş bir yitirişten çok kazanıştır. Başka türlü yalnızca anlığın gözlerinin gördüğü şey burada hemen hemen sözel olarak görülür olur: Evrenin sonsuzluğunda birlik.”

(Carl Gustav Carus, Manzara Resmi Üzerine Dokuz Mektup’tan)

Aydınlanma acımasızdı, ve tüm acımasızlığı ile Batı uygarlığının tözüne katıldı. Adam Smith, Bentham ve Hume gibi Aydınlanmacılar us değil ama haz ve acı üzerine dayalı ahlak kuramları ile, ‘mutluluk kalkülüsleri’ ile laissez faire denilen duyunçsuzluk politikasını formüle ettiler. İnsanın yazgısını belirlemede Ekonomiye — hırs temelindeki yabanıl alış veriş ‘ilişki’sine — verilen aynı bağımsızlık, aynı birincillik Marxist altyapının-birincilliği kuramında da doğrulanır. Duyunç salt bir türevdir. Altyapıya, ya da, daha sağın anlatımıyla, haz ve acı ilkesine görelidir. Bu yalancı kuram bir ideoloji olarak işler, ve özgürlüğe ilerlemenin karşısına tam olarak o ilerlemenin üstesinden gelmesi gereken bir kölelik engeli çıkarır.

Protestan, Katolik ve Deist Etkileşimler

Protestan Duyunç. Protestan irrasyonalizmin hoşgörüsü altında gelişen irrasyonalist İngiliz Görgücülüğünde belli bir ‘idealizm,’ ama yalnızca imgenin, tasarımın idealizmini buluruz: Gerçeklik algılanabilen imgedir, ve bu imge öznelliğinden ötürü en çoğundan varlığı kuşkulu bir gerçekliktir. Aslında gerçeklik filan değildir. Bir olasılıktır. Pekin olarak hiçbirşeyi bilemeyiz. Mantığın yeri Ruhbilim tarafından, mantıksal bağıntının yeri tasarımların çağrışımı tarafından alınmıştır. Böyle bir bilinçte sanılarla, tahminlerle yetinmeli, saltık bilgiyi, nesnel gerçeklik ve pekinliği bir yana atmalıyız. Kılgısal alan söz konusu olduğunda, imgenin yeri yine duyusal öznellikte onunla aynı

tözü paylaşan içgüdüler, dürtüler, itkiler vb. tarafından, haz ve acı duyumları tarafından alınır, ve üzerlerine bütün bir ahlaksal ve törel dünyanın ‘değer’ yapıları kurulur. Böyle ilksel kökenler üzerinde, Kılgı alanı da Kuram alanı ile eşit ölçüde kuşkulu, göreli, gerçekliksizdir. Orada da herşey geçerlidir, herşey başka herşey ile eşit değerdedir. Tek bir sözcükle, Değer ve ona bağlı törellik ve ahlak diye birşey yoktur. Topluluk tini buhar olup yitmiştir.

Katolik Duyunç. Protestan İngilizin göreci, bireysel, yalıtılmış ve yalnız duyuncundan ayrı olarak, Katolik Fransızın duyuncu sürekli baskı altındadır, ve bağımsızlığından vazgeçmeye, rahiplerin özencine bağımlı bir tözsellikle bütünleşmeye, onların doğrularını doğru ve onların eğrilerini eğri saymaya alıştırılır. Katolik boyuneğmek için yetiştirilir. Arı tinselliği öğrenemez. Öğrendiği biricik tinsellik dünyasaldır, vaftiz suyunda ve ekmek ve şarapta tanıdığı özdeksel ‘tanrısallık’tır. Bu tinselliği Katolik Kilisenin kurumsal yapısından, duyusal ayinlerinden, ve rahiplğin baskılanmış kişiliğinden bir yetke olarak kapar. Katolik eğitim düşünceyi evrensele, duyuncu arılığa götürmez. Kişi dini yalnızca pozitif yanında öğrenir. Ondan saygı isteyen, ondan koşulsuzca inancını, yüreğini isteyen şey güç ve görkemiyle, bireysel tavırlarda sergilenen yozluğuyla, hırs, tutku ve lüksü ile baştan sona dünyasal bir kurumsallıktır. Böyle töresizliğe ve duyunçsuzluğa saldırmak için hiç kuşkusuz idealizme, felsefeye gerek yoktur. Bir mum ışığının Aydınlığı bu iş için yeterlidir. 18’inci yüzyıl Fransasında milyonlar salt doğal sezgileri ile, içlerinde koruyabildikleri son duyunç kırıntıları ile bu kurumsallığı yüreklerinde daha şimdiden yoketmişlerdi. Aydınlanma böyle bir karanlık inanca karşı doğan halksal tepkiye nüktesi ile, diluzluğu ile kof Fransız inceliğini kazandırdı.

Aydınlanma Özdekçiliği. Ama tinsellik düşmanı Aydınlanma insanın yetenekli olduğu en kaba us biçimini, yüz kızartıcı bir düşünce ve duygu nefreti üretti. Özdekçiliğin Fransız entellektüelinin ideolojisi olması, 20’nci yüzyılda bile tarihsel özdekçiliğin Latin ülkelerde kitlesel bir duygudaşlık ve saygınlık kazanması raslantısal değildir. Katolik bilinç arı tinselliğe, evrenselin özgürlüğüne yeteneksizdir. Doğa Biliminde, özdekçi bilinç evrenselin denetimindeki hiçbirşeyi kavrayamaz. İdeaların, kavramların, düşüncenin arı evrenselinin ve onun arı mantıksal akışının, eytişimsel işleminin gerekli olduğu doğa bilgisinde, tasarımsal-duyusal yöntemi ile hiçbir zaman evrenin kuramsal usunu, doğa yasasını anlama ve doğrulama olanağı yoktur. Törellikte, böyle bilinç duyunç özgürlüğünü yadsıdığı için, tüm ayrıma karşı acımasız, yokedici bir saldırganlık tinine dönüşür. Sanatta, bastırılmış duyarlığı ile arı güzellik tininden nefret eder, çirkine sarılarak güzellik ideasına saldırır. Kavramadığını yoksayan özdek mantığı bütünsel bir olumsuzlama mantığıdır, ve varlığı tek bir tözselliğe, Être suprême ilkesine, duyusal Özdeğe indirgeyen bu düşüncesizlik bir yoketme fanatizminde doruklanır, Terör olarak despotik ilerleme mantığının doğal bir bileşeni olur.

TAHIL

Voltaire

DICTIONNAIRE PHILOSPHIQUE, 1764

Galyalıların Sezar’ın zamanından bu yana tahılları vardı: kişi onların ve Tötonların tahıl ekmeyi nereden bulduklarını merak eder. İnsanlar Tyrianların onu İspanya’ya, İspanyolların Galya’ya [Fransa] ve Galyalıların Almanya’ya getirdikleri yanıtını verirler. Ve Surlular tahılı nerde buldular? Büyük bir olasılıkla, kendileri ile karşılık olarak alfabelerini değiş tokuş ettikleri Yunanlıların arasında. Kim bunu Yunanlılara sunmuştur? Bu önceleri hiçbir kuşku olmaksızın Serez’di; ve kişi bir kez geriye Serez’e gider gitmez, kolay kolay daha öteye gidemez. Serez bize buğdayı, çavdarı, arpayı vb. vermek için gökten amaçlı olarak gelmiş olmalıdır. Ama tahılı Yunanlılara vermiş olan

Serez'in güvenilirliği, ve onu Mısırlılara bağışlayan İshet ya da İsis'in güvenilirliği bugünlerde çok azaldığı için, tahılın kökeni konusunda belirsizlik içinde kalırız. Sanchoniathon'un ileri sürdüğüne göre Thaut'un torunlarından biri olan Dagon ya da Dragon Fenike'de tahılın denetimini elinde tutuyordu. Evet, onun Thaut'u bizim Jared'imiz ile aşağı yukarı aynı zamana düşer. Bundan şu çıkar ki tahıl çok eskidir, ve eskiliği otunki ile aynıdır. Belki de bu Dagon ekmek yapan ilk insandı, ama bu tanıtlanmış değildir. Tuhaf şey! şarabı Nuh'a borçlu olduğumuzu kesin olarak bilirken, ekmeği kime borçlu olduğumuzu bilmeyiz. Ve daha da tuhaf olan şey, Nuh'a minnettar olmaktan öylesine uzağız ki, Bakhüs'ün onuruna iki binden daha çok şarkımız varken, kurtarıcımız Nuh'un onuruna söyleyecek yalnızca tek bir şarkımız vardır. Bir Yahudi bana tahılın Mezopotamya'da kendiliğinden çıktığı konusunda inanca verdi, tıpkı Batıdaki elmalar, yaban armutları, kestaneler, muşmulalar gibi. Aykırısından emin oluncaya dek, ona inanmayı istiyorum; çünkü tahıl hiç kuşkusuz bir yerde büyümüş olmalıdır. İyi iklimlerde ve boydan boya Kuzeyde olağan ve vazgeçilmez besin olmuştur. Yeteneklerine saygı duyduğumuz ve dizgelerini izlemediğimiz kimi büyük felsefeciler (Buffon) "Köpeğin Doğal Tarihi"nin 195'inci sayfasında insanlığın tahılı yaptığını, 'lolium' ve 'gramina'nın [iki ot türü] ekilmesi yoluyla onları buğdaya değiştirdiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu felsefeciler kabuklar konusunda bizim görüşümüzde olmadıklarından, bize tahıl konusunda onların görüşünde olmama iznini vereceklerdir. Birinin hiçbir zaman yaseminlerden laleler büyüttüğüne inanmayız. Bir tahılın tohumunun lolium tohumundan bütünüyle ayrı olduğunu buluruz, ve bir türsel başkalaşıma inanmayız. Biri onu bize gösterdiğinde, geri çekiliriz. Tahıl hiç kuşkusuz dünyanın büyük bölümünün besini değildir. Mısır, tapioca Amerikanın bütününü besler. Tüm köylülerinin çavdar ya da arpadan daha besleyici ve daha lezzetli olan ve askere verilen tayın ekmeğinden çok daha iyi olan kestane ekmeğinden başka birşey yemedikleri bütün illerimiz vardır. Güney Afrika'nın bütünü ekmeği bilmez. Engin Hint takımadaları, Siyam, Laos, Pegu, Cochin, Çin, ve bir parçası olan Tonkin, Japonya, Malabar kıyısı ve Cokomandel, Ganj kıyıları bir pirinç üretir ki, ekilmesi buğdayınkinden çok daha kolaydır ve onun gözardı edilmesine neden olur. Tahıl Buzul Denizi kıyılarındaki 1500 fersahlık bölge için kesinlikle bilinmeyen birşeydir. Alıştığımız bu besin aramızda öylesine değerlidir ki, onun bir kıtlığını görme korkusu bile boyuneğdirilmiş halklar arasında ayaklanmalara neden olur. Tahıl tecimi her yerde hükümetin büyük işlerinden biridir; varlığımızın bir parçasıdır, ve gene de bu özsel mal zaman zaman gülünç bir biçimde çarçur edilir. Pudra tecimcileri genç erkek ve kadınlarımızın başlarını kaplamak için en iyi unu kullanırlar. Ama yeryüzünün dörtte üçünde ekmek hiç yenmez. İnsanlar Etyopyalıların ekmekle yaşayan Mısırlılar ile alay ettiklerini ileri sürerler. Ama bizim başlıca besinimiz olduğu için, tahıl tecim ve politikanın büyük işlerinden biri olmuştur. Bu konu üzerine öyle çok yazılmıştır ki, eğer bir çiftçi elimizde bu mal üzerine bulunan kitaplar kadar tahıl ekecek olsaydı, bol bir hasat umabilir ve yaldızlı ve vernikli salonlarında onun çok aşırı emeğini ve sefilliğini gözardı edenlerden daha varsıl olabilirdi.

THE Gauls had corn in Caesar's time: one is curious to know where they and the Teutons found it to sow. People answer you that the Tyrians had brought it in to Spain, the Spaniards into Gaul, the Gauls into Germany. And where did the Tyrians get this corn? Among the Greeks probably, from whom they received it in exchange for their alphabet. Who had made this present to the Greeks? It was formerly Ceres without a doubt; and when one has gone back to Ceres one can hardly go farther. Ceres must have come down on purpose from the sky to give us wheat, rye, barley, etc. But as the credit of Ceres who gave the corn to the Greeks, and that of Isheth or Isis who bestowed it on the Egyptians, is very much fallen in these days, we remain in uncertainty as to the origin of corn. Sanchoniathon affirms that Dagon or Dagan, one of the grandsons of Thaut, had the control of corn

in Phoenicia. Well, his Thaut is of about the same time as our Jared. From this it results that corn is very old, and that it is of the same antiquity as grass. Perhaps this Dagon was the first man to make bread, but that is not demonstrated. Strange thing! we know positively that it is to Noah that we are under an obligation for wine, and we do not know to whom we owe bread. And, still more strange thing, we are so ungrateful to Noah, that we have more than two thousand songs in honour of Bacchus, and we chant barely one in honour of Noah our benefactor. A Jew has assured me that corn came by itself in Mesopotamia, like the apples, wild pears, chestnuts, medlars in the West. I want to believe it until I am sure of the contrary; for corn must certainly grow somewhere. It has become the ordinary and indispensable food in the good climates, and throughout the North. Some great philosophers whose talents we esteem and whose systems we do not follow (Buffon) have claimed on page 195 of the "Natural History of the Dog," that mankind has made corn; that our fathers by virtue of sowing lolium and gramina changed them into wheat. As these philosophers are not of our opinion about shells, they will permit us not to be of theirs about corn. We do not believe that one has ever made tulips grow from jasmin. We find that the germ of corn is quite different from that of lolium, and we do not believe in any transmutation. When somebody shows it to us we will retract. Corn assuredly is not the food of the greater part of the world. Maize, tapioca, feed the whole of America. We have entire provinces where the peasants eat nothing but chestnut bread, more nourishing and of better flavour than that of rye and barley which so many people eat, and which is much better than the ration bread which is given to the soldier. The whole of southern Africa does not know of bread. The immense archipelago of the Indies, Siam, Laos, Pegu, Cochin China, Tonkin, a part of China, Japan, the coast of Malabar and Coromandel, the banks of the Ganges furnish a rice, the cultivation of which is much easier than that of wheat, and which causes it to be neglected. Corn is absolutely unknown for the space of fifteen hundred leagues on the coasts of the Glacial Sea. This food, to which we are accustomed, is among us so precious that the fear of seeing a dearth of it alone causes riots among the most subjugated peoples. The corn trade is everywhere one of the great objects of government; it is a part of our being, and yet this essential commodity is sometimes squandered ridiculously. The powder merchants use the best flour for covering the heads of our young men and women. But over three-quarters of the earth bread is not eaten at all. People maintain that the Ethiopians mocked at the Egyptians who lived on bread. But since it is our chief food, corn has become one of the great objects of trade and politics. So much has been written on this subject, that if a husbandman sowed as much corn as the weight of the volumes we have about this commodity, he might hope for the amplest harvest, and become richer than those who in their gilded and lacquered drawing-rooms ignore his exceeding labour and wretchedness.

Literatti kendi sefilliğini çiftçi ile paylaşarak doyum bulur, değerini bu aydın-karanlık, eğitimli-eğitimsiz karşıtlığında ölçmeyi ister. Bunların arasına Voltaire’in katkısı da eklenmelidir. Bu bir ‘felsefe’ metnidir, ve ‘felsefe sözlüğü’ yazanlara ne yaptıklarını gösterme konusunda örnek olmalıdır. Ve bundan yine Aydınlanmanın popülerliğinin nedenlerini çıkarmak güç olmamalıdır. Bu aynı zamanda Batı için geçerli olan halksal ‘bilgelik’ türünün de iyi bir örneğidir. Fransız soylularının, eğitimli sınıflarının, burjuvalarının, din ve devleti deviren Aydınlanmacıların — tümünün okudukları, beğendikleri ya da tersine sakıncalı, tehlikeli, devrimci buldukları metinlerden biridir, ve iki kez Paris’ten sürülen ve iki kez Bastille zindanlarına atılan yazarının adı Aydınlanma devimine öncülük edenler arasında birinci sırada anılır. Bu bir haksızlık değildir.

Bir Karabasan:

İngiliz Duyarsızlığı

Romantizm dünyaya anlam kazandırma isteğidir — ve romantik anlam hiç kuşkusuz duygunun kendisidir. Romantizm iç dünyanın tüm değerinin dışarıya yansıtılması, varoluşun duygu gerecinden yeniden yaratılmasıdır. Romantizmin değeri olduğu gibi değersizliği de burada yatar: Usun kendisinden uzaklaştığı düzeye dek, bu öznellik herşey olabilir. Bu nedenle önemli olan nokta kimin romantikleştiğidir.

(İngiliz 'Romantizmi.' Romantizmin tükettiği şey duygudur, ve doğal olarak Aydınlanmanın soğuk pozitivist usu ile karşıtlık içindedir. Böyle Romantizm modernizm ile karşıtlık içinde ve modernizmin kuşatması altında ortaya çıkar. Boş ekonomik değerlerin reddedilmesi olarak, tecime uyarlanan ruhsuz bir uygarlık biçiminin yadsınışı olarak, Romantizm her yeğin duygusal içeriğe sarılır — ulusalcılığa olduğu gibi Hıristiyanlığa da döner, halksal değerlere olduğu gibi evrensel değerlere de. Ama korkunun, giderek dehşet ve yılgının beslediği bir duygu olarak belirdiğinde, çirkinlik, yabanıllık, acımasızlık, vb. gibi yeğin temalar kendisi bir çöküntü ve yıkıntıya indirgenmiş imgelemi yakalar. İngiliz Romantizmi olarak adlandırılan grilik düşüncede olduğu gibi duyguda da tecim dünyasının anlamsızlığına yenik düşmüş Anglo-Saxon tinin sık sık karanlığa dönen yapıtlarına anlatım verir. Onda Romantizm kendini yadsımaya ve bozmaya, gerçekte duygunun yitişini anlatmaya başlar. Orada hiçbir zaman gerçek değeri, saltık değeri bulamayan modernist ruhsuzluğun başlangıç noktalarını bulabiliz. Modernizm daha sonra nihilizm, dadaizm, kübizm, pozitivizm, postmodernizm gibi anlatım biçimlerini geliştirerek bu duyarsızlığa hiç olmazsa kendini grotesk biçimlerde anlatması için gereksindiği yollları açtı. Buna karşı, imgelemi kirleten İngiliz 'Romantizmi' söz gelimi nihilizmin kendini baştan sona değer yüklü olarak sergileme girişimi gibi birşeydir, ya da varoluşçuluğun yaşamın baştan sona anlamlı olduğunu, Picasso'nun yapıtlarının güzelin anlatımı olduklarını ileri sürme pozu gibi birşeydir. Ve orada neyin değer olduğunu, orada neyin anlamlı olduğunu tasarlamaya çalışmak bu sözde Romantizmi anlamanın en acımasız ama en kısa yoludur. Karabasan henüz bitmedi.)

Gotik 'Sanat'

(Gotik Sanat denilen sapınç ile karşılaşmanın biricik güzel yanı kübist Picasso'yu bile sevimli göstermesidir. Bu 'sanat' cehennem konusunda hiçbir kavramları olmayan insanlara böyle bir yerin en diri, en etkili, en anlaşılır izlenimini sunar. Mary Shelley, Ann Radcliffe, Matthew Lewis, William Blake, Lord Byron vb. tümü de usdışının, acının, çirkinin, giderek dehşetin ve terörün duygusunu yaşamayı başaran sanatçılardır. Bu modern popüler sanat bugün başta tv ve sinema olmak üzere geniş bir sadistik eğlence işleyimi tarafından pazarlanan aynı temayı gereç olarak alır. Gotik Sanat İngiltere'de modern varoluşun temellerine işleyen korku ve endişe duygusuna tanıklık eder. Hastalıklı, zayıf ve sağlıksız olanın 'sanatını' bu nitelikleri kendileri taşıyan, duyguyu ancak acı, ölüm, korku, dehşet, tekinsiz, tehlike, terör vb. gibi kategorilerde yaşayabilen ve onları Frankestein gibi, vampirler ve hayaletler vb. gibi delilik imgelerinde anlatabilen ruhlar Romantik doğa sevgisine anlatım vermezler. Tam tersine, güzelliğin kendisini bir korku nesnesine bozarlar, ona kendi ruhlarından doğan dehşet ve terör kavramlarını yansıtır ve onda kendi iç sefilliklerini algılarlar. Gotik yazarın kendisine (Sade) göre, devrimci çağ genel nüfusun duyularını öyle bir düzeye dek köreltmişti ki, okurlarda tanıdık bir tele vurabilmek için yazarlar "cehennemin kendisinin yardımını istemek" zorunda kaldılar. On sekizinci yüzyılın derin toplumsal kaygı ve endişeleri, Fransa'da olduğu gibi İngiltere'de de tiranlığı devirdikten sonra tiranlığı kendileri üstlenen devrimci çetelerin kaçınılmaz kanlı taşkınlıkları, yalnızlık, kuşku, türesizlik, acımasızlık — tüm bunlar uygar Romalıların bile yüzlerce yıl boyunca uygarlaştırmayı başaramadıkları İngiliz

tininde duyguyu kaçınılmaz olarak mazoşistik ve sadistik belirişlere götürdü. Karabasan sonu.)

1. Tarih Kavramı
2. Us Çağı
3. Aydınlanma ve Romantizm
4. Uygarlık (Hazırlanıyor)

İDEA YAYINEVİ
OLGULAR VE KAVRAMLAR
(C) AZİZ YARDIMLI

Aydınlanma

İdea Yayınevi / 2014

Batı (Leibniz, Voltaire, Camus)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Batı
Leibniz için Dünyamız olanaklı dünyaların En İyisidir.
Voltaire'e göre en iyi dünyada yer alan tsunamiler ve depremler Leibniz'i çürütür.

Kindergarten, Frankfurt. — Varoluşçu, bilinemezci, pozitivist, nihilist, irrasyonalist, kısaca postmodernist bilinç için bilinmeyen bir İstenç tarafından dünyaya fırlatılmış, anlamsız ve saçma varoluşa büyüyen minikler.

Yoksa tarihsel bir süreç yok mudur? Tüm Olanaklı Dünyaların En İyisi yerine prosaik bir çok-kültürlü dünya ile, anlamsız ve saçma, kötü ve çirkin varoluşlar ile mi yetinmek zorundayız?

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, Usun dünyadaki utkusudur. Özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Olanaklı Tüm Dünyaların En İyisi

Batı Kültürü insanlığın ulaştığı en yüksek Kültür biçimini mi temsil eder ve daha ilerisi yok mudur? Yoksa, Kültür bir süreç olduğu ölçüde başka bir yola girebilir ve başka türlü de şekillenebilir miydi?

İnsanın modernleşme sürecinde kazandığı güncel biçim Tarihin dinamiği ile, Dünya-Tininin daha ileri gelişime izin verecek bir aşama mıdır, yoksa süreçten, ereksel gelişimden bir sapma mıdır?

Yoksa tarihsel bir süreç yok mudur? Tüm Olanaklı Dünyaların En İyisi yerine gri bir varoluş ile, insanlaşmamış bir insanlık olarak çirkinlik, kötülük ve bilgisizlik içinde mi kalmak zorundayız?

Kindergarten, Frankfurt. Postmodernist için bilinmeyen bir İstenç tarafından dünyaya fırlatılmış,

anlamsız ve saçma varoluşa yazgılanmış minikler. Varoluşun ussal olmadığını kabul eden görgücü, olgucu, görüngücü postmodernizm bu öncül üzerine Evrenin bir Kaos, ve insanın olmasa da olabilecek bir raslantı ürünü olduğunu da kabul eder. Estetik, ahlaksal ve bilişsel hiçbir saltık ölçütün olmadığı, Gerçeğin Gerçek olmadığı vargısını çıkarsar. Bu nihilist çıkarsamanın mantıksal olmadığını nihilizmin Usu yadsıyan öncülü gösterir. Ussal bir evrende usdışı bir bilincin yeri nedir? Sakın bu çıkarsama sağlıksız bir ruhsal durumun anlatımı olmasın?

Leibniz Us ya da Tanrı kabul edildiğinde bundan zorunlu olarak Dünyamızın varolabilecek En İyi Dünya olduğu vargısını çıkarır, ve eksiksiz Varlık olan Tanrı tarafından yapıldığına göre daha iyisinin olmasının saltık olarak olanaksız olması anlamında Dünyamızın olanaklı dünyaların en iyisi olduğunu kabul eder, göreli olarak değil. Yapılabilecek en iyi Dünya bu Dünyadır, çünkü güzellikte, duyguda ve bilgide eksiksiz ve sonsuz olana izin verir, insanı daha ötesi olmayan bir güzellik, iyilik ve bilgi varoluşunun ereği olarak edimselleştirir. Olan herşey zorunlu olduğu için vardır, ve olmaması olanaksızdır. Böyle bir evren Avunca izin vermez, çünkü onu gerektirmez. Leibniz'in felsefesinde Evren ussaldır ve onda herşey önceden saptanmış bir uyum tarafından belirlenir. Bu harika düşünce Leibniz'in formülasyonudur. Aristoteles'in aktardığına göre (De Anima), Anaxagoras da yüzyıllar önce benzer bir düşünceyi formüle etmişti: "Güzelliğin ve Düzenin nedeni Noustur."

Leibniz yine Tanrı tarafından yaratılan İnsanın olanaklı En İyi Varlık olduğu vargısını da eklemeliydi, çünkü Tin de Doğa gibi Tanrı tarafından yaratıldığına göre ve Doğadan daha yüksek ya da doğaüstü olduğu için onun İyilliği de Doğanın İyisinden daha iyi, daha yüksek olmalıdır. Aslında birinci En İyi sonlu iken, ikincisi sonsuz olmalıdır.

Doğada yer alan herşey vrensel ve zorunlu yasalara göre belirlenir ve bu nedensellik süreci, bu önceden saptanmış uyum zorunlu olarak İnsanın türeyişi ereğine doğru gelişir. Yalnızca bu ereksellik Dünyamızın tüm olanaklı Dünyaların en iyisi olduğu çıkarsamasının gerçek anlamıdır. Doğa yalnızca eşit ölçüde ussal olan bütün bir Tin alanının öncülüdür, ve anlamı salt öncül olması ile sınırlıdır.

İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, ve doğal yanında zorunluk belirlenimi altında iken, tinsel yanında özgürlük belirlenimi altındadır. Buna göre Doğanın İyisi ve Tinin İyisi arasındaki ayrım Zorunluk ve Özgürlük arasındaki ayrım gibidir. Doğanın Ereği Tin iken, Tinin Ereği Tanrıdır, estetik, etik ve entellektüel Sonsuzluktur. İnsanın özü tüm olanaklı Doğaların en iyisinin ve tüm olanaklı Tinlerin en iyisinin birliğidir.

Leibniz öyle tatlı, öylesine tatlı bir felsefeci idi ki, onun adı ile süslenen sayısız bisküvi, şekerleme, çukulata, pasta vb. türü üretildi.

Leibniz'in hesap makinesinin ayrıntıda görünüşü. (Link: The Heinz Nixdorf MuseumsForum)

İnsan olmak Gurur olmak, aslında saltık Gurur olmaktır ve insan saltık Varlık olarak bunu a priori hak eder. Leibniz bilimlerdeki buluşları ile bizlere insana hayranlık duymanın en eşsiz nedenlerinden birini sundu. Çabaları onu insan düşüncesinin ve özdeksel Evrenin bir ve aynı özsel belirlenimleri paylaştıklarını, ikisinin de Önceden Saptanmış Uyumun anlatımları olduğu vargısına ulaştırdı. Özdeksel Evrenin matematiksel Biçimi yalnızca onun Olanaklı En İyi Evren olduğunu anlatmakla kalmıyor, ama keninde-Şeyin insan usunun da yetenekli olduğu nicel belirlenimlere göre davrandığnı, böylece Us-için-Şey de olduğunu gösteriyordu. Kalkülüs özdeksel Evrenin özsel olarak ussal olduğunu matematiksel olarak gösterir, çünkü özdekselin biçimini sayısalın terimlerine çevirmek bütünüyle olanaklıdır. Elde edilen ussal biçim salt görünürde olan Kaosun gerçekte Kozmozdan başka birşey olmadığını tanıtlar.

Leibniz (1646-1716) hem matematik tarihinde, hem de felsefe tarihinde önemli bir yer doldurur ve geri kalan bilimlerin gelişimine katkısının düzeyi henüz saptanmış değildir. Kalkülüsün, bütün bir bilgisayar teknolojisine temel olan ikili sayı dizgesinin ve hesap makinesinin de bulucusudur. Çarpmanın simgesi olarak nokta da yine Leibniz tarafından getirildi, çünkü x ile karışmıyordu.

Belirlenimi tüm karşıtında kendini bulmak olan ve böylece gerçek anlamda Sonsuzluk olan İnsanın Hakkı tüm İstenç gizilliğini edimselleştirmektir. Bu aynı zamanda onun Ödevi ve belirlenimidir. İstenç ancak ve ancak İyi olanı isteyebilir — yani Doğayı ve Tini, yani olanaklı en iyi Varlıklar alanını. Özsel önemde olan şey İstencin Bilgi ile, Düşünce ile belirlendiğini, İstencin Usun gerçek belirlenimi ile birlik noktasına gelişmeye belirlenmiş olduğunu kavramaktır. Bu gelişimin bilgisi onun olanağıdır.

Dünya Tarihi kendindehomo sapiensin edimsel homo sapiensolmaya doğru gelişim sürecidir: İnsan Duyarlığında, İstencinde ve Bilgisinde yetenekli olduğu sonsuz Biçimi sergilemeli, ne olduğunu kendisi olan Tarihinde kavramalıdır. Bu gelişim insan için bilinçsizdir. Onun kendi özünün, onda Doğadan daha çoğu olanın, tinselliğinin açınımıdır: İnsan estetik, etik ve entellektüel olarak varoluşun en yüksek Biçimine belirlenmişse, bu gelişimin olması için gereken tek şey engellenmemek, ve Tin durumunda ise belirli, sonlu kültürel biçimlerde takılıp kalmamak, tersine kültürel akışkanlığa açık olmaktır. İnsan çoktandır bu değişimin olanağı olan Özgürlüğün bilincindedir ve önemli olan şey bu bilincin evrenselleşmesidir. Ve Evrenimiz olanaklı tüm Evrenlerin en İyisi iken, İnsan olanaklı tüm Varlıkların en İyisi iken, en İyinin gerisinde kalmak, kültürün sonluluğuna takılıp kalmak olanaksızdır.

Voltaire ve Doğanın Ahlakı

Aydınlanmanın tininin belki de en iyi temsilcisi olan kuşkucu düşünür Voltaire bilgiye inanan Leibniz'i eleştirirken ve bu dünyanın olanaklı en iyi dünya olmadığında diretirken, dünyanın kötülüğünün güçlü kanıtlarından biri olarak o günlerde insanları gereğinden öte etkilemiş olan 1755 Lizbon depremini gösteriyordu (Candide, ya da İyimserlik).

Voltaire'in moral bir kavram olan kötülüğü doğal fenomenlere yüklediği, Doğanın mekanik süreçlerini moral eylemler olarak gördüğü düşünülebilir. Ama gerçekte onların yol açtığı insan acısını bir Tanrının moral sorumluluğuna bırakıyor, bir bakıma Tanrının kötülüğünü kanıt göstererek Leibniz'in ussalcı iyimserliğini çürütüyordu.

Bir kuşkucu olan ve bir felsefeciden çok mizahçı olan Voltaire tüm olgulara ve olaylara önyargılardan daha iyi olmayan görüşlerini aklayacak açılardan bakıyor, Leibniz'e karşı çocuksu bir Sofizme başvuruyordu. Bu nedenle popüler bir yazar oldu ve karakteri günümüze dek uzandı.

Leibniz: “Tüm olanaklı dünyaların en iyisinde herşey en iyi olan uğrunadır” ::
“Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.”

Kuşkuculuk İnsanlık Dışıdır.

Çünkü bilgisizliktir. Doğal Us bile, sıradan Sağduyu bile insan ve bilgi kavramlarını ayırmaz: Homo sapiens sapiens bildiğini bilen insandır.
(Early Modern Homo sapiens) — (Human Evolution)

Kuşku değil, Kuşkuculuk Saçmadır. Kuşku bilgi değildir ve salt bilgi olmadığı için, bilmeye yükselebileceği için kuşkudur ve bu düzeye dek ussaldır. Dolaysız olandan duyulan Kuşku, salt olumlu olanı olumsuzlayan Kuşku diyalektiğin ruhbilimsel güdüsü ve bilmenin ilk kıpısıdır. Ama

Kuşku bir son durak olarak da alınabilir. Bu yapıldığı zaman kendini olumsuzlamaz, olumsuzlamanın olumsuzlaması olmaz, tersine kendi olumluluğunda, olumsuzun olumluluğunda diretebilir. Kuşkuda diretme mantıksal değil ama ruhbilimseldir. Bilinçli değil ama bilinçsizdir. Bir kişilik sorunudur. Bilinçsiz tüm içerik gibi baskılamanın sonucudur. Bu düzeye dek, kuşkuda niçin direttiğini anlamadığı düzeye dek, Kuşkuculuğu mantıksal olarak düzeltmek olanaksızdır. Bu ruhçözümlemenin işidir çünkü kuşkuculuk şizoreni değildir ve ruhçözümlemenin gerektirdiği ussal söyleme açıktır. İnsanı insanlığından eden bu güvensizliği gidermek, kuşkudan kurtulamayan ruhu iyileştirmek ve ona ussal güven duygusunu yeniden kazandırmak olanaklıdır.

Kuşkuculuk, yani bilginin, usun, insan düşüncesinin kendinde-Şeyi bilme yetisinin reddedilmesi Avrupa'da son iki yüzyıl boyunca görülen popüler felsefelerin çıkış noktasıdır. Bunların kendi aralarında da çarpışmalarına karşın, onları ayıran tikeller onları birleştiren evrenselin yanında yalnızca boş bir türlülük görünüşü üretirler. Tümü için özsel motif düşüncenin gücüne güvensizlik zemininde insanın değersizleştirilmesidir. Bunu düşünce yoluyla değil, ama dürtünün ve tutkunun ezdiği ve güttüğü düşünce yoluyla yerine getirirler, çünkü yoksa düşünce güvenmemesi gereken kendisine, düşünceye güvenmiş olacaktır. Usdışı gerçekten de değersiz ve anlamsızdır çünkü düşüncesizdir. Ve düşüncesizlik tutku ya da dürtü dediğimiz şeydir.

Kuşkuculuğun pozitivist Görgücülüğün bir başka adı olmasına karşın, bu tutum modern dönemde özellikle Kant'ın felsefesinin doğal bilincin zayıflığı üzerindeki etkisi yoluyla da yaygınlık kazandı. Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger ve onun etkisi altında biçimlenen sonraki varoluşçu düşünürler ve son olarak bütün bir postmodernist nihilizm Usu reddetmede ortak paydalarını bulurlar. Ve varoluşu dayanılmayacak bir düzeye dek hafifletirler, onun tüm gerçek içeriğini, Özünü boşaltırlar, özsüz bir varoluş gibi bir saçmalığı kendileri üretirler. Tüm bu türlülükte ortak çizgi insanın bilgisizleştirilmesi , ahlaksızlaştırılması ve çirkinleştirilmesidir. İrrasyonalizm zemiminde, tüm idealler reddedilir. Yalnızca estetik ya da bilişsel değil, ama tüzel, ahlaksal ve törel belirlenimler de onları yargılayan saltık ölçünlerin reddedilmesi durumunda görelileşirler, e.d. buharlaşırlar. Doğru ve eğri için, haklı ve haksız vb. için bir ölçütün yokluğunda, iyinin ve kötünün ötesindeki bir kuşkucu "sömürü, savaş vb. haksızdır" diyemez, ama ancak "belki de haksızdır" diyebilir. Bu moral görelilik hiç kuşkusuz çok-kültürlülük denilen bir yabancılıklar çoğulluğunun sürmesine sofistik bir zemin sağlar. Bu yabancılıklar, karşıtlıklar sık sık düşmanlık nedenleri olarak işlev görürler, ve ironik olarak sözde 'ötekileştirme' denilen dışlayıcılığın kendisini pekiştirirler. İnsanın türel olması ussaldır; haktanır olması ussaldır; iyiyi doğrulaması, güzel olanı beğenmesi ussaldır. Bunlar insan olmanın özsel belirlenimleridir. Kuşkuculuk bu ussallıkları belkili gördüğü için insanlık ile bağdaşmaz. İnsanlık dışıdır.

İrrasyonalizm kendini nihilizm olarak, pozitivizm olarak, ve en sonunda ikisinin sentezi olan postmodernizm olarak olgunlaştırır. Varoluşçuluk insanın Özü olarak Usu reddeder. Pozitivizm Usu evrenin özsel belirlenimi olarak ve eşit ölçüde insanın özsel belirlenimi olarak yadsır. Bunun yerine getirilen etimolojik ve dilbilimsel terimler Usu reddetmenin sonucu olan aynı genel göreliliğe, böylece genel değersizleşmeye götürür.

Voltaire'in özel Bahçesi İnsanlığın Bahçesi değildir.
Voltair'e göre en iyi dünya depremsiz, tsunamisiz olmalıdır.

Voltaire'in (1694-1778) misolojisi kuşkuculuğunun kaçınılmaz vargısı ve anlatımıdır. Leibniz'e karşı aşağı yukarı kişiselleşmiş düşmanlığı (çünkü daha başka 'iyimserleri' hedef almaz) Newton'un Leibniz nefretinde, kuşkucu Hume'un Spinoza nefretinde, bir başka kötümser olan Schopenhauer'in

Hegel nefretinde koşutlarını bulur. Aydınlanmanın ikonu yapılan ve giderek Fransız Devriminin de habercilerinden biri, aslında birincisi olarak görülen Voltaire gerçekte Despotlar arasında mutluydu ve halk için derin bir küçümseme duyuyordu. Açıkça Cumhuriyetten yana değildi ve ideali ılımlı, hoşgörülü bir Monarşi idi.

“Kendi bahçemizi ekmeliyiz.” Bu Voltaire'in Candide'de Leibniz'e karşı tatsız vargısıdır. Can sıkıcıdır, çünkü ekilecek tek bir büyük bahçe, tek bir dünya vardır. Voltaire bencillik taslar ve bu tür havalar daha önce İngiltere'de tanışıp hayran kaldığı İngiliz görgücülerinden ve yararcılarından kapmış olduğu saplantılardır. (“Bahçe” sözcüğünün Encyclopédie'yi imlediği düşünülür, ama bu açıkça savunmacılıktır.)

Voltaire Katolik Fransa'daki yaşantısından acı dersler çıkararak onları genelleştirir, suçluyu genel olarak din, dinadamları, hükümetler, ordular, ve en sonunda felsefeler ve felsefecilerde bulur ve onlarla alay eder. Ama herşeyden önce Leibniz'e ve iyimserliğine saldırır. Voltaire yaşamda bir gerçeklik, sağlam bir öz, bir ussallık ya da Tanrı gibi bir ölçünden yoksundur. Kuşkucudur. Ve kuşkucu bir ruh için varoluşta anlam ve ussallık aramak, giderek insanın moral bir varlık olabilme yeteneği bile birer kuruntu, gülünecek saçmalıklardır. Kuşkucu gülmek için yalnızca pekinliği bulur çünkü komik olmanın gerektirdiği ciddilik öğesini başka hiçbirşeyde bulamaz. Kuşkucu olduğu için insan ussallığına ironik olmanın dışında bir anlam yükleyemez. Ona insanı küçültmek, değersizleştirmek, onu a priori anlamsız ve saçma saymak daha sağgörülü olarak, hiç olmazsa iyimserin saflığından kaçınmanın yeğlenebilir bir yolu olarak görünür. Kuşkucu bilinç kendi karakterini tanımlayan kategorileri bütün bir insanlığa uygular. Voltaire usdışının önündeki uzun bir yolun yalnızca başlarındaydı. Bu aynı özsüz bilinç daha sonraki temsilcilerinde ve daha sonraki aşamalarında daha başında yapması gereken şeyi yapmış, nihilizmi çıkarsamış ve özellikle Yabancılaşma kavramına ve kuramına tutkuyla sarılır olmuştur, çünkü onda insanı gerçek değerinde tanımamanın, gerçekten de insan doğasına yabancılaşmış Egosunu reddetmenin acılı doyumunu yaşar — sanki yabancı olmamayı biliyormuş gibi. Bu bilinç kendini deneyimden türettiğine göre, usdışı varoluşunda daha iyi kategoriler ile tanışamamış ve insanın gerçek doğasına benzer birşeyi deneyimleyememiştir. Gerçekten de, Voltaire durumunda olduğu gibi, doğanın görüngülerini moral olaylar olarak görmek için Özgürlük kavramının bilinçsizi olmak vazgeçilmez bir koşuldur. Yine, birEncyclopédie yazarı olan Voltaire'in doğal nedenselliği anlamada çektiği büyük güçlük bilimin kendisi konusunda yeterli bir kavrayış geliştirmemiş olduğunu gösterir. Kuşkuculuk insanı moral ve entellektüel olarak devirir.

Copenhagenize / Kopenhaglılaştırmak

"With this blog we hope to bring Copenhagen Bicycle Culture to the world. In city councils around the world they speak of 'Copenhagenizing' their streets to accomodate bikes. Here in the Danish capital, it's just a way of life, as the photos and blog entries will highlight.

...
Copenhagen is already regarded as the best cycling city in the world and those of you out there who need inspiration for cycle advocacy in your towns and cities can find a wealth of info here."

Leibniz'in ussalcı bakış açısından bu dünya olanaklı en iyi dünyadır, çünkü düşünerek, kavramları youyla bilen, iyiyi ve kötüyü yargılayabilen, güzelliği duyumsayabilen insanın türeyişine zemin olan tüm koşulları kapsar: Bu nesnel ussallık ona verilidir, ve eğer Yaratılış anlatımını kullanmayı istersek, eksiksiz bir Ussallık tarafından, tasarımsal bilincin Tanrısı tarafından yaratılmıştır. Bir yazar, Paul David Gustav du Bois-Reymond "Modern Bilimde Leibnizci Düşünceler"inde Leibniz'in

Tanrıyı bir matematikçi olarak düşündüğünü yazıyordu. Ona şunu eklemek gerekir: Leibniz'in matematiği Dünyanın olduğu kadar Tinin de matematiğidir.

Deprem Değil, Ahlaksızlık öldürür. Voltaire hiç kuşkusuz doğru olanı görebilir, çünkü pekala düzgün düşünebilirdi. Ama önyargısı tarafından, düşünen Leibniz'i çürütme tutkusu tarafından kör edildi, düşüncesi tutkularına hizmet etti. Olguları önyargısına göre yorumladı ve daha o zamandan iyi bir hermeneutikçinin nasıl birşey olacağını gösterdi. Doğa moral bir belirlenim kapsamaz ve moral iyiye ve moral kötüye yeteneksizdir. İnsan yaşamlarını tehlikeye atan şey hırs, açgözlülük, düşüncesizlik gibi erdemsizliklerdir. Bunların kınanması bile insanın tam olarak karşıtlarına yetenekli olması koşulu üzerine olanaklıdır.

Bir İrrasyonalistin Duyunç Sorunu

L'homme absurde. Aynılar aynıları bilir. Camus insanlığın değersiz, onursuz, gereksiz kesimine seslendi, insanlığı aşağılamasında yüceltildi, nihilist duyunçsuzluğunda modern duyuncun sesi olarak ödüle değer görüldü. Ama normal bir insan olarak tiranlık ile, Marxizm ile, ve Sartre ile anlaşmazlık içindeydi. Bu normallik onun ona özgü olmayan, onu duyunçlu yapan yanıdır.

Albert Camus çok çok sevilen bir yazardır — hiç kuşkusuz "Saçma İnsan" tarafından. Tıpkı Picasso'nun da kucaklanması gibi kucaklanır — milyonların estetik ve etik duyarsızlığı tarafından. Camus prosaik insana "Sen saçmasın" der. Ve coşkuyla doğrulanır.

Değer vermeyi bilmek gerekir. Nihilist ne yazık ki bunu bilmez, Sevgisiz, Bilgisiz, Güzelliksiz bir varoluşta yiter, insan olmanın anlamını yaşayamadığı için öyle birşeyin hiç olamayacağını kabul etmeye zorlanır. Olgulara ve fenomenlere bakar, ve görgül vargısını çıkarır. Nihilist pozitivist ile birdir.

Albert Camus (1913-1960) Saçmanın onu Saçma yapan bir Ussalın doğrulanması karşısında belirlendiğini, usdışını düşünebilmesinin kendisinin insanın ussallığına bağlı olduğunu görmedi. İnsana derin bir güvensizlik duydu, insanlığı aşağıladı, ve bunu insanın en özsel varlığında, usunda yadsıyarak yaptı. Yaşadığı dönem modern blilincin etik, estetik ve entellektüel varoluşu sözcüğün en gerçek anlamında saçmalaştırdığı bir dönemdi. Ve döneminin olgularına anlatım verdi. Bir Usu, bir Saltığı, bir Anlamı anlamayışı zemininde, insanlığı anlayışını insanlığın göreli olgularından türetmek zorunda kaldı. (Bkz. Camus on Hegel, "The Rebel"de Hegel üzerine yazdıkları.)

Saçma çirkin olandır. Kötü olandır. Ve bilgisiz olandır. Ama bu insanlığın gerçekten insan olma yolundaki durumunun bir yanıdır. Aynı insanlık, ve hiç kuşkusuz Batıda, kendi estetik, etik ve entellektüel geriliğini yenme sürecindedir. Doğunun değişime ve gelişime girebilmek için ilkin özgür olması, Doğulunun ilkin kendisi olması, bir İstencinin olduğunu anlaması ve onu edimselleştirmesi gerekir. Doğulu her zaman onda bir eksiklik olduğu, kendisi olmadığı duygusunu verir.

Camus'nün enteresan çıkarsamalarından birine göre, "Ölümde yaşamda olduğundan daha öte bir anlam yoktur."

Nihilist bilinç Varoluşta hiçbir sağlamlık, hiçbir Saltık bulamaz. İrrasyonalizminde herşey görelidir — göreli bir Özgürlük, göreli bir Hak, göreli bir Ahlak anlayışı vardır. Başka bir deyişle Duyunçsuzdur, ve bu bağlantıyı görmediği düzeye dek bu moral ilgisizliği ile gururludur. Dünyanın kötülüğünü bile anlamsız görür ve tiran olmak ve peygamber olmak arasında bir ayrım olmadığı sonucunu çıkarır. Ruhu İyinin ve Kötünün ötesindedir ve onları eşitler. Güzelliğe karşı da duyarsızlaşmıştır ve hayranlık duyacak bir ruhu yoktur. Düşünceleri belirlenimsiz bir boşlukta

rasgele her yana uçuşur — totaliterliğe, ya da karşı-totaliterliğe. Anlamı onu bir türlü vermediğini düşündüğü dünyadan bekler. Ona Anlamı yalnızca kendisinin verebileceğini, Varoluşun anlamsızlığı ve saçmalığı dediği şeyin onun kendisine ait olduğunu bilmez. Çünkü kendini saçma görür.

Albet Camus irrasonalizmi temelinde varoluşu Saçma olarak görmekten başka birşey yapamacak olmasına karşın Saçmaya karşı çıktı. "Hayır, bir Varoluşçu değilim" diyordu. "Sartre ve ben her zaman adlarımızı ilişkili görmekten şaşkınlığa düşüyoruz." Şaşırmaması gerekirdi, çünkü Sartre gibi o da Saçmanın üstesinden gelecek bir saltık Değeri, gerçekliği doğrulayamıyordu. İkisi de Özsüz bir Özgürlüğün kapristen başka birşey olmadığını gösterdiler.

Böyle seçme özgürlüğü ile sorun onun moral olmaması, duyunca değil ama özence bağlı olmasıdır. Moral Doğru duyuncun keyfi olarak seçtiği bir şık değil, ama İyi, Doğru, Haklı belirlenimleri altında, yani ussal olarak yaptığı zaman söz konusudur. "Seçme Özgürlüğü" denilen şey moral alanda da tıpkı kuramsal alanda olduğu gibi, usun yokluğunda, moral yargıyı bir olasılık sorununa indirger. Ama o zaman moral ortadan kalkar. Moral gevşeklik ve entellektüel gevşeklik birlikte giderler. Bunu açıkça doğrulayan bilinç biçimi, bildiğimiz gibi, postmodern nihilizmdir.

Albert Camus Duyunçsuzluktan doğan tüm saçmalık ve anlamsızlık kuramlarına karşın bir Duyunç ödülü aldı. Ödülü totaliterliği savunanlara karşı aldı. Totaliterliğe karşıçıkışında entellektüalizmi Marxizm ile eşitleyen bir çağın düşünce kahramanı olarak görülmelidir. Tüm despotlar tarafından hain, sınıf düşmanı vb. olarak görüldü. 1953'te Sovyetlerin Doğu Berlin'de işçilerin grevini ezmesine karşı çıktı ve 1956'da Polonya'da ve Macaristan'da işçilerin ayaklanmalarını destekledi. Ama bir yıl sonra başlayan Cezayir bağımsızlık savaşında yabanıl Fransız hükümetini destekledi (Torture during the Algerian War). 1957'de verilen Nobel edebiyat ödülünün gerekçesi "günümüzde insan duyuncunun sorunlarını açık görüşlü içtenliikle aydınlatan önemli yazınsal üretimi" idi. Camus Özsüzlüğe karşın ilkin doğruladığı totalitarizmi zamanla reddederken, Sartre yine aynı Özsüzlük zemininde totaliterliği doğruladı. (O da 1964'te Nobel Ödülü ile ödüllendirildi ama "burjuva toplumunun değerlerini" reddettiği için ödülünü de reddetti. Gerçekten de ödül için gerekçe saçmaydı — "özgürlük tini ve gerçeklik arayışı" ("for his work ... filled with the spirit of freedom and the quest for truth.") Sartre bir Hümanizm olduğunu bildirdiği totaliterlikten yanaydı ve bir varlouşçu olarak ilgisi gerçeklik ile değil, saçmalık ileydi.

"[Nihilizmin] gelişini kınamıyor, övüyorum. Onun insanlığın en büyük bunalımlarından biri, en derin düşüncesinin bir kıpısı olldüğuna inanıyorum. İnsanın ondan çıkıp çıkamayacağı, bunalımının efendisi olup olamayacağı onun gücünü ilgilendiren bir sorudur." (Nietzsche (W). Nietzsche hiç kuşkusuz Nihilizmden kurtulmayı istiyor ve çözümü üst-insan ve alt-insan terimlerinde düşünüyordu.

"İnsan önce kendinden başka hiç kimseye güvenmemek zorunda olduğunu , kendi saptadığı amaçtan başka hiçbir amaç olmaksızın, bu dünyada kendi belirlediği yazgıdan başka hiçbir yazgı olmaksızın, hiçbir yardım olmaksızın sonsuz sorumluluklarının ortasında yeryüzünde yalnız başına bırakıldığını anlamadıkça hiçbirşey yapamaz." (Sartre, L'Être et le Néant / Varlık ve Hiçlik, 1943, Kaynak.)

Batı = ?

Geri kültürlerin ileri kültür biçimine sıçramaktan başka yolları yoktur, ya da bunu yapmaktan daha çoğunu yapmaları, kendi boşa çıkmış, verimsiz, kısır Tarihlerinden kurtulmanın daha yerel yollarını aramaları gerekmez. Avrupa'nın kendisinin içinde İspanya vb., Balkan ülkeleri, Doğu Avrupa

Slavları diktatörlükten demokrasiye böyle sıçradılar — çabasız, zahmetsiz, acısız, çünkü buna istekliydiler ve bunun için yalnızca asıl Batının — Protestan Kuzey Avrupa ve ABD'nin — kendi iç savaşını sona erdirmiş, kendi içinde sağlamlaşmış olması gerekiyordu. Avrupa son 60 yıl boyunca herhangi bir iç savaştan özgürdü (Bosna ve Kosova'daki kitle kıyımları despotik Marxizmin kalıtıdır). Türkiye'de Devletin despotik Doğu artığının gözdağından kurtulmuş olması Osmanlı Tininin Batı ile Evrensel İnsan Hakları kavramında bütünleşmesinin ne denli derine işlemiş ve sağlamlaşmış olduğunu gösterir. Gene de Osmanlı halk değildi ve bir Devlet olarak modernleşmesi evrensel bir karakter kazanmadı. Tersine, halkla arasındaki uçurum daha da derinleşti. Osmanlı Tini, yerel Anadolu kültüründen bütünüyle ayrı olarak, daha başından Batının bir parçası olarak şekillendi ve ancak Batı uygarlığının kendisi olarak o uygarlığın, aslında bütün bir Tarihin sorumluluğunu üstlenebilirdi. Yeni Çağ olarak kabul edilen dönemi Osmanlı İmparatorluğu açtı.

Eğer "Batı" bugün Dünya Tininin entellektüel, etik ve estetik gelişiminde dünyanın geri kalanının bütün kültürel boyutlarda ona öykündüğü en ileri aşama ise, o zaman "Batı" sözcüğünün belirsizliğinden ayrım içinde bu kültür alanını dünyanın geri kalanından ayırdederek tanımlayan bir belirlenim olmalıdır. "Batı" sözcüğü bugün onu kullanmayı kendisi de sürdüren Batının da henüz tam olarak bilincinde olmadığı Özgürlük Kavramının yerini tutar. Daha başka sayısız ölçüt, sınıflama, ayrım vb. bu özsel ayrım karşısında ikincildir. Eğer Duyunç Özgürlüğünün, İstence temel olan bu içsel Özgürlüğün Reformasyon ile ilgisini doğrularsak, Batı kültürü özsel olarak Protestan Kuzey Avrupa kültürüdür. Katolik Güney ve Ortodoks Doğu Avrupa yalnızca Protestan kültüre aşamalı olarak öykünerek modernleşmektedir. Yalnızca Türkiye coğrafi uzaklığın ve kültürel ayrımın büyüklüğüne karşın modernleşme sürecinde gerçekten kendi İstenci ile yönelen ülkedir, çünkü Türkiye Cumhuriyeti kendisi karakterini sözcüğün gerçek anlamında Batı kültürünün bir parçası olarak kazanmış olan Osmanlı İmparatorluğunun kalıtı üzerine kuruludur, bütün bir varlığı onun üzerine dayanır. Giderek Reformasyonun Avrupa'ya kazandırdığı ve 'Batı' sözcüğü ile anlatılan Duyunç Özgürlüğü bile Osmanlı İmparatorluğunun başından bu yana özsel ilkesi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu tarihsel-kültürel bir sentezdi.

Bir bilinç, ister bireysel olsun isterse daha geniş bir kültür alanının bilinci, realiteyi ancak kendi kavramları ile anlayabilir. Eğer Batı ilerlemişken Doğu olduğu gibi kalmışsa, Doğunun kategorileri Batıyı ne tanımlayabilir ne de yargılayabilir. Bilinç ancak bildiklerini görebilir ve anlayabilir. Buna göre Batıyı küçümsemek doğallıkla kendi kültürel gerilik kategorilerinden daha iyileri ile düşünemeyen Doğulu bilinç için modadır. Batının moral düşüklüğünden, giderek geriliğinden söz etmek kaçınılmaz olarak moral yüksekliğe ve değere kendileri yabancı bakış açılarında modadır.

Batıda Moral Bozulma Mı Yaşandı?

21 Nisan 1938 — Pilar Primo de Rivera (orta sol) önderliğinde Ulusalcıları temsil eden bir grup İspanyol kadın Falanjist önder Berlin'de Nazi Kadın örgütleri İşçi Bölüklerinin genç üyeleri tarafından selamlanıyor. —

Avrupa'da ideolojiler Monarşilerin yerini almakta olan Demokrasileri yenmeyi başardılar. İşin gerçeği Demokrasiyi ancak olmadığı yerde yenebildikleridir: Rusya'da, İtalya'da, Almanya'da. Yurttaş Toplumunun henüz oluşma sürecinde olması, henüz varlığını kazanmamış olması, Özgürlük ya da Yurttaşlık bilincindeki gerilik İdeolojinin utkusu için saltık olarak zorunlu koşuldur. Yurttaş Toplumu özgür bireyin ussal İstenci olan Yasayı Devlet yapar. Bunun anlamı bütün bir Tarihte ilk kez Bireyin İstencinin, Toplumun İstencinin ve Devletin İstencinin bir ve aynı olmasıdır. Yirminci yüzyılın başları için ancak Protestan Kuzey Avrupa'da (İngiltere, Hollanda, İskandinavya) ve

Protestan ABD'de Yurttaş Toplumundan söz edilebilir. Hitler'in ve NSDAP'ın nüfusunun yarısı Katolik olan Almanya'da Erki demokrasinin kendisinin yöntemleri ve araçları yoluyla yasal olarak ele geçirmesi Almanya'nın da bir Yurttaş Toplumu olduğunu ve sonradan bu karakterini yitirdiğini göstermez. Weimar Almanyasının I. DS sonrası koşullarının tüm ağırlığına karşın, Almanya'nın yazgısını despotik Nazizmin ellerine teslim etmesi Almanların henüz Yurttaşlar olmadıklarını gösterir.

Moral gelişme Duyuncun gelişmesidir, insanın doğal eğilimler tarafından belirlenen göreli Doğrulardan ussal düşünce tarafından belirlenen saltık Doğruya, gerçek Doğruya doğru ilerlemesidir. Bu ilerleme Dünya Tini için türdeş değildir, ve kültürler arasında olduğu gibi aynı kültürlerin içlerinde de evrensel bir koşutluk içinde yer almaz. Kavramsal olarak düşünürsek, genel olarak insan düşüncesinin doğru olandan yanlış olana yönelmesi olanaksızdır, çünkü usdışıdır.

Asya (Çin ve Hindistan) sonlu kültürel biçimlerinde katılaşıp kalırken, Afrika (Kuzey Afrika dışında) kültürün eşiğinde durup kalırken, Amerikalar yalıtılmış koşulları içinde fazla ilerleme yapamamışken, Mezopotamya'da ve Mısır'da başlayan kültürel sürekliliğin bütün bir gelişimi ve birikimi Dünya Tininin son biçiminin oluşturucusudur. Batının Doğu karşısındaki üstünlüğü hiçbir tarihsel kültür biçiminde durup kalmamış, ortaya çıkan her sonlu politik biçimin kendini kendi içinde ortadan kaldırmayı başarabilmiş olmasıdır. Çin'i ve Hindistan'ı ile Doğu Dünyası dinginliğini binlerce yıl boyunca korumuşken, hiç eskimemiş ve hep yeni kalmışken, ya da hiç yenilenmemiş ve hep eski kalmışken, Batı Dünyası bir kültürler yıkıntısıdır: Mısır, Babil, Persepolis, Atina, Roma: Bu geçicilik tini insanlığın evrensel Özgürlük bilincine ulaşabilmesinin saltık koşuludur. Bir kültürün yok olabilmesi gerçekte kendini daha yüksek bir kültürel biçimde saklamasıdır. Bu tarihsel akışkanlık, bu Özgürleşme süreci Batının belirlenimidir.

Batı kendini tüm önceki kültürlerden onda Özgürlüğün evrensel olmasıyla ayırdeder.

Martin Luther (1483-1546).

Martin Luther ilkenin bildiricisiydi, onun sonuçlarını çıkarsayacak bir düşünür değil. Bir on altıncı yüzyıl dinadamının bilgili olabileceği kadar bilgiliydi. Ve savaşımında olağanüstü yürekli ve sağgörülü olmuş olmasına karşın, moral olarak ancak kendi zamanının izin verebileceği denli düzgün biriydi. İrrasyonalist, aşırı ölçüde kaba ve acımasızdı ve Nazizme hoş görünebilecek ölçüde anti-semitikti. Katolik Kilisenin, Papalığın, dinadamları sınıfının varlığını tanımaya son vererek Duyunç Özgürlüğünü, insanın tüm moral Doğrunun yargıcı olduğunu ileri sürdü. Duyunç Özgürlüğü ilkesinin bütün bir insanlığın kültüründe nasıl bir değişime yol açacağını bütün bir Protestan dünya gibi, aslında bütün bir Dünya gibi kendisi de bilmiyordu.

Batının modernleşme sürecininbaşladığı ilk kez bu (sağdaki) kapıya çivilenen tezlerde duyuruldu. Duyurunun içeriği bütünüyle yalındı: Duyunç özgürdür. Avrupa'da Birey ilk kez o zaman Birey olabilme, Doğrusunu ve İyisini tüm dışsal dayatmadan özgür olarak kendi içinde belirleme hakkının bilincine vardı. İstencinin ilk biçiminin bencil öz-çıkar olması kaçınılmazdır, çünkü Duyunç ilkin hamdır; kendini tanımalı, büyümeli, yani belirli, göreli İyilerini gerçek İyinin, saltık İyinin düzeyine yükseltmelidir. İstenç ilkin dolaysızlığının sarhoşluğu içinde düşüncesiz ve duyunçsuz davranır. İç sınır nedir bilmez ve dış sınırları yendiği düzeye dek İstencini herşeye yatırır. Bu çıplak Mülkiyet İstencidir — dolaysız, duyunçsuz. Tüm dünya geleneksel biçimleri içinde kalırken, yeni Protestan Tin yalancı kutsallıklardan kurtularak değişmeye, insanın bütün bir Tarihinde o güne dek olduğundan başka birşey olmaya, gerçek Kendisi olmaya ve gerçek Kendisini tanımaya başladı. İnsanlığın değişim ve gelişim için gereksindiği tek şey onda gelişmeye her zaman hazır olan

Duyuncun ve İstencin dışsal engelden kurtulmasıydı, Özgürlüktü. Kendi Duyunçlarını ve istençlerini hiçbir gücün altında görmeyen Bireyler kültürün, tarihin, bütün bir insanlığın şeklini değiştirmeye başladılar. Batı kendini felsefede, güzel sanatlarda, bilimlerde, ve anayasasında, politik kurumlarında geliştirmeye başladı. Tüm dünya yalnızca Batının zoru ve şiddeti yoluyla onun terimlerini kabul etmeye başlamakla kalmadı, ama bu dışsal güdülerden çok daha etkili ve belirleyici bir yolda gönüllü olarak yeni kültüre öykünmeye başladı.

Schlosskirche (Şato Kilisesi) kapısı, Wittenberg. — Luther'in 95 tezini bu kapıya çivileyerek Reformasyonu başlattığı kabul edilir. (Thesenanschlag)

Gelişmekte olmak gelişmemiş olmaktır. Felsefede ve bilimde ve politik yapılarda bu açıktır. Salt başlangıçta olmanın doğası gereği, Descartes'ın felsefesi yalnızca Usu bir kez daha ilke olarak ileri sürmenin ötesine geçemedi. Bilimsel düşünce tümevarımcı pozitivizmi aşamadı. Ve politik olarak demokrasi ancak çok sınırlı biçimlerde başladı. Ama insan gizilliğinin her bir boyutunda her birinin kendi özel karakterlerine göre gelişme değişik ivmelerle kesintisiz olarak sürdü.

Batı

Avrupa'da günahlarından kurtulmak, Cennette yer edinebilmek için Bağışlama Belgeleri satın alan Katolikler. Fazla puan alanların artıları başkalarının hesabına geçirilebiliyordu.

Ahlaksal yükseliş ahlaksal düşüşü izler. Katolik Hıristiyanlık bir inanç olmaktan çıkmış, ya da daha doğrusu bir boşinanç olmaktan hiçbir zaman çıkamamış, ve bu boşinanç ile uyum içinde yapılanan Avrupa kültürü Roma İmparatorluğunun yıkılışından sonra feodalizm saçmalığı olmanın ötesine geçememişti. Boşinanç Avrupa kültürünün özeği değildi. Ama feodalizm ile, evrensel bilgisizlik ile, evrensel töresizlik ve yasasızlık ile tam uyum içindeydi.

Tüm daha önceki kültürlerde birey kendini ona dışarıdan verili törel, politik, estetik vb. kalıplara uygulamak zorunda kalıyordu. Doğrusunu ve Eğrisini ona dışsal yetkeler, gelenekler vb. dayatıyordu. Reformasyon Duyuncun özgürlüğünü ileri sürerek bireyi yalnızca dinsel inancında kendini belirleme hakkını tanımakla kalmadı, ama Duyunç saltık özgürlüğü ile bilgi edinmesinde, politik düzeninde, sanatında, genel olarak bütün bir törel varoluşunda kendini belirlemeye başladı. Daha önce görmediği, tanımadığı gerçek Kendisini, Özgünü ortaya koymaya başladı. Sokrates İyiyi kendi içinde, duyuncunda aramada, varolan törelliği, aslında yaşamın kendisini sorgulamada Protestan tini öncelemişti, ve gerçekten de Helenik karakterde modern ussallığa hiç de yabancı olmayan, aslında onun kendi önceli ve modeli olarak kabul ettiğini söyleyeceği felsefi, bilimsel, sanatsal, politik özgürlük ve yükseklik tini aynı iç özgürlüğün ürünleriydiler. Ama Reformasyon hiçbir zaman halksal ölçekte yaygınlık kazanmayan Sokratik Duyunç ilkesini dinsel öğretinin yetkesi altında bütün bir insanlık için ileri sürdü. Yalnızca küçük bir azınlık değil, ama milyonlar etik, politik, artistik ve entellektüel özgürlüğü sonuna dek kullanmaya başladılar. Batı dünyanın geri kalanı karşısında, geri kalmışlıktan başka bir anlama gelmeyen çocuksu çok-kültürlülük karşısında kaçınılmaz moral, entellektüel ve estetik üstünlüğü ile yabancı olarak, düşman olarak görünmeye başladı. Bunu görmeyenlere ise bunun böyle olduğunu makineleri, topları ve bombaları ile tanıtladı.

St. Peter Alanı günahkârların günahlarını bağışlatmak için satın aldıkları belgelerin parasıyla yapıldı.

Yalnızca Almanya değil, ama Avrupa'nın bir bölümü, daha sonra Katolik ve Ortodoks Avrupa, Osmanlılar ve sonra dünyanın geri kalanı kültürel olarak Luther'in ilkesine göre yeniden

biçimlenmeye başladı. İnsanlığın kültürel biçimlenişinde yüz yılların, bin yılların değiştirmediği geleneksel öğeler yerlerini Duyunç Özgürlüğüne göre biçimlenen bir törelliğe bırakmaya geçtiler. Dünya Batı olarak bilinen bir tinin imgesinde yeniden kurulmaya başladı. Uluslar emperyalizm diye bildikleri şeyin karşısında yalnızca doğal kaynaklarını, varsıllıklarını yitirmekle ya da yalnızca sömürülmekle kalmadılar, ama geleneksel tarihsel biçimlerini, onları ne iseler o yapan kültürlerini de yitmeye başladılar. Postmodern çok-kültürlülük savunusu kaçınılmaz olanı durdurmaya yönelik bir çabadır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

BERKELEY: BİRİMİN DEĞİŞKENLİĞİ

Kaynak · İdea

Frege quotes from Berkeley's Essay Towards a New Theory of Vision:

'According as the mind variously combines its ideas, the unit varies; and as the unit, so the number, which is only a collection of units, doth also vary. We call a window one, a chimney one, and yet a house in which there are many windows, and many chimneys, hath an equal right to be called one, and many houses go to the making of one city.'

Tepe-Alıntılar

David Hume; Kuşkuculuk ve Delilik

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar / Seçmeler

HUME: KUŞKUCULUK VE DELİLİK
Çeviri: Aziz Yardımlı

David Hume İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme (1739-49) I.4.VII. • David Hume A Treatise of Human Nature I.4. VII

Kuşkcunun Ruhsal Durumu

David Hume İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme (1739-49) I.4.VII.

İlkin felsefemde [aslında, ‘kuşkucu,’ ‘görgücü,’ ‘göreci’ bakış açımda] içine düştüğüm o terkedilmişlik ve yalnızlıkla korkar ve şaşırırım, ve kendimi topluma karışıp onunla birleşmeyi başaramayarak tüm insan ilişkilerinin dışına sürülmüş ve bütünüyle terkedilerek avunçsuz bırakılmış tuhaf ve kaba bir canavar olarak görürüm. Bir sığınak ve sıcaklık bulmak için kalabalığa koşmak isterim; ama böyle bir çirkinlikle karışmayı başaramam. Onun dışında bir dostluk kurabilmek için bana katılmaları için başkalarına seslenirim; ama kimse sesime kulak vermez. Herkes uzak durur, ve her yandan üzerime vuran fırtınadan korkar. Tüm metafizikçilerin, mantıkçıların, matematikçilerin ve giderek tanrıbilimcilerin bile düşmanlığını üzerime çektim; ve katlanmam gereken hakaretlere hayret edebilir miyim? Dizgelerini onaylamadığımı bildirdim; ve dizgemden ve kişiliğimden duydukları nefreti anlatırlarsa şaşırabilir miyim? Dışarıya baktığımda, daha baştan her yanda tartışma, çelişki, öfke, iftira, ve kötüleme görürüm. Gözümü içeri çevirdiğimde, kuşku ve bilgisizlikten başka birşey bulamam. Tüm dünya bana karşı çıkmak ve beni çürütmek için elbirliği yapar; ama öyle zayıfım ki, tüm görüşlerimin başkalarının onaylarıyla desteklenmedikleri zaman gevşeyip kendiliklerinden düştüklerini duyarım. Her adımı duraksayarak

atarım, ve her yeni düşünce beni uslamlamamda bir yanılgı ve saçmalık korkusuna düşürür.

...

[T]üm inanç ve uslamlamayı yadsımaya hazırım ve hiçbir görüşe giderek bir başkasından daha olası ya da olabilir diye bile bakamıyorum. Neredeyim, ya da neyim? Varoluşumu hangi nedenlerden türetirim, ve hangi duruma geri döneceğim? Kimin iyiliğini elde etmeye çalışayım, ve kimin öfkesinden korkmalıyım? Hangi varlıklar kuşatır beni, ve kimin benim üzerimde etkisi ve benim kimin üzerinde etkim vardır? Tüm bu sorularla kafam karıştı, ve kendimi imgelenebilecek en acıklı durumda, en koyu karanlık tarafından kuşatılmış ve her örgen ve yetinin kullanımından bütünüyle yoksun bırakılmış duymaya başlıyorum. Ne mutlu ki, us bu bulutları dağıtmaya yeteneksizken, doğanın kendisi bu amaç için yeterlidir, ve ya bu kafa eğilimini gevşeterek ya da küçük bir oyalanmayla ve duyularımın tüm bu kuruntuları gideren diri izlenimiyle beni bu felsefi [aslında, 'kuşkucu'] melankoli ve sabuklamadan kurtarır. Yemek yerim, bir tavla oynarım, söyleşilere katılırım, ve dostlarımla mutluyumdur; ve üç dört saatlik eğlenceden sonra, bu ['kuşkucu'] kurgulara geri döndüğüm zaman bunlar öylesine soğuk, gergin ve saçma görünürler ki, içimden onlara daha öte girmek gelmez.

David Hume A Treatise of Human Nature I.4. VII

I am first affrighted and confounded with that forelorn solitude, in which I am plac'd in my philosophy, and fancy myself some strange uncouth monster, who not being able to mingle and unite in society, has been expell'd all human commerce, and left utterly abandon'd and disconsolate. Fain wou'd I run into the crowd for shelter and warmth; but cannot prevail with myself to mix with such deformity. I call upon others to join me, in order to make a company apart; but no one will hearken to me. Every one keeps at a distance, and dreads that storm, which beats upon me from every side. I have expos'd myself to the enmity of all metaphysicians, logicians, mathematicians, and even theologians; and can I wonder at the insults I must suffer? I have declar'd my dis-approbation of their systems; and can I be surpriz'd, if they shou'd express a hatred of mine and of my person? When I look abroad, I foresee on every side, dispute, contradiction, anger, calumny and detraction. When I turn my eye inward, I find nothing but doubt and ignorance. All the world conspires to oppose and contradict me; tho' such is my weakness, that I feel all my opinions loosen and fall of themselves, when unsupported by the approbation of others. Every step I take is with hesitation, and every new reflection makes me dread an error and absurdity in my reasoning.

...

[I] am ready to reject all belief and reasoning, and can look upon no opinion even as more probable or likely than another. Where am I, or what? From what causes I derive my existence, and to what condition shall I return? Whose favour shall I court, and whose anger must I dread? What beings surround me? and on whom have I any influence, or who have any influence on me? I am confounded with all these questions, and begin to fancy myself in the most deplorable condition imaginable, inviron'd with the deepest darkness, and utterly depriv'd of the use of every member and faculty. Most fortunately it happens, that since reason is incapable of dispelling these clouds, nature herself suffices to that purpose, and cures me of this philosophical melancholy and delirium, either by relaxing this bent of mind, or by some avocation, and lively impression of my senses, which obliterate all these chimeras. I dine, I play a game of back-gammon, I converse, and am merry with my friends; and when after three or four hour's amusement, I wou'd return to these speculations, they appear so cold, and strain'd, and ridiculous, that I cannot find in my heart to

enter into them any farther.

HUME: KUŞKUCULUK VE DELİLİK

Aziz Yardımlı

Kuşku kuşkuculuk değildir. Kuşku genel olarak önümüzdeki bir nesneyi, bir düşünceyi vb. olumsuzlama tutumudur. Bu düzeye dek düşüncenin kendi diyalektiği ile birdir. Ama olumsuzlama kıpısı düşüncenin takılıp kalacağı bir kıpı değildir çünkü düşünce olumlunun ve onun olumsuzunun karşıtlığında her iki kıpının salt karşıtlar oldukları için birbirini ortadan kaldırdığını bulur, çünkü karşıt olmak ortadan kaldırmaktır. Ama karşıtların ortadan kalkışı ile karşıtlığın kendisi ortadan kalkar ve bundan böyle elimizde olumsuzlanmış olumsuzlama vardır. Bu ise hiç kuşkusuz olumlu, ama başlangıçtaki olumlu değil, karşıtlığı kendi içinde ortadan kaldırılmış olarak kapsayan bir olumludur.

Düşüncenin kuşkucu tutumu felsefe tarihinde modern kuşkuculuğa bütünüyle karşıt bir imlemde ön-Sokratikler, özellikle Eleatik okul, Parmenides, ve çok daha sonra Descartes tarafından uygulanır. Ama bu kuşku özsel olarak duyusal bilginin pekinlik savına, sürekli akış ya da değişim durumunda olan görüngü dünyasının gerçeklik istemine karşı, ve Descartes'ta ise ayrıca yöntemsiz uslamlamacılığa karşı yönelmiştir. Sokrates'in eytişimi soyutlamacı anlağa karşı, tasarım bilincinin çürütülmesine yönelik bir kuşkuculuktur.

Görgücülük ise, tersine, bilgide pekinlik öğesi olarak duyusal öğeyi vurgular ve bunu usun mantıksal çıkarsamalarına duyulan güvensizlik ya da kuşku nedeniyle yapar. Bu nedenle sağlıklı ussal sorgulama ya da diyalektik ile, usun pekinlik arayışının anlatımı olan geçici kuşku ile ilgisizdir.

Kuşkuculuk şu ya da bu tikel kişiye ya da akıma özgü bir olgu değil, ama özsel olarak usun kendi yeteneğidir.

Kuşku ile yola çıkarak inağı sorgular ve yadsıma olanağını kazanırız. Ama kuşkuculuk felsefe tarihinde 'bilinemezcilik' denilen kanıyı saltık ilke alan düşünme eğilimini ve insanın tüm bilme savlarına karşı bir saldırıyı anlatır: Bilen gerçekte bilmez, yalnızca bildiğini sanır. Bugün ya da yarın değil, yalnızca geçmişte de değil, ama insan her zaman saltık bir aldanma içindedir. Bu düzeye dek, gerçek kuşkuculuk bir anomali, bir us hastalığıdır.

Bilgide pekinliğin saltık olarak yadsınması kendinde bir us dengesizliğidir, tutarlı olarak izlendiğinde varılacak nokta bir us-yarılması ya da şizofreni dediğimiz şeydir. Kuşkucunun tam deliliğe ulaşmasını engelleyen etmen herşeye karşın içgüdüsel doğasının ona dayattığını ileri sürdüğü inançlarıdır — ussal temelden yoksun hayvan inancı (animal faith) denilen şey.

Kuşkuculuktan saltık olarak olumlu bir sonuç çıkar: Eksiksiz tanıtlama olmaksızın gerçeklik ve pekinlik olamaz, ve eksiksiz tanıtlamaya, tüm varsayımın ortadan kaldırılmasına erişemeyen her bilgi yalnızca inakçıdır, böylece bilgi değildir, gerçeklik savında bulunamaz. Ama kuşkucu mantık uslamlamanın nesnel tanıtlama verebileceğini kabul etmediği için kuşkuculuktur:

> *"Böylece tüm olası uslamlama bir duyum türünden başka birşey değildir. Yalnızca şiir ve müzikte değil, benzer olarak felsefede de beğeni ve duygumuzu izlemeliyiz"*
>
> *::*
>
> *"Thus all probable reasoning is nothing but a species of sensation. 'Tis not solely in poetry and music, we must follow our taste and sentiment, but likewise in philosophy." (Hume, "İnsan Doğası Üzerine Bir*

İnceleme”de.)

Kuşkuculuğun her tür kuşkunun ötesinde olan problemi kendi ilkesi üzerine kendisinin mantıksal olarak olanaksız olmasıdır. Kuşkucu kuşkuculuğundan da kuşku duymalıdır. Ama doğa olmasa da, insan usu yanılgıya, kavramları geçersiz bağıntılar içinde almaya yeteneklidir. Doğada yanılgı usdışı ile, varolmama ile özdeş olurdu. Varolan herşey ne denli usdışı görünürse görünsün, gene de hiç olmazsa varolmasını sağlayacak bir düzeye dek ussaldır. Tinsellik alanında usdışı sınırsızca varolur. Ama böyle varoluş özdeksel doğanın varoluşundan ayrı olarak insan bilincine aittir. Bu bilinç yalnızca kendi kuramsal dünyasnda varolmakla kalmaz. Kendini kılgıya, eyleme, edimselliğe de çevirir. Doğal dünyanın tersine, tinsel dünya kötülüğe izin verir.

Kuşkuculuk — sözcüğün doğal dildeki anlamından bütünüyle ayrı olarak — gerçeğin şu ya da bu nedenle bilinmediğini değil, insan bilgisinin henüz eksik ya da yetersiz olduğunu değil, ama gerçekliğin saltık olarak bilinemez olduğunu ve insanın bilgiye değil ama yalnızca ıvır zıvıra yetenekli olduğunu ileri sürer. Ve gene de tek bir gerçeği, kendi gerçeğini, yalnızca hiçbirşeyin bilinemez olduğunu ‘bilir.’

Ya da kendine kendi savını gerçekleme / tanıtlama yeteneğini de yadsıması gerektiği için kendisi ile çelişen, kendini çürüten, paradoksal bir metafiziksel konumdur. Bilmenin bütününde yadsınması olarak kuşkuculuk mantıksal bir zeminden yoksun olduğu için salt ruhbilimsel bir olaydır, bilmeyi dışsal bir alışkanlık kazanımı olarak görür. Ve “görgücülük” etiketini üstlenip felsefeye karşı salt nihilist bir işlevi üstlenir.

Aristoteles Metafizik’te IV. Kitabın sonunda (G 8) hiçbirşeyin doğru olamayacağını düşünenler konusunda şunları söyler:

> *“Aslında tüm bu tür bildirimler kendilerini yok ettikleri yolundaki ortak karşıçıkışa da açıktır; çünkü herşeyin doğru olduğunu söyleyen biri kendi bildirimine aykırı bilidirimi bile doğru ve dolayısıyla kendi bildirimini doğru olmayan yapar (çünkü aykırı bildirim onunkinin doğru olmadığını söyler), ve herşeyin yanlış olduğunu söyleyen kendi bildirimini de yanlış yapar.”*

Spinoza İnsan Anlağının İyileştirilmesi Üzerine çalışmasında kuşkucular üzerine şunları yazar:

> *“Bu tür kişiler kendilerinin bilincinde değildirler. Eğer herhangi birşeyi doğrular ya da ondan kuşku duyarlarsa, neyi doğruladıklarını ya da neden kuşku duyduklarını bilmezler: hiçbirşey bilmediklerini, ve hiçbirşey bilmedikleri olgusunun kendisinin bilgisizi olduklarını söylerler. Bunu bile saltık olarak doğrulamazlar; hiçbirşey bilmedikleri sürece, varolduklarını kabul etmekten korkarlar; aslında, belki de gerçeklik havası taşıyan birşeyi varsayacakları korkusundan, sağır kalmaları gerekir. Son olarak, böyle kişiler ile bilimler üzerine konuşmamak gerekir: çünkü, yaşam ve davranış ile ilgili şeyler durumunda, zorunlu olarak varolduklarını kabul etmeye, kendi çıkarlarını aramaya, ve sık sık giderek ant içerek doğrulamaya ve yadsımaya itilirler. Eğer yadsır, kabul eder ya da reddederler ise, yadsıdıklarını, kabul ettiklerini ya da reddettiklerini bilmezler, öyle ki anlıktan bütünüyle yoksun otomatlar olarak görülmelidirler.”*

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

David Hume — Ulusal Karakterler Üzerine / Of National Characters

Kaynak · Noesis

David Hume, Ulusal Karakterler Üzerine

David Hume, Ulusal Karakterler Üzerine, Bölüm I, Deneme XXI
Negrolar ve genel olarak tüm başka insan türleri ve beyazlar

David Hume, OF NATIONAL CHARACTERS, Part I, Essay XXI
Negroes and in general all other species of men and the white

“Negroların ve genel olarak tüm insan türlerinin (çünkü dört ya da beş ayrı tür vardır) doğal olarak beyazlardan aşağı olduklarından kuşku duyma eğilimindeyim. Hiçbir zaman beyazdan başka herhangi bir tende uygar bir ulus olmamış, ne de giderek eylemde ya da kuramsal düşüncede seçkin herhangi bir birey olmuştur. Aralarında hiçbir becerikli üretici yoktur, hiçbir sanat ve hiçbir bilim yoktur. Öte yandan, beyazların en kaba ve en barbar olanları bile, örneğin eski GERMENLER, şimdiki TATARLAR, henüz yiğitliklerinde, hükümet biçimlerinde ya da başka herhangi bir tikel özellikle seçkin birşey taşırlar. Eğer doğa bu insan soyları arasında kökensel bir ayrım yapmamış olsaydı, böyle biçimdeş ve değişmez ayrımlar yüzyıllar ve çağlar boyunca yer alamazdı. Sömürgelerimizin sözünü etmesek bile, tüm Avrupa’ya dağılmış Negro köleler vardır ki aralarından hiç biri hiçbir zaman herhangi bir beceri belirtisi göstermemiştir, gerçi aramızdaki eğitimsiz aşağı insanlar işe koyulup kendilerini herhangi bir meslekte sivriltecek olsalar bile. Aslında JAMAİKA’da bir negrodan yetenekli ve bilgili bir insan olarak söz ederler; ama kendisine çok yetersiz başarılarından ötürü hayranlık duyuluyor olabilir, tıpkı birkaç sözcüğü açıkça konuşan bir papağan gibi.”

“I am apt to suspect the negroes and in general all other species of men (for there are four or five different kinds) to be naturally inferior to the whites. There never was a civilized nation of any other complexion than white, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences. On the other hand, the most rude and barbarous of the whites, such as the ancient GERMANS, the present TARTARS, have still something eminent about them in their valour, form of government, or some other particular. Such a uniform and constant differences could not happen in so many countries and ages, if nature had not made an original distinction betwixt these breeds of men. Not to mention our colonies, there are Negroe slaves dispersed all over Europe, of which none ever discovered any symptoms of ingenuity, tho’ low people, without education, will start up amonst us, and distinguish themselves in every profession. In JAMAICA indeed they talk of one negroe as a man of parts and learning; but ‘tis likely he is admired for very slender accomplishments like a parrot, who speaks a few words plainly.”

DAVID HUME VE METAFİZİĞİN ATEŞE ATILMASI

Kaynak · İdea

David Hume bu sürrealist temellere dayanarak metafiziği ateşe atar. Metafizik ile anladığı şey dünyanın deneyimden türetilmeyen düşünceler yoluyla bilinmesidir. Görgücü yöntemi ile "düşüncelerin (ideas)" öznel ansal yapılar olduğunu saptadığına göre, bu öznelliklerin ontolojik bir imlemleri olmadığı sonucunu çıkarır.

"Bu ilkelere inanarak kütüphaneleri taradığımız zaman neleri yakıp yıkmalıyız? Eğer örneğin elimize tanrıbilimden ya da okul metafiziğinden herhangi bir kitabı alırsak, şunu soralım: Niceliği ya da sayıyı ilgilendiren herhangi bir soyut uslamlama kapsıyor mu? Hayır. Olgu ve varoluş sorununu ilgilendiren herhangi bir deneysel uslamlama kapsıyor mu? Hayır. O zaman onu alevlere atın: Çünkü sofistlik ve yanılsamadan başka birşey kapsayamaz."

"When we run over libraries, persuaded of these principles, what havoc must we make? If we take in our hand any volume; of divinity or school metaphysics, for instance; let us ask, Does it contain any abstract reasoning concerning quantity or number? No. Does it contain any experimental reasoning concerning matter of fact and existence? No. Commit it then to the flames: For it can contain nothing but sophistry and illusion.

— İnsan Anlağını İlgilendiren Bir Soruşturma / An Enquiry Concerning Human Understanding (1748), Section 12 : Of the Academical or Sceptical Philosophy Pt. 3.

Descartes

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Descartes

Frederick Copleston

1. Yaşam ve Yapıtlar1

René Descartes 31 Mart 1596'da Touraine'de Brittany parlementosunun bir üyesinin üçüncü çocuğu olarak doğdu. 1604'de babası tarafından La Flëche kolejine gönderildi. Henry IV tarafından kurulan Kolej İsa Toplumunun Babaları [Jesuitler] tarafından yönetiliyordu. Descartes 1612'ye dek kolejde kaldı ve eğitiminin son birkaç yılı mantık, felsefe ve matematik çalışmalarına ayrıldı. Bize bilgi kazanmak için aşırı isteğinden söz eder,2 ve açıktır ki çok istekli ve yetenekli bir öğrenciydi. "Arkadaşım olan öğrencilerden aşağı sayıldığımı duymadım, gerçi aralarında yazgıları ustalarımızın yerini doldurmak olanlar olmuş olsa da."3 Descartes'ın geleneksel eğitimine karşı daha sonra oldukça sert bir eleştiri yönelttiğini ve daha bir öğrenciyken ona öğretilmiş olanlardan (matematik dışında) büyük bir hoşnutsuzluk duyduğunu, bu nedenle koleji bıraktıktan sonra bir süre için öğrenme ile ilgisini kestiğini anımsadığımız zaman, hocalarına karşı içerleme ve eğitim dizgeleri için bir küçümseme duymuş olduğu vargısını çıkarmaya yönelebiliriz. Ama durum böyle olmaktan çok uzaktı. La Flëche'in Jesuitlerinden bağlılık ve saygı ile söz etti ve eğitim dizgelerini başka eğitsel kurumların çoğunda sunulan karşısında büyük ölçüde üstün gördü. Yazılarından açıktır ki ona gelenek çerçevesi içerisinde elde edilebilecek en iyi eğitim verilmişti. Gene de geriye baktığı zaman geleneksel eğitimin, en azından kimi dallarında, sağlam bir temel üzerine kurulu olmadığı vargısına ulaştı. Böylece alaylı bir dille belirtir ki "felsefe bize tüm şeyler konusunda bir gerçeklik görünüşü ile konuşmayı öğretir ve daha az eğitimli olanların bize hayranlık duymalarına neden olur," ve gerçi en iyi kafalar tarafından yüzyıllar boyunca geliştirilmiş olsa da "onda tartışmaya açık olmayan ve sonuçta kuşkulu olmayan tek bir şey bulunamayacaktır."4 Matematik aslında pekinliği ve açıklığı ile ona haz veriyordu, "ama henüz gerçek yararını anlamış değilim."5

La Flëche'den ayrıldıktan sonra Descartes kısa bir süre önemsiz şeylerle oyalandı, ama çok geçmeden çalışmaya ve kendi deyişiyle, dünyanın kitabından öğrenmeye karar vererek yaşam için yararlı olacak bir bilgiyi aramaya başladı. Bu nedenle Nassau Prensi Maurice'in ordusuna katıldı. Bu biraz tuhaf bir davranış olarak görünebilir. Ama Descartes bir asker olarak ücret almayı kabul etmedi ve yeni mesleğini matematik çalışmaları ile birlikte yürüttü. Bir dizi deneme ve notlar yazdı, ve bunların arasında müzik üzerine bir inceleme, Compendium musicae de bulunuyordu ki ölümünden sonra yayımlanmıştır.

1619'da Descartes Prens Maurice'in hizmetinden ayrıldı ve Almanya'ya gitti. Orada İmparator

Ferdinand'ın Frankfurt'ta taç giyme törenine tanık oldu. Bavyera'da Maximilian'ın ordusuna katıldı ve Tuna üzerinde Neuberg'de görevlendirildi. Orada yalnızlık içinde düşüncelere gömülü geçirdiği günler sırasındadır ki felsefesinin temellerini atmaya başladı. 10 Kasım 1619'da ardarda gördüğü üç düş onu görevinin us yoluyla gerçeği aramak olduğuna inandırdı, ve İtalya'da Loreto'daki Meryem Ana türbesini ziyaret etmeye ant içti. Bohemya ve Macaristan'da süren ordu hizmeti, ve Silezya, Kuzey Almanya ve Hollanda gezileri ve arkasından Rennes'de babasını ziyareti o sıralarda andını yerine getirmesini engelledi. Ama 1923'de İtalya'ya yola çıktı ve Roma'ya geçmeden önce Loreto'yu ziyaret etti.

Descartes birkaç yıl Paris'te kaldı ve orada La Flëche'deki okul arkadaşlarından olan Mersenne gibi insanlarla dostluk etti, Kardinal de Bérulle ile tanıştı ve onun tarafından [gerçeklik arayışı konusunda] yüreklendirildi. Ama Paris'teki yaşamın ilgisini dağıttığını gördü, ve 1628'de Hollanda'ya çekilerek 1644, 1647 ve 1648'de Fransa'ya yaptığı yolculuklar dışında 1649'a dek orada kaldı.

Traité du monde başlıklı çalışmasının yayımlanışı Galileo'nun kınanması nedeniyle askıya alındı, ve 1677'ye dek yayımlanmadı. Ama 1637'de Descartes Usu Doğru Olarak Yönetmenin ve Bilimlerde Gerçekliği Aramanın Yöntemi Üzerine Söylem başlıklı çalışmasını, göktaşları, dioptrik ve geometri üzerine denemeler ile birlikte Fransızca'da yayımladı. Anlığın Yönetimi İçin Kurallar görünürde 1628'de yazılmalarına karşın, ancak ölümünden sonra yayımlandı. 1641'de İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar Latince'de yayımlandı. Buna birçok tanrıbilimci ve felsefeci tarafından sunulan altı küme karşıçıkış ya da eleştiri ve Descartes'ın bunlara yanıtları eşlik ediyordu. İlk küme bir Hollandalı tanrıbilimci olan Caterus'un karşıçıkışlarından, ikincisi bir dizi tanrıbilimci ve felsefecinin eleştirisinden, üçüncü, dördüncü ve beşinciler sırasıyla Hobbes, Arnauld ve Gassendi'nin karşıçıkışlarından, ve altıncısı daha başka tanrıbilimci ve felsefecilerden gelen eleştirilerden oluşur. 1642'de Meditasyonlar'ın ikinci yayımı çıktı. Bunda ek olarak Jesuit Bourdin tarafından getirilen yedinci bir karşıçıkışlar kümesi, Descartes'ın bunlara yanıtları ve ayrıca Baba Dinet'ye mektubu da kapsanıyordu. Dinet de bir Jesuit idi ve Descartes'ın La Flëche'deki öğretmenlerinden biri olarak öğrencisinden sıcak bir saygı görmüştü. Meditasyonlar'ın Fransızca çevirisi 1647'de ve yedi karşıçıkış kümesini de kapsayan bir ikinci Fransızca yayımı 1661'de çıktı. Fransızca çeviri Descartes tarafından değil ama Duc de Luines tarafından yapılmıştı, ama ilk yayım felsefeci tarafından okunmuş ve yer yer düzeltilmişti.

Felsefenin İlkeleri 1644'de Latince'de yayımlandı. Fransızca'ya Abbë Claude Picot tarafından çevrildi, ve metin Descartes'ın okumasından sonra 1647'de yayımlandı ve yazardan çevirmene sunulan ve içinde çalışmasının tasarının açıklandığı bir mektup önsöz olarak kapsanıyordu. Ruhun Tutkuları başlığını taşıyan inceleme (1649) Fransızca'da yazıldı ve görünürde yazarın kendi isteğinden çok dostlarının dileklerine bağlı olarak Descartes'ın ölümünden kısa bir süre önce yayımlandı. Bunlara ek olarak bitmemiş bir diyaloğu, Doğanın Işığı Yoluyla Gerçeklik Arayışı da bulunur ki bunun bir Latince çevirisi 1701'de çıktı. Ve ayrıca Belli Bir izlenceye Karşı Yöneltilmiş Notlar başlığı altında Latince'de yazılan ve Descartes tarafından anlığın doğasına ilişkin bir bildiriye yanıt olarak tasarlanan bir çalışması daha vardır. Söz konusu bildiri felsefecinin ilkin bir dostu ve daha sonra bir karşıtı olan Utrechtli Regius ya da Le Roy tarafından kaleme alınmıştı. Son olarak, Descartes'ın çalışmaları bir mektuplaşmalar kütlesi kapsar ki bunlar düşüncesinin aydınlatılması için oldukça değerlidirler.

İsveç Kraliçesi Kristina ve Descartes

1649 Eylülünde Descartes felsefesi konusunda bilgi edinmek isteyen Kraliçe Kristiana'nın yineleyen çağrıları üzerine İsveç'e gitmek üzere Hollanda'dan ayrıldı. Ama İsveç kışının sertliği kraliçenin düşüncelere dalmış olarak yatakta uzun bir süre yatmaya alışmış Descartes'ın sabah beşte kütüphanesine gelmesini bekleme davranışı ile birleşince, bu zavallı adama çok ağır geldi. Ve Descartes 1650 Ocağının sonunda tutulduğu bir ateşe dayancak denli güçlü değildi. 15 Şubatta öldü.

Descartes ılımlı ve sevecen huylu bir insandı. Örneğin, hizmetçilerine ve ona yardımda bulunanlara karşı eliaçıktı ve iyilikleri için kaygı duyardı. Onlar da kendi paylarına efendilerine büyük bağlılık gösterirlerdi. Mersenne gibi kimi yakın dostları vardı, ama yalnız ve dingin bir yaşamın çalışması için özsel olduğunu görmüştü, ve hiç evlenmedi. Dinsel inançlarına gelince, her zaman bir Katolik olduğunu belirtirdi ve bu inançla dindar bir insan olarak öldü. Katolik inancı kabulünün içtenliği konusunda aslında biraz tartışma olmuştur. Ama benim görüşüme göre içtenliği konusundaki kuşkular ya olayların yetersiz bir değerlendirmesi üzerine dayanırlar — örneğin Traité du monde'un yayımını askıya almada gösterdiği ürkeklik ya da sağgörü gibi —, ya da bilinçli olarak ve bilerek yeni bir felsefi dizge kurmaya girişmiş bir felsefecinin gerçekten Katolik inaklara inanamayacağı biçimindeki a priori sayıltı üzerine dayanırlar. Descartes çoğunlukla yalnızca tanrıbilimsel sorunları ilgilendiren tartışmalardan kaçındı. Bakış açısı göğe giden yolun bilgiliye olduğu gibi bilgisize de açık olduğu ve bildirilmiş gizemlerin insan anlığının kavrayışını aştığı biçimindeydi. Böylece kendini kendi görüşünde yalnızca us tarafından çözülebilecek sorunlara verdi. Bir felsefeci ve bir matematikçi6 idi, bir tanrıbilimci değil; ve buna göre davrandı. Kişisel dinsel inançlarının söylemiş olduğu gibi olmadıkları vargısını çıkarmak doğru olmayacaktır.

2. Descartes'ın Amacı

Descartes'ın temel amacı, çok iyi bilindiği gibi, usun kullanımı yoluyla felsefi gerçekliğe ulaşmaktı. "Kendimi bütünüyle gerçeklik arayışına vermeyi istedim."7 Ve aramakta olduğu şey bir yalıtılmış gerçekler çokluğunu bulmak değil, ama içinde kendiliğinden-açık ve kuşkudan bağışık olmayan hiçbirşeyin varsayılamayacağı bir gerçek önermeler dizgesi geliştirmekti. O zaman dizgenin tüm parçaları arasında örgensel bir bağıntı olacak, ve bütün yapı sağlam bir temel üzerine dayanacaktı. Böylece kuşkuculuğun çürütücü ve yokedici etkisine karşı dayanıklı olacaktı.

Descartes felsefeden ne anlıyordu? "Felsefe bilgelik incelemesi [study of wisdom] demektir, ve bilgelik ile yalnızca sorunlar karşısında sağgörülü olmayı değil ama o denli de insanın hem kendi yaşamını yönetmek ve sağlığını korumak için hem de tüm sanatların yaratılması için bilebileceği her şeyin eksiksiz bir bilgisini anlıyoruz."8 Genel felsefe başlığı altına öyleyse Descartes yalnızca metafiziği değil ama ayrıca fiziği ya da doğal felsefeyi de katıyordu, ve bu ikincisi birinciye karşı tıpkı gövdenin köklere karşı durduğu gibi duruyordu. Ve bu gövdeden doğan dallar öteki bilimlerdir ki başlıca üçü tıp, mekanik, ve ahlaktır. Ahlak ile "demek istediğim şey en yüksek ve en eksiksiz ahlak bilimdir ki, öteki bilimlerin tam bir bilgisini varsayarsak, en son bilgelik derecesidir."9

Zaman zaman Descartes'ın felsefesinin kılgısal değeri üzerinde diretmesi şaşırtıcı değildir. Der ki, bir ulusun uygarlığı felsefesinin üstünlüğü ile orantılıdır, ve "bir Devlet için gerçek felsefeye iyelikten daha büyük bir iyilik olamaz."10 Yine, "herkes için öyle bir yol açılmalıdır ki, bununla yaşamının yönetimi için ona özsel olan tüm bilgiyi bir başkasından ödünç almaksızın kendi içinde bulabilmelidir"11 der. Felsefenin bu kılgısal değeri en açık olarak gelişme düzeninin sonunda gelen parçada, özellikle törebilimde görünür. Çünkü "nasıl ki meyvayı ağaçların köklerinden ya da

gövdelerinden değil ama ancak dallarının uçlarından topluyorsak, yine öyle felsefenin ana yararı da onun bizim ancak ondan öğrenebileceğimiz parçalarına bağlıdır.”12 Kuramda, öyleyse, Descartes törebilim üzerine önemli bir vurgu getirdi. Ama hiçbir zaman bu tasarı ile uyum içinde dizgesel bir ahlak bilimi geliştirmedi; ve adı törebilim ile olmaktan çok bir yöntem düşüncesi ile ve metafizik ile birlikte anılır.

Şimdi, en azından bir anlamda Descartes’ın bilinçli olarak ve bilerek geçmişten koptuğu yadsınamaz. İlk olarak, önceki herhangi bir felsefenin yetkesine güvenmeksizin bir bakıma baştan başlamaya karar vermişti. Aristotelescileri yalnızca Aristoteles’in yetkesi üzerine dayanmakla değil ama ayrıca onu doğru olarak anlamayı başaramamakla ve yazılarında “üzerlerinde hiçbirşey söylemediği ve belki de hiç şey düşünmemiş olduğu”13 sorunlara çözümler buluyor gibi davranmakla suçladı. Descartes yetke üzerine değil ama kendi usu üzerine dayanmaya karar vermişti. İkinci olarak, açık ve seçik olanın sanısal ya da en iyisinden olası olan ile karıştırılmasından (ki Skolastikleri bununla suçluyordu) kaçınmaya karar vermişti. Onun için bilgi adını taşımaya yaraşır ancak bir tür bilgi, pekin bilgi vardı. Üçüncü olarak, Descartes açık ve seçik düşüncelere erişmeye ve onlarla çalışmaya, ve, kimi zaman Skolastikleri suçlamasına neden olduğu gibi, terimleri açık bir anlam olmaksızın ya da giderek hiçbir anlam olmaksızın kullanmamaya kararlıydı. Örneğin “onlar [Skolastikler] tözü uzamdan ya da nicelikten ayırdettikleri zaman, ya töz sözcüğü ile hiçbirşey demek istemezler, ya da yalnızca kafalarında cisimsel-olmayan tözün karışık bir düşüncesini [a cofused idea] oluşturur ve bunu yanlış olarak cisimsel töze yüklerler.”14 Karışık düşüncelerin yerine Descartes açık ve seçik düşünceleri geçirecekti.

Descartes gerçekten de tarihsel öğrenime ya da genel olarak kitap-öğrenimine pek değer vermedi. Ve bu olguyu göz önüne aldığımızda, Aristotelesciliğe ve Skolastizme yönelik kınamalarının Yunan ve orta çağ dönemlerinin büyük düşünürleri üzerine derin bir inceleme üzerine değil de dahaçok yozlaştırılmış bir Aristotelescilik ve bir ders-kitabı Skolastizmi denebilecek olan şeyin onda bıraktığı izlenim üzerine dayanması şaşırtıcı değildir. Örneğin, Skolastikleri yetkeye başvurmakla suçladığı zaman, Aquinas’ın kendisinin yetkeye başvurmanın felsefedeki tüm uslamlamaların [argument] en zayıfı olduğunu açıkça bildirmiş olduğu olgusunu gözardı eder.* Ama böyle gözlemler Descartes’ın önceki ve çağdaş felsefeye karşı genel tutumunu değiştirmeksizin bırakırlar. Felsefenin İlkeleri’nin eğitim alanında en değerli olarak gördüğü Jesuitler tarafından bir felsefe ders kitabı olarak kabul edilmesi umudu içindeyken Skolastikler üzerine saldırılarını bir ölçüde azalttı ve yapma gözdağında bulunduğu cepheden saldırıdan vazgeçti. Ama geçmişten açık bir kopuşun yapılması gerektiği yolundaki bakış açısı değişmeden kaldı.

Gene de, bu demek değildir ki Descartes başka felsefecilerin doğru olarak görmüş oldukları herşeyi yadsıma amacındaydı. Önceki felsefeciler tarafından ileri sürülen önermelerin tümünün de sorgusuzca yanlış olduklarını kabul etmiyordu. Bunlardan hiç olmazsa kimileri pekala doğru olabilirdi. Aynı zamanda bunlar yeniden bulunmalıydılar, şu anlamda ki, gerçeklikleri temel ve kuşku-duyulamaz önermelerde başlayıp türetilmiş önermelere doğru dizgesel olarak ilerleyerek düzenli bir yolda tanıtlanmalıydı. Descartes gerçeklik arayışında doğru yöntemi bulmayı ve kullanmayı istiyordu — bir yöntem ki gerçekliklerin önceden kabul edilmiş olup olmadıklarına bakılmaksızın ona bu gerçeklikleri ussal ve dizgesel bir düzende tanıtlama yeteneğini verecekti. Birincil amacı, içerik söz konusu olduğu sürece, yeni bir felsefe üretmekten çok pekin ve iyi-düzenlenmiş bir felsefe üretmekti. Ve başlıca düşmanı Skolastizmden çok kuşkuculuktu. Buna göre, eğer pekin bilginin saptanması için bir öngerek olarak kuşku duyulabilecek herşeyden yöntemli olarak kuşku duyma kararını verdiyse, bu gene de başlangıçta kuşku duyduğu önermelerden hiç

birinin daha sonra pekin olarak doğru çıkmayacağını kabul etmek demek değildi. “Kendi kendime ileri sürdüm ki herhangi bir özel bireyin Devleti doğru bir biçimde yeniden kurabilmek için herşeyi değiştirerek ve onu baştan sona altüst ederek yeniden biçimlendirme savında hiçbir usayatkınlık yoktu. Ne de, yine, bütün bir bilimler kütlesinin, ya da Okullar tarafından kurulan öğretim düzeninin yeniden biçimlendirilmesi olasıdır. Ama bu zamana dek benimsemiş olduğum tüm görüşler söz konusu olduğunda, onları bütünüyle bir yana atmaya, ve böylece daha sonra yerlerine daha iyi olanları geçirmeye ya da ussal bir şemaya uyumlu kıldıktan sonra yine onların kendilerini korumaya çabalamaktan daha iyisini yapamayacağımı düşündüm.”15 Kartezyen kuşku yöntemine daha sonra ayrıntılı olarak döneceğiz; ama bu bağlamda bu son tümceyi gözden kaçırmamak önemlidir.

Öyleyse, eğer Descartes kendi felsefi görüşlerinden kimilerinin ya başka felsefeciler tarafından savunulmuş olanlara benzer oldukları ya da belli bir yolda onlardan ödünç alınmış oldukları gibi bir görüşle karşılaşacak olsaydı, bunun pek önemini olmayan bir nokta olduğu yanıtını verebilirdi. Çünkü hiçbir zaman doğru olan felsefi önermeleri ortaya çıkaran ilk insan kendisiymiş gibi davranmadı. İleri sürdüğü şey gerçeklikleri usun kendi gerekleri tarafından istenen düzene göre tanıtlamanın bir yöntemini geliştirmiş olduğuydu.

Yukarıda verilen alıntıda Descartes gerçeklikleri bir ussal şemaya uyumlu kılmaktan söz eder. Onun felsefe ideali bilimsel olarak saptanmış gerçekliklerin, eş deyişle anlığın kendiliğinden-açık temel gerçekliklerden bunlar tarafından imlenen başka açık gerçekliklere geçebileceği bir yolda düzenlenmiş gerçekliklerin örgensel olarak bağıntılı bir dizgesiydi. Bu ideal büyük ölçüde matematik tarafından esinlendirildi. Hem Kurallar’da hem de Söylem’de Descartes matematiğin düşüncesi üzerinde yarattığı etkiden açık olarak söz eder. Böylece bu ikinci çalışmada16 bize gençliğinde matematik, geometrik çözümleme ve cebir çalışmış olduğunu, başka inceleme dalları ile karşılaştırıldığında bu bilimlerin açıklık ve pekinliklerinden etkilendiğini, ve matematiğe üstünlüğünü veren yöntemin kendine özgü özelliklerini bu yöntemi başka bilim dallarına da uygulama amacıyla araştırmanın zorunlu olduğunu söyler. Ama bu, hiç kuşkusuz matematikte uygulanabilir olan yöntemin başka yerlerde de uygulanabilir olması anlamında tüm bilimlerin benzer olduklarını varsayar. Ve bu aslında Descartes’ın düşündüğü şeydir. Bir arada alındıklarında, tüm bilimler “ne denli değişik konulara uygulanırsa uygulansın her zaman bir ve aynı kalan insan bilgeliği ile özdeştirler.”17 Yalnızca bir tür bilgi, pekin ve açık bilgi vardır. Ve en sonunda salt bir bilim vardır, gerçi aralarında bağıntılı dallara iye olsa da. Bu nedenle yalnızca tek bir bilimsel yöntem olabilir.

Tüm bilimlerin en sonunda tek bir bilim oldukları, ya da, daha doğrusu, bir bilimin örgensel olarak bağlantılı dalları olduğu düşüncesi (ki bu bilim insan bilgeliği ya da anlağı ile özdeşleştirilmiştir) hiç kuşkusuz önemli bir varsayımdır. Ama geçerliğinin tam tanıtı, Descartes’a göre, önceden verilemez. Ancak birleşik bir bilim kütlesini, bilimlerin sınırsızca ilerleyici bir gelişime açık düzenli bir dizgesini kurmada doğru yöntemi kullanaraktır ki geçerliğini gösterebiliriz.

Belirtmek gerek ki Descartes’ın tüm bilimler en sonunda tek bir bilimdir ve tek bir evrensel bilimsel yöntem vardır kuramı onu hemen Aristotelescilerden ayırır. Bu sonuncular değişik bilimlerin değişik konularının değişik yöntemleri gerekli kıldığına inanıyorlardı. Örneğin, törebilimde matematikte uygun olan yöntemi kullanamayız; çünkü konu ayrımı törebilimin matematiğe böyle herhangi bir benzeştirilmesini dışlar. Ama bu Descartes’ın kesin saldırısına uğrayan bir bakış açısıydı. Aslında Descartes bütünüyle anlığın bilişsel etkinliğine bağımlı olan bilimler ve bedenin alıştırma ve yatkınlığına bağlı olan sanatlar (örneğin harp-çalma gibi) arasında bir ayrımın

bulunduğunu kabul ediyordu. Belki de diyebiliriz ki bilim ve beceri arasında, bilme ve nasıl yapıldığını bilme arasında bir ayrım bulunduğunu kabul ediyordu. Ama salt bir tür bilim vardır; ve konu ayrımları yoluyla değişik tiplere ayrımlaşmış olmaz. Descartes böylece Aristotelescilerin ve Skolastiklerin değişik işlem yöntemleri olan değişik bilim tipleri düşüncesine sırt çevirdi, ve bunun yerine tek bir evrensel bilim ve tek bir evrensel yöntem düşüncesini getirdi. Hiç kuşkusuz geometrik önermelerin aritmetiksel araçlar yoluyla tanımlanabileceklerini göstermedeki başarısı onu bu konuda yüreklendirmişti. Aristoteles, ki geometri ve aritmetiğin değişik bilimler olduklarını ileri sürmüştü, geometrik önermelerin aritmetiksel olarak tanıtlanabileceklerini yadsıyordu.18

Descartes'ın ideal amacı öyleyse bu kapsamlı bilimsel felsefeyi kurmaktı. Onun andırımına göre, ağacın kökleri olan metafizikte Descartes sonlu 'kendi'nin sezgisel olarak ayrımsanan varoluşu ile başlar ve gerçekliğin ölçütünü, Tanrının varoluşunu ve özdeksel dünyanın varoluşunu doğrulamaya geçer. Fizik, ağacın gövdesi, metafiziğe bağımlıdır, en azından şu anlamda ki fizik enson ilkelerinin metafiziksel ilkelerden doğdukları gösterilinceye dek bilimin örgensel bir parçası olarak görülemez. Ve kılgısal bilimler, e.d. ağacın dalları, fiziğe ya da doğal felsefeye örgensel bağımlılıkları açığa çıkarılınca gerçek bilimler olacaklardır. Descartes aslında kendisinin bu amacı bütünlüğü içinde gerçekleştirmiş olduğunu ileri sürmedi; ama bir başlangıç yaptığını ve amacının tam yerine getirilişi için yolu gösterdiğini düşünüyordu.

Şimdi, bu noktaya dek söylenmiş olanlar Descartes'ın yalnızca daha şimdiden bildirilmiş olan gerçeklikllerin bilimsel düzen ve tanıtları ile ilgilenmekte olduğu izlenimini vermiş olabilir. Ama bu yanlış bir izlenim olacaktır. Çünkü uygun yöntemin kullanımının felsefeciyi şimdiye dek bilinmeyen gerçeklikleri bulmaya yetenekli kılacağına da inanıyordu. Demiyordu ki Skolastik mantık değersizdir, ama onun görüşünde bu mantık "başkalarına yeni olanı öğretmekten çok bilinenleri açıklamada daha iyi hizmet eder."19 Birincil kullanımı didaktiktir [bulgulatıcı olmaktan çok öğreticidir]. Descartes'ın kendi mantığı, Skolastiklerin mantığının tersine, "bildiğimiz şeylerin nasıl başkaları tarafından anlaşılır kılınacağını ya da üstelik bilmediğimiz şeylerle ilgili birçok sözü üzerlerinde herhangi bir yargı oluşturmaksızın nasıl yineleyeceğimizi öğreten bir eytişim" değildir: tersine onun mantığı "bize bilmediğimiz gerçeklikleri bulabilmek için usumuzu en iyi yolda nasıl yöneteceğimizi öğreten mantıktır."20

Yeni "mantık"ın bizi şimdiye dek bilinmeyen gerçeklikleri bulmaya yetenekli kıldığı yolundaki bu sav üzerine sonraki kesimde daha ileri gözlemler yapılacaktır. Ama burada savın ortaya çıkardığı soruna değinebiliriz. Varsayalım ki matematiksel yöntem kendiliğinden-açık ilkelerden bu ilkeler tarafından mantıksal olarak imlenen önermelerin tümdengelimi demektir. Şimdi, eğer dünyaya ilişkin olgusal gerçeklikleri bu yolda çıkarsayabileceğimizi ileri sürmek istersek, nedensel ilişkiyi mantıksal imlem ilişkisine benzetmemiz gerekecektir. O zaman ileri sürebiliriz ki, örneğin fiziğin gerçeklikleri a priori çıkarsanabilirler. Ama eğer nedenselliği mantıksal imlem ile özdeşleştirirsek, sonunda, örneğin Spinoza'nınki gibi birci bir dizgeyi kabul etmeye sürükleneceğiz ki bunda sonlu şeyler bir bakıma bir enson varlıkbilimsel ilkenin mantıksal sonuçlarıdırlar. Metafizik ve mantık birbirleri ile kaynaşacaklardır. Ve eğer fiziğin gerçekliklerinin a priori çıkarsanabileceğini ileri sürersek, deney fiziğin gelişiminde oynadığı bütünleyici rolü yitirecektir. Şu demek ki, fizikçinin gerçek vargıları deneysel doğrulama üzerine dayanmayacaktır. Deneyin oynadığı rol en çoğundan insanlara tüm deneyden bağımsız olarak a priori tümdengelim yoluyla ulaşılan vargıların gerçek olduklarını göstermenin bir aracı olacaktır. Ama, daha sonra görüleceği gibi, Descartes metafizikte varlık düzeninde önsel olan varlıkbilimsel ilke ile başlamadı. Spinoza'nın tersine, Tanrı ile değil ama sonlu 'kendi' ile başladı. Ne de yöntemi, Meditasyonlar'da örneklendirildiği gibi,

matematikçinin yöntemini çok yakın denebilecek bir düzeyde andıran bir yöntemdi. Fiziğe gelince, Descartes gerçekte deneyin rolünü yadsımadı. Descartes'ın yüz yüze kaldığı sorun öyleyse uyguladığı işlem yolunu ideal bir evrensel bilim ve evrensel yarı-matematiksel bir yöntem tablosu ile uzlaştırmaktı. Ama bu soruna hiçir zaman doyurucu bir yanıt vermedi. Ne de aslında tüm bilimleri matematiğe benzeştirme ideali ve uyguladığı yollar arasındaki uyumsuzlukları açıkça görmüş gibi görünür. Bu hiç kuşkusuz Spinozacılığın Kartezyenizmin mantıksal bir gelişimi olduğu savının oldukça usayatkın görünmesinin nedenlerinden biridir. Aynı zamanda Descartes'ın felsefesi idealinin tüm-matematiksel yanını bütünüyle geliştirmiş olsaydı yapabileceğinden ya da belki de yapmması gerekenden çok, felsefeciliği sırasında edimsel olarak yapmış olduklarından oluşur. Ve eğer bir kez bunu kabul edersek, eklememiz gerek ki, somut felsefi sorunlarla ilgilenirken uygun gördüğü işlemlerin ışığında, bilim ve bilimsel yöntem idealini yeniden gözden geçirmiş olması gerekirdi.

3. Descartes'ın Yöntem Düşüncesi

Kartezyen yöntem nedir? Descartes bize der ki "yöntem ile belli ve kolay bir kurallar kümesini anlıyorum, öyle ki bunları sağın olarak izleyen biri hiçbir zaman yanlış birşeyi doğru olarak almayacak ve hiçbir ansal çaba savurganlığı olmaksızın ama bilgisini adım adım arttırarak sığasını aşmayan tüm şeyleri gerçekten anlamaya ulaşacaktır."21 Öyleyse söylediği şey yöntemin bir kurallar kümesinden oluştuğudur. Ama Descartes insan anlığının doğal yeteneklerinin ilgisiz olduğu bir yolda kullanılabilecek bir uygulayımın bulunduğunu söyleme amacında değildir. Tersine, kurallar anlığın doğal yeteneklerini ve işlemlerini doğru olarak kullanma kurallarıdır. Ve belirtir ki anlık daha şimdiden temel işlemlerini kullanma yeteneğinde olmadıkça, sorunun en yalın gereklerini ya da kurallarını bile anlama gücünde olmayacaktır.22 Kendi başına bırakıldığında, anlık yanılmazdır. Şu demek ki, eğer anlık başka etmenlerin bozucu etkisi olmaksızın kendi anlama sığasını aşmayan sorunlar açısından doğal ışığını ve yeteneklerini kullanırsa, yanılgıya düşmeyecektir. Eğer durum bu olmasaydı, hiçbir uygulayım anlığın kökensel eksikliğini gideremezdi. Oysa kendimizi önyargı, tutku, eğitimin etkisi, sonuçlara erişmede dayançsızlık ve aşırı-iveğenlik gibi etmenlerle ussal düşünmenin gerçek yolundan saptırılmaya bırakabiliriz; ve o zaman anlık bir bakıma körelir ve doğal işlemlerini doğru olarak kullanmaz. Bu nedenle bir kurallar kümesi çok yararlıdır, üstelik anlığın doğal yetenek ve işlemlerini öngerektirseler de.

Anlığın bu temel işlemleri nelerdir? Bunlar sayıca ikidir, yani sezgi ve tümdengelim; "iki ansal işlem ki, bunlar yoluyla hiçbir yanılsama korkusu olmaksızın şeylerin bilgisine varabiliriz."23 Birincisi "duyuların kararsız inancaları ya da imgelemin başına buyruk bileşiminden doğan aldatıcı yargı değil, ama duru ve dikkatli bir anlıkta kolayca ve seçik olarak doğan ve böylece bizi anlağımızın nesnesi konusunda kuşkudan tümüyle kurtaran kavram" olarak tanımlanır. "Ya da, yine aynı şey, sezgi duru ve dikkatli bir anlığın kuşku olmaksızın kavramıdır ki, yalnızca usun ışığından kaynaklanır."24 Sezgi ile öyleyse denmek istenen şey arı bir anlıksal etkinliktir, kuşku için hiçbir yer bırakmayacak denli açık ve seçik bir anlıksal görüştür [seeing or vision]. Tümdengelim "pekinlikle bilinen başka olgulardan tüm zorunlu çıkarsama"25 olarak betimlenir. Sezginin tümdengelimli uslamlamada bile gerektiği doğrudur. Çünkü sonraki adıma geçmeden önce her önermenin gerçekliğini açık ve seçik olarak görmeliyiz. Aynı zamanda tümdengelimi sezgiden ayırdetmenin yolu "belli bir devimin ya da ardışıklığın"26 sezgiye değil ama ona it olmasıdır.

Descartes tümdengelimi sezgiye indirgemek için yapabileceği herşeyi yapar. Örneğin, ilk ilkelerden dolaysızca çıkarsanan önermeler durumunda diyebiliriz ki bunların gerçeklikleri, benimsediğimiz görüş açısına göre, kimi zaman sezgi yoluyla, kimi zaman tümdengelim yoluyla bilinir. "Ama ilk

ilkelerin kendileri yalnızca sezgi tarafından verilirken, uzak vargılar ise, tersine, ancak tümdengelim yoluyla sağlanır.”27 Uzun tümdengelimli uslamlama süreçlerinde tümdengelimin pekinliği belli bir düzeye dek belleğin geçerliği üzerine dayanır; ve bu bir başka etmeni getirir. Böylece Descartes belirtir ki, uzak vargıların ilk ilkeler tarafından açıkça imlenen gerçekliklerinin en azından sezgisel bir kavrayışına yaklaşıncaya dek, sık sık süreç üzerinden geçmekle bellek tarafından oynanan rolü azaltabiliriz. Tüm bunlara karşın, Descartes tümdengelimi sezgiye güdümlü kılıyor olsa da, onlardan iki ansal işlem olarak söz etmeyi sürdürür.

Sezgi ve tümdengelimden “bilginin en pekin yolları olan iki yöntem”28 olarak söz edilir. Ama bunlar pekin bilgiye erişmenin yolları olsalar da, Descartes’ın bu kesimin başında aktarılmış olan tanımında sözünü ettiği “yöntem” değildirler. Çünkü sezgi ve tümdengelim kurallar değildirler. Yöntem dahaçok bu iki ansal işlemi doğru olarak kullanmanın kurallarından oluşur. Ve yöntemin herşeyden önce düzenden oluştuğu söylenir. Şu demektir ki, düzenli düşünmenin kurallarını izlemeliyiz. Bu kurallar Anlığın Yönetimi İçin Kurallar ve Yöntem üzerine Söylem’de verilir. Bu ikinci çalışmada sıralanan dört kuraldan birincisi “açıkça gerçek olarak tanımadığım hiçbirşeyi gerçek olarak kabul etmemektir: eş deyişle, yargılarda iveğenlikten ve önyargılardan özenle kaçınmak ve onlarda anlığıma kuşku duymama fırsat bulamayacağım denli açık ve seçik olarak sunulandan daha öte hiçbirşeyi kabul etmemektir.”29 Bu kuralın izlenmesi yöntemli kuşkunun kullanımını kapsar. Şu demek ki, daha şimdiden taşımakta olduğumuz tüm görüşlere karşı dizgesel olarak kuşku duymalıyız, öyle ki kuşku duyulmaz olanı ve böylece bilimin yapısı için bir temel olarak hizmet edebilecek olanı bulabilelim. Bu konuya bu bölümün beşinci kesiminde yeniden döneceğim için, şimdilik bu kadarıyla yetinebiliriz.

Anlığın Yönetimi İçin Kurallar’ın beşincisinde Descartes yönteminin bir özetini verir. “Yöntem bütünüyle eğer herhangi bir gerçekliği bulacaksak anlığın dikkatinin kendilerine yöneltilmesi gereken nesneleri düzenleme ve konumlandırmadan oluşur. Eğer karışık ve bulanık önermeleri adım adım yalın olanlara indirgersek, ve eğer sonra en yalın önermelerin sezgisel ayrımsanışı ile başlar ve geçtiğimiz yolu aynı adımlarla yeniden izleyerek tüm ötekilerin bilgisine tırmanmaya çalışırsak, bu yöntemi sağın olarak izlemiş oluruz.”30 Bu kuralın anlamı ilk bakışta açık değildir. Ama böyle betimlenen düzenin iki yanı vardır; ve bunları şimdi kısaca açıklamamız gerekiyor.

Yöntemin ilk bölümüne göre karışık ve bulanık önermeleri adım adım daha yalın olanlara indirgememiz gerekir. Ve bu uyarının genel olarak Yöntem Üzerine Söylem’in ikinci ilkesine karşılık düştüğü söylenir. “İkinci (ilke) inceleyecek olduğum güçlüklerin her birini olanaklı olduğu ve gerekli göründüğü ölçüde çok sayıda parçaya bölmektir.”31 Bu Descartes’ın daha sonra çözümleme ya da ayrıştırma yöntemi dediği yöntemdir. “Çözümleme” terimini her zaman tam olarak aynı anlamda kullanmış olduğunu söylemek güçtür; ama, burada betimlendiği biçimiyle, bir bakıma karmaşık bilgi verilerini en yalın öğelerine parçalamaktan oluşur. Descartes hiç kuşkusuz kendi yöntem düşüncesinde matematikten etkileniyordu. Ama örneğin Euklides geometrisinin bir dizi eksikliği olduğunu, eş deyişle belitlerin ve ilk ilkelerin “aklanmış” olmadıklarını düşünüyordu. Şu demek ki, geometrici ilk ilkelerine nasıl ulaşıldığını göstermez. Bununla birlikte, çözümleme ya da ayrıştırma yöntemi bir bilimin ilk ilkelerini onlara nasıl ulaşıldığını ve niçin ileri sürüldüklerini dizgesel olarak açıkça belirterek “aklar.” Bu anlamda çözümleme bir buluş mantığıdır. Ve Descartes karmaşık bilgi verilerini birincil varoluşsal önermeye, Cogito, ergo suma ayrıştırarak, ve metafiziğin temel gerçekliklerini nasıl doğru düzenleri içinde ortaya çıkardıklarını göstererek, Meditasyonlar’ında çözümleme yolunu izlediğine inanıyordu. İkinci Karşıçıkışlar kümesine yanıtlarında belirtir ki “çözümleme bir şeyin yöntemli olarak bir bakıma a priori bulunmasını ve

türetilmesini sağlayan doğru yolu gösterir, öyle ki eğer okur onu izlemeye ve herşeye yeterince dikkat etmeye özen gösterirse, sorunu o denli eksiksiz olarak anlar ve onu sanki kendisi bulmuş gibi kendinin sayar. ... Ama Meditasyonlar'ımda yalnızca bana en iyi ve en doğru öğretme yöntemi olarak görünen çözümlemeyi kullandım."32

Beşinci Kuralda özetlenen yöntemin ikinci bölümüne göre "en yalın önermelerin sezgisel ayrımsaması ile başlamalı ve yolumuzu aynı adımlarla yeniden izleyerek tüm başkalarının bilgisine yükselmeye çalışmalıyız." Bu Descartes'ın daha sonra bireşim ya da bileştirme yöntemi [synthesis or the method of composition] dediği şeydir. Bireşimde sezgisel olarak algılanan ilk ilkeler ya da en yalın önermeler ile başlarız (ki bunlara en sonunda çözümleme ile ulaşılmıştır) ve düzenli olarak çıkarsamaya geçer, ve hiçbir adımın atlanmamasına ve üretilen her önermenin gerçekte önceki önermeyi izlemesine özen gösteririz. Bu Euklides geometricileri tarafından kullanılan yöntemdir. Descartes'a göre, çözümleme buluş yöntemi iken, bireşim şimdiden bilineni tanıtlamak için en uygun yöntemdir; ve Felsefenin İlkeleri'nde kullanılan yöntemdir.

İkinci Karşıçıkışlar kümesine yanıtında Descartes ileri sürer ki "geometrik olarak yazma biçiminde ayırdettiğim iki şey vardır: tanıtlamanın düzeni ve yöntemi. Düzen yalnızca ilkin daha sonra gelecek olanın yardımı olmaksızın bilinmesi gerekenleri ortaya koymaktan ve tüm öteki sorunları tanıtlarının onları önceleyenler üzerine dayanacakları bir yolda düzenlemekten oluşur. Meditasyonlar'ımda hiç kuşkusuz bu düzeni olabildiğince doğru olarak izlemeye çalıştım ..."33 Daha sonra tanıtlama yöntemini çözümleme ve bireşime bölmeye ve, daha önce aktarıldığı gibi, Meditasyonlar'da yalnızca çözümlemeyi kullandığını söylemeye geçer.

Şimdi, Descartes'a göre, çözümleme "yalın doğalar"ın sezgisine varmamıza olanak sağlar. Ve bu terim ile ne demek istediği sorusu doğar. Belki de bunu göstermenin en iyi yolu kendi örneklerinden birini kullanmaktır. Bir cismin uzamı ve betisi vardır. Ve sözcüğün tam anlamıyla cisimsel doğa, uzam ve betiden oluştuğu söylenemez, "çünkü bu öğeler hiçbir zaman birbirlerinden yalıtılma içinde varolmuş değildirler. Ama kendi anlağımıza göre onu bu üç doğadan oluşmuş bir bileşim olarak adlandırırız."34 Cismi bu doğalara çözümleyebiliriz; ama, örneğin, betiyi daha öte öğelere çözümleyemeyiz. Yalın doğalar böylece çözümleme sürecinin ulaştığı enson öğelerdir, ve açık ve seçik düşüncelerde bilinir.

Beti, uzam, devim ve benzerlerinin yalnızca cisimlerde bulunmaları anlamında bir özdeksel yalın doğalar kümesi oluşturdukları söylenir. Ama isteme, düşünme ve kuşku duyma gibi bir "anlıksal" ya da tinsel ["intellectual" or spritual] yalın doğalar kümesi de vardır. Bundan başka, bir yalın doğalar kümesi daha vardır ki tinsel ve özdeksel şeylere ortaktır — varoluş, birlik ve süre gibi. Ve Descartes bu kümeye bizim "ortak kavramlar [common notions]" dediğimiz şeyleri de katar ki, bunlar başka yalın doğaları biraraya bağlarlar ve çıkarsamanın ya da tümdengelimin geçerliği onlar üzerine dayanır. Verdiği örneklerden biri "bir üçüncü şey ile aynı olan şeyler birbirleri ile aynıdırlar."

Açık ve seçik düşünceler alanı içinde kaldığı sürece, çözümlemenin varış noktası enson öğeler olan bu "yalın doğalar"dır. (Daha öte ilerlenebilir, ama ancak ansal karışıklığa düşme pahasına.) Ve bunlar tümdengelimli çıkarsamanın en son gereçleri ya da başlangıç noktalarıdır. Descartes'ın ayrıca "yalın önermeler"den de söz etmesi tümdengelimin önermelerin önermelerden tümdengelimi olduğu düşünüldüğü zaman şaşırtıcı değildir. Ama Descartes'ın kendini yalın doğalardan önermeler olarak söz etmede nasıl aklanmış olarak düşünebildiği ilk bakışta açık değildir. Ne de Descartes'ın düşündüğü şeyi açık ve ikircimsiz bir yolda açıklamaya çalıştığı ileri sürülebilir. Eğer bunu yapmış

olsaydı, bu konuda birbirinden ayrılan bir yorumlar türlülüğü ile karşılaşmamamız gerekirdi. Belki de sorunu sezgi edimi ve yargı edimi arasındaki ayrımın terimlerinde açıklayabiliriz. Yalın doğayı sezeriz, ama yalınlığını ve öteki yalın doğalardan seçikliğini önerme biçiminde doğrularız. Ama Descartes'ın yalın doğaların ilişkisiz olduklarını demek istediğini düşünmemiz güçtür. Gördüğümüz gibi betiden bir yalın doğa örneği olarak söz eder; ama onikinci kuralı tartışırken der ki beti uzam ile (bir başka yalın doğa) çakışıktır, çünkü betiyi uzam olmaksızın kavrayamayız. Ne de sezgi ediminin yalınlığı zorunlu olarak sezginin nesnesinin birarada bağlı olmaları zorunlu iki öğeyi kapsamadığı anlamına gelir — hiç kuşkusuz, bağıntının ayrımsanışının dolaysız olması koşuluyla. Çünkü eğer dolaysız olmasaydı, eş deyişle, eğer devim ya da ardışıklık bulunsaydı, önümüzde bir tümdengelim durumu olurdu. Bununla birlikte, belki de Descartes'ı anlamanın doğal yolu şöyledir. Herşeyden önce önermeleri sezgisel olarak ayrımsarız. Üçüncü Kuralı açıklamasında sezgi örnekleri verdiği zaman, gerçekte yalnızca önermelerden söz etmektedir. "Böylece her bir birey anlıksal sezgi yoluyla kendisinin varolduğunu, düşündüğünü, bir üçgenin yalnızca üç çizgi tarafından, bir kürenin tek bir yüzey tarafından sınırlandığını vb. algılayabilir."35 Varoluş gibi yalın doğalar bir tür soyutlama yoluyla bu tür önermelerden çözülüp çıkarılırlar. Ama yalınlıkları üzerine yargıda bulunduğumuz zaman, bu yargı bir önerme biçimini alır. Ve geriye kalan şey yalın doğalar arasındaki zorunlu "bitiştirme" ya da ayırma bağıntılarıdır ki, kendileri önermeler tarafından doğrulanırlar.

Kimi yorumcular yalın doğaların ideal düzende kaldıklarını ileri sürmüşlerdir. Onlara ister kavramlar isterse özler demeyi yeğleyelim, varoluşsal düzenden soyutlanır ve geometricinin eksiksiz çizgileri ve daireleri gibi matematiksel nesneler olurlar. Bu nedenle artık onlardan varoluşsal vargıları çıkarsamamız olanaksızdır, tıpkı üçgene ilişkin matematiksel bir önermeden somut olarak varolan üçgenlerin bulundukları vargısını çıkaramayacağımız gibi. Gene de Meditasyonlar'ında Descartes varoluşsal bir önermeyi, Cogito, ergo sumu temel ilke olarak ortaya sürer ve bu temel üzerinde Tanrının varoluşunu tanıtlamaya geçer. Öyleyse, kendi yöntemine sırtını döndüğünü söylememiz gerekir.

Belki de ileri sürülebilir ki, Descartes, tutarlı olabilmek için, varoluşsal düzenden uzak durmalıydı. Ama, yeterince açıktır ki, hiçbir varoluşsal göndermesi olmayan bir metafizik ya da varoluşsal göndermesi kuşkuda olan bir metafizik üretmeyi istemiyordu. Ve varoluşsal önermeleri getirmesinin matematiksel yöntemi ile uyum içinde olmadığını söylemek matematiğin Descartes'ın yöntem düşüncesindeki rolünü abartmak olacaktır. Descartes matematikte sezgi ve tümdengelimin düzenli kullanımının eldeki en açık örneğini görebileceğimize inanıyordu; ama bu demek değildir ki amacı metafiziği ideal düzene sınırlama anlamında metafiziği matematiğe benzeştirmekti. Ve gördüğümüz gibi Anlığın Yönetimi İçin Kurallar'da sezgi ile demek istediği şeye bir örnek olarak bir insanda o insanın varolduğu olgusunun sezgisel bilgisini verir.36 Meditasyonlar'da Tanrının varoluşunu ve ruhun ölümsüzlüğünü irdelenmesi gereken sorular ya da sorunlar olarak ileri sürer. Kuşku duyulabilecek herşeyi kuşku altına getirdikten sonra, "yalın" ve kuşku-duyulamaz önermeye, Cogito, ergo suma ulaşır. Daha sonra varoluşu doğrulanan 'kendi'nin doğasını çözümlemeye geçer, ve buradan kökensel sezginin bir tür sürdürülüşü olarak Tanrının varoluşunu saptamaya yönelir. Oysa daha önce Kurallar'da bir zorunlu önerme örneği olarak ama birçok insan tarafından yanlış bir biçimde olumsal olduğu düşünülen "Ben varım, öyleyse Tanrı vardır"37 önermesini vermişti. Ve Meditasyonlar'ın genel uslamlama çizgisi Yöntem üzerine Söylem'in dördüncü bölümünde sunulur. Bu nedenle, Descartes'ın genel yöntem düşüncesinin tüm özelliklerinin uyum içinde olup olmadığı tartışılabilir olsa da, ve bulanık ya da ikircimli pekçok şey kalsa da, öyle görünür ki

Meditasyonlar'da edimsel olarak kullanılmış olan yöntem bu genel düşünceye yabancı değildir.

Eklemeye değer ki Clerselier'e bir mektupta Descartes "ilke" sözcüğünün değişik anlamlarda anlaşılabileceğini belirtir. Bu örneğin aynı şey için aynı zamanda olmanın ve olmamanın olanaksız olduğu bildirimi gibi soyut bir ilkeyi imleyebilir. Ve bunun gibi bir ilkeden herhangi birşeyin varoluşunu çıkarsayamayız. Ya da, örneğin, bir kimsenin varoluşunu ileri süren önermeyi imlemek için kullanılabilir. Ve bu ilkeden Tanrının ve o kişinin kendinden başka yaratıkların varoluşunu çıkarsayabiliriz. "Olabilir ki tüm şeylerin indirgenecekleri tek bir ilke yoktur; ve başka önermelerin 'aynı şey için aynı zamanda olmak ve olmamak olanaksızdır' önermesine indirgeniş yolu gerekiz ve yararsızdır. Öte yandan, kişi kendi varoluşunu düşünerek kendini Tanrının, ve sonra da tüm yaratıkların varoluşuna inandırmaya başlıyorsa, bunun büyük yararı vardır."38 Varoluşsal önermelerin soyut mantıksal ya da matematiksel önermelerden tümdengelimi diye birşey söz konusu değildir.

Belirtilmesi gereken bir başka nokta da çözümsel tanıtlama yöntemi dediği şeyi izlediği Meditasyonlar'da Descartes ordo cognoscendi ile, buluş düzeni ile ilgilenir, ordo essendi ile, varlık düzeni ile değil. Varlık düzeninde Tanrı önseldir; başka bir deyişle, varlıkbilimsel olarak önseldir. Ama buluş düzeninde kişinin kendi varoluşu önseldir. Sezgisel olarak bilirim ki varımdır, ve Cogito, ergo sum önermesinde anlatılan sezgisel gereci inceleme ya da çözümleme yoluyla ilkin bulurum ki Tanrı vardır ve daha sonra kendilerine ilişkin açık ve seçik düşüncelerime karşılık düşen özdeksel şeyler vardırlar.

Fiziğe döndüğümüz zaman, Descartes'ı sanki fizik metafizikten çıkarsanabilirmiş gibi konuşurken buluruz. Ama Tanrının yaratmayı seçmiş olabileceği bir özdeksel dünyayı yöneten yasalara ilişkin bilgimiz ve yaratmış olduğu özdeksel şeylerin varoluşuna ilişkin bilgimiz arasında bir ayrım yapmamız gerekir. Çözümleme yoluyla uzam ve devim gibi yalın doğalara varabiliriz. Ve bunlardan bir özdeksel dünyayı yöneten genel yasalar çıkarsanabilir; şu demek ki, fiziğin ya da doğal felsefenin en genel yasaları çıkarsanabilir. Bu anlamda fizik metafiziğe bağımlıdır. Yöntem Üzerine Söylem'de Descartes Traité du monde'un içeriğini özetleyerek belirtir ki "doğa yasalarının neler olduklarını belirttim, ve nedenlerimi Tanrının sonsuz eksiksizliklerinden başka hiçbir ilke üzerine dayandırmaksızın, kişinin kuşku duyabileceği tüm şeyleri tanıtlamaya, ve eğer Tanrı başka dünyalar yaratmış olsa bile içinde bu yasaların gözlenemeyecekleri bir dünya yaratmış olamayacağını göstermeye çalıştım."39 Oysa içinde bu yasaların örneklendiği bir dünyanın edimsel olarak varolmasının pekinlikle bilinmesi, daha sonra görüleceği gibi, yalnızca tanrısal gerçekliğin bizim özdeksel şeylere ilişkin açık ve seçik düşüncelerimizin nesnelliğini güvence altına alması nedeniyledir.

Fiziğin bu tümdengelimli yorumu deneyin Descartes yönteminde herhangi bir rol oynayıp oynamadığı sorusuna neden olur. Ve bu soru Descartes'ın kendi mantığının bizi şimdiye dek bilinmeyen gerçeklikleri bulmaya yetenekli kıldığı savı ile daha da önem kazanır. Soru kuramını ilgilendir, kılgısını değil. Çünkü edimsel olarak deneysel çalışmalar yapmış olduğu tarihsel bir olgudur.40 İki tür metin kümesi ile karşı karşıyayız. Bir yandan Descartes "deneyimi gözardı eden ve gerçeğin beyinlerinden tıpkı Minerva'nın Jüpiter'in kafasından doğması gibi doğacağını düşleyen"41 felsefecilerden küçümseyerek söz eder, ve Prenses Elizabeth'e "gerekli deneysel kanıtın eksikliği yüzünden"42 insan örgenliğinin gelişimini açıklama görevini üstlenmeyi göze alamayacağını yazar. Öte yandan, 1638'de Mersenne'ye bir yazısında "benim fiziğim geometriden başka birşey değildir"43 der, ve 1640'da "yalnızca şeylerin nasıl olabileceklerini açıklamaya yetenekli ve başka türlü olamayacaklarını tanıtlamaya yeteneksiz"44 olsaydı kendini fizik

konusunda bütünüyle bilgisiz sayacağını, çünkü fiziği matematik yasalarına indirgediğini yazar. Bu gene de 1638'de Mersenne'ye fiziğe bağımlı sorunların geometrik tanıtlamasını istemek olanaksızı istemektir diye yazmasını engellemez.45 Gerçekten, açıktır ki Descartes deneyime ve deneye bir tür rol yüklüyordu. Ama bu rolün ne olduğu eşit ölçüde açık değildir.

İlk olarak, Descartes tikel fiziksel şeylerin varoluşunu a priori çıkarsayabileceğimizi düşünmüyordu. Örneğin mıknatıs gibi birşeyin varolduğu deneyim yoluyla bilinir. Ama mıknatısın gerçek doğasını saptamak için Descartescı yöntemi uygulamak zorunludur. Hiç kuşkusuz, herşeyden önce felsefeci ona duyu deneyiminin sunduğu gözlemleri "toplamalıdır." Çünkü bunlar onun araştıracağı görgül verilerdir, ve yöntem tarafından öngerektirilirler. Daha sonra "bu yalın doğalar karışımının karakterini çıkarsamaya (çözümleme yoluyla çıkarsamaya) çalışacaktır ki, bu karakter onun mıknatıs ile bağıntı içinde yer almış olduklarını gördüğü tüm etkilerin üretilmesi için zorunludur. Bu başarıldıktan sonra, felsefeci çekinmeden ileri sürebilir ki, insan anlığının ve verili deneysel gözlemlerin ona bu bilgiyi sağlayabilmesi ölçüsünde, mıknatısın gerçek doğasını bulmuştur."46 Felsefeci daha sonra, yalın doğalarla başlayarak ve etkileri çıkarsayarak, süreci tersine çevirebilir. Bunlar hiç kuşkusuz edimsel olarak gözlenen etkilerle tutarlı olmalıdırlar. Ve deneyim ya da deney bize bunların tutarlı olup olmadıklarını söyleyebilir.

İkinci olarak, Descartes bir yanda birincil ve daha genel etkiler ve öte yanda ilkelerden ya da "ilk nedenler"den çıkarsanabilecek olan daha tikel etkiler arasında bir ayrım yapar. Birinciler ona göre büyük bir güçlük olmaksızın çıkarsanabilirler. Ama aynı ilk ilkelerden çıkarsanabilecek olan tikel etkilerin sayılamayacak denli çok olmaları gibi bir durum söz konusudur. Öyleyse edimsel olarak yer alan etkiler ve ortaya çıkabilecek olan ama Tanrı başka türlü istediği için ortaya çıkmayan etkiler arasında nasıl ayrım yapacağız? Bunu ancak görgül gözlem ya da deney ile yapabiliriz. "Daha tikel olan etkilere inmeyi istediğim zaman, karşıma değişik türlerden öyle çok nesne çıktı ki, insan anlığı için yeryüzünde bulunan cisimlerin biçimlerini ya da türlerini eğer Tanrının istenci onları oraya yerleştirmek olmuş olsaydı yeryüzünde bulunabilecek sayısız başkalarından ayırdetmenin, ya da daha sonra onları kendi yararımıza kullanmanın, eğer nedenlere etkiler yoluyla varmıyor ve birçok tikel deneyden yararlanmıyor olsaydık, olanaksız olacağını düşündüm."47 Descartes burada enson ilkeler ya da yalın doğalar verildiğinde yaratılabilmiş olacak değişik şeylerin türlerinden söz ediyor gibi görünür. Ama ayrıca der ki "ilkelerden değişik yollarda çıkarsanabileceğini kabul edemeyeceğim hiçbir tikel etki görmedim."48 Ve vargısı şudur ki, "yine sonucu belli bir yolda açıklanması gerektiğinde başka bir yolda açıklandığında ortaya çıkacak olanla aynı olmayan bir doğada deneyler bulmaya çalışmaktan başka bir tasar bilmiyorum."49

Descartes'ın "tüm-matematikçiliği" böylece saltık değildir: fizikte deneyime ve deneye bir rol vermeyi yadsımaz. Aynı zamanda dikkate değer ki doğrulayıcı deneye yüklediği rol insan anlığının sınırlarından doğan boşluğu gidermektir. Başka bir deyişle, gerçekte dünyaya ilişkin bilimsel bilgimizin gelişiminde deneye bir rol veriyor olmasına karşın, ve gerçekte fizikte duyusal-deneyimin yardımı olmaksızın yeni tikel gerçeklikleri bulamayacağımızı kabul etmesine karşın, ideali arı tümdengelim ideali olarak kalır. Deneyime başvuruyu önemsemeyen doğa felsefecilerinden küçümseyerek söz edebilir, çünkü gerçekte deneyimsiz yapamayacağımızı kabul eder. Ama bir görgücü olmaktan çok uzaktır. Fiziği matematiğe benzetme ideali her zaman gözlerinin önündedir; ve genel tutumu Francis Bacon'ınkinden çok uzaktır. Descartes'ın "tüm matematikçilik"inden söz etmek biraz yanıltıcı olabilir; ama terimin kullanılışı gene de dikkati düşüncesinin genel çizgisine çeker ve doğal felsefe anlayışını Bacon'ınkinden ayırdetmeye yardımcı olur.

Belki de Descartes'ın doğuştan düşünceler kuramının onun bilimsel yöntemde deneye yüklediği işlevin doğası üzerine daha öte ışık düşürdüğünü söylemek aşırı iyimserlik olacaktır. Çünkü kuramın kendisi bulanıklıktan özgür değildir. Bununla birlikte, Kartezyen yöntemdeki deneysel öğenin tartışılması ile ilgilidir. Ve sonraki kesimde bu kuramı ele alabiliriz.

4. Doğuştan Düşünceler Kuramı

Descartes dünyada olan ya da olabilecek herşeyin ilk ilkelerini ya da ilk nedenlerini "bunları doğal olarak ruhlarımızda varolan belli gerçeklik tohumlarından başka bir kaynaktan türetmeksizin"50 bulmaktan söz eder. Yine, bildirir ki "güçlük olmaksızın duyularımızın tüm önyargılarını bir yana atacağız ve dikkatle anlığımıza doğa tarafından yerleştirilmiş düşünceler üzerine düşünerek bu bakımdan yalnızca anlağımıza dayanacağız."51 Bu tür pasajlar kaçınılmaz olarak Descartes'a göre metafiziği ve fiziği anlığa "doğa" tarafından ya da daha sonra öğreneceğimiz gibi Tanrı tarafından yerleştirilmiş bir dizi doğuştan düşüncenin mantıksal tümdengelimi yoluyla kurabileceğimizi düşündürürler. Tüm açık ve seçik düşünceler doğuştandır. Ve tüm bilimsel bilgi doğuştan düşünceler aracılığıyla bilgidir.

Regius anlığın hiçbir doğuştan düşünce ya ya da belite gereksinim içinde olmadığı yolunda karşı çıktı. Düşünme yetisi kendi süreçlerini açıklamak için bütünüyle yeterlidir. Buna Descartes'ın verdiği yanıt şöyleydi: "Hiçbir zaman anlığın herhangi bir yolda onun düşünme yeteneğinden ayrı olan doğuştan düşüncelere gerek duyduğunu yazmadım ya da bu vargıyı çıkarmadım."52 Belli bir alışkanlıkla deriz ki kimi hastalıklar belli ailelerde doğuştandırlar, "bu ailelerin bebeklerinin bu hastalıkları" annelerinin rahimlerinde çektikleri için değil ama bunlara yakalanmak için belli bir eğilim ya da yatkınlıkla doğdukları için."53 Başka bir deyişle, bir düşünme yetisine iyeyizdir, ve bu yeti, doğuştan yapısına bağlı olarak, şeyleri belli yollarda kavrar. Descartes "aynı şeye eşit olan şeylerin birbirleri ile eşit oldukları" biçimindeki genel "düşünce"den söz eder ve kendisini eleştirenlerden bu düşüncenin cisimlerin devimlerinden nasıl türetilebileceğini göstermelerini ister, eğer bu sonuncular tikel, oysa birinciler evrensel iseler.54 Başka bir yerde başka ortak kavramlardan ya da "ilksiz-sonsuz gerçeklikler"den (örneğin, ex nihilo nihil fit, yokluktan yokluk gelir) söz eder ki bunların yerleri anlıktadır.55

Bu tür anlatımlar Descartes için doğuştan düşüncelerin gerçekte düşünme yetisinden ayrı olmayan a priori düşünce biçimleri olduklarını düşündürme eğilimindedir. Yukarıda sözü edilen türde belitler anlıkta daha baştan düşünce nesneleri olarak bulunmazlar; ama bunlar, anlığın doğuştan yapısı nedeniyle bu yollarda düşünüyor olması anlamında, gizil olarak bulunurlar. Descartes'ın kuramı böylece belli bir düzeye dek Kant'ın "a priori" kuramının bir öncelenişini oluşturacaktır, şu önemli ayrımla ki, Descartes a priori düşünce biçimlerinin yalnızca duyu-deneyimi alanında uygulanabilir olduklarını söylemez ve gerçekte bunu kabul etmez.

Gene de açıktır ki Descartes doğuştan düşünceleri tasarım biçimlerine ya da kavram kalıplarına sınırlamaz. Çünkü tüm açık ve seçik düşüncelerden doğuştan düşünceler olarak söz eder. Örneğin, Tanrı düşüncesinin doğuştan olduğu söylenir. Böyle düşünceler, aslında bebeğin anlığında tam anlamıyla gelişmiş düşünceler olarak bulunmaları anlamında doğuştan değildirler. Ama bir bakıma anlık onları bir tür deneyimin yarattığı vesile üzerine kendi gizilliklerinden üretir. Bunları duyusal deneyimden türetmez. Daha önceden belirtildiği gibi, Descartes bir görgücü değildi. Ama duyu-deneyimi bu düşüncelerın oluşumuna neden olan durumu sağlayabilir. Bu açık ve seçik düşünceler "dışsal" düşüncelerden, duyusal deneyim tarafından yaratılan karışık düşüncelerden, ve "yapay" düşüncelerden, imgelemin kurgularından bütünüyle ayrıdır. Bunlar anlığın kendi iç gizilliklerini

edimselleştirmesinin örnekleridirler. Sanırım Descartes'ın doğuştan düşüncelerin doğa ve türeyişlerinin açık, olumlu bir açıklamasını sunduğunu ileri sürebilmek güçtür. Ama en azından açıktır ki ''dışsal,'' ''yapay'' ve açık ve seçik düşünceler arasında bir ayrım yapıyordu, ve bu üçüncü sınıftan düşünceleri kendilerinde doğuştan, anlığa doğa tarafından, ya da, daha uygun olarak, Tanrı tarafından yerleştirilmiş olarak görüyordu.

Bu doğuştan düşünceler kuramı açıktır ki Descartes'ın yalnızca metafizik anlayışı ile değil ama fizik anlayışı ile de ilgilidir. Yalın doğalara ilişkin açık ve seçik düşüncelerimiz doğuştandır. Ve fizikteki evrensel ve pekin ilkelere ve yasalara ilişkin bilgimiz de böyledir. Bunlar duyu-deneyiminden türetilemezler, çünkü bu bize evrenselleri değil ama tikelleri verir. Öyleyse, deneyimin rolü nedir? Gördüğümüz gibi, anlığın bir bakıma kendi gizilliklerinden çıkardığı düşünceleri tanımasını sağlayan durumu yaratır. Dahası, deneyim aracılığı iledir ki düşüncelerimize karşılık düşen dışsal nesnelerin olduklarını biliriz. ''İdealarımızda anlıkta ya da düşünme yetisinde doğuştan olmayan hiçbir şey yoktur, ama ancak deneyimi gösteren durumlar dışında; örneğin, şimdi kafamızda bulunan şu ya da bu düşüncenin belli bir dışsal şeye bağlı olduğu yargısında bulunmamız olgusu bu dışsal şeylerin düşüncelerinin kendilerini duyu örgenleri yoluyla anlığa iletmiş olmalarına değil, ama doğuştan bir yeti aracılığıyla, şu değil ama bu zamanda, anlığa bu düşünceleri oluşturma vesilesini vermiş olan birşeyi iletmiş olmalarına dayanır.''56

O zaman, Descartes'ın fizikte deneylere gereksinim konusunda söyledikleri ne olur? Yanıt daha şimdiden son kesimde verilmiştir. Doğrulayıcı deney insan anlığının sınırları yüzünden fizikte bir rol oynar. Ama tümdengelimli bir dizge ideal olarak kalır. Ve görgül önsavların bize gerçek bilimsel bilgiyi sundukları söylenemez.

5. Yöntemsel Kuşku

Descartes'ın yöntemsel kuşkuyu kullanımına daha önceden değinildi. Saltık pekinlik için araştırmaya bir ön hazırlık olarak kuşku duyulabilecek her şeyden kuşku duymanın ve geçici olarak kuşku duyulabilecek her şeyi yalnış olarak görmenin zorunlu olduğunu düşünüyordu. ''Kendimi bütünüyle gerçeğin araştırılmasına vermeyi istediğim için, düşünüyordum ki benim için görünürde karşıt bir yolu benimsemek ve kendilerine ilişkin olarak en küçük bir kuşku zemini tasarlayabileceğim her şeyi saltık olarak yanlış diye yadsımak zorunluydu, öyle ki daha sonra inançlarımda bütünüyle pekin olan herhangi bir şeyin kalıp kalmadığını görebileyim.''57

Descartes'ın salık verdiği ve uyguladığı kuşku evrensel olarak kuşku duyulabilecek her şeye, eş deyişle gerçekliği konusunda kuşkunun olanaklı olduğu her önermeye uygulanması anlamında evrenseldir. Bu kuşku kuşku-duyma uğruna uygulanmaması ama pekinliğe erişmede ve gerçeği yanlıştan, pekin olanı olası olandan, kuşku-duyulamaz olanı kuşku-duyulabilir olandan ayırmada bir hazırlık evresi olarak uygulanması anlamında yöntemseldir. Böylece o denli de yalnızca pekinliğe erişmede bir hazırlık evresi olması anlamında değil ama Descartes'ın zorunlu olarak daha önceden inanmış olduğu önermelerin yerine yeni önermeleri geçirmeyi amaçlamıyor olması anlamında da geçicidir. Çünkü daha önce yalnızca örneğin eski yazarların ya da öğretmenlerin yetkeleri üzerine kabul edilmiş görüşler olan bir ya da daha fazla önermenin daha sonra bütünüyle ussal bir zeminde özünlü olarak pekin oldukları bulunabilir. Kuşku ayrıca onu davranışlarımızda kullanmamamız anlamında da kuramsaldır. Çünkü davranış alanında sık sık yalnızca olası görüşleri izlemek zorunda kaldığımız durumlarla karşılaşırız. Başka bir deyişle, Descartes'ın yapmayı önerdiği şey felsefeyi başından yeniden düşünmektir. Ve bunu yapmak için üzerine dayanılabilecek pekin ve güvenilir bir temel bulma umudu içinde tüm görüşlerini dizgesel olarak irdelemesi

zorunludur. Ama tüm bunlar bir kuramsal düşünme sorunudur. Örneğin kendi yönteminin tüm gereklerini karşılayabilecek bir törel ilkeler dizgesi çıkarsayıncaya dek sanki hiçbir ahlaksal yasa yokmuş gibi yaşamayı öneriyor değildir.

Kuşku ne denli genişletilebilir? İlk olarak, duyular yoluyla öğrenmiş olduğum her şeyden kuşku duyabilirim. "Kimi zaman bu duyuların aldatıcı olduklarını görmüştüm, ve bizi bir kez aldatmış olan bir şeye bütünüyle güvenmemek bilgecedir."58 Karşı çıkılabilir ki kimi zaman çok uzak ya da çok küçük duyu nesnelerinin doğası konusunda aldansam da, aldatıldığımı ya da aldatılmaya açık olduğumu düşünmemi hiçbir biçimde gerektirmeyecek pekçok duyusal-algı durumu vardır. Örneğin, bu nesnenin bedenim olduğunu düşünmede nasıl aldanabilirim? Gene de, düşünülebilir ki "uykuda olabiliriz ve tüm bu özel durumlar, örneğin gözlerimizi açmamız, başımızı sallamamız, ellerimizi uzatmamız, ya da giderek böyle ellere iye olmamız gerçek değildir."59 Kısaca, olabilir ki, Calderón'un bir oyununun başlığını kullanırsak "yaşam bir düştür," ve bize tözsel ve olgusal olarak görünen her şey gerçekte böyle değildir.

Bununla birlikte, bu kuşku matematiğin önermelerini etkilemez. "Çünkü ister uyanık isterse uykuda olayım, iki artı üç her zaman beş eder, ve karenin hiçbir zaman dörtten fazla kenarı olamaz, ve böylesine açık ve görünürde olan gerçekliklerin pekinsizlik ile karşılanması olanaklı görünmez."60 Kimi zaman duyuların nesnelerine ilişkin yargılarımda aldatılmışımdır, ve öyleyse her zaman aldatılmakta olmam olasılığını tasarlamam bütünüyle yersiz değildir, çünkü varsayımın bir düzeye dek deneyimde bir temeli vardır. Ama büyük bir açıklıkla görüyorum ki iki ve üç toplandığında beş eder, ve herhangi bir karşıt durumla karşılaşmış değilim. Buna göre, ilk bakışta öyle görünür ki böyle sorunlarda aldatılamam. Duyular yoluyla türetilmiş olan "dışsal düşünceler" konusunda kuşku duymak için zemin vardır; ama gerçekliklerini matematiğin gerçeklikleri gibi oldukça açık ve seçik bir biçimde gördüğüm önermelerden kuşkulanmak için hiçbir zemin yok gibi görünür. Denebilir ki, görgül önermeler kuşkuludur, ama çözümsel önermeler elbette kuşku-duyulamazdır.

Gene de, metafiziksel bir varsayım verildiğinde, matematiğin önermelerinden bile kuşku duymak olanaklıdır. Çünkü düşünebilirim ki "güçlü olduğu denli aldatıcı da olan bir kötü cin tüm erkesini beni aldatmada kullanmıştır."61 Başka bir deyişle, gönüllü bir çaba ile öylesine bir yapıda oluşmuş olmam olanağını tasarlayabilirim ki kaçınılmaz olarak bana pekin olarak görünen önermelerin gerçek olduklarını düşünmede bile aldatılmaktayımdır. Descartes hiç kuşkusuz sözü edilen varsayımın bir olası varsayım olduğunu ya da matematiğin gerçekliklerinden kuşku duymak için olumlu bir zemin bulunduğunu düşünmüyordu. Ama saltık pekinliği arıyordu, ve onun görüşünde zorunlu bir ilk evre kuşku duyulabilecek her şeyden kuşku duymaktı, üstelik kuşku duymanın olanağı uydurma bir varsayım üzerine dayanabiliyor olsa bile. Ancak sözde gerçekliklerin bu en uç sınıra dek elenmesi yoluyla temel bir gerçekliğe, kuşku duyulması olanaksız çıkan bir gerçekliğe varmayı umabiliyordu.

Bu nedenle Descartes yalnızca özdeksel şeylerin varoluş ve doğalarını ilgilendiren tüm önermeleri değil ama ona açıklık ve pekinlik modelleri olarak görünmüş olan matematiksel bilimlerin ilke ve tanıtlarını da kuşku duyulabilir olarak bir yana atmayı ya da geçici olarak yanlış diye ele almayı istiyordu. Bu anlamda, daha önce de belirtildiği gibi, kuşkusu evrenseldi, ve göreceğimiz gibi, hiç birini dışlamadan her gerçeklikten kuşku duymayı olanaklı bulmuş olduğu için değil, ama gerçekliği ne denli açık görünse de hiçbir önermenin sınamanın dışında tutulmaması anlamında.

Descartes'ın kuşkusunun gerçek bir kuşku olup olmadığı konusunda belli bir ölçüde tartışma olmuştur. Ama bu soruya yalın bir yanıt vermek sanırım oldukça güçtür. Açıktır ki, eğer Descartes

kuşku duyulabilecek her şeyden kuşku duymayı ya da bunları geçici olarak yanlış diye ele almayı önerdiyse, bir önermeden ona kuşkusunu yöneltmeden önce kuşku duyması için bir nedeni olması gerekliydi. Çünkü eğer hiçbir neden bulamıyorduysa, söz konusu önerme kuşku-duyulamaz olacaktı, ve aramakta olduğu şeyi, yani saltık olarak pekin olan ve kuşku duyulamayan bir gerçekliği daha şimdiden bulmuş olacaktı. Ve eğer kuşku duymak için bir neden vardıysa, kuşku büyük bir olasılıkla nedenin gerçek olduğu düzeye dek gerçek olacaktı. Ama Descartes'ın yazılarından onun değişik önermelerin gerçekliğinden kuşku duymak için sunmuş olduğu nedenleri ele alış yolunun açık ve sağın bir açıklamasını toparlamak kolay değildir. Özdeksel şeylerin kendilerinde tam olarak duyularımıza göründükleri gibi oldukları önermesini ilgilendiren kuşkular onun için yeterince haklıydılar. Örneğin, şeylerin kendilerinde renkli olduklarına inanmayarak doğallıkla şeylerin renkli oldukları yolundaki dışsal düşüncelerimizin güvenilmeye değer olmadıklarını düşünüyordu. "Duyuların tüm tanıklığı yadsınmalıdır" ya da "özdeksel şeyler yalnızca ansal imgelerdir" (yani, anlığın dışında varolan ve kendilerine ilişkin açık düşüncelerimize karşılık düşen hiçbir özdeksel şey yoktur) gibi önermeler konusunda Descartes çok iyi biliyordu ki gündelik yaşamda böyle sayıltılara inanamayız ya da onlar üzerine davranamayız. "Yaşamımızın kılgısal etkinlikleri ve gerçeğe yönelik bir araştırma arasında değişik pasajlarda tarafımdan vurgulanan ayrıma dikkat etmeliyiz; çünkü yaşamımızı düzenleme durumu söz konusu olduğu zaman duyulara güvenmemek hiç kuşkusuz aptalca olacaktır. ... Bu nedenledir ki başka bir yerde hiç kimsenin sağlam sağ duyusunda bu sorunlar konusunda ciddi olarak kuşku duymuş olmadığını bildirmiştim."62 Öte yandan, kılgısal yaşamlarımızda özdeksel şeylerin nesnel varoluşları konusunda hiçbir gerçek kuşku duygusu taşıyamıyor olsak bile, bunların varolduklarını ileri süren önermeyi ancak Tanrının varoluşu tanıtlandıktan sonra tanıtlayabiliriz. Ve Tanrının varoluşunun pekin bilgisi benim düşünen bir özne olarak varoluşumun bilgisi üzerine bağımlıdır. Metafiziksel bilgiyi kazanma bakış açısından özdeksel şeylerin varoluşundan kuşku duyabiliriz. Üstelik bunu yapabilmek için "kötü cin" varsayımını getirmemiz gerekli olsa bile. Aynı zamanda bu varsayımın getirilmesi, Descartes'ın altıncı Meditasyondaki sözünü kullanırsak, kuşkuyu "hiperbolik" [aşırı-abartmalı] yapar.63 Ve aynı Meditasyonda "henüz varlığımın yaratıcısının bilgisinden yoksun olmam ya da daha doğrusu kendimi onu bilmiyor olarak görmem"64 biçimindeki sözleri "kötü cin" varsayımının anlaşıldığı gibi gönüllü ve bilerek yapılan bir uydurma olduğu olgusunun altını çizmeye yardım eder.

Hiç kuşkusuz Descartes'ın Yöntem Üzerine Söylem'de ve Meditasyonlar'da söylediklerinin her zaman bu yorumu desteklediğini ileri sürme gibi bir kaygım olmasa da, eleştirilere yanıtında ve Bir İzlenceye Karşı Notlar'ında sunulduğu biçimiyle genel bakış açısı, Tanrının varoluşu konusunda ya da uyku ve uyanıklık arasındaki ayrım konusunda kuşkunun "Tanrı vardır" ve "özdeksel şeyler vardır" önermelerini ratio cognoscendi tarafından gerektirilen düzene göre tanıtlanıncaya dek felsefi dizgesinin çerçevesi içerisinde ileri sürmekten ve kullanmaktan bilerek kaçınmaya eş değer olduğu biçimindedir. Böylece Bir İzlenceye Karşı Notlar'da Descartes şunları ileri sürer: "Meditasyonlar'ımın başında ilk bulunuşlarını bana borçlu olmayan, ama uzun süredir kuşkucular tarafından yadsınmış olan tüm öğretilere kuşkulu olarak bakmayı önermiştim. Bir yazara yalnızca çürütebilme amacıyla bildirdiği görüşleri yüklemekten daha haksız ne olabilir? En azından şimdilik, bu yalnış görüşler çürütülmelerinden önce ileri sürülürken, yazarın kendini onlara bağlı gördüğünü sanmaktan daha aptalca ne olabilir ...? Böyle bir kitabı yazmış olan insanın, bunun ilk sayfalarını yazmakta olduğu sırada sonrakilerde tanıtlamak üzere üstlenmiş olduğu şeyi bilmediğini düşünecek denli kafasız biri olabilir mi?"65 Descartes bu nedenle ileri sürer ki onun işlem yolu "Tanrı vardır" önermesinin tanıtlamalarını formüle etmeden önce Tanrının varoluşundan kuşku duymuş olduğunu

imlemez, tıpkı herhangi bir başka yazarın bu önermeyi tanıtlamaya girişmesinin onun gerçekliği konusunda daha önceki gerçek bir kuşkuyu imlememesi gibi. Ama, hiç kuşkusuz, Descartes'ın kuşku duyulabilecek her şeyden yöntemli olarak kuşku duyulmasını istediği doğrudur, oysa Aquinas ve Scotus gibi filozoflar böyle yapmıyorlardı. Aslında önemli olan soru bu kuşkunun hangi sağın anlamda anlaşılacağıdır. Ve bana Descartes terime yüklediği anlamın çok açık ve tutarlı bir çözümlemesini veriyor gibi görünmüyor. Yapabileceğimizin tümü onun Yöntem üzerine Söylem'de, Meditasyonlar'da ve Felsefenin İlkeleri'nde söylediklerini sorulara ve düşmanca eleştiriye yanıtlarının ışığında yorumlamaya çalışmaktır.

Notlar:

1Descartes'ın yazılarına göndermelerde aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır. D.M. Discours on Method'u. R.D. Rules for the Direction of the Mind'ı, M. Meditations'ı, P.P. Principles of Philosophy'yi, S.T. Search after Truth'u, P.S. Passions of The Soul'u, O. ve R.O. sırasıyla Objections'ı ve Replies to Objections'ı belirtir. A.T. harfleri Descartes'ın çalışmalarının Charles Adam ve Paul Tannery tarafından düzenlenen yayımını gösterir; Paris, 13 cilt, 1897-1913.

2D.M., 1; A.T., VI, 3.

3D.M., 1; A.T.. VI, 5.

4D.M., 1; A.T., VI, 6 ve 8.

5D.M., 1; A.T., VI, 7.

6Descartes çözümsel ya da eş-güdümlü geometrinin gerçek kurucusu idi. En azından, Géométrie (1637) başlıklı yapıtı konu üzerine yayımlanan ilk kitaptı.

7D.M., 4; A.T., VI, 31.

8P.P., Prefatory Letter; A.T., IX B, 2.

9P.P., Prefatory Letter; A.T., IX B, 14.

10P.P., Prefatory Letter, A.T., IX B, 3.

11S.T., A.T., X, 496.

12P.P., Prefatory Letter; A.T., IX B, 15.

13D.M., 6. A.T., VI, 70.

14P.P., II, 9; A.T., IX B, 68.

15D.M., 2; A.T., VI, 13-14.

16D.M., 2; A.T., VI, 17.

17R.D., 1; A.T., X, 360.

18Anal Post., 1, 7.

19D.M., 2; A.T., VI, 17.

20P.P., Prefatory Letter; A.T., IX B, 13-14.

21R.D., 4; A.T., X, 371-2.

22R.D., 4; A.T., X, 372.

23R.D., 3; A.T., X, 368.

24A.g.y.

25R.D., 3; A.T., X, 369.

26R.D., 3; A.T., X, 370.

27A.g.y.

28A.g.y.

29A.T., VI, 18.

30R.D., 5; A.T., X, 379.

31D.M., 2; A.T., VI, 18.

32R.O., A.T., IX, 121-2, krş. VII, 155-6.

33R.O., A.T., IX, 121, krş. VII, 155.

34R.D., 12; A.T., X, 418.

35R.D., 3; A.T., X, 368.

36A.g.y.

37R.D., 12; A.T., X, 422.

38A.T., IV, 445.

39D.M., 5; A.T., VI, 43.

40Descartes kadavra kesimini uyguladı ve kılgısal anatomi calışmaları ile ilgilendi. Ayrıca fizik alanında da deneyler yaptı.

41R.D., 5; A.T., X, 380.

42A.T., V, 112.

43A.g.y. II, 268.

44A.g.y., III, 39.

45A.g.y. II, 141.

46R.D., 12; A.T., X, 427.

47D.M., 6; A.T., VI, 64.

48D.M., 6; A.T., VI, 64-5.

49D.M., 6; A.T., VI, 65.

50D.M., 6; A.T., VI, 64.

51P.P., 2, 3; A.T., VIII, 42, krş. IX B, 65.

52Notes Against a Programme, 12; A.T., VIII B, 357.

53Notes Against a Programme, 12; A.T., VIII B, 358.

54Notes Against a Programme, 12; A.T., VIII B, 359.

55P.P., I, 49; A.T., VIII, 23-4.

56Notes Against a Programme, 13; A.T., VIII B 358-9.

57D.M., 4; A.T., VI, 31.

58M., 1; A.T., VII, 18, krş. IX, 14.

59M., 1; A.T., VII, 19, krş. IX, 15.

60M., 1; A.T., VII, 20, krş. IX, 16.

61M., 1; A.T., VII, 22, krş. IX. 17.

62R.O., 5; A.T., VII, 350-1.

63A.T., VII, 89, krş. IX, 71.

64A.T., VII, 77, krş. IX, 61.

65A.T., VIII B, 367.

[COPLESTON: DESCARTES: BÖLÜM İKİ: DESCARTES (1)]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1986-1997

2

Descartes

W. W. Rouse Ball

Descartes'ı modern matematik okulunun ilk üyesi olarak görebiliriz. René Descartes 31 Mart 1596'da Tours yakınlarında doğdu 11 Şubat 1650 Stockholm'de öldü; böylece Galileo ve Desargues'nin bir çağdaşıydı. Adın imlediği gibi, iyi bir aileden olan babası yılın yarısını kendisinin de bir danışman olarak üyesi olduğu yerel parlamento oturumda olduğu zaman Rennes'de, ve zamanın geri kalanını ise La Haye'de les Cartes aile yurtluğunda geçirmeye alışmıştı. İki oğulları ve bir kızları olan bir ailenin ikinci çocuğu olan René sekiz yaşında La Flêche'deki Jesuit okuluna gönderildi ve kendisi oradaki hayranlık verici disiplin ve eğitimden büyük övgüyle söz eder. Sağlık durumunun nazikliğinden ötürü sabahları geç saatlere dek yatakta kalmasına izin verilirdi; bu hiçbir zaman vazgeçmediği bir alışkanlık oldu, ve 1647'de Pascal'ı ziyaret ettiği zaman ona matematikte iyi iş yapmanın ve sağlığını korumanın biricik yolununn sabahları kalkmaya istekli olmadıkça hiçbir zaman kaldırılmasına izin vermemek olduğunu söyledi. Bu görüşü bu yazıyı okuyabilecek her öğrencinin yararı için aktarıyorum.

1612'de okuldan ayrılması üzerine Descartes yüksek tabaka ile tanıştırılmak üzere Paris'e gitti. Burada Jesuitler aracılığıyla Mydorge ile tanıştı ve okul arkadaşı Mersenne ile dostluğunu yenileyerek onlarla birlikte 1615 ve 1616 yıllarını matematik çalışmaya adadı. O sıralar yüksek konumlu bir erkek ya orduya ya da kiliseye girerdi; Descartes ilk mesleği seçti, ve 1617'de o sıralar Breda'da olan Orange Prensi Maurice'in ordusuna katıldı.

Bir gün sokaklarda yürürken Hollandaca yazılı bir duvar bildirisi merakını uyandırdı ve yoldan geçen ilk insanı durdurarak ondan yazıyı ya Fransızca ya da Latince olarak kendisine çevirmesini istedi. Dort'taki Hollanda Kolejinin müdürü Isaac Beeckman'dan başkası olmayan bu yabancı, Descartes'a yazıyı eğer yanıtlayacaksa çevireceğini söyledi; yazı gerçekte belli bir geometrik problemin çözümü ile ilgili olarak herkese yöneltilmiş bir soruydu. Descartes problemi birkaç saat içinde çözdü, ve sonuç Beeckman ile aralarında sıcak bir dostluğun doğuşu oldu. Matematik yeteneğinin bu beklenmedik sınavından sonra ordunun tatsız yaşamı ona sıkıcı gelmeye başladı, ama aile nüfuzunun ve geleneğin baskısı altında asker kalmayı sürdürdü ve Otuz Yıl Savaşlarının başlangıcında Bavyera ordusunda Count de Bucquoy'un birliğine gönüllü katılmaya ikna edildi. Tüm bu zaman boyunca boş zamanlarını matematik çalışmalarıyla doldurdu, ve yeni felsefesinin ve analitik geometrisinin ilk tasarımlarını Tuna seferleri sırasında Nauberg'de 10 Kasım 1619'da gördüğü üç düşe bağlamayı alışkanlık edindi. Bunu yaşamının en önemli günü olarak, ve bütün geleceğini belirleyen gün olarak gördü. 1621 baharında görevinden ayrıldı, ve sonraki beş yılı yolculuklar yaparak geçirdi ve bu zamanın çoğunda arı matematik çalışmayı sürdürdü.

1626'da Paris'e yerleşti. Ufak tefek ama iyi yapılı bir bedeni vardı, gösterişsiz bir yeşil tafta giyer ve bir beyefendi olduğunun belirtisi olarak yalnızca kılıç ve kuş tüyü takardı. Oradaki ilk iki yılı sırasında genel toplumla ilgilendi, ve boş zamanını optik aletlerin yapımı ile uğraşarak geçirdi; ama bu uğraşlar felsefede ne olursa olsun onu beklediğine inandığı evren kuramını bulmayı başaramayan biri için yalnızca biraz gevşeme anlamına geliyordu.

1628'de Oratory dinsel toplumunun kurucusu olan Cardinal de Bérulle Descartes ile karşılaştı ve konuşmalarından öylesine etkilendi ki onu yaşamını gerçeklik arayışına adama ödevini üstlenme

konusunda yüreklendirdi. Descartes öneriyle görüş birliği içindeydi, ve çevrenin vereceği rahatsızlıklara karşı daha iyi bir önlem olarak o sıralar gücünün doruğunda olan Hollanda'ya yerleşti. Orada tüm zamanını felsefe ve matematiğe vererek yirmi yıl yaşadı. Bilim, der, bir ağaca benzetilebilir; metafizik köktür, fizik gövde, ve üç ana dal mekanik, tıp ve ahlaktır ve bunlar bilgimizin dışsal dünyaya, insan bedenine, ve yaşamın yönetilmesine üç uygulamasını oluştururlar.

Hollanda'da kalışının 1629'dan 1633'e dek süren ilk dört yılını evrenin fiziksel bir kuramını verme girişimini somutlaştıran Le Monde'u yazarak geçirdi; ama yayımının ona kilisenin düşmanlığını getirmesi olasılığını görerek, ve bir şehit olarak ünlenmeye hiç istekli olmadığı için, yayımdan vazgeçti; tamamlanmamış elyazması 1664'de yayımlandı. Daha sonra kendini evrensel bilim üzerine bir inceleme yazmaya verdi ve bu çalışma Discours de la méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences başlığı altında 1637'de Leyden'de yayımlandı, ve eşliğinde La Dioptrique, Les Météores, ve La Géométrie başlıkları altında üç ek bulunuyordu (bunlar büyük bir olasılıkla 1638'e dek yayımlanmadılar); analitik geometrinin doğuşu bu çalışmaların sonuncusuna bağlanır. 1641'de Meditationes başlıklı bir çalışma yayımladı ve bunda felsefe üzerine Söylem'de taslağı verilen görüşlerini uzunlamasına açıkladı. 1644'te büyük bölümü fiziksel bilimlere, özellikle devim yasalarına ve burgaçlar kuramına ayrılan Principia Philosophiae'yi çıkardı. 1647'de buluşlarının onuruna Descartes'a Fransız sarayından bir gelir bağlandı. 1649'da Kraliçenin çağrısı üzerine İsveç'e gitti ve birkaç ay sonra akciğer iltihabından öldü.

Görünüşte Descartes çıkık bir alın, belirgin bir burun ve kaşlarına dek gelen siyah saçlarıyla büyük bir kafası olan küçük bir insandı. İnce sesliydi. Soğuk ve bencil bir doğası vardı. İncelemelerinin erimi dikkate alındığında, hiçbir biçimde yaygın olarak okuduğu söylenemez; ve kendilerinden ele gelir bir sonuç çıkarılamadığı ölçüde hem ilmi hem de sanatı küçümserdi. Hiç evlenmedi ve genç yaşta ölen evlilik dışı bir kızından başka arkasında hiç kimse bırakmadı.

Felsefi kuramlarına gelince, son iki bin yıl boyunca tartışılmakta olan ve büyük bir olasılıkla iki bin yıl daha büyük bir coşku ile tartışılacak olan kimi sorunları tartıştığını söylemek yeterlidir. Sorunların kendilerinin önemli ve ilginç olduklarını söylemek gereksizdir, ama durumun doğasından ötürü önerilen hiçbir çözüm sağın bir tanıtlamaya ya da çürütmeye açık değildir; yapılabilecek olanın tümü bir açıklamayı bir başkasından daha olası kılmaktır, ve ne zaman Descartes gibi bir felsefeci sonunda bu soruyu yanıtladığına inansa, sayıltılarındaki yanılgıları göstermek ardılları için güç olmamıştır. Bir yerde felsefenin her zaman başlıca Tanrı, Doğa ve İnsanın karşılıklı ilişkileri ile ilgilendiğini okumuştum. En erken felsefeciler başlıca Tanrı ve Doğa arasındaki ilişkilerle uğraşan ve İnsanı ayrı olarak ele alan Yunanlılar idiler. Hıristiyan Kilise Tanrının İnsan ile ilişkisine Doğayı bütünüyle gözardı edecek denli gömülmüştü. Son olarak modern felsefeciler başlıca İnsan ve Doğa arasındaki ilişkilerle ilgilenirler. Bunun ardışık olarak yürürlükte olan görüşlerin doğru bir tarihsel genellemesi olup olmadığını burada tartışmayı istemiyorum, ama modern felsefenin alanına ilişkin bildirim Descartes'ın yazılarının sınırlarını belirtir.

Descartes'ın matematiğe başlıca katkıları analitik geometrisi ve burgaçlar kuramıydı, ve matematiksel ünü bu konulardan birincisi ile bağıntılı araştırmaları üzerine dayanır. Analitik geometri yalnızca (kimi zaman gevşek olarak söylendiği gibi) cebirin geometriye uygulanışından oluşmaz; bu Arşimed ve başka birçokları tarafından yapılmış, ve on altıncı yüzyıl matematikçilerinin çalışmalarında olağan bir işlem yolu olarak kullanılmıştı. Descartes'ın yaptığı büyük ilerleme düzlemdeki bir noktanın düzlemde birbirlerine dik açı ile çizilen iki çizgiden diyelim ki x ve y uzaklıkları verildiğinde, olumlu ve olumsuz değerlerin yorumlanışı açısından yabancısı olmadığımız bir işlem yoluyla, o noktanın tam olarak belirlenebileceğini görmesiydi; bir

f(x,y) = 0 denkleminin belirsiz olmasına ve x ve y değerlerinin sonsuz bir sayısı tarafından doyurulabilmesine karşın, gene de bu x ve y değerlerinin bir eğri oluşturan bir dizi noktanın koordinatlarını belirlediğini ve f(x,y) = 0 denkleminin bu eğrinin belli bir geometrik özelliğini, daha açık olarak, eğri için üzerindeki her noktada geçerli olan bir özelliği anlattığını görmesiydi. Descartes uzaydaki bir noktanın benzer olarak üç koordinat tarafından belirlenebileceğini ileri sürdü, ama dikkatini düzlem eğrilere sınırladı.

Bir eğrinin özelliklerini araştırabilmek için, bir tanım olarak herhangi bir belirli geometrik özelliği seçmenin ve onu eğri üzerindeki herhangi bir noktanın (o sıradaki) koordinatları arasındaki bir denklem aracılığıyla anlatmanın, eş deyişle, tanımı analitik geometrinin diline çevirmenin yeterli olduğu henem görüldü. Böyle elde edilen denklem örtük olarak eğrinin her özelliğini kapsar, ve herhangi bir tikel özellik betinin geometrisi konusunda sıkıntıya girmeksizin sıradan cebir yoluyla ondan çıkarsanabilir. Bu daha eski yazarlar tarafından belli belirsiz anlaşılmış ya da öngörülmüş olabilir, ama Descartes daha ileri gitti ve iki ya da daha çok eğrinin bir ve aynı koordinatlar dizgesi ile ilişkilendirilebileceği, ve iki eğrinin kesişme noktalarının bu eğrilerin denklemleri için ortak köklerin bulunuşu yoluyla belirlenebileceği gibi çok önemli olguları gösterdi. Daha öte ayrıntıya girmem gereksizdir, çünkü hemen hemen yukarıdakileri anlaşılır bulan herkes analitik geometri okumuş olmalıdır, ve bulunuşunun değerini kolayca görebilir.

Descartes'ın Géométrie'si üç kitaba bölünür: bunlardan ilk ikisi analitik geometriyi ele alır, ve üçüncüsü o günlerde geçerli cebirin bir çözümlemesini kapsar. Uslamlamalarını izlemek biraz güçtür, ama bulanıklık bilerek yaratılır.

Birinci kitap analitik geometrinin ilkelerinin bir açıklaması ile başlar, ve Pappus'un Synagogee'sinin yedinci kitabında ortaya sürülen ve özellikle bir genel teoremi ile önceki geometricileri çaresiz bırakan belli bir problemin tartışmasını kapsar, ve Descartes'ı analitik geometrinin bulunuşuna götüren şey bu problemi çözme girişimi oldu. Problemin tam bildirilişi oldukça karmaşıktır, ama en önemli sorun bir noktanın yerini bulmaktır, öyle bir yolda ki verili m doğru çizgi üzerindeki dikeylerin çarpımı verili başka n doğru çizgi üzerindeki dikeylerin çarpımı ile değişmez bir oranda olacaktır. Eskiler bunu m = 1, n = 1 durumu için, ve m = 1, n = 2 durumu için geometrik olarak çözmüşlerdi. Pappus, bunun dışında, eğer m = n = 2 ise, yerin bir konik olduğunu bildirmiş, ama hiçbir tanıtlama vermemişti; Descartes ta bunu arı geometri ile çözmeyi başaramadı, ama eğrinin ikinci dereceden bir denklem yoluyla temsil edildiğini, eş deyişle bir konik olduğunu gösterdi; daha sonra Newton problemin arı geometri yoluyla güzel bir çözümünü sundu.

İkinci kitapta Descartes eğrileri geometrik ve mekanik eğriler olarak iki sınıfa ayırır. Geometrik eğrileri her biri tek bir koordinat eksenine koşut olarak "eşölçümlü" hızlarla devinen iki çizginin kesişmesi yoluyla yaratılabilecek eğriler olarak tanımlar; bu terimlerle demek istediği şey dy/dx'in cebirsel bir işlem olduğudur, örneğin elips ve sisoid (sarmaşık eğrisi) durumunda olduğu gibi. Bu çizgilerin hızlarının oranı "eşölçümsüz" olduğu zaman, bir eğriyi mekanik olarak adlandırır; ve bu terim ile demek istediği şey dy/dx'in aşkınsal bir işlev olduğudur, örneğin sikloid (yuvarlanma eğrisi) ve 'ikinci' dereceden denklemler durumunda olduğu gibi. Descartes tartışmasını geometrik eğrilere sınırladı. Günümüzde kabul edilen cebirsel ve aşkınsal eğriler sınıflandırması Newton'dan gelir.

Descartes ayrıca eğrilere teğetler kuramına da özel bir dikkatle yaklaştı — belki de kendisinin hemen yukarıda değinilen sınıflandırma dizgesinden çıkarsanabileceği gibi. Bir noktadaki bir teğetin o sıralar geçerli olan tanımı noktadan onunla eğri arasında başka hiçbir doğru çizginin

çizilemeyeceği bir yolda geçen bir doğru çizgi, eş deyişle, en yakın değme durumundaki doğru çizgi olduğu biçimindeydi. Descartes bunu ‘‘teğet bir kesenin (sekant) sınırlayıcı konumudur’’ önesürümüne eşdeğer bir bildirim ile değiştirmeyi önerdi; Fermat, ve daha sonraki bir tarihte Maclaurin ve Lagrange bu tanımı kabul ettiler. Newton ve Leibnitz tarafından izlenen Barrow ise bir eğriyi içine çizilen bir çokgenin kenarları belirsiz ölçüde küçük olduğu zamanki sınırı olarak gördü, ve çokgenin kenarlarının, uzatıldıkları zaman, sınırda eğriye bir teğet olduklarını bildirdi. Öte yandan, Roberval bir noktadaki bir teğeti eğriyi betimlemekte olan bir noktanın o kıpıdaki deviminin yönü olarak tanımladı.*Hangi tanım seçilirse seçilsin sonuçlar aynıdır, ama hangi tanımın doğru olduğu üzerine tartışma sıkıcıydı. Mektuplarında Descartes bir rulete teğetler ve dikeyler çizmek için genel kural vererek kuramını örnekledi.

*[Sofist Protagoras (David Hume’un ‘geometri’ anlayışına bütünüyle uygun düşen bir yolda) duyu verileri tarafından doğrulanamayan teğetin bir eğriyi birden çok noktada keseceğini ileri sürüyordu. — A.Y.]

Descartes tarafından verili bir eğrinin herhangi bir noktasındaki teğet ya da dikeyi bulmak için kullanılan yöntem özünde şöyleydi. Eğriyi üzerindeki bitişik olmayan iki noktada kesecek bir dairenin özek ve yarıçapını belirledi. Daireye o noktadaki teğet eğri için gereken teğet olacaktır. Modern ders kitaplarında genellikle $y = mx + c$ biçimindeki bir doğru çizginin eğriyi kestiği iki noktanın verili nokta ile çakışmaları koşulu belirtilir: bu m ve c’yi belirlememizi sağlar, ve böylece teğetin denklemi belirlenmiş olur. Bununla birlikte, Descartes bunu yapmayı göze almadı, ama en yalın eğri olarak ve üzerine bir teğetin nasıl çizileceğini bildiği bir eğri olarak bir daireyi seçti ve böylece dairesini verili eğriye söz konusu noktada değeceği bir yolda belirleyerek problemi bir daireye bir teğet çizme işlemine indirgedi. Geçerken belirtmem gerek ki Descartes bu yöntemi yalnızca bir eksen çevresinde bakışık olan eğrilere uyguladı, ve dairenin özeğini eksenin üzerinde aldı.

Descartes’ın bile bile seçtiği bulanık biçem bu kitapların okunmasını ve hemen kabul edilmelerini yavaşlattı; ama F. de Beaune tarafından açıklayıcı notlarla bir Latince çevirileri hazırlandı, ve bunun F. van Schooten’in bir yorumu ile birlikte bir yayımı 1659’da çıktı ve yaygın olarak okundu.

Géométrie’nin üçüncü kitabı o sıralar geçerli olan cebirin bir çözümlemesini kapsar, ve bilinen nicelikleri belirtmek için alfabenin başındaki harfleri ve bilinmeyen nicelikleri belirtmek için sonundakileri kullanma alışkanlığını yerleştirerek konunun dilini etkilemiştir. Descartes bundan başka şimdi kullanımda olan indisler dizgesini getirdi; büyük bir olasılıkla bu onun özgün bir buluşuydu, ama burada okura konunun daha önceki yazarlar tarafından ortaya atıldığını ama genel olarak benimsenmediğini anımsatacağım. Descartes’ın kullandığı harflerin olumlu ya da olumsuz herhangi bir niceliği temsil edebileceklerini, ve tek bir genel durum için bir önermeyi tanıtlamanın yeterli olduğunu görmüş olup olmadığı kuşkuludur. Bir denklemin tüm terimlerini denklemin bir yanına almakla kazanılan üstünlüğü anlayan en erken yazar oydu, üstelik Stifel ve Harriot’un zaman zaman bu biçimi seçip kullanmış olmalarına karşın. Descartes olumsuz niceliklerin anlamını gördü ve onları özgürce kullandı. Bu kitapta cebirsel bir denklemin olumlu ve olumsuz köklerininin sayısına sınırı bulma kuralından yararlandı ve bu bugün de onun adıyla bilinir; ve denklemlerin çözümü için belirsiz katsayılar yöntemini getirdi. Herhangi bir derecedeki cebirsel denklemlerin çözülmesini sağlayacak bir yöntem verdiğini düşünmesine karşın, bu inancında yanıldı. Ayrıca belirtilebilir ki bir çokyüzlünün yüz, kenar ve açılarının sayısı arasındaki ilişki üzerine genellikle Euler’e yüklenen bir kuramı bildirdi; bu Careil tarafından yayımlanan denemelerden birinde bulunur.

Söylem'e öteki iki ekten biri optiğe ayrılmıştır. Bunun en ilgi çekici yanı kırınım yasası üzerine verilen bildirimden oluşur. Bu görünürde Snell'in çalışmasından alınmış, ama ne yazık ki okuru Descartes'ın araştırmalarına bağlı olduğunu sanmaya götürebilecek bir yolda bildirilmiştir. Descartes Snell'in denemelerini 1626 ya da 1627'de Paris'te iken yinelemiş görünür, ve daha sonra Snell'in erken araştırmalarına ne denli borçlu olduğunu unutmuş olması olasıdır. Optiğin büyük bir bölümü bir teleskopun mercekleri için en iyi şekli belirleme konusuna ayrılmıştır, ama bir camın yüzeyini istenen bir biçime taşlamadaki mekanik güçlükler bu araştırmaları uygulamada çok az yararlı kılacak denli büyüktür. Descartes ışık ışınlarını gözden ilerleyerek bir bakıma nesneye dokunuyor olarak mı görmek — Yunanlıların yaptıkları gibi —, yoksa onları nesneden çıkarak gözü etkiliyor olarak mı almak gerektiği konusunda kuşkuda kalmış görünür; ama, ışık hızını sonsuz olarak gördüğü için, bunu özellikle önemli saymadı.

Meteorlar üzerine öteki eklenti sayısız atmosfer fenomeninin bir açıklamasını kapsar ve aralarında gökkuşağı da bulunur; gökkuşağının açıklaması zorunlu olarak eksiktir, çünkü Descartes bir tözün kırınım indisinin değişik renklerdeki ışıklar için değişik olduğunu bilmiyordu.

Descartes'ın fiziksel evren kuramı daha erken bir dönemin yayımlanmamış çalışması olan Le Monde'da kapsanan sonuçların çoğuna anlatım verir ve metafiziksel bir temel üzerine dayanır. Devimin bir tartışması ile başlar; ve sonra on doğa yasası ortaya koyar ki, bunlardan ilk ikisi Newton tarafından verilen devim yasaları ile hemen hemen özdeştir; geri kalan sekiz yasa sağın değildir. Bundan sonra özdeğin doğasını tartışmaya geçer ve onu üç biçiminin olmasına karşın türde biçimdeş olarak görür. Evrenin özdeğinin devimde olması, ve devimin bir dizi burgaçta sonuçlanması gerektiğini varsayar. Güneşin bu özdeğin muaazzam bir çevrintisinin özeği olduğunu, burada gezegenlerin yüzdüklerini ve bir su çevrintisindeki samanlar gibi sürüklendiklerini bildirir. Her bir gezegenin uydularını devindiren ikincil bir çevrintinin özeği olduğu, ve bu ikincil çevrintilerin birincil çevrintiyi oluşturan kuşatıcı ortamda yoğunluk değişimleri ürettiği ve böylece gezegenlerin dairelerde değil ama elipslerde devinmelerine yol açtığı kabul edilir. Tüm bu sayıltılar keyfidirler ve herhangi bir araştırma tarafından desteklenmemişlerdir. Descartes'ın önsavı üzerine, güneşin bir odakta değil (Kepler'in gösterdiği gibi), ama bu elipslerin özeğinde olacağını, ve bir cismin ağırlığının dünya yüzeyinde ekvator dışında her yerde dikey olmayan bir yönde etkide bulunacağını tanıtlamak güç değildir; ama burada Newton'un 1687'de Principia'sının ikinci kitabında kuramı ayrıntılı olarak irdelediğini ve sonuçlarının yalnızca Kepler'in yasalarının her biri ile ve temel mekanik yasaları ile değil, ama ayrıca Descartes tarafından varsayılan doğa yasaları ile de uyumsuz olduğunu gösterdiğini söylemek yeterli olacaktır. Gene de, kabalığına ve özünlü kusurlarına karşın, burgaçlar kuramı gökbilimde yeni bir evreyi belirtir, çünkü bütün evrenin fenomenlerini deneyin yeryüzünde doğru olduklarını gösterdiği aynı mekanik yasalar yoluyla açıklamaya yönelik bir girişimdir.

[Bu çeviri için (c) Aziz Yardımlı]

[Parça W. W. Rouse Ball'ın internette yayımlanan A Short Account of the History of Mathematics başlıklı çalışmasından alınmıştır (4'üncü basım, 1908).]

İdea Yayınevi / 2014

FELSEFİ MELANKOLİ David Hume

Kaynak · Noesis

David Hume ve hayvan inancı

İNSAN DOĞASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

KİTAP I.

ANLAK ÜZERİNE

İnsan usundaki bu çelişkiler ve eksiklikler karmaşasının yeğin görüşü üzerimde öylesine etkili oldu ve beynimi öylesine kızıştırdı ki, tüm inanç ve uslamlamayı yadsımaya hazırım ve hiçbir görüşe giderek bir başkasından daha olası ya da olabilir diye bile bakamıyorum. Neredeyim, ya da neyim? Varoluşumu hangi nedenlerden türetirim, ve hangi duruma geri döneceğim? Kimin iyiliğini elde etmeye çalışayım, ve kimin öfkesinden korkmalıyım? Hangi varlıklar kuşatır beni, ve kimin benim üzerimde etkisi ve benim kimin üzerinde etkim vardır? Tüm bu sorularla kafam karıştı, ve kendimi imgelenebilecek en acıklı durumda, en koyu karanlık tarafından kuşatılmış ve her örgen ve yetinin kullanımından bütünüyle yoksun bı- rakılmış duymaya başlıyorum.

Ne mutlu ki, us bu bulutları dağıtmaya yeteneksizken, doğanın kendisi bu amaç için yeterlidir, ve ya bu kafa eğilimini gevşeterek ya da küçük bir oyalanmayla ve duyularımın tüm bu kuruntuları gideren diri izlenimi ile beni bu felsefi melankoli ve sabuklamadan kurtarır. Yemek yerim, bir tavla oynarım, söyleşilere katılırım, ve dostlarımla mutluyumdur; ve üç dört saatlik eğlenceden sonra, bu kurgulara geri döndüğüm zaman bunlar öylesine soğuk, gergin ve saçma görünürler ki, içimden onlara daha öte girmek gelmez

A TREATISE OF HUMAN NATURE

BOOK I.

OF THE UNDERSTANDING

The intense view of these manifold contradictions and imperfections in human reason has so wrought upon me, and heated my brain, that I am ready to reject all belief and reasoning, and can look upon no opinion even as more probable or likely than another. where am I, or what? From what causes I derive my existence, and to what condition shall I return? whose favour shall I court, and whose anger must I dread? what beings surround me? and on whom have I any influence, or who have any influence on me? I am confounded with all these questions, and begin to fancy myself in the most deplorable condition imaginable, inviron'd with the deepest darkness, and utterly depriv'd of the use of every member and faculty

Most fortunately it happens, that since reason is incapable of dispelling these clouds, nature herself suffices to that purpose, and cures me of this philosophical melancholy and delirium, either by relaxing this bent of mind, or by some avocation, and lively impression of my senses, which obliterate all these chimeras. I dine, I play a game of back-gammon, I converse, and am merry with my friends; and when after three or four hour's amusement, I wou'd return to these speculations, they appear so cold, and strain'd, and ridiculous, that I cannot find in my heart to enter into them any farther

HOBBES: MATEMATİK GÖRGÜL

Kaynak · İdea

But where Hobbes got into trouble was trying to solve real, bona fide mathematical problems. Hobbes claimed he could "square a circle": using only a compass and straight edge, construct a square and a circle with the same area. The problem was first posed by Euclid, but he couldn't solve it. Many people played with it over the centuries. Many people offered false proofs. Turns out it's

not possible to square a circle. Mathematicians proved this in the late nineteenth century.

So Hobbes was wrong. And the mathematician Wallis tore into him – not just Hobbes' math, but the "poisonous filth" he "vomited." Wallis dissected Hobbes' arguments, viciously ridiculing them one by one. He savored showing the world "how little [Hobbes] understands the mathematics from which he takes his courage."

Tepe-Alıntılar

John Locke Against Freedom

Kaynak · Noesis

John Locke's classical liberalism isn't a doctrine of freedom. It's a defense of expropriation and enslavement.

or classical liberals (often called libertarians in the US context), the founding documents of liberalism are John Locke's Second Treatise on Government and Letters on Toleration, which set out the case for a limited government, respectful of private property rights and tolerant of religious differences. Locke lived in England (and for five years in exile in the Netherlands) in the seventeenth century, and his work is normally interpreted in terms of the struggles between the English king and parliament from the Civil War to the "Glorious Revolution" of 1688, in which the absolutist Stuart dynasty was overthrown.

For those who get around to actually reading the Treatise, there are some unappealing passages in which Locke justifies slavery (as applied to captives taken in war) and denies that his theory of property rights applies to hunter-gatherer societies such as those of Native Americans. But these issues seem so far removed from Locke's social context in seventeenth-century England as to be mere asides, irrelevant to the main argument.

Considering both his own life and his historical impact, however, Locke is more accurately regarded as an American philosopher than an English one, even though he never crossed the Atlantic in person. Recent scholarship on Locke has focused on facts that have always been well known but, like other unpleasant historical facts, have been overlooked or disregarded. This historical reappraisal implies a new and radically different understanding of his political philosophy.

In a career of fluctuating fortunes, Locke was intimately involved with American affairs. As secretary to the Earl of Shaftesbury, then chancellor of the exchequer, Locke assisted in drafting the Fundamental Constitutions of Carolina. He was secretary to the Council of Trade and Plantations (1673–74) and a member of the Board of Trade (1696–1700), with responsibility for the American colonies. He was a major investor in the English slave trade through the Royal African Company and the Bahama Adventurers company.

Thus, when Locke wrote about slavery and the conditions under which property in land might be acquired, American conditions were far more directly relevant than those in England, where chattel slavery was unknown, and where the original acquisition of land was a historical fiction.

Given his reputation as a defender of property rights and personal freedom, Locke has been accused of hypocrisy for his role in promoting and benefiting from slavery and the expropriation of indigenous populations, actions that would seem to contradict his philosophical position. This is too charitable.

The real contradictions are to be found within Locke's philosophical writings. These are designed to fit his political positions both in England, where he supported resistance to the absolutist pretensions of the Catholic James II, and in America, where he was part of the slave-owning ruling class (albeit from afar).

An early example of Locke's doctrinal flexibility can be found in his Letters Concerning Toleration. Although the argument for toleration appears general, Locke manages to find reasons for excluding both Catholics and atheists. So, in the context of seventeenth-century England, the only group who would benefit from Locke's proposed policy of toleration was Protestant dissenters from the established Church of England. This was, not surprisingly, the group to which Locke belonged.

Locke's theory of property is similarly self-serving. It's generally seen as a historical fiction, used to justify currently existing property rights, despite the fact that they cannot really have been acquired in the way that Locke suggests. As Hume objected, "there is no property in durable objects, such as lands or houses, when carefully examined in passing from hand to hand, but must, in some period, have been founded on fraud and injustice."

That's true of course. Considered in the American context, however, Locke is not offering a theory of original acquisition. Rather, his theory is one of expropriation, designed specifically to justify the "fraud and injustice" to which Hume refers.

Locke's central idea is that agriculturalists, by mixing their labor with the soil, thereby acquire a title to it. He immediately faces the objection that before the arrival of agriculture, hunters and gatherers worked on the land and gained sustenance from it. So, it would seem, the would-be farmer has arrived too late. The obvious example, to which he refers several times, is that of European colonists arriving in America. Locke's answer is twofold.

First, he invokes his usual claim that there is plenty of land for everybody, so appropriating some land for agriculture can't be of any harm to the hunter-gatherers. This is obviously silly. It might conceivably be true for the first agriculturalist (though on standard Malthusian grounds there is no reason to suppose this), or the second or the fiftieth, but at some point the land must cease to be sufficient to support the preexisting hunter-gatherer population. At this point, well before all land has been acquired by agriculturalists, his theory fails.

Locke must surely have known his claim to be false, not as a matter of abstract reasoning, distant history, but in terms of contemporary fact. His Treatises on Government were published in 1689, a year after the outbreak of King William's War (the North American theatre of the Nine Years War). The core issue in this war, as in a string of earlier conflicts, was control of the fur trade, the most economically significant form of hunter-gatherer activity. But underlying that was the general pressure arising from the steady expansion of European agriculture into lands previously owned by Indian tribes.

As a capitalist, and shareholder in American businesses such as the (slaveholding) Bahama Adventurers, Locke could scarcely have been unaware of these facts. Indeed he refers in the Treatise to American contacts who gave him his information.

Locke's real defense is that regardless of whether there is a lot or a little, uncultivated land is essentially valueless. All, or nearly all, the value, he says, comes from the efforts of the farmers who improve the land. Since God gave us the land to improve, it rightfully belongs to those who improve it.

This is exactly the reasoning of the Supreme Court majority in Kelo v. City of New London. Ms Kelo and her neighbors were indeed occupying the land in question, but, so the Court concluded, they weren't able or willing to make the best use of it. So, the only way the city could ensure the best economic use of the land in question was to use its eminent domain power of compulsory acquisition.

All of this relates back to the point I've raised before, that the credibility of any Lockean theory defending established property rights from the state that established them depends on the existence of a frontier, beyond which lies boundless usable land. This in turn requires the erasure (mentally and usually in brutal reality) of the people already living beyond the frontier and drawing their sustenance from the land in question.

Now for Locke on slavery. Locke's reputation as an opponent of slavery rests in part on misunderstanding and in part on the fact that he offered a more limited justification of slavery than earlier writers.

As regards misunderstanding, Locke's oft-quoted statement that "SLAVERY is so vile and miserable an estate of man, and so directly opposite to the generous temper and courage of our nation; that it is hardly to be conceived, that an Englishman, much less a gentleman, should plead for it" sounds like a statement of absolute condemnation. In fact, however, it is more appropriately understood as an early rendition of the jingoism expressed in the sentiment that "Britons never, never, never, shall be slaves."

Locke's intention, in this passage, was to demolish the idea of Sir Robert Filmer that Englishmen (including English Americans) could voluntarily agree to submit to a government with the absolutist claims of the Stuarts — it was this submission to which the term "slavery" referred. At the same time, he allowed for absolute chattel slavery, with power of life and death, in the case of "prisoners taken in a just war." In his work on the Constitution of the Carolinas, Locke extended the same absolute power to the owners of African-American slaves.

There's an obvious contradiction here. While Africans were frequently enslaved as a result of war, there was no reason to suppose this war to be just, and it was obviously impossible to extend this justification to their children.

Some Locke scholars have concluded, as a result, that his political position was in hypocritical contradiction of his theoretical views. That seems too generous to Locke as a theorist.

As we've seen, his theory of property in general has precisely the same characteristics: a liberal-sounding defense of the rights of Englishmen to property and freedom, used to justify their deprivation of those rights from indigenous people. Similarly, in his much-vaunted Letters on Toleration, he managed to find reasons to exclude Catholics and atheists, so that the only proposed beneficiaries of toleration were dissenting Protestants like himself.

Locke is American in another crucial respect. His writings were largely ignored in England, and gained their prominence almost entirely from their influence on the founders of the United States.

More precisely, Locke's principles perfectly suited the Southern Federalists who dominated the early years of the United States. On the one hand, they justified rebellion against the British Crown. On the other hand, they rejected any interference with property rights, including slave ownership. More broadly, Locke's theory stood in opposition to the radical democratic possibilities of the American Revolution, represented by figures like Benjamin Franklin and Thomas Paine.

The contradictions inherent in Locke's position were pointed out by critics at the time, and summed up by that old-fashioned Tory, Dr Samuel Johnson, who remarked, "How is it that we hear the loudest yelps for liberty from the drivers of Negroes?" (Johnson's friendship with his Jamaican servant, Francis Barber, a former slave, was a striking testimony to his character.)

But history is written by the winners. Locke benefitted from the same historical amnesia that has absolved all the US founders, most notably Jefferson and Madison, along with antebellum leaders like Calhoun and Clay, from their role in maintaining and extending slavery. This amnesia was reinforced by the dominance of the pro-slavery Dunning School in historical discussion of the Civil War and Reconstruction Era. It is only since the emergence of the Civil Rights Movement that these questions have been reopened.

If Locke is viewed, correctly, as an advocate of expropriation and enslavement, what are the implications for classical liberalism and libertarianism? The most important is that there is no justification for treating property rights as fundamental human rights, on par with personal liberty and freedom of speech.

The true liberal tradition is represented not by Locke, but by John Stuart Mill, whose wholehearted commitment to political freedom was consistent with his eventual adoption of socialism (admittedly in a rather refined and abstract form).

Mill wasn't perfect, as is evidenced by his support of British imperialism, for which he worked as an official of the East India Company, and more generally by his support for limitations on democratic majorities. But Mill's version of liberalism became more democratic as experience showed that fears about dictatorial majorities were unfounded. By contrast, Locke's classical liberalism has hardened into propertarian dogma.

As Mill recognized, markets and property rights are institutions that are justified by their usefulness, not by any fundamental human right. Where markets work well, governments should not interfere with them. But, when they fail, as they so often do, it is entirely appropriate to modify property rights and market outcomes, or to replace them altogether with direct public control.

Received ideas change only slowly, and the standard view of Locke as a defender of liberty is likely to persist for years to come. Still, the reassessment is underway, and the outcome is inevitable. Locke was a theoretical advocate of, and a personal participant in, expropriation and enslavement. His classical liberalism offers no guarantee of freedom to anyone except owners of capitalist private property.

John Locke / İnsan Anlağı Üzerine Bir Deneme (1690) / KİTAP I; KİTAP II (Tr-Eng)

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

John Locke

İNSAN ANLAĞI ÜZERİNE BİR DENEME

AN ESSAY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING (1690)

KİTAP I; KİTAP II

Çeviren: Aziz Yardımlı

John Locke (1632-1704)

İinsan Anlağı Üzerine Bir Deneme

KİTAP I.

Ne İlkeler ne de Düşünceler Doğuştandır

Bölüm I.

DOĞUŞTAN KURGUL İLKELER YOKTUR

John Locke

An Essay Concerning Human Understanding

BOOK I.

Neither Principles nor Ideas Are Innate

Chapter I

NO INNATE SPECULATIVE PRINCIPLES

1. Herhangi bir bilgiye erişme yolunun gösterilmesi doğuştan olmadığını tanıtlamak için yeterli. Anlakta belli doğuştan ilkelerin, belli birincil kavramların, koinai ennoiai, bir bakıma insan anlığı üzerine basılı imlerin olduğu, bunların ruh tarafından daha onun ilk varlığında kazanılarak onunla birlikte dünyaya getirildiği kimi insanlar arasında yerleşik bir görüştür. Önyargısız okurları bu sayıltının yanlışlığı konusunda inandırmak için, yalnızca (bu Söylemin izleyen bölümlerinde yapacağımı umduğum gibi) insanların iye oldukları tüm bilgiye hiçbir doğuştan izin yardımı olmaksızın yalnızca doğal yetilerinin kullanımı yoluyla nasıl erişebildiklerini, ve böyle herhangi bir kökensel kavram ya da ilke olmaksızın pekinliğe nasıl varabildiklerini göstermek yeterli olacaktır.* Çünkü Tanrının bir görüş yetisi verdiği ve renkleri dışsal nesnelerden gözler yoluyla almak için bir güçle donattığı bir yaratıkta, renklerin düşüncelerinin doğuştan olduklarını varsaymanın uygunsuz olacağının kolayca kabul edileceğini sanıyorum: Ve doğanın izlenimlerine ve doğuştan imlere çeşitli gerçeklikler yüklemek daha az usaaykırı olmayacaktır, çünkü kendimizde bunların sanki onlar kökensel olarak anlık üzerine basılı imişler gibi kolay ve pekin bilgilerine erişmeye uygun yetiler gözleyebiliriz .

Ama gerçeklik arayışında bir insanın kendi düşünceleri onu olağan yolun biraz da olsa dışına çıkardığında herhangi bir eleştiri olmaksızın onları izlemesine izin verilmediğinden, beni o görüşün gerçekliğinden kuşku duymaya götüren nedenleri sıralayacağım, ve bunu, eğer yanılmışsam, yanlışlığımın bir özrü olarak yapacağım; ki bunu benimle birlikte kendilerini gerçeği nerede bulurlarsa onu orada kucaklamaya bırakanlar tarafından irdelenmek üzere bırakıyorum.

*[Locke denemesinde ‘impress’ ve ‘impression’ sözcüklerini biçimsel benzerliklerinden sık sık yararlanır. İngilizce’de eylem olarak ‘impress’ basmak, damgalamak demektir, ve buradan ‘izlenim’ olarak ‘impression’a geçmek kökensel anlamı bütünüyle bir yana bırakmayı gerektirir. Locke ‘impression’u ‘iz,’ ‘damga,’ ‘işaret’ anlamlarında kullanır. ‘İzlenim’ olarak ‘impression’ sözcüğünün öznelliği Türkçe’de açıktır, ve Hume’un ‘impression’un yanısıra ‘perception/algı’ anlatımını kullanmasının nedeni sözcüğün bu genişliğidir. Aynı anlam gevşekliği Kant’ın ‘Anschauung/intuition’ (Lat.) sözcüğünün 'sezgi' ile çevrilmesi ile daha da yeğinleşir ve doğal bilincin saflığı üzerinde oynayabilmek için görgücülük için bulanıklık, belirsizlik, kuşkuculuk denli kurtarıcı ve verimli başka hiçbirşey yoktur.]

1. The way shown how we come by any knowledge, sufficient to prove it not innate. It is an established opinion amongst some men that there are in the understanding certain innate principles; some primary koinai ennoiai, characters, as it were stamped upon the mind of man, which the soul receives in its very first being, and brings into the world with it . It would be sufficient to convince unprejudiced readers of the falseness of this supposition, if I should only show (as I hope I shall in the following parts of this Discourse) how men, barely by the use of their natural faculties, may attain to all the knowledge they have, without the help of any innate impressions, and may arrive at certainty, without any such original notions or principles . For I imagine any one will easily grant that it would be impertinent to suppose the ideas of colours innate in a creature whom God hath given sight, and a power to receive them by the eyes from external objects; and no less unreasonable would it be to attribute several truths to the impressions of nature, and innate character, when we may observe in ourselves faculties fit to attain an easy and certain knowledge of them as if they were originally imprinted in mind.

But because a man is not permitted without censure to follow his own thoughts in the search of truth, when they lead him ever so little out of the common road, I shall set down the reasons that made me doubt of the truth of that opinion, as an excuse for my mistake, if I be in one; which I leave to be considered by those who, with me, dispose themselves to embrace truth wherever they find it .

2. Halk büyük uslamlamayı onaylar. Hem kurgul hem de kılgısal olan (çünkü her ikisinden de söz ederler) ve üzerlerinde evrensel olarak tüm insanlık tarafından anlaşılan belli ilkelerin var olduklarından daha yaygın olarak sorgusuzca kabul edilen hiçbirşey yoktur; ve buna göre ileri sürerler ki, insanların ruhları onları daha ilk varlıklarında kazanır, ve onların da, tıpkı özünlü yetilerinin herhangi birinin olduğu gibi, zorunlu olarak ve olgusal olarak kendileri ile birlikte dünyaya getirdikleri değişmez imler olmaları gerekir.

2. General assent the great argument. There is nothing more commonly taken for granted than that there are certain principles, both speculative and practical (for they speak of both), universally agreed upon by all mankind: which therefore, they argue, must needs be constant impressions which the souls of men receive in their first beings, and which they bring into the world with them, as necessarily and really as they do any of their inherent faculties.

3. Evrensel onay hiçbirşeyin doğuştan olduğunu tanıtlamaz. Evrensel onaydan türetilen bu uslamlama kendi içinde öyle bir talihsizlik taşır ki, eğer üzerlerinde tüm insanlığın anlaştığı belli gerçekliklerin olduğu gerçekten de doğru olmuş olsaydı, bu onların doğuştan olduklarını tanıtlamazdı; çünkü belki de insanların onay verdikleri şeyler üzerine o evrensel anlaşmaya nasıl ulaşabildikleri konusunda başka bir yol gösterilebilirdi, ki bunun yapılabileceğini kabul ediyorum.

3. Universal consent proves nothing innate. This argument, drawn from universal consent, has this misfortune in it, that, if it were true in matter of fact that there were certain truths wherein all mankind agreed, it would not prove them innate, if there can be any other way shown how men may come to that universal agreement in the things they do consent in, which I presume may be done.

4. “Var olan vardır,” ve “Aynı Şey için olmak ve olmamak olanaksızdır” evrensel olarak onay görmez. Ama — ki daha kötüdür — doğuştan düşünceleri tanıtlamak için kullanılan bu evrensel onay uslamlaması bana böyle şeylerin olmadığının bir belgitlemesi olarak görünür, çünkü tüm

insanlığın evrensel bir onay verdiği hiçbirşey yoktur. Kurgul olan ile başlayarak şu yüceltilmiş belgitleme ilkelerini örnek olarak vereceğim: "Varolan herşey vardır," ve "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır"; ki tüm başkaları arasında doğuştan olma sanına en uygun olanlar bunlardır. Bunların evrensel olarak kabul edilen düzgüler olarak öylesine yerleşik bir ünleri vardır ki, herhangi birinin bunu sorguluyor gibi görünmesi bile hiç kuşkusuz tuhaf karşılanacaktır. Ama gene de rahatça diyebilirim ki, bu önermeler evrensel bir onay görmekten öylesine uzaktır ki, insanlığın onları hiç de böyle bilmeyen büyük bir bölümü vardır.

4. "What is, is" and "It is impossible for the same thing to be and not to be," not universally assented to. But, which is worse, this argument of universal consent, which is made use of to prove innate principles, seems to me a demonstration that there are none such, because there are none to which all mankind give an universal assent. I shall begin with the speculative, and instance in those magnified principles of demonstration, "Whatsoever is, is," and "It is impossible for the same thing to be and not to be"; which, of all others, I think have the most allowed title to innate. These have so settled a reputation of maxims universally received that it will no doubt be thought strange if anyone should seem to question it. But yet I take liberty to say that these propositions are so far from having an universal assent, that there are a great part of mankind to whom they are not so much as known.

5. Anlık üzerinde doğal olarak izleri yoktur, çünkü çocuklar, budalalar vb. tarafından bilinmezler. Çünkü ilk olarak açıktır ki tüm çocuklar ve budalalar bu ilkeler üzerine en küçük bir anlayış ya da düşünce taşımazlar. Ve bunun yokluğu tüm doğuştan gerçekliklere zorunlu olarak eşlik etmesi gereken o evrensel onayı yoketmek için yeterlidir; çünkü ruhun üzerinde algılamadığı ve anlamadığı basılı gerçekliklerin olduğunu söylemek bana hemen hemen bir çelişki gibi görünüyor: Çünkü iz bırakma, eğer herhangi birşey imleyecekse, belli gerçeklikleri algılanır kılmaktan başka birşey değildir. Çünkü anlık üzerine herhangi birşeyin anlığın onu algılaması olmaksızın iz bırakması bana pek anlaşılır gibi görünmüyor. Öyleyse eğer çocukların ve budalaların üzerlerinde o izleri taşıyan ruhları, anlıkları varsa, onlar kaçınılmaz olarak onları algılamalı, ve zorunlu olarak bu gerçeklikleri bilmeli ve onaylamalıdırlar; ki bunu yapmadıkları için, açıktır ki böyle izler yoktur. Çünkü eğer bunlar doğallıkla basılı kavramlar değilseler, nasıl doğuştan olabilirler, ve eğer basılı kavramlar iseler, nasıl bilinmez olabilirler? Bir kavramın anlık üzerine basılı olduğunu söylemek, ve gene de aynı zamanda anlığın onu bilmediğini ve henüz hiç ayrımsamadığını söylemek bu izi bir hiç yapmaktır. Anlığın henüz hiç bilmediği, henüz hiç bilincinde olmadığı hiçbir önermenin onda olduğu söylenemez. Çünkü eğer herhangi biri için söylenebilirse, o zaman, aynı nedenle, gerçek olan ve anlığın onay verebildiği tüm önermelerin anlıkta oldukları ve basılı oldukları söylenebilir; çünkü anlığın henüz hiç bilmediği herhangi birinin onda olduğu söylenebilirse, bu yalnızca onu bilmeye yetenekli olduğu için olmalıdır; ve böylece anlık bilecek olduğu tüm gerçekleri bilme yeteneğindedir. Hayır, böylece anlığın hiçbir zaman bilmediği, ve hiçbir zaman bilmeyecek olduğu gerçeklikler onun üzerine basılmış olabilir; çünkü bir insan uzun süre yaşayabilir, ve sonunda anlığının pekinlikle bilme yeteneğinde olduğu pekçok gerçekliği bilmeden ölebilir. Öyle ki eğer bilme yeteneği tartışma konusu olan doğal iz ise, bir insanın bilmiş olduğu gerçeklerin tümü de, bu açıklama üzerine, doğuştan olacaktır; ama bu çok önemli nokta çok uygunsuz bir konuşma yolundan daha çoğuna varmayacaktır, çünkü aykırısını ileri sürüyor gibi görünürken, doğuştan ilkeleri yadsıyanlardan ayrı birşey söylememektedir. Çünkü sanırım hiç kimse anlığın çeşitli gerçeklikleri bilmeye yetenekli olduğunu yadsımamıştır. Yetenek, derler, doğuştandır, bilgi ise kazanılır. Ama o zaman belli

doğuştan düzgüler için böyle bir çekişmenin anlamı nedir? Eğer gerçeklikler algılanmaksızın anlak üzerine basılabiliyorsa, anlığın bilmeye yetenekli olduğu geçeklikler arasında kökenselleri açısından hiçbir ayrım olabileceğini sanmıyorum: Tümü de doğuştan ya da tümü de raslantısal olmalıdır; kişi boşuna onları ayırdetmek için uğraşacaktır. Öyleyse anlaktaki doğuştan kavramlardan söz eden biri, (eğer böylelikle ayrı gerçeklik türlerini niyet ediyorsa) böyle gerçekliklerin anlakta onun hiçbir zaman algılamadığı gibi olduklarını, ve gene de onların bütünüyle bilgisizi olduğunu demek isteyemez. Çünkü eğer bu "anlakta oldukları" sözlerinin herhangi bir uygunluğu varsa, anlaşılmayı imlerler. Öyle ki anlakta olmak, ve anlaşılmamak; anlıkta olmak ve hiçbir zaman algılanmamak herhangi birşeyin anlıkta ya da anlakta olduğunu ve olmadığını söylemekle tümüyle birdir. Öyleyse eğer şu iki önerme, "Varolan herşey vardır," ve "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır," doğa tarafından basılmışsa, çocuklar onların bilgisizi olamazlar; bebekler, ve ruhları olan herkes, zorunlu olarak onları anlaklarında taşımalı, gerçekliklerini bilmeli, ve ona onay vermelidir.

5. Not on the mind naturally imprinted, because not known to children, idiots, etc. For, first, it is evident, that all children and idiots have not the least apprehension or thought of them. And the want of that is enough to destroy that universal assent which must needs be the necessary concomitant of all innate truths; it seeming to me near a contradiction to say, that there are truths imprinted on the soul, which it perceives or understands not: imprinting, if it signify anything, being nothing else but the making certain truths to be perceived. For to imprint anything on the mind without the mind's perceiving it seems to me hardly intelligible. If therefore children and idiots have souls, have minds, with those impressions upon them, they must unavoidably perceive them, and necessarily know and assert to these truths; which since they do not, it is evident that there are no such impressions. For if they are not notions naturally imprinted, how can they be innate? and if they are notions imprinted, how can they be unknown? To say a notion is imprinted on the mind, and yet at the same time to say that the mind is ignorant of it and never yet took notice of it, is to make this impression nothing. No proposition can be said to be in the mind which it never yet knew, which it was never yet conscious of. For if any one may, then, by the same reason, all propositions that are true, and the mind is capable ever cut asserting to, may be said to be in the mind, and to be imprinted; since, if any one can be said to be in the mind, which it never yet knew, it must be only because it is capable of knowing it; and so the mind is of all truths it ever shall how. Nay, thus truths may be imprinted on the mind which it never did, nor ever shall know; for a man may live long, and die at last in ignorance of many truths which his mind was capable of knowing, and that with certainty. So that if the capacity of knowing be the natural impression contended for, all the truths a man ever comes to know will, by this account, be every one of them innate; and this great point will amount to no more, but only to a very improper way of speaking; which, whilst it pretends to assert the contrary, says nothing different from those who deny innate principles. For nobody, I think, ever denied that the mind was capable of knowing several truths. The capacity, they say, is innate, the knowledge acquired. But then to what end such contest for certain innate maxims? If truths can be imprinted on the understanding without being perceived, I can see no difference there can be between any truths the mind is capable of knowing in respect of their original: they must all be innate or all adventitious; in vain shall a man go about to distinguish them. He therefore that talks of innate notions in the understanding, cannot (if he intend thereby any distinct sort of truths) mean such truths to be in the understanding as it never perceived, and is yet wholly ignorant of. For if these words "to be in the understanding" have any propriety,

they signify to be understood. So that to be in the understanding, and not to be understood; to be in the mind and never to be perceived, is all one as to say anything is and is not in the mind or understanding. If therefore these two propositions, ‘‘Whatsoever is, is,’’ and ‘‘It is impossible for the same thing to be and not to be,’’ are by nature imprinted, children cannot be ignorant of them: infants, and all that have souls, must necessarily have them in their understandings, know the truth of them, and assent to it.

6. İnsanların onları Us Kullanımına başladıkları zaman bildikleri [görüşü] yanıtlanıyor. Bundan kaçınmak için, genellikle tüm insanların onları us kullanımına başladıkları zaman bildikleri ve onayladıkları yanıtı verilir; ve bu onların doğuştan olduklarını tanıtlamak için yeterlidir. Yanıtlıyorum:

6. That men know them when they come to the use of reason, answered. To avoid this, it is usually answered that all men know and assent to them, when they come to the use of reason; and this is enough to prove them innate. I answer:

7. Herhangi bir imlemleri pek olmayan kuşkulu anlatımlar, açık nedenlerle, önyargı edinmiş olmakla, kendi söylediklerini bile yoklama sıkıntısına girmeyenlere gider. Çünkü, bu yanıtı herhangi bir kabul edilebilir anlamla şimdiki amacımıza uygularsak, şu iki şeyden birini imliyor olmalıdır: Ya insanlar us kullanımına başlar başlamaz bu sözde doğuştan yazıtlar onlar tarafından bilinmeye ve kabul edilmeye başlar; ya da, insanların uslarının kullanımı ve uygulanışı onlara bu ilkeleri ortaya çıkarmada yardım eder, ve kesinlikle bunları onlara bilinir kılar.

7. Doubtful expressions, that have scarce any signification, go for clear reasons to those who, being proposed, take not the paint to examine even what they themselves say. For, to apply this answer with any tolerable sense to our present purpose, it must signify one of these two things: either that as soon as men come to the use of reason these supposed native inscriptions come to be known and observed by them; or else, that the use and exercise of men’s reasons assists them in the discovery of these principles, and certainly makes them known to them.

8. Eğer us onları keşfetmişse, bu onların doğuştan olduklarını tanıtlamaz. Eğer us kullanımı ile insanların bu ilkeleri keşfedebileceklerini, ve bunun onların doğuştan olduklarını tanıtlamak için yeterli olduğunu demek istiyorlarsa, uslamlama yolları şöyle görünecektir: Usun pekinlikle önümüze serebileceği ve bize katı bir biçimde onaylatabileceği gerçekliklerin tümü de anlık üzerinde doğal olarak basılıdır; çünkü onların göstergesi yapılmış olan o evrensel onay şundan öteye varmaz: Us kullanımı yoluyla onların belli bir bilgisine ulaşabilir ve onları onaylayabiliriz; ve, bu yolla, matematikçilerin düzgüleri ve onlardan çıkarsadıkları teoremler arasında hiçbir ayrım olmayacaktır: Tümünün de eşit ölçüde doğuştan olmalarına izin verilmelidir, çünkü tümü de us kullanımı yoluyla yapılmış buluşlardır, ve eğer düşüncelerini o yolda doğru olarak uygulayacak olursa ussal bir yaratığın hiç kuşkusuz bilmeye başlayabileceği gerçekliklerdir.

8. If reason discovered them, that would not prove them innate. If they mean that by the use of reason men may discover these principles, and that this is sufficient to prove them innate, their way of arguing will stand thus, viz. that whatever truths reason can certainly discover to us, and make us firmly assent to, those are all naturally imprinted on the mind; since that universal assent, which is made the mark of them, amounts to no more but this, — that by the use of reason we are capable to come to a certain knowledge of and assent to them; and, by this means, there, will be no difference between the maxims of the mathematicians and theorems they deduce from them: all must be equally allowed innate; they being all discoveries made by the use of

reason, and truths that a rational creature may certainly come to know, if he apply his thoughts rightly that way.

9. Usun onları bulguladığı yanlıştır. Ama bu insanlar us kullanımının doğuştan olmaları gereken ilkeleri bulguladığını nasıl düşünebilirler, eğer us (eğer onlara inanabilirsek) bilinmeyen gerçeklikleri daha şimdiden bilinen ilkelerden ya da önermelerden çıkarsama yetisinden başka birşey değilse? Bulgulanması için usa gereksindiğimiz şey hiç kuşkusuz hiçbir zaman doğuştan olarak düşünülemez, eğer, dediğim gibi, usun bize doğuştan olduğunu öğrettiği belli gerçekliklerin tümünü taşımayacaksak. Us kullanımının pekala gözlerimizin görülür nesneleri bulgulamasını sağlamak için de zorunlu olduğunu düşünebiliriz, tıpkı anlağın kökensel olarak onun üzerine kazınmış olanı ve onun tarafından algılanmadan önce onda olamayanı görmesini sağlamak için de usa ya da uygulanışına gerek duyulması gibi. Öyle ki, usa böyle basılı gerçeklikleri bulgulattırmak us kullanımının bir insanın daha şimdiden bildiği şeyi yine onun önüne serdiğini söylemektir; ve eğer insanlar o doğuştan basılı gerçeklikleri kökensel olarak ve us kullanımından önce taşıyor, ve gene de us kullanımına başlayıncaya dek onları hiç bilmiyorlarsa, bu gerçekte insanların onları aynı zamanda biliyor ve bilmiyor olduklarını söylemektir.

9. It is false that reason discovers them. But how can these men think the use of reason necessary to discover principles that are supposed innate, when reason (if we may believe them) is nothing else but the faculty of deducing unknown truths from principles or propositions that are already known? That certainly can never be thought innate which we have need of reason to discover, unless, as I have said, we will have all the certain truths that reason ever teaches us to be innate. We may as well think the use of reason necessary to make our eyes discover visible objects, as that there should be need of reason, or the exercise thereof, to make the understanding see what is originally engraven in it, and cannot be in the understanding before it be perceived by it. So that to make reason discover those truths thus imprinted, is to say that the use of reason discovers to a man what he knew before; and if men have those innate impressed truths originally, and before the use of reason, and yet are always ignorant of them till they come to the use of reason, it is in effect to say, that men know and know them not at the same time.

10. Bu iki düzgünün bulgulanışında uslamlamadan hiç yararlanılmaz. Belki de burada denecektir ki matematiksel belgitlemelere ve doğuştan olmayan başka gerçekliklere önerilir önerilmez onay verilmez, ve bunlar böylelikle bu düzgülerden ve başka doğuştan gerçekliklerden ayrılırlar. İlk önerilme üzerine onay verme konusundan daha özel olarak sonra söz edeceğim [§§ 17 21]. Burada yalnızca ve hemen bu düzgülerin ve matematiksel belgitlemelerin şunda ayrıldıklarını kabul edeceğim: Birinciler anlaşılır kılınmak ve onayımızı kazanmak için usa, tanıtlamaların kullanımına gereksinirler; ama ötekiler, anlaşılır anlaşılmaz, en küçük bir uslamlama olmaksızın kabul edilip onaylanırlar. Ama bunun üzerine belirtememe izin verilmesini dilerim ki, bu durum bu genel gerçekliklerin bulunuşu için us kullanımını isteyen bu kaçamağın zayıflığını açığa serer: Çünkü kabul etmek gerek ki, onları bulmada us hiçbir biçimde kullanılmış değildir. Ve sanırım bu yanıtı verenler bu "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" düzgüsünün usumuzun bir çıkarsaması olduğunu ileri sürmek için atılmayacaklardır. Çünkü bu doğanın o çok seviyor göründükleri eliaçıklığını yok etmek olacak, ve bu arada o ilkelerin bilgisini düşüncelerimizin emeği üzerine bağımlı kılacaklardır. Çünkü tüm uslamlama araştırma ve ansal arayıştır, ve sıkıntılara girmeyi ve özenli çaba göstermeyi ister. Ve usumuzun temeli ve kılavuzu olarak doğa tarafından basılı olanın onu ortaya çıkarmak için us kullanımına gereksindiği herhangi bir hoşgörülebilir anlamda nasıl kabul edilebilir?

10. No use made of reasoning in the discovery of these two maxims. It will here perhaps be said that mathematical demonstrations, and other truths that are not innate, are not assented to as soon as proposed, wherein they are distinguished from these maxims and other innate truths. I shall have occasion to speak of assent upon the first proposing more particularly by and by. I shall here only, and that very readily, allow that these maxims and mathematical demonstrations are in this different: that the one has need of reason, using of proofs, to make them out and to gain our assent; but the other, as soon as understood, are, without any the least reasoning, embraced and assented to. But I withal beg leave to observe, that it lays open the weakness of this subterfuge, which requires the use of reason for the discovery of these general truths: since it must be confessed that in their discovery there is no use made of reasoning at all. And I think those who give this answer will not be forward to affirm that the knowledge of this maxim, "That it is impossible for the same thing to be and not to be," is a deduction of our reason. For this would be to destroy that bounty of nature they seem so fond of, whilst they make the knowledge of those principles to depend on the labour of our thought. For all reasoning is search, and casting about, and requires pains and application. And how can it with any tolerable sense be supposed, that what was imprinted by nature, as the foundation and guide of our reason, should need the use of reason to discover it?

11. Ve eğer olmuş olsaydı, bu onların doğuştan olduğunu tanıtlamazdı. Anlağın işlemleri üzerine biraz dikkatle düşünme sıkıntısına girecek olanlar anlığın kimi gerçekliklere bu çabuk onayının ne doğal yazıt ne de us kullanımı üzerine değil, ama, daha sonra göreceğimiz gibi, anlığın bunların her ikisinden de oldukça değişik bir yetisi üzerine bağımlı olduğunu bulacaklardır. Öyleyse, usun bu düzgülere onayımızı sağlamakla hiçbir ilgisi olmadığından, "insanlar us kullanımına başladıkları zaman onları bilir ve onaylar" demekle us kullanımının bize bu düzgülerin bilgisinde yardımcı oldukları denmek isteniyorsa, bu bütünüyle yanlıştır; ve, eğer doğru olsaydı, onların doğuştan olmadıklarını tanıtlardı.

11. And if there were, this would prove them not innate. Those who will take the pains to reflect with a little attention on the operations of the understanding will find that this ready assent of the mind to some truths depends not either on native inscription, or the use of reason, but on a faculty of the mind quite distinct from both of them, as we shall see hereafter. Reason, therefore, having nothing to do in procuring our assent to these maxims, if by saying that "men know and assent to them, when they come to the use of reason," be meant that the use of reason assists us in the knowledge of these maxims, it is utterly false; and, were it true, would prove them not to be innate.

12. Us kullanımına başlama bu düzgüleri bilmeye başladığımız zaman değildir. Eğer onları "us kullanımına başladığımız zaman" bilmek ve onaylamak ile bunun onların anlık tarafından ayrımsanmaya başladıkları zaman olduğu, ve çocuklar us kullanımına başlar başlamaz bu düzgüleri bilmeye ve onaylamaya da başladıkları denmek isteniyorsa, bu da yanlış ve saçmadır. İlkin şu nedenle yanlıştır, çünkü açıktır ki bu düzgüler us kullanımı denli erken bir zamanda anlıkta değildirler; ve dolayısıyla us kullanımına başlama yalnışlıkla onları keşfetme zamanına yüklenir. Çocuklarda onlar bu "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" düzgüsünün bir bilgisini edinmeden önce uzun bir zaman boyunca us kullanımının kaç örneğini gözleyebiliriz? Ve okur yazar olmayan insanların ve yabanılların büyük bir bölümü yıllarını, giderek ussal çağlarının birçok yılını bu ve benzeri genel önermeler üzerine hiç düşünmeden geçirirler. İnsanların doğuştan olduğu düşünülen bu genel ve daha soyut gerçekliklerin bilgisine us

kullanımına başlayıncaya dek ulaşmadıklarını kabul ediyorum; ve o zaman da ulaşmadıklarını ekliyorum. Bunun nedeni onlar us kullanımına başlayıncaya dek, o genel düzgülerin ilgili oldukları o genel soyut düşüncelerin anlıkta oluşmamış olmalarıdır — düşünceler ki yanlışlıkla doğuştan ilkelerle karıştırılırlar, ama aslında yapılan buluşlar ve sunulan doğruluklardırlar ve anlığa tıpkı hiç kimsenin doğuştan olduklarını düşünecek denli ileri gitmediği başka birçok önerme ile aynı yolda getirilir ve hiç kimsenin doğuştan olduklarını düşünecek denli ileri gitmediği çeşitli başka önerme ile aynı adımlardan geçerek keşfedilirler. Bunu bu Söylemin gidişinde açığa çıkaracağımı umuyorum. Bu nedenle insanların us kullanımına o genel gerçekliklerin bilgisini edinmeden önce gelmelerini bir zorunluk olarak görüyorum; ama insanların us kullanımına gelmelerinin onları buluş zamanı olduğunu yadsıyorum.

12. The coming to the use of reason not the time we come to know these maxims. If by knowing and assenting to them ‘‘when we come to the use of reason,’’ be meant, that this is the time when they come to be taken notice of by the mind; and that, as soon its children come to the use of reason, they come also to know and assent to these maxims; this also is false and frivolous. First, it is false, because it is evident these maxims are not in the mind so early as the use of reason; and therefore the coming to the use of reason is falsely assigned as the time of their discovery. How many instances of the use of reason may we observe in children, a long time before they have any knowledge of this maxim, ‘‘That it is impossible for the same thing to be and not to be?’’ And a great part of illiterate people and savages pass many years, even of their rational age, without ever thinking on this and the like general propositions. I grant, men come not to the knowledge of these general and more abstract truths, which are thought innate, till they come to the use of reason; and I add, nor then neither. Which is so, because till after they come to use of reason, those general abstract ideas are not framed in the mind, about which those general maxims are, which are mistaken for innate principles, but are indeed discoveries made and verities introduced and brought into the mind by the same way, and discovered by the same steps, as several other propositions, which nobody was ever so extravagant as to suppose innate. This I hope to make plain in the sequel of this Discourse. I allow therefore, a necessity that men should come to the use of reason before they get the knowledge of those general truths; but deny that men’s coming to the use of reason is the time of their discovery.

13. Bununla başka bilinebilir gerçekliklerden ayırdedilmezler. Bu arada belirtilebilir ki, insanlar bu düzgüleri ‘‘us kullanımına başladıkları zaman’’ bilir ve onlara o zaman onay verirler demek olgunun gerçekliğinde [in reality of fact = işin aslında] şuna varır: Onlar us kullanımımızdan önce hiçbir zaman bilinmezler ne de ayrımsanırlar, ama bir insanın yaşamı sırasında belli bir zaman sonra onaylanmaları olanaklıdır; ama ne zaman olduğu belirsizdir. Ve böylece tüm başka bilinebilir gerçeklikler için de durum bunlar için olduğu gibidir; ki bu nedenle us kullanımına başladığımız zaman bilinmelerinden ötürü başkalarına karşı ne bir üstünlükleri ne de bir ayrımları vardır; ve böylelikle doğuştan oldukları değil, ama tersi tanıtlanmış olur.

13. By this they are not distinguished from other knowable truths. In the mean time it is observable, that this saying, that men know and assent to these maxims ‘‘when they come to the use of reason,’’ amounts in reality of fact to no more but this, — that they are never known nor taken notice of before the use of reason, but may possibly be assented to some time after, during a man’s life; but when is uncertain. And so may all other knowable truths, as well as these; which therefore have no advantage nor distinction from others by this note of being known when we come to the use of reason; nor are thereby proved to be innate, but quite the contrary.((68))

14. Eğer us kullanımına başlama onların bulgulanış zamanı olsaydı, bu onların doğuştan olduğunu tanıtlamazdı. Ama, ikinci olarak, bilinmelerinin ve onaylanmalarının sağın zamanı insanların us kulanımına başladıkları zaman olsaydı, bu da onların doğuştan olduğunu tanıtlamazdı. Bu uslamlama yolu sayıltısının yanlışlığı ölçüsünde saçmadır. Çünkü, herhangi bir kavramın kökensel olarak doğa tarafından anlığa onun ilk oluşumunda basılmış olduğunu ne tür bir mantık gösterecektir, çünkü kavramın gözlenmesi ve onaylanması ilkin anlığın bütünüyle ayrı bir alanı olan bir yetisi işleme geçtidiği zaman olmaz mı? Ve dolayısıyla konuşma kullanımına başlayış, eğer onun bu düzgülerin ilk kez onaylandıkları zaman yer alması gerekseydi, (ki bu insanların us kullanımına başladıkları zamanki denli gerçeklik taşıyabilir,) onların doğuştan oldukları konusunda insanlar onlara us kullanımına başladıkları zaman onay verirler demek denli geçerli bir tanıt olurdu. O zaman doğuştan ilkeleri savunan bu insanlarla us uygulamasına başlayıncaya dek bu genel ve kendiliğinden açık düzgülerin anlıkta hiçbir bilgilerinin olmadığı konusunda anlaşıyorum: Ama us kullanımına başlayışın tam olarak onların ilk kez ayrımsandıkları zaman olduğunu yadsıyorum, ve eğer bu tam olarak o zaman olmuş olsaydı, bunun onların doğuştan olduklarını tanıtlayacağını yadsıyorum. İnsanlar ‘‘onlara us kullanımına başladıkları zaman onay verirler’’ biçimindeki bu önerme ile herhangi bir gerçeklik düzeyinde denmek istenebilecek olanın tümü şundan daha çoğu değildir: Genel soyut düşüncelerin yapımı, ve genel adların anlaşılması, ussal yetinin eşzamanlı bir edimi olduğu ve onunla birlikte büyüdüğü için, çocuklar genellikle uslarını uzunca bir süre alışıldık ve daha tikel düşünce üzerinde uyguladıktan sonra, başkaları ile olağan söylem ve eylemleri yoluyla ussal söyleşiye yetenekli oldukları kabul edilinceye dek o genel düşüncelere ulaşmazlar, ne de onları temsil eden adları öğrenirler. Eğer insanların us kullanımına başladıkları zaman bu düzgülere onay vermeleri başka herhangi bir anlamda doğru olabilirse, bunun gösterilebilmesini isterim; ya da hiç olmazsa bu ya da başka herhangi bir anlamda doğuştan olduklarını nasıl tanıtladığının gösterilebilmesini.

14. If coming to the use of reason were the time of their discovery, it would not prove them innate. But, secondly, were it true that the precise time of their being known and assented to were, when men come to the use of reason; neither would that prove them innate. This way of arguing is so frivolous as the supposition of itself is false. For, by what kind of logic will it appear that any notion is originally by nature imprinted in the mind in its first constitution, because it comes first to be observed and assented to when a faculty of the mind, which has quite a distinct province, being to exert itself? And therefore the coming to the use of speech, if it were supposed the time that these maxims are first assented to, (which it may be with as much truth as the time when men come to the use of reason,) would be as good a proof that they were innate, as to say they are innate because men assent to them when they come to the use of reason. I agree then with these men of innate principles, that there is no knowledge of these general and self evident maxims in the mind, till it comes to the exercise of reason: but I deny that the coming to the use of reason is the precise time when they are first taken notice of, and if that were the precise time, I deny that it would prove them innate. All that can with any truth be meant by this proposition, that men ‘‘assent to them when they come to the use of reason,’’ is no more but this, — that the making of general abstract ideas, and the understanding of general names, being a concomitant of the rational faculty, and growing up with it, children commonly get not those general ideas, nor learn the names that stand for them, till, having for a good while exercised their reason about familiar and more particular ideas, they are, by their ordinary discourse and actions with others, acknowledged to be capable of rational conversation. If assenting to these maxims, when men come to the use of reason, can be true in any other sense, I desire it may be shown; or at least,

how in this, or any other sense, it proves them innate.

15. Anlığın çeşitli gerçekliklere ulaşmasını sağlayan adımlar. Duyular ilkin tikel düşünceleri içeri bırakır, ve henüz boş odacığı döşerler, ve anlık aşamalı olarak onlardan kimileri ile tanışıklık kurarken belleğe yerleşirler ve onlar için adlar saptanır. Bundan sonra, anlık daha ileri gider ve onları soyutlamaya geçer, ve aşamalı olarak genel adların kullanımını öğrenir. Bu yolda anlık düşünceler ve dil ile, çevrelerinde diskursif yeteneğini uygulayacağı gereçler ile donatılmaya başlar. Ve us kullanımı, ona kulanım veren bu gereçler artarken, her gün daha görülür olur. Ama, genel düşüncelerin iyeliği ve genel sözcüklerin ve usun kullanımı genellikle birlikte büyüse de, bunun herhangi bir yolda onların doğuştan olduğunu tanıtladığını sanmıyorum. Kimi gerçekliklerin bilgisi, itiraf etmeliyim ki, çok erkenden anlıktadır, ama onların doğuştan olmadığını gösteren bir yolda. Çünkü, eğer gözleyecek olursak, bu bilginin yine doğuştan değil ama kazanılmış düşüncelere ilişkin olduğunu bulacağız; çünkü ilkin dışsal şeyler tarafından basılan düşüncelere ilişkindir ve dışsal şeyler ise çocuklar için en erken ilgi konusu olan ve onların duyuları üzerinde en sık iz bırakan şeylerdir. Böyle alınan düşüncelerde anlık kimilerinin bağdaştıklarını ve başkalarının ise bağdaşmadıklarını keşfeder, büyük olasılıkla herhangi bir biçimde belleği kullanmaya ve değişik düşünceler barındırmaya ve kazanmaya başlar başlamaz. Ama ister o zaman olsun ister olmasın, açıktır ki bunu sözcükleri kullanmaya ya da genellikle ‘‘us kullanımı’’ dediğimiz şeye başlamadan çok önce yapar. Çünkü bir çocuk daha konuşmaya başlamadan önce tatlı ve acı düşünceleri arasındaki ayrımı (e.d. tatlının acı olmadığını) tıpkı daha sonra (konuşmaya başladığı zaman) şekerlemenin ve acı biberin aynı şey olmadıklarını bildiği gibi bilir.

15. The steps by which the mind attains several truths. The sense at first let in particular ideas, and furnish the yet empty cabinet, and, the mind by degrees growing familiar with some of them, they are lodged in the memory, and names got to them. Afterwards, the mind proceeding further abstracts them, and by degrees learns the use of general names. In this manner the mind comes to be furnished with ideas and language, the materials about which to exercise its discursive faculty. And the use of reason becomes daily more visible, as these materials that give it employment increase. But though the having of general ideas and the use of general words and reason usually grow together, yet I see not how this any way proves them innate. The knowledge of some truths, I confess, is very early in the mind; but in a way that shows them not to be innate. For, if we will observe, we shall find it still to be about ideas, not innate, but acquired; it being about those first which are imprinted by external things, with which infants have earliest to do, which make the most frequent impressions on their senses. In ideas thus got the mind discovers that some agree and others differ, probably as soon as it has any use of memory, as soon as it is able to retain and receive distinct ideas. But whether it be then or no, this is certain, it does so long before it has the use of words, or comes to that which we commonly call ‘‘the use of reason.’’ For a child knows as certainly before it can speak the difference between the ideas of sweet and bitter (i.e. that sweet is not bitter), as it knows afterwards (when it comes to speak) that wormwood and sugarplums are not the same thing.

16. Sözde doğuştan gerçekliklere onay onların terimlerinin demek istediğinin açık ve seçik düşüncelerini taşımaya bağlıdır, doğuştanlıklarına değil. Bir çocuk üç artı dördün yediye eşit olduğunu yediye dek saymayı başarıncaya ve eşitlik adını ve düşüncesini kazanıncaya dek bilmez; ve o zaman, o sözcüklerin açıklanması üzerine, hemen o önermeyi onaylar ya da daha doğrusu doğruluğunu algılar. Ama o zaman bile onu hemen doğuştan bir gerçeklik olduğu için onaylamaz;

ne de çocuk us kullanımı istediği için o zamana dek onay vermekten kaçınmıştır; ama anlığında bu adların temsil ettiği şeylerin açık ve seçik düşüncelerini oluşturur oluşturmaz önermenin doğruluğu kendini ona gösterir. Ve o zaman o önermenin doğruluğu daha önceden bir çubuğun ve kirazın aynı şey olmadıklarını bildiği aynı zemin üzerinde ve aynı araç yoluyla bilir; ve yine aynı zemin üzerindedir ki daha sonra "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" [düzgüsünü] bilmeye başlayabilir — ileride daha tam olarak göstereceğimiz gibi. Öyle ki birinin o düzgülerin kendilerine ilişkin oldukları genel düşünceleri taşımaya, ya da onları temsil eden genel terimlerin imlemini bilmeye, ya da anlığında onların temsil ettikleri düşünceleri biraraya getirmeye başlaması ne denli geç olursa, o düzgülere onay vermesi de o denli geç olacaktır: — ki bunların terimleri, temsil ettikleri düşünceler ile birlikte, bir kedi ya da sansar düşüncelerinden daha fazla doğuştan olmadığı için, zaman ve gözlem onu onlarla tanıştırıncaya dek beklemelidir; ve o zaman, onu o düşünceleri anlığında biraraya getirmeye ve o önermelerde anlatıldığı gibi bağdaşıp bağdaşmadıklarını gözlemeye götürecek ilk fırsatta, bu düzgülerin gerçekliklerini bilme yeteneğinde olacaktır. Ve dolayısıyla bir insan onsekiz ve ondokuzun otuzyediye eşit olduğunu bir ve ikinin üçe eşit olduğunu bildiği aynı kendiliğinden açıklıkla bilir: Gene de bir çocuk bunu öteki denli çabuk bilmez; us kullanımının eksikliğinden değil, ama onsekiz, ondokuz, ve otuzyedi sözcüklerinin temsil ettiği düşünceler bir, iki ve üç tarafından imlenenler denli çabuk edinilmediği için.

16. Assent to supposed innate truths depends on having clear and distinct ideas of what their terms mean, and not on their innateness. A child knows not that three and four are equal to seven, till he comes to be able to count to seven, and has got the name and idea of equality; and then, upon explaining those words, he presently assents to, or rather perceives the truth of that proposition. But neither does he then readily assent because it is an innate truth, nor was his assent wanting till then because he wanted the use of reason; but the truth of it appears to him as soon as he has settled in his mind the clear and distinct ideas that these names stand for. And then he knows the truth of that proposition upon the same grounds and by he same means, that he knew before that a rod and a cherry are not the same thing; and upon the same grounds also that he may come to know afterwards "That it is impossible for the same thing to be and not to be," as shall be more fully shown hereafter. So that the later it is before anyone comes to have those general ideas about which those maxims are; or to know he signification of those general terms that stand for them; or to put together in his mind the ideas they stand for; the later also will it be before he comes to assent to those maxims; — whose terms, with the ideas they stand for, being no more innate than those of a cat or a weasel, he must stay till time and observation have acquainted him with them; and then he will be in a capacity to know the truth of these maxims, upon the first occasion that shall make him put together those ideas in his mind, and observe whether they agree or disagree, according as is expressed in those propositions. And therefore it is that a man knows that eighteen and nineteen are equal to thirty seven, by the same self evidence that he knows one and two to be equal to three: yet a child knows this not so soon as the other; not for want of the use of reason, but because the ideas the words eighteen, nineteen, and thirty seven stand for, are not so soon got, as those which are signified by one, two, and three.

17. Önerilir önerilmez ve anlaşılır anlaşılmaz onaylanmaları doğuştan olduklarını tanıtlamaz. Öyleyse insanlar us kullanımına başladıkları zaman genel onay biçimindeki bu kaçamak boşa çıkınca, ve o sözde doğuştan gerçeklikler ve daha sonra kazanılan ve öğrenilen başka gerçeklikler

arasında hiçbir ayrım bırakmayınca, insanlar düzgüler dedikleri şeyler için onların önerilir önerilmez ve önerdikleri terimler anlaşılır anlaşılmaz genel olarak onaylandıklarını söyleyerek bir evrensel onayı güvenceye alabilmeye çalışmışlardır; tüm insanlar, giderek çocuklar bile, bu önermelere terimleri işitir işitmez ve anlar anlamaz onay verdikleri için, bunun onların doğuştan olduklarını tanıtlamak için yeterli olduklarını düşünürler. Çünkü insanlar sözcükleri bir kez anlar anlamaz hiçbir zaman onları kuşku duyulamaz gerçeklikler olarak kabul etmeksizin yapamadıkları için, bu önermelerin hiç kuşkusuz ilkin anlakta yerleşmiş olduklarını, ve herhangi bir öğretme olmaksızın anlığın bunlara ilk önerilmeleri durumunda dolaysızca yaklaşıp onay verdiğini, ve bundan sonra hiçbir zaman onlardan bir daha kuşku duymadığını çıkarsayacaklardır.

17. Assenting as soon as proposed and understood, proves them not innate. This evasion therefore of general assent when men come to the use of reason, failing as it does, and leaving no difference between those supposed innate and other truths that are afterwards acquired and learnt, men have endeavoured to secure an universal assent to those they call maxims, by saying they are generally assented to as soon as proposed, and the terms they are proposed in understood; seeing all men, even children, as soon as they hear and understand the terms, assent to these propositions, they think it is sufficient to prove them innate. For since men never fail after they have once understood the words, to acknowledge them for undoubted truths, they would infer, that certainly these propositions were first lodged in the understanding, which, without any teaching, the mind, at the very first proposal immediately closes with and assents to, and after that never doubts again.

18. Eğer böyle bir onay bir doğuştanlık belirtisi ise, o zaman ‘‘bir artı iki eşittir üç, tatlılık acılık değildir’’ ve binlerce benzeri [önerme] doğuştan olmalıdır. Bunu yanıtlamak için bir önermeye terimlerin ilk işitilmesi ve anlaşılması üzerine verilen hazır onayın doğuştan bir ilkenin pekin belirtisi olup olmadığını [sormak] isterim. Eğer değilse, böyle bir genel onay üzerinde boş yere onların tanıtı olarak diretilmiş olacaktır; eğer onun bir doğuştanlık belirtisi olduğu söylenirse, o zaman duyulur duyulmaz genellikle onaylanan tüm önermelerin doğuştan olduklarını kabul etmelidirler, ki böylelikle ellerinin altında bir doğuştan ilkeler bolluğu durduğunu bulacaklardır. Çünkü insanların o düzgüleri doğuştan sayacakları aynı zemin, e.d. terimlerin ilk işitilme ve anlaşılmalarında onaylanmaları zemini üzerinde, ayrıca sayılara ilişkin birçok önermeyi de doğuştan olarak kabul etmeleri gerekir; ve böylece bir artı iki eşittir üç, iki artı iki eşittir dört, ve ilk işitme ve anlama üzerine herkesin onay verdiği buna benzer daha başka sayısal önermelerin bir çokluğu bu doğuştan belitler arasında yer almalıdır. Ne de bu yalnızca sayıların ve onların birçoğuna ilişkin olarak yapılan önermelerin bir ayrıcalığıdır; ama giderek doğal felsefe bile, ve tüm başka bilimler, anlaşılır anlaşılmaz onay ile karşılaşmaları kesin olan önermeler sunlarlar. ‘‘İki cisim aynı yerde olamaz’’ [önermesi] hiç kimsenin ‘‘Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır,’’ ‘‘Ak kara değildir,’’ ‘‘Bir kare bir çember değildir,’’ ‘‘Sarılık tatlılık değildir’’ düzgülerinden daha fazla sarılmadığı bir gerçekliktir. Buna, ve en azından değişik düşüncelerini taşıdığımız buna benzer milyonlarca başka önermeye herkes ilk işitmede, ve adların neyin temsil ettiklerini bilmede, kendi kafasında zorunlu olarak onay vermelidir. Eğer bu insanlar kendi kurallarına bağlı kalacaklarsa, ve terimleri ilk işitmede ve anlamada onaylamayı bir doğuştanlık belirtisi olarak alacaklarsa, yalnızca insanların taşıdıkları değişik düşünceler denli çok sayıda doğuştan önermeye izin vermekle kalmamalı, ama insanların ayrı düşüncelerin bir başkası açısından yadsındıkları önermeler yapabildikleri denli çok sayıda doğuştan önermeye izin

vermelidirler. Çünkü ayrı bir düşünceyi bir başkası açısından yadsıyan her önerme terimlerin ilk işitilme ve anlaşılmasında hiç kuşkusuz tıpkı "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" biçimindeki bu genel önerme gibi, ya da onun temeli olan ve ikisinden anlaması daha kolay olan "Aynı ayrı değildir" önermesi gibi onay bulacaktır; bu açıklama yoluyla, başka herhangi birinden söz etmesek bile, bu bir tür doğuştan önermelerden ordular bulacaklardır. Ama, hiçbir önerme kendilerine ilişkin olduğu düşünceler doğuştan olmadıkça doğuştan olamayacağı için, bu tüm renk, ses, tat beti vb. düşüncelerimizin doğuştan olduklarını varsaymak olacaktır, ki hiçbirşey us ve deneyime bundan daha aykırı olamaz. Terimlerin işitilmesi ve anlaşılması üzerine evrensel ve hazır onay, kabul ediyorum ki, bir kendiliğinden açıklık belirtisidir; bununla birlikte, doğuştan izlere değil, ama başka birşeye bağımlı kendiliğinden açıklık (daha sonra göstereceğimiz gibi,) hiç kimsenin henüz doğuştan olduklarını ileri sürecek denli aşırıya gitmediği çeşitli önermelere aittir. ((107))

18. If such an assent be a mark of innate, then "that one and two are equal to three, that sweetness is not bitterness," and a thousand the like must be innate. In answer to this, I demand whether ready assent given to a proposition, upon first hearing an understanding the terms, be a certain mark of an innate principle? If it be not, such a general assent is in vain urged as a proof of them; if it be said that it is a mark of innate, they must then allow all such propositions to be innate which are generally assented to as soon as heard, whereby they will find themselves plentifully stored with innate principles. For upon the same ground, viz. of assent at first hearing and understanding the terms, that men would have those maxims pass for innate, they must also admit several propositions about numbers to be innate; and thus, that one and two are equal to four, and a multitude of other the like propositions in numbers, that everybody assents to at first hearing and understanding the terms, must have a place amongst these innate axioms. Nor is this the prerogative of numbers alone, and propositions made about several of them; but even natural philosophy, and all the other sciences, afford propositions which are sure to meet with assent as soon as they are understood. That "two bodies cannot be in the same place" is a truth that nobody any more sticks at than at these maxims, that "it is impossible for the same thing to be and not to be," that "white is not black," that "a square is not a circle," that "bitterness is not sweetness." These and a million of such other propositions, as many at least as we have distinct ideas of, every man in his wits, at first hearing, and knowing what the names stand for, must necessarily assent to. If these men will be true to their own rule, and have assent at first hearing and understanding the terms to be a mark of innate, they must allow not only as many innate propositions as men have distinct ideas, but as many as men can make propositions wherein different ideas are denied one of another. Since every proposition wherein one different idea is denied of another, will as certainly find assent at first hearing and understanding the terms as this general one, "It is impossible for the same thing to be and not to be," or that which is the foundation of it, and is the easier understood of the two, "The same is not different"; by which account they will have legions of innate propositions of this one sort, without mentioning any other. But since no proposition can be innate unless the ideas about which it is be innate, this will be to suppose all our ideas of colours, sounds, tastes, figure, &c., innate, than which there cannot be anything more opposite to reason and experience. Universal and ready assent upon hearing and understanding the terms is, I grant, a mark of self evidence; but self evidence, depending not on innate impressions but on something else, (as we shall show hereafter,) belongs to several propositions which nobody was yet so extravagant as to pretend to be innate.((107))

19. Böyle daha az genel önermeler bu evrensel düzgülerden önce bilinir. Ne de ilk işitilmede onaylanan o "Bir artı iki eşittir üç," "Yeşil kırmızı değildir" gibi daha tikel kendiliğinden açık önermelerin doğuştan ilkeler olarak görülen o daha evrensel önermelerin sonuçları olarak kabul edildikleri söylensin; çünkü yalnızca anlakta neyin geçtiğini gözleme sıkıntısına girecek biri hiç kuşkusuz bunların ve benzeri daha az genel önermelerin o daha genel düzgüleri hiç bilmeyenler tarafından pekinlikle bilindiğini ve kararlılıkla onaylandığını bulacaktır; ve böylece, anlıkta (dedikleri gibi) ilk ilkelerden daha erken olmakla, ilk işitilmelerinde gösterilen onayı onlara borçlu olamazlar.

19. Such less general propositions known before these universal maxims. Nor let it be said that those more particular self evident propositions, which are asserted to at first hearing, as that "one and two are equal to three," that "green is not red," &c., are received as the consequences of those more universal propositions which are looked on as innate principles; since any one, who will but take the pains to observe what passes in the understanding, will certainly find that these, and the like less general propositions, are certainly known, and firmly assented to by those who are utterly ignorant of those more general maxims; and so, being earlier in the mind than those (as they are called) first principles, cannot owe to them the assent wherewith they are received at first hearing.

20. "Bir artı bir eşittir iki, vb. ne genel ne de yararlıdır" [önermesi] yanıtlanıyor. Eğer bu "İki artı iki dört eder," "Kırmızı mavi değildir" gibi önermelerin genel düzgüler olmadıkları, ne de herhangi bir büyük yararlarının olmadığı söylenirse, yanıtım bunun işitme ve anlama üzerine evrensel onay uslamlamasına ilgisiz olduğudur. Çünkü, eğer bu doğuştanlığın pekin belirtisi ise, işitilir işitilmez ve anlaşılır anlaşılmaz genel onay aldığı bulunabilen her önerme doğuştan bir önerme olarak kabul edilmelidir, tıpkı "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" düzgüsü gibi, çünkü bu zeminde eşittirler. Ve daha genel olma ayrımına gelince, bu söz konusu düzgüyü doğuştan olmaktan daha da uzaklaştırır; çünkü o genel ve soyut düşünceler ilk ayrımsamalarımıza daha tikel kendiliğinden açık önermelerin düşüncelerinden daha yabancıdır; ve dolayısıyla gelişmekte olan anlak tarafından kabul edilip onaylanmaları daha uzun sürer. Ve bu büyütülmüş düzgülerin yararlığına gelince, bu belki de onu asıl yerinde daha tam olarak irdelediğimiz zaman genellikle düşünüldüğü denli büyük bulunmayacaktır.

20. "One and one equal to Two, &c., not general nor useful," answered. If it be said, that these propositions, viz. "two and two are equal to four," "red is not blue," &c., are not general maxims, nor of any great use, I answer, that makes nothing to the argument of universal assent upon hearing and understanding. For, if that be the certain mark of innate, whatever proposition can be found that receives a general assent as soon as heard and understood, that must be admitted for an innate proposition, as well as this maxim, "That it is impossible for the same thing to be and not to be," they being upon this ground equal. And as to the difference of being more general, that makes this maxim more remote from being innate; those general and abstract ideas being more strangers to our first apprehensions than those of more particular self evident propositions; and therefore it is longer before they are admitted and assented to by the growing understanding. And as to the usefulness of these magnified maxims, that perhaps will not be found so great as it generally conceived, when it comes in its due place to be more fully considered.

21. Bu düzgülerin önerilinceye dek bir süre bilinmemeleri doğuştan olmadıklarını tanıtlar. Ama henüz "önermelere terimlerini ilk işitmede ve anlamada onay verme" ile işimizi bitirmedik. İlkin

şuna dikkat etmek uygundur ki bu, doğuştan olduklarının bir belirtisi olmak yerine, tersinin bir tanıtıdır; çünkü başka şeyleri anlayan ve bilen birçok kimsenin bu ilkelerin bunlar onlara önerilinceye dek bilgisizi olduklarını ve birinin bu gerçeklikler ile onları başkalarından işitinceye dek tanışık olamayabileceğini varsayar. Çünkü, eğer doğuştan olmuş olsalardı, onay kazanabilmek için önerilmelerinin ne gereği olurdu, eğer doğal ve kökensel bir iz (eğer böyle birşey varsa) yoluyla anlakta olmakla, önceden bilinememeleri söz konusu olamayacaksa? Ya da onları önermek onları anlıkta doğanın yaptığından daha açık olarak mı basar? Eğer böyleyse, sonuç bir insanın böylece bunlar ona öğretildikten sonra onları önceden olduğundan daha iyi bildiği olacaktır. Bundan şu çıkacaktır ki, bu ilkeler bize başkalarının öğretmesi yoluyla doğanın onları basma yoluyla kılmış olduğundan daha açık kılınabilirler: ki doğuştan ilkeler görüşü ile pek bağdaşmayacaktır, ve onlara ancak çok az yetke verecektir; ama, tersine, onları, ileri sürüldüğü gibi, tüm başka bilgimizin temeli olmaya uygunsuz kılar. İnsanların bu kendiliğinden açık gerçekliklerin birçoğu ile ilkin onların önerilmeleri üzerine tanışıklık kazandıkları yadsınamaz: Ama açıktır ki bu tanışıklığı kazanan herkes kendi içinde o zaman daha önce bilmediği ve bundan sonra hiç sorgulamadığı bir önermeyi bilmeye başladığını görür; ve gene de doğuştan olduğu için değil, ama o sözcüklerde kapsanan şeylerin doğasının irdelemesi, onlar üzerine nasıl ve ne zaman düşünecek olsa, onun başka türlü düşünmesine izin vermeyeceği için. Ve eğer terimleri ilk işitme ve anlama üzerine onay verilen herşey doğuştan bir ilke sayılacaksa, tikellerden genel bir kurala doğru kurulan her sağlam temelli gözlem doğuştan olmalıdır. Gene de herkesin değil ama ancak bilge kafaların bu gözlem üzerine ilk ışığı düşürdüğü ve onları genel önermelere indirgedikleri pekin olduğu zaman, [bu önermeler] doğuştan değildirler, ama tikel durumlar ile ön bir tanışıklıktan ve onlar üzerine düşünmeden toparlanırlar. Gözleyen insanlar bunları yaptığı zaman, gözlemeyen insanlar, bunlar onlara önerildiği zaman, onlara onaylarını geri çeviremezler.

21. These maxims not being known sometimes till proposed, proves them not innate. But we have not yet done with "assenting to propositions at first hearing and understanding their terms." It is fit we first take notice that this, instead of being a mark that they are innate, is a proof of the contrary; since it supposes that several, who understand and know other things, are ignorant of these principles till they are proposed to them; and that one may be unacquainted with these truths till he hears them from others. For, if they were innate, what need they be proposed in order to gaining assent, when, by being in the understanding, by a natural and original impression, (if there were any such,) they could not but be known before? Or doth the proposing them print them clearer in the mind than nature did? If so, then the consequence will be, that a man knows them better after he has been thus taught them than he did before. Whence it will follow that these principles may be made more evident to us by others' teaching than nature has made them by impression: which will ill agree with the opinion of innate principles, and give but little authority to them; but, on the contrary, makes them unfit to be the foundations of all our other knowledge; as they are pretended to be. This cannot be denied, that men grow first acquainted with many of these self evident truths upon their being proposed: but it is clear that whosoever does so, finds in himself that he then begins to know a proposition, which he knew not before, and which from thenceforth he never questions; not because it was innate, but because the consideration of the nature of the things contained in those words would not suffer him to think otherwise, how, or whensoever he is brought to reflect on them. And if whatever is assented to at first hearing and understanding the terms must pass for an innate principle, every well grounded observation, drawn from particulars into a general rule, must be innate. When yet

it is certain that not all, but only sagacious heads, light at first on these observations, and reduce them into general propositions: not innate, but collected from a preceding acquaintance and reflection on particular instances. These, when observing men have made them, unobserving men, when they are proposed to them, cannot refuse their assent to.

22. Önerilmeden önce örtük olarak bilinme anlığın onları anlama yeteneğinde olduğunu imler, ya da hiçbirşey imlemez. Eğer anlağın bu ilk işitme ediminden önce bu ilkelerin belirtik değil ama örtük bir bilgilerini taşıdığı söylense (“onlar bilinmeden önce anlaktadır” diyecek olanların demeleri gerektiği gibi), anlakta örtük olarak basılı olan bir ilke ile anlığın böyle önermeleri anlamaya ve kararlılıkla onaylamaya yetenekli olduğundan başka birşey denmek isteniyorsa, bunu anlamak güç olacaktır. Ve böylece tüm matematiksel belgitlemeler de, tıpkı ilk ilkeler gibi, anlık üzerindeki doğuştan izler olarak kabul edilmelidir; ki korkarım bir önermeyi belgitlemeyi ona belitlendiği zaman onay vermekten daha güç bulanlar böyle olduğunu kabul etmeyeceklerdir. Ve çizdikleri tüm çizgelerin doğanın anlıkları üzerine kazımış olduğu doğuştan imlerin eşlemlerinden başka birşey olmadığına inanacak çok az matematikçi ortaya çıkacaktır.

22. Implicitly known before proposing, signifies that the mind is capable of understanding them, or else signifies nothing. If it be said the understanding hath an implicit knowledge of these principles, but not an explicit, before this first hearing (as they must who will say that they are in the understanding before they are known), it will be hard to conceive what is meant by a principle imprinted on the understanding implicitly, unless it be this, that the mind is capable of understanding and assenting firmly to such propositions. And thus all mathematical demonstrations, as well as first principles, must be received as native impressions on the mind; which I fear they will scarce allow them to be, who find it harder to demonstrate a proposition than assent to it when demonstrated. And few mathematicians will be forward to believe, that all the diagrams they have drawn were but copies of those innate characters which nature had engraven upon their minds.

23. İlk işitme üzerine onay uslamlaması hiçbir ön öğretmenin olmaması gibi yanlış bir sayıltı üzerine dayanır. Korkarım, bizi insanların ilk işitmede kabul ettikleri düzgülerin bu nedenle doğuştan olduklarını düşünmeye inandırmak isteyen önceki uslamlamada bir başka zayıflık daha vardır; çünkü onlara öğretilmemiş olan, ve terimlerin salt bir açımlamasından ya da anlaşılmasından başka herhangi bir uslamlama ya da belgitlemeden aldıkları güç ile kabul etmedikleri önermelere onay verirler. Bunun altında bana göre şu aldanmaca yatıyor: İnsanlara hiçbirşeyin de novo [baştan] öğretilmemesi ve onların hiçbirşeyi böyle öğrenmemeleri gerekir; oysa gerçekte onlara önceden bilmedikleri birşey öğretilir ve bunu öğrenirler. Çünkü, ilkin, açıkça öyle terimleri ve imlemlerini öğrenmişlerdir ki, bunlardan hiç biri onlarla birlikte doğmuş değildir. Ama söz konusu kazanılmış bilginin tümü bu da değildir: Önermenin ilişkin olduğu düşüncelerin kendileri onlarla birlikte doğmaz, tıpkı adları gibi; ama daha sonra edinilir. Öyle ki, ilk işitmede onay verilen tüm önermelerde önermenin terimleri, onların böyle düşünceleri temsil etmeleri, ve temsil ettikleri düşüncelerin kendileri, bunlardan hiç bir doğuştan olmadığı için, böyle önermelerde doğuştan olan neyin kaldığını bilmeyi çok isterim. Çünkü birinin bana terimlerinden ya da düşüncelerinden biri doğuştan olan o önermeyi göstermesini memnuniyetle karşılayacağım. Düşünceleri ve adları derece derece kazanır, birbirleri ile uygun bağlantılarını öğreniriz; ve sonra imlemlerini öğrendiğimiz terimlerde yapılan, ve biraraya getirildiklerinde düşüncelerimizde algılayabildiğimiz anlaşma ya da anlaşmamayı anlatan önermeleri ilk işitmede onaylarız: Gerçi kendilerinde eşit ölçüde pekin ve açık olan, ama öylesine çabuk ya da kolayca

kazanılmayan düşünceleri ilgilendiren başka önermeleri aynı zamanda hiçbir biçimde onaylayamasak da. Çünkü, gerçi bir çocuk "Bir elma ateş değildir" önermesini çabucak onaylasa da — çünkü alışıldık tanışıklık [familiar acquaintance] yoluyla anlığında o iki şeyin düşüncelerinin ayrı ayrı izlerini edinmiş, ve elma ve ateş adlarının onları temsil ettiğini öğrenmiştir —, gene de aynı çocuğun "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" önermesine onay vermesi için belki de yılların geçmesi gerekecektir; çünkü, gerçi sözcükleri öğrenmek kolay olsa da, bunların imlemleri çocuğun ilgilendiği duyulur şeylere eklenen adların imlemlerinden daha büyük, kapsamlı ve soyut olduğu için, sağın anlamlarını öğrenmesi daha uzun sürer, ve temsil ettikleri o genel düşüncelerin anlığında oluşması açıkça daha uzun zamanı gerektirir. Bu olana dek, herhangi bir çocuğa böyle genel terimlerden yapılan bir önermeye onay verdirmek için boşuna uğraşacaksınız; ama o düşünceleri kazanır kazanmaz, ve adlarını öğrenir öğrenmez, önceden değinilen önermelerden birine olduğu gibi ötekine de atılarak yaklaşır: Ve her ikisi de aynı nedenle; çünkü anlığında taşıdığı düşüncelerin, onları temsil eden sözcüklerin önermede birbirleri açısından doğrulandığını ya da yadsındığını bulmasına göre, anlaştıklarını ya da anlaşmadıklarını bulur. Ama eğer önermeler ona henüz anlığında taşımadığı düşünceleri temsil eden sözcüklerde sunulursa, bunlar kendilerinde ne denli açıkça doğru ya da yanlış olsalar da, onları ne onaylaması ne de onaylamaması söz konusudur, ama [onlar açısından] bilgisizdir. Çünkü sözcükler boş seslerden ve düşüncelerimizin imlerinden başka birşey olmadıkları için, taşıdığımız düşüncelere karşılık düştüklerinde onlara onay vermeden edemeyiz, ama daha ötesini de yapamayız. Ama bilginin anlıklarımıza hangi adımlar ve bilgi yolları ile geldiğini göstermek, ve çeşitli onay derecelerinin zeminlerini vermek aşağıdaki Söylemin işi olduğu için, burada o doğuştan ilkelerden koşku duymama yol açan nedenlerden biri olarak ona yalnızca dokunmuş olmak yeterli olabilir.

23. The argument of assenting on first hearing, is upon a false supposition of no precedent teaching. There is, I fear, this further weakness in the foregoing argument, which would persuade us that therefore those maxims are to be thought innate, which men admit at first hearing; because they assent to propositions which they are not taught, nor do receive from the force of any argument or demonstration, but a bare explication or understanding of the terms. Under which there seems to me to lie this fallacy, that men are supposed not to be taught nor to learn anything de novo; when, in truth, they are taught, and do learn something they were ignorant of before. For, first, it is evident that they have learned the terms, and their signification, neither of which was born with them. But this is not all the acquired knowledge in the case: the ideas themselves, about which the proposition is, are not born with them, no more than their names, but got afterwards. So that in all propositions that are assented to at first hearing, the terms of the proposition, their standing for such ideas, and the ideas themselves that they stand for, being neither of them innate, I would fain know what there is remaining in such propositions that is innate. For I would gladly have any one name that proposition whose terms or ideas were either of them innate. We by degrees get ideas and names, and learn their appropriated connexion one with another; and then to propositions made in such terms, whose signification we have learnt, and wherein the agreement or disagreement we can perceive in our ideas when put together is expressed, we at first hearing assent; though to other propositions, in themselves as certain and evident, but which are concerning ideas not so soon or so easily got, we are at the same time no way capable of assenting. For, though a child quickly assent to this proposition, "That an apple is not fire," when by familiar acquaintance he has got the ideas of those two different things distinctly imprinted on his mind, and has learnt that the names apple and fire stand for them, yet

it will be some years after, perhaps, before the same child will assent to this proposition, “That it is impossible for the same thing to be and not to be”; because that, though perhaps the words are as easy to be learnt, yet the signification of them being more large, comprehensive, and abstract than of the names annexed to those sensible things the child hath to do with, it is longer before he learns their precise meaning, and it requires more time plainly to form in his mind those general ideas they stand for. Till that be done, you will in vain endeavour to make any child assent to a proposition made up of such general terms; but as soon as ever he has got those ideas, and learned their names, he forwardly closes with the one as well as the other of the forementioned propositions: and with both for the same reason; viz. because he finds the ideas he has in his mind to agree or disagree, according as the words standing for them are affirmed or denied one of another in the proposition. But if propositions be brought to him in words which stand for ideas he has not yet in his mind, to such propositions, however evidently true or false in themselves, he affords neither assent nor dissent, but is ignorant. For words being but empty sounds, any further than they are signs of our ideas, we cannot but assent to them as they correspond to those ideas we have, but no further than that. But the showing by what steps and ways knowledge comes into our minds; and the grounds of several degrees of assent, being the business of the following Discourse, it may suffice to have only touched on it here, as one reason that made me doubt of those innate principle.

24. Doğuştan değil, çünkü evrensel olarak onay verilmez. Bu evrensel onay uslamlamasını bir vargıya ulaştırmak için, doğuştan ilkelerin bu savunucuları ile şu noktada anlaşıyorum: Eğer bunlar doğuştansa, zorunlu olarak evrensel onay almaları gerekir. Çünkü bir gerçekliğin doğuştan olması ve gene de onay almaması bana gerçekliği bilen ve aynı zamanda onun bilgisizi olan bir insan denli anlaşılmaz geliyor. Ama o zaman, bu insanların kendi itiraflarına göre, bu ilkeler doğuştan olamazlar; çünkü terimleri anlamayanlar tarafından onaylanmazlar; ne de teimleri anlayıp ta o önermeleri hiçbir zaman işitmemiş ve düşünmemiş olanların büyük bir bölümü tarafından onaylanırlar; ki bu bölüm, sanırım, en azından insanlığın yarısıdır. Ama sayı çok daha az olacak olsaydı bile, evrensel onayı yoketmek için yeterli olurdu; ve böylelikle eğer yalnızca çocuklar onların bilgisizi olsalardı bile bu önermelerin doğuştan olmadıklarını gösterirdi.

24. Not innate, because not universally assented to. To conclude this argument of universal consent, I agree with the defenders of innate principles, — that if they innate, they must needs have universal assent. For that a truth should be innate and yet not assented to, is to me as unintelligible as for a man to know a truth and be ignorant of it at the same time. But then, by these men’s own confession, they cannot be innate; since they are not assented to by those who understand not the terms; nor by a great part of those who understand not the terms; nor by a great part of those who do understand them, but have yet never heard nor thought of those propositions; which, I think, is at least one half of mankind. But were the number far less, it would be enough to destroy universal assent, and thereby show these propositions not to be innate, if children alone were ignorant of them.

25. Bu Düzgüler ilk bilinenler değildir. Ama çocukların bizim için bilinmeyen düşüncelerinden çıkarak uslamlama yapmakla, ve anlaklarında geçenden çıkarak daha onlar bunu anlatmadan önce vargıda bulunmakla suçlanmamak için, bundan sonra bu iki genel önermenin çocukların anlıklarını ilk yakalayan gerçeklikler olmadıklarını, ne de tüm kazanılmış ve raslantısal kavramlara önsel olmadıklarını söylüyorum: ki, eğer doğuştan olmuş olsalardı, zorunlu olarak önsel olmaları gerekirdi. Bunu belirleyebilsek de belirleyemesek de, hiç kuşkusuz çocukların

düşünmeye başladıkları ve söz ve eylemlerinin bize düşündükleri konusunda güvence verdiği bir zaman vardır. Öyleyse düşünceye, bilgiye, onaylamaya yetenekli oldukları zaman, doğanın basmış olduğu o kavramların — eğer böyle şeyler olmuş olsaydı — bilgisizi oldukları ussal olarak düşünülebilir mi? Herhangi bir ussallık görünüşü ile, onların izlenimleri dışarıdaki şeylerden algıladıkları, ve aynı zamanda doğanın kendisinin içeriye basmayı üstlenmiş olduğu o imlerin bilgisizi oldukları imgelenebilir mi? Raslantısal kavramları kazanıp onaylayabilirler mi, ve varlıkların asıl ilkelerine örülmüş ve orada silinmez imlerle basılmış kavramların tüm kazanılmış bilgilerinin ve gelecek uslamlamalarının temeli olduklarının bilgisizi olabilirler mi? Bu doğanın hiçbir amaç olmaksızın sıkıntılara girdiğini, ya da en azından çok kötü yazdığını düşünmek olacaktır; çünkü onun imleri başka şeyleri çok iyi gören gözler tarafından okunamayacaktır: Ve ilk bilinmeyen, ve onlarsız başka birçok şeyin kuşkusuz bilgisinin edinilebileceği şeylerin gerçekliğin en açık bölümleri ve tüm bilgimizin temelleri sayılması çok uygunsuzdur. Çocuk hiç kuşkusuz onu besleyen bakıcının ne oynadığı kedi ne de korktuğu cadı olmadığını, geri çevirdiği yer elmasının ya da hardalın istediği elma ya da şeker olmadığını bilir; buna pekinlikle ve kuşkusuzca inanır; ama bilgisinin bu ve başka bölümlerini "Aynı şey için olmak ve olmamak olanaksızdır" ilkesi dolayısıyla öylesine kararlı olarak onayladığını söylecek biri var mıdır? Ya da çocuğun henüz başka pekçok başka gerçekliği bildiğinin açık olduğu bir yaşta o önermeye ilişkin herhangi bir kavram ya da anlayışı olduğunu? Çocukların bu genel soyut kurgulara biberonları ve çıngırakları ile katıldıklarını söyleyecek olanın belki de haklı olarak görüşü için o yaştaki birinden daha büyük bir tutku ve ateş ama daha az içtenlik ve gerçeklik taşıdığı düşünülebilir.

25. These maxims not the first known. But that I may not be accused to argue from the thoughts of infants, which are unknown to us, and to conclude from what passes in their understandings before they express it, I say next that these two general propositions are not the truths that first possess the minds of children, nor are antecedent to all acquired and adventitious notions; which, if they were innate, they must needs be. Whether we can determine it or no, it matters not, there is certainly a time when children begin to think, and their words and actions do assure us that they do so. When therefore they are capable of thought, of knowledge, of assent, can it rationally be supposed they can be ignorant of those notions that nature has imprinted, were there any such? Can it be imagined, with any appearance of reason, that they perceive the impressions from things without, and be at the same time ignorant of those characters which nature itself has taken care to stamp within? Can they receive and assent to adventitious notions, and be ignorant of those which are supposed woven into the very principles of their being, and imprinted there in indelible characters, to be the foundation and guide of all their acquired knowledge and future reasonings? This would be to make nature take pain to no purpose; or at least to write very ill; since its characters could not be read by those eyes which saw other things very well: and those are very ill supposed the clearest parts of truth, and the foundations of all our knowledge, which are not first known, and without which the undoubted knowledge of several other things may be had. The child certainly knows, that the nurse that feeds it is neither the cat it plays with, nor the blackmoor it is afraid of: that the wormseed or mustard it refuses, is not the apple or sugar it cries for: this it is certainly and undoubtedly assured of: but will any one say, it is by virtue of this principle, "That it is impossible for the same things to be and not to be," that it so firmly assents to these and other parts of its knowledge? Or that the child has any notion or apprehension of that proposition at an age, wherein yet, it is plain, it knows a great many other truths? He that will say, children join in these general abstract speculations with their sucking bottles and their rattles, may perhaps, with justice, be thought to have more passion and zeal for

his opinion, but less sincerity and truth, than one of that age.

26. Ve böylece doğuştan değildirler. Öyleyse daha genel ve soyut düşüncelerin ve onları temsil eden adların kullanımına erişmiş yetişkin insanlara önerilir önerilmez sürekli ve hazır onay ile karşılaşan pekçok genel önerme olsa da, gene de bunlar herşeye karşın başka şeyleri bilen o narin yıllarda bulunmadıkları için, anlıklı kişilerin evrensel onayları üzerinde hak ileri süremezler, ve böyece hiçbir biçimde doğuştan sayılamazlar; çünkü doğuştan olan herhangi bir gerçekliğin (eğer böyle birşey olmuş olsaydı) en azından başka birşeyi bilen biri için bilinemez olması olanaksızdır. Çünkü, eğer bunlar doğuştan gerçeklikler iseler, doğuştan düşünceler olmalıdırlar, çünkü anlıkta üzerine hiçbir zaman düşünülmemiş birşey bir gerçeklik değildir. Böylelikle açıktır ki, eğer doğuştan gerçeklikler varsa, bunlar zorunlu olarak üzerine düşünülen ilk düşünce, görünen ilk düşünce olmalıdırlar.

26. And so not innate. Though therefore there be several general propositions that meet with constant and ready assent, as soon as proposed to men grown up, who have attained the use of more general and abstract ideas, and names standing for them; yet they not being to be found in those of tender years, who nevertheless know other things, they cannot pretend to universal assent of intelligent persons, and so by no means can be supposed innate; — it being impossible that any truth which is innate (if there were any such) should be unknown, at least to any one who knows anything else. Since if they are innate truths, they must be innate thoughts: there being nothing a truth in the mind that it has never thought on. Whereby it is evident, if there be any innate truths, they must necessarily be the first of any thought on; the first that appear.

27. Doğuştan değildirler, çünkü doğuştan olanın kendini en açık gösterdiği yerde en az görünürler. Söylemlerini sürdürmekte olduğumuz genel düzgülerin çocuklar, budalalar ve insanlığın büyük bir bölümü tarafından bilinmemesini daha şimdiden yeterli olarak tanıtladık: Böylelikle açıktır ki bunlar için evrensel bir onay söz konusu değildir, ne de genel izlenimlerdirler. Ama onda doğuştan olmalarına karşı şu daha öte uslamlama vardır: Bu imler, eğer doğuştan ve kökensel izler olsalardı, henüz kendilerinde hiçbir ayak izlerini bulmadığımız kişilerde en ince ve en açık olarak görünürlerdi; ve bu benim görüşümde doğuştan olmadıkları konusunda güçlü bir önsanıdır, çünkü eğer doğuştan olsalardı kendilerini zorunlu olarak en büyük kuvvet ve dinçlik ile gösterecek oldukları kişilerde en az bilinirler. Çünkü çocuklar, budalalar, yabanıllar ve okur yazar olmayan insanlar tüm başkaları arasında alışkanlık tarafından ya da ödünç alınmış görüşler tarafından en az bozulmuş olanlar olduğu için, henüz öğrenim ve eğitim onların doğuştan düşüncelerini yeni kalıplara dökmediği için, ne de tepeden inme yabancı ve karmaşık öğretilerle doğanın oraya yazmış olduğu o ince imleri karıştırmadığı için, haklı olarak düşünülebilir ki, onların anlıklarında bu doğuştan kavramlar herkesin görüşüne oldukça açık olarak yatıyor olmalıdır, tıpkı çocukların düşüncelerinin kesinlikle yatıyor olması gibi. Pekala beklenebilir ki bu ilkeler doğal insanlar tarafından eksiksiz olarak biliniyor olmalıdır; ki ruh üzerine dolaysızca basılı oldukları için, (bu insanların sandıkları gibi,) bedenin yapı ya da örgenleri üzerine hiçbir bağımlılıkları olamaz, [ve] onlar ve ötekiler arasında kabul edilen biricik ayrım [budur]. Bu insanların ilkelerine göre, tüm bu doğuştan ışık ışınlarının (eğer böyle birşey olmuş olsaydı), hiçbir kısıtlamaları, hiçbir gizleme aygıtları olmayanlarda tam parlaklıkları içinde ışıyacakları, ve bizi orada oldukları konusunda hazzı sevmelerinden ve acıdan tiksinmelerinden daha fazla kuşku içinde bırakmayacakları düşünülecektir. Ama ne yazık ki, çocuklar, budalalar, yabanıllar ve kaba bilgisizler arasında bulunacak hangi genel düzgü vardır? Hangi evrensel bilgi ilkeleri? Bunların kavramları çok az ve dardır, yalnızca en çok ilgilendikleri ve duyuları üzerinde

en sık ve en güçlü izlenimleri bırakmış olan nesnelerden ödünç alınmıştır. Bir çocuk bakıcısını ve beşiğini, ve derece derece biraz daha ileri yaşın oyuncaklarını bilir; ve genç bir yabanıl, belki de, kafasını kabilesinin tarzına göre sevgi ve avcılık ile doldurmuştur. Ama öğrenim görmemiş bir çocuktan, ya da ormanda yaşayan bir yabanıldan bu soyut düzgüleri ve ünlü bilimsel ilkeleri bekleyecek olan biri, korkarım, yanıldığını anlayacaktır. Bu tür genel önermelerden kızılderililerin kulübelerinde seyrek olarak söz edilir; çocukların düşüncelerinde bulunmaları ya da yabanılların anlıklarında herhangi bir izlerinin bulunması ise hiç söz konusu değildir. Bunlar o tür söyleşilere ya da ilme alışmış eğitimli uluslarda onların sık sık tartışmalara sahne olan okul ve akademilerinin dili ve işidir; çünkü bu düzgüler yapay uslamlamaya uygun ve kanı için yararlıdırlar, ama gerçekliğin bulunuşuna ya da bilginin ilerlemesine pek katkıları olmaz. Ama bilginin gelişimi için küçük ölçüde yararlarından genel olarak daha sonra [Bölüm] IV, vii'de söz edeceğim.

27. Not innate, because they appear least where what is innate shows itself clearest. That the general maxims we are discoursing of are not known to children, idiots, and a great part of mankind, we have already sufficiently proved: whereby it is evident they have not an universal assent, nor are general impressions. But there is this further argument in it against their being innate: that these characters, if they were native and original impressions, should appear fairest and clearest in those persons in whom yet we find no footsteps of them; and it is, in my opinion, a strong presumption that they are not innate, since they are least known to those in whom, if they were innate, they must needs exert themselves with most force and vigour. For children, idiots, savages, and illiterate people, being of all others the least corrupted by custom, or borrowed opinions; learning and education having not cast their native thoughts into new moulds; nor by superinducing foreign and studied doctrines, confounded those fair characters nature had written there; one might reasonably imagine that in the their minds these innate notions should lie open fairly to every one's view, as it is certain the thoughts of children do. It might very well be expected that these principles should be perfectly known to naturals; which being stamped immediately on the soul, (as these men suppose,) can have no dependence on the constitution or organs of the body, the only confessed difference between them and others. One would think, according to these men's principles, that all these native beams of light (were there any such) should, in those who have no reserves, no arts of concealment, shine out in their full lustre, and leave us in no more doubt of their being there, than we are of their love of pleasure and abhorrence of pain. But alas, amongst children, idiots, savages, and the grossly illiterate, what general maxims are to be found? What universal principles of knowledge? Their notions are few and narrow, borrowed only from those objects they have had most to do with, and which have made upon their senses the frequentest and strongest impressions. A child knows his nurse and his cradle, and by degrees the playthings of a little more advanced age; and a young savage has, perhaps, his head filled with love and hunting, according to the fashion of his tribe. But he that from a child untaught, or a wild inhabitant of the woods, will expect these abstract maxims and reputed principles of science, will, I fear, find himself mistaken. Such kind of general propositions are seldom mentioned in the huts of Indians; much less are they to be found in the thoughts of children, or any impressions of them on the minds of naturals. They are the language and business of the schools and academies of learned nations, accustomed to that sort of conversation or learning, where disputes are frequent; these maxims being suited to artificial argumentation and useful for conviction, but not much conducing to the discovery of truth or advancement of knowledge. But of their small use for the improvement of knowledge I shall have

occasion to speak more at large [1. 4, c. 7].

28. Toparlama. Bunun belgitleme ustalarına nasıl saçma görünebileceğini biliyorum. Ve büyük bir olasılıkla ilk işitmede herhangi biri tarafından pek kabul edilmeyecektir. Bu nedenle, bu Söylemin gidişinde söylediklerim anlaşılıncaya dek, önyargılar karşısında küçük bir ateşkes istemek, ve kınamalardan kaçınılmasını dilemek zorundayım, çünkü kendim daha sağlam yargılara boyun eğme konusunda çok istekliyim. Ve yansız olarak gerçeklik arayışında olduğum için, kendi kavramlarıma aşırı düşkünlük gösterdiğime inandırılmaktan üzüntü duymayacağım; ama itiraf ederim ki, uygulama ve inceleme kafalarımızı onlarla ısıttığı zaman, böyle bir durum hepimiz için üzüntü verici olacaktır.

Sorunun bütünü üzerine, bu iki kurgul Düzgünün doğuştan olduğunu düşünmek için herhangi bir zemin göremiyorum: Çünkü onlara evrensel olarak onay verilmez; ve öylesine genel olarak buldukları onay doğuştan oldukları kabul edilmeyen çeşitli önermelerin eşit olarak onlarla paylaştıklarından başka birşey değildir; çünkü onlara verilen onay bir başka yolda üretilir, ve aşağıdaki Söylemde ortaya çıkacağından kuşku duymadığı gibi, doğal yazıttan gelmez. Ve eğer bilginin ve bilimin bu "ilk ilkelerinin" doğuştan olmadığı bulunacak olursa, başka hiçbir kurgul düzgü (sanırım) daha iyi bir hakla böyle olduğunu ileri süremeyecektir.

28. Recapitulation. I know not how absurd this may seem to the masters of demonstration. And probably it will hardly go down with anybody at first hearing. I must therefore beg a little truce with prejudice, and the forbearance of censure, till I have been heard out in the sequel of this Discourse, being very willing to submit to better judgments. And since I impartially search after truth, I shall not be sorry to be convinced, that I have been too fond of my own notions; which I confess we are all apt to be, when application and study have warmed our heads with them.

Upon the whole matter, I cannot see any ground to think these two speculative Maxims innate: since they are not universally assented to; and the assent they so generally find is no other than what several propositions, not allowed to be innate, equally partake in with them: and since the assent that is given them is produced another way, and comes not from natural inscription, as I doubt not but to make appear in the following Discourse. And if these "first principles" of knowledge and science are found not to be innate, no other speculative maxims can (I suppose), with better right pretend to be so.

KİTAP I SONU.

John Locke (1632-1704)

İinsan Anlağı Üzerine Bir Deneme

KİTAP II.

Düşünceler

Bölüm I

GENEL OLARAK DÜŞÜNCELER VE KÖKENLERİ

John Locke

An Essay Concerning Human Understanding

BOOK II.

Of Ideas

Chapter I

OF IDEAS IN GENERAL,

AND THEIR ORIGINAL

1. Düşünce düşünmenin nesnesidir. Her insan düşündüğünün, düşünürken kendilerine anlığının uygulandığı şeylerin orada olan düşünceler olduğunun bilincinde olduğu için, insanların anlıklarında beyazlık, sertlik, tatlılık, düşünme, devim, insan, fil, ordu, sarhoşluk, ve başkaları gibi sözcükler tarafından anlatılan çeşitli düşünceler taşıdıkları kuşkunun ötesindedir; ve böylece sorulacak ilk soru şudur: İnsan onları nasıl elde eder?

İnsanların daha ilk varlıklarında doğuştan düşünceler ve anlıkları üzerine basılı kökensel imler taşıdıklarının kabul edilen bir öğreti olduğunu biliyorum. Bu görüşü daha önce genel olarak irdeledim; ve, anlağın taşıdığı tüm düşünceleri nereden alabildiğini, ve bunların hangi yollar ve derecelerle anlığa girebildiklerini gösterdiğim zaman, önceki Kitapta söylediklerimin çok daha kolay kabul edileceğini sanıyorum; bunun için herkesin kendi gözlem ve deneyimine başvuracağım.

1. Idea is the object of thinking. Every man being conscious to himself that he thinks, and that which his mind is applied about whilst thinking being the ideas that are there, it is past doubt that men have in their minds several ideas, such as are those expressed by the words whiteness, hardness, sweetness, thinking motion, man elephant, army, drunkenness, and others: it is in the first place then to be inquired, How he comes by them?

I know it is a received doctrine that men have native ideas, and original characters stamped upon their minds in their very first being. This opinion I have at large examined already; and, I suppose what I have said in the foregoing Book will be much more easily admitted, when I have shown whence the understanding may get all the ideas it has, and by what ways and degrees they may come into the mind; — for which I shall appeal to everyone’s own observation and experience.

2. Tüm düşünceler duyumdan ya da derin düşünmeden gelir. O zaman anlığı, dediğimiz gibi, tüm imlerden ve tüm düşüncelerden yoksun beyaz kağıt olarak kabul edelim: — Nasıl olur da donatılır? İnsanın meşgul ve sınırsız düşleminin hemen hemen sonsuz bir türlülükle onun üzerine boyadığı o engin depoyu nereden elde eder? Us ve bilginin tüm gerecini nereden alır? Buna, tek bir sözcükle, DENEYİMden yanıtını veriyorum. Tüm bilgimiz onda temellenmiştir, ve en sonunda kendini ondan türetir. Ya dışsal duyulur nesneler çevresinde, ya da anlığımızın kendimiz tarafından algılanan ve üzerine düşünülen içsel işlemleri çevresinde kullanılan gözlemimiz, anlağımıza tüm düşünme gerecini sağlayan şeydir. Bu ikisi taşıdığımız ya da doğallıkla taşıyabileceğimiz tüm düşüncelere kaynak olan bilgi pınarlarıdır.

2. All ideas come from sensation or reflection. Let us then suppose the mind to be, as we say, white paper, void of all characters, without any ideas; how comes it to be furnished? Whence comes it by that vast store which the busy and boundless fancy of man has painted on it with an almost endless variety? Whence has it all the materials of reason and knowledge? To this I answer, in one word, from EXPERIENCE. In that all our knowledge is founded, and from that it ultimately derives itself. Our observation employed either, about external sensible objects, or about the internal operations of our minds perceived and reflected on by ourselves, is that which supplies our understandings with all the materials of thinking. These two are the fountains of knowledge, from whence all the ideas we have, or can naturally have, do spring.

3. Düşüncelerin bir kaynağı duyum nesneleridir. İlk olarak, tikel duyulur nesneler ile tanışık Duyularımız, o nesnelerin onları etkiledikleri çeşitli yollara göre, anlığa şeylerin çok çeşitli algılarını iletirler. Ve böylece sarı, beyaz, sıcak, soğuk, yumuşak, sert, acı, tatlı ve duyulur nitelikler dediğimiz herşey için taşıdığımız düşünceleri elde ederiz; ve duyular bunları anlığa iletir derken demek istediğim duyuların dışsal nesnelerden anlığa orada o algıları üretenleri ilettikleridir. Taşıdığımız düşüncelerin çoğunun bu büyük kaynağına, bu düşünceler bütünüyle duyularımız üzerine dayandığından, ve duyular tarafından anlık için türetildiklerinden, DUYUM diyorum.

3. The objects of sensation one source of ideas. First, our Senses, conversant about particular sensible objects, do convey into the mind several distinct perceptions of things, according to those various ways wherein those objects do affect them. And thus we come by those ideas we have of yellow, white, heat, cold, soft, hard, bitter, sweet, and all those which we call sensible qualities; which when I say the senses convey into the mind, I mean, they from external objects convey into the mind what produces there those perceptions. This great source of most of the ideas we have, depending wholly upon our senses, and derived by them to the understanding, I call SENSATION.

4. Düşüncelerin öteki kaynağı anlığımızın işlemleridir. İkinci olarak, deneyimin anlağı düşüncelerle donatmasını sağlayan öteki pınar, taşıdığı düşünceler çevresinde kullanılırken, kendi anlığımızın içimizdeki işlemlerinin algısıdır; ve bu işlemler, ruh derin düşünme ve irdeleme [edimine] başladığı zaman, anlağı dışarıdaki şeylerden almış olamayacağı bir başka düşünceler kümesi ile donatırlar. Ve algılama, düşünme, kuşkulanma, inanma, uslamlama, bilme, isteme ve kendi anlıklarımızın tüm değişik edimleri bu türdendir; — ve onların bilincinde olmakla, ve onları kendi içimizde gözlemekle, bunlardan anlağımıza tıpkı duyularımızı etkileyen cisimlerden olduğu denli değişik düşünceler kazanırız. Düşüncelerin bu kaynağını her insan bütünüyle kendi içinde taşır; ve dışsal nesneler ile hiçbir ilgisi olmadığı için duyu olmamasına karşın, gene de ona çok benzer, ve yeterince uygun bir deyimle içsel duyu olarak adlandırılabilir. Ama ötekini DUYUM olarak adlandırdığım için, buna DERİN DÜŞÜNME diyorum ki, sağladığı düşünceler ancak anlığın kendi içersinde kendi işlemleri üzerine düşünerek edinebileceği türdedir. O zaman bu söylemin izleyen bölümünde ‘derin düşünme’ ile demek istediğim şey anlığın kendi işlemlerini ayrımsaması ve bunların kipidir, öyle ki bunlar dolayısıyla anlakta bu işlemlerin düşünceleri ortaya çıkar. Bu ikisi, e.d. DUYUM nesneleri olarak dışsal özdeksel şeyler ve DERİN DÜŞÜNME nesneleri olarak içerde kendi anlığımızın işlemleri, benim için tüm düşüncelerimizin kendilerinden başladıkları biricik kökensellerdir. İşlemler terimini burada geniş bir anlamda, yalnızca anlığın kendi düşünceleri çevresindeki eylemlerini değil, ama zaman zaman onlardan doğan belli tutku türlerini de kapsamak üzere kullanıyorum, örneğin herhangi bir düşünme ediminden doğan doyum ya da rahatsızlık gibi.

4. The operations of our minds, the other source of them. Secondly, the other fountain from which experience furnisheth the understanding with ideas is the perception of the operations of our own mind within us, as it is employed about the ideas it has got; which operations, when the soul comes to reflect on and consider, do furnish the understanding with another set of ideas, which could not be had from things without. And such are perception, thinking, doubting, believing, reasoning, knowing, willing, and all the different actings of our own minds; — which we being conscious of, and observing in ourselves, do from these receive into our understandings as distinct ideas as we do from bodies affecting our senses. This source of ideas every man has

wholly in himself; and though it be not sense, as having nothing to do with external objects, yet it is very like it, and might properly enough be called internal sense. But as I call the other SENSATION, so I call this the REFLECTION, the ideas it affords being such only as the mind gets by reflecting on its own operations within itself. By reflection then, in the following part of this discourse, I would be understood to mean that notice which the mind takes of its own operations, and the manner of them, by reason whereof there come to be ideas of these operations in the understanding. These two, I say, viz. external material things, as the objects of SENSATION, and the operations of our own minds within, as the objects of REFLECTION, are to me the only originals from whence all our ideas takes their beginnings. The term operations here I use in a large sense, as comprehending not barely the actions of the mind about its ideas, but some sort of passions arising sometimes from them, such as is the satisfaction or uneasiness arising from any thought.

5. Tüm düşüncelerimiz bunlardan birinin ya da ötekinindir. Anlak bana bu ikisinin birinden kazanmadığı hiçbir düşüncenin en küçük bir ışıltısını taşımıyor olarak görünüyor. Dışsal nesneler anlığı duyulur niteliklerin düşünceleri ile donatır, ki bunlar onların bizde ürettikleri tüm o değişik algılardır; ve anlık anlağı kendi işlemlerinin düşünceleri ile donatır.

Tam bir incelemelerini yaptığımız zaman bunların, ve çeşitli kip, bileşim ve ilişkilerinin bütün düşünceler depomuzun tümünü kapsadığını, ve anlığımızda bu iki yoldan birinden gelmemiş hiçbirşey taşımadığımızı bulacağız. Biri kendi düşüncelerini yoklasın ve anlağını baştan sona araştırsın; ve sonra bana orada taşıdığı kökensel düşüncelerin tümünün duyularının nesnelerinin düşüncelerinden ve derin düşünmesinin nesneleri olarak görülen anlıksal işlemlerinin düşüncelerinden başkaları olup olmadığını söylesin. Ve orada ne denli büyük bir bilgi kütlesinin yerleştiğini imgelerse imgelesin, sağın bir gözlem üzerine, anlığında bu ikisinden birinin yerleştirmiş olduklarından başka hiçbir düşüncesinin olmadığını görecektir; — gerçi belki de, daha sonra göreceğimiz gibi, anlak tarafından bileştirilen ve büyütülen sonsuz türlülük ile olsa da.

5. All our ideas are of the one or the other of these. The understanding seems to me not to have the least glimmering of any ideas which it doth not receive from one of these two. External objects furnish the mind with the ideas of sensible qualities, which are all those different perceptions they produce in us; and the mind furnishes the understanding with ideas of its own operations.

These, when we have taken a full survey of them, and their several modes, combinations, and relations, we shall find to contain all our whole stock of ideas; and that we have nothing in our minds which did not come in one of these two ways. Let any one examine his own thoughts, and thoroughly search into his understanding; and then let him tell me, whether all the original ideas he has there, are any other than of the objects of his senses, or of the operations of his mind, considered as objects of his reflection. And how great a mass of knowledge soever he imagines to be lodged there, he will, upon taking a strict view, see that he has not any idea in his mind but what one of these two have imprinted; — though perhaps, with infinite variety compounded and enlarged by the understanding, as we shall see hereafter.

6. Çocuklarda gözlenebilir. Bir çocuğun durumunu dünyaya ilk gelişinde dikkatle irdeleyen biri onda gelecekteki bilgisinin gereci olacak bir düşünceler çokluğunun depolandığını düşünmek için çok az neden bulacaktır. Çocuk derece derece onlarla donatılmaya başlar. Ve gerçi açık ve tanıdık

niteliklerin düşünceleri bellek zaman ve düzenin bir kaydını tutmaya başlamadan önce kendi izlerini bıraksalar da, gene de kimi alışılmadık niteliklerin önümüze çıkması çoğu kez öylesine geç olur ki, onlarla tanışıklıklarının başlangıcını anımsayamayacak çok az insan vardır. Ve eğer yapmaya değer olsaydı, hiç kuşkusuz bir çocuk büyüyüp yetişkin bir insan oluncaya dek sıradan düşüncelerin bile ancak çok azını taşıyacak bir yolda yetiştirilebilirdi. Ama dünyaya gelenlerin tümü de onları sürekli olarak ve çeşitli yollarda etkileyen cisimler ile kuşatılı olduğu için, düşünceler türlülüğü, ona dikkat edilsin ya da edilmesin, çocukların anlıkları üzerinde iz bırakır. Göz ancak açıkken, her yerde ışık ve renkler iş başındadır; seslerin ve kimi dokunulabilir niteliklerin onlara ait duyuları uyarmamaları ve anlığa bir girişi zorlamamaları söz konusu değildir; — ama gene de, sanırım kolayca kabul edilecektir ki, eğer bir çocuk yetişkin biri oluncaya dek hiçbir zaman siyah ve beyazdan başka herhangi birşeyi göremediği bir yerde tutulmuş olsaydı, kırmızı ya da yeşilin hiçbir düşüncesini taşımazdı, tıpkı çocukluğundan bu yana hiçbir zaman bir istiridye ya da bir ananas tatmamış birinin bu tikel lezzetleri tanımayacak olması gibi.

6. Observable in children. He that attentively considered the state of a child, at his first coming into the world, will have little reason to think him stored with plenty of ideas, that are to be the matter of his future knowledge. It is by degrees he comes to be furnished with them. And though the ideas of obvious and familiar qualities imprint themselves before the memory begins to keep a register of time or order, yet it is often so late before some unusual qualities come in the way, that there are few men that cannot recollect the beginning of their acquaintance with them. And if it were worth while, no doubt a child might be so ordered as to have but a very few, even of the ordinary ideas, till he were grown up to a man. But all that are born into the world, being surrounded with bodies that perpetually and diversely affect them, variety of ideas, whether care be taken about it or no, are imprinted on the minds of children. Light and colours are busy at hand everywhere, when the eye is but open; sounds and some tangible qualities fail not to solicit their proper senses, and force an entrance to the mind; — but yet, I think, it will be granted easily that, if a child were kept in a place where he never saw any other but black and white till he were a man, he would have no more ideas of scarlet or green, than he that from his childhood never tasted an oyster, or a pine apple, has of those particular relishes.

7. İnsanlar tanışık oldukları değişik nesnelere göre, bunlarla değişik olarak donatılıdır. İnsanlar, o zaman, tanışık oldukları nesnelerin daha büyük ya da daha küçük bir türlülük sunmasına göre dışardan, ve anlıklarının işlemleri üzerine daha az ya da daha çok düşünmelerine göre içerden, daha az ya da daha çok yalın düşünce ile donatılmaya başlar. Çünkü, anlığının işlemlerini düşünen biri onların yalın ve açık düşüncelerini elde etse de, gene de düşüncelerini o yola çevirmedikçe, ve onları dikkatle irdelemedikçe, anlığının işlemlerinin tümünün ve orada gözlenebilecek herşeyin açık ve seçik düşüncelerini taşımayacaktır, tıpkı gözlerini herhangi bir manzaranın ya da bir saatin parçalarının ve devimlerinin tümüne çevrirmeyecek ve parçalarının tümünü dikkatle gözlemeyecek birinin onların tikel düşüncelerinin tümünü taşımayacak olması gibi. Resim ya da saat öyle yerleştirilmiş olabilir ki, her gün yoluna çıkabilirler; ama gene de kendini dikkatle onları her tikel noktada irdelemeye verinceye dek onları oluşturan parçaların tümünün ancak karışık bir düşüncesini taşıyacaktır.

7. Men are differently furnished with these, according to the different objects they converse with. Men then come to be furnished with fewer or more simple ideas from without, according as the objects they converse with afford greater or less variety; and from the operations of their minds

within, according as they more or less reflect on them. For, though he that contemplates the operations of his mind cannot but have plain and clear ideas of them; yet, unless he turn his thoughts that way, and considers them attentively, he will no more have clear and distinct ideas of all the operations of his mind, and all that may be observed therein, than he will have all the particular ideas of any landscape, or of the parts and motions of a clock, who will not turn his eyes to it, and with attention heed all the parts of it. The picture, or clock may be so placed, that they may come in his way every day; but yet he will have but a confused idea of all the parts they are made up of, till he applies himself with attention, to consider them each in particular.

8. Derin düşünme düşünceleri daha geç [gelir], çünkü dikkate gereksinirler. Ve bundan çocukların çoğunun kendi anlıklarının işlemlerinin düşüncelerini oldukça geç kazanmalarının, ve kimilerinin tüm yaşamları boyunca onların en büyük bölümüne ilişkin çok açık ya da eksiksiz hiçbir düşüncelerinin olmamasının nedenini görürüz. Çünkü, sürekli olarak oraya geçmelerine karşın, gene de, tıpkı boşlukta yüzen imgeler gibi, anlıkta açık, seçik, kalıcı düşünceler bırakacak denli derin izler oluşturmazlar, ta ki anlak içeriye kendi üzerine dönünceye ve kendi işlemleri üzerinde düşününceye ve onları kendi düşünmesinin nesnesi yapıncaya dek. İlk yıllar genellikle dışarıya bakış için kullanılır ve oraya çevrilir. İnsanların bunlardaki işi dışarıda bulunacak olanla tanışıklık kurmaktır; ve dış duyumlara sürekli bir dikkat içinde büyüdükleri için, olgun yıllarına gelinceye dek kendi içlerinde geçenler üzerinde seyrek olarak dikkate değer bir yolda düşünürler, ve kimileri ise böyle birşeyi hemen hemen hiç yapmaz.

8. Ideas of reflection later, because they need attention. And hence we see the reason why it is pretty late before most children get ideas of the operations of their own minds; and some have not any very clear or perfect ideas of the greatest part of them all their lives. Because, though they pass there continually, yet, like floating visions, they make not deep impressions enough to leave in the mind clear, distinct, lasting ideas, till the understanding turns inward upon itself, reflects on its own operations, and makes them the object of its own contemplation. The first years are usually employed and diverted in looking abroad. Men’s business in them is to acquaint themselves with what is to be found without; and so growing up in a constant attention to outward sensations, seldom make any considerable reflection on what passes within them, till they come to be of riper years; and some scarce ever at all.

9. Ruh algılamaya başladığı zaman düşünceler taşımaya başlar. Bir insanın ilkin ne zaman herhangi bir düşünce taşıdığını sormak ne zaman algılamaya başladığını sormaktır; — çünkü düşüncelere ve algıya iye olmak aynı şeydir. Ruhun her zaman düşündüğü, ve varolduğu sürece kendi içinde sürekli olarak düşüncelerin edimsel algısını taşıdığı, ve edimsel düşünmenin ruhtan tıpkı edimsel uzamın cisimden ayrılmayacağı gibi ayrılamaz olduğu görüşünü biliyorum; ki eğer doğruysa, bir insanın düşüncelerinin başlangıcını araştırmak ruhunun başlangıcını araştırmakla aynıdır. Çünkü, bu açıklamayla, ruh ve düşünceleri, tıpkı cisim ve uzamı gibi, her ikisi de aynı zamanda varolmaya başlayacaktır.

9. The soul begins to have ideas when it begins to perceive. To ask at what time a man has first any ideas is to ask when he begins to perceive; — having ideas and perception, being the same thing. I know it is an opinion that the soul always thinks, and that it has the actual perception of ideas in itself constantly, as long as it exists; and that actual thinking is as inseparable from the soul as actual extension is from the body; which if true, to inquire after the beginning: of a man’s ideas is the same as to inquire after the beginning of his soul. For, by this account, soul and its ideas, as body and its extension, will begin to exist both at the same time.

10. Ruh her zaman düşünmez; çünkü bunun tanıtları yoktur. Ama ruhun ilk örgütlenme öğelerine ya da yaşamın bedendeki başlangıcına önsel olarak mı yoksa onunla zamandaş olarak mı yoksa ondan bir zaman sonra mı varolması gerektiğini bu konuda daha iyi düşünceleri olanların tartışmasına bırakıyorum. Ben her zaman düşünceleri düşündüğünü algılamayan o ruhlardan birini taşıdığımı itiraf ediyorum; ne de ruh için her zaman düşünmenin beden için her zaman devinmekten daha zorunlu olduğunu tasarlayabilirim: Düşüncelerin algısı (tasarladığım gibi) ruh için ne ise, devim beden için odur — onun özü değil ama işlemlerinden biri. Ve öyleyse, gerçi düşünmenin hiçbir zaman ruhun asıl eylemi olması gerekli olmasa da, gene de her zaman düşünmekte, her zaman eylemde olduğunu kabul etmek zorunlu değildir. Bu, belki de, şeylerin "hiçbir zaman uyuklamayan ya da uyumayan" sonsuz Yaratıcısının ve Saklayıcısının ayrıcalığıdır; ama herhangi bir sonlu varlığa, hiç olmazsa insanın ruhuna uygun değildir. Deneyim yoluyla pekinlikle biliriz ki, kimi zaman düşünürüz; ve buradan şu yanılmaz vargıyı çıkarırız: Bizde düşünme gücü olan birşey vardır. Ama o tözün sürekli olarak düşünüp düşünmediğine gelince, buna deneyimin bizi bilgilendirdiğinden daha öte inanamayız. Çünkü edimsel düşünmenin ruha özsel ve ondan ayrılamaz olduğunu söylemek sorgulanan noktayı geçiştirmektir, onu us yoluyla tanıtlamak değil; — ki, eğer kendiliğinden açık bir önerme değilse, yapılması zorunludur. Ama "Ruh her zaman düşünür" önermesinin ilk işitmede herkesin onayladığı kendiliğinden açık bir önerme olup olmadığını insanlığın kararına bırakıyorum. Dün bütün gece düşünüp düşünmediğimden kuşku duyulabilir. Soru bir olgu sorunu konusunda olduğu için, tartışılan şeyin kendisi olan bir önsavın onun için bir tanıt olarak getirilmesini ister; ki bu yolla herşey tanıtlanabilir, ve bu tüm saatlerin, denge tekeri vurdukça, düşündüklerini sanmaktan başka birşey değildir, ve saatimin bütün gece düşündüğü yeterli olarak tanıtlanmıştır ve kuşkunun ötesindedir. Ama kendini aldatmak istemeyen kişi önsavını olgu sorunu üzerine kurmalı, ve onu duyusal deneyim yoluyla çıkarmalıdır, bu önsav nedeniyle, eş deyişle öyle olduğunu sandığı için, olgu sorunu üzerine varsaymamalıdır; ki bu tanıtlama yolu zorunlu olarak dün bütün gece düşünmüş olmam gerektiğine varır, çünkü bir başkası her zaman düşündüğümü kabul eder, gerçi kendim her zaman bunu yaptığımı algılayamamasam da.

Ama kendi görüşlerine sevdalı insanlar yalnızca sorgulanmakta olanı varsaymakla kalmazlar, ama yanlış olgu sorununu ileri sürerler. Başka türlü nasıl olur da biri bir şeyin uykuda onu duyumsamadığımız için yok olduğunu benim bir çıkarsamam olarak ileri sürebilir? Bir insan uykusunda ruhu duyumsamadığı için onda bir ruh olmadığını söylemiyorum; ama ister uykuda ister uyanık olsun, ruhu duyumsamaksızın hiçbir zaman düşünemeyeceğini söylüyorum. Onu duyumsayabilmemiz düşüncelerimizden başka hiçbirşey için zorunlu değildir; ve düşündüğümüzün bilincinde olmaksızın düşünebilineceye dek, onlar için zorunludur ve her zaman zorunlu olacaktır.

10. The soul thinks not always; for this wants proofs. But whether the soul be supposed to exist antecedent to, or coeval with, or some time after the first rudiments of organization, or the beginnings of life in the body, I leave to be disputed by those who have better thought of that matter. I confess myself to have one of those dull souls, that doth not perceive itself always to contemplate ideas; nor can conceive it any more necessary for the soul always to think, than for the body always to move: the perception of ideas king (as I conceive) to the soul, what motion is to the body, not its essence, but one of its operations. And therefore, thought thinking be supposed never so much the proper action of the soul, yet it is not necessary to suppose that it should be always thinking, always in action. That, perhaps, is the privilege of the infinite Author and Preserver of all things, who "never slumbers to sleeps;" but is not competent to any finite

being, at least not to the soul of man. We know certainly, by experience, that we sometimes think; and thence draw this infallible consequence, — that there is something in us that has a power to think. But whether that substance perpetually thinks or no, we can be no further assured than experience informs us. For, to say that actual thinking is essential to the soul, and inseparable from it, is to beg what is in question, and not to prove it by reason; — which is necessary to be done, if it be not a self evident proposition. But whether this, ‘‘That the soul always thinks,’’ be a self evident proposition, that every body assents to at first hearing, I appeal to mankind. It is doubted whether I thought all last night or no. The question being about a matter of fact, it is begging it to bring, as a proof for it, an hypothesis, which is the very thing in dispute: by which way one may prove anything, and it is but supposing that all wathches, whilst the balance beats, think, and it is sufficiently proved, and past doubt, that my watch thought all night. But he that would not deceive himself, ought to build his hypothesis on matter of fact, and make it out by sensible experience, and not presume on matter of fact, because of this hypothesis, that is, because he supposes it to be so; which way of proving amounts to this, that I must necessarily think all last night, because another supposes I always think, though I myself cannot perceive that I always do so.

But men in love with their opinions may not only suppose what is in question, but allege wrong matter of fact. How else could any one make it an inference of mine, that a thing is not, because we are not sensible of it in our sleep? I do not say there is no soul in a man, because he is not sensible of it in his sleep; but I do say he cannot think at any time, waking or sleeping, without being sensible of it. Our being sensible of it is not necessary to anything but to our thoughts; and to them it is, and to them it will always be necessary, till we can think without being conscious of it.

11. Her zaman bilincinde değildir. Ruhun uyanık bir insanda hiçbir zaman düşünmeksizin olmadığını kabul ediyorum, çünkü düşünmek uyanık olmanın koşuludur. Ama düş görmeden uyumanın bütün insanın, bedenin olduğu gibi anlığın da, bir duygusu olup olmadığı uyanık bir insanın irdelemesine değebilir; çünkü herhangi birşeyin düşünmesini ve bunun bilincinde olmamasını tasarlamak güçtür. Eğer ruh uyuyan bir insanda düşündüğünün bilincinde olmaksızın düşünürse, böyle bir düşünme sırasında herhangi bir haz ya da acı duyup duymadığını, ya da mutluluk ya da mutsuzluğa duyarlı olup olmadığını sorarım. Olmadığından eminim, tıpkı üstünde yattığı yatağın ya da toprağın da olmadığı gibi. Çünkü bilincinde olmaksızın mutlu ya da mutsuz olmak bana bütünüyle tutarsız ve olanaksız görünür. Ya da eğer beden uykudayken ruhun düşünmesini, doyumlarını ve kaygılarını, haz ya da acılarını taşıyabilmesi olanaklı ise, — ve bu insanın bilincinde olmadıklarından ne de pay aldıklarından ayrı olarak böyleyse —, açıktır ki uyuyan Sokrates ve uyanık Sokrates aynı kişi değildir; ama uykuda olduğu zaman ruhu, ve uyanık olduğu zaman beden ve ruhtan oluşan insan Sokrates iki kişidir; çünkü uyanık Sokrates’in ruhunun uykudayken salt kendi başına yaşadığı ve ona ilişkin hiçbir algısının olmadığı o mutluluk ya da sefilliğine ilişkin hiçbir bilgisi ya da hiçbir kaygısı yoktur; tıpkı Hindistan’da tanımadığı bir insanın mutluluk ya da sefilliği için de olmaması gibi. Çünkü, eğer eylemlerimizin ve duyumlarımızın — özellikle haz ve acı duyumlarımızın — tüm bilincini ve ona eşlik eden kaygıyı bütünüyle uzaklaştıracak olursak, kişisel özdeşliğin nereye yerleştirileceğini bilmek güç olacaktır.

11. It is not always conscious of it. I grant that the soul, in a waking man, is never without thought, because it is the condition of being awake. But whether sleeping without dreaming be

not an affection of the whole man, mind as well as body, may be worth a waking man's consideration; it being hard to conceive that anything should think and not be conscious of it. If the soul doth think in a sleeping man without being conscious of it, I ask whether during such thinking it has any pleasure or pain, or be capable of happiness or misery? I am sure the man is not, no more than the bed or earth he lies on. For to be happy or miserable without being conscious of it seems to me utterly inconsistent and impossible. Or if it be possible that the soul can, whilst the body is sleeping, have its thinking, enjoyments, and concerns, its pleasures or pain, apart, which the man is not conscious of nor partakes in, — it is certain that Socrates asleep and Socrates awake is not the same person; but his soul when he sleeps, and Socrates the man, consisting of body and soul, when he is waking, are two persons: since waking Socrates has no knowledge of, or concernment for that happiness or misery of his soul, which it enjoys alone by itself whilst he sleeps, without perceiving anything of it; no more than he has for the happiness or misery of a man in the Indies, whom he knows not. For, if we take wholly away all consciousness of our actions and sensations, especially of pleasure and pain, and the concernment that accompanies it, it will be hard to know wherein to place personal identity.

12. Eğer uyuyan bir insan bilmeksizin düşünürse, uyuyan ve uyanık insan iki kişidir. Bu insanlar ruh derin uyku sırasında düşünür derler. Düşünür ve algılarken, hiç kuşkusuz başka algılar gibi haz ya da sıkıntı algılarına da yeteneklidir; ve zorunlu olarak kendi algılarının bilincinde olmalıdır. Ama tüm bunları ayrı ayrı taşır: Uyuyan insan, açıktır ki, tüm bunlara ilişkin hiçbirşeyin bilincinde değildir. O zaman varsayalım ki, Castor uyurken ruhu bedeninden çekilmiş olsun; ki burada ele aldığım insanlar için hiç de olanaksız bir sayıltı değildir, çünkü bunlar düşünen bir ruh olmaksızın tüm başka hayvanlar için yaşama izin verecek denli gevşektirler. Bu insanlar o zaman bedenin ruh olmaksızın yaşamasını olanaksız olarak ya da bir çelişki olarak yargılayamazlar; ne de ruhun beden olmaksızın sürmesini ve düşünmesini, ya da algı, giderek mutluluğun ya da sefilliğin algısını taşımasını. O zaman diyorum varsayalım ki Castor'un ruhu uykusu sırasında ayrı olarak düşünmek için bedeninden ayrılmış olsun. Ayrıca varsayalım ki, düşünme sahnesi olarak bir başka insanın, pekala bir ruh olmaksızın uyumakta olan Pollux'un bedeneni seçsin. Çünkü, eğer Castor'un ruhu Castor uykudayken Castor'un hiçbir zaman bilincinde olmadığı birşeyi düşünebilirse, düşünmek için hangi yeri seçtiğinin hiçbir önemi yoktur. O zaman burada aralarında tek bir ruh ile iki insanın bedenleri vardır, ve bu ruhun sırasıyla uyuduğunu ve uyandığını varsayacağız; ve henüz uyanık insanda düşünmekte olan ve uyuyan insanın hiçbir zaman bilincinde olmadığı ruh hiçbir zaman en küçük bir algı taşımaz. O zaman böylece aralarında birinde ötekinin hiçbir zaman bilincinde olmadığını ve kaygı duymadığını düşünen ve algılayan tek bir ruh ile Castor ve Pallux'un Castor ve Hercules gibi ya da Sokrates ve Platon gibi iki ayrı kişi olup olmadıklarını sorarım. Ve bunlardan birinin çok mutlu ve ötekinin çok sefil olup olmayabileceğini. Tam aynı nedenle, ruhu insanın bilincinde olmadığı şeyde ayrı olarak düşündürenler ruhu ve insanı iki kişi yaparlar. Çünkü sanırım hiç kimse kişilerin özdeşliğinin ruhun tam olarak aynı sayıda özdek parçacığına birleşmiş olmasından oluştuğunu düşünmeyecektir. Çünkü eğer bu özdeşlik için zorunlu olsaydı, bedenlerimizin parçacıklarının sürekli akışında herhangi bir insanın herhangi iki gün ya da iki kıpı boyunca aynı kişi olması olanaksız olurdu.

12. If a sleeping man thinks without knowing it, the sleeping and waking man are two person. The soul, during sound sleep, thinks, say these men. Whilst it thinks and perceives, it is capable certainly of those of those of delight or trouble, as well as any other perceptions; an it must

necessarily be conscious of its own perceptions. But it has all this apart: the sleeping man, it is plain, is conscious of nothing of all this. Let us suppose, then, the soul of Castor, while he is sleeping, retired from his body; which is no impossible supposition for the men I have here to do with, who so liberally allow life, without a thinking soul, to all other animals. These men cannot then judge it impossible, or a contradiction, that the body should live without the soul; nor that the soul should subsist and think, or have perception, even perception of happiness or misery, without the body. Let us then, I say, suppose the soul of Castor separated during his sleep from his body, to think apart. Let us suppose, too, that it chooses for its scene of thinking the body of another man, v.g. Pollux, who is sleeping without a soul. For, if Castor's soul can think, whilst Castor is asleep, what Castor is never conscious of, it is no matter what place it chooses to think in. We have here, then, the bodies of two men with only one soul between them, which we will suppose to sleep and wake by turns; and the soul still thinking in the waking man, whereof the sleeping man is never conscious, has never the least perception. I ask, then, whether Castor and Pollux, thus with only one soul between them, which thinks and perceives in one what the other is never conscious of, nor is concerned for, are not two as distinct persons as Castor and Hercules, or as Socrates and Plato were? And whether one of them might not be very happy, and the other very miserable? Just by the same reason, they make the soul and the man two persons, who make the soul think apart what the man is not conscious of. For, I suppose nobody will make identity of persons to consist in the soul's being united to the very same numerical particles of matter. For if that be necessary to identity, it will be impossible, in that constant flux of the particles of our bodies, that any man should be the same person two days, or two moments, together.

13. Düş görmeden uyuyanlara düşündüklerini inandırmak olanaksızdır. Böylece, sanırım, her uyuşuk baş sallama ruhun her zaman düşünmekte olduğunu öğretenlerin öğretilerini sarsar. En azından her zaman düş görmeksizin uyuyanlar düşüncelerinin zaman zaman dört saat boyunca onların bunun bilincinde olmaksızın meşgul olduğuna hiçbir zaman inandırılamazlar; ve eğer edimin kendisinde yakalanır, o uykuda düşünmenin ortasında uyandırılırlarsa, bunun hiçbir yolda açıklayamazlar.

13. Impossible to convince those that sleep without dreaming, that they think. Thus, methinks, every drowsy nod shakes their doctrine, who teach that the soul is always thinking. Those, at least, who do at any time sleep without dreaming can never be convinced that their thoughts are sometimes for four hours busy without their knowing of it; and if they are taken in the very act, waked in the middle of that sleeping contemplation, can give no manner of account of it.

14. İnsanların anımsamaksızın düş gördükleri boşuna öne sürülür. Belki de denecektir ki — Ruh en derin uykuda bile düşünür, ama bellek bunu saklamaz. Uyuyan bir insandaki ruhun bu kıpıda düşünmekle uğraşmasını, ve sonraki bir kıpıda uyanık bir insanda tüm o düşüncelerin tek bir zerresini bile anımsamamasını ve anımsayamamasını tasarlamak çok güçtür, ve buna inanmak yalın bir önesürümden daha iyi bir tanıtı gerektirir. Çünkü doğrudan doğruya, yalnızca söylenmekle, kim insanların en büyük bölümünün tüm yaşamları sırasında her gün saatlerce birşeyi düşündüklerini, ve eğer kendilerine giderek bu düşüncelerin ortasında bile sorulacak olsa bunun üzerine hiçbirşey anımsayamadıkları birşey olduğunu imgeleyebilir? Pekçok insan, sanırım, uykularının büyük bir bölümünü düş görmeden geçirir. Bir zamanlar çok iyi bir eğitim almış ve kötü bir belleği olmayan bir insan tanırdım, ve o sıralar yeni yeni kurtulmaya başladığı bir ateşe tutulduğu yirmibeş ya da yirmi altı yaşlarına dek yaşamında hiç düş görmediğini söylemişti. Dünyanın bundan daha başka örnekler de sunduğunu sanıyorum: Hiç olmazsa

herkesin tanıdıkları ona gecelerinin çoğunu düş görmeksizin geçirenlerin yeterli örneğini sunacaktır.

14. That men dream without remembering it, in vain urged. It will perhaps be said, — That the soul thinks even, in the soundest sleep, but the memory retains it not. That the soul in a sleeping man should be this moment busy a thinking, and the next moment in a waking man not remember nor be able to recollect one jot of all those thoughts, is very hard to be conceived, and would need some better proof than bare assertion to make it be believed. For who can without any more ado, but being barely told so, imagine that the greatest part of men do, during all their lives, for several hours every, day, think of something, which if they were asked, even in the middle of these thoughts, they could remember nothing at all of? Most men, I think, pass a great part of their sleep without dreaming. I once knew a man that was bred a scholar, and had no bad memory, who told me he had never dreamed in his life, till he had that fever he was then newly recovered of, which was about the five or six and twentieth year of his age. I suppose the world affords more such instances: at least every one’s acquaintance will furnish him with examples enough of such as pass most of their nights without dreaming.

15. Bu önsav üzerine, uyuyan bir insanın düşüncelerinin en ussal olması gerekir. Sık sık düşünmek, ve bunu hiçbir zaman bir kıpı için bile olsa anımsayamamak çok yararsız bir düşünme türüdür; ve böyle bir düşünme durumundaki ruh sürekli olarak bir imgeler ya da düşünceler türlülüğü alan ama hiç birini tutmayan bir aynanın durumunun üstüne çıkmak için hemen hemen hiçbirşey yapmaz; imgeler yitip giderler, ve geriye hiçbir izleri kalmaz; ayna hiçbir zaman böyle düşüncelere uygun değildir, ne ruh böyle düşüncelere. Belki de denecektir ki, uyuyan bir insanda düşünme sırasında bedenin gereçleri kullanılır ve bunlardan yararlanılır; ve düşüncelerin anısı beyin üzerinde bırakılan izler ve böyle düşünmeden sonra orada kalan izler tarafından tutulur; ama ruhun uyuyan bir insanda algılanmayan düşünmesinde orada ruh ayrı olarak düşünür, ve bedenin örgenlerinden hiç yararlanmayarak üzerinde hiçbir iz ve sonuçta böyle düşüncelerin hiçbir anısını bırakmaz. Yine bu sayıltıdan doğan iki ayrı kişi saçmalığının sözünü etmeksizin daha öte yanıtlıyorum ki, anlığın bedenin yardımı olmaksızın alabileceği ve irdeleyebileceği düşünceler ne olursa olsun, [bunları] bedenin yardımı olmaksızın da tutabileceği vargısını çıkarmak usauygundur; ya da ruh, ya da herhangi bir ayrı tin, düşünme yoluya hemen hemen hiçbir üstünlük kazanmayacaktır. Eğer kendi düşüncelerinin hiçbir anısını taşımıyorsa, eğer onları kendi kullanımı için ortaya çıkaramıyor ve gerektiğinde onları anımsayamıyorsa; eğer geçmiş olan üzerine düşünemiyor ve önceki deneyimlerinden, uslamlamalarından ve irdelemelerinden yararlanamıyorsa, hangi amaçla düşünür? Ruhu düşünen bir şey yapanlar, bu durumda, onu o kınadıkları insanların yaptığından çok daha soylu bir varlık yapmayacaklardır, çünkü ona özdeğin en ince parçalarından başka birşey olma izni vermezler. Toz üzerine çizilen imler rüzgarın ilk soluğuyla silinir; ya da bir atomlar yığını, ya da hayvan özsuları üzerine bırakılan izler bütünüyle ancak düşünmede yiten bir ruhun düşünceleri denli yararlıdır, ve özneyi ancak onlar denli soylu kılarlar — düşünceler ki, bir kez gözden uzaklaşınca, sonsuza dek yiterler ve arkalarında kendilerinin hiçbir anısını bırakmazlar. Doğa hiçbir zaman sıradan bir kullanım için ya da hiç kullanılmamak için eşsiz şeyler yapmaz: Ve sonsuz ölçüde bilge Yaratıcımızın böyle düşünme gücü denli hayranlık verici bir yetiyi, onun kendi kavranılamaz varlığının eşsizliğinin en yakınına gelen o yetiyi, en azından buradaki zamanının dörtte birini kendine ya da başkalarına yararlı olmaksızın ya da herhangi bir yolda yaratılışın başka herhangi bir parçasına yararlı olmaksızın sürekli olarak düşünecek denli boşuna ve yararsızca kullanılmak için yaratmış

olduğunu düşünmek güçtür. Eğer onu yoklayacak olursak, sanırım evrende hiçbir yerde öylesine az yararlanılan ve böylece bütünüyle bir yana atılan küt ve duyusuz özdeğin devimini bulmayacağız.

15. Upon his hypothesis, the thoughts of a sleeping man ought to be most rational. To think often, and never to retain it so much as one moment, is a very useless sort of thinking; and the soul, in such a state of thinking, does very little, if at all, excel that of a looking glass, which constantly receives variety of images, or ideas, but retains none; they disappear and vanish, and there remain no footsteps of them; the looking glass is never the better for such ideas, nor the soul for such thoughts. Perhaps it will be said, that in a waking man the materials of the body are employed, and make use of, in thinking; and that the memory of thoughts is retained by the impressions that are made on the brain, and the traces there left after such thinking; but that in the thinking of the soul, which is not perceived in a sleeping man, there the soul thinks apart, and making no use of the organs of the body, leaves no impressions on it, and consequently no memory of such thoughts. Not to mention again the absurdity of two distinct persons, which follows from this supposition, I answer, further, — That whatever ideas the mind can receive and contemplate without the help of the body, it is reasonable to conclude it can retain without the help of the body too; or else the soul, or any separate spirit, will have but little advantage by thinking. If it has no memory of its own thoughts; if it cannot lay them up for its own use, and be able to recall them upon occasion; if it cannot reflect upon what is past, and make use of its former experiences, reasonings, and contemplations, to what purpose does it think? They who make the soul a thinking thing, at this rate, will not make it a much more noble being than those do whom they condemn, for allowing it to be nothing but the subtilist parts of matter. Characters drawn on dust, that the first breath of wind effaces; or impressions made on a heap of atoms, or animal spirits, are altogether as useful, and render the subject as noble, as the thoughts of a soul that perish in thinking; that, once out of sight, are gone for ever, and leave no memory of themselves behind them. Nature never makes excellent things for mean or no uses: and it is hardly to be conceived that our infinitely wise Creator should make so admirable a faculty as the power of thinking, that faculty which comes nearest the excellency of his own incomprehensible being, to be so idly and uselessly employed, at least a fourth part of its time here, as to think constantly, without doing any good to itself or others, or being any way useful to any other part of the creation. If we will examine it, we shall not find, I suppose, the motion of dull and senseless matter, any where in the universe, made so little use of and so wholly thrown away.

16. Bu önsav üzerine, ruh duyum ya da derin düşünmeden türetilmemiş, ve hiçbir görünüşleri olmayan düşünceleri taşımalıdır. Hiç kuşkusuz zaman zaman uykudayken edindiğimiz algı durumları vardır, ve bu düşüncelerin anısını saklarız; ama bunların çoğunlukla ne denli aşırı ve tutarsız olduklarını, ve ussal bir varlığın eksiksizlik ve düzenine ne denli az uygun düştüklerini düşlerle tanışık olanlara söylemek gerekmez. Ruhun böyle bedenden uzakta ve bir bakıma ayrı olarak düşünürken bedenle birlikte düşündüğü zaman olduğundan daha az ussal olarak davranıp davranmadığı konusunda bir doyuma ulaşmayı isterim. Eğer ayrı düşünceleri daha az ussal iseler, o zaman bu insanlar ruhun ussal düşünmenin eksiksizliğini bedene borçlu olduğunu söylemelidirler; eğer borçlu değilse, düşlerimizin çoğunlukla öylesine saçma ve usdışı olmalarına, ve ruhun daha ussal kendi kendine konuşmalarından ve meditasyonlarından hiçbirini saklamamasına şaşmak gerekir.

16. On this hypothesis, the soul must have ideas not derived from sensation or reflection, of

which there is no appearance. It is true, we have sometimes instances of perception whilst we are asleep, and retain the memory of those thoughts; but how extravagant and incoherent for the most part they are; how little conformable to the perfection and order of a rational being, those who are acquainted with dreams need not be told. This I would willingly be satisfied in, — whether the soul, when it thinks thus apart, and as it were separate from the body, acts less rationally than when conjointly with it, or no. If its separate thoughts be less rational, then these men must say that the soul owes the perfection of rational thinking to the body; if it does not, it is a wonder that our dreams should be, for the most part, so frivolous and irrational; and that the soul should retain none of its more rational soliloquies and meditations.

17. Eğer düşündüğümü bilmeden düşünüyorsam, başka hiç kimse bunu bilemez. Bize öylesine güvenle ruhun her zaman edimsel olarak düşündüğünü söyleyenlerin, bir çocuğun beden ile birlikten önce ya da tam o birlik sırasında, duyum yoluyla herhangi birini kazanmadan önce, ruhunda olan düşüncelerin neler olduklarını söylemelerini de isterim. Uyuyan insanların düşleri, benim anladığım gibi, tümüyle uyanık insanın düşüncelerinden yapılır, üstelik çoğunlukla tuhaf bir biçimde biraraya getirilmiş olsalar da. Eğer ruhun duyumdan ya da derin düşünmeden türetmediği kendi düşünceleri varsa (ki eğer bedenden herhangi bir izlenim kazanmadan önce düşünmüşse bunlar hiç kuşkusuz olmalıdır), gizli düşünmesinde (öylesine gizli ki, insanın kendisi [bile] onu algılamaz) hiçbir zaman bu düşüncelerden herhangi birini tam onlardan uyandığı kıpıda saklamaması, ve sonra insanı yeni buluşlarla sevindirmesi tuhaftır. Ruhun uyku sırasındaki çekilmesinde saatlerce düşündüğüni ve gene de hiçbir zaman duyumdan ya da derin düşünmeden ödünç almadığı o düşüncelerden herhangi biri üzerine ışık düşürmediğini, ya hiç olmazsa bedenden ortaya çıkmakla bir tine daha az doğal olması gereken düşüncelerin anısını sakladığını kim us[auygun] bulabilir? Ruhun bir insanın bütün yaşamında hiçbir zaman bir kez bile salt doğal düşüncelerinden herhangi birini, ve bedenden herhangi birşey ödünç almadan önce taşıdığı düşünceleri anımsamaması, ve hiçbir zaman uyanık insanın görüşüne yalnızca fıçının kokusunu taşıyanlardan ve açıkça kökensellerini o birlikten türetenlerden başka hiç birini getirmemesi tuhaftır. Eğer her zaman düşünüyorsa, ve böylece birleşmeden önce ya da bedenden herhangi bir düşünce almadan önce düşünceler taşımışsa, uyku sırasında doğal düşüncelerini anımsadığından başka hiçbirşey kabul edilmeyecektir; ve beden ile iletişimden o çekilme sırasında, kendi başına düşünmekteyken, meşgul olduğu düşünceler, hiç olmazsa zaman zaman, bedenden ya da onlara ilişkin kendi işlemlerinden türetilmeksizin kendinde taşımış olduğu o daha doğal ve yakın düşünceler olmalıdır; ki, uyanık insan hiçbir zaman anımsamadığı için, bu önsavdan ya ruhun insanın anımsamadığı birşeyi anımsadığı, ya da anının yalnızca bedenden ya da anlığın onlar üzerindeki işlemlerinden türetilen düşüncelere ait olduğu vargısını çıkarmak zorundayız.

17. If I think when I know it not, nobody else can know it. Those who so confidently tell us that the soul always actually thinks, I would they would also tell us what those ideas are that are in the soul of a child before or just at the union with the body, before it hath received any by sensation. The dreams of sleeping men are, as I take it, all made up of the waking man’s ideas; though for the most part oddly put together. It is strange, if the soul has ideas of its own that it derived not from sensation or reflection (as it must have, if it thought before it received any impressions from the body), that it should never, in its private thinking (so private, that the man himself perceives it not), retain any of them the very moment it wakes out of them, and then make the man glad with new discoveries. Who can find it reason that the soul should, in its retirement during sleep, have so many hours’ thoughts, and yet never light on any of those ideas

it borrowed not from sensation or reflection; or at least preserve the memory of none but such, which, being occasioned from the body, must needs be less natural to a spirit? It is strange the soul should never once in a man's whole life recall over any of its pure native thoughts, and those ideas it had before it borrowed anything from the body; never bring into the waking man's view any other ideas but what have a tang of the cask, and manifestly derive their original from that union. If it always thinks, and so had ideas before it was united, or before it received any from the body, it is not to be supposed but that during sleep it recollects its native ideas; and during that retirement from communicating with the body, whilst it thinks by itself, the ideas it is busied about should be, sometimes at least, those more natural and congenial ones which it had in itself, underived from the body, or its own operations about them: which, since the waking man never remembers, we must from this hypothesis conclude either that the soul remembers something that the man does not; or else that memory belongs only to such ideas as are derived from the body, or the mind's operations about them.

18. Ruhun her zaman düşündüğü nasıl bilinir? Çünkü bu kendiliğinden açık bir Önerme değilse, tanıta gereksinir. Öylesine güvenle insan ruhunun, ya da, ki tümüyle birdir, bir insanın her zaman düşündüğünü bildiren bu insanlardan bunu nasıl bildiklerini, hayır, düşündüklerini algılamadıkları zaman kendilerinin düşündüklerini nasıl bilebildiklerini öğrenmekten memnun olacağım. Bu, korkarım, tanıtlar olmaksızın emin olmak ve algılamaksızın bilmek olacaktır. Bunun bir önsava hizmet etmek üzere kabul edilen karışık bir kavram olduğundan, ve ya kendi açıklıklarının bizi kabul etmeye zorladığı ya da sıradan deneyimin yadsımayı uygunsuz kıldığı o açık gerçekliklerden biri olmadığından kuşkulanırım. Çünkü onun için söylenebilecek olan en çoğundan ruhun onu her zaman düşünebilmesinin olanaklı olduğu, ama her zaman bellekte saklayamadığıdır. Ve derim ki ruhun her zaman düşünmüyor olması eşit ölçüde olanaklıdır; ve çok daha olası olan şey sık sık düşünmesinden çok zaman zaman düşünmemesi, ve [bunların] uzun süre birlikte [gitmeleri], ve hemen arkasından düşünmüş olduğunun bilincinde olmamasıdır.

18. How knows any one that the soul always thinks? For if it be not a self evident proposition, it needs proof. I would be glad also to learn from these men who so confidently pronounce that the human soul, or, which is all one, that a man always thinks, how they come to know it; nay, how they come to know that they themselves think, when they themselves do not perceive it. This, I am afraid, is to be sure without proofs, and to know without perceiving. It is, I suspect, a confused notion, taken up to serve an hypothesis; and none of those clear truths, that either their own evidence forces us to admit, or common experience makes it impudence to deny. For the most that can be said of it is, that it is possible the soul may always think, but not always retain it in memory. And I say, it is as possible that the soul may not always think; and much more probable that it should sometimes not think, than that it should often think, and that a long while together, and not be conscious to itself, the next moment after, that it had thought.

19. "Bir İnsanın düşünmekle uğraşması, ve gene de bunu sonraki kıpıda saklamaması" pek olası değildir. Ruhun düşündüğünü ve insanın bunu algılamadığını varsaymak iki kişiyi bir insan yapmaktır. Ve eğer bu insanların konuşma yolları iyice incelenecek olursa, bunu yaptıklarından kuşkulanmaya başlarız. Çünkü bize ruhun her zaman düşündüğünü söyleyenlerin hiçbir zaman bir insan her zaman düşünür demediklerini anımsıyorum. İnsan değil ama ruh düşünebilir mi? Ya da bir insan düşünür de bunun bilincinde olmaz mı? Bu belki de başkalarındaki jargondan kuşkulanmak olacaktır. Eğer insan her zaman düşünür ama her zaman bunun bilincinde değildir

derlerse, bedeninin parçalar olmaksızın uzamlı olduğunu da söyleyebilirler. Çünkü bir bedenin parçalar olmaksızın uzamlı olduğunu söylemek herhangi birşeyin bilincinde olmaksızın ya da bunu yaptığını algılamaksızın düşündüğünü söylemek denli anlaşılabilirdir. Böyle konuşanlar, eşit bir gerekçeyle, eğer önsavları için zorunluysa, bir insanın her zaman aç olduğunu ama bunu her zaman duyumsamadığını söyleyebilirler; oysa açlık o duyumun kendisinden oluşur, tıpkı düşünmenin birinin düşündüğünün bilincinde olmasından oluşması gibi. Eğer bir insan düşündüğünün her zaman bilincindedir derlerse, bunu nasıl bildiklerini sorarım. Bilinç bir insanın kendi anlığından geçenin algısıdır. Bir başka insan benim kendim birşey algılamazken benim onun bilincinde olduğumu algılayabilir mi? Hiç kimsenin bilgisi deneyiminin ötesine gidemez. Bir insanı derin bir uykudan uyandırın, ve o kıpıda neyi düşünmekte olduğunu sorun. Eğer o zaman üzerinde düşündüğü hiçbirşeyin bilincinde değilse, ona düşünmekte olduğu inancasını verebilen düşüncelerin dikkate değer bir falcısı olmalıdır. Daha büyük bir gerekçeyle, kendine uykuda olmadığı inancasını veremez mi? Bu felsefenin ötesinde birşeydir; ve anlığımda kendim hiçbir düşünce bulamazken bir başkası için oradaki düşünceleri açığa çıkaran tanrısal bir bildirişten daha azı olamaz. Ve düşündüğümü benim kendim algılayamazken ve düşünmediğimi bildirdiğim zaman düşünmekte olduğumu pekinlikle görebilenlerin derin bir görüşlerinin olması gerekir; ve gene de köpeklerin ya da fillerin düşünmediklerini görebilirler, üstelik yalnızca bize düşündüklerini söylemenin dışında bunu yaptıklarının tasarlanabilir tüm gösterisini sunuyor oldukları zaman bile. Kimileri bunun Rosicrucianların{{ALN34}} ötesinde bir adım olduğundan kuşku duyuabilirler; birinin kendisini başkalarına görülmez kılması bir başkasının kendisine görülebilir olmayan düşüncelerini bana görülebilir kılmaktan daha kolay görünür. Ama bu ruhu "her zaman düşünen bir töz" olarak tanımlamaktan başka birşey değildir, ve iş görülmüştür. Eğer böyle tanımların herhangi bir yetkesi olacaksa, bunun birçok insanı hiç ruhlarının olmadığı konusunda kuşkuya düşürmekten başka neye hizmet edebileceğini bilmiyorum; çünkü yaşamlarının büyükbir bölümünü düşünmeksizin geçtiğini bulurlar. Çünkü bildiğim hiçbir tanım, herhangi bir mezhebin hiçbir sayıltısı, değişmez deneyimi yokedecek denli güçlü değildir; ve belki de dünyada böylesine yararsız tartışma ve gürültü yaratan şey algıladığıklarımızın ötesinde bilmeyi taslamaktır.

19. "That a man should be busy in thinking, and yet not retain in the next moment," very improbable. To suppose the soul to think, and the man not to perceive it, is as has been said, to make two persons in one man. And if one considers well these men's way of speaking, one should be led into a suspicion that they do so. For they who tell us that the soul always thinks, do never, that I remember, say that a man always thinks. Can the soul think, and not the man? Or a man think, and not be conscious of it? This, perhaps, would be suspected of jargon in others. If they say the man thinks always, but is not always conscious of it, they may as well say his body is extended without having parts. For it is altogether as intelligible to say that a body is extended without parts, as that anything thinks without being conscious of it, or perceiving that it does so. They who talk thus may, with as much reason, if it be necessary to their hypothesis, say that a man is always hungry, but that he does not always feel it; whereas hunger consists in that very sensation, as thinking consists in being conscious that one thinks. If they say that a man is always conscious to himself of thinking, I ask how they know it. Consciousness is the perception of what passes in a man's own mind. Can another man perceive that I am conscious of anything, when I perceive it not myself? No man's knowledge here can go beyond his experience. Wake a man out of a sound sleep, and ask him what he was that moment thinking of. If he himself be conscious of nothing he then thought on, he must be a notable diviner of thoughts that can assure him that he

was thinking. May he not, with more reason, assure him he was not asleep? This is something beyond philosophy; and it cannot be less than revelation, that discovers to another thoughts in my mind, when I can find none there myself. And they must needs have a penetrating sight who can certainly see that I think, when I cannot perceive it myself, and when I declare that I do not; and yet can see that dogs or elephants do not think, when they give all the demonstration of it imaginable, except only telling us that they do so. This some may suspect to be a step beyond the Rosicrucians; it seeming easier to make one's self invisible to others, than to make another's thoughts visible to me, which are not visible to himself. But it is but defining the soul to be "a substance that always thinks," and the business is done. If such definition be of any authority, I know not what it can serve for but to make many men suspect that they have no souls at all; since they find a good part of their lives pass away without thinking. For no definition that I know, no suppositions of any sect, are of force enough to destroy constant experience; and perhaps it is the affectation of knowing beyond what we perceive, that makes so much useless dispute and noise in the world.

20. Eğer çocukları gözlersek, yalnızca ve yalnızca duyumdan, derin düşünmeden gelen düşünceler açıktır. Öyleyse ruhun duyular onu üzerine düşünceceği düşüncelerle donatmadan önce düşündüğüne inanmak için hiçbir neden görmüyorum; ve bunlar arttırılır ve saklanırken, ruh çeşitli bölümlerinde düşünme yetisini alıştırma yoluyla geliştirmeye başlar; tıpkı, daha sonra, o düşünceleri bileştirerek ve kendi işlemleri üzerine düşünerek deposunu, ve anımsamada, imgelemede, uslamlamada, ve başka düşünme kiplerinde becerisini arttırması gibi.

20. No ideas but from sensation and reflection, evident, if we observe children. I see no reason, therefore, to believe that the soul thinks before the senses have furnished it with ideas to think on; and, as those are increased and retained, so it comes, by exercise, to improve its faculty of thinking in the several parts of it; as well as, afterwards, by compounding those ideas, and reflecting on its own operations, it increases its stock, as well as facility in remembering, imagining, reasoning, and other modes of thinking.

21. Bir çocuğun anne karnındaki durumu. Gözlem ve deneyim yoluyla bilgilendirilmeye izin veren ve kendi sayıltılarını doğanın yöneticisi yapmayan biri yeni doğmuş bir çocukta fazla düşünmeye alışmış bir ruhun çok az belirtisini, ve genel olarak uslamlamanın çok daha az belirtisini bulacaktır. Ve gene de ussal ruhun çok fazla düşündüğünü ve hiç uslamlamada bulunmadığını imgelemek güçtür. Ve dünyaya yeni gelmiş bebeklerin zamanlarının en büyük bölümünü uykuda geçirdiklerini, ve ya açlığın meme istettiği, ya da belli bir acının (tüm duyumların en rahatsız edicisi), ya da beden üzerinde bir başka yeğin izlenimin anlığı onu algılamaya ve ona dikkat etmeye zorladığı zamanın dışında seyrek olarak uyanık olduklarını düşünecek biri — bunu düşünen biri, diyorum, belki de anne karnındaki dölütün bir bitkinin durumundan çok ayrı bir durumda olmadığını, ama zamanının en büyük bölümünü algı ve düşünce olmaksızın geçirdiğini, besin arama gereksiniminde olmadığı ve her zaman eşit ölçüde yumuşak ve aynı yumuşaklığa yakın bir sıvı ile kuşatılı olduğu, gözlere hiçbir ışığın gelmediği ve kulakların seslere çok duyarlı olmayacak denli kapalı olduğu ve duyuları devindirmek için nesnelerin çok az değişiklik ya da değişim gösterdiği ya da hiç göstermediği bir yerde uyumaktan başka çok az şey yaptığını bulacaktır.

21. State of a child in the mother's womb. He that will suffer himself to be informed by observation and experience, and not make his own hypothesis the rule of nature, will find few signs of a soul accustomed to much thinking in a new born child, and much fewer of any

reasoning at all. And yet it is hard to imagine that the rational soul should think so much, and not reason at all. And he that will consider that infants newly come into the world spend the greatest part of their time in sleep, and are seldom awake but when either hunger calls for the tea, or some pain (the most importunate of all sensations), or some other violent impression on the body, forces the mind to perceive and attend to it; — he, I say, who consider this, will perhaps find reason to imagine that a foetus in the mother's womb differs not much from the state of a vegetable, but passes the greatest part of its time without perception or thought; doing very little but sleep in a place in a place where it need not seek for food, and is surrounded with liquor, always equally soft, and near of the same temper; where the eyes have no light, and the ears so shut up are not very susceptible of sounds; and where there is little or no variety, or change of objects, to move the senses.

22. Anlık çevresinde düşünmek üzere deneyimden aldığı gereç ile orantılı olarak düşünür. Bir çocuğu doğumundan sonra izleyip zamanın yaptığı değişiklikleri gözlersek buluruz ki, anlık duyular yoluyla giderek daha çok düşünce ile donatıldıkça, daha uyanık olmaya başlar; üzerine düşüneceği gereç arttıkça daha çok düşünür. Bir zaman sonra, onunla en tanışık olmakla, kalıcı izlenimler bırakmış nesneleri bilmeye başlar. Böylece adım adım her gün birlikte olduğu kişileri bilmeye başlar ve onları yabancılardan ayırdeder; ki bunlar duyuların ona ilettiği düşünceleri saklamaya ve ayırdetmeye başlamasının örnekleri ve etkileridir. Ve böylece anlığın nasıl derece derece bunlarda geliştiğini ve düşüncelerini büyütme, bileştirme ve soyutlama, ve onlar üzerine uslamlamada bulunma ve tüm bunlar üzerine düşünme gibi başka yetilerinin kullanımına ilerlediğini gözleyebiliriz; ki bunlar üzerine ilerde daha çok söz etme fırsatını bulacağım.

22. The mind thinks in proportion to the matter it gets from experience to think about. Follow a child from its birth, and observe the alterations that time makes, and you shall find, as the mind by the senses comes more and more to be furnished with ideas, it comes to be more and more awake; thinks more, the more it has matter to think on. After some time it begins to know the objects which, being most familiar with it, have made lasting impressions. Thus it comes by degrees to know the reasons it daily converses with, and distinguish them from strangers; which are instances and effects of its coming to retain and distinguish the ideas the senses convey to it. And so we may observe how the mind by degrees improves in these; and advances to the exercise of those other faculties of enlarging, compounding, and abstracting its ideas, and of reasoning about them, and reflecting upon all these; of which I shall have occasion to speak more hereafter.

23. Bir insan ilkin duyum taşıdığı zaman düşünceler taşımaya başlar. Duyum nedir. Eğer bundan sonra bir insanın ne zaman düşünceler taşımaya başladığı sorulacak olursa, sanırım doğru yanıt İlkin herhangi bir duyum taşıdığı zaman olacaktır. Çünkü, anlıkta duyular herhangi bir düşünceyi içeri iletmeden önce hiçbir düşünce yok gibi göründüğünden, anlaktaki düşüncelerin duyum ile zamandaş olduklarını düşünüyorum; duyum ki, bedenin belli bir bölümünde yapılan ve anlakta belli bir algı üreten bir izlenim ya da devimdir. Anlık ilkin dış nesneler tarafından duyularımız üzerinde yapılan bu izlenimler çevresinde algı, anımsama, irdeleme, uslamlama vb. dediğimiz işlemlerde kendini kullanıyor görünür.

23. A man begins to have ideas when he first has sensation. What sensation is. If it shall be demanded then, when a man begins to have any idea, I think the true answer is when he first has any sensation. For, since there appear not to be any ideas in the mind before the senses have conveyed any in, I conceive that idea in the understanding are coeval with sensation; which is such an impression or motion made in some parts of the body, as produces some perception in

the understanding. It is about these impressions made on our senses by outward objects that the mind seems first to employ itself in such operations as we call perception, remembering, consideration, reasoning, &c.

24. Tüm Bilgimizin Kökenseli. Zamanla anlık duyum tarafından alınan düşünceler çevresinde kendi işlemleri üzerinde düşünmeye başlar, ve böylelikle kendini yeni bir düşünceler kümesi ile donatır ki bunlara derin düşünme düşünceleri diyorum. Bunlar anlığa dışsal olan dış nesneler tarafından duyularımız üzerinde yapılan izlenimlerdir; ve ona özünlü ve ona özgü güçlerden gelen kendi işlemleridirler ki, kendisi tarafından üzerlerinde düşünüldüğü zaman, onun düşüncesinin nesneleri olurlar — ve, dediğim gibi, tüm bilginin kökenselidirler. Böylece insan anlağının ilk sığası anlığın onun üzerinde ya dış nesneler tarafından duyular yoluyla, ya da bunlar üzerine düşündüğü zaman kendi işlemleri yoluyla yapılan izlenimleri almaya uygun kılınmasıdır. Bu bir insanın herhangi birşeyin bulgulanışına doğru attığı ilk adım, doğallıkla bu dünyada taşıyacağı tüm kavramları üzerine kuracağı temeldir. Bulutların üstüne uzanan ve giderek göğün kendisi denli yükseklere ulaşan tüm o yüce düşünceler doğuş ve temellerini buradan alırlar; anlığın dolaştığı tüm o büyük uzamda, onu yüceltmiş görünebilen o uzak kurgularda duyu ya da derin düşüncenin onun düşünmesi için sunmuş olduğu o düşüncelerin ötesine bir adım bile atamaz.

24. The original of all our knowledge. In time the mind comes to reflect on its own operations about the ideas got by sensation, and thereby stores itself with a new set of ideas, which I call ideas of reflection. These are the impressions that are made on our senses by outward objects that are extrinsical to the mind; and its own operations, proceeding from powers intrinsical and proper to itself, which, when reflected on by itself, become also objects of its contemplation — are, as I have said, the original of all knowledge. Thus the first capacity of human intellect is, — that the mind is fitted to receive the impressions made on it; either through the senses by outward objects, or by its own operations when it reflects on them. This is the first step a man makes towards the discovery of anything, and the groundwork whereon to build all those notions which ever he shall have naturally in this world. All those sublime thoughts which tower above the clouds, and reach as high as heaven itself, take their rise and footing here; in all that great extent wherein the mind wanders, in those remote speculations it may seem to the elevated with, it stirs not one jot beyond those ideas which sense or reflection have offered for its contemplation.

25. Yalın düşüncelerin alınışında anlak çoğunlukla edilgindir. Bu işte anlak yalnızca edilgindir; ve bu başlangıçları ve bir bakıma bilginin gereçlerini taşıyıp taşımayacağı onun kendi gücünde değildir. Çünkü duyularımızn nesnelerinin birçoğu kendi tikel düşüncelerini isteyelim ya da istemeyelim anlıklarımız üzerine dayatırlar; ve anlıklarımızın işlemleri bizi en azından onların bulanık bir kavramları olmaksızın bırakmayacaktır. Hiçbir insan düşündüğü zaman ne yaptığının bütünüyle bilgisizi olamaz. Bu yalın düşünceler, anlığa sunuldukları zaman, anlak onları geri çeviremez, ne de basıldıkları zaman değiştirebilir, ne de silip kendisi yenilerini yapabilir, tıpkı bir aynanın önüne koyulan nesnelerin onda ürettiği imgeleri ya da düşünceleri geri çevirememesi, değiştirememesi ya da silememesi gibi. Bizi çevreleyen cisimler örgenlerimizi çeşitli yollarda etkilediği için, anlık izlenimleri almaya zorlanır; ve onlara eklenmiş olan düşüncelerin algılarından kaçınamaz.

25. In the reception of simple ideas, the understanding is for the most part passive. In this part the understanding is merely passive; and whether or no it will have these beginnings, and as it

were materials of knowledge, is not in its own power. For the objects of our senses do, many of them, obtrude their particular ideas upon our minds whether we will or not; and the operations of our minds will not let us be without, at least, some obscure notions of them. No man can be wholly ignorant of what he does when he thinks. These simple ideas, when offered to the mind, the understanding can no more refuse to have, nor alter when they are imprinted, nor blot them out and make new ones itself, than a mirror can refuse, alter, or obliterate the images or ideas which the objects set before it do therein produce. As the bodies that surround us do diversely affect our organs, the mind is forced to receive the impressions; and cannot avoid the perception of those ideas that are annexed to them.

İdea Yayınevi / 2014

John Locke ve Negrolar — Fundamental Constitutions of Carolina

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

John Locke ve Negrolar

Fundamental Constitutions of Carolina

Aziz Yardımlı

John Locke

Fundamental Constitutions of Carolina

Doğal yıkım

Avrupalıların Amerikalara yerleşmesinin Amerika, Avrupa ve Afrika kıtaları üzerinde trajik sonuçları da oldu. İlk olarak üç kültür — Maya, İnka ve Aztek — başlıca Avrupalıların getirdiği bulaşıcı hastalıklar ve kitle kıyımları sonucunda fiziksel olarak yok edildi, belli bölgelerde nüfus %95'e varan oranlarda düştü. Kimi araştırmalara göre süreçte ölenlerin sayısı 90.000.000 kadar idi. Kuzey Amerika'da 1600'e gelindiğinde başlıca Eski Dünyadan getirilen ve yerlilerin bağışık olmadığı hastalıklar sonucunda nüfusun yalnızca %10 kadarı sağ kaldı.

İnsan tarafından yıkım

Sonra kölecilik sepildi. İlk olarak 1500'de Portekizliler tarafından başlatılan köle tecimi zamanla Avrupa kolonilerinde tarım emeğine duyulan açlık tarafından körüklendi. İngiliz donanmasının üstünlüğüne bağlı olarak, İngiliz kolonilerine köleler sağlama işi doğallıkla İngilizler tarafından üstlenildi. 1600'de Virginia'nın nüfusunun yalnızca %7'si Afrika kökenli iken, 1750'de oran %44'e yükseldi. İngilizler Afrikalıları insan-altı olarak görüyorlardı. Karalık (ve Çinliler ve Hintliler de bu sınıfa düşüyordu) kirlilik, günahkârlık ve barbarlık demekti; beyazlık ise güzellik ve erdem, temizlik ve uygarlık. (David Hume Afrikalıların "aşağı" olmaları olgusunu tenlerinin (complexion) beyaz olmaması olgusunda çıkarsamada bir güçlük görmedi.).

Hollanda kölelik anıtı.

İngiliz yararcılığı

Amerika'daki Koloniler hiç kuşkusuz Amerika'dadır ama İngiliz kolonileridir, "Amerikan kolonileri" değil. Ve köleleri kullananlar, köleleri Amerika'ya taşıyanlar ve köleliği kuramsal olarak aklayanlar İngilizlerdir. Gerçekte modern kölelik kurumu aşağı yukarı bütünüyle bir İngiliz fenomenidir, ve hiç kuşkusuz Hollandalılar (%7 pay ile çoğu Brezilya'ya olmak üzere Afrika'dan 600.000 kadar köle taşımışlardır), İspanyollar, Almanlar, Fransızlar ve giderek Danimarkalılar bile moral gelişmişlikten değil, yalnızca bütün bir kolonizasyon sürecinde daha az güçlü oldukları için bu insanlık suçuna ve

utancına göreli olarak daha az katıldılar. Afrika'dan Amerikalara götürülen kölelerin sayısı 12.000.000 kadardır. Ve büyük çoğunluğu Afrikalı negro Kralların kendileri tarafından Avrupalılara satılan bu insanlar için zulüm yolculukta başlıyordu. Gemilerde genellikle her bir Afrikalı için aşağı yukarı bir tabut büyüklüğünde yer vardı ve pislik, buna bağlı hastalıklar, açlık ve susuzluk sonucunda kargonun önemli bir bölümü yolda telef oluyordu.

Kölelik yasal olarak İngiltere İmparatorluğunda 1834'te, Fransız kolonolerinde 1848'de, Hollanda'da 1863'te, ve Birleşik Devletler'de İç Savaştan sonra 1865'te kaldırıldı. Doğal olarak, köleliğin kaldırılmasının yürürlüğe koyulması için on yılların geçmesi gerekti.

Köleliği kaldıran İngiltere 19'uncu yüzyıl sonlarında köleliği yeniden icat etti ve bu kez İmparatorluğun çeşitli bölgelerine dağıtmak üzere Hindistan'dan bir milyon insan "sözleşmeli" olarak köleleştirildi. (LİNK)

İngiliz Görgücülüğünün suç ortaklığı

Eğer evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği soyut kavramlar ve olanaksız özlemler olmaktan çıkacak ve modern politikanın tözü olacaksa, bu kavramlar onların bilgisine yapılan bütünüyle belirli İngiliz katkısından arındırılmalıdır. İngiliz Görgücülüğü evrensel insan hakları (doğal hak) kavramını başından reddetti. Duyunç özgürlüğü kavramını moral iyi ve kötü yerine “haz ve acı” ölçütlerini geçiren ahlak-dışı ve etik-dışı yararcılığa indirgedi. Ve yasa egemenliği kavramını hak ve ahlakın ayrılığını savunan enteresan bir legal pozitivizm ile bozdu, despotun buyruğunu yasa ile eşitledi.

İngiliz felsefesinin aşağı yukarı bütününde görgücülük karakterini taşıması ve kendi yerelliği içinde ussalcılığa kapanması bir raslantı değildir. Bir felsefenin yerelliği kendini içinde bulunduğu göreli kültüre uyarlamasının göstergesidir. İngiliz felsefeciliği kendilerini zamanlarının ve çevrelerinin dünya görüşlerini anlatmaya ve aklamaya adayan Bacon, Hobbes, Locke, Hume gibi ‘felsefecilerin’ bir yaratısıdır. Böyle türevselliği kendine yöntem yaparak, bu ‘felsefe’ kavramın toplumsal bir kurgu, ve evrenselin metafiziksel bir yanılsama olduğu görüşünü ‘felsefenin’ ön-koşulu yapmıştır. Felsefenin gelişimsel doğası hiç kuşkusuz onu zamansal ya da tarihsel bir görelilik üzerine koşullu kılar. Ama İngiliz Görgücülüğü durumunda olan şey tarihselliğin bir sonucu değil, tam tersine Felsefe Tarihinin kendisini reddetmenin bir sonucudur. İngiliz Görgücülüğünün mantıksal görgücülüğe ve analitik geleneğe evrimlenerek açıkça bütün bir klasik felsefeye karşı irrasyonel ve ilkel bir tepki biçimini alması yalnızca aynı sığlığın değişmeden sürdüğünü gösterir. Görgücülük etik ve entellektüel bir düşüşte sonlanır. Ve görgücüler kendi kuramlarını uygulayarak bütünüyle etik-dışı ve usdışı zombilere dönüşmekten ancak hayvan inancı yoluyla kurtulurlar.

İngiliz felsefesi Bacon ve Locke gibi düşünürlerin elinde bilgiyi duyu-algısından türeten antik sofizme dönerek doğdu ve olması gerektiği gibi başlıca Kıta rasyonalizmine yönelik bir tepki olarak belirlendi. Görgücülük ne zaman ‘bilgi’den söz etse, bu gerçekte hiçbir zaman kavramına uygun bilgi değil, ama ‘görgül bilgi’ ya da kuşkudur. Ne zaman ‘Us’tan söz etse, bu her zaman tutkulara boyun eğmek zorunda olan özgürlüksüz bir hesaplama yetisidir. Ve ne zaman ‘ahlak’tan söz etse, demek istediği şey haz ve acı duyguları tarafından belirlenen güdülerin yalancı-ahlakıdır. Usun tutkular tarafından belirlendiği yerde özgür istenç ve duyunç yoktur.

Aynı görgücü okuldan gelen daha çağdaş düşünürler, örneğin mantıksal pozitivistler ve analitik gelenekçiler de istençten ve duyunçtan yoksun görgücü ahlak ve etik ‘felsefeleri’ ürettiler — sanki haz ve acı duyguları moral öçütler olarak alınabilirmiş gibi, sanki hedonizm bir tür ‘ahlak felsefesi’ imiş gibi, ve sanki yararcı ‘etik’ bir etik kuramları çokluğu arasından seçilebilecek herhangi bir etik

kuramı imiş gibi.

Bu bakış açısından, ‘yararlı/useful’ olan moral ölçüttür. Mutluluk iyi birşeydir ve İyi ise haz verendir. Ve haz insan eylemlerinin başlıca güdüsüdür. Bu etik hedonist ‘etik’tir. Bu durumda etik ve etik-dışı arasında bir ayrım olduğunu söylemek olanaksız olur, çünkü etik-dışı olan haz veren olduğu düzeye dek etik olan ile özdeş olur. Böyle ahlak ‘felsefeleri’ ile en büyük ahlaksızlıklar onaylanabilir, ve böyle etik ‘kuramları’ ile en büyük kitle kıyımları aklanabilir. Bugün en ileri akademik kurumlarda öğretilen böyle ‘felsefeler’ ve böyle ‘kuramlar’ gerçekte insanlık suçlarına ortaktırlar.

Anglikan Kilesesinin kurumsallığı altında, İngiliz moral gelişimi yarı yolda durmuştur. İngiliz entellektüel gelişimi de yarı yolda durmuştur. Felsefi çaba birincil olarak kültürden özgür olması, düşünceyi verili kalıplarında değil, nesnel olarak ya da kendinde olduğu gibi alması ile belirlenir. Ait oldukları kültürün moral ve entellektüel yetersizliğini paylaşan İngiliz Görgücülerinin özgür ussal düşünmeyi nasıl reddettikleri ve görgücülük için öncelikle insanın etik karakterinin indirgenmesinin gerektiği özellikle John Locke durumunda sergilenir. İngiliz Görgücülüğün babası olarak ve iyi bir görgücü olarak, moral belirlenimleri duyunçtan değil, iç ‘deneyim’den, haz ve acı duygularından türetir. Ve nesnellikten bütünüyle yoksun moral belirlenimleri dürtülere bağımlı kılması gerekir. Locke bunların ikisini de yapar, ve duyuncu özgürlüğünden yoksun bırakarak etik-dışı toplumsal normları sorgulama gücünden de bağışlar.

John Locke ‘yararcı etik’ kuramını realiteye başarılı olarak uyguladı ve düşüncenin kendisinin moral doğası olan dürüstlük ve doğruluk niteliklerini gözardı ederek kuramında sonuç açısından gerekli olan ayarlamaları yaptı. Böyle ‘ahlak felsefesinde’ sonuç ona götüren süreci aklar.

Locke’un moral felsefesi duyunç yetisine başvurmayan ya da ondan yoksun olan bir düşünürün nasıl bir ahlak kuramı sunabileceğini sergilemesi açısından ilgiye değerdir. Ona göre, İyi hazdır ve haz insan eyleminin güdüsüdür. Duyum tüm düşüncelerimizin “büyük kaynağı”dır. Bu öncüllere göre, normal olarak ahlak felsefesi ile anlaşılan şeyden değil, ama onun reddedilmesinden söz edilebilir.

Ahlak insanın iyi ve kötü açısından özgürce yargıda bulunabilmesini, duyuncu ile iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi, haklıyı ve haksızı ayırdedebilmesini ilgilendirir. Ya da dilersek ahlak ödev de denebilecek olan doğru, dürüst, düzgün davranışın ne olduğunu saptama işi ile ilgilidir ve moral olan pekala duyusal haz vermeyebilir ya da giderek bedensel acıya neden olabilir.

Locke’un görgücü öncülleri onu doğallıkla kendinde iyi ya da kötü kavramlarından uzak tutar, onların yerini duyumlara bağlı haz ve acı ile doldurmaya götürür. O zaman bir eylemin moral niteliği sonuç ile, haz verip vermediği ile göreli olur.

Başlangıçta doğal düşüncesi ile köleliği kınayan Locke bir süre sonra kendisi köle tecimine ortak olmayı kabul etmekle kalmadı, bütün bir köle tecimi politikasını aklayacak çalışmalara girişti, sözde ‘liberal’ İncelemelerini bu politikaya uygun olarak formüle etti, kavramlarını yeni realitesine ve olgularına uygun olarak ayarladı, ve yazdığı bir ‘Anayasa’da efendinin köleleri üzerindeki saltık hakkını, uygun gördüğünde kölelerini öldürme hakkını da akladı.

Locke’un bu duyunç düşüşü durumunda bilgisiz duyuncun dayanıksız duyunç olduğunu, ya da salt düşüncesiz bir alışkanlık yapısı olan etik normların dayanıksız olduğunu gösteren özel bir örnek de buluruz. Duyunç dışsal olabilir, doğrular ve eğriler, iyiler ve kötüler bireysel bilince hazır yapılı olarak dışarıdan, dinsel ve kültürel yetkeler tarafından, genel olarak çevre tarafından aşılanabilir.

Etik normlar korku üzerine, ödül ve ceza üzerine dayanabilirler. Dışsal duyunç gerçekte bir duyunçsuzluk durumudur ve bunun böyle olduğu dışsal etmen ortadan kalkar kalkmaz görülür.

John Locke dört yılını Fransa'da yolculuklar yaparak (1675-9) ve altı yılını Hollanda'da sürgünde geçirdi (1683-9).

John Locke'un köle tecimi yapan Royal Africa Company (köle teciminde İngiliz tekeli, 1671) ve Bahamalar ile tecim yapan Company of Merchant Adventurers (1672) adlı şirketlerde yatırımları vardı. Kolonilerdeki kölelik ve köle tecimi ve konusunda tam olarak bilgili idi. Kolonial ilgileri olan yalnızca John Locke değildi. James Mill ve John Stuart Mill de "East India Company"nin yönetimine katıldılar. Ama liberalizm ve kolonializm arasında bağlayıcı halka olma onuru John Locke için ayrılır — eğer Locke liberal ise ve özgürlük 'sömürme özgürlüğü' gibi birşeyi kapsıyorsa.

East India Trading House, Londra. 1600'de kurulan The East India Company 1638'de "East India House" olarak bilinen yeni binasına taşındı. Yararcılık Etiği üzerine işleyen "Şirket"in Çin'e opium ve Amerikan kolonolerine çay satış politikası Opium Savaşları ve Boston Çay Partisi olaylarında sonuçlandı.

John Locke Birinci İnceleme'de (1689) köleliği kınar, onu bir 'gentleman' (Robert Filmer) için yakışıksız bulur: "Kölelik insanın öylesine alçak ve sefil bir durumudur ki, ve ulusumuzun yüksek gönüllü huyuna ve yürekliliğine öylesine doğrudan karşıttır ki, bir İngilizin, üstelik bir beyefendinin onu savunması kolay kolay düşünülemez."
§ 1. "Slavery is so vile and miserable an estate of man, and so directly opposite to the generous temper and courage of our nation, that it is hardly to be conceived that an Englishman, much less a gentleman, should plead for it."

Locke'un 'liberalizmini' savunanlar bu satırları gösterirler. Ama "such a friend to mankind as Mr. Locke" gerçekte köleliği kendine bütünüyle yakıştırır ve yine aynı kitapta köleliği haklı bir savaşın bir sonucu olarak aklar. Köleler "haklı bir savaşta alınan tutsaklar"dır ve "doğa hakkı yoluyla efendilerinin saltık egemenliği ve keyfi gücü altında dururlar." "Kölelik meşru olarak yenen biri ve bir tutsak arasında sürmekte olan savaş durumu[dur]."
§ 85: "... captives taken in a just war"; "... by the right of nature subjected to the absolute dominion and arbitrary power of their masters."
§ 24: "... slavery [as] the state of war continued, between a lawful conqueror and a captive."

JEAN-JACKQUES ROUSSEAU
TOPLUMSAL SÖZLEŞME, KİTAP 1 / DU CONTRAT SOCIAL / LIVRE 1

Grotius ve başkaları sözde kölelik hakkı için savaşta bir başka köken bulurlar. Yenen yanın, onlara göre, yenilen yanı öldürme hakkı olduğu için, yenilen yaşamını özgürlüğü pahasına satın alabilir.

Grotius et les autres tirent de la guerre une autre origine du prétendu droit d'esclavage. Le vainqueur ayant, selon eux, le droit de tuer le vaincu, celui-ci peut racheter sa vie aux dépens de sa liberté.

İkinci İnceleme'de şunlar da bulunur:

Eğer biri "kendi hatası ile, ölümü hak eden bir edim sonucunda kendi yaşama hakkını yitirmişse, onu kendisine yitirdiği kişi onu (yaşamını) almayı erteleyebilir ve onu kendi hizmetinde kullanabilir, ve bununla ona bir zarar vermiş (ya da haksızlık yapmış) olmaz."
§ 23. "... having by his fault, forfeited his own Life, by some Act that deserves Death; he, to whom

he has forfeited it, may … delay to take it and make use of him to his own Service, and he does him no injury by it."

Bu satırların yazarı olan Locke daha önce Carolina için yazdığı Anayasalar'da "her özgür insanın köleleri üzerinde saltık hakkı olduğu" görüşünü savundu. Bu son sözler yalnızca kötü bir 'deneme'nin satırları arasına yerleştirilmiş rasgele sözler değil, bir 'anayasa' maddesi idi. Ve Locke'un kölelik görüşünü aklayan 'haklı savaşın' haksız olmaması için hiçbir neden yoktu.

"Çevir gözlerini öteki yarı-küreye, ve bak Carolina'ya, yasamacısı bilge Locke olan."

"Jetez les yeux sur l'autre hémisphére, voyez le Caroline, dont le sage Locke fut le législateur," Voltaire, Traité de la tolérance (1763).

Bir simyacıyı—Newton'ı—Kıtaya bilim adamı diye tanıttıktan sonra, aynı kültüre yine aynı yüceltmecilik ile bir köle tüccarını tanıtan Voltaire'in önerisini dinleyelim ve Carolina'ya, ve önce koloninin bilge Locke tarafından yazılan Anayasasına bakalım:

The Fundamental Constitutions of Carolina

(March 1, 1669)

John Locke

Madde 110. Carolinalı her özgür insanın hangi görüşten ya da dinden olursa olsun negro köleleri üzerinde saltık gücü ve yetkesi olacaktır.

One hundred and ten. Every freeman of Carolina shall have absolute power and authority over his negro slaves, of what opinion or religion soever.

(LINK) John Locke, The Fundamental Constitutions of Carolina

John Locke'un Anayasanın birçok maddesini zamanla değiştirmiş, ama 110'uncu Maddeyi olduğu gibi bırakmıştır. Temel Anayasalar'dan 1704'teki ölümüne dek gurur duymuştur.

Anglo-Saxon görgücüler John Locke imzalı bu kitabın kanıtına karşın, Locke'un köleciliği doğruladığını yadsırlar ve onu Shatesbury'nin diktesi üzerine yazdığını ileri sürerler. Utanç büyüktür. Ama Locke böyle bir telkinin altında kalmış olsa bile, liberalizm üzerine yazan birini moral sorumluluğu olmayan bir çocuk olarak göstermek saçmadır. Bunun dışında İkinci İnceleme'de yine açıkça kölelik doğrulamaları vardır. Böyle bir düşünürün 'liberal' olarak kabul edilmesinin gösterdiği tek şey bu insanların kendilerinin özgürlük bilinci açısından sefillikleridir. Bu kasıtsız bir yanlışlık değildir. Bile bile yapılan bir yanlışlıktır ve modern dünyanın en iyi eğitim kurumlarının ortak olduğu ve sürdürdüğü bir iki-yüzlülük ve hiledir. İngiliz felsefeciliği aptal bir dünya kültürünü aldatmayı ve sefil bir gurur duygusu yaşamayı başarmıştır. Ama bu kendinde eşit ölçüde gerçek bir utanç duygusudur.

THE Fundamental Constitutions OF CAROLINA (1668).

Fundamental Constitutions of Carolina 1669'da Carolina Eyaletinin sahipleri olan Lordlar tarafından kabul edildi. Köleciliğin ve İngiliz kolonizaysonun tarihinde önemli bir belgedir. Mülkiyet Sahibi Lordlar (Lords Proprietor) Carolina'yı Florida'ya yerleşmiş olan İspanyolların saldırılarına karşı sağlamlaştırmak istiyorlar ve bu amaçla bölgeye daha fazla kolonist çekmeleri gerekiyordu. Buna göre gelecek olan İngiliz yerleşimcilere dinsel hoşgörü, kamu vergileri üzerinde gücü olan bir parlamentoda politik temsil hakkı ve büyük toprak sahipliği teklif edildi. Lordlar ateistler dışında her dinden yerleşimciyi kabul ediyorlardı. Her ailenin her bir üyesine 100 ya da

150 dönümlük toprak veriliyordu. Yatırım için kapitali olan yerleşimciler çekebilmek için, Mülk Sahibi Lordlar yatırımcı yerleşimciye Koloniye getirilecek her bir köle için 150 dönüm toprak da teklif ettiler. Bu teşvikler 1700'e kadar 6.600 kolonistin gelmesini sağladı. Bunlar arasında başlıca İngilizler ve Fransız Protestanlar (Huguenotlar) bulunuyordu.

Mülk Sahibi Lordlar Carolina'daki toprağın beşte birinin, ve soyluluk ikinci bir beşte birin sahipleri idiler. Toprağın geri kalanı Carolina'nın bir Tanrıya inanan ve o Tanrıya kamusal olarak tapınan özgür insanları için ayrılmıştı.

Mülk Sahipleri olan sekiz Lord arasında Carolina'ya en büyük ilgiyi gösteren Lord Shaftesbury idi. Shaftesbury (ya da Anthony Ashley Cooper) on beş yıl boyunca kişisel sekreterliğini ve danışmanlığını yapmış olan John Locke'un yardımı ile Koloninin yönetimi için bir plan olan "Grand Model for the Province of Carolina"nın taslağını hazırladı. Planda Fundamental Constitutions of Carolina da kapsanıyordu.

He (Locke) also gained financially from his service under Ashley, investing alongside his patron in the Royal African Company (£400 in 1674 and £200 more in 1675) and in the Bahamas trade (£100 in 1675) which he liquidated at profit (in 1676).8

8. Maurice Cranston, John Locke: A Biography (Oxford, UK: Oxford University Press, 1957), 115n3; and Roger S. Woolhouse, Locke: A Biography (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 111, 463.

John Locke tarafından yazılan Anayasanın asıl amacı Mülk Sahiplerini çıkarlarını korumak ve kolonide bir demokrasi yaratılmasının önüne geçmekti. Mülk Sahipleri Anayasaları feodal bir toplum ve hükümet kurmaya çalışmak için kullandılar. Feodal hükümetin başında gücü kendi aralarındaki vasallık ilişkilerine göre paylaşan soylular bulunacaktı.

John Locke'un Yeni Dünyaya feodalizm aşılama çabalarına katkıda bulunmuş ve kölelik kurumuna 'felsefi' bir aklama getirmiş olması bile liberalizmin babası olmasının önüne geçmemiştir.

John Locke'un "Temel Anayasaları" liberalizm ve kölelik arasına bir bağ getirmek için bir kanıt değildir, çünkü Locke'u 'liberal' olarak kabul etmenin geçersiz olmasının yanısıra, liberalizm kavramı gereği köleliği doğrulayamaz — yeter ki liberalizm 'kapitalizm' olarak okunmasın, çünkü kapitalizmde yararcı 'etik' kuramına göre moral ölçüt 'kapital' olacaktır.

John Locke'un mülkiyet kuramına göre mülkiyet emeğin ürünüdür ve bir nesnenin bir kişinin mülkiyeti olması için kişinin emeğini o nesne üzerinde uygulaması, o nesneye emeğini karıştırması gerekir. Ve köle alınıp satılan bir mülkiyettir.

Fundamental Constitutions

by John L. Bell, 2006

The Fundamental Constitutions of Carolina, called the "Grand Model," provided the form of government and society for the Carolina colony from 1669 to 1698. The Lords Proprietors of Carolina first issued the constitutions in 1669, then disseminated revisions in 1670, January 1682, August 1682, and 1698. The constitutions were suspended from 1693 to 1698.

The main purposes of the Fundamental Constitutions were to protect Proprietary interests and to avoid the creation of a democracy. The Proprietors used the constitutions to try to establish a feudal government and society, so far as permitted by the Carolina charter of 1663. The feudal government was to be headed by nobles with the titles of palatine, landgrave, and cacique. They

were to rule through their own courts, a grand council, and a Parliament. Freemen were to have a voice in government, but slaves and others who were bound were to have none. This government and feudal society were never fully implemented. Only the palatine's (Proprietor's) court operated for a time.

Birinci İnceleme'de Locke Avrupalı yerleşimcilerin "Yerlilere karşı" savaş açmak ve "onlardan gelen herhangi bir zarara karşı tazminat aramak" için bir haklarının olduğundan hiç kimsenin kuşku duymayacağını söyler (I. § 130). Bunu aklamak için gerekçe Amerika'nın bir "doğa durumu"nda olması ve "bir doğa durumunda doğa yasasının uygulamasının her insanın eline kalması"dır ("the Execution of the Law of Nature is in that State, put into every Mans hands" I. § 7). Bu yasaya göre, "herkesin o yasayı çiğneyenleri onun çiğnenmesini önleyecek bir derecede cezalandırma hakkı vardır" ("whereby every one has a right to punish the transgressors of that law to such a degree as may hinder its violation"; I. § 7).

§ 130. ... "A planter in the West Indies has more, and might, if he pleased (who doubts?) muster them up and lead them out against the Indians to seek reparation upon any injury received from them."

Royal African Company

1672'de kurulan Royal African Company (RAC) Stuart hanedanı (İskoç kökenli) ve Londra tecimcileri tarafından tasarlandı. Önderi York Dükü John (II. Charles'ın kardeşi) olan Şirkete köle teciminde tekel hakkı verildi. 1680 ve 1686 yılları arasında Şirket yılda ortalama 5.000 köle taşıdı ve 1720'lerin başındaki kapanışına dek rakam 150.000'e ulaştı. Köle pazarını Hollandalılardan ve Fransızlardan çalmada önemli rol oynayan Şirketin çabaları ile İngiltere'nin transatlantik köle pazarında %33 olan payı %74'e yükseldi. Şirketin tekelci kısıtlamaları bağımsız köle tecimcilerinin tepkisine yol açtı. Bağımsız tecimcilerin girişimleri sonucunda Glorious Revolution'un arkasından gerçekte kolonilerin köle istemlerini de karışlayamayan tekel kaldırıldı ve İngiliz köle teciminin tablosu değişti. 1687 ve 1720 arasında Şirketin pazar payı yüzde 97'den yüzde 4'e düştü.

Transatlantik köle tecimine bağlı olarak 1820 gibi geç bir tarihte Amerika'ya göç eden her Avrupalıya karşılık düşmek üzere dört Afrikalı köle vardı. (The Trans Atlantic Slave Trade Database)

İngiliz Görgücülüğü ve Atlantik Köle Tecimi

Yararcılık

Standart biçiminde yararcılık iki ilkenin bileşiminden oluşur:

- Sonuççu ilke (consequentialist principle)
- Hedonist ilke

Sonuççuluk ilkesine göre bir eylemin doğruluğu ya da yanlışlığı ondan doğan sonuçların iyiliği ya da kötülüğü tarafından belirlenir. Hedonistik ilkeye göre kendinde iyi olan biricik şey haz, ve kendinde kötü olan biricik şey acıdır. Buna göre mutluluk hazların bir toplamı olarak kabul edilir ve o zaman yararcı ilke "en büyük mutluluk ilkesi" olarak özetlenebilir: Bir eylemin doğruluğu ondan etkilenen insanların mutluluğuna katkısı tarafından belirlenir.

Yararcı "etik" ancak duyunçsuz bir "insan" için bir "etik" değerini taşır. Yararcılık ahlak ve dolayısıyla etik için birincil kavramları, iyi ve kötü, doğru ve eğri kavramlarını "haz" ve "acı" ile değiştirir ve en büyük haz miktarını üreten "sonuç" etik değerin belirleyicisi olur. Burada haz

"mutluluk" için birincil bileşen olarak kabul edilir ve "sonuç" terimi biraz daha inceltilerek "en büyük sayının en büyük mutluluğu" ile değiştirilr. "Hedonistik etik" bir İngiliz buluşudur. İngiliz felsefecileri kavramlara diledikleri tanımı verirler, sözcüklerin anlamlarını değiştirirler, ve uslamlama dedikleri şeyi bu plastik tasarımların eşit ölçüde plastik ilişkileri olarak kabul ederler.

The participants in the Atlantic slave system included Arabs, Berbers, scores of African ethnic groups, Italians, Portuguese, Spaniards, Dutch, Jews, Germans, Swedes, French, English, Danes, white Americans, Native Americans, and even thousands of New World blacks who had been emancipated or were descended from freed slaves but who then became slaveholding farmers or planters themselves.

Aydınlanma ve Irkçılık: Zorunlu bir sentez?

Eğer "ırkçılık kuramlarının" öncülüğü denebilecek birşey varsa bu utanç verici “kuramcılık” çabaları John Locke (1632-1704), David Hume (1711-1776) ve Immanuel Kant (1724-1804) gibi felsefeciler tarafından başlatılmıştır. Yalnızca beyaz ırk dışındaki insanlığı değil, ama insana bilgi yetisini yadsımalarında genel olarak insanlığı küçük düşüren bu üç "kuşkucu" felsefeci aynı zamanda Aydınlanmanın da birincil adlarıdır. Ve Aydınlanma boşinanca karşıtlığının yanısıra ilerlemeden yana, özgürlükçü, eşitlikçi bir dünya görüşü olarak da kabul edilir. Ama eğer ilerlemeyi politik boyutunda düşünürsek, bu düşünürler — Fransız ortakları olan Voltaire ve Diderot ile birlikte — despotizmde dururlar. Özgürlük ile ve insan hakları ile anladıkları şey "evrensel" olmak yerine kuramlarında kendileri tarafından sergilendiği gibi sınırlıdır. Ve bu aynı zamanda onlara bir evrensel politik "eşitlik" kavramını yüklenmesine izin vermez.

Bu ve benzeri kuşkucu düşünürlerin tümünde insan doğası ya da insan özü kavramı problemlidir. Kuşkucular, özellikle İngiliz Görgücüleri "evrensel" kavramına bir anlam veremezler ve "bilgikuramı" dedikleri saçmalamalar zemiminde zorunlu olarak onu "metafiziksel" bir kurgu olarak görür ve reddederler. Aynı şey Viyana Çevresi pozitivistleri için de geçerlidir, çünkü evrensel ne olursa olsun doğrulanabilirlik ölçütünün dışında yatar ve öyleyse anlamsızdır. Homo sapiens düşünme ya da uslamlama yetisini taşıyan bir türdür, ve ırkları tikellikleri olarak kendi altında kapsar. Ussallık insanın evrensel belirlenimidir ve birey ya da tekil insan ancak bu evensele ait olduğu için bir bireydir. Platon ve Aristoteles’in evrensel insan doğası kavramından yoksun olmalarına karşın, Stoacılar ile başlamak üzere rasyonalist felsefecilerde insanı entellektüel yetilerine göre sınıflandırma denebilecek birşey görülmez. Tam tersine, insanın evrensel eksiksizleşebilirliği ortak temalarıdır. Hegel insanlığı yalnızca kültürel gelişme düzeylerine göre ayrıştırır, homo sapiens içerisinde ırksal bir hiyerarşi ileri sürmez, ve genel olarak Kuzey Afrika'yı "Batı" kültürünün bir bölümü olarak kabul eder. Rousseau'da da evrensel insan doğası kavramı onun modern demokrasi kuramının özünü oluşturur (üstelik devleti bir "sözleşme ilişkisi" olarak görmesi bütünüyle saçma olsa da). Genel olarak Anglo-Saxon felsefeciliğinde başlıca bu iki felsefeciye yönelik açık ve ölçüsüz düşmanlık tutumu Anglo-Saxon görgücülüğünün açık insanlık-dışı tutumunun yüzlerine vurulması olgusuna karşı bir önlem olarak görünür.

David Hume, Ulusal Karakterler Üzerine, Bölüm I, Deneme XXI

Negrolar ve genel olarak tüm başka insan türleri ve beyazlar

“Negroların ve genel olarak tüm insan türlerinin (çünkü dört ya da beş ayrı tür vardır) doğal olarak beyazlardan aşağı olduklarından kuşku duyma eğilimindeyim. Hiçbir zaman beyazdan başka herhangi bir tende uygar bir ulus olmamış, ne de giderek eylemde ya da kuramsal düşüncede seçkin herhangi bir birey olmuştur. Aralarında hiçbir becerikli üretici yoktur, hiçbir sanat ve hiçbir bilim

yoktur. Öte yandan, beyazların en kaba ve en barbar olanları bile, örneğin eski GERMENLER, şimdiki TATARLAR, henüz yiğitliklerinde, hükümet biçimlerinde ya da başka herhangi bir tikel özellikle seçkin birşey taşırlar. Eğer doğa bu insan soyları arasında kökensel bir ayrım yapmamış olsaydı, böyle biçimdeş ve değişmez ayrımlar yüzyıllar ve çağlar boyunca yer alamazdı. Sömürgelerimizin sözünü etmesek bile, tüm Avrupa'ya dağılmış Negro köleler vardır ki aralarından hiç biri hiçbir zaman herhangi bir beceri belirtisi göstermemiştir, gerçi aramızdaki eğitimsiz aşağı insanlar işe koyulup kendilerini herhangi bir meslekte sivriltecek olsalar bile. Aslında JAMAİKA'da bir negrodan yetenekli ve bilgili bir insan olarak söz ederler; ama kendisine çok yetersiz başarılarından ötürü hayranlık duyuluyor olabilir, tıpkı birkaç sözcüğü açıkça konuşan bir papağan gibi."

David Hume, OF NATIONAL CHARACTERS, Part I, Essay XXI

Negroes and in general all other species of men and the white

"I am apt to suspect the negroes and in general all other species of men (for there are four or five different kinds) to be naturally inferior to the whites. There never was a civilized nation of any other complexion than white, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences. On the other hand, the most rude and barbarous of the whites, such as the ancient GERMANS, the present TARTARS, have still something eminent about them in their valour, form of government, or some other particular. Such a uniform and constant differences could not happen in so many countries and ages, if nature had not made an original distinction betwixt these breeds of men. Not to mention our colonies, there are Negroe slaves dispersed all over Europe, of which none ever discovered any symptoms of ingenuity, tho' low people, without education, will start up amonst us, and distinguish themselves in every profession. In JAMAICA indeed they talk of one negroe as a man of parts and learning; but 'tis likely he is admired for very slender accomplishments like a parrot, who speaks a few words plainly."

http://www.econlib.org/library/LFBooks/Hume/hmMPL21.html

Kant'ın "ahlak felsefesi" Köleciliği yararlığı temelinde aklayamazdı. Karaların "köleliğe" indirgenebilmeleri için insan-altı olmaları gerekiyordu. Ve irrasyonalizminin ona "karalık" teriminden "aptallık" terimini çıkarsamak için izin verdiğini düşündü. Küçük beynine göre, "aptallık" birinin köleleştirilebilmesi için yeterli idi.

Immaunel Kant (Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4): Hume'un Kant'ı Afrikalı Negrolar Konusunda İkinci Uyandırışı

"Afrikalı Negroların doğal olarak ahmaklığın üzerine çıkan hiçbir duyguları yoktur. Bay Hume herkesi bir Negronun yetenekli olduğunu gösterecek tek bir örnek vermeye çağırır, ve ülkelerinden başka yerlere götürülen yüz binlerce kara derili arasında birçoğunun, özgür bırakılmalarına karşın, gene de sanatta ya da bilimde ya da övgüye değer herhangi bir başka nitelikte büyük herhangi birşey sunduğunun görülmediğini ileri sürer. Bu iki insan ırkı arasındaki ayrım öylesine özseldir ki, ansal yetenekler açısından da renk açısından olduğu denli büyük görünür."

(Beobachtungen) [http://www.korpora.org/kant/aa02/253.html]

Immanuel Kant '(Gözlemler/ Beobachtungen, 253-4):

Die Negers von Afrika und Herr David Hume

"Die Negers von Afrika haben von der Natur kein Gefühl, welches über das Läppische stiege. Herr

Hume fordert jedermann auf, ein einziges Beispiel anzuführen, da ein Neger Talente gewiesen habe, und behauptet: daß unter den hunderttausenden von Schwarzen, die aus ihren Ländern anderwärts verführt werden, obgleich deren sehr viele auch in Freiheit gesetzt werden, dennoch nicht ein einziger jemals gefunden worden, der entweder in Kunst oder Wissenschaft, oder irgend einer andern rühmlichen Eigenschaft etwas Großes vorgestellt habe, obgleich unter den Weißen sich beständig welche aus dem niedrigsten Pöbel empor schwingen und durch vorzügliche Gaben in der Welt ein Ansehen erwerben. So wesentlich ist der Unterschied zwischen diesen zwei Menschengeschlechtern, und er scheint eben so groß in Ansehung der Gemüthsfähigkeiten, als der Farbe nach zu sein."

(Beobachtungen) [http://www.korpora.org/kant/aa02/253.html]

Immanuel Kant (Gözlemler/ Beobachtungen, s. 254)
Afrikalının Aptallığının Aşkınsal Tanıtı

"Rahip Labat karılarına karşı mağrur davranışından ötürü kınadığı bir Negro marangozdan şu yanıtı aldığını anlatır: 'Siz beyazlar gerçekten aptalsınız, çünkü ilkin karılarınıza büyük ödünler verirsiniz, ve sonra sizi çıldırttıklarında yakınırsınız.' Ve bunda belki de üzerinde düşünmeye değer birşey olabilir; ama, kısaca, bu herif tepeden tırnağa kapkaraydı — söylediklerinin aptalca olduğunun açık bir tanıtı."

"Der Pater Labat meldet zwar, daß ein Negerzimmermann, dem er das hochmüthige Verfahren gegen seine Weiber vorgeworfen, geantwortet habe: Ihr Weiße seid rechte Narren, denn zuerst räumet ihr euren Weibern so viel ein, und hernach klagt ihr, wenn sie euch den Kopf toll machen; es ist auch, als wenn hierin so etwas wäre, was vielleicht verdiente in Überlegung gezogen zu werden, allein kurzum, dieser Kerl war vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz, ein deutlicher Beweis, daß das,was er sagte, dumm war."

(Beobachtungen) [http://www.korpora.org/kant/aa02/253.html]

Bertrand Russell kendisi bir görgücü olarak aynı görgücü felsefenin zaman-üstü çıkarsamalarına bir kez daha anlatım verecekti:

"Bütününde negroları ortalamada beyaz insanların altında görmek haklı görünür, gerçi tropiklerdeki işler için vazgeçilmez olsalar ve bu nedenle yokedilmeleri (insanlık sorunlarından ayrı olarak) istenebilir olmaktan oldukça uzak olsa da."

"It seems on the whole fair to regard negroes as on the average inferior to white men, although for work in the tropics they are indispensable, so that their extermination (apart from questions of humanity) would be highly undesirable." — Bertrand Russell, Marriage and Morals, p. 266 (1929).

History of slavery in Amsterdam (LINK)

Why does slavery seem to be forgotten in the Netherlands? Of course feelings of shame among the Dutch about this horrible aspect in the national history play a role, even more so because this 'aspect' brought Amsterdam much of the wealth still visible in those beautiful 17th and 18th th century canal houses. Like in any other country, national history focuses on its heroes and victories and prefers to leave out the dark sides.

WIC

Dutch slave trade was, however, completely organised from Amsterdam and the city in the province

of Zeeland: Middelburg. The company responsible for the slave trade was the Dutch West India Company (Nederlandse Westindische Compagnie or WIC). Based in Amsterdam from 1621 until 1730 and financed by Amsterdam bankers, the WIC transported around 600.000 Africans on special slave ships to Suriname, the Dutch Antilles and Aruba.

Brezilya

A similar boom in Brazil - for coffee - drew further cargoes of Africans across the Atlantic and by 1872 there was an African-based population of 5,700,000 living in Brazil.

Overview of the Slave Trade Out of Africa (LINK)

Afrika'dan Amerikalara Köle Taşıyıcıları (ülkelere ve yüzyıllara göre) (LINK)

	Spain / Uruguay	Portugal / Brazil	Great Britain	Netherlands	U.S.A.	France	Denmark / Baltic	Totals
1501-1600	119,962	154,191	1,922	1,365	0	66	0	277,506
1601-1700	146,270	1,011,192	428,262	219,931	4,151	38,435	27,391	1,875,632

1701-1800

10,654

2,213,003

2,545,297

330,014

189,304

1,139,013

67,334

6,494,619

1801-1900

784,639

2,469,879

283,959

3,026

111,871

203,890

16,316

3,873,580

Totals

1,061,525

5,848,265

3,259,440

554,336

305,326

1,381,404

111,041

12,521,337

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Leibniz

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Leibniz

Frank Thilly

Leibniz (1646-1716)

1. Alman Kültürünün Doğuşu

Felsefe on sekizinci yüzyılı önceleyen yüzyıllar boyunca Almanya'da çok az ilerleme yaptı. Reformasyonu ve Otuz Yıl Savaşlarını (1618-1648) izleyen verimsiz tanrıbilimsel çekişmeler bilim ve felsefenin gelişimine elverişli değildi. İngiltere'de Shakespeare, Bacon, Milton ve Locke'u, Fransa'da Montaigne, Corneille, Racine, Molière, Pascal ve Descartes'ı üreten süreç Luther'in ülkesinde düşük bir ekinle karşılaştı. Alman dilinin kendisi yazınsal bir araç olarak ölmüş görünüyordu: yüksek sınıflar Fransızca konuşuyor ve bilginler henüz Latince'de yazıyorlardı, — yalnızca sıradan insanlar anadili kullanıyorlardı. Fransız paternalistik modelleri tarzında örneklenen ve Fransız göreneklerine öykünen sayısız saray yoluyla Almanya'ya Fransız ekini getirildi. Almanya'nın bağımsız bölgesel prensliklere bölünmesiyle birlikte ulusalcılık ruhu geriledi ve Almanlar Alman adından utanır oldular. Üniversiteler modern düşünceleri yaymada hiçbir rol üstlenmediler — ve bu bakımdan İngiltere ve Fransanınkilere benzerler; yeni bilim ve felsefe üniversitelerin dışında gelişti ve eğitimli yüksek toplum tarafından yüreklendirildi. Yeni ekinin Almanya'daki ilk büyük temsilcileri şunlardı: doğal tüze kuramını savunan Samuel Pufendorf (1632-1694), Alman dilindeki ilk dergiyi yayımlayan ve Almanca'da ders veren ilk kişi olan — Leipzig üniversitesinde — Christian Thomasius (1655-1728), ve matematik, tüze bilimi ve felsefede sivrilen Leibniz. Spinoza ve Leibniz ile yazışan Walter von Tschirnhausen (1651-1708) matematiksel yöntemi kabul etti, ama tüm çıkarsamaların deneyim olguları ile başlaması ve doğrulamalarını deneyimde bulmaları gerektiğine inandı. Almanya'da modernizmin önderleri olan tüm bu düşünürlerin öncülüğünü yaptıkları Aydınlanma daha şimdiden İngiltere ve Fransa'da tohum atmaya başlamıştı ve Lessing, Goethe ve Kant'ın ülkesinde varsıl bir hasat kaldırmaya yazgılanmıştı.

2. Problem

Descartes iki ayrı açıklama ilkesi varsayar, beden ve anlık; bunların özsel yüklemleri sırasıyla uzam ve düşüncedir. Spinoza bir tek evrensel töz ileri sürer, ama bu hem uzamlı hem de düşünen olarak tasarlanır. Her iki felsefeci de fiziksel ve ansal alanları saltık olarak kapalı iki dizge olarak görürler; Descartes'ın ayrıldığı nokta onun insan beyninde tek bir noktada bu ikisi arasındaki etkileşime izin vermesidir. Fiziksel yandaki herşey fiziksel olarak açıklanır: her iki felsefeci için de cisimsel evren bir düzenektir. Düzeneksel açıklama ayrımsızca hem modern felsefeciler hem de modern doğa bilimciler tarafından kabul edildi. Bununla birlikte, üniversitelerin çoğunda başat olan felsefi-tanrıbilimsel skolastik dizgelerden güçlü bir karşıtlık gördü ve dünyadaki tanrısal amacı hesaba katmayı başaramayan tanrısız bir öğreti olarak kınandı. Öncelleri gibi Leibniz de üniversitede skolastik felsefe ile tanıştı ve gençliğinde Protestan okulcuların geleneksel dünya görüşünü onayladı. Ama modern felsefe ve bilim incelemesi ve özellikle sonsuz küçüklükler kalkülüsünü bulması düşüncesinde önemli bir ilerlemeye neden oldu ve modern bilim ve felsefenin başarımlarına olduğu gibi Hristiyan-skolastik kurgudaki değerli öğelere de hakkını verecek bir kuramın zorunluluğunu gösterdi, — bir dizge ki, kısaca, düzeneksellik ile erekbilimi, doğal bilim ile tanrıbilimi, modern felsefe ile eski felsefeyi uzlaştıracaktı. Ve öğretmeni matematikçi Jenalı Weigel bir dünya görüşü oluşturmak için harcayacağı sonraki tüm çabalarının temeli ve yönlendirici ilkesi olarak kalan bir anlayışın gerçekliğine onu inandırmıştı: evrenin uyumuna ilişkin Pisagorcu-Platoncu anlayış. Leibniz evrenin matematiksel ve mantıksal ilkeler tarafından yönetilen uyumlu bir bütün olduğu, bu nedenle matematik ve metafiziğin temel bilimler ve tanıtlama yönteminin ise doğru felsefe yöntemi olduğu düşüncesini hiçbir zaman terketmedi.

LEIBNIZ'İN HESAP MAKİNESİ

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) Leipzig'de doğdu; doğduğu kentin üniversitelerinde, Jena ve Altdorf'da tüze, felsefe ve matematik okudu; tüzebilimi doktorasını yirmi yaşındayken Altdorf'dan aldı. Öğretmenleri arasında ünlü Christian Thomasius'un babası Jacob Thomasius ve E. Weigel vardı. Elektörlüğün yasal işleyişinin reformuyla uğraştığı Mayence'de bir konukluktan (1670-1672) ve Paris'te diplomatik bir görevden (1672-1676) sonra, saray danışmanı ve kütüphaneci olarak Hanover'e çağrıldı ve ölümüne dek (1716) bu görevi sürdürdü.

Çoğu bilimsel dergilerde yayımlanmış Latince, Fransızca ve Almanca kısa denemelerden ve özel mektuplardan oluşan yazıları arasında şunlar bulunur: Bilgi, Gerçeklik ve İdealar Üzerine Meditasyonlar [Meditationes de cognitione, veritate et ideis], 1684; Cisimlerin Özünün Uzamlı Olandan Oluşup Oluşmadığı Üzerine Mektuplar [Lettres sur la question si l'essence du corps consiste dans l'étendue], 1691; Yeni Doğa Dizgesi [Nouveau système de la nature], 1695; İnsan Anlama Yetisi Üzerine Yeni Denemeler [Nouveaux essais sur l'endentement humain] (Locke'un Denemeler'ine, 1704, karşılık olarak; ilk yayım 1765); Doğanın Kendisi Üzerine [De ipsa natura], 1698; Teodise Denemeleri [Essais de Theodicée], 1710; Monadoloji [La monadologie], 1714; Doğanın ve Kayranın İlkeleri [Principes de la nature et de la grâce], 1714.

3. Kuvvet Kavramı

Leibniz yeni bilimin varsayımlarını inceledi ve yetersiz buldu. Fiziğin olgularının bile yalnızca uzamlı cisimler ve devinim önsavı yoluyla doyurucu biçimde açıklanamayacağını anladı. Descartes devinim niceliğinin değişmez olduğunu öğretmişti. Ama cisimler dinginliğe geçer ve cisimler devinmeye başlarlar: devinim yitiriliyor ve kazanılıyor gibi görünür. Bu süreklilik ilkesini, doğanın sıçramalar yapmadığı ilkesini çiğneyecektir. Devinim sona erdiği zaman kalan birşey, bir devinim zemini olmalıdır: bu kuvvettir, ya da conatus, ya da cismin devinme ve devinimini sürdürme eğilimidir; ve kuvvet nicelikte değişmezdir. Bu nedenle, edimde bulunmayan, kuvvet anlatımı olmayan hiçbir töz yoktur: edimde bulunmayan varolmaz; ancak edimsel olan olgusaldır. Dolayısıyla, cismin özsel yüklemi uzam değil ama kuvvettir. Bu nedenle yine, devinimin sakınımı yasası kuvvetin ya da erkenin sakınımı yasasına yol vermelidir. Uzamın cismin özsel bir yüklemi olamayacağının bir başka tanıtı uzamın bileşik doğasında bulunur: parçalardan oluşmuş olan şey birincil bir ilke olamaz. Yalın birşey gereklidir, ve kuvvet böyle yalın, bölünmez bir olgusallıktır.

Leibniz felsefesinde, geometrik ya da duruk doğa anlayışının yerine dinamik ya da enerjik görüş geçirilir. Cisimler uzam nedeniyle varolmazlar, ama uzam cisimler (kuvvetler) nedeniyle varolur; kuvvet olmaksızın, dinamik cisimler olmaksızın hiçbir uzam olamazdı. Descartes'a göre cisimlerin varoluşu uzamı öngerektirir; Leibniz'e göre ise uzam cisimlerin ya da kuvvetlerin varoluşunu öngerektirir. Kuvvet "düzeneksel dünyanın pınarı" ya da kaynağı, düzeneksel dünya ise kuvvetlerin duyulur görüngüsüdür. "Uzam cisimde bir özelliği, bir yüklemi, ya da kendini genişleten, kendini yayan ve kendini sürdüren bir doğayı öngerektirir." Cisimde tüm uzamı önceleyen bir kuvvet vardır. İçine-işlenemez ya da sınırlanmış olarak, ya da özdek olarak görünmesi cisimdeki direnç kuvveti dolayısıyladır. Her kuvvet birimi ruh ve özdeğin, etkinlik ve edilginliğin bölünmez bir birleşmesidir; ayrıca kendini sınırlayan ya da direnç gücü de taşıyan örgütleyici, kendini belirleyen, amaçlı bir kuvvettir.

Öyleyse uzay Leibniz tarafından kuvvetlerin uyumlu birarada varoluşunun sonucu olarak anlaşılır; bu nedenle uzayın saltık varoluşu yoktur, şeylere görelidir ve onlarla birlikte yitecektir, — içinde şeylerin varolduğu hiçbir saltık uzay yoktur. Kuvvetler uzaya bağımlı değil, ama uzay kuvvetlere

bağımlıdır. Bu nedenle, şeyler arasında ve şeyler ötesinde hiçbir boş uzay olamaz: kuvvetlerin edime son verdikleri yerde dünyanın sonu gelir.

4. Monadlar Öğretisi

Öyleyse cisim bir yalın kuvvetler çoğulluğudur. Varolan birçok şey olduğu için, doğada tek bir tekil kuvvet değil ama sonsuz sayıda kuvvet vardır; bunların her biri bir tikel, bireysel tözdür. Kuvvet bölünemezdir, ya da yalındır, bu nedenle özdeksel olmayandır, uzamsızdır. Yalın tözler ya da kuvvetler Leibniz tarafından metafiziksel noktalar, biçimsel atomlar, özsel biçimler, tözsel biçimler ya da monadlar, birimler olarak adlandırılırlar. Fiziksel noktalar değildirler, çünkü fiziksel noktalar yalnızca sıkıştırılmış cisimlerdirler; matematiksel noktalar değildirler, çünkü matematiksel noktalar "gerçek" noktalar olsalar da "olgusal" değil ama yalnızca "görüş noktaları"dırlar. Ancak metafiziksel noktalar gerçek ve olgusaldırlar; onlar olmasaydı olgusal hiçbirşey olmazdı, çünkü birimler olmasaydı hiçbir çokluk olamazdı. Dahası böyle kuvvet-atomları ilksiz-sonsuz olmalıdır: yokedilemezler, — onları ancak bir tansık yokedebilir, — ne de yaratılabilirler: monadlar ne doğar ne de yokolurlar. Leibniz'in bireysel etkin tözsel biçimler üzerine kendisiyle birlikte üniversiteden getirdiği kökensel skolastik anlayış böylece bireysel kuvvetler öğretisine dönüştürülür.

Cisimler dünyasının sonsuz sayıda dinamik birimlerden ya da özdeksel-olmayan, uzamsız, yalın kuvvet birimlerinden oluştuğunu artık biliyoruz. Bu ilke konusunda başka ne söyleyebiliriz, onu nerede inceleyebiliriz? Kendimizde. Böyle yalın, özdeksel-olmayan bir tözü kendi iç yaşamımızda buluruz: ruh böyle bir tözdür. Onun açısından doğru olan herşey bir ölçüde tüm monadlar için de doğru olacaktır. Andırım yoluyla uslamlamada bulunarak Leibniz monadları tinsel ya da ruhsal kuvvetler olarak yorumlar. Onlarda duyumlarımızı ve eğilimlerimizi (çaba, istenç) andıran birşey vardır; monadlarda "algı" ve "itki" ["perception" and "appettition"] vardır. Kendini insan anlığında anlatan aynı ilke bedende, bitkide ve hayvanda da etkindir. Her yerde kuvvet vardır, hiçbir yerde boşluk yoktur; her özdek parçası bitkilerle dolu bir bahçe gibidir; tüm özdek en küçük parçalarına dek canlıdır, dirimlidir.

Ama taşta, giderek bitkide bile anlık nasıl bulunabilir? Tamam ama, der Leibniz, anlık taşta, bitkide ve insanda saltık olarak aynı değildir. Descartes'a göre anlıkta bilinçsiz, özdekte uzamsız hiçbirşey yoktur. Bununla birlikte, fiziğin olguları doğanın özsel olarak özdeksel-olmayan [immaterial] olduğunu gösterir, ve ruhbilimin olguları anlığın özsel olarak bilinçsiz olduğunu gösterir. Cisim ile uzam özdeş terimler değildirler; ve anlık ile bilinç özdeş terimler değildirler. Anlık algılardan ve eğilimlerden oluşur. Bu algılar değişik monadlarda açıklık ve seçiklik bakımından ayrım gösterirler; gerçekten de, insan anlığının kendisi değişik açıklık düzeylerindeki algıları göz önüne serer. Bir nesneye dikkatlice yöneldiğimde dikkat yöneltilen öğeler açıkça ve seçikçe belirirken, çevredeki parçalar hiç ayırdedilemez olana dek sürekli bulanıklaşır ve seçikliklerini yitirirler. Bir nesne dikkatimin odağından uzaklaştıkça küçülür ve silikleşir. Öyleyse duru algılar ve bulanık algılar vardır; sonrakiler "küçük algılar," perception petites olarak adlandırılırlar. Duyum okyanusun dibindeki her bir ayrı dalganın deviniminin ürettiği değişik öğeleri ya da küçük algıları ayırdedemez ve yine de bu ayrı etkilerin her biri duyumda içerilir. Tıpkı monadda değişik açıklık düzeylerinin bulunuşu gibi, monadlar da aralarında algılarının açıklığı bakımından ayrılırlar. En düşük monadlarda uykuya benzer bir durum içinde herşey bulanık ve karışıktır; bir tür koma durumu içinde varolurlar: böyle uyuma yaşamını bitkilerde görürüz. Hayvanlarda bellek ile birlikte olan algı, e.d. bilinç vardır; insanda bilinç daha da açık olur; burada "iç durumun yansımalı bilgisi" olduğundan tamalgı ya da özbilinç olarak adlandırılır.

Her monadın algı ya da temsil gücü vardır; bütün evreni algılar ya da temsil eder ve anlatır. Bu

anlamda monad minyatür bir dünyadır, bir küçük evrendir; "evrenin yaşayan aynası," yoğunlaşmış bir dünya, kendinde bir dünyadır. Ama her bir monad evreni kendi yolunda, kendi bakış açısından, değişik açıklık düzeyleriyle temsil eder; sınırlıdır, bir bireydir ve dışında başka bireyler vardır. Monad yükseldikçe dünyanın kendine düşen parçasını daha açıkça ve seçikçe algılar, anlatır ya da temsil eder; ona en yakın monadları, ya da kendi bedenini en açık olarak temsil eder. Bu öğretiden "her cismin bütün evrende yer alan herşeyi duyumsadığı" çıkar, "öyle ki, herşeyi gören biri, zamanda ve uzayda uzak olanı şimdide algılayabildiği için, başka her yerde olmakta olanı ve dahası, olmuş olan ve olacak olan herşeyi okuyabilirdi."

Dahası, monadlar en aşağı olandan en yüksek olana dereceli bir ilerleme dizisi oluştururlar. Evren dereceli olarak artan bir açıklık ölçeğindeki sonsuz sayıda monaddan oluşmuştur, ve birbirine sağın olarak benzeyen iki monad yoktur; eğer olsaydı, ayırdedilmeleri olanaksız olurdu (ayırdedilmezler ilkesi). Doğada sıçramalar yoktur, en aşağıdan en yukarıda olana çizgide kopmalar yoktur; örgensel-olmayan özdeğin en donuk parçasından Tanrıya dek sonsuz küçük ayrımların sürekli bir çizgisi vardır. Evrende hiçbirşey ıssız, hiçbirşey verimsiz, hiçbirşey ölü değildir. Tanrı en yüksek ve eksiksiz monad, arı etkinlik (actus purus), kökensel monad, monadlar monadıdır. Süreklilik ilkesi böyle en yüksek bir monadı gerektirir.

Spinoza tek bir evrensel töz, Leibniz ise sonsuz sayıda töz kabul eder. Descartes da bir tözler çoğulluğunu varsayar, ama onun tözleri özde birbirlerine taban tabana karşıttırlar (anlık ve özdek); Leibniz'in kuvvetleri ise özsel olarak benzerdirler. Atomculara göre de birçok türdeş olgusallık vardır, ama özdekseldirler; oysa Leibniz'e göre tinseldirler. Platon'un ideaları gibi Leibniz'in ilkeleri de ilksiz-sonsuz amaçlardırlar, ama şeylerdedirler, Aristoteles'in öğrettiği gibi: monadlar entelekyalardır. "Beni anlamanız için," diye bildirir Leibniz, "Demokritos, Platon ve Aristoteles'i anlamalısınız." Gençlik günlerinde yalnızca tikel şeylerin olgusal olduğunu, evrensellerin olgusal temellerini tikellerde bulduklarını ve Tanrının anlığı dışarda tutulursa, tikellerden ayrı varolmadıklarını kabul etmişti. Bu bireyselci ve çoğulcu anlayışı hiçbir zaman bırakmadı; gerçekten de bütün evreni sonsuz sayıda bireysel varoluşlara böldü ve her birini tinsel bir kendilik yaptı.

Her monad evrim sürecindedir ve içsel zorunlukla doğasını olgusallaştırır. Dışardan belirlenmez; herhangi birşeyin girebilmesini sağlayacak pencereleri yoktur; olacağı herşey onda gizil ya da örtüktür. Bu süreklilik ilkesinden zorunlu olarak çıkar: monadda her zaman orada olmamış olan hiçbirşey olamaz ve onda şimdi bulunmayan hiçbirşey ona hiçbir zaman giremez. Onda önceden oluşmuş olanı ortaya seren bir dizi evrim aşaması içerisinden geçer. Bütün insan soyu Adem'in tohumunda ve Havva'nın yumurtalarında önceden oluşmuştu. Gelişmiş birey tohumda varoldu, minyatürde, dölütte önceden oluştu. Monaddaki hiçbirşey yitemez, herşey sonraki evrelerde saklanır ve gelecek evreler öncekilerde önceden belirlenirler. Bu nedenle her monad "geçmiş ile yüklüdür" ve "geleceğe gebedir." Bu ön-oluşum öğretisi (kapsanma kuramı) Leibniz'in dönemindeki dirimbilimcilere (Leuwenhoek ve Swammerdam) ortaktı. 1759'da Caspar F. Wolff tarafından geliştirilen epigenesis kuramı ("ilksel olarak türdeş bir tohumdan örgenlerin ilerleyici oluşumu ve ayrımlaşması") bu öğretiye karşıydı; ama bu sonraki anlayış 1859'da Darwin'in Türlerin Kökeni adlı yapıtının çıkışına dek genel kabul görmedi.

Örgensel ve örgensel olmayan cisimler arasındaki ayrım şöyle betimlenir: Her ikisi de monadlardan ya da kuvvet özeklerinden oluşmuştur, ama örgenlik bütün bedenin bir görüntüsünü temsil eden ya da karşısında bulan ve çevresindeki monadların yönetici ilkesi olan özeksel bir monad, bir "kraliçe monad," bir ruh taşır. Örgensel-olmayan cisimler bu yolda özekselleşmiş değildirler, onlar salt bir monadlar yığınından ya da toplağından oluşurlar. Cisimler yükseldikçe daha örgütlü olurlar, ve

daha yüksek örgenlik iyi-düzenlenmiş bir monadlar birleşimi oluşturur.

Bu anlık ve beden ilişkisi sorununu imler. Özeksel monad bedenini nasıl etkiler? Aralarında etkileşim varsayabilirdik, ama Leibniz daha önce bize monadların pencerelerinin olmadığını, dışardan etkilenemediklerini ve üzerlerinde edimde bulunulamadığını söylemiştir. Tanrının hem bedeni hem de anlığı yarattığı ve her birinin eylemlerini, saat yapıcısının saatlerini ayarlaması gibi, birbiriyle eşzamanlı olacak şekilde ayarlıyor olduğu biçimindeki vesileci öğreti de yadsınır. Leibniz'in açıklaması Tanrının anlıkları ve bedenleri yaratırken onları daha başından ikisi birlikte gidecek bir yolda ayarlamış olduğudur: ruh ve beden arasındaki ilişki Tanrı tarafından bir öncedensaptanmış uyum ilişkisidir. Nedensel etkileşim söz konusu değildir. Ansal ve fiziksel durumlar arasında bir koşutluk ya da biraradalık vardır: bu anlamda beden ruhun özdeksel anlatımıdır. Bununla birlikte bedenin kendisinin her biri örgensel olan ve doğasının önceden kararlaştırılmış yasasıyla uyum içinde davranan sayısız monad ya da ruhsal kuvvetten oluştuğu unutulmamalıdır. "Ruhlar istek, erekler ve araçlar aracılığıyla sonsal nedenlerin yasalarına göre davranırlar. Cisimler etker nedenlerin ya da devinimlerin yasalarına göre davranırlar. Ve bu iki alan birbiriyle uyum içindedir." Başka bir deyişle, örgensel cisim ve onun en küçük parçaları Tanrı tarafından önceden oluşturulmuştur: "tanrısal otomatlar" ya da "tanrısal düzenekler"dirler.

Bu düşünce bir bütün olarak evreni kucaklayacak denli genişletilir. Tüm monadlar bir örgenliğin parçaları gibi birlikte davranırlar, her birinin yerine getireceği kendi işlevi vardır. Herşey nedensel olarak ilişkilidir, ama nedensellik Tanrı tarafından önceden belirlenmiş birarada değişimlerden, parçaların uyumlu bir eyleminden daha çoğunu anlatmaz. Başka bir deyişle, Tanrı evrenini öyle bir yolda düzenlemiştir ki evren Tanrının araya girmesi olmaksızın işler: her monaddaki her durum o monaddaki önceki durumun etkisi olarak ortaya çıkar ve tüm öteki monadların durumlarıyla birlik içinde davranır. Evrendeki uyum baştan sonadır. Doğadaki herşey fiziksel alanda bir yasa, düzen, biçimdeşlik bulunduğu anlamında düzeneksel olarak açıklanabilir. Ama bütünün tasarı daha yüksek bir nedeni gösterir: Tanrı tüm olup bitenin enson nedenidir. "Düzenekbilimin kaynağı metafizikte yatar" ilkesi Leibniz'in dizgesinin başına koyduğu temel ilkedir.

Doğa yasalarının, devinim yasalarının zorunluluğunu tanıtlayamayız; bunlar mantığın, aritmetiğin ve geometrinin yasaları gibi zorunlu değildirler. Varoluşları yararlıklarına bağımlıdır ve bu da temelini Tanrının bilgeliğinde bulur. Tanrı onları amacının olgusallaşma yolları olarak seçmiştir, bu nedenle dünya varoluşunu Tanrının anlığındaki amaca borçludur: Tanrı ikincil ya da etker nedenleri araç olarak kullanan sonsal nedendir.

Burada düzenekbilim ile erekbilimin söz verilen uzlaştırılmasını buluruz. Doğa amaç kavramı getirilmeksizin açıklanabilir, ama düzeneksel felsefe bizi Tanrıya götürür, çünkü evrensel fizik ve düzenekbilim ilkelerini tanrısal amaç olmaksızın açıklayamayız. Din ile us böylece uyum içine getirilir. Fiziksel doğa krallığı ile ahlaksal kayra krallığı, e.d. tüm ussal ruhlar ile Tanrının kendisi arasında da bir uyum vardır. Ruhlar Tanrının eşlemleri, kendi alanlarında küçük tanrılıklardırlar; insanın usu türde Tanrının usuna benzer, gerçi ondan düzeyde ayrım gösterse de. İnsanın amacı da Tanrınınkiyle uyumludur. Bu nedenle bir tinler krallığımız ya da birliğimiz, bir ruhlar uyumumuz vardır. Bu fiziksel krallıkla karşıtlık içinde bir ahlak krallığıdır, — Leibniz'in verdiği adla bir kayra krallığı. Ama ikisi arasında, evren düzeneğinin mimarı Tanrı ile tanrısal tinsel Devletin tekerki Tanrı arasında bir uyum vardır.

5. Tanrıbilim

Bu bizi Leibniz'in tanrıbilimine götürür. Tanrı en yüksek monad, monadlar monadıdır. Varoluşu

çeşitli yollarda tanıtlanır. Süreklilik ilkesi kuvvetler dizisinin sonunda bir en yüksek monadı gerektirir. Dahası yeterli neden ilkesine göre de, monadların kendilerini açıklamak için* bir neden gereklidir (nedensel ya da evrenbilimsel uslamlama). Son olarak, doğanın düzeni ve uyumu bir uyum kurucuyu gerektirir (fiziksel-tanrıbilimsel tanıt). Dünyanın nedeni onun dışında bulunmalıdır; aynı zamanda bir olmalıdır çünkü evren birdir, ve ussal olmalıdır çünkü onda düzen vardır. Bilgikuramsal bir tanıt denebilecek bir başka uslamlama daha sunulur. İçinde varolacakları ilksiz-sonsuz bir anlığı öngerektiren ilksiz-sonsuz ve zorunlu gerçeklikler, mantığın ve geometrinin gerçeklikleri vardır.

*Leibniz metafiziksel tartışmalarında monadları ilksiz-sonsuz tözler olarak tanımlar, ama bir monadı yalnızca bir tansığın yokedebileceğini ekler. Bununla birlikte, tanrıbiliminde monadları Tanrının yarattığını ve onları yalnızca Tanrının yokedebileceğini bildirir. Kimi zaman onları Tanrının "ışımaları" [fulguration] ya da belirişleri olarak adlandırır, böylelikle kamutanrıcı anlayışa çok yaklaşır.

Bir monad olarak Tanrı bir bireydir, bir kişidir. Ama tüm monadları aşar, doğaüstü ve ussalüstüdür, en eksiksiz ve en olgusal varlıktır. İnsan Tanrının eksiksizce açık bir ideasını oluşturamaz, çünkü Tanrı en yüksek monaddır ve insan sınırlıdır. Eksiksiz bir anlığı ancak eksiksiz bir anlık bilebilir. Ama insan her monadın belli bir düzeyde taşıdığı nitelikleri en yüksek güce yükseltir ve Tanrıya herşeye gücü yeterlik, herşeyi bilme ve saltık iyilik yükler. Bu yolla Tanrının bir tasarımını oluştururuz: ussalüstüdür, ama ussala-karşıt değildir. İnsanın Tanrıya ilişkin bulanık ideaları, karışık kavramları, Tanrıyı bir tür özleyişi ve ona çabalayışı da vardır. Öyleyse Tanrısal Varlığın bilindiği değişik açıklık düzeylerine karşılık düşen değişik din evreleri bulunur.

Eksiksiz olduğundan Tanrı tüm başka monadlarda olduğu gibi değişime ve gelişime uğramaz. Kendinde tamdır ve bilgisi tamdır; tüm şeyleri bütün olarak ve bir bakışta bilir. Olgusallaşmış olgusallıktır. Dünyayı bir tasara göre yarattı ve tüm olanaklı dünyaların en iyisi olarak bu dünyayı seçti. Seçimi temelsiz değildi, iyilik ilkesi, yani ahlaksal zorunluluk tarafından belirlenmişti. Tanrı aynı zamanda mantıksal zorunluluk tarafından da belirlenir; eş deyişle temel düşünce yasaları insanı olduğu gibi onu da bağlar.

Ama bu kuram üzerinde dünyadaki kötülüğü nasıl açıklayacağız? Dünya olanaklı en iyi dünyadır, e.d. en büyük olanaklı türlülük ve uyumun aynı anda bulunduğu bir dünyadır. Bununla birlikte, eksiksiz değildir, kusurları vardır; sınırlama ve engelleme olmasaydı, Tanrı doğasını sonlu biçimlerde anlatamazdı. Böyle sınırlamalar metafiziksel kötülüklerdir; acı ve acı çekme (fiziksel kötülük) ve günah (ahlaksal kötülük) ile sonuçlanırlar. Ayrıca kötülük iyiliğe ve güzelliğe bir arkatasardır; bir resmin karanlık yanları gibi iyiyi gerçekleştirmeye yardımcı olur. Yine, erdem kötülük ile savaşarak güç kazanır; kötülük bizi iyi eyleme iten güdüdür. Bu uslamlamalar geriye Stoacılara ve Yeni-Platonculuğa dek gider, ve Orta Çağların Hristiyan tanrıbiliminde de ortak olarak kullanılmışlardır.

6. Törebilim

Törebilim ussal bir bilimdir. Ruh için doğal olan belli ahlaksal ilkeler vardır; bunlar tanıtlanamazlar, ama öteki ahlaksal gerçeklikler zorunlu olarak bunlardan çıkarlar. Bizde bilinçsizce, içgüdüler olarak işlerler, ama onların bilincine varabiliriz. Böylece, hazza çabalamamız ve acıdan kaçınmamız gerektiği gerçekliği karışık bilgi ve iç deneyim üzerinde, mutluluğa olan içgüdüsel istek üzerinde temellenir. Bu ilkeden başkaları çıkarsanabilir, özyapısında o denli kendiliğinden açıktır ki, bir hırsız çetesi bile birliğini korumak için onlara boyuneğmek zorunda

olacaktır.

Ahlaksal içgüdüler insanları doğrudan ve ölçünme olmaksızın yönetirler, ama direnilemez biçimde değil, çünkü tutkular tarafından ve kötü alışkanlıklar tarafından bozulabilirler. Türe ilkesi yabanıllarda bile bulunur ve doğalarının bir parçasını oluşturur. Gerçi gelenek, alışkanlık ve eğitim ruhun böyle eğilimlerinin gelişmesinde yardımcı olsalar da, bu eğilimler en sonunda insan doğasının kendisinde köklenirler.

İnsanların doğuştan gelen ahlak yasalarına her zaman uymadıkları doğrudur, ama bu onları bilmediklerini göstermez. Bir ahlak ilkesinin ahlak ilkesi olarak tanınmadığını söylemek onun doğuştanlığına karşı bir tanıt değildir, ne de böyle bir yasanın halk tarafından çiğnenmesi buna bir tanıttır; bu daha çok yasa konusundaki bilgisizliğin bir tanıtıdır. Gerçek şudur ki bu kurallar her zaman açıkça algılanmazlar, tanıtlanma isterler, tıpkı geometri önermelerinin belgitlenme gerektirmeleri gibi. Dikkat ve yöntem onları yüzeye çıkarmak için zorunludur ve bilginler bile onların tam olarak bilincinde olmayabilirler.

Ansal yaşam, gördüğümüz gibi, özsel olarak algı ve itkidir, e.d. bilgilenim ve çabadır. İtki ile algının birleşimine dürtü ya da istek denir. İstenç bilinçli dürtü ya da çabalamadır, açık bir idea tarafından yönetilen dürtüdür. Bu nedenle istenç hiçbir zaman ilgisiz bir istenç ya da kapris değildir, ama her zaman bir idea tarafından belirlenir. İnsan dışardan belirlenmemesi anlamında özgürdür, — monadın herhangi birşeyin onu zorlamak için içeri gireceği pencereleri yoktur; bununla birlikte, insan içerden, kendi doğası tarafından, kendi dürtüleri ve ideaları tarafından belirlenir. Seçim en güçlü isteği izler. Bir edim yerine bir başkası için karar vermede özgür olmayı istemek bir aptal olmayı istemektir.

7. Mantık ve Bilgi Kuramı

Leibniz'in bilgi kuramı metafiziksel varsayımlarına dayanır. Gerçek bilginin evrensel ve zorunlu olduğu, deneyimden türetilmemiş ilkeler üzerinde temellendiği biçimindeki ussalcı ideali kabul eder. Evren şifresini ancak usun çözebileceği matematiksel-mantıksal bir dizgedir. Ruh-monad hiçbir dışsal nedenin etkileyemeyeceği bağımsız bir varlık olduğundan, bilgi ona dışardan gelemez, ruhun kendisinde doğmalıdır. Öyleyse ruh Locke'un kabul ettiği gibi dışsal doğanın üzerine harflerini yazdığı boş bir levha olamaz. Tüm bilgimiz anlıkta örtük olarak bulunur: duyum ile anlama yetisi benzerdirler; deneyim bilgiyi yaratmaz, ama bilgi deneyim yoluyla göz önüne serilir, aydınlatılır, belirtik kılınır. İlk önce duyumda varolmayan hiçbirşey anlıkta varolamaz; doğru, diye ekler Leibniz, ama anlığın kendisinden başka. Ama monad kuramını dışlasak bile, diye bildirir, bilginin duyulardan gelmediği tanıtlanabilir. Duyulardan gelseydi, evrensel bilgi olanaksız olurdu, çünkü görgül gerçeklikler denilen şeyler zorunluksuzdurlar, ilineksel önermelerdirler: birşeyin olmuş olmasından ötürü onun aynı yolda her zaman olması gerektiğini ileri süremeyiz. Evrensel ve zorunlu önermeler duyulardan türetilemezler; yerleri ve kökenleri anlığın kendisindedir.

Locke her zaman bilincinde olmadığımız için böyle doğuştan ya da a priori bilginin olamayacağını öne sürmüştü. Eğer anlığın bilincinde olması olmaksızın hiçbirşey anlık için doğal olamasaydı Locke haklı olurdu. Eğer ansal yaşam ile bilincin Kartezyen özdeşliği meşru ise görgücünün uslamlamaları geçerlidir. Bununla birlikte, anlık her zaman idealarının bilincinde değildir: idealar ve ilkeler bizim onların bilincinde olmamız olmaksızın da anlıkta varolabilirler. Yine, eğer tüm gerçekliklerimizin edimsel olarak duyumdan kaynaklandığı gösterilebilseydi, Locke'un görüşünün bu düzeltilmesi bize hiçbir yarar sağlamayazdı. Ama gösterilemez. Deneyimden türetilen ya da tümevarım yoluyla ulaşılan önermeler evrensellik ve zorunluluktan yoksundurlar; pekin bilgi

vermezler: bir olayın olabileceğine ilişkin ne denli çok örnek olsa da bunlar olayın her zaman ve zorunlu olarak yer alacağını tanıtlamaz. Duyuların tanıklığına bağımlı olmayan bilgimiz vardır: örneğin matematiğin gerçeklikleri gibi evrensel ve zorunlu önermeler. Bu durumda anlığın kendisinin duyuların sağlayamayacağı birşey eklediği açıktır. Mantık, metafizik, törebilim, tanrıbilim, ve tüze bilimi kökenlerini ancak ve ancak anlığın kendisinde bulan ilkelere dayanan önermelerle doludur. Duyu deneyimi olmaksızın böyle ilkelerin bilincine elbette hiçbir zaman varamazdık; duyularımız onları algılamamız için vesile sağlarlar, ama onları üretmez ya da yaratmazlar. Onlar olmaksızın hiçbir şekilde bilim olmaz, ama ancak bir ayrıntılar derlemi olurdu. "Zorunlu gerçekliklerin son tanıtı yalnızca anlama yetisinden gelir ve başka gerçeklikler deneyimden ya da duyuların gözleminden türetilirler. Anlığımız her ikisini de bilmeye yeteneklidir, ama öncekilerin kaynağı kendisidir. Evrensel bir gerçeklikle ilgili ne denli çok tikel deneyimimiz olursa olsun, zorunluluğunu us yoluyla bilmediğimiz sürece, tümevarım yoluyla hiçbir zaman ondan saltık olarak pekin olamayız." "Duyular böyle gerçeklikleri uyandırabilir, aklayabilir ve doğrulayabilirler, ama onların ilksiz-sonsuz ve kaçınılmaz pekinliklerini tanıtlayamazlar."

Böyle doğuştan gerçeklikler ruhta bilinçli gerçeklikler olarak varolmazlar: "ilksiz-sonsuz us yasalarını pretorun buyruklarının bildiriden okunduğu gibi okuyamayız, ama duyular bize vesile sağladığı zaman onlara dikkat yönelterek onları kendimizde keşfedebiliriz." İdealar ve gerçeklikler eylemler olarak değil ama eğilimler, yatkınlıklar ve doğal gizillikler olarak doğuştandırlar, "gerçi her zaman bu gizilgüçlere onlara karşılık düşen çoğu kez bilinçsiz belli eylemler eşlik etse de." Bu anlamda aritmetik ve geometri bizde gizildir; onları kendimizden tek bir görgül gerçekliği kullanarak çıkarabiliriz. Kendilerinden oluştukları idealardan daha sonra keşfedilmeleri (Locke) böyle gerçekliklerin kökenselliklerine karşıt birşey göstermez; ne de önce imleri, sonra ideaları ve sonra da gerçekliklerin kendilerini öğrendiğimiz olgusu bunu gösterir. Genel ilkeler — söz gelimi özdeşlik ilkesi — düşünmemizin tam özünü oluştururlar, bilinçlerine varmak için büyük dikkat gerekse de anlık her an onlara bağımlıdır. Doğal uslamlamalarımızda mantık kurallarını bile bilincine varmaksızın içgüdüsel olarak kullanırız. Törebilim alanında da böyle doğuştan ilkelerin bulunduğunu yukarda görmüştük.

Öyleyse salt ideaları alma yetisi bir yapıntıdır. Ama okulcuların arı yetileri ya da güçleri de yapıntılar ya da soyutlamalardırlar. Hiçbir yerde kendi içine kapatılmış ve hiçbirşey yapmayan bir yeti görmeyiz: ruh her zaman, belli bir yolda, şu yoldan çok bu yolda davranmaya yatkın kılınmıştır, yani belirli eğilimler taşır. Deneyim ruhu devinime geçirmek için zorunludur, ama idealar yaratamaz. Ruh izlenimlerin damgalandığı bir balmumu parçası değildir; onu böyle görenler gerçekte onu özdeksel bir kendilik yaparlar. Görgücü düşünür anlıkta daha önce duyumda varolmayan hiçbirşeyin bulunmadığını belirterek karşı çıkar. Haklıdır, der Leibniz, ancak şunu eklemelidir: anlığın kendisinden başka. Ruh kendi içinde Varlık, Töz, Birlik, Özdeşlik, Neden, Algı, Uslamlama ve Nicelik taşır, — duyuların bize hiçbir zaman veremeyeceği kavramlar.

Bu öğretide Leibniz aprioricilik ve görgücülük arasındaki ayrımları uzlaştırmayı amaçlar, bir görev ki sonraları Kant tarafından daha geniş bir ölçekte üstlenildi. Leibniz aynı zamanda anlığın bir biçimi olarak uzay tasarımında Kant'ı önceler. Bölünemez monadın işlevleri olarak duyu algısı ve anlak türde aynıdırlar, ama derecede ayrılırlar. Duyumlar bulanık ve karışık idealarken, anlama yetisinin nesneleri açık ve seçiktirler. Duyu algısı şeyleri gerçek olgusallıkları içinde, kendilerinde oldukları gibi, e.d. etkin tinsel tözler ya da monadlar olarak bilmez, ama onları görüngüler olarak, uzaysal olarak, bulanık ve karışık şekilde algılar. Monadların duru kavramsal düşünce için tinsel tözlerin uyumlu bir düzeni demek olan birarada-varoluşları duyu algısı tarafından uzamlı,

görüngüsel bir dünya olarak algılanır. Başka türlü söylersek, algılayan özne tinsel düzeni uzay terimlerinde görür ve imgeler: "uzay, beti, devinim, dinginlik idealarımız," der Leibniz, "kökenlerini sağduyuda, anlığın kendisinde bulurlar, çünkü arı olmakla birlikte, dışsal dünya ile ilgisi olan anlama yetisinin idealarıdırlar." Bu görüşe göre, uzay ideası Kant'ın daha sonra öğrettiği gibi, anlığa doğaldır. Bununla birlikte, gördüğümüz gibi, yalnızca bizdeki bir idea değildir, ya da monadların birarada-varoluşları tarafından bizde uyandırılan yalnızca şeylere bakmanın bir yolu değildir; monadların birarada-varoluşlarından nesnel özdeksel bir dünya doğar. Ama uzay olgusal değildir; kuvvetin, ki olgusal şey odur, olgusal anlatımı, belirişi ya da görüngüsüdür.

Ussal bilgi yalnızca üzerlerine geçerli uslamlamalarımızın temellendiği doğuştan ilkeler yoluyla olanaklıdır. Bunlar arasında arı düşünce alanında gerçeklik ölçütü olan özdeşlik ve çelişme ilkesi ve, deneyim alanında gerçeklik ölçütü olan yeterli neden ilkesi bulunur. Yeterli neden ilkesi Leibniz için yalnızca mantıksal bir anlam taşımaz, — her yargının gerçekliğini tanıtlayan bir zemini ya da nedeni olmalıdır; — aynı zamanda metafiziksel bir ilkedir, — herşeyin varolmak için yeterli bir nedeni olmalıdır ; — mantıksal zemin ve olgusal zemin imler (ratio cognoscendi ve ratio essendi). Fizik, törebilim, metafizik ve tanrıbilim yeterli neden ilkesi üzerine temellenirler: "onu kabul etmediğimiz sürece, Tanrının varoluşunun ve birçok felsefi kuramın tanıtı paramparça olur." Evren onda hiçbirşeyin yeterli bir zemin olmaksızın gerçekleşmediği ussal bir dizgedir; önermelerin ussal olarak ilişkili oldukları mantıksal bir dizgeyle andırım içinde tasarlanır. Felsefenin sorunu aynı zamanda olgusallığın temel ilkeleri ya da varsayımları da olan temel bilgi ilkelerini ortaya çıkarmaktır. Mantıksal bir dizgede bulunan aynı zorunluluk olgusal evrende de bulunur. Leibniz'in mantığı metafiziğini etkiler. Ama metafiziği de mantığını etkiler: onun anlıkta içkin ilkelerin bir gelişimi olarak bilgi anlayışı, gördüğümüz gibi, kendi tinselci monadbilimine dayanır. Bireyselciliği kendi mantıksal evren anlayışından zorunlu bir sonuç olarak çıkmaz; bağımsız bireylerin varoluşu ussal düşünce için aklanamaz. Bununla birlikte, Leibniz bireyin varoluşu için erekbilimsel bir açıklama bulur: birey tanrısal yaratıcı istencin hedefidir ve öyleyse daha başlangıcından beri dünya-temelinde içeriliyor olmalıdır. Burada evrenin mantıksal zeminine insansal bir değer sokuşturulur.

Açık ve seçik bilginin yanısıra karışık bilgi de vardır. Böylece örneğin uyum ve güzellik belli oransal ilişkiler üzerine dayanırlar. Bu ilişkiler bilgin tarafından açıkça bilinebilseler de bu gerekmeyebilir; kendilerini bir estetik hoşlanma duygusunda anlatırlar, ki insanda bulanık bir uyum ya da biçim algısının olması bu nedenledir. Böylece ruh da şeylerin düzenini, kozmozun uyumunu onun açık ve seçik bir bilgisini taşımaksızın algılar; burada bulanık bir Tanrı duygusu taşır. Bu da açık kılınabilecek karışık bir bilgidir.

[THILLY: BİR FELSEFE TARİH: MODERN FELSEFE: ALMANYA'DA USSALCILIĞIN GELİŞİMİ, § 53 GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ]

Çevirenler Nur Küçük . Yasemin Çevik

(C) Nur Küçük .Yasemin Çevik 2000

İdea Yayınevi / 2014

LEIBNIZ: CALCULUS RATIONCINATOR

Kaynak · İdea

Universal Characteristic and Calculus ratiocinator

What is usually understood by the name "symbolic logic", is what Leibniz called a Calculus ratiocinator and is only a part of the Universal Characteristic. In symbolic logic Leibniz enunciated

the principal properties of what we now call logical multiplication, addition, negation, identity, class-inclusion, and the null-class; but the aim of Leibniz's researches was, as he said, to create "a kind of general system of notation in which all the truths of reason should be reduced to a calculus. This could be, at the same time, a kind of universal written language, very different from all those which have been projected hitherto; for the characters and even the words would direct the reason, and the errors -- excepting those of fact -- would only be errors of calculation. It would be very difficult to invent this language or characteristic, but very easy to learn it without any dictionaries". He fixed the time necessary to form it: "I think that some chosen men could finish the matter within five years"; and finally remarked: "And so I repeat, what I have often said, that a man who is neither a prophet nor a prince can never undertake any thing more conducive to the good of the human race and the glory of God".

In his last letters he remarked: "If I had been less busy, or if I were younger or helped by well-intentioned young people, I would have hoped to have evolved a characteristic of this kind"; and: "I have spoken of my general characteristic to the Marquis de l'Hôpital and others; but they paid no more attention than if I had been telling them a dream. It would be necessary to support it by some obvious use; but, for this purpose, it would be necessary to construct a part at least of my characteristic; -- and this is not easy, above all to one situated as I am".

Leibniz thus formed projects of both what he called a characteristica universalis, and what he called a calculus ratiocinator it is not hard to see that these projects are interconnected, since a perfect universal characteristic would comprise, it seems, a logical calculus. Leibniz did not publish the incomplete results which he had obtained, and consequently his ideas had no continuators, with the exception of Lambert and some others, up to the time when Boole, De Morgan, Schröder, MacColl, and others rediscovered his theorems. Frege remarked that his own symbolism is meant to be a calculus ratiocinator as well as a lingua characteristica.

LEIBNIZ: CHARACTERISTICA UNIVERSALIS

Kaynak · İdea

To this end, he proposed two concepts, which were to be employed in this calculation: the characteristica universalis, which was to be a kind of conceptual language, able to symbolically represent concepts of mathematics, science, and metaphysics alike, consisting of what he called real characters, capable of directly corresponding to an idea, embodying it in the way a number embodies the idea of quantity, as opposed to merely referring to it, as words do; and the calculus ratiocinator, a system or device used to perform logical deductions within the framework set by the characteristica. It is not precisely clear whether Leibniz intended for the ratiocinator to be an actual machine -- after all, Leibniz was one of the pioneers of mechanical calculation machines with the construction of the Stepped Reckoner --, or merely an abstract calculus, a forerunner to modern symbolic logic -- whether it was software or hardware, so to speak.

LEIBNIZ İÇİN BİR KRONOLOJİ

Kaynak · İdea

Historical Dictionary of Leibniz’s Philosophy, 2006 by Stuart Brown and N. J. Fox

Note: Dates are given according to the Gregorian calendar.

1646 1 July: Born in Leipzig, the son of Friedrich Leibniz (1597–1652), professor of moral

philosophy at the University of Leipzig.

1648 End of the Thirty Years War.

1650 Death of René Descartes.

1651 Publication of Thomas Hobbes's Leviathan.

1652 Leibniz's father dies, leaving him to be brought up by his mother.

1653 Enters the Nicolai School in Leipzig.

1661 Enters the University of Leipzig. His teachers include Jakob Thomasius and Johann Scherzer.

1663 Defends and publishes his bachelor's thesis, Metaphysical Disputation on the Principle of Individuation. Attends some lectures by Erhard Weigel at the University of Jena.

1664 Defends and publishes his master's thesis on philosophy of law, entitled Specimen quaestionum philosopharum ex jure collectarum. His mother dies.

1665 Studies law and receives his bachelor's degree.

1666 Publishes Dissertation on the Combinatorial Art. Writes his doctoral thesis in law, On Difficult Cases in Law, but the degree is refused by Leipzig. Moves to the University of Altdorf.

1667 Receives doctorate in law from Altdorf. Takes a position as secretary to an alchemical society in Nuremburg. Moves to Frankfurt and publishes his New Method for Learning and Teaching Jurisprudence.

1668 Moves to Mainz, where he is appointed to the High Court of Appeal by the elector. Catalogs the library of Baron Johann Christian von Boineburg. Writes an anonymous tract supporting the elector's candidate to be king of Poland.

1669 Engages in ecclesiastical diplomacy and in writing about theology and philosophy of religion, including the drafts known as The Catholic Demonstrations. Publishes anonymously his Confession of Nature against the Atheists.

1670 Produces for Boineburg an edition of Nizolius's Anti-Barbarus, with a preface. Works on physics and studies Hobbes. Writes his only letter to Athanasius Kircher, whose works he had read and admired.

1671 Publishes anonymously the New Physical Hypothesis.

1672 Goes to Paris on a secret diplomatic mission to present a peace plan for Europe. Meets Antoine Arnauld and Christiaan Huygens. Boineburg dies. His sister, Anna Catherina, dies.

1673 Travels to London in hope of setting up a peace conference. Meets Henry Oldenburg, secretary of the Royal Society, and Robert Boyle. Demonstrates a model of his calculating machine. Elected a fellow of the Royal Society in London. The elector of Mainz dies. Leibniz returns to Paris and begins intensive study of higher mathematics. Writes Confession of a Philosopher.

1674 Working on mathematical problems and on completing his calculating machine.

1675 Makes a breakthrough with the infinitesimal calculus. Meets Nicolas Malebranche and Ehrenfried Walther von Tschirnhaus. Begins a 20-year correspondence with French cleric Simon Foucher. Begins the writings that form the De summa rerum.

1676 Decides to accept employment with Johann Friedrich, Duke of Hanover. First (indirect) exchange of letters with Isaac Newton. Travels via London to Holland where he visits the microscopists Jan Swammerdam and Antoni van Leeuwenhoek in Amsterdam and Delft, and Benedict de Spinoza at The Hague. December: Arrives in Hanover.

1677 Publishes the diplomatic work De jure suprematis. Second exchange of letters with Newton. Spinoza dies.

1678 Receives a copy of Spinoza's Ethics. Continues work on the universal characteristic.

1679 Begins his involvement in the Harz mine-draining scheme. Begins a 23-year correspondence with Jacques Bénigne Bossuet, later to become bishop of Mieux, and a long correspondence with Ernst von Hessen Rheinfels. Johann Friedrich dies and his dukedom passes to Ernst August, whose wife Sophie and later their daughter Sophie-Charlotte become Leibniz's trusted friends and correspondents. Hobbes dies.

1682 Publishes the first of about 50 articles in the Acta Eruditorum.

1684 Publishes New Method for Maxima and Minima and Meditations on Knowledge, Truth, and Ideas.

1685 His involvement in the Harz mine projects ends. Researching the history of the House of Brunswick-Lüneburg becomes his principal official duty. Birth of George Berkeley.

1686 Completes the first draft of the Discourse on Metaphysics. Correspondence with Arnauld begins. Publishes Brief Demonstration of a Notable Error of Descartes.

1687 Leaves Hanover on a journey that takes him, over the next three years, to southern Germany, Austria, and Italy, officially researching the history of the House of Brunswick. Begins a 10-year correspondence with professor of mathematics Jakob Bernoulli. Publication of Newton's Principia.

1688 Meets the Kabbalah scholar Christian Knorr von Rosenroth in Sulzbach. Conducts numerous trips and meetings in furtherance of his interests in geology, mineralogy, and natural history.

1689 Publishes Schediasma de resistentia and Tentamen de motuum coelestium causis.

1690 Returns to Hanover. Corresponds with Paul Pellison-Fontanier on issues of church reunion. First uses the term monad, in a letter to Michel Angelo Fardella. Publication of John Locke's Essay Concerning Human Understanding.

1691 Takes up the directorship of Wolfenbüttel Library. Finishes Dynamics.

1692 Begins correspondence with Guillaume de l'Hôpital on mathematics.

1693 Exchanges letters directly with Newton. Begins correspondence on mathematics with Johann Bernoulli that lasts until Leibniz's death. Publishes Code of the Law of the Peoples (Codex juris gentium diplomaticus).

1695 Publishes part 1 of Specimen of Dynamics and New System of the Nature of Substances.

1696 Carries on conversations with Christian kabbalist Francis Mercury van Helmont, whose Thoughts on Genesis Leibniz is secretly involved with. Pierre Bayle publishes his remarks on the New System in his Dictionnaire historique et critique. Leibniz proposes marriage, but then rescinds the offer.

1697 Writes On the Radical Origination of Things. Corresponds with Joachim Bouvet on Chinese philosophy and binary notation. Priority dispute concerning the discovery of the calculus begins.

1698 Ernst August dies and is succeeded by Georg Ludwig, with whom Leibniz has a troubled relationship. Publishes On Nature Itself. Corresponds with Burkhard De Volder on dynamics and metaphysics.

1700 Founding of the Berlin Society of Sciences, with Leibniz as the first president. He is also elected a foreign member of the Royal Academy of Sciences in Paris.

1701 Joins in negotiations concerning Georg Ludwig's accession to the English throne following the Act of Settlement. Begins correspondence on mathematics with Pierre Varignon.

1702 Debates with John Toland in the presence of Sophie-Charlotte in Berlin.

1704 New Essays Concerning Human Understanding is mostly complete. Begins a correspondence

on mathematics with Jakob Hermann. Meets Princess Caroline of Ansbach. Locke dies.

1705 Makes first contact with mathematician Christian Wolff. Mourns the death of Sophie-Charlotte. Publishes Thoughts on Vital Principles and Plastic Natures.

1706 Meets and subsequently corresponds with Bartolomaeus Des Bosses, a Jesuit philosopher, mathematician, and theologian. Secretly composes, prints, and circulates a letter for Sir Rowland Gwyne advancing the case of the Hanoverian succession; the letter is condemned by Parliament.

1710 Publishes Theodicy anonymously. Publication of Berkeley's A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge.

1711 First of several audiences with Tsar Peter the Great, who commissions him to propose reforms of the law and the administration of justice in Russia. Birth of David Hume.

1712 Second edition of Theodicy is published with Leibniz's name. Royal Society makes the pronouncement that Newton discovered the calculus first.

1713 Appointed an Imperial Privy Counsellor in Vienna and establishes plans for a Society of Sciences there.

1714 Composes the Principles of Nature and Grace, Founded on Reason and the Monadology. Begins correspondence with Nicolas Remond, a French Platonist. Sophie dies. Georg Ludwig ascends the English throne as George I. Leibniz returns to Hanover.

1715 Starts correspondence with Samuel Clarke, via Princess Caroline. Malebranche dies.

1716 Writes the Discourse on the Natural Theology of the Chinese. Discusses with Daniel Jablonski proposals for reunifying the Anglican and Lutheran churches. 14 November: Leibniz dies, at age 70. 14 December: Funeral and burial at Neustädter church. All his papers are taken into care by the Electoral Library.

1717 Clarke publishes his correspondence with Leibniz.

1718 Principles of Nature and Grace, Founded on Reason is published in L'Europe savante. J. Feller publishes Leibniz's 1696–1698 correspondence.

1720 Monadology is first published, in German translation, by Heinrich Koehler.

1721 First Latin translation of Monadology, by M. G. Hansch, is published in Acta Eruditorum Supplementa. Wolff publishes his Vernuenfftige Gedancken von Gott; his teachings are associated by many with Leibniz's for about a hundred years hence.

1723 Church historian Joachim Lange attacks Wolff and Leibniz in his Kontroversschriften gegen die Wolffische Metaphysik. G. Bilfinger publishes a defense of Leibniz's preestablished harmony in his De Harmonia animi et corporis humani.

1734 G. Kortholt publishes Leibniz's correspondence over the next eight years.

1737 C. Ludovici publishes a catalog of Leibniz's known works. The Jesuit journal Mémoires de Trevoux reviews the Theodicy, but is undecided regarding its possible Spinozism.

1745 J. M. Bousquet publishes Leibniz's correspondence with Johann Bernoulli. J. E. Kapp publishes an edition of Leibniz's German writings, including the correspondence with Jablonski.

1749 C. L. Scheidt publishes the Protogaea, in Latin and German.

1758 Voltaire writes Candide, in which he satirizes Leibnizian optimism.

1765 R. E. Raspe publishes his seven-volume Oeuvres philosophiques, which includes, for the first time, the New Essays.

1768 Ludovici Dutens publishes his six-volume Opera omnia. The Prussian Academy of Sciences offers a prize for the best essay in defense of Leibniz.

1769 Immanuel Kant reads the New Essays.

1776 J. A. Eberhard publishes Allgemein Theori, a reconstruction of Leibniz's work, based on the New Essays, and revives scholarly interest.

1797 Friedrich Schelling praises Leibniz in Ideas toward a Philosophy of Nature.

1781 Publication of Kant's Critique of Pure Reason, in which apparent refutations of Leibniz are probably more an attack on Wolff's doctrines.

1790 Kant provides his fullest treatment of Leibniz in his "What Real Progress Has Metaphysics Made in Germany since the Time of Leibniz and Wolff?"

1838 G. E. Guhrauer publishes Leibniz's German writings in two volumes.

1840 J. E. Erdmann publishes a three-volume series, including, for the first time, the Monadology in the original French and On the Radical Origination of Things.

1843 Georg Pertz publishes Leibnizens gesammelte Werke in four volumes over the next four years.

1846 L. Grotefend publishes for the first time the Correspondence with Arnauld and the Discourse on Metaphysics.

1847 George Boole publishes his Mathematical Analysis of Logic, reinventing much of the mathematical logic developed by Leibniz.

1849 Carl Gerhardt begins publishing his seven-volume Leibnizens Mathematische Schriften over the next 14 years.

1854 Alexandre Foucher de Careil publishes Refutation inédite de Spinoza par Leibniz and Lettres et opuscules inédits de Leibniz.

1856 Hermann Lotze publishes Microcosmus, in which Leibnizian principles are modified by the influence of Kant.

1857 Foucher de Careil publishes Nouvelles lettres et opuscules inédits de Leibniz.

1859 Foucher de Careil publishes Oeuvres de Leibniz in six volumes over the next six years, with a seventh volume in 1875.

1864 O. Klopp publishes Leibniz's historical and political works in 11 volumes over the next 20 years.

1875 Gerhardt begins publishing Leibniz's philosophical writings in seven volumes over the next 15 years.

1879 Frege publishes his Begriffsschrift, a project that he acknowledges was begun by Leibniz.

1890 First English edition of Leibniz's works by G. M. Duncan.

1898 Robert Latta publishes Leibniz: "Monadology" and Other Philosophical Writings.

1900 Project to publish the entire Leibnizian corpus is conceived by the Prussian and French academies. Edmund Husserl pays tribute to Leibniz's work on logic in his Logische Untersuchungen. Bertrand Russell publishes The Philosophy of Leibniz.

1903 Louis Couturat publishes Opuscules et fragments inédits de Leibniz.

1923 First volume of G. W. Leibniz: Sämtliche Schriften und Briefe is published; volumes are still forthcoming.

1943 9 October: Leibnizhaus is destroyed in an air raid.

1948 Gaston Grua publishes Textes inédits.

1956 Leroy Loemker publishes G. W. Leibniz: Philosophical Papers and Letters.

1983 Leibnizhaus's reconstruction is completed and it is opened as a conference center and

guesthouse.

LEIBNIZ'İN UMUDU

Kaynak · İdea

17. yüzyılda mantık hem akademik bir disiplin hem de biçimsel bir bilim olarak temelde Aristoteles'in tasım öğretisi ile çakışıyordu. Leibniz'in mantıksal düşünceleri de büyük ölçüde tasım kuramı ile ilişkili idi, ama çok daha güçlü olacağını düşündüğü bir "EVRENSEL KALKÜLÜS" kurmayı amaçlıyordu. Bu kalkülüs hangi biçimsel çıkarsamaların mantıksal olarak geçerli olduğunu belirlemeye hizmet edecekti. Dahası, Leibniz "evrensel karakteristik" dediği bir mantıksal düzenek yoluyla mantıksal kalkülüsü keyfi (bilimsel) önermelere uygulayarak bunların olgusal doğruluklarını salt mekanik bir yolda "hesaplayabileceğini" umuyordu. Bu iyimser düşünce şu ünlü pasajda anlatım buldu:

"Eğer bu yapılırsa, ne zaman çekişmeler doğacak olsa iki felsefeci arasında ancak iki matematikçi arasında olduğu kadar tartışma gereksinimi olacaktır. Çünkü kalemleri ele alıp birbirlerine (ve eğer dilerlerse ayrıca yardıma çağrılan bir dosta) 'Haydi hesaplayalım/Calculemus' diyerek abaküsün başına oturmak yeterli olacaktır."

::

"Quo facto, quando orientur controversiae, non magis disputatione opus erit inter duos philosophos, quam inter duos Computistas. Sufficiet enim calamos in manus sumere sedereque ad abacos, et sibi mutuo (accito si placet amico) dicere: Calculemus."

::

"If this is done, whenever controversies arise, there will be no more need for arguing among two philosophers than among two mathematicians. For it will suffice to take the pens into the hand and to sit down by the abacus, saying to each other (and if they wish also to a friend called for help): Let us calculate." (GP 7, 200.)

LEIBNIZ'İN YAPITLARI

Kaynak · İdea

A German Academy of Sciences (auspices). G. W. Leibniz: Sämtliche Schriften und Briefe. Berlin: Akademie Verlag, 1923– . (Referred to by series and volume number.)

AG Ariew, Roger, and Daniel Garber, trans. and eds. G. W. Leibniz: Philosophical Essays. Indianapolis, Ind.: Hackett, 1989.

Ar Ariew, Roger, ed. G. W. Leibniz and Samuel Clarke: Correspondence. Indianapolis, Ind.: Hackett, 2000.

BC Buchenau, Arthur, and Ernst Cassirer, eds. G. W. Leibniz Hauptschriften zur Grundlegung der Philosophie. 2 vols. Leipzig, 1924. Reprint, Hamburg, 1966.

C Couturat, Louis, ed. Opuscules et fragments inédits de Leibniz. Paris: Alcan, 1903. Reprint, Hildesheim: Olms, 1961.

D Dutens, Ludovico L., ed. G. G. Leibnitii ... Opera omnia. 6 vols. Geneva, 1768. Reprint, Hildesheim: Olms, 1989.

E Erdmann, J., ed. Leibnitii opera philosophica quae exstant latina, gallica, germanica omnia. Berlin, 1840.

GM Gerhardt, Carl I., ed. Leibnizens mathematische Schriften. 7 vols. Berlin: A. Asher/Halle: H. W.

Schmidt, 1849–1863. Reprint, Hildesheim: Olms, 1965.

GP Gerhardt, Carl I., ed. Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz. 7 vols. Berlin: Weidmann, 1875–1890. Reprint, Hildesheim: Olms, 1965.

Gr Grua, Gaston, ed. G. W. Leibniz: Textes inédits d'après les manuscrits de la Bibliothèque provinciale d'Hanovre. Paris: Presses Universitaires de France, 1948.

Gu Guhrauer, G. E., ed. Leibniz's deutsche Schriften. 2 vols. Berlin, 1838–1840.

H Huggard, E. M., trans. Theodicy: Essays on the Goodness of God, the Freedom of Man and the Origin of Evil, by G. W. Leibniz. London: Routledge & Kegan Paul, 1951.

K Klopp, Otto, ed. Die Werke von Leibniz. 11 vols. Hanover: Klindworth, 1864–1884.

L Loemker, Leroy E., ed. and trans. G. W. Leibniz: Philosophical Papers and Letters. 2nd ed. Dordrecht: Reidel, 1969.

La Langley, Alfred G., ed. New Essays Concerning Human Understanding. New York: Macmillan, 1896 (2nd ed., 1916).

M Mollat, G., ed. Rechtsphilosophisches aus Leibnizens ungedruckten Schriften. Leipzig, 1885.

MB Martin, R. N. D., and Stuart Brown, eds. and trans. G. W. Leibniz: Discourse on Metaphysics and Related Writings. Manchester: Manchester University Press, 1988.

PW Parkinson, G. H. R., ed. and trans. Leibniz: Philosophical Writings. London: Dent, 1973.

R Riley, Patrick, ed. and trans. The Political Writings of Leibniz. Cambridge: Cambridge University Press, 1972 (2nd ed., 1988).

Ru Russell, C. W., ed. and trans. System of Theology. London: Burns & Lambert, 1850.

SM Schrecker, Paul, and Anne Martin, eds. and trans. Leibniz: Monadology, and Other Philosophical Essays. Indianapolis,

Ind.: Bobbs-Merrill, 1965.

W Wiener, Philip P., ed. Leibniz: Selections. New York: Scribner, 1951.

WE R. S. Woolhouse, and Richard Franks, eds. and trans. Leibniz's "New System" and Contemporary Texts. Oxford: Clarendon Press, 1997.

Leibniz, Not Locke, Inspired The Declaration of Independence

Kaynak · Noesis

Editorial Note: Why we reprint this article

It's the Fourth of July, and most Americans will celebrate the founding of our nation in some way. Yet, tragically, these same Americans, thanks to the degradation of history and culture in this country, for approximately the last 100 years, know almost nothing about the revolutionary principles of the birth of our republic.

Although our nation was established in a self-conscious effort to build the first sovereign nation-state based on Christian principles, against the British Empire's feudal oligarcy, most people today believe the popular myth that our founding was based on a tax revolt!

For that reason, we are reprinting here, a significant excerpt of a report published in the Executive Intelligence Review of December 1, 1995. This report provided detailed historical documentation of an argument which is of vital importance to understanding this nation: the United States was founded on the ideas of Gottfried Leibniz, not John Locke and Isaac Newton.

Why is this history so important? Becuase, without recapturing the soul of the United States in the principles and ideas of Gottfried Leibniz and the Platonic Golden Renaissance, not only our nation, but the entire world, faces extinction. The enemy of humanity, and our nation, is still the oligarchy centered in the British Isles, committed to suppressing mankind's impulse of creativity and progress. The only nation ever established as a conscious counter to that oligarchy, was the United States. And to save the United States, you must recapture the ideas which will defeat that oligarchy, in the days, months, and years ahead.

Leibniz, Not Locke, Inspired The Declaration of Independence

"We hold these Truths to be self-evident, that all Men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty, and the Pursuit of Happiness."

One of the most persistent, destructive historical myths, is the one which claims that the American revolution against Britain was inspired by British liberal philosophy.

The original documents of U.S. history show, that, excepting those Presidents who were sympathetic to the New England opium-runners or the pro-slavery faction, the United States government recognized the British monarchy as the principal enemy of the United States, from our 1776 Declaration of Independence, until 1901. Even as late as the middle 1930s, the U.S. maintained a plan for war against British aggression, “War Plan Red.” The leaders of both sides, the Americans and the British, recognized then, that the 1776-1783 U.S. war for independence was the consequence of an irreconcilable conflict over fundamental issues of political and moral principle, the same issues of the 1940-1945 war-time conflict between Franklin Roosevelt and Winston Churchill, the conflict which persists to this present day.

Later, during the incumbencies of two Presidents, Teddy Roosevelt and Woodrow Wilson, each a shamelessly overt admirer of the tradition of the Confederacy, a lying myth was fabricated. That myth proposes, that the American Revolution was merely the accidental result of excessively bad British government policy at the time, not the consequence of a fundamental conflict in political and moral philosophies. That myth was employed to justify a “special relationship,” with our ancient enemy, Britain. This “special relationship,” launched under those two rabidly Anglophile Presidents, paved the way to two world wars, economic depression, and the continuing genocides of the Twentieth Century.

The hub of falsehood around which that Anglophile’s myth revolves, is the baseless supposition: that the strongest influences on the American founders include the political philosophy of John Locke (1632-1704), and his predecessor Thomas Hobbes (1588-1679), as well as the allegedly rational-scientific system of Isaac Newton (1642-1727). In this report, we examine some of the documentary proof, that exactly the opposite was true. The characteristic belief of the leading Americans, as typified by the case of Benjamin Franklin, was their commitment to eradicate any influence of Locke or Hobbes upon the law and political institutions of these United States....

Locke and Newton as Enemies of America

The American Revolution was directed, not only against the corrupt ideology of Locke and Newton, but also against the very institutions and policies which both of them had personally labored to establish. Locke, especially, was a dedicated and declared enemy of American liberties, and of every principle of justice and morality upon which a republican form of government may be founded.

Locke was a prototype for the well-paid populist “neo-conservative” demagogue. He managed to amplify simple-minded populist nostrums--such as “balanced budget,” “free market,” and “free trade”--into shameless justifications for each and every crime of the British Empire. During his career as an imperialist functionary and propagandist, Locke advocated, among other wickedness: usury, feudalism, black chattel slavery, white slavery (serfdom), and forced child labor; and the unbridled taxation, exploitation, and political repression of the American colonies.

A crucial step towards the creation of Locke's and Newton's Empire was accomplished in 1694, with the foundation of a private corporation called the “Governor and Company of the Bank of England.” The Bank was intended by its chief controllers, the financier Charles Montague (made Chancellor of the Exchequer in 1694) and his Dutch backers, to be the sole creditor of the English monarchy in its continuous wars against France--and to thereby achieve a financial stranglehold over state policy. As government debt zoomed upward, secured by future revenues, so would looting of the colonies, via the land tax, malt tax, stamp tax, and other oppressive measures, later excoriated in the Declaration of Independence.

However, until its 1714 defeat, with the death of Queen Anne, a powerful “national party” opposed to imperialism still existed in England, and rallied around the political figures of Jonathan Swift and English patriot Robert Harley. Harley's parliamentary faction launched a series of bold economic and political initiatives, directly counter to the imperialist design. These included:

proposing legislation, in 1691, to limit interest rates to 4%;

establishing a Public Accounts Commission of the House of Commons, to investigate corrupt practices of the City of London financial district and its agents in government;

causing the publication in 1696 of Daniel DeFoe’s “Essays Upon Several Projects,” which attacked the Bank of England, and proposed that it be placed under “public authority”:

“[A] bank might be very beneficial to this kingdom; and this might be so if either their own ingenuity or public authority would oblige them to take the public good into equal concern with their private interest.

“To explain what I mean:--

“Banks being established by public authority, ought also, as all public things are, to be under limitations and restrictions from that authority, and those limitations and restrictions being regulated with a proper regard to the ease of trade in general and the improvement of the stock in particular, would make a bank a useful, profitable thing indeed.” (see note, below)

DeFoe also insisted that interest rates be limited to 4%.

4. the authorization, by Parliament, of a National Land Bank in February 1696, designed as a direct competitor and alternative to the Bank of England. The commissioners of the Land Bank were mandated to raise a sum of £2,564,000, to be loaned to the goverment at 7% interest, and secured by a tax on salt. In exchange for the loan, the subscribers would be granted a corporate charter.

However, the sole financial operation of the Bank (required by law as DeFoe had demanded), would be to lend at least £500,000 annually on the security of land, at a maximum rate of interest of 4%. The Land Bank was intended as a government-regulated source of low-cost credit for the improvement of farming, and for the construction of homes and factories, to undercut and destroy the money monopoly of the Bank of England.

By the end of 1696, each of these economic initiatives had been crushed by the imperialist forces, and the Bank of England's monopoly secured by an Act of Parliament. One last hope remained yet, to strangle the new Empire in the cradle--the “Leibniz card.”

Leibniz Becomes the Rallying Point

Basing itself upon Leibniz's exhaustive historical and legal researches since his 1676 appointment as court librarian in Hanover, the Harley faction passed the Act of Settlement in March 1701--providing that the House of Hanover should succeed to the English throne upon the death of the childless Queen Anne. With his brilliant student, the Electress Sophia, thus next in line to become Queen of England, Leibniz became the rallying-point of republican forces all over the English-speaking world, including the American colonies.

Throughout all this, the evil, grasping Locke (himself a founding investor in the Bank of England), together with the pathetic misanthrope Newton, each revealed himself as eager lackeys of the Empire, and enemies of American liberties.

To counter proposals to limit interest rates, Locke was commissioned to produce a propaganda tract in defense of usury. His 1691 booklet, “Some considerations of the Consequences of lowering the Interest and raising the Value of money,” argues that any law capping interest rates must fail, since it will always be evaded and violated by the rich. Shedding crocodile tears, Locke argues that such a law “will be a prejudice to none, but those who most need assistance and help; I mean widows and orphans, and others uninstructed in the arts and management of more skillful men....”

That Locke was speaking from personal knowledge on this score, is indicated by one biographer, who references a large sum of money lent by Locke to a David Thomas, who subsequently died. “There were complaints by Mrs. Thomas,” the account continues, “that Locke had demanded too much interest” . The widow, however, paid up.

Invoking the “free market,” Locke insists that the rich man has the right to charge the “natural interest” for his idle money, without interference by government or moral considerations, and goes on to ridicule the idea that low interest rates would encourage economic growth through investment in agriculture and manufacture. He rejects production as a source of wealth, in favor of mere buying and selling, using populist “balanced budget” jargon:

> *“It is with a kingdom as with a family. Spending less than our commodities will pay for, is the sure and only way for the nation to grow rich.”*

Accordingly, Locke argues that England can only accumulate wealth at the expense of the rest of the world, through control of world trade. Commerce, he says, will do for England what conquest did for Rome:

> *“In a country not furnished with mines, there are but two ways of growing rich, either conquest or commerce. By the first the Romans made themselves masters of the riches of the world; but I think that, in our present circumstances, nobody is vain enough to entertain a thought of our reaping the profits of the world with our swords....*
>
> *“Commerce, therefore, is the only way left to us...”* .

Four years later, Chancellor of the Exchequer Montague again called upon Locke, to develop a scheme designed to financially bankrupt the anti-imperialists and sabotage the National Land Bank. This became the “Great Recoinage.”

When a financial crisis hit England in 1695, within a year of the founding of the Bank of England, Montague blamed the “clipping” of English coins for the country's economic problems. “Clipping” was a long-standing form of counterfeiting, which simply involved cutting off the edges of silver coins, and melting the collected clippings into bullion.

Harley's national party, represented by Secretary of the Treasury William Lowndes, proposed to solve the problem with the minimum disruption of the economy. Arguing correctly that the value of the currency should be regulated in the best interest of the nation, Lowndes proposed that the Mint produce new milled coins 25% lighter in silver content than the existing standard, so that a new shilling would have about the same silver content as a clipped shilling in circulation. Holders of clipped coins could then simply surrender them into the Mint for an equal face value of new money, and go about their business.

Locke responded with his “Further Considerations Concerning Raising the Value of Money,” denouncing Lowndes for “defrauding” landlords and creditors, and demanding that the Mint produce new coins containing the full silver content of the existing standard. He insisted, therefore, that someone holding 100 clipped coins, should turn them in to the Mint and receive only 75 new ones in return! Locke was demanding that the savings of the average Englishman be cut by 25% or more in one stroke.

Montague introduced legislation based on Locke's plan, which passed into law on Jan. 21, 1696. The scheme provided that clipped money would no longer be recognized as legal tender as of May 4, 1696, to be replaced by new money at an undetermined future date.

To manage his recoinage, Montague required an unscrupulous individual, who would not shrink from impoverishing his poor countrymen, and ruthless enough to enforce the penalty of death against alleged counterfeiters. He also required someone of sufficient reputation, to thwart the vigilant investigators of Harley's Public Accounts Commission. Accordingly, Isaac Newton was appointed Warden of the Mint on April 13, 1696. For the next three years, Newton managed the recoinage, personally handling the prosecution of even the pettiest counterfeiter, advocating the death penalty wherever possible, opposing all pardons or remissions, and eventually being rewarded with the lucrative post of Master of the Mint in 1699, which he held until the end of his life.

The National Land Bank legislation passed into law on April 27, one week before much of the money in the kingdom was scheduled to be removed from circulation by Newton's Mint. The Land Bank predictably failed to fulfill its subscription, and passed out of existence.

Locke’s War Against America

As the imperialist faction seized control of English finances, it turned its attention towards the colonies. American leader--such as the Winthrops and Mathers in Massachusetts, and William Penn and James Logan in Pennsylvania--had taken full advantage of the political turbulence within England, to promote colonial self-government and independent economic development. This included the creation of a government-issued paper currency in Massachusetts for the promotion of farming and manufactures, an “American System” of economics later developed by Benjamin Franklin and Alexander Hamilton, and enshrined by them in Article One, Section Eight of the U.S. Constitution.

For these American leaders, the colonies were “as a city upon a hill” (John Winthrop), and “the

seeds of nations" (William Penn). Locke's faction was determined to assault that hill, and destroy that city.

A royal patent was issued May 15, 1696 to establish a commission of trade and plantations, also known as the Board of Trade. This Board was to control British policy towards America, as well as all other British possessions throughout the world, enforcing the very policy of looting, exploitation, and inhumanity which led to the American Revolution. The Board was officially abolished in 1782, but the policy continued in other forms up to the present day.

Ironically for those deluded souls who accept the myth of Locke's influence upon the ideas of American independence, the same John Locke was appointed a founding member of the Board of Trade, and proved himself the greatest imperialist and most implacable enemy of America.

Locke had revealed his intense hostility to American liberties almost 30 years before, as a paid functionary of the aristocrat Lord Ashley, later the First Earl of Shaftesbury. When King Charles II revoked all earlier patents, and granted the territory of Carolina to eight "lords proprietors," including Ashley, Locke became the company's chief secretary. In that capacity, he wrote the "Fundamental Constitutions for the Government of Carolina" in 1669, an abominable plan to transplant European-style feudalism to America.

Locke's preamble stated: "that we may avoid erecting a numerous democracy;" Locke's "constitution" established the eight lords proprietors as a hereditary nobility, with absolute control over their serfs, called "leet-men":

> *"XIX: Any lord of a manor may alienate, sell, or dispose to any other person and his heirs forever, his manor, all entirely together, with all the privileges and leet-men there unto belonging....*
>
> *"XXII: In every signory, barony and manor, all the leet-men shall be under the jurisdiction of the respective lords of the said signory, barony, or manor, without appeal from him. Nor shall any leet-man, or leet-woman, have liberty to go off from the land of their particular lord, and live anywhere else, without license from their said lord, under hand and seal.*
>
> *"XXIII: All the children of leet-men shall be leet-men, and so to all generations."*

Black chattel slavery received particular sanction and protection under Locke's law:

> *"CX: Every freeman of Carolina shall have absolute power and authority over his negro slaves, of what opinion or religion soever."*

From 1672-74, Locke served as secretary of King Charles II's Council of Trade and Foreign Plantations (at the same time profiting from personal investments in trade with the Bahamas). Locke's Council passed the infamous Navigation Acts, enforced by the punitive Plantation Duties Act of 1673, imposing onerous taxes on colonial trade, restricting it to English vessels, and prohibiting trade with foreign countries by requiring that all colonial goods be shipped "to England, or Wales, or the town of Berwick upon Tweed, and to no other place, and there to unload and put the same on shore."

Throughout this period, Massachusetts remained in the forefront of American resistance to Lockean oppression, under the inspired leadership of Increase and Cotton Mather. When the Crown's agent Edward Randolph demanded submission to the Navigation Acts, and the effective revocation of the Massachusetts charter, Increase Mather warned his countrymen: "We shall sin against God if we vote an affirmative to it." He attacked the Crown's demands as a "Plot then managing to produce a

General Shipwreck of Liberties," and as "inconsistent with the main end of their fathers' coming to New England.... Let them put their trust in the God of their fathers, which is better than to put confidence in princes."

Franklin Sent to James Logan's Philadelphia

Massachusetts was finally forced to submit to royal domination in 1691, a disaster which later led Cotton Mather to deploy his young protégé Benjamin Franklin out of Boston, to James Logan's Philadelphia.

With Locke's appointment as a Commissioner of Trade in 1696, proposals for a more vigorous subjugation of America were generated at a furious pace, including suppression of colonial paper currencies, and the appointment of a royal prosecutor in each American colony under the personal direction of Locke's crony Edward Randolph, the same tyrant earlier deployed against Massachusetts.

A new Navigation Act was promptly passed in 1696, adding strict enforcement provisions targeting the alleged "artifice and cunning of ill-disposed persons." Locke's scheme included:

> requiring all colonial governors and commanders in chief to "take a solemn oath" to enforce the letter of the law, upon the penalty of a massive fine and removal from office;
>
> granting customs officials broad powers of search and seizure;
>
> declaring that all colonial "laws, by-laws, usages or customs" contrary to the Act "are illegal, null and void, to all intents and purposes whatsoever...."
>
> authorizing customs officials to "constitute and appoint such and so many officers of the customs in any city, town, river, port, harbour, or creek, ... when and as often as to them shall seem needful...."
>
> permitting juryless vice-admiralty courts to try cases arising under the Act;
>
> explicitly prohibiting colonial trade with Scotland and Ireland, along with all foreign countries, "unless the same have been first landed in the kingdom of England, dominion of Wales, or town of Berwick upon Tweed, and paid the rates and duties wherewith they are chargeable by law, under the penalty of the forfeiture of the ship and goods....'

Locke's Navigation Act was quickly followed by the Woolen Act of 1699, prohibiting the export of all woolen products from America, along with other measures designed to suppress colonial manufacturing, and force the colonies to remain a source of cheap raw materials for the mother country.

Soon after his retirement from the Board of Trade for reasons of health, Locke's anti-American policy was totally endorsed in the Board's infamous Report of March 26, 1701, which demanded revocation of all American colonial charters and imposition of direct imperial rule.

So, far from inspiring the ideas of American independence, John Locke and his faction, including Newton, were responsible for initiating that "long train of abuses and usurpations," leading to the revolution against the very empire which they had worked to create.

In fact, the Declaration of Independence specifically condemned several of the despotic measures originally imposed by Locke himself, as later enforced by King George III and the British Parliament, "all having in direct object the establishment of an absolute Tyranny over these States":

“He has combined with others to subject us to a jurisdiction foreign to our constitution and unacknowledged by our laws; giving his Assent to their Acts of pretended legislation;... For cutting off our Trade with all parts of the world; for imposing Taxes on us without our Consent; For depriving us in many cases of the benefits of Trial by Jury;... For taking away our Charters, abolishing our most valuable Laws and altering fundamentally the Forms of our Governments; For suspending our own Legislatures, and declaring themselves invested with power to legislate for us in all cases whatsoever.”

John Locke's theoretical writings also reveal him as the consummate philosopher of Oligarchy, on the model of Venice, as Hobbes was the philosopher of Tyranny, both being virulent opponents of republican ideas.

The classic definition of oligarchy was provided by Plato in his dialogue The Republic, as, “The regime founded on a property assessment, in which the rich rule and the poor man has no part in ruling office.”

Locke could not be more explicit. His major political treatise, the 1690 “Essay Concerning The True Original Extent And End Of Civil Government” (written to justify the overthrow of the hereditary monarch James II in the 1688 “Glorious Revolution”), purports to prove that “government has no other end but the preservation of property.”

Locke argues that Man once existed in a dog-eat-dog “state of Nature,” like Hobbes's “war of each against all.” Instead of subjecting himself to the will of one man--the tyrannical monarch of Hobbes's Leviathan--“he seeks out and is willing to join in society with others who are already united, or have a mind to unite for the mutual preservation of their lives, liberties, and estates, which I call by the general name--property.

“The great and chief end, therefore, of men uniting into commonwealths, and putting themselves under government, is the preservation of their property, to which in the state of Nature there are many things wanting.”

And further:

“The great end of men's entering into society being the enjoyment of their properties in peace and safety.... to preserve their lives, liberties, and fortunes, and by stated rules of right and property to secure their peace and quiet.... For the preservation of property being the end of government, and that for which men enter into society ... to preserve the members of that society in their lives, liberties, and possessions.... The reason why men enter into society is the preservation of their property....”

And so forth ad nauseam.

Locke’s Defense of Human Slavery

On this basis, Locke creates a cold-blooded justification of human slavery, by insisting that a person without property has no rights at all:

“These men having, as I say, forfeited their lives and, with it, their liberties, and lost their estates, and being in the state of slavery not capable of any property, cannot in that state be considered as any part of civil society, the chief end whereof is the preservation of property.”

That Locke was an inveterate enemy of the concept of inalienable human rights, and an unabashed oligarchist, is also seen in his wicked project for enslaving the poor of England.

As the economic policies of Locke's imperial faction impoverished the country at an accelerating

rate, the streets had become filled with whole families of destitute beggars. Accordingly, the original royal commission for the Board of Trade required it “to consider of some proper methods for setting on worke and employing the Poore of Our said Kingdome, and making them useful to the Publick, and thereby easeing Our Subjects of that Burthen...” (original spelling preserved).

Locke drafted a comprehensive plan, including a monstrous scheme of forced child labor called the “working school,” and presented it to the Board in 1697:

> *“The multiplying of the poor, and the increase of the tax for their maintenance, is so general an observation and complaint that it cannot be doubted of.... If the causes of this evil be well looked into, ... it can be nothing else but the relaxation of discipline and corruption of manners;|...*
>
> *“The first step, therefore, towards the setting of the poor on work, we humbly conceive, ought to be a restraint of their debauchery.... (LINK)*
>
> *“But for the more effectual restraining of idle vagabonds, we further humbly propose that a new law may be obtained, by which it be enacted,*
>
> *“That all men sound of limb and mind, above fourteen and under fifty years of age, begging in maritime counties out of their own parish without a pass ... be sent to the next seaport town, there to be kept at hard labour, till some of his majesty's ships, coming in or near there, give an opportunity of putting them on board, where they shall serve three years, under strict discipline, at soldier's pay (subsistence money being deducted for their victuals on board)....*
>
> *“That all men begging in maritime counties without passes, that are maimed or above fifty years of age, and all of any age so begging without passes in inland counties nowhere bordering on the sea, shall be sent to the next house of correction, there to be kept at hard labour for three years....*
>
> *“That, if any boy or girl, under fourteen years of age, shall be found begging out of the parish where they dwell (if within five miles' distance of the said parish), they shall be sent to the next working school, there to be soundly whipped and kept at work till evening.... Or, if they live further than five miles off from the place where they are taken begging, that they be sent to the next house of correction, there to remain at work six weeks....”*

Locke's ruthlessly malevolent design extended to “the children of labouring people,” complaining that they “are usually maintained in idleness, so that their labour also is generally lost to the public till they are twelve or fourteen years old.”

Locke's inhuman plan speaks for itself:

> *“The most effectual remedy for this that we are able to conceive, and which we therefore humbly propose, is, that, in the fore-mentioned new law to be enacted, it be further provided that working schools be set up in every parish, to which the children of all such as demand relief of the parish, above three and under fourteen years of age, whilst they live at home with their parents, and are not otherwise employed for their livelihood by the allowance of the overseers of the poor, shall be obliged to come.*
>
> *“By this means the mother will be eased of a great part of her trouble in looking after and providing for them at home, and so be at the more liberty to work; the children will be kept in much better order, be better provided for, and from infancy be inured to work....*
>
> *“If therefore care be taken that they have each of them their belly-full of bread daily at school, they will be in no danger of famishing.... And to this may also be added, without any trouble, in cold weather, if*

it be thought needful, a little warm water-gruel; for the same fire that warms the room may be made use of to boil a pot of it....”

Leibniz Exposes Locke's Hoax

Locke’s 1690 “Essay Concerning Human Understanding” is a similarly cynical apology for Oligarchy, full of contemptuous disdain of “innate ideas,” such as universal moral principles and the very concepts of human virtue and love. The same Locke who cold-bloodedly plotted to break up poor families, and herd their three-year-old babies into forced labor, will not even allow the love of parents for their children to be considered “innate.” He shamelessly argues that virtue is “generally approved, not because innate, but because profitable.”

Locke plagiarizes Aristotle's tabula rasa, comparing the human mind to “white paper, devoid of all characters, without any ideas,” and asks, “How comes it to be furnished?|... To this I answer, in one word, from experience.” Human beings, like animals, are creatures of the senses, Locke argues, and are motivated by the pursuit of pleasure and the avoidance of pain:

“Things then are good or evil, only in reference to pleasure or pain.... Happiness, then, in its full extent, is the utmost pleasure we are capable of, and misery the utmost pain.”

Accordingly, Locke reduces morality to arbitrary rules enforced by the powerful, so that basic moral duties, such as “the duty of parents to preserve their children,” cannot, he says, “be known or supposed without a lawmaker, or without reward and punishment....

“Moral good and evil, then, is only the conformity or disagreement of our voluntary actions to some law, whereby good or evil is drawn on us, from the will and power of the law-maker; which good and evil, pleasure or pain, attending our observance or breach of the law by the decree of the law-maker, is that we call reward and punishment.”

As the English “national party” reeled under the political and ideological onslaughts of the imperialists, Leibniz intervened to directly challenge their champion Locke, and rally the opposition.

Leibniz circulated a paper attacking Locke's “Essay” among his English allies in March 1696, telling his English correspondent:

“You may communicate it to whomever you please, and if it falls into [Locke's] hands, or those of his friends, all the better.”

Leibniz's friends made sure that Locke personally received this paper, but, except for cowardly snide remarks communicated privately to his cronies, he refused to respond. While this first critique continued to circulate throughout Europe, Leibniz authored a second attack on the Essay, which was delivered in England by August 1698. Once again, Locke dodged any direct response, but by then an open and vigorous opposition to the Essay had broken out in England, with a friend and correspondent of Leibniz, Thomas Burnet, in the lead.

Burnet's 1697 “Remarks Upon an Essay...” questioned Locke's “general Principle of picking up all our Knowledge from our five Senses....

“As to Morality, we think the great Foundation of it is, the Distinction of Good and Evil, Virtue and Vice, Turpis & Honesti, as they are usually call'd: And I do not find that my Eyes, Ears, Nostrils, or any other outward Sense, make any Distinction of these Things, as they do of Sounds, Colours, Scents, or

other outward Objects; ... or that it consists only in Pleasure and Pain, Conveniency and Inconveniency."

Locke responded publicly to Burnet in the most bitter terms, accusing him of being part of a conspiracy to launch a "Storm" of criticism, in order to discredit the Essay!

Burnet replied with biting sarcasm in his "Second Remarks":

"But I know no good Reason you can have for writing in such a snappish and peevish way.... There is nothing, I'm sure, in my Words or Expressions that could offend you: It must be in the Sense, by touching, as it may be, upon some tender Parts of your Essay, that would not bear pressing without giving Pain....

"As to the Storm you speak of, preparing against you, I know nothing of it, as I told you before, yet I can blame none that desire such Principles of Humane Understanding as may give them Proofs and Security against such a System as this, Cogitant Matter, a Mortal Soul, a Manichean God (or a God without Moral Attributes,) and an Arbitrary Law of Good and Evil.... The ready way to prevent any such Storm, is to give such a plain Explication of your Principles, without Art or Chicane, as may cure and remove any Fears of this Nature."

The storm against Locke grew in intensity, however, as the polemics of Leibniz's friends and others exposed the insidious nature of the "Essay," and established Locke's affinity to the detestable Hobbes. As one anti-Locke diatribe, approved by several Anglican officials, declared:

"When that Writer [Locke] was framing a New Christianity, he took Hobbes's Leviathan for the New Testament, and the Philosopher of Malmesbury for our Saviour and the Apostles...."

(The same author went on, mercilessly ridiculing Locke's pretensions as a physician, as well as a writer:

"He hath spent some time, he saith, in the study of physic, and especially of the guts, which he very feelingly and concernedly discourses of as if they were that part of the body which he most minds.... We see the physic has worked, as all the filth and excrements of his papers show. Dirt and ordure and dunghills are the frequent embellishments of his style.")

From 1697-1699, Locke was forced into three public exchanges of open letters with the Anglican Bishop of Worcester, who attacked his degraded notion of the human soul as a material thing, i.e., "thinking matter," and therefore perishable, barring the miraculous intervention of God. Leibniz intervened directly into this debate as well, with his "Reflections on the second reply of Locke," circulated by his friends in England, and also delivered personally to the harried Locke.

Differences of Some Importance

Leibniz's "Reflections" became the jumping-off point for his New Essays on Human Understanding, written between 1700 and 1704, and designed as a chapter-by-chapter refutation of Locke's entire system. Leibniz's arguments therein were rapidly diffused throughout the world via countless correspondences (despite the fact that the work itself evidently remained unpublished until a German edition in 1765, with the first complete English edition delayed until 1895).

"Our differences are on subjects of some importance," Leibniz emphasizes in his Preface.

"The question is to know whether the soul in itself is entirely empty, like the tablet on which nothing has yet been written (tabula rasa) according to Aristotle and the author of the Essay, and whether all that is

traced thereon comes solely from the senses and from experience; or whether the soul contains originally the principles of several notions and doctrines which external objects merely awaken on occasions, as I believe, with Plato, and even with the schoolmen, and with all those who take with this meaning the passage of St. Paul (Romans 2, 15) where he remarks that the law of God is written in the heart."

Leibniz patiently explains that the "innate" creative power of the human mind sets mankind above and apart from the beasts, since "men become more skilled by finding a thousand new dexterities, whereas deer and hares of the present day do not become more cunning than those of past time." He adds ironically: "This is why it is so easy for men to entrap brutes and so easy for simple empirics to make mistakes."

Leibniz demonstrates how Locke is driven to the absurd conclusion that matter can think, as a consequence of his false comparison of the human soul to a "blank tablet," i.e., a material thing. Therefore, Locke can have no answer to the Bishop of Worcester, except to assert that God arbitrarily "adds to the essence of matter the qualities and perfections which he pleases," in this case, immortality!

Locke can provide no rational or moral explanation for this assertion, Leibniz shows, other than to cite the authority of ... Isaac Newton, since Newton also had recourse to the miraculous and irrational to account for the mutual attraction of hard atoms through empty space, i.e., "action-at-a-distance." Leibniz insists, following Johannes Kepler, that the phenomenon of "gravitation" must be scientifically explained, by discovering the true "curvature," or geometry, of space, rather than by inventing an ad hoc mysterious "force" to explain it away.

Having exposed their common irrational premises, Leibniz attacks both Locke and Newton for reviving "occult, or, what is more, inexplicable, qualities...|; and in this we would renounce philosophy and reason, by opening asylums of ignorance and idleness...." Leibniz prophetically warns that blind acceptance of the Newtonian dogma would revive a "barbaric" or "fanatical philosophy," like that of the Rosicrucian cultist Robert Fludd:

"They saved appearances by forging expressly occult qualities or faculties which they imagined to be like little demons or goblins capable of producing unceremoniously that which is demanded, just as if watches marked the hours by a certain horodeictic faculty without having need of wheels, or as if mills crushed grains by a fractive faculty without needing anything resembling millstones."

In a discussion significant for future scientific developments in America, Leibniz counters the Newtonian credo of "atoms and the vacuum" by insisting, "It is necessary rather to conceive space as full of an originally fluid matter...." Leibniz rejected Newton's doctrine of "indivisible hard atoms," arguing that "there always remain in the depths of things slumbering parts which must yet be awakened and become greater and better, and, in a word, attain a better culture. And hence progress never comes to an end." On this basis, for example, Leibniz encouraged the researches of Denis Papin into the "force of fire," leading to the invention of the world's first direct-action steam engine in 1707.

Leibniz and the "Pursuit of Happiness"

Leibniz also clashes with Locke on the question of the "pursuit of Happiness." Where Locke defines happiness as "the utmost pleasure we are capable of," objects:

"I do not know whether the greatest pleasure is possible. I believe rather that it can grow ad infinitum....

I believe then that happiness is a lasting pleasure; which could not be so without there being a continual progress to new pleasures.... Happiness is then, so to speak, a road through pleasures; and pleasure is merely a step and an advancement towards happiness, the shortest which can be made according to the present impressions, but not always the best. The right road may be missed in the desire to follow the shortest, as the stone which goes straight may encounter obstacles too soon, which prevent it from advancing quite to the center of the earth. This shows that it is the reason and the will which transport us toward happiness, but that felling and desire merely lead us to pleasure....

"True happiness ought always to be the object of our desires, but there is ground for doubting whether it is. For often we hardly think of it, and I have remarked here more than once that the less desire is guided by reason the more it tends to present pleasure and not to happiness that is to say, to lasting pleasure..." (emphasis and punctuation added).

Here, Leibniz follows Plato in insisting that no society can be based on pursuit of pleasure, or love of mere property. In the dialogue The Symposium, Plato argues that

"men are quite willing to have their feet or their hands amputated if they believe those parts of themselves to be diseased. The truth is, I think, that people are not attached to what particularly belongs to them, except in so far as they can identify what is good with what is their own...."

Plato shows that "happiness consists in the possession of the good," but that this must be different from love of pleasure, since mere pleasure cannot last. This leads to the idea that "love is desire for the perpetual possession of the good." Plato then develops the metaphor of "birth" and "procreation" as

"the nearest thing to perpetuity and immortality that a mortal being can attain...|; but there are some whose creative desire is of the soul, and who long to beget spritually, not physically, the progeny which it is the nature of the soul to create and bring to birth. If you ask what that progeny is, it is wisdom and virtue in general; and thus all poets and such craftsmen as have found out some new thing may be said to be begetters; but far the greatest and fastest branch of wisdom is that which is concerned with the due ordering of states and families, whose name is moderation and justice" .

Thus, since perpetuation of the good requires a good government and good laws, the "pursuit of Happiness," in the sense of Leibniz and Plato, as opposed to that of Locke, must lead to the founding of well-ordered states, or republics.

Perhaps Abraham Lincoln had this metaphor in mind at Gettysburg, where he spoke of Franklin and the other American founders as "our fathers," who "brought forth on this continent a new nation, conceived in liberty, and dedicated to the proposition that all men are created equal," and, "that this nation, under God, shall have a new birth of freedom..."

Isaac Newton's Hoax

Although Locke's death in 1704 saved him from being forced into a direct debate, the impact of Leibniz's relentless polemics and patient explanations grew continuously within England, including within the aristocracy itself.

One of Leibniz's most important adherents became Anthony Ashley Cooper, the Third Earl of Shaftesbury, who was the grandson of Locke's former patron. The Third Earl had been personally tutored by Locke, during his childhood, but became a key political ally of the Harley/Swift faction.

Shaftesbury rejected his former teacher in the harshest terms:

“|'Twas Mr. Locke, that struck the home blow: for Mr. Hobbes’s character and base slavish principles in government took off the poison of his philosophy. 'Twas Mr. Locke that struck at all fundamentals, threw all order and virtue out of the world, and made the very ideas of these (which are the same as those of God) unnatural; and without foundation in our minds....

“Then comes the credulous Mr. Locke, with his Indian, barbarian stories of wild nations, that have no such idea, (as travelers, learned authors! and men of truth! and great philosophers! have inform'd him)....

“Thus virtue, according to Mr. Locke, has no other measure, law, or rule, than fashion and custom: morality, justice, equity, depend only on Law and Will: and God indeed is a perfect free agent in this sense; that is, free to anything, that is however ill: for if he wills it, it will be made good; virtue may be vice, and vice virtue in its turn, if he pleases. And thus neither Right nor Wrong, Virtue nor Vice are anything in themselves; nor is there any trace or idea of them naturally implanted on human minds. Experience and our catechism teaches us all!”

In 1712, Leibniz wrote a “Judgement of the Works of the Earl of Shaftesbury,” full of fatherly criticism and encouragement. Shaftesbury expressed his delight with “the criticism of the worthy and learned Mr. Leibniz,” and declared it “a real honor done to [me] and (what is far more) as a just testimony rendered to truth and virtue.”

With Leibniz's political allies having reassumed key positions within the government of Queen Anne, and with his intellectual influence growing, the imperialist faction became desperate to destroy his authority and reputation. Isaac Newton, still protecting the interests of the Bank of England as Master of the Mint, was deployed for this job in his capacity as “president-for-life” of the Royal Society.

The “Newton-Leibniz controversy” which followed, wherein Leibniz was reviled and condemned as a plagiarist, and falsely accused and “convicted” of stealing the calculus from Newton, was no more than a blatant and cynical political ploy, calculated to inflame English chauvinism and xenophobia. To provoke the confrontation, the Royal Society published the following crude ravings of John Keill in May 1711:

“Surely the merits of Leibniz in the world of learning are very great; this I freely acknowledge, nor can anyone who has read his contributions to the Acta of Leipzig deny that he is most learned in the more obscure parts of mathematics. Since he possesses so many unchallengeable riches of his own, certainly I fail to see why he wishes to load himself with the spoils stolen from others. Accordingly, when I perceived that his associates were so partial towards him that they heaped undeserved praise upon him, I supposed it no misplaced zeal on behalf of our nation to endeavor to make safe and preserve for Newton what is really his own. For if it was proper for those of Leipzig to pin on Leibniz another's garland, it is proper for Britons to restore to Newton that which was snatched from him, without accusations of slander.”

Leibniz alerted his English correspondents to “the plot that I learned of to attack me in your country,” and publicly demanded justice from the Royal Society. The Society responded by forming a committee of Leibniz's enemies, which issued an official report on April 12, 1712, drafted by Newton himself, later published under the title Commercium Epistolicum. This kangaroo court declared “Mr. Newton the first inventor; and are of opinion that Mr. Keill in asserting the same has been no way injurious to Mr. Leibniz.”

Campaign of Hatred and Slander v. Leibniz

So began the campaign of hatred and slander against Leibniz within England, designed both to discredit and suppress his philosophy, as well as to avert the immediate political threat that, should Queen Anne die too soon, Leibniz might arrive in England as the Prime Minister of the next English monarch.

With the death of Sophia on June 8, 1714, the position of Leibniz and his allies rapidly collapsed. When Anne died on Aug. 1, the succession passed to Sophia's misanthropic son George Louis, a long-time paid asset of the imperialist faction. The new King George I refused Leibniz permission to come to England. Harley was arrested and charged with treason, while Swift fled to Ireland.

As Leibniz wrote to Sophia's daughter-in-law Princess Caroline, speaking of her untimely passing: “It is not she, it is Hanover, it is England, it is the world, it is I who lost thereby.”

However, it was Leibniz's influence on this same Princess Caroline, wife of the future King George II, which finally forced Newton's controllers Samuel Clarke and the Venetian Antonio Conti, to engage in the momentous public debate, immortalized as the Leibniz-Clarke Correspondences.

As Clarke writes, addressing Caroline in his Dedication to the 1717 edition of the Correspondences,

> *“The late Learned Mr. Leibnitz well understood, how great an Honour and Reputation it would be to him, to have his Arguments approved by a Person of Your Royal Highnesses Character.”*

In fact, Clarke barely dissuaded her from having Leibniz's Theodicy translated into English.

The ideology of Locke and Newton was utterly demolished in the course of this debate, where Leibniz heaped particular scorn on the Newtonian “atoms and the vacuum” dogma, and established, at the outset, the threat to civilization posed by the new orthodox British philosophy, stating bluntly: “Natural religion itself seems to be declining [in England] very much.”

Where Clarke defends “action-at-a-distance,” and characterizes Newtonian gravitation as “invisible, intangible, not mechanical,” Leibniz comments: “He might as well have added, inexplicable, unintelligible, precarious, groundless, and unexampled.”

When Clarke cites the “vacuum discovered by Mr. Guericke of Magdeburg, which is made by pumping the air out of a receiver,” Leibniz objects, “that there is no vacuum at all in the tube or receiver: since glass has small pores, which the beams of light, the effluvia of the loadstone, and other very thin fluids may go through.”

Leibniz hammers away against the Newtonian “occult” force of attraction, championed, he says, by “minds a little too much carried away by the misfortune of the times,” and insists that the true cause of gravitation remains to be discovered: “What has happened in poetry, happens also in the philosophical world. People are grown weary of rational romances...|; and they are become fond again of the tales of fairies.”

Gottfried Wilhelm Leibniz died in Hanover on Nov. 14, 1716--only then could the imperialist faction feel secure in their triumph within England, founded upon a Newtonian/Lockean intellectual tyranny throughout the Empire.

The Scotsman John Ker attempted one final meeting with Leibniz, in a last-ditch effort to save the situation. Ker reports:

> *“I arrived in Hanover in the Month of November 1716, on the very Day the late famous Monsieur de*

Leibnitz died, which plunged me into so much Sorrow and Grief, that I cannot express it. I shall not pretend to give the Character of this incomparable Senator, for more able Pens have already made Encomiums upon this truly great Man, whose very meritorious Fame must continue while Learning or the World endures;|...

"I must confess it afforded me Matter of strange Reflection, when I perceived the little Regard that was paid to his Ashes by the Hanoverians; for he was buried in a few Days after his Decease more like a Robber than, what he was, the Ornament of his Country."

Logan Battles the Newtonians

As the Newtonian dark age settled over the Empire, resistance became more determined in the American colonies, leading directly to the American Revolution 60 years later. The true history of this process unfolds in the pages of H. Graham Lowry's How The Nation Was Won--America's Untold Story, 1630-1754.

The letters and unpublished manuscripts of James Logan provide further proof of the explicitly anti-Locke, anti-Newton commitments of the greatest American leaders, and of the direct influence of the ideas and person of Leibniz on the movement towards American independence.

Logan was born in Ulster, the son of a Scots Quaker schoolmaster. By the time he was selected by William Penn to be his secretary and accompany him to Pennsylvania in 1699, Logan had taught himself Latin, Greek, Hebrew, French, Italian, and Spanish (he undertook to learn Arabic, Syriac, and Persian at age 70), and had begun his lifelong studies of mathematics, astronomy, and the physical sciences. Before meeting Penn, he had sold his first library of 800 volumes for capital to start a business.

Penn returned to England in 1701, to join Harley and Swift in defense of colonial rights against Locke and his Board of Trade. Logan visited England in the significant years of 1709-1711, and again in 1723-1724, where he attended a meeting of the Royal Society, presided over by the decrepit Newton. Penn died in England in 1718, but not before naming Harley in his will as a protector of his province, an arrangement nullified with the succession of George I.

Thereafter, until his death in 1751, Logan remained a leading political and intellectual figure in the colony, holding at various times every important public office, including mayor of Philadelphia, president of the Assembly, Chief Justice and Lieutenant-Governor. He supported every measure for colonial unity and defense, even denouncing the hypocrisy of Quaker pacifism.

When Logan's library was catalogued in the early 1970s, researchers counted 2,185 titles in 2,651 volumes. Benjamin Franklin's obituary of Logan was impassioned on this point:

"But the most noble Monument of his Wisdom, Publick Spirit, Benevolence, and affectionate Regard to the People of Pennsylvania, is his LIBRARY; which he has been collecting these 50 Years past, with the greatest Care and Judgment, intending it a Benefaction to the Publick for the Increase of Knowledge, and for the common Use and Benefit of all Lovers of Learning. It contains the best Editions of the best Books in various Languages, Arts and Sciences, and is without Doubt the largest, and by far the most valuable Collection of the Kind in this part of the World, and will convey the Name of Logan thro' Ages, with Honour, to the latest Posterity."

Logan read most, if not all, of his books, and his extensive marginal annotations in a variety of languages are still quite legible. His handwriting is present, for example, in the margins of some

pages of the 1717 edition of the Leibniz-Clarke Correspondences, a book which later appears in the 1741 catalogue of Franklin's Library Company of Philadelphia, possibly donated by Logan.

Logan's letterbooks also show him particularly anxious to assemble a complete set of the Acta Eruditorum of Leipzig, the learned journal which published the works of Leibniz and his allies, including Papin and the Bernoullis, and which was the center of continental European resistance to the Newtonian onslaught. Logan informed a correspondent in 1749, “I have all the Acta Eruditorum from 1688 to 1727 except for three intermediate years between 1700 & 1710 & some Supplementa.”

Logan’s Allies Plan Westward Development

A frequent correspondent of Logan was Robert Hunter, then-Governor of New York and New Jersey, and an important political ally of Harley and Swift. Hunter collaborated with Virginia Gov. Alexander Spotswood's plans for westward development of the American colonies, and arranged that his own successor in 1720, William Burnet, would continue the project. Burnet also maintained the correspondences with Logan.

Logan's letters to Hunter and Burnet prove that these American leaders were quite conscious of the political implications of the Newtonian tyranny, including especially the witchhunt against Leibniz.

An outraged Logan wrote to Hunter, Sept. 22 1715, protesting the politically-motivated editing of the second edition of Newton's Principia. The name of Royal Astronomer John Flamsteed had been censored, Logan declared, because

> *“Poor Flamsteed has appeared a violent Whig ... and the better (I Suppose) to express their abhorence of his Principles, they have now almost everywhere left out his name....*
>
> *“This will be owned I Suppose to be Carrying the mattter very far, and, indeed, upon the whole, they seem, on all sides, to be ripening for their own destruction. Our unhappy divisions in the last Years of the Queen appear'd terrible. And now, after so favorable a Conjuncture thrown in by Providence that one might have expected would set all to rights, they are rendered more dreadful than ever.... The unhappines of having a Nation generally distempered seems to me to be inexpressible....”*

Logan's shock and indignation against the Newtonians reached a breaking point in 1727, when he received the Principia's infamous third edition, wherein even the cursory mention of Leibniz's name as an independent discoverer of the calculus had been totally erased.

In a letter dated Feb. 7, 1727, Logan told Burnet in no uncertain terms:

> *“|'Tis certain the world was obliged only to Leibnitz for the publication of that method, who was so fair as to communicate it in a great measure to Oldenburg in 1677, when Sir Isaac was so careful of concealing his, that he involved it in his Letter [of] 1676 in strange knotts of Letters, that all the art & skill of the universe could never Decipher.... And yet foreigners have generally been so Just as to pay all possible deference to Sir Isaac as an Inventor, tho' till his Publication of the Principia in 1687, they never had anything of it from him. I have often indeed wished that Sir Isaac himself had never entered into the Dispute, but would, if it must be disputed, have left it to others, for then the world would have been inclined to do him more Justice than now perhaps they will, when he is considered as a party, which he has so warmly made himself.”*

Logan goes on to express his disgust at the absurd deification of Newton in England, as seen in the ridiculous portrait of him featured in the same edition of the Principia:

“But there is not less Humour shewn in his Picture in the front, much more like W. Leybourn in his own hair at the age of 40 or 50 than Sir Isaac Newton at 83. And by all those who have seen him of late, as I did, bending so much under the Load of years that, with some difficulty, he mounted the stairs of the Society's Room, that Youthful Representation will, I fear, be considered rather as an object of Ridicule than Respect, & much sooner raise Pity than Esteem.”

Logan dashed off another letter on the same date directly to a member of the Royal Society, venting his outrage about both the ludicrous picture of Newton and the suppression of Leibniz. Logan added a thinly-veiled warning concerning the political implications of these developments for the future of colonial relations:

“Should the management of the more momentous Councils about a Mile further up the Thames [in Parliament] be like these, in the present unaccountable Commotions of Europe, that seem to point out fate to us pregnant with vast events, we might have reason to tremble, and those should think themselves happiest who are farthest out of their reach. But it may be hoped our State Politicks far exceed those in the way of Learning. How it may prove, time only must show.”

In his next letter to Burnet, May 10, 1727, Logan questions Newton's sanity, and further dissects the political motives for the frameup of Leibniz, expressing his wish that the succession had been accomplished by 1710 (which would have made Sophia Queen of England):

“He [Newton] is, however great, but a man, & when I last saw him in 1724 walking up Crane Court & the stairs leading to the Society's Room, he bent under his Load of years exceeding unlike what they have Represented him two years after as in body. 'Tis but reasonable to expect a declension elsewhere, so that for his own honour as well as the Nation's, to which he has been a very great one, had he & Queen Anne both been gathered to their Ancestors by the year 1710, before that fierce, unnatural Dispute broke out between him and Leibniz, which I always believed, was blown up by the forces of the society in opposition to the house that had so long employ'd Leibniz....” (emphasis added)

After Newton's death in 1727, Logan could not resist a final irreverency, in a letter to Burnet (Jan. 10, 1728):

“I hope also G. Strahan has by this time furnish'd thee with the new Edit. of Newton, for whose age & strength, death has not, it seems, consulted his new picture.” (emphasis added)

The more that Logan investigated the facts and circumstances of the Leibniz-Newton controversy, the more he became convinced of the fraudulent nature of Newton's claims. In fact, Logan and Hunter had already passed judgment on Leibniz's accuser John Keill, who had visited New York in about 1710. As Logan later wrote to an English correspondent:

“I am sensible John Keyl was a great Mathematician, but when at N York with Genl. Hunter, he shewed himself an intolerable Debauchee, whimsical, irregular in all his Conduct.... This was the character I had of him from G. Hunter, an Excellent Judge of men....”

Although Newton's preoccupation with alchemy and witchcraft was not exposed until the Twentieth Century, Logan pitilessly attacked the irrational ravings of two of Newton's rarely-mentioned published works of that period: “The Chronology of Ancient Kingdoms Amended” (1728), and “Observations upon the Prophecies of Daniel” (1733). In letters to Burnet and others, Logan derided Newton's arguments in blunt terms, such as, “nothing can be more imaginary or groundless,” “a piece of finesse only,” and “a sally of fancy and Imagination.” “I am exceedingly grieved at this

Performance of his," Logan wrote Burnet, "which cannot but expose his memory to the Censure of all rational Judges."

Logan and Franklin

In 1727, the 21-year-old Benjamin Franklin, recently deployed to Philadelphia by his Boston mentor Cotton Mather, organized a "club of mutual improvement" called the Junto, composed of the city's most "ingenious" young men. Franklin's autobiographical outline for this period includes the note: "Logan fond of me. His library."

Along with opening his home and library to Franklin and his young associates, Logan is credited with arranging the first large job for Franklin's new printing business in 1731. Franklin also printed Logan's translations of Cato's "Moral Distichs" in 1735, and Cicero's "Cato Major" in 1744, Franklin's preface to the latter expressing the wish that "this first Translation of a Classic in this Western World may be followed with many others ... and be a happy Omen that Philadelphia shall become the Seat of the American Muses...."

About this time, Logan resolved to write his own philosophical tract, designed as a polemic against British ideology, starting with what he called the "detestable notion" and "pernicious thesis" of Hobbes, "taking this for my foundation against Hobbes that Man was primarily in his Nature formed for Society."

Logan titled his book The Duties Of Man As They May Be Deduced From Nature, and circulated copies of each chapter among the circles of Franklin's Junto, and to his correspondents in England. The manuscript was supposedly "lost" in England, and little was known of its contents until it was rediscovered in 1971. A photocopy of the 400-page work, in Logan's longhand, is in the possession of this author; otherwise, it still sits unpublished on the shelves of the Historical Society of Pennsylvania.

A thorough reading of the work reveals it to be a direct attack on the authority of Locke and Newton, as well as Hobbes, precisely in the line of argument of Leibniz and his English allies earlier. Where Locke denied the existence of "innate ideas," reducing morality to the arbitrary rules of the lawgiver, Logan's thesis is that all morality is naturally "implanted" in human beings. Logan's point echoes Leibniz's famous comment, "Natural religion itself seems to decay [in England] very much...."

Logan's challenge to Newtonian orthodoxy, expressed in a lengthy footnote to his Chapter 2, "Of the Exterior Senses," is of particular significance for its discussion of electricity.

Franklin began his electrical experiments after attending a lecture in Boston in 1743, only a few years after Logan wrote and circulated these ideas. Franklin's subsequent scientific work is usually mis-portrayed as mere tinkering based on "trial and error" (or even more ludicrously, as "Newtonianism!"), and as concerned with practical results, not "theory." However, Logan's "heretical" conjecture that electricity might somehow constitute a "subtle fluid" filling space, of the type discussed by Leibniz and other opponents of the Newtonian "vacuum," suggests that Franklin was indeed inspired by "metaphysical" considerations.

Logan explains that, "Electricity was formerly regarded but as a trifling appearance in Nature, and therefor in the last curious age was very little considered; for that quality was supposed to be excited, only by putting into motion the finer parts of the body it was found in...." He refers to certain "surprising phenomena arising from electricity" in recent experiments, in which

“we may see a field open for Speculations, that if duly persued, may probably lead us into more just and extensive notions of our bodies, and the world we live in, than have hitherto been generally thought of.

“And if there be no heresy in mentioning it in the present age, why may we not venture to question the reasonableness of asserting a vacuum as indispensably necessary to the continuance of motion?|: The argument may indeed hold in relation to all such bodies, the matter of light excepted, as our senses are formed to take cognicance of, but shall we from thence presume to judge of all the kinds of subtile matter that space may be filled with? Can we be sure that there is no electric or elastic medium that instead of obstructing or retarding motion may be the very means of continuing it?

“Can we say an exhausted receiver is a vacuum because the air is drawn out of it, while at the same time we see it filled with light, the matter of which in the true nature of things and on a just estimate of them, tho' not according to our apprehensions, may possibly be a more essential substance than the earth or stones we tread on.

“But if a vacuum be not absolutely necessary, as that alloted by some to the atherial spaces cannot be, then undoubtedly to have all space in the universe possessed by some kind of matter is much more consistent with the dignity, beauty, and order of the whole than to imagine those vast voids which carry even a kind of horror in the thought” .

Franklin’s crucial experiments in electricity

Franklin performed his famous kite experiment in Philadelphia in June of 1752, proving the identity of lightning and electricity. Franklin says his paper on that topic had been “laughed at by the connoisseurs” of the British Royal Society, but had achieved great notoriety in France, where his “capital experiment” was successfully duplicated before King Louis XV and his court, and therefore could no longer be suppressed.

In fact, what Franklin had accomplished, as his own correspondences of that period prove, was a crucial experiment, designed by him to overthrow the Newtonian system--he had proven that electricity was no “trifling appearance in Nature,” but that it, in some fashion, permeated space.

Franklin's exchange of letters with New Yorker Cadwallader Colden in the period leading up to his experiment, also demonstrates the extent to which the Leibniz-Newton conflict defined the intellectual battlelines in pre-revolutionary America.

Franklin met Colden in 1743, the same year in which he began his electrical studies. The two collaborated for awhile on scientific and philosophical matters, and Colden backed Franklin's plan for colonial unity at the 1754 Albany Convention, but eventually broke with him on the issue of American independence.

Colden brought the wrath of the Newtonian tyranny directly down upon his head, writing a paper in 1745 which he titled, “Explication of the First Causes of Motion in Matter, and of the Cause of Gravitation.” Colden had rejected “action-at-a-distance,” and presumed to suggest that the effect of gravity might have a rational explanation.

Franklin offered to print the work “at my own expense and risk,” and circulated copies in Philadelphia, where it aroused a storm of intellectual ferment. Logan's opinion, according to Franklin, was “that the Doctrine of Gravity's being the effect of Elasticity was originally Bernoulli's, but he believed you had not seen Bernoulli.”

Colden wrote to Franklin on May 20, 1752, reporting on the progress of his ideas in Europe:

“I have received a copy of the Translation of my first piece into High Dutch with animadversions on it at the end of it printed at Hamburg and Leipsic in 1748, but I do not understand one word of them. I find my name often in company with those great ones, Newtone, Leibnitz, and Wolfius, and Leibnitz's Monades often mentioned: a new doctrine which, perhaps, you have seen, and is of great repute in Germany” (emphasis and punctuation added).

Colden's work had been printed in Germany, because the opposition to him in England was too violent. As a sympathetic Royal Fellow later explained to him:

“The state of the case seems to be this--that every one is so satisfied with Sir Isaac's [system] that they have no curiosity to examine yours. Was it in Latin--in Germany or France it would not want for perusal.”

Another colonial correspondent of Colden's, Alexander Garden of South Carolina, bluntly denounced the

Royal Society as

“either too lazy and too indolent or too conceited to receive any new thoughts from any one but an F.R.S. [Fellow of the Royal Society].... They would stumble at them promulgated by one in America tho supported by the clearest reasoning and demonstration.”

We learn from other correspondences from Garden, that Colden wrote his own study of the Leibniz-Newton controversy, which was forwarded to the Royal Society of Edinburgh:

Nov. 22, 1755: “... What you lastly observe about Mr. Leibnitz gives me great pleasure, for tho I believe your principles are sufficiently supported by your consequent natural account for the Phenomena, yet so great an authority is very agreeable.”

Jan. 10, 1757: “I have just now copied over your very ingenious reflexions in the Newtonian and Leibnizian Controversy to send to the Edinburgh Society....”

April, 15, 1757: “He [Dr. Whytt of Edinburgh] received your former Letter to me with great joy and satisfaction, but says he is afraid that some of the Socii will (they are all rigid and literal Newtonians) have their objections. He was to read it before them at first meeting. I have sent him your observations on the Leibnitzian Controversy.”

The attitude of colonial thinkers to Newton is also neatly expressed in a letter to Colden from his friend at Albany, Capt. John Rutherford, who evidently was concerned about Colden's tendency to propitiate the Newtonians:

“To humble you a little further about Sir Isaac,|... remember he differs 500 years in his Cronology from the rest of Mankind, in which he has not yet been followed by one Author at home or abroad, nor can I ever envy a man or call him truly great who never enjoyed any pleasure in society, died a virgin, and wrote upon the Revelations...” .

Rutherford also acknowledged himself an adherent of Leibniz's most famous doctrine, “the best of all possible worlds”:

“I am firmly persuaded The Great Author of Nature at the Creation, of all possible Worlds chused the best or most perfect & allways maintains it so....”

The threat of an American revolt against Newton was evidently considered such a serious matter,

that the worst traitor to Leibniz to be found on the continent of Europe, Leonard Euler of the Berlin Academy, was deployed directly into the fray. Euler's remarks on Colden's work, dated Nov. 21, 1752, were forwarded to him via London.

Euler rudely dismissed Colden's idea as “destitute of all Foundation,” and criticized his “attempts to attack the best Establish'd propositions of the late Sr. Isaac Newton....” Colden reported this to Franklin, saying of Euler, “He writes much like a Pedant highly conceited of himself.”

Franklin was quite aware of the scientific and technological revolution he was about to unleash with his electrical discoveries, telling Colden, “There are no Bounds (but what Expence and Labour give) to the Force Man may raise and use in the Electric Way.” Proving that the static electricity collected in his bottles, was of the same nature as an awesome bolt of lightning, would establish this fact in the most dramatic fashion.

Franklin’s Revolutionary Intentions

The dialogue between Franklin and Colden, just prior to the 1752 kite experiment, also establishes, beyond any doubt, Franklin's equally revolutionary intentions against the Newtonians.

Colden wrote to Franklin on March 16:

> *“In my opinion no set of experiments which I have read lead so directly towards discovering the cause of Electricity as yours do. However I find it difficult to form any conception of this cause which in any degree satisfies my mind. I conceive it to be a most subtile elastic fluid like our air, but incomparably more subtile and more elastic.”*

Franklin replied on April 23, explicitly rejecting the Newtonian “particles and the void” dogma, and proposing that electricity may very well be that “subtle elastic fluid” which fills the “regions above our atmosphere”:

> *“Your conception of the Electric Fluid, that it is incomparably more subtil than Air, is undoubtedly just. It pervades dense matter with the greatest Ease: But it does not seem to mix or incorporate willingly with mere Air, as it does with other matter.... Who knows then, but there may be, as the Antients thought, a Region of this Fire, above our Atmosphere, prevented by our Air and its own too great Distance for Attraction, from joining our Earth?|... yet some of it be low enough to attach itself to our highest Clouds, and thence they becoming electrified may be attracted by and descend towards the Earth, and discharge their Watry Contents together with that Etherial Fire. Perhaps the Aurorae Boreales are Currents of this Fluid in its own Region above our Atmopshere, becoming from their own Motion visible....*
>
> *“But I must own that I am much in the Dark about Light. I am not satisfied with the doctrine that supposes particles of matter call'd light continually driven off from the Sun's Surface, with a Swiftness so prodigious!|...*
>
> *“May not all the Phaenomena of Light be more conveniently solved, by supposing universal space filled with a subtle elastic fluid, which when at rest is not visible, but whose Vibrations affect that fine Sense the Eye...|?”* .

Franklin was quite conscious that he was thus plotting the downfall of the Newtonian establishment, as he concludes his letter with the following:

> *“|'Tis well we are not, as poor Galileo was, subject to the Inquisition for philosophical heresy. My whispers against the orthodox doctrine in private letters, would be dangerous; your writing and printing*

would be highly criminal. As it is, you must expect some Censure, but one heretic will surely excuse another."

Franklin first announced the success of his experiment in a letter to his English scientific correspondent Peter Collinson, explaining how to construct a kite made of a silk handkerchief--"fitter to bear the Wet and Wind of a Thundergust without tearing"--with a sharp wire protruding above its wood frame, and a key tied to a silk ribbon on the twine near the experimenter's hand.

In a thunderstorm,

"when the Rain has wet the Kite and Twine, so that it can conduct the Electric Fire freely, you will find it stream out plentifully from the Key on the Approach of your Knuckle. At this key the Phial may be charged; and from Electric Fire thus obtained, Spirits may be kindled, and all the other Electric Experiments be performed, which are usually done by the Help of a rubbed Glass Globe or Tube, and thereby the sameness of the electric matter with that of lightning completely demonstrated." (emphasis added)

Franklin remained consistent to his anti-Newtonian principles until the end of his life, a philosophical commitment morally identical to his determination to overthrow the "absolute Tyranny" of the British Crown. In 1784, at Passy, France, with the first phase of the Revolution accomplished, Franklin wrote his "Loose Thoughts on a Universal Fluid," still founded on the premise that, "Universal Space, as far as we know of it, seems to be filled with a subtle fluid, whose motion, or vibration, is called light."

About the same time, in a letter addressed to the "Financier of the Revolution" Robert Morris, the anti-populist Franklin also militantly disposed of Locke's sacred right of "Property":

"The Remissness of our People in Paying Taxes is highly blameable; the Unwillingness to pay them is still more so. I see, in some Resolutions of Town Meetings, a Remonstrance against giving Congress a Power to take, as they call it, the People's Money out of their Pockets....

"All Property, indeed, except the Savage's temporary Cabin, his Bow, his Matchcoat, and other little Acquisitions, absolutely necessary for his Subsistence, seem to me to be the creature of public convention. Hence the public has the right of regulating descents, and all other conveyances of property, and even of limiting the quantity and uses of it. All the Property that is necessary to a Man, for the Conservation of the Individual and the Propagation of the Species, is his natural Right, which none can justly deprive him of: But all property superfluous to such purposes is the property of the public, who, by their laws, have created it, and who may therefore by other laws dispose of it, whenever the welfare of the public shall demand such disposition. He that does not like civil Society on these Terms, let him retire and live among Savages. He can have no right to the benefits of Society, who will not pay his Club towards the Support of it."

Thus does the most famous aphorism concerning Franklin--"He stole lightning from the Heavens, and the sceptre from Tyrants"--assume its true significance, since the one achievement was a lawful prelude to the other. Thus also should we learn, as Lyndon LaRouche insists, that no lasting victory over the oligarchy is possible, without defeating the legacy of Locke and Newton in our intellectual life today. Note: In all quotes, original spelling has been preserved, while emphasis has been added by the author.

For the complete article, "The Anti-Newtonian Roots of the American Revolution", by Philip Valenti,

see EIR Dec. 1, 1996. Additional writings in American history, including the original writings of Leibniz and Franklin, see The Political Economy of the American Revolution, edited by Nancy Spannaus and Christopher White; and How the Nation Was Won by H. Graham Lowery.

Appendix

- The Declaration's Suppressed Anti-Slavery Clause -

The hostility of the greatest of the American founders to Locke's ideology of “property” and “free market,” is further revealed by a little-known clause of the Declaration of Independence, which was personally approved by Benjamin Franklin and John Adams, but later excluded from the document in a fateful compromise. This was the indictment of King George III for the promotion of black chattel slavery, which read:

> *“He has waged cruel war against human nature itself, violating its most sacred rights of life & liberty in the persons of a distant people who never offended him, captivating & carrying them into slavery in another hemisphere, or to incur miserable death in their transportation thither. This piratical warfare, the opprobrium of infidel powers, is the warfare of the Christian king of Great Britain. Determined to keep open a market where MEN should be bought & sold, he has prostituted his negative for suppressing every legislative attempt to prohibit or restrain this execrable commerce; and that this assemblage of horrors might want no fact of distinguished die, he is now exciting those very people to rise in arms among us, and to purchase that liberty of which he has deprived them, by murdering the people upon whom he also obtruded them; thus paying off former crimes committed against the liberties of one people, with crimes which he urges them to commit against the lives of another.”*
>
> *Calling slavery “an atrocious debasement of human nature,” Benjamin Franklin went on to found the Pennsylvania Society for Promoting the Abolition of Slavery. Tolerating slavery, Franklin warned prophetically, would draw down “the displeasure of the great and impartial Ruler of the Universe upon our country.”*

Captions

Benjamin Franklin, with the other authors of the Declaration: Jefferson, Adams, Livingston, and Sherman.

Locke's 1690 `Essay Concerning The True Original Extent And End Of Civil Government,' purports to prove that `government has no other end but the preservation of property....' John Locke was appointed a founding member of the British Board of Trade, and proved himself the greatest imperialist, and most implacable enemy of America.

`Our differences are on subjects of some importance,' Leibniz emphasizes in his `Reflections,' a refuation of Locke's entire system: `The question is to know whether the soul in itself is entirely empty, and whether all that is traced thereon comes solely from the senses and from experience; or, as I believe, with St. Paul (Romans 2: 15) where he remarks that the law of God is written in the heart.'

Library of Congress

Thomas Hobbes

Issac Newton

The falsehood around which the Anglophile myth revolves, is that the strongest influences on the

American founders, were the political philosophy of John Locke and his predecessors, Thomas Hobbes and Isaac Newton. In fact, they were responsible for initiating that `long train of abuses and usurpations,' leading to the revolution against the very empire which they had worked to create.

Dover Pictorial Archive Series

King George III

The Declaration of Independence specifically condemned several of the despotic measures originally imposed by Locke himself, as later enforced by King George III and the British Parliament, `all having in direct object the establishment of an absolute Tyranny over these States....'

Library of Congress

Queen Anne

Thanks to the 1701 Act of Settlement, Leibniz's brilliant student, the Electress Sophia would succeed to the English throne, with the death of the childless Queen Anne, thus, Leibniz became the rallying-point of republican forces all over the English-speaking world, including the American colonies.

Library of Congress

Jonathan Swift

Robert Harley

Until its 1714 defeat, a powerful “national party” opposed to imperialism still existed in England, organized around the political figures of Jonathan Swift and English patriot Robert Harley. Harley's parliamentary faction launched a series of bold economic and political initiatives directly counter to the imperialist design.

Library of Congress

James Logan

Logan's library held over 2,600 volumes. Franklin wrote: “It contains the best Editions of the best Books in various Languages, Arts and Sciences, and is without Doubt the largest, and by far the most valuable Collection of the Kind in this part of the World, and will convey the Name of Logan thro' Ages, with Honour, to the latest Posterity.”

Library of Congressbr > Franklin's Philadelphia Book and Printing Shop

Along with opening his home and library to Franklin and his young associates, Logan is credited with arranging the first large job for Franklin's new printing business in 1731. Franklin also printed Logan's translations of Cato and Cicero, writing in a preface his wish that: `this first Translation of a Classic in this Western World may be followed with many others....'

Top of Page

Leibniz and the American Revolution

Site Map

Overview Page

The preceding article is a rough version of the article that appeared in The American Almanac. It is made available here with the permission of The New Federalist Newspaper. Any use of, or

quotations from, this article must attribute them to The New Federalist, and The American Almanac.

Montesquieu

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Montesquieu

Frederick Copleston

Fransız Aydınlanma filozoflarının insanın toplumsal ve politik yaşamını anlamaya çalıştıkları daha önce belirtilmişti. Bu alandaki en önemli çalışmalardan biri Montesquieu'nün tüze üzerine incelemeleriydi. Charles de Sécondat (1689-1755), Baron de la Brëde et de Montesquieu, özgürlüğün bir yandaşı ve despotizmin bir düşmanıydı. 1721'de yayımladığı Lettres persanesFransa'daki politik durum ve kilise koşulları üzerine yergilerden oluşuyordu. 1728'den 1729'a dek kaldığı İngiltere'de ülkenin politik dizgesinin belli özelliklerine karşı büyük hayranlık geliştirmişti. 1734'te Considérations sur les causes de la grandeur et de la décadence des Romains [Romalıların Görkem Ve Yozluklarının Nedenleri Üzerine İrdelemeler] başlıklı çalışmasını yayımladı. Son olarak 1748'de yasalar üzerine çalışması, De l'esprit des lois [Yasaların Tinihiç kuşkusuz] çıktı ki onyedi yıl süren bir emeğin ürünüydü.

Yasalar üzerine çalışmasında Montesquieu karşılaştırmalı bir toplum, tüze ve hükümet incelemesine girişir. Olgulara ilişkin bilgisi aslında böylesine geniş bir ölçekte tasarlanan bir girişimi yerine getirebilmek için yeterince doğru ve kapsamlı değildi; ama girişimin kendisi karşılaştırmalı bir toplumbilimsel gözlem olarak oldukça önemliydi. Gerçekten, Montesquieu'nün belli öncelleri vardı. Özel olarak Aristoteles çok sayıda Yunan anayasasına ilişkin incelemelerin derlenmesinde öncü olmuştu. Ama Montesquieu'nün tasarına çağdaş felsefenin ışığında bakılmalıdır. Politika ve tüze alanında başka felsefeciler tarafından başka alanlarda uygulanan tümevarımcı görgül yöntemi uyguladı.

Bununla birlikte, Montesquieu'nün amacı yalnızca toplumsal, politik ve tüzel fenomenleri betimlemek, büyük bir sayıda tikel olguyu kaydetmek ve betimlemek değildi. Olguları anlamayı, tarihsel gelişimin ilkelerine yönelik dizgesel bir inceleme için fenomenlerin karşılaştırmalı bir gözleminden yararlanmayı istiyordu. ''Herşeyden önce insanları inceledim, ve şu inanca vardım ki bu sonsuz yasalar ve töreler türlülüğünde yalnızca özençleri tarafından güdülmüyorlardı. İlkeler biçimlendirdim, ve bu ilkelere kendiliklerinden uyan tikel durumlar gördüm—tüm ulusların tarihleri yalnızca (bu ilkelerden doğan) sonuçlardı ve her özel yasa bir başka yasaya bağlıydı ya da daha genel bir başka yasaya bağımlıydı.''1 Montesquieu konusuna böyle yaklaşıyordu, yalnızca olgucu bir toplumbilimcinin tininde değil, ama dahaçok bir tarih felsefecisi olarak.

Belli bir bakış açısından Montesquieu'nün toplum, hükümet ve tüze kuramı tarihsel verilerden çıkarılan genellemelerden, ama çoğu kez aşırı-iveğen genellemelerden oluşur. Değişik politik toplumlardaki değişik olumlu tüze dizgeleri bir etmenler türlülüğü ile koşulludurlar: halkın karakteri, hükümet biçimlerinin doğa ve ilkeleri, iklim ve ekonomik koşullar vb. tarafından belirlenir. Bu ilişkilerin bütünlüğü 'yasaların tinini' oluşturur. Ve bu tinidir ki Montesquieu irdelemeyi üstlenir.

Montesquieu ilk olarak yasaların hükümet ile ilişkilerinden söz eder ve ''cumhuriyetçi, monarşik ve

despotik”2 olarak üç hükümet türü ayırdeder. Bir cumhuriyet ya bir demokrasi olabilir—halk kütlesi en üst erki elinde tuttuğu zaman—, ya da bir aristokrasi olabilir—halkın salt bir bölümü en üst erki elinde tuttuğu zaman. Bir monarşide prens belli temel yasalarla uyum içinde yönetir, ve genellikle ‘ara güçler’ bulunur. Despotik bir Devlette böyle temel yasalar ve bir yasa ‘emanetçisi’ yoktur. “Bu yüzdendir ki dinin bu ülkelerde etkisi genellikle çok fazladır, çünkü bir tür sürekli emanetçi işlevindedir, ve eğer bu din açısından söylenemiyorsa, yasaların yerine kendilerine saygı gösterilen töreler açısından söylenebilir.”3 Cumhuriyetçi hükümetin ilkesi yurttaşlık erdemidir; monarşik hükümetinki onur, ve despotizminki ise korkudur. Bu hükümet biçimleri ve bunların ilkeleri verildiğinde, belli yasal dizge tipleri yürürlükte olacaklardır. “Hükümetin doğası ve biçimi arasında şu ayrım vardır: doğası onun oluşmasını sağlayan şey iken, ilkesi ise onu davranışa iten yandır. Biri tikel yapısıdır, öteki onu devime geçiren insan tutkularıdır. Şimdi, yasaların her hükümetin doğası ile olduğu gibi ilkesi ile de göreli olmaları gerekir.”4

Montesquieu’nün kuramını sanki salt görgül bir genelleme olarak amaçlanmış gibi betimlemiştim. Ve, böyle yorumlandığı zaman, ona karşı ileri sürülebilecek noktalardan biri de Montesquieu’nün sınıflamasının geleneksel ve yapay olduğu, tarihsel verilerin bir betimlemesi olarak bütünüyle yetersiz kaldığı biçiminde olacaktır. Ama Montesquieu’nün ideal hükümet tiplerinden söz etmekte olduğunu gözden kaçırmamak önemlidir. Örneğin, tüm edimsel despotlukların arkasında bir ideal despotik hükümet tipi seçilebilir. Ama bundan hiçbir biçimde verili bir despotizmin bu ideali ya da arı tipi, yapısında ya da ‘ilke’sinde, ona bütünüyle bağlı kalan bir yolda somutlaştıracak olduğu sonucu çıkmaz. Tipler kuramından haklı olarak herhangi bir verili cumhuriyette işlemekte olan ilkenin yurttaşlık erdemi olduğu ya da verili herhangi bir despotizmde yürürlükte olan davranış ilkesinin korku olduğu vargısını çıkaramayız. Aynı zamanda, verili bir hükümet biçimi kendi ideal tipini somutlaştırmayı başaramadığı ölçüde, ondan eksik bir biçim olarak söz edilmektedir. “Üç hükümetin ilkeleri bunlardır: ki belli bir cumhuriyette insanların erdemli oldukları değil, ama olmaları gerektiği anlamına gelir. Bu belli bir monarşide insanların bir onur duygusu taşıdıklarını, ve tikel bir despotik Devlette bir korku duygusu taşıdıklarını değil, ama taşıyor olmaları gerektiğini tanıtlar. Bu nitelikler olmaksızın bir hükümet eksik olacaktır.”5 Böylece Montesquieu bir hükümet biçimi altında belli bir yasalar dizgesi bulunur değil ama bulunuyor olması gerekir diyebilir. Aydınlanmış yasamacı yasaların politik toplum tipine karşılık düşmesini sağlamaya çalışacaktır; ama gene de zorunlu olarak karşılık düşmezler.

Yasaların iklim ve ekonomik koşullar ile ilişkileri konusunda da andırımlı anlatımlara gidilebilir. Örneğin, iklim bir halkın karakter ve tutkularının biçimlenişine yardımcı olur. İngilizlerin karakteri Sicilyalıların karakterinden ayrıdır. Ve yasalar “kendisi için yapılmış oldukları halka öyle bir yolda uyarlanmalıdırlar ki, bir ulusun yasalarının bir başkasına uygun kılınmaları pek olanaklı olmamalıdır.”6 Montesquieu iklim ve ekonomik koşulların yasa dizgelerini hiçbir anlıksal denetimin olanaklı olmayacağı bir yolda belirlediklerini söylemez. Bunlar, gerçekten de, hükümet biçimleri ve yasa dizgeleri üzerinde güçlü bir etki yaratırlar; ama bu etki belirleyici bir yazgının etkisine eşdeğer değildir. Bilge yasamacı yasayı iklim ve ekonomi koşullarına uyarlayacaktır. Ama bu örneğin belli durumlarda onun iklimin karakter ve davranış üzerindeki ters etkilerine bilinçli olarak tepki gösterecek olduğu anlamına gelebilir. İnsan yalnızca insan-altı koşulların ve etmenlerin bir oyuncağı değildir.

Montesquieu’nün kuramında iki önemli düşünceyi ayırdetmek olanaklıdır. İlkin bir görgül etmenler karmaşasının sonucu olarak yasa dizgeleri düşüncesi vardır. Burada tarihsel verilerin bir genellemesini buluruz, bir genelleme ki insanın toplumsal ve politik yaşamının daha öte bir

yorumunda bir önsav olarak kullanılabilecektir. İkinci olarak, insan toplumlarında işlemekte olan idealler düşüncesi vardır. Daha açık bir deyişle, Montesquieu'nün tipler kuramı, gerçi olduğu biçimiyle çok dar olsa da, belki de her politik toplumun bir idealin tam olmayan somutlaşması olduğu anlamında alınabilir—bir ideal ki toplumun gelişiminde örtük bir biçimlendirici etmen olmuştur ve toplum ona yaklaşır ya da ondan uzaklaşır. Bilge yasamacının görevi bu işlemsel idealin doğasını ortaya çıkarmak ve yasamayı bunun ilerleyen olgusallaşmasına uyarlamak olacaktır. Eğer bu yolda yorumlanıyorsa, tipler kuramı Yunan anayasa sınıflandırmalarının salt bir kalıntısı olmaktan daha çoğu olarak görünür. Montesquieu'nün biraz eskimiş kategorilerin yardımıyla doğru bir tarihsel içgörüyü anlatmaya çalışmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla birlikte, eğer Montesquieu'nün kuramını bu yolda alıyorsak, bunun imlemi yalnızca tarihsel verileri anlamakla ilgilendiği ve görecilik ile yetindiği biçiminde olacaktır. Yasa dizgeleri görgül etmenlerin değişik karmaşalarından doğarlar. Her bir dizgede işlemsel bir idealin iş başında olduğunu görebiliriz. Ama filozofun değişik politik ve tüzel dizgeleri karşılaştırıp değerlendirmede bulunabilmek için başvurabileceği hiçbir saltık ölçün yoktur.

Bu yorum gene de iki nedenle yanıltıcı olacaktır. İlk olarak Montesquieu değişmez türel yasaları kabul ediyordu. Tanrı, dünyanın yaratıcısı ve koruyucusu, fiziksel dünyayı yöneten yasa ya da kuralları saptamıştır.7 Ve "insan, fiziksel bir varlık olarak, başka cisimler gibi, değişmez yasalar tarafından yönetilir."8 Bununla birlikte, anlıklı ya da ussal varlık olarak, çiğneme yeteneğinde olduğu yasaların altında durur. Bunlardan kimileri kendi yaptığı yasalardır; ama başkaları ona bağımlı değildirler. "Öyleyse olumlu yasa yoluyla yerleşiklik kazanmalarına karşın ona önsel olan türel ilişkileri kabul etmeliyiz."9 "Haklı ya da haksız hiçbirşey yoktur ama yalnızca olumlu yasalar tarafından buyrulan ya da yasaklanan şeyler vardır demek, bir çemberi betimlemeden önce tüm yarıçaplar eşit değildiler demekle aynı şeydir."10 Bir doğa durumu düşüncesini kabul ederek, Montesquieu tüm olumlu yasalara önsel olarak "doğanın yasaları vardır, ve böyle adlandırılırlar çünkü güçlerini bütünüyle yapı ve varlığımızdan türetirler"11 der. Ve bu yasaları bilebilmek için insanı toplumun kurulmasından önce olduğu biçimiyle irdelememiz gerekir. "Böyle bir durumda kazanılan yasalar doğa yasaları olacaktır."12 Bu düşüncenin Montesquieu'nün kuramının başka yanlarına uygun düşüp düşmediği tartışma götürebilir. Ama hiçbir kuşku yoktur ki politik toplumun yerleştirdiği tüm olumlu yasalara önsel olan bir doğal ahlaksal yasanın varolduğunu ileri sürüyordu. Eğer dilersek diyebiliriz ki yasalar üzerine incelemesi ileriye politik ve tüzel kurumların salt görgül ve tümevarımcı bir irdelemesine bakar ve kendi doğal yasa kuramı erken tüze felsefecilerinden kalan birşeydi. Ama bu kuram gene de düşüncesindeki somut öğelerden biridir.

İkinci olarak Montesquieu bir özgürlük yandaşıydı, tarihsel fenomenlerin yalnızca uzakta duran bir gözlemcisi değil. Böylece De l'esprit des lois'nın onbirinci ve onikinci kitaplarında politik erkinlik koşullarını irdelemeye girişir. Despotizme karşı olduğu için, doğal olarak özgürlükçü bir anayasanın en iyi anayasa biçimi olduğunu düşünüyordu. Çözümlemesi özgürlük sözcüğüne politik bağlamda kullanıldığı biçimiyle bir anlam verme ve sonra onu güvenlik içinde sürdürebilecek koşulları irdeleme biçimini alabilmektedir. Ve, kuramsal olarak konuşursak, bu iş politik özgürlüğe hiçbir eğilim göstermeyen ya da ona karşı ilgisiz olan bir politik felsefeci tarafından da yapılabilirdi. Ama çözümlemesinde Montesquieu gözünü bir yanda hayranlık duyduğu İngiliz anayasasından ve öte yanda hoşlanmadığı Fransız politik dizgesinden ayırmıyordu. Politik özgürlük üzerine tartışması böylece yalnızca soyut bir çözümleme değildir, en azından tini ve güdüsü söz konusu olduğu sürece. Çünkü Fransız dizgesinin nasıl özgürlüğe izin verebilecek ve onu sürdürebilecek bir yolda düzeltilebileceği üzerine kafa yoruyordu.

Politik özgürlük, der Montesquieu, sınırsız özgürlükten değil, ama "yalnızca istememiz gerekeni yapma gücünden ve istememememiz gerekeni yapmaya zorlanıyor olmamaktan"13 oluşur. "Özgürlük yasaların izin verdiği herşeyi yapma hakkıdır."14 Özgür bir toplumda hiçbir yurttaş yasa tarafından izin verilen bir yolda davranmaktan alıkonmaz, ve hiçbir yurttaş yasa onun kendi eğilimini izlemesine izin verdiği zaman tek bir tikel yolda davranmaya zorlanmaz. Bu özgürlük tanımı belki de pek aydınlatıcı değildir; ama buradan Montesquieu politik özgürlüğün güçlerin ayrılığını içerdiğini vurgulamaya geçer. Daha açık bir deyişle, yasama, yürütme ve yargı güçleri tek bir insanın ya da tikel bir insanlar kümesinin yetkisine bırakılmamalıdır. Birbirlerinden öyle bir yolda ayrı ya da bağımsız olmalıdırlar ki, birbirleri üzerinde denetleyici bir etkide bulunabilsinler ve despotizme ve erkin tiranca kötüye kullanımına karşı bir koruyuculuk işlevini yerine getirebilsinler.

Politik özgürlük koşulunun bu bildirimine, Montesquieu'nün açıkça söylediği gibi, İngiliz anayasasının irdelenişi yoluyla varılır. Değişik Devletlerde değişik işlemsel idealler olmuştur ve olmaktadır. Roma'nın ideali ya da ereği denetleyici egemenliğin yoğunlaştırılmasıydı, Yahudi Devletininki dinin korunma ve geliştirilmesi, Çin'inki politik dinginlik. Ama tek bir ulus vardır ki, anayasasının doğrudan ereği olarak politik özgürlüğü alır—İngiltere. Buna göre, "bir anayasada politik özgürlüğü bulup ortaya çıkarmak için büyük bir emek gerekmeyecektir. Eğer nerede varolduğunu görebiliyorsak, niçin araştırmak için daha ötelere gidelim?"15

Kimi yazarlar'a göre Montesquieu İngiliz anayasasını Harrington ve Locke gibi politik kuramcıların gözleriyle gördü ve İngiliz anayasasının ayırdedici özelliği olarak güçlerin ayrılığından söz ettiği zaman, 1688 Devriminin en sonunda Parlamentonun üstünlüğünü yerleştirmiş olduğunu anlamayı başaramadı. Başka bir deyişle, yalnızca İngiliz anayasasının gözlemi üzerine dayanmış olan birinin güçlerin ayrılığı olayını onun başlıca ırasalı olarak görmede diretmemesi gerekirdi. Ama Montesquieu İngiliz anayasasını ona ilişkin bir kuramın ışığında görmüş ve yorumlamış olsa bile, ve 'güçlerin ayrılığı' deyimi somut durumun yeterli bir betimlemesi olmamış olsa bile, deyimin durumun somut özelliklerine dikkati çektiği açıkça görünür. Yargıçlar, hiç kuşkusuz, yasamanın oluşturmuş olduğu anlamda bir 'güç' oluşturmuyorlardı; ama aynı zamanda işlevlerinin yerine getirilmesinde tekerkin ya da bunun bakanlarının başına buyruk denetimleri altında da durmuyorlardı. Hiç bir kuşku olmaksızın denebilir ki, Montesquieu'nün İngiliz anayasasında hayranlık duyduğu şey uzun bir gelişim sürecinin sonucuydu, 'güçlerin ayrılığı' üzerine soyut bir kuramın uygulanışının değil. Ama bu formülün büyüsüne kapılmadı, ve İngiliz anayasasını güçlerin bir ayrılığı olarak yorumladıktan sonra salt bir öykünme güdüsüyle bunun kendi ülkesinde de yaratılması gerektiğini düşünmedi. "Usun çok aşırısının her zaman istenebilir olmadığını, ve insanların hemen her zaman kendilerini ortaya uçlara olduğundan çok daha iyi uyarladıklarını düşünen ben, nasıl böyle birşeyi tasarlayabilirim?"16 Montesquieu Fransız politik dizgesinde bir reform istedi, ve İngiliz anayasası üzerine gözlemi ona bu dizgeyi şiddete ve zora dayalı bir devrim olmaksızın değiştirebilecek yolları telkin etti.

Montesquieu'nün güçleri dengeleme konusundaki görüşleri hem Amerika hem de Fransa'da önemli bir etki yarattı, örneğin 1791 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi durumunda olduğu gibi. Bununla birlikte, politik toplumlar üzerine, hükümet biçimleri, yasal dizgeler ve başka koşullandırıcı etmenler arasındaki bağıntılar üzerine görgül ve karşılaştırmalı inceleme alanındaki öncü yapıtı yakın zamanlarda çok daha fazla vurgulanır.

Notlar

1De l'esprit des lois, Önsöz.

2A.g.y. II, 1.

3De l’esprit des lois, II, 4.

4A.g.y., III, 1.

5A.g.y., III, 11.

6De l’esprit des lois, I, 3.

7Yasalar en genel anlamlarında ‘şeylerin doğalarından çıkan zorunlu ilişkilerdir’ (De l’esprit des lois, I, 1).

8A.g.y., I, 1.

9A.g.y.

10A.g.y.

11A.g.y.

12A.g.y.

13De l’esprit des lois, XI, 3.

14A.g.y.

15A.g.y., XI, 5.

16De l’esprit des lois, XI, 6.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM I: FRANSIZ AYDINLANMASI (1)]

Çeviren Aziz Yardımlı (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Rousseau

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Jean-Jacques Rousseau

Robert Maynard Hutchins, Mortimer J. Adler

Dinsel savaşlar zamanında Fransa’dan kaçmış olan Rousseau ailesi Jean-Jacques 28 Temmuz 1712 tarihinde doğduğunda bir yüzyıldan daha uzun bir süredir Cenova’daydı. Annesi doğumu sırasında öldü. Bir saat onarımcısı olan babası ona beş ya da altı yaşındayken okumayı öğretti ve daha on yaşına gelmeden birlikte annesinin bırakmış olduğu “romans”ları okumuşlardı; daha sonraları bunların “kesintisiz öz-bilincimin ... ve insan yaşamı hakkındaki tuhaf ve romantik düşüncelerimin başlangıcı” olduğunu bildirdi. Tarih de okudu, özellikle Plutark “en sevdiğim yazar oldu, ... beni romantik beğenimden biraz arındırdı, ... ve içimdeki özgür ve cumhuriyetçi tini oluşturdu.” Yaklaşık on yaşındayken babası bir kavga sonucu Cenova’dan ayrılmak zorunda kaldı ve Rousseau onun eğitimini Boissy papazına devreden bir amcanın bakımına verildi.

On iki ya da on üç yaşında Rousseau temel eğitimin bitirince bir çırak olarak önce bir noterin ve bu başarısız olunca da bir oymacının yanına verildi. 1728 yılında ustasını terketti, kasabadan ayrıldı ve İtiraflar’ının ilk altı kitabında kaydedilmiş olan bir dizi serüven ve dolaşmalarına başladı. Birkaç gün sonra sonra yardım için başvurduğu Savoy’un Katolik rahibi ona yaptığı hayırlarla tanınan Madame de Warens’e gitmesini önerdi. Madame de Warens’in yardımıyla Turin’e giderek orada ona yemek ve barınak sağlayan bir manastır evinde kaldı ve dokuz gün boyunca Katolik inanç üzerine öğretim gördü. Daha sonraları kendisinin Protestanlığı terkedişinin “özünde bir haydudun edimi”

olduğunu belirtse de, Rousseau 1754 yılına kadar kendini bir Katolik olarak görmeyi sürdürdü. Birkaç ay uşak olarak hizmet ettikten sonra yeniden Annency'yi ziyaret etti ve onu evine alıp birkaç yıl sonra metresi olan Madame de Warens'a yardım için başvurdu.

Madame de Warens ile birlikte olduğu dokuz ya da on yıl boyunca, Rousseau kendini bir işe uydurabilmek için birkaç girişimde bulundu. Bir süre papazlığı düşündü ve St. Lazare'nin papazlarıyla çalıştı. Sonra, kendisinin müziğe daha uygun olduğunu düşünerek katedralin koro şefinden dersler aldı; çok usta olmamasına karşın, bir daha asla müziğe ilgisini yitirmedi ve müzik birçok kez biricik geçim kaynağı oldu. Bu yıllar boyunca yaptığı tek yöntemli çalışma Les Charmettes'in kırsal ortamında Voltaire'in Felsefi Mektuplar'ı tarafından yönlendirilerek tüm bilimlerin bir araştırmasını yapmaya koyulmasıydı. Biraz dağınık bir şekilde onyedinci yüzyıl felsefecilerini okudu ve matematik, gökbilim, anatomi, Latin şairleri, tarih, ve tanrıbilim çalıştı. Madame de Warens ile yaşamı sık geziler tarafından kesintiye uğratılıyordu. Bunlardan birinde geri döndüğünde yerinin bir başkası tarafından kapılmış olduğunu gördü. Rousseau bunun üzerine Lyonslu bir soylu ailesinde öğretmenlik konumunu kabul etti. Birkaç ay sonra öğretme işinin hoşuna gitmediğini anladı, ve 1741'de Paris'e gitti.

Rousseau'nun başkente yerleşme tasarları müzik notasyonu için geliştirmiş olduğu yeni dizge üzerine dayanıyordu. Bu dizgeyi Bilimler Akademisine sunmayı başarmış olsa da, onu destekleyen çıkmadı. Venedik'teki Fransız Konsolosuna sekreterlik konumunu kabul etmek zorunda kaldı. Bu görevi Paris'te kalışı sırasında tanıştığı kentin ileri gelen ailelerinden birinin aracılığıyla elde etti. 1745'te kente geri döndüğünde geçinmek için nota eşlemleme işini sürdürdü, yazınsal çevrelerin toplumlarına özel bir ilgi yöneltti, ve Diderot aracılığıylaEncyclopedie'ye müzik konusunda katkıda bulundu. Özel olarak kamu için amaçlanmamış olsa da, operası, Les Muses galantes, ona belli bir ölçüde ün kazandırdı. Hemen hemen aynı zamanda otelinde çalışan Thérèse le Vasseur andıdaki basit ve eğitimsiz bir hizmetçi kızıyla birlikte yaşamaya başladı. Yaşamı boyunca onunla birlikte kaldı, ve zaman zaman sorgulanan kendi anlatımına göre Thérèse ona tümü de doğduktan sonra hastaneye bırakılan beş çocuk doğurdu.

1743 yılında Venedik'te Rousseau "politik kurumlar" üzerine "ünümü mühürleyecek" olan bir kitap tasarladı; ama politika üzerine yazmaya başlaması aslında 1749 yılına dek gerçekleşmedi. O yıl Dijon Akademisinin "sanatlar ve bilimlerdeki ilerleme daha çok ahlakın çürümesine mi yoksa arılaşmasına mı katkıda bulunmuştur?" konusunda en iyi deneme için açtığı yarışmaya katıldı. Rousseau'nun uygarlığa doğanın iyiliğini çürüten şey olarak saldıran denemesi ona ödülü ve anında yazınsal ün kazandırdı. Salonlar onu onurlandırdı, genel maliye bürosu ona çok kazançlı bir iş sağladı, başka bir operası saraya sunuldu, ve eline bir kraliyet maaşı elde etme fırsatı geçmesine karşın biraz kararsızlıktan sonra onu geri çevirdi. Diderot ondan politika üzerine bir makale istedi, ve ilkin 1755'te Encyclopedie'de çıkan Politik Ekonomi Üzerine Söylem'i yazdı. Aynı yıl yine Dijon Akademi yarışması için yazılmış olan Eşitsizliğin Kökeni Üzerine Söylem'i yayımladı.

Yazınsal başarısından kısa bir süre sonra Rousseau yalın yaşam üzerine öğretilerini kendine uygulamaya başladı, ve 1756'da onun için Madame d'Épinay tarafından hazırlanmış olan Hermitage'da yaşamak üzere Paris yakınlarında taşraya çekildi. Burada La Nouvelle Héloïse'i yazdı ve Diderot ile Madame d'Épinay'ın sevgilisi Frederick Melchior Grimm ile belirsiz ve acı bir kavgaya karıştı. 1758'de Hermitage'dan ayrılarak Montlouis'e yerleşti ve her ikisi de 1762'de yayımlanan Émile, Eğitim Üzerine'yi ve Toplumsal Sözleşme'yi orada yazdı.

Rousseau'nun Diderot ve Grimm ile kavgası bütün ansiklopedicilerle olan ilişkisini tatsızlaştırdı.

Onları ayrıca D'Alembert ve Voltaire'e tiyatro temsillerini savunmaları nedeniyle yaptığı saldırıyla daha da kızdırdı. Politika ve din üzerine görüşleriyle Fransız yetkelerinin düşmanlıklarını kazandı. Émile ortaya çıkışından kısa bir süre sonra Fransız parlamentosu tarafından kınandı, ve Rousseau sürgüne gitmezse kendisinin tutuklanacağını öğrendi.

Sürgünün ilk yılları o sırada Prusya'ya ait olan Neuchâtel'de geçti. Onu kınayanlarla çekişmeli yazıları sürekli olarak onu kamu tarışmalarına sürükledi, ve sonunda bir kez daha kaçmak zorunda kaldı. İlk önce Berne bölgesine gitti, ama burada da onu aynı yazgı bekliyordu. En sonunda 1766 yılında Hume'un çağrısını kabul ederek onunla İngiltere'ye gitti ve Thérèse'yi daha sonra Boswell ile birlikte gelmesi için arkada bıraktı. Önceleri biraz ününün tadını çıkardı; zamanının büyük adamlarıyla karşılaştı ve Kral ona belli bir gelir bağladı. Ama daha sonra Hume ile bozuştu, ve 1767'da bundan böyle orada rahatsız edilmeyeceğini öğrendiği Fransa'ya geri döndü. Bir süre dolaştıktan sonra, 1770'te Paris'e yerleşti, eskiden yaptığı gibi nota eşlemleme işine yeniden başladı, ve İtiraflar ile başka öz-yaşamöykü çalışmalarını bitirdi. Ama kendini gizli düşmanlarının olduğu kuşkusundan kurtaramadı. Bu kuşku 1778'de Diderot ile kavgasından beri yakasını bırakmamıştı, ve 1778'de Ermenonville'deki bir kulübe önerisini memnuniyetle kabul etti. Birdenbire 2 Temmuzda intihar söylentilerine neden olan koşullar altında öldü, ama bunlar daha sonraki araştırmalar tarafından desteklenmediler.

[Çeviren: Arda Bengi Yardımlı (c) İdea Yayınevi 2000]

İdea Yayınevi / 2014

Thomas Hobbes: Bir "politik felsefeci"

Thomas Hobbes · Kaynak · Noesis

Thomas Hobbes: Bir "politik felsefeci"

Hobbes kralların tanrısal hakkı üzerine dayalı Saltık Yetkeciliği savundu.

> Hobbes kimi Anglo-Saxon yazarlar tarafından "the father of modern political philosophy" olarak kabul edilir.
>
> Biraz daha dikkatli olanlar için "the father of modern analytic philosophy"dir.
>
> Hobbes "Fear and I were born twins" der ve bu düşüncesizce edilen bir söz değildir.
>
> Hobbes korkunun uygarlığın temeli olduğu kanısındadır ve "politik felsefesinin" başlıca güdüsü korkudur.
>
> İnsanın insana a priori düşman olduğunu düşünür.
>
> Bu öncüller verildiğinde, "bilgili" biri olduğuna inandığı için bilginin güç olduğu çıkarsamasını yapar ve hemen duyusal bilgisi ile gücünü daha da arttırmaya girişir.
>
> Hobbes İngiltere'de monarşi ve Calvinist püritanlar (I. Charles ve Parlamento) arasındaki iç savaş döneminde yaşadı.
>
> Avrupa'da karşılaştığı felsefe ve bilimler ile ilgilendi ve aşağı yukarı okuduğu herşeyi yanlış anladı: Devlet, Tanrı vb., gerçekte varolan herşey bir "cisim"dir; politika fiziğin bir bölümüdür, ve politikada fiziğin yöntemleri geçerlidir.
>
> Bir materyalist olarak özdeğin birincilliği ilkesine bağlı kaldı.
>
> Cisim ya da özdeğin aralarında tinsel şeyler de olmak üzere tüm şeylerin en son bileşeni olduğu

görüşünü geliştirdi.

Kopernik (1473-1543), Galileo (1564-1642), Harvey (1578-1567), Kepler (1571-1630) ve Gassendi'nin (1592- 1655) doğa bilimleri alanındaki çalışmaları Hobbes tarafından 'felsefi' çalışmalar olarak görülür.

Hobbes'un politik kuramında, birey yalnızca öz-çıkarı tarafından güdülen ya da duyunç yeteneğinden yoksun bir varlıktır ve devletin temeli korkudur.

Hobbes'un 'ahlaksal' bakış açısında etik fiziğin bir alt dalı olsa da nesnel değildir ve etik normlar ve yasalar saltık belirlenimlere göre doğru ve yanlış, haklı ve haksız değildir.

Hobbes için tüm insanlar doğal olarak eşittir ve bu eşitlik her birinin ötekini öldürme yeteneği zemininde tanıtlanır.

Hobbes için, "doğa durumu"nda herkes birbirine zarar verme istencini taşır — bellum omnium contra omnes ("doğa durumu" gerçekte her zaman hayvanın durumudur).

Hobbes'a göre hayvanların da uslamlama yetileri ve istençleri vardır. (".. beasts that have deliberation must necessarily also have will" — Leviathan, 1, 6; E.W., III, s. 48).

Leviathan 1651'de yayımlandı; kitabın bakış açısı nominalist ve materyalisttir; özdeksel evren özdeksel Tanrı tarafından yaratılır ve devime geçirilir; Tanrının kendisi cisimsel bir varlıktır; hiçbir tinsellik yoktur; dışsal dünyanın bilgisinin kaynağı duyu izlenimleridir ve buna göre evrensel düşünceler yoktur; insan dili şeylerin adlardan ve adların adlarından oluşur; felsefe de adlar üzerine doğru uslamlama ('hesaplama') yapmaktan oluşur.

Tanrı "çok arı ve çok yalın bir cisimsel tindir" ve "Üçlülük, ve bunun kişileri, o tek arı, yalın ve ilksiz-sonsuz cisimsel tindir." :: God is "a most pure and most simple corporeal spirit" and "the Trinity, and the persons thereof, are that one pure, simple and eternal corporeal spirit." (E.W., IV, s. 306)

Uslamlama (ratiocination) hesaplamadır (computation); hesaplama ise toplama ve çıkarmadır; toplama bileştirme (sentez) ve çıkarma bölmedir (analiz).

Bir bireyler çoğulluğu "güç ve kuvvetlerinin tümünü tek bir insana, ya da tek bir insanlar meclisine bırakmalı, ve bu da tüm istençlerini, seslerin çokluğu yoluyla, tek bir istence indirgeyebilmelidir." :: A plurality of individuals "should confer all their power and strength upon one man, or upon one assembly of men, that may reduce all their wills, by plurality of voices, unto one will." (Leviathan, 2, 17; E.W., III, s. 157)

Hakların aktarımı "her insanın her insan ile bağıtı yoluyla yer alır, öyle bir yolda ki, sanki her insanın her insana şunları söylemesi gerekir: Kendimi yönetme hakkımı bu insanın ya da bu insanlar meclisinin yetkisine bırakıyorum, şu koşul üzerine ki sen [de] hakkını ona bırakacak ve onun tüm eylemlerini benzer olarak onaylayacaksın. Bu yapıldığında, tek bir kişide böyle birleşmiş olan çokluk bir Commonwealth ya da Latince'de Civitas olarak adlandırılır. Bu o büyük Leviathan'ın, ya da daha da saygılı konuşursak, o ölümlü tanrının yaratısıdır ki, ölümsüz Tanrı altında barış ve savunmamızı ona borçluyuzdur." :: It takes place "by covenant of every man with every man, in such manner, as if every man should say to every man, I authorize and give up my right ofgoverning myself, to this man, or to this assembly of men, on this condition that thou give up thy right to him, and authorize all his actions in like manner. This done, the multitude so united in one person, is called a Commonwealth, in Latin Civitas. This is the generation of that great

Leviathan, or rather, to speak more reverently, of that mortal god, to which we owe under the immortal God, our peace and defence.” (Leviathan, 1, 17; E.W., III, s. 158)

“Egemenin payına hiçbir bağıt çiğnenmesi söz konusu olamaz; ve buna göre uyruklarından hiçbiri herhangi bir egemenlik yitişi gerekçesi ile ona uyrukluktan kurtulamaz.” :: “There can happen no breach of covenant on the part of the sovereign; and consequently none of his subjects, by any pretence of forfeiture, can be freed from his subjection.” (Leviathan, 2, 18; E.W., III, s. 161)

“Eğer Kutsal Yazı kralın yetkesi ile yasa değilse, başka hangi yetke onu yasa yapacaktırr?” :: “If it be not from the king’s authority that the Scripture is law, what other authority makes it law?” (E.W., IV, s. 339)

ROUSSEAU:
Hobbes’a göre “insan türü sığır sürülerine bölünür ki, her birinin başında sürüye onu yeme amacıyla bakan kendi şefi bulunur” :: “… l’espèce humaine divisée en troupeaux de bétail, dont chacun a son chef, qui le garde pour le dévorer.“ — Rousseau (Toplumsal Sözleşme, I.II)

Thomas Hobbes — Notlar ve Çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

NFA CADDEBOSTAN

Noesis Felsefe Atölyesi 2019 Thomas Hobbes 2.0 Notlar ve Çözümlemeler: Aziz Yardımlı

2 Noesis Felsefe Atölyesi — 2019 Caddebostan Politik Felsefe

Thomas Hobbes 2.0 Notlar ve Çözümlemeler: Aziz Yardımlı İdea Yayınevi, Şarap İskelesi Sk. 2/301 34425 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul Notlar, çeviriler ve çözümlemeler için © 2019 Aziz Yardımlı Noesis Felsefe Atölyesinde ilk internet yayımı 10.09.2019

GÜNCELLEME Thomas Hobbes LİNK

KAPSAM THOMAS HOBBES (1588-1679) 3 THOMAS HOBBES (1588-1679) 5 HOBBES (1) 6 HOBBES (2) 7 ÇÖZÜMLEMELER 8 HOBBES: Materyalist Moral Bakış Açısı 16 HOBBES: Egemenlik, Tekerk, Sözleşme 17 HOBBES’UN KORKU KURAMI 19 ZAMANDİZİN 20 KAVRAMLAR (1) 21 KAVRAMLAR (2) 22 TARİH: GERMANİK AVRUPA 23 OTUZ YIL SAVAŞI 24 İNGİLİZ İÇ SAVAŞI (1642-1651) 26 ANGLİKANİZM 27 PÜRİTANİZM 28 İNGİLİZ PARLAMENTOSU 29 HOBBES VE ÖN-MODERN POLİTİKA 30 METAMORFİK HOBBES 31

3 THOMAS HOBBES (1588-1679)

4

Hobbes “kavram” özdektir der. Örneğin, “devlet” özdeksel bir cisimdir ve “etik” fiziğin bir dalıdır. Hobbes’a göre iç savaşı önlemek için özgür yurttaşlar özgürce özgürlüklerinden vazgeçecek ve bir egemenin saltık yetkesi altına gireceklerdir. Bu formülün kendisi bir iç savaş çağrısıdır. Anahatlarda Hobbes’un felsefesi: • Bir savaş durumu olarak Doğa Durumu; • Toplumsal bir sözleşme ile tüm bireysel hakların egemene teslim edilmesi; • Kilisenin devlete altgüdümlü olması. • Tanrı vardır ve özdeksel bir cisimdir. Hobbes’un materyalizmini çok kaba bulan daha sonraki İngiliz felsefecileri “deneyim” terimine döndüler. Duyu-algısı özdek olarak özdeği, özdek kavramının kendisini algılamaz ve Hobbes’un materyalizmi algılamadığı bir kavram üzerine dayanır. Daha sonra Locke

bilginin “kaynağı” olarak duyu-verilerini ilke almada Hobbes’u izler ve özne payına bir “tabula rasa” öğesini ekler. Locke “tabula rasa” dediği “özdeksel” kurgunun kendisinin kavramsal bir işlev gördüğünü, insan düşüncesinin etkin olarak deneyime, algıya, gözleme, izlenime vb. onu deneyim vb. yapan a priori kavramları sağladığını gözden kaçırır.

5 THOMAS HOBBES (1588-1679)

• • • • • • •

• Hobbes kimi yazarlar tarafından “the father of modern political philosophy” olarak, biraz daha dikkatli olanlar için “the father of modern analytic philosophy” olarak kabul edilir. • Hobbes “Fear and I were born twins” der • Hobbes korkunun uygarlığın temeli olduğu kanısındadır ve “politik felsefesinin” başlıca güdüsü korkudur. • İnsanın insana a priori düşman olduğunu düşünür. • Bu öncüller verildiğinde, bilginin güç olduğu çıkarsamasını yapar ve bilgi edinmeye yönelir. • Hobbes İngiltere’de monarşi ve Calvinist püritanlar (I. Charles ve Parlamento) arasındaki iç savaş döneminde yaşadı. • 1629’da bir süre için Francis Bacon’un sekreterliğini yaptı. • 1629’da Paris, Orléans, Cenevre ve Venedik kentlerini kapsayan bir Avrupa turuna çıktı. Avrupa’da karşılaştığı felsefe ve bilimler ile ilgilendi ve aşağı yukarı okuduğu herşeyi yanlış anladı: Devlet, Tanrı vb., gerçekte varolan herşey bir “cisim”dir; politika fiziğin bir bölümüdür, ve politikada fiziğin yöntemleri geçerlidir. Bir materyalist olarak özdeğin birincilliği ilkesine bağlı kaldı. Euklides’i ilk kez bir Cenevre kütüphanesinde okudu ve yöntemini çok uygun buldu: (“truth is the product of an analutical process in which definitions are placed in their proper order”). Kırklarında bir kez daha Avrupa turu yaptı (Fransa ve İtalya). Galileo’yu ziyaret etti ve onu “the first that opened to us the gate of natural philosophy universal” olarak kabul etti. Mersenne ve Gassendi ile karşılaştı ve hiçbirşey anlamadan Descartes’ı okudu. Devim ve optik ile ilgilendi. • Çalışmalarının sonucu olarak, cisim ya da özdeğin aralarında tinsel şeyler de olmak üzere tüm şeylerin en son bileşeni olduğu görüşünü geliştirdi. • 1640’ta kral ve parlamento arasındaki iç savaştan uzak durmak için Fransa’ya gitti ve Paris’te on bir yıl kaldı. • Descartes (1596-1656) ile mektuplaştı ve sonuçta anlaşmalarının olanaksız olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. • (17th-century English life expectancy was only about 35 years, largely because infant and child mortality remained high.)

İngiliz felsefeciliğinin babası olan Hobbes Leviathan’da “politik cisimler” üzerine yazar ve “Politik Cisim Üzerine”de (“De corpore politico”) devleti politik cisimlerden biri olarak ele alır.

6 HOBBES (1) • Kopernik (1473-1543), Galileo (1564-1642), Harvey (1578-1567), Kepler (1571-1630) ve Gassendi’nin (15921655) doğa bilimleri alanındaki çalışmaları Hobbes tarafından ‘felsefi’ çalışmalar olarak görülür. • Felsefe ya da kavramsal bilgi konusunda bütünüyle yetersiz idi ve felsefeyi yerel bir çerçeve içerisinde görerek — Locke ve Hume’un da yaptıkları gibi — içinde yaşadığı olaylar dünyasına bir yanıt ve bir tepki aracı olarak uyguladı. • Hobbes’un politik kuramında, birey yalnızca öz-çıkarı tarafından güdülen ön-ahlaksal ya da duyunç yeteneğinden yoksun bir varlıktır ve devletin temeli korkudur. • Hobbes’un ‘ahlaksal’ bakış açısında etik fiziğin bir alt dalı olsa da nesnel değildir ve etik normlar ve yasalar saltık belirlenimlere göre doğru ve yanlış, haklı ve haksız değildir. • Hobbes için tüm insanlar doğal olarak eşittir ve bu eşitlik her birinin ötekini öldürme yeteneği zemininde tanıtlanır. • Hobbes için, “doğa durumu”nda herkes birbirine zarar verme istencini taşır — bellum omnium contra omnes (“doğa durumu” gerçekte her zaman hayvanın durumudur). • Hobbes’a göre hayvanların da uslamlama yetileri ve istençleri

olduğu için, “doğa durumu” ya da “hayvanların durumu” aynı zamanda bir “kültür durumu” olmalıdır. • Hobbes (1588-1679) Oliver Cromwell’in (1599 -1658) çağdaşı idi. • 1630’ların sonlarında Parlamento ve kral arasında monarşinin ayrıcalıklarının sınırı bağlamında bir çatışma başladı. • Politik gücü parlamentoya geçirmek isteyen Püritanlar Cromwell önderliğindeki “Yeni Ordu” ile savaşı kazandılar. • 1640’ta Hobbes Kral I. Charles’ın ayrıcalıklarını savunan bir inceleme yazdı. • Leviathan bir monarş tarafından okumak üzere yazıldı ve gösterişli bir kopyası Paris’te iken Prens Charles’a sunuldu. ama uyruğun onu koruyamayacak bir egemeni terk etme hakkı prensin danışmanlarına küstahlık olarak göründü. • 1651’in sonlarında Leviathan basıldı ve Hobbes Oliver Cromwell’in rejimi ile barışarak İngiltere’ye döndü. • 1660’ta Cumhuriyet yıkıldı, monarşi yeniden kuruldu, ve II. Charles Hobbes’a yılda 100 poundluk bir maaş bağladı. • Hobbes doksan bir yaşında öldü.

Oliver Cromwell

7 HOBBES (2) • Leviathan 1651’de yayımlandı; kitabın bakış açısı nominalist ve materyalisttir; özdeksel evren özdeksel Tanrı tarafından yaratılır ve devime geçirilir; Tanrının kendisi cisimsel bir varlıktır; hiçbir tinsellik yoktur; dışsal dünyanın bilgisinin kaynağı duyu izlenimleridir ve buna göre evrensel düşünceler yoktur; insan dili şeylerin adlardan ve adların adlarından oluşur; felsefe de adlar üzerine doğru uslamlama (‘hesaplama’) yapmaktan oluşur. HOBBES’A GÖRE — • evrensel bir iyi ya da kötü yoktur; • türe (adalet) saltık bir varoluştan yoksundur ve yalnızca pozitif yasanın bir işlevidir; • tüm yasa pozitif yasadır ve “doğal hak” ya da “doğal yasa” kavramları cisimsel doğaya aittir; • insan özdeksel doğanın parçasıdır; • öyleyse davranışı ancak mekanik yasalara gönderme yoluyla anlaşılabilir (ve Hobbes gene de özgürlüğün bir işlevi olan insan ahlakından söz eder); • insan davranışı öz-çıkar olgusunda temellenir (ki Hobbes’un düşünme yapısında bu da ‘özdeksel’ bir cisim olmalıdır); • bu nedenle insanın doğa durumu korku ve sürekli savaş durumudur; • korku ve tutkuları ile güdülenerek, insanlık doğa durumundan ancak sağlam ve cisimsel bir commonwealth yaratarak kurtulabilir (henüz ‘state’ sözcüğü yoktur ve “commonwealth”“res publicum”un çevirisidir); • bu “devlet” insanların kendi aralarında yaptıkları ve tüm bireysel güçlerini tek bir egemen yetkeye devretmelerini doğrulayan bir sözleşme üzerine kurulmalıdır; • insanlar özgürce özgürlüklerinden vazgeçeceklerdir (Hobbes’a göre insan dilediğini yapabilir, yeter ki ‘zorunlu ve özdeksel’ nedeni olsun); • egemen sözleşmenin bir yanı değildir ve monarşi ya da oligarşi vb. olabilir (Hobbes monarşiyi yıkan cumhuriyetçi Cromwell’in yetkesini tanımada bir sorun görmedi); • egemenler “doğa yasaları”nın altında dururlar (“Soveraigns are all subject to the Lawes of Nature”), ama kendi yaptıkları pozitif yasalar hiçbir durumda onlar için bağlayıcı değildir (yetkeleri yasal değildir); • egemenin yetkesi saltıktır ve onun karşısında uyrukların saltık olarak hiçbir hakları yoktur; • (Hobbes’un commonwealth modeli bütünüyle pozitif bir kurgudur ve “doğal hak” gibi özdeksel olmayan bir kavram üzerine dayanmaz); • toplumsal sözleşme ile kurulan devlet modelini İncil’e uygun görür; • İncil’in en doğru yorumu egemenin yorumudur ve edilgin kamu yalnızca bu yorumu kabul etmelidir; (Lordlar Kamarasında bir piskoposlar komitesi Hobbes’un heretik olduğuna karar verdi ve yakılmasını sağlamak için sonuçsuz kalacak bir eyleme girişti).

8 ÇÖZÜMLEMELER Thomas Hobbes’un (1588-1679) yazılarının iki derlemi W. Molesworth tarafından yayıma hazırlandı: Opera philosophica quae latine scripsit, 5 ciltte (1839-45) ve The English Works of Thomas Hobbes, 11 ciltte (1839-45). Burada yapılan göndermelerde O.L. ve E.W.

sırasıyla bu yayımları belirtir.]

@Hobbes Kralların Tanrısal Hakkı Üzerine Dayalı Saltık Yetkeciliği Savunmaktan Vazgeçmediği İçin Fransa'ya Sığındı. @Hobbes Kıtada Euklides'in "Öğeler"i, Descartes'ın "Meditasyonlar"ı İle, Ve Galileo Ve Mersenne İle Tanıştı. @Hobbes: Felsefenin Ereği Kılgısal Olarak Yararlı Olmasında Yatar. @Hobbes: Bilginin Ereği Güçtür.

"Felsefenin ereği ya da alanı daha önceden görünmüş olan etkileri kendi yararımıza kullanabilmemizdir; ya da, cisimlerin birbirlerine uygulanması yoluyla, özdek, güç ve çalışmanın izin vereceği düzeye dek, insan yaşamının uygunluğu için, anlıklarımızda tasarladığımız şeylerin benzer etkilerini üretebilmemizdir. ... Bilginin ereği güçtür ... ve tüm kurgunun alanı yapılacak bir eylemin ya da şeyin yerine getirilmesidir." :: "The end or scope of philosophy is that we may make use to our benefit of effects formerly seen; or that, by application of bodies to one another, we may produce the like effects of those we conceive in our mind, as far forth as matter, strength and industry will permit, for the commodity of human life. ... The end of knowledge is power ... and the scope of all speculation is the performance of some action or thing to be done." (Concerning Body, I, I. 6; E. W., I, p. 7)

@Hobbes: Bilgi İki Türdür.

"Bilginin iki türü vardır; bunlardan biri olgu bilgisidir: öteki bir doğrulamanın bir başkasına sonuçlanmasının bilgisi." :: "There are of Knowledge two kinds; whereof one is knowledge of fact: the other knowledge of the consequence of one affirmation to another." (Leviathan, 1, 9; E.W. , III, s. 71)

@Hobbes Görgücü 'Felsefe'ye Verili Duyu İzlenimleri İle Başlar.

□

9 @Hobbes: 'Felsefi Bilgi' Nedenden Etkiye Sıradan Uslamlama Yoluyla Kazanılır.

"Felsefe etkilerin ve görüngülerin öyle bir bilgisidir ki, bunu ilkin nedenleri ya da türeyişleri (causes or generation) konusunda taşıdığımız bilgiden doğru bir uslamlama yoluyla kazanırız. Ve yine, nedenlerin ya da türeyişlerinin ilkin etkilerini bilmekten (edinilmiş) olabilen bilgisidir." :: "Philosophy is such knowledge of effects or appearances as we acquire by true ratiocination from the knowledge we have first of their causes or generation. And again, of such causes or generations as may be (had) from knowing first their effects." (Concerning Body, 1, 1, 2; E.W. , I, s. 3.)

@Hobbes: Olguların Bilgisinin Kaydına Tarih Denir. @Hobbes: Felsefeci Uslamlama Yapan Biridir. @Hobbes: Felsefe Nedensiz (= Yaratılmamış) Olan İle, Sonsuz Olan İle İlgilenmez. @Hobbes: Felsefe Sonlu, Karşılaştırılabilir, Bölünebilir Ya Da Çözünebilir Cisim İle İlgilenir.

"Felsefenin konusu, ya da ele aldığı gereç, herhangi bir türeyişini tasarlayabileceğimiz, ya da, herhangi bir irdelemesi yoluyla başka cisimler ile karşılaştırabileceğimiz, ya da bileşme ve çözülme yeteneğinde olan her cisimdir; eş deyişle, türeyişi ya da özellikleri konusunda herhangi bir bilgimizin olabileceği her cisimdir. Öyleyse (felsefe) tanrıbilimi, eş deyişle ilksiz-sonsuz, yaratılamaz, kavranamaz olan ve bölünecek ya da bileştirilecek hiçbir şey kapsamayan, ne de içinde tasarlanabilecek bir yaratılış bulunan Tanrıya ilişkin öğretiyi dışlar." :: "The subject of Philosophy, or the matter it treats of, is every body of which we can conceive any generation, and which we may, by any consideration thereof, compare with other bodies, or which is capable of composition and resolution; that is to say, every body of whose generation or properties we can have any

knowledge. ... Therefore it (philosophy) excludes theology, I mean the doctrine of God, eternal, ingenerable, incomprehensible, and in whom there is nothing neither to divide nor compound, nor any generation to be conceived." (Concerning Body, 1, 1, 8; E.W., I, s. 10)

@Hobbes: Felsefe Tarih İle De İlgilenmez (Çünkü Tarihsel Bilgi 'Uslamlama' Değildir). @Hobbes: Felsefe 'Cisimlerin' Neden Ve Özellikleri İle İlgilenir. @Hobbes: Yalnızca Sonlu Olan Bilinir: Cisimsel Olmayan Tüm Kavramlar Anlamsızdır.

"İmgelediğimiz her şey sonludur. Öyleyse sonsuz dediğimiz herhangi birşeyin bir düşüncesi ya da kavramı yoktur." :: "Whatsoever we imagine is finite. Therefore there is no idea or conception of any thing we call infinite." (Leviathan, 1, 3; E.W., III, s. 17)

10 @Hobbes: Cisimsel Olmayan Hiçbirşeyin Kavramı Yoktur.

"Kendilerinden sesten başka hiçbir şeyi anlamadığımız sözcükler saçma, imlemsiz ve anlamsız dediğimiz sözcüklerdir. Ve öyleyse eğer biri bana yuvarlak bir dörtgenden ... ya da özdeksel-olmayan tözlerden ... ya da özgür bir özneden söz edecek olursa yanıldığını değil ama sözlerinin anlamsız olduğunu, eş deyişle saçma olduğunu söylemem gerekir." :: "Words whereby we conceive nothing but the sound are those we call absurd, insignificant and nonsense. And therefore if a man should talk to me of a round quadrangle ... or immaterial substances ... or of a free subject ... I should not say he were in an error, but that his words were without meaning, that is to say, absurd." (Leviathan, 1, 5; E.W., III, s. 32-3)

@Hobbes Ateist Değildir. @Hobbes: Tanrı Kavranamaz. @Hobbes Tanrısal Bildirişi Yadsımaz. @Hobbes'un Mantığı Skolastik Görgücülüğün (Örneğin Ockham) Mantığı Gibidir. @Hobbes: Tanrı Vardır, Ama Bilinemez.

"Çünkü Tanrının doğası kavranamazdır; eş deyişle, ne olduğunu değil ama ancak var olduğunu biliriz; ve öyleyse ona verdiğimiz yüklemler bir başkasına onun ne olduğunu anlatmayacak, ne de doğasına ilişkin görüşümüzü simgeleyecektir; bunlar yalnızca onu kendi aramızda en onurlu olduğunu tasarladığımız adlar ile onurlandırma isteğimizi anlatır." :: "For the nature of God is incomprehensible; that is to say, we understand nothing of what he is, but only that he is; and therefore the attributes we give him are not to tell one another what he is, nor to signify our opinion of his nature, but our desire to honour him with such names as we conceive most honourable amongst ourselves." (Leviathan, 1, 34; E.W., III, s. 383)

@Hobbes: Tanrı Cisimseldir. @Hobbes: Tanrı En Arı Ve Yalın 'Cisimsel Tin'dir (Uzamlı, Özdeksel).

Tanrı "çok arı ve çok yalın bir cisimsel tindir" ve "Üçlülük, ve bunun kişileri, o tek arı, yalın ve ilksiz-sonsuz cisimsel tindir." :: God is "a most pure and most simple corporeal spirit" and "the Trinity, and the persons thereof, are that one pure, simple and eternal corporeal spirit." (E.W., IV, s. 306)

11 @Hobbes: "Felsefe'nin Geometri Denilen Bölümü " :: "that part of philosophy which is called geometry." (Concerning Body, 1, 6, 6; E.W., I, s. 71) @Hobbes: "Felsefe'nin Fizik Denilen Bölümü " :: "that part of philosophy which is called physics." (Concerning Body, 1, 6, 6; E.W., I, s. 72) @Hobbes: "Devlet Bir Politik Cisimdir."

(Hobbes bu 'önerme' ile önermenin anlattığından başka birşey demek istemez; özdekçi düşünceyi

simüle etmek olanaksızdır, çünkü koşaç bu bağıntıyı kurmayı başaramaz.) [“Cisim/corpus“ sözcüğü duyular ile algılanabilir nesne demektir. Hobbes’un sözcüğü politik bağlamda kullanımı bir eğretileme değildir. Politika (aslında genel olarak Etik) Hobbes için fiziğin bir dalıdır. Aslında, Hobbes için sözcüğün doğal anlamında cisimsel olan yalnızca ‘devlet’ değildir. Herşey cisimseldir, ve felsefe de cisimsel olan ile ilgilenir. Hobbes özdekçidir ve ‘felsefesi’ gereği, cisimsel olmayan var olmayandır.]

@Hobbes: İki Tür Cisim İki Tür Araştırmaya Konu Olur: Doğal Cisimler Ve Politik Cisimler.

“Çünkü cisimlerin birbirinden çok ayrı olan başlıca iki türü kendilerini türeyiş ve özellikleri ile ilgili araştırmaya sunar.” Biri doğal cisim olarak adlandırılır, çünkü doğa tarafından yapılır; öteki bir commonwealth olarak adlandırılır, ve “insanların istenç ve anlaşmaları tarafından yapılır.” :: “For two chief kinds of bodies, and very different from one another, offer themselves to such as search after their generation and properties.” The one is called a natural body, because it is made by nature; the other is called a commonwealth, and “it is made by the wills and agreement of men.” (Concerning Body, 1, 1, 9; E.W., I, s. 11)

@Hobbes: Etik ‘Fiziğin’ Bir Dalıdır.

12

(LINK)

13

(LINK)

14 @Hobbes: Uslamlama (ratiocination) Hesaplamadır (computation); Hesaplama İse Toplama Ve Çıkarmadır. @Hobbes: Toplama Bileştirme (Bireşim) Ve Çıkarma Bölmedir (Çözümleme). @Hobbes Nominalisttir. @Hobbes: Evrenseller Yalnızca Adlardır. @Hobbes: Birinci Niyet Adlar: Şeylerin Adları. @Hobbes: İkinci Niyet Adlar: Terimlerin Terimleri, Evrenseller.

“Bu evrensel sözcüğü hiçbir zaman doğada varolan herhangi bir şeyin adı değildir, ne de anlıkta oluşturulan herhangi bir düşüncenin ya da hayalin adıdır; tersine, her zaman bir sözcüğün ya da adın adıdır; öyle ki dirimli bir yaratığın, bir taşın, bir tinin ya da herhangi bir başka şeyin evrensel olduğu söylendiği zaman, herhangi bir insanın, taşın vb. herhangi bir yolda evrensel olduğu ya da olabileceği değil, ama yalnızca dirimli yaratık, taş vb. sözcüklerinin evrensel adlar, eş deyişle birçok şeye ortak olan adlar oldukları anlaşılmalıdır; ve onlara kafamızda yanıt veren kavramlar (conceptions) birçok dirimli yaratığın ya da başka şeyin imgeleri ya da hayalleridir.” :: “‘This word universal is never the name of any thing existent’in nature, nor of any idea or phantasm formed in the mind, but always the name of some word or name; so that when a living creature, a stone, a spirit, or any other thing, is said to be universal, it is not to be understood that any man, stone, etc., ever was or can be universal, but only that the words, living Creature, stone, etc., are universal names, that is, names common to many things; and the conceptions answering them in our mind are the images and phantasms of several living creatures or other things.” (Concerning Body, 1, 2, 9; E.W., I, s. 20)

@Hobbes: Tanımlar Tanıtlamanın Biricik İlkeleridir, Ve Dahası, ‘Konuşmanın Bulucuları’ Tarafından Keyfi Olarak Belirlenmişlerdir.

15 @Hobbes: Uslamlama Yalnızca Adların ‘Dir’ Koşacı Yoluyla Bağlanmasıdır.

“Ama eğer şimdi uslamlama belki de adların ya da sanların ‘dir’ sözcüğü yoluyla bitiştirilmesinden ve yanyana dizilmesinden başka birşey değilse ne diyeceğiz? Bu durumda us şeylerin doğaları değil ama yalnızca adları konusunda vargılar verir; daha açık olarak, şeylerin adlarını onların anlamları konusunda keyfi olarak saptadığımız uylaşımlara göre birleştirip birleştirmediğimiz konusunda vargılar çıkarır. Eğer durum bu ise, ki bu olabilir, uslamlama adlara, adlar imgeleme, ve imgelem belki de, düşündüğüm gibi, bedensel örgenlerin devimine bağımlı olacaktır.” :: “‘But what shall we now say if reasoning is perhaps nothing else but the joining and stringing together of names or appellations by the word is? In this case reason gives no conclusions about the nature of things, but only about their names; whether,’indeed, or not we join the names of things according to conventions which we have arbitrarily established about their meanings. If this is the case, as it may be, reasoning will depend on names, names on the imagination, and the imagination perhaps, as I think, on the motion of the bodily organs.” (Objection, IV; O.L., s. 257-8)

@Hobbes: İlk Gerçeklikler Adları Saptayanlar Tarafından Keyfi Olarak Yapılmıştır. @Hobbes: Bütün Bir Felsefe Ve Bilim Adlar Konusunda, Keyfi Olarak Saptanmış Tanımlar Konusunda ‘Toplama Ve Çıkarma’dan (computation) Oluşur. @Hobbes: Felsefe Nedenleri Bulmakla İlgilenir. @Hobbes: Nedensellik Zorunludur. @Hobbes: Birincil (Özsel) Nitelikler: Uzam Ve Beti. @İkincil (İlineksel) Nitelikler: Renk, Ses, Sertlik. @Hobbes: Değişim Değişen Cismin Parçalarının Devimidir. @Hobbes: Hayvanlar Da Düşünür Ve İstençleri Vardır.

“This alternate succession of appetites, aversions, hopes and fears is no less in other living creatures than in man; and therefore beasts also deliberate. ... In deliberation, the last appetite, or aversion, immediately adhering to the action, or to the omission thereof, is that we call the will; the act, not the faculty, of willing. And beasts that have deliberation must necessarily also have will.” (Leviathan, 1, 6; E.W., III, s. 48)

16 HOBBES: Materyalist Moral Bakış Açısı @Hobbes: İnsanın Doğal Özü Onu Yaşamda Bencilliğe Götürür. @Hobbes: İnsanların Doğa Durumu Sürekli Savaş Durumudur. @Hobbes: Barış Ve Uygarlık Ancak Totaliter Devlette Olanaklıdır. @Hobbes: Doğa Durumunda Hak, Türe, Tüze (Ve Karşıtları) Yoktur. @Hobbes: Devletin Kökeni Öz-Sakınım Kaygısıdır. @Hobbes: Toplumsal Sözleşme Ancak Zor Ve Ceza Temelinde Olanaklıdır. @Hobbes: Bireyler *Tüm* İstenç, Güç Ve Kuvvetlerini Tek Bir Egemene Teslim Etmelidir.

Bir bireyler çoğulluğu “güç ve kuvvetlerinin tümünü tek bir insana, ya da tek bir insanlar meclisine bırakmalı, ve bu da tüm istençlerini, seslerin çokluğu yoluyla, tek bir istence indirgeyebilmelidir.” :: A plurality of individuals “should confer all their power and strength upon one man, or upon one assembly of men, that may reduce all their wills, by plurality of voices, unto one will.” (Leviathan, 2, 17; E.W., III, s. 157)

@Hobbes: Hakların Aktarımı.

Hakların aktarımı “her insanın her insan ile bağıtı yoluyla yer alır, öyle bir yolda ki, sanki her

insanın her insana şunları söylemesi gerekir: Kendimi yönetme hakkımı bu insanın ya da bu insanlar meclisinin yetkisine bırakıyorum, şu koşul üzerine ki sen [de] hakkını ona bırakacak ve onun tüm eylemlerini benzer olarak onaylayacaksın. Bu yapıldığında, tek bir kişide böyle birleşmiş olan çokluk bir Commonwealth ya da Latince'de Civitas olarak adlandırılır. Bu o büyük Leviathan'ın, ya da daha da saygılı konuşursak, o ölümlü tanrının yaratısıdır ki, ölümsüz Tanrı altında barış ve savunmamızı ona borçluyuzdur." :: It takes place "by covenant of every man with every man, in such manner, as if every man should say to every man, I authorize and give up my right ofgoverning myself, to this man, or to this assembly of men, on this condition that thou give up thy right to him, and authorize all his actions in like manner. This done, the multitude so united in one person, is called a Commonwealth, in Latin Civitas. This is the generation of that great Leviathan, or rather, to speak more reverently, of that mortal god, to which we owe under the immortal God, our peace and defence." (Leviathan, 1, 17; E.W., III, s. 158)

17 HOBBES: Egemenlik, Tekerk, Sözleşme @Hobbes: Devletin Özü Tek Bir Kişi Olarak Tekerkliktir. @Hobbes: Egemenin Kendisi Toplumsal Sözleşmenin Bir Yanı Değildir.

"Tümünün kişilerini üstlenme hakkını ona vermekle egemeni onunla içlerinden herhangi birinin bağıtı yoluyla değil ama yalnızca kendi aralarındaki bağıtları yoluyla yarattıkları için, egemenin payına bağıtın herhangi bir yolda çiğnenmesi söz konusu olamaz." :: "Because the right of bearing the person of them all is given to him they make sovereign, by covenant only of one to another, and not of him to any of them; there can happen no breach of covenant on the part of the sovereign." (Leviathan, 1, 18; E.W., III, s. 161)

@Hobbes: Sözleşme Egemen Ve Uyruklar Arasında Değil, Ama Uyrukların Kendi Aralarındadır. @Hobbes Bir Kralcı İdi Ve Saltık Tekerkliği Savundu. @Hobbes'un Devlet Kuramı Da Yararcıdır. @Hobbes: Egemen Güç Korku Üzerine Dayanır.

İnsanlar "yaşamlarını ve özgürlüklerini kendi gücü altında tutan insanın ya da meclisin tüm eylemlerini ölüm ya da pranga korkusu ile onayladıkları zaman ..." :: When men "for fear of death or bonds do authorize all the actions of that man or assembly that hath their lives and liberty in his power." (Leviathan, 1, 20; E.W., III, s. 185)

@Hobbes: Egemenlik Koşulsuzdur Ve Uyrukların Saltık Olarak Hiçbir Hakları Yoktur.

"Egemenin payına hiçbir bağıt çiğnenmesi söz konusu olamaz; ve buna göre uyruklarından hiçbiri herhangi bir egemenlik yitişi gerekçesi ile ona uyrukluktan kurtulamaz." :: "There can happen no breach of covenant on the part of the sovereign; and consequently none of his subjects, by any pretence of forfeiture, can be freed from his subjection." (Leviathan, 2, 18; E.W., III, s. 161)

@Hobbes: Egemen Tekerk Eğer Varsa Parlamentonun Üzerindedir. @Hobbes: Egemen Tekerk Kilisenin Üzerindedir (Erastianism).

18 @Hobbes: "Eğer Kutsal Yazı kralın yetkesi ile yasa değilse, başka hangi yetke onu yasa yapacaktır?"

"Eğer Kutsal Yazı kralın yetkesi ile yasa değilse, başka hangi yetke onu yasa yapacaktırr?" :: "If it be not from the king's authority that the Scripture is law, what other authority makes it law?" (E.W., IV, s. 339)

@Özgürlük Devinme Özgürlüğüdür [Çünkü İnsan Bir ‘Cisim’dir]. @Yasa Altında Zorunluk Vardır; Yasayı İlgilendirmeyen Yaşam Alanında Uyruk Özgürdür. @Hobbes: Güçlerin Ayrılığı İngiliz İç Savaşının Nedenidir.

“Eğer ilkin İngiltere’nin büyük bir bölümü tarafından kabul edilen görüş, e.d. bu güçlerin (yasama, türeyi uygulama, vergileri toplama, öğretileri denetleme vb.) Kral, Lordlar ve Avam Kamarası arasında bölünmesi görüşü olmasaydı, halk hiçbir zaman bölünmeyecek ve bu iç savaşa düşmeyecekti; ilkin politikada anlaşmayanlar arasında, ve sonra din özgürlüğü konusunda ayrılanlar arasında ...” :: “If there had not first been an opinion received of the greatest part of England, that these powers (of legislating, administering justice, raising taxes, controlling doctrines and so on) were divided between the King, and the Lords, and the House of Commons, the people had never been divided and fallen into this civil war; first between those that disagreed in politics; and after between the dissenters about the liberty of religion.” (Leviathan, 2, 18; E.W., III, s. 168)

19 HOBBES’UN KORKU KURAMI “Fear and I were born twins together”. — Hobbes KORKU VE NEFRET • Hobbes için “korku” birincil insan duygusudur; • bu “korku” bütününde insan korkusudur, doğal korku değil; • korku duygusu nefret duygusu ile birlikte gider; • nefret yokedicilikte anlatım bulur; • nefret kendinde sevgidir ve efendi korkusu efendi sevgisine dönebilir. KORKU VE AHLAK • Ahlak duyuncun işlevidir; • ahlak özgürlük üzerine dayanır ve moral yargı insan özgürlüğünün öznel, içsel biçimidir; • korku üzerine ahlak kurmak olanaksızdır; • moral gelişim bir yetke sorunu değil, tam tersine özgürlük sorunudur; • korku üzerine dayalı ahlakın temeli duyunç değil, dışsal bir güçtür; • korkak insan yalnızca üstün istence boyun eğer ve moral özgürlükten ve moral gelişimden yoksun kalır; • kölenin duyuncu etkin değildir, çünkü moral doğrusunu efendi belirler. • “köle ahlakı” terimi bir oxymorondur çünkü kölenin genel olarak istenci silinmiştir. KORKU VE POLİTİKA • Korku uyruğu apolitik yapar; • monarşi halkın istençsizliği üzerine dayanır; • demokrasi yurttaş toplumunun politik istencidir; • modern dönem özgürlük dönemidir; • politika etiktir ve korku altında olanaksızdır; ROUSSEAU Hobbes’a göre “insan türü sığır sürülerine bölünür ki, her birinin başında sürüye onu yeme amacıyla bakan kendi şefi bulunur” :: “... l’espèce humaine divisée en troupeaux de bétail, dont chacun a son chef, qui le garde pour le dévorer.“ — Rousseau (Toplumsal Sözleşme, I.II)

20 ZAMANDİZİN • • •

• •

Henry VIII (1491-1547) (1509-1547) İngiliz ‘Reformasyonu’ Edward VI (1537-1553) (1547-1553) (Protestan olarak yetiştirildi) Mary I (Mary Tudor) (1516-1558) (1553-1558) (ülkeyi Katolikliğe döndürmeye çalıştı; 300 kadar Protestanı kazıkta yaktı)) Elizabeth I (1533-1603) (1558-1603) (“hoşgörülü” Protestan kraliçenin çıkardığı yasalarda Katoliklik “ihanet sayıldı ve “more Catholics were persecuted, exiled, and burned alive than under Queen Mary.” (LINK-W) James VI and I (James Charles Stuart; 1566-1625) (1603-1625) Charles I (1600-1649) (1625-1649) executed

• • • • •

İngiliz İç Savaşı(1642-1651) birinci (1642-1646) ve ikinci (1648-1649) savaşlar; Kral I. Charles Uzun Parlamenetoya karşı; üçüncü savaş (1649-1651); Kral II. Charles ‘Rump’ Parlamentoya karşı; Uzun Parlamento (1640-1660) Yeni Model Ordu (1645’te Parlamenterianlar tarafından kuruldu;

1660’ta Restorasyondan sonra dağıtıldı.

• • •

The Commonwealth of England (1649-1653) The Protectorate under Oliver Cromwell (1653-1658) and his son Richard (1658-1659)

•

II. Charles II (1630-1685) (1660-1685) Monarşinin Restorasyonu

•

21 KAVRAMLAR (1) İSTENÇ • İstenç özgürdür; • istenç erekseldir; • istenç iyidir; • istenç güçtür; • istenç bir ya da bütün ya da bölünmezdir; • istenç devredilmezdir (istençsizlik istençli değildir); EGEMENLİK • egemenlik daha güçlüsü olmayan istençtir; • egemenlik birdir ve çoklu istenç bir istenç değildir; • egemenlik saltıktır (göreli, sınırlı, koşullu olamaz); • egemen karşısında istençsiz uyruğun hiçbir hakkı yoktur; • modern demokratik devlette yurttaş kendi istencine boyun eğer; • genel istenç kendi egemeni ve kendi uyruğudur (Rousseau: “yetke olmayan bir yetke” :: “une autorité qui n’est rien“); • devlet egemendir ve devletler arasındaki sözleşmeler için bir üst yetke yoktur. TEKERKLİK • İstencin olanağı birliğidir; • saltık tekerklik bir pleonazmdır; • “anayasal” ya da “parlamenter” tekerklik bir tekerklik değildir; • tekerk kendi yasasının üzerinde değildir; • zor tekerke özünlüdür. ‘TOPLUMSAL’ SÖZLEŞME • Sözleşme çoklu istenç olduğuna göre kendinde bir istenç değildir, ortaya bir egemen güç çıkarmaz, ve bozulabilirdir. • “Hükümet” ve “genel istenç” arasında bir sözleşme anlamsızdır, çünkü genel istenç egemendir ve hükümet yalnızca onun bir işlevidir. • Sözleşmenin güvencesi bir üst yetkenin gücü tarafından sağlanır. • Hobbes’un “Toplumsal Sözleşme” hipotezi gerçekte önlemesi gerektiği iç savaşın kendisinin doğrudan nedeni olacaktır, çünkü toplumun bir bölümü özgürlüğünü ve tüm haklarını egemene devretmeye hazır kölelerden oluşurken, yurttaşlık haklarından vazgeçmeyen özgür insanlar buna karşı çıkacaktır.

22 KAVRAMLAR (2) MODERN VE ÖN-MODERN • Modern dönem özgürlük dönemidir; • ön-modern imparatorluk dönemi karakteri özgürlük ve egemenlik olan ulusların yokluğu ile belirlenir ve ulusların doğuşu evrensel özgürlük bilincinin doğuşunun bir işlevidir; • ancak özgürlük ya da istenç sürekli olumsuzlama, sürekli değişim olanağıdır; • modern dönem bireysel etik gelişimin engelsiz olanağıdır; • imparatorluk özgürlük bilincinin yokluğu üzerine dayanır ve sürekliliği tutuculuktur; • tekerk istençsiz uyrukların haklarını belirleyen güçtür; • ulus özgür ve egemendir; • imparatorluk tek bir istencin, tekerkin egemenliğidir; • “saltık tekerklik” anlatımı bir pleonazmdır; • “sınırlı tekerklik” anlatımı bir oxymorondur; • tekerklik istençsiz etnik kümelerin egemenidir; • ulusun tikelliği eşitlik ve özgürlük belirlenimlerine aykırı etnik ve mezhepsel öğelere bağlıdır; • ulus yurttaş toplumunun türdeş politik birliğidir; • ulus imparatorluğun sonudur; • ulus insan haklarının evrenselliği üzerine dayandığı için evrenseldir; • ulus etnik grup değildir; • ulus tikel etnik karakteri evrensel yurttaş karakterine dönüştürür. POLİTİKA, ÖN-MODERN TİN, MODERN TİN • Ön-modern politika egemen tekerkin istencinin anlatımıdır ve halkın apolitik olması ile birlikte gider; • modern politika yurttaşın istencinin anlatımıdır. • ön-modern tekerklik dünyasal egemendir ve tanrısal hakkını kendine yalnızca kendisi verir; • modern politika yurttaşın özgürlük istenci tarafından belirlenir; • evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği devlet kavramının bütünüdür; DUYUNÇ ÖZGÜRLÜĞÜ • duyunç özgürlüğü moral gelişimin zeminidir; • duyunç

özgürlüğü inancın biricik olanağıdır; • duyunç özgürlüğü boşinancı ve yalanı silmenin biricik zeminidir; • yetke ve korku üzerine dayanan dışsal ahlak bireysel moral karakter gelişimini durdurur.

23 TARİH: GERMANİK AVRUPA ORTA AVRUPA • Roma İmparatorluğu Germanik Kuzey Avrupa kabilelerini uygarlaştırmaktan vazgeçti; • barbar etnik karakter moral, etik ve dinsel değişimi başaramadı; • Germanik barbar kabileler (Ostrogotlar, Vandallar, Lombardlar ve başkaları) 5'inci yüzyıldan sonra Roma İmparatorluğunun Batısını yıkmaya başladılar ve zamanla "Kutsal Roma İmparatorluğu" olarak adlandırılmaya başlayan feodal bir kültür alanı ve dönemi yarattılar; • "Orta Çağlar" adı verilen dönem Germanik kabile kültürünün yaratısıdır; • Katolik Kilise Hıristiyanlık ile bağdaşmayan bir boşinanç kültürü idi ve kendisi feodalizmin özünlü bir bileşeni oldu; • Germanik Avrupa bütün bir Orta Çağlar boyunca moral gerilik içinde kaldı; • Germanik Avrupa bütün bir Orta Çağlar boyunca Aile, Toplum ve Devlette etik yapılanmadan bütünüyle uzak kaldı; • Germanik dünyada monarşik politik istenç yerine, tiranların özenci tarafından belirlenen bir şiddet kültürü egemen oldu; • Katolik üstünlüğe bölümsel olarak son veren Reformasyon, duyunç ve istenç özgürlüğünün bilincinde olmayan önderlerinin amaçlarının tam tersine, duyunç ve istenç özgürlüğünde sonuçlandı ve Kuzey Avrupa dünyasal ve dinsel dışsal yetkeden özgürleşme sürecine girdi; • Katolik Avrupa'nın sürekli moral geriliğinin sonuçları modern dönemde etnik Germanik Nazilerin eylemlerinde belgelendi; • (Ortodoks Katolik Kilisesi Rusya'dan Sırbistan'a Avrupa'nın ön-demokratik kültür alanında özsel bir bileşendir;) İNGİLTERE • "Anglo-Saxon" terimi etnik Germanik kabileleri belirtir; • daha önce Roma İmparatorluğu tarafından yönetilen İngiltere'ye Norman fetihleri ile birlikte feodalizm yerleşti; • yaklaşık olarak, halkın %95'inden çoğu kırsal bölgede küçük köylerde feodal lordların yönetimi altında yaşıyordu; nüfusun %3 kadarını oluşturan soylular sınıfını ve dinadamlarını besleyenler tüm gün boyu çalışan serfler idi; • 14''üncü yüzyılda gelen Kara Ölüm nüfusun üçte birinden çoğunu yok etti; • I. Elizabeth (1533-1603) kraliçe olduğu zaman İngiltere'nin nüfusu 2,8 milyon idi; • I. Elizabeth'in yönetimi sırasında nüfus 4,1 milyona yükseldi ve kentli nüfus oranı %5'ten %15'e yükseldi; tekstil işleyimi nüfusun kentlere göçünü hızlandırdı ve orta sınıf büyümeye başladı; yoksulluk, hastalık, ahlaksızlık ve suç kent kültürünü tanımlayan başlıca öğeler idi; ortalama yaşam süresi 40 yılın altında idi ve nüfusun ancak beşte biri adını yazabiliyordu; yoksul çocuklar daha günlerde bile çok küçük yaştan başlayarak ağır işlerde çalıştırılıyordu;

24 OTUZ YIL SAVAŞI • Otuz Yıl Savaşı (1618-1648) Katolik Kutsal Roma İmparatoru II. Ferdinand'ın imparatorluğun uyruklarını Katolikliğe dönmeleri için zorlaması üzerine başladı (1555'te Augsburg Barışı ile prenslerin mezheplerine bağlılığı gerektiren göreli dinsel özgürlük kabul edilmişti). • Savaşın Katolikler ve Protestanlar arasında din çatışması olarak başlamasına karşın, tekerklerin politik ve ekonomik çıkar kaygıları nedeniyle çarpışmalar tüm Avrupa'ya yayıldı. • Westphalia Barışı (1648) ile büyük ölçüde sonlanmasına karşın, çarpışmalar 1710'a dek sürdü. Katolikler ve Protestanlar arasındaki Otuz Yıl Savaşı dinsel ayrımların pusuda bekleyen • Kıta Avrupasında askeri çarpışma, açlık ve hastalık yokedicilik olduğunu tanıtladı. Bu ayrımlar "hoşgörü" formülü ile yalnızca askıya alndı. nedeniyle 8 milyonun üzerinde insanın ölümüne yol açtı; Almanya'nın nüfusu %20 kadar azaldı. • KATILANLAR: Avusturya, Danimarka, Fransa, İspanya, İsveç, Hollanda Cumhuriyeti, Kutsal Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Polonya Protestan Birlik, Rusya. • Çarpışmalar başlıca Orta Avrupa'da "Kutsal Roma İmparatorluğu"

topraklarında yer aldı. • İngiltere parasal güçlükler nedeniyle savaşa katılmadı. • Osmanlılar (II. Osman 1604-22) onlardan yardım isteyen Protestan güçlerden yana çıkarak ortak düşman Katolik Habsburg'u destekleyen Polonya ile sonuçsuz bir çarpışmaya girdiler.

•

 Otuz Yıl Savaşlarının sonucu olarak 1650'de Almanya'da mezhepler.

•

25

Europe 24 October 1648.

26 İNGİLİZ İÇ SAVAŞI (1642-1651) • 1642 ve 1651 arasında İngiltere bir silahlı çatışma ve politik karışıklık durumunda idi. • İngiliz Devrimi (İngiliz İç Savaşı ya da Parlamentonun ve Charles'ın destekleyicileri arasında yer alan çatışmalar) sonucunda yenik düşen I. Charles yargılandı ve idam edildi, oğlu II. Charles ülkeden sürüldü, Anglikan Kilisesinin dinsel tekeli kırıldı, ve monarşinin yeri püritan Cromwell denetimindeki cumhuriyet (ya da askeri diktatörlük) tarafından alındı. The victory of the Parliamentarian New Model Army over the Royalist Army • İç Savaş sırasında çatışmada ölenlerin at the Battle of Naseby on 14 June 1645 marked the decisive turning point in sayısı 85.000, çatışma dışı nedenlerle ölenlerin the English Civil War. sayısı 127.000 olarak tahmin edilmektedir. (LINK) • Sonuç olarak, kralların tanrısal hakkı düşüncesi önemini yitirdi, parlamentonun politik sorunlarda yetkesi kabul edildi ve saltık monarşi düşüncesi yerini anayasal monarşi düşüncesine bıraktı. • İngiliz Devrimi soyluluğun, Anglikan Kilisesinin ve kraliyetin bir bağlaşması ve yurttaş toplumu arasında bir dengede sonuçlandı. • • 30 Yıl Savaşı (1618-1648) • I. Charles (1600-1649) (1625-1648) • • II. Charles (1630-1685) (1660-1685) ile monarşi yeniden kuruldu. • 1688'de Şanlı Devrim (Glorious Revolution) II. James'ı tahttan indirerek Parlamentonun birincilliğinin kabul edilmesinde sonuçlandı.

27 ANGLİKANİZM • İngiltere Kilisesi (Anglikan Kilisesi) VIII. Henry tarafından kuruldu (1534), bugün de devletin egemenliği altındadır, ve başkanı bir "tekerk" olmayan bir İngiliz tekerkidir; • Anglikan 'protesto' VIII. Henry'nin Anne Boleyn ile evlenmek için Aragonlu Catherine'den boşanmasına izin vermeyen Katolik Papa ile anlaşmazlığının yan-ürünüdür (Kutsal Roma İmparatoru V. Charles ya da V. Karl Catherin'in yeğeni idi); • İngiliz Reformasyonunda Luther, Calvin, Zwingli gibi Protestan önderlerin rolünü VIII. Henry oynar; • VIII. Henry daha önce Luther'e karşı çıkmış ve Katolik Papa tarafından "İnancın Savunucsu" olarak onurlandırılmıştı; • İngiltere soyluluğunun ve halkının moral önderi olan ve altı karısından ikisini (ya da dördünü) cellada gönderen Henry bir 'Katolik' olarak kaldı, Protestanları ve Katolikleri yakmayı sürdürdü, ve böyle olarak bugün de İngiliz Supreme Governor of the Church of England Reformasyonunun başlatıcısı ve Anglikan Kilisesinin ilk başkanı olarak kabul edilir; • Henry Katolik öğreti ve kutsamalarda bir değişiklik getirmedi; • sınırlı değişim daha sonra aşamalı olarak yer aldı; • Anglikanizm Roma Katolikliği ve Protestanlık arasında bir via media olarak iki mezhebin bir sentezidir; • Anglikanların sayısı 2011 için 85 milyon kadardır; • Anglikan Kilisesi resmi İngiliz Devlet Kilisesi olarak evrensel bir karakter taşımaz ve etnik bir mezhebi andırır.

Windsor Castle

28 PÜRİTANİZM • İngiltere'de Katolik olan ve öyle kalan VIII. Henry'nin kaprisi ile başlayan 'Protestanlık' yarı-Katolik Anglikan Kilisesinin kurumsallaşmasında sonuçlandı. • Püritanizm 16 ve 17'nci yüzyıllarda İngiltere'de Anglikan Kilisesini Katolik papalığın artıklarından arındırmayı isteyen dinsel bir reform devimi idi. • Püritanlar İngiltere'de Reformasyonun Massachusetts Bay Kolonisinde Püritanlar. tamamlanmasını isteyen radikal İngiliz Protestanları idiler. • İçsel arınma deizme ve ateizme dek gidebilir; ama Püritanlar İncil'i ve Hıristiyan inancın pozitif içeriğini bütünüyle reddetmediler. • Calvinist tanrıbilim, Lutheranizmden ayrı olarak, tözsel-dönüşümün salt simgesel olduğunu kabul etti. • Dışsal dinsel simgecilik (ikonlar, özel giysiler vb.) Püritanlar tarafından bütünüyle reddedildi. • Dışsal dinsel yetke bütünüyle reddedildi ve moral yargıda bireyin tam özgürlüğü kabul edildi. • Bu özgürlük ile, bireyin ve toplumun etik gelişme yönelimi için moral zemin sağlandı. • Püritan duyunç özgürlüğü ilkesi Püritanizme doğrudan doğruya politik karakter verdi. • Püritanlar İngiliz İç Savaşında ve Amerika'da kolonilerin kurulmasında belirleyici oldular. • Yarı-Katolik Anglikan Kilisesinin içeriden düzeltilemeyeceğine inanan "Ayrılıkçılar" ülkeden de ayrıldılar ve Hollanda'ya ve oradan Yeni Dünyaya göç ettiler (Pilgrimler).

29 İNGİLİZ PARLAMENTOSU 1. Normandialı William 1066'da yönetiminde bir "danışma kurulu" olarak feodal derebeylerinden ve dinadamlarından oluşan bir konsey kurdu. 2. 1215'te feodal derebeyleri Kral John'a bir "Magna Carta" ("Büyük Kart") imzalatarak vergi toplamada keyfi davranışını kısıtlamayı istediler. Bu iki olgu İngiltere Parlamentosunun kökeni olarak görülür (W). Ama ne feodal lordlar kalabalığı bir "parlamento" oluşturur, ne de erken çağlarda İngiltere ya da Avrupa'da bir "yurttaş toplumu" kavramı vardır. Demokrasi Atina'da ve Helenik kent-devletlerinde yalnızca "yurttaş"ların politik istenci idi, genel olarak "halk"ın değil. ÇAĞDAŞ İNGİLİZ PARLAMENTOSU 1. İngiliz politik dizgesi güçler ayrılığını tanımaz ve yasama ve yürütme güçlerini birleştirir. 2. Parlamento yasama gücüdür ve ayrıca tüm güçlerin üzerindeki egemen güçtür; Parlamentonun bileşenleri 1. Kraliçe — Parlamentonun "üye"sidir ve onun öğüt ve onayı ile davranır; İngiliz Silahlı Kuvvetlerinin baş komutanıdır; savaş açabilir; barış anlaşmaları yapabilir; ordunun eylemlerini yönetebilir. 2. Lordlar Kamarası (Üst) Lordlar Kamarasının üyeleri seçim yoluyla değil, atama ya da soy yoluyla belirlenir ve üyelerin bir bölümü Anglikan Kilisesinin piskoposlarıdır. Lordlar Kamarasının yalnızca "geciktirme gücü" vardır; Avam Kamarasından gelen yasaları veto edemez ve geri göndererek yasama sürecini geciktirebilir. 3. Avam Kamarası (Alt) Seçim yoluyla belirlenen 650 üyeden (MP) oluşur; KAVRAMLAR • bir tekerk egemen olarak uyrukları ile sözleşme yapmaz; • zora dayalı feodal sözleşmeler evrensel bir yasama gücü olan parlamentoya evrimlenmez; • monarşik istenç bölünmezdir; • yasama istenci (ya monarşi ya da parlamento) bölünmezdir; • İngiltere tarihinde ne monarşi ne de parlamento kavramına uygundur; • İngiltere tarihi monarşinin ve parlamentonun egemenlik yoksunlukları nedeniyle bir iç savaşlar tarihidir.

30 HOBBES VE ÖN-MODERN POLİTİKA • •

Hobbes'un devlet kuramı öznel olarak önerilen bir modeldir ve nesnel-ussal insan doğası üzerine dayanan bir çözümleme girişimi değildir (ya da Hobbes'a göre "insan doğası" moral, etik, politik hiçbir belirlenime yetenekli değildir); Hobbes'un devlet kuramı nesnel değildir ve kişisel duygular tarafından belirlenir;

HOBBES'UN "FELSEFESİ" — • modern yurttaş özgürlüğünü tanımaz; • duyunç özgürlüğünü tanımaz ve inancı egemenin gücüne altgüdümlü kılar; • kendi istencini yasa yapan özgür yurttaş kavramından bütünüyle uzaktır; • "toplumsal sözleşme"yi toplumun kendi içinde yaptığı bir boyun eğme anlaşması olarak formüle eder; • 'insanı' moral bir varlık olarak kabul etmez; • böyle bir varlığın niçin bir devlete gereksinimi olduğunu açıklanmaz; • 'korku' üzerine kurulu bir 'politik felsefenin' anlamını açıklamaz; • "yurttaş toplumu"nu tanımaz. • • • • •

Hobbes'un saltık monarşi modeli bütün bir toplumu istençsizleştirecek, tüm bireysel eylemi ortadan kaldıracak, bütününde değişimi olanaksızlaştıracaktır; bu model ancak daha şimdiden varolan moral ve etik gerilik koşulu üzerine olanaklıdır. Orta Çağlar (5-15'inci yüzyıllar) İngilteresi politik istenci olmayan bir feodal toplum idi. Orta Çağlar İngilteresi duyunç özgürlüğünden yoksun bir serfler kitlesi idi (nüfusun %95 kadarı kırsal alanda feodal koşullar altında yaşıyordu). Bir monarşinin yokluğunda, ve bir feodal lordlar kalabalığı ortasında, yaşam güvensizlik, korku, şiddet ve iç savaş kültüründe daha ötesi değildi.

VIII. Henry'nin "Manastırların Dağıtılması" yasası gereği1540'ta kapatılan Gisborough Manastırının kalıntıları, North Yorkshire.

31 METAMORFİK HOBBES Hobbes Anglo-Saxon felsefecilikte sunulduğu gibi değildir. Hobbes'ta onun da ait olduğu kültüre göreli etik karakterini kazandıran Calvinist Püritanlarının eşitlikçi ve demokratik tinine benzer öğeler bulunmaz. Tam tersi bulunur. Hobbes Avrupa'nın demokrasiye yöneldiği bir çağda insanlara monarşiyi teklif eder. Hobbes'un felsefesi felsefe tarihinde benzersizdir. Tüm planları Orta Çağların karanlık denilen kültürünün terimlerinde belirlenir. Hobbes etik yaşamı, "iyi yaşam"ı bütünüyle yadsır ve yarı-pagan Katolik Kilisesinin günahkar insanlık üzerinde doğrudan uyguladığı tanrısal gazabın sesini yükseltir. Onda "devlet" etik bir karakter taşımaz ve yalnızca imparatorların uyruklarının yaşamını da görkemli kılan "büyük" ya da "muhteşem" gibi sanlarından yoksun bir korku aygıtıdır. Hobbes'un devleti politik bir 'cisim' yapan ve 'özdeksel' bir Tanrı konutlayan felsefesi haklı olarak "özgünlüğü" ile dikkati çeker ve çarpıcı bir grotesk karakter sergiler. Onda Devlet klasik dönemin politik kuramlarında, Platon ve Aristoteles'te olduğu gibi etik bir yapı değil, ve Yasa keyfi gücü ve tiranlığı dizginlemenin bir aracı değildir. Tam tersine, onda devlet moral ve etik karakterden yoksun bir "politik cisim," bir korku kültüründen türetilen bütünüyle dizginsiz bir güçtür. Ve İngiltere'nin ön-modern tarihi Hobbes'un betimlediği türde saltık yetkiler ile donatılı bir tiran-krallar çokluğu ile ünlüdür. Eğer bu feodal barbarlara "kral" demek geçerli ise, Hobbes'un yazıları da eşit kolaylıkla "politik felsefe" adını hak edecektir. Hobbes'un "politik cismi" Stoacılarda olduğu gibi, Cicero'da olduğu gibi bir "doğal yasa" ya da "doğal hak" kavramı altında duran bir devlet değil, moral ve evrensel değildir. Ne bir anayasa üzerine dayanır, ne de egemenin kendisinin de üzerinde duran bir yasa üzerine. Egemen moral olarak yanılması olanaksız bir tirandır. Hobbes'un "politik felsefesi" insanları kurtarma uğruna onların tüm haklarını gasp eden ideolojik programlarda bir koşutunu bulur. Eğer Hobbes'un bir "insan doğası" kavramını doğruladığı kabul edilirse, açıktır ki bu "insan doğası" insanın kendisine düşmandır. Ama bu sözde "politik felsefe" kolayca materyalist, misantropik ve irrasyonel karakteristiklerinden bağışlanır ve minimal dürüstlükten yoksun yorumcunun keyfine göre modern dönemin ona uymayan nitelikleri ile donatılır. Etnik Anglo-Saxon felsefecilik egemenliği altına aldığı akademik dünyaya Hobbes'un korkusunu yaşatır. Anglo-Saxon pozitivist geleneğin ezici yaygınlığı ve entellektüel terörü karşısında, bu 'felsefe'ye yönelik eleştirilerin etkisi zayıftır.

32 Bentham ve Austin'i izleyen yararcıların ve Hart'ı izleyen legal pozitivistlerin çalışmaları Hobbes'u da

yaratmış olan aynı nihilist ikliminin yaratıları olmada birleşir. Burada moral ve evrensel bir devlet kuramı yoktur çünkü "moral" ve "evrensel" kavramlarının kendilerine izin verilmez. Pozitivizm moral göreliliğe götürür ve saltık bir ölçüt tanımadığı için her moral yargıyı kendi için geçerli sayar. Böyle kaygan türlülük zemininde yasanın evrenselliği ve dolayısıyla yasa karakterinin kendisi silinir. Bu kuramcılık için büyük öncül özgürlüğün reddedilmesi ve özence ya da keyfi istence indirgenmesidir. Bu istençsizlik zemininde, etik-dışı kültür sıradan bilincin realitesini tanımlar ve pozitivizmin akademik yaygınlığı bu kültürel tabloyu aklar. Hobbes'un De Cive ve Leviathan'da betimlenen totaliter "politik cismi" istençsiz uyrukların tüm haklarını egemene terk etmeleri konusunda bir 'sözleşme' üzerine dayanır — sanki haklarının bilincinde olmayan insanlar haklarından vazgeçebilirmiş gibi, ya da sanki özgür insanlar özgürlüklerini unutabilirmiş gibi. Hobbes için "devlet" insan yapımı bir öznel bir kurgudur, "doğal hak" kuramcılarının düşündükleri türde nesnel-ussal bir etik yapı değil.

Stanford Encyclopedia of Philosophy • "The 17th Century English philosopher Thomas Hobbes is now widely regarded as one of a handful of truly great political philosophers, whose masterwork Leviathan rivals in significance the political writings of Plato, Aristotle, Locke, Rousseau, Kant, and Rawls." (Stanford Encyclopedia of Philosophy) Hobbes and his Critics, John Bowle (1969) • "He was a radical sceptic, with a cynical view of human nature." • "Anticipating Bentham and Austin, he wished to base social morality simply on positive law." • "Hobbes was more of a materialist than Descartes (!)." • "Hobbes' outlook was, therefore, utilitarian and he may be regarded as a forerunner of the Benthamite school of political thought." • "Mind is 'but a mere whiffling, evanid and fantastic thing; so that the most absolutely perfect of all things in the universe is grave, solid, and substantial senseless matter'. " • "For Hobbes, government created moral values." • "The Hobbesian nature of man, says Bramhall, is a libel on human nature — 'worse than the nature of bears or wolves.'"

Voltaire

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Adlar

Voltaire

Frederick Copleston

Gördük ki hem Fontenelle ve hem de Maupertuis evrensel dizgenin Tanrının varoluşunu sergilemekte olduğuna inanıyorlardı. Montesquieu de Tanrıya inanıyordu. Ve Voltaire de. Adı yalnızca bir kurum olarak Katolik Kiliseye ve dinadamlarının eksikliklerine karşı değil ama Hıristiyan öğretilere karşı da sert ve alaycı saldırılarıyla birlikte anılmaktadır. Gene de bu onun bir tanrıtanımaz olmadığı olgusunu değiştirmez.

Daha sonra adını M. de Voltaire olarak değiştirecek olan François Marie Arouet (1694-1778) çocukluğunda Paris'de Louis-le-Grand Jesuit kolejinde eğitim gördü. Bastille'e iki ziyaretten sonra 1726'da İngiltere'ye giderek 1729'a dek orada kaldı. Ve İngiltere'de kalışı sırasındadır ki Locke ve

Newton'un yazıları ile tanıştı ve Felsefi Mektuplar'ında açıkça görüldüğü gibi İngiliz yaşamındaki göreli özgürlüğe karşı hayranlık duyguları geliştirdi.25 Başka bir yerde Voltaire belirtir ki Newton, Locke ve Clarke Fransa'da baskıya uğrayacak, Roma'da hapsedilecek, ve Lizbon'da yakılacaklardı. Bununla birlikte, hoşgörü için bu coşkusu 1761'de üç rahibin Lizbon'da dinadamlarına karşı olan hükümet tarafından yakıldığı haberini işittiği zaman bunun onda yarattığı derin doyum duygusunu anlatmasının önüne geçemedi.

Voltaire 1734'de Cirey'e gitti ve orada o sıralar yayınlamamayı daha uygun bulduğu Metafizik Üzerine İnceleme'sini yazdı. Newton'un Felsefesi başlıklı çalışması 1783'de çıktı. Voltaire felsefi düşüncelerinin çoğunu Bayle, Locke ve Newton gibi düşünürlerden aldı; ve bu düşünceleri duru ve nükteli yazılarda sunmada ve onlara Fransız toplumunun anlayabileceği bir biçim vermede hiç kuşkusuz başarılıydı. Ama belli bir derinliği olan bir filozof değildi. Locke'dan etkilenmiş olmasına karşın, bir filozof olarak onunla aynı düzeyde değildi. Ve Newton üzerine yazmış olmasına karşın, kendisi bir matematiksel fizikçi değildi.

1750'de Voltaire Büyük Frederick'in çağrısı üzerine Berlin'e gitti, ve 1752'de Maupertuis üzerine Doktor Akakia başlıklı yergisini yazdı. Bu yergi Frederick'in hoşuna gitmedi; ve filozof ile kral koruyucusu arasındaki ilişkiler gerginleştiği için, Voltaire 1753'de Berlin'den ayrılarak Cenova yakınlarına yerleşti. Önemli yapıtı Essai sur les moeurs 1756'da çıktı.

Voltaire 1758'de Ferney'de bir mülk eldindi. Candide 1759'da, Hoşgörü Üzerine İnceleme 1763'de, Felsefe Sözlüğü 1764'de, Bilgisiz Filozof 1766'da, Bolingbroke üzerine bir çalışma 1767'de, Tanrıtanırcıların İnanç Bildirimleri 1768'de çıktı. 1778 yılında oyunu Irëne'in ilk sahnelenişinde bulunmak üzere Paris'e gitti ve başkentte olağanüstü bir alkış tufanı ile ödüllendirildi. Ama ilk sahnelenişin üzerine çok geçmeden Paris'te öldü.

1829-34 Beuchot yayımında Voltaire'in toplu yapıtları yaklaşık yetmiş cilt oluşturur. Bir filozof, oyun yazarı, ozan, tarihçi ve romancıydı. Bir insan olarak hiç kuşkusuz pek çok iyi yanı vardı. Oldukça güçlü bir sağduyu taşıyordu; ve türe sorunlarında bir reform uygulaması için duyduğu istek, karışık güdüler tarafından esinlendirilmiş olsalar da belli türel haksızlıkları kamu oyunun gözleri önüne getirmek için gösterdiği çabalarla birlikte, belli bir insanca duygu düzeyini gösterir. Ama bütününde alındığında karakteri özellikle hayranlık duyulabilecek bir türde değildi. Kendini beğenmiş, kinci, kinik ve anlıksal olarak ilkesizdi. Maupertuis, Rousseau ve daha başkalarına yönelttiği saldırılarının ona saygınlık kazandırdıklarını söylemek güçtür. Ama hiç kuşkusuz karakter bozuklukları üzerine söyleyebilecek olduğumuz hiçbir şey yazılarında Fransız Aydınlanmasının tinini parlak bir biçimde toparlamakta olduğu olgusunu değiştiremeyecektir.

Newton felsefesinin öğeleri üzerine çalışmasında Voltaire Kartezyenizmin doğrudan doğruya Spinozacılığa götürdüğünü ileri sürer. ‘‘Pekçok insan tanıdım ki Kartezyenizm onları şeylerin enginliğinden başka hiçbir Tanrının olmadığını kabul etmeye götürmüştür, ve, tersine, hiçbir Newtoncu görmedim ki en sağın anlamda bir tanrıtanırcı olmasın.’’26 ‘‘Newton'un bütün felsefesi zorunlu olarak herşeyi yaratan ve herşeyi özgürce düzenleyen bir En-Yüksek Varlığın bilgisine götürür.’’27 Eğer bir boşluk varsa, özdek sonlu olmalıdır. Ve eğer sonlu ise, olumsal ve bağımlıdır. Dahası, çekim ve devim özdeğin özsel nitelikleri değildirler. Bu yüzden Tanrı tarafından getirilmiş olmalıdırlar.

Metafizik Üzerine İnceleme'sinde Voltaire Tanrının varoluşu için iki uslamlama çizgisi önerir. Birincisi sonsal nedensellikten yola çıkan bir tanıtlamadır. Dünya bir saate benzetilir; ve Voltaire ileri sürer ki, tıpkı kolları zamanı belirten bir saati gören birinin onun zamanı göstermek amacıyla

bir başkası tarafından yapılmış olduğu vargısını çıkarması gibi, Doğanın gözleminden de onun anlıklı bir Yaratıcı tarafından yapılmış olduğu vargısı çıkarılmalıdır. İkinci uslamlama Locke ve Clarke tarafından saptanan çizgiler üzerinde olumsallıktan bir uslamlamadır. Bununla birlikte, daha sonra Voltaire bu ikinci uslamlamayı bir yana bırakarak kendini birinciye sınırladı. Felsefe Sözlüğü'nde tanrıtanımazlık üzerine yazısının sonunda şunları söyler: ''filozof olmayan geometriciler sonsal nedenleri yadsımışlardır; ama gerçek filozoflar onları kabul ederler. Ve, çok iyi bilinen bir yazarın söylediği gibi, bir din hocası Tanrıyı küçük çocuklara bildirirken, Newton Onu bilgeler için tanıtladı.'' Ve Doğa üzerine makalesinde yalnız başına alındığında hiçbir toparlama evrensel uyumu ya da dizgeyi açıklayamaz diyordu. ''Beni Doğa olarak adlandırırlar, ama ben tümüyle sanatım.''

Ama gerçi Voltaire sonuna dek Tanrının varoluşuna duyduğu inancı sürdürmüş olsa da, dünyanın Tanrı ile ilişkisi üzerine görüşleri belli bir değişime uğradılar. İlkin az çok Leibniz ve Pope'un evrensel iyimserliklerini paylaşıyordu. Böylece Newton üzerine çalışmasında dünyadaki kötülük yüzünden Tanrıyı yadsıyan tanrıtanımazdan söz ederek belirtir ki,iyi ve iyi-lik terimleri ikircimlidir. ''Seninle ilişkisinde kötü olan genel dizgede iyidir.''28 Yine, kurtlar koyunları yer ve örümcekler sinekleri yakalar diye Tanrının varoluşu konusunda usun bizi götürdüğü vargıları bir yana mı bırakacağız? ''Görmüyor musun ki, tersine, sürekli olarak yenip yutulan ve sürekli olarak yeniden üretilen bu sürekli kuşaklar evrenin tasarına girerler?''29

Bununla birlikte, büyük acılar getiren 1755 Lizbon depremi Voltaire'in dikkatini güçlü bir biçimde kötülük sorunu üzerine çevirdi. Ve bu olaya tepkilerini Lizbon'daki yıkım üzerine şiirinde ve Candide'de dile getirdi. Şiirde tanrısal özgürlüğü yeniden doğruluyor görünmektedir; ama geç yazılarında yaratılışı zorunluğa bağlar. Tanrı sonsuzluk içinde varolan ilk ya da en yüksek nedendir. Ama etkisiz bir neden kavramı saçmadır. Öyleyse dünya sonsuzluk içinde Tanrıdan doğuyor olmalıdır. Hiç kuşkusuz Tanrının bir parçası değildir, ve varoluşu için ona bağımlı olması anlamında olumsaldır. Ama yaratılış bengi ve zorunludur. Ve kötülük dünyadan ayrılamaz olduğu için, o da zorunludur. Öyleyse Tanrıya bağımlıdır; ama Tanrı onu ortaya çıkarmayı seçmiş değildir. Tanrıyı ancak eğer onu özgürce yaratmışsa kötülükten sorumlu tutabiliriz.

İnsana dönelim. Philosophie de Newton'da30 Voltaire, Locke'u tanıyan pekçoklarının ona söylediklerine göre, Newton'un bir zamanlar Locke'a Doğaya ilişkin bilgimizin Tanrı için uzamlı bir şeye düşünme yetisini vermenin olanaksız olduğunu bildirebileceğimiz denli büyük olmadığını itiraf ettiğini belirtir. Ve yeterince açıktır ki Voltaire özdeksel-olmayan tözsel bir varlık olarak ruh kuramını gereksiz bir varsayım olarak görüyordu. Felsefe Sözlüğü'nde Ruh üzerine makalede ileri 'tinsel ruh' gibi terimlerin yalnızca bilgisizliğimizi örten sözcükler olduklarını ileri sürer. Yunanlılar duyusal ve anlıksal ruhlar arasına bir ayrım getiriyorlardı. Ama hiç kuşkusuz duyusal ruh diye birşey yoktur; ''o senin örgenlerinin deviminden başka birşey değildir.'' Ve usun yüksek ruhun varoluşu için bulabileceği tanıtlama alt ruhun varoluşu için bulabilecek olduğundan daha iyi değildir. ''Ancak inanç yoluyladır ki onu bilebilirsin.'' Voltaire burada kesin olarak tinsel ve ölümsüz bir ruh diye birşey yoktur demez. Ama görüşü başka bir yerde yeterince açık olarak ortaya koyulur.

Ruhbilimsel bir anlamda insan özgürlüğüne gelince, Voltaire görüşünü değiştirdi. Metafizik Üzerine İnceleme'de31 özgürlüğün olgusallığını bilincin tüm kuramsal karşıçıkışlara direnen dolaysız tanıklığına başvurarak savunuyordu. Bununla birlikte, Philosophie de Newton32başlıklı çalışmasında bir ayrım yapar. Belli sıradan sorunlarda, beni şu değil ama bu yolda davranmaya yönelten hiçbir güdüm olmadığı zaman, ilgisizlik özgürlüğünü taşıdığım söylenebilir. Örneğin, eğer

sola ya da sağa dönme konusunda bir seçim yapabiliyorsam, ve eğer birini yapmaya doğru hiçbir eğilimim ve ötekine karşı hiçbir isteksizliğim yoksa, seçim kendi öz istencimin sonucudur. Açıktır ki,'ilgisizlik' özgürlüğü burada oldukça sözel bir anlamda alınmaktadır. Özgür olduğumuz tüm başka durumlarda kendiliğindenlik denilen özgürlüğü taşırız; "başka bir deyişle, güdülerimiz varsa, istencimiz onlar tarafından belirlenir. Ve bu güdüler her zaman anlağın ya da içgüdünün son sonucudurlar."33 Burada özgürlük adda kabul edilir. Ama bu ayrımı yaptıktan sonra, Voltaire şunları söylemeye geçer: "Herşeyin nedeni vardır; öyleyse senin istencinin de. Öyleyse hiç kimse kazanmış olduğu son düşüncenin bir sonucu olması dışında isteyemez. ... Bu yüzdendir ki bilge Locke özgürlük adını kullanmayı göze alamaz; özgür bir istenç ona bir kuruntudan başka birşey gibi görünmez. Kişinin istediğini yapma gücünden başka hiçbir özgürlük tanımaz."34 Kısaca, "kabul etmeliyiz ki özgürlüğe yönelik karşıçıkışlara bulanık bir diluzluğuna başvurmaksızın yanıt vermek pek olanaklı değildir; hüzünlü bir konu, öyle ki bilge insan bunun üzerinde düşünmekten bile korkar. Salt bir avutucu düşünce vardır: kişi hangi dizgeyi benimsiyor olursa olsun, eylemlerimizin hangi yazgıcılık tarafından belirlendiğine inanırsa inansın, her zaman sanki özgürmüş gibi davranacaktır."35 Daha sonraki bölümde Voltaire ilgisizlik özgürlüğüne yönelik bir dizi karşıçıkış getirmektedir.

Felsefe Sözlüğü'nde Özgürlük üzerine makalesinde Voltaire yuvarlak bir anlatımla bildirir ki ilgisizlik özgürlüğü "onu yaratanların kendilerinde de bulunmayan birşey, anlamsız bir sözcüktür." Kişinin istediği şey güdü tarafından belirlenir; ama kişi davranmada ya da davranmamada özgür olabilir, şu anlamda ki, yerine getirmeyi istediği eylemi yerine getirmesi gücü içinde olabilir ya da olmayabilir. "İstencin değil ama eylemlerin özgürdür; davranma gücün olduğu zaman davranmakta özgürsün." Bilgisiz Filozof'ta36 Voltaire özgür bir istenç düşüncesinin saçma olduğunu ileri sürer; çünkü özgür bir istenç yeterli güdüsü olmayan bir istenç olacak ve Doğanın izlediği yolun dışına düşecektir. Eğer "küçük bir hayvan, beş ayaklık boyuyla" evrensel yasa egemenliği karşısında bir kuraldışı olmuş olsaydı, bu çok tuhaf olurdu. Şansa bağlı olarak davranacaktı, oysa şans diye birşey yoktur. "Herhangi bir bilinmeyen nedenin bilinen etkisini anlatmak için bu sözcüğü yaratan biziz." Özgürlük bilincine ya da duygusuna gelince, bu istencimizdeki belirlenimcilik ile bütünüyle bağdaşabilirdir. Kişinin istenen eylemi yerine getirmeye gücü olduğu zaman dilediğini yapabilecek olduğundan daha çoğunu göstermez.

Belirlenimciliği öne sürmesi Voltaire'in ahlaksal yasa düşüncesini bir yana attığı anlamına gelmez. Herhangi bir doğuştan ahlaksal ilkenin olmadığı konusunda Locke ile anlaştığını bildiriyordu. Ama Tanrı tarafından öyle bir yolda oluşturulmuşuzdur ki, zamanın akışı içinde türenin zorunluğunu görmeye başlarız. Gerçekten, Voltaire ahlaksal kanıların değişkenliklerine dikkati çekmeye alışmıştı. Böylece Metafizik Üzerine İnceleme'de37 bir yerde erdem denilen şeyin başka bir yerde bir kusur olarak görüldüğünü belirtir, ve ahlaksal kurallar da tıpkı diller ve görenekler denli değişkendirler. Aynı zamanda "doğal yasalar vardır ki, insanlar dünyanın her yerinde bunlar konusunda anlaşmak zorundadırlar."38 Tanrı insanı vazgeçilemez belli duygularla donatmıştır ki, bunlar, sonsuza dek sürecek olan bağlar olarak, insan toplumunun temel yasalarını yaratırlar. Temel yasanın içeriği oldukça sınırlı görünmektedir ve başlıca başkalarını incitmemekten ve birinin komşusunu ahlaksızca incitmediği sürece hoşuna gideni yapabilmesinden oluştuğu söylenebilir. Gene de, Voltaire nasıl her zaman deistik (ya da kendi deyimiyle teistik) bir konumu sürdürmüşse, yine öyle ahlaksal bir göreciliğe de hiçbir zaman bütünüyle teslim olmamıştır. Pascal'da bulunabilecek türde derin bir dinsel duygu hiç kuşkusuz Voltaire'e özgü bir özellik değildi; ne de yüksek bir ahlaksal idealizme inandığı söylenebilir. Ama tanrıtanımazlığı nasıl yadsımışsa, aşırı

törel göreciliği de yadsımıştır.

Voltaire'in insan özgürlüğü ile ilgili olarak ruhbilimsel bir anlamda belirlenimci bir konumu benimsemeye başladığını söylemiştik. Aynı zamanda politik özgürlüğün de kararlı bir savunucusuydu. Locke gibi, Devlet tarafından saygı duyulması gereken bir insan hakları öğretisine inanıyordu; ve, Montesquieu gibi, İngiltere'de yürürlükte olan özgürlük koşullarına hayranlık duyuyordu. Ama politik özgürlük ile ne demek istediğini anlamak zorunludur. Kafasında herşeyden önce bir düşünce ve anlatım özgürlüğü vardı. Başka bir deyişle, birincil olarak le plilosophelar için kazanılacak özgürlükle ilgileniyordu, en azından Voltaire ile anlaştıkları ölçüde. Halk egemenliğini geliştirmeyi istiyor olma anlamında bir demokrat değildi. Hiç kuşkusuz bilimsel ve ekonomik ilerleme için zorunlu olduğunu düşündüğü hoşgörüyü savunuyordu; ve tiransal despotizmden nefret ediyordu. Ama Rousseau'nun eşitlik konusundaki düşüncelerini alaya alıyordu, ve ideali filozofların etkileriyle aydınlatılmış iyiliksever bir tekerk ideali idi. Hayalperestlere ve idealistlere güvenmiyordu; ve mektuplaşmaları göstermektedir ki onun görüşünde ayaktakımı—ki halkı böyle adlandırmak hoşuna gidiyordu—her zaman bir ayaktakımı olarak kalacaktı. Özgürlük ve hoşgörü için daha iyi koşullar ve türel sorunlarda daha iyi ölçünler pekala Fransız tekerki altında da elde edilebilirdi, yeter ki Kilisenin gücü kırılmış ve felsefi aydınlanma Hıristiyan inak ve boşinançların yerini almış olsun. Voltaire hiç kuşkusuz hiçbir zaman kurtuluşun halktan ya da şiddete dayalı bir ayaklanmadan gelebilecek olduğunu düşünmemişti. Bu yüzden, gerçi yazıları Devrim için zeminin hazırlanmasına katkıda bulunmuş olsalar da, Voltaire'i Devrimi edimsel olarak alacak olduğu biçim içersinde istekle bekliyor ya da bilinçli olarak onu geliştirmeyi amaçlıyor olarak sunmak büyük bir yanılgı olacaktır. Düşmanı tekerk değil ama dinadamları sınıfıydı. Montesquieu'nün 'güçlerin ayrılığı' ilkesini savunma anlamında anayasanın özgürleştirilmesiyle ilgilenmiyordu. Ve gerçekte giderek denebilir ki dinadamlarının etkisinden kurtarılması anlamında tekerkin gücünün arttırılmasından yanaydı.

Bu yorumlar Voltaire'in ilerlemenin bir düşmanı olduğunu imliyor olarak anlaşılmamalıdır. Tersine, Voltaire ilerleme düşüncesinin en etkili yayıcılarından biriydi. Ama terim onun için usun egemenliği, e.d. anlıksal, bilimsel ve ekonomik ilerleme anlamını taşıyordu, politik ilerleme anlamını değil, eğer bununla demokrasiye ya da halk yönetimine bir geçiş anlaşılıyorsa. Çünkü bilimde, sanatta ve düşüncelere karşı hoşgörüde ilerlemeyi geliştirmesi en olanaklı güç aydınlanmış tekerkin yönetimiydi.

Montesquieu'nün kuramlarının bu bölümde irdelenmiş olmaları olgusuna karşın, Voltaire'in tarih konusundaki görüşlerini tarih felsefesinin doğuşunu ele alan bölüme bırakmayı öneriyorum.

Notlar

25Voltaire büyük bir hayranlık duymasına karşın Hume ile hiçbir zaman karşılaşmadı. Kendi payına Hume da Fransız felsefeciye karşı tutumunda pek yakınlık göstermedi, gerçi Voltaire Ferney'deyken ona Paris'ten olumlu bir mektup yazma konusunda inandırılmış olsa da.

26Philosophie de Newton, I, 1.

27A.g.y.

28A.g.y.

29Philosophie de Newton, I, 1.

30I, 7.

317.

32I, 4.

33Philosophie de Newton, I, 4.

34A.g.y.

35A.g.y.

3613.

379.

[COPLESTON: AYDINLANMA: FRANSIZ AYDINLANMASI: BÖLÜM I: FRANSIZ AYDINLANMASI (1)]

Çeviren Aziz Yardımlı • (C) İDEA YAYINEVİ 1989-1996

İdea Yayınevi / 2014

Bilgi, mantık ve yöntem

Bilgi, kavram ve doğruluk

10. YARGININ KAVRAMI YA DA MANTIĞI; ÖNERME

Kaynak · İdea

Yargı gerçekte kavramın açınımı, kavramın tikelleşmesidir, evrensel, tikel ve tekillik olarak kendi ile bağıntısıdır (bunlar simgesel mantıkta "niceleştiriciler" olarak formüle edilir); önerme yargı kavramının görgül bilinçteki ya da dildeki anlatımıdır. Özne ve Yüklem bağıntısı Koşaç tarafından kurulur. Dolaylı kılıcı etmen olan boş Koşaç önermeyi ayırdığı denli de birleştirir; ayrımı olduğu denli de özdeşliği bildirir. Tasımda önermenin eksikliği, uçların göreli bağımsızlığı ortadan kaldırılır ve koşacın yeri medius terminus tarafından doldurulur.

Önermede "koşaç" özne ve yüklemin eşitliğinden ya da birliğinden değil, ama, daha derin gerçek mantıksal düzlemde, kavramın tikelleşmesinde kendinde kalmasından, örneğin tekilin kendinde o denli de evrensel olmasından gelir. Pozitvizim "metafiziksel" dediği bu mantıksal-kavramsal bağıntılara yabancı kaldığı sürece yalnızca çabalar, ama hiçbir zaman yargı ve tasım üzerine bilgiye ulaşamaz. Koşaç bir bakıma yargıda kavramın yarılmasına, kendine dışsallaşmasına karşı çıkar ve özdeşliği yeniden kurar. Önermede özne ve yüklem bağıntısı ise nereden türediği bilinmeyen pozitif bir veri olarak kabul edilir.

Evrensel salt kendi başına duran kavram değildir. Evrensel tikelin evrenselidir ve onu kendi altında kapsar; eğer tikeli evrenselin karşıtı olarak görürsek, bu karşıtlık bağıntısı eşit ölçüde birlik bağıntısıdır, iki karşıt uç eşit ölçüde birdir, ve bu birliğin kendisi mantıksal olarak tekil olana ilerlemedir.

16) ANLAM: ÖZEL ADLAR

Kaynak · İdea

Frege locates the source for the "complete failure" in his earlier theory of extensions:

"One feature of language that threatens to undermine the reliability of thinking is its tendency to form proper names to which no object corresponds. … A particularly noteworthy example of this is the formation of a proper name after the pattern of 'the extension of the concept a' … . I myself was under this illusion when, in attempting to provide a logical foundation for numbers, I tried to construe numbers as sets. (Ibid., p. 269)"

18. GERÇEKLİK VE DOĞRULUK; VE TÜRKÇE

Kaynak · İdea

Türkçe'de de "gerçek" sözcüğü Kavram ve Olgusallığın birliğini anlatır, örneğin "gerçek insan," "gerçek dost," "gerçek bir sanat yapıtı," "gerçek bir roman" dediğimizde olduğu gibi. Burada anlatılmak istenen şey olgusal nesnenin kavramına uygun olduğudur, nesnenin fiziksel, duyusal, özdeksel olduğu değil.

"Gerçek" sözcüğü realitenin, olgusallığın kavramına, ideale yakın olduğunu anlattığı düzeye dek ussallığı anlatır ve yüksek bir sözcüktür. Ama kültüre köylülük tini yayılırken, eğitimsiz gelenek bilinci kültürün tüm dokularının içine işlerken dil de bu bozulmadan ve düşüşten etkilenir,

düşünceden uzaklaşır. Derin düşünmeyen, salt anlak düzleminde bile olsa kavramsal çözümleme yapmayan bir kültürün dili de yüzeyselleşir, özsel kavramlar, öz-kavramları dilden çekilmeye, ve görüngüsel olan, duyusal olan, giderek özdeksel olan gerçek olanın değerini kazanmaya başlar. Böyle duyusal bilinç giderek tinsel olanın bile gerçekliğinden kuşku duymaktan kaçınamaz, materyalizme sarılır, çünkü moral olan, törel olan, estetik olan onun için henüz gerçek olmayan, henüz "değersiz," "anlamsız," "saçma" olandır. Onun için gerçek olan önündeki sonlu, değersiz, önemsiz nesnedir. Bu aynı bilinç felsefi kültüre de el attığı ve yüzeyselliğine felsefi anlatımlar verdiği zaman varoluşçuluk ve fenomenalizm, nihilizm ve pozitivizm, ya da tümünün bileşkesi olarak postmodernizm gibi felsefe posaları önümüzdedir. Bunlar gündelik kültürde bilinçsizce anlatım bulan tinsel geriliğin bilinçli formülasyonlarını verirler, sıradan bilincin yükselemediği us, gerçeklik, bilgi, saltık gibi kavramların aslında geçersiz olduklarını, giderek öyle şeylerin hiç olmadıklarını bildirirler. Sıradana, geçici ve yitici ve değersiz olana, sonlu olana gerçeklik değeri yüklenmeye başlar.

"Doğruluk" ayrı bir kavramdır. Aslında sözcük geometrik doğruluk ve ahlaksal doğruluk da aralarında olmak üzere birçok ayrı kavramı anlatmak için kullanılır. İnsana uygulandığında "doğruluk" moral karakter ile ilgili iken, bilinçteki bir düşüncenin, bir tasarımın, bir önermenin vb. "doğru" olması ise anlattığı olgu, olay, fenomen vb. ile uyumlu olduğunu, ona karşılık düştüğünü belirtir. Gerçeklik nesnenin kavramına uygun olmasıdır, bir tasarımın nesnesine karşılık düşmesi değil. Bir olayı anlatan bir önerme "doğru" olabilir, ama ona "gerçek" demeyiz. (Ama örneğin İngilizce der. "Doğru" orada "gerçek" sözcüğünü de anlatan "true" ile anlatılır. Ya da "real man" fiziksel insanı değil ama "gerçek" insanı anlatır.)

"Gerçek" sözcüğü asıl anlamında fiziksel olanı değil, Kavramına uygun olanı belirtirken, derin düşünmeyen yüzeysel bilinç için yalnızca fenomenal/tasarımsal olan, yalnızca reel/olgusal olan, yani duyusal ve tekil olan gerçek olandır. Bu bilinç geçici, yitici olana, Kavramına uygun olmadığı için gerçekten var olmayana, oluşta olana "gerçeklik" der. Ve bu anlam hırsızlığını gizlemek için, hiç anlamadığı ve salt bu nedenle onda derinlik yanılsaması yaratan yabancı bir "hakikat" sözcüğünü "gerçeklik"ten boşalan yere geçirir. Bir ikon gibi gördüğü salt bir sesin ve simgenin arkasında anlamadığı ve anlatamayacağı belirsizliklere dalar, anlamsız, saçma, giderek abuk sabuk düşüncelere gömülerek bozuk benliğinde doğal dilini de bozar.

Düşünmeye yabancı doğal bilinç duyusal olanı varlık ile eşitler. Hiç kuşkusuz duyusal-olan vardır; ama duyusal-olan, duyusal deneyimin nesnesi olan o denli de olmama, yok olma, yokluk belirlenimini taşır. Oluştadır. Sürekli değişim içindedir. Ve değişimin, başkalaşmanın olanağı birşeyin kendinde kendi başkası da olması, sürekli olarak yitmesi, gerçekliğini yitirmesi, ve salt yok olmayıp başka birşey olarak ortaya çıkmasıdır. Oluş var olanın yokluğa ve yok olanın varlığa sürekli geçişidir.

Sık sık bilgisizce sözleri edilen Herakleitos ve Parmenides fenomenal dünyayı “Gerçeklik” olarak değil, çelişki ve akış dünyası olarak görürler. Gerçeklik onlar için değişmez Birdir, tanrısal Logostur. Görüngü dünyası değişen, gelişen, kendini sürekli olumsuzlayarak gerçek biçime doğru akışta olan doğal ve tinsel varoluş alanıdır, çünkü fenomen Kendisi olduğu gibi Başkası da olan, olumlu bir olgu olduğu denli kendi olumsuzu da olandır. Fenomenal dünya Gerçeklik değil, bir görüşler dünyasıdır, çünkü Görünen gerçekte olduğu gibi Olan değil ama olmadığı şey olan, Olmadığı olan, “gibi görünen”dir; ve orada, Realitede olan herşey yalnızca sanılandır, çünkü Varlığı salt bugün içindir ve yarın yoktur, ilksiz-sonsuz değildir ve geçici olmanın anlamı budur.

Sonluluğa, geçiciliğe tanrısal “Gerçekliğin” anlamını ve değerini vermek için bir kafanın aslında gündelik doğal bilincin de gerisine düşmesi gerekir, çünkü doğal bilinç bile şimdi var olan ama yarın var olmayacak olana “Gerçek” demeyi kabul etmez. Bir cisme, örneğin bir ağaca, taşa, toprağa “Gerçek” dendiğini yalnızca kimi sözde felsefe çalışmalarında buluruz. Ve tam olarak aynı yolda bir de mitolojide.

Bu saçmalığı normalleştirmek için arkadan gelmesi kaçınılmaz olan girişimler daha da çirkindir. Türkçe “Gerçeklik” sözcüğünü yasaklayıp yerine “Hakikat” gibi arkaik, yabancı bir sözcüğü geçirmek ve “Gerçekliği” yalnızca ve yalnızca görüngüsel olanı anlatmaya zorlamak, bu barbarlık yalnızca doğal dili bozmak değildir. Bu yapaylık Türk dilinin bütün bir tarihi boyunca bu en yüksek sözcükten ve en yüksek Kavramdan yoksun kalmış olduğunu, bütün bir sürecinde hiçbir zaman onu üretememiş olduğunu kabul eder. Ama açıktır ki onu üretemeyen yalnızca kendini onu kavramaya yeteneksizleştirmiş olan sözde entellektüeldir.

Gerçek olan var olandır, ve sözcüğün bu ontolojik imlemi onun Varoluş dünyası ile, Görüngü dünyası ile bağıntısını aklayan yandır. Ama Görüngü Varlığı olduğu gibi Yokluğu da kapsar; akıştadır; sürekli değişim içindedir, kalıcı değil, geçici ve yiticidir ve bu düzeye dek Gerçekliği geçici bir gerçekliktir, Gerçeklik değildir. Olgusallık, kapsadığı olumsuzlamadan ötürü, denmek istenen Kavramı çok daha uygun olarak anlatır. Olan, bir Olgu olan o denli de var olmamış olan, oluşmuş olan, ortaya çıkmış olandır. Sonludur.

Hiç kuşkusuz sağın anlamın beklenmediği yerde, gündelik konuşmada “gerçekleşme”den pekala söz edebiliriz, örneğin bir tasarın yaşama geçirilmesi, bir olgu olması, olgusallaşması durumunda olduğu gibi. “Gerçeklik” sözcüğünün bu anlamdaşlığa izin vermesinin zemini Görüngü olmanın, Varoluş olmanın kendisinde olumsuzu, yok olma olanağını olduğu gibi olumluyu, Varlığı da kapsıyor olmasıdır. Ama Varlığı ve Yokluğu birlikte kapsayan kavram Oluş sürecinden başka hiçbir yerde varolmayan Olgusallıktır, Realitedir.

Yabancı, arkaik “Hakikat” sözcüğü suçlu değildir. Yalnızca arkaik tınısı ile güzel değildir ve kendini Türkçe’nin ses uyumuna bırakmaz. Gene de “Hakikat = Gerçeklik” eşitliği geçerlidir. Ama kavramsız entellektüel “Gerçeklik” sözcüğünü yalnızca “fenomenal Olgusallığa” hapsetmeyi istediği ve bunu bir de Felsefe adına yapmayı istediği zaman, bu barbarcasına beceriksiz kafaya bütün bir tarihi boyunca Bilim adına, Felsefe adına, Güzel Sanat adına, İnsanlığın kendisi adına hiçbirşey yapamamış ve bu çirkinlik, yapaylık ve özsüzlük ile hiçbirşey yapamayacak olduğu anımsatılmalıdır. Kavramsız aydının karakteri her zaman yenilikten korkmak ve buna göre Yasaklayıcılık, Tutuculuk, Değişmeme, Gelişmeme olsa da, Dilin Özü bu despotik bilincin dokunamayacağı ussallığın ve güzelliğin kendisidir.

“Doğruluk” sözcüğünün kavramı da bu bağıntılar içinde kendini gösterir ve bilincimde bulunan bir düşüncenin, bir tasarımın bir olguya, bir fenomene karşılık düşmesini anlatır. "Şimdi kar yağıyor," dediğimde bu pekala doğru olabilir. Ama olmayabilir de. Olgu olanağın edimselleşmsi yoluyla olmuş olandır, ve böyle olarak değişimi, başkalaşımı asıl özünde kapsar. “Doğruluk” Kavramın değil, Tasarımın Olgu ile, Fenomen ile, Olgusallık ile bağdaşmasıdır.

Tepe-Notlar

2. Frege, Aritmetiğin Temelleri, § 3; A priori ve A posteriori

Gottlob Frege · Kaynak · İdea

§ 3

... O a priori ve a posteriori, sentetik ve analitik ayrımları, benim görüşümde, yargının içeriğini değil ama yargıda bulunmanın aklanmasını ilgilendirir. Böyle bir aklamanın olmadığı yerde, o bölümlemenin olanağı da yiter. Bir a priori yanılgı öyleyse tam olarak diyelim ki bir mavi kavram gibi bir saçmalıktır. Bir önermeye benim anlamımda a posteriori ya da analitik denirse, o zaman bilinçte önermenin içeriğini oluşturmayı olanaklı kılmış olan psikolojik, fizyolojik ve fiziksel koşullar üzerine yargıda bulunulmuş olmaz; ne de bir başkasının nasıl belki de yanlışlıkla onu doğru saydığı üzerine yargıda bulunulmuştur; tersine, onu doğru saymanın aklanmasının en derin temeli üzerine yargıda bulunulmuştur.

§ 3

... Jene Unterscheidungen von apriori und aposteriori, synthetisch und analytisch betreffen nun nach meiner*) Auffassung nicht den Inhalt des Urtheils, sondern die Berechtigung zur Urtheilsfällung. Da, wo diese fehlt, fällt auch die Möglichkeit jener Eintheilung weg. Ein Irrthum apriori ist dann ein ebensolches Unding wie etwa ein blauer Begriff. Wenn man einen Satz in meinem Sinne aposteriori oder analytisch nennt, so urtheilt man nicht über die psychologischen, physiologischen und physikalischen Verhältnisse, die es möglich gemacht haben, den Inhalt des Satzes im Bewusstsein zu bilden, auch nicht darüber, wie ein Anderer vielleicht irthümlicherweise dazu gekommen ist, ihn für wahr zu halten, sondern darüber, worauf im tiefsten Grunde die Berechtigung des Fürwahrhaltens beruht.

§ 3

... Now these distinctions between a priori and a posteriori, synthetic and analytic, concern, as I see it,* not the content of the judgement but the justification for making the judgement. Where there is no such justification, the possibility of drawing the distinctions vanishes. An a priori error is thus as complete a nonsense as, say, a blue concept. When a proposition is called a posteriori or analytic in my sense, this is not a judgement about the conditions, psychological, physiological and physical, which have made it possible to form the content of the proposition in our consciousness; nor is it a judgement about the way in which some other man has come, perhaps erroneously, to believe it true; rather, it is a judgement about the ultimate ground upon which rests the justification for holding it to be true.

*Bununla doğallıkla yeni bir anlam getirmeyi değil, ama yalnızca daha önceki yazarların, özellikle Kant'ın demek istediğini karşılamayı istiyorum.

*) Ich will damit natürlich nicht einen neuen Sinn hineinlegen, sondern nur das treffen, was frühere Schriftsteller, insbesondere Kant gemeint haben.

*By this I do not, of course, mean to assign a new sense to these terms, but only to state accurately what earlier writers, KANT in particular, have meant by them.

Bu yolla soru ruhbilimin alanından uzaklaştırılır ve eğer söz konusu olan matematiksel bir doğruluk ise matematiğin alanına gönderilir. Şimdi önemli olan şey tanıtlamayı bulmak ve onu geriye kök-doğruluklara dek izlemektir. Eğer bu yolda yalnızca genel mantıksal yasalar ve tanımlar ile karşılaşılırsa, o zaman elimizde analitik bir doğruluk vardır ki, bunda üzerine bir tanımın kabul edilebilirliğinin dayandığı önermelerin de dikkate alındığı varsayılır. Ama eğer genel mantıksal doğada olmayan ama tikel bir bilim alanı ile bağıntılı olan doğruluklardan yararlanmaksızın tanıtlamayı vermek olanaklı değilse, o zaman önerme sentetik bir önermedir. Bir doğruluğun a posteriori olması için tanıtlamasının olgulara başvuru olmaksızın, e.d.

evrenselikten yoksun olan ve belirli nesnelere ilişkin önesürümler kapsayan tanıtlanamaz doğruluklara buşvuru olmaksızın yapılması olanaksız olmalıdır. Öte yandan eğer tanıtlamayı kendileri ne bir tanıtlamaya yetenekli ne de gereksinen bütünüyle genel yasalardan yerine getirmek olanaklı ise, o zaman doğruluk a prioridir.*

Dadurch wird die Frage dem Gebiete der Psychologie entrückt und dem der Mathematik zugewiesen, wenn es sich um eine mathemathische Wahrheit handelt. Es kommt nun darauf an, den Beweis zu finden und ihn bis auf die Urwahrheiten zurückzuverfolgen. Stösst man auf diesem Wege nur auf die allgemeinen logischen Gesetze und auf Definitionen, so hat man eine analytische Wahrheit, wobei vorausgesetzt wird, dass auch die Sätze mit in Betracht gezogen werden, auf denen etwa die Zulässigkeit einer Definition beruht. Wenn es aber nicht möglich ist, den Beweis zu führen, ohne Wahrheiten zu benutzen, welche nicht allgemein logischer Natur sind, sondern sich auf ein besonderes Wissensgebiet beziehen, so ist der Satz ein synthetischer. Damit eine Wahrheit aposteriori sei, wird verlangt, dass ihr Beweis nicht ohne Berufung auf Thatsachen auskomme; d. h. auf unbeweisbare Wahrheiten ohne Allgemeinheit, die Aussagen von bestimmten Gegenständen enthalten. Ist es dagegen möglich, den Beweis ganz aus allgemeinen Gesetzen zu führen, die selber eines Beweises weder fähig noch bedürftig sind, so ist die Wahrheit apriori.*)

This means that the question is removed from the sphere of psychology, and assigned, if the truth concerned is a mathematical one, to the sphere of mathematics. The problem becomes, in fact, that of finding the proof of the proposition, and of following it up right back to the primitive truths. If, in carrying out this process, we come only on general logical laws and on definitions, then the truth is an analytic one, bearing in mind that we must take account also of all propositions upon which the admissibility of any of the definitions depends. If, however, it is impossible to give the proof without making use of truths which are not of a general logical nature, but belong to the sphere of some special science, then the proposition is a synthetic one. For a truth to be a posteriori, it must be impossible to construct a proof of it without including an appeal to facts, i.e., to truths which cannot be proved and are not general, since they contain assertions about particular objects. But if, on the contrary, its proof can be derived exclusively from general laws, which themselves neither need nor admit of proof, then the truth is a priori.*

*Eğer herhangi bir yolda genel doğrulukları tanırsak, o zaman böyle kök-yasaların olduğunu da kabul etmek zorunda kalırız, çünkü bir yasa temelinde olmadıkça salt tekil olgulardan hiçbirşey doğmaz. İndirgemenin kendisi bu yordamın bir yasanın doğruluğunu ya da hiç olmazsa onun için bir olasılığı temellendirebileceği biçimindeki genel önerme üzerine dayanır. Bunu yadsıyanlar için tümevarım ruhbilimsel bir fenomenden daha öte birşey değildir ki, insanları bir önermenin doğruluğuna inanmaya götürse de bununla bu inancı hiçbir biçimde aklamaz.

*) Wenn man überhaupt allgemeine Wahrheiten anerkennt, so muss man auch zugeben, dass es solche Urgesetze giebt, weil aus lauter einzelnen Thatsachen nichts folgt, es sei denn auf Grund eines Gesetzes. Selbst die reduction beruht auf dem allgemeinen Satze, dass dies Verfahren die Wahrheit oder doch eine Wahrscheinlichkeit für ein Gesetz begründen könne. Für den, der dies leugnet, ist die Induction nichts weiter als eine psychologische Erscheinung, eine Weise, wie Menschen zu dem Glauben an die Wahrheit eines Satzes kommen, ohne dass dieser Glaube dadurch irgendwie gerechtfertigt wäre

*If we recognize the existence of general truths at all, we must also admit the existence of such

primitive laws, since from mere individual facts nothing follows, unless it be on the strength of a law. Induction itself depends on the general proposition that the inductive method can establish the truth of a law, or at least some probability for it. If we deny this, induction becomes nothing more than a psychological phenomenon, a procedure which induces men to believe in the truth of a proposition, without affording the slightest justification for so believing.

5. FREGE'NİN SAYGI KAVRAMININ İÇERİĞİ

Kaynak · İdea

Sayı kavramı, Frege'nin kendi terimleri ile, bir "kavram," "bir kavramın altına düşen nesne," "kavramlar arasındaki eş-sayılılık" ve "bir kavramın uzamı" gibi bileşenlerden oluşur.

"Bir sayı bildirimi bir kavrama ilişkin bir bildirim kapsar" (AT, §§ 46, 55, 57.)

"(n + 1) sayısı F kavramına aittir, ama ancak F altına düşen ve n sayısının "F altına düşen, ama a olmayan" kavramına ait olacağı bir yolda oluşmuş bir a nesnesi varsa." (AT, § 55).

"F kavramına ait olan sayı "F kavramına eş-sayılı kavram" kavramının uzamıdır, ki burada bir F kavramına G kavramı ile eş-sayılı dedik, eğer iki yanın ikircimsiz bağlılaşımının o olanağı varsa." (AT, § 107.)

"Die Anzahl, welche dem Begriffe F zukommt, ist der Umfang des Begriffes „Begriff gleichzahlig dem Begriffe F“, indem wir einen Begriff F gleichzahlig einem Begriffe G nannten, wenn jene Möglichkeit der beiderseits eindeutigen Zuordnung besteht." Die Grundlagen der Arithmetik, § 107.)

"The Number which belongs to the concept F is the extension of the concept “concept equal to the concept F” where a concept F is called equal to a concept G if there exists the possibility of one-one correlation referred to above."

7. MATEMATİK VE DENEYİM

Kaynak · İdea

Pozitivizmin matematiği değil temellendirmek, anlamak için bile kavramsal yetkinliği yoktur. Pozitivist bilinç matematik yaparken, tıpkı törel yaşamında ve estetik deneyimlerinde de yaptığı gibi, enteresan düşüncelerini bir yana atar ve doğal usu ile düşünür.

Pozitivizme (ya da mantıksal görgücülüğe) göre tüm bilgi deneyim kökenli olduğu için, ve matematiğin bilgi verdiği kabul edildiği için, matematiksel bilgi de görgül olmalıdır. Ama matematiksel kavramlar görgül değildir. Duyusal olmamaları Çevrenin bilincinde yalancı-kavramlar olmaları ve realite ile ilgisiz olmaları anlamına gelir. Örneğin Carnap’a göre “olgular dünyasına ilişkin hiçbirşey söylemezler,” sanki olguların, özellikle uzay-zaman-özdek olgularının nicellik ile hiçbir ilgileri yokmuş gibi.

Matematiksel önermeler analitik olarak görülür. Bunun ne demek olduğunu sorgularsak, analitik teriminin kendisinin nasıl anlamsızlaştırıldığını ve bozulduğunu görürüz. Analiz totoloji olarak, geneleme olarak, ve matematiksel denklemler analitik olarak ve bu nedenle mantıksal olarak kabul edilir, çünkü mantıksal olmak kendi ile özdeş olmak olarak görülür. Viyana Çevresinin anlayışında "analiz" ancak birşeyin kendi kendisinden çözülmesi ya da ayrılması olabilir. Dil yanlışlarını düzeltmek için yola çıkan pozitivistlerin yaptıkları budur.

Matematiksel bildirimlerin olgusal gerçeklikleri (factual truths) anlatmadıkları ve görgül içerikten

yoksun oldukları kabul edilince, burada yine içerik teriminin dışsal bir tanım altında durduğunu ve özdeksel ya da fiziksel olarak anlaşıldığını görürüz. Gerçekte bir yandan bildirimin kendisi biçimdir ve böyle olarak bir içeriğin biçimidir. Öte yandan pozitivist klişelerden birine göre "dil realitenin resmidir," başka bir deyişle "resimsel" biçimde de olsa dil içerik olarak realiteyi alır.

Sayılar reel şeyler değildir. Ama matematiğin realiteye ilgisiz olduğu görüşü bütünüyle başka birşeydir çünkü doğanın, evrenin kendisinin nicelik belirleniminden soyutlanmasını gerektirir.

"Görgücülük her zaman tüm bilginin deneyim üzerine dayandığını ileri sürdüğü için, bu önesürümün matematikteki bilgiyi kapsaması gerekiyordu. Öte yandan, bu problem açısından ussalcıların "2 + 2 = 4"ün doğruluğunun olguların gözlemi üzerine olumsal olduğu biçimindeki eski görgücü görüşü reddetmede haklı olduklarına inandık — bir görüş ki aritmetiksel bir bildirimin belki de yarın yeni deneyimler tarafından çürütülebileceği yolundaki kabul edilemez görüşe götürecekti. Wittgenstein'ın anlayışı üzerine dayanan çözümümüz görgücülüğün savını yalnızca olgusal doğruluk için ileri sürmekten oluşuyordu. Karşıt olarak, mantığın ve matematiğin doğrulukları gözlem tarafından doğrulanma gereksiminde değildir, çünkü olgular dünyasına ilişkin herhangi birşey bildirmezler, olguların olanaklı her bileşimi için geçerlidirler." — Rudolf Carnap, Autobiography: §10: Semantics, s. 64.

"Since empiricism had always asserted that all knowledge is based on experience, this assertion had to include knowledge in mathematics. On the other hand, we believed that with respect to this problem the rationalists had been right in rejecting the old empiricist view that the truth of "2 + 2 = 4" is contingent on the observation of facts, a view that would lead to the unacceptable consequence that an arithmetical statement might possibly be refuted tomorrow by new experiences. Our solution, based upon Wittgenstein's conception, consisted in asserting the thesis of empiricism only for factual truth. By contrast, the truths of logic and mathematics are not in need of confirmation by observations, because they do not state anything about the world of facts, they hold for any possible combination of facts". — Rudolf Carnap, Autobiography: §10: Semantics, p. 64

Görgücülüğün deneyim ilkesi üzerine tüm bilgi deneyimden türediğine göre, matematiksel bilgi de deneyimden türetilmeli ve buna ayrıca "mantıksal doğruluk" denilen şeyi de eklenmelidir. Ama matematiksel ve mantıksal "bilgi" deneyime bağımlılıktan ayrılır. Sonuç matematiğin ve mantığın realiteden ayrılması, mantıksız ve matematiksiz bir realite kurgusunun yaratılmasıdır.

Tepe-Notlar

A priori

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

A priori

A priori

> A priori knowledge is knowledge that is known independently of experience (that is, it is non-empirical, or arrived at beforehand, usually by reason). It will henceforth be acquired through anything that is independent from experience.
>
> A posteriori knowledge is knowledge that is known by experience (that is, it is empirical, or arrived at afterward). (W.)

Viyana Çevresinin deneyimin, olgunun, fenomenin vb. daha baştan belirli ya da "kavram yüklü" olduğunu ve bu belirlenimi a priori kavramlar yoluyla kazandığını anlaması kendini ortadan kaldırması olacaktı. Kavramların deneyimden türediği sayıltısı görgücülük için kendisinin açıklamayı başaramadığı bir giz olarak kalır.

Sentez Mantıksal Mıdır? Zorunlu Mudur? Dışsal Bir Bağıntı Mıdır?

Sentez bir birlik, daha tam olarak tikel bir birliktir. Tikelliği ya da belirliliği birliğin dolaysız değil ama dolaylı, ya da yapay olmasını, yapılmasını ilgilendirir. Birlik verili değildir. Bu düzeye dek 'a priori' ya da önsel olması birliğin doğası ile tutarsızdır. Sentezin kendisi her durumda a posterioridir. Kant buna aldırmaz ya da böyle bir tutarsızlığı saptayamaz.

Sentez olmayabilir. Kimyasal elementler sentez dışında da ne iseler öyle kalırlar. Mantıksal bağıntı ontolojik olarak zorunludur. Kavram kendini karşıtı yoluyla belirler.

Eğer bilgi ya da yargı a priori olacaksa bağıntı deneyim ile ilgisiz olarak düşünülen iki a priori terim arasında olmalıdır, örneğin "Özdek kuvvettir," ya da "Uzay sonsuzdur," ya da "İstenç iyidir" vb. gibi. Burada kavramlar genellikleri ya da evrensellikleri içinde alındıkları için, soyutturlar ve görgül değildirler.

Viyana Çevresi kavramların a priori olmadıklarını, deneyimden türetildiklerini ve öyleyse a posteriori olduklarını kabul ettiğine göre, deneyime önsel ya da metafiziksel bilgi olamaz sonucunu çıkardı. Bilgi fiziksel olmalıydı (fizikselcilik ya da bilimselcilik). Ama böyle bilginin "bilgi" olma niteliği açıkça yadsındı ve görgül önermelerin dünyaya ilişkin bilgi vermedikleri kabul edildi.

Sentetik a priori bilgi, önerme, yargı vb.

KANT, Arı Usun Eleştirisi [B 18]

SENTETİK A PRİORİ YARGILAR; DOĞA BİLİMİ

2. Naturwissenschaft (Physica) enthält synthetische Urteile a priori als Prinzipien in sich. Ich will nur ein paar Sätze zum Beispiel anführen, als den Satz: daß in allen Veränderungen der körperlichen Welt die Quantität der Materie unverändert bleibe, oder daß, in aller Mitteilung der Bewegung, Wirkung und Gegenwirkung jederzeit einander gleich sein müssen. An beiden ist nicht allein die Notwendigkeit, mithin ihr Ursprung a priori, sondern auch, daß sie synthetische [B 18] Sätze sind, klar. Denn in dem Begriffe der Materie denke ich mir nicht die Beharrlichkeit, sondern bloß ihre Gegenwart im Raume durch die Erfüllung desselben. Also gehe ich wirklich über den Begriff von der- Materie hinaus, um etwas a priori zu ihm hinzuzudenken, was ich in ihm nicht dachte.

2. Doğa bilimi (physica) a priori sentetik yargıları ilkeler olarak kendi içinde taşır. Örnek olarak yalnızca bir iki önermeye değineceğim: ‘Cisimsel dünyanın tüm değişimlerinde özdek niceliği değişmeksizin kalır’; ve, ‘Tüm devim iletimlerinde etki ve tepki her zaman birbirlerine eşit olmalıdır.’ İki önermenin de yalnızca zorunlu ve dolayısıyla a priori kökenli olmakla kalmadıkları, ama sentetik de oldukları açıktır. Çünkü özdek kavramında onun kalıcılığını değil ama yalnızca kapladığı uzaydaki bulunuşunu düşünürüm. Öyleyse gerçekte özdek kavramının ötesine geçer ve ancak böylelikle onda düşünmediğim birşeyi ona a priori eklenmiş düşünürüm.

A priori knowledge has been a central topic in modern philosophy.

“A priori problemi” denilen şey, adlandırması ne denli ilgisiz olursa olsun, kendini başka birçok problemin biçiminde de gösteren şeydir. Nesnel dünyanın kavramsal belirlenimi ya da ontoloji

konusu bunlardan biridir.

Sorun gerçekte "a priori" değil ama Kavram-Realite ilişkisidir.
Önemli olan neyin öncelediği ve neyin öncelendiğidir. A priori anlatımının kullanımı sık sık bir alışkanlık sorunudur. Soyut olanı, evrensel olanı, düşünsel olanı, metafiziksel olanı, matematiksel olanı, değişmez olanı, kurgul-kavramsal olanı vb. anlatmak için kullanılır. Kavramsal olan a priori iken, görgül olan a posteriori olarak alınır.

Leibniz (Monadoloji § 33): “Analitik gerçeklikler zorunludur.”

Leibniz yanılıyor: Analiz bağıntı olarak zorunluk belirtmez. Analitik bağıntı pekala olmayabilir. Dilbilgisel önermedeki "Yüklem-Özne" bağıntısı mantıksaldır, ama bu nedenle önerme bir sentez değildir, ve özne yüklem ilişkisine sentetik yada analitik denmesi hiçbir biçimde gerekmez. Edimsel özne ve edimsel yüklem arasındaki ilişki olgu doğruluğu verir, mantıksal zorunluk değil.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Anlak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Anlak / Aziz Yardımlı

Anlama Yetisi (Anlak; Zekâ)

Anlama uslamlama ile bir değildir. Anlak (ya da Anlama Yetisi, Zekâ) evrenselin yetisidir. Anlama duyumsama ve algılama değildir ve salt duyumun ve duyusal-algının tekilliğinin üstünde ve ötesinde, düşünmenin gerçek öğesinin, evrenselin, ama soyut evrenselin işlevidir. Anlak nesnesini evenselleştirir, ya da daha doğrusu Anlağın nesnesini evrenselleştirmesi nesnenin Anlağın kendi kaynakları tarafından üretilmesidir. Anlama nesnenin anlığa alınması, 'ansallaştırılması,' düşüncenin evrensel öğesinde belirlenmesidir. Anlak nesnesinde gerçekte yalnızca ve yalnızca kendini anlar, çünkü anlama Anlağın kendi kategorilerinin işlevidir.

Anlak ve Çelişki
Anlama bir şeyin neden ya da etki, bir ya da çok, öz ya da biçim, nitelik ya da nicelik, bağıntı ya da yalınlık, olumlu ya da olumsuz vb. olarak evrenselin düzlemine alınmasıdır. Anlama karşıtlıktan nefret eder, çünkü anlama sonluluk kipindeki evrenselin, bir tekile indirgenmiş görülen evrenselin işlevidir. Birşeyin anlağı onun ya neden ya da etki, ya öz ya da biçim vb. olduğunu düşünür. Anlak bir nedenin neden olarak o denli de etki vb. olduğunu düşünmez.

Anlama yetisi Özdeşlik İlkesine göre etkindir, ya da anlak çelişkiyi yadsır. Gerçekten de sıradan, olağan, analitik düşünmede birşeyin kendisi olduğunu ve başkası olmadığını doğrularız.

Anlağın felsefe tarihinde en güçlü doğrulanışını Parmenides'te görürüz. Varlık vardır, ve Yokluk yoktur. İkisi birbirini saltık olarak dışlayan belirlenimlerdir. Eğer görüngü dünyası çelişkinin varlığını doğruluyorsa, eğer birşeyin iki karşıt yüklemi birden taşıdığı, eğer Görüngünün yalnızca var değil ama yok da olduğu, Varlığı olduğu gibi Yokluğu da kapsadığı gösteriliyorsa, o zaman Görüngü gerçek değildir, yalnızca bir sanı ya da görüştür, bir doksadır. Eleatikler analitik düşünceyi olduğu gibi diyalektiği de kavrayan derin düşünürlerdi. Görüngünün gerçek olmadığını ileri sürmede Herakleitos kadar haklı idiler. Yanıldıkları özsel nokta diyalektiği, karşıtların birliğini

yalnızca görüngüye, gerçek olmayana, var olmayana, özneye sınırlı bir belirlenim olarak görmeleriydi.

Birşey salt kendisi ise, aynı zamanda başkası da değilse, tüm değişim yadsınır, çünkü değişim Birşeyden Başkasına bir geçiştir, ve bu Oluş süreci Birşeyin aynı zamanda Başkası da olması ile olanaklıdır. Birşey = Birşey, A = A denklemi, bu anlak özdeşliği Birşeyin sonsuza dek Birşey kalmasını gerektirir.

Parmenides tüm varlığın özdeşlik olduğunu, hiçbir ayrım, hiçbir çokluk, hiçbir boşluk, hiçbir yokluk, hiçbir olumsuzlama içermediğini düşünüyordü. Zenon çokluğun, ayrımın, çelişkinin yalnızca bir sanı olduğunu, hiçbir olgusallığının olmadığını tanıtlayan sayısız tanıtlama geliştirdi. Devimin karşıtı ile, Dinginlik ile birliği içerdiğini gösterdi ve buna göre devimin olmadığını çünkü çelişkinin olgusal olmadığını düşünüyordu. Herakleitos diyalektiğin yalnızca öznel dünyaya değil, nesnelliğe de ait olduğunu kavrayan ilk düşünür oldu.

Anlak bireysel duyumlar ile değil ama evrenseller ile ilgilenir. Anlaşılan duyumsanan değildir. Anlaşılan tekil duyulurun düşünsel özü, fenomenin özselliğidir. Anlaşılan Benin doğasına götürülür. Ben ise bu tekil Ben değil ama evrensel Ben, aslında evrenselin kendisidir.

Us

Bilinç Us değildir. Us kavramın öznelliğinin onun nesnelliği ile birliğidir. Daha açık olarak, ussal olan var olan ile birdir, salt kendinde değil ama edimsel olandır, ve doğal us bile onun için ussal olmayanın edimselliğinin ileri sürülmesini mantıksız görerek bunu olanaklı en büyük dikbaşlılıkla yadsır. Us yeteneği kavram yeteneğidir, ve ussallık doğal bilinç için kavramın biricik edimsellik, biricik gerçek varlık olduğunun sezgisidir. Felsefenin usu öznellik ve nesnelliğin birliği olarak açındırması doğal bilincin bu bilinçsiz kanısının bilincidir.

Evrenin özünün Us olduğu önesürümü (Anaxagoras) onun özünün bilinç olduğu, olgusal evrenin öznel bilinç tarafından yaratıldığı anlamına gelmez (Özdekçi bakış açısından düşünen Friedrich Engels böyle anlar). Varlığın ussallığı felsefenin bakış açısıdır. Ama ussallığı salt öznellik olarak görmek görgücülüğe aittir ve onun bakış açısından Varoluşun ussallığı onun öznelliği, bir görüngü olması anlamına gelir.

Us ile karşıtlık içinde anlama yetisi ya da anlak salt öznelliktir. Anlağın evrenselin nesnelliğini yadsıması nesnelliği duyusal, özdeksel, dışsal olarak almasına bağlıdır. Evrensel hiç kuşkusuz özneldir. Ama yalnızca öznel değil. Evrensel öznel olmasından daha yüksek ve güçlü bir anlamda nesneldir çünkü özneye bağımlı değildir.

Anlak Analitiktir.

A-MB. § 80

Ek. ... "Anlağın etkinliği genel olarak içeriğine evrensellik biçimi vermekten oluşur; ve dahası Anlak yoluyla koyulan evrensel soyut bir evrenseldir ki, böyle olarak katı bir biçimde tikelin karşısında tutulur, ama bu yolla aynı zamanda kendisi de yine bir tikel olarak belirlenir. Nesnelerine karşı ayrıştırıcı ve soyutlayıcı bir yolda davranan Anlak bu nedenle her zaman somut olanla ilgilenen ve onda durup kalan dolaysız sezginin ve duyumun karşıtıdır."

Analitik düşünme yetisi anlığın zorunlu bir işlevidir ve entellektüel etkinlikte bu yetinin zorunlu ve özsel bir yeri vardır. Herşeyden önce analitik düşünme diyalektik düşünmenin başlangıç noktasıdır. Bunun dışında, analitik düşünme kendi uğruna da zorunludur, çünkü deneyimin sentezini öğelerine ayrıştırmak ve onları derin düşüncenin dışsal da olsa bağıntılama işlevine sunmak ancak anlağın

soyutlama işlevi yoluyla temelinde olanaklı olur.

Anlağın Özdeşliğe takılması analitik düşünmenin doğasından gelir, çünkü bu düşünme analitik ya da soyut evrenseli nesnesi olarak alır ve bu ise başkası değil ama yalnızca kendisidir:'A = A.

Anlak Ayırıcı, Soyutlayıcı Derin-Düşünmedir.

Derin düşünce gerçekten de dolaysız duyusal nesnellik alanını aşan, Öz alanına giren düşüncedir. Gerçekten de bu derinlikte evrenselle ile ilgilenir, çünkü onları dışsal bağıntılarından soyutlar, yalıtılmış olarak ele alır. Ama derin düşüncenin mantığı, bağıntılama etkinliği dışsallık mantığıdır ve hangi kavramın hangi kavram ile bağlanacağına karar verirken davranışını sağın diyalektik düşünce değil, ama bütünüyle öznel ölçütleri belirler.

Hegel bu pasajda Kant'ın bu analitik düşüncesinin daha sonra kendini gösterecek olan pozitivizm ile akrabalığına da değinir. Bu sağlam sağduyu Usa karşı dönerek bilginin içeriğini ancak ve ancak duyusal algıdan türettiğini ileri sürer. Pozitivizm son ölçütü olarak duyu verilerini (protokol tümceleri) aldığı zaman gerçekte bütünüyle öznel olana dayanmakta olduğunu anlamayan düşünce saflığıdır.

MB (B) Giriş.

Mantığın Genel Kavramı

Ama derin-düşünen anlak felsefeyi denetimi altına aldı. Başka bakımlardan bir belgi olarak kullanılan bu anlatımın neyi anlattığını sağın olarak bilmemiz gerekir; onunla genel olarak soyutlayıcı ve dolayısıyla ayırıcı ve ayırmasında direten anlak anlaşılır. Usa karşı döndüğünde sıradan sağduyu olarak davranır ve gerçekliğin duyusal olgusallık üzerine dayandığı, düşüncelerin yalnızca düşünceler olduğu, ve bunun ilkin duyusal algının onlara içerik ve olgusallık vermesi anlamında böyle olduğu, usun kendinde ve kendi için kaldığı sürece yalnızca beynin kuruntularını ürettiği görüşünü dayatır. Usun bu kendini yadsıması üzerine gerçeklik kavramı yiter; us yalnızca öznel gerçekliği, yalnızca görüngüleri, yalnızca olgunun kendisinin doğasının karşılık düşmediği birşeyi bilmeye sınırlanır; bilme geriye sanıya indirgenir.

WL. Einleitung.

Allgemeiner Begriff der Logik

Aber der reflektierende Verstand bemächtigte sich der Philosophie. Es ist genau zu wissen, was dieser Ausdruck sagen will, der sonst vielfach als Schlagwort gebraucht wird; es ist überhaupt darunter der abstrahierende und damit trennende Verstand zu verstehen, der in seinen Trennungen beharrt. Gegen die Vernunft gekehrt, beträgt er sich als gemeiner Menschenverstand und macht seine Ansicht geltend, daß die Wahrheit auf sinnlicher Realität beruhe, daß die Gedanken nur Gedanken seien, in dem Sinne, daß erst die sinnliche Wahrnehmung ihnen Gehalt und Realität gebe, daß die Vernunft, insofern sie an und für sich bleibe, nur Hirngespinste erzeuge. In diesem Verzichttun der Vernunft auf sich selbst geht der Begriff der Wahrheit verloren; sie ist darauf eingeschränkt, nur subjektive Wahrheit, nur die Erscheinung zu erkennen, nur etwas, dem die Natur der Sache selbst nicht entspreche; das Wissen ist zur Meinung zurückgefallen.

İdea Yayınevi / 2014

Anlam

Kaynak · İdea

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Genişletilmiş 7. Baskı

anlam a. 1. Bir sözcükten, bir sözden, bir davranış ya da olgudan anlaşılan şey; bunların anımsattığı düşünce ya da nesne, mana, fevha. 2. man. Bir önermenin, bir tasarının, bir düşüncenin ya da yapıtın anlatmak istediği şey.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 6. Baskı

anlam a 1. Bir sözcükten, bir sözden, hattâ bir davranış ya da olgudan anlaşılan şey; bunların bize hatırlattığı düşünce ya da nesne, mana. 2. mant. Bir terimin telkin edebildiği düşünce ya da imgeleme. (6. baskı)

anlamak 1. Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret olduğunu kavramak; yeni bilgileri eskileriyle bir araya getirerek sonuç niteliğinde başka bilgi edinmek. 2. Sorup öğrenmek. 4. Birinin duygularını, isteklerini, düşüncelerini sezebilmek.

Anlam

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Konular

Anlam ve Anlama

anlak/anlam

"Anlama"nın sözlük ve ansiklopedi tanımlarında—başka her sözlük tanımı durumunda olduğu gibi —ya "anlama" sözcüğünün kendisi ya da anlamdaşları kullanılır, tanımlanacak olanın kendisin tanındığı varsayılır, ve böyle bir döngü ortaya çıkar. Ya da kendileri tanımlanmayı gerektiren başka sözcüklerden yararlanılır ve böylece sonu gelmez bir gerileme başlar. Örneğin "to understand = to perceive the intended meaning of (words, a language, or a speaker)" gibi bir tanım bu işlemlerin ikisini de kapsar. "Meaning" anlama ediminin kendisinin hedefidir ve İngilizce sözcüğün biçimi (Türkçe biçimden ayrı olarak) anlam ve anlama sözcükleri arasındaki etimolojik ilgiyi gizler. Öte yandan, "perceive" ise ya "algılama" demektir, ki "anlama"dan bütünüyle başka birşeydir, ya da burada "understand" ile anlamdaş olarak kullanılır, ki tanımlanacak olanın kendisidir.

Doğal bilinç "anlam" sözcüğünü—ve aslında her sözcüğü—anlamın ne olduğunu bilmeksizin kullanır. "Kullanım anlamı belirler" (Wittgenstein) demek tıpkı yemeğin kullanımı yemeği belirler demek kadar doğrudur. Kullanımın değişkenliği anlamın değişkenliğini, anlamada kullanılan kavramlara bağımlılığını gösterir.

Anlam

Anlama ansallaştırma olarak kavramın işlevidir, ve kavram düşünme yetisinin saltık olarak özsel birimi, en son temelidir, çünkü tanımı için başka birşeye dayanmaz ve yalnızca kendisine gereksinir. Kavram anlamın ve anlamanın gerçek olanağıdır.

Anlama kavramın nesnesine kendini yansıtması ve onda yine kendini bulmasıdır. Immanuel Kant bile bu yalın olgunun bilincindedir ve deneyimin anlak-kavramları ya da kategorileri dediği şeyler tarafından belirlendiğini, biçimlendirildiğini söyler. Özne anlamın onun dışında olduğu, en azından duyusal ile özdeşleştirdiği nesnel tarafından belirlendiği sanısı içindedir. (Örneğin Wittgenstein bira şişesinin anlamının bira şişesinin kendisi olduğunu söyler ve bir mantıksal pozitivist olarak bu açıklama yolu ile "anlam"ın içerdiği metafizikten kurtabilmeyi ister). Böyle doğal bilince göre anlam ona dışarıdan, nesnellikten gelir. Ama onun nesnel herşeyi belirleyen kavramlarının kendileri, nesne ya da olgu kavramının kendisi içseldir. (Yine Wittgenstein nesnenin yalın mı bileşik

mi olduğu konusunda bir karara varamaz ve nesnenin "renksiz" olduğunu söyler. Bkz. bu sitede verilen Tractatus çevirisi. "2.0232 Kabaca konuşursak, nesneler renksizdir :: Beiläufig gesprochen: Die Gegenstände sind farblos.")

Anlama ya da anlam kendiliğindendir, bir kavramsal süreç olarak öğrenilmez ama a prioridir. Kavramın etkinliğidir. Kavram çiğnendiğinde anlam ve anlama da ortadan kalkar ve anlamsızlık ortaya çıkar. Anlamsızlık salt bir dil sorunu değildir. Saçma denilen şeye, Dünyanın usdışı olarak algısına götürür. Yabancılaşma denilen törel-duygusal sorun da benzer olarak kavramın, düşünmenin kendisinin bozulmasına bağlıdır.

Mantıksal-Pozitivizm ve Anlamama

Mantıksal Pozitivizm evrenselleri anlamaz ve bu nedenle anlamsız olduklarını ileri sürer. Gerçekte anlar. Ve anlamsız olan şey anladığının anlamsız olduğunu ileri sürmesidir. Pozitivizm evrensellerin olmadığını ileri sürer çünkü olduğunu sandığı şey tekillerdir. Ve gene de olgu dediği ve tekil ve duyulur olduğunu ileri sürdüğü şeyin kendisi bilincindeki evrenselden başka birşey değildir. Olguculuk öznel idealizm denilen şeyin kendisidir, realite ile, nesnel dünya ile, fizik ile hiçbir ilgisi yoktur ve metafizikten başka hiçbirşey kapsamaz.

Mantıksal Pozitivizm felsefeyi görgül bilimler ile karıştırır. Bu nedenle felsefenin de görgül olması gerektiğini düşünür (Quine'ın natüralizmi).

Mantıksal olguculuk olgu birincil, kavram en iyisinden türevseldir der. Böylece kendi kavramsız yolunda ama gene de soyut olgu kavramı üzerine kurduğu bir kurama göre deneyime indirgenemeyen bildirimleri anlamaz. Bu bakış açısına göre kuramsal bildirimler metafiziksel bildirimlerdir, ve metafiziksel problemler ise yalancı problemler. Ama pozitivizmin asıl anlamadığı şey kendisinin bir metafizik, gerçekte olanaklı en kötü metafiziklerden biri olduğudur çünkü kuram bütününde sözcüklerin anlamlarının, herşeyden önce "anlam" sözcüğünün kendisinin anlamının bozulması üzerine dayanır. Sözcüklerin bu tür kullanımı açıktır ki yalnızca usa ve kavrama aykırı bir gevşeklik olmakla kalmaz, ama Viyana Çevresinin öylesine değer verdiğini düşündüğü sıradan bilince de aykırıdır. Burada Viyana Çevresi olgucularının yalnızca "anlam"dan nasıl birşeyi anladıkları ile ilgilenirsek, anlamı anlamadıklarını çünkü anlamı metafiziksel-olmayana ya da fiziksel olana bağladıklarını görürüz: Fiziksel olmayan anlamsızdır. Ama olguculuğun kendisi fiziksel olan ile ilgilemediğini ve biçimsel olduğunu ileri sürer. Bu ne felsefedir ne de sağ-duyu.

Moritz Schlick felsefenin amacının "anlam" bulma olduğu görüşünde idi. Anlamdan ayrı olarak "gerçeklik" ise bilimin amacı olmalıydı. "Science should be defined as the "pursuit of truth" and Philosophy as the "pursuit of meaning." (Google Books)

Arı Dil ve Arı-Olmayan Dil

Şu Türkçe ve İngilizce sözcükleri kendilerinden türetildikleri kökler açısından karşılaştıralım:

understanding

sense (meaning)

mental

intelligible

anlak

anlam

ansal

anlaşılır

Ayrıca: anlık = mind, anlatmak = express, anımsamak = remember. Ve başkaları.

İngilizce sözcüklerin kökenlerine dikkat edersek, ortak kavramsal kökü göstermezler. Tanrı, tanrılık, tanrısal, ya da bilgi, bilinç, bilişsel vb. sözcükleri de İngilizce'de sırasıyla God, deity, divine, ve knowledge, consciousness, cognitive olarak yine kavramsal köken ortaklığını göstermez ve Türkçe gibi kendi doğal kökenlerinden açınan ve sözcükleri tanımlanma gerektirmeyen dillerin tersine, bu tür sözcükler sık sık yalnızca sözlükleri şişirmeye hizmet eder (Lunar ve Moon, Jovial ve Jupiter vb. gibi sözcükler durumunda Türkçe sözlükler birincilere karşılık düşen sözcükleri kapsamlarına bile kabul etmez). Anadili İngilizce olan eğitimli biri bile sık sık consciousness-bilinç ve knowledge-bilgi sözcüklerinin kavramsal ve kökenbilimsel ilişkilerini dolaysızca göremez, giderek bağıntıyı yadsımaya ve çürütmeye bile yönelebilir. Bu düzeye dek, burada yatan yalın bir semantik problemin çözümü felsefi bir çözümün değerine yükseltilir. Bu olgu Anglo-Saxon yazarların niçin felsefeyi temelde bir dil çözümlemesi olarak gördüklerini anlamamızı kolaylaştırır. İngiliz dilinin kökensel olarak bu büyük ölçüde kuralsız durumunu dilin bir üstünlüğü ve varsıllığı sayan bakış açısı bu yanılgısını kendini Kavramdan uzak tutmasına, felsefenin kendisinin kavramına yabancı olmasına borçludur. Felsefesiz kafa yapısı dil sorununun üzerine de tam olarak başka bilimler durumunda olduğu gibi aynı boş kafayla gider, olguyu onu belirleyen kavramlar olmaksızın belirlemeye çalışır. Sonuç bölümsel başarısızlık değil ama bütünsel yanılgıdır. Osmanlıca kozmopolitan köken konusunda İngilizce'den karşılaştırılamayacak denli daha güçlüdür. Aslında Türkçe, Farsça ve Arapça'nın en güzel yanlarının bir karışımı olarak, biçimsel varsıllığı açısından bütün bir insanlık tarihinde Osmanlıca ile yarışacak bir ikinci dil daha yoktur. Sözcüklerinin yaklaşık olarak %85'i Arapça ve Farsça'dan ödünç alınan Osmanlıca yüzeyde sonsuz bir türlülük gösterisine açıktır. Ama günümüze bu dil ile yazılı ya da çevrili tek bir felsefe metninden, tek bir bilimsel metinden bile yararlanmamız söz konusu değildir.

Osmanlıca ve İngilizce gibi kozmopolitan dillerdeki kuralsızlık dilin ussallığını görmeyi güçleştirir ve dilin kendisini usdışına daha kolay teslim eder. İngiliz dili ve İngiliz görgücülüğü birbiri ile salt dışsal olarak değil, ama 'dil felsefeciliği' denilen felsefeye düşman bir akımda görüldüğü gibi içsel olarak da bağıntılıdır. İngilizce sözcüğün usa uzaklığı bu kültürde felsefenin sağlığına katkıda bulunmamıştır. "İdeal-dil" olarak düşündüğümüz şeyin birincil problemi kavramı ve sözcüğü (ya da simgeyi) eşitlemektir.

Us bütündür. Başka bir deyişle, evrensel usun anlatımı olan tikel bir dil, hangi dil olursa olsun, tüm kavramları kapsar — hangi sözcükler ile anlatıldıklarına bakılmaksızın. Tek bir kavramın eksikliği (örneğin görgücü bakış açısının tanımadığı 'neden' ya da 'özdek' ya da 'kendi' vb. gibi kavramlardan birinin 'yokluğu') bütünün kendisini, eş deyişle dilin bütününü olanaksızlaştırır. Bu düzeye dek, bir dilin 'kavramsal yetersizliği' bildirimi gerçekte yalnızca birinin kendi kavramsal yetersizliğini bildirir.

Anlam Verme

Anlam düşüncenin nesneye yüklediği kavramlar tarafından belirlenir. Anlam problemi gerçekte anlamın ne olduğunu anlama problemi değil (çünkü anlam daha şimdiden bilinir) ama anlamın kendisini usun kavramsal bütününün bağıntıları içine getirme problemidir. Us bunu kendiliğinden yapar ya da insan ansal işlemlerinin bilincinde değildir. Düşüncenin biliminin, mantık biliminin işi bu bilinçsizliği bilinçli kılmaktır.

Kavramanın a priori olduğu düzeye dek, Kavramları tanımlama girişimi olanaksız ve gereksizdir.

“Kavram (uzay, zaman, us, Tanrı, bilim, kendinde-şey, kendinin-nedeni vb.) nedir?” sorusu geçersizdir.

Böyle sorularda bilinç Kavramın daha şimdiden bildiğini düşündüğü terimlere indirgenmesini ister. Bu terimler için de aynı soru geçerlidir. Her kavram durumunda doğal/ tasarımsal bilincin istediği, çok istediği şey kavramın duyusal, sonlu, tanıdık tasarımlara çevrilmesidir.

Anlamın anlamı nedir?
Anlam sözcüğünün kendisi de anadildeki her sözcük gibi anlak tarafından anlaşılır, ve anlam nedir sorusu anlamdan başka bir belirlenime göndermede bulunduğu ölçüde yanıtlanmayı hiçbir zaman kabul etmez. Soru kendinde daha şimdiden bilineni ilgilendirdiği için, tanıdık olanın bilinmediği anlaşıldığı zamandır ki "Anlam nedir?" sorusu doğar.

Anlam Analitiktir.
Anlak bu soruyu bir kavramı soyutlama içinde ya da kendi başına (‘analitik’ olarak) aldığı zaman sorar. Soyutlama bilinçli olarak onu tüm örtük kavramsal bağıntılarından, çözümlenebilir olmaktan uzaklaştırmış, ve usun kendiliğinden/bilinçsiz işleyişi yoluyla anlaşılır olan bu kez bilinçli olarak anlaşılmaz olmuştur.

Bu soyutlama içinde hiçbir belirlenim kabul edilmediği için hiçbir bilgi de söz konusu değildir. Burada tek bir belirlenim yalıtılmış, başka her göndermeden soyutlanmış, ve gene de geriye anlam kalmıştır. Ve bu tam ayrımsızlık içinde, bu bilinçli olarak oluşturulan yalın kendine özdeşlik içinde gene de bir anlama olgusu varsa, soru bu durumun yarattığı hayretin anlatımıdır: Hiçbir belirlenim olmaksızın (çünkü belirlenimin kendisi bir karşı belirlenimi gerektirir, ve tekillik bu anlamda saltık soyutlamadır) nasıl olur da bilme ya da anlama olabilir?

Bu tekil sorularda gerçekte anlak anlamadığını değil ama anladığını sorar; ve bildiğini bilmemek analitik anlağa özgü olduğu için anlak bu tür soruları hiçbir zaman yanıtlayamaz. Her tanımlayıcı belirlenimin kendisi kendi payına soruyu bir kez daha yaratacaktır.

Platonik Çizgi Benzetmesi (Devlet 6d)

1. Arı İdealar

İdealar Alanı

Us

2. Matematiksel Nesneler

Anlak

3. Duyusal Şeyler

Duyusal Şeyler Alanı

İnanç

4. İmgeler, Gölgeler, Görünüşler

Tahmin

Semantik birimler ve özdeksel nesneler arasındaki ilişki:
Anlam bir sözcüğün ya da bir tümcenin ya da tümce parçasının olabilir. Salt bir sözcüğe — ya da

dışsal bir ime, bir simgeye — anlam vermek insan anlığının özsel bir yeteneğidir.

Görgül semantikte ilkin "sözcük = ad" denklemi onaylanır. Adlar yalnızca Şeyler için olduğuna göre, sözcükleri şeyler için eşdeğer olarak gören geleneksel özdekçi semantik şeyleri anlatmayan, ya da ad olmayan sözcükleri de birer ad gibi kapsar. Böylece tikellik yeğinleştikçe (özel adlar durumunda) anlama kolaylaşırken (çünkü nesneyi edimsel olarak göstermek, imlemek, ona göndermede bulunmak olanaklıdır), daha soyut sözcükleri ve kavramları kurama uydurmak için yapılabilecek tek şey onları tözselleştirmektir. Nesne edimsel/özdeksel olarak yoksa, görgül olarak bulunmuyorsa (Sokrates, eytişim), kuram işlemez. Bu tür kuramlar anlak soyutlamacılığının en yabanıl biçimini temsil ederler, çünkü ancak bütünden yalıtılmış olanı, saltık olarak bireysel olduğu düşünüleni anlamlı sayarlar. Tam yalıtılmışlık tam gerçekte tam saçmalığın kendisidir çünkü saçma anlamsız olandır. Gerçekte bireysel bile hiç kuşkusuz kendinde bu saçmalıkla yüklü değildir, çünkü bireysel olan ancak başka bireylerle ilişkili olduğu için, bir evrenseli anlattığı için, bir bütün içersinde durduğu için, tek bir sözcükle, gerçeğini bireysel olmamakta bulduğu için bireyseldir.

Anlamın sözdizime bağımlılığı analitik semantik ve sintaks ayrımının salt biçimsel ya da yapay olduğunu imler, ve özsel olarak her biri kendini ancak ötekinde bulur. Anlam a priori kavramlar üzerine dayanır, ve tümce kavramsal bağlantının doğal us düzleminde tasarımsal belirişidir. Sıradan sözlük bu dizgesel bağlantıyı bir sözcük için anlamdaşlar ya da karşıt anlamlılar vererek kullanır, ve anlamı tam olarak pekiştirmek için başvurulan aygıt anlamı istenen sözcüğü sözdizimi içinde sunmaktır. Özel adların anlamları yalnızca tanıma bağlıdır, ve genel olarak şey adlarının tanımları için doğrudan doğruya tasarımlar (resimler) kullanılır, çünkü şey bireyselleştikçe, düşüncenin evrensellerinden uzaklaştıkça 'gösterme,' 'belirtme' gibi sıradan dilbilimin ilkel aygıtlarının işlerliği artar.

Saussure'ün ilgili sözleri şöyledir: "Dil bağımsız terimlerin bir dizgesidir ki onda her bir terimin değeri yalnızca başkalarının eşzamanlı bulunuşundan gelir." Ama bu yaklaşım henüz dilin insan mantık dizgesine bağlanması gerektiğini söylemekten uzaktır (eşzamanlı bulunuş şeylerin bulunuşu gibi olabilir ve Einstein bunu hiç kuşkusuz kabul etmeyecektir). Chomsky aynı sorun bağlamında yalnızca bir yön gösterir, ve onda bile "derin yapılar" ya da "doğuştan düşünceler" gibi deyimler kavram mantığının sağın bir bilgisini imlemez, ama genetik-moleküler bir açıklama üzerine dayandırılır. Ve gene de bu yönelimler ile Batı dilbilimi herşeyi adlara indirgeyen o ilk tutumunun ötesine geçmiştir.

Kurgul ya da kavramsal olarak Anlam bütünüyle başka bir açıdan ele alınır. Anlam nesnel olmaktan önce arı bir tinselliktir ve ancak tin ya da anlık anlam üretebilme yeteneğindedir. Ve ancak özgür bir tin, ansal gizilliğini engelsizce açınmaya bırakabilme gücünde olan bir insan yaşamın somutluğunda sıradan kafanın göremediklerini görmeyi başarır, soyutluğu aşarak anlamı yetenekli olduğu tüm o yükseklikliere çıkarır. Bu bakımdan anlam nesneyi salt bir gereç olarak, bir görüngü olarak kullanır ve onun sözde duyusal bağımsızlığını, bu kötü nesnelliği yadsıyarak onu baştan sona öznelleştirir. Duyarlı bir ruhun nesnesinde gördükleri her türlü sıradanlığı aşar, zayıf bir ruhun göremediklerini yakalar ve görülür kılar.

Anlam bu nedenle insan anlığının doğanın özdeksel dalga oyunlarına renk ve ses veren duyum yetisi ile daha uygun olarak karşılaştırılabilir. Sonsuz bir öznellik gösterisine yeteneklidir, öyle ki olgularda, olaylarda, eylemlerde, bütün bir görüngüler türlülüğü içinde bulunacak anlam ancak kişinin ansal ve ruhsal özgürlüğü ile koşulludur.

Anlam yitimi yabancılaşma dediğimiz ansal duruma yol açar. Yabancılaşma kavramsal bir

bozulmadır, belli kavramların yalnızca henüz kazanılmamış olmasını değil ama kazanılmış olanın yitirilimesini anlatır. Tanrı (ya da Us) kavramını yitiren bilinç (örneğin 'Tanrı öldü' diyen Nietzsche) varoluşun anlam yitirişini yaşar. Değerlerini — sevgi, iyilik, acıma, türe vb. yetilerini ya da kavramlarını — yitiren ruh nihilizme düşer ve kendi türüne yabancılaşır. Albert Camus insanın "saçma" olduğunu, Martin Heidegger insanın dünyaya fırlatılmış olduğunu düşünürken kendi usdışı bilinç durumlarına anlatım verirler.

Bu ruhsallığın dışında, insanın dışsal/mekanik düşünme dizgesi de benzer olarak özsel hiçbir kavramın eksikliğine dayanamaz. 'Neden' kavramından yoksun bir bilinç nesnel olarak şizofrenik olacaktır. (David Hume deliliğin sınırına geldiğini söylerken yaşadığı usdışı kuşku durumundan ancak hayvan inancı yoluyla kurtulabilir.) Böyle bilincin Varoluşu yabancılaması bir yana, kendi varoluşu dolaysızca sona erecektir. Ruhçözümlemede ruhsal bozuklukların nedenleri olarak özgür çağrışımda açığa çıkarılan anılar bu bireylerde toplumsal yaşamı ya da aile yaşamını ilgilendiren temel törel kavramların bozulmuş olduklarını gösterir.

Salt anlamın öznel doğası yüzündendir ki kimileri — analitik yaklaşım — anlamı rasgele seçilen niyet ve amaç gibi iki öznel kategori ile, gönderme ya da belirtme gibi nesnellik imleçleri ile bağlarlar. Oysa anlamın eriminden kaçabilecek hiçbir olgu alanı olmadığı gibi, onu koşullandırdığı düşünülen kategorilere de gereksinimi yoktur.

Sözlükler ve Anlam

Türkçe anlamak sözcüğü gündelik konuşmada 'zekâ' olarak sözünü ettiğimiz ansal işlevi belirtmek için kullanılır. Sözcüğün etimolojisi onun kurgul tanımına götürecektir. 'An' gündelik dildeki 'Zihin' sözcüğü ile özdeş olarak kullanılacak olursa tıpkı onun gibi daralır, çünkü Zihin doğal Türkçe'de herhangi bir 'duyusal' bağlamda kullanılmaz ve bu nedenle Türkçe Sözlük'te onun için verilen ilk tanım doğal olmayan, bütünüyle yapay bir tanımdır. Buna karşı 'anlamak' 'zihnin' bu dar işlevini aşar ve sık sık giderek bütünüyle duygusal olan bağlamları iletme işlevini de üstlenir — bir sevinç ya da üzüntü 'anlaşılır.' Kökensel An sözcüğü Zihin sözüğünden daha geniştir ve Türkçe'de 'an'dan çok 'ansal' olandan söz ediliyor olsa da, bu türev sözcük te tıpkı 'anlamak' türevi gibi insan beynin tüm işlevleri için bir evrenseldir. İmgelem, düşlem, düş, düşünce, sezgi, duyum, kavrayış — tümü de ansal yeteneklerdir.

Anlık böylece öznenin dünya ya da olgusallık ile kavramsal iletişim ortamıdır; ve onun etkinliği yoluyla tüm dışsallık, olgusallık, somut özdeksel dünya, tümü de özsel olarak tinseldirler. Ve Berkeley, Hume, Einstein gibi görgücülerin ve doğal bilincin sandığı gibi hayalet olma anlamında değil, ama tümünün de oldukları şey olmayı, kavramsallaştırılmayı anlığın etkinliğine borçlu olmaları anlamında böyledirler. Tüm olgusallık kavramlar, imgeler, tasarımlar, duygular, algılar, duyumlar, izlenimler vb. yoluyla anlam kazanır. Bu etkinlik yoluyla dışsal olarak, kendinde anlamsız olan kendilik (bir olay, bir sözcük, bir davranış vb.) anlam kazanır, çünkü anlığın doğasına dönüşmüş, bir bakıma 'an'laşmış, çünkü onun tarafından belirlenmiştir.

Sözlüklerin sözcükler için verdikleri tanımlar çoğu kez o sözcüklerin kendilerini de içerir — ya anlamdaşlar aracılığıyla örtük olarak, ya da zaman zaman doğrudan doğruya. Aşağı yukarı bütününde kozmopolitan olan İngilizce'nin sözlükleri yaygın olarak çözümsel tanımlar verirken, Almanca, Türkçe gibi kendi öz kaynaklarından gelişmiş dillerin sözlükleri sözcüğü çeşitli uzak ya da yakın anlamdaşlar vererek tanıtır.

Sözlükler özellikle 'anlam' için ancak onu da içeren bir gönderme ile tanım verebilir. (İng. ve Alm. sözlüklerde 'anlam' ve 'duyu' arasında bir kısır döngü ya da karşılıklı gönderme kurulduğu

gözlenebilir.)

Karşılıklı göndermeye örnek olarak, Öz ve Töz kavramlarının sözlük karşılıkları (The Free Dictionary):

essence n. 1. the basic, real, and invariable nature of a thing; substance.

substance n. 2. a. Essential nature; essence.

Anlam

‘Anlam’ bu kökenbilimsel zemin üzerinde genel olarak nesnelin öznelleştirilmesidir, üstelik sıradan bilinç nesnesine kendisinin yüklediği herşeyi nesnenin kendi yüklemleri sansa bile. Ansal yetilerin oyunu başladığı zaman sonsuz bir tinsel varsıllık alanı açılır ki, bunun karşısında dirimsiz özdeksel doğa bile, anlamsız nesne olarak, ona ilkin gizemsel/imgesel de olsa anlamını yükleyecek olanı, ilkin bu saf gizemselleştirme yetisiyle doğaüstünü üretecek olan insanı bekler. İnsan usu doğası gereği anlamayı istediği evreni ilkin duyusal yetilerinin bakış açısından görür, ve sonsuzluk sezgisini bile uzaysal/zamansalın, giderek özdekselin sonluluğuna başvurarak kavrar. Tin kendi düşünsel arılığına ve dolayısıyla özgürlüğüne giden yolun başlangıcına ilk kez bu sonluluğu aşıp arı anlıksal olanı üretmeyi başardığı zaman ulaşır. Tin özdeksel doğanın ıssızlığının ötesinde, salt örgensel Doğanın suskunluğunun ötesinde yeni, sonsuz bir özbilinç alanı yaratır ki, güzel gibi çirkin de, iyi gibi kötü de, doğru gibi eğri de yalnızca ve yalnızca bu ideallikte varlık kazanır. Ve daha sonra bu tinsel edimselliğin ona dışsal ve yabancı olduğu sanısına kapılır (özdekçilik). İlkel insanın gözlerini ekine açması güzeli, yüceyi, doğruyu yaratmasıdır ve varoluşun anlamını yine onda salt kendi özüyle karşılaştığı bu sonsuz tinsel varsıllıkta bulur. Modern bireyin bu değerleri yitirmesinin yaşamın anlamsızlığına yol açması yalnızca tinsel türedir, çünkü herşeyi dışsallıktan beklemiş, kendi içselliğini bastırmıştır. Hiçbir özdeksellik, hiçbir edimsellik insanda ona anlam yükleyecek bir yürek ve us olmaksızın kendinde bir anlam taşımaz.

İm

İm ve Kavram/Özleştirme

Kavram, herhangi bir sözlüğün ona verdiği tanıma göre alındığında bile, herşeyi kendi altında kapsar: Tüm doğal ve tinsel nesneler birer kavram aracılığıyla anlatılır. Bu düzeye dek kavram bir bakıma usun bilgi süreci için aradığı evrensel birim ya da öğedir. Salt bu tür sıradan tanımların düzleminde alındığında bile, Kavram bütün bir dili destekleyip taşıyan ve en küçük bir dışlama olmaksızın dilin dokusuna baştan sona yayılan tinselliktir. Kurgul mantığın dili ile, içkin devimi yoluyla kendini tüm düşünce biçimlerine dönüştüren kavramdır.

Bu etkinliğin kendisi ya da ürünü olan dizge anlamın da biricik gerçek ortamıdır. Eğer bilinçte o bilince örtük ussal/kavramsal yapıya yerleştirilememiş herhangi birşey varsa, bu anlamsız olandır. Anlamsız im ‘öğrenilmemiş’ olandır, ve bir imin öğrenilmesi ya daha şimdiden bilinen kavramsal terimlere çevirme, ya da yeni kavram üretimidir. Buna göre, bir dilde o dilin kendi kaynaklarından yararlanmak yerine yabancı kökenli sözcüklere başvurma henüz o sözcük ile tanışık olmayan bilinçte ilkin doğallıkla tam bir durmaya, ve sık sık da yanlış anlamalara götürür. Salt bu nedenle çok kolay, çok yalın ve hiçbir düşünsel karışıklık içermeyen mantıksal/felsefi sorunların bile anlaşılmadığı, giderek ciddi tartışmalara konu yapıldığı olur. Özleştirme de başlangıçta içerdiği ‘yabancılık’ öğesi nedeniyle benzer bir ‘im’ sorunu yaratır. Yeni sözcük çoğu kez yerini aldığı eski terimin işlevini tam kapsamında yerine getirmez, ve bu nedenle anlatması gerekeni anlatmıyormuş gibi görünür. Söz gelimi Akıl ve Us sözcükleri bir anlamda eşdeğerdir; ama Türkçe Akıl sözcüğüne başka birçok görevin yanısıra ‘bellek’ anlamını taşıma işlevini de verir. Ama Us bu işlevi üstlenmez.

Söz gelimi, antik kökenli ‘diyalektik’ sözcüğü tüm anadiller için yabancıdır, ve yeni ortamında hiçbir zaman o eski kökensel bağlamına oturmamıştır. Bir bakıma ‘gevşemiş,’ ilgisiz bir anlamlar türlülüğüne yayılmıştır: ilişki, bağlantı, devim, çelişki, giderek görelilik bile terimin yananlamları olmuştur. Buna karşı ‘eytişim’ kökensel sözcüğün anlatım zemini ile aynı zeminden türemiştir ve anlamının duruluğu ve açıklığı onu gevşek bir kullanımlar çokluğuna dağıtmanın önüne geçer. Bu bakımdan eski sözcüğün anlamlar çokluğu yeni sözcüğün yoksulluğu karşısında bir üstünlük olarak görülürse, özleştirmeye karşıçıkış bilinçsiz olarak kavrama deyim yerindeyse zorla yüklenmiş ve kökensel anlama ilgisiz anlamların direncidir.

(— Aynı bağlamda Realite/Olgusallık, Erfahrung/Deneyim, Wirklichkeit/Edimsellik kavramları da incelenmeli.)

İm/Simge ve Anlam

Ses ve görüntü İmleri (aslında her bir duyu örgeninin doğasına seslenebilecek tüm im biçimleri) mantıksal bütün içerisinde anlam kazanarak sözcükler olurlar. Simgenin doğal dilin böyle kavram-bağıntısı belirtik olan sözcüklerinden ayrımı yalnızca onlara bağlanan Kavramların gizli olmasıdır. Din, simya, vb. simgeleri ile aynı yolda, tüm matematiksel simgeler belirli kavram ve kavramsal-mantıksal ilişkileri anlatırlar. İçeriği olumsal olduğu düzeye dek salt biçimsel bir imlemi olan simgesel mantık kavramın sağın doğasını bütünüyle dışladığı için olanaklı en kötü, en geçersiz ‘mantık’ biçimidir. Simge herhangi bir içerik olabilirken, bu ‘mantık’ta yalnızca simgelerin ilişki ortamı mantıksaldır (tasımlar). Oysa imin kendisi bile ancak mantıksal bir bütün içinde im anlamına gelir — imlediği ile, im olmayan ile, imlemini yönelttiği ile ilişkidedir.

İm kendisi olmayandır. Ya da im imlediğine ilgisizdir. Örneğin bir sözcüğün anlamı soyutlandığı zaman geriye kalan şey sözcük değildir. İmdir. İm anlama ilgisiz olduğu ölçüde ‘anlamsız olan’ı anlatır ya da anlam imin kendisi değil ama imlediğidir. Bu nedenle imin anlamının belirlenmesi bir uylaşım ile yerine getirilir— imsel/simgesel dil. Bir sözcükten im olarak söz etmek onun taşıdığı anlamın olumsal olduğunu da imler. Bu düzeye dek sözcükler birer imdir — ister yazılı isterse sözel, ister tavırsal olsunlar. Ve im olarak, bu belirsizlikleri içinde, soyutlanmışlardır. İm ansal yetenek ve nesne arasında bir aracıdır.

Mantıksal olarak anlamın anlam olmasını kavramsal sürece borçlu olması özellikle göreli kavramlar durumunda dolaysızca açıktır. Herhangi bir göreli sözcük — söz gelimi öz, töz, zorunluk, olanak, olumlu, dolaylı, iç, bütün — ancak onlarla ilgili karşı terimin de anlaşılmasıyla anlamlıdır. Ya da, söz gelimi ‘neden’ kavramını — David Hume’un yaptığı gibi — nesnel mantıksal gücünden ve imleminden yoksun bırakırsak anlamsıza gidiş daha kolay görülebilir. Bir kavram bir bütünün, insanın us bütünün bir bileşenidir ve hiçbir sınırlama olmaksızın, saltık olarak bütünün kendisi ile ilişkili olduğu, yalnızca kimi bölümler ya da bileşen öğelerle bağlantılı olmadığı için, soyutlanması parçayı değil ama bütünün kendisini bozar. İlineksiz bir töz, biçimsiz bir öz, nesnesiz bir özne olamayacağı gibi, nedensiz bir sonuç ya da olay da olamaz, giderek mitoloji bile salt tinsele dönüştürerek sunduğu belli bir görgül nedenselliği varsaymak zorundadır. Görgücü yaklaşıma göre, bir olayın yalnızca olduğunu, hiçbir neden olmaksızın olduğunu tasarlamak kolayca görülebileceği gibi salt bir anlam sorunu yaratmakla kalmaz ama doğrudan bir us bozulması da yaratır. Kavram mantığından uzaklaşıldığı ölçüde anlam sorununun iveğen bir sorun olarak ortaya çıktığı görülür, ve çağdaş dil ‘felsefeciliğinin’ anlam ile aşırı-uğraşı görgücülüğün yeğinleşmesi ile koşut gider.

Alıntılar

Anlam ilkin özne ve nesne ilişkisi içinde incelenir ve kaynağının yeri aranır. Anlam kaynağının

nesneler olması gerektiği görüşü geleneksel semantikte görülür ve henüz dili evrensel düşünce süreçleri ile, us ya da mantık ile ilişkilendirmeyen dilbilim kuramlarında olduğu gibi, mantıksal pozitivizmde de anlam birincil olarak us dışında, düşünceden ayrı özerk, sanısal bir 'nesnellikte' aranır. Kant da anlam için kavrama karşılık düşen bir görgül nesnenin olması gerektiğinde diretir, çünkü nesnesiz bir kavram hiçbirşeyin kavramıdır. Gene de eğer anlam sözcüğünün kendisine yapay anlamlar vermezsek, bir yanılsama bile anlamlıdır. Kant'a göre bilgi ancak görgül ya da sınırlı olabilir ve buna göre deneyim alanını aşan tüm arı us kavramları anlamsızdır.

AZİZ YARDIMLI (C) 2006, 2014
www.ideayayinevi.com

Anlam Konusunda Wittgenstein Üzerine (A. R. Lacey)

Kaynak · İdea

ANLAM KONUSUNDA WITTGENSTEIN ÜZERİNE

Modern Philosophy—An Introduction: A. R. Lacey. 1982, USA, s. 82- 3.

Ama bir adın anlamının onun taşıyıcısı — adı kendisi üzerine konuşmak için kullandığımız şey — olabileceği düşüncesine daha temel bir saldırı Felsefi Soruşturmalar başlıklı çalışmasının yaklaşık ilk kırk üç kesiminde Wittgenstein (1889 1951) tarafından yapıldı. İlkin karşıçıkışın pek usayatkın olmayan bir biçimine bakalım. Kimi zaman denir ki 'bir bardak bira' gibi bir deyimin anlamı onun üzerine konuşmak için kullanıldığı şey, yani bir bardak bira olamaz, çünkü o zaman 'bir bardak bira'nın anlamını içiyorum dememiz gerekecektir, ki saçmadır. Ama nasıl saçmadır? Hiç kuşkusuz normal olarak bardağı öyle adlandırmam [ona kendi kendisinin anlamıdır demem], çünkü olağan toplumsal bağlamlarda semantikten söz etmem, ama olabilir ki, eğer anlam gerçekten de nesne ise, normal olarak birayı içerken sağlığımı içip bitiriyordum demem, ama gene de yalnızca onu diyor olabilirdim. Karşıçıkışın bu biçimi tartışma altındaki kurama karşı soruyu geçiştirir.

But a more fundamental attack on the whole idea that the meaning of a name could be its bearer, the thing we use the name to talk about, was launched by Ludwig Wittgenstein (1889 1951) in the first forty three sections or so of his Philosophical Investigations. First let us look at a not very plausible form of the objection. It is sometimes said that the meaning of a phrase like 'a glass of beer' cannot be what it is used to talk about, namely a glass of beer, because then we should have to say that I could drink the meaning of 'a glass of beer,' which is absurd. But how absurd is it? Of course I would not normally call the glass that, because in ordinary social context I don't talk semantics, but it might be that, if the meaning is indeed the object, I would not normally say that in drinking my beer I was drinking my health away, but I could be doing just that, all the same. This form of the objection just begs the question against the theory under discussion.

Wittgenstein'ın belirttiği önemli bir nokta eğer Aristoteles 'Aristoteles'in anlamı ise, [ve] Aristoteles ölmüşse, bu anlamın bundan böyle varolmadığı, buna göre onu nasıl bilebileceğimizdir. Bu daha güçlü bir nokta gibi görünür. İlkin salt bir hile olarak görülebilir. Hiç kuşkusuz Aristoteles ile tanışık değilimdir. ... Benzer olarak, 'Aristoteles' Aristoteles demektir görüşünde, 'Aristoteles'in anlamının ne olduğunu bilebilirim, ama anlam olan şeyi (Aristoteles) bilmeyebilirim. Böylece anlamın kendisini bilmeksizin anlama ilişkin olguları bilebilirim.

...

One point Wittgenstein makes is that if Aristotle is the meaning of 'Aristotle' then, since Aristotle is dead, that meaning no longer exists, so how can we know it? Yet we can use the name just as

sensibly as when he was alive, so evidently we do know its meaning. This seems a stronger point. At first it might seem a mere trick. Of course I am not acquainted with Aristotle. ... Similarly, on the view that 'Aristotle' means Aristotle, I may know what the meaning of 'Aristotle' is, but not know that thing (Aristotle) which is the meaning. So I may know facts about the meaning, without knowing the meaning itself.

...

Wittgenstein anlamın nesne olmadığını tanıtlamamıştır. Ama söylediklerinde önemli bir gerçeklik vardır. Eğer anlamı bilmek nesneyi bilmekse, o zaman nesneyi bilmede sözcüğü anlamak ve kullanmak için tam olarak donatılmış olmam gerekir. ..

Wittgenstein has not proved that the meaning is not the object. But there is an important truth in what he says. If to know the meaning is to know the object, then in knowing the object I ought to be fully equipped for understanding and using the word. ...

Bir sözcüğü kullanmak için, o zaman, bilmek zorunda olduğum şey bir nesne değil ama bir olgudur, bu ister anlamın nesne olduğu olgusu olsun, isterse başka bir olgu. Belki de anlam nesnenin kendisi değil ama sözcük ve nesne arasındaki bir ilişkidir. ...

To use a word, then, what I must know is not an object but a fact, whether it is the fact that the meaning is the object, or some other fact. Perhaps the meaning is not the object itself, but a relation between the word and the object. ...

Anlam Konusunda Wittgenstein Üzerine (A. R. Lacey)

Kaynak · İdea

> ANLAM KONUSUNDA WITTGENSTEIN ÜZERİNE
>
> Modern Philosophy—An Introduction: A. R. Lacey. 1982, USA, s. 82- 3.
>
> Ama bir adın anlamının onun taşıyıcısı — adı kendisi üzerine konuşmak için kullandığımız şey — olabileceği düşüncesine daha temel bir saldırı Felsefi Soruşturmalar başlıklı çalışmasının yaklaşık ilk kırk üç kesiminde Wittgenstein (1889 1951) tarafından yapıldı. İlkin karşıçıkışın pek usayatkın olmayan bir biçimine bakalım. Kimi zaman denir ki 'bir bardak bira' gibi bir deyimin anlamı onun üzerine konuşmak için kullanıldığı şey, yani bir bardak bira olamaz, çünkü o zaman 'bir bardak bira'nın anlamını içiyorum dememiz gerekir, ki saçmadır. Ama bu ne saçmadır? Hiç kuşkusuz normal olarak bardağı öyle adlandırmam [ona kendi kendisinin anlamıdır demem], çünkü olağan toplumsal bağlamlarda semantikten söz etmem, ama olabilir ki, eğer anlam gerçekten de nesne ise, normal olarak birayı içerken sağlığımı içip bitiriyordum demem, ama gene de yalnızca onu diyor olabilirdim. Karşıçıkışın bu biçimi tartışma altındaki kurama karşı [çevrilen] soruyu geçiştirir.
>
> But a more fundamental attack on the whole idea that the meaning of a name could be its bearer, the thing we use the name to talk about, was launched by Ludwig Wittgenstein (1889 1951) in the first forty three sections or so of his Philosophical Investigations. First let us look at a not very plausible form of the objection. It is sometimes said that the meaning of a phrase like 'a glass of beer' cannot be what it is used to talk about, namely a glass of beer, because then we should have to say that I could drink the meaning of 'a glass of beer,' which is absurd. But how absurd is it? Of course I would not normally call the glass that, because in ordinary social context I don't talk semantics, but it might be that, if the meaning is indeed the object, I would not normally say that

in drinking my beer I was drinking my health away, but I could be doing just that, all the same. This form of the objection just begs the question against the theory under discussion.

Wittgenstein'ın belirttiği önemli bir nokta eğer Aristoteles 'Aristoteles'in anlamı ise, [ve] Aristoteles ölmüşse, bu anlamın bundan sonra varolmadığı, buna göre onu nasıl bilebileceğimizdir. Bu daha güçlü bir nokta gibi görünüyor. İlkin salt bir hile olarak görülebilir. Hiç kuşkusuz Aristoteles ile tanışık değilimdir. ... Benzer olarak, 'Aristoteles' Aristoteles demektir görüşünde, 'Aristoteles'in anlamının ne olduğunu bilebilirim, ama anlam olan şeyi (Aristoteles) bilmeyebilirim. Böylece anlamın kendisini bilmeksizin anlama ilişkin olguları bilebilirim.

...

One point Wittgenstein makes is that if Aristotle is the meaning of 'Aristotle' then, since Aristotle is dead, that meaning no longer exists, so how can we know it? Yet we can use the name just as sensibly as when he was alive, so evidently we do know its meaning. This seems a stronger point. At first it might seem a mere trick. Of course I am not acquainted with Aristotle. ... Similarly, on the view that 'Aristotle' means Aristotle, I may know what the meaning of 'Aristotle' is, but not know that thing (Aristotle) which is the meaning. So I may know facts about the meaning, without knowing the meaning itself.

...

Wittgenstein anlamın nesne olmadığını tanıtlamamıştır. Ama söylediklerinde önemli bir gerçeklik vardır. Eğer anlamı bilmek nesneyi bilmekse, o zaman nesneyi bilmede sözcüğü anlamak ve kullanmak için tam olarak donatılmış olmam gerekir. ..

Wittgenstein has not proved that the meaning is not the object. But there is an important truth in what he says. If to know the meaning is to know the object, then in knowing the object I ought to be fully equipped for understanding and using the word. ...

Bir sözcüğü kullanmak için, o zaman, bilmek zorunda olduğum şey bir nesne değil ama bir olgudur, bu ister anlamın nesne olduğu olgusu olsun, isterse başka bir olgu. Belki de anlam nesnenin kendisi değil ama sözcük ve nesne arasındaki bir ilişkidir. ...

To use a word, then, what I must know is not an object but a fact, whether it is the fact that the meaning is the object, or some other fact. Perhaps the meaning is not the object itself, but a relation between the word and the object. ...

Arı Usun Eleştirisi'ne Önsözler [A] ve [B]

Immanuel Kant · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi İnternet Yayınları — 5 Türkçe-Almanca

Arı Usun Eleştirisi / Kritik der reinen Vernunft (A 1781; B 1787)

Immanuel Kant Arı Usun Eleştirisi'ne Önsözler [A] ve [B] Çeviren Aziz Yardımlı

idea idea

IMMANUEL KANT

Arı Usun Eleştirisi Kritik der reinen Vernunft 1781/1787

Çeviren: Aziz Yardımlı

idea istanbul

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2008 Birinci baskı 1993 İkinci baskı 2008 Üçüncü baskı 2010 Immanuel Kant Arı Usun Eleştirisi Kritik der reinen Vernunft [A 1781; B1787]

Tüm hakları saklıdır. Bu metin bu formatta İdea Yayınevinden izin alınması gerekmeksizin sınırsızca çoğaltılabilir ve yayılabilir. BASILI YAYIM ISBN 978-975-397-113-3 (İNCE KAPAK) ISBN 978-975-397-114-0 (KALIN KAPAK)

Inhaltsverzeichnis

Zueignung Vorrede

Einleitung I. Von dem Unterschiede der reinen und empirischen Erkenntnis II. Wir sind im Besitze gewisser Erkenntnisse a priori, und selbst der gemeine Verstand ist niemals ohne solche III. Die Philosophie bedarf einer Wissenschaft, welche die Möglichkeit, die Prinzipien und den Umfang aller Erkenntnisse a priori bestimme IV. Von dem Unterschiede analytischer und synthetischer Urteile V. In allen theoretischen Wissenschaften der Vernunft sind synthetische Urteile a priori als Prinzipien enthalten VI. Allgemeine Aufgabe der reinen Vernunft VII.Idee und Einteilung einer besonderen Wissenschaft, unter dem Namen einer Kritik der reinen Vernunft

İçindekiler Özdeyiş (Bacon) 9 Adama 11 Birinci Yayıma Önsöz 13 İkinci Yayıma Önsöz 23 Birinci Yayımda İçindekiler 49 Giriş 51 I. Arı Ve Görgül Bilgiler Arasındaki Ayrım 51 II. Belli A Priori Bilgilerimiz Vardır, Ve Sıradan Anlak Bile Hiçbir Zaman Onlarsız Değildir 53 III. Felsefe Tüm A Priori Bilginin Olanak, İlkeler Ve Alanını Belirleyecek Bir Bilim Gereksinimindedir 56 IV. Analitik ve Sentetik Yargıların Ayrımı 59 V. Usun Tüm Kuramsal Bilimlerinde Sentetik A Priori Yargılar İlkeler Olarak Kapsanır 63 VI. Arı Usun Evrensel Sorunu 66 VII. Arı Usun Eleştirisi Adı Altında Tikel Bir Bilimin İdeası Ve Bölümleri 70

I. Transzendentale Elementarlehre Erster Teil. Die transzendentale Ästhetik Einletung § 1 1. Abschnitt. Von dem Raume § 2- 3 2. Abschnitt. Von der Zeit § 4-7 Allgemeine Anmerkungen zur transzendentalen Ästhetik § 8

I. AŞKINSAL ÖĞELER ÖĞRETİSİ Birinci Bölüm. Aşkınsal Estetik 77 Giriş § 1 77 Birinci Kesim. Uzay § 2-3 79 İkinci Kesim. Zaman § 4-7 87 Aşkınsal Estetik Üzerine Genel Notlar § 8 96

Zweiter Teil. Die transzendentale Logik Einleitung. Idee einer transzendentalen Logik I. Von der Logik überhaupt II. Von der transzendentalen Logik III. Von der Einteilung der allgemeinen Logik in Analytik und Dialektik IV. Von der Einteilung der transzendentalen Logik in die transzendentale Analytik und Dialektik

İkinci Bölüm. Aşkınsal Mantık Giriş. Bir Aşkınsal Mantık İdeası 107 I. Genel Olarak Mantık 107 II. Aşkınsal Mantık 110 III. Genel Mantığın Analitik Ve Diyalektiğe Bölünmesi 112 IV. Aşkınsal Mantığın Aşkınsal Analitik Ve Aşkınsal Diyalektik Olarak Bölünmesi 116 Birinci Anabölüm. Aşkınsal Analitik 117 Birinci Kitap. Kavramların Analitiği 118 1. Anakesim. Tüm Arı Anlak Kavramlarının Ortaya Çıkarılışı İçin İpucu 119 1. Kesim. Genel Olarak Mantıksal Anlak Kullanımı 120 2. Kesim. Anlağın Yargılardaki Mantıksal İşlevi § 9 121

Erste Abteilung. Die transzendentale Analytik Erstes Buch. Die Analytik der Begriffe 1. Hauptstück. Von dem Leitfaden der Entdeckung aller reinen Verstandesbegriffe 1. Abschnitt. Von dem logischen Verstandesgebrauche überhaupt 2. Abschnitt.§ 9. Von der logischen Funktion des Verstandes in

Urteilen

5

İÇİNDEKİLER

Inhalt

3. Kesim. Arı Anlak Kavramları ya da Kategoriler § 10-12 126 2. Anakesim. Arı Anlak Kavramlarının Tümdengelimi 136 1. Kesim. Genelde Bir Aşkınsal Tümdengelimin İlkeleri § 13 136 Kategorilerin Aşkınsal Tümdengelimine Geçiş § 14 142 2. Kesim. Arı Anlak Kavramlarının Aşkınsal Tümdengelimi Birinci Yayımda 147 İkinci Yayımda § 15-27 172 İkinci Kitap. Temel İlkelerin Analitiği 200 Giriş. Genel Olarak Aşkınsal Yargı Yetisi 201 1. Anakesim. Arı Anlak Kavramlarının Şematizmi 204 2. Anakesim. Arı Anlağın Tüm İlkelerinin Dizgesi 212 1. Kesim. Tüm Analitik Yargıların En Yüksek Temel İlkesi 213 2. Kesim. Tüm Sentetik Yargıların En Yüksek Temel İlkesi 216 3. Kesim. Arı Anlağın Tüm Sentetik Temel İlkelerinin Dizgesel Sunuluşu 219 1. Sezgi Belitleri 222 2. Algı Öncelemeleri 226 3. Deneyim Andırımları 234 A. Birinci Andırım. Tözün Kalıcılık İlkesi 239 B. İkinci Andırım. Nedensellik Yasalarına Göre Zamansal Ardışıklık İlkesi 245 C. Üçüncü Andırım. Etkileşim ya da Topluluk Yasasına Göre Eşzamanlılık Temel İlkesi 262 4. Genel Olarak Görgül Düşüncenin Konutlamaları 269 İdealizmin Çürütülmesi 275 İlkeler Dizgesi Üzerine Genel Not 285 3. Anakesim. Genel Olarak Tüm Nesnelerin Fenomenler ve Numenler Olarak Ayrımının Zemini 289 Ek. Üzerine-Düşünce Kavramlarının Amfibolisi 311 Üzerine-Düşünce Kavramlarının Amfibolisi Üzerine Not 317

3. Abschnit. § 10. Von den reinen Verstandesbegriffen oder Kategorien § 11, § 12 2. Hauptstück. Von der Deduktion der reinen Verstandesbegriffe 1 Abschnit. § 13. Von den Prinzipien einer transzendentalen Deduktion überhaupt § 14. Übergang zur transzendentalen Deduktion der Kategorien 2 Abschnitt. Transzendentale Deduktion der reinen Verstandesbegriffe

İkinci Anabölüm. Aşkınsal Diyalektik Giriş 335 I. Aşkınsal Yanılsama 335 II. Aşkınsal Yanılsamanın Yeri Olarak Arı Us 339 A. Genel Olarak Us 339 B. Usun Mantıksal Kullanımı 342 C. Usun Arı Kullanımı 343

Zweite Abteilung. Die transzendentale Dialektik Einleitung I. Vom transzendentalen Schein II. Von der reinen Vernunft als dem Sitze des transzendentalen Scheins A. Von der Vernunft überhaupt B. Vom logischen Gebrauche der Vernunft C. Von dem reinen Gebrauche der Vernunft

6

Zweites Buch. Die Analytik der Grundsätze Einleitung. Von der transzendentalen Urteilskraft überhaupt 1. Hauptstück. Von dem Schematismus der reinen Verstandesbegriffe 2. Hauptstück. System aller Grundsätze des reinen Verstandes 1. Abschnitt. Von dem obersten Grundsatze aller analytischen Urteile 2. Abschnitt. Von dem obersten Grundsatze aller synthetischen Urteile 3. Abschnitt. Systematische Vorstellung aller synthetischen Grundsätze desselben

1. Axiome der Anschauung

2. Antizipationen der Wahreh. 3. Analogien der Erfahrung A.Erste Analogie. Grundsatz der der Beharrlichkeit der Subs. B. Zweite Analogie. Grundsatz der Zeitfolge nach dem Gesetze der Kausalität C. Dritte Analogie. Grundsatz des Zugleichseins, nach dem Gesetze der Wechselwirkung 4. Die Postulate des empirischen Denkens überhaupt Widerlegung des Idealismus Allgemeine Anmerkung zum System der Grundsätze 3. Hauptstück. Von dem Grunde der Unterscheidung aller

Gegenstände überhaupt in Phaenomena und Noumena Anhang. Von der Amphibolie der Reflexionsbegriffe Anmerkung zur Amphibolie der Reflexionsbegriffe

Inhalt Erstes Buch. Von den Begriffen der reinen Vernunft 1. Abschnitt. Von den Ideen überhaupt 2. Abschnitt. Von den transz. Ideen 3. Abschnitt. System der transz. Ideen Zweites Buch. Von den dialektischen Schlüssen der reinen Vernunft 1. Hauptstück. Von den Paralogismen der reinen Vernunft Widerlegung des Mendelssohnschen Beweises der Beharrlichkeit der Seele Allgemeine Anmerkung, den Übergang von der rationalen Psychologie zur Kosmologie betreffend 2. Hauptstück. Die Antinomie der reinen Vernunft 1. Abschnitt. System der kosm. Ideen 2. Abschnitt. Antithetik der reinen V. Erster Widerstreit Zweiter Widerstreit Dritter Widerstreit Vierter Widerstreit 3. Abschnitt. Von dem Interesse der V. bei diesem ihrem Widerstreite 4. Abschnitt. Von den transz. Aufgaben der reinen Vernunft, insofern sie schlechterdings müssen aufgelöset werden können 5. Abschnitt. Skeptische Vorstellung der kosmologischen Fragen durch alle vier transzendentalen Ideen 6. Abschnitt. Der transzendentale Idealism als der Schlüssel zu Auflösung der kosmologischen Dialektik 7. Abschnitt. Kritische Entscheidung des kosmologischen Streits der Vernunft mit sich selbst 8. Abschnitt. Regulatives Prinzip der r. Vernunft in Ansehung der kosm. Ideen 9. Abschnitt. Von dem empirischen Gebrauche des regulativen Prinzips der Vernunft, in Ansehung aller kosmologischen Ideen I. Auflösung der kosm. Idee von der Totalität der Zusammensetzung der Ersch. von einem Weltganzen II. Auflösung der kosmologischen Idee von der Totalität der Teilung eines gegebenen Ganzen in der Anschauung Schlußanmerkung, und Vorerinnerung III. Auflösung der kosmologischen Ideen von der Totalität der Ableitung der Weltbegebenheit aus ihren Ursachen Möglichkeit der Kausalität durch Freiheit, in Vereinigung mit dem allgemeinen Gesetze der Naturnotwendigkeit Erläuterung der kosmologischen Idee einer Freiheit in Verbindung mit der allgemeinen Naturnotwendigkeit IV. Auflösung der kosmologischen Idee von der Totalität der Abhängigkeit der Erscheinungen, ihrem Dasein nach überhaupt

İÇİNDEKİLER Birinci Kitap. Arı Usun Kavramları 347 1. Kesim. Genel Olarak İdealar 348 2. Kesim. Aşkınsal İdealar 355 3. Kesim. Aşkınsal İdealar Dizgesi 363 İkinci Kitap. Arı Usun Eytişimsel Çıkarsamaları 367 1.Anakesim. Arı Usun Bozukvargıları 415 Mendelssohn'un Ruhun Kalıcılığı Tanıtının Çürütülmesi 420 Ussal Ruhbilimden Evrenbilime Geçiş Üzerine Genel Not 430 2. Anakesim. Arı Usun Antinomisi 433 1. Kesim. Evrenbilimsel İdealar Dizgesi 435 2. Kesim. Arı Usun Antitetiği 444 Birinci Çatışkı 448 İkinci Çatışkı 454 Üçüncü Çatışkı 462 Dördüncü Çatışkı 470 3. Kesim. Usun Bu Çatışkılarındaki Çıkarı 476 4. Kesim. Saltık Olarak Çözülebilmelerinin Zorunluğu Açısından Arı Usun Aşkınsal Sorunları 486 5. Kesim. Evrenbilimsel Soruların Tüm Dört Aşkınsal İdea Yoluyla Kuşkucu Tasarımları 493 6. Kesim. Evrenbilimsel Eytişimin Çözümüne Anahtar Olarak Aşkınsal İdealizm 497 7. Kesim. Usun Kendi Kendisi ile Evrenbilimsel Çatışmasının Eleştirel Çözümü 502 8. Kesim. Arı Usun Evrenbilimsel İdealar Açısından Düzenleyici İlkesi 509 9. Kesim. Usun Düzenleyici İlkesinin Tüm Evrenbilimsel İdealar Açısından Görgül Kullanımı 515 I. Bir Evren Bütününün Görüngülerinin Bileşiminin Bütünlüğüne İlişkin Evrenbilimsel İdeanın Çözümü 516 II. Sezgide Verili Bir Bütünün Bölünmesinin Bütünlüğüne İlişkin Evrenbilimsel İdeanın Çözümü 520 Vargı Notu ve Ön Anımsatma 524 III. Evren Olaylarının Nedenlerinden Türetilmesinin Bütünlüğü Açısından Evrenbilimsel İdeanın Çözümü 527 Doğa Zorunluğunun Evrensel Yasası İle Birlik İçinde Özgürlük Yoluyla Nedenselliğin Olanağı 531 Evrensel Doğa Zorunluğu ile Bağıntı İçinde Evrenbilimsel Özgürlük İdeasının Açımlaması 533 IV. Genel Olarak Varoluşlarına Göre Görün gülerin Bağımsızlığının Bütünlüğü İlişkin Evrenbilimsel İdeanın Çözümü 546

7

İÇİNDEKİLER

Inhalt

Arı Usun Bütün Antonimisi Üzerine Vargı Notu 550 3. Anakesim. Arı Usun İdeali 1. Kesim. Genel Olarak İdeal Üzerine 552 2. Kesim. Aşkınsal İdeal (Prototypon transzendentale) 555 3. Kesim. Bir En Yüksek Varlığın Varoluşunu Çıkarsamada Arı Usun Tanıtlama Zeminleri 563 4. Kesim. Tanrının Varoluşunun Varlıkbilimsel Bir Tanıtının Olanaksızlığı 569 5. Kesim. Tanrının Varoluşunun Evrenbilimsel Bir Tanıtının Olanaksızlığı 577 Zorunlu Bir Varlığın Varoluşunun Tüm Aşkınsal Tanıtlarında Eytişimsel Yanılsamanın Ortaya Çıkarılması Ve Açıklaması 586 6. Kesim. Fiziksel-Tanrıbilimsel Tanıtın Olanaksızlığı 590 7. Kesim. Usun Kurgul İlkeleri Üzerine Kurulu Tüm Tanrıbilimin Eleştirisi 598 Aşkınsal Diyalektiğe Ek: Arı Usun İdealarının Düzenleyici Kullanımı 606 İnsan Usunun Doğal Diyalektiğinin Son Amacı 626

Schlußanmerkung zur ganzen Antinomie der reinen Vernunft 3. Hauptstück. Das Ideal der reinen Vernunft 1. Abschnitt. Von dem Ideal überhaupt 2. Abschnitt. Von dem trans. Ideal (Prototypon transscendentale) 3. Abschnitt. Von den Beweisgründen der spekulativen Vernunft, auf das Dasein eines höchsten Wesens zu schließen 4. Abschnitt. Von der Unmöglichkeit eines ontologischen Beweises vom Dasein Gottes 5. Abschnitt. Von der Unmöglichkeit eines kosmologischen Beweises vom Dasein Gottes Entdeckung und Erklärung des dialektischen Scheins in allen transzendentalen Beweisen vom Dasein eines notwendigen Wesens 6. Abschnitt. Von der Unmöglichkeit des physikotheologischen Beweises 7. Abschnitt. Kritik aller Theologie aus spekulativen Prinzipien der Vernunft Anhang zur transzendentalen Dialektik Von dem regulativen Gebrauch der Ideen der reinen Vernunft Von der Endabsicht der natürlichen Dialektik der menschlichen Vernunft

II. AŞKINSAL YÖNTEM ÖĞRETİSİ 1. Anakesim. Arı Usun Disiplini 656 1. Kesim. İnakçı Kullanımda Arı Usun Disiplini 659 2. Kesim. Polemik Kullanımı Açısından Arı Usun Disiplini 678 Kendi İçinde Bölünmüş Arı Usun Kuşkucu Doyumunun Olanaksızlığı 693 3. Kesim. Arı Usun Hipotezler Açısından Disiplini 701 4. Kesim. Arı Usun Tanıtları Açısından Disiplini 711 2. Anakesim. Arı Usun Kanonu 720 1 .Kesim. Usumuzun Arı Kullanımının Enson Ereği 721 2. Kesim. En Yüksek İyi İdeali — Arı Usun Enson Ereğinin Bir Belirlenim-Zemini Olarak 726 3. Kesim. Sanı, Bilgi ve İnanç 738 3. Anakesim. Arı Usun Arkitektoniği 746 4. Anakesim. Arı Usun Tarihi 761 Arkasöz 765 Notlar 771 Tükrçe-Almanca Sözlük 776 Almanca-Türkçe Sözlük 779 Dizin 782

II. Transzendentale Methodenlehre 1. Hauptstück. Die Disziplin der reinen Vernunft 1. Abschnitt. Die Disziplin der reinen Vernunft im dogmatischen Gebrauche 2. Abschnitt. Die Disziplin der reinen V. in Ansehung ihres polemischen Gebrauchs Von der Unmöglichkeit einer skeptischen Befriedigung der mit sich selbst veruneinigten reinen Vernunft 3. Abschnitt. Die Disziplin der reinen Vernunft in Ansehung der Hypothesen 4. Abschnitt. Die Disziplin der reinen Vernunft in Ansehung ihrer Beweise 2. Hauptstück. Der Kanon der reinen Vernunft 1. Abschnitt. Von dem letzten Zwecke des reinen Gebrauchs unserer Vernunft 2. Abschnitt. Von dem Ideal des höchsten Guts, als einem Bestimmungsgrunde des letzten Zwecks der reinen Vernunft 3. Abschnitt. Vom Meinen, Wissen und Glauben 3. Hauptstück. Die Architektonik der reinen V. 4. Hauptstück. Die Geschichte der reinen Vernunft

8

Baco de Verulamio Insturatio magna. Praefatio. De nobis ipsis silemus: De re autem, quae agitur, petimus: ut homines eam non Opinionem, sed Opus esse cogitent; ac pro certo habeant, non Sectae nos alicuius, aut Placiti, sed utilitatis et amplitudinus humanae fundamenta moliri. Deinde ut suis

commodis aequi ... in commune consulant ... et ipsi in partem veniant. Praeterea ut bene sperent, neque Instaurationem nostram ut quiddam infinitum et ultra mortale fingant, et animo concipiant; quum revera sit infiniti erroris finis et terminus legitimus.*

*[Bu not B'de eklendi. Noktalı yerler Bacon'ın metninde Kant'ın kısaltmalarını gösteriyor.]

Verulamlı Bacon Büyük Yenilenme. Önsöz. Kendi kişiliğimizden söz etmiyoruz. Ama burada ilgili olan soruna gelince, dileriz ki salt bir görüş bildirimi olarak değil, ama dürüst bir çalışma olarak görülsün ve bir kesimi destekleme ya da raslantısal bir düşünceyi aklama uğruna değil, ama genel olarak insan gönenç ve değerini temellendirme uğruna ele alındığı kanısını yaratabilsin. Dolayısıyla her birey en öz çıkarına ... evrensel iyilik için kaygı duyabilsin ... ve bu uğurda kendini gösterebilsin. Son olarak, yenileştirme çabamız sonsuz ve insanüstü birşeyi betimlemediğini, çünkü gerçekte sonsuz yanılgıların sonunu ve geçerli sınırlarını anlattığını gösterebilsin. 9

Ekselânsları, Kraliyet Devlet Bakanı Baron von Zedlitz'e

Sr. Exzellenz, dem Königl. Staatsminister Freiherrn von Zedlitz

Değerli Efendim!

Gnädiger Herr!

Bilimlerin gelişimini kendi payına ilerletmek Ekselânslarının kendi çıkarları uğruna çalışmak demektir; çünkü bunlar bilimler ile yalnızca bir koruyucunun yüce konumu yoluyla değil, ama sevecen ve aydınlık bir yargıcın çok yakın ilişkisi1 yoluyla da sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bu nedenle, eğer bu bakımdan benim de bir katkım olabilecekse, belli bir ölçüde yeteneğim içinde olan biricik araçtan yararlanarak Ekselânslarının beni onurlandırdığı nazik güven duygusu için minnettarlığımı sunuyorum. 2 Ekselânslarının bu çalışmanın ilk yayımına değer gördüğü aynı nazik dikkate şimdi bu ikinci yayımı adıyor, ve böylece aynı zamanda2 yazınsal görevimin tüm geri kalan kaygılarını [koruması altına teslim ederek] en derin saygılarımı sunuyorum.

Den Wachstum der Wissenschaften an seinem Teile befördern, heißt an Ew. Exzellenz eigenem Interesse arbeiten; denn dieses ist mit jenen, nicht bloß durch den erhabenen Posten eines Beschützers, sondern durch das viel vertrautere1 eines Liebhabers und erleuchteten Kenners, innigst verbunden. Deswegen bediene ich mich auch des einigen Mittels, das gewissermaßen in meinem Vermögen ist, meine Dankbarkeit für das gnädige Zutrauen zu bezeigen, womit Ew. Exzellenz mich beehren, als könnte ich zu dieser Absicht etwas beitragen. [B VI] Demselben gnädigen Augenmerke, dessen Ew. Excellenz die erste Auflage dieses Werks gewürdigt haben, widme ich nun auch diese zweite und hiemit zugleich* alle übrige Angelegenheit meiner literärischen Bestimmung, und bin mit der tiefsten Verehrung.

Ekselânslarının En itaatkâr, hürmetkâr hizmetkârı Immanuel Kant Königsberg, 23 Nisan 17873

Erdmann ile 'Verhältnis' ekleyerek. A'da bu paragrafın yerine şu ikisi bulunuyor: "Her kim ki dileklerini ılımlı kılarak kurgul yaşamda doyum bulursa, aydınlanmış ve yetkin bir yargıcın onayında çabaları için güçlü bir uyarı kazanır — çabalar ki, yararları büyük ama uzaktır ve bu yüzden sıradan gözlerden bütünüyle kaçarlar. "Bu yazımı böyle birine ve onun nazik dikkatine adıyor, ve [tüm geri kalan kaygıları] koruması ..." 3 A'da: "Königsberg, 29 Mart 1781." 1 2

Ew. Excellenz. unterthänig gehorsamster Diener Königsberg, den 23sten April 1787** Immanuel Kant

*Statt: „ Demselben gnädigen ... zugleich " steht in A: „Wen das spekulative Leben vergnügt, dem

ist, unter mäßigen Wünschen, der Beifall eines aufgeklärten, gültigen Richters eine kräftige Aufmunterung zu Bemühungen, deren Nutzen groß, obzwar entfernt ist, und daher von gemeinen Augen gänzlich verkannt wird. Einem Solchen und Dessen gnädigem Augenmerke widme ich nun diese Schrift und, Seinem Schutze“ usw. **Königsbergden 29sten März 1781 Immanuel Kant.

11

Vorrede

[Birinci Yayıma] Önsöz

Die menschliche Vernunft hat das besondere Schicksal in einer Gattung ihrer Erkenntnisse: daß sie durch Fragen belästigt wird, die sie nicht abweisen kann; denn sie sind ihr durch die Natur der Vernunft selbst aufgegeben, die sie aber auch nicht beantworten kann; denn sie übersteigen alles Vermögen der menschlichen Vernunft. In diese Verlegenheit gerät sie ohne ihre Schuld. Sie fängt von Grundsätzen an, deren Gebrauch im Laufe der Erfahrung unvermeidlich und zugleich durch diese hinreichend bewährt ist. Mit diesem steigt sie (wie es auch ihre Natur mit sich bringt) immer höher, zu entfernteren Bedingunen. Da [A VIII] sie aber gewahr wird, daß auf diese Art ihr Geschäft jederzeit unvollendet bleiben müsse, weil die Fragen niemals aufhören, so sieht sie sich genötigt, zu Grundsätzen ihre Zuflucht zu nehmen, die allen möglichen Erfahrungsgebrauch überschreiten und gleichwohl so unverdächtig scheinen, daß auch die gemeine Menschenvernunft damit im Einverständnisse steht. Dadurch aber stürzt sie sich in Dunkelheit und Widersprüche, aus welchen sie zwar abnehmen kann, daß irgendwo verborgene Irrtümer zum Grunde liegen müssen, die sie aber nicht entdecken kann, weil die Grundsätze, deren die sich bedient, da sie über die Grenze aller Erfahrung hinausgehen, keinen Probierstein der Erfahrung mehr anerkennen. Der Kampfplatz dieser endlosen Streitigkeiten heißt nun Metaphysik. Es war eine Zeit, in welcher sie die Königin aller Wissenschaften genannt wurde, und wenn man den

İnsan usu bilgisinin bir türünde özel bir yazgı ile karşı karşıyadır: öyle sorular tarafından rahatsız edilir ki, onları geri çeviremez, çünkü ona usun doğasının kendisi tarafından verilirler; ve gene de onları yanıtlayamaz, çünkü insan usunun tüm yeteneğini aşarlar. Us bu güç duruma hiçbir suçu olmadan düşer. Öyle temel ilkelerden yola çıkar ki, bunların deneyimin akışında kullanılmaları kaçınılmazdır ve aynı zamanda deneyim tarafından yeterince doğrulanırlar. Bunlarla (kendi doğasının da bir sonucu olarak) her zaman daha da yüksek, daha da uzak koşullara yükselir. Ama orada görür ki, bu yolda işi her zaman tamamlanmamış kalmak zorundadır, çünkü sorular hiçbir zaman sona ermez; bu yüzden öyle temel ilkelere başvurmayı zorunlu görür ki, bunlar tüm olanaklı deneyim kullanımını aşar, ve gene de kuşkudan öylesine bağışık görünürler ki, sıradan insan usu bile onlarla anlaşma içindedir. Ama us böylelikle bulanıklık ve çelişkiler içine düşer, ve tam bu nedenle herhangi bir yerde gizlenmiş yanılgıların temelde yatıyor olmaları gerektiği vargısını çıkarabilse de, bunları ortaya seremez; çünkü yararlandığı temel ilkeler, tüm deneyim sınırlarının ötesine geçtikleri için, bundan böyle deneyimden gelecek hiçbir denektaşını tanımazlar. Bu sonu gelmez çekişmelerin kavga alanına Metafizik denir. Zaman oldu metafizik tüm bilimlerin kraliçesi olarak adlandırıldı, ve eğer istenç edim diye alınacak olursa, nesnelerinin olağanüstü 13

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

önemi nedeniyle hiç kuşkusuz bu onur sanını hak etmiştir. Şimdi ise çağın modası ona yalnızca küçümseyerek bakmaktır, ve yadsınmış ve vazgeçilmiş nedime tıpkı Heküba gibi yakınır: Modo maxima rerum, tot generis natisque potens — nunc trahor exul, inops.1 — Ovid, Metam. Başlangıçta inakçıların yönetimi altında despotik bir egemenliği vardı. Ama, yasama düzeni henüz

üzerinde eski barbarlığın izlerini taşıdığı için, egemenliği iç savaşlar yoluyla adım adım tam anarşiye yozlaştı, ve kuşkucular, tüm yerleşik yapılardan tiksinen bir tür göçebeler kümesi, zaman zaman kentli birliği parçaladılar. Ne mutlu ki, sayıca çok az oldukları için onun kendini her zaman yeniden kurma çabalarını engelleyemediler, gerçi bunun için kendi içinde tutarlı hiçbir tasarı olmasa da. Daha yakın zamanlarda sanki tüm bu çekişmeler insan anlağının belli bir fizyolojisi [Physiologie] (ünlü Locke'un) tarafından sona erdirilecek ve metafiziğin öne sürdüklerinin haklılığı tam bir kesinlik kazanacak gibi görünmüştür; ama sonuç başka türlü çıkmış, ve o sözde kraliçenin doğumu sıradan deneyimin ayaktakımına bağlanarak boşsavları haklı olarak kuşku altına düşürülmüş olsa da, bu soyağacı gerçekte düzmece çıktığı için, kraliçe öne sürdükleri üzerinde diretmeyi sürdürmüştür. Bu yolla metafizik bir kez daha o eski kurt yeniği inakçılığa geri düşmüştür ve bu yüzden bir zamanlar bilimin kurtarılacak olduğu o aynı küçümseme ile karşı karşıyadır. Şimdi, tüm yollar (sanıldığı gibi) denendikten ve boşa çıktıktan sonra, bir bıkkınlık ve tam bir ilgisizlik egemendir — bilimlerde kaosun ve gecenin anası, ama aynı zamanda onlarda yaklaşmakta olan bir dönüşümün ve aydınlanmanın kaynağı, ya da hiç olmazsa bir ön gösterisi, çünkü tümü de kötü yönlendirilen bir çalışkanlık yoluyla bulanık, karışık ve kullanışsız kılınmışlardır. 14

Kritik der reinen Vernunft Willen für die Tat nimmt, so verdiente sie, wegen der vorzüglichen Wichtigkeit ihres Gegenstandes, allerdings diesen Ehrennamen. Jetzt bringt es der Modeton des Zeitalters so mit sich, ihre alle Verachtung zu beweisen und die Matrone klagt, verstoßen und verlassen, wie Hecuba: modo maxima rerum, [A IX] tot generis natisque potens - nunc trahor exul, inops — Ovid. Metam. Anfänglich war ihre Herrschaft unter der Verwaltung der Dogmatiker, despotisch. Allein, weil die Gesetzgebung noch die Spur der alten Barbarei an sich hatte, so artete sie durch innere Kriege nach und nach in völlige Anarchie aus und die Skeptiker, eine Art Nomaden, die allen beständigen Anbau des Bodens verabscheuen, zertrennten von Zeit zu Zeit die bürgerliche Vereinigung. Da ihrer aber zum Glück nur wenige waren, so konnten sie nicht hindern, daß jene sie nicht immer aufs neue, obgleich nach keinem unter sich einstimmigen Plane, wieder anzubauen versuchten. In neueren Zeiten schien es zwar einmal, als sollte allen diesen Streitigkeiten durch eine gewisse Physiologie des menschlichen Verstandes (von dem berühmten Locke) ein Ende gemacht und die Rechtmäßigkeit jener Ansprüche völlig entschieden werden; es fand sich aber, daß, obgleich die Geburt jener vorgegebenen Königin aus dem Pöbel der gemeinen Erfahrung abgeleitet wurde und dadurch ihre Anmaßung mit Recht hätte verdächtig werden müssen, dennoch, weil diese Genealogie ihr in der Tat fälschlich angedichtet war, sie ihre Ansprüche noch immer behaupte[A X]te, wodurch alles wiederum in den veralteten wurmstichigen Dogmatismus und daraus in die Geringschätzung verfiel, daraus man die Wissenschaft hatte ziehen wollen. Jetzt, nachdem alle Wege (wie man sich überredet) vergeblich versucht sind, herrscht Überdruß und gänzlicher Indifferentismus, die Mutter des Chaos und der Nacht, in Wissenschaften, aber doch zugleich der Ursprung, wenigstens das Vorspiel einer nahen Umschaffung und Aufklärung derselben, wenn sie durch übel angebrachten Fleiß dunkel, verwirrt und unbrauchbar geworden.

Vorrede zur ersten Ausgabe

BİRİNCİ YAYIMA [A] ÖNSÖZ

Es ist nämlich umsonst, Gleichgültigkeit in Ansehung solcher Nachforschungen erkünsteln zu wollen, deren Gegenstand der menschlichen Natur nicht gleichgültig sein kann. Auch fallen jene vorgeblichen Indifferentisten, so sehr sie sich auch durch die Veränderung der Schulsprache in

einem populären Tone unkenntlich zu machen gedenken, wofern sie nur überall etwas denken, in metaphysische Behauptungen unvermeidlich zurück, gegen die sie doch so viel Verachtung vorgaben. Indessen ist diese Gleichgültigkeit, die sich mitten in dem Flor aller Wissenschaften ereignet und gerade diejenigen trifft, auf deren Kenntnisse, wenn dergleichen zu haben wären, man unter allen am wenig[A XI]sten Verzicht tun würde, doch ein Phänomen, das Aufmerksamkeit und Nachsinnen verdient. Sie ist offenbar die Wirkung nicht des Leichtsinns, sondern der gereiften Urteilskraft* des Zeitalters, welches sich nicht länger durch Scheinwissen hinhalten läßt und eine Aufforderung an die Vernunft, das beschwerlichste aller ihrer Geschäfte, nämlich das der Selbsterkenntnis aufs neue zu übernehmen und einen Gerichtshof einzusetzen, der sie bei ihren gerechten Ansprüchen sichere, dagegen aber alle grundlosen An[A XII]maßungen, nicht durch Machtsprüche, sondern nach ihren ewigen und unwandelbaren Gesetzen, abfertigen könne, und dieser

Ama nesnesi insan doğasına ilgisiz olamayacak böyle araştırmalar açısından ilgisizlik taslamayı istemek boşunadır. Yine, o sözde ilgisizlik savunucuları, Skolastik dili halksal bir tona değiştirerek kendilerini ne denli tanınmaz kılmaya çabalamış olsalar da, herhangi birşey düşünüyor oldukları sürece, kaçınılmaz olarak öylesine küçümsediklerini ileri sürdükleri o metafiziksel önesürümlere geri düşerler. Gene de, kendini tüm bilimlerdeki çiçeklenmenin ortasında gösteren ve özellikle bilgileri — eğer edinilebilmişlerse — tümü arasında en son gözden çıkarılacak olan bilimleri ilgilendiren bu ilgisizlik üzerine dikkatle düşünülmesi gereken bir fenomendir. Açıktır ki bir hafifliğin değil, ama bundan böyle görünüşte bilgi ile oyalanmaya izin vermeyen bir çağın olgunlaşmış yargı yetisinin* etkisi, ve usa tüm görevleri içinde en güç olanını, kendini bilme görevini yeniden üstlenmesi ve bir mahkeme kurması için bir çağrıdır — bir mahkeme ki ona haklı savlarında güvence verirken, buna karşı tüm temelsiz istemlerini zora dayalı bir hükümle değil ama kendi ilksiz-sonsuz ve değişmez yasalarına göre bir

*Man hört hin und wieder Klagen über Seichtigkeit der Denkungsart unserer Zeit und den Verfall gründlicher Wissenschaft. Allein ich sehe nicht, daß die, deren Grund gut gelegt ist, als Mathematik, Naturlehre usw. diesen Vorwurf im mindesten verdienen, sondern vielmehr den alten Ruhm der Gründlichkeit behaupten, in der letzteren aber sogar übertreffen. Eben derselbe Geist würde sich nun auch in anderen Arten von Erkenntnis wirksam beweisen, wäre nur allererst für die Berichtigung ihrer Prinzipien gesorgt worden. In Ermanglung derselben sind Gleichgültigkeit und Zweifel und endlich, strenge Kritik, vielmehr Beweise einer gründlichen Denkungsart. Unser Zeitalter ist das eigentliche Zeitalter der Kritik, der sich alles unterwerfen muß. Religion, durch ihre Heiligkeit, und Gesetzgebung durch ihre Majestät, wollen sich gemeiniglich derselben entziehen. Aber alsdann erregen sie gerechten Verdacht wider sich und können auf unverstellte Achtung nicht Anspruch machen, die die Vernunft nur demjenigen bewilligt, was ihre freie und öffentliche Prüfung hat aushalten können.

*Arada bir zamanımızın düşünme yolunun sığlığı ve sağlam bilimin bozuluşu üzerine yakınmalar duyarız. Ama matematik, doğa bilimi vb. gibi sağlam birer zemini olanların bu suçlamayı en küçük bir biçimde hak ettiklerini düşünnmüyorum; tersine, bunlar sağlamlıkları konusundaki eski ünlerini sürdürür, giderek fizik durumunda bunun ötesine bile geçerler. Eğer başka bilgi türleri de ilkelerinin aklanması konusunda kaygı duymuş olsalardı, aynı tin kendini onlarda da etkin olarak gösterirdi. Bu olmadığı sürece, ilgisizlik, ikircim ve en sonunda sıkı eleştirinin kendileri sağlam bir düşünme yolunun tanıtlarıdırlar. Çağımız herşeyi kendine altgüdümlü kılması gereken gerçek eleştirinençağıdır. Kutsallığı yoluyla din, ve yüceliği yoluyla yasama kendilerini genellikle ondan

bağışık tutmayı isterler. Ama sonra yine kendilerini haklı bir kuşkunun altına düşürürler, ve usun yalnızca özgür ve açık sınamaya dayanabilene gösterdiği dürüst saygıyı kendi hakları olarak ileri süremezler.

15

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

yana atabilecektir. Ve bu mahkeme Arı Usun Eleştirisinin kendisinden başkası değildir. Ama bununla kitapların ve dizgelerin bir eleştirisini değil, genel olarak us yetisinin tüm deneyimden bağımsız olarak uğruna çabalayabildiği2 tüm bilgiler açısından bir eleştirisini anlıyorum; öyleyse bu genel olarak bir metafiziğin olanağı ya da olanaksızlığı üzerine karar verecek, ve, herşey ilkelere uygun olmak üzere, onun kaynaklarını olduğu gibi alan ve sınırlarını da belirleyecektir. Geriye kalan ve girebileceğim biricik yol bu yoldu, ve onda şimdiye dek usu deneyimden özgür kullanımında kendi kendisi ile çatışmaya götüren tüm yanılgıları gidermenin bir yolunu bulmuş olmakla övünebilirim. Onun sorularını insan usunun yeteneksizliği gibi birşeyi ortaya sürerek geçiştirmedim; tersine, onları ilkelere göre tam olarak belirledim ve usun kendini yanlış anladığı noktayı ortaya çıkardıktan sonra, onları ona tam doyum verecek bir yolda çözümledim. Hiç kuşkusuz bu soruların yanıtları inakçı bir esrimeye kapılmış merakın bekleyebileceği gibi çıkmadı, çünkü böyle bir beklentinin benim beceri alanıma girmeyen büyücülükten başka bir yolda doyurulması olanaksızdı. Ama usumuzun doğal belirlenimi açısından da amaç hiç kuşkusuz bu değildi; ve felsefenin görevi yanlış yorumlamadan doğan aldanmacaları ortadan kaldırmaktı, üstelik bu öylesine övülen ve sevilen kuruntuların yitmesine yol açsa bile. Bu uğraşta herşeyi tam ayrıntıda irdelemek en büyük amacım oldu, ve şunu söylemeyi göze alabilirim ki, burada çözülmemiş ya da çözümü için en azından bir anahtar sunulmamış tek bir metafiziksel sorun yoktur. Gerçekte arı us öylesine eksiksiz bir birliktir ki, eğer ilkesi ona kendi doğasının yönelttiği tüm sorulardan biri için bile yetersiz olsaydı, ilkeyi bir yana atmaktan başka yapacak birşeyimiz kalmazdı, çünkü 16

Kritik der reinen Vernunft ist kein anderer als die Kritik der reinen Vernunft selbst. Ich verstehe aber hierunter nicht eine Kritik der Bücher und Systeme, sondern die des Vernunftvermögens überhaupt, in Ansehung aller Erkenntnisse, zu denen sie, unabhängig von aller Erfahrung, streben mag, mithin die Entscheidung der Möglichkeit oder Unmöglichkeit einer Metaphysik überhaupt und die Bestimmung sowohl der Quellen, als des Umfanges und der Grenzen derselben, alles aber aus Prinzipien. Diesen Weg, den einzigen, der übrig gelassen war, bin ich nun eingeschlagen und schmeichle mir, auf demselben die Abstellung aller Irrungen angetroffen zu haben, die bisher die Vernunft im erfahrungsfreien Gebrauche mit sich selbst entzweit hatten. Ich bin ihren Fragen nicht dadurch etwa ausgewichen, daß ich mich mit dem Unvermögen der menschlichen Vernunft entschuldigte; sondern ich habe sie nach Prinzipien vollständig spezifiziert und, nachdem ich den Punkt des Mißverstandes der Vernunft mit ihr selbst entdeckt hatte, sie zu ihrer völligen Befriedigung auf[A XIII]gelöst. Zwar ist die Beantwortung jener Fragen gar nicht so ausgefallen, als dogmatisch schwärmende Wißbegierde erwarten mochte; denn die könnte nicht anders als durch Zauberkräfte, darauf ich mich nicht verstehe, befriedigt werden. Allein, das war auch wohl nicht die Absicht der Naturbestimmung unserer Vernunft; und die Pflicht der Philosophie war: das Blendwerk, das aus Mißdeutung entsprang, aufzuheben, sollte auch noch soviel gepriesener und beliebter Wahn dabei zu nichte gehen. In dieser Beschäftigung habe ich Ausführlichkeit mein großes Augenmerk sein lassen und ich erkühne mich zu sagen, daß nicht eine einzige metaphysische Aufgabe sein müsse, die hier nicht aufgelöst, oder zu deren Auflösung nicht wenigstens der Schlüssel dargereicht worden. In der Tat ist auch reine Vernunft eine so

vollkommene Einheit: daß, wenn das Prinzip derselben auch nur zu einer einzigen aller der Fragen, die ihr durch ihre eigene Natur aufgegeben sind, unzureichend wäre, man dieses

Vorrede zur ersten Ausgabe immerhin nur wegwerfen könnte, weil es alsdann auch keiner der übrigen mit völliger Zuverlässigkeit gewachsen sein würde. [A XIV] Ich glaube, indem ich dieses sage, in dem Gesichte des Lesers einen mit Verachtung gemischten Un[A XIV] willen über, dem Anscheine nach, so ruhmredige und unbescheidene Ansprüche wahrzunehmen, und gleichwohl sind sie ohne Vergleichung gemäßigter, als die, eines jeden Verfassers des gemeinsten Programms, der darin etwa die einfache Natur der Seele, oder die Notwendigkeit eines ersten Weltanfanges zu beweisen vorgibt. Denn dieser macht sich anheischig, die menschliche Erkenntnis über alle Grenzen möglicher Erfahrung hinaus zu erweitern, wovon ich demütig gestehe: daß dieses mein Vermögen gänzlich übersteige, an dessen Statt ich es lediglich mit der Vernunft selbst und ihrem reinen Denken zu tun habe, nach deren ausführlicher Kenntnis ich nicht weit um mich suchen darf, weil ich sie in mir selbst antreffe und wovon mir auch schon die gemeine Logik ein Beispiel gibt, daß sich alle ihre einfachen Handlungen völlig und systematisch aufzählen lassen; nur daß hier die Frage aufgeworfen wird, wieviel ich mit derselben, wenn mir aller Stoff und Beistand der Erfahrung genommen wird, etwa auszurichten hoffen dürfe. So viel von der Vollständigkeit in Erreichung eines jeden, und der Ausführlichkeit in Erreichung aller Zwecke zusammen, die nicht ein beliebiger Vorsatz, sondern die Natur der Erkenntnis selbst uns aufgibt, als der Materie unserer kritischen Untersuchung. [A XV] Noch sind Gewißheit und Deutlichkeit zwei Stücke, die die Form derselben betreffen, als wesentliche Forderungen anzusehen, die man an den Verfasser, der sich an eine so schlüpfrige Unternehmung wagt, mit Recht tun kann. Was nun die Gewißheit betrifft, so habe ich mir selbst das Urteil gesprochen: daß es in dieser Art von Betrachtungen auf keine Weise erlaubt sei, zu meinen und daß alles, was darin einer Hypothese nur ähnlich sieht, verbotene Ware sei, die auch nicht für

BİRİNCİ YAYIMA [A] ÖNSÖZ

o zaman geri kalanlardan birini bile tam bir güvenle ele alamazdı. Bunları söylerken sanırım okurun yüzünde görünürde böylesine övüngen ve kendini beğenmiş bir tutuma karşı küçümsemeyle karışmış bir kızgınlık belirmektedir; ve gene de bunlar söz gelimi ruhun yalın doğası ya da evrenin bir başlangıcının zorunluğu gibi şeylerin tanıtlarını sunan en sıradan izlencenin yazarlarının önesürümleri ile karşılaştırılamayacak denli daha ılımlıdırlar. Çünkü böyle yazarlar insan bilgisini olanaklı deneyimin tüm sınırlarının ötesine genişletme sözünü verirken, ben, daha alçakgönüllü bir tutumla, bunun gücümü bütünüyle aştığını kabul ediyorum. Benim işim yalnızca usun kendisi ve arı düşüncesi iledir; ve bunların ayrıntılı bilgilerini çok uzaklarda aramam gerekmez, çünkü onlarla kendi içimde karşılaşırım ve bu konuda sıradan mantık bana daha şimdiden usun tüm yalın edimlerinin tam ve dizgesel sıralanışının bir örneğini verir; yalnızca, burada ortada olan soru benden deneyimin tüm gereci ve yardımı uzaklaştırıldığında us ile ne ölçüde başarılı olmayı umabileceğimdir. Her bir ereğe erişmede tamlık ve tüm ereklere erişmede kapsamlılık konusunda daha öte konuşmak gereksiz olacaktır — erekler ki, rasgele saptanmış amaçlar değildirler, tersine bize eleştirel araştırmamızın gereci olarak bilginin kendi doğası tarafından verilmişlerdir. Araştırmamızın biçimini ilgilendiren iki noktaya, pekinlik ve duruluğa gelince, bunlar özsel istemler olarak böylesine kaygan bir görevi üstlenmiş olan yazardan haklı olarak beklenebilecektir. Pekinlik söz konusu olduğunda, kendi üzerime verdiğim yargı bu araştırma türünde hiçbir yolda sanılara izin verilemeyeceği, ve burada bir önsav ile herhangi bir benzerliği görülen herşeyin en küçük ederle bile satışa 17

çıkarılamayacak yasak mal olduğu ve bulunur bulunmaz el koyulması gerektiğidir. Çünkü a priori kurulmuş olması gereken her bilgi saltık olarak zorunlu sayılma istemindedir; ve bu tüm arı a priori bilginin herhangi bir belirlenimi açısından da en az eşit ölçüde böyledir, çünkü böyle bir belirlenimin tüm apodiktik (felsefi) pekinliğin ölçünü ve böylece örneği olması gerekecektir. Burada üstlendiğim görevi yerine getirip getiremediğim bütünüyle okurun yargısına kalan bir noktadır, çünkü yazarın görevi yalnızca zeminleri ortaya koymaktır, bunların onun yargıçları üzerindeki etkilerini yargılamak değil. Ama gene de yazarın hiçbir suçu olmaksızın herhangi birşeyin o zeminlerin zayıflamasına yol açmaması için, hiç kuşkusuz yazara ikincil noktalar olmalarına karşın belli bir güvensizlik yaratabilecek yerlere dikkati çekme izni verilebilir ve böylelikle okurun bu noktalardaki en küçük duraksamalarının bile asıl amaçlar konusundaki yargısı üzerinde yaratabilecek olduğu etki zamanında uzaklaştırılabilir. Anlak adını verdiğimiz yetiyi temellendirmek ve aynı zamanda kullanımının kural ve sınırlarını belirlemek için benim Aşkınsal Analitiğin ikinci bölümünde Arı Anlak Kavramlarının Çıkarsaması başlığı altında yerine getirmiş olduklarımdan daha önemli hiçbir araştırma bilmiyorum — araştırmalar ki, en büyük, ama karşılıksız kalmayacağını umduğum çabalara patlamışlardır. Biraz derinde temellenmiş olan bu irdelemenin iki yanı vardır. Birincisi arı anlağın nesneleri ile ilgilidir ve onun a priori kavramlarının nesnel geçerliğini açımlaması ve kavranabilir kılması amaçlanmıştır; tam bu nedenle amaçlarım için özseldir. İkincisi ise arı anlağın kendisi, olanağı, ve üzerine dayandığı bilgi yetileri ile ilgilidir, ve böylece onu öznel bağıntı içinde irdeler; ve bu açımlamanın asıl amacım açısından büyük bir önemi olsa da, özsel olarak 18

Kritik der reinen Vernunft den geringsten Preis feil stehen darf, sondern sobald sie entdeckt wird, beschlagen werden muß. Denn das kündigt eine jede Erkenntnis, die a priori feststehen soll, selbst an, daß sie für schlechthin notwendig gehalten werden will, und eine Bestimmung aller reinen Erkenntnisse a priori noch vielmehr, die das Richtmaß, mithin selbst das Beispiel aller apodiktischen (philosophischen) Gewißheit sein soll. Ob ich nun das, wozu ich mich anheischig mache in diesem Stücke geleistet habe, das bleibt gänzlich dem Urteile des Lesers anheimgestellt, weil es dem Verfasser nur geziemt, Gründe vorzulegen, nicht aber über die Wirkung derselben bei seinen Richtern zu urteilen. Damit aber nicht etwas unschuldigerweise an der Schwächung der[A XVI]selben Ursache sei, so mag es ihm wohl erlaubt sein, diejenigen Stellen, die zu einigem Mißtrauen Anlaß geben könnten, ob sie gleich nur den Nebenzweck angehen, selbst anzumerken, um den Einfluß, den auch nur die mindeste Bedenklichkeit des Lesers in diesem Punkte auf sein Urteil, in Ansehung des Hauptzwecks, haben möchte, beizeiten abzuhalten. Ich kenne keine Untersuchungen, die zur Ergründung des Vermögens, welches wir Verstand nennen, und zugleich zur Bestimmung der Regeln und Grenzen seines Gebrauchs, wichtiger wären, als die, welche ich in dem zweiten Hauptstücke der transszendentalen Analytik, unter dem Titel der Deduktion der reinen Verstandesbegriffe, angestellt habe; auch haben sie mir die meiste, aber, wie ich hoffe, nicht unvergoltene Mühe, gekostet. Diese Betrachtung, die etwas tief angelegt ist, hat aber zwei Seiten. Die eine bezieht sich auf die Gegenstände des reinen Verstandes, und soll die objektive Gültigkeit seiner Begriffe a priori dartun und begreiflich machen; eben darum ist sie auch wesentlich zu meinen Zwecken gehörig. Die andere geht darauf aus, den reinen Verstand selbst, nach seiner Möglichkeit und den Erkenntniskräften, auf denen er selbst beruht, mithin ihn in subjektiver Bezie[A XVII]hung zu betrachten

Vorrede zur ersten Ausgabe und, obgleich diese Erörterung in Ansehung meiner Hauptzwecks von

großer Wichtigkeit ist, so gehört sie doch nicht wesentlich zu demselben; weil die Hauptfrage immer bleibt, was und wie viel kann Verstand und Vernunft, frei von aller Erfahrung, erkennen und nicht, wie ist das Vermögen zu denken selbst möglich? Da das letztere gleichsam eine Aufsuchung der Ursache zu einer gegebenen Wirkung ist, und insofern etwas einer Hypothese Ähnliches an sich hat, (ob es gleich, wie ich bei anderer Gelegenheit zeigen werde, sich in der Tat nicht so verhält), so scheint es, als sei hier der Fall, da ich mir die Erlaubnis nehme, zu meinen, und dem Leser also auch freistehen müsse, anders zu meinen. In Betracht dessen muß ich dem Leser mit der Erinnerung zuvorkommen; daß, im Fall meine subjektive Deduktion nicht die ganze Überzeugung, die ich erwarte, bei ihm gewirkt hätte, doch die objektive, um die es mir hier vornehmlich zu tun ist, ihre ganze Stärke bekomme, wozu allenfalls dasjenige, was Seite 92 bis 93 gesagt wird, allein hinreichend, sein kann. Was endlich die Deutlichkeit betrifft, so hat der Leser ein Recht, zuerst die diskursive (logische) Deutlichkeit, durch Begriffe, dann aber auch eine in[A XVII]tuitive (ästhetische) Deutlichkeit, durch Anschauungen, d. i. Beispiele oder andere Erläuterungen in concreto zu fordern. Für die erste habe ich hinreichend gesorgt. Das betraf das Wesen meines Vorhabens, war aber auch die zufällige Ursache, daß ich der zweiten, obzwar nicht so strengen, aber doch billigen Forderung nicht habe Genüge leisten können. Ich bin fast beständig im Fortgange meiner Arbeit unschlüssig gewesen, wie ich es hiermit halten sollte. Beispiele und Erläuterungen schienen mir immer nötig und flossen daher auch wirklich im ersten Entwurfe an ihren Stellen gehörig ein. Ich sah aber die Größe meiner Aufgabe und die Menge der Gegenstände, womit ich es zu tun haben würde, gar bald ein und, da ich gewahr ward, daß diese ganz allein, im trockenen, bloß scholastischen Vortrage, das Werk schon genug ausdehnen würden, so fand ich es unratsam, es

BİRİNCİ YAYIMA [A] ÖNSÖZ

amacın kendisine ait değildir; çünkü her zaman başlıca soru ‘Anlak ve Us tüm deneyimden bağımsız olarak neyi ve ne denli bilebilirler?’ sorusudur, ‘Düşünme yetisinin kendisi nasıl olanaklıdır?’ sorusu değil. İkincisi bir bakıma verili bir etkinin nedeninin araştırması olduğu ve bu düzeye dek kendinde önsava benzer birşey taşıdığı için (gerçi, başka bir yerde göstereceğim gibi, gerçekte böyle olmasa da), öyle görünmektedir ki burada kendime ortaya bir görüş sürmek için izin verebilirim, ve bu yüzden okur da özgürce bir başka bir görüş ile bunun karşısına çıkabilir. Bu bakımdan okura önceden anımsatmalıyım ki, öznel çıkarsamam onda umudettiğim tam kanıyı yaratmayı başaramasa bile, burada ilgilendiğim başlıca nokta olan nesnel çıkarsama tüm gücünü korumaktadır. Bu noktada yalnızca [A] 92 ve [A] 93’üncü sayfalarda söylenenler yeterli olabilir. Son olarak, duruluk konusuna gelince, okurun ilk olarak kavramlar yoluyla diskursif (mantıksal) duruluk, ve sonra sezgiler, e.d. örnekler ya da başka in concreto açıklamalar yoluyla sezgisel (estetik) duruluk isteme hakkı vardır. Birincisini yeterince yerine getirdim. Bu amacımın özünü ilgilendiriyordu; ama çok iveğen olmamasına karşın gene de haklı olan ikinci isteme yeterince karşılık verememin raslantısal nedeni de o oldu. Çalışmamın ilerleyişi sırasında bu noktanın nasıl ele alınacağı konusunda hemen hemen sürekli olarak kararsız kaldım. Örnekler ve açıklamalar her zaman zorunlu göründüler ve bu nedenle ilk taslağımda gerektiği gibi yerlerini aldılar. Ama çok geçmeden görevimin büyüklüğünü ve ilgilenmem gerekecek konuların çokluğunu gördüm; ve kuru ve salt skolastik biçimde verilecek olsa bile çalışmanın yalnızca kendi başına da oldukça geniş olacağını anladığım için, onu yalnızca halksal bakış açısından zorunlu olacak örnek 19

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

ve açıklamalarla daha da şişirmenin uygunsuz olacağını gördüm. Herşeyden önce bu çalışma ne

olursa olsun halksal kullanıma uyarlanamaz; öte yandan böyle bir kolaylaştırma bilimin gerçek öğrencisi için hiç de gerekli değildir, ve ne denli çekici görünse de kendinde amaca aykırı birşey taşıyor olabilir. Keşiş Terrasson'un2a dediği gibi, insan bir kitabın büyüklüğünü sayfa sayısı ile değil ama onu anlamak için gereken zamanla ölçerse, birçok kitap üzerine şu söylenebilir: Bu kadar kısa olmasaydı daha kısa olurdu. Ama öte yandan geniş kapsamlı olmasına karşın tek bir ilkede biraraya bağlanmış kurgul bilgi bütününün kavranabilirliği göz önünde tutulacak olursa, eşit hakla şu da söylenebilir: O kadar duru olmaları gerekmeseydi, birçok kitap çok daha duru olurdu. Çünkü duruluk açısından getirilen yardımcı gereç parçalarda yardımcı3 olsa da, bütünde çoğu kez dağınıklık yaratır, çünkü okuru bütünün gözlemine götürecek yolu yeterince çabuk açmaz ve örneklerin parlak renkleri dizgenin eklemlenişini ve örgensel yapısını gizleyerek onu tanınamaz kılar ki, eğer dizgenin birlik ve sağlamlığı üzerine yargıda bulunacaksak, bizi herşeyden çok ilgilendiren bunlardır. Bana öyle görünüyor ki, yazar büyük ve önemli bir çalışmayı burada ortaya koyulan tasara göre bütünlüğü içinde ve kalıcı bir yolda yerine getirme amacında olduğu zaman, çabasını onunkiyle birleştirmek okur için hiç de önemsiz bir kazanç olmayacaktır. Metafizik, burada ona ilişkin olarak vereceğimiz kavrama göre, tüm bilimler arasında kısa bir zaman içinde ve küçük ama yeğin bir çaba ile bir tamamlanmışlık düzeyine erişme sözünü verebilen biricik bilimdir, öyle ki bu durumda gelecek kuşaklar için geriye didaktik bir yolda herşeyi kendi bakış açılarına göre düzenlemekten ve bunu bu nedenle içeriği en küçük bir biçimde arttırmaksızın yapmaktan başka 20

Kritik der reinen Vernunft durch Beispiele und Erläuterungen, die nur in populärer Absicht notwendig sind, noch mehr anzuschwellen, zumal diese Arbeit keineswegs dem populären Gebrauche angemessen werden könnte und die eigentlichen Kenner der Wissenschaft diese Erleichterung nicht so nötig haben, ob sie zwar jederzeit angenehm ist, hier aber sogar etwas Zweckwidriges nach sich ziehen konnte. Abt Terrasson sagt zwar: wenn man [A XIX] die Größe eines Buchs nicht nach der Zahl der Blätter, sondern nach der Zeit mißt, die man nötig hat, es zu verstehen, so könne man von manchem Buche sagen: daß es viel kürzer sein würde, wenn es nicht so kurz wäre. Andererseits aber, wenn man auf die Faßlichkeit eines weitläufigen, dennoch aber in einem Prinzip zusammenhängenden Ganzen spekulativer Erkenntnis seine Absicht richtet, könnte man mit eben so gutem Rechte sagen: manches Buch wäre viel deutlicher geworden, wenn es nicht so gar deutlich hätte werden sollen. Denn die Hülfsmittel der Deutlichkeit fehlen zwar in Teilen, zerstreuen aber öfters im Ganzen, indem sie den Leser nicht schnell genug zur Überschauung des Ganzen gelangen lassen und durch alle ihre hellen Farben gleichwohl die Artikulation, oder den Gliederbau des Systems verkleben und unkenntlich machen, auf den es doch, um über die Einheit und Tüchtigkeit desselben urteilen zu können, am meisten ankommt. Es kann, wie mich dünkt, dem Leser zu nicht geringer Anlockung dienen, seine Bemühung mit der des Verfassers, zu vereinigen, wenn er die Aussicht hat, ein großes und wichtiges Werk, nach dem vorgelegten Entwurfe, ganz und doch dauerhaft zu vollführen. [A XX] Nun ist Metaphysik, nach den Begriffen, die wir hier davon geben werden, die einzige aller Wissenschaften, die sich eine solche Vollendung und zwar in kurzer Zeit, und mit nur weniger, aber vereinigter Bemühung, versprechen darf, so daß nichts für die Nachkommenschaft übrig bleibt, als in der didaktischen Manier alles nach ihren Absichten einzurichten, ohne darum den Inhalt im mindesten vermehren

Vorrede zur ersten Ausgabe zu können. Denn es ist nichts als das Inventarium aller unserer Besitze durch reine Vernunft, systematisch geordnet. Es kann uns hier nichts entgehen, weil, was Vernunft gänzlich aus sich selbst hervorbringt, sich nicht verstecken kann, sondern selbst durch Vernunft ans Licht gebracht wird, sobald man nur das gemeinschaftliche Prinzip desselben entdeckt hat. Die

vollkommene Einheit dieser Art Erkenntnisse, und zwar aus lauter reinen Begriffen, ohne daß irgend etwas von Erfahrung, oder auch nur besondere Anschauung, die zur bestimmten Erfahrung leiten sollte, auf sie einigen Einfluß haben kann, sie zu erweitern und zu vermehren, machen diese unbedingte Vollständigkeit nicht allein tunlich, sondern auch notwendig. Tecum habita et noris, quam sit tibi curta supellex1). Persius. [A XXI] Ein solches System der reinen (spekulativen) Vernunft hoffe ich unter dem Titel: Metaphysik der Natur, selbst zu liefern, welches, bei noch nicht der Hälfte der Weitläufigkeit, dennoch ungleich reicheren Inhalt haben soll, als hier die Kritik, die zuvörderst die Qellen und Bedingungen ihrer Möglichkeit darlegen mußte, und einen ganz verwachsenen Boden zu reinigen und zu ebnen nötig hatte. Hier erwarte ich an meinem Leser die Geduld und Unparteilichkeit eines Richters, dort aber die Willfähigkeit und den Beistand eines Mithelfers; denn, so vollständig auch alle Prinzipien zu dem System in der Kritik vorgetragen sind, so gehört zur Ausführlichkeit des Systems selbst doch noch, daß es auch an keinen abgeleiteten Begriffen mangle, die man a priori nicht in Überschlag bringen kann, sondern die nach und nach aufgesucht werden müssen, imgleichen, da dort die ganze Synthesis der Begriffe erschöpft wurde, so wird überdem hier gefordert, daß eben dasselbe auch in Ansehung der Analysis geschehe, welches alles leicht und mehr Unterhaltung als Arbeit ist. Ich habe nur noch einiges in Ansehung des Drucks anzumerken. Da der Anfang desselben etwas verspätet war, so konnte ich nur etwa die

birşey kalmayacaktır. Çünkü metafizik arı us yoluyla kazanılmış tüm iyeliğimizin dizgesel olarak düzenlenmiş dökümünden başka birşey değildir. Burada hiçbirşey bizden kaçamaz, çünkü usun bütünüyle kendi içinden ürettiği birşey kendini gizleyemez; tersine, ortak ilkesi ortaya çıkarılır çıkarılmaz us tarafından açığa serilir. Bu tür bilgilerin tamamlanmış birliği, ve dahası yalnızca arı kavramlardan elde edilmiş olmaları ve böylece deneyimden ya da belirli deneyime götürebilecek salt tikel sezgiden gelebilecek birşeyin etkisi altında genişletilmiş ya da arttırılmış olmamaları olgusu bu koşulsuz tamamlanmışlığı yalnızca yerine getirilebilir değil ama zorunlu da kılar. Tecum habite et noris, quam sit tibi curta supellex.4 Arı (kurgul) usun böyle bir dizgesini Doğanın Metafiziği başlığı altında kendim sunmayı umuyorum; bu çalışma, genişlikte bu Eleştiri'nin yarısı denli bile olmasa da, içerikte karşılaştırılamayacak ölçüde varsıl olacaktır, çünkü Eleştiri herşeyden önce onun olanağının kaynak ve koşullarını ortaya sermeli, bütünüyle bakımsız bir toprağı temizleyip düzeltmelidir. Bu çalışmada okurumdan bir yargıcın dayanç ve yansızlığını bekliyorum; ama ötekinde bir yardımcının istenç gücünü ve desteğini; çünkü bu Eleştiri'de dizgenin tüm ilkeleri ne denli ayrıntılı olarak ileri sürülmüş olursa olsun, dizgenin kendisinin tamamlanmışlığı hiçbir türevsel kavramın eksik olmamasını da gerektirir. Bu kavramlar herhangi bir a priori hesaplama yoluyla bulunamazlar; tersine, adım adım araştırılmaları gerekir. Bu yüzden bu Eleştiri'de kavramların bütün bir sentezinin tamamlanması gerekirken, bunun yanısıra aynı şeyin analiz açısından da yerine getirilmesi gerekecektir ki, en kolayı odur ve bir çalışmadan çok bir eğlence olacaktır. Burada baskı konusunda belirtmem gereken bir iki nokta var. Baskının başlaması gecikmiş olduğu için, provaların ancak yarısını 21

gözden geçirebildim ve bunlarda 374'üncü sayfa alttan dördüncü satırda skeptisch yerine basılan spezifisch dışında anlamı karıştırmayan birkaç baskı hatası buldum. [A] 425 ile 461'inci sayfalar arasında yer alan arı usun antinomileri tabulasyonlu bir yapıda düzenlenmiştir ve böylece Sava ait herşey her zaman solda dururken Karşısava ait olanlar ise sağda durmaktadır. Bu düzenlemenin nedeni Sav ve Karşısavın birbirleriyle kolayca karşılaştırılmasını sağlamaktır.

Kritik der reinen Vernunft Hälfte der [A XXII] Aushängebogen zu sehen bekommen, in denen ich zwar einige, den Sinn aber nicht verwirrende Druckfehler antreffe, außer demjenigen, der S. 379, Zeile 4 von unten vorkommt, da spezifisch anstatt skeptisch gelesen werden muß. Die Antinomie der reinen Vernunft, von Seite 425 bis 461, ist so, nach Art einer Tafel, angestellt, daß alles, was zur Thesis gehört, auf der linken, was aber zur Antithesis gehört, auf der rechten Seite immer fortläuft, welches ich darum so anordnete, damit Satz und Gegensatz desto leichter miteinander verglichen werden könnte. [A XXIII]

Vorrede zur zweiten Auflage

İkinci Yayıma Önsöz

Ob die Bearbeitung der Erkenntnisse, die zum Vernunftgeschäfte gehören, den sicheren Gang einer Wissenschaft gehe oder nicht, das läßt sich bald aus dem Erfolg beurteilen. Wenn sie nach viel gemachten Anstalten und Zurüstungen, sobald es zum Zweck kommt, in Stecken gerät, oder, um diesen zu erreichen, öfters wieder zurückgehen und einen andern Weg einschlagen muß; imgleichen wenn es nicht möglich ist, die verschiedenen Mitarbeiter in der Art, wie die gemeinschaftliche Absicht erfolgt werden soll, einhellig zu machen: so kann man immer überzeugt sein, daß ein solches Studium bei weitem noch nicht den sicheren Gang einer Wissenschaft eingeschlagen, sondern ein bloßes Herumtappen sei, und es ist schon ein Verdienst um die Vernunft, diesen Weg womöglich ausfindig zu machen, sollte auch manches als vergeblich aufgegeben werden müssen, was in dem ohne Überlegung vorher genommenen Zwecke enthalten war. [B VIII] Daß die Logik diesen sicheren Gang schon von den ältesten Zeiten her gegangen sei, läßt sich daraus ersehen, daß sie seit dem Aristoteles keinen Schritt rückwärts hat tun dürfen, wenn man ihr nicht etwa die Wegschaffung einiger entbehrlicher Subtilitäten, oder deutlichere Bestimmung des Vorgetragenen als Verbesserungen anrechnen will, welches aber mehr zur Eleganz, als zur Sicherheit der Wissenschaft gehört. Merkwürdig ist noch an ihr, daß sie auch bis jetzt keinen Schritt vorwärts hat tun können, und also allem Ansehen nach geschlossen und vollendet zu sein scheint. Denn, wenn einige Neuere sie dadurch zu erweitern dachten, daß sie teils psychologische Kapitel von den verschiedenen Erkenntniskräften (der Einbildungskraft, dem

Usun ilgi alanına giren bilginin işlenişinin bir bilimin güvenilir yolunu izleyip izlemediği sonuçtan hemen saptanabilir. Birbiri ardına yapılan inceden inceye hazırlıklardan sonra hedefine yaklaşır yaklaşmaz durdurulunca, ya da, ona erişmek için sık sık geriye dönmesi ve yeniden bir başka yola düşmesi gerekince, benzer olarak, değişik katkıların ortak bir amacı izlemelerini sağlamak olanaklı olmayınca, o zaman böyle bir incelemenin henüz bir bilimin güvenilir yolunun çok uzağına düştüğü, tersine ancak karanlıkta el yordamıyla yapılan bir arama tarama olduğu kanısına varılabilir. Bu yüzden eğer olanaklıysa bu yolu bulmak usa bir hizmet olacaktır, üstelik böylelikle üzerine düşünmeksizin önceden kabul edilen amaçlarda kapsanan pekçok şeyden yararsız olduğu için vazgeçmek zorunlu olsa bile. Mantığın en eski zamanlardan bu yana bu güvenilir yolu izlediği olgusu Aristoteles'ten bu yana geriye doğru tek bir adımın bile gerekmemiş olmasından açıktır — eğer kimi vazgeçilebilir kurnazlıkların uzaklaştırılmasını ya da bildirimlerin daha duru belirlenimlerle sunulmasını bilimin güvenilirliğini olmaktan çok inceliğini ilgilendirmeleri ölçüsünde iyileştirmeler olarak görmezsek. Ayrıca belirtmeye değer ki, Mantık bugüne dek ileriye doğru da hiçbir adım atabilmiş değildir, ve bu yüzden tüm görünüşe karşın kapanmış ve tamamlanmış olarak durmaktadır. Çünkü kimi yeniler bir yandan değişik bilgi yetileri (imgelem

yetisi, kavrayış keskinliği) üzerine ruhbilimsel bölümler, öte yandan bilginin 23

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

Kritik der reinen Vernunft

kökeni üzerine ya da nesnelerin türlülüğüne göre değişik pekinlik türleri üzerine metafiziksel bölümler (idealizm, kuşkuculuk vb.), ve bir başka yandan da önyargılar (bunların nedenleri ve çareleri) üzerine insanbilimsel bölümler katarak onu genişletmeyi düşünmüşlerse de, bunlar bu bilimin kendine özgü doğası konusundaki bilgisizliklerinden doğmuştur. Eğer bilimlerin birbirlerinin sınırları ötesine geçmelerine izin verilirse, sonuç genişlemeleri değil ama bozulmaları olacaktır; buna karşı Mantığın sınırları bütünüyle sağın olarak belirlenmiştir, çünkü o öyle bir bilimdir ki biricik işlevi tüm düşüncenin (ister a priori isterse görgül olsun, kökeni ya da nesnesi ne olursa olsun, anlıklarımızda ister olumsal isterse doğal hangi engellerle karşılaşırsa karşılaşsın) biçimsel kurallarını ayrıntılı olarak açımlamak ve tam olarak tanıtlamaktan başka birşey değildir. Mantık böylesine başarılı olmuşsa, bu üstünlüğünü yalnızca sınırlanmışlığına borçludur, çünkü böylelikle tüm bilgi nesnelerini olduğu gibi bunların ayrımlarını soyutlamasında da aklanır, giderek böyle bir soyutlamada bulunma yükümlülüğü altında durur, ve dolayısıyla onda anlak kendi kendisinden ve biçiminden başka hiçbirşey ile ilgilenmez. Ama usun bilimin güvenilir yoluna girmesi doğallıkla çok daha güç olacak, çünkü yalnızca kendi kendisiyle değil ama nesnelerle de ilgilenmesi gerekecektir; buna göre bir önöğreti olarak Mantık bir bakıma yalnızca bilime açılan bir penceredir; ve bilgiler söz konusu olduğunda bunlar üzerine herhangi bir yargıda bulunabilmek için bir mantığın gerekli olmasına karşın, gene de bu bilgilerin kazanılması için bakılacak yer sözcüğün tam ve nesnel anlamıyla bilimlerin kendileri olacaktır. Bu bilimlerde usun da yer alması gerektiği ölçüde, onlarda a priori bilinen birşey olmalıdır, ve bu bilgi kendi nesnesiyle ikili bir yolda ilişkili olabilir — ya bu nesneyi ve kavramını (ki başka bir yerden veriliyor olmalıdır) yalnızca

Witze), teils metaphysische über den Ursprung der Erkenntnis oder der verschiedenen Art der Gewißheit nach Verschiedenheit der Objekte (dem Idealismus, Skeptizismus usw.), teils anthropologische von Vorurteilen (den Ursachen derselben und Gegenmitteln) hineinschoben, so rührt dieses von ihrer Unkunde der eigentümlichen Natur dieser Wissenschaft her. Es ist nicht Vermehrung, sondern Verunstaltung der Wissenschaften, wenn man ihre Grenzen ineinander laufen läßt; die Grenze der Logik aber ist dadurch ganz genau bestimmt, daß sie eine Wissenschaft ist, [B IX] welche nichts als die formalen Regeln alles Denkens (es mag a priori oder empirisch sein, einen Ursprung oder Objekt haben, welches es wolle, in unserem Gemüte zufällige oder natürliche Hindernisse antreffen) ausführlich darlegt und strenge beweist. Daß es der Logik so gut gelungen ist, diesen Vorteil hat sie bloß ihrer Eingeschränktheit zu verdanken, dadurch sie berechtigt, ja verbunden ist, von allen Objekten der Erkenntnis und ihrem Unterschiede zu abstrahieren, und in ihr also der Verstand es mit nichts weiter, als sich selbst und seiner Form, zu tun hat. Weit schwerer mußte es natürlicherweise für die Vernunft sein, den sicheren Weg der Wissenschaft einzuschlagen, wenn sie nicht bloß mit sich selbst, sondern auch mit Objekten zu schaffen hat; daher jene auch als Propädeutik gleichsam nur den Vorhof der Wissenschaften ausmacht, und wenn von Kenntnissen die Rede ist, man zwar eine Logik zur Beurteilung derselben voraussetzt, aber die Erwerbung derselben in eigentlich und objektiv so genannten Wissenschaften suchen muß. Sofern in diesen nun Vernunft sein soll, so muß darin etwas a priori erkannt werden, und ihre Erkenntnis kann auf zweierlei Art auf ihren Gegenstand bezogen werden, entweder diesen und seinen Begriff (der anderweitig

Vorrede zur zweiten Ausgabe gegeben werden muß) bloß zu [B X] bestimmen, oder ihn auch wirklich zu machen. Die erste ist theoretische, die andere praktische Erkenntnis der Vernunft. Von beiden muß der reine Teil, soviel oder sowenig er auch enthalten mag, nämlich derjenige, darin Vernunft gänzlich a priori ihr Objekt bestimmt, vorher allein vorgetragen werden, und dasjenige, was aus anderen Quellen kommt, damit nicht vermengt werden, denn es gibt üble Wirtschaft, wenn man blindlings ausgibt, was einkommt, ohne nachher, wenn jene in Stecken gerät, unterscheiden zu können, welcher Teil der Einnahme den Aufwand tragen könne, und von welcher man denselben beschneiden muß. Mathematik und Physik sind die beiden theoretischen Erkenntnisse der Vernunft, welche ihre Objekte a priori bestimmen sollen, die erstere ganz rein, die zweite wenigstens zum Teil rein, dann aber auch nach Maßgabe anderer Erkenntnisquellen als der der Vernunft. Die Mathematik ist von den frühesten Zeiten her, wohin die Geschichte der menschlichen Vernunft reicht, in dem bewundernswürdigen Volke der Griechen den sicheren Weg einer Wissenschaft gegangen. Allein man darf nicht denken, daß es ihr so leicht geworden, wie der Logik, wo die Vernunft es nur mit sich selbst zu tun hat, jenen königlichen Weg zu tref[B XI]fen, oder vielmehr sich selbst zu bahnen; vielmehr glaube ich, daß es lange mit ihr (vornehmlich noch unter den Ägyptern) beim Herumtappen geblieben ist, und diese Umänderung einer Revolution zuzuschreiben sei, die der glückliche Einfall eines einzigen Mannes in einem Versuche zustande brachte, von welchem an die Bahn, die man nehmen mußte, nicht mehr zu verfehlen war, und der sichere Gang einer Wissenschaft für alle Zeiten und in unendliche Weiten eingeschlagen und vorgezeichnet war. Die Geschichte dieser Revolution der Denkart, welche viel wichtiger war, als die Entdeckung des Weges um das berühmte Vorgebirge, und des Glücklichen, der sie zustande brachte, ist uns nicht aufbehalten. Doch beweist die Sage, welche Diogenes der Laertier uns überliefert, der von den

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

belirlemek, ya da o denli de edimsel kılmak. Birincisi usun kuramsal, ikincisi kılgısal bilgisidir. Her ikisinde de arı bölüm — kapsamı ne denli büyük ya da küçük olursa olsun —, eş deyişle, usun nesnesini bütünüyle a priori belirlediği yer, öncelikle ve kendi başına ele alınmalı ve başka kaynaklardan gelmiş olanlar onunla karıştırılmamalıdır; çünkü eğer işler kötüye gidecek olursa, hangi gelir bölümünün giderleri taşıyabileceğini ve hangilerinde kesinti yapılması gerektiğini saptamaksızın her içeri girene körü körüne ödemede bulunmak kötü bir ekonomi olacaktır. Matematik ve Fizik nesnelerini a priori belirlemeleri gereken iki kuramsal us bilimidir. Ama birincisi bütünüyle arı iken, ikincisi ise ustan daha başka bilgi kaynaklarına dayanmakla ancak bölümsel olarak arıdır. Matematik daha insan usunun tarihinin eriştiği en erken zamanlardan bu yana o hayranlık verici Yunan ulusunda bir bilimin güvenilir yoluna girmişti. Ama Matematik için o krallara yaraşır yolu bulmanın, ya da daha doğrusu onu kendi için üretmenin, usun salt kendi kendisi ile ilgilenmesini gerektiren Mantık durumunda olduğu denli kolay olduğu düşünülmemelidir. Tersine, inanıyorum ki (özellikle Mısırlılar arasında) uzunca bir süre el yordamıyla ilerleme aşamasında kalmıştır ve dönüşüm tek bir insanın talihli düşüncesi tarafından üretilen bir devrime yüklenmelidir; onun denemeleri yoluyladır ki insanın tutması gereken yol bundan böyle kalıcı bir kazanım olmuş ve bilimin izleyeceği güvenilir yol tüm zamanlar için ve sonsuz bir uzam içerisinde açılmış ve gösterilmiştir. Düşünme yolundaki bu devrimin — ki ünlü Ümit Burnunu dönen deniz yolunun bulunuşundan çok daha önemliydi — ve onu ortaya çıkaran talihli bireyin tarihi bize dek ulaşmış değildir. Gene de Diogenes Laertius 25

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

tarafından bize iletilenlerde geometrik belgitlemelerin en önemsiz olan ve sıradan yargı için bir tanıtlama bile gerektirmeyen temellerinin ünlü bulucularının adlarının verilmesi bu yeni yolun ilk görüntüleri tarafından ortaya çıkarılan değişimin anısının matematikçilere olağanüstü önemde görünmüş olması gerektiğini ve böylelikle unutulmuşluğu aştığını gösterir. İkizkenar üçgenin özelliklerini belgitleyen ilk insanın (bu Thales ya da başka biri olabilir) kafasında bir ışık çakmış olmalıdır; çünkü şekilde ya da onun salt kavramında gördüklerini izlemesi ve bir bakıma bunlardan onun özelliklerinin bilgisini çıkarması gerekmediğini, ama kavramların kendilerine göre onda a priori düşündüklerini ve (yapılaştırma yoluyla) kurduklarını5 ortaya koyması gerektiğini, ve birşeyi a priori güvenilir bir yolda bilmek için o şeye onun kavramı ile uyumlu olarak kendisinin ona verdiklerinden zorunlu olarak çıkanlardan başka birşey yüklememesi gerektiğini bulmuştu. Doğa Bilimine gelince, bilimin yüksek yoluna girmesi çok daha yavaş oldu; çünkü ancak bir buçuk yüzyıl önceydi ki usta Bacon'ın önerisi bir yandan bu buluşun ortaya çıkmasına neden olmuş, öte yandan daha şimdiden onun yolunda olanları esinlendirmişti. Bu durumda da buluş düşünme yolunda hızla yer alan devrim yoluyla açıklanabilir. Burada Doğa Bilimini yalnızca görgül ilkeler üzerine dayandığı düzeye dek irdeleme altına alacağım. Galileo ağırlıklarını önceden kendisinin belirlediği küreleri eğik düzlemde yuvarlayınca, ya da Torricelli havaya kendisinin önceden bildiği bir su sütununa eşit bir ağırlığı taşıtınca, ya da daha yakın zamanlarda Stahl metalleri onlara birşeyler ekleyerek ve sonra bunları geri çekerek oksitleyince ve sonra yeniden metale dönüştürünce,* — bütün bunlarla tüm doğa

kleinsten, und, nach dem gemeinen Urteil, gar nicht einmal eines Beweises benötigten, Elementen der geometrischen Demonstrationen den angeblichen Erfinder nennt, daß das Andenken der Veränderung, die durch die erste Spur der Entdeckung dieses neuen Weges bewirkt wurde, den Mathematikern äußerst wichtig geschienen haben müsse, und dadurch unvergeßlich geworden sei. Dem ersten, der den gleichseitigen Triangel demonstrierte (er mag nun Thales oder wie man will geheißen haben), dem ging ein Licht auf; denn er fand, daß [B XII] er nicht dem, was er in der Figur sah, oder auch dem bloßen Begriffe derselben nachspüren und gleichsam davon ihre Eigenschaften ablernen, sondern durch das, was er nach Begriffen selbst a priori hineindachte und darstellte (durch Konstruktion), hervorbringen müsse, und daß er, um sicher etwas a priori zu wissen, er der Sache nichts beilegen müsse, als was aus dem notwendig folgte, was er seinem Begriffe gemäß selbst in sie gelegt hat. Mit der Naturwissenschaft ging es weit langsamer zu, bis sie den Heeresweg der Wissenschaft traf, denn es sind nur etwa anderthalb Jahrhunderte, daß der Vorschlag des sinnreichen Baco von Verulam diese Entdeckung teils veranlaßte, teils, da man bereits auf der Spur derselben war, mehr belebte, welche eben sowohl durch eine schnell vorgegangene Revolution der Denkart erklärt werden kann. Ich will hier nur die Naturwissenschaft, so fern sie auf empirische Prinzipien gegründet ist, in Erwägung ziehen. Als Galilei seine Kugeln die schiefe Fläche mit einer von ihm selbst gewählten Schwere herabrollen, oder Torricelli die Luft ein Gewicht, was er sich zum voraus dem einer ihm bekannten Wassersäule gleich gedacht hatte, tragen ließ, oder in noch späterer Zeit Stahl Metalle in Kalk und diesen wieder[B XIII]um

*Burada ilk başlangıçları ile hiç kuşkusuz çok iyi tanışık olmadığımız deneysel yöntemin tarihini sağın sürecinde izlemiyorum.

*Ich folge hier nicht genau dem Faden der Geschichte der Experimentalmethode, deren erste Anfänge auch nicht wohl bekannt sind.

Vorrede zur zweiten Ausgabe in Metall verwandelte, indem er ihnen etwas entzog und wiedergab*; so ging allen Naturforschern ein Licht auf. Sie begriffen, daß die Vernunft nur das einsieht, was sie selbst nach ihrem Entwurfe hervorbringt, daß sie mit Prinzipien ihrer Urteile nach beständigen Gesetzen vorangehen und die Natur nötigen müsse auf ihre Fragen zu antworten, nicht aber sich von ihr allein gleichsam am Leitbande gängeln lassen müsse; denn sonst hängen zufällige, nach keinem vorher entworfenen Plane gemachte Beobachtungen gar nicht in einem notwendigen Gesetze zusammen, welches doch die Vernunft sucht und bedarf. Die Vernunft muß mit ihren Prinzipien, nach denen allein übereinkommende Erscheinungen für Gesetze gelten können, in einer Hand, und mit dem Experiment, das sie nach jenen ausdachte, in der anderen, an die Natur gehen, zwar um von ihr belehrt zu werden, aber nicht in der Qualität eines Schülers, der sich alles vorsagen läßt, was der Lehrer will, sondern eines bestallten Richters, der die Zeugen nötigt, auf die Fragen zu antworten, die er ihnen vorlegt. Und so hat sogar Physik die so vorteilhafte Revolution ihrer Denkart lediglich dem Einfalle zu verdanken, demje[B XIV]nigen, was die Vernunft selbst in die Natur hineinlegt, gemäß, dasjenige in ihr zu suchen (nicht ihr anzudichten), was sie von dieser lernen muß, und wovon sie für sich selbst nichts wissen würde. Hierdurch ist die Naturwissenschaft allererst in den sicheren Gang einer Wissenschaft gebracht worden, da sie so viel Jahrhunderte durch nichts weiter als ein bloßes Herumtappen gewesen war. Der Metaphysik, einer ganz isolierten spekulativen Vernunfterkenntnis, die sich gänzlich über Erfahrungsbelehrung erhebt, und zwar durch bloße Begriffe (nicht wie Mathematik durch Anwendung derselben auf Anschauung), wo also Vernunft selbst ihr eigener Schüler sein soll, ist das Schicksal bisher noch so günstig nicht gewesen, daß sie den sicheren Gang einer Wissenschaft einzuschlagen vermocht hätte; ob sie gleich älter ist, als alle

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

araştırmacıları üzerinde bir ışık çaktı. Usun ancak kendi tasarına göre kendi ürettiklerini bildiğini, yargısının değişmez yasalarla uyum içindeki ilkeleri ile önden gitmesi ve Doğanın zorunlu olarak onun sorularını yanıtlaması gerektiğini, ama kendini bir bakıma Doğanın gösterdiği ipuçlarını izlemeye bırakmaması gerektiğini kavradılar; çünkü önceden saptanmış bir tasara göre yapılmayan olumsal gözlemler hiçbir biçimde zorunlu bir yasa ile bağdaşmayacaklardır, ki gene de usun aradığı ve gereksindiği bu yasadan başka birşey değildir. Us bir elinde ilkeleri — ki yalnızca bunlar uyum içindeki görüngülere bir yasanın geçerliğini verirler —, ve ötekinde bu ilkelere göre tasarladığı deney ile doğaya hiç kuşkusuz ondan öğrenmek için yaklaşmalıdır; ama bunu kendini öğretmenin söylemek istediği herşeyi dinlemeye bırakan bir öğrencinin değil, tersine tanığı kendi ortaya sürdüğü soruları yanıtlamaya zorlayan bir yargıcın niteliği içinde yapmalıdır. Böylece giderek Fizik bile kendi düşünme yolu için öylesine kazançlı olmuş olan devrimi öyle ilginç bir buluşa borçludur ki, buna göre us doğadan öğrenmesi gereken ve kendi başına bilemeyeceği şeyleri doğada aramak (ona yüklememek), ve gene de bunu doğaya kendisinin koymuş oldukları ile uyum içinde yapmak zorundadır. İlk kez böylelikledir ki doğa bilimi yüzyıllar boyunca yalnızca el yordamıyla ilerlemeye çalıştıktan sonra bir bilimin güvenilir yoluna girmiştir. Baştan sona yalıtılmış kurgul bir us bilimi olarak Metafizik kendini bütünüyle deneyimden öğrenmenin üzerine yükseltir; dahası, bunu yalnızca kavramlar yoluyla yaptığı için (matematik gibi kavramların sezgi üzerine uygulanması yoluyla değil), onda usun kendi kendisinin öğrencisi olması gerekir. Ama tüm geri kalan bilimlerden daha eski olmasına karşın, ve üstelik bunlar herşeyi yokeden bir barbarlığın dipsiz uçurumunda yutulacak 27

olsalar bile varlığını sürdürecek olmasına karşın, yazgısı bugüne dek ona bir bilimin güvenilir yolunda olmanın doyumunu verememiştir. Çünkü us onda sürekli olarak takılıp kalır, üstelik en sıradan deneyimin doğruladığı yasaları (kendi ileri sürdüğü gibi) a priori anlamayı istediği zaman bile. Onda yolun biteviye baştan alınması gerekir, çünkü bizi istediğimiz yönde ilerletmediği görülür. Ve yandaşlarının ileri sürdükleri noktalarda anlaşıp anlaşmadıklarına gelince, bundan henüz öylesine uzaktırlar ki, tersine, Metafizik güçlerini baştan sona bir tür savaş oyununda denemeyi isteyenlerin bir kavga alanı olmaya yazgılanmış görünür. Orada henüz hiç kimse herhangi bir kavgada en küçük bir toprak parçası bile kazanamamış, utkusunu kalıcı bir iyelikle taçlandıramamıştır. Böylece, tüm ikircimin ötesinde, metafiziğin yöntemi bugüne dek bir el yordamından, ve, en kötüsü, salt kavramlar arasında bir el yordamından başka birşey olamamıştır. Öyleyse bugüne dek bu alanda bilim için güvenilir bir yolun bulunamamış olmasının nedeni nerede yatar? Acaba olanaksız birşey midir? O zaman doğa niçin usumuzun başına bu yatıştırılamaz çabayı dolamıştır, sanki o yolu araştırması en önemli sorunlarından biriymiş gibi? Dahası, eğer usumuz bizi bilme merakımızın yöneldiği en önemli noktalardan birinde yalnızca terk etmeyip bir de oyalamalarla geciktiriyor ve en sonunda aldatıyorsa, ona güvenmek için nedenlerimizin olduğunu düşünebilir miyiz! Ya da, eğer yol şimdiye dek yalnızca gözden kaçırılmışsa, o zaman yenilenecek araştırma çabaları durumunda bizi öncelemiş başkalarından daha şanslı olacağımız umudunu aklayacak herhangi bir belirti var mıdır? Birden ortaya çıkıveren tek bir devrim yoluyla bugünkü durumlarına ulaşmış olan matematik ve doğa bilimi örneklerinin onlara öylesine büyük üstünlüğü kazandırmış olan düşünme yolunun dönüşümündeki özsel noktaları 28

Kritik der reinen Vernunft übrige, und bleiben würde, wenn gleich die übrigen insgesamt in dem Schlunde einer alles vertilgenden Barbarei gänzlich verschlungen werden sollten. Denn in ihr gerät die Vernunft kontinuierlich in Stecken, selbst wenn sie diejenigen Gesetze, welche die gemeinste Erfahrung bestätigt, (wie sie sich anmaßt) a priori einsehen will. In ihr muß man unzählige Male den Weg zurück tun, weil man findet, daß er dahin nicht führt, wo man hin will, und was die Einhelligkeit ihrer Anhänger in Be[B XV]hauptungen betrifft, so ist sie noch so weit davon entfernt, daß sie vielmehr ein Kampfplatz ist, der ganz eigentlich dazu bestimmt zu sein scheint, seine Kräfte im Spielgefechte zu üben, auf dem noch niemals irgend ein Fechter sich auch den kleinsten Platz hat erkämpfen und auf seinen Sieg einen dauerhaften Besitz gründen können. Es ist also kein Zweifel, daß ihr Verfahren bisher ein bloßes Herumtappen, und, was das Schlimmste ist, unter bloßen Begriffen, gewesen sei. Woran liegt es nun, daß hier noch kein sicherer Weg der Wissenschaft hat gefunden werden können? Ist er etwa unmöglich? Woher hat denn die Natur unsere Vernunft mit der rastlosen Bestrebung heimgesucht, ihm als einer ihrer wichtigsten Angelegenheiten nachzuspüren? Noch mehr, wie wenig haben wir Ursache, Vertrauen in unsere Vernunft zu setzen, wenn sie uns in einem der wichtigsten Stücke unserer Wißbegierde nicht bloß verläßt, sondern durch Vorspiegelungen hinhält und am Ende betrügt! Oder ist er bisher nur verfehlt; welche Anzeige können wir benutzen, um bei erneuertem Nachsuchen zu hoffen, daß wir glücklicher sein werden, als andere vor uns gewesen sind? Ich sollte meinen, die Beispiele der Mathematik und Naturwissenschaft, die durch eine auf ein[B XVI]mal zustande gebrachte Revolution das geworden sind, was sie jetzt sind, wäre merkwürdig genug, um dem wesentlichen Stücke

Vorrede zur zweiten Ausgabe

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

der Umänderung der Denkart, die ihnen so vorteilhaft geworden ist, nachzusinnen, und ihnen, soviel ihre Analogie, als Vernunfterkenntnisse, mit der Metaphysik verstattet, hierin wenigstens zum Versuche nachzuahmen. Bisher nahm man an, alle unsere Erkenntnis müsse sich nach den Gegenständen richten, aber alle Versuche über sie a priori etwas durch Begriffe auszumachen, wodurch unsere Erkenntnis erweitert würde, gingen unter dieser Voraussetzung zunichte. Man versuche es daher einmal, ob wir nicht in den Aufgaben der Metaphysik damit besser fortkommen, daß wir annehmen, die Gegenstände müssen sich nach unserem Erkenntnis richten, welches so schon besser mit der verlangten Möglichkeit einer Erkenntnis derselben a priori zusammenstimmt, die über Gegenstände, ehe sie und gegeben werden, etwas festsetzen soll. Es ist hiermit ebenso, als mit den ersten Gedanken des Kopernikus bewandt, der, nachdem es mit der Erklärung der Himmelsbewegungen nicht gut fort wollte, wenn er annahm, das ganze Sternenheer drehe sich um den Zuschauer, versuchte, ob es nicht besser gelingen möchte, wenn er den Zuschauer sich drehen, und dagegen die Sterne in Ruhe ließ. In der Metaphysik kann man [B XVII] nun, was die Anschauung der Gegenstände betrifft, es auf ähnliche Weise versuchen. Wenn die Anschauung sich nach der Beschaffenheit der Gegenstände richten müßte, so sehe ich nicht ein, wie man a priori von ihr etwas wissen könne; richtet sich aber der Gegenstand (als Objekt der Sinne) nach der Beschaffenheit unseres Anschauungsvermögens, so kann ich mir diese Möglichkeit ganz wohl vorstellen. Weil ich aber bei diesen Anschauungen, wenn sie Erkenntnisse werden sollen, nicht stehen bleiben kann, sondern sie als Vorstellungen auf irgend etwas als Gegenstand beziehen und diesen durch jene bestimmen muß, so kann ich entweder annehmen, die

irdelemek için yeterince dikkate değer olduklarını düşünüyorum; ve öyle görünür ki, yine aynı nedenle, us bilgileri olarak Metafizik ile andırımlarının izin verdiği ölçüde burada hiç olmazsa bir deneme olarak onlara öykünme girişiminde bulunabiliriz. Bugüne dek tüm bilgimizin kendini nesnelere uydurması gerektiği varsayılmıştır; ama onlara ilişkin herhangi birşeyi kavramlar yoluyla a priori saptama ve bilgimizi bu yolla genişletme girişimleri bu varsayım altında boşa çıkmıştır. Öyleyse, bir kez de nesnelerin kendilerini bilgimize uydurmaları gerektiği varsayımı altında Metafiziğin görevinde daha iyi sonuç alıp alamayacağımızı sınayabiliriz. Bu istenilen şey ile, e.d. nesnelerin bir a priori bilgisinin olanağı ile, e.d. onlar daha bize verilmeden üzerlerine birşeyler saptama amacı ile çok daha iyi uyuşur. Burada durum öyleyse Kopernik'in ilk düşüncesi durumunda olduğu gibidir. Gök cisimlerinin devimlerini bütün bir yıldızlar kümesinin gözlemcinin çevresinde döndüğü varsayımı altında açıklamada iyi bir sonuç alamadığını görünce, Kopernik gözlemcinin kendisini döndürüp, buna karşı yıldızları dinginlikte tuttuğu zaman daha başarılı olup olamayacağını araştırmıştı. Metafizikte de, nesnelerin sezgisi açısından benzer bir yol denenebilir. Eğer sezgi kendini nesnelerin yapılarına uydurmak zorundaysa, bunlar üzerine herhangi birşeyin nasıl a priori bilinebileceğini düşünemiyorum; ama nesne (duyu nesnesi olarak) kendini sezgi yetimizin yapısına uydurmalıysa, o zaman bu olanağı kolayca anlayabilirim. Ama, eğer birer bilgi olacaklarsa bu sezgilerde durup kalamayacağım için, tersine bunları tasarımlara dönüştürüp nesne olarak herhangi birşey ile ilişkilendirmem ve bu nesneyi onlar yoluyla belirlemem gerektiği için, ya bu belirlenimi ortaya çıkarmamı sağlayan kavramların nesneye uyduklarını varsayabilirim — ki bu durumda yine nesneler üzerine herhangi 29

birşeyi a priori bilebilmenin yolunda yatan aynı güçlükle karşılaşırım; ya da nesnelerin, ya da yine aynı şey, deneyimin — ki nesneler (verili nesneler olarak) yalnızca onda bilinirler — bu kavramlara

uygun düştüklerini varsaymalıyımdır — ki bu durumda daha kolay bir çıkış yolu hemen görünür, çünkü deneyimin kendisi kuralları benim kendimde olan anlağın gereksindiği bir bilgi türüdür. Bu kurallar daha bana nesneler verilmeden bende oldukları için a priori varsayılmalıdırlar ve a priori kavramlarda anlatılırlar. Buna göre tüm deneyim nesneleri kendilerini zorunlu olarak bu kavramlara uydurmalı ve onlarla bağdaşmalıdırlar. Nesnelere gelince, yalnızca us yoluyla ve hiç kuşkusuz zorunlu olarak düşünülüyor oldukları, ama (en azından usun onları düşündüğü yolda) hiçbir biçimde deneyimde verilemedikleri sürece, onları düşünme girişimi (çünkü gene de düşünülmeye izin vermelidirler) buna göre yeni düşünme yöntemi olarak varsaydığımız şey için, eş deyişle, şeylere ilişkin olarak ancak onlara kendi koyduklarımızı a priori biliriz biçimindeki yaklaşımımız için bulunmaz bir denek taşı olacaktır.*

Begriffe, wodurch ich diese Bestimmung zustande bringe, richten sich auch nach dem Gegenstande, und dann bin ich wiederum in derselben Verlegenheit, wegen der Art, wie ich a priori hiervon etwas wissen könne; oder ich nehme an, die Gegenstände oder, welches einerlei ist, die Erfahrung, in welcher sie allein (als gegebene Gegenstände) erkannt werden, richte sich nach diesen Begriffen, so sehe ich sofort eine leichtere Auskunft, weil Erfahrung selbst eine Erkenntnisart ist, die Verstand erfordert, dessen Regel ich in mir, noch ehe mir Gegenstände gegeben werden, mithin a priori voraussetzen muß, welche in Begriffen a priori ausgedrückt wird, nach denen sich also alle Gegenstände der Erfahrung [B XVIII] notwendig richten und mit ihnen übereinstimmen müssen. Was Gegenstände betrifft, sofern sie bloß durch Vernunft und zwar notwendig gedacht, die aber (so wenigstens, wie die Vernunft sie denkt) gar nicht in der Erfahrung gegeben werden können, so werden die Versuche sie zu denken (denn denken müssen sie sich doch lassen), hernach einen herrlichen Probierstein desjenigen abgeben, was wir als die veränderte Methode der Denkungsart annehmen, daß wir nämlich von den Dingen nur das a priori erkennen, was wir selbst in sie legen.*

*Doğa araştırmacısının yöntemine öykünen bu yöntem öyleyse arı usun öğelerini bir deney tarafından doğrulanmaya ya da çürütülmeye izin verende araştırmaktan oluşur. Şimdi, arıusun önermeleri, özellikle olanaklı deneyimin tüm sınırlarınınötesine geçmeyi göze aldıkları zaman, nesneleri ile herhangi bir deneyin sınaması altına getirilmeye izin vermezler (doğa biliminde olduğu gibi); öyleyse a priori saydığımız kavramlar ve temel ilkeler ile yapılabilecek tek şey bunların nesneleri iki ayrı yandan görmeye olanak verecek bir yolda düzenlenmeleridir — bir yandan, deneyim için duyuların ve anlağın nesneleri olarak, ama öte yandan, yalıtılmış ve deneyim sınırlarının ötesine geçmeye çalışan us için salt düşünülen nesneler olarak. Eğer şeylerbu çifte bakış açısından görüldükleri zaman arı usun ilkesi ile bağdaşmanın yer aldığı, ama tek bir bakış açısı durumunda usunkendi kendisi ile kaçınılmaz bir çatışmaya düştüğü bulunursa, o zaman deney bu ayrımın doğruluğundan yana karar verir.

*Diese dem Naturforscher nachgeahmte Methode besteht also darin: die Elemente der reinen Vernunft in dem zu suchen, was sich durch ein Experiment bestätigen oder widerlegen läßt. Nun läßt sich zur Prüfung der Sätze der reinen Vernunft, vornehmlich wenn sie über alle Grenze möglicher Erfahrung hinaus gewagt werden, kein Experiment mit ihren Objekten machen (wie in der Naturwissenschaft): also wird es nur mit Begriffen und Grundsätzen, die wir a priori annehmen, tunlich sein, indem man sie nämlich so einrichtet, daß dieselben Gegenstände einerseits als Gegenstände der Sinne [B XIX] und des Verstandes für die Erfahrung, andererseits aber doch als Gegenstände, die man bloß denkt, allenfalls für die isolierte und über Erfahrungsgrenze hinausstrebende Vernunft, mithin von zwei verschiedenen Seiten betrachtet werden können. Findet es sich nun, daß, wenn man die Dinge aus jenem doppelten Gesichtspunkte betrachtet,

Einstimmung mit dem Prinzip der reinen Vernunft stattfinde, bei einerlei Gesichtspunkte aber ein unvermeidlicher Widerstreit der Vernunft mit sich selbst entspringe, so entscheidet das Experiment für die Richtigkeit jener Unterscheidung.

30

Vorrede zur zweiten Ausgabe Dieser Versuch gelingt nach Wunsch, und verspricht der Metaphysik in ihrem ersten Teile, da sie sich nämlich mit Begriffen a priori beschäftigt, davon die korrespondierenden Gegenstände in der Erfahrung jenen angemessen gegeben werden können, den [A XIX] sicheren Gang einer Wissenschaft. Denn man kann nach dieser Veränderung der Denkart die Möglichkeit einer Erkenntnis a priori ganz wohl erklären, und, was noch mehr ist, die Gesetze, welche a priori der Natur, als dem Inbegriffe der Gegenstände der Erfahrung, zum Grunde liegen, mit ihren genugtuenden Beweisen versehen, welches beides nach der bisherigen Verfahrungsart unmöglich war. Aber es ergibt sich aus dieser Deduktion unseres Vermögens a priori zu erkennen, im ersten Teile der Metaphysik ein befremdliches und dem ganzen Zwecke derselben, der den zweiten Teil beschäftigt, dem Anscheine nach sehr nachteiliges Resultat, nämlich daß wir mit ihm nie über die Grenze möglicher Erfahrung hinauskommen können, welches doch gerade die wesentlichste Angelegenheit dieser Wissenschaft ist. Aber hierin [B XX] liegt eben das Experiment einer Gegenprobe der Wahrheit des Resultats jener ersten Würdigung unserer Vernunfterkenntnis a priori, daß sie nämlich nur auf Erscheinungen gehe, die Sache an sich selbst dagegen zwar als für sich wirklich, aber von uns unerkannt, liegen lasse. Denn das, was uns notwendig über die Grenze der Erfahrung und aller Erscheinungen hinaus zu gehen treibt, ist das Unbedingte, welches die Vernunft in den Dingen an sich selbst notwendig und mit allem Recht zu allem Bedingten, und dadurch die Reihe der Bedingungen als vollendet verlangt. Findet sich nun, wenn man annimmt, unsere Erfahrungserkenntnis richte sich nach den Gegenständen als Dingen an sich selbst, daß das Unbedingte ohne Widerspruch gar nicht gedacht werden könne; dagegen, wenn man annimmt, unsere Vorstellung der Dinge, wie sie uns gegeben werden, richte sich nicht nach diesen, als Dingen an sich selbst, sondern diese Gegenstände vielmehr, als Erscheinungen, richten sich nach unserer Vorstellungsart, der

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

Bu girişim dilediğimiz ölçüde başarılıdır, ve Metafiziğe ilk bölümünde — ki a priori kavramlarla ilgilidir ve deneyimde bunlara karşılık düşen nesneler onlarla uyumlu olarak verilebilirler — bir bilimin güvenilir yolu için söz verir. Çünkü bu yeni düşünme yoluna göre a priori bilginin olanağı bütünüyle açıklanabilir, ve daha da ötesi, deneyim nesnelerinin toplamı olarak Doğanın temelinde a priori yatan yasalar için yeterli tanıtlar sağlanabilir — ki bunların ikisi de daha önceki yöntemlere göre olanaksızdı. Ama a priori bilme yetimizin bu çıkarsamasından Metafiziğin ilk bölümünde tuhaf olan ve ikinci bölümde ilgilenilen bütün bir amacı açısından görünüşte çok zarar veren bir sonuç doğar: Onunla hiçbir zaman olanaklı deneyimin sınırını aşamayacak olmamıza karşın, gene de bu bilimin özsel sorunu bu sınırı aşmaktan başka birşey değildir. Ama tam burada a priori us bilgimizin o ilk değerlendirmesinin sonuçlarının doğruluğunu sınayabilecek bir deney yatar, çünkü bu bilgi yalnızca görüngüler ile ilgiliyken, buna karşı kendi için edimsel olmasına karşın bizim için bilinemez olan kendinde şeyi öte yanda bırakır. Çünkü bizi zorunlu olarak deneyimin ve tüm görüngülerin sınırlarının ötesine geçmeye iten şey koşulsuzun kendisidir ki, us koşullu herşey için, ve böylelikle koşullular dizisini tamamlayabilmek için, bunu kendilerinde şeylerde zorunlu olarak ve tam bir hakla ister. Eğer deneyim bilgimizin kendisini kendilerinde şeyler olarak nesnelere uydurduğu sayıltısı üzerine koşulsuzun çelişki olmaksızın düşünülemeyeceği bulunursa, ve buna

karşı bize verildikleri biçimiyle şeylere ilişkin tasarımlarımızın kendilerinde şeyler olarak onlara uygun düşmedikleri, tersine bu nesnelerin görüngüler olarak kendilerini tasarım kipimize uydurdukları varsayılırsa, o zaman çelişki yiter; ve buna göre 31

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

Kritik der reinen Vernunft

koşulsuz ile onları bildiğimiz ölçüde (bize verili oldukları ölçüde) şeylerde değil, ama onları bilmediğimiz ölçüde kendilerinde şeylerde karşılaşılacaksa, o zaman açıktır ki başlangıçta salt bir deneme olarak varsaydığımız şey doğrulanmış olur.* Ama kurgul usa duyulurüstünün bu alanında tüm ilerleme böylece yadsındıktan sonra, gene de her zaman usun kılgısal bilgisinde koşulsuza ilişkin o aşkın us kavramını belirlemek için veriler bulunup bulunmadığını, ve böylece, yalnızca kılgısal açıdan olanaklı a priori bilgilerimizle, metafiziğin dileğine uygun olarak, olanaklı tüm deneyimin sınırlarının ötesine geçip geçemeyeceğimizi araştırma görevi önümüzde kalır. Böyle bir süreçte kurgul us bize en azından belli bir genişlik için her zaman bir yer sağlamıştır; ve eğer bunu boş bırakması gerekmişse, gene de bunu usun kılgısal verileri yoluyla — eğer yapabiliyorsak — doldurma yolu önümüzde açık durmakta, giderek onun tarafından bunu yapmaya çağrılmaktayızdır.**

Widerspruch wegfalle; und daß folglich das Unbedingte nicht an Dingen, sofern wir sie kennen, (sie uns gegeben werden,) wohl aber an ihnen, sofern wir sie nicht kennen, als Sachen an sich selbst, angetroffen werden müsse: so zeigt sich, daß, was wir Anfangs nur zum Versuche annahmen, gegrün[B XXI]det sei.* Nun bleibt uns immer noch übrig, nachdem der spekulativen Vernunft alles Fortkommen in diesem Felde des Übersinnlichen abgesprochen worden, zu versuchen, ob sich nicht in ihrer praktischen Erkenntnis Data finden, jenen transzendenten Vernunftbegriff des Unbedingten zu bestimmen, und auf solche Weise, dem Wunsche der Metaphysik gemäß, über die Grenze aller möglichen Erfahrung hinaus mit unserem, aber nur in praktischer Absicht möglichen Erkenntnisse a priori zu gelangen. Und bei einem solchen Verfahren hat uns die spekulative Vernunft zu solcher Erweiterung immer doch wenigstens Platz verschafft, wenn sie ihn gleich leer lassen mußte, und es bleibt uns also noch unbenommen, ja wir sind gar dazu durch sie aufgefordert, ihn durch [B XXII] praktische Data derselben, wenn wir können, auszufüllen.**

*Arı usun bu deneyi kimyagerin kimi zaman indirgeme deneyi ya da genel olarak sentetik süreç dediği şeye büyük bir benzerlik gösterir. Metafizikçinin çözümlemesi arı a priori bilgiyi görüngüler olarak şeylerin ve kendilerinde şeylerin bilgileri olmak üzere oldukça ayrışık türdeki iki öğeye ayırır. Eytişim bu ikisini yeniden koşulsuza ilişkin zorunlu us ideası ile uyum içinde birleştirir, ve bu uyumun o ayrım yoluyla olmaksızın hiçbir zaman ortaya çıkamayacağını ve böylece gerçek uyum olduğunu bulur. **Böylece gök cisimlerinin deviminin özeksel yasası Kopernik'in başlangıçta salt bir hipotez olarak aldığı şeye tam bir pekinlik sağlamış ve aynı zamanda evreni bir arada tutan görülmez kuvveti (Newton'un 'çekimi' [Kant 'çekim' ve 'yerçekimi' arasındaki ayrımı gözden kaçırır]) tanıtlamıştır. Bu sonuncusu eğer Kopernik gözlenen devimleri duyulara aykırı ama gene de doğru bir yolda gök nesnelerinde değil ama onları gözleyende arama gözüpekliğini göstermemiş olsaydı hiçbir zaman açığa çıkarılamazdı. Düşünme yolunun Eleştiri'de açımlanan ve o hipoteze andırımlı

*Dieses Experiment der reinen Vernunft hat mit dem der Chemiker, welches sie manchmal den Versuch der Reduktion, im allgemeinen aber das synthetische Verfahren nennen, viel Ähnliches. Die Analysis des Metaphysikers schied die reine Erkenntnis a priori in zwei sehr ungleichartige

Elemente, nämlich die der Dinge als Erscheinungen, und dann der Dinge an sich selbst. Die Dialektik verbindet beide wiederum zur Einhelligkeit mit der notwendigen Vernunftidee des Unbedingten und findet, daß diese Einhelligkeit niemals anders, als durch jene Unterscheidung herauskomme, welche also die wahre ist. **So verschafften die Zentralgesetze der Bewegung der Himmelskörper dem, was Kopernikus, anfänglich nur als Hypothese annahm, ausgemachte Gewißheit und bewiesen zugleich die unsichtbare, den Weltbau verbindende Kraft (der Newtonischen Anziehung), welche auf immer unentdeckt geblieben wäre, wenn der erstere es nicht gewagt hätte, auf eine widersinnische, aber doch wahre Art, die beobachteten Bewegungen nicht in den Gegenständen des Himmels, sondern in ihrem Zuschauer zu suchen. Ich stelle in dieser Vorrede die in der Kritik vorgetragene, jener Hypothese

32

Vorrede zur zweiten Ausgabe

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

In jenem Versuche, das bisherige Verfahren der Metaphysik umzuändern, und dadurch, daß wir nach dem Beispiele der Geometer und Naturforscher eine gänzliche Revolution mit derselben vornehmen, besteht nun das Geschäft dieses Kritik der reinen spekulativen Vernunft. Sie ist ein Traktat von der Methode, nicht ein System der Wissenschaft selbst; aber sie verzeichnet gleichwohl den ganzen Umriß derselben, sowohl in Ansehung ihrer Grenzen, als auch [B XXIII] den ganzen inneren Gliederbau derselben. Denn das hat die reine, spekulative Vernunft Eigentümliches an sich, daß sie ihr eigen Vermögen, nach Verschiedenheit der Art, wie sie sich Objekte zum Denken wählt, ausmessen, und auch selbst die mancherlei Arten, sich Aufgaben vorzulegen, vollständig vorzählen, und so den ganzen Vorriß zu einem System der Metaphysik verzeichnen kann und soll; weil, was das erste betrifft, in der Erkenntnis a priori den Objekten nichts beigelegt werden kann, als was das denkende Subjekt aus sich selbst hernimmt, und, was das zweite anlangt, sie in Ansehung der Erkenntnisprinzipien eine ganz abgesonderte, für sich bestehende Einheit ist, in welcher ein jedes Glied, wie in einem organisierten Körper, um aller anderen und alle um eines willen da sind, und kein Prinzip mit Sicherheit in einer Beziehung genommen werden kann, ohne es zugleich in der durchgängigen Beziehung zum ganzen reinen Vernunftgebrauch untersucht zu haben. Dafür aber hat auch die Metaphysik das seltene Glück, welches keiner anderen Vernunftwissenschaft, die es mit Objekten zu tun hat (denn die Logik beschäftigt sich nur mit der Form des Denkens überhaupt), zuteil werden kann, daß, wenn sie durch

Metafizikte bugüne dek süregelen yordamı dönüştürmeye yönelen ve bunu geometricilerin ve doğa araştırmacılarının örneklerine göre tam bir devrim yoluyla yerine getirmeyi üstlenen bu girişim arı kurgul usun bu Eleştiri'sinin görevini oluşturur. Bu bir yöntem incelemesidir, bilimin kendisinin bir dizgesi değil; ama gene de sınırları açısından olduğu gibi bütün bir iç eklemlenişi açısından da bilimin tam bir taslağını çizer. Çünkü arı kurgul usun öylesine kendine özgü bir yanı vardır ki, yetilerini kendi düşünce nesnelerini seçme yollarındaki türlülüğe göre ölçer, giderek sorunlarını ortaya koymanın çeşitli yollarının tam bir sıralamasını yapabilir ve böylece bütün bir ön taslağı bir metafizik dizgesi olarak saptayabilir ve saptaması gerekir. Çünkü, ilk noktaya gelince, a priori bilgide nesnelere düşünen öznenin kendisinden türettiğinden başka hiçbirşey yüklenemez; ve ikinci noktaya gelince, arı us bilginin ilkeleri açısından bütünüyle yalıtılmış, kendi için kalıcı bir birliktir ki, onda, tıpkı örgensel bir cisimde olduğu gibi, her bir üye tüm başkaları uğruna ve tümü her biri uğruna oradadır, ve hiçbir ilke aynı zamanda bütün bir arı us kullanımı ile tüm bağıntısı içinde

yoklanmış olmaksızın güvenilir olarak bir bağıntı içinde alınamaz. Bu yüzden Metafiziğin nesneler ile ilgilenen başka hiçbir us bilimi ile paylaşamadığı ender bir üstünlüğü daha vardır ki (çünkü Mantık yalnızca genel olarak düşüncenin biçimi ile ilgilenir), eğer bu Eleştiri tarafından bir bilimin güvenilir yoluna çıkarılırsa, kendine ait bilgilerin bütün bir alanını tam olarak

analogische, Umänderung der Denkart auch nur als Hypothese auf, ob sie gleich in der Abhandlung selbst aus der Beschaffenheit unserer Vorstellungen von Raum und Zeit und den Elementarbegriffen des Verstandes, nicht hypothetisch, sondern apodiktisch bewiesen wird, um nur die ersten Versuche einer solchen Umänderung, welche allemal hypothetisch sind, bemerklich zu machen.

dönüşümünü, bu tür bir dönüşüme yönelik ilk girişimlerin her durumda hipotetik olan karakterlerine dikkati çekebilmek için, bu önsözde salt hipotez olarak ortaya koyuyorum. İncelemenin kendisinde ise uzay ve zaman tasarımlarımızın yapılarından ve anlağın öğesel kavramlarından çıkılarak hipotetik değil ama apodiktik olarak tanıtlanacaktır.

33

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

kucaklayıp işini tamamlayabilir ve bunu gelecek kuşaklar için hiçbir eklemenin yapılamayacağı bir temel çerçeve olarak kullanıma bırakabilir, çünkü yalnızca ilkeler ve bunların kullanımlarının yine kendisi tarafından belirlenen sınırları ile ilgilenir. Buna göre, temel bilim olarak bu eksiksizliğe ulaşmak zorundadır ve ona ilişkin olarak şu sözler söylenebilir olmalıdır: nil actum reputans, si quid superesset agendum [geriye yapılacak şeyler kaldığı sürece, hiçbirşey yapılmış saymadı]. Ama ne tür bir hazinedir bu, diye sorulacaktır, gelecek kuşaklara bırakmayı düşündüğümüz? Nedir bu böyle Eleştiri yoluyla arıtılarak kalıcı bir durum kazanmış Metafizik? Bu çalışma üzerine yüzeysel bir gözlem sonucunda öyle görünebilir ki, yararı yalnızca olumsuzdur, çünkü bizi kurgul us ile hiçbir zaman deneyim sınırlarını aşmayı göze almama konusunda uyarır. Gerçekte ilk yararı da budur. Ama bu aynı zamanda olumludur, çünkü kurgul usu sınırlarının ötesine geçmeye götüren temel ilkeler gerçekte kaçınılmaz olarak us kullanımının genişlemesine değil ama, daha yakından bakıldığında, daralmasına yol açarlar, çünkü gerçekte ait oldukları duyarlığın sınırlarını herşeyi kaplayacak denli genişletir ve böylece arı (kılgısal) us kullanımını bir yana atma gözdağını verirler. Buna göre, kurgul usu sınırlayan bir Eleştiri o düzeye dek hiç kuşkusuz olumsuzdur; ama bu yolla aynı zamanda kılgısal usun kullanımını sınırlayan ya da giderek onu yoketme gözdağını veren bir engeli ortadan kaldırdığı için, gerçekte olumlu ve oldukça önemli bir yararı da vardır. Bu böyle olunca hemen inanırız ki, arı usun saltık olarak zorunlu bir kılgısal (ahlaksal) kullanımı vardır ve bunda kaçınılmaz olarak duyarlığın sınırlarının ötesine geçer. Bunun için kurgul usun bir yardımına gereksinimi olmasa da, gene de kendi kendisi ile 34

Kritik der reinen Vernunft diese Kritik in den sicheren Gang einer Wissenschaft gebracht worden, sie das ganze Feld der für sie gehörigen Erkenntnisse völlig befassen [XXIV] und also ihr Werk vollenden und für die Nachwelt, als einen nie zu vermehrenden Hauptstuhl, zum Gebrauche niederlegen kann, weil sie es bloß mit Prinzipien und den Einschränkungen ihres Gebrauchs zu tun hat, welche durch jene selbst bestimmt werden. Zu dieser Vollständigkeit ist sie daher, als Grundwissenschaft, auch verbunden, und von ihr muß gesagt werden können: nil actum reputam, si quid superesset agendum. Aber was ist denn das, wird man fragen, für ein Schatz, den wir der Nachkommenschaft mit einer solchen durch Kritik geläuterten, dadurch aber auch in einen beharrlichen Zustand gebrachten Metaphysik zu hinterlassen gedenken? Man wird bei einer flüchtigen Übersicht dieses Werkes wahrzunehmen glauben, daß der Nutzen davon doch nur

negativ sei, uns nämlich mit der spekulativen Vernunft niemals über die Erfahrungsgrenze hinaus zu wagen, und das ist auch in der Tat ihr erster Nutzen. Dieser aber wird alsbald positiv, wenn man inne wird, daß die Grundsätze, mit denen sich spekulative Vernunft über ihre Grenze hinauswagt, in der Tat nicht Erweiterung, sondern, wenn man sie näher betrachtet, Verengung unseres Vernunftgebrauchs zum unausbleiblichen Erfolg haben, indem sie wirklich die Grenzen der Sinnlichkeit, zu der sie eigentlich gehören, [B XXV] über alles zu erweitern und so den reinen (praktischen) Vernunftgebrauch gar zu verdrängen drohen. Daher ist eine Kritik, welche die erstere einschränkt, sofern zwar negativ, aber, indem sie dadurch zugleich ein Hindernis, welches den letzteren Gebrauch einschränkt oder gar zu vernichten droht, aufhebt, in der Tat von positivem und sehr wichtigem Nutzen, sobald man überzeugt wird, daß es einen schlechterdings notwendigen praktischen Gebrauch der reinen Vernunft (den moralischen) gebe, in welchem sie sich unvermeidlich über die Grenzen der Sinnlichkeit erweitert, dazu sie zwar von der spekulativen

Vorrede zur zweiten Ausgabe

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

keiner Beihilfe bedarf, dennoch aber wider ihre Gegenwirkung gesichert sein muß, um nicht in Widerspruch mit sich selbst zu geraten. Diesem Dienste der Kritik den positiven Nutzen abzusprechen, wäre eben so viel, als sagen, daß Polizei keinen positiven Nutzen schaffe, weil ihr Hauptgeschäft doch nur ist, der Gewalttätigkeit, welche Bürger von Bürgern zu besorgen haben, einen Riegel vorzuschieben, damit ein jeder seine Angelegenheit ruhig und sicher treiben könne. Daß Raum und Zeit nur Formen der sinnlichen Anschauung, also nur Bedingungen der Existenz der Dinge als Erscheinungen sind, daß wir ferner keine Verstandesbegriffe, mithin auch gar keine Elemente zur Erkenntnis der Dinge haben, als sofern [B XXVI] diesen Begriffen korrespondierende Anschauung gegeben werden kann, folglich wir von keinem Gegenstande als Dinge an sich selbst, nur sofern es Objekt der sinnlichen Anschauung ist, d.i. als Erscheinung, Erkenntnis haben können, wird im analytischen Teile der Kritik bewiesen; woraus denn freilich die Einschränkung aller nur möglichen spekulativen Erkenntnis der Vernunft auf bloße Gegenstände der Erfahrung folgt. Gleichwohl wird, welches wohl gemerkt werden muß, doch dabei immer vorbehalten, daß wir eben dieselben Gegenstände auch als Dinge an sich selbst, wenn gleich nicht erkennen, doch wenigstens müssen denken können.* Denn sonst würde der ungereimte Satz daraus folgen, daß Er[B XXVII]scheinung ohne etwas wäre, was da erscheint. Nun wollen

çelişkiye düşmemesi için onun karşı etkisine karşı bir güvence verilmelidir. Eleştirinin bu hizmetinin sağladığı olumlu yararı yadsımak böylece söz gelimi polisin de hiçbir olumlu yarar sağlamadığını, çünkü başlıca işinin yalnızca herkesin işini barış ve güvenlik içinde sürdürmesini sağlayabilmek için yurttaşın yurttaştan gördüğü şiddeti önlemek olduğunu söylemekle bir olacaktır. Uzay ve zamanın yalnızca duyusal sezginin biçimleri ve böylece yalnızca görüngüler olarak şeylerin varoluşu için koşullar oldukları, ve dahası kavramlara karşılık düşen sezginin verilebilir olması dışında hiçbir anlak kavramımızın ve dolayısıyla şeylerin bilgisi için hiçbir öğenin olmadığı, buna göre bir nesnenin kendinde şey olarak değil ama ancak duyusal sezginin nesnesi olarak, 6 e.d. görüngü olarak bir bilgisini taşıyabildiğimiz — tüm bunlar Eleştiri'nin analitik bölümünde tanıtlanacaklardır. Ve bundan hiç kuşkusuz usun olanaklı tüm kurgul bilgisinin yalnızca deneyim nesnelerine sınırlı olduğu sonucu çıkar. Ama aynı zamanda belirtmek gerek ki, bu nesneleri gerçi kendilerinde şeyler olarak bilemiyor olsak da, gene de en azından onları düşünebilmemiz gerektiği olgusu saklı kalmalıdır.* Yoksa bunu görünecek hiçbirşey olmaksızın görüngü gibi saçma bir önerme izleyecektir.

*Einen Gegenstand erkennen, dazu wird erfordert, daß ich seine Möglichkeit (es sei nach dem Zeugnis der Erfahrung aus seiner Wirklichkeit, oder a priori durch Vernunft) beweisen könne. Aber denken kann ich, was ich will, wenn ich mir nur nicht selbst widerspreche, d.i. wenn mein Begriff nur ein möglicher Gedanke ist, ob ich zwar dafür nicht stehen kann, ob im Inbegriffe aller Möglichkeiten diesem auch ein Objekt korrespondiere oder nicht. Um einem solchen Begriffe aber objektive Gültigkeit (reale Möglichkeit, denn die erstere war bloß die logische) beizulegen, dazu wird etwas mehr erfordert. Dieses Mehrere aber braucht eben nicht in theoretischen Erkenntnisquellen gesucht zu werden, es kann auch in praktischen liegen.

*Bir nesneyi bilmek için onun olanağını (ister deneyimin tanıklığına göre edimselliğinden olsun, isterse us yoluyla a priori olsun) tanıtlayabilmem gerekir. Ama istediğimi düşünebilirim, yeter ki kendim ile çelişkiye düşmeyeyim, e.d. yeter ki kavramım olanaklı bir düşünce olsun, üstelik tüm olanaklar toplamında buna bir nesnenin karşılık düşüp düşmediğini saptamayı başaramasam bile. Ama böyle bir kavrama nesnel geçerlik (olgusal olanak, çünkü birincisi yalnızca mantıksal olanaktır) yükleyebilmem için daha öte birşey gerekir. Gene de bu ‘daha ötesi’nin kuramsal bilgi kaynaklarında aranması gereksizdir; o da kılgısal olanlarda yatıyor olabilir.

35

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

Şimdi deneyim nesneleri olarak şeyler ve kendilerinde şeyler olarak aynı şeyler arasında Eleştiri’miz tarafından zorunlu kılınan ayrımın yapılmamış olduğunu varsayalım. O zaman nedensellik temel ilkesi ve dolayısıyla onun tarafından belirlenen doğa düzeneği etker nedenler olarak tüm şeyler açısından geçerli olacaktır. Bu durumda aynı varlık, söz gelimi insan ruhu söz konusu olduğunda, istencinin özgür olduğunu ve gene de aynı zamanda doğa zorunluğuna altgüdümlü olduğunu, e.d. özgür olmadığını açık bir çelişkiye düşmeksizin söyleyemezdim; çünkü ruhu her iki önermede de tam olarak aynı anlamda, eş deyişle genelde şey olarak (kendinde şey olarak) almışımdır ve önceleyen bir Eleştiri olmaksızın başka türlü alamazdım. Ama eğer Eleştiri nesnenin bir görüngü olarak ve bir kendinde şey olarak ikili bir anlamda alınması gerektiğini öğretmede yanılmıyorsa, eğer anlak kavramlarının tümdengelimi doğruysa, ve buna göre nedensellik temel ilkesi yalnızca ilk anlamdaki şeyler, eş deyişle deneyimin nesneleri oldukları ölçüde şeyler üzerinde geçerliyse, ama bu nesneler ikinci anlamda alındıklarında bu ilkeye altgüdümlü değillerse, o zaman bir ve aynı istencin görüngüde (görülebilir eylemlerde) zorunlu olarak doğa yasasına uygun olduğu ve bu düzeye dek özgür olmadığı, ve öte yandan bir kendinde şeye ait olarak o yasaya altgüdümlü olmadığı ve dolayısıyla özgür olduğu hiçbir çelişkiye düşülmeksizin düşünülebilir. Bu son yandan bakıldığında, ruhum kurgul us yoluyla (ve hiçbir biçimde görgül gözlem yoluyla) bilinemez; ve öyleyse duyulur evrende kendisine etkiler yüklediğim bir varlığın özelliği olarak özgürlük de bilinemez, çünkü böyle birşeyi varoluşuna göre belirlenmiş, ve gene de zamanda belirlenmemiş olarak bilmem gerekecektir (ki, kavramıma hiçbir sezgiyi temel alamayacağım için, 36

Kritik der reinen Vernunft wir annehmen, die durch unsere Kritik notwendiggemachte Unterscheidung der Dinge als Gegenstände der Erfahrung, von eben denselben, als Dingen an sich selbst, wäre gar nicht gemacht, so mußte der Grundsatz der Kausalität und mithin der Naturmechanismus in Bestimmung derselben durchaus von allen Dingen überhaupt als wirkenden Ursachen gelten. Von eben demselben Wesen also, z.B. der menschlichen Seele, würde ich nicht sagen können, ihr Wille sei frei, und er sei doch zugleich der Naturnotwendigkeit unterworfen, d.i. nicht frei, ohne in einen offenbaren Widerspruch zu geraten; weil ich die Seele in beiden Sätzen in

eben derselben Bedeutung, nämlich als Ding überhaupt (als Sache an dich selbst) genommen habe, und, ohne vorhergehende Kritik, auch nicht anders nehmen konnte. Wenn aber die Kritik nicht geirrt hat, da sie das Objekt in zweierlei Bedeutung nehmen lehrt, nämlich als Erscheinung, oder als Ding an sich selbst; wenn die Deduktion ihrer Verstandesbegriffe richtig ist, mithin auch der Grundsatz der Kausalität nur auf Dinge im ersten Sinne genommen, nämlich sofern sie Gegenstände der Erfahrung sind, geht, eben dieselben aber nach der zweiten Bedeutung ihm nicht unterworfen sind, so wird eben derselbe Wille in der [B XXVIII] Erscheinung (den sichtbaren Handlungen) als dem Naturgesetze notwendig gemäß und sofern nicht frei, und doch andererseits, als einem Dinge an sich selbst angehörig, jenem nicht unterworfen, mithin als frei gedacht, ohne daß hierbei ein Widerspruch vorgeht. Ob ich nun gleich meine Seele, von der letzteren Seite betrachtet, durch keine spekulative Vernunft (noch weniger durch empirische Beobachtung), mithin auch nicht die Freiheit als Eigenschaft eines Wesens, dem ich Wirkungen in der Sinnenwelt zuschreibe, erkennen kann, darum weil ich ein solches seiner Existenz nach, und doch nicht in der Zeit, bestimmt erkennen müßte, (welches, weil ich meinem Begriffe keine Anschauung unterlegen

Vorrede zur zweiten Ausgabe kann, unmöglich ist), so kann ich mir doch die Freiheit denken, d.i. die Vorstellung davon enthält wenigstens keinen Widerspruch in sich, wenn unsere kritische Unterscheidung beider (der sinnlichen und intellektuellen) Vorstellungsarten und die davon herrührende Einschränkung der reinen Verstandesbegriffe, mithin auch der aus ihnen fließenden Grundsätze, statt hat. Gesetzt nun, die Moral setze notwendig Freiheit (im strengsten Sinne) als Eigenschaft unseres Willens voraus, indem sie praktische in unserer Vernunft liegende ursprüngliche Grundsätze als Data derselben a priori anführt, die ohne Voraussetzung der Frei(B XXIX)heit schlechterdings unmöglich wären, die spekulative Vernunft aber hätte bewiesen, daß diese sich gar nicht denken lasse, so muß notwendig jene Voraussetzung, nämlich die moralische, derjenigen weichen, deren Gegenteil einen offenbaren Widerspruch enthält, folglich Freiheit und mit ihr Sittlichkeit (denn deren Gegenteil enthält keinen Widerspruch, wenn nicht schon Freiheit vorausgesetzt wird,) dem Naturmechanismus den Platz einräumen. So aber, da ich zur Moral nichts weiter brauche, als daß Freiheit sich nur nicht selbst widerspreche, und sich also doch wenigstem denken lasse, ohne nötig zu haben, sie weiter einzusehen, daß sie also dem Naturmechanismus eben derselben Handlung (in anderer Beziehung genommen) gar kein Hindernis in den Weg lege: so behauptet die Lehre der Sittlichkeit ihren Platz, und die Naturlehre auch den ihrigen, welches aber nicht stattgefunden hätte, wenn nicht Kritik uns zuvor von unserer unvermeidlichen Unwissenheit in Ansehung der Dinge an sich selbst belehrt, und alles, was wir theoretisch erkennen können, auf bloße Erscheinungen eingeschränkt hätte. Eben diese Erörterung des positiven Nutzens kritischer Grundsätze der reinen Vernunft läßt sich in Ansehung des Begriffs von Gott und der einfachen Natur unserer Seele zeigen, die ich aber der Kürze halber vorbeigehe. Ich kann also [B XXX] Gott, Freiheit und Unsterblichkeit zum Behuf des

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

olanaksızdır). Ama tüm bunlar bir yana, gene de özgürlüğü düşünebilirim, e.d. en azından tasarımı kendi içinde hiçbir çelişki kapsamaz, yeter ki iki (duyusal ve anlıksal) tasarım türü arasındaki eleştirel ayrımımız ve buna bağlı olarak arı anlak kavramlarının ve onlardan doğan temel ilkelerin sınırları dikkate alınmış olsun. Şimdi, eğer ahlakın zorunlu olarak özgürlüğü (sağın anlamda) istencimizin bir özelliği olarak öngerektirdiğini kabul edersek, eğer usumuzda yatan kökensel temel kılgısal ilkelere onun a priori verileri olarak götürdüğünü ve bunların özgürlük varsayımı olmaksızın saltık olarak olanaksız olacaklarını kabul edersek, ve aynı zamanda kurgul usun bu

özgürlüğün hiçbir biçimde düşünülmesine izin vermediğini tanıtlamış olduğunu kabul edersek, o zaman zorunlu olarak o ilk varsayım — eş deyişle ahlaksal varsayım — karşıtı açık bir çelişki kapsayanın önünde geri çekilmeli ve buna göre özgürlük ve onunla birlikte törellik7 (önceden özgürlük varsayılmadıkça karşıtı hiçbir çelişki kapsamadığı için) yerini doğa düzeneğine bırakmalıdır. Ama ahlak için gereksindiğim tek şey özgürlüğün kendi ile çelişmemesi ve bu yüzden daha öte anlaşılması zorunlu olmaksızın en azından düşünülebilmesine izin vermesi olduğu için, ve böylece aynı eylemin (bir başka bağıntı içinde alındığında) doğa düzeneğinin yoluna bir engel çıkarmadığı için, törellik öğretisi ve doğa öğretisi her biri kendi yerlerini ileri sürebilirler, ki gene de ancak Eleştiri bize daha önce kendilerinde şeyler açısından kaçınılmaz bilgisizliğimizi gösterdiği ve kuramsal olarak bilebileceğimiz herşeyi yalnızca görüngülere sınırladığı için olanaklıdır. Arı usun eleştirel temel ilkelerinin olumlu yararları üzerine bu tartışma Tanrı ve ruhumuzun yalın doğası kavramları açısından da geliştirilebilir; ama kısalık uğruna bu noktaların üzerinden atlayabiliriz. Böylece Tanrı, özgürlük 37

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

ve ölümsüzlüğü usumun zorunlu kılgısal kullanımı uğruna varsaymam bile olanaksızdır, eğer kurgul us aynı zamanda aşkın içgörü taslamaktan yoksun bırakılmayacaksa; çünkü usun bu içgörüye ulaşabilmek için öyle temel ilkelerden yararlanması gerekir ki, gerçekte yalnızca olanaklı deneyimin nesnelerine eriştikleri için, eğer bir deneyim nesnesi olamayacak olana uygulanırlarsa, bunu edimsel olarak her zaman görüngüye dönüştürecek ve böylece arı usun tüm kılgısal genleşmesini olanaksız kılacaklardır. Bu yüzden inanca yer açabilmek için bilgiyi ortadan kaldırmak zorunda kaldım. Metafiziğin inakçılığı, e.d. arı usun Eleştirisi olmaksızın metafizikte ilerlenebileceği önyargısı ahlaka ters düşen ve her zaman inakçı olan tüm inançsızlığın gerçek kaynağıdır. — Öyleyse, gelecek kuşaklara kalıt bırakmak üzere arı usun bir Eleştirisinin ölçünleri ile uyumlu dizgesel bir metafizik üretmek çok güç olmasa da, bu hiç de hafife alınamayacak bir beceri gerektirecektir. O zaman usun kültürüne Eleştiriden yoksun bir el yordamının dikkatsiz ve temelsiz arayışlarıyla olmak yerine, genel olarak bir bilimin güvenilir yoluyla yaklaşılabilecektir; ve meraklı gençlik onları üzerlerine hiçbirşey anlamadıkları ve dünyadaki hiç kimse gibi kendilerinin de hiçbirşey bilemeyecekleri şeyler çevresinde gevşek kurgulara gömülmek için öylesine erken ve öylesine çok yüreklendiren ve sağlam temellendirilmiş bilimlerin öğrenilmesini gözardı ederek yeni düşünceler ve görüşler bulmaya yönelten sıradan inakçılıktan koparak zamanını daha iyi kullanabilecektir. Ama herşey bir yana, törellik ve din açısından paha biçilmez bir yarar daha vardır, çünkü bunlara yönelik tüm karşıçıkışları Sokratik yolda, eş deyişle karşı çıkanların bilgisizliklerinin en duru tanıtlanışı yoluyla sonsuza dek susturacaktır. Dünyada her zaman belli bir metafizik olmuştur, 38

Kritik der reinen Vernunft notwendigen praktischen Gebrauchs meiner Vernunft nicht einmal annehmen, wenn ich nicht der spekulativen Vernunft zugleich ihre Anmaßung überschwenglicher Einsichten benehme, weil sie sich, um zu diesen zu gelangen, solcher Grundsätze bedienen muß, die, indem sie in der Tag bloß auf Gegenstände möglicher Erfahrung reichen, wenn sie gleichwohl auf das angewandt werden, was nicht ein Gegenstand der Erfahrung sein kann, wirklich dieses jederzeit in Erscheinung verwandeln, und so alle praktische Erweiterung der reinen Vernunft für unmöglich erklären. Ich mußte also das Wissen aufheben, um zum Glauben Platz zu bekommen, und der Dogmatismus der Metaphysik, d. i. das Vorurteil, in ihr ohne Kritik der reinen Vernunft fortzukommen, ist die wahre Quelle alles der Moralität widerstreitenden Unglaubens, der jederzeit gar sehr dogmatisch ist. — Wenn es also mit einer nach Maßgabe der Kritik der reinen Vernunft

abgefaßten systematischen Metaphysik eben nicht schwer sein kann, der Nachkommenschaft ein Vermächtnis zu hinterlassen, so ist dies kein für gering zu achtendes Geschenk; man mag nun bloß auf die Kultur der Vernunft durch den sicheren Gang einer Wissenschaft überhaupt, in Vergleichung mit dem grundlosen Tappen und leichtsinni [B XXXI] gen Herumstreifen derselben ohne Kritik sehen, oder auch auf bessere Zeitanwendung einer wißbegierigen Jugend, die beim gewöhnlichen Dogmatismus so frühe und so viele Aufmunterung bekommt, über Dinge, davon sie nichts versteht, und darin sie, so wie niemand in der Welt, auch nie etwas einsehen wird, bequem zu vernünfteln, oder gar auf Erfindung neuer Gedanken und Meinungen auszugehen, und so die Erlernung gründlicher Wissenschaften zu verabsäumen; am meisten aber, wenn man den unschätzbaren Vorteil in Anschlag bringt, allen Einwürfen wider Sittlichkeit und Religion auf sokratische Art, nämlich durch den klarsten Beweis der Unwissenheit der Gegner, auf alle künftige Zeit ein Ende zu machen. Denn irgend eine Metaphysik ist immer in der Welt gewesen, und wird auch wohl ferner, mit ihr

Vorrede zur zweiten Ausgabe aber auch eine Dialektik der reinen Vernunft, weil sie ihr natürlich ist, darin anzutreffen sein. Es ist also die erste und wichtigste Angelegenheit der Philosophie, einmal für allemal ihr dadurch, daß man die Quelle der Irrtümer verstopft, allen nachteiligen Einfluß zu benehmen. Bei dieser wichtigen Veränderung im Felde der Wissenschaften, und dem Verluste, den spekulative Vernunft an ihrem bisher eingebildeten Besitze erleiden muß, bleibt dennoch alles mit der allgemeinen [B XXXII] menschlichen Angelegenheit, und dem Nutzen, den die Welt bisher aus den Lehren der reinen Vernunft zog, in demselben vorteilhaften Zustande, als es jemalen war, und der Verlust trifft nur das Monopol der Schulen, keineswegs aber das Interesse der Menschen. Ich frage den unbiegsamsten Dogmatiker, ob der Beweis von der Fortdauer unserer Seele nach dem Tode aus der Einfachheit der Substanz, ob der von der Freiheit des Willens gegen den allgemeinen Mechanismus durch die subtilen, obzwar ohnmächtigen Unterscheidungen subjektiver und objektiver praktischer Notwendigkeit, oder ob der vom Dasein Gottes aus dem Begriffe eines allerrealsten Wesens, (der Zufälligkeit des Veränderlichen, und der Notwendigkeit eines ersten Bewegers,) nachdem sie von den Schulen ausgingen, jemals haben bis zum Publikum gelangen und auf dessen Überzeugung den mindesten Einfluß haben können? Ist dieses nun nicht geschehen, und kann es auch, wegen der Untauglichkeit des gemeinen Menschenverstandes zu so subtiler Spekulation, niemals erwartet werden; hat vielmehr, was das erstere betrifft, die jedem Menschen bemerkliche Anlage seiner Natur, durch das Zeitliche (als zu den Anlagen seiner ganzen Bestimmung unzulänglich) nie zufrieden gestellt werden zu können, die Hoffnung eines künftigen Lebens, in Ansehung des zweiten die bloße [B XXXIII] klare Darstellung der Pflichten im Gegensatze aller Ansprüche der Neigungen das Bewußtsein der Freiheit, und endlich, was das dritte anlangt, die herrliche Ordnung, Schönheit und Fürsorge, die allerwärts in der Natur hervorblickt, allein den

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

ve hiç kuşkusuz her zaman olacaktır; ama onunla birlikte bir de arı usun diyalektiği bulunacaktır, çünkü bu ona doğaldır. Öyleyse felsefenin ilk ve en önemli görevi yanılgının kaynağını kapayarak metafiziği tüm zararlı etkilerinden yoksun bırakmaktır. Bilimler alanındaki bu önemli değişime ve kurgul usun şimdiye kadarki imgesel iyeliklerini kaçınılmaz olarak yitirmesine karşın, genel insanlık sorunları açısından herşey ve dünyanın arı usun öğretilerinden sağladığı her yarar her zaman olduğu gibi durmaktadır. Yitiş yalnızca Okulların tekelini etkiler, ama hiçbir biçimde insanların çıkarlarını değil. En katı inakçılara soruyorum, ruhumuzun ölümden sonra sürmesine

ilişkin olarak tözün yalınlığından türetilen tanıtlama, ya da evrensel düzenekselliğe karşı istencin özgürlüğünün öznel ve nesnel kılgısal zorunluklar arasındaki ince ama gene de güçsüz ayrımlardan türetilen tanıtlaması, ya da Tanrının varoluşunun bir en olgusal varlık kavramından türetilen tanıtlaması, (değişebilir olanın olumsallığının ve bir ilk devindiricinin zorunluğunun tanıtı,) — tüm bunlar acaba Okullardan çıkıp da hiç kamuya ulaşmış ve onun kanıları üzerinde en küçük bir etki yaratabilmiş midir? Bu olmamıştır, ve sıradan insan anlağının böylesine incelikli kurgular için elverişsizliği göz önüne alınacak olursa, olması da hiçbir zaman beklenmemelidir. Tersine, ilk nokta açısından, her insanın doğasının dikkate değer yapısı, zamansal olanla (bütün belirleniminin yapısı için yetersiz olduğundan) hiçbir zaman doyum bulamaması bir gelecek yaşam umudunun kaynağı olmuştur; ikinciye gelince, eğilimlerden doğan tüm istemlerle karşıtlık içinde ödevlerin açıkça sergilenişi özgürlük bilincini yaratır; ve son olarak üçüncüye gelince, doğada her yerde kendini gösteren hayranlık verici düzen, 39

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

güzellik ve esirgeme bilge ve büyük bir evren Yaratıcısına inancı doğurmuştur. Kendilerini kamu bilincinde yaygınlaştıran bu kanıların, ussal zeminlere dayandıkları ölçüde, ortaya çıkmaları ancak kaçınılmazdır. Böylece bu iyelik yalnızca rahatsız edilmemekle kalmaz, ama bu yolla daha da büyük bir saygınlık kazanır, çünkü Okullara bundan böyle evrensel insan sorununu ilgilendiren bir noktada büyük (bizim için saygıya değer) çoğunluğun eşit ölçüde kolayca ulaşabileceğinden daha yüksek ve yaygın hiçbir içgörü ileri süremeyecekleri, ve böylece kendilerini yalnızca bu evrensel olarak kavranabilir ve ahlaksal açıdan bütünüyle yeterli tanıtlama zeminlerinin kültürüne sınırlamaları gerektiği öğretilmiştir. Değişim öyleyse yalnızca Okulların kibirli istemlerini ilgilendirir — ki bunlar kendilerini bu tür gerçekliklerin biricik yargıcı ve koruyucusu saymayı isterler ve onların anahtarlarını kendilerine saklayarak kamuya yalnızca yararlarını iletirler (quod mecum nescit, solus vult scire videri [:: bilmediklerini biliyor görünmek isterler]). Öte yandan kurgul felsefecinin daha ılımlı istemlerine uygun bir saygı gösterilir. O her zaman kamuya onun tarafından bilinmeksizin yararlı olan bir bilimin, eş deyişle usun Eleştirisinin biricik emanetçisi olarak kalır; çünkü bu Eleştiri hiçbir zaman halksal olamaz, giderek böyle olması gerekli de değildir, çünkü yararlı gerçekliklerden yana inceden inceye örülmüş uslamlamalar da kamunun kafasında her zaman ancak onlara yönelik eşit ölçüde ustaca karşıçıkışlar denli anlamlıdırlar. Buna karşı, her ikisi de kendilerini kaçınılmaz olarak kurgunun yüksekliğine ulaşmış her insana sundukları için, Okullar, kurgul usun haklarını köklü bir yolda araştırarak, çekişmelerin er geç halk arasında bile kaçınılmaz olarak yaratacağı skandalı kalıcı bir yolda önlemekle yükümlüdürler. Yoksa, metafizikçiler (ve hiç kuşkusuz metafizikçiler 40

Kritik der reinen Vernunft Glauben an einen weisen und großen Welturheber, die sich aufs Publikum verbreitende Überzeugung, sofern sie auf Vernunftgründen beruht, ganz allein bewirken müssen: so bleibt ja nicht allein dieser Besitz ungestört, sondern er gewinnt vielmehr dadurch noch an Ansehen, daß die Schulen nunmehr belehrt werden, sich keine höhere und ausgebreitetere Einsicht in einem Punkte anzumaßen, der die allgemeine menschliche Angelegenheit betrifft, als diejenige ist, zu der die große (für uns achtungswürdigste) Menge auch eben so leicht gelangen kann, und sich also auf die Kultur dieser allgemein faßlichen und in moralischer Absicht hinreichenden Beweisgründe allein einzuschränken. Die Veränderung betrifft also bloß die arroganten Ansprüche der Schulen, die sich gerne hierin (wie sonst mit Recht in vielen anderen Stücken) für die alleinigen Kenner und Aufbewahrer solcher Wahrheiten möchten halten lassen, von denen sie dem Publikum nur den Gebrauch mitteilen, den Schlüssel derselben aber für sich

behalten (quod mecum nescit, solus vult scire videri). Gleichwohl ist doch auch für einen billigeren [B XXXIV] Anspruch des spekulativen Philosophen gesorgt. Er bleibt immer ausschließlich Depositär einer dem Publikum ohne dessen Wissen nützlichen Wissenschaft, nämlich der Kritik der Vernunft; denn die kann niemals populär werden, hat aber auch nicht nötig, es zu sein; weil, so wenig dem Volke die fein gesponnenen Argumente für nützliche Wahrheiten in den Kopf wollen, ebensowenig kommen ihm auch die eben so subtilen Einwürfe dagegen jemals in den Sinn; dagegen, weil die Schule, so wie jeder sich zur Spekulation erhebende Mensch, unvermeidlich in beide gerät, jene dazu verbunden ist, durch gründliche Untersuchung der Rechte der spekulativen Vernunft einmal für allemal dem Skandal vorzubeugen, das über kurz oder lang selbst dem Volke aus den Streitigkeiten aufstoßen muß, in welche sich Metaphysiker (und als solche endlich auch

Vorrede zur zweiten Ausgabe wohl Geistliche) ohne Kritik unausbleiblich verwickeln, und die selbst nachher ihre Lehren verfälschen. Durch diese kann nun allein dem Materialismus, Fatalismus, Atheismus, dem freigeisterischen Unglauben, der Schwärmerei und Aberglauben, die allgemein schädlich werden können, zuletzt auch dem Idealismus und Skeptizismus, die mehr den Schulen gefährlich sind und schwerlich ins Publikum übergehen können, selbst die Wurzel abgeschnitten werden. Wenn Regierungen [B XXXV] sich ja mit Angelegenheiten der Gelehrten zu befassen gut finden, so würde es ihrer weisen Fürsorge für Wissenschaften sowohl als Menschen weit gemäßer sein, die Freiheit einer solchen Kritik zu begünstigen, wodurch die Vernunftbearbeitungen allein auf einen festen Fuß gebracht werden können, als den lächerlichen Despotismus der Schulen zu unterstützen, welche über öffentliche Gefahr ein lautes Geschrei erheben, wenn man ihre Spinneweben zerreißt, von denen doch das Publikum niemals Notiz genommen hat, und deren Verlust es also auch nie fühlen kann. Die Kritik ist nicht dem dogmatischen Verfahren der Vernunft in ihrem reinen Erkenntnis als Wissenschaft entgegengesetzt, (denn diese muß jederzeit dogmatisch, d. i. aus sicheren Prinzipien a priori strenge beweisend sein,) sondern dem Dogmatismus, d. i. der Anmaßung, mit einer reinen Erkenntnis aus Begriffen (der philosophischen), nach Prinzipien, so wie sie die Vernunft längst im Gebrauche hat, ohne Erkundigung der Art und des Rechts, womit sie dazu gelangt ist, allein fortzukommen. Dogmatismus ist also das dogmatische Verfahren der reinen Vernunft, ohne vorangehende Kritik ihres eigenen Vermögens. Diese Entgegensetzung soll daher nicht der geschwätzigen Seichtigkeit, unter dem angemaßten Namen der Popu[B XXXVI]larität, oder wohl gar dem Skeptizismus, der mit der ganzen Metaphysik kurzen Prozeß macht, das Wort reden; vielmehr ist die Kritik die notwendige vorläufige Veranstaltung zur Beförderung einer gründlichen Metaphysik als Wissenschaft, die notwendig dogmatisch

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

olarak dinadamları da) eleştiri olmaksızın kaçınılmaz olarak bu çekişmelere karışacaklar ve sonuç öğretilerinin çarpıtılması olacaktır. Yalnızca Eleştiri yoluyladır ki o evrensel olarak zararlı olabilecek özdekçilik, yazgıcılık, tanrıtanımazcılık, özgür düşünme inançsızlığı, bağnazlık ve boşinanç, ve son olarak daha çok Okullar için tehlikeli ve kamuya aktarılması oldukça güç olan idealizm ve kuşkuculuk köklerinden kazınabilecektir. Eğer hükümetler bilginlerin işlerine karışmayı uygun görecek olurlarsa, o zaman usun emeklerinin biricik sağlam dayanağı olan böyle bir Eleştirinin özgürlüğünden yana çıkmak onların insanlık için olduğu gibi bilimler için de gösterdikleri bilgece kaygıya Okulların gülünç despotizmlerini desteklemekten çok daha uygun düşecektir — Okullar ki örümcek ağlarının yokedilmesi üzerine gürültülü bir kamu tehlikesi çığlığı koparsalar da, kamu bunlara hiçbir zaman dikkat etmediği için, yitişlerini de hiçbir zaman duyamayacaktır. Eleştiri arı bilgisi içindeki usun inakçı yordamına bilim olarak karşı değildir,

(çünkü bilim her zaman inakçı olmalı, e.d. güvenilir a priori ilkelerden sağın tanıtlamalar vermelidir); tersine, Eleştiri yalnızca inakçılığa, e.d. usun çoktandır uygulama alışkanlığında olduğu gibi yalnızca (felsefi) kavramlardan türetilen arı bir bilgi ile ilkelere göre ilerlenebileceği ve bunun usun bu kavramlara hangi yolla ve hangi hakla ulaştığı sorgulanmaksızın yapılabileceği sayıltısına karşıdır. İnakçılık böylece arı usun kendi yetilerinin bir ön eleştirisi olmaksızın inakçı yordamıdır. Karşıt tutum bu yüzden kendine popülerlik adını yakıştıran bir gevezeliğin sığlığına ya da bütün bir Metafiziğin işini bitiren kuşkuculuğu destekleme durumuna düşmemelidir. Tersine, Eleştiri bir bilim olarak köklü bir Metafizik için zorunlu ön çalışmadır, ve bu Metafizik zorunlu olarak inakçı bir yolda ve en sıkı dizgesel istemlerle 41

uyum içinde, ve dolayısıyla skolastik olarak (popüler olarak değil) geliştirilmelidir; çünkü bu karşılamayı üstlendiği ve bütünüyle a priori, ve dolayısıyla kurgul usun tam doyumuna yerine getirmeyi gözardı edemeyeceği bir istemdir. Öyleyse Eleştiri tarafından ortaya koyulan tasarın yerine getirilmesinde, e.d. gelecek Metafizik dizgesinde, tüm inakçı filozofların en büyüğü olan ünlü Wolff'un sıkı yöntemini izlememiz gerekecektir — Wolff ki, ilkelerin geçerli saptanışları, kavramların duru belirlenişleri, sıkı tanıtlamalarda diretme yoluyla ve sonuçlarda gözüpek sıçramaları önleyerek bir bilimin güvenilir yoluna nasıl erişilebileceğinin ilk örneğini vermiş, bu örneğiyle Almanya'da henüz sönmemiş olan o eksiksiz araştırma tininin dirilticisi olmuştu. Metafiziğe bir bilimin bu yüksek konumunu kazandırmada özellikle başarılı olabilirdi, eğer organın, eş deyişle arı usun kendisinin bir Eleştirisi yoluyla alanı önceden hazırlamak aklına gelmiş olsaydı; bu bir eksikliktir ki, onun kendisinden çok zamanının inakçı düşünme yoluna yüklenmelidir ve bu konuda çağının ya da tüm önceki çağların filozoflarının birbirlerini kınamaya hakları yoktur. Wolff'un yöntemini ve aynı zamanda da arı usun Eleştirisinin yöntemini yadsıyanların bilimin zincirlerini atmaktan ve böylece çalışmayı oyuna, pekinliği sanıya ve filosofiyi filodoxiye çevirmekten başka amaçları olamaz. Bu ikinci yayıma gelince, uygun olduğu gibi, bu fırsattan yararlanarak bu kitabın yargılanmasında keskin kavrayışlı olanları bile belki de benim sorumlu olduğum yanlış anlamalara düşürebilecek güçlük ve bulanıklıkları olanaklı olduğunca gidermeye çalıştım. Önermelerin kendilerinde ve onların tanıtlama zeminlerinde, tasarın biçiminde olduğu gibi bütünlüğünde de değiştirilecek hiçbirşey bulamadım; bu bir yandan onları8 42

Kritik der reinen Vernunft und nach der strengsten Forderung systematisch, mithin schulgerecht (nicht populär) ausgeführt werden muß; denn diese Forderung an sie, da sie sich anheischig macht, gänzlich a priori, mithin zu völliger Befriedigung der spekulativen Vernunft ihr Geschäft auszuführen, ist unnachläßlich. In der Ausführung also des Plans, den die Kritik vorschreibt, d. i. im künftigen System der Metaphysik, müssen wir dereinst der strengen Methode des berühmten Wolf, des größten unter allen dogmatischen Philosophen, folgen, der zuerst das Beispiel gab, (und durch dies Beispiel der Urheber des bisher noch nicht erloschenen Geistes der Gründlichkeit in Deutschland wurde,) wie durch gesetzmäßige Feststellung der Prinzipien, deutliche Bestimmung der Begriffe, versuchte Strenge der Beweise, Verhütung kühner Sprünge in Folgerungen der sichere Gang einer Wissenschaft zu nehmen sei, der auch eben darum eine solche, als Metaphysik ist, in diesen Stand zu versetzen vorzüglich geschickt war, wenn es ihm beigefallen wäre, durch Kritik des Organs, nämlich der reinen Vernunft [B XXXVII] selbst, sich das Feld vorher zu bereiten: ein Mangel, der nicht sowohl ihm, als vielmehr der dogmatischen Denkungsart seines Zeitalters beizumessen ist, und darüber die Philosophen seiner sowohl, als aller vorigen Zeiten einander nichts vorzuwerfen haben. Diejenigen, welche seine Lehrart und doch zugleich auch das Verfahren

der Kritik der reinen Vernunft verwerfen, können nichts anderes im Sinne haben, als die Fesseln der Wissenschaft gar abzuwerfen, Arbeit in Spiel, Gewißheit in Meinung und Philosophie in Philodoxie zu verwandeln. Was diese zweite Auflage betrifft, so habe ich, wie billig, die Gelegenheit derselben nicht vorbei lassen wollen, um den Schwierigkeiten und der Dunkelheit so viel möglich abzuhelfen, woraus manche Mißdeutungen entsprungen sein mögen, welche scharfsinnigen Männern, vielleicht nicht ohne meine Schuld, in der Beurteilung dieses Buchs aufgestoßen sind. In den Sätzen selbst und ihren Beweisgründen, imgleichen der Form sowohl als der Vollständigkeit des Plans, habe ich nichts zu ändern gefunden; welches teils der

Vorrede zur zweiten Ausgabe

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

langen Prüfung, der ich sie unterworfen hatte, ehe ich es dem Publikum vorlegte, teils der Beschaffenheit der Sache selbst, nämlich der Natur einer reinen spekulativen Vernunft, beizumessen ist, die einen wahren Gliederbau enthält, worin alles Organ ist, nämlich alles um eines willen und ein [B XXXVIII] jedes Einzelne um aller willen, mithin jede noch so kleine Gebrechlichkeit, sie sei ein Fehler (Irrtum) oder Mangel, sich im Gebrauche unausbleiblich verraten muß. In dieser Unveränderlichkeit wird sich dieses System, wie ich hoffe, auch fernerhin behaupten. Nicht Eigendünkel, sondern bloß die Evidenz, welche das Experiment der Gleichheit des Resultats, im Ausgange von den mindesten Elementen bis zum Ganzen der reinen Vernunft, und im Rückgange vom Ganzen (denn auch dieses ist für sich durch die Endabsicht derselben im Praktischen gegeben) zu jedem Teile bewirkt, indem der Versuch, auch nur den kleinsten Teil abzuändern, sofort Widersprüche, nicht bloß des Systems, sondern der allgemeinen Menschenvernunft herbeiführt, berechtigt mich zu diesem Vertrauen. Allein in der Darstellung ist noch viel zu tun, und hierin habe ich mit dieser Auflage Verbesserungen versucht, welche teils dem Mißverstande der Ästhetik, vornehmlich dem im Begriffe der Zeit, teils der Dunkelheit der Deduktion der Verstandesbegriffe, teils dem vermeintlichen Mangel einer genügsamen Evidenz in den Beweisen der Grundsätze des reinen Verstandes, teils endlich der Mißdeutung der der rationalen Psychologie vorgerückten Paralogismen abhelfen sollen. Bis hierher (nämlich nur bis zu Ende des ersten Hauptstücks der transzenden[B XXXIX]talen Dialektik) und weiter nicht erstrecken sich meine Abänderungen der Darstellungsart*, weil [B XL] die Zeit zu kurz und mir in

kamuya sunmadan önce uzun uzadıya yoklamış olmama, öte yandan olgunun kendisinin yapısına, eş deyişle arı kurgul usun doğasına yüklenmelidir; çünkü us gerçek bir eklemli yapı kapsar ki, orada herşey bir organdır, eş deyişle, hepsi biri ve biri hepsi uğrunadır, dolayısıyla en küçük bir zayıflık, ister bir yanlışlık (yanılgı) isterse eksiklik olsun, kendini kullanımda kaçınılmaz olarak ele verecektir. Bu dizge, umarım, gelecekte de kendini bu değişmezlik içinde sürdürecektir. Beni bu güvende aklayan şey kendini beğenmişlik değil, ama yalnızca sonuçların özdeşliğinden deneysel olarak doğan kanıttır — ister en küçük öğeden arı usun bütününe, isterse, geriye doğru, bütünden (çünkü bu da kendi için usun kılgısal alandaki son amacı olarak verilidir) her bir parçaya gidiyor olalım. En küçük bir parçayı değiştirme girişimi bile hemen yalnızca dizgede değil, ama evrensel insan usunda çelişkilere yol açar. Ama açımlama konusunda henüz yapılması gereken çok şey vardır; ve bu yayımda ilk olarak Estetik ile ilgili olarak doğan yanlış anlamaları, özellikle zaman kavramını ilgilendirenleri, ikinci olarak anlak kavramlarının çıkarsamasındaki bulanıklığı, üçüncü olarak arı anlağın temel ilkelerinin tanıtları açısından ileri sürülen sözde kanıt eksikliğini, ve son olarak ussal ruhbilimi önceleyen bozukvargılara ilişkin yanlış yorumları iyileştirmede yardımcı olacağını umduğum noktaları geliştirmeye çalıştım. Açımlama yolunda yaptığım değişiklikler bu

noktadan öteye (eş deyişle, yalnızca Aşkınsal Diyalektiğin ilk bölümünün sonundan öteye) geçmediler,* çünkü zaman kısaydı,

* Eigentliche Vermehrung, aber doch nur in der Beweisart, könnte ich nur die nennen, die ich durch eine neue Widerlegung des psychologischen Idealismus, und einen strengen (wie ich glaube auch einzig möglichen) Beweis von der objektiven Realität der äußeren Anschauung S. 273 gemacht habe. Der Idealismus mag in Ansehung der wesentlichen Zwecke der Metaphysik für noch so unschuldig gehalten werden, (das

*Yalnızca tanıtlama türünde de olsa, sözcüğün gerçek anlamıyla biricik eklemeler ruhbilimsel idealizmin yeni bir çürütülmesi ile dışsal sezginin nesnel olgusallığına ilişkin sıkı bir (ve inanıyorum ki, olanaklı biricik) tanıtlamadır (s. [B] 273). İdealizm metafiziğin özsel erekleri açısından ne denli zararsız görülse de, (ki gerçekte böyle değildir,) dışımızdaki şeylerin (ki giderek iç

ve geri kalanlar açısından uzman ve yansız eleştirmenler arasında hiçbir yanlış anlama ile karşılaşmadım. Bu eleştirmenleri burada hak ettikleri övgülerle birlikte adlandıramayacak olsam da, anımsatmalarına verdiğim önem yeri geldikçe kendini gösterecektir. Öte yandan, bu iyileştirmeler okur payına bir iki noktanın yitmesine yol açmışlardır ki, önlenmesi kitabı daha da kalınlaştırmaksızın olanaksızdı. Çünkü özsel olarak bütünün eksiksizliğini ilgilendirmeseler de, birçok okurun kaçırmayı istemeyebileceği ve başka bakımlardan yararlı olabilecek pekçok şeyi ya atmak ya da kısaltmak zorunda kaldım. Ancak bu yolla daha anlaşılabilir olacağını umduğum bir sunuş biçimine yer açabildim, çünkü bu yeni sunuşun önermeler ve giderek tanıtlamalar açısından bile temelde saltık olarak hiçbirşeyi değiştirmemiş olmasına karşın, açıklama yönteminde kimi noktalarda önceki yöntemden öyle bir yolda uzaklaşır ki, aralara yerleştiri-

Ansehung des übrigen auch kein Mißverstand sachkundiger und unpartei[B XLI]ischer Prüfer vorgekommen war, welche, auch ohne daß ich sie mit dem ihnen gebührenden Lobe nennen [B XLII] darf, die Rücksicht, die ich auf ihre Erinnerungen genommen habe, schon von selbst an ihren Stellen antreffen werden. Mit dieser Verbesserung aber ist ein kleiner Verlust für den Leser verbunden, der nicht zu verhüten war, ohne das Buch gar zu voluminös zu machen, nämlich, daß verschiedenes, was zwar nicht wesentlich zur Vollständigkeit des Ganzen gehört, mancher Leser aber doch ungern missen möchte, indem es sonst in anderer Absicht brauchbar sein kann, hat weggelassen oder abgekürzt vorgetragen werden müssen, um meiner, wie ich hoffe, jetzt faßlicheren Darstellung Platz zu machen, die im Grunde in Ansehung der Sätze und selbst ihrer Beweisgründe, schlechterdings nichts verändert, aber doch in der Methode des Vortrags hin und wieder so von der vorigen abgeht, daß sie durch

duyumuz için bile bilginin bütün birgerecini bunlardan türetiriz) varoluşlarının yalnızca inanç üzerine kabul edilmesinin gerekmesi ve bundan kuşku duyabilecek birinin doyurucu hiçbir tanıtlama ile karşılanamaması felsefe ve evrensel insan usu için her zaman bir skandal olarak kalacaktır. Tanıtlamanın anlatımında üçüncü satırdan altıncıya dek belli bir bulanıklık olduğu için bu tümceleri şöyle değiştirmeyi isterim [bkz. B 275]: “Ama bu ‘kalıcı’ bendeki bir sezgi olamaz. Çünkü varoluşumun bende karşılaşılabilecek tüm belirlenim zeminleri tasarımlardır, ve, böyle

olarak, kendileri onlardan ayrı bir ‘kalıcı’ya gereksinirler ki, bu tasarımların değişmeleri, ve dolayısıyla içinde değiştikleri zamansal varoluşum, onunla bağıntı içinde belirlenebilirler.” Bu tanıtlamaya karşı büyük olasılıkla şu söylenebilecektir: Ben yalnızca kendimde olanın, e.d. dışsal şeylere ilişkin tasarımımın dolaysızca bilincindeyimdir; ve buna göre dışımda ona karşılık düşen birşeyin olup olmadığı her zaman belirsiz kalır. Ama iç deneyim yoluyla zamandaki varoluşumun (ve dolayısıyla ayrıca bunun ondaki belirlenebilirliğinin) bilincindeyimdir; bu ise yalnızca tasarımımın bilincinde olmamdan daha çoğu, ama gene de varoluşumun görgül bilinci ile türdeştir, ve bu sonuncusu ise ancak varoluşuma bağlı ama dışımda

er in der Tat nicht ist,) so bleibt es immer ein Skandal der Philosophie und allgemeinen Menschenvernunft, das Dasein der Dinge außer uns (von denen wir doch den ganzen Stoff zu Erkenntnissen selbst für unseren inneren Sinn her haben) bloß auf Glauben annehmen zu müssen, und, wenn es jemand einfällt es zu bezweifeln, ihm keinen genugtuenden Beweis entgegenstellen zu können. Weil sich in den Ausdrücken des Beweises von der dritten Zeile bis zur sechsten einige Dunkelheit findet, so bitte ich diesen Period so umzuändern: »Dieses Beharrliche aber kann nicht eine Anschauung in mir sein. Denn alle Bestimmungsgründe meines Daseins, die in mir angetroffen werden können, sind Vorstellungen, und bedürfen, als solche, selbst ein von ihnen unterschiedenes Beharrliches, worauf in Beziehung der Wechsel derselben, mithin mein Dasein in der Zeit, darin sie wechseln, bestimmt werden könne.« Man wird gegen diesen Beweis vermutlich sagen: ich bin mir doch nur dessen, was in mir ist, d. i. meiner Vorstellung äußerer Dinge, unmittelbar bewußt; folglich bleibe es immer noch unausgemacht, ob etwas ihr Korrespondierendes außer mir sei, oder nicht. Allein ich [B XL] bin mir meines Daseins in der Zeit (folglich auch der Bestimmbarkeit desselben in dieser) durch innere Erfahrung bewußt, und dieses ist mehr, als bloß mich meiner Vorstellung bewußt zu sein, doch aber einerlei mit dem empirischen Bewußtsein meines Daseins, welches nur durch Beziehung auf

Einschaltungen sich nicht bewerkstelligen ließ. Dieser kleine Verlust, der ohnedem, nach jedes Belieben, durch Vergleichung mit der ersten Auflage ersetzt werden kann, wird durch die größere Faßlichkeit, wie ich hoffe, überwiegend ersetzt. Ich habe in verschiedenen öffentlichen Schriften (teils bei Gelegenheit der Rezension mancher Bücher, teils in besonderen Abhandlungen) mit dankbarem Vergnügen wahrgenommen, daß der Geist der Gründlichkeit in Deutschland nicht erstorben, sondern nur durch den Modeton einer geniemäßigen Frei[B XLIII]heit im Denken auf kurze Zeit überschrieen worden, und daß die dornigen Pfade der Kritik, die zu einer schulgerechten, aber als solche allein dauerhaften und daher höchstnotwendigen Wissenschaft der reinen Vernunft führen, mutige und helle Köpfe nicht gehindert haben, sich derselben zu bemeistern. Diesen verdienten Männern, die mit der Gründlichkeit der Einsicht noch das Talent einer lichtvollen Darstellung (dessen ich mir eben nicht bewußt bin) so glücklich verbinden, überlasse ich meine in Ansehung der letzteren hin

lecek eklemeler yoluyla yerine getirilmesi olanaksızdı. Eğer dilenirse ne olursa olsun ilk basımla karşılaştırma yoluyla giderilebilecek bu küçük yitik umuyorum ki yeni metnin daha anlaşılır yapısı tarafından büyük ölçüde kapatılacaktır. Yayımlanmış çeşitli yazılarda (hem kitap eleştirileri durumunda hem de özel incelemelerde) Almanya’da tam ve kapsamlı araştırma tininin kendine bir

dahilik havası veren bir düşünme özgürlüğünün yöntemleri tarafından yalnızca kısa bir süre için bastırılmış, ama sönmemiş olduğunu, ve Eleştirinin dikenli yolunun, arı usun yöntemli ama ancak böyle olmakla kalıcı ve buna göre en yüksek düzeyde zorunlu bilimine götüren bu yolun gözüpek ve parlak kafaları onunla başa çıkabilme çabalarında engellememiş olduğunu minnettar bir hoşnutlukla gördüm. İçgörüde tamlığı ve duru bir sunuş yeteneğini (ki bende olduğunu sanmıyorum) mutluluk verici bir

etwas, was mit meiner Existenz verbunden, außer mir ist, bestimmbar ist. Dieses Bewußtsein meines Daseins in der Zeit ist also mit dem Bewußtsein eines Verhältnisses zu etwas außer mir identisch verbunden, und es ist also Erfahrung und nicht Erdichtung, Sinn und nicht Einbildungskraft, welches das Äußere mit meinem inneren Sinn unzertrennlich verknüpft; denn der äußere Sinn ist schon an sich Beziehung der Anschauung auf etwas Wirkliches außer mir, und die Realität desselben, zum Unterschiede von der Einbildung, beruht nur darauf, daß er mit der inneren Erfahrung selbst, als die Bedingung der Möglichkeit derselben unzertrennlich verbunden werde, welches hier geschieht. Wenn ich mit dem intellektuellen Bewußtsein meines Daseins, in der Vorstellung Ich bin, welche alle meine Urteile und Verstandeshandlungen begleitet, zugleich eine Bestimmung meines Daseins durch intellektuelle Anschauung verbinden könnte, so wäre zu derselben das Bewußtsein eines Verhältnisses zu etwas außer mir nicht notwendig gehörig. Nun aber jenes intellektuelle Bewußtsein zwar vorangeht, aber die innere Anschauung, in der mein Dasein allein bestimmt werden kann, sinnlich und an Zeitbedingung gebunden ist, diese Bestimmung aber, mithin die innere Erfahrung selbst, von etwas Beharrlichem, welches in mir nicht ist, folglich nur in etwas [B XLI] außer mir, wogegen ich mich in Relation betrachten muß, abhängt: so ist die Realität des äußeren Sinnes mit der des inneren, zur Möglichkeit einer Erfahrung überhaupt, notwendig verbunden: d. i.

olan birşey ile bağıntı yoluyla belirlenebilir. Zamandaki varoluşumun bu bilinci öyleyse dışımdaki birşey ile ilişkinin bilincine özdeş olarak bağlıdır ve buna göre dışsal olanı iç duyu ile ayrılmamacasına bağlayan şey uydurma birşey değil ama deneyimdir, imgelem değil ama duyudur. Çünkü dış duyu daha şimdiden kendinde sezginin dışımdaki edimsel birşey ile bağıntısıdır, ve imgelemden ayrı olarak dış duyunun olgusallığı yalnızca burada yer alan şeye, eş deyişle, olanağının koşulu olarak iç deneyimin kendisi ile ayrılmamacasına bağlı olmasına dayanır. Eğer tüm yargılarıma ve anlama edimlerime eşlik eden ‘Varım’ tasarımında varoluşumun anlıksal bilincine aynı zamanda anlıksal sezgi yoluyla varoluşumun bir belirlenimini bağlayabilseydim, o zaman onun için dışımdaki birşey ile bir ilişkinin bilinci zorunlu olmazdı. Ama o anlıksal bilinç önceden geliyor olsa da, varoluşumu yalnızca kendisi belirleyebilecek olan iç sezgi duyusaldır ve zaman-koşulu ile bağlıdır. Gene de bu belirlenimin, ve dolayısıyla iç deneyimin kendisi, bende olmayan ve buna göre yalnızca dışımdaki birşeyde olan ve kendimi onunla ilişki içinde görmek zorunda olduğum kalıcı birşey üzerine bağımlıdır. Dış duyunun olgusallığı böylece genelde bir deney-

yolda birleştiren bu değerli insanlara şurasında ya da burasında henüz biraz kusurlu olan işçiliğimi tamamlama görevini bırakıyorum; çünkü bu bakımdan tehlike çürütülme değil ama anlaşılmamadır. Bana gelince, gerçi kendimi bundan böyle tartışmalara bırakamayacak olsam da,

hiç kuşkusuz ister dostlarımdan isterse karşıtlarımdan gelsinler, tüm ipuçlarını dizgenin gelecekteki gelişiminde onlardan bu ön öğreti ile uyum içinde yararlanabilmek için dikkatle kabul edeceğim. Bu çalışma sırasında yılların akışında da oldukça ilerlediğim için (bu ay altmış dördüme basıyorum), kurgul ve kılgısal Usun Eleştirilerinin doğruluklarının tanıtı olarak Doğanın olduğu gibi Ahlakın da bir Metafiziğini yazma tasarımı yerine getirmede zamanımı iyi değerlendirmem gerektiği açıktır. Bu çalışmada kaçınılması baştan pek olanaklı olmayan bulanıklıkların durulaştırılmasını ve bütünün savunulmasını bu yüzden

und wieder etwa noch mangelhafte Bearbeitung zu vollenden, denn widerlegt zu werden ist in diesem Falle keine Gefahr, wohl aber nicht verstanden zu werden. Meinerseits kann ich mich auf Streitigkeiten von nun an nicht einlassen, ob ich zwar auf alle Winke, es sei von Freunden oder Gegnern, sorgfältig achten werde, um sie in der künftigen Ausführung des Systems dieser Propädeutik gemäß zu benutzen. Da ich während dieser Arbeiten schon ziemlich tief ins Alter fortgerückt bin (in diesem Monat ins vierundsechzigste Jahr,) so muß ich, wenn ich meinen Plan, die Metaphysik der Natur sowohl als der Sitten, als Bestätigung der Richtigkeit der Kritik der spekulativen sowohl als praktischen Vernunft, zu liefern, ausführen will, mit der Zeit sparsam verfahren, und die Aufhellung sowohl der in diesem Wer[B XLIV]ke anfangs kaum vermeidlichen Dunkelheiten, als die Verteidigung den Ganzen von

imin olanağı için zorunlu olarak iç duyunun olgusallığı ile bağlıdır; eş deyişle, dışımda kendilerini duyularımla bağıntılayan şeylerin var olduklarının bilinci tıpkı kendimin zamanda belirli olarak varolduğumun bilinci denli pekindir. Hangi verili sezgilere dışımdaki nesnelerin edimsel olarak karşılık düştükleri, ve öyleyse hangilerinin dış duyuya ait oldukları ve imgelem yetisine değil ama duyuya yüklenecekleri her bir tikel durumda genelde deneyimin (ve giderek iç deneyimin bile) imgelemden ayırdedilmesini sağlayan kurallara göre saptanmalıdır (dış deneyim edimsel olarak vardır önermesi her zaman temel olmak üzere). Burada bir nokta daha belirtilebilir: Varoluşta kalıcı birşeyin tasarımı kalıcı tasarım ile aynı şey değildir; çünkü birincisi tıpkı tüm tasarımlarımız gibi ve giderek özdek tasarımı gibi oldukça geçici ve değişken olabilse de, kalıcı birşey ile bağıntılıdır. Bu sonuncusu öyleyse tüm tasarımlarımdan ayrı ve dışsal bir şey olmalıdır ki, varoluşu benim kendi varoluşumun belirleniminde zorunlu olarak kapsanmalı ve onunla tek bir deneyim oluşturmalıdır — bir deneyim ki, eğer (bölümsel olarak) aynı zamanda dışsal da olmasaydı içsel olarak yer alamazdı. Burada ‘Nasıl?’ sorusu daha öte açıklamaya pek izin vermez, tıpkı genel olarak zamanda kalıcı olanı düşünmemizin olanaksız olması gibi — ‘kalıcı’ olan ki, ‘değişen’ ile eşğzamanlılığı başkalaşım kavramını üretir.

ich bin mir eben so sicher bewußt, daß es Dinge außer mir gebe, die sich auf meinen Sinn beziehen, als ich mir bewußt bin, daß ich selbst in der Zeit bestimmt existiere. Welchen gegebenen Anschauungen nun aber wirklich Objekte außer mir korrespondieren, und die also zum äußeren Sinne gehören, welchem sie und nicht der Einbildungskraft zuzuschreiben sind, muß nach den Regeln, nach welchen Erfahrung überhaupt (selbst innere) von Einbildung unterschieden wird, in jedem besonderen Falle ausgemacht werden, wobei der Satz: daß es wirklich äußere Erfahrung gebe, immer zum Grunde liegt. Man kann hiezu noch die Anmerkung fügen: die Vorstellung von etwas Beharrlichem im Dasein ist nicht einerlei mit der beharrlichen Vorstellung; denn diese kann sehr wandelbar und wechselnd sein, wie alle unsere und selbst die Vorstellungen der Materie, und bezieht sich doch auf etwas Beharrliches, welches also ein von allen meinen Vorstellungen unterschiedenes und äußeres Ding sein muß, dessen Existenz in der Bestimmung meines eigenen Daseins notwendig mit eingeschlossen wird, und mit derselben nur eine einzige Erfahrung

ausmacht, die nicht einmal innerlich stattfinden würde, wenn sie nicht (zum Teil) zugleich äußerlich wäre. Das Wie? läßt sich hier ebensowenig weiter erklären, als wie wir überhaupt das Stehende in der Zeit denken, dessen Zugleichsein mit dem Wechselnden den Begriff der Veränderung hervorbringt.

46

Vorrede zur zweiten Ausgabe

İKİNCİ YAYIMA [B] ÖNSÖZ

den verdienten Männern, die es sich zu eigen gemacht haben, erwarten. An einzelnen Stellen läßt sich jeder philosophische Vortrag zwacken, (denn er kann nicht so gepanzert auftreten, als der mathematische,) indessen, daß doch der Gliederbau des Systems, als Einheit betrachtet, dabei nicht die mindeste Gefahr läuft, zu dessen Übersicht, wenn es neu ist, nur wenige die Gewandtheit des Geistes, noch wenigere aber, weil ihnen alle Neuerung ungelegen kommt, Lust besitzen. Auch scheinbare Widersprüche lassen sich, wenn man einzelne Stellen, aus ihrem Zusammenhange gerissen, gegeneinander vergleicht, in jeder, vornehmlich als freie Rede fortgehenden Schrift ausklauben, die in den Augen dessen, der sich auf fremde Beurteilung verläßt, ein nachteiliges Licht auf diese werfen, demjenigen aber, der sich der Idee im Ganzen bemächtigt hat, sehr leicht aufzulösen sind. Indessen, wenn eine Theorie in sich Bestand hat, so dienen Wirkung und Gegenwirkung, die ihr anfänglich große Gefahr drohten, mit der Zeit nur dazu, um ihre Unebenheiten abzuschleifen, und wenn sich Männer von Unparteilichkeit, Einsicht und wahrer Popularität damit beschäftigen, ihr in kurzer Zeit auch die erforderliche Eleganz zu verschaffen.

onu kendi öz çalışmaları yapmış olan o değerli insanlardan bekliyorum. Her felsefi söylem tekil noktalarda karşıçıkışlara açık olsa da (çünkü matematiksel bir çalışma gibi her noktada zırhlı olarak ortaya çıkamaz), dizgenin eklemli yapısı birlik olarak görüldüğünde onun için en küçük bir tehlike bile söz konusu değildir. Çok az insan yeni bir dizgenin genel gözlemi için yeterli ansal beceri ile donatılıdır; ama tüm yenilikleri uygunsuz buldukları için, daha da azı bunu yerine getirme eğilimindedir. Tekil bölümleri bağlamlarından koparıp birbirleriyle karşılaştırarak görünürde çelişkiler yakalamak oldukça kolaydır, özellikle özgür bir anlatım biçimiyle yazılmış bir çalışma durumunda. Başkalarının yargılarına güvenenlerin gözünde bu tür çelişkiler çalışmayı duygudaş olmayan bir ışık altına düşürürler; ama bunlar bütündeki düşünceyi yakalamış olanlar tarafından kolayca çözülürler. Bu arada, eğer yeni bir kuram kendinde kalıcılık taşıyorsa, başlangıçta onun için büyük bir tehlike yaratıyor görünen etkiler ve tepkiler zamanın akışı içinde yalnızca ondaki pürüzleri düzeltmeye yarayacaklardır; ve eğer yansız, kavrayışlı ve gerçekten popüler insanlar onunla ilgilenecek olurlarsa, kısa bir zamanda gerekli anlatım güzelliğini de kazanmış olacaktır.

Königsberg, im Aprilmonat 1787.

Königsberg, Nisan 1787

47

B. KLASİK FELSEFEDE SAYI KAVRAMI

Kaynak · İdea

Sayı Kavramı düşüncenin Bir ve Çok belirlenimlerini üstlenmiş olmasını gerektirir ve gene de ne Bir ne Çok sayıdır. İkisi de Niteliktir, Nicelik değil. Ancak birlikleri Nicelik kavramının ve dolayısıyla Sayı kavramının olanağıdır. Aritmetiğin mantıksal temeli Nicelik kavramını öngerektirir.

Bir kavramının mantıksal çıkarsaması onu önceleyen ve kendileri daha şimdiden çıkarsanmış kavramların işlevidir. Bir kavramı dolaysızca bağıntılı olduğu öncüllerinin terimlerinde çıkarsanmalıdır, henüz kendileri çıkarsama gereksiniminde olan kavram, nesne, uzam, ilişki vb. gibi daha yüksek kavramların terimlerinde değil.

Bir kavramı belirlidir, çünkü Birdir, ve belirliliğin kendisinin Bir ile bağdaşmadığı düzeye dek Bir kavramı kendi ile çelişki olmak zorundadır. Zenon'un paradokslarını yaratan etmen budur, çünkü Bir salt belirli olmakla kendinde olumsuza, ayrıma, bağıntıya izin verir ve kendini karşıtı olarak, Çok olarak gösterir.

Belirlenim bağıntıdır, ya da belirlenimsizlik bağıntısızlık, ilişkisizliktir. Eğer "arı olumlu"yu, saltık olarak "olumlu" olanı düşüneceksek, onu olumsuzlamamak ve sınırlamamak için ne olursa olsun tüm başkalığı soyutlamak gerekir çünkü başka herhangi birşey bir olumsuzlama, bir ayrım getirecek ve Biri ortadan kaldıracaktır. Bir salt kendisidir. Ama Bir aynı zamanda belirlidir çünkü Birdir, başka birşey değil. Birin belirlenimi Birin kendisini bozmadan ve ortadan kaldırmadan kazanılmalıdır.

Hegel'in, Zenon'un ve başka diyalektikçilerin çıkarsamaları zemininde Sayı Kavramı şöyledir:

Bir kavramı ilkin niteliktir ("sonsuz"un kavramı gibi) ve böyle olarak sayı değildir ("sonsuz" gibi). Sayı Bir ve Çok kavramlarının birliği olarak Nicelik kavramının çıkarsanmış olmasını gerektirir.

Nitel Bir (Hegel'de Kendi-için-Varlık) saltık olarak ya da ilişkisiz olarak düşünüldüğünde (başka her kavram durumunda olduğu gibi) belirlenimsizdir. Birin belirlenimi onun ilişkili (göreli) olduğunu ve olumsuzlama kapsadığını gösterir. Ama bu durumda Bir ve ayrıca bir Başkası, ya da Birden daha çoğu vardır. Bir yiter (Eleatikler). Birin olması için belirlilik zorunludur, ama belirlilik aynı zamanda Birin ortadan kalkışı, olumsuzlamaya, ayrıma, sınıra geçiştir. Bir eğer Bir olacaksa, hem belirli olmalı, hem de bu belirlilikte kendisinden başka birşey tarafından olumsuzlanmamalıdır. Birin kavramı kendi ile bağıntıdır.

Bir ancak karşıtında kendi ile ilişki içinde olduğu ya da başkalıkta kendisinde olduğu zaman Bir olma belirlenimini kazanır. Bu kendi-için-olma ya da kendi-için-Varlık Birin belirlenimi için özseldir. Ama bu Bir henüz niteliktir, nicelik değil. Bir kavramının başkası Çok kavramıdır. Bir ve Çok ya da Sürekli ve Süreksiz kavramlarının birliği Nicelik kavramına geçişi verir. Nicelik kavramı ilkin ne süreklilik olarak ne de kesiklilik olarak Sayıdır. Sayı belirli Nicelik ya da Nicedir (Quantum). Sayı kavamı Bir kavramının ve Miktar kavramının birliğidir.

n + 1 nasıl olanaklıdır?

Her sayı belirli ya da sınırlıdır. Sınır ise birşeyin ve başkasının ve Sayı durumunda bir sayının ve başka sayının birliğidir. Sınırda birşey kendisi ve başkasıdır. Sınır bir çelişkidir. Bir sayı, kendisi Sınır olarak, kendinde ya da gerçekte daha şimdiden kendi başkasıdır. Wittgensetin'ın analitik düşünme yolunun anlamadığı sayma ya da onun bir kipi olarak toplama işleminin olanağı budur. x, ÷ , ∫, √ vb. tümü de temelde + iminden türettiğimiz daha karmaşık simgelerdir.

Bilimde türlülük; kuram, model, bilgi

Kaynak · Noesis

Bilimde türlülük?

Görelilik kuramları ve Quantum kuramları karşılıklı olarak dışlayıcı kuramlardır. Ve her iki araştırma alanının kendi içerisinde birden çok kuram vardır (iki görelilik kuramı). "Kuram" bilim

bağlamında kılgı ile değil, nesnel realite ile ilgilidir, ve realitenin kavramsal bir modeli olması gerekir. Kuramdan bilgiye geçiş kuramın kavramsal olarak tanıtlı, dizgesel olmasını gerektirir. Kuram kendini tanıtlamalıdır. Görgül doğrulamanın hiçbir değeri yoktur, çünkü kendisi baştan sona kuramsal ya da kavramsaldır.

Değer Kavramı ve İnsanın Değeri

Kaynak · Noesis

Değer Kavramı ve İnsanın Değeri

"Değer" sürekli, değişmez ve sonsuz olmalıdır. Değer geçici, değişebilir ve sonlu da olabilir, ama bu "tikel değer" gerçekte değer kavramına uygun düşmeyen değer, geçici, yitici ya da yalancı değerdir.

Gerçek değer, gerçek insan değeri birincil olarak özgürlük içerir. Özgür olmayan, kendi istencini taşımayan bir insan karşısında kimin karşısında olduğumuzu bilemeyiz. Ancak özgür olan insan kendisidir.

Tinsel bir varlık olarak değil ama tam bir doğa-varlığı olarak görülen kölenin bir değeri yoktur ya da kölenin değeri ederidir. "Değerli köle" anlatımı paradoksaldir. Efendilerinin gözünde köle değerli değildir ve insan-altı bir varlık, bir mal, bir hayvan gibidir. Ve efendinin problemi tanınmasını ancak değersiz bir varlıktan elde edebilmesidir.

Değer saltıklık ister. Göreli değer "değer kavramına" aykırı olan geçici değerdir ve dışsal, sonlu nesnelere uygulanır.

Değer güzellik, sevgi ve bilgi alanlarına aittir (Hegel'in "Saltık Tin" dediği sonsuz Tin alanına).

Dinsel Üçlülük kavramı "insan değeri" kavramı ile uyumludur, çünkü üçlülük kavramında Tanrı ile bir olan İnsan özgürdür. Yine, üçlülük kavramında Tanrının ve İnsanın birliği olarak Tin duygusal olarak sevgidir.

İnsan ideal güzelliği sergilemede değerlidir. İnsan duygunun sonsuzluğuna ulaşabilmede değerlidir. Ve insan düşünmesinde ve bilmesinde değerlidir.

Deneyim

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Deneyim

Deneyim

Görgücüler deneyimi bilginin kaynağı olarak görürler. Ama bilginin evrensel olması görgücü görüşü başından çürütür. Deneyim ancak olasılık verir, bilgi değil. Ve en yüksek olasılık bile yalnızca olasılıktır, bilgi değil.

Deneyim ve Bilmeme

Deneyimin bilginin kaynağı olduğu görüşü görgücülüğün enteresan buluşlarından biridir—niçin "gözlem" ya da "algı" ya da başka birşey değil ama "deneyim"in seçilmiş olduğunu belirleyen etmen Newton olmuş görünür. Ama o da deneyimden çok "deney" terimini kullanır.

Görgücü bakış açısı, özellikle David Hume'un yazılarında gördüğümüz gibi, bilginin dışsal olarak duyular yoluyla kazanıldığını sanısı içindedir. John Locke insan anlığının dışarıdan gelen duyusal

veriler tarafından doldurulan bir tabula rasa olduğu görüşündedir. Deneyim hiç kuşkusuz duyumsama değildir, algı ya da gözlem ya da deney de değildir. "Deneyim"in niçin gözlem, duyusal-algı, izlenim, görme, görüngü, işitme vb. karşısında ayrıcalıklı bir konumda olduğu sorusunun yanıtı alışkanlık ile bağlı olmasıdır. Deneyimli insan olaylar ile onlardan "tümevarımlar" ya da "genellemeler" türetecek kadar sık karşılaşmış olan insandır.

David Hume deneyimi sanki bir tür ayrıcalığı varmış gibi özellikle nedensellik ilişkisinin kaynağı durumunda çözümlemeye çalışır. Deneyim bir alışkanlık kazandırır, bilgi kazandırmaz. Alışkanlık bir tür çağrışım düzeneği gibidir, otomatik olarak, düşüncesiz olarak işler. Alışkanlık öznelliğinden ötürü nesnellik ile, realite ile ilişkisizdir ve "bilgi" kavramının kendisini ortadan kaldırır. "Deneyim" kuşkucunun amaçlarına en uygun bilmeme aygıtıdır. Görgücü epistemolojide tümevarımın ruhbilimsel temeli de alışkanlıktır. Ve bilgi olmayan birşey ile, olasılık ile ilgili bu epistemoloji açıktır ki bir bilgi kuramı değil, bilgisizlik kuramıdır.

Deneyim ve Kavram

Kavramların ve bağıntıların deneyimden türediği görüşü hiçbir kavramın deneyim konusu olmaması olgusu karşısında saçma görünür.

Aslında deneyim temelli bilgi görüşü kavramı öldürmenin en güvenilir yoludur, çünkü kavramın asıl doğası evrenselliktir. Bilginin yeri deneyim kökenli olasılığa indirgendiği zaman yasa kavramı yitip gider. Yalnızca doğa yasası değil ama tinin yasası da gider çünkü o da evrensellik ister. Ve kavram yerini deneyimden türeyen tasarım kaptığı zaman kavramın nesnelliği de bilgiden olduğu gibi realiteden de yitip gider.

Us doğaya onda kendini bulmak için gider, kendini ondan türetmek için değil. Kepler "yasalarını" ya da "kavram bağıntılarını" doğa fenomenlerine uyguladı, ve gözlemleri sonucunda daire modelinin gezegen yörüngeleri için geçerli olmadığını görünce elips modelini denedi ve yeni kuramının ya da kavramın realiteye uygun olduğunu keşfetti. Burada yasa realite üzerinde yapılan gözlemden türetildi. Ve gücü yalnızca bir tümevarımın gücü idi. Doğrulandı. Ama doğrulama tekil gözlemlerden başka birşey değildir ve kendisi bir tümevarım olarak çözmesi gereken "tümevarım problemini" çözmez, yasanın istediği evrenselliğin güvencesi doğrulamadan öne olduğu kadar eksik kalır. Gerçek çözüm ussal kavramdan gelir. Gezegen ve güneşten oluşan dizgenin ağırlık özeği güneşin özeği değildir. Gerçekten de, eğer özek güneşin özeği ile bir olsaydı, eğer yerçekimi kuvveti yalnızca güneşin yerçekimi olsaydı, yörüngenin daireden başka birşey olması için hiçbir neden olmazdı. Ama gezegen de güneşi çeker ve uyguladığı kuvvet dizgenin özeğini güneşin özeğinden uzaklaştırır. Gerçekte, aynı özek çevresinde ne denli ağır da olsa güneş de dönmelidir.

Kepler gezegenin yörgünesinin daire olduğunu düşünürken de dek hiç kuşkusuz gözlem yapıyordu, koltuk bilimciliği değil. Gözlemi — ya da eğer dilersek"deneyimi" — yörüngeyi daire olarak kapsıyor çünkü yörüngeye daire "kavramını" yüklüyordu. Deneyim duyusal-deneyim idi ve ölçümler yörüngenin daire yerine elips olduğunu düşündürünceye dek gözlenen yörüngenin daire olduğu kabul edildi. Sonra deneyim ya da gözlem değişti.

Epistemoloji" teriminin kendisi görgücülükten türer ve sözde "bilgi"nin dışsal olarak nasıl oluştuğunu, kazanıldığını vb. açıklar (örneğin tabula rasa üzerine basılan düşünceler olarak).

Wikipedia "Perception (from the Latin perceptio, percipio) is the organization, identification, and interpretation of sensory information in order to represent and understand the environment," der ("sensory information" "sense-data"dan ayrıdır). Algıda duyu-verileri ya da duyumlar salt fiziksel

olaylar olmanın ötesinde duyusal olarak türemeyen kavramlar ile donatılır. Görgül bilgide a priori olan yan budur, ve a posteriori olduğu söylenen şey gerçekte eşit ölçüde a prioridir.

Wikipedia sağ-duyu felsefeciliği uygulayarak genellikle yapıldığı gibi düşüncesiz bir "deneyim/ experience" tanımı verir: "Experience is the knowledge or mastery of an event or subject gained through involvement in or exposure to it." Ama deneyim olarak deneyim, gözlem olarak gözlem vb. bilgi değildir. Pekala yanlış deneyim, yanlış gözlem olabilir. Bilgi yanlış ise bilgi olmaya son verir. Deneyim, gözlem vb. "involvement" ya da "exposure" yoluyla değil, düşünce yoluyla düzeltilir. Ancak kavram mantığı yoluyla deneyim, gözlem vb. bilgi ile bir olur. Güneşin, gezegenin vb. nasıl davranacağını, daire mi yoksa elips yörünge üzerinde mi döneceğine kavram karar verir. Bu durumda uzay, zaman, kütle, kuvvet kavramları arasındaki bağıntılar doğa yasası dediğimiz şeydir. Ve bu kavramsal bağıntı ussaldır, çünkü ussallık yanlış deneyim durumunda olduğu gibi kavramın olmayan bir realiteyi betimlemesi, bir realitesinin yokluğu değil, ama kavramın realite ile birliğidir.

PRINCIPIA

(KİTAP III)

FELSEFEDE

USLAMLAMA KURALLARI

KURAL IV

Deneysel felsefede genel tümevarım yoluyla fenomenlerden çıkarsanan önermelere, tasarlanabilecek karşıt hipotezlere karşın, doğru olarak ya da gerçeğe çok yakın olarak bakacağız — ta ki onları ya daha doğru, ya da kuraldışılara açık kılabilecek başka fenomenler ortaya çıkıncaya dek.

Bu kuralı tümevarım uslamlamasının hipotezler tarafından geçiştirilememesi için izlemeliyiz.

Frege: Deneyim Hakkında

"[2f.] Superstitions about the weather have a basis in experience. Furnishing grounds of this kind is no proof." (Posthumous Writings, s. 2)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Din Kavramı Gelişimi ve Dünya Tarihi

Kaynak · Noesis

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

(Ancak tam gelişmiş insan başka tam gelişmiş insanlarda "kendini" bulabilir, çünkü "kendini" bilmek kendini tikelliği içinde değil, idealliği içinde, gerçekliği içinde bilmektir. Ancak tam gelişmiş insan gerçek özgürlüğü yaşayabilir ve başkasında gerçek "kendi"sini bulabilir.)

Hıristiyanlık oluş sürecindedir, çünkü ait olduğu kültürün kendisi oluş sürecindedir. Din Tarih ile ilişki içindedir ve bir "dinler tarihi" olgusu dinin ereksel bir süreç olduğunu imler. Tarih kavramı saltık olarak erekseldir.

Ancak din kavramına uygun olan din oluş sürecindedir, çünkü oluş değişim demektir ve ancak duyunç özgürlüğünü tanımak zorunda kalan pozitif din insanlığın tinsel gelişimi önünde bir engel olmaya son verir.

Din kültürün bir bileşeni olarak kültürün tüm başka bileşenleri ile uyum içinde olmak zorundadır. Bu düzeye dek, din geri kalan kültürel bileşenleri belirler ve kendisi onlar tarafından belirlenir.

Ancak din kavramına uygun din dünya tarihi kavramı ile bağdaşabilir, çünkü din kavramına uygun din insan özgürlüğü ile bağdaşır, insanı kendi usu dışında tüm yetkeden bağışlar. İnsan duyunç ve istenç özgürlüğünü en iç doğası olarak taşır ve onu dışarıdan alması söz konusu değildir. Tarihin biricik gereksinimi istençtir.

Din kavramına uygun din insanı gerçek değeri içinde, sonsuz değeri içinde, ya da özgürlüğü içinde kapsar. İnsanın sonsuz değeri karşısında kültürel belirlenimler yalnızca ikincil öneme indirgenmekle kalmazlar, ama göreli değerlerinden ötürü bütünüyle yadsınırlar, insanın usu, duygusu ve duyarlığı bu değersizliklere dönmekten bütünüyle uzaklaşır.

Despotizm etik gelişimi durdurur, çünkü istençsizlik üzerine dayanır ya da istenci bastırır.

Din Kavramı: Üçlülük

Kaynak · Noesis

Din Kavramı: Üçlülük

Platonizmin katkısı olan din kavramı Üçlülüktür: Tanrı (Platonik Logos), Oğul (Platonik İdea) ve Tin (Platonik Dünya Ruhu).

Bu kavram Hıristiyanlığa Platonizmden geldi. Kavram mantığı sıradan anlağın özdeşlik mantığından bütünüyle başka birşeydir. (Aslında anlak "özdeşlik ilkesi" dediği şeyi de anlamaz, çünkü bu ilke ayrı terimlerin özdeşliği olarak ayrımı kapsar.)

Tanrı birinci terimdir. Bir olarak kabul edildiğinde ilkin sonsuz ile bir görünür, çünkü onu sınırlayacak hiçbir başkası, hiçbir ikinci yoktur. Ama bu sonu olmayan bir sonsuzluk, belirlenimsizlik, yalancı sonsuzluk, gerçekte sonsuza erişemeyen sonluluktur. Gerçek sonsuzluk başkasında sonlanmak, ama bu sınırda yalnızca kendinde olmak, kendisi tarafından sınırlanmaktır. Sonsuz sonluyu yalnızca dışladığı ölçüde yalnızca kendini sonlulaştırır. Tanrının tüm varlık ve tüm gerçeklik olarak böyle soyut bir Bir, sonluluğu dışlayan soyut bir sonsuz olmaması gerekir. Sonsuz sınırlanmalı ya da Tanrı onu sınırlayacak kendi başkasını, Oğulu yaratmalıdır. Ve yaratısı onun kendi tözünden olmalı, özsel olarak onun kendisi olmalıdır. Tanrı yaratısında kendisi olan, kendisi ile aynı sonsuzluğu yaratır. Oğul başkasıdır. Ama aynı zamanda ilksiz-sonsuzdur. Burada bir ayrım vardır, ama aynı zamanda ayrım olmayan bir ayrım, Tanrının kendi kendisi ile ayrımı ve karşıtlığı vardır. Bu ayrımda şimdi her iki terimde olandan daha çoğu, yeni bir terim, karşıtların birliği vardır. Logosu ve Doğayı (Oğul) kapsayan üçüncü terim Tindir. Tini Doğa yaratmaz, çünkü Doğanın (ya da Oğulun) kendisi Tanrının yaratısıdır (Logosun Doğaya mantıksal geçişi). Tin Tanrı kavramının tamamlanışı ve gerçekliğidir. Logos Tanrı değil, tüm gerçeklik değil, ama soyut olarak Tanrıdır ya da somut (üçlü) Tanrı kavramının ilk kıpısıdır. Tanrının "Tin" olduğu sözlerinin anlamı yalnızca Doğanın değil, Logosun da tanrılaştırılmasının geçersiz olduğudur. Üçlülük aritmetiksel değildir, çünkü $1 + 1 + 1 = 1$'dir, 3 değil.

Felsefede Logos mantıksal olarak Doğaya geçer. İnsan evrim sürecinin ürünü olan homo sapiens olarak Doğanın ereği ve özetidir ve dinsel bilinçte Doğa Oğul olarak, Tanrının Oğlu olarak tasarımlanır. İsa hem sonlu, özdeksel insan, hem de Tanrıdır. Tanrı ve Oğul karşıtlıkları içinde bir ve aynıdır (homoousion). Bu iki terimin birliği olarak, Tanrı ve İnsan olarak Kutsal Tin Üçlülüğün tamamlanmasıdır. Buna göre Tanrı salt soyut Logos değil, ama karşıtını da kendi içinde kapsayan

somut Tindir. Dinsel bilinç bu kurgul kavramı kendi sonlu tasarımsal düzleminde üretemez. Ona ancak inanabilir. İznik Konseyi, Arianizme karşı, İsa'nın Tanrının Oğlu olduğunu kabul etti. İskenderiyeli Yeni-Platonistlerin konseyde iki üye dışında katılanların tümünü ikna ettikleri söylenir.

Homo sapiens özdekseldir. Ama o denli de biçimseldir ve bu biçim salt Doğanın biçimi değildir, tinseldir. Doğanın ereksel ürünü olarak, saltık ürün kendinde Tinin biçimini taşır. Bu biçim dinsel bilinç için gerçek anlamda tanrısal Tindir ve Doğadan türetilmesi olanaksızdır. Doğanın Tanrılaştırılması ve yaratıcı yapılması panteizmdir.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος — Başlangıçta Logos vardı, Logos Tanrı ile idi, ve Tanrı idi Logos. (John, ilk satır).

Paul (Galatyalılara: 3:26) "For ye are all the children of God by faith in Christ Jesus." :: "Çünkü hepiniz İsa'ya inanç yoluyla Tanrının çocuklarısınız."

Paul (Galatyalılara: 3:28) "There is neither Jew nor Greek, there is neither bond nor free, there is neither male nor female: for ye are all one in Christ Jesus." — "Ne Yahudi ne de Yunanlı, ne köle ne de özgür, ne erkek ne de dişi vardır, çünkü hepiniz İsa'da birsiniz."

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

Kaynak · Noesis

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

Tarih homo sapiensin gizil özgürlüğünü edimselleştirme, ham insanlığın tüzel, ahlaksal ve törel büyüme sürecidir.

Doğal bilinç için Tanrı kavramı hak, ahlak ve törellik alanlarının tümü için aklama zeminidir. Neyin hak olduğunu, neyin doğru olduğunu ve neyin iyi olduğunu Tanrı bilir, ve bu konularda doğal bilinç yalnızca Tanrının buyruğuna boyun eğmeyi ister. Tarihin kitleleri us tarafından değil, Tanrı olarak us tarafından inandırılır. Tüzel, ahlaksal, törel doğrunun gerçekten de doğru olduğunu ona ancak Tanrı bildirebilir. Bu bilinç duyunç özgürlüğünü kazanıncaya dek, ona böyle yüksek sorunlarda ancak kendisine boyun eğeceği bir duyunç yardım edebilir. Bu dışsal duyunç ancak kendisinin Tanrı ile bir olduğunu kabul ettiği zaman onun kendi duyuncu olur. O zaman özgürdür ve duyuncu üzerinde hiçbir üstün güç yoktur, tüm sorumluluğunu kendisi üstlenmek zorundadır.

Din kültür dizgesinin bir bileşeni olarak dizgenin karakteri tarafından belirlenir ve aynı zamanda onu belirler. Din kavramına uygun düşmeyen dinler kültürün gelişimini engelleyici olurlar, çünkü değiştirilemez ve çiğnenemez moral buyruklarından ötürü dizgenin geri kalan bileşenlerinin değişim ve gelişimini engellerler. Laiklik yalnızca pozitif dinlerin bu durdurucu etkisini önlemek için bir önlemdir. Ve modern dönemin duyunç özgürlüğünün bilinci ile birlikte gitmesi laikliğin yalnızca ön-moderni ilgilendiren bir önlem olduğunu gösterir.

Tarihsel gelişim istenç özgürlüğüne bağlıdır. Ve tek-tanrılı dinler halkların duyunçları üzerinde belirleyicidir. Etik alanda neyin doğru olduğuna ahlak alanı karar verir; ya da İstencin eyleminin ereği duyunç tarafından aklanır.

Üçlülük Din Kavramı yalnızca üç bileşenin bulunmasına ve yanyana durmasına bağlı değildir. Böyle üçlülükler giderek hayvanlara tanrısallık yükleyen Hinduizmde bile bulunur (Brahma, Vishnu, ve Shiva). Ama bu ve daha başka üçlülüklerin herhangi bir mantığı yoktur ve yalnızca sayısaldırlar.

Din kavramı Tanrı, Yaratısı (Oğul) ve ikisinin Birliğinden (Kutsal Tin) başka hiçbirşey kapsamaz. Logos, Doğaya geçiş ve ikisinin birliği olarak Tin kavramlarının tasarımsal anlatımı olan din kavramı dinsel bilinçte tasarımsal olarak yeniden kurulur. Eğer "üçlülük" teriminde bileşenler yerine sayılar geçirilirse, durum 1 + 1 = 1 ya da 1 + 1 + 1 = 1 olacaktır. Üçlülük kavramı sayısal değildir. Us, Doğa ve Tin dinsel bilinçte Tanrı, Oğul ve Kutsal Tin olarak tasarımlanır ve bilgi nesnesi değil, inanç nesnesi yapılır.

Tanrının saltık Bir ve yalnızca Bir olduğunu kabul eden Yahudi inancı insanı Tanrıdan buyruklar almak zorunda olan bir köleye indirir. Bu soyut monoteizm Birin dışındaki herşeyi ikincil ya da değersiz kılar. Buna karşı, Üçlülük kavramı Tanrı kavramının kendisinden zorunlu olarak doğar. Tanrı yaratmalıdır. Bu Saltık Olumlunun Olumsuza, Birin Çoka, Evrenselin Tikele, İdealin Reele, Sonsuzun Sonluya, kendine Özdeşin kendi ile Ayrıma vb. geçiş kıpısıdır. Bu ayrım ya da karşıtlık ya da sonluluk kıpısında ilk bakışta Tanrı kendi kavramını yitirir. Ama Tanrı yarattığı herşeyi kendisinden yaratır ve yarattığı herşey kendisidir: Yaratısında kendisindedir. Tanrı Doğayı ya da Oğulu yaratır ve kendinde yaratısı ile Birdir. Ama karşıtlıkta kalınması usdışıdır, çünkü bu sonluluk kıpısı bir yandan Tanrı kavramının kendisini çürütürken, öte yandan bu karşıtlıkta Tanrının Yaratısı ile Birliği kavramı doğmak zorundadır. Bu Birlik Tanrının ve Yaratısının Birliği olarak üçüncü kıpıdır, soyut Logosun ve somut Doğanın birliği olarak Tindir. Bu iki kıpı da Tanrı kavramını anlatmaz. Tin ikisini de kapsar, karşıtların birliğidir, ve aynı zamanda dinsel bilinç için de gerçek Tanrı kavramıdır. Bu bilinç için Tanrı Tindir.

Tinin tam açınımını kazanma süreci Tarihtir ve bir süreç olarak Dünya Tarihi İstencin ereksel eylemidir. Din kavramının insanın özsel doğasının terimlerinde anlaşıldığı düzeye dek, din kavramının dinsel bilinçte açınımı ve tarihin gelişim zorunlu olarak etkileşim içindedir. Din ancak kavramına uygun düşmeyen pozitif şekillenmelerinde tarihsel gelişim için engelleyici olur. Yahudilikte ve İslamda duyunç özgürlüğü tanınmaz, bireysel istenç tanrısal yazgının gücü önünde boyun eğer ve değişim, ilerleme, gelişim yasaklanır. Eylemsiz kültür yalnızca kendini yineler ve yenilik ve yenileşme reddedilir.

Dünya Tarihi istencin ereksel açınım sürecidir. İstenç kendine hak, ahlak ve etik alanlarında belirlenim verdiği için, ve bu aynı üç alan aynı zamanda din kavramını ilgilendirdiği için, İstenç ve Din arasındaki ilişki Dünya Tarihinin süreci açısından belirleyici önemdedir. Din insanlık ile ilişkisinde salt moral bir etmen değildir. Din bütün gerçekliğe inançtır, onun bilgisi değil. Ama gerçek inanç ussal bilgiye dayanan inançtır.

Helenik din Güzellik Dini olarak insanın moral yaşamı ile ilgilenecek bir dinadamları sınıfını gerektirmedi. Helenik ahlak ve etik bir bireysel özgürlük sorunu ve Helenik ekonomik ve politik yaşam ya da Helenik Toplum ve Devlet laik idi. Orada toplumsal ve politik yaşam üzerinde dinsel bir yetke ve güç yoktu. Bireysel duyunç herhangi bir dışsal gücün denetimi altında değildi ve ilk kez Helenik tinde duyunç kendini keşfetti (Sokrates).

Hıristiyanlığın doğum yeri olan Roma İmparatorluğu Hıristiyanlık ile bağdaşmayan bir etik yapı idi. Doğu İmparatorluğu kendini yeni dine uyarlarken, Batı İmparatorluğu Hıristiyanlığın ve Barbar göçlerinin birleşik etkisi altında çözüldü ve ortadan kalktı. Hıristiyanlık daha başından kitlelerin putperest boşinançlarını da soğurarak din kavramına uymayan putperest bir inanç biçimi olarak şekillendi.

Anaxagoras Nousu evrenin özü olarak ileri sürdüğü zaman yalnızca küçük bir ayrım ile (Logos terimi yerine Nous terimini kullanarak) evrenin özsel doğası ve insanın özsel doğası arasındaki

Birliğe anlatım vermiş oldu. Evrenin özü olan Nous aynı zamanda insanın da özü, onun da Nousudur. Nous ya da Logos dinsel bilinç için Tanrıdır.

Yunanlılar insan özgürlüğünü ve özgür istenci tanıyorlardı. Bilmedikleri ya da henüz çıkarsamadıkları şey özgürlüğün evrenselliği idi. İki bin yıl sonra "İnsan özgür doğar/L'homme est né libre" diyen Rousseau bu çıkarsamayı dünyaya duyurdu. Özgürlüğün evrenselliğini yadsımak homo sapiensin kimi ırklarını insan-altı görmeyi getirir.

Kavramlar ile değil, tasarımlar ile düşünen ve gerçekliği bilmek yerine ona inanan dinsel bilincin imgesel düzleminde İnsanın Tanrının Oğlu ve Tanrı ile Bir olması onun özgürlüğünün tanınması demektir. Ve ancak özgür insanlar eşitler olabilirler. Ve ancak özgür ve eşit insanlar birbirlerinde kendilerini bulabilir, kardeşler olabilirler. Ve ancak insan doğasının bu en özsel kavramlarının düzleminde Kilise ya da Kutsal Tin tüm insanlığı kucaklayan bir anlatım olur.

Üçlülük kavramına özünlü özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramları aynı zamanda modern devrimin kavramlarıdır. Gerçek din kavramı duyunç, istenç, özgürlük açısından insan için tüm dışsal sınırlamanın ortadan kaldırılmasını imler. Özgürlük öz-belirlenim, kendini kendi özüne göre belirlemedir. Üçlülük din kavramı politik eylemin erekleri olan evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin inanç düzleminde aklanmasını sağlar.

Yahudilik Üçlülük kavramını tanımaz:

"Dinle, ey İsrail: Tanrımız EFENDİ, EFENDİ birdir!" (Deutronomy 6:4). "Ve Tanrın EFENDİyi tüm yüreğin ile ve tüm ruhun ile ve tüm gücün ile seveceksin." (Deutronomy 6:4)

6:4 Hear, O Israel: The LORD our God is one LORD: 6:5 And thou shalt love the LORD thy God with all thine heart, and with all thy soul, and with all thy might." (Deutronomy)

"Tanrın olan EFENDİden korkacaksın, ona hizmet edeceksin ve onun adına yemin edeceksin." (6.13)

6:13 Thou shalt fear the LORD thy God, and serve him, and shalt swear by his name.

(Başka tanrılar vardır, ama bunlar YHWH ile bir olan tanrılar değil, ondan başka tanrılardır:)

"Başka tanrıların, çevrendeki insanların tanrılarının arkasından gitmeyeceksin." "(Çünkü senin Tanrın EFENDİ aranızda kıskanç bir Tanrıdır), ki senin Tanrın EFENDİnin öfkesi sana karşı alevlenmesin ve seni yeryüzünden yok etmesin."

(6:14) Ye shall not go after other gods, of the gods of the people which are round about you; 6:15 (For the LORD thy God is a jealous God among you) lest the anger of the LORD thy God be kindled against thee, and destroy thee from off the face of the earth.

DOĞANIN USSALLIĞI

Kaynak · İdea

Doğa belirlenimsiz ya da biçimsiz değildir. Özsel olarak kavramsaldır: Uzay, Zaman, Özdek, ve bu kavramların daha öte bağıntı ve tikelleşmeleridir.

Doğa bu nesnel ussallığı ile Viyana Pozitivistlerinin biçimsel mantığı altına girmeye izin vermez, yoksa bir Picasso tablosu gibi birşey olurdu.

Doğada dışlaşmış kavramdan başka ne olduğu sorulduğunda yanıtımız örneğin Uzay ve Zamanın Uzay ve Zaman olmanın dışında bir ne olduğu, Özdeğin Özdek olmanın dışında bir de ne olduğu

soruları olacaktır. Eğer Uzay, Zaman ve Özdekten ve başka kavramlardan Uzay, Zaman ve Özdek ve başka kavramlar olma belirlenimini uzaklaştırırsak geriye kalanın ne olacağını sormaktır.

Epistemoloji ve Ontoloji

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Epistemoloji ve Ontoloji

Epistemoloji bilginin bilinmesini amaçlar. Ama bilmek için herşeyden önce bilmenin ne olduğunun bilinmesi gerektiği, bilmek için bir bilgikuramının gerekli olduğu düşüncesi idiotlara özgüdür. Bilmeden önce bilenler onlardır. Bilmeden önce bir bilgikuramı yapacak olanlar onlardır.

Anlak (ki derin-düşünme, üzerine düşünme, sıradan bilinç, doğal bilinç gibi sözcükler ile de anlattığımız düşünme yolumuz budur) tekil düşüncelerde ilerler.

Epistemoloji 'bildiğimizi (= var olanı) nasıl biliriz' sorusu ile ilgilenir.
Ontoloji 'var olan (= bilinen) nasıl vardır' sorusu ile ilgilenir.

Epistemoloji ve Ontoloji ayrımı analitik düşüncemizin bir soyutlamasıdır: Kavram, Varlıktan ayrı olduğu sanıldığında, olmayan Kavramdır — ve olmayan ise düşünülemeyendir. Varlık, Kavramdan ayrı olduğu sanıldığında, düşünülemeyen Varlıktır — ve düşünülemeyen ise olmayandır.

Analitik düşünce Varlığı belirli-Varlık, duyusal, özdeksel ya da şu ya da bu şekilde görgül bir Varlık yaparak düşünür, ve düşündüğünün kendisini düşünceden ayırır.

Varlık düşüncenin en son soyutlaması olarak görüldüğünde onu görgül (duyusal, özdeksel, cisimsel, kısaca uzaysal-zamansal) olarak düşünemeyiz, ve Varlık ya da yalnızca Olma dediğimiz şey bütünüyle belirlenimsizdir, şöyle ya da böyel olma, şöyle-Varlık ya da böyle-Varlık, şöylelik ya da böylelik değil, ama genel olarak 'Olma'dır — Varlık olarak Varlık.

Kavram ve Bilgi
Kavram ve Şeyler arasındaki ilişki açısından Anaxagoras "Kavram Şeylerin özüdür" (= Nous Evrenin Özüdür) bildiriminde bulunur. Kavram ve Şeyler arasındaki bu özsel bağıntıyı, evrenin ussal olması gerektiği düşüncesini mantıksal olarak tanıtlamamış, ama yalnızca ileri sürmüştür. Düşüncenin Şeylerin doğasını ya da özünü anlattığı görüşü, bir görüş (doxa) olarak, tanıtlama (ya da çürütme) gereksinimindedir.

Kavramın nesnel ve evrensel imleminin olduğunu, yalnızca bizim öznel ve bireysel düşüncemiz olmadığını tanıtlamak — bu tanıtlama ontolojinin ve epistemolojinin bir olduğunun tanıtlamasıdır. Soyut Kavram salt kendi ile ilişki içinde görülen, hiçbir içeriği, sınırlaması, olumsuzlaması olmayan bir belirlenimsizliktir. Kavram (aslında tüm Kavramlar) böyle düşünüldüğünde onun için (ve onlar için) ileri sürülebilecek biricik belirlenim var olduğudur, çünkü var olmak yalnızca var olmaktır, hiçbir belirlenim ile yüklü olmamaktır.

Kavram ve Varlığın birliği bizi yalnızca soyutlamaların birliğine götürür. Kavram durumunda soyutlama yalnızca onun duyusal, fiziksel olmadığını anlatmakla kalmaz, ama özsel olarak onun ilişkisiz, olumsuzlamasız, böylece belirlenimsiz olduğunu anlatır, ve bu ise onu Varlık ile bağlayan mantıksallıktır.

Ama ne felsefe ne de gerçeklik bu soyutlama düzleminde kalır. Kavramın Kavram olarak bilgi

olduğunu yadsımayı isteyebiliriz. Ama Kavram salt Kavram olarak ve böylece Varlık olarak yalnızca başlangıçtır, ve bir başlangıç ise soyutlamanın doruğudur. Bilgi Kavramın somutluğunu, içeriğinin bütün bir varsıllığı içinde açınımını gerektirir. Soyutlama bu içeriğin soyutlanmasıdır ve hiç kuşkusuz yapaydır, analitiktir. Kendinde somut olan Kavramın açınımı, kendinde nesnel olan bu süreç felsefede ve felsefe tarihinde bir kez de bizim için ve bizim tarafımızdan yeniden üretilir.

Deneyim

Deneyimi kavramsız bir duyusal ya da sezgisel algı olarak gördüğümüz zaman yalnızca neyin deneyimi olduğunu değil ama bir deneyim olduğunu bile söyleyemeyiz. Deneyimin kavramların kaynağı olduğunu düşünmek ve kavramları kavramsız deneyimden türettiğini sanmak gerçekte sanrılamak gibi birşeydir.

Deneyimin kendisinin kavramsız olamayacağı düzeye dek, deneyim olgularının kendileri kavramsız olamazlar. Bu düzeye dek Deneyim kavramların kökeni olmak bir yana, kavramsız deneyim boş bir soyutlama, olmayan birşeydir.

Bilginin dışsal dünyayı deneyimleyerek, gözlemleyerek, algılayarak vb. kazanıldığı görüşü Deneyim ve Kavramın ayrı oldukları, kavram olmadan deneyimin olabileceği sayıltısı üzerine dayanır.

Deneyim birşeyi yaşamış olmak, sonra bir kez daha yaşamak, sonra bir kez daha, bir kez daha yaşamak ve bu yinelemeden bir alışkanlık kazanmaktır. Burada bir bilgi değil ama yalnızca bir bilgisizlik, yalnızca bir alışkanlık olduğu açıktır ve insan bilgisini bir alışkanlığa indirgemek, görgücülüğün ve ondan çok fazla uzaklaşmayı göze alamayan Kant'ın bu entellektüel indirgemeciliği insan düşüncesinin gücü açısından biraz utandırıcıdır.

Yalnızca deneyim değil, ama bütününde algı, gözlem, görüngü, yaşantı vb. anlatımları da bilgi problemi açısından aynı düzlemde durur. Tümü de kavramsal yapılardır, kavramlara kaynak olmak bir yana, olanakları için kavramlara kendileri gereksinirler, giderek adlarının kendileri bile kavramdır. Kant deneyimi tanımlayanın, belirleyenin, betimleyenin a priori anlak-kategorileri olduğunu söyler. Bu ne yenidir (Kopernik devrimi Kant'tan çok önce yapılmıştı), ne de yeterlidir (Kopernik devrimi de yeterli değildi, eksikti, çünkü Güneşi Evrenin özeği sayıyor, kristal kürelerin varlığını doğruluyordu vb.). Bilgi anlağın kendi öznelliğini bilmesinden daha çoğu olmalıdır.

Tanıtlama

Tanıtlama Bilgiyi olduğu gibi Varlığı da doğrular. Bilgi var olanın bilgisidir. Oluşta olanın bilgisi görgül ya da görüngüsel bilgidir, eş deyişle bilgi değildir. Tanıtlama tanıtlananın gerçek olduğunu, var olduğunu gösterir, doğru olduğunu değil. Var olanın var olduğunu söylemek doğrudur. Birşeyin gerçek olduğunu söylemek onun kavramına uygun olduğunu söylemektir.

Tanıtlama 'gerçek olan var olandır' der. Bu Varlık soyut varlıktır. Birşeyi tanıtlama ya da bilme, Aristoteles'in sözcüğe verdiği tanımı izlersek, nedeninin gösterilmesidir. Hiçbirşeyin salt soyutlanmış olarak varolmadığını ve soyutlamanın kendisinin bir sentezden yola çıkan analiz olduğunu düşünürsek, birşeyin nedeni ile ilişkisi onu analitik düşüncedeki soyutluğundan kurtarmaktır. Bu somutlaşma 'neden' için de gerekli ve geçerlidir ve böylece nedensellik zincirinde sonsuz görünümlü bir gerileme başlar. Aristoteles bu gerilemeyi belitlerde (axiom), tanıtlanmalarının gerekmediğini düşündüğü gerçekliklerde sonlandırır. Ama bunlar da, eer ilişkili olduklarını düşünürsek, dolaysız değildirler. Dolaysıza kendi ile yalın ilişki olarak Varlıkta ulaşılır. Ama Varlık da kendinde dolaysız ya da belirlenimsiz değildir, ve kendini Yokluk yoluyla bütün bir mantıksal dizgeye bağlar. Kavramın bağıntısı mantıksal olanın kendisidir. Tanıtlama bu mantıksal

bağıntının ('neden' ile zorunlu ilişkinin) gösterilmesinden oluşur. Ama bu bağıntılama ya da çıkarsama belitlere doğru mekanik bir gerileme değil, kavramın kendi eytişimi yoluyla karşıtı ile zorunlu ilişkisinin ve birliğinin gösterilmesidir (Kurgul Yöntem).

Bilgi ve Olgu

Bilgi nesnesi ile bir olan Kavramdır. Bilgi var olanın bilgisi olmalıdır. Olgu şöyle ya da böyle olabilir. Zorunluğu yoktur. Bilgi şöyle ya da böyle olamaz. Zorunludur. Bilgi varlık ile birdir; bilgi değişmez ve varlık her zaman vardır. Bilginin değişmezliği onun saltıklığıdır. Saltık olmak ise göreli olmak, ama salt kendi ile göreli olmaktır. Bilinçte Kavram ve Nesnesi bir olduğu zaman Bilinç bilgiye eşittir. Bu bilinç ussal bilinç, Us ile bir olan Bilinçtir.

A priori: Deneyime önsel olan.

A posteriori: Deneyimden sonra olan.

Deneyim, algı, gözlem gibi a posteriori bilgi kaynaklarının kendileri a priori kavramlar tarafından belirlenir, çünkü bir deneyimden vb. söz ettiğimizde tüm belirlenimleri kavramsaldır ve duyusalın duyusal olarak bilgi ile bir ilgisi yoktur. Deneyim dışsal realitenin bilincin kendisinde kurgulanmasıdır.

A posteriori bilgi böylece karşıtı olması gereken a priori bilgi ile birdir. Görgücülük a priori olanın kaynağının a posteriori olanda olduğunu düşünür. Ve böylece a priori olanı da değersizleştirir, saçmalaştırır, onu salt "sönük düşüncelere," "faint ideas" dediği şeylere bozar.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Felsefe Tarihi Kavramı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Felsefe Tarihi Kavramı

İnsan Doğası: Güzellik, Sevgi, Bilgi

İnsan salt Doğa değildir. Tinselliktir —, duyu, duygu ve düşüncedir. Salt doğal zorunluk değildir. Tinsel özgürlüktür.

İnsan Doğadan daha çoğu, aslında Doğanın karşıtıdır: Zorunluk değil ama Özgürlük, kendini yineleme değil ama gelişim, sonluluk değil ama Evrende salt kendi özünü bulmanın yalın anlatımı olarak sonsuzluk.

İnsan hiç kuşkusuz kendini etkinliğinde vareder, ama etkinliği yalnızca Doğayı biçimlendirmek değildir. Tinin gerçeği kendini biçimlendirmek, kendini kendinde ne ise o yapmaktır çünkü özgürdür. Tin kendinde tüm Gerçekliktir.

İnsan Doğanın bittiği ve Tinin başladığı yerde başlar. Buna göre ancak gizil tinselliğini etkinleştirdiği ölçüde kavramına hakkını verir, ancak tinsel uzamında tanrısal güzelliğe, duygunun özgürlüğüne ve düşüncenin sonsuzluğuna anlatım verdiği ölçüde anlamlı, değerli, ve gerçek kendisidir.

> Oenone'nin Öyküsünün Okunması (1882) Francis David Millet; Amerikan ressam, yontucu ve yazarı; Titanic'in batışında öldü.

1) İnsan ona verili estetik Duyusallığın sonsuzluğuna ulaşmalıdır.

2) Ona verili Duygunun sonsuzluğuna ulaşmalıdır.

3) Ve ona verili Düşüncenin sonsuzluğuna ulaşmalıdır.

Mavi İyonya Göğünün Çatısı Altında Lawrence Alma-Tadema

Bu gizillikler onda tanrısallık dediğimiz herşeydir. Ona verilidirler. İnsan kendini yadsımaksızın bu özsellikleri yadsıyamaz. Bu onun vazgeçilmesi olanaksız belirlenimidir. Sevinci, Mutluluğu, Gerçeğidir.

1) Güzel Sanat insan duyusallığının sonsuzu ideal Biçimde anlatma etkinliğidir.

2) Duygu bir ve aynı sonsuzluğun tinsel dünyada yaşanması, insanın Sevgi yoluyla başkalığı yenme, Gerçekliğini kavramış insanlık ile Bir olma isteğidir.

3) Ama insanın gerçek doğasının düşünce olduğu düzeye dek, düşüncesiz duyu ve duygu salt birer soyutlamadır. Düşünce duyuyu ve duyguyu sonlu doğallığın üzerine, özgür tinselliğe yükseltir, onları insansallaştırır, onların gerçekliğidir. Bilim insanın düşüncesinde tanrısal olan ile özdeşleşme, bilincine tam olarak Gerçekliğin biçimini verme çabasıdır.

Bağbozumu Şenliği (1870) Lawrence Alma-Tadema

İnsan, değil mi ki Tindir, kendini en yüksek olana değer sayabilir ve saymalıdır.

:: Der Mensch, da er Geist ist, darf und soll sich selbst des Höchsten würdig achten.

"Gerçeklik için yüreklilik, Tinin gücüne inanç Felsefenin ilk koşuludur.

:: Der Mut der Wahrheit, der Glaube an die Macht des Geistes ist die erste Bedingung der Philosophie."

"Evrenin ilkin gizli ve kapalı özünün bilginin yürekliliğine direnç gösterebilecek hiçbir gücü yoktur; kendini onun önünde açmalı ve varsıllık ve derinliğini gözler önüne serip yararlanıma bırakmalıdır.
:: Die zuerst verborgene und versclossene Wesen des Universums hat keine Kraft, die dem Mute des Erkennens Widerstand leisten könnte; es muss sich vor ihm auftun und seinem Reichtum und seine Tifen ihm vor Augen legen und zum Genusse gebe."

Hegel, Felsefe Tarihi, I (Heidelberger Niedershrift, 1817)

Gözleri Düşünceleri İle Dolu ve Uzaktalar Lawrence Alma-Tadema

Bu tinselliklerin dışındaki herşey insan kavramına, onun gerçeğine yabancıdır ve onu bir sıradanlık, değersizlik, anlamsızlık, ve giderek aptallık durumuna düşürür. İnsanın özsel doğası ile geri bilinç biçimleri arasındaki uyumsuzluğa bir içerleme olarak Nihilizm yalnızca insan gerçeğini olumsuz olarak doğrular. Ama bu köleliktir, özgürlük değil. İnsan ne olduğunu ancak ne olabileceği karşısında ölçebilir. Hayvan bu özsellikten yoksun olduğu için nihilist değildir.

Amfissa Kadınları (1887) Lawrence Alma-Tadema

FELSEFE TARİHİNE ZAMANSAL BAKIŞ AÇISI GEÇERLİ MİDİR?

Felsefe Tarihi kavramı erekseldir çünkü bu tarih homo sapiensin donatılı olduğu bilme yetisinin özgür bireylerin bilinçlerinde yer alan gelişimidir. Tin kendi özünün bilgisi ile doğmaz. Kendini bilmek için ilkin gerçek kendisini, özünü edimselleştirmeli, düşüncesindeki gizilliği düşüncesinin nesnesi yapmalı, bu varoluşta kendi kavramsal özünü bulmalıdır.

Felsefe Tarihinin başlangıcına

1) O Tarihin başından bakılabilir;

2) Ara bir zaman noktasından bakılabilir;

3) Ve bütünün bakış açısından bakılabilir.

Antik Yunanistan'da Bir Ziyafet (1880) Nordmann (fl.1880)

Felsefe tarihinde her ara aşama kendini bütün Gerçeklik olarak görür. Ve gene de kendini kendi içinden, kendi içinde kapsadığı bir sonraki aşama yoluyla ortadan kaldırır. Felsefe Tarihi usun kendi öz-bilincini kazanma süreci olarak ereksiz bir olumsuzlamalar zinciri, düşünce uzayının kötü sonsuzluğuna dökülen belirsiz bir yayılım, ilgisiz bir türlülük olamaz. Düşüncenin gizilliğinin açınımı olarak, bu açınımın bilincinin kazanılması olarak erekseldir, ilkesinin kendisi ereğidir: Kavramın kendi gerçeğini tam olarak kavraması.

Bu süreçteki her özsel felsefi dizge, giderek felsefenin, bilginin, bilimin kendisini yadsıyan dizgeler bile belirtik olarak onları önceleyen birikimin ışığında geliştirilir.

Hegel'in çalışmasına dek felsefe tarihine usun bütünlüğünü kavrayarak bakılmasının saltık önemini anlamış görünen felsefeci yoktur. Descartes'tın üstesinden gelemediği ikicilikten sonra, Spinoza ve Leibniz gibi ussalcılarda bile tekil kavramların dizge için temel alındığını görürüz. Daha sonra Kant, Schelling, Fichte, ve onların arkasından Schopenhauer, Nietzsche ve başkaları, ayrıca Locke, Hume gibi İngiliz görgücüleri, ve arkalarından pozitivistler ve giderek postmodernistler, her biri tekil bir kavramı geri kalanlardan ayırıp düşüncelerini onun çevresinde açındırmışlardır. Bunda tam olarak ön-Sokratiklerin yaptığı gibi yapmışlardır. Ama ön-Sokratikler durumunda kaçınılmaz olan tikelcilik Platon ve Aristoteles'in felsefelerinden sonra saçmalaşmıştır.

Bakhüs'e Bir Sunu (1889) Lawrence Alma-Tadema

FELSEFENİN TARİHSELLİĞİ VE GERÇEKLİĞİN ZAMANSIZLIĞI

Felsefe Tarihi ilkin Tarihi olmayan Gerçekliğin, değişmeyenin, başlangıcı ve sonu olmayanın bir "Tarihi" olarak baştan sona çelişkili bir kavram olarak görünür. Gerçeklik geçici ve yitici değilken, tarihsel olan ise özsel olarak geçici ve yitici olmalıdır. Gerçekten de Felsefe Tarihinde ancak ortadan kalkmaya açık olan yan bu tarihi oluşturma hakkını ve değerini kazanır. Ancak kendini ussal bütünde bir kıpı yapmaya yetenekli olan yan saklanır.

Öte yandan, bir oluş süreci olarak da Felsefe Tarihi kavramının kendisi yitişe belirlenmiş görünür. Felsefe Tarihine eşlik eden dışsal takıntılar (sofizm, kuşkuculuk, görgücülük, pozitivizm, nihilizm vb.) hiç kuşkusuz bu süreçte geçici olanı oluştururlar. Ama Tarih kavramını felsefeye uyguladığımız zaman bu özsel olarak onda gerçek olan yanı ilgilendirir.

Felsefe Tarihinin erekselliği insanın henüz Gerçekliğine erişmediğini ama erişeceğini imler. Gerçeklik bilinebilirdir, Varoluş anlamlıdır, İnsan değerlidir: Bunların tümü de bir ve aynıdır.

Sappho ve Alceus (1881) Lawrence Alma-Tadema

FELSEFENİN KAVRAMI

Tüm başka bilimlerin tersine, felsefenin bir ön-kavramı verilemez: Felsefenin ne olduğunu kavramak için birey ne denli değerli görünürse görünsün doğal bilincinin tüm bilgeliğini bir yana bırakmalı, bu tasarımsal içeriği bütününde yadsımayı göze almalıdır. Sokrates'in bilmeme tutumu, Descartes'ın yine bu tutuma bütünüyle eşit olan kuşkusu doğal bilince, kültürel koşullar tarafından bütünüyle olumsal bir yolda oluşturulmuş sıradan bilince duyulan güvensizliktir.

Kavramın sonsuz kurgul doğası sıradan bilincin sonlu görgül düzleminde kendini dolaysızca

gösteremez. Gerçekliğin Bilinci doğal bilincin eriminin, biçiminin, değerinin ve anlamının ötesindedir, ve Gerçeklik doğal bilincin şu ya da bu köşesinde onu bütününde değiştirmeksizin yerleşebilecek bir başka bilgi parçası değildir. Bu iletişimsizlikten ötürü, felsefe eğitimini üstlenen doğal bilinç, doğal bilinç olarak kaldığı sürece, dikbaşlılık, kendini-beğenmişlik, kibir olarak kaldığı sürece, Gerçeği bu değersiz egoya uyarlamayı istediği, bu hiçliği Gerçeğin yargıcı yapmayı istediği sürece, saltık olarak felsefenin gerçek kavramına ulaşamaz. Kant'ın Eleştirileri sıradan bilincin bu kibrinin, bu kendini-beğenmişliğinin, bu dik-başlılığının anlatımından başka birşey değildir. Bu bilinç kendini Kavramda unutmaz, kendini nesnel düşüncenin özgürlüğüne bırakmayı başaramaz.

Felsefede imge, tasarım, genel düşünce, duyusal-algı, sezgi, duyum, duygu ya da giderek soyut, genel kavram vb. gibi ansal yetilerle değil ama kurgul düşüncenin alanında olduğumuzu başından kabul etmeliyiz — hiçbir ikircim, hiçbir bulanıklık, hiçbir belirsizlik olmaksızın.

İnsan usu doğal olarak açınır, ya da kavram üretimi özsel olarak usun kendi kaynaklarından gelişimidir.

Artık İsteme (1906) Lawrence Alma-Tadem

FELSEFİ AYRICALIK: ANCAK ÖZGÜR BİREYLER FELSEFE YAPABİLİR

Felsefe erdemi gerektirir ve bu nedenle ancak yürekli bireyler felsefe yapabilir. Köleler felsefe yapmaya özendikleri zaman ancak nihilizm ve pozitivizm yapabilirler. Bu özgürlüksüz bilinçler önyargıyı ayrımsayamaz çünkü yargının ne olduğunu bilemezler. Düşünmeleri duyguları tarafından güdülür ve düşünmelerine egemen olan dürtü ve itkileri göremezler. Kendini kandırmayı başka pekçok görgücüden daha iyi bilen David Hume'un dediği gibi, bu kafalarda "us tutkularının hizmetindedir." Ya da dosdoğru aptaldırlar ve felsefeyi sıradanlaştırırlar, onun bir görüş olduğu sanısı içindedirler.

Ancak gerçeklikten daha azını yadsıyanlar felsefe yapabilir. Kültür genel olarak bilgi ile değil, yararlı, pragmatik, görgül bilgi ile ilgilenir. Böyle 'bilgi'nin bilgi olmadığını anlayabilmek düşünceyi özgür bırakabilmekle olanaklıdır.

FELSEFE NİÇİN YALNIZCA BİRKAÇ ULUSA AÇIKTIR?

Despotizmin kendisi bir kültür, ama gelişime kapanmış bir kültürdür. Despotik kültürlerde felsefe, bilim, sanat gelişmez. Felsefe ancak düşüncesinde ve karakterinde özgür olan kültürlere açıktır. Bir kültürde felsefenin gelişmemesi düşüncesinin daha öte açınma olanağını yitirmesinin sonucudur ve yetersizlik yalnızca felsefe ile sınırlı değildir, ama bütün bir bilimler alanı, bütün bir inanç alanı, bütün bir estetik duyusallık alanı da geridir. O kültür yalnızca bilgisiz değil, ama ahlaksız ve çirkindir.

Tıpkı belli bir temel eğitimden sonra değişime, gelişime ve büyümenin kendisine son veren yetişkinler gibi, kültürler de tözsel biçimlerini kazandıktan sonra daha öte gelişimi reddeder, bütününde tutucu bir karakter kazanırlar. Kültür kendi yapısı ile çelişen tüm yenilikleri varoluşuna bir gözdağı olarak reddetmeye başlar, ve bireysel bilinçler kendi yapılarını bundan böyle değişmemesi gereken bir biçimler olarak sürdürmeye yönelirler. Yunanlılarda bireysel özgürlüğün önünde duracak bir rahipler sınıfı yoktu. İslamik tin ilk yüzyıllarında kulluk tinine boyun eğmeden önce felsefede ve bilimde Helenik birikimi daha öte geliştirdi. Modern dönemde Katolik Kilise tarafından bastırılan Latin tininden sonra Germanik tin düşünce özgürlüğünden yararlanmaya başladı. Dünyanın geri kalanı eski Mısırlıların, Mezopotamya'nın ve Yunan-Roma tininin yanında felsefesiz, inançsız ve sanatsız, ya da düşüncesiz, sevgisiz ve güzelliksiz kaldı, ilkel, barbar ve geri

bir kölelik, kulluk ve köylülük tinine bozuldu.

FELSEFE VE MİTOLOJİ

Mitoloji bir inançtır ve inanç kendini gerçeklik değerinde gördüğü için sorgulanmaya izin vermez ve düşünmenin özgürlüğünü yasaklar. Bilgi ancak bilgisizliğin kabulü ile olanaklıdır.

Mitoloji içerdiği duyusal-imgesel öğeden ötürü hiçbir zaman sonsuzluk kavramına ulaşamaz. Duyusal öğe sonluluk, çokluk, tekillik belirlenimi altında durur, sonsuzluk, birlik, evrensellik değil. Bu düzeye dek, mitolojik dinsel bilinç hiçbir zaman dinsel Tanrı kavramının birliğini çıkarsayamaz. Mitolojik tanrılar çoktur, sonludur, yaratılır ve ölürler. İbrani tanrısı da başka tanrıların yanısıra durduğu düzeye dek, Yahudilik sözcüğün gerçek anlamında tek-tanrılı bir din değildir. Giderek, başka tanrıların varlığının kabul edilmesi durumunda Yahudilerin özel bir tanrılarının (YHW) olması bile Yahudiliği tek-tanrılı bir din yapmaz. Buna göre İyonyalı felsefecilerin arke kavramlarını dinsel bilinçten ödünç aldıkları görüşü geçersizdir. Gerçekte, tersine, Tanrının birliği kavramı felsefede gerçek Varlığın birliği kavrayışının bir izdüşümüdür. Eski kutsal metin yazarlarının yüzlerce yıldır çevrelerinde yer alan felsefi birikimin ayrımında olmadıkları düşünülemez.

Banyoda (1881) Lawrence Alma-Tadema

FELSEFEDE TÜRLÜLÜK

Bir birlik öğesinden yoksun olduğu sanıldığı düzeye dek, Felsefe Tarihinde sanki türlülük egemenliğini sürdürüyormuş gibi görünür. Oysa felsefe Gerçeklik ile ilgilenir, ve Gerçeklik, doğal bilincin de duraksamadan kabul ettiği gibi, Birdir, çok ya da göreli değil. Ve gene de Felsefe Tarihinin kendisi bu türlülüğün dolaysız kanıtı gibi görünür. Doğal bilinç için bu Tarih birbirinden ayrı, giderek birbirleri ile çatışan birçok felsefenin bir katışmacı gibi görünür. Bu görüngü konusunda bir yanılgı içinde olup olmadığını sorgulayacak kavramı henüz yoktur. Onun için, bu Tarihte bireysel felsefecilerin önesürümleri, önermeleri, dizgeleri, görüşleri vb. sergilenir, ve bir birlikten söz etse de, bu aslında tümünü aynı sepete doldurmaktan daha iyi değildir.

İnsan usunun evrensel birliği değişik kültürlerde, değişik çağlarda, değişik bireylerde düşünen usun özsel olarak bir ve aynı us olduğunu imler. Kavramların ya da onların bütünü olarak Usun kültürel bir yapı olmadığı, insan düşüncesinin evrenselliğinin insanın türsel karakteri olduğu düzeye derk, bütün bir Felsefe Tarihinde tek bir tin, tek bir us düşünür. Usun kendi bilincini kazanması süreci tamamlanmadığı sürece, gelişim sürecindeki türlülük görünüşü yalnızca usun kendi momentlerinin türlülüğüdür. Türlülüğün kendisi usun bir kavramıdır.

Yıkıntılar Arasında (1902-4) Lawrence Alma-Tadema

FELSEFEDE BAŞLANGIÇ

Felsefe Tarihinin ilgisiz bir türlülükler tablosu sergilemediği, bir gelişim karakterini taşıdığı herşeyden önce ön-Sokratik felsefelerin edimsel açınımları tarafından gösterilir. Yalın bir "başlangıç" kavramı bile bir süreci, bir gelişimi, bir ereği imler. Ön-Sokratik dizgeler henüz yalnızca gelişmekte olan bir bütünün ön evreleridir, ve önlerinde yatan gelişim olanağının kendisi dizgelerin eksikliklerini kaçınılmaz kılar. Ama felsefe tarihinin daha sonraki evrelerinde, giderek modern dönemde ortaya sürülen dizgelerde bile benzer tek-yanlılıkları gördüğümüz zaman, bunun imlemi bu dizgeler için ön-Sokratik dizgelerin hakkı olan özrün geçersiz olduğudur.

FELSEFE TARİHİNDE TÜRLÜLÜK VE GELİŞİM

Tarihin kendisinin bir oluş süreci olması ölçüsünde, Felsefe Tarihinde de bir gelişme yer alıyor olmalıdır. Türlülüğün dışsal, ilgisiz bir bağıntı olmasına karşın, felsefenin bir tarihi olması olgusu daha iyisini, bir iç bağıntının olduğunu imlemelidir. Felsefenin geçmişi ve şimdisi arasında yalnızca dışsal sürecin değişimlerini yansıtan zamansal bir adışıklık değil, ama geçmiş olanın şimdide olanı belirliyor olması anlamında özsel bir bağıntı olmalıdır. Bu özsellik tüm zamana ve yere bağlı kültürel koşullardan, kişiselliğin etkilerinden bağışık, bir bakıma özerk bir yanın olabileceğini düşündürmelidir. Burada tüm böyle olumsallıkların üzerinde ve ötesinde düşüncenin belirli bir yanı işliyor olmalıdır. Bir kez ilk başlangıcını yaptıktan sonra, felsefe ancak önceki felsefenin kazanımları üzerine gelişebilir. Tıpkı Tarihin kendisinde olduğu gibi, Felsefe Tarihinde de geçmişin gecesinde bir arı yitiş değil ama her zaman şimdiyi belirleyen bir tözsellik büyür.

Bir Öpücük (1891) Lawrence Alma-Tadema

ÖN-SOKRATİKLER ÜZERİNE TOPARLAMA

TARİHLER

Thales 624-546/5

Anaximander 611-547

Anaximenes 585-528

Pisagoras 580-497

Xenofanes 570-480

Parmenides 510-430

Zenon 490-430

Herakleitos 540-475

BÖLGELER

İyonya: Thales, Anaximander, Anaximenes, Herakleitos, Leukippos, Demokritos, Anaxagoras, Giritli Diogenes.

İtalya: Pisagoras, Xenofanes, Parmenides, Zenon, Empedokles

KAVRAMSAL GELİŞİM

1) İyonyalılar: Thales, Anaximander, Anaximenes. Evrenseli doğal belirlenim biçiminde kavradılar (hava ve su);

2) Pisagoras ve izleyicileri: duyusal-düşünsel Sayı şeylerin özüdür.

3) Eleatikler: Xenofanes, Parmenides, Zenon; duyusaldan özgürleşmiş arı kavram, Varlık. Belirli tikeli olumsuzlayan Eytişimsel Düşüncenin ilk edimi. Çokluk yanılsamadır (oluş yoktur, özneldir), yalnızca Bir gerçektir (yalnızca varlık vardır, nesneldir).

4) Herakleitos: Eleatiklerin öznel oluş sürecini nesnelleştirir.

5) Empedokles, Leukippos, Demokritos: yalın, özdeksel, durağan ilke.

6) Anaxagoras. Kendini belirleyen Nous, arı düşünce gerçek varlıktır.

Thales varlığın gerçeğini duyusal bir tasarım biçiminde, özdeksel su biçiminde aldı.

Anaximander to apeiron tasarımını arke olarak ileri sürdü.

Anaximenes için ilke hava idi.

Pisagoras felsefesi Kavramı arılığı içinde değil ama Sayı olarak kavradı.

Nymphe des eaux / Su Perisi (1917'den önce) Otto Theodor Gustav Ligner

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Frege: Anlam ve Bağlam

Kaynak · İdea

Frege "Grundlagen der Arithmetik"te bir felsefeci "hiçbir zaman ... yalıtılma içindeki bir sözcüğün değil ama yalnızca bir önermenin bağlamı içindeki bir sözcüğün anlamını sormalıdır" der ve bunu "felsefi" çözümleme için "üç temel ilke"den biri olarak görür.

Frege'nin bağlam ilkesi şöyledir: "Sözcükler ancak bir tümcenin bağlamında anlam taşır." Örneğin bir taş ancak "x ist ein Stein" :: "x bir taştır" gibi bir tümcede ortaya çıktığı zaman anlam taşır. Tümce sözcüğün anlamını değil ama çeşitli anlamlardan hangisini taşıdığını belirlerler. Bunun dışında sözcüğün tümcenin dışında anlam taşımadığını söylemek bütünüyle başka birşeydir. Frege'nin bağlam ilkesine göre hiçbir sözlüğün olmaması gerekir.

FREGE'NİN YARGISI

Kaynak · İdea

Frege'nin Sayı Kuramı analitik felsefenin ya da simgesel mantığın ilgi konusu değildir. Bu konuda haksız olmuş görünmez. Frege Sayı üzerine neler düşünmüş olursa olsun Sayı kavramı kendini Frege'nin düşüncelerinden bağımsız olarak, nesnel olarak belirlemiştir. (Eğer Frege'yi bekleyecek olsaydı sonsuza dek beklemesi gerekecekti.) Analitik felsefecilik Frege'nin simgecilik notasyonunu ve niceleyiciler üzerine çözümlemelerini onu Aristoteles'in yanına oturtmak için yeterli bulur. Frege analitik düşünürler arasında modern dönemin en büyük felsefecisi olarak da kabul edilir. Herşeye karşın, Frege'nin bunlardan haberinin olmamış olması sevindiricidir. Onun sorunu ne "Kavram Yazımı," ne de niceleyicier üzerine çözümlemeleri idi. Sayı Kavramının ne olduğunu bulmak istiyordu. Ve bulamadı.

Frege yaşamının son yılında sayıların doğasını anlamak için başlangıçtaki çabalarının "tam başarısızlıkta sonlanmış göründüğünü" söyler (:: "seem to have ended in complete failure.” (Kaynak aşağıdaki kutuda.)

Aritmetiğin Temelleri ile yeni bir girişim olarak başlayan şey aritmetiğin geometrik bir kaynağı olduğu düşüncesinde sonlanır:

"Sorun üzerine ne kadar çok düşündüysem aritmetik ve geometrinin aynı temel – gerçekte geometrik bir temel – üzerinde gelişmiş olduğuna o kadar inandım, öyle ki matematik bütünüyle gerçekten de geometridir. Ancak bu görüş üzerine matematik kendini bütünüyle türdeş olarak sunar."

"The more I have thought the matter over, the more convinced I have become that arithmetic and geometry have developed on the same basis – a geometrical one in fact – so that mathematics is its entirety is really geometry. Only on this view does mathematics present itself as completely homogenous. (Frege, Posthumous Writings, s. 277.) (Alıntı aşağıda.)

"'Sayı' sözcüğünü ve bireysel sayılar için sözcük ve imleri kuşatan sorular üzerine ışık düşürme çabalarım tam başarısızlıkta sonlanmış görünür. Gene de bu çabalar bütünüyle boşa gitmemiştir. Tam olarak başarısız oldukları için, onlardan birşeyler öğrenebiliriz. ... Bu soruşturmalar özellikle onları yerine getirme ediminde dil tarafından kolayca yanlış yönlendirilmemiz nedeniyle güçtür."

"My efforts to throw light on the questions surrounding the word 'number' and the words and signs

for individual numbers seem to have ended in complete failure. Still, these efforts have not been wholly in vain. Precisely because they have failed, we can learn something from them. … These investigations are especially difficult because in the very act of conducting them we are easily misled by language." (Frege, Posthumous Writings, s. 266-7.) (Alıntı aşağıda.)

Frege gerçekten de dil tarafından "yanlış yönlendirilmiştir." Sözcükler hem onu okuyan başkaları için hem de sık sık kendisi için tam olarak onun düşündüğü şeyi anlatmaz. Frege kavramın doğası ve dil ile ve tekil sözcükler ile ilişkisi konusunda göze çarpıcı ölçüde dikkatsiz ve bilgisizdir.

"Düşünceler ne dış dünyanın şeyleri ne de tasarımlardır. Bir üçüncü alan kabul edilmelidir. Buna ait olan şey duyular ile algılanamamasında tasarımlar ile bağdaşır; ama şeyler ile bilinç-içeriğine ait olacağı hiçbir taşıyıcıya gereksinimi olmamasında bağdaşır." :: “Die Gedanken sind weder Dinge der Außenwelt noch Vorstellungen. Ein drittes Reich muß anerkannt werden. Was zu diesem gehört, stimmt mit den Vorstellungen darin überein, daß es nicht mit den Sinnen wahrgenommen werden kann, mit den Dingen aber darin, daß es keines Trägers bedarf, zu dessen Bewußtseinsinhalte es gehört.” — Gottlob Frege, Der Gedanke: eine logische Untersuchung. in: Beiträge zur Philosophie des deutschen Idealismus I. 2. 1918. in: Gottlob Frege: Logische Untersuchungen. 3. Aufl. 1986.

Gerçeklik ve Kavram

Kaynak · Noesis

Gerçeklik ve Kavram

Gerçek etik yaşam gerçek Aile, gerçek Toplum ve gerçek Devlet yapılarından oluşur.

“Gerçek” sözcüğü “kavramına uygun” olanı anlatır ve buna göre “gerçek etik” kavramına uygun” ya da “ideal” etik demektir. Benzer olarak, örneğin “gerçek bir dost,” “gerçek bir devlet adamı,” gerçek bir sanat yapıtı” vb. ile demek istediğimiz şey bunların “fiziksel,” “cisimsel” varlıkları değil, kavramlarına uygun olmalarıdır. Bu anlamda alındığında, genel olarak “gerçeklik” sözcüğü genel olarak “kavrama uygunluk” demektir.

Realite ile oluş dünyasını anlıyorsak, “gerçeklik = realite” denklemi geçersizdir. Gerçek olan — ki ideal olan ile aynıdır — değişmezdir, göreli değil ama saltıktır ve genel olarak gelişimin ereğidir.

Olgu gerçek değildir. Sonlu olana gerçeklik yüklemek kaçınılmaz olarak aptallaşmaya götürür çünkü bilgi geçici, yitici olguların değil, evrensellerin bilgisidir. O zaman dikkatsiz düşünce gerçek olmayan, geçici ve yitici olan, henüz bir değişim ve gelişim süreci olan “realite”ye idealitenin değer ve anlamını yüklemeye başlar.

Kendi dilinde “gerçeklik” gibi özsel bir sözcüğün olmadığını kuşkusuna kapılarak onu anlatmak için yabancı bir dilden arkaik bir “hakikat” sözcüğünü getirmek gerçek bir beyinden yoksunluğu ele verir.

Latince kökenli olan ve “res/şey” sözcüğünden türetilen “realite” sözcüğü bilincin önünde uçuşan belli belirsiz bir tasarımdır, ve doğal bilincin sözcüğe yüklediği her anlam görelidir.

“Realite” sözcüğüne karşılık olarak “olgusallık” anlatımı kullanılabilir, ve “olgu” sözcüğü “realite”nin anlatması gerekeni “şey”den daha iyi anlatır. Ama “olgu” ilkin soyut bir kavramdır, ve belirli olgu öznenin ona yüklediği kavramlar yoluyla öznelerin kendileri ile göreli olmaktan kaçamaz. Pozitivistin dünyanın yapı taşları olarak aldığı tüm sonlu olgular toplamı en iyisinden bir doxa nesnesidir, bir bilgi nesnesi değil.

“Faktizität” sözcüğü de benzer anlam sorunları ile yüklüdür (“Wirklichkeit; Tatsächlichkeit, Gegebenheit” gibi sözcükler ile anlamdaş olarak kullanılır). Türkçe gerçeklik sözcüğü “Wahrheit,” “truth,” “vérité” gibi sözcükler ile anlamdaştır.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Giriş: A Prioriden Kurtuluş

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> *“[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)” :: “[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought). Einstein, Uzay ve Zaman, 1926.**
>
> *“En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler.” Sokrates, Savunma, 22.*
>
> *1 Giriş: A Prioriden Kurtuluş*

.

Albert Einstein tüm tarihin gelmiş geçmiş en ünlü fizikçisidir. Pozitivist öncüllerine karşın, son nefesine dek belirlenimciliği, nedenselliği, bilimsel nesnelliği, tek bir sözcükle, Usu savunduğunu ileri sürdü. Bu tutumu pekçok insanı usdışının ussal olduğuna inanmaya götürdü.

Einstein’ın kitapçığı ne yazık ki ‘Bu bilimdir, ve görelilik kuramını önceleyen herşey ön-bilimseldir,’ ya da, ‘Bu kuram özdeksel evrenin bilimsel bir çözümlemesini verir’ gibi önyargılarla sunulamaz. Tersine, kitap apaçık çocuksu tonu ile, bir yanılgının birinci elden öyküsüdür.

Yetenekli bir insanın yanılgılarının bile öğretici olduğu söylenir. Ama Einstein durumunda bu kuralın bile işlediği söylenemez, çünkü yanılgı da tıpkı gerçeklik gibi usun kendisine aitken, göreci usdışı ise gerçeğin ve yanlışın ötesidir, yanılgı terimi ile onurlandırılamayacak bir saçmalıktır. Görünürde, Einstein arkasında yalnızca birkaç irrasyonalisti sürüklemekle kalmadı, ama Batı akademizmini olduğu gibi popüler bilinci de derinden etkilemeyi başardı. Gerçekte, Einstein yalnızca Batı bilincinde kendinde daha şimdiden usdışı olan eğilimleri okşadı ve usdışına karşı savunmasız olan bilinç alanını yakaladı. Einstein’ın yeteneği, dehası, ve ünü Batı uygarlığına özgü budalalık pahasına kazanıldı. Eğer usdışının öğreticiliğinden söz edebilirsek, burada pekala usun kendi doğasını anlamak için eşsiz bir fırsat yatar. Ama usdışının sağaltımı bambaşka bir sorundur.

Planck 1949’da şunları yazdı: “Yeni bir bilimsel gerçeklik ona karşı çıkanları inandırarak ve ışığı görmelerini sağlayarak değil, ama dahaçok karşı çıkanların sonunda ölmeleri ve yeni gerçeklik ile tanışık olan yeni bir kuşağın yetişmesiyle utku kazanır.” Bir yanlışlığın düzeltilmesi de ‘yeni’ bir gerçekliğin kazanılmasıdır. Ama bir bilinç yapısı ister gerçek ister yanlış olsun, ister eski ister yeni olsun, tutarlı, dizgesel bir yapıdır. Oradan özsel bir bileşeni uzaklaştırmak bütünü bozmaksızın olanaksızdır. Ya da oraya yeni bir özsel bileşen kazandırmak da onunla çelişen başkalarını değiştirmeksizin olanaksızdır. Yeni bir gerçeklik yeni bir bütünsel yapı, dünyaya bütününde yeni bir bakış açısı ister. Kemikleşmiş bir kuşağın bilincini yeniden plastikleştirmek çok güçtür, çünkü bu iş aşağı yukarı onlara yeni bir kimlik vermeye, dillerini, başat düşünce eğilimlerini değiştirmeye denk düşer. Eğer sorun bir kuşağın başat ilgilerinin değişimi sorunuysa, gene de çözümü bir çocuk oyunu olabilir. Ama bir ekinin en özsel doğasını ilgilendiriyorsa? Bunun nasıl başarılacağını henüz bilmiyoruz. Ve gene de öğrenmeye, başarmaya çalışmalıyız.

* * *

Görelilik kuramı bizden Saçma olana inanmamızı ister. Bu kurama göre Uzayın çevresi çitlerle

kuşatılıdır. Bu kurama göre, ‘Uzay bükülebilir, uzayıp kısalabilirdir.’ ‘Her bir özel uzay noktası için özel bir zaman kıpısı vardır.’ Ama gene de kuram tüm bu ‘önermeler’in ussal olduklarını, mantıklı olduklarını ileri sürmez. Tersine, mantıksız olduklarını ileri sürer. Gerçekten de bu tür ‘önermeler’ açıkça us-dışıdır. İnsan düşünce düzleminde bu kuramın önermeleri ile tanışma, onları anlama, kavrama, ya da başka herhangi bir yolla onlarla iletişime girme yeteneği yoktur. Mantıksızın en gözüpek örneklerini verirler.

Tertullian İS 155/160-220 yılları arasında yaşamış Kartacalı bir Hıristiyandır. Yüzyılın sonlarına doğru Hıristiyan olduktan sonra inancın usun üzerinde olduğunu kabul etti. Doğal us dinsel inakların önemli bir bölümünün saçma olduklarını görür. Saçmaya inanabilmek için usu susturmak gerekir. Böylece Tertullian’ın anlatımı daha yalınlaştırılabilir: Saçma ancak öznel, keyfi bir inanç sorunu olabilir, kesinlikle us sorunu değil. Daha sonra Protestanlığın kurucularından Luther de benzer olarak usun ‘ezilmesi,’ ‘köreltilmesi’ gerektiğini söylemişti. Bu usdışı tutumlarla tam bir karşıtlık içinde, boşinanca ve insansal aracılığa izin vermeyen İslam’ın bilgiye, sevgiye ve usa verdiği değerin bir sınırı ya da koşulu yoktur.

Hiç bir insan usu kendi doğasına aykırı olan şeyi yapmayı başaramaz. Böyle önermeler kimilerinin dediği gibi, ‘sezgiye de aykırı’dır. Aslında tasarıma, imgeleme, düşleme, tüm ansal yetilerimize de aykırıdır. Ve gene de doğru olduklarına inanmamız istenir. İnanmayı başardıklarına inananlar vardır. Hem de çok sayıda.

Burada sorunun kaynağına biraz daha yaklaşabilmek için bir ikinci alıntı yapacağız: Bir Kilise Babasının ilkesi şudur: ‘‘Credo quia absurdum’’ — ‘‘İnanırım çünkü saçmadır’’ (Tertullian). İnanmak bilgiye eşlik eden doğal ansal durumdur. Ama inanmak zorunlu olarak bilmek değildir. İnsanlar bilmediklerine, anlamadıklarına ancak inanabilirler. Tertullian’ın biraz çapraşık görünen sözlerinin anlamı Saçmanın bir bilgi konusu değil ama ancak bilgisiz bir inanç konusu, bir boşinanç konusu olabileceğidir. Tertullian bu formülün biricik savunucusu değildir. Benzer olarak, kuşkucu Hume da kuşkucu Newton’dan ödünç aldığı görgücü ilkeleri üzerine, GÖZLEM VE DENEYİM* üzerine bilginin, gerçekliğin olanaksız olduğunu görmüş, bilginin yerine inancı (ve gerçekliğin ya da pekinliğin yerine olasılığı) geçirdiğini belirtmişti. Mantıklar görünürde biraz ayrı yollar izleseler de, usu reddetme tutumunda ortak olan Kilise Babası ve Görgücü yazar inanç etmenini güvenilmez bilgiye karşı iyi almaşık olarak kabul ederler, ve insan usunun yol göstericiliği reddedilince herşeye karşın onsuz yapılamayacak olan bilginin, gerçekliğin yeri ancak inanç tarafından doldurulabilir. Ama böyle inanç, usa dayanmayan, usun yol göstericiliğini tanımayan inanç gerçekte hiçbir biçimde inanç değildir, yalnızca boşinançtır. Keyfi inanç usdışını onaylayabilecek biricik ansal yetidir.

*Not: Gözlem ve Deneyim

Gözlem ve deneyim, doğal sanının tersine, bilgi ve gerçeklik vermezler. Genelleme ya da tümevarıma gereç sağlayarak, sonunda ancak yaklaşık bilgi, yaklaşık gerçeklik, ya da yalın olarak olasılık dediğimiz şeyi verirler. Felsefe bu yüzden Doğa Bilimlerinin Doğa Felsefesinin mantıksal sınamasından geçmeleri gerektiğinde diretir. Buna karşı, yine gözlem ve deneyimin ancak zorunlu ve evrensel olmayan tümevarımlara izin verdiğini gören görgücülük bilimin gerçeklik savında olamayacağını, böyle bir haddini bilmezlikten vazgeçmesi gerektiğini, aslında bilimin bilim olma şansının olmadığını ileri sürer. Eddington’un sözleri kuram ve gözlem arasındaki ilişkinin doğru bir kavrayışını verir. Doğal bilinç hiç kuşkusuz gerçekliğin her zaman bütünüyle uzağına düşmez.

Kuram olmaksızın, gözlem ve deney hiçbirşeydir! Daha tam olarak, kavram gözlemden türetilen ya

da çıkarsanan birşey değil, ama tersine kendisi gözlemi olanaklı kılan şeydir. Uyguladığımız kavramlar neyse, gözlem ve deneyimimiz odur. Ne daha azı ne de daha çoğu. Bilim hiç kuşkusuz gözlem ve deneyimden başlar. Ama gözlem ve deneyim daha şimdiden kavramsal yapılar olmadıkça, hiçbirşey başlamaz.

Gözlem ve deneyim yalnızca mantıksal sınamadan geçmemiş mantıktır, eytişiminin bilincinde olmayan eytişimdir. Aklanmamış bilgidir. Bilgiyi yalnızca ve yalnızca Mantık aklayabilir, yalnızca ve yalnızca dizgesel düşünce, ve daha tam olarak EYTİŞİMSEL düşünce aklayabilir. Bilgiyi bilgi aklayabilir. Tüm mantıksal pozitivizm, tüm modern 'bilim felsefeciliği' denilen şey bilimi bir duyusal-veri türevi yapmaya çalışarak, ve kavramı, düşünceyi, kuramı bir yana atarak, gerçekte yalnızca ve yalnızca hiçbir temeli olmayan bir kuşkuculuk adına insan usunun BİLİM HAKKINA karşı bir küstahlıktır. Duygusaldır çünkü bir bilme sorunu olan şeyin kendisinde bilmeyi reddeder, bir mantık sorunu olan şeyin kendisinde mantığına küçümseyerek yaklaşır. Saf doğal bilinç, hepimizdi ilkin felsefenin, us kavramının, giderek kavramın kendisinin bilinçsizi olan bu bilinç biçimi bilim adına, gerçeklik adına kolayca bu kuşkuculuğa sarılır. Ama bilime ve bilgiye dışsal bu tutumu yerinden söküp atmak da eşit ölçüde kolaydır.

Doğal bilincin böyle açık olguları kendi doğal kaynakları ile kavramada yaşadığı güçlük bu 'doğal' düzlemde, düşüncenin bu salt 'kendiliğinden' işleyiş alanında felsefe yapılamayacağını, işin gerçeğinin öğrenilemeyeceğini, gerçeklik sorununa, bilim ve felsefeye çok daha ciddi bir kararla yaklaşılması gerektiğini gösterir. Burada konu üzerine daha öte ayrıntıya girmemiz gereksizdir. Okuyucu sorunun Noeta'daki pekçok yazıda ele alındığını bulacaktır.

*"It is also a rule not to put overmuch confidence in the observational results that are put forward until they are confirmed by theory"

::

"Ortaya konulan gözlem sonuçlarına kuram tarafından doğrulanıncaya dek çok fazla güvenmemek ayrıca iyi bir kuraldır"

Arthur Stanley Eddington

Burada usun üstünde ve ötesinde olma değil, ama gerçekte usun dışında olma gibi bir durum vardır. Ve bu ise yanılgı, yanlışlık dediğimiz şeyden bütünüyle ayrıdır. Normal insan usu ona saçma gelen birşey önerildiği zaman düşüncesinin temellerinin ayağının altından çekildiğini duyar. Ama bu doğa dışı duruma dayanabilen bir 'mantık' tipi de vardır. Saçma olanı 'anlayabilmek,' örneğin Cantor'un yaptığı gibi bir doğru çizgi üzerindeki, bir alandaki noktaların sayılabileceğine, karşılaştırılabileceklerine inanmak gerçekten de yürek ister. Ama düşünceyi, mantığı baştan sona bir yana atmayı başarabilen bir yüreği ister. Buna karşı yanılgı doğal bir durumdur. Kimi görüşler, kuramlar olgulara aykırıdır, ve gene de pekala mantıksal olabilirler. Bunları doğrulamak us çürümesi ile bir ve aynı şey değildir. Yanılgı mantıksızdan bütünüyle başka birşeydir. Ve doğa bilimin tarihinde yanılgıdan bol birşey yoktur çünkü doğal mantığın tasarımsal ilişkileri ve orantıları hiçbir zaman kavram mantığının eytişimsel ilişkileri ile bir ve aynı sağınlığı göstermez. Doğal us yerçekimi kuvvetini salt çekim kuvveti olarak görse de fiziğini geliştirmeyi sürdürür. Doğal us sonsuz küçüklükler orantısını anlamasa da kalkülüsü mantıksız yanında belleyebilir ve bir makine gibi uygulayabilir. Ve gene de temel belitlere bağlı kalır, doğru çizginin eğri çizgiden kısa olduğunu, geometrik kavramın görgül resim ile bir ve aynı şey olmadığını, parçaların toplamının bütünden büyük olmadığını vb. bilir. Buna karşı, saçmanın gerçeği mantığa, usun kendisine aykırı olmaktır. Saçma olanı doğrulamak usu çürütmektir.*

*Not: Görgül Yanlışlamanın Değeri

Görgül bir yanlışlamanın bilimsel ya da belirleyici hiçbir değeri yoktur, çünkü yanlışlanabilme beklentisi içindeki bir kuram geçerli değildir, ve yanlışlandıktan sonra değer kazanmaz, tersine bir hiçe indirgenir. Görgül olarak yanlışlanabilen pekala görgül olarak doğrulanabilir. Ya da, görgül yanlışlama da tıpkı görgül doğrulama gibi olasılık düzleminde kalır, bir tümevarımın değerinden ötesine, hiçbir zaman bilgiye, gerçekliğe, evrensel yasaya ulaşmaz. Bu pozitivist konumdan çıkan biricik mantıksal sonuç kuram, gerçeklik, bilim gibi kavramlardan vazgeçilmesi gerektiğidir. Ve kuşkuculuk bu gereği yerine getirir.

Ancak tam olarak mantıksal olan yanlışlanamaz. Örneğin yerçekimi, itme ve çekme kuvvetlerinin birliği olarak, özdeğin mantıksal ve olgusal zeminidir. Newton ise evrensel yerçekimi 'yasası' dediği şeyi (aslında tek-yanlı 'çekme' kuvvetini) görgül 'fenomenleri gözleyerek' çıkardığını söylüyor ve bu genellemenin tüm sonuçlarını kabul ediyordu — yasanın 'sağlam' ya da 'saltık' olmadığını.

Us insanın güvenebileceği biricik yeteneğinin, yargı yetisinin kendisidir. Ama iki nokta arasındaki eğri çiginin doğrudan daha kısa olduğunu, sürekliliğin değil ama yalnızca kesikliliğin olduğunu, uzayın üç değil ama dört, beş, on vb. boyutlu ve zamanın bir değil ama iki, üç vb. boyutlu olduğunu kabul etmek zorunda kalmak, yargı yetisini böyle 'yargılarda' bulunmaya zorlamak usu çürütür. Kişi sağlıklı, dengeli düşünme yeteneğini yitirir. Ve aşırı durumlarda kaçınılmaz olarak us-yarılmasına, şizofreniye götürür.*

*Not: *Matematikçi Cantor ve matematikçi Gödel nicelik kavramı üzerine uyguladıkları irrasyonalizmlerini zamanla yaşamlarının başka alanlarına, törel davranış alanlarına, gündelik yaşamlarına da genişlettiler. Ve her ikisi de yaşamlarını sonunda usdışı inançlar ve çılgınca kaygılar içinde tükettiler.

Freud dinsel bilinç bağlamında bu tür "boş inançlar" için bunların "Gerçeklikleri içsel olarak duyumsanmalıdır, ve kavranmaları gerekmez" dendiğini anımsatır. Ve ekler: "Her saçmalığa inanma yükümlülüğü altında mıyımdır? ... Usun üstünde hiçbir yetke yoktur."

Sağduyu yanlış kullanılabilse de düzeltilme olanağının altında durduğu için sağduyudur. Ama sağduyunun toptan yadsınması insan olmanın toptan yadsınmasına götürür. Ortada yabancı, tanıyamadığımız, anlayamadığımız, onaylayamadığımız, İLETİŞİM KURAMADIĞIMIZ bir bilinç posası kalır. Bu bozulmanın sonuçları insan düşüncesinin ve davranışının her alanında görülebilir.

Görelilik kuramının usu nasıl çürüttüğünü görmek kesinlikle güç değildir. Aslında, bu kuramı kabul ettiğine inanan her bilinç kendini apaçık saçmalıklara inandırmak için zorlamıştır. Anladığına inanan bilinç ise doğrudan doğruya kendine yalan söylemiştir. Ve bu kendini aldatmalar pekçok insan durumunda onyıllarca sürmüş, ve daha da çoğu onlardan kuşkulanmayı bile başaramadan yitip gitmiştir. Einstein'ın kendisinin kuşkuları çok derindi, ve onları çok açık sözlerle dile getirdi (bkz. bu yazının en sonunda Goethe'nin şiirinden önceki alıntı).

* * *

Görelilik Kuramının biraz daha ayrıntılı bir irdelemesini bu kitabın sonundaki Eleştirel Çözümleme* bölümüne bırakarak, burada kısaca doğa bilimlerinde irrasyonalizm ve modern Batı toplumundaki genel irrasyonalizm arasındaki, bilim ve felsefe arasındaki, olgusallık ve matematik arasındaki ilişkileri ele alacağız. Fizikte görecilik başka herşeyin ussal olduğu bir dünyada kendi başına duran bir fenomen, başka herşeyin yolunda gittiği bir dünyada yalıtılmış bir sorun değildir. Tersine, bu ekinsel alanda fiziğin kendisi de kendini usdışı bütüne uyarlamak zorundadır.

*Not: Eleştiri

Bu Çözümlemeler Einstein'ın "Özel ve Genel Görelilik Kuramları"nın metnine koşut olarak verildiler.
— Burada "Eleştirel" sıfatının kullanımından sorumlu olan etmen bir dil alışkanlığıdır. Üniversite, giderek Lise yıllarından bu yana kişi bir kuramın, özellikle sözcüğün iyi, saf anlamında 'pozitif' bilim adına bildirilen bir kuramın neredeyse kutsal olduğuna inandırılır. Eğer işler ters giderse, belki de kuramın belli yanlışlıklar içerebileceğini, ya da en çoğundan yanlış olabileceğini düşünürüz. Bu tutum eleştiri dediğimiz şeydir, ve kendinde ussaldır. Ama görelilik kuramının mantıksız, usdışı doğasına karşı eleştiri aygıtını kullanmak geçersizdir. Eleştiri ancak ussal olma savında ve değerinde olan bir kuram karşısında anlamlı ve etkilidir.

"Atom bölünemez bir parçacıktır" önermesi usdışıdır. 'Parça' doğası gereği, mantığı gereği bir kez daha, bir kez daha, bir kez daha vb. bölünebilir olandır. Biri çıkıp atom belirli, boyutlu bir parçadır, ve gene de bölünemezdir derse, Hibert'in her nasılsa başardığı gibi sürekliliği özdeğin doğasından uzaklaştırırsa, ve ancak parçasız ve boyutsuz olanın — Euklides'in 'noktasının' — bölünemeyecek olduğunu kavrayamazsa, bu kafa yapısı ile ussal bir diyalog girişiminde bulunmak, onu eleştirmeyi ya da düzeltmeyi istemek saflıktır, çünkü bu kafa yapısı daha şimdiden bu tür girişimlerin, eş deyişle kendi usunun hakkından gelmiştir. Eğer biri çıkıp ne görgül ne de mantıksal hiçbir doğrulamaya dayanmayan bir 'boyutlar çokluğu' önerirse, bunun reddedilmeye değer ve yetenekli olduğunu söyleyemeyiz. Bu kafa yapısını çürütmek ne mantık ne de olgular düzleminde olanaklıdır.

Kuram 1960'lara dek sürekli gözden düştü. Matematiksel soyutluğundan ve doğal mantık için anlaşılır bile olmayan sayıltılarından ötürü öğretilmesi olanaksızdı, ve kısa bir süre içinde gözardı edilmeye, özellikle Nice Kuramının başarısı karşısında giderek alay konusu edilmeye başladı. Görelilik kuramının olağanüstü popülerliği zamansal olarak Big Bang mitolojisini izleyen bir olaydır ve popüler bilinçte geçerliği bu modern mitolojinin geçerliğine bağlıdır. Bilindiği gibi, bu mitolojiye göre sonlu bir zaman önce, gerçekte hiçbirşey olan bir 'tekillik/singularity' kıpısında, yalnızca özdek ve erke değil, ama uzay ve zaman da Yokluktan yaratıldı. Bu buluşun temelinde ne deneyim/gözlem ne de herhangi birmantık yatar. Tersine, güdüsünü yalnızca mantıksızlıktan, yalnızca kavramsız, disiplinsiz bir imgelemden alır. Matematiksel destek, tıpkı görelilik kuramı durumunda olduğu gibi, doğallıkla arkadan gelir, ve bir yandan sanki özerk bir bilgilenme aygıtıymış gibi kullanılsa da, öte yandan, daha da kötüsü, bütünüyle önceden kabul edilen görüşlere ayarlanır. Tüm fiziksel varoluşun yaratılışı verildiğine göre, yaratılan tüm gereç fiziksel olmayan kaynaklardan sağlanır. Bu 'mantık' nedensellik ile saltık olarak geçimsiz bir kavramı, doğanın doğa-dışı ve doğa-üstü bir başlangıcı tasarımını gerektirir — uzay/zaman dışı bir nedenselliği. Eğer bu fizik ise, fiziğin kendisi tüm usun ve sağduyunun bir yana atılmasını gerektirir. Ama bu hiç kuşkusuz Fizik değildir. Hiçbirşeydir.

* * *

Einstein'ın 'Özdeksel evren düşünüldüğü sürece varolur' sözleri kuramı açısından kesinlikle raslantısal değildir. Çılgın bir İrlandalı görgücüye, piskopos Berkeley'e, ve ayrıca David Hume'a ait olan bu görüşü soyut düşünme üzerine, Gedankenexperimentler üzerine oldukça deneyimli olmuş olması gereken Einstein gibi birinin yinelemesini bir düşüncesizlik olarak, bir boşboğazlık olarak göremeyiz. Ciddiye almalıyız. Çünkü ciddi olarak amaçlanmıştır.

Bütün bir görecilik kuramı kavramlarını ruhbilimsel algından türeten bir öznelcilik üzerine dayanır* — tıpkı bütün bir görecilik kuramının ussal bir kavrayışı değil ama ruhbilimsel bir

yeğlemeyi göstermesi gibi. Gerçekten de, Locke, Berkeley, Hume görgücülüğü üzerine ortalama bir anlayışı olan herkesin göreceği gibi, Einstein'ın bütün bir görecilik kuramı sözde bilgikuramsal temelleri olarak İngiliz görgücülüğünü alır. Ve görecilik kuramının 'ne' olduğunu anlamanın biricik yolu felsefenin minimum çabasını üstlenmek, görgücülük ve felsefe arasında en küçük bir birliğin ya da yakınlığın olmadığını görmektir. Böyle sözde ruhbilimsel temelleri olan bir kuram normal bilincin ölçünleriyle, gündelik bilincin tasarımlarıyla anlaşılamaz ve çürütülemez. Anlaşılacak bir içeriğinin olmamasının yanısıra, bu bilincin düzleminde saçmalığın nerede başladığı da görülemez. Görecilik kuramının popüler başarısı elbette fizikçilerin ve halkın felsefede eğitimsiz olmalarına bağlıdır.

*Not:

Aziz Yardımlı Görecilik Mantığının Tam Çözümlemesi

Burada olanaklı en kısa yolda görecilik kuramının arkasında yatan uslamlama yapısını vereceğiz.

Einstein Felsefe ile en küçük bir olumlu ilişkisi olmayan, Felsefe ile tüm ilişkisi olumsuz olan her görgücü gibi 'a priori'yi çürütmesi gerektiğini anladı. Bu usdışı görüşe göre:

1) Hiçbir doğuştan düşünce, hiçbir a priori ussal kavram, hiçbir nesnel İdea yoktur

2) Tüm kavramlar dışsal kökenlidir, algıdan türetilirler, ve bir tabula rasa üzerine basılırlar. (Kavramların Olimpos'tan yeryüzünün toprağına indirilmesi.) 3) Böylece uzay ve zaman ve özdek kavramları da yalnızca insan anlığına gelen duyuların türevleridirler (duyumlar), ve salt öznede, salt anlıkta oluştukları ve bulundukları için, nesnel-dışsal dünya ile ('kendinde-dünya' ile) hiçbir bilişsel ilgileri yoktur. Örneğin Özdek kavramı Einstein mantığı için salt öznel birşeyi anlatır, nesnel hiçbirşeyi anlatmaz: ''Özdek ancak onu düşündüğüm sürece varolur.''

4) Uzay ve Zamanın saltık olmamaları, göreli olmaları kökenleri olan duyumların ancak öznel/göreli olabilmeleri olgusuna bağlıdır. (Öznel ile karşıtlık içinde Nesnel olmak bu bağlamda yalnızca var olmayı değil, ama özneden, öznenin sözde 'özgür' yorumundan bağımsız olarak var olmayı anlatır.) 'Belirli' bir uzay noktasını ancak duyumlar aracılığıyla, ancak onu 'görmemi' sağlayan bir özdeksellik ve bir algı edimi aracılığıyla bilirim. Dolayısıyla duyuma bağımlı olarak bilirim. Görgül dünyada, zaman olarak zamanı değil ama ancak belirli zamanı, şu ya da bu saatin kolları tarafından gösterilen bir devim durumunu, ve böyle devim durumları arasındaki aralıkları bilebilirim. Bu düzlemde Uzay ve Zaman salt ölçülebilen, salt nicelleştirilmiş şeylerdir, pozitivizmin ölü kendilikleridir. Bu bakış açısından kendinde bir Zaman kavramı, kendinde bir Zaman olgusu, nesnel bir Zaman yoktur. Olsaydı, bunun Saltık Zaman olması, Evrensel Şimdi olması, yalın olarak Şimdi dediğimiz kavram/olgu olması gerekirdi. Görgücülük ne pahasına olursa olsun bu nesnel kavramı silmelidir.

'Saltık göreliliği,' 'herşeyin' göreliliğini ileri sürebilmek için hiç kuşkusuz nesnel düşünceden, nesel kavramdan vazgeçmek gerekir. Görecilik göreliliği ilke alan bakış açısıdır. Bunun imlemini tam olarak düşünmek zorundayız. Bu bakış açısı şu ya da bu bu tikel şeyin değil ama genel olarak şeylerin göreliliğini ileri sürer. Ve bu nesnel/evrensel kavramdan vazgeçme pahasına olanaklıdır. Düşünceyi bir yana atan görgücülük her türevinde, her türünde yalnızca duyulara geri dönebilir. Duyular saltık değil ama göreli, nesnel değil ama öznel, kendinde değil ama birinin bakış açısı için geçerli belirlenimler sunarlar. Bu bireysellik içinde, evrenseli, biz kavramını, gerçeklik, bilim kavramlarını olanaksızlaştırırlar. Uzayda ve Zamanda görelilik her şeyi 'duyu' yetisine bağımlı kılmaksızın olanaksızdır. (David Bohm'un özel görelilik kuramını yorumunda göreceğimiz gibi, tüm

görecilik ancak nesnel düşünceyi bir yana atan kuşkucu bakış açısı zemininde, tüm bilgiyi algılara indirgeyen bir 'kuramcılık' zemininde olanaklıdır.) Eşzamanlılığın, evrensel bir Şimdinin olanaksızlığını ancak zamanı çıplak duyusal ölçümlere indirgeyen bakış açısı ileri sürebilir. (Her bir uzay noktasının görgül zamanı başka her uzay noktasının görgül zamanından ayrı olacaktır.) Uzunluk ya da uzaklık ancak duyusal olarak saptanabilen belirli bir niceliği, bir niceyi anlatır. Aynı nedenle, salt duyusal bir uzaklık salt göreli olmak zorundadır. Ve duyusal olmayan bir a priori uzaklık/uzunluk, saltık/soyut bir Uzay, varsayım gereği, yoktur.

Kavrama göre:

Sonsuzluk içinde hiçbir belirli köken, hiçbir saltık 0 noktası olmaz.

Birim, yine Nicelik kavramı gereği, göreli olanın kendisidir, uylaşımsaldır.

Uzayın göreliliği us kavramının kendisinden gelir. Ama Einstein mantığına göre (ve örneğin ayrıca Hilbert mantığına göre) sonsuzluk ya da süreklilik diye birşey olmadığı için (çünkü bunlar Olimpos'a aittirler ve duyusal olarak saptanamazlar), sonlu uzay, paradoksal olarak, saltık uzay ile anlatılmak istenen şeye özellikle izin veren bir tasarımdır.

Einsteincı yorum, görüldüğü gibi, en kaba görgücü bakış açısıdır. Üzerine kurulan sözde kuramsal yapıyı eleştirmenin hiçbir gereği, hiçbir anlamı, hiçbir olanağı yoktur, çünkü temel ilke dediği şeyin kendisi usdışıdır.

Bir ilke ne olursa olsun ussal/mantıksal olmak zorunda olduğu için, kurgul/bireşimli olmak zorunda olduğu için, karşıtını dışlayan analitik Görelilik 'ilkesi' bir ilke değildir. Karşıtından yoksun olduğu için devinemez, kavram üretemez, bilgi üretemez. Ancak dışsal barbarlığa, keyfi bağlantılara boyun eğebilir.

Bir kuram ne olursa olsun ussal olmak zorunda olduğu için, Görelilik 'kuramı' kuramı bir kuram değildir.

> *'Doğuştan düşünce' anlatımı kalıtsal, biokimyasal, ya da tasarlanabilecek başka herhangi bir yolda fiziksel olanı belirtmez. Doğuştanlık sıfatı düşüncenin dışsal olarak kazanılmış olmamasını, bir duyu/algı türevi olmamasını belirtir. Tabula rasa kuramı ile karşıtlık içinde, insanın hem doğal bilincini geliştirme sürecinde hem de tüm yaşam boyu süren eğitimi boyunca özerk kavram üretimini anlatır. Anlatım modern Kıta ussalcılığının doğuş sürecinde İngiliz görgücüsü Locke ile tartışmada Descartes ve özellikle Leibniz tarafından kullanıldı.*

Mantığın özellikle çürütüldüğü yerde, kavramın yerini ruhbilimsel tasarımın aldığı yerde kendini aldatma kaçınılmazdır: Eddington merakla kuramı anlayan üçüncü kişinin kim olduğunu düşünürken gülünecek bir espriyi amaçlamıyordu. Aslında Einstein'ın ve Eddington'un kendileri herkesten önce kendilerini aldatan bir öznelciliğe yenik düştüler.*

*Not:

Görelilik Kuramını Anlayan Üçüncü Kişi

> *Yaşamının son dokuz yılı sırasında Einsten'ı kişisel olarak tanımış Nobel ödüllü bir fizikçi olan Dr. Abraham Pais görelilik kuramının anlaşılırlığı üzerine aşağıdaki öyküyü anlatır (" 'Subtle is the Lord...' The Science and the Life of Albert Einstein," s. 46):*

Ortalama fizikçinin görelilik kuramını anlayamayışı sorunu konusunda Dr. S. Chandrasekhar, Nobel ödüllü bir fizikçi, "Einstein and general relativity: Historical perspectives" başlıklı bir makalede şunları yazar:

“Royal Society’nin 6 Kasım 1919 toplantısı bugün bile sürmekte (gerçi çok sulandırılmış bir biçimde de olsa) direten bir mitin doğuşuna da yol açtı: ‘Dünyada yalnızca üç insan göreliliği anlar.’ Eddington bu anlatının başında sözünü ettiğim Noel-arası söyleşi sırasında bu mitin kökenini açıkladı.

Thompson, o sıralar Royal Society Başkanı olarak, toplantıyı şu bildirimle sonlandırdı: ‘İtiraf etmem gerek ki Einstein’ın kuramının gerçekte ne olduğunu henüz hiç kimse duru bir dilde bildirmeyi başarmış değildir.’ Ve Eddington’un anımsadığına göre, toplantı dağılırken Ludwig Silberstein (görelilik üzerine ilk kitaplardan birinin yazarı) yanına gelip şunları söyledi: ‘Profesör Edington, dünyada genel göreliliği anlayan üç kişiden biri siz olmalısınız.’ Eddington’un karşı çıkması üzerine, Silberstein ‘Alçakgönüllü olma, Eddington’ karşılığını verdi. Ve Eddington’un yanıtı şu oldu: ‘Tersine, üçüncü kişinin kim olduğunu düşünmeye çalışıyorum!’

::

“The meeting of November 6, 1919 of the Royal Society also originated a myth that persists even today (though in a very much diluted version): ‘Only three persons in the world understand relativity.’ Eddington explained the origin of this myth during the Christmas-recess conversation with which I began this account.

Thomson, as President of the Royal Society at that time, concluded the meeting with the statement: ‘I have to confess that no one has yet succeeded in stating in clear language what the theory of Einstein really is.’ And Eddington recalled that as the meeting was dispersing, Ludwig Silberstein (the author of one of the early books on relativity) came up to him and said: ‘Professor Eddington, you must be one of three persons in the world who understands general relativity.’ On Eddington demurring to this statement, Silberstein responded, ‘Don’t be modest Eddington.’ And the Eddington’s reply was, ‘On the contrary, I am trying to think who the third person is!’

Kavramları ruhbilimsel tasarımlardan ötesi olmayan bir kuram için, herşeye dayanak olan uzay ve zaman kavramlarının kendileri tüm değer ve anlamlarını yitirler. Böylece daha baştan nesneleri ile gerçek bir iletişim kurma yeteneğinde durdurulan özne, bu ikicilik zemininde, tüm dışsal olgusallığa salt öznel bir varoluş yükleyen bir irrasyonalizme kısıtlanır. Tıpkı nice/quantum kuramında Kopenhag yorumu denilen irrasyonalizmin olasılık kavramının doğasını anlamayıp nesnel evrenin kendinde belirlenimsiz olduğu, nedensellik kavramından bağışık olduğu vargısını çıkarması gibi, göreci irrasyonalizm de algının göreliliğini uzay ve zaman kavramlarının, aslında tüm doğabilimsel kavramların öznelliğine gerekçe yapar. Einstein’in göreciliği ve Heisenberg’in öznelciliği Batı akademizminin genel usdışı yapısı ile uyum içinde ‘fiziğin’ alabileceği biricik usdışı biçimdir. Göreliliğin saltıklaştırılması irrasyonalizmdir. Einstein’ın sözde ussalcılığı, “Tanrı zar atmaz” sözleri, nedenselliği ve belirlenimciliği savunması — tümü de dikbaşlı bir irrasyonalizmin yanısıra ileri sürülür, ve yalnızca Einstein’ın kuramcılığını eleştiriye karşı oynak bir hedef olarak göstermeye hizmet ederler. Nice kuramının irrasyonalizmine kahramanca başkaldıran sözde sağduyu savunucuları bile, görelilik kuramının en az eşit ölçüde irrasyonel bir yorum olduğunu henüz algılamaksızın, bir irrasyonalizmin karşısına bir başkasını sürerler.

Einstein nesnel olgusallığı tanımamada sonuna dek diretti. 1950’de üçüncü yayımı çıkan Göreliliğin Anlamı’nda, daha önce 1916 kitapçığında da kullandığı aynı eğretileme ile, uzay ve zaman kavramlarının “a priorinin Olimpos’undan aşağıya indirilmeleri” gereğinden söz eder. Eğretilemeyi yalın dile çevirirsek, bildirim Kavramların ya da İdeaların nesnel hiçbir değer ve anlamlarının olmadığını, yalnızca algı türevleri olduklarını, yalnızca insan anlığının yaratıları olduklarını anlatır. Ve bu öznellikleri içinde, “deneyimlerimizin karmaşasını temsil etmeye hizmet ederler.” Felsefe ile

biraz tanışık bir okur, bu bakış açısına göre, nesnel varoluş olduğunu ‘sandığımız’ olgusallığın Einstein’ın öncülleri gereği baştan sona öznel olması gerektiği sonucunu çıkarabilir: Özdek düşünüldüğü sürece vardır. Aynı öznelciliği Berkeley’de ve Hume’da, Kant’ta ve daha sonra Kopenhag okulunda, Niels Bohr ve Werner Heisenberg’de buluruz. Einstein Göreliliğin Anlamı’nda şöyle yazar (1950, s. 2): ‘‘Kavramlarımız için ve kavramlarımızın dizgesi için biricik aklama deneyimlerimizin karmaşasını temsil etmeye hizmet etmeleridir; bunun dışında hiçbir meşrulukları yoktur. Felsefecilerin belli temel kavramları onları denetim altında tutmamıza izin veren görgücülüğün [empiricism] temelinden a priorinin yüksekliklerine uzaklaştırmakla [!] bilimsel düşünmenin ilerlemesi üzerinde zararlı bir etkide bulunduklarına inanıyorum. ... [B]u idealar-evreni deneyimlerimizin doğasından ancak giysilerin insan bedeninin biçiminden olduğu denli bağımsızdır [=deneyim tarafından belirlenirler]. Bu uzay ve zaman kavramlarımız için özellikle doğrudur — kavramlar ki olguların baskısı altında fizikçiler onları a priorinin Olimpos’undan aşağıya indirmek ve böylece ayarlayarak işe yarayabilir bir duruma getirmek zorunda kalmışlardır.’’

Bilindiği gibi görgücülük yalnızca özdeğin, yalnızca uzay ve zamanın değil, giderek düşünen öznenin, ‘Ben’in bile varlığını doğrulayamaz. Görgücülük felsefe ile henüz tanışmakta olan bilincin sandığı gibi ussal bir bakış açısı, ayakları yere basan bilimsel bir bakış açısı değildir. Görgücülük, Einstein’ın tüm görelilik kuramı için vurgulu bir anlamda temel aldığı bakış açısı olarak, hiçbir nesnel varoluşun olmadığında direten ve bilgiyi inanca ve pekinliği olasılığa indiren bir irrasyonalizmdir. Bu bakış açısından, örneğin NEDENSELLİK nesnel bir ilişkisi, nesnel bir anlamı olan bir kavram değil, ama yalnızca sık sık gözlenen iki ardışık olay arasında alışkanlık temelinde kurulan bir çağrışım sorunudur. Bu çağrışımlar temelinde yorumlanan realite gerçekten de soyut bir idealite, yalnızca insan beyninde kurulan bir öznelliktir. Bu bakış açısından, insan gerçekliğe yetenekli ve gerçekliğe yaraşır değildir. Bir imgeler dünyasında varolur. Einstein aynı görgücü çizgide kavramların ‘‘ruhbilimsel’’ kökenli olduklarını belirtir ve sık sık uzay kavramının ‘‘kutu’’lar üzerine gözlem ve deneyimlerden nasıl türetildiğini açıklar. Ona göre uzay, zaman, özdek vb., aslında tüm fiziksel kavramlar algılardan türetilen öznelliklerdir. Yine aynı yerde şunları söyler: ‘‘Doğal bilimler, ve özel olarak onların en temel olanları, duyu algılarını ele alırlar.’’ Kavramları değil ama duyusal algıları! ‘‘Göreliliğin Anlamı’’nın ‘felsefi’ temelleri bu kadardır.

Bu kesin bildirime karşın, Einstein tüm yazılarında ‘duyu algıları’ndan değil ama ‘kavramlar’dan söz eder, hem de her fırsatta. Ama ne dediğini bilen biri olarak, kavramları hiçbir zaman gerçek değerlerinde almaz. Birer tasarım olarak, fiziksel duyu algıları olarak alır. Tıpkı pergel-cetvel geometrisinde yaptığı gibi. Ve kavramın mantığının işlemesine izin verilmeyen yerde, tutarsızlıkları her tür hileye izin veren Gedankenexperimentler kolayca örter.

[2 Batı Uygarlığı ve Ussallık]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — İrrasyonalizm ile İletişim Olanaksızdır

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

*‘‘[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)’’ :: ‘‘[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought). Einstein, Uzay ve Zaman, 1926.**

“En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler.” Sokrates, Savunma, 22.

5 İrrasyonalizm ile İletişim Olanaksızdır

Diyalog kendilerini özgür uslarının devimine bırakacak denli yürekli, erdemli, sağduyulu insanların iletişim ve etkileşimleridir. Tüm öznelliği, dürtüsel eğilimleri, önyargıları, kişisel kanıları vb. uzaklaştırıp kavramı izlemeyi, kendini usun özgür akışına bırakmayı gerektirir. Bu yüzden yetkeci ekine yabancıdır. Korku altında, düşünce doğal akışını yitirir, insan düşünemez olur. Orada, usdışı, baskıcı eğilimlerin güdümünde, konuşma insan konuşması olmaktan çıkar. Yerini hiçbir anlamı olmayan, hiçbir ussal zemini olmayan boş bir gevezeliğe, salt bellenmiş klişelerin yinelenişine bırakır, ve anlağın katılığında diretme tutumu en sonunda ‘ilişkiyi’ doğrudan doğruya saldırganlık eylemine çevirir. Diyalog sevgi ilişkisidir. Tartışma nefret ilişkisidir. Diyalog iki bireyde usun gerçeklik arayışıdır, birlikte düşünmedir. Tartışma hiçbir esneklik tanımayan iki inakçı konumun üstünlük kazanma kavgasıdır.

Gene de diyalogdan ve tartışmadan çok daha başka bir alan vardır. Pozitivizm, nihilizm, aslında tüm kuşkuculuk ‘söylenemeyen,’ sözü, düşünceyi, usu, dili aştığı ileri sürülen bir tür gizli varlık alanından söz eder. Us için doğal ışığın alanı olan şey kuşkuculuk için gizli bir karanlıktır. Ve us için gerçeklik insanın birincil sorunu iken, usdışı için gerçeklik insanı aşan bir konudur. Bu alan—bilinmeyen bir kendinde-şey alanı denilen bir gizlilik, kapalılık boyutu ya da düzlemi—kuşkucu bilinç için bir tür ‘saltık’ değerindedir. Böyle bir gizlilik tarafından kısıtlanarak, usdışı kafa yapısı kendi tasarımsal dünyasına çekilir, orada kavramları özgür düşünce için gerekli olan plastik, diyalektik doğalarından soyutlar, onları tek-yanlı katı analitik tasarımlara indirger, ve onlar aracılığıyla ‘konuşur.’ İletişim, diyalog usdışı öznelliğin kendisi tarafından reddedilir.

Bir diyaloğun, giderek bir tartışmanın bile bir ussallık zeminini varsayması ölçüsünde, usdışı kafa yapısı diyalogdan ve tartışmadan dışlanır. Gerçekten de, örneğin ‘sonsuz’ları toplayıp çarpan, ‘sonsuz’un ‘sonsuz’ üssünü alan bir kafa yapısı ile, ya da uzayın ‘büküldüğünü,’ ya da nesnel evrenin ‘insan bilincinin bir yaratısı’ olduğunu ileri süren ya da iyinin ve kötünün ötesinde olduğuna, değerlerin genelde göreli olduklarına inanan bir kafa yapısı ile bir iletişim, bir diyalog, bir tartışma olanaksızdır. Felsefeci bu budalalığa kesinlikle en küçük bir ussallığa verilen değeri vermemelidir. Daha ilerlemiş biçiminde, bu ansal durum us-yarılması denilen dengesizliğe kötüleşir, ve bilincin bu tür kavram bozukluklarında diretmesi, içten olması, ikiyüzlü olmaması ölçüsünde, örneğin Cantor ya da Nietzsche ya da Gödel gibi irrasyonalistler durumunda olduğu gibi, olay zaman zaman psikiyatri kliniğinde ya da daha da sefil biçimlerde sonlanır. Einstein’ın (ve hiç kuşkusuz Kopenhag okulunun) görgücü kılavuzu olan David Hume kuramcılığında tıpkı kendi kılavuzu olan Berkeley gibi, tıpkı tüm kuşkucular gibi tepeden tırnağa usdışına batmıştı. Ama kılgısal yaşamında dört dörtlük bir pragmatistti. İki yüzü, iki kafası vardı. Uslamlamalarının onu “nedensellik yoktur,” “özdek yoktur,” “‘Ben’ yoktur” gibi vargılara götürmesine karşın, başka pekçok düşünürün gösterdiği tutarlılığı göstermek yerine, düşündüğü gibi yaşamak yerine, içgüdüsel doğasına çok kolayca ve istekle boyun eğerek bu us-yarılmasından kurtuldu (tavla oynadı, kendini bol bol yiyip içmeye verdi). Immanuel Kant da aynı şeyi yaptı, kuramsal usu çöpe atarken, kılgısal usu bağışladı, inanca yer açabilmek için bilgiyi sınırladığını söyledi. Tüm görgücülerin, tüm pozitivistlerin, tüm nihilistlerin düşünceleri ve davranışları arasında hiçbir tutarlılık yoktur. Bu tutumları fiziksel sağlıklarından yanadır. Tümü de yürek ve us, inanç ve bilinç bölünmesi içinde varolurlar, ve böyle varoluşun anlamsızın, saçmanın kendisi olduğunu göremeyecek bir düşünme tutulması içinde yaşarlar. İleri sürdükleri göreciliği herkesten önce kendileri yalanlarlar. Düşünceleri ve karakterleri

arasındaki ilişkinin nasıl birşey olduğunu gösterirler.

Görecilik mantığı, tutarlı olarak sürdürüldüğünde, törel değerlerin ve kavramların da göreli oldukları sonucuna götürür. Sorun şu ya da bu göreli değerin, örneğin şoven değerlerin, zorba ideolojik değerlerin, genel olarak tarihsel, halksal, gerici vb. değerlerin yadsınması değildir. Kendileri bu tür pozitif değerlerde diretirler (Einstein ve Heisenberg durumun örnekleridir. Birincisi barıştan, silahsızlanmadan, düşünce ve inanç özgürlüğünden yana çıkarken, ikincisi savaştan, silahtan, despotizmden yana çıktı, Kopenhag'da, öğretmeni Bohr'un kurumunda Nazi propagandası yaptı). Sorun bütününde değerin, insan olmaya özünlü değerin, saltık değerin yadsınmasıdır. Yaşamın değerin kendisi olması, yaşamın yaşamaya değer olması, insan eşitliği ve özgürlüğü, insan olarak eksiksizce gelişme hakkı, insanlık sevgisi — bunlar kuşkucu ruh ve kafa durumunun üstünde ve ötesinde yatarlar. Böyle olunca elbette varoluş anlamsızdır, elbette insan dünyaya fırlatılmıştır, elbette bir tiran olmakla bir peygamber olmak arasında ayrım yoktur, vb. Bu bilinç biçimi için iyi ve kötü, doğru ve eğri, güzel ve çirkin, gerçeklik ve yanlışlık görelidir. Hiçbir saltık yoktur. Sorun kesinlikle yanlış, göreli, tarihsel bir 'saltığın' yadsınması ve gerçeğin doğrulanması değildir. Bu tutarsızlık olur. Bu mantıksızlık için bütününde ussal öz, insan değerleri, bilimsel değerler, gerçeklik yoktur. Değeri ve gerçekliği anlamsız bulduğunu bildiren bu bakış açısından insanlık için hiçbir kurtuluş şansı yoktur. Bu pozitivizm o denli de nihilizmdir.

[6 İdealizm ve Doğabilim]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

GÖRGÜL 'BAŞARILAR'

Kaynak · Noesis

GÖRGÜL 'BAŞARILAR'

Bilim realiteye dayanır demenin bir anlamı yoktur, çünkü bilim doğal realiteyi ve tinsel realiteyi konu alır.

"Görgül doğrulama" ya da "görgül yanlışlama" yöntemlerinin olmadığını deneyim nesnelerinin kendilerinin kavram ve kuram uygulamaları yoluyle belirlendiği olgusu gösterir.

Louis Pasteur deneylerine yanlış kuramlar uygulayarak dirimlinin dirimliden geldiğini (omne vivum ex vivo) 'tanıtlamayı' başardı.

Sayısız bilimci sayısız deney ile bu usdışı kuramı 'tanıtladı.'

Görgül yöntem bir tanıtlama yapamaz, çünkü yoktur.

Bilimci realiteye uygun kuramlar oluşturabilir ya da realiteye uymayan kuramlar oluşturabilir.

Her durumda realite kavramsallaştırılır.

Bilim nesnel realiteye karşılık düşen öznel idealitedir.

Analitik Özdeşlik (Çelişmezlik) ilkesi "Yaşam = Yaşam" ya da "Dirimli = Dirimli"

Diyalektik "Dirimli = Dirimsiz"

İDEA / GİRİŞ: MANTIĞIN GENEL KAVRAMI

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

HEGEL — MANTIK BİLİMİ
Çözümlemeler 0033-0073
AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

Giriş: Mantığın Genel Kavramı

033.1. Mantık Bilimi ön gözlemler olmaksızın konunun kendisi ile başlamalıdır.
033.2. Başka her bilimde konu ve yöntem birbirinden ayrılır, içerik saltık başlangıç yapmaz ama dışsal-varsayımlı gereç ile bağıntılıdır.
033.3. Başka her bilimde tanımlar, sıradan uslamlamalar, genel kavramlar, temel belirlenimler öncül olarak alınır.

034.1. Mantık Bilim ise bu varsayımları, düşünce biçimlerini ve düşünce yasalarını içeriğinin bölümleri olarak alır.
034.2. Ama ayrıca yöntem ve bilimin kavramının kendisi Mantık Biliminin içeriğine aittir ve aslında son sonucunu oluşturur.
034.3. Mantık Biliminin ne olduğu açımlanışından önce bildirilemez.
034.4. Mantık Kavramı doğuşunu onu açımlama sürecinde bulur ve varsayılamaz.
034.5. Böylece bu Giriş bölümü yalnızca sıradan düşünmeyi kurgul bakış açısına yaklaştırmayı amaçlar.

035.1. Düşünmenin bilimi bilmenin yalnızca biçimini oluşturmaz; içerik (gereç) düşünmenin kendisinden başka bir yerden gelmez.
035.2. Gereç (içerik) mantıktan bağımsız değildir.

036.1. Mantık tüm içeriği soyutlamaz, yalnızca içerik ile ilgisiz biçimi öğretmez.
036.2. Düşünme ve kuralları mantığın ikinci içeriğini oluştururlar.

037.1. Mantık Bilimi ona yüklenen tüm önceki tasarımlardan kurtarılmalıdır.

038.1. Şimdiye dek Mantık bilmenin içeriği ve biçimi (gerçeklik ve pekinlik) arasındaki ayrım ile yüklü idi.
038.2. İçerik düşünce-belirlenimlerinden bağımsız kendi başına varolan birşey olarak alınıyordu.
038.3. Düşünce boş olarak ve bu gerece dışardan uygulanıyor ve kendini onunla dolduruyor olarak görülüyordu.

039.1. Nesne düşünceden bağımsız kendi başına tam olarak görülüyordu.
039.2. Düşünce ise içeriksiz görülüyordu.
039.3. Buna göre düşünenin kendini nesnesine uydurması gerçeklik olarak görülüyordu.

040.1. Üçüncü olarak, içerik ve biçim, nesne ve düşünce birbirinden ayrı alanlar olarak görülüyordu.
040.2. Böylece düşüncenin kendi içinde kaldığı ve dışına çıkmadığı, salt kendini değiştirdiği ve buna göre nesnenin ulaşılmaz bir kendinde-şey olarak düşüncenin ötesinde kaldığı düşünülüyordu.

041.1. Özne ve nesne ayrımı üzerine bu görüşler sıradan, görüngüsel bilincimizin doğasını oluşturur.
041.2. Ama bu ayrım us alanına taşındığında, bu yanılgıyı doğal ve tinsel evrenin her yerinde çürüten felsefedir.
Doğal ve Tinsel evrenin tüm her varlığı içerik ve biçim, olgusallık ve kavram birliğini gösterir.

042.1. Eski Metafizik modern düşünceden daha yüksekti çünkü şeylerin gerçekliğini düşünsel biçimlerinde görüyordu.
042.2. Eski Metafizik düşünmeyi şeylere yabancı görmüyordu (Kant'ın kuşkuculuğu ile karşıtlık içinde).

043.1. Ama anlak (derin düşünen anlak; Kant kuşkuculuğu) felsefeyi ele geçirdi
043.2. Anlak soyutlamacıdır.
043.3. Usa karşı döndüğünde, bu kuşkucu anlak gerçekliğin duyusal olgusallık üzerine dayandığını, boş düşüncenin ancak duyu-algısı tarafından içerikle doldurulduğunu, kendi başına bırakılan usun yalnızca uydurmalar ürettiğini ileri sürer.
043.4. Usun bu yadsınışında gerçeklik kavramı yiter, bilme yalnızca öznel gerçekliği, görüngüyü, nesnenin özüne yabancı fenomenleri bilmeye kısıtlanır. Bilme Sanıya bozulur.

044.1. Derin düşünen anlak (Kant) bilmede geri bir adım anlamına gelse de, usu zamanımızın daha yüksek ilkesine yükseltir çünkü anlak belirlenimlerinin kendileri ile çatışmalarının bilincini doğurur.
Ama bu çatışma ilk kez Kant tarafından saptanmadı. Hegel Kantçılığa karşı incelik gösteriyor.

044.2. Bu kavrayış anlak belirlenimlerinin zorunlu çatışmasını doğrular.
044.3. Sözü edilen düşünce somut dolaysız nesneyi aşmak ve onu belirlemek ve ayırmaktır.
044.4. Ama o denli de belirlenimlerin bu ayırılması aşılmalı ve onları bağlamalıdır.
044.5. Bu bağıntılama çatışmanın çıktığı noktadır.
044.6. Bağıntılama usa aittir ve usun kavramına doğru en önemli olumsuz adımdır.
044.7. Ama anlak bu çatışmayı yalnızca usa ait görür ve çatışmanın üstüne yükselmeyi yadsır.
044.8. Çatışmayı kavramın yetersizliği olarak görür, duyusal varoluşa geri döner, onu sağlam ve tutarlı sanır.
044.9. Ama bu bilgi yalnızca görüngünün bilgisidir, ve bu bilgi şeylerin-kendilerine ulaşamaz.

045.1. Anlak biçimleri kendilerinde-şeylere uygulanamazlar.
045.2. Öyleyse kavramlar kendilerinde gerçek değildirler ve yalnızca öznel usa ve deneyime aittirler.

046.1. Anlağın Arı Usu Eleştirisi nesnel düşüncenin biçimlerini nesneden ayırır ve onları öznede bırakır.
046.2. Ama onları öznede irdelemez ve çıkarsamalarını üstlenmez.

047.1. Aşkınsal İdealizm (Fichte) Kant felsefesinin hayalet kendinde-şeyinin hiçliğini kabul etti.
047.2. Bu felsefe usu kendi belirlenimlerini sergileme girişiminde de bulundu.
047.3. Ama öznel çıkış noktasından ötürü (Kant ile aynı öznelliği paylaşarak) çıkarsamayı yapamadı.

048.1. Mantık genellikle metafiziksel imleminden ayrı olarak düşünülür (= içerikten yoksun).

048.2. Mantıksal biçimlerin yetersizliği onları kurgul birlikleri içinde olmak yerine yalıtılmış olarak almaktan doğar.

048.3. Böyle alındıklarında, tözsel içerikten yoksundurlar (= ilişkisiz, birliksiz kavram gerçekten de içeriksizdir.)

048.4. Bu içerik o zaman dışardan getirilir.

048.5. Ama us kendinde her kavramı birlik içinde kapsar.

049.1. Bu bakış açısı biricik gerçek bakış açısıdır.

050.1. *TGb*de bilinç kendisi ve nesnesi arasındaki ilk karşıtlığından saltık bilmeye dek götürüldü.

050.2. Bu yol bilinç ve nesnesi arasındaki her ilişki biçiminden geçer ve sonucu olarak Bilim Kavramını üretir.

050.3. Öyleyse Bilim Kavramı burada çıkarsanmış olarak varsayılacaktır (ayrıca Mantığın içinde de çıkar).

050.4. Bilim Kavramı TGb sürecinden başka hiçbir yolda aklanamaz (TGb MB için zorunludur è Bilim Kavramı MB için önkoşuldur).

050.5. Bunun dışında, herhangi bir bilimin tanımı ancak tasarımsal olabilir; tanıtlama ise ancak o bilimin çıkarsanışının zorunluğunda yatar.

> *Eine räsonierende Begründung oder Erläuterung des Begriffs der Wissenschaft kann zum höchsten dies leisten, daß er vor die Vorstellung gebracht und eine historische Kenntnis davon bewirkt werde; aber eine Definition der Wissenschaft oder näher der Logik hat ihren Beweis allein in jener Notwendigkeit ihres Hervorgangs.*

051.1. TGb Bilim Kavramının çıkarsanışıdır ve MB öngerek olarak yalnızca bunu varsayar.

051.2. Saltık Bilgi* her bilinç biçiminin gerçekliğidir, çünkü TGb'nin sürecinin gösterdiği gibi yalnızca onda Nesne ve öz-pekinlik arasındaki ayrım ortadan kaldırılmış, Gerçeklik = Pekinlik denklemi kazanılmıştır.

052.1. Arı Bilim bilincin (özne-nesne) karşıtlığından özgürlüğü varsayar.

052.2. Arı Bilim Düşünce ve Nesne özdeşliğini varsayar.

052.3. Bilim olarak, Gerçeklik gelişimi içindeki özbilinçtir ve 'kendi'nin biçimini taşır, öyle ki Varlığın saltık gerçekliği bilinen Kavramdır ve genelde Kavram varlığın saltık gerçekliğidir.

053.1. Bu nesnel düşünme (düşünce ve varlığın birliği) arı bilimin içeriğidir.

053.2. Bilimde düşünme salt biçimsel değildir, dışsal bir gerece gereksinmez, tersine düşünce kendi gerçekliğidir, kendi gerçek içeriğidir.

053.3. Buna göre Mantık arı us dizgesi olarak, arı düşüncenin alanı olarak anlaşılacaktır.

053.4. Bu içerik Doğanın ve sonlu bir Tinin yaratılışından önce kendi bengi özünde olduğu gibi Tanrının betimlenişidir.

Man kann sich deswegen ausdrücken, daß dieser Inhalt die Darstellung Gottes ist, wie er in seinem ewigen Wesen vor der Erschaffung der Natur und eines endlichen Geistes ist.

054.1. Anaxagoras Nous'un, düşüncenin evrenin ilkesi olduğunu, evrenin dünya olarak tanımlanması gerektiğini söyleyen ilk düşünürdür.

054.2. Mantıkta ilgilendiğimiz şey düşünmemizden ayrı olarak ve onun için temel olarak kendi başına varolan birşey üzerine düşünme değildir; tersine, zorunlu biçimler ve düşüncenin özbilinci içerik ve enson gerçekliktir.

055.1. Gerçeklik duyusal değildir (dokunulabilirlik Platon'un idealarına bile yüklenmiştir).

055.2. Platonik İdea evrenseldir, daha tam olarak, bir nesnenin kavramıdır, ve birşey ancak Kavramında edimsellik taşır ve kavramından ayrı olduğu düzeye dek edimsel olmaya son verir ve olmayan birşeydir.

Birşey ancak belirli birşey olarak vardır ve bu belirlilik İdea ya da Kavram ya da Biçimdir. Bu ideasından ayrı olarak Birşey hiçbirşeydir, yoktur, bir anlak soyutlamasıdır.

055.3. Duyusal dışsallık Biçimden soyutlanan belirlenimsiz yan olarak bu hiçlik yanıdır: Kavramsız soyut duyusallık bir sanıdır.

055.4. Düşünce belirlenimleri yalnızca bilen özneye değil ama şeylerin kendilerine de aittir.

056.1. Düşüncede kapsanan belirlenim ilkin bilince yüklenir, nesnelliğe değil.

056.2. Ama dışsal dünyanın ussallığından söz edildiği zaman, tinin ve doğanın yasalarından söz edildiği zaman, bununla düşünce-belirlenimlerinin nesnel varoluşları imlenmiş olur.

057.1. Eleştirel Felsefe (Kant) metafiziği mantığa dönüştürdü, ama mantıksal belirlenimlere özsel olarak öznel bir anlam verdi.

057.2. Bu öznelliğin karşısında kavramların ulaşamadığı bir kendinde-şey alanı, bir öte-yan bırakıldı.

057.3. Mantık Bilimi bilincin bu karşıtlığından özgürlüğü varsayar. [Us kavram ve varlığın birliğidir.]

058.1. Kant'a göre Mantık Bilimi tüm başka bilimlerden önce tamamlandı.

058.2. Aristoteles'ten bu yana Mantık Bilimi hiçbirşey yitirmed; ama o denli de hiçbirşey kazanmadı.

058.3. Eğer Mantık Aristoteles'ten bu yana hiçbir değişime uğramadıysa, bu tam olarak onun bir yeniden yapılaştırma gereksiniminde olduğunun anlatımı olarak görülmelidir.

058.4. Çünkü Tin iki bin yıllık emeğinin sonucunda kendi özsel doğası konusunda daha yüksek bir bilince ulaşmış olmalıdır.

059.1. Mantık Bilimi doğal bilincin tüm küçümsemelerine karşın gene de değerli ve yararlı bir yan taşıyor olarak görülür.

060.1. Mantığa ruhbilimsel, eğitbilimsel, giderek fizyolojik eklemeler onun bozulmalarıdır.

060.2. Ekler: a) Kişi okuduğunu ve duyduğunu sınamaladır.

b) Kişinin görüşü iyi değilse, gözlük takmalıdır.

061.1. Bu bozuk mantıkta belirlenimler değişmez devimsiz olarak, ve bağıntıları dışsal olarak alınır.

061.2. Dışsal ayrımlar, karşılaştırmalar ile mantık çözümsel bir işleme ve düzeneksel hesaplamaya indirgenir.

061.3. Aritmetikte sayılar kavramsal içerikten yoksundur, dışsal ilişki dışında hiçbir anlamları yoktur.

062.1. Bugün mantık kabaca görgül bir bilim düzeyine düşürülmüştür.

062.2. Matamatiğin kendi soyut nesnelerine uygun bir yöntemi vardır, ve bu yöntem felsefeye uygulanamaz (Spinoza, Wolff ve başkaları bu kavram-sız yordamı felsefeye uyguladılar).

062.3. Bugüne dek felsefe yöntemini bulamadı.

062.4. Yöntemin irdelemesi Mantık Biliminin kendisinin içersine düşer, çünkü mantığın içeriğinin

iç öz-devimidir. (TGb bu aynı yöntemi bilince uygulanışıdır: Her bilinç biçimi kendini olgusallaştırmada o denli de kendini çözündürür, kendi olumsuzlamasını sonucu olarak getirir, ve böylece daha yüksek bir biçime geçer.)

062.5. Bilimsel ilerlemede zorunlu olan tek şey olumsuzun o denli de olumlu olduğunu, kendi-ile-çelişkili olanın kendini hiçliğe, soyut yokluğa çözündürmediğini, ama özsel olarak tikel içeriğinin olumsuzlanması olduğunu, ya da böyle bir olumsuzlamanın belirli bir nesnenin olumsuzlaması olduğunu, böylece belirli bir olumsuzlama olduğunu ve böylece sonucun ona kaynaklık edeni kapsadığını görmektir.

062.6. Belirli olumsuzlamanın bir içeriği vardır, ve bu yeni bir Kavram, ama öncekinden daha yüksek ve daha varsıl bir başlangıç noktasıdır. Daha varsıldır çünkü öncekini kapsar. Ama öncekinden daha çoğudur çünkü kendisinin ve karşıtının birliğidir. Dizge bu yolla içersine dışsal hiçbirşey almadan süreklilik içinde oluşur.

063.1. Bu mantık dizgesinde izlediğim yöntem daha büyük bir tamlığa ulaşabilir, daha büyük ayrıntıda geliştirilebilir.

063.2. Bu biricik gerçek yöntemdir çünkü nesnesinden ve içeriğinden ayrı değildir, tersine içeriğinin içselliğidir.

063.3. Bu yöntemi izlemeyen hiçbir açımlama bilimsel olarak geçerli sayılamaz.

064.1. Bu yönteme göre kitapların bölümleri ve başlıkları, kesimleri vb. bilimin kapsamına ait değildirler ama yalnızca süreci önceden geçen dışsal bir gözlemin açımlamalarıdırlar.

065.1. Görgül bilimlerde ön tanımlar ve bölümlemeler dışsal ölçütlerdir.

065.2. Sıradan mantıkta iç belirlenimler çıkarsama olmaksızın, bir iç bağ kurulmaksızın ileri sürülürler.

066.1. Mantıkta kavramsal gerecin iç düzenlemesi kavramsal gerecin kendisinin özsel açınımı tarafından belirlenmelidir.

067.1. Kavramın açınımı içersindeki olumsuzluğa, eytişimsel kıpıya bağlıdır.

067.2. Eytişim Mantığın ayrı bir bölümü değildir.

067.3. Platonik eytişim bile yalnızca önesürümleri kendileri yoluyla ortadan kaldırmayı amaçlar ve olumsuz bir sonuçta, hiçlikte durup kalır.

067.4. Eytişim genellikle sanıldığı gibi olguya dışsal olumsuz bir etkinlik değildir, salt öznel değildir.

068.1. Kant eytişimi usun zorunlu bir işlevi olarak gördü.

068.2. Kant'ın çatışkılarda geliştirdiği açımlamalar geçerli olmasa da, eytişimin düşünce belirlenimlerinin doğasına ait olarak, çelişkinin onlara zorunlu olarak görülmesi geçerlidir.

068.3. Ama Kant bu çelişkiyi kendilerinde-şeylere ait olarak görmedi [Kant'ın eytişimi özneldir.]

068.4. Eytişimin salt soyut olumsuz yanının ötesine geçilmezse, sonuç usun sonsuzu bilemeyeceğidir.

068.5. Ama sonsuz olan ussal olan olduğu için, usun ussal olanı bilemeyeceğini ileri sürmek yeterince özgürce düşünmemektir.

069.1. Kurgul düşünce bu eytişimden, karşıtları birlikleri içinde ya da olumluyu olumsuzda kavramaktan oluşur.

069.2. Kurgul gücünü kavrayabilmek için henüz bu alışkanlıktan yoksun düşünce ilkin sıradan

uslamlamanın duyusal somut terimlerinde düşünmekten vazgeçmeli, ilkin Kavramlara yalnızca kendi belirlenimleri içinde sarılmayı öğrenmelidir. Ama bu henüz kurgul düşünme değildir.

070.1. Bireyin Mantık ile ilişkisine gelince, bu ona ve bilimlere ilk kez yaklaşan biri ile ona bilimlerden gelen biri için ayrı yanlarda ve değerlerde görünür.

070.2. Mantığa (ve benzer olarak dilbilgisine) ilk kez yaklaşan biri bu bilimlerin biçim ve yasalarında kuru soyutlamalar, keyfi kurallar görür ve bunlarda kendilerinden başka öğrenilecek bir birşeyin olmadığını düşünür.

070.3. Öte yandan dili iyi bilen ve başka diller ile de tanışık biri dilin genel olarak tinsellik ve kültür ile ilgisini görür.

070.4. Benzer olarak, mantığa ilk kez yaklaşan biri onda yalıtılmış bir soyutlamalar dizgesi görür, bunu kendi içinde sınırlı olduğunu ve başka bilimleri kapsamadığını düşünür.

070.5. Görgül dünyanın tasarımsal varsıllığı ile karşıtlık içinde, Mantık bilimi soyut belirlenimleri ile önemsiz, tözsellikten yoksun boş bir ilgi olarak görünür.

070.6. İlk bakışta Mantık Bilimi salt kendi içine kapalı ve başka bilimler kendi alanlarında ondan ayrı, giderek bağımsız ve ona dışsal görünürler.

070.7. Görgül bilimler Mantık Biliminden ayrılınca, kolayca duyulara, duygulara, tasarımlara ve her tür kılgısal ilgiye başvururlar.

071.1. Mantığın değeri ilkin ancak başka bilimlerle yakından bir tanışıklık ile anlaşılır; salt soyut ve öznel olmadığı ama belirli olanın tüm varsıllığını kendi içinde kapsayan somut evrenselle ilgili olduğu anlaşılır.

071.2. Mantığın değeri ancak bilimlerin bir deneyimi ile öncelendiği zaman anlaşılır, ancak o zaman tüm bilimlerin özsel varlığı olarak görülür.

072.1. Mantık dizgesi tüm duyusal somutluktan özgür yalın özsellikler alanıdır.

072.2. Mantık Bilimi bilincin saltık kültürü ve disiplinidir.

072.3. Mantıkta bilinç duyusal sezgi ve amaçlardan, duygulardan, imge ve tasarımlardan uzak birşeyle ilgilenir.

072.4. Mantıkta bilinç sıradan düşüncenin olumsallıklarının dışlanmasını gerektirir.

073.1. Mantık Bilimi doğal düşünceyi Kavramlar yoluyla tüm duyusal görüngünün arkasında yatan özsel gerçekliğin düşünülmesine eğitir.

İdea Yayınevi / 2014

İdeoloji (Kavramlar) 2008

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdeoloji (Kavramlar)

Aziz Yardımlı

2008/9 — İdea Yayınevi

_İdeoloji

iDEOLOJİ SUÇSUZ BİR DÜŞÜNCE OYUNU DEĞİLDİR. SAYISIZ İNSANIN YAŞAMLARININ YOK OLMASI İLE İLGİLİDİR. İDEOLOJİ ÖZGÜRLÜK KORKUSUNDAN DOĞAN BİR NEFRET YOĞUNLAŞMASIDIR.

İdeoloji iki yüzyıl boyunca Batıyı ve Doğuyu tutsak aldı -- duyuncunda, istencinde, özgürlüğünde --, ve değişim adına değişimin kendisine önledi. Batıda feodal kökenli despotizmin modern topluma bir sarkması olarak göreli olarak sonuçsuz kalırken, ve ancak duyunç özgürlüğünü bilmeyen Katolik ve Ortodoks tinin baskın olduğu düzeye dek bir varolma zemini bulurken, Doğuda, Rusya ve Çin'in feodal despotizmin Özgürlüksüz toprağında kendini kolayca politik güce dönüştürdü. İdeoloji felsefesiz, bilgisiz ideoloğun, felsefesiz entellektüelin sorunudur. İdeoloji Kurtarıcı olduğu düzeye dek Yurttaş Toplumunu önceleyen Bilinç alanına aittir. Modern Toplumun türdeş İstencinde yeri yoktur. Sözde İdea ile ilgilenmesine karşın, İdeolojinin güdüsü duygu, özsel olarak Nefret duygusudur, Yoketme dürtüsünün denetimindedir. Giderek Herbert Marcuse gibi Felsefe Tarihi ile bir ölçüde tanışık bireylerde bile Tutkunun Düşünceyi körelttiğini görürüz. Entellektüel nesnel değildir, "bilgisi" keyfidir, düşüncesi duygusunun hizmetindedir, kolayca düşman yaratabilir ve yargılarını haklı çıkaracak olguları ve uslamlamaları ve alıntıları bulup çıkarmada yetkindir, karalayamayacağı kişi, kötüleyemeyeceği düşünce yoktur. Yargısı saltık, neredeyse kutsaldır, çünkü kurtarcıdır ve böylece sınırsız bir moral üstünlük duygusu içindedir. Kendini Başkasının büyüğü görmekle, ideoloğ despottur ve Toplum üzerinde diktatörlüğünü, Tarih üzerinde yargıda bulunma İstencini sonsuz bir hakla ileri sürer.

İdeoloji kurtarıcıdır. Buna göre onun için yalnızca Karşıtlık değil, ama Yansızlık da hainlik olmalıdır.

'İdeoloji'nin ne olduğunu ve ne olmadığını anlamayı doğal bilinç için ilkin sözcüğün kendisi güçleştirir. 'İdea' ve 'Logos' kavramları doğal bilinçte 'ideanın bilimi' gibi bir tasarımı çağrıştırır. 'İdeanın bilimi' bu bilimin en iyisinden 'genel olarak ideanın' bilimi olduğunu anlatır. Bu 'idea'nın hangi 'tikel' idea olduğunu bulmak gerekir. İdeolojik 'idea' Platonik İdea değil, ama sıradan 'idea,' herhangi bir düşünce, herhangi bir tasarımdır: Örneğin toplum, ulus, ırk, halk, kapital, giderek devletin kendisi gibi 'düşünceler.' Bu tasarımlar ilke yapılarak onların temelinde İstenç kendini tikel ideolojiler olarak belirler: Toplumculuk, ulusalcılık, ırkçılık, halkçılık, devletçilik vb. Buna göre, bütün bir törel varoluş bu tek ilkeye altgüdümlü kılınır, bilim, sanat, felsefe, ahlak, din, istenç, duyunç vb. nesnel Tinin bütünsel alanındaki dizgesel konumlarını yitirir, despotik ilke tarafından yeniden değerlendirilirler. Saltık Tin alanındaki değerler, sanat, din ve felsefe soyut anlak ilkesinin yorumuna uyarlanırlar.

İdeoloji Düşünceyi de soyut bir anlak ilkesine altgüdümlü kılar.

İdeoloji tikel bir istençtir, genel-ussal İstenç değil. Kendini belirlemesi özgür değil, ama dürtüseldir. İdeoloji kendini ussal Yasanın üzerine koyan ve onu yargılayan Özençtir. Duyunç içseldir, özneldir, ve şöyle ya da böyle olabilir. İyinin ve Doğrunun ve aynı zamanda karşıtlarının yargıcıdır. Ama Duyuncun olgunlaşması, ussallaşması gerekir. Bunun yargıcı yine ussal Duyuncun kendisinden başkası değildir. İdeoloji Duyuncun olgunluğunun anlatımı olan genel İstencin karşısında Duyuncun toyluğu ve olumsallığı olarak durur.

Us İdeoloiinin keyfi olarak seçebildiği bu tikel tasarımlardan (toplum, ırk, kapital, vb.) herhangi biri değil, ama tümünü de birer moment olarak kapsayan bütündür. Her birinin tekil Kavramı bu ussal bütündeki konumu tarafından belirlenir. Bütünün içerisinde hiç biri İlke düzeyine yükselemez, çünkü her biri geri kalanlar ile bağıntılıdır ve onları koşullandırdığı denli de kendisi onlar tarafından koşullandırılır.

Genel İstenç olarak Devlet ussal İstençtir, ve ussallığı İstencin Yasa olarak belirli, tikel, reel olmasıdır. Devlet olarak ussal İstenç Kavramın ve Realitesinin biliğidir. Usun Kavramı kendini

Realite olarak bilmektir.

İdeoloji Devlet değildir. Devletin üstünde ve ona egemen olmayı isteyen tikel bir İstençtir. Ve Devlete egemen olur olmaz Devlet genel/evrensel İstenç olarak ortadan kalkar, tikel bir İstenç olur. İdeolojinin genel-ussal İstenci tanımamasında Özgürlüğü tanımaması imlenir. İdeoloji bu yanıyla henüz Özgürlük Kavramının bilinçsizi olan ön-modern despotik tine aittir.

Modern Devlet ya da Genel İstenç özsel olarak Demokrasidir, çünkü tekil bir İstencin, örneğin bir Padişahın, İmparatorun vb. İstenci değil, ama Toplumun, Yurttaş Toplumunun İstencidir. "Halkın İstenci" anlatımı Demokrasinin kuşkuyla karşılanmasına yol açan yandır, çünkü Halk henüz Yurttaş olmayan, henüz özgür İstençlerinin bilincinde olmayan, henüz bilinçleri özsel olarak despotik olan bireylerin Yığını ya da Kitlesi denilen şeydir. Yığınlar, Kitleler, Halklar -- bunlar henüz Yurttaş Toplumu olmayan bir gelişme evresini, ön-modern politik bilinçsizlik biçimlerini anlatan terimlerdir.

İdeoloji Yurttaş Toplumunu hedef alamaz, onu hiçbir biçimde etkilemez. Özgürlük ideolojiye saltık olarak bağışık olmaktır. İdeolojilerin beslenme ve büyüme alanı olan Volk/Halk, Yığın, Kitle kendini yönetmeye, kendi yasasını yapmaya ya da Demokrasiye yeteneksizdir ve kaçınılmaz olarak ancak despotik devlet biçimleri altına düşer, kendi istenci olmayan istenç biçimlerinin egemenliğini kabul eder.

İdeoloji kendini Duyunç olarak, moral bir tutum olarak. dünyayı değiştirme Eylemi olarak gösterir. Çarlık Rusyası, İmparatorluk Çini, Weimar Almanyası Duyuncun doğrulayamayacağı ve açıkça değişimi gerektiren kötü, Kavrama uygun olmayan ve bu nedenle realiteleri zayıf lamış devletlerdi. İdeolojinin ortaya sürdüğü "Kurtuluş" yanılsaması bu bilinçlere kolayca aşılanabilirdi. İdeoloji Yurttaş Toplumunda etkisiz ve önemsizdir, çünkü Yurttaş Toplumu kurtarılma gerekisiminde olmayan özgür bireylerin toplumudur. İdeolojinin despotik bir bilinç alanında hangi tikel ilkeyi saltıklaştıracağı o kültürün kendi yapısına bağlıdır.

İdeoloji için ussal düşünce ikincildir, ya da reelleşmesinin olanağı Nefretin Düşünceyi öncelemesidir.

Yurttaş Toplumunun yabanıl, ilkel bir ırk istencine yenik düşmesinin olanaksız olması ölçüsünde, Nazizmin utkusu Almanya'nın tüm görünüşe karşın henüz bir Yurttaş Toplumu olamamış olduğunun kanıtıdır. İdeoloji henüz kentlileşmemiş, henüz özgürlüğe, uygarlığa ve barışa yabancı despotik bilincin politik varoluşu, kentlilik varoluşunu Eleştirisidir. (Eleştiri kendi öznelliğinden başka bir ölçüte gereksinmez. Görelidir. Başka bir deyişle, kendisi Eleştirildiği düzeye dek Eleştiridir.)

Berlin Üniversitesinde Düşünceyi Yakma Eylemleri, Mayıs 1933. — Tüm Sevgili Önderler çok geçmeden Düşüncenin Silahtan daha güçlü olduğunu anlarlar, ve hiç olmazsa Kağıt ve Mürekkebi denetlemeye ve yoketmeye yönelirler. Özgürlük en tehlikeli düşmanlarıdır. Hitler yalnızca gazetelere katı bir sansür uygulamakla kalmadı, ama tehlikeli gördüğü tüm kitapları yaktırdı. Sovyet rejimi daha dayanıklı çıktı, çünkü onda kitaplar daha bilinçlerde iken yakıldılar.

Tin özgür olmaya hazır olmadıkça, moral olarak kendi içindeki despotizmi algılayacak denli büyümedikçe özgür olamaz.

Özgürlük İstencin Hakkıdır.

İstenç Hakkın Özgürlüğüdür.

Hak Özgürlük İstencidir.

Ama açıktır ki Özgürlüğü istemek için onu bilmek, yalnızca adını değil ama gerçeğini, Kavramını bilmek gerekir, tıpkı Hak, Duyunç, Türe, Erdem için de olduğu gibi.
Kuram olmaksızın Kılgı olanaksızdır — tıpkı Kuram olduğunda Kılgının olmamasının olanaksız olması gibi.
İstenç a priori İyi olanı ister. Kötü olanı bilmesi ve gene de istemesi Kavramın doğasına aykırıdır. İstemek her durumda İyiyi hedefler. İstenç ve İstek arasındaki başlıca ayrım İstencin duyunç kipindeki düşünce tarafından belirlenirken, isteğin doğal-dürtüsel olarak, birincinin bilinçli, ikincinin bilinçsiz olarak belirlenmesidir. İstenç kılgıya, eyleme, İstek davranışa götürür. Ve bir Eylem varsa, zorunlu olarak İstenç de vardır — kılgı ve kuram birdir. Ve evrik olarak.

Dünya Tarihinde bireyler Uluslar ya da daha tam olarak Devletlerdir — Tinin henüz özsel gerilikleri ve gelişmemişlikleri içinde birbirlerine Düşman görüngüleri. Dünya Tarihinde İstenç bireylerin, kümelerin, sınıfların vb. değil, ama Ulusların İstencidir. Özgürlük bilinci sorunu Ulusların sorunudur. Özgürlüğün bilinçsizliği Despotizmin de bilinçsizliğidir. Özgürlüksüz bilince yetkeye boyun eğme işlerin normal durumu olarak görünür. Halk kendi gelişmemiş dinginliği içinde kendinden hoşnuttur. Daha da kötüsü, Özgürlük entellektüel Despotizme onu Kapitalizme götürecek ahlaksızlık olarak, ve kendi bilinçsiz Despotizmi ise onu Kapitalizmden, Emperyalizmden vb. kurtaracak erdem olarak görünür. Gerçekten de tam olarak moral olarak gelişmemiş bu bilincin kendisi Özgürlüğü ilk olarak doğal İstencinin, Hırsının bir anlatımı olarak sergilemek zorundadır — ve buna göre aldatır, çalar, sömürür. Moral olarak gelişmemiş bir bireyin, halkın vb. Özgürlüğü anlamasının ve dolayısıyla uygulamasının ilk biçimi kaçınılmaz olarak haksızlık ve ahlaksızlıktır. Oysa henüz var olmayan Duyunç ancak bu kendi Yokluğunun, bu duyunçsuzluğun bilincinden doğabilir, ve o zaman, ama ancak o zaman Törellik kendi Kavramına uygun olarak, ussal, özgür, güzel Törellik olarak şekillenme sürecine girer.

İdeoloji Duyunç Özgürlüğünü ve İstenç Özgürlüğünü yadsır. Türeyi, Erdemi, bütününde Hakkı yadsır. Bütün bunlar açıkça bilgisizlikten kaynaklanır.

İnsanlık Tarihte kendini henüz bilmediği şeylerden ötürü yargılayamazdı. Kölelik bir kurum olarak vardı, çünkü doğal sayılıyor, İnsan Doğasına aykırı olduğu bilinmiyordu. Ama, ön-modern dönemin tersine, bugün, modern dönemde, bütün bu Kavramlar İnsan Hakları olarak bilinmektedir. Bu bilinç İdeolojiyi Tarihe karşı bir Suç yapar — bilgisizliğine karşın. Çünkü artık bilmemek geçersizdir.

İdeoloji politik olarak, e.d. Devlet ile ilişki içinde anlaşıldığında, yaşamı bir ilke temelinde örgütlemek için Güç İstencidir. Bir moral ilke olduğu için, kendi için iyi ve doğru ve haklı olduğu için, kendini bağımsız bireysel İstenç üzerinde saltık yetke olarak görür ve saltık boyuneğme ister. İdeoloji bir İstençtir, ama evrensel-ussal istenç değil, tersine İstencin Özgürlüğünün kendisini tanımayan, onu kendi sonsuz ussallığı içinde büyümeye ve gelişmeye bırakmayan geçici tarihsel bir istençtir. Özgürlüğü olumsuzlayan Özgürlük, böylece kendi içinde çelişki, kendi ile bitimsiz kavgadır. İdeoloji Duyunç Özgürlüğünü de tanımaz, çünkü kendisi saltık İyi ve Doğrudur. İdeoloji böylece dinsel İnancın da yerini alır ve genel olarak Din ile de bağdaşmaz. İster Nazizm ister Bolşevizm biçiminde olsun, her durumda ateizmdir. Tüm ütopyasına karşın, Duyuncu, İstenci, Özgürlüğü yadsıdığı için, İdeoloji moral kibrinde moral nitelikten yoksundur. Usun, İstencin, Duyuncun özgür gelişimine karşı savaşmak zorunda olması onu kesintisiz Terör yapar.

İdeoloji ussal Yasa İstenci olarak Devleti yokeder. Giderek Partinin İstenci bile ideoloji için fazla geniştir ve İstencin odaklanması, tek bir noktada yeğinleşmesi mantıksaldır, çünkü ideoloji bir savaşımdır ve o zaman bir istençler çoğulluğu istençsizlik demektir. İdeolojinin Önder kültüne

götürmesi Sevgili Önderin yüksek erdemine değil, Devletsiz ve Yasasız kalan halkın erdemsizliğine ve çaresizliğine bağlıdır.

İdeoloji Niçin Çekicidir?

Hitler partililerle.

İdeoloji anlamsız, amaçsız modern varoluşun idealist bir almaşığı olarak ortaya çıkar. Kendini moral yükseklik olarak, insanın sıradan amaçlarını aşan değerlerin anlatımı olarak, bütününde Kurtuluş olarak sunar. Bir amaç birliği olarak o yalnızlaştırıcı, yabancılaştırıcı bireyciliği yener ve bir topluluk duygusu yaratır. Bu — kendini Birde yoketmek — despotik Tin için herşeydir. Avrupa'nın, özellikle Almanya'nın despotik kalıntıdan arınmış olduğunu düşünmemeliyiz. Modern insan henüz Özgürlüğün yolundadır, ona gerçekliği içinde erişmiş değildir, ve kendi içinde henüz despotik kabile tininin artıklarını barındırmayı sürdürür. İdeoloji öylesine sonsuz bir amaç yüceliğidir ki, kendini ona kaptıran birey tüm erdemsizliğini, insan olarak tüm yetersizliğini, kötülüklerini unutur, bir arı kibir tini olur — ve bir bebek gibi suçsuz, salt kötülüğü yadsıdığı için saltık olarak, ama salt olumsuz olarak iyinin kendisidir. Bu yüceliğin karşısında olan herşey kötüdür, haindir, düşmandır, ve ideolojik bilincin insanlık için duyduğu Sevginin yeğinliği onun düşmanları olarak gördükleri için duyduğu Nefretin yeğinliğini belirler — ve Şiddet daha şimdiden eğitilmemiş dürtüsel yanında, üst-beninde sorgusuzca doğrulanır. İdeoloji anlamsız ve değersiz bir modern çağın anlamsızlığının ve değersizliğinin özeti olarak görünen Kapitalizme a priori karşıttır, ve bu nedenle Faşizmin ve Nazizmin de Sosyalist olduklarını, işçi sınıfının da politik sözcülüğünü üstlendiklerini görürüz. Nasyonal Sosyalizm Sınıfı ve Ulusu özdeşleştirerek iç bölünmeyi gizler ve Birlik duygusunu pekiştirir. İdeoloji kendi yarattığı bir idealitede varolur ve onu realiteye çevirmeyi, dünyayı değiştirmeyi ister. Ve İstenci ve Usu henüz büyümemiş entellektüel — ki her durumda analitik Anlaktan daha iyi değildir — bu idealitenin usdışı doğasını kavrayacak düşünce gücünden yoksundur. Realiteye uyumsuzluğu ile orantılı olarak köktencidir. Onda olumsuz varoluşunun olumluya dönüverdiğini görür.

Berlin Sportspalast'ta geniş bir kalabalığa ve bütün dünyada onu radyodan işiten milyonlara seslenen Adolf Hitler
Çekoslovakya'yı işgal etme gözdağını yineliyor. Nazi İdeolojisinin utkusunun bedeli Avrupa'da beş yıl boyunca
her gün 30.000 insanın yokolmasına neden olan bir yabanıllık ile eşitti.

İdeoloji Bir İdeanın Despotizmidir

İdeoloji bir ilkeye, tekil bir ideaya, bir Bire yoğunlaşmış bir İstencin kendini Zor ve Şiddet yoluyla evrenselleştirme İstencidir. Tine dışsal bir şekil verme, ona dışsal olanı, onun doğasına yabancı olanı onun doğası kılma, onun Özünü — İstencini ve Duyuncunu.— olumsuzlama istencidir. Dünya Tarihinin kendisi olmayı amaçlar. Bir İstenç patlamasıdır — usu körelten bir tutku salınışı. İdeoloji bir ideanın, düşüncenin, entellektüelin İstencidir, hiçbir zaman Sınıfın, Toplumun, Ulusun, Devletin değil. Bunlar yalnızca kendi sonlu istençlerini izlerler. İdeolojinin İstenci bu kategorilerin üzerindedir. Değişim uğruna vardır. Evrensel İstenç üzerinde Güç olabilmek için, bir tür özel Kastı, Partiyi gerektirir. Köylüler, İşçiler ve başka sınıflar için — genel olarak Halk ya da Volk için — ancak ideolojiye boyun eğme ya da baş kaldırma seçeneği vardır. İdeoloji için İstençleri geçerli değildir. Kendi İstençleri ile Yurttaş olmadıkları düzeye dek, kendi istençleri olmadığı düzeye dek, ancak boyun eğebilir ya da — yine olumsuz olarak aynı şey — ancak baş kaldırabilirler. İdeoloji Halkın istençsizliğini koşulu olarak gerektirdiği düzeye dek Yurttaş Toplumunda olanaksızdır.

İdeolojiyi İdeoloji yapan etmenlerden biri başka hiçbir İstenci tanımaması, kendini Devletin dışında tutması, gerçekte Devleti ortadan kaldırmasıdır. İdeoloji demokrasi değildir. Bir Güç İstenci olarak, Şiddeti ve Terörü varoluşunun koşulları olarak gerektirir.

Despotizmin kavranması Despotizmin reddedilmesidir

Despotizm Özgürlük bilincinin yoksunluğudur. Homo sapiens Özgürlük yetisi ile doğar, Özgürlük bilinci ile değil. Bu bilinci üretmeli, Özgürlük Kavramını gerçekliği içinde kavramalıdır. Bütün bir İnsanlık Tarihinin ereği, anlamı, içeriği bu Ereğe ulaşma kavgasından başka birşey değildir. Özgürlük Kavramının realitesi Doğuda olduğu gibi tek bir bireyin, Batıda olduğu gibi birkaç bireyin değil, ama evrensel bireyselliğin Özgürlüğün bilincini kazanmasıdır. Afrika'nın, Asya'nın, Amerika'nın, Orta Doğunun milyarları bugün henüz bu kavrayıştan çok uzaktır. Tüm bireylerin birer İstenç olduklarının bilincini kazanmaları dünyanın baştan sona yeniden kurulmasıdır, çünkü yalnızca teori pratiktir.

İdeoloji ve Realite; Yöntem Sorunu

İdeoloji hiç kuşkusuz kendini realitede kavramsal arılığı ve yalınlığı içinde sunmaz. Nazizm kendi kavramı gereği Hıristiyanlığa, aslında tüm dinsel inanca karşıdır, ve Duyunç Özgürlüğü ile bağdaşmaz. Ama Hitler'i Kiliseden çıkarken gösteren fotoğraflar vardır ve Katolik ve Protestan dinadamlarını Nazi selamı verirken görürüz. Bolşevizm sovyetlerin desteğini toplumcu olarak gördüğü sloganlarla değil, ama "Barış, Ekmek ve Toprak" sloganlarıyla kazanır, komünist programına karşın kapitalist olduğunu kabul ettiği uygulamalara (NEP) başvurur. Bu tür tutarsızlıklarda ve çelişkilerde çözümlemenin temeli olarak pozitivist yöntem alınacak olursa, olguların ilkeleri belirlediği sanılırsa, o zaman Bolşeviklerin Kapitalist, Nazilerin Hıristiyan oldukları gibi vargılara ulaşmak gerekir.

Teori ve Pratik

İnsan Kötüyü İyi olduğunu düşündüğü için ister, çünkü İstenç saltık olarak İyiyi amaçlar. İstencin onun için kötü olanı istemesi olanaksızdır. İstenç eğer gerçekten isten ise kendini eyleme çevirir. Eyleme dönüşmeyen istenç gerçek istenç değildir. Eylemin İstençsiz olamayacağı düzeye dek, eğer bir insan İyi olduğunu bildiğini düşündüğü şeyi yapamıyorsa, onun İyi olduğunu yalnızca sanmaktadır. İyinin bilgisi ve kılgısı ayrılamazdır.

Süperego, Nefret, İdeoloji

Sıradan bilinçte ideolojik ton kendini nasıl olursa olsun herhangi bir yolda var olana karşı hoşnutsuzluk olarak, hırçınlık olarak ve en sonunda çirkin kavgacılık olarak gösterir. Süperegonun nefreti eğer kendi içine dönmeyecekse kendine hedefler bularak, dışsal düşmanlar yaratarak belirli anlatım vermek zorundadır. Bu bilinç, en eklemli biçimlerinde, giderek sanatsal biçimlerinde bile bu soyut diyalektiğin, yalnızca olumsuzlamanın ötesine, olumlu olana geçemez, çünkü hedefe vuramaz, ortadan kaldırmayı istediği şey onun sandığı yerde değlidir. Düşmanına onun gerçekten olduğu yerde vuramaz. Hedef kendi içindedir, dışında değil, ve dışındaki kötülük herşeyden önce kendi iç kötülüğünün bir izdüşümüdür. Bu Eleştiri bu düzeye dek öznel bir özençtir, ussal bir istenç değil, ve kendi içinde sönmekten başka bir çözümü yoktur. Süperego dünyayı olduğu gibi algılayamaz çünkü süperegodur. Dünyayı kaçınılmaz olarak bir nefret örtüsü altında görür, onun gerçek Anlamını kaçırır. Değiştirmek istediği nesne onun kendi içinin rengini taşır, ve kötülük onunla çelişen herşeyin üzerine yayılır. İdeolojinin Kötülük algısı gerçek Kötülükten daha geniş bir alanı kaplar.

İdeolojinin Ruhbilimi

Süper-ego herşeyin yargıcıdır. Kötünün olduğu gibi İyinin de. Yetersiz de olsa, giderek kendisi bir hiç de olsa, yargılamaksızın yapamaz, çünkü kendinde Yargıdır. Bireylerin davranışlarını, duruşlarını, sevdikleri ya da sevmediklerini, beğendikleri ya da beğenmediklerini yargılar. Bu onu bir futbol çılgını olmaktan çok ideolojik militan olmaya uygun kılan yanıdır.

İdeolojinin Ruhbilim ile ilişkisinin kurulması bile doğrudan doğruya onda bilinçsiz bir yanın olduğunu imler. Ama bu bilinçsiz yan hiç kuşkusuz içgüdüsel değildir, çünkü insan içgüdüsünde bile hiçbir zaman salt doğal bir varlık değildir. İdeolojide bilinçsiz yan "bilinçsiz" kavramının kendisinin bir anlatımı olan bilinçsiz Saldırganlık ve Nefret duygusu ile bağlıdır.

Haksızlık Duygusu — Hakkın çiğnenmiş olması Duygusu — aynı zamanda en büyük Nefretin, gerçekte saltık Nefretin kendisidir. Hak Tinin Varlığı ile birdir, öyle ki Hak olmaksızın Tin yoktur. Ve Haksızlık kavramının İstenç ile ilgili bir belirlenim olması ölçüsünde, Haksızlık dolaysız, doğal, ilk biçiminde Mülkiyete, Benin olana, Benin kendisine yapılan Haksızlıktır. Mülkiyet, salt kavramında düşünüldüğünde, İstencin ilkin duyunçsuz bir belirlenimidir ve bu istenç biçimi için moral nitelik ilgisizdir, henüz bir moral yargı konusu değildir. Mülkiyet Ahlakı önceler, ya da genel olarak ahlaksız ya da duyunçsuz olandır. Ama buna karşın Duyuncun İstencin temeli olması ölçüsünde Mülkiyet de en sonunda Duyuncun, ussal İstencin denetimi altındadır ve bu edimsel olarak böyledir. Moral karakter gelişir gelişmez Mülkiyet dolaysız istenç olarak birincil olmaya son verir. Adam Smith ve benzer olarak Karl Marx insanı bu sınırsız, denetimsiz, birincil Mülkiyet kategorisinin terimlerinde görürler; "altyapı," "görünmez el" vb. gibi kavramsız eğretilemeler altında Mülkiyet ilişkileri alanının bütün bir insan varoluşu için belirleyici olduğunu kabul ederler. Gene de Mülkiyet bütün bir tarihsel insan varoluşunda hiçbir zaman birincil belirleyici olmamıştır — ne bir kabilede, ne de herhangi bir imparatorlukta. Marxizm (ya da Tarihsel Materyalizm) Mülkiyeti tıpkı bir ideoloji olarak Anamalcılık gibi birincil belirleyici olarak kabul eder. Böylece onu tüm kötülüğün kaynağı ve öyleyse tüm kötülüğün çözümü olarak kabul eder. Bu öncül Marxizmi bütününde İstencin ve Duyuncun ortadan kaldırılması gerektiği çıkarsamasına götüren şeydir.

İdeolojinin yokedici Şiddet gereksinimi İstenç ile bu özsel ilişkisine bağlıdır. Mülkiyet dışsal Şey değil ama dışsal Şeye yatırılmış ve onda tanınan istenç, bir insan ilişkisi biçimi, bir İstenç belirlenimidir, ve ancak bir İstenç değişimi yoluyla ortadan kaldırılabilir. Mülkiyetin hedef alınması genel olarak İstencin hedef alınmasıdır. Yokedilmesi zorunlu olan şey dışsal Şey değil ama genel olarak İstençtir.

IL PORTIERE DI NOTTE. İdeoloji yüceltmedir, libidonun hedefinden saptırılmasıdır. İdeoloji için erotizm onun Realitesinin İdaliteye yaklaşması ile ters orantılıdır.

Süper-ego ya da ego-ideali bu yüksek ve üstün ölçünlerinden ötürü kendisi tüm Duyuncun ve İstencin üstündedir, çünkü bunlar, Karl Marx'ın yargıladığı gibi, burjuva önyargılardır. Üst-ben böylece varoluşun saltık yargıcıdır: Ondan başka kim bütün bir Tarih hakkında plan yapabilecektir? Ve ondan başka kim tek tek her bir Birey, her bir Ulus, her bir Devlet hakkında, giderek bütün bir Dünyanın yazgısı konusunda dönüp kendi tekil bilincinin derinliklerine bakarak saltık hükümler verebilecektir?— öyle ki bu ideal amaçtan ve onun araçlarından en küçük bir uzaklaşma bile ihanet olarak görülür ve gerektiği olarak cezalandırılır. İdeolog aşağı yukarı tanrısal bir kişiliktir. Varoluşun moral yargıcıdır. Ütopya ondan sorulur. Bu ideoloğun idealitesidir. Ama realitede en çoğundan ancak ona çeşitli derecelerde yaklaşan durumlar vardır. İdealiteye hangi ölçüde karşılık düşüyor olursa olsun, ideolog moral olarak öylesine yüksektir ki, bu onu kendi erdemsizliklerinin de üzerine yükseltir ve yeryüzünde onun yargısından kaçabilecek hiçbirşey yoktur. Onun egosu

karşısında, Varoluşun kendisi bir Suçtur. Giderek Ahlak, Yasa ve Dinin kendileri — yine Karl Marx'ın dediği gibi — burjuvazinin egemen düşünceleridir. Amu tablonun evrik evreni de vardır ve bu narsissizmin gerçeği paranoyadır, çünkü korktuğu şey, ona düşman gördüğü şey kendi noktasal üst-Beninin Başkası, herşeydir. Bunda kendisi saltık suçludur.

Bilinçsiz Suçluluk (ya da Saldırganlık ya da Nefret) duygusu kendini yöneltecek başka hedefler bulamadığı düzeye dek ideolojinin hizmetine girebilir. Bunda ideolojinin kendisi tüm sözde moral değerinin gerçekte tam tersine Duyunç ile, bilinçli, ussal moral yargı ile bir çatışma olduğunu gösterir, tıpkı süper-egonun sözde moral ve törel idealinin ve yüksekliğinin özsel olarak bilinçsiz ve dürtüsel olmasının o süper-egonun kendisinin Duyunç ile, İyi ve Doğru olanla çatışma içinde olduğunu göstermesi gibi. Süper-ego yalnızca bir ego-ideali olduğu düzeye dek moral yargı görünüşünü taşır. Gerçekte yalnızca yokedici, bilinçsiz bir dürtüdür. İdeolojinin hedeflerinde ussal olmadığı düzeye dek, ussal bir İstencin desteğinden yoksun olduğu düzeye dek, aslında özgür İstencin kendisini ortadan kaldırmayı hedeflediği düzeye dek, ideoloji bu amacına ancak bilinçsiz saldırganlığın anlatımı olan Zor ve Şiddet yoluyla ulaşabilir. İdeolojiye özünlü Zor etmeni saltık olarak irrasyonel, ölçüsüz bir yoketme çılgınlığıdır.

Şiddet insanı Doğaya bağlar, doğallaştırır. Ama insanın Şiddeti Doğanın, içgüdünün Şiddeti değildir. İnsanda Şiddet bilinçsiz saldırganlık dürtüsünden doğar ve İstenci belirler. Bu nedenle, Usu yenen Dürtü olduğu içindir ki Şiddet moral imlem kazanır.

Politik düzlemde, İdeolojinin özsel bileşenlerinden biri bu bilinçsiz saldırganlık etmenine bağlı sürekli Düşman gereksinimidir. İdeoloji kavramı gereği saltık Nefret içerir, çünkü moral aşırılığından ötürü en yüksek dereceye yeğinleşmiş İstenç karşıtlığıdır. ideoloji kendi için moral olarak en yüksek, giderek yücedir ve din bile onun için bir afyondan daha öte anlam taşımaz, ve felsefe boşinancın hizmetindedir. (Din hiç kuşkusuz afyon olarak kullanılabilir, ve felsefe de. Ama böyle kötüye kullanılan din Din değildir, ne de felsefe Felsefedir.) Yine, İdeoloji bir Kurtuluş programı olduğu için, bu yanından da zorunlu olarak Kavga yoluyla bir Düşmandan özgürleşmeyi hedefler. Ama Kurtuluşun kendinde olmaması ölçüsünde, İdeoloji için Düşman da kendinde değil ama onun içindir; yani yaratılır, ve bu zorunludur; Düşmanın gerçekten Düşman olup olmadığı, var olup olmadığı önemsizdir — Yahudi, Slav, Burjuva, Revizyonist, ya da Troçki, Kamanev, Zinoviev ve başkaları olabilir. Ortadan kaldırılacak bir Düşman olmaksızın ideoloji anlamsız, heyecansızdır, uyuşur ve silinir. Duygusal olarak, Nefret olmaksızın, bir yoketme itkisi olmaksızın ideoloji güdüsüzdür, enerjisizdir. Nefret — sürekli Nefret — kendini ruhsal olarak bilinçaltına, bir üst-egoya, süper-egoya bağlar. Bu üst-ben, bu üstünlük ideali aynı zamanda genel olarak bilinçsiz bir suçluluk, böylece cezalandırma ve saldırganlık duygusudur — hedefi dışarıda ya da içeride olabilir, kişinin kendisine yönelebilir. Onun için "genel olarak suçlu," ne olduğunu bilmediği bir Düşman vardır, ve politik boyuta aktarıldığında, bu patoloji için aslında onun normlarına uygun düşmeyen düzenin kendisi bir suç olarak görünür. İdeolojinin despotik artık olma karakteri üst-benin kendisinin yine yetkeci-despotik kültürlerin evrensel bir ego bileşeni olması olgusuyla birlikte gider. İdeolojinin bu bilinçsiz bileşeni bilinçli olarak kendini Güç İstenci olarak sergileyen şeydir. Güç İstenci ussal değil, dürtüseldir. Ve İdeolojinin İnsanlığı kurtarıcı değil ama tam tersine yokedici olduğunu göstermiş olması yalnızca eylemin beklenmedik ve sorumluluğu reddedilebilecek bir sonucu değildir. İdeoloji özsel olarak yokedicilik üzerine dayanır — yokedilecek olanın Sınıflar mı yoksa Irklar mı olduğu ikincil bir sorundur, ideolojik megalomanya için bu terimler geçişlidir.

Kapitalizm Bir Toplum Biçimi Değil, Bir Tarihsel Evre Değil, Bir İdeoloji Biçimidir.
Aynı zamanda bir moral yetersizliğin kendini ekonomik düzlemde anlatış yollarından biridir. Geçici

olandır. Kapitalizm bir ideolojidir, ve bir ideoloji olarak Devleti ussal genel-İstenç ile karşıtlık içinde usdışı tikel bir İstenç biçimi ile uyum içinde örgütleme programıdır. Kapitale karışılmamalı, kendi çıplak mantığını engelsizce ve sınırsızca izlemesine izin verilmelidir. O zaman herşey iyi olacaktır, çünkü Görülmez El vardır. Bu görüşün Adam Smith ve David Hume gibi İngiliz düşünürlerinde başat olduğunu görürüz. (Bu adlar burada görgücülüğün hangi politik eğilime yönelik olduğunu göstermelerinde anlamlıdırlar. Ayrıca İngiliz Deizminin bu program için gereken özel Duyunç eksikliğini sağladığını çıkarsamak güç değildir). Kapital ilke olduğu zaman, İstencin birincil güdüsü yapıldığı zaman, Duyunç silinir. Ama gene de bunun olanaksız olması, insanlığın ne olursa olsun duyunçsuz olmasının olanaksız olması ölçüsünde, Kapitalizm de tüm başka ideolojiler gibi bir Ütopya ya da bir Distopyadır.

Yurttaş Toplumu Duyuncun Toplumudur — ama, bildiğimiz gibi, Duyunç gelişen, büyüyen bir yetidir, tıpkı estetik ve entellektüel yetilerimiz gibi. Gelişmekte olmak gelişmemiş olmaktır. Ve Özgürlük, Ussallık, Törellik insan varoluşunun büyüme dinamikleridir, onun Doğadan Tine, Hayvandan İnsana ulaşma sürecinin saltık olarak gelişme isteyen gizillikleridir. Yurttaş Toplumu tam olarak bu ereksel değişimin kendisidir, bir Süreçtir. Bu düzeye dek onun henüz kendini öyle gösterdiği gibi bir benciller, yabancılar, giderek düşmanlar kitlesi olarak kalacağı görüşü sözde liberalizm ama gerçekte materyalizm olan bir ideolojinin ön-yargısı, aslında varolma koşuludur. Kapitalizm Kapitalin İstencidir. Bu kör dürtünün karşısında kendinde her insanda bulunan Duyunç vardır. Ama yalnızca Yurttaş, yalnızca özgür Birey bu yetisinin bilincinde olan, onu uykusundan uyandırmış olan insandır. Ve Yurttaş kavramı Duyunç Özgürlüğüne yetenekli biricik politik kavramdır.

(Kapitalizmin konu üzerine tutarlı görüşü bkz. Milton Friedman's Defense of Child Labor.)

Amerikan Düşünün kör noktasında yaşayan küçük bir kız; 9 Şubat 1910; 12 (ya da 10) yaşındaki Addie Laird (Card); Vermont'ta bir dokuma fabrikasında eğirici. (è) Bir demokratik Yurttaş Toplumunun henüz büyümemiş Duyuncu onun kendi realitesinde Evrensel İnsan Haklarının olduğunu ve bunların çiğnendiğini bilmiyor, duymuyordu. Amerikalı insandı, ve her insanın Duyuncu vardı. Toplum Lewis Hine'ın fotoğraflarının (è) da yardımıyla durumun gerçeğini algıladığı zaman "Çocuk Emeği Yasası"nı çıkardı, ve Adam Smith'in "Görünmez El" ve Karl Marx'ın "Altyapı" dediği şeye karşın daha da iyilerini çıkarmayı sürdürdü. (ADDIE CARD)

"Because of a Lewis Hine photograph, Addie Card became the poster child of child labor. ... To keep her hair from the frame's hungry grasp, it is pulled tight and pinned in a style befitting a grown woman. A few wispy strays float around her head like a halo. The elements of her face seem perfectly proportioned: the delicate nose, the small ears tucked back, the curve of her lips, the puff of her cheeks. She is a painter's dream. Or a photographer's." è

Yurttaş Toplumunun Duyuncunu Uyandırmak

Addie Laird 2 yaşında annesini yitirdi ve 8 yaşında fabrikaya işe gönderildi. (Bobinlere ulaşabilmesi için bir sabun kutusunun üzerine çıkması gerekiyordu.) Addie'nin izi ancak 1990'larda bulundu. Sonradan Pat adını aldığı ve iki kez evlendiği ve iki kez mutsuz olduğu, 94 yaşında öldüğü öğrenildi. Laird'ın fotoğrafını da çeken Lewis Hine 1908'den 1918'e dek "National Child Labor Committee" için Amerika'da Çocuk Emeğinin durumunu yansıtan sayısız belge üretti. Hine'ın sanatı insanı hiçbir zaman küçük düşürmez; onu en dayanılmaz durumlarında bile aşağılamaz; tersine, kültürün en altına düşmüş olsa bile insanın ruhunda parlamayı sürdüren Güzelliği yakalar, dışsal dünyanın dayanılmazlığı ortasında bile yitmeyen soyluluğu bulur ve yüceltir. Hine'ın yapıtları

Estetikten ve Ahlaka ulaşır, Güzel Sanatın insan Duyuncu üzerinde nasıl etkili olabileceğini, o iç duyguyu nasıl güzelleştirebileceğini gösterir. (Bkz. Timeline of children's rights in the United States.)

Addie Laird'ın bir çift ayakkabısı vardı ve onları Kiliseye giderken giyiyordu. Kirlenmesinler diye fabrikaya onlarla gitmiyordu (è). Kuzeyde, Vermont'ta havalar yılın ancak birkaç ayı sıcaktı. Büyük olasılıkla kazandığı çok az parayla şekerleme almasına izin yoktu. Ama milyonlarca Amerikalının duyunçlarının uyanmasına yardım eden bakışları yaşamın yalnızca şekerleme olduğunu düşünen yetişkinlerin bakışlarından daha büyüktü.

Lewis Hein'ın yaptıkları Karl Marx'ın öğütlerini dinleyen Bolşeviklerin Rusya'da aldıkları sonuç ile hiçbir karşılaştırmayı kabul etmez. İki durum birbirinin karşıtıdır. Tahminlere göre, Bolşevik rejimi altında Lenin'in ölümüne dek geçen dört yıl boyunca Rusya'da iç-savaştan ve büyük ölçüde ona bağlı olan açlıktan ve hastalıktan yokolan insanların sayısı dört milyon kadardı. Bu Özgürlük ve Despotizm arasındaki ayrımdır.

İdeoloji Devlet Değil, Devletin Yokluğudur

Kısa tarihinde kıtlıktan kırılan ve düşmanı ABD'nin buğdayı ile beslenen SSCB'de üretici güçler sınırsızca gelişmek yerine sınırsızca gerilediler — hırsın terbiye edilmesi yerine İstencin kırılmasını öğreten Marxist doktrin gereği. İdeoloji kendini üretici değil ama yokedici Nefret anlatımlarında tanıtladı. SSCB bir polis, bir korku, bir erdemsizlik örgütüydü — bir Mafyadan daha iyi ya da daha kötü olmamak üzere. Tıpkı Nazizm durumunda olduğu gibi, istenci bir Terör istenciydi. Dış politikası da Detant üzerine, bir Terör dengesi üzerine kuruluydu. Ve gene de despotik entellektüel tarafından övüldü, yüceltildi, uğruna ölündü. Ve gene de nihilizmi aklamak için neden değildi.

Ekim Devriminin 50'inci yıldönümünde ideolojinin gerçek başarısı sergileniyor: Nefret. — Öz kendini gizlemez, gösterir. Görüngünün gerçek değerinde anlaşılmamasının nedeni Özün kendini gizlemesi değil, ama hermeneutiğin yalnızca yorum yapması, kategorileri gerçek bağıntıları içinde kavrayamamasıdır. — Yasasız despotik rejimin birincil güdüsü bir yoketme dürtüsü olan Nefrettir. Birincil olması güdülerin güdüsü olması demektir. Bu Tinde barış, güvenlik, huzur, mutluluk yoktur. Bir evrensel panik havası içinde "iyi" güdüler yalnızca yitip giderler. İdeolojik devlet ancak bir Partiye devlet denebileceği düzeye dek devlettir.

İdeoloji ussal İstenç değil, ama usdışı İstenç ya da Dürtüdür. İstenç Özgürlüktür; İdeoloji ise Despotizm. İdeolojinin Devlete karşı bir savaşım olması ölçüsünde, İdeoloji ancak daha şimdiden Devlet olmaya son vermiş Devletleri devirebilir. İdeoloji Yasayı çiğner. Bu Yasanın olmaması demektir. İdeoloji İstenci çiğner. Bu İstencin olmaması demektir. İdeoloji ancak ve ancak kendisi Yasa bilinci olmadığı için ve Özgürlük bilinci olmadığı için Yasayı ve İstenci çiğneyebilir. İdeoloji ancak ve ancak Yurttaş Toplumunun oluş sürecinde, Yasa İstencinin henüz güçlü olmadığı, henüz Devletin sağlamlaşmadığı bir politik çözülüş döneminde ortaya çıkabilirdi. Aynı zamanda İdeoloji tek bir İdea çevresinde yoğunlaşmış bir despotik entellektüeller kastını gerektirir. Bu düzeye dek İdeoloji modern bir fenomendir. Ama aynı zamanda ön-modern kültüre, henüz Özgürlük İstencinin uzağında duran despotik bir halka gereksinir — modern İşçi Sınıfına değil, ama despotizmin başlıca alanı olan Köylülüğe.

Yurttaş Toplumu kendi kavramı gereği hiçbir zaman ideolojiye gereksindiği desteği vermez. Bu nedenle ideolojinin yalancı da olsa bir varoluş bulabileceği biricik bilinç alanı İstençsiz, Özgürlüksüz Doğu tinleridir. Rusya ve Çin ve bunların uydularında yer alan şey gerçekte ideolojik rejimlerden çok eğitimsiz halkların desteğinde olan aşırı ölçüde kaba saba tiranlıklardır. Öte

yandan Almanya'nın İdeolojiye yenik düşmesinin zemini I. Dünya Savaşından sonra müttefikler tarafından Almanya'ya dayatılan koşulların dayanılmazlığının yanısıra, toplumun henüz Yurttaş Toplumu karakterini kazanmamış olmasıdır. Aynı zeminde, Güney Avrupa ülkelerinde de ideolojiler Protestan Kuzeyin tersine her zaman Devleti yıkma noktasının çok yakınında olmuşlar, İtalya'da ve küçük ölçüde de olsa başka yerlerde amaçlarına ulaşmışlardır. (Bu nokta Katolik ve Ortodoks Hıristiyan kültürlerin Devlet ile ilişkileri bağlamında daha sonra çözümlenecek.)

Değişimin yolunda olan bilinç henüz değişmiş değildir. Modern toplumu modern yapan, yeni yapan şey sürekli olarak eskimesi ve sürekli olarak bu eskiliği ortadan kaldırması, sürekli olarak yenilenmesidir. İstenç ancak bu süreçte özgür, ama henüz yalnızca özgür olabilmek için özgürdür. İdeoloji yanlış Özgürlüktür, ırk, sınıf, ulus vb. gibi sonlu, kendileri geçici kategorilere göre belirlenen İstençtir. İnsanlık edimsel olarak bu sonluluklara göre bölünmüştür, ve bu düzeye dek Dünya Tarihi devletler, uluslar, halklar vb. olan sonlu bireyselliklerin Savaş alanlarıdır.

Bu dağılmışlık zemininde, dünyanın politikasının temel kategorisi Korku, ona bağlı yabanıl Nefret ve en sonunda Nükleer yokoluş riskidir. Dünya Tini henüz bir Topluluk değildir, henüz Gerçek değildir. Bir ulusun, bir sınıfın, giderek bir ırkın vb. tikel sonlu belirlenimi üzerinde Birlik istemek — ki İdeoloji tam olarak böyle şeyleri ister — insanlığın gerçek evrenselini, sınırsız, sonsuz Topluluğunu reddetmektir. İdeolojinin gerçeği tam olarak bu Ereğe karşı kavga içinde olmak, Tarihi Tinin herhangi bir sonlu şekli içinde dondurmaktır — bunun ilkesi ne olursa olsun. Nazizmin Irk İlkesi tinsel bile değil, doğaldır, hayvansaldır. Marxizmin ilkesi özdekseldir. Doğanın da altıdır. Her ikisinin kendi ilkeleri tarafından belirlenen sözde törel programları vardır. Ama ikisi de insan-altıdır. Hangisinin daha kötü olduğu gibi bir karşılaştırma Usun değil, yalnızca dışsal olanla ilgilenen, Özgürlüğü Kapitalizm olarak, Liberalizm olarak ve bunu Tarihin sonu olarak gören Anlağın sorunudur.

İdeoloji ve Devlet

İdeoloji modern Devletin, Yurttaş Toplumunun Oluş sürecine özgü bir olgudur. İdeoloji despotik niteliği gereği Yurttaş Toplumunda, özgür bireylerin İstencinin egemen olduğu toplum biçiminde olanaksızdır. Bu Toplum Biçiminin gelişmişlik düzeyi ile orantılı olarak, ideolojik despotizm kendini önemsizliğe ve etkisizliğe indirger. İdeoloji henüz Yasa bilincinin egemen olmadığı, bireylerin henüz Yurttaşlık bilincini kazanmadıkları, Devletin henüz ussal genel İstenç olmadığı bir geçiş evresinde zemin bulur.

Bu gelişim sürecinde bireysel ve toplumsal bilinç bir yandan Özgürlük kavramına uygun olarak yeniden biçimlenirken ve tüm törel realite bu biçimi kazanmanın yolundayken, öte yandan henüz büyük ölçüde despotik bir politik ve kültürel artık bilinçlerde varolmayı ve despotik bilinçte kendini yeniden üretmeyi sürdürür. Geçiş eskinin ve yeninin savaşım içinde birarada varoluşudur.

Alman Yargıçlar Berlin'de Devlet Opera Evi'nde ayakta durarak ve Nazi selamı vererek Hitler'e ve Almanya'ya bağlılık Andı içiyorlar (1 Ekim 1936). Nazi Almanyasında Özel Tüze yürürlükteydi. Ama bunun dışında Yasanın yeri Partinin keyfi istenci tarafından alındı. Yargıçlara "sağlıklı halk duygusu"na ("gesundes Volksempfinden") başvurmaları salık verildi; 1934'te ihanetlere ve özel "politik davalara" bakmak üzere "Halk Mahkemeleri" ("Volksgerichtshof") kuruldu. Polis gücü Tüzenin denetiminden çıkarıldı. Eğer Yasa ve Devlet arasında bir bağ, bir Logos varsa, Nazi Almanyası görünürde bile bir Devlet değildi.

Yasanın gerçeği evrensel İstenç olmasıdır, ve bu soyut biçimi ile ilkin bireyin ve halkın alışmış oldukları algı biçiminin dışındadır ve kişisel Egemenden ve onun buyruklarından bütünüyle başka

bir tinselliktir. Despotik bilinç biçimi tinsel Evrenseli değil ama fiziksel Bireyseli tanır, böylece yalnızca despotun Buyruklarına boyun eğmeyi bilir ve bu eğitimsiz doğal bilinç için Genel İstenç gibi, Evrensel İnsan Hakları gibi tüm bireysel olumsallığın ve özencin üzerinde duran ussal ilkeler henüz kavranabilir değildirler. Onun için fazla metafizikseldirler. Despotik bilinç için Devletin İstenci yalnızca bir dayatmadır, ve dayatma ancak Zor ve Şiddet yoluyla olduğu için, dayatmayı yenmek ancak daha büyük Zor ve Şiddet yoluyla olanaklıdır. İdeoloji için Devlete karşı şiddetin gerekçesi yalnızca kötü devletlerin, henüz Kavramlarına karşılık düşmeyen yarı-devletlerin türesizliğinde değil, ama genel olarak Devletin bir baskı aracı olarak görülmesinde yatar. Ussal Yasa olarak Devlet Yurttaşın eşit ölçüde ussal İstencidir. Bu düzeye dek Devlet onun için yabancı birşey olmak bir yana, tam tersine onun Özgürlüğüdür. Bu kavrayışı Devlet kuramını olgulardan, ve hiç kuşkusuz kötü olgulardan türeten pozitivist bilinçten henüz uzaktır. İdeoloji ve onun entellektüel Partisi bu kavrayış geriliğinde buluşurlar.

İdeoloji Devleti reddedişinde aynı duyusal, giderek materyal bilinç düzleminde durur ve Devlet Kavramını pozitif devletten, varolan devletlerden ayırdetmeyi bilmez. Tarihsel Materyalizm Devleti bir tinsellik olarak, bir İstenç anlatımı olarak değil, ama özdeksel birşey olarak, en azından özdeksel sandığı Altyapının bir türevi olarak görmek zorundadır. Ve gerçekten de öyle görür. İstenç ve Özgürlük Kavramları, ve bu Kavramların saltık Birliği tarihsel materyalizmin materyalist düşünce alanının dışında yatar.

Modern Devlete geçiş Avrupa'da yüzyıllara yayılan bir Şiddet süreci olarak yaşandı. Devletin gerçek ussal biçimi için hazır belirlenimler yoktur ve despotik toplumların ve despotik devletlerin kendilerinin Devletin yeni şeklini Tarihin kendisi olan bir süreçlerde yaşayarak belirlemeleri gerekir. Arkadan gelenlerin işleri göreli olarak daha kolaydır, çünkü Evrensel İnsan Hakları, Demokrasi gibi kavramları yeniden üretmeyecek ama yalnızca ödünç alacaklardır.

Çar II. Nikolas, Çariçe II. Alexandra Feodoravna ve çocukları, 1914. Rusya 1905 Devriminden sonra ilk kez bir Duma, bir Meclis kazandı ve Çarlık istenci Devlet olmada tekelini yitirdi. Toplum Yasama sürecine en azından ortak olmanın yoluna girdi. Çarlık İstenci Devleti gönüllü olarak Toplumun İstencine bırakmadı ve 1917 Şubat Devriminde zor yoluyla ortadan kaldırıldı. Ama Rus İstenci bir Devlet olmayı başaramadı ve bir Partinin terörüne teslim oldu. Parti altında varoluşun, bu saçmalığın barbarlığının gerçek ölçüsünü ancak Çarlık Rusyasının bu rejimin yanında uygar görünmesi verebilir.

Bolşevizm: İstenci Ezen İstenç;

Nazizm: Doğa Durumuna İstenç

İdeoloji ancak kendi özgürlüğünden vazgeçecek bilinci — daha doğrusu böyle bir şey usdışı olduğu için, Özgürlük saltık olarak vazgeçilemez olduğu için —, ancak despotik bilinci yakalayabilir. İdeoloji ancak İstençsizlik böylece ancak Devletsizlik durumunda Devletin yerini ele geçirebilir. İdeolojinin Yurttaş Toplumunda olanaksız olması, ancak kıyısal bir ayaktakımı davranışı olmaya indirgenmesinin nedeni bu Toplumun bundan böyle salt İstençsiz bir Halk olmanın ötesinde modern ussal İstencin bir belirlenimi olmasıdır.

Nazizmin ulusal bir enerjikleşmeye, ve Bolşevizmin evrensel bir çöküntüye götürmesinin zemini birincinin bölümsel olarak özgürleşmiş bir nüfus üzerine, ikincinin büyük ölçüde Çarlık-Serflik kültürünün kalıntıları üzerine dayanmasıdır. Nazi İdeolojisi modern kültürdeki despotik artığa, henüz özgürlük bilincine yabancı kitle bilincine anlatım verdi. ve Germanik İstenci ırk idealizmi ekseni çevresinde yoğunlaştırdı. Bolşevizm bir serflik okyanusunun ortasında özgürleşmenin,

modernleşmenin yoluna henüz girmeye çabalayan zayıf bir İstencin ve Duyuncun kendi kendisini ezmesiydi. Nazizm doğal İstencin, ırk İdealizminin anlatımıydı. Bolşevizm İstencin kendisini reddeden İstenç, Özgürlüğü ortadan kaldırmaya yönelmiş negatif bir İstençti. Özgürlük anlatımları olarak Mülkiyet, Aile ve giderek Yasa ve Devlet bile bu despotizmin evrik evreninde kölelik belirlenimleri olarak göründü. Duyunç Özgürlüğü, inanç özgürlüğü materyalist ilkenin kendisi gereği a priori yanlıştı. Birinciyi, Nazizmi yenebilmek için derme çatma da olsa insanlığın üretebildiği tüm erdemi seferber etmek zorunlu oldu. İkincisi, Bolşevizm ya da Ortaklaşacılık kendi ile çelişki olarak kendi içinde çöktü, kendini yoketti. Gerçekte Bolşevizm daha şimdiden istençsiz bir tini bir kez daha felç edilmesi, Çarlık ruhunun da gerisine düşülmesiydi. Sınıfların değil, kitlelerin kendilerinin yok edilmesinde sonuçlandı. Nazizm ateistik olduğu, Hıristiyan olmadığı için, anti-Semitizmi yalnızca Volkun dinsel önyargılarını kendi için duygudaşlığa dönüştürmede kullandı. Nazizm Hakkın yerine Gücü, Yasa İstencinin yerine Dürtüyü geçirdi ve doğal ırk ilkesi ile uyum içinde Almanya'yı bir tür Doğa Durumu içine soktu. Nazizmin ırk ilkesinin hedefi yalnızca tikel inanç ve kültür kümeleri değil, ama Aryan olmayan, üstün Irka ait olmayan bütün bir insanlıktı (Batı bütün bir anti-Semitizmini Nazizmin üstüne atarak hiç kuşkusuz sanal ve bu yüzden geçici bir rahatlama dönemine girdi.). Nazizm Irk ilkesine uyarladığı programı zemininde, Değişime modernliğin bütün bir kazanımları ile, ve kör tutkunun bütün bir enerjisi ile girdi — V2leri ile, nükleer bomba projeleri ile, modern çağın bütün bir teknolojisi kendini gönüllü olarak ideolojinin hizmetine sundu. Teknoloji Martin Heidegger'in inanmayı istediği gibi özerk değildi. İdeoloji ilkenin istencidir, keyfi bir tiranın eğitimsiz, kültürsüz geri bir halk desteğindeki despotizminden bütünüyle ayrı birşeydir. Rusların, ve daha sonra Çinlilerin yaptıkları şeyin giderek ideolojinin kendisine bile uygun düşmemesinin nedeni budur. Bu gelenekçi gerilik tinleri modern ideolojiye a priori yeteneksizdir. Gereken despotik bileşen olsa da, ideolojik bir programı gönüllü olarak yerine getirecek bireysel istenç etmeni eksiktir.

Nazizm saf tarihçiliğin sandığı gibi tek bir kötü insanın, Hitlerin şeytanca dehasının yaratısı değildir. Sevecen Baba imgesindeki Führerin yanısıra dişil ilke olarak Volk ve sadistik oğul olarak NSDAP (Ulusal Toplumcu Alman İşçi Partisi) Nazizm olgusunun özsel kıpılarıdır. Nazizm ona yenik düşenlerin sanmayı istedikleri gibi birkaç çapulcunun komplosu olmanın tersine, Germanik Tinin tüm kültürel boyutlara yayılan öylesine hırslı ve tutkulu bir atılımıydı ki, daha sonra kendileri Süper Güçler olacak olan SSCB ve ABD'nin ve geri kalan bağlaşık kuvvetlerin ortak güçlerini karşısına aldı. Gerçekte bir klan Tininden daha ötesinin anlatımı olmayan bir gücün bütün bir dünyayı hafife alması ve ülkeleri birer birer ve göz açıp kapayıncaya dek ele geçirmesi yenilenlerin gururunu okşayacak olandan daha soğukkanlı bir açıklamayı gerektirir. Nazizmi Alman halkının bütünü ile eşitleme ve böylece kültürü doğal-ırksal etmene bağlama tutumu (Goldhagen, Hitler's Willing Executioners) ironik olarak kendisi ırkçılığa, genetik bir bakış açısına, kalıtsal bir karakter, bir tür doğuştan despotizm varsayımına dayanmak zorundadır. Tam tersine, Nazizm hormonal birşey değil, ama baştan sona Tarihin belirli koşullarının zorunlu vargısıydı, Dünya-Tininin kendisinin zamanı gelmiş bir çıkarsamasıydı ve ona katılanların kendileri neye belirlendiklerini anladıklarında çok geç kalmış olacaklardı. Nazizm bireysel istenci kendi özel-doğal ilkesi doğrultusunda sonsuz ölçüde özgür bıraktı, Ulusun karakterinin kendini tüm boyutlarında ve tüm çıplaklığı ile sergilemesini sağladı: Üstünlük ve yükseklik edimsel olarak elde edildi. Üretimde, Ekonomide, Teknolojide, Sporda, Askeri Güçte.

Ama doğallığın ve dürtüselliğin bu dizginsiz salıverilişi Germanik Volkun tüm başka halklara Düşmanlığının da derinden duyumsanmasıydı. Narsissizm her zaman Paranoyanın öteki adıdır.

Ulusun tüm başka Uluslarla ilişkisi kendinde Düşmanlık ilişkisidir. Dostluk yalnızca Düşmanlığın öteki yüzüdür. Nazi despotizmi Almanlar için öz-dayatımlıydı ve böylece onlar için dışsal bir baskı olarak görünmedi. Almanya'nın sınırları 1941 yılına, Savaşın ortalarına dek iki yönde de açıktı. Üstün ırk, üstün ulus ilkesinin doğal bilinç tarafından kabul edilmesi ne zor yoluyla olanaklıdır, ne de zoru gerektirir, çünkü ulusal karakterin bir bileşenidir. Komünistlerin Nazi despotizmine karşı çıkışları yalnızca onun kendi despotizmleri olmamasına bağlıydı ve Sosyal Demokrat Parti güçlü Nazi militanlığı karşısında çok zayıftı. Onu doğru yola çevireceklerin yokluğunda, Volk tarihte olmanın, önemli olmanın, tanınmanın heyecanı içindeydi. Gurur duygusu evrensel olmuş olmalıdır. Bu her doğal bilinçte bulunan ulusalcı eğilimin İlkeye, en önemli olana yükseltilmesi için Almanya'ya Birinci Dünya Savaşından sonra dayatılan koşulların ağırlığını düşünmek yeterlidir (tıpkı Osmanlı İmparatorluğuna dayatılan koşulların kabul edilemezliği ve edilmemiş olması gibi). Bunun dışında, yine kalıtsal değil ama kültürel olarak, Almanlarda ideolojinin gerektirdiği tüm etmenler hazırdı: Boyuneğme, disiplin, ödev duygusu, titizlik. Protestan törellik ideoloji için başka her törellikten çok daha uygundu. Nazi Kültü tüm bireysel çekişmeyi ve türlülüğü bastırarak bir tür boşinanç özdeşliği ve uyumu yarattı. Weimar Cumhuriyetinin uyuşturduğu sanatçılar, bilim adamları, felsefeciler — tümü de özlemleri olan sonsuzluğu bulmuş gibi yeniden dirildiler. Nazi Almanyası yalnızca V-2, U-Boot, Autobahn, Volkswagen gibi yeniliklerin yaratıcısı olmakla kalmadı, ama işsizliği ve enflasyonu da bütünüyle ortadan kaldırdı. Herbert von Karayan, Karl Jung, Werner Heisenberg, Martin Heidegger ve daha başkaları gibi yükseklerde yaşayan insanlar bu çılgın Volk Tininin yazgısını coşkuyla paylaştılar.

İdeoloji ve Yabancılaşma

İnsanlık barbarlıktan uygarlığa doğru özgürlük yolunda çabalarken, kimileri yabancılaşmaktadır. İnsanlık tarihsel, olumsal Kendisinden gerçek Kendisine doğru gelişirken, kimileri kendi kötü Kendilerinden de olmakta, gereksizleşmektedir. İdeolojinin a priori paranoyası onu Yabancılaşma olarak yaşanan duygu ile bağlar. Yabancılaşma kendini ilkin doğrudan Yokedicilik ve Nefret anlatımlarında göstermez, çünkü ilkin bir İstenç boşluğu olarak, bir tür isteksizlik olarak yaşanır, nihilistik bir çökmüşlük olarak, yaşama ilgisizlik olarak, Anlamın kaçışı olarak görünür. Bu bilinç için yaşamın ekseni, Anlamın kaynağı olarak gördüğü Tanrı ölmüştür. Ve Usunu da yitirmiş, çünkü onu Reden, Söylem, Metin, Simge vb. yapmıştır. Us Yitimi bir duygu yitimini getirir ve bundan böyle Başkaları sevilecek değil nefret edilecek kişilerdir, çünkü yabancılaşma ilkin budur. Yabancı, Başkası gerçekten de bir Sınırdır, Olumsuzlamadır, Özgürlüğün bittiği yerdir. Sartre'ın anlatımıyla, "Cehennem başka insanlardır." Başkası ayrıca İstenci tanınmayan, çünkü bilinmeyendir. Yabancının Özgürlüğü giderek tehlikedir. Kendine Yabancılaşma ise Ustan uzaklaşmada, Duygudan uzaklaşmada, moral çözülmede kalmaz, ama dürtüsel-içgüdüsel olana yaklaşmaya geçer. Nihilizm bir moral çöküş olarak insanı bir doğa-varlığı olmanın yakınına getirir. Varoluşçu-nihilist düşünürlerin (Heidegger, Sartre, Foucault ve daha başkalarının) insanlığı kitlesel ölçeklerde yokeden İdeolojilere etkin olarak, giderek coşkulu olarak katılmaları hiçbir biçimde raslantısal birşey ya da olmaması gereken bir yanılgı değildir. Usun reddedilişi, Duyuncun reddedilişi bilinçsiz bir Nefret duygusuna pıhtılaşmış İçgüdünün doğrulanışıdır. Bir Erek olarak, Anlam olarak Usun yitişini Tanrının ölümü olarak formüle eden Nietzsche bir ideoloji formüle etmemiş olmasına karşın, üst-insanın bakış açısından "Alles Gute ist Instinkt" diyordu. Usun yitişi insanı vakumda bırakmaz. Boşluk doldurulmak içindir.

Yabancılaşma bir insan doğasının, bir insan Özünün yokluğu görüşü üzerine doğar. Öz Düşüncedir, Ustur. Aynı Özü, Düşüncelerimizi deneyimden, a priori olanı a posterioriden türeten Görgücülüğün,

Özdekçiliğin, Bilinemezciliğin vb. bu aynı nihilistik vargıya ulaşmamış olması yalnızca bir düşünce tembelliğine bağlıdır. Bu sonuncular uslamlamayı gerektiği gibi ussal olarak sürdürmek yerine, dışsal ilkeler getirerek keserler. Örneğin Özdekçiliğin varoluşa, yaşama bir Anlam vermesi, İnsanlığı Kurtarıcı olmayı seçmesi altyapının mantıksal bir sonucu değil (ki Altyapı düşüncesinin kendisi insanı edilgin, köle kalmak zorunda bırakan boş bir metafiziktir), ama dışsaldır ve bu Anlam tutarlı bir düşüncenin mantıksal vargısı değil, tam tersine ruhbilimsel bir dürtünün düşünceyi yönlendirmesinin sonucudur. Hiçbir biçimde bir moral kaygının sonucu olmadığını Karl Marx'ın kendisi doğrudan doğruya bildirir: Ahlak, Din vb."burjuva önyargılardır." Reel Tarih bu duyunçsuzluğu yalnızca doğrulamıştır.

Brecht; Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü

Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü; Audra McDonald ve Anthony Dean Griffey

Tarihsel Materyalist ideoloji insan istencini tanımamasını, insanı özgür bir varlık saymamasını onu sorumsuz görmesinde de sergiler. Sorumlu olabilmek moral varlık olmayı gerektirir. İdeoloji için sorumlu olan Metadır, Altyapıdır, Kapitaldir, İnsanın Kendisi değil. İdeoloğun sorumluluğu insanın elinen alması gerçekte ideoloğun kendisinin de özgürlük bilincinden yoksun olmasıyla sağlanır. Brecht için de insan Altyapı tarafından belirlenir; ama Altyapı tarafından belirlenmek özgür olmamak, köle olmaktır. Bu mantık sömürülen ama sömürüldüğünü bile bilmeyen insanlığı bir kurtarıcıya, entellektüele bağımlı ve borçlu kılmanın da mantığıdır. Bu entellektüel kitlenin ahlakı, onun duyuncu olma savındadır. Özbilinçsiz, özgürlüksüz, istençsiz sayılan kitleler ancak bir kurtarıcı yoluyla, dışsal bir ahlak ve sağduyu ve iyilik yoluyla kurtarılabilirler. Brecht'in aşağıdaki dizesi onun Das Kapital'in esini altında türettiği insan ve insanlık görüşünü betimler, çünkü anlatımın nesnesi yalnızca bir sınıf, burjuva sınıfı dediği şey değil, bütün bir Mahagonny kentidir. Mahagonny'de yaşanan şey Metayı bütün bir modern toplumun belirleyicisi sayan Das Kapital'de koşutunu bulur:

Erst kommt das Fressen / İlkin tıkınma gelir

Dann kommt die Moral. / Sonra gelir Ahlak

(Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü / Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny) (Bir 2007 Gösterimi)

O zaman bu 'Ahlak' değildir, çünkü 'Ahlak' hiç olmazsa itkinin, dürtünün yenilmesini anlatır, ve itkinin birincilliği durumunda henüz Ahlak yoktur. Brecht sanatını Ahlakı "bir burjuva önyargı" olarak gören Marx'ın ideolojisi ile bir çizgide kullanır, ve modern toplumu Mahagonny ile özdeşleştirir. Hırs kültürünün herşeye, giderek insan duygusuna bile uzanacağından kuşkusu yoktur. Modern toplum — yani insan hırsının, ya da suçun belirleniminde olan Kapitalist Toplum, ama Yurttaş Toplumu değil — herşeyi Metaya indirgeyecektir, çünkü insan duyunçsuz ve istençsizdir, özgürlüğe yetenekli değildir. İnsan katıksız hırstır. Mahagonny'nin hedonizm dünyasında, emeğin ve çalışmanın olmadığı bir içki, kumar ve seks düzeninde, sonunda giderek Sevgi de metalaştırılır. Brecht'in yapıtının vargısı hiç kimsenin mutluluğu parayla satın alamayacağıdır. Kent yanar, düşük insanlık kendini kaosta yokeder. Brecht'in haklı olması için, gözleminde gerçeklik ve doğruluk olması için insanlıktan vaz geçmemiz gerekir. Eğer insanlar salt dürtüsel haz varlıkları olsalardı, o zaman onları hayvandan ayırmanın anlamı olmazdı. Ama o zaman Brecht'in moral çabaları de gereksiz olurdu. Eğer dünya, ya da daha doğrusu Tarih yanmayacaksa, İnsan Brecht'in görebildiğinden bütünüyle başka bir varlık, moral bir varlık olmalıdır.

Bertolt Brecht (1898-1956)

Brecht insanı anlamada kendi içindeki insanlığın sınırlarını aşmamış görünür. Bildiği en iyi Özgürlük kavramı Kapitalizmden öteye geçmez ve insanın dürtüden daha çoğuna yetenekli moral bir varlık olduğunu anlamadığını oyunları doğrudan gösterir. Mahagonny'nin yurttaşları erdemden habersiz olmalıdırlar, ve Brecht'in kurgusunda gerçekten de öyledirler. Brecht'in kente yerleştirdiği karakterler birbirleri ile yalnızca Meta ilişkileri içinde yaşayan fahişeler, yamuk satıcılar, suçlular ve benzerleridir; yasayı yarı-insanlar olan serseriler temsil ederler ve kurdukları düzen kaçınılmaz olarak bir sömürü ve şiddet düzenidir. İnsanlığı bu erdemsizlikten kurtaracak olan güç insanın kendisinin İstenci değil, Duyunç ve Usu değil, ama Altyapı olmalıdır — tam olarak insanı teslim aldığı, onu insanlığından ettiği ileri sürülen şey, ve her nasılsa materyalist entellektüelin, bilinci özdeksel bir altyapının izdüşümü, ekonomik realitenin bir yansıması olması gereken ideoloğun, paradoksal olarak, ondan kurtulmuş ve bağışık olduğunu ileri sürdüğü şey.

Mahagonny'de insanlığı ve insanlığın yazgısını görenler kendilerini, insanı anlama yeteneklerinin sınırını görüyor olmalıdırlar. Mahagonny türesizlik için ayrılmış özel bir bölge değildir. Böyle olsaydı bütün kurgu erdemsiz insanların erdemsiz olduğunu anlatan bir totoloji olurdu. Mahagonny Kapitalizmdir. Böylece Dünyanın kendisidir çünkü Dünya kapitalisttir. Kapitalist Toplum vardır, Yurttaş Toplumu yoktur. "Burjuva" kimliğine bürünmüş insan açgözlülüğü vardır, özgür ve salt özgür olduğu için düzgün olan Yurttaş değil. Dünyada, hiç olmazsa Batıda, Yasaları özgür Yurttaşın istenci, ussal istenç yapmaz, ama Yasa orada da Doğuda olduğu gibi despotun buyruğu, ya da egemen sınıfın, tekellerin istencidir. Dünya Mahagonny'dir. İnsanlık usdışı, erdemsiz, çirkindir. "Niçin yaparız, eğer yok etmenin hazını yaşamak için değilse?" "İstediğini yap. İnsanın doyumu için hiçbirşey yasak olmamalıdır. Eğer bir başkasının parasını, evini ya da karısını almak istiyorsan, yere devir onu ve al; ne dilersen yap." Brecht'in Marxizminin eleştirdiği dünya bu görüşün tanımladığı nihilistik dünyadır. Böyle dünya Picasso'nun tablolarında bulunur. Ama o dünya politikanın konusu olmaktan çok ruhsağaltımın konusu olacaktır.

Çirkin İşler

Brecht'in Mahagonny Kentine yerleştirdiği kişilikler oraya Picasso'nun tablolarından çıkıp gelmişlerdir. Brecht'in sanatı da Güzel Sanat olmaktan bütünüyle başka birşeydir. İçinde yaşadığı Zamanın Tini ("altyapı" dediği şey) onda Güzeli duyumsayabilecek ve anlatabilecek bir estetik duyarlığa izin vermemiştir. Sanatında İçerik tıpkı Picasso durumunda olduğu gibi Sanat Kavramının kendisini bozucudur. Picasso'nun duyusal renklere ve çizgilere yaptığı şeyi Brecht duygusal durumlara ve davranışlara yapar. Duyarlık her ikisi durumunda da bozuktur ve dışsal Biçim yalnızca kendi Özlerinin anlatımıdır. Brecht de Picasso gibi İdea ile, Güzellik Biçimindeki Saltık İdea ile çarpışma içindedir. Anlamsız bir varoluşta Anlam o varoluşun Sanatından da kaçar.

Brecht gibi, Picasso da sözde Proleterya Diktatörlüğünün bir savunucusuydu. Partiliydi. Moral ve Estetik tutumlar arasındaki bağlantı uyumsuz ve tutarsız değildir..

Bu bilinç biçimi aynı zamanda tam olarak kendini nihilizme, varoluşçuluğa, ve son zamanlarda postmodernizme çeviren biçimdir. Hiçliğe, giderek moral olarak yanlış olana, değersiz olanın kendisine değer verebilmek için kendini hiçleştirmiş olmak gerekir. İkisi de, Guernika gibi Mahagonny de nihilistik, daha doğrusu eskatolojiktir.

Picasso. Dryad. 1908. (Sergi)

Picasso. Dora Maar con Gato. $95 Milyon.

Wir sind das Volk! Yurttaş Toplumu Halktan doğar. Ve Kent Köyden. Leipzig'de (DDR) Pazartesi Gösterisi. 1989-90 yıllarında yer alan bu barışçı eylemlerde Almanlar yabancı ülkelere yolculuk etme ve demokratik bir hükümet seçme gibi özgürlük istemlerinde bulunuyorlardı. 16 Ekim 1989'da yalnızca Lepzig'deki gösteriye 120.000 kişi katıldı. Sonraki hafta 500.000 nüfuslu kentte gösteriye katılanların sayısı 320.000'e yükseldi. Askeri bir müdahele kitle kıyımı demek olacaktı. 9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı yıkıldı.

Bertolt Brecht'e Karşı Montagsdemonstrationen

Bertolt Brecht İkinci Dünya Savaşından sonra Doğu Belin'e yerleşti ve orada 1949'da uydu bir rejimin desteğiyle ve onu güçlendirme amacıyla Berliner Ensemble adlı tiyatrosunu kurdu. Brecht sulandırılmış bir Marxist değildi. Tam tersine. Almanya'nın geleceğinin Sovyetler Birliği tarafından güvence altına alınmış bir Sosyalizmde yattığına inanıyordu. 1953'te Doğu Almanya'da işçilerin hükümete karşı eylemlerini bastırmak için uygulanan önlemleri ve Sovyet askeri gücünün kullanılmasını destekledi. Çok sayıda insanın öldüğü olaylarda ayrıca 17 Sovyet askeri işçilere ateş açmayı reddettikleri için idam edildi. Daha sonra Brecht hükümete halkı dağıtıp yeniden bir halk seçmesini öneren bir şiir yazdı. Ayaklanma konusunda Parti (SED) Birinci Sekreterine gönderdiği mektup şöyleydi:

"Tarih Almanya Sosyalist Birlik Partisinin devrimci sabrına saygısını gösterecektir. Sosyalist kuruluşun hızı üzerine kitleler ile büyük tartışma Sosyalist başarıların görülmesine ve bekçiliğine götürecektir. Tam bu anda Almanya Sosyalist Birlik Partisine bağlılığım konusunda sizi temin ederim." ("History will pay ... to the Socialist Unity Party of Germany.")

İdeolojinin İlericiliği Bir Sanıdır

İdeoloji programını Gerçek üzerine değil, Propaganda üzerine kurar.

Partinin özel Süpermarketlerinde ise Havyar da bulunuyordu.

USSR at the End of 80s

Klişe denilen şey sorgulanmadığı için klişedir — tıpkı gelenek ya da boşinanç gibi. Ama ideolojinin bilinci ele geçirmesi için sloganlardan, propagandadan, bilinçlendirme denilen beyin yıkamadan daha iyi yöntemleri yoktur. Bunun için kullanılan klişelerden biri de İdeolojinin ilerici olduğudur. Klişe, tıpkı boşinanç gibi, sorgulanır sorgulanmaz yiter gider. Toplumculuk ilericilik olarak görülür. Bir yandan Toplum Kavramı irdelenmez; öte yandan yine İlerinin kendisinin Kavramı ve ölçütü üzerine de hiçbirşey düşünülmez. Bir yandan Toplumculuk Toplum kavramını saltıklaştırmaktır — Birey, Aile ve Devlet pahasına, ve Yabancılaşma ve Nihilizm pahasına. Öte yandan ileri olmanın ölçütünün Özgürlük olması gerekir. Oysa Toplumculuk, Toplumun birincilliği öğretisi Bireyi, yani onun İstencini bastırmaktan başka hiçbir içerik taşımaz.

İdeoloji Özgürlüğü ve İstenci yadsımasında doğrudan doğruya İlerlemeyi ve Gelişmeyi yadsır. Bu istençsizlik tininde, gelişmeleri beklenen Üretici Güçler doğrudan doğruya bozulma sürecine girerler. Sovyetler Birliğinin kısa tarihi Kavramın bu çıkarsamanın bir olgu olarak doğrulanışını gösterir.

Birincil yapılan Toplumun kavramına daha yakından bakarsak, Toplum tinsel Topluluk değildir. Toplum bir Gereksinimler Dizgesidir; giderek Yurttaş Toplumu bile ilkin insanların birbirlerini araçlar olarak kullanmalarından daha öte bir anlam ve değer taşımaz ve görüngüsünde bile bir Pazar olmanın ötesine geçmez. Ve Varoluşun anlamını böyle Toplumda arayan bilinç kaçınılmaz olarak Nihilizme, Yabancılaşmaya düşer. Ama bu aynı zamanda eşit ölçüde kaçınılmaz olarak onun

özsel olarak materyalist karakteri ile birlikte gider. Yurttaş, hiç kuşkusuz Kavramına karşılık düşen realitesi içindeki Yurttaş — Mülkiyet sahibi de olabilen özgür bireydir, ve Yurttaşların toplumsal ilişkileri Sözleşme ilişkileridir. Orada yalnızca metalarını değiş tokuş ederler, giderek sivil toplum örgütleri, bu Yurttaş Toplumu örgütleri olan toplumsal istençler de özsel olarak çıkar birlikleridir. Toplumsal ilişki dostluk ilişkisi, kardeşlik ilişkisi, sevgi ilişkisi değil, genel olarak İnsan ilişkisi olması gereken özgür ilişki değil, ama çıkar ilişkisi, yarışma ilişkisidir. Ve gene de Ekonomi olan bu zorunluk alanı modern Yurttaşın Duyuncu ve İstenci altında olduğu düzeye dek ussal bir Törellik düzenidir. Bu toplumda, Yurttaş Toplumunda Türenin (Adaletin) düzeyi Yurttaşların erdemleri tarafından, birer moral varlık olarak gelişmişlik düzeyleri tarafından belirlenir.

Tek-Boyutlu İnsan (Ekonomik İnsan) ve Yurttaş

Yurttaş Toplumu ve Yurttaş. ABD Başkan adayı Barack Obama Berlin'de 200.000 kişilik bir Topluma sesleniyor, 2008. — Oluş sürecindeki modern "Yurttaş" ve "Yurttaş Toplumu" Kavramları yerine "tek-boyutlu İnsan" ve "tek-boyutlu Toplum" sözcüklerini geçiren Herbert Marcuse 1960'larda bir pozitivist gibi olguların gözlemine dayanarak Proleteryanın bundan böyle devrim yapmaktan vaz geçtiği ve dizge ile uzlaştığı vargısını çıkardı. Bir süre sanki Tarih Marxist terminolojide "Proleterya" denilen bir sınıfın keyfine bağlıymış gibi göründü. Marcuse aynı yöntemle Toplumun da bundan böyle tek-boyutlu Toplum olduğu, çünkü bundan böyle devrimci bir karşıtlık içermediği, modern Batı Toplumunun içindeki düşmanca bölünmenin onarıldığı vargısını çıkardı. Sanki "Proleterya" toplumsal gönençten hakkı olan payı almıyormuş, ama rüşvetle aldatılıyormuş gibiydi. Sanki tüm eşitsizliği ve türesizliği ile sözde Gönenç Toplumu ilerlemenin sonu ve sınırıymış gibiydi. Marxist ideolojinin altyapıdan türetilen bu pozitivist vargısı daha sonraki postmodern türlülüğün ve gelişmeyi yadsımanın bir öncelenmesi oldu.

The Revolution Never Came. Herbert Marcuse, San Diego, 1968. Marcuse için Amerikan Özgürlüğü bir yanılsamaydı. Konuşma, seçme, inanç Özgürlükleri anlamsızdı ve bütün bir modern Toplum yalnızca bir yalanı yaşıyordu. Marcuse baskıcı ideolojiyi yanlışlamaktansa modern Özgürlüğün kendisini baskıcı olarak görmeyi yeğledi. Yurttaş Toplumunu "Kapitalist Toplum" kurgusu ile karıştırarak kendisinin de yararlandığı Özgürlüğün gerçekte Kölelik olduğunda diretmek zorunda kaldı. Yalnızca Altyapının baskılanmaya, denetlenmeye ve yönetilmeye belirlenmiş bir türevi saydığı insanlıktan umutsuzdu.

Ernest Renan was to say: ‘Faith has this peculiar quality: even when it disappears, it continues to work.’ :: ‘İnanacın şu tuhaf niteliği vardır: Yittiğinde bile işlemeyi sürdürür.’ (Aktaran: George di Giovanni.)

Marcuse görünüşte haklı çıktı, Batıda Yurttaş Toplumu ideolojik partileri bir yana bıraktı. Ama Marcuse geçersiz olduğunu ileri sürdüğü kuramın gözleriyle bakmayı sürdürdüğü için, gerçekte işlerin niçin böyle olduğunu hiçbir zaman anlayamadı. Bilincini örgütleyen tarihsel materyalizm Ekonominin kendi başına insanın bütün bir varoluşunda belirleyici olmadığını, Ekonominin insanın kendisinin bir ilişkiler alanı, bir törellik alanı olduğunu, insanın kendisinin istencinin belirleniminden başka birşey olmadığını düşünmesine izin vermedi. Ekonomi insanı gerçekten de kısıtlar, ama ancak insan dürtüsel davrandığı ve özgür istencinin bilinçsizi olduğu sürece. O zaman kendisi yalnızca meta mantığının bir eklentisi olur, ve altyapı kuramcılığının zeminini sağlayan köle tutumundadır. — Yurttaş Kavramı İşçi kavramından çok daha yüksektir. İşçi kavramından ancak Ücret, Şirket, Sözleşme, Grev, Sendika vb. kavramları çıkarsanabilir, ama hiçbir zaman Devlet kavramı değil. Devlet Kavramının öncülü Yurttaştır. Çalışan insan politik İstencinde

öğretmen, işçi, mühendis, doktor vb. değil, ama eşit ve özgür Yurttaştır. Modern dönemde Yurttaş Yasanın yapıcısı, belirleyicisidir, imparator, kral, ya da praetor, konsül vb. ya da despotun atadığı bir meclis ya da Bolşevik partisi değil; çünkü modern dönemde Özgürlük egemen Düşüncedir. Buna göre Tarihin bütün bir daha ileri süreci Yurttaşın Özgürlüğü gerçek Kavramı içinde kavramasının yolları tarafından belirlenir. Ekonominin, altyapının, görünmez elin vb. egemenliği düşüncesi eğer bu sözde özerk etmenin insan bilincinin ve istencinin biçimlendiricisi olması olarak anlaşılırsa, bundan insan için hiçbir biçimde Özgürlük, Türe, İnsan Hakları gibi kavramlar ve dolayısıyla realiteler çıkmaz. Yalnızca kölelik çıkar. Marcuse'yi tek-boyutlu Toplum vb. gibi kurgulara teslim olmaya götüren neden Tarihsel Materyalizmin insanı altyapının türevi ve kölesi olarak gören ideolojisine sonuna dek savunmada diretmesi olmuştur — bir tür irrasyonel bağlılık tutumu. Tek-boyutlu olan, yalnızca aşağıdan yukarıyı çıkarsamaya izin veren bu materyalistik ideolojidir. Bu ideolojide Üstyapı denilen boyut — Marcuse'nin sildiği boyut — edilgindir, daha doğrusu yoktur, çünkü materyalizm tinselliği kabul etmez ve onun için Ahlak, Törellik, Yasa vb. "çeşitli burjuva önyargılardır" (ayrıntı aşağıda). Materyalizm diyalektik değil, ama analitiktir. Monisttir. Bu despotik BİR nedeniyledir ki Frankfurt Okulunun insanlığın entellektüel gelişim sürecindeki konumu modern döneme değil, ama Barack Obama'nın temsil ettiği İstencin de çok çok gerilerine, ön-modern despotik döneme bakar. Marcuse bu materyalistik monizmini hiç kuşkusuz mantıksal bir çıkarsama sonucunda bulmadı. Onu düşüncesine dışarıdan aldı. Özgürlüğü, İstenci tanımamasının, despotik ideolojik İstenci dayatmada diretmesinin bu dışsal nedeni tıpkı örneğin Karl Marx (Özdek) ve Spinoza (Töz) durumunda da olduğu gibi Yahudi kültürel eğitiminde yatıyor olmalıdır. Tümü de monistti, ve tümü de bu nedenle özgür İstenç kavramını, bireyselliği yadsımak zorunda kaldılar, üstelik Spinoza'nın Etika'sının bütün bir temasının Usun tutkulara üstünlüğünün, Us yoluyla Özgürlüğün ve Erdemin çıkarsanması çabası olmasına karşın.

Marcuse çok haklıydı. Toplum gerçekten de tek-boyutludur, çünkü varoluş nedeni ekonomiktir. İşçi Sınıfı da salt ekonomik boyutlu bir kategoridir, politik değil, ve ekonomik bir sınıf olarak istemleri yalnızca ekonomiktir. Amacına ulaşır ulaşmaz, istediği özdeksel koşulları elde eder etmez eyleminin sonuna gelmiştir. Bu yüzdendi ki ona bilincinin dışarıdan götürülmesi gerektiği düşünülüyordu. Ama Yurttaş olarak, özgür istenç olarak istemleri ekonominin ötesindedir. Türedir — eksiksiz olarak, Haktır, benzer olarak. Barış, Gönenç, Mutluluk, Uygarlıktır. Hiç kimsenin başka hiç kimsenin gerisinde, aşağısında, arkasında vb. olmamasıdır. Tam olarak.

Marcuse İşçi Sınıfının tek-boyutlu karakterini gördü. Ama Yurttaşın özsel olarak sınırsız boyutta olan İstencini görmedi. Sonuna dek bağlı kaldığı materyalist bakış açısı gereği İstenci, Duyuncu metafizik olarak görmek zorundaydı. Aslında bunda bütünüyle haklıydı, çünkü İstenç, Duyunç, Özgürlük sözcüğün en gerçek anlamında metafiziksel olandır. Hiç kimse onların fiziksel, yani doğal, yani özdeksel olduklarını söylemeyecektir. İstenç, Duyunç, Us sözcüğün en gerçek anlamında tinsel olandır. Ve insan salt doğal değil, ama özsel olarak tinsel varlıktır, Doğanın ve Tinin birliğidir.

Ekonomi kaotik pazar ilişkileri demek değildir; İstençten bağımsız bir kendiliğindenlik alanı, sözde bilinçten özerk Altyapı ya da Görünmeyen El değil, ama baştan sona öz-bilinçli İstencin kendisinin belirlenimidir. Yurttaş Toplumunda Ekonomiyi ussallaştırmanın, bütünüyle Duyuncun ve İstencin belirlenimi altına getirmenin önünde duracak hiçbir etmen yoktur. Ekonomi Yurttaş Toplumunun Duyuncunun göstergesidir.

Ekonomi denetimsiz pazar ilişkisi demek değildir, İstençten bağımsız bir kendiliğindenlik alanı, sözde bilinçten özerk Altyapı ya da Görünmeyen El değil, ama baştan sona öz-bilinçli İstencin kendisinin belirlenimidir. Ekonomi bilinçsiz, içgüdüsel bir hayvan davranışı değildir. İnsanın ussal,

istençli etkinliğidir.

Ekonomi saltık olarak Genel İstencin denetimi altındadır, onun sorumluluk alanıdır; gizemsel bir fetişler alanı değildir, giderek iyi kötü bir bilimin bile konusudur. Bir kendinde-Şey değil, ama göreli olarak bilinebilir insan etkinliğidir. Ekonomi hiç kuşkusuz içgüdüsel bir davranış alanı değildir; dürtüseldir, bireylerin çıkar dürtüsü, giderek Hırsı tarafından devindirilir. Ama bütününde insanın İyiyi ve Kötüyü yargılama yetisinin denetimi altındadır ve bu düzeye dek herşeyin çevresinde döndüğü nokta Genel-Ussal İstencin moral büyümüşlüğüdür. Bu düzeye dek, Sömürü, Türesizlik, Haksızlık yalnızca sömürenin değil, yalnızca haksızlığın ve türesizliğin öznesinin değil, ama sömürülenin, haksızlığa uğrayanın da sorumluluğuna düşer, ve bu nedenledir ki sömürünün sona ermesini başkasının dışsal bir kurtarıcı eyleminden beklemek duyunçsuzluk, yani köleliktir. Dahası, Ussal İstencin anlatımı olarak Devletin istenci modern Yurttaş Toplumunun kendisi üzerinde saltık güçtür çünkü o Toplumun kendisinin İstencidir. Toplumsal olarak üretilen tüm özdeksel değerin, tüm artı değerin dağılımını belirleyecek biricik ölçüt Yurttaşlarının Duyuncu, ve onu uygulayacak biricik Güç Yurttaşın İstencidir. Bir Sınıfın üyesi olmak ve bir Yurttaş olmak aynı şey değildir. Eğer bir Sınıf İstenci, Sınıf bilinci diye birşey varsa, bu ekonomiktir, bir çıkar İstencidir, ve amacı o istencin yetenekli olabildiği gereksinimin karşılanmasıdır. Sınıfının üyesi olarak davranan birey gereksinimi karşılandığı zaman karşıtçılığından, devrimden, başkaldırıdan vb. vaz geçer, tek-boyutlu insan olur. Ama Yurttaş tek-boyutlu insan, ve Yurttaş Toplumu tek-boyutlu toplum değildir, çünkü özü İstençtir, ve İstenç Özgürlüktür. Bu düzeye dek Yurttaş Toplumunda Türenin önüne böyle tek-boyutlu bir edilginlik engelinin, Türesizlik ile uzlaşmanın çıkması söz konusu değildir. Onda İstencin kendini tam ussallığına geliştirmesinin önünde hiçbir engel yoktur.

Sınıf eylemi ekonomiktir, ve ekonomik eylem, sözde altyapının eylemi gerçekten de saltık olarak ussal ve özgür eylem değil, ama koşullu, sınırlı bir amaç güden eylemdir. Ancak Yurttaşın eylemi Devlet üzerinde etkili olan politik eylemdir. Sınıf istenci olumsaldır. Herşey olabilir. Bu düzeye dek gerçekte Sınıf Bilinci yoktur demek gerekir. Sınıf bilinci denilen şey en azından Sınıfın kendisinde bulunmaz. Sınıfın kendisinden başka koşullara bağlıdır, ve bu istencin ve bilincin kendi Hakları ve Çıkarları açısından bile yetersizliği nedeniyledir ki ona bilincin dışarıdan, Parti entellektüeli tarafından götürülmesi gerektiğinden söz edilir — gerçi İdeolojinin bunda göz önünde tuttuğu şey hiç bilmediği Gerçeğin bilinci değil, ama yalnızca Propaganda olsa da, örneğin Bolşeviklerin kitle istencine "Barış ve Ekmek" sözcüklerini yüklemeleri gibi. Ve bu nedenle bu bilincin girmediği kılık kalmamıştır. Sınıf Bilinci herşey olabilir. Başka bir deyişle, hiçbirşey olamaz.

İnsan ekonomik insandan daha çoğudur. Ekonominin Politikayı belirlemesi iyi bilinen bir olgudur. Ama bu insanın onuruna değildir. Onun moral varlık olmaya son vermesidir. Salt öz-Çıkar uğruna, salt Hırs uğruna davranış Duyuncun, Özgürlüğün, Ussal olanın bir yana atılmasıdır.

İdeolojinin İstenci Yurttaş Toplumunun İstenci karşısında, Devlet karşısında hiçbirşeydir ve biricik silahı Yurttaşların erdemsizliğinden başka birşeye dayanamayan bir Demagoji türü olarak Propagandadır. Bu yüzdendir ki İdeoloji ancak modern Topluma geçiş sürecinde, henüz Özgürlük bilincinden yoksun toplumlarda bir zemin bulabilir. Bir ideoloji olarak Toplumculuk tarafından İstencinde güdülen Toplum, kendi İstencinden yoksun bırakılan Toplum bir Toplum olarak ortadan kalkar. Kölelerin bir Toplum oluşturmaları düşüncesi saçmadır. Ve İdeoloji Yurttaşları sözcüğün en gerçek anlamında kendi İstençlerinden yoksun bırakılmış Kölelere indirger — Nazi rejiminde olduğu gibi Sovyet rejiminde de. Orada istençsiz, dürtüsel, itkisel kitleler, halk, Volk vardır, Yurttaş Toplumu değil.

Adam Smith ve Anamalcılığın İlkesi

Adam Smith (1723-1790) İskoç Aydınlanmacısı olarak ve bir ahlak felsefecisi olarak kabul edilir. Wealth of Nations'da şunları yazar (Book I, Chapter II; 1776):

> *“Yemeğimizi kasabın, biracının ya da fırıncının iyilikseverliğinden değil, ama kendi öz-çıkarları için kaygılarından bekleriz. Onların insanlıklarına değil ama öz-sevgilerine sesleniriz, ve onlara hiçbir zaman kendi gereksinimlerimizden değil ama kazançlarından söz ederiz” “It is not from the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker, that we expect our dinner, but from their regard for their own self-interest. We address ourselves not to their humanity but to their self-love, and never talk to them of our own necessities, but of their advantages.”*

Yarışmacı pazarlarda kişisel hırsın ve kamu iyiliğinin mutlu yakınsaşması?

"The happy convergence of private greed and public good in competitive markets."

Siemens Yasanın üstünde durmaz. Yasanın altında durur. Yasayı çiğner. Ama bunu korkarak yapar. Ve yakalanırsa cezalandırılır.

Kapitalizm Kapitalin Yasanın üstünde durmasıdır. Ve böyle bir Kapital yoktur.

> *"For the time period between 1999 and 2006, bribes on the order of 1.3 billion euros ($1.8 billion) were uncovered. It turns out that Siemens workers and representatives around the globe had felt free to use money from secret accounts if it seemed useful for garnering contracts. ... In Germany, the Munich prosecutor's office imposed a fine of 395 million euros, which Siemens accepted. That -- along with the payment to the US and setting up the monitoring system that Theo Waigel will oversee -- is the end of the state's lawsuit against Siemens over the bribery of public officials." (DEUTSCHE WELLE)*
>
> *New Pressure for Former Siemens Executive Part 2: Bribes in Argentina? (DER SPIEGEL)*

Yurttaş Toplumu Ekonomi üzerindeki güçtür, çünkü Yurttaş Toplumudur. Ekonomi İstencin denetimi altındadır, İstenç Ekonominin değil, çünkü Ekonomi insanın İstencinden başka birşey değildir. Eğer olsaydı, eğer Ekonomi özerk olsaydı, o zaman insanı bile yönetebilen bir Fetiş olurdu. İnsanı altyapı, ekonomi, üretim ilişkileri vb. tarafından belirleniyor olarak görmek ondaki Usu kavrayamamak, onu Köle olarak görmektir. Her insan realitesini ancak yetenekli olduğu Kavramlar yoluyla belirler, tanımlar. İnsana Özgürlük belirlenimini, kavramını yükleyebilmek için herşeyden önce o kavramı kendi bilincinde kavramış, onu belirsiz bir tasarımın üzerine, bir Kavram düzeyine yükseltmiş olmak gerekir. Köleler Özgürlüğü kavrayamadıkları için köledirler.

Adam Smith bir olgucu olarak, olgulardan vargılar türeten bir görgücü düşünür olarak haklıdır. Modern Toplum — salt Ekonomi olarak görüldüğünde — doğrudan doğruya Adam Smith'in biraz uzun uzadıya belirlediği o soyut "çıkar" ya da "hırs" ilkesi üzerine kuruludur. Orada insan ilişkisi öz-çıkar temelinde yarışmacılıktır. Bu ilke hiç kuşkusuz Mülkiyet kavramının çıplak, dolaysız, böylece soyut mantığını da betimler, çünkü henüz Duyuncun moral yargısından saltık olarak bağışıktır. Adam Smith açıkça "Duyunçsuz bir insan" varsayar ve onun çıplak Hırsını modern Toplumun ilkesi olarak alır. (Bir Ahlak Felsefecisi için dikkate değer bir düşünme yolu.) Duyunç gereksizdir, çünkü onun işlevini üstelenecek Görünmeyen El gibi bir etmen vardır. (Bundan daha başka işlevleri de olan Görünmeyen El Einstein'ın K katsayısı gibidir ve dizgeye dışarıdan getirilir).

Adam Smith’in laisses faire kurgusunda direnilmez bir öz-çıkar mantığı işler, çünkü direnecek hiçbir etmen içeri alınmaz, ve tıpkı Kant'ın tüm Kavram belirlenimlerden soyutlanmış kendinde-Şeyinin kaçınılmaz olarak belirli bilgiye karşı bağışık olması gibi, Adam Smith'in tüm Duyunç belirlenimlerinden soyutlanmış ilkesi de duyuncun belirlemesine, onun yargısına karşı eşit ölçüde

bağışıktır. Liberalizm Mülkiyetin eksiksiz bir soyutlaması üzerine dayanır. Ve Liberalizmi böylesine büyük bir nefretin hedefi yapan şey hiç kuşkusuz Duyuncun kendisine izin vermemesidir.

Adam Smith Anamalcılık İlkesi olarak Duyunçsuzluğun zorunluğunu bildirir. İyilikseverlik, sevgi, insanlık — bu duygular arı çıkar ilkesi ile bağdaşmazlar. Daha sonra tam olarak aynı Duyunç yadsımasını Karl Marx'ta buluruz: "Ahlak bir burjuva ön-yargısıdır." Karl Marx'ın Adam Smith'ten nede ayrıldığını saptamak ilk bakışta kolay değildir. Ama onun ideolojisinde bir üstyapı kurumu olarak Devleti devirecek Altyapı olarak da işlev gören şey yine aynı "Görülmez El" kurgusudur.

Anamalcılık ilkesi Tecim ilişkisi ile, değiş-tokuş ilişkisi ile aynı şey değildir. Tecim Hırstan özgür olabilir. Anamalcılık ilkesi Anamalın çıplak mantığının izlenmesini, onun biricik değer olmasını, ve başka herşeyin onunla uyum içinde belirlenmesini anlatır: Bütünün her belirlenimi ona uyarlanmalı, onunla çelişkili hiçbirşey olmamalıdır. Bu sözcüğün tam anlamıyla Altyapının belirleyiciliği denilen şeydir.

David Hume ve Anamalcılık İlkesi

Adam Smith'in Ulusların Gönenci üzerine çalışması yayımlandığında, onu yürekten kutlayanların başında David Hume geliyordu:

"Euge! belle! dear Mr. Smith, I am much pleased with your performance."

David kendi İnceleme'sinde modern anamalcı toplumun 'altyapı' ilkesi üzerine Adam Smith ile aynı duygulara anlatım verir (İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme, 3.2.5):

"Bugün senin mısırın olgundur; yarın benimki olgunlaşacaktır. Bugün seninki için benim emek harcamam, ve yarın senin bana yardım etmen ikimiz için de kârlıdır. Senin için bir sevecenlik duygum yoktur, ve senin de benim için olmadığını bilirim; bu yüzden senin hesabına herhangi bir sıkıntıya girmem; ve eğer bir karşılık beklentisi içinde kendi hesabıma senin için emek harcarsam düşkırıklığına uğrayacağımı ve iyilikbilirliğine boşuna bağımlı olacağımı bilirim. Burada o zaman seni emeğinle başbaşa bırakıyorum: Sen de bana aynı yolda davranıyorsun. Mevsimler değişir; ve her ikimiz de karşılıklı güven ve güvenlik yokluğundan hasatlarımızı yitiririz.

Tüm bunlar insan doğasının doğal ve özünlü ilkelerinin ve tutkularının sonucudur; ve bu tutkular ve ilkeler değiştirilemez olduğu için, onlara bağımlı olan davranışımızın da öyle olması gerektiği ve ahlakçıların ya da politikacıların kamu çıkarını göz önüne alarak işimize karışmalarının ya da eylemlerimizin olağan geçeğini değiştirmeye çalışmalarının boşuna olacağı düşünülebilir.

"Your corn is ripe today; mine will be so tomorrow. 'Tis profitable for us both, that I shou'd labour with you to-day, and that you shou'd aid me to-morrow. I have no kindness for you, and know you have as little for me, I will not, therefore, take any pains upon your account; and should I labour with you upon my own account, in expectation of a return, I know I shou'd be disappointed, and that I shou'd in vain depend upon your gratitude. Here then I leave you to labour alone: You treat me in the same manner. The seasons change; and both of us lose our harvests for want of mutual confidence and security.

All this is the effect of the natural and inherent principles and passions of human nature; and as these passions and principles are inalterable, it may be thought, that our conduct, which depends on them, must be so too, and that 'twou'd be in vain, either for moralists or politicians, to tamper with us, or attempt to change the usual course of our actions, with a view to public interest.

MUHAMMED YUNUS (NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ)

‘Kapitalizm Gazinoya Yozlaştı.’

Ama gene de kapitalizmin yozlaşmayacağını, çünkü kapitalizmin a priori yozlaşmışlık olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Kapitalizm bir ideolojidir, ve Kapitali, yani 'paranın büyüme mantığını' ilke alır ki, herşeyi, saltık olarak her belirlenimi kendi altına alan böyle bir ilkenin moral ya da daha doğrusu a-moral anlatımı Hırs dediğimiz şeydir. Hırs usdışıdır. Ve topluma Hırsın egemen olduğunu söylemek dünyada ahlaksızlığın egemen olduğunu söylemektir. Bunu söylemek hiç kuşkusuz olanaklıdır. Ama o zaman ahlaksız bir insanlığın Hak, Türe, Özgürlük, Gönenç gibi şeyleri hak ettiğini söylemek anlamsızlaşır. Yurttaş Toplumu kavramı Hırs üzerinde Duyuncun egemenliğini içerir. Adam Smith'in görülmez elinden daha güçlüdür. Çünkü görülürdür, Usun kendisidir.

Kapitalizm Yurttaş Toplumunun yokluğudur. Yurttaş Toplumu serflerin ya da kölelerin değil ama İstençleri kendilerinin olan, varoluş biçimlerinden, Törelliklerinden kendileri sorumlu olan özgür bireylerin Toplumudur. Ekonomiye, sözde Kapitalist Ekonomiye Hırsın, Görülmez Elin, Altyapının vb. egemen olduğu söylendiğinde bunun anlamı yürürlükteki dizgenin insan İstencinden özgür olduğudur. Olguları bu yorumlama yolu insanı Hırsının bir uzantısı yapar, onu moral bir varlık olarak yadsır, İstenci, Duyuncu, genel olarak Özgürlüğü yoksayar. Yurttaş Toplumu kavramı bu sayıltıların, aslında tümünü özetleyen ve insanı Özgürlükten yoksun bir varlık olarak kabul eden tek bir kölelik sayıltısının çürütülmesidir.

Özgürlük kavramının doğması Kavramın içeriğinin dolaysızca realiteye dönüşmesi, dolaysızca tüm insanlığın bilincine ve eksiksiz olarak yerleşmesi demek değildir. Ahlak Özgürlük içinde gelişir. Eğer bu "gelişme" olgusu olmasaydı, eğer insan yetenekli olduğu tüm kavramları — Türe, Hak, Özgürlük — dolaysızca edimselleştirecek olsaydı, Dünya Tarihi diye bir sorunumuz olmazdı.

Eğer Tarih Dünya-Tininin kendini tam gerçekleşmeye doğru eğitme süreci ise, modern dönemi ön-modern dönemden ayıran başlıca belirlenim Dünya-Tininin uyuşukluk dönemlerini çoktandır arkada bırakmış olmasıdır. Modern dönem Tarihte ilk kez ulusların kendilerinin eylemlerinin dönemidir, çünkü bundan böyle uluslar özgür uluslardır, eylemde bulunabilirler, ve yazgıları kendi eylemleridir. Biricik sorun Özgürleşmeye başlayan ulusların Törelliklerinin de gelişmeye başlamış olmasıdır: Gelişmekte olmak gelişmemiş olmaktır. Hırs hiç kuşkusuz insana özgü bir karakter bileşeni, ama gerektiğinde Duyunca boyun eğmesi gereken karakter bir bileşenidir. Hırsın yola getirilemez olması ancak ve ancak insanın moral bir varlık olmaması ile olanaklıdır.

Özgür İstenç — birey olarak ya da toplum olarak — erdemsiz ya da erdemli olabilir. Hangisini seçeceği konusunda soru yoktur. Her zaman ikinciyi seçer. Birinciyi seçtiği zaman onu iyi ve doğru ve haklı olduğunu düşündüğü için seçer. Her zaman iyi olanı ister çünkü İstenç ve İyi kavramları ayrılmazdır. Sorun İyinin kendinde de İyi iyi olup olmadığıdır.Özgürlük ya da İstenç büyümeye gereksinir. Bu düzeye dek İstenç, Ahlak, Törellik ancak özgür kültürlerde gelişebilir. Despotik kültürde Ahlak, Erdem, Törellik olanaksızdır.

Hırs "Görülmez El"i görememenin yıkımın yaşar. Onu görememesinin nedeni onu dışında aramasıdır. — Hırs üzerine odaklanmış bir varoluş nihilistiktir. Ve nihilistik varoluş anlamını yitiren değil ama henüz onu kazanamamış, henüz ona dek büyüyememiş olan varoluştur. Kapitalist mutluluğu özdeksel olanda arar, tinsel olanda değil.

Yurttaş Toplumu özgür toplumdur — erdemsiz olmak için de. Erdemsiz olabilir, çünkü özgürlük ilkin dolaysız, yani düşüncesiz, yani duyunçsuzdur. Ahlak kendi İstencini düşünmek, onu yargılamak, onu özgür Duyunç altına getirmektir. Yurttaş Toplumunun erdemi onun doğasına

özünlü olan Hırsa karşı Özgürlük İstencini kazanmış olmasında yatar. Yurttaş Toplumu daha önceki toplum biçimleri ile karşıtlık içinde moral yeteneği olan biricik Toplumdur. Bir köleler toplumunda, giderek bir serfler toplumunda moral yetenek, erdem yoktur, çünkü bu toplumların kendilerinin İstençleri yoktur, Özgürlüğe yabancıdırlar. Despotizm yalnızca despotlardan oluşmaz. Aynı despotizmi paylaşan, aslında Despotizmi Despotizm yapan köleleri, istençsizleri de gerektirir. Köleler yalnızca kendilerinde despotlardır. Yurttaş Toplumunun Özgürlüğü ona sorumluluk yeteneğini taşıma üstünlüğünü verir ve bu düzeye dek erdemsizliğe, dolayısıyla erdemsizliği erdeme yükseltmeye yeteneklidir. Erdemsizlik zorunlu olarak Erdem karşısında yenik düşer, çünkü insan doğası ussaldır, İyi, Doğru ve Haklı olandan yana eğilimlidir. İyi, Doğru ve Haklı olmaması böyle olduğunu bilmemesi ile olanaklıdır.

Another huge Dow loss

"Görülmez El" duyunçsuzluğun kendisidir ve Ekonomi bir yana, ne olursa olsun hiçbirşeyi düzenlemez, çünkü insanın içgüdü diyemesek de pekala dürtü diyebileceğimiz bir yanına karşılık düşer. Aynı terminoloji ile, Duyunca "Görülür El" dememiz gerekir. Modern Yurttaş Toplumu Ekonomisini nasıl denetleyeceğini ancak ve ancak yıkımı yaşadıktan sonra, ancak Deneyim yoluyla öğrenir.

Pazar mekanizmasının pazarın sorunlarını çözebileceğini düşünmek "Görülmez El" ya da "Ekonomik Altyapı" kurgusunu, insanın köleliğini doğrulamaktır. Bu bakış açısından insan ussal İstenci olan özgür, moral bir varlık değildir.Ahlak altyapının bir türevi olduğu zaman Ahlak olmaya son verir. Buna karşı Yurttaş Toplumunun kendi ürettiği toplumsal gönenci kendi İstenci altına almada sonsuz Hakkı ve Gücü vardır. Ve bu Hak ve Güç bugün henüz salt kâr dürtüsüyle davranan bir azınlığın Hırsına yenik düşüyorsa, bunun sorumlusu bu azınlıktan çok Yurttaş Toplumunun kendi hamlığı olmalıdır. Anamal özsel olarak Yurttaş Toplumunun İstencidir. Onun bireysel İstençlerin mülkiyeti olması henüz Özgürlük bilincinin soyut olmasına, Hegel'in "Soyut Hak" dediği biçimi ortadan kaldırmamış olmasına bağlıdır. Soyut Hak henüz Duyuncun dolaylılığından geçmemiş dolaysız İstençtir. Soyut Hak alanının Duyunç ya da Ahlak alanına geçmesi birincinin kendi diyalektiği ile, kendini olumsuzlaması ile, Haksızlık kavramından geçerek yer alır. Soyut Hakkın ya da dolaysız Mülkiyet İstencinin Duyunç tarafından sorgulanmaması, Mülkiyetin Duyuncun ussal yargısı altına alınması — bu dinamik Yurttaş Toplumunun kavramında yatar. Toplum kendini birkaç bireyin özencine, keyfi istencine bırakamaz.

Banka Kavramı
İşleyim firmalarının mülkiyetine iye olmak Banka kavramına ait değildir. Bankalar müşterilerinin parasal işlemlerini yerine getirirler, ama asıl işlevleri borç almak ve borç vermektir. Bankanın özü borçlarına ve alacaklarına bağlı faiz oranlarının ilişkisinden kâr elde etmektir. Bu iki uç Banka için sorun yaratabilecek biricik etmenlerdir.

Kâr a priori sömürü müdür? Kâr — bir başkasının mülkiyetini kendi mülkiyetine geçirmek — saltık olarak düşüklük müdür? Açıktır ki insanlığın bugünkü moral hamlığı verildiğinde, insanın duyunçsuzluğunu sergilemesinin ve kanıtlamasının biricik aracı kâr değildir. Kâr kavramının özgünlüğü ve böylece moral niteliği saptanmasında yatan olumsallıklara ve böylece belirsizliğe bağlıdır. Bkz. Emek.

[Beş Alman Bankasının Döviz Karteli: The Guardian (Wednesday December 12 2001): "Commerzbank, Dresdner Bank and Bayerische Hypo und Vereinsbank were fined £17.5m each, while Deutsche Verkehrsbank was fined £8.75m and Vereins und Westbank £1.75m."

Aynı konu üzerine: Institute for Global Ethics]

Bu Alman Bankaları Avronun getirilmesi sonucunda yalnızca çeşitli para birimleri arasında değiş tokuş yapma işinden başka birşey olmayan döviz işlemlerinin ortadan kalkması nedeniyle uğrayacakları kâr yitimine karşı bir önlem olarak döviz işlemlerine uygulanan fiat üzerine bir kartel kurmuşlar, 1997'de Avroyu kabul edecek tüm ülkelerden gelen kağıt paraların değişimi için üç yıl süreyle minimum %3 komisyon alma konusunda anlaşmışlardır. Yasalara göre Bankalar döviz değiştirme ücretlerini saptamada özgürken, buna karşı o ücretleri saptamada anlaşma yapamazlar. AB komisyonu bu dolandırıcılığı 100 banka hakkında bir yıl süren geniş bir araştırma sonucunda ortaya çıkardı.

Banka Yurttaş Toplumunun İstencinin kendisinin bir momentidir, böylece onun egemenliği ve denetimi altında durur. Yasa Yurttaş Toplumunun İstencidir, ve başka her istenç gibi Bankalar Devlet olan bu en yüksek İstence altgüdümlüdür.

Kapital değil, Kapitalist a priori ahlaksızdır

Campbell Brown anchors CNN's "Campbell Brown: No Bias, No Bull" at 8 p.m. ET Mondays through Fridays. She delivered this commentary during the "Cutting through the Bull" segment of Friday night's broadcast.

Campbell Brown says Wall Street's bigwigs should realize that real Americans are bailing them out.

How tone-deaf are the titans of Wall Street? It is amazing to me that many of these companies that the federal government (and that means we, the taxpayers) are bailing out right now. I still just don't get it.

I was shocked this week to hear about the big insurance company AIG sending its top executives on a $90,000 English hunting trip at the exact time that Americans are forking over $123 billion to keep that company afloat. How does this happen?

Well, AIG explained it this way: This was an annual event to thank its customers, planned long before the government bailout. So what? You couldn't cancel? The deposit was non-refundable?

What makes this so ridiculous is that AIG is a repeat offender. A couple of weeks earlier, AIG spent a small fortune, more than $440,000, on a lavish California retreat that included spa treatments and golf outings. The White House called it despicable.

What does it take for these guys to get it? Apparently in AIG's case, it took New York Attorney General Andrew Cuomo threatening to file charges against the company and its executives. Only then did AIG see the light.

The company now says it regrets that that hunting trip wasn't canceled, and they've opted to put all their future lavish getaways on hold until the financial crisis sorts itself out.

Note to the tone-deaf Wall Street titans: This is not about you losing your vacation home or you having to give up your private jet and fly commercial. This is about real life and real people. And it's real people who are saving your skin right now. You should be so grateful.

The opinions expressed in this commentary are solely those of Campbell Brown.

Materyalist Tarih Görüşü

Materyalist Tarih görüşü politik, dinsel ve törel düşünceleri ekonomik altyapı denilen belirleyici etmenin yan-ürünü olarak kabul eder. Marx "egemen sınıfın düşünceleri her evrede egemen

düşüncelerdir" der. Onun için özgür düşünce bir yanılsamadır. Hak, Özgürlük, Yasa düşünceleri birer masaldan daha iyi değildir. Bunu kendisi olanaklı en açık yolda belirtir. Komünist Manifesto'da (Manifest der Kommunistischen Partei) Ahlak, Yasa ve Dinden "çeşitli burjuva önyargılar" olarak söz edilir ki, "arkalarında pusuda çeşitli burjuva çıkarları yatar." Karl Marx için Etik bir metafizikten de kötüdür. Bir komplodur.

Kapitalizmin bir Hırs ideolojisi olarak kendini gizleyecek hiçbir maskesi yoktur, ve bu düzeye dek istenebilir ve savunulabilir değildir (belki de Bill Gates dışında?) ve Devlete egemen olması saltık olarak olanaksızdır, çünkü en kötü devlet bile eğer henüz Devlet ise Yasadır, çok büyük ölçüde aptal da olsa bir Genel İstençtir. Ama Diktatörlüğü açıkça saltık koşulu olarak almak zorunda olan Ortaklaşacılık İdeolojisinin maskeleri vardır ve kendini sosyalizm, sınıfsız toplum, kollektivizm, solculuk vb. gibi ussal, türeli bir ton taşıyan ama bütünüyle bulanık olan tasarımların arkasında kolayca gizler (Toplumculuk Bireye karşı, gerektiğinde hiç duraksamadan Birey pahasına Toplumu yükseltmektir, ama ne ölçüde, nasıl, saltık olarak mı? vb.). Her zaman şu ya da bu ölçüde Duyuncun denetiminde olan Özelcilik (ya da Bireycilik) ile karşıtlık içinde, Ortaklaşacılık bir devlet politikası olarak bireysel İstenci ve Duyuncu saltık olarak yoketmek zorundadır. Ama en duyunçsuz kültürlerde bile bir parça Duyunç ve İstenç vardır, ve bunu ortadan kaldırmak için Şiddet zorunludur. Ve İstencin, Özgürlüğün yokedilmesinin olanaksız olması ölçüsünde, Şiddet süreklidir. Ortaklaşacılık rejimi ancak sürekli Terörü normal kabul edebilen ya da ona yenik düşebilecek denli bilinçsiz ve özgürlüksüz olan kültürlerde uygulanabilirdi. Despotizm her bilincin Özgürlük öncesi doğal durumudur. Özgürlük başkasının Özgürlüğünü de tanımayı içerir.

Bill Gates. Creative Capitalism.

Doğal Bilincin Revizyonizmi

Modern Dönemi tüm ön-modern dönemden ayırdeden düşünce, egemen düşünce Özgürlük düşüncesidir. Ve Karl Marx için bu Düşünce pazar ekonomisinin bir türevidir, Sömürü ile anlamdaştır. İdeoloji Özgürlük düşüncesine karşı savaşacaktır. Ama bu düşüncenin düşünce ile çarpışması olmayacaktır, çünkü Özgürlük İstençtir, ve İstenç Eylem. Bu savaşım ideolojinin Kılgı ya da Pratik dediği şey olacaktır. İdeoloji için Pratik kaçınılmaz olarak Şiddet ile anlamdaştır, çünkü Şiddet, Zor, Terör vb. olmaksızın açıktır ki politik Pratik de olamaz, çünkü amaç Devletin devrilmesinden daha azı değildir. İdeoloji egemen Düşünceyi Zor ve Şiddet yoluyla devirecek, çünkü kaçınılmaz bir direnişi kırması gerekecektir. Bildiğimiz gibi Karl Marx bir Diktatörlüğü amaçlamayan tüm başka ideolojileri ya da sosyalizm tasarlarını ütopik olarak damgalamıştı, ve Kurama kendisinin üç bilimsel katkısından birinin Proleterya Diktatörlüğü düşüncesi olduğuna inanıyordu. Eğer İdeoloji henüz Zorun ve Şiddetin zorunluğunu çıkarsayamamışsa, henüz ideoloji değildir. Sınıf savaşımının süreklilik karakteri Şiddetin ve Terörün sürekliliğini imler. Ama doğal bilinç Marxizmin baskıya karşı olduğuna inanır. Bu açıktır ki bir inanç bile değil, bir boşinançtır.

Karl Marx Etiği reddetmelidir, çünkü onu bir üstyapı kurumu olarak, bir metafizik olarak görür. Eğer reddetmiyorsa materyalist değildir. Felsefesiz doğal bilinç anlamadığı başka pekçok kuramı olduğu gibi Marxizmi de düzeltir, normalleştirir, ve bu değişimden sonra anladığı şeyin o olduğunu düşünür, ideolojiyi olmadığı birşey olarak, ve ideolojiye hiç benzemeyen bu kendi bilincini ideoloji olarak görür.

Ahlakı ahlaksızlığın kendisinin (= Kapitalizmin) ürünü olarak görebilen bir düşünürün Sömürüden, Türesizlikten, Haksızlıktan söz edebilmesi bir tansıktır. Ya da bir Saçmalık.

Lewis Hine. "Elektrik Santrali Makinisti ve Buhar Pompası ," 1920.

Ve bu saçmalık bilinçleri saçmalaştırmayı sürdürmektedir. Bu bakış açısına göre yeryüzündeki yoksulluk, gerilik, şiddet birilerinin komplosudur. Çalışan ülkelerin ekonomik büyümesi geri ülkelerin talan edilmesidir.

Karl Marx'ın, aslında genel olarak Marxizm denebilecek öğretiler türlülüğünün bir felsefesinin olmadığı söylenir. Doğrudur. Marxizm gerçekten de aşağı yukarı bütün bir felsefeyi egemen sınıfların kültürel bir komplosu olarak, idealizm olarak görür. Ona Feuerbach'ın materyalist felsefesi gibi tuhaf bir monizm kalır. İdeolojinin kendini felsefeden ayırması hiç kuşkusu insan düşüncesi adına onur vericidir. İdeoloji hiç kuşkusuz felsefesizdir. Ama düşünme eksikliği ve bozukluğu, Us eksikliği ideolojinin biricik problemi değildir. İdeoloji ayrıca duyunç özürlüdür. Özgürlüğün, Duyuncun ve İstencin bu ideolojinin yaratıcılarının kendi sözlerinde bu kadar kesin reddedilişi karşısında gene de Marxizme moral bir değer yükleyebilmek, ondan sözcüğün naiv anlamında da olsa bir hümanizm olarak söz edebilmek ancak ve ancak aynı Duyunçsuzluğu, İstençsizliği ve Köleliği paylaşma zemininde olanaklı olabilir.

Marxizm yaşamı bütününde Parti İstenci tarafından örgütlemeyi amaçlayan ve bunu açıkça Zor ve Şiddet yoluyla dayatacağını bildiren bir diktatörlük programıdır. Bu bir iftira değil ama bu öğretinin gururla ve övünçle ileri sürdüğü programıdır. Bu bireyin istencinin bütününde silinmesi demektir — bundan böyle birey nerede yaşayacağına, nerede çalışacağına, neye inanacağına, neyi savunacağına, neyi okuyacağına, giderek neyi düşüneceğine bile kendisi karar veremez. İdeoloji totaliterdir. Birey böyle bir rejimde Korku, Boyuneğme, Dehşet, Kölelik, Utanç, Onursuzluk vb. içinde yaşar. Ama ideolog buna hümanizm der. Bu hiç kuşkusuz Duyuncun, bir "burjuva önyargısı" olduğu söylenen moral niteliğin silinmesi demektir. Geriye kalanın insan olduğunu söylemek güçtür.

İdeolojinin Ahlakı

İdeoloji kurtarıcıdır. Ama özgür insanların kurtuluşa gereksinimi yoktur. İdeoloji özgür istenci tanımaz ve ancak istencin daha şimdiden olmadığı kültürlerde varolabilir. İdeolojinin varoluşu için öncül insanlığın ezilmesi, sömürülmesi, kurtarılma gereksinimi içinde olmasıdır.

İdeoloji haksızlık olarak gördüğü topluma ve devlete karşı saltık özveri, giderek arı İyiliktir, ve bu sonsuz moral aklanmışlık zemininde kendini her erdemsizliğin saltık olarak üzerinde sayar. İdeoloji bu karakteri ile eleştiridir. Herşeyi yargılayabilir, suçlayabilir, ve cezalandırabilir. Eleştiri bir tanıtlama olmasa da, bütünüyle öznel, göreli, karşılaştırmalı vb. olsa da, entellektüelin moral arılığından kaynaklandığı için sorgusuzca haklıdır. Eleştirmek bir kurtarıcı olarak a priori aklanan İdeoloğun moral, giderek tüzel ayrıcalığıdır. Politik alanda bu ideolojik eleştiri kendini Terör olarak da anlatır. Robespierre Erdem Terörsüz olamaz diyordu. ideolojiye karşı çıkmanın biricik anlamı davaya ihanet ve düşmana hizmettir. Ve ideoloji kendini kitlelerin moral karakterinde cisimselleştirdiği zaman, moral olarak, etik olarak eğitimsiz kitlelerin şiddeti ideolojinin realitesini tamamlar.

İdeolojinin Despotizmi

İdeoloji özgür İstenci, genel olarak Özgürlüğü tanımaz. Kendi İstencini saltık olarak dayatma İstencidir. İdeoloji her bir bireyin Hakkı ile ayrılmamacasına bağlı olan İstencin ussallığından bu uzaklığından ötürü ancak Özgürlük bilincinin henüz gelişmediği kültürlerde, henüz Yurttaş Toplumu olmayan toplumlarda etkili olabilir. İdeoloji bu düzeye dek despotik bir kalıntıdır. İdeolojinin her Özgürlük belirişine ve anlatımına karşı çıkmasının nedeni ona özünlü bu despotizmidir. İdeoloji bireyselliğe, tekilliğe bu karşıtlığı içinde ortaklık ister, hiçbir kuraldışına izin

vermeyen evrensel bir bilinç biçimi, total bir Bir ister. Duyunç Özgürlüğünü silen bu program bireyleri neyi isteyeceklerinde, neyi doğru ve neyi eğri göreceklerinde, giderek neyi beğeneceklerinde ve düşüneceklerinde bile belirler. İdeoloji moral üstünlük sanısı ile yaşamı her kıpısında zorla belirler, boyuneğmeye yetenekli bir kültürü gerektirir, totaliterliğin kendisidir.

Doğal bilinç bir bireye tapabilmek, onu bir kült yapabilmek için onu olduğundan büyük, iyi, erdemli yapma, giderek yüceltme gereksinimini duyar. Bunu hiç kuşkusuz ancak kendi güdük erdemlerinin terimlerinde yapabilir.

Russia under Nazis during WW2.

Stalin'in bir Önderde olmaması gereken herşey vardı . Eğer Terör Devlet olabilirse, Stalin hiç kuşkusuz Devletin kendisi idi. Önderliği yüzyıllar boyunca serflikten tükenmiş bir halkın Özgürlüğe yabancı karakterine uygun düşer.

— "Başkan Mao okulu yakabileceğimizi söylüyor!!"

— "Ooooo hoooo!!!!"

İdeolojinin Entellektüel Karakteri

İdeoloji modern Tinin görüngülerinden biri, entellektüel bilincin, kavramlarını gerçeklikleri içinde değil ama dışsallıkları içinde rasgele kullanan doğal bilincin bir biçimidir. Bu bilincin hangi Yöne bakacağı, Solu mu yoksa Sağı mı seçeceği belirsizdir, ve Kavram yerine Yön tasarımlarının kullanılması bu bilincin işin gerçeğini ve kendi özünü anlamamasını kolaylaştırır. İdeoloji için İstenç ve Duyunç özgürlüğünün ortadan kaldırılmasının özsel olması ve özsel kalması ölçüsünde, Yön özsel-olmayandır, yokedicilik kendine her ikisinde de eşit ölçüde etkili anlatım verebilir, hangi ilkelerin değerler olarak seçileceği ve buna göre Kurtarılacak olanların ve Düşman olanların belirlenmesi göreli bir sorundur, saltık değil. Eğer süper-egonun doyumu diye birşey varsa, bu doyum saldırganlığın edimselleşmesi ile, yokedicilik ile doğru orantılıdır. Herbert von Karayan, Heidegger, Heisenberg, Jung Marxizmi değil ama Nazizmi seçtiler; Sartre, Brecht, Picasso, Nazım Hikmet Nazizmi değil ama Marxizmi. Her iki yan da kendini kurtarıcı diktatörlük olarak, Zor ve Şiddet kullanmaya, yok etmeye sınırsızca yetkili gördü. Yanlardan biri ötekinden daha az yokedici değildi, ve yokedicilik sanat yoluyla estetik bir çekicilik kazandı, insanın değersizliği felsefe yoluyla aklandı, ve zor ve şiddet araçları bilim yoluyla daha da güçlü kılındı.

Ortaklaşacılık ve Mülkiyet

Mülkiyetin İstenç olduğu düzeye dek Mülkiyetin ortadan kaldırılması İstencin sınırlanması, bastırılıması olmalıdır. Ama İstencin, Özgürlüğün bastırılmasının olanaksızlığı ölçüsünde, Mülkiyetin kaldırılması ancak Özgülüğün ve İstencin hiçbir zaman gelişmemiş olduğu kültürlerde olanaklıdır. Mülkiyetin kendisi Özgürlüğün ilk, dolaysız biçimi, İstencin kendini dışsal dünyanın Şeylerinin üzerine yatırmasıdır. Bu sınırsız, dolaysız İstenç için giderek İnsan bedeninin kendisi de bir nesnedir.

Mülkiyetin evrensel olması Özgürlüğün evrensel olması üzerine olanaklıdır ve bu nedenle Mülkiyetin evrenselleşmesi tarihsel olarak ve göreli olarak yeni bir olgudur. Avrupa serflikten ancak 19'uncu yüzyılda kurtulurken, Asya'da evrensel özgürlükten söz etmek bugün de olanaksızdır.

Mülkiyet bilincinin ve böylece Mülkiyetin kendisinin zayıflığı ya da yokluğu durumunda bir Ortaklaşacılıktan, bir Komünizmden söz etmek ancak varolan Mülkiyete el koymak anlamına gelir. Ortaklaşacılık Mülkiyeti ortadan kaldırmaz, ama yalnızca Partinin İstenci altına alır ve bu yalnızca

görünürde Devlet adınadır, çünkü Devlet Partidir. Bu durumda İşçi Sınıfının Mülkiyete ortak olması bütünüyle sözeldir ve Parti içinde temsili de sözel olan bu sınıf yine daha önce olduğu gibi emeği ile çalışmayı ve politik olarak boyun eğmeyi sürdürür. Mülkiyet bütününde Partinin İstenci altındadır ve tüm Mülkiyet ilişkilerini yönetmek için muazzam bir bürokratik makine zorunludur. Sovyetler Birliğinde ortaya çıkan Mülkiyet düzeni bütün bir Toplumun, bütün bir çalışan insanlığın İstencinin bastırılması ve bütün bir Mülkiyetin göreli olarak toplumun çok küçük bir azınlığından oluşan Partinin İstenci altında yoğunlaşmasıydı.

Aziz Yardımlı / 2008 / İdeoloji / İdea Yayınevi

İNANÇ, BİLGİ, TANITLAMA

Kaynak · Noesis

Bilim ve felsefe bir yetke sorunu, bir inanç sorunu değildir. Ve gene de tüm bilimler durumunda olduğu gibi felsefede de tanıtlama sorunu çözülmesi gereken birincil sorun olarak durdur ve bilgi kendini inanç, görüş, sanı, kanı gibi bilinç durumlarından ancak ussal-kavramsal tanıtlama aracılığıyla ayırdeder. Bilgi sorunu birincil olarak bir tanıtlama sorunudur.

Görgül tanıtlama denilen şey kavramların zayıf dışsal bağıntılarıdır, çünkü doğa yasaları başlıca yineleyen deney ve gözlemlerden yapılan genellemeler yoluyla türetilir. Bu tür tümevarımlar evrensele erişemez (ve görgücülük evrenseli yadsır). Görgül bilgi olasılık düzleminde kalır. "Görgül doğrulama" adı verilen sınama işlemi gerçekte tümevarımı değil, yalnızca kendini sınar.

Geometrik tanıtlama doğa bilimlerinin tümevarım yönteminden daha iyi, daha güvenilir görünür, ama geometrik yöntemin dayandığı belitlerin kendileri tanıtlanmamış öğeler üzerine dayanır.

Felsefi tanıtlama kavramın tanıtlamasıdır ve tüm kavramların dizgesel bağıntılarında sonlanır.

J.S. MILL: MATEMATİK A POSTERIORI

Kaynak · İdea

John Stuart Mill (1806--1873), on the other hand, thought mathematical truths were known a posteriori, that is to say, on the basis of experience. His A System of Logic argued the case that they were empirical generalizations widely applicable and widely confirmed.

Tepe-Alıntılar

Kant: Kavram ve Anlam Üzerine ("Arı Usun Eleştirisi"nden)

Kaynak · İdea

Kant: Kavram Ve Anlam Üzerine (Arı Usun Eleştirisi'nden)

Nesne Anlamını Duyusal/Görgül Sezgiden Mi Alır?

"B 149] ... Ama kavramların bizim duyusal sezgimizin ötesine bu genişlemesinin hiçbir yararı yoktur. Çünkü o zaman nesnelerin boş kavramlarıdırlar ki, onlarla bu nesnelerin olanaklı olup olmadığını bile yargılayamayız. Yalnızca düşünce biçimleridirler ki hiçbir nesnel olgusallıkları yoktur, çünkü elimizde üzerinde bu biçimlerin biricik kapsamlarını oluşturan tamalgının bireşimli birliğinin uygulanabileceği ve böylece bir nesneyi belirleyebilecek hiçbir sezgi yoktur. [B 149] Ancak bizim duyusal ve görgül sezgimiz onlara anlam ve imlem verebilir."

Kavram Anlamını Nesneden Mi Kazanır (1)?

[B 178] ... Çünkü görmüştük ki kavramlar, eğer kendileri için ya da en azından onları oluşturan öğeler için hiçbir nesne verilemiyorsa, bütünüyle olanaksızdırlar, ne de herhangi bir anlam taşıyabilirler; ve böylece kendilerinde şeyler ile (bunların bize verilip verilemediklerine ya da nasıl verilebildiklerine bakılmaksızın) ilgili değildirler. Dahası, bize nesnelerin biricik veriliş yolunun duyarlığımızdaki değişkiden geçtiğini de görmüştük; son olarak, arı a priori kavramların, anlağın kategorideki işlevinin dışında, ...

Kavram Anlamını Nesneden Mi Kazanır (2)?

"[B 298] Her kavram için ilkin genel olarak bir kavramın (düşüncenin) mantıksal biçimini, ikinci olarak ise ona kendisi ile ilişkili olacağı bir nesnenin verilmesi olanağını isteriz. Böyle bir nesne olmaksızın kavramın hiçbir anlamı yoktur ve içerikte bütünüyle boştur, üstelik herhangi bir veriden bir kavram oluşturma gibi bir mantıksal işlevi kapsayabilse bile. Şimdi bir kavrama bir nesne sezgide olmaktan başka türlü verilemez; ve, gerçi bir arı sezgi nesneden önce a priori olanaklı olsa da, bu sezgi bile nesnesini ve dolayısıyla nesnel geçerliğini ancak salt biçimi olduğu görgül sezgi yoluyla kazanabilir. Öyleyse tüm kavramlar ve onlarla birlikte tüm ilkeler, ne denli a priori olanaklı olurlarsa olsunlar, gene de görgül sezgiler ile, e.d. olanaklı deneyim için veriler ile ilişkilidir. Bu ilişki olmaksızın hiçbir nesnel geçerlikleri yoktur, tersine tasarımları açısından yalnızca imgelem yetisinin ya da anlağın birer oyunudurlar. Matematik kavramlarını örnek alarak [B 299] bunları ilkin arı sezgileri içinde irdeleyelim. Uzayın üç boyutu vardır, iki nokta arasında ancak bir doğru çizgi olabilir, vb. Gerçi tüm bu ilkeler ve bu bilimin ele aldığı nesnelerin tasarımları anda bütünüyle a priori [A 240] üretilebilse de, eğer anlamlarını her zaman görüngülerde (görgül nesnelerde) gösteremiyor olsaydık, hiçbir anlamları olmazdı. Buna göre yalıtılmış bir kavramın duyusal [sinnlich] kılınmasını, e.d. ona karşılık düşen nesnenin sezgide sunulmasını isteriz, çünkü bu olmaksızın kavram, söylendiği gibi, anlamsız [ohne Sinn] olacak, hiçbirşey anlatmayacaktır. Matematik bu gereksinimi a priori ortaya çıkarılmasına karşın duyular için bulunan bir görüngü olarak şeklin çizimi yoluyla karşılar. Büyüklük kavramı bu aynı bilimde destek ve anlamını sayıda arar, sayı ise parmaklarda, abaküsün toplarında, ya da göz önüne getirilen çizgi ve noktalarda. Kavram her zaman a priori üretilir, ve böyle kavramlardan türetilen sentetik ilkeler ya da formüllerde. Ama bunların kullanımları ve öne sürülen nesneler ile ilişkileri sonunda olanağını (biçime göre) a priori kapsadıkları deneyimden başka bir yerde aranmayacaktır."

Kant: Kavram ve Anlam Üzerine ("Arı Usun Eleştirisi"nden)

Kaynak · İdea

Kant: Kavram Ve Anlam Üzerine (Arı Usun Eleştirisi'nden)

Nesne Anlamını Duyusal/Görgül Sezgiden Mi Alır?.

"B 149] ... Ama kavramların bizim duyusal sezgimizin ötesine bu genişlemesinin hiçbir yararı yoktur. Çünkü o zaman nesnelerin boş kavramlarıdırlar ve bu nesnelerin olanaklı olup olmadığını bile onlarla yargılayamayız. Yalnızca düşünce biçimleridirler ki hiçbir nesnel olgusallıkları yoktur, çünkü elimizde üzerinde bu biçimlerin biricik kapsamlarını oluşturan tamalgının bireşimli birliğinin uygulanabileceği ve böylece bir nesneyi belirleyebilecek hiçbir sezgi yoktur. [B 149] Ancak bizim duyusal ve görgül sezgimiz onlara anlam ve imlem verebilir."

Kavram Anlamını Nesneden Mi Kazanır (1)?

[B 178] ... Çünkü görmüştük ki kavramlar, eğer kendileri için ya da en azından onları oluşturan öğeler için hiçbir nesne verilemiyorsa, bütünüyle olanaksızdırlar, ne de herhangi bir anlam

taşıyabilirler; ve böylece kendilerinde şeyler ile (bunların bize verilip verilemediklerine ya da nasıl verilebildiklerine bakılmaksızın) ilgili değildirler. Dahası, bize nesnelerin biricik veriliş yolunun duyarlığımızdaki değişkiden geçtiğini de görmüştük; son olarak, arı a priori kavramların, anlağın kategorideki işlevinin dışında, ...

Kavram Anlamını Nesneden Mi Kazanır (2)?

"[B 298] Her kavram için ilkin genel olarak bir kavramın (düşüncenin) mantıksal biçimini, ikinci olarak ise ona kendisi ile ilişkili olacağı bir nesnenin verilmesi olanağını isteriz. Böyle bir nesne olmaksızın kavramın hiçbir anlamı yoktur ve içerikte bütünüyle boştur, üstelik herhangi bir veriden bir kavram oluşturma gibi bir mantıksal işlevi kapsayabiliyor olsa bile. Şimdi bir kavrama bir nesne sezgide olmaktan başka türlü verilemez; ve, gerçi bir arı sezgi nesneden önce a priori olanaklı olsa da, bu sezgi bile nesnesini ve dolayısıyla nesnel geçerliğini ancak salt biçimi olduğu görgül sezgi yoluyla kazanabilir. Öyleyse tüm kavramlar ve onlarla birlikte tüm ilkeler, ne denli a priori olanaklı olurlarsa olsunlar, gene de görgül sezgilerle, e.d. olanaklı deneyim için verilerle ilişkilidirler. Bu ilişki olmaksızın hiçbir nesnel geçerlikleri yoktur, tersine tasarımları açısından yalnızca imgelem yetisinin ya da anlağın birer oyunudurlar. Matematik kavramlarını örnek alarak [B 299] bunları ilkin arı sezgileri içinde irdeleyelim. Uzayın üç boyutu vardır, iki nokta arasında ancak bir doğru çizgi olabilir, vb. Gerçi tüm bu ilkeler ve bu bilimin ele aldığı nesnelerin tasarımları anda bütünüyle a priori [A 240] üretilebiliyor olsalar da, eğer anlamlarını her zaman görüngülerde (görgül nesnelerde) gösteremiyor olsaydık, hiçbir anlamları olmazdı. Buna göre yalıtılmış bir kavramın duyusal [sinn-lich] kılınmasını, e.d. ona karşılık düşen nesnenin sezgide sunulmasını isteriz, çünkü bu olmaksızın kavram, söylendiği gibi, anlamsız [ohne Sinn] olacak, hiçbirşey anlatmayacaktır. Matematik bu gereksinimi a priori ortaya çıkarılmasına karşın duyular için bulunan bir görüngü olarak şeklin çizimi yoluyla karşılar. Büyüklük kavramı bu aynı bilimde destek ve anlamını sayıda arar, sayı ise parmaklarda, abaküsün toplarında, ya da göz önüne getirilen çizgi ve noktalarda. Kavram her zaman a priori üretilir, ve böyle kavramlardan türetilen bireşimli ilkeler ya da formüller de. Ama bunların kullanımları ve öne sürülen nesnelerle ilişkileri sonunda olanağını (biçime göre) a priori kapsadıkları deneyimden başka bir yerde aranmayacaktır."

Kavram

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Kavram / Aziz Yardımlı

Genel

Kavram ilkin özneldir, bilincimdedir. Ama usun, düşüncenin bilinçsiz işleyişinde Kavram tam olarak nesnelliği, baştan sona dışsal olarak varolanı anlatmanın aracıdır. Bilinç Kavramda salt kendi kendisinde iken salt kendi dışında olduğu sanısı içindedir.

Kavramın Kavramı

Mantık Bilimi (B)

Genel Olarak Kavram Üzerine.

...

Buradan ortaya Kavram için hemen şu daha yakın belirlenim çıkar. Kendinde-ve-kendi-için-Varlık dolaysızca koyulmuşluk olduğu için, Kavram kendi ile yalın bağıntısı içinde saltık belirliliktir ki,

gene de eşit ölçüde kendini yalnızca kendi ile bağıntıladığı için dolaysızca yalın özdeşliktir. Ama belirliliğin bu kendi ile bağıntısı, kendi ile biraraya gelme olarak, o denli de belirliliğin olumsuzlanmasıdır, ve Kavram bu kendi ile eşitlik olarak Evrensel olandır. Ama bu özdeşlik böylece eşit ölçüde olumsuzluk belirlenimini taşır; olumsuzlama ya da belirliliktir ki, kendi ile bağıntılıdır; böylece Kavram Tekil olandır. Bunların her biri bütünlüktür, her biri ötekinin belirlenimini kendi içinde taşır, ve bu nedenle bu bütünlükler saltık olarak yalnızca Birdirler, tıpkı birliğin bu ikiliğin özgür görünüşünde kendi kendisinin bölünmesi olması gibi; — bir ikiliğin ki, Tekilin ve Evrenselin ayrımında eksiksiz karşıtlık olarak görünür, gene de bir karşıtlık olarak ki, birinin kavranmasında ve anlatılmasında öteki de dolaysızca kavrandığı ve anlatıldığı için bütünüyle Görünüştür.

Tam bu anlatılanlar Kavramın Kavramı olarak görülecektir. ...

WL

Vom Begriff im Allgemeinen.

...

Es ergiebt sich hieraus für den Begriff sogleich folgende nähere Bestimmung. Weil das An- und Fürsichsein unmittelbar alsGesetztsein ist, ist der Begriff in seiner einfachen Beziehung auf sich selbst absolute Bestimmtheit; aber welche ebenso als sich nur auf sich beziehend unmittelbar einfache Identität ist. Aber dieseBeziehung der Bestimmtheit auf sich selbst, als dasZusammengehen derselben mit sich, ist ebenso sehr die Negation derBestimmtheit, und der Begriff ist als diese Gleichheit mit sich selbst das Allgemeine. Aber diese Identität hat so sehr die Bestimmung der Negativität; sie ist die Negation oder Bestimmtheit, welche sich auf sich bezieht, so ist der Begriff Einzelnes. Jedes von ihnen ist die Totalität, jedes enthält die Bestimmung des Andern in sich, und darum sind diese Totalitäten ebenso schlechthin nur Eine, als diese Einheit die Diremition ihre selbst in den freien Schein dieser Zweiheit ist; - einer Zweiheit, welche in dem Unterschied des Einzelnen und Allgemeinen als vollkommener Gegensatz erscheint, der aber so sehrSchein ist, daß, indem das eine begriffen und ausgesprochen wird, darin das Andere unmittelbar begriffen und ausgesprochen ist.

Das so eben Vorgetragene ist als der Begriff des Begriffes zu betrachten. ...

Ek

Kavram dolaylıdır, Varlık ve Özün ortadan kalkışının sonucudur. Ama Kavram, Öz alanından ayrı olarak, bütün bir Nesnellik alanının ortadan kalkışı ile dolaylıdır. Kavram bundan böyle kendinde Kavram ya da koyulmuş Kavram değil, ama dolaysızlığı içinde kendi için ya da özgür Kavramdır. Olumsuzun olumsuzlaması olarak olumudur. Belirlenimini bundan böyle kendi içinde bir kıpı olarak kapsadığı şeyden değil, ama kendi olumsuzluğundan verecektir. Kavram kendi içindir, ve bunun anlamı kendini karşısına alması, kendi ile ilişkiye girmesi, ama bu karşıtında yalnızca kendisi ile birlik içinde olması, sonlulukta sonsuzluk, bağıntıda özgürlük, ayrımda özdeşlik olmasıdır. Kavram saltıktır, çünkü ilişkisi o denli de ilişki olmayan bir ilişkidir, tüm görelilliğin olumsuzlanmasıdır, çünkü başkası kendisinden başkası değildir.

Kavram koyulmuştur, çünkü sonuçtur ve koyulmuşluk ise ilişkidir. Ama Kavramın ilişkisi kendi ile olduğu için yalın Özdeşliktir. Bu kendi ile bağıntı ise o denli de belirliliğin olumsuzlanmasıdır, ve bu belirlenimsiz belirlilik Evrensel dediğimiz şeydir.

Özdeşlik olumsuzluk belirlenimini taşır, çünkü bir ilişkidir, belirliliktir.

Nesnel Kavram ve Öznel Kavram

B-MB 79. "Böylece bir kez varolan Kavram olarak, bir ikinci kez Kavram olarak irdelenecek olan şey bütün Kavramdır; ilk durumda salt kendinde Kavramdır — olgusallığın ya da varlığın Kavramı; ikinci durumda ise Kavram olarak Kavram, kendi için varolan Kavramdır (somut biçimleri adlandırmak için, düşünen insanda olduğu gibi; ama ayrıca, ve hiç kuşkusuz bilinçli olmaksızın, bilinçli Kavram olması ise söz konusu bile olmaksızın, duyumsayan hayvanda ve genel olarak örgensel bireysellikte; ama yalnızca örgensel olmayan Doğada kendinde Kavramdır). — Mantık buna göre ilk olarak Varlık olarak Kavramın ve Kavram olarak Kavramın Mantığına — ya da eğer daha yaygın, ama gene de çok belirsiz ve bu nedenle birçok anlama gelebilen bir anlatımı kullanabilirsek — nesnel ve öznel Mantığa ayrılacaktır."

A-MB. 61. Ek. "Doğada Kavram basamağına karşılık düşen alan örgensel yaşamdır."

Kavrama

Kavarama bir nesnenin Ben tarafından onun kendisinin yapılmasından başka birşey değildir. Ben kavramada nesneyi kaplar ve ona kendi biçimini, dolaysızca bir belirlilik olan evrensellik biçimini verir. Sıradan tasarımda nesne dışsal ve yabancı birşeydir. Kavrandığında tasarımda taşıdığı herşey kavramın terimlerine çevrilir. Düşünmede Ben nesneye yayılır, onu kendi belirlenimi olarak kendinin yapar. Tasarımda nesne salt bir Görüngüdür; gerçekliği Kavramsallaştırılmasında saptanır. Nesne nesnelliğinin kendisini Benin kategorileri yoluyla kazanır.

Kant anlama ediminin duygu ve sezgi tarafından öncelendiğini düşünür. Kant'ın 'aşkınsal felsefesi'ne göre "sezgi olmaksızın Kavramlar boştur ve yalnızca sezgi tarafından verilen çoklunun ilişkileri olarak geçerlidir." Yine Kant'a göre kavramlar salt özneldirler ve bu öznellikten nesnelliklerini çıkarsayamayız. Us salt biçimseldir.

Kavramın onu önceleyen evrelerle ilişkisi:

Mantıkta Kavramı önceleyen evreler Varlık ve Öz evreleridir.

Ruhbilimde, Duygu-sezgi ve genel olarak Düşünme evreleri.

Görüngübilimde — bilincin biliminde — anlağa yükseliş duyusal bilinç ve algı evrelerinden geçer.

Kant'ın yalnızca duygu-sezgi evresini kabul eder. Ama bu eksikliği "aşkınsal mantık" ya da "anlak öğretisi" bölümüne "derin-düşünme kavramları üzerine bir inceleme" ekleyerek giderir — sezgi ve anlak arasında ya da Varlık ve Kavram alanları arasında yatan bir evre olarak (Öz kategorileri).

Varlık, Öz ve Kavram alanları Tinin biçimlerinin temel tasarını ve iç yalın çerçevesini oluşturur. Sezen ve ayyrıca duyusal bilinç olarak Tin dolaysız varlık biçimindedir. Düşünen ve algılayan olarak Tin varlıktan Öz ya da Derin-Düşünme evresine yükselmiştir. Ama bu biçimler Mantık Bilimini ilgilendirmezler, tıpkı mantıksal kategorilerin Doğada aldıkları biçimlerin — Uzay ve Zaman — ve sonra Uzay ve Zamanın örgensel-olmayan doğa olarak ve örgensel doğa olarak bir içerik ile kendilerini doldurmalarının da bu bilimi ilgilendirmemesi gibi.

Yaşam — örgensel doğa — Doğada Kavramın ortaya çıkış evresidir, ama bir bakıma kör olarak, kendinin bilincinde olmayan ve düşünmeyen Kavram olarak. Özbilinçli ve düşünen Kavram yalnızca Tine aittir. Kavramın mantıksal biçimi doğal ve tinsel biçimlerinden bağımsızdır.

Kavramın onu önceleyen evrelerle ilişkisi Kavramın sezginin ve tasarımın kendi başına varolan bağımsız gerecine dışardan yaklaşması ve ona evrensellik biçimini vermesi görüşü (Kant) geçersizdir. Kavram bu bakış açısıdan boş biçim gibidir ve olgusallığını dışsal içerik yoluyla kazanır. Bu biçim ve içerik ayrımı analitiktir, eytişimsel değil.

İdea Yayınevi / 2014

Kavram ve Realite

Kaynak · Noesis

Kavram ve Realite

> Kavram devleti devlet, yasayı yasa, istenci istenç, doğayı doğa, tini tin, insanı insan yapan nesnel biçimdir.
>
> Eğer bir devlet gerçekten “devlet” ise, eğer ne kadar kötü olursa olsun gene de bir “devlet” ise, bir ölçüde de osa “devlet” kavramına katıldığı ya da ondan pay aldığı için “devlet”tir.
>
> Reel Devlet realitesini ona biçim veren Devlet ideasına borçludur.
>
> Devlet durumunda, Kavram içeriği istenç olan bir realitenin biçimidir.
>
> Reel devlet, bir olgu olarak devlet, varolan devlet bu belirliliğini kavramına borçludur.
>
> Devlet kavramı etik yaşamı, aile ve toplum kavramlarını kapsayan daha yüksek bir etik yaşam biçimini anlatır. Ve etik bir belirlenim olarak alındığında, yine hak ve ahlak kavramlarını kapsayan daha yüksek etik yaşam olarak görünür.
>
> Hak kavramı kendinde evrenseldir ve devlet kavramı hak kavramını evrenselliği içinde kapsar.
>
> Her devlet salt kendi kavramı gereği hak kavramını evrenselliği içinde tanımak zorundadır.
>
> Bu nedenledir ki insan haklarını evrensel ölçekte kapsamayan devletler, “devlet” olarak geçerli olsalar da, kötü devletler, devlet kavramına uygun düşmedikleri ölçüde gerçeklikten yoksun devletlerdir.
>
> Bir devletin gerçek devlet olması devlet kavramı ile tam uyum içinde olması, devlet kavramına uygun olan devlet olması demektir.
>
> İmparatorluklar tekerklikler olarak, tekil istencin güç yapıları olarak devlet kavramına karşılık düşmezler ve ancak uyrukların istençsizliği koşulunda varolan geçici politik biçimlerdir.
>
> Ve imparatorluklar bile, birer devlet oldukları düzeye dek, insan haklarını evrensel ölçekte tanımak zorundadırlar.
>
> Aynı zamanda duyunç özgürlüğünü tanımak zorundadırlar.
>
> Ve aynı zamanda yasa egemenliğini tanımak zorundadırlar.
>
> Ama tekerklikler oldukları düzeye dek kötü devletlerdirler ve evrensel insan haklarının bilincinin doğuşu ile birlikte ortadan kalkmanın yoluna girerler.

KAVRAMIN ARILIĞI (YA DA DURULUĞU)

Kaynak · Noesis

KAVRAMIN ARILIĞI

“Sa démarche consiste à interroger les concepts et les paradigmes scientifiques contemporains pour y mener une tâche de clarification conceptuelle qui peut déboucher sur la remise en cause de certains concepts biologiques (on peut songer par exemple aux concepts d'information génétique, de récapitulation de la phylogenèse par l'ontogenèse).”

[Bioloji felsefesinin] “yaklaşımı çağdaş bilimsel kavramları ve paradigmaları sorgulamaktan ve böylece bir kavramsal durulaştırma işini yerine getirmekten oluşur ki, bu belli biolojik kavramları sorgulamaya götürebilir (örneğin genetik bilişim, filogenesisin ontogenesis yoluyla toparlamanması düşünülebilir).”

Bioloji felsefesinin, genel olarak felsefenin işi kavramları durulaştırmaktan başka birşeydir, çünkü bulanık olan sözcüğün tersine kavram daha şimdiden durudur. Sözcük ya da tasarım olarak değil, kavram olarak alındığında, bir kavramda kendisinden başka hiçbirşey yoktur ve bu nedenle kavramın "arılaştırılması," "durulaştırılması" gibi anlatımlar sonsuz ölçüde boş anlatımlardır. Denmek istenen şey tasarım yerine kavramın geçirilmesidir. Kavram salt kendisi olduğu için her zaman arı ve durudur. Kavram bu yalınlığı ya da soyutluğu içinde belirlidir ve belirlenimini ilkin tam olarak kendi karşıtına borçludur. Bu nedenle kavram karşıtından ayrılmazdır ve bu bağıntı, kavramın kendi karşıtı ile bu zorunlu birliği pekala kavramın içeriği olarak görülebilir. Bioloji felsefesinin işi ilk olarak tüm görgül içeriğini sözel dışsallıkların ötesine yükselterek kavramsallaştırmak ve sonra bu nesnel kavram bağıntılarını bir dizge olarak düşünce düzleminde yeniden kurmaktır.

KOLLEKTİF EYLEM KAVRAMI

Kaynak · Noesis

Kollektif Eylem Kavramı

Aziz Yardımlı

Giriş

Kuram kavram ile bir olmaya çabalar. Bu kollektif eylem kuramları için de geçerlidir. Kollektif eylem kuramları henüz değişim sürecindedir ve henüz gerçek yapılarını kazanmış değildir. Aslında bir kuramlar çoğulluğundan söz etmek bu alandaki çözümlemelerin henüz geçici, deneysel karakterini ele verir.

Kollektif eylem kavramının realitesi uçsuz bucaksız görünür: Birkaç bireyin ekonomik eyleminden başlayarak, örneğin insan yaşamını iyileştirme ve güzelleştirme, barışı ve çevreyi koruma, eğitim ve bilimsel araştırmaları geliştirme ve gönenci yükseltme gibi amaçlar uğruna toplu eylemlere, bütün bir insanlığın eylemine, evrensel eyleme dek geniş bir eylemler türlülüğünü kapsar. Doğu Avrupa rejimlerinin çöküşü, Alman protesto eylemleri, Kolombiya’nın gerilla örgütleri, Nazi partisi, Fransız devrimi, Bolşevik devrimi vb., genel olarak bilinen tüm devrimler, karşı-devrimler, ayaklanmalar, darbeler, cuntalar, savaşlar vb. kollektif eylem kuramlarının şu ya da türünü uygulamak ya da realite içinde sınamak için görgül gereç olarak alınabilir.

Ya da konu daha yalın bir düzleme indirilebilir. Örneğin Margaret Gilbert kollektif eylemi bir “ortak üstenim/joint commitment” sorunu olarak görür ve konuyu olgular ve deneyimler boyutunda alarak “‘Shall we go for a walk?’ ve öteki ‘Yes, let’s’ der” örneği ile açıklar. Wittgenstein’ın totoloji kuramını uygulayarak, kollektif eylemin kollektif eylem olduğu vargısını çıkarır ve çürütülme gibi bir talihsizlik ile kaygılanması kesinlikle gerekmez. Öte yandan John Searle yine dil felsefesini kullanarak, ama dil kullanımını aşağı yukarı şiirsel bir yüksekliğe çıkararak, kollektif eylemin özünde bir “biz-niyetin/we-intention” yattığını saptar, “kollektif niyetsellik/collective intentionality” olarak bu daha geniş niyetin tekil “ben-niyetlerden/I-intentions” ayrı olduğunu bildirir çünkü Benin eylemi Benin tekilliğinden ötürü çoğul Bizin eyleminden ayrıdır. Michael Bratman ise kollektif eylemi örneğin iki insanın bir evi boyama eylemi

durumunda olduğu gibi bir “niyet paylaşımı” olarak açımlar. Sonuçta tümü de kollektif eylemi kollektif eylem yoluyla açıklayarak yeni bir kollektif örneği sunarlar. Analitik felsefecilerin konuya dilbilimsel yaklaşımlarını ve analizdeki başarılarını gösterebilmek için daha öte örnek gereksizdir. Analitik felsefe hiçbirşey söylemediği için anlaşılırlıkta, durulukta, yalınlıkta benzersizdir.

Bir başka kollektif eylem kuramı ise kavramın çözümlemesinde ilkin “grup” ve bireysel “çıkar” kavramlarını saptar ve bu ikinci etmenin ağır basması nedeniyle kollektif eylemin olanaksızlığı vargısına ulaşır (Mancur Olson, The Logic of Collective Action, 1965, 1971). Olson’un sözü edilen bu heyecan verici ve uyarıcı ve eşit ölçüde popüler çalışması bütün bir kollektif eylem kuramı tartışmaları için bir tür ölçüt olarak, bir denek taşı olarak hizmet eder.

Bu çözümlemeler bir yana, ayrı ve sık sık çatışan çıkarları olan bireylerin birlik içinde eylemde bulunmaları gibi göreli olarak dar bir eylem alanını belirtmek için seçilen “kollektif eylem” terimi bu işlev için gene de aşırı geniş, aşırı gevşektir. Gerçekte, bir pleonazm olması bile ancak bireysel eylemin varoluşu tarafından önlenir. Mancur Olson tarafından geliştirildiği biçimiyle kuram “amaç” ve “grup” kavramları ile yetinir, ve başlıca ortak yarardan dışlanamazlık/nonexcludability zemininde “ussal/rational” bireyler payına “hazıra konmacılık/free riding,” “ortak malların trajedisi” (Hardin) gibi kollektif eylem problemlerinin çözümlemesi üzerinde odaklanır.

Olson’un “ussal“ yerine “usdışı” ve “usdışı” yerine “ussal” sözcüklerini kullamayı yeğlemesine takılmazsak, “kollektif” ve “eylem” kavramlarının bileşimi tüm bu türden daraltmaları bozar, aslında konuyu bütün bir Tarih alanına yayar. Bu genişleme bütünüyle gereksiz değildir. Ve böyle genişlemiş bir alanda kollektif eylem kavramı hak, ahlak ve bütün bir törellik alanlarının kavramları olmaksızın ele alınamaz. Gerçekte, kollektif eylem kavramının kendisi duyunç ve istenç kavramlarının bir anlatımı olur. Kollektif eylemin küresel eylem karakterini kazanmaya doğru evrimlenmekte olduğu bir dönemde, kuram bu süreci “kollektif” ve “eylem” kavramlarının bakış açısından irdelemek için bir araç olarak hizmet edebilir.

Collective action, kollektives Handeln.

Gilbert, Margaret (1989). “On Social Facts”. Princeton University Press. Searle, John (1990). “Collective Intentions and Actions.” Bratman, Michael (1993), “Ethics”.

Kollektif Eylem ve İstenç

1 Kollektif Eylem ve İstenç

Tüm güncel kollektif eylem kuramlarına ortak olan şey eylem kavramının asıl belirleniminden söz etmemeleridir. Kollektif eylem sorunu herşeyden önce bir istenç sorunudur ve özgürlük bilincini gerektirir, öyle ki özgürlüğün olmadığı yerde eylem de yoktur, ve özgürlük bilinci henüz yeryüzündeki tüm kültürlerin evrensel bir kazanımı değildir. İstenç kavramı insan doğasına özünlü olsa da, özgürlük bilinci hazır olarak verili değildir, kazanılması gerekir. Ve kavramın realitesi kavramın bilincinin doğması ile birlikte şekillenmeye ve gelişmeye başlar. Bunun anlamı bir yanda bu bilincin doğduğu yerde özgürlüğün kollektif bir karakter kazanmaya başlaması (yurttaş toplumunun oluş süreci), öte yanda özgürlük bilincini kazanan kültürler ve henüz despotik yapılarını sürdüren kültürler arasında, modern ve ön-modern kültürler arasında derin bir uçurumun açılmasıdır. Özgürlük hakkın, moral ve törel yaşamın özüdür. Bugün yeryüzünün en büyük yoksulluğu bu kavramın yoksunluğudur. İnsan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve özgür törel yaşamın olmadığı yerde, her görgül araştırmanın doğrulayacağı gibi, ekonomik gönenç, insan değeri ve mutluluk da yoktur.

İnsanlar ortaklaşa eylemlere girişmek için kollektif eylem kuramının yaratılmasını beklemezler. Tersine, kuram ancak varolan durumun çözümlemesini üretebilir, realiteye usdışı şekiller veremez ama kendine realitenin şeklini vermeye çalışır. Problem realitenin değişken, böylece kuramın da değişken, ve sonuçta geçici olması, en iyisinden deneysel bir karakter taşımasıdır. Kuramlar kavrama yaklaşma girişimleridir.

Küresel kollektif eylemin politik bir özeği yoktur, herhangi bir güç tarafından yönetilen bir proje ya da ideolojik bir program değildir. Dünya-Tininin eylemidir, ve ereğini, güdüsünü, enerjisini kendi özgürlük kaynağından, kendi istencinden türetir.

Kollektif Eylem kavramının çözümlemesinde saptanması gereken birincil bileşen istençtir, çünkü ancak özgür insanlar, ancak kendi duyunç ve istençlerinin bilincinde olan bireyler kendileri için amaçlar saptar ve onları gerçekleştirme uğruna eylemde bulunurlar.* Ancak bireyler bir kollektif için zorunlu olan güvenme ve güvenilme yeteneğini taşırlar. Kollektif eylem kavramının yaygın olarak gözardı edilen bu birincil bileşeni kollektif eylem problemi ve free riding ya da hazıra konma problemi gibi popüler başlıkların çözümlemesi için anahtardır, çünkü özgürlük, güven, duyunç gibi kavramlar öz-çıkarın birincilliği gibi bir tasarımın temelini silerler.

*Örneğin Olson'un sözünü ettiği ünlü İtalyan felsefecisi Gaetano Mosca böyle düşünmez. Ona göre, insanlarda "birararaya gelip sürü oluşturmak ve başka sürüler ile dövüşmek için bir içgüdü" vardır. Bu içgüdü ayrıca "verili bir toplumdaki tüm bölümlerin ve alt-bölümlerin de temelinde yatar ve sık sık moral ve zaman zaman fiziksel çatışmalara yol açar" (aktaran Olson, The Logic of Collective Action, s. 26). İnsan toplumunu içgüdü üzerine kurmanın mantığını anlamak güçtür. Büyük olasılıkla hayvan gözlemleri üzerine bir andırıma dayanır. Ama bu andırımın kendisi ilkin hayvan sürülerine doğada olmayan ve insan kültürüne ait olan kategorilerin yüklenmesi ile başlar.

Kollektif Eylem ve Tarih

2 Kollektif Eylem ve Tarih

Kollektif Eylem özgür toplumun, modern Yurttaş Toplumunun oluş sürecine ve onun daha öte gelişimine aittir. Zorlama, yıldırma, korku, baskı vb. temelinde yer alan 'eylemler' kollektif eylem başlığı altına düşmez, çünkü böyle 'eylemler' istenç ve özgürlükten doğmaz. Zor kavramı boyun eğme kültürüne aittir ve eylemi, dolayısıyla kollektif eylemi olanaksız kılar. İnsan eylemi özgürlük tarafından, eş deyişle istenç tarafından, özgür istenç tarafından belirlenir.

Özgürlük bilincinden yoksun olan ön-modern kültürlerde, örneğin kast dizgelerinde, imparatorluklarda, feodal toplumlarda bireysel istenç, duyunç özgürlüğü, insan hakları gibi kavramların bilinci ve dolayısıyla realiteleri yoktur. Özgürlük bilincinin olmadığı kültürlerde eylemsizlik vardır, ve bu kültürler toplumsal ve politik değişim, dönüşüm ve gelişim tarafından değil, ama sonu gelmez bir kültürel kendini-yineleme tarafından tanımlanır. Bu gerilik içinde dinginlik durumu Tarih kavramının kendisi ile bağdaşmaz. Günümüze dek aşağı yukarı yüzlerce, binlerce yıl önce oldukları gibi gelen bu ön-modern kültürlerde de çoktandır modern dünya ile gönüllü ya da gönülsüz ilişkiler nedeniyle kırılma, parçalanma, dağılma başlamıştır. Despotik kültürde özgürlük henüz salt bir potansiyel, salt bir olanaktır, çünkü homo sapiens özsel olarak özgürlük belirlenimini taşır, ve potansiyel olan edimsel olma olanağını taşıdığı için potansiyeldir. Bu düzeye dek, dönüşüme direnişe aynı zamanda aynı kültürler içerisinde dönüşüm uğruna eylemler eşlik eder.

Yaygın olarak despotik olan ön-modern kültürel yapılar içinde kollektif eylem problemi başlangıçta

bugün Batının demokratik modern kültürlerinde olduğundan bütünüyle başka bir karakter taşır, ve ilkin sık sık despotun despot ile çarpışmasına bozulur. Bu geri kültürel yapılar henüz yurttaş toplumu karakterini taşımaz. İstençsiz halklar, yığınlar, kitleler egemenlerine boyun eğer, önderlerinin istencini kendi istençleri olarak bilir, onların buyruğu ile savaşlara gider, vergi verir, despotik yapıyı sürdüren geleneklerine bağlılık içinde yalnızca tikel, geri, yalıtılmış kültürlerini yinelerler. Ekonomi kavramına çok uzak bir ekonomik kaos içerisinde etik, hukuk, yasa, sözleşme vb. kavramları realiteye ulaşamaz.

Politik istencin tek bir insana, tekerke ait olmasının ve devletin bu tekil insanın istenci tarafından belirlenmesinin olanağı ve koşulu halkın istencinin yokluğudur. İstençsiz halkın kararı, eylemi, genel olarak özgürlüğü yoktur. Ön-modern dönemde özgürlük yitirilmiş değil, ama henüz kazanılmamıştır. Özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde, despotizm politik bir geriye düşüş değil, ama normal politik durumdur. Böyle bir durumda yalnızca politik kollektif eylem değil, ama genel olarak eylem söz konusu değildir. Politikanın yasa olması ölçüsünde, despotik kültürde politikanın realitesi yoktur.

Kulların, kölelerin, serflerin, uyrukların özgür bireylere dönüşmesi özgürlük bilincinin doğmasını, insanın insana egemenliğinin yerini “yurttaş = yurttaş” denklemine bırakmasını gerektirir. Modern dönemi tanımlayan kavram özgürlük bilincidir. Ancak özgürlük bilincinin olduğu yerde bireysel istenç ve eylem, dolayısıyla kollektif istenç ve eylem olanaklıdır.

Kollektif eylem insan hakları, özgürlük, eşitlik kavramının gerisinde olan despotik kültürlerin içerisinde doğduğu için, her zaman henüz insan haklarına, insan onuruna, insan değerlerine uymayan despotik törel normlar ile ekonomik ve politik bir çatışma tarafından karakterize edilir.

Değişim Uğruna
Değişim

3 Değişim Uğruna Değişim?

Modern kollektif eylem geri törel yaşam biçimlerini törellik kavramının gerçek içeriğine uygun düşen bir realiteye yükseltmeyi, sürekli toplumsal değişimi amaçlar. Bu ortaklaşa eylem salt boş bir tekerleme gibi kullanılan “değişim uğruna değişimi” değil, ussal toplumsal değişimi amaçladığı ölçüde erekseldir, evrensel gelişim ya da küresel gelişim karakterini kazanır ve “sürdürülebilir gelişim kavramı” altında evrensel insanlığının geleceği için, henüz doğmamış kuşaklar için de kaygılandığını tanıtlar.

Kollektif Eylem ve
Kollektif Amaç

4 Kollektif Eylem ve Kollektif Amaç

Eğer kollektif eylem “ortak iyi uğruna bireysel olarak kârlı eylemlerden kaçınabilme yeteneği”* olarak tanımlanırsa, kollektif eylemin ancak bir öz-veri temelinde olanaklı olduğu kabul edilmiş olacaktır ki, amaç birliğini tanım gereği kapsayan kavramın kendisine aykırıdır. Amaç birliğinin bile hazıra konmacılık etmeninin önüne geçemediği kabul edilirken (Olson), öz-çıkarın öz-veri karşısında geri çekileceğini düşünmek bir kez de karşı ucu denemek olacaktır. Kuramcılığın böyle dikkatsizlikleri bir yana, eylemin kollektif karakterine karşın, amaç birliği eylemi tekil bir örgütün eylemi yapar. İster bir sendika, ister bir meslek odası, isterse devletin kendisi olsun, örgüt kendi üyelerinin çıkarları uğruna, ortaklaşa çıkar ve yarar uğruna ortaya çıkar. Bu noktalar aksiomatiktir.

Kollektif törel eylemlerin amacı daha iyi olana erişmek olduğu için, erişilen iyinin daha da iyisinin olanağı kollektif törel eylemlere ereksel iyiye yönelik bir süreklilik karakteri verir. Böylece evrensel kollektif törel eylemin ereği evrensel eksiksiz gelişimidir. Kendi başlarına yalıtılmış görünen tikel eylemler gerçekte kentin, ülkenin, ve en sonunda yerkürenin bütününü ilgilendiren bir karakter kazanır. Politik kollektif eylem "polis"in eylemidir (polis, πόλις = kent, devlet), politikadır, ve küresel karakteri içinde evrensel Anayasayı, kendini insan değerine, onuruna, yüksekliğine uygun düşen yasalar altında yönetmeyi, tek bir sözcükle gerçek törel yaşamı, evrensel özgürlüğü amaçlar. Tikel eylemlerin insan doğasına uygun, yani ussal ve törel olmaları ölçüsünde böyle tikel eylemlerin birikimi evrensel kazanımdır. Kollektif tikel eylemler kendi tikel amaçlarının çok ötesinde evrensel törel eylemin bileşenleridir.

Ortak amaç uğuruna örgütlenme söz konusu olduğunda, modern örgütlenme de kararı tekil bir kurumun, daha küçük bir komitenin, ya da en son durumda bir başkanın istencine teslim eder. Ama yetkinin böyle tekil bir noktada yoğunlaşması kollektifin, örgüt ya da organizasyon üyelerinin, ve politik düzlemde düşünüldüğünde, yurttaş toplumunun egemen istencine aittir. Bir komite ya da bir başbakan ya da bir başkan yalnızca yurttaşlık istencinin ona teslim ettiği görevi yerine getirir.

*the "ability to refrain from individually profitable actions for the sake of the common good" (Bandiera, Barankay, and Rasul 2005).

Eylem ve Güdüsü

5 Eylem ve Güdüsü

Eylem. Eylem alışkanlıkla yerine getirilen davranış ile aynı şey değildir. Alışkanlık törelliğin tözü, varolanın sorgusuzca yinelemesidir. Kollektif eylem elma toplama ya da ev boyama gibi eylemlerden ayrı olarak, birincil olarak yürürlükteki törel yapı ile çarpıştığı, bir istenç değişimi istediği için eylemdir ve bu nedenle yürürlükteki törelliğin direnci ile karşılaşır. Eğer bir eylem durumunda "direniş"ten söz edilecekse, bu eylemcilere değil ama tutuculara aittir. Eylemin kendini törelliğe karşıtlığında belirlemesine karşın, amacına ulaşır ulaşmaz kendisi yeni törellik olur ve eskisini törelliğe aykırı olarak yargılar. Yerleştiği ve sağlamlaştığı düzeye dek, kendisi tutucu bir karakter kazanır ve kendi payına yeni eylemler tarafından olumsuzlanmasını beklemek üzere kuyruğa girer.

Eylemin ve Değişimin Güdüsü. Eylem varolan toplumsal normlara karşıtlığında toplumsal değişimi amaçladığını gösterir. Ve bununla ahlaksal ve törel bir kavram olduğunu tanıtlar. Modern toplumlar akış durumundadır; geleneksel-despotik toplumlar değil. Binlerce yıl değişmeden kalan toplumlar tarihin boş sayfalarının yazarları olurlar. Katı despotik kültür tarafından varolan yapısı içinde kalmaya zorlanmadığı sürece, tin sürekli gelişme karakterini sergiler. Törel değişim enerjisini, güdüsünü, ereğini tinin kendi kaynaklarından, özsel özgürlük belirleniminden sağlar. Buna göre törel değişim, gelişim ve yenileşme alanında bir kaynak tüketme problemi gibi birşey yoktur ve kaynakları sınırsız olan bu alanda sürdürülebilir gelişme problemi gibi birşey doğmaz.

Kollektif Eylem ve
Kültürel Çoğulculuk

6 Kollektif Eylem ve Kültürel Çoğulculuk

Ön-modern kültürlerde gelenek davranışın belirleyicisidir, bireysel istenci bastırarak değişimi önler, ve önemsiz ve anlamsız kültürel yapıların salt kendini-yinelemeden oluşan sürekliliğini güvence altına alır. Kabile, klan, boy, soy, kast vb. gibi her biri kendine özgü değerleri tarafından

tanımlanan topluluklarda eylem birliği olanaksız, çünkü eylem olanaksızdır. Bu olanaksızlığın üzerine, etnik kümelerin değerler üzerine çatışmalarının ortak çıkarlara yönelik herhangi bir işbirliğini, ne olursa olsun kollektif eylem denebilecek herhangi bir davranışı bile olanaksızlaştırması eklenir.

Kollektif Eylem ve
Ahlak

7 Kollektif Eylem ve Ahlak

Eylem özgür bireyselliğin üstünlüğüdür, çünkü birey neyin doğru neyin eğri, ve neyin iyi neyin kötü olduğunu dışarıdaki bir istençten, bir yetkeden, dinsel bir öğretiden almaz, ama kendi ussal duyuncunu tüm normların yargıcı yapar, kendisi ussal normlar getirir. Birey olması doğru olanı yapmasının ya da ahlaklı olmasını biricik güvencesidir, çünkü eğri olanı yapması dürtüsüne, hırsına, itkisine, içgüdüsüne vb. teslim olması, böylece özgürlüğünü, birey olma karakterini yitirmesidir. O zaman pekala kollektif eylemin olanaksızlığını ileri süren görüşleri aklamaya katılabilir.

Zaman zaman eylem olarak görülen şeyler gerçekte belirlenimlerinde dürtüseldir, ussal değil ama tepkisel, duygusal, giderek doğal ya da içgüdüseldir. Duyunç keyfi karar verme değil, ama iyi ve doğru olarak yargılanan amaç uğruna karar verme yetisidir. Eylem keyfi olarak seçileni yapmak değil ama ussal, yani doğru, haklı ve iyi olanı yapmaktır. Özgürlük dilediğini seçme hakkı değil ama haklı, doğru, iyi olanı istemektir. Eylem moral insanı, kendi duyuncunun bilincinde olan insanı öngerektirir. Ve özgür törellik gerçek ahlakı gerektirir. Gelenek törelliği ise dışsal ahlak üzerine dayanır.

Eylem ahlaksal alana aittir, törellik ile ilişkisi olumsuzdur çünkü onu değiştirmeyi hedefler. Törellik alışkanlıktır. Eylem duyuncun dinamizminden, özbilinçli özgürlükten doğar ve yürürlükteki törel yapı ile çatışır. Kollektif eylem bir istenç değişimini amaçlar, ve amacına bu amacın ussallığı ile orantılı olarak ulaşır.

Kollektif Eylem “Problemi” ve
Zorun Zorunluğu?

Kendine güvenmeyen insan başkalarına da güvenmemelidir: Kendisi güvenilirlik gibi bir karakter yüksekliğinden yoksun iken, başkalarına nasıl değer verebilir ve saygı duyabilir?

8 Kollektif Eylem “Problemi” ve
Zorun Zorunluğu?

Kollektif Eylem Problemi küme üyelerinden bir bölümünün ortaklaşa eyleme katılmaları gerekirken bireysel çıkarlarının ortak çıkar ile çatışması nedeniyle ortaklaşa eyleme katılmadıkları yerde doğar. “Hazıra konma/free riding” problemi ise kollektif eyleme katılan küme üyelerinden bir bölümünün kümeye karşı yükümlülüklerini yerine getirmedikleri yerde doğar. Kollektif eylemin gerekçesi tüm bireyler öz-çıkar duygularına göre ya da bencil olarak davranırsa, sonucun işbirliği durumunda elde edilecek olandan daha kötü olacak olmasıdır.

Kollektif Eylem Problemi “genellikle” şöyle formüle edilir: Küme eyleminde tüm bireylerin ortak amaca uygun olarak davranmaları beklenir. Ama bencillik etmeni vardır, kimi bireyler ortak çıkara uygun davranmazlar, ve beklenen davranışı elde etmek ya da problemi çözmek için zorlayıcı bir etmen, ödül ya da ceza düzenekleri gerekir.

Çıkar ya da öz-çıkar duygusu hiç kuşkusuz kendinde kötü ya da yanlış değildir. Bencillik başka birşeydir çünkü başkalarının haklarının tanınmamasını anlatır. Yanlış ya da kötü olan şey kişisel çıkar değil, ama onun haksız olması, evrensel çıkarın üzerine yükseltilmesidir. Devlet alanında, bu ahlaksal gerilik yasalara zorlayıcı karakterini veren etmendir. Ve gene de genel olarak yasalar onları çiğneme durumuna düşenlerin duyunçları tarafından bile onaylanır.

Bireysel çıkar evrensel çıkar ile çatışması ölçüsünde ussal olanı değil, ama ussal olmayanı anlatır, ve kollektif eyleme katılan ama onun amacına uygun davranmayan insan ussal değil, usdışı davranmaktadır. Paradoksal olarak, en sonunda usdışı ve amaca aykırı olan kör öz-çıkar dürtüsü kollektif eylem literatüründe sık sık "ussal/rational" olarak karakterize edilir. Örneğin, "bireyleri ortak çıkar uğruna davranmaya iten bir zorlama ya da başka bir aygıt olmadıkça, ussal, çıkarcı bireyler ortak ya da küme çıkarlarına ulaşmak için davranmayacaklardır" :: "rational, self-interested individuals will not act to achieve their common or group interests" (italikler Olson'un, The Logic of Collective Action, Introduction). Açıktır ki "ussal" olduğu söylenen tutum açıkça usdışıdır, moral değildir, ve ekonomik açıdan modern toplumun "kapitalist toplum" gibi enteresan bir adlandırma altına indirgenmesinin başlıca gerekçesine katılır.

Olson bireylerin dar bencillik ve çıkarcılıklarını yenemeyecekleri öncülünü politika alanına da uygular. Büyük kümeler kollektif amaçta birleşmeyi ve çıkarlarını hükümet yoluyla anlatmayı başaramazken, iyi örgütlenmiş ve amaçları çevresinde birleşmiş daha dar çıkar gruplarının, lobilerin vb. politik çıkarlarını savunmada daha başarılı olduklarını söyler. Bu hiç kuşkusuz realitedir. Ama realiteden kuram türetmek realitenin değişimi ile birlikte kuramı geçersizleştirir. Ve yurttaş toplumunun törel ve politik olarak değişmesinin, ahlaksal olarak erginleşmesinin önünde hiçbir engel yoktur, çünkü modern devlette egemen güç, ondan daha güçlüsü olmayan güç yurttaşın istencidir.

Kollektif eylemin bir istenç sorunu olması istencin gelişim düzeyini kollektif eyleme bağlanan problemler açısından belirleyici kılar. Duyuncunu sınırlı olarak, ancak belli bir düzeye dek geliştirmenin kimi insanlar için kaçınılmaz olduğunu, kimilerinin ne olursa olsun moral olarak geri kalacaklarını düşünmek duyuncu doğal bir yetiye, bir içgüdüye indirgemek gibidir. Dürüst insanlar kollektif eyleme dürüstlükleri ile katılırlar, ve kollektifin içinde dürüst olmayanların olması, törel olgunluğun eşitsizliği kollektif eylemi bütününde olumsuzlamaz, ama yalnızca kollektif eylem problemleri denilen durumları kaçınılmaz kılar. Olson'un düşündüğü gibi, eğer herkes hazıra konmaya hazır ise, o zaman kollektif eylem olmayacak, dolayısıyla kollektif eylem problemi de olmayacaktır.

Güven ve Özgürlük

Öz-güvensiz insan istençsizdir ve başkasına da güvenemez. Güven başkasının istencini kendi istencim olarak bilmemdir ve bunun için önce istencim olmalı, özgür olmalıyımdır. Başkasına güven kendine güveni gerektirir. Kendisinde bir değer duyumsamadığı için, kültürü onda bir değer geliştirmemiş olduğu için, başkalarına verecek değeri bulamaz. Geri kültürlerde güvensizlik yaşamın vazgeçilmez bileşenlerinden biridir. Ve bu etik gerilik ile orantılı olarak herhangi bir "kollektif"in şansı düşüktür.

Yansıtma

Eğer biri yolsuzuk için, rüşvet vermek ya da almak için ve başka her yamukluk için hazırsa, nasıl başkalarının düzgün olduğunu düşünebilir? Eğer dürüstlüğün ne olduğunu bilseydi, bunun ona gerçek benliğini ve gerçek öz-duygusunu kazandıracak kavramlardan biri olduğunu bilseydi, onu

önce kendisi uygular ve bayağılık ile değiştirmezdi. Bugün yamukluğu ulusal karakterleri olarak sergileyen ülkeler bolluğu vardır. Bunlar etik olarak geri oldukları gibi, henüz estetikte, bilimde, felsefede, demokraside, mutlulukta da geri ülkelerdir.

İnsana Güven?

Böyle güvensiz kültürler örneğin "insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz" diyen Kant gibi kuşkucu felsefecilere, nihilist, pozitivist yazarlara, analitik geleneklere, insanın "saçma" olduğunu, "dünyaya fırlatılmış" bir hiçlik olduğunu bildiren varoluşçu yazarlara, kültürde saçma, değersiz, çirkin olan herşeye sarılırlar. — Seçme özgürlüğü olduğuna göre, kişi pekala aşağılık olmayı seçebilir. İnsan saçma olduğuna göre, pekala saçma bir yaşam sürdürebilir. Varoluş anlamsız olduğuna göre, düzgün olmanın ne anlamı olacaktır? Us her zaman tutkulara yenik düşmez mi? Bu nihilist varoluşun güncel ve bütünsel sunumunu postmodern yazarlarda buluruz.

Yasa İstenci

9 Yasa İstenci

Kollektif istenç ya da Rousseau'nun genel istenç/la volonté générale kavramı da aynı "problem" ile karşı karşıyadır. Bireyler çeşitli gerekçeler ile kendi yaptıkları ya da onayladıkları yasalara uygun davranmazlar ve bu nedenle aralarından bilerek ya da bilmeyerek yasayı çiğneyenlere sunulmak üzere uygun yaptırımlar getirirler. Bu zorlayıcı etmendir. Ama yasanın bütününde bireylerin istençleri tarafından onaylanması bu zorlayıcı yetkeyi "yetke olmayan bir yetke/une autorité qui n'est rien" yapar, zorlamayı gereksizleştirir, çünkü kendi istencinin altında durmak kölelik değil, özgürlüktür. Modern politika özsel olarak yasa ile birdir, ve yasa ussal kollektif istencin anlatımıdır. Yasayı yalnızca yukarıdan verili olarak tanıyan ön-modern despotik toplumların tersine, demokratik devlette yasama gücü özsel olarak yurttaşa aittir, egemen yurttaştır, ve yasa onun kollektif ussal istencinin anlatımı olarak modern devletin özsel momentidir. Kollektif istence aykırı olarak, politikayı öz-çıkar uğruna belirlemek usdışıdır, ahlaka ve törelliğe aykırıdır, ve modern demokratik devletin değişime, yenileşmeye, iyileşmeye açık politik bir süreç olmasının nedeni bireylerin bir bölümünün henüz yasa egemenliğini anlamamış olmaları, henüz modern törelliğe aykırı geleneklerini sürdürmeleri, hiçbir anlamları olmayan alışkanları, inakları, boşinançları "değerler" olarak görerek kollektif iyinin önüne ve üzerine koymaları, ve bu nedenle törel eğitim gereksiniminde olmalarıdır. Törellik öğrenilebilirdir. Ama törellik bireye ancak onun kendi özgürlük bilinci tarafından öğretilebilirdir.

Olson kollektif eylemin ancak zorlama yoluyla olanaklı olmasını "kollektif eylemin mantığı" olduğunu düşünür. Zorlamayı uygulayanın hangi güç olduğunu belirtmez. Gerçekte bu bakış açısı liberal değil ama totaliterliğe dönüktür: Toplum ancak zor yoluyla kurulabilir, devlet yurttaş toplumunun ussal genel istenci değildir, ama zor yoluyla varolur ve bir zorlama aracıdır. İdeoloji çoktandır kılgıda politik zorun önce bir partinin, sonra doğrudan doğruya bireysel bir despotun tiranlığına dönüştüğünü göstermiştir. Ama gene de Olson'un kollektif eylem mantığını çürüten etmen realitenin tanıklığı değil, kuramının dayandığı kavramın kendisidir: Zor moral bir kavram değildir, özgürlükte sonuçlanmaz, ve törel bir gelişime götürmez. Yalnızca boyun eğme sağlar, ve ancak geçici olarak sağlar.

Hazıra Konma (Free Riding)
Problemi

İnsanı ceza korkusu ile etik olmaya zorlamanın kendisi etik değildir. Ceza kavramı caydırıcı bir etki

yaratsa da, cezanın anlamı türenin yerine getirilmesinde yatar. İnsanlar ancak korkutularak dürüst olabileceklerini düşünenler açıkça kendi durumlarından ve deneyimledikleri tekil örneklerden bir genelleme, bir tümevarım yapmaktadırlar. Ama tümevarım gerçeklik için hiçbir değer taşımasa da, olgular korkudan özgür toplumlarda etik normların daha yüksek olduğunu gösterir.(LİNK)

10 Hazıra Konma (Free Riding) Problemi

Ortak bir yarardan onun üretimine ve giderlerine katılmaksızın yararlanma davranışı kollektif eylem problemlerinden bir ikincisi tanımlar. Olson ortak yarar kümedeki tüm bireyler için geçerli olduğu ve hiçbir üye dışarıda bırakılmayacağı için, kimi bireylerin hazıra konacaklarını, yani amaçlanan kazanımdan onun üretimine ya da yönetimine katılmaksızın yararlanmayı yeğleyeceklerini düşünür. Örneğin bir sendika üyeliği durumunda hiçbir işçinin sendika aidatını ödemeyi istemeyeceğini ve buna karşın 'ussal/rational,' eş deyişle 'çıkarcı/self-interested' olduğu için sendikanın sağlayacağı tüm kazanımlardan yararlanmayı isteyeceğini söyler. Başka bir deyişle, hiçbir insanın gerçek anlamda moral olmayı istemediğini, herkesin salt kişisel çıkar uğruna her kuralı çiğnemeye hazır olduğunu kabul eder ve insanları doğru davranışa yöneltmek için yukarıda sözü edilen zorlayıcı bir aygıtı, bir tür ödül-ceza düzeneğinin gözdağını gerekli görür.

Eğer bencil davranışa yönelen üyeler küçük bir azınlık olsaydı, hazıra konma probleminin kendisi doğmaz, kıyısal bir sorun olarak hakkında kitaplar yazılmazdı. Ama bencil davranışa yönelme tüm üyeler için geçerli sayılır ve yine kümenin üzerinde duran hipotetik bir güç kabul edilir. Problemin çözümünü böyle temellendirmek bir köpeğe sopa kaldırmak gibidir. İnsanın bütün törel niteliğini siler, onu kendisi olmayan bir güç tarafından denetlenen bir otomata, sorumluluğa yeteneksiz ve kurtarılmayı bekleyen bir çocuğa indirger.

Etiğin Olanağı

11 Etiğin Olanağı

Bu realistik ya da daha iyisi pozitivistik bakış açısı da insan toplumunu ve onun tüm belirlenimlerini altyapının denetiminde gören ve bu nedenle yurttaş toplumu kavramını yadsıyarak "kapitalist toplum" tasarımını yeğleyen ideolojinin bakış açısı ile özsel bağdaşma içindedir. Bu görüş bugün de yaygındır ve ahlak felsefesinin birincil sorusuna verilecek yanıtı belirler: İnsan niçin iyi, doğru ve haklı olanı istesin? İnsanın özsel moral niteliğine güvenilebilir mi? Duyunç özgürlüğü kavramı bir yanılsama mıdır? Eğer bir yanılsama ise, insanı iyi, doğru, haklı olanı istemeye ve yapmaya zorlamanın dışında başka bir yol var mıdır? Kötümser ya da nihilistik yanıt insanlığın moral bir belirlenim taşımadığı, hiçbir zaman moral erginliğe ulaşamayacağı, ve bu nedenle en sonunda zor üzerine dayalı bir denetim dizgesinin altına alınması gerektiğidir. Bir kural olarak, bu görüşü savunanlar denetleyicilerin moral niteliği sorusunu sormayı düşünmezler çünkü zorlayıcı gücün kendisinin moral olacağı konusunda hiçbir güvence yoktur. Gerçekte, tam tersine, zorlamanın kendisi moral değildir. Zorlama dinsel bir etmen, bir tanrı korkusu, bir ceza beklentisi, bir ödül umudu olabilir ve beklenen sonucu yaratabilir. Gene de böyle sağlanan ahlak en iyisinden dışsal ahlaktır, bireyin kendi duyuncundan doğmuş değildir, ve modern törellik ile geçimsizdir. Böyle insan özgür değildir çünkü kendi duyuncunun yargısına göre davranmaz, ama sorgulamaksızın doğruladığı dışsal bir buyruğa boyun eğer.

Bu ve benzeri bakış açılarına göre, insanın bütününde bencilliğini yenmesi olanaksızdır ve hazıra konmacılık ya da free riding insan karakterine özünlüdür. Şirketler çevrenin kötüye kullanılmasını ve bozulmasını sürdürecektir, çünkü çevre koruması için gereken harcamalardan kaçınmaları "ussal"dır, çünkü bu türden giderler şirket ekonomisi açısından kârları ve yarışmacılık gücünü

olumsuz olarak etkileyecektir. Kollektif eylem kuramı böyle formüle edildiğinde, sürdürülebilir gelişme kavramının kendisini saçmalaştırır.

İnsanın ussal, törel, moral doğası kavramı bir yana, modern realitenin kendisi insanın ussal, onurlu, değerli ve törel bir varlık olduğunu doğrulayan örnekler sunar. Toplumsal örgütler durumunda bencil ve sorumsuz davranışlara karşı getirilen yaptırımlar o örgütlerin üyeleri olan bireylerin kendi istençlerinden doğar. Tüm örgütlenmeler durumunda "zorlama" o örgütü kuran insanların kendileri tarafından getirilir ve böylece onların kendi istençlerinin anlatımıdır. Ama kendi duyuncuna ve istencine bağımlı olmak özgür olmak, onurlu olmak, törel olmaktır.

İnsanın Moral Belirlenimi
Üzerine Felsefeciler

12 İnsanın Moral Belirlenimi
Üzerine Felsefeciler

Bu nokta ile ilgili olarak felsefe tarihi bir görüşler türlülüğü sunar. Kuşkucu Immanuel Kant'ın görüşünde "insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz." Kuşkucu David Hume'a göre, "Us her zaman tutkulara boyun eğer." Ayrıca tüm daha sonraki nihilizm türevleri insanın usdışı bir varlık olduğu öncülünden doğan vargılardır. Varoluşçuluk insan için evrensel ve saltık bir iyilik, doğruluk ve haklılık ölçünü olmadığı, çünkü insanın ussal özü kavramının bir yanılsama vevaroluşun birincil olduğu, özgürlüğün iyi ve kötü arasında hiçbir özsel moral ayrım yapılmaksızın salt bir "seçme sorunu" olduğu bakış açısını geliştirir. "Yararcılık" başlığı altına düşen sözde törel kuramlar "yarar" kavramını törel davranışın ilkesi olarak almada aynı irrasyonalizme katılır, insanın moral özünü yadsır, ahlaksal olmayanı, aslında ahlaksal problemi yaratanı ahlaksal ölçüt olarak kabul ederler.

Felsefe Tarihinde usdışı çizginin sergilemesini sunan böyle talihsiz felsefecilik örnekleri ile karşıtlık içinde, örneğin modern kalkülüsün bulucusu olan ve bilimsel gelişime katkısı paha biçilmez sayılan Leibniz bu dünyanın "olanaklı dünyaların en iyisi" olduğu vargısını çıkarıyor, çünkü bütün bir evren gibi insan doğasının da ussal olduğu öncülü üzerine düşünüyordu. Dünyadaki kötülük insanın moral eğitimsizliğinin sonucudur. Benzer olarak, Spinoza usun tutkulara köleliği yenebileceğini doğruluyor, ve bunun salt öznel bir dilek sorunu olmadığını, insanın ussal varoluşa yazgılandığını geometrik yöntemi ile tanıtladığını düşünüyordu. Ahlakın olanağı bu dünyanın ya da öte dünyanın korkusu, zor, ceza, ödül vb. gibi dışsal etmenlerde değil, ama insan doğasının kendisinde, onun ussal özgürlüğünde yatıyordu.

İyi olanı istemek ussaldır, ve insanın kendini törel olarak sonuna dek ve son insana dek eğitmeyi başarmasının önüne çıkacak üstün güçler, altyapılar, özerk teknolojiler vb. gibi herhangi bir engel yoktur. İnsan istencinin saltık olarak İyi olanı istediği ve kötü olanı isteyemeyeceği etik kavramının kendisinin birincil belirlenimidir, insanın moral özünden doğar, ve törel yaşamın eksiksizleşmesinin olanaklı ve zorunlu olduğu vargısına götürür. Kötü olan istenebilir, ama tüm felsefesi İyinin doğasını anlamaya adanmış Sokrates'in çok önceden gördüğü gibi, kötü ancak iyi sanıldığı için istenebilir. Yanlışlıkla iyi olarak istenen kötünün gerçekte kötü olduğu anlaşılır anlaşılmaz yadsınacaktır. Duyunç kötü olarak bilineni iyi olarak yargılayamaz, ve istenç kötü olanı isteyemez. Ussal doğaları gereği bunu yapamazlar.

The Tragedy of the Commons

13 The Tragedy of the Commons

Ortak Malların Trajedisi. Realiteye güçlü bir nihilistik bakış açısından yaklaşan Garret Hardin'e* göre (The Tragedy of the Commons, 1968), "Ortak bir şeyde özgürlük herkese yıkım getirir" :: "Freedom in a commons brings ruin to all," çünkü herkes ortak kaynakları sorumsuzca ve sınırsızca kullanıp tüketme eğilimindedir. Bir zamanlar "üçüncü dünya" olarak tanımlanan kültürlere çok daha uygun düşen bu bakış açısına göre insan istençsizdir ve içgüdüsel olarak davranır. Kollektif eylem kavramının kendisini çürüten bu kuram üzerine örneğin çevrecilik sonuçsuz kalmak zorundadır, denizleri kurtarmak olanaksızdır, kentlerin havası sonsuza dek kirli kalacaktır çünkü bencillik yenilemezdir. Aslında "duyunç kendini yok edicidir" :: "Conscience is self-eliminating." Bu enteresan görüş genetik ile ilgili bir örnek verilerek pekiştirilir. Bunu göstermek için Hardin nüfus artışı problemini kullanır. Duyunçlu insanlar doğum oranlarını azaltırken duyunca yanıt vermeyenler daha büyük bir oranda üreyecek, bu kuşaktan kuşağa üreme genlerinde kalıtsal bir etki, bir içgüdü değişimi yaratacaktır. Kollektif eylem problemini çözmede duyunç işe karışmamalıdır, çünkü "patojenik etkileri" vardır.

*The Tragedy of the Commons, Garret Hardin, (1968).

Modern ve
Ön-Modern

14 Modern ve Ön-Modern

İnsan hakları, politik özgürlük, kültürel özerklik gibi kavramlardan henüz yoksun olan ön-modern toplumlarda kollektif eylem kendine özgü biçimler kazanır, sık sık despotun despot ile kavgası biçimini üstlenerek anlamsızlaşır ve bir eylem karakterini yitirir. Eylem özgür insanın, bireyin ayrıcalığıdır. Köle eylemsizdir. Kul, köle, serf gibi geçmişe ait görünen ama kültürel çoğulculukları içinde bugün de geçmişin geri toplumsal biçimlerini yaşatan milyarlar için eylemsizlik işlerin normal durumudur. Bu kitleler eylemsiz çünkü istençsizdir. Despotik yapılı kültürleri içinde, davranışları varolan törel normlar ile çatışmamalı, kendilerine ait hedefleri ve bakış açıları olmamalı, kendilerini kültürlerine teslim etmelidirler. Bunu yapmak zorundadırlar çünkü daha ötesini bilmeksizin yaşarlar. Herşeye karşın özgürlük olarak bildikleri şey uğruna eyleme geçerlerse, sonuçlar sık sık korkutucudur.

Ön-modern toplumlarda yerleşik kültürel normların dışına çıkan davranış genellikle ilkin kötü olarak, giderek bir suç olarak görülür. Geleneğin bu direnişi sonucunda, ön-modern kültürler değişime, yenileşmeye ve gelişime kapanır, çünkü eylem bir değişimi hedefler, ve yenileşme ve gelişme bu kültürler için ortadan kalkış anlamına gelecektir. Hiç kuşkusuz bugün dünyanın geri kalanından yalıtılmış ve modernleşmeye bütünüyle kapanmış bir kültür olsa olsa postmodern imgelemde vardır. Gerçekte küreselleşme sürecinin bir başka adı olan modernleşme politik, ekonomik, sanatsal, bilimsel yenileşme olarak en geri kültürlerin dokularına işlemekte, onları pıhtılaşmış geleneksel karakterlerinden özgürleşmeye, arkaikleşmiş kültürel yapılarını terk etmeye güdülemektedir. Değişim süreci geleneksel olanın ve yeni olanın çarpışması olarak yer almakta, sık sık eski olana karşı çıkışın kendisi eski olanın karakterini taşıdığı için, çarpışma özellikle Orta Doğuda olduğu bir kör dövüşü biçimini almaktadır. Bu istençsiz kitleler, yığınlar, halklar için kollektif politik eylem kaçınılmaz olarak bir önderi izlemekten öteye gitmediği için, hedef kendileri henüz insan hakları, demokrasi, yurttaş toplumu gibi modern kavramların bilinçsizi olan önderlerin kaprisleri tarafından belirlenmektedir.

Amaç, Eylem,
Zor ve Şiddet

15 Amaç, Eylem, Zor ve Şiddet

Amaç ve Araç. Kollektif Eylem bir amaç uğrunadır. Gerçekte eylem bir araçtır – gösteri yapmak, yürümek, oturmak, imza toplamak, grev yapmak vb. Özsel olan ve uğruna eylemin yapıldığı şey amaçtır. Amaç değişimdir – bir normu, bir kuralı, bir yasayı silmek ve yerine yenisini getirmek. Kollektif eylemin yarattığı değişim bir istenç değişimi, böylece yeni bir törel durumdur.

Kollektif Eylem ve Zor ve Şiddet. Kollektif eylemin amacının yeni bir kollektif istenç, yeni bir ortaklaşa istenç elde etmek olduğu düzeye dek, zor ve şiddet eyleme ilgisiz ve dışsaldır, çünkü zor ve şiddet bir boyun eğme sağlayabilir, bir istenç değişimi değil. Zor bir istenci bastırmanın aracıdır ve kalkar kalkmaz istenç kendini yeniden ileri sürer. Aslında zor kullanımı bir istenç değişiminin olmadığının açık kanıtıdır.

Yurttaş Toplumu

16 Yurttaş Toplumu

Yurttaş Toplumu modern toplum biçimidir ve ön-modern geleneksel ve despotik toplum biçimleri ile karşıtlık içinde durur. Realitesini bu sonlu biçimleri olumsuzlaması yoluyla kazanır. Bu nedenle Yurttaş Toplumu tamamlanmış ve bütünüyle gerçekleşmiş bir yapı değil ama bir oluş sürecidir. Modern toplum sürekli yenileşmedir çünkü geleneksel toplum biçiminden ayrı olarak değişime ve yenileşmeye yeteneklidir. Bu yenileşme, özgür yurttaşın istenci tarafından belirlendiği için, salt yenilik uğruna yenilik, ayrım uğruna ayrım değil ama ussal yenileşme, ahlaksal, törel ve yasal boyutlarda gelişmedir. Yurttaş toplumunun sürekli gelişim süreci olması onu eski ile yeninin, geleneksel olanın ve yeni olanın çarpışma alanı olarak gösterir. Orada henüz ussal olan, iyi ve doğru ve güzel olan bütünüyle egemen değildir, ama içinden doğduğu kültürün artıkları ile, usdışı, kötü, eğri ve çirkin olan ile birarada bulunur.

Özgür Yurttaş Toplumları yapılarını kendileri belirler. Gelenek toplumlarına yapıları verilidir, sorgusuzca kabul edilir, ve istenç özgürlüğü olmadığı için değişime kapalıdırlar.

Yurttaş Toplumu,
Kollektif Eylem ve
Küreselleşme

---

17 Yurttaş Toplumu,
Kollektif Eylem ve Küreselleşme

Yurttaş Toplumu tüm yurttaşları hiçbir kültürel ve doğal ayrım olmaksızın eşit kişiler olarak kendi içinde kapsadığı düzeye dek kollektif eylemin gerçek ereğidir. Törel gelişimin ereği olarak, hakkın, duyunç özgürlüğünün ve törel özgürlüğün edimselleşmesi olarak kültürün tamamlanması ve dolayısıyla uygarlığın kendisidir. Evrensel karakterinde tüm tarihsel ve kültürel tikellikleri ortadan kaldırır ve tüm toplumlar açısından türdeş, evrensel bir yapılanmayı temsil eder. İnsan hakları, yasa egemenliği, türe uygulaması, duyunç özgürlüğü gibi kavramlar herhangi bir derece ayrımına izin vermez: Daha az haklar ile yetinmeye kabul edecek, yasa karşısında göreli eşitliğe izin verecek, türe uygulamasında ayrımcılığı kabul edecek bir toplum henüz evrensel insanlık değerlerinin gerisine düşen bir toplumdur, ve oradan yükselmesi salt bir zaman sorunudur.

Hükümet ve Hükümet-Dışı Örgütler. Modern yurttaş toplumunda yasama gücünün yurttaş toplumuna ait olması onda hükümet-dışı örgütler ve hükümet arasındaki çatışma görüşünü

anlamsız ve geçersiz kılar. Eğer gene de çatışma varsa, bu yalnızca yurttaş toplumunun henüz devletini kendi istenci yapacak denli gelişmemiş olduğunun göstergesidir.

Kollektif Eylem ve Demokrasi. Modern yasa başarılmış kollektif eylemdir. Modern dönemin özgürlük tini tarafından belirlendiği düzeye dek, modern devlet özgür Devlettir, çünkü yurttaş istencinin anlatımıdır. Ön-modern yasa uyruk için yalnızca verili iken, modern yurttaş toplumunda yasa yurttaş tarafından kendi kendisine verilir ve kendi istencinin altında olan yurttaş tam bu nedenle özgürdür.

Demokrasi istenç belirsizliği tarafından ya da dosdoğru istençsizlik tarafından karakterize edilen halkın değil ama Yurttaş Toplumunun devletidir. Yurttaş kendi istencini yasa yapma bilincini taşıyan özgür bireydir. Böylece demokrasi özsel olarak kollektif istencin gerçek anlatımıdır. Demokrasilerin evrensel insan hakları temelinde varolması demokrasiler çoğulluğu arasında daha geniş bir ortaklaşa istencin, kültürel olarak türdeş ulusların uluslar-ötesi kollektif istencinin doğmasına götürür.

[YAZI SONU]

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) Kollektif Eylem Kavramı

BÖLÜMLER

Giriş
1) Kollektif Eylem ve İstenç
2) Kollektif Eylem ve Tarih
3) Değişim Uğruna Değişim?
4) Kollektif Eylem ve Kollektif Amaç
5) Eylem ve Güdüsü
6) Kollektif Eylem ve Kültürel Çoğulculuk
7) Kollektif Eylem ve Ahlak
8) Kollektif Eylem “Problemi” ve Zorun Zorunluğu?
9) Yasa İstenci
10) Hazıra Konma (Free Riding) Problemi
11) Etiğin Olanağı
12) İnsanın Moral Belirlenimi Üzerine Felsefeciler
13) The Tragedy of the Commons
14) Modern ve Ön-Modern
15) Amaç, Eylem, Zor ve Şiddet
16) Yurttaş Toplumu
17) Yurttaş Toplumu, Kollektif Eylem ve Küreselleşme

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) Etik ve Küreselleşme
2) Kollektif Eylem Kavramı

3) Etik ve Ekonomi

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

5) G20 ve Küreselleşme

6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar

© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Kollektif Eylem Kavramı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Kollektif Eylem Kavramı

Aziz Yardımlı

Giriş

Kuram kavram ile bir olmaya çabalar. Bu kollektif eylem kuramları için de geçerlidir. Kollektif eylem kuramları henüz değişim sürecindedir ve henüz gerçek yapılarını kazanmış değildir. Aslında bir kuramlar çoğulluğundan söz etmek henüz çözümlemelerin geçici, deneysel karakterini ele verir.

Kollektif eylem kavramının realitesi uçsuz bucaksız görünür: Birkaç bireyin ekonomik eyleminden başlayarak, örneğin insan yaşamını iyileştirme ve güzelleştirme, barışı ve çevreyi koruma, eğitim ve bilimsel araştırmaları geliştirme ve gönenci yükseltme gibi amaçlar uğruna toplu eylemlere, bütün bir insanlığın eylemine, evrensel eyleme dek geniş bir eylemler türlülüğünü kapsar. Doğu Avrupa rejimlerinin çöküşü, Alman protesto eylemleri, Kolombiya'nın gerilla örgütleri, Nazi partisi, Fransız devrimi, Bolşevik devrimi vb., genel olarak bilinen tüm devrimler, karşı-devrimler, ayaklanmalar, darbeler, cuntalar, savaşlar vb. kollektif eylem kuramlarının şu ya da türünü uygulamak ya da realite içinde sınamak için görgül gereç olarak alınabilir.

Ya da konu daha yalın bir düzleme indirilebilir. Örneğin Margaret Gilbert kollektif eylemi bir "ortak üstenim/joint commitment" sorunu olarak görür ve konuyu olgular ve deneyimler boyutunda alarak "'Shall we go for a walk?' ve öteki 'Yes, let's' der" örneği ile açıklar. Wittgenstein'ın totoloji kuramını uygulayarak kollektif eylemin kollektif eylem olduğu vargısını çıkarır ve çürütülme gibi bir talihsizlik ile kaygılanması kesinlikle gerekmez. Öte yandan John Searle yine dil felsefesini kullanarak, ama dil kullanımını aşağı yukarı şiirsel bir yüksekliğe çıkararak, kollektif eylemin özünde bir "biz-niyetin/we-intention" yattığını saptar, "kollektif niyetsellik/collective intentionality" olarak bu daha geniş niyetin tekil "ben-niyetlerden/I-intentions" ayrı olduğunu bildirir çünkü Benin eylemi Benin tekilliğinden ötürü çoğul Bizin eyleminden ayrıdır. Michael Bratman ise kollektif eylemi örneğin iki insanın bir evi boyama eylemi durumunda olduğu gibi bir "niyet paylaşımı" olarak açımlar. Sonuçta tümü de kollektif eylemi kollektif eylem yoluyla açıklayarak yeni bir kollektif örneği sunarlar. Analitik felsefecilerin konuya dilbilimsel yaklaşımlarını ve analizdeki başarılarını gösterebilmek için daha öte örnek gereksizdir. Analitik felsefe anlaşılırlıkta, durulukta, yalınlıkta benzersizdir.

Bir başka kollektif eylem kuramı ise kavramın çözümlemesinde ilkin "grup" ve bireysel "çıkar" kavramlarını saptar ve bu ikinci etmenin ağır basması nedeniyle kollektif eylemin olanaksızlığı vargısına ulaşır (Mancur Olson, The Logic of Collective Action, 1965, 1971). Olson'un sözü edilen bu heyecan verici ve uyarıcı ve eşit ölçüde popüler çalışması bütün bir kollektif eylem kuramı tartışmaları için bir tür ölçüt olarak, bir denek taşı olarak hizmet eder.

Bu çözümlemeler bir yana, ayrı ve sık sık çatışan çıkarları olan bireylerin birlik içinde eylemde bulunmaları gibi göreli olarak dar bir eylem alanını belirtmek için seçilen “kollektif eylem” terimi bu işlev için gene de aşırı geniş, aşırı gevşektir. Gerçekte, bir pleonazm olması bile ancak bireysel eylemin varoluşu tarafından önlenir. Mancur Olson tarafından geliştirildiği biçimiyle kuram “amaç” ve “grup” kavramları ile yetinir, ve başlıca ortak yarardan dışlanamazlık/nonexcludability zemininde “ussal/rational” bireyler payına “hazıra konmacılık/free riding,” “ortak malların trajedisi” (Hardin) gibi kollektif eylem problemlerinin çözümlemesi üzerinde odaklanır.

Olson’un “ussal“ yerine “usdışı” ve “usdışı” yerine “ussal” sözcüklerini kullamayı yeğlemesine takılmazsak, “kollektif” ve “eylem” kavramlarının bileşimi tüm bu türden daraltmaları bozar, aslında konuyu bütün bir Tarih alanına yayar. Bu genişleme bütünüyle gereksiz değildir. Ve böyle genişlemiş bir alanda kollektif eylem kavramı hak, ahlak ve bütün bir törellik alanlarının kavramları olmaksızın ele alınamaz. Gerçekte, kollektif eylem kavramının kendisi duyunç ve istenç kavramlarının bir anlatımı olur. Kollektif eylemin küresel eylem karakterini kazanmaya doğru evrimlenmekte olduğu bir dönemde, kuram bu süreci “kollektif” ve “eylem” kavramlarının bakış açısından irdelemek için bir araç olarak hizmet edebilir.

Collective action, kollektives Handeln.

Gilbert, Margaret (1989). “On Social Facts”. Princeton University Press. Searle, John (1990). “Collective Intentions and Actions.” Bratman, Michael (1993), “Ethics”.

Kollektif Eylem ve İstenç

1 Kollektif Eylem ve İstenç

Tüm güncel kollektif eylem kuramlarına ortak olan şey eylem kavramının asıl belirleniminden söz edilmemesidir. Kollektif eylem sorunu herşeyden önce bir istenç sorunudur ve özgürlük bilincini gerektirir, öyle ki özgürlüğün olmadığı yerde eylem de yoktur, ve özgürlük bilinci henüz yeryüzündeki tüm kültürlerin evrensel bir kazanımı değildir. İstenç kavramı insan doğasına özünlü olsa da, özgürlük bilinci hazır olarak verili değildir, kazanılması gerekir. Ve kavramın realitesi kavramın bilincinin doğması ile birlikte şekillenmeye ve gelişmeye başlar. Bunun anlamı bir yanda bu bilincin doğduğu yerde özgürlüğün kollektif bir karakter kazanmaya başlaması (yurttaş toplumunun oluş süreci), öte yanda özgürlük bilincini kazanan kültürler ve henüz despotik yapılarını sürdüren kültürler arasında, modern ve ön-modern kültürler arasında derin bir uçurumun açılmasıdır. Özgürlük hakkın, moral ve törel yaşamın özüdür. Bugün yeryüzünün en büyük yoksulluğu bu kavramın yoksunluğudur. İnsan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve özgür törel yaşamın olmadığı yerde, her görgül araştırmanın doğrulayacağı gibi, ekonomik gönenç, insan değeri ve mutluluk da yoktur.

İnsanlar ortaklaşa eylemlere girişmek için kollektif eylem kuramının yaratılmasını beklemezler. Tersine, kuram ancak varolan durumun çözümlemesini üretebilir, realiteye usdışı şekiller veremez ama kendine realitenin şeklini vermeye çalışır. Problem realitenin değişken, böylece kuramın da değişken, ve sonuçta geçici olması, en iyisinden deneysel bir karakter taşımasıdır. Kuramlar kavrama yaklaşma girişimleridir.

Küresel kollektif eylemin politik bir özeği yoktur, herhangi bir güç tarafından yönetilen bir proje ya da ideolojik bir program değildir. Dünya-Tininin eylemidir, ve ereğini, güdüsünü, enerjisini kendi özgürlük kaynağından, kendi istencinden türetir.

Kollektif Eylem kavramının çözümlemesinde saptanması gereken birincil bileşen istençtir, çünkü

ancak özgür insanlar, ancak kendi duyunç ve istençlerinin bilincinde olan bireyler kendileri için amaçlar saptar ve onları gerçekleştirme uğruna eylemde bulunurlar.* Ancak bireyler bir kollektif için zorunlu olan güvenme ve güvenilme yeteneğini taşırlar. Kollektif eylem kavramının yaygın olarak gözardı edilen bu birincil bileşeni kollektif eylem problemi ve free riding ya da hazıra konma problemi gibi popüler başlıkların çözümlemesi için anahtardır, çünkü özgürlük, güven, duyunç gibi kavramlar öz-çıkarın birincilliği gibi bir tasarımın temelini silerler.

*Örneğin Olson'un sözünü ettiği ünlü İtalyan felsefecisi Gaetano Mosca böyle düşünmez. Ona göre, insanlarda "birararaya gelip sürü oluşturmak ve başka sürüler ile dövüşmek için bir içgüdü" vardır. Bu içgüdü ayrıca "verili bir toplumdaki tüm bölümlerin ve alt-bölümlerin de temelinde yatar ve sık sık moral ve zaman zaman fiziksel çatışmalara yol açar" (aktaran Olson, The Logic of Collective Action, s. 26). İnsan toplumunu içgüdü üzerine kurmanın mantığını anlamak güçtür. Büyük olasılıkla hayvan gözlemleri üzerine bir andırıma dayanır. Ama bu andırımın kendisi ilkin hayvan sürülerine doğada olmayan ve insan kültürüne ait olan kategorilerin yüklenmesi ile başlar.

Kollektif Eylem ve Tarih

2 Kollektif Eylem ve Tarih

Kollektif Eylem özgür toplumun, modern Yurttaş Toplumunun oluş sürecine ve onun daha öte gelişimine aittir. Zorlama, yıldırma, korku, baskı vb. temelinde yer alan 'eylemler' kollektif eylem başlığı altına düşmez, çünkü böyle 'eylemler' istenç ve özgürlükten doğmaz. Zor kavramı boyun eğme kültürüne aittir ve eylemi, dolayısıyla kollektif eylemi olanaksız kılar. İnsan eylemi özgürlük tarafından, eş deyişle istenç tarafından, özgür istenç tarafından belirlenir.

Özgürlük bilincinden yoksun olan ön-modern kültürlerde, örneğin kast dizgelerinde, imparatorluklarda, feodal toplumlarda bireysel istenç, duyunç özgürlüğü, insan hakları gibi kavramların bilinci ve dolayısıyla realiteleri yoktur. Özgürlük bilincinin olmadığı kültürlerde eylemsizlik vardır, ve bu kültürler toplumsal ve politik değişim, dönüşüm ve gelişim tarafından değil, ama sonu gelmez bir kültürel kendini-yineleme tarafından tanımlanır. Bu gerilik içinde dinginlik durumu Tarih kavramının kendisi ile bağdaşmaz. Günümüze dek aşağı yukarı yüzlerce, binlerce yıl önce oldukları gibi gelen bu ön-modern kültürlerde de çoktandır modern dünya ile gönüllü ya da gönülsüz ilişkiler nedeniyle kırılma, parçalanma, dağılma başlamıştır. Despotik kültürde özgürlük henüz salt bir potansiyel, salt bir olanaktır, çünkü homo sapiens özsel olarak özgürlük belirlenimini taşır, ve potansiyel olan edimsel olma olanağını taşıdığı için potansiyeldir. Bu düzeye dek, dönüşüme direnişe aynı zamanda aynı kültürler içerisinde dönüşüm uğruna eylemler eşlik eder.

Yaygın olarak despotik olan ön-modern kültürel yapılar içinde kollektif eylem problemi başlangıçta bugün Batının demokratik modern kültürlerinde olduğundan bütünüyle başka bir karakter taşır, ve ilkin sık sık despotun despot ile çarpışmasına bozulur. Bu geri kültürel yapılar henüz yurttaş toplumu karakterini taşımaz. İstençsiz halklar, yığınlar, kitleler egemenlerine boyun eğer, önderlerinin istencini kendi istençleri olarak bilir, onların buyruğu ile savaşlara gider, vergi verir, despotik yapıyı sürdüren geleneklerine bağlılık içinde yalnızca tikel, geri, yalıtılmış kültürlerini yinelerler. Ekonomi kavramına çok uzak bir ekonomik kaos içerisinde etik, hukuk, yasa, sözleşme vb. kavramları realiteye ulaşamaz.

Politik istencin tek bir insana, tekerke ait olmasının ve devletin bu tekil insanın istenci tarafından belirlenmesinin olanağı ve koşulu halkın istencinin yokluğudur. İstençsiz halkın kararı, eylemi, genel olarak özgürlüğü yoktur. Ön-modern dönemde özgürlük yitirilmiş değil, ama henüz

kazanılmamıştır. Özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde, despotizm politik bir geriye düşüş değil, ama normal politik durumdur. Böyle bir durumda yalnızca politik kollektif eylem değil, ama genel olarak eylem söz konusu değildir. Politikanın yasa olması ölçüsünde, despotik kültürde politikanın realitesi yoktur.

Kulların, kölelerin, serflerin, uyrukların özgür bireylere dönüşmesi özgürlük bilincinin doğmasını, insanın insana egemenliğinin yerini "yurttaş = yurttaş" denklemine bırakmasını gerektirir. Modern dönemi tanımlayan kavram özgürlük bilincidir. Ancak özgürlük bilincinin olduğu yerde bireysel istenç ve eylem, dolayısıyla kollektif istenç ve eylem olanaklıdır.

Kollektif eylem insan hakları, özgürlük, eşitlik kavramının gerisinde olan despotik kültürlerin içerisinde doğduğu için, her zaman henüz insan haklarına, insan onuruna, insan değerlerine uymayan despotik törel normlar ile ekonomik ve politik bir çatışma tarafından karakterize edilir.

Değişim Uğruna
Değişim

3 Değişim Uğruna Değişim?

Modern kollektif eylem geri törel yaşam biçimlerini törellik kavramının gerçek içeriğine uygun düşen bir realiteye yükseltmeyi, sürekli toplumsal değişimi amaçlar. Bu ortaklaşa eylem salt boş bir tekerleme gibi kullanılan "değişim uğruna değişimi" değil, ussal toplumsal değişimi amaçladığı ölçüde erekseldir, evrensel gelişim ya da küresel gelişim karakterini kazanır ve "sürdürülebilir gelişim kavramı" altında evrensel insanlığının geleceği için, henüz doğmamış kuşaklar için de kaygılandığını tanıtlar.

Kollektif Eylem ve
Kollektif Amaç

4 Kollektif Eylem ve Kollektif Amaç

Eğer kollektif eylem "ortak iyi uğruna bireysel olarak kârlı eylemlerden kaçınabilme yeteneği"* olarak tanımlanırsa, kollektif eylemin ancak bir öz-veri temelinde olanaklı olduğu kabul edilmiş olacaktır ki, amaç birliğini tanım gereği kapsayan kavramın kendisine aykırıdır. Amaç birliğinin bile hazıra konmacılık etmeninin önüne geçemediği kabul edilirken (Olson), öz-çıkarın öz-veri karşısında geri çekileceğini düşünmek bir kez de karşı ucu denemek olacaktır. Kuramcılığın böyle dikkatsizlikleri bir yana, eylemin kollektif karakterine karşın, amaç birliği eylemi tekil bir örgütün eylemi yapar. İster bir sendika, ister bir meslek odası, isterse devletin kendisi olsun, örgüt kendi üyelerinin çıkarları uğruna, ortaklaşa çıkar ve yarar uğruna ortaya çıkar. Bu noktalar aksiomatiktir.

Kollektif törel eylemlerin amacı daha iyi olana erişmek olduğu için, erişilen iyinin daha da iyisinin olanağı kollektif törel eylemlere ereksel iyiye yönelik bir süreklilik karakteri verir. Böylece evrensel kollektif törel eylemin ereği evrensel eksiksiz gelişimidir. Kendi başlarına yalıtılmış görünen tikel eylemler gerçekte kentin, ülkenin, ve en sonunda yerkürenin bütününü ilgilendiren bir karakter kazanır. Politik kollektif eylem "polis"in eylemidir (polis, πόλις = kent, devlet), politikadır, ve küresel karakteri içinde evrensel Anayasayı, kendini insan değerine, onuruna, yüksekliğine uygun düşen yasalar altında yönetmeyi, tek bir sözcükle gerçek törel yaşamı, evrensel özgürlüğü amaçlar. Tikel eylemlerin insan doğasına uygun, yani ussal ve törel olmaları ölçüsünde böyle tikel eylemlerin birikimi evrensel kazanımdır. Kollektif tikel eylemler kendi tikel amaçlarının çok ötesinde evrensel törel eylemin bileşenleridir.

Ortak amaç uğuruna örgütlenme söz konusu olduğunda, modern örgütlenme de kararı tekil bir kurumun, daha küçük bir komitenin, ya da en son durumda bir başkanın istencine teslim eder. Ama yetkinin böyle tekil bir noktada yoğunlaşması kollektifin, örgüt ya da organizasyon üyelerinin, ve politik düzlemde düşünüldüğünde, yurttaş toplumunun egemen istencine aittir. Bir komite ya da bir başbakan ya da bir başkan yalnızca yurttaşlık istencinin ona teslim ettiği görevi yerine getirir.

*the “ability to refrain from individually profitable actions for the sake of the common good” (Bandiera, Barankay, and Rasul 2005).

Eylem ve Güdüsü

5 Eylem ve Güdüsü

Eylem. Eylem alışkanlıkla yerine getirilen davranış ile aynı şey değildir. Alışkanlık törelliğin tözü, varolanın sorgusuzca yinelemesidir. Kollektif eylem elma toplama ya da ev boyama gibi eylemlerden ayrı olarak, birincil olarak yürürlükteki törel yapı ile çarpıştığı, bir istenç değişimi istediği için eylemdir ve bu nedenle yürürlükteki törelliğin direnci ile karşılaşır. Eğer bir eylem durumunda “direniş”ten söz edilecekse, bu eylemcilere değil ama tutuculara aittir. Eylemin kendini törelliğe karşıtlığında belirlemesine karşın, amacına ulaşır ulaşmaz kendisi yeni törellik olur ve eskisini törelliğe aykırı olarak yargılar. Yerleştiği ve sağlamlaştığı düzeye dek, kendisi tutucu bir karakter kazanır ve kendi payına yeni eylemler tarafından olumsuzlanmasını beklemek üzere kuyruğa girer.

Eylemin ve Değişimin Güdüsü. Eylem varolan toplumsal normlara karşıtlığında toplumsal değişimi amaçladığını gösterir. Ve bununla ahlaksal ve törel bir kavram olduğunu tanıtlar. Modern toplumlar akış durumundadır; geleneksel-despotik toplumlar değil. Binlerce yıl değişmeden kalan toplumlar tarihin boş sayfalarının yazarları olurlar. Katı despotik kültür tarafından varolan yapısı içinde kalmaya zorlanmadığı sürece, tin sürekli gelişme karakterini sergiler. Törel değişim enerjisini, güdüsünü, ereğini tinin kendi kaynaklarından, özsel özgürlük belirleniminden sağlar. Buna göre törel değişim, gelişim ve yenileşme alanında bir kaynak tüketme problemi gibi birşey yoktur ve kaynakları sınırsız olan bu alanda sürdürülebilir gelişme problemi gibi birşey doğmaz.

Kollektif Eylem ve
Kültürel Çoğulculuk

6 Kollektif Eylem ve Kültürel Çoğulculuk

Ön-modern kültürlerde gelenek davranışın belirleyicisidir, bireysel istenci bastırarak değişimi önler, ve önemsiz ve anlamsız kültürel yapıların salt kendini-yinelemeden oluşan sürekliliğini güvence altına alır. Kabile, klan, boy, soy, kast vb. gibi her biri kendine özgü değerleri tarafından tanımlanan topluluklarda eylem birliği olanaksız, çünkü eylem olanaksızdır. Bu olanaksızlığın üzerine, etnik kümelerin değerler üzerine çatışmalarının ortak çıkarlara yönelik herhangi bir işbirliğini, ne olursa olsun kollektif eylem denebilecek herhangi bir davranışı bile olanaksızlaştırması eklenir.

Kollektif Eylem ve
Ahlak

7 Kollektif Eylem ve Ahlak

Eylem özgür bireyselliğin üstünlüğüdür, çünkü birey neyin doğru neyin eğri, ve neyin iyi neyin kötü olduğunu dışarıdaki bir istençten, bir yetkeden, dinsel bir öğretiden almaz, ama kendi ussal

duyuncunu tüm normların yargıcı yapar, kendisi ussal normlar getirir. Birey olması doğru olanı yapmasının ya da ahlaklı olmasını biricik güvencesidir, çünkü eğri olanı yapması dürtüsüne, hırsına, itkisine, içgüdüsüne vb. teslim olması, böylece özgürlüğünü, birey olma karakterini yitirmesidir. O zaman pekala kollektif eylemin olanaksızlığını ileri süren görüşleri aklamaya katılabilir.

Zaman zaman eylem olarak görülen şeyler gerçekte belirlenimlerinde dürtüseldir, ussal değil ama tepkisel, duygusal, giderek doğal ya da içgüdüseldir. Duyunç keyfi karar verme değil, ama iyi ve doğru olarak yargılanan amaç uğruna karar verme yetisidir. Eylem keyfi olarak seçileni yapmak değil ama ussal, yani doğru, haklı ve iyi olanı yapmaktır. Özgürlük dilediğini seçme hakkı değil ama haklı, doğru, iyi olanı istemektir. Eylem moral insanı, kendi duyuncunun bilincinde olan insanı öngerektirir. Ve özgür törellik gerçek ahlakı gerektirir. Gelenek törelliği ise dışsal ahlak üzerine dayanır.

Eylem ahlaksal alana aittir, törellik ile ilişkisi olumsuzdur çünkü onu değiştirmeyi hedefler. Törellik alışkanlıktır. Eylem duyuncun dinamizminden, özbilinçli özgürlükten doğar ve yürürlükteki törel yapı ile çatışır. Kollektif eylem bir istenç değişimini amaçlar, ve amacına bu amacın ussallığı ile orantılı olarak ulaşır.

Kollektif Eylem “Problemi” ve
Zorun Zorunluğu?

Kendine güvenmeyen insan başkalarına da güvenmemelidir: Kendisi güvenilirlik gibi bir karakter yüksekliğinden yoksun iken, başkalarına nasıl değer verebilir ve saygı duyabilir?

8 Kollektif Eylem “Problemi” ve
Zorun Zorunluğu?

Kollektif Eylem Problemi küme üyelerinden bir bölümünün ortaklaşa eyleme katılmaları gerekirken bireysel çıkarlarının ortak çıkar ile çatışması nedeniyle ortaklaşa eyleme katılmadıkları yerde doğar. “Hazıra konma/free riding” problemi ise kollektif eyleme katılan küme üyelerinden bir bölümünün kümeye karşı yükümlülüklerini yerine getirmedikleri yerde doğar. Kollektif eylemin gerekçesi tüm bireyler öz-çıkar duygularına göre ya da bencil olarak davranırsa, sonucun işbirliği durumunda elde edilecek olandan daha kötü olacak olmasıdır.

Kollektif Eylem Problemi “genellikle” şöyle formüle edilir: Küme eyleminde tüm bireylerin ortak amaca uygun olarak davranmaları beklenir. Ama bencillik etmeni vardır, kimi bireyler ortak çıkara uygun davranmazlar, ve beklenen davranışı elde etmek ya da problemi çözmek için zorlayıcı bir etmen, ödül ya da ceza düzenekleri gerekir.

Çıkar ya da öz-çıkar duygusu hiç kuşkusuz kendinde kötü ya da yanlış değildir. Bencillik başka birşeydir çünkü başkalarının haklarının tanınmamasını anlatır. Yanlış ya da kötü olan şey kişisel çıkar değil, ama onun haksız olması, evrensel çıkarın üzerine yükseltilmesidir. Devlet alanında, bu ahlaksal gerilik yasalara zorlayıcı karakterini veren etmendir. Ve gene de genel olarak yasalar onları çiğneme durumuna düşenlerin duyunçları tarafından bile onaylanır.

Bireysel çıkar evrensel çıkar ile çatışması ölçüsünde ussal olanı değil, ama ussal olmayanı anlatır, ve kollektif eyleme katılan ama onun amacına uygun davranmayan insan ussal değil, usdışı davranmaktadır. Paradoksal olarak, en sonunda usdışı ve amaca aykırı olan kör öz-çıkar dürtüsü kollektif eylem literatüründe sık sık “ussal/rational” olarak karakterize edilir. Örneğin, “bireyleri ortak çıkar uğruna davranmaya iten bir zorlama ya da başka bir aygıt olmadıkça, ussal, çıkarcı

bireyler ortak ya da küme çıkarlarına ulaşmak için davranmayacaklardır” :: “rational, self-interested individuals will not act to achieve their common or group interests” (italikler Olson’un, The Logic of Collective Action, Introduction). Açıktır ki “ussal” olduğu söylenen tutum açıkça usdışıdır, moral değildir, ve ekonomik açıdan modern toplumun “kapitalist toplum” gibi enteresan bir adlandırma altına indirgenmesinin başlıca gerekçesine katılır.

Olson bireylerin dar bencillik ve çıkarcılıklarını yenemeyecekleri öncülünü politika alanına da uygular. Büyük kümeler kollektif amaçta birleşmeyi ve çıkarlarını hükümet yoluyla anlatmayı başaramazken, iyi örgütlenmiş ve amaçları çevresinde birleşmiş daha dar çıkar gruplarının, lobilerin vb. politik çıkarlarını savunmada daha başarılı olduklarını söyler. Bu hiç kuşkusuz realitedir. Ama realiteden kuram türetmek realitenin değişimi ile birlikte kuramı geçersizleştirir. Ve yurttaş toplumunun törel ve politik olarak değişmesinin, ahlaksal olarak erginleşmesinin önünde hiçbir engel yoktur, çünkü modern devlette egemen güç, ondan daha güçlüsü olmayan güç yurttaşın istencidir.

Kollektif eylemin bir istenç sorunu olması istencin gelişim düzeyini kollektif eyleme bağlanan problemler açısından belirleyici kılar. Duyuncunu sınırlı olarak, ancak belli bir düzeye dek geliştirmenin kimi insanlar için kaçınılmaz olduğunu, kimilerinin ne olursa olsun moral olarak geri kalacaklarını düşünmek duyuncu doğal bir yetiye, bir içgüdüye indirgemek gibidir. Dürüst insanlar kollektif eyleme dürüstlükleri ile katılırlar, ve kollektifin içinde dürüst olmayanların olması, törel olgunluğun eşitsizliği kollektif eylemi bütününde olumsuzlamaz, ama yalnızca kollektif eylem problemleri denilen durumları kaçınılmaz kılar. Olson’un düşündüğü gibi, eğer herkes hazıra konmaya hazır ise, o zaman kollektif eylem olmayacak, dolayısıyla kollektif eylem problemi de olmayacaktır.

Güven ve Özgürlük

Öz-güvensiz insan istençsizdir ve başkasına da güvenemez. Güven başkasının istencini kendi istencim olarak bilmemdir ve bunun için önce istencim olmalı, özgür olmalıyımdır. Başkasına güven kendine güveni gerektirir. Kendisinde bir değer duyumsamadığı için, kültürü onda bir değer geliştirmemiş olduğu için, başkalarına verecek değeri bulamaz. Geri kültürlerde güvensizlik yaşamın vazgeçilmez bileşenlerinden biridir. Ve bu etik gerilik ile orantılı olarak herhangi bir “kollektif”in şansı düşüktür.

Yansıtma

Eğer biri yolsuzuk için, rüşvet vermek ya da almak için ve başka her yamukluk için hazırsa, nasıl başkalarının düzgün olduğunu düşünebilir? Eğer dürüstlüğün ne olduğunu bilseydi, bunun ona gerçek benliğini ve gerçek öz-duygusunu kazandıracak kavramlardan biri olduğunu bilseydi, onu önce kendisi uygular ve bayağılık ile değiştirmezdi. Bugün yamukluğu ulusal karakterleri olarak sergileyen ülkeler bolluğu vardır. Bunlar etik olarak geri oldukları gibi, henüz estetikte, bilimde, felsefede, demokraside, mutlulukta da geri ülkelerdir.

İnsana Güven?

Böyle güvensiz kültürler örneğin “insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz” diyen Kant gibi kuşkucu felsefecilere, nihilist, pozitivist yazarlara, analitik geleneklere, insanın “saçma” olduğunu, “dünyaya fırlatılmış” bir hiçlik olduğunu bildiren varoluşçu yazarlara, kültürde saçma, değersiz, çirkin olan herşeye sarılırlar. — Seçme özgürlüğü olduğuna göre, kişi pekala aşağılık olmayı seçebilir. İnsan saçma olduğuna göre, pekala saçma bir yaşam sürdürebilir. Varoluş anlamsız

olduğuna göre, düzgün olmanın ne anlamı olacaktır? Us her zaman tutkulara yenik düşmez mi? Bu nihilist varoluşun güncel ve bütünsel sunumunu postmodern yazarlarda buluruz.

Yasa İstenci

9 Yasa İstenci

Kollektif istenç ya da Rousseau'nun genel istenç/ la volonté générale kavramı da aynı "problem" ile karşı karşıyadır. Bireyler çeşitli gerekçeler ile kendi yaptıkları ya da onayladıkları yasalara uygun davranmazlar ve bu nedenle aralarından bilerek ya da bilmeyerek yasayı çiğneyenlere sunulmak üzere uygun yaptırımlar getirirler. Bu zorlayıcı etmendir. Ama yasanın bütününde bireylerin istençleri tarafından onaylanması bu zorlayıcı yetkeyi "yetke olmayan bir yetke/une autorité qui n'est rien" yapar, zorlamayı gereksizleştirir, çünkü kendi istencinin altında durmak kölelik değil, özgürlüktür. Modern politika özsel olarak yasa ile birdir, ve yasa ussal kollektif istencin anlatımıdır. Yasayı yalnızca yukarıdan verili olarak tanıyan ön-modern despotik toplumların tersine, demokratik devlette yasama gücü özsel olarak yurttaşa aittir, egemen yurttaştır, ve yasa onun kollektif ussal istencinin anlatımı olarak modern devletin özsel momentidir. Kollektif istence aykırı olarak, politikayı öz-çıkar uğruna belirlemek usdışıdır, ahlaka ve törelliğe aykırıdır, ve modern demokratik devletin değişime, yenileşmeye, iyileşmeye açık politik bir süreç olmasının nedeni bireylerin bir bölümünün henüz yasa egemenliğini anlamamış olmaları, henüz modern törelliğe aykırı geleneklerini sürdürmeleri, hiçbir anlamları olmayan alışkanları, inakları, boşinançları "değerler" olarak görerek kollektif iyinin önüne ve üzerine koymaları, ve bu nedenle törel eğitim gereksiniminde olmalarıdır. Törellik öğrenilebilirdir. Ama törellik bireye ancak onun kendi özgürlük bilinci tarafından öğretilebilirdir.

Olson kollektif eylemin ancak zorlama yoluyla olanaklı olmasını "kollektif eylemin mantığı" olduğunu düşünür. Zorlamayı uygulayanın hangi güç olduğunu belirtmez. Gerçekte bu bakış açısı liberal değil ama totaliterliğe dönüktür: Toplum ancak zor yoluyla kurulabilir, devlet yurttaş toplumunun ussal genel istenci değildir, ama zor yoluyla varolur ve bir zorlama aracıdır. İdeoloji çoktandır kılgıda politik zorun önce bir partinin, sonra doğrudan doğruya bireysel bir despotun tiranlığına dönüştüğünü göstermiştir. Ama gene de Olson'un kollektif eylem mantığını çürüten etmen realitenin tanıklığı değil, kuramının dayandığı kavramın kendisidir: Zor moral bir kavram değildir, özgürlükte sonuçlanmaz, ve törel bir gelişime götürmez. Yalnızca boyun eğme sağlar, ve ancak geçici olarak sağlar.

Hazıra Konma (Free Riding)

Problemi

İnsanı ceza korkusu ile etik olmaya zorlamanın kendisi etik değildir. Ceza kavramı caydırıcı bir etki yaratsa da, cezanın anlamı türenin yerine getirilmesinde yatar. İnsanlar ancak korkutularak dürüst olabileceklerini düşünenler açıkça kendi durumlarından ve deneyimledikleri tekil örneklerden bir genelleme, bir tümevarım yapmaktadırlar. Ama tümevarım gerçeklik için hiçbir değer taşımasa da, olgular korkudan özgür toplumlarda etik normların daha yüksek olduğunu gösterir.(LİNK)

10 Hazıra Konma (Free Riding) Problemi

Ortak bir yarardan onun üretimine ve giderlerine katılmaksızın yararlanma davranışı kollektif eylem problemlerinden bir ikincisi tanımlar. Olson ortak yarar kümedeki tüm bireyler için geçerli olduğu ve hiçbir üye dışarıda bırakılmayacağı için, kimi bireylerin hazıra konacaklarını, yani amaçlanan kazanımdan onun üretimine ya da yönetimine katılmaksızın yararlanmayı

yeğleyeceklerini düşünür. Örneğin bir sendika üyeliği durumunda hiçbir işçinin sendika aidatını ödemeyi istemeyeceğini ve buna karşın 'ussal/rational,' eş deyişle 'çıkarcı/self-interested' olduğu için sendikanın sağlayacağı tüm kazanımlardan yararlanmayı isteyeceğini söyler. Başka bir deyişle, hiçbir insanın gerçek anlamda moral olmayı istemediğini, herkesin salt kişisel çıkar uğruna her kuralı çiğnemeye hazır olduğunu kabul eder ve insanları doğru davranışa yöneltmek için yukarıda sözü edilen zorlayıcı bir aygıtı, bir tür ödül-ceza düzeneğinin gözdağını gerekli görür.

Eğer bencil davranışa yönelen üyeler küçük bir azınlık olsaydı, hazıra konma probleminin kendisi doğmaz, kıyısal bir sorun olarak hakkında kitaplar yazılmazdı. Ama bencil davranışa yönelme tüm üyeler için geçerli sayılır ve yine kümenin üzerinde duran hipotetik bir güç kabul edilir. Problemin çözümünü böyle temellendirmek bir köpeğe sopa kaldırmak gibidir. İnsanın bütün törel niteliğini siler, onu kendisi olmayan bir güç tarafından denetlenen bir otomata, sorumluluğa yeteneksiz ve kurtarılmayı bekleyen bir çocuğa indirger.

Etiğin Olanağı

11 Etiğin Olanağı

Bu realistik ya da daha iyisi pozitivistik bakış açısı da insan toplumunu ve onun tüm belirlenimlerini altyapının denetiminde gören ve bu nedenle yurttaş toplumu kavramını yadsıyarak "kapitalist toplum" tasarımını yeğleyen ideolojinin bakış açısı ile özsel bağdaşma içindedir. Bu görüş bugün de yaygındır ve ahlak felsefesinin birincil sorusuna verilecek yanıtı belirler: İnsan niçin iyi, doğru ve haklı olanı istesin? İnsanın özsel moral niteliğine güvenilebilir mi? Duyunç özgürlüğü kavramı bir yanılsama mıdır? Eğer bir yanılsama ise, insanı iyi, doğru, haklı olanı istemeye ve yapmaya zorlamanın dışında başka bir yol var mıdır? Kötümser ya da nihilistik yanıt insanlığın moral bir belirlenim taşımadığı, hiçbir zaman moral erginliğe ulaşamayacağı, ve bu nedenle en sonunda zor üzerine dayalı bir denetim dizgesinin altına alınması gerektiğidir. Bir kural olarak, bu görüşü savunanlar denetleyicilerin moral niteliği sorusunu sormayı düşünmezler çünkü zorlayıcı gücün kendisinin moral olacağı konusunda hiçbir güvence yoktur. Gerçekte, tam tersine, zorlamanın kendisi moral değildir. Zorlama dinsel bir etmen, bir tanrı korkusu, bir ceza beklentisi, bir ödül umudu olabilir ve beklenen sonucu yaratabilir. Gene de böyle sağlanan ahlak en iyisinden dışsal ahlaktır, bireyin kendi duyuncundan doğmuş değildir, ve modern törellik ile geçimsizdir. Böyle insan özgür değildir çünkü kendi duyuncunun yargısına göre davranmaz, ama sorgulamaksızın doğruladığı dışsal bir buyruğa boyun eğer.

Bu ve benzeri bakış açılarına göre, insanın bütününde bencilliğini yenmesi olanaksızdır ve hazıra konmacılık ya da free riding insan karakterine özünlüdür. Şirketler çevrenin kötüye kullanılmasını ve bozulmasını sürdürecektir, çünkü çevre koruması için gereken harcamalardan kaçınmaları "ussal"dır, çünkü bu türden giderler şirket ekonomisi açısından kârları ve yarışmacılık gücünü olumsuz olarak etkileyecektir. Kollektif eylem kuramı böyle formüle edildiğinde, sürdürülebilir gelişme kavramının kendisini saçmalaştırır.

İnsanın ussal, törel, moral doğası kavramı bir yana, modern realitenin kendisi insanın ussal, onurlu, değerli ve törel bir varlık olduğunu doğrulayan örnekler sunar. Toplumsal örgütler durumunda bencil ve sorumsuz davranışlara karşı getirilen yaptırımlar o örgütlerin üyeleri olan bireylerin kendi istençlerinden doğar. Tüm örgütlenmeler durumunda "zorlama" o örgütü kuran insanların kendileri tarafından getirilir ve böylece onların kendi istençlerinin anlatımıdır. Ama kendi duyuncuna ve istencine bağımlı olmak özgür olmak, onurlu olmak, törel olmaktır.

İnsanın Moral Belirlenimi

Üzerine Felsefeciler

12 İnsanın Moral Belirlenimi
Üzerine Felsefeciler

Bu nokta ile ilgili olarak felsefe tarihi bir görüşler türlülüğü sunar. Kuşkucu Immanuel Kant'ın görüşünde "insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz." Kuşkucu David Hume'a göre, "Us her zaman tutkulara boyun eğer." Ayrıca tüm daha sonraki nihilizm türevleri insanın usdışı bir varlık olduğu öncülünden doğan vargılardır. Varoluşçuluk insan için evrensel ve saltık bir iyilik, doğruluk ve haklılık ölçünü olmadığı, çünkü insanın ussal özü kavramının bir yanılsama vevaroluşun birincil olduğu, özgürlüğün iyi ve kötü arasında hiçbir özsel moral ayrım yapılmaksızın salt bir "seçme sorunu" olduğu bakış açısını geliştirir. "Yararcılık" başlığı altına düşen sözde törel kuramlar "yarar" kavramını törel davranışın ilkesi olarak almada aynı irrasyonalizme katılır, insanın moral özünü yadsır, ahlaksal olmayanı, aslında ahlaksal problemi yaratanı ahlaksal ölçüt olarak kabul ederler.

Felsefe Tarihinde usdışı çizginin sergilemesini sunan böyle talihsiz felsefecilik örnekleri ile karşıtlık içinde, örneğin modern kalkülüsün bulucusu olan ve bilimsel gelişime katkısı paha biçilmez sayılan Leibniz bu dünyanın "olanaklı dünyaların en iyisi" olduğu vargısını çıkarıyor, çünkü bütün bir evren gibi insan doğasının da ussal olduğu öncülü üzerine düşünüyordu. Dünyadaki kötülük insanın moral eğitimsizliğinin sonucudur. Benzer olarak, Spinoza usun tutkulara köleliği yenebileceğini doğruluyor, ve bunun salt öznel bir dilek sorunu olmadığını, insanın ussal varoluşa yazgılandığını geometrik yöntemi ile tanıtladığını düşünüyordu. Ahlakın olanağı bu dünyanın ya da öte dünyanın korkusu, zor, ceza, ödül vb. gibi dışsal etmenlerde değil, ama insan doğasının kendisinde, onun ussal özgürlüğünde yatıyordu.

İyi olanı istemek ussaldır, ve insanın kendini törel olarak sonuna dek ve son insana dek eğitmeyi başarmasının önüne çıkacak üstün güçler, altyapılar, özerk teknolojiler vb. gibi herhangi bir engel yoktur. İnsan istencinin saltık olarak İyi olanı istediği ve kötü olanı isteyemeyeceği etik kavramının kendisinin birincil belirlenimidir, insanın moral özünden doğar, ve törel yaşamın eksiksizleşmesinin olanaklı ve zorunlu olduğu vargısına götürür. Kötü olan istenebilir, ama tüm felsefesi İyinin doğasını anlamaya adanmış Sokrates'in çok önceden gördüğü gibi, kötü ancak iyi sanıldığı için istenebilir. Yanlışlıkla iyi olarak istenen kötünün gerçekte kötü olduğu anlaşılır anlaşılmaz yadsınacaktır. Duyunç kötü olarak bilineni iyi olarak yargılayamaz, ve istenç kötü olanı isteyemez. Ussal doğaları gereği bunu yapamazlar.

The Tragedy of the Commons

13 The Tragedy of the Commons

Ortak Malların Trajedisi. Realiteye güçlü bir nihilistik bakış açısından yaklaşan Garret Hardin'e* göre (The Tragedy of the Commons, 1968), "Ortak bir şeyde özgürlük herkese yıkım getirir" :: "Freedom in a commons brings ruin to all," çünkü herkes ortak kaynakları sorumsuzca ve sınırsızca kullanıp tüketme eğilimindedir. Bir zamanlar "üçüncü dünya" olarak tanımlanan kültürlere çok daha uygun düşen bu bakış açısına göre insan istençsizdir ve içgüdüsel olarak davranır. Kollektif eylem kavramının kendisini çürüten bu kuram üzerine örneğin çevrecilik sonuçsuz kalmak zorundadır, denizleri kurtarmak olanaksızdır, kentlerin havası sonsuza dek kirli kalacaktır çünkü bencillik yenilemezdir. Aslında "duyunç kendini yok edicidir" :: "Conscience is self-eliminating." Bu enteresan görüş genetik ile ilgili bir örnek verilerek pekiştirilir. Bunu göstermek için Hardin nüfus

artışı problemini kullanır. Duyunçlu insanlar doğum oranlarını azaltırken duyunca yanıt vermeyenler daha büyük bir oranda üreyecek, bu kuşaktan kuşağa üreme genlerinde kalıtsal bir etki, bir içgüdü değişimi yaratacaktır. Kollektif eylem problemini çözmede duyunç işe karışmamalıdır, çünkü “patojenik etkileri” vardır.

*The Tragedy of the Commons, Garret Hardin, (1968).

Modern ve
Ön-Modern

14 Modern ve Ön-Modern

İnsan hakları, politik özgürlük, kültürel özerklik gibi kavramlardan henüz yoksun olan ön-modern toplumlarda kollektif eylem kendine özgü biçimler kazanır, sık sık despotun despot ile kavgası biçimini üstlenerek anlamsızlaşır ve bir eylem karakterini yitirir. Eylem özgür insanın, bireyin ayrıcalığıdır. Köle eylemsizdir. Kul, köle, serf gibi geçmişe ait görünen ama kültürel çoğulculukları içinde bugün de geçmişin geri toplumsal biçimlerini yaşatan milyarlar için eylemsizlik işlerin normal durumudur. Bu kitleler eylemsiz çünkü istençsizdir. Despotik yapılı kültürleri içinde, davranışları varolan törel normlar ile çatışmamalı, kendilerine ait hedefleri ve bakış açıları olmamalı, kendilerini kültürlerine teslim etmelidirler. Bunu yapmak zorundadırlar çünkü daha ötesini bilmeksizin yaşarlar. Herşeye karşın özgürlük olarak bildikleri şey uğruna eyleme geçerlerse, sonuçlar sık sık korkutucudur.

Ön-modern toplumlarda yerleşik kültürel normların dışına çıkan davranış genellikle ilkin kötü olarak, giderek bir suç olarak görülür. Geleneğin bu direnişi sonucunda, ön-modern kültürler değişime, yenileşmeye ve gelişime kapanır, çünkü eylem bir değişimi hedefler, ve yenileşme ve gelişme bu kültürler için ortadan kalkış anlamına gelecektir. Hiç kuşkusuz bugün dünyanın geri kalanından yalıtılmış ve modernleşmeye bütünüyle kapanmış bir kültür olsa olsa postmodern imgelemde vardır. Gerçekte küreselleşme sürecinin bir başka adı olan modernleşme politik, ekonomik, sanatsal, bilimsel yenileşme olarak en geri kültürlerin dokularına işlemekte, onları pıhtılaşmış geleneksel karakterlerinden özgürleşmeye, arkaikleşmiş kültürel yapılarını terk etmeye güdülemektedir. Değişim süreci geleneksel olanın ve yeni olanın çarpışması olarak yer almakta, sık sık eski olana karşı çıkışın kendisi eski olanın karakterini taşıdığı için, çarpışma özellikle Orta Doğuda olduğu bir kör dövüşü biçimini almaktadır. Bu istençsiz kitleler, yığınlar, halklar için kollektif politik eylem kaçınılmaz olarak bir önderi izlemekten öteye gitmediği için, hedef kendileri henüz insan hakları, demokrasi, yurttaş toplumu gibi modern kavramların bilinçsizi olan önderlerin kaprisleri tarafından belirlenmektedir.

Amaç, Eylem,
Zor ve Şiddet

15 Amaç, Eylem, Zor ve Şiddet

Amaç ve Araç. Kollektif Eylem bir amaç uğrunadır. Gerçekte eylem bir araçtır – gösteri yapmak, yürümek, oturmak, imza toplamak, grev yapmak vb. Özsel olan ve uğruna eylemin yapıldığı şey amaçtır. Amaç değişimdir – bir normu, bir kuralı, bir yasayı silmek ve yerine yenisini getirmek. Kollektif eylemin yarattığı değişim bir istenç değişimi, böylece yeni bir törel durumdur.

Kollektif Eylem ve Zor ve Şiddet. Kollektif eylemin amacının yeni bir kollektif istenç, yeni bir ortaklaşa istenç elde etmek olduğu düzeye dek, zor ve şiddet eyleme ilgisiz ve dışsaldır, çünkü zor ve şiddet bir boyun eğme sağlayabilir, bir istenç değişimi değil. Zor bir istenci bastırmanın aracıdır

ve kalkar kalkmaz istenç kendini yeniden ileri sürer. Aslında zor kullanımı bir istenç değişiminin olmadığının açık kanıtıdır.

Yurttaş Toplumu

16 Yurttaş Toplumu

Yurttaş Toplumu modern toplum biçimidir ve ön-modern geleneksel ve despotik toplum biçimleri ile karşıtlık içinde durur. Realitesini bu sonlu biçimleri olumsuzlaması yoluyla kazanır. Bu nedenle Yurttaş Toplumu tamamlanmış ve bütünüyle gerçekleşmiş bir yapı değil ama bir oluş sürecidir. Modern toplum sürekli yenileşmedir çünkü geleneksel toplum biçiminden ayrı olarak değişime ve yenileşmeye yeteneklidir. Bu yenileşme, özgür yurttaşın istenci tarafından belirlendiği için, salt yenilik uğruna yenilik, ayrım uğruna ayrım değil ama ussal yenileşme, ahlaksal, törel ve yasal boyutlarda gelişmedir. Yurttaş toplumunun sürekli gelişim süreci olması onu eski ile yeninin, geleneksel olanın ve yeni olanın çarpışma alanı olarak gösterir. Orada henüz ussal olan, iyi ve doğru ve güzel olan bütünüyle egemen değildir, ama içinden doğduğu kültürün artıkları ile, usdışı, kötü, eğri ve çirkin olan ile birarada bulunur.

Özgür Yurttaş Toplumları yapılarını kendileri belirler. Gelenek toplumlarına yapıları verilidir, sorgusuzca kabul edilir, ve istenç özgürlüğü olmadığı için değişime kapalıdırlar.

Yurttaş Toplumu,
Kollektif Eylem ve
Küreselleşme

---

17 Yurttaş Toplumu,
Kollektif Eylem ve Küreselleşme

Yurttaş Toplumu tüm yurttaşları hiçbir kültürel ve doğal ayrım olmaksızın eşit kişiler olarak kendi içinde kapsadığı düzeye dek kollektif eylemin gerçek ereğidir. Törel gelişimin ereği olarak, hakkın, duyunç özgürlüğünün ve törel özgürlüğün edimselleşmesi olarak kültürün tamamlanması ve dolayısıyla uygarlığın kendisidir. Evrensel karakterinde tüm tarihsel ve kültürel tikellikleri ortadan kaldırır ve tüm toplumlar açısından türdeş, evrensel bir yapılanmayı temsil eder. İnsan hakları, yasa egemenliği, türe uygulaması, duyunç özgürlüğü gibi kavramlar herhangi bir derece ayrımına izin vermez: Daha az haklar ile yetinmeye kabul edecek, yasa karşısında göreli eşitliğe izin verecek, türe uygulamasında ayrımcılığı kabul edecek bir toplum henüz evrensel insanlık değerlerinin gerisine düşen bir toplumdur, ve oradan yükselmesi salt bir zaman sorunudur.

Hükümet ve Hükümet-Dışı Örgütler. Modern yurttaş toplumunda yasama gücünün yurttaş toplumuna ait olması onda hükümet-dışı örgütler ve hükümet arasındaki çatışma görüşünü anlamsız ve geçersiz kılar. Eğer gene de çatışma varsa, bu yalnızca yurttaş toplumunun henüz devletini kendi istenci yapacak denli gelişmemiş olduğunun göstergesidir.

Kollektif Eylem ve Demokrasi. Modern yasa başarılmış kollektif eylemdir. Modern dönemin özgürlük tini tarafından belirlendiği düzeye dek, modern devlet özgür Devlettir, çünkü yurttaş istencinin anlatımıdır. Ön-modern yasa uyruk için yalnızca verili iken, modern yurttaş toplumunda yasa yurttaş tarafından kendi kendisine verilir ve kendi istencinin altında olan yurttaş tam bu nedenle özgürdür.

Demokrasi istenç belirsizliği tarafından ya da dosdoğru istençsizlik tarafından karakterize edilen

halkın değil ama Yurttaş Toplumunun devletidir. Yurttaş kendi istencini yasa yapma bilincini taşıyan özgür bireydir. Böylece demokrasi özsel olarak kollektif istencin gerçek anlatımıdır. Demokrasilerin evrensel insan hakları temelinde varolması demokrasiler çoğulluğu arasında daha geniş bir ortaklaşa istencin, kültürel olarak türdeş ulusların uluslar-ötesi kollektif istencinin doğmasına götürür.

[YAZI SONU]

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) Kollektif Eylem Kavramı

BÖLÜMLER

Giriş
1) Kollektif Eylem ve İstenç
2) Kollektif Eylem ve Tarih
3) Değişim Uğruna Değişim?
4) Kollektif Eylem ve Kollektif Amaç
5) Eylem ve Güdüsü
6) Kollektif Eylem ve Kültürel Çoğulculuk
7) Kollektif Eylem ve Ahlak
8) Kollektif Eylem “Problemi” ve Zorun Zorunluğu?
9) Yasa İstenci
10) Hazıra Konma (Free Riding) Problemi
11) Etiğin Olanağı
12) İnsanın Moral Belirlenimi Üzerine Felsefeciler
13) The Tragedy of the Commons
14) Modern ve Ön-Modern
15) Amaç, Eylem, Zor ve Şiddet
16) Yurttaş Toplumu
17) Yurttaş Toplumu, Kollektif Eylem ve Küreselleşme

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) İş Etiği ve Küreselleşme
2) Kollektif Eylem Kavramı
3) Etik ve Ekonomi
4) Modern Yunan Etiğine Doğru
5) G20 ve Küreselleşme
6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Christian Iber

Begriff, Urteil und Schluss. Einführung in Hegels Begriffslogik /

Kavram, Yargı ve Tasım. Hegel'in Kavram-Mantığına Giriş

Abstract / Özet

Begriff, Urteil und Schluss. Einführung in Hegels Begriffslogik

Kavram, Yargı ve Tasım. Hegel'in Kavram-Mantığına Giriş

Was ist Thema von Hegels Logik? Hegels Wissenschaft der Logik ist Wissenschaft des Denkens oder Erkennens und seiner Formen. Während die Seins- und Wesenlogik die Formen mangelhaften Denkens oder Erkennens zur kritischen Darstellung bringt, behandelt die Begriffslogik die Denkformen, in denen das Erkennen an sein Ziel kommt, die Wahrheit einer Sache zu ermitteln. Die Denk- oder Erkenntnisformen zielen auf Wahrheit. Dementsprechend terminieren sie in Wissen. Wissen ist wahre Erkenntnis. Insofern ist Hegels Logik Wissenschaft vom Wissen. Doch unterscheidet sich Hegels Logik von den modernen Varianten der Logik und Wissenschaftstheorie. Das Spezifische von Hegels Logik kommt heraus, wenn wir sie von der modernen Logik und Wissenschaftstheorie abheben.

Hegel’in Mantığının teması nedir? Hegel’in Mantık Bilimi düşüncenin ya da bilginin ve biçimlerinin bilimidir. Varlık-Mantığı ve Öz-Mantığı eksik düşünceyi ya da bilgiyi eleştirel açımlamaya getirirken, Kavram-Mantığı onlarda bilginin bir şeyin gerçekliğini saptama hedefine ulaştığı düşünce-biçimlerini ele alır. Düşünce- ya da bilgi-biçimleri gerçekliği hedef alırlar. Buna uygun olarak bilmede sonlanırlar. Bu düzeye dek Hegel’in Mantığı bilmenin bilimidir. Gene de Hegel’in mantığı mantığın modern türlerinden ve bilim-kuramından ayrılır. Hegel’in mantığında özgül olan şey onu modern mantıktan ve bilim-kuramından uzaklaştırdığımız zaman ortaya çıkar.

Mein Vortrag hat drei Teile. Im ersten Teil werfe ich zunächst einen Blick auf Hegels Konzeption des Begriffs, um die Rolle von Hegels Lehre vom Urteil und Schluss richtig einschätzen zu können, die ich im zweiten und dritten Teil behandle.

Sunumum üç bölümden oluşuyor. Birinci bölümde ilk olarak Hegel’in Kavram anlayışına bir göz atacağım, öyle ki Hegel’in ikinci ve üçüncü bölümlerde ele alacağım Yargı ve Tasım öğretilerinin rollerini doğru olarak değerlendirebilelim.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

II. International Hegel Congress

Angelica Nuzzo

Truth and Refutation in Hegel's Begriffslogik /

Hegel’in Kavram-Mantığında Gerçeklik ve Çürütme

Abstract / Özet

Truth and Refutation in Hegel’s Begriffslogik

Hegel’in Kavram-Mantığında Gerçeklik ve Çürütme

In this essay, I investigate the relation between truth and falsity in the Logic of the Concept of Hegel’s Science of Logic. However, I do so in an indirect way. Most of my work in this paper is dedicated to laying out the framework in which Hegel presents the structure of Begriff through a “refutation of Spinozism.” In order to clarify how the procedure of “refutation” (Widerlegung) sets up the relationship between truth and falsity in the Logic of the Concept, I go back to the passage of the preface to the Phenomenology in which Hegel embraces Lessing’s “refutation” of the numismatic theory of truth, which corresponds to the view of truth proper to the “logic of the understanding.” Pilatus’ question: “What is truth?,” which Hegel raises at the beginning of the Logic of the Concept can be adequately answered only once the premises of the numismatics of truth have been refuted.

Bu denemede Hegel'in Mantık Bilimi'nin Kavram Mantığında gerçeklik ve yanlışlık arasındaki ilişkiyi inceliyorum. Ama bunu doğrudan olmayan bir yolda yapıyorum. Bu denemedeki çalışmamın çoğu Hegel'in Kavramın yapısını "Spinozacılığın bir çürütülmesi" yoluyla sunmada kullandığı çerçevenin bir sergilenişine ayrılmıştır. "Çürütme" (Widerlegung) işleminin Kavramın Mantığında gerçeklik ve yanlışlık arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğunu durulaştırabilmek için, geriye Görüngübilim'e Önsözdeki bir pasaja dönüyorum. Orada Hegel Lessing'in "anlağın mantığına" özgü gerçeklik görüşüne karşılık düşen numismatik gerçeklik kuramını "çürütmesi"ni kabul eder. "Pilatus'un Hegel tarafından Kavramın Mantığının başında getirilen "Gerçeklik nedir?" sorusu yeterli olarak ancak gerçekliğin numismatiğinin öncülleri çürütüldükten sonra yanıtlanabilir.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Ioannis D. Trisokkas

Hegel’s Prelude to the Speculative Theory of Judgement /

Kurgul Yargı Kuramına Hegel’in Prelüdü

Abstract / Özet

Hegel’s Prelude to the Speculative Theory of Judgement

Kurgul Yargı Kuramına Hegel’in Prelüdü

The paper provides a descriptive account of those sections in the Science of Logic and the Encyclopedia Logic which introduce the immanent dialectic of the category of judgment. It focuses on the following aspects: (a) the relation between the concept, logical concepts and the judgment, (b) the nature of subject and predicate in the judgment-locus; (c) the distinction between the subjective and the objective unity of the judgment; and (d) the different manifestations of the subjective unity of the judgment. In the conclusion I briefly comment on the significance of the speculative theory of judgment for the attempt to discover a resolution of Pyrrhonian scepticism.

Deneme Mantık Bilimi'nde ve Ansiklopedik Mantık'ta yargı kategorisinin içkin diyalektiğini sunan kesimlerin betimleyici bir açıklamasını sunmaktadır. Şu yanlar üzerinde odaklanır: (a) Kavram, mantıksal kavramlar ve yargı arasındaki ilişki, (b) yargının-yerinde özne ve yüklemin doğası; (c) yargının öznel ve nesnel birliği arasındaki ayrım; ve (d) yargının öznel birliğinin değişik belirişleri. Vargıda kısaca Pirhonik kuşkuculuğun bir çözülüşünü keşfetme girişimi için kurgul yargı kuramının imlemi üzerine yorumda bulunuyorum.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Alper Türken

On The Very Concept of Speculative /

Kurgul Kavramı Üzerine

Abstract / Özet

On The Very Concept of Speculative

Kurgul Kavramı Üzerine

Without any doubt, the concept 'speculative' is central to Hegel's system of logic. Hegel says in the Preface to the first edition to Science of Logic that “the science of logic constitutes the metaphysics proper or purely speculative philosophy”.1 He refers to his philosophical method as speculative method, his concept of concept as the speculative concept and his philosophical system as speculative philosophy. Hence, a clarification of this very central concept is critical for an appreciation of Hegel's overall project and and his 'Science of Logic'.

On the other hand, today the word 'speculative' has almost exclusively negative and pejorative significance in philosophical circles as well as in its everyday usage. The specific meaning in which Hegel used the word is almost totally lost. This phenomenon, the loss of the positive significance of the word 'speculative', has a historical and cultural signficance that goes deeper and beyond the fact that Hegel's thought has been out of fashion throughout 20th Century.

My presentation will focus on a discussion of Hegel's concept of 'speculative'. I will provide a brief explication of Hegel's use of 'speculative' and argue that the concept bears a fundamentally important philosophical insight that makes it relevant for our contemporary philosophical and cultural issues.

Hiç şüphesiz 'kurgul' kavramı Hegel'in mantık sistemi açısından merkezi önemdedir. Hegel Mantık Bilimi'nin ilk baskısına yazdığı önsözde “mantık bilimi gerçek anlamda metafiziği ya da saf kurgul felsefeyi oluşturur” der.1 Ayrıca Hegel felsefi yöntemi için kurgul yöntem, kavram kavramı için kurgul kavram ve felsefi sistemi için de kurgul felsefe ifadelerini kullanır. Bu nedenle, 'kurgul' kavramının net olarak anlaşılması Hegel'in genel sisteminin ve Mantık Bilimi'nin anlaşılmasında kritik önemdedir.

Öte yandan, bugün 'kurgul' kelimesi hem felsefi hem de gündelik kullanımında neredeyse tümüyle olumsuz bir anlamda kullanılmaktadır. Kelimenin Hegel'in kullanmış olduğu anlamı

kaybolmaya yüz tutmuştur. 'Kurgul' kelimesinin olumlu anlamının kaybolması olgusu Hegel düşüncesinin 20. yüzyılda 'moda' olmamasını aşan tarihsel ve kültürel bir anlam taşır.

Sunumum Hegel'in 'kurgul' kavramının tartışılmasına yoğunlaşacak. Hegel'in 'kurgul' kavramının kısa bir açıklamasını verirken bir yandan da kavramın günümüz felsefi ve kültürel sorunları açısından son derece ilgili ve felsefi olarak temel önemde bir içgörüyü içermekte olduğunu savunacağım.

1Hegel, G.W.F. (1812) 1969 Hegel’s Science of Logic, A.V. Miller (trans.), Amherst, New York: Humanity Book. p. 27

1Hegel, G.W.F. (1812) 1969 Hegel’s Science of Logic, A.V. Miller (trans.), Amherst, New York: Humanity Book. p. 27

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Alper Türken

Hegel’s Concept of Concept and the Crisis of Contemporary Empiricism /
Hegel’in Kavram Kavramı ve Çağdaş Görgücülüğün Krizi

Abstract / Özet

Hegel’s Concept of Concept and the Crisis of Contemporary Empiricism

Hegel studies are enjoying unprecedented growth within the circles of analytic philosophy over the last few decades. It would be fair to say that the interest in Hegel is now at its peak within Anglo-Saxon philosophy circles since the decline of British Idealism at the turn of 20th century. Throughout 20th century, Hegel has been considered out of touch and often irrelevant for the analytic interests. However, over the last years prominent figures like Wilfred Sellars, Robert Brandom, John McDowell refer to Hegel frequently and adopt Hegelian themes and thesis within their work.

This refreshed interest in Hegel has a solid philosophical basis and is connected with the emerging self-consciousness of analytic philosophy regarding following facts:

Some of the fundamental epistemological premises of 20th century empiricism are untenable (e.g. distinction of theoretical vs. observation, given vs. contribution of the mind, conceptual vs. non-conceptual, particular as non-conceptual vs. universal as conceptual). It is no longer possible to deal with most of the key philosophical issues within the framework of traditional empiricist-minded analytic philosophy through a tactical re-interpretation of the concepts and principles at hand, but a self-criticism and self-transformation at a deeper level is required.

20th Century analytical philosophy has a strong Kantian heritage and many of these problematic epistemological premises go back to Kant and his fundamental epistemological principle “Intuitions without concepts are blind, concepts without intuitions are empty.”1

Hegel provided a comprehensive critical account of Kant’s theory of knowledge. Hegel’s theory of

concept and knowledge promises valuable insight for the resolution of some of the key problems of contemporary analytic philosophy.

Based on the historical analysis summarized above, my presentation will focus on Hegel's concept of concept and argue that following Hegelian principles provides the basis of a new perspective to deal with problems of contemporary analytic philosophy:

Cognitive content is conceptual all the way through. Cognition is not a synthesis of a conceptual and non-conceptual element.

Both objectivity and subjectivity are conceptual.

Particularity as well as Universality are conceptual.

Finally, potential use of Hegel's dialectical method to deal with the problems of contemporary analytical philosophy will be discussed.

1Kant, Immanuel (1787) 1998 Critique of Pure Reason, trans. Paul Guyer, Allen W. Wood, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid: Cambridge University Press pp 193-194.

Hegel'in Kavram Kavramı ve Çağdaş Görgücülüğün Krizi

Son yıllarda analitik felsefe çevrelerinde Hegel çalışmalarında daha önce görülmemiş bir artış gözlenmektedir. 20. Yüzyılın başlarındaki İngiliz İdealizminin düşüşünden bu yana Anglo-Sakson çevrelerde Hegel'e olan ilginin şu anda tepe noktasında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 20. Yüzyıl boyunca analitik felsefeciler Hegel'e ilgi duymamışlar ve analitik felsefenin araştırma konuları yönünden Hegel'i önemli bulmamışlardır. Bununla birlikte son yıllarda Wilfred Sellars, Robert Brandom, John McDowell gibi önde gelen analitik felsefeciler sık sık Hegel'e referans yapmaya ve Hegelci kavram ve tezlere kendi çalışmalarında yer vermeye başlamışlardır.

Hegel'e yönelik canlanmakta olan ilginin sağlam bir felsefi zemini vardır. Bu ilgi analitik felsefe geleneğinin aşağıdaki gerçeklerle ilgili geliştirmekte olduğu öz-bilincin bir sonucudur:

20. yüzyıl görgücü geleneğinin birtakım temel bilgikuramsal varsayımları artık savunulamamaktadır (kuramsal – gözlemsel ayrımı, verili olan – zihnin katkısı ayrımı, kavramsal olan – kavramsal olmayan ayrımı, tekilin kavramsal olmayan – evrenselin kavramsal olan olarak ele alınması gibi). Bunun sonucu olarak geleneksel görgücü analitik felsefi çerçeve içerisinde kalıp eldeki kavramların taktik düzeyde yeniden yorumlanmasına dayanan yaklaşımları aşan daha derin düzeyde bir öz-eleştiriye ve öz-dönüşüme ihtiyaç duyulduğunun farkına varılmaktadır.

20. Yüzyıl analitik felsefe geleneği önemli bir Kantçı mirasa sahiptir. Analitik felsefi geleneğin yukarıda değinilen sorunlu kavram ve ilkelerinin pekçoğu Kant'a ve özellikle de Kant'ın meşhur "Sezgilerden yoksun kavramlar kördür, kavramlardan yoksun sezgiler boştur" bilgikuramsal ilkesine dayanmaktadır.

Hegel Kant'ın bilgikuramının kapsamlı bir eleştirisini yapmıştır. Hegel bilgi ve kavram kuramı analitik felsefenin bugün yüzleşmekte olduğu sorunların aşılmasına yönelik önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Bu tarihsel analizden hareketle, sunumumda Hegel'in kavram kavramı ele alınacak ve aşağıdaki Hegelci ilkelerin çağdaş analitik felsefenin bugün yüzleşmekte olduğu temel sorunların aşılmasına yönelik yeni bir bakış açısının temelini oluşturduğu savunulacaktır:

Bilişsel içerik tümüyle kavramsaldır. Bilgi, Kant'ın savunduğunun aksine, kavramsal-olan ve

kavramsal-olmayanın bir sentezini içermez.

Nesnellik ve öznellik'in her ikisi de kavramsaldır.

Tekillik ve evrensellik'in her ikisi de kavramsaldır.

Son olarak Hegel'in diyalektik yönteminin çağdaş felsefi sorunlara yönelik kullanımı ele alınacaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Elif Çırakman

Tinin Özgürleşme Serüveni: Anımsama ve Özveri /
The Adventure of Spirit's Freedom: Recollection and Self-Sacrifice

Abstract / Özet

The Adventure of Spirit's Freedom: Recollection and Self-Sacrifice

In this study, I shall investigate the themes of "recollection" and "self-sacrifice" by taking into account the way in which they govern the adventure of Spirit's freedom in Hegel's Phenomenology of Spirit. By investigating the significance of these themes, I shall try to respond to the following questions: how the adventure of Spirit's freedom succeeds, and how philosophical knowledge arises out of this fulfilled process. While raising these questions, we also need to consider the relation and difference between the concepts of "existence" and "actuality".

We should regard the themes of recollection and self-sacrifice, which are explicitly stated in the last chapter of Phenomenology, as important steps to show the systematic unity of philosophy and of truth. The claim that I endorse here can be summarized as follows: The condition of speculative knowledge consists in Spirit's recollection (Erinnerung) of its phenomenal knowledge by recognizing its own trace and its own actuality in the particular phenomenological forms of existence. The purpose of Phenomenology consists in Spirit's recognition of its actuality both in the phenomenal existence and as the unity of its Concept (Begriff) which renders the phenomenal existence possible in the first place. To fulfill this end, the forms of existence and experience that are spread over time and space must be interiorized as history, and history must be interiorized as Concept. The way in which space finds its actuality in time, and time in history, and finally, history in Concept is the work of Spirit's recollection and sacrifice. This process of inwardizing recollection can also be conceived as a process of becoming-free, which consists in self-determination. Moreover, we can understand this process of Spirit's freedom as the way Spirit gives or sacrifices itself in bringing determination. Spirit, in its self-giving, finds itself, or knows its limits, and therefore, proves its actual truth. In fact, recollection is the recognition that the received "givenness" is nothing but Spirit's self-giving, that is, its sacrifice. Consequently, Spirit's self-sacrifice finding its meaning in its recollection could be understood as the way in which phenomenal truth reaches its limits and its finalization. Thus, Spirit's "withdrawal into itself", that is, resigning or setting itself free from its finite existence, takes place by recognizing its actuality in its Concept. This recognition also means the sacrifice of the way in which Spirit used to know itself

in a pictorial or representational manner. This sacrifice turns out to be a perfect expression of Spirit's freedom. Phenomenology provides the ground for absolute knowing, which shows itself as the dawn of Science breaking upon us. While Spirit's phenomenal world fades into and preserved in the gallery of its inwardizing recollection, Spirit's self-sacrifice gives a new existence to an ancient wisdom: Philosophy as Science, or "thought thinking itself". One of the implications of the exposition here signals one of the most significant theses of Hegel: philosophy is not a world-view.

Tinin Özgürleşme Serüveni: Anımsama ve Özveri

Bu çalışmada G.W.F. Hegel'in Tinin Görüngübilimi adlı eserinde ortaya koyduğu şekliyle Tinin özgürleşme serüvenine hakim olan "anımsama" ve "özveri" temaları incelenecektir. Görüngübilim'in son bölümünde öne çıkan bu iki temanın incelenmesiyle birlikte Tinin görüngüsel dünyadaki özgürleşme serüveninin ne şekilde nihayete erdiği ve felsefi bilginin kapılarının nasıl aralandığı sorularına cevap arayacağız. Bu sorulara yanıt ararken kaçınılmaz olarak "varoluş" ve "edimsellik" arasındaki ilgi ve ayrımı da ele almak durumunda olacağız.

Görüngübilim'in son durağında kendini açık seçik gösteren "anımsama" ve "özveri" temalarını, felsefenin ve hakikatin sistematik bütünlüğünü gösterme yolunda atılmış önemli adımlar olarak görmemiz gerekmektedir. Burada ortaya konan iddia şu şekilde özetlenebilir: spekülatif bilginin imkanı, Tinin görüngüsel bilgisini içselleştirici bir şekilde anımsaması ve tikel görüngüsel varoluş biçimlerinde kendi izini - bütünlüğünün parçadaki izini - tanımasında yatar. Görüngübilim'in amacı Tinin kendi edimsel gerçekliğini hem görüngüsel varoluş olarak hem de görüngüsel varoluşu mümkün kılan kendi "kavramının" birliği içinde tanımaktır. Bu amaç için uzam ve zamana yayılmış varoluş ve deneyim biçimlerinin tarih, tarihin de kavram olarak içselleştirilmesi gerekecektir. Uzamın zamanda, zamanın tarihte, tarihin de kavramda edimselliğini buluşu, Tinin anımsama ve özverisinin sonucudur. Bu süreç aynı zamanda bir özbelirlenim meselesi olan özgürleşme süreci olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Tinin özgürlüğü, belirlenim getiren bir "öz-veri" olarak da anlaşılabilir. Tin, kendini verişinde kendisini bulur ve gerçekleştirir. Anımsamanın anlamı, "verili" oluşun aslında bir "öz-veri" olarak tanınmasında ortaya çıkar. Sonuç olarak, görüngüsel gerçekliğin kendi sınırlarına varışı, sonlanışı, edimselliğini kavramında tanıyarak kendi bitimli varoluşunun mutlaklığından vazgeçişi, Tinin anımsamaya dayalı özverisi olarak anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda Tinin tasarımsal ve imgesel düşünme alışkanlığını feda edebilmesi anlamına gelecektir. Bu özveri özgürlüğün en yetkin ifadesidir. Mutlak bilmenin sistematik bilim olarak kendini göstermesinin zeminini Görüngübilim sağlamıştır. Tinin görüngüsel dünyası içselleştirici anımsama yoluyla yitip giderken, bu özveri antik çağın bilgeliğine yeni bir hayat verir ki bu da Bilim olan Felsefedir ya da bir diğer deyişle "kendini düşünen düşünce"dir. Burada ele alınan tartışma aynı zamanda Hegel'in önemli savlarından birine de işaret etmektedir; bu da felsefenin bir dünya görüşü olmadığı savıdır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Güçlü Ateşoğlu

Hegel’in Tinin Fenomenolojisi’nde Tarihsel Bilinç Kavramı /
The Concept of Historical Consciousness in Hegel’s Phenomenology of Spirit

Abstract / Özet

Hegel’in Tinin Fenomenolojisi’nde Tarihsel Bilinç Kavramı

Tinin Fenomenolojisi adlı eserde ortaya koyulan izlek, en genel anlamıyla “bilincin deneyiminin bilimi” olsa da, bu bilincin deneyiminin bilimiyle kastedilen şey, daha çok Hegel öncesi düşünürlerin, özellikle de Descartes’tan Kant’a kadar süren mentalist kartezyen geleneğin bir eleştirisini içinde barındırır. Bu eleştiri, hakikat ölçütünü zihindeki tasarımlar arası bir ilişki sorusuna verilen cevapta değil, aklın tarihsellikle, bu demektir ki zaman boyutuyla ilişkisinde ortaya çıkarmaya çabalar. Yöntem, özne-nesne ve özne-özne ilişkisinin almış oldukları farklı biçimlere ilişkin sürece önsel değil, bu süreçte kendisini ortaya serer bir yapı arz etmektedir. Bu da, fenomenolojik süreçte alttan alta işleyen bir paralelliğin gözler önüne serilmesine yol açar: Mantıksal zorunluluk ile tarihsel edimsellik. Bu çalışma, tarih felsefesi açısından sorunlu addedilen bir ilişkiyi, eş deyişle mantıksal zorunluluk ile tarihsel edimsellik arasındaki ilişkiyi Tinin Fenomenolojisi bağlamında daha açık kılmayı amaçlayan bir çalışma olacaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul
International Hegel Congress - II

Evrim Kutlu
Der Begriff der Andersheit in Hegels Wesenslogik /
Hegel’in Öz-Mantığında Başkalık Kavramı

Abstract / Özet

Der Begriff der Andersheit in Hegels Wesenslogik

Hegel’in Öz-Mantığında Başkalık Kavramı

Ich möchte in meinem Vortrag den Begriff der Andersheit in Hegels Wesenslogik untersuchen. Wie schon bekannt, ist die Philosophie Hegels eine Bewegungsphilosophie und eines der wesentlichen Begriffe die Negation. Negation kann aber nur dann als Tätigkeit wirken, wenn es jeweils ein Anderes gibt, das negiert wird, im Sinne der drei Bedeutungen von Negation. Wenn wir festhalten, dass erst durch diese innere Bewegung jeweils eine höhere Stufe und damit die Wahrheit erreicht wird, dann liegt die immense Bedeutung der Andersheit für diese Bewegung auf der Hand.

Sunumun konusu Hegel'in Öz-Mantığında Başkalık kavramıdır. Bilindiği gibi Hegel'in felsefesine Devinim Felsefesi de denmektedir ve kavramlarının en önemlilerinden biri ise Olumsuzlukdur. Fakat Olumsuzluk ancak her üç anlamında olumsuzlanacak bir Baskaşı olduğunda devinim olarak etkindir. Yalnız bu içsel devinim sonucunda daha yüksek aşamalara ve hakikata ulaşıldığını gözönünde tutarsak Başkasının ne büyük bir önem taşıdığını apaçık görürüz.

Da die Wesenslogik als Mitte zwischen der Seins- und der Begriffslogik steht, und darin

wesentliche Begriffe thematisch werden, werde ich mich in meiner Beschäftigung mit der Andersheit auf die ersten zwei Kapiteln der Wesenslogik konzentrieren.

Öz-Mantığı Varlık- ve Kavram-Mantığını birbirine bağladığı ve en önemli kavramları konu edindiği için, Başkalık kavramını incelerken ekseriye Öz-Mantığının ilk iki bölümüne ağırlık vereceğim.

Nachdem die Entwicklung des Gedankens und die Stellung des Anderen in der Seinslogik kurz dargelegt wird, soll die Entwicklung innerhalb der Wesenslogik verfolgt werden. Es soll nachgezeichnet werden, wo, wie und in welcher Funktion jeweils das Andere auftaucht und zu welchem Resultat diese Begegnung mit dem Anderen führt.

Varlık-Mantığında düşüncenin gelişimi ve Başkasının yerini kısaca belirttikten sonra, Öz-Mantığındaki gelişim ele alınacaktır. Gösterilmesi gereken şey Başkasının nerede, nasıl ve hangi işlevi üstlenerek karşımıza çıktığı ve Başkası ile karşılaşma sonucu hangi neticelere ulaşıldığıdır.

Eine der leitenden Fragen des Vortrags ist, ob das Andere in der Entwicklung des Wesens zu sich selbst, seine anfängliche Selbständigkeit und vielleicht seine Fremdheit bewahren kann, oder ob nicht mit dem Erfassen des Wesens aller Dinge ein jegliches Anderes als Fremdes und Unmittelbares verschwindet. Der Vortrag schließt mit einer kleinen Reflexion über de Bedeutung des Themas für heute.

Sunumu yönlendiren sorulardan biri de şudur: Öz-Mantığının kendi gelişiminde Başkası acaba en baştaki bağımsızlığını ve yabancılığını koruyabilecek midir? Yoksa herşeyin özünün keşfi ile yabancı ve dolaysız olan her bir Başkası bütünüyle yok mu olur? Sunum konunun günümüz için önemi üzerine kısa bir düşünme ile son bulacaktır.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

Legal Pozitivizm

Kaynak · Noesis

Legal Pozitivizm

Legal pozitivizm felsefeden ve bilimlerden sonra bir de Hak ve Yasa alanında başının üzerinde yürümeye çabalayan görgücülüktür. Doğa yasasını salt evrensel olduğu için tanımayan pozitivizm, hak alanında da aynı görgül mantığa dayanarak hakkın evrenselliğini, evrensel insan haklarını yadsır ve dosdoğru haksızlığı aklar. Legal pozitivizm doğrudan doğruya bir suç felsefesidir.

Legal pozitivizmin başlıca belirlenimi doğal hak kavramını yadsıması, ve hak kavramını ideal olarak reddederek yalnızca reel olarak doğrulamasıdır. Legal pozitivizm tanımadığı yurttaş kavramını yasa kavramından soyutlar, yasayı keyfi “insan buyruğuna” indirger ve ahlak ve hak arasına bir duvar çeker. Legal pozitivizmin terminolojisinde "doğal hak" terminolojisine özsel olan Özgürlük, İstenç ve Duyunç kavramları yalnızca göstermelik olarak bulunur ve gerçekte tanınmaz ve çiğnenirler.

Mantıksal Pozitivizm sofizmde kendi başlangıç noktasını da bulur.

“... der Mensch ist das Maß aller Dinge. Hier zeigt sich Verwandschaft mit den Sophisten, nicht mit den Platonikern.”

“... insan tüm şeylerin ölçüsüdür. Burada Sofistler ile bir akrabalık vardır, Platonistler ile değil.”

(Viyana Çevresi “Manifesto”sundan)

Evrensel olmayan yasa ne olabilir?

Pozitivizm Platonizm ile değil, Sofizm ile akraba olduğunu ileri sürer. Bu doğrudur. Sofistler de evrenselleri reddettiler. Sofist görelilik konumunda yasa olanaksız çünkü evrenseldir.

Legal pozitivizm görgücü ilkenin hak kavramına uygulamasıdır. Buna göre bir evrensel hak kavramı yoktur, yalnızca tikel pozitif haklar vardır. H. L. A. Hart'a göre:

> Yasalar insanların buyruklarıdır.
>
> Tüze ve Ahlak arasında — "olduğu" gibi yasa ve "olması gerektiği" gibi yasa arasında — zorunlu bir bağıntı yoktur
>
> Moral yargılar (duyunç) olgusal kanıt ile desteklenemez oldukları için bilişsel değildirler.

Legal pozitivizm hemen pozitivizmin ya da olguculuğun paradoksunun güçlüğünü yaratır. İlk olarak bir kuram olduğu ve bir olgu olmadığı için kendisi metafiziksel dediği şeydir ve buna göre kendini reddetmesi gerekir. Ama tümü de İngiliz (Görgücüleri) olan Jeremy Bentham, John Austin, H.L.A. Hart gibi pozitivistler insanın bu problemi düşünecek bir entellektüel yetkinlikten yoksun olduğuna inanırlar ve insanlığı kendilerine indirgerler.

POZİTİVİST USLAMLAMA

Pozitivizm "değer" olarak anladığı şeyi "olgular"dan ayırmayı ve "değer-yüksüz" bakış açısında durmayı ister. Buna göre olgulara değer bakış açısından yaklaşılmamalı, olgular değersiz ya da değere ilgisiz bir bakış açısından alınmalıdır.

Pozitivizmin "değer" olarak gördüğü şeylerin başında "iyi" geliyor olmalıdır ve "iyi" duyuncun ve istencin her ikisinin de kendinde ereğidir. Bu değerden özgür olmak için, pozitivizm kendisi bir değer yargısı olan moral yargıda bulunmaktan kaçınmalıdır. Bunun için en güvenilir yol moral yargı yetisi olan duyuncu bütünüyle olgular dünyasının dışına çıkarmaktır. Etik olgular duyunca ilgisiz ve moral yargıdan bağışık olmalıdır.

Ama legal pozitivizm olguların elinden öyle kolay kurtulamaz. Yasalar etik olgulardır, ve legal pozitivizm doğal hak gibi kavramlardan çok çok somut olgulara, pozitif yasalara bayılır. Ve kendileri birer moral yargı olan yasaları da haklı olarak olgular olarak alır. Bunu tüze alanında pozitif yasalar ile ilgilendiği her zaman gerçekte moral yargılar ile ilgilenmekte olduğunu anlamadan yapar.

Doğal yasa ya da evrensel insan hakları kuramını reddeden Austin’e (1790-1859) göre yasa egemenin buyruğudur ve zor tarafından desteklenir. Bunlar legal pozitivist için yasayı tanımlayan etmenlerdir. Legal pozitivizme göre duyuncun egemen ve yasa üzerinde herhangi bir gücü yoktur ve yasa dizgeleri görgül olarak incelenmelidir.

“Doğal Yasa” ve Pozitivizm

Legal pozitivizm tüze alanında "doğal yasa" kuramı ile karşıtlık içinde durur.

"Doğal yasa" ya da "doğal haklar" kuramı (jus naturale, lex naturalis; dikaion physikon, δικαιον φυσικον) hak kavramının temelinin insan doğasında olduğunu kabul eder. Başka bir deyişle, hak insanın özüne ait evrensel bir kavramdır ve çağdaş kültürde "evrensel insan hakları" olarak anlatılır.

Yasanın “Yararlığı”

Pozitivist yasanın evrensel insan haklarına (doğal yasaya) uygun olup olmadığına bakmaz. Onun "yararlı" olup olmadığına bakar ("merit"). Yasa moral olabilir ya da olmayabilir. İki durumda da yasadır. Yasa bütünüyle haksız olabilir, ve devletin hiçbir meşruluğu olmayabilir. Yasa ve devlet üzerinde moral bir yargıyı tanımadığı için, pozitivist bakış açısından bunların herhangi bir önemi yoktur.

Legal Realizm

Legal realizm (başlıca 1920-40'lar arasında yaygın) benzer olarak evrensel insan haklarını reddeder ve yasayı insan yapımı olumsal bir belirlenim olarak görür.

Legal realizm tüze biliminin doğa biliminin yöntemlerini uygulaması ve görgül kanıt üzerine dayanması gerektiğini kabul eder. Hipotezler olgular karşısında sınanmalı ve yasalar değerden (moral yargıdan) özgür yöntemler ile araştırılmalıdır.

Değerden-özgür yaklaşımı ile, legal realizm doğal hak kuramına karşı çıkar. Ve tüze biliminde legal fenomenleri irdelemede linguistik eğilimlere de karşı çıkar. Legal realistler legal fenomenleri ruhbilimsel olarak görürler.

Yasayı bir tür "alet" gibi gören kimi realistler yasanın haklılık ile kaygılanmaktan çok toplumsal hedeflere hizmet etmesi gerektiğini düşündüler. Legal realizme göre, yargıçlar karar vermede yasaları moral nitelikleri açısından değil, sonuçları açısından ele almalıdırlar.

Pozitivistler

Legal Pozitivizm “Jim Crow yasaları” ya da “Nürnberg yasaları” ya da benzerleri için moral bir yadsıma sağlayamaz. Bunlar yasa ölçütlerine uygundur. Egemenlerin buyruklarıdırlar ve zor yoluyla desteklenirler. Moral yargıya bağışıktırlar.

Pozivist Herbert Hart (1907-1992) "yasa" adına bir yasadışı ve suç kuramı geliştirdi.

“There can be legal rights and duties which have no moral justification or force whatsoever.”

Nürnberg "yasaları" ve Jim Crow "yasaları" insan haklarına uygun olmayan ve zor üzerine dayanan keyfi buyruklardır, yasalar değil. Ama legal pozitivistin bu "yasaları" olumsuzlayacak bir legal ölçütü yoktur, çünkü yasa onun için pozitiftir, vardır, ve olan salt olduğu için olgudur. Ama olmayan ya da "negatif" bir yasa, doğal yasa, pozitif yasadan daha güçlü olduğunu gösterir. Bu pozitif yasalar yasa olmadıklarını duyunç tarafından ortadan kaldırılarak tanıtlarlar.

Pozivizm ve Marxizm

Hart'ın pozitivist yasa kuramı Marxist yasa anlayışı ile tam uyum içindedir. Marxizm de yasanın egemenin baskı aracı olduğunu ileri sürüyordu. Neurath'tan Carnap'a Viyana Çevresinin tüm üyeleri Marxistler idiler ve Çevrenin çok etkin bir üyesi olmamasına karşın Wittgenstein da Sovyetler Birliğine taşınma ve diktatörlük altında yaşama planları kuruyordu. Berlin Çevresini kuran ve 1948’den sonra RAND için maaşlı danışmanlık ve araştırmacılık görevine geçen Reichenbach da benzer olarak bir Marxist idi ve öyle kaldı.

The Concep of Law, Herbert Hart, 1961 (W)

Legal pozitivizme göre yasalar zor yoluyla geçerli olan baskı araçlarıdır ve enson haklılıkları yurttaşın kendi istencinin anlatımı olmalarına dayanmaz. Bu bakış açısından insan ussal, değerli, onurlu bir varlık değildir ve her zaman sopa ile yönetilmelidir.

LEIBNIZ: YAPAY US

Kaynak · İdea

3. Language and Mind

Some scholars have suggested that Leibniz should be regarded as one of the first thinkers to envision something like the idea of artificial intelligence (cf. Churchland 1984; Pratt 1987). Whether or not he should be regarded as such, it is clear that Leibniz, like contemporary cognitive scientists, saw an intimate connection between the form and content of language, and the operations of the mind. Indeed, according to his own testimony in the New Essays, he “really believe[s] that languages are the best mirror of the human mind, and that a precise analysis of the signification of words would tell us more than anything else about the operations of the understanding” (bk.III, ch.7, sec.6 (RB, 333)). This view of Leibniz's led him to formulate a plan for a “universal language,” an artificial language composed of symbols, which would stand for concepts or ideas, and logical rules for their valid manipulation. He believed that such a language would perfectly mirror the processes of intelligible human reasoning. It is this plan that has led some to believe that Leibniz came close to anticipating artificial intelligence. At any rate, Leibniz's writings about this project (which, it should be noted, he never got the chance to actualize) reveal significant insights into his understanding of the nature of human reasoning. This understanding, it turns out, is not that different from contemporary conceptions of the mind, as many of his discussions bear considerable relevance to discussions in the cognitive sciences.

LOGOS; BİLGİ; DEĞER; SOYUTLAMA; ÖZDEK VE KUVVET

Kaynak · Noesis

LOGOS. Doğa ve Tin alanları ussaldır ya da Doğa ve Tin alanları görüngülerinin ötesinde özsel olarak ussal-kavramsal yapılardır. "Logos" ya da "Nous" Evrenin, tüm varlık alanının gerçeği olarak ileri sürüldüğü zaman (Herakleitos ve Anaxagoras) bütünüyle evrensel bir terim olarak kabul edildi ve kullanıldı. Daha sonra dinsel düşünce mitolojiden bütünüyle özgür olan bu kavramları theos (θεός) olarak tasarımsallaştırdı ve çevrelerini daha sonra yanlışlıkla "doğaüstü" olarak nitelenen usdışı imgesel kurgular ile donattı. (Farabi bu bağlamda "din felsefeye öykünmedir" der.) Platonik İdealar da Logos gibi evrensellerdir ve evrenselin varlığı evrenselin uzay ve zamandaki doğal ve tinsel tikelleşmelerinden ayrı olarak soyut bir varlık, uzay ve zaman koşullarına bağımlı olmayan bir soyutlamadır. Logosun ya da İdeanın varlığı onun doğal varlığı ya da tinsel varlığı değildir. Varlık özdeksel ile ya da tinsel ile eşit değildir. Platon (ve sonra onu izleyen Aristoteles) realite ve idealite arasındaki ilişkiyi methexis (μέθεξις;) ya da mimesis (μίμησις) sözcükleri ile açıklamaya çalıştı ve tikel görgül nesnelerin İdealarına katıldıklarını, ya da ondan pay aldıklarını ya da ona öykündüklerini söyledi.

DEĞER. Değer kavramı saltık olmayı, dışsal koşullara bağlı olmamayı imler ve birincil olarak estetik ve etik ve entellektüel bağlamlarda kullanılır ve Güzel ve İyi ve Gerçek olanı imler. "Geçici değer" anlatımının yeri sonlu yaşamdır ve bu bağlamda kullanıldığında sözcük yararlı olana indirgenir ve materyal nesnelere yüklenir. Burada bir nesnenin değeri kendinde ya da saltık değil, başkası için ya da görelidir.

"Saltık" kavramı "göreli" kavramının karşıtıdır ve ilişkisiz olmayı, kendinde olmayı, belirsiz, soyut, sonsuz olmayı anlatır ve bu anlamda yalnızca İdealara ya da soyut kavramlara uygulanabilir.

Bilgi değer olarak görüldüğünde görgül olguların bilgisi olarak anlaşılan bilgi bu nitelemeyi hak

etmez. Ama insanı insan yapan gerçek etmen düşünmesidir, ve insan salt duyu ve duyguya sınırlı değildir. Bu nedenledir ki usdışı insan, gerçeği bilemeyen insan nihilist bilince değersiz olarak, saçma insan olarak görünür.

Bir bilinç alanı vardır ki, saltık Güzelliği, saltık Duyguyu, saltık Bilgiyi yaşamaz. Yalnızca olguları yaşar ve dünyanın yalnızca "tüm olguların bir toplamı" olduğu yanılgısı içindedir, Gerçekliğin ve gerçek dünyanın tüm değerlerin bir toplamı olduğunu bilmez. Salt kendilerinde olguların birer kuruntu olduğunu, salt olmayan şeyler olduklarını, onları olgular yapan, onlara anlam ve imlem verenin İdealar olduğunu, biçimsiz özdeğin salt bir uydurma olduğunu bilmez. Bu mutsuz bilinçler saltık olandan korkar ve pozitif dedikleri salt negatif soyutlamalara sığınırlar.

SOYUTLAMA. Değişim kavramı değişmez. Ama tüm soyutlamalar değişimsizdir, çünkü değişim birşeyin somut olmasını, kendinde kendi karşıtını da, başkasını da kapsamasını gerektirir. Ancak kendinde kendi başkası da olan değişebilirdir. Bu anlamda tüm kavramlar değişebilirdir ve karşıtlarına geçerler, kendilerinde ilişkili ya da görelidirler. Kavram ancak soyut olarak ya da analitik olarak düşünüldüğünde değişimsizdir, çünkü o zaman tüm ilişkiden soyutlanmıştır, yalnızca düşüncededir, yalnızca analitiktir, yalındır ve bir soyutlama durumunda diyalektikten söz etmenin anlamı yoktur.

"Kendinde" anlatımı da saltıklıktan başka birşeyi anlatmaz, çünkü tüm başkası ile ilişkinin dışlandığını belirtir. Ama aynı zamanda kendinde olmak kendi ile ilişkili olmak, kendi ile göreli olmaktır. Ve bu durumda bile bir ilişki söz konusudur.

ÖZDEK VE KUVVET. Özdek kavramı kuvvet kavramını gerektirir çünkü kütle olarak özdek ancak atomların birlikteliği olarak olanaklıdır. Özdek bölünebilirdir ve özdeğin bölünmesi itme kuvveti ile karşıtlık ve dolayısıyla birlik içinde olan çekme kuvveti yoluyla olanaklıdır. Çekme kuvvetinin itme kuvveti ile bu mantıksal ve nesnel birliği Yerçekimi Kuvveti olarak anlattığımız şeydir, çünkü Yerçekimi salt Çekme kuvveti değildir. Salt çekme kuvveti ya da soyut çekme kuvveti özdeksel atomların hiçlik noktasında yoğunlaşmaları anlamına gelirdi. Protonlar, quarklar, gluonlar vb. Standart Model tarafından kullanılan matematiksel-nesnel sayıltılardır ve bu modelde çekme kuvveti gluonlara yüklenir. "Modern" fizik kavramlar yerine sık sık enteresan tasarımlar kullanmayı yeğler. Gerçek Atom kavramı bölünemez (ya da "kesilemez") olanı anlatır ve bölünemez kütle olarak Atom kavramı olması gerektiği gibi bir çelişki kapsar. "Modern" Atom Helenik Atom kavramı ile kavramsal olarak ancak tek-yanlı bir benzerlik gösterir.

BİLGİ. Oluş sürecinde olan bilgi nesnesi değildir, çünkü değişim içindedir. Herakleitos'un "herşey akıştadır" önermesi doğal ve tinsel tüm görüngüler için söylenir ve bilginin yalnızca var olanın bilgisi olduğunu imler. Oluş varlığı olduğu gibi yokluğu da kapsar, varlıktan daha çoğudur, ve süreç kavramının kendisinin anlattığı gibi sürekli çözüm sürecinde olan bir çelişkidir. Salt var olan ve yokluk kapsamayan ve dolayısıyla oluşta olmayan hiçbir doğal ve tinsel nesne yoktur. İdealar soyut kavramlar olarak düşünüldüğünde değişimsiz biricik nesnelerdir, uzaysal ve zamansal koşullar tarafından sınırlanmazlar, ve sonsuz ya da saltıktırlar. Böyle soyut nesnelere varlık yüklemek varlığın kendisinin saltık soyutlama olması ile tutarlıdır ve bu noktada doğal bilincin başlıca sorunu varlığı varlık olmayan birşey olarak, doğal ve tinsel bir belirlilik olarak düşünme alışkanlığında, soyutlamadaki yeteneksizliğinde yatar. Analitik düşünmenin analizin sonucunda götürdüğünü düşündüğü "bireşimsizlik" ya da "yalınlık" benzer olarak salt bir soyutlamadır. Ama bu düşünce kavramı sonuna dek düşünmez ve gerçek analizin gerçek yalında sonlanmak zorunda olduğunu anlamaz. Gerçek yalın ise salt kendisi olan, hiçbir belirlilik kapsamayan bir soyutlama olarak

varlıktan başka birşey değildir.

Bilginin nesnesi olarak Kavram saltık olarak soyut olandır ve böyle olarak değişimsizdir. Ama aynı zamanda Kavram belirlidir ve bu onu göreli, ilişkili, sonlu, sınırlı, dolaylı vb. yapar. Kavramın kendisi kendinde karşıtlıktır ve bu mantıksal bağıntı Kavramın ussal dizge olarak açınımını anlatır. Logos bir dizge olarak bütün ve somuttur. Doğanın ve Tinin ussallığı kendilerinde kavramsal dizgeler olmalarına bağlıdır. Ussal Kozmoz ile karşıtlık içinde, Kaos salt doğal bilinçte olan bir usdışı görüngüdür ve hiçbir nesnellik taşımaması anlamında bir soyutlamadır.

Fenomenler dünyasının bilgisi pozitif bilgi, görgül bilgi ya da olgusal bilgi olarak değişim içinde olan nesnelerin değişim içinde olan bilgisidir. Bugün bilgidir. Ama yarın bilgi-olmayandır. Doxadır. Görgül bilimlerin kendileri bu akış evreninde değişimsiz olanı ararlar ve örneğin doğa yasalarının salt kavram bağıntıları olarak değişimsiz olduğunu kabul ederler. Görgül bilimlerin sorunu asıl nesneleri olan kavramları mantıksal olarak, ussal olarak yeterince irdelememede yatar. Doğal bilinç ondaki, bilinçteki uzay, zaman, özdek, devim vb. kavramlarının nasıl nesnel de olduğu sorusundan kaçınır. Ona Kavramın "metafizik" olduğu öğretilmiştir. Ama gerçek metafizik onun kendi bilincidir, çünkü bilinç doğanın ötesi olarak tinsel olanın kendisidir, ve düşünmeyen bilinç bu öznelliğin nesnellik ile ilişkisi olmaksızın bilimsellikten söz edilemeyeceğini anlamada güçlük çeker. Bilgi öznel kavramın nesnel kavram ile birliğidir. Ve bu insanın özsel olarak Logos olduğunu, bir Us kapsadığını ve bu usun evrensel ussallık ile bir ve aynı tözsellik olduğunu anlatır.

Makine öğrenimi / Machine learning

Kaynak · Noesis

Makine öğrenimi / Machine learning

Deneyim yoluyla ‘kendiliğinden’ gelişen program algoritmalarının bir incelemesinden oluşan makine öğrenimi Yapay Anlağın bir parçası olarak görülür. “Öğrenme” algoritmaların önceden programlanmış olmaksızın tahminlerde ve kararlarda bulunma işlemini anlatır. Öğrenme bu bağlamda “eğitim verileri/training data” denilen bir örneklemler dizisi üzerine dayanan tahminler ve kararlarda bulunmaktan oluşur. (Kullanılan tüm terimler her durumda semantik ile ilgisiz soyut mekanik işlemleri belirtir.)

Örge tanıma / Pattern recognition

Verilerdeki örgeleri ve düzenleri tanıma işlemi hücre imleşiminden mühendisliğe dek birçok alanda verilerin sınıflandırılmasına hizmet eder. Makine öğreniminde örge tanıma verili bir girdi değerini etiketleme ve benzer etiketleri sınıflandırma işlemini anlatır.

Dizi etiketleme / Sequence labeling

Makine öğreniminde, dizi etiketleme gözlenen bir değerler dizisinin her bir üyesine bir sınıf etiketi atayan bir tür örge tanıma görevidir. Örneğin verili bir tümcedeki ya da belgedeki her bir sözcüğe bir konuşma parçasının etiketlenmesi dizi etiketleme işleminin sık kullanılan bir bölümüdür. Sağınlık düzeyi özel algoritmalar yoluyla arttırılır.

Örge denkleme / Pattern matching

Verili bir etiket dizilerinin belirli bir örge oluşturduğu saptandığı zaman bunlar denklenmiş olarak kabul edilir. Örge denklemenin genellikle örge tanımadan daha sağın olması beklenir ve yaklaşık denklik yeterli sayılmaz.

Mantığın Genel Kavramı

Kaynak · Noesis

Mantığın Genel Kavramı

Bilme her zaman birşeyi bilme olarak bir ayrım kapsar ve bu olgu bilmenin kendisine sonluluk karakterini verir.

Mantık Bilimi kavramın bilimi, kavramın kavram yoluyla, usun us yoluyla bilgisidir.

Mantık Biliminde bilen özne ve bilinen nesne bir ve aynıdır.

Us realitede kendini bulmalıdır (özne ve nesnesi).

Us sonluluğun ortadan kalkışı, karşıtında kendinde olma, soyut değil somut birliktir.

Mantığın nesnesi ya da konusu nedir?

Mantık Bilimi KAVRAMın Bilimidir.

Kavram belirlidir ve belirli Kavram İdeadır (Olgusallığın ve Kavramın birliği olarak).

Kavram vardır, ve Kavramın Varlığı Kavramın ikinci kıpısıdır (Kavram ve Olgusallığı).

KAVRAM VE VARLIK

“Böylece bir kez varolan Kavram olarak, bir ikinci kez Kavram olarak irdelenecek olan şey bütün Kavramdır; ilk durumda salt kendinde Kavramdır — olgusallığın ya da varlığın Kavramı; ikinci durumda ise Kavram olarak Kavram, kendi için varolan Kavramdır (somut biçimleri adlandırırsak, düşünen insanda olduğu gibi, ama ayrıca, ve hiç kuşkusuz bilinçli olmaksızın, bilinçli Kavram olması ise söz konusu bile olmaksızın, duyumsayan hayvanda ve genel olarak örgensel bireysellikte; ama yalnızca örgensel olmayan Doğada kendinde Kavramdır). — Mantık buna göre ilk olarak Varlık olarak Kavramın ve Kavram olarak Kavramın Mantığına — ya da eğer daha yaygın, ama gene de çok belirsiz ve bu nedenle birçok anlama gelebilen bir anlatımı kullanabilirsek — nesnel ve öznel Mantığa bölünecektir.” (MB-B 43)

“Ama Kavramın kendi içindeki birliğinin temelde yatan öğesine ve dolayısıyla belirlenimlerinin ayrılmazlığına göre, bu sonuncular ayırdedildikleri ve Kavramın ayrımı içinde koyuldukları ölçüde bir de en azından birbiri ile bağıntı içinde duruyor olmalıdır. Bundan bir dolaylılık alanı, yansıma belirlenimlerinin bir dizgesi olarak, Kavramın kendi-içinde-Varlığına geçmekte olan Varlığın bir dizgesi olarak Kavram doğar ki, bu yolda Kavram henüz Kavram olarak kendi için koyulmuş değil, ama aynı zamanda ona dışsal birşey olarak dolaysız Varlık ile yüklüdür. Bu Öz Öğretisidir ki Varlık Öğretisi ve Kavram Öğretisi arasında orta noktada durur. Bu Mantık çalışmasının genel bölümlemesinde bu öğreti nesnel Mantık altına alınmış, çünkü Özün daha şimdiden İç olmasına karşın, Özne karakteri kesinlikle Kavram için ayrılmıştır.” (MB-B 43)

Dinginlik ölümdür; dirimli olan süreçtir.

Mantık kavram kıpılarının devimidir.

Manıtksal olan kavramsal olandır.

Mantıksal olan dizgesel olandır.

Kavram olumlu, olumsuz ve olumsuzun olumsuzu olarak üç kıpısı ile birliktedir.

Kavramın devimi dizgeyi oluşturur ve tanıtlama kavramın deviminin biçimidir.

Arı Kavram (1) belirli, ve belirliliği diyalektiğidir (2); ya da —

Kavram belirlidir ve olumsuzlama içerir, olumsuzlaması ile birdir.

Analitik kıpının diyalektiği birincinin ve ikincinin birliği olarak (3) yeni bir kıpı, üçüncü kıpıdır.

Yöntem Kavramın kıpılarının devimidir.

Mantık, kavram, yöntem, dizge, tanıtlama — tümü de bir ve aynıdır.

Mantık Bilimi kavramın deviminin bilimidir.

Başka hiçbir nesne, hiçbir tasarım, hiçbir düşünce, hiçbir algı vb. kavramsal bağıntının gösterdiği saltık sağınlığı gösteremez.

Doğa yasalarının sağınlığı kavram bağıntıları olmalarından gelir.

Matematiksel işlemlerin sağınlığı nicel kavram bağıntıları olmalarından gelir.

Başlangıçta önümüzde Kavram vardır.

Ya da daha tam olarak, Kavram belirli olduğu için, Kavram ve Realitesi, İdea vardır.

DİL

Dil kavarmları sözcükler olarak tekillikleri ya da soyutlukları içinde anlatır.

Sözcüğün anlamı Kavramlar ile örtük bağıntıları tarafından belirlenir.

Kavramsız sözcük anlamsız sestir.

“Anımsatmam gerek ki, bu çalışmada Kant felsefesine sık sık göndermede bulunmamın nedeni (ki bu birçoklarına gereksiz görünebilir) — daha sağın belirliliği ve açımlamasının tikel bölümleri bu çalışmada ya da başkalarında nasıl görülmüş olursa olsun — bu felsefenin modern Alman felsefesinin temelini ve başlangıç noktasını oluşturmuş olması ve bu değerinin ona yüklenebilecek hiçbirşeyden zarar görmeden kalmasıdır. Ona Nesnel Mantıkta da sık sık göndermede bulunulmasının nedeni Mantıksalın önemli, daha belirli yanlarına ayrıntılı olarak girmesi, ama buna karşı daha sonraki felsefi açımlamaların bunlara çok az dikkat etmiş ve kimi durumlarda çoğu kez yalnızca ham — ama öcü alınmamış — bir küçümseme göstermiş olmalarıdır. Aramızda en yaygın olan felsefecilikte Kant’ın Usun hiçbir gerçek içeriği bilemeyeceği ve saltık gerçeklik açısından inanca yöneltilmesi gerektiği gibi sonuçlarının ötesine geçilmez. Ama Kant’ta sonuç olan şey bu felsefecilikte dolaysızca başlangıç noktası olarak alınır, ve kendisinden o sonucun ortaya çıktığı ve felsefi bilgi olan önceki açımlama başından kesilip atılır. Kant felsefesi böylece kendini herşeyin daha şimdiden tanıtlanmış ve tamamlanmış olduğu kanısı ile rahatlatan düşünme tembelliği için bir yastık olarak hizmet eder. Buna göre bilgi için ve böyle verimsiz ve kuru bir rahatlıkta bulunmayan belirli bir düşünce içeriği için o önceki açımlamaya geri dönülmelidir. ” (MB-B 43-44)

MATEMATİKSEL BİLGİNİN DOĞASI

Kaynak · İdea

Matematiksel bilgi Nicelik kavramının işlevidir. Nicelik kavramsal olarak Niteliği kapsar ya da onu izler. Buna göre Nitelik ancak kendinde Niceliktir ve Nicelik kategorisinin altına düşmez. Birin ve Sonsuzun Nitelikler olmaları matematikteki yazgılarını belirler.

Matematiksel bilgi sınırlıdır, çünkü matematiksel kavramlar birincil olarak Nicelik kavramlarıdır:

Birim, Miktar, Sayı, ve Sayının açınımları. Bir ya da Birim kavramı aynı zamanda süreklilik imler ve bunun olanağı Birin kendinde Çok olmasıdır: Birin sürekliliği onun süreksiz ya da kesikli olmasının işlevidir. Bu kavramlar düzleminde kalarak Doğa Bilimlerinin kavramlarını çıkarsamak geçersizdir. Nicelik kavramı nasıl çözümlenirse çözümlensin, ondan uzay, zaman, özdek kavramlarını çıkarsamak ancak imgelemin ve çağrışımın işi olabilir. Eğer Biri arı plenum olarak görürsek (örneğin Parmenides'in yaptığı gibi), burada da hiçbir boşluk, hiçbir vakum, hiçbir ayrılma ya da kesilme içermeyen arı süreklilik imlenir, ama plenumun kütle ya da özdek olarak düşünülmesi açıktır ki dışsal ya da tasarımsaldır. Parmenides'in Varlıktan plenum olarak söz etmesi ancak "Varlık = Özdek" denklemi zemininde olanaklıdır, ama açıktır ki Parmenides Varlığın Varlıktan başka birşey olduğunu söylemelidir çünkü başkası Birin Birliği ile tutarsızdır, onun çelişkili olduğunu imler. Oysa tüm Eleatik felsefenin başarmaya çalıştığı şey bu çelişkiyi yadsımak, yok saymaktır.

Geometri arı ya da saltık Uzayın bilimidir ve Uzay salt kavram olarak görüldüğünde dışsal olarak belirli Nicelikten daha çoğu değildir. Uzay kavramı bu reel niceliğin ilk belirlenimidir.

Meaning

Kaynak · İdea

The Collins English Dictionary

l meaning n 1. the sense or significance of a word, sentence, symbol, etc.; import; semantic or lexical content. 2. The purpose underlying or intended by speech, action, etc. 3. ...

l sense 1. any of the five faculties of sight, hearing, smell, taste, and touch through which humans and animals perceive the external world. 2. such faculties collectively; the ability to perceive. 4. a mental perception or awareness. 8. substance, gist; meaning.

Oxford Advanced Learners Dictionary

l meaning 1 what is conveyed or signified; sense. 2 purpose; significance

l sense ... 6. (a) meaning of a word or phrase, etc. (b) way in which a word, sentence, etc is to be understood. ...

Moritz Schlick, "Törebilim Soruları" / VII. 2. "Yasa" Sözcüğünün İki Anlamı

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

VII. İnsan Ne Zaman Sorumludur?

2. "Yasa" Sözcüğünün İki Anlamı

Herşey yasa sözcüğünün yanlış bir yorumu ile başlar. Kılgıda yasa ile insan bir kuralı anlar ki, onunla Devlet yurttaşlarına belirli bir davranışı yükler. Bu kurallar sık sık yurttaşların doğal dilekleri ile çelişir (çünkü eğer böyle olmasaydı onları getirmek gereksiz olurdu) ve buna göre birçok yurttaş tarafından gerçekte izlenmezken, başkaları tarafından kabul edilir, ama zorlama olarak duyumsanırlar. Devlet tikel yaptırımlar (cezalar) yoluyla yurttaşları edimsel olarak zorlar ki, bunlar dileklerini yasanın buyrukları ile uyum içine getirmeye hizmet eder.

Mülkiyetin Ussallığı

Kaynak · Noesis

Mülkiyetin Ussallığı

Hiçbir insanın bir geçinme aracı trilyonlarca dolara gereksinimi yoktur. Mülkiyetin ussallığı bir gereksinim olmasında değil, istencin dolaysız belirlenimi olmasında, kendinde bir erek olmasında yatar. Bu onu gereksinim ekonomisinin bir bileşeni değil ama tüketim ekonomisinin kapitali yapan olgudur. Ve bu olgu ekonominin büyümesini bütün bir etik yapının gelişiminin bir bileşeni yapar.

Genel olarak Şey, özdeksel ve tinsel Herşey mülkiyet olabilir, Tüm şeyler bir istenç nesnesi ya da "benim" olabilir. Mülkiyet şeyin fiziksel ya da entellektüel kullanımını ya da yararını ilgilendirmez. Yararsız ya da kullanılmayan şey de mülkiyet olabilir.

Mülkiyet istenç özgürlüğünün ilk belirlenimidir ve mantıksal ya da kavramsal olarak moral gelişimi önceler. Dolaysız istenç olarak mülkiyete bencillik, hırs, açgözlülük, ahlaksızlık vb. gibi belirlenimlerin yüklenmesine neden olan şey mülkiyetin duyunç gelişimini öncelemesi olgusudur. Mülkiyet dolaysız, duyunçsuz istençtir ve yasalar yoluyla düzenleme koşulu altında durur.

Evrensel mülkiyet hakkı modern yurttaş toplumu ile birlikte doğar. Serf ya da kul toplumundan doğan yurttaş toplumu başlangıçta tüm etik eksikliklerin yanısıra duyunç hamlığına bağlı olanları da sergiler ve mülkiyet özgürlüğü hiçbir yasal, törel ve moral kısıtlama olmaksızın uygulanır.

Yurttaş toplumu başlangıçta içinden doğduğu feodal toplumun süredurumunu kapsar. Politik yapı da monarşiden doğuşun artıklarını kapsar ve henüz ne toplum ne de devlet insan haklarının bilincindedir. Çocuk hakları, kadın hakları, erkek hakları, genel olarak İnsan hakları mülkiyet ilişkileri düzleminde sonuna dek çiğnenir. Yasalar, etik düzenlemeler sonradan gelir. Ahlaka her zaman haksızlıktan geçilir.

Mülkiyet iyelerinin mülkiyetlerini değiş-tokuş etme ilişkisi sözleşmedir. İşbölümü mülkiyet ilişkileri ile, toplumsal ilişkiler ile birlikte gider. Sözleşme toplumsal ilişkinin biricik biçimidir ve bu nedenle toplum alanı baştan sona ekonomik alandır. Toplum Aile ya da Devlet değildir.

Kölenin mülkiyeti olamaz çünkü kendisi mülkiyettir. Serflerin ve kulların da mülkiyetleri olamaz çünkü istençleri yoktur, özgür değildirler ve bu nedenle eylemsizdirler. Ancak yurttaşın mülkiyeti olabilir, çünkü kölenin vb. tersine yurttaş istencinin bilincinde olan özgür insandır. Yurttaş yalnızca insanlığı ile belirlenir, dili, dini, etnik kökeni, eşeyi vb. ile değil.

Yurttaş Toplumu toplumun kavramına uygun gerçek edimselleşmesidir ve bütün bir üretim ve ekonomi süreci toplumun işlevidir. Devlet ancak toplumun ekonomi yapamadığı yerde ekonomik girişimleri üstlenmek zorunda kalır. Özgürlük bilincinin yokluğu bu durumu işlerin haklı ve doğru durumu olarak kabul eder ve ekonomiyi devletin görevi olarak görür.

Mülkiyet kategorisi dolaysız biçiminde düşünüldüğünde hiçbir sınır tanımaz, tüm evren istencin mülkiyeti olabilir. İnsanın hakkı genel olarak sonsuzdur ya da tüm evren insanın hakkıdır. İnsan karşısında onun istencine ve egosuna yabancı hiçbirşey tarafından, hiçbir kendinde-şey tarafından, hiçbir yabancı, bilinemez, gizemli vb. alan tarafından sınırlanmayı kabul etmez. Nous tüm evrenin özüdür ve Nous insanın da özüdür.

Mülkiyet soyut istenç ya da hak alanının bir kategorisi olarak ahlak ya da duyunç alanına altgüdümlüdür. Belirli mülkiyet hakkı saltık değildir ve duyunç ya da ahlak alanının daha yüksek istenci altında durur. Mülkiyet sınırlanabilir, kamulaştırılabilir, vergilendirilebilir ya da açıkça mülkiyete el koyulabilir. Modern mülkiyet eşitsizliği sorunu bu nedenle bir ulusun duyuncunu ilgilendirir.

Devlet bir istenç olarak mülkiyet iyesi olabilir ve imparatorluklar durumunda tüm mülk imparatora

aittir ve halk istençsiz, özgürlüksüz bir uyruklar, kullar, köleler ya da serfler toplumudur. Mülkiyetin ulusallaştırılması ya da devlete aktarılması bireysel istencin silinmesidir. Eğer bireysellik gelişmemişse ve toplum henüz bir yurttaş toplumu değilse, mülkiyetin devletleştirilmesi hiçbir direnç ile karşılaşmaz, çünkü mülkiyet aşağı yukarı daha şimdiden yoktur.

Mülkiyet kötülük değildir. Mülkiyet istencin tikelleşmesidir.

Neural networks

Kaynak · Noesis

Neural networks

> Yet “the best approximation to what we know is that we know almost nothing about how neural networks actually work and what a really insightful theory would be,” said Boris Hanin, a mathematician at Texas A&M University and a visiting scientist at Facebook AI Research who studies neural networks. (LINK)

Nöronal örüntü (neural network) bir sinir hücreleri devresidir ve biolojiye aittir. Yapay nöronal örüntü denilen şey yapay değil çünkü nöronal değildir. Ne nöronlar ile ne de başka bir biolojik kavram ile bir ilgisi vardır. Terim tıpkı AI terimi gibi uygunsuz, kaba, ve geçersizdir.

Sözde yapay nöronların, devrelerin vb. biolojik yapılar ile hiçbir benzerliği yoktur ve bütünüyle uygunsuz olarak kullanılan biolojik terimler problemin güçlüğüne yeni yanılsamalar eklemekten başka bir işe yaramaz.

Sinaps öncesi nöron (üstte) yakındaki sinaps sonrası hücre (altta) üzerindeki alıcıları etkinleştiren bir nörotransmitter bırakır.

Bir “makine” ya da “kara kutu” olarak betimlenen bir fonksiyon (işlev). Düzenek her girdi için karşılık düşen bir çıktı verir.

Nöral devre (neural circuit) biyolojiye ait bir terimdir ve sinapslar yoluyla kendi aralarında bağlantılı sinir hücrelerinin bir oluşumunu belirtmek için kullanılır. Nöral devreler birbirleri ile bağlanarak büyük ölçek beyin örüntüleri oluşturur. Ve düşünme süreçleri de tüm beden ile etkileşim ve iletişim içinde olan bu bütün sinirsel örüntü üzerinde yer alır.

Öte yandan, yapay nöron (artificial neuron) adı biolojik nörona andırımlı olduğu düşünülen matematiksel bir fonksiyon olarak tanımlanır. Yapay nöral örüntüler biolojik nöral örüntülerden esinlenerek yapılsa da, yapay bağlantılar biokimyasal iletişimi pek andırmayan mekanik bağlantılardan öteye geçmez. Biolojik bağlantılar kimyasal ve elektriksel sinapslar aracılığıyla kurulur. Nöronları (sinir hücreleri) birbiri ile bağlayan sinapslarda neurexinler denilen ve hücre imleşimini (signalling) düzenleyen protein molekülleri işlev görür. Ve bütün bir sinir hücresi membranı yine hücre imleşiminde işlevsel olan membran-üstü proteinler ile örtülüdür. Öte yandan, yapay nöronda girdi salt bir elektrik akımıdır ve alıcı yan da yalnızca mekanik-elektriksel bir düzenektir. Bağlantıların göreli olarak yalın sinir iletim düzeneğine öykündüğü düşünülür. Ama iç örgen işlevlerin denetleyen bu göreli olarak yalın biolojik bağlantıların işleyişi konusunda henüz yeterli bilgilerin olmaması bir yana, beyindeki düşünme süreçleri mekaniğin ve kimyanın ötesinde biolojik belirlenimler taşır. Yapay anlak henüz bilinmeyene öykünmeden öte bir anlam ve değer taşımaz.

Ön-Kavram

İdea Yayınevi / Ön-Sokratikler / Aziz Yardımlı

Ön-Kavram

KAVRAM VE TASARIM

Kavramı düşünmek için tüm tasarımı soyutlamalıyız. Başka bir deyişle, kavramı kendisinden başka birşeye gönderme yaparak ya da ona tasarımsal içerik yükleyerek kavrayamayız. Bunun tam tersine yapmalı, bir kavramı ona dışsal tüm ilişki, içerik, biçim vb. gibi öğelerden özgürleştirmeliyiz. Ancak bu dışsal gereçten soyutlanmış olan kavram kendi diyalektiğini sergileyebilir.

DOĞAL BİLİNÇ

Bilinç Us değildir. İçeriği olarak kavram ve düşünceleri, duygu ve duyumları, imge ve tasarımları, genel olarak "bildiğimizi" söyleyebildiğimiz her türden gereci alır. Belirlenimi olumsaldır, zaman ve yer koşullarına, bilinçsiz öğelere ve dışsal etkilere açıktır: Herşey olabilir. Üstlenemeyeceği biçim yoktur.

"Doğal" sıfatı onu herşeyden önce kurgul olmayan biçiminden ayırdetmemize yarar. "Kendini bil"meyen ego budur. Bu olumsal biçimi anlatmak için pekala "sıradan," "gündelik," "görgül" vb. gibi sıfatları da kullanabiliriz. Bu bilinç düşündüğü zaman, anlama ve uslamlama etkinliklerine girdiği zaman davranışı analitiktir, diyalektik değil. Kurgul düşünce konusunda, karşıtların birliği konusunda hiçbir kavramı yoktur. Felsefe adı altında bile ürettikleri en çoğundan kişisel görüşlerden, eğilimlerden, sıradan tasarımlardan daha iyi değildir. Evrenselin alanına kendi özençli bireyselliği ile girer, dışsal bir tasarım akışına, bir çağrışımlar dizisinden daha çoğu olmayan şeye bilgelik sevgisi adını verir. Felsefe Tarihinin çabasının değer ve öneminin ayrımında değildir.

DUYUM

Duyum özneldir, nesnel değil. Hiç kuşkusuz duyum fiziksel/özdeksel uyarı temelinde doğar. Ama bu nesnel-özdeksel temel duyum ile aynı değildir.

DUYU-ALGISI

Duyunun algıya gereç sağladığını varsaysak bile bu gereç ancak kavramsallaştırıldığı düzeye dek gereçtir. Doğal bilinç düzleminde algısal olan kavramsal olanın tam tersini anlatır. Ama bu bilinç olgunun kendisi üzerine bilinçsizdir. Gerçekte kavram yalnızca böyle bir algıya gereksinim duymamakla kalmaz, ama tam tersine kendini böyle her algıdan özgür tutabildiği ölçüde kavramdır.

Bilgide duyusal öğe denilen şeyi kavramın belireniminden soyutlarsak, gerçekten arı duyusal veri denilen şeyi elde etmeyi başarırsak, böyle birşeyin ne olduğunu söylemek bile olanaksızlaşır. Görgücülük bu belirsizliğe sarılarak kavramsal olandan özgürleştiğini sanır.

KAVRAM VE OLGU (YA DA GÖRÜNGÜ, DENEYİM, GÖZLEM)

Bilgi için deneyimi değil kavramı birincil alırız çünkü deneyimin olanağı da kavrama bağımlıdır. Bir deneyim (ki burada olgu, görüngü ya da fenomen, algı, gözlem vb. de bu kategori altına düşer) varlığını onu belirleyen kavramlarda bulur. Bir olgunun olgu olması için düşünülmesi gerekir. Düşünülmek ya da düşüncenin kategorileri ile belirlenmek olguyu belirli olgu yapan şeydir. Giderek salt olgu bile bir düşünce, bir kavramdır..

Olgu ancak kavram olarak kendisidir. Kavramsal özünü soyutlayalım, geriye olgudan da hiçbirşey

kalmaz. Ya da, kavramsız olgu olsa olsa bilinemeyen bir kendinde-şey olabilir. Ama kendinde-şey ancak belirlenimsiz olduğu düzeye dek bilinemezdir.

Kavram olgunun tözüdür. Sözde kavramlara kaynaklık eden deneyimi çözümlersek, onda kavramsaldan başka hiçbirşeyin olmadığını buluruz. Ve bu kavramların kaynağı duyusal-algı değil ama tam tersine duyusal-algı denilen karmaşanın kendisinin olanağı kavramlardır. Kavramsal yapı kendi iç mantığı ile değişir, ve onun değiştiği düzeye dek duyusal-algı denilen şeyin kendisi de değişir.

TANITLAMA YA DA KAVRAM ÜRETİMİ

Tanıtlanamayan şey yoktur. Bilgide ilkemiz tanıtlama olmalı, ve her kavrama ancak çıkarsadığımız düzeye dek gerçeklik yüklemeliyiz.

Kavram üretimi dediğimiz şey usumuzda kavramın kendi kendisini çıkarsaması, türetmesidir. Eğer Kavramın a priori olduğunu, doğuştan olduğunu ya da — Platon'un benzetmesine göre — anımsandığını kabul edersek, Kavram üretimi dil ve deneyim karşısında mantıksal olarak önseldir, ve özerk Kavram üretimi olmaksızın dil ve deneyim olanaksızdır. Kavram üretimi ya da düşünmenin bu özsel biçimi hiç kuşkusuz bilinçsizdir, tıpkı dilbilgisinin de başlangıçta henüz bilince çıkarılmamış kuralların bir bilgisi olması gibi. Tıpkı dilin kurallarının ancak dilin gelişmesinden sonra saptanması gibi, düşünmeninin öğeleri de ilkin düşüncelerin kavramlar olarak üretilmesinden sonra saptanır. Bu bilim genel olarak Usun bilimi, Düşüncenin bilimi ya da Mantık Bilimi dediğimiz şeydir ve bu konuda ilk dizgesel ve yöntemli çalışma Hegel'in çalışmasıdır.

Eğer kavramı çıkarsıyamıyorsak onu bilmiyoruzdur, ya da bilgi dediğimiz şey gerçekte sanıdan daha iyi değildir. Kavramın bilinçsiz üretiminden ayrı olarak Kavramın düşünmenin bilinçli çabası yoluyla, kavramın kendisi üzerine düşünme yoluyla türetilmesi Kavramın ya da Kavramların bilgisinden başka birşey değildir. İlkin bir Kavramda onun kendisinden başka bilinecek ve düşünülecek birşey yoktur. İkinci olarak, Kavram gerçekte bağıntılıdır, ve bu bağıntılar Kavramın belirlenimini oluşturur. Bağıntılar yöntem dediğimiz şeydir ve Kavramın bağıntılarının doğru olarak izlenmesi ya da doğru çıkarsamaların yapılması bir kavramlar bütünü olarak dizgesel mantıksal yapının üretilmesidir. Bu bütün dizgeselleştirme süreci tanıtlama dediğimiz şeydir.

Felsefenin özsel olarak kurgul düşüncenin etkinliği olması ölçüsünde tanıtlamanın da bu etkinlikten başka birşey olmasını beklememeliyiz. Yöntem kurgul düşünceyi üreten ona dışsal bir aygıt değil ama tam olarak kurgul düşüncenin kendisi olmalıdır.

Kavramsal düşüncenin devinmek, açınmak, ilerlemek için dışsal duyusal gerece gereksinmediği açık olmalıdır. Dışsal bağıntı David Hume'un çözümlemesine göre bir alışkanlık yapısıdır: Belirli bir sayıda gözlem sonucunda kurulan bir ilişkidir. Bu ilişki mantıksal değil ama ruhbilimsel çağrışım ilişkisidir. Doğal bilincin çıkarsama dediği şey en iyisinden bu çağrışımlar arasındaki ilişkidir, ve mantıksal bir zorunluktan ya da özgürlükten yoksun olarak olumsaldır. Bu bilinç düzleminde zorunlu ve evrensel hiçbirşey, hiçbir doğa yasası, hiçbir mantıksallık yoktur. Gene de tüm popüler tanıtlamacılık bu dışsallık düzleminde çalışır çabalar.

BELİT (AXIOM)

Axiom ya da Belit dediğimiz Gerçekliklerin tanıtlanamadıkları, kendiliğinden açık oldukları varsayılır. Örneğin Euklides'in Öğeler'inin Birinci Kitabında Belitler başlığı altında ilkin şu verilir:

1. Aynı şeye eşit olan şeyler birbirlerine de eşittir. ... 5. Bütün parçadan büyüktür

Farabi bunlar için şunları söyler (Politik Belitler, § 31):

> *"Kurgul us bilimlerin ilkeleri olan evrensel zorunlu öncüllerin pekin bilgisini (örneğin bütünün parçalardan daha büyük olduğu, ya da aynı niceliğe eşit niceliklerin birbirlerine eşit oldukları gibi bilgilerimiz) araştırma yoluyla ya da andırım yoluyla değil ama doğal olarak kazanan bir yetidir. Bu ilkelerdendir ki insan yola çıkar ve insan becerisi olmaksızın varolan kurgul olguların geri kalanının bilgisine ilerler. Bu us kimi zaman gizilliktedir — bu ilk ilkeler ona belirtik olmadığı zaman; ama belirtikleştikleri zaman, edimdeki us olur ve yatkınlığı onun için hazır olanı üretecek denli güçlüdür."*

Felsefe hiçbirşeyi tanıtlamadan gerçek olarak almaz. Belitler de tanıtlanmalıdır. Açıktır ki belitlerde eşitlik, büyük ve küçük, parça ve bütün, nicelik gibi kavramlardan yararlanırız. Bunların çıkarsanmaları gerekir. Euklides'in Tanımlarına örnek olarak Noktanın tanımını alalım:

1. Nokta parçası olmayandır.

Tanım bir nesnenin tanıt ya da çıkarsamasını değil ama yalnızca anlamını bildirir. Burada verilen tanımın doğruluğu kendiliğinden açıktır. Ama Noktanın Kavramı tanımından oldukça başka birşeydir, ve yalnızca Uzayı ve Olumsuzunu içerir:

Nokta Uzayın Olumsuzlanışıdır.

Bu ilişkilendirme Uzay ve Olumszlama kavramlarını içerir ve bunların tanıtlanmaları kurgul dizgenin gelişiminde daha Geometrik çıkarsamalara gelmeden önce üretilir. Bilimde hiçbirşey tanıtlama olmaksızın yalnızca varsayım zemininde kabul edilmez. Bu yanıyla felsefi bilim uzay, zaman, özdek, devim, enerji, kütle vb. gibi kavramları sorgulamadan kabul edip kullanan görgül doğa biliminden bütünüyle ayrı bir yöntem kullanır.

GERÇEKLİK

Gerçeklik geçici, değişken, göreli, kuşkulu, öznel olmamalıdır.

Gerçeklik Türkçe'de de "gerçek" sözcüğü Kavram ve Olgusallığın birliğini anlatır, örneğin "gerçek insan," "gerçek dost" dediğimizde olduğu gibi. Doğal bilincimiz, duyusalın var olduğu sanısı içindeki bu duyu pekinliği bu kavrayış düzeyinden çok uzaklardadır. Bu bilinç, algı kipine geçtiği zaman, fenomenal, geçici, yitici olana, Kavramına uygun olmadığı için gerçekten var olmayana, oluşta olana "Gerçeklik" der. Ama bir de bu yanlışlığı dikkatsizce değil ama bilerek yapan ve yanlış olanı zorla Gerçekliğin yerine geçirmeyi isteyen ve bunu felsefe adına yaptığını ileri süren kavramsız, görgücü, olgucu bilinç vardır.

Sık sık bilgisizce sözleri edilen Herakleitos ve Parmenides fenomenal dünyayı "Gerçeklik" olarak değil, çelişki ve akış dünyası olarak görürler. Gerçeklik onlar için değişmez Birdir, tanrısal Logostur. Görüngü dünyası değişen, gelişen, kendini sürekli olumsuzlayarak gerçek biçime doğru akışta olan doğal ve tinsel varoluş alanıdır, çünkü fenomen Kendisi olduğu gibi Başkası da olan, kendi olumsuzu da olandır. Fenomenal dünya Gerçeklik değil, bir Sanı dünyasıdır, çünkü Görünen gerçekte olduğu gibi Olan değil ama olmadığı şey olan, Olmadığı olan, "gibi görünen"dir; ve orada, Realitede olan herşey yalnızca sanılandır, çünkü Varlığı salt bugün içindir ve yarın yoktur, ilksiz-sonsuz değildir ve geçici olmanın anlamı budur.

Sonluluğa, geçiciliğe tanrısal "Gerçekliğin" anlamını ve değerini vermek için bir kafanın aslında gündelik doğal bilincin de gerisine düşmesi gerekir, çünkü doğal bilinç bile şimdi var olan ama yarın var olmayacak olana "Gerçek" demeyi kabul etmez. Bir cisme, örneğin bir ağaca, taşa, toprağa "Gerçek" dendiğini yalnızca kimi sözde felsefe çalışmalarında buluruz. Ve tam olarak aynı

yolda bir de mitolojide.

Bu saçmalığı normalleştirmek için arkadan gelmesi kaçınılmaz olan girişimler daha da çirkindir. Türkçe “Gerçeklik” sözcüğünü yasaklayıp yerine “Hakikat” gibi arkaik, yabancı bir sözcüğü geçirmek ve “Gerçekliği” yalnızca ve yalnızca görüngüsel olanı anlatmaya zorlamak, bu barbarlık yalnızca doğal dili bozmak değildir. Bu yapaylık Türk dilinin bütün bir tarihi boyunca bu en yüksek sözcükten ve en yüksek Kavramdan yoksun kalmış olduğunu, bütün bir sürecinde hiçbir zaman onu üretememiş olduğunu kabul eder. Ama açıktır ki onu üretemeyen yalnızca kendini onu kavramaya yeteneksizleştirmiş olan sözde entellektüeldir.

Gerçek olan var olandır, ve sözcüğün bu ontolojik imlemi onun Varoluş dünyası ile, Görüngü dünyası ile bağıntısını aklayan yandır. Ama Görüngü Varlığı olduğu gibi Yokluğu da kapsar; akıştadır; sürekli değişim içindedir, kalıcı değil, geçici ve yiticidir ve bu düzeye dek Gerçekliği geçici bir gerçekliktir, Gerçeklik değildir. Olgusallık, kapsadığı olumsuzlamadan ötürü, denmek istenen Kavramı çok daha uygun olarak anlatır. Olan, bir Olgu olan o denli de var olmamış olan, oluşmuş olan, ortaya çıkmış olandır. Sonludur.

Hiç kuşkusuz sağın anlamın beklenmediği yerde, gündelik konuşmada “gerçekleşme”den pekala söz edebiliriz, örneğin bir tasarın yaşama geçirilmesi, bir olgu olması, olgusallaşması durumunda olduğu gibi. “Gerçeklik” sözcüğünün bu anlamdaşlığa izin vermesinin zemini Görüngü olmanın, Varoluş olmanın kendisinde olumsuzu, yok olma olanağını olduğu gibi olumluyu, Varlığı da kapsıyor olmasıdır. Ama Varlığı ve Yokluğu birlikte kapsayan kavram Oluş sürecinden başka hiçbir yerde varolmayan Olgusallıktır, Realitedir.

Yabancı, arkaik “Hakikat” sözcüğü suçlu değildir. Yalnızca arkaik tınısı ile güzel değildir ve kendini Türkçe’nin ses uyumuna bırakmaz. Gene de “Hakikat = Gerçeklik” eşitliği geçerlidir. Ama kavramsız entellektüel “Gerçeklik” sözcüğünü yalnızca “fenomenal Olgusallığa” hapsetmeyi istediği ve bunu bir de Felsefe adına yapmayı istediği zaman, bu barbarcasına beceriksiz kafaya bütün bir tarihi boyunca Bilim adına, Felsefe adına, Güzel Sanat adına, İnsanlığın kendisi adına hiçbirşey yapamamış ve bu çirkinlik, yapaylık ve özsüzlük ile hiçbirşey yapamayacak olduğu anımsatılmalıdır. Kavramsız aydının karakteri her zaman yenilikten korkmak ve buna göre Yasaklayıcılık, Tutuculuk, Değişmeme, Gelişmeme olsa da, Dilin Özü bu despotik bilincin dokunamayacağı ussallığın ve güzelliğin kendisidir.

“Doğruluk” sözcüğünün kavramı da bu bağıntılar içinde kendini gösterir ve bilincimde bulunan bir düşüncenin, bir tasarımın bir olguya, bir fenomene karşılık düşmesini anlatır. "Şimdi kar yağıyor," dediğimde bu pekala doğru olabilir. Ama olmayabilir de.

Olgu olmuş olandır, ve böyle olarak değişimi, başkalaşımı asıl özünde kapsar. “Doğruluk” Kavramın değil, Tasarımın Olgu ile, Fenomen ile, Olgusallık ile bağdaşmasıdır.

US

Us bir veridir. Usu insanın kendisi yaratır, ya da us çevre tarafından belirlenir vb. gibi anlatımlar gerçekliğin bakış açısından yalnızca boştur. Böyle bakış açıları usun üzerine insan, çevre, dış dünya vb. gibi tasarımları koyar, usu türevsel, ikincil birşeye indirger, ve böylelikle ayaklarının sağlam bir zeminde durduğu sanısına kapılır.

Doğal Us — bizim doğal usumuz — Kavramın kendiliğinden etkinliğidir, biz onun bilincinde olmaksızın işler. Onu bilmek herşeyden önemli, anlamlı, dirimseldir.

"Kurgul us bilimlerin ilkeleri olan evrensel zorunlu öncüllerin pekin bilgisini (örneğin bütünün parçalardan daha büyük olduğu, ya da aynı niceliğe eşit niceliklerin birbirlerine eşit oldukları gibi bilgilerimiz) araştırma yoluyla ya da andırım yoluyla değil ama doğal olarak kazanan bir yetidir. Bu ilkelerdendir ki insan yola çıkar ve insan katkısı olmaksızın varolan kurgul olguların geri kalanının bilgisine ilerler. Bu us kimi zaman gizilliktedir — bu ilk ilkeler ona belirtik olmadığı zaman; ama belirtikleştikleri zaman, edimdeki us olur ve yatkınlığı onun için hazır olanı üretecek denli güçlüdür." (Farabi, Politik Belitler, § 31)

Us değişmez. Bilinç değişir. Us sonsuzdur. Bilinç sonludur. Bilinç içeriği olarak duyum ve duygu, sezgi ve tasarım, kavram ve yargı vb.gibi her öznelliği alır. Us içeriğini kendisi üretir çünkü içeriğin kendisidir.

MANTIK

Bir kavramı düşünün. Yalnızca onu düşünün. Hiçbir resim, hiçbir imge, hiçbir tasarım, ya da belirli hiçbir duyusal biçim olmaksızın. Sonra hiçbir çağrışım üretmeksizin düşüncenizi kavramdan daha öteye götürmeye çalışın. Düşünce ilerlesin, devinsin, açınsın. Ama nasıl? Düşünülmesi beklenen bir sonraki kavram ne olabilir? Herhangi bir başka kavram mı? Yoksa ona en yakın olanı mı? Ve burada yakınlığın anlamı nedir? Bir kavramı izleyen en yakın başkası onun karşıtıdır. Karşıtı birinci kavramın kendisi yaptığı için gerçekte ondan ayrılamazdır, bütünüyle onda kapsanır, onunla birdir. Ve bu karşıt kavram düşünmede ilerlemenin biricik olanağıdır. Bu bağıntı dışsal, çağrışımsal, sentetik, alışkısal vb. değil ama mantıksal olandır, eytişimseldir. Aslında MANTIK dediğimiz şeyin kendisidir. Şimdi bu karşıtlığı alın ve onu neyin izleyeceğini düşünün. Yine dışarıdan bir başka kavram almaksızın ya da çağrışım vb. kullanmaksızın neyi düşünebilirsiniz? Düşünebileceğiniz en yakın düşünce karşıtlığın kendisi, karşıtlığın ayırdedilemez bir birlik oluşturduğu olgusudur. Bu kurgul birlik, bu karşıtların birliği onu oluşturan kıpılardan bütünüyle başka birşey, yeni bir Kavramdır.

Yeni kavram onu üretenleri kıpılar olarak, ortadan kaldırılmış olarak, olumsuz olarak kendi içinde kapsar. Dolaylıdır. Ama o denli de dolaysızdır çünkü onları ortadan kaldırmıştır ve kendi diyalektiğine ilerleyebilir. .

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Politik Kavram

Kaynak · Noesis

Politik Kavram

Kavramına göre, politika (πολιτικά) en son ve en yüksek istenç belirlenimidir.
Kavramına göre, politeia (πολιτεία) evrensel dünya tarihinin ereğidir.
İstencin ereği evrensel-küresel etik yaşamdır.

Politik istencin ereği ideal biçimleri ile, ideaları ile eksiksiz olarak bağdaşan Aile, Toplum ve Devletin realiteleridir.

Aile, Toplum ve Devlet başlıca “etik istenç” belirlenimleridir, Hak ve Ahlak kavramlarını öncülleri olarak alırlar, ve istenç kendi kavramı gereği bu üç belirleniminin, Aile, Toplum ve Devletin tam edimselleşmesine dek ereğine erişemez ve dinginlik bulamaz.

İstencin olabileceği en son şey Hak ve Ahlak tarafından aklanan tam edimselleşmiş Etiktir. İstenç bu

noktada işini bitirir ve saltık tin alanı için, insanın ideal estetik, etik ve entellektüel yaşamı için zemini hazırlar. Özgürlük mutluluk değildir. Yalnızca mutluluğun öncülüdür. Politika bu somut, gerçek, ideal özgürlük uğruna, evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği uğruna eylemdir.

Politik İstenç

Politika bir elitin nüfusun geri kalanını yönetmesi değildir. Bu uygarlık değildir.

Politika insanın kendi kendisini yönetmesidir.

İnsanlar yönetilecek nesneler değildir; kendilerini yönetmelidirler.

Politika özgür istencin işlevidir.

Gerçek Politik Belirlenimler

Evrensel İnsan Hakları

Duyunç Özgürlüğü

Yasa Egemenliği

Politika halkın işi değildir çünkü halk istençsizdir.

Politika ulusun işidir çünkü ulus egemendir.

Evrensel özgürlük bilinci politik erdemdir.

Ulus yurttaş toplumunun egemen politik biçimidir.

Ulus özgür yurttaşlık bilincini kazanmış bireylerin birlikteliğidir.

Ulus halklardan oluşmaz; halklar gelenek kültüründen özgürleşerek ve evrensel insanlık belirlenimlerinde türdeşleşerek ulus olurlar.

Ulus egemendir ve egemenliğin bölünmezliği istencin etnik, mezhepsel ve sınıfsal tikelleşmelerini saçmalaştırır.

Despotik ‘politika’ bir istencin anlatımı değildir.

Despotik ‘politika’ dürtü ve itki güdümündeki önderin ve böyle önderi doyuran kitlesel moronluğun bireşimidir.

Ulus-Devlet etnik, dinsel, sınıfsal ayrımları ikincil kılar.

Politika yurttaşın eylemidir.

Yurttaş kendi istencini yasa yapan özgür bireydir.

Devlet insanları yönetmez; yurttaş kendini yönetir.

Ancak özgür insanın hakkı olabilir, çünkü hak özgürlüğün bir işlevidir.

Ancak özgür insan kendi özgür duyuncu ile gerçek moral karakter geliştirebilir.

Ve ancak özgür insan politik varoluşunu kendi istenci ile belirleyebilir.

İdeal karakterin gelişmesi için biricik zemin olan özgürlük bilinci dünya tarihinde ilk kez insanlığın gelişim bölgesi olan ‘Batı’da doğdu — Asya’da değil, Avrupa’da da değil, çünkü Asya hiçbir zaman despotizmi yenemedi, ve Roma dışında bir Avrupa yoktu (ya da Germanik idi).

Roma İmparatorluğu ya da Batı Uygarlığı.

Tarih ile Tarih Kitabı anlaşılırsa, Tarih Sümerler ile başlar. Tarih ile edimsel Tarih anlaşılırsa, Tarih yine Sümerler ile başlar.

Sümerler kültürü verili başka bir kültüre öykünmeden yarattılar. Mezopotamya Batı uygarlığının doğuş yeri oldu. Özgür Helenik Tin genel olarak Uygarlığın estetik ve entellektüel normlarını belirledi ve tarihe kötü de olsa ilk demokrasi örneğini sundu. “Batı uygarlığı” terimini tanımlayan evrensel özgürlük ve eşitlik bilinci Roma dünyasında doğdu. Ama Roma Germanik dünyada aşamayacağı barbarik sınırı buldu. Germanik dünya karanlık, feodal “Orta Çağlar”ın asıl yeridir. Öte yandan, Batı karşısında “Doğu” dünyasını temsil eden Asya hiçbir zaman özgürlük bilincini kazanmadı. Germanik Avrupa dünya tarihine ancak Reformasyondan sonra, ancak gecikmeli olarak katıldı ve Batı uygarlığının kalıtını etnik bir kültüre uyarlama ve indirgeme çabasına girişti. Çoğulcu etnik karakteri ile, Avrupa henüz bir uygarlık olmaktan çok bir kültürdür.

Uygarlık estetik, etik ve entellektüel idealdir.

Politika ve Yönetim

Politika saltık olarak etiğin alanına aittir ve etik-dışı hiçbirşey politika değildir.

Politika insanları yönetme sanatı değildir, çünkü insan özgürdür ve yönetmesi ve yönetilmesi eşitsizliktir.

Politika devleti yönetme sanatı da değildir, çünkü devlet yurttaşlık istencidir.

Politika yurttaşın kendini yönetmesi olarak özgürlüktür.

Despotun politikası bir istenç sorunu değildir.

Despotun politikası dürtüsünün bir işlevidir.

Despotta karşımıza özgür bir insan çıkmaz.

Despotun egosu dürtüsü tarafından belirlenir.

Politika ve Yurttaş

Yalnızca yurttaş politikaya yeteneklidir.

Politika özgürlüğün kendini edimselleştirmesidir.

Politika kölelerin, serflerin, kulların sorunu değildir.

Politika despotun becerisinin ötesinde yatar.

Despotizm politikanın yokluğudur.

Despotizme boyun eğmek ulus için yok olmaktır.

Yurttaş toplumunda politik güçten söz etmenin bir anlamı yoktur, çünkü herkesin eşit ölçüde güçlü olduğu yerde hiç kimse güçlü değildir.

Tikel politik güç ancak yurttaşlık bilincinin olmadığı yerde etkilidir.

As Lord Acton, a wise observer of politics and history, once said, “Power corrupts, absolute power corrupts absolutely.”

Güç yozlaştırır, ama ancak daha şimdiden yoz olanı.

Politika ve Doğal Hak

“Doğal hak” terminolojisi hakkın evrenselliğini ve ussal temelini anlatmak için amaçlanır.

Bu düzeye dek Politik erek doğal hakkın pozitif hak ile eşitliğini kurmaktır.

Pozitivizm ve Anlam

Kaynak · İdea

Mantıksal-Pozitivizm duyu-verilerini anlamın kaynağı olarak alır ve anlamı gerçekte bir veri bile denemeyecek kadar soyut olan duyumlardan çıkarsadığı sanısı içindedir. Ona göre ancak bir deneyim bağlamında doğrulanabilen önermenin anlamı vardır. Böyle enteresan yollara baş vurarak türettiği "açıklama" gerçekte hiçbirşeyi açıklamaz çünkü açıklama duyu-verilerini değil ama kavramların kullanımını gerektirir ve duyu-verilerinden kavram çıkarsamak görgücülüğün kendisinin bu işin nasıl olduğunu bilmeden yalnızca ileri sürdüğü birşeydir. Duyu-verileri yerine zaman zaman "deneyim" sözcüğü yeğlenir ve deneyim doğrulama ölçütü olarak alınır. Ama deneyim tekildir ve deneyimin doğrulaması tekil bir doğrulama, salt o deneyim için geçerli bir doğrulama olacaktır. Ama daha da ötesi, deneyime yüklenen doğrulama işlemi deneyimin kavramsal yanı tarafından yapılır ve bu kavramsal yan özneden geldiği için gerçekte deneyim olarak deneyimin ona yüklenen doğrulama işlemini yapma yeteneği yoktur: Salt duyu-verilerine indirgenmiş olarak deneyim hiçbirşeyi doğrulamaz. Ama deneyimde duyu-verilerinden daha ötesi olarak görülen yan fizik-ötesi olan yandır ve bu ise pozitivizme göre tam olarak anlamsız olması gereken şeydir.

Moritz Schlick Allgemeine Erkenntnislehre (Genel Bilgi Kuramı) üzerine 10 yıl çalıştı. 1000 yıl çalışsa da ürettiği şeyin hiçbir anlamı olmayacaktı çünkü tam olarak anlamsız olanın kuramını yapmayı amaçlıyordu: Kavramsız olarak görüldüklerinde duyu-verileri sözcüğün gerçek anlamında anlamsız olan şeydir. Schlick ve Viyana Çevresinin geri kalan üyeleri öyle bir bakış açısının temsilciliğini yapmışlardır ki, bu bakış açısının bilimin kendisinin yadsınmasına ve yalancı-bilimin doğrulanmasına götürdüğünü göstermiş olmalarına karşın bu bakış açısı bugün de fizikçiler ve başka bilimciler arasında Schlick ve Viyana Çevresinin zamanından önce olduğu gibi popülerdir. Schlick görgül kanıtı gerçekliğin ölçütü olarak kabul etti ve görgül kanıt tarafından doğrulanamayan metafiziksel bildirimleri "anlamsız" saydı. "Anlamsız" ve "metafizik" sözcüklerinin eşitlemesi Schlick'e aittir.

Püritanizm ve Üçlülük Din Kavramı

Kaynak · Noesis

Püritanizm ve Üçlülük Din Kavramı

Tarihsel olarak Üçlülük Din Kavramının en yakınına gelen inanç biçimi Püritan Protestanlıktır. Ama bu Calvinist (ya da Reformlu) inanç biçimi bile din kavramına yalnızca "yaklaşır," onunla bütünüyle çakışmaz. Püritan "önderler" kendilerini araya sokarlar ve bir tür teokrasi kurma yetkilerinde diretirler. Din Kavramına göre Tanrı kendini Kutsal Tine ikisi arasındaki biricik aracı olan Oğul aracılığıyla bildirir. İsa "Bedenselleşmiş Söz" ya da "Logos"tur.

Püritanların Tanrının “yanılmaz” sözü olduğuna inandıkları İncil metinlerinde Tanrı insan yazarlar aracılığıyla konuşur. Ama bu “Kutsal Metinlerin” yeterince kapsamlı olmadıkları ve yorumlanmaları gerektiği de kabul edilir. Kimi yorumculara göre metinlerin bir bölümü “yanlış” da olabilir. Sola

scriptura ilkesinin kendisi o ilkeyi kabul edenlere göre kuşkuludur. Birey kendi duyuncuna başvurmak zorundadır.

Böylece bireysel duyunç Kutsal Yazıların da yargıcıdır ve bu ne yerde ne de gökte hiçbir üst yetke tanımayan eksiksiz duyunç özgürlüğüdür. Burada sorun en sonunda insanın “bilme yetisini” ilgilendirir ve Calvin insanın Tanrıyı bilebileceğini kabul eder. Tanrının bilgisi insanın gerçek kendisini bilme ediminde dolaysızca verilir. İnsan bağımlı, türevsel, ikincil görülür. Ve gene de Tanrının yaratısı olarak onunla aynı tözü paylaşır ve ancak bu tözün bilgisi insan ve Tanrı arasındaki birliği yaratır.

Calvin'in insana yüklediği bu sonsuz değer ne kadar ussal olsa da, Püritanizmin tüm ussallığı yorumunun gerçeklik değerine bağlıdır. Ama Püritan Tanrıbilim de tasarımlar ve imgeler ile ve giderek bütünüyle usdışı simgeler ile çalışır, kavramlar ile değil. Ve nesneleri üzerine ciltler dolusu yazan yazarlar bile banalitenin ötesine geçmeyi başaramazlar.

Institutes of the Christian Religion

Hıristiyan Dininin Kurumları, Calvin, 1539

"İye olduğumuz tüm bilgelik, başka bir deyişle gerçek ve sağlam bilgelik iki bölümden oluşur: Tanrının bilgisi ve kendimizin bilgisi. Ama, birçok bağ ile birleşmelerine karşın, hangisinin önce geldiğini ve ötekini ortaya çıkardığını ayırdetmek kolay değildir."

"Nearly all the wisdom which we possess, that is to say, true and sound wisdom, consists of two parts: the knowledge of God and of ourselves.But, while joined by many bonds, which one precedes and brings forth the other is not easy to discern."

Calvin'e göre:

Tanrının bilgisi doğuştandır (I. iii. 3);

insanların yüreklerinde doğal olarak yazılıdır (I. iv. 4);

ve böylece insanın yapısının kendisinin bir parçasıdır (I, iii, 1).

Karl Barth İsa'nın çarmıha gerilmesinde bildirilen Tanrıyı insan kültürleri ile, ne kadar büyük olursa olsun insan başarımları ya da iyelikleri ile ilişkilendiren her bakış açısını yadsır. Ama “Kutsal Yazılar”ın kendileri de insanın kültürel yaratılarıdır. Özel olarak “Tanrı” ile ilgili olmalarına karşın, kavramsal olmayan imgesel, tasarımsal düşünceler olarak bütününde insana aittirler. Tanrının Oğlu olarak İsa'nın kendisinin aracılığı dışında herhangi bir aracılık Üçlülük din kavramına uymaz ve “Kutsal Yazılar” böyle bir aracılık için ne uygun ne de yeterlidir. Eski Ahit metinleri sık sık yazarlarındaki kabalığı, nefret duygusunu, ve sık sık acımasızlığa varan duyunçsuzluğu sergiler ve “seçilmiş halk” için betimledikleri “etik” gerçekte etik-dışı ve evrensel insanlığa düşmandır. “Kutsal Yazılar”a yüklenen aracılık işlevi insanı seven ve onunla Bir olan bir Tanrı adına değil, oldukça değersiz ve derinliksiz insan yazarlar adınadır. Yeni Ahit de tüm tarihsel-kültürel belirlenimlerin dışında tanrısal bir Oğul karakteri çizmede sık sık başarısız ve aptalcadır. Ama Karl Barth da tanrısallığın kanıtını tansıklarda bulan bu düşlemsel Yazılara hak etmediği önemi yükler.

Püritanlar Calvin’in Püritanizmini izleyerek tüm dışsallığı yalnızca dinlerinden arındırmakla kalmadılar, ama yaşamlarından da arındırdılar. Püritanizm genel olarak kültürün geçicilik, değersizlik ve saçmalıkları ile geçimsiz evrensel, yalın, içtenlikli bir insan karakteri biçimlendirir. Ama Püritanizm öğretilerinde herşeye karşın Üçlülük Kavramına ait olmayan birçok şeyi barındırdı. Reformasyonun önderleri ilkin tıpkı Katolik Kilisesi gibi dünyasal ya da politik bir egemenlik

özlemi içinde idiler. Öte yandan ikonoklazmı vandalizme vardırdılar ve güzel sanatları reddettiler. Ama kendilerini yargılayacak ve tarihten bütünüyle silecek saltık duyunç özgürlüğünü yarattıklarının bilincinde değildiler.

Rasyonalizm ve Empirisizm

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Rasyonalizm ve Empirisizm

Rasyonalizm (Ussalcılık) bilginin ussal olarak türetildiğini ileri sürer. Empirisizm (Görgücülük) bilginin deneyimsel olarak türediğini ileri sürer.

Ussalcılık Usun herşey pahasına vurgulanması olarak anlaşıldığında bir aşırılık olarak görülebilir, tıpkı Görgücülüğün Deneyime getirdiği vurgu gibi. Ama Usun herşey pahasına vurgulanması olanaksızdır, çünkü Us varolan herşeydir. Us bir kavramlar dizgesi olarak düşünülür ve bir dizgede her bileşen eşit ölçüde özseldir. Dahası, varolan herşeyin kavramsal olarak varolması varolan herşeyin bilinmesinin olanağıdır. Ussalcılık varolan herşeyin Kavram olduğunu ileri sürmek zorundadır, çünkü şeylerin kavramsal olarak bilinmesi onların özsel olarak Kavram olmalarını gerektirir (Anaxagoras'ın 'Evrenin özü Noustur' dediği zaman anlatmak istediği gibi). Kavramın nesnel olması varoluşun bir bilinç yaratısı olmadığını gösterse de, kimi düşünürler ussalcılığa bu kendi kurgularını yüklerler. Ussalcılık için varolan her şey kavramdır. Ama her bir şey o denli de kendisidir. Ve gene de kendisinin kavram olmaksızın ne olduğunu söylemek olanaksızdır. Tam olarak bu nedenle, Kavramı Şeyden ayırdıkları için, kuşkuculuk şeyleri değil ama yalnızca kendi bilincimizde olanı düşündüğümüz ve bildiğimiz sonucunu çıkarsamak zorundadır. Görgücülüğü kendi çıkarsamalarında ve vargılarında tanımak zorundayız ve onu kendi istediğimiz gibi göremeyiz.

Rasyonalizm Bircilik (Monizm) değildir, çünkü Bircilik ondan Çoku ayırmasında soyut anlağın bir bakış açısıdır.

Ussalcılık ve Bilgi

Herşeyin kavram olması deneyimin kendisinin kavram olmasıdır, çünkü deneyim herşeyin deneyimidir. Deneyimi kavramdan ayırmak ve kavramsız deneyimin varolduğunu ve böyle olarak bilginin kaynağı olduğunu düşünmek dikkatsiz düşünmektir. Doğuştan düşünceler kuramı düşüncelerin belirli düşünceler olarak doğuştan geldiklerini değil, ama düşünme yetisinin kendisinin doğuştan olduğunu anlatır. Platon'un anımsama kuramı özsel olarak doğuştan düşünceler kuramının erken bir biçimidir: Geometrik teoremi a priori bilmiyorsak bilmediğimiz birşeyi arıyoruzdur, ki saçmadır (Menon). Platon için usun bildiği, dolayısıyla tözsel olarak kendileriyle bir olduğu İdealar nesnel varoluş taşırlar. Ussalcılık düşüncemize nesnel bir sınır olmadığını ileri sürerken, görgücülük düşüncenin bütünüyle öznel olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Ussalcılık bu vargısını usun nesnelliği ilkesinden çıkarsar (nesnellik duyusallık ya da fiziksellik değildir).

Deneyim ve Kavram

Hegel, Tinin Görüngübilimi, § 36:

"Bilinç deneyiminde olandan başka hiçbirşeyi bilmez ve kavramaz; çünkü deneyimde olan yalnızca tinsel tözdür, ve dahası, bilincin 'kendi'sinin nesnesi olarak böyledir. Ama Tin nesne olur, çünkü Tin

kendine bir başka olma, e.d. kendi 'kendi'sinin nesnesi olma ve bu başkalığı ortadan kaldırma devimidir. Ve deneyim tam olarak bu devime verilen addır: Burada dolaysız, deneyimlenmemiş, e.d. soyut olan — ister duyusal varlığın isterse salt düşüncel yalının soyutu olsun — kendine yabancılaşır ve sonra bu yabancılaşmadan kendine geri döner ve böylelikle şimdi ilk kez edimselliği ve gerçekliği içinde betimlenir ve aynı zamanda da bilincin bir iyeliği olur." ::

"Das Bewußtsein weiß und begreift nichts, als was in seiner Erfahrung ist; denn was in dieser ist, ist nur die geistige Substanz, und zwar als Gegenstand ihres Selbsts. Der Geist wird aber Gegenstand, denn er ist diese Bewegung, sich ein Anderes, d.h. Gegenstand seines Selbsts zu werden und dieses Anderssein aufzuheben. Und die Erfahrung wird eben diese Bewegung genannt, worin das Unmittelbare, das Unerfahrene, d.h. das Abstrakte, es sei des sinnlichen Seins oder des nur gedachten Einfachen, sich entfremdet und dann aus dieser Entfremdung zu sich zurürkgeht und hiermit jetzt erst in seiner Wirklichkeit und Wahrheit dargestellt wie auch Eigentum des Bewußtseins ist."

Çok geniş olarak alınırsa, bir düşünür hem görgücü hem de ussalcı olabilir. Ama çok geniş alamayız. Deneyim usun gizilliğinin, a priori kavramsal yapısının bir bakıma kendi dışına çıkışı, edimselleşmesi, kendini belirli olarak açındırmasıdır. Düşünce bu kendi dışsallığında ilkin kendini tanımaz (ön-Sokratiklar durumunda, ve genel olarak doğal bilinç durumunda olduğu gibi). Düşüncenin bu kendi dışlaşmasında kendini nesne alması bilinçli olarak yaptığı birşey de değildir (Sokrates ve Sofistler durumunda olduğu gibi).

Us ve Aydınlanma

Avrupa'da Aydınlanmaya yüklenen ussalcılık gerçekte boşinancın karşısına çıkarılan Görgücülükten başka birşey değildir. Görgücülüğün ussalcılık olarak ve kuşkucu ve yararcı Aydınlanma tini tarafından damgalanan dönemin 'Us Çağı' olarak görülmesi Avrupa bilincinde düzeltilmesi gereken bir yanılgıdır. Sık sık bir Aydınlanma düşünürü olarak gösterilen Kant gerçekte Usu eleştiren ve bilgiyi kuşkuya indirgeyen bir bilinemezcidir. Yine, Locke, Hume, Bentham gibi İngiliz Aydınlanmacıları görgücülüğün modern sözcüleri olarak başlıca çabalarını ussalcılığın çürütülmesine adamışlardır. Avrupa'da 'Us Çağı' adlandırmasının zemini o güne özgü bilinç biçiminin kendini boşinanca karşı görgül bilginin çıkarılması olgusudur.

Görgücülük ve Boşinanç

Paradoksal olarak, görgücülük boşinancı çürütemez, çünkü tam olarak boşinancın temeli olan usdışı konumu onunla paylaşır. David Hume'un görgücülüğü başlıca nedensellik kavramını yadsır ve olaylar arasında zorunlu ve evrensel nedensellik bağıntısının olmadığında diretir. Her etkinin ya da sonucun bir nedeni olduğunu kabul etmez ve bu bağlantının bir zorunluk değil ama bir alışkanlık olduğunu ileri sürer.

Dizge

Ussalcılıkta Dizge terimi yalnızca bağıntı (logos) anlatmak için değil, ama bağıntının zorunlu-mantıksal doğasını anlatmak için kullanılır. Evrende insan gibi hem doğal hem de tinsel yanında en son düzeyde görkemli bir yapının biçimlenmesi olasılık değil ama dizgesel-mantıksal zorunluk yoluyla anlaşılabilir ve açıklanabilir.

Görgücülük ise tam tersine bağıntının (mantıksal olanın) bir alışkanlık yapısı olduğunu ve zorunluk taşımadığını ileri sürer. Buna göre Görgücülük Var olanın bütünsel ya da dizgesel olduğunu değil, ama olmadığını, gerçekte her bir şeyin başka her şeyden yalıtılmış olduğunu, böylece yalın olduğunu ileri sürer. Görgücülük bu nedenle çözümlemecilik belirlenimini yüklenir ve 20'nci

yüzyılda kendini analitik felsefe ya da mantıksal atomizm olarak tanımlar.

Kaos

Daha da sonra ‘Bilimsel Görgücülük’ adını üstlenen aynı görgücü bakış açısının ilkesinden çıkan bir başka sonuç da Evrenin yasasız olduğudur, çünkü yasa zorunlu ve evrensel bağıntı iken, görgücülük ise tam olarak yasallığı çürütür. Geriye kalan olasılıktır, ve görgücülükte olasılık da nesnel varoluşa değil ama özneye aittir, çünkü öznenin bildiği yalnızca ve yalnızca kendisidir. Görgücülük bilinemezciliktir. Görgücülük bilimden yana olduğunu yadsımaz. Tersine, bilimin asıl olanağını yadsımasında kendini bilimsel görür.

Bilinemezcilik

Bilginin var olanın bilgisi olması ölçüsünde görgücülük ancak oluşta olanın, görgül olanın bilincidir ve böylece bilgi değildir. Görgücülüğün bilgiyi yadsıması, onu yalnızca özneye kapaması ve gerçek varoluşun bilinemeyeceğini ileri sürmesi yine ilkesinin tutarlı vargısıdır, çünkü bilgi kaynağı olarak Deneyim geçici ve yitici olandır, oluşta olandır, var olan değil.

Duyumculuk ve Bilinemezcilik

Görgücülük bilinemezciliği doğrulamasında duyumun bilgi üretmeyeceğini kendisi doğrular. Duyular duyumsar. Kavram kavrar. Bilgi duyumsamak değil ama kavramaktır. Bilginin sözde duyusal kökenini doğrulamaya yönelik tüm uslamlamalar yanlışlığı baştan belirli olanı doğrulamaya yönelik bozuk uslamlamalardır (sofizm).

Duyuların bilgi ürettiğini görgücülük bile ileri süremez ve düşünemez, çünkü bilginin duyusal değil ama kavramsal olduğunu bir duyumun bile bir kavram yoluyla belirlenim ve anlatım bulduğu olgusu tanıtlar. Duyumun ya da duyusal olanın bilginin kaynağı olduğu görüşü öznel bir zorlanma olmaksızın düşünülemez ve savunulamaz.

Kuşku, Bilgi, Duyu

Duyu bilgi değil, kuşku üretir, ama duyunun kuşkuculuğa götürmesi kuşkuculuğun kendisinin de duyumsayarak değil, düşünerek çıkarsadığı bir vargıdır.

Kuşku var olanı olumsuzlamadır. Ama kuşku için var olan tam olarak görgül olandır, duyusal algının kendisidir. Görüngü kuşkuyu hak eder, çünkü kuşku geçici olanın, değişken olanın, oluş sürecinde olanın hakkıdır. Düşünce var olanı bilmeyi ister. Var olan ise oluş sürecinde olmayan, değişmeyen, yitmeyendir.

Deneyim

Deneyimin yalnızca duyusal olması gerekmez. Görgücülük de deneyimi duyusalın ötesine, içsel duygu alanına taşır.

Tümevarım

Tekil gözlem ya da deneyimlerden genellemeler yapmak, tümevarımlar türetme olanağı tekil olan kendinde evrensel olmasına bağlıdır. Pozitivizm bilimin bu düşünce işlevi üzerine dayandığını, ama tümevarımın yalnızca deneyimlenen örnek ya da durum için geçerli olduğunu, gerisi için yalnızca olasılığın söz konusu olduğunu çıkarsar. Bu doğrudur. Böylece pozitivizm için bilim ve bilgi bir olasılık sorunudur. Birkaç dikaaçılı üçgenin ölçüm sonucunda Pisagor teoremi olarak bildiğimiz a2 + b2 = c2 bağıntısıın vermesi teoremi doğrulamak için yeterli değildir. Tanıtlama gerekir. Tanıtlama usun işlevidir.

Tümdengelim

Tümdengelim evrenselden tikeli çıkarsamadır. Bu olanaklıdır, çünkü mantıksal olarak tikel olan evrensel olandır. Bir kavramın bir başkasından çıkarsanması birincinin ikincide bulunması ile olanaklıdır. Kavram kendinde somut ya da kurguldur. Başka bir deyişle kavram karşıtların birliğidir. Diyalektik de olumsuzun olumludan çıkarsanmasından başka birşey değildir.

Leibniz

"Duyular tüm edimsel bilgimiz için zorunlu olsalar da bize onun bütününü vermek için yeterli değildirler, çünkü duyular hiçbir zaman [tekil] örneklerden, eş deyişle tikel ya da bireysel gerçekliklerden başka birşey veremezler. Şimdi genel bir gerçekliği doğrulayan tüm bu örnekler, ne denli çok olurlarsa olsunlar, bu aynı gerçekliğin evrensel zorunluğunu saptamak için yeterli değildirler, çünkü daha önce olmuş olanın yine aynı yolda olacağı sonucu çıkmaz. ... Bundan öyle görünür ki, arı matematikte, ve özellikle aritmetik ve geometride bulduğumuz türde zorunlu gerçekliklerin tanıtlamaları örneklere bağımlı olmayan, ve dolayısıyla duyuların tanıklığı üzerine bağımlı olmayan ilkleri olmalıdır, gerçi duyular olmaksızın onları düşünmek hiçbir zaman aklımıza gelmeyecek olsa da ..." (İnsan Anlağı Üzerine Yeni Denemeler, Önsöz).

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Romantik İlkelcilik ve Kültür Kültü

Kaynak · Noesis

Romantik İlkelcilik ve Kültür Kültü

> Kabilecilik, ilkel kültürlere duygudaşlık, etnik geleneklere şefkat vb. tümü de bu kültürlerin yaşadıkları ve yaşamakta oldukları geriliğin acılarını gözardı eder. Bu duygudaşlık insan doğasının, özgür istenç ve ahlak kavramlarının bilgisizliği üzerine dayanır.
>
> Geri kültürlerin komünal alışkanlıkları, eşitlikçi toplumsal yapıları ve doğal çevre ile uyumları özgür insanın hak eşitliği, ussal kollektif davranışı ve sorumluluk duygusu ile bir benzerlik göstermez. İlkel kültürel yapılar bir kural olarak daha öte gelişimi engelleyen son duraklardır. Geçmiş kültürleri yüceltmek ya da örnek olarak göstermek aşağı yukarı onları tanımlayan bilgisizliği, boşinançları, moral geriliği, etik geriliği, şiddet ve yabanıllığı paylaşmak demektir. Bu aptalca saflığı herşeyden önce bu geri kültürlerin kendileri yadsıyacaklardır.
>
> Kuzey Amerika yerlilerinin, Avustralya aborjinlerinin, Amazon yerlilerinin, Afrika kabilelerinin yaşamlarının "ölçülemez değerleri" temsil ettikleri yanılsaması moral duyarsızlıktan doğar. Bu aynı duyunçsuzluk modern tarihte yaşanan ideolojik trajedileri de önemsemez. Bir duygusal aşırılık olarak sosyal romantizm ya da romantik ilkelcilik gerçekte tam bir duygusuzluk olduğunu gösterir.
>
> İnsan doğasın kendisi tarafından çürütülen ilkelcilik görüşü modern dönemde bu bakış açısının nasıl doğduğu sorusundan ötürü önem kazanır. Bilimi yadsıyan, güzel sanatı yadsıyan, genel olarak gerçekliği yadsıyan bakış açıları aynı nihilist ruh durumundan doğar.

Schiller, Leibniz, Descartes / Duyular ve Us

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Schiller, Leibniz, Descartes

Duyular ve Us

Schiller
Entellektüalizm Üzerine

“Doğa (duyu) her yerde birleştirir, anlak her yerde ayırır, ama us yeniden birleştirir; bu nedenle insan, felsefe yapmaya başlamadan önce, gerçekliğe araştırmasını henüz bitirmemiş felsefeciden daha yakındır.”
::
“Die Natur (der Sinn) vereinigt überall, der Verstand scheidet überall, aber die Vernunft vereinigt wieder; daher ist Mensch, ehe er anfängt zu philosophieren, der Wahrheit näher als der Philosoph, der seine Untersuchung noch nicht geendigt hat.”

Friedrich Schiller
Über die ästhetische Erziehung des Menschen
Kapitel 19
Achtzehnter Brief •

Leibniz’in John Locke’a yanıtı:

“Karşıma felsefeciler tarafından kabul edilen şu beliti çıkarıyorsunuz: Ruhta duyulardan gelmeyen hiçbirşey yoktur. Ama ruhun kendisini ve duygularını kabul etmelisiniz. Nihil est in intellectu quod non fuerit in sensu, excipe: nisi ipse intellectus, ya da, Anlıkta duyularda olmayan hiçbirşey yoktur, ama anlığın kendisi dışında. Şimdi ruh varlık, töz, birlik, özdeşlik, neden, algı, us ve duyuların veremeyeceği başka birçok kavramı kapsar.” •

Descartes
Duyuların Güvenilmezliği

“Bugüne dek en yüksek düzeyde doğru olarak kabul ettiğim herşey ya duyulardan ya da duyular yoluyla kazanılmıştır; ama bunların zaman zaman yanıltıcı olduklarını buldum, ve sağgörü bizi bir kez aldatmış olan birşeye hiçbir zaman güvenmememiz gerektiğini söyler.”

(1641)
İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar I
Meditationes de Prima Philosophiae I •

İdea Yayınevi / 2014

Sokrates'in Yargılanması (İÖ 399)

Kaynak · Noesis

Sokrates’in Yargılanması (İÖ 399)

Sokrates (1) Atina gençlerini yozlaştırmak ve (2) dinsizlik (kentin tanrılarına inançsızlık) ile suçlandı.

Sokrates bireyin ve dünyanın ereği olarak İyi kavramı (logos) üzerine düşünüyor, konuşuyor ve tartışıyordu. Yaptığı şey aynı zamanda kavramın idealliği ya da nesnelliği karşısında Atina törel yaşamının da sorgulanması anlamına geliyordu.

Sofistlerin İyiyi bireyin özencine göreli kılan öznelliği ile karşıtlık içinde, Sokrates İyiyi evrensel

olarak, İdea olarak, nesnel olarak gördü ve onu tüm realitenin moral niteliğinin gerçek ölçütü, tüm ahlakın biricik gerçek temeli yaptı. Düşünmeden yargıda bulunan doğal ahlak yerine, Sokrates İyinin kendisi üzerine düşünülmesinin zorunluğunu gördü. Atina etiği bu nesnel ideal ile karşılaştırma içinde yalnızca yurttaşların bireysel alışkanlıklarının bir ürünü, yalnızca öznel kanıların bir uylaşımı idi. Sokrates için iç ses, demon bu İyinin ölçütü olarak Duyunç idi ve şimdi Atina'nın yasalarının gerçekten de yasalar olup olmadığını, Atina etiğinin evrensel, ideal, gerçek etik olup olmadığını sorguluyordu. Dışarıdan gelmeyen, içeriden, insanın moral usundan ya da duyuncundan doğan bu sorgulama karşısında Atina etiği, Atina tini tüm sağlamlığını ve değerini yitirecekti. Sokrates bütün bir kenti yargılıyordu. Atina Helenik tinin güzel sanatlarının, bilimlerinin ve felsefesinin doruk noktası idi. Ama bu eşsiz kültüre özünlü özgürlük tini şimdi onun kendisini moral usun yargısı önüne çıkardı. Bir kent olarak insanlık tarihinde bir benzeri olmayan Atina ortadan kalkmak zorunda idi, çünkü özbilinçli moral temelden yoksundu. Sokrates Atina etiğini yargılamış ve kentin geçiciliğini doğrulamıştı. Atina kendi yarattığı Sokrates'i mahkum etmede kendini mahkum etti.

Atina halkının çoğunluğunun Sokrates'i cezalandırmak için başka nedenleri de vardı. Sokrates Sicilya Seferinin yenilgisinden ve 50.000 kadar savaşçının ve denizcinin yitirilmesinden sorumlu olan Atinalı general Alkibiades ile yakınlığı nedeniyle de Atinaların içerlemesine hedef oldu. Yine, Sparta'nın kuklası olarak Atina'yı İÖ 404-403 sırasında 8 ay boyunca acımasızca yöneten Otuz Tirandan Kritias ve başkaları Sokrates'in öğrencileri olmuşlardı. Genel olarak, bunlar Sokrates'in Atina demokrasisine güvensizlik duygusunun kanıtları olarak görüldü. Sokrates doğru politikanın çoğunluğunun kararından doğmadığını ve bu bağlamda ancak çok az sayıda insanın gerçek bilgi ve politik yetkinlik ile donatılı olduğunu ileri sürüyordu.

Sokrates yargıçlar tarafından suçlamaların içeriği açısından suçlu bulundu. Ama kendisini yargılayanların yetkinliğini tanımayı kabul etmediği için ölüme mahkum edildi.

SÖZCÜKLER VE KAVRAM

Kaynak · Noesis

biçim ve içerik

> “Biçimsel mantık” ile denmek istenen şey mantığın nesnelliğe ilgisizliğidir; nesnel göndermenin yokluğu “içeriksizlik” olarak kabul edilir.
>
> Biçim içeriğin biçimi olarak içerikten soyut değildir ve onunla mantıksal birlik içindedir.
>
> İçerik sözcüğü pozitivist bağlamda biçim ile karşıtlık içinde nesnellik, olgusallık ya da realite, özdeksellik vb. gibi tasarımları anlatmak için kullanılır.
>
> İdea (eidos) salt biçimsel olarak düşünüldüğünde soyut evrensel ile anlaşılan şeydir (böyle olarak tekilleri altında toplayan ‘ortak’ terim olarak görülür).
>
> İdea salt soyut değil, tikel ile birlik içinde olan, tikele eksiksiz olarak yayılan evrenseldir (cins ve tür ilişkisinde oludğu gibi), ve böyle olarak şeyin gerçekliği, olgusallığı, varoluşudur.
>
> İdea aşkın ya da aşkınsal vb. değil, çünkü varolabileceği başka bir dünya, bir kendinde-şey alanı, bir öte-yan yoktur; İdea reel dünyadadır ve realitenin gerçekliği idealite ile birliğidir.
>
> İdealar nesneldir, varolan şeylere insan bilincinden ve insan düşünceleri olarak gelmez.
>
> Evrensel düşünceler insan düşünme yetisine, insan usuna aittir.

Bilgi insan düşüncesinin evrenselleri ve şeylerin nesnel biçimleri arasındaki birliği ilgilendirir.

İnsan usunun nesneye yüklenen evrenselleri nesneyi ansallaştırır, onu ideal olarak bilince alır, dışsal olarak görüneni içselleştirir.

dizge

Dizge mantıksal bağıntıları içindeki kavramların bütünlüğüdür.

Dizgede her bileşen zorunludur, hiç biri öncelikli, ayrıcalıklı, üst ya da ast, önce ya da sonra değil.

Dizge zamansızdır, ki her zaman varolduğu anlamına gelir.

Dizge uzaysızdır, ki her yerde bulunduğu anlamına gelir.

Pozitivist bilinç zamanda ve uzayda olmayanı Tanrı olarak tasarımlar.

Dizgenin yapısı Kavram mantığı ya da bağıntıları yoluyla belirlenir.

ideel/tasarımsal

Hegel "ideel" sözcüğünü İdea ile ilgisiz olarak da kullanır ve sözcük ile doğal bilinçte bulunan tüm içeriği demek ister.

"Sonlu idealdir" önermesinin anlamı doğal bilinç için nesnel olan tüm görüngülerin gerçekte öznel olduklarıdır.

Doğal bilinç onda olana, tüm sonlu görüngülere bilinçsizce nesnellik yükler.

Realizmin reel dediği şeyler gerçekte ideal ya da tasarımsaldır.

Pozitivist kendi bilincinden başka bir yerde olmayan "olgu"nun nesnel olduğunda diretir.

öznel ve nesnel

Özne sözcüğü sık sık bilinçte olanı anlatmak için ve dışsal realite olarak anlaşılan nesnellik ile karşıtlık içinde kullanılır.

saltık

"Saltık" (sft.); (Latince absolutus: 'salınmış, bırakılmış, ayrılmış'; absolvere 'salmak, özgür bırakmak').

Saltık olan belirli olduğu için olumsuzlama, sınır kapsar.

Saltık olan göreli olan ile görelidir çünkü onu olumsuzlar.

Saltık anlak tarafından 'soyut' olarak da anlaşılır; soyut somut olanın olumsuzlamasıdır ve karşıtı ile görelidir.

soyut ve somut

Düşünce düzleminde soyutlama mantıksal-kavramsal bağıntıların yok sayılmasıdır.

Kavram kendinde ussal dizgeninin bileşenidir ya da başka kavramlar ile dizgesel-kavramsal bağıntılar içinde durur.

Soyutlama olumsuzlama, ama dışsal olumsuzlamadır, kavramın kendi diyalektiği değil.

Aristoteles

to einai τὸ εἶναι olmak, olma; to be, being (ad eylem ya da articular infinitive); ἦν anlatımı “idi” olarak olduğu gibi “dir” olarak da kullanılır (Liddell and Scott: εἶναι altında); “τὸ εἶναι” “the being” ya da “the ‘to be’” olarak da düşünülebilir.

to esti τὸ ἐστι varlık

to me on τὸ μὴ ὂν yokluk; olmayan, var olmayan

to on τὸ ὄν varlık; olan, var olan; what there is, what exists; ens (hem var olma niteliği olarak hem de varolan şey olarak)

to on hei on τὸ ὂν ᾗ ὄν varlık olarak varlık, varlık olduğu ölçüde varlık

to hou heneken τὸ οὗ ἕνεκεν erek, sonsal neden; sözel olarak: ‘uğruna’

to on me on τὸ ὂν ᾗ ὄν varlık olarak varlık

to pan τὸ πᾶν herşey, evren

to ti en einai τὸ τί ἦν εἶναι var olanın niteliği; özsel doğa, öz; Platon tarafından da kullanılan anlatım için karşılıklar: quod quid erat esse; the what was being, what it is for each thing to exist, for the sake of which, what it is for something to be, essential nature of the thing; Wesenwas; das wesentliche Was; la quiddité, l’essentiel de l’essence, la forme propre; haqiqa, mahiyya (quidditas İbni Sina’nın Latince çevirilerinde hakika ve mahiyya için kullanılır; “ma/that which + hiya/she is = var olan); Sachs’ın kimi karşılıkları bütünüyle raydan çıkar: ‘what it keeps on being in order to be at all’ ya da ‘what something keeps on being in order to be’; bir başka çeviride: ‘what-it-was-to-be-that-thing for something.’ to ti esti τὸ τί ἔστι öz, nelik; quiddity; the essence, the what it was to be, the essential of the essence

tou kath’ hauto τοῦ καθ’ αὐτό kendinde

Mantıksal Bağıntılar

kendi-ile-bağıntı = kendi kendini olumsuzlama

ilk olumsuzlama genel olarak Olumsuzlama, dolaysız Olumsuzlama, soyut Olumsuzluktur.

Olumsuzlamanın Olumsuzlaması somut, saltık Olumsuzluktur.

“yalnızca bir Kavramda koyulmuş olan o Kavramın gelişmiş irdelemesine, içeriğine aittir. Henüz onun kendisinde koyulmuş olmayan belirlilik ise, ister Kavramın kendisinin doğasını ilgilendirsin, isterse dış bir karşılaştırma olsun, bizim derin-düşüncemize aittir;” (MB-B 82)

“ilk Olumsuzlama, genel olarak Olumsuzlama hiç kuşkusuz ikinciden, Olumsuzlamanın Olumsuzlamasından ayırdedilecektir; bu ikincisi somut, saltık Olumsuzluk iken, buna karşı ilki yalnızca soyut Olumsuzluktur” :: “die Negation als erste, als Negation überhaupt wohl zu unterscheiden von der zweiten, der Negation der Negation, welche die konkrete, absolute Negativität, wie jene erste dagegen nur die abstrakte Negativität ist. ” (MB-B 86)

Tarihin A Priorisi

Kaynak · Noesis

Tarihin A Priorisi

1) Tarih için ilk A Priori insan doğasıdır — ve doğamızın dünya tarihini ilgilendiren yanı birincil olarak özgürlüğümüz, istencimizdir. Tarih gizil insan doğasının edimselleşme sürecidir ve Dünya

Tarihinin ereği olarak edimselleşen gizillik istenç ya da özgürlüktür. Dünya Tarihi taş devri ile değil, istenç anlatımı olan ilk devlet yapılarının ortaya çıkması ile başlar. (Homo sapiensin bütün bir tarih-öncesini başlıca taş yontma saplantısı içinde geçtiği kabul edilir.) İstenç kendini Aile, Toplum ve Devlet yapılarında belirler ve bu yapılar ussal insan istencinin dürtüsü ile idealarına uygun realiteler kazanmaya doğru gelişir. İstencin gelişmek için gereksindiği biricik şey yine istenç ya da özgürlüktür. Bu üç nesnel biçimin belirli olarak ne olduklarına ussal istencin özgürlüğü karar verir. İdeal Aile, İdeal Toplum ve İdeal Devlet kavramları nesneldir. Ancak özgürlüğün ya da istencin durdurulması tarihin gelişimini durdurabilir (Asya'da ve genel olarak despotik kültürlerde olduğu gibi).

2) Tarih öznel, kişisel anlatıların üzerinde ve ötesinde nesnel bir bilim olma karakterini ancak özgürlüğün kendisinin bakış açısından kazanabilir. Ve özgürlüğün bakış açısı tarihsel sürecin kendisinin gelişme düzeyi üzerine koşulludur.

Ancak özgürlük döneminin tini, ancak özgürlük bilincini kazanmış olan modern tin tarih bilimini ya da tarih felsefesini üretebilir. Bu nedenle Yunanlıların, Romalıların, Müslüman tarihçilerin, Yahudilerin, Katoliklerin, Protestanların, Çinlilerin, Hintlilerin, Japonların vb., genel olarak despotik kültürlerin bir tarih bilimi yaratmaları olanaksızdır. Tarihsel olgulara bakan bilincin kendisi özgür olmalı, nesnesine hak, ahlak ve etik kavramlarının bakış açısından bakmalıdır. Ancak bu ideal normlar ile karşılaştırma içinde tarihsel olarak geri realitelerin gelişmişlik (ya da gelişmemişlik) düzeyleri ölçülebilir.

3a) Tarihin A Priorisi olan insan doğası tarihi ilgilendirdiği düzeye dek istenç belirlenimleri olarak hak, ahlak ve etik kavramlarını kapsar. A Priori "verili" olan demektir, kendisi tarihsel değildir ve bir gizillik olarak tarih ile ilişkisi yalnızca ona, tarihe, gelişme sürecine gereksinmesidir. İnsanın özdeksel özü biçimini doğa yasalarından alır ve özdeksel doğanın alabileceği en yüksek biçim, saltık biçim homo sapienstir. Doğanın ereği olarak kendisi doğa olan homo sapiens kendinde doğadan daha çoğudur, tindir. Gelişme Kendinde ve Kendi İçin arasındaki eşitsizliğin çözümü ve ortadan kaldırılmasıdır.

3b) Tin olarak homo sapiens doğanın ürünü değildir, çünkü doğa yalnızca kendinde tindir, tinin olanağı ya da öncülüdür. Doğa yaratıcı değildir, çünkü kendisi doğar; doğa ilksizlik-sonsuzluk içinde doğmakta olan ve doğa yasalarının zorunluğu altında biçimlenendir. Dinsel bilinç kendi imgesel düşünme zemininde doğayı ancak Tanrının yaratısı olarak açıklayabilir. Bilim doğayı ideal logosun başkası olarak, varoluşunu doğa-yasaları yoluyla, biçimler ya da idealar yoluyla belirleyen ereksel süreç olarak açıklar. Doğa eksik ya da sonludur çünkü ideanın tam içeriğini edimselleştiremez. Doğanın telosu homo sapienstir ve doğa ancak Yaşam İdeasına erişir. Yaşam İdeası tinin başlangıcı, ama yalnızca başlangıcı ya da tine geçiş kıpısıdır. İdea ancak tinde tam edimselleşmesini, kendinin bilincini kazanabilir.

4) Tarihin ereği özgürlüğün bilincinin kazanılması ya da özgürlüğün edimselleşmesi olarak insanlığın gerçek varoluşunun öncülüdür. Tarih geçiciliktir, sonluluk, sınırlanmışlık, gelişmemişlik, gerilik, barbarlık, şiddet, yok edicilik alanıdır, ortadan kalkacak ve unutulacak olandır. Tarihte insan henüz gerçekliği içindeki insan değildir. Tinin gerçek varoluş biçimi tinsel olanın sonsuzluğundan, duyunun, duygunun ve düşüncenin sonsuzluğundan oluşabilir.

5) Tarihsel istenç politik istenç ya da devletin istencidir. Tarih sınıfların, katmanların, etnik grupların, halkların, yığınların, kitlelerin işi değildir, çünkü bunlar politik istençten yoksundur. Ekonomik istenç politik istenç değildir.

6) Uluslar ancak oluş süreci sırasında ayrımlar gösterirler. Gerçekte ulus din, dil, ırk, sınıf ayrımlarının, etnik ayrımların üzerindedir. Uluslar arasındaki tüzel, moral ve etik ayrımlar ulusların gelişimi ile birlikte ortadan kalkma ve türdeşleşme eğilimindedir. Ulusların kendilerinin bir kültürel-çoğulculuk ve dolayısıyla gelişmemişlik alanı olmasına karşın, süreç ideal terimlerde kültürel türdeşliğe doğru gelişir.

The US Constitution of 1787

Kaynak · Noesis

The US Constitution of 1787

Created September 17, 1787

Ratified June 21, 1788

Implemented March 4, 1789

Constitution of the United States

We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America.

ARTICLE I

Section 1

All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

Section 2

Clause 1: The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

Clause 2: No Person shall be a Representative who shall not have attained to the Age of twenty five Years, and been seven Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State in which he shall be chosen.

Clause 3: Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and excluding Indians not taxed, three fifths of all other Persons. The actual Enumeration shall be made within three Years after the first Meeting of the Congress of the United States, and within every subsequent Term of ten Years, in such Manner as they shall by Law direct. The Number of Representatives shall not exceed one for every thirty Thousand, but each State shall have at Least one Representative; and until such enumeration shall be made, the State of New Hampshire shall be entitled to chuse three, Massachusetts eight, Rhode-Island and Providence Plantations one, Connecticut five, New-York six, New Jersey four, Pennsylvania eight, Delaware one, Maryland six, Virginia ten, North Carolina five, South Carolina five, and Georgia three.

Clause 4: When vacancies happen in the Representation from any State, the Executive Authority

thereof shall issue Writs of Election to fill such Vacancies.

Clause 5: The House of Representatives shall chuse their Speaker and other Officers; and shall have the sole Power of Impeachment.

Section 3

Clause 1: The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, chosen by the Legislature thereof, for six Years; and each Senator shall have one Vote.

Clause 2: Immediately after they shall be assembled in Consequence of the first Election, they shall be divided as equally as may be into three Classes. The Seats of the Senators of the first Class shall be vacated at the Expiration of the second Year, of the second Class at the Expiration of the fourth Year, and of the third Class at the Expiration of the sixth Year, so that one third may be chosen every second Year; and if Vacancies happen by Resignation, or otherwise, during the Recess of the Legislature of any State, the Executive thereof may make temporary Appointments until the next Meeting of the Legislature, which shall then fill such Vacancies.

Clause 3: No Person shall be a Senator who shall not have attained to the Age of thirty Years, and been nine Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State for which he shall be chosen.

Clause 4: The Vice President of the United States shall be President of the Senate, but shall have no Vote, unless they be equally divided.

Clause 5: The Senate shall chuse their other Officers, and also a President pro tempore, in the Absence of the Vice President, or when he shall exercise the Office of President of the United States.

Clause 6: The Senate shall have the sole Power to try all Impeachments. When sitting for that Purpose, they shall be on Oath or Affirmation. When the President of the United States is tried, the Chief Justice shall preside: And no Person shall be convicted without the Concurrence of two thirds of the Members present.

Clause 7: Judgment in Cases of Impeachment shall not extend further than to removal from Office, and disqualification to hold and enjoy any Office of honor, Trust or Profit under the United States: but the Party convicted shall nevertheless be liable and subject to Indictment, Trial, Judgment and Punishment, according to Law.

Section 4

Clause 1: The Times, Places and Manner of holding Elections for Senators and Representatives, shall be prescribed in each State by the Legislature thereof; but the Congress may at any time by Law make or alter such Regulations, except as to the Places of chusing Senators.

Clause 2: The Congress shall assemble at least once in every Year, and such Meeting shall be on the first Monday in December, unless they shall by Law appoint a different Day.

Section 5

Clause 1: Each House shall be the Judge of the Elections, Returns and Qualifications of its own Members, and a Majority of each shall constitute a Quorum to do Business; but a smaller Number may adjourn from day to day, and may be authorized to compel the Attendance of absent Members, in such Manner, and under such Penalties as each House may provide.

Clause 2: Each House may determine the Rules of its Proceedings, punish its Members for

disorderly Behaviour, and, with the Concurrence of two thirds, expel a Member.

Clause 3: Each House shall keep a Journal of its Proceedings, and from time to time publish the same, excepting such Parts as may in their Judgment require Secrecy; and the Yeas and Nays of the Members of either House on any question shall, at the Desire of one fifth of those Present, be entered on the Journal.

Clause 4: Neither House, during the Session of Congress, shall, without the Consent of the other, adjourn for more than three days, nor to any other Place than that in which the two Houses shall be sitting.

Section 6

Clause 1: The Senators and Representatives shall receive a Compensation for their Services, to be ascertained by Law, and paid out of the Treasury of the United States. They shall in all Cases, except Treason, Felony and Breach of the Peace, beprivileged from Arrest during their Attendance at the Session of their respective Houses, and in going to and returning from the same; and for any Speech or Debate in either House, they shall not be questioned in any other Place.

Clause 2: No Senator or Representative shall, during the Time for which he was elected, be appointed to any civil Office under the Authority of the United States, which shall have been created, or the Emoluments whereof shall have been encreased during such time; and no Person holding any Office under the United States, shall be a Member of either House during his Continuance in Office.

Section 7

Clause 1: All Bills for raising Revenue shall originate in the House of Representatives; but the Senate may propose or concur with Amendments as on other Bills.

Clause 2: Every Bill which shall have passed the House of Representatives and the Senate, shall, before it become a Law, be presented to the President of the United States; If he approve he shall sign it, but if not he shall return it, with his Objections to that House in which it shall have originated, who shall enter the Objections at large on their Journal, and proceed to reconsider it. If after such Reconsideration two thirds of that House shall agree to pass the Bill, it shall be sent, together with the Objections, to the other House, by which it shall likewise be reconsidered, and if approved by two thirds of that House, it shall become a Law. But in all such Cases the Votes of both Houses shall be determined by yeas and Nays, and the Names of the Persons voting for and against the Bill shall be entered on the Journal of each House respectively. If any Bill shall not be returned by the President within ten Days (Sundays excepted) after it shall have been presented to him, the Same shall be a Law, in like Manner as if he had signed it, unless the Congress by their Adjournment prevent its Return, in which Case it shall not be a Law.

Clause 3: Every Order, Resolution, or Vote to which the Concurrence of the Senate and House of Representatives may be necessary (except on a question of Adjournment) shall be presented to the President of the United States; and before the Same shall take Effect, shall be approved by him, or being disapproved by him, shall be repassed by two thirds of the Senate and House of Representatives, according to the Rules and Limitations prescribed in the Case of a Bill.

Section 8

Clause 1: The Congress shall have Power To lay and collect Taxes, Duties, Imposts and Excises, to

pay the Debts and provide for the common Defence and general Welfare of the United States; but all Duties, Imposts and Excises shall be uniform throughout the United States;

Clause 2: To borrow Money on the credit of the United States;

Clause 3: To regulate Commerce with foreign Nations, and among the several States, and with the Indian Tribes;

Clause 4: To establish an uniform Rule of Naturalization, and uniform Laws on the subject of Bankruptcies throughout the United States;

Clause 5: To coin Money, regulate the Value thereof, and of foreign Coin, and fix the Standard of Weights and Measures;

Clause 6: To provide for the Punishment of counterfeiting the Securities and current Coin of the United States;

Clause 7: To establish Post Offices and post Roads;

Clause 8: To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries;

Clause 9: To constitute Tribunals inferior to the supreme Court;

Clause 10: To define and punish Piracies and Felonies committed on the high Seas, and Offences against the Law of Nations;

Clause 11: To declare War, grant Letters of Marque and Reprisal, and make Rules concerning Captures on Land and Water;

Clause 12: To raise and support Armies, but no Appropriation of Money to that Use shall be for a longer Term than two Years;

Clause 13: To provide and maintain a Navy;

Clause 14: To make Rules for the Government and Regulation of the land and naval Forces;

Clause 15: To provide for calling forth the Militia to execute the Laws of the Union, suppress Insurrections and repel Invasions;

Clause 16: To provide for organizing, arming, and disciplining, the Militia, and for governing such Part of them as may be employed in the Service of the United States, reserving to the States respectively, the Appointment of the Officers, and the Authority of training the Militia according to the discipline prescribed by Congress;

Clause 17: To exercise exclusive Legislation in all Cases whatsoever, over such District (not exceeding ten Miles square) as may, byCession of particular States, and the Acceptance of Congress, become the Seat of the Government of the United States, and to exercise like Authority over all Places purchased by the Consent of the Legislature of the State in which the Same shall be, for the Erection of Forts, Magazines, Arsenals, dock-Yards, and other needful Buildings; And

Clause 18: To make all Laws which shall be necessary and proper for carrying into Execution the foregoing Powers, and all other Powers vested by this Constitution in the Government of the United States, or in any Department or Officer thereof.

Section 9

Clause 1: The Migration or Importation of such Persons as any of the States now existing shall think proper to admit, shall not be prohibited by the Congress prior to the Year one thousand eight hundred and eight, but a Tax or duty may be imposed on such Importation, not exceeding ten dollars for each Person.

Clause 2: The Privilege of the Writ of Habeas Corpus shall not be suspended, unless when in Cases of Rebellion or Invasion the public Safety may require it.

Clause 3: No Bill of Attainder or ex post facto Law shall be passed.

Clause 4: No Capitation, or other direct, Tax shall be laid, unless in Proportion to the Census or Enumeration herein before directed to be taken.

Clause 5: No Tax or Duty shall be laid on Articles exported from any State.

Clause 6: No Preference shall be given by any Regulation of Commerce or Revenue to the Ports of one State over those of another: nor shall Vessels bound to, or from, one State, be obliged to enter, clear, or pay Duties in another.

Clause 7: No Money shall be drawn from the Treasury, but in Consequence of Appropriations made by Law; and a regular Statement and Account of the Receipts and Expenditures of all public Money shall be published from time to time.

Clause 8: No Title of Nobility shall be granted by the United States: And no Person holding any Office of Profit or Trust under them, shall, without the Consent of the Congress, accept of any present, Emolument, Office, or Title, of any kind whatever, from any King, Prince, or foreign State.

Section 10

Clause 1: No State shall enter into any Treaty, Alliance, or Confederation; grant Letters of Marque and Reprisal; coin Money; emit Bills of Credit; make any Thing but gold and silver Coin a Tender in Payment of Debts; pass any Bill of Attainder, ex post facto Law, or Law impairing the Obligation of Contracts, or grant any Title of Nobility.

Clause 2: No State shall, without the Consent of the Congress, lay any Imposts or Duties on Imports or Exports, except what may be absolutely necessary for executing it's inspection Laws: and the net Produce of all Duties and Imposts, laid by any State on Imports or Exports, shall be for the Use of the Treasury of the United States; and all such Laws shall be subject to the Revision and Controul of the Congress.

Clause 3: No State shall, without the Consent of Congress, lay any Duty of Tonnage, keep Troops, or Ships of War in time of Peace, enter into any Agreement or Compact with another State, or with a foreign Power, or engage in War, unless actually invaded, or in such imminent Danger as will not admit of delay.

TOP OF THE TEXT

ARTICLE II

Section 1

Clause 1: The executive Power shall be vested in a President of the United States of America. He shall hold his Office during the Term of four Years, and, together with the Vice President, chosen for the same Term, be elected, as follows

Clause 2: Each State shall appoint, in such Manner as the Legislature thereof may direct, a Number of Electors, equal to the whole Number of Senators and Representatives to which the State may be entitled in the Congress: but no Senator or Representative, or Person holding an Office of Trust or Profit under the United States, shall be appointed an Elector.

Clause 3: The Electors shall meet in their respective States, and vote by Ballot for two Persons, of whom one at least shall not be an Inhabitant of the same State with themselves. And they shall make a List of all the Persons voted for, and of the Number of Votes for each; which List they shall sign and certify, and transmit sealed to the Seat of the Government of the United States, directed to the President of the Senate. The President of the Senate shall, in the Presence of the Senate and House of Representatives, open all the Certificates, and the Votes shall then be counted. The Person having the greatest Number of Votes shall be the President, if such Number be a Majority of the whole Number of Electors appointed; and if there be more than one who have such Majority, and have an equal Number of Votes, then the House of Representatives shall immediately chuse by Ballot one of them for President; and if no Person have a Majority, then from the five highest on the List the said House shall in like Manner chuse the President. But in chusing the President, the Votes shall be taken by States, the Representation from each State having one Vote; A quorum for this Purpose shall consist of a Member or Members from two thirds of the States, and a Majority of all the States shall be necessary to a Choice. In every Case, after the Choice of the President, the Person having the greatest Number of Votes of the Electors shall be the Vice President. But if there should remain two or more who have equal Votes, the Senate shall chuse from them by Ballot the Vice President.

Clause 4: The Congress may determine the Time of chusing the Electors, and the Day on which they shall give their Votes; which Day shall be the same throughout the United States.

Clause 5: No Person except a natural born Citizen, or a Citizen of the United States, at the time of the Adoption of this Constitution, shall be eligible to the Office of President; neither shall any Person be eligible to that Office who shall not have attained to the Age of thirty five Years, and been fourteen Years a Resident within the United States.

Clause 6: In Case of the Removal of the President from Office, or of his Death, Resignation, or Inability to discharge the Powers and Duties of the said Office, the Same shall devolve on the VicePresident, and the Congress may by Law provide for the Case of Removal, Death, Resignation or Inability, both of the President and Vice President, declaring what Officer shall then act as President, and such Officer shall act accordingly, until the Disability be removed, or a President shall be elected.

Clause 7: The President shall, at stated Times, receive for his Services, a Compensation, which shall neither be encreased nor diminished during the Period for which he shall have been elected, and he shall not receive within that Period any other Emolument from the United States, or any of them.

Clause 8: Before he enter on the Execution of his Office, he shall take the following Oath or Affirmation: "I do solemnly swear (or affirm) that I will faithfully execute the Office of President of the United States, and will to the best of my Ability, preserve, protect and defend the Constitution of the United States."

Section 2

Clause 1: The President shall be Commander in Chief of the Army and Navy of the United States,

and of the Militia of the several States, when called into the actual Service of the United States; he may require the Opinion, in writing, of the principal Officer in each of the executive Departments, upon any Subject relating to the Duties of their respective Offices, and he shall have Power to grant Reprieves and Pardons for Offences against the United States, except in Cases of Impeachment.

Clause 2: He shall have Power, by and with the Advice and Consent of the Senate, to make Treaties, provided two thirds of the Senators present concur; and he shall nominate, and by and with the Advice and Consent of the Senate, shall appoint Ambassadors, other public Ministers and Consuls, Judges of the supreme Court, and all other Officers of the United States, whose Appointments are not herein otherwise provided for, and which shall be established by Law: but the Congress may by Law vest the Appointment of such inferior Officers, as they think proper, in the President alone, in the Courts of Law, or in the Heads of Departments.

Clause 3: The President shall have Power to fill up all Vacancies that may happen during the Recess of the Senate, by granting Commissions which shall expire at the End of their next Session.

Section 3

He shall from time to time give to the Congress Information of the State of the Union, and recommend to their Consideration such Measures as he shall judge necessary and expedient; he may, on extraordinary Occasions, convene both Houses, or either of them, and in Case of Disagreement between them, with Respect to the Time of Adjournment, he may adjourn them to such Time as he shall think proper; he shall receive Ambassadors and other public Ministers; he shall take Care that the Laws be faithfully executed, and shall Commission all the Officers of the United States.

Section 4

The President, Vice President and all civil Officers of the United States, shall be removed from Office on Impeachment for, and Conviction of, Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors.

TOP OF THE TEXT

ARTICLE III

Section 1

The judicial Power of the United States, shall be vested in one supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish. The Judges, both of the supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour, and shall, at stated Times, receive for their Services, a Compensation, which shall not be diminished during their Continuance in Office.

Section 2

Clause 1: The judicial Power shall extend to all Cases, in Law and Equity, arising under this Constitution, the Laws of the United States, and Treaties made, or which shall be made, under their Authority; to all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls; to all Cases of admiralty and maritime Jurisdiction; to Controversies to which the United States shall be a Party; to Controversies between two or more States; between a State and Citizens of another State; between Citizens of different States, between Citizens of the same State claiming Lands under Grants of different States, and between a State, or the Citizens thereof, and foreign States, Citizens

or Subjects.

Clause 2: In all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls, and those in which a State shall be Party, the supreme Court shall have original Jurisdiction. In all the other Cases before mentioned, the supreme Court shall have appellate Jurisdiction, both as to Law and Fact, with such Exceptions, and under such Regulations as the Congress shall make.

Clause 3: The Trial of all Crimes, except in Cases of Impeachment, shall be by Jury; and such Trial shall be held in the State where the said Crimes shall have been committed; but when not committed within any State, the Trial shall be at such Place or Places as the Congress may by Law have directed.

Section 3

Clause 1: Treason against the United States, shall consist only in levying War against them, or in adhering to their Enemies, giving them Aid and Comfort. No Person shall be convicted of Treason unless on the Testimony of two Witnesses to the same overt Act, or on Confession in open Court.

Clause 2: The Congress shall have Power to declare the Punishment of Treason, but no Attainder of Treason shall work Corruption of Blood, or Forfeiture except during the Life of the Person attainted.

TOP OF THE TEXT

Article IV

Section 1

Full Faith and Credit shall be given in each State to the public Acts, Records, and judicial Proceedings of every other State. And the Congress may by general Laws prescribe the Manner in which such Acts, Records and Proceedings shall be proved, and the Effect thereof.

Section 2

Clause 1: The Citizens of each State shall be entitled to all Privileges and Immunities of Citizens in the several States.

Clause 2: A Person charged in any State with Treason, Felony, or other Crime, who shall flee from Justice, and be found in another State, shall on Demand of the executive Authority of the State from which he fled, be delivered up, to be removed to the State having Jurisdiction of the Crime.

Clause 3: No Person held to Service or Labour in one State, under the Laws thereof, escaping into another, shall, in Consequence of any Law or Regulation therein, be discharged from such Service or Labour, but shall be delivered up on Claim of the Party to whom such Service or Labour may be due.

Section 3

Clause 1: New States may be admitted by the Congress into this Union; but no new State shall be formed or erected within the Jurisdiction of any other State; nor any State be formed by the Junction of two or more States, or Parts of States, without the Consent of the Legislatures of the States concerned as well as of the Congress.

Clause 2: The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States; and nothing in this Constitution shall be so construed as to Prejudice any Claims of the United States, or of any

particular State.

Section 4

The United States shall guarantee to every State in this Union a Republican Form of Government, and shall protect each of them against Invasion; and on Application of the Legislature, or of the Executive (when the Legislature cannot be convened) against domestic Violence.

TOP OF THE TEXT

ARTICLE V

The Congress, whenever two thirds of both Houses shall deem it necessary, shall propose Amendments to this Constitution, or, on the Application of the Legislatures of two thirds of the several States, shall call a Convention for proposing Amendments, which, in either Case, shall be valid to all Intents and Purposes, as Part of this Constitution, when ratified by the Legislatures of three fourths of the several States, or by Conventions in three fourths thereof, as the one or the other Mode of Ratification may be proposed by the Congress; Provided that no Amendment which may be made prior to the Year One thousand eight hundred and eight shall in any Manner affect the first and fourth Clauses in the Ninth Section of the first Article; and that no State, without its Consent, shall be deprived of its equal Suffrage in the Senate.

TOP OF THE TEXT

ARTICLE VI

Clause 1: All Debts contracted and Engagements entered into, before the Adoption of this Constitution, shall be as valid against the United States under this Constitution, as under the Confederation.

Clause 2: This Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.

Clause 3: The Senators and Representatives before mentioned, and the Members of the several State Legislatures, and all executive and judicial Officers, both of the United States and of the several States, shall be bound by Oath or Affirmation, to support this Constitution; but no religious Test shall ever be required as a Qualification to any Office or public Trust under the United States.

TOP OF THE TEXT

ARTICLE VII

The Ratification of the Conventions of nine States, shall be sufficient for the Establishment of this Constitution between the States so ratifying the Same. done in Convention by the Unanimous Consent of the States present the Seventeenth Day of September in the Year of our Lord one thousand seven hundred and Eighty seven and of the Independence of the United States of America the Twelfth In witness whereof We have hereunto subscribed our Names,

(signatures follow).

Amendment I

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise

thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Ratified in 1791

Amendment Summary: 27 Updates to the U.S. Constitution

The Constitution of the United States provides two methods for making amendments. Only one has ever been used. The United States Congress can pass a bill setting out a proposed amendment by a vote of two thirds in each body. Or a constitutional convention can be convened by a vote of two thirds of the state legislatures, which will propose one or more amendments. This has never happened and its unclear exactly how such a constitutional convention would operate.

In either case, the amendments to the U.S. Constitution only become effective after being ratified by 3/4 of the states. Some amendments are quickly ratified. The 27th Amendment, on the other hand, was proposed in 1792 and did not achieve final ratification until 1992. Unlike all proposed amendments since Prohibition, this amendment had no deadline.

Some prominent amendments never are ratified. The Equal Rights Amendment was proposed in 1972 and was ratified by 34 of the necessary 38 states. However, advocates could not get the last four states necessary and the Congressionally-imposed deadline for ratification passed.

The first 10 amendments were soon passed and are known collectively as the Bill of Rights. Another cluster of amendments was passed following the Civil War and sought to enshrine the rights of the newly freed slaves.

The United States Constitution now has 25 functioning amendments. There have been 27 ratified in total, but one of these, the 18th, was Prohibition and another, the 21st, was the repeal of Prohibition.

TOP OF THE TEXT

Amendment

Ratified

Description

1st

1791

Rights to Religion, Speech, Press, Assembly, Petition

2nd

1791

Right to Bear Arms

3rd

1791

Quartering of Soldiers

4th

1791

Search and Seizure

5th

1791

Grand Jury, Double Jeopardy, Self-Incrimination, Due Process

6th

1791

Rights of Accused in Criminal Prosecutions: Rights to Jury Trial, to Confront Opposing Witnesses and to Counsel

7th

1791

Jury Trial

8th

1791

Protections against Excessive Bail, Cruel and Unusual Punishment

9th

1791

Non-Enumerated Rights

10th

1791

Rights Reserved to States

11th

1795

Suits Against a State

12th

1804

Election of President and Vice-President

13th

1865

Abolition of Slavery and Involuntary Servitude

14th

1868

Protects rights against state infringements, defines citizenship, prohibits states from interfering with privileges and immunities, requires due process and equal protection, punishes states for denying vote, and disqualifies Confederate officials and debts

15th

1870

Voting Rights

16th

1913

Federal Income Tax

17th

1913

Popular Election of Senators

18th

1919

Prohibition

19th

1920

Women's Right to Vote

20th

1933

Commencement of Presidential Term and Succession

21st

1933

Repeal of 18th Amendment (Prohibition)

22nd

1951

Two-Term Limitation on President

23rd

1961

District of Columbia Presidential Vote

24th

1964

Abolition of Poll Tax Requirement in Federal Elections

25th

1967

Presidential Vacancy, Disability and Inability

26th

1971

Right to Vote at Age 18

27th

1992

Congressional Compensation

TOP OF THE TEXT

Üçlülük Kavramı

Kaynak · Noesis

Üçlülük Kavramı

Üçlülük kavramı tasarımsal doğal bilincin düşünme gücünün ötesindedir, çünkü bu bilinç çelişkinin yadsınması üzerine, özdeşlik ilkesi üzerine işler. Logos, Doğa ve Tin üçlüsünün felsefi bölümlemesi Helenik felsefede mantık, fizik ve etik olarak bulunur. Logos, İdea ve Dünya Ruhu Platonik üçlülüktür.

Üçlülük sorunu İS 325 yılında Konstantin tarafından toplantıya çağrılan İznik Konseyinde karara bağlandı ve İsa'nın Tanrının Oğlu olduğu kabul edildi. Roma İmparatorluğunun bütününden 1.800 piskoposun çağrılmasına karşın gelebilenlerin sayısı 250 (ya da 270, ya da 318) kadardı. İsa'nın Tanrı ile aynı tözü paylaşmadığını çünkü yaratıldığını ve öyleyse sonlu olduğunu ileri süren Arius ve yandaşlarının öğretisi reddedildi.

İsa tasarımını insanlaştırmak ve Tanrıyı daha yükseği olmayan en yüksek Varlık yapmak doğal bilince sağduyulu formül olarak görünür, çünkü bu tasarımsal bilinç tanrısallığın ve insansallığın çelişkili terimler olduklarını ve insanda aynı zamanda bulunamayacaklarını kabul eder. Sonlu insanı yükseltmekten ve ona sonsuz değer, gerçek değer yüklemektense, onu Sonsuz karşısında değersizleştirmeyi ve küçültmeyi daha ussal bulur. Öte yandan, Üçlülük Din Kavramına göre yalnızca İsa tanrısal olmakla kalmaz, ama Kutsal Tin de eşit ölçüde tanrısaldır, çünkü Tanrının ve Oğulun birliğinden oluşur. Oğul insanlığın geri kalanından daha üstün ya da daha yüksek bir terim, ondan ayrı bir terim değildir. Üçlülük kuramına göre terimler en sonunda Birdir.

Üçlülük din kavramı insanın saltık değerinin tasarımsal olarak kabul edilmesinin zeminini sağlar, çünkü insanın duyunç ve istenç özgürlüğünü ortadan kaldırabilecek hiçbir tasarıma izin vermez. Modern demokratik devletler özgürlükçü ve eşitlikçi anayasalarını Tanrı ile ilişkilendirirler. Protestan İskandinav ülkelerinde din devletin denetimindedir.

Üçlülük din kavramının bakış açısından Hıristiyanlığın gelişimi Konstantin'in ya da Flavius ailesinin ya da başkalarının tarihsel bir komplosu olmak zorunda değildir. Gerçekte, Tarihin kendisinin herhangi bir komploya gereksinimi yoktur. Kültürün kendisi, sıradan insanların uslamlama ve imgelem yetileri dini gerçek din kavramı ile uyum içinde evrimlendirmek ve yeniden şekillendirmek için bütünüyle yeterlidir. İsa'yı Tanrının Oğlu olarak kabul eden İznik Konseyi piskoposları bu kararı İmparatorun ya da başka etmenlerin etkisi ya da baskısı altında vermiş görünmezler. Karar yalnızca popüler imgelemde oluşturulan Tanrı, İsa ve Kutsal Tin üçlüsünün mantığını akladı ve Üçlülük kavramının terimlerin Bir olmasını gerektirdiğini onayladı. Hıristiyanlığın ortaya çıkışı İsa'nın varolmuş olmasına da bağımlı değildir, çünkü eğer İsa gerçekten

varolduysa hiç kuşkusuz başkaları gibi kendi çağının kültürünün bir üyesi olarak, bütünüyle doğal bir insan olarak varoldu. Tanrının Oğlu olarak İsa imgesinin yaratılması Hıristiyan öğretinin kendisi tarafından zorunlu kılındı, çünkü Yeni Ahit olarak kabul edilen tasarımsal ve imgesel öğretiler başka türlü tutarlık ve inandırıcılık kazanamaz, sıradan bir İsa için geçerli olamazdı.

Üçlülük Kavramı ve Katoliklik

Kaynak · Noesis

Üçlülük Kavramı ve Katoliklik

Yeni Ahit Yunanca'da yazıldı ve Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu topraklarında şekillenmeye başladı. İsa karakterinin kendisini de yeniden biçimlendiren Helenistik-Romanik kökenler Hıristiyanlığı Yahudilikten ayırmakla kalmaz, ama onunla karşıtlık içine getirir. Yahudilik dinsel inancın ne olduğunu değil, ne olmaması gerektiğini gösterdi. Yahudiliğin etnik ve savaşçı karakteri ile karşıtlık içinde, Hıristiyanlık evrensel ve barışçıl karakterdedir, ve Sezar'ın hakkını tanır. Roma İmparatorluğunun resmi dini olduktan sonra, gizem dinlerinin putperest içeriği Hıristiyan öğretiler arasına katıldı ve Katolik Hıristiyanlık sonradan bozulmaktan çok daha başından bozuk yapılandı. Bu bir komplo olmaktan çok dinsel bilincin gelişiminde zorunlu bir aşamadır.

PAPA
"İsa ile kilisenin aracılığı olmaksızın kişisel, doğrudan ve dolaysız bir ilişkisinin olabileceğine inananlar vardır. Bu kışkırtmalar tehlikeli ve zararlıdır. Bunlar, büyük Papa VI. Paul'ün sözleri ile, "saçma ikiliklerdir."

Katoliklik din kavramı ile bağdaşmaz, çünkü Tanrıyı tinsel olarak kabul etmez ve sonlu, duyusal cisimleri, sıradan insanları kutsallaştırır ve tapınma nesnesi yapar.

MERYEM TAPINMASI
Meryem İsa'nın annesi olarak kabul edilir ve Hıristiyan öğretide herhangi bir tanrısal anlamı yoktur. Roma Katolik Kilisesinde bir tapınma nesnesidir.

Kitleler inançlarını yalnızca kilisenin ve rahibin boşinançlardan oluşan yorumlarından öğrenirler. Protestanlığın doğuşuna dek İncil'in anadillere çevrilmesi yasaktı. Papa tam bir dünyasal egemen idi ve en çirkin eylemler kutsallık perdesi ile örtülüyordu. Purgatori ya da Arafta geçirilecek süreyi kısaltmak için "bağışlama belgeleri" satımı başlıca Roma Katolik Kilisesinin mimari projelerinin ve yaşam lükslerinin giderlerini karşılamak için kullanıldı.

KENNEDY
"Ben başkanlık için Katolik Kennedy değilim. Başkanlık için Demokratik Partinin ayrıca Katolik de olan Kennedy'siyim. Kamu sorunlarında kilisem için konuşmam, ve kilise benim için konuşmaz. Hiçbir güç ya da ceza gözdağı başka türlü karar vermeme neden olamaz."

Eski Ahit büyük ölçüde İÖ üçüncü bin yıl boyunca üretilen Sümer ve Babil mitolojilerinden uyarlamalar üzerine dayanır. Başlıca Yahudi yazarların imgelemlerinin ürünüdür ve çoğunlukla öykülerin olgusal temelleri yoktur.

Gılgamış Epiği (İÖ 2000'den önce) ve Genesis tufan öyküsü arasında birçok ayrıntıda benzerlik vardır;

İnsanın çamurdan yaratılması;

Cennet bahçeleri;

Bilgi ağacı;

Havva'nın Adem'in kaburgasından yaratılması;

Musa'nın doğduktan sonra nehre bırakılması.

Bu öykülerin ve başkalarının yazarları daha sonra "Yeni Ahit" olarak kabul edilecek olan bir kitabın bölümlerini yazmıyorlardı.

The Epic of Gilgamesh

The Egyptian Creation Myth

Babylonian Story of Creation

Hebrew Bible: Plagiarized Mythology and Defaced Monotheism

US

Kaynak · İdea

Us bütününde mantıksal olandır, yalnızca biçimsel Tasım öğretilerinde değil. Tasım genel olarak Yargı bağıntıları iken, Yargının kendisi Kavramın bir işlevidir.

Sözde "analitik felsefecilik" Usun bütün dizgesinden yalnızca ve kavramsız olarak Yargı ve Tasım bölümlerini çeker, onlarla "önermeler kalkülüsü," "simgesel mantık," "modern mantık" vb. gibi kendileri mantıksız adlandırmalar altında ve el yordamı ile sözde bir "ideal dil" yaratmaya girişir, ve usun geri kalan parçasını metafizik olarak yadsır — bu alanın kategorilerini sözde simgesel dilini yaratmak için kullandığının bilincinde olmaksızın.

Us, arı Us ya da kurgul Us denilen Us bir deneyim nesnesi değildir. Sıradan bilincin pozitivizminin yanlışlıkla "metafiziksel" dediği şeydir. Deneyim üstü ya da ötesidir. Ama gene de deneyimi olanaklı kılan nesnelliktir çünkü Doğanın ve Tinin belirlenimleri ussal belirlenimlerdir. Doğa ve Tin alanlarını önceleyen Us fiziksel değildir, ama fizik-ötesi de değildir.

Us kavram ve olgusallığın birliğidir. Bu kurgul ya da kavramsal birlik özne ve dış dünya arasındaki görgücü düalizmi geçersiz kılar. Özne bendir, ve soyut ben tüm başkalığı dışlayan saltık noktasallığı içinde o denli de her evrenseli üstlenebilen kavram, kendisi evrensellerden başka birşey olmayan ve onlardan oluşan evrenselidir. Ben her evrenseli üstlenme belirlenimidir. Özsel olan nokta öznenin, benin nesnelliği de kendi içinde kapsaması, onunla birliğidir. Nesnenin içeriği öznenin içeriğidir.

Us bu nesnel anlamda alındığında, ne doğal ne de tinseldir. Eğer varlığı doğal ve tinsel olana eşitlemezsek, Logosun varlığından söz etmek onu doğal ya da tinsel yapmaz. Logosun varlığına mantıksal varlık diyebiliriz, ya da Hegel'in yaptığı gibi, nesnel kavramların Denkbestimmungen, düşünce-belirlenimleri olduğunu söyleyebiliriz. Felsefe tarihinde salt ussal ya da düşünsel olanın varlığını doğrulama yeteneğini gösterenler arasında giderek Frege, Gödel gibi pozitivist çevre ile hiç olmazsa teğet ilişkiler içinde olduğunu kabul edebileceğimiz adlar vardır.

Us Çağı?

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Olgular ve Kavramlar / Us Çağı?

PARIS: SALON, 1755. Marie Therese Rodet Geoffrin'in salonunda sanaçılar ve yazarlar

Voltaire tarafından 'Çinli Yetim' oyununun ilk okunuşunu dinliyorlar, Hotel Rambouillet, Paris.

(Tuval üzerine yağlıboya, yklş. 1814, Anicet-Charles-Gabriel Lemonnier.)

Us Çağı?

Was ist Aufklärung?

1783 sonlarına doğru bir Berlin dergisinde (Berlinische Monatschrift) yayımlanan bir makale "Aydınlanma nedir?" diye sordu. İzleyen on yıl boyunca Aydınlanmanın doğası tartışıldı. Soruyu yanıtlayanlar arasında Immanuel Kant da bulunuyordu:

Sapere audo! Bilme yürekliliğini göster. Ama bilmen olanaksızdır.

"Aydınlanma insanın kendisine dayattığı toyluktan çıkışıdır. Toyluk kendi anlağını başkasının yönlendirmesi olmaksızın kullanma yeteneksizliğidir. Bu toyluk eğer nedeni anlama eksikliğinde değil ama onu başkasının yönlendirmesi olmaksızın kullanmak için kararsızlık ve yüreksizlikte yatıyorsa öz-dayatımlıdır. Sapere audo! ("Bilmeyi göze al," Horace.) Kendi anlağını kullanma yürekliliğini göster! Bu öyleyse Aydınlanmanın belgisidir."

"Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbst verschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Selbstverschuldet ist diese Unmüdigkeit, wenn die Ursache derselben nicht am Mangel des Verstandes, sondern der Entschließung und des Muthes liegt, sich seiner ohne Leitung eines andern zu bedienen. Sapere audo! Habe Muth, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung."

Eğer Immanuel Kant'ın görüşleri Aydınlanmayı temsil edici ise, Aydınlanma çağı bir Us Çağı değil ama Usdışı Çağı olmalıdır. Kuşkuculuk, insana sonsuz güvensizlik, insanı değersizleştirme ile ilgilenen düşünürlerin karakterize ettikleri bir döneme "Us Çağı" adını vermek derin bir bilgisizliğin göstergesidir. Horace ile birlikte "Bilmeyi göze al!" derken, aynı zamanda insanın bilgiden sonsuza dek yoksun kalmaya yazgılanmış "yamuk bir kalas" olduğunu da ileri süren, aslında bütün bir Eleştirel Felsefesi Usu çürütmeye ve insanın nasıl bilemeyeceğini tanıtlamaya ayarlanmış bir düşünürün Us Çağının birincil sözcüsü olarak görülmesi modern düşüncedeki en büyük bayağılıklardan biridir. Yalnızca Kant değil, ama tüm Aydınlanma düşünürleri kuşkucular idiler ve içlerinden en iyileri ussalcıların en iyileri ile çarpışmayı birincil sorun edinmişti. Voltaire Rousseau ile, Locke ve Hume Spinoza, Descartes ve Leibniz ile çarpışıyordu.

İnsan onu aptallaştıran "tembellik ve korkaklığı" yenip özgürce kendi usunu kullanmaya başladığı zaman, Kant ona aslında o aynı usun oldukça kuşkulu, ve en sonunda bütünüyle güvenilmez olduğunu anımsattı. Bunu tanıtlamak için, bir biri ardına Us Eleştirileri üretti. Daha önce hiç kimsenin yapamadığı birşeyi yapmış, Usun ölçülmesini, yargılanmasını, ve eleştirilmesini olanaklı kılan us-üstü bir ölçüt ve bakış açısı bulmuştu. Bu hiç kuşkusuz İngiliz Görgücülerinin, özellikle John Locke ve David Hume'un kullandığı duyusal deneyim ölçütü değildi. Gerçekte, bu ölçütün ne olduğunu bu güne dek hiç kimse söyleyebilmiş değildir. Çünkü söylenebilecek gibi değildir. Çünkü insan usunu salt öznel bir yanılsamalar örüntüsüne çeviren bu neredeyse gizemli şey 'Ding-an-sich'tir.

'Ding-an-sich' Kant'ın usunda, aslında her insan düşüncesinde varolabilen bir soyutlama olsa da, Kant onda öznel, giderek kişisel Eleştirilerinin asıl esin kaynağını buldu. Bu soyutlamanın gücüne dayanarak, Usu gerçeklik karşısında hiçe indirmeyi başardı. Eleştiri bütünüyle keyfi, giderek belirsiz bir 'ölçüte' dayanarak doğdu.

Kant usu, özel olarak diyalektik işlevi içindeki usu bilginin olanağı olarak değil, ama tam tersine bilmenin olanaksızlığından sorumlu ve insanın güçsüz bir yetisi olarak kabul etti. Daha da önemlisi, insan bilgisini nesnel realiteden koparak yalnızca kendi öznelliğine, yalnızca bilincin içerisine sınırlı kalan bir hiçliğe indirgedi. Tek bir sözcükle, Kant insanı sonsuza dek bilgisizliğe mahkum ettiğine inandı ve bu konuda İngiliz Görgücülüğünde, sözde karşı çıktığı Locke, Hume ve Berkeley'de eksik olan inandırıcılığı giderdiği ölçüde özsel olarak kuşkuculuğu Avrupa felsefesini asıl rotası olarak belirledi.

Kuşkuculuk çekiciydi, çünkü bilgiyi siliyor, moral ve estetik göreciliğe izin veriyor, bir yararcı etik için saltık olan moral değerleri geçersiz kılıyordu. Başlangıçta kazanç hırsının damgasını taşıyan modern kültüre entellektüel olarak bundan daha uygun bir ideoloji olamazdı. Ahlak ahlaksızlıktan, duyunç duyunçsuzluktan doğar. Ama salt bir kuşku tutumu olarak Eleştirel tutumdan hiçbir zaman ahlak doğmaz. Ahlak da bilgiye dayanır.

Kant'ın Usu Eleştirilerinin zemini herhangi bir nesnel ölçütte, çıkarsanmış, tanıtlanmış bir gerçeklik ilkesinde değil, ama Kant'ın kendi öznel bakış açısında aklanan bir kendinde-şey sayıltısında yatıyordu. Ne Kant, ne de onun ruhsal-öznel kaygılarını paylaşanlar bu düşünce saflığını sorguladılar. Tersine, bu bilgi vakumunda derin bir bilgelik görerek kafalarını salladılar.

Boşinancın karşısına yalnızca pozitif 'Bilgi' ile ve böylece gerçekte kuşkuculuk ile silahlanmış olarak çıkan Aydınlanma düşünürlerinin en sonunda insan bilgisizliğini aklamaya çalışmalarına karşın, Aydınlanma bir Us Çağı olarak, ve Aydın Bilgi üretici olarak kabul edildi. Bu yanılsama despotik kültürlerde bugün de yaygın ve güçlüdür.

Kant ilkin insanın büyümesinin (1) entellektüel özgürlük olduğunu belirtir. Ve (2) despotun ona boyuneğilmesi gerektiği istemi ile de anlaşır. Bu iki konumu bir ve aynı Kant bir ve aynı yazısında savunur.

Sorun bilgisiz bir halkın öz-çıkarlarını onlardan daha iyi kollayabilecek Aydın Despotların olanaklı olup olmaması değildir. Tarihte hiç kuşkusuz böyle despotlar olmuştur, ve Frederick II devletin ve halkın Gönencini kişisel hırsın üstünde sayan Aydın Despot tipinin ideal örneğidir. Sorun Kant gibi kuşkucuların despotizmi mantıksal olarak doğrulamak zorunda olmaları, çünkü insanın ussal ve dolayısıyla özgür bir varlık olmadığını varsaymalarıdır. Kuşkucu için insanın doğal özü yamuktur: "İnsanın yamuk tahtasından düzgün birşey yapılamaz" diyen Kant'ın kendisidir ("Salt Us Sınırları İçerisinde Din").

Prusya Kralı II. Frederick (Büyük Frederick) Sans Souci'de bir oda konserini yönetiyor.

Kant bir Voltaire olmasa da, kuşkuculuğunda Aydınlanmanın tini ile tam uyum içindeydi. Yazısında II. Frederick'in "Dilediğin kadar ve dilediğin herşey üzerine tartış, ama boyun eğ" sözlerini övgüyle aktarır. Ama 'Neye?' Devlet ussal yasalara boyun eğmektir, kişilere değil. Despot onun salt özencine boyun eğildiği için despot olmasına karşın, Kant "bu bakımdan çağımız Aydınlanma çağıdır, Friedrich yüzyılıdır" der ("Aydınlanma Nedir? sorusuna bir yanıt," Kant, "Berlinische Monatschrift," 1784.) Aydınlığın ve Despotluğun birbirinden ayrılmaz olması 'Us Çağı'nın karakteristiğidir.

Gerçekten de bir olgu olarak da Aydınlanma çağı aydın despotların istençleri tarafından belirlenen bir despotizm çağıdır, bir demokrasi çağı değil. O zamanlar demokrasi henüz beşikteydi ve serflikten yeni kurtulmakta olan milyonların kendi istençlerinin egemen olmasını isteyecek bir gelişime ulaşmaları için önlerinde onları bekleyen uzunca bir politik büyüme süreci

vardı.

Aydınlanma

Prusya Kralı II. Frederick (1712-1786).

Kuşkuculuk ve İnanç

Bir Us eleştirmeni olarak insanın bildiğini sanmasının doğru olmadığını düşünen Immanuel Kant inanma söz konusu olduğunda tüm sınırları kaldırdı: İnsan bilmek için olmasa da inanmak için sonuna dek özgürdü. Bilmeden inanmak, anlamadan inanmak, kuşkulu olarak inanmak —, evet, bu olanaklıydı. Felsefe tarihinde yeni bir çığır açıldı: İnanma ve Bilmeyi ayırmanın önemi sonsuzdu. İnanılan şeyin bilinmesi, inancın bir bilgi olması, gerçeklik ile anlaşması gereksizdi. İnanç öznelin, yanlış olanın, giderek saçma olanın alanına sürüldü. Oysa insan Gerçekliğe, gerçek olana, gerçekten bildiği şeye, var olana inanmalıdır. Çünkü İnanç Gerçekliğe yürek ile, duygu ile katılmaktan başka birşey değildir.

Öte yandan bilgisiz ahlak teorisi modern dönemin gerektirdiği görecilik ile de tam uyum içindeydi. Kişi putperest ya da gizemci, Nazi ya da Bolşevik, Faşist ya da Anarşist, tiran ya da peygamber olabilirdi, çünkü aralarında en sonunda moral bir ayrım için hiçbir ölçüt, hiçbir saltık yoktu. Bu parlak buluşu en sonunda aynı irrasyonalizmi, aynı us düşmanlığını savunan varoluşçu Albert Camus popülerleştirecek ve dünyanın bilgisine sunacaktı. Bu görecilik alanında, varoluşçu da aralarında olmak üzere hiç kimse evrensel insan hakları vb. gibi saçmalıklar adına ağzını açamazdı, çünkü bunlar usun deneyim olmaksızın türettiği metafiziksel uydurmalardan başka birşey değildiler. Bu çıkarsamayı da yine deneyimsiz bilgiyi olasılık olarak gören ve bilgi konusunda aynı kuşkuculuğu paylaşan pozitivizm üretti. Ve Usdışı bakış açısı bilgisizliği, duyunçsuzluğu, ahlaksızlığı, genel olarak insan varoluşunda Kötü denebilecek herşeyi akladığını görmemede gerçekten de Usdışı olduğunu tanıtladı.

Bir kez Usun diktatörlüğünden kurtulduktan sonra, İnanç için bilginin despotizmi, gerçekliğin yargısı kalkmış, birey eksiksiz, denetimsiz, belirlenimsiz seçme özgürlüğünü kazanmıştı. Usun totaliterliği yitince, Bilgide hiyerarşi de yitmiş, bilgelik ve bilgisizlik eşitlenmiş, usun gerçeğinin elitizmi kaldırılarak bilginin düzleminde tam eşitlik kurulmuştu. “Batılı” entellektüel kendi kültürünün özsel belirlenimini total görecilikte formüle etti. Değerlerin saltık eşitliğinde, hiçbir değerin daha değerli olmadığı durumda, hiçbir insan saltık gerçekliğin iyeliğinde olduğunu ileri süremezdi. Ussal bir insan özü olmadığına göre, belirli bir insan doğası olmadığına göre, nesnel ve evrensel insan hakları gibi saçmalıklar da olamazdı. Ve gerçekten de positivizmin sözcüleri pozitif yasanın dışında olan her Hak belirlenimini kötü metafizik olarak kınamaktan çekinmediler. Duyunç baştan sona özneldi, Batılı nihilistin bakış açısından o küçümsenmiş ve nefret konusu edilmiş Sofizm haklıydı, ve değerlerde nesnellik düşüncesi kesinlikle tehlikeli bir yanılsamaydı. Doğal evrende olduğu gibi törel evrende de Kaos, fiziksel şeylerde olduğu gibi ruhsal şeylerde de Belirlenimsizlik egemendi. Çünkü bu bütününde değerlerin, ve böylece kesinlikle yanlış değerlerin de egemenliğini durdurmanın saltık olarak güvenilir yoluydu.

Yararcı törellik için bundan daha iyi bir öz-çözümleme olamazdı. Ussal olan, duyunçlu olan, türeli olan değil, ama yararlı olan moral değer taşıyordu. Aydınlanmanın bütün bir törelliği Yararcılık üzerine dayanır. Bu törellik yalnızca Batının, özellikle İngiltere’nin moral durumunu yansıtan akademik bir çözümleme olmakla kalmadı, ama kölecilik, işleyim devrimi, küresel talan gibi eylemleri dolaysızca yüreklendirdi. Yararcıların kendileri sömürgeciler, tefeciler, ve yasamacılar oldular.

İçeride despotlar ile ilişkide de kuşkuculuk evrensel Özgürlük ve Eşitlik gibi metafiziksel kuruntular üzerinde diretmek zorunda değildi. Rousseau gibi, Schiller gibi, Condorcet gibi romantikler, idealistler, rasyonalistler tutarlı olarak Özgürlük ve Eşitlik kavgası verirken, kuşkuculuk bireyi böyle kaygıların bütünüyle uzağında tutuyordu.

Kuşkulu İnanç

1) Kant sık sık bir Aydınlanma düşünürü olarak görülür. Ama Aydınlanma gerçekten de bir Us Çağı, bir Bilgi Çağı olsaydı, Kant'ın bir Karanlık düşünürü olarak görülmesi gerekirdi. Kant için Us, özellikle eytişimsel işlevinde, yalnızca bir yanılsamalar kaynağıdır. Bilgimiz yalnızca görüngülere, kendi bilincimizde olan öznelliklere sınırlıdır. Bilgi insan için erişilemez bir özlem olarak kalır. Bilmeyen bir usun ahlaksal buyruklarının usdışı üzerine aklanması gerekecektir.

2) Öte yandan Aydınlanma gerçek karakteri içinde, kuşkuculuğu içinde görüldüğünde, Kant hiç kuşkusuz Aydınlanma tinini paylaşır ve felsefesinden bir Deist ya da Teist bakış açısını çıkarsamış olmasa da, kuşkuculuğu ile genel olarak inanç ile çelişir.

Yine bir evrensel ölçünü doğrulayamayan kuşkuculuğu onu zorunlu olarak bir ahlaksal göreciliğe götürse de, kuşkucu konumuna aykırı bir öznel-kişisel tutum ile moral felsefeci olarak öne çıkar ve Aydınlanma yararcılığı ile çelişir. Ama bu moral tutum da Kant'ı Aydınlanmanın kampından dışlamak için yeterli değildir, çünkü Us dediği saçmalığın öznelliği karşısında moral ya da kılgısal çıkarsamalarının da gerçekten ussal, dayanıklı, tözsel bir değeri yoktur. Saltık hiçbir belirlenimi doğrulayamayan kuşkucu felsefesinde Kategorik İmperatif herşeye karşın hipotetiktir.

Gündelik Kullanımda Aydın

Aydın sözcüğü gündelik konuşmada genel olarak bilgisiz olanla karşıtlık içinde bilgili olanı anlatır ve bütünüyle olumlu bir imlemi vardır. Ama gündelik 'Aydın' sözcüğü bile karşısında Aydınlanmış-olmayanı, henüz Karanlıkta kalanı imler ve niteliğini bu karşıtlıkta bulur. Hiç kuşkusuz bilgisiz ve istençsiz halk yığınları kaçınılmaz olarak bilgili ya da bilgisiz Despotlar tarafından yönetilirler. Despotların Aydınlar olmaları halk için bir şans gibi görünür, ve yasasızlığın kendisini yasa yapan bir Tiran ile karşıtlık içinde gerçekten de bir şanstır. Ama Aydın varlığını halkın Aydınlanmaması, karanlıkta kalmayı sürdürmesi pahasına sürdürür ve kavramı gereği Özgürlüğü yadsımak zorundadır, çünkü Özgürlük halkın bilincinin ve istencinin gelişmesine, onun kendisinin Aydınlanmasına götürür. Aydın, bir despot olmakla, Yurttaş Özgürlüğü kavramını tanımaz ve tanımamalıdır. Aydın bu çıkarsamayı yapar ve bildirir: Halk sonsuza dek öyle kalacak bir ayaktakımıdır. Aydın İnsan Hakları kavramını da tanımaz, çünkü bu bilgisiz kalmaya yazgılanmış Halkın realitesi için geçersiz bir metafiziksel kuruntudur. Aydın Despot anlatımı bir eğretileme değildir. Modern dönemde bugün bile iş başında olan sayısız örneği vardır.

Bilgi ve İnanç Denklemi

Aydınlanma: Despotizm ve Yararcılık

Voltaire için Louis XIV dönemi "dünyanın şimdiye dek gördüğü en aydınlık çağ" oldu.

Aydınlanma bilgiyi kendinde bir değer olarak görmez. Aydınlanma için bilginin önemi yararlığındadır. Buna göre Aydınlanmanın törel felsefesi Yararcılıktır. Bilgi, örneğin Analitik Geometri, örneğin Kalkülüs, örneğin Mekanik, Kimya vb. hiç kuşkusuz yararlıdır ve modern dönemin bütün bir özdeksel altyapısı bu yararlı bilgiler üzerine kuruludur. Ama bu bilimleri üretenlerin tümü de Aydınlanma kuşkuculuğu ile ilgileri olmayan rasyonalistlerdir: Galileo, Kepler, Descartes, Leibniz ve başkaları. Buna göre açıktır ki, yararlığın kendisi yalnızca ve yalnızca ussal

bilginin bir sonucudur. Bu bakımdan Ussalcılık ve Aydınlanmacı Görgücülük arasındaki ayrım birincinin bilgiyi bilgi uğruna üretmesi ve böylece gerçek yararlığın biricik zeminini sağlamasında, buna karşı usdışı görgücülüğün hiçbir gerçek, tanıtlanmış bilgi üretmemesinde ve dolayısıyla yararsız olmasında yatar. Görgücü Aydınlanmanın yararcılığı evrensel değil, ama tikelcidir, ve bu düzeye dek ahlaksal değil ama açıkça ahlaksızdır. Ahlaksızlık duyuncun henüz dolaysız istenç üzerinde egemen olma olgunluğuna ya da erginliğine erişmediği evreye özgüdür. Yararcı kültür insanlığın bir çocukluk evresinin kültürüdür. Aydınlanma düşünürleri durumunda karşımızda henüz büyümemiş, sözcüğün gerçek anlamında çocuksu karakterli insanlar vardır, örneğin Jeremy Bentham, Adam Smith, David Hume ve başkaları gibi, ve bunlar sömürgecilik, kölecilik, anamalcılık, laisses-faire gibi barbarca politikaları aklayan bakış açılarını üretirler.

Denis Diderot Alman asıllı Aydın Rus İmparatoriçesi II. Katherina (l762-1796).

Aydınlanma:

Yararcılık ve İlericilik

İlerlemenin önünde duran engeller Din ve onunla işbirliği yaptığı düzeye dek Devlettir. Aydınlanma toplum ve devlet yapılarının kendi törel bakış açısına göre yeniden düzenlenmesini istediği için ilkin bir güç sorunu ile karşı karşıyadır. Bu gücü bir kölelik ve serflik kültürü ile yüklü henüz eğitimsiz olan halkta değil, ama güçleri rahiplerin ve Kilisenin gücü tarafından sınırlanan Aydın Despotlarda bulur: Aydın ve Despot bir madalyonun iki yüzünü oluştururlar.

Dinadamlığı sınıfı Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlığın bir bileşenidir. Tıpkı Sünni İslamda olduğu gibi Protestanlıkta da böyle özel güçler ile donatılı olan, aslında Tanrının gücünü paylaşan bir sınıf yoktur. Böyle bir sınıfın varlığı din kavramının kendisine aykırıdır.

Rus Çarı Petro’dan giyotin ile yokedilen Fransa Kralı XVI’ncı Louis’ye dek sayısız Aydın-Despot değişen başarı dereceleri ile ülkelerini modernleştirmeyi hedeflediler. Aydınlanma demokratik değildir. Yararcılık en yüksek ilkedir, ve amaca engel olduğu ölçüde insan hakları kavramının kendisi Aydınlanma için bir yana atılacak bir sorundur.

Aydınlanma kuşkucu mantığı gereği İnsanlığın Gerçek Eğitimi konusunda derin bir kaygı taşıyordu: Onu önlemek için. Bilgili Aydının kavramı halkın bilgisizliğini vasayar. Kimi Aydın Despotların, örneğin II. Frederick'in halkın eğitimine önem vermiş olması bile gerçekte kendinde eğitim uğruna değil ama yararcı kaygılar nedeniyle kabul edilen bir politikadır.

Yararcılık

Aydın Despot: Pozitif Yasalar ve Doğal Yasa

Rusya’nın İmparatoriçesi olmadan önce bir Alman Prensesi olan Catherine II (1762-1769) ‘Us Çağı’nın en parlak tekerklerinden biri olarak kabul edilir. Rusya’yı bir Avrupa Devleti yapmak için çalışırken sınırlarına yeni bir 300.000 km kare daha kattı.

Bu insan da ussal bir varlıktır: Özgür olmanın anlam ve değerini belli belirsiz bilir. Bir insan olarak sayılmanın nasıl güzel olduğunu belli belirsiz bilir. Bir başkasının malı olmamanın ne demek olduğunu da benzer olarak biliyor olmalıdır. Böyle şeyleri örtük olarak bilmesi ama onları edimsel olarak yaşamaması ruhunu ve bedenini sakatlar. İnsanlığını ondan çalar. Eğer onları gerçekten bilseydi, onlar uğruna ölümü göze alırdı. İlkin Çarlar tarafından ve daha sonra Bolşevikler tarafından olmak üzere, Rus insanının Özgürlüğün ne olduğunu öğrenmemesi için tarihsel olarak gerekli tüm önlemler alındı.

1767'de Catherine Rusya için yeni bir yasa dizgesi taslağı hazırlamak üzere bir meclis topladı ve üyelere uygulamaları gereken ilkeler üzerine ayrıntılı yönergeler verdi. Uygulamaya koyulmasalar da, yasalar için Catherine aşağıdaki önerilerde bulundu:

II. Catherine Tarafından Yeni Yasa Dizgesi İçin Öneriler (1767)

6. Rusya bir Avrupa devletidir.

9. Egemen saltıktır; çünkü onun geniş bir Egemenlik Alanı ile orantılı bir dinçlikle davranabilecek tekil Kişiliğinde özeklenenden başka hiçbir Yetke yoktur.

10. Egemenlik Alanının Genişliği onu yöneten Kişiye verilecek bir saltık Gücü gerektirir. ...

11. Başka her Hükümet Biçimi yalnızca Rusya'ya zararlı olmakla kalmayacak, ama giderek onu tam bir Yıkıma götürecektir.

15. Tekerkliğin Niyeti ve Amacı Yurttaşların, Devletin, ve Egemenin Şanıdır.

33. Yasalar olanaklı olduğu ölçüde her Yurttaşın Güvenliğini güvenceye alacak bir yolda oluşturulmalıdır.

34. Yurttaşların Eşitliği tümünün aynı Yasalar altında durmasından oluşur.

123. İşkence Uygulaması Doğanın ve Usun tüm Buyruklarına aykırıdır; İnsanlığın kendisi bile ona karşı haykırmakta ve yüksek sesle tam Kaldırılışı isteminde bulunmaktadır.

254. Boyuneğme hangi Türde olursa olsun, yurttaşlık Yasaları bir yandan Köleliğin Kötüye Kullanımına karşı, ve öte yandan ondan doğabilecek Tehlikelere karşı önlemler getirmelidir.

Kaynak: "Documents of Catherine the Great: The Correspondence with Voltaire and the Instructionof l767 in the English Text of l768," çeviren W. F. Reddaway (Cambridge: Cambridge University Press, 1931), 216 ss.

Volga üzerinde mavna çeken on bir insan, 1870. Rus sanatçısı İlya Repin tarafından.

Aydının bilinci İNSAN HAKLARI kavramı ile POZİTİF YASA arasındaki ilişki konusunda boş bir tablet gibidir. İnsanlık türesine aykırı Serflik Kurumunu aklayan yasayı Aydın Despot için aklayan yasa-üstü etmenler ussal ya da a priori değil ama ancak görgül olabilirler: Catherine'nin biraz aşağıdaki önergesinde köleliği aklayan etmen zamanın gücüdür. Görgücü bilinç için Töre en sonunda alışkanlığa dayanır. Benzer olarak, feodal türe özsel olarak bir güç sorunu, bir Güç İstenci sorunudur.

Rusya İmparatoricesi II. Katerina (1729-1796) taç giyme töreninde.

Modern Avrupa Devletlerinin ANAYASALARI İnsan Hakları ile bağdaşmayan sayısız sefilliği meşrulaştırıyordu. Birer tecim belgesi, birer ekonomik sözleşme gibiydiler. Modern Devlet bir devlete olmaktan çok bir Şirkete benziyordu. Cumhuriyetler ortadan kaldırdıkları Krallıklardan daha türeli olmadılar. Pek çok durumda değişen yalnızca soylu egemenlerin yerini soysuz egemenlerin, aristokratların yerini burjuvaların alması oldu. Halk şu ya da bu yolda her zaman eğitimsiz tutuldu; mülkiyet, ırk ve eşey koşullarına bağlı seçim yasaları yolyla Aydın tarafından politik süreçten dışlandı; ve dışlanamadığı yerde Aydının kendisi tarafından aldatıldı.

Avrupalı bir başka aydın, bir İngiliz görgücüsü olan John Locke, tam olarak aynı Kölelik Yasalarını Amerikan kolonilerinin ANAYASALARI için yeniden yazdı.

II. Catherine Tarafından Serfler Üzerine Buyruk (1767)

"Egemen Senato ... İmparatorluk Majestelerinin otokratik ataları tarafından çok eski zamanlarda yürürlüğe koyulan yasalara göre toprak ağalarının serflerinin ve köylülerinin tüm sorunlarda

ağalarını gerektiği gibi dinleme ve onlara saltık olarak boyuneğme yükümlülüğü altında olduklarını bildirmeyi zorunlu gördü ...”

Kaynak: “A Source Book for Russian History,” çev. G. Vernadsky (New Haven: Yale University Press, 1972), Vol. 2, s. 453ss.
Daha fazla ayrıntı: Modern History Sourcebook: Catherine the Great.

Aydın kimdir?

Diderot’nun kendisi Encyclopédie için başlıca felsefi, dinsel, ahlaksal, sanatsal, tecimsel olmak üzere hemen hemen tüm konularda 990 makale yazdı.

Aralarında teistlerden ateistlere dek her görüşe yer veren 160 kadar yazarın katıldığı girişimde Buffon, Condorcet, Grimm, Quesnay, Turgot, Necker, d’Holbach, Voltaire gibi adlar da vardı. D’Alembert ciltlerden birinin sunuş yazısında Voltaire’den “sayıları çok az olan büyük şairler arasında seçkin yeri olan biri” olarak söz etti.

Aydın modern topluma değil, geleneksel-despotik topluma ait tarihsel bir kategoridir. Kültürel bir geriliğin varlığının belirtisidir ve sözcük bundan böyle Batıda değil, ama boşinanç kültürünün henüz bir gözdağı sayıldığı Türkiye gibi ülkelerde kullanılır. Kültürlü, bilgili olmak bir Aydın özelliği değildir. Bir matematikçi, fizikçi vb. salt matematikçi vb. olduğu için aydın değildir. Aydınlık kavramı halksal boşinanç ile ve sık sık İnanç ile karşıtlık içinde belirlenir. Aydın deist ve sık sık ateisttir.

Aydın bilgisini gökten indirilen kitaplardan kazanmadığında diretir. Gökte kitap filan basılmadığını bilir. Aydın bilgisini usun doğal ışığından da türetmez. Boş bir kağıt gibi olan, bir tabula rasa olan insan anlığında okunacak hiçbir a priori yoktur. Aydın eğer felsefe yapacak olursa bilgisini duyu örgenleri yoluyla türettiğine inanır — koklayarak ve tadarak, elleyerek ve işiterek ve görerek öğrenir. Törel dünyasını belirleyen kategorileri ise duyusal eğilimlerinden, dürtü ve içgüdülerinden, haz ve acı deneyiminden türetir (kendisi de bir aydın olan Hume’da formüle edildiği gibi).

Aydınlanmanın kuşkuculuk üzerine dayandığı, kavramında dört dörtlük bir görgücülük olduğu genel olarak bilinmez. Kuşkuculuğun gerçekte Usun kendisine karşı bir önlem olduğu ise daha az anlaşılır. Ve gene de tepeden tırnağa görgücü-kuşkucu Aydınlanmanın bir ‘Us Çağı’nın yaratıcısı olduğuna inanılır.

Encyclopédie’nin matematik ve fizik editörü d’Alembert başlangıçta sağduyulu bir insandı. Daha sonra Diderot’nun çabaları sonucunda özdekçiliğe kazanıldı. Encyclopédie için sunuş yazısı olarak yazdığı “Discours préliminaire”de d’Alembert düşüncelerin kökenini Locke’un duyusalcılığına göre çözdü.

“Hiçbirşey duyumlarımızın varoluşundan daha tartışılamaz değildir; böylece onların tüm bilgimizin ilkeleri olduklarını tanıtlamak için var olabildiklerini göstermek yeterlidir; çünkü iyi felsefede temel olarak olguları ya da kabul edilmiş gerçeklikleri alan her tümdengelim ne denli dahice olsa da yalnızca önsavlar üzerine desteklenen şeye yeğlenebilirdir” :: “Rien n’est plus incontestable que l’existence de nos sensations; ainsi pour prouver qu’elles sont le principe de toutes nos connoissances, il suffit de démontrer qu’elles peuvent l’être: car en bonne Philosophie, toute déduction qui a pour base des faits ou des vérités reconnues, est préférable à ce qui n’est appuyé que sur des hypothèses, même ingénieuses,” diyordu d’Alembert 1751’de (ENCYCLOPÉDIE, DISCOURS PRÉLIMINAIRE DES ÉDITEURS). Descartes derin bir yanılgı içindeydi, çünkü duyuların güvenilirliğini yadsımış ve bilgi için yalnızca ve yalnızca düşünceye dayanmıştı. D’Alembert için

düşüncelerimizin pekinliği bir mitti. Pekinlik duyusal bir sorundu. Gördüğü, işittiği vb. gerçekti, düşündüğü değil, üstelik ‘‘duyuların varoluşunun pekinliğini’’ düşünceden ödünç almış olsa bile.

‘‘Bir insanın kendinin yetenekli olduğunu tasarlayabileceği en büyük pekinlik anlığındaki herhangi bir düşüncenin onu algıladığı gibi olduğunu bilmektir’’ :: ‘‘A man cannot conceive himself capable of a greater certainty than to know that any idea in his mind is such as he perceives it to be,’’ diyordu Locke 1690’da yazdığı Deneme’sinde. İnsan anlığı içeriğini ancak duyumlar tarafından ona taşınan düşüncelerde kazanan bir tabula rasadır, boş bir kağıt parçası gibidir. Ve Locke da sözlerinin bir çıkarsama olduğunu, bir düşünce vargısı olduğunu göremeyecek kadar duyumcuydu. Deyim yerindeyse gerçekten de sözünün eriydi ve ‘‘düşündüğünü’’ söylemek güçtür.

Başka hiçbir ‘felsefe’ modern dönemin başlangıcına özgü moral geriliğe bilgiyi öznel bir soruna indirgeyen kuşkuculuktan daha uygun bir anlatım veremezdi. Kuşkucu görüş çekicin örsü dövmesi gibi insanların kafalarında dövülmeye başladı: ‘‘Hiçbirşey dışsal bir nesneden aldığımız düşüncenin anlıklarımızda olmasından daha pekin olamaz’’ :: ‘‘Nothing can be more certain, than that the idea we receive from an external object is in our minds,’’ diyordu 1771’de Encyclopaedia Britannica. Bugün Wittgenstein’ın birbirini izleyen felsefelerinden, Russell’ın birbirini izleyen sayı kuramlarından Einstein’ın göreciliğine, Heisenberg’in belirlenimsizciliğine dek Batılı başyapıtlar yine bu aynı yalın görgücü ilke üzerine kuruludur. İronik olarak, bu görgücülük tam olarak Aydınlanmanın savaştığı Katolik Kilisenin skolastik ‘felsefe’sinin de kullandığı aynı görgücülüktür. Her ikisi de bir ve aynı duyusal görgücülüğü bir ve aynı usu çürütmek için kullanırlar. Thomas Aquinas ‘‘Nihil est in intellectu quod non prius in sensu’’ :: ‘‘Anlıkta hiçbirşey yoktur ki ilkin duyularda olmasın’’ diyordu. Aquinas bir görgücüydü ve bu bakış açısına yönelmesi Usun yetkesini yadsıyan ve İncil’in yetkesine bağlı olan Skolastizm için iyi almaşıktı.

Aydınlanma görünüşte inancı reddetse de, ironik olarak bilgi ile örtüşmeyen aynı öznel inançta sonlanır. Kuşkucu uslamlama Bilgi ve Gerçeklikte değil ama öznel inançta demir atar — Kant’ın gösterdiğine inandığı gibi. Aydın tüm dışsal bilgisine karşın gerçekte bilgisiz olandır. Tıpkı karşı çıktığı boşinanç denli Gerçeklik yoksuludur. İnandığı bildiği değildir. Bilmediğidir.

Newton ve Aydınlanma

Newton

Newton Metallerin toprakta büyüdüğüne, birbirlerine dönüşebileceklerine vb. inanan bir Simyacıydı. Bundan başka, Principia’da yazdığı gibi yerçekimi kuvvetinin Tanrının istenci aracılığıyla işlediğine, Uzayın Tanrının duyu örgeni olduğuna inanıyordu. Ve geliştirdiğine inandığı ve ‘Doğal Felsefe’ dediği şey ‘mekanik’ olmak bir yana, tam tersine bir ateizm olarak gördüğü Kartezyen Mekaniğin çürütülmesini hedefliyordu.

Newton Descartes’a düşmanlığını Leibniz’e saldırıları ile bir kan davasına çevirdi. Kalkülüsü geliştirip bütün bir Avrupa’ya öğreten Leibniz’i bu bilimin keşfini kendisinden çalmış olmakla suçladı ve Royal Society’nin bu suçlamaya — aslında bu suça — ortak olmasını sağladı.

Newton'ın Evrenin kendinde ussallığını yadsıması kabul edildiğinde, evrensel yerçekimi kuramını geliştirmesi bir yana, onu anlaması bile olanaksızdı. Ussal Doğanın usdışı bir kafa yapısının özençlerine yanıt vermesi olanaklı değildir: Evrensel Yerçekimi kuramını yirmi yıl önce bir Elma Ağacının altında keşfettiği mitolojisini yayan Newton yirmi yıl sonra yazdığı mektuplarda bile dünyanın ayı çekmesinden söz ediyor, ama ayın dünyayı çekmesinden söz etmiyordu. Büyük Fizikçi ve Matematikçi olarak Newton imgesinin yaratılmasında hiç kimse Voltaire kadar etkili olmadı.

Yararcılık şeylerin düzeninde insan haklarını ikincil kılar. Toplumsal Yarar ve İnsan Hakları çatıştığında, dikkate alınan istemler birinciye aittir.

Bir Aydınlanma düşünürü olan Helvétius için insan bir yontuya duyusal yetiler eklenerek yaratılabilecek bir özdekselliktir. Ya da bir makinedir ki, tinselliği, ruhsallığı önemsiz ikincil yandır. Daha da tutarlı özdekçilik için bu tinsel yanın kendisi de cisimseldir.

Helvétius (1715-1771) Büyük Frederick'in sarayında zaman geçiren çok sayıda Fransız felsefecilerden biri idi.

Aydınlanma özdekçiliğe ve kuşkuculuğa eşit ölçüde açıktır. Ama boşinancın kendisine? Bu konu Asya 'Aydınlanması' ile, gerçekte boşinancın doruğu olan bu mistik saçmalıkla ilgili değildir. Newton ile ilgilidir. Isaac Newton considered himself primarily an alchemist. Aydınlanmacı adlar arasında Newton özellikle öne çıkarılır. Ve Newton, Principia'ya karşın, çok derin boşinançları olan, aslında tam olarak büyü denilen bir uğraşa gömülmüş ve simya üzerine yazılarının kütlesi matematiksel yazılarının kütlesini aştığı bilinen biriydi. Bu olgu hiç kuşkusuz Aydınlanmanın dolaysızca boşinancı akladığı anlamına gelmez. Ama Newton'un Aydınlanmacı olarak görülmesinin geçerli olması ölçüsünde, Aydınlanmanın temel dünya görüşünün boşinancı engelleyici olmadığının bir kanıtı olarak görülebilir.

Newton pozitivizmin babası olarak kabul edilir. Haklı olarak, çünkü görgül gözlemlere ve deneyimlere bağlı doğa yasasısının olasılıktan daha iyi sonuç vermeyeceğini ilk görenler arasındaydı. Ve doğa yasasını delen pozitivizmin tansıkların karşısına getirebileceği hiçbir ussal karşıçıkışı yoktur. Bilgisini duyusal deneyimlerden türettiğinde direten pozitivist fizikçi bir teist bile olsa, ateist Aydınlanmanın ölçünleri açısından bunun bir önemi yoktur, çünkü böyle bir inanç Aydınlanma açısından kişisel bir özençten öte bir değer taşımaz: Duyusal deneyim Tanrının varoluşunu tanıtlamaz, ne de çürütür. Bu yüzden tüm boşinançları ile, Yerçekimi Tanrısı ile, tanrısal sensoriumu ile, Isaac Newton Aydınlanma kampında onur yerlerinden birini doldurur.

Aydının pozitif bilgisinin gerçeklik değeri yoktur; yanlışlanabilirdir, çünkü temeli tümevarımdır, bir andırım genellemesi, grüngülerin gözleminden yapılan bir çıkarsamadır. Olasıdır. Newton'un Hermetik tanrısı tarafından keyfi olarak değiştirilebilen 'doğa yasaları' da böyle birşeydir — olasıdır çünkü kuşkuludur. Ve tam bu eksiklik nedeniyle biricik önemi bilgi olmasında değil ama başka bir yanında, yararlı olmasında yatar. Gerçeklikten, kuramdan, bilme ve anlama gibi umutsuz isteklerden vazgeçmek zorunda kalsak bile, bu önemsizdir çünkü böyle değersiz, aslında yararsız kuruntuların yeri yararlık tarafından doldurulur. Modern törelliğin duyunçsuz başlangıçlarında bu bakış açısının direnilmez bir çekiciliği vardı.

Yararcılık felsefenin, tanrısal gerçekliğin, değer ve anlam sorunlarının çarpıştıkları alana damdan düşer gibi girmedi. Oraya bilginin 'yüklemi' olarak, bilginin bilgi olmasının, anlamlı ve önemli olmasının ölçütü olarak belli bir mantıksal çaba sonucunda getirildi. Ve bu mantık her nasılsa duyular tarafından sağlamlaştırılıp özdekselleştirilen bir mantıktı.

İngiliz görgücülüğünün felsefi bir önem, giderek saltık önem yüklediği 'yararlık' kategorisi kendinde gerçeklik sorununa olduğu gibi moral değer sorununa da ilgisiz bir kategoridir. Zararlının tam tersidir, kendi boyutunda ussaldır, belli bir bakış açısından kullanım, tüketim dediğimiz şeydir. Ama yararlık Aydın tarafından moral bir değer ve ölçüt düzeyine yükseltilir, kuramda olduğu gibi kılgıda da 'bilgi'nin anlamını belirleyen, bilgiyi bilgi yapan ilke yapılır. Bir ilke olduğu zaman kendi tikel yerinde taşıdığı ussal imlem sona erer. Modern evrede ilk olarak toplumun moral sağlığının ve erdeminin yararsız olduğu, aslında yararlı olanla, özdeksel kazançla, bencil güdülerle çatıştığı

ölçüde açıkça zararlı olduğu çıkarsamasına götürür. Yararlık İlkesi bireyi duyunçtan özgürleştirir, böylece özgür istenci de geçersiz kılar, ve Aydınlanmanın despotik özselliği ile nasıl tutarlı olabildiğini tanıtlar. Benzer olarak, varoluşun anlamlı olması gibi birşey de yararsız, ilgisiz, aslında yararlık ilkesine karşı zararlı birşeydir. Yararcılık ileri modern toplumda tüketim çıldırısı olarak yaşanacak olan karakter çözülüşünün temelini hazırlar.

Aydınlanma ilerleme ile özdeksel ilerlemeyi anlar çünkü yararlık özsel olarak duyusal, fiziksel, özdeksel bir sorundur. Böyle tek-yanlı özdeksel ilerleme zorunlu olarak tinsel gerilik ile birlikte gider çünkü tinsel değerler özdeksel güdülerin denetimindeki özdeksel ilerleme ile kaçınılmaz olarak çatışırlar ve bu yüzden bastırılmalıdırlar. Aydınlanmanın sorunu ilkin bu tinsel ayakbağından kurtulmaktır. Aydınlanmanın büyüklük tanımı da bu bakış açısından belirlenir, ve aydın boş gördüğü inancını bir yana atarak, boş gördüğü değerlerinden vazgeçerek ve yerlerini güç, gönenç ve duyusal haz 'değerleri' ile doldurarak büyür. Ama yanlışlıktan kurtulmayı ancak bütün bir Gerçeklikten kurtulma pahasına, boş değerlerden kurtulmayı Değerin kendisinden kurtulma pahasına elde eder. Aydınlanmanın büyümesi gerçekte bir küçülme olarak görünür.

Aydınlanma pragmatiktir. Orada 'evrensel' eğitim ancak toplumsal yararın gerektirdiği düzeye dek ve ancak gerekli görülen sayıda insana açık olmalıdır. Herkese değil. Aydınlanma böyle 'usdışı' bir istemi kabul edemez. Ve ayrıca eğitim işbölümü ile uyum içinde olmalı, uzmanlaşma, özelleşme, soyutlaşma hedef alınmalıdır. Toplum her noktasında 'ussallaşmalıdır.' İnsan değerleri, türe, duyunç gibi kavramlar ancak özdeksel ilerleme için engel olmadıkları düzeye dek kabul edilmelidirler. Saltık olamazlar. Tersine, başka değerlere altgüdümlü olmalıdırlar. Ve böyle göreli değerlerin neler olduklarını da uygulayımbilimin ve işleyimin ilerlemesi ile yaratılacak düzen tanımlamalıdır. Altyapı diye birşey vardır. Törel düzen kendini özdeksel ekonomik ussallığın gereklerine uyarlayacaktır. İnsan ruhu plastiktir. İlke bencillik, öz-çıkar, liberalizmdir. Bu ilkeler kendi mantıkları gereği başkasının pahasınadır. Modern yarışmacılık Ben ve Başkası arasındadır. Onda Biz yoktur.

Aydınlanmanın ilerleme tasarı evrensel pazar ekonomisinin kurulmasına doğru ilerledi. Bütün bir dünya dev bir Salı pazarı oldu. Liberalist tin dünyayı tam olarak istediği gibi belirledi. Özgürlük buydu. Yaşam buydu. Varoluşun anlamı ve değeri buydu. Pazar! Alış-veriş! Tecim! Para! Oh! En büyük çoğunluğun en büyük mutluluğu! Ne yüksek değerler! Ne büyük bilgelikler! Ne özgürlük!

Tarih sanki ilk kez modern dönemde kendine gelmiş ve insan gizilliği sanki ilk kez zincirlerinden kurtulmuş gibiydi. İnsan bakışlarını gökyüzünden yeryüzüne, yeryüzünün bütününe çevirdi. Yararcılık ilkesi açıkça küresel bir değerdi. Aslında, uzaysal bir değerdi, ve eğer Einstein uzayın sonlu olduğunu tanıtlamamış olsaydı, giderek sonsuz denebilecek bir değerdi. Fabrikalar kuruldu, binlerce üniversitede milyonlarca robot onları işletmek üzere bilimsel olarak eğitildi, ve ayaktakımına yalnızca yararlı olmasını sağlayacak işlevler öğretildi. Sonuçta pazarlar ilerlemenin ürünleri ile dolup taştı — insanların varoluşlarındaki değerler ve anlamlar pahasına üretilen nesneler ile, mini mini insancıkların düşkırıklıklarını, yitirilen eğitim şanslarını, oynanmayan oyunlarını, duyumsamayan duygularını, tükenen yaşamlarını cisimselleştiren metalar ile. Ve burjuvanın bu türesizliğe uyarlanışı değerlerini yeniden değerlendirmek, kendini varoluşçu, özdekçi, nihilist bilinçler yoluyla duyarsızlaştırmak oldu.

Plastik, özsüz, öz-belirlenimsiz insan doğası kendini cehenneme bile uyarlayabilir: İnsanlık ruhunda ve usunda yitirdiklerini pazarda yarışarak, çatışarak, tüketerek, savaşarak, ve eğlenerek geri almayı öğrenir.

‘Us’ Çağının bilimi ‘usdışı’ çağların bilimi ile bir olamazdı. Bu bilim modern bir bilim, yeni bir bilim olmalıydı. Ve gerçekten de öyle oldu. Batı bilgesinin dehası Batı Uygarlığını bir de Bilimsel Devrim ile taçlandırdı, Tarihsel Süreklilik mitinin geçersizliği bir de bilimsel boyutta tanıtlandı. Bilimin bir değil ama çok, saltık değil ama göreli olduğu, kuramsal bir birlik değil ama bir paradigmalar çokluğu olduğu en sonunda anlaşıldı, Aristoteles’ten Ptolemi’ye, Hippokrates’ten İbni Sina’ya bilgisizlerin çağlar boyunca karanlıkta tuttukları insanlık ilk kez Hume ve Kant ve Locke ve Voltaire gibi düşünürler tarafından aydınlığa çıkarıldı.

Eğer Batı sözcüğü bir kültürün karakterini anlatmak için kullanılacaksa, tıpkı Doğu sözcüğü gibi kültürel, göreli, sonlu olanı anlatmalıdır. Ussal olan, evrensel olan, Tine, insanlığa ait olan hiçbir belirlenim Batıyı tanımlamaz. Ve Batı kültürü belirleyici boyutunda ve edimsel olarak ussal herşeyi dışlar — gerçek felsefecilerini, gerçek bilimcilerini, gerçek santaçılarını, tüzecilerini, politikacılarını, vb. O kültürde ona ait olan herşey Usun ve Ussallığın uzağında olandır. Batı ‘insanlık’ ile bir değildir.

Batı felsefesinin doruklarından biri olan pozitivizm insanlığın varoluşunu Batı ‘Uygarlığı’ ile bağlamanın nasıl saçma, nasıl anlamsız, nasıl usdışı olacağını gösterir. Tam olarak Batının tinsel hastalığı denebilecek olan şeyi temsil eden postomdern nihilizm giderek us ve usdışı ayrımını bile yadsır, ve kuşkuculuk tutarlı olarak sürdürüldüğünde ruhsal olarak nihilizme, en sonunda David Hume’un kendi duygusal dünyasında çarpıcı bir açıklıkla sergilediği gibi deliliğe götürür. Kendisi us ve usdışını ayırmaya pek yatkın olmayan Foucault’ya göre, ‘‘Delilik yalnızca bir bilgi olmakla kalmaz, ama usun kendisinin usdışı üzerinde hiçbir üstünlüğü yoktur.’’

Batı uygarlığını İslamik uygarlığa olan tarihsel borçlarından bağışlamak için de gerekli olan bilimsel devrim tasarımı bilimin kendisine de klasik ve modernist karşıtlığı gibi birşey getirmiştir — tıpkı güzel sanatlar alanında da olduğu gibi. Bu kutuplaşmada, Klasik olan ussal olandır. Modernist olan usdışı olandır. Klasik olan sağduyuya uygun olandır, örneğin uzayın üç boyutlu olması, koşut çizgilerin kesişmemeleri gibi. Modernist olan sağduyuya aykırı olandır, örneğin sonsuz sayıda uzayın devinmesi, her bir uzay noktasının kendi için ayrı bir zaman kıpısının olması, evrenin uzayda sınırlı bir küre olması, zamanın kendisinin bir başlangıcının olması gibi. Fizikte yaşanan saçmalık matematikte yaşanan saçmalıklarla koşut giderken, aynı usdışı, aynı bilimdışı eğilim Batılı Bilgeyi dilbilimden ruhbilime, toplumbilimden yaşambilime insan araştırmasının her alanında aşağı yukarı tarih-öncesi kafa yapısına geri götürür. Bozulma törel göreciliktarafından tamamlanır.

Klasik olan evrensel İnsanlığa aittir. Modernist olan herşey özel olarak Batıya aittir. Modern olan, yeni olan, eğer özselliği yalnızca yeni olmaksa geçici olandır, değersiz, sonlu, yiticidir, çünkü eskir. Bu tek-yanlı yenilikçilik bu anlamda eşit ölçüde eskicilik de olan şeydir. ‘Batı’yı tanımlayan belirlenim özsel olarak yalnızca bu göreli değerlere sarılan nihilizmdir. Batı ancak bu kendi nihilizmini yendiği yerde İnsanlık kavramı ile barışmaya başlar.

Aydınlanma: ‘Us Çağı’nda Bilim

Voltaire, Aydınlanmanın starı
SIÈCLE DE LUMIÈRES
AGE OF THE ENLIGHTENED
AUFKLÄRUNG

Aydınlanma 17 ve 18’inci yüzyıllarda Avrupa’da Tanrı, Doğa, Us ve İnsan kavramları üzerine yaygın onay kazanan bir dünya görüşünün üretildiği ve sanat, bilim, felsefe ve politikada

olağanüstü dönüşümlerin başladığı bir dönem olarak görülür. Bu tanım kavramsızdır. Aydınlanmanın uslamlaması ilerletilirse, vargıların beklentilerin tersi olduğu görülür. Aydınlanma Avrupa'da Güzellik, Sevgi, ve Bilgi tini yerine tam tersine Kübizmin, Nihilizmin ve Pozitivizmin ilerlemesine götürdü, tıpkı Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik ideallerine ayarlanan sürecin Eşitsizlik, Kölelik ve Düşmanlıkta sonlanması gibi.

17 ve 18 yüzyıllarda yer alan gelişmeler Avrupa için kuşkusuz birer yenilikti. Ama bunun bütün bir tarih için, bütün bir uygarlık için de böyle olduğunu düşünmek, giderek böyle gelişmeler karşısında göz kamaştırıcı bir aydınlığın coşkusunu yaşamak kuşkusuz uzun bir süre karanlıkta kalmış olmayı gerektirir. Helenik, Helenistik ve İslamik bilim ve felsefedeki sağduyu ile karşılaştırıldığında, birkaç ussalcı dışında Avrupalı bilimciler toyluk göstererek usdışı eğilimlere yenik düştüler. Avrupa bilimi bugün de rasyonalist Descartes ve Maxwell değil, ama irrasyonalist Newton ve Einstein damgasını taşır.

SYSTÈME DE LA NATURE (1770) başlıklı bir çalışmanın yazarı olan ve bir süre için Montesquieu, d'Alembert, Rousseau gibi adları da çevresinde toplayan d'Holbach Aydınlanma bilimciliğinin başarılı bir temsilcisiydi. "Özdeksel tözler ya birbirleri ile birleşme yönünde bir eğilim taşırlar, ya da böyle birleşmeye yeteneksizdirler. Fiziksel bilimciler çekme ve itme, sempati ve antipati, eğinim ve ilişki kuvvelerini bunun üzerine dayandırırlar; ve ahlakçılar nefret ve sevgiyi, düşmanlık ve dostuğu aynı şey üzerine dayarlar." (Bir Alman olan Baron d'Holbach'ın bu çalışması ilk kez 1770'te İngiltere'de Mirabaund takma adı altında yayımlandı.)

Goethe böyle özdeksel kuvvetler üzerine kurulu 'ahlak' kuramı gibi ıvır zıvırı tehlikeli değil ama cansıkıcı bulmuştu.

Aydınlanmanın daha da tehlikeli olan bir başka önemli incelemesi Robinet tarafından yazılan DE LA NATURE (1763) şöyle başlar: "Bir Tanrı vardır, e.d. Doğa dediğimiz Bütünün fenomenlerinin bir nedeni vardır. Tanrı kimdir? Bilmiyoruz, ve öyle oluşmuşuzdur ki şeylerin hangi düzeni içersine yerleştirdiğimizi hiçbir zaman bilemeyiz. Tanrıyı eksiksiz olarak bilemeyiz, çünkü onu bilmenin araçlarından her zaman yoksun kalacağız. Bizler de tapınaklarımızın kapıları üzerine Areopagit'in diktiği altar üzerinde okunan sözleri yazabiliriz: 'Bilinmeyen Tanrıya.' "

Robinet hiçbir tanıtlama olmaksızın ama salt öyle uygun gördüğü için bilgisizliğe yazgıladığı insanın nasıl bir 'bilim' geliştirebileceğini kendi çalışmasında gösterir.

Robinet Doğa Kuramı üzerine çalışmasını bitkiler, hayvanlar, metaller, öğeler, hava, ateş, su vb. üzerine yazarak şöyle geliştirir: "Polip örneği örgütlü özdeğin en küçük birimlerinin hayvansal doğası (animalité) konusunda inandırıcıdır; çünkü polip her biri birincisi denli gerçek bir polip olan poliplerden birleşik bir kümedir. Aynı bakış açısından, dirimli varlığın yalnızca dirimli varlıktan, hayvanların minik hayvanlardan, özel olarak her hayvanın aynı türün minik hayvanlarından, bir köpeğin köpek-tohumlardan, insanın insan-tohumlardan oluştuğu tanıtlanmıştır."

Böyle kuramlar Aydınlanmanın deney ve gözleme ne denli önem verdiğini, nasıl güçlü bir araştırmacılık tinine dayandığını, nasıl derin bir kuramcılık geliştirdiğini göstermek için yeterli olmalıdır. Kendine Gerçekliği, doğanın Bilgisini yasaklayan bir us, ne denli Aydınlık olursa olsun, ancak gerçekten de gerçeklikten uzak safsatalar üretebilirdi.

Dünya Tarihinde en önemli düşünsel devrimlerden biri olarak görülen, insanlığın boşinançtan kurtulmasına hizmet eden Aydınlanma filozoflarının 'bilim' anlayışları üç aşağı beş yukarı böyleydi. Avrupa'da Despotları titreten, tahtları sarsan, insanlık tarihinde yepyeni bir çığır başlatan içerik

tam olarak bu türden ‘tehlikeli’ ıvır zıvırdan oluşuyordu. Daha sonra Einstein gibi, Heisenberg vb. gibi bilimciler tarafından sürdürülen bu aynı ‘bilimsel’ tine saldıran postmodern nihiliste karşı çıkmanın yolu hiç kuşkusuz bu pozitif bilimciliği bir kez daha onun önüne sürmek olmamalıdır.

Robinet her varlığın, her şeyin, giderek özdeksel şeylerin bile küçük ‘hayvancık’lardan oluştuğu kuramını tanıtlamaya girişir: ‘‘Hayvan spermi spermatik hayvancıklarla kaynaşır.’’ Daha sonra mineraller konusunda şunları söyler: ‘‘Kendilerinde böyle bir iç yapı ile karşılaştığımız tüm şeyleri örgensel cisimler olarak görmek zorunda değil miyiz? Bu yapı baştan sona bir tohumu, tohum-granüllerini, germleri varsayar ki, tüm şeyler bunların gelişmeleridirler.’’ ‘‘Hava, ilke olarak, yalnızca havanın tohumudur; kendini su ve ateş ile değişen derecelerde doldurduğu ya da doyurduğu için, dereceli olarak değişik büyüme evrelerinden geçecektir; ilkin embrio, sonra eksiksiz hava olacaktır.’’

(Alıntılar Hegel’in Felsefe Tarihi’nden, Cilt 3, ‘Modern Felsefe’.)

Aydınlanma Görgücülüğü — Pozitivizmin Kökeni — Bilimde Sürekliliğin Reddi — Hıristiyan Usdışı

Pozitivizmin bilimsel süreçte yer aldığına inandığı bölünme (sözde ‘Bilimsel Devrim’) tarihsel kaynağını görgücülükte bulur.

Evrensel Bilim ile karşıtlık içinde, ‘Batı’ Bilimi denilebilecek olan şeyden söz edilebileceği düzeye dek, bu hiç kuşkusuz kendine özgü kavramları ile kapalı bir bilim, yalıtılmış bir paradigmadır. Herşeyden önce Doğu Bilimi ile bir kopuşu imler. Ama Doğu Bilimi olarak sözü edilebilecek olan şey Helenik ve İslamik uygarlıkların yaratıları olan Bilim Olarak Bilimden başka birşey değildir. Buna göre, eğer coğrafya ölçütünü bir yana bırakıp yerine gerçek ekinsel ölçütü geçirirsek ve Batı yerine Hıristiyan dersek, o zaman tüm bilimsel pozun altında yatan dürtüyü ve niyeti daha anlaşılır kılan bir adlandırma elde etmiş oluruz. O zaman Thomas Kuhn’un paradigma ile anlatmak istediği şeyin işlerin durumunu betimlemek niçin nasıl gerekli ve nasıl uygun olduğunu daha iyi anlarız. Bilimsel Devrim denilen şey Batıda bilimi İslamik kökenlerinden koparmak ve bilimsel sürekliliği kırmak için zorunlu olan bir yapıntıydı. Öte yandan, ‘Batı bilimi’ denilen şey duyusal kökenlere bağlılığı anlattığı sürece — ki gerçekte tam olarak bunu anlatır — bu irrasyonalist ‘bilimin’ asıl bilimsel sürekliliğin dışında ve böylece ussal sürekliliğin de dışında olduğu savına hiçbir biçimde karşı çıkmamalıyız. Gerçekten de Batı bilimi ile anlatılmak istenen şey tam olarak usdışı görecilikten ve belirlenimsizcilikten başka birşey değildir. Ve böyle olarak boşinançtan en küçük bir biçimde daha anlamlı değildir. Yalnızca pragmatik sonuçlarında daha zararlı ve daha tehlikelidir — insan için, çevresi için, yaşam için.

İskenderiye Kütüphanesinden Giordano Bruno’ya

Doğuda, İslamik dünyada Helenik-Helenistik bilimsel kalıt sözcüğün tam anlamıyla bir tür kutsama gibi coşkuyla karşılanmış ve benimsenmiştir. Buna karşı, Hıristiyanlık Doğudaki başlangıcında olduğu gibi Batıdaki Orta Çağlarında da bilimsel düşünceye karşı açık bir yadsıma, giderek düşmanlık ve yokedicilik tutumu içindeydi. Hıristiyan dünya tüm matematiği ve gökbilimi, tıbbı ve felsefeyi, aslında bütün bilimleri İslamik Uygarlıktan öğrendi. Yadsımaya çalıştığı tüm ussal içeriği sonunda yine yadsımaya çalıştığı bir tarihsel kalıt olarak aldı. Batının kültürel kökenlerini Doğuda ve İslamik uygarlıkta bulmuş olması onun için hem törel hem de düşünsel olarak sindirilmesi güç bir durumdu, bir yaralanmaydı ve böyle olarak bastırılmalı, ortak bilinçaltına sürülmeliydi. Ama tüm bilinçaltı gibi o da dinamiktir ve kendini sürekli olarak dışavurur. Ve tüm bilinçaltı gibi o da bir nefret birikimidir, kendini bir düşmanlık olarak dışavurur.

Hıristiyanlığın Yanlışlamasından Pozitivizmin Yanlışlamasına

Katolik tin ile karşıtlık içinde, Protestan tin hiç kuşkusuz bilimsel düşünceyi özgür bıraktı, ama ancak modern topluma yararlı olması gerektiği düzeye dek. Bunun dışında, Protestan bilinçte de tıpkı Katolik bilinçte olduğu gibi özgür ussal düşünce için hiçbir yer yoktur ve bu düzeye dek her ikisi de eşit ölçüde skolastiktir, özgür değildir. Ama Katolik Kilisenin kurumsal denetimi ile karşıtlık içinde, Protestanlık kurumsal baskı uygulayamaz, e.d. fizikçiyi kazıkta yakamaz. Onu ancak akademik olarak yakabilir.

Protestanlık da Katoliklik ile aynı görgücülüğe izin verir: İkisi için de bilginin kaynağı duyulardır, ve böyle olunca bilimsel gerçeklik erişilmesi olanaksız bir ideal olarak kalır, göreli bilgi ve yaklaşık gerçeklik ile yetinilir, ve her türlü barbarlık ve kabalık akademik bilginin içeriğine kabul edilir. Bilginin duyusal kökenleri konusunda bütün bir Hıristiyanlık Pozitivizm ile tam anlaşma içindedir. Belirli mantıksal eğilimlere sözcülük eden düşünürler olarak Popper ve Luther, aralarındaki yüzyıllara karşın, onları ayırandan daha güçlü bir noktada buluşurlar: Pozitivizm ve Protestanlık us düşmanlığında hiç de raslantısal olmayan bir uyum içindedir. Batı toplumunun usdışı bütünü için bu iki bakış açısı da tıpkı nükleer bombalar ve bankalar denli zorunludur.

Aydınlanma: Pozitif Bilimde Süreksizlik

Dürüstlük ve Ussallık

Batı Akademizmi İslamik uygarlıktaki temelini gösterecek tüm izlerden temizlenmiştir, öyle ki bu bakış açısına uyarlanmış bir Bilim Tarihinde İslamik katkı gibi birşeyden seyrek olarak söz edilir. Batı doğrudan doğruya Helenik kalıt üzerine oturur ve arada herhangi önemli bir şey yoktur. Bu tutum ‘uygarlıklar çatışması’ olarak popülerleştirilen bir paranoyanın anlatımı olarak görünür.

Matematiğin modern biçimi — daha açık ve doğru bir deyişle bugün bildiğimiz biçimi — bütünüyle İslamik bilimciler tarafından geliştirilen yöntemler üzerine kuruludur. Simgesel öğeleri ile tamamlanmış bir Cebir olmaksızın, bir Trigonometri olmaksızın ne Analitik Geometri ne de Kalkülüs olanaklıdır. Ve bu temeller İslamik bilimciler tarafından sağlanmıştır. Bu en kafasız Avrupalı matematikçi tarafından bile bilinir. Ve en dürüst Batılı matematiçi tarafından bile gözardı edilir. Modern yüzyıllarda Batıya özgü sayısız türesizliğin yanısıra matematiğin kendisinde de sergilenen bu tuhaf tutum, eğer Batı uygarlığına özgü evrensel irrasyonalizm gözardı edilirse, anlaşılmaz olur. Tek bir birey bile kendi evrenselinden bağımsız değildir. Batı Görgücülüğünün törelliğin ilksiz-sonsuz değerler üzerine, a priori insan hakları üzerine dayandığını yadsıması, onu duyusal haz ve acı ilkeleri üzerine, kaba içgüdü üzerine dayandırması tutarsız değildir:

‘‘İslamik bilim yalnızca Yunanlılardan alınan öğretileri yeniden üretmiştir,’’ denir. Palavra. İlk kez on altıncı, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Avrupa matematikçileri tarafından geliştirildiği ileri sürülen pekçok kavram ve kuram yüzyıllar önce İslamik matematikçiler tarafından geliştirildi. Ve bunlar da Batılı köle tecimcisinin Afrikayı yağmalaması gibi kökenlerinden koparıldılar. Doğu bir gerilik ve karanlık bölgesi olarak kabul edildi ve bir Bilimsel Devrim mitolojisi ile Doğulunun kendisi bile yeni miti doğrulamaya ve matematiği Batılının bir buluşu olarak görmeye koşullandırıldı. Matematikçi — matematiğin elmas mantığını izleyen nesnel bilimci — böylesine erdemsiz olabilir mi? diye sormamalıyız. Bu soru anlamsızdır. Elimizde kalkülüsün buluşçusu olan Leibniz’i kalkülüsü kendisinden çalmış olmakla suçlayan Newton örneği vardır. Böyle yalanları yüzyıllardır yineleyen Britannicalar, sayısız ‘nesnel’ Matematik Tarihi vb. vardır.

Aydınlanma: Hıristiyanlık, İslam, ve Bilim

İslamik uygarlığın Yunan felsefesine, bilim ve sanatına karşı tutumu ussaldı. Yeni dünya-tini olarak İslamik uygarlık antik uygarlıkta gerçek olan, doğru ve güzel olan değerleri duraksamadan özümsedi. İslamik uygarlığın çok kısa bir süre içinde dünya-tarihsel bir güç olması kılıç değil ama us ve bilgi üzerine, baskı değil ama duyunç özgürlüğü üzerine kurulmasına bağlıydı. Doğar doğmaz kurumsallaşan ve dinadamlarının dünyasal kaprislerine uyarlanan Hıristiyanlık ile karşıtlık içinde, İslamik tinin özü, öğretisi ve biricik temeli duyunç ve düşünce için kısıtlamasız özgürlüktü. Bu tin içinde bireysellik sınırsızca gelişti, felsefeden mimariye, bilimlerden sanatlara, insan etkinliğinin her alanında benzersiz dehalar yetişti. İslam bu dünyada özgürlük, türe ve barış içinde anlam ve değer dolu bir varoluşa inancı güçlendirdi.

Hıristiyanlık — hiç kuşkusuz Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlık — başından bu yana Bilimi inanç için yalnızca ve yalnızca bir gözdağı olarak gördü. Öte dünyaya kitlenen ilgiden ötürü bu dünyaya yönelik ilgisizlik zamanla felsefeci ve bilimci üzerinde Doğu Hıristiyan Kilisesi tarafından başlatılan baskıya dönüştü. Öte yandan, insana karşı bu güvensizlik tutumu ile tam bir karşıtlık içinde, İslamik tin Helenik-Helenistik bilim ve felsefeyi kendi özü saydı, Helenik usun özgür yaratılarını inanca aykırı görmedi, ve bilginin Çin'de bile olsa gidip öğrenilmesi gerektiğini anlattı, Hıristiyanlık tarafından yakılıp yıkılmış kütüphanelerden arta kalanı yeniden toparladı, daha büyüklerini, daha iyilerini kurdu.

Orta Doğu kültürünün bugün yaşadığı sefillik ile tam bir karşıtlık içinde, Tarihin değerli tüm birikimi genç İslamik uygarlık tarafından yeniden kavrandı. Hıristiyanlık için sözcüğün en gerçek anlamında zifiri karanlık olan Orta Çağlar İslamik dünya için pırıl pırıl aydınlık günlerdi. İslamik uygarlık Klasik tinin yapıtları karşısında yalnızca bir koruyuculuk rolünü üstlenmedi. Tüm bilimlerde Klasik tinin birikimi daha da büyütüldü, özellikle matematik baştan sona yeni bir kalıba döküldü, tüm düzeneksel evreni kavrayabilecek düzeye dek inceltildi ve güçlendirildi, ve modern döneme Cebir ve Trigonometri olarak sunuldu.

Bugün modern dünyada uygar olan herşey insanlığa Klasik ve İslamik İdealizmin armağanı, Doğunun doğal ruh durumu olan Romantizmin kalıtıdır. Çağdaş İslamik ülkelerin acı verici gerilikleri, sefillikleri, töresizlikleri bu tarihsel olguları geçersiz kılmaz. Bütün bir Reformasyonun kendisi duyunç özgürlüğünde İslamik özgürlüğe bir öykünmeden daha çoğu değildir.

Batıda Hıristiyanlık doğuşunda açıkça Klasik uygarlığı reddetmiş ve kendini gizem dinlerinin boşinançları ile bütünleştirmişken, buna karşı İslam daha doğar doğmaz Helenik-Helenistik kalıtı üstlendi ve böylelikle Hıristiyanlığın tersine kendini TARİHSEL SÜREKLİYE bağladı. Buna karşın gelişimi sınırlı kaldı. İslamik Tinin gelişmesinin sınırı bireyi eksiksiz öznelliği ve özgürlüğü içinde evrensel olarak tanımamasında yatıyordu. Katolik Hıristiyanlıkta olduğu gibi bir dinadamları sınıfının olmamasına, dinin dünyasallaştırılmamasına karşın, Özgür İstenç evrenselleşmedi, özgür bireysellik tini evrensel olarak serpilmedi, birey kul olmanın, toy kalmanın, bağımlı bir karakter olmanın ötesine geçemedi. Bu sonlulukta İslamik Tin tarihsel gücünü ve önemini yitirdi. Geriye kalan tablo yiten her büyük uygarlık durumunda olduğu gibi yalnızca hüzün vericidir.

Tarihsel Süreksizlik: Klasik Tinden Sefillik Tinine

Avrupa 5'inci yüzyılda Roma İmparatorluğunun yıkılışından sonra Germenliğin ve Hıristiyanlığın bileşik etkisi altında Tarihten çekildi. Bireşim barbarlaştırıcıydı. Kıtada Klasik Uygarlık buhar olup yitti. Devletin ve Yasanın yeri ilkin kabile ve gelenek tini tarafından dolduruldu. Bilgisizlik, türesizlik, erdemsizlik Kıtanın kültürü oldu. Bir Sevgi Tini olması gereken dinsel duygu, ruhu varoluşun anlamına yükseltmesi gereken Okyanus Duygusu Katolik Kilisenin boşinançları altında bu

dünyadan bir kaçışa dönüştü.

İnsanlığı özgürlüğün kıyısına dek ulaştırmış, ona bilimlerini ve felsefesini vermiş bir güzellik varoluşu olan Klasik tin Hıristiyanlık tarafından bütünüyle reddedilip yokedilirken, aynı Hıristiyanlık Klasik tinin uygarlaştırıcı etkisine yüzyıllarca direnen barbar Germenler tarafından hiçbir güçlük çıkarmadan kabul edildi. Roma uygarlığını yokeden ve barbarlıklarında direten Germanik kabileler bütün bir Avrupa'yı yasasızlığa, devletsizliğe, ve sonuçta feodalizmin karanlığına gömdüler. 8'inci yüzyılda Kutsal Roma İmparatorluğu olarak bilinen bir krallık kurulmasına karşın, Karanlık Çağlar engellenemedi. Yüzyıllar boyunca feodilzm olarak bilinen bir sefillik, türesizlik ve kaba güç kültürü Batıya egemen oldu.

Roma İmparatorluğu hiç kuşkusuz Tininin ereği değildi ve gelişim sürecinde geçici bir evreydi. Ama Hıristiyanlaştırılması bozulmasını ve yıkılışını getirirken, Germenlerin, Keltlerin ve Slavların eline kalan Avrupa tam bir us tutulmasına girdi ve en son uygarlık izleri de silinirken, Kıta bir kez daha ancak yedi yüzyıl sonra, ancak 12'nci yüzyılda dünyanın yalnızca karanlıklardan oluşmadığı, bütün bir Akdeniz dünyasında pırıl pırıl aydınlık bir yaşamın sürmekte olduğu olgusunu algılamaya başlayacaktı. Avrupa'nın Reformasyona dek süren karanlık tarihi Hıristiyanlığın insan ve kültürü üzerindeki etkisinin bir belgesidir, Nietzsche'nin sandığı gibi ahlakın gereksizliğinin değil. Benzer olarak Hıristiyanlaşan Doğu Roma İmparatorluğunun, Bizans'ın ayakta kalması bölgenin göreli olarak yüksek olan uygarlık düzeyine bağlıdır. Doğu modern Batının ayartmasına kapılıncaya dek dingin, değişmeyen, gelişmeyen varoluşunda hiç olmazsa insanlığını korumuştur.

1990'larda Hıristiyan Kiliselerden Pişmanlık Bildirimi Örnekleri

Batı Avrupa'nın ortaçağları ve modern dönemi bir moral düşüklük tarihidir. Hıristiyan Batı Tini dünya tarihinde bir etmen olmaya başladıkça, tarih o zamana dek tanık olmadığı kötülüklere sahne olmaya başladı. Batının yirminci yüzyılda doruğuna ulaşan şiddet ve yokedicilik tini kendini dünya tarihinde benzeri görülmemiş eylemlerde anlattı. Batı henüz bu duyunç hesaplaşmasını yapmış değildir.

The Southern Baptist Conference kölelik ve ırk ayrımı için verdiği destekten duyduğu pişmanlığı belirtti. Geçmişteki eylemlerinden ve bugüne kalan ırkçılık artıklarından ötürü Afro-Amerikalıların bağışkanlığını istedi.

The Evangelical Lutheran Church (Amerika) Martin Luther'in anti-Semitik bildirimlerinden (yüzyıllar önceki) ötürü özür diledi.

The United Methodist Church Amerikan İç Savaşı sırasında Yerlilerin soykırımına yol açan bir Metodist vaizin yabanıllığından ötürü özür diledi.

Roma Katolik Kilisesi 1998'de birçok Roma Katoliğinin Nazi zulmü sırasındaki suskunluk ve eylemsizliğinden ötürü pişmanlığını belirtti. (Bu tür sonu gelmesi olanaksız özürlerden daha öte örnekler için bkz.:www.religioustolerance.org.)

Başka SUÇLAR arasında:

— İskenderiye Kütüphanesinde 600.000 kadar kitap ve belgenin yokedilişi;

— Birinci Haçlı Seferinde Kudüs'ün duvarlarından giren Hıristiyanlar kentte bir Sinagogda 6.000 kadar Yahudinin saklandığını saptadıktan sonra yapıyı ateşe verdiler. Yahudiler diri diri yandılar. Haçlılar daha sonra 30.000 kadar Müslümanın Aksa (Aqsa) Camiine saklandığını buldular. Tümünü kılıçtan geçirdiler.

Bu tür eylemler saymakla bitmez. Yüzyıllarca süren yabanıllık sırasında yokedilen insan sayısının

200 milyona yaklaştığını hesapladıklarını ileri sürenler vardır.

Bilimsel Süreklilik: Helenik è Helenistik è İslamik

Bu süreklilik öte-dünyacı Hıristiyanlık onu kıramadığı için vardır. Hıristiyanlık bir yandan başlangıçta esenliğin, eş deyişle 'dünyanın sonunun' kapıda olduğuna inandığı için bu dünya ile ilgisini keserken, öte yandan putperestliğe tepkisini Klasik Tinin tüm gerçek değerlerine de yöneltti ve bilgisiz hoşgörüsüzlüğü açıkça kültür düşmanlığına dönüştürdü. İslamik Tinin parlak dönemi klasik kültür ile barışık olduğu doğuş ve büyüme yüzyıllarına aittir. Bu dönem Hıristiyanlığın özellikle Batı Avrupa'daki karanlık çağlarına karşılık düşer. Batı İslamik Tin aracılığıyla kültürel kaynak olarak Klasik Tin ile tanışırken, İslamik Tin ileri evrelerinde daha öte gelişim için gerekli olan bireysel özgürlüğü bastırmaya yöneldi. Kısaca, hem Hıristiyanlık hem de Müslümanlık durumunda parlak gelişim dönemleri Klasik Tin ile ilişkileri tarafından belirlenir. Ve karanlık dönemler Klasik Tinin evrensel ussal değerlerine yabancılık ve düşmanlık dönemleridir.

İslam Bilimsel düşünceye tam özgürlük tanıdı. Erken Hıristiyanlık Bilimsel düşünceyi batdırdı.

İS birinci yüzyıl: İskenderiyeli Hero: Mekanik, optik, matematik üzerine çalışmalar. Nikomakhüs: Aritmetik Üzerine. Theodosius ve Menelaus: Küre geometri üzerine.

İS 2. yüzyıl: Claudius Ptolemi: Almagest.

Bergamalı Galen: Tıp ve Yaşambilim alanlarında 150 çalışma.

İS 3. yüzyıl: Diophantus ve Pappus: Cebir çalışmaları.

İS 9. yüzyıl ve sonrası: Khwarizmi, Ömer Hayyam, ve başkaları: Arap sayıları, cebir, kübik eşitliklerin çözümleri vb. 'Algoritma' sözcüğünün kendisi Cebirin kurucusu olarak kabul edilen al-Khawarizmi'nin (Algorizm) adından gelir.

$xn \cdot xm = xm + n$

x, x2, x3, ... ve 1/x, 1/x2, 1/x3, ... ve matematiğin tüm temel donatımı İslamik matematikçilerin ve şairlerin, bilgiyi duygudan, bilgeliği sevgiden ayırmayan insanların katkılarıdır.

İS onbeşinci yüzyıl: Uluğ Bey: Matematik ve Gökbilimde çalışmalar. Yılın uzunluğu 365 gün 5 saat 49 dakika 15 saniye (bugün yapılan ölçümlere 2 - 5 sn kadar yakın).

Bilimde Süreksizlik — Uygarlıkta Süreksizlik — Tarihte Süreksizlik

İS üçüncü yüzyıl: Tertullian (160?-240?) felsefecileri Hıristiyanlığın düşmanları ve ilençleri olarak görüyordu. Justin Martyr (ö. 163-167?) ve İskenderiyeli Klement (ö. 250?) Klasik Bilim ve Felsefe değerlerinin bilgisiz, görgüsüz, düşüncesiz, barbar papazların sözde tanrıbilimlerinin hizmetçisi olması gerektiğini düşünen ilk Skolastikler oldular.

İnsan Doğasının kendisini suçlu gören, insanı yalnızca kötülüğe yetenekli gören bu bakış açısı bütün bir modern tarihi tanımlayan kategorileri türetir: Suçluluk Duygusu, Baskı, Ceza Gereksinimi, Saldırganlık, Yokedicilik — tümü de NEFRET kavramında biraraya yoğunlaşan bu bileşenler Batının henüz kurtulamadığı belirlenimlerdirler.

Klasik ve Sonrası

— Yunan Mitolojisi bilimsel ve felsefi düşüncenin özgürlüğünü kısıtlayacak yetkeci bir inanç biçimi değildi. Tam tersine, mitolojik imgelem bilimsel düşüncenin zorunlu öncülü oldu. Bir dinadamları sınıfının olmadığı ve inancın özgür olduğu Helenik dünyada insanın büyümesi için, özgürce düşünmesi için, kendine saygı duyması ve değer vermesi için hiçbir sınır, hiçbir engel yoktu. Dahası, görevleri Bilimleri ve Sanatları desteklemek olan Tanrıçalar da vardı. Düşünceye tanıdığı

sınırsız özgürlük ile, baskısızlığı ve korkusuzluğu ile, Antik dünya nefreti tanımıyordu, yaşam soylu, anlamlı ve değerliydi. Henüz tılsımı elinden alınmamış o varoluşta, Tanrılar insanlarla dosttular:

Henüz daha insansal iken Tanrılar,
Daha tanrısaldı insanlar.

Da die Götter menschlicher noch waren,
Waren Menschen göttlicher. (Schiller)

Mitoloji hiç kuşkusuz tinsel gerçekliğin büyümesinde yalnızca bir evredir. Bütün bir dünyayı romantikleştirmesine, güzelleştirmesine, masallaştırmasına karşın, mitolojik imgelem törel dünyayı tam açınımı içinde kavrayacak tinsel derinlikten yoksundu. Türe, sevgi, insan hakları henüz evrensel değerler olarak varoluşa indirilmiş değillerdi.

— İslamik Dünya görüşü de benzer olarak ussal düşünceyi kısıtlamakla ilgilenmedi. Tam tersine, Klasik tinin değerleri özgürce ve ussal olgunluk içinde kucaklandı. Duyunç özgürlüğünün ve Düşünme özgürlüğünün bir ve aynı şey olduğu düzeye dek, İslam düşünme özgürlüğü ile çelişmek bir yana, tam tersine düşünceye gerçek Özgürlük zeminini sağladı ve böylelikle Klasik bilim ve felsefe karşısındaki tutumu yalnızca olumsuz olan Hıristiyanlık ile karşıtlık içinde bütün bir Uygarlığın birikimini ve sorumluluğunu üstlendi. Hıristiyanlığın Protestanlık öncesi biçimleri ile tam bir karşıtlık içinde, İslam evrensel özgürlük ilkesini bireysel-kişisel özenç ilkesine altgüdümlü kılmadı. Başka bir deyişle, kurumsallaşmadı. İslamın tarihin ilerlemesinde ve insanın büyümesinde vazgeçilmez bir kıpı olması öznel Özgürlüğü nesnel Sevgi ile, öznel bireyselliği nesnel evrensellik ile somutlaştırması olgusuna bağlıdır.

— Hıristiyanlık Klasik tinin bir vargısı ya da türevi değildir. Tam tersine, Dünya Tarihine dışsaldır. Ussal Tarihin bir çıkarsaması değildir. Onun dışında başka bir yerde, insan yüreğinin karanlık duyguları içinde mayalanan bir korku ve kölelik tinidir. Bu düzeye dek, Hıristiyanlık yalnızca tamamlanmamış bir din olmakla kalmaz. Onunla birlikte tarihe onda daha önce hiçbir zaman görülmemiş bir ‘yoketme uğruna yoketme’ etmeni girer. Roma Uygarlığı yokedilir. Bütün bir Helenistik uygarlık kalıtı Hıristiyanlğın gözdağı altına düşer ve Bizans’ın kendisi bu barbarlıktan kurtuluş savaşımı vermek zorunda kalır. Endülüs uygarlığı yerle bir edilip tarihten silinir. Ardından bütün bir İslamik Uygarlık, daha sonra Osmanlı İmparatorluğu, sonunda bütün bir dünya doğrudan doğruya bir nefret eyleminin hedefleri olurlar. Bugün Hıristiyan Batılıların antik Yunanlıların çocukları olduğunu sabuklayan Batılı düşünürler ne dediklerinin bilincinde değildirler. Klasik uygarlığı yoketme eğiliminde olduğu düzeye dek, ve edimsel olarak yokettiği düzeye dek, Hıristiyanlık tarihin bütününe, sürecine, gelişimine, erekselliğine ait değildir. Katolik (ve Ortodoks) tinin bu irrasyonalizmi ilkin İslamın ve sonra Protestanlığın doğuşunun zeminidir.

Nefret: Yokedicilik: Bilgisizlik: Barbarlık

Dördüncü yüzyılda Roma İmparatorluğunda sıkı sıkıya kurumsallaşan Hıristiyanlık daha sonraki yüzyıllarda Avrupa’da yaygın olarak kabul edildi. Yunanlıların ussal bilimleri ve felsefeleri Kilise öğretilerinin yargısı altına düştüler. Us usdışı inanca boyun eğdi. En parlak beyinler ve en duyarlı ruhlar kendilerini sınırlı, yasaklı, tabulu bir düşünce evrenine uyarladılar. Böyle çarpıtılmış us bilim ve felsefeye karşı yalnızca ilgisiz olmakla kalmaz, ama onlardan korkar, onlara açıkça düşman olur. İlkin Gizem dinlerinde boşinançla bütünleşen ve daha sonra kurumsallaşarak politik bir erk olan Hıristiyanlık antik bilim ve felsefede doğallıkla kendi için yalnızca bir gözdağı gördü. Augustine’in tutumu dönemin tutumunu temsil edicidir. 386’da geometri, aritmetik, gökbilim ve müzik gibi dört

bilimi kapsayan ‘özgür sanatların’ önemini vurgularken, ölümünden birkaç yıl önce bu tutumundan pişmanlık duyduğunu ve kuramsal bilimlerin ve mekanik sanatların bir Hıristiyana hiçbir biçimde yararlı olamayacağını bildirdi. Öğretmeni Milanolu Ambrose göklerin küresel olduğuna inansa da, böyle sorunları önemli görmüyor ve ‘‘Yeryüzünün doğasını ve konumunu tartışmanın bize gelecek yaşam umudunda hiçbir yardımı yoktur’’ diyordu.

Bu yaklaşım zamanla Yunan bilimine bütünüyle ilgisizleşti ve yabancılaştı. Aynı sıralarda, İS 389’da, İskenderiye kütüphanesi Hıristiyanlar tarafından yokedildi. Hıristiyanlığın gelişmesi ve güçlenmesi ile orantılı olarak Tarihin yönü tersine çevrildi. Yunanlıların evrenbilimlerinin yerine bronz-çağı kuramına, dünyanın yassı olduğunu ileri süren görüşe geri dönüldü, Yunan evren dizgesinin ateistik olduğu bildirildi. Atina’da kurucularının tini ile hiçbir ilgileri kalmamış olmasına karşın işlevlerini sürdüren Akademi ve Lise İS 529’da Justinian tarafından kapatılıp tarihten bütünüyle silindi.

Avrupa Orta Çağları denilen dönemin başlıca özelliği insan bilincine yerleşen ölçüsüz APTALLAŞMA oldu. Aptallaşma düşünme yeteneğinin bozulmasıdır. Doğal işleyişi içinde yalın mantık kuralları ile bütünüyle uyum içinde devinen düşünce, güçlü önyargılar altında kendi doğasını çiğnemeye başlar. O zaman $2 + 2 = 5$ olur, sonsuzlar aritmetik işlemlerine konu edilir, uzaylar ve zamanlar bükülmeye ve devinmeye başlarlar. Hıristiyanlığın yarattığı böyle bir düşünce ikliminde matematiğin kendisi Kutsal Yazıların gizemlerini açıklamak için kullanıldı (modern göreci evrenbilim modellerinde de özsel olarak aynı soysuz işlevde kullanılması gibi). Düşüncenin ne duruma düşürüldüğünü görmek için yapılacak en iyi şey dönemin yapıtlarına bakmaktır. İsidore’nin geometrik tanımları modern görecilik ve belirlenimsizcilik kuramlarındaki tanımlar denli, modern irrasyonel matematik ve geometri kuramları denli utanç vericidir. İsidore kübü ‘‘uzunluk, genişlik ve kalınlık tarafından sınırlanan gerçek bir oylumlu şekil’’ olarak tanımlar. Tüm şekiller küptür! Bir dört kenarlı şekil ise ‘‘bir düzlemdeki dört doğru çizgiden oluşan bir kare’’dir. Tüm düzlem kapalı yüzeyler karedir! Biraz düşünürsek, bunlar Albert Einstein’ın hiçbir biçimde karşı çıkmaması gereken önermelerdir çünkü kendinde küp ya da saltık küp diye, kendinde kare ya da saltık kare diye birşey yoktur.

(Alıntılar: Ernest Brehaut, An Encyclopedist of the Dark Ages (Columbia University Press, 1912), s. 133’ten aktaran Edward Grant, Physical Sciences in the Middle Ages (CUP, 1971), s. 12.).

Rubaiyat’ın yazarı olan İranlı Ömer Hayyam (1044? - 1123?) Nishapur’da çok iyi bir felsefe ve bilim eğitimi aldıktan sonra Semerkant’a giderek orada Cebir üzerine bir inceleme yazdı. Selçuk Sultanı Melikşah tarafından takvimin reformu için zorunlu olan gökbilimsel gözlemleri yapması için kendisine bir çağrıda bulunuldu. Geliştirdiği takvim Gregoryan takvimden daha doğruydu. Ömer ayrıca İsfahan’da başka gözlemcilerle birlikte bir gözlemevi kurmakla görevlendirildi. Cebir çalışması ikinci dereceden denklemlerin geometrik ve cebirsel çözümlerini, aralarında kübik eşitlikler de olmak üzere eşitliklerin bir sınıflandırmasını, tümünü çözmek için dizgesel bir girişimi, çoğunun bölümsel geometrik çözümlerini kapsar. Ömer ayrıca 13 değişik kübik eşitlik biçimi türetti. Üssün olumlu tamsayı olması durumunda binomial gelişimi belirledi ve Öklides’in belitleri ve konutları üzerine irdelemeler yaptı. Özgül ağırlık için yöntemler geliştirdi.

Dünya bilgeliği en sonunda Avrupalı Hıristiyan tarafından alındığı zaman ancak tarihsel süreklilikten koparılarak ve Hıristiyan önyargıyı alındırmayacak bir biçime indirgenerek alındı. Bu skolastizmdir, ve usun üzerinde bir yetkenin olduğunu, usun özgürlüğünü denize atması gerektiğini ileri sürer. Bu yetke tanrısal filan değil ama her durumda barbar rahip kafasının yetkesidir.

Avrupa'da felsefe gibi bilim de sürekli olarak boşinanç tarafından terörize edildi. Hıristiyanlık başından bu yana ve her bölüngüsünde usu birincil düşmanı olarak gördü. Çünkü ussallık usdışının sonudur. Ussal bir Hıristiyanlık kendi ile çelişkiden, kendini ortadan kaldırmadan başka bir anlama gelmez. Ve rahipler hiçbir zaman düzenlerinden vazgeçmeye istekli değildirler. Hıristiyanlık tamamlanmış din değildir: Eksiktir. Bilinemezciliği, gerçekliğin insanı aştığını, Tanrının bir düşünce nesnesi olamayacağını öğretir. Baştan sona pozitiftir ve bir dinadamları sınıfının özencinde dünyasallaşır. Topluluk duyuncu dinadamının bireysel özencinin denetimi altındadır. Avrupa'da felsefenin kuşkuculuğa indirgenmesi Hıristiyan dinsel tutum ile bütünüyle uyum içindedir çünkü yalnızca Katolik Kilise değil ama Luther'in kendisi de Usun ayaklar altına alınmasını buyurur. Doğal us salt doğallığı ile bu boşinanca karşı çıkar. Dinin pozitifi her zaman usun negatifidir. Ama us bu doğal hakkının bilincini bile Avrupa'da çok geç bir tarihte ve açıkça Doğu bilgeliği tarafından yüreklendirilerek kazandı. Ve bir Aydınlanma pozuyla ortaya çıktığında, inancın us ile uyumu yerine bütün bir inançla birlikte bütün bir usu da ortadan kaldırmaktan daha iyisini yapamadı. Us skolastik kalıp altında boşinanca hizmet etmeye indirgenir, düşünce özgürce devinemez, ve inanç ve bilgi, yürek ve us arasındaki uyum ortadan kaldırılır. Us görgücü kalıpta da boşinanca hizmet etmeye indirgenir, düşünce özgürce devinemez. İnanç ve Usun birliği karşısında ölçüldüklerinde, Aydınlanma Boşinançtan bir atom bile daha iyi değildir, Boşinanç ve Aydınlanma özsel olarak bir ve aynıdır.

Daha sonra modern dönemde bilimsel sürekliliği yadsıyan pozitivist kuramlar tarafından bir kez daha tarihsel kökenlerinden koparılan 'Batı bilimi' kendi içinde bir paradigmalar türlülüğü kapsayan yeni bir paradigma olarak sınıflandırıldı.

Özbekistan, Semerkant'ta Registan Alanında Uluğ Bey'in Medresesi. — 9'uncu yüzyılda Bağdad'da, 10'uncu yüzyılda Kordoba'da, 10-12'inci yüzyıllarda Kahire'de, 11'inci yüzyılda Toledo'da, 13'üncü yüzyılda Kastilde ve 15'inci yüzyıda Uluğ Bey'in Semerkant'ta gözlemevinde yürüttüğü gökbilim çalışmaları kendi zamanlarında Yunanlıların yapabildiklerinden çok ileri düzeydeydi. Bu çalışmaların ürünleri Latince'ye çevrilerek Avrupa kütüphanelerine ulaştırıldı. Özellikle Uluğ Bey'in gözlemleri daha sonraki araştırmalar için temel niteliğindedir.

Uluğ Bey tarafından yaptırılan gözlemevi (çap 48 m, yüks. 30 m), ve içinde bulunan dev sekstant.

Batı biliminin tarihsel temellerinden kopması bu sözde 'bilimsel' kafa yapısının tüm kıpılarında kendini gösterir. Modern Batı 'bilim'i dediğimiz şey özsel olarak uygulayımbilime bozulmuş anlamayan ama yalnızca sonuçlarla ilgilenen yararcı bir pozitif bilgi kütlesidir. Böyle bir usdışının tarihsel olarak temelsiz olması hiç kuşkusuz o kökenlerin kendileri adına bir onurdur. Bu yalancı bilimin kendini bir sömürü ve savaş, bir tüketim ve yokedicilik düzenine uyarlaması onun ayrıca törel ussallıktan da kopmasını gerektirir.

Klasik İslamik ekini ve modern Batı ekini arasında gerçekten de hiçbir süreklilik yoktur çünkü modern Batı ekini nihilizmi ile, pozitivizmi ile ve materyalizmi ile tüm uygarlık değerlerinde bir ilerlemeyi değil ama o sürekliden bir kopuşu temsil eder. Ve gene de bir süreklilik boyutundan söz edeceksek, süreklilik ancak ussallık boyutundadır. İslamik ussallığın ve idealizmin kalıtçıları olan ve Avrupa'yı az çok uygarlık sürecine bağlı bir evre olarak gösterenler Avrupalı ussalcılar ve idealistlerdir. İslamik felsefe olmaksızın, İslamik matematik ve kozmoloji olmaksızın Avrupa'nın barbarlık ikliminde bu bilimler hiçbir zaman doğamazlardı.

Bugün Batının 'ilerleme'sinin tarihsel kökenlerle oransız ya da eşölçümsüz görünmesinin gerçek nedeni modernist 'ilerleme'nin doğasında yatar. Özsel bakımlardan, Batının ilerlemesi insanlık

değerlerinden bir uzaklaşmadır. Özsel bakımlardan, Batı felsefesi görgücülüğe, sıradan bilgiye bir gerilemedir. Özsel bakımlardan, Batı bilimi yalancı-bilime, irrasyonalizme, görecilik ve belirlenimsizciliğe bir çürümedir. Özsel bakımlardan Batı ekini tarihsel köklerden kopuştur. Bir paradigma olma ilencini hakeder.

Özel olarak felsefe için işin gerçeği bütünüyle açıkta yatar. Descartes ve Spinoza, Fichte, Schelling ve Hegel gibi idealistler dışında, Batı görgücülük türevlerinin felsefe ile ilgileri olumsuzdur. Batının analitik, nihilist ve pozitivist gelenekleri için Aristoteles'ten Hegel'e felsefeci bir düşman olarak algılanır (Popper), dolayısıyla felsefe yokedilmelidir (Wittgenstein), çünkü Aristoteles 2000 yıl boyunca Batıda bilimin gelişmesini engellemiştir (Russell), ve Sokrates bir moral manyaktır (Nietzsche), ve tüm kuramsal yapıtlar ateşe atılmalıdır (Hume). Bu çocuklar insan bilgeliğine çok ciddi, çok derin bir nefret duygusuyla yaklaşıyorlardı. Paradigma kuramı her bilimsel paradigmanın kendi özel kavramları olduğunu, bunların başka paradigmatik kavramlarla eşölçümsüz ya da iletişimsiz olduklarını, kavramın hiçbir özselliği ve nesnelliği olmayan plastik bir öznel belirlenim olduğunu ileri sürer. Bilginin duyusal kökenli olduğuna inanan pozitivizmin bir yeniden bildirimi olan bu bakış açısına göre bilimde süreklilik yoktur. Süreksizlik vardır, saltık gerçeklik diye birşey yoktur ama yalnızca göreli sanılar vardır, ve bilgi paradigmatiktir. Batı biliminin kendisi kendi içinde bir paradigmalar çokluğu kapsayan yalnızca daha geniş bir paradigmadır, ve İslamik bilimle ilgisi yoktur. Öte yandan, Yunan-Arap birikiminin gerçek değeri yalnızca paradigma diye bir saçmalığı edimsel reddedişinde değil ama herşeyden önce bilimi felsefeden ayırma gibi bir saçmalığı reddedişinde yatar. Felsefenin bilimden ayrılması, Batılı kuşkucunun taşkınlıkla kutladığı bu usdışı 'devrim' gerçekte görecilik ve belirlenimsizcilik gibi sözde kuramlarda görüldüğü gibi Batı düşüncesini yalnızca kısırlığa yazgılayan en temel paradigmacılıktır.

Bu kopukluk başka bir olguyu, Batıda bilimin niçin militarizmin ve kapitalizmin hizmetindeki bir kuruma bozulduğunu anlamayı da kolaylaştırır. Ve bizi bilimsellik ve törellik arasındaki ilgi üzerine düşünmeye götürür. Batılı pozitiviste, özellikle Newton'a gelinceye dek felsefe ve bilim tarihinde yalancılık diye, dolandırıcılık diye, hırsızlık diye birşey yoktur. Herkes sürecin bütünlüğünü tanır, öncellerine borcunu bir onur edimi olarak minnettarlık duygusuyla öder, geçmişi karalamakla değil ama onu tam değerinde özümsemekle ilgilenir. Platon'dan Ptolemi'ye, Kopernik ve Kepler'e bu böyledir. Hegel bütün bir felsefe ve bilimler tarihininin birikimi karşısında aynı onurlu tutumla davranır. Alman Romantikleri ve Klasikleri sanatta böyle bir bütünlüğü ve sürekliliği insanlığın ideal birliğinin koşulu ve anlatımı olarak doğrularlar, Doğuyu Romantizmin gerçek yurdu olarak görürler. Ama Batılı pozitivist için törellik, dürüstlük birer gözlem olgusu olmayan ve doğrulanmaları olanaksız anlamsız tinselliklerdir.

Tıpkı Helenik ve Helenistik uygarlıkların ortadan kalkıp tarih olmaları gibi İslamik uygarlık, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıkları da tarihsel işlevlerini tamamlayıp yittiler. Kalmaları, sürmeleri anlamsız olurdu. Bugün kendilerini ve dünyayı anlamalarını sağlayacak kavramsal olgunluktan yoksun Arap Devletlerinin dünya tarihini özgürlük ereğine doğru ilerleten İslamik uygarlıkla adın dışında hiçbir benzerlikleri ve hiçbir ilgileri yoktur. Bugün yabancı bir tarihe ait olan bu ülkelerin dünyanın pozitivist bilimsel etkinliğindeki payları bile bir UNESCO araştırmasına göre ancak %0,7'dir.

İslamik bilgeler yalnızca Helenik ve Helenistik bilgelik kalıtı üzerine yorumlar yapmakla yetinen ve onları Batılı pozitivistlere iletmekle görevlerini tamamlayan insanlar değillerdi. Yalnızca 'yorumcular' ya da yalnızca 'ileticiler' değillerdi. Bu Hıristiyan Batının inanılması en güç yalanlarından biridir. Ama mantıksaldır çünkü Hıristiyan tinin İslamik uygarlığa kaçınılmaz olarak

bütününde hastalıklı bakışının bir parçasıdır. Türk, İran, Arap, İspanyol, çeşitli uluslardan insanların ortaklaşa yaratıları olan İslamik bilgelik tini dönemin toplumsal ve politik olgunluk ve özgürlüğünün dolaysızca yansıtıcısıdır ve bilimlerde bir özelleştirme yapmadığı gibi bilgiyi duygudan, gerçekliği inançtan da ayırmıyordu. Toplumbilimde gelişmeler yapan aynı bilge müzik kuramına da katkıda bulunuyordu. Modern 'org'un da buluşçusu olan Farabi'nin müzik üzerine çalışmaları tıpkı mantık ve toplumbilim üzerine çalışmaları denli değerli ve etkiliydi. Ömer Hayyam matematik çalışmalarının yanında şiir yazardı — tıpkı 'dünya yazını'nın sürekliliğini, bütünlük ve birliğini kavrayan Goethe'nin sanat uğruna bilimi bir yana bırakmaması, tam tersine kendini bir sanatçıdan önce bir bilimci olarak görmeyi istemesi gibi.

BİLİMİN SÜREKLİLİĞİ

Kepler Kopernik'in çalışması üzerine yazarken şunları belirtir: "Bu kitap ['Kopernik Gökbiliminin Özeti / Epitomes Astronomiae Copernicane' (1620)] Aristoteles'in 'Gökler Üzerine' kitabına bir ek olarak hizmet etmek üzere tasarlanmıştır." Ya da Ptolemi'nin yerözeksel kuramı üzerine Maxwell'in kendisi şunları söyler: "dünyanın çevrindiğini bildiren Kopernik dizgesi, geometrik bir bakış açısından, dünyanın dinginlikte olması ve göksel cisimlerin görünürdeki devimlerinin onların saltık devimleri olması gerektiğini bildiren dizge üzerinde yalınlık dışında hiçbir üstünlük göstermez" (Özdek ve Devim, Konu 104). Kopernik ve Ptolemi önsavları bütünüyle aynı gözlemsel gereci kullanırlar, ve her ikisi de dünyanın dönüşünü doğrudan kanıtlayacak bir "dinamik" deneye, Foucault'nun "sarkacı"na ("saltık devim"in saptanması) başvurmazlar. "Yalınlık" dışında, her iki önsav da eşit değerdedir, her iki önsav da sayısız anomali ile yüklüdür, ve teleskop kullanılıncaya dek, ve dinamik deneylere başvurmaksızın, salt "yalınlık" ölçütü pekin yargıya götürmek için yetersizdir. Kopernik'in güneşözeksel önsavına Aristoteles / Ptolemi önsavı üzerinde deney ve gözlem tarafından kazandırılan hiçbir üstünlük yoktur. Bunun dışında, Kopernik'in önsavı kendisinin belirttiği gibi, çok daha önceden antik dönemde "Pisagorcu Herakleides ve Ekfantos, ve — Cicero'nun belirttiği gibi — Siraküzeli Hiketas" tarafından paylaşılıyordu; "onlar Dünyayı evrenin özeğinde dönüyor olarak aldılar." Platon'un kendisi Timaeus'ta dünyanın ekseni çevresinde dönüşünden söz eder, ve yine Kopernik'i izlersek, "Gerçekten de, hiç de sıradan bir matematikçi olmayan ve Platon'un yaşamöykücülerinin Platon'un onu görmek uğruna İtalya'ya gittiğini söyledikleri Pisagorcu Filolaus'un Dünyanın bir dairede döndüğünü ve kimi başka devimlerde dolaştığını ve gezegenlerden biri olduğunu savunmuş olduğu düşünülür."

Bilimsel "devrim" görünürde deneysel bir doğrulama üzerine dayanmaz. Dahası, ancak "yeni" olduğu ileri sürülerek bir devrim olduğundan söz edilebilir — ki Kopernik'in kendisi yeni olmadığını belirtir. Sorun bir ilerlemenin yer alıp almadığından çok, bir devrimin yer alıp almadığıdır. Ve gerçekten de bir devrim "yer almıştır," ama ortaçağ Avrupa bilincine karşı, ve Katolik Kilise'nin kuramına karşı. Çünkü bütün bir Hıristiyan Batı uygarlığı ilk çağdan orta çağa "gelişirken" antik kuramları unuttu; gerçekte, tarihi "çürütürken" ve barbarlaşırken, sonunda dünyanın "düz" olduğu yolundaki İncil görüşüne geri döndü. Bu bilinci yoketmek bir devrimdi. Ama bu bilinç bilimsel olmadığı gibi, çoktandır dinsel bir bilinç olmaktan da çıkmış, bütünüyle karanlık bir "politik" bilince dönüşmüştü. Paradigmacı sürü psikolojisi konuya bütünüyle ilgisizdir. Ve Kopernik'in kendisi Ptolemi için Maxwell ile aynı şeyleri söyler: "Çünkü eğer hayranlık verici özeninden ve çalışkanlığından ötürü tüm başkalarının önünde duran İskenderiyeli Claud Ptolemy kırk yıldan daha uzun süren gözlemlerin yardımıyla bu sanatı geriye dokunmadığı hiçbirşeyin kalmamış göründüğü denli yüksek bir noktaya getirmiş olsa bile, gene de birçok şeyin onun öğretisinden doğması gereken devimler ile değil ama dahaçok sonradan keşfedilen ve onun

bilmediği devimler ile uyum içinde olduklarını görürüz'' Göksel Kürelerin Dönüşleri Üzerine / De revolutionibus orbium coelsitium, 1543). Sözlerin tonu minnettardır ve tümünde de bilim bir değer olarak da görülür, çünkü ussalcılık bilimi değer-siz ya da değere ilgisiz bir olgu olarak göremez. Ve Ptolemi duyunç ve değer ölçünlerini belirtir:

"... Ve aslında bu aynı bilim dalı tanrısal şeylerde düşünülen aynılık, iyi düzen, iyi oran ve yalın doğrudanlık aracılığıyla kişileri eylemlerin ve karakterin soyluluğu açısından anlamaya başka herhangi bir daldan daha çok hazırlayacak, izleyicilerine o tanrısal güzelliği sevdirecek, ve onlarda ruhun benzer bir durumunu bir bakıma doğallaşmış bir alışkanlığa çevirecektir. Ve böylece kendimiz her zaman oldukları gibi olan şeylerin bilim dalına duyduğumuz sevgiyi sürekli olarak arttırmaya çalışır, ve bunun için böyle bilimlerde kendilerini onlara verenler tarafından daha önce keşfedilmiş olan şeyleri öğrenir ve ayrıca onlardan bize dek geçen zamanın olanaklı kılabileceği türde küçük bir özgün katkıda bulunuruz'' (Almagest, İS 2'nci Yüzyıl, Kitap 1, 1. Önsöz).
(Bu kutu içindeki pasaj Kuramsal Düşüncede Süreklilik'ten aktarıldı, Aziz Yardımlı, 1996.)

İslamik Tıp Biliminden Örnekler

Al-Razi'nin Hawi başlıklı kitabının bir eşleminin son sayfası. Adı belirsiz olan eşlemci çalışmayı bitirdiği günün tarihini verir: 487 yılı, Dhu al-Qa`dah, 19 (30 Kasım 1094). Hawi Arap tıp elyazmaları arasında bilinen en eski üçüncü yapıttır.

(U.S. National Library of Medicine (NLM)

www.nlm.nih.gov

Abu Bakr Muhammad ibn Zakariya' al-Razi, 865'te (251 H) İran'ın Rayy kentinde doğdu ve aynı kentte 925 (312 H) yılında öldü. Felsefede olduğu gibi müzik ve simyada da bilgili bir hekim olan Razi Orta Asya saraylarında hizmet etti ve Rayy ve Bağdad hastanelerinde başhekimlik yaptı.

Razi'nin en aranan çalışması TIP ÜZERİNE KAPSAMLI KİTAP (Kitab al-Hawi fi al-tibb) kendi klinik deneyimlerinin yanısıra hastalıklar ve sağaltımları üzerine daha önceki yazarlardan pasajlar da kapsıyordu. Hawi'nin içeriği değişik hastalık başlıkları altında düzenlenmiştir ve farmakolojik konular üzerine ayrı kesimler vardır.

İbni Sullum tarafından 17 yüzyılda yazılan İnsan Bedeninin Sağaltımında Eksiksizliğin Doruğu'nun (Ghayat al-itqan fi tadbir badan al-insan) yaldızlı açılış sayfası. Sallum'un Paracelsus (tıbbın 'Luther'i olarak bilinir)) tıbbı üzerine bu çalışmasının bir Osmanlı eşlemi Sami Mustafa Efendi tarafından 26 Ekim 1749'da (2 Şaban 1162 H) tamamlanmıştır.

1493'te İsviçre, Einsiedeln'de doğan Paracelsus 1636'da Die grosse Wunderartzney'i (Büyük Cerrahi Kitabı) yazdı. Avrupa üniversitelerinin her şeyi öğretmediklerine inanan Paracelsus 1524'te 10 yıllık Avrupa, Mısır ve İstanbul yolculuklarından sonra doğduğu kente geri döndü. Batıda kimya ve tıp arasındaki ilişkiyi saptayan bilgin olarak tanınır. Halep doğumlu bir doktor olan ve daha sonra IV''üncü Mehmet'in saray doktorluğunu yapan Sali ibn Nasr ibn Sallum sağaltımında mineral asitleri, tuzlar ve simya işlemleri kullanan Paracelsus'un 'kimyasal tıb'bından büyük ölçüde yararlanmıştı.

1681'de Paris'te yayımlanan Pharmacopoea Persica ex idiomate Persica in Latinum conversa'nın ön kapağı. İnceleme Rahip Angelus de Sanctu Josepho [Joseph Labrosse] tarafından Muzaffar ibn Muhammad al-Husayni'nin bileşik sağaltımlar üzerine Farsça bir kitabının Latince bir çevirisini ve yorumları içerir.

17’nci yüzyılda Avrupa tıp düşünceleri yavaş yavaş İslamik dünyada kabul görmeye başlarken, Avrupalılar da İslam dünyasındaki tıbbi uygulamalara ilgi duymaya başladılar. 1636’da Toulouse’da doğan Josep Labrosse 1662’de Roma’ya giderek iki yıl Arapça çalıştıktan sonra 1664’te İsfahan’a giderek Farsça öğrendi. İran’da tıbbı Hıristiyanlığı yaymak için bir araç olarak da kullanırken bu arada tıp üzerine birçok Arapça ve Farsça kitab okudu, “İsfahan’ın alimlerinin evlerini ziyaret etti ve eczacı ve kimyacıların dükkanlarına yüzlerce ziyarette bulundu.”

Göz Hastalıklarının Sağaltımı Üzerine Düşünmenin Sonucu (Natijat al-fikar fi `ilaj amrad al-basar) Kahire’de Fath al-Din al-Qaysi (ö. 1259/657 H) tarafından yazıldı. Adı bilinmeyen bir eşlemcinin elyazması 16 Kasım 1501’de (5 Jumada I 907 H) tamamlandı.

ETKİLEŞİM. 18’inci yüzyıl ortalarında İstanbul’da veba salgını çıkınca geleneksel İslamik tıbbı bu yabancı hastalıkla savaşmada çaresiz göründü. III’üncü Mustafa bir Hollandalı tıp reformcusu olan Hermann Boerhaave’nin (ö. 1738) iki incelemesinin Türkçe’ye bir çevirisinin yapılmasını istedi. Türkçe çeviriler 1768’de saray doktoru Suphizade Abdül Aziz tarafından Avusturya yorumcusu Thomas von Herbert’in yardımıyla tamamlandı. Suphizade yalnızca Boerhaave’nin düşüncelerini çevirmekle kalmadı, ama onları İslamik tıp ile uyumlu bir yapı içinde düzenledi.

İbni al-Nafis’in Mujiz ya da Özlü Kitap’ı üzerine al-Aqsara’i (ö. 1370 (771H)) tarafından Arapça’da yazılan ve Mujiz İçin Anahtar denilen bir yorum. Burada görme dizgesinin şematik bir çizgesini gösteren eşlem Ekim 1407’de (Jumada I 810 H) tamamlandı ve saklanan en erken eşlemlerden biridir.

YORUMCULAR VE İLETİCİLER? 9’uncu yüzyılda doktor-çevirmen Hunayn ibn Ishaq oftalmoloji üzerine aralarında Göz Üzerine On İnceleme’nin de bulunduğu ve Yunan-Roma incelemeleri üzerinde büyük bir ilerleme gösteren monograflarını yazdı. Oftalmolojik çalışmalar arasında en değerli görülenlerden biri Bağdad’da çalışan Ali ibn Isa al-Kahhal (ö. 1010/400 H) tarafından yazıldı ve 130 göz hastalığını kapsıyordu.

18’inci yüzyıl doktoru Husayn ibn Muhammad Hadi al-`Aqili al-`Alavi tarafından İlaçların Açıklaması Üzerine bir incelemenin (Makhzan al-adwiyah dar-i bayan-i adwiyah) yaldızlı açılış sayfaları. Elyazması 3 Maysı 1732’de (4 Dhu al-Hijjah 1144 H) yazıcı Hasan ibn Abd al-[?] Musavi tarafından tamamlandı.

İbni Sina (ö. 1037/428 H) tarafından Tıp Kanunu (Kitab al-Qanun fi al-tibb) büyük bir olasılıkla 15’inci yüzyıl başlarında İran’da yapılan seyrek tam eşlemlerden birinden 4’üncü kitabın yaldızlı açılış sayfası.

Bir ‘Bilimler, Sanatlar ve Meslekler Ansiklopedisi’den Resimler

Metal İşçileri.

Bir damıtma fabrikasının çizgesi.

Aydınlar feodal bir toplumda burjuvazinin politik sözcüleriydiler. Aydınlanma hedeflerine büyük ölçüde erişti.

Büyük cam levhaları dikkatle taşıyan iki küme işçi.

Asit fabrikası.

Cam işçileri.

Diderot’un 1751’de yayımlamaya başladığı Ansiklopedi 1780’de 36’ıncı cildin yayımı ile

tamamlandı.
Ansiklopedi'nin inançsızlığı öven yazılar içeren yedinci cildinin yayımlanmasından sonra d'Alembert editörlüğü bıraktı ve benzer olarak Ansiklopedi'ye müzik makeleri ve bir de 'Economie politique' ile katkıda bulunan Rousseau da yazılarını çekerek girişime karşı düşmanca bir tutum aldı.

Jesuitler ve daha başka dindar çevreler Encyclopédie'nin yayımını önlemek, hiç olmazsa güçleştirmek için ellerinden geleni yaptılar, zaman zaman başarılı oldular, basımını ve satımını durdurdular. Ansiklopediciler de Sarayda güçlü kişilerin koruması altındaydılar. Yayımların onaylanmaları ya da sansür edilmeleri konusunda karar veren Saray Kütüphanecisi Malesherbes ve yasaları yürütmek ve kitap basım ve dağıtımını izlemekle yükümlü olan Polis şefi Sartine tarafından kollandılar. Ansiklopedi yayımını tamamladı. Jesuitler 1762'de Fransa'dan sürülmüşlerdi.

Ansiklopedi'nin hiçbir ön tasar ve düzenleme izi göstermeyen engin derleminde hemen hemen her konuya ve giderek aynı konu üzerine değişik görüşlere yer verilir. Kendileri uygun gördükleri gibi ve sık sık konu dışına çıkarak rahatça yazan yazarlar tüm mesleklerden ve toplumun tüm sınıfları arasından gelir: askerler, tüzeciler, doktorlar, sanatçılar, dinadamları, bilimciler, felsefeciler, tanrıbilimciler, devletadamları vb.

Karanlık özdekçiliği ile Aydınlanma Dünya Tarihinin olumlu içeriğine ait bir kıpı değildir. Özsel olarak insanın Eğitimi olan İlerleme sorunu ile ilgisi bütünüyle pragmatiktir. Rousseau, Romantikler, Herder, Hegel, aslında tüm felsefeciler, tüm ussal eğitbilimciler bu ruhsuz özdekçiliğin Batı tininin eğitiminde yol açmakta olduğu yıkımı durdurmaya, Hıristiyan dünyayı usun yoluna çekmeye çalıştılar. Başarılı olamadılar çünkü böyle bir kurtuluş Usu, Duyuncu ve Duyarlığı ile yeni, yepyeni bir uygarlığın kuruluşundan daha azı olamazdı. Aydınlanma, tıpkı Reformasyon gibi, modern ekinin tözsel bileşenlerinden biri oldu ve etkilerini modern eğitim kurumlarında pozitivizm biçiminde sürdürür.

Katolik Kilisenin Avrupa için tarihsel anlamı Hıristiyanlığı tüm insan gelişimin ilkesini üretmiş olan Antik Dünyanın pırıl pırıl uygarlığına karşı savunmak, onu ilerlemenin yokedici sürecinden çekip çıkarmak, Kıta'da insanlığın tüm bilimsel, felsefi, sanatsal ve törel kazanımlarından bağışık bir teokrasinin egemenliğini kurmaktı. Bu amaç uğruna her us-dışı, duyunç-dışı, insanlık-dışı araç kullanıldı. Katolik Kilise Güney Avrupa'yı dünya tarihinden soyutlamayı başardı. Bütün bir uygar dünyanın pırıl pırıl aydınlık içinde yaşadığı yüzyılları Avrupa sözcüğün tam anlamıyla zifiri karanlık içinde 'Orta Çağlar' olarak yaşadı.

Her uygarlık biçimi kendisinin tarihin sonu olduğu yanılgısına düşer, ve bu düzeye dek tutucudur. Ama Antikçağın kütüphanelerini yakmakla başlayıp Avrupa'yı en son Arap kitaplarına dek tüm ışık kaynaklarından baştan sona temizleyen Katolik Hıristiyanlığın kendine özgü yanı insan usunu ve duyuncunu, bilgisini ve duygusunu küçültmeye yönelmesinde yatar, ve bu düzeye dek gericidir. Roma İmparatorluğu ile yüzyıllar boyu süren ilişkilerine karşın uygarlaşmaya direnen Germanik kabileler beşinci yüzyıldan sonra kısa bir süreç içinde Hıristiyanlaşarak feodal bir zorbalık, eşitsizlik, bilgisizlik, pislik, boşinanç ve barbarlık dönemine girdiler.

Aydınlanma gerçekten de bir karanlıktan kurtuluş özlemini anlatır. Eğretileme sanatı seyrek olarak böylesine anlamlı ve geçerli bir kullanım bulur. Ve eğretileme sanatı seyrek olarak böylesine eğreti kalmayı sürdürür. Katolik Kilisenin karanlığı ortaçağ Avrupasının sorunuydu, başkalarının değil. Protestanlar sorunlarını bu sözde inancı reddederek, hiçbir zaman gelişmemiş Germanik duyuncu toplumsal varoluştan bütünüyle soyutlayarak, bireyi duygusuzlaştırarak, topluluk yaşamını

bütününde ortadan kaldırarak çözdüler. Tanrılarını öldürdüler. Sevgi ve Gerçeklik ve Güzellik tinini bütününde yokettiler. Dünyadan dev bir fabrika ve pazar yapma işlerine başladılar, her kıtada özgür tecim bayrağını dalgalandırmak için savaştılar. Katolik Kiliseleriyle birlikte ve bir Reformdan geçmeseler de Aydınlanmış olarak yaşamayı seçen Latinler ise İlerlemenin Aydınlanmadan çok daha fazlasını gerektirdiği olgusunun yaşayan kanıtlarıdırlar.

Diderot'nun editörlüğünü yaptığı 'Ansiklopedi'den damıtma işlemini gösteren bir çizge

18'inci Yüzyılda bir doğum haberi

Fransa'da yüzyıllar boyunca kimi insanlar özgür doğmadılar. Kimileri ise doğuştan ayrıcalıklı, kalıtsal olarak kayrılan üstün-insanlar olarak soylular sınıfına aittiler. Ortaçağ Fransasında toplum aşağı yukarı bir kast dizgesine göre örgütlenmişti. Soylular ve Dinadamları sınıfından sonra üçüncü sınıf insanlar, Burjuvalar geliyordu. Serfliğin ancak 1779'da resmi olarak kaldırılmasına karşın, Britannica'ya göre 1789'da 140.000 serf vardı.

18'inci Yüzyılda tahtırevana yürüyen bir bayan

Avrupa'da kadınlar erkeklerden aşağı ama çocuk üretmek için zorunlu görülürdü. Modernleşmede Fransa'ya örnek olan İngiltere'de bile 1918 Reform Tasarısı 30 yaşının üzerindeki kadınlar için oy kullanma hakkını mülkiyet iyeliğine ya da bir üniversite derecesi almış olma koşuluna bağlıyordu. Avrupa insanının aydınlanması hiç kuşkusuz birden olamazdı. Modern İsviçre'de kadınlar oy haklarına ancak 1971'de kavuştular.

18'inci Yüzyılda Opera seyircileri

Marie Antoinette

2 Kasım 1755'te Viyana'da doğan Marie Kutsal Roma İmparatorluğunun İmparator ve İmparatoriçeleri olan Francis I ve Maria Theresa'nın en küçük ve en güzel kızları idi. Yazgısının Fransa'nın kraliçesi olmak olduğuna inandırılarak yetiştirildi. 1770'te evlendi ve dört yıl sonra kocası Louis XVI olarak taç giyerken kraliçe oldu. 16 Ekim 1793'te giyotin ile idam edildi.

Modernleşme yoluna ancak giyotin, terör ve ölüm yoluyla giren Fransa ancak 1871'de bir Cumhuriyet oldu.

18'inci Yüzyıl burjuva ailesi ve çocuk bakıcıları

18'inci Yüzyılda bir iskambil oyunu olan Vist oynayan burjuvalar.

Bir Akdeniz ülkesi olan Fransa'nın İnsanları soğuk Kuzeyli Protestanların tersine sıcak kanlı Katoliklerdir — ister teist, ister deist, ister ateist olsunlar. Sevgileri gibi nefretleri de yoğundur, barışçıl oldukları gibi ölçüsüz şiddete de yatkındırlar.

Dışsallığa, dünyasal değerlere ve hazlara verdikleri önemde, Fransızlar modernliği gri İngilizler'den çok daha güçlü olarak tanımlar ve temsil ederler. Aydınlanmaya karşın Katolik kalan Fransa ancak Protestan Kuzeye öykünerek çağın akışı içinde kalmayı başardı. Fransa kendinde, gerçekte, her zaman ancien régimeden birşeyler yaşatır.

Aydınlanmanın Yeri. Bir dünya görüşü olarak Aydınlanma Hindistan'da, ya da Çin'de ya da Japonya'da, Araplar ya da Türkler ya da İranlılar arasında doğmadı. Bu uygarlıklar karanlığı yenemedikleri için değil, ama tam tersine tarihlerinde hiçbir zaman Avrupa'nın yaşadığı türde bir karanlığı tanımadıkları için. Boşinanç bilgisizlik ile, ya da genel olarak mitoloji ile aynı şey değildir. Panteist ya da putperest, giderek büyü dinlerine inanan ilkel insan bile henüz kavramsal

gelişiminde yetersiz olduğu için, henüz daha iyisini ve doğrusunu bilmediği için böyledir. Buna karşı Orta Çağların Katolik Kilisesi bir ikiyüzlülük tiniydi, inancın kendisini çiğneyen politik bir kuruma yozlaşmıştı. Boşinanç dinsel saflığın yitirilmesi, inancın kötüye kullanılması, duyuncun kendisinin bozulmasıdır. Hıristiyan Avrupa Doğudan ödünç aldığı inancını hiçbir zaman tam olarak yüreğine yerleştirmeyi başaramadı. Usu gibi yüreği de büyümemişti.

Kültürün Bütünsel Dönüşümü. Aydınlanma doğmakta olan burjuvazinin ya da kentsoyluların, ya da daha tam olarak yurttaşın dünya görüşüydü. Sivil toplumun beyniydi. Bundan böyle soyluluk karşısında soysuz olmayı istemeyen, ve duyuncunu duyunçsuz bir dinadamları sınıfından özgürleştirmeyi isteyen insanın yeni karakter yapısını belirledi. Politik eşitlik ve inanç özgürlüğü yeni düzenin ilkeleriydi. Bundan böyle bütün bir dünya baştan sona bu kavramlara uygun olarak yeniden belirlenecek, tüm ekinsel yapı baştan sona yeni değerlere göre kurulacaktı. Yeni uygarlık biçiminde kalıtsal ve geleneksel ayrıcalıklar kaldırılıp toplumun duyunç ve istencini anlatan yasanın karşısında eşitlik kurulacak, insanlar başka insanların kölesi olmaya son vereceklerdi. Hiçbirşey böyle istemlerden daha ussal, daha uygar olamazdı. Sivil toplum, burjuva toplumu, modern toplum, ya da yurttaş toplumu bundan böyle devleti tanrısal hakla yöneten krallardan kurtarıp yazgısını kendi eline alacaktı. Herşey en sonunda modern özdeksel değerlerin geleneksel tinsel daha iyi olup olmadıklarına dayanıyordu. Kötü bile olsa bir Hıristiyan birliğin bozulup yerine ulusal devletlere dağılmış bir Kıtanın doğuşunun ne anlama geleceğine dayanıyordu.

Modern Karakterin Doğuşu. Söz konusu olan şey Aydınlanmanın modern toplumun kurumsal ve yasal düzeni ile bağdaşması değildi. Aydınlanma yeni düzenin törel yapısının ruhuydu. Aydının değerleri modern karakteri tanımladılar — gelenekten kurtulmuş, düşüncesinde ve inancında yabancı baskıdan özgür insan. Aydınlanma Deisttir, teizm ve ateizm arasında bir orta nokta, ya da ikisinin bir bireşimi gibidir. Doğal din herşeyden önce kutsal yazıların usdışı içeriğini bir yana atar, ona göre Tanrı evreni yaratıp aradan çekilir ve artık nasıl işlediğine karışmaz. Böyle bir Tanrı anlayışı altında törel dünya da aynı özerkliği kazanır. Bir dinadamları sınıfı olanaksız ve gereksiz olur. İnanç bütünüyle bireyin kendi duyuncunu ilgilendiren bir konudur, ve hiçbir dışsal gücün bireyin duyuncu üzerinde söz hakkı yoktur. Ama modern özgürlük insan özünün gerçek belirlenimlerine anlatım vermek yerine, bir belirlenimsizlik olarak tanımlanır, çünkü yurttaşlık değerleri, mülkiyet ve kişi değerleri insanlık değerleri değildirler. Nihilizm, gerçek evrensel değerlerin yokluğu, bu yalnızlık modern karakterin asıl belirlenimidir. Voltaire'in Candide'i sonlandırıken önerdiği gibi, iyimserliği gülünçleştiren bu bencillik dünyasında, bu olanaklı en kötü dünyada herkes gidip kendi bahçesini işlemelidir.

Aydın Ve Ayaktakımı. Aydın tanım gereği bütün toplum değildir. Aydınlar her durumda bir azınlık oluştururlar. Deizm onlar için olanaklı biricik inanç biçimiyken, aydınlık olmayan Halk için Teizm zorunludur. Eğer bir Tanrı olmasaydı, onu yaratmak gerekirdi. Halk eğitilmesi, aydınlanması olanaksız bir ayaktakımıdır. Her zaman öyle kalacaktır. Les lumières bir adlandırma olarak çoktandır ortadan kalkmış olsa da, ayaktakımı da benzer olarak daha kibar adlar altına — örneğin işçi sınıfı ya da proleter, ya da emekçi, memur, çalışan vb. — alınmış olsa da, aydın her zaman genel halk kitlesi karşısındaki yüceliğini korur. Aydınlanma amacına ulaşmıştır: Halkın duyuncu ve inancı artık rahiplerin değil, ama çok dünyasal, çok özdeksel bir bir etmenin, paranın denetimi altındadır.

Tanrı ve Bilim. Aydının Tanrıyı yürekte olduğu gibi uzayda ve zamanda da konu dışı bırakması, onu evrenin dışına sürmesi bilimin Aydına özgü indirgenişi için gerekli usdışı zemini hazırlar: Bilimin kendisi bilimdışı olur çünkü sürülen Tanrı değil ama Ustur. Bundan sonra aydınlara çok

yakışan ve yaraşan yararlı bir ‘Bilim ve Teknik’ ekini vardır. Avrupalı ussalcının Tanrısal evreni her zaman bir kozmoz iken, yasal-ussal bir evren iken, Aydının tümevarımcı evreni için böyle bir zorunluk ortadan kalkar. Pozitivistik bir evren bilimin toplumsal yarara hizmet etmesi için bütünüyle elverişlidir. Aydının evreninde gereken şey anlam, bilgi, gerçeklik değil ama yarardır, ve pekinlik olmasa da olasılık, bilgi olmasa da sanı, gerçeklik olmasa da görüngü pekala bu amaç için yeterlidir. Aydın böyle bilim anlayışı ile bir yandan Deizmi ile tutarlı kalır, öte yandan böyle bilim uygulayım için, işleyim devrimi için, anamalcı büyüme için bütünüyle yeterlidir. Felsefeci ona Analitik Geometriyi ve Kalkülüsü vermiş, ussalcı bilim adamı ona Mekanik ve Elektriği vermiştir, ve bu bilimler ve bilgiler ussallıklarında anlaşılmasalar da, giderek ussallıkları yadsınsa da, modern köle evlerini, Fabrikaları işletmek için bütünüyle yeterlidirler.

Toplumsal Uzlaşmanın Ahlaksal Zemini. Deizm ahlaksal görecilik için elbette uygundur, ve kentsoylunun hem anamal hem de emek yanında ahlaksal bir saltıkçılığa hiç mi hiç gereksinimi yoktur. Aslında duyunç bir yandan anamal için sömürü koşullarına bir ayakbağı olurken, öte yandan çalıştırılan insanlığı sürekli olarak bir haksızlığa uğruyor olma duygusu içinde tutacak ve onu mutsuz, uyumsuz, geçimsiz bir isyancı yapacaktır. Dinden geriye birşeyler kalmış olsa da, bu bundan böyle toplumsal ilişkiyi ilgilendiren bir sorun değildir. Aslında, Aydınlanmanın en inançlı savucuları olan ekonomistlerin çok iyi anladıkları gibi, pazarın altın ilkesine hiçbir kurum karışmamalıdır. İnsan içgüdüsü, aslında Freud’un öz-sakınım içgüdüleri, ben-içgüdüleri ya da Açlık İçgüdüsü dediği ilkellik türenin, tüzenin, törelliğin modern cisimselleşmelerinin en iyi biçimleri olduğunu öğretecek, sonunda herşey yoluna girecektir.

Hırsın Kristalleşmesi. Para yeni düzenleyici ilkedir. Bundan böyle modern toplumun törelliğini susturulmuş Katolik Kilise değil, çoktandır bireyin öznel duyuncuna hapsolmuş ve edimsel olarak varolmayan Protestan Kilise de değil, ama özdeksel bir güç, bir altyapı gücü olarak ekonomi tanımlayacaktır. İnsan ilişkileri topluluğun saçma sapan duygusal-dinsel ilişkileri olmaktan kurtarılmış, ussallaştırılmıştır. Başka bir deyişle, bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Bundan böyle insanların değil ama yurttaşların birliği olarak toplum özgürce çıkar çatışmalarının güdümüne girebilir. İçgüdüsel dürtü, hırs, kazanç isteği, bencillik ilkesi dünyayı, ya da daha iyisi küçük bir azınlık pahasına büyük bir çoğunluğun dünyasını mutlu kılmayı başaracaktır. Elimizde bir mutluluk kalkülüsü bile vardır, ve duyguyu bile ölçüp biçecek görgücüler vardır.

Şiddet Yoluyla Modernleşme. Modern varoluş biçimi geleneksel topluluğun bütünsel bir değişimi anlamına gelirken, o geleneklerin özeğinde yatan dinsel duygu olduğu gibi kalamazdı. Bu düzeye dek, Fransa’da modernleşme için savaş insanların yalnızca beyinlerinde değil ama öncelikle yüreklerinde verildi. Katolik Fransa’da Aydınlanmanın başarmayı istediği şeyi Protestan ülkelerde Reformasyon daha şimdiden yapmıştı. İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde çoktandır geleneğin ve tutuculuğun egemenliğine son verilmiş, toplumsal yaşamdan uzaklaştırılan din kendisiyle birlikte modern toplumun biçimlenmesine ayakbağı olan tüm usdışı geleneksel yetkeyi de yanında götürmüştü. Katolik Fransızın ruhunda rahipliğin dünyasal egemenliğinin devrilmesi daha zorlu bir savaşımı gerektirdi. Ve rahiplikle işbirliği içinde olan ve tanrısal bir hakla yöneten Krallık rejimini modern bir devlet yönetimi ile değiştirmek Üçüncü Katmanın, başka bir deyişle, bütün bir Fransız halkının kendi içindeki bölünme dolayısıyla şiddeti kaçınılmaz kıldı. Fransa XVI’ncı Louis’nin eski rejimini devirdi. Ama Katolik tin olduğu gibi kaldı. Yaklaşık yüz yıl kadar süren devrimci iç savaşlar ve çatışmalar geleneğin Üçüncü Katmanın kendi ruhunda nasıl kökleşmiş olduğunu gösterdiler. Modernlik kaygısı gelenekle olan çatışmanın henüz sürmekte olduğunu ele verir.

Encyclopédie için yazdığı bir makalede Turgot “Kamu yararı en yüksek yasadır, ve kurucuların

niyetleri denilen şey için boşinanca dayalı bir saygı tarafından engellenemez'' diyordu. Daha sonra İngiliz görgücüleri tarafından ''kamu yararı'' sözlerinin üzeri karalandı ve yerine ''olanaklı en büyük çoğunluğun yararı'' sözleri geçirildi. Bu çoğunluk hiçbir zaman ulusun dışında aranmadı.

Aydınlanmış Avrupa'nın küresel hegemonyası yalnızca makinelerin ve bombaların yetkesi üzerine kurulamazdı: bunun ruhsal koşulu olarak genel bir duyunç ve bilinç yıkımı da gerekliydi. Sömürgeciliğe yalnızca 'egemen' sınıflar değil ama tepeden tırnağa kapitalizme ve militarizme uyarlanmış bütün nüfus alanları katıldı. Avrupalı iş adamları gibi devlet adamları da, entellektüeller gibi akademikler de süreçte üzerlerine düşen her töresizliği ve her türesizliği yerine getirdiler, ve yağmadan özdeksel ve tinsel paylarını aldılar. Türesizliğin sözde egemen bir sınıfa değil ama bütün bir topluma ait olduğu olgusunun gizlenmesi yalnızca us-dışı, türe-dışı modern toplumsal yapının korunmasına hizmet etti.

Aydınlanmanın evrensel insanlık değerlerine anlatım verdiği savı aydın olmayanlar için yaratılmış bir mittir. Aydınlanma nasıl içeride herhangi bir demokratik süreçten yana değildiyse, dışarıda da türe ve insan hakları diye bir engel tanımadığını gösterdi. Modernizmin parolası uygulayımbilimsel, askeri ve ekonomik üstünlüktü. Ve bu başkalarına karşı, bütün bir dünyaya karşı Batının üstünlüğüydü. Aydınlanmanın yararcı etiği dünyanın geri kalanını Batı için bir oyun alanı, insan da aralarında olmak üzere sömürülecek bir metalar alanı olarak görmesine izin vermekle kalmadı, ama böyle bir öz-çıkarı bir moral buyruk sorunu olarak gösterdi. Modern istenç geleneksel olan karşısında moderndi, yani güçlüydü, ve güç-istenci hakkı belirleyen pozitif ilkeydi. Bu teknolojik üstünlük ve moral uygunluk zemininde, mini mini şirketler dev gibi ülkeleri teslim aldılar, dünyanın kaynakları yağmalandı, milyonları köleleştirildi, toplumsal yapıları yerle bir edildi. Avrupalının girdiği her yerden insan hakları sürüldü. Yararcının girdiği her yerden geleneksel değerler ve kurumlar basıp gittiler. Anamalcının girdiği her yerde kültür bozulmaya ve törellik dağılmaya başladı. Ve eskinin yeri yeni tarafından alınmadı. Modern Toplum Tasarı evrensel değerlerin ilerlemesi gibi birşeyle hiçbir biçimde tasalanmadığını yeterinden öte tanıtladı. Önce Afrika, arkasından Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu modern Batı ile etkileşimin sonunda tarihin daha önce hiçbir zaman tanımadığı birer sefillik, türesizlik, gerilik, yokedicilik vb. alanlarına döndüler.

1. Tarih Kavramı
2. Us Çağı
3. Aydınlanma ve Romantizm
4. Uygarlık (Hazırlanıyor)

(C) Aziz Yardımlı, 1998-9 / İdea Yayınevi

US: TUTKULARIN KÖLESİ

Kaynak · İdea

"Us tutkuların kölesidir ve yalnızca öyle olması gerekir, ve hiçbir zaman onlara hizmet etmekten ve boyun eğmekten başka bir görev ileri süremez."

"Reason is, and ought only to be the slave of the passions, and can never pretend to any other office than to serve and obey them."

— İnsan Doğası üzerine Bir İnceleme, (1739-40) Kitap II, Bölüm III (İstenç ve Doğrudan Tutkular), Kesim IVI / A Treatise of Human Nature, Book II, Part III (Of the will and direct passions), Section

IVI

"Us tutkuların kölesidir, hiçbir zaman onlara hizmet etmekten ve boyun eğmekten başka bir görev ileri süremez." Tam olarak Usun olmaması gereken şey budur, üstelik sık sık usun tutkulara yeni dtüşmesine karşın.

Hume'un uslamlamasına göre, insanın "duyunç" gibi bir yetisi yoktur. Ve "us tutkuların kölesidir" sözlerine hiç kuşkusuz onun kendisi adına hak vermek gerekir. Bu onun için doğrudur ve gerçekten de usundan çok tutkularının, beyninden çok kilolarının konuşmakta olduğu olgusunu kabul etmektedir ve bunu çürütemeyiz. Ama özgürlük insana bu tutkulara kölelik problemini çözmek için verilmiştir. İnsan doğruyu ve eğriyi ayırdetme gibi bir doğa-üstü ayrıcalığa iyedir. Ancak hayvan iyinin ve kötünün ötesindedir çünkü duyunç gibi, istenç gibi bir yetisi yoktur. Tutkular vb. taşımak ve onların gücü karşısında durmak, ve istenç taşımak ve salt istenç taşıdığı için özgür olmak, — bu ikisi insanı moral bir varlık yapan karşıtlığı oluşturur. Hayvanın içgüdüleri vardır, ve yalnızca içgüdülerine boyun eğmekle özgürlüğe ve dolayısıyla moral belirlenime ilgisizdir. Doğa-zorunluğundan davranır. Eğer suçsuzluk diye birşeyin olduğunu düşünüyor ve onu nerede bulabileceğimizi soruyorsak, hayvan suçsuzdur.

İçgüdüler kendinde kötü değildir ve doğaya aittir. Doğa iyinin ve kötünün ötesinde, ya da daha doğrusu iyinin ve kötünün gerisinde olandır. İnsan doğadan daha çoğudur, Tindir. İçgüdü insan doğasının parçasıdır, ve insan Doğanın ve Tinin birliği olduğu için içgüdü insanın insanlığına aittir. Ama içgüdü iyi ve doğru olan ile, duyunç ile çatışabilir, ve her zaman doğal içgüdüye boyun eğmek açıktır ki hayvanlıktır.

Tutkunun ereği "iyi" gibi görünür. Ama zaman zaman "kötü" olabilir ve o zaman us ve özgürlük ile, duyunç ile davranmak "iyi" olur. Bu 'seçme özgürlüğü' ya da 'özenç' ya da 'keyfi istenç' denilen şey de değildir, çünkü insanın iyiyi seçmeme özgürlüğü gibi paradoksal birşey yoktur. Duyunç, eğer varsa, eğer gelişmişse, insan için iyi ve doğru olanı seçmek zorundadır. Ama bu zorunluk özgürlük dediğimiz şeydir. Duyuncun doğası, ussallığı budur. Sözde metaetik denilen görgücü kuramın yanıtlaması gereken sorunun, "İnsan niçin iyi olanı istesin?" sorusunun yanıtı duyuncun doğasında yatar: İnsan iyiyi salt iyi olduğu için ister, başka bir nedenle değil. Çünkü içgüdünün, tutkunun, alışkanlığın vb. sonucu olarak kötü olandan kaçınma özgürlüğü vardır. İnsan kendi için kötü olanı isteyemez. İnsan mantıksal pozitivistlerin sandığı gibi hayvansal ya da ruhbilimsel zorunluk ile davranmaz. Bu dürtüsel, itkisel, bilinçsizdir. Us, istenç olarak, ya da kimilerinin "kılgısal us" dediği şey olarak eylemini belirleme özgürlüğünü, onun için iyi olanı yapma özgürlüğünü taşır. Us özgürlük alanında tam olarak duyunç dediğimiz yeti olarak işler.

Usun tutkulara köleliği her zaman tutku ve duygularının kölesi olan sıradan insanlık için bütünüyle doğrudur. Çünkü bu tinsel olarak geri insanlık ne tarihteki yerini bilir, ne gerçek tinsel doğasını, ne de neyin iyi ve doğru ve haklı olduğunu. Onun için iyi, doğru, ve haklı olan aşağı yukarı her zaman duygularına, eğilimlerine, alışkanlıklarına vb. uygun düşendir. Bu insanlık moral olarak büyümekte olan insanlıktır, ve büyümekte olması henüz moral olarak büyümemiş olduğu, henüz özgür olmadığı, henüz duyunçsuz olduğu anlamına gelir. Ve böyle olarak iyiyi ve kötüyü ayırdedemediği için değil ama tam olarak aynı nedenle, iyiyi ve kötüyü ayırdedemediği için suçludur. Suçsuzluk suçluluğun olumsuzlanmasından başka birşey değildir ve zorunlu olarak onu kapsar.

Böyle moral olarak geri insanlık öncelikle bütün bir tarihi boyunca sık sık kendi doğasına, kendi özüne karşı döner ve kendini yok eder. Henüz doğal yanını tinsel yanına, ussal yanına altgüdümlü kılmayı bilmediği için, sorunlarını saldırgınlık ve zorbalık ve şiddet yoluyla çözmeyi bilir. Savaşır.

Bütün bir tarihi boyunca kendini kendi düşmanı olarak görür ve kendini yok etmeye doymuş görünmez. Bu geri insanlık henüz haktanır olmayı, türeli olmayı, duyuncunu doğal duygularının üzerine koymayı bilmez. Henüz uygar değildir.

Usdışı İnsan ve Ussal Evren

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

ISAAC NEWTON Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri (SEÇMELER)

Optik (SEÇMELER)

Çeviren Aziz Yardımlı

idea • istanbul

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayınevi.com Bu metin Isaac Newton, Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri (SEÇMELER) (ISBN 978 975 397 185 0) başlıklı kitaba ARKASÖZ olarak yayımlandı. Usdışı İnsan ve Ussal Evren © Aziz Yardımlı 2016 Tüm hakları saklıdır. Bu yayımın hiçbir bölümü İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın yeniden üretilemez

Usdışı İnsan ve Ussal Evren AZİZ YARDIMLI

Modern Newton İmgesi ve Gerçek Newton — Simya — Newton Gereksinimi — Yerçekimi — Kepler — Kalkülüs — Vargı

Modern Newton imgesi ve gerçek Newton — Sıradan metalleri altına dönüştürmek için kazan ve imbiklerle büyülü simya deneyleri yapan bir insan fizikçi olabilir mi? — Gezegenleri Güneşe ve Güneşi gezegenlere çeken, molekülü moleküle, atomu atoma bağlayan yerçekimi kuvvetini Hermetik bir Yerçekimi Tanrısının istenci olarak gören ve ‘boş’ uzayın tanrısal ‘duyu örgeni,’ tanrısal sensorium olduğuna inanan bir insan fizikçi olabilir mi? Popüler kültürün yanıtı olumludur. Olabilir, denir. Aslında, böyle bir kafa pekala en iyi fizikçi bile olabilir denir. Palavra. Newton üzerine dengeli, türeli incelemeler yok denecek kadar azdır. Yüzyıllardır tümü de savunmacı, öznel, giderek etnik bakış açılarından yazılan sayısız yorum kuşakların bilincinde silinmesi çok güç olacak izlenimler bırakmıştır. Giderek son onyıllarda üretilen eleştirel incelemeler bile Anglo-Saxon kibirini incitecek duyarlı noktalara dokunmayı, sorunu kültürel arkatasarı içerisinde irdelemeyi göze alamazlar. Tabu henüz düşünme özgürlüğünü püskürtecek denli güçlüdür. Bütün bir Anglo--Saxon kültür tarafından, giderek uydu alt-kültür alanları tarafından desteklenir. Isaac Newton Anglo-Saxon kültürün putlarından biri, aslında birincisidir. Hak etmediği sanlarla onurlandırılmış, başaramayacağı şeylere yetenekli görülmüştür. Meslek yaşamının sonlarına doğru Newton’ı keşfederek onu “satır satır okumalısınız” diyen Chicagolu ve Nobel ödüllü bir astrofizikçi — kim olduğunun bir önemi yoktur — şöyle sürdürür (1994): “Sergilediği bilim görüşü, yazışındaki duruluk, bulduğu yeni şeylerin sayısı öyle bir fiziksel ve matematiksel kavrayış sergiler ki, bilimde herhangi bir zamanda bir koşutu yoktur.” Newton bugün böyle tanınır, 3

4

AZİZ YARDIMLI

ve Philosophiae Naturalis Principia Mathematica ise “the opus that laid the foundation for modern science” olarak. Bu hemen hemen dinsel bir tapınmaya varan tutumun arkasında Newton’ın kalkülüsü, evrensel yerçekimi yasasını, ve optik kuramını “keşfettiği” gibi “sıradan” bilgiler,

herkesin bildiği “gerçeklikler” yatar. Gerçeklikler? Newton’ın ‘parlamentosu’ denilen Royal Society tarafından Leibniz’i Newton’dan kalkülüsünü çalmakla suçlayan ‘karar,’ gerçekte bütünüyle dengesizleşmiş Newton’ın kendisi tarafından yazılıp kurumun ‘yansız’ yargıçları önüne imzalanmak üzere atılan bir Commercium epistolicum bugün de yalnızca propagandanın gücüne tanıktır. Newton’a gezegen devimlerinin çözümlemesini ve ters kare yasasını, yerçekimi kuvvetinin doğasını öğreten Robert Hooke bugün de bir zamanlar Newton’ın elinden uğradığı haksızlığı yaşamaktadır. Ve Newton’ın renkler kuramı her zaman olduğu gibi bugün de herkesten önce ressamlar tarafından çürütülmektedir. Olguları hermeneutiğin gücüne dayanarak dilediği gibi anlama tutumu, bu seçme özgürlüğü modern kültürde ‘bilimsel’ düşünce boyutunun da henüz ağırlıklı bir etik-öncesi karakter taşıdığını gösterir. “Bilimde herşey geçerlidir!” diyordu anarşist bir bilim felsefecisi. Ve sanatta, etikte, politikada, insan haklarında, ekonomide vb. herşey geçerli iken, bu bilimde niçin böyle olmasın? Ve bilimde süreksizliği keşfettiğine inanan başka bir paradigma kuramcısı kavramların öznel, kültürel kurgular olduğunu da keşfediyordu. Bütün bir yirminci yüzyıl boyunca yalancı-bilime karşı panzehir ürettiğini ileri süren Viyana Pozitivizmi cisimlerin birbirlerini uzaktan çekmediklerine inanan Newton’ın evrensel yerçekimi yasasını hangi kafa ile bulmuş olabileceğini sorgulama gereğini bile görmedi. Öte yandan, aynı simge-mantıkçıları tarafından Freud başta olmak üzere, usu çalışmalarına ilke edinen her bilim insanı metafizik ve yalancı-bilimcilik ile suçlandı. Mekaniği yoketme niyetinde olan, tansıkların olanaklı olduğuna inanan, mekanik bilimini ateizm ve materyalizm olarak gören birini modern mekanik biliminin mimarı olarak nitelemek o insanı ne yaptığını, ne istediğini bilmeyen bir moron düzeyine indirmek değil midir? Newton böyle bir ateist olarak, bir materyalist olarak görülmeyi hiçbir biçimde kabul etmeyecekti. “En iyi fizikçi” olan Newton’ın olgun yaşamının en büyük bölümünde simya üzerine derlediği dev kaynakça 5.000 kadar girişten oluşur ve konu üzerine yazıları matematik ve ‘mekanik’ üzerine yazılarının her birini çok çok aşar. Dahası, Principia’nın yayımından kısa bir süre öncesine dek Newton’ın kafasında ne evrensel yerçekimi kavramı ne de gezegen deviminin herhangi bir çözümlemesi vardır. Robert Hooke ile mektuplaşmalarında,

henüz oluş sürecindeki büyük deha çok açık ve çok seçik olarak bir özeğe doğru düşme deviminin sarmal bir yol izleyeceğini yazar. Yerçekimi kuvvetinin uzaklığın değil ikinci üssü ile, birinci üssü ile bile ters orantılı olarak azalmadığını, hiçbir biçimde değişmediğini düşünür. Hooke tarafından düzeltilir, ve kendisine gezegen deviminin dinamik çözümlemesi ve ayrıca yerçekimi kuvvetinin uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğu öğretilir. Ama bundan dört yıl sonra bile, 1684’un sonlarına doğru yazdığı erken bir taslakta (De Motu, Dünya Üzerine), aşağıda alıntılayacağımız gibi, henüz evrensel yerçekimi kavramını anlayabilmiş olmaktan uzaktır. Newton çok ileri bir tarihe dek kuyruklu yıldızlar konusunda da yerleşik görüşleri kabul etmeyi sürdürdü, devimlerinin doğrusal olduğuna inandı. Newton yerçekimini keşfinin Principia’nın yazılışının yirmi yıl kadar öncelediğini anlatırdı. Görünürde uzunca bir süre elmaların ve kuyruklu yıldızların bir ve aynı tözden yapılmış oldukları, bir ve aynı yasayı izlemeleri gerektiği gibi yalın bir uslamlamayı yapmayı başaramadı. Tüm olguların gün ışığında olmasına karşın, bugün de yaygın olarak egemen olan ve hiç kuşkusuz onyıllarca daha geçerli olacak olan görüş başka türlüdür. Okullarda öğrencilerden papağan gibi “Newton” yasalarını ezberlemeleri istenir. Uygulama için daha ötesine gerek yoktur. Başından sonuna dek Newton’ın katkısı ve bilgisi dışında gelişmiş bir kalkülüs Newton’ın buluşu olarak belletilir. Optik konusundaki kaba saba gözlemleri ve bütünüyle desteksiz, bütünüyle tanıtsız

görüşleri bile bir dehaya yaraşır buluşlar düzeyine yükseltilir. Ve uygulamada, bütün bir modern doğa biliminin kendisi Newton'ın modeli üzerine işler. Newton'ın sayılardan ve çizgilerden oluşan kavramsız/mantıksız evreni, salt olasılık ve istatistiğe izin veren pozitivist 'doğal felsefesi' modern eğitim pragmatik amaçlarına pürüzsüzce uyar. Newtoncu kuram bilimsel değeri, ya da gerçek bir evren bilgisi sunması nedeniyle değil, ama çok yalın matematiksel yapısından ötürü yararlığı nedeniyle, doğmakta olan işleyim toplumunun gereksinimlerine yanıt vermesi nedeniyle yaygın bir kabul gördü. Pragmatizmin kuram ile ilgilenme gibi kaygısı yoktu. Zamanla, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere dek tüm dünya bilim kurumları tarafından kabul edildi ve öğretilmeye başladı. Temelleri Newton'ın kendisi tarafından atılan pozitivist fizik yorumunun modern eğitimdeki ve toplumdaki yerinin ne denli belirleyici olduğunu yadsımamalıyız. Evrenin salt nicel çözümlemesi, kavramı dışlayan, sorunun gerçeği ile ilgilenmeyen, ideaları olgular karşısında ilgisiz bulan, anlamayı sorun edinmeyen bu sözde bilimsel yaklaşım, Newton'ın — ve başka pekçok pozitivistin — kendi kişiliğinde gösterdiği gibi, pekala boşinançların, simyacılığın, büyücülüğün bile eşliğinde olanaklıdır. Kast dizgesini, ineklere ve maymunlara

tapınmayı sürdüren bir kültür bile pekala böyle bir nicelik fiziğini kendine uyarlamada hiçbir güçlük çekmeyebilir. Usu reddeden pozitivizmin boşinanca karşıçıkışı her zaman yalnızca sözdedir. Düşünülmesi gereken şey çok yalındır. Belki de biraz güç olabilecek şey modern önyargıyı yeniden-yargılayabilmektir. Büyü ve gerçeklik, boşinanç ve ussal bilim bir ve aynı bilinçte birarada olabilir mi? Bu insanın onuruna, değerine aykırıdır. Evren ussaldır, ve ancak eşit ölçüde ussal bir kafa tarafından bilinebilir. Usdışı bir kafa yapısı için dünyası da eşit ölçüde usdışıdır. Bilimsel bilgi, bilim, ya da gerçeklik ile bir olan bilgi, ya da eğer dilersek saltık, kuramsal bilgi — kutsal değil ama yalın olarak değişmeyenin, değişmezin, doğa yasasının bilgisi — var olanın bilgisidir, ve var olan ussal olandır. Ya da, ussal olmayan var olmayandır, yalnızca birinin imgeleminde tasarlanan hiçliktir. Bu son önermeler gerçeklik ve bilgi ve varlık arasında öyle bir ilişkiyi varsayar ki, başlangıcından bu yana tüm felsefenin temelinde yatar — görgücülüğün değil, ama felsefenin. Aynı önermeler, bakış açısı gereği, tüm görgücülük tarafından reddedilir — görecilik, öznelcilik, kuşkuculuk tarafından. Bu kısa yazının başlıca amacı felsefenin bakış açısından Newton'ı ve onun 'doğal felsefesini' doğru bir ışık altında odaklamaya çalışmaktır. Bu girişimi izlemeyi kolaylaştıracak biricik öngerek usdışı bir kafanın ussal evreni kavrayamayacağı sayıltısı olacaktır. Normal olarak insanlar görmeye dayanamadıkları olguları sık sık gözardı ederler. Newton durumunda bu açıkça kendini aldatmaya dek varır. Ama tarihin her döneminde olduğu gibi, mitin ezici gücü gerçekte yalnızca anlatım verdiği saçmalığın dozu ile doğru orantılıdır. Bugün henüz mit öylesine yaygın ve geçerlidir ki, sorgulanmasını düşünmek bile pekçok insan için neredeyse yeni bir keşif, hiç kuşkusuz uğruna belli iç çatışmaları göze almaya değecek denli önemli bir keşif değerindedir. Ve bugün de henüz genel kültürün yerinden kolay kolay sökülüp atılamayacak demirbaşlarından biridir. Newton'ın 'doğal felsefesi' (ya da 'deneysel felsefesi' ya da 'matematiksel felsefesi'), daha baştan anımsatmanın yerinde olacağı gibi, ve kendisinin özellikle vurguladığı gibi, hiçbir biçimde bilimsel, fiziksel ya da felsefi değildir. Newton'ın kendisi yaptığı şeye Bilim ya da Fizik ya da Mekanik demekten bütünüyle amaçlı olarak ve bütünüyle vurgulu olarak kaçındı. Gerçekte, doğanın mekanik anlayışına karşı, Kartezyenizme karşı kendi yöntemleriyle amansızca savaştı. Ussalcı Descartes'a duyduğu ve gizlemediği nefreti nedeniyle çalışmasında analitik geometriyi kullanmayı bile reddetti. İlgisi ne matematik ne de mekanik idi. Kendi yaptığı şeye

‘doğal felsefe’ dedi ve böyle bir ‘felsefe’nin bilimden daha büyük bir alana genişlediğini, Hermetik bir Tanrının yüklemlerini ve fiziksel evren ile ilişkilerini irdelemeyi de kapsadığını düşündü. Bu genişleme zemininde, Newton’ın ‘doğal felsefesi’ kendini görgül

USDIŞI İNSAN VE USSAL EVREN

7

bilimden olduğu gibi Doğa Felsefesinden de ayırır. Çünkü bir yandan görgül bilim özdeksel evrene doğal ussallık bakış açısından yaklaşırken, modern çağa Descartes’ın çalışması ile yeniden tanıtılan Doğa Felsefesi ise bu görgül ussallığın kurgul ussallığa yükseltilmesi girişimidir. Ve ereği doğanın görgül bilgisine eksiksiz bir tümdengelimci uslamlama, eksiksiz bir kavram mantığı temelinde tam anlaşılır biçimini kazandırmaktır. Görgül veriler için kaygılanmaksızın. Çünkü bu sonuncuların, görüngülerin kendileri her zaman kavram tarafından, usun doğal işlevi tarafından belirlenir: Görüngü olmak özsel olarak ussal olmaktır. Doğanın bilgisi usun kendi doğal kategorilerinden başka herhangi bir doğaüstü aracılığı gerektirmez. Ama Newton’ın salt nicel matematiksel ilkeler üzerine dayalı ‘doğal felsefesi’ için bu nesnel, nedensel, ve belirlenimci ussallık, bu a priori kavramsallık özellikle amaca aykırı ve zararlıdır ve reddedilmelidir. Kişinin bilim, felsefe, görgücülük, din konusunda görüşleri ne olursa olsun, hiçbirşey Principia’nın bir görgücülük ve tanrıbilim karışımı görünüşü taşıdığı olduğu olgusunu çürütemez. Önümüzde Newton’ın yazılarının kendileri durur. Gene de anlaşılması biraz güç olan şey salt deney ve gözlem üzerine dayandığını söyleyen görgücülüğün, paradoksal olarak, her zaman en kötü metafiziğe götürmesi olgusudur. Paradoks doğal usu şaşkınlığa düşürür, onu bir bakıma dondurur, ve sık sık teslim alır. Diyalektikten özellikle ve vurgulu olarak kaçınan görgücülük paradokstan dehşete düşer, karşıtlığı reddederek sözde totoloji mantığına sığınır, ve kurgul yeteneksizliği paradoksu çözmesinin, karşıtların birliğini kavramasının önüne geçer. Her ne olursa olsun, kendi tanıklığı olmasaydı bile, açıktır ki felsefe olmaktan Newton’ın ‘doğal felsefe’si denli uzak bir başka şey daha tasarlamak olanaksızdır. Felsefeyi hiçbir kuşku ve kaygı duymaksızın bu saçmalıktan bağışlayabiliriz. Görgücülük, David Hume’un açıkça gördüğü ve vurgulayarak belirttiği gibi, bilgi ve gerçekliği öznel inanç ve olasılık ile takas eder. Ama, inancın gerçeklik ile gerçek ilgisinin görülmesi ölçüsünde, ve ancak ussal bilginin gerçek inanca, gerçeklik inancına yükselebileceğinin anlaşılması ölçüsünde, açıktır ki görgücünün ‘inancı’ da tıpkı ‘bilgisi’ gibi boş olacak, salt boş-inanca indirgenecektir. Principia’nın bütünüyle açıkta yatan görgücülüğü eşit ölçüde açıkta yatan tuhaf bir metafiziğin eşliğindedir. Ama bu olgunun doğası gereğidir. Salt pozitif deney ve pozitif gözlem üzerine dayandığında direten bir bakış açısı, paradoksal olarak, hiçbir zaman pozitif bilgiye götürmez, ama her zaman negatif bir metafiziğe, olmayanın “bilgisine” götürür — göreciliğe, öznelciliğe, ve nedenselliğin, nesnelliğin, özdeğin yadsınmasına, ve bu yadsımanın düşünceye sağladığı denetimsiz gevşeklikte baştan sona usdışı kurgulara ve hipotezlere. Newton durumunda, hypothese non fingo demek, hipotezler uydurmam demek, gerçekte en büyük hipotezleri uydurmak demektir.

8

AZİZ YARDIMLI

Gurur düşüşten önce gelir. Tıpkı onun izinden yürüyen, görgücü yönteminde onu örnek alan, usu, mantığı, kavramı bir yana atıp gururla aynı Newtoncu geleneğe dayandığını bildiren pozitivist Einstein gibi, Newton da etheri yadsır, ve, yine Einstein gibi, gerekli görürse doğrular. Salt olasılık veren tümevarımlardan söz eder, ve aynı zamanda evrensel ve zorunlu ve saltık yasalar ileri sürer. Doğal bilincin böyle oynak hedefleri vurması olanaksızdır. Newton tüm kuşkucular gibi, tüm

görgücüler gibi insan bilgisinin sınırları olduğuna, insanın gerçek bilgiye erişme yeteneğinde olmadığına inandı. Aslında, tüm deneysel 'felsefeciler' gibi, tüm görgücüler gibi us kavramının kendisine yabancı idi. Ona göre insan düşüncesi gerçekliğin kavrayışı için yetersiz ve yeteneksizdi, ve değersiz insan için bilimsel bilgi gibi felsefi bilgi ideali de aşırı idi — tıpkı daha sonra hayranları arasında yer alarak Usu Eleştirme girişiminde meleklere de bir yer bulacak olan Immanuel Kant'ın da düşündüğü gibi. Newton'ın 'deneysel felsefesi' Kant'ın Eleştirel Felsefesinin de Hume'u önceleyen asıl öncüsüdür ve Kant bu borcunu Newton'ın 'bilimi'ni Hume'un görgücülüğünün yokediciliğinden kurtararak ödediğine inandı. Gerçekte, Hume insan düşüncesi için yıkıcılığında da hiçbir zaman sanıldığı denli etkili ve öncü olmuş değildi: Yalnızca Newton'ın izinden yürüdü ve bunu gururla dünyaya duyurdu.* Newton'a kimileri "büyücülerin sonuncusu, bilimcilerin birincisi" der. Bu espri açıkça saçma, düşüncesiz ve içeriksiz görünür, çünkü hiç olmazsa Newton'dan önce de bilimcilerin ve Newton'dan sonra da büyücülerin olduğunu yadsıyamayız. Ama espri karakterini saçmalığının doğruluğundan kazanır, çünkü tuhaf bir paradoksu ileri sürer, büyücünün matematik yapabilmesine, bu enteresan senteze dikkati çeker. Ama *Doğallıkla Newton'ın da kuşkucu öncelleri vardır. Aslında kuşkuculuk yalnızca insan usun kendisinin ne olursa olsun düşünmeye güvenmeyi başaramamasıdır. Sıradan bilincin kuşkuya önem vermesi hiç kuşkusuz yerindedir ve sağlıklıdır, çünkü tasarımsal bilincin hakkı hiç kuşkusuz kuşkudur. Ama bilginin saltık olarak olanaksız olduğunu ileri sürmesi, bu aşırılık paradoksal olarak kuşkuculuk değil inakçılıktır. Kuşkuculuğun kuşkusuzca inandığı şeyler de vardır. Ve kuşkuculuğun inakçılığa dönüşümü insan usunun kendisinin en grotesk yeteneklerinden biridir. Yaşamda sık sık öyle bir kafa yapısı ile karşılaşırız ki, en saçma, en anlamsız, en usdışı olana kolayca inandığını, usdışının tılsımına coşkuyla sarıldığını görürüz. Bu yapıyı hepimiz tanırız, ve usdışına inanışı ve onu savunuşuna hayret etmekten başka birşey yapamayız: Uzayın beş, on, on beş boyutlu ve bir de sonlu olması, zamanın da birkaç boyutunun ve bir başlangıcının ve bir de sınırlarının olması, bir çizgideki noktaların sayılması, eğrinin doğrudan daha kısa olması vb. gibi saçmalıkların bu kafalar üzerinde direnilmez bir çekiciliği, gizemli, giderek şizofrenik bir etkisi vardır. Bunlara tam bir esrime içinde inanırlar. Ve aynı zamanda 'kuşkucu'durlar! Aynı zamanda yöntemlerinin deney ve gözlem olduğunu da söylerler. Görgücü olduklarını, usa, düşünceye bir sınır çektiklerini. Sezgiye, esine, duyu-verilerine dayandıklarını. Bu bir kişilik özelliğidir. Ve bu özellik yaşamın başka alanlarında olduğu gibi felsefede de, bilimlerde de kendini gösterir.

USDIŞI İNSAN VE USSAL EVREN

9

Newton bu ayrıksı konumda da yalnız değildir. Geometriyi yadsıyarak yerine pergel-cetvel geometrisini geçiren ve görelilik kuramını Hume ve Mach'ın görgücülüğü ve pozitivizmi üzerine dayandırdığına inanan Albert Einstein'ın kendisi kuramını o yadsıdığını söylediği geometri üzerine dayandırmada bir sakınca görmedi, ve dx, dy vb. gibi sonsuz küçüklüklerin aslında 'çok küçük sonlu küçüklükler' olduğunu ileri sürmesine karşın, başlıca bu çelişkili kavram üzerine kurulu olan kalkülüsten vazgeçemedi. Hume'un kendisi kuşkuculuğunu 'hayvan inancının' normalleştirdiğini biliyordu. Usu yadsıyanların ussallıkları felsefe tarihinin bitimsiz ironisidir. Matematik sağduyuyu, sağlıklı, ussal bir düşünme yetisini kollamanın güvencesi değil midir? Newton'ın kitabının başlığında görülen 'matematiksel ilkeler' anlatımı Newton'ın genel amacını dolaysızca anlatır. Başlık bilimsel ya da fiziksel ilkeler değil, ya da giderek Descartes'ın Principia philosophiae başlıklı kitabı durumunda olduğu gibi felsefi ilkeler de değildir. Ama kitabının başlığına 'matematiksel ilkeler' anlatımını alan Newton matematiğin güvencesinden yararlanmış olamaz mı? Yoksa

matematik, Heisenberg'in de gördüğü gibi, yalnızca kuramdaki 'iç tutarsızlıkları' düzeltmeye mi yarar, yalnızca "dizgenin matematiksel imgesi dizgede çelişkilerin olmamasını güvence altına [mı] alır"? Her ne olursa olsun, matematik nesnesinin varoluşunu doğrulamaz, ve varlığın, var olanın bilgisi ise bilimin ilgilendiği biricik sorundur. Ve Newton'ın sırtını döndüğü şey varoluşu konu alan kavramsal gerçeklik, koşulsuz ussal düşüncedir, matematik değil. Newton hiç kuşkusuz iyi bir matematikçi idi. Ama örneğin Einstein da. Örneğin bugün Newton'ın kürsüsünü dolduran ve sürekli olarak kuram değiştiren Hawking de. Einstein'ın eşit ölçüde matematiksel temelli bir kurgu olan 1917 kitapçığı Evrenin 'R' yarıçapının hesaplanması için verilen formül ile sonlanır. Bundan böyle matematiksel olarak bir "küre" olan uzayın kapsadığı sonlu özdek niceliği bile kolayca hesaplanabilir! Geriye kalan şey zamansal "sıfır" noktasını, "zamanın başlangıç tarihini" hesaplamaktır, ve Hawking bu görevi başarıyla yerine getirir. Bu işlemlerde kavram mantığı bütünüyle gereksiz, aslında matematiksel keyfilik açısından engelleyicidir. Olgular bütünüyle kavramsız ve salt sayısaldır! Ve gözlem ve deneyin de bir yana atılmasıyla, kavrama gibi gereksiz bir kaygıdan bütünüyle özgürleşen bilinç matematik aracılığıyla istediği, dilediği, uygun gördüğü herşeyi tanıtlayabilir. Evrenin kavramsız, nicel çözümlemesi herşeye izin verir — anarşist yöntemsizliğin düşünde bile göremeyeceği bir düzeye dek. Einstein evrenin genişlemesini durdurmak üzere formülünü matematiksel olarak ayarlamada bile bir sorun görmedi. Principia Newton'ın açıkça becerikli bir geometrici olduğunu gösterir, Ama örneğin Kepler, Galileo, Kopernik, Ptolemi, tümü de çok iyi birer geometrici idi, ve bu o dönemlerin tüm fizikçilerinden beklenen doğal

bir yetkinliktir. Dahası, iyi bir matematikçi olmak örneğin Descartes'ın Analitik Geometrisinden yararlanabilmeyi gerektirir, ve bunun da ötesinde özellikle birinin kendisi tarafından yaratıldığını ileri sürdüğü Kalkülüsü kullanabilmesini gerektirir. O zaman matematikçiliği dikkate değer bir başarım olarak kabul edilebilir. Ama Newton'da ne Leibniz'in matematiksel ilgisi ve yaratıcılığı, ne de Leibniz'in kalkülüsünü uygulamaya koyan ve açındıran Bernoulliler, Euler, Laplace, Larange gibi matematikçilerin verimli incelikleri vardır. Newton gençlik düşüncelerini geliştirmektense kendini simya deneylerine adamayı yeğledi. Tüm kalkülüs edimsel olarak Newton'ın dışında gelişti. Ve Newton çalışması konusunda tek bir sözcük bile işitmemiş olan bu gelişim sürecinin öncüsü olma rolünü Royal Society'ye kendi dikte ettirdiği bir karar metni ile kendi üzerine almayı istedi. Deneysel felsefe/'experimental philosophy,' adı verilen şey salt deney ve gözlem verilerinin genelleştirilmesi üzerine dayalı ilkelerden, önermelerden, yasalardan vb. oluşan bir yapı olarak tanımlanır. Böylece Principia kuruluşunda tam bir kavramsal boşluk ve olası bir doluluk üzerine dayanır, ve kavramsal destekten yoksun salt matematiksel sağınlık tipik kuşkucu bakış açısında destek arar. Newton'ın kendisi 'Felsefede Uslamlama Kuralları' No IV altında şunları bildirir: "Deneysel felsefede genel tümevarım yoluyla fenomenlerden çıkarsanan önermelere, tasarlanabilecek karşıt hipotezlere karşın, doğru olarak ya da gerçeğe çok yakın olarak bakacağız — ta ki onları ya daha doğru, ya da kuraldışılara açık kılabilecek başka fenomenler ortaya çıkıncaya dek." Deneysel felsefe, gördüğümüz gibi yaratıcısının kendi sözlerinde, kavramsal olarak, mantıksal olarak aklanmış ve sağlamlaştırılmış bir gerçeklik yapısı kurmayı amaçlamaz. Bu alçakgönüllülüğün nedeni yasaların yanlış saptanmış olabilecekleri, fiziksel araştırmacının yanılabileceği gibi noktalar ile ilgisizdir. Yanılmak hiç kuşkusuz insan içindir, ve ussal düşünce tarafından giderilebilme olanağını dışlamaz. Gene de görgücü bakış açısının sinir teli insanın yanılabilmesi değil, ama

yanılgısının sürekli, saltık, kaçınılmaz olduğunun doğrulanmasında sonlanır. Biraz aşağıda yine Newton'ın kendi sözlerinden öğreneceğimiz gibi, sorun insan usunun gerçekliği bilme, şeylerin özünü anlama yeteneğinden yoksun olmasıdır. Deneysel felsefe ne olursa olsun evrensel ve zorunlu yasalara izin vermez, yasa kavramının kendisini tanımaz. Başka bir deyişle, tüm mekanik biliminin özsel kavramı olan nedenselliği tanımaz. 'Matematiksel felsefe'de herşey güçlü bir uyum sergiler: Newton bu iyi işlemeyen, bu 'yanlışlanabilirliğe' açık 'yasaların' eksiksiz olarak koruyamadıkları evren dengesini yeniden kurmak için Tanrının zaman zaman işe karışmak zorunda olduğunu bildirir. Bir kez daha, tümevarımcı altyapısı ile bütünüyle tutarlı olarak, Newton'ın evreni nedensellik temelinde işleyen belirlenimli bir düzenek değildir. Descartes'ın evreni gibi sonsuzluk içinde bir kez Tanrı tarafından

yaratıldıktan sonra sonsuza dek doğal yasalar temelinde işleyecek eksiksiz bir mantıksal/özdeksel yapı değildir, ama Leibniz'in anlatımıyla, ikinci-sınıf bir saat yapımcısının ürünü gibi zaman zaman düzeltilmeye, onarılmaya gereksinen derme çatma bir düzensizlik, bir kaostur. Newton'ın doğal felsefesini sunan Principia giderek fizikçilerin kendileri tarafından bile okunan ölçün bir fizik kitabı değildir. Çünkü, bir yandan kalkülüs yerine geometrik yöntem ile yazılan bir 'mekanik' çalışmasının 'okunması' gibi birşeyden söz etmek çok güçtür, ve öte yandan modern fizik programları genellikle tanrıbilimsel metinler ve yorumlar kapsamaz. Aslında, eleştirel incelemeler dışında, tüm dünyada Principia'yı satır satır okuma gibi bir girişimden haz duymayı başarabilecek çok az insan vardır. Ve Principia fizikçilerin kendileri tarafından en son okunan, daha doğrusu hiç okunmayan fizik kitapları arasında ilk sıralarda gelir. Principia, Newton'ın haklı olarak direttiği gibi, bir fizik ya da bir mekanik çalışması değildir. Bugün asıl kavramında MEKANİK olarak kabul ettiğimiz bilim sözcüğün sağın anlamında Descartes'ın ve Leibniz'in MEKANİK olarak anladıkları şeydir — sözcüğün tam anlamıyla Newton'ın reddettiği sağlıklı ve sağduyulu bakış açısı. Onların ussal evreninde yalnızca uzay, zaman ve özdek ve yalnızca ve yalnızca bunların daha öte bağıntıları olarak kuvvet, kütle, devim, ivme, güç ve geri kalan mekanik kavramlar vardır ve Hermetik hiçbirşey yoktur. Mekanik sözcüğünün kendisi bile Descartes'ı anımsatır, Newton'ı değil. Ve bugün bu bilimin nicel yanına katılan matematik yine özsel olarak Descartes'ın ANALİTİK GEOMETRİsi zemininde Leibniz tarafından geliştirilen KALKÜLÜStür — simgesel notasyonuna dek. Bilim ve matematiğin belitsel, kavramsal, ya da ussal temellerini atanların felsefeciler olması bir raslantı değildir. Her ikisi de Avrupa'ya 'modern' bilimi, 'modern' felsefeyi (ya da, 'modern' sözcüğünü bir yana atarsak, doğrudan doğruya bilimi ve felsefeyi), ussal insan ve ussal evren görüşünün arı ölçünlerini tanıtan öncüler arasındadır. Ve onların kendi çalışmaları paradigmatik bir yalıtılma içinde durmaz, tersine ussal bilgi süreklisinin ve birikiminin parçasıdır. Her birinde onları bilimsel sürece o özsel, vazgeçilmez katkılarını üretmeye götüren etmen o aynı evrensel ustur. Bugün modern bilimde 'bilim' adına, 'bilimsel problem' adına yaraşır herşey bu ussal çabanın ürünüdür, ve Descartes ve Leibniz bu bütüne ne denli ait iseler, Newton o denli onun dışındadır. Newton bu yalın, arı ussallığın dışında olmayı istedi, en aşırı tuhaflıklara yenik düşmeksizin yapamadı. Ve Hermetik felsefesi ile usdışına teslim olmayı götürmez bir yolda başardı. Galileo'dan Kepler'e, ve Pascal'dan, Euler'den Laplace'a sayısız modern bilimcinin ve matematikçinin çabaları olmaksızın Mekanik ve Kalkülüs de hiç kuşkusuz bugünkü bütünlükleri içinde varolamazdı,

ve eşit ölçüde açıktır ki Galileo'nun da öncesine, Kopernik, Ptolemi, Euklides, Aristoteles, Platon ve en ilk Yunanlı bilimci ve felsefecilere dek giden bilimsel süreklilik, modern pozitivistin çocuksu reddedişlerine karşın, sözcüğün en doğal anlamında bir bilgi birikimi, usun problemlerini usun kendisi aracılığıyla çözme gerecidir. Bu düzeye dek, fizik kavramın disiplini altındadır, usun (ya da kavramsal bütünün) kendini sürekli olarak daha gerçek biçimlere, daha gerçek bağıntılara örgütlemesi sürecidir. Bu süreçte, değişik evrelerde ve değişik bireyselliklerde düşünen gerçekte bir ve aynı insan usudur. Kepler'in kendisi III. Yasasını da kapsayan Epitomes Astronomiae Copernicane'si için (1620)] "Bu kitap Aristoteles'in Gökler Üzerine kitabına bir ek olarak hizmet etmek üzere tasarlanmıştır" der. Ve evrenin özeğini Yeryüzü olarak gören Ptolemi'nin tüm çalışmasını üstlenen Kopernik'in Güneşi özek alan hipotezi kendisinin belirttiği gibi çok daha önceden antik dönemde "Pisagorcu Herakleides ve Ekfantos, ve — Cicero'nun belirttiği gibi — Siraküzeli Hiketas" tarafından paylaşılıyordu; "onlar Dünyayı evrenin özeğinde dönüyor olarak kabul ettiler." Kopernik yalnızca Ptolemi'nin özek seçimini değiştirdi. Maxwell'in belirttiği gibi (Özdek ve Devim, Konu 104), Kopernik dizgesi Ptolemi dizgesi üzerinde "yalınlık dışında hiçbir üstünlük göstermez" ve devimin göreliliği olgusu karşısında, Kopernik için de iki dizgeden birinin seçilmesini aklayabilecek dinamik bir kanıt, ya da teleskobun sağlayabileceği gözlem kanıtları yoktu. Paradigma? Eşölçümsüzlük? İletişimsizlik? Devirme, yok etme? Her zaman bir bilimcinin sağduyusunu, ussal dinginliğini de göstermiş olan Goethe tam bu bağlamda "Bilimin tarihi bilimin kendisidir" diyordu. Newton'a karşı polemiğinde "Herhangi bir kuramsal bağ olmaksızın deneyimler sunmak" aşırı ölçüde tuhaftır derken, Newton'ın 'doğal felsefesini' doğal insan usunun özgürce, güvenle, sağduyu ile karşısına alabileceği, özümseyebileceği bir çalışma olarak görmüyordu. Newton'ın 'doğal felsefesi' kuramsal, kavramsal, mantıksal bağlantının yerine Hermetik bir bağ geçirirken, benzer olarak tarihsel sürekliliğin de hesabı görülür, ve Newton omuzlarında yükseldiğini düşünmekten kaçınamadığı öncellerini usdışı bir tutumla reddedip karalar, pozitivist paradigmacılığın en erken örneklerinden birini, aslında birincisini sunar. Ama reddettiği süreklilik aynı zamanda vazgeçmesi olanaksız desteklerin biricik kaynağıdır. Kuramında gerçek doğalarını hiçbir zaman anlamadan sunduğu tüm kavramsal ilişkiler, yasalar bu birikimden gelir, ve pozitivist paradigmacılığın gerçekte yalnızca kişisel, öznel, keyfi bir tutum olduğunu, aslında ruhbilimsel bir problem olduğunu kendisi gösterir. Gene de Newton'ın irrasyonalizmi herhangi bir özgün buluş yapmasına saltık olarak olanak tanımaz. Onun için evren, tıpkı ussallığa kapalı bilinci gibi, usdışıdır. Kalkülüsü 'buluşu' gibi evrensel yerçekimini

'buluşu' da 20 yaşlarının başında Woolsthorpe'da çiftlik evinde kaldığı sırada elma ağacının altında doğal düşüncesinde belli belirsiz bulunan birkaç belirlenimden öte birşey değildir.* Ve bu bütünüyle yetersiz, bu bütünüyle eksik tasarımları, apaçık yanlışlıklar ve saçmalıklar içeren düşünceleri inanılması güç bir yolda buluşlarının başlangıcı olarak gördü. Ve inanılması eşit ölçüde güç bir yolda doğrulandı. Modern akademizm böylesine anlamsız bir yüceltmeyi, giderek putlaştırmayı nasıl başardı? Olgunun biricik açıklaması çağdaş kültürün kendini Newton'ın irrasyonalizminde de sınırsızca gösteren o aynı irrasyonel töz tarafından belirlenmesinin düzeyidir. Aldatılma söz konusu değildir, çünkü aldatacak bir etmen yoktur. Batı için, özellikle İngilizler için, Newton 'en büyük fizikçi,' giderek tüm insanlık tarihinin en büyük bilimsel dehasıdır. Optik, gök dinamiği, ve kalkülüsün insanlığın bilimsel hazinesine onun tarafından sunulduğu kabul edilir.

Tümünde de abartmalar ölçüsüzdür. Descartes'ın ether tarafından iletilen dalga-ışık kuramı ile, Huygens'in renkleri doğrudan doğruya değişik dalga boylarının sonucu olarak açıklayan kuramı ile, ve ışığın yine ses gibi dalgalardan oluştuğunu düşenen Hooke'un da görüşü ile karşıtlık içinde, Newton ışığın 'cisimciklerden' yapılı olduğunu, kırınmaları en güç olan en büyük parçacıkların kırmızı rengi, ve kırınmaları en kolay olan en küçük parçacıkların ise mor rengi verdiklerini, beyaz rengin beş ya da daha doğrusu yedi rengin bir karışımı olduğunu ileri sürdü (müzikal gamdaki notaların sayısından esinlenerek). Galileo'nun süredurum tanımını Newton yasalarına, ve Hooke'un ona öğrettiklerini Evrensel Yerçekimi Yasasına dönüştürmeyi başardı. Leibniz'in kalkülüsü buluşundan ve tüm Avrupa'nın kalkülüsü ondan öğrenmesinden sonra — aslında bu gelişmeden yirmi yıl önce — kalkülüsün çok önce kendisi tarafından bulunduğunu ileri sürdü. Hiç kimse, giderek Newton'a duygudaş olanlar bile bunları ve Newton'ın kişiliğinde ve meslek yaşamında gösterdiği çok daha dengesiz tutumları yadsımaz. Newton'ın paranoid olduğunu, sinirceli ve dengesiz bir insan olduğunu hiç karşı çıkmadan kabul ederler. Ve gene de, tüm irrasyonalistler durumunda olduğu gibi — örneğin Nietzsche ya da Heidegger ya da Cantor durumunda olduğu gibi —, negatif kişilik pozitif içerikten ayrılır, ve kuramsal içeriğin onu ürettiği ileri sürülen kafa yapısının irrasyonalizminden bağışık olduğu kabul edilir. Ama tümünde de içeriğin kendisi ancak onu üreten kafa yapısı denli anlamlıdır. Normal *Sorun bulanık kalmamalıdır. Sorgulanan şey Newton'ın 'fluxion'lar/akılar yönteminin bir tür kalkülüs olup olmadığı değildir. İşe yaramaz bir yöntem geliştirdiği açıktır. Ama ne minimum bir tamamlanmışlık söz konusudur, ne de herhangi bir uygulanabilirlik. Newton'ın yönteminde direten İngiliz matematikçiler herhangi bir ilerleme yapmak bir yana, bir yüzyıl boyunca Kıta'da yer alan gelişmeleri izleyemediler.

bilince bütünüyle normal gelen bu anormal ayrım normal bakış açısının kuramsal içerik ile tanışık olmamasına, görgül olgular konusunda bile bilgisiz olmasına, giderek konu üzerine düz bir okumayı bile yapmamasına dayanır. Newton durumunda, sözünü edebileceğimiz tüm pozitif içerik gerçekte yalnızca ve yalnızca başkaları tarafından üretilmiştir, ve Newton'ın kişisel katkısı öncellerinin çalışmalarının bir dizgeselleştirilmesi değil, tersine metafizik ya da tanrıbilim adını bile hak etmeyen apaçık bir boşinanç dokusu yoluyla grotesk bir yapısızlaştırmadır. Bütünselleştirme, pozitif bir mekanik biliminin bugün tanıdığımız biçimini kazanması yalnızca ve yalnızca Newton'daki irrasyonalizmi gözardı etmeyi yeğleyen ve modaya uyan Kıta matematikçilerinin çalışmalarının sonucudur — Euler'den Laplace'a. Newton'ın modern bilinçteki en büyük şansı okunmamasıdır. Newton kimi İngilizler tarafından en büyük fizikçi olarak, ve Fizik ise "basically a British enterprise" olarak kabul edilir. Daha ölçüsüz olanlar tarafından, boşinançlar içinde yaşamış ve yazmış olan Newton sözcüğün 'iyi' anlamında katıksız pozitif bilimci olarak, ve Principia insanlık tarihinin en büyük bilimsel yapıtı olarak kabul edilir. Kimileri bunu ironik bulurlar ve en iyi matematikçinin en iyi büyücü olması olgusunu anlamada güçlük çekerler. Pozitif Principia ve pozitivist Newton yorumu popüler bilim anlayışının en temsil edici ölçütlerinden birini sağlar. Geçen yüzyılın başlarında Viyana'da kendini gösteren pozitivist girişimin bir yanı da bilimi, felsefeyi halkın ayağına götürmek, bilimin kibrine ve küstahlığına bir son vermek, bilimin yüzeyde kalmasını, kesinlikle derinlere inmemesini sağlama bağlamaktı. Modern İngiltere'de ilkin İngiliz görgücülüğü ve daha sonra analitik gelenek o büyüklenmeyi daha başından ve etkili olarak önlemiş, İngiliz felsefesinin hiçbir zaman sıradan dil felsefesi olmanın üzerine geçmemesi sağlama bağlanmıştı. Gene de bilinçli olarak başarılan bu sığlık olgusu bile Newton'ın boşinancının nasıl

böylesine kolay yutulduğunu açıklamada çaresiz kalır. Son on-yıllarda Newton fenomeni üzerine yayımlanan pekçok kitap ürkek şaşkınlıklara anlatım verir. Tümünde de bir hayret, bir sürpriz ile karşılaşma havası vardır. Ama Newton'ın kişiliği ve yazıları insanlardan özellikle saklanmış değildi: Principia ve Optik gerçek Newton'ın boşinançlarını dolaysızca sergiler. Ve simya ve büyücülük üzerine olanları da kapsamak üzere tüm elyazmaları daha 19'uncu yüzyılın başlarında gün ışığına çıkmış, aralarında en önemli görülenler, bilimsel ve matematiksel elyazmaları 1888'de Cambridge Üniversitesine verilmiş, geri kalanlar ise Portsmouth ailesi tarafından 1936 Temmuzunda açık arttırma ile ekonomist John Maynard Keynes'e 9.030 pounda satılmıştı (simya üzerine yazılarının önemli bir bölümünün laboratuarda çıkan bir yangında yok olduğu bilinmektedir).

USDIŞI İNSAN VE USSAL EVREN

15

Bu günışığına çıkışa karşın, çağdaş araştırmalar Newton'ın boş inançları ve Newton'ın deneysel-matematiksel felsefesi arasındaki ilişkiyi gözardı eder. Gerçekten de, modern pozitivist bakış açısının tam doyumuna, boşinançların matematiksel bir kuram üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Boş uzayda özdeksel kütleler arasındaki yerçekimi ister Newton'ın anlatımıyla 'tinler' aracılığıyla iletilsin, isterse modern fiziğin öğrettiği gibi bütünüyle 'aracısız' bir uzaktan etki olsun, F her durumda F' dir, sayısal işlemler her durumda bir ve aynıdır. Ölçümler her durumda kutsaldır. Işık, manyetik alan, yerçekimi kuvveti, tümü de arı matematiksel bakış açısından aracısız ve ortamsız olarak saltık boşlukta yayılır, ve hesaplamaların ve tahminlerin sonuçları olgunun kavramsal doğası ya da okkült sayıltılar tarafından etkilenmez. Kuvvet ister özdeğin özelliği olsun, isterse tinsel bir töz, F = ma denklemi hiçbir zaman bozulmaz. Pozitif 'bilim' kuvvetin doğası ile, kendisi ya da kavramı ile ilgilenmez, kuvvetin simgesi ve ölçüsü ile, niceliği ile ilgilenir. Daha ötesi kuramdır, ve kuram ise pozitivistin bakış açısından kuramsız olgu karşısında anlamsız olandır. Simya Henüz yürürlükte olan Newton mitinin tersine, Newton'ın kendisi hiçbir zaman mekanik evrenin bir bilimini geliştirdiğini düşünmedi. Tam tersine. Kendi gününün ölçünlerinde bile usdışı, gizemsel, düşlemsel, okkült sayılan gizli simya çalışmalarını tüm yaşamı boyunca sürdürdü. Düşünceleri zamanının en grotesk boşinançları tarafından, Hermetik gizemcilik tarafından yoğruldu (uzaysal ve özdeksel 'tinlere,' 'hayaletlerin' fiziksel varlığına, 'uzaysal/özdeksel' Tanrıya, İncil'de görgül tarihsel ipuçlarının bulunduğuna inanmak), ve tüm bunları 'matematiksel' ya da 'doğal' dediği bir 'felsefe' ile biraraya yoğurdu. Aslında, belirttiğimiz gibi, pekçok şeyi günışığında yaptı, pekçok şeyi arşivleri karıştırmaya gerek bırakmayacak bir açıklıkla Principia ve Optik'te vurgulu olarak kamuya sundu. Gene de, yayımlanmamış simya elyazmalarını 1930'ların sonlarına doğru ele geçiren ve üzerlerine ilk incelemelerden birini yapan Keynes'e göre Newton "büyücülerin sonuncusu, Babillilerin ve Sümerlerin sonuncusu, görülür ve anlaşılır dünyaya bakışı 10.000 yıldan biraz daha az bir süre önce entellektüel kalıtımızı üretmeye başlayanlarla aynı olan son büyük düşünürdü"* *"He was the last of the magicians, the last of the Babylonians and Sumerians, the last great mind which looked out on the visible and intellectual world with the same eyes as those who began to build our intellectual inheritance rather less than 10,000 years age." Simya yalancı-bilim, kara büyü, cadılık vb. gibi sıfatlarla birlikte anılır. Başlıca hedefi metalleri dönüştürmeyi, daha doğrusu altına dönüştürmeyi başarmaktı, hiç

16

AZİZ YARDIMLI

Gale E. Christianson'un kitabında, In the Presence of the Creator, şunları okuruz (1984, s. 216):

“Simyanın hiçbir zaman kaynaklarında böylesine geniş ve böylesine derin bilgili bir öğrencisi olmadı.” Newton’ın derlediği kaynakça, belirttiğimiz gibi, 5.000 girişten oluşur. Brewster, Newton’ın ilk ciddi yaşamöykücüsü, “böylesine güçlü bir kafa nasıl olur da en kınanabilir simya yazınının bir eşlemcisi olmayı kabul eder, nasıl olur da açıkça bir aptalın ve bir düzenbazın ürettiği bir çalışmadan notlar almaya tenezzül edebilir?” diye sorar (s. 204). Christianson’a göre (s. 203), Newton’dan kalan ve ateşten kurtarılan yazılardaki dört milyon sözcükten bir milyon kadarı simya üzerinedir — fizik ya da matematik üzerine yazdıklarının her birinden daha çoğu. Hiç kuşkusuz, simya üzerine sık sık birkaç satırdan oluşan notların çoğu her biri saatlerce süren dikkatli deneyler üzerine dayanır. Newton’ın yaşamında böylesine önemli, böylesine soğurucu bir başka şey daha yoktur. Bu deneylerin hemen hemen insanüstü bir ilgi ve çaba ile, giderek aç, susuz, uykusuz kalma pahasına yerine getirildiği anlatılır. Newton kendi simyasal değişim modeline “the process of vegetation of metals” :: “metallerin ‘bitkisel büyüme’ süreci” diyordu, ve dönemin en iyi alimlerinden pekçoğu gibi onun tarafından da kabul edilen bu anlayışa göre metaller Yeryüzünün içerisinde büyüyorlardı. Bu tür uğraşlar Newton’ın yaşamının yalnızca belli bir dönemine sınırlı değildir. Tüm olgunluk yaşamı boyunca simya çalışmalarını Cambridge’deki odalarında yerine getirdi. Ve zaman buldukça, kitaplarının düzeltilmesi, derlenmesi, yayımlanması ile ilgilendi. Newton Gereksinimi? Bugün dünya bilincinin yeniden şekillenmekte olan, aslında ilk kez modern dünyanın ışığına çıkmakta olan geniş alanlarında evrensel dünya tarihi Anglo-Saxon bakış açısından yorumlanır. Geleneğin, despotizmin, bilgisizliğin, geriliğin ve korkunun nüfusları kendilerini güncel ‘uygarlık’ düzeyi ile görelilik içinde tanır ve ölçerler. Bu normaldir. Ve aldanma ve aldatılma için bundan daha verimli bir kültürel zemin yoktur. Herhangi bir ansiklopedi — diyelim ki Enc. Britannica — örneğin Kepler’i ilkin bir astrolog olarak, ama Newton’ı bütün modern ‘Bilimsel kuşkusuz nötron bombardımanı yoluyla atom çekirdeğini bölerek değil, ama dua yoluyla. Bunun dışında, simyacılar gençliği yeniden kazandıran ve yaşamı belirsizce uzatan gizemli bir iksir üretmeye de çalışıyorlardı. Aynı yöntemle. Simya Newton’ın zamanında İngiltere’de de ölümle cezalandırılabilen tehlikeli bir uğraştı. Almanya’da Würzburg prensi Frederick’in simyacıları asmak için hazır beklettiği darağaçları vardı. Simyanın böylesine itici olmasına neden olan yanı hiç kuşkusuz metalleri dönüştürme çabaları ya da metabolik süreçler üzerinde etkili olabilecek sıvıların aranması değildi. Tersine, bunlar modern bilimin de amaçları arasındadır, ve simya bu genel anlamda kimyanın atasıdır. Simyanın kötü ünü yöntemlerini boşinanç üzerine dayandırmasından, katıksız usdışı doğasından gelir.

USDIŞI İNSAN VE USSAL EVREN

17

Devrim’in lekesiz doruk noktası olarak tanıtır. Ya da, Kısa Bir Gökbilim Tarihi’nde Newton’a yönelik eksiksiz bir etnik duygudaşlık tini içinde yazan bir yazar (Arthur Berry, 1898, 1961) Kepler’in “mistik ve okkült astroloji düşlemleri ile, hava [tahmini] peygamberlikleri ile dolu” yazılarından söz ederek, “eğer Kepler yayımladıklarının dörte üçünü yaksaydı, entellektüel kavrayışına ve yargı gücüne daha çok saygı duyardık” der. Eleştirel bir okumanın lüksünden yoksun olan insanlar bu ‘yorumları’ ve benzerlerini sorgusuzca kabul ederler, ve kendileri bir aldatmacanın, yalanın, yanlışın sözcüsü, savunucusu ve pekiştiricisi olurlar. Kepler’i küçültme, aslında küçük düşürme pahasına yaratılan kutsal Newton imgesi bu bilim adamının açık ya da gizli simya etkinliklerini, İncil’deki peygamberlikleri tarihsel olgularla ilişkilendirme çabalarını ve sayısız boşinanç bildirimini Newton’ın kişiliğinden dışlar. Rouse Ball’ın sorunun patolojik yanına şöyle bir değinip geçen ‘klasik’ Matematik Tarihi (4’üncü basım, 1908) yaygın tutumun tipik

örneğini verir: “Belirtebilirim ki Newton yaşamı boyunca ‘kimya’ [!] ve tanrıbilime en azından matematiğe olduğu denli dikkatini yöneltmiş olmalıdır, ama vargıları burada sözleri edilecek denli ilginç değildir.”* Kimya? Tanrıbilim? Hayır. Simya. Ve Hermetik Boşinanç. Newton’ın vargıları gerçekte yalnızca “ilginç” olmanın biraz ötesindedir. Ama modern dönemde pragmatizm, yararcılık, araçsalcılık, pozitivizm vb. gibi çeşitli adlandırmalar altında ortaya çıkan o zaman-ötesi görgücülük ussal kuramın değil ama gözlem ve tahminlerin ve bunların beklenen yararlı sonuçları vermelerinin belirleyici ve önemli olduğunu söyler. Newton’ın ‘matematiksel felsefe’sini hiç ilgilendirmeyen ve etkilemeyen kavramsal yan bir yana atılır. Newton’ın formülü ile Aya gidilebiliyor, ve modülü dünyaya geri döndürmeye yetecek yakıtın miktarı tam olarak hesaplanabiliyorsa, bu yeterlidir. Rouse Ball’ın ve başkalarının bir patolojiyi geçiştirme tutumları modern bilim anlayışının, yalnızca yararlı olanı yücelten pragmatizminin gerçekte yararlık olgusunun kendisine karşı işlediği olgusunu da gözardı eder. Bu da kuramsal bir problemdir, ve hiç kuşkusuz yararcının dar bakış açısının üstünde ve ötesinde yatar. Bu bilinçlerin anlamadıkları şey kılgısal yararı olanın kendisinin kuramsaldan doğduğudur. Bu bilinçlerin bilmedikleri şey kuramsalın yararlı olanın da yaratıcısı olduğudur. Kötü bir kuramın hiç kuşkusuz yararlığında da sınırlı olacağıdır. Newton, yaygın olan kanının tersine, tanrıbilimsel görüşlerini ‘biliminden’ kesinlikle ayırmadı, yerçekimi kuvvetinin Tanrının aracılığı ile işlediğini, Uzayın Tanrının duyu örgeni olduğuna inandı ve bu inancını *“I may remark that throughout his life Newton must have devoted at least as much attention to chemistry and theology as to mathematics, though his conclusions are not of sufficient interest to require mention here.”

kamuya duyurdu. Bu inançla, kendisi mekanistik yorumlara karşı, Descartes’ın doğa felsefesine karşı, Leibniz’in her şeyine karşı yaşamı boyunca amansızca savaştı. Tanıtlamaları sık sık hiçbir görgül veri tarafından desteklenmeyen, giderek sağduyuyu çiğneyen apaçık ‘uydurmalar’ üzerine dayanır. “Newton and the Fudge Factor” başlıklı yazısında Richard S. Westfall’ın anımsattığı gibi, Newton sesin hızını hesaplamasında da yine bir başkasının, Derham’ın bulduğu sayıyı bulur, ve dahası, Derham’ın bir ‘ortalama’ olarak verdiği değer Newton’da ‘sağın’ olarak sunulur. Newton bununla da yetinmez, ve havanın onda bir oranında su buharı kapsadığını ve su buharının sesin iletimine katılmadığını kabul eder — hiçbir görgül temel, hiçbir deneysel dayanak olmaksızın. Ve son olarak hava parçacıklarının ‘kabalık’larından ötürü hızı %10 arttırır. Deneysel yöntem? Matematiksel felsefe? Newton’ın düşünme özürlü olması bir yana, genellikle hatalarında diretmesi, anlayabileceği şeyleri bile reddetmesi enteresandır. ‘Saltık uzay,’ ‘saltık zaman,’ ‘saltık devim’ gibi soyutlamaları realiteler olarak alması matematiği fiziksel realite ile karıştırmasının bir sonucu idi ve bu konuda Leibniz tarafından düzeltilmek ise en son kabul edeceği şeydi. Tüm bunlar mitin gücünü arttırmaktan başka sonuç vermedi. Newton’ın kafasında sağlıklı bir bilim kavramına yer açmak olanaksızdır. Evrenin insan usu tarafından anlaşılabilir bir yapısı olduğu ve nesnel yasalar tarafından belirlendiği görüşü onun gözünde katıksız bir özdekçilik idi ve böyle bir bilim anlayışını reddetti. Tanrı ile özel bir ilişkisi olduğuna inanıyordu. Yürürlükteki pozitivist Newton mitine karşın, daha önce belirttiğimiz gibi, Newton kişisel bir tanrıbilimsel bakış açısını sunmada bütünüyle açık sözlüdür, ve Principia ve Optik bunu açıkça sergiler. Newton evren dizgesinin nesnel yasalar tarafından belirlendiğini açık sözlerle reddeder (Principia, Genel Not): “[A]ma gerçi bu cisimler aslında salt yerçekimi yasalarına göre yörüngelerinde kalmayı sürdürebilseler de, gene de hiçbir biçimde ilkin yörüngelerinin kendilerinin düzenli konumlarını o yasalardan türetmiş

olamazlar.” Ve aynı Notta fiziğin gerçekte hiç de nesnel bir bilim olmadığını, gök cisimlerinin mekaniğine, yasal, nesnel, belirlenimci düzenekbilime inanmadığını bir kez daha vurgular: “[A]ma böyle birçok düzenli devimi salt mekanik nedenlerin doğurabileceği düşünülmemelidir.” Çünkü insan usunun nedensellik, nesnellik, yasa gibi kavramları, deneysel felsefenin kaçınılmaz sonucuna göre, yalnızca özneldir ve (daha sonra görgücülüğün ve kuşkuculuğun bıkmadan yineleyeceği gibi) insan usu gerçekliğin bilgisine, nesnel bilgiye kesinlikle yeteneksizdir: “Cisimlerde yalnızca onların betilerini ve renklerini görürüz, yalnızca sesleri duyarız, yalnızca onların dış yüzeylerine dokunuruz, yalnızca kokuları koklar ve tatları tadarız; ama

onların iç tözleri ne duyularımız yoluyla ne de anlıklarımızın herhangi bir düşünme edimi yoluyla bilinir.” Kant’ın sözleri mi? Hayır, Newton’ın. Nesnel dünya ile biricik iletişim araçlarımız öznel duyularımızdır, ve düşünce yetimiz, us yetimiz nesnelliğin asıl tözünü, kendilerinde şeyleri kavrama gücünden yoksundur. Newton’ın bu son alıntıdaki görüşü baştan sona doğrulayan ve yeniden ileri süren hayranları arasında Kant da vardı, ve David Hume övünçle kendi ‘deneysel’ yöntemini Newton’ın ‘deneysel felsefe’sinden ödünç aldığını yazdı. Newton klasik görgücü bildirimi yalnızca ileri sürmekle yetinmez, ve doğrudan imlemini de açıkça sunar. Fiziğe, ‘deneysel felsefe’ye ‘metafizik’ten kaçınması gerektiğini bildirir: Evrenin nesnel, yasal, ussal, ve insan usu tarafından, bilimsel etkinlik tarafından kavranabilir mekanik bir yapısı olduğu düşünülmemelidir. Başlıca Descartes ve Leibniz tarafından savunulan bu ‘kör metafizik’ yerine, Newton metafizik olmadığını düşündüğü birşeyi, kişisel bir tanrıbilim yorumunu önerir: “Her zaman ve her yerde hiç kuşkusuz aynı olan kör metafiziksel zorunluk şeylerin hiçbir türlülüğünü üretemezdi. Doğal şeylerin değişik zamanlara ve yerlere uyarlanmış bulduğumuz tüm o türlülüğü ancak zorunlu olarak varolan bir Varlığın düşüncelerinden ve istencinden doğabilirdi.” Newton’a göre bu her nasılsa ‘metafizik’ değildir. Dahası, Descartes ve Leibniz için ussal zorunluk altında olan tanrısal istenç Newton için yalnızca bir özenç, bir kapristir. Aşağıda kendi sözlerinde açıkça görüleceği gibi, Tanrıyı fiziksel evrenin özdeksel cisimler ile, görgül uzay ve zaman ile ilgilenen sürekli bir üyesi yapan bu bildirimlere karşın, ve Descartes ve Leibniz’in bütünüyle deterministik, nesnel, yasal Tanrı kavramları karşısına sürülen bu bütünüyle duyusal/fiziksel Tanrı tasarımına karşın, bugün pozitivist Newton imgesine sarılmada diretenlerin başında ‘fizikçilerin’ kendileri gelir. Örneğin Nobel ödüllü ünlü fizikçi Steven Weinberg için bugün de Newton’ın kuramı “deterministik mekanik evrenin geniş tablosu” :: “the broad picture of a deterministic mechanical universe” olarak geçerlidir. Deterministik? Mekanik? Weinberg Principia’yı eline almamış görünür. Principia’da “deterministik, mekanik evren” tablosu okumak için hiç kuşkusuz kitabı ters tutmak gerekir. Elma masalına, Newton’ın yerçekiminin ‘keşfi’nin Principia’nın yayımından yirmi yıl öncesine dek gittiği ve böylece Hooke’a hiçbirşey borçlu olmadığı yalanını güçlendirmek, aslında çürütülemez kılmak için kendisinin yaydığı bu mite inananlar aldatılmayı hak ederler. Sözde bir fizik kitabı olan Principia aslında bir tanrıbilim kitabı gibi okunur: “[Tanrı] Bengilik ve sonsuzluk değildir, ama bitimsiz ve sonsuzdur; süre ya da uzay değildir, ama sürer ve bulunur. Sonsuza dek sürer, ve her yerde bulunur; ve, her zaman ve her yerde varolarak, süre ve

uzayı oluşturur. Uzayın her parçacığı her zaman olduğu, ve her bölünmez süre kıpısı her yerde

olduğu için, hiç kuşkusuz her şeyin Yapıcısının ve Efendisinin hiçbir zaman ve hiçbir yerde olmaması olanaksızdır. ... “Tüm şeyler Onda kapsanır ve devinir; gene de biri ötekini etkilemez: Tanrı cisimlerin deviminden etkilenmez; cisimler Tanrının heryerde-bulunuşundan hiçbir direnç görmezler. Herkes tarafından Yüce Tanrının zorunlu olarak varolduğu kabul edilir; ve aynı zorunluk ile her zaman ve her yerde varolur. Yine bu nedenle tümüyle benzerdir, algılamak, anlamak ve davranmak için tüm göz, tüm kulak, tüm beyin, tüm kol, tüm güçtür; ama hiçbir biçimde insansal olmayan bir yolda, hiçbir biçimde cisimsel olmayan bir yolda, bizim için bütünüyle bilinmeyen bir yolda.” Ve gene de bu Tanrı düzgün işleyen bir evren, ussal evrensel yasalar yapmaya yeteneksizdir, yaptığı makine arada bir tekler. Aslında bu betimleme tanrıbilim değildir. Yalnızca Newton’ın Hermetik ideolojisidir. Newton’ın Tanrısı Descartes ve Leibniz’in ussal Tanrısı değildir. Onun Tanrısı yasaları sağın ve sağlam olarak yapamayan, kötü yasalar nedeniyle zaman zaman bozulan yapıya karışıp işleyişini yeniden düzeltmek zorunda kalan dikkatsiz bir efendidir. Ancak bir kaos yaratabilir, kozmoz değil. Böyle bir kafa yapısı herhangi bir bilimsel kavram, usun nesnel yapısı üzerine dayalı herhangi bir kuram üretebilir mi? Newton’ın kuşkucu, irrasyonalist kafa yapısı onun evrendeki ussallığı değil keşfetmesine, keşfedileni anlamasına bile izin veremezdi. Ve hiç kuşkusuz vermedi. Doğa yasalarının gözlem ve deneyden türetilen tümevarımlar olduğuna, yanlışlanabileceklerine, eş deyişle işlerin zaman zaman dışsal karışma tarafından düzeltilmesinin gerektiğine inandı, ve evrenin kesinlikle ve kesinlikle Tanrının keyfi seçimi ve eylemi olmaksızın şimdiki düzeni içinde varolamayacağını düşündü. Pozitivizm, salt sözde ‘olgu’lara, salt ‘öznel’ gözlem ve deneyime, salt görüngüye dayalı kuşkucu bakış açısı hiç kuşkusuz doğanın mantığını, Nous ya da Usu sorun edinemez, ve özdeksel yasaları ancak yüzeysel tümevarımlar, genelemeler, andırımlar, olasılıklar, belirsizlikler düzleminde yorumlayabilir. Newton’ın yanlış yasalar tarafından işletilen kuşkulu, aslında usdışı evreni pozitivist bakış açısı için bütünüyle kabul edilebilir bir ‘olgu’dur. Ama sorumuzda diretmemiz gerekir. Evrenin deterministik özünü, yasallığını, nedenselliğini tanımayan, tersine, böyle bir ussallığı bütünüyle vurgulu olarak reddeden bir kafa yapısı o aynı ussal, düzenli, deterministik evrenin yasalarını keşfedebilir miydi? Yasa ussaldır, giderek doğanın ussallığının kendisidir. Ussallığı reddeden bir boşinanç tini, bir kuşkucu, bir görgücü tin evrenselliği ve zorunluğu özsel belirlenimi olarak alan yasallığı arayabilir mi? Ve aramadığını bulabilir mi?

USDIŞI İNSAN VE USSAL EVREN

21

Bir kez daha, Newton da bulmuş değildir. Maxwell hem evrensel yerçekimi yasasının hem de uzaklığın ters kare ilişkisinin Newton’dan önce bilindiğini belirtir (Özdek ve Devim, Konu 136).* Ve belirttiğimiz gibi, Hooke’dan işin doğrusunu işitinceye dek, Newton dönmekte olan bir dünyaya doğru düşmeye bırakılan bir cismin özeğe doğru sarmal bir yörünge izleyeceğini, ve yerçekimi kuvvetinin tüm uzaklıklarda bir ve aynı olduğunu düşünüyordu. Hooke yerçekimi kuvvetinin uzaklık ile, tam olarak uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğunu ona göstermek ve açıklamak zorunda kaldı. Newton ilginç yörünge görüşünü ve yerçekimi kuvvetinin uzaklık ile değişmezliği düşüncesini Hooke’a Principia’yı yazmaya başlamadan yalnızca birkaç yıl önceki bir mektubunda kendisi iletti. Ve Hooke tarafından düzeltildi, kendisine yörünge deviminin nasıl çözümleneceği gösterildi. Ama 1684’ün sonlarına doğru yazdığı bir çalışma taslağında bile (De Motu, Dünya Üzerine) henüz evrensel yerçekimi kavramını geliştirmiş değildir. Gene de evrensel yerçekimi yasasını yirmi yıl önce elma ağacının altında bulmuş olduğunu söyledi! Bilim, nesnellik, ussal gerçeklik, giderek yalın bir dürüstlük bile Newton’ı en az ilgilendiren şeylerdi. Tümü de kişisel

sorunları karşısında her zaman bir yana itildiler.** Newton hiç kuşkusuz irrasyona*Özdek ve Devim, Konu 136. Yerçekimi Yasası. Yerçekimine ilişkin en dikkate değer olgu aynı uzaklıkta her türden tözün eşit kütlesi üzerinde eşit olarak etkide bulunmasıdır. Bu dünyanın yüzeyinde değişik özdek türleri için sarkaç deneyleri tarafından tanıtlanır. Newton yasayı değişik gezegenleri oluşturan özdeğe genişletti. Daha Newton tanıtlamadan önce, bir bütün olarak güneşin bir gezegeni bir bütün olarak çektiği ileri sürülmüş, ve ters kare yasası da daha önce bildirilmişti, ama yerçekimi öğretisi son biçimini Newton'ın ellerinde kazandı. Her özdek parçası her başka özdek parçasını çeker, ve aralarındaki gerginlik kütlelerinin çarpımının uzaklıklarının karesine bölünmesi ile orantılıdır. **O sıralar Royal Society sekreteri olmuş olan Hooke ile mektuplaşma Hooke'un girişimi ile başladı. Hooke 24 Kasım 1679'da Newton'a "gezegenlerin gök devimlerini teğet bir doğru devim ve özeksel cisme doğru çekici bir devimden oluşturma" düşüncesinden söz etti (:: "compounding the celestial motions of the planets [out] of a direct motion by the tangent & an attractive motion towards the central body"). Newton yörünge deviminin çözümlemesi ile ilk kez bu mektup aracılığıyla tanıştı, çünkü yanıtında, 28 Kasım, Hooke'a onun mektubunu okumadan önce "gezegenlerin göksel devimlerini eğriye teğet olan doğru bir devimden ve güneşe doğru çekici bir devimden bileştirme hipotezinizi işittiğimi pek anımsamıyorum" yanıtını verdi (:: [he did not] "so much as heard (that I remember) of your Hypotheses of the Planets of a direct motion by the tangent to the curve [and an] attractive [motion towards the sun]"). Newton Hooke'a özeğe düşmekte olan cismin sarmal bir yörünge izleyeceği görüşünden bu mekubunda söz etti. 9 Aralık tarihli mektubunda Hooke Newton'ın yanlışını yakaladı ve kendi gezegen devimi kuramına göre yörüngenin bir "elipsi andıracağını," cismin kendi başına bırakılacak olursa bir elips betimledikten sonra başlangıçtaki yerine geri döneceğini anlatarak Newton'ı düzeltti. Newton düzeltilmekten hoşlanmasa da taslağının yanlış olduğunu kabul etti. Ama yerçekiminin "değişmez" olduğu varsayımı üzerine Hooke'un çözümünü "düzeltmeden" edemedi (bu kesinlikle

lizmine, gizemciliğine, boşinançlarına karşın, her insan gibi, kafasında bir doğal us taşıyordu. 'Hayvan inancı,' her kuşkucu durumunda olduğu gibi, onun için de kurtarıcı idi. Elmanın yarın yere düşmeyebileceğini, havada olduğu yerde asılı kalabileceğini düşünmüyordu. Gezegenlerin bir gün kare yörüngelerde döneceklerine inanmıyordu. Her kuşkucu gibi, her boşinançlı insan gibi hiç kuşkusuz katıksız bir irrasyonalizm ile yaşayamaz, varlığını sürdüremezdi. Gene de her içten irrasyonalist gibi sık sık deliliğin sınırına geldi. Bir 'İngiliz buluşu' olduğu söylenen modern fizik dev gibi bir mit üzerine kurulu olabilir mi?

Yerçekimi Newton'ın 'Evrensel Yerçekimi yasası' ($F = (G)Mm/d\ 2$, ya da yerçekimi kuvvetinin kütleler ile doğru ve uzaklığın karesi ile ters orantılı olması) daha büyük bir haklılıkla pekala 'Hooke' yasası olarak, aslında 'Borelli' yasası olarak ya da 'Bullialdi' yasası olarak da adlandırılabilir, çünkü tüm durumlarda Kepler'in yasası temeldir. Niçin 'Newton' adının yasa ile bağlandığını açıklayan şey haktanırlığın doğasına bütünüyle ilgisizdir. En azından Hooke durumunda olayın örtülü hiçbir yanı yoktur: Newton'ın Robert Hooke karşısında bütünüyle eşitsiz, bütünüyle ezici gözardı edilemeyecek denli önemli 'düzeltme' Cohen'in çok yaygın olarak okunan ve tartışılan Scientific American yazısında 'nedense' atlanır). Yaklaşık bir ay sonra, 6 Ocak 1680 tarihli mektubunda Hooke Newton'a yine eğri devim üzerine savını yineledi ve kendi kuramına göre yerçekimi kuvvetinin değişmediği görüşünün yanlış olduğunu, tersine, bu kuvvetin ve ona bağlı olarak gezegen hızının uzaklığın karesi ile ters orantılı olarak azalacağını belirtti (Hooke daha

sonra bu mektubu Newton'ın Evrensel Yerçekimi Yasası düşüncesini ondan çaldığı savına destek olarak kullanacaktı; ve bugün bile Hooke'un çıkarsamasının 'sezgisel' olduğunu, oysa Newton'ın bu orantıyı on yıl önce saptadığını düşünenler ve yazanlar vardır). 17 Ocakta kısa bir mektupta bu veriler dikkate alındığında geriye "dairesel olmayan, eşözekli de olmayan" bir eğri çizginin özelliklerini saptama işinin kaldığını ve "[Newton'ın] harika yöntemi ile bu eğrinin ne olması gerektiğini ve özelliklerini kolayca bulabileceğinden ve bu ilişkinin fiziksel bir nedenini önerebileceğinden" kuşkusu olmadığını yazdı. Newton Hooke'u yanıtlamadı. Dört yıl sonra 1684 Ağustosunda onu ziyaret eden Edmund Halley yine tam olarak aynı soruyu sordu. Newton, anlatıldığına göre, hemen yanıtın "elips" olduğunu söyledi, ama Halley'e bu sonuca nasıl vardığını gösteremedi. 1684 Kasımında De Motu'nun taslağında da herhangi bir çözüm yoktu, ve gezegenin Güneş çevresindeki deviminin Kepler'in alanlar yasasına göre elipsin odaklarından biri çevresinde olacağını yinelemekle yetindi. Aslında bunu bile doğru formüle edemedi, ve eğer utanmadan ileri sürdüğü gibi evrensel yerçekimi kavramını o zamanlar geliştirmiş olsaydı, odağın ortak kütle özeği üzerinde olacağını görmesi gerekirdi. Newton'ın deha, giderek bir benzeri bile olmayan deha olduğuna inananlara göre Newton'ın eşsizliği Kepler'in III'üncü Yasasını yerçekimi kuvveti yoluyla yeniden formüle etmesinde yatar, ve ters kare yasasının elips yörünge ile bağdaştığının gösterilmesi bütün bir bilim tarihinin kazanımına denk bir başarı olarak acımasızca abartılır. Hiçbir buluşu, hiçbir yasası kendisine ait olmayan Newton'a bu kadarını bağışlamak çok değildir.

politik bir üstünlüğü vardı: İrrasyonalizminin karizması. Ve Hermetik Newton aynı zamanda bir Tanrı gereksinimi olmaksızın bilgi arayışı olan Aydınlanma felsefecilerinin arasına, aslında başına yerleştirildi. Newton başka pekçok şey gibi, evrensel yerçekimi ilkesinin de ilk bulucusunun kendisi olduğunu ileri sürdü. Bu kendinde ne evreni ne de evrenin yasalarını ilgilendirir, ve bilimde salt sonuçlar ile ilgilendiğini düşünen fizikçi böyle öznel sorunlara ayıracak zamanı olmadığını söyler. Nesnel bilimsel süreçte öznel kişisel etmen hiç kuşkusuz ikincildir. (Usu reddeden pozitivist için bu öznel öğe hiç kuşkusuz birincildir, çünkü a-rasyonel, ya da giderek ir-rasyonel bir 'bilim' tasarımının ötesine yeteneksiz bakış açısı için bilim elbette nesnel değil ama öznel kültürel bir yapı, yalnızca başka kültürel üstyapıların, boşinançların, mitlerin vb. yanısıra duran ve onlarla eşit değerde bir topluluk ideolojisi, bir paradigmalar toplağı, salt bir dünya görüşüdür.) Ama ikincil etmenler konusunda da yanılmak ya da bir yanılgının sürmesine izin vermek gereksizdir, ve sorunun gerçeğini kabul etmek ve ileri sürmek sanıldığı ya da göründüğü denli güç ve korkutucu değildir. Pozitiviste gereksindiği ilgisizlik ve tembellik desteğini vermemek gerekir. Bilimde nesnelliğin ortadan kalkmasına götüren öznellik ve kuşkuculuk pozitivistin görgül-pozitif yönteminin kendisinden doğar. 1679'un sonlarında ve 1680'in başlarında Newton ile yazışan Hooke ona yörünge deviminin biri süredurum bileşeni, öteki ise yerçekimi bileşeni olmak üzere iki kuvvete çözümlenişi üzerine görüşlerini iletti. Bu bileşenlerin dengesi uydunun yörünge deviminden bir teğet boyunca kaçmasını ya da teğete dik olarak gezegene düşmesini engelliyordu. Hooke Newton'a ayrıca uyduyu gezegene çeken kuvvetin cisimler arasındaki uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğunu ve bunun tüm göksel devim için geçerli yasa olduğunu düşündüğünü de belirtti. Robert Hooke hiç kuşkusuz doğallıkla dürüst bir ilişki içinde olduğunu düşünüyordu, ve böylesine olağan, böylesine doğal bir iletişimin daha sonra nasıl bir geleceği şekillendireceğini aklının ucundan bile geçiremezdi. 1679'da Newton'a ilettiği düşünceler fizikçiler arasında uzun süredir tartışılan ortaklaşa bir sorun ile ilgili idiler. Newton birkaç yıl sonra kitabını yazmaya

başladı ve Hooke'un sözünü ettiği çözümlemeler kitabın ağırlık noktasını oluşturdu. Kitabın Royal Society'ye sunuluşu üzerine 1687'de Hooke, beklenebileceği gibi, Newton'ın Principia'nın ana düşüncelerini kendisinden çaldığını ileri sürdü. Fizikçiler, tarihçiler ve başka pekçok insan Hooke'un sözlerini ciddiye almadılar, ve zamanla evrensel mekanik yasalarını, ilkelerini, formülasyonlarını ilk kez Newton'ın kitabından öğrenen yeni kuşaklar doğallıkla herşeyi bulan dehanın Newton olduğu önyargısını pekiştirdi. Dahası, olayların gerçek sürecinden habersiz insanlara çürütülemeyecek bir sav, Newton'ın aslında evrensel yerçekimi yasasını

gençliğinde bulduğunu tanıtlayan elma masalı da anlatıldı. Newton ona Hooke'un ilettiği düşünceleri geometrik bir yorum içerisinde sunmanın kendisine 'evrensel yerçekimi yasası'nın bulucusu olma sanını kazandırmayacağını biliyordu. Aslında Hooke kendi önceliğini ileri sürmede haklı değildi. Newton haklı olduğu için değil. Tersine, Newton'da dürüstlüğün, türenin, duyuncun kırıntısı yoktur. Hooke kendisi tarafından bulunmayan birşeyi ileri sürüyordu. Buluş biraz daha gerilere gider, ve Newton'ın öncelleri, aslında Hooke'un da öncelleri yalnızca evrensel yerçekimi kavramını değil, kuvvetin uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğunu da belirtirler. Ismaeli Bullialdi Arstronomia Philolaica'da (Paris, 1655) şöyle yazar: "Güneşin gezegenleri yakalamasını ya da kavramasını sağlayan kuvvete gelince, Evrenin bütün erimi boyunca doğru çizgilerde yayılır. ... Daha büyük uzaklıkta ya da aralıkta zayıflar ve bu [güçte] azalmanın oranı ışık durumunda olduğu gibidir, eş deyişle uzaklıkların çifte [=kare] oranında, ama ters olarak [azalır]." "[Ş]imdi bu kuvvet gezegenin cismine bir yüzeyin bir başkasına dokunduğu gibi dokunur. Bundan şu çıkar ki kuvvet uzaklığın çifte oranında azalmalıdır." Newton'ın kendi öncelleri arasında saydığı ve Robert Hooke'un da tanıdığı Giovanni Alfonso Borelli (1608-1679) gezegen devimi üzerine daha öte çözümlemeler sundu (Theoricae Mediceorum Planetarum, Florence, 1666): "İlk olarak, gezegenin biri dairesel, öteki ise doğrusal iki devim altında devindiğini düşüneceğiz, ve öğeler olarak alınan bu iki devimden eliptik bir devimin doğacağını göstereceğiz." Bu son çıkarsama — evrensel yerçekimi koşulu altında yörünge biçiminin elips olduğunun tanıtlaması — en haktanır fizikçiler tarafından bile Newton'ın benzersiz dehasına yüklenir, ve Hooke'un bu ilişkiyi salt sezgisel olarak anladığı, ama matematiksel doğasını göremediği ileri sürülür. Ama Borelli'ye dönelim. Şöyle sürdürür: "Öyleyse gezegenin Güneşe doğru yaklaşma eğiliminde olduğunu, ama aynı zamanda dairesel devimin dürtüsü yoluyla Güneş özeğinden uzaklaşma dürtüsünü kazandığını kabul edeceğiz. Sonra, karşıt kuvvetler eşit kaldığı sürece (biri gerçekte öteki tarafından dengelendiği sürece), gezegen Güneşe daha fazla yaklaşamaz, ne de ondan uzaklaşabilir, ve belli bir değişmez uzay içerisinde kalmak zorundadır. Sonuçta gezegen denge durumunda ve yüzüyor olarak görünecektir." Borelli gezegenlerin deviminin olağanüstü karmaşıklığı karşısında, o sıralarda yaygın olduğu gibi, "bir çok insanın ruhlara ya da anlıklara başvurması"nın gereksiz olduğunu belirtir: "Gerçekte, doğa o amacı yerçekimi denilen yalın bir bir doğal yeti aracılığıyla daha az çaba ve daha az masraf ile yerine getirebilir. "Gezegen devimi açısından anlıklara başvurmanın başlıca nedeni

yörüngelerin öylesine büyük bir beceri ve ustalıkla tamamlanmasıdır ki, herhangi bir yalın, kör, doğal yetinin gezegenleri sıvı etherde kararlı olarak asılı tutabilmesi olası görünmez, kaldı ki onlara (giderek daha da şaşırtıcı bir yolda) bir elips üzerinde ya da bir elipse yakın bir çizgi üzerinde

eşözeksiz bir dönme devimi yaptırabilsin, değişmez ve kararlı bir yasa ile uyum içinde günötelerinin ilerlemesini ve düğümlerinin (nod) gerilemesini güvenceye alabilsin... Öyleyse, eğer betimlediğimiz tüm bu şeylerin ister içsel isterse dışsal olsun yalın ve doğal bir güç tarafından üretilebileceğini tanıtlayabilirsek, başka aracılıklara başvurma gibi bir gereksinimimiz olmayacaktır." Keplerin öğrencilerinden bu kadar. Aleksandre Koyré "Hiçbir zaman bir yerçekimi Tanrısı olmadı — belki de Newton'ın Tanrısı dışında" der. Yerçekimi kuvvetinin kütle ile doğru ve uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğunu bildiren evrensel yerçekimi yasası Kepler'in çalışmasından, Kepler'in yasalarından türer. Burada bu süreci ancak kısaca anahatlarda izleyebiliriz.

Kepler Kepler evrenin uyumuna inandı. Tüm bilimsel çabasını güdüleyen bu inanç onu Güneş Dizgesinin ussal düzenini, kozmozu saptamaya götürdü. Kepler'i ve kuramını anlamak için biricik varsayımımız onun için Evrenin bir sanat yapıtı, ve sanatçının ise evrensel Us olduğudur. Kepler Yasaları şunlardır: 1. Gezegen odaklarından birinde Güneşin bulunduğu bir elips yörüngede döner. 2. Gezegeni Güneşe birleştiren doğru çizgi eşit zaman aralıklarında eşit alanlar tarar. 3. Herhangi iki gezegenin Güneş çevresinde dönüş zamanlarının karesi Güneşten ortalama uzaklıklarının küpleri ile orantılıdır. Ptolemi ve Kopernik gökbilimlerinin iyi bir öğrencisi olan Kepler usanmak bilmez bir gözlemci, sözcüğün en gerçek anlamında bir görgücü idi. Aynı zamanda örgütsüz, düzensiz görünen gözlem gerecinin temelinde yattığına inandığı ussallığı, uyumu, düzeni bulmayı, evrenin kuramını kavramayı amaçlayan ödünsüz ussalcı idi. Eğer öncelleri ile bir ayrımından söz edeceksek, bunu Gökbilime eksiksiz bir mantıksal bütünlük ve eksiksiz bir nedensel ilişkisellik verme idealinde, ve salt kinematik evren yorumunun ötesine, dinamik evren yorumuna geçmesinde aramamız gerekir. Kepler Evrenin yalnızca geometrik düzenini saptamakla yetinmedi, gezegenleri neyin devindirdiğini de bulmaya çalıştı. Esinlendirici güdüsü, kendi sözleriyle, gök olaylarını açıklamada ortaçağların tanrıbiliminin yerine "felsefeyi" ya da "gök fiziğini" geçirme isteği idi. Gökbilimin geometri ve hesaplama tarafından geliştirilmesi gerektiğine, dünya fiziğinin ve gök fiziğinin tek bir ussal fizik olarak

birleştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Her bilinç dönüşümü durumunda olduğu gibi onun çalışma sürecinde de eski ve yeni birarada idi. Yeni kavramlar henüz eski dizgeyi dönüştürülen dizge ile değiştirmeden önce, eskileri bir süre daha yerlerinde kaldılar ve kaçınılmaz çelişkiler ve tutarsızlıklar bütün yapının sürekli dönüşümüne, sürekli iyileştirilmesine götürdü. Bütün bu süreçte yanlışları ve yanılgıları bile değerli yapan, onları gerçeğin doğuşunda kaçınılmaz adımlar olarak zorunlu kılan şey yalnızca ussal bir gelişim sürecinin bileşenleri olmalarıdır. (Kepler, öncelleri olan Cusalı Nicholas'ın, Giordano Bruno'nun sonsuz evren görüşü ile karşıtlık içinde, evrenin sonlu olduğunu, ve durağan yıldızları da içine alan göksel bir küre tarafından kuşatılı olduğunu düşünüyordu. Onun için 'sonsuz' usdışı bir kavram, giderek Tanrı tarafından bile anlaşılamayacak bir mantıksızlıktı. Kepler'in görgül uslamlamaları ile savunduğu bu noktanın ayrıntılı bir irdelemesi için bkz. Alexandre Koyré, Sonlu Dünyadan Sonsuz Evrene, Bölüm 3). Kavram gelişimi özgür düşünce deviminin örtük bir hedefe ulaşmasına götürür. Hedef görünürde değildir, ama yalnızca ona götüren adımların doğru atılmasını, eş deyişle usun özgürce ve koşulsuzca izlenmesini, gerçek kavram bağlantılarını kurmasını gerektirir. Bu ereksellik dediğimiz kavramdır. Süreç daha şimdiden belirtik bir hedefi on ikiden vurma, daha şimdiden bilinen bir düşünce biçimini ele geçirme süreci değildir. Henüz hiçbir biçimde bilinmeyen bir düşünce biçiminin, bir telosun üretimidir, ve biricik

güvencesi kavramı mantıksal bağıntıları içerisinde koşulsuzca izlemeyi başaran ve böylece onun için gerçek vargısına ulaşma zeminini yaratan özgür uslamlamadır. Kepler'in kullandığı kavramlar uzay ve zaman, özdek ve devim, kuvvet ve hız ve ivme, süredurum ve kütle, sonlu ve sonsuz, nokta, daire, elips, özek vb. gibi doğal usun ve doğal dilin her gün kullandığı sözcüklere bağlı bütünüyle yalın kavramlar idi. Yapması gereken şey kavramların daha önceki ilişkilerini yeniden düzenlemek, başka bir deyişle, daha önceki görüngüleri yeniden dönüştürmek ve onları daha güçlü ve daha yüksek bir kavramsal yapı düzleminde yeniden örgütlemekti. Başka bir deyişle, deneyim süreklisinin yeniden biçimlendirilmesi idi (bu eytişimi anlayamayan analitik anlak bu sürekliyi paradigmalar dediği birbirlerinden saltık olarak yalıtılmış 'örnekler'in ilişkisiz, gelişimsiz bir kaosu olarak görür). Tüm süreçte özsel sorun kavram mantığının doğru uygulanmasıdır. Ve bu gözlem ve deneyimin dolaysız verisi değildir, tersine deneyim, gözlem, görüngü kavram tarafından belirlenir, kavramsal biçimlendirme değiştikçe deneyim ve gözlemin kendisi değişir. Ve bu işin zorlu yanıdır. Örneğin yalnızca kuvvet ve uzaklık kavramlarının ilişkisini, bugün normal bir eğitim görmüş herkesin tanıdığı bu oldukça yalın görünen karşılıklı ters kare ilişkisini saptamanın bile yüzyıllara, aslında binyıllara yayılan

bir gözlem ve düşünme sürecini gerektirmesi insan aptallığının değil ama insan dehasının kanıtı olarak kabul edilir. Güçlük sorunun çözümünde değil, ama sorunun doğuşunda yatar. Kepler kısa denecek bir zaman süresinde bütün bir evrenin görüngüsünü yeniden belirledi, eski Yunanlılar ile, Aristoteles ile başlayan süreci sonunda insanlığa içinde varolduğu Güneş dizgesinin gerçek tablosunu ve gerçek düzenini sunma düzeyine dek geliştirmeyi başardı. Newton tüm evrenbilimsel kavramları hazır verili olarak aldı, ve yalnızca aralarındaki geometrik ilişkiler üzerine kafa yordu. Newton'ın Principia'sının içeriği sayısız yinelemeler ile dolup taşar, ve devimin çözümlemesinde Newton başkaları tarafından iyice doğrulanmış olanların dışında herhangi bir düşünce çizgisini geliştirmek bir yana, irdelemeyi bile göze alamaz (Newton'ın üç yasasını Descartes'ın Principia Philosophiae'de (1644) verdiği devim yasaları ile karşılaştırmanın bu konuda sonsuz yararı vardır.)* Kepler'i evrensel yerçekimi kavramına götüren şey gökbilimde iki önemli noktada Kopernik ve Galileo'nun ilerisine geçmesi oldu. İlk olarak, gök cisimlerinin yörüngeleri konusunda henüz Galileo'nun da kabul ettiği dairesellik görüşünün doğru olmadığını ve yörüngelerin elips olduklarını buldu. Bu durumda, ikinci olarak, henüz Kopernik tarafından bile savunulmakta olan kristal küreler görüşü bütünüyle gereksizleşti (Tycho Brahe de kuyruklu yıldızların deviminin kristal küreler kuramı ile bağdaşmayacağını görmüştü). Kristal küreler hipotezi gezegenlerin nasıl devindikleri sorusunun doğmasına izin vermez, çünkü bu modelde gezegenler yörünge üzerinde devinmez. Yalnızca kendi doğaları gereği devinen, ya da kimilerine göre fizikötesi tinsel güçler tarafından devindirilen bu küreler tarafından taşınırlar (başlangıçta Kepler de dirimselci açıklamayı kabul etti, ama sonra bu görüşten uzaklaştı). Kepler'in nedensellik kavramı zemininde gezegenlerin deviminin nedenini sorgulaması onu daha güçlü bir bakış açısına, dinamik bir mantıksal araştırmaya doğru güdüledi. Kepler daha sonra tüm soruna onunla aynı bakış açısından yaklaşan Descartes'a dek koşulsuzca fiziksel bir açıklama isteminde bulunan ilk modern Avrupalı idi (bu 'özdeksel' soru örneğin henüz *Burada konunun ayrıntısına giremesek de, Descartes'ın devim yasalarını elimizin altında tutabiliriz (Felsefenin İlkeleri, Bölüm II, 37, 39, 40): 1) Her bir şey, yalın ve bölünmemiş olduğu ölçüde, her zaman kendinde olduğu ölçüde (quantum in se est) aynı durumda kalır, ne de dışsal nedenler yoluyla olmanın dışında değişir. ... Ve öyleyse devinen

herşeyin her zaman kendinde olduğu ölçüde devindiği vargısını çıkarmalıyız. 2) Özdeğin her bir parçası, kendinde görüldüğünde, hiçbir zaman eğri çizgilerde değil ama yalnızca doğru çizgiler boyunca devinmeyi sürdürme eğilimindedir. 3) Bir cisim bir başkası ile karşılaştığında eğer doğru bir çizgide ilerlemek için ötekinin ona direnmek için olduğundan daha az kuvveti varsa, o zaman bir başka yöne saptırılır, ve devimini korur ve yalnızca belirlenimini değiştirir. Ama eğer daha çok kuvveti varsa, o zaman kendisi ile birlikte öteki cismi devindirir ve ötekine deviminden kendi yitirdiği denlisini verir."

kürelerin 'anlıklar' tarafından devindirildiğini kabul etmeyi sürdüren Giordano Bruno tarafından, gezegenlerin yine 'tinler' tarafından devindirildiğini kabul eden Tycho Brahe tarafından sorulamazdı; soru daha sonra Newton'ın 'matematiksel felsefesi' tarafından, ve ondan yüzyıllar sonra Einstein matematiksel göreciliği tarafından bir kez daha bozuldu). Devimin arı matematiksel çözümlemesi hiçbir zaman kuvvet sorunu ile ilgilenmez, hiçbir zaman dinamik bakış açısına yükselmez. Ama Kepler bir pozitivist değildi. Yalnızca görüngüleri açıklamakla, yalnızca görüngüleri tahmin etmekle, yalnızca bir hesaplama dizgesi oluşturmakla ilgilenmiyordu. Sorunun kavramı ile, olgusallığın gerçek doğasının anlaşılması ile ilgileniyordu, ve görüngüleri fizik ötesi güçlere dayanarak 'açıklayan' bir Newton, salt özsüz görüngü ile doyum bulabilen bir fenomenolojist değildi. Evrenin gerçek doğasını arayışını usun terimlerinde yürüttü. Evren şans tarafından, olasılık tarafından belirlenmiş olamazdı. Ussal bir bakış açısından ve eksiksiz bir mimari tasar üzerinde işliyordu. Kepler'in yaklaşımında daha sonra Descartes ve Leibniz'in elmas duruluğundaki ussallıklarının öncelendiğini görürüz. Ussal evren ancak bütünüyle ussal bir bakış açısından kavranabilir. Buna göre, Kepler eksiksiz olarak ve özençsiz olarak ussal bir evrende insan düşüncesinin anlaşılır bir yapı tasarını bulmayı başarabileceğini kabul etti ve bu kanı ile çalıştı. Evrenbilimi Kopernik'in kinematik evren tablosundan başlayarak gerçek fiziksel yasalarına dek geliştirilmiş ve tamamlanmış bir bilim düzeyine yükseltme süreci bir kuşkucunun, kavramı, usu, mantığı koşulsuzca izlemekten ürken bir görgücünün göze alabileceği bir yol değildir. Kepler bir yanılgılar ve yanlışlıklar süreci içinden ilerleyerek, bir kurgular ve gözlemler, ölçümler ve hesaplamalar labirentinden geçerek kavramları doğru ilişkileri içinde örgütlemeye doğru çabaladı. Tüm yolunda yalnızca usun ışığını izledi, görüngülerde ussal olanı bulmaya çalıştı. Bu ödünsüz tutumun değerini abartmak olanaksızdır. İnsanın sağduyusuna, düşüncesinin gücüne güveni tamdı. Ve Evrenin ussallığına, nesnel yasalar tarafından belirlenen bir dizge olduğuna da inancı tamdı. Özdeksel evrende herşey uyum içinde, herşey nedensellik yasalarına bağımlı olmalıydı, ve bu kozmoz, bu düzen insan tarafından anlaşılabilirdi: Kepler'de de, tüm ussalcılar durumunda olduğu gibi, insanın entellektüel değeri sonsuzdur, Evrenin entellektüel değeri ile eşölçümlü ve özdeştir. Bu bakış açısından, Kepler modern gökbilimi tüm usdışından özgürleştirmeyi, bu bilimi evrenin bütününü belirleyen ussallık ile özdeşleştirmeyi başardı — Newton tarafından bir kez daha karanlık, gizemci, boşinançlı bir bilinç yapısına uyarlanıncaya dek. Burada Kepler'in uslamlamalarının izini süremeyiz. Yalnızca birkaç noktaya anahatlarda değinebiliriz. Kepler bir gezegenin Güneşe yakın iken daha hızlı ve güneşten uzak iken daha yavaş devindiğini ileri süren Kopernik ilkesini kabul etti. Aslında bu Ptolemi'nin üstdaireler için

saptadığı bir devim ilkesi idi. Ama Kepler mantıksal olanı yaparak ilkeyi gezegen yörüngesinin bütününe genişletmeyi denedi. Gözlem ve hesaplamalar bu genelleştirmeyi doğruladı, olgular daha ussal bir kurama daha iyi uyduklarını gösterdi: Bir gezegenin yörüngesindeki hızı çevresinde döndüğü Güneşten uzaklığı ile ters orantılıdır. Gezegenler Güneş çevresinde onları devindiren bir kuvvet nedeniyle devinir. Gezegenin biçimdeş olmayan devimi doğrudan doğruya ivmeli devim kavramına, ya da hızlardaki eşitsizliği açıklayan bir devindirici kuvvetin konutlanmasına götürür. Hızlardaki değişim ancak kuvvetteki bir değişimden kaynaklanabilir, ve kuvvet gezegen ve Güneş arasındaki uzaklığın bir işlevi olmalıdır. Bu durumda, biraz düşünüldüğünde, uzaklık tarafından belirlenen kuvvetin Güneşte yerleşmiş olması çıkarılacak en mantıklı vargıdır. "Öyleyse, uzaklık devimin derecesinin nedenidir; daha büyük ya da daha küçük bir uzaklık yolu almak için daha uzun ya da daha kısa zaman demektir. Uzaklık göreli bir kavram olduğu ve anlamı birbirleri ile ilişki içindeki kavramları anlattığı için ve bu kavramların kendilerinde [e.d. gönderme cisimleri olmaksızın] hiçbir anlamları olmadığı için, devimdeki değişimlerin nedeni ilişkili terimlerin birinde bulunmalıdır" (Astronomia Nova, Bölüm XXXIII). Ve bu noktadan ilerleyerek, yerçekimi üzerine modern kavrayışın kendisini anlatan sözleri şöyledir: "Gerçek yerçekimi kuramı şu belitler üzerine dayanır: Yerçekimi yakın cisimler arasında karşılıklı bir cisimsel etkidir ve onları birleştirme eğilimindedir, öyle ki taşın Yeryüzüne doğru eğilimli olmasından çok Yeryüzünün taşı çekmesi söz konusudur. Ağır cisimler (üstelik Yeryüzünü Evrenin özeğine yerleştirsek bile) genelde Evrenin özeğine doğru değil ama yakın cismin özeğine doğru, e.d. Yeryüzüne doğru giderler. Bu nedenle, Yeryüzü nereye yerleşirse yerleşsin, ya da dirimsel yetisi ile nereye ötelenirse ötelensin, ağır cisimler her zaman ona doğru gidecektir. ... Eğer iki taş Evrende üçüncü bir yakın cismin etkisinin dışında herhangi bir yerde birbirinin yakınına koyulacak olursa, bu taşlar, iki manyetik cismin tarzında, ara bir konumda buluşacak, her biri ötekine onun ağırlığı ile orantılı olarak yaklaşacaktır. [Etki = Tepki, Newton III]... Eğer Yeryüzü denizin sularını [kendisine] çekmeye son verecek olsaydı, sular yükselir ve Ayın cismine dökülürdü. Ayın çekim gücünün alanı Yeryüzüne dek genişler ... ve bundan şu çıkar ki Yeryüzünün çekim gücünün alanı Aya ve çok ötesine dek genişler." Hemen hemen Newton'ın elma gözlemi gibi birşey? Kepler ayrıca yerçekiminin kütle ile ilişkisini de belirtir. Çekim benzer ya da özdeş cisimler arasında, özdeğin kendi alanında uygulanır; ve gene de cisimlerin doğalarının değil, ama — Kepler'in zaman içinde durulaştırdığı bir kavram olarak — kütlelerinin bir işlevidir. Büyük cisimler küçük cisimlerden daha büyük bir güç ile, ve büyüklükleri ile orantılı olarak

çeker. Ve bu çözümlemelere ışığın (yerçekiminin özdeşi) uzaklığın karesi ile ters orantılı olarak yayıldığı (etkide bulunduğu) eklendiğinde, Evrensel Yerçekimi Yasası açıktır ki yalnızca durulaştırılmayı, yalnızca Kepler'in kendi Yasaları ile ilişkisinin belirtikleştirilmesini bekler. Pekçok fizikçi Newton'ı evrensel yerçekimi kavramının bulucusu olarak selamlar. Örneğin Bernard Cohen şöyle yazar: "The high point of the Scientific Revolution was Isaac Newton's discovery of the law of universal gravitation." ... "Newton developed the concept of universal gravity in the first few months of 1685, when he was 42" :: "Bilimsel Devrimin doruk noktası Isaac Newton'ın evrensel yerçekimi yasasını buluşuydu." "Newton evrensel yerçekimi kavramını 1685'te, 42 yaşında iken geliştirdi." Bu sözler kulağa aşağı yukarı ideolojik bir bildiri gibi, bir propaganda diluzluğu gibi gelir. Olgular propagandanın aptallaştırıcı gücü ile pekala çarpıtılabilir, insanlar kolayca aldanabilir. Ve giderek kişi kendini aldatmayı bile başarabilir. Ama burada sorun insan bilinçleri ile

oynama, bilinç ayarlama vb. değildir. Bu yeterince açıkça bilinen bir olgudur, ve kurumsal bilimcilikte ona sürekli eşlik eden ve büyük olasılıkla ilk olarak Newton'ın kendisi tarafından yerleştirilen ölçün bir davranıştır. Burada sorun Newton'ın evrensel yerçekimini yorumlayışının ya da anlayışının önceliği, Newton'ın ilk olup olmaması değildir. Sorun Newton'ın yorumunun açık olarak ve seçik olarak saçma olmasıdır. Kepler yerçekimi kuvvetinin özdeğe özünlü olduğunu söyler. Newton ise yerçekimi kuvvetinin özdeğe özünlü olmadığını, okkült olduğunu, fiziksel bir Tanrının istencine bağımlı olduğunu. Ve görgücü, olgucu bilimcinin yorumunda evrensel yerçekimi yasasının doğru bildirimini sunan Newton'dur, Kepler değil. Kepler hiçbir zaman Newton'ın tümevarımcı gözlem ve deney yönteminde durup kalmadı, ve kuvveti özdeğin bir özelliği olarak görmeyi özellikle yadsıyan salt 'matematiksel ilkeler' üzerine dayalı Principia ile karşıtlık içinde, kuvveti mantıksal tümdengelim yoluyla çıkarsadı, ve onu Güneşe, Aya, aslında tüm özdeğe özünlü olarak gördü: "Devindirici kuvvet Evrende devinen cisimlerin kendilerinde olmanın dışında hiçbir yerde varolamaz ya da kalamaz." Yerçekimi kuvvetinin özdeğe özünlü olduğu kavrandıktan sonra, sorun hiç kuşkusuz kuvvetin nicel belirlenimini saptamak olarak görülür. Ve Kepler'in Güneş dizgesi kuramında Evrenin özeğine (= Güneşe) yerleştirilen kuvvet uzaklığın bir işlevidir, daha açık olarak, uzaklık ile ters orantılıdır. Doğrudan iletilir, ve, Aristoteles'in dinamik anlayışı ile uyum içinde, devimin sürmesi için sürekli uygulanması gerekir. Ama yine Kepler yerçekimi kuvvetini kimi zaman ışık ile, ve kimi zaman manyetik kuvvet ile özdeşleştirdi, ve böylece yerçekimi kuvvetinin etkisi ve uzaklığın ters karesi arasındaki matematiksel ve olgusal ilişkinin doğasını kendisi ortaya koydu. "Şimdi Güneşte yerleşmiş devindirici

kuvvetin bir irdelemesine geçelim; doğrudan doğruya Işık ile yakın ilişkisinin bilincine varacağız. ... Güneşin devindirici gücü ve ışık tüm özelliklerinde bütünüyle anlaşırlar." Ama Aristoteles'in F = mv ilişkisine bağlı kalan Kepler kendi uslamlamalarının imlemini bir yana bırakarak gezegenlerin dönüşünü gezegenlerin süredurumuna karşı Güneşin sürekli eylemi olarak yorumladı. Kuvvet ilişkisinin çizgiler ile değil ama hiç kuşkusuz yüzeyler ile ilgisini biliyordu, ve ışığın yeğinliğinin uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğunu daha önce yine kendisi hesaplamıştı. Kuvvetin ışık ile özdeşleştirilmesi ya da giderek andırımlı görülmesi bile hiç kuşkusuz etkisinin doğrudan doğruya uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğu sonucuna götürür. Ama Kepler'in izlediği kavramların mantığı onu dolaysızca bu ilişki üzerinde karar vermeye götürmedi. Gene de Kepler'in yalnızca erken çalışmalarına bakarak karar vermek doğru değildir. Kepler'in düşüncelerinin evrimi sık sık mantıksal açınımları içindeki asıl önemleri ve değerleri içinde alınmaz. Şu ya da bu aşamadaki, şu ya da bu kitaptaki bir düşünce gelişimsel bütünden koparılarak alınır ve Kepler'in konu üzerindeki son görüşü olarak ileri sürülür. Böylece örneğin Koyré'nin Astronomical Revolution'undan aktaracağımız bir Alman yorumu Kepler'in yerçekimi üzerine 'belirleyici' görüşlerini erken bir çalışma olan Astronomia Nova'da bulur. Güneşin eylemini gezegenleri yörüngelerinde ilerletmek olarak gören E. F. Apelt Johan Keplers Astronomische Weltansicht'te (1849, s. 72) şöyle yazar: "Bu özeksel-ivme [= özekçek kuvvet] düşüncesi Kepler'in fiziksel görüşünden bütünüyle uzakta yatar. ... Bu Güneşten yayılan kuvvet öyleyse sık sık onunla karıştırılan yerçekiminden bütünüyle başka birşeydir. Bu son kuvvet bir çekim kuvveti iken, buna karşı ikincisi ise, eğer Kepler'in düşüncelerini bizim mekanik kavramlarımıza uyarlarsak, bir çevirme kuvveti, gerçek bir teğet-kuvvetidir [gerçekte, Koyré'nin de düzelttiği gibi, Kepler teğet-kuvvetinden ya da özekkaç kuvvetten değil ama 'döngüsel' kuvvetten söz eder]."* Yine Apelt Die Reformation der Sternkunde'de (Jena, 1852)

şunları söyler: “Buna göre Kepler’in Güneşe yüklediği bu özeksel kuvveti Newton’ın evrensel yerçekimi ile karıştırmaya karşı dikkatli olmak gerekir.”** Gerçekten de karıştırılması olanaksızdır. Ama bu görüşler Kepler’in çalışmasında erken bir döneme aittir. Kepler’in büyük çalışmalarından *“Diese Idee einer Centralbeschleuinigung liegt den physicalischen Ansichten Keplers durchaus fern. ... Diese von der Sonne ausströmmende Kraft ist also etwas ganz anders, als die Schwere, mit der man sie oft verwechselt hat. Die letztere ist eine Anziehungkraft, die erstere dagegen eine Umdrehungskraft, eine wahre Tangentialkraft, wenn man die Vorstellungen Kepplers auf unsere mechanischen Begreffe bringen will.” **“Man muß sich daher wohl hüten diese Kepler’sche Centralkraft der Sonne mit Newton’s allgemeine Gravitation zu verwechseln”

sonuncusu olan ve üçüncü yasasının bir bildirimini veren Epitome Astronomiae Copernicanae’de Güneş manyetik kuvvete özgü bir eylem yoluyla gezegenleri iter ve çeker. Ve yine bir başka yerde Kepler deniz yükselmesine Ay ile birlikte Güneşin de katıldığını belirtir. Burada Epitome’de kuvvetin doğası üzerine gözlemler, hesaplamalar, uslamlamalar örüntüsünün, tümlev hesapları için sonsuz küçüklükler yöntemini nasıl kullandığını gösteremeyiz. Ama Kepler’in yerçekimi kuvvetinin doğası konusunda söyledikleri bütünüyle açıktır: “[D]evimi tanımlamak için iki öğesi birleşir: Bunlardan biri Güneşin gezegeni onun çevresinde taşıyan [devindirici] bir kuvveti tarafından üretilir, ve öteki Güneşe doğru dengelenme [libration] kuvvetidir ki, Güneşin birinci özellikten ayrı bir başka özelliği tarafından [üretilir].” Bu kuvvetlerin ikisi de Kepler için Güneşin kuvvetleridir. Bu iki bileşen daha sonra, ve hiç kuşkusuz Newton’dan önce, gezegen devimini çözümleyen birçok fizikçi tarafından Kepler’den yalnızca itici bileşen açısından ayrılan bir yolda çözümlendi. İtici kuvvet cismin süredurumu olarak yorumlandı. Descartes tarafından ise, burgaç devimi olarak. Kepler Aristotelesci kuvvet/devim çözümlemesine bağlı kaldığı için, ‘itici’ süredurum kuvvetini ancak Güneşten kaynaklanıyor olarak yorumlayabilirdi. Kepler’in bu yanlışını Borelli ve başkaları düzeltti, ve Hooke bu çözümlemeleri Newton’a kendisinin (Hooke’un) buluşları olarak sundu. Ve ‘i’nin üzerindeki noktayı koymak Newton’a kaldı. Newton için kuvvetin özdeğe özünlü ve özsel olması kesinlikle savunulacak bir kavram değildir, çünkü özdekçilik ve ateizmdir. Hermetik geleneğe aykırıdır. Newton bir özdekçi olmama konusunda aşırı duyarlı idi. Böylece onun için yerçekimi kuvveti salt bir görüngüdür, Tanrının istencinin yarı-yasal olan ve insan usunun ilkeleri tarafından kavranamayacak bir belirişidir. Yarı-yasaldır, çünkü güneş dizgesini yöneten yasalar dizgenin eksiksiz işleyişini sağlama bağlayamazlar, ve zaman zaman dengenin yeniden kurulması gerekir. Aslında Newton yerçekimi kuvvetini pozitif bilimin öğrettiği yolda ileri sürmüş olsaydı bile, yerçekimi kuvveti Newton’ın sandığı gibi çekim ile bir ve aynı şey değildir. Eğer böyle olsaydı, eğer Yerçekimi ya da Özdeğin Kuvveti yalnızca çekim kuvveti olsaydı, bu analitik güç, bu tekil, soyutlanmış kuvvet özdeğin kendisinin ortadan kalkışı, ortadan yitişi olurdu — erken bir Big Bang kuramı uydurmasına götürmek üzere. Newton ve onunla aynı görgül/analitik düşünme eğilimini paylaşan genel bakış açısı sorunun özünün hiçbir biçimde bilincinde değildir. Yalnızca matematiksel formüller ile ilgilenir, kavramı bütünüyle bir yana atar. Ve olgusallığı, gerçekliği yalnızca matematiksel felsefenin bakış açısının izin verdiği düzeye dek anlar — matematiksel olarak, soyut olarak. Ya boş uzayda uzaktan eylem görüşü onaylanır (modern fizikte öğretildiği gibi), ya da bu saçmalığın ayrımına varılırsa, imgelemin yaratıcılığı tüm

33

sorunu çözer. Gerçekte, ya da kavramına göre, yerçekimi kuvveti çekme ve aynı zamanda itme kuvvetidir, ve özdeğin varlığı bu iki karşıt kuvvetin birliğini gerektirir. Özdeğin ve kuvvetin birliğini düşünmek için, eş deyişle anlamak için yapılması gereken biricik şey özdeğin kuvvet olmaksızın salt geometrik noktadan başka birşey olup olamayacağını sormaktır. Özdek, tam olarak Newton'ın reddettiği anlamda, karşıt kuvvetlerin, ya da daha eytişimsel bir anlatımla, bir ve aynı kuvvetin karşıtlıklı doğasından, çekmenin ve itmenin birliğinden başka birşey değildir. Salt çekme kuvvetinin özdeği ne yapacağını, ve salt itme kuvvetinin özdeği ne yapacağını sorarsak, vereceğimiz yanıt özdek için bu iki kuvvetin de zorunlu olduğunu gösterir. Ama daha da kolayı çekme kuvvetinin itme de olmaksızın ne işe yarayacağını, ve itme kuvvetinin çekme kuvveti de olmaksızın ne gereğinin olacağını sormaktır. Bu sorular görgül gözlemin yanıtlayabileceği türden sorular değildir. Ne de ondan türetilebilecek tümevarımlar yoluyla yanıtlanabilirler. Ve gene de hiçbir keyfiliğe, öznelliğe izin vermeyen bir yolda nesneldirler. Bu birlik, karşıtların bu birliği özdek Kavramının kendi mantığıdır. İnsan usu başka türlü düşünemez, eytişimsel mantığın yeri keyfi belitler tarafından alınamaz; ve evreni nitel gerçekliği ve nicel gerçekliği içinde kavramak için elimizde bu eşsiz yetiden daha üstünü yoktur ve daha üstünü gereksizdir. Doğal düşünce analitik, soyutlamacı işleyiş kipinde hiçbir zaman karşıtların somut birliğini kavrayamaz. Bu birlik iki karşıtın salt yanyana durması değildir. İki karşıtın bir ve aynı olmasıdır. Çekme kuvveti özdeğin kütlesel süreklilik kıpısına ve itme kuvveti özdeğin atomik kesiklilik kıpısına karşılık düşer. Ve tüm bu eytişime karşın, bugünlerde ölçüsüz bir popülerlik kazanmış olan görüş "yerçekiminin yalnızca çekme kuvveti olduğu" görüşüdür. Özdeğin kendi doğası ile bir olan itme kuvveti yoluyla sonsuz çoklukta sonsuz küçüklükte kütleye bölünebilirliği, ve çekme kuvveti yoluyla sonsuz küçüklükteki kütlelerin belirli ve sonlu kütleye birleşmesi, bunlar kalkülüsün kendi nitel-nicel belirlenimleri yoluyla, salt bir çelişkiyi anlatan dx, dy, kavramları yoluyla ele alabileceği fiziksel realitelerdir. Uzay ve zaman ve ikisinin birliği olarak özdek bu nicel işlemler boyutuna eşit ölçüde dirençsizdir. Tam tersine, özdeğin sonsuz küçük ve sonsuz büyük ölçekteki devimi kalkülüsün fonksiyonlarının gösterdiği aynı eksiksizliği, aynı düzgünlüğü, aynı pürüzsüzlüğü sergiler: Özdeğin sürecine karışan dışsal bir anlak yoktur. Eğer gene de bir indeterminizmden söz edilecek olursa, indeterminizmin de bir belirlenim, ama yalnızca negatif bir belirlenim olduğunu görmek güç değildir. Ve bir tür neden olmakla, eğer dolaysız değilse, eğer kendisi nedensiz olmayacaksa, bir nedeni olmalı, belirli, dolaylı, deterministik olmalıdır.

34

AZİZ YARDIMLI

Kalkülüs 1665 Newton 'fluxion'ları buldu; 1675 Leibniz kalkülüsü buldu ve geliştirdi; 1684 Leibniz kalkülüsü yayımladı; 1702 Royal Society Leibniz'in kalkülüsün temel düşüncelerini yirmi yıl önce Newton'dan çaldığı kararını verdi. Newton'ın kalkülüsü bulmadaki önceliği üzerine popüler kanı, Newton ile ilgili başka herşey durumunda olduğu gibi, kesinlikle konuya ilişkin duru bir bilgi üzerine, olguların dikkatli ve soğukkanlı bir incelemesi üzerine, nesnel bir değerlendirme üzerine dayanmaz. Tersine, başından bu yana yalnızca ve yalnızca Newton'ın sergilediği patolojik yetke üzerine, böyle yetkenin bugün bile kafalarda yaratmayı sürdürdüğü yılgı ve korku üzerine, bu tutumu bir olguya bütünleyen tepkesel bir boyuneğme karşılığı üzerine dayanır. Kalkülüsün keşfinde öncelik konusunda da, Newton'ın terörize ettiği Royal Society onun kendi eliyle yazdığı suçlamayı kurumun 'bağımsız' kararı olarak onayladı. Newton yetkeci, aslında açkıça bir despotik bir karakterdi. Newton'ın yardımcısı Whiston'un sözleriyle, "Newton was of the most fearful,

cautious and suspicious temper that I ever knew" :: "Newton bildiğim en korkutucu, en temkinli ve en kuşkucu huylu [insandı]." Newton yaşamının yalnızca erken yıllarında matematik üzerinde yoğunlaştı, ve büyük veba salgını sırasında çiftlik evinde kaldığı iki yıl sırasında başka şeylerin yanısıra kalkülüsü de icat ettiğini ileri sürdü. Descartes'ın analitik geometrisinde eğrileri ele alışını irdelerken, "fluxions/akılar" dediği bir kavram geliştirdi. Fluxion, Newton'ın kendi sözlerinde, "sonsuz bir kıpısal hızdır ki bağımsız zaman boyutu açısından ve geometrik çizgi- dilimi modeli üzerinde tanımlanır." Newton bir değerin, daha doğrusu bir değişkenin sonsuz küçük adımlar yoluyla bir başka değere (ayrım) aktığını düşünüyordu, ve burada bütünüyle açıkça kalkülüsün bir önsezisi, genel bir düşüncesi yatar. Ve Newton'ın önceliği savı yalnızca bu bütünüyle genel bildirim üzerine dayanır. Konuyu daha öte geliştirmeden bıraktı. Bir teğetin hesaplanışı dışında hiçbirşey yayımladı. Aslında 'akı'lar yöntemi ile hiç kimse kalkülüsü geliştiremezdi, ve İngiltere'de Newton'ın yöntemini izlemede direten matematikçiler bütün bir yüzyıl boyunca hiçbir ilerleme yapamadıkları gibi Avrupa'da yer alan gelişmelerin de gerisinde kaldılar. Descartes 1637'de geometrik problemleri cebirsel problemlere çevirmek üzere bugün de onun adıyla anılan Koordinatlar Dizgesini geliştirmiş, eğrileri fonksiyonlara çevirme yöntemi ile cebir ve geometri arasındaki sınırı silmişti (Newton eşitlikleri kullanan analitik geometriyi yine anlamsız nedenlerle hiçbir zaman kabul etmedi). Ayrıca Descartes,

Fermat, ve başkaları keyfi eğrilere çizilen teğetleri hesaplama çalışmasında da öncülük etmişlerdi. Ve Kepler, Cavalieri ve başkaları eğrilerin altına düşen alan ve hacımları hesaplamak için sonsuz küçüklükte dilimler kullanma yöntemini uygulamışlardı (Kepler'in son büyük çalışmasında kullandığı tümlev alma yöntemi, sonsuz küçüklüğü anlayışı bütünüyle eytişimseldi: Bir beti tümü aynı boyutlarda olan sonsuz sayıda betiden, sonsuz sayıda doğru çizgilerden oluşur, ki bunlar dx, dy, dt vb. ile bildiğimiz sonsuz küçüklük kavramından, açık bir çelişkiden başka birşey değildir). Ve Galileo'nun ve Pascal'ın sonsuzun eytişimi üzerine çalışmaları herkesin elinin altındaydı. Tümünün de önünde Arşimed'in örneği duruyordu: İÖ 225 sıralarında Arşimed bir parabol diliminin aynı tabanlı ve aynı tepeli bir üçgenin alanının 4/3'ü olduğunu gösterdi. Arşimed A alanlı bir üçgen ile başlayan ve varolan üçgenler ile parabol arasına sürekli olarak daha öte üçgenler ekleyerek sonsuz bir üçgenler dizisi oluşturdu: A, A + A/4, A + A/4 + A/16, A + A/4 + A/16 + A/64, ... Buna göre parabol diliminin alanı A(1 + 1/4 + 1/42 + 1/43 ...) = (4/3)A dizisi tarafından verilir. Bu sonsuz bir dizinin toplamının bilinen ilk örneğidir. Ve Arşimed bir dairenin alanını bulmak için de bir yöntem geliştirerek bu erken tümlev işlevi ile pi sayısının yaklaşık bir değerini elde etmeyi başardı. Benzer yöntemler ile bir kürenin, bir koninin yüzey ve hacımlarını, bir elipsin alanını, herhangi bir paraboloid diliminin dönüş hacmını hesapladı. İki bin yıl sonra, modern Avrupa'da, Newton yalnızca kalkülüsün bulucusu olduğunu ileri sürmekle kalmadı, ama Leibniz'in kalkülüsünü kendisinden çaldığını da ileri sürdü. Zamanla modern Avrupalı Newton'ın tanıtlanması olanaksız önceliğini sorgusuzca kabul ederken, Leibniz'den ise nasıl çalmadığını tanıtlaması istenir oldu. Leibniz ayrışımlı kalkülüs ve tümlev kalkülüsü üzerine düşüncelerini 1675 yılında geliştirdi. Aslında Kıtada çalışmalar uzun bir süredir kalkülüsün keşfine doğru ilerliyordu, ve çok sayıda insan sonsuz küçüklük üzerine, eğrilere teğetler çizme üzerine, ve eğriler tarafından kapatılan alanları hesaplama problemleri üzerine çalışıyordu. Bu sırada İngiltere'de neler olup bittiğini anlamak isteyen Leibniz Newton ile yazıştı ve ondan en yeni buluşlar konusunda bilgi istedi. 1676'da Newton iki ayrı mektup yazdı. Ama daha sonra Leibniz'e karşı en etkili kanıtlar olarak kullanılacak

olan bu mektuplarda Newton ‘fluxion’ların sözünü bile etmedi. Leibniz kalkülüsü Newton ile hiçbir ilgisi olmadan bağımsız olarak geliştirdi ve 1684’te kendi bulduklarını anahatlarda yayımladı. Leibniz matematiksel araştırma yöntemini onu özellikle Descartes’ın

Geometri’sini ve Pascal’ın çalışmalarını okumaya yüreklendiren öğretmeni Christian Huygens’den öğrendi. Çalışmalarını 10 yıl kadar sonra, kuruluşunda yardımcı olduğu Acta Eruditiorum başlıklı Alman bilimsel dergisinde yayımlamaya başladı (Newton’ın kendi buluş tarihi olarak ileri sürdüğü tarihten yirmi yıl sonra). Johan ve Jacob Bernoulli ve Euler gibi matematikçiler kalkülüsü geliştirmede Leibniz’in çalışmalarından yola çıktılar. Leibniz teğetleri bulma yöntemine ‘calculus differentialis’ :: ‘ayrışımlı kalkülüs’ ve alanları bulma yöntemine ise calculus summatorius ya da calculus integralis, tümlev kalkülüs adını verdi. Bir eğrinin türevi alınırken en küçük x ve y ayrımlarını anlatmak için kullanılan dx ve dy terimleri, ve tümlev/integral için kullanılan uzatılmış s terimi, ∫, f(x) notasyonu da Leibniz’in buluşları arasındadır (bilinen sayısal nicelikleri a, b, c ... ve bilinmeyenleri ise x, y, z ... ile gösterme ve kareleri, küpleri vb. x2, x3 vb. ile göstererek geometrik şekilleri cebirsel denklemlerle anlatma yöntemini Analitik Geometrisinde ilk kez kullanan ise Descartes’tır.) Leibniz çalışmasını yayımladıktan kısa bir süre sonra yeni matematik dalının yaratıcısı olarak tanındı. Tüm Avrupa ayrışımlı kalkülüsü onun ders kitabından öğrendi. Yeni bilimi öylesine duru terimlerde açıkladı ki matematikçiler o güne dek çözülmemiş sayısız problemi çözmede birbirleri ile yarışmaya, karşılıklı yeni sorular üreterek sonuçlarını hiç kimsenin okuyamayacağı şifrelerde birbirlerine postalamaya başladılar. Leibniz’in başlattığı süreç matematik tarihinde en heyecanlı ve verimli dönemlerden biri olarak bilinir. Newton çalışmasını 1704’e dek yayımlamadı. Hiç kimse Newton’ın yönteminden, ‘fluxion’larından söz edildiğini duymadı. Newton yirmi yıl sonra kalkülüsü kendisinin icat ettiğini ve Leibniz’in bu bilimi ondan çaldığını ileri sürdüğünde, kanıt olarak yalnızca sözü vardı. Newton’ın Leibniz ile öncelik konusundaki kavgası ve sorunu bir kan davasına dönüştürmesi, ve yıllarca, aslında yüzyıllarca sürecek bu gürültü patırtıyı yalnızca genel bir düşünce ve geliştirilmemiş bir kaç matematiksel çözümleme uğruna çıkarması bütün bir Newton fenomeni ile bağdaşan bir olgudur. Newton bugün kalkülüsün bulucusu olarak bilinir, ve kimi tarihçelerde Leibniz’in adından bile söz edilmez. Modern matematiksel yazında, pekçok metin şuna benzer bir klişe ile başlar: “Newton laid the foundation for differential and integral calculus. His work on optics and gravitation make him the greatest scientist the world has known” :: “Newton ayrışım ve tümlev kalkülüsü için temelleri attı. Optik ve yerçekimi üzerine çalışmaları onu dünyanın bildiği en büyük bilimci yapar.” Metin şöyle sürer: “Newton belki de yalnızca ondan önceki Arşimed ve Aristoteles gibi normal deha ölçeğinin dışında bir kişi idi. İnsan usunun kategorilerini şekillendirenlerden biri idi. Onu herhangi bir sıradan

anlamda ölçmek olanaklı değildir. Eğer kalkülüsü icat etmeseydi bile, gene de tüm zamanların en büyük düşünürlerinden biri olurdu.” Başka her bilim dalında olduğu gibi, kalkülüs de boşlukta gelişmedi, ve pozitivistin sandığı gibi hiçbir biçimde tüm önceki süreci devirip bir yana atan bir paradigma değil, ama tersine insan düşüncesinin sürekli gelişimindeki bir kıpı idi. Doğuşu için Descartes’ın analitik geometrisini, sonsuz diziler üzerine çalışmayı, cebiri vb. gerektiren, ve kendisi kendi payına gelecekteki çalışmalara zemin olacak bir çalışmaydı. Newton 1712’de Royal Society

başkanı olma sıfatıyla kalkülüsün geliştirilmesinde öncelik sorunu üzerine soruşturma başlattı ve aslında kendi yazdığı bir bildiriyi, Commercium epistolicum, Kurumun sözde yansız yargıçlarına onaylatarak Leibniz'in hırsızlıkla suçlanmasını ve kendisinin kalkülüsün yaratıcısı olarak doğrulanması sağladı. Newton'ın kendi elyazmaları ancak ölümünden sonra gün ışığına çıktı, ve böylesine kişilik dengesizlikleri gösteren bir insanın tarihsiz kağıtlarının tanıklığının değeri kimileri tarafından sorun üzerine son yargı için yeterli görüldü.

Vargı Pozitivizmin elinde bilimciliğin etik ile hiçbir ilgisi kalmamıştır çünkü bu sözde felsefe etiği yalancı-bilim olarak görür. Kimilerinin felsefenin ve bilimin ayrılması olarak kutladıkları şey gerçekte bilimsel kültür için yalnızca ussallığın değil ama etiğin de terk edilmesini getiren bir yıkımdır. Ve bu yıkım yirminci yüzyılda hem 'özel ve genel görelilik kuramları' vb. gibi adları bile bilime yakışmayan sözde bilimler durumunda, hem de 'mantıksal görgücülük,' 'mantıksal pozitivizm,' 'analitik gelenek,' 'sıradan dil felsefesi,' 'felsefi hermeneutik,' 'ontolojik fenomenoloji' vb. gibi eşit ölçüde adları bile felsefeye yakışmayan yalancı-felsefeler durumunda kendini yeterince gösterdi. Gerçekte birbirlerinden hiç de ayrılmayan bu sözde bilimler ve bu sözde felsefeler yalnızca ve yalnızca usun kendisinden ayrıldılar ve açıkça düşünceye karşı düşmanca bir tutuma döndüler. Einstein bilimin duyu-algıları ile ilgilendiğini ve kavramları Olympos'tan yeryüzüne indirdiğini yazarken, böyle 'felsefi' temelleri görgücülüğün ve pozitivizmin kendisinden ödünç aldığını anımsatmadan yapamıyordu. Böyle felsefeciler ve bilimciler hiç anlamadıkları "kavramlar" ile ilgilenmek yerine, usdışı herşeye izin veren simgeleri ve simgesel mantıkları ile, varlığın evi olarak gördükleri dilleri ve sıradan dil felsefeleri ile, ne işe yaradıklarını kendilerinin bile bilmediği sintaktik, semantik ve pragmatik yöntemleri ile görelilikte, olasılıkta, kavramsız olgularda doyum buldular, zamanı başlattılar, uzayın çevresine çitler çektiler, onu büktüler, gerdiler ve geometriyi fizikselleştirerek türlerini arttırdılar, sonunda beğenilerine uygun Picasso

evrenleri yarattılar. Bütün bir evreni patlatarak ve bir paralel evrenler çokluğu ya da sonsuzluğu bularak, kültürün geniş ve ham tabanında kendilerine uygun bir varoluş alanı bulmada hiçbir güçlük çekmediler. Felsefenin olduğu gibi ve bilimin de ilgisi ve işi kavram bağıntıları iledir. Görgül bilimin bilinçsiz olarak yapmaya çabaladığı bu düşünce işini insan usu pekala bilinçli olarak, yöntemli olarak, ne yaptığını özünde bilerek yürütebilir ve yürütmelidir. Görüngüde usu aradığını bilmekten bir zarar gelmeyecektir. Görgül bilimlerin gerçek bilimlere yükselmesi ve felsefenin kendi payına kavramsal sağınlığa ulaşarak gerçek bilim karakterini kazanması kendinde, gerçekte iki etkinliğin de onları yakınlaştıran son erekleridir. Usun doğadaki ve tindeki fenomenlerinin incelemesi bu alanlarda gerçekte her zaman kendini incelemekte olan öznenin ne yaptığını bilmesinden, insan usunun fiziksel ve kültürel varoluşta yalnızca kendini aradığının bilincinde olmasından sonsuz ölçüde kazançlı çıkar. Bilimlerini felsefelerinden ayırmayan antikçağ bilimcilerinin yanısıra, pekçok modern bilimci, örneğin Maxwell, Planck, Weyl, Schrödinger, Heisenberg ve — hiç kuşkusuz kendi negatif yollarında giderek Einstein, Bohr, Mach gibi bilimciler bile — bilimin felsefe ile ilişkisinin öneminin bir bilincini, ya da hiç olmazsa bir sezgisini taşıyorlardı. Ve modern bilimin hemen hemen her alanına paha biçilmez katkılarda bulunan iki adın, Descartes'ın ve Leibniz'in kendilerinin modern felsefeye asıl karakterini veren felsefeciler olmaları hiç kuşkusuz bir raslantı değildir. *** Gerçek Mekanik Kavramının ve Mekanik Biliminin doğuşu için bir ad arayacaksak, bu hiç kuşkusuz Descartes'tır. Descartes modern dünyaya mekanik kavramının da ötesinde, çok daha geniş ussallık kavramını yeniden kazandırdı. Descartes Avrupa

düşüncesini skolastik gelenekten özgürleştirirken, Newton tam tersini yapmakla, insana Hermetik bir “felsefe” ve Hermetik bir evren hazırlamakla ilgilendi. Geleneksel olarak Newton’a yüklenen yasalar ve formülasyonlar Newton’ın Hermetik metafiziğinden saltık olarak uzak bir ussallık tini tarafından bulundu ve geliştirildi. Eğer Newtoncu evren modelini aratmayan Picassocu evren modellerini saymazsak, bugün sağduyulu hiç kimse evreni Newton’ın Hermetik terimlerinde anlamaz. Ve gene de neredeyse hiçbir fizikçi Newton’ın evrene nasıl düşlemsel bir bir penceredan baktığını bilmez. Ve ‘Newton Mekaniği’ anlatımı bu bilgisizlik üzerine dayanan bir alışkanlıktan daha öte değer taşımaz. Newton’ın deneysel ‘felsefesi’ modern kuşkuculuğun kendini bilgiye, bilime ve gerçekliğe sınır polisi yapma tutumunun da esin kaynağı oldu. David Hume görgücülüğünü Locke ve Berkeley’den çok daha köktenci bir yolda Newton’a borçlu iken, Kant’ın eleştirel ‘felsefesi’ tam olarak Newton’ın görüngülerden doğan ve onların ötesine geçmeyen sözde bir

biliminin onaylanmasına, görüngüyü kurtarmaya ayarlanmıştır. “Deneysel felsefeyi ahlaksal konulara uygulama” girişiminde bulunan Hume İnceleme’sini “hiçbirşey o felsefeye [“Newton’ın felsefesi”] belli bir derecede ılımlı bir kuşkuculuktan ve tüm insan sığasını aşan konularda bilgisizliğin haklı bir itirafından daha uygun değildir” sözleri ile sonlandırır. (“Nothing is more suitable to that philosophy, than a modest scepticism to a certain degree, and a fair confession of ignorance in subjects, that exceed all human capacity.” — İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme, “Ek” sonu.) Newton gerçekten de doğa Yasalarının hiçbir zaman saltık olduklarını ileri sürmedi. Evrenin kaotik olması onu kaygılandırmıyordu çünkü uzay fiziksel bir tanrının sensoriumu idi ve böyle tanrının işinin her nasılsa determinizmin boş bıraktığı yeri doldurmak olduğuna inanıyordu. Newton’ın felsefeciliği bir “yasa” kavramına bile ulaşamayacak denli sığdır. Yasalardan, giderek “evrensel yasalardan” söz etse de, bunlar ne evrensel ne de zorunludur. Değişkendirler, özdeğin özü ile hiçbir ilgileri yoktur ve ancak bir kaos yaratabilirler. Tümevarım yoluyla deneyimden türetildikleri, gözlem sonuçlarının genelleştirilmeleri oldukları için, ancak kuşkulu yasalar, boşluklu yasalar, istatistiksel ya da olası yasalar, yasa kavramına uymayan “yasalar” olabilirler. David Hume kavramsız, belirlenimsiz deneyimden nedensellik türetilemeyeceğini anladığı zaman, deneyimin bilginin kaynağı olamayacağını düşünmek yerine nedenselliğin bir alışkanlık yapısı olduğu sonucunu çıkardığı zaman, yalnızca tüm usdışı vargıları ile Newton’ın “felsefesini” yineliyordu. Sonra Popper gibi, Carnap gibi, Russell gibi yirminci yüzyıl pozitivistleri Hume’un muazzam yetkesi üzerine diledikleri gibi doğal bilinç ile oynadılar ve Albert Einstein gibi kimi fizikçiler kuramlarını aynı deneyim ya da duyu-algısı yöntemi üzerine dayandırmada hiçbir sorun görmediler. *** Newton’ın (1642-1727) bir kez bile gülerken görülmediği, doğal bir sevgi ile yaşamı boyunca bir kez bile tanışmadığı söylenir. Newton hiç evlenmedi. İngiltere’yi ziyaret eden ve Newton’ın cenaze töreninde bulunan, aslında bütün bir Avrupa’ya Newton’ı ilk kez tanıtan Voltaire Newton’ın “hiçbir tutkuya duyarlı olmadığını, insanlığın sıradan zayıflıklarına yenik düşmediğini, ve kadınlar ile hiçbir ilişkisinin olmadığını” söyler. Duyunçsuz ve duygusuz bir boyutta ussaldı, etik ile hiçbir ilgisi yoktu, ve moral yaşamında her zaman doğrunun ve yanlışın, iyinin ve kötünün ötesinde, daha doğrusu gerisinde durmuş görünür. Ünlü fizikçi 1704’te İncil üzerine yaptığı çalışmalardan dünyanın 2060’tan önce sonunun gelmeyeceği sonucunu çıkardı ve bu çalışmayı tarihi yanlış hesaplayanlara karşı bir düzeltme olarak üstlendiğini belirtti. 1687, 1713 ve 1726 Principia’ nın birinci ve sonraki yayımlarının tarihleridir ve başlıca 1670’lerin başında yaptığı araştırmalar üzerine dayanan

Optik 1704'te yayımlandı. Bu tarihlere göre, Principia'nın yayımından sonra Newton'ın bilimsel çalışması aşağı yukarı sona ermiş görünür. 1696'da Kraliyet Darphanesinin müdürlüğüne atandı ve 1727'deki ölümüne dek yaşamının son otuz yılı boyunca kalpazanlara karşı İngiltere'nin en etkili savaşımını vererek sayısız hırsızı darağacına gönderdi. 1703'te Royal Society başkanı yapıldı ve konumunu özellikle Leibniz ile kalkülüsün bulunuşunda öncelik sorununu bir çözüme bağlamak için kullandı. Newton evreni soyut sayılar, çizgiler, yüzeyler ile eksiksiz olarak anladığına inanan bir matematikçi idi. Aydınlanmanın önde gelen düşünürü olarak, evrenin işleyişinden hermetik bir Tanrının sorumlu olduğuna inanıyordu. Bilimsel etkinliğini bir çılgının düşlemlerine sonuna dek açık bir kafa ile yerine getirdi ve ussal bir çabaya dayanmayan buluşları özellikle tuhaflıkları ile göze çarpar. Boşinanca ve simyaya gömülmüş biri olarak Newton kendinde bütünüyle önemsizdir. Önemli olan şey Newton'ı Newton yapan ve böylece hiç olmazsa dahilerin yargıcı olmada bir doyum arayan popüler tinin niteliğidir.* Eğer düşüncesiz ve eşit ölçüde bilgisiz hayranları olmasaydı, Newton yalnızca Royal Society'yi terörize eden ve varoluş nedenini kurumun üyelerinin korkularında bulan biri olarak unutulup giderdi. Ama tüm boşinancı ile Newton'a zamanla giderek kendini boşinancın baş düşmanı olarak tanımlayan Aydınlanmanın öncü adları arasında bile yer verilir oldu. Bilim adına Hermetik bir dünya görüşü yaratan bir insanın neredeyse coşkuyla yüceltilmesi ve putlaştırılması kültürün tapınma gereksiniminin henüz ne kadar derin ve ne kadar doyumsuz olduğuna tanıklık eder. Enteresan olan şey kendileri pozitif bilim ve pozitif bilgi ile ilgilenen çok sayıda insan için tapınacak bir efendi aramanın bilgiye ve gerçekliğe bile ağır basan bir gereksinim olmasıdır. Fenerbahçe Aralık 1997, Ocak 2016. *Albert Einstein Newton için şunları yazar: "Doğa onun için harflerini çaba göstermeksizin okuyabildiği açık bir kitap idi. Deneyimin gerecini bir düzene sokmak için kullandığı kavramlar deneyimin kendisinden, oyuncaklar gibi sıraladığı ve ayrıntının varsıllığına duyulan bir sevecenlik ile betimlediği güzel deneylerden kendiliğinden akıyor görünüyordu. Deneyciyi, kuramcıyı, mekanisti ve, daha az olmamak üzere, açımlama sanatçısını tek bir kişide birleştirdi. Önümüzde güçlü, güvenli ve yalnız durur: Yaratmadaki sevinci ve dikkatli sağınlığı her sözcükte ve her şekilde açıktır" :: "Nature to him was an open book, whose letters he could read without effort. The conceptions which he used to reduce the material of experience to order seemed to flow spontaneously from experience itself, from the beautiful experiments which he ranged in order like playthings and describes with an affectionate wealth of detail. In one person he combined the experimenter, the theorist, the mechanic and, not least, the artist in exposition. He stands before us strong, certain, and alone: his joy in creation and his minute precision are evident in every word and in every figure." (Optics için Önsöz, 1952.)

Newton'un Metni Üzerine

Çözümlemeler AZİZ YARDIMLI

BİRİNCİ YAYIMA ÖNSÖZ

• Geometrinin Temelleri; Mekanik İle İlgisi • Ussal Mekanik Kuvvet Ve Devim İlişkilerinin Tanıtlamalı Bilimidir • Newton Bu Çalışmayı "Felsefenin Matematiksel İlkeleri" Olarak Önerir • Yöntem: Devim Fenomenlerinden Kuvvetleri Araştırmak • Doğa Fenomenlerinin Tümü De Kuvvetlere Bağımlı Olabilir, Ve Dolayısıyla Bir Evrensel Mekanik Kurulabilir

COTES'UN II. YAYIMA ÖNSÖZÜ

• Okkült Nitelikler • Saldırılar (1): Aristoteles'e Karşı • Görgücülük Bilgide Birikim Ya Da Gelişimi Niçin Kabul Etmez? • Ağırlık/Yerçekimi Cisimlerin Sayısız Deneyim Tarafından Doğrulanan Evrensel Bir Yüklemidir • Bağımsız Bir Özekçek Kuvvet Var Mıdır? • Apsis Çizgisinde Sapma • Özekçek Kuvvet Ve Yerçekimi Kuvveti Bir Ve Aynıdır • Tümevarım Olmaksızın (Doğal) Felsefe (= Fizik) Olanaksızdır • Yerçekimi Cisimlerin Özsel Özelliğidir, Tıpkı Uzam, Devinebilirlik Vb Gibi • Tümevarım Deneyim/Gözlem Alanını Aşar • Yerçekimi Cisimlerin Birincil Niteliklerinden Biridir • Yerçekimi Kuvvetinin Nedeni! • Descartes'ın Evrenbilimi İle Anlaşmazlıklar (Burgaçlar Mantığı Eleştiriliyor) • Galileo • Tümevarımcı Yönteme Göre Doğa Yasaları Zorunlu Olamaz: Görgücülük: Olguculuk: Tanrı 41

42

ÇÖZÜMLEMELER TANIMLAR

• Tanım I: Özdek Niceliği = Hacım × Yoğunluk • Özdek Niceliği Konusunda Etherin Hiçbir Biçimde Dikkate Alınmadığı Belirtiliyor • Cisim Ya Da Kütle Her Zaman Bu Özdek Niceliği Ya Da Ağırlık Olarak Anlaşılacaktır • Kütle Ağırlık İle Orantılıdır • Tanım II: Devim Niceliği: Özdeğin Hız Ve Niceliği İle Orantılıdır [Hız × Kütle = Devinirlik] • Tanım III: Süredurum; Özdeğin Doğal Kuvveti (Vis Insita) Kütlenin Etkinliksizliği İle Birdir [Süredurum Biçimi Altında Görüldüğünde Kuvvet Yine Sonsuzdur] • Süredurum Kuvveti Hem Direnç Hem De Dürtü Olarak Görülebilir • Dinginlik Ve Devim Görelidir • Tanım IV: Cismin Süredurumunu Değiştiren Kuvvet (Eylem/Etki) • Tanım V: Özekçek Kuvvet Cisimleri Özeğe Doğru Çeker, İter, Ya Da Eğri Yörüngelere Yönlendirir • Tanım VI: Özekçek Kuvvetin Saltık Niceliği Onu Yayan 'Neden'in Etkerliği İle Orantılıdır • Tanım VII: Özekçek Kuvvetin İvmelendirici Niceliği Verili Zamandaki Hız Değişimi İle Orantılıdır • Özekçek Kuvvetin Devindirici Niceliği Verili Zamanda Yarattığı Devim İle Orantılıdır • Kuvvet 'Türleri': Devindirici, İvmelendirici, Saltık • Kuvvetin 'Nedeni': Belli Bir Özdeksel Cisim • Devim Niceliği = Hız × Kütle • Devindirici Kuvvet = Kütle × İvmelendirici Kuvvet • Principia Kuvvetleri Fiziksel Olarak Değil Ama Matematiksel Olarak İrdeleyecektir • Zaman, Uzay, Yer Ve Devim Herkesçe İyi Bilindikleri İçin Tanımlanmıyor • Doğal Bilinç Bu Nicelikleri Yalnızca Duyusal Olarak Tasarımlar • Ama Gene De Uzay Ve Zaman Kavramlarını Saltık (Gerçek/Matematiksel) Olarak Ve Göreli (Görünürde/Sıradan) Olarak Ayırdetmek Gerekir • Saltık Zaman Kendiliğinden Ve Kendi Doğasında Eşitlik İle Akar, Ve İlişkisizdir • Saltık Uzay Kendi Doğasında İlişkisiz, Benzer Ve Devimsiz Kalır • Yer Cismin Doldurduğu Uzay Parçasıdır; Uzaya Göre Saltık Ya Da Görelidir • Saltık Devim Saltık Yerden Ötelenmedir; Göreli Devim Göreli Yerden • Saltık Zaman; Göreli Zaman • Zaman Ve Uzay Parçalarının Düzeni Değişmezdir • Saltık Uzay Ve Saltık Zaman Kendilerindedirler: Kendi Yerleridirler • Felsefede Duyular Soyutlanmalı Ve Şeylerin Kendileri İrdelenmelidir • 'Saltık Olarak Dinginlikte Olan Bir Cisim' Olmayabilir • Saltık Ve Göreli Devim/Dinginlik Özellikleri, Nedenleri Ve Etkileri Yoluyla Ayırdedilebilir • Evrenin Ötelerinde Bir Yerde 'Saltık Olarak Dinginlikte Olan Bir Cisim' Olanaklıdır

Boş sayfa

ÇÖZÜMLEMELER

43

• Cismin Göreli Devimi Başkasının Devimidir • Saltık Çevrim Devimi (Kova Çevrim Deneyi)

DEVİM BELİTLERİ YA DA YASALARI

• Newton'ın Birinci Devim Yasası: Süredurum • Newton'ın İkinci Devim Yasası: Devinirlik Değişimi

Dürtü İle Eşit Ve Yöndeştir (Devinirlik = M × V; Dürtü = F × T) • Newton'ın Üçüncü Devim Yasası: Tepki Her Zaman Etkiye Eşit Ve Karşıttır • Galileo: Özgür Düşme Ve Parabolik Düşme • Fırlatma Devimi

KİTAP BİR CİSİMLERİN DEVİMLERİ KESİM I

• Niceliğin Diyalektiği • Sonsuz Küçüklüğün Diyalektiği: Yiten Niceliklerin İlişkisi • Karşıtların Birliği Ayrışımlı Kalkülüsün Biricik Olanağıdır

CİSİMLERİN DEVİMLERİ KESİM XII

• Evrensel Yerçekimi Yasasının Bildirimi • Yerçekimi Kuvveti Özdeğin Niteliğinden Bağımsızdır
KİTAP ÜÇ EVRENİN DİZGESİ (MATEMATİKSEL İRDELEMEDE)

• Deneyim Ve Evrensellik: Tümevarım Görgül Kökenlidir • Newton'ın Doğal Felsefesinin (Fizik) Temeli Tümevarımdır • Atom Üzerine Birkaç Söz • Yerçekimi De Bir Tümevarım/Deneyim Sorunudur • Yerçekimi/Ağırlık Özdek/Cisim İçin Özsel Değil Midir? • Görgül Bilim Ve Tümevarım: Görgül Gerçeklik Saltık Değildir • Görgül Bilimin Tümevarım Kökenli Kuramı Ancak Yanlışlanıncaya Kadar Doğrudur

YERÇEKİMİ ÜZERİNE

• Kepler • Özekçek Kuvvet Bir Yerçekimi Kuvvetidir • Newton'ın Sarkaç Deneyleri: Yerçekimi Kuvvetinin Türdeşliği • Aristoteles Ve Descartes'ın Özdeksel Ether Kuramlarına Karşı • Tüm Uzaylar Eşit Ölçüde Dolu Değildir • Yerçekimi Ve Manyetik Çekim Ayrı Doğadadır

44

ÇÖZÜMLEMELER GENEL NOT

• Burgaçlar Kuramının Eleştirisi • Evren İçin Mekanik Nedensellik Yeterli Değildir: Tanrının Katkısı Gerekir • Bu Olağanüstü Güzel Güneş Dizgesinin Belirleyicisi Tanrıdır • Evren, İnsan, Ve Tanrı • Tanrı: Uzay Ve Zamanda Bulunuşu • Kişisel Özdeşlik • Tanrı Betimlemesi • Tanrı, Ve Fiziksellik • Şeylerin Yalnızca Duyumlarını Ediniriz; Ne Duyular Ne De Düşünce Yoluyla Şeylerin Gerçeğini Bilinebilir • Sonsal Neden Tanrının Varoluşunu Bildirir • Kör Metafiziksel Zorunluk Şeylerin Türlülüğünü Üretemez [Saldırı Descartes'ın Determinizmine Yönelik] • Tanrının Kişiselliği Yalnızca Andırımlıdır • Yerçekiminin 'Nedeni' • Fenomenlerden Çıkarsanmayan 'Herşeye' Hipotez Denir • Hipotezin [= Mantıksal Tümdengelimin] Deneysel Felsefede Hiçbir Yeri Yoktur • Fizik [Hiç Kuşkusuz, Newtoncu Fizik] Fenomenlerden Tümevarıma Dayanır • Ether: Uzaktan Eylemi Olanaklı Kılan Belli Bir Çok İnce 'Tin'? □

YAPAY ANLAK

Kaynak · Noesis

Yapay Anlak ve Teknoloji
Aziz Yardımlı

Yapay Anlak (Artificial intelligence / künstliche Intelligenz)

AI insan Usunun, Logosun mekanik bir modelini üretebilmek için duyulan bir tutkudur. Boşa çıkan çok sayıda milyarlarca dolarlık projeyi güdüleyen bu tutku henüz Usun kendisi ile uyum ve iletişim içinde olmayan kör bir tutkudur. Doğal bilinç — kavramlarını kavramaksızın düşünen yapay-olmayan bilinç — tarihsel gelişimi boyunca Logosu çeşitli tanrı tasarımları altında yorumladı, ve

her durumda tapınma edimi birincil konumunu korudu. Şimdi AI'nin kendisi bir kült nesnesi yapılmakta, projenin ilk tanrılar ve ilk tapınma edimleri ile başladığı bile ileri sürülmektedir. Bir süredir aynı kavramsız bilinç alanı — şirketler, üniversiteler, bireyler — imgelemin önüne açılan yeni bir fırsatı yakalamıştır, ve bu kez heves Logosun kendisini yaratmaktan daha önemsiz değildir. Burada can sıkıcı, yakışıksız ve aptalca olan şey bu uğraşın bir eşlemini üretmeyi istediği şey konusunda, Us konusunda tüm bilgiden yoksun olması, körlemesine ilerlemesidiır.

"Açıktır ki eğer tüm düşüncelerimizi aritmetiğin sayıları anlattığı ya da geometrinin çizgileri anlattığı gibi açık olarak ve sağın olarak anlatmak için uygun karakterler ya da imler bulabilirsek, tüm sorunlarda bunların uslamlamaya açık olmaları ölçüsünde aritmetikte ve geometride yapabildiğimiz herşeyi yapabiliriz. Çünkü uslamlama üzerine bağımlı tüm araştırmalar bu karakterlerin yer değiştirmesi yoluyla ve bir tür kalkülüs yoluyla yerine getirilecektir."

Preface to the General Science, 1677. Revision of Rutherford's translation in Jolley 1995: 234. Also Wiener I.4. (LINK)
"It is obvious that if we could find characters or signs suited for expressing all our thoughts as clearly and as exactly as arithmetic expresses numbers or geometry expresses lines, we could do in all matters insofar as they are subject to reasoning all that we can do in arithmetic and geometry. For all investigations which depend on reasoning would be carried out by transposing these characters and by a species of calculus." Gottfried Leibniz, Preface to the General Science, 1677.1

Leibniz'in gözden kaçırdığı şey aritmetiğin sayılarının ve geometrinin çizimlerinın Kavramlar olmadıklarıdır. 1, 2, 3 ... belirli sayılardır, sayının Kavramı değil. Noktanın tanımı "Parçası olmayan" ve Noktanın Kavramı "Uzayın olumsuzlaması"dır. Leibniz böylesine özsel bir noktayı, geometrik nesnelerin algı konusu olamayacağını atlamış görünür. Nokta boyutsuz, ve çizgi genişliksiz uzunluktur. Kavramı simge ile anlatmanın olanaksızlığı Kavramın bir soyutlamadan daha çoğu olmasından, tikel belirliliğini dizge içinde kazanmasından, e.d. başka Kavramlar ile zorunlu mantıksal bağıntılar içinde durmasından doğar.

"Yapay Anlak" ya da "AI" Anlak ile olmaktan çok Us ile ilgilidir ve amaç Usu simüle etmek, onu mekanik olarak yeniden yaratmaktır. Yaratıcılık insana uyar. Ama bu tutku, salt tutku olduğu için, düşüncesiz ya da usdışı bir güdüdür ve Logosa, kendi Usuna mekanik alanına yaraşır imgeleri ve düşlemleri ile yaklaşma çabası içindedir. Amaç salt bir hesap makinesine, özdeksel bir düzeneğe evrensel Logosu yüklemektir. Ve amaç ve elde edilen sonuçlar arasında hiçbir yakınlık ve benzerlik olmasa da, mekanik sonuçlar mekanik bilinç için doğallıkla doyum vericidir. Yapılanın ne olduğu ve hedefin ne kadar uzağına vurduğu konusunda en küçük bir kavrayış yoktur. Teknolojinin budalalık tarafından geliştirilmekte olması Usun hilesinin bir başka biçimidir.

Koma Zhang for Quanta Magazine

Ele aldığı nesnenin saltık nesne olmasından ötürü AI direnilmez bir çekim alanı oluştururken, alanda öne çıkan görüşler sık sık bir sığlık ve saçmalık tablosu izlenimini verir. Ve ileri sürülen görüşler genel olarak konuya bir anlak sorunu olarak değil ama bir aptallık sorunu olarak yaklaşıldığını gösterir. 'Anlak' başlığı altına alınan yetkinlikler arasında gözde olanlar "optik karakter tanıma," "doğal dili anlama" (ki 'sesli' komutları tanıma demektir), "nesneleri taşıma" vb. gibi bütünüyle mekanik işlemlerdir. Ama asıl önemli özlemler arasında 'uslamlama,' 'bilgi,' 'öğrenme,' 'algı' gibi yetiler ve yetenekler vardır ve bu ikinciler hiçbir biçimde mekaniğe indirgenemeyecek olmalarına karşın birinciler ile aynı başlık altına alınır. "Deep" learning," "deep mind," ya da giderek "deep history" vb. gibi anlatımlarda "deep" bir kural olarak "sığ" anlamına

gelir.

Bir Fili gözden kaçıran AI (LINK)

Bu resimde nöral network dağınık oturma odası sahnesindeki birçok imgeyi yüksek olasılık düzeyleri ile tanır.

Tabloya bir fil eklenince problem doğar. Alt-sol köşedeki sandalye bir koltuk olur, yakında duran bardak yiter, ve fil % 60 olasılık düzeyi ile bir sandalye olarak tanınır. (LINK)

Böyle bir ussal 'makine'yi yapmaya karar vermeden önce neyin yapılacağının bilinmesi gerekir. Ama AI yapmak istediğinin ne olduğu konusunda tam bilgisizlik içindedir. Yaptığı işe uygun olabilecek bir adlandırma da bulamamakta, çünkü yaptığının ne olduğunu bilmemektedir. Usun bilgisi görgül değil kuramsal bir sorundur ve sözde 'felsefi' ıvır zıvırın bütünüyle dışında Platon'dan Hegel'e klasik felsefe tarihinin uğruna çabaladığı erektir. AI problemi çocuk oyununa çevirir ve insan düşüncesini en son mantıksal-kavramsal düzleminde ele almaksızın, ve estetik ve etik alanlarını da dışlayarak, bütünüyle kavramsal bir problemi elektrik yükleri, mikroçipler ve finansal yatırım terimlerinde çözmeye girişir. Öyle görünür ki bu tür fiziksele indirgemecilik herşeyden önce bu alanda çalışan insanların kendilerinin birer robot olarak kalmaları sonucuna götürecektir.

"Neural networks and deep learning currently provide the best solutions to many problems in image recognition, speech recognition, and natural language processing. This book will teach you many of the core concepts behind neural networks and deep learning." (LINK)

AI girişiminde usun ya da kavramsal dizgenin bütünsel bilgisizliğinden ötürü başlıca nicelik kavramı üzerinde odaklanma ve ona doğru bir indirgemecilik vardır. AI alanında mekaniğin kimya ve biyoloji karşısındaki birincilliği bu saplantıya bağlıdır. Mekanik en alt doğa kategorileri olan uzay, zaman ve özdeğin bilimidir ve bu en öğesel doğa kavramları mekaniğin yalın ya da soyut düzleminde nicelik kavramının kendisi gibi davranırlar. Tüm kavramsız düşüncenin mekanik üzerinde ve dolayısıyla matematik üzerinde odaklanmasının nedeni budur. Ama nicelik kavramının bütün bir ussal kavramsal dizgeyi taşıyacak arkhe gibi görülmesi ilkelliktir. Bu durum önemli bir ölçüde kavramsal bilginin doğası, yöntemi ve dizgesi konusunda mantıksal olguculuk (ya da mantıksal görgücülük) ve analitik gelenek tarafından kalıt bırakılan tam bilgisizliğe bağlıdır.

John von Neumann (1903 Budapeşte-1957 Washington).

Von Neumann genel olarak zamanının en önde gelen matematikçisi olarak ve büyük matematikçilerin son temsilcisi olarak kabul edilir. 190 IQ ile, von Neumann data makineleri için bugün de kullanımda olan kayıtlı ya da depolu program kavramını geliştirdi (stored-program computer). Kimi ölçümlere göre, Neuman'ın quantum kuramı, atom bombası ve veri makineleri üzerine çalışmaları ile modern dünya üzerinde 20'nci yüzyılın başka her matematikçisinden daha büyük etkide bulunduğu söylenir.

Neuman insan düşünmesinin kavramsal süreçlerini hesap makinesinin işlemlerinin terimlerine indirgenebileceğini, uslamlamanın hesaplama olduğunu, ve insan beyninin ve bir hesap makinesinin eşdeğer olduğunu düşünmez. "The computer and the Brain"de (1958), Neuman kendisi girişiminin bir "approach toward the understanding" olmadığını belirterek başlar.

Anlak ya da Us söz konusu olduğunda, IQ ister düşük ister yüksek olsun etkisiz ve yararsızdır, çünkü IQ pekala bir makinenin dijital mekanik işlemlerinine indirgenebilirken, kavram mantığı IQ ölçme yöntemlerinin kendilerini bileşenleri olarak alır. Ve bir kavramın mekanik olarak nasıl

anlatılabileceği konusunda herhangi bir kavrayış bir yana, özdeksel uyaranlar (ses ve ışık dalgaları) tarafından etkinleştirilen algı süreçleri konusunda bile henüz hiçbir bilgi ve dolayısıyla hiçbir mekanik uygulama yoktur. Optik imge tanıma ve ayrıca ses tanıma işlemleri henüz kavram ve anlamdan bütünüyle yoksun salt mekanik işlemlerdir.

ENIAC (Electronic Numerical Integrator and Computer), yklş. 1946.

ABD Kara Kuvvetlerinin J. Presper Eckert, Jr., ve John W. Mauchly tarafından geliştirilen ENIAC veri makinesi von Neuman tarafından elden geçirildi ve bir kayıtlı-program makinesi olarak yeniden yapılandırıldı.

Henüz yeni bir mitoloji düzlemi gibi davranan AI alanında yaygın olarak benimsenen görüş insan düşünme süreçlerinin dijital makineleri yöneten aynı ilke üzerine dayandığı biçimindedir. Bu ilke bir hesaplama ilkesidir ve buna göre insan beyni aşağı yukarı dijital bir veri işlemcisi gibi çalışır. Makinelerin de 'nicelik' kavramı üzerine işlediği kabul edildiğinde, sonuç mekaniğin matematikselleştirilmesi ve hesaplamanın bilgi yapılmasıdır. Düşünmeyi matematiğe indirgeyenler bunu matematiği çok iyi anladıkları için değil, tersine hiç anlamadıkları için yaparlar. Bunların ne sayı kavramının çıkarsaması konusunda bir bilgileri vardır, ne de aritmetiksel işlemlerin doğasının ne olduğu konusunda. Ne sonsuz küçüklüğü ya da sonsuz büyüklüğü düşünebilirler, ne de oran kavramını anlama gibi bir sorunları vardır. Usu mekaniğe indirgeme ediminin kendisini mekanik olarak ya da düşünmeksizin yerine getirirler.

Buna ek olarak, bilgiyi simgeselleştirenler ve sonra matematiğin dilinin de simgesel olması ölçüsünde bilgiyi matematikselleştirenler de vardır:

"... cognition is a causal process involving the use of signs." (!)

Bu bakış açısından insan anlıkları "simge kullanabilen şeyler" olarak, semiotik dizgeler olarak görülür (minds as semiotic (or "sign-using") systems). Simgelerin ya da imlerin ussal düşünmenin birimleri yapılması ile problemin bütünüyle rayından çıkar, çünkü "simgesel mantık" bir mantıksal pozitivistin dediği gibi "hiçbir ahlak kapsamayan bir mantık" türüdür. Ama böyle simgelerden ve imgelerden türetilen mantık doğallıkla hallusinasyona yetenekli olmalıdır.

•

AI Has a Hallucination Problem That's Proving Tough to Fix

Tech companies are rushing to infuse everything with artificial intelligence, driven by big leaps in the power of machine learning software. But the deep-neural-network software fueling the excitement has a troubling weakness: Making subtle changes to images, text, or audio can fool these systems into perceiving things that aren't there.

Yukarıdaki resimde kayak yapmaya çıkmış iki insan vardır. Resmi tanımlaması istendiğinde, Google'un Cloud Vision hizmeti yüzde 91 kesinlik ile bir köpek gördüğü yanıtını verdi. Aynı program %100 köpek olan bir köpeği %3 kuşku payı ile ve ancak %97 kesinlik payı ile köpek olarak tanıdı. (LINK)

"I'm not happy with all the analyses that go with just the classical theory, because Nature isn't classical, dammit, and if you want to make a simulation of nature, you'd better make it quantum mechanical, and by golly it's a wonderful problem, because it doesn't look so easy."

—Richard Feynman (MIT Conference, May 1981, "Simulating Physics with Computers"; "The Quotable Feynman," p. 76).

Feynman belirsizliğin belirsizliğini gözden kaçırmış görünür. Bu bakış açısından belirsizlik pekinliktir, indeterministik quantum mekaniği “klasik” deterministik doğa dizgesine üstündür, Doğa bir olasılık alanıdır, “doğa yasası” ya da nedensellik yoktur, mekanik kendinde bir belirsizlik alanıdır. Böyle reel olasılık ve imgesel tansık arasında özsel hiçbir ayrım yoktur, çünkü tansık da özsel olarak doğa yasasının askıya alınması üzerine dayanır. Hiç kuşkusuz Feynman zaman zaman bütün bu usdışını unutur ve Doğanın “klasik” ya da “ussal” olduğunu da anımsar:

“As much as we admire the human mind, we must also stand in awe of Nature which follows with such completeness and generality such an elegantly simple principle as this law of gravitation. And what is this law? That every object in the universe attracts every other with a force that is proportional to the mass of each and varies inversely as the square of the distance between them.” — In personal notes (“The Quotable Feynman,” p. 77).

“... the particles behave like waves, or they behave like billiard balls, or they behave like — I don’t know what.” (“The Quotable Feynman,” p. 128).

Özdeksel Makineler hiç kuşkusuz özdekseldir, ve özdek düşünmez, anlamaz, yargılamaz, algılamaz, duyumsamaz. Yalnızca çekme-itme kuvvetinin belirişi olan mekanik davranış gösterir, ya da bir elektrik yükünün varlığının ya da yokluğunun işlevi olarak dijital terimlerde çıktılar üretir. Burada sayılar ile hiçbir ilgileri olmayan ve matematiksel hiçbirşey imlemeyen sözde artılar ve eksiler ya da sıfırlar ve birler ya da pozitifler ve negatifler (ya da başka hangi anlatımı kullanırsak kullanalım yalnızca karşıtlar olan terimler) yanyana dizilir ve kağıda ya da ekrana bir pixel basılır. Makinenin bütün ‘entellektüel’ becerisi bundan daha ileri gitmez. Bu fiziksel işe ansal ya da düşünsel demek bir makine olmayı gerektirir.

Düşünce mekaniğin terimlerinde anlatılamayacak özdeksel-olmayan bir varlık kipidir. Özdeksel insan beyninin bir işlevi olan özdeksel-olmayan insan düşüncesinin varlık kipini özdekselin varlık kipinden ayırmak için ona tinsel ya da ansal deriz ve onu mekanik nesneleri de kapsayan görüngüsel ya da görgül, duyulur, fiziksel vb. varlıklardan ayırırız. AI şimdiki emekleme aşamasında düşüncenin bu ansal düzlemini mekaniğin özdeksel düzleminden ayırdetmeyi başaramaz. Sık sık görgül bilimcilerin “bilinç problemi” dedikleri şeyi ele almaya çalıştıklarını görürüz. Büyük olasılıkla düşüncelerin, duyguların, duyumların atomik ya da moleküler nesneler olduklarını, laboratuar aygıtları vb. ile incelenebileceklerini varsaymaktadırlar. Bu kasıtsız pozitivizm yirminci yüzyılın başlarında tüm bilimi fiziğe, daha doğrusu mekaniğe indirgemeyen çalışan mantıksal pozitivizm ile aynı duyusalcı güdüyü paylaşır. Bu ikinci pozitivizm türü çoktandır tarih olmuşken, birincisi bitimsizdir, çünkü doğal usun öz-bilinçsiz, kendiliğinden etkinliğinden başka birşey değildir. Bu yüzeysel düşünme yolu için duyuların bilgeliği en yüksektir ve yalnızca özdek vardır.

Özdeksel insan beyni tarafından düşünülen bir kavram herhangi bir yolda fiziksel değildir. Tinseldir. Bedene bağımlı olmasına karşın özdeksele indirgenebilecek türde birşey değildir, çünkü düşünce özdeğin çelişkili karşıtı olarak, düşünsel olan özdeksel-olmayan olarak görülür. Ve sonuçta düşünselden özdeksele geçiş olanaksız görünür. Bu düzeye dek düşünce ya da kavram bağıntılarını ‘mekanik’ bağıntı türlerine indirgemek herşeyden önce mekanik düşünmenin kendi analitik mantığı zemininde olanaklı değildir. Bu düşünme kendini başlıca çelişkiyi yadsıma ve böylece başlıca çelişki üzerine işleyen realiteden soyutlama yoluyla tanımlar.

"İnsan" kavramının kendisi karşıtların birliğini kapsar: İnsan bedensel ve ansal, ya da özdeksel ve tinseldir.

Tinsel olan özdeksel olanı etkiler: İnsan düşünceleri beyindeki sinir hücrelerini, onlardaki moleküler ve atomik yapıları etkiler, duygular bedenin kimyasal süreçlerini etkiler.

Evrik olarak, özdeksel olan tinsel olanı etkiler: Kimyasal özdekler insanın ansal durumunu, duygularını ve düşünme yollarını etkiler.

"Etkileme" dışarıdan, yukarıdan vb. olamaz ve doğal bilinç bu karşıt kavramları ayrı olarak, giderek birbirini yok edici olarak düşündüğü için etkileşim onun için bir bilmece olarak kalır. Etkileşim ancak özdeksel olanın ve tinsel olanın karşıtlar olarak ayrılmazlığı yoluyla, ancak bir ve aynı şeyin iki yanı olmaları yoluyla olanaklıdır.

Düşünsel olan ancak düşünce yoluyla irdelenebilir ve mekaniğin ikili dili gerçekte sayısal anlamda da iki sayısı ile bütünüyle ilgisizdir. Yirminci yüzyıl analitik gelenek düşünürlerinin başardıkları tek şey 'iki' sayısının ne olduğu problemini çözmek bir yana, genel olarak sayının ne olduğunu anlamanın bile mekanik-analitik kafaya göre bir problem olmadığını göstermek oldu.

Ekranda pixellerin gösterdiği harfler, imgeler vb. elektronik makine için harfler, imgeler vb. değildir. Onları anlamlandıran, onlara evrensel kategorileri yükleyen yeti yalnızca o yüklediği evrenseller ile iş gören insan usudur. AI "problem çözme" terimi ile tanımlandığı zaman değişen birşey yoktur, çünkü normal olarak "problem" insan düşüncesinin problemidir ve dijital terimlere dönüştürülebilen problemler algoritmalar yoluyla yeniden formüle edildiklerinde yalnızca ikili mekanik işlemler düzlemine indirgenmiş olurlar.

Nazilerin Enigmasının kodlarını kırmaya çalışan insanların hiç birinin kavramlar konusunda herhangi bir bilgisi yoktu ve yaptıkları mekanik iş için böyle bir bilgi gerekli değildi. "Beyin ve makine ilişkisi" üzerine düşünürken bile yalnızca fiziksel terimlerde düşünüyorlardı — norolojik modeller, sinir hücreleri vb.

Yapay Anlak üzerine çalışmaların ayırdedici özelliği fenomenleri belirlemek için yanlış terimlerin kullanılmasıdır. Buna açıkça banaliteyi örtmenin bir yolu olarak başvurulur. İlk yanlışlık 'Intelligence/Anlak' teriminin kendisidir. Örneğin optik karakter tanıma işlemi bile 'yapay anlak' terimi altına getirilir. İlk veri işleme makinelerinde elektriksel tüpler ile yapılan işlemlere 'matematiksel uslamlama' deniyor ve bu tür çabaların sonuçta bir 'elektronik beyin' üreteceğine inanılıyordu. Bu boşinanç ve tutku ortamında ussallık ve bilgi minimaldir ve sık sık karşımızda aşağı yukarı yeni tanrılar yaratmak isteyen mitolojik bir esrime ortamı gibi birşey vardır.

Bir insan gibi uslamlama yapabilecek bir makinenin üretilebileceği miti 1950'lerde ABD hükümetini bu işe milyonlarca dolar yatırmaya götürdü. Ama yaklaşık yirmi yıl sonra, 1970'lerin başında yalnızca bir moronluğun finanse edildiği anlaşıldı ve "AI winter" dönemi başladı. 1980'lerde yine esrime sağgörüyü yendi, aynı yanlışlar bir kez daha yinelendi, ve birkaç yıl sonra milyar dolarlar ile yürütülmekte olan projeler bir kez daha çökmeye başladı. Bugün 'AI' harflerinin bir simgeden öte, en kaba el ve ayak işlerini en yüksek ansal işlemler olarak göstermeye yarayan aldatıcı bir reklam logosundan öte bir anlamı ve değeri yoktur.

İnsanı bir 'makine' olarak kabul eden görüş çok yeni değildir. Makineyi 'insan' yapmak isteyen daha yeni görüş ise görünürde o eski görüşün tersini ister. Ama bir bakıma aynı şeyi ister, çünkü makineyi ve insanı eşitler. Eski görüş indirgemeci bir eğilimin ürünü idi ve benzer olarak Viyana Çevresinin mantıksal pozitivistleri de düşünce fobileri nedeniyle tüm bilimlerin fiziğe indirgenebileceğine inanıyorlardı. Makineyi insan yapma görüşü ise makineye makine olarak düşünme ve anlama yetenekleri kazandırmada makineyi insana yükseltme gibi bir amaç taşıyor

görünür.

Yirminci yüzyılın ortalarında “bir makine düşünebilir” hipotezi pozitivist bilimcilerin çabaları sonucunda kavramsız, popüler imgeleme sıkı sıkıya yerleşti. Bu konuda kendisi mitlere düşkün bir kültürün yalancı kahramanı yapılan Alan Turing’in katkısı önemlidir, üstelik “The original question, ‘Can machines think?’ I believe to be too meaningless to deserve discussion” demesine karşın. Ama sorunu ilgili olduğunu düşünebildiği her açıdan tartışmanın önüne geçemedi. Kendini nicelik mantığına indirgeyen soyut bilinç daha yüksek kavramların somut düzlemine çekildiğinde sudan çıkmış balığa döner.

“[Alan] Turing was talking very seriously about programming digital computers to think. He also pioneered the discipline now known as Artificial Life, using the Ferranti Mark I computer at Manchester University to model biological growth.”
The Rutherford Journal.org

“We may hope that machines will eventually compete with men in all purely intellectual fields. But which are the best ones to start with? Even this is a difficult decision. Many people think that a very abstract activity, like the playing of chess, would be best. It can also be maintained that it is best to provide the machine with the best sense organs that money can buy, and then teach it to understand and speak English. This process could follow the normal teaching of a child. Things would be pointed out and named, etc. Again I do not know what the right answer is, but I think both approaches should be tried.

“We can only see a short distance ahead, but we can see plenty there that needs to be done.”

A. M. Turing (1950) “Computing Machinery and Intelligence.” Mind 49: 433-460.

Alan Turing hiç kuşkusuz Enigmayı deşifre etmek ve dünyayı Nazilerden temizlemek için üzerine düşeni ve elinden geleni yaptı. Ama bir İngiliz mitinin daha yaratılması uğruna bir kollektif çalışmanın başarısının onuru Turing’e yüklendi. Bu mite inanarak Gordon Welchman’ı bütünüyle silen “The Imitation Game” tarafından ‘Bombe’ bir Alan Turing buluşu olarak gösterildi. Welchman ve Turing ile birlikte çalışmış olan ve henüz anımsanmayan öteki iki önemli ad Hugh Alexander ve Stuart Milner-Barry’dir.

Gordon Welchman’ın Alan Turing’in Polonyalılar tarafından yapılan elektro-mekanik Enigma deşifre makinesi (bomba kryptologiczna) üzerine dayanan tasarımını geliştirmesinden (‘trafik analizi’ ile) ve şifrenin kırılma süresini bir kaç saate indirmesinden sonra ‘Bombe’ etkili olmaya başladı. Welchman’ın katkısından önce deşifre işlemi günlerce sürüyordu. Savaş sırasında 200 kadar Bombe yapıldı ve doruğunda bu işlem günde 4.000 kadar mesajın kırılmasını sağlıyordu. Savaştan sonra ‘gizlilik’ uğruna tüm ‘Bombe’lar yok edildiği için uzun bir süre makinin nasıl işlediği bile anlaşılamadı.

Enigmanın kodları Bletchley’deki ekip tarafından kırılmadan çok daha önce Polonyalı matematikçiler tarafından kırıldı. Ama Enigmanın birçok ayrı modeli vardı ve zaman içinde şifrelerin karmaşası arttırılyordu.

Enigma makineleri değişik modelleri olan ve tecimsel, diplomatik ve askeri haberleşmeyi korumak için yirminci yüzyıl ortalarına dek birçok ülke tarafından kullanılan bir dizi şifre makinesinin ortak adı idi. Enigma I. Dünya Savaşının sonunda Alman mühendisi Arthur Scherbius tarafından icat edildi. 1932 sıralarında Polonyalı Marian Rejewski permutasyonlar kuramını kullanarak ve Alman askeri mesajlarındaki açıkları bularak mesaj şifresini kırdı ve bir süre sonra Fransızların da yardımı

ile Polonyalılar makinenin bağlantılar yapısını da çözerek kendileri bir Enigma modeli ve çeşitli şifre tabloları ürettiler. 1938'de Almanlar Enigma makinesine yeni rotorlar ekleyerek şifrenin karmaşasını arttırdılar. Polonyalıların buluşu Bletchley'deki ekip için temeli sağladı. Ek olarak, Polonyalılar Fransız ve İngiliz askeri haberalma temsilcilerini kendi deşifreleme teknikleri ve makineleri konusunda bilgilendirdiler. (LİNK: THE POLISH BOMBA)

Herşeyin Enigma üzerinden gönderildiği ve bir kez kodlar kırılır kırılmaz Almanların yapacağı herşeyin önceden bilineceği düşüncesi bir mittir. Alman mesajlarının yalnızca bir bölümü Enigma üzerinden gönderiliyor, mesajların büyük kütlesi kara trafiiği ile iletiliyor, en kritik mesajlar radyo ile gönderilmiyor, ve birçok mesaj kırılmaları yüzlerce saati gerektirecek bir yolda iki kez şifreleniyordu. Almanların kendileri Enigma trafiğinin kırılacağını tahmin ettikleri için savaş sırasında yeni rotorlar ekleyerek makinenin karmaşasını arttırdılar. İngiltere için en ciddisi Denizaltı trafiği için kullanılan dört rotorlu makineler idi.

Bu arada Almanlar da İngiliz kodlarını kırıyorlardı. İngiliz ticaret filosunun kodları Alman kod kırma birimi B-Dienst tarafından gülünç denebilecek bir kolaylık ile kırıldı ve bu ayrıca Kraliyet Donanmasının ve daha sonra ABD Donanmasının kodlarını kırmalarını da sağladı. Rommel'in 1942 başarısının önemli ölçüde Kahire ve Londra'dan New York'a gönderilen mesajların kodlarının kırılmasına bağlı idi.

‘Machine intelligence’ (MI) teriminin temelinde bir makinenin düşünebileceği hipotezi yatar. İster mekanik isterse dijital olsunlar, hesap makinelerinin insan tarafından programlanması onlara insan düşüncesine andırımlı bir özellik yüklüyor görünür. Ama MI makinelerin “bilinç ve yaratıcılık” yeteneklerini taşıyabileceğini ve insanlar ile yarışma gücünde olduğunu da ileri sürer. MI insan ansal yapısının makinelerde yeniden üretilebileceğini, insanın tüm ansal niteliklerinin makinelere yüklenebileceğini kabul eder.

Yapay Anlak (AI) ya da Makine Anlağı (MI) terimleri ile denmek istenen şey ne anlama, ne de düşünmedir. Bütünüyle başka birşeydir. ‘Düşünme’ ya da ‘anlama’ ile anlaşılabilecek olanın en uzağında duran şeydir. Aslında ‘dijital’ teriminin anlatması gerektiği gibi, bir düzenek kipindeki doğanın davranışının en alt, en yalın, en öğesel türüdür. Kimyasal bile değildir. Ve teleolojik ya da biyolojik olmanın bütünüyle gerisine düşer. ‘İkili’ dediğimiz bir dizgenin, gerçekte sayısal bile olmayan bir mekanik karşıtlık ilişkisinin üzerine giydirilen tüm biçim, tüm algoritmalar mekanik olmaktan bütünüyle uzak, baştan sona düşünsel ve insansaldır. Varoluşun saltık yapıtının, insan düşüncesinin doğanın böyle en öğesel özdeksel ilişkilerine, quantum mekaniği düzlemindeki ilişkilerine betimleyici bir ad olarak yüklenmesi bir anlak edimi değil ama bir aptallık edimidir — tıpkı Türkçe’de bir veri makinesinin ‘bilgi’nin sayılabilir birşey olduğunu imleyen bir oxymoron ile adlandırılmış olması gibi.

Düşünme Platon ve Aristoteles’ten bu yana Özdeğin karşıtı olarak Biçim ile, İdea ile bağlanır. Fiziksel/doğal şeyler özdek ve biçimin birliğidir. Biçimsiz özdek salt bir soyutlamadır ve düşünsel, soyut biçim saltık olarak duyusal özdeğin karşıtı olan şeydir. Makinenin (özdeksel bir düzeneğin) insan düşüncesi ile ilişkisi bu özdek-biçim birliğinde biçimsel yana aittir. Özdek biçimden soyutlandığında gerçekte kendisi bir biçim belirlenimi olan, bir kavram olan ‘özdek’ten de soyutlanır ve geriye özdeğin kendisi bile değil ama salt bir hiçlik kalır. Bu düzeye dek özdeği belirli, somut, fiziksel özdek yapan şey onda kapsanan karşıt yan, düşünsel ya da ideal yandır. Giderek ‘özdek’ kavramı gibi bir kavramı kullanmaksızın özdekten söz etmek bile olanaksızdır ve demek istediğimizin dışsal, insan bilincinden bağımsız özdek olmasına karşın, onu ancak düşünce ile, tam

olarak karşıtı olan biçimsel kavram ile anlatabiliriz.

Düşünceler ya da kavramlar varolan herşeyin belirlenimini sağlar. Bu biçimsel belirlenim olmadığında şey hiçbirşeydir. Gene de ‘düşünceler’de anlatılan bu biçimler Platonik İdealar anlamında alındıklarında yalnızca insan düşüncesinin kurguları değildirler. Nesneldirler. Dışsal biçimden bütünüyle ayrı olarak, düşünce insanda kendinin bilincindedir ve insan düşünürken yalnızca düşünceyi düşünür, kavram yalnızca kavramı düşünür. Ama özdeksel doğa alanında biçim dediğimiz ve kavramlar ile anlattığımız yan bilinçsizdir (Schelling buna taşlaşmış anlak/ versteinerte Intelligenz diyordu). Bir makine ya da özdeksel düzenek işlerken yalnızca biçimsel belirlenimi etkindir, kavramlar ile anlattığımız bir dizi işlemi yerine getirir, ve bu işleri ya da devimleri doğallıkla, eş deyişle bilinçsiz olarak yerine getirir. Ve AI yapay anlağı (ve dolayısıyla bilinci, algıyı, uslamlamayı vb.) mekaniğin bu alt özdeksel düzleminde yaratmayı istemektedir.

> Mekanik düzlem (ya da düzeneksel düzlem) özdeksel doğanın en alt örgütlü düzlemidir ve yalnızca ve yalnızca uzay, zaman ve özdek kavramlarının ilişkileri ile belirlenir.
>
> Kimya mekanikten daha yüksektir, çünkü hem onu bütünüyle kapsar, hem de ondan daha çoğudur: Atomların birbirleri ile ilişkileri, birleşmeleri ve ayrılmaları mekanik ilişkiyi kapsamasına karşın, mekanikten, salt bir düzenek ilişkisinden, salt mekanik yerçekimi kuvvetinin ilişkisinden daha çoğudur; yalnızca özdeksel devimden daha çoğunu, mekanik alanda olmayan özdeksel ya da tözsel değişimleri ilgilendirir. Bir kimyasal sentez salt mekanik bir süreç değil, kimya mekanik değildir. Onu negatif olarak, bir kıpı olarak, ortadan kaldırılmış olarak kapsar.
>
> Yaşambilim kimyanın ötesidir, ve bu alanda mekaniğin ve kimyanın ötesinde olan ve onları kapsayan ereksellik (teleoloji) etkindir. DNA yalnızca mekanik değildir; salt kimyadan da ötesidir; ve bir DNA molekülü bir tür algoritma ya da program kapsar, salt mekanik ve kimyasal özelliğinin ötesinde olan bir ereği, kendinde yaşamı gösterir. Duyarlık ya da duyum dirimlinin belirlenimidir, ve özdekseli öncülü ya da momenti olarak almasına karşın kendisi özdek değildir. İnsan düşüncesi benzer olarak mekanik ve kimyasal özdeği öncülü olarak almasına karşın, onunla karşıtlık içinde tinsel ya da ansal dediğimiz bir belirlenimdir.

Optik Karakter Tanıma Yapay ‘Anlak’ olarak kabul edildiği zaman, bu açıkça doğru değildir, çünkü görsel harflerin ya da dijital ses dalgalarının tanınması minimal mekanik işlemler yoluyla yerine getirilir. Genel olarak duyusal verilerin tanınması olarak düşünüldüğünde, bu yapay makine yetenekleri ‘anlama’ karakterini ancak bir eğretilemenin gücüyle taşır. Gerçekte bir tür ’duyu’ yetisi simülasyonu gibi görünseler de, ‘algı’ bile değildirler, çünkü algıda bile salt mekanik ya da kimyasal duyumdan daha çoğu olarak gerece uygulanan bir kavram vardır.

Makine düşünmesi alanında ilk çalışmaları yapan kişi kalkülüsün de bulucusu olan Leibniz oldu. Ama o da düşünmenin ‘mekanik’ bir süreç olduğu yanılgısı içinde idi.

Ramon Llull bir tür önerme mantığı geliştirmeye çalıştı ve düşüncelerini Ars generalis ultima ya da Ars magna başlığı altında yayımladı (1305). Llull’un düşüncesi çok soyut ve desteksiz genellemelerden öteye geçmeyen kurgular üzerine dayanıyordu. Örneğin çok yalın bir kaç doğru düşünce işleminin olduğunu kabul ediyor ve bu öğesel doğrular yoluyla tüm geri kalan bilginin türetilebileceğini varsayıyordu.

•

“The history of the modern computing machine goes back to Leibniz and Pascal. Indeed, the general idea of a computing machine is nothing but a mechanization of Leibniz's calculus

ratiocinator.” (Wiener 1948: 214)

Leibniz characteristica universalis adını verdiği bir evrensel dil yoluyla tüm uslamlamayı hesaplamaya indirgeyebileceğini düşünüyordu. Tasımları matematikselleştirme çalışmaları hiçbir sonuç vermedi, çünkü nicelik kavramı Bir ve Çoktan başka, ya da dilersek sayıdan başka hiçbirşey kapsamaz. Ve sayıyı kavramları anlatmak için kullanma gibi anlamsız bir girişim gerçekte çok gerilere, Pisagorculara dek gider. Düşünme işlemini aritmetiksel terimlere indirgeme girişiminde bulunan başka düşünürler de aritmetiğin nicel bağıntılarının hiçbir biçimde nicelik ile sınırlı olmayan kavram bağıntılarını anlatmanın bir aracı olamayacağını anlamadılar.

Uslamlama ve ‘hesaplama’ —

Leibniz’in Yapay Anlak projesi üzerine Hegel

“Uslamlama hesaplamadır” önermesi uslamlamanın tüm kavramsal içeriği ilgilendirdiğini, ama hesaplamanın içerik olarak başlıca nicelik kavramını aldığını ve bunu ancak ‘matematiksel tasım’ olarak da bilinen eşitlik beliti yoluyla yaptığını dikkate almaz. Bu belit bile nicel eşitliği ilgilendirdiği için, onda da nicelik kavramının ötesine geçmek gereksizdir. Aritmetiğin nicelik alanına kavramları ele alma işini yüklemek tüm kavramların nicelik kavramına indirgenebileceğini kabul etmeyi gerektirir. Hegel Mantık Bilimi’nde (s. 523-24) Ars Combinatoria ve Characteristica Universalis üzerine şunları yazar:

— Ama sayılar kavramsız bir gereçtir; aritmetiğin işlemleri dışsal bir toparlama ya da ayırmadan oluşur ve bu işlemleri yerine getiren hesap makinelerinin bulunuşunun gösterdiği gibi mekanik bir yordam oluşturur; öte yandan en sert ve en çarpıcı olan şey Tasımın Kavramlar olan biçim-belirlenimlerinin kavramsız bir gereç olarak ele alınmasıdır.

Kavram-belirlenimlerinin bu kavramsız alınışının en uç örneği hiç kuşkusuz Leibniz’in (Oppera, Tom. II, S.1) Tasımı bileşimler kalkülüsüne altgüdümlü kılması ve onunla olumlu ve olumsuz, sonra evrensel, tikel, belirsiz ve tekil Yargıların ayrımları açısından Tasımların kaç konumunun olanaklı olduğunu hesaplamasıdır; böyle 2048 olanaklı bileşim vardır ki, kullanışsız olanların dışlanmasından sonra geriye 24 kullanışlı beti kalır. — Leibniz bileşimler analizinin yararlığını yalnızca Tasım biçimlerini değil, ama ayrıca başka Kavramların bileşimlerini bulma konusuna da genişletir. Bunun saptanmasını sağlayan işlem bir alfabenin harflerinin kaç bileşime izin vereceğinin, bir zar oyununda kaç atışın, iskambil kartları ile kaç tür oyunun vb. olanaklı olduğunun hesaplanmasını sağlayan işlem ile aynıdır. Öyleyse burada tasımın belirlenimlerinin zarın noktaları ve iskambil kağıdı ile bir sınıfa koyulduğunu, ussal olanın ölü ve kavramsız birşey olarak alındığını ve tinsel varlıklar olarak Kavramın ve belirlenimlerinin kendilerini bağıntılama ve bu bağıntı yoluyla dolaysız belirlenimlerini ortadan kaldırma özgünlüklerinin bir yana atıldığını buluruz. — Leibniz’in bileşimler kalkülüsünü Tasım üzerine ve başka Kavramların bileşimi üzerine bu uygulaması kendini adı kötüye çıkmış Lullus Sanatından yalnızca sayısal yanda daha yöntemli olmasında ayrılıyor, ama geri kalan anlamsızlıklarda ona denk düşüyordu. — Bununla bağıntılı olarak Leibniz’in gençliğinde sarıldığı ve hamlığına ve sığlığına karşın daha sonra bile vaz geçmediği gözde düşüncesi, kavramların bir evrensel karakteristiğinin, bir characteristica universalisinin olduğudur — bir yazı dili ki, onda her bir kavram başkalarından çıkan bir bağıntı olarak ya da başkaları ile bağıntılı olarak sunulur —, sanki özsel olarak eytişimsel olan ussal bileşimde bir içerik kendi için saptandığı zaman taşıdığı aynı belirlenimleri saklı tutmayı sürdürüyormuş gibi.

Ploucquet’nin kalkülüsü hiç kuşkusuz tasımın ilişkisinin bir kalkülüse altgüdümlü kılınabilmesini

sağlayan en tutarlı yönteme sarılmıştır. Yargıdaki ilişki ayrımının, tekillik, tikellik ve evrensellik ayrımlarının soyutlanması üzerine ve öznenin ve yüklemin onları matematiksel eşitlik altına getiren soyut özdeşlikleri üzerine sıkı sıkıya sarılmaya dayanır — bir bağıntı ki, tasımlamayı bütünüyle değersiz ve totolojik bir önermeler formülasyonuna çevirir. — "Gül kırmızıdır" önermesinde yüklemin evrensel kırmızıyı değil, ama yalnızca gülün belirli kırmızısını belirtiyor olması gerekir; "Tüm Hıristiyanlar insandır" önermesinde yüklemin yalnızca Hıristiyan olan insanları belirtiyor olması gerekir; bu önermeden ve "Yahudiler Hıristiyan değildir" önermesinden bu tasımlama kalkülüsünü Mendelssohn'a pek salık verdiremeyecek şu vargı çıkar: "Öyleyse Yahudiler insan değildir" (yani Hıristiyanların oldukları insanlar değil). — Ploucquet buluşunun bir sonucu olarak şunları bildirir: posse etiam rudes mechanice totam logicam doceri, uti pueri arithmeticam docentur, ita quidem, ut nulla formidine in ratiociniis suis errandi torqueri, vel fallaciis circumveniri possint, si in calculo non errant.* Eğitimsizlere bütün bir Mantığın kalkülüs yoluyla mekanik olarak öğretilebileceği yolundaki bu öğüt hiç kuşkusuz Mantık Biliminin sunuluşu ile ilgili bir buluş için söylenebilecek en kötü şeydir.

*["Eğitimsizlere bile mekanik olarak bütün mantığı öğretmek olanaklıdır, tıpkı çocuklara aritmetiğin öğretilmesi gibi, yani öyle bir yolda ki, eğer yalnızca hesaplamada yanlış yapmazlarsa, uslamlamada yanılabilecekleri ya da aldanabilecekleri endişesine kapılmadan."]

Gerçekte nicelik kavramı ve onun Bir ve Çok mantığının bir açınımı olan aritmetiksel ilişkilerinin kendileri kavramsal mantık temeline dayanır ve tüm aritmetiksel işlemler, en karmaşık aritmetiksel işlemler temel olarak birimlerin artma (ya da eksilme) ilişkileridir. Aritmetiğin mantığa temel olabileceğini düşünmek genel olarak bir yapının herhangi bir bölümünün yapının kendisine temel olabileceğini düşünmek gibidir.

Alan Turing'in öngörüsünün gerçekleşmesi olan HAL 9000 şimdiye dek geliştirilmiş en başarılı Yapay Anlaktır.

Hegel

Encyclopaedia of the Philosophical Sciences, Part III: The Philosophy of Spirit [Mind] (1830); Section One: Subjective Spirit; C. Psychology. Mind; (A) Theoretical Mind; ii. Representation (or Mental Idea); [b] Imagination

§ 459

[excerpt]

In speaking of vocal (which is the original) language, we may touch, only in passing, upon written languages further development in the particular sphere of language which borrows the help of an externally practical activity. It is from the province of immediate spatial intuition to which written language proceeds that it takes and produces the signs (§ 454). In particular, hieroglyphics uses spatial figures to designate ideas; alphabetical writing, on the other hand, uses them to designate vocal notes which are already signs. Alphabetical writing thus consists of signs of signs – the words or concrete signs of vocal language being analysed into their simple elements, which severally receive designation. – Leibniz's practical mind misled him to exaggerate the advantages which a complete written language, formed on the hieroglyphic method (and hieroglyphics are used even where there is alphabetic writing, as in our signs for the numbers, the planets, the chemical elements, etc.), would have as a universal language for the intercourse of nations and especially of scholars. But we may be sure that it was rather the intercourse of nations (as was probably the case in Phoenicia, and still takes place in Canton – see Macartney's Travels by Staunton) which

occasioned the need of alphabetical writing and led to its formation. At any rate a comprehensive hieroglyphic language for ever completed is impracticable. Sensible objects no doubt admit of permanent signs; but, as regards signs for mental objects, the progress of thought and the continual development of logic lead to changes in the views of their internal relations and thus also of their nature; and this would involve the rise of a new hieroglyphical denotation. Even in the case of sense-objects it happens that their names, i.e. their signs in vocal language, are frequently changed, as, for example, in chemistry and mineralogy. Now that it has been forgotten what names properly are, viz. externalities which of themselves have no sense, and only get signification as signs, and now that, instead of names proper, people ask for terms expressing a sort of definition, which is frequently changed capriciously and fortuitously, the denomination, i.e. the composite name formed of signs of their generic characters or other supposed characteristic properties, is altered in accordance with the differences of view with regard to the genus or other supposed specific property. It is only a stationary civilisation, like the Chinese, which admits of the hieroglyphic language of that nation; and its method of writing moreover can only be the lot of that small part of a nation which is in exclusive possession of mental culture. – The progress of the vocal language depends most closely on the habit of alphabetical writing; by means of which only does vocal language acquire the precision and purity of its articulation. The imperfection of the Chinese vocal language is notorious: numbers of its words possess several utterly different meanings, as many as ten and twenty, so that, in speaking, the distinction is made perceptible merely by accent and intensity, by speaking low and soft or crying out. The European, learning to speak Chinese, falls into the most ridiculous blunders before he has mastered these absurd refinements of accentuation. Perfection here consists in the opposite of that parler sans accent which in Europe is justly required of an educated speaker. The hieroglyphic mode of writing keeps the Chinese vocal language from reaching that objective precision which is gained in articulation by alphabetic writing.

Alphabetic writing is on all accounts the more intelligent: in it the word – the mode, peculiar to the intellect, of uttering its ideas most worthily – is brought to consciousness and made an object of reflection. Engaging the attention of intelligence, as it does, it is analysed; the work of sign-making is reduced to its few simple elements (the primary postures of articulation) in which the sense-factor in speech is brought to the form of universality, at the same time that in this elementary phase it acquires complete precision and purity. Thus alphabetic writing retains at the same time the advantage of vocal language, that the ideas have names strictly so called: the name is the simple sign for the exact idea, i.e. the simple plain idea, not decomposed into its features and compounded out of them. Hieroglyphics, instead of springing from the direct analysis of sensible signs, like alphabetic writing, arise from an antecedent analysis of ideas. Thus a theory readily arises that all ideas may be reduced to their elements, or simple logical terms, so that from the elementary signs chosen to express these (as, in the case of the Chinese Koua, the simple straight stroke, and the stroke broken into two parts) a hieroglyphic system would be generated by their composition. This feature of hieroglyphic – the analytical designations of ideas – which misled Leibniz to regard it as preferable to alphabetic writing is rather in antagonism with the fundamental desideratum of language – the name. To want a name means that for the immediate idea (which, however ample a connotation it may include, is still for the mind simple in the name), we require a simple immediate sign which for its own sake does not suggest anything, and has for its sole function to signify and represent sensibly the simple idea as such. It is not merely the image-loving and image-limited intelligence that lingers over the simplicity of ideas and redintegrates them from the more abstract factors into which they have been analysed: thought too

reduces to the form of a simple thought the concrete connotation which it ‘resumes’ and reunites from the mere aggregate of attributes to which analysis has reduced it. Both alike require such signs, simple in respect of their meaning: signs, which though consisting of several letters or syllables and even decomposed into such, yet do not exhibit a combination of several ideas. – What has been stated is the principle for settling the value of these written languages. It also follows that in hieroglyphics the relations of concrete mental ideas to one another must necessarily be tangled and perplexed, and that the analysis of these (and the proximate results of such analysis must again be analysed) appears to be possible in the most various and divergent ways. Every divergence in analysis would give rise to another formation of the written name; just as in modern times (as already noted, even in the region of sense) muriatic acid has undergone several changes of name. A hieroglyphic written language would require a philosophy as stationary as is the civilisation of the Chinese.

SOURCE: Hegel, G.W.F. Hegel's Philosophy of Mind, trans. William Wallace, together with the Zusätze in Boumann’s text (1845), translated by A. V. Miller; with foreword by J. N. Findlay (Oxford: Oxford University Press, 1971).

Encyclopaedia of the Philosophical Sciences, Part III: The Philosophy of Spirit [Mind] (1830); Section One: Subjective Spirit; C. Psychology. Mind; (A) Theoretical Mind; ii. Representation (or Mental Idea); [b] Imagination; § 459 (excerpt)

Misconceptions about Colossus

Colossus: Breaking the German ‘Tunny’ Code at Bletchley Park. An Illustrated History

...

One of the most common misconceptions in the secondary literature is that Colossus was used against Enigma. Another is that Colossus was used against not Tunny but Sturgeon—an error promulgated by Brian Johnson’s influential televison series and accompanying book The Secret War. There are in fact many wild tales about Colossus in the history books. Georges Ifrah even states that Colossus produced English plaintext from the German ciphertext! As already explained, the output of Colossus was a series of counts indicating the correct wheel settings (or, later, the wheel patterns). Not even the de-chi was produced by Colossus itself, let alone the plaintext—and there was certainly no facility for the automatic translation of German into English.

An insidious misconception concerns ownership of the inspiration for Colossus. Many accounts identify Turing as the key figure in the designing of Colossus. In a biographical article on Turing, the computer historian J. A. N. Lee said that Turing’s ‘influence on the development of Colossus is well known’, and in an article on Flowers, Lee referred to Colossus as ‘the cryptanalytical machine designed by Alan Turing and others’. Even a book on sale at the Bletchley Park Museum states that at Bletchley Park ‘Turing worked ... on what we now know was computer research’ which led to ‘the world’s first electronic, programmable computer, "Colossus"’.

From page 35 of General Report on Tunny. The view that Turing’s interest in electronics contributed to the inspiration for Colossus is indeed common. This claim is enshrined in codebreaking exhibits in leading museums; and in the Annals of the History of Computing Lee and Holtzman state that Turing ‘conceived of the construction and usage of high-speed electronic devices; these ideas were implemented as the "Colossus" machines’. However, the definitive 1945 General Report on Tunny makes matters perfectly clear: ‘Colossus was entirely the idea of Mr.

Flowers’ (see the extract from page 35 in the right-hand column). By 1943 electronics had been Flowers’ driving passion for more than a decade and he needed no help from Turing. Turing was, in any case, away in the United States during the critical period at the beginning of 1943 when Flowers proposed his idea to Newman and worked out the design of Colossus on paper. Flowers emphasised in an interview that Turing ‘made no contribution’ to the design of Colossus. Flowers said: ‘I invented the Colossus. No one else was capable of doing it.

Virtual Bletchley Park by Tony Sale / The Breaking of Enigma by the Polish Mathematicians

The Colossus / its purpose and operation / by Tony Sale

This is how the Nazi Enigma machine works 4:44

Enigma: Why the fight to break Nazi encryption still matters

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Yargı Gücünün Führer'e Bağlılık Andı

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

Yargı Gücünün Führer'e Bağlılık Andı

Alman Yargıçlar Hitler'in önünde Nazi selamı vererek Hitler'e ve Almanya'ya bağlılık andı içiyor, Berlin, Devlet Opera Evi (fotoğrafın tarihi belirsiz).

Tüm devlet memurları için Bağlılık Antları
20 Ağustos 1934

1934 Ağustosunda Başkan von Hindenburg'un ölümünün ardından Hitler Reich Şansölyesi ve Führer olarak erki kendi üstüne aldı. Bundan kısa bir süre sonra uzun bir süredir devlet memurları tarafından edilen yemin değiştirildi ve bundan böyle memurlar Alman Anayasasına değil ama devlet başkanı olarak Hitler'e bağlılık andı içmeye başladılar. Geriye doğru bakıldığında değişikliğin Hitler'in gücünü sağlamlaştırmasında bir adım daha attığını belirtiyor olarak görünmesine karşın, o sırada pekçokları değişikliği başka türlü anladı. "Anayasa" yerine "Hitler" adının geçirilmesi ile andın Hitler'in istencini ulusun istenci ile bir olduğunu anlatacağı ve buna göre Hitler'in istencinin "yasaya uyma ve ödevlerini duyunçlu olarak yerine getirme" ilkesi ile çelişemeyeceği, Hitlerin kendi amacına aykırı olarak bir tür denetim altına düşeceği sanılıyordu. Bu yolda ant Hitler'in kişisel yetkesini Anayasa ile eşitliyor ve onun yasanın ve kamuya karşı ödevin birincilliği tarafından sınırlanmasını güvence altına alıyor göründü.

Devlet istençtir. Despotik devlet despotik toplumun devletidir ve onda uyruklar yalnızca uyuşuk uyruklardır, politik istençleri olan özgür yurttaşlar değil. Egemen güç onların kendi istençleri olarak yasa değil ama özel bir bireyin istenci olarak yasadır çünkü istençleri yoktur, çünkü istençlerinin, özgürlüklerinin, gerçek insanlıklarının bilincinde değildirler. Devletin yazgısı despotun kişiliğine bağlıdır.

Özgür bireyin toplumu ve devleti de onun özgürlüğünün anlatımlarıdır. Yurttaş istencini yasa yapan birey olarak gerçek egemendir, ne kendi ülkesinde ne de bütün bir yeryüzünde onun istencinin üzerinde olan başka hiçbir istenç yoktur. Egemen olan yurttaş ve onun toplumu, Yurttaş

Toplumudur.

Yurttaş kavramının evrenselliği onun idealliğidir. Ve yurttaş kavramının eksiksiz realitesi, idealliği ile bir olan bu realite Yurttaş kavramının kendisini tüm tikel tarihsel ayrımlarından özgürleştirir, onu evrenselleştirir. Bu evrenselliğin saltık egemenliği Yurttaş Toplumunu ve onun Devletini ideal ve küresel kılan zemindir.

Yargı gücünün bağımsızlığı tek-yanlı, eş deyişle aptalca bir soyutlamadır, çünkü özgür bir devlette Yargı gücü yurttaşın istenci iken, yürütme ve yasama güçleri başka istençlerin, başka güçlerin anlatımı değildir. Yasama, yürütme ve yargı güçleri özgür yurttaşın istenci olarak birdir ve birbirlerinden yalıtılmış güçler değildir. Bağımsızdırlar, ve bir ve aynı istencin anlatımı olarak o denli de birdirler.

Berlin Ceza Mahkemesinin üyeleri 1 Ekim 1936'da Nazi selamı veriyorlar. Yine o gün yargıçlar için Nazi kartal ve svastika amblemini takma zorunluğu getirildi.

İdea Yayınevi / 2014

Diyalektik ve mantık

1.0. MANTIK NEDİR? / POINCARÉ; RUSSELLL

Kaynak · İdea

Kavramsız felsefecilikte sözcüklerin anlamı üzerinde anlaşmak olanaksızdır, çünkü kavram doğal bilincin düzleminde saltık olarak arı değil, e.d. kendisi değil, ama tasarımsaldır ve böyle olarak ancak "dil yanlışları" denilen şeyi üretmeye hizmet eder. Mantığın ne olduğu konusunda tam bilgisizlik içinde, "mantık" sözcüğü her yere girer. Örneğin Poincaré haklı olarak Russell'ın "mantıksal" ilkelerinin gerçekte sezgisel sentetik yargılar olduğunu söylüyordu. Frege'nin kendisi aritmetiğin mantıksal kökenli olduğunu söylerken "mantık" ile ne anladığı sorusunu yanıtlamış değildi.

1.1. FREGE'NİN USLAMLAMA TARZI

Kaynak · İdea

Frege kitabın "Bir sayısı nedir?" sorusu ile başlar. Soru sıradan bilince yöneltildiğinde bir kural olarak "Bir sayısı bir Şeydir" :: „die Zahl Eins ist ein Ding“ yanıtının alınacağını belirtir. Gerçekten de kavramsız doğal bilincin daha iyi bir yanıt verme olanağı yoktur. Frege "die" ve "ein"arasındaki ayrımı belirttikten sonra yanıtın bir tanım olmadığını ve buna göre Bir ile herkesin dilediği şeyi anlayacağını söyler. Ve Frege bu bilinci kendi tasarımsal düşünme düzleminde yanıtlama çabasına girişir. Bu hiç kuşkusuz analitik okul dışında "felsefe" olarak anlaşılan şeyin kavramsal yönteminden bütünüyle başka bir yöntemi gerektirir. Ve Frege'nin yöntemi bu umutsuz yanıtı vermekten öteye geçemeyecek olan sıradan bilincin kendisinin tasarımsal düşünme yönteminden öteye geçmiyor görünür.

"1 + 1 = 2 eşitliğinde 1'in yerine iki kez aynı nesneyi, diyelim ki Ayı koyabilir miyiz?" Koyarsak Ay + Ay = 2 olacaktır. Ama bir Ay vardır. :: "Können wir in der Gleichung 1 + 1 = 2 für 1 beidemal denselben Gegenstand, etwa den Mond setzen?"

Bu "soru" bir minik tarafından sorulsaydı pekala paniğe kapılabilirdik. Ama bir matematikçi tarafından sorulmaktadır ve altında ilk bakışta göründüğünden başka bir anlam yatıyor olabilir. Frege'nin düşünme tarzı böyledir. Burada Frege'nin "mantığın" ve "matematiğin" ilişkisi olarak

düşündüğü şeyin bizi nerelere çekeceğini anlamaya başlayabiliriz.

Kavramsal düşüncede deneyimsiz doğal bilinç Frege'nin bu tür uslamlamaları ile baş edemez. Onları anlamaya, doğrulamaya çabalar. Saçmalık o kadar çarpıcıdır ki, bunu "Frege" gibi bir dehadan bekleyemez. Gerçekte görmektedir, ve gördüğü şey doğrudur: İlk denklem nicelik düzlemindedir ve sayısal bir ilişkidir. Ama Frege'nin 1'in yerine "Ay" ya da başka bir nesneyi koyduğu zaman nicelik yerine bir nitelik gelmektedir. Ve bu doğal bilinci kendini usdışına uyarlama, anlamsız olanı anlama çabasına yöneldir.

"1^1 [1 x 1] ne Aya ilişkin olarak birşey söyler, ne de Güneşe, ya da Sahra'ya, ya da Teneriffe Doruğuna ilişkin. çünkü böyle bir bildirimin ne anlamı olabilir?" :: "$1^1 = 1$ weder vom Monde etwas aussagt, noch von der Sonne, noch von der Sahara, noch vom Pic von Teneriffa; denn was könnte der Sinn einer solchen Aussage sein?"

Bunlar hiç kuşkusuz bilgi ve bilim adına sözü edilmeye bile değmeyecek saçmalıklardır. Ama böyle irrasyonalizmin bir tür peygamberlik gibi kabul edilmesi ve ne yaptığı konusunda hiçbir kavrayışı olmayan Frege'nin mantık ve matematik üzerine ciddi çalışmaları olan Aristoteles ile aynı düzeyde görülmesi olgusu Frege'nin "çıkarsamalarıı"nı yakından izlemek için gerekçe olabilir. Sayı Kavramının Frege onu çıkarsamadan çok önce, aslında binlerce yıl önce doğal us tarafından çıkarsanmış olması sevindiricidir. Eğer bu işi Fregelerden bekleyecek olsaydık, Aritmetik hiçbir zaman doğamazdı.

11) HEGEL: ARİTMETİKTE İŞLEM TÜRLERİ (Mantık Bilimi-A)

Kaynak · İdea

Hegel (1870-1831)

§ 102
Nice gelişimini ve tamamlanmış belirliliğini Sayıda bulur. Sayı, öğesi olan Bir gibi, kesiklilik kıpısına göre Miktarı, süreklilik kıpısına göre Birimi nitel kıpıları olarak kendi içinde kapsar.

Aritmetikte işlem türleri genellikle Sayıları ele almanın olumsal yolları olarak sunulur. Eğer bu işlemlerde bir zorunluğun ve böylece bir anlamın yatması gerekiyorsa, bu bir ilkede olmalıdır, ve bu ilke ancak Sayı Kavramının kendisinde kapsanan belirlenimlerde yatıyor olabilir; bu ilkenin burada kısaca gösterilmesi gerekir. — Sayı Kavramının belirlenimleri Miktar ve Birim, ve Sayının kendisi ikisinin birliğidir. Ama Birim, görgül Sayılara uygulandığında, yalnızca onların Eşitliğidir; böylece işlem türlerinin ilkesi Sayıları Birim ve Miktar ilişkisine koymak ve bu belirlenimlerin Eşitliğini ortaya çıkarmak olmalıdır.

Birler ya da Sayıların kendileri birbirlerine karşı ilgisiz oldukları için, içerisine alındıkları birlik genel olarak dışsal bir toparlama olarak görünür. Hesaplama öyleyse genel olarak Saymadır, ve hesap yapma türlerinin ayrımı yalnızca biraraya toplanan Sayıların nitel yapısında yatar, ve yapı için ilke Birim ve Miktar belirlenimleridir.

Numaralandırma ilktir —, genel olarak Sayı yapma, istediğimiz çoklukta Birin toparlanması. — Bir hesap türü ise bundan böyle yalnızca Birlerin değil ama daha şimdiden Sayılar olan kendiliklerin birlikte sayılmasıdır.

Sayılar dolaysızca ve ilk olarak bütünüyle belirsiz genelde Sayılardır, ve öyleyse genel olarak eşitsizdirler; biraraya toparlanmaları ya da sayılmaları Toplamadır.

Hemen sonraki belirlenim Sayıların genel olarak eşit olmaları ve böylece tek bir Birim oluşturmalarıdır, — ve bunların belli bir Miktarı önümüzde bulunur; böyle Sayıları saymak Çarpmadır. Burada Miktar ve Birim belirlenimlerinin çarpma işlemindeki iki Sayı ya da etmen arasında nasıl dağıldığı, hangisinin Miktar, hangisinin Birim olarak alındığı ilgisizdir.

Üçüncü ve son belirlilik Miktar ve Birimin eşitliğidir. Böyle belirlenmiş Sayıları biraraya sayma Üsse yükseltmedir — ve ilkin kareye. — Daha yüksek bir Üsse yükseltme biçimsel açıdan yine Sayının kendi kendisi ile belirsiz bir miktarda sürdürülen çarpımıdır. — Bu üçüncü belirlenimde [Sayıda] bulunan biricik ayrımın, Miktar ve Birim ayrımının tam eşitliğine erişildiği için, bu üç işlem türünden daha çoğu olamaz. — Birarada toparlanmaya Sayıların yine o aynı belirliliklere göre çözülmesi karşılık düşer. Buna göre, yukarıda değinilen ve o düzeye dek olumlu denebilecek işlem türlerinin yanında bir de üç olumsuz işlem türü vardır.

15. SİMGESEL DİL VE SİMGESEL MANTIK

Kaynak · İdea

Simgesel Dilin doğal dilin belirsizliklerinden doğan problemleri gidermesi beklenir. Ama simgeler sık sık kendileri temsil ettikleri sözcüklerden daha da geniş, dolayısıyla daha da belirsizdir.

Benzer olarak, "simgesel mantık"ta kullanılan simgeler, hiç olmazsa niyette, sıradan dilin gizlediği mantıksal ilişkileri açığa çıkarmak için amaçlanır.

Tepe-Notlar

2. FREGE İÇİN ARİTMETİĞİN DOĞASI; ÇELİŞKİ VE MANTIKSALLIK

Kaynak · İdea

Frege aritmetiğin a priori karakterli olduğunu, deneyimden ya da görgül gözlemden türemediğini, ama mantığın bir dalı olduğunu kabul eder. Buna göre aritmetiksel yasalar "analitik" yasalardır ve analitik olmak ise genel mantıksal yasalardan türeyebilir ve böylece a priori olmaktır ("... die arithmetischen Gesetze analytische Urtheile und folglich a priori sind." Grundlegung, § 87.)

ÇELİŞKİ VE MANTIKSALLIK
Analitik bildirimler çelişki ilkesi altında durur. Çelişki özdeşlik ile karşıtlık içindedir ve buna göre analitik olmaması, kendisinden birşeyin çıkarsanmasına izin vermemesi gerekir. Ama çelişki ayrım karakteri nedeniyle doğrudan doğruya bir ilişki, dahası birbirini belirleyen ve vareden iki karşıt terimin ilişkisi ve dolaysızca iki karşıt terimin birliğidir. Tam olarak analitik düşünme düzleminde soyutlamanın ya da bir terimin ötekinden ayrı olarak düşünülmesinin olanağıdır.

"Genel mantıksal yasalardan türetilebilir olmak analitik olmaktır" önermesi böylece mantıksız olarak görülen çelişkiden hiçbirşey türetilemez anlamında alınır.

Öte yandan çelişmeme ya da özdeşlik ilkesi mantıksal olmak ise ve mantıksal olmak zorunluk imlerse, çelişkinin kendisinin zorunlu olması onu da eşit ölçüde mantıksal kılar. Çelişkinin mantıksız olduğunu söylemek çelişkinin yok olduğunu söylemektir. Ama çelişki vardır ve özdeşlik denli mantıksaldır.

2018_04_04 Mantık Bilimi (Romantika)

Kaynak · İdea

Mantık; Logos

"Mantık" dediğimiz kavram bağıntıları insan beyninin özdeksel yapısına bağımlı olmak zorunda değildir. Örneğin geometrik belitler insan tarafından bilinmeseler ve düşünmeseler de nesnel olarak geçerlidirler. İnsan düşüncesi mantıksal doğasında aynı nesnelliği izler. Mantık Bilimi doğal mantık ve insan beyni arasındaki ilişki ile ilgilenmez. Düşünce ve beyin arasındaki ilişkinin bilimi hem Mantık Biliminin tam bir bilgisi hem de beyindeki en son ya da en temel özdeksel-atomik süreçlerin bilgisi zemininde olanaklıdır. Nöro-bilim henüz insan duyumunun özdeksel süreçlerini bile açıklamış değildir.

Homo saiens bir veridir, kendi kendisini yapan saltık bir başlangıç noktası değildir. Burada özsel sorun Doğanın evrim süreçlerinin insan düşüncesinin ya da insan düşünme yetisinin oluşumunu belirleyip belirleyemeyeceğini ilgilendirir. Eğer Doğa homo sapiensin yaratıcısı ise, yetilerinin bütünlüğü içindeki insan Tininin bir doğa-yaratısı olduğunu söylemek gerekir. Öte yandan Doğanın kendisi doğar ya da ortaya çıkar, sonludur, ve kendisi türevsel, ikincil, sonlu olanın bir arkhe ya da başlangıç noktası olduğunu söylemek geçerli değildir.

Özdek biçimden ayrı olarak yalnızca bir soyutlamadır, ve Aristoteles edimsellik olarak energeianın gizillik ya da potentia olarak özdeğe önsel olduğunu ileri sürer. Nousun evrenin özü olduğu görüşü Nousun özdeksel evrenin biçimi olduğu anlamına da gelir, ve biçimsiz özdek, özdek olarak özdek en kaba düşünürün de anlayabildiği gibi yalnızca bir soyutlamadır.

Homo sapiensin ortaya çıkışının zorunluğu evrimin teleolojik bir gelişim süreci olduğunu imler. Belirli ön-koşullar bulunduğunda, homo sapiensin ortaya çıkması zorunlu ve ortaya çıkmaması olanaksızdır.

Tinin doğal ya da Doğanın parçası olmadığı Tin ve Doğa, düşünce ve özdek karşıtlığı tarafından da anlatılır. Tin Doğayı öncülü olarak alır ve onun karşıtıdır.

2018_04_18 Mantık Bilimi (Romantika)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Giriş/Einleitung

Giriş bölümü "Felsefi Bilimler Ansiklopedisi"nin bütünü içindir, yalnızca Mantık Bilimi için değil.

Hegel için felsefe "Edimsel Bilme" ya da "Bilim/Wissenschaft" olmalıdır. Ama felsefenin bir tarihi vardır, bir gelişim ya da oluş sürecine gereksinir ve bu süreçte felsefe hem var hem de yoktur, hem felsefedir hem de değildir. Örneğin Parmenides'in, Spinoza'nın, Kant'ın felsefeleri oluş sürecinin aşamaları oldukları düzeye dek henüz kavramına uygun felsefeye karşılık düşmezler. Hegel'in kendi felsefesi de eksiksiz olarak bilim değildir. Hegel'in felsefesini felsefe tarihinin önceki aşamalarından ayırdeden şey bilimin Kavramın kendi mantığının açınımı yoluyla kazanılabileceği düşüncesidir. Kavram mantığı konusu yöntem ve dizge konuları ile bağlantılıdır ya da kavramın kendi açınımı yöntemlidir ve dizgenin kuruluşuna götürür. Hegel kavramın devimi olarak kurgul yöntemin sorunsuz ve tam olduğunu, gerektiği gibi işlediğini düşünür. Ama kendi elinden çıkan ansiklopedik dizgenin yapısının henüz tamamlanmış olduğunu düşünmez ve yanlış bağıntılar kapsayabileceğinin ve doğallıkla eksik olduğunu bilincindedir. Bir yandan Ansiklopedik Dizgeyi kendi yaşamı sırasında sürekli olarak düzeltmiş, iyileştirmiş ve geliştirmiştir; öte yandan felsefenin görgül bilimler üzerine dayanması ölçüsünde Hegel Ansiklopedinin görgül bilimlerin o zamanki gelişim düzeyi tarafından sınırlandığını kabul eder.

Din ve Felsefe karşılaştırmasında Hegel her ikisinin de nesnesinin bir ve aynı olduğunu söyler.

Aradaki ayrım gerçekliğe (Tanrıya) yaklaşmanın tarzıdır. Farabi aynı ilişkinin ussal çözümlemesini Hegel'den önce yapar ve "felsefe zamana göre dini önceler" ve "din felsefeye öykünmedir" (Platonik "mimesis" gibi) der. Tasarımsal düşünme Logosu, Usu, genel olarak Sonsuzu düşünemez, çünkü tasarımsal düşünme yolu kendi özsel diyalektiğinin bilincinde olmayan sonlu, resimsel ve tekillerde dışsal olarak ilerleyen düşünme yoludur.

Klasik felsefe için bilim ya da bilgi olanaklıdır; görgücülük-kuşkuculuk için (örneğin Hume ve Kant için) olanaksızdır. Normal olarak, felsefeciler bu ayrımı dikkate almazlar ya da ayrımsamazlar ve giderek Kant'ın bilimi Hume'un görgücülüğünün yok edici vargısından kurtardığını da ileri sürerler. Bu saçmadır. Kant da felsefesinde kendini bilinç düzlemine, görüngü ve deneyim alanına sınırlar, diyalektiği usun zayıflığı olarak görür, ve nesnel gerçekliği, bilimin asıl konusunu insanın bilme yetisinin ötesinde yatan bilinemez bir alan olarak görür. Bunlar tümü de kavramsız, yöntemsiz, tanıtlanmamış sayıltılardır. Kuşkucular ve görgücüler bütününde felsefe tarihini dikkate almazlar, ondan nasıl etiklendiklerinin bilincinde değildirler ve "kişisel felsefeler" üretirler.

Görgül bilim de evrenseller ile, kavramlar ile ilgili olmasına karşın onları deneyimden türetilmiş tasarımlar ya da soyut düşünceler (genellemeler ya da tümevarımlar) olarak alır ve gerçek doğaları konusunda bilgisizdir.

Felsefede "zorunluk" tanıtlamanın sonucudur ya da bir kavramın tanıtlaması onun dizgedeki bağıntıları içinde çıkarsanmasıdır. Burada zorunluk aynı zamanda varlığın gösterilmesi ya da tanıtlanması ile ilgilidir.

Hegel’s Philosophy of Nature and the Contemporary Philosophy of Science
by Aziz Yardımlı

Matter and Force

From Place and Motion, Hegel passes to Matter. It is also the unity of Space and Time, that is, it is also Place and Motion. Matter includes Space and Time as moments; this implies that it too is quantitative. It can not be without Space and Time. They are not three different physical entities, sitting in different places. They are not externally juxtaposed to one another. They are one single ‘compact’ reality.

“The unit of mass will be taken as one of the three fundamental units.” The other units are those of Time and Space. When writing about a universal system of units in 1873, Maxwell describes the relations between what he sees as the three fundamental concepts of nature, and says that “we may deduce the unit of mass in this way from those of length and time already defined.” (A Treatise of Electricity and Magnetism, I, p. 4, 5.) Here we have an exact replication of Hegel’s deduction of Matter from the concepts of Space and Time. The mass is not matter as such but measured or quantifed matter, just as what Maxwell calls ‘length’ and ‘time’ are also determinate space and time. But mere quantity does not effect the fact that Maxwell, probably unaware of Hegel’s Philosophy of Nature, confrms empirically what Hegel deduced some time ago conceptually: Matter is Space and Time.

Matter is continuous or One, because as being-for-self, in its other it is related only to itself. It is Plenum – pure fullness, without distinction, division or discontinuity. Plenum is the force of attraction, and the attraction, taken by itself without its opposite, would result in the point of singularity or nothingness of the big-bang theory. It is an absurdity. But attraction is, dialectically, repulsion. And mere repulsion would have made the universe disintegrated into mere Vacuum.

Matter is the unity of the force of attraction and force of repulsion, or of the continuity and discreteness, or of Plenum and Vacuum. So Matter is Gravity since Gravity is not mere attraction but both attraction and repulsion.

Devim kendi kavramı ile uyum içinde kıpısal olarak düşünüldüğünde "noktasal cismin noktasal uzayda ve noktasal zamanda olması ve olmaması" olarak çelişkidir. Analitik düşünce çelişkiden kurtulmaya ve bu karşıtlığı terimlerine ayırmaya çalıştığı zaman devim kavramının kendisini ve dolayısıyla devimin realitesini ortadan kaldırır. Bir zaman kıpısında (an) uzaysal bir noktada olmak dinginliktir. Olmamak ise hiçbirşeydir.

Analiz karşıtları özdeşlere ayırarak başlar ve böylece gerçekte sentezden yola çıkar. Analitik düşünce sentetik de olduğunun bilincinde olmayan çocuksu düşüncedir. Böyle zayıf düşünme yollarının düzgün ve dürüst düşünme yoluna girmeleri neredeyse olanaksızdır. Normal düşünme için analiz ve sentezin birliğini kavramamak olanaksızdır. Ve sonluyu dışlayan sonsuzun sonlu tarafından sınırlandığını ve dolayısıyla sonlu olduğunu düşünememek de olanaksızdır. Analitik düşünme zorunlu olarak Diyalektiğe götürür.

Some forms of energy (that an object or system can have as a measurable property) (W)

Type of energy	Description
Mechanical	the sum of macroscopic translational and rotational kinetic and potential energies
Electric	potential energy due to or stored in electric fields
Magnetic	potential energy due to or stored in magnetic fields
Gravitational	potential energy due to or stored in gravitational fields
Chemical	potential energy due to chemical bonds
Ionization	potential energy that binds an electron to its atom or molecule
Nuclear	potential energy that binds nucleons to form the atomic nucleus (and nuclear reactions)
Chromodynamic	potential energy that binds quarks to form hadrons
Elastic	potential energy due to the deformation of a material (or its container) exhibiting a restorative

force

Mechanical wave

kinetic and potential energy in an elastic material due to a propagated deformational wave

Sound wave

kinetic and potential energy in a fluid due to a sound propagated wave (a particular form of mechanical wave)

Radiant

potential energy stored in the fields of propagated by electromagnetic radiation, including light

Rest

potential energy due to an object's rest mass

Thermal

kinetic energy of the microscopic motion of particles, a form of disordered equivalent of mechanical energy

Tüm ölçü birimleri yalnızca uzay, zaman ve özdek (kütle) kategorilerinin bağıntıları tarafından belirlenir. Uzay-zaman "boyutu" uydurma bir terimdir çünkü özdeği soyutlar. Tüm evren uzay-zaman-özdek kavramlarının daha öte belirlenimlerinden oluşur.

Kütle kuvvet ile ayrılamayan bir kategoridir çünkü kütlenin olanağı çekme ve itme kuvvetlerinin birliğine bağlıdır. Çekme kuvveti kendinde itme kuvvetidir, çünkü itme olmaksızın çekmeden söz etmenin bir anlamı ve gereği yoktur. Çekme itmeye karşıt olan kuvvettir ya da bir ve aynı kuvvet kendini çekme ve itme kuvveti olarak anlatır. Çekme kütlenin birliğinden ve itme kütlenin çokluğundan sorumludur. Çekme birlik ve süreklilik ile ve itme bölünme ve süreksizlik ya da kesiklilik ile ilgilidir. Kütlenin sonsuza bölünebilirliği görünürde içerdiği kuvvetin (itme kuvvetinin) sonsuzluğunu imler, Ama kütle sonludur. Burada kuvvet elektronlar ve protonlar ve nötronlar arasında varolduğu söylenen hipotetik "stanadart model kuvvetleri" değil, ama özdeğin kendisinin doğasına özünlü gerçek kuvvettir ve bu onu çekme ve itme bileşenlerinden ayırdetmek için yerçekimi kuvveti olarak adlandırılır. Yerçekimi kuvveti olanaklı biricik kuvvettir.

Uzay-zaman özdeği dışlayarak alındığı zaman özdeksiz uzay ve özdeksiz zaman soyutlamalarına varlık yüklenir. Gerçekte uzay ve zaman her ikisi de özdekten ayrı değildir soyut uzay-zaman ikilisi yerine somut uzay-zama-özdek üçlüsü kavramın gerçek doğasını anlatır. Özdek ve uzay birlikte plenum olarak anlatıldığında yine bir soyutlama vardır ve bu yapay birlik devimi ve dolayısıyla zamanı engeller. Yine salt vakum devim ile ilgisiz bir soyutlamadır. Devim plenumu olduğu gibi vakumu da gerektirir, ya da plenum ve vakum gerçekte bir ve aynı şeydir çünkü plenum vakumdadır. Zamanda plenumun ve vakumun birliği ya da doluluğun ve boşluğun birliği devimin olanağıdır. Bu mantık bütün bir evrenin plenum ve vakumun zamansal birliği olduğu çıkarsamasına götürür. Tüm elektromanyetik fenomen plenum ve vakumun birliği koşulunda olanaklıdır ve yerçekimi kuvvetinin kendisi plenum ve vakum kavramlarının birliği koşulu üzerine olanaklıdır. Plenum çekme ve vakum item momenti ile ilgilidir.

Plenum saltık katılık iken, vakum esnekliğin olanağıdır.

Bölünemez "atom" kavramı çelişkilidir, çünkü kütle ya da boyut kapsadığı düzeye dek

bölünebilirdir.

Aynı "yükü" taşıyan kütle parçacıkları arasındaki ilişki yerçekimi kuvvetinin itme momenti tarafından sağlanır.

Özdeğin varlığının olanağı olan yerçekimi kuvveti aynı zamanda külteye özünlü olan enerjnin olanağıdır ve kütle kendinde belirli bir enerji niceliği olarak varolur. Quantum mekaniğinde irdelenen hipotetik parçacıklar belirli kütle yoğunlaşmalarıdır ve bu parçacıkların sağın oranları ve bağıntıları quantum mekaniğinin çözmesi gereken başlıca problemdir. (String kuramının tek-boyutlu string hipotezi kütleyi doğrulayamaz.)

Yerçekimi kuvveti uzaktan eylem ya da uzaktan etki değildir, çünkü saltık vakum denebilecek soyut bir ortam herhangi bir iletimi ve iletişimi olanaksız kılar.

Dalga devimi olarak kabul edilen mekanik süreçler ancak dalga devimine olanak tanıyacak bir ortamda olanaklıdır. Ether ya da alan ya da adı ne olursa olsun herhangi bir taşıyıcı ortam olmaksızın dalga olanaksızdır.

"Yerçekimi dalgası" terimi yerçekimi kavramına aykırıdır, çünkü tüm dalgalar yerçekimi kuvvetinin kendisinin işlevleridir. Diyebiliriz ki evrendeki her parçacık sonsuz uzaklıktaki başka her parçacık ile sonsuzluktan bu yana sürmekte olan yerçekimi ilişkisi içindedir, çünkü sonsuz zaman içinde henüz hedefine erişmemiş bir etki olamaz. Bir elektromanyetik dalganın başlamasına andırımlı bir yolda bir "yerçekimi dalgası" gibi birşeyin başlangıcı olamaz. Gerçekte yerçekimi kuvveti durumunda bir "başlangıç"tan söz etmek özdek için bir "başlangıç"tan söz etmek ile birdir.

Named SI derived units[5]:3 (W)

Name1

Symbol

Quantity

In other SI units

In SI base units

radian2

rad

angle

(m·m − 1)

steradian2

sr

solid angle

(m2·m − 2)

hertz

Hz

frequency

s − 1

newton

N

force, weight

kg·m·s − 2

pascal

Pa

pressure, stress

N/m2

kg·m − 1·s − 2

joule

J

energy, work, heat

N·m

kg·m2·s − 2

watt

W

power, radiant flux

J/s

kg·m2·s − 3

coulomb

C

electric charge or quantity of electricity

s·A

volt

V

voltage (electrical potential), emf

W/A

kg·m2·s − 3·A − 1

farad

F

capacitance

C/V

kg − 1·m − 2·s4·A2

ohm

Ω

resistance, impedance, reactance

V/A

kg·m2·s − 3·A − 2

siemens

S

electrical conductance

Ω − 1

kg − 1·m − 2·s3·A2

weber

Wb

magnetic flux

V·s

kg·m2·s − 2·A − 1

tesla

T

magnetic flux density

Wb/m2

kg·s − 2·A − 1

henry

H

inductance

Wb/A

kg·m2·s − 2·A − 2

degree Celsius

°C

temperature relative to 273.15 K

K

lumen

lm

luminous flux

cd·sr

cd

lux

lx

illuminance

lm/m2

$m-2 \cdot cd$

becquerel

Bq

radioactivity (decays per unit time)

$s-1$

gray

Gy

absorbed dose (of ionizing radiation)

J/kg

$m2 \cdot s-2$

sievert

Sv

equivalent dose (of ionizing radiation)

J/kg

$m2 \cdot s-2$

katal

kat

catalytic activity

$mol \cdot s-1$

Notes

1. The table is ordered so that derived units are listed after the units that define them.

2. The radian and steradian are defined as dimensionless derived units.

3. ANALİTİK, SENTETİK, DİYALEKTİK; VE WITTGENSTEIN'IN MANTIĞI

Kaynak · İdea

Analitik nedir?

Sözcük yalnızca ve yalnızca çözülebilir, ayrılabilir, ayrıştırılabilir olmayı anlatır. Kant tarafından yargılara uygulanan analitik ve sentetik terimleri kavramın yapısına uymayan yapay tanımlar altında kullanılır. Viyana Çevresi bu terminolojiyi anlamadığı için kabul etmiş ve sentetik önermeleri ontolojik önermeler olarak görmüştür, ki bütünüyle ilgisiz ve geçersiz tanımlardan biridir. Viyana çevresinin aşağı yukarı bütün terminolojisi yapaydır. Kant bir yargıda yüklemin öznede kapsanmasını yargının analitik karakteri olarak, kapsanmamasını sentetik karakteri olarak görür. Buna göre Kant'ta sentetik olan matematiksel önermeler olguculuğun felsefesinde analitik ya

da totolojik olurlar.

ANALİZ VE SENTEZ

"Analiz" kavramlar durumunda bir kavramın bir başkasından çözülmesini, dolayısıyla onunla bir bağıntıyı, böylece daha şimdiden bir sentezin öncüllüğünü anlatır (gündelik kullanımda da sözcük yalın bir kavramın karışık olduğu kabul edilen bir olgudan, olaydan, fenomenden vb. soyutlanmasını, türetilmesini anlatır.) Analiz bir ön "içerilme" koşulundan yola çıkar. Bu içerilme bir bağıntı, bir birliktir ve böylece analitik olmanın olanağı sentetik olmaktır. Ve yine kavramın kendi mantığını izlersek, bir kavramın bir başkasını içermesi bir kutu, kap vb. gibi onu uzayda kapsaması değil, ama bir kavramın bir başkası ile bir olması olarak düşünülebilir ki, kavramlar arasındaki bağıntının zorunlu birlik olduğunu imler. Gene de bu bile henüz diyalektik değildir, çünkü bağıntı bu durumda zorunlu olarak karşıtlık karakterini taşımaz, salt türlülük ya da ayrım olabilir. Gerçekten de her kavram başka her kavram ile ilişkilendirilebilir ve bu durumda bağıntı olumsaldır, zorunlu değil; olabilir ya da olmayabilir (gerçekte kavramın bu analitik ilgisizliği, her tasarımı başka her tasarım ile bağıntılamaya izin veren ilgisiz türlülük belirlenimi) tüm imbesillik, moronluk, budalalık, aptallık dediğimiz şeyin olanağıdır). Ama bir kavramın karşıtı ile ilişkisi olumsal değildir; tersine, bu her zaman olan, ya da, eğer zaman sözcüğünü bir yana bırakırsak, zorunlu olan bir bağıntıdır çünkü biri belirlenimini ötekini olumsuzlamasında ya da, ki yine aynı şeydir, onun tarafından olumsuzlanmasında bulur. Karşıtlık ilişkisini anlatmak için mantıksallık ile hiçbir ilgileri olmayan analitik ve sentetik terimleri uygun değildir çünkü analitik ve sentetik ilişkide şeyler birbirlerini belirlemez ve ayrılık durumunda da kendileri olarak varolabilirler. Ama kavramların karşıtlık ilişkisi bir belirleme ilişkisidir. Bir kavramın kendi karşıtı ile bu özgül ilişkisi diyalektik olarak anlatılabilir. Eğer "analiz" terimini gene de böyle bir bağıntı bağlamında kullanırsak, eğer "analiz" edilen ya da birbirinden çözülen şeyler birbirlerinin "karşıtları" iseler, o zaman "analiz" sözcüğü en azından örneğin kimyada taşıdığı olumsal karakteri yitirir. Kimyasal atomlar analitik olarak da ne iseler öyle kalırlar, Hidrojen Oksijen ile bireşiminden çözüldüğü zaman da Hidrojen olma belirlenimini yitirmez. Ama olumlu olumsuzdan ayrıldığı zaman belirlenimini yitirir, olumlu olmaya, aslında herhangi bir kavram olmaya son verir. Kavram kendisi ve kendi karşıtıdır, ve bu bağıntı olumsal değil tam olarak mantıksal dediğimiz şeydir. Yine dışsal-olumsal bağıntıyı anlatan "sentetik" sözcüğü de bu aynı mantıksal zorunluğu anlatmak için yeterli değildir.

ANALİTİK VE TOTOLOJİK "MANTIK"

Wittgenstein'ın totolojik sonuç verdiğini ileri sürdüğü dediği analitik momenti onun yaptığı gibi bir "önerme" olarak değil, önermenin "öznesi" olarak da değil, ama saltık soyutlanmışlığı içinde gerçek yalınlık olarak düşünürsek, o zaman onun Wittgenstein'ın olmasını istediği gibi bir geneleme olmadığını görürüz. Eğer analiz ile bir kavramın kendisinde kapsananın ondan çıkarsanmasını, onun gerçek içeriğinin ondan ayrılmasını anlarsak, analitik momentin gerçekten de bir içeriğinin olduğunu, çünkü salt kendisi olmadığını, tersine bir soyutlamanın sonucu olduğunu, en azından dolaylı olduğunu görürüz. Ama bunun için Wittgenstein'ın yaptığı gibi mantığı "dünyanın bir yansıması" olarak görmekten vaz geçmemiz gerekir. (Tractatus 6.13: "Mantık bir öğreti değil, ama dünyanın bir yansımasıdır" :: "Die Logik ist keine Lehre, sondern ein Spiegelbild der Welt.") Hiç kuşkusuz totoloji dediğimiz şey bir uydurma değildir, vardır, ve gerçekten de böyle önermeler kendilerini semantik bağıntılar olarak sergilerler, mantıksal olarak değil. Hiç kuşkusuz Wittgenstein'ın da bir mantığı vardır, ve bu mantık dünyanın olgularının yansıması değildir. Yalnızca işleyişi bilinçsizdir. Olguları Wittgenstein'ın onlara yüklediği kategoriler belirler. Bu

nedenle olgular Wittgenstein'ın bilincinde olmadıkları şeyler olur, olgusallıklarını yitirirler.

Viyana Çevresinin kabul ettiği biricik bildirim biçimi olarak geriye a posteriori sentetik bildirimler kalır ve bilimsel bildirim olarak kabul edilen biçim budur. Matematiksel bildirimi analitik a priori olarak görmek onu sentetik a priori olarak görmekten ayrı olmadığı için, Viyana Çevresinin analitik a priori bildirimleri doğrulaması Çevrenin görüşüne aykırıdır. Herşey bir yana matematiksel "gerçeklikler" deneyimden türemezler, arı usun bağıntılarıdırlar, ve saltık zorunluk karakteri gösterirler. İnsan bilinci tarafından bilinip bilinmemeleri mantıksal karakterlerine ilgisizdir.

Mantıksal Pozitivizmin analiz ile anladığı şeyi analiz ettiğimiz zaman onda sözcüğün gerçek anlamında analiz dediğimiz şeyi bulamayız. Eğer bir önermenin öznesi sentetik değil ama analitik ise, yüklemi kendisinde kapsıyorsa, onun analizinin totolojik olacağı söylenir ve buna göre Wittgenstein analizin totoloji ile bir olduğunu bildirir. Ama totoloji "birşey birşeydir" ya da A = A demekten başka birşey değildir. Matematiğin nicel denklemleri hiç kuşkusuz kavram bağıntıları değildir ve bunların totolojik olmaları genel olarak önermenin boş olması, yalnızca "Özne = Özne" demek değildir. Analitik Felsefe analitik bile değildir. Analitik moment kavram mantığında gerçekten de özsel bir moment, aslında kavramın saltık soyutluk, tam yalıtılmışlık ve arılık kıpısını anlatan terimdir. Ama bu soyutlamanın kendisi yalın olanın hiç de yalın olmadığını, bileşik olduğunu, salt olumlu olanın kendinde olumsuz olduğunu gösterir. Analitik olan diyalektiktir.

Çevrenin terminolojisinde analitik olan mantıksal olandır. Ama analitik olmak aynı zamanda totolojik olmaktır. Wittgenstein mantıkta "doğruluk" dediği şeyin "boş totoloji" olduğuna inanıyordu. Totolojinin mantık olduğu görüşü Analitik Geleneğin tarihsel moronluğa en çarpıcı katkılarından biridir. Bu nedenledir ki Stanford Encyclopedia of Philosophy için Hegel'in üzerine bir yorum yazan Paul Redding Hegel'in Mantık Bilimi'ni şöyle tanıtır: "First, it is a work that few contemporary logicians would recognise as a work of logic." Analitik Gelenek için mantık mantıktan başka birşeydir.

BİR POZİTİVİST ANALİZ ÖRNEĞİ

Wittgenstein, Tractatus, 4.221, "Açıktır ki önermelerin çözümlemesinde öğesel önermelere gelmeliyiz ki, doğrudan bileşim içindeki adlardan oluşurlar." :: "It is obvious that in the analysis of propositions we must come to elementary propositions, which consist of names in immediate combination." Bu açık değildir. Açık olan şey önermelerin kendilerinin çözümlemesinin olanaklı olduğu ve atomik önermenin gerçekte moleküler önerme olduğudur. Hiç olmazsa "adlar" yerine "özne" ve "yüklem" denmeliydi. Yalnızca "adlar"dan ve "koşaç" olmaksızın bir önerme oluşturmak açıktır ki Wittgenstein'ın dehasını gerektirecektir.

Tepe-Notlar

4. FREGE BİR YÖNTEM GEREKSİNİMİNDE DEĞİLDİR

Kaynak · İdea

Aritmetiğin Temelleri söz konusu olduğu sürece, Frege bu çalışmasında Sayı Kavramının kendisinin türetilmesi açısından bir "yöntem"in gerekli olduğunu düşünmez. Herhangi bir biçimde de olsa bir tanıtlama düzeni yoktur ve bir anlatı ya da söylem biçiminde ilerleyen çözümleme bilinçlerde daha şimdiden bulunan tanımlar, tasarımlar, ön-düşünceler üzerine, herkes tarafından daha şimdiden bilindiği varsayılan anlamlar üzerine dayanır. Kısaca, yalnızca önyargılar üzerine, "dil yanlışları" üzerine dayanır. "Sayının herhangi bir şeye ait bir özellik" olmadığını, ya da "sayı tasarımlarının kas duyumlarına bağımlı motor fenomenler" olmadıklarını gösterme türünden kaygılar ve şimdiye dek

bütün bir matematik ve felsefe tarihinde eksik olan sayı kuramının türetilmesi gibi bir üstenim arasındaki eşölçümsüzlük büyüktür.

Buna karşın örneğin internet "Stanford Encyclopedia of Philosophy" şöyle yazar: "The development of proof theory can be naturally divided into: the prehistory of the notion of proof in ancient logic and mathematics; the discovery by Frege that mathematical proofs, and not only the propositions of mathematics, can (and should) be represented in a logical system ..." Frege'nin "matematiksel tanıtlamaların mantıksal bir dizgede temellendirilebileceği (ve temellendirilmesi gerektiği)" görüşü tanıtlamanın tarihini başlatır. Gene de bir sorun vardır, çünkü Frege'nin projesi bir proje olarak kalmasının yanında öncelikle kendisi tarafından başarısız olarak görülmüştür. Pozitivist ya da analitik tanıtlama "görüşü" normal olarak tümevarım andırımı yoluyla, sıradan bir tasım işlemi yoluyla yapılan sözde tanıtlamanın ötesine geçemez. Dahası, tanıtlamanın salt biçimsel-mantıksal olması gerektiği düzeye dek, böyle tanıtlama olgusallık ya da içerik ile ilgisiz olacaktır. "Simgesel tanıtlama" gibi bir yenilik daha umut verici görünür. Öte yandan, belitsel ya da geometrik tanıtlama yöntemi belitlerin tanıtlamasız olmaları olgusundan ayrı olarak, belitlerin nasıl yorumlanabilecekleri gibi daha öte sorunlar yaratır. Örneğin Hilbert tarzında düşünenler belitleri keyfi kurgular olarak görerek onları doğal bilinç için olanaklı en iyi tanıtlama yöntemini yok etme pahasına tanıtlamanın bütünüyle dışına atarlar.

Tanıtlamanın "mantıksal" doğada olduğunun düşünülmesi tüm başka "mantıksal doğruluklar" denilen şeylerin temel mantıksal doğruluklardan türetilmesi gerektiği düşüncesine götürür ve bu mantıksal doğruluklar ise bellitler olarak alınır. Frege'nin (ya da Russell'a göre Frege'nin) yöteminin bu olduğu kabul edilir. Bu görüşün Hilbert'in belitlere yaklaşımı tarafından desteklendiği gibi çok enteresan bir düşünce de kabul edilir. Ama Hilbert'in belitleri keyfi önermeler olarak kabul ettiği düzeye dek ya Hilbert'in yaklaşımı ya da belit kavramının kendisi reddedilmelidir. Frege-Russell tanıtlama modeli ikisini de yapmaz.

5. MANTIK

Kaynak · İdea

Mantık

Pozitivistler arasında Wittgenstein’ın mantıksal gerçeklilerin ya da doğrulukların totolojiler olduğu görüşü yaygın olarak kabul edilir. (Neurath’a göre kimi pozitivistler Tractatus’tan metafizik dolu olduğunu düşündükleri için hoşlanmıyorlardı.) Wittgenstein’ın totoloji ilkesi özdeşlik ilkesinin, A = A ya da birşey yalnızca kendisidir ilkesinin bir yinelemesidir. Yalnızca bunu mantıksal olarak doğru olarak kabul eder ve mantık özdeşliğe indirgenir. Wittgenstein diyalektikten bütünüyle habersiz görünür ve özne yüklem karşıtlığının bilinçsizidir. “Tüm evli insanlar evlidir,” ya da “Tüm insanlar insandır” gibi önermeler gerçekte önermeler bile değildir. Bu tuhaf söylemin analitik felsefe dışında kullanıldığı pek görülmez.

Mantıksal gerçeklikler analitik bildirimler oldukları için olgulara ilişkin bilgi vermezler. Ontoloji yadsınır çünkü pozitivist mantık realiteye bütünüyle ilgisizdir. Ve gene de bu salt biçimsel “mantık” bilimin mantığı olarak, duyu-verileri dünyasını örgütleyecek ve dizgeselleştirecek bir organon olarak ileri sürüldü.

The tractarian doctrine that the truths of logic are tautologies was widely held among the logical positivists. Wittgenstein also influenced the logical positivists' interpretation of probability. According to Neurath, some logical positivists disliked the Tractatus, since they thought it was full

of metaphysics.

Viyana Çevresi ve Mantık

Viyana Çevresi yazarları mantığın ne olduğunu bilmez. Viyana Çevresi okuyucuları da mantığın ne olduğunu bilmez. Giderek Viyana Çevresinin eleştirmenleri de mantığın ne olduğunu bilmez.

Viyana Çevresi yazarları için mantık analitiktir. Analitik olan totoljik olandır. Mantık da tototolji, salt bir genelemedir.

Tepe-Notlar

6. ARİTMETİK VE MANTIK

Kaynak · İdea

Nicelik bağıntılarının bilimi olarak Aritmetiğin mantıksal olduğunu söylemek bile gereksizdir çünkü Aritmetik kavramlardan başka hiçbirşey ile ilgilenmez ve sezgisel yan Nicelik kavramının doğasına değil ama onun dışsal yanına, belirli bir nicelik olarak nicenin ya da sayının olumsal büyüklüğüne bağlı dışsal bir noktadır, mantıksal değil ama mekaniktir, usun değil ama anlağın bir problemidir.

Aritmetiksel işlemlerde sezginin ya da parmak saymanın bulunduğunu düşünmek kavramın doğası konusundaki bilgisizliğe bağlıdır (Frege'nin Giriş yazısının başında sözünü ettiği problem budur, çünkü doğal bilinç, Kant'ın kendisinin de yaptığı gibi, örneğin "Bir" ile herhangi bir "şeyi" anlar ve parmak sayar). Herşeyi deneyime indirgeme, kavramdan kaçarak görgül olana sığınma biçimindeki düşüncesizliğin düşünceyi korkuttuğu bir dönemde aritmetiğin mantıksal olduğunu söylemek anlamlı olabilir. Ama pozitivist düşünürlerin mantık ile anladıkları şeyin, simgesel mantığın gerçekte mantık ile bir ilgisi yoktur ya da mantık ile ilgisinin asıl karakteri bilinmez. Önermenin asıl kavramını oluşturan Özne-Yüklem mantıksal ilişkisi bile mantıksal pozitivizm tarafından bozulur, çünkü mantıksal pozitivizm Özne-Yüklem ilişkisini karşıtlık değil ama özdeşlik olduğu, totoloji olduğu ölçüde mantıksal (= analitik) olarak görür. Mantıksal pozitivizm için mantıksal olmak analitik olmak, ve analitik olmak totolojik olmaktır. Özne-Yüklem ilişkisi ancak Özne-Özne ilişkisi biçimine bozulduğu zaman "mantıksal" olarak görülür. Ama "Özne Öznedir" bağıntısının bir önerme olduğunu söylemek için bir pozitivist gibi, e.d. mantıksız olarak düşünmek gerekir.

Poincaré charged that Russell’s “logical” principles were really intuitive, synthetic judgments in disguise:

"We see how much richer the new logic is than the classical logic; the symbols are multiplied and allow of varied combinations which are no longer limited in number. Has one the right to give this extension to the meaning of the word logic? It would be useless to examine this question and to seek with Russell a mere quarrel about words. Grant him what he demands, but be not astonished if certain verities declared irreducible to logic in the old sense of the word find themselves now reducible to logic in the new sense—something very different.

We regard them as intuitive when we meet them more or less explicitly enunciated in mathematical treatises; have they changed character because the meaning of the word logic has been enlarged and we now find them in a book entitled Treatise on Logic? (Poincaré 1908:ch. 4, §11, 461). , Henri 1908. Science et M´ethode. Paris: Flammarion. Trans. George Bruce Halsted in The Foundations of Science (Lancaster, PA: The Science Press, 1946).

7. MATEMATİK VE MANTIK

Kaynak · İdea

"Today, logic is a branch of mathematics and a branch of philosophy. In most large universities, both departments offer courses in logic, and there is usually a lot of overlap between them." (KAYNAK)

Biçimsel (simgesel) diller doğal dillerin bir parçasını doğru olarak yansıtır.

Frege "mantık" ile ne anlar?
"At the heart of Frege's conception of logic is his notion of logical generality."

"Could it be that Frege's logic is something hitherto unknown to us? My aim is to suggest that it is." (Frege's Logic, Danielle Macbeth, Harvard University Press, 2005, s. 2). ⊨

Analitik/Sentetik

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Konular / Aziz Yardımlı

Çözümleme/Analiz

çözümleme, analiz (İng. analysis; Alm. Auflösung); ayrıca:—
çözümlemeci; çözümsel; çözümlem: analitik (örneğin, Birinci Çözümlem, Prior Analytic)

A. Çözümleme (çözme) doğal dildeki anlamında yalın bir 'ayırma'yı, salt dışsal yanyanalığın ortadan kaldırılmasını değil, ama tam olarak 'çözme' eyleminin imlediği gibi bir 'bağ,' 'bağıntı,' 'bağlılık' ya da 'bireşim' durumunun ortadan kaldırılmasını anlatır. Çözümleme ya da analiz her durumda bireşimi, sentezi içerir, kendinde bireşimdir.

B. Aristoteles çözümlemeyi tam, sağın, ve gerçek işlevinde kavramların ilişkilerini göstermek için kullanır. Kant analiz ve sentez kavramlarını dilbilgisi düzlemine, önermenin özne ve yüklem ilişkisine indiririr, ve ilişkideki mantıksallığın zayıflatılması, giderek gözardı edilmesi için zemini hazırlar. Kant'ın analitik önerme dediği şeyde özne yüklemi zorunlu olarak içerir. Bu zorunluğun neye bağlı olduğu açıklanmaz. 'Tüm cisimler uzamlıdır' önermesinde uzam kavramının cisim kavramında içerilmesi sorgusuzca kabul edilir. Bireşim bu önerme ilişkisi düzleminde öznenin yüklemi kapsamadığı durumu anlatır: Bireşim olumsaldır, dışsaldır, zorunlu değildir, vb.

Kant'ın katkısının sentetik yargının zorunlu türünü ya da tipini göstermek olduğu söylenir. Sentetik yargının a priori türünün özne ve yüklem arasında evrensel ve zorunlu bir bağıntıyı, bir sentezi anlatması gerekir. Ama böyle anlatımlarla keyfi tanımlara geçildiği ortadadır. Zorunlu ya da gerçek anlamda mantıksal bireşim yalnızca ve yalnızca karşıtların birliğidir. Ama bu mantıksal ilişki için bireşim/sentez sözcüğü yabancı ve yapaydır.)

C. Çözümleme/analiz bir mantıksal ilke durumuna getirilirse, ve dahası, biricik 'mantıksal' ilke durumuna getirilirse, bundan böyle görgücü büyük bir gevşeklik içinde "çözümsel/analitik gerçeklikten" söz edebilir, ve yalnızca "analitik gerçekliğin" mantıksal olduğunu ileri sürebilir (büyük Frege). Sentetik gerçeklik mantıksızdır. (Görelilik kuramı için Hilbert aynı şeyi yapar, ve nicelikte kesiklilik = sonluluk kıpısını saklayıp süreklilik = sonsuzluk kıpısını silip atar — sayıların evreninde olduğu gibi fiziksel evrende de.) "Mantıksal olguculuk" bu girişimi bir başka bakış açısından anlatır ve mantığın tüm gerçekliklerinin analitik olduğunu ileri sürer. Wittgenstein "Mantık önermeleri genelemeler/totolojilerdir," der ve sürdürür: "Mantık önermeleri öyleyse hiçbirşey söylemez. (Öyleyse analitik önermelerdir) ... Matematiksel önermeler hiçbir düşünce anlatmaz" (Tractatus, 6.1, 6.11, 6.21).

Logosu Tautologos Olarak Bozma Girişimleri

(Logos: Perseus)

Sözcük anlamlarını değiştirmenin, semantiği kavramdan ayırıp keyfi bir sorun olarak görmenin örneklerini birçok yazarda görürüz ve bu tür saçmalıkların saygı ile karşılanmanın ötesinde giderek insan düşüncesine ciddi katkılar olarak kabul edildikleri bile olur.

Örneğin Kant totoloji anlatımını yalnızca belirtik (explicita) özdeşlik için uygulamışken, Wittgenstein "mantıksal önermeler" dediği şeyi, aslında mantığın kendisini bir totoloji sorunu olarak görür. Totoloji gevşek kullanıma izin veren bir anlatımdır ve mantığın saltık sıkılığı karşısında gevşekliği yeğleyen bilinç tarafından "özdeşlik" yerine kullanılır çünkü "özdeşlik" kavramının izin vermeyeceği çekiştirmeleri yapmanın zeminini sağlar.

"Analitik yargılarda kavramların özdeşliği ya belirtik (explicita) ya da örtük (implicita) olabilir. Birinci durumda analitik önermeler totolojiktir." :: "The identity of concepts in analytical judgments can be either explicit (explicita) or non-explicit (implicita). In the former case analytic propositions are tautological."
Kant, 1800, Mantık.

1884'te Gottlob Frege Grundlagen'de bir doğruluğun mantık kullanımı yoluyla türetilebiliyorsa tam olarak analitik olduğunu söyledi. Ayrıca analitik doğruluklar (yani yalnızca terimlerinin anlamları üzerine dayanan doğruluklar) ve totolojiler (içeriksiz bildirimler) arasında bir ayrım olduğunu ileri sürdü. Frege'nin bu bağıntılarda kullandığı terimlerin anlamlarını denetleyebildiği söylenemez: Doğruluk mantık kullanımı yoluyla türetilemez, çünkü doğruluk ister bir önermenin öznesi ve yüklemi arasındaki ilişki ile ilgili olarak isterse önermenin kendisi ve realite arasındaki ilişki ile ilgili olarak alınsın bu ilişki olumsal şeyler arasındaki ilişkidir ve mantık ile saltık olarak hiçbir ilgisi yoktur. "Doğru" olmak mantıksal olmak değildir.

Frege'nin göremediği şey mantıksal bağıntının yalnızca ve yalnızca kavramın işlevi olduğu ve bu işlevin ilkin özdeşliği (ki "totoloji" ile denmek istenen şey budur) olumsuzlayan karşıtlık ilişkisi olarak diyalektik dediğimiz zorunlu bağıntı olduğudur.

D. Usun yüzeysel işlevine, gündelik dilin işlevi ile çakışan anlama yetisine dayanan ‘analitik’ mantık somut herşeyi olduğu gibi felsefe tarihini de çözündürür, onu bütünlüğü içinde yadsıyıp sürekli ve uyumlu bir bütün ya da bir dizge olarak değil, ama iç bağı olmayan, ilkesiz bir kaos olarak yorumlar. Bağıntılı olanı değil ama soyut olanı, yalın olduğunu sandığı atomik birimi doğrular, ve analitik bir düşünce uzayında kendi başlarına yüzmeye bırakılan olguların birer olgu bile olmaya son verdiklerini gözden kaçırır. Çözümleme algının verdiği bütünü ayrıştırır; bunu düşünce ile yapar; ve elde ettiği yalnızca bir evrensel, yalnızca bir düşüncedir — beklenenin tam karşıtı.

Kendinde düşünüldüğünde, analiz sıradan bilme etkinliği denebilecek olan şeyin eşit ölçüde sıradan işlevlerinden biridir ve sentezi dışlama pahasına vurgulanmadıkça yetide hiçbir kötülük aramak gerekmez. Ama bütünlük karışık, karşıtların bütünü ise anlaşılması en güç olan gibi görünür, ve kavrama güçlüğü doğal usu yalın olduğunu sandığı kavrama sarılmaya iter. Çözümleme mantığı özsel olarak eytişimsel mantığın karşıtını, karşıtların birliği kavrayışının karşıtını, dolayısıyla onun kendi yanlarından birini temsil eder — soyut / tekil olanı, bağlamsız duranı anlama yetisini. Tekil olanı anlamak çoğul olanı anlamaya — ışığı algılamak o denli de ışık olmayanı, karanlığı algılamaya — bağlı olduğu ölçüde, saltık olarak yalın ya da tekil olanın, olanaksız olanın nasıl anlaşıldığı konusunda bkz. anlak / anlam girişi.

E. Kuhn'un 'paradigma' öğretisi bu analitik atomizmin sözde bilimsel düşüncenin tarihine uygulananan bir türevidir.

ARI USUN ELEŞTİRİSİ

[A 6]

IV. Analitik ve Sentetik Yargıların Ayrımı

İçinde bir öznenin yüklem ile ilişkisinin düşünüldüğü tüm yargılarda, (yalnızca olumlu yargıları irdeliyorum, çünkü daha sonra olumsuz olanlara uygulaması kolay olacaktır), bu ilişki iki türde olanaklıdır. Ya B yüklemi A'ya bu A kavramında (gizli olarak) kapsanan birşey olarak aittir; ya da B bütünüyle A kavramının dışında yatar, gerçi hiç kuşkusuz onunla bir bağlantı içinde duruyor olsa da. İlk durumda yargıyı analitik, ikincide sentetik olarak adlandırıyorum. [A 7] Analitik yargılar (olumlu yargılar) öyleyse içlerinde yüklemin özne ile bağlantısının özdeşlik yoluyla düşünüldüğü yargılardır; ama içlerinde bu bağıntının özdeşlik olmaksızın düşünüldüğü yargıları sentetik yargılar [B 11] olarak adlandırmak gerekir. Birinciler açıklayıcı-, ikinciler ise genişletici-yargılar olarak adlandırılabilirler, çünkü birinciler yüklem yoluyla öznenin kavramına hiçbirşey eklemeyip, tersine onu yalnızca ayrıştırma yoluyla onda daha şimdiden (karışık bir yolda da olsa) düşünülmüş olan bileşen kavramlarına çözerler; buna karşı ikinciler öznenin kavramına onda hiçbir yolda düşünülmemiş ve onun herhangi bir yolda ayrıştırılmasıyla çıkarılamayacak bir yüklemi eklerler. Örneğin, Tüm cisimler uzamlıdırlar dediğim zaman, bu analitik bir yargıdır. Çünkü uzamı cisme bağlı olarak bulabilmek için cisim ile ilişkilendirdiğim kavramın ötesine geçmem gerekmez; tersine, bu yüklemi onda bulabilmek için yalnızca kavramı ayrıştırmam, e.d. yalnızca her zaman onda düşündüğüm çoklunun bilincinde olmam gerekir. Yargı öyleyse analitik bir yargıdır. Buna karşı, Tüm cisimler ağırdırlar dersem, yüklem genelde bir cismin yalın kavramında düşündüğümden bütünüyle başka birşeydir. Böyle bir yüklemin eklenmesi öyleyse sentetik bir yargı verir.

*Deneyim yargıları, genel olarak alındığında, tümü de sentetiktir. Şu nedenle ki, analitik bir yargıyı deneyim üzerine dayandırmak saçma olacaktır, çünkü yargıyı oluşturmak için kavramımın ötesine gitmem gerekmez ve bunun için hiçbir görgül kanıt zorunlu değildir. Bir cisim uzamlıdır önermesi a priori anlaşılması gereken bir önermedir, bir deneyim [B 12] yargısı değil. Çünkü deneyime başvurmadan önce, yargım için gereken tüm koşullar daha şimdiden kavramda bulunurlar ve yapmam gereken tek şey çelişki ilkesine göre kavramdan yüklemi çekmektir. Bu yolla aynı zamanda yargının zorunluğunun bilincinde de olabilirim ki, deneyimin bana hiçbir zaman öğretemeyeceği şey budur. Buna karşı, genel olarak bir cismin kavramına ağırlık yüklemini katmıyor olsam da, bu kavram bölümlerinden biri yoluyla bir deneyim nesnesini belirtir ve bu bölüme bu aynı deneyimin başka bölümlerini kavrama ait olarak ekleyebilirim. Cisim kavramını tümü de bu kavramda düşünülen uzam, içine-işlenemezlik, şekil vb. ırasalları yoluyla önceden analitik olarak bilebilirim. Ama şimdi geriye, ondan bu cisim kavramını türettiğim deneyime bakarak ağırlığın her zaman yukarıdaki ırasallarla bağlı olduğunu bulduğumda ve böylece bunu yüklem olarak o kavrama sentetik olarak eklediğimde, bilgimi genişletmiş olurum. Öyleyse ağırlık yükleminin cisim kavramı ile bireşiminin olanağının zemini deneyimdir, çünkü biri hiç kuşkusuz ötekinde kapsanmıyor olsa da, her iki kavram bir bütünün, eş deyişle kendisi sezgilerin sentetik bir bileşimi olan deneyimin bölümleri olarak gene de birbirlerine (ama olumsal bir yolda) aittirler.

[A 9] Ama a priori sentetik yargılar durumunda bu yardım bütünüyle ortadan kalkar. Eğer A kavramının [B 13] ötesine geçerek bir başka B kavramını onunla bağlı olarak bilmeyi istersem, o zaman üzerine dayanacağım ve bireşimi olanaklı kılacak olan şey nedir? Çünkü burada artık

istediğimi deneyim alanında arama gibi bir üstünlük yoktur. Olan herşeyin bir nedeni vardır önermesini alalım. Burada, olan birşeyin kavramında hiç kuşkusuz bir zaman vb. tarafından öncelenen bir dışvarlığı düşünürüm ve bu kavramdan analitik yargılar elde edilebilir. Ama bir neden kavramı o ilk kavramın bütünüyle dışında yatar ve 'olan'dan ayrı birşeyi gösterir, öyleyse bu son tasarımda hiçbir biçimde kapsanmaz. O zaman nasıl olmaktadır da olan herhangi birşey üzerine ondan bütünüyle ayrı birşey ileri sürebilir ve neden kavramını onda kapsanmıyor olmasına karşın gene de ona ve üstelik zorunlu bir yolda ait olarak kabul ederim? Burada A kavramının dışında ona yabancı ama gene de onunla bağlı olarak düşünülen bir B yüklemini bulduğuna inanan anlağa destek olan bu bilinmeyen = X nedir? Bu deneyim olamaz, çünkü ortaya sürülen ilke bu ikinci tasarımı birinciye yalnızca daha büyük evrensellik ile değil ama ayrıca zorunluk anlatımı ile, öyleyse yalın kavramlar temelinde ve bütünüyle a priori bağlamıştır. Şimdi, a priori kurgul bilgimizin bütün bir son amacı böyle sentetik, e.d. genişletici ilkeler üzerine dayanır; [A 10] çünkü analitik yargılar çok önemli ve zorunlu olsalar da, yalnızca [B 14] gerçekten yeni bir kazanım olarak güvenilir ve geniş bir bireşim için gerekli olan kavramsal duruluğa ulaşmak için böyledirler.**

*A'da bu paragrafın yerine şu bulunur:

Şimdi açıktır ki: 1. Analitik yargılar yoluyla bilgimiz hiçbir biçimde genişlemez, tersine [A 8] daha şimdiden taşımakta olduğum kavram ayrıştırılır ve benim kendim için anlaşılır kılınır. 2. Sentetik yargılar durumunda özne kavramının dışında bende başka birşey (X) daha olmalıdır, çünkü anlak bu kavramda kapsanmayan bir yüklemi gene de ona ait olarak bilmek için buna dayanacaktır.

Görgül yargılar ya da deneyim yargıları durumunda bu noktada hiçbir güçlük yoktur. Çünkü bu X bir A kavramı yoluyla düşündüğüm nesnenin tam deneyimidir—bir kavram ki bu deneyimin salt bir bölümünü oluşturur. Çünkü genel olarak bir cismin kavramına ağırlık yüklemini katmıyor olsam da, kavram gene de bir bölümü yoluyla tam deneyimi belirtir, ve bu bölüme ona ait olarak aynı deneyimin daha başka bölümlerini ekleyebilirim. Bir ön çözümleme yaparak cisim kavramını tümü de bu kavramda düşünülen uzam, içine-işlenemezlik, şekil vb. ırasalları yoluyla bilebilirim. Bilgimi genişletmek için geriye ondan bu cisim kavramını türettiğim deneyime baktığımda, ağırlığın her zaman yukarıdaki ırasallar ile bağıntılı olduğunu bulurum. Öyleyse deneyim A kavramının dışında yatan o Xtir ve ağırlık yükleminin (B) kavram (A) ile sentezinin olanağının zeminidir.

**A'da B'de atlanan şu bölüm bulunur:

Burada öyle bir giz yatar ki,*** ancak bunun aydınlatılması arı anlak bilgisinin sınırsız alanına ilerlemeyi güvenilir ve emin kılabilir. Bunun için yapılması gereken şey uygun bir evrensellikle a priori sentetik yargıların olanağının zeminini ortaya çıkarmak, tüm bu tür yargıları olanaklı kılan koşulları saptamak, ve bu bütün bilgiyi (ki kendi başına bir cinstir) kökensel kaynaklarına, bölümlerine, erim ve sınırlarına göre bir dizge içinde belirtmek, üstünkörü bir çevreleme yoluyla değil ama tam olarak ve her tür kullanıma elverişli bir yolda belirlemektir. Sentetik yargıların kendilerinde gösterdiği bu özgünlükler konusunda şimdilik bu kadar.

***Eskilerden biri kafasına esip bu soruyu yalnızca ortaya sürmüş olsaydı, o zaman bu bile kendi başına tüm arı us dizgelerine karşı zamanımıza dek sürecek güçlü bir direnç yaratır ve bizi ne yapılması gerektiği bile bilinmeksizin körü körüne üstlenilen pekçok boş araştırmadan bağışlardı.

İdea Yayınevi / 2014

Analitik ve Diyalektik

Kaynak · Noesis

Soyutlamacı analitik anlak bilime ve bilgiye düşmandır, kuşkuculuğa çözülür, ve çelişki karşısında yalnızca ürker. Örneğin devimin dinginlik ile bir olduğunu ve bu çelişki olmaksızın devimin olanaksız olduğunu düşünemez. Anlak çelişkiyi düşünemez çünkü onu imgelemeye, tasarımlamaya çalışır.

Analitik düşünce için birşey ya soğuk ya da sıcak, ya iyi ya da kötü, ya artı ya da eksi, ya kuzey ya da güney, ya özdek ya da biçim, ya dirimli ya da dirimsizdir.

İlk kez Herakleitos karşıtların ayrılamaz olduklarını düşünmeyi başardı ve oluşun varlığı olduğu gibi yokluğu da kapsadığını, karşıtların birliği olduğunu kavradı. Çelişki olmaksızın evrenin kendisi olanaksız olacaktı.

Kant çelişkinin her kavram durumunda ortaya çıktığını görmesine karşın diyalektiği usun gücü olarak değil, zayıflığı olarak gördü ve bilgiyi çelişkiden bağışık kılmayı istedi. Çelişkiyi öznenin bir sorunu olarak gördü ve nesnel olduğunu anlamadı. Kendi anlatımı ile "inanca yer açabilmek için bilgiyi yok etti." (AUE).

BİÇİMSEL MANTIK

Kaynak · İdea

5. Logical-metaphysical principles (spring-summer 1689?)

[1643-8. Latince. Samtliche schriften und briefe (ed. Akademie der Wissenschaften, Berlin: Akademie Verlag, 1923-.)

The Shorter Leibniz Texts, Continuum, 2006, s. 48-9.]

"Primary truths are those which express the same thing of itself, or deny the opposite of its opposite, such as A is A, or A is not not-A. If it is true that A is B, it is false that A is not B, or that A is not-B. Likewise, each thing is what it is, each thing is like itself or is equal to itself, nothing is greater or less than itself, and others of this kind which, although they may have their own degrees of priority, nevertheless can all be covered by the one name of 'identities'.

Moreover, all remaining truths are reduced to primary truths by the help of definitions, i.e. through the resolution of concepts, in which consists a priori proof, independent of experience. I shall give as an example a proposition accepted as axiomatic by mathematicians and all others alike: the "whole is greater than its part, or a part is less than the whole, which is very easily demonstrated from the definition of 'less' or 'greater', with the addition of the primitive axiom, the one of identity. For the 'less' is that which is equal to a part of another ('greater') thing, which is certainly a definition very easy to understand and is consistent with the practice of the human race, when men compare things to each other, and find the excess by taking away something equal to the lesser from the greater. Hence we get this sort of argument: a part is equal to a part of the whole (namely to itself, since by the axiom of identity each thing is equal to itself). But what is equal to a part of the whole is less than the whole (by the definition of 'less'). Therefore a part is less than the whole.

Therefore the predicate or consequent is always in the subject or antecedent, and the nature of truth in general, i.e. the connection between the terms of a proposition, consists in this very thing, as Aristotle has also observed. And indeed, in identities this connection and inclusion of the predicate in the subject is explicit, whereas in all other truths it is implicit and must be shown through the analysis of concepts, on which a priori demonstration is founded.

Moreover, this is true of every affirmative truth, universal or particular, necessary or contingent, and in the case of both an intrinsic and extrinsic denomination. And here lies hidden a wonderful secret in which is contained the nature of contingency, or the essential difference between necessary and contingent truths, and through which the difficulty about the fatal necessity of things, even those which are free, is removed.

From these things, which are insufficiently considered because of their very great obviousness, there follow many things of great importance, for from this there at once arises the accepted axiom, nothing exists without a reason, or there is no effect without a cause. Otherwise there would be a truth which could not be proved a priori, i.e. which could not be resolved into identities, which is contrary to the nature of truth, which is always either explicitly or implicitly identical. It also follows from this that when everything in one part of the data is the same as in another part, then everything will also be the same on both sides in what is sought, i.e. in the consequences, because no reason can be given for a difference, which must be sought from the data. And a corollary, or rather an example of this, is Archimedes' postulate at the beginning of his book on equilibrium,25 that when the arms of a balance and the weights placed on each side are equal, everything is in a state of equilibrium. Hence there is a reason even for eternal things. If we imagine that the world has existed from eternity, and that there have been only globes in it, a reason must be given why there should be globes rather than cubes.

Bilime Başlamak

Kaynak · Noesis

Bilime Başlamak

Dolaysız başlangıç başlangıcı olduğu şey ile dolaylıdır.

Dolaysızlık soyutlama ile dolaylıdır.

Soyutlama dışsal olumsuzlamadır.

Başka bilimler verili nesneler ile başlar ve bunlar onların varsayımlarıdır.

Mantık Biliminin biricik varsayımı düşünme, ve bu bilimin içeriğinin açınımı düşünmenin düşünülmesidir.

Mantık Bilimi usun yalın etkinliğinin düşünülmesidir — duygunun, duyunun, istencin vb. değil.

Mantık Bilimi en soyut düşünce ile başlar — dolaysız, varlık ile (arı Varlık düşüncesi ilk kez Eleatik Okul tarafından ayrımsandı).

Tüm başka başlangıçlar, Töz, Ben = Ben, özdeşlik vb. başlangıç değil, çünkü tümü de dolaylıdır.

Başlangıçta olan henüz olmayan ve olandır.

Başlangıç çelişkidir

“Yalın dolaysızlığın kendisi bir yansıma anlatımıdır ve kendini dolaylı
olandan ayrımı ile ilişkilendirir.” (MB-B 51)

Eleatikler Varlığı soyutladılar.
Herakleitos Varlığı ve Yokluğu Oluşun kıpıları olarak aldı.

“Felsefenin başlangıcı ya dolaylı ya da dolaysız birşey olmalıdır, ve ne biri ne de öteki olabileceğini

göstermek kolaydır; böylece her iki başlama yolu da çürütülmüş olur.” (MB-B, s. 49)

“... ne gökte, ne doğada, ne de tinde ya da ne olursa olsun başka hiçbir yerde dolaylılığı olduğu gibi dolaysızlığı da kapsamayan hiçbirşey yoktur, öyle ki bu iki belirlenim ayrılmamış ve ayrılamaz olduklarını ve karşıtlıkları ise bir hiç olduğunu gösterir.” (MB-B, s. 50)

Önerme bir özneye yüklem yükler ve bir yüklemin ise özne ile çelişkili olmaması gerekir.

Ama “Ö Ydir” doğrudan doğruya özneyi karşıtı ile, yüklem ile özdeşleştirir.

Önerme kavramına göre “Ö Ydir ve Y değildir” bir önerme değildir; ya da, karşıtlık bir önerme ile anlatıldığında önerme anlaşılmaz olur.

(Anlama ya da Anlak özdeşliği ayrımdan soyutlayarak düşünme yetisidir.)

Ama önerme özdeşliğe de izin vermez ve “Özne Öznedir” demez, “Özne Yüklemdir” der.

Varlık varlıktır. (Bu kendi başına saçmadır.)

Varlık yokluktur. (Bu da kendi başına saçmadır.)

Varlık Varlığın ve Yokluğun birliği olarak Oluştur. Bu daha iyidir, çünkü Varlık yalnızca kendisi değil, aynı zamanda karşıtıdır, ya da karşıtı ile birdir.

Önerme Özneyi başkalaştırır. “Varlık nedir?” sorusu Varlığı başka birşey yapan “Varlık X’tir” yanıtını bekler ve Varlığın özdeşliğine izin vermez.

Mantıksal bağıntı tasarıma indirgenmemeli, kavramlar uzayda yanyana duran nesneler gibi imgelenmemelidir.

Mantıksal bağıntının olanaklı biricik biçimi birlik, kavramın karşıtında kendi ile bağıntısı olabilir.

Karşıtlar birbirini ve böylece birliklerini ortadan kaldırır ve ortadan kalkmış ya da olumsuz birliği üretir.

Çelişki Anlağın çözümsüz problemidir.

Varlık dolaylılık gibi dolaysızlığı da dışlar, çünkü ikisini de kabul eder, ve biri olduğu zaman öteki olmaya son verir. Soyutlamalarda düşünen Anlak çözümsüz kalmalıdır.

Dolaysız olan dolaylılığın ortadan kaldırılması ile dolaylıdır. Varlık ancak dolaylılığın ortadan kaldırılması ile dolaysız olur.

Varlık dolaysızdır, ve gene de ne yerde ne de gökte hem dolaysız hem de dolaylı olmayan hiçbirşey yoktur.

Varlık tüm bağıntıdan soyutlanmış kendi başına duran birşey değildir. Ve gene de Anlak onu saltık olarak, yalıtılmış olarak, soyut olarak alır.

Varlık ancak soyut olarak başlangıcı oluşturur, ve bunda başlangıcın kendisi de anlak tarafından ‘son’dan soyutlanır.

Varlık sonsuz değildir, çünkü olumsuzlanacak bir son ile belirli değildir.

Sonsuz sonun karşıtı ve olumsuzlaması olmakla, onsuz olamama ve onunla bir olma ile belirlidir.

Sonsuz yüceltilecek, tapınılacak, tanrısal vb. bir kavram değildir.

“... soyutlama biçimsel Özdeşliğin koyulması, kendi içinde somut olanın bu yalınlık biçimine dönüştürülmesidir.” (MB-A § 115)

“ Mantık arı Bilim, e.d. açınımının bütün bir erimi içindeki arı bilmedir.” (MB-B, s. 50).

Mantık bilimi ussal dizgeye açınan Kavramın incelemesidir.

Kavram salt kendi diyalektiği yoluyla kendini bütün bir dizgeye açındırır.

Kavram belirlidir, olumsuzlama ve öyleyse karşıtlık içerir.

Kavram öznel olarak düşünülürse, karşıtı nesnelliktir (ve buna göre Mantık Bilimi öznel ve nesnel Mantık olarak alınabilir).

Mantık Bilimi kavramı duyusal biçimlerden bütünüyle ayrı olarak arı düşünce alanında irdeler.

Mantık Bilimi içeriksiz ve salt biçimsel olmak bir yana, gerçek biçime uygun gerçek içeriği, tüm kavramın tam açınımı içinde kapsayan İdeanın kendisini içeriği olarak alır.

Mantıksal İdea arı düşünce öğesindeki İdeadır.

İçeriğin kendisi kavramdır ve duyusal olanı içerik saymak duyusal bilincin kötü bir alışkanlığıdır.

Bilgi tanıtlanmadıkça bilgi değil, görüştür.

Felsefenin görüşler ile ilgisi onları olumsuzlamak ve olanaklı ise bilgiye çevirmektir.

Bilgi evrensellerindir.

Görgül bilimler kavram ile ilgilenmelerine karşın kavram mantığı konusunda bilgisizdirler ve kavramsal olanı kaba duyusal yöntemler ile türetmeye ya da aklamaya çalışırlar.

Görgül yöntemler kendi kavramsal işlemlerinin bilincinde olmayan doğal usun işlemleridir.

Doğal us kendinde nesnel olan işleyiş yolunu doğal bilincin bilinçsiz alışkanlıkları düzleminde yürütür.

Doğal us kavramları, yargıları ve tasımları kullanır, ve bunu kavram, yargı ve tasımların kendilerinin bilgisi olmaksızın yapar.

David Hume’un görgücülüğüne göre F = ma bir alışkanlık yapısı, bir çağrışım anlatımıdır. (Bu nedenle — ya da koşullu tepke denilen olguyu en azından adı ile bilmediği için—, Hume hayvanların da düşündüklerini kabul eder ve hayvan usları üzerine çözümlemeler yapar.)

Doğal bilinç deneyim, gözlem, olgu, fenomen dediği şeylerde kendi bilincinde kaldığını ayrımsamaz (düşünme düşünmenin düşünülmesidir).

“Sonlu idealdir” önermesi bununla ilgilidir (“ideal” bu bağlamda salt “tasarımsal” olanı anlatır ve Platonik İdea ile ilgisizdir).

İdealite ve realite bu bağlamda karşıtlar olarak alınır ve realiteye olumlu varlık yüklenirken, idealite realiteden ayrı ve baştan sona olumsuz birşey olarak görülür.

Anlak sözde realizmin baştan sona idealizm olduğunu, reel olarak aldığı şeyin salt tasarımsal, öznel ve bilinçte olduğunu anlamaz.

Pozitivizm “tüm olgular” derken bilinçte olmadığı sanısındadır.

Kant’a göre fenomenler insan anlağının öznel kategorileri ile belirlenir ve bilinçteki bu kategorilerin nesnellik ile hiçbir ilişkileri yoktur.

Görgül verilerden tümevarım tanıtlama değil, olasılık verir.

Hegel Mantık Biliminin, Doğa Bilimlerinin ve İnsan Bilimlerinin tümünün insan düşüncesinin olumsallıklarından ve öznelliklerinden özgür olabilmek için kavram mantığı tarafından yapılandırılmalarının zorunluğunu anladı.

Bilimler dizgesel-kavramsal bütünlerdir ve bu yapıları kurmak için biricik geçerli aygıt kavram mantığını izlemektir.

Kavram mantığını izledikleri düzeye dek, felsefe ve bilim ayrımı anlamsızlaşır ve silinir, kavramsal düşünme Mantık Biliminde olduğu gibi Doğa ve Tin Bilimlerinde de içerik ile bir ve aynı olan biricik yöntem olur.

📎 ‘CONCEPT,’ ‘LOGIC,’ ‘HEGEL’; “... conceptuality constitutes the substance of all scientific research ...”;

Kaynak · Noesis

“... conceptuality constitutes the substance of all scientific research ...”.

“Neither Plato nor Aristotle knew of ‘logic.’”

“Hegelian dialectic, which in a completely uncreative way merely adapts traditional logical materials in definite respects.”

Derece

Kaynak · Noesis

Derece

Derece uzamlı ya da kesikli momenti dışsal olan yeğin büyüklüktür.

Derecede Miktar uzamlı Miktar değil uzamsız ya da yalın olarak Miktar, ya da Derecenin kendisidir.

Derecenin dereceleri dışarıdan gelir, kavramından değil.

Derece kendi dışından derecelendirilmelidir.

Derece kendi içinde yeğin büyüklüktür, uzamlı değil.

Derece derecelerden oluşur.

MB-B, s. 167: “Derecenin belirliliği hiç kuşkusuz Nicenin eksiksiz belirlenmişliği olarak bir Sayı yoluyla anlatılmalıdır; ama bu Miktar değildir, yalındır, yalnızca bir Derecedir. 10, 20 Dereceden söz edildiğinde, o Derecede olan Nice onuncu, yirminci Derecedir, onların Miktarı ya da toplamı değil, — ki o zaman uzamlı birşey olurdu; ama yalnızca bir Derece, onuncu, yirminci Derecedir. On ya da yirmi Miktarında yatan belirliliği kapsar, ama onu bir çoğulluk olarak kapsamaz; tersine, ortadan kaldırılmış Miktar olarak, yalın belirlilik olarak Sayıdır.”

Derece uzamlı değil yeğin büyüklüğü ile alınan Nicedir.

Uzamlı büyüklük olarak Sayı birimleri belirtik olarak kapsar ya da içsel olarak belirlidir.

Derecede Miktar belirsiz ya da yalındır.

Yeğin büyüklük olarak Derecede Miktar dışsal olarak belirlidir.

Derece kendi içinde yalın, ayrımsız (ilgisiz) yeğin büyüklüktür.

> Derecenin yeğinliği kendinde uzamlıdır, dışsal olarak Miktar kapsar, ve böyle olarak Derece de sonsuz ilerlemeye (bölünmeye ve katlanmaya) açıktır.

MB-B, s. 168: “Uzamlı ve yeğin büyüklükler öyleyse bir ve aynı Nice belirliliğidir; yalnızca birinin Miktarı kendi içerisinde, ötekinin ise aynı şeyi, Miktarı, kendi dışında taşıması ile ayırdedilirler.”

MB-B, s. 167: “Burada Nice kendi Kavramına uygun olgusallığı bulur. Belirliliğin ilgisizliği onun Niteliğini, e.d. kendinde kendine dışsal bir belirlilik olarak belirliliğini oluşturur.”

“Kendi ile bağıntılı büyüklük-belirlenimi olarak her bir Derece başkalarına karşı ilgisizdir; ama o denli de kendinde bu dışsallık ile bağıntılıdır ve ne ise yalnızca onun aracılığıyla odur; kendi ile bağıntısı dışsal olana ilgisiz olmayan bir bağıntıdır, ve bunda Niteliğini taşır.”

MB-B, s. 170: “Bir kendinde uzamlı bir büyüklüktür, parçaların keyfi bir miktarı olarak tasarımlanabilir ”

Niceden Dereceye geçiş

> Derece uzamlı değil yeğin belirlenimi içinde alınan Nicedir.
>
> Derecede Birim ve Miktar uzamlı belirlilikleri içinde ortadan kalkar.
>
> Derecede Birim ve Miktar dışarıdan, özne tarafından, uylaşımsal olarak belirlenir.
>
> Derecede Sınır ilgisizdir ve sonsuz büyüğe ya da sonsuz küçüğe doğru ilerleyebilir.
>
> Progressus in infinitum gerçek sonsuz değildir.
>
> Yeğinlik bir miktar birim değildir.
>
> Yeğin büyüklük kendinde uzamlı büyüklüktür.
>
> Derecenin Miktarı Sayı değil Derecedir.
>
> Derece yalın, uzamsız, nicesiz Niceliktir.

Derece yeğinliktir

Birşeyin derecesinin artması ya da yükselmesi şeyin kendisinin nicel olarak çoğalması değildir. Suyun ya da bedenin vb. sıcaklığının yükselmesi nicelik yeğinleşmesidir. Suyun vb. nicel olarak artması bir kütle artımıdır. Derece artımı kütle artımı değildir. Bir dairenin 360 derece yerine 36.000 derece olarak alınması dairenin çevre uzunluğunun artması değildir. Işık yeğinliğinin ya da optik yeğinliğin artması daha çok ışık değil, daha kısa dalga boyu, daha yüksek frekansı ya da daha yüksek genliği olan ışıktır (uzay ya da uzaklık etmeni optik enerjinin yeğinliğini değil, algılanan ya da ölçülen yeğinlik oranını etkiler). Özgül ağırlığın artması kütlenin artması değil, kütle yeğinliğinin ya da uzaklık ile göreli olarak yerçekimi kuvvetinin artmasıdır.

Kuvvet devinirlik değişim oranı olarak görüldüğünde, kütle ve ivme terimlerinde belirlenir ve uylaşımsal olarak 1 kg ms-2 ya da 1 kg m/s2 olarak yeğinlik 1 Newton olarak kabul edilir. Bu belirlenimin uylaşımsallığı dışsallığıdır ve uzay, zaman ve özdeğin eşit ölçüde uylaşımsal olabilecek daha başka terimlerinde de belirlenebilir. Kuvvet ve tikel anlatımları da nicel yanlarında uzamlı olarak değil, yeğin olarak belirlenir, ve bir cisim üzerine uygulanan kuvvetin derecelerinden de söz edilir.

Bir Newton (ya da bir Galileo, bir Kepler) bir kg ağırlığındaki kütleye saniyede bir metrelik ivme kazandıran kuvvet birimidir.

Derece yeğin büyüklük olarak yalındır.

Burada yalınlık birlik, kendi ile bağıntı ya da belirlenimsizlik imler.

Derecede belirlilik tam olarak dışarıdan gelmelidir.

Diyalektik Yöntem?

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar / Tinin Görüngübilimi / Mantık Bilimi

DİYALEKTİK YÖNTEM?

Aziz Yardımlı

Bu yazı 2007 İstanbul I. Uluslararası Hegel Kongresinde (Ekim, CKM) sunulan konuşmanın genişletilmiş biçimidir.

Diyalektik Yöntem?

AZİZ YARDIMLI

“Kim bir sezginin ya da algının doğruluğuna ya da tasarımın nesnesi ile bağdaşmasına gerçeklik derse, bundan böyle en azından Felsefenin nesnesi ve ereği olan şey için bir anlatımdan yoksun kalır” :: “wer die Richtigkeit einer Anschauung oder Wahrnehmung, die Übereinstimmung der Vorstellung mit dem Gegenstand Wahrheit nennte, hat wenigstens keinen Ausdruck mehr für dasjenige, was Gegenstand und Zweck der Philosophie ist.”
(Hegel, Mantık Bilimi (B), ‘Olumsuz Yargı’)

Hegel’in felsefi dizgesi yayımından bu yana geçen son iki yüz yıl boyunca hiçbir biçimde daha öte geliştirilememiş, ne de kendinde olduğu gibi anlaşılabilmiştir. Bu başarısızlığın sorumluluğunu bütünüyle Hegel’e yüklemek güçtür. Tersine, yazıları hemen hemen bir kural olarak yalnızca yorumlanmış ve bu yolla — eğer bir ‘Dizge’nin ne demek olduğu dikkate alınırsa — yalnızca bozulmuştur. Gerçekte bu bildirim ilk nokdata bir ölçüde yanlıştır, çünkü Hegel’in kendisi Ansiklopedik Dizgeyi ilk biçiminden sonra sürekli olarak iyileştirmiş ve geliştirmiş, ve iki kez yeni biçimlerde yayımlamıştır.1 Gene de henüz sunuş biçiminde daha öte iyileştirmelere ve ayrıntıda geliştirilmeye gereksinimi vardır ve bunun öngereği Dizgenin yorumu değil, bilgisidir. Yorumu geçersizleştiren şey bilginin olanağıdır.

Bu konuşmada Hegel’in dizgesi içinde kalmaya ve bu felsefenin anlaşılmasında yatan ve sık sık yorumcuyu Hegel’in felsefesi üzerine bütünüyle geçersiz bir anlak kültürü üretmeye götüren güçlükleri tümü de özsel olarak Bilgi ile bir olan Kavram, Yöntem, Tanıtlama ve Dizge bağlamında ele almaya çalışacağım. Diyalektik düşünce bir sanattır — hiç kuşkusuz Felsefenin Sanat ile ‘bir olması’ anlamında değil, ama analitik düşünceyi diyalektik düşünceye yükseltmek için kavramın saltık disiplini demek olan uzun bir alıştırma ve uygulama çabasına dayalı bir yetkinlik olması anlamında. Bu yapılmadığında, diyalektik düşüncenin doğası kavranmadığında, ancak anlaşılmayan birşeyin yorumlanabileceği ve çürütülebileceği denli yorumlanabilir ve çürütülebilir.

Diyalektik üzerine Eleatiklerden Hegel’e dek üretilen çözümlemelerde görüldüğü gibi, Diyalektik düşüncede ve realitede deviminin özsel etmeni olarak, giderek kendisi olarak kabul edilir. Ama salt kendi başına ve bir yöntem olarak kullanıldığında, herşeyden önce onu ilk kez ve eksiksiz bir ustalıkla kullanan Eleatiklerin kendileri durumunda, özellikle Zenon’un paradoksları durumunda görüldüğü gibi, devimin doğrulanmasında değil ama yadsınmasında sonlanır. Ve devimin ve

değişimin bütün bir Doğa ve Tin alanlarının özü olması ölçüsünde, herşeyin akışta olduğu, herşeyin sonlu olduğu bu ikili realite üzerine, doğal ve tinsel realiteler üzerine haklı bir kuşkuya götürür. Bütün bir belirli-Varlık alanı üzerine bilgiye değil ama bilgisizliğe, bir tür kuşkuculuk kültürüne götürür. Hegel'in dolaysızca belirttiği gibi, "Diyalektik kıpı Anlak tarafından kendi başına yalıtılmış olarak alındığında ... Kuşkuculuğu oluşturur" (Ans., § 81). Arı Diyalektik — devimin yalnızca etmeni değil ama giderek kendisi olarak kabul edilen Diyalektik —, bütünüyle ironik olarak, devimin, değişimin, dönüşümün kendisinin gerçeklik değil ama bir yanılsama olduğu vargısında sonlanır. Çelişki düşüncenin sonsuzluğu değil, sonluluğudur; ve bu sonluluk onun karşıtıyla buluşması değil, tam tersine ona yabancı kalmasıdır: Çelişkinin bilinci bilgi değil, bilgisizliktir.

Böyle kendi kendisini çürüten anlak-Diyalektiği haklı olarak nesnelliğe ilgisiz ve gerçeklikten yoksun sayılır ve salt görüngüye bağlanır, bilincin öznelliği içine kapatılır. Diyalektik tam olarak aynı yolda Kant için de nesnel olarak var olmayan, yalnızca öznede olan zorunlu bir yanılsama mantığıdır; sözde aşmaması gereken görgül sınırlarını aştığı zaman yalnızca çelişkiler, çatışkılar, bozukvarglıar vb. yaratan usun aldatıcı bir işlevi olarak geçerlidir; kendinde-Şeyi, gerçek ve nesnel Varlığı ilgilendirmez. Diyalektik Kant'ın da yaptığı gibi bir son olarak alındığında, Hegel'in Tinin Görüngübilimi'nin ortadan kaldırdığı Kavram ve Varlık uçurumunu yalnızca doğrular, çünkü eytişimsel düşünce Varlığın karşısına olumsuzunu, Kavramı getirip bırakır, ama onları birleştiremez. Ayrımın ortadan kaldırılması, karşıtların birliğinin üretilmesi düşüncenin yalnızca olumsuzlayıcı işlevinden bütünüyle başka bir işlevdir.

Diyalektiğin salt olumsuzlama karakteri aynı zamanda onun bir 'yöntem' konumuna yükseltilmek için yetersiz olduğunun da anlatımıdır. Yöntem konusu biraz daha karışıktır. Diyalektiğin kendisini Kavramın yalnızca bir momenti olarak anlamadan bütün yöntem düzeyine yükseltmek açıkça yöntemin kendisini bozmaktan başka bir sonuca götüremez. Böyle bir 'yöntemi' Hegel'e yükleyenlerin gözden kaçırdıkları bu olgu öncelikle Hegel'in kendisi tarafından yeterinden öte açıklanmıştır. Ama ne yazık ki doğal bilinçte felsefenin ondaki yazgısını belirlemede nesnel tanıtlamadan çok daha güçlü ve çok daha belirleyici öznel etmenler iş başındadır. Gene de bunlar felsefenin değil, doğal bilincin zararınadır. Bütün bu olgu felsefenin doğal bilinç için güçlüğünü felsefenin doğasından çok doğal bilincin kendi zayıflığına yüklememizi aklayabilir.

Hegel'in felsefesinde sık sık görünen güçlükler her noktada aşılamasa da, bu güçlüklerin düşüncenin nesnelliğini izlemeye çabalayan ciddi bir insanın dürüstlüğünden doğdukları ve böylece çözülebilir sorunlarla ilgili oldukları konusunda kuşku duymamıza yol açacak hiçbir neden yoktur. Hegel'in diyalektik düşüncesi sık sık bir sanat yapıtı niteliğini kazanır, ve sanatın estetik duyarlık düzleminde başardığına andırımlı birşeyi onun felsefesi düşünce düzleminde başarır. Hiç kuşkusuz her noktasında pürüzsüz bir akıcılık göstermez, kavramın açınımı tam duruluk ve anlaşılırlık içinde sergilenmez. Ve bu nedenledir ki yazılarını bütün yaşamı boyunca yeniden ele almış, onlara daha anlaşılır ve doyurucu bir biçim kazandırmaya çalışmış, ve bunu kendisi açıkça belirtmiştir.

YORUM ÖZNELDİR; FELSEFİ DEĞİL KÜLTÜRELDİR

Fenomenolojiyi fenomenal bilinç ile yorumlamamalıyız — örneğin tam olarak Heidegger'in yaptığını düşündüğü gibi. Bu tür bakış açıları bilgi değil ama yalnızca görüş, yalnızca bir Weltanschauungen kültürü üretirler ve yalnızca kültürel görüşler düzleminde ileri geri devinen engin, ama engin olduğu kadar da sığ bir doğal bilinç alanına seslenirler. Görüngü, Tinin Görüngübilimi'nin bütün bir içeriğinde gösterildiği gibi, gerçek olmayan, var olmayan, yok da olmayan, ama yalnızca oluşta olandır. Geçici, sonlu, görelidir, ve tam bu nedenle bilgi için bir ölçüt olmaktan bütünüyle uzak, kendisi yalnızca bir yorumdur, Saltık Bilgi tarafından yorumlanarak

ortadan kaldırılan bir göreliliktir.

Tinin Görüngübilimi'nin (aslında Hegel'in dizgesinin bütününün) nesnel bir yorumunun olanaksız olduğu söylenir. Bu hiç kuşkusuz doğrudur çünkü 'nesnel yorum' anlatımı bir oxy-morondur. Yorum salt yorum olduğu için öznel ya da göreli bir anlamadır, kişisellik, zamansallık, dil, tarih vb. tarafından, genel olarak kültür tarafından koşullandırılır, ve doğal bilincin kendine özgü uğraşıdır. Evrensel değildir. Oysa nesnel bakış açısı ancak evrensel kavramın nesnel açınımı yoluyla olanaklıdır. Popüler görüşe göre böyle bir nesnellik olanaksızdır, ve bu anlayışta felsefe ölmüştür — tıpkı Us gibi, ve Tanrı gibi.

Us yorumdan bağışıktır çünkü bir yorum değildir. Yorum ancak yorumu yorumlayabilir, ve bu düzeye dek yorumlama ancak Logosu, Usu anlamayan, onu salt Söylem, Dil, Metin, İm, giderek Simge vb. olarak yorumlayan bakış açılarına özgüdür. Tüm bu düşünme kiplerinde iş başında olan şey "doğal mantık"tır ("die natürliche Logik") ki, yaptığı şey açısından "bilinçsiz"dir ("bewußtlos"). Yorum doğruluğu dışlar. Tek bir "doğru yorum olanaksızdır" diyen Jacques Derrida Mantığı yadsımasından doğru bir mantıksal çıkarsama yapıyordu ki, Mantığı yadsıması zemininde yapmaması gerekirdi. Aslında bütününde "doğru yorum" diye birşey yoktur. Gene de böyle bir oxymoronun var olduğunu kabul edecek olursak, o zaman buna yorum değil ama bilgi dememiz gerekir ki, anlamın kaçıcılığını sona erdirir, gerçek olanı anlatır.

Hermeneutiğin Bilim, Bilgi, Kavram, İdea ve en sonunda Us gibi karşıtlarını yenmesi gerekir. Ama bunun için mantıksal gücü yoktur, çünkü mantığı yok sayar. Açıkça değer tanımayan, aslında değeri olumsuzlayan saltık gevşeklik olarak Hermeneutik nihilizmin yalnızca bir başka adıdır. Bir gerçeklik ölçütü tanıyamadığı düzeye dek, Hermeneutik mantık ile değil ama başka şeylerle, etimoloji, metin, simge vb. ile, kısaca özenç ile yapılmalıdır.

MODERN VE POSTMODERN

Modern kültür herşeyin akışta olduğu, hiçbirşeyin sağlam ve kalıcı olmadığı, tersine bütünün sürekli olarak yenileşmekte olduğu bir Oluş sürecidir. Buna göre, eğer felsefenin de 'kültürel' olduğu kabul edilecek olursa, o zaman modern felsefe de kendini benzer olarak sonu gelmez bir yenileşmeler alanı olarak göstermelidir. Ve gerçekten de öyle gösterir. Modern tinin bilgeliği kuşkuculuktur, çünkü nesnesi bilgiye izin vermeyen salt plastik, akışkan, değişken bir türlülük alanıdır. Kültürel türlülük kendini bir felsefi ilkeler türlülüğü olarak da sergiler. Felsefe tarihinde henüz arke olarak denenmemiş ya da giderek denemeye değer bile görülmemiş kavramların ve belirlenimlerin türlülüğü temelinde yeni dizgeler üretilir, olgu, fenomen, giderek 'Şeylerin kendileri,' algı vb.; ya da varoluş, ayrım/türlülük, metin, sözcük vb. üzerine güçlükle felsefi denebilecek kuramsal açılımlar, etimolojik fenomenalizm, dil felsefeciliği felsefenin alanını birbirini dışlayan tikel dizgelerin iç bağdan yoksun görünen bir türlülüğüne çevirir.

Gene de, Felsefe Tarihinin ussal-ereksel karakteri ile karşılaştırıldığında, bu modern girişimler felsefi sürece katkı olmaktan çok Batının genel kültür düzlemine özümsenen tikel bakış açıları olma karakterini gösterirler. Kavramsızdırlar, sık sık sıradan düzyazı düzeyine inerler, ve modern akışkan bilinçteki nihilistik ve pozitivistik eğilimlere anlatım verirler. Modern tindeki öznel, ruhsal, kişisel eğilimlere seslenirler ki, her biri için hazır olan engin bilinç alanları bu felsefelerin popüler varoluşlarını ve önemlerini güvence altına alır.

Hermeneutik anlatımı Batı felsefeciliğinin iki yüzyıllık bu çok yaygın irrasyonalist etkinliğinin genel karakterini anlatmak için daha uygunu olmayan kavram olarak görünür. Hermeneutik doğal bilincin yetenekli olduğu her eğilime anlatım veren bir türlülük içinde bir dünya-görüşleri

kültürüne genleşir. Oysa kültür tam olarak Hegel'in Tinin Görüngübilimi'nde çözümlediği ve ortadan kaldırdığı sonlu görüngüsel şekillerden daha ötesini anlatmaz.

Bu modernist çoğulculuk kendini bir sürekliye bağlamadığı, tersine onu vurgulu olarak yadsıdığı düzeye dek, bir türlülüğün gelişim olmayan sergilenişi olarak görünür. Ama bu ereksiz akışkanlık işlerin kalıcı durumu olarak, bir son olarak kabul edildiğinde, ironik olarak kendi karşıtına geçer, devim bir dinginlik olarak, dinamik modernleşme statik postmodernlik olarak görülür. Örneğin Lyotard modernliği ilerleme yolunda sürekli değişim olarak, postmodernliği bu sürecin doruğu olarak, ve sürekli değişimin kendisini bir status quo olarak görür. Postmodernizm modernleşmenin görünüşteki ereksiz değişimini ve türlülüğünü herşeyin sonu olarak alır.

Felsefe Tarihindeki dizgeler türlülüğü bir gelişme sürecinin momentleri olarak anlaşıldığında, önümüzdeki tablo postmodern hermeneutik türlülükten bütünüyle başka birşeydir. Platon-Aristoteles'i önceleyen ön-Sokratiklerin dizgelerine temel olan arkelerin türlülüğü (su, hava, sayı, varlık vb.), giderek Avrupa'da modern dönemin başlangıcında görülen aynı çoğulculuk (monad, töz, Ego, kendinde-Şey) bu felsefelerin henüz deneyimsiz ve ham olmaları olgusuna bağlıdır. Tümünde de eksik olan şey Felsefe Tarihinde iş başında olanın bir ve aynı Logos olduğu olgusunun bir kavrayışıdır. Ve bu kavrayışın yokluğu felsefi Tinin kendisinin sorumluluğudur, bireysel felsefecilerin değil. Ama tikel kavramların gerçekliklerini ancak Bütünde buldukları bilincinin doğuşundan sonra o aynı tarihsel tikelcilikte diretmek mantıksızlıktır ki, bu mantıksızlıkla tutarlı olarak Mantığın (Logos, Us) kendisini yadsımayı önkoşulu olarak alır. Bu nedenledir ki Usun en kararlı yadsınışları postmodern düşüncenin tarihsel öncülleri olarak kabul edilirler. Gene de, Usa karşıçıkışın kendisinin ancak ve ancak Us yoluyla olanaklı olduğu gerçeğinin söz gelimi Derrida'da gördüğümüz türde bir kavrayışı, gerçekliğin olmadığı görüşünün kendisinin bir gerçeklik olarak ileri sürüldüğünün bir bilinci vardır.

* * *

TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ VE GEREKÇESİ

Bu Kongre Tinin Görüngübilimi üzerinde odaklaştığı için, ilkin bu yapıtın Ansiklopedik Dizge karşısındaki konumunu sorgulamak yerinde olur.

Doğal Bilinç Düzleminde Felsefe Yapılamaz

Hegel'i "Bilim Dizgesi"nin kendisini yazmadan önce başlangıçta onun "Birinci Bölümü" olarak düşündüğü Tinin Görüngübilimi'ni yazmaya götüren başlıca neden "doğal bilinç" ("das natürliche Bewußtsein") düzleminde felsefe yapmanın olanaksızlığını ve felsefe için geçerli biricik zeminin olanağını tanıtlamak olarak görünür. Görgül bilinçten kurgul bilince geçiş felsefenin dönüm noktasıdır, çünkü görgül bilincin tasarım alanında zorunlu mantıksal bağlantı değil ama ancak sentetik-semantik çağrışım olanaklıdır. Burada düşüncenin diyalektik devimi değil ama ancak kendi içinde devinmeyen analitik düşüncenin dışsal-olumsal sentetik bağıntıları olanaklıdır (örneğin dekonstrüksiyon durumunda yapıldığı gibi sözcükten sözcüğe semantik sıçramalar).

Kant'ın Aşkınsal Felsefesi ve Tinin Görüngübilimi

Tinin Görüngübilimi'nin yazılması için düşünülebilecek bir ikinci neden yine birinciye bağlıdır. Tinin Görüngübilimi postmodernist doğal bilincin Usu bütünlüğü içinde yadsımasından çok daha önce, Usun bir başka ve daha felsefi görünüşlü bir yadsınmasına karşı yazılmıştır. Tinin Görüngübilimi'nin Kant'ın aşkınsal felsefesinin bir çürütülmesini hedeflediğini doğrulamak için her iki yapıtın temel kavramlarına bakmak yeterlidir. Arı Usun Eleştirisi'nin Kavram ve Varlık arasında varolduğunu yalnızca ileri sürdüğü ayrım Tinin Görüngübilimi tarafından mantıksal bir çıkarsama

süreci sonucunda silinir. Bilinç ve Kendinde-şey arasındaki analitik ayrım Varlık ve Kavramın kurgul birliği karşısında geçersiz kılınır, ve kendini tüm olgusallık olarak bilen Kavrama, kurgul Usa ulaşılır. Arı Usun Eleştirisi'nin yadsıdığı Bilim Tinin Görüngübilimi'nin vargısı tarafından doğrulanır, Bilmenin Eleştirisi yerini Bilgiye, Kuşku yerini Gerçekliğe bırakır.

Tinin Görüngübilimi'nin kendini olumsuzlayan ve Saltık Bilgiye doğru ortadan kaldıran bir oluş sürecinin çözümlemesi olması olgusu Arı Usun Eleştirisi'nin olumsuzlanması ile bir başka yandan daha andırımlıdır. Kant'ın felsefesi Usun görüngülerin ötesine geçme ve kendi kaynaklarından bilgi üretme eğilimine karşı kendisi görüngüsel bir önlemdir. Bunun temelinde yatan kaygı diyalektik çatışkılara düşmeye yatkın Usun eğer duyusal-deneyimi aşacak ve kendi kaynakları ile işleyecek olursa yalnızca metafiziksel saçmalıklar üreteceği düşüncesidir. Buna göre yalnızca fenomenler alanında, yalnızca bilincin kendi içerisinde kalmakla yetinmek gerekir. Kant'ın felsefesinin bütününde fenomenolojik olması ya da "yalnızca ... Tinin Görüngübiliminin belirlenimlerini kapsaması"2 bilgi için deneyimi zorunlu koşul olarak getirmesine bağlıdır. Ve deneyim öylesine özseldir, giderek Kant "kavramların çıkarsaması" dediği şeyi bile yalnızca onların deneyim ile ilişkilerinin gösterilebilmesine bağlar.3

Bilim ve Görüngübilim

Tinin Görüngübilimi Bilim değil ama görüngü-bilimdir, Varlığın, var olanın, bilginin gerçek nesnesinin değil, ama Oluşta olanın, Varlığı olduğu gibi Yokluğu da kapsayanın, deneyimsel olanın bilgisidir. Yine Hegel'in kendi sözleriyle, bilgiyi değil, bilginin oluş sürecini" sunar. Aslında, Hegel'in kendisi Tinin Görüngübilimi için başlangıçta "Bilincin Deneyiminin Bilimi" adlandırmasını düşünmüştü. Öte yandan, Tinin Görüngübilimi'niniçeriği daha sonra Tin Felsefesinde kapsanan "Görüngübilim" ile bütününde örtüşmez.

Tinin yalnızca görüngüleri olan şekiller özdeksel ve tinsel olarak ancak bir oluş evreni oluştururlar. Klasik Felsefede bilginin nesneleri olmaya uygun görülmeyen bu sonlu, geçici, yitici bilinç Şekillerinin incelemesinden "nesnel, tanıtlanmış bilim" üretmenin olanağı bunların yalnızca "bizim için" ya da "kendilerinde" kavramsal olmalarına, kavramsal Özün görüngüleri olmalarına, ve Hegel'in onları bu özsel kavramsal yapılarında çözümlemiş olmasına bağlıdır. Tinin deneyimler sürecinin kavramsal altyapısı Tinin Görüngübilimi'nin onu bilinçlerin kendilerine ilişkin görüşlerinden ayıran ussal, böylece bilinebilir yanını oluşturur. Görüngünün bilgisi ve Özün bilgisi iki ayrı yöntem gerektirmez. Herşey bir yana, görüngüsel bilincin öz-bilgisi "onun için"dir ve bu bir görüş, bir doxadır, bilgi değil; bilinecek olan şey görüngünün "kendinde" ne olduğudur. Göreli "onun için" ile karşıtlık içinde, "bizim için" o denli de "kendinde"dir, ve bu ikinci yan Hegel'in Tinin Görüngübilimi'nde ve Mantık Bilimi'nde iki ayrı yöntem ile değil, bir ve aynı yöntem ile çıkarsanır. Aslında Hegel bunu TGb'den sonra yazdığı Mantık Bilimi'nde kendisi de belirtir: "İleri sürüyorum ki, felsefe ancak bu kendi kendini kuran yolda nesnel, tanıtlanmış bilim olmaya yeteneklidir. — Tinin Görüngübilimi'nde Bilinci bu yolda açımlamaya çalıştım."4

Tinin Görüngübilimi'nde incelenen görüngüsel bilinç biçimleri sonlu, geçici, Hegel'in anlatımıyla "yanlış" (TGb, § 38) bilinç biçimleridir. Tinin Görüngübilimi buna göre içerik olarak yalnızca Bilgiyi kabul eden ve görüngüsel bilincin kendi için ne olduğu ile ilgilenmeyen Ansiklopedi'den ayrılır. Tinin Görüngüleri olarak ardışık bilinç şekillerinin çözümlemesi Bilginin kendisi değil, ama "oluşmakta olan Bilgi" ("das werdende Wissen") ya da "Bilginin temellendirilmesi"dir ("die Begründung des Wissens"). Böylece oluş sürecindeki bilincin deneyimlerinin çözümlemesinin bilimsel olmasına karşın, fenomenal içerik Bilim Dizgesinin dışına düşer. Hegel'in 1831'de Mantık Bilimi'ne bir dipnotta Tinin Görüngübilimi'nin yeni yayımında "Bilim Dizgesinin Birinci Bölümü"

başlığının kaldırılmasını istemesinin nedeni Ansiklopedi'de (§ 25) verilmiştir. Gerçekte "Bilim Dizgesi"nden silinen yan Tinin Görüngübilimi'nin içeriğinin fenomenal yanıdır. Kurgul içerik Ansiklopedik Dizgeye katılmıştır.5

GÖRÜNGÜBİLİM VE VARLIKBİLİM

Ontolojinin bir antika olmasının nedeni Varlığı Kavramdan soyutlama içinde almasıdır. Kavramdan ayrı olarak, aslında Kavramsız olarak alınan Varlık bilinç için ona yabancı, aşkın, bilinemez birşey olarak görünür. Bu bölünme ya da ayrılık Tinin Görüngübilim'in incelediği bütün bir fenomenal bilinç sürecine özgüdür ve bu bilinç biçimleri bu karşıtlıktan ötürü sonlu, böylece gerçeklik ile bağları kopuk geçici ve yitici biçimlerdir. Ama Görüngü kendinde kuşkuculuğu aklayacak bir kavram, Özü ile ilişkisiz ve iletişimsiz olan analitik bir anlak tasarımı değildir. Görüngü görüngüsü olduğu şeyden, Özden ayrım içinde hiçbirşeydir, bir düşünce-şeydir.

Kant'ın kuşkucu felsefesini bir ontolojiden koparan ve onu bir tür 'Görüngübilim' yapan şey bu felsefede Görüngünün gerçek Varlık ile, kendinde-Şey ya da numenon ile ilişkisizliğidir. Öte yandan Heidegger Görüngüyü değil ama ondan ayrı olduğunu düşündüğü 'fenomeni' Varlık olarak, ya da en azından yöntemsel olarak Varlığa girişin yolu olarak alır ve kavramsız bir fenomenolojik ontoloji üretir.

Görüngüsel bilinç Tinin gizil içeriğinin bilgisinin, tüm kavramsal özünün bilgisinin gerisine düşen bilinçtir. Henüz kendini Tin olarak bilen Tin değildir. Homo sapiens entellektüel olarak bir dinamistir; ama dinamis kendinde energeia olduğu için dinamistir, bir 'Kendinde'dir ki, edimselleşmek, kendi için olmak, kendini kendine nesne yapmak ve nesnesinde yalnızca kendisi ile karşılaşmak onun diyalektiğidir, devimidir. Tin buna göre bir gizilliğin edimselleşmesi olarak erekseldir, bir süreçtir, gelişimdir, ve Tinin Görüngübilimi "sonlu bilinç" düzleminde yer aldığı ölçüde bu gelişim sürecinin bilimidir. Fenomenoloji bir Ontoloji değildir, çünkü daha azı değil ama daha çoğudur. Gerçekte, Ontoloji salt yalınlığından ötürü Fenomenoloji için temeldir. Tinin Görüngübilimi'ni Bilim Dizgesinin 'Birinci Bölümü' olarak alınmasına son veren kavrayış hiç kuşkusuz Varlıkbilimin ya da Varlık Öğretisinin Görüngübilimi mantıksal olarak öncelemesinin kavrayışıdır. Görüngü Varlıktan daha yüksek bir kavramdır, ve gerçekte onu ortadan kaldırılmış olarak ya da olumsuz Varlık olarak kendi içinde kapsar.

İlk olarak kısaca Hegel'in Görüngü ve Öz çözümlemesini izlersek (MB), Görüngü Özdür, ya da Görüngüde olan yalnızca ve yalnızca Öz olandır. Görüngünün olmadığı gibi görünen olmasının, 'gibi görünme' olmasının, Öz ile eşit olmamasının sorumluluğu doğal bilince düşer, çünkü Görüngü öznenin ona yüklediği tasarımlar tarafından belirlenendir. Bu tasarımlar (bilinç Şekilleri) Tinin bütün içeriğine, Özüne karşılık düşmezler ve her bir Şekil o bütün içeriğin yalnızca bölümsel, sonlu bir anlatımıdır. Ama sonlu idealdir. Eğer soruna Tinin Görüngübilimi'nin bağlamında bakarsak, ilkin bir yanda Görüngü olarak Bilinç ve öte yanda Öz olarak kendinde-şey ya da numenon arasında bir eşitsizlik var gibi görünür, ama yalnızca görünür, ve bu sözde eşitsizliğin kendisi Görüngüdür. Evrensellerde düşünme yetisi olarak Anlak "görüngünün 'İç'inde ... görüngünün kendisinden başka birşeyi deneyimlemez; gerçekte Anlak salt kendi kendisini deneyimler" (TGb, § 165). Bilincin Öz ile özdeşliğinin kurulması Tinin Görüngübilimi'ninsürecinde ilkin Özbilince ve ardından Us kavramına geçiştir. "Tinin bilinç olarak amacı Görüngüsünü Özü ile özdeş kılmaktır" (Ans., § 333). Bunu yaptığı zaman, Bilinç ve Nesnesi bir olduğu zaman, "tin kendini nesnenin içeriği olarak, ... Us olarak görür" (Ans., § 334).

Tinin Görüngübilimi Tinin Zamanda olmasının, bir gizillik olmasının, edimselleşmek ve gelişmek

zorunda olmasının anlatımıdır. Ontoloji ise Bilincin değil, Usun (bölümsel) çözümlemesidir. Bilinç süreçtir. Us dingin. Ve görüngübilimin zemini bilinçtir; felsefenin zemini Us.

Görüngü Varlıktan daha yüksektir, ve salt bu nedenle Varlık değildir. Görüngünün Varlık olmaması Yokluk olması demek değildir. Görüngü oluş içeren belirli-Varlıktır, sonludur, kendini ortadan kaldırır, ve bu yiticilik, geçicilik, değişim, oluş vb. onun Varlıktan daha çoğu, daha ötesi yapan şeydir.

"Görüngü salt Varlıktan daha yüksek bir basamaktır. Görüngü genel olarak Varlığın gerçekliğidir ve ondan daha varsıl bir belirlenimdir, çünkü kendi-içine-yansıma ve başkası-içine-yansıma kıpılarını kendi içinde birleşmiş olarak kapsarken, buna karşı Varlık ya da dolaysızlık henüz tek-yanlı ve bağıntısız olandır ve (görünürde) salt kendi üzerine dayanır"6

Görüngü ile karşıtlık içinde, Varlık saltık olarak soyut, böylece kalıcı ve dingindir; kendi başkasından yalıtılmış olarak, analitik olarak görüldüğünde, değişimi, mantıksal devimi söz konusu değildir. Hegel'in felsefesinde Varlık olarak Varlık en soyut olandır, ve somut olanın gerçeklik olması ölçüsünde, Varlık Gerçeklikten en uzak olandır. Ama gene de Gerçekliktir, üstelik yalnızca uzak bir Gerçeklik, kendinde Gerçeklik olsa da, çünkü vardır. Varlığı ontoloji bağlamında olduğu gibi gerçeklik ve bilgi bağlamında da bu soyutluğu içinde anlamak Hegel'in felsefesini anlamanın zorunlu koşuludur. Doğanın ve Tinin görüngüsel bilgisi için de zorunlu olan şey doğal ve tinsel varoluşun mantıksal zeminidir. Bu Logos olmaksızın Doğa ve Tin birer anlak soyutlaması olarak kalırlar.

Varlık Doğal-Tinsel Değildir

Özdeksele ve Olgusala kitlenen doğal bilinç Metafizikten geri çekilir. Bu mantıksal, düşünceye dayalı bir tutum değil ama bir alışkanlığın, ruhbilimsel bir yeğlemenin bilinçsiz çıkarsamasıdır. Oysa Fiziğin Doğayı, uzaysal-zamansal-özdeksel olanı anlatması ölçüsünde, metafiziksel olan ilk olarak Tinin kendisi, ve ikinci olarak ve sözcüğün asıl anlamında Logostur. Fiziksel-özdeksel olanın bilince egemen olması bu duyusal bilinci pozitivizmin ve materyalizmin sığ alanına kısıtlayan etmendir.

Tinin Görüngübilimi, yukarıda belirtildiği gibi, Kant'ın Metafiziği yok edemeyen ama yalnızca kuşkuda, askıda bırakan Aşkınsal Felsefesine karşı Metafiziğin ussal olarak yeniden kazanılmasıdır. Kant'ın kendinde-Şey soyutlaması kesinlikle fiziksel-duyusal değildir, ve gene de vardır, ve karşı yöndeki tüm önesürümlere karşın, sözcüğün asıl anlamında metafiziksel olandır. Ontoloji Varlığı doğal ve tinsel olmayan Varlık olarak almakla özsel olarak Metafiziğin alanına aittir, onun bir bölümüdür.

Logosa, ya da insan bilincinden bağımsız olan "nesnel düşüncelere" (Ans., § 24) Varlık yüklemek onlara fiziksel ya da tinsel bir olgusallık yüklemek değildir. Herşey bir yana, 'Varlık' saltık soyutlama olarak düşünüldüğünde saltık olarak bu fiziksellik ve tinsellik belirlenimlerini üstlenmeyi kabul edemez. Buna karşı, fiziksellik/doğallık ve tinsellik var olmaksızın düşünülemezler. Doğal bilincin düşüncenin varlığını, Düşünce ve Varlığın birliğini düşünürken içine düştüğü şaşkınlığın ve güçlüğün nedeni Varlığı başlıca duyusal-fiziksel olarak düşünme alışkanlığına bağlıdır (bu eğilimde, 'doğal' ile karşıtlık içinde giderek 'tinsel' bile sık sık Varlık kategorisine değer görülmez). Eğer salt düşünce olarak Varlığa fiziksellik yüklenecek olursa, (ki bunu yalnızca doğal bilinç değil, örneğin Kant gibi bir felsefeci de yapar ve 'Varlığı' somut, ele gelir, fiziksel "100 Taler" olarak görür), o zaman metafiziksel Logos fiziğin duyusal sonluluk alanında gerçekten de anlaşılamaz birşeye indirgenir, saçmalaşır, ve ancak bu olanaklı biricik yolla Metafizik 'çürütülmüş' olur.

Metafizik terimi ne Aristoteles tarafından kullanılmış, ne de sözcüğün fiziksel-tinsel olmayan sağın anlamında Hegel tarafından kullanılmıştır. Hegel metafiziksel olanla tinsel olanı anlamaz.

Metafizik sözel olarak fizik-ötesi ya da doğa-üstü demektir, ki 'tinsel' olan da sözcüğün anlattığı o 'doğa-üstü' olma karakterini taşır. Ama Nitelik, Öz, Biçim, Töz, Logos vb. gibi kavramlar arı mantıksal belirlenimler, arı kavramlardır ki, tinselleştirilen Tanrı kavramından da başka bir Varlık karakteri taşırlar. İnsan düşüncesi fiziksel ve tinsel olarak belirli olmayanı, duyusal ve tinsel tüm deneyimden, tüm uzaysallık ve zamansallıktan saltık olarak soyutlanmış olanı, 'sum'u düşünebilir, ve bu genel olarak Varlıktır.

Kant'ın aşkınsal mantığı nesnel düşünceler ile ilgilenmediği ve Varlığı bilinmeyen kendinde-Şey olarak gördüğü ölçüde Metafiziği ve Ontolojiyi çürütür, ya da daha doğrusu yok sayar. Bütün bir Arı Usun Eleştirisi yalnızca bilincin varoluşunu doğrular, yalnızca tinseldir, Bilince sınırlıdır, bir tür Fenomenolojidir, çünkü hiçbir zaman gerçek Varlık (= nesnel olduğu ileri sürülen kendinde-Şey) ile değil, ama bütününde yalnızca Görüngü ile ilgilenir, bilincin öznelliğini aşamaz. Ama gene de bilinmeyen bir Ontoloji, bilinmeyen bir Metafizik kurguladığı açıktır, çünkü kendinde-Şeyin var olduğundan kuşku duymaz, gerçi onu çıkarsamıyor ve yalnızca ileri sürüyor olsa da.

Yine, Heidegger'in fenomenolojik ontolojisi de ancak Fenomene Varlık/dolaysızlık yükleme ya da etimolojik aygıtlarla Fenomeni Varlığa eşitleme pahasına bir Ontoloji olma hakkını ileri sürer. Pippin'in Hegel'i 'metafiziksel-olmayan' yorumu Hegel'in Mantık Bilimi'ni benzer olarak insan düşüncesinden bağımsız olarak varolan bir olgusallıktan, Logos'tan koparma, ve Hegel'in kurgul mantığını Kant'ın realite ile ilgisiz aşkınsal (biçimsel) mantığı yapma eğilimindedir (Hegel's Idealism: The Satisfactions of Self-Consciousness). Oysa Hegel'in bakış açısından Kant'ın felsefesi, yukarıdaki alıntısında gördüğümüz gibi, Felsefenin değil ama ancak Görüngübilimin önermeleri ile yüklüdür (Ans., § 415), ve Hegel'in kurgul felsefesi ile herhangi bir benzerliği yoktur. Hans Friedrich Fulda ise Kant'ın aşkınsal felsefesini yeni bir ontolojiye doğru bakıyor olarak yorumlar ("Ontologie nach Kant und Hegel") ki, bu ancak ve ancak bir Kant ontolojisi, Heidegger'in fenomenolojik ontolojisinde yaptığı gibi bir 'fenomen ontolojisi' olacaktır. Oysa Fenomen özneldir, bilinçtedir, ve Varlığı 'Dasein'ın öznelliğine koşullu kılmak gerçekten de Logosu Reden olarak anlamayı gerektirir.

Logos ya da "nesnel düşünceler" salt düşünsel kurgulamalar değildirler. Vardırlar, çünkü düşünce Varlıktır, Parmenides'in anlatımıyla, "düşünülmek ve olmak" birdir. Deneyim doğal ve tinsel olanı kapsar, ve gene de deneyimi deneyim yapan, onun duyusal-tinsel içeriğini biçimlendiren etmen öznenin kategorileridir. Kant bunları salt öznel değerde görürken, Klasik Felsefe için kategoriler nesnel değer ya da varlık taşırlar. Deneyim salt bilinçteki öznel bir kurgu değildir. Kategorilerin nesnelliği olmaksızın yalnızca deneyim değil, ama Doğa ve Tin alanlarının kendileri, bu evrensel deneyimler de bütünlükleri içinde nesnel olarak olanaksız olurlardı. Hegel'in nesnel-düşünceler anlatımı tam olarak Kant'ın yok saydığı ontolojik alanı anlatır.

Kant tam-olmayanı anlamamız için olağanüstü yararlıdır. Hegel de onun yarı-gerçek önermelerinden bu açıdan yararlanır. Kant'ta tam-olmayan şey yalnızca Anlak düzleminde kalması olgusudur. Felsefesi öznel-idealizm, yarı-idealizmdir, sonsuzu tanımaz ve sonluyu öznelleştirir. Kant analitik düşünce düzleminde kalır, diyalektiği bilir, ama kurgul olana tamamlamaz, vb.

Metafizik "nesnel düşünceler" anlamında anlaşıldığında, özsel olarak insan düşüncesinin fiziksel ve tinsel evrenin tüm belirlenimleri ile çakışan doğası ile ilgili bir terimdir. Öznel insan düşüncesi ile bir ve aynı tözü paylaşan o "nesnel düşünce belirlenimleri" evrenin gerçek Tözünü ve Öznesini,

özdeğini ve biçimini anlatırlar. Düşünce, Hegel'in en yüksek vurguyla belirtmeye çabaladığı gibi, nesnesinde ona yabancı birşey ile değil, ama yalnızca ve yalnızca kendi özü ve tözü ile karşılaşır. Kant'ın eleştirel kuşkuculuğu özsel olarak bu İdealizmin insan usuna tanıdığı aşkınsal yetiyi ve gücü silmeyi ister, ve böylece insanı bilgisizliği kabul etmeye yöneltir. Bu amaç mantıksal değil ama yalnızca ve yalnızca ruhbilimseldir, çünkü bütün bir girişimin birincil kavramı olan kendinde-Şey bile çıkarsanmaz, yalnızca öznel bir yeğleme üzerine dayanır. Hegel'e göre insan düşüncesi şeylerin özlerini, kendindelerini özümseyebilir, gerçekten var olanı bilebilir, çünkü Kavram ve Varlık birdir, insan düşüncesi gerçek varlığa yabancı değildir. Tinin Görüngübilimi'nin vargısının bu özü anlaşıldığında süreç gerçekten de sonuç karşısında ikincil olarak görünür. Tanıtlama özseldir. Ama herşeye karşın Sonuç uğrunadır.

Bugün felsefede Metafizik ve Ontoloji adlandırmalarını kullanmayışımızın nedeni birincinin onunla denmek istenenden daha çoğunu, doğa-üstünü, tinsel olanı da anlatması, ikincinin ise anlatması gerekenden daha azını, Varlığı Kavramdan soyutlanmış olarak anlatmasıdır.

Heidegger'de Fenomenoloji

Burada bir başka 'Görüngübilim' tasarını, Husserl'in başlattığı ve Heidegger'in sürdürdüğü Fenomenolojiyi kısaca Hegel'in çalışması ile karşılaştırabiliriz: Hegel'de "yanlış" olanın, sonlu, geçici bilinç şekilleri dizisinin bir çözümlemesi olan Görüngübilim Heidegger'de bir 'yöntem,' "genel olarak 'bilimsel felsefe'nin yöntemi"7 olur.

Heidegger'i Varlık ve Zaman'dan okursak, "'Fenomenoloji' anlatımı birincil olarak bir yöntem kavramını imler."8 Araştırmanın "nesnelerinin 'Ne'sini değil, ama araştırmanın kendisinin 'Nasıl'ını" ilgilendirir(§ 7, s. [27]).9 Bunun nedeni açıktır, çünkü Heidegger için 'fenomeno-loji' anlatımındaki 'logos' bilim değil ama 'Reden/söylem'dir, ve 'söylem' ise "görünmeye bırakma"dır (aynı yer). Böylece fenomenoloji "kendini göstereni kendini göstermeye bırakma" demektir. O zaman "Şeylerin kendilerine!" düzgüsünden başka bir anlama gelmez. Dolaysızlığın bu bağlamda duyusal dolaysızlık demek olduğu açık olmalıdır. O zaman kavramsal bağıntıların zorunlu mantıksal karakterinden vazgeçilir ve etimolojiye, sözcüklerin kavramsal olmayan bağıntılarına, en sonunda bir yöntemsizlik adını hak eden dekonstrüksiyona ulaşılır.

Bir bilim olarak görülebileceği düzeye dek Ontoloji en soyut bilimdir, çünkü Varlık olarak Varlığın bilimidir. Fenomenoloji ise, Tin alanının başka tikel bilimleri gibi, Ontolojiyi salt bir moment olarak kapsar. İşlerin bu durumunu görmek Heidegger'in mantığından bütünüyle ayrı bir mantık düzlemini gerektirir. Hegel'in Saltık Bilgi dediği bakış açısından Heidegger'in ve başkalarının yorumlarını gerçek durumları ve değerleri içinde anlamak olanaklıdır. Ama Heidegger'in ve daha başka kültürel düşünürlerin bakış açılarından Kurgul Felsefenin gördüğünü görmek olanaksızdır.

BİLİNÇ BİLGİ DEĞİLDİR

Hegel'in dizgesinde Bilinç yalnızca Tinin bir kıpısıdır. Kant Tini görgül ya da fenomenal Bilinç olarak anlar,10 onu Töz ile bir olan Özne olarak, Olgusallık ile bir olan Us olarak göremez. Eğer bilgi Varlığın bilgisi ise, Bilginin çürütülmesi Ontolojinin ve Metafiziğin çürütülmesi anlamına gelir. Ama Kant'ın Öznel İdealizmi öznel bir ontoloji ve öznel bir metafizik ile birlikte gider.

Felsefi bilinçten ayrı olarak, deneyimsel ya da görgül bilinç Tinin görüngüsü dediğimiz şeydir, kendini Özden ayırır ve hemen bir Öte-Yan, bir kendinde-Şey konutlayarak kendini ona karşı sınırlar. Tinin Görüngübilimi henüz bu Öte-Yana ulaşmamış olan bilincin çözümlemesidir. Mantık Bilimi ise Kant için bilinemez Öte-Yanın çözümlemesidir, çünkü Varlık ve Kavramın birliğini öğesi olarak alır, sözde Öte-Yanın da Logos (Aristoteles'in "etkin Us" dediği şey) olduğunu doğrular.

Eğer Bilginin Kavramının Gerçek olanla bir olduğunu, Bilginin gerçek olanın, var olanın Bilgisi olduğunu kabul edersek, bütün bir Tinin Görüngübilimi 'bilinç Bilgi değildir,' ya da 'bilinç bilmez' gibi bir paradoks üzerine kuruludur, çünkü bu bilinç şekilleri dizisinin nesnesi var olan değil, oluşta olandır. Aslında, yine aynı önkabule göre, doğal bilinç bütününde bilgi ile örtüşmeyen salt bir biçimsellik ya da öznelliktir, çünkü dışsal olarak var olduğunu, nesnel ya da kendinde olduğunu sandığı şey tam tersine onun kendisinde, 'bilinçtedir,' 'onun için' olandır, içsel, biçimsel, öznel, görelidir. Başka bir deyişle, bilinç için 'kendinde' olan şey, bizim için 'bilincin kendisinden' başka birşey değildir. Fenomenal içeriğe belirlenim veren kavramsal öz yalnızca "bizim için bir bakıma bilincin arkasında ilerleyen" şeydir ("was für uns gleichsam hinter seinem Rücken vorgeht," TGb, § 87). Örneğin Thales Suyu, Anaxagoras Apeironu, bir başkası Havayı, Ateşi vb. arke olarak konutladığı zaman, bu düşünürler bu öğelerin yalnızca ve yalnızca kendi bilinçlerinde bulunduğunu düşünmüyorlardı. Daha yakın zamanlarda Husserl "Şeylerin kendilerine!" ("Zu der Sachen selbst!") giderken gerçekte yalnızca kendi bilincine gidiyordu.

Doğal bilinç bildiğinde yalnızca öznel Kendini bilir. Bu Hegel'in daha sonra (Ans. 1830, § 420) "bilincin bilinçsiz idealizmi" ("der bewußstlose Idealismus des Bewußtseins")11 dediği şeydir. Her doğal bilinç her zaman bu durumdadır, bilinçsizce bütün bir realiteyi kendi içinden belirler (Marx'ın 'dışarıdan içeriye yansıma' kuramının tersine), onu kendi öznelliğinde sürekli olarak yeniden-üretir, ve bu öznelliğin nesnellik olduğu sanısı içinde yaşar (Hegel bu bilince "das materielles Denken" der, TGb, § 5812). Realiteyi düşünmek, onu bilinçte yeniden-kurmak, onu evrensele çevirmek, onu idealleştirmektir. Bilinç bu bilinçsiz idealizmi ile felsefe yapma girişiminde bulunduğu zaman sonuç nesnel varoluşu yitiren ve onu nasıl yitirdiğini anlamayan bilinçli ya da öznel idealizmden başka birşey değildir. Bu felsefecilik — ki genel olarak görgücülük ve ayrıca Kant'ın aşkınsal felsefesi13 bu fenomenalizmdir — deneyimi bilginin biricik kaynağı olarak alır (Ans. 1830, § 40s), ama analitik derin düşüncesi yoluyla onun bütün içeriğinin yalnızca özneye sınırlı olduğunu düşünür ve bilincin dışında ve ona kapalı bir kendinde-Şey varsayımı ile bilinci sonlulaştırır, bilgiyi öznelleştirir.

EREKTE NE OLUR?

Tinin Görüngübilimi'nde bilincin bilinçsiz deneyiminin süreci ereksel olarak Us Kavramına ulaşır ve bununla gerçek Bilim Dizgesi için, ve ilk olarak Mantık Bilimi için zemin sağlanmış olur. Kavram ve Varlığın birliği olarak Saltık Bilgi Ustur, ya da Us Kavramın tüm Realite/Olgusallık olarak bilincidir. Buna göre, Ben, evrensel Ben, düşünmenin, kavramsal düşünmenin Kendisi olarak tüm Evrende, tüm doğal ve tinsel Varoluşta gerçekte Kendim ile karşı karşıyayımdır. Bilincin değil ama Usun ya da ussal bilincin bakış açısından, "özbilincin kategorileri o denli de nesneldirler, şeylerin özlerinin kategorileri o denli de onun kendi düşünceleridirler."14 Us için Yabancı, Öte-Yan, saltık Başkalık gibi birşey a priori söz konusu değildir, çünkü Usun nesnesi, ona karşıt olan şey (Gegenstand) bütünlüğü içinde yalnızca onun en iç Kendisidir. Töz o denli de Öznedir.

Bilginin Olanağı

Ancak Bilinç ve Nesnesi karşıtlar olarak o denli de bir ve aynı iseler Bilgi olanaklıdır. Bilinç Saltık Bilgiyi önceleyen tüm şekillenmelerinde kendini nesnesinden ayrı birşey olarak, nesnesini salt kendi başına 'kavramsız' olarak duran başka birşey olarak, kavramsız kendinde-Şey olarak bilir. Kant'ın aşkınsal felsefesinde kendinde-Şey bilincin boş bir soyutlaması olmasına karşın ondan ayrı birşeymiş gibi alınır. Kuşkucu Görgücülük ve bütün bir felsefi olmayan bilinç alanı Bilinç ve Nesnesi arasındaki düalizme takılır, onu yenemez, ve onu doğrular. Buna karşı, TGb'de erişilen ve Gerçeklik ile bir olduğu tanıtlanan Saltık Bilgi noktasında epistemoloji ve ontoloji arasındaki o

kuşkucu, aslında umutsuz uçurum birleştirilir: “Varlık kendinde arı Kavram olarak ve arı Kavram gerçek Varlık olarak bilinir”15

Bilinç Saltık Bilgi noktasında henüz tüm realitenin bilgisi olmasa da, henüz Usun tam bilgisi olmasa da, ve Doğa ve Tin alanlarında geriye henüz bilinecek çok şey kalsa da, bu bilgiye ulaşmak, varoluşun tüm bilinmeyenini bilmek kuramsal olarak olanaklıdır. Ama Saltık Bilgi noktasında Hegel’in kaygısı ilkin Doğa ve Tin alanlarının kavramsal ve görgül bilgisi ile ilgili değildir. Bu aşırı ve bu yüzden kolayca yanlış anlaşılan “Saltık Bilgi” anlatımı Hegel’in kendisinin zamanında ve hiç kuşkusuz daha sonra da Almanya’da felsefeyi tutsak alan bir fenomenalizm olarak Aşkınsal Felsefenin koyduğu Bilgi yasağın kaldırılması istemini vurgular. Hegel’in bilginin olanağını tanıtlaması yalnızca kuramsal bir konu değildir. İnsanın değerini ilgilendirir. Kant felsefesinin “sonucuna göre insana yalnızca saman ve küspe salık verilmelidir.”16 Hegel’in Tinin Görüngübilimi’nin sonucuna göre insan tanrısaldır. Saltık Bilgi ideali insana Tin olmanın Değerini yeniden kazandırır. Bilmek ussal bir varlık olarak insan için endişe edilecek birşey değildir, tıpkı Özgürlüğün de korkulacak birşey olmaması gibi.

US

Us Kavramı — karşıtlık yüklü ve sonlu Bilinç kavramından ayrı olarak — genel olarak Kavram ve Realitenin birliği olarak anlaşılır. “Us tüm olgusallık olma pekinliğidir.”17 Yine Tinin Görüngübilimi’nde Us kavramı ‘kategori’ terimlerinde değişik yollarda formüle edilir: Kategori “özbilinç ve varlığın yalın birliği”dir,; ya da “kategori özbilinç ve varlığın aynı öz olması demektir.” TGb Bilinci Usun düzlemine çıkarır.

Süreçte Bilincin fenomenolojisi olan şey Erekte Usun ontolojisi olur.

YÖNTEM

Yöntemin özsel olarak Kavramın kendisinin devimi ve açınımı olduğu düşünüldüğünde, Yöntemsiz bir felsefeciliğin kişisel özgünlükler üretmekten öte değeri yoktur. Ve hiçbirşey felsefeye "özgünlük"ten daha uzak değildir. Evrensel Logos karşısında özgünlük açıkça gerçeklik yoksunluğu olacaktır. Felsefe Tarihi salt Yöntemin bu bilinçsizliği nedeniyle bir ‘Tarih’tir, bütününde ortadan kalkmış ve gerçek Dizgede ancak bir moment olarak saklanmaya indirgenmiş bir süreçtir. Gerçekte bunu bile ancak ve ancak Kavramın bilinçsiz bir sezgisinin, bir tür kurgul sezginin iş başında olduğu düzeye dek hak eder.

Hegel’in her bir kıpısı kurgul yöntemin yol göstericiliği altında üretilen Ansiklopedi’sinin yapısından kolayca çıkarsanabileceği gibi, yaklaşımı ‘Ya Yöntem kullan, ya da Doxa üret’ anlamına gelir. Bu tutumun bakış açısından anlak felsefeciliği, yöntemsiz felsefecilik en iyisinden bir sohbettir, ve gevşek anlak için felsefe görüşler sunmaktan ve çeşitli felsefi görüşleri birbiri ile karşılaştırmaktan daha ötesi değildir. Yöntem saltık yetkesinin neleri imlediğinin sezgisi bu bilinç için “umutsuzluğun” sezgisine eşittir (TGb, Giriş, § 78). Yönteme hayır! Bu slogan anlağın tüm gevşekliğini bir erdeme yükselten anarşistik son sözüdür.

İki Yöntem?

Hegel Mantık Bilimi’ne 1812 Önsözünde şöyle der:

“Anlak belirler ve belirlenimlere sarılır; Us olumsuz ve eytişimseldir, çünkü anlağın belirlenimlerini hiçliğe çözer; olumludur, çünkü evrenseli üretir ve onda tikeli kavrar. ... İleri sürüyorum ki, felsefe ancak bu kendi kendini kuran yolda nesnel, tanıtlanmış bilim olmaya yeteneklidir. — Tinin Görüngübilimi’nde Bilinci bu yolda açımlamaya çalıştım.”18

Eğer Hegel'in kendisi ne dediğinin bilincindeyse, TGb ve MB için iki ayrı yöntemin kullanılmış olması gibi birşey söz konusu değildir. Gene de bunu yargılayabilmek için herşeyden önce 'Hegel'in' Yönteminin, ya da daha doğrusu 'kişisel olarak' onun olmayan kurgul yöntemin doğasını kavramış olmak zorunludur.

Tinin Görüngübilimi'nde kurgul yöntemin formülasyonu bulunmaz ve Önsözdeki yöntem açımlamaları duru değildir. Ama 1812 Mantık Bilimi'nde Kurgul Yöntemin tam açımlaması vardır.

Kurgul Yöntemin Hegel'in felsefesinin salt bir aracı değil ama Dizgenin bütün biçimi ya da Bütünün kendisinin Biçimi olmasına karşın, Hegel'de en az anlaşılan, çoğu kez hiç anlaşılmayan, giderek göze bile çarpmayan, ya da bilerek göz ardı edilen yandır. Bu eksiklik yorumların ve kötüye kullanmaların olanağı ve güvencesidir. Ve bu eksiklik Hegel'in felsefesi karşısında çağdaş yetersizliğin nedenidir.

"Bu devimin ya da Bilimin yönteminin ... asıl betimlenişi Mantığa düşer, ya da daha doğrusu Mantığın kendisidir. Çünkü yöntem bütünün arı özselliği içinde ortaya koyulan yapısından başka birşey değildir" (TGb., § 48).

Hegel'in felsefesinde Dizge kendinde Yöntemdir, çünkü Yöntem olmaksızın mantıksal olarak zorunlu yapısından yoksun kalacak, en iyisinden Hegel'in felsefesini önceleyen idealist girişimlerde olduğu gibi yalnızca anlak düzlemine ait başarısız dizge girişimlerinden biri olacaktır. Yöntem bütün bir kurgul Dizgenin arkitektoniğinden ve saltık olarak sorumludur. Ve ancak Yöntem yoluyla Dizge kavramına eşit bir kuramsal yapı üretilebilir.

Saltık İdea, Yöntem, ve Dizge

Varlığın "önceden-belirlenmiş" olması görgül bir belirlenme değil, mantıksal bir belirlenmedir. 'A priori' dediğimiz şeyin gerçek imlemini anlamak için görgül düşünce ve kurgul-kuramsal düşünce arasındaki ayrımı, doğal bilincin felsefi bilinçten ayrımını düşünmek yeterli olmalıdır. O zaman "önceden belirlenme"nin ne demek olduğunu da anlayabiliriz.

Yöntem — ya da Kavramın kendisinin kendini dizgeselleştirme yolu — Hegel'in felsefesinin herşeyidir, yalnızca devindirici ruhu ya da biçimi değil ama ayrıca bütün içeriğidir. Dizge biçim olarak görülebilir, ama o denli de içeriktir çünkü biçimin tamamlanmış açınımıdır. Hegel'in Aristoteles'te doğruladığı koşut terimleri kullanırsak, Mantıksal Dizge salt başlangıçtan ereğe doğru açınma gizilliği ya da dinamis olarak değil, ama energeia olarak, her zaman açınmakta olan edimsellik olarak, etkin biçim ya da entelekia olarak görülmelidir. Gizil ve edimsel, dinamis ve energeia yalnızca soyutlamacı analitik düşünce için birbirinden yalıtılmış iki ayrı şeydir. Oysa analiz bile ancak sentezin momenti olarak, analitik olan ancak kendinde sentetik olarak gerçektir ve vardır. "Olmayana," ya da "ölü olana sarılmak" ("das Tote festzuhalten") analitik anlağın yeteneğidir.

Hegel Yöntemin kendisinin çözümlemesini Mantık Bilimi'nin her iki biçiminde de "Saltık İdea" altında, dizgenin son bölümünde, böylece bütünün kendisini kucaklayan sonuçta ele alır. Yöntemin "Saltık İdea" başlığı altında açımlanmasının nedeni Saltık İdeanın bütün mantıksal dizgenin etkin Ereği olması, böylece aynı zamanda tüm içeriğin zemini, desteği, tüm eytişimsel devimin ona doğru işlediği devinmeyen devindirici olmasıdır. Tüm önceki içerik ancak ve ancak bu son Ereğin kendisinin üretimi olarak anlaşıldığında, Erek bütün süreci belirleyen ve biçimlendiren asıl dinamik etmen olarak görülebilir. Gerçeklikleri olarak o olmaksızın tüm önceki momentler de düşerler.

Mantık Bilimi'nin Saltık İdea ile sonlandığı düzeye dek, herhangi bir aşamada değil ama ancak ve

ancak mantıksal Bütün tamamlandığında, ancak ve ancak Saltık İdeaya ulaşıldığında Dizgeden söz edebiliriz. Saltık ya da mantıksal İdea Dizgenin bütününü anlatır, tüm belirli içeriği kendi içinde kapsar, ve biçim olarak karşıtı olan içeriğinde gerçekte kendisi ile ilişkili olan sonsuz biçimdir. Açıktır ki, ilk kez bu erekte Dizge belirtik olarak ve bütün olarak koyulmuştur. Ve ancak Dizgenin kendisi tamamlandığı zaman yapısını inceleme olanağı doğar. Bu inceleme Dizgeyi biçimlendiren aygıt olarak Kavramın kendi biçimsel devimi ya da Yöntemdir. Kısaca, Yöntemin açımlaması Dizgesel Bütünün tamamlanmış olmasını gerektirir, çünkü Yöntem Bütünün yapısından, biçimselliğinden başka birşey değildir.

“Tıpkı Anlağın genel olarak Ustan ayrı birşey olarak alınması gibi, genellikle eytişimsel Us da olumlu Ustan ayrı birşey olarak alınır. Ama gerçekliği içinde Us Tindir ki, her ikisinden de, anlayan Ustan olduğu gibi uslamlayan Anlaktan da yüksektir. O olumsuz olandır, eytişimsel usun olduğu gibi anlağın da niteliğini oluşturur; yalını olumsuzlar, böylece anlağın belirli ayrımını koyar; onu da benzer olarak çözer, böylece eytişimseldir. Ama bu sonucun hiçliğinde kalmaz, tersine onda o denli de olumludur ve böylece ilkin yalın olmuş olanı yeniden kurmuş, ama kendi içinde somut olan bir evrensel olarak kurmuştur. ... Yalınlığında kendine belirliliğini ve bunda kendi ile eşitliğini veren ve böylelikle Kavramın içkin gelişimi olan bu ansal devim bilmenin Saltık Yöntemi ve aynı zamanda içeriğin kendisinin içkin ruhudur” (Mantık Bilimi (B), Önsöz I).

‘Diyalektik Yöntem’ değil, ama Kurgul Yöntem

Hegel Yöntemden büyük Mantık’ta “saltık yöntem” (“die absolute Methode”) olarak, küçük Mantık’ta “kurgul Yöntem” (“die spekulative Methode”) olarak söz eder ve hiçbir yerde ‘diyalektik Yöntem’ gibi bir adlandırma kullanmaz (tıpkı ‘tez, antitez ve sentez’ adlandırmasını da kullanmaması gibi; aslında bileşenleri ayırılabilir olan ‘sentez’in bileşenleri ayırılamaz olan mantıksal Kavramın birliğini anlatmak için uygunsuz olduğunu belirtir). Konu pekala salt bir adlandırma sorunu olarak görülebilir. Ama ‘diyalektik’ doğal bilinç için biçimsel bir karşıtlığın algısından daha çoğunu anlatmaz ve ‘diyalektik yöntem’ üzerine kurulu çözümlemeler gerçekte yorumlayıcı Anlağın yöntemsiz söylemlerinden öteye geçemezler. ‘Diyalektik Yöntem’ anlatımı yalnızca bir yöntemsizliği, bir düşünme keyfiliğini gizlemeye yarar. Hegel’in Mantık Bilimi’nin her iki biçiminde de “Saltık İdea” başlığı altında ayrıntılı ve sağın olarak ele aldığı yöntem çözümlemesinde, diyalektik kıpı ilk olumsuzlama olarak sözcüğün gerçek anlamında olumlu olana götüren “ortadan kaldırma” kıpısının (“Aufhebung”) gerisine düşer ve Yöntemin “spekülatif/ kurgul” ereğe doğru tamamlanışını anlatmak için uygun görünmez. Diyalektik olumsuzun devimidir ve kendi başına yalnızca ayrımı, ilişkiyi, göreliliği, karşıtlığı anlatır. Bundan sonraki mantıksal aşama karşıtlığın ortadan kaldırılmasıdır ve Hegel’in “kurgul” ile anlattığı ve derin-düşünen anlak tarafından — salt analitik anlak olduğu için — hiçbir zaman anlaşılamayacak olan şey budur.

“Kurgul olan gerçek imlemine göre ... Anlağın ötelerine geçemediği o karşıtlıkları ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde kapsayan ve tam bu nedenle kendini somut olarak ve bütünlük olarak tanıtlayan birşeydir.”19

Diyalektik kıpı sıradan anlak tarafından öyle bir yolda alınır ki, düşünceyi sonlulaştıran bütünüyle dışsal bir ayrıma indirgenir. Diyalektik analitik olur. Kurgul kıpının anlaşılmaması ya da gözardı edilmesi yöntemsizlikte sonuçlanır ve felsefeyi kültürel bir düşünce oyununa indirir.

Yöntem salt biçimsel değildir, çünkü Biçimin kendisi İçeriktir

Yöntemde içerik ve biçim arasındaki ilişkinin anlaşılmaması aynı zamanda Hegel’i ‘metafizikten’ arındırma ve onu ‘metafiziği’ yok ettiği sanısı içinde olan Kant’a bağlama, giderek ona dayandırma

eğilimlerinin neden esinlendiklerini de açıklayabilir. Yöntemin Kavramın kendisinin devimi olduğu düzeye dek, ve Kavramın salt biçimsel olmadığı ama içerik öğesini de içerdiği düzeye dek, Yöntem kendi içinde yalnızca biçimsel ve öznel değil, ama (eğer içeriği böyle adlandırırsak) özdeksel ve nesneldir. Yöntem bu somut, kurgul doğasından ötürü bütün bir olgusallığın kendisinin biçiminden sorumludur, çünkü bütün bir varoluşta Kavrama, dolayısıyla Yönteme yabancı ya da kapalı olabilecek herhangi bir kendinde-Şey alanı gibi birşey yoktur. Tinin Görüngübilimi Kavramın bu birliğini aklamıştır. Hegel'in biraz zorlu pasajına bakarsak,

"Yöntem kendini nesnel olarak olduğu gibi öznel olarak da nesne alan Kavram olarak, böylelikle Kavramın ve Olgusallığının arı bağdaşması olarak, Kavramın kendisi olan Varoluş olarak ortaya çıkmıştır."20

Hegel Yöntemi Kant'ın aşkınsal mantığı gibi Realiteden ayrı salt bir biçimsellik olarak görmez. Tinin Görüngübilimi'nin vargısı olarak ve Mantık Bilimi'nin varsayımı olarak Kavramın Realite ile birliği kabul edildiğinde, Yöntem de eşit ölçüde içeriğe ilgisiz olamaz. Yöntem, biçimsel etmen olarak, Realitenin kendisinin devimidir. Büyük Mantık'tan ilgili bir aktarma daha yaparsak,

"Yöntem bu nedenle kısıtlama olmaksızın evrensel, içsel ve dışsal kip olarak ve açıkça sonsuz kuvvet olarak anlaşılacaktır ki, kendini Ustan uzak ve ondan bağımsız dışsal birşey olarak sunduğu ölçüde hiçbir nesne ona direnç gösteremez ya da ona karşı tikel bir doğada ve onun tarafından içine işlenmemiş olamaz."21

Yöntemi içeriğe dışarıdan uygulanan bir aygıt olarak görmemek gerekir.

"Yöntem yalnızca Usun en yüksek kuvveti ya da daha doğrusu biricik ve saltık kuvveti değil, ama ayrıca onun kendi kendisi yoluyla herşeyde kendi kendini bulmak ve bilmek için en yüksek ve biricik itkisidir."22

Yöntem özne ve nesne arasındaki dışsal bir orta terim, "bilme etkinliğinin aleti ya da aracı"23 değildir. Gerçekte, tümüdür, bir olarak özne, nesne, ve ikisini bağlayan orta terim olarak araçtır:

"... [G]erçek bilmede Yöntem Kavramın kendinde ve kendi için belirlenmişliğidir; ama Kavramın orta terim olmasının nedeni yalnızca o denli de nesnelin imlemini taşımasıdır, ve nesnel buna göre vargıda yalnızca Yöntem yoluyla bir dış belirliliğe erişmez, ama öznel Kavram ile özdeşliği içinde koyulur."24

Yöntem böylece yalnızca epistemolojik bir sorun olmaktan çıkar, ontoloji ile bağlanır ve analitik ontolojiyi bozar. Mantık Bilimi salt bilgikuramı, ve Yöntem bunun salt aleti değildir. Mantık Bilimi'nin birinci bölümü "Nesnel Mantık" olarak bütün bir eski "varlıkbilim" ile örtüşür.25

Mantık Dizgesinde Kavram biçimsel öznellik olarak nesnel Varlığı ve Özü, bütün bir ontolojik içeriği kendi içinde kapsar, ve böylece salt Ontolojiden daha çoğudur. Ontoloji ens ile sınırlı olduğu düzeye dek hiç kuşkusuz öznel Kavram ile karşıtlık içinde durur, ve birinden ötekine geçiş gibi bir sorun ortaya çıkar (Tanrının Kavramından Varoluşunun çıkarsanması). Ama bu soruna burada ayrıntılı olarak giremeyiz ve yalnızca aşağıda bölümsel olarak değineceğiz.

KURGUL YÖNTEM

Kurgul Yöntemin anlaşılması hiç kuşkusuz önceden tanıdık olan birşeyin anlaşılması değildir. Salt Kavram olan üzerinde odaklaşmayı, duyusal-düşünce öğelerinden saltık özgürlüğü gerektirir, ve kendini saltık olarak arı Kavramın dingin düşünülüşüne bırakmayı ister. Biraz yorucu olsa da, bunu kısaca deneyebiliriz.

Analitik Kıpı

“Bir Kavramda Kavramın kendisinden daha öte düşünülecek hiçbirşey yoktur” (Ans., § 3).

Bu saltık soyutlamadır, tam ilişkisizlik ve koşulsuzluktur, ve ilkin her kavram için uyguladığımız analitik yeteneğimizdir. Bu soyutluk nedeniyle Kavram değişmez, devimsiz, zamansız, ve evrenseldir: Değişim ve devim için kendinde Başkası da olması gerekir; ama A = A değişmez, aslında değişemez olanı anlatır; soyutlama Zamansızdır; ve evrensel olması paradigmatik olmaması, tüm çağlar ve kültürler için, herkes için her zaman bir olması da demektir: Saltık soyutlama tüm bireysel bilinçlerde saltık olarak bir ve aynı olandır. Yöntem var-sayımsız olanla, “sayıltısız = dolaysız” olanla, var olanla başlar. “Başlangıcın” koşulsuz istemi budur.

Analitik kıpı kurgul yöntem için saltık olarak gereklidir ve onsuz diyalektiğin kendisi düşünülemez. Felsefe tarihinde ilkin Eleatikler tasarımı (Vorstellung) arı Kavrama yükseltmişler ve böylece onu mantıksal devim için uygun soyutluğu içinde kavramışlardır (Varlık = Varlık). Tasarım ile mantık yapılamaz. Ancak arı Kavram diyalektik devime, karşıtına geçişe yeteneklidir, ve “diyalektik Zenon ile başlar” (Hegel, Felsefe Tarihi, Zenon).

Yöntemin bir çözümleme, Kavramın kıpılarını “nakit değerlerine” ayrıştırma olduğunu kabul edersek, hiç kuşkusuz ilkin bir başlangıç gereklidir. Ve eğer başlangıç dolaysız olacaksa, hiçbir çıkarsamaya gereksinmez; dolaysız olanın Mantığı onun ilişkisiz, saltık ilk olmasını imler. Ve gerçekten de başlangıç dolaysız, başka birşeyden türetilmemiş ya da ilişkisiz olmalıdır. Ama böyle soyut-saltık başlangıcı kabul eden analitik düşünce ya da “A = A” bağıntısı hemen bir sona ulaşır ve hiçbir yolda düşüncenin daha öte mantıksal devimine izin vermez. Ya da, ilerleme ancak dışarıdan yabancı bir terimin getirilmesiyle olanaklı olabilir. Bu, ikincinin daha şimdiden var sayılması, başlangıç kavramının kendisinin bozulması ve bir yana atılmasıdır. Analitik düşünce analizi bile gerçek mantığı içinde başaramaz.

Bir ikincinin dışarıdan getirilmesi başlangıç kavramının kendisinin bozulması olacağı için, açıktır ki mantıksal ilerleme ancak ve ancak ikinci terimin A’dan türetilmesi yoluyla olanaklıdır. Bu ise ancak A’nın kendinde kendi başkası, A-olmayan ya da -A da olması yoluyla olanaklıdır.

Yalın, dolaysız, ikincisiz, ayrımsız olana sarılan analitik düşüncemiz zorunlu olarak hiçbir ilerleme yapamaz. Kendinde-Varlık olarak görülen, Başkası ile tüm ilişkiyi dışlayan analitik yalınlık kıpısı tüm içerikten de soyutlanmıştır. Salt Kendisi olandan hiçbir Başkası çıkarsanamaz. (Burada Kant’ın içeriksiz gördüğü Kavrama niçin duyusal sezgiden bir içerik aradığını ve böylece düşünceyi duyusal olana bağımlı kılmasının nedenini anımsayabiliriz; ya da, niçin anlağın hermeneutiğinin bağıntı nesnel olamadığı zaman zorunlu olarak olumsal yorum düzeyine inmek zorunda olduğunu anlayabiliriz; mantıksal bağıntının yokluğunda ancak ve ancak her dışsal bağıntıyı anlatmaya bütünüyle uygun bir işlem olarak dekonstrüksiyon olanaklıdır, ve bu yalnızca Derrida’nın felsefesinin durumu değil, doğal bilincin mantıksız, sürekli psikolojik çağrışım durumudur.)

Ama analitik düşüncemiz analitiğin kendisinin kendinde sentetik olduğunu görebilir, çünkü analitik zorunlu olarak sentetiği varsayar, onun uğruna vardır, ondan başlar ve onda sonlanır. Ya da, eğer ilk analitik kıpıya bir karşıtlığın yokluğundan ötürü ‘belirlenimsiz’ dersek, belirlenimsizliğin kendisinin belirlenim olduğu ve bir olumsuzlama içerdiği kolayca anlaşılabilir. Bu ayrım kıpısıdır ve eğer Diyalektik sözcüğünün kendi için bir anlamı olacaksa, yalnızca Kavramın bu devimi Diyalektik olarak adlandırılmalıdır.

‘Analitik’ ve ‘sentetik’ anlatımları gerçekte Kurgul Yöntem için uygunsuz anlatımlardır, çünkü

sentezin kıpıları sentezin dışında da kendi belirlenimleri içinde varolurken, kurgul birliğin kıpıları belirlenimlerini ancak karşılıklı olarak birbirlerinde bulurlar ve bu birliğin dışında varolmaları söz konusu değildir.

Diyalektik Kıpı Derin-Düşünce Kıpısı ya da Sonluluk Kıpısıdır

Hegel'in Felsefe Tarihi'nde Aristoteles üzerine pasajları ("1. Metafizik") kavramsal düşüncenin erimini bütün genişliği içinde sergiler. Diyalektiğin buradaki çözümlemesi Aristoteles'in gizillik (dinamis) ve edimsellik (energeia) kavramlarının terimlerinde geliştirilir (energeia aynı zamanda entelekhia olarak da alınır ki, özgür, ereksel etkinliktir; Met., XII). Dinamis kendindedir, soyut olandır, ve böyle olarak kurgul yöntemin anlak kıpısına karşılık düşer ki, belirlenimsiz, biçimsiz, devimsiz bir soyutlamadır, devinmeyen yalın Tözdür. Buna karşı Devim ya da Diyalektik energeiadır ki, Hegel'in Tinin Görüngübilimi'nde Töz ile karşıtlık içinde Özne dediği kıpıya karşılık düşer, Biçimdir, olumsuzluktur.26 Diyalektiği gerçeği içinde kavramak için onu kurgul yöntemin bütünü içinde düşünmek zorunludur.

Diyalektik salt kendi başına alındığı zaman yalnızca var olanın olumsuzlanmasını anlatır, daha ötesini, ayrımın birliğini, gerçekten kurgul olanı değil. Diyalektik kavramı gereği olumsuzdur (bu düzeye dek "olumsuz diyalektik" anlatımı da yalnızca bir pleonazmdır), ve olumsuz olan belirtik olarak ilişkidir, sonludur. Aslında Diyalektiğin vurgulu olarak olumsuz olanı anlatmak için kullanılması onu bir kez de olumlu olanı, kurgul olanı anlatmaya açıkça ve bütünüyle uygunsuz kılar. Diyalektik sonluluk kıpısıdır, somut olana ulaşmayan ilk olumsuzlama devimi olarak "yansıma ya da derin-düşünce kıpısı"dır ("Moment der Reflexion") (Ans., § 238).

Belirleme ayrım ya da daha tam olarak olumsuzlama kapsar, ve dolaysız görünenin belirlenimsizliği kapsadığı Olumsuzlama yoluyla belirlenime geçer. Tüm belirleme olumsuzlamadır (Spinoza).

Hegel Büyük Mantıkta evrenselden Yargı yoluyla Diyalektiğe geçer: "Başlangıçtaki evrenselin kendini kendi içinden kendi başkası olarak belirlemesini sağlayan ve sentetik olduğu denli de analitik olan bu Yargı kıpısına diyalektik kıpı denecektir."27 Diyalektik tarihsel olarak ve ilk olarak birşeye karşıt belirlenimlerin ait olduklarını ileri süren bir tür düşünce oyunu ya da yanılsama olarak görülüyor, çünkü çelişkili olan şeyin tam olarak çelişki nedeniyle bir hiçlik olduğu düşünülüyordu (Devim: Bu tikel yerde olma ve olmama; Nokta: Uzaysal olma ve aynı zamanda Uzayın saltık olumsuzlanması olma; Değişim: Birşey ve Başkası olma).

Diyalektik gerçekten de bu özsel olarak sonluluk biçimi altında bir tür 'yöntem' olarak görülebilir, ama — Hegel'in kendisinin Mantık Bilimi'nin sonunda Yöntem üzerine pasajlarındaki örneklerinde de görülebileceği gibi —, bu anlayış ya da uygulama başlıca Eleatiklerde, Sofistlerde, ve Kant'ta görülür. Ve tümünde de bir 'yöntem' olarak düşünüldüğü düzeye dek sonuçlarında baştan sona yıkıcıdır, olumsuzdur. Eleatikler haklı olarak devimin ve değişimin çelişkili olduklarını çıkarsadılar; ama bu sonluluk noktasında kalarak devimin ve değişimin salt görüngü olduğunu ileri sürdüler (olmadığını ya da Yokluk olduğunu değil — çünkü onlar için yalnızca "Yokluk yoktur"), — ve bu tam olarak Herakleitos'un da çıkarsadığı vargıydı (akış, oluş, değişim olarak görüngü dünyası; ve değişmez Bir/Logos). Sofistler diyalektiği her durumda iki karşıt arasında amaca uygun olan almaşığı seçmede kullanırken, Sokrates ise diyalektiğini törel belirlenimlere karşı çevirmişti. Kant ise, "Diyalektiğin ve Mantığın yeniden kuruluşuna dürtü"28 vermiş olmasına karşın, onu yalnızca öznel olarak, yalnızca deneyimden bağımsızlık taslayan Usun yanılsamalarının zemini olarak gördü.

Diyalektik hiç kuşkusuz düşüncenin devimi denilen şeydir, ve birşeyin kendinde karşıtı da olduğunun kavrayışı devimin düşünce alanına uygulanabileceği düzeye dek bir 'devim'dir; ama

diyalektik böyle sonlulukta kaldığı düzeye dek tam olarak devimsizlik ve dinginliktir; düşüncenin devimini daha öte ilerleten ve çelişkinin çözümünü üreten mantık kurgul mantıktır. Salt karşıtlığın ya da çelişkinin üretilmesinde durup kalmak birşeydir, düşünceyi daha ileri devindirmek başka birşey. Diyalektik kendi başına yalnızca var olana duyulan kuşkuya, var olanın Varlık değil ama Görüngü olduğu vargısına götürür. "Diyalektik kıpı Anlak tarafından kendi başına yalıtılmış olarak alındığında ... Kuşkuculuğu oluşturur; Kuşkuculuk diyalektik kıpının sonucu olarak yalnızca olumsuzlama kapsar" (Ans., § 81).

Diyalektik kıpı bütün olarak Yöntemdeki ilk olumsuzlamadır, olumlu olarak alınan ilk kıpının olumsuzlaması, onun kendi karşıtında ortadan kalkmasıdır. Böylece ikinci kıpı dolaylıdır, ilişkidir, ve bir ayrımdır. Olumsuz kendi ile ilişkidir. Anlak bu çelişkili kıpıları özdeşlik ilkesine göre birbiri dışına bırakır ve ikisini birlik içinde anlamayı başaramaz (A = A). Diyalektik karşıt kıpıları hiç kuşkusuz karşıtlıkları içinde ilişkilendirir (A = -A). Ama düşünce daha ileri devinir ve bu karşıtlığı birleştirir — bir kez daha ortadan kaldırmak üzere.

Diyalektik ya da ilk olumsuzlama sonluluk noktasıdır, "çözülmemiş karşıtlık"tır (Ans., § 27), "sonsuz ya da kurgul düşünce" (Ans., § 28, Zusatz) değildir.

Kavram Devinir Mi?

Eğer Hegel'in yaptığı gibi 'devim' sözcüğünü kullanacaksak, giderek onu 'diyalektik' ile anlamdaş olarak kullanacaksak, açıktır ki analitik dinginlik bu olumsuzlama noktasında kırılır ve devim ilkin olumsuzlama ile olanaklı, aslında olumsuzlamanın kendisidir. Gene de "devinmeyen devindirici" anlatımını anımsamamız gerekir. Gerçekte "devim" sözcüğü ilkin fizikseldir, ve Mantık Bilimi ise fiziksel-olmayan, metafiziksel olandır. Ama yine anımsamamız gerek ki, Kavram fiziksel olanın, bütün bir Doğanın da ruhu, biçimi, erkesi, entelekhiasıdır. Kavramın devimi Kavramın ontolojik doğasından ötürü açıktı ki bir ve aynı zamanda doğal ve tinsel olgusallığın kendisinin devimidir.

Kavramın devimini daha sağın olarak anlamak için kavramın ilişkisinin ne olduğunu düşünebiliriz ve onu doğal bilincin tasarımsal düzlemindeki bulanık, belirsiz, bilmecemsi durumundan çıkarmaya çalışabiliriz. Kavramlar arasındaki ilişki hiç kuşkusuz fiziksel uzay-zaman ilişkisi, söz gelimi özdeksel bir değme ya da değmeme ilişkisi, bir uzaktan eylem vb. gibi birşey değildir. Bir kavram bir başkasının yanında, şurasında ya da burasında vb. durmaz. İlişki iki terimi gerektirir, ve düşüncenin uzaysız-zamansız, öncesiz-sonrasız, aşağısız yukarısız kavramsal uzayında iki ve ayrı terimin ilişkisi ancak ve ancak bir ve aynı olmaları, böylece ikisinin de onlardan başka birşey, yeni bir terim olmalarıdır. İlişki Kavramı belirli yapan şeydir, çünkü bir terimi ve o olmayanı, o ilk terimin olumsuzunu gerektirir. Ama Kavram durumunda bu başkası yine onun kendisinden başkası olamaz.

Kavram belirlidir, olumsuzlama yüklüdür, ya da karşıtı ile birlik içindedir. Bu birlik, karşıtların bu özdeşliği usun ilişki biçimidir, mantıksal bağdır (Logos). Logos sözcü etimolojinin kavrama uygun düştüğü ender durumlardan biridir, çünkü kavram ilişkisinin gösterdiği gibi, Mantık dolaysızca Bağıntı demektir, ve Logos'un Yunanca kökensel anlamlarından biri de 'Bağ'dır.

Diyalektiğin Sonucu: Kurgul Birlik

"Buradaki temel önyargı Eytişimin salt olumsuz bir sonucunun olduğudur" :: "Das Grundvorurteil hierbei ist, daß die Dialektik nur ein negatives Resultat habe" (B-MB, "Saltık Bilgi").

"[Kurgul düşüncenin doğası] yalnızca karşıt kıpıları birlikleri içinde kavramaktan oluşur" :: "... sie besteht allein in dem Auffassen der entgegengesetzten Momente in ihrer Einheit." (B-MB, "Olumlu

Sonsuz; Not).

Diyalektik kavramın kendi karşıtı ile ilişkisi, karşıtlığı ya da ayrımıdır. Kurgul kıpı bu karşıtlığının yenilmesi ve iki yanın eşitlenmesi olarak diyalektiğin kendisinin olumsuzlanması ya da ortadan kaldırılmasıdır. Bu karşıtlığın ortadan kalkışı "diyalektiğin olumsuz sonucu" değildir; tersine, olumludur. Aslında Kavramın kuruluşu, tamamlanışı ve ilk kez kazanılmasıdır. Diyalektiğin sergilediği iki kıpı henüz Kavramı oluşturmazlar, çünkü her ikisi de karşıtlık ilişkisi içinde soyuttur. Kavram diyalektik olan değil ama kurgul olandır, ve ussal olan diyalektik olan değil ama kurgul olandır.

Diyalektiğin kendisi ilkin olumsuzlama doğasında görünür, ve gerçekten de öyledir, çünkü birinci terim ikincide yitmiş, bir kıpıya indirgenmiştir ve önümüzde yalnızca olumsuz olan vardır. Ya da, ilkin dolaysız olarak alınan dolaylı olarak, evrensel olarak alınan tikel olarak vb. çıkmıştır. Bu ikinci terim birincinin olumsuzudur. Dolaysız terim bu başkasında yitmiştir. Ama bu başkası bir hiçlik değil, dolaysızın olumsuzudur, dolaylıdır, ve birinciden yola çıkmıştır ve onun belirlenimini ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde kapsar. Olumlu kendi olumsuzunda saklanır, ama bir kıpı olarak, olumsuz-Varlık olarak. Burada henüz yalnızca Diyalektik, Yargı, Ayrım vb. vardır, ve henüz kurgul Birlik, Tasım yoktur. Bu "eytişimsel kıpının Anlak tarafından kendi başına yalıtılmış olarak alınmasıdır" (Ans., § 81).

Hegel'e bir kez daha yakından bakalım:
"Şimdi ilk terim de ikincide kapsandığı ve ikincisi birincinin gerçekliği olduğu için, bu birlik dolaysızı özne ve dolaylıyı ise onun yüklemi olarak alan bir önerme biçiminde anlatılabilir; örneğin: Sonlu sonsuzdur, Bir çoktur, Tekil evrenseldir. Ama böyle önermelerin ve yargıların yetersiz biçimi kendiliğinden göze çarpar. Yargıyı irdelerken gösterildiği gibi, genel olarak yargı biçimi ve herşeyden önce olumlu yargının dolaysız biçimi kurgul olanı ve gerçekliği kendi içinde kavramaya yeteneksizdir."29
Eğer Diyalektiği bu Yargı aşamasındaki olumsuzlama olarak görürsek, o zaman bu ayrılma, yarılma, düalizm noktası henüz işin sonu değildir.

"Bundan başka, önerme biçimi ya da daha belirli olarak yargı biçimi somut olanı — ki Gerçek her zaman somuttur — ve kurgul olanı anlatmak için uygunsuzdur; yargı kendi biçimi nedeniyle tek-yanlı ve o düzeye dek yanlıştır."30

Diyalektik spekülative bu noktada geçer, çünkü yeterli değildir, ve ilkin yalnızca karşıtlığı bildirir, çünkü

"ikinci belirlenim, olumsuz ya da dolaylı belirlenim ... gerçekliğine göre bir bağıntı ya da ilişkidir; çünkü olumsuz terimdir, ama olumlunun olumsuzudur ve onu kendi içinde kapsar"31; "kendi başkasını kendi içinde kapsar ve böylelikle çelişki olarak kendi kendisinin ortaya koyulmuş diyalektiğidir."32 bu "ikinci terim kendisi belirli olan terim, ayrım ya da ilişkidir."33

Hegel spekülatif/kurgul olanı tasarımsal olarak "geleceği" göz önüne alma ile ilgilendirir (Ans., 1830, § 82, Zusatz). Kurgul kıpı gerçekten de ilk iki kıpının birliği olmasına karşın onlara önsel olandır, ve birinciler Zeminlerini onda bulurlar, gerçekleri olarak onda bir olurlar. Bu sözcüğün sıradan anlamında da spekülatif olanın anlattığı durumdur.

"Üçlünün ilk iki kıpısı soyut, gerçek-olmayan kıpılardır ki, tam bu nedenle eytişimseldirler ve bu olumsuzlukları yoluyla kendilerini özne [=bireysel, olumlu] yaparlar."34

Diyalektik kıpıyı izleyen mantıksal adım ilişkinin, ya da daha tam olarak karşıtlığın kendisinin bir

birlik olduğunu kavramaya dayanır. Buna hiç kuşkusuz ikinci terimin diyalektiği diyebiliriz, çünkü bu birliğin koyulması da bir 'devim'dir, yeni bir mantıksal adım ya da içkin ilerlemedir, ve dışsal değil ama Kavramın kendi özsel devimidir. Ama sözcük ne olursa olsun Kavram yenidir, ve yöntemsel imlemini anlatmak için Diyalektiği bir kez daha kullanmak yerine, Hegel 'kurgul' anlatımını seçer.

Ayrım kıpısı iki terimi sergiler, karşıtlık dediğimiz ilişkidir. Üçüncü, kurgul terime geçiş her zaman önceki kıpıları anlamaktan daha güç görünür, çünkü birincinin ikinciyi kendinde kapsıyor olmasının göreli olarak kolay anlaşılır olmasına karşın, üçüncüye aynı diyalektik yoluyla geçiş olanaklı görünmez. Üçüncünün dışarıdan eklenmesi gibi bir yola başvurulmaksızın mantıksal ilerleme ancak ve ancak iki kıpının birlikte alındıklarında yeni bir kıpı oluşturduklarını görmeye dayanır.

TANITLAMA YA DA ÇIKARSAMA

'Tanıtlama' bilginin üretimi olarak yalnızca ve yalnızca Yöntemin bir başka adıdır. 'Çıkarsama' anlatımının kendisi Hegel'in yöntemi çözümlemesinde kavramlar arasındaki ilişkiden başka birşeyi anlatmaz ve bir kavramın kendinde olduğu şeyin ortaya koyulmasıdır. Bu gerçekte 'mantık' dediğimiz şeyin de kendisidir, çünkü bu bağ, bu logos, tam olarak zorunlu olan ve başka türlüsü düşünülemeyendir. Hiç kuşkusuz tanıtlama da sık sık kavramından soyutlanır ve salt bir tasarım olarak, boş bir sözcük olarak kullanılır. Burada felsefe tarihinde başka 'tanıtlama' yollarını bir yana bırakıp yalnızca onu Kant'ın kendi felsefesinin bağlamında nasıl anladığını anımsamak yararlı olabilir. Kant kavramların çıkarsaması ile onları kendilerinde ve kendileri için irdelemeyi ve bağıntılandırmayı anlamaz. Tersine, onları dışsal olarak eski kitaplardan, belli tablolardan alır. Giderek kendinde-Şey bile çıkarsanmaz. Kant'ın Aşkınsal Yöntem Öğretisinde Disiplin, Kanon, Arkitektonik ve Arı Usun Tarihi gibi dört bölüm kapsanır. Kanon "tüm içeriği soyutlar." Kısaca okursak:

"Şimdi kurgul kullanımı içindeki arı usun tüm sentetik bilgisi, buraya dek verilen tüm tanıtlamalara göre, bütünüyle olanaksızdır. Öyleyse, arı usun kurgul kullanımının hiçbir kanonu yoktur (çünkü bu kullanım baştan sona eytişimseldir), ve tüm aşkınsal mantık bu bakımdan disiplinden başka birşey değildir" (AUE, [A 796] [B 824]).

Kant karşıtların kavramsal bağıntısını yalnızca dışsal bir "sentetik" ilişki olarak, ve bunu da "olanaksız" olarak, çünkü "eytişimsel" olarak görür. Kant tanıtlamayı ya da "Kavramların Aşkınsal Tümdengelimi" dediği şeyi yalnızca onların "deneyim ile bağıntıları" zemininde anlar ve bütün çabası düşünceyi aşkınlığa karşı, duyusal deneyimin ötesine geçme girişimlerine karşı sınırlama çabasına sınırlıdır. Herhangi bir gerçek çıkarsama yapmaz:

"Bir nesnenin ancak kavramlar aracılığıyla düşünülebildiğini tanıtlayabilirsek, bu onların yeterli bir çıkarsaması/tümdengelimi ve nesnel geçerliklerinin aklanması olacaktır" (AUE, A 97).35

Kant'ın tanıtlaması açıkça görgüldür.

TARİHSEL MATERYALİZM VE TARİHSEL MATERYALİST DİYALEKTİK

Hegel'in felsefesinin bakış noktasından Tarihsel Materyalizm geçerli bir felsefi temelden ve yöntemden yoksundur. Bu eksiklik Tarihsel Materyalizmin dünyaya bakışını olduğu gibi Hegel'in felsefesinin kendisine bakışını da etkiler ve her iki alanda da nesnel bir kavrayışı olanaksızlaştırır. Yine bu iletişimsizlik Tarihsel Materyalizmin bir bilinç biçimi olarak, bir ideoloji olarak varlığını sürdürmesinin olumsuz olanağı ya da koşuludur.

Tarihsel Materyalizm olarak bilinen öğretiler ve yazılar kümesi ile Hegel'in felsefesi arasındaki benzemezliği ve bağlantısızlığı görmek için Hegel'in dizgesinin felsefi bir okunuşu bütünüyle yeterlidir. Başka bir deyişle, bu iki bilinç biçimi arasında varolduğu ileri sürülen bağ ancak ve ancak Hegel'in felsefesinin gerçek değerinde anlaşılmaması koşulu üzerine dayanır. Bu aynı koşul üzerine, bu bakış açısı Hegel'i idealist değil ama realist yapmaya, giderek materyalist yapmaya bile hazırdır, çünkü idealizm gerçek kavramı içinde bu bakış açısının çevreninin dışına düşer. Bu aldanma değil, ama Anlaktır. Hegel'in idealist olmadığı, realist, giderek materyalist vb. olduğu yolunda çok yakınlarda görülen önesürümler Hegel'in yanlış okunması üzerine değil, ama sözcüğün gerçek anlamında okunmaması üzerine dayanırlar, çünkü Hegel en dikkafalı yorumcuyu bile yoruma gereksindirmeyecek bir doğrudanlıkla yalnızca kendi felsefesinin değil, ama felsefe adına yaraşır her kavramsal dizgenin idealizm olduğunu bildirir (örneğin, B-Mantık Bilimi, "Olumlu Sonsuzluk," Not 2):

"Sonlu idealdir önermesi İdealizmi oluşturur. Felsefenin İdealizmi yalnızca sonluyu gerçekten varolan olarak tanımamaktan oluşur. Her felsefe özsel olarak İdealizmdir ya da en azından onu ilkesi olarak alır, ve soru o zaman yalnızca bu ilkenin edimsel olarak ne ölçüde yerine getirilmiş olduğudur. Felsefe bu düzeye dek din gibidir; çünkü din de benzer olarak sonluluğu gerçek bir varlık olarak, bir enson ya da saltık olarak, ya da koyulmamış, yaratılmamış, bengi birşey olarak tanımaz. İdealist ve realist felsefelerin karşıtlığı buna göre anlamsızdır. Genel olarak sonlu belirli-varlığa gerçek, enson, saltık varlık yükleyen bir felsefe felsefe adına yaraşmaz."

Sonlunun idealliği onun gerçek Varlık değil ama yalnızca olumsuz Varlık taşıması, bir moment olması anlamına gelir. Sonlu şeyler — ister tinsel, isterse doğal/özdeksel olsunlar — yalnızca ve yalnızca oluş sürecinde olan ve fenomen dediğimiz şeylerdir. Gerçek varlıkları yoktur ya da varlıkları kendilerinde değildir, ve ortadan kakışları ile kendilerinde gizil olarak taşıdıkları yokluk momentini, olumsuzluk ya da başkalık momentini sergilerler. Realizm tam olarak bu sonluya gerçeklik değeri ya da varlık yükler, çünkü tek-yanlı ya da analitik olarak gördüğü sonluyu kapsadığı 'yokluk' kıpısından soyutlar ve onu bütünüyle olumlu varlık olarak, böylece 'reel' olarak görür. Duyusal algı üzerine dayandığı düzeye dek, bu analitik bakış açısı bir felsefe değil ama gündelik anlağın bakış açısıdır. Ve realizm sonluya 'gerçek Varlık' yüklemekle onu oluştan, değişimden bağışık kıldığını, onu doğruladığını ve tüm olumsuzlama kıpısını yadsıdığını kavrayamayan bir düşüncesizliktir. Realizm bu düzeye dek felsefede de ancak sanatta olduğu kadar geçerlidir.

Tarihsel Materyalist bakış açısı özdeksel ve tinsel olmayan Logosun Varlığını kabul etmekbir yana,tinselliğin kendisinin Varlığını bile kabul edemez çünkü etmemelidir. Çünkü eğer Materyalizm bir 'felsefe' olacaksa, Varlığı Özdek ile eşitlemek zorundadır: Bu felsefeye göre Gerçek olan, var olan Özdeksel olandır, Özdektir. Başka bir deyişle, Özdekten başka hiçbirşey yoktur. Özdekçilik bir monizmdir — tam olarak Çokluğu, Çoğulluğu dışlayan tek-yanlı analitik bir bakış açısı. Karşıtlığı dışlayan bu analitik anlak bakış açısı Karl Marx'ın "diyalektik yöntem" dediği şeyin ne kadar 'diyalektik' olabileceğini de açıklıyor olmalıdır. Özdekçiliğin bu analitik yalıtılmışlık içinde diyalektik olamayacağını, karşıtını — tinselliği — kapsamadığını ama özellikle dışladığını görmek için yalın bir mantık becerisi, o analitik düşüncenin kendisi bile yeterlidir.

Bu monizme göre, 'Tarihsel Özdekçilik'teki 'tarihsel' eklentisi de yalnızca paradoksaldir, çünkü tarihsel olan gerçekte ya da Kavramına göre tinsel olandan, İstenç tarafından üretilen bütün bir törellik sürecinden başka birşey değildir. Oysa özdekçiliğin yadsımak zorunda olduğu öğe tam olarak bu tinselliktir. 'Materyalizm' anlatımının önündeki 'tarihsel' sıfatı hiç kuşkusuz kafa

karıştırıcıdır çünkü bir oxymorondur. Ve gene de ‘tarihsel özdek’ üretmek imgelem için sorun değildir. Bu bakış açısından Tarihte de tinsel olanın değil ama özdeksel olanın birincil olması gerektiği için, her nasılsa Tarihin ‘özdeği’ ya da Tarihte ‘özdeksel’ olan şey ‘altyapı’ gibi yine kendisi bir kavramdan, daha doğrusu bir tasarımdan ötesi olmayan bir kendilik olarak konutlanır. Buna göre, özdeksel altyapı belirlenimi herhangi bir çıkarsama sonucu olmadığı gibi düşünsel bir sorgulamadan da bağışıktır. Ama bu tutum Özgürlüğün yadsınması ile saltık olarak tutarlıdır, çünkü ‘özdeksel altyapı’ temelinde — örneğin Spinoza’nın Töz dizgesinde olduğu gibi — insan yalnızca belirlenir, ve Özgür İstenç gibi bir metafizik, bir tinsellik söz konusu bile olamaz. ‘Toplum yasaları’ denilen şey de tinin özgürlüğünün özdeksel doğanın zorunluğuna bozulmasını imlediği ölçüde bu öğreti için yadırganacak bir belirlenim değildir.

Tarihsel Materyalizmin monistik görüşü ile karşıtlık içinde, Gerçeğin Bütün olduğu görüşü Özdek gibi tekil bir kıpıyı üzerine bütün bir dizgenin dayanacağı bir tür Saltık olarak kabul edemez, tıpkı Töz, Monad, ya da Su, Hava vb. durumlarında da olduğu gibi.

MARX’TA “DİYALEKTİK YÖNTEM”

Marxizmin kendisi bir metafiziktir, fizik değil.

Karl Marx 1873’te Das Kapital’in ikinci Almanca yayımına Arkasözde şunları yazar (anımsamalıyız ki Marx için ‘reel’ anlatımı ‘belirli-Varlık’ ya da ‘Dasein’ kavramını değil, ama ‘fiziksel-özdeksel’ olanı, ‘duyusal-sonlu’ olanı belirtir):

“Benim diyalektik yöntemim Hegel’in yönteminden yalnızca ayrı olmakla kalmaz, onun doğrudan karşıtıdır. Hegel için, insan beyninin yaşam-süreci, e.d. düşünme süreci — ki Hegel ‘İdea’ adı altında onu giderek bağımsız bir özneye dönüştürür — reel dünyanın demiurgesidir, ve reel dünya yalnızca ‘İdea’nın dışsal, fenomenal biçimidir. Benim için, tersine, ideal dünya insan anlığı tarafından düşünülen ve düşünce biçimlerine çevrilen özdeksel dünyadan başka birşey değildir.”36

Hegel’in felsefesindeki evrensel-nesnel Us (Logos)ve insan Usu (öznel Us) ayrımını siler ve Hegel’e göre özdeksel Evrenin biçiminin insan düşüncesi tarafından belirlendiği yorumunu getirir. Bu Hegel’e göre reel dünyayı insan düşüncesinin yarattığını ileri sürmek demek değildir. Marx’ın özellikle önemsediği nokta reel dünyanın insan düşüncesi tarafından belirlenmesi ya da biçimlendirilmesidir, ki tam olarak yukarıda sözü edildiği gibi Hegel’in kendisinin doğal “bilincin bilinçsiz idealizmi” dediği ve ‘fenomenal’ olarak gördüğü şeydir (Ans. 1830, § 420). Hegel kendinde Evrenin belirlenimi ya da biçimi için “nesnel-düşünceler” anlatımını kullanır.

Hegel için İdea biçimin ve özdeğin, kavramın ve olgusallığın birliğidir, salt insan düşüncesinin ‘öznelliğinden’ türetilen bir uydurma değil. Hiç kuşkusuz onu “Özne” olarak görür, ama aynı zamanda “Töz” olan bir “Özne” olarak (TGb, § 17), ki nesnel varoluşa iyedir. Hegel’in düşüncesi kurguldur, biçim ve içeriği ayırmaz, ve anlak kıpısı altına düşürülen ‘diyalektik kıpı’nın analitik yorumuna kapalı birşeyi belirtir. Yinelersek, gerçekte Hegel’de “insan düşüncesi” değil, ama “Logos” ya da “Saltık İdea” reel dünyanın belirlenimi, demiurgesidir. Biçimlendirici etmen (Marx’ın “demiurge” dediği şey) Kavramın olumsuzluğundan başka birşey değildir ki, Hegel için onu anlağın analitik dinginliğinden çıkarıp devime geçiren diyalektiktir.

Hegel Tinin Görüngübilimi’nin vargısı olarak reel ve ideal arasındaki birliği, olgusal olanın kavramsız olamayacağını çıkarsamış ve Kavramın deviminin Şeylerin devimi olduğunu tanıtladığını ileri sürmüş olsa da, Marx bu kurgul birliği gözardı eder ve tam olarak ‘diyalektik yöntem’ denilen şeyin gerektirdiği gibi tek-yanlı ayrım kıpısından uslamlama yapar, ideal olanı ve reel olanı birbirinden yalnızca ayırır, ama birleştirmez.

Marx'ın 'diyalektiğinin' sonucu daha da ilginçtir, çünkü bu diyalektiğe göre insan bilinci "düşünce biçimlerine çevrilen özdeksel dünyadan başka birşey değildir." Bu hiç kuşkusuz John Locke'dan kalma görgücü tabula rasa formülasyonundan bir başka anlatımıdır, ve a priori olanı, Kavramın nesnelliğini kavrayamaz. Bu bakış açısının solipsizme götürdüğü, böylece özneye kendi dışına çıkma gibi bir olanağı yadsıdığı, gerçekte tam olarak Hegel'in öznel-idealizm dediği şeyi temsil ettiği — böyle çıkarsamalar Marxizmin felsefi gücünün çok çok ötesine geçen güçlüklerdir.

Marx'ın tutumu bir "Ya—Ya da" tutumudur: Ya Birşey Başkasını belirler, ya da Başkası Birşeyi; ya alt-yapı üst-yapıyı, ya da üst-yapı alt-yapıyı; çünkü özdekçi monizm bunu gerektirir. Eğer bu analitik tutum iki yanın birbirlerini karşılıklı olarak belirlemeleri gibi bir etkileşim ileri sürülerek aşılacak olursa, o zaman bu kötü diyalektik yine Hegel'in 'kötü-sonsuz' ya da 'yalancı-sonsuz' dediği şey olarak ortaya çıkar ki, analitik mantığın umutsuz vargısıdır.

Yöntemin Kavram ile ilişkisi, gerçeğin bir tanıtlama ve dizge sorunu olup olmaması gibi sorunlar Marx'ın bakış açısını ilgilendirmez, çünkü 1844'te de belirttiği gibi kavramlar ona göre yalnızca "düşünce-şeylerdir ve öyleyse yalnızca arı, e.d. soyut, felsefi düşünmenin bir yabancılaşmasıdırlar."37 Karl Marx sürekli olarak düşünceyi ve düşünce-belirlenimlerini bir yana itme ve realite karşısında edilgin, ikincil kılma eğilimindedir. Belirlenimsiz, biçimsiz, 'düşünce-belirlenimsiz' bir realitenin salt bir soyutlama, salt bir Gedankending olduğunu görmek için salt özdeksel bir beyin hiç kuşkusuz yeterli değildir.

Marx "Diyalektik Yöntem" İle Ne Anlar?

Marx şöyle der:

"Hegel'de çifte bir yanılgı vardır.

"Birincisi en açık olarak Görüngübilim'de, Hegel felsefesinin doğum yerinde ortaya çıkar. Örneğin, gönenç, devlet-erki vb. Hegel tarafından insandan yabancılaşmış kendilikler olarak anlaşıldıklarında, bu ancak onların düşünceler olarak [görülen] biçimlerinde olur. Bunlar düşünce-şeylerdir ve öyleyse yalnızca arı, e.d. soyut, felsefi düşünmenin bir yabancılaşmasıdırlar" (1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları; 'Genel Olarak Hegel Felsefesinin Eleştirisi').38

Karl Marx haklıdır çünkü 'gönenç,' 'devlet erki' vb. hiç kuşkusuz düşünce biçimleridirler, çünkü düşünülürler, ve felsefe, aslında genel olarak bilginin kendisi insanın bilincinde, düşüncesinde varolan birşeydir, düşünce ile yapılır. Gerçekten de doğal bilinç ancak bu kavramları salt dışsal nesneler sandığı zaman değil ama kavramlar olarak düşündüğü zaman felsefenin toprağına girer. Düşünülenin öznede olduğunu, salt düşünüldüğü için düşünce olduğunu kavramak felsefenin ilk dersi olmalıdır — tam olarak Tinin Görüngübilimi'nin vargısında gösterdiği gibi. Bilinç 'öznel' ya da 'öznellik' dediğimiz şeydir. Ama birşey — en azından Klasik Felsefenin bakış açısından — salt bilinçte olduğu için, salt düşünüldüğü için bilincin dışındaki nesnel varoluşunu yitirmek zorunda değildir. Sorun bilincin bu gerçekliğe, bu kendindeye, gerçek nesneye eşit olabilmesidir — tıpkı yine Tinin Görüngübilimi'nin vargısında insan düşüncesi için olanaklı bir yetkinlik olarak gösterildiği gibi.

Karl Marx'ın bu pasajda "yabancılaşmış kendilikler" dediği şey insan düşüncelerinin, kavramlarının kendileridir ve Hegel tarafından "insandan yabancılaşmış kendilikler olarak" değil, ama tam tersine insanın en iç özünü oluşturan şeyler olarak görülürler.

Yabancı olan bilinmeyendir, ve insanın kendine, dünyasına vb. yabancılaşması ise, bir 'süreç' olarak, düşüncenin, kavramın, ve böylece bilginin kendisinin bozulması diyebileceğimiz şeyden

ötesini anlatmaz. Tinin Görüngübilimi'nin çözümlediği sürecin kendinde bir gelişme olması olgusu ile karşıtlık içinde, bu bozulma gerçekten bir olgu olarak analitik düşüncede yaşanan ve bilinemezcilik ya da kuşkuculuk olarak tanıdığımız şeydir; oysa saf doğal bilinç bile sıradan doğal eğitiminde kendini, dünyasını, kültürünü vb. bilme sürecindedir, Tinin sonlu Görüngüleri olarak bilginin oluş sürecini üreten bilinçsiz tözselliktir. 'Yabancılaşma' anlatımı yabancılaşmayı sanki ilerleyen bir süreçmiş gibi, bir tür 'oluş' gibi ortaya sürer. Gerçekte, 20'nci yüzyıl varoluşçuluğunda daha tam anlatımını bulan bu entellektüalizm, bütünüyle tutarlı olarak, felsefesizleşen bilincin usun kendisine ve genel olarak bilgiye yabancılaşması ile koşutluk içinde şekillenir. Nihilizm ve pozitivizm, salt kavramları gereği, insanın gerçeğine ve varoluşuna yabancılaşmış bakış açılarını temsil etmek zorundadırlar. Yerini Hegel'in de gösterdiği gibi ancak Görgücülük kampında bulan Materyalizmin yanılsamasının ve yabancılaşmasının düzeyi ise temsil ettiği 'yabancılaşma' ya da 'bilgisizleşme' ile orantılı olarak, uğruna yitirilen Tarih ile, Özgürlük ile, ve İnsan Yaşamları ile ölçülebilir. Hegel'in felsefesinin 'Yabancılaşma' denilen şeyle ilgisini anlamak için Tinin Görüngübilimi'nde sergilenen sürecin nasıl bir 'oluş' süreci olduğunu dikkate almak yeterli olmalıdır.

Karl Marx Hegel'in felsefesinde 'gönenç,' 'devlet-erki' vb. gibi kavramların, genel olarak Kavramın — örneğin Kant'ın öznelciliği durumunda görülenin tersine — nesnel göndermeleri olduğunu, Varlık ile birliğini anlamamıştır. Onları kavram olmayan ve gene de var olan şeyler olarak, kendileri kavramlar olmaksızın da düşünülebilen şeyler olarak düşünür. Yine, insan bilincinde değil ama kendilerinde oldukları gibi alındıklarında, bu "yabancılaşmış kendilikler"in — Hegel'in kendisi tarafından da gereğinden öte vurgulandığı gibi — en iç özlerinde nesnel düşünce-belirlenimleri olduklarını ve bu özün onları insan için yabancı olmanın tam tersi yapan şey olduğunu düşünemez. Bu evrensel özlerinden soyutlandıklarında bu nesnelerin neler olduklarını söyleyemeyiz. Karl Marx'ın bu yalın kavramlar karşısında böyle verimsiz bir kafa karışıklığına götüren şey onları 'özdeksel' şeyler olarak düşünmede ve yalnızca Özdeğin var olduğunu düşünmede diretmiş olmasıdır. Oysa tinsel şeyler de vardır, tıpkı doğal şeyler gibi; ama her iki sonluluk alanına da Yokluk eşlik eder, ve tüm doğal ve tinsel şeyler Oluş sürecindedirler. Bu onların düşlemsel uydurmalar oldukları anlamına gelmez.

Karl Marx, kısaca, her doğal bilinç durumunda kaçınılmaz olarak gözlediğimiz gibi, Özdek ve Varlık kavramlarını ayırdedemez.

Son olarak, Karl Marx'ın Hegel'i nasıl okuduğunu anlayabilmek için bir gençlik yorumuna bakmakta yarar vardır. "Geçici olarak şu kadarını önceden söyleyelim: Hegel'in duruş noktası modern ekonomi politiğin duruş noktasıdır. Emeği insanın özü olarak kavrar" (1844 Elyazmaları). İnsanın özü Us, İdea, Tin, Kavram, Düşünce değil, ama Emektir! Bu hiç kuşkusuz 'yorum' olmanın bile çok çok gerisine düşer. Aslında yeni bir felsefenin başlangıcıdır, ama bir felsefe ki açıkça düşüncesizdir. Batı bu özdekçi 'felsefe' ile yalnızca insan düşünce etkinliğinin önemli bir bölümünü değil, ama Tarihin kendisinin de uzunca bir bölümünü ziyan etmiştir.

NOTLAR

1Hegel Mantık Bilimi'ne Önsözde (1812) "yıllarca süren bir çalışmanın bu girişime daha büyük bir eksiksizlik vermeyi başaramamış olması" gibi bir olgudan söz eder (:: "eine vieljährige Arbeit diesem Versuche nicht eine größere Vollkommenheit geben konnte").

2(Ans., 1830, § 415): "Kant felsefesi en belirli olarak öyle görülebilir ki, Tini Bilinç olarak alır ve bütün olarak yalnızca Tinin Felsefesinin değil, ama onun Görüngübiliminin belirlenimlerini kapsar"

:: “Die Kantische Philosophie kann am bestimmtesten so betrachten werden, dass sie den Geist als Bewusstsein aufgefasst hat und ganz nur Bestimmungen der Phänonemologie, nicht der Philosophie desselben enthält.”

3Bilginin duyusal deneyime dayalı olması gerektiği anlayışı daha sonra kendini pozitivizm olarak göstermek üzere evrimlenen aynı kuşkuculuktur. Kant’ta olduğu gibi pozitivizmde de görülen sözde metafizik karşıtı tutum deneyimin kendisinin kavramsız-kuramsız olması gerektiği önyargısına bağlıdır. Oysa deneyimi deneyim yapan şeyin a priori evrensellik ve zorunluk kavramları olduğu olgusunu yine Kant’ın kendisi vurgulu olarak belirtir. Ve pozitivizmin kendisi bir deneyim değil, ama bir kuram, böylece bir metafiziktir.

4Mantık Bilimi (Büyük), Önsöz “Auf diesem sich selbst konstruierenden Wege allein, behaupte ich, ist die Philosophie fähig, objektive, demonstrierte Wissenschaft zu sein. — In dieser Weise habe ich das Bewußtsein in der Phänomenologie des Geistes darzustellen versucht.”

5Bu nokta üzerine Hegel’in en son açıklaması için bkz. Ans., § 25. Tinin Görüngübilimi’nde Mantık Bilimi’ne doğru götüren süreç “somut bölümlere,” yani Doğa ve Tin Felsefelerine ait içeriği de kullanmak zorunda kalır, “bilincin örneğin Ahlak, Törellik, Sanat, Din gibi somut şekillerinin” çözümlenmesini de gerektirir.

6(Ans., § 131, Zusatz: “... die Erscheinung ein Höheres ist als das bloße Sein. Die Erscheinung ist überhaupt die Wahrheit des Seins und eine reichere Bestimmung als dieses, insofern dieselbe die Momente der Reflexion-in-sich und der Reflexion-in-Anderes in sich vereinige enthält, wohingegen das Sein oder die Unmittelbarkeit noch das einseitig Beziehungslose und (scheinbar) nur auf sich Beruhende ist.”

7The Basic Problems of Phenomenology (1954) Published by Indiana University Press, 1975. Introduction.

8“Der Ausdruck »Phänomenologie« bedeutet primär einen Methodenbegriff.”

9“‘Fenomenoloji’ terimi bir düzgüyü anlatır ki, şöyle de formüle edilebilir: “Şeylerin kendilerine!” :: “Der Titel »Phänomenologie« drückt eine Maxime aus, die also formuliert werden kann: »zu den Sachen selbst!«” (Varlık ve Zaman, § 7, s. 27).

10(Ans., § 420): “Kant felsefesinin Tini anlamada üzerinde durduğu en yakın basamak Algılamadır ki, genel olarak sıradan bilincimizin ve az ya da çok Bilimlerin duruş noktasıdır” :: “Die nähere Stufe des Bewusstsein, auf welcher die Kantische Philosophie den Geist auffasst, ist das Wahrnehmen, welches überhaupt der Standpunkt unseres gewöhnlichen Bewusstseins und mehr oder weniger der Wissenschaften ist.”

11Mantık Bilimi (B), ‘Olumlu Sonsuzluk’ altında.

12§ 58: “Bu alışkanlık özdeksel düşünme yolu olarak adlandırılmalıdır — olumsal bir bilinç ki, salt gerece batmıştır ve bu yüzden aynı zamanda özdekten ‘kendi’sini arı olarak çekip çıkarmak ve kendi kendinde olmak ona güç gelir” :: “ Jene Gewohnheit ist ein materielles Denken zu nennen, ein zufälliges Bewußtsein, das in den Stoff nur versenkt ist, welchem es daher sauer ankommt, aus der Materie zugleich sein Selbst rein herauszuheben und bei sich zu sein.”

13Yine (Ans., § 420): “Kant felsefesinin Tini anlamada üzerinde durduğu en yakın basamak Algılamadır ki, genel olarak sıradan bilincimizin ve az ya da çok Bilimlerin duruş noktasıdır” :: “Die nähere Stufe des Bewusstsein, auf welcher die Kantische Philosophie den Geist auffasst, ist das

Wahrnehmen, welches überhaupt der Standpunkt unseres gewöhnlichen Bewusstseins und mehr oder weniger der Wissenschaften ist."

14"[T]he categories of self-consciousness are just as objective, categories of the essence of things as its own thoughts" (Ans., 1817, § 302).

15"... das Sein als reiner Begriff an sich selbst und der reine Begriff als das wahrhafte Sein gewußt wird." (MB-B, "Einleitung, Allgemeiner Einteilung der Logik")

16"[N]ach diesem Resultat der Mensch bloß auf Spreu und Treber würde angewiesen sein" :: "a result, of which it may be said, that it bade man go and feed on mere husks and chaff." (Ans. 1830, § 28, Zusatz).

17"Die Vernunft ist die Gewißheit, alle Realität zu sein"; "Kategorie ... oder einfache Einheit des Selbstbewußtseins und des Seins"; "sie [Vernunft] ist dies, daß Selbstbewußtsein und Sein dasselbe Wesen ist" (TGb, § 235).

18"Der Verstand bestimmt und hält die Bestimmungen fest; die Vernunft ist negativ und dialektisch, weil sie die Bestimmungen des Verstands in nichts auflöst; sie ist positiv, weil sie das Allgemeine erzeugt und das Besondere darin begreift. ... Auf diesem sich selbst konstruierenden Wege allein, behaupte ich, ist die Philosophie fähig, objektive, demonstrierte Wissenschaft zu sein."

19"... daß das Spekulative seiner wahren Bedeutung nach ... ist ... dasjenige, welches jene Gegensätze, bei denen der Verstand stehenbleibt ... als aufgehoben in sich enthält und eben damit sich als konkret und als Totalität erweist." (Ans., § 82, Ek.)

20Mantık Bilimi, "Saltık İdea" altında: "Die Methode ist daraus als der sich selbst [wissende, sich als das Absolute,] sowohl Subjektive als Objektive, zum Gegenstande habende Begriff, somit als das reine Entsprechen des Begriffs und seiner Realität, als eine Existenz, die er selbst ist, hervorgegangen."

21Aynı yerde: "Die Methode ist deswegen als die ohne Einschränkung allgemeine, innerliche und äußerliche Weise und als die schlechthin unendliche Kraft anzuerkennen, welcher kein Objekt, insofern es sich als ein äußerliches, der Vernunft fernes und von ihr unabhängiges präsentiert, Widerstand leisten, gegen sie von einer besonderen Natur sein und von ihr nicht durchdrungen werden könnte."

22"Sie ist darum die höchste Kraft oder vielmehr die einzige und absolute Kraft der Vernunft nicht nur, sondern auch ihr höchster und einziger Trieb, durch sich selbst in allem sich selbst zu finden und zu erkennen."

23"[D]as Instrument und Mittel der erkennenden Tätigkeit."

24"Im wahrhaften Erkennen ... ist die Methode ... das An-und-für-sich-Bestimmtsein des Begriffs, der die Mitte nur darum ist, weil er ebensosehr die Bedeutung des Objektiven hat, das im Schlußsatze daher nicht nur eine äußere Bestimmtheit durch die Methode erlangt, sondern in seiner Identität mit dem subjektiven Begriffe gesetzt ist."

25Mantık Bilimi (B), "Nesnel Mantık, Giriş": "... yeri nesnel mantık tarafından alınan varlıkbilim, — [ya da] Metafiziğin genel olarak 'Ens'in doğasını araştırması gereken bölümü" :: "... die Ontologie, an deren Stelle die objektive Logik tritt, — der Teil jener Metaphysik, der die Natur des Ens überhaupt erforschen sollte."

26“Herşey Gerçeği yalnızca Töz olarak değil, ama o denli de Özne olarak kavramaya ve anlatmaya dayanır” (TGb, § 17).

27Mantık Bilimi (B), “Saltık İdea” altında: “Dieses sosehr synthetische als analytische Moment des Urteils, wodurch das anfängliche Allgemeine aus ihm selbst als das Andere seiner sich bestimmt, ist das dialektische zu nennen.”.

28“Anstoß zur Wiederherstellung der Logik und Dialektik.”

29Mantık Bilimi (B): “Weil nun auch das Erste im Zweiten enthalten und dieses die Wahrheit von jenem ist, so kann diese Einheit als ein Satz ausgedrückt werden, worin das Unmittelbare als Subjekt, das Vermittelte aber als dessen Prädikat gestellt ist, z. B. das Endliche ist unendlich, Eins ist Vieles, das Einzelne ist das Allgemeine. Die inadäquate Form solcher Sätze und Urteile aber fällt von selbst in die Augen. Bei dem Urteile ist gezeigt worden, daß seine Form überhaupt und am meisten die unmittelbare des positiven Urteils unfähig ist, das Spekulative und die Wahrheit in sich zu fassen.”

30Ans., § 31: “Ohnehin ist die Form des Satzes oder bestimmter des Urteils ungeschickt, das Konkrete und das Wahre ist konkret—und Spekulative auszudrücken; das Urteil ist durch seine Form einseitig und insofern falsch.”

31“Die zweite Bestimmung, die negative oder vermittelte, (ist ferner zugleich die vermittelnde. Zunächst kann sie als einfache Bestimmung genommen werden, aber) ihrer Wahrheit nach ist sie eine Beziehung oder Verhältnis; denn sie ist das Negative, aber des Positiven, und schließt dasselbe in sich.”

32“... darum schließt sie ihr eigenes Anderes in sich und ist somit als der Widerspruch die gesetzte Dialektik ihrer selbst.”

33“... das Zweite hingegen ist selbst das Bestimmte, der Unterschied oder Verhältnis.”

34Mantık Bilimi (B), “Saltık İdea” altında: “Die beiden ersten Momente der Triplizität sind die abstrakten, unwahren Momente, die eben darum dialektisch sind und durch diese ihre Negativität sich zum Subjekte machen.”

35“... und es ist schon eine hinreichende Deduktion derselben, und Rechtfertigung ihrer objektiven Gültigkeit, [A 97] wenn wir beweisen können: daß vermittels ihrer allein ein Gegenstand gedacht werden kann.”

36“My dialectic method is not only different from the Hegelian, but is its direct opposite. To Hegel, the life-process of the human brain, i.e., the process of thinking, which, under the name of “the Idea,” he even transforms into an independent subject, is the demiurgos of the real world, and the real world is only the external, phenomenal form of “the Idea.” With me, on the contrary, the ideal is nothing else than the material world reflected by the human mind, and translated into forms of thought” (Kapital, Cilt Bir; 1873; İkinci Almanca yayıma Arkasöz).

37“They are thought-entities, and therefore merely an estrangement of pure, i.e., abstract, philosophical thinking” (1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları).

38 1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları; ‘Genel Olarak Hegel Felsefesinin Eleştirisi’: “... thought-entities, and therefore merely an estrangement of pure, i.e., abstract, philosophical thinking.”

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Diyalektik Yöntem? — kongre bildirisi özeti

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Aziz Yardımlı

Diyalektik Yöntem? / Dialectial Method?

Abstract / Özet

Diyalektik Yöntem?

Hegel’in felsefi dizgesi yayımından bu yana geçen son iki yüz yıl boyunca hiçbir biçimde daha öte geliştirilememiş, ne de kendinde olduğu gibi anlaşılabilmiştir. Bu başarısızlığın sorumluluğunu bütünüyle Hegel’e yüklemek güçtür. Tersine, yazıları hemen hemen bir kural olarak yalnızca yorumlanmış ve bu yolla — eğer bir ‘Dizge’nin ne demek olduğu dikkate alınırsa — yalnızca bozulmuştur. Gerçekte bu bildirim bir noktada yanlıştır, çünkü Hegel’in kendisi Ansiklopedik Dizgeyi ilk biçiminden sonra sürekli olarak iyileştirmiş ve geliştirmiş, ve iki kez yeni biçimlerde yayımlanmıştır.1 Gene de henüz sunuş biçiminde iyileşmeye ve ayrıntıda gelişmeye gereksinimi vardır.

Yorum ancak kendisi yorum olmayan bir nesnellik varsayımı altında olanaklı ve anlaşılabilirdir. Ancak sağın olarak mantıksal açımlama yorumdan bağışıktır çünkü kendisi bir yorum değildir. Yorum ancak yorumu yorumlayabliir, ve bu düzeye dek yorumlama ancak "Logos"u, Usu anlamayan, onu salt Söylem, Dil, Metin, Simge vb. olarak yorumlayan bakış açılarına özgüdür. Tüm bu düşünme kiplerinde iş başında olan şey doğal mantıktır ("die natürliche Logik") ki, yaptığı şey açısından bilinçsizdir ("bewußtlos"). Yorum doğruluğu dışlar. Tek bir 'doğru yorum' olanaksızdır diyen Jacques Derrida Mantığı yadsımasından doğru bir mantıksal çıkarsama yapıyordu ki, Mantığı yadsıması zemininde yapmaması gerekirdi.

Derin düşünen anlağa özgü Yorumun öznelliğinden Bilginin nesnelliğine yükselmek ancak ve ancak tüm varsayımı (ya da yorumu) kaldıran, düşünmenin her öğesini yalnızca kendinde onunla bağıntılı olanla bağlayan, ve böylece yalnızca Kavramın mantığını izleyen bir tanıtlama Yönteminin sonucu olabilir.

Hegel Yöntemin kendisinin çözümlemesini Mantık Bilimi'nin her iki biçiminde de 'Saltık İdea' altında, dizgenin son bölümünde, böylece bütünün kendisini kucaklayan sonuçta ele alır. Saltık İdeanın mantıksal dizgenin Ereği olması onu aynı zamanda tüm içeriğin zemini, desteği, tüm eytişimsel devimin ona doğru çalıştığı devinmeyen devindirici yapar.

Hegel ‘Yöntem’den büyük Mantık'ta “saltık yöntem” ("die absolute Methode") olarak, küçük Mantık'ta “kurgul Yöntem” ("die spekulative Methode") olarak söz eder ve hiçbir yerde ‘diyalektik Yöntem’ adlandırmasıını kullanmaz (tıpkı ‘tez, antitez ve sentez’ adlandırmasını da kullanmaması gibi; aslında bileşenleri ayırılabilir olan 'sentez'in bileşenleri ayırılamaz olan mantıksal Kavramın birliğini anlatmak için uygunsuz olduğunu belirtir). Konu pekala salt bir adlandırma sorunu olarak görülebilir. Ama 'diyalektik' doğal bilinç için biçimsel bir karşıtlığın algısından daha çoğunu anlatmaz ve 'diyalektik yöntem' üzerine kurulu çözümlemeler hemen hemen her zaman sıradan Anlak söylemlerinden öteye geçmez. Sağın bir yöntem çözümlemesinde diyalektik kıpı ilk olumsuzlama olarak sözcüğün gerçek anlamında olumlu olana götüren "ortadan kaldırma" kıpısının (Aufhebung) bütünüyle gerisine düşer.

Dialectial Method?

Hegel's philosophical system has never been developed further during two last centuries after its final form was given to it in his hands, neither has it ever been understood as it is in itself. The reason for the failure can not be put simply on Hegel himself. Quite the contrary, his work has practically always been only interpreted, that is — if the 'systematic' character of the work is taken into account —, plainly corrupted. In point of fact, this statement is incorrect at one point: Encyclopedic System has endlessly been amended and improved by Hegel himself and two new editions of the whole published during his lifetime.1 Nevertheless, it still is in need of ammendations in presentation, and improvements in details.

Interpretation is possible only if an objectivity is accepted which is itself not an interpretation. Only a strictly logical exposition is exempt from interpretation, since it is itself not an interpretation: Interpretation can interpret only an interpretation. To this extent, the interpretation belongs only to those points of view which does not understand the Logos, the Reason, but interpret it as mere Discourse, Language, Text, Symbol etc. In all these modes of thinking, what is at work is natural logic ("die natürliche Logik") which is unconscious ("bewußtlos") about its operations. Interpretation excludes correctness. When Jacques Derrida said that there was not one 'correct interpretation,' he inferred a correct logical conclusion from his denial of Logic which he never should have inferred on the grounds of his denial of Logic.

The rise to the objectivity of Knowledge from the subjectivity of the Interpretation of the reflective understanding can be possible only through a Method of Proof which destroys all presupposition (that is, all interpretation), connects every element of thinking with only what is connected with it in itself, and so follows only the logic of the Notion.

In both versions of Science of Logic, Hegel presents the exposition of the Method under the 'Absolute Idea,' that is, under the Result which comprises whole logical content as its becoming. Absolute Idea is Reason in its pure logical totality, the End of the logical System, which accordingly is the ground of the logical content in its entirety, the unmoved mover, the Prius toward which all dialectical movement works its way.

Hegel talks about the "absolute Method" ("die absolute Methode") in the Greater, and the "speculative Method" ("die spekulative Methode") in the Lesser Logic, but never about the 'dialectical Method' (just as he never uses the appellation 'thesis, antithesis, synthesis' in any place except for the criticism of the 'synthesis' as an external, separable combination which is unsuitable to express the unity of the inseparable opposites). The point may well be taken as a matter of mere terminology. Yet 'dialectic' is used by natural logic to express only a perception of formal external opposition. Those analyses which are founded on the 'dialectical method' practically always are ordinary discourses of the Understanding. In a strict analysis of the speculative method dialectical moment as the first neagation precedes the Aufhebung which carries the movement into its positive result.

1Hegel Mantık Bilimi’ne Önsözde (1812) “yıllarca süren bir çalışmanın bu girişime daha büyük bir eksiksizlik vermeyi başaramamış olması” gibi bir olgudan söz eder (:: “eine vieljährige Arbeit diesem Versuche nicht eine größere Vollkommenheit geben konnte”).

1In his Preface of 1812 to Science of Logic, Hegel speaks of the fact that "a labour covering many years has been unable to give this effort a greater perfection" (:: “eine vieljährige Arbeit diesem Versuche nicht eine größere Vollkommenheit geben konnte”).

“İçinde gerçekliğin varolduğu gerçek şekil ancak onun bilimsel dizgesi olabilir. Felsefeyi bilim biçimine, onun bilme sevgisi adını bir yana bırakarak edimsel bilme olabileceği hedefe yaklaştırmaya katkıda bulunmak — önüme koyduğum amaç budur.”2

Postmodern söylemin Felsefe olarak alındığı bir dönemde Hegel’in bu vurgusu her zaman olduğundan daha da önemlidir. Eğer bu bildirimin doğruluğu kabul edilirse, eğer felsefe gerçeklik ile, bilim ile, salt duygusal değil ama düşünsel planda da ilgilenmeli ve edimsel bilme olmalı ise, o zaman pekçok modern felsefe göründüğü şey olmaya son verecektir. Hegel’in felsefe idealine yönelik olarak her tür geçersiz zeminiyle öylesine derin entellektüel içerlemenin nedenini anlamak güç olmamalıdır. Gerçeklik, Us, Bilgi değil, ama yoklukları ya da değersizleştirilmeleri postmodern göreciliğin ona karşı savaştığını ileri sürdüğü totaliterliğe zemindir. Tin entellektüel, moral ve estetik özünden vazgeçemez. Felsefe insan vakarı ile bağdaşmayan salt yorumlayıcı anlak kültürünü geride bırakmalı, kendi tarihselliğini ve zaman-göreliliğini ortadan kaldırmalı, hiçbir dizgesel ya da mantıksal çıkarsama olmaksızın salt göreli görüşler, tikel çıkarlardan yana sanılar üreten kavramsız dağınık söylemlerden bütünüyle ayrılmalı, bilimsel bir dizge biçimini kazanmalıdır.

Dizge tüm bileşenleri zorunlu olan bütündür. Tek bir kıpısı bile çıkarılabilir değildir, çünkü bütünün kendisi her bir kıpı ile saltık olarak bağıntılıdır. Böyle mantıksal bir bütünlük ancak Tanıtlamanın ve böylece Bilginin kendisi ile bir olan bir Yöntem aracılığıyla üretilebilir. Yöntem Dizgenin açınımını hiçbir basamağı daha önce tanıtlanmış olmayan hiçbir öğe üzerine dayanmayan saltık bir tanıtlama sürecine çevirir, böylece bütün içeriği Kavramın saltık disiplini altında Bilgi ya da Bilim olarak örgütler. “Bunun dışında kalan herşey yanılgı, karışıklık, görüş, çaba, özenç ve geçiciliktir.”3

Bu konuşmada Hegel'in dizgesinin içinde kalarak bu felsefenin anlaşılmasında yatan güçlükleri Kavram, Yöntem, Tanıtlama ve Dizge bağlamında ele almaya çalışacağım.

"The true shape in which truth exists can alone be its scientific system. To help to bring philosophy nearer to the form of science – that goal where it can lay aside the name of love of knowledge and be actual knowledge – that is what I have set before me."2

Now when the postmodernist discourse passes as Philosophy, Hegel's emphasis is more relevant than ever. If the correctness of this statement is granted, if philosophy must be concerned with the truth, the science, and that not only at the level of mere feeling but also at the level of pure theoretical thinking, and if it has to be become actual knowing, then many modern philosophies will cease to be what they seem. It shouldn't be too difficult to understand the reason why there has always been such a deep intellectual resentment with all kinds of illicit grounds for Hegel's ideal of philosophy. Not Truth, Reason, and Knowledge, but their absence or degradation is the ground for totalitarianism which postmodern relativism professes to combat against. Spirit can not disown its intellectual, moral and esthetic essence. Philosophy must leave behind the culture of mere interpretive understanding which is not compatible with the human dignity, sublate its historicity and temporal relativity, leave the form of mere discourse which produces nothing but relative points of view, particularistic opinions without any systematic and logical deduction. It must rise to the form of scientific system.

System is totality, of which all the components are necessary. Not one single moment of it can be omitted, since the whole is absolutely dependent on every and each moment. Such logical totality can be produced only through a Method which is one with Proof and thereby with Knowledge

itself. Method makes the process of development of the System exactly a process of Proof, none of the steps of which rests on an element whichs itself is not proved previously, thus organizing all content as Knowledge or Science under the absolute discipline of the Concept. "All else is error, confusion, opinion, endeavour, caprice and transitoriness."3

In this talk I will try to stay within Hegel's system and to analyze the difficulties on the way of understanding his philosophy in the context of Concept, Method, Proof, and System.

2“Die wahre Gestalt, in welcher die Wahrheit existiert, kann allein das wissenschaftliche System derselben sein. Daran mitzuarbeiten, daß die Philosophie der Form der Wissenschaft näherkomme — dem Ziele, ihren Namen der Liebe zum Wissen ablegen zu können und wirkliches Wissen zu sein —, ist es, was ich mir vorgesetzt” (TGb, Önsöz, § 5).

3"Alles Übrige ist Irrtum, Trübheit, Meinung, Streben, Willkür und Vergänglichkeit” (B-MB, 'Saltık İdea' altında).

2“Die wahre Gestalt, in welcher die Wahrheit existiert, kann allein das wissenschaftliche System derselben sein. Daran mitzuarbeiten, daß die Philosophie der Form der Wissenschaft näherkomme — dem Ziele, ihren Namen der Liebe zum Wissen ablegen zu können und wirkliches Wissen zu sein —, ist es, was ich mir vorgesetzt” (PhS, Preface, § 5).

3"Alles Übrige ist Irrtum, Trübheit, Meinung, Streben, Willkür und Vergänglichkeit” (Greater Logic, under the last section on "Absolute Idea").

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

Duyusal Etmen

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Duyusal Etmen / Aziz Yardımlı

Bilmede Duyusal Etmen

Bilgi dediğimiz herşeyde Kavramı soyutladığımızda geriye 'bilgi' denebilecek neyin kaldığını sorgulamalıyız. Duyusal dediğimiz yan, eğer anlatıma yetenekliyse, Kavramdan başka birşeyle anlatılabilir mi? Duyusal olan herşey Düşünce ile anlatılır: Gerçekte, Duyusalın kendisi Düşünseldir. Kant kuşkuculuğu bile ‘kendinde-Şey’i kavramın dışına, bir ‘Jenseits'e, bir öte-yana sürmesine, Usun ona ulaşamayacağını ileri sürmesine karşın orada duyusal birşeylerin olduğunu ileri sürmez. Onun için insanda olmayan türde bir entellektüel-sezginin gerekli olduğunu ileri sürer. Her nasılsa.

Düşünselden ayrıldığında, biçimden ve belirlenimden ayrıldığında, duyusalın kendisi yiter.

Doğal Bilinç Nasıl Bilir?

Doğal bilinç duyusal olanın var olduğu sanısındadır. Ama Varlığın duyumsanacak fiziksel bir nesne olmaması ölçüsünde, bu duyusal bilinç bile gerçekte düşünsel bilinçtir, ve sanısının kendisi düşünsel bir belirlenimin yüklenmesinden başka birşey değildir. Bu bilinç bu bilgelliği ile görgücülüğü, ya da daha iyisi özdekçiliği üretir çünkü duyusal olan özdeksel olandır.

Felsefe böyle doğal bilinç ile karşıtlık içinde durur. Bu ‘duyusal-tasarımsal’ bilincimizin bildiği şey Gerçek değil ama Yanlı olandır, tüm içeriğinde Bilgi Kavramına uygun hiçbirşey bulunmaz. İki kere ikinin dört ettiğini bilir ama Sayı kavramını bilmez. dx/dy oranından haberi vardır, bunu kullanır,

ama sonsuz küçüklüğü ve bunun ilişkilerini bilmez. Noktanın ‘parçası olmayan’ olduğunu, atomun ‘bölünemez olan’ olduğunu da bilir, ama bu tasarımların ötesine geçerek Kavramın ne olduğunu, nasıl çıkarsandığını, nasıl tanıtlandığını bilmez. Devletten haberi vardır, ama ona ilişkin ‘bilgisinin’ boş ve değersiz olduğunu dolaysızca gösteren pozitivist kuramların bir bolluğu ile donatılıtır, ve Devlet kavramının nasıl çıkarsandığını, aile, toplum, yasa, dünya-tarihi gibi başka kavramlar ile ilişkilerini hiçbir biçimde bilmez.

Doğal Bilinç, edimsel olarak bütün bir insanlığın bugün de kendi özüne, kendi gizilliğine uygün düşmeyen bu bilinç biçimleri bilginin oluş sürecinde geçici olan biçimlerdir. Bu sonlu, tasarımsal, eksik içeriğin herhangi bir biçiminde diretmek insanın ve insanlığın, genel olarak Tinin tüm gizilliğinin tam açınımının önünde duran biricik engeldir çünkü özsel olarak özgür olan ve böylece saltık olarak öz-belirlenimli olan Tinin özgürleşmesini ancak kendisi engelleyebilir. Tin özgürlüğe yürüyüşünde değişimi kendi kendisinden söküp almalıdır.

Bu bilinç bu tutucu, zayıf, yetersiz biçimi ile Felsefe yapma girişiminde de bulunur. Bu genel olarak Görgücülük dediğimiz sayısız bakış açısına pıhtılaşır ve salt duyusal tasarımlara sarılan böyle düşünce Kavramın özgür devimine ulaşamadığı için kendini ruhbilimsel çağrışımlardan başka birşey olmayan dışsal bağıntılar arasında ileri geri gidip gelme yordamına indirger.

Duyular kavram değil ama fiziksel-özdeksel duyum iletir. Özdeksel duyu-örgeni ile alınan Duyum öznededir; evrensel değil ama bireysel, içeriye kapalı, özneldir.

Beş Duyu örgeni yoluyla kavramsal veriler almayışımız olgusu dolaysızca bilginin dışsal değil ama içsel bir süreç olduğunu imler.

Bilme söz konusu olduğunda, beş duyudan hiç biri ötekinden üstün değildir çünkü tümü de öznel duyumda sonlanır. Görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma duyularının bir kavramın, bir kuramın, bir yasanın duyumunu getirebileceğini en tutarlı görgücü bile düşünemez.

Görgücü bakış açısından bilginin kaynağı olarak, giderek Kavramların kökeni olarak görülen Gözlem ya da Deneyimde duyusal etmenin ne olduğunu bildirmek kavram belirlenimlerini kullanmaksızın olanaksızdır. Duyumun düşünsel olmayanı anlatması gerekirken, bir kuramın, teoremin vb. bütün yapısı düşünseldir.

Duyum da kavramsallaştırılır, ve evrensel duyum bile kavram tarafından tikelleşitirilir, belirlenir. Duyum salt duyum olarak yoktur.

Duyum ve Varlık

Doğal bilinç, örneğin Ernst Mach, duyulur olana Varlık yükler ve duyulur olandan var olana nasıl çıkarsama yaptığı konusunda en küçük bir kuşku duymaz çünkü bu soruyu en küçük bir yolda düşünmez. Mach duyulur olmadıkları zemininde atomların, moleküllerin vb. varlığını da yadsıdı.

Öte yandan, duyulur olanın varlığını yadsımak, ya da daha iyisi onun yok olduğunu, giderek böyle bir saçmalığın felsefe tarafından ileri sürüldüğünü düşünmek doğal bilincin bir başka aşırılığıdır. Parmenides bile duyulur olanın varlığını yadsımıyor, ama onun yalnızca varlık değil, yokluk karakterini de taşıdığını düşünüyordu. Duyulur olana kapsadığı bu çelişki nedeniyle varlığın gerçekliğini yadsıyordu. Duyulur olan vardır, ama var olduğu denli de yoktur, ve bu iki karşıt belirlenimin birliği olarak çelişkidir, eş deyişle oluştadır. Duyulur olanın var olduğunu söylemek gerçeğin yarısını söylemektir. Duyulur olan vardır, ama duyulur olması, sonlu olması yokluğun da ona ait olduğunu imler.

Duyulur olanın özdeksel olan ile bağıntısı doğal bilinci yalnızca özdeğin gerçek varlık olduğu görüşüne, özdekçiliğe götürür.

Duyusal Algı

Duyusal algının şeyin imgesini, onun düşünselleştirilmiş, tasarımsallaştırılmış, kısaca öznelleştirilmiş bir biçimini temsil ettiği olgusunu Berkeley "varolmak = algılanmak" denklemi ile anlar. Varlığı duyusal olana indirgemek doğal bilincin alışkanlıklarından biridir. Varlık hiç kuşkusuz bir duyum değildir. Varlık düşüncedir.

Varlığı özdeksel olanla özdeşlemek de duyusal-bilincin bir bilgeliğidir. Özdeksel olan hiç kuşkusuz duyusal olandır, ve tüm duyum insan bedeninin özdeksel fenomenlerle ilişkisinin tinselliğidir. Ama yalnızca özdekselin değil, tinselin de varlığını yine bu aynı doğal bilincin kendisi de bilinçsizce doğrular: Tüze yasaları, töreler, ahlak ilkeleri vb., ya da devlet, sanat, ruh, inanç vb. de vardır ve üstelik özdeksel olmaksızın vardırlar.

Özdekçi Hobbes ruhun özdekselliğini ileri sürdü. Öte yandan, ruh yoktur ve salt bir addır diyen adcılık bakış açısı adın kendisinin bir ad olduğuna dikkat etmez.

Algı özsel olarak kavramsaldır. Algıda yalın duyu algısından daha fazlası vardır. İlişki ve bağıntıların kendileri algı nesneleri değildir.

Duyusal-Algı bir 'bilme' yolu olarak görüldüğünde, sağladığı bilgi zorunlu olarak kavramları içerir. Duyusal-Algı salt duyusal değil ama özsel olarak kavramsaldır. Kavramsız algı duyumdur. Duyusal-algı kavramın kendini dışsallaştırması olduğu düzeye dek nesnesini belirler. Duyusal algının nesnesinin özsel olarak kavramsal olması kavramın iç örgütlenişine, iç bağıntılanışına bağlı olarak nesnenin de değişimini getirir.

Deneyim

Deneyim bilgi kaynağı olmak bir yana, tersine kendisi kavram olmaksızın olamaz. Deneyim sıradan bilinç için 'kazanılan' birşeydir, içsel değil ama dışsaldır. Bilinecek herşey deneyimlenmeli, bilinecek herşey yaşanmalıdır. Ama bu deneyim ya da yaşantı kavramın kendi iç örgütlenmesinden, ilişkilenmesinden saltık olarak soyutlanamaz. Bütün bir biçimini olduğu gibi içeriğini de tinselliğin kavramları sunarlar. Deneyimde duyusal-etmenin ne olduğu sorusu görgücü bilinç için bilinemez kalır.

Deneyim ya da duyusal-algı vb. bir yanıyla bireysel ve bir başka yanıyla evrenseldir. Anlak bu kavramsal birliği görmediği için, bireysel deneyimden evrensel olarak geçerli yasanın üretilemeyeceği sonucunu çıkarır (tümevarımın yalancı evrenseli ürettiğini kabul eder). Oysa deneyimin kendisi evrenseller tarafından biçimlendirildiği ve oluşturulduğu için, tüm sorunun yanıtı bu bağıntılar yapısının kend iç mantığında, kendi ussallığında yatar. Evrensel ilişki ya da yasa saltık kavramın işlevini anlatır ve onun etkinliği yoluyla bilinir.

Kant'a göre deneyimin temelinde zorunlu olarak tamalgı, öznenin kendi kendisinin algısı yatar. Bu sezginin anlamı deneyimin kendisinin Benin kavramsal tözü tarafından belirleniyor olmasıdır. Kant öznel kategorilerin nesnel, olgusal, dışsal olmadıklarını düşünür çünkü kavramın nesnellikten, olgusallıktan ayrı bir töz olduğunu düşünür. Ama "nesnelliğin," "olgusallığın" kendilerinin birer kavram olduklarını göremez.

Böylece deneyimin ya da duyusal-algının nesnesi görüngü ya da fenomendir. Özsel olan yan, numenal-kavramsal yan duyusal-algının eriminin ötesinde kalır. Bunun bilinci anlaktır çünkü

burada algılamanın ötesinde bir düşünce işlevi yattığı açık olmalıdır.

Nesnellik ya da Olgusallık

Bu kavramların kendilerinin kavram oldukları doğal bilinçte gözden kaçar. Bu aynı bilinç özdekten söz ettiğinde sanır ki bütünüyle onun dışında olan birşeyden, karşısında duran ağaçtan vb. söz etmektedir. Gerçekte kavramın tam olarak onun kendi bilinci olduğunun bilincinde değildir.

Bilgiyi duyu üzerine dayandıran Batılı düşünürlerin töz, özdek, anlak gibi kavramların, aslında tüm kavramların hiçbir varlıklarının olmadığını, çünkü duyusal izlenimin böyle birşey saptamasının olanaksız olduğunu söylediklerini buluruz. David Hume, Berkeley bu görgücü düşünürlerin en iyi temsilcileri olarak görülür.

Buna karşı ussalcılar gerçek varlığın düşünce ile kavrandığını, yalnızca kavramın gerçek varlık olduğunu düşünürler.

Felsefe Usun sorunudur. Usun doğasını kavramadığı düzeye dek, doğal Bilinç önünde hazır bulduğu felsefeye onun hakkından gelmek için yaklaşır. Kavramı realiteden ayrı bir soyutlama olarak görüp bir yana atar, somut sandığı, güvendiği, giderek kutsadığı duyusal-veri dediği öznellikler ile felsefe yapar.

Doğal bilincin felsefeleri usdışı karakterlerini insana onu insan yapan, onu varoluşun sonsuz anlam ve değeri yapan herşeyi yadsıyarak sergiler: Gerçeklik, Bilim, Törellik, Erdem, Güzel Sanatlar, tümü de bu sıradan bilinç düzleminde yadsınır ve bozulur. Bu felsefecilik sonunda Tinin nasıl küçük, nasıl önemsiz, nasıl değersiz olduğunu, varoluşun nasıl anlamsız ve saçma olduğunu tanıtlamaktan başka birşey ile ilgilenmez olur.

Bu sözde felsefecilik modern dönemde Batı tininin başat usdışı karakterini sergiler. Descartes, Spinoza, Hegel gibi insanlığa modernliğin özbilincini kazandıran felsefecilerden ayrı olarak, Batı felsefeciliği Aydınlanmadan Görgücülüğe, Nihilizmden Pozitivizme muazzam bir tutuculuk tablosu sergiler. Tümü de şu ya da bu biçimde Usve Ussalcılık ile hesaplaşma içindedir ve daha yakın dönemlerde bu çarpışma felsefe tarihinin bütün bir ussal özünü bir bilim dizgesinde toparlamaya çalışan Hegel ile cılız bir hesaplaşma biçimini almıştır. Kierkegaard, Nietzsche, Sartre gibi düzyazı felsefecileri, Russell, Popper, Viyana Okulu bilim felseficileri gibi pozitivistler, Heidegger ve onu izleyen bütün bir Postmodern yazınsal eleştiri, tümü de usdışının usa karşı savaşımının duyusal, duygusal, tasarımsal savaşçıları olarak olumsuz felsefi güdülerini Hegel'in felsefesini yadsımada aramışlardır.

Modernleşme ve özgürleşme sürecinde olan Batının felsefeciliğinin bu birincil ve yaygın olarak usdışı karakterini açıklamak ve anlamak için sürecin kendisinin karakterine bakmak gerekir çünkü bu felsefecilik bütününde edilgindir, kendini realite dediği şeye bağlar. Bu felsefeler özerk Usun girişimleri olma değil ama realitenin, olgusallığın, deneyim ve yaşam dünyasının bir yansıması olma karakterini taşırlar.

Oluş sürecinde olan Batı Tini öyle bir bütündür ki, orada ussal olan herşey, her idea değişim, yenileşim ve gelişim imler, yürürlükte olan tutucu yapılara ve biçimlere aykırıdır. Her ussal yenilik oluş sürecinde eskiyi temsil eden yan için gözdağıdır, ve öyleyse indirgenmeli, bozulmalıdır.

Varolan kültür Türe ideasında, Türe kavramının olgusallaşmasında bütünüyle doğru olarak kendi sonunu görür: Tüzenin işlevi haksızlık, kötülük ve giderek düşmanlığı aklamak olmalıdır.

Varolan kültür Güzellik ideasında ancak kendi çirkinliğinin ölçüsünü ve kanıtını bulur: Bu nedenle

Güzel Sanatlar sözde soyut sanatlara, aslında çirkinin sanatına indirgenmelidir.

Varolan kültür Gerçeklik kavramında kendi yanlışlığının ölçüsünü bulur. Tüm bilim, tüm felsefe gerçekliğin göreli bir duyusal-algı sorunu olduğunu göstermeye indirilmelidir.

Çağdaş Batı felsefeciliği Usu yadsımayı sürdürmekte, tüm kavramsız enerjisini Bilim, Gerçeklik, Felsefe ile çarpışmaya ayırmaktadır. Bunda kendi için başarılı olduğu düzeye dek Spinoza ve Descartes ve Hegel gibi ussalcılar değil ama çok iyi tanıdığımız bir usdışı düşünürler kalabalığı Batı felsefesi geleneğine aittir. Analitik düşünürler, fenomenalistler, varoluşçular, pragmatistler, olgucular, nihilistler, yararcılar, özdekçiler, postmodernistler vb.

Husserl tüm felsefe tarihini boşa çıkmış bir çaba olarak görüp felsefeyi en başından yeniden yaratmak için kolları sıvayanlardan biri idi. ‘‘Felsefede bunalım’’dan, ‘‘tüm önceki felsefenin bilimsel-olmayan karakterinden’’ söz etti ve ‘‘yeni bir temel’’ atarak kurgul felsefe karşısında çaresiz kalan felsefeci kuşaklarının içini rahatlattı. Ama kurduğu ‘yeni’ yapı tam olarak o yadsıdığı ‘‘metafizik’’lerden biri oldu. ‘‘Aşkınsal fenomenolojik yöntemi’’ gerçekten de terimin doğrudan doğruya düşündürdüğü denli saçmadır: parantezleme, içebakış, indirgeme, askıya alma, dolaysız kanıt ve sezgi, niyetsellik, bilinç akımı, değişme yoluyla düşünceleştirme vb. — tümü de aşağı yukarı bir tür mekanik laboratuarını çağrıştıran bu terimler bu yöntemin gerecidir, ve bu gülünçlük, bu grotesk düşünme yolu bile kendi başına felsefenin modern Avrupa sahnesinde neye çevrildiğini görmek için yeterlidir.

Kuşku bilgisizliktir

Kuşkunun bilme sürecinde bir işlevinin olduğunu düşünürsek, bunun bütünüyle olumsuz olması gerekir. Buna göre, bilgi kuşkunun ortadan kaldırılmasıdır. Kuşku duyulan şeyde kuşku onun varlığı ile, göründüğü gibi olup olmadığı ile, böylece olmayabileceği olasılığı ile ilgilidir.

Kuşku birşeyin yokluğunu ileri süremez. Varlığını da ileri süremez. Buna göre kuşkunun nesnesi Varlığı olduğu gibi Yokluğu da kapsayabilen bir oluş nesnesidir.

Yine, kuşku birşeyin göründüğü gibi olmadığını imler. Buna göre kuşkunun nesnesi görüngü dediğimiz şeydir, çünkü görüngü olmadığı gibi görünendir.

Görüngü kapsadığı çelişki nedeniyle Varlık değildir.Ama Yokluk da değildir. Görüngü bu iki kavramın birliği ile ilişkisi yoluyla Oluş sürecine düşer.

Kuşkunun aşılamamasında ya da bilginin olanaksızlığında diretmek Kuşkuculuk dediğimiz bakış açısıdır. Kuşkunun bilgi olmaması onun kendisini de kuşkulu kılan şeydir. Kuşkucu bakış açısı ruhbilimsel bir durumdur ve kendi varlığını doğrulaması da olanaksızdır.

İdea Yayınevi / 2014

G) Leibniz'in Mantık Anlayışı

Kaynak · İdea

Analitik gelenek için uçucu olmayan bir anlam yoktur çünkü olmaması gerekir. Kavram salt insan bilincindeki öznel bir kurgu olduğuna göre, o da bilincin tüm içeriği gibi nesnel bir belirlenim olmamalıdır çünkü böyle kavramsal bir nesnellik metafizik olacaktır. Mantık da bir insan kurgusu olduğuna ve nesnel Logos gibi birşey olmadığına göre, Mantığın da plastik birşey olması, çağlara, kültürlere, kişilere göre değişmesi gerekir, tıpkı Schönberg'in müzikte evrenselliiği ve ideali kabul etmeyen ve bir insanın öznel duyarlığını tüm güzellik belirlenimi üzerinde yetke yapan göreciliği

için olduğu gibi. Böyle irrasyonalizme karşı klasik felsefe klasik olan için bir arayıştır çünkü gerçeklik klasiktir. Leibniz de gerçek mantık kavramını arayanlar arasındaydı, ve ona yaklaştı.

Leibniz

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Analitik ve Diyalektik

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

9 Analitik ve Diyalektik

Kant'ın 'mekanik' konuşma yolunda 'analitik' anlatımı bir kavramın bir başkasında kapsanması ile ilgili olarak kullanılır — aşağı yukarı kimyasal bir bileşik ve bileşenleri durumunda olduğu gibi. Düşüncenin bu işleminin ne demek olduğu, nasıl türetildiği ya da çıkarsandığı gibi SALTIK OLARAK ÖZSEL bir nokta üzerinde durulmaz. Kant hiçbir zaman tanıtlama denen olgunun felsefe için saltık önemini kavramış değildir. Descartes'tan, Platon'dan okudukları bir kulağından girip ötekinden çıkmıştır, beyninde yerleşik bir bağlantı yapısı oluşturmayı başaramamış, felsefenin damdan düşer gibi ortaya atılan görüşlerle başlayamayacağını ve sürdürülemeyeceğini, felsefeye özgü bu uygarlık ilkesinin, bu incelik ilkesinin değil önemini, değil anlamını, varlığını bile kavramayı başaramamıştır. Yöntem üzerine tüm sözleri boş sözlerdir. Kant aslında felsefe için çok geç kalmıştı. Şimdiden şekillenmiş bir pozitif kafa ile, eytişimin istediği esnekliği hiçbir zaman kazanamazdı. Tanıtlama olmadığında, ortaya sürülen şeyler kendileri için öznel görüşlerin değerinden ve anlamından daha ötesini ileri süremezler. Kant'ın hiçbir tanıtlama yöntemi yoktu. Olamazdı da. Yöntemi yöntemsizliğin ta kendisiydi. Doğal bilincin en sıradan, en kaba işlemleriydi. Böyle yöntem içgüdüseldir, insanların kanıları üzerine, önyargıları üzerine, giderek aldatılmaları, tongaya bastırılmaları, dikkatsizlikleri, söylenenleri anlamamaları üzerine dayanır. Kurgul Yöntem, yalnızca düşüncenin kendi öz devimi olan bu biricik felsefi işlem böyle bilinç yapısının sonsuz ölçüde uzağında durur. Bu insanlar yazarlar, konuşurlar, çürütürler, reddederler, ileri sürerler. Salt öznellikleri adına. Salt kişisel doyumları ya da doyumsuzları adına. Ama kesinlikle gerçeklik, pekinlik, sağınlık adına değil.

Kavramın ilişkisi o analitik ve sentetik sözcükleri tarafından iletilemeyecek çok daha başka bir anlam taşır. Analitik düşünce yolunun tersine, diyalektik kavramsal/mantıksal ilişkinin hiç de bir iç ya da dış ilişki sorunu olmadığını, kavramın ilişkisinin gerçek anlamda kendi karşıtında kendi ile ilişki olduğunu gören düşünce eylemidir. Uzay ancak Zaman ile ilişki, ama karşıtlık ilişkisi içinde kendi gerçekliğini bulur. Zamansız Uzay ya da Uzaysız Zaman birer soyutlamadır. Analitik tasarımlar olarak doğal bilince aittirler, ve bu tekillik içinde onlara varlığın değerini ancak bu soyutlama yeteneği yükler. Ama Uzay kendinde Zamandır. Ve evrik olarak. Bu karşıtlığı izleyen ilk mantıksal birlik Özdektir. Eytişim bir çocuk oyunu, bir fizik oyunu değildir. Özdeğin Uzayı yaratması, ya da Özdeğin birinci kavram olması ya da Uzayı öncelemesi gibi görüşler tasarımsal, imgesel masallardır. Doğal us, en yalın kullanımında, eytişimi kavradığı zaman, Özdeğin Uzaysız olarak, Zamansız olarak ancak pozitivistin imgeleminde olduğunu, gerçekte olmadığını kolayca, dolaysızca görür. Özdek ancak Kuvvetlerin birliği olarak kendi daha yüksek gerçekliğine erişir, ancak bu birlik olarak vardır ve kavranabilirdir. Ama yöntemsiz düşünce, örneğin Newton hiçbir zaman kuvvetin özdeğe özünlü olduğunu anlayabilmiş değildir. Kuvveti özdekten özellikle dışlar, ve kuvvetin özdeğe özünlü olduğu görüşünü ateizm olarak 'doğal felsefe' dediği şeyden dışlamak için histerik çabalara girer. Einstein için de aynı şey geçerlidir. Kuvveti geodeziklerin bir işlevi olarak gördüğüne inanır. Özdek ile ilgisizdir. Analitik düşünme yolu bir kavramın karşıtını özellikle kendisinden dışladığını, onu reddettiğini kabul eder. Ve bu karşılıklı dışlamayı her karşıt kavram

çifti durumunda bulduğu için, bunlarda usun çatışkılara düştüğü korkusuna kapılır. Diyalektik tam bu karşılıklı dışlamanın kendisinde insan usunun gerçek bilgi sorunuyla karşı karşıya olduğunu kabul eder. Tam bu karşıtlıkta, karşıtların birliğinin anlatıldığını kavrar. Diyalektik insan usunun çatışkıların önünden kaçma değil ama onların üstesinden gelme, onları kavrama yeteneğidir. Çatışkılar yalnızca şu ya da bu durumda değil, Kant'ın seçtiği 'dört' özel durumda değil, ama her kavram durumunda ortaya çıkar. Bu yüzden çatışkıya düşmek, karşıtlarla yüz yüze gelebilmek usun bir zayıflığı olmak yerine, tersine onun saltık gücünün kanıtıdır. Ancak karşıtlığın dinamiği usu, mantığı devindirir ve onu kavramları yapay yollarla, dışsal yollarla ilişkilendirme saçmalığından bağışlar. Bilimlerin kavramsal doğaları anımsandığında, karşıtlıkları kavrama sorununun ne denli belirleyici olduğu anlaşılabilir.

Bu kısa kesimde, tıpkı bu yazının bütününde olduğu gibi, bakış açımız Usun bakış açısıdır. Anlaşılırlık düzlemimiz doğal usun düzlemidir. Eytişimin ne olduğunu kendi doğasında tam ayrıntıda göstermek yerine, dahaçok analitik düşüncenin karşıtları birbirlerinden ayırmasının doğal düşünceyi bile nasıl sakatladığını göstermeye çalıştık. Bu çözümlemenin kendisi eytişimi kavramanın bir yolunu sunar. Ama gene de eksiksiz olarak tanıtlı, eksiksiz olarak dizgesel bir sunuş bu yazının amacı olamaz, ve tanıtlamanın, eytişimin nasıl işlediğini tam olarak öğrenmek isteyen okur Kurgul Felsefe ve Yöntemi başlıklı yazıma, Hegel'in Mantık Bilimi'nin 'Saltık İdea' (=Us) başlıklı bölümüne başvurmalıdır.

Tüm gözlem ve deneyim kavramlar tarafından belirlenir. Deneyim bütün bir dünyadır. Gözlem bütün bir dünyadır. Tüm gözlem ve deneyim ona uygulanan kavramların kendileri yoluyla anlam ve anlaşırlık kazanır. Tüm gözlem ve deneyim böylece daha baştan kurguldur, kuramsaldır. Tüm gözlem ve deneyim böylece daha baştan ussaldır. Böylece gerçeklik bilincin nesnesine karşılık düşmesi değil, ama kavramın kendi kendisine karşılık düşmesidir. Birincisi yalnızca doğruluktur, ve kavramın tam gerçekliğini, tam açınımını istemez. Kötü bir içeriğin kötü bir biçimle çakışması yeterlidir. Gerçeklik usun karşısında usu bulması, kavramın karşısında kavramı bulmasıdır.

Doğal Us da bilimsel çabasında yalnızca ve yalnızca doğaya, evrene kendi kavramsal yapısını yansıtır, ve orada yalnızca ve yalnızca kendini bulmak için yola çıkar. Bu düzeye dek, tüm gözlem ve deneyimler aptal duyu-verileri ya da sezgiler olmak bir yana, kavramsız ve anlamsız düzeneksel işlemler olmak bir yana, tersine kendileri daha şimdiden kuramsal olarak belirlidirler, ve belirlenimsiz bir gözlem kuşkucunun öznel sanısından daha iyi birşey değildir. Tüm sorun usun a priori çıkarsamasının ne düzeye dek tamamlanmış olduğu, belirlediği kavramsal evren tablosunun ne düzeye dek gerçek kavram ilişkilerine karşılık düştüğüdür. Görünürdeki bilimsel sürecin görünürde olmayan yanı bu a priori ussal yandır, kavramın kendi iç örgütlenişini tamamlama çabasıdır.

Kavramları duyu türevleri olarak, algıtürevleri olarak, insan anlığını ise tabula rasa olarak gören görgücü/ruhbilimsel bakış açısı hiç kuşkusuz insan usunun gerçeklik diye bir sorunun olamayacağı, yalnızca kendi öznel kuruntuları ile, yalnızca beynindeki imgeler ile ilgileneceği vargısını çıkardığı zaman akıllık eder. Bundan sonra artık öznel kavramın ve nesnel olgusallığın karşıtlığı çok gerilerde, çok derinlerde kalmıştır. Herşey öznelliktir. Özdek, Einstein'ın buyurduğu gibi, ancak düşünüldüğü sürece özdektir. Çünkü öznel bir algı türevidir. Yine uzay kavramını 'kutu' gözlemlerinden çıkaran bakış açısının, nedenselliği yinelenen gözlem sonucunda kurulan bir alışkanlık yapısı olarak, bir çağrışım sorunu olarak gören bakış açısının mantığa, kavrama, usa ne denli ilgisiz olduğunu anlamak güç olmamalıdır. Bu öznelci bakış açısından uzayın üç boyutlu olması herhangi bir mantık sorunu değil ama katıksız bir algı sorunudur. Algı yetimize göre uzay

tek boyutlu ya da pekala on, bin, yüzbin vb. boyutlu olabilir (Poincaré büyük bir vakarla bunun olanağını tanıtlar!). Ama bu ruhbilimcilik, bu çağrışımcılık kendi kendini nasıl çürüttüğünü pekala görebilir. Einstein'ın sözde görgücü/ruhbilimsel yönteminde 'kutu' algısından çıkarsanan 'uzay' kavramı kutuyu, dolayısıyla özdeği, dolayısıyla uzayı varsayar: Kutu (özdek) algılanmadıkça uzay kavramı çıkarsanamayacaktır. Ama zavallı kutunun uzaya gereksinimi olduğu, uzaysız yapamayacağı olgusu dikkate alınmaz. Böylece bu çıkarsama yolunun başarısı ve anlaşılırlığı yalnızca ve yalnızca uzayın uzaydan çıkarsanmasına dayanır! Analitik yöntem gerçekten bir mantık-ötesi, bir 'metalogic' olduğunu, mantığın kendisini dilediği gibi belirlediğini, istediği herhangi bir şeyi bulduğu herhangi bir şeyden çözüp çıkarmada özgür olduğunu gösterir. Böyle çağrışımlar, alışkanlıklar, kutular, tahtadan çerçeveler, mermer masalar, yumuşakçalar, iki boyutlu yassı yaratıklar, katı ölçme-çubukları vb. gibi 'andırımlar' gerektiren bir anlatı üzerine, kavramın ciddiyetini algılamayan bir gevşeklik üzerine bilim değil ama hiç kuşkusuz saçmalığın, belirlenimsizliğin, aptallığın kendisi kurulur. Bilim gerçekten varolanı, olgusal varoluşu anlamakla ilgilenir. Bilgideki duyusal/sezgisel öğe ise, tüm kuşkuculuğun ön sanısının tersine, hiçbir zaman varlığı, nesnel varoluşu, olgusallığı gerçeklemez. Kuşkuculuğun kendisi bu ilke ile yola çıktıktan sonra 'özdeğin,' 'tözün,' giderek 'Ben'in kendisinin bile varoluşunu yadsımak zorunda kalır. Görgücü David Hume böyle bir başlangıcın hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir yolda bilgiyi inanca, pekinliği olasılığa indirgediğini gördüğü zaman, bilim adına onun görgücülüğünü savunan, giderek görgücülüğü bilime ''ölümsüz hizmet'' olarak gören saf bakış açısı karşısında bütünüyle ayık bir tutumu anlatır: Görgücü öncüller üzerine bilim diye, gerçeklik diye birşey olamaz.

Bilim ve gerçeklik hiç kuşkusuz usu gerektirirler. A priori bireşimli yargıları gerektirirler. Ve daha doğru olarak ve tam olarak, Eytişimsel Düşünceyi gerektirirler. Çünkü düşüncenin, kavramın alanında bireşim kimyasal ya da mekanik bir ilişki değil, dışsal bir birlik değil ama karşıtların birliğidir. Tüm kavramsal çatışkılar durumunda olduğu gibi, kavram ve varoluş arasındaki, nesnel evren ve öznel kuram arasındaki karşıtlık da ancak eytişimsel düşünce tarafından yenilebilir. Neyin gerçek varoluş olduğuna duyular değil ama kavramları nesnel doğalarında alan eytişim karar verir. Eytişimsel düşünce bir sanattır, ve doğal usun daha şimdiden bilinen doğal işlemleri yoluyla, analiz ve sentez yöntemleriyle uslamlama yapmaktan bütünüyle başka birşeydir. Ciddi bir çalışmayı, felsefe tarihinin ussal tözünü kavramayı gerektirir.

Tüm bilimlerdeki çatışkı noktalarında düşüncenin biricik çıkış yolu bu eytişimsel yeteneğin kullanılmasına bağlıdır. Örneğin doğal us analitik olarak davrandığı sürece hiçbir zaman dy/dx orantısını, ya da nicelikte süreklik ve süreksizliğin birliği sorununu, uzay ve zaman karşıtlığını, sonsuz küçüklük ya da sonsuz büyüklük sorununu çözemez, ve karşıtlıklar karşısında kendi tek-yanlı davranışlarını bütünüyle doğallıkla paradokslar olarak yaşar. Böyle sorunlarla karşılaştığında, üzerlerinden atlar, geçip gider. Uzay, zaman ve özdek eytişimini kavramadıkça, bu kavramların üzerine kurduğu bütün bir yapı henüz en küçük bir sağlamlık taşımaz. Ve görelilik kuramı durumunda olduğu gibi, kavramsal ilişkiler altüst edildiğinde, bu temel üzerine ancak bir yıkıntı kurulabilir.

Kant çatışkılar karşısındaki çaresizliğini evrensel usun başarısızlığı olarak görür, ve çare olarak kuşkuculuk önerir: Us beceriksizdir, hiçbir çelişkiyi çözmeyi başaramaz. Kant'ın mantık konusundaki görüşü doğal mantığın bir adım bile ilersinde değildir ve çatışkılar karşısında onların eytişimini kavramaksızın yalnızca umutsuzluğa kapılır. Kavramlar arasındaki ilişki konusunda bütünüyle dışsal olan bu konuşma yolu hiçbir zaman eytişime ulaşmaz, ve en yalın mantıksal sorunlarda bile ancak daha öte tanımlara, açıklamalara başvurarak bir ilerleme yaptığını sanır.

Kavramın gerçek ilişkisi, mantıksal ilişkisi bir başka kavramın onunla dışsal bağlantısı değildir. Eğer kavram dışsal ilişkiden kurtulacaksa, kendisi devinmeli, ilişkisini kendisi kurmalıdır. Ama bu gene de kavramın dışsal bir parçacık gibi duran başka bir kavrama yaklaşması, onunla buluşması, ve onunla düzeneksel bir birlik içine girmesi değildir. Kavramın ilişkisi kavramın kendisini olumsuzlaması, kendini kendi olumsuzu, kendi karşıtı yapması, kendinde karşıtların birliği olmasıdır. Kendinde o denli de kendi başkası olma, kavramın bu özsel eytişimsel doğası kavramın ilişkisinin bir olumsallık sorunu olmadığını gösterir. Kavramı 'kendinde ve kendi için' irdelemek gerçekte yalnızca kavramı tüm dışsallıktan, tüm tasarımsal, imgesel, duyusal dış dokusundan soyutlayıp arı değeri ve anlamı içinde almayı anlatır. Kavram kendinde ve kendi için olumsuzdur. Kendisi, ama o denli de kendi olumsuzlanmasıdır. Ve bu olumsuzlama dışsal değil ama kavramın kendi edimidir, ve kavramı kendi doğasında kendi karşıtı olarak gösterir. Karşıtların bu birliğinin kendisi her iki kıpıyı da kendi içinde ortadan kaldıran yeni bir kavramdır. Bunu kavramak için hiçbir dışsal düşünce edimi gerekmez. Tersine, dışsallığın kendisinin dışlanması ve kavramsal sürecin kendi dinamiği ile işlemesi zorunlu ve yeterlidir.

Çözümsel ya da bireşimsel anlatımları mantıksal sağınlık imlemezler, giderek salt görgül dışsallık alanında kullanıldıklarında, herhangi bir mantık bile imlemezler. Kant'ın analitik ve sentetik terimlerini kullanımı doğal mantığı terimlerdeki bu gevşeklik ve genişlik nedeniyle şaşırtır. Ve terimin yetersizliğini göstermek istercesine, analitik olmanın özdeş olmayı imlediğini Kant'ın kendisi söyler. ''Çözümsel yargılar içlerinde yüklemin özne ile bağlantısının özdeşlik yoluyla düşünüldüğü yargılardır'' [AUE, B 10]. Ama özdeşlik kendi eytişimi gereği ayrımdan ayrı değildir. 'Özdeşlik' anlatımından yararlanmayı kabul ettiğimiz sürece, 'doğru' çizgi ve 'en kısa' çizgi arasındaki ilişki, ve 'eğri' çizgi ve 'daha az kısa' çizgi arasındaki ilişki özdeşlikten başka birşey değildir.

Euklides'in Öğeler'deki ilk tanımı — 'Nokta parçası olmayandır'— geometrinin işlemesi için yeterli ve uygun olanın örneğini verir. Varlığın doğrulanması olan tanıtlamadan ayrı olarak, tanımda istenen istenen şey yalnızca anlamdır. Tanım bu yüzden 'nokta' ve 'parça' arasında kurulan karşıtlıktan yararlanabilir, üstelik henüz 'parça' kavramının kendisinin tanımı verilmemiş olsa bile. Bu yöntem geometrinin amaçları için yeterlidir. Geometri felsefe değildir. Ama gene de belitlerin Geometride varsayımlar olarak kabul edilmeleri gerçekliklerinin kuşkulu olması demek değildir. Tersine, gerçekliklerinin genellikle tanıtlama denilen uslamlama süreçlerine başvurmayı kesinlikle gerektirmeyecek denli açık olmasıdır. Belitin işlevi yalnızca ve dolaysızca geometrik kavramın görgül belirlenimini bildirmektir, ve tanımın kendisi geometrik kavram ve duyusal tasarımı arasındaki ayrımı varsayar. Eğer iki nokta arasındaki 'doğru çizgi' = 'en kısa çizgi' ise, ve belit yalnızca bunu belirtiyorsa, belit yalnızca kavramın sezgisel ya da duyusal belirlenimini bildirir. Ve kısa ya da uzun terimleri özsel doğasında nicelik olan doğru çizginin belirlenimini ne eksiltirler ne de çoğaltırlar. Geometri bu görgül belirlenimi ister, çünkü çizimler yoluyla, algı düzleminde işler. Belirlenimi kavrama dışsal görmek kavramı kendine dışsal ya da kavramı kendi dışında görmektir. Bu içsellik nedeniyledir ki belit analitik ya da çözümsel olmak zorundadır. 'En kısalık' belirlenimi doğru çizgiden uzaklaştırıldığında, geriye doğru çizginin kendisi de kalmaz. Ve elbette Geometri de kalmaz.

[10 Vargı]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Hegel ve kurgul yöntem

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

*Hegel bu biricik bilimsel yöntemi, kurgul yöntemi Doğa Felsefesi'nde de uygular ve çalışmanın birinci bölümünde Doğanın Mekanik alanının ussal yapısını bu yönteme göre çözümler (bkz. İdea Gençlik Arşivi No: 5). Hegel'in çalışması tüm modern felsefe ve bilim tarihinde Usun özsel olarak Ussal olan Doğa alanına nasıl uygulandığını gösteren biricik ciddi girişimdir. Bu girişimi anlamadan geçiştirmek ya da görmezden gelmek çocukluktur. Felsefeye yönelik tüm karalama durumlarında olduğu gibi, burada da sözde eleştiri bir kural olarak anlamamanın kabulünden başka birşey değildir. Başka 'yöntemler'den ayırdetmek için 'Kurgul' olarak adlandırmayı yeğlediğimiz Yöntem Hegel tarafından Mantık Bilimi'nin Saltık İdea başlığı altındaki son bölümünde açımlanır (gerçekte 'Saltık İdea' bütünlüğü içindeki Ustan başka birşey değildir ve Hegel bu başlık altında yalnızca 'yöntem' sorununu ele alır). Ayrıca "Kurgul Felsefe ve Yöntemi" başlıklı yazım da (1991) aynı bilimsel Yöntemi anlaşılır kılmaya yönelik bir girişimdir. Kurgul Yöntem tüm varsayımı ortadan kaldırır. Uslamlamada tüm dışsallığın kendisini dışlar, ve çıkarsama, tanıtlama, gerçeklik kavramlarını bire kaynaştırır. Kavramın tüm gerçekliğin tözü ve özü olduğu anlaşılır anlaşılmaz, felsefe ve bilim alanında ilk ciddi adım Usun Yöntemini öğrenmekten başka birşey olamaz.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Mantıksal Düşüncenin Doğası

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Mantıksal Düşüncenin Doğası

Mantıksal düşüncenin en son doğası üzerine bir çözümleme girişimi "Felsefenin Kavramı ve Yöntemi" başlıklı yazımda yapıldı. Gerçeklik hiç kuşkusuz doğal bilincin bilinçsiz/doğal uslamlama süreçleri ile saptayabileceği bir sorun değildir. Bu düzeye dek, böyle sıradan uslamlamanın boş savlarına karşı çıkan kuşkuculuk sonsuza dek haklıdır. Yalnızca, kuşkuculuğun kendisi bu sıradan uslamlamadan daha ötesine yetenekli olmadığı için, kaçınılmaz olarak aynı kibirle, boş bir kendini beğenmişlikle kirlenir. Anlamadığını, kendi kavramsal eriminin ötesini yoksaymak gülünç bir bönlük olarak görünür. Kuşkuculuğu da tıpkı eleştirdiği sıradan uslamlama ya da doğal ussalcılık gibi bir yana bırakmak zorundayız. Daha iyisi vardır. Tanıtlamanın kendisini tanıtlayabiliriz: Us kendi doğasını en son düzeyinde kavrayabilir. Böyle saltık tanıtlama felsefenin ve gerçek bilgi olduğunu gösterdiği düzeye dek bilimin idealidir. Bu idealde felsefe ve bilim birdir. Bu nokta ne bir alçakgönüllük ne de bir kibir noktasıdır. İnsan başka pekçok şeyin yanısıra bilmeyi de ister, ve bilmenin vereceği doyumdan da tıpkı insan olarak hakkı olan tüm doyumlardan olduğu gibi vazgeçmeyi istemez. Kuşkuculuk insanın en özsel eğilimine karşı işler. Özünün kendisi ile çelişir. İnsanı aşağı yukarı bir hayvana indirger. Varoluşun anlamsızlığını kabule zorlar. Yaşamın değerini çalar.

Bilgi en sonunda kavramsal olduğuna göre, tüm sorun, tüm güçlük kuşkucu önyargıyı bir yana atıp kavramın doğasını anlamaya dayanır. Kavramın eytişimi yalındır: Örneğin, Uzay dolaysızca Zaman ile ilişkidir, ve bu ilişki, bu birlik kavramda ve olguda Özdektir. Güçlük bu ilişkinin mantıksallığını kavrayabilmek, usa, mantığa kendi kendisini tanıtabilmektir. Bunu başarabilmek için bu kavramlar çevresine örülü bir söylemden yararlanırız, bilinci bu ilişkilerdeki mantıksal zorunluğu görme noktasına getirmeye çalışırız. Felsefenin ereği olan o kavramsal duruluğa kestirmeden, sezgi yoluyla, esin yoluyla, içedoğma yoluyla ya da ne olursa olsun daha başka herhangi bir uygunsuz yolla ulaşma gibi birşey söz konusu değildir. Gerçeklik, bilim, felsefe elbette güçtür, ve doğal usun,

doğal dilin gelişmesinin çocukta nasıl yıllarca süren bir çaba sonucunda yer aldığını düşünürsek, doğal bilincin dışsal ilişkilerini yeniden düzenlemenin, tüm dünyayı gerçek kavramsal ilişkiler düzleminde görmeyi, kavramayı başarmanın nasıl en az eşit ölçüde yoğun bir çaba gerektirdiğini anlamamız kolaylaşır. Ve bu girişim küçük bir çocuk durumunda olduğu gibi önyargısız, henüz üzerinde yaz boz yapılmamış temiz bir doğal ussal yeti üzerinde değil, ama yetişkin olmaya özgü tüm önyargıların, kibirlerin, inakların, bilinçaltının gözdağı altında yerine getirilecektir. Bu koşul görünürde eğitim sürecini bütünüyle gereksiz bir güçlük altına düşürür. Ama bu modern ekinin, çevrelerin belirlediği bilinç biçimlerinin onarımıdır. Gereksizlik bu çoktandır eskimiş, çoktandır anlamsızlaşmış, değersizleşmiş ekinsel biçimlerin kendilerini ilgilendirir. Güçlüğü gidermek olanaksız değildir. Platon'dan Hegel'e tüm felsefeciler de kendi paylarına aynı güçlüğü yaşadılar, tasarımsal uslarına eğitim yoluyla felsefi usun biçimini kazandırmayı başardılar. Tüm felsefi eğitim girişiminin başarısı tek bir ilkeye dayanır: Us. Tüm felsefi eğitim girişiminin başarısızlığı usun dışında BAŞKA HER İLKE tarafından güvence altına alınır.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Matematik ve Eytişim

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

7 Matematik ve Eytişim

Us matematik tarafından tanıtlanamaz. Tersine, matematiğin kendisi usun bir belirlenim alanıdır, ve Sayının soyut Biri usun çok daha güçlü, çok daha yüksek ilişki kategorileri tarafından desteklenir ve devindirilir. Bir bilim olarak matematik tüm bilimler gibi duyusal algının ya da sezginin vb. değil ama insan usunun bir yaratısıdır — sezginin ya da duyumların değil ama düşüncenin. Başka bilimler durumunda olduğu gibi, bir bilim düzeyine yükseltilişini, Einstein'ın 'katı ölçme-çubuklarının' ötesinde ve üstünde kuramsal bir yapı olarak örgütlenişini, temellerini ve gelişimini felsefecilere, ve herkesten önce Platon ve Aristoteles'e borçludur. Benzer olarak, modern dönemde özellikle mekanik alanında işlerin gidişine sonsuz katkıları olan analitik geometri ve kalkülüsün temel çalışmalarını yapanlar ve onu Euler, Lagrange, Carnot ve eşit ölçüde yetenekli başka matematikçilere teslim edenler de felsefecilerdir —Descartesve Leibnizve Pascal, ve fiziğini 'doğal felsefe' olarak gören Newton.Kalkülüste tüm sorunun özü dy/dx orantısını, sonsuz küçüklerin oranını eytişimsel doğasında kavramaya dayanıyordu, ve beklenebileceği gibi, kavrayış doğar doğmaz ilk tepki görgücülerden geldi. Berkeley başta olmak üzere görgücülük izlenimlere, algılara vb. indirgenemeyen bu kavramsal ilkeyi reddetti. Ama modern matematik eğitimi de bu eytişimin ve kalkülüs için saltık öneminin en küçük bir bilincini göstermez. Yalnızca anlamadığını reddetme zahmetine girmez. Ya da, eytişime yabancı modern matematikçilik sıfır/sıfır olarak anlayabildiği sözde orantı karşısında, Gödel'in irrasyonel karalamaları arasında, giderek Kaos Kuramı, Kümeler Kuramı vb. denilen hurdalıklarda çözümler aramayı sürdürür. Matematikte bu çelişkinin kavrayışı olmaksızın insan usu ölü bir düzenek gibi, bir hesap makinesi gibi işler, ve modern akademik eğitim yalnızca önüne sunulanları bellemekle, ezberlemekle ilgilenir. Sözde 'matematik felsefesi' denilen analitik ıvır zıvır bütün bir yüzyıl boyunca 'Fransa'nın dazlak kralının varlığı ya da yokluğu' gibi derin sorunlarla ilgilenmiş, matematiğin eytişimsel temeli ile ilgili sorunların varlığının bile bilincine varmamıştır.

Matematikte herşeyi belirleyici kavramsal ön çalışmanın ve felsefenin aynı kafalarda — Platon ve Aristoteles, Descartes, Pascal ve Leibniz — bu çakışması bir raslantı değildir. Tersine, matematiğin tüm üstyapısının, tüm önermeler ve teoremler ve tanıtlamalar gövdesinin kavramsal temelleri (belitleri) ancak usun eytişimsel yeteneğini kavrayan felsefi us tarafından atılabilir. Bu yüzden

matematiğin onuruna, geometrinin (hiç kuşkusuz küre geometrisinin, hiperbolik geometrinin, tensör kalkülüsün vb. de) onuruna, insan düşüncesinin bu özsel olarak ussal yaratılarının görelilik kuramı denilen irrasyonalizmin aklanışı ile hiçbir ilgilerinin olmadığını, bu alanda yalnızca kötü olarak ve yalnızca kötüye kullanıldıklarını söylemek gerekir. Eğer evren ussal ise, görelilik kuramının usdışı imgeciliği herşeyden önce evrenin kendisi ile bağdaşmaz, ve ödünç alınan bir matematiksel aygıt böyle sözde göreci bir evren üzerinde geçerli olamaz.

Felsefe (hiç kuşkusuz ıvır zıvır üzerine boş bir söylemden başka birşey olmayan bir gevezelik değil, ama pekinlik ve gerçeklik düzleminde eytişimsel uslamlama olarak sözcüğün gerçek anlamında felsefe) bu görgül bilimlerin ve matematiğin temellerini tanıtlanmamış, tanıtlanamaz, sezgisel vb. ya da giderek 'keyfi' olarak kabul edilen belitler, varsayımlar olarak görmez. Bilim, eğer gerçekten bilim olacaksa, gerçeklik saltık olarak tanıtlanmalı, saltık tanıtlama gerçekleştirilmelidir. Matematiğe neredeyse bir dinsel inanç düzeyinde bağlı olan Pisagorcuların kendileri matematiksel ideların tanıtlama gerektirdiklerini, insan usu tarafından aklanmalarının zorunlu olduğunu gördüler. Tanıtlama insanüstü bir yetenek değildir. En umutsuz durumda bile bir idealdir, ve ideal insanlık içindir, erişilebilir olduğu için idealdir. Alçakgönüllü almaşık ise bilimsel bilgiyi bir yana atıp inanç ve olasılığa ve göreciliğe dönmekten, usu ve tanıtlamayı terketmekten başka birşey değildir.

Bir bilimsel kuramın genel olarak belitler üzerine kurulu tutarlı bir tümdengelim yapısı olması gerekir. Ama durum gerçekte sık sık 'belitler' açısından olduğu gibi onlara dayanması gereken çıkarsamalar açısından da sağlıksızdır. Doğa bilimleri kuramsal yapılarında yalnızca varsayımları değil, ama açıkça yanlış, gereksiz, giderek irrasyonel kişisel kanı ve görüşleri de kapsarlar — ve gene de bu olgunun doğası, insan usunun yapısı gereğidir. Bilim bir süreçtir, ve gerçekliği kavrama sürecinin insan yanılgılarından bağışık olamayacağını kabul etmek olanaksız değildir. Tıpkı sözde 'felsefe' adı verilen görgücülük türevleri, ya da açıkça irrasyonalist kişisel görüşlerden oluşan boş denemecilik durumunda olduğu gibi, bilimin geniş tarihi de sayısız yanılgının tarihidir. Tıpkı genel olarak insanlık tarihinin inanılmaz çılgınlıkların da tarihi olması gibi, bilimsel gelişim süreci de sağduyulu ilerlemenin yanısıra bir de boşinançların, gizemcilik ve sezgiciliklerin tarihidir. Ve her iki süreçte de ortak olan yan usun hilesidir: Kavram duyusal biçimler altında gizlenmiş olsa da, kendi mantığını işletmeyi sürdürür. Ama bu yöntem acılıdır.

Tüm görgül bilim gerçekte yalnızca ve yalnızca kavramlar üzerinde işler. Ama görgül bilim bu kendi gerçekliğinin bilincinde değildir. Newton "Fizik, kendini metafizikten kolla" ilkesine sarılmıştı. Kendisinin mekaniğe, yasal ve ussal bir evren dizgesine kesinlikle inanmamasına, özdeğin özsel özelliği olarak kabul edemediği yerçekimi kuvvetini Tanrının eylemi olarak ve uzayın kendisini Tanrının duyu örgeni olarak görmesine karşın, bu ilke zamanla fizikte bir kural olarak yerleşti. İlke gerçekte bilimin felsefeden, "ideanın bilimi"nden ayrılması buyruğundan başka bir anlama gelmez. Ve Newton'un, genel olarak görgücülüğün öğüdü ile tam uyum içinde, bilimcilerkavramları üzerine hiçbir inceleme yapmadan, kendilerini mantıksal araştırmadan özellikle ve bütünüyle bağışık tutarak, ve sık sık kavramların yerine ruhbilimsel algıları geçirdiklerine inanarak çalıştılar. Ama fizik kavram olmaksızın, düşünceler olmaksızın hiçbirşeydir, e.d. böyle birşey yoktur. Tersine, fiziğin temel yasaları, kuramları, önsavları, modelleri vb. yalnızca ve yalnızca evrensellerden, düşüncelerden oluşur, ve fizik gerçekten de bu düşüncelerin kendilerinin doğası üzerine bilinçli olarak düşünmez. Burada bilimsel us yalnızca içgüdüsel olarak işler. Gözlem ve deneyim dediği süreçlerin kendileri usun düşünceleri/kategorileri tarafından belirlenir. Ama doğal us burada fiziksel/duyusal olgularla ilgilendiğini imgeler. Kavramları duyusal

şeyler gibi ele alır, ve gerçekte kavramlarla ilgilenirken tahtadan ölçme çubukları ile iş gördüğünü imgeler. Gözlem dediği bireysel fenomenlerden genel yasalar türetirken, gerçekte kavramı kavramdan türetmekten başka birşey yapmaz. Ve gene de duyularını kullandığını, temelde onlardan yararlandığını imgeler! Bu us kuramlarında yatan mantığı o kavramların kendilerini irdeleyerek saptamak yerine, kaba deneyim ve gözlemin düzeltmeleri ile, raslantısal buluşlarla, görgül doğrulama ya da çürütmelerle, kötü ölçümlerle vb. kendine tutarlı bir biçim vermeye çalışır. Bu açıktır ki taşdevri yöntemidir. Aynı şey matematiğin eytişimsel/mantıksal kökenlerini kavramayan düşünce için de geçerlidir. Burada, bu en yalın ve en duru anlak biliminde bugünlerde ne duruluk ne de yalınlık, ne güzellik ne de gerçeklik vardır. Tersine, bunun yerine tam bir kaos, tam bir usdışı vardır, ve matematikte 'tanıtlamanın ölümü' gibi duyurular verilirken, kavramsal düşüncenin usun bu en sağlam biliminden soyutlanması matematiği bir parodi alanına dönüştürmüştür. Usun kendisi ile hokkabazlık yapan eğilimlere karşı matematiğin bağışık kalabileceğini düşünmek saflık olacaktır.

Hilbert "Sonsuz Üzerine" başlıklı yazısında sonsuzluk kavramında yatan eytişimsel sorunların nasıl 'fiziksel' olgular ve 'özdeksel' şeyler tarafından bir karara bağlandığını göstermeye çalışır (1925; italikler sonradan).

> *"Kuramımın hedefi en temel anlamda matematiksel yöntemlerin pekinliğini sağlamaktır. ... Dikkatli bir okur matematik yazınının kaynaklarını sonsuzda bulan ahmaklık ve saçmalıklarla dolup taştığını bulacaktır. ... [B]aşarı gerçekte özseldir, çünkü matematikte de başka yerlerde olduğu gibi başarı en yüksek mahkemedir ki kararlarına herkes boyun eğer."*

Hilbert'in kuramsal amacı matematiği her nasılsa sonsuzluk kavramına bağlı 'ahmaklıklardan' kurtarmak ve bunu her nasılsa yöntemsel bir pekinliğe ulaşarak başarmaktır. Bu anlaşılır birşeydir. Ama matematikte de 'başarı'nın son yargı konumu olarak kabul edilmesini, pragmatizmin ağır basması gerektiğini ileri sürmek yürek ister. Ve Hilbert yürekliydi. Yalnızca yüreğinin ne için attığını bilmiyordu. Tüm kuşkuculuğa meydan okuyarak, "Bilmeliyiz, bileceğiz" :: "Wir müssen wissen, wir werden wissen" diyen de oydu. Ama tüm başarılarına karşın, başarının son yargıç olmadığını, tersine, başarıyı onaylayanın us olduğunu, bakış açısının belirleyici olduğunu göremedi. Ve kendi bakış açısı analitik, fizikselci, sezgiciydi — ele aldığı sorunlar karşısında saltık olarak umutsuz bir bakış açısı.

> *"[Bu] gözlemlerin biricik amacı sonsuzun doğasının belirleyici durulaştırmasının, yalnızca özelleşmiş bilimsel ilgilerin alanına ait olmak yerine, insan anlağının kendisinin vakarı için gerekli olduğu olgusunu göstermektir."*

Hiç kuşkusuz, sonsuzun kavramı salt matematiksel bir sorun yaratmakla kalmaz, ama doğal bilincin de bu konuda işin gerçeğini anlamaya hakkı vardır. Ve Hilbert'e göre işin gerçeği matematiğin, aslında tüm bilimin, tüm insanlığın sonsuzluk kavramından kurtulması gerektiği, çünkü böyle bir şeyin varolmadığı ve varolmaması gerektiğidir. Yazı bu hedefe doğru ilerler.

> *"Sonsuzun doğasını durulaştırma işine dönmeden önce, kısaca sonsuza edimsel olarak hangi anlamın verildiğini belirtmeliyiz. İlkin fizikten ne öğrenebileceğimize bakalım. Kişinin doğal olaylar ve özdek konusundaki ilk saf izlenimi kalıcılık, süreklilik izlenimidir."*

Matematik fizikten de birşeyler öğrenmelidir, çünkü görgül yönteme inanıyoruz! Burada kötü terimin 'süreklilik' olduğuna dikkat etmeliyiz. Ve 'süreklilik'ten kurtulmanın uzay, zaman konusunda, özdek vb. konusunda bunların fizikselnoktalardan oluşmuş olduklarını söylemek

anlamına geldiği görülecektir. Hilbert bunu daha da açık olarak ve vurgulu olarak belirtecektir, çünkü amacı sonsuz küçüklüğün sıfıra gitmesinin, yitmesinin önüne geçmektir. Bunun için Nicelik kavramına özgü süreklilik kıpısını terketmek, ve tek-yanlı olarak kesiklilik kıpısını ileri sürmek gerekir: Doğa yalnızca sıçramalar yapmalıdır. Burada bundan böyle düşünen bir çocuktur bile diyemeyiz, çünkü küçük çocuk anlağı bile sonsuzun bir sınır taşı ile sonlandırılamayacağını bilir.

> *"Bir parça metali ya da belli bir oylumdaki sıvıyı irdelediğimiz zaman, sınırsızca bölünebilir oldukları, en küçük parçalarının bütün ile aynı özellikleri sergilediği izlenimini ediniriz. Ama özdek fiziğini araştırma yöntemlerinin yeterince inceltildiği her yerde, bilimciler çabalarının eksikliğinden değil ama şeylerin doğasının kendisinden doğan bölünebilirlik sınırları ile karşılaşmışlardır.Buna göre giderek modern bilimin eğilimini sonsuz küçükten kurtulma olarak bile yorumlayabiliriz. Eski natur non facit saltus, 'doğa sıçramalar yapmaz' ilkesi yerine, giderek karşıtını ileri sürebiliriz: 'doğa sıçramalar yapar.'" "Tüm özdeğin 'atomlar' denilen ve bileşimleri ve bağıntıları tüm mikroskopik nesneler türlülüğünü üreten çok küçük yapı taşlarından oluşmuş olduğu yaygın olarak bilinir. Gene de fizik özdeğin atomsallığında durmadı. Geçtiğimiz yüzyılın sonunda ilk bakışta çok daha tuhaf görünen elektrik atomsallığı ortaya çıktı. O güne dek bir sıvı olarak düşünülmüş ve sürekli etkin bir etmenin modeli olarak görülmüş olan elektriğin o zaman pozitif ve negatif elektronlardan yapıldığı gösterildi. * ... [E]rkenin bile sonsuz bölünebilirliği koşulsuz olarak kabul etmediği doğrulanmıştır. Planck erke nicelerini keşfetmiştir." "Bu yüzden, sonsuz ölçüde küçük olanı olgusallaştırmak için gerekli olan bölünebilirlik türünü kabul eden türdeş bir süreklilik [continuum] olgusallıkta hiçbir yerde bulunmaz. Bir süreklinin sonsuz bölünebilirliği yalnızca düşüncede varolan bir işlemdir. Yalnızca bir düşüncedir ki gerçekte doğa üzerine gözlemlerimizin ve fiziksel ve kimyasal deneylerimizin sonuçları tarafından çürütülür."*

Bu uslamlamayı sürdürerek, uzayın büyük ölçek sonsuzluğunun da deney ve gözlemler tarafından çürütülmesini beklemeye başlarız, çünkü süreklilik kavramı sonsuzluğu, en azından cansıkıcı bir yinelemeyi imler. Ve Hilbert 'düşünce deneylerine' değil ama 'görgül' deney ve gözlemlere bir geometriciden bekleneceğinden çok daha fazla güvenir.

> *"Sonsuzun doğada bulunup bulunmadığı sorusu ile karşılaştığımız ikinci yer bir bütün olarak evrenin irdelemesidir. Burada sonsuz ölçüde büyük birşeyi kapsayıp kapsamadığını belirlemek için evrenin genişliğini irdelememiz gerekir. Ama yine burada modern bilim, özellikle gökbilim, soruyu yeniden açmış ve çözmeye çalışmaktadır — metafiziksel kurgunun özürlü yöntemi ile değil, ama deney üzerine ve doğa yasalarının uygulaması üzerine dayalı nedenler yoluyla. Burada da sonsuzluğa yönelik ciddi karşıçıkışlar bulunmuştur. Euklides geometrisi zorunlu olarak uzayın sonsuz olduğu konutlamasına götürür. Ama Euklides geometrisinin gerçekten de tutarlı bir kavramsal dizge olmasına karşın, bundan Euklides geometrisinin olgusallıkta edimsel olarak geçerli olduğu sonucu çıkmaz. Uzayın Euklides geometrisine uygun olup olmadığı ancak gözlem ve deney yoluyla belirlenebilir.* Uzayın sonsuzluğunu arı kurgu yoluyla tanıtlama girişimi kaba yanılgılar kapsar. Belli bir uzay parçasının dışında her zaman daha çok uzay olması olgusundan yalnızca uzayın sınırsız olduğu sonucu çıkar, sonsuz olduğu değil. Sınırlanmamışlık ve sonluluk bağdaşabilirdirler. Eliptik denilen geometride, matematiksel araştırma doğal bir sonlu evren modeli sunar. Bugün Euklides geometrisinin terkedilmesi yalnızca matematiksel ya da felsefi bir kurgu değildir, ama başlangıçta evrenin sonluluğu sorusu ile hiçbir ilgileri olmayan irdelemeler tarafından ileri sürülmüştür. Einstein Euklides geometrisinin terkedilmesi gerektiğini göstermiştir. Einstein kendi yerçekimi kuramının temelinde, evrenbilimsel soruları ele alır ve sonlu bir evrenin olanaklı olduğunu gösterir." "Evrenin sonlu olduğunu iki açıdan, e.d., sonsuz ölçüde küçük ve sonsuz ölçüde büyük açısından saptadık."*

Bu görüşler yirminci yüzyılın en iyi geometricilerinden biri olarak, kimilerine göre giderek en iyi

geometricisi olarak bilinen bir insana aittir. Ve evrenin sonlu olduğunu doğrulayan, sonsuzluğu ve sürekliliği gereksiz, giderek zararlı kavramlar olarak bir yana atan bu bakış açısı, bu ussal sakatlanmasına karşın, ussal buluşlarını yapmayı sürdürür. Bu usun bir tansığıdır. Ya da kurnazlığı dediğimiz şeydir. Newton da uzayı Tanrının sensoriumu olarak görmesine, yaşamının daha büyük bölümünü imbik ve kazanlarla simya deneyleri yaparak geçirmesine, İncil'deki peygamberlikleri doğrulamaya çalışmasına karşın, geometrisiyle bütünüyle ussal tanıtlamalar vermeyi başardı. Gene de Principia ve Opticks birer us enkazıdır, ve bunun nedeni düşünceye, kavrama karşı kendini kollama kaygısıdır.

Aynı yazıda Hilbert Cantor'un sonlu-ötesi sayılarını tüm bu kendi yaklaşımını alaya alan bir tonla savunur, ve tema bütün yazının ağırlık noktasını oluşturur. Birçoklarının bir sınır koyup ötesine geçme işleminin, salt cansıkıcı bir yinelemeden oluşan bu kötü nicel sonsuzluğun tek-yanlı doğasını anlamaya başladığı bir dönemde, Hilbert sürekliliği yalnızca geometriden değil ama insan usunun kendisinden atmayı önerir. Kant bu kötü sonsuzluğun, ne uzay ne de zaman için geçerli sayılmayacak bu tek-yanlı süreksizliğin tek başına alındığında ve sürekliliğe karşısav olarak koyulduğunda, birincinin tıpkı ikincisi denli geçersiz (ya da geçerli) olduğunu ve usun bu çatışkıdan kaçınamayacağını ileri sürmüştü. Hegel çözümün iki belirlenimin birliğinde yattığını gördü. Ama Hilbert ne çatışkının bilincindedir, ve doğallıkla ne de karşıt belirlenimlerin birliğinin. Belirlenimlerden yalnızca birini doğrular. Böylece sonsuza doğru küçülmeyi nice sıçramalarında ve bölünemez atomlarda durdurduktan sonra, sonsuza doğru büyümeyi Cantor'un 'sonlu-ötesi sayıları'nda durdurur. Sonsuzluk küçüklük boyutunda olduğu gibi büyüklük boyutunda da sınırlanmalıdır: "Hiç kimse bizi Cantor'un bizim için yaratmış olduğu cennetten kovamaz." Ve yazı daha sonra bu tutarsızlığın aslında hiç de bir tutarsızlık olmadığı, çünkü düşüncenin ve şeylerin 'iki' ayrı alan oldukları vb. gibi açıklamalarla sürer: Matematik olgusallığı ilgilendirmez. Ama matematiği çürütmenin kendisi görgül deney ve gözlem yöntemiyle başarılır! Bu tutarsızlıklar yazarın doğal bilincinden hiç kuşkusuz gizlenemezler. Yazı bir "cennet" uğruna yazılmış görünse de, heyecanını yitirmiş, tamamlanmadan bırakılmış ve daha sonra bir daha ele alınmamıştır.

Einstein, Hilbert'in tutumu ile uyum içinde, hiçbir zaman sonsuz küçüklüğü dikkate almadı, ve soruna "fiziksel olarak iyice tanımlanabilen ds uzaklığı" (ÖGGK, § 25) gibi duyusal anlatımlarla yaklaştı. Gerçekten de görgül/duyusal 'yöntem' hiçbir zaman 'ds' gibi sınır değerleri, sonsuz küçüklükleri ele alamaz, ve dy/dx sonsuzluğunu ancak fizikselleştirerek anladığını sanır. Ama, eğer ciddi olacaksak, ve hiçbir eğretileme olmaksızın konuşacaksak, bu yaklaşımdaki 'matematik' tasarımı matematikkavramı ile hiçbir ilgisi olmayan bir tahta çubuklar yapısıdır.

Hilbert'in sonsuzluk kavramını önce matematikten, sonra bilimden, sonra insan usundan silip atmak istemesi bir çatışkı karşısında kalan analitik usun bütünüyle doğal tutumudur. Hilbert "Matematik yalnızca mantık üzerine kurulamaz" der ve bu konuda Dedekind ve Frege ile anlaşmazlık içindedir. Gerçekten de eğer mantık ya da us bu 'mantıkçıların' kafalarındaki öznellik olsaydı, tüm saçmalıklarına karşın yalnızca bu konuda bile olsa Hilbert ile anlaşmamız gerekirdi. Ama her iki kampın da mantık konusundaki anlayışları birbirlerinden daha iyi değildir. Her ikisi için de mantık olgusallık ile, fiziksel evren ile ilgisizdir. Her ikisi için de mantık doğal usa keyfi kurallar kabul ettirmek demektir. Ve her ikisi için de Evren mantıksızdır. Açıktır ki, fizik bilimi alanında, politika alanında, sanat alanında, törellik alanında, ve sözde 'felsefe' alanında Batı çoktandır direnilmez bir irrasyonalizmi beslemekte, ve sonuçlarını kendisiyle birlikte tüm dünyaya ödetmektedir. Bu 'duyusal' bilimciler için, bu 'irrasyonel' fizikçiler için yokediciliğin güdümünü izlemekten daha kolay birşey olabilir mi? Ve üçüncü dünya ülkelerinde henüz bu aptallarda bir

öykünme kaynağı görmek için didinip duran papağan türü tükenmiş midir?

Bir an bu analitik ıvır zıvırı bir yana bırakarak bambaşka bir perspektife geçelim ve Pascal'ı okuyalım, sonsuz küçüklük ve sonsuz büyüklük konusunda eytişimsel usun, en arı bakış açısı içindeki usun nasıl düşündüğünü görelim (Geometrik Anlık Üzerine/De l'esprit de géométrique (1658)):

> *"Böylece herşeye ortak özellikler vardır ki bunların bilgisi anlığı doğanın en büyük harikalarına açar. En önemlisi her yerde bulunan iki sonsuz tarafından, sonsuz ölçüde büyük ve sonsuz ölçüde küçük tarafından oluşturulur. Çünkü bir devim ne denli hızlı olursa olsun daha hızlı bir devimi tasarlayabilir ve onu daha da hızlı yapabiliriz, ve böylece bundan böyle bir eklemede bulunamayacağımız denli hızlı bir devime ulaşmaksızın bu sonsuza dek sürer. Ve tersine, bir devim ne denli yavaş olursa olsun, onu daha yavaş ve daha da yavaş kılabiliriz, ve böylece bu dinginliğe düşmeksizin bir küçük dereceler sonsuzluğuna inmeyi sürdüremeyeceğimiz bir yavaşlık derecesine ulaşmaksızın sonsuza dek sürer.Benzer olarak, bir sayı ne denli büyük olursa olsun, daha büyüğünü, ve yine ondan daha büyüğünü tasarlayabiliriz, ve böylece bundan böyle arttırılamayacak bir sayıya ulaşmaksızın bu sonsuza dek sürer. Ve tersine, bir sayı ne denli küçük olursa olsun, örneğin 1/100 ya da 1/10.000, gene de daha küçük bir sayıyı tasarlayabilir ve bunu sıfıra ya da yokluğa ulaşmaksızın sonsuza dek sürdürebiliriz.Bir uzay ne denli büyük olursa olsun, daha büyük bir uzayı, ve bundan da büyük bir uzayı tasarlayabilir, ve bunu bundan böyle arttırılamayacak bir uzaya hiç ulaşmaksızın sonsuza dek sürdürebiliriz. Ve tersine, bir uzay ne denli küçük olursa olsun, gene de daha küçük bir uzayı tasarlayabiliriz, ve bunu bundan böyle herhangi bir uzamı olmayan bölünmez bir uzaya ulaşmaksızın sonsuza dek götürebiliriz.Zaman için de durum aynıdır. Her zaman bir sonuncu olmaksızın daha büyüğünü, ve bir kıpıya, arı bir süre yokluğuna ulaşmaksızın daha küçüğünü tasarlayabiliriz.Ki bu, tek bir sözcükle, hangi devimi, hangi sayıyı, hangi uzayı, hangi zamanı alırsak alalım, her zaman daha büyüğün ve daha küçüğün olduğunu söylemektir, öyle ki tümü de yokluk ve sonsuzluk arasında ama bu uçlardan her zaman sonsuz ölçüde uzak olarak kalırlar.Bu gerçekliklerden hiç biri tanıtlanamaz, ve gene de geometrinin temelleri ve ilkeleridirler. Ama onları tanıtlamaya yeteneksiz kılan neden bulanıklıkları değil, tersine aşırı durulukları olduğu için, bu tanıtlama yoksunluğu bir eksiklik değil, tersine bir eksiksizliktir."*

Pascal, biraz erken de olsa, Hilbert'in ve benzeri kafa yapılarının yaratabileceği tartışma için şunları söyledi: "Bu önemsiz noktalarda oyalanmak sıkıcıdır, ama çocuklaşma zamanları da vardır."

Schrödinger de Hilbert ile anlaşmaz. Tüm yirminci yüzyıl matematikçi ve fizikçilerinin Hilbert'in ve Einstein'ın diyalektiği anlamayan analitik yorumlarını izlediklerini düşünmemeliyiz. Yine özdeksel sürekliliği anlamayan irrasyonalist Heisenberg'in parçacık mekaniğini bir oyun alanına çeviren 'belirlenimsizcilik' kuramına başından karşı çıkan Schrödinger "Özdek Nedir?"de sorunun çözümünün karşıtların birliğinin kavrayışında yattığını belirtir.

> *"Bugün yerleşik görüş dahaçok herşeyin aynı zamanda hem parçacık hem de alan olduğudur. Herşeyin kendisiyle alanlarda tanışık olduğumuz sürekli bir yapısı vardır, tıpkı kendisiyle parçacıklarda eşit ölçüde tanışık olduğumuz kesikli bir yapısının olması gibi. Bu kavram sayısız deneysel olgu tarafından desteklenir."*

Elbette. Olgular kavrama uyarlar, kavram olgulara değil. Dünya irrasyonaliste nasıl görünüyor olmalıdır? Sınırsız ama sonlu bir uzay, sınırsız ama sonlu parçacıklardan yapılı bir özdeksel evren, ve sınırsız ama sonlu bir zaman? Empati yapabiliriz. Atomun bir noktadan sonra kesilemediğini, uzayın bir noktadan sonra daha ötesine geçilemediğini vb. tasarlamaya, imgelemeye çalışabiliriz.

Bir parçacığın bölünebilirliğine bir son vermeye çalışabiliriz. Ama bunu başaramayız. Tıpkı antik Yunanlının taş yontulara nasıl tapındığını anlayabilmemize, tasarlayabilmemize karşın, o yontuların önünde diz çökmeyi başaramayacak olmamız gibi. Schrödinger de Hilbert'in 'ahmaklık' dediği suçu işleyen insanlar kategorisine girer. Ama ahmaklık üzerinde daha öte durmadan konumuza dönelim ve Pascal'ın önerisini izleyerek, Hilbert'in eytişimi anlamayan ve sonsuz küçüklerin oranından kaçan analitik/sezgici ürkekliğine karşı bir de — kökenlerini araştırmayı bir yana bırakarak — Newton'un Principia'daki harika pasajlarına bakalım (italikler sonradan):

> *Dolayısıyla eğer buradan sonra nicelikleri parçacıklardan yapılmış olarak görecek, ya da doğru çizgiler yerine çok küçük eğri çizgiler kullanacak olursam, bölünmezleri değil ama yiten bölünebilir nicelikleri demek istiyor olarak anlaşılmam gerekir; belirli parçalarıntoplam ve oranlarını değil, ama her zaman toplam ve oranların sınırlarını.*

Newton 'kesiklilik' kıpısının yanına, kesikli parçacıkların yanına, Hilbert'in ortadan kaldırmayı istediği 'sürekliliği' de alır ve bu karşıtları birlikte kullanır. Kalkülüs ancak karşıtların birliği üzerine, yitmekte olan nicelerin oranı üzerine, kısaca gerçek sonsuzluk üzerine kurulabilir.

> *Belki de karşı çıkılabilir ki, yiten niceliklerin hiçbir enson oranları yoktur; çünkü oran, nicelikler yitmeden önce, enson değildir, ve yittikleri zaman, hiçtir. Ama aynı uslamlama ile ileri sürülebilir ki, belli bir yere varan ve orada duran bir cismin hiçbir enson hızı yoktur; çünkü hız, cisim yere gelmeden önce, onun enson hızı değildir; vardığı zaman, bir hız yoktur. Ama yanıt kolaydır; çünkü enson hız ile denmek istenen hız cismin yerine varmadan ve devim sona ermeden önceki ya da sonraki değil ama tam vardığı kıpıdaki hızdır; eş deyişle, cismin son yerine varış ve devimin sona eriş hızı. Ve benzer olarak, yiten niceliklerin enson oranı ile anlaşılacak olan şey de niceliklerin yitmeden önceki ya da yittikten sonraki oranları değil, ama onunla yittikleri orandır. Yine doğan niceliklerin ilk oranı varolmaya onunla başladıkları orandır. Ve ilk ya da son toplam onunla varolmaya (ya da arttırılmaya ya da azaltılmaya) başladıkları ve sona erdikleri toplamdır.*
>
> *...[N]iceliklerin onlarla yittikleri o enson oranlar gerçek anlamda enson niceliklerin oranları değil, ama sınırsızca azalan niceliklerin oranlarının her zaman onlara doğru yakınsaştıkları sınırlardır; ve onlara herhangi bir verili ayrımdan daha çok yaklaşırlar, ama hiçbir zaman ötelerine geçmezler, ne de nicelikler sonsuza dek küçülünceye dek gerçekte onlara erişirler. Bu nokta sonsuz ölçüde büyük niceliklerde daha açık olarak görünecektir. Eğer ayrımları verili olan iki nicelik sonsuza dek arttırılacak olursa, bu niceliklerin enson oranı, yani eşitlik oranı verilecektir; ama bundan onun oranları olduğu en son ya da en büyük niceliklerin kendilerinin verili olacakları sonucu çıkmaz. Öyleyse eğer bundan sonra, daha kolay anlaşılma uğruna, niceliklerden en küçük, ya da yiten, ya da enson olarak söz edecek olursam, denmek istenenin herhangi bir belirli büyüklükleri olan nicelikler değil, ama her zaman hiçbir sona ulaşmaksızın azalıyor olarak düşünülen nicelikler olduğunu anlamanız gerekir.*

Newton'un ne yöntemi eytişimsel ne de genel düşünce yapısı sağduyuludur. Principia'nın ve ışığın mini mini cisimciklerden yapılı ve ışık ışınlarının dört yüzlü olduklarını ileri sürerek Huygens'in dalga ışık kuramını yadsıysan Optik'in bütün tinine saltık olarak aykırı bu Platonik eytişimi de hiç kuşkusuz yakın öncellerinden ödünç alır. Ama kaynaklarına karşı bir kural olarak minnet bilmez tutumunu bir yana bırakırsak, Newton daha sonra Kant'ı da dehşete düşüren ve onu usun kendisini reddetmeye götüren çatışkının hayranlık verici gerçekliğini kavrar ve çözümün yalnızca ve yalnızca karşıtların birliğini ileri sürmede yattığını doğrular. Bilimin özsel ilkeleri, üzerine tüm ayrıntılı yapının dayandığı temeller doğal usun içgüdüsel işlemlerinden, analitik sezgicilikten daha çoğunu, aslında tam bu mızmızlığı yadsıyan bir düşünce erdemini gerektirirler. Ama pozitivist pragmatist

akademizm bilimin bu temellerini, bu eytişimi ders kitaplarından siler atar. Kavranmasalar da, formüller yeterlidir. Ve bunlarla eşit ölçüde kavramayan, anlamayan robotlar, hesap makineleri yetiştirmekle yetinir. Bu öyle bir eğitimdir ki, işleyim düzeninin çarklarının döndürülmesine uyarlanmıştır ve bedeli insan beyinlerini, insan yaşamlarını, insan yazgılarını çürütmekten başka birşey değildir. Modern akademizmin insan beynine verdiği değer bir metanın değerinden daha ayrı ve daha fazla değildir. Sezgicilik sonsuz küçüklük hesaplamalarında doğal olarak ancak 'yaklaşık' sonuçlara izin verir. Ama sonuç ne denli yaklaşık olursa olun, nicelik ne denli küçültülürse küçültülsün, sonsuz küçüklüklerin oranı elde edilmedikça usun kuramsal eksiksizlik istemi karşılanmaz. Ve us bu eksiksizlik, bu ideallik isteminde diretir. Küçülen nicelikler dizisinin daha öte bölünemeyecek belirli, sonlu bir küçüklük ile sonlanmasını, Zenon'un paradoksunun bir hile ile ya da bir yaklaşıklık ile geçiştirilmesini kabul etmez. Sonsuzun matematiği orantıdaki nicel belirlenimlerin yiten büyüklükler olmasını, bundan böyle herhangi bir sayı olmayan, ama sıfır da olmayan ve gene de birbirlerine göre belirli olan kıpısal büyüklükler olmasını ister. Doğal anlak varlık ve yokluk arasında böyle bir ara durumun varolamayacağını, çatışkının çözümsüz olduğunu kabul edilip geri çekilir. Ama sorunun çözümü bu ara durumun sonsuz küçüklükler ilişkisinin gerçekliği olduğunu anlamaya dayanır. Newton orantının terimleri (fluxions) ile "bölünemezleri değil ama yiten bölünebilirleri" anladığını söyler; ve "belirli parçalarıntoplam ve oranlarını değil, ama her zaman toplam ve oranların sınırlarını." Orantı ile belirli, görgül sayıların değil, ama yitmekte olan, bir oluş, daha doğrusu bir yokoluş sürecindeki kıpıların orantısını anlar. Newton için orantının kıpılarının yitişlerinde sakınımı süreklilik kıpısı tarafından sağlanır. Ve bu yaklaşım sorunun gerçek doğasını anlatır. Ama analitik anlağa göre, 'paradoks' ya da 'çatışkı' denilen bir durumu anlatır. Einstein (ve hiç kuşkusuz onunla birlikte sürekliliği nicelikten uzaklaştıran Hilbert) ise böyle bir eytişime saltık olarak yabancıdır ve gördüğümüz gibi getirdiği çözüm çok yalındır: 'ds' "katı ölçme-çubuğu" ile ölçülebilen fiziksel bir değerdir!

Us kendiliğinden de işler: Sonsuzun eytişimini bilmeksizin de türev ve tümlev işlemlerini çözebilir. Giderek, doğal/içgüdüsel işleyişi içinde, analitik anlak işlemleri yoluyla önemli sonuçlar da çıkarabilir. Ve Hilbert hiç kuşkusuz bu anlamda geometriye önemli katkıları olan bir matematikçidir. Ama kavramın özbilinci eksikliğini duyurur ve bu eksikliği görebilmek bile bir erdemdir. Gauss'un şu sözleri bu bağlamda düşündürücü olmalıdır: "Sonuçlarım çoktandır elimde, ama yalnızca onlara nasıl ulaşacağımı henüz bilmiyorum" :: "Meine Resultate habe ich längst, ich weiß nur noch nicht, wie ich zu ihnen gelangen werde" (alıntılayan Leonard Nelson, Vom Selbstvertrauen der Vernunft, s. 145).

* * *

Sorun hiç kuşkusuz biraz daha karmaşıktır. Tanıtlanamayan belitler, eytişimsel doğaları silinen kavramlar kendilerinde bütün bilimsel kuramların iç tutarlıklarını güvence altına alırlar, ve doğal bilim bu mantıksal yapının gerçek doğasını kavrama gereğini duymadan, giderek apaçık yanlış tasarımlar altında işler. Uzay, zaman, özdek, kütle, ya da nokta, çizgi, yüzey, doğru, eğri, sayı vb. gibi kavramların hiç biri doğa bilimlerinin kapsamında eytişimsel doğalarında alınmazlar. Giderek eytişimsel doğalarında bilinmelerinin gerekli olduğunun düşünülmesi bile söz konusu değildir. İnsan mantığının işleyişini belirleyen süreçler olarak, kuramsal yapıları bilincin arkasında belirlerler. Us ve bilinç aynı şey değildir. Fizikçinin bilincinde çoğu kez en temel doğa yasaları matematiksel eşitliklerden başka birşey değildir, ve bu eşitliklerin ne anlamları ne de olgusallık ile ilişkileri sorgulanır. Felsefe ve bilimin ayrılmasının sonuçlarından biri budur.

Fizikte matematiksel tanıtlamanın doğruluğu her zaman daha önceden bilinen kavramsal ilişki

tarafından, yasa tarafından güvence altına alınır. Belli bir bakış açısından, aslında biraz dar olan bir bakış açısından, matematiksel formül salt iç tutarlığı ve gücü yoluyla olgusallığın düzenli yapısını temsil ediyor görünür. Gene de burada matematiksel biçim görgül gözlem ve deneyimlere verilen kavramsal/mantıksal yapılar tarafından belirlenir. Sayısal gözlemin kavramsal ilişkiden soyutlanmış olarak yasaya götürdüğü görüşünün düşüncesizlikten başka bir dayanağı yoktur.

Bu bakış açısı matematiği önemsizleştirmekle ya da değersizleştirmekle ilgilenmez. Tersine, matematiğe değer vermek onun doğru kavramını ve anlamını saptamayı gerektirir. Ona ondan beklenmeyeni yüklemek anlamsızdır. Matematiğin salt nicel olanaklarıyla, salt 'Bir' yoluyla kavramsal ilişkileri anlattığı sanısı matematik üzerine en yüzeysel yargıdır. Öte yandan, görgül yasa gene de kavramsal anlaşılırlığın kendisini dolaysızca vermekten uzaktır, ve Newton'un evrensel yerçekimi yasası kavramların matematiksel ya da görgül ilişkisi olarak anlaşıldığında Usu doyurmaz. Bu nedenledir ki, evreni Descartes'ın etherinden ve burgaçlarından boşaltıp uzaktan aracısız eylemi ileri sürdükten sonra, Newton'un kendisi Tanrının izine düşer, 'kuvvetin nedeni' dediği şeyi ararken uzayı tanrısal duyu örgeni yapmaktan başka bir çözüm bulamaz. Newton'un yasası kavramsal olarak çıkarsanmış ya da aklanmış değildir; yalnızca Kepler'in görgül formülasyonundan türetilmiştir. Bu düzeye dek, tıpkı kökeni olan formülasyonlar gibi, daha yüksek ve son bir tanıtlamaya gereksinir. Matematiksel fizik son söz değildir, ve kavramlar arasındaki ilişki eytişimsel doğasında saptanmadıkça henüz herşey anlamsızdır, ve kuramlar yalnızca güvenilmez bir tümevarım mantığı tarafından desteklenir. Bu noktadan ötesi görgül kuramcılığın ya da matematiğin değil, ama Doğa Felsefesinin işidir. Almaşık pozitivizmdir.

Simgeler ve Kavramlar.

Matematik kavram mantığının başka araçlarla sürdürülmesidir:

Matematik simgesel bir dildir.

Simgeler kavramları anlatmaları koşuluyla anlamlıdırlar.

Eğitimli insanların büyük çoğunluğu Çince bilmez.

Simgeler kullanarak yazanlar da, eğer duru kavramsal dilde başarısızlığa uğruyorlarsa, bir kural olarak kendi yazdıkları simgesel anlatıları anlamada da başarısızlığa uğrarlar (ve gene de sık sık geniş bir kitle tarafından 'anlaşılırlar').

Anlaşılırlıktan yoksun sözde 'algılara' dayalı bir söylemin bir de matematiksel anlatıma çevrilmesi çer çöp üretmekten başka birşey değildir. İnsanlar kavramlar yoluyla düşünürler, ve bilim imgelerle, sezgilerle, tasarımlarla değil ama kavramlarla ilgilenir. Ve anlaşılırlığın gerçeği kavram tarafından güvence altına alınır. Hiç bir insan usu (=genel olarak us yetisi) söz gelimi ikinci bir zaman boyutunu kavramayı, ya da dördüncü bir uzay boyutuna mantıksal bir yer bulmayı başaramaz. Ama matematiksel bir işlemde simgecilik kavramın kendisini gizlemeye başladığı zaman, tüm belirlenimler belirsizleştiği zaman, bu yöntemsizliğin bakış açısında kavram kolayca salt nicel bir belirlenime indirgenir. Matematiksel 'ilişki,' salt soyut sayısal ilişki olarak görüldüğünde, kavramın ilişkisine saltık olarak ilgisiz kalmayı başarır. Ve mantıksal bağlantıları gizlediği ölçüde, her türlü usdışı 'ilişki'ye izin verir. Matematiksel 'mantık' bu belirlenimsizliği, bu mantıksızlığı nedeniyle kavramsal ilişkilerin yerine sözcüğün tam anlamıyla hokkabazlık ilişkilerini geçirir ve doğal anlağı güçsüz bırakmayı, teslim almayı başarır. Örneğin 'sonsuzluk' bir sayı, belirli bir nicelik değildir, ve doğal us sayı olmayan bir niteliği toplama, çıkarma işlemlerine konu etmeyi başaramaz. Ama belli bir us çürümesinden sonra, 'sonsuz-ötesi' denilen sayıların aritmetiği

bütünüyle geçerli görülmeye başlar. Yine aynı analitik bakış açısı nedenselliği ve eşzamanlılığı kaldırmada hiçbir mantıksal sorun görmez, ve sayısal bir kaosta tüm belirlenim çözülür. Doğru çizgilerin 'eğri,' ve belitlerin 'kararsız' oldukları keşfedilir, sonuçta matematiğin us-dışı varsayımlar üzerine dayandığı ve böylece bütün yapısının us-dışı olduğu vargısına ulaşılır. (Aynı irrasyonalizmin törel kavramlar durumunda neler üretebileceğinden söz etmenin hiçbir gereği yoktur.)

* * *

Matematiksel biçim ve kavramsal içerik arasındaki ilişki konusunda, bilimsel düşünce tarihinin en başarılı matematiksel fizikçisi olarak görülen Maxwell'in A Treatise on Electricity and Magnetism başlıklı klasik çalışmasındaki şu sözleri her zaman okumaya değerdir (1891/1954):

> *"Elektriği incelemeye başlamadan önce ilkin Faraday'ın Experimental Researches in Electricity'sini baştan sona okumadan konu üzerine hiçbir matematiksel çalışmayı okumamaya karar verdim. Faraday'ın fenomenleri kavrama yolu ile matematikçilerin yolları arasında bir ayrım olması gerektiğini, ve buna göre ne onun ne de matematikçilerin birbirlerinin dillerinden doyum bulmadıklarını biliyordum. Ayrıca bu uyumsuzluğun yanlardan herhangi birinin yanılıyor olmasından doğmadığı kanısındaydım.Faraday'ı incelemeyi sürdürürken, onun fenomenleri kavrama yönteminin de, uylaşımsal matematik simgeleri biçiminde sergilenmiş olmamasına karşın, matematiksel bir yöntem olduğunu algıladım. Ayrıca bu yöntemlerin sıradan matematiksel biçimlerde anlatılabilme ve böylece meslekten matematikçilerin yöntemleri ile karşılaştırılabilme yeteneğinde olduklarını da buldum.Örneğin, matematikçilerin uzaktan çekim uygulayan kuvvet özekleri gördükleri yerde, Faraday, anlığının gözleriyle, tüm uzayı geçen kuvvet çizgileri görüyordu: Onların uzaklıktan başka hiçbirşey görmedikleri yerde Faraday bir ortam görüyordu: Faraday fenomenlerin yerini ortamda sürmekte olan olgusal eylemlerde arıyor, onlar onu elektriksel sıvılar üzerinde uygulanan bir uzaktan eylem gücünde bulmakla yetiniyorlardı.Faradayın kavramları olarak gördüğüm şeyleri matematiksel bir biçime çevirdiğim zaman, genel olarak iki yöntemin sonuçlarının çakıştığını buldum, öyle ki her iki yöntem tarafından da aynı fenomenler açıklanıyor ve aynı eylem yasaları çıkarsanıyordu, ama Faraday'ın yöntemleri bütünden başlayan ve çözümleme yoluyla parçalara ulaşan yöntemleri andırırken, sıradan matematiksel yöntemler parçalardan başlama ve bütünü bireşim yoluyla üretme ilkesi üzerine kuruluydular.Ayrıca matematikçiler tarafından keşfedilen en verimli araştırma yöntemlerinden birçoğunun Faraday'dan türetilen kavramların terimlerinde kendi özgün biçimlerinde olduğundan çok daha iyi anlatılabildiklerini de buldum.Örneğin belli bir bölümsel ayrışımlı eşitliği doyuran bir nicelik olarak görülen gizilgüç üzerine bütün kuram özsel olarak Faraday'ın yöntemi dediğim yönteme aittir. Öteki yönteme göre, gizilgüç, eğer ne olursa olsun irdelenecekse, her biri verili bir noktadan uzaklığı ile bölünen elektrikli parçacıkların bir toplamının sonucu olarak görülmelidir. Bu yüzden Laplace, Poisson, Green ve Gauss'un matematiksel buluşlarından birçoğu gerçek yerlerini bu incelemede bulurlar, ve kavramların terimlerinde uygun anlatımları temel olarak Faraday'dan türetilmişlerdir."*

Maxwell matematik ile temsil ettiği olgusallık arasında işleyen andırımı vurgular. Burada hiç kuşkusuz salt Sayıdan, Bir ya da Birimden çok daha fazlası vardır, ve matematiğin ilişkisel doğasının kendisi (orantı, eşitlik, büyüklük, küçüklük) hiç de sayının Birine ait olmayan kavramsal işlemleri kullanır. Ama matematik bu temel kavramsal yapının da üstüne, olgusal kavramlara, ve aralarındaki nicel ilişkileri belirlemeye yükselir. Özdeksel evrenin nicel doğasının, Kavramın Ölçüsünün bilimi olur.

Maxwell'in matematiksel dili ve Faraday'ın deneysel dili yalnızca ve yalnızca bir ve aynı gerçekliği,

bir ve aynı olgusallığı anlatırlar. Hiç kuşkusuz, Maxwell'in formülasyonları henüz bütün evreni açıklamayı başaramazlar. Ama mantıksal sağlamlıkları hem daha öte buluşlara izin verirler, hem de böylelikle kendilerinin daha tam bir biçimlenişe yükselmelerinin zeminini sağlarlar. Doğal bilimlerin gelişiminde sürekliliğin yalın anlamı budur. Yanlışın us-dışından ayrımının anlamı da budur. Yanlış olan henüz eksik olandır, ve eksiklik, yetersizlik bütün dizgeyi ilgilendirir. Ptolemi'nin dizgesi duruma örnektir. Eksiklikleri ve yanlışlıkları ile Kopernik dizgesinin tözünü oluşturur; ama o da eksik ve bu düzeye dek yanlıştır. Brahe'nin dizgesi ve sonunda Kepler'in evren düzeni kavramsal ilişkileri çok daha tam bütünlere örgütler. Tüm bu süreçte sözcüğün tam anlamıyla aynı insan usu düşünmekte, uslamlamalar çağların, ülkelerin, ve bireylerin tikelliklerini aşarak bire kaynaşmaktadır. Kavram şu ya da bu insanın algısına bağlı öznel bir tasarım değildir. Bu ussalcı yaklaşımın matematiğin genel görelilik kuramına uygulamasında görülen 'ruhbilimsel' imge-simge indirgemeleri ile, insan beyninin mantıksal işleyişine uyarlanamayacak usdışı, giderek 'sezgi-dışı' saçmalıklarla ve gözlemciye göreli olarak eğilen-bükülen, kısalan-uzayan yalancı-geometrik boyutları ile hiçbir ilgisi yoktur. Matematiksel formül yalnızca olgusal/kavramsal çözümlemeyi simgesel olarak anlatır, ve birincisi yoksa ikincisi de yoktur. Bu ilkenin kendisi ruhbilimsel bir tümevarım değildir.

Sayısal Bir ya da Birim — bu eytişimsel atom — saltık olarak uylaşımsaldır, baştan sona keyfidir, en özsel doğasında, saltık olarak görelidir. Büyüklüğü keyfi olarak belirlenir. Bu göreliliği saltığa döndürmenin olanağı ve mantığı yoktur. Uzay kavramı, Saltık Uzay, giderek neredeyse kutsal uzay denilecek olan şey hiç kuşkusuz ölçülemez. Ölçülen her zaman göreli uzaydır. Salt bu 'saltık' görelilik nedeniyle, fiziksel birimler onları nitelendiren kavramlar olmaksızın birer soyutlamadan başka birşey değildirler. Metre yalnızca bir nicelik değildir; ölçü olarak nicelik ve niteliğin (uzay) birliğidir: Uzayın kesiklilik kıpısı (ya da Hilbert'in kesiklilik kıpısı); ama birimin kendisi o denli de süreklidir, ve Yunanlılar tarafından 'daha öte bölünemeyecek olan' biçiminde tanıtlanırdı). Görgül birim uylaşımsaldır. Keyfi olarak saptanır. Örneğin Maxwell Özdek ve Devim'de uzayın ölçün birimi olan metrenin, ya da özdeğin ölçün birimi olan kilogramın vb. nasıl belirlendiğini, nerede, hangi müzede, hangi koşullar altında vb. saklandığını bildirir. Ama görecilik mantığı tüm göreciliği ile uylaşımsal birimi rahat bırakmaz. Bu katı ölçme çubuklarını müzelerden alır, onları yerlere yatırır, eğilip kalkarak ölçüp biçer, ve yalnızca uzunluk biriminin göreli doğasını anlatmak için destanlar yazar. Ve her keresinde aynı nakaratı yineler. Einstein'ın bu kitapçığını biraz dikkatli ve biraz düşünerek okuyan bir okur hiç kuşkusuz bu tür 'açıklamalarından' bıkkınlık duyacaktır. Kişi bir görelilik kuramı bile anlatıyor olsa, hiçbir zaman karşısındakilerden böylesine usandırıcı masalları dinlemesini istememelidir. Ama Einstein karşısında açıkça çok özel bir okur tipini varsayar, ve ondan tahtadan bir kulenin ısıtılıp çubukların boyları değiştiği zaman kendisiyle birlikte kartezyen koordinat dizgesini de bozduğunu kabul etmesini ister — o Einstein ki, kuramda güzelliğin saltık olarak önemli olduğu söyler ve bu konuda niyette belki de yalnızca 'güzelliği gerçekliğe yeğlediğini' ileri süren Weyl'in arkasından gelir! Ama bunların boş sözler olduğunu, karşımızda güzelliğin tam tersinin bulunduğunu, bilimsel erotizmin gerçekte hiç de bilimsel olmadığını, bütünüyle kaba saba olduğunu görürüz.

Bilim ve felsefenin bilim için yalnızca saltık yıkım getiren ayrılmaları boş kuramcılık için gerçekten de 'verimli' olmuş, böylelikle soyut matematiksel kurguları olgusallık olarak görmenin önüne geçecek bir ussallık kalmamıştır. Matematiksel formülasyonlar istenen sonucu vermediklerinde, dışardan eklenen katsayılarla kolayca düzeltilirler. Ve sık sık katkının mantığı üzerinde düşünülmeksizin, işlemler sürdürülür. Einstein başlangıçta genel görelilik kuramının o sıralarda

geçerli sayılan durağan evren modelini doğrulayacağını sanıyordu. Beklentisinin tersine, matematiksel çözümlemeler 'küresel' evrenin kendi ağırlığı altında çökeceği sonucuna götürdü. Çıkış yolu başlangıçtaki eşitliklere yerçekimi etmenini dengeleyici yeni bir terim eklemek oldu — evrenbilimsel değişmez. Bu Einstein'ın kendisi tarafından kabul edilen biricik gaftır. Ama gafın kabülünün kendisi bir ikinci gaftır çünkü bu kez soyut matematik ve eşit ölçüde soyut bir metafizik fiziksel evreni büyüyen ve açılan (ya da evrik olarak) bir sonluluk olarak alır. Aslında görelilik kuramının bütünü bir gaftır.

Yine, usun disiplininden özgürleştirilen matematik imgesel ya da olumsuz kütlelerin hesaplanmasına izin verir. Bu olanaktan yararlanan Hawking "imgesel zaman ... iyice tanımlanmış matematiksel bir kavramdır/imaginary time ... is a well-defined mathematical concept" der (A Brief History of Time), ve "gerçek/reel" zamanda gerileme tekillik/singularity noktasına, ve böylece istenmeyen bir zamansal 'başlangıç' noktasına götürdüğü için bu aygıta başvurur. Buna herhangi bir uslamlama ile karşı çıkmak, ya da burada herhangi bir uslamlama yanlışı, çıkarsama bozukluğu ya da bir tutarsızlık olduğunu ileri sürmek saflık olacaktır. Burada doğru ya da yanlış hiçbir uslamlama yoktur. Burada herhangi bir gözlem dayanağı, ya da dikkatle oluşturulmuş ve sağlıklı herhangi bir matematiksel destek de yoktur. Yalnızca matematiksel bir çirkinlik vardır ve keyfi bir katkı ile örtülmeye çalışılır. Bu insanların ilkellikleri, ciddiyetsizlikleri, barbarlıkları sınır tanımaz. Ve sözde kuramlarında yalnızca dinsel önyargıları sömürmekle ilgilenirler. Ve tüm aptallıklar durumunda olduğu gibi, egolarını besleyecek kalabalıkları kolayca bulurlar. Matematiksel işlemler zamanın yönünün tersine çevrilmesine izin verirler denir. Matematiksel işlemlerde keyfi bir sayıda uzay boyutu ile çalışılabilir denir. Ama bunlar sofistlik bile değildirler. Ve zamanı bir uzay boyutu gibi ele almak için, uzay boyutlarını arttırabilmek için sofizmin tüm tarih boyunca başarabildiği herşeyden daha iyisini başarabilmek gerekir. Bir 'matematikçi' olan Russell şöyle yazıyordu (Mysticism and Logic, s. 133-4): "Gerçek dünyanın uzayı altı boyutlu bir uzaydır, ve bunu anlar anlamaz kendisine konum bulmak istediğimiz şeyler için bol bol yer olduğunu görürürüz. Kendi uzayındaki konumunu saptamak için altı koordinat ve başka uzaylar arasındaki konumu saptamak için üç koordinat daha gerekecektir. ... Öyleyse dünyada bir üç-boyutlu uzaylar çokluğu vardır." Burada da ne öncüller ne tanıtlama, ne gözlem ne de deney vardır. Yalnızca bir bildirim, daha doğrusu tanrısal bildiriş gibi birşey vardır. Analitik düşünür için bu 'yöntem' yeterlidir. Ve 'anıtsal' yapıtlarıyla ünlü bu halk düşünürünün her birkaç yılda bir yeni bir sayı kuramı ile ortaya çıkmasına hayret etmemek gerekir.

Heisenberg matematiğin rolü konusunda hayret edilecek denli sağduyuludur: "Dizgenin matematiksel imgesi dizgede çelişkilerin olmamasını güvence altına alır" der (Physics and Philosophy, the Revolution in Modern Science, New York, 1966, s. 93). Matematiksel tutarlık da tıpkı görgül doğrulama gibi tanıtlama ya da gerçeklik söz konusu olduğunda kavram karşısında geri çekilmelidir. Olgusallık sayısal ya da duyusal yöntemlerle saptanamaz.

Matematik konuya yabancı bilinçte ilkin bütünüyle doğal olarak ürkü yaratır. Kesinlikle doğal usun matematiğe yeteneksiz olmasından ötürü değil. Tersine, matematik yalnızca kullandığı kavramların yalınlığından ötürü kendisi en yalın, en duru, en pekin, ve tam bu nedenlerle en kolay bilimdir. Ürkünün, giderek yılgının nedeni yalnızca ve yalnızca kavramların simgeler ve betiler altına sürülmesinde ve böylece karmaşanın bir de henüz alışılmamış yabancı bir dil tarafından örtülmesinde yatar. Bu yüzden ne denli kötü kullanılırsa o denli korkutucudur. Ne denli anlaşılmazsa o denli tılsımlıdır. Ne denli çirkinse o denli işkence edicidir. Bunun bilincinde olan Newton'un kendisi amatörlerin eleştirilerinden kaçabilmek için Principia'da Descartes'ın göreli

olarak yalın analitik geometrisinden yararlanmayı denemek yerine, Euklides'in bir ussallık başyapıtı olan geometrisini bir işkence aracı olarak kullanıp çalışmasına kolay kolay okunamayacak bir biçim verdi. Newton "niyetlerini ilkin geometri yoluyla tanıtladığını ve deneyleri yalnızca onları anlaşılır kılmak, ve vulgusu inandırmak için kullandığını söylüyordu" (aktaran L. T. More, Isaac Newton (New York, 1934), s. 610.) Bu aslında Newton'un deneysel doğrulama ya da yanlışlama konusunda Carnap ve Popper'a, modern vulgusun sözcülerine yanıtıdır. Gene de, Newton'a geometrik tanıtlarını üretmesi için sunulan görgül gereç güneş dizgesinde usun uyumunu arayan ve saptayan Kepler'den geldi. Ve Newton yalnızca daha şimdiden kendinde kavramsal olarak belirleneni geometrik olarak tanıtladığını sandı.

Uzay ve zaman, özdek ve devim kavramlarının nicelik kavramına altgüdümlü olmaları olgusu doğal düşünceyi matematik ve olgusallık arasındaki bir ilişkinin sezgisine götürür. Gerçekten de, Nicelik kavramı matematiksel düşünce ve fiziksel olgusallık arasındaki ortak terim olarak görünür. Ama Sayı evrenin temel idealarına ve ilk ilkelerine ulaşamaz. Özdek, uzay, zaman niceleştirilebilir, ama gene de bu onların özlerine, gerçek doğalarına yaklaşmak anlamına gelmez. Pisagorcular sayıların şeylerin gerçek doğalarını anlattığını, sayıların tüm şeylerin ilkeleri olduğunu, tüm şeylerin sayılar üzerine modellendiğini düşünüyorlardı. Tıpkı müziksel gamın sayıların bir düzeni olması gibi, tüm evreni müzikal bir uyum olarak gördüler. Ama, Aristoteles'in sözlerine göre, kendileri Sayının evren kategorilerini anlatmak için yetersizliğini gördüler, ve mantıksal evrimlerinde "aykırıların şeylerin ilkesi" olduğunu anladılar. Platon'a göre, duyusal şeylerin ve anlaşılır Biçimlerin/İdeaların yanısıra matematiksel nesneler vardır ki, İdealar ve Şeyler arasında bir ara konumda dururlar. Platon matematiksel belirlenimlerin duyusal nesnelerden "bengi ve devimsiz" olmalarıyla, İdealardan ise "ideaların her durumda bir iken onlardan benzer birçoğunun olmasıyla ayrıldığını söyler" (aktaran Aristoteles, Metafizik, 987b). Nicelik kategorisi deyim yerindeyse tüm fiziksel evreni kaplar, ve uzay, zaman ve özdek nicel olmanın ve olgusal olmanın birliğini anlatırlar. Nicelik arı düşüncenin bir belirlenimi iken, buna karşı özdek vb. düşünceye saltık olarak dışsal olan yandır. Kavramın bu doğası bile iki yanı düşüncesizce ayırmanın, ya da yine eşit ölçüde düşüncesizce bire indirgemenin anlamlı olmadığını gösterebilir. Nicelik kavramı olgusallığın yalnızca bir yanıdır. Ve tüm yanlar gibi, örneğin özdek olmak, uzamlı olmak, kuvvet olmak gibi, eğer kendi başına alınıp bu soyutlamada değerinin ne olduğu sorulacak olursa, tıpkı başka kavramlar durumunda olduğu gibi, değeri yalnızca soyutlamanın değerine indirgenir.

* * *

Sezgi denilen ve genellikle yüksek bir dozda gizemcilik havası eşliğinde olmaksızın dile getirilemeyen yetinin ne bilimde ne de matematikte hiç bir yerinin olmadığını bu yetinin tanıtlamaya ilgisizliğinden çıkarsamak gerekir. Doğal us henüz kavramsal doğalarını göremediği mantıksal işlemlerine, tasım süreçlerine, birdenbire yaptığı çıkarsamalarına vb. duraksamadan 'sezgi,' 'esin,' ya da giderek 'tanrısal bildiriş' vb. gibi adları uygular. Newton'un 'elma' öyküsü, Arşimedes'in 'euroka'sı gibi örnekler birden eyleme geçip vargısını bildiren 'sezgi' yetisinin kanıtları olarak gösterilirler — sanki tüm bu buluşların öncesinde yatan uslamlama süreçlerinin, kavramsal çabanın hiçbir önemi yokmuş, sanki bilinmeyen kaynaktan bir bildirim alınıyormuş gibi. Ama modern matematiğin kurucularından biri olan Descartes'ın kendisi sezgi ile "arı ve dikkatli bir anlığın kavramından (conceptus)" başka birşeyi demek istemediğini belirtir (Kurallar, 3.5). Sezgi gerçeklenmeye gereksinir, ve gerçeklik savında bulunmaz. Sözde bir felsefecilikte kendisine yüklenen bütünüyle yapay işlevin tersine, sezgi anlatımı gündelik dilde, gerçek dünyasında yalnızca belirsiz olanı, özellikle kuşkulu olanı anlatmak için kullanılır. Ama doğal 'felsefecilik' 'deneyim'

sözcüğünü olduğu gibi ‘sezgi’yi de doğal dildeki yerinden ve anlamından koparmıştır, ve giderek matematiksel belitlerin temelinde bile hemen hemen gizemsel olan bir ‘sezgi’nin yattığı söylenir. Bu kabul edilse bile, sezginin bilimsel düşüncede son söz olmadığı açıktır, ve belitlerinin tümü de mantıksalolarak çıkarsanırlar ve eytişimsel düşüncenin yalın işlemleri yoluyla kavramsal doğalarında bütünüyle açık ve seçik olarak sergilenirler. Bu konuda Descartes gibi, Leibniz gibi, Hegel gibi felsefecilerin neler söylediklerini anımsamak hiç kuşkusuz yararlı olacaktır.

* * *

Matematik dilinde yaşanan güçlük bir alışkanlık yoksunluğuna bağlıdır, ve matematiğin yalın mantığında akıcılık kazanmak için başka her sanatta olduğu gibi, felsefenin, eytişimsel/arı kavramsal düşüncenin kendisinde olduğu gibi, belli bir uygulama düzeyi zorunludur. Ama hiçbir insan şu ya da bu yabancı dili bilmediği için ussal bir yoksunluk içinde değildir, ve matematiğin biçimsel yapısı kavramsal dile çevrilmedikçe bu yabancı dili tanımayan bilinç tarafından gereksiz bir endişe kaynağı olarak algılanması ancak doğal olabilir. Tüm modern fiziğin yaratıcısı, böylelikle fizikteki tüm modern sorunların da yaratıcısı olan Faraday hiçbir matematik eğitimi almamıştı, temel aritmetik işlemlerinden öte hiçbir bilgisi yoktu. Ve Modern matematiğin yaratıcısı olan ussalcı Descartes matematik ve kavramsal bilgi ilişkisi üzerine şunları yazar (Kurallar, 4: italikler sonradan): ‘‘[B]urada betilerden ve sayılardan çok fazla söz edilmesine karşın, başka hiçbir bilim dalında böyle açıklık ve pekinlik örnekleri gösterilemeyeceği için, amacımı yeterince dikkatle izleyen herkes hiçbirşeyi sıradan Matematikten daha önemsiz görmediğimi, ve bu örnekleri bileşen parçalar değil ama yalnızca dış kabuk olarak alan bütünüyle başka bir bilimi açımlamakta olduğumu kolayca görecektir.’’ Ve yine aynı yerde: ‘‘Aritmetik ve Geometri üzerinde özellikle durdum, çünkü bunların en yalın oldukları ... söylenirdi.’’ ‘‘Ama daha sonra Felsefenin geçmiş çağlardaki ilk yaratıcıları niçin Matematikte ustalaşmış olmayanları bilgeliği incelemeye kabul etmediler diye düşündüğüm zaman — çünkü bu disiplinin tümü arasında en kolayı olduğuna ve hiç kuşkusuz başka daha önemli bilimlerin kavranması için en zorunlu ansal alıştırma ve hazırlığı sağladığına inanıyorlardı—, onların zamanımızın sıradan matematiğinden çok daha başka bir Matematik türünü tanımış oldukları kuşkumda doğrulandım.’’ ‘‘Matematikte olması gerektiğini kabul ettiğimiz o en yüksek duruluk ve kolaylık ...’’ Kural 14: ‘‘[M]atematiğin hemen hemen yalnızca bizi bu yöntemde eğitme amacıyla incelenmesi gerektiğini söylemede hiçbir duraksama göstermeyeceğim.’’

* * *

Görelilik kuramı için ‘matematiksel’ tanıtlama da tıpkı deneysel ‘tanıtlama’ gibi arkadan gelir. Ve tıpkı deneysel ‘tanıtlama’ durumunda olduğu gibi, matematiksel aygıt da yalnızca önceden saptanan vargılara ayarlanır, ‘anlaşılması’ olanaksız usdışı bir yolda uygulanır. Böyle bir matematik yalnızca tensör kalkülüs işlemlerinde deneyimli olmayan bilinci yıldırmakla kalmaz, ama meslekten matematikçilerin ezici çoğunluğu tarafından anlaşılamaz ve değerlendirilemez. Ne güzel ne de gerçektir, çünkü olgu-dışıdır. Böyle us-dışı matematiksel tasarımlar karşısında doğal us her zaman aynı tepkiyi gösterir: Yılgı. Ama insan usu ona böylesine güç gelen bir matematik karşısında, kendini olduğu gibi bu matematiğin değerini ve anlamını da sorgulamayı başarmalıdır. Matematik, yaygın bir önyargının tersine, hiç kuşkusuz ikincildir. Einstein’ın kendisi bir kuramın kavramsal yapısında kavranmasının özsel olduğunu belirtir. Ama görelilik kuramının kavramsal yapısı yoktur. ‘Zaman’ kavramının uzayın üç boyutuna dik bir açıyla bir dördüncü boyut olarak katılması ne kavranabilir, ne de imgelenebilir. Burada doğal bilinç geriler, ve bu dört dörtlük usdışını kavrayamayışı karşısında ilkin kendini sorgular. Uzayın bükülmesinden söz edildiğini duyduğu

zaman, ilkin tüm sağduyusunu, tüm mantığını bir yana bırakır, kendini bu saçmalığı doğrulamaya, tüm imgelemini kullanıp ayrıksı bir evren tasarlamaya zorlar. Ama bu saçmalıklar kolayca püskürtülebilir. Gerekli olan şey yalnızca ve yalnızca sağduyuya, usa güvendir, çünkü karşısındaki budalalığın kendisinden başkası değildir.

Aslında Einstein'ın kendisi başlangıçta kuramının tensör biçimine geçirilmesi düşüncesinden hoşlanmamış ve onu "überflussige Gelehrsamkeit" olarak, "yüzeysel bilgiçlik" olarak görmüştü. 1950'de üçüncü yayımı çıkan çalışması, The Meaning of Relativity, onu inceleyen herkesin göreceği gibi, ilk birkaç sayfada banal bir 'kavramsal'/'felsefi' altyapı seçildikten sonra, baştan sona bir überflussige Gelehrsamkeit yapısı olarak sürer. Anlaşılırlığı konusunda, kavramsal yapıyla ilişkisi konusunda, bu yazının Vargı bölümünde kendi sözleriyle alıntıladığımız gibi, Einstein'ın kendisi hiçbir zaman kuşkularını yenmeyi başarabilmiş değildir. Einstein 1912'den sonra Lorentz dönüşümlerinin genel görelilik için yeterli olamayacağı, ve geometrinin geçersiz olduğu çünkü uzayın fiziksel davranışının doğrusal olmadığı sonucuna vardı. Dostu matematikçi Grossmann ona Riemann, Ricci (Ricci-Curbastro) ve Levi-Civita tarafından geliştirilen tensör kalkülüs'ten söz etti. 1913'te Einstein ve Grossmann ortak bir makale yayımlayarak Ricci ve Levi-Civita kalkülüsünü kullandılar. (Planck'ın Einstein'ı kaçınılmaz başarısızlığı konusunda uyarısı çalışmanın bu aşamasına düşer.) Gene de 1914'te yayımlanan makale yanlışlarla doludur, ve matematik henüz kurama uyarlanamamış, Einstein henüz tensör kalkülüsü uygulamayı başaramamıştır. Levi-Civita yazışmalarında Einstein'a tensörler üzerine çalışmasındaki yanlışlarını gösterir. 1914'te Einstein kuramın bu yanlış biçimi üzerine her biri iki saatlik altı ders verdi (Einstein'ın dinleyicileri sürekli olarak aynı entellektüel işkenceyi yaşadılar.) Hilbert ve Klein de dinleyiciler arasındaydı ve Einstein daha sonra Hilbert ile yanlışlar üzerine yazıştı. Bundan sonra birbiri ardına denemeler çıktı ve her biri öncekinin yanlışlarını düzeltirken kendisi yeni yanlışlar getirdi. 1916 Martında Einstein genel göreliliği daha kolay anlaşılan terimlerde toparlayan bir makale yayımladı. Çalışma ölümüne dek sürdü. Einstein istediği kuramsal yalınlığı, anlaşılırlığı elde etmeyi hiçbir zaman başaramadı ve 1960'lara dek soyut, anlaşılması güç bulunan görelilik kuramı uygulamada çok daha başarılı sonuçlar veren ama eşit ölçüde usdışı bir yorum altında sunulan nice kuramı tarafından gölgelendi.

[8 Geometride 'Non-Euclidiean' Parodi]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Hegel / Felsefi Bilimler Ansiklopedisi I / Mantık Bilimi

Kaynak · İdea

Hegel / "Mantık Bilimi" (Küçük)

Giriş

§ 1

Felsefe başka bilimlerin yararlandığı bir üstünlükten, nesnelerinin tasarım yoluyla dolaysızca verili ve başlama ve ilerleme için bilme yönteminin daha şimdiden kabul edilmiş olduğunu varsayabilme üstünlüğünden yoksundur. Felsefe hiç kuşkusuz nesnelerine ilk olarak din ile ortaklaşa iyedir. İkisi de Gerçekliği nesneleri olarak alır, ve dahası en yüksek anlamda, — Tanrının Gerçeklik ve salt onun Gerçeklik olması anlamında. Bundan başka, ikisi de sonlunun alanlarını, Doğayı ve insan Tinini, bunların birbiri ile ve gerçeklikleri olarak Tanrı ile bağıntılarını ele alır. Felsefe buna göre nesneleri ile belli bir tanışıklığı varsayabilir, ya da daha doğrusu böyle bir tanışıklığı ve ayrıca onlara

duyulan bir ilgiyi varsaymalıdır — salt şu nedenle ki, bilinç zamana göre nesnelerin tasarımlarını onların kavramlarından daha önce oluşturur, ve giderek düşünen Tin bile ancak tasarımlama yoluyla ve ona doğru dönerek düşünerek bilme ve kavrama düzlemine yükselir

Einleitung

§ 1

Die Philosophie entbehrt des Vorteils, der den anderen Wissenschaften zugute kommt, ihre Gegenstände als unmittelbar von der Vorstellung zugegeben sowie die Methode des Erkennens für Anfang und Fortgang als bereits angenommen voraussetzen zu können. Sie hat zwar ihre Gegenstände zunächst mit der Religion gemeinschaftlich. Beide haben die Wahrheit zu ihrem Gegenstande, und zwar im höchsten Sinne — in dem, daß Gott die Wahrheit und er allein die Wahrheit ist. Beide handeln dann ferner von dem Gebiete des Endlichen, von der Natur und dem menschlichen Geiste, deren Beziehung aufeinander und auf Gott als auf ihre Wahrheit. Die Philosophie kann daher wohl eine Bekanntschaft mit ihren Gegenständen, ja sie muß eine solche, wie ohnehin ein Interesse an denselben voraussetzen, — schon darum, weil das Bewußtsein sich der Zeit nach Vorstellungen von Gegenständen früher als Begriffe von denselben macht, der denkende Geist sogar nur durchs Vorstellen hindurch und auf dasselbe sich wendend zum denkenden Erkennen und Begreifen fortgeht

Hegel: Mantık Bilimi / Varlık-Yokluk-Oluş

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Mantık Bilimi (B)

Hegel

Birinci Bölüm

Varlık

A. VARLIK

Varlık, arı Varlık, — daha öte belirlenim olmaksızın. Belirsiz dolaysızlığında yalnızca kendine eşittir ve ayrıca başkasına karşı eşitsiz değildir, ne içerisinde ne de dışarıya doğru türlülük taşır. Onda ayırdedilecek ya da onun bir başkasından ayırdedilmiş olarak koyulmasını sağlayabilecek olan herhangi bir belirlenim ya da içerik yoluyla arılığı içinde saptanamazdı. Arı belirsizlik ve boşluktur. — Eğer burada sezmeden söz edilebilirse, onda sezilecek hiçbirşey yoktur; ya da salt bu arı, boş sezmenin kendisidir. O denli de onda düşünülebilecek hiçbirşey yoktur, ya da eşit ölçüde yalnızca bu boş düşünmedir. Varlık — belirsiz dolaysız — gerçekte Yokluktur ve Yokluktan ne daha çoğu ne de daha azıdır.

B. YOKLUK

Yokluk, arı Yokluk; Yokluk kendi ile yalın eşitlik, tam boşluk, belirlenimsizlik ve içeriksizliktir; kendi içinde ayrımlaşmamışlıktır. Burada sezme ya da düşünme söz konusu edilebildiği ölçüde, birşeyin mi yoksa hiçbirşeyin mi sezildiği ya da düşünüldüğü arasında bir ayrım vardır. Öyleyse hiçbirşeyi sezmenin ya da düşünmenin bir anlamı vardır; ikisi ayırdedilir, böylece Yokluk bizim sezmemizde ya da düşünmemizde vardır [ist (existiert)]; ya da daha doğrusu boş sezmenin ve düşünmenin kendisidir ve arı Varlık ile aynı boş sezme ya da düşünmedir. Yokluk böylelikle arı Varlık olanla aynı belirlenim ya da daha doğrusu belirlenimsizlik ve dolayısıyla genel olarak aynı

şeydir.

C. OLUŞ

a. Varlığın ve Yokluğun Birliği

Öyleyse arı Varlık ve arı Yokluk aynı şeydir. Gerçeklik olan ne Varlık ne de Yokluk, ama Varlığın Yokluğa ve Yokluğun Varlığa geçmiş olmasıdır — geçmesi değil. Ama o denli de gerçeklik ayırdedilmemişlikleri değil, tersine aynı şey olmamaları, saltık olarak ayrı olmaları ama o denli de ayrılmamış ve ayrılamaz olmaları ve dolaysızca her birinin kendi karşıtında yitmesidir. Gerçeklikleri öyleyse birinin ötekinde bu dolaysızca yitiş devimidir: Oluş; bir devim ki, onda ikisi ayırdedilirler, ama öyle bir ayrım yoluyla ki, eşit ölçüde dolaysızca kendini çözmüştür.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

İDEA / DİYALEKTİK YÖNTEM?

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar / Tinin Görüngübilimi / Mantık Bilimi

Felsefenin Kavram ve Yöntemi

Aziz Yardımlı

Felsefenin Kavram ve Yöntemi

AZİZ YARDIMLI

Klasik felsefenin bakış açısından, felsefede bilgi olanaklıdır ve bilginin olanağı tanıtlamadır. Tanıtlama yöntem yoluyla çıkarsanan dizgenin kendisidir. Bir kavramın gerçeği onun dizge içindeki konumu ve bağıntılarıdır. Bilginin bir "tanım" sorunu olmadığını görmek için yapmamız gereken ilk ve tek şey bir önerme olan tanımın (“Kavram X'tir”) kavramı kendisinden başka birşey yaptığına dikkat etmektir. Dahası, bu X teriminin de tanımlanması gerekecek ve bu kötü bir sonsuz gerileme oluşturacaktır.

10. Kurgul Yöntem

Bütün bir yöntem kavramı daha baştan kısaca belirtilebilir: Belirlenim (A) olumsuzlamadır (B) ve tam bu karşıtların birliği (C) olumsuzlamanın olumsuzlanması ve böylece kendisi yeni bir belirlenimdir (A).

Sorun bu yalın ilişkinin ruhunu kavramak, onu boş bir formül olmanın ötesinde pekinlik düzeyinde kavramak, onun düşüncenin ve yaşamın her kıpısında işlediğini görebilme becerisini ve alışkanlığını kazanmaktır. Bu yazı bu noktadan sonra yalnızca bu formülasyon çevresinde ilerleyecektir.)

Bütün bir yöntem sorununda karşılaşılacak güçlük salt bir bakış açısı güçlüğüdür — kavramlarda duyusal anlamdaşları görme ya da onları uzay-zaman ilişkileri içinde tasarımlama alışkanlığının yerine onları yalın değerlerinde görmede yatan güçlük. Mantık okurun kafasına varsayımlar, önsavlar ya da tanımlar veren ve daha sonra bunlar arasındaki ilişkiyi kimi kez olanaklı görünen bir mantıksal bağlamda izleyen ama çoğu kez aralarında salt kendi öznel bağlantılarını kuran çağrışımcı görgücü yazarların gerçekten güç söylemlerinin tersine, bütünüyle kolay olandır, çünkü nesneldir. Kurgul söylemin anlaşılırlığının ya da felsefenin öğrenilebilirliğinin güvencesi sözcüğün tam anlamıyla tasarımsal sayıltıların, kişisel tanımların, görgül düşünce çağrışımlarının vb. öznelliklerini görüp bu mantıksız kaosu bir yana atarak kavramı salt kendi imlem ve değerinde, salt kendinde ya da kendi gizilliğinde ve kendi için ya da açınmış, devinmiş, dizgesel bağıntısı içinde almaya bağlıdır. Aslında güç olan şey duyusal izlenimlerden, sezgilerden, algılardan başka birşeye dayanmayan o öznellikleri izlemek, dokusu bu tür olumsallıkların eşit ölçüde olumsal bağıntılarından oluşan bir söylemi anlamaktır. Ve felsefi söylem söz konusu olduğu sürece, son çözümlemede anlaşılmaz olan şey görgül söylemin kendisidir, çünkü onda kavramlar hiçbir zaman kendi öz devimleri içinde alınmaz ama salt birer tasarım olarak ve böylece kendi gerçekliklerine yabancı imlemlerde ve anlamlarda kullanılırlar. Buna karşı kurgul mantığın ve bir bütün olarak kurgul felsefenin işlevi kavramları nesnel ve böylece evrensel değerlerinde sunmak olduğu için, kurgul söylem kişisel özgünlükten bütünüyle bağışık bir boyutta ilerleyerek insan usunun arı yapısıyla iletişim kurar, yalnızca tüm bilinçlere evrensel olarak açık tek gerçekliği, olgunun kendisinin söylemini sunmaya çalışır. Felsefede anlaşılırlığın olduğu gibi yalınlığın, giderek kolaylığın da kaynağı bu nesnelliktir, düşüncenin keyfi öznellikten saltık olarak bağışlanmasıdır. Burada açımlama payına güç olan şey kendi tikel örgütlenmeleri içindeki tüm bilinç biçimlerine ulaşabilmek, her bir bilinçte kendine özgü yollarda işleyen kişisel-ruhsal tepkileri önceden saptayabilmek, çağın, çevrenin, eğitimin özel koşulları tarafından biçimlendirilmiş her bir bilinç ile onun özel soruları zemininde özel bir diyaloğu sürdürmeyi başarabilmektir. Bu olanaksızdır. Olanaklı olan şey bireysel usu kendi nesnel yeteneğine güvenmeye inandırmaktır. Çözüm kurgul felsefe metinlerini bütünüyle önyargısız olarak okumada diretmek, onlara içeriklerinin anlaşılırlığı konusunda en küçük bir kuşku duymadan yaklaşmak, onlara tanıtlama, mantıksal ilerleme vermeleri konusunda en büyük kuşku ile yaklaşmak, kendi mantığımızın takıldığı yerde sorunun üzerine bir daha saldırmak, anlaşılmayanı anlaşılmış sayma tuzağına düşmeden kendini usunun, düşüncesinin gerçek, özgür devimine bırakmaktır. Felsefenin kıvılcımı, mantıksal düşüncenin saltık pekinliği ancak yüreğin ve düşüncenin birlikte katıldıkları en içtenlikli, en tutkulu, en sevecen çalışmadan sona çakar.

Kurgul yöntemin açımlamasının kendisi kurgul felsefenin içersine düşer, ve bu nedenle söylemin bütün tonundan hiçbir ayrım göstermez. Baştan sona tanıtlamadır, baştan sona gerçekliktir, ve sorun bu tanıtlamaya, bu gerçekliğe en eksiksiz biçimini kazandırabilmektir. Böyle bir eksiksizliğin önünde hiçbir öznel sınır olmadığı içindir ki felsefi söylemin kendisi Aristoteles'in belirttiği gibi eksiksizliği insan gücünü aşıyor görünen bir ideal olarak kalır. Hegel Platon'un Devlet'i yedi kez düzeltmiş olması olgusu karşısında Mantık Bilimi'ni yetmiş-yedi kez düzeltme olanağının olmuş olmasını istediğini söylüyordu. Ama gene de gerçeği öğrenmek salt bir sunuş sorunuyla koşullu değildir.

Hegel hiçbir duraksama göstermeksizin yöntemi kendi sunuşunun eksiksiz olmadığını belirtiyor, kavramın deviminin daha iyi bir sunuluşunun üretilebileceğini söylüyordu. Bu eksiksizliğe ulaşmak önümüzde henüz yerine getirilmesi gereken bir görev olarak durmaktadır ve felsefenin

öğretilebilirliği ya da anlaşılabilirliği gibi sorunlarda şu ya da bu düzeyde bir sonuç elde etmek açıktır ki bu ideale yaklaşmanın en doğrudan ölçütü ve göstergesi olacaktır.

Burada yöntem konusunun özellikle çağdaş ilgilerin ışığında ele alınacak olmasına karşın, herşeyden önemli olan nokta Hegel'in çalışmasından sonra da yaklaşık iki yüz yıldır tek bir modern felsefeci tarafından bile anlaşılmayan, tersine yalnızca yoğun bir önyargı birikintisiyle bulanıklaştırılan bu konunun kendisine yeni bir ilgi yöneltmeye çalışmak olacaktır.

Eytişimin doğasını kavramak felsefe eğitiminin saltık sorunudur. Batıda iki yüz yıldır yöntem sorunun varlığından bile habersiz olan, ya da pozitivist saldırı tarafından terörize edilip böyle bir sorun yokmuş gibi davranan karaktersizliği, bilmekten korkan ve yöntem kavramının kendisinden dehşete düşmeye alışan aptallığı bir yana atmalıyız. Ve yalnızca ileri geri konuşan, kendi öznel önyargılarının akışını, ilgisiz düşünce çağrışımlarını, baştan sona dışsal uslamlamaları felsefe diye sunan Hegelciler dönemini arkada bırakmalıyız. Felsefenin idealizm olmadığına, sonlu olanla, görüngü olanla, duyulur olanla, giderek özdeksel olanla ilgilendiğine, geçici olanın bilimi olduğuna inanan Hegelciliği ise yalnızca kendi sığ realizmi ile başbaşa bırakmalıyız.

11. Yöntemin İlk Kıpısı

Başlangıcın Mantık Bilimini önceleyen bilinç süreci açısından önemi yalnızca kavrama sıradan bilinçte duyusal bir içeriğin yüklenmesini ve böylece düşüncenin nesnesinde kendisinden başka birşey karşısında olduğu sanısını ilgilendiriyordu. Burada Mantık Biliminin başlangıcı açısından bu başlangıcın dolaysız duyusal bir varlık, herhangi bir belirlenimi olan bir içerik olamayacağı gibi noktalar üzerinde bir kez daha durmaksızın anımsatılması gereken tek şey arı düşüncenin devimi olarak mantığın görgül ya da görüngüsel bilinçte yatan bu karşıtlığın ortadan kaldırılmasını kendi varsayımı olarak aldığıdır. Ancak bu karşıtlık ortadan kaldırıldığı ve mantığın arı kavramsal öğesi kavrandığı zamandır ki sözcüğün gerçek anlamında çıkarsama denilen arı mantıksal süreç olanaklı olur. O ön süreç aynı zamanda başlangıcın dolaylılığını oluşturur, ama başlangıç olarak arı mantıksal birlik — varlık ve kavramın birliği — ancak bu ayrımın ortadan kalkmasıyla olanaklı olur. Başlangıcın bu çelişkili doğasını anlaşılmaz bulan bilinç, bu eytişimden sonra, tersine, başlangıcı bu dolaysızlık ve dolaylılık etmenlerinin birliği olmaksızın düşünmenin, bu iki kıpıdan birini uzaklaştırmanın kendisinin olanaksız olduğunu görür.

Başlangıç konusunda buraya dek söylenenlerin özeti tekil bir başlangıç noktasının ancak bir anlak soyutlaması anlamına geldiğidir. Ve tam bu noktada soyutlama sözcüğüne dikkat edersek, ilk ya da başlangıç olanın ancak bu soyutlamanın ya da dolaylılığın kendisi ve aynı zamanda ortadan kaldırılması yoluyla olanaklı olduğunu görmek güç değildir.

Başlangıç da tüm oluş süreçleri gibi çelişkili bir kavramdır: Birşeyin olmadığını imlemez, ama olduğunu da imlemez; ya da ne olduğunu ne de olmadığını imler. Başlangıcın kendisi salt bu çelişkidir ve böyleyken anlağa kendini olanaksız birşey olarak gösterir. Eğer yoksa, başlangıç olanaklı değildir, eğer varsa, daha şimdiden olmuştur, ve yine söz konusu değildir. Ama mantık bilimi açısından başlangıcın doğası bizi yalnızca ileriye dönük olarak ilgilendirir, ve bu nedenle açıktır ki başlangıcın kendisinin dolaysızlık belirlenimi altında düşünülmesi, kendi oluş sürecini anlatan dolaylılığının ya da aracılığın ortadan kaldırılmasıyla bir soyutlama olarak alınması gerekir. Bu soyutlama yapıldığı, başlangıç salt bir tekilliğe indirgendiği ve herhangi bir ikinciden soyutlandığı zaman bütünüyle doğal olarak ikinciye ilerleme olanaksızlaşır, düşünce daha şimdiden bir sona ulaşıp durur. Ama açıktır ki başlangıç bir ilerleme uğruna, ve mantıksal dizgede mantıksal kavramların çıkarsanması uğruna yapılmaktadır. Ve ilerleme olmaksızın başlangıcın kendisi

anlamsız bir soyutlama olacak, bir olanaksızlık olarak görünecektir.

Öte yandan, ikinciyi baştan varsayacak olursak açıktır ki başlangıç bütünüyle sözde kalacak çünkü ilerleme daha şimdiden yer almış, bir ikinci terim daha şimdiden getirilmiş olacaktır. Başlangıç bir ya da dolaysız olmalıdır, çünkü başlangıçtır. Eğer bir öncülü varsa, o zaman öncül başlangıçtır ya da daha şimdiden bir ikinci varsayılıyorsa bir başlangıçtan söz etmenin anlamı olmayacaktır. Böylece ikinciden bütünüyle soyutlanmış bir kavram hiçbir ilerleme yapamayacak, çünkü kendinde hiçbir ayrım, içerik vb. taşımadığı için ve dışsal bir etmenin getirilmesi bir varsayım ya da yapay bir ilerleme olacağı için başlangıç bu devimsiz soyutluğu içinde devinmeden kalacaktır.

Bu soyutluk ya da anlak düzeyinde kaldığımız sürece, "varlık" dediğimiz zaman açıktır ki düşünülen şey bu kavramın "yokluğu" imlediği ya da giderek onunla özdeş olduğu değildir; tersine, bütünüyle açıktır ki bu düşünce düzeyinde varlık yokluğun tam karşıtıdır ve herşeyden önce ve herşeyden çok yokluğu dışlar. İkinci birinciden gelmelidir, ama varlık kavramı saltık tekillik noktası olarak herşeyi, ileriye olduğu gibi geriye süreci de, giderek kendini ortaya çıkaran dolaylılık sürecini de dışlar.

Burada özsel sorun ilk olarak usun tüm "içgüdüsel geçişlerinin" dışlanmasıyla ilgilidir, çünkü anlaşılması ya da tanıtlanması gereken şey usun bu içgüdüsel deviminin doğasıdır. Gerçekte modern felsefe yazınında sayısız örneği görülen bu yalancı ya da görgül eytişimcilik anlak ya da soyutlama düzeyinden öteye gidemeyen düşüncenin yine bu düzeyde kalarak kolayca görebildiği çelişki olgusuna kurgul felsefenin tüm imlemini yükleme yanılgısıdır. Soyutlama düzeyinde kalındığı sürece çelişki yalnızca çelişkidir ve çelişkiyi görüp doğrulamak herhangi iki kavram arasındaki eytişimsel ilişkinin belirtik bilincini üretmekle aynı şey değildir.

Burada karşıtlığa götüren kavramsal geçişler kurgul yönteminin bilinciyle kavranmaktan çok ussal düşüncenin kendiliğinden işlemleri düzeyinde yer alır ve söz gelimi "evrensel" ya da "varlık" kavramları alındığında birinci durumda "bireysel" ve ikinci durumda "yokluk" kavramlarına geçiş yapılıyorsa, burada herşeyden önce çağrışım ve tanıtlama arasındaki ayrıma dikkat etmek yöntemi kavrayış açısından belirleyicidir. Yöntemin devimini kavrama çabasında tanıtlanmayanı tanıtlanmış sayma inakçılığına düşmemek açıktır ki mantık bilimi söz konusu olduğunda harcanan çabaların tüm yazgısını belirleyecek olan tutumdur.

Eğer ilgilenilen şey tanıtlama değil ama yalnızca sonuçsa, o zaman açıktır ki söz gelimi Hegel'in ya da Aristoteles'in ya da Spinoza'nın mantık dizgeleri bu ilginin kullanımına bütünüyle açıktır ve kavramları dizgesel ilişkileri içinde örgütlenmiş olarak sunarlar.

Us kendini irdeleme girişiminde bulunduğu zaman, kendinde ya da bilinçsiz olarak daha şimdiden kendi doğasından başka birşey olmayan süreçlerde düşünmektedir. Ve usun doğal işleyişini usun bilimine dönüştürmek için yerine getirilmesi gereken en önemli şey hiç kuşkusuz bu tür doğal kendiliğindenliklerin, usun bu en temel içgüdüsel işlemlerinin henüz aranan doyumu verip vermediklerini sorgulamak, sorunu geçiştirmeye, çözülmemiş olanı çözülmüş saymaya götüren bir tür iç direnci ayrımsayıp yenebilmektir. Mantık Bilimini öğrenmenin amacı usun bu kendiliğinden süreçlerinin özbilincini kazanmaktır. Ama gene böyle bir çalışmada çoğu kez daha baştan bilinir ki Bir kavramı Çok kavramına, Varlık kavramı Yokluk kavramına, Öz Biçime götürür ve süreç bu tür geçişlerle ilerler. Ama bunu Hegel'den duyar ve işin aslını, enson temelini kavramaksızın kabul eder. Bu tavır bir bilme değil ama yalnızca tanıma düzeyine ulaşacaktır, çünkü insan usunun en yüksek biliminin, kendi gerçek doğasını bilmekten daha azı olmayan bu bilimin özgünlüğü bu kavramları bir yerlerden bulup bellemek ya da ezberlemek değil ama çıkarsamaktır (Kant

kavramların “tablolarını” verir, ve bunu onları hangi yazarlardan aldığını bile söylemeksizin yapar. “Aşkınsal Çıkarsaması” ise bir tür bulanık arkatasar olarak, kavramın eytişimi ile değil, ama bıkıp usanmadan “duyusal nesne” ile ilgisini saptamaya çalışan ve bunu bile başaramayan bir gereksizlik olarak gelir).

Başlangıç bir soyutlamadır. “Ortadan kaldırma” sözcüğünü tam imlemi içinde düşünürsek, bu soyutlamanın ya da dolaylılığın kendisi başlangıç kıpısında ortadan kaldırılır, başlangıcın kendi başlangıcı anlak düzeyindeki belirtik bağlantısından kopar, ve böylece başlangıcın yalnızca ve yalnızca somut bir terim olduğunu gösteren çelişki silinir ya da dolaylılık kıpısı usun bilinçaltına itilir, ve ancak böyleliklerdir ki başlangıç kavramının kendisi tekilliği içinde olanaklı olur. Böylece başlangıcın kendisi bir doğal bilincin bir tasarımı olarak salt bir soyutlamayken, bir kavram olarak bütünüyle tersine somut ya da dolaylılığını içeren bir eytişimsel bütündür.

> *EK: Hiç kuşkusuz başlangıç analitik olarak, soyut olarak, saltık dolaysız olarak alındığında bir kıpı olmayacak çünkü ortadan kaldırılmış olmayacaktır. Ama bu görünürdeki tutarsızlık düşüncenin doğasını kavramada bizi bir adım daha ileri götürebilir. Başlangıç ya da kendinde Kavram ya da Varlık olarak Varlık hiç kuşkusuz bir kıpıdır çünkü tam olarak yalınlığının kendisinde bütün bir mantıksal dizgenin bireşimini temsil eder, bütün bir arı usun dizgesini salt kendi olanaklarıyla kuracak olan gücün kendisidir. Bütünün kendisi ile dolaylıdır. Bütünün parçayı öncelemesi ile aynı anlamda, Varlık kavramı Kavramın yalnızca ilk kıpısıdır, kendinde Kavramdır, ve Kavramın kendisi ile dolaylı kılınır.*

12. Ayrım Kıpısı

Bu noktaya dek sorunun özünün ilk olarak dolaylılığın ortadan kaldırılmasıyla elde edilen dolaysızlık kavramıyla ilgili olduğu açıktır. (Gene de ‘—sız’ takısının kendisi terimin dolaylılığından başka birşeyi göstermez: Bir olumsuzlamadır ve böylece dolaylılığın kendisidir, ama ortadan kaldırılmış bir dolaylılık ve dolayısıyla dolaysızlıktır. Eğer “dolaysız” yerine “doğrudan” anlatımını alırsak, yine bu da karşıtını yadsıyarak ve böylece gerçekte o denli de karşıtı olarak kendisidir). İkinci olarak, bir anlak dolaysızlığını, analitik bir başlangıcı düşünürsek, bu konumun saltık soyutlanmışlığı içinde tüm mantıksal devimin bir sona geldiği açıktır çünkü analitik düşünce devimsizdir. İlerleme için bir ikinci gerekir, ama bu ayrımsızlık, dolaysızlık, saltık yalınlık ya da soyutlama noktasında hiçbir ikinci terim olmadığı içindir ki başlangıç gerçek bir başlangıçtır, ve yine ikinci olmadığı içindir ki başlangıç herhangi bir ilerlemeye yetenekli görünmez. Eğer başlangıcın bir dolaylılık olduğu anımsanıp bir çözümlemesi yapılacak olursa, ortaya çıkan durum bir ilerleme olmaktan çok tersine önceki aşamaya gerileme olacak ve bir kez daha başlangıcın başlangıç olması için özellikle bu dolaylılık sürecinin ortadan kaldırılması gerekecektir.

Böylece ne olursa olsun ikinci bir terime bütünüyle ilgisiz görünen bu tekillik noktasında herhangi bir ilerleme olanağı saltık olarak yasaklanır ve bir el çabukluğuyla birincide ikincinin daha şimdiden içerildiğini söylemenin bir yararı olmayacaktır, çünkü anlak tekilliği böyle bir kapsanmışlığı bütünüyle dışlamakla başlangıçtır, çünkü eğer herhangi bir ikinci terim imlenirse, bu durumda yine bir başlangıçtan, bir ilkten değil ama bir ayrımdan, ve böylece daha şimdiden ilerlemiş olmaktan söz edilmiş olacaktır.

Analitik anlak bütünüyle bir yana, gerçekte kötü eytişimciliğin üzerinde hiç düşünmeden geçtiği bu sorun aynı zamanda bu eytişimciliğin nasıl keyfi bir düşünce yolu olduğunu, ve bu noktadan öteye ilerlemesinin yalnızca anlak tarafından daha şimdiden bilinen çelişki kavramını belirtmekten oluştuğunu görmek güç değildir.

Eytişimin gerçek doğasının bilincinden yoksun bu yöntemsiz felsefecilik nerede bir karşıtlık, çelişki, zıtlık, ya da giderek karşılılık, etkileşim, ilişki, bağıntı vb. gibi bütünüyle genel bir ayrım görse duraksamaksızın oraya ‘‘eytişim’’ terimini yapıştırır. Hiç kuşkusuz böyle eğretilemelerin tüm kavramlar durumunda da olduğu gibi gündelik yaşamda bütünüyle geçerli yerleri vardır ve kavramsal bir sağınlığın istenmediği yerde ‘‘olgusallık’’ yerine ‘‘gerçeklik,’’ ‘‘tasarım’’ yerine ‘‘kavram,’’ ‘‘edimsellik’’ yerine ‘‘dünya’’ vb. gibi gündelik düşüncenin anlamdaşları kullanılabilir. Ama burada, kurgul felsefenin alanında tüm bu gevşeklik bütünüyle arkada, yöntemsiz felsefeciliğin alanında bırakılmıştır, ve orada yalnızca bu tür karışıklıklar söylemin biricik içeriği olmayı sürdürürler. Bu olumsal felsefecilikte uslamlama bütünüyle kendiliğindendir ve takıldığı herhangi bir yerde duraksamaksızın dışarıdan herhangi bir kavramı alıp getirir, ve bunu yaparken ne yaptığının hiçbir bilincini taşımaz. Bu yüzden ‘‘içgüdüsel / doğal’’ sözcüğü bu tür düşünme süreçlerini anlatmak için de genel bir terim olarak bütünüyle uygundur. Gene de bu yöntemsiz devimin deneyimli kafalarda kavramsal gerçekler ürettiğini gözden kaçırmamak gerekir ve bu yalnızca görgül bilimlerde değil ama felsefe tarihinin kendisinde üretilen gerçekler açısından da geçerlidir. Açıktır ki yöntem düşünme ediminin kendisi için gerekli değildir, ve felsefe tarihinin ve görgül bilimlerin Hegel’e dek boş uslamlamalardan başka birşey üretmediğini ileri sürmek, dizgeselliği ve yöntemi, ya da kısaca sağın tanıtlama olgusunu sınırsız bir yolda vurgulayarak tüm tarihsel bilgiyi hiçe indirmek felsefede hiçbir değeri olmayan bir nihilizm olacaktır.

Başlangıç kıpısını tüm belirlenimlerden yalıtan ve böylece hiçbir geçiş olanağı bırakmayan yeti soyutlamacı ya da çözümlemeci anlaktır. Eğer ilerleme dışsal olmayacaksa bu birincinin dönüşümü zorunludur; ama kendisinden başka birşeye dönüşmesi olanaklı gibi görünmez, çünkü kendisinde kendisinden başka hiçbir belirlenim, hiçbir gizillik vb. içermez. Bu durumda düşünce saltık olarak durdurulduğunu ve ilerlemesi için hiçbir olanağın kalmadığını duyar. Bu dürüstlüktür. Gerçekten de böyle özellikle yaratılan bir soyutlama durumundan hiçbir çıkış yolu yoktur ve burada ya ilerlemede dışsallığın zorunlu ve böylece düşüncenin ya da mantığın yetersiz olduğu ya da mantıksal düşünceden başka araçların, söz gelimi sezginin, inancın, belki de giderek esin denilen şeyin gerektiği gibi kanıların kendisi mantıksal görünen tutum olur.

Hiç kuşkusuz ilerleme, gelişim, açınım, ya da başka hangi sözcükle anlatırsak anlatalım düşüncenin devimi daha şimdiden olmuş, ve soyutlama yalnızca anlağın ‘başlangıç istemini’ doyurmaktan başka bir işe yaramamıştır. Başlangıç gerçekte ya da kendinde eytişimseldir, çünkü kendisinden başka birşeyin başlangıcıdır — bir sonun, bir amacın, bir ereğin. Böylece daha şimdiden kendisinden daha çoğudur: Kendisi, ve o denli de onu başlangıç yapan sondur, ve sondan yoksun olamaz. Ve bu dizgesel doğasından yalıtılması ya da soyutlanması onun gerçeğini değil ama devimsiz bir tasarımını verir. Bütün bu sorunda yanılmakta olan yan eytişime yeneteksizliğin anlatımı olan anlağın kendisidir, ve eytişimin bu sağınlığı ve duruluğu karşısında bu tür analitik yanılgılar anlamsızın ya da saçmalığın tanımıdır. Son hiç kuşkusuz başlangıcın karşıtıdır, onun olmadığıdır: Ama o denli de karşıtı olmaksızın kendisi olması düşünülemez.

Başlangıç ya da ilke mantıksal olarak düşünüldüğünde başka hiçbirşeyden çıkarsanmamış ya da varsayımsız olandır, kendisinden başka hiçbir öncüle gereksinmeyen dolaysızdır; ya da Spinoza’nın eytişiminin terimlerinde kendinin nedeni olan varoluştur ki, Descartes’ın hiperbolik / abartılı kuşkucu soyutlamasının vargısı bağlamında düşünüldüğünde, yalnızca Düşünce ile birdir. Yalnızca var olan ve başka hiçbirşey olmayan birşey bir düşünceden, soyut bir evrenselden başka birşey değildir.

Varlık kavramının (ya da başka herhangi bir kavramın) kendisi tekilliği içinde alındığında bir

soyutlamadır ki bu durumda tüm belirlenimden, ona kimlik veren olumsuzlamadan yoksundur, ve giderek olumlu olarak bile ancak olumsuz bir anlatımla, belirlenimsizlik ile anlatılabilir. (Bu noktada bütünüyle dışsal bir andırımla Gestalt ruhbiliminde bir öntasarın ancak bilinçli olarak algılanmayan bir arkatasarla karşıtlık ilişkisi içinde göründüğü anımsanabilir). Geçiş ya da ilerleme yalnızca başlangıcın belirlenimsiz belirlenim olduğunu, belirlenimsizliğin kendisinin başlangıcın olumsuzluğu ya da belirlenimi olduğunu görmekten oluşur. Bu çelişkiyi gizleyen anlağın kendisidir — , ya da soyut kavram kıpısı anlağın kendisidir. Bütün bir geçiş ilkesi Spinoza'nın tüm belirleme olumsuzlamadır formülünde yatar — üstelik bu belirleme bütünüyle soyut bir belirlenimsizlik olarak başlangıç olsa bile. Hiç kuşkusuz belirlenimsizliğin kendisinin belirlenim olduğu, ve böylece eğer başlangıç bütünüyle belirlenimsiz olacaksa "belirli" olanın başlangıç olması gerekeni anlatmadığı söylenebilir. Buna karşı yalnızca başlangıcın değil ama saltık olarak başka hiçbir şeyin belirlenimsiz olamayacağını söylemek gerekir, ve ancak bir belirlenim olduğu zamandır ki bilme etkinliği söz konusu olur. Geçiş herhangi bir biçimde belirli olanın ancak olumsuzlamanın da varsayılmasıyla olanaklı olduğunu görmeye dayanır.

Düşünce anlak olarak soyut işlevinde dikkatini önündeki bireysel kavram üzerinde yoğunlaştırır ve bu kavramın ancak mantığın özsel sürecindeki bağıntılar dolayısıyla bir anlam, bir imlem ve bir görev kazandığını göremez. Bu yüzden bir kavramın başkasına geçtiğini, kendinde kendi karşıtı ile ilişkili olduğunu vb. söylemek gerçekte yalnızca ve yalnızca kavramın daha büyük bir ussal bütünde bir konumu olduğunu ve böylece bir ilişkiler bütünü içinde durduğunu ve dolaylı olduğunu, anlamını, diriliğini vb. bu dizgesellik içinde kazandığını söylemektir.

Başlangıç ilkin tekil bir kavram olarak anlaşılsa da, onu başlangıç yapan şey açıktır ki bir son, bir süreç, bir hedef vb.dir ve eğer bu özsel bağlantıdan koparılacak olursa tüm anlamını da yitirecek ve salt bir ses olarak, anlamsız bir im olarak kalacaktır. Burada yatan tüm sorun anlak için soyutluğu içinde geçerli olanın ussal olarak ancak somutluğu içinde geçerli olduğunu kavramakla çözülür. Eğer tek-yanlı dolaysızlık belirlenimi altında görülecek olursa başlangıç gündelik düşüncenin "başlangıçtan" anladığı şeydir, ve burada tıpkı başlangıcı önceleyen dolaylılık kıpısı gibi başlangıcı başlangıç olarak belirleyen "erek," "hedef," "son" gibi göreli terimler de ortadan kaldırılmış olarak, ya da ussal düşüncenin kendinde süreçlerinde örtük olarak yatarlar. Başlangıç bu soyutlama altında görüldüğünde sıradan düşünce gerçekten de başlangıç yapmanın olanaksızlığını kabul eder, çünkü ikinci bir belirlenim hiçbir biçimde birinciden türüyor olarak görünmez. Ama başlangıç başlangıçta olan kavramın kendinde o denli de kendi başkası olmasıyla, ya da soyutlamanın yüzeysel analitik anlağın bir sanısı olarak bir yana atılmasıyla başlangıç olur. Bu bakımdan belirtilebilir ki felsefede herşey olgulara bakış açısıyla ilgilidir — soyutlamacı anlağın bakış açısı ya da somut ussal düşüncenin bakış açısı. Henüz kurgul yöntemin belirtik bir bilincini taşımayan metafizikçilerin yücelttikleri ve giderek tanrısal bir doğa yükledikleri ya da görgücülerin "aşkınsal" vb. olarak eşit ölçüde gizemsellik ya da saçmalık alanına sürdükleri kavramsal süreç görüldüğü gibi gerçekte yalnızca bir arı uslamlama sorunudur. Tüm bunlarda dikkat edilmesi gereken nokta eytişim denilen ve öznel olduğu denli de nesnel olan o olgunun kendisidir. Eğer duyulur olmayanın, tersine bütünüyle düşünsel olanın varlığı anlaşılmaz geliyorsa, bu anlaşılmazlıkta yatan biricik önyargının yalnızca duyusal olanın nesnel olarak varolduğu sanısı olduğunu anımsamak gerekir. Felsefe görgücülüğün bu sanısını doğal bilincin de en yoksul basamağı olarak görür, ve kuşkucu bakış açısını gerçek varlık olarak gördüğü duyusal bu ya da şu ileoynamaya bırakır. İşin gerçeği duyusal olanın öznel olduğu ve bu öznel bireysellik içinde nesnel varoluşu anlatamayacağıdır.

Hiç kuşkusuz başlangıcın kendisini isteyen soyutlamacı anlak yetisinden başkası değildir, ve böyle

tek-yanlı soyut bir başlangıç, herşeyden soyutlanmış bir tekillik ancak analitik düşüncenin bir yaratısıdır, ve giderek bu soyutluk içinde "varlık" kategorisinden söz ediyor olsak bile, bu kavramın böyle olarak hiçbir edimselliğinin, hiçbir gerçekliğinin olmadığını söylemek gerekir. Eğer mantık bilimi Varlığı ilk kavram olarak alıyorsa, bunun kendisi bir soyutlamadır ve bu düzeye dek yalnızca yapaydır, yalnızca analitiktir. Bu noktada bu soyutlamanın kendisinin bir oyun olduğu ve başlangıcın (ve her kavramın) her zaman eytişimsel bir doğada olduğu söylenebilir. Başlangıç teriminin kendisi Hegel'in anlatımıyla "yansımalı" ya da "göreli" bir terimdir, çünkü ancak bir ikinciye gönderme ile anlaşılabilir. "Belirlenimsiz," "soyut," "ilk" gibi terimler için de aynı şey geçerlidir, ve tümü de daha şimdiden dolaylı doğalarıyla başlangıç teriminin anlatması gerekeni anlatmazlar, ama yalnızca anlattıkları sanılır. Hiç kuşkusuz insan düşüncesi soyutlama yapabilme yeteneğindedir, ve bu yeti usun gündelik işlevinin kendisidir. Burada anlağın arkatasarında yatan mantıksal işlemler örtüktürler, ve bu soyut düşünme yeteneğinin kendisi ancak bu örtük işlemler yoluyla olanaklı olur. Mantık Biliminin yapması gereken şey usun kendisini kendisinin bu örtük işlemleri konusunda eğitmek, bu yöntemi tüm başka bilimlerin kavramsal yapıları üzerinde kullanabilme ustalığını vermektir, ve böylecedir ki felsefe kendini salt bir organon olarak tüketmez, tersine yaşamın gerçekliğine en yüksek ilgi olarak gösterir.

Açıktır ki mantığın ilk kavramları olan "varlık" ve "yokluk" durumunda "geçiş" sözcüğü dışsal bir ilişkiyi anlattığı ölçüde hiçbir "geçiş" söz konusu değildir, çünkü başlangıcın eytişimsel doğası bunu bütünüyle gereksizleştirir, ya da bu geçişi salt dışsal bir terim değerine indirir. Dahası eğer geçişin kendisi bir aracı olarak düşünülecek ve ilk ve ikinci terimler arasında bir üçüncü olarak girecek olursa bununla kendisi ikinci terim olacaktır. Ya da, yine aynı şey, eğer bu noktada terimler arasında herhangi bir ilişkiden söz edecek olursak, belirtilmesi gereken şey bu ikisinin arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı, "ilişki" sözcüğünün bu yalınlık aşamasında yalnızca olguya dışsal bir bakış açısını anlattığıdır. Ya da yine bu terimi kullanmak gerekirse, ilk kıpı için "kendi ile yalın ilişki" ve ikincisi içinse "kendi olumsuzunda kendi ile ilişki" ya da "kendi ile olumsuz ilişki" denebilir. İlk terim ve ikinci terim tüm bu süreçte mantıksal olanın ve böylece gerçeklenmiş olanın kendileridir. Bunun dışında kullanılan hiçbir kavram bu aşamada mantıksal olarak çıkarsanmış değildir ve felsefi söyleme sözcüğün tam anlamıyla dışsal olarak, doğal dil düzleminde girer. Hiç kuşkusuz tanıtlamanın sağınlığında diretecek olursak, bu tanıtlamanın ortamı olan dilin kendisinin bir varsayım olarak alındığı ve burada herşeyden önce gündelik us kullanımının göreli kavramlarından yararlanıldığı açıktır. Ve bu bakımdan özellikle gerekli olan boyut derin düşünme boyutu, Hegel'in daha sonra öz kategorileri için temel olarak aldığı ilişki ya da bağıntı kavramıdır. Ama mantığın bu ilişkili ya da yansımalı kavramların (dolaylılık / dolaysızlık, belirlilik / belirlenimsizlik, ilk / son vb.) kendileri dizgesel olarak ortaya koyulmadıkça — ya da çıkarsanmadıkça ya da tanıtlanmadıkça — henüz Mantık Biliminin içeriğine ait değildirler ve dizgenin başından başlayarak kullanımları yalnızca dışsaldır. Salt bu olgudur ki Mantık Biliminin sunuluşunda dizgeselliğin önemini belirler ve dizgesel çıkarsamanın özsel olarak mantığı öğrenmenin biricik yolu, dizgesel kavramanın gerçek kavrama olduğunu gösterir.

Hegel mantıksal dizgede sağın olarak tanıtlanmış kavramları sık sık koyulmuş (gesetz) anlatımıyla belirtir ve açıktır ki söz gelimi ilk kavramlar olan varlık ve yokluk söz konusu olduğu sürece birinciden ikinciye geçişi sağlayacak herhangi bir aracı ya da dolaylı kılıcı kavram koyulmuş değildir. İkinci kavram bir ilişki dolayısıyla değildir, ne de bir başka dışsal etmen dolayısıyladır. Bu yüzden varlık yokluktur demek varlık yokluğa geçer demekten daha doğru olacaktır. Biraz sonra göreceğimiz gibi bu ilk iki kavramın arasında dolaysızca bir birlik olduğundan söz etmek bile

gerçekte yalnızca yeni bir adımın daha atıldığını imler. Bu birlik — ya da geçiş sözcüğünün anlatması gereken ilişki — mantıksal yöntemin en büyük gizlerinden biri, giderek saltık gizemidir — ya da daha doğrusu gizem denilen şeyin kendisi bu birliktir. Karmaşığı öğrenmenin kolaylığı karşısında saltık olarak yalın olanı kavramanın şaşırtıcı güçlüğüne başka hangi anlatım uygun düşebilir? Ve gizem kavranması güç olarak, ya da olanaksız olarak görülen değil midir?

Çelişki tüm modern felsefe yorumlarında her zaman salt bir anlak kavramı olarak alınır, yalnızca usun kendiliğinden devimi düzeyinde çözümlenir ve bu durumda bütünüyle doğal olarak çelişkinin ötesine geçişin nasıl yapıldığı anlaşılamaz. Hiç kuşkusuz çelişkinin ötesine geçilir, çünkü insanın düşünmesi için mantık bilimini bilme gereksinimi yoktur. Ama bunun mantıksal olarak nasıl olanaklı olduğunu görmek eytişimin çelişkiden ne yaptığını anlamak demektir.

13. Kurgul Kıpı

Yöntemin ikinci kıpısından modern Hegel yorumlarında öylesine sık söz edilmesinin nedeni sonluluk ya da ayrım kıpısı olmasıdır ve daha önce belirttiğimiz gibi yöntemli bir çıkarsama sonucunda kavranmaktan çok yalnızca çelişki kavramının usun özbilinçsiz süreçlerinde önündeki iki ayrı terime uygulanmasından oluşur. Ama bu yaklaşım hiçbir biçimde felsefi değildir. Çelişkinin, ayrım kıpısının ötesine gelince, modern felsefeciler sözcüğün tam anlamıyla bu noktanın değil en küçük bir bilincini göstermek, böyle bir sorunun varlığının bile bilincini göstermezler, belki de salt bir kuraldışıyla — Gadamer. Gadamer Hegels Dialektik (1971) başlıklı çalışmasında kendini "Hegel'in kendi eytişiminde felsefi tanıtlama düşüncesinin yerine getirildiği savıyla karşılaşan birinin duyduğu çaresizlikle canı sıkılmış" bulduğunu bildirerek, "Böylece onyıllarca süren düşünme ve yazma çabalarıma karşın başarım ılımlı kalıyor" der. Hiç kuşkusuz Sokratik bir ılımlılık havası taşıyan bu sözleri felsefeyi bir sözlükte, bir ABCde vb. anlamadan anlatan ya da yargılayan tüm yüzeysel bilgiçliklerden ayırmak gerekir. Gerçekten de yalnızca Hegel'in felsefesi karşısında değil ama bir Aristoteles, bir Platon ve bir Spinoza'nın kurgul söylemleri karşısında da aynı yenilgi duygusu her içten felsefe öğrencisinin ilk deneyimidir. Ama gene de bu geçici başarısızlığı bu felsefecilerin kendilerini anlamada değil, tersine incelediklerini incelemede yatan güçlük olarak görmek gerekir. Hiç kuşkusuz tüm büyük tarihsel felsefecilerin felsefeye katkıları paha biçilmez ve vazgeçilmez değerler olarak görülmelidir. Ama modern felsefecilik bir kural olarak Hegel'i, Spinoza'yı, Aristoteles'i vb. bireysellikler olarak öğrenmeye çalışır, onları tarihsel birer antika gibi ele alır; onlarda bütünüyle açıkta yatan eytişimi seçemez, ve onların kavrayış derinlikleri ve düşünsel erdemleri karşısında konu dışı kalmanın önüne geçemez. Kısaca onlarla birlikte ve onların çalışmalarından yararlanarak işin Gerçeğini öğrenmeye çalışmaz.

Gadamer Hegel'in Mantık Bilimi'nin başlangıç kavramları konusunda şunları yazar:

"Varlığın mantığın belirlenimsiz, dolaysız başlangıcı olduğunu varsayalım. Gerçi böylesine soyut bir Varlığın 'Yokluk' olduğu dolaysızca açık olsa da, bu Varlık ve Yokluktan Oluşa bir devimin geliştiği nasıl açık kılınacaktır? İlk olarak, nasıldır ki eytişimin devimi Varlıktan başlatılır? Varlık ve Yokluğun eşzamanlı olarak düşünülmesi olmaksızın Oluşun düşünülemeyeceği inandırıcı olsa da, tersi, Varlık ve Yokluk düşünüldüğü zaman Oluşun düşünülmesi gerektiği hiç de inandırıcı değildir. Bir geçiş yapılmıştır, der Hegel, ama açıktır ki eytişimsel olarak zorunlu olarak kabul edilmesine olanak verecek açıklıktan yoksundur. Karşıt olarak, örneğin Oluş düşüncesinden belirli-Varlık düşüncesine ilerlemek gerektiğini görmek çok kolaydır. Tüm oluş olmuş olmanın sonucu olarak varolan birşeyin oluşudur" (italikler sonradan). Özetlersek:

a) Varlık mantığın belirlenimsiz, dolaysız başlangıcıdır.

b) Bu soyut Varlığın Yokluk olduğu dolaysızca açıktır.

c) Ama Varlık ve Yokluktan Oluşa geçiş açık değildir.

d) Varlıktan devim nasıl başlar? (‘b’ şimdi sorgulanıyor.)

e) Oluş çözümsel olarak Varlık ve Yokluğu içerir.

f) Varlık ve Yokluktan Oluşa bireşimli geçiş açık değildir.

g) Oluştan belirli-Varlığa geçişi görmek ise kolaydır.

Burada gördüğümüz tablo anlağın (doğal mantığın) eytişimsel düşünce üzerine yorumunun bir örneğidir. Hiç kuşkusuz “varlık ve yokluk düşünüldüğü zaman oluşun düşünülmesi” ya da çelişki düşünüldüğü zaman birliğin düşünülmesi ana sorundur. Ama yöntemin ilkesi bir ve aynı olduğu için gerçekte sorun daha baştan başlar: “Nasıldır ki eytişimin devimi varlıktan başlatılır?” Varlığın yokluk olduğu “kabul edilse” de, devimin nasıl başladığı, geçişin nasıl gerçekleştiği, varlığın nasıl yokluk olduğu anlaşılır gibi değildir, çünkü analitik anlakta analitik kıpıya devim verecek hiçbir güç, hiçbir olanak yoktur. Aslında vermemesi gerekir, eğer anlak olacaksa, eğer anlak olarak kalacaksa. Anlağın soyutlama düzlemi düşünce yetisinin eytişimsel devimi anlamama (eş deyişle, doğrulamama) özelliğidir. Anlak eytişimsel geçişlerin nasıl olduğunu bilemez, ama yalnızca varsayar (b), ama gene de devimi sorgular (d). Birinci kıpının ikinci ile birliği (b) “özdeşlik” kavramının yardımıyla, dışsal bir “benzerlik / andırım” yaratılarak kabul edilir, ve kavramın olumsuzluğu görülmediği için ilk kıpının devimi çok daha yüksek ve henüz belirtik olarak koyulmamış ya da çıkarsanmamış “özdeşlik” kavramı kullanılarak yapılır. Ama bu dışsal araç bir yana atıldığında varlık ve yokluk kavramlarını birleştirecek hiçbirşey kalmaz (f) ve doğal mantık burada yalnızca bu kavramların birbirlerini saltık olarak dışladıklarını, yalnızca çelişkiyi onaylar (e). Belirlemenin olumsuzlama olduğunun bilinci yöntemin bilincidir, ve eytişimselin bu formülasyonu modern felsefe evresinde tüm duruluğu içinde ilkin Spinoza’dan gelir. Bu kavrayış olmaksızın çağdaş eytişim salt sözde kalır ve böylece “varlık yokluktur” bildirimi ancak belirlenimsizliğin her iki kavrama ortak öğe olması, ikisini benzeştiren ya da özdeşleştiren dışsal bir bağ olması işlevinde olanaklı olur. Daha sonra Oluş kavramından belirli-Varlık kavramına geçiş (g) için de aynı dışsal devimi bir “kendini ortadan kaldırma” olarak değil ama salt herhangi bir başka kategorinin işlevinde görmek yeterli olur. Ama dışsallık tüm gücünde kullanılsa bile çelişkinin ötesine nasıl geçileceğini, üçüncü kıpının nasıl kavranabileceğini ya da çıkarsanabileceğini gösteremez.

Burada yöntemsiz metafizik tüm felsefe tarihinde olduğu gibi bir kez daha bir sona, bir tükenişe ulaşır. Çözümsel olarak düşünerek oluştaki varlık ve yokluk kavramlarını çıkarmak olanaklıdır, çünkü oluş yokluktan varlığa doğrudur (ama yine bu düşünce yokluktan varlık gelmeyeceğini söylemekte duraksamaz, çünkü mantığın salt biçimsel alanında olduğunu unutarak bu ilkenin görgül özdeğin sakınımı yasasını çiğnediğini düşünür); ama us bu çözümleme yöntemiyle doyum bulamaz ve bireşimi de arar, oluş kavramına nasıl ulaşıldığını görmeyi ister, çünkü usun görüşü mantıksal olandır ve ancak mantıksal olarak kavranan bilinendir. Gadamer ilk iki kıpının “eşzamanlı” olduklarını söyleyerek “soyut” çelişkiyi doğrular, ama kavramın ileriye doğru devimini, bu çelişkiden nasıl kurtulacağını göremediği için çelişkiyi olumlu birşey olarak almasının kendisi usdışı olur. Gerçekte bu tür yorumlarda mantıksal yapının özsel bir kavrayışı yoktur ve eytişim salt sonlu düşüncenin bir oyunu gibi ele alınır. Böylece bu noktada gündelik bilinç olağan mantıksal işlemleriyle sayısal bir — iki — üç — ... devimini bekler: sırayla Varlık — Yokluk — Oluş — , ve bu anlayışta Yokluktan Oluşa geçiş yapılması gerekir. İlk iki kıpıdan üçüncüye geçiş

olanaksız görülürken, ‘‘tersine, Oluş düşüncesinden belirli-Varlık düşüncesine ilerlemek gerektiğini görmek çok kolaydır.’’ Gerçekten de kolaydır, ama ilkin usun içgüdüsel devimi bir oluş sürecinden saltık olarak birşeyin çıkacağını kolayca gördüğü için, ve ikincisi bu tür geçişleri doğrusal bir ilerleme modeline, bir tür düzeneksel nedenselliğe andırımlı olarak düşünebildiği için. Ama bu gündelik düşüncenin yoludur ve felsefecilik ne zaman böyle bir zincirleme tepkimeye girse bir kural olarak ipin ucunu bulamaz, kötü bir sonsuza sürüklenir. Ama kurgul felsefenin Oluş kavramına ulaşması gibi onun ötesine geçişi de geçiş eğretilemesinin düşündürdüğünden bütünüyle başka bir yoldadır, ve bu bağlamda kavramsal düşüncenin kurgul kıpı olarak belirtilebilecek yanının doğasını anlamak yanlış anlaşılmış eytişimin gerçeğini anlamayı da sağlayacaktır. Batı Hegelciliğinin Mantık Bilimi’ni kavramada ulaştığı en yüksek düzey budur — yalancı bir varlık / yokluk eytişimi, ve kurgul kıpının oluşunun bile anlaşılmaması. Gerçekte mantıkta herhangi bir ilerleme yapmak bir yana, burada mantık biliminin eşiğinden içeri tek bir adım bile atılmadığı ortadadır.

Varlık belirlenimi varlık olabilmek için saltık olarak o denli de varlık-olmayan olmak, kendi olumsuzu olmak zorundadır. Ve bu olumsuzlama dışsal bir etmen değil, tersine birincinin özsel doğası ya da somutluğu, kendi öz karşıtlığıdır. Böylece ilk soyut kıpının gerçeği tam tersine bütünüyle somut olduğu, kendisi ve o denli de karşıtı olduğudur. Eğer bu kavram (ki bu noktada somutluk, ayrım, karşıtlık, çelişki, birlik, bütünlük vb. gibi pek çok dışsal anlatımla belirtilebilir) kendinde ve kendi için düşünülecek olursa, bunun daha şimdiden yeni bir ilerleme olduğunu kolayca görülebilir, çünkü düşünceden kaçan şey tam anlamıyla düşüncenin önünde olandır, yalnızca varlıkla bir olduğu söylenen yokluğun ve yoklukla bir olduğu söylenen varlığın kendisi, salt bu iki kavramın birliğidir. Bu birliği görmek için uğraşan soyutlamacı düşünce burada yalnızca karşıtları ve böylece birlik yerine tam tersine bir çelişkiyi görecektir. Ama bu çelişki birliğin kendisidir. Bu birlik herhangi bir dışsal öğe, her hangi bir dışsal üçüncü değil, ama tam bu aşamada yeni olan, ortaya çıkması gereken şeyin kendisidir. Düşüncenin yapması gereken tek şey ilk iki kıpının daha şimdiden birinciden olduğu gibi ikinciden de ayrı bir kendilik oluşturduklarını, ve bir üçüncü olarak bu birliğin o denli de ilk iki terimin kendileri olduğunu görmektir.

Açıktır ki burada da mantıksal yöntem başından sonuna dek izlediği aynı saltık zorunluğu izler, ve dışsallığın kendisi saltık olarak dışlanır, çünkü bu dışsallık bilincin tasarımsal devimini ıralandıran öğenin kendisidir. Belki de burada yatan güçlüğün yalın olanın güçlüğü olduğu, saltık yöntemin özsel olarak o denli de yalınlığın kendisi olduğu bir kez daha anımsatılabilir. Soyutlamayı yaratan anlaktı ve bu saltık soyutlamanın kendisinin gerçekte hiç de sanıldığı gibi soyut olmadığı açığa çıkmıştı. İlerleme ya da geçiş bu nedenle salt sanısaldır, çünkü İlk kendinde ancak eşit ölçüde Son olmasıyla ilktir vb. Ayrımı, dolaylılığı ya da sonluluğu imleyen ikinci kıpıda yine olgunun doğası üzerinde yoğunlaşmak, tüm dışsal düşünce edimini saltık olarak uzaklaştırmak ve ilerlemenin salt bu verili durumdan nasıl doğduğunu görmeye çalışmak gerekiyordu. ‘‘Burada aynı anlamda bir eytişimsel geçiş var mıdır?’’ diye sorulduğunda, herşeyden önce eytişimin ‘‘doğrusal geçişler’’ üreten bir yöntem olmadığını, ve bir kavramın kendinde kendi olumsuzu olduğunu, kendisi olduğu denli de kendi başkası olduğunu görmek gerekir. Bir kavramın özsel olarak kendi olumsuzu ya da başkası olması kendi ile olumsuz bir ilişkidir ve geçişte kavram o denli de kendisinde kalır, çünkü başkası yalnızca onun kendi somutluğunun bir kıpısıdır. Mantık Biliminin ilk iki kavramı durumunda varlığın yokluğa geçişi somut olarak yalnızca birbirlerini imleyen bu kavramların anlak süreçlerinde yalıtılmalarına bir son veriştir. Ama ‘‘ikiden’’ ‘‘üçe,’’ yokluktan oluşa geçme isteği ancak aritmetiksel bir dizide ilerleme isteğini ele verir ve bu ise mantık bilimi durumunda saltık olarak ilgisiz olandır. İlk iki kavramın soyut ayrımlarının bir yanılsama olduğu görülür görülmez

gerçekte somut bir birlik oluşturdukları da görülür, ve salt bu birlik üçüncü kıpıyı oluşturur. Birinci durumda eytişim kavramda örtük olarak bulunan olumsuzluk kıpısının belirtik olarak koyulmasıyken, ikinci durumda ise eytişim ayrım durumunda kapsanan birliğin belirtik olarak koyulmasıdır. Ya da ilk durumda birlikte örtük olarak bulunan ayrım belirtik kılınır, ikinci durumda ise ayrımda örtük olarak bulunan birlik kıpısı belirtik kılınır. Ve hiç kuşkusuz burada her iki birlik kıpısının içeriklerinin ayrı olduğunu söylemenin gereği bile yoktur. Gadamer yukarıda Hegel'in kendisinin bu son durumu "özel bir durum" olarak ayırdığını söylediği zaman bu açıktır ki yönteme dışsal bir tutuma yönelmekten başka birşeyi imlemez. Ve bu dışsallığı bulamadığı içindir ki Hegel'in ilk iki kıpının ortaya koyulduğu bir durumdan öteye ilerlemesini inandırıcı bulmadığını söyler — ki düzmece bulduğunu söylemekle birdir (felsefeyi inandırıcı olup olmama düzleminde almanın kendisi tanıtlama olmaksızın bir inanç yaratmanın beklendiğini anlatır: Ama İnanç Usa ilgisiz olduğu için, ona ve başka birşeye gereksinmediği için inançtır). Ya da inandırıcı bulamamak anlayışsızlığın söz konusu olabileceği olasılığını da imler. Eğer sayısal olarak konuşursak, "iki" kıpının bulunuşundan söz etmek hiçbir biçimde özel bir durumu imlemez, çünkü ilk kıpının (söz gelimi varlığın) kendisi de dolaylılığı ortadan kaldırılmış olarak kapsayan dolaysızlık olması ölçüsünde "iki" kıpı olarak düşünülebilir. Ya da yine varlığın kendi olumsuzlanmasından soyutlanması durumunda "bir" olmasının onun kendine her zaman "ikili" bir doğasının olduğunu imlediği söylenebilir. Gerçekte ilk iki kıpı durumunda bir üçüncüye geçiş daha şimdiden olmuştur ve burada yine sayıları kullanmayı sürdürürsek ikiden sonra üçün geldiğini söylemek yerine ikinin üç olduğunu söylemek daha doğru olacak ve sayısal ilişkilerin dışsallığı, zamansal ardışıklığın mantığa ilgisizliği daha kolayca görülecektir. Hiç kuşkusuz binlerce kez vurgulamak gerek ki bu sıralama yalnızca soyut anlak yetisinin, analitik düşünmenin işini kolaylaştırmak içindir ve sıralamanın ya da saymanın kendisi arı mantıksallık söz konusu olduğunda en ilgisiz işlemlerden biridir (hiç kuşkusuz analitik anlak herşeye karşın aritmetiği mantığa, üstelik kendi deyimleriyle "arı mantığa" indirger). Ama anlama soyutlamayla birlikte gittiği ölçüde somut olanı ayrıştırmak, dilin tekilliklerinden yararlanmak zorunludur — ve gene de mantıksal süreç bir kez gerçek işlemleri içinde kavrandıktan sonra bu iş bütünüyle gereksizleşir. Bir üçüncüye geçiş önümüzdeki durumun kendisinde, karşıtlığın birliğinde yatar, ya da bu durumun kendisidir. Eytişimin yalnızca olumsuz bir sonuç getirmediği, söz gelimi varlığın gerçeğinin yokluk olmasının onu hiçe indirgemediği Hegel'in usanmadan vurguladığı noktadır. İlk kıpı (ister dolaysız, varlık ya da evrensel diyelim, isterse yalın olarak başlangıç) ikincinin bağımsızlığında ya da dolaysızlığında yitmiştir. Ve burada sonucun iki karşıtın birbirini söndürmesi olarak tam bir yokluk, tam bir yitiş olduğunu düşünmek mantıksal olmak bir yana saltık olarak saçma olandır, çünkü ikinci terim başka herhangi birinin değil ama ilk olanın başkasıdır, dolaysızın olumsuzudur, ya da dolaylı olandır ve kendisini dolaylı kılanı kapsar. Ama tam bu kapsama nedeniyle ne kendisi yalnızca kendisidir, ne de onda birincisi salt bağımsızlığı ya da tekilliği içinde olduğu gibidir. Birincisi ortadan kalkmış ya da bir kıpı olmuştur ve ikincisi ise eşit ölçüde dolaylılığını yitirmiş çünkü kendisini dolaylı kılanı kendi içinde ortadan kaldırmıştır. Bu birlik ise yeni bir kıpıdır.

Herşeyden önce kurgul kıpı sıradan bilincin çelişki ile anladığından bütünüyle başka birşeydir ve ayrım kıpısının ya da ikinci kıpının karşıtı olan birinciyi kendisinde kapsadığını düşünmek bile doğal bilincin analitik işlemleri ile başarılamayacak bir bilme kipidir. İki karşıt belirlenimin birbirlerini karşılıklı olarak yoketmeleri bir yana, tersine karşıtlar olarak birbirlerine borçlu oldukları ve salt bu birliktelikte bir üçüncüyü oluşturdukları düşüncenin en yalın devimi olarak, giderek salt bir geneleme olarak görülmelidir.

4. Kıpı, ya da 1. Kıpıya dönüş

Anlak iki karşıt kıpı arasındaki çelişkiyi çözümsel olarak düşünebilir ama bireşimli birliği düşünemez, çünkü çelişki iki tekil kavram arasındaki karşıtlık ilişkisi olarak uçları yalıtılmışlıkları içinde bırakırken ve böylece dolaysızca sonlu / soyut düşüncenin toprağında dururken, karşıtların birliği ise bu uçların yalıtılmışlığını ve böylece birliği oluşturan uçların kendilerini ortadan kaldırır. Ama gene de çelişki ancak birlik olarak mantıksal ya da ussaldır, ve bu ise birliğin ancak çelişkinin kendini ortadan kaldırması olarak kavranabilir olduğunu söylemektir. Ama çelişkinin sönmesi birliğin de yitişini getirir ve bütün bir eytişimsel süreç kendini ortadan kaldırır. Ortada salt bir yitmişlik kalır: Ama gene de yitmiş olma olgusu, vardır ve birer kıpı olarak ortadan kalkanların ortadan kalkmış olmaları ortada kalır. Böylece gerçekte bu noktada süreç yokluğa dönerek yoksullaşmamış, ama tersine yeni bir varlık biçimi ile bir kez daha varsıllaşmıştır. Kavranması gereken yalnızca olan bitendir, yalnızca kategorilerin eytişimleri ya da devimleridir. Ama tüm tasarımı, tüm dışsallığı uzaklaştırarak yalnızca kavramın varolan devimini izlemek düşünce için başlangıçta, ama yalnızca başlangıçta, sözcüğün tam anlamıyla yorucu, tüketici bir çabayı gerektirir.

Birinci kıpı yalın olandır, ikincisi ayrım ve olumsuzlama kıpısı. Üçüncüsü ilk ikisinin, dolaysız ve dolaylının birliği ya da olumsuzluk kıpısının olumsuzlanmasıdır. Böyleyken çelişkinin kendini ortadan kaldırması, ama bir kez daha tam bir yitiş ya da yokluk değil yalın olana geri dönüştür. Ya da, sayı kavramını bütünüyle bir yana bırakırsak, olumlu kendinde olumsuzdur ve olumluluğu bir kıpı olarak kendinde kapsayan bu olumsuzluk bir çelişkidir; ama çelişkinin doğası kendini ortadan kaldırmaktır. Bu ise çelişkiyi de ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde saklayan yeni bir dolaysızlığa ya da kendi ile yalın ilişkiye geri dönmektir. Ama bu dolaysızlık başlangıçtaki bütünüyle belirsiz dolaysızlık değil, tersine arkasında arı bir mantıksal gelişim süreci yatan, sözcüğün tam anlamıyla çıkarsanmış, tanıtlanmış belirli ya da içerikli dolaysızlıktır. Yöntemin devimi bu noktada bir kez daha başa döner ve kavram aynı yalın devim yoluyla, salt kendi olanakları içindeki zorunlu bağıntılar yoluyla, kendini bir dizgeye genleştirir. Eğer dizgenin kapalı olduğunu, sonlu bir bütün olduğunu düşünürsek, bu analitik bir dizgedir, anlağın bu konuda yetenekli olduğu biricik yorumdur. Ama Eytişim bu saçmalığı bir yana atar. Tersine, mantıksal dizge bir gelişimdir ki nesnelliğin kendisi denli sonsuzdur, çünkü yalnızca onun eytişimini izler. Ama sonsuzluk yine analitik nicel sonsuzluk olarak anlaşılırsa, bu çocuk oyunu da bir yana atılacak, ve sonsuzun gerçek kavramına dönülmesi istenecektir. Mantık Bilimin başında elimizde olan yalnızca ilkedir — başlangıç, bütünüyle soyut bir evrensel, ya da varlık. Bütünün kendisi ilkenin ötesinde yattığına ve ilke ile ilgisiz değil tersine onun eytişimsel açınımı olduğuna göre bu bağlantıyı kendinde terimiyle anlatırsak, ilke salt kendinde dizgenin bütünüdür; ya da, dizgeyi önceleyerek düşünürsek, ilke tekilliği içinde saltık olarak soyut olandır. Eğer bütünü Kavram olarak ve başlangıcı Varlık olarak alırsak, ilke kendi olumsuzuyla bağıntılıdır, ya da Varlık salt kendinde Kavramdır.

* * *

Yöntem — ya da Kavramın yalın devimi — bütün bir ussal düşünce süreçlerinin sonsuz karmaşasını yalınlaştırır, çünkü bu bütünün kendisi bir karmaşa görünüşünü üstlenmiş kavramsal yalınlıktan başka birşey değildir. Gerçekten de bir yalınlık ve anlaşılırlık ilkesi olmaksızın bu karmaşa sözcüğün olağan anlamında bilinç dediğimiz şeydir ve bütün bir evrensel dünya tininin, tüm ekinsel fenomenlerin, insanlığın uygar bir varoluş içinde yaşama olanağı olan törel ve politik yapıların vb. olduğu gibi kaotik ve anlamsız, giderek açıkça saçma yapıların, usdışının da zeminidir. Bu yüzden

Usun özbilinci olmaksızın insanlık kendi tarihinde, tüm dokusuyla kendi evrensel usunun belirişi olan ekininde, kendi benliğinde kendine yabancıdır. Ama bu bölünmenin nedeni bilicin bu yazıda baştan sona sözü edilen o içkin karşıtlığıdır, nesnesinde kendine saltık olarak yabancı bir başkalığı bulduğu sanısıdır. Ama bu başkalık onun sanısında varoluşun ussal-olmayan ya da daha doğrusu us-olmayan boyutu, salt doğal olan boyuttur, ve bu kendinde suçsuz doğal yan salt ussal-olmayan olmasına karşın, yaşamın birincil güdüsü olduğu zaman us-dışı olandır. Bu yüzden insanın kendisine yenik düştüğü şey o denli de yalnızca kendisi, ve bütün bir dünyada duyunçsuzluğunun ve erdemsizliğinin nedeni kendi ussal-olmayan yanı, doğal özdekçiliğidir —, kendi öz yaşamını ussal olarak, duyunç ve istencinin özgürlüğüne göre belirleyememesi, ama salt özdeksel, doğal, içgüdüsel, bencil yanına, düşüncesiz yanına yenik düşmesi olgusudur. Yine salt bu nedenledir ki insanlığın erdeminin önündeki biricik engel kendisidir. Ama böylece erdemli olmanın saltık güvencesi de yalnızca kendisidir. İnsanın bilmediği, bir dışsallık olarak kendi dışında yaratıldığını düşündüğü ve böylece kendisini dışladığını, tanımadığını, giderek ezdiğini gördüğü bu yabancı evren, bu yabancı uygarlık gerçekte onun da olan evrensel usun belirişidir; bir tinselliktir ki bilincin varoluşu bir iç ve bir dış yan olarak bölen o karşıtlığından ötürü ona da salt bir dışsallık, bir başkalık rolü veriyor görünür ve böylece bütün bir dünya sürekli olarak paranoyanın, saldırganlığın, yokediciliğin kıyısında durur, varoluşunun kendisi bir delilik olarak görünür. Bilinç kendi tözüne böylesine yabancı bir başkalık karşısında haklı olarak dünyaya fırlatılmış olduğu sanısına kapılır, ve kendisi gibi yabancılar arasında erdemsizlik ve mutsuzluk içinde, hayvan şaşkınlığı içinde yaşar. Us hiç kuşkusuz çok şey demek olabilir. Bu usdışı görünen yazgının ‘‘ussal’’ olanın kendisi gibi görünmesi, usun ‘‘usdışı’’ olarak bu belirişi karşısında mutluluk ve iyimserlik aptalların bir yeteneği olarak, ama kuşkuculuk, nihilizm ve kötümserlik ise ussal olmanın kendisi olarak görünür. Ama bu bilinç, modern tinin bu en son görüngüsü gene de dayanıklı değildir, çünkü yazgıları yozlaşmaktan başka birşey olmayan görgül / göreli değerlere bakarak hiçbir biçimde değerin kendisinin yitişi tanıtlanamaz. Dahası, değer edimselleşemeyecek denli zayıf bir kavram değil, tersine usun en iç özüdür, çünkü

ussal olan değerli olandır,

ve değerli olan ussal olandır.

Ussal olanın insan olması ölçüsünde, sorumluluk insandan başka hiçbir dışsallığa, hiçbir olumsallığa düşmez, ve bu insanın saltık olarak ussal yazgısıdır. Buna göre özgürlüğü salt bir raslantıdan, bir kendiliğindenlikten beklemek insana yaraşacak en son tutumdur. Tersine, özgürlük ancak usun özbilinçli çabasının, koşulsuz bir gerçeklik sevgisinin ve yaşamın bütününü insana yaraşır kılma istencinin kazanımı olabilir. İnsanlığın tüm ekin ve uygarlık biçimlerine kristalize ettiği tarihsel ussal töz tüm bu görüngülerde anlaşılır olan, bilinebilir olan yandır. Bunun bilgisi ise kendini hiç kuşkusuz bilme sevgisinden daha azına bırakamaz, ve ancak bu sevgidedir ki insan sözcüğün tam anlamıyla dünyayı us olarak ve kendini bu sonsuz bütünün parçası olarak görür, deyim yerindeyse ilk kez kendi usunda ayılır. Tüm evren, edimsel herşey özsel olarak ussal doğadadır — , yalın bir ilke ki usun gerçek içeriği ile doldurulmadıkça henüz yalnızca bilme isteminin kendisidir. Mantığın anlaşılması bu bakımdan insanın tüm ekinsel varlığının anlaşılması için, ve insanlığın kendi dünyasındaki eksiksiz özgürlüğü için, gerçek insan bilincini yaratmak için özseldir. Mantığı anlamanın yolu yöntemsel olarak anlamak olduğu ölçüde, Hegel’in çalışmasının ötesinde yapılacak ilk şey düşünceyi yönteminin daha da eksiksizleştirilmesiyle orantılı bir dizgeselliğe ulaştırmak, bir bakıma onun çağdaş felsefe bilincinin önüne yalnızca ipuçlarını sunabildiği mantıksal yöntem ve dizgeyi tam ve saltık olarak anlaşılır bir yapı içinde yeniden

üretmektir. Bugün felsefenin önünde duran bu görev açıktır ki her türlü çocuksu felsefe oyununun ötesinde, tüm felsefe tarihinin kurgul özünden sonuna dek yararlanmayı gerektirir.

Varlık salt kendinde Kavramdır. Küçük Mantık bu yargıyla başlar. Ve son önermesi Saltık İdeanın tüm belirlenimleri kendi içinde kapsadığı biçimindedir. Ama varlık ta örtük olarak tüm kavramları kendinde kapsar, böylece belirtik olarak son kavram örtük olarak ilk kavram olur. Mantık bilimi bununla sonunda başlangıcına döner, Saltık İdea Varlıkla bir olduğunu gösterir, ama bu Varlık soyut değil, sonsuz içeriği ile somut bir Varlık, ya da Doğadır. Hegel Mantık Biliminden Doğa Felsefesine, ya da Saltık İdeadan Doğaya 'geçiş'te gerçekte burada geçiş, oluş gibi bir olayın yer almadığını özellikle vurgulamıştı. Ve gene de Hegel'in felsefesine karşı en aldatıcı ve en saygısız saldırılardan biri bu noktadan gelmiş, biçimsel İdeadan özdeksel Doğayı 'çıkarsadığı' ileri sürülmüştür. Gerçekte bu tür 'eleştiriler' yalnızca yalın bir dürüstlük yoksunluğunu değil ama bir kez daha kendi imgelemlerinin hangi budalaca sınırlara varabileceğini göstermişlerdir. Kuramsal yapı özdeksel bir kendiliğin (ki bu durumda Doğadır) yalnızca belirleyici biçimselliğidir ve bu belirlenim olmaksızın özdeksellik salt bir düşünce olarak, boş bir soyutlama, bir tür kendinde-şey olarak kalacaktır. Bu yüzden Doğa yalnızca kendisini değil ama düşünsel-belirlenimlerini ya da daha tikel olarak doğal yasalarını da içerdiği için onda mantıksal soyutluğun kendisi de aşılır, böylece Doğa mantıksal olarak belirli yapısıyla daha yüksek bir gerçeklik düzeyi oluşturur. Ama burada bir oluş sürecinin olmadığını söylemek bir 'yaratılış' olayının olmadığını söylemektir, çünkü yaratma oluş kavramının görgül bir kipinden başka birşey değildir.

Felsefe için tüm yaptıklarına karşın, modern çağda felsefeyi insanlığın tarihsel eğitimindeki değer ve ciddiliğin biricik anlatımı yapmayı başarmış olmasına karşın, ve tüm bilgelik sevenlerin insana duydukları saygıyı arttırmasına ve güçlendirmesine karşın, gene de, ve belki de, hafifmeşrep görgücülüğün felsefeye yönelttiği histerik düşmanlığın onun belli tutumları tarafından yüreklendirildiğini kabul edebiliriz.

Bugün onun sunuş biçiminde yatan sorunları görerek felsefeye çok daha kolay anlaşılır bir yapı vermek herhangi bir kişisellik sorununun sonsuz ölçüde ötesinde yatan bir başarım olacaktır. Hegel'in kendisi kişisel olarak felsefesinin içeriğinin, özellikle mantıksal çalışmalarının anlaşılmasından çok daha büyük bir saygınlık kazanmış, belki de felsefesinin bütünüyle ussal sonuçlarının tanınmasıyla yetinmeyi doğru bulmuştu. Bu yüzden felsefeciliğinin son çözümlemede içrekliği aşamadığı, eytişimin doğal usa daha doğrudan erişen bir sunuluşunu üretemediği söylenebilir. Ama tüm kurgul felsefecilerde görülene denk bir tutkuyla ve tümünde görülene eşit bir nesnellik tiniyle ürettiği yapıtı onu ve felsefi etkinliğin kendisine benzersiz katkılarını aşağı yukarı hiçbir boyutunda anlamayan son yüz elli yılın felsefe paranoyasını da önceden yargılar. Gözden kaçırılan şey gerçekliğin öğrencisinden beklenen performansın gerçeklik denli soylu ve değerli birşey olduğu, bir kurgul felsefeciyi anlamanın herşeyden önce onun düşüncesinin yüksekliğini göze almayı gerektirdiği olgusu olmuştur.

Aziz YARDIMLI

Oslo 1990, Emirgan, 1991; Fenerbahçe, 1995, 1998, 2000

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İstanbul Uluslararası Hegel Kongresi II. / Mantık Bilimi

Kaynak · İdea

BASIN BİLDİRİSİ _

KONGRE PROGRAMI _

İstanbul

Uluslararası Hegel Kongresi - II

Mantık Bilimi

4-5 Ekim 2008

Caddebostan Kültür Merkezi – İstanbul

Hegel'in Mantık Bilimi (Wissenschaft der Logik) başlıklı çalışması üzerine Felsefeciler Derneği ve İdea Yayınevi tarafından düzenlenen II. İstanbul Uluslarası Hegel Kongresi Caddebostan Kültür Merkezinde 4-5 Ekim günleri yapılacaktır. Etkinlik ücretsizdir ve ilgilenen herkese açıktır.

Hegel için Mantık Bilimi'nin içeriği onun çalışmasını önceleyen bütün bir Felsefe Tarihinin kendisinin henüz parçalı, bölümsel, bağlantısız olan içeriğidir. Hegel'in katkısı özsel olarak bir ve aynı insan Usunun bu evrensel çabasını ilgisiz, gereksiz dışsallıklarından kurtarmak, o ham gerece yöntemli, bilimsel ve gelişmeye açık bir Dizgenin biçimini vermektir. Hegel Felsefe Tarihine özünlü kendiliğindenliği yener, o Tarihin kendisini kendinin-bilincine yükseltir.

Hegel Yönteminin insan Düşüncesinin özsel yapısının ve işleyişinin tam bilgisinin olanağı olduğunu düşünüyordu. Dizgenin mantıksal yapısı ya da açınımı aynı zamanda onun Yöntemi, Devimi, Biçimi olan şeydir. Dizge gerçekten de Biçimdir ya da biçimseldir, ama mantıksal Dizgede Biçimin İçeriği doğal bilincin sandığı gibi duyusal-görgül bir dışsallık değil, tersine o Biçimin kendisi ile bir olan arı kavramsal İçeriktir. Saltık İdea saltık Biçimdir, ama tüm İçeriği kendi içinde kapsayan, böylece kendisi tüm İçerik olan Biçimdir. Buna göre Hegel için saltık Yöntem aynı zamanda bütün bir İçeriğin, bütün bir nesnelliğin Mantığıdır: "Kavram herşeydir." Bilginin kavramsal olduğu düzeye dek, Şeyler bilinebilmek için özsel olarak kavramsal, eş deyişle Kavramın kendisi olmalıdırlar. Kavram salt özneye indirgenmiş bir biçimsellik değildir. Ve Mantık Bilimi Kavramın bu kendi nesnel mantığının açınımı olduğu düzeye dek, kişisel özgünlüklerin, tarihsel ve kültürel koşullanmışlıkların ötesinde ve üzerindedir.

Bu bakış açısı geçerli ise, Hegel bütün bir insanlık tarihinde en değerli, en anlamlı, en gerçek buluşu yapmış, insanlığa Bilme İdealine erişmenin Yöntemini kazandırmıştır. Mantık Bilimi özel bir felsefe konusu gibi görünebilir. Ama Hegel'in ona verdiği anlamda, Logos bütün bir Evrenin özü, ve her bir bireysel insanın gelişmeye gereksinen özsel doğasıdır. Ancak bu özün eksiksiz olarak gelişmişliği onun gerçek biçimini tanımlar.

Kant'ın ve daha modern analitik düşünürlerin tersine, Hegel'in felsefesi insan düşüncesinin salt öznel, böylece sonlu ve sınırlı olduğunu, insanlığın bilgisizliğe, yani anlamsızlığa yazgılandığını kabul etmez. Onun diyalektiği öznel kavramlarımızı varoluşumuzun nesnel belirlenimleri ile bir ve aynı töz olduğunu tanıtlar. İnsan tarihsel insan olarak, bilgisiz, gerçekliksiz insan olarak henüz gerçek kendisi değildir.

İnsan düşüncesi ve varoluş arasındaki kavramsal birlik insanın tarihsel durumunun — Tinin Görüngülerinin — salt geçici bilinç biçimleri olduğu sonucuna götürür: Hegel'in felsefesinde kuşkuculuk, ve bu bilgisizlikten türeyen pozitivizm ve nihilizm daha başından çürütülür. Onun felsefesi Mantık Bilimi temelinde ussal insanı bütün bir varoluşun Gerçeği olarak aklar. — Aziz Yardımlı.

Konuşmacılar

Andreas Arndt

Freie Universität Berlin, Almanya

Metin Becermen

Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Kai Froeb

www.hegel.net, Almanya

George di Giovanni

McGill University, Kanada

Stephen Houlgate

University of Warwick, İngiltere

Christian Iber

Freie Universität Berlin, Almanya

Walter Jaeschke

Ruhr Universität Bochum, Almanya

Eyüp Ali Kılıçaslan

Ankara Üniversitesi

Evrim Kutlu

Universität zu Köln, Almanya

Angelica Nuzzo

City University of New York, ABD

Annette Sell

Ruhr-Universität Bochum, Almanya

Önay Sözer

Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul

Ioannis Trisokkas

University of Warwick, İngiltere

Alper Türken

Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul

Meryem Uçar

Katholieke Universiteit Leuven, Belçika

Aziz Yardımlı

İdea Yayınevi, İstanbul

Kongre Geçici Oturum Başlıkları

1) Varlık Öğretisi

2) Öz Öğretisi

3) Kavram Öğretisi

4) Dışsal Bağıntıları İçinde “Mantık Bilimi”

5) İçsel Bütünlüğü İçinde “Mantık Bilimi”

Konu

Andreas Arndt

Die absolute Idee als Methode / Yöntem Olarak Saltık İdea l ÖZET

Metin Becermen

Adorno'nun Hegel'in Diyalektiğini Eleştirisi Üzerine / On Adorno’s Critique of Hegel’s Dialectics l ABSTRACT

Kai Froeb

Dasein Üzerine Bölümün Çözümlemesi / Analysis of the Chapter on Dasein

George di Giovanni

The Anti-Romanticism of Hegel’s Logic / Hegel'in Mantığının Anti-Romantizmi l ÖZET

Stephen Houlgate

Hegel's Logic of Reflexion / Hegel'in Yansıma Mantığı l ÖZET

Christian Iber

Begriff, Urteil und Schluss. Einführung in Hegels Logik des Begriffs / Kavram, Yargı ve Tasım, Hegel’in Kavram Mantığına Giriş l ÖZET

Walter Jaeschke

Von der Transzendentalphilosophie zur Spekulation. Zum Programm der 'Wissenschaft der Logik'" / Aşkınsal Felsefeden Kurguya. “Mantık Bilimi”nin Programı Üzerine l ÖZET

Eyüp Ali Kılıçaslan

Hegel'in "Mantık Bilimi," ya da Kurgul Tanrıbilim Olarak Arı Usun Bilimi / Hegel’s Science of Logic or Science of Pure Reason as Speculative Theology l ÖZET

Evrim Kutlu

Hegel’in Öz-Mantığında Başkalık Kavramı / Der Begriff der Andersheit in Hegels Wesenslogik l ÖZET

Angelica Nuzzo

Truth and Refutation in Hegel's Begriffslogik / Hegel'in Kavram Mantığında Gerçeklik ve Çürütme l ÖZET

Annette Sell

Der Ort des Lebens in der Idee / Yaşamın İdeadaki Yeri l ÖZET

Önay Sözer

Varlık ve Yokluk (?) / Being and Nothing (?) l ÖZET

Ioannis Trisokkas

Hegel’s Prelude to the Speculative Theory of Judgement / Hegel'in Kurgul Yargı Kuramına Prelüdü l ÖZET

Alper Türken

Kurgul Kavramı Üzerine / On The Very Concept of Speculative l ÖZET

Meryem Uçar

Başlangıçları Bağlamında "Tinin Görüngübilimi" ve "Mantık Bilimi" Arasındaki İlişki / The Relation Between the "Phenomenology of Spirit" and the "Science of Logic" As Regards Their Beginnings l ÖZET

Aziz Yardımlı

Saltık Yöntem l ÖZET

SESLER

Kavram Öğretisi / The Doctrine of Concept

Der Ort des Lebens in der Idee / Yaşamın İdeadaki Yeri l SES

Die absolute Idee als Methode / Yöntem Olarak Saltık İdea l SES

Annette Sell

Andreas Arndt

İçsel Bütünlüğü İçinde “Mantık Bilimi” / “Science of Logic” in its Internal Totality

Truth and Refutation in Hegel's Begriffslogik / Hegel'in Kavram Mantığında Gerçeklik ve Çürütme l SES

Angelica Nuzzo

Caddebostan Kültür Merkezi, Caddebostan – İstanbul.

Mantık Dizgesi (B-MB)

Mantık Dizgesi (A-MB)

BÜYÜK ADA

Mantık Bilimi için Gereç

Düzenleme

İdea Yayinevi, Felsefeciler Derneği

Destek

Kadıköy Belediyesi, Noesis Felsefe Atölyesi

Düzenleme Komitesi:

Aziz Yardımlı (aziz@ideayayınevi.com), Elif Çırakman (cirakman@metu.edu.tr), Metin Becermen

(metinbecermen@yahoo.com)

Etkinlikten Sonra
Caddebostan

...

Dear Aziz,
I wanted to thank you for the wonderful and stimulating conference in Istanbul. It was my greatest pleasure to know you and I look forward to the continuation of this project,
Angelica

Angelica Nuzzo

Angelica Nuzzo

...

Dear Aziz,
This is a brief note, now that I am back in Montreal, to thank you for all the work you have done in organizing the Istanbul Hegel Congress, and also for having been invited to participate. I must say that I enjoyed the event tremendously. Again, thank you. George

George di Giovanni
Professor
Department of Philosophy
McGill University

George di Giovanni

George di Giovanni

...

Dear Aziz,

Thank you again for the wonderful conference in Istanbul. I enjoyed very much participating in it, and I will send you my written presentation eitehr this week or next week. It will contain more than I presented, and unfortunately there was not enough time for the most interesting part, which will however be part of the paper. ... During the breaks of teh conference, wonderful music was played and I was told that "this is Aziz' music". Can you tell me what music was played?

Thank you and all the best
Kai

www.hegel.net

Kai Froeb

Philosophical football match
Germany vs. Greece
Video.Google (1) (2)
YouTube (1)

İdea Yayınevi 2008

KAVRAMDA-YÜKLEM İLKESİ (!)

Kaynak · İdea

Leibniz'in özdeşlik ilkesinin kavramda-yüklem ilkesi (Predicate-in-Notion Principle / PIN) olarak da anlatıldığı düşünülür. Ama bu düşünce yarı geçerlidir çünkü "yüklem" "kavram" ile değil ama "özne" ile ilişkilidir.

Leibniz kendisi bu ayrımı gözden kaçırmayacak denli dikkatlidir ve Arnauld'a bir mektubunda şöyle yazar: "Her doğru olumlu önermede, ister zorunlu ister olumsal, ister evrensel isterse tikel olsun, yüklemin kavramı belli bir yolda öznenin kavramında içerilir. Praedicatum inest subjecto; eğe böyle değilse, doğruluğun ne olduğunu bilmiyorum." :: "In every true affirmative proposition, whether necessary or contingent, universal or particular, the notion of the predicate is in some way included in that of the subject. Praedicatum inest subjecto; otherwise I do not know what truth is.” (G II 56 / L 337)

This interest will continue throughout his life. In The Art of Combinations a philosophical method is proposed.

"Analysis is as follows. Let any given term be resolved into its formal parts, that is, let it be defined. Then let those parts be resolved into their own parts, or let definitions be given of the terms of the (first) definition, until (one reaches) simple parts or indefinable terms."

KAVRAMSAL YÖNTEMİN KIPISI OLARAK ANALİZ; PLATON VE HEGEL

Kaynak · İdea

Hegel, Büyük Mantık Bilimi, "Saltık Yöntem" bölümü:

"Bu, şeyleri kendilerinde ve kendileri için irdelemek, Platon’un bilme etkinliğinden istediği şeydir: Bir yandan onları evrensellikleri içinde irdelemek, ama öte yandan onlardan saparak durumlara, örneklere ve karşılaştırmalara sarılmamak, tersine yalnızca onları önüne almak ve onlara içkin olanı bilince çıkarmak. — Saltık bilmenin yöntemi bu düzeye dek analitiktir." Ama analizin gerçeği sentetik olmasıdır çünkü analitik olan ister dolaysız olarak düşünülsün ister evrensel olarak, kendinde olumsuzlama kapsar, dolaylıdır ve tikeldir. Hegel'i izlemeyi sürdürürsek, yöntem "o denli de sentetiktir, çünkü dolaysızca yalın bir evrensel olarak belirlenmiş olan nesnesi, dolaysızlığının ve evrenselliğinin kendisinde taşıdığı belirlilik yoluyla, kendini bir başkası olarak gösterir." Analitik düşünme ya da daha iyisi analitik felsefe analizde durup kaldığı için analitiktir. Ama analitik olan saltık olarak yalıtılmış, soyut olarak dolaysız, ilişkisiz, bağıntısız değildir. Analitik olanın bağıntılı olması onun sentetik olmasıdır. Ama işin gerçeği Mantıkta bu bağıntının dışsal, olumsal bir bağıntı değil, karşıtı ile zorunlu bir bağıntı olmasıdır. Birşeyin olumsuzu ile bu bağıntısı felsefe tarihinde "diyalektik" ile anlatılan şeydir. Hiç kuşkusuz sentez diyalektik ile aynı şey değildir çünkü sentez dışsal bağıntıdır, olması zorunlu değildir. Diyalektik kavramın ve şeylerin özsel karakteridir çünkü kavram belirlidir, ve şey kendine özdeş değil ama kendinde kendi başkasıdır. Leibniz'in Özdeşlik ilkesinde dikkate almadığı yan budur. Eğer A = A olsaydı, eğer birşey yalnızca birşey olsaydı hiçbir bağıntı, giderek özdeşlik bile olmazdı. Öznenin Yüklem ile bağıntısı bile hiçbir zaman özdeşlik değil ama her zaman karşıtlık bağıntısıdır çünkü Özne kendini Özne olarak ancak Yüklem karşısında belirler. Özne Yüklem olmadığı için, kendi karşıtını dışladığı için Öznedir. Ama Yüklem olmaksızın Özneden de söz edemeyiz. Yüklem Öznede kapsanır, ama analitik olarak değil, diyalektik olarak. Mantıksalın anlamı budur ve bu düzeye dek analitik olmak, salt böyle olarak anlaşıldığında, mantık ile hiçbir ilgisi olmayanı anlatır. Atomlar senteze girebilirler. Ama bu girmeyebilirler demektir. Ve

sentezin dışında da sentezde oldukları belirlenimi taşırlar. Ama Yüklem Özne olmaksızın, onda kapsanmaksızın, onunla bir olmaksızın Yüklem belirlenimini taşıyamaz, Yüklem olamaz. Ve bu keyfi bir bağıntı, bir olumsallık sorunu değildir.

"Dies ist es, was Platon von dem Erkennen forderte, die Dinge an und für sich selbst zu betrachten, teils in ihrer Allgemeinheit, teils aber nicht von ihnen abzuirren und nach Umständen, Exempeln und Vergleichungen zu greifen, sondern sie allein vor sich zu haben und, was in ihnen immanent ist, zum Bewußtsein zu bringen. — Die Methode des absoluten Erkennens ist insofern analytisch." ... "Sie ist aber ebensosehr synthetisch, indem ihr Gegenstand, unmittelbar als einfaches Allgemeines bestimmt, durch die Bestimmtheit, die er in seiner Unmittelbarkeit und Allgemeinheit selbst hat, als ein Anderes sich zeigt"

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Andreas Arndt

Historische Dialektik? / Tarihsel Diyalektik?

Abstract / Özet

Andreas Arndt (Berlin)

Historische Dialektik?

Zur Dialektik in der „Phänomenologie des Geistes“

Hegels Phänomenologie des Geistes gilt gemeinhin und mit gewissem Recht als eine Art dialektisches Gesamtkunstwerk. Hegel selbst spricht von dialektischer Bewegung in bezug auf Sequenzen in der Folge der Gestalten des Bewußtseins und bezug auf die erste Gestalt z.B. ausdrücklich und wiederholt von einer „Dialektik der sinnlichen Gewißheit“. Gleichwohl dürfte es schwerfallen, eine eindeutige Antwort auf die Frage zu geben, um was für eine Dialektik es sich handelt und ob und ggf. wie sie methodisch auf den Punkt zu bringen sei. Diese Behauptung mag überraschen, hat doch gerade die Phänomenologie eine lange Interpretationsgeschichte hinter sich. Tatsächlich aber hat die schwierige Stellung der Phänomenologie in der Hegelschen Systematik immer wieder zu Bemühungen Anlaß gegeben, eine ihr implizit zugrundeliegende Logik zu eruieren, welche die Erfahrung des Bewußtseins mit der immanenten Reflexion der Sache selbst als Selbstbewegung des Begriffs zusammenschließen könnte. Die möglichen Entsprechungen von Bewußtseinsgestalten und logischen Kategorien, denen besonders Hans-Friedrich Fulda nachgegangen ist,1 lassen aber kaum mehr die Eigenart des werdenden Wissens in der Phänomenologie in den Blick treten, auch wenn zuzugeben ist, daß das werdende Wissen nicht von der systematischen Explikation dieses Wissens, wie sie die Wissenschaft der Logik vornimmt, getrennt werden kann.2 In bezug auf das Problem der Dialektik läßt sich daher die Frage so stellen: in welchem Verhältnis steht die Dialektik in der Phänomenologie zu der Selbstauslegung der absoluten Idee als (dialektischer) Methode in der Wissenschaft der Logik? Handelt es sich – auch wenn man in Rechnung stellt, daß die Begriffslogik von 1816 hierbei auf eine ungeschriebene Logik von 1806/07 zurückzurechnen wäre – um dieselbe Methode? Oder sind sie derart unterschieden, daß sie nicht ohne weiteres ineinandergeschoben werden können?

Und wenn ja, in welcher Beziehung steht die Dialektik in der Phänomenologie zur logischen Dialektik, wenn letztere die Konsequenz der ersteren sein soll?

(Translated into Turkish by Aziz Yardimli)

Tarihsel Diyalektik?

“Tinin Görüngübilimi”ndeki Diyalektik Üzerine

Hegel’in Tinin Görüngübilimi genellikle ve belli bir hakla bir tür eytişimsel toplu-sanat-yapıtı olarak görülür. Hegel’in kendisi bilincin şekillerinin dizisindeki ardışıklık ile ilgili olarak eytişimsel devimden ve örneğin ilk şekil ile ilgili olarak kesinlikle ve yineleyerek bir "duyusal pekinliğin diyalektiğinden" söz eder. Gene de bir diyalektiğin ne ile ilgili olduğu ve yöntemsel olarak nasıl toparlanacağı ve bunun gerekli olup olmadığı sorusuna ikircimsiz bir yanıt vermek güç olabilir. Bu önesürüm şaşırtıcı olabilse de, gene de doğrudan doğruya Görüngübilim arkasında uzun bir yorumlar tarihi taşır. Ama gerçekte Görüngübilim’in Hegel’in dizgesindeki güç konumu her zaman örtük olarak onun temelinde yatan bir mantığı bulup çıkarma çabalarına vesile olmuştur — bir mantık ki, bilincin deneyimini kavramın öz-devimi olarak olgunun kendisinin içkin düşüncesi ile birleştirebilecektir. Ama, bilinç şekillerinin ve mantıksal kategorilerin olanaklı çakışmaları — ki bunlar özellikle Hans-Friedrich Fulda taraından izlenmiştir1 — Görüngübilim’de oluş sürecindeki bilginin karakterinin açığa çıkmasına pek izin vermez, üstelik oluş sürecindeki bilginin bu bilginin Mantık Bilimi’ni oluşturan dizgesel açımlamasından koparılamayacağı kabul edilse bile.2 Buna göre diyalektik problemi ile ilgili soru şöyle formüle edilebilir: Görüngübilim’deki diyalektik Mantık Bilimi’nde (eytişimsel) yöntem olarak saltık İdeanın kendini-açımlaması ile hangi ilişki içinde durur? Eğer 1816’nın Kavram-Mantığı bu durumda geriye 1806/7’nin yazılmamış bir Mantığı’na götürülecek olsa bile, aynı yöntem mi söz konusudur? Ya da bunlar doğrudan doğruya birbiri ile yer değiştiremeyecek denli ayrı mıdırlar? Eğer böyleyse, Görüngübilim’deki diyalektik Mantık’taki diyalektik ile hangi bağıntı içinde durur, eğer ikincisinin birincinin sonucu olması gerekiyorsa?

1Vgl. Hans-Friedrich Fulda: „Zur Logik der Phänomenologie“ (zuerst 1966), in: Materialien zu Hegels ‚Phänomenologie des Geistes’, hg. v. H.-F. Filda und D. Henrich, Frankfurt/M 1973, S. 391–425.

2Zur logischen Interpretation der Phänomenologie vgl. Christine Weckwerth: Metaphysik als Phänomenologie. Eine studie zur entstejhung und Struktur der Hegelschen ‚Phänomenologie des Geistes’, Würzburg 2000, S. 125–127.

1Bkz. Hans-Friedrich Fulda: "Zur Logik der Phänomenologie" (ilk kez 1966), yer: Materialien zu Hegels 'Phänomenologie des Geistes’, yay. haz. H.-F. Filda ve D. Henrich, Frankfurt/M 1973, s. 391–425.

2Görüngübilim'in mantıksal yorumuna doğru, bkz. Christine Weckwerth: Metaphysik als Phänomenologie. Eine studie zur entstejhung und Struktur der Hegelschen 'Phänomenologie des Geistes’, Würzburg 2000, s. 125–127.

Es scheint nicht schwer auszumachen zu sein, daß und inwiefern ein solcher Unterschied besteht. Die Darstellung des werdenden Wissens ist mit der Darstellung des gewordenen Wissens in seinem internen systematischen Zusammenhang ersichtlich nicht identisch. Hegels Entscheidung, die Logik 1812 nicht mehr an die Phänomenologie als ersten, hinführenden Systemteil zurückzubinden, sondern voraussetzungslos beginnen zu lassen, hat wenigstens hierin einen

plausiblen Grund. Die Phänomenologie operiert auf der Ebene geschichtlicher Erfahrungen des Bewußtseins (was immer dies näher heißen mag) auf dem Wege zur Wissenschaft, die Logik auf der Ebene der Genese des internen logischen Zusammenhangs der geschichtlich bereits konstituierten Wissenschaft; für sie ist die Zeit als Elementarvoraussetzung von Geschichte bereits „getilgt“ und hat – als naturphilosophische Kategorie – auch keinen Ort in ihr. Gleichwohl bleibt auch hier die bereits angedeutete Zweideutigkeit: die Methode der logischen Genese der Kategorien ist, auch wenn sie sich unter Absehung von der Zeit in sich selbst voraussetzungslos zu begründen vermag, noch immer historisch vermitteltes Resultat. Hegels Diktum aus den Grundlinien der Philosophie des Rechts, jede Philosophie sei „ihre Zeit in Gedanken erfaßt“,3 gilt mutatis mutandis auch für die Wissenschaft der Logik. Wenn also nach dem impliziten logischen Bezug der Phänomenologie gefragt werden kann, so muß umgekehrt auch nach dem impliziten geschichtlichen Bezug der Wissenschaft der Logik gefragt werden, wie dies z.B. Christian Iber getan hat.4

Böyle bir ayrımın olduğunu ve ne ölçüde olduğunu saptamak güç görünmemektedir. Oluş sürecindeki bilginin betimlemesi iç dizgesel bağlamı içindeki oluşmuş bilginin betimlemesi ile açıktır ki özdeş değildir. Hegel’in 1812 Mantığının bundan böyle geriye, içeriye götüren ilk dizge bölümü olarak Görüngübilim’e bağlanamayacağı, tersine varsayımsız olarak başlayabileceği biçimindeki kararı en azından burada usayatkın bir zemin bulur. Görüngübilim bilime doğru ilerleyen bilincin tarihsel deneyimlerinin düzleminde (bu daha tam olarak ne demek olursa olsun), Mantık tarihsel olarak daha şimdiden oluşmuş Bilimin iç mantıksal bağlamının türeyişinin düzleminde işler; onun için öğesel vasayım olarak Zaman Tarih tarafından önceden "silinmiştir" ve — Doğa Felsefesine ait bir kategori olarak — onda hiçbir yeri yoktur. Gene de burada daha önce değinilen ikircim sürer: Kategorilerin mantıksal türeyişlerinin yöntemi, üstelik Zaman dikkate alınmaksızın kendi içinde vasayımsız olarak temellendirilebilir olsa bile, her zaman tarihsel olarak dolaylı kılınmış bir sonuçtur. Hegel’in Tüze Felsefesi’nden her felsefenin "düşüncede ayrımsanan kendi Zamanı"3 olduğu bildirimi mutatis mutandis Mantık Bilimi için de geçerlidir. Öyleyse eğer Görüngübilim’in örtük mantıksal bağıntısı sorgulanabilirse, o zaman evrik olarak Mantık Bilimi’nin örtük tarihsel bağıntısı da sorgulanabilir, örneğin Christian Iber tarafından yapılmış olduğu gibi.4

3G.W.F. Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts, hg. v. H. Klenner, Berlin 1981, S. 27.

4Vgl. Christian Iber: „Kleine Einführung in Hegels Logik“, in: Hegels Seinslogik. Interpretationen und Perspektiven, hg. v. A. Arndt und Ch. Iber, Berlin 2000, S. 31f.

3G.W.F. Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts, hg. v. H. Klenner, Berlin 1981, s. 27.

4Bkz. Christian Iber: "Kleine Einführung in Hegels Logik", yer: Hegels Seinslogik. Interpretationen und Perspektiven, yay. haz. A. Arndt ve Ch. Iber, Berlin 2000, s. 31vs.

Mit diesen vorläufigen Bemerkungen ist ein Problemknäuel präsentiert, daß ich im folgenden nicht vollständig werde entwirren können. Ich beginne mit der Frage, in welchem Verhältnis die Phänomenoilogie eigentlich zur Geschichte steht (1). Im weiteren gehe ich der Frage nach, welches die Charakteristika der Dialektik in der Phänomenologie sind und in welchem Sinne sich hier von einer historischen Dialektik sprechen ließe (2). Und schließlich möchte ich kurz die Frage erörtern, was eigentlich eine historische Dialektik sein könnte (3).

Bu geçici notlarla bir problem yumağı sunulmuş olur ki, aşağıda bütünüyle çözebilmem olanaklı olmayacaktır. Görüngübilim’in Tarih ile aslında hangi ilişki içinde durduğu sorusu ile

başlayacağım (1). Bundan sonra Görüngübilim'deki diyalektiğin karakteristiklerinin neler olduğu ve burada hangi anlamda tarihsel bir Diyalektikten söz edilebileceği sorusuna geçeceğim (2). Ve son olarak kısaca tarihsel bir Diyalektiğin aslında ne olabileceği sorusunu tartışacağım (3).

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Andreas Arndt

Die absolute Idee als Methode /

Yöntem Olarak Saltık İdea

Abstract / Özet

Die absolute Idee als Methode

Yöntem Olarak Saltık İdea

Das Schlußkapitel der Wissenschaft der Logik über die absolute Idee als dialektische Methode hat in der Diskussion und Forschung vergleichsweise wenig Aufmerksamkeit gefunden.1 In dieser Hinsicht steht es dem Schlußkapitel der Phänomenologie über das absolute Wissen gleich. Dies liegt wohl nicht nur daran, daß die Rede von einem Absoluten heute zumeist befremdlich wirkt, sondern auch daran, daß hochgespannte Erwartungen nicht erfüllt werden. Beide Kapitel verweisen uns zurück an mehrere hundert Seiten Text, die wir gerade mühsam durchgearbeitet haben: das absolute Wissen ist die Erinnerung an sein Werden in der Phänomenologie und die absolute Idee die Form der Selbstexplikation des Begriffs in der Logik. Für die absolute Idee als Methode kommt hinzu, daß Hegels Begriff der Methode mit unseren Vorstellungen über Methode wenig zu tun hat: sie ist nicht Mittel des Erkennens, sondern fällt mit der „Sache selbst“ zusammen.

Mantık Bilimi'nin eytişimsel Yöntem olarak Saltık İdea üzerine kapanış bölümü tartışma ve araştırmalarda göreli olarak çok az dikkate alınmıştır.1 Bu bakımdan Görüngübilim'in saltık Bilgi üzerine vargı bölümü ile eşit konumdadır. Bu hiç kukusuz yalnızca Saltık üzerine bir söylemin bugün çoğunlukla yabancı görünmesine değil, ama çok büyütülmüş beklentilerin yerine getirilmemiş olmalarına da bağlıdır. Her iki bölüm de bizi öylesine zahmetle içinden geçmiş olduğumuz yüzlerce sayfalık metne geri gönderir: Saltık Bilgi Görüngübilim'de kendi Oluş sürecinin anımsanması ve saltık İdea Mantık'ta Kavramın kendini-açındırmasının biçimidir. Yöntem olarak saltık İdea açısından Hegel'in yöntem kavramının bizim yöntem konusundaki tasarımımız ile çok az ilgisinin olması gibi ek bir olgu söz konusudur: Yöntem Bilginin aracı değildir, ama “olgunun kendisi” ile örtüşür.

Im folgenden möchte ich auf einige, mir als zentral erscheinende Schwierigkeiten des Hegelschen Methodenverständnisses in der Logik eingehen. Ich beginne mit einigen vorläufigen Anmerkungen zur Stellung der (absoluten) Methode innerhalb des Hegelschen Systems (1), um dann Hegels Verständnis von Methode und System im Rückgang auf Kants Auffassungen hierzu zu erläutern (2). Viel stärker als Kant und im Unterschied zu den meisten anderen Zeitgenossen

nimmt Hegel ernst, daß eine in sich systematische Vernunft auch ihre Historizität einschließen muß; hierauf gehe ich im dritten Teil meines Vortrags ein (3). Und schließlich möchte ich fragen, ob Hegels Verständnis von „Methode“ sich noch aufrechterhalten läßt.

Aşağıda bana Hegel’in Mantık’taki Yöntem anlayışının özeksel görünen kimi güçlüklerini ele almayı istiyorum. Hegel’in dizgesinde (saltık) Yöntemin konumu üzerine kimi geçici notlarla başlayacak (1) ve sonra Hegel’in Yöntem ve Dizgeye ilişkin anlayışını Kant’ın bu konudaki görüşleri üzerine geri dönerek açıklayacağım (2). Kant’tan çok daha güçlü olarak ve daha başka çağdaşların çoğundan ayrı olarak, Hegel kendi içinde dizgesel olan bir Usun kendi tarihselliğini de kapsaması gerektiği olgusunu ciddiye alır (3). Ve son olarak Hegel’in “Yöntem” anlayışının henüz ileri sürülüp sürülemeyeceği sorusunu soracağım.

1Vgl. aber den Kommentar von Ludovicus de Vos: Hegels Wissenschaft der Logik: Die absolute Idee. Einleitung und Kommentar, Bonn 1983; Rainer Schäfer: „Hegels Ideenlehre und die dialektische Methode“, in: G.W.F. Hegel. Wissenschaft der Logik, hg. v. Anton Friedrich Koch und Friedrike Schick (Klassiker Auslegen 27), Berlin 2002, S. 243–264; Konrad Utz: „Absolute Methode?“, in: Der Begriff als die Wahrheit. Zum Anspruch der Hegelschen ‚Subjektiven Logik’, hg. v. Anton Friedrich Koch, Alexander obverauer und Konrad Utz, Paderborn u.a. 2003, S. 189–207.

1Ama bkz. Ludovicus de Vos’un yorumu: Hegel’in Mantık Bilimi: Saltık İdea. Giriş ve Yorum, Bonn 1983; Rainer Schäfer: „Hegel’in İdea Öğretisi ve Diyalektik Yöntem“, bkz.: G.W.F. Hegel. Mantık Bilimi, yay. haz.. Anton Friedrich Koch ve Friedrike Schick (Klassiker Auslegen 27), Berlin 2002, s. 243–264; Konrad Utz: „Saltık Yöntem?“, bkz.: Gerçeklik Olarak Kavram. Hegel’in “Öznel Mantık” Savı Üzerine, yay. haz.. Anton Friedrich Koch, Alexander Obverauer und Konrad Utz, Paderborn ve başkaları. 2003, s. 189–207.

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Metin Becermen

Adorno’nun Hegel’in Diyalektiğini Eleştirisi Üzerine /

On Adorno’s Critique of Hegel’s Dialectics

Abstract / Özet

On Adorno's Critique of Hegel's Dialectics

Adorno’nun Hegel’in Diyalektiğini Eleştirisi Üzerine

Abstract. In this paper Adorno's critiques on Hegel's dialectics will be examined. Adorno states that Hegel's idea of negating the negation is finally based on an affirmation which targets a point of affirmative end. This means to tie up dialectics in the deep end of which lies progressive thought. However, neither a linear nor a helical development, which in fact improves on linear grounds, is a topic of debate in history. At this point, the history of mankind witnesses regressions as much as improvements. The 20th century provides us with enough information on that matter.

Adorno thinks that identicalness lies basically on Hegel's dialectics. According to him, this idea of identity is actually an ideological attitude. Identity exists as a primitive case of ideology and the ideology develops on that identity. In order to leave this behind one has to get rid off thought of identity and see the importance of contradiction. Thus, identity looks like something to be left behind as soon as it has been captured.

To break down the domination of universal on particular forms the beginning point of Adorno's thought. Adorno raises an objection against the idea of identity of particular and universal since he thinks that this idea is based on the correlation of concept and reality in logic. Adorno criticizes the thought indicating that the things expressed logically should be interpreted in the same way in reality. According to Adorno, concept not fully gets reality; and this means the resistance of object to subject and particular to universal. By the help of this resistance, particular gathers a solid ground for itself against universal. In this context, in reality, everything, every individual is in some sense in a particular formation and cannot be identical with another individual. Adorno states that Hegel finally sacrifices contradiction to identicalness. For him what important is to provide the contradiction to be forever. In this way, negative dialectics will always seem like negating.

On the other hand, the idea of ceasing/ending dialectics (the struggle to finalize dialectics at the point of reaching the predetermined target) at an upper maturity or synthesis level is a betrayal to the dialectics itself. Thus, Adorno improves negative dialectics. Both the beginning and the end of negative dialectics is not known and does not accept the idea of identicalness. Negative dialectics is based on a continuous negation; thus, the pressure of universal on particular is broken.

Bu konuşmada/yazıda Adorno'nun Hegel'in 'diyalektik'i kavrayışı üzerine eleştirileri ele alınacaktır. Adorno, Hegel'in olumsuzlamayı olumsuzlama düşünesinin sonuçta bir olumlamaya dayandığını ve bunun da bir son (olumlama) noktasını hedeflediğini dile getirir. Bu ise diyalektiğin ucunu bağlamak anlamına gelir ve temelinde ilerleme düşüncesi yatmaktadır. Oysa tarihte gerek doğrusal gerekse sarmal — ki bu da sonuçta doğrusal bir zeminde gelişir — bir ilerlemeden söz edilemez. Bu noktada, insanlık tarihi ilerlemeler kadar gerilemelere de tanıklık eder; 20. yüzyıl bu konuda bize yeterince veri sağlar.

Öte yandan, diyalektiği bir üst olgunluk aşamasında ya da sentez aşamasında durdurma/ sonlandırma düşüncesi (diyalektiği varolan bir hedefin gerçekleştirildiği noktada kesme/bitirme çabası) diyalektiğin kendisine ihanet etmektir. Bu nedenle, Adorno, negatif diyalektik görüşünü geliştirir. Negatif diyalektik'in hem başı ve sonu bağlı değildir hem de özdeşlik düşüncesini kabul etmez. Negatif diyalektik sürekli bir olumsuzlamaya dayanır; böylece tümel olanın, evrenselin tikel üzerindeki baskısı da kırılmış olur.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

George di Giovanni

The Anti-Romanticism of Hegel’s Logic/

Hegel’in Mantığının Anti-Romantizmi

Abstract / Özet

The Anti-Romanticism of Hegel’s Logic

Hegel’in Mantığının Anti-Romantizmi

In this paper I have both a polemical and a constructive intent. I object to the practice of interpreting the mature Hegel as if he still operated within the theoretical framework of Early Romanticism (the Frühromantik). On this interpretation, his Logic is forced into a pre-critical metaphysical mode of dubious conceptual validity. I argue that there is a radical break between the Logic and the Frühromantik, and I then proceed, first, to give a brief statement of a non-metaphysical reading of it, and, second, to adduce evidence for this non-metaphysical reading drawn from Hegel’s Jena developmental period.

Bu denemede amacım hem bir polemik niteliğinde, hem de yapıcı. Olgun Hegel’i sanki henüz Erken Romantizmin (Frühromantik) kuramsal çerçevesi içerisinde düşünüyormuş gibi yorumlama uygulamasına karşı çıkıyorum. Bu yorumlamada Hegel’in Mantığı kavramsal geçerliği kuşkulu bir ön-eleştirel metafiziksel tarza zorlanır. Mantık ve Frühromantik arasında kökten bir kopuş olduğunu ileri sürüyorum, ve sonra ilk olarak onun metafiziksel-olmayan bir okunuşu üzerine kısa bir açıklama sunmaya, ve ikinci olarak, bu metafiziksel-olmayan okuma için Hegel’in Jena gelişim evresinden çıkarılan kanıtı sunmaya geçiyorum.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Stephen Houlgate

Hegel’s Logic of Reflexion /

Hegel’in Yansıma Mantığı

Abstract / Özet

Hegel’s Logic of Reflexion

Hegel’in Yansıma Mantığı

There is a tendency among some readers of Hegel to see in him what Sellars calls “the great foe of immediacy”. My concern in this paper, however, is to show through a brief study of Hegel’s account of reflexion that he is not as hostile to immediacy as some of his readers have claimed. It is true that Hegel is not a believer in simple, unmediated immediacy; but his account of reflexion demonstrates that he does accept that there is mediated immediacy in the world. Indeed, he argues that such immediacy is a necessity, since reflexion — which is the truth of being — necessarily constitutes immediacy. Furthermore, reflexion constitutes not just quasi-immediacy or “positedness”, but genuine, free-standing immediacy. The negativity or reflexivity that forms the essence of things does not, therefore, reduce the realm of immediacy described in the doctrine of being to mere illusion. On the contrary, it constitutes such immediate being and gives it life. This becomes especially apparent later in the doctrine of essence, when essence is shown to give rise to existence and actuality. But it is already apparent in Hegel’s account of reflexion: for, as Hegel shows, reflexion is driven by its own logic to constitute independent immediacy in the form of

“reflexion into self”.

Hegel'in kimi okuyucuları arasında onda Sellars'ın "dolaysızlığın büyük düşmanı" dediği şeyi görme gibi bir eğilim vardır. Ama bu denemedeki kaygım Hegel'in yansıma açıklamasının kısa bir incelemesi yoluyla onun dolaysızlığa kimi okuyucularının ileri sürdükleri kadar düşman olmadığını göstermektir. Hegel'in yalın, dolaylı kılınmamış bir dolaysızlığa inanmadığı doğrudur; ama onun yansıma açıklaması dünyada dolaylı dolaysızlık olduğunu kabul ettiğini tanıtlar. Gerçekten de, böyle dolaysızlığın bir zorunluk olduğunu, çünkü yansımanın — ki varlığın gerçekliğidir — zorunlu olarak dolaysızlık oluşturduğunu tanıtlama girişiminde bulunur. Dahası, yansıma yalnızca yarı-dolaysızlık ya da "koyulmuşluk" değil, ama gerçek, özgür-duruşlu dolaysızlık oluşturur. Şeylerin özünü oluşturan olumsuzluk ya da yansımalılık, öyleyse, varlık öğretisinde betimlenen dolaysızlık alanını salt yanılsamaya indirgemez. Tersine, böyle dolaysız varlığı oluşturur ve ona yaşam verir. Bu daha sonra öz öğretisinde özün varoluşu ve edimselliği ortaya çıkardığı gösterildiği zaman özellikle açıklık kazanır. Ama Hegel'in yansıma açıklamasında şimdiden görünürdedir; çünkü, Hegel'in gösterdiği gibi, yansıma kendi mantığı tarafından "kendi içine yansıma" biçimindeki bağımsız dolaysızlığı oluşturmaya itilir.

Hegel’s account of reflexion in the Science of Logic is one of the most dense and difficult parts of his philosophy. The aim of this paper is to try to shed some light on this account. In particular, I hope to clarify Hegel’s understanding of the complex relationship between reflexion and immediacy.

Hegel’in Mantık Bilimi’nde yansıma açıklaması felsefesinin en yoğun ve güç bölümlerinden birini oluşturur. Bu denemenin amacı bu açıklama üzerine biraz ışık düşürmeye çalışmaktır. Özel olarak, Hegel’in yansıma ve dolaysızlık arasındaki karmaşık ilişkiyi anlayışını durulaştırmayı umuyorum.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Walter Jaeschke

Von der Transzendentalphilosophie zur Spekulation. Zum Programm der ‘Wissenschaft der Logik’ / Aşkınsal Felsefeden Kurguya — ‘Mantık Bilimi’nin Programı İçin

Abstract / Özet

Von der Transzendentalphilosophie zur Spekulation. Zum Programm der ‘Wissenschaft der Logik’

Aşkınsal Felsefeden Kurguya. ‘Mantık Bilimi’nin Programı İçin

Der Beitrag interpretiert die Klassische deutsche Philosophie als eine Sequenz von Versuchen zur Lösung des Problems des Verhältnisses von Idealismus und Realismus. Den beiden Lösungsversuchen auf dem Boden der Transzendentalphilosophie Kants, deren einer radikal idealistisch ist und deren anderer den Idealismus zu widerlegen unternimmt, werden – nach einem Seitenblick auf Jacobi – die Epistemologie aus Hegels Jenaer Zeit und die Konzeption der

Wissenschaft der Logik als Positionen entgegengestellt, die die Entgegensetzung von Idealismus und Realismus überwinden: Das Bewußtsein ist die „absolute Substanz“, in der Ich und Gegenstand zusammenfallen, und die Bestimmungen der Logik sind weder Seins- noch Denkbestimmungen, sondern Bestimmungen eines „objektiven Denkens“.

Deneme klasik Alman felsefesini İdealizm ve Realizmin ilişkisi probleminin çözümü için bir girişimler dizisi olarak yorumlar. Kant’ın aşkınsal felsefesinin zemininde, biri köktenci idealistik olan ve öteki ise idealizmi çürütmeyi üstlenen iki çözüm girişiminin karşısına — Jacobi’ye bir yan bakıştan sonra — Hegel’in Jena döneminden epistemoloji ve Mantık Bilimi kavrayışı idealizm ve realizm karşıtlığını yenen konumlar olarak çıkarılır: Bilinç "saltık Töz"dür ki, onda Ben ve nesne çakışırlar, ve Mantığın belirlenimleri ne varlık-belirlenimleri ne de düşünce-belirlenimleri değil, ama bir “nesnel düşünce”nin belirlenimleridirler.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Annette Sell

Der Ort des Lebens in der Idea /

Yaşamın İdeadaki Yeri

Abstract / Özet

Der Ort des Lebens in der Idea

Yaşamın İdeadaki Yeri

Wo hat das Leben in der Philosophie seinen Ort? Schaut man sich die bekannten Konzeptionen und Begriffe von Leben an, so ist es eine philosophische Herausforderung, das Leben auch in einer Logik zu positionieren. Hegel stellt das Leben an einen ausgezeichneten Ort in seiner Wissenschaft der Logik. Der Ort des Lebens liegt in diesem Werk in der Idee. Der Vortrag soll nun Argumente dafür bringen, wie das Leben in Verbindung mit dieser Logik gedacht werden kann. Dafür ist in einem ersten Schritt zu zeigen, daß der Hegelsche Begriff der Idee die Voraussetzung für das Leben in der Logik ist. In einem zweiten Schritt soll das logische Leben dargestellt werden. Dieses orientiert sich vornehmlich am natürlichen Leben. Am Modell des tierischen Organismus sieht Hegel die Weise gegeben, wie sich ein Ganzes selbst bewegen und selbst organisieren kann, ohne dabei über die eigene Selbstbewegung zu reflektieren. Die Gesamtkonzeption und Methodik der Hegelschen Logik erfordert also einen Lebensbegriff, der seinen Ort in Idee hat.

Yaşam felsefede yerini nerede bulur? Eğer Yaşam üzerine bilinen tasarımlara ve kavramlara bakarsak, Yaşamı bir Mantıkta da konumlandırmak felsefi bir meydan okumadır. Hegel Yaşamı kendi Mantık Bilimi’nde seçkin bir Yere yerleştirir. Yaşamın bu yapıttaki Yeri İdeadadır. Şimdi Sunumun Yaşamın bu Mantık ile bağıntı içinde düşünülebilme yolundan yana uslamlamalar getirmesi gerekir. Bunun için ilk adımda Hegel’in İdea Kavramının Mantıkta Yaşam için varsayım olduğunu göstermek gerekir. İkinci bir adımda mantıksal Yaşamın betimlenmesi gerekir. Bu kendini özellikle doğal Yaşam üzerine yönlendirir. Hayvansal örgenlik modelinde Hegel bir bütünün

kendisinin kendi öz-devimi üzerine düşünmesi gerekmeksizin devinebilme ve kendini örgütleyebilme yolunu verili olarak görür. Hegel Mantığının toplu tasarı ve yöntembilimi öyleyse yerini İdeada taşıyan bir Yaşam-Kavramına gereksinir.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Meryem Uçar

The Relation Between the Phenomenology of Spirit and the Science of Logic As Regards Their Beginnings /

Başlangıçları Bağlamında Tinin Görüngübilimi ve Mantık Bilimi Arasındaki İlişki

Abstract / Özet

The Relation Between the Phenomenology of Spirit and the Science of Logic As Regards Their Beginnings

Başlangıçları Bağlamında Tinin Görüngübilimi ve Mantık Bilimi Arasındaki İlişki

The main problem of the post-Kantian philosophy is to grasp and unfold a primordial unity of being and thought. The intellectual discussion over the primordial unity or absolute whole or identity of differentiated elements is a central issue that dominates the post-Kantian philosophical sphere. Hegel's response to this discussion comes in the Phenomenology of Spirit. For Hegel, the main problem becomes how and in which context the unity manifests and develops, or in another word experiences itself. While the Phenomenology elaborates the dialectical relation between two sides of the unity that posits itself immediately, it also introduces the idealistic history of consciousness. In the 'Absolute Knowing', these two sides once more posit themselves as the unity but now this unity has mediated itself. The voyage of consciousness begins with the immediate and ends in the mediated unity i.e., 'Absolute Knowing'. However Hegel's discussion with the post-Kantian period does not end in the 'Absolute Knowing'. Now, the unity once more unfolds and develops itself conceptually within the Science of Logic. The Logic can be read as the study that begins with the ending point of the Phenomenology namely, with the 'Absolute Knowing'. Hence, it is the proper succession and matured articulation of the outcome of the Phenomenology. On the other hand, the Logic can also be read as a parallel study of the Phenomenology. According to this reading; now the unity, which has been posited as the phenomenological experience, once more unfolds itself conceptually within the Logic.

Kant-sonrası felsefenin temel sorunu varlık ve düşüncenin kökensel birliğini kavramak ve bu birliği açımlamaktır. Kökensel birliğe ya da mutlak bütüne ya da ayrık öğelerin özdeşliğine dair entelektüel tartışma, Kant-sonrası felsefî atmosferin temel belirleyicisidir. Hegel'in bu tartışmaya cevabı Tinin Görüngübilimi'nden gelir. Hegel için sorun, bu birliğin kendini hangi bağlamda ve ne şekilde açımlayacağı, başka bir ifadeyle, kendisini nasıl deneyimleyeceği sorununa dönüşür. Görüngübilim kendini dolaysızca koymuş olan birliğin iki yanı arasındaki diyalektik ilişkiyi irdelerken, bilincin idealistik tarihini de sunar. 'Mutlak Bilme'de bu iki yan kendilerini bir kez daha birlik olarak ortaya koyarlar, ancak bu kez birlik kendisini dolaylı kılmıştır. Bilincin

dolaysız birlikle başlayan yolculuğu bu birliğin dolaylanmış haliyle, yani ‘Mutlak Bilme’ ile son bulur. Ancak Hegel’in Kant-sonrası felsefeyle olan hesaplaşması ‘Mutlak Bilme’ ile sonlanmaz. Bu birlik kendisini bir kez daha ancak bu kez kavramsal olarak Mantık Bilimi’nde açımlar. Mantık Bilimi, Görüngübilim’in bitiş noktasından, yani ‘Mutlak Bilme’den başlayan, dolayısıyla da Görüngübilim’in elde ettiği sonucun devamı ve gelişmiş bir kavramsal açılımı olarak okunabilir. Öte yandan Mantık Bilimi, Görüngübilim’e paralel bir çalışma olarak da okunabilir. Bu okuma biçimine göre, fenomenolojik deneyim olarak ortaya konulmuş olan birlik şimdi kendisini kavramsal olarak bir kez daha Mantık Bilimi’nde açımlar.

In this study, I will examine the inter-related relation between these two works as regards their beginning points. I hope that similarities or differences between the immediate being of the sense certainty and the pure Being of the Logic present how the relation between these two works must be read.

Ben bu çalışmada, bu iki eser arasındaki karşılıklı-ilişkiyi her ikisinin de başlangıç noktaları bağlamında inceleyeceğim. Duyusal pekinliğin dolaysız varlığı ve Mantık Bilimi’nin arı Varlığı arasındaki benzerliğin ya da farklılığın, bu iki eser arasındaki ilişkinin nasıl okunması gerektiğini ortaya koyacağını umut ediyorum.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Önay Sözer

Diyalektik’in Kaynağına Dönüş /
Return to the Soucre of Dialectic

Abstract / Özet

Return to the Source of Dialectic

This relation tries to re-read the "introduction" of Hegel's "Phenomenology of Mind" with regard to the dialectical process of our experience with objects, which consists of the moments of the "in itself," "for consciousness," and "for us," in the light of Heideggerian interpretation of it. As we know, Heidegger has taken into consideration this subject and the concept of experience in his three essays: "Hegels Phänomenologie des Geistes" (lectures, 1923-1944); "Hegels Begriff der Erfahrung" (1942-1943); "Erläuterung der Einleitung zu Hegels Phänomenologie des Geistes" (1942). The reason, why we take ontological interpretation of Heidegger as our starting point, lies in the fact that this interpretation permits us to re-think the Hegelian problem of dialectic with its references to the sciences and the technology of our age. The relation follows essentially Heidegger in his understanding of the dia of dia-lectic both as "between" and "through." The "between" manifests itself in the process of passing from natural consciousness to the Absolute Knowledge as the Betweenness as the dialogue of these two. The adverb "through" is explained as the passage or passages which give expression to the going over of the Spirit from one of its Gestalts to other, like the corridors or galleries within the Knowledge of the Absolute. The problem for today is whether

the dia of dia-lectic according to its absolute sense has lost its power to create a unity in human consciousness and in the Becoming of the Spirit, as a bitter result of the misuse of communication technology of civilization and of the decline of democracies.

Diyalektik'in Kaynağına Dönüş

Bu konuşma, Hegel'in Tinin Görüngübilimi'ne yazdığı "Bilinç Deneyiminin Bilimi" (1807) başlıklı giriş metninde ele aldığı, nesne ile deneyimimizin "kendinde", "bilinç için" ve "bizim için" olma aşamalarından oluşan diyalektik sürecini Heidegger'in yorumunun ışığında bir yeniden okuma denemesidir. Heidegger, bilindiği gibi, başlıca üç çalışmasında bu konuya doğrudan doğruya eğilmiştir: Hegels Phänomenologie des Geistes (Hegel'in Tinin Görüngübilimi, ders, 1923-1944); "Hegels Begriff der Erfahrung" (Hegel'in Deneyim Kavramı, konferans, 1942-1943); "Erlaeuterung der 'Einleitung' zu Hegels Phaenomenologie des Geistes" ("Hegel'in Tinin Görüngübilimi'ne 'Giriş' inin Açıklanması", konferans, 1942). Heidegger'in ontolojik yorumunun burada çıkış noktası yapılmasındaki neden bu yorumun çağımız bilim ve teknolojisine yaptığı göndermelerle Hegel'in diyalektik sorunsalını günümüz açısından yeniden düşünmeye izin vermesidir. Aynı neden bizi şüphesiz Heidegger'in yorumunu da bugünkü dünya sorunları ve diyalektik düşünmenin geleceği açısından değerlendirmeye çağırmaktadır. Hegel'in "Giriş"teki düşüncelerini onun aldığı felsefi kararlar olarak okuyan Heidegger'in bu kararları aynı zamanda kendi kararları gibi baştan sona gözden geçirdiğini görüyoruz. Burada "baştan sona" demek diyalektik'in Yunan başlangıcındakini anlamını modernizmin deneyim kavramı ile geliştirerek, insanlık ve dünya tarihinin vardığı son dönem için kazanabileceği anlamla açıklığa kavuşturmak demektir. Konuşma bu plan doğrultusunda ve ilkin Heidegger'in izinde "dia-lektik" "dia"sını hem bir "ara" hem de bir "geçit" olarak anlamlandırarak Hegel'in düşüncesine uyguluyor. "Ara" doğal bilinçten Mutlak'ın bilgisine geçiş sürecinde bu ikisinin arası olarak ortaya çıkmaktadır (örneğin Tinin Görüngübilimi'nin "duyusal kesinlik" bölümünde tikel ile genelin ilişkisi); "geçit" ise Tin'in bir "Gestalt"ından ötekine geçişini, yani Mutlak'ın bilgisinin kendi içindeki "geçit"i ya da geçitleri dile getirmektedir. Kısacası "dia" bir yandan Platonik diyaloga gönderme yaparken aynı zamanda, geçit anlamıyla modernizmin "tin" kavramının "baş"ı ve "son"u bir araya getiren gelişmesinin iç ilişkisini ortaya koymaktadır. Diyalektik'in bu temeline geri dönüş çağımız için şu soruyu da birlikte getirmektedir: bugün için "ara" ve "geçit" Hegel'in görmek istediği gibi insan bilinci ve Tin'in oluş sürecinde iç içe geçerek birbirini tamamlamakta mıdır, yoksa bu tamamlamayı engelleyen bir "felaket" karşısında mı bulunuyoruz? Konuşma iletişim teknolojisi, küreselleşme ve yeni diktatörlükler gibi konuları bu kavram çifti açısından irdeleyerek sonuçlanmaktadır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

LEIBNIZ: FORMAL LOGIC

Kaynak · İdea

Leibniz's work on formal logic

Leibniz's work on formal logic

The principles of the logic

of Leibniz, and consequently of his whole philosophy, reduce to two:

> All our ideas are compounded of a very small number of simple ideas which form the alphabet of human thought

> Complex ideas proceed from these simple ideas by a uniform and symmetrical combination which is analogous to arithmetical multiplication.

With regard to the first principle, the number of simple ideas is much greater than Leibniz thought; and, with regard to the second principle, logic considers three operations -- which are now known as logical multiplication, logical addition, and negation -- instead of only one.

Characters were, with Leibniz any written signs, and "real" characters were those which -- as in the Chinese ideography -- represent ideas directly, and not the words for them. Among real characters, some simply serve to represent ideas, and some serve for reasoning. Egyptian and Chinese hieroglyphics and the symbols of astronomers and chemists belong to the first category, but Leibniz declared them to be imperfect, and desired the second category of characters for what he called his universal characteristic. It was not in the form of an algebra that Leibniz first conceived his characteristic, probably because he was then a novice in mathematics, but in the form of a universal language or script. It was in 1676 that he first dreamed of a kind of algebra of thought, and it was the algebraic notation which then served as model for the characteristic.

Leibniz attached so much importance to the invention of proper symbols that he attributed to this alone the whole of his discoveries in mathematics. And, in fact, his infinitesimal calculus affords a most brilliant example of the importance of, and Leibniz's skill in devising, a suitable notation.

Logic (B)

Kaynak · Noesis

Logic (B)

> Simgesel mantık tasımlar ile ve bu nedenle önermelerin doğruluk ya da yanlışlığı ile ilgilenir.
>
> Simgesel mantık gerçeklik ile ya da kavrama uygunluk ile ilgilenmez.
>
> Aşağıda betimlenen pozitivist yaklaşıma göre, tümdengelimli (deductive) mantıkta vargı öncüllerde kapsananı açığa çıkarır ve yeni bir bilgi sağlamaz.
>
> Tümevarımlı (inductive) mantıkta vargı yeni bilgi kapsar. (Bu — aşağıda Hintikka'nın belirttiği gibi — Scherlok Holmes'un yöntemidir).
>
> Quantifiers are the formal counterparts of English phrases such as "there is …" or "there exists …," as well as "for every …" and "for all …"
>
> Bu mantıkta mantıksal yöntem dilbilgisinden ya da doğrudan doğruya doğal dilin kendisinden ödünç alınır ve dilin öğelerinden bir bölümü (all, some, many, few, most, and no) simgelerin kullanımı yoluyla 'matematikselleştirilir.'

Logic (B)

WRITTEN BY

Jaakko J. Hintikka

BIOGRAPHY

Jakko Hintikka was a Professor of Philosophy at Boston University. He was known as the main architect of game-theoretical semantics and of the interrogative approach to inquiry and also as one of the architects of distributive normal forms, possible-worlds semantics, tree methods, infinitely

deep logics, and the present-day theory of inductive generalization.

PUBLICATIONS

Author of Philosophy of Mathematics (Readings in Philosophy) (1969); Logic, Language-Games and Information: Kantian Themes in the Philosophy of Logic (1972); On Godel (1999); Socratic Epistemology: Explorations of Knowledge-Seeking by Questioning (2007).

Logic, the study of correct reasoning, especially as it involves the drawing of inferences.

This article discusses the basic elements and problems of contemporary logic and provides an overview of its different fields. For treatment of the historical development of logic, see logic, history of. For detailed discussion of specific fields, see the articles applied logic, formal logic, modal logic, and logic, philosophy of.

Scope And Basic Concepts

An inference is a rule-governed step from one or more propositions, called premises, to a new proposition, usually called the conclusion.A rule of inference is said to be truth-preserving if the conclusion derived from the application of the rule is true whenever the premises are true. Inferences based on truth-preserving rules are called deductive, and the study of such inferences is known as deductive logic. An inference rule is said to be valid, or deductively valid, if it is necessarily truth-preserving. That is, in any conceivable case in which the premises are true, the conclusion yielded by the inference rule will also be true. Inferences based on valid inference rules are also said to be valid.

Logic in a narrow sense is equivalent to deductive logic. By definition, such reasoning cannot produce any information (in the form of a conclusion) that is not already contained in the premises. In a wider sense, which is close to ordinary usage, logic also includes the study of inferences that may produce conclusions that contain genuinely new information. Such inferences are called ampliative or inductive, and their formal study is known as inductive logic. They are illustrated by the inferences drawn by clever detectives, such as the fictional Sherlock Holmes.

The contrast between deductive and ampliative inferences may be illustrated in the following examples. From the premise “somebody envies everybody,” one can validly infer that “everybody is envied by somebody.” There is no conceivable case in which the premise of this inference is true and the conclusion false. However, when a forensic scientist infers from certain properties of a set of human bones the approximate age, height, and sundry other characteristics of the deceased person, the reasoning used is ampliative, because it is at least conceivable that the conclusions yielded by it are mistaken.

In a still narrower sense, logic is restricted to the study of inferences that depend only on certain logical concepts, those expressed by what are called the “logical constants” (logic in this sense is sometimes called elementary logic). The most important logical constants are quantifiers, propositional connectives, and identity. Quantifiers are the formal counterparts of English phrases such as “there is …” or “there exists …,” as well as “for every …” and “for all …” They are used in formal expressions such as (∃x) (read as “there is an individual, call it x, such that it is true of x that …”) and (∀y) (read as “for every individual, call it y, it is true of y that …”). The basic propositional connectives are approximated in English by “not” (∼), “and” (&), “or” (∨), and “if … then …” (⊃). Identity, represented by ≡, is usually rendered in English as “… is …” or “… is identical to …” The two example propositions above can then be expressed as (1) and (2),

respectively:

(1) (∃x)(∀y) (x envies y)

(2) (∀y)(∃x) (x envies y)

The way in which the different logical constants in a proposition are related to each other is known as the proposition's logical form. Logical form can also be thought of as the result of replacing all of the nonlogical concepts in a proposition by logical constants or by general logical symbols known as variables. For example, by replacing the relational expression "a envies b" by "E(a,b)" in (1) and (2) above, one obtains (3) and (4), respectively:

(3) (∃x)(∀y) E(x,y)

(4)(∀y)(∃x) E(x,y)

The formulas in (3) and (4) above are explicit representations of the logical forms of the corresponding English propositions. The study of the relations between such uninterpreted formulas is called formal logic.

It should be noted that logical constants have the same meaning in logical formulas, such as (3) and (4), as they do in propositions that also contain nonlogical concepts, such as (1) and (2). A logical formula whose variables have been replaced by nonlogical concepts (meanings or referents) is called an "interpreted" proposition, or simply an "interpretation." One way of expressing the validity of the inference from (3) to (4) is to say that the corresponding inference from a proposition like (1) to a proposition like (2) will be valid for all possible interpretations of (3) and (4).

Valid logical inferences are made possible by the fact that the logical constants, in combination with nonlogical concepts, enable a proposition to represent reality. Indeed, this representational function may be considered their most fundamental feature. A proposition G, for example, can be validly inferred from another proposition F when all of the scenarios represented by F—the scenarios in which F is true—are also scenarios represented by G—the scenarios in which G is true. In this sense, (2) can be validly inferred from (1) because all of the scenarios in which it is true that someone envies everybody are also scenarios in which it is true that everybody is envied by at least one person.

A proposition is said to be logically true if it is true in all possible scenarios, or "possible worlds." A proposition is contradictory if it is false in all possible worlds. Thus, another way to express the validity of the inference from F to G is to say that the conditional proposition "If F, then G" (F ⊃ G) is logically true.

Not all philosophers accept these explanations of logical validity, however. For some of them, logical truths are simply the most general truths about the actual world. For others, they are truths about a certain imperceptible part of the actual world, one that contains abstract entities like logical forms.

In addition to deductive logic, there are other branches of logic that study inferences based on notions such as knowing that (epistemic logic), believing that (doxastic logic), time (tense logic), and moral obligation (deontic logic), among others. These fields are sometimes known collectively as philosophical logic or applied logic. Some mathematicians and philosophers consider set theory, which studies membership relations between sets, to be another branch of logic.

Logical Notation

The way in which logical concepts and their interpretations are expressed in natural languages is often very complicated. In order to reach an overview of logical truths and valid inferences, logicians have developed various streamlined notations. Such notations can be thought of as artificial languages when their nonlogical concepts are interpreted; in this respect they are comparable to computer languages, to some of which they are in fact closely related. The propositions (1)–(4) illustrate one such notation.

Logical languages differ from natural ones in several ways. The task of translating between the two, known as logic translation, is thus not a trivial one. The reasons for this difficulty are similar to the reasons why it is difficult to program a computer to interpret or express sentences in a natural language.

Consider, for example, the sentence

(5) If Peter owns a donkey, he beats it.

Arguably, the logical form of (5) is

(6) $(\forall x)[(D(x) \ \& \ O(p,x) \supset B(p,x)]$

where D(x) means “x is a donkey,” O(x,y) means “x owns y,” B(x,y) means “x beats y,” and “p” refers to Peter. Thus (6) can be read: “For all individuals x, if x is a donkey and Peter owns x, then Peter beats x. Yet theoretical linguists have found it extraordinarily difficult to formulate general translation rules that would yield a logical formula such as (6) from an English sentence such as (5).

Contemporary forms of logical notation are significantly different from those used before the 19th century. Until then, most logical inferences were expressed by means of natural language supplemented with a smattering of variables and, in some cases, by traditional mathematical concepts. One can in fact formulate rules for logical inferences in natural languages, but this task is made much easier by the use of a formal notation. Hence, from the 19th century on most serious research in logic has been conducted in what is known as symbolic, or formal, logic. The most commonly used type of formal logical language was invented by the German mathematician Gottlob Frege (1848–1925) and further developed by the British philosopher Bertrand Russell (1872–1970) and his collaborator Alfred North Whitehead (1861–1947) and the German mathematician David Hilbert (1862–1943) and his associates. One important feature of this language is that it distinguishes between multiple senses of natural-language verbs that express being, such as the English word “is.” From the vantage point of this language, words like “is” are ambiguous, because sentences containing them can be used to express existence (“There is a Santa Claus”), identity (“Superman is Clark Kent”), predication (“Venus is a planet”), or subsumption (“The wolf is a vertebrate”). In the logical language, each of these senses is expressed in a different way. Yet it is far from clear that the English word “is” really is ambiguous. It could be that it has a single sense that is differently interpreted, or used to convey different information, depending on the context in which the containing sentence is produced. Indeed, before Frege and Russell, no logician had ever claimed that natural-language verbs of being are ambiguous.

Another feature of contemporary logical languages is that in them some class of entities, sometimes called the “universe of discourse,” is assumed to exist. The members of this class are usually called “individuals.” The basic quantifiers of the logical language are said to “range over” the individuals

in the universe of discourse, in the sense that the quantifiers are understood to refer to all (∀x) or to at least one (∃x) such individual. Quantifiers that range over individuals are said to be "first-order" quantifiers. But quantifiers may also range over other entities, such as sets, predicates, relations, and functions. Such quantifiers are called "second-order." Quantifiers that range over sets of second-order entities are said to be "third-order," and so on. It is possible to construct interpreted logical languages in which there are no basic individuals (known as "ur-individuals") and thus no first-order quantifiers. For example, there are languages in which all the entities referred to are functions.

Depending upon whether one emphasizes inference and logical form on the one hand or logic translation on the other, one can conceive of the overarching aim of logic as either the study of different logical forms for the purpose of systematizing the study of inference patterns (logic as a calculus) or as the creation of a universal interpreted language for the representation of all logical forms (logic as language).

Logical Systems

Logic is often studied by constructing what are commonly called logical systems. A logical system is essentially a way of mechanically listing all the logical truths of some part of logic by means of the application of recursive rules—i.e., rules that can be repeatedly applied to their own output. This is done by identifying by purely formal criteria certain axioms and certain purely formal rules of inference from which theorems can be derived from axioms together with earlier theorems. All of the axioms must be logical truths, and the rules of inference must preserve logical truth. If these requirements are satisfied, it follows that all the theorems in the system are logically true. If all the truths of the relevant part of logic can be captured in this way, the system is said to be "complete" in one sense of this ambiguous term.

The systematic study of formal derivations of logical truths from the axioms of a formal system is known as proof theory. It is one of the main areas of systematic logical theory.

Not all parts of logic are completely axiomatizable. Second-order logic, for example, is not axiomatizable on its most natural interpretation. Likewise, independence-friendly first-order logic is not completely axiomatizable. Hence the study of logic cannot be restricted to the axiomatization of different logical systems. One must also consider their semantics, or the relations between sentences in the logical system and the structures (usually referred to as "models") in which the sentences are true.

Logical systems that are incomplete in the sense of not being axiomatizable can nevertheless be formulated and studied in ways other than by mechanically listing all their logical truths. The notions of logical truth and validity can be defined model-theoretically (i.e., semantically) and studied systematically on the basis of such definitions without referring to any logical system or to any rules of inference. Such studies belong to model theory, which is another main branch of contemporary logic.

Model theory involves a notion of completeness and incompleteness that differs from axiomatizability. A system that is incomplete in the latter sense can nevertheless be complete in the sense that all the relevant logical truths are valid model-theoretical consequences of the system. This kind of completeness, known as descriptive completeness, is also sometimes (confusingly) called axiomatizability, despite the more common use of this term to refer to the mechanical

generation of theorems from axioms and rules of inference.

Definitory And Strategic Inference Rules

There is a further reason why the formulation of systems of rules of inference does not exhaust the science of logic. Rule-governed, goal-directed activities are often best understood by means of concepts borrowed from the study of games. The "game" of logic is no exception. For example, one of the most fundamental ideas of game theory is the distinction between the definitory rules of a game and its strategic rules. Definitory rules define what is and what is not admissible in a game—for example, how chessmen may be moved on a board, what counts as checking and mating, and so on. But knowledge of the definitory rules of a game does not constitute knowledge of how to play the game. For that purpose, one must also have some grasp of the strategic rules, which tell one how to play the game well—for example, which moves are likely to be better or worse than their alternatives.

In logic, rules of inference are definitory of the "game" of inference. They are merely permissive. That is, given a set of premises, the rules of inference indicate which conclusions one is permitted to draw, but they do not indicate which of the permitted conclusions one should (or should not) draw. Hence, any exhaustive study of logic—indeed, any useful study of logic—should include a discussion of strategic principles of inference. Unfortunately, few, if any, textbooks deal with this aspect of logic. The strategic principles of logic do not have to be merely heuristic "rules-of-thumb." In principle, they can be formulated as strictly as are definitory rules. In most nontrivial cases, however, the strategic rules cannot be mechanically (recursively) applied.

Rules Of Ampliative Reasoning

In a broad sense of both "logic" and "inference," any rule-governed move from a number of propositions to a new one in reasoning can be considered a logical inference, if it is calculated to further one's knowledge of a given topic. The rules that license such inferences need not be truth-preserving, but many will be ampliative, in the sense that they lead (or are likely to lead) eventually to new or useful information.

There are many kinds of ampliative reasoning. Inductive logic offers familiar examples. Thus a rule of inductive logic might tell one what inferences may be drawn from observed relative frequencies concerning the next observed individual. In some cases, the truth of the premises will make the conclusion probable, though not necessarily true. In other cases, although there is no guarantee that the conclusion is probable, application of the rule will lead to true conclusions in the long run if it is applied in accordance with a good reasoning strategy. Such a rule, for example, might lead from the presupposition of a question to its answer, or it might allow one to make an "educated guess" based on suitable premises.

The American philosopher Charles Sanders Peirce (1839–1914) introduced the notion of "abduction," which involves elements of questioning and guessing but which Peirce insisted was a kind of inference. It can be shown that there is in fact a close connection between optimal strategies of ampliative reasoning and optimal strategies of deductive reasoning. For example, the choice of the best question to ask in a given situation is closely related to the choice of the best deductive inference to draw in that situation. This connection throws important light on the nature of logic. At first sight, it might seem odd to include the study of ampliative reasoning in the theory of logic. Such reasoning might seem to be part of the subject of epistemology rather than of logic. In so far

as definitory rules are concerned, ampliative reasoning does in fact differ radically from deductive reasoning. But since the study of the strategies of ampliative reasoning overlaps with the study of the strategies of deductive reasoning, there is a good reason to include both in the theory of logic in a wide sense.

Some recently developed logical theories can be thought of as attempts to make the definitory rules of a logical system imitate the strategic rules of ampliative inference. Cases in point include paraconsistent logics, nonmonotonic logics, default reasoning, and reasoning by circumscription, among other examples.Most of these logics have been used in computer science, especially in studies of artificial intelligence. Further research will be needed to determine whether they have much application in general logical theory or epistemology.

The distinction between definitory and strategic rules can be extended from deductive logic to logic in the wide sense. Often it is not clear whether the rules governing certain types of inference in the wide sense should be construed as definitory rules for step-by-step inferences or as strategic rules for longer sequences of inferences. Furthermore, since both strategic rules and definitory rules can in principle be explicitly formulated for both deductive and ampliative inference, it is possible to compare strategic rules of deduction with different types of ampliative inference.

Jaakko J. Hintikka

Logical connective (W)

Kaynak · Noesis

Logical connective (W)

In logic, a logical connective (also called a logical operator, sentential connective, or sentential operator) is a symbol or word used to connect two or more sentences (of either a formal or a natural language) in a grammatically valid way, such that the value of the compound sentence produced depends only on that of the original sentences and on the meaning of the connective.

The most common logical connectives are binary connectives (also called dyadic connectives) which join two sentences which can be thought of as the function's operands. Also commonly, negation is considered to be a unary connective.

Logical connectives along with quantifiers are the two main types of logical constants used in formal systems such as propositional logic and predicate logic. Semantics of a logical connective is often, but not always, presented as a truth function.

A logical connective is similar to but not equivalent to a conditional operator.

List of common logical connectives

Commonly used logical connectives include

- Negation (not): ¬ , N (prefix), ∼
- Conjunction (and): ∧ , K (prefix), & , ·
- Disjunction (or): ∨, A (prefix)
- Material implication (if...then): → , C (prefix), ⇒ , ⊃
- Biconditional (if and only if): ↔ , E (prefix), ≡ , =

Alternative names for biconditional are iff, xnor, and bi-implication.

For example, the meaning of the statements it is raining and I am indoors is transformed when the two are combined with logical connectives. For statement P = It is raining and Q = I am indoors:

It is not raining ({\displaystyle \neg } P)

It is raining and I am indoors ({\displaystyle P\wedge Q})

It is raining or I am indoors ({\displaystyle P\lor Q})

If it is raining, then I am indoors ({\displaystyle P\rightarrow Q})

If I am indoors, then it is raining ({\displaystyle Q\rightarrow P})

I am indoors if and only if it is raining ({\displaystyle P\leftrightarrow Q})

It is also common to consider the always true formula and the always false formula to be connective:

True formula (⊤, 1, V [prefix], or T)

False formula (⊥, 0, O [prefix], or F)

🤚 Mantığın Bölümlenişi

Kaynak · Noesis

Mantığın Bölümlenişi

Mantık Biliminin nesnesi Kavramdır.

Kavram Varlık ya da Olgusallığı (Realitesi) ile bir olduğu için, Mantık Biliminin nesnesi belirli Kavram ya da İdeadır (Kavram ve Realitenin birliği).

Kavram Biçim olarak, ve Varlık İçerik olarak görüldüğünde, Mantık Bilimi yalnızca Biçimi değil, İçeriği de kapsar.

Varlık kendinde Kavramdır; ya da kendinde (gizil olarak) Kavramın bütün açınımını kapsar.

Varlık kendinde Kavram, ve Öz koyulmuş Kavramdır.

Varlık dolaysız, Öz dolaylıdır.

Kavram olarak Kavram kendi için, özgür, sonsuz, ideal, gerçektir.

“Böylece bir kez varolan Kavram olarak, bir ikinci kez Kavram olarak irdelenecek olan şey bütün Kavramdır; ilk durumda salt kendinde Kavramdır — Olgusallığın ya da Varlığın Kavramı; ikinci durumda ise Kavram olarak Kavram, kendi için varolan Kavramdır (somut biçimleri adlandırırsak, düşünen insanda olduğu gibi, ama ayrıca, ve hiç kuşkusuz bilinçli olmaksızın, bilinçli Kavram olması ise söz konusu bile olmaksızın, duyumsayan hayvanda ve genel olarak örgensel bireysellikte; ama yalnızca örgensel olmayan Doğada kendinde Kavramdır). — Mantık buna göre ilk olarak Varlık olarak Kavramın ve Kavram olarak Kavramın Mantığına — ya da eğer daha yaygın, ama gene de çok belirsiz ve bu nedenle birçok anlama gelebilen bir anlatımı kullanabilirsek — nesnel ve öznel Mantığa bölünecektir.” (MB-B 43)

"So ist es der ganze Begriff, der das eine Mal als seiender Begriff, das andere Mal als Begriff zu betrachten ist; dort ist er nur Begriff an sich, der Realität oder des Seins, hie ist er Begriff als solcher, für sich seiender Begriff (wie er es um konkrete Formen zu nennen, im denkenden

Menscher, aber auch schon, freilich nicht als bewußter, noch wenige als gewußter Begriff, im empfindenden Tier und in der organischen Individualität überhaupt ist; Begriff an sich ist er aber nur in der unorganischen Natur). - Die Logik wäre hiernach zunächst in die Logik des Begriffs als Seins und da Begriffs als Begriffs oder - indem wir uns der sonst gewöhnlichen, obgleich der unbestimmtesten und darum der vieldeutigsten Ausdrücke bedienen - in die objektive und subjektive Logik einzuteilen."

“Nesnel düşünceler içeriğin kendisini oluşturan düşüncelerdir.”

Düşüncenin nesnelliği kavramın açınımını izlemekten oluşur.

Gerçeklik bir nesnenin kavramına karşılık düşmesidir.

İdeal yalnızca ve yalnızca kavramın realize olduğu yerdedir.

İdea kavram ve realitenin birliğidir.

Gerçeklik kavram ve realitenin birliğidir. (Gerçek dost dostluk kavramına uygun dosttur).

Kavramın nesnesinde kendini bulması sonsuzluktur, çünkü sonsuzluk başkası tarafından sınırlanmamak, başkalıkta kendi ile birliktir.

Başkasında kendinde olmak ya da kendi-için-varlık sonsuzluk, gerçeklik, özgürlüktür.

Nesnesinde kendini bulamayan (öznel) düşünce sonludur.

Tin özgürdür çünkü tüm varoluş Tinin kendi özsel kavramlarında anlatım bulur.

Mantık Bilimi Anasayfa

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Mantık Bilimi Anasayfa

YÖNTEM YAZILARI

Diyalektik Yöntem? / Aziz Yardımlı
Kurgul Yöntem / Aziz Yardımlı

ALMANCA VE İNGİLİZCE METİNLER

Wissenschaft der Logik I
Wissenschaft der Logik II

DİZGE PROBLEMLERİ

Mantık Biliminin Kavramı
Mantık Biliminin Bölümlenişinin Kavramı
Mantık Biliminin Bölümlenişi
Mantık Bilimi ve Tinin Görüngübilimi İlişkisi
Mantıksal Bağıntılar
Duyusal Etmen
Anlak
Kavram

Öz Alanının Çıkarsaması

DİZGELER

Felsefi Bilimler Ansiklopedisi Us
Doğa
Tin
Mantık Bilimi (Büyük)
Tüze Felsefesi (T-A-İ)
• PersonalBrain İçin Ansiklopedik Dizge ve Büyük Mantık Bilimi (İndirme Sayfası)

SÖZLÜKLER

Küçük Mantık İçin Kısa Bir Sözlük ve Notlar

ÇÖZÜMLEMELER

Önsöz 1812 (0001-0011)
Önsöz 1831 (0012-0032)
Giriş (0033-0073)
Mantığın Genel Bölümlemesi (0074-0087)
Varlık (0130-0187)
Belirli-Varlık (Dasein) (0188-0212)
Belirli-Varlık (Sonluluk) (0213-0269)
Belirli-Varlık (Sonsuzluk) (0270-0317)
Kendi-İçin-Varlık (0318-)
Ölçü (0699-0806)
Öz (0807-0816)
Öz (0817-0859)

SES KAYITLARI

Aziz Yardımlı / MB Ses Kayıtları
Richard Dien Winfield / İngilizce Ses Kayıtları

KONGRELER

İstanbul Uluslararası Hegel Kongresi - II / Mantık Bilimi

CKM Mantık Bilimi Çalışması
10 Ocak 2011

CKM Mantık Bilimi Çalışması
6 Aralık 2010

Mantık Bilimi ("Büyük" Mantık
olarak bilinir; 1812, 1813 ve
1816'da üç cilt olarak
yayımlandı.)

Mantık Bilimi ("Küçük" Mantık; Felsefi Bilimler Ansiklopedisi'nin birinci cildi; 1817, 1827, 1830

yayımlanı.)

Sözcükler

• ortadan kaldırma (Aufheben, Aufhebung)

• kıpı (Moment) (materyalizm, idealizm)

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi ANASAYFA 2020-21

Kaynak · Noesis

Mantık Bilimi

Aziz Yardımlı

καὶ ἔστιν ἡ νόησις νοήσεως νόησις

Aristoteles, İlk Felsefe 1074b34

Mantık Bilimi

SİTE İÇİ ARAMA

Nesnel-olmayan yapay bir mantık yoktur.

Mantık Bilimi doğal-, verili-, nesnel-mantığın, Logosun bilimidir.

Felsefe kavramın bilimidir.

Bilimin Başlangıcı

> Bilme nesnelere kavramlarımızı yüklemek, onları kendimizin yapmak, dünyamızı Benin terimlerinde saydamlaştırmaktır.
>
> İnsanlar olarak düşünmenin etkinleşmesiyizdir.
>
> Ben bu etkinleşmenin kendisidir.

Soyut olan gerçek olmayandır.
Soyut olan yapay olandır.
— salt bir anlak kurgusudur;
— tüm bağıntından yalıtılmış olandır:
— yalın ya da arı olandır;
— analizin eriştiği son tekillik noktasıdır;
— ussal olmayan, usdışı olandır;
— dolaysız olandır.

“A = A” soyut özdeşliğin anlatımıdır.
Soyutlama somut olanın bozulması, bileşik olanın dağıtılması,
tüm dolaylılığın ortadan kaldırılmasıdır.
Soyutlama kendinde olumsuzlama kapsar, ve bu onun diyalektiğidir.

Nitelik

NİTELİK

> Varlık

Belirli-Varlık

Kendi-için-Varlık

“Yalın dolaysızlığın kendisi bir yansıma anlatımıdır ve kendini dolaylı olandan ayrımı ile ilişkilendirir.” (MB-B 51)

“... bu arı Varlık, bu Saltık-Dolaysız o denli de saltık olarak dolaylı olandır.” (MB-B 5)

Nicelik

NİCELİK

Nicelik

Nice

Derece

Ölçü

Öz

ÖZ

Öz (Varoluşun Zemini olarak)

Görüngü

Edimsellik

Kant’ın Önermeleri

Sözcükler ve Kavram

Yöntem (saltık İdea)

SALTIK İDEA (ussal, kurgul, felsefi İdea; İdeanın kavramı, çünkü kavram olumsuzlamanın olumsuzlaması, karşıtlar olarak öznel ve nesnel İdeanın birliğidir)

Saltık İdea Mantık Biliminin tam içeriğidir ve tüm açımlaması bu içeriktir.

Saltık İdea bu içeriği ile karşıtlık içinde biçim ve yöntemdir.

Ama biçim olarak saltık İdea içeriği ile saltık olarak bir olduğu için, yöntem sonsuz biçimdir.

Mantıksal İdeanın içeriği sonsuz biçim olarak kendisidir.

Mantıksal yöntemin içeriği ona dışarıdan verili değil, onun kendi etkinliği olan içeriktir.

Yöntem kavramın kendi etkinliği, kendi kıpıları üzerinde işleyen etkin biçim, devindirilmeyen devindiricidir (olumsuzlamanın olumsuzlaması).

Yöntem düşüncenin içkin etkinliğinin evrensel biçimi, her kavramın evrensel iç yaşamıdır.

Saltık İdea bir yandan Mantık Bilimi olarak kendinde ya da kendi içeriği bağlamında soyutlanabilir.

Saltık İdea öte yandan kendi için ya da Doğa alanı ile karşıtlığı içinde, belirli-Varlığı içindedir.

Saltık İdea son olarak kendinde ve kendi için ya da Tin alanı bağlamında ilk iki kıpının sonluluğunun olumsuzlanması olarak onları kapsar.

Saltık İdea belirlidir, kendi için varlıktır, kendini olumsuzlar, kendine nesne olur.

Saltık olumsuzluk olumsuzun kendi ile ilişkisi, olumsuzun olumsuzudur.

Olumsuzlamanın olumsuzlaması sonsuz etkinliktir.

Dolaysız dolaysız-olmayan ile dolaylıdır.

Dolaysız Varlık kendinde İdeadır (ilk moment bütün bir dizgeyi gizil olarak kendisinde kapsar).

İdea Varlığın tam açınımı olarak tüm bu açınımı kendi içinde kapsar.

İdea tüm dünyayı yalnızca idealize etmez, onun realitesini de belirler: Us idealite ve realitenin birliğidir.

Öznel İdeanın ve nesnel İdeanın birliği Ussallıktır.

Saltık İdea düşünmeyi düşünen düşünme, İdeayı nesne alan İdeadır.

Saltık İdea düşünce öğesindeki İdea, düşünce olarak düşüncenin karşıtlığı ve birliğidir.

Saltık İdea öznel Usun bütünlüğüdür.

Us tüm Olgusallık olmanın pekinliğidir.

İdea tikelleşmesinde kendini olgusallaştıran evrenseldir.

İdea Usun bütünlüğü, kavram ve olgusallığın birliği olarak ussal dizgenin kendisidir.

Sonsuzluk kendi başkasında, sonlulukta kendinde kalmak, başkası için olmada kendi için olmaktır.

Saltık idea hiçbir başkalık ile sınırlanmayan, tüm nesnel dünyada kendinde olan sonsuz öznel İdeadır.

Dünyanın öznedeki bu kavramsal bilgisi saltık felsefi İdeadır.

Ve düşünme düşünmenin düşünülmesidir — ἡ νόησις νοήσεως νόησις.

Düşünme düşünmede kendisinden başka hiçbirşeyi nesne alamaz, kendisinden başka hiçbirşeyi düşünemez, ve düşündüğü herşeyi düşünceler olarak, kavramlar olarak düşünür.

Düşünme özgür etkinliktir, çünkü tüm başkalığı kendine, düşünme öğesine çevirir.

Düşünme tüm dışsal nesnel dünyayı düşünce olarak, kavramlar olarak, kendi kavramları olarak düşünür (“Sonlu idealdir”).

Us kendi içindir, kendi ile bağıntıdır, düşünmede kendini nesne ya da nesneyi kendi yapar.

Saltık idea kavramsal-bilimsel düşünme yoluyla mantıksal içeriği düşünen insan öznedir.

Mantıksal İdeanın iki yanı, özne ve nesne olarak, şimdi Saltık İdeada düşünmenin nesnesidir.

SONLU BİLME (ANALİTİK VE SENTETİK)

Bilmenin sonluluğu bilinç ve nesnesi arasındaki ayrıma, Usun reel nesnesinde kendi kavramlarını tanımamasına, kendi kavramlarını bağıntısız olarak uygulamasına bağlıdır; Us bu bilinçsiz kavram kullanımında Anlaktır.

Görgül bilimler kavramlar ile yöntemsiz, tanıtsız, dizgesiz yollarda ilgilenirler ve bu sağınlık yoksunluğu deneyim, gözlem vb. üzerine dayanma formülü ile örtülür.

Sonlu bilmede tanıtlama tümevarım üzerine dayanır ve olasılıkta sonlanır (görgül bilimler yasalarını bile temellendiremezler).

Bilme her durumda nesne olanın bilinçsiz olarak kavramsallaştırılması, duyusal verilerin Benin, Usun, Düşüncenin evrenselleri ile belirlenmesidir.

Dışsal dünyadan bilince alınan verilerin kavramsallaştırılması görgül olarak somut olanın soyut öğelerine çözülmesi, tekil olanın evrensellerine ayrımlaştırılması, karmaşık olanın yalına indirgenmesi, sentetik olanın analizidir (analitik yöntem).

Soyutlama yalına vardığı ve onu tüm başkalıktan soyutladığı için, kendini özdeşlik ilkesi olarak kabul eder ve karşıtlık ve çelişkiyi reddeder (görgücülük).

Analitik yöntem evrensele varıştır (cinslere, türlere).

Sentetik yöntemin başlangıç noktası evrensellerdir ve somut tekillere doğru ilerler.

Analizin evrenselleri birbirinden yalıtılmış olarak birarada durur.

Sentez evrensellerin mantıksal birlikteliği değildir, bileşenler birbirini belirleme bağıntısı içinde durmaz, ve ayrıldıklarında kendi başlarına tekillikleri içinde de varolurlar.

TANIM (evrensel) — evrensel + tikel (genus proximum + qualitas specifica) tekil nesnenin belirlenimini verir.

SINIFLANDIRMA (tikel) — evrenselin tikelleştirilmesi üzerine dayanır.

TEOREM (tekil) — belitlerin bir bağıntısıdır.

TANITLAMA — geometrik tanıtlama kavramsal değil, belitseldir.

1. Moment

   Yöntem için başlangıç soyut evrensel olarak dolaysızdır (“Varlık olarak Varlık = soyut Varlık” değil).

   Soyut evrensel kendi ile bağıntı olarak yalın, belirlenimsiz, dolaysızdır.

   Soyutlama evrensele yüklü olumsuzluktur ve onun daha öte açınımı için mantıksal itkidir.

2. Moment

   Diyalektiğin sonucu olumsuz değildir, çünkü olumsuz karşıtların birliği olarak kendini ortadan kaldırır — olumsuzun olumsuzlaması..

   Olumsuzun olumsuzlanması olumsuzun kendi işidir.

3. Moment

   k

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2020-21 | aziz@ideayayınevi.com

Mantık Bilimi — Çözümlemeler 0001-0011

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

HEGEL — MANTIK BİLİMİ (B)

Çözümlemeler 0001-0011

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

Birinci Yayıma Önsöz

001.1. Almanya'da son yirmi beş yılda felsefi düşüncenin uğradığı dönüşüm Mantığın yapısı üzerinde çok az etkili oldu.

002.1. Bu dönemden önce metafizik denilen şey Bilimler arasından yitti.

002.2. Bir ulus kendi arı özü üzerine düşünmediği zaman bu özbilincini yitirmesinin bir yanıdır.

003.1. Kant felsefesinin dışrak öğretisi: Anlak deneyimin ötesine geçerse yalnızca düşlemler üretir.

003.2. Kant felsefesi kurgul düşüncenin yadsınması için gerekçe oldu.

003.3. Bilgi için deneyim nasıl önemli görüldüyse ise, yaşamda kuramsal eğitim önemsiz ama kılgısal eğitim birincil görüldü.

003.4. Felsefe sıradan anlağın eline oynadı.

003.5. ('Kara Çiçekler' benzetmesinin göndermesi bulunmalı.)

004.1. Mantık için işler Metafizik için olduğu denli kötü gitmedi.

004.2. Mantığın nasıl düşünüleceğini öğretmediği anlaşıldı (tıpkı sindirim için de fizyoloji bilgisinin gerekli olmaması gibi)

004.3. 'Pragmatizm' için Mantığın yazgısı Metafiziğin yazgısından ayrı değildi.

005.1. Gene de biçimsel yarar için Mantık içeriği hafifletilerek genel eğitim izlencesine kabul edildi.

005.2. Ama Yeni Tin Mantığın bu eskimiş biçimini bir yana attı.

006.1. Akademik dünyada Yeni Düşüncelere karşı çıkanlar bile bilinçsizce değişimi doğrulamaya başladılar.

007.1. Kültürel mayalanma dönemi tamamlanmıştır.

007.2. Yeni ilkenin savunmaya geçmiş eski ilkeye karşı tutumu ilkin fanatik bir düşmanlıktır.

007.3. Yeni ilkenin gereci yeniden örgütlemesi iveğen sorundur.

008.1. Mantık Bilimi asıl metafiziği ya da arı kurgul felsefeyi oluşturur.

008.2. Mantık Bilimi tam olarak yeni bir başlangıca gereksinir.

008.3. Bu alanda mantığın yeniden yapılandırılması için hazır gereç yetersizdir.

008.4. Özsel önemi olan nokta yeni bir bilimsel yordam anlayışının gereğidir.

008.5. Felsefe yöntemini matematik gibi altgüdümlü bir bilimden, iç sezgiden, dışsal derin düşünceden alamaz.

008.6. Tersine, bilimsel bilme yöntemi içeriğin kendisi tarafından belirlenmelidir, çünkü içerik belirli karakterini kendisi koyar ve yaratır.

(KURGUL YÖNTEM'E DEĞİNİLİYOR)

009.1. Anlak belirler ve belirlenime sıkı sıkıya sarılır. Us olumsuz ve eytişimseldir çünkü anlağın belirlenimlerini hiçe indirger; Us olumludur çünkü evrenseli yaratır ve tikeli onda kavrar.

009.2. Anlak Ustan ve eytişimsel Us kurgul Ustan ayrı değildir.

009.3. Us Tindir ki salt olumlu Ustan ya da sezgisel Anlaktan daha yüksektir.

009.4. Eytişimsel Usun ve salt sezgisel Anlağın niteliğini oluşturan şey olumsuz öğedir.

> *Sezgisel anlak: Belirsiz bir anlatım? "Soyutlamacı Anlak" daha doğru. Olumsuzlayıcı olan ve bunun bilinçsizi olan Anlak. Bu Anlak kendinin bilincini kazandığı zaman eytişimsel düşünce olur. Eytişim sonradan yaratılan sonlu bir kıpı değil ama sonsuzluk içinde varolan Bütütünün bir ilişkisinin bilincine varıştır.*

009.5. Olumsuz öğe yalın olanı olumsuzlar ve Anlağın belirli ayrımını koyar; bunu da eşit ölçüde çözer ve eytişimseldir.

009.6. Ama Olumsuz öğe bu sonucun hiçliğinde durup kalmaz, tersine sonuçta o denli de olumludur, ilk yalını yeniden kurar, ama bu kez kendi içinde somut olan evrensel olarak. (Bu somut evrenselin altına verili bir tikel alınmaz, ama bu belirlemede, ayrımın bu koyuluşunda ve çözülüşünde tikel aynı zamanda kendini belirlemiştir.)

009.7. Bu tinsel devim (= yalın ayrımsızlık; bunun kendini belirlemesi ve belirlilikte kendini kendi ile eşitlemes) Kavramın içkin gelişimidir. Bu devim SALTIK BİLME YÖNTEMİdir ve aynı zamanda içeriğin içkin ruhudur.

009.8. Salt bu saltık yöntem felsefeyi nesnel, tanıtlı bir bilim yapar.

010.1. Tinin Görüngübilimi'nde bilinç bu yolda açımlandı.

010.2. Bilincin bilmesinde dışsal öğe kapsanır; ama bu konunun gelişimi — ve tüm doğal ve tinsel yaşamın gelişimi gibi — usun özsel kategorileri (Mantğın içeriği) üzerine dayanır.

010.3. Bilinç kendini dolaysızlığından ve dışsal somutluğundan kurtararak arı bilme konumuna ulaşır ve Kavramları kendilerinde ve kendileri için oldukları gibi nesne alır.

010.4. Kavramlar arı düşüncelerdir, kendi özsel doğasını düşünen Tindir.

011.1. Mantık Bilimi ve Tinin Görüngübilimi'nin ilişkisi budur. Dışsal ilişkiye gelince, Görüngübilim Mantık Bilimi ve iki olgusal bilim, Doğa Felsefesi ve Tin Felsefesi tarafından izlenmelidir. (Böylece FELSEFE DİZGESİ tamamlanacaktır.)

Nuremberg, 22 Mart 1812.

İdea Yayınevi 2014 / iletisim@ideayayinevi.com

Mantık Bilimi — Çözümlemeler 0012-0032

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

HEGEL — MANTIK BİLİMİ (B)

Çözümlemeler 0012-0032

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

İkinci Yayıma Önsöz

012.1. Mantık Biliminin bu yeni açınımı yıllarca süren çalışmaya karşın henüz doyurucu değildir.

012.2. Yararlanılan ön gereç dışsaldı ve kurgul yan geliştirilmemişti.

013.1. Bu kurgul çalışma, düşünce alanını felsefi olarak sergileme en başından başlayan yeni bir girişim olmak zorundaydı; eski gereç önemli olsa da ölü kemiklerin düzensiz bir yığını gibiydi.

014.1. Düşünce biçimleri ilkin dilde sergilenirler.

014.2. Dil insana özgü herşeye — tüm imge ve tasarımlara bile — işlemiştir.

014.3. Dilde anlatılan herşeyde bir kategori gizlidir — karışık olsa bile.

014.4. Us tüm duyum, sezgi, istek, gereksinim, içgüdü vb.'ye yayılır ve onu bunları düşüncelere çevirir.

014.5. Us tüm dil belirlenimlerine de yayılmıştır.

014.6. Çin dilinin yeterince gelişmemiş olduğu söylenir.

014.7. Kavramları dilde anlatma konusunda Almanca'nın başka d iller üzerinde bir üstünlüğü vardır (kurgul sözcükler kapsar).

014.8. Felsefenin özel bir terminolojiye gereksinimi yoktur.

014.9. Anlam seçikliği gerekli olduğu ölçüde yabancı sözcükler anadile kabul edilebilir ve doğallaştırılır.

015.1. Dilde anlak soyutlamasının (Kuvvet = Kuvvet vb.) ötesine geçmek bilimsel düşüncenin gelişimi için önemlidir.

015.2. Doğal nesnelerin durağan olgusallığı bizi doğanın incelemesinde kategorileri yalıtmaya zorlar.

016.1. Tanıdık olmak bilinmek demek değildir.

016.2. Bu önsözün amacı bilimsel düşünmeyi ve ayrıca doğal düşünme ile bilimsel (kurgul) düşünme arasındaki ilişkiyi açımlamaktır. Mantıksal bilme üzerine genel bir düşünce verilecektir.

017.1. Kavram tasarımdan özgürleşmelidir — Platon ve Aristoteles'in yaptıkları gibi.

017.2. Aristoteles: "Felsefi bilgi zorunluklardan sonra başlar ... Mısır'da matematiği rahipler geliştirdi."

018.1. Kavramsal düşünmenin dışsal-tarihsel koşullarının olgunlaşması gerekir.

019.1. Aristoteles: "Biricik saltık olarak özgür bilim olan felsefe yararı için incelenmez ..."

019.2. Mantık Bilimi düşüncelerle tam soyutlukları içinde ilgilenir.

> *Tam soyutluk: Kavramda yalnızca kendisini düşünmeliyiz, başka hiçbirşeyi değil. Ancak bu arılık içinde Kavramı mantıksal ilişkileri içine sokabiliriz. Tasarım mantıksal öğe değildir, ve ancak dışsal, çağrışımsal ilişkilere yeteneklidir.*

019.3. Bu nedenle Mantık bugün de yaşamın henüz somut sorunlarına girmemiş gençlere öğretilir.

020.1. Yaşamda kategoriler kullanılır.

020.2. İlkin evrensellikleri nedeniyle (kısaltmalar olarak).

020.3. Nesnel ilişkilerin belirlenmesinde ve bulunmasında kullanıırlar.

020.4. Gene de içeriğin kategoriler tarafından belirlendiği gözden kaçırılır.

020.5. Kategorilerin böyle kullanımı bilinçsizdir.

020.6. Tikel duygular vb. ile evrensel kategoriler karşılaştırılıyor.

021.1. Düşünceler (kavramlar) bize değil ama biz düşüncelere bağımlıyız.

021.2. Şeylerin özleri ya da doğaları kavramlarıdır ve bu ise yalnızca düşünce için vardır.

021.3. Düşüncemiz kendini şeylerin kavramlarına uydurmalıdır.

022.1. Düşüncemiz öznel ve şeylerin kavramları nesnel ise öznellik nasıl aşılır ve nesnelliğe nasıl ulaşılır?

Başlangıçta anlatım yolu biraz belirsiz görünüyor. Konu Ben, öznel Düşünceler ve Nesneler arasındaki ilişki.

022.2. Nesne bizim ona ilişkin kavramlarımızdan başka birşey değildir.

022.3. Kant düşünceleri Ben ve Nesne arasındaki bir engel olarak gördü.

022.4. Ama kendilerinde-şeyler bütünüyle belirlenimsiz olarak düşünce-şeylerdir, boş soyutlamanın uydurmalarıdır.

023.1. Kavramlar bilmenin yalnızca araçları değildir (Kavram bir olarak özne-biçim ve nesne-içeriktir).

023.2. Doğal mantık (bilinçsiz us) genellikle Kavramların salt dışsal-biçimsel etkinliği olarak görülür.

023.3. Bilinçli olarak dikkat ettiğimiz ve ilgilendiğimi şey düşüncelerimizin içeriği, nesnelerdir.

023.4. Ama içerik (doğa, öz) şeylerin Kavramı, içkin evrenselleridir (Kavram bireyin-öznenin bir yüklemi değildir).

023.5. Kavram içeriğe dışardan eklenmiş bir biçim olarak görülemez.

023.6. Doğal düşünme içgüdüsel bir etkinlik gibi dışsal gerece gömülü iken, buna karşı bilinçli düşünme özgürdür.

024.1. Tin kararlı-sağlam kılınmış belirli düğüm noktalarına bağlanır (anlak).

024.2. Tinin doğası için en önemli nokta gizilliği ve edimselliği arasındaki ilişki değil, ama kendini nasıl bildiği ve edimsel olarak ne olduğu arasındaki ilişkidir.

024.3. Çünkü Tin özsel olarak bilinçtir.

025.1. Dürtüler olarak Kategoriler bilinçsizce etkindirler.

025.2. Mantık Biliminin görevi bu bilinçsizliği bilince yükseltmektir.

026.1. Kavramlar içeriğe dışsal biçimler olarak alınırlarsa, sonlu olarak alınırlar; oysa mantığın hedefi olan gerçeklik sonsuzdur.

027.1. Sağlam sağ-duyu salt biçimsel kategorileri irdelenişini bunların sonluluğu nedeniyle skolastik metafiziğin alanına bıraktı.

027.2. Ama sağlam sağduyu sorunun bilincinde değildir ve doğal mantığında kendisinin bu kavramlara nasıl bağımlı olduğunun bilincinde değildir.

027.3. Skolastik: Özdeşlik İlkesi (= Çelişki İlkesi) : A = A.

027.4. Bu ilkeye göre düşünmek saçmadır: Bir bitki ..., bitkidir. Bir bilim ..., bilimdir. (Tasım da biçimsel görünür).

028.1. Gerçekliğe ulaşmanın koşulu: Düşünce kategorileri yalnızca biçim değil ama o denli de içeriktir.

028.2. İçerik biçimsiz olamaz, iç belirlenimden yoksun olamaz; yoksa boşluk, hiçlik, kendinde-şey olurdu.

028.3. İçerik biçimlidir, içeriğin kendisi bir biçimdir.

028.4. Mantık Bilimi içeriği de kapsar, ve böylece konusu şeyler değil ama onların Kavramları olur (evrensel).

028.5. Bir Kavramın ilk olarak kendisi Kavramdır (tözsel temel).

028.6. İkinci olarak, bir Kavram belirlidir (ve bu belirlenimde — belirli-Kavram — içerik olarak görünür).

028.7. Ama bu belirli biçim o aynı temel Kavramın bir biçimidir ve böylece onunla birdir, o denli de bütünün kendisidir.

028.8. Kavram duyusal değildir, düşünmenin nesnesidir, saltık, bağımsız nesnedir, logostur, ustur: Mantığın biricik kapsamıdır.

028.9. Mantık Bilimi bilinçsiz ve içgüdüsel olarak çalışan kavramların bir yeniden yapılandırılması olacaktır.

029.1. Mantık Bilimi içeriğinin gelişimindeki özgürlük açısından matematiği de aşar.

029.2. Mantık Biliminin açınımı dışsal katkıdan saltık olarak özgür kesintisiz bir iç çıkarsama süreci olmalıdır.

029.3. Mantıksal Açınım saltık olarak yalın olanla başlamalı, olumsal öğelerle ilgi bir enaza indirgenmeli.

029.4. Mantıksal Açınımda öznel sanı ve görüşlerini bir yana bırakan klasik dinleyici tipi modern okurda yiter.

029.5. Mantıksal Açınım modern öznelliğin tam direncini dikkate almalıdır.

029.6. Bir mantık dizgesinde her bir kategorinin kendi yeri vardır ve buna göre kullanılmalıdır (anlak bunu bilmeksizin usa direnç gösterir; mantığın ilk kavramlarına yönelik saldırı ve karşıçıkışlar.)

029.7. Mantıksal başlangıç sorunu başka herşeyden önce irdelenmelidir çünkü herşey onun üzerine kurulacaktır.

030.1. İlke bütün gelişimi kendinde kapsar.

030.2. Ama ilkenin arığılını sağlamak ve dizgeyi önceleyen varsayımlar ileri sürmekten kaçınmak özseldir (Hegel'in burada kimi hedeflediği belirsiz).

031.1. Platon Devlet'i yedi kez gözden geçirdi; MB aynı şeyi yetmiş yedi kez hak eder çünkü yeni zamanların ilkesi daha derindir.

032.1. Mantık Bilimi yazarın koşulları tarafından kısıtlanmıştır.

Berlin, 7 Kasım 1831

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler 0074-0087

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

HEGEL — MANTIK BİLİMİ

Çözümlemeler 0074-0087

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

Mantığın Genel Bölümlemesi

074.1. Mantık Biliminin genel bölümlemesi ancak bir önceleme olabilir, ve tanıtlaması ya da çıkarsaması ancak bütünü önceden taramış biri için geçerlidir.

075.1. Gene de böyle bir bölümleme için neyin gerekli olduğunu gösterme girişimi bütünüyle yararsız değildir.

075.2. Bölümleme Kavram ile bağıntılı, ya da daha doğrusu Kavramın kendisinin işlevi olmalıdır.

075.3. Kavram belirlenimsiz değil ama kendinde belirlidir; ama bölümleme bu belirliliği gelişmiş olarak anlatır, Kavramın Yargısıdır, birşey üzerine yargı değil ama Kavramın kendi içinde kendi kendini ayrımlaştırması, belirlemesidir.

076.1. Görgül araştırmada, üçgenin, hayvanın vb. belirlenimlerinde dik-açılı, ikizkenar vb., ya da memeli, kuş vb. belirlenimleri yatmaz, bunlar dışarıdan alınır. Kavramın irdelemesinde Kavram kendini o belirlenimlerin kaynağı olarak göstermelidir.

077.1. Mantık Kavramı önceki bir bilimin sonucudur.

077.2. Mantık arı düşüncenin bilimidir ve ilkesi arı bilgidir.

077.3. Arı bilgi soyut değil ama somuttur; onda bilinçteki özne ve nesne karşıtlığı yenilmiştir.

077.4. Arı bilgi Varlığın arı Kavram olarak ve arı Kavramın gerçek Varlık olarak bilgisidir.

077.5. Bunlar Mantıkta irdelenen iki kıpıdır.

077.6. Usun biliminde Varlık ve Kavram şimdi ayrılamaz olarak bilinirler (bilinçte ayrı varlıkları vardır).

077.7. Aynı zamanda ayrı oldukları içindir ki birlikleri somuttur.

078.1. Varlık ve Kavramın bu somut birliği öğe olarak mantıksal ilkeyi oluşturur, ve o ilkedeki ayrımın gelişmesi yalnızca bu öğe içersinde ilerler.

078.2. Bölünme Kavramın Yargısı olduğu, ona içkin belirlenimin ve öyleyse ayrımın koyulması olduğu için, bu koyulmayı bir geri dönüş olarak anlamamalıyız, çünkü bunların bağımsız varoluşları yoktur — bilincin çelişkisinde olduğu gibi.

078.3. Bilincin çelişkisi yitmiştir ve sözü edilen birlik öğe olarak kalır ve açınım bu öğede ilerler.

Kavram

079.1. Böylece irdelenecek olan bütün Kavramdır, ilkin Varlık Biçiminde, ikinci olarak Kavram olarak.

079.2. İlk durumda Kavram salt kendindedir, olgusallığın ya da varlığın Kavramıdır.

079.3. İkinci durumda Kavram olarak Kavram, kendi için varolan Kavramdır.

079.4. İlk durum için, Kavram salt örgensel olmayan doğada kendindedir.

079.5. İkinci durum için, Kavram düşünen insanda, duyumsayan hayvanda, genel olarak örgensel bireysellikte kendi içindir.

Kavram ancak insan bilincinde kendi içindir, tinsellik biçimindedir; özdeksel Doğada Kavram yalnızca kendindedir, arı tinsellik öğesinde değil ama özdeksel varlığın biçim belirlenimi olarak

henüz kendi gerçek açınımına ulaşmış değildir.

079.6. Buna göre Mantık birincil olarak Varlık olarak Kavramın mantığı ve Kavram olarak Kavramın mantığı olarak bölünmelidir (öznel ve nesnel mantık olarak).

080.1. Ama Kavramın içkin birliğinin temel öğesi ile uyumlu olarak, ve böylece belirlenimlerinin ayrılmazlığı ile uyumlu olarak, bu ikinciler Kavramın ayrımı içinde koyuluşunda birbirlerinden ayırdedildiklerinde, birbirleri ile ilişki içinde dururlar. Böylece bir dolaylılık alanı doğar.

HEGEL'İN TAM PARAGRAFI: 80. Ama Kavramın kendi içindeki birliğinin temelde yatan öğesine ve dolayısıyla belirlenimlerinin ayrılmazlığına göre, bunlar, birbirlerinden ayırdedilmeleri ve Kavramın onların ayrımları içinde ortaya koyulması ölçüsünde bir de en azından birbirleri ile bağıntı içinde duruyor olmalıdırlar. Bundan bir dolaylılık alanı, derin-düşünce belirlenimlerinin bir dizgesi olarak, Kavramın kendi-içinde-varlığına geçen Varlığın bir dizgesi olarak Kavram doğar ki, bu yolda Kavram henüz Kavram olarak kendi için koyulmuş değildir, tersine aynı zamanda ona dışsal birşey olarak dolaysız Varlık ile yüklüdür. Bu Öz Öğretisidir ki Varlık Öğretisi ve Kavram Öğretisi arasında ortada durur. Bu mantık çalışmasındaki genel bölümlemede bu öğreti Nesnel Mantık altına alınmıştır, çünkü Özün daha şimdiden İç olmasına karşın, özne karakteri kesinlikle Kavram için ayrılmıştır.

Bu bölümleme gerçekten de Mantık Dizgesi içersinde olmaksızın ve daha ileri belirlenimler kullanılmaksızın açımlanamaz ve anlaşılamaz. Varlık ve Kavram yöntemde sırasıyla kendinde ve kendi için olma kıpılarına karşılık düşerler. Varlık gizil olarak Kavramdır, ve Kavram edimsel olarak Kavramdır ve kendisinde tüm Varlık alanını kapsar. Kavram tamamlanmış, bütünlenmiş dizgedir. Bu nedenle karşıtı olarak Varlıktan başka bir alana gereksinmez, e.d. Öz alanı Varlık alanının içersine, Nesnel Mantık alanına düşmelidir (Hegel eski ontolojilerde bunun gerçekten de böyle olduğunu belirtir).

Varlık ve Kavramın bağıntısı ikisini de kapsayacaktır ve Varlık ile yüklü olduğu ya da Varlık alanına ait olduğu düzeye dek Öznellikten dışlanır.

Öz dolaysız değildir çünkü özsel olan olarak karşıtı ile ilişki içinde durur, dolaylıdır, yansımalıdır, ayrımlıdır. Böylece dolaysız Varlıktan ayrıdır.

081.1. Kant'ın Aşkınsal Mantık dediği şey bir ölçüde nesnel mantık dediğimiz alana karşılık düşer.

081.2. Kant Aşkınsal Mantığının nesneler ile ilişkili olduğunu söyler.

081.3. Aynı zamanda Aşkınsal Mantık bilgimizin kökenini nesnelere yüklenemeyeceği ölçüde irdeler.

082.1. Aşkınsal Mantık kategorileri öznel ego için aklamakla ilgilenir (asıl nesne ya da kendinde-şey ile ilgisiz olarak).

082.2. Kant kendinde-şeyin düşünce tarafından konutlanmadığını söyler, ki açıkça, doğrudan doğruya bir çelişkidir çünkü düşüncenin kendisinin konutladığı bir soyutlamadır (çünkü Kant'a göre öznel düşüncenin konutlamadığı hiçbirşey yoktur çünkü tüm kategoriler özneldir, kendinde-şey de bu öznelliğin dışında değildir). Hegel'in Dipnotu: Mantık Biliminde Kant'a sık göndermede bulunmanın nedeni (ki birçoklarına gereksiz görünebilir) yeni Alman Felsefesinin başlangıç noktasını oluşturmasıdır, mantığın önemli ve daha belirli yanlarının irdelemesine girmesidir.

082.3. Düşüncenin bu nesnellik konutlaması onu bilincin katı özne-nesne karşıtlığından kurtarır.

083.1. Böylece bu edime bilinç denmemelidir: Bilinç Ben ve düşüncesinde kapsanmayan nesne arasındaki karşıtlığı kapsar.

083.2. Oysa burada düşünce bilincin sonsuzluğundan bütünüyle özgürdür, karşıtların birliğini

kucaklayan düşünce olarak sonsuzdur.

084.1. Kant'ın ilgisi kategorilerin aşkınsal yanına yöneldiği için, ego ile ilişkileri, birbirleri ile ilişkileri irdelenmedi.

084.2. Bu nedenle Kant felsefesi kategorilerin irdelenmesine en küçük bir katkıda bile bulunmadı.

084.3. Ama kavramlar ve nesne arasındaki ilişkiyi irdelemek için kategori öznedeki, bilinçteki sonluluğundan kurtarılmalıydı.

084.4. Ancak bilinçteki karşıtlığından kurtarılmış sonsuz kategori kendine belirlilik, eş deyişle bir içerik verebilir (çünkü karşıtların birliği olarak, sonsuz olarak kendinde daha şimdiden belirlidir, içeriklidir).

085.1. Nesnel mantık daha önceki metafiziğin ontoloji bölümünün yerini alır.

085.2. Ontoloji genel olarak 'ens'in (varlığın) doğasını inceler.

085.3. Ens hem varlığı hem de özü kapsar.

086.1. Öznel mantık Kavramın mantığıdır.

086.2. Kavram Varlık ile bağıntısını ortadan kaldırmış Özdür. Belirleniminde dışsal değil ama içseldir.

Kavram Varlık ve Öz alanlarında sözcüğün asıl anlamında Kavram değil ama bir bakıma Kavram olmaya çalışan Kavramdır, henüz arı tinsellik, arı içsellik değil ama kendi tözüne yabancı bir dışsallık, özdeksellik, sonluluk içindedir.

087.1. Mantık böylece genel olarak öznel ve nesnel Mantığa, ama daha belirli olarak üç bölüme ayrılır:

Varlığın Mantığı

Özün Mantığı

Kavramın mantığı

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler 0188-0212

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

HEGEL — MANTIK BİLİMİ (BÜYÜK)

Çözümlemeler 0188-0212

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz.Science of Logic

I. NİTELİK

A. Belirli-Varlık Olarak Belirli-Varlık

Belirli-Varlık Alanı — Soyut-Varlık ve Kendi-İçin-Varlık ile ilişki içinde; ya da — Varlık—Belirli-Varlık —Kendi-İçin-Varlık bağlamında; Belirli-Varlığın Belirlenimlerine Genel Ya Da Ayrıntısız Bir Bakış

Varlık—Belirli-Varlık—Kendi-İçin-Varlık bağlamında

188.1. Belirli-Varlıkta belirlilik Varlık biçimindedir.

188.2. (Var)olan belirlilik Niteliktir.

188.3. Nitelik Birşey ve Başkası arasındaki karşıtlığı belirler — başkalaşım ve sonluluk.

188.4. Birşey salt Başkasına karşı değil ama kendi içinde de olumsuz olarak belirlidir (Başkası Birşeyin kendisidir).

188.5. Birşeyin kendini (sonluluğunu) olumsuzlaması nitel Sonsuzdur.

188.6. Karşıtlıksız ya da karşıtlığı kendi içinde kıpıya indirgemiş sonsuzluk Kendi-için-Varlıktır.

Belirli-varlığın Kavramında soyut Varlıktan ayrı olarak Belirliliği öne çıkar. Bu belirlilik salt olma belirliliğidir (görgül olarak, şu ya da bu olma). Belirlilik, genel olarak alındığında, Nitelik değildir, ve daha geniş bir kapsamı vardır, örneğin Nicelik vb. de bir Belirliliktir. Nitelik belirliliğin yalnızca (şu ya da bu) olma yanı ile ilgilidir, Nicelikten, Özsellikten vb. ayrıdır. Dasein varlıktır, ama soyut Varlık değil, tersine belirli olarak varlıktır.

§ 189 BÖLÜMLEME

Belirli-Varlığın irdelemesi üç bölüme ayrılır:

A. Genelde belirli-Varlık (Belirli-Varlık—Nitelik—Birşey)

B. Birşey ve Başkası, Sonluluk

C. Nitel Sonsuzluk

Belirli-Varlığı ilkin (A.) anlak kipinde dolaysız olarak düşüneceğiz: Varlık olarak. Türkçe'de belirli-Varlık tek bir sözcükle ve herhangi bir önek olmaksızın "Varlık" olarak anlatılır. Bu Kavram yalnızca "olmak" değil ama belirli olarak olmaktır.

— Varlık ilkin Evrensel gibidir. Tikel gibi olanla (Belirli-Varlık) karşıtlık içinde durur. Bu karşıtlık ilişkisi ya da birliği Tekil ya da Bireysel gibi olanı verir (Kendi-için-Varlık). Bu Kavram belirlenimleri (E —Ti—Te) burada öncelemelerdir.

— Belirli-Varlık da ilkin evrensel gibidir, "belirli dolaysız"dır, genel olarak belirli-Varlıktır. Ama belirliliğini (olumsuzluğunu) ortaya koyar, ve ikinci olarak tikel gibidir. Ama bu belirlilik yalnızca vardır ve yalnızca olan belirlilik Niteliktir. Üçüncü kıpı Niteliğin Varlığa yansıması olarak, ya da Varlığın ve Niteliğin birliği olarak, nitel varlık olarak bireysel gibidir, Birşeydir. Bu Kavram belirlenimleri de burada öncelemelerdir. BELİRLİ-VARLIĞIN AÇINIMLARI Varlık özsel olarak yokluktur, ve evrik olarak (§ 169).

— Belirli-Varlıkta düşüneceğimiz ilk şey belirliliktir. Belirlilik — koyulmuş belirlilik olarak, ilk gerçek belirlilik olarak — belirli-Varlığın kendisidir, ve yalnızca ve yalnızca varolan belirlilik olarak Niteliktir. Ya da, Belirlilik ve Varlık arasındaki ilişki ikisinin dolaysız birliğidir ve bu birlik Niteliktir. ... die Beziehung, in der hier die Bestimmtheit mit dem Sein steht, ist die unmittelbare Einheit beider ... Nitelik, varlıkla bu birliğinden ötürü, dolaylı ve ayrımlı değil ama bütünüyle dolaysız ve yalındır. Niteliğin bu tek-yanlılığı — yalnızca olan belirlilik olması — onun dolaysızlığının ölçütüdür. Bu anlak için Niteliktir. Ama Nitelik Yokluk belirlenimini de kapsar, ve olmayan belirlilik olarak dolaysız değil ama ilişkidir, bir Olumsuzlamadır.

a. Belirli-Varlık olarak Belirli-Varlık (Belirli-Varlık Olarak Belirli-Varlık — Nitelik — Birşey)

190.1. Belirli-Varlıkta belirlilik Nitelik olarak ayırdedilir.

Belirli-Varlık da Varlıktır, ama bu genel olarak Varlık ya da yalnızca olmak değildir; tersine, özel

olarak, belirli olarak bir Varlıktır ve bu özelliğin ya da belirliliğin Varlıktan ayrılığı ve ne olduğu sorusu doğar. Olan belirlilik Niteliktir.Nitelik dolaysız, soyut, Varlık ile bir olan belirliliktir, etimolojik olarak '-lik' sonekinin anlattığı şeydir, çünkü Türkçe'de: '-lik' = 'olmak' ontolojik bir imlem taşır. Örneğin: Güzel-lik = Güzel-olmak.

190.2. Nitelik belirli-Varlığın iki belirleniminde, e.d. Olgusallık ve Olumsuzlama olarak alınacaktır.

190.3. Olgusallık ve Olumsuzlama belirlenimlerinde belirli-Varlık kendi içine yansır (= onlarla birdir: Kurgul kıpı).

190.3. Olgusallık ve Olumsuzlama belirlenimleri ile koyulan belirli-Varlık bir kez daha birdir, Birşeydir.

Bu paragrafta belirli-Varlık yine genel olarak açılır.

(a) Genelde Belirli-Varlık

(Genelde belirli-varlık dolaysızdır, bir başkası ile ilişkisizdir.)

191.1. Oluştan belirli-Varlık çıkar.

191.2. Belirli-Varlık Varlık ve Yokluğun yalın birliğidir.

191.3. Bu birlik nedeniyle dolaysızlık biçimini taşır (Oluş ortadan kalkmıştır).

191.4. Belirli-Varlık ilkin tek-yanlı Varlık belirlenimindedir (Yokluk belirlenimi de kendini gösterecektir).

“Belirli-Varlık Oluştan ortaya çıkar. Belirli-Varlık Varlığın ve Yokluğun yalın birliğidir. Bu yalınlık (Einfacheit) nedeniyle dolaysız birşeyin Biçimini (Form) taşır. Dolaylılığı, Oluşu arkassında yatar; kendini ortadan kaldırmıştır ve belirli-Varlık buna göre kendisinden başlanacak bir ilk olarak görünür. İlk olarak tek-yanlı Varlık belirlenimindedir; kapsadığı öteki belirlenim, Yokluk, benzer olarak birinciye karşı onda kendini gösterecektir.”

"Aus dem Werden geht das Dasein hervor. Das Dasein ist das einfache Einssein des Seins und Nichts. Es hat um dieser Einfachheit willen, die Form von einem Unmittelbaren. Seine Vermittelung, das Werden, liegt hinter ihm; sie hat sich aufgehoben, und das Dasein erscheint daher als ein erstes, von dem ausgegangen werde. Es ist zunächst in der einseitigen Bestimmung des Seins, die andere, die es enthält, das Nichts, wird sich gleichfalls an ihm hervorthun, gegen jene."

192.1 Belirli-Varlıkta Yokluk Varlıkta ortadan kaldırılmıştır.

192.2. Yokluğu bir kıpı olarak kapsayan somut bütün Varlık ya da dolaysızlık biçimindedir, genelde Belirliliği oluşturur.

Burada Belirliliği oluşturan Dolaysızlığa dikkat ediyoruz. Üçlünün ilk (ANLAK) kıpısı olarak görüldüğünde, belirliliğine karşın dolaysızdır.

193.1. Somut Bütün Varlık biçiminde, Varlık belirliliğindedir.

193.2. Varlık da kendini bir kıpı olarak, olumsuz olarak belirlenmiş Varlık olarak göstermiştir.

Ortadan kalkmış Varlık olumsuz olarak yüklenmiş bir Varlıktır. Yokluktan Varlığa geçişte Yokluğun ortadan kalkışına Varlık olarak Varlığın da ortadan kalkışı eşlik eder, çünkü Varlık bundan böyle arı Varlık değil ama Yokluğu bir kıpı olarak kapsayan Varlıktır, belirli-Varlıktır. Hegel’in metninde “Varlık belirlenimi” anlatımı Varlığın belirlenimsizliği ile çelişir, ve buna göre dolaysız olan Varlığın bir belirlenim olması Varlığın bir olumsuzlama ile yüklü olmasıyla anlaşılabilirdir.

193.3. Kıpı olumsuz olarak belirlenmiş bir varlıktır.

193.4. Kavramsal gelişimde ancak koyulan ya da çıkarsanan kıpı Kavramın eytişimsel gelişimine aittir, çıkarsanmayan Kavramlar bizim henüz tanıtlanmamış düşüncemizde bulunurlar ve dışsal karşılaştırmaya hizmet ederler.

194.1. Belirli-Varlık daha önceki alanda Varlığa karşılık düşer.

194.2. Ama belirli-Varlık somuttur ve buna göre onda bir dizi belirlenim, kıpılarının değişik ilişkileri kendilerini gösterirler.

Eş deyişle, Kavramların çözümlemesi ya da kendinde içeriklerinin belirtikleşmesiyle ilişkilendirilmeleri yapılacak. Bu süreçte açınım sürekli olarak ileriye doğru yapılmalı, geriye doğru değil, ortadan kaldırılan kıpılara bir kez daha geri dönüş biçiminde değil.

b. Nitelik

Belirlilik olumlu olarak koyulmuş olumsuzlamadır. Nitelik dolaysız ya da salt varolan Belirliliktir.

1) Belirli-Varlıkta belirlilik varlık ile dolaysızca birdir. Belirli-Varlık anlak kıpısı altında ya da dolaysız olarak ya da Oluş sürecinin onda ortadan kaldırılmış olması koşuluyla alındığında, ilkin hiçbir AYRIM içermez. Belirlilik Varlık ile dolaysızca BİRdir. Bu birliğin ayrımlaşması HENÜZ koyulmuş değildir

2) Belirlilik böyle Varlık biçiminde yalıtılmış olarak alındığında Niteliktir. Nitelik ve belirli-Varlık AYRI kavramlardır.

a) Belirlilik kendinde dolaylıdır çünkü olumsuzlama içerir. Ama Belirlilik Varlık ile bir olarak ya da salt olan Belirlilik olarak alındığında açıktır ki dolaysız olmalıdır. (Belirli-Varlığın anlak kıpısı altında durması.) Belirli-Varlık dolaysızdır, ve gene de belirlidir. Bu "dolaysız belirlilik" ya da salt "olan belirlilik" Niteliktir. Nitelik de dolaysızdır, ve bu dolaysızlığı ya da "bütünüyle yalın olması" onu üzerine daha öte konuşulamayacak bir belirlenim yapar. Ya da, Nitelik üzerine konuşma yalnızca onun ilişkilerini ilgilendirir.

b) Belirlilik Varlık biçiminde alındığında Niteliktir. Belirlilik Yokluk biçiminde alındığında dolaysızlığını yitirir çünkü olumsuzlama ilişkidir. Nitelik tek-yanlıdır — dolaysız ya da yalnızca Varlık biçiminde. Belirli-Varlıkta Yokluk Varlık ile yalın birlik içine alınmıştır. Ya da, Yokluk Varlıkta ortadan kaldırılmış, Varlık dolaysızlığı ya da ilişkisizliği içinde koyulmuştur, ve Somut Bütün böylece Varlık biçimindedir. Bu Varlık belirlidir, aslında kendisi belirliliği oluşturur. Ya da, burada ilk, soyut, dolaysız Varlık değil ama somut belirli-Varlık ortaya çıkmıştır. Ya da, Belirlilik Varlıktan ayrı değil ama onunla birdir. Ama o denli de Varlık ortadan kalkar, bir kıpıya indirgenir, olumsuz olarak belirlenen Varlık, ya da belirli-Varlık ortaya çıkar. Bu bizim biraz ilerden giden, süreci önceleyen düşüncemizdedir. Ama Belirlilik koyulmuştur, belirtiktir. Somut, belirli "Varlık"lardan söz ederken demek istediğimiz budur.

3) Belirlilikten Niteliğe geçiş yalnızca ve yalnızca Belirliliğin olan, dolaysız, saltık olarak yalın Belirlilik olmasına dayanır. Burada Hegel Belirli-Varlık ve Niteliği karşıtlar olarak değil ama bir bakıma bir ayrımın yanları gibi alır : "In determinate-being its determinateness has been distinguished as quality." Çözümlemesini izlemenin güçlüğü burada yatar.

Nitelik olumlu ve olumsuz yanlar içerir çünkü gerçek Belirliliktir. Nitelik "olan" ve "olmayan" yanlarında Olgusallık ve Olumsuzlama olarak ayrışır.

Belirli-Varlıkta Varlık bir kıpıdır — tıpkı Yokluk gibi. Varlık belirlenimsizdir. Belirli-Varlık ise belirlidir. Belirli-Varlık öyle bir yolda Varlıktır ki, kendi içinde bir olumsuzlama yüklüdür. Ama bu Varlık soyut, yalın, dolaysız değildir.

Spinoza'da Töz bütünüyle belirlenimsizdir, çünkü belirlenim olumsuzlama kapsar ve böylece sonludur. Oysa Töz Saltıktır, Sonsuzdur, Birdir vb. Bu dizgede bu nedenle tikelleşme-belirlilik gerçek sayılmaz. Sonlu olan, Parmenides'te de olduğu gibi, yalnızca sanıdır.

195.1. Belirli-Varlıkta Varlık ve Yokluğun Birliği dolaysızdır.

195.2. Belirli-Varlık Varlık biçiminde olduğu düzeye dek Yokluktur, ve böylece belirlidir.

Belirli-Varlık bir birliktir, Yokluk ile Bir olan Varlıktır, ve böyle olarak, bir karşıtlık ya da olumsuzlama içermesi yoluyla belirlidir.

195.3. Belirlilik Varlıktan ayrı değildir.

195.4. Belirli-Varlık ve Varlığın ilişkisi ikisinin dolaysız birliğidir; henüz birliğin ayrımlaşması yoktur.

196.1. Kendi başına yalıtılan Belirlilik Niteliktir.

196.2. Nitelik bütünüyle yalın ve dolaysızdır.

Olan Nitelik Olgusallıktır. Olumsuzluk yüklü Nitelik Olumsuzlamadır.

Nitelik belirli-Varlıktaki olumsuzluğun açılımıdır: Her Nitelik bir Olumsuzlamadır. Ama Nitelik tam bu belirlenimde o denli de Olgusallıktır ("varlık yanında alındığında"). Nitelik olumluyu içeren olumsuzlamadır, ya da olan, Varlık ile Bir olan belirlenimdir.

Belirli-Varlık bir olumsuzlama ile Varlıktır, ortadan kaldırılmış Varlığı ve ortadan kaldırılmış Yokluğu kapsar, dolaysız Varlığı ve dolaysız Yokluğu değil. Belirli-Varlıkta olumsuzluk kıpısı onun belirliliğidir; ama bu belirlilik varlık ile bir olan belirlilik ve böylece Niteliktir. Belirli-Varlık ilkin Nitelik ile bir değildir, genel olarak belirli-Varlıktır, aslında belirlenimsizdir çünkü dolaysız, bir ve yalındır. Yokluğu ortadan kaldırılmış olarak kapsayan varlıktır, böylece kendisi yalın varlık olmaya son verirken, yokluk ise eşit ölçüde yalın olmaya son verir çünkü ortadan kaldırılmış yokluk, dolaylı kılınmış yokuktur. Belirli-Varlık ancak dolaysız olarak alındığında bir ilktir; ama belirliliği kendini ondan hemen ayırır, ve bu olumsuz olarak varolan kıpı Niteliktir.

OLUMSUZLAMA Olumsuzlama da bir belirli-Varlıktır.

Olumsuzlama Olgusallık ile dolaysızca karşıtlık içinde durur.

Olumsuzlama Yokluğun belirli-Varlığıdır.

Olumsuzlama salt bir EKSİKLİK olarak alındığında Yokluktur (Nichts). Ama Olumsuzlama bir belirli-Varlıktır, bir Niteliktir, ama bir varolmama ya da olmama ile belirlenmiştir.

Olumsuzlama bir ilişki, ya da daha tam olarak bir karşıtlık ilişkisidir. Olumsuzlayan olumsuzladığını ortadan kaldırır. Olumsuzlama dolaysızca yoketme ile bir değildir.

Olumlu ve Olumsuz anlatımları her ikisi de birer ilişki anlatımı olduklarını dolaysızca gösterirler.

197.1. Nitelik yalnızca dolaysız olan ya da Varlık biçiminde olan belirlilik olarak tek-yanlıdır.

Ama bu tek-yanlılık gerçek değildir, anlağa ait bir soyutlamadır, ve bir olumsuzlama içermesi Niteliği yansımalı, ilişkili, sonlu, iki-yanlı bir belirlenim olarak koyar. Olumsuz öğe anlağın 'belirsiz' belirli-Varlığının gerçek belirlenimini kazanmasını anlatır.

197.2. Nitelik Yokluk belirleniminde de koyulacaktır — ayrımlaşmış, yansımış bir belirlilik olarak.

197.3. Yokluk, bir belirliliğin belirli öğesi olarak, yansımış birşeydir, bir değillemedir (Verneinung).

Olumsuzlaması ile birlik içinde koyulan belirli-Varlıkta dolaysız belirlilik ayrımlı, yansımış bir belirliliğe geçer. Yokluk, bir belirliliğin olumsuz öğesi olarak, bir belirliliğin zorunlu öğesi olarak bulunur. Bu olumsuzluğu belirtik olarak içeren Nitelik belirlenimi böylece ikili bir kıpıdır — bir kez olumlu ve bir ikinci kez olumsuz olarak.

197.4. Nitelik, salt varlık yanında alındığında, Olgusallıktır.

197.5. Nitelik, olumsuz birşey ile yüklü olarak alındığında, genel olarak Olumsuzlamadır (olmayan bir Nitelik, Sınır).

Niteliği olumsuzlama kıpısı altında aldığımızda, bir Değilleme, bir Olumsuzlamadır.

Niteliğin olumlu olarak, varolan olarak koyulması dolaysız olarak koyulmasıdır. Bu tek-yanlılık, ya da Niteliğin dolaysız belirlenim olarak koyulması onun olumsuz kıpısının gözardı edilmesidir.

197. Aber das Dasein, in welchem ebensowohl das Nichts als das Sein enthalten, ist selbst der Maßstab für die Einseitigkeit der Qualität als nur unmittelbarer oder seiender Bestimmtheit. Sie ist ebensosehr in der Bestimmung des Nichts zu setzen, womit dann die unmittelbare oder die seiende Bestimmtheit als eine unterschiedene, reflektierte gesetzt wird; das Nichts so als das Bestimmte einer Bestimmtheit ist ebenso ein Reflektiertes, eine Verneinung. Die Qualität, so daß sie unterschieden als seiende gelte, ist die Realität, sie als mit einer Verneinung behaftet, Negation überhaupt, [ist] gleichfalls eine Qualität, aber die für einen Mangel gilt, sich weiterhin als Grenze, Schranke bestimmt.

Nitelik dolaysız ya da olan bir belirlenimdir; ama, eytişimsel olarak, o denli de olmayan belirlenim(ler)dir. Niteliğin dolaysızlığından ilkin belirli-Varlığın kendisi sorumludur. Ama olumlu Nitelik olarak onda olumsuz Nitelik de imlenir, ve bu dilde dir ile karşıtlık içinde değildir ile anlatılır. Bir niteliğin varlığı başkalarının değillenmesi ya da olumsuzlanması ile özsel olarak, eytişimsel olarak bağlıdır ve bu ayrım ya da yansıma anlağa örtüktür. Bu örtü Realiteyi tek yanlı olumluluk belirlinimi altında almaya götürür. Buna karşı Nitelik bir değilleme ile yüklü olarak görüldüğünde, tam olarak olumsuzlama denilen şeydir (başka niteliklerin olumsuzlanması). Olumsuzlama da genel olarak niteliktir; ama olmayan bir niteliktir ve tam olarak nitel sınırı belirleyen kavramdır.

198.1. Olgusallık ve Olumsuzlama her ikisi de belirli-Varlıktır.

198.2. Olgusallıkta belirlilik ve dolayısıyla olumsuzlama kapsanır.

198.3. Olgusallıktan Değilleme, Sınırlama, Eksiklik soyutlanır.

198.4. Olumsuzlama da bir belirli-Varlıktır, bir Niteliktir, ama olmayan bir Nitelik kapsar.

(Olumsuzlama — buradaki "—ma" takısı Niteliği gösterir. Dilin yapısı bu mantıksal bağıntıyı aslında açıkça gösterir. Olum-suz-la-ma sözcüğünde "suz" olumsuzun kendisini belirtir; "la" onu bir eylem biçimine çevirir -- Olumsuz-la = Olumsuz-yap. Son takı olarak "—ma" ise eylemin ad biçimine geçişini sağlar.)

Olgusallık-Realite kavramını Türkçe'de gerçekleşme sözcüğü ile de anlatırız. (Doğal dil gerçeklik sözcüğünü özsel olarak bilinçte ya da düşünsel olana yükler; ama gerçekliğin olgusallık-realite kavramını anlatmak için kullanımının mantığı gerçek olanın var olması olgusunda bulur.) Bir düşüncenin, tasarın, dileğin vb. gerçekleşmesi ilkin salt soyut-öznel olanın somut-nesnel olmasını, yaşama geçmesini anlatır. Burada karşıtlığın terimleri açıktır ki özne-nesne, soyut -somut gibi karşıtlık çiftlerinde yalnızca anlamdaşlarını bulur. Duyusal olana olgusallık yüklenmesi yine anlak ya da dışsal-bağıntı düzeyinde duyusal olanın var olanla, varlık ile ilişkilendirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda duyusal olanla karşıtlık içinde düşünsel olana hiçbir olgusallık yüklenmez, ve tüm olguculuk/pozitivizm temel

dürtüsünü duyusal olanla ve varlık arasındaki bu bilinçsiz özdeşlikten alır. Bu bakış açısından olgu özsel kavramsal yanından soyutlanır, ve bu tek-yanlı ya da analitik ilişki içersinde kavramsız-kuramsız olgunun gerçek varlık olduğu kabul edilir.

Olgusallık anlak tarafından tüm olumsuzlamadan soyutlanarak alınır. Ama tüm olumsuzlamanın soyutlanması tüm belirlenimin, böylece olgusallığın kendisinin olumsuzlanmasıdır. Anlak bu soyutlamacılığının sonucunu düşünemez. Olgusallık kendinde olumsuzlama kapsar, ve ancak bu olumsuz kıpı yoluyla olgusallıktır, belirli-Varlıktır. Tanrının belirlenimsiz ve ancak bu yolla sonsuz ya da saltık olduğu tasarımları anlağa aittir. Saltığın belirlenimsiz, ve ancak böylece sonsuz olduğu görüşü Schelling'in çıkarsamasıdır.

Belirli-Varlıkta daha öte açınım kapasdığı olumsuzlamanın ortadan kaldırılması, olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır.

Not. Nitelik ve Olumsuzlama

199.1. Olgusallık yalnızca görgül varlık değildir.

199.2. Kavramların olgusallığı vardır (Platonik devlet örneği).

200.1. Olgusallık hiçbir Olumsuzlama kapsamayan arı olumluluk değildir. ("Tanrı tüm olgusallıkların toplamıdır" skolastik önermesi soyuttur; "olgusallık hiçbir olumsuzluk kapsamayan bir eksiksizliktir" de soyuttur. Olgusallık çelişki ve öyleyse olumsuzlama kapsar.)

201.1. Olgusallık belirlidir, öyleyse olumsuzlama kapsar, ve böylelikle belirli-Varlıktır.

202.1. Olgusallık saltık olarak çelişkilidir.

202.2. Olgusallık ortadan kaldırmadığı bir varlık ile karşıtlık içinde olduğu sürece vardır.

203.1. Belirlilik olumlu olarak koyulmuş olumsuzlamadır.

203.2. Omnis determinatio es negatio. Ama kurgul kıpı da vardır.

203.3. Genelde olumsuzlama biçimsiz soyutlamadır.

Olumsuzlama salt kendisi olarak, dolaysız olarak alındığında, bir anlak kıpısı olarak varolmayan birşeydir.

204.1. Spinoza: Tek bir töz vardır; Töz belirlenimsizdir, yoksa Bir değil ama çok olacaktır (Eleatikler; Panteizm).

204.2. Spinoza'da Tözün yüklemleri kıpılar değildir, yoksa belirlenimler ve böylece olumsuzlamalar olacaklardır. (Töz saltık olarak belirlenimsiz olmalıdır. Tüm yüklemler töze dışsal yanılsamalardır. Bireysel olan yoktur, çünkü ayrım kapsar.) (they — yüklemler— are for him not even moments, and the attributes like the modes are distinctions made by an external intellect)

204.3. Spinoza'ya göre birşeyin sonsuzluğu onun olumluluğudur (ama bu anlak sonsuzudur).

204.4. Bireysel olan kendi-ile-ilişkili olan, başka herşeye sınırlar koyandır. Ama bu sınırlar ilişkiden başka birşey değildirler ve bireysel böylece belirli-Varlığını kendi içinde taşımaz. (Varlık alınında bireysel olan belirli Birşeydir.)

205.1. Olumsuzlama Olgusallık ile doğrudan karşıtlık içindedir. (Yansımış belirlenimler alanında olumsuzlama onu yansıtan olgusallık olarak olumlu ile karşıtlık içine girer.)

(206.1. Nitelik içkin belirlenim olduğu yerde bir Özelliktir; Şekil, Biçim vb. özellikler değildir, Nitelikler de değildir, çünkü değişirler ve varlık ile özdeş değildirler.)

(207. 'Özellik' ve Nitelik ayrımı.)

(208. Boehme'ye gönderme.)

c. Birşey

Birşeyin Çıkarsaması

Belirli-Varlıkta Belirliliği Nitelik olarak ayrılır. Nitelikte Olgusallık ve Olumsuzlama ayrılır. Ama Olgusallık ve Olumsuzlama her ikisi de belirli-Varlıktır —

1) Olgusallık olumsuzlama kapsar, belirli-Varlıktır;

2) Olumsuzlama da belirlidir ve vardır, belirli-Varlıktır.

Nitelik böylece belirli-Varlıktan ayrı değil, ama yalnızca belirli, nitel Varlıktır.

Ayrımın bu ortadan kalkışı belirli-Varlığa bir geri dönüş değildir. Kıpılar şunlardır:

a) Belirli-Varlık vardır;

b) Ayrım kapsar;

c) Ayrım ortadan kalkar ve belirli-Varlığın yalın birliği yeniden kurulur.

Belirli-Varlık Kendi-içinde-varlıktır, belirli bir varlıktır, bir BİRŞEYdir.

Kendi-içinde-varlık genelde (anlak düzleminde) alındığında açıktır ki ilişkisizliği anlatır.

208.1. Belirli-Varlıkta Belirliliği Nitelik olarak ayırdedildi.

208.2. Nitelikte belirlilikten ötürü hiç kuşkusuz ayrım vardır — Olgusallık ve Olumsuzlama.

208.3. Ama bu ayrım o denli de ortadan kalkar, çünkü

208.4. Olgusallık olumsuzlama kapsar, belirli-Varlıktır, belirsiz, soyut Varlık değil.

208.5. Olumsuzlama da belirli-Varlıktır, belirlenimsiz, soyut Yokluk değildir; olumlu olarak bulunur.

208.6. Böylece Nitelik Belirli-Varlıktan ayrılamaz

Belirlili-Varlık ve Nitelik birdir (1. ve 2. kıpılar) ve bu birliğin koyuluşu iki kıpının ayrılmazlığının, nitel-Varlığın koyuluşudur.

209.1. Belirli-Varlıktaki ayrımın bu ortadan kalkışı bir kez daha yalın belirli-Varlığa geri dönüş değildir.

209.2. Durum özetle şöyle: Belirli-Varlık vardır; ondaki ayrım vardır; ve ayrımın ortadan kalkışı vardır.

209.3. Ortadan kalkmış ayrım belirli-Varlığın kendi belirlenimidir.

209.4. Belirli-Varlık böylece Kendi-İçinde-Varlıktır (Insichsein). (Belirli-Varlık kendi içinde belirlidir; böylece kendi ile ilişkilidir; bu genelde belirli-Varlıktan ayrı olarak Kendi-içinde-Varlık ya da Birşeydir.)

Birşeyde belirlilik Birşeyin Varlığı ile birdir; Varlık ile bir olan bu Belirlilik Niteliktir.

Birşey belirli-Varlığın kendi belirlenimidir. Belirli-Varlık olumsuzlama kapsar, çünkü belirli, dolaylı, sonlu, ayrımlı, karşıtlık yüklüdür. Bu gerilim ya da eytişim kıpısı belirli varlığın katı ve durağan birşey olmadığı, bir son olmadığı, daha öte devineceği ve açınacağı anlamına gelir. Olumsuzlamanın mantığı karşıtı ile birlikte kendisinin de ortadan kalkışı, olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır.

Ayrımı bir kıpı olarak kapsayan belirli-Varlık Birşeydir. Yöntemi düşünelim ve uygulayalım.

(1) Belirli-Varlık vardır; (2) ama Olumsuzlama yüklüdür; (3) Bu karşıtlık kendini ortadan kaldırır, ve böylece belirli-Varlık yeniden yalın Birliğini kazanır. Belirli-Varlık kendi içinde bir olumsuzlama kapsar; ama olumsuzlamanın ortadan kalkışı olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak, olumsuzun karşıtının ortaya çıkışı olarak olumludur. Kendi içinde bir olumsuzlama kapsayan belirli-Varlık ayrımını ortadan kaldırmış, kendi içine kapanmış varlıktır, Kendi-İçinde-Varlıktır (Insichsein).

210.1. Birşey ilk olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır, yalın kendi ile ilişki olarak Varlık biçimindedir.

Belirli-Varlık, Yaşam, Düşünme vb. birer olumsuzlamadır. Mantıksal olarak, bu karşıtlık içinde kalamazlar. Belirlilik ve Olumsuzlama birbirlerini karşılıklı olarak ortadan kaldırırlar, ya da daha doğrusu, Olumsuzlama Belirliliği kendi içinde kapsadığı için, Olumsuzlamanın ortadan kalkışı tüm süreci anlatmak için yeterlidir. Bu süreç Belirli-Varlığın kendi içine bir geri çekilişidir. Olumsuzlanmış Belirli-Varlık — ya da, kendi ile olumsuz birlik.Belirli-varlık belirliliktir, belirli olmaktır; bu belirlilik Niteliktir; ama nitelikli varlık ise Birşeydir. Dasein belirlilik ile bir olan Varlıktır; ama bu varlık geneldir, ve bu genellik ancak belirlenim ile, ancak Nitelik ile karşıtlık içinde olabilir. Nitelikte belirli-Varlık o denli de kendine yansır, ama ne belirli-Varlık ne de Nitelik bu yalıtılmışlık içinde değildirler. Birlikleri ikisinden de daha çoğu olan birşey, bir Birşeydir. Bu birlikte olan şey ilişkinin ortadan kalkışı, ve ilişki olumsuzlama olduğu için, olumsuzlamanın ortadan kalkışıdır. Olumsuzlamanın olumsuzlaması = Kendi ile Varlık biçiminde bağıntı (die einfache seiende Beziehung auf sich).

Olumsuzlamanın olumsuzlaması Olumsuzlamanın olumsuzlaması dolaylılığın ortadan kalkışı, yalınlığın, birliğin, dolaysızlığın bir kez daha kuruluşudur. Ama bu dolaysızlık ilk dolaysızlık ile bir değildir. Dolaylılığın ortadan kaldırılışı olarak, sonuç kendi içinde dolaylıdır, kendi-ile-ilişkidir. Varlık ya da dolaysızlık kendi içine çekilmiştir: Kendi-içinde-varlık ya da Kendi-ile-olumsuz-birlik. (Ama bu belirlenim kendinde Başkası ile ilişkidir — Başkası-için-Varlık.)

Olumsuzlamanın olumsuzlaması dolaysıza geri dönüş olarak varlığa geri dönüştür ya da varlık biçimindedir. Bu varlık salt kendi ile dolaylı olarak yalın özdeşliktir. Birşey kendinde kendi-ile-dolaylılıktır.

İlk olumsuzlama: SOYUT İkinci olumsuzlama: SOMUT, SALTIK, KENDİ İLE DOLAYLILIK

İlk olumsuzlama: Sonluluk, Ayrım, Çelişki İkinci olumsuzlama: Birşeyde, Kendi-İçin-Varlıkta, Öznede, tüm kavramlarda bulunur. Oluşta da bulunur, ama henüz dolaylılık bütünüyle soyuttur ("Schon in dem Einfachen des Etwas, dann noch bestimmter im Fürsichsein, Subjekt usf. die Vermitlung seiner mit sich selbst vorhanden, bereits auch im Werden nur die ganz abstrakte Vermittlung").

Birşey belirli-Varlıkta olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak ayrımın, ilişkinin ortadan kaldırılmasıdır. Varlık ilişkisizdir. Belirli-Varlık ise ilişkili. Başka bir deyişle, belirli-Varlık bir olumsuzlama ile Varlıktır, ve bu olumsuzlamanın devimi kendini ortadan kaldırmak, kendini olumsuzlamaktır. Bununla Varlık bir bakıma kendi içine geri çekilir, kendi ile ilişki kipine geçer. Birşey yalın Özdeşliktir. A = A.

210.2. Olumsuzun olumsuzu olumludur.

210.3. Olumsuzun olumsuzu olarak olumlunın temelinde kendi ile olumsuz birlik yatar.

KENDİ-İLE-DOLAYLILIK — A = A Kendi ile dolaylılık tüm kurgul kıpının belirlenimidir. İkinci kıpı — diyalektik ilişki kıpısı — kendi ile dolaylılığı, bu sonsuzluğu göstermez. Tersine, onda her durumda sonluluk belirtiktir; ilk olumsuzlama ayrım ve sonluluk kıpısıdır. İkinici kıpı ilk kıpının kendisinden çıkarsandığı ve onunla bir olduğu içindir ki ayrım olumsuzlanır, birlik yeniden elde edilir. Ama bu birlik

ilk dolaysızlıktan ayrı olarak dolaylı bir birliktir, ve dolaylılık yabancı bir öğe ile, bir başkası ile değil ama kendi ile dolaylılıktır. Böylece Birşey = Birşeydir, ya da kendi ile ilişkidir.

211.1. Birşey Varlık biçiminde olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır.

211.2. İkinci olumsuzlama yalın kendi ile ilişkinin yeniden kuruluşudur.

211.3. Kendi-ile-ilişki kendi-ile-dolaylılıktır.

211.4. Birşey kendi-ile-özdeşlik olarak belirlendiğinde kendi-ile-dolaylılık belirtiktir.

211.5. Kendi-ile-dolaylılık Oluşta da bulunur, ama bütünüyle soyut olarak.

Kendi-ile-dolaylılık bireyselliğin dolaysızlığını, belirli dolaysızlığı anlatır. Tüm kurgul kıpılar bu belirlenim altına düşerler: Kendi-içinde-varlık. Oluşta olumsuzlamanın soyutluğu Oluşun kendisinin Birşey olmaması demektir. Oluş kendi ile dolaylıdır, ama kendisi yine yalnızca Oluştur ve Oluş kendi ile ne denli ilişki içine girerse girsin Oluş olarak kalır, belirli-Oluş olmaz. Buna karşı Birşeyin kendi ile dolaylılığı Başkası ile ilişkisidir ve bu birlik somuttur, belirli-Oluş, Değişimdir. Oluşta kendi-ile-dolaylılık soyut olarak bulunur. Bu soyutluk ilk olarak olumsuzlamanın olumsuzlamasının Oluş içindeki soyutluğuna bağlıdır, çünkü bu aşamada henüz olumsuzlamanın kendisi soyuttur, çünkü Yokluk bir olumsuzlama değil, bir dolaylılık değil, ama dolaysız Yokluk olarak düşünülür. Buna karşı Bişeyde olumsuzlama koyulmuştur. Oluşta kendi ile dolaylılık soyuttur, başka bir deyişle, Oluş dolaysız Varlık ve dolaysız Yokluk kategorileri ile birdir. Ama somutluk karşıt kategorilerin birliğidir.

212.1. Birşey kendinde kendi-ile-dolaylıdır.

212.2. Kendi-ile-dolaylılık olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır.

212.3. Birşey kendi ile dolaylı olarak alındığında yanları yine kendisidir, Birşeydir.

212.4. Birşey böylece yalın Birlik, ve böylece Varlıktır.

Yalın Birlik dolaysız, ayrımsız, soyut birlik ile bir ve aynıdır. Anlak herhangi bir kavramı yalın birlik olarak düşünebilir, ve burada yatan olumsuzluğu gözardı edebilir. Her kavram, yalın birlik olarak alındığında, yalnızca ve yalnızca kendisidir, içeriksiz, ilişkisiz, boştur (Kant bu boşluğu sezgisel gereç ile doldurur ve buna eleştirel felsefe denir). Ama bu kendi-ile-bağıntı belirlenimsizlik olarak alındığında Varlıktır. Ama Birşey yalnızca Varlık değil, belirli-Varlıktır. Birşeyin yanları Varlık ve Yokluk değil, ama belirli-Varlıklardır (Birşey va başka Birşey).

Kendi-ile-dolaylılıkta yanlar yalındır, somut değil. Böylece bu bütününde yalın olan bir birliktir. Ama bu yalın birlik, bütünüyle belirlenimsiz olarak, varlıktır. Birşey vardır. Ama o denli de belirli-Varlıktır. Dahası, Oluştur ki kıpıları varlık ve yokluk değil ama dolaylı varlık ve dolaylı yokluktur. Biri belirli-Varlıktır. Öteki yan da belirli-Varlıktır, ama birincinin karşıtı olarak başka bir belirli-Varlıktır. Birşey oluş olarak bir geçiştir ki, kıpılarının kendileri birer Birşeydir ve böylece geçiş bir başkalaşımdır — somut bir Oluş kipi. Birşeyin ve Başkasının birbirlerini olumsuzlamaları dışsal değil ama kavramsaldır: Birşey özsel olarak değişimdir. Ama kendisine başkalaştığı yine başka Birşeydir.*

**SORU Birşeyin kıpıları niçin birer Birşey olarak görülmelidir?*

Birşey kendi-ile-dolaylılık olarak bir oluş kıpısıdır. Birşeyin yine Birşey ile dolaylılığı Hegel'in kendi-ile-olumsuz-birlik dediği şeydir. Bu ikinci Birşey açıktır ki başka Birşey ya da daha kısa olarak Başkası dediğimiz şeydir. Bu birlik, Birşey ve Başkasının bu kurgul birliği Değişimdir.

212.5. Birşey Vardır; Birşey Belirli-Varlıktır; Birşey Oluştur.

212.6. Oluş olarak Birşeyin kıpıları Varlık ve Yokluk değil ama bir Belirli-Varlık ve bir ikinci Belirli-Varlıktır. Ama bu ikinci Belirli-Varlık birincinin olumsuzudur — bir Başkası.

212.7. Oluş olarak Birşey bir geçiştir, kıpıları yine birer Birşeydir, böylece geçiş Başkalaşım ya da Değişimdir.

212.8. Ama ilkin Birşey yalnızca Kavramında değişir, kendi ile ilişkisinde kendini saklar, ve ayrım dışsal bir edime, 'gösterme'ye düşer.

> *Birşey kendi ile dolaylılık olarak düşünüldüğünde, yanları yine kendisidir; Birşey Birşey dolayısıyla vardır. Ama bu ikinci Birşey bir başka Birşey, bir Başkasıdır. Böylece kendi ile dolaylılığı oluşturan kıpılar Birşey ve Başkasıdır. Ama bu ikisinin birliği olarak Birşey Değişimdir.*

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler §§ 0213-0269

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)
Çözümlemeler §§ 0213-0269
AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic

2. Belirli-Varlık
C. Sonluluk

Belirli-Varlık kapsadığı Olumsuzluk kıpısı yoluyla Sonludur.

> *İlk kesimde Belirli-Varlık genelde ya da olumlu olarak irdelendi (Nitelik ve Olgusallık). Bu kesimde Belirli-Varlıkta kapsanan olumsuz belirlenim (Nitelik) gelişecektir. İlk kesimde olumsuzlama yalnızca genelde iken, burada olumsuzlamanın kendisi olumsuzlanır, Birşey Kendi-İçinde-Varlığına (Insichsein) çekilir. Genelde belirli-Varlık olumsuzlamadır; ve Nitelik ve Olgusallık da olumsuzlama kapsar. Ama bu olumsuzlamanın belirlenimi de olumsuzlanmaktır. Hegel Belirli-Varlığın onu genel olarak irdeleyen ilk kesiminden sonraki bu ikinci kesimini "Sonluluk" olarak adlandırır. (Üçüncü kesim "Sonsuzluk".)*
>
> *DİKKAT 1) Olumsuzlamanın olumsuzlaması = kendi-içinde-varlık.*
>
> *[§ 213]: In dieser Abtheilung hingegen entwickelt sich die negative Bestimmung, die im Dasein liegt, welche dort nur erst Negation überhaupt, erste Negation war, nun aber zu dem Puncte des Insichseins des Etwas, zur Negation der Negation bestimmt ist. :: In this section, on the other hand, the negative determination contained in determinate being is developed, and whereas in the first section it was at first only negation in general, the first negation, it is now determined to the point of the being-within-self or the inwardness of the something, to the negation of the negation.*

(a)

213.1. Birşey ve Başkası ilkin birbirlerine ilgisizdir [ilişkisiz, ayrımsız].

> *Birşey ve Başkası bir ve aynıdır — ilişkisiz olma anlamında. Birşey Başkasının olumsuzlaması değildir. Bu nedenle "olumsuzlama ikisinin de dışına düşer." Birşey ya da Başkası Sonluluğun ilk kategorisi olarak genelde ya da Anlak bakış açısından irdelenmelidir. Başkası Birşeyin olumsuzlanması olarak görülürse, bu ayrım kıpısına, belirlilik kıpısına geçiş anlamına gelecektir, ki yöntemin doğasına aykırıdır.*

Hegel bu iki ama o denli de bir ve aynı kategoriyi bu bakış açısı altında çözümler.

2. Belirli-Varlık

A. Belirli-Varlık olarak belirli-Varlık

a. Genel olarak belirli-Varlık

b. Nitelik

c. Birşey

B. Sonluluk

a. Birşey ve bir Başkası

b. Belirlenim, Yapı (Beschaffenheit) ve Sınır

c. Sonluluk

a. Sonluluğun Dolaysızlığı

b. Sınırlama (Engel) ve Gerek

g. Sonlunun Sonsuza Geçişi

C. Sonsuzluk

a. Genel olarak Sonsuzluk

b. Sonlu ve Sonlunun Karşılıklı Belirlenimi

c. Olumlu Sonsuzluk

213.2. Başkası da dolaysızca bir belirli-Varlık, bir Birşeydir; Olumsuzlama böylece ikisinin dışına düşer [bir üçüncüye].

Olumsuzlamanın ikisinin de dışına düşmesi "ve" ile anlatılır — Birşey ve Başkası. Ya da, ilk kıpı, dolaysızlık kıpısı olumsuzlama içermez. Birşey o denli de Başkasıdır ve bu ilgisizlik olumsuzlama değildir.

213.3. Birşey kendinde Başkası-için-Varlığı ile karşıtlık içindedir; ama Birşeyin 'Kendinde'si de belirlidir.

Birşey ilkin Anlak bakış açısından Başkasıdır; bu onun asıl belirlenimi değildir çünkü bir olumsuzlama içermez. Buna karşı Eytişimsel bakış açısından birşeyin Kendindesi olumsuzlama kapsar ve birşey böylece Belirlidir. Anlak bakış açısından, Birşey ve Başkası birdir, ikisi de bir ve aynı kavramın anlatımıdır ve karşılaştırma dışsal bir öğeye, bir üçüncüye düşer. Bu asıl eytişim değil ama dışsal eytişimdir. Birşeyin Başkası-için-varlığı bu dışsal eytişime değil ama özsel eytişime aittir ve böylece buraya Birşeyin Kendinde-Varlığının çıkarsaması da bağlıdır.

(b)

213.4. Belirlenimi 'kendinde'sine de aittir.

213.5. Belirlenim 'Yapı/Beschaffenheit kıpısına' geçer; Yapı Belirlenim ile özdeştir, Birşeyin içkin Başkası-için-varlığını, Sınırını oluşturur.

Birşeyin kendindesine ait olan Belirlenim Yapıya geçer, bunda Birşey asıl niteliğini, onun olumsuz Başkası-için-Varlığını, Sınırını bulur. Sınır kategorisinde Birşey salt Birşey olarak değil, ama belirli-Birşey olarak, belirlilik yoluyla davranır ve Sınır Birşeyi belirli olarak içerir.

213.6. Sınır Birşeyin içkin belirlenimidir ve böylece —

Birşey Başkası ile ilişkidedir; Böylece Birşeyin Başkası-için-Varlığından ve ayrıca kendisinden, kendinde-

Varlığından söz edebiliriz. Birşeyin bu ilişki içinde kendinde-Varlığının da bir belirlenimi vardır ve bu özel-belirlenim Hegel'in Beschaffenheit/Yapı dediği şeydir. Bu Yapı, bu özel belirlilik kendi için düşünüldüğünde Birşeyin bağıntısının, başkası-için-varlığının olumsuzlanması, böylece Sınırdır. Sınır henüz Sonluluk ile bir değildir. Sınırda Birşey vardır, belirlidir, ve ortadan kalkmış değildir.

(c)

213.7. Birşey Sonlu olandır.

(a) Birşey ve bir Başkası

a) Birşey ve Başkası bir ve aynıdır, ikisi de Birşeydir. Olumsuzlama (Karşıtlık) böylece ikisinin dışına düşer: Birşeyler birbirlerini olumsuzlamazlar.

Birşey kendinde kendi başkası-için-varlığı ile karşıtlık içindedir. Ama 'Kendinde'sine de

b) Belirlenim aittir; bu Yapıya geçer; ve Sınırı oluşturur; (Determination and constitution showed themselves as sides for external reflection; c) Sonluluk.

a) Birşey ve Başkası 1) ANLAK KIPISI Birşey ve Başkası ilk olarak her ikisi de bir Birşeydir. İkinci olarak, her ikisi de bir Başkasıdır. Üçüncü olarak, Başkası yalın olarak ya da kendi ile ilişki içinde alındığında, soyut olarak Başkasıdır. (to eteron — Platon.)

2) EYTİŞİM KIPISI Birşey kendi olumsuzunda (Nichtdasein) kendini saklar (Aufhebung). Birşey Başkası ile İLİŞKİ içinde durur (karşıtlık ya da olumsuzlama ilişkisi). Bu İLİŞKİde uçlar kendinde-varlık ve başkası-için-varlıktır.

Birşey ve Başkası Başkası-için-varlık ve Kendi-için-varlık (Varlık ve Yokluk gibi) (Oluşta: Ortaya-Çıkış ve Ortadan-Yitiş)

Birincisi ilişkisizliği anlatır. Ayrı düşerler. Ama gerçeklikleri ilişkileridir. Birşeyin kıpılarıdırlar.

Belirli-Varlık genel olarak dolaysız, ilişkisizdir — Varlık (analitik kıpı). Ama o denli de belirlidir, kendi içinde olumsuzlanır (ilk olumsuzlama — diyalektik), ve böylece Başkasıdır. Ama Başkasında kendini saklar — Başkası-için-Varlık.Kendini belirli-varlığının olumsuzunda saklar ve varlıktır, ama genel olarak varlık değil, tersine başkası ile ilişkisine karşıtlık içinde kendi-ile-ilişkili olarak — Kendi-içinde-Varlık. Bu ikisinin gerçeklikleri ilişkileridir (spekülatif).

3) KURGUL KIPI İki kıpı da bir ve aynı şeyin, Birşeyin kıpılarıdır. Başkası-için-Varlık ve Kendi-içinde-Varlık ilkin ayrıdırlar; ama Birşeyin Başkası-için-Varlık olanı kendinde de taşıması, ve evrik olarak, Başkası-için-Varlık olarak ne ise kendinde de o olması — bu Kendinde-Varlığın ve Başkası-için-Varlığın ÖZDEŞLİĞİDİR.

Ding-an-sich denilen şey tüm Başkası-için-Varlığın soyutlamasıdır.

Varlık ve Yokluk birlikleri (belirli-Varlık) içinde Varlık ve Yokluk değildir, çünkü bunlar yalnızca birliklerinin dışında böyledirler. Oluşta, dayanıksız birliklerinde bunlar Ortaya Çıkış ve Ortadan Yitiştir. Oluşta her biri karşıtında kapsanır, Yokluktan Varlığa ve Varlıktan Yokluğa geçiş olarak OÇ ve OY dirler. Birşeyde Varlık dolaysız değil ama başkalığın yokluğu olarak kendi içine yansımış belirli-Varlıktır — kendinde-varlık. Yokluk benzer olarak soyut yokluk değil ama birşeyin yokluğu olarak Başkasıdır. Ama bu ise bir ilişkidir — başkası-için-varlık.

1

214.1. Birşey ve Başkası ilk olarakher ikisi de belirli-Varlık ya da Birşeydir.

Burada Birşey anlak bakış açısı altından inceleniyor. Birşey bir olumsuzluk nedeniyle Başkası değildir. Aralarında olumsuzluk içeren bir ilişki yoktur. Tersine, Başkası da Birşey gibi dolaysız, bağımsız, bağıntısızdır ve bu analitik durum üzerine tüm bağıntı (birlik ve ayrılık olarak) ancak dışsal bir karşılaştırma yoluyla ileri sürülür.

214.2. İkinci olarak, her biri eşit ölçüde bir Başkasıdır ("alius alium"; Türkçe'de: "biri ve öbürü/öteki — 'o' biri ya da 'o' teki" — Aralarındaki ayrım salt bir 'o' ile belirtilir; ama birincisi de 'o'dur.).

Birşey ve Başkası ancak dışsal olarak, bir 'bu' gösterme sıfatı ile ayırdedilirler. Burada Hegel dilin anlağın işi ve 'bu'nun bir evrensel olduğunu belirtir. Özel adlar keyfidirler, evrenseli anlatmadıkları ölçüde anlamsızdırlar. Karşılaştırma ve ayırdetme Birşeyin ve Başkasının kendileri tarafından değil ama (dışsal-üçüncü) bir özne tarafından yapılır.Birşey burada ilkin genelde ele alınır. Başkası da bütünüyle genelde ele alınır ve aralarında hiçbir ayrım yoktur.

215.1. Başkalık belirli-Varlığa yabancı bir belirlenim olarak görünür; Birşey Başkasından bir Üçüncü tarafından karşılaştırılarak ayırdedilir.

215.2. Aynı zamanda her belirli-Varlık kendini bir başkası olarak belirler, kendisi bir başkasıdır.

216.1. İkisi de hem Birşey hem de Başkası olarak belirlenir; böylece aynıdırlar, ayrımsızdırlar.

216.2. Ama bu aynılık da yine dışsal karşılaştırmadan doğar.

216.3. Gene de, Başkası Birşey ile ilişki içinde bir Başkası olsa da, ondan ayrı olarak kendi başına da Başkasıdır [yine Anlak bakış açısından].

217.1. Üçüncü olarak, Başkası yalıtılmış olarak, kendi ile bağıntı içinde, soyutta Başkası olarak alınır: Platon: To eteron.[Heterojen ya da ayrışık]. Fiziksel Doğa böyle yalıtılmış bir başkası, Tinin başkasıdır.

To eteron ya da "ayrışık" Platon tarafından bağımsız olarak alınır ve Bir ile karşıtlık içinde tutulur. Bu Birşeyin başkası değil ama kendi içinde Başkası, kendinin Başkasıdır. Doğa (ya da Fizik, FuseoV) böyle bir Başkasıdır. Ama bu ilişki dışsaldır. Gene de Tin gerçek Birşey olduğu için, Doğa kendinde yalnızca Tinin karşıtıdır, ve böyle alındığında Doğanın niteliği kendi içnde Başkası olmak, kendine dışsal olan olmaktır (uzay, zaman ve özdek). Burada Başkası Birşey ile bağıntı içinde değil ama kendi başına Başkası, kendinin başkasıdır. Doğa yalıtlımışlığı içinde bir Başkası olarak alındığında kendi kendisinin Başkasıdır, kendine dışsaldır.

218.1. Başkası salt kendi başına alındığında kendi içinde Başkası, kendinin Başkası, Başkasının Başkasıdır — saltık olarak kendine benzemeyendir ki kendini olumsuzlar — değişir.

218.2. Kendisine değiştiği Başkası yine kendisidir ve böylece kendine özdeş kalır, ve biricik Belirlenimi budur.

218.3. Başkası Başkalığın oradan kaldırılışında kendi ile birleşir, kendi içine yansır.

2

219.1. Birşey kendini 'belirli-Varlığının olumsuzu'nda (Nichtdasein) saklar. Onunla özsel olarak birdir ve bir değildir.

219.2. Böylece Birşey Başkalığı ile bir ilişki içinde durur.

219.3. Başkalık Birşeyde kapsanır ve gene de ondan ayrıdır. Başkalık başkası için olmaktır, Başkası-için-Varlıktır.

Burada Birşey eytişimsel olarak kendi olumsuzluk kıpısı, Başkalık ile ilişki içinde irdelenir. Birşey ilkin

eytişimsel karşıtlığı içinde kendi Başkasını karşısına alır ve onunla ilişki içinde belirlendiğini gösterir: Başkası-için-Varlıktır. Birşey ve Başkası ilkin ilişkisiz olarak alındıklarında her biri Birşey ve Başkasıdır. Aralarında ilişki kurar kurmaz her biri kendinde göreliliğini ortaya koyar: Başkası-için-Varlık ve Kendinde-Varlık.

220.1. Genelde Belirli-Varlık dolaysız, ilişkisizdir; ya da Varlık belirlenimindedir (Anlak kıpısı).

220.2. Ama Yokluğu kapsadığı için belirli Varlık, kendi içinde olumsuzlanmış Varlıktır.

220.3. Sonra ilk olarak bir Başkasıdır.

220.4. Ama aynı zamanda kendini olumsuzlamasında sakladığı için, yalnızca bir Başkası-için-Varlıktır.

Dolaysız belirli-Varlık Anlak içindir ve dolaysızlığının kendisi bir olumsuzlama, bir ilişki kapsadığını doğrular. Bu eytişim genelde (dolaysız) belirli-Varlıktan dolaylı belirli-Varlığa, Başkası-için-Varlığa geçiştir.

221.1. Belirli-Varlık kendini belirli-Varlığının olumsuzunda (Nichtdasein) saklar.

221.2. Böyle Varlık genelde Varlık değildir, ama Başkası ile ilişkisinde bu ilişkinin kendisi ile karşıtlık içinde ve kendi-ile-ilişki içinde durur.

221.3. Bu Kendinde-Varlıktır.

Belirli-Varlık Başkası ile ilişki içinde Başkası-için-Varlıktır (eytişimsel kıpı); ama bu karşıtlığın ortadan kalkışı (kurgul kıpı) öyle bir Varlığa geçiştir ki bu bir kez daha dolaysızdır, ama dolaysızlığını karşıtı ile ilişkisini olumsuzlayarak elde etmiştir. Kendinde-Varlık anlatımı olumsuz olarak Başkası ile ilişkiyi kapsar. "Kendinde" dediğimiz zaman bu kavramı getirmekle imlemek istediğimiz şey Başkasında olmadığı, Başkası ile ilişkiyi olumsuzladığı, o ilişkiyi bir kıpı olarak kapsadığıdır. Kendinde-Varlık ilişkilidir çünkü belirlidir; ama dolaysızdır çünkü Başkası ile ilişkiyi ortadan kaldırmanın kendisini anlatır.

221.4. Başkası-için-varlık (Sein-für-Anderes) ve Kendinde-Varlık (Ansichsein) Birşeyin iki kıpısını oluşturur.

221.5. Burada iki çift belirlenim vardır:

i) Birşey ve Başkası;

ii) Başkası-için-varlık ve Kendinde-Varlık.

221.6. Birinciler (i) belirlenimlerinin ilişkisizliğini, ikinciler (ii) ilişkiyi anlatırlar, her biri bir ilişkidir, karşıt kıpıyı kendinde kapsar.

222.1. Varlık veYokluk birlikleri olan belirli-Varlıkta bundan böyle Varlık ve Yokluk değildirler. Ancak birlikleri dışında böyledirler.

222.2. Varlık ve Yokluk Oluş olarak birliklerinde Ortaya-Çıkış ve Ortadan-Yitiştir.

222.3. Birşeyde Varlık kıpısı Kendinde-Varlıktır (ya da Başkalığın Yokluğu, ya da kendi içine yansımış belirli-Varlıktır, dolaysız değildir).

222.4. Yokluk kıpısı ise Başkası, ya da daha tam olarak Başkası-için-Varlıktır (genelde Nichtdasein ya da olumsuz belirli-Varlık değil).

223.1. Kendi-içinde-Varlık olumsuz belirli-Varlık (Nichtdasein) ile olumsuz bir ilişkidir.

223.2. Kendinde-Varlık Başkalığı kendi dışında taşır, ona karşıttır.

223.3. Birşey kendinde olduğu düzeye dek Başkalıktan ve Başkası-için-Varlıktan çekilmiştir;

223.4. Ama aynı zamanda Yokluğu da kendi içinde kapsar, çünkü Başkası-için-Varlığın Yokluğudur.

224.1. Başkası-için-Varlık ilkin Varlığın kendi ile ilişkisinin (belirli-Varlık ve Birşey) olumsuzlanmasıdır.
224.2. İkinci olarak, Başkası-için-Varlık arı Yokluk olarak olumsuz belirli-Varlık (Nichtdasein) değil, ama kendi içine yansımış varlığı olarak kendinde-Varlığı gösteren olumsuz belirli-Varlıktır (evrik olarak, kendinde-Varlık Başkası-için-Varlığı gösterir).

3

225.1. Kendinde-Varlık ve Başkası-için-Varlık Birşeyin kıpılarıdır.

225.2. Birşey Başkası-için-Varlıktan kendi içine geri döndüğü ölçüde kendindedir.

225.3. Birşey ancak Başkası-için-Varlık olduğu ölçüde kendinde bir belirlenim taşır.

226.1. Kendinde-Varlık ve Başkası-için-Varlık ayrı oldukları denli de özdeştirler (her ikisi de Birşeyin ayrılmaz belirlenimleridirler).
226.2. Bu özdeşlik belirli-Varlıkta biçimsel olarak bulunur; özde ve iç ve dışın ilişkisinde daha kesin olarak, ama Kavram ve Edimselliğin özdeşliğinde tam olarak bulunur.

Birşey kendi içinde taşıdığını kendinde de taşır. Birşeyde olan o denli de onun kendinde-varlığına, iç, gerçek değerine aittir. "Birşey yalnızca kendinde ne ise, o denli de yalnızca ondadır." Kendi-içinde-Varlık = iç = Kavram. Başkası-için-varlık = Dış = Edimsellik.

227.1. Kendinde-Şey. Tüm Başkası-için-Varlıktan soyutlanmıştır, bütünüyle belirlenimsiz, yokluktur. Öyleyse elbette bilinemez.

SETZEN 'Koyma'-Setzen ilkin öz alanında yer alır. Zemin onun tarafından zeminlendirileni koyar. Neden bir Etki yaratır, belirli bir varlık ki, bağımsızlığı dolaysızca olumsuzlanır ve özünü bir başkasında gösterir. Varlık alanında belirli-Varlık Oluştan yalnızca ortaya çıkar, ya da birşey ile birlikte bir başkası, sonlu ile sonsuz da koyulur. Ama sonlu sonsuzu ortaya çıkramaz, onu koymaz. Varlık alanında kavramın kendini belirlemesi geçiş kipinde olur. Varlığın yansımalı belirlenimleri — örneğin birşey ve başkası, sonlu ve sonsuz — başkası-için-varlık olsalar da, nitel olarak, kendi başlarına varolan şeyler olarak geçerlidirler. Başkası vardır, sonlu sonsuz ile eşit ölçüde dolaysızdır, her birinin anlamı karşıtı olmaksızın da tam olarak görünür. Ama pozitif ve negatif, neden ve etki kavramları, kendi başlarına alınabiliyor görünseler de, karşıtları olmaksızın anlamsızdırlar. Belirlenimlerin henüz kendilerinde mi (Kavramda) yoksa daha şimdiden koyulmuş mu (başkası için varlık) olduğunu ayırdetmek mantıksal gelişimde özsel önemdedir. Varlık alanında Us kavramlarını dolaysızca uygular, onları ilişkisiz olarak, soyut olarak alır.

Buna karşı üzerine düşünceye ait Öz alanında ilişki kavramları uygulanır. Dolaysızlık Kavramları salt kendi başlarına düşünülebilir. Dolaylılık Kavramları ancak ilişkili olarak düşünülebilir.

Kendinde-Varlık Nichtdasein ile olumsuz bir ilişkidir, başkalığı dışında taşır ve ona karşıttır. Birşey kendi içinde olduğu sürece başkalıktan ve başkası-için-varlıktan geri çekilmiştir. Birşey Başkası ile olumsuz olarak ilişkilidir — kendi içinde yokluk kapsar, çünkü başkası-için-varlığın yokluğudur. Başkası-için-Varlık, Birşeyin kendi ile birliğinde, kendi Kendindesi ile özdeştir; Başkası-için-Varlık böylece Birşeyde bulunur. Böyle kendi içine yansımış belirlilik bu nedenle yine yalın olarak varolan belirlilik, ve bu nedenle yine bir Niteliktir — BELİRLENİM.

228.1. Kendinde-Varlık Başkası-için-Varlık ile karşıtlık içindedir.

228.2. Koyulmuşluk da Kendinde-Varlık ile karşıtlık içindedir.

Kendinde varlık bağımsız, koyulmuşluk ise dolaylılık ya da bağımlılıktır. Kendinde aynı zamanda gizillik olarak görüldüğünde kendi için olmayı, belirtik olmayı, ya da koyulmuş olmayı imler. Hegel bu diyalektiği kullanır. Setzen olumluluğu, olgusallığı imler.

228.3. Koyulmuşluk Başkası-için-Varlığı kapsar.

228.4. Koyulmuşluk ilkin Öz alanında, "nesnel yansıma" alanında ortaya çıkar (Zemin zeminliyi koyar; Neden Etkiyi; ikincisi varlığını birincide, bir başkasında taşır.).

228.5. Birşey ile birlikte Başkası, Sonlu ile birlikte Sonsuz da koyulur, ama ilk terimler ikincileri koymazlar. Ya da, Varlığın bu yansımış belirlenimleri (Birşey ve Başkası, Sonlu ve Sonsuz) birbirlerini ortaya çıkarmaz ya da koymazlar. Dolaysızdırlar: Başkası da vardır, ve Sonlu da tıpkı Sonsuz gibi dolaysızdır, (semantik olarak) kendi başına durur. Öte yandan, Pozitif ve Negatif, Neden ve Etki vb. birbirlerinden ayrı olarak anlamsızdırlar. Birbirlerinde görünürler ya da birbirlerine yansırlar.

229.1. Başkası-için-Varlık Birşeyin kendi ile birliğinde onun Kendindesi ile özdeştir.

229.2. Başkası-için-Varlık böylece Birşeyde bulunur.

229.3. Belirlenim böylece kendi içine yansımış olarak yalın Varlık biçimindedir, yine bir Niteliktir — Belirlenim.

Kendinde ve Başkası-için-Varlık
(KARŞITLAR) (b) Belirlenim, Yapı ve Sınır

230.1. Birşeyin kendi içine yansıması olarak 'Kendinde' soyut 'Kendinde' değildir ama Başkası-için-Varlığı kıpı olarak kapsar, onun olumsuzlaması olarak onunla dolaylıdır. (Yalnızca Birşeyin kendi ile dolaysız özdeşliği değildir ama Birşeyi Kendinde yapan Başkası-için-Varlık yoluyla özdeşliktir.)

230.2. 'Kendinde' Başkası-için-Varlığın ortadan kaldırılmasıdır.

230.3. 'Kendinde'de olumsuzlama Başkası-için-Varlık olarak kapsanır.

230.4. 'Kendinde'de Nitelik ve Olgusallık olarak Belirlilik dolaysız ya da yalın Varlık biçiminde değil ama Kendi-içinde-varlık Biçimindedir.

Belirli-Varlıkta Nitelik onun 'Kendinde'sinin onun Başkası-için-Varlığı ile birlikte bulunuşundan oluşur.

230.5. Bundan sonra olacak olan şey Belirlenimin kendi içine yansımış olarak açınmasıdır.

1.

231.1. Birşeyin Niteliğine ('Kendinde'nin Başkası-için-Varlık ile birliği) 'Kendinde'nin Belirlenimi denebilir.

231.2. 'Kendinde'nin Belirlenimi Başkası-için-Varlığın onda kıpı olarak bulunuşunu imler ve genelde Belirlenimden ayrıdır.

231.3. Birşey olarak Belirli-Varlıkta 'Kendinde' karşıtı ile, Başkası-için-Varlık ile birlik içindedir, ve bu karşıtların birliği Belirlenimi oluşturur.

231.4. Bu Belirlenim Birşeyin Başkası ile ilişkisi yoluyla çeşitli yönlerde gelişir.

232.1. İnsanın belirlenimi 'düşünen us' olmaktır — bununla hayvandan ayrılır (Nitelik).

232.2. İnsan kendinde düşüncedir — bununla kendi Başkası-için-Varlığından (doğal varoluşundan ve duyusal-doğasından) ayrılır (Doğa yoluyla kendi Başkası-için-Varlığı ile bağıntılıdır.)

232.2. İnsan kendinde düşüncedir, ve bu onun Başkası-için-Varlığından, doğal-duyusal varlığından ayrıdır.

232.3. Ama bu belirlenim bile salt kendindedir, genel olarak belirli-Varlık biçimindedir ve ona katılmayan belirli-Varlık ile, duyusal-doğa ile karşıtlık içindedir.

233.1. ‘Kendinde’nin belirlenim kazanması karşıtı yoluyla, Kendi-için-Varlık yoluyla belirlenmişlikten ayrıdır.

233.2. ‘Kendinde’nin bu belirlenimi dışsaldır, bir yapıdır/Beschaffenheit.

234.1. Birşey şöyle ya da böyle bir dışsal Yapıdadır ve bu ona olumsal değil ama onun kendi niteliğidir.

235.1. Birşeyin değişimi Yapısına düşer, ancak onda Başkalaşır, böylece Birşey olarak kalmayı sürdürür, Belirlenimi değişmez, yalnızca Yapısını değişir.

> *2) Değişimde birşey başkasına dönüştüğü zaman onda başkası olan onun yapısıdır. Yani, değişim zorunlu olarak birşeyin ortadan kalkmasını getirmez, birşeyin yalnızca bir yanını ilgilendirebilir. [§ 235] Insofern Etwas sich verändert, so fällt die Veränderung in die Beschaffenheit; sie ist am Etwas das, was ein Anderes wird. Es selbst erhält sich in der Veränderung, welche nur diese unstäte Oberfläche seines Andersseins, nicht seine Bestimmung trifft.:: In so far as something alters, the alteration falls within its constitution; it is that in the something which becomes an other. The something itself preserves itself in the alteration which affects only this unstable surface of its otherness, not its determination.*

236.1. Belirlenim ve Yapı birbirinden ayrıdır.

236.2. Birşey, Belirlenimine göre, Yapısınna ilgisizdir.

236.3. Belirlenim ve Yapı o denli de birbirlerine geçerler.

236.4. Belirlenim başkası için varlık ile yüklüdür, ve öyleyse başkası ile bağıntıdır, öyleyse yapıdır.

236.5. Yapı da kendi başkası ile bağıntıdır, öyleyse belirlenimdir.

236.6. Birşey yapısı yoluyla değişir.

237.1. Birşeyin yapısı yoluyla değişimi onun yalnızca Kavramında değişiminden ayrıdır.

238.1. Belirlenim ve Yapı birbirlerine geçerler, ayrımları ortadan kalkar, sonuç genelde Birşeydir.

238.2. Bu geçiş iki belirli-Varlığın geçişleri değildir, öyleyse dışsal bir karşılaştırma değildir.

238.3. Olumsuzlama şimdi soyut değildir, ama birşeylerde bulunur, onlara içkindir.

239.1. Birşey kendi doğası yoluyla Başkası ile ilişkilidir, çünkü Başkalık onda onun kendi kıpısı olarak koyulur.

239.2. Birşeyin Kendi-içinde-Varlığı Olumsuzlama kapsar, ve ancak bu yolla olumlu Belirli-Varlığını taşır.

239.3. Ama Başkası Birşeyden nitel olarak da ayrı ve böylece onun dışında koyulur.

239.4. Kendi Başkasının olumsuzlanması Birşeyin Niteliğidir, çünkü ancak bu yolla Birşey olur.

239.5. Ancak bu ortadan kaldırmada Başkası bir başka belirli-Varlık ile karşıtlık içindedir.

239.6. Belirli-Varlık Başkalığa, Birşey Başkasına geçer (geçmiştir); Birşeyin Başkası olması gibi Başkası da onun kendisidir.

239.7. Kendi-içinde-Varlık onda kapsanan ama aynı zamanda ondan ayrı olan Başkalığın Yokluğudur; öyleyse Birşeyin kendisi Olumsuzlama, bir Başkasının onda sona erişidir.

239.8. Birşey Başkası ile olumsuz olarak ilişkilidir, ve kendini bu ilişkide saklar.

239.9. Bu Başkası, O-O olarak Birşeyin Kendi-içinde-Varlığı onun Kendindesidir.

239.10. Aynı zamanda bu ortadan kaldırma Birşeyde yalın bir olumsuzlama olarak, ona dışsal

başka Birşeyin olumsuzlaması olarak da bulunur.

Olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak Birşey dolaysız, yalın, kendi ile ilişki, kısaca kendi-içinde-varlıktır.

239.11. Her ikisinin tek bir belirliliği vardır ki,

a) bir yandan O-O olarak Birşeylerin kendi-içinde-Varlıkları ile özdeştir;

b) öte yandan bu olumsuzlamalar başka Birşeyler olarak birbirlerine karşıt oldukları için.

c) onları kendi doğaları yoluyla birleştirir ve ayırır:

239.12. Bu belirlenim Sınırdır.

Sınır birlik ve o denli de ayrılıktır.

SINIR 1) Birşey kendinde Başkası ile ilişkilidir: Başkası onda onun kendi kıpısı olarak koyulur. 2) Birşeyin kendi-içinde-varlığı OLUMSUZLAMA kapsar: Böylece "affirmatives Dasein"dir. 3) Ama Başkası Birşeyden nitel olarak da ayrıdır ve böylece onun dışına koyulur. (Nitelik: Birşeyin ve Başkasının ayrım kıpısı; Dasein ve Dasein dolaysızca özdeş kavramlar.) 4) Kendi Başkasının olumsuzlanması Birşeyin NİTELİĞİ. Birşey Başkasının ortadan kaldırılması yoluyla Birşeydir, ve bu ise gerçek karşıtlığın ve asıl Kavramın olanağıdır. 5) Birşey ve Başkasının bağıntısı onların Kavramıdır (oluş gibi). 6) Kendi-içinde-varlık başkalığın Yokluğudur: Birşey OLUMSUZLAMAdır, BAŞKASININ ONDA SONA ERMESİDİR. 7) Birşey Başkası ile olumsuz olarak ilişkilidir ve böylelikle kendini saklar. "— dies Andere, das Insichsein des Etwas als Negation der Negation ist sein Ansichsein" (BM, S. 135). Değişimde Birşey Başkasına geçer, ama Başkasının da Birşey olduğu düzeye dek içine geçtiği şey yine kendisidir, bir başka Birşeydir. Sınırda Birşey Başkasında sona erer (olumsuzlama). Birşey Sınırda vardır ve yoktur. Birşey ve Başkası belirli-Varlıklarını birbirlerinin ötesinde ve sınırlarının ötesinde bulurlar. Sınır her ikisinin yokluğu olarak her ikisinin başkasıdır. Olumsuzlamanın olumsuzlaması = birşeyin kendi-içinde-varlığı. Birşey kendi doğası yoluyla Başkası ile ilişkilidir, çünkü başkalık onda onun kendi kıpısı olarak koyulmuştur. Kendi-içinde-varlığı olumsuzlama içerir ve bu olumsuzlama yoluyla olumlu varlığa iyedir. Başkasının olumsuzlanması birşeyin niteliğidir, çünkü birşey kendi başkasının ortadan kaldırılması olarak birşeydir. Birşey başkasına geçer, ve kendisi olduğu denli de başkasıdır. Kendi-içinde-varlık onda kapsanan ama aynı zamanda kendi varlığı olan başkalığın yokluğudur. Birşey olumsuzlamadır, bir başkanın onda sona erişidir. Kendini olumsuz olarak başkası ile ilişkilendirir ve böylelikle saklar. Bu başkası, olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak birşeyin kendi-içinde-varlığı onun kendinde-varlığıdır. Birşeyin Başkası, ya da olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak onun kendi-içinde-varlığı onun kendinde-varlığıdır. Birşey o denli de ona dışsal başkasını yalın olarak olumsuzlar. BİRŞEY KENDİ İÇİNE ÇEKİLİR (OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLAMASI) VE O DENLİ DE BAŞKASINI OLUMSUZLAR (YALIN OLUMSUZLAMA). İKİ OLUMSUZLAMA BİRBİRİNE KARŞITTIR. İKİ OLUMSUZLAMA BİRŞEY VE BAŞKASI OLARAK BİRBİRİNE KARŞITTIR. ONLARI BİRLEŞTİRİR VE AYIRIR. BU BELİRLENİM SINIRDIR. Başkası-için-varlık birşeyin başkası ile olumlu birlikteliğidir. Sınırda başkası-için-yokluk/olmama, başkasının nitel olumsuzlaması öne çıkar. Sınır, birşeyin kendi içine yansımış olumsuzlaması olarak, ideal olarak birşey ve başka kıpılarını kapsar. Sınır yoluyla birşey ne ise odur, ve sınırda niteliğini bulur. O denli de Sınır her iki belirli-Varlığın da yokluğudur. Birşey kendi içkin sınırı ile kendinin çelişkisi olarak koyulur ve bunun yoluyla kendinin dışına ve ötesine itilir. Birşey sonlu olandır.

240.1. (3) Başkası-için-Varlık Birşeyin Başkası ile belirlenimsiz olumlu birlikteliğidir;

240.2. Sınırda Başkası-için-Yokluk, Başkasının nitel olumsuzlaması öne çıkar (ve bu kendi içine

yansımış Birşeyden ayrı tutulur).

240.3. Sınırdaki bu çelişki Birşeyin kendi içine yansımış olumsuzlaması olarak Sınırın Birşey veBaşkası kıpılarını ideal olarak kapsamasında yatar.

240.4. Birşey ve Başkası ayrı kıpılar olarak aynı zamanda olgusal olarak, nitel olarak ayrıdırlar.

241.1. [a] Birşey dolaysız, kendi-ile-ilişkili belirli-Varlık olarak ilkin bir Başkasına göre bir Sınır taşır.

241.2. Sınır Başkasının Yokluğudur, Birşeyin kendisinindeğil; Sınırda Birşey kendi Başkasını sınırlar; ama bu Başkası da genelde Birşeydir.

241.3. Sınır Birşeyin Birşeyden ayrımıdır; bir Birşeyin ve ve başka Birşeyin, öyleyse genelde Birşeyin Yokluğudur.

242.1. Birşeyin Başkasını sınırlaması kendisinin de sınırlanmasıdır.

242.2. Ama Sınır Başkasının Birşeyde sona erişidir: Birşey ne ise Sınırı yoluyla odur ve Sınırda Niteliğini bulur.

242.3. Sınır yalın ya da ilk olumsuzlamadır; Başkası ise aynı zamanda O—Odur, Birşeyin Kendi-içinde-Varlığıdır.

243.1. Birşey, dolaysız belirli-Varlık olarak, bir başka Birşeye göre sınırdır.

243.2. Ama Sınır Birşeyin kendisinde de bulunur ve Birşey Sınır dolayısıyla Birşeydir ama Sınır o denli de Birşeyin Yokluğudur.

243.3. Sınır Dolaylılıktır ki onun yoluyla Birşey ve Başkası hem vardır hem de yoktur.

244.1. Birşey Sınırında hem var hem de yoktur; ve bu kıpılar dolaysızdır.

244.2. Böylece Nitel ayrım, olumsuz belirli-Varlık ve Birşeyin belirli-Varlığı birbirlerinin dışına düşerler.

244.3. Birşey belirli-Varlığını Sınırının dışında (ve de içinde) taşır;

244.4. Başkası da Sınırın dışındadır.

244.5. Sınır Birşey ve Başkası arasındaki orta terimdir ki onda ikisi de sona ererler.

244.6. Birşey ve Başkası belirli-Varlıklarını birbirlerinin ötesinde ve sınırlarının ötesinde taşırlar.

244.7. Sınır her birinin yokluğu olarak her ikisinin de başkasıdır.

245.1. Birşeyin Sınırından ayrımı ile uyum içinde Çizgi ancak sınırının, Noktanın dışında Çizgi olarak görünür (Düzlem Çizginin, Cisim Yüzeyinin dışında).

245.2. Sınır tasarımsal düşünce tarafından özellikle bu yanında görülür.

246.1. Birşey Sınırın dışında olduğu biçimiyle sınırsız Birşeydir, genelde belirli-Varlıktır.

246.2. Böyle olarak kendi Başkasından ayırdedilmez: Yalnızca belirli-Varlıktır, kendi başkası ile aynı belirlenimi taşır.

246.3. Her biri genelde Birşeydir, her biri bir Başkasıdır; her ikisi de aynıdır.

246.4. Bu birincil dolaysız belirli-Varlıkları şimdi Sınır olarak koyulur ki, her ikisi de ne iseler onda odurlar, birbirlerinden ayırdedilirler.

246.5. Sınır her ikisinin birliği ve ayrılığıdır.

246.6. Birşey belirli-Varlığını ancak Sınırda taşır; ama Sınır ve belirli-Varlık aynı zamanda birbirlerinin olumsuzudurlar.

246.7. ÖRNEK: Nokta Çizginin sınırıdır; Noktada çizgi sona erer ve başlar; Nokta saltık başlangıçtır.

246.8. ÖRNEK: Çizgi Yüzeyin, ve Yüzey Katının sınırıdır; ikisi de onlarda sona erer ve onlarda başlarlar.

247.1. Kendi içkin sınırı ile kendisinin çelişkisi olarak koyulan ve bu yolla kendi ötesine itilen Birşey Sonludur.

(c) Sonluluk

*Sonluluk kıpıları belirli-Varlık ve Olumsuzlama olan bir Oluştur. Sınır ve Sonluluk arasındaki ayrım Sınırın birşeyin Niteliği ile bir olması, ondan ayrılmaması, birşeyin olumlu varlığını *nitel* sınırında taşımasıdır. Sonluluk ise bir *oluş* kategorisi olarak ortadan kalkışa belirlenmiştir. Sonlu olmak realite ve olumsuzlama arasında bir çelişki olmak, ve böyle olarak kendini ortadan kaldırmaktır. Değişim de bir oluştur, ama birşey değişimde başkasına geçtiği zaman başkasının da birşey olması ölçüsünde kendini sürdürür. Birşeyi ortadan kalkmaya götüren şey sonluluğudur. Onda varlık ve yokluk arasındaki karşıtlık belirli-Varlık (Nitelik) ve olumsuzlama arasındaki karşıtlığın daha belirli biçimini alır.*

248.1. Birşeyin Varlığı belirlidir.

248.2. Birşeyin Niteliği vardır ve yalnızca belirli değil ama sınırlıdır.

248.3. Birşeyin Niteliği Sınırıdır ve onunla yüklü olarak ilkin olumlu, kararlı bir varlık olarak kalır.

248.4. Ama bu olumsuzlama (Sınır) gelişir ve belirli-Varlığı ile Olumsuzlaması (içkin sınırı) arasındaki karşıtlığın kendisi Birşeyin Kendi-içinde-Varlığıdır.

248.5. Birşeyin Kendi-içinde-Varlığı böylece bir oluştur, Birşeyin sonluluğunu oluşturur.

c. Die Endlichkeit. Das Dasein ist bestimmt; Etwas hat eine Qualität, und ist in ihr nicht nur bestimmt, sondern begrenzt; seine Qualität ist seine Grenze, mit welcher behaftet, es zunächst affirmatives, ruhiges Dasein bleibt. Aber diese Negation entwickelt, so daß der Gegensatz seines Daseins und der Negation als ihm immanenter Grenze selbst das Insichsein des Etwas, und dieses somit nur Werden an ihm selbst sei, macht seine Endlichkeit aus.

c. Sonluluk Dasein belirlidir; birşeyin Niteliği vardır ve onda yalnızca belirli olmakla kalmaz, ama sınırlıdır; Niteliği sınırıdır ki, onunla yüklü olarak ilkin olumlu, dingin belirli-Varlık olarak kalır. Ama bu olumsuzlama gelişir, öyle ki belirli-Varlığının ve ona içkin sınır olarak Olumsuzlamanın karşıtlığının kendisi Birşeyin kendi-içinde-Varlığıdır, ve bu böylece yalnızca kendinde oluştur, Birşeyin Sonluluğunu oluşturur.

B. Sonluluk Belirli-Varlık ilkin dolaysızdır ya da olumlu (varlık) belirlenimi içindedir. Burada bulunan olumsuzlama (eğer ikincisini dikkate alırsak) ilk olumsuzlamadır. İkinci olarak belirli-Varlıkta kapsanan olumsuzlama (yokluk) belirlenimi gelişir. İkinci olumsuzlama olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır.

Birşeyin varlığı belirlidir; birşeyin bir niteliği vardır ve onda yalnızca belirli değil ama sınırlıdır. Niteliği sınırıdır ve bununla yüklü olarak ilkin olumlu, kararlı bir varlık olarak kalır. Ama bu dinginlik yalnızca analitik anlak içindir, ve mantıksal olarak kararlılık yalnızca ve yalnızca bir soyutlamadır. Kavram ilişkileri yalnızca ilerler. Nitelik onu olumlu, dayanıklı bir varlık yapar. Ama aynı Nitelik o denli de baştan sona olumsuzdur. Sonluluk birşeyin varlığını (ya da daha doğrusu belirli-varlığını) ilgilendiren bir olumsuzlamadır. Buna göre SONLULUK kıpıları varlık ve yokluk yerine bundan böyle belirli-Varlık ve sınır olan bir Oluştur.

249.1. Şeyler sonludurlar: Eş deyişle yalnızca bir belirlilikleri olmakla kalmaz; yalnızca nitelikleri salt bir olgusallık ve özünlü belirlenimleri değildir; yalnızca sınırlanmış olmakla kalmazlar; ama

tersine Yokluk doğalarını ve varlıklarını oluşturur.

249.2. Sonlu şeyler vardırlar, ama kendileri ile ilişkileri yalnızca kendileri ile olumsuz olarak ilişkili olmaları değil ama bu olumsuz ilişkide kendilerini kendi ötelerine göndermeleridir.

249.3. Sonlu şeyler vardırlar, ama varlıklarının gerçekliği sonlarıdır.

249.4. Sonlu şey genelde Birşey gibi yalnızca değişmekle kalmaz, ama varolmaya son verir.

249.5. Sonlu şeyin sona ermesi salt bir olanak değildir, sona ermeksizin olamaz.

249.6. Sonlu şeyin Varlığı yokoluşunun tohumunu Kendi-içinde-Varlığı olarak kapsamasıdır.

249.7. Sonlu şeylerin doğum saatleri ölüm saatleridir.

Hegel: § 249

Şeylerin sonlu olduklarını söylerken bununla yalnızca bir belirliliklerinin olduğunu, niteliklerinin yalnIzca bir olgusallık ve özünlü bir belirlenim olmadığını, sonlu şeylerin yalnızca sınırlı olmadıklarını anlamakla kalmayız — ki böyle olarak henüz sınırlarının dışında bir belirli-varlıkları vardır —, ama dahaçok yokluğun doğa ve varlıklarını oluşturduğunu anlarız. Sonlu şeyler vardır, ama kendileri ile ilişkileri olumsuz olarak kendi-ile-ilişkili olmaları ve bu kendi-ile-ilişkide kendilerini kendi ötelerine, varlıklarının ötesine göndermeleri anlamına gelir. Vardırlar, ama bu varlığın gerçekliği onların sonudur.

Sonlu genelde birşey gibi yalnızca değişmekle kalmaz, ama varolmaya son verir; ve varolmaya son vermesi yalnızca varolmaksızın da olabilmesine izin veren bir olanak değildir. Tersine, böyle sonlu şeylerin varlığı yitişinin tohumunu kendi-içinde-varlığı olarak taşımaktır. Sonlu şeylerin doğum saati ölüm saatleridir.

(a) Sonluluğun Dolaysızlığı (a. Die Unmittelbarkeit der Endlichkeit)

250.1. Sonluluk doruğuna itilmiş nitel olumsuzlamadır [die auf die Spitze getriebene qualitative Negation], (ve Niteliğini yitiren Birşey Varlığını da yitirir).

250.2. Sonluluk olumsuzlamadır ve Sonsuzluk ile kesin karşıtlık içinde durur.

250.3. Anlak Yokluğu şeylerin belirlenimi yapar ve aynı zamanda onu yokedilemez ve saltık yapar. (BURADA DİKKAT!)

250.4. Şeylerin geçicilikleri ancak kendi başkalarında, olumlu olanda yitebilecektir (Ihre Vergänglichkeit könnte nur in ihrem Anderen, dem Affirmativen, vergehen).

250.5. O zaman sonlulukları onlardan ayrılacaktı; ama sonluluk onların değişmez nitelikleridir, karşıtına geçmez, böyece bengidir. (Anlak bakış açısından).

251.1. Ama hiçbir felsefe sonluluğu saltık olarak görmez, çünkü sonlu sınırlıdır, geçidir; yokedilmez değildir.

251.2. Önemli olan nokta sonluyu düşünmede sonlunun varlığına sarılmak ve geçiciliği sürmeye bırakmak, ya da geçiciliğin kendisinin geçip gitmesine izin vermektir.

251.3. Ama Sonlunun sona ermesini kabul eden görüşte bu olmaz (= geçicilik geçip gitmez).

251.4. Sonlu Sonsuz ile uzlaşmaz ve birleşmez; saltık Varlık Sonsuza yüklenir; Sonlu onun olumsuzu olarak kalır, onunla birleşmez, kendi yanında kalır.

251.5. Sonlu sona ererse, o zaman bu sona erme onun son belirlenimi olur, sona ermenin sona ermesinde ortaya çıkacak olan olumluluk değil.

251.6. Sonlu olumluda sona ermezse, sonu yokluk olarak kavranırsa, o zaman soyut yokluğa geri dönülmüş olur.

252.1. Sonlunun gelişimi: İçinde bu çelişkiyi taşıdığı için kendi içinde çözülür, ve gene de böylelikle edimsel olarak çelişkiyi çözer:
252.2. Sonlu yalnızca geçici olmakla ve sonlanmakla kalmaz, ama sona erme, yokluk son belirlenim değildir, ama kendisi sona erer.

(b) Sınırlama ve Gerek (b. Die Schranke und die Sollen)

253.1. Birşey sonludur, ya da sonlu olan vardır.
253.2. Ama Birşey soyut Varlık değildir, belirlidir, bir Sınırdır ki, onun kendi-içinde-Varlığını, Sonluluğunu oluşturur.

254.1. Belirlilik Başkalıkta Birşeyin 'kendinde'sine (Ansich) ait olarak kapsanır;
254.2. Başkalığın dışsallığı bir yandan Birşeyin kendi içselliğidir; öte yandan dışsall olarak ondan ayrı kalır.
254.3. Başkalık Sınır olarak belirlendiği çin, kendisi olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır, ...

254.5. Bu Kendinde-varlık böylelikle kendisinin ondan ayrı olan Sınırı ile, Sınırlama olarak kendisi ile olumsuz bağıntı olarak 'Gerek'tir. :: Dieses Ansichsein hiermit ist als die negative Beziehung auf seine von ihm auch unterschiedene Grenze, auf sich als Schranke, Sollen. (Burada Sınır/Grenze ve sınırlama/Schranke)

TAMAMLANACAK.

255.1. Birşeydeki Sınırın Sınırlama olması için (Daß die Grenze, die am Etwas überhaupt ist, Schranke sei,), Birşey aynı zamanda kendi ötesine geçiyor olmalıdır; kendi içinde Sınır ile varolmayan birşey (Nichtseiendes) olarak ilişkili olmalıdır.
255.2.

256.1. " 'Gerek' öyleyse çifte belirlenim kapsar: Bir kez, olumsuzlamaya karşı kendinde varolan belirlenim olarak; ve ikinci kez ise bir Yokluk olarak aynı şey, ki Sınır olarak ondan ayrıdır, ama aynı zamanda kendisi kendinde-varolan belirlenimdir."

> *Almanca metin: "Das Sollen enthält also die verdoppelte Bestimmung, einmal sie als an sich seiende Bestimmung gegen die Negation, das andere Mal aber dieselbe als ein Nichtsein, das als Schranke von ihr unterschieden, aber zugleich selbst ansichseiende Bestimmung ist."*

257.1. Sonlu böylece kendini belirleniminin sınır ile ilişkisi olarak belirlemiştir.
257.2. Bu ilişkide belirlenim bir Gerek, ve sınır bir sınırlamadır; böylece ikisi de Sonlunun kıpıları ve bu nedenle kendileri sonludur.

258.1. Olması gereken vardır, ve aynı zamanda yoktur.
258.2. 'Gerek' öyleyse bir sınırlamadır.

259.1. Birşeyin kendinde-varlığı belirleniminde kendini 'Gerek'e indirger; çünkü kendinde-varlığını oluşturan şey bir ve aynı bakımdan varolmayan birşeydir.
259.2. Sonlunun sınırı ona dışsal değildir, tersine belirlenimi ayrıca sınırlanışıdır.

260.1. Sonlu 'Gerek' olarak kendi sınırını aşar.

261.1. 'Gerek' olarak Birşey sınırının ötesine geçer; ama aynı zamanda 'Gerek' olarak sınırını taşır. İkisi ayrılmazdır.

'Gerek' Üzerine Not (SONRA YAZILACAK).

Gerek özsel olarak bir sınırlamadır.

[g] Sonlunun Sonsuza Geçişi

269.1. 'Gerek' sınırlama, ve sınırlama 'Gerek' kapsar.

269.2. İlişkileri ikisini de kendi-içinde-varlığında kapsayan Sonludur.

269.3. İkisi de birbirinin olumsuzudur; nitel olarak karşıttırlar.

269.4. Sonlu bu kendi içindeki çelişki nedeniyle ortadan kalkar, varolmaya son verir.

269.5. Bu sonuç genelde olumsuzdur, ve böylece Sonlunun belirleniminin kendisidir.

269.6. Sonlu var olmaya son vermede var olmaya son vermemiştir.

269.7. İlkin yalnızca bir başka Sonlu olmuştur ki, bir başka Sonluya geçiş olarak eşit ölçüde bir sona ermedir; ve bu sonsuza dek böyle sürer.

269.8. Sonlu bu sona ermede, bu kendi olumsuzlanmasında kendinde-varlığa ulaşmış, kendi içinde birleşmiştir.

269.9. Gerek sınırlamayı aşar, e.d. kendini aşar; ama kendi ötesi ya da başkası yalnızca kendisinin sınırlanışıdır.

269.10. Sınırlama ise kendi ötesini, 'Gerek'i gösterir.

SONLULUĞUN DOLAYSIZLIĞI Sonlu Saltık mıdır? Sonlunun geçiciliği belirtiktir. Böyle olarak — anlak için — Sonsuz ile birleşmesi saltık olarak olanaksızdır. Eğer varlık Sonsuza yüklenirse, sonluya yalnızca olumsuz belirlenim kalır: Sonlu olan yoktur, ve bu yokluk içinde sonsuza dek Sonsuz karşısında varolmaya belirlenir. Bu çelişki Kavramı daha öte açındıran etmendir. SINIRLAMA VE GEREK Sonlu vardır. Sonlunun ve Varlığın birliği arasındaki çelişki açıktır.

Olması gereken vardır, ve aynı zamanda yoktur.

Gerek özsel olarak bir sınırlamadır.

Hegel: § 269

Sonlunun Sonsuza Geçişi

‘Gerek’ sınırlama kapsar, ve sınırlama ‘gerek’. Birbirleri ile ilişkileri kendi-içinde-varlığında her ikisini de kapsayan sonlunun kendisidir. Belirleniminin bu kıpıları nitel olarak karşıttır; sınırlama gereğin olumsuzu olarak ve ‘gerek’ benzer olarak sınırlamanın olumsuzu olarak belirlenir. Sonlu böylece içsel olarak kendi-ile-çelişkilidir; kendini ortadan kaldırır, varolmaya son verir. Ama bu sonucu, genel olarak olumsuz, [a] belirleniminin kendisidir; çünkü olumsuzun olumsuzudur. Böylece sona ermede sonlu yalnızca sona ermemiştir; ilk olarak yalnızca bir başka sonlu olmuştur ki, gene de, eşit ölçüde bir başka sonluya geçiş olarak bir sona-ermedir, ve bu sonsuza dek böyle sürer. Ama [b] bu sonucun daha yakından irdelenişi sonlunun sona erişinde, kendisinin bu olumsuzlanışında kendi-içinde-varlığına eriştiğini, kendisi ile birleştiğini göstermiştir. Kıpılardan her biri tam olarak bu sonucu kapsar; ‘gerek’ sınırlamayı aşar, eş deyişle, kendini aşar; ama kendisinin ya da başkasının ötesinde yalnızca kendisinin sınırlanışı vardır. Ama sınırlama doğrudan doğruya kendi ötesini, başkasını gösterir ki ‘gerek’tir; ama bu sonuncusu sınırlama olarak kendinde-varlık ve belirli-Varlık ikiliğidir; aynı şeydir; öyleyse kendi ötesine gitmede eşit ölçüde salt kendisi ile birleşir. Bu kendi-ile-özdeşlik, olumsuzlamanın olumsuzlaması olumlu varlıktır ve böylece sonlunun, belirlenimi için ilk olumsuzlama olması gereken sonlunun başkasıdır; bu başkası sonsuzdur.

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler §§ 0318-0386

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)
Çözümlemeler §§ 0318-0386
AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

Kendi-İçin-Varlık
(Varlık—Belirli-Varlık—Kendi-İçin-Varlık)

> *Kendi-için-Varlık Sonsuzluktan çıkarsanmıştır. Sonsuzluk daha şimdiden kendinde Bir kategorisini imler, çünkü tüm olumsuzlamayı, tüm başkalığı dışlıyor olarak görülebilir. Bir ise tam olarak bu aynı olumsuzlamadır. Eleatikler, özellikle Xenofanes, Bir kategorisini Tanrı olarak gördüğü zaman bu aynı mantıksal koşutluğa anlatım verir, çünkü Bir Sonsuz gibidir. Spinoza'nın panteizminde de Sonsuzluk ve Bir Tanrı ya da Doğanın onun görüşünde saltık olarak hiçbir olumsuzlama içermeyen belirlenimleridir. Ama bu bakış açısı analitiktir, diyalektik değil.*
>
> *Spinoza belirlenimin olumsuzlama olduğunu bilir, ve onu, tüm olumsuzlamayı, Töz ya da Sonsuz Varlıktan, Bir ya da Tanrıdan uzaklaştırmayı ister.*

318.1. Kendi-için-Varlıkta nitel Varlık ya da NİTELİK tamamlanır (daha öte Nitelik belirlenimi yoktur ve izleyen Nicelik alanıdır).
318.2. Kendi-için-Varlık sonsuz Varlıktır (sonsuz = olumsuzlanmayan).
318.3. (1) Varlık olarak Varlık tüm belirlenimden yoksundur;
318.4. (2) Belirli-Varlık dolaysızca ortadan kaldırılmış Varlıktır ('dolaysızca' = 'ilk'); böylece yalnızca ilk olumsuzlamayı kapsar, ki dolaysız olumsuzlamadır (Başka birşeyin değil, ama kendi kedisinin olumsuzlamasıdır).
318.5. Belirli-Varlık kendi içinde Varlığı kapsar; birlikleri yalındır, bu nedenle birbirlerine eşitlenmemişlerdir.

> *Belirli-Varlıkta Varlık ilkin ayrı bir moment olarak kapsanır; birlikleri yalındır ve buna göre ikisi bir bakıma iki eşitsiz şey gibi yanyana dururlar ve henüz birbirlerine eşitlenmemişlerdir. Biri vardır, ve bir başkası da vardır. Henüz atılacak bir adım daha vardır. Karşıtlık koyulmuştur, ama karşıtların birliği değil. Hegel bu kurgul birlikten iki kıpının eşitlenmesi olarak söz eder. 1.— Varlık; 2. — Belirli-Varlık; 3.— Kendi-İçin-Varlık. Kendi-için-Varlıkta Varlık ve Belirli-Varlık eşitlenir.*

318.6. Belirli-Varlık alanı buna göre ikilik, ayrım, sonluluk alanıdır.
318.7. Belirlilikte varlık göreli (ilişkili) olarak belirlidir, saltık (ilişkisiz) olarak değil.
318.8. (3) Kendi-için-Varlıkta varlık ve belirlilik arasındaki ayrım ya da olumsuzlama koyulmuş ve eşitlenmiştir;
318.9. Sonlulukta olumsuzlama sonsuzluğa, olumsuzlamanın koyulmuş olumsuzlamasına geçtiği için, olumsuzlama yalın kendi ile ilişkidir, varlık ile eşittir, göreli değil saltık olarak belirlenmiş varlıktır.

*Belirlilikte Varlık yalnızca göreli olarak belirlenir, saltık olarak değil. Saltık olarak belirlenmek olumsuzlamanın olumsuzlanması yoluyla olumlu olarak belirlenmektir, çünkü olumsuzlamanın olumsuzlanması ilişkinin ve böylece göreliliğin de olumsuzlanmasıdır. Kendi-için-Varlık da belirlidir, ama onun durumunda iki eşitsiz momentin değil, iki eşit momentin ilişkisi olarak olumsuzlama aynı zamanda olumsuzlama değildir. Ya da, Kendi-için-Varlık onda Varlık ve belirli-Varlık *birlik* içine getirildikleri için *bir* olan ya da eşitlenmiş olan iki momentin belirlenimidir. Olumsuzlamanın Olumsuzlaması Sonsuzluktur, çünkü Olumsuzlama Sınır olarak, olgusallık olarak, 'Gerek' vb. olarak ortadan kalkmıştır.*

319.1. Kendi-için-Varlık kurgul yöntemin üç kıpısına göre ilkin dolaysız ya da Birdir; ikinci olarak ayrım kıpısı gelir ve Bir Çokluğa ve bunların Birliğine geçer; üçüncü olarak bu nitel birlik Niceliğe geçer.

A. GENEL OLARAK KENDİ-İÇİN-VARLIK

320.1. Kendi-için-Varlık anlatımının Kavrama uygun düştüğü gösterilmelidir.

320.2. Birşey başkalığı aştığı ya da (başkalık ile ilişkisiz olduğu) zaman ‘kendi içindir’ denir; o zaman onun için başkalık bir kıpıya indirgenmiştir, onu (ya da onları) itmiş, soyutlamıştır.

320.3. Kendi-için-Varlık sınırlamayı, başkalığı öyle bir yolda aşmıştır ki, bu olumsuzlama olarak kendi içine sonsuz geri dönüştür (sonsuz, çünkü döndüğü yer kendisidir, ve buna göre bir son değildir).

320.4. Bilinç kendine sunduğu nesnede içeriği ideal olarak kendi içinde kapsar; bilinç kendi olumsuzu ile ilişkide yalnızca kendi önündedir; kendi dışında değil, ama kendi içindedir.

Bilinç önündeki bir nesnenin tüm belirlenimini (içeriğini) kendi us-kategorileri ile sağlar ve onu idealleştirir. Bu kategorilerin öznel oldukları, bilincin kendisinde oldukları görüldüğünde, bilinç nesnesinde yalnızca kendi kendisindedir ve onunla ilişkisi bir sonluluk değil ama bir sonsuzluk ilişkisidir, çünkü onda bir son ile değil ama kendisi ile ilişkidedir, karşısındaki başkalık gerçekte yalnızca kendisidir.

320.5. Bilincin bu idealleştirmesinde nesnenin realitesi de saklanır, çünkü nesne bilinç tarafından dışsal bir varoluş olarak bilinir. (Buna göre Bliinç Görüngü, düalizm alanına aittir, çünkü bir yanda dışsal bir nesne, öte yanda nesnenin ideal olarak bilinci vardır).

320.6. Öz-bilinç kendi-için-varlığın daha belirtik bir örneğidir, çünkü dışsal nesne ya da başkalık yanı ortadan kaldırılmıştır.

320.7. Buna göre öz-bilinç sonsuzluğun bulunuşunun en yakın örneğidir.

a) Belirli-Varlık ve Kendi-için-Varlık

321.1. Kendi-için-Varlık yalın Varlığa çökmüş Sonsuzluktur; [= Kendi-için-Varlık Sonsuzluk kavramının ortadan kalkmasıyla elde edilmiştir; 'Varlığa çökmüş' = dolaysızlaşmış].

321.2. Kendi-için-Varlık o denli de belirlidir, çünkü sonsuzluğun olumsuz doğasını kendi içinde taşır.

Sonsuzluğun olumsuz doğası olumsuzlanmanın olumsuzlanmasıdır. Bu onu belirli kılan şeydir. Sonsuzluk olarak belirli-Varlığın ortadan kalkışı ilkin bir dolaysızlık üretir. Bu Kendi-için-Varlığın belirliliği sözü edilen sonsuz belirlilik olarak dolaysızdır.

321.3. Belirli-Varlık böylece Kendi-için-Varlığın bir kıpısıdır, çünkü Kendi-için-Varlık da olumsuzlama yüklü ve dolayısıyla belirlidir.

321.4. Belirli-Varlıkta bir başkası ve başkası-için-varlık olan belirlilik böylece Kendi-için-Varlığın sonsuz birliğine bükülür ve,

321.5. Belirli-Varlık kıpısı Kendi-için-Varlıkta bir Bir-için-Varlık olarak bulunur. (Kendi-için-Varlık durumunda belirli-Varlık kıpısı 'kendi-için-varlık'-için-varlık' ya da Bir-İçin-Varlık olur).

b) Bir-İçin-Varlık

Kendi-için-Varlık bütününde ilişkisiz ve belirlenimsizdir. Ama bu belirlenimsizliğin kendisinde belirlidir, ve buna göre bu kavramda karşılaşılan güçlük bu çelişkili doğasına bağlıdır. Kendi-için-Varlık belirlenimsiz-belirlidir. Kendisi ile ilişkili olmalı, ama bunun bir ilişkisi olması için o denli de kendisi kendi olumsuzu, başkası olmalıdır. Bir-için-Varlık bu çelişkiyi ve ona bağlı güçlüğü bir bakıma yoğunlaştırmak ve sınırlamak için Hegel'in getirdiği bir anlatımdır. Bir için olmak olanaksızdır, çünkü Bir herhangi bir başkalığı olumsuzladığı sürece Birdir ve Birin karşısında olmak İki olmak olacaktır. Ama Birin bu olumsuzlamasının kendisi onda zorunlu olarak kapsanan moment ve onu Bir yapan belirlenimdir. Bu olumsuzlama Birde ideal olarak bulunur. Böylece Bir için olmak ya da Bir-için-Varlık ideal olarak, bir moment olarak bulunmaktır. Bu bulunuş aynı zamanda Sonlunun Sonsuz ile birlikte ya da daha doğrusu onda bir moment ya da ideal olarak bulunma yoludur. Sonlunun bu idealliği Hegel'in Felsefenin temel önermesi dediği şeydir ve bir felsefenin niteliği bu idealliği doğru olarak kavramasına bağlıdır.

322.1. Sonlunun onda ideal bir varlık olarak kapsanan Sonsuz ile birlik içinde bulunma yolu budur.

322.2. Kendi-için-Varlıkta olumsuzlama bir belirlilik ya da sınır olarak, ya da sonuçta onu bir başkası olarak alan belirli-Varlık ile bir ilişki olarak bulunmaz.

322.3. Bir-için-Varlığın onun için var olacağı, onun bir kıpısı olacağı bir başkası yoktur.

322.4. Kendi-için-Varlık Birşeyi onun için varolacağı bir yolda karşısına alamaz (çünkü o zaman kendi için olmayacaktır).

322.5. Buna göre kendi-için-Varlık Bir-için-Varlık olarak ilişkisiz, başkasız, sınırsız dolaysızlıktır.

322.6. Kendi-için-Varlık ve Bir-için-Varlık karşıtlar değildirler, çünkü Kendi-için-Varlık, başkalığın ortadan kaldırılması olarak, kendini ortadan kaldırılmış başkası olarak kendi ile ilişkilendirir ve öyleyse 'Bir-için'dir ve başkasında yalnızca kendi ile ilişkilidir.

322.7. Ego, Tin, Tanrı vb. idealdirler, çünkü sonsuzdurlar; ama kendileri-için-Varlıklar olmakla ideal olarak 'Bir için' olandan ayrı değildirler, yoksa belirli-Varlıklar olurlardı.

322.8. Tanrı kendi içindir (sonsuzdur, dolaysızdır, saltıktır vb.), ama ancak onun için olduğu şey kendisi olduğu sürece.

322.9. Böyle olmasaydı, kendisi ve onun için olduğu ayrı olsalardı, o zaman belirli-Varlık ve böylece sonlu olurdu.

322.10. Kendi için olmak ve Bir için olmak idealliğin ayrı değil, ama özsel olarak ayrılamaz kıpılarıdır.

Not. Almanca "was für ein Ding" anlatımı (sözel olarak: "Bir Şey İçin Ne"; 'ne tür bir şey')

323.1. Almanca "Bir Şey İçin Ne" anlatımı birşeyin başkası için değil ama kendi için ne olduğunu sorgular.

323.2. Bu anlatım kökeninde idealistiktir (çünkü sonluyu ideal olarak alır); var olan şey ve onun için var olduğu şey bir ve aynıdır.

323.3. Ve burada bir Özdeşlik vardır.

324.1. İdeallik ilkin ortadan kaldırılmış belirlenimlere bağlanır; onda ortadan kaldırıldıkları şey ideal ile karşıtlık içinde reel olarak alınabilir.

324.2. Böylece idealin kendisi kıpılardan biri, reel ise öteki olur.

324.3. Ama idealliğin imlemi her iki belirlenimin de eşit ölçüde Bir için olması ve Bir sayılmasıdır; bu bir ideallik, ayrım olmaksızın, realitedir.

324.4. Bu anlamda Özbilinç, Tin, Tanrı salt kendi ile sonsuz ilişki olarak idealdir.

> *Ortadan kaldırılmış Sonlu Sonsuzda öyle bir yolda kapsanır ki, ortada olan yalnızca Birdir, çünkü Birin başkası Birin kendisinin ortadan kaldırılması olacaktır. İdeallik, moment olarak, Birin Bir kalmasının olanağıdır. İdeallik böylece Bir-için-olmak demektir, çünkü kendisi ideallik olarak, ortadan kaldırılmış olarak, Birin karşısına bir Başkası olarak, bir Belirlenim olarak çıkmaz, ve böylece Birin Bir olması sona ermez.*

324.5. Ego Ego içindir, her ikisi de aynıdır. Her ikisi de 'Bir-için'dir, idealdir.

324.6. Tanrı yalnızca Tanrı-içindir, yalnızca bu Birlik Tanrıdır.

324.7. Ama öz-bilinç, bilinç olarak, kendisinin ve başkasının ayrımına girer (düalizm, ayrım, sonluluk).

324.8. Öz-bilinç kendisinin ve başkasının birliğidir; ya da — idealliğinin ve reelliğinin; idealliği tasarımlarını üremesi olarak görülebilir (?), ve reelliği ise bu tasarımların belirliliği, ortadan kaldırılmamış belirli varlığı olarak.

325.1. İdealizm sonlu realiteye kendi-için-Varlığın yanısıra bağımsız bir kalıcılık verilmesini yadsır.

325.2. İdealizm Sonsuzun kendisinde Bir-için-Varlığın, idealin kendi ile ilişkisinin koyulmasını da gerektirir.

325.3. Eleatik Varlık ve Spinoza'nın Tözü yalnızca tüm belirlenimin soyut olumsuzlanmasıdır, çünkü tözün kendisinde idealite koyulmaz (yani Tözün ya da Varlığın kendisi idealliği bir kıpı olarak kapsamaz ve satık olarak belirlenimsizdir.)

325.4. Spinoza Sonsuzluğu bir şeyin saltık olumluluğu olarak anlar, tüm olumsuzluğu dışlar.

325.5. Spinoza'da Tözün kendisi bile kendi-için-varlık belirlenimine ulaşmaz, ve özne ve tin olması söz konusu bile değildir.

325.6. Malebranche'ın idealizminde Tanrı kendi içinde tüm bengi gerçeklikleri, tüm şeylerin idealarını ve eksiksizliklerini kapsar; bunlar yalnızca onundur, onları yalnızca Tanrıda görürüz (sonluya hakkı bütünüyle verilir).

326.1. Leibniz'in idealizminde Monad özsel olarak ideal birşeydir [Ideelles].

326.2. Das Vorstellen ist ein Fürsichsein :: Ideation is a being-for-self. Bunda belirlenimler sınırlar değil, ama yalnızca kıpılardırlar.

> *(Özetle: Leibniz'in Monadları birbirlerine karşı sınırlar olmayan, böylece realiteleri olmayan ideal belirlenimlerdir. Böylece, başkalığın yokluğunda, tüm ilişki ve etkileşim olanaksızlaşır. Türlülük yalnızca boş, yalnızca ideal bir türlülüktür ve onda monad yalnızca kendi ile ilişkili kalır. Başkalaşımlar monadın kendisinde gelişirler ve başkaları ile ilişkiler değildirler. Monadların çokluğu monadın kendi eytişimiyle türetilmez, dışsal olarak varsayılır. Kendilerinde birbirlerine karşı başkaları değildirler. Kendi-için-Varlık arılığı içinde ve reel varlıktan uzak olarak tutulur. Leibniz'in dizgesi monadın kendisinin mantıksal açınımı olmaktan da çıkar ve Spinoza'da görülen mantıksal-dizgesel bütünlük düzeyi onda görülmez.)*

327.1. Kant ve Fichte'nin idealizmleri "Gerek"in ya da sonsuza ilerlemenin ötesine geçmez ve belirli-Varlık ve kendi-için-Varlık ayrımını birleştiremezler.

327.2. Kendinde-Şey Ego içindir, ama kökende dışsaldır, ben için olumsuz bir kendinde-varlık olarak kalır.

327.3. Ego hiç kuşkusuz ideal olarak, kendi-için-Varlık olarak, sonsuz kendi-ile-ilişki olarak belirlenir; ama Bir ötenin, kendinde-şeyin ortadan kalkışı noktasına tamamlanmaz.

(c) Bir

328.1. Kendi-için-Varlık kendisinin ve kıpısı olan Bir-için-Varlığın yalın birliğidir.

328.2. Önümüzde yalnızca tek bir belirlenim, ortadan kaldırmanın kendi ile ilişkisi vardır.

328.3. Kendi-için-Varlığın kıpıları ayırdedilmemişliğe çökmüştür ki, bu ise dolaysızlık ya da varlıktır.

328.4. Ama bu dolaysızlık olumsuzlama üzerine dayanır, kendinin bütünüyle soyut sınırıdır, Birdir.

SONSUZ VE BİR ARASINDAKİ AYRIM Birin mantıksal belirlenimi KENDİ İLE İLİŞKİdir.Sonsuz da "belirli dolaysız"dır, ama belirlenimini kendi ile ilişki yoluyla değil, kendinde taşıdığı olumsuzlama dolayısıyla kazanır. Bir ise belirlenimini kendi ile ilişki yoluya kazanır.

329.1. 'Bir'in gelişiminde şu momentler bulunur: 1) Genel olarak olumsuzlama; 2) iki olumsuzlama; 3) ikisi öyleyse aynıdır; 4) salt karşıtlar; 5) kendi-ile-ilişki, genel olarak özdeşlik; 6) olumsuz olan ve gene de kendi ile olan ilişki.

329.2. Dolaysızlık biçimi kendi-için-Varlığa bir kendi-için-Varlık olarak girer. Bu dolaysızlık nedeniyle her bir kıpı ayrı belirlenim olarak koyulsa da, gene de ayrılmazdırlar.

'Bir'in kavramında yatan güçlüğün ve aynı zamanda onu başka her kavramdan ayıran olgunun nedeni Birin Bir olmak için yalnızca kendi ile ilişkiye girmek zorunda olmasıdır. Örneğin olumsuzlama mantıksal olarak Başkasını gerektirirken, Birin olumsuzlaması Kendisi ile olmalıdır.

B. BİR VE ÇOK (Eins und Vieles)

Bu aşamada (B) Bir kavramı bir olumsuzlama ilişkisi geliştirecekt ve kendini Çok olarak belirleyecektir. Bunun için Birin kendinde kendi ile ilişkisinin açınımı yeterlidir, çünkü Bir kavramında kendi ile ilişki (Bir ve Bir) olduğu için Bir ve Bir ilişkisi ((Bir ve Bir) ve (Bir ve Bir)) ilişkisidir. Bu ilişki böyelce Çoka geçer. Ya da:

(Bir ve Bir) ((Bir ve Bir) ve (Bir ve Bir)) (((Bir ve Bir) ve (Bir ve Bir)) ve ((Bir ve Bir) ve (Bir ve Bir)))

330.1. Bir kendi-için-Varlığın yalın kendi-ile-ilişkisidir, çünkü onda kıpılar ortadan kalkmıştır; böylece —

330.2. Kendi-için-Varlık dolaysızlık biçimindeyken kıpıları belirlilik taşırlar.

331.1. Olumsuzun kendi-ile-ilişkisi olarak Bir bir belirleme sürecidir, ve kendi ile ilişki olarak sonsuz kendini-belirlemedir.

Bir 'belirli-dolaysız' olarak kapsadığı olumsuzlama kıpısı nedeniyle kendini belirler. Ve olumsuzu kendisi olduğu için, bu belirleme sonlu değil, ama sonsuz kendini-belirlemedir.

331.2. Kendi-için-Varlık şimdi dolaysızlık biçiminde olduğu için, ayrımları da olumlu olarak (= bağımsız olarak bulunurlar.

Şöyle anlayabiliriz: Birin ayrımları Birin kendisini ortadan kaldırmayan, onu Bir olarak saklayan ayrımlar olmalıdırlar. Böylece bağımsızın karşısında kendileri bağımsız olmalıdırlar.

331.3. Böylece Kendi-için-Varlığın idealitesi ilk olarak realiteye geri döner, ama bu realite de Birdir.

331.4. Birde kendi-için-Varlık yalın (= başlangıçtaki dolaysız) Varlığın ve belirli-Varlığın koyulmuş birliğidir ve başkası ile ilişkinin ve kendi ile ilişkinin saltık (ayrımsız) birliği olarak bulunur.

331.5. Yine, Varlık belirliliği Sonsuz Olumsuzlama (= kendini-belirleme) ile karşıtlık içinde durur.

331.6. Böylece bu olumsuzlama ondan ayrı bir Başkası olmalıdır.

331.7. Ama bu Başkası Birin kendini belirlemesidir.

331.8. Birin kendi ile bu Birliği bir ayrım, bir ilişkidir; ve olumsuz birlik olarak kendi Kendinin Başkası olarak olumsuzlamasıdır.

331.9. Birin ilişkisi kendinin Bir olarak kendinden dışlanmasıdır.

(a) Kendinde Bir (Das Eins an ihm selbst)

332.1. Bir kendinde yalnızca vardır; bu varlığı ne bir belirli-Varlıktır, ne de bir başkası ile ilişki olarak belirliliktir.

332.2. Gerçekte Bir bu kategoriler alanının bir olumsuzlamasıdır.

332.3. Bir böylece bir başkalaşmaya yetenekli değildir; değişmezdir. (Das Eins ist somit keines Anderswerdens fähig; es ist unveränderlich).

333.1. Belirlenimsizdir, ama Varlık gibi değildir.

332.2. Belirlenimsizliği kendi ile ilişki olan belirlilik, saltık belirlenmişliktir; koyulmuş kendi-içinde-Varlık :: Seine Unbestimmtheit ist die Bestimmtheit, welche Beziehung auf sich selbst ist, absolutes Bestimmtsein; gesetztes Insichsein.

332.3. Bir Kavramına göre kendi ile ilişkili olumsuzlama olduğu için kendinde ayrım taşır, yani kendinden bir başkasına döner.

332.4. Ama bu devim dolaysızca kendi üzerine döner, çünkü kendi ile ilişki aynı zamanda bu başkasının onun kendisi olması demektir.

333.1. Bu yalın dolaysızlıkta tüm dolaylılık, idealliğin kendisi, ayrım ve çokluk yitmiştir. (Tam soyutlama).

333.2. Bu dolaysızlık Yokluktur, kendi ile ilişki soyutlamasıdır; kendi-içinde-Varlıktan ayrıdır.

333.3. Koyulmuş bir Yokluktur, ve bir dolaylılık olarak somut bir belirlenimi vardır (= ilişkilidir),.

333.4. Bu Yokluk Boşluk olarak Yokluktur.

333.5. Boşluk böylece dolaysızlığı içindeki Birdir.

Hegel Bir ve Boşluk ilişkisini ATOMİZİM ile bağıtı içinde getirir. Aynı zamanda bir eğretileme olarak İTME ve ÇEKME terimlerini kullanacağı için bu çıkarsamaya gereksinimi vardır. Ama bütün bu BOŞLUK-VAKUM (ve hiç kuşkusuz ATOM-DOLULUK-PLENUM) konusu Mantık Biliminin soyut kavramsal doğasına bütünüyle dışsaldır. Atomistler Boşluğu getirmek zorundadırlar, çünkü Atom, Parmenides'in belirlenimsiz Birinden ayrı olarak, bir Birler Çokluğuna dağılır ve bunun için Boşluk ya da İtme belirlenimi mantıksal olarak zorunludur. Atom Bir kıpısı olarak alındığında, Boşluk daha sonra NİCELİK alanında Birin sürekliliği ile karşıtlık içinde KESİKLİLİK kavramına karşılık düşecektir.

Bir belirlenimsizliği içinde Yokluk olarak görülebilir; ama gene de Birin belirlenimsizliği yalın ya da dolaysız Yokluktan ayrı olarak dolaylı Yokluktur, çünkü Bir ortadan kaldırılmış belirlenimsizliktir.

(b) Bir ve Boşluk

335.1. Bir olumsuzlamanın kendi ile soyut ilişkisi olarak Boşluktur.

Boşluk uzaysal ve böylece mantığa dışsal bir kategoridir. Hegel burada Boşluğu Atomizm bağlamında ele alır. Bir ve olumsuzu olarak Boşluk Atom olarak belirli-Varlığın iki kıpısını oluştururlar.

335.2. Ama Yokluk olarak Boşluk Birin olumlu Varlığı olarak yalın dolaysızdan saltık olarak ayrıdır.

335.3. Boşluk olarak Yokluk varolan Birin dışındadır.

336.1. Bir ve Boşluk olarak belirlenen Kendi-için-Varlık belirli-Varlık kazanır.

336.2. Bir ve Boşluk ortak, yalın temelleri olarak kendi(-için-Varlık) ile olumsuz ilişki içindedirler.

336.3. (Bir ve Boşluk belirli-Varlığın Olgusallık ve Olumsuzlama belirlenimleri gibidir).

ATOMİZM §§ 337-339 (YAZILACAK)

(c) Birçok Bir: İtme

340.1. Bir ve Boşluk en yakın belirli-Varlığı içindeki kendi-için-varlığı oluştururlar. (Das Eins und das Leere macht das Fürsichsein in seinem nächsten Dasein aus.)

340.2. Bir ve Boşluk Olumsuzlamanın Olumsuzlama ile, bir Başkasının kendi Başkası ile ilişkisi içinde dururlar.

340.3. Bir Valık belirleniminde olumsuzlama, Boşluk Yokluk belirleniminde olumsuzlamadır.

340.4. Ama Bir özsel olarak yalnızca ilişkili olumsuzlama olarak kendi ile ilişkidir (= dışındaki Boşluğun olması gereken şeydir).

340.5. Ama ikisi de ayrıca olumlu belirli-Varlık olarak koyulur ve böyle ilişkilidirler.

340.6. Birin Kendi-için-Varlığı özsel olarak belirli-Varlığın ve başkasının idealliğidir.

340.7. Başkası ile değil, ama yalnızca kendisi ile ilişkilidir.

340.8. Bu kendi ile ilişki yalnızca olumsuz değil olumlu ilişkidir, çünkü kendisi olumlu olarak koyulmuştur.

340.9. Ama ilişki o denli de olumsuzdur, çünkü ilişkili olduğu terim bir başkası olarak kalır.

340.10. Bu başkası da Bir olduğu için Bir birçok Birin Oluşudur.

Boşluk olmaksızın Birden Çoka geçiş: Bir Bir olabilmek için ilişkisinde karşısında yalnızca kendini, Biri bulmalıdır. Bu onun belirlenimidir. Bu ilişkinin bir ilişki olabilmesi için Bir hem olumlu, hem de olumsuz olmalıdır. Birin kendi ile bu çelişkili ilişkisi her bir Bir durumunda yinelenir ve Bir belirsiz bir Çokluğa geçer. Birin ilişkisinin bir ve aynı zamanda olumlu ve olumsuz olması Birin kendi niteliğinden gelir. Bir ilişkisinde kendisinden başka hiçbir terime izin veremez, çünkü Bir olmak için tüm başkalığı olumsuzlamak zorundadır. Ama tüm başkalığı olumsuzlarsa kendi belirlenimini yitirir. Buna göre Bir aynı zamanda kendisi olan bir başkası ile ilişkiye girmelidir. Bu çıkarsama başka pekçok yolda anlatılabilir. Kendisi ve Başkası arasındaki bu diyalektik daha sonra Nicelik kategorisinde burada olduğu gibi yineleycektir.

341.1. Birin kendi-için-Varlığı belirli-Varlığın ve Başkasının idealliğidir.

Belirli-Varlığın ve Başkasının bu idealliğinden, ortadan kaldırılmışlığından ötürü Birin ilişkisi yalnızca kendi iledir, onlarla değil.

341.2. Ama kendi-için-Varlık Bir olarak, olumlu olarak belirlendiği için, kendi ile olumsuz ilişkisi aynı zamanda olumlu bir Varlık ile ilişkidir.

341.3. Ve ilişki o denli de olumsuz olduğu için, ilişkili olduğu şey belirli-Varlık ve Başkası olarak kalır.

341.4. Başkası özsel olarak kendi ile ilişki olduğu için, belilenimsiz yokluk ya da Boşluk değil ama Birdir.

341.5. Bir buna göre birçok Birin Oluşudur.

342.1. Ama bu Oluş gerçekte bir Oluş değildir, çünkü bunda Bir yalnızca Bir olur.

342.2. Bir ilişkili olarak kendisini karşısına alır, çünkü Bir ilişki olarak olumsuzu kendi içinde kapsar, dışında ve bir başkasında değil. (Bu karşıtlığı Hegel yine mantıksal olmayan bir kavram kullanarak İtme olarak adlandırır).

342.3. Birin kendi ile olumsuz ilişkisi İtmedir (Die negative Beziehung des Eins auf sich ist Repulsion).

> *Bir kendi ile ilişki olarak, özdeşlik olarak düşünüldüğünde aynı zamanda Birçok ya da Çok olarak da düşünülür, ve bu karşıtlar olarak Bir ve Çokun kendilerinin birliğini ya da ayrılmazlıklarını gösterir. Birin Çok olması onun kendi ile ilişki olmasında, tam olarak Bir olmasını sağlayan bu özdeşlikte yatar. Bir, ilişki olarak, olumsuzu kendi içinde kapsar ve bu onun Çok olmasının mantığıdır. İlişki iki terimi gerektirir. Ama bu geçiş yalnızca özdeşlikten ayrıma değil, ama her iki Bir de ilişki oldukları için Bir sürekli bir oluş süreci yoluyla mantıksal olarak Çokluğa dağılır. Bu Çokluk henüz sayısal bir belirlenim değildir, çünkü henüz Nicelik kavramı koyulmuş değildir.Burada İtme kavramı eğretilemedir.*

343.1. Bu İtme böylece Birin kendisi yoluyla birçok Birin koyulmasıdır.

343.2. Buradaki İtme varolan Birlerin birbirlerini itmeleri değildir; bu dışsal düşüncenin sanısıdır.

343.3. Kendinde itme (die Repulsion dem Begriffe nach) ve dışsal-sanısal itmeyi ayırdetmemiz gerekir.

344.1. Birçok Bir başkaları ile değil ama sonsuz olarak kendileri ile ilişkilidir.

344.2. Bir kendini kendinden iter ve buna göre Oluş sürecine girmez çünkü daha şimdiden vardır.

344.3. İten ve itilen Birdir.

345.1. Böylece birbirleri ile göreli olarak vasayılırlar; koyulmamış olarak var-sayılırlar.

345.2. Koyulmuşlukları ortadan kaldırılır, ve birbirleri ile göreli olarak olumlu varlıklar olarak alınırlar.

346.1. Böylece Çokluk Bire dışsal görünür.

346.2. Eğer Birler ilişkilerinde birbirleri ile başkaları olarak göreli olsalardı, onlarda olumlu olarak bir başkası-için-Varlık bulunurdu.

346.3. O zaman ilişkileri Boşluk olarak görülen şey olurdu, ki dışsal bir sınırdır.

347.1.

SÜRÜYOR...

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler §§ 0699-0724

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)

Çözümlemeler §§ 0699-0724

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

I. Varlık

C. Ölçü

Nicelik ayrımsız değişiminin ayrımlı değişim olduğu noktada, sınıra ilgisizliğinin ortadan kalktığı noktada Nitelik ile bir olduğunu gösterir. Bu Nicelik belirlenimi ya da bu Nice Ölçüdür.

699.1. Ölçüde Nitelik ve Nicelik birleşmiştir.

699.2. Varlık belirliliğin kendi ile dolaysız aynılığıdır (Gleichheit).

699.3. Nicelik belirliliğe ilgisizlik (Gleichgültigkeit) olarak yalın kendi ile aynılıktır ve böylece Varlık ile birdir.

Niceliğin Nitelik (Varlık) ile birliği Niceliğin belirliliğe ilgisizliğine bağlıdır; ya da, belirliliğe ilgisizlik belirlenimsizlik olarak görülebilir ve bu ise dolaysızlık ya da Varlıktır. Yöntemsel olarak, ikinci momentin birincinin dolaylılığını kapsıyor olması daha başından onunla bir olmasını anlatır, çünkü bir kavram ancak o olandan çıkarsanabilir. Soyut olarak (tüm Nitelik ve Nicelik ayrışmasını dışlayarak) düşündüğümüzde, Nitelik ve Niceliğin birliği için daha başka çıkarsama gerekmez ve bu bağıntı tüm karşıtlıklar için geçerlidir. Olumsuz kıpı olumlunun belirleniminden başka birşey değildir.

700.1. Ama bu ilgisizlik (Gleichgültigkeit) belirliliği kendisinde değil, başkasında taşıma olarak dışsallıktır.

İlgisizlik (Gleichgültigkeit), herhangi bir belirlenimi kabul edebilmek, az ya da çok olabilmek, Niceliğin belirlenimidir. Varlık (ya da Nitelik) belirlenime ilgisiz değil, tersine saltık olarak ilgilidir, çünkü onunla birdir. Belirlenimini değiştirdiğinde kendisi de ortadan kalkar. Ama Nicelik böyle değildir. Belirleniminin değişmesine karşın varlığını sürdürür. — Dışsallık

700.2. Üçüncü olarak, kendi ile ilişkili dışsallık gelir;

701.1.

§ 701. (BU PARAGRAFLARDA KANT'IN NİCELİK, NİTELİK, İLİŞKİ VE KİPLİK KATEGORİLERİNİ YORUMLAYIŞI TARTIŞILIYOR. DAHA SONRA SPİNOZA VE LEİBNİZ'DE ÖLÇÜ.)

707.1. Özün İdeası kendi belirli-Varlığında kendine-özdeş olmaktır ve bu Ölçüde daha şimdiden imlenir.

707.2. Dolaysızlık Özde kendine-Özdeşlik olarak dolaylı birşeye indirgenir; ama bu kendi ile dolaylılıktır, yansımadır.

707.3. Bu Özdeşliğin belirlenimleri vardırlar; ama yalnızca olumsuz birliklerinin kıpıları olarak vardırlar.

Özdeşlik kıpıların Özdeşliğidir, ya da kıpılarının bu özdeşliğini olumsuz birlik olarak kapsar. Daha açık olarak, Özdeşlik ayrı olanların özdeşliğidir; ama Özdeşlikten söz ettiğimiz zaman bu kategori kendi dolaysızlığı içinde bu ayrıları kıpılar olarak kapsar.

707.4. Ölçüde nitel kıpı niceldir; belirlilik ya da ayrım ilgisizdir, ve öyleyse ayrım değildir, ortadan kaldırılmıştır.

707.5. Niceliğin onu nitel yapan kendi-içine-geri dönüşü olarak bu doğası Özü oluşturur, ama yalnızca kendinde ya da Kavramında.

707.6. Ölçü böylece yalnızca kendinde Özdür.

707.7. Ölçü Nitelik ve Niceliğin varolan (belirli) birliğidir; kıpıları belirli, nitel kıpılar ve bunların niceleridir, henüz yansımışlık karakterini taşımazlar, ayırılabilirdirler.

707.8. Ölçünün gelişimi bu kıpıların ayrışmasını oluşturur.

707.9. Ölçünün gelişimi Ölçünün olgusallaşması, kendi ile ilişkiye girmesidir; bu dolaylılık yoluyla kendisi ortadan kaldırılır, dolaysızlığı ve kıpıları yiterler, yansırlar. Ölçü böylece Öze geçer (Bu önermeler aşağıda anlaşılırlık kazanacaklar.)

708.1. İlkin Ölçü Nitelik ve Niceliğin yalnızca dolaysız bir birliğidir.

708.2. Nitel bir imlemi olan Nice Ölçüdür (1).

708.3. İkinci olarak Ölçünün nitel ve nicel kıpıları ilişki içindedirler, özgül nicelerin bir oranı (2) olarak ölçü biçimini taşırlar.

708.4. Birbirlerine geçerler (3), ve Ölçü Ölçüsüzde yiter.

708.5. Ölçünün bu ötesi Ölçünün yalnızca kendinde olumsuzluğudur (3).

708.6. (DAHA SONRA).

709.1. Özün burada üstlenilen gelişimi aşırı ölçüde güçtür.

709.2. Bir Doğa Matematiği geliştirilmeli, Doğa nesnelerinin nicel yanları belirlenmelidir.

709.3. Bu ölçü belirlenimi ve doğal nesnelerin Nitelikleri arasıdaki bağıntı gösterilmelidir.

710.1. Tin alanında da nitel belirlenimler arasında nicel belirlenimin etkisi gözlenir. (Anayasa, devletin büyüklüğü; sınıflar ve üyelerinin sayıları; ama bunlar doğa durumunda olduğu gibi yasalar vermezler).

I. Özgül Nicelik (Die specifische Quanitität)

711.1. Nitel nicelik ilk olarak dolaysız, özgün Nicedir.

711.2. İkinci olarak, bu nice bir başkası ile ilişkide nicel özgülleştirme olur (Cetvel = özünlü nicel belirlilik ve dışsal nice).

711.3. Bu ayrımda bu iki yan nitelikler olurlar ve cetvel aralarındaki bir ilişki olur.

711.4. Buna göre ölçü kendini niteliklerin bir ilişkisi olarak gösterir.

A. Özgül Nice (Das specifische Quantum)

1.

712.1. Ölçü nicenin kendi ile yalın ilişkisidir, kendi içinde kendi belirliliğidir; nice böylece niteldir.

712.2. Dolaysız Ölçü olarak dolaysız bir Nicedir; şu ya da bu özgül Nicedir.

712.3. Dolaysız Ölçü olarak ona ait olan Nitelik de dolaysızdır.

712.4. Bu Nice olarak ilgisiz sınır değil, ama kendi ile ilişkili dışsallık, böylece kendisi Niteliktir.

713.1. Varolan herşeyin bir Ölçüsü vardır.

713.2. Varolan herşeyin bir büyüklüğü vardır ve bu büyüklük birşeyin kendisinin doğasına aittir.

713.3. Ölçü varolan şeyin özgül doğasını ve kendi-içinde-varlığını oluşturur.

713.4. Birşey bu büyüklüğe ilgisiz değildir, öyle ki bu değiştiğinde birşey ne ise o olmaya son verir.

713.5. Büyüklüğün bir değişim birşeyin Niteliğini değiştirir.

713.6. Nice sınır olmayan bir sınır olmaya son vermiştir.

713.7. Nice şimdi şeyin belirlenimidir (= Niteliği ile birdir,) ve şey bu Nicenin ötesinde artar ya da azalırsa yokolur.

714.1. Bir Ölçü sözcüğün olağan anlamında bir Ölçün (Maaßstab) olarak alındığında keyfi bir Nicedir (bir ayak, parmak vb.).

714.2. Şeylerin doğal bir Ölçünleri yoktur. Evrensel Ölçün bir uylaşımdır ve yalnızca dışsal karşılaştırmaya yarar.

714.3. Şeylerin doğal bir ölçününden söz etmek aptalcadır.

714.4. 'Saltık Ölçün' denebilecek birşey ancak evrensel olabilir, ve bu da uylaşım yoluyla böyledir.

715.1. Bu dolaysız ölçü yalın bir nicel belirlenimdir.

715.2. Ama varolan herşeyin onu o yapan ve onun dışsal olgusallık taşımasını sağlayan bir ölçüsü vardır.

715.3. Bir Nice olarak artmaya ve eksilmeye yeteneklidir.

715.4. Ama bir ölçü olarak bir nice olarak kendisinden ayrıdır, ve sınır çevresindeki o dalgalanmaların bir sınırıdır.

716.1. Herhangi bir şeyin nicel belirlenimi böylece ikilidir: Bir yandan belli bir oynamaya izin verir, öte yandan şeyin Niteliği ona bağlıdır.

716.2. Bu Ölçünün aşılması o şeyin yokolmasını getirir.

717.1. Nicel değişim (derecelilik) özsel olarak bir niteliğin bir başka niteliğe geçişidir [aslında bu geçiş tike olarak görüldüğünde Nicenin kendisinde de yer alır, çünkü her bir tikel Nice bir Niteliktir — üçlük, beşlik, onluk vb.].

2.

718.1. Nicel değişimden Nitel değişime bu geçiş eskilerin de gözünden kaçmamıştır ('Kel' ve 'Yığın' örnekleri).

719.1. Bir tahıl tanesi eksildiğinde yığın yığın olmaya son verir mi? Vb. (AYRINTILAR SONRA)

720.1. Nicelik Ölçünün bir kıpısıdır ve Nitelik ile bağlıdır.

721.1. Nicelik Nitelikten ayrı olarak görüldüğünde salt bir soyutlamadır; gerçekte kendisi karşıtların bir birliğidir ve böyle olarak Ölçüdür.,

722.1. Niteliği ilgilendirmeyen bir olgusallığın bu yanına sarılmak *Kavramın hilesi*dir (die List des Begriffes). Şöyle —

722.2. Bir Devletin ya da Varsıllığın artışı sonunda Devlet ya da mülk sahibi için yıkım getirir.

3.

723.1. Ölçü dolaysızlığı içinde görüldüğünde kendisine bir Niceliğin bağlandığı sıradan bir Niteliktir.

723.2. Nicede değişime ilgisiz bir yan, bir de değişime duyarlı yan (nitel ve özgül) ayırdedilebilir.

723.3. Bu yanlar ayrı ayrı (dolaysızlıkları içinde) alınabilirler, çünkü Ölçünün kendisinin dolaysızlığı buna izin verir (Özde olanın tersine).

723.4. Buna göre belirli büyülük olan Ölçünün ilgisizliği ortadan kalkar, Ölçünün kendisi özgülleşir.

B. Özgülleştiren Ölçü (Specificirendes Maaß)

724.1. Bu ilk olarak bir Cetveldir; salt Niceye karşı dışsaldır.

724.2. İkinci olarak özgül Niceliktir ki, dışsal Niceyi belirler.

724.3. Üçüncü olarak, iki yan Nitelikler olarak birbirleri ile tek bir ölçü olarak ilişkilidir.

> *drittens verhalten sich beide Seiten als Qualitäten von specifischer Quantitätsbestimmtheit gegeneinander, als Ein Maaß.*

SÜRÜYOR ...

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler §§ 0807-

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)

Çözümlemeler §§ 0807-

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

II. Öz

> *1) Varlık dolaysızdır, eş deyişle kendisinden başka birşey ile dolaylı ya da ilişkili değildir. Buna göre Varlıkta düşüncenin geçmesi için ayrılmış bir "arka" ya da "iç" gibi birşey yoktur. Varlığın ne olduğunun sorgulanması, kendisinden başka birşey olduğu beklentisi Varlığın dolaysızlığını ortadan kaldırır. 2) Varlık Ölçü olarak kendini ortadan kaldırır, çünkü Ölçü bir Oluş süreci olarak karşıt kıpıların birliğidir. 3) Varlığın kendini ortadan kaldırması, olumsuz Varlık ya da dolaylı Varlık ilişki imler. Öz ile ilgili her belirlenim dolaysız değil ama dolaylı, ilişkisiz değil ama görelidir. Varlık alanında bağıntı örtük iken, Öz alanında bağıntı belirtik ya da koyulmuştur.*

807.1. Varlığın gerçekliği Özdür.

807.2. Varlık dolaysızdır.

807.3. Ama bilme bu dolaysızlıkta kalamaz (niçin?) ve Varlığın arkasında başka birşey olduğu ve bunun onun gerçekliğini oluşturduğu sayıltısı ile Varlığın arkasına geçer.

807.4. Bu bilme dolaylı bilmedir.

> *Bilmenin Varlığın dolaysızlığında durup kalmaması, dolaysız olanın bile arkasında birşeylerin gizleniyor olabileceği sezgisi ile onun arkasına bakmaya çalışması, bu saçma ve gülünç tutum düşüncenin dolaysızlığı böyle olarak, dolaysızlık olarak kabul edemeyişini gösteriyor olmalıdır. Dolaysız gerçekte dolaylıdır. Dolaysız olanın bilgisi derin-düşünce gerektirmez çünkü dolaysızdır ve bu duyusal-bilgi olarak, bilgi olmayan bir bilgi olarak geçerlidir. Varlığın "içi" ya da yüzeyin "arkası" duyusal değil ama "derin-düşünsel" ya da "reflektif"tir.*

808.1. Varlık ile başlama ve onu ortadan kaldırma ve Öze dolaylı bir sonuç olarak ulaşma devimi Varlığa dışsal görünür.

809.1. Ama bu Varlığın devimidir. Varlık kendini kendi doğası yoluyla içselleştirir ve Öz olur.

810.1. Saltık Özdür.

Özün belirtik görelilik imlemesi onun Saltık olması ile çelişir. Varlık bir bakıma, yalnızca bir bakıma bağıntısız ya da dolaysız göründüğü için Saltık olma karakterini taşır. Ama Özde bağıntının belirtikliği Özü bütününde sonlululuk alanı olarak gösterir. Özün Saltıklığı yalnızca Anlak için, göreli kategorileri birbirinden soyutlayarak dolaysızlıkları içinde almayı başarabilen soyutlama yetisi için geçerlidir. Anlak için Saltık yalnızca olumlu, yalnızca kendine Özdeşliktir. Ama bu Özdeşlik gerçekte Ayrımı, ama kendi karşıtı olarak Ayrımı kapsayan bir Özdeşliktir. Olumlu o denli de Olumsuz, İç o denli de Dıştır, vb.

810.2. Bilme belirli-Varlıkta durup kalamaz, ne de arı Varlıkta takılabilir.

810.3. Arı Varlık bir içselleşmeyi, belirli-Varlığı dolaysız Varlığa arındıran bir içselleşmeyi öngerektirir.

810.4. Varlık bu dolaylılığı kapsadığı için Özdür.

810.5. Öz belirlenimsiz-Varlıktır, ama soyutlamadan geçmiş, dolaylı Varlık olarak bu belirlenimi kendi dışında kapsar.

810.6. Çünkü ortadan kaldırma saltık değil, ama görelidir. ("Ayrım" aşaması; ya da iki yanın saltık eşitliği henüz kurulmamıştır).

811.1. Dışsal olumsuzlama — ki soyutlamadır — yalnızca Öz olarak arta kalandan belirlenimi uzaklaştırır.

811.2. Ama bu Öz dışsal soyutlama yoluyla elde edilmiştir.

811.3. Soyutlama başkalığı yalnızca olumlu Varlığı içinde bırakır.

811.4. Bu yöntem mantıksal değildir.

812.1. Ama burada çıkarsandığı gibi Öz ona ait olumsuzlama yoluyla, Varlığın sonsuz devimi yoluyla elde edilmiştir.

812.2. Öz kendinde ve kendi için Varlıktır, saltık kendinde-Varlıktır, tüm belirlenime ilgisizdir, başkalık ve başkası-ile-ilişki bütünüyle ortadan kalkmıştır.

812.3. Yalnızca kendinde-Varlık değildir (çünkü o zaman arı öz soyutlaması olurdu), ama kendi-için-Varlıktır.

812.4. Başkalığınve belirlenimin kendini ortadan kaldırmasıdır.

813.1. Öz ilkin belirllenimsiz Özdür; Varlık belirlenimleri onda ortadan kaldırılmışlardır.

813.2. Saltık Öz (belirlenimsiz Öz) bu yalın kendi ile eşitliktir.

813.3. Belirlenimlerini geliştirmelidir, çünkü hem kendinde hem de kendi içindir.

813.4. Kendi ile olumsuz ilişki olduğu için, kendini ittiği ya da kendine ilgisiz olduğu için, kendini kendi karşısına koyar ve sonsuz Varlıktır.

813.5. Öz kendi Ayrımında kendi ile Aynıdır.

813.6. Özün belirlenme süreci Varlıkta olan süreçten ayrıdır.

813.7. Öz kendinde-Varlığın ve kendi-için-Varlığın saltık birliğidir; buna göre belirlenmesi bu birliği kapsar ve bir geçiş ya da oluş değildir.

813.8. Özün Belirlenimleri birbirlerine karşı başkası değildirler, başkası-ile-ilişki değildirler.

813.9. Özün Belirlenimleri kendilerinde-kalıcıdırlar, ama ancak bu birlikte birarada oldukları ölçüde.

814.1. Mantığın bütününde Öz Nicelik ile aynı yeri kapsar: Sınıra saltık ilgisizlik.

814.2. Nicelik dolaysız belirlenimdir ve sınır da dolaysızdır; Nicelik Niceye geçer.

814.3. Özde belirlenim yalın dolaysızlık değildir, Öz tarafından koyulmuş olarak bulunur.

814.4. Özde belirlenim kendi başına değil, ama birliği içindedir.

814.5. Özün olumsuzluğu yansımadır; ve belirlenimleri yansımış belirlenimlerdir.

815.1. Öz Varlık ve Kavram arasında durur.

815.2. Özün devimi Varlıktan Kavrama geçiştir.

815.3. Öz Varlığın ilk olumsuzlanmasıdır.

815.4. Özün devimi kendi içindeki olumsuzluğun koyulmasından oluşur.

815.5. Öz kendine kendi ile eşit bir belirli-Varlık verir ve Kavram olur.

815.6. Kavramda belirli-Varlık saltıktır, kendine eşittir.

815.7. Özün belirli-Varlığı kendinde ve kendi için değildir; koyulmuştur, göreli ya da ilişkilidir, Kavramın belirli-Varlığından ayrıdır.

816.1. Öz ilk olarak ışır ya da kendini kendi içinde gösterir, ya da yansımadır;

816.2. Öz ikinci olarak görünür.

816.3. Öz üçüncü olarak kendini sergiler.

> *Yalın Öz olarak kendi içinde Özdür, belirlenimlerinde kendi içinde kalır. Belirli-Varlığa çıkıyor olarak Varoluş ve Görüngüdür. Görünüşü ile bir olan Öz olarak Edimselliktir.*

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Çözümlemeler §§ 0817-0832

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)
Çözümlemeler §§ 0817-0832
AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

II. Öz

1. Kendi İçine Yansıma Olarak Öz 1. Görünüş 2. Yansıma Belirlenimleri ya da Özsellikleri 3. Zemin

817.1. Öz varlıktan çıkar, öyleyse dolaysız değil ama dolaylıdır.

817.2. Eğer Öz dolaysız olarak alınırsa, o zaman bir belirli-Varlıktır ki, karşısında kendisi gibi bir başkası durur.

817.3. Bu Öz özsel-olmayan ile karşıtlık içinde duran özsel-olandır.

817.4. Öz ilk olarak Yansımadır.

817.5. İkinci olarak, Özsellikler olarak belirlenir.

817.6. Üçüncü olarak kendi içine yansır ve kendini Zemine çevirir.

1. Görünüş (Schein)

818.1. Varlıktan çıkan Öz onun bir karşıtı gibi görünür.

818.2. Bu dolaysız Varlık ilkin özsel-olmayandır.

818.3. Ayrıca özsüz varlıktır, Görünüştür (Schein).

818.4. Bu Görünüş Öze dışsal değil, ama onun kendi Görünüşüdür.

A. Özsel-Olan ve Özsel-Olmayan

819.1. Öz ortadan kaldırılmış varlıktır, kendi ile yalın eşitliktir, ama genel olarak Varlık alanının olumsuzlaması olduğu ölçüde.

819.2. Özün karşısında böylece ondan doğmuş olduğu ve böylece kendi içinde sakladığı bir dolaysızlık vardır.

819.3. Bu belirlenimde (ortadan kalkmış ve olumsuz olmuş Varlık ile karşıtlık içinde) Öz olumlu, varolan Özdür, ve Varlık Öz ile göreli olarak olumsuzdur.

819.4. Öz böylece belirli olumsuzlamadır.

819.5. Öz ve Varlık bu durumda birbirleri ile 'başkaları' olarak ilişkilidir, çünkü her ikisi de dolaysızdır.

820.1. Varlık Öz ile karşıtlık içinde özsel-olmayandır, ortadan kaldırılmış Varlık belirlenimini taşır..

820.2. Varlığın Öz ile yalnızca bir başkası olarak ilişkili olduğu düzeye dek Öz tam olarak Öz değil, ama özsel-olandır.

821.1. Özsel-olan ve özsel-olmayan ayrımı Özü belirli-Varlık düzeyine düşürür, çünkü Öz bu aşamada dolaysız olarak ve böyece Varlığa karşı başkası olarak belirlenir.

821.2. Burada belirli-Varlık temel alınır ve Özün (kendinde-varlık, ama o denli de kendi-için-varlık) ilişkisi bir Başkası ile, özsel-olmayan (Varlık olan) ile kurulur.

821.3. Belirli-Varlıkta özsel olan ve olmayan arasında bir ayrım yapıldığı zaman bu dışsal olarak saptanır ve bu dışsal bakış açısı neyin özsel olduğu, neyin özsel-olmayan olduğu belirli olarak çözemez.

822.1. Öz özsel olmayan ile göreli olarak özsel sayıldığında bunun nedeni yalnızca ortadan kaldırılmış ya da belirli Varlık olarak alınmasıdır.

822.2. Bu yolda Öz ilk olumsuzlamadır.

822.3. Ama Öz Varlığın saltık olumsuzlanmasıdır; Varlığın kendisidir, ama başkası olarak belirlenmemiştir, çünkü dolaysız Varlık olarak ve dolaysız olumsuzlama olarak (= başkalık yüklü olumsuzlama olarak) ortadan kalkmıştır.

822.4. (Öz alanında başkalık, dolaysızlık, göreli olumsuzlama yoktur.)

822.5. Varlık (ya da belirli-Varlık) kendini bir başkası olarak saklamış değildir, çünkü Öz alanındayız.

822.6. Henüz Özden ayrı olan Dolaysız yalnızca özsel-olmayan bir belirli-Varlık değil, ama kendinde hiçlik olan bir Dolaysızdır.

822.7. Yalnızca bir Unwesen, bir öz-olmayan, bir Görünüştür.

B. Görünüş (ya da Yanılsama) (Der Schein)

823.1. Varlık Görünüştür (Das Sein ist Schein.)

823.2. Görünüşün Varlığı yalnızca Varlığın ortadan kaldırılmışlığından, hiçliğiinden oluşur.

823.3. Görünüş bu hiçliği Özde taşır, ve bu hiçiliğinden ayrı olarak, Özünden ayrı olarak, Görünüş yoktur.

823.4. Görünüş olumsuz olarak koyulmuş olumsuzdur.

824.1. Görünüş Varlık alanının artığıdır.

824.2. Böylece bir dolaysızlık taşır ki, Özün Başkasıdır.

824.3. Başkası, özsel-olmayan olarak, olumsuzlanmış belirli-Varlıktır.

Görünüş Görüngü ile aynı şey değildir. Görünüş hiç kuşkusuz Özgün Görünüşü, ama bir Varlık olarak ("varmış gibi") Görünüştür. Yanılsamanın Varlığı yoktur, yani Varlığı olmayan bir Varlıktır. Varlığın bir Görünüşü değil ama olumsuzlanmış Varlığın, olmayan Varlığın belirlenimidir.

824.4. Görünüş dolaysızdır; olumsuzlanmış belirli-Varlıktır, ama Varlık belirlenimindedir; Başkası ile, olumsuzlanmış belirli-Varlık ile ilişkidedir.

824.5. Görünüş yalnızca olumsuzlanmasında var olan yokluktur.

824.6. Görünüş yansımış dolaysızlıktır, yalnızca olumsuzlanması aracılığıyla vardır; bu dolaylılığı olumsuz belirli-Varlığın boş belirlenimidir.

825.1. Görünüş kuşkuculuğun fenomen dediği şeydir.

825.2. İdealizmin [Kant'ın özel İdealzminin] Görüngüsü de böyle bir dolaysızlıktır ki, özneldir ve özneden ayrı bir göndermeyi kabul etmez.

825.3. Kuşkuculuk fenomenin varlığını yadsır.

825.4. Modern İdealizm bilgiyi kendinde-Şeyin bilgisi olarak kabul etmez.

825.5. Kuşkuculuk gene de Görünüşe bir belirlenimler çokluğu yükler.

825.6. İdealizmin Görüngüsü de bir belirlenimler çokluğu ile yüklüdür.

825.7. Belirlenimler her iki durumda da temelden yoksun kalırlar.

825.8. Leibniz, Kant, Fichte ve başkalarının idealizmleri ve kuşkuculuk bu belirli dolaysızlığın ötesine geçememişlerdir.

825.9. Leibniz'in Monadında belirlenimler Varlık alanı ile bağlı kalırlar, Monad tarafından üretilmezler (Monaddan çıkarsanmazlar), ama Monadda hava baloncukları gibi doğarlar.

825.10. Kant'ta Görüngü verili algı içeriğidir; belirlenimler Özneye aittir.

.... (DAHA SONRA GİRİLECEK)

832.1. Varlık alanında dolaysızlık olarak Varlık ile karşıtlık içinde benzer olarak dolaysız olan bir Yokluk bulunur, ve birlikleri Oluştur.

832.2. Öz alanında ilkin Öz ve Özsel-olmayan, sonra Öz ve Görünüş karşıtlık içindedir. (İkinci terimler Varlık alanının artığıdırlar.)

832.3.

In der Sphäre des Seins entsteht dem Sein als unmittelbarem, das Nichtsein gleichfalls als unmittelbares gegenüber, und ihre Wahrheit ist das Werden. In der Sphäre des Wesens findet sich zuerst das Wesen und das Unwesentliche, dann das Wesen und der Schein gegenüber; das Unwesentliche und der Schein als Reste des Seins. Aber sie beide, so wie der Unterschied des Wesens von ihnen, bestehen in weiter nichts, als darin, daß das Wesen zuerst, als ein unmittelbares genommen wird, nicht wie es an sich ist, nämlich nicht als die Unmittelbarkeit, die als die reine Vermittelung oder als absolute Negativität Unmittelbarkeit ist. Jene erste Unmittelbarkeit, ist somit nur die Bestimmtheit der Unmittelbarkeit. Das Aufheben dieser Bestimmtheit des Wesens besteht daher in nichts weiter, als in dem Aufzeigen, daß das Unwesentliche nur Schein, und daß das Wesen vielmehr den Schein in sich selbst enthält, als die unendliche Bewegung in sich, welche seine Unmittelbarkeit, als die Negativität und seine Negativität als die Unmittelbarkeit bestimmt und so das Scheinen seiner in sich selbst ist. Das Wesen in dieser seiner

Selbstbewegung ist die Reflexion.

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi — Varlık (0130-0187)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)
Çözümlemeler 0130-0187
AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic (Hegel.Net)

Bölüm Bir — Nesnel Mantık — Kitap Bir Varlık Öğretisi

Kesim Bir: Belirlilik (Nitelik)

Bu paragraftaki ve aşağıdaki önermelerin tanıtları dizgesel bütün içersindeki konumlarının kavranması ile bir ve aynı şeydir. Bilgi doğal bilincin karşısına bir dizge olarak çıkar, ve doğal bilinçten bu dizgesel bütünün kavranmasına dek yargısının geçersiz olduğunun bir önkabulünü isteme hakkını taşır. Bilginin kurgul yöntemi duyu ya da anlak ya da derin-düşünce düzeyinde kaldığı sürece doğal bilincin tüm önyargıları ile çatışır. Bu çatışma bu bilinç için kurgul felsefenin varoluş nedeninin birincil aklanması olarak görülmelidir: Doğal bilinç kavramların dizgesel bir örgütlenişi değil ama en azından bir kaos, en çoğundan dışsal bir düzenlenişidir. Gerçeklik dizgesel bütündür ve bilgiye doğru eğitimin kişi için başlıca değeri bilinci bu dizgesel bütünlüğe yükseltmek, ona yalnızca gerçeği kazandırmak değil ama onun biçimini gerçekliğin kendisi yapmaktır. Bilgi göreciliği, insana dışsallığı, öznel bilincin özel bir alanı olmayı yadsır.

Varlık kendinde Kavramdır. Varlık alanının özsel kategorileri Nitelik, Nicelik ve Ölçüdür. Bunlar inorganik Doğa alanının kategorileridir (§ 79). Duyusal alana karşılık düşerler, ve doğal bilinç bilginin en alt, en ilkel düzleminde işlev gördüğü zaman, duyusalı Varlık ile eşitler. Kavram bu alanda deyim yerindeyse kendine dışsaldır, deyim yerindeyse özdeksel doğada taşlaşmıştır, özgür, tinsel, dirimli biçimi içinde değil ama bu özdeksel doğanın katılığı içinde henüz ölüdür. Kavram ancak örgensel doğada tinsel varoluşu biçimini kazanmaya başlar (Kavram, Yargı, Tasım, Ereksellik, İyi, İdea).

130.1. Varlık belirlenimsiz dolaysızdır.

131.1. Varlık belirlenimsiz olduğu için tüm Nitelikten yoksundur.

131.2. Kendinde ona belirlenimsizlik ancak belirli ya da nitel olan ile karşıtlık içinde düşer.

131.3. Belirlenimsizlik Varlığın belirliliği ya da Niteliğidir.

131.4. Varlık kendinde belirlidir; ve öyleyse

131.5. Varlık kendinde belirli-Varlığa geçer. Belirli-Varlık sonludur.

131.6. Ama belirli-Varlık sonlu olarak kendini ortadan kaldırır.

131.7. Belirli-Varlığın kendini ortadan kaldırması dolaylılığı ve belirliliği kapsar, böylece kendi-ile-dolaylılığa geçilir.

131.8. Varlığın bu kendi ile sonsuz ilişkisi Kendi-İçin-Varlıktır.

Bölüm Bir. VARLIK

(Weil es unbestimmt ist, ist es qualitätloses Sein; ... aber macht
seine Unbestimmtheit selbst seine Qualität aus. ...
das erste Sein an sich bestimmtes [ist] ...)

A. Varlık

A.Varlık (reines Sein ... unbestimmten Unmittelbarkeit ...
reine Unbestimmtheit ...)

132.1. Arı Varlık belirlenimsizliği içinde salt kendi ile eşitliktir.

132.2. Belirlenimsiz-Dolaysızdır.

132.3. Bir ilişki, türlülük, dış gönderme kapsamaz. Ayrımsız, içeriksiz, boştur.

Herhangi bir içerik, ayrım, belirlenim onu ilişkilendirecektir. İçerik onu belirli yapacak, ona bir ayrım getirecek, onu bir başkası ile ilişkilendirecektir. Genel olarak, onda düşünülecek hiçbirşey yoktur.

132.4. Varlık, belirlenimsiz dolaysız olarak, gerçekte Yokluktan ne daha çoğu ne de daha azıdır.

B. Yokluk

(... so ist (existiert) Nichts in unserem ...Denken ...)

133.1. Yokluk da kendi ile eşitlik olarak hiçbir belirlenim, içerik, ayrım, ilişki kapsamaz.

133.2. Yokluğu düşünmek birşeyi düşünmekten ayrıdır.

133.3. Yokluk düşünmemizde vardır, tıpkı Varlık gibi.

133.3. Yokluk Varlık ile aynıdır.

Yokluk ve Varlık arasındaki ilişki Karşıtlık ve Birliktir. Karşıtlığın kendisi birbirinden ayrılamaz olmayı, tüm soyutlamayı boşa çıkaran bir Birliği imler. Us kavramlar arasındaki karşıtlığı bunların birbirlerini ortadan kaldırmaları zemininde konutlar. Ortadan kaldırma ise kendi başına ya da tam bir yalıtılma içinde değil ama birlik yoluyla yer alır. Kendi başınalık, ilişkisizlik, karşıtlıksızlık (Parmenides'in haklı olarak ileri sürdüğü gibi) tam tersine tüm değişime, tüm geçişe, tüm ilişkiye direnmeyi, sonsuza dek kendi içinde ve kendi ile özdeş kalmayı imler. Bir kavramın karşıtı tarafından ortadan kaldırılması bu ikincinin birincinin içeriği olmasını, ona içkin bir kıpı olmasını anlatır. Tüm zamansallığın dışlanmasının bilinciyle, eğer Yokluk Varlık tarafından ortadan kaldırılmışsa, eğer Yokluk Varlığa geçmişse, bundan böyle Yokluğu bir kıpı olarak kapsayan ve böylece onunla bir olan Varlık arı Varlık değildir — içeriksiz, ilişkisiz, ayrımsız değildir. Belirlenimsiz değildir. Tersine, bundan böyle Varlık belirli-Varlıktır.

Hem Varlık hem de Yokluk dolaysızdır. Yokluğu dolaylı olarak almak Varlığı belirli, içerikli, ilişkili vb. yapacak, böylece ilk ya da başlangıç olmaya son verecektir. Varlığın içeriksiz-belirlenimsiz olarak alınması Yokluğa geçişi olanaksızlaştırır. Yokluk da dolaysızdır. Bu anlak bakış açısıdır, ve olumsuz ya da eytişimsel us bu anlak çözümlemesi temelinde Varlığın Yokluk ile bir olduğu kavrayışına sıçrayıştır.

C. Oluş

(... jedes in seinem Gegenteil werschwindet ...)

(Nur die leeren Gedankendingen, Sein und Nichts ... (s. 86))

1. Varlık ve Yokluğun Birliği

134.1. Arı Varlık ve arı Yokluk aynıdır.

134.2. Varlık Yokluğa ve Yokluk Varlığa geçer.

134.3. Varlık ve Yokluk Birdir. Ama o denli de saltık olarak ayrıdırlar.

134.4. Gerçeklikleri Varlığın Yoklukta ve Yokluğun Varlıkta ortadan kalkışıdır. Ve bu Oluştur.

Varlık ve Yokluk anlağın soyutlamacı etkinliğinde olmanın dışında birbirlerinden ayrılamazlar. Birdirler. Karşıtlık ilişkisi zamansal değil ama mantıksaldır, ve birbirlerine geçişlerini zamansal bir süreç olarak düşünmek mantıksal ilişki durumunda geçersizdir. Daha şimdiden birbirlerine geçmişlerdir, birbirlerindedirler, Birdirler. Yine, mantıksal karşıtlık ilişkisi yanların yanyana durmalarını değil ama birbirlerini dolaysızca ortadan kaldırmalarını imler — Varlık Yoklukta ve Yokluk Varlıkta yiter. Oluş bu iki kıpının birlikte bulunuşuna dayanır. Ama kıpıların gerçekliği birbirlerinde yitmeleridir. Yitişleri Oluşun da yitişidir.

Oluşta Varlık ve Yokluk kıpıları henüz eşdeğerli olarak ya da henüz biri ötekine baskın çıkmamış olarak bulunurlar. Görgül oluş sürecine bakarsak, oluşmakta olan şey yoktur, çünkü oluşmaktadır; ama o denli de vardır çünkü oluşmaktadır. Mantıksal olarak, Oluş kıpılarının sürekli olarak birbirlerine geçişinden, tam bir dinginlik yokluğundan başka birşey değildir.

Oluş gerçekten varolan ilk Kavramdır çünkü Varlık ve Yokluk anlak soyutlamalarıdır. Varlıktan ayrı bir Yokluk, ve Yokluktan ayrı bir Varlık birer Gedankending, birer düşünce-şeydir. Bunlar ayrılmazdırlar, birdirler, ve birlikleri ilkin Oluştur.

Birlik ancak çokluğun birliği olabilir. Aynılık ancak ayrıların aynılığı olabilir.

Yokluğun Varlıkta ortadan kalkışı Oluş kavramını olumlu olarak koyar. Mantıksal olarak, ilkin Yokluk bir kıpıdır; ikinci olarak, Yokluğu ortadan kaldıran Varlık da Varlık (dolaysız, içeriksiz, belirlenimsiz) olarak ortadan kalkar ve içerikli-Varlık, belirlenimli bir Varlık olur. Tersine, Varlığın Yoklukta ortadan kalkışı belirli-Yokluğu üretir. Oluş Varlık ve Yokluğun birlikte bulunmaları olduğu ölçüde, her iki durumda da Oluşun kendisi de ortadan kalkar.

134.5. Oluşta Varlık ve Yokluk ayrıdırlar, ama o bu ayrım denli de kendini çözer.

Not 1: Varlık ve Yokluğun Sıradan Düşüncedeki Karşıtlığı

> *Hiçbirşey Yokluk ile aynı değildir. Hiçbirşey Birşeyin karşıtıdır, tikel Birşeyin yokluğu, belirli bir yokluktur. Ama burada Yokluk belirlenimsiz yalınlık içine alınmaktadır.*

135.1. Yokluk ilişkisizdir. Olumsuzlamanın bir ilişki olduğu düzeye dek, Yokluk ancak “soyut, dolaysız bir olumsuzlama”dır.

135.2. Hiçbirşey (Nichts — Nothing) genel olarak Yokluk değil ama belirli bir Yokluk, birşeyin yokluğudur.

135.3. Soyut, dolaysız olumsuzlama karşıtlıksız olumsuzlamadır.

135.4. Arı Yokluk herhangi bir ilişkiden yoksun Olumsuzlamadır — “değil” —.

136.1. Parmenides: Yalnızca Varlık vardır, ve Yokluk saltık olarak yoktur.

136.2. Budizm: Yokluk saltık ilkedir.

136.3. Herakleitos: Varlık ve Yokluk birdir; Herşey akar (= Herşey oluş sürecindedir).

> *Varlık = Varlık hiçbir Oluşa izin vermez. Oluş ancak Varlık = Yokluk denklemi ile olanaklıdır. Bu*

eşitlik hiç kuşkusuz nicel ya da matematiksel eşitlik değildir. Birliktir. Ayrılmaz bir İlişkidir. Analitik Anlağın bu ikisini ayırması Diyalektik Us tarafından çürütülür.

137.1. Yokluktan Yokluk gelir — Ex nihilo nihil fit — önermesi Oluş kavramını olanaksızlaştırır.

137.2. Yokluktan Yokluk gelir: Geneleme: Yokluk Yokluktur.

137.3. Soyut Özdeşlik önermesi Eleatiklerin ve Spinoza'nın Panteizminin özüdür.

138.1. Ne yerde ne de gökte kendisinde hem varlığı hem de yokluğu kapsamayan hiçbirşey yoktur.

138.2. Tanrının kendisinde nitelik (enerji, yaratış, güç) özsel olarak olumsuzun belirlenimi kapsar — bir 'başkası'nın üretilmesidirler.

Tüm nitelik o denli de olumsuzlamadır. Bu olumsuzu anlamak için erkenden Spinoza'nın önermesini anımsamalıyız: Tüm belirleme olumsuzlamadır.

138.3. Tüm felsefi Kavramlar Varlık ve Yokluğun birliğinin, Oluşun örnekleridirler (Varlık ve Yokluğu daha öte belirlenimleri içinde kapsarlar).

139.1. Doğal bilinç Varlık ve Yokluk gibi soyut belirlenimleri daha somut olanlarla karıştırır (belirli-Varlık, vb.)

140.1. Kant: Varlık ve Yokluk aynıdır, öyleyse bu 100 Talerin cüzdanımda olması ve olmaması birdir (Kant'ın önermesinde (AUE) Varlık ve Yokluk belirli-Varlık ve belirli-Yokluğa döner ve bu nedenle eleştirisi amaç dışına düşer).

141.1. Tanrının varoluşu için ontolojik uslamlama: Tüm olgusallıkları (ve öyleyse varoluşu da) kapsayan bir varlığın kavramı varsayılır. Kant varoluşu (= Varlık (burada)) bir özellik ya da reel yüklem olarak, bir kavram olarak görmez, Varlığın bir şeyin içeriğinin bir belirlenimi olduğunu kabul etmez.

142.1. Varlık ve Yokluk belirli bir içerik kazanırlarsa soyutlamalar olmaya son verirler; Varlık belirli-Varlık ya da olgusallık olurken, Yokluk ise olumsuzlama, olgusallığın belirli yokluğu olur.

142.2. Belirli-Varlık Varlık ve Yokluğun imgesel değil ama olgusal ayrımını kapsayan ilk kategoridir — birşey ve başkası olarak.

143.1. (Kant "100 Taler"i 'Kavram' olarak alıyor.)

144.1. Kant Parmenides'ten arı düşüncenin ne olduğunu öğrenmelidir.

145.1. Tikel sonlu varlıktan bütünüyle soyut evrenselliği içindeki Varlığa dönüş ilk kuramsal istemdir (ve ilk kılgısal).

146.1. Kant Tanrının Kavramının onun Varlığından ayrı olduğunu tanıtladığına inanır: Tanrının Kavramından Varoluşunu çıkarsayamayız der, tıpkı olanaklı 100 liradan edimsel 100 lirayı çıkarsayamayacağımız gibi.

146.2. Kavram Varlıktan ayrıdır. Kavram ve olgusallık, ruh ve beden ayrılabilir, ve öyleyse yokolabilirler ve ölümlüdürler. Soyut Tanrı tanımında ise Kavramı ve varlığı ayrılamazdır.

Not 2: 'Varlık ve Yokluğun Birliği, Özdeşliği' Anlatımının Eksikliği

147.1. Varlık ve Yokluk bir ve aynıdır anlatımı tam değildir.Yargıda ayrım yadsınıyor görünür (gerçi önerme biçiminde ayrım doğrudan görünüyor olsa da; bu nedenle önerme çelişkilidir. Öyleyse önerme 'oluş' kapsar.).

148.1. Ama önerme bu sonucu anlatmaz; onu onda bulan dışsal düşüncedir.

148.2. Bir Yargının biçimindeki önerme kurgul gerçeklikleri anlatmaya uygun değildir.

148.3. Yargı Özne ve Yüklem arasındaki özdeşlik ilişkisidir.

148.4. Kurgul düşünceyi yeni felsefeciler önünde sık sık tuhaf bir ışık altına düşüren özellik yargının bu tek yanlılığıdır.

149.1. Kurgul gerçekliği anlatmak için aykırı önerme de eklenmelidir: Varlık ve Yokluk bir ve aynı değildirler.

149.2. Ama o zaman iki ayrı önerme ile bir ÇATIŞKI-ANTİNOMİ tablosu ortaya çıkar.

149.3. Birlik anlatımı soyut aynılığı anlatır: Bu nedenle ayrılmamışlık ve ayrılamazlık anlatımları daha iyidir. Ama o zaman ilişkinin olumlu yanı anlatım bulamaz.

150.1. Oluş Varlık ve Yokluk arasındaki ayrımı ve aynı zamanda bu ayrımın kendini ortadan kaldırmasını (imgesel olduğunu) anlatan kurgul gerçekliktir.

151.1. Varlık ve Yokluk arasındaki ayrımı belirtmek olanaksızdır (söylenemezdir).

151.2. Varlığı ve Yokluğu birbirinden ayırdedecek bir belirlenim yoktur. Ayrımları bütünüyle boştur.

151.3. Varlık ve Yokluk arasındaki ayrım kendilerinde değil ama bir üçüncüde, öznel sanıdadır.

151.4. İçinde Varlık ve Yokluğun sürdürleri üçüncü Oluştur.

151.5. Oluşta Varlık ve Yokluk ayrı kıpılardır.

151.6. Oluş ancak Varlık ve Yokluk ayrı oldukları ölçüde vardır.

151.7. Varlık ve Yokluk kendilerinde değil ama bir başkasında, Oluşta vardırlar.

152.1. Varlık ve Yokluk üzerine söylenen herşey bilimsel olarak değersizdir (Sartre, Heidegger ve başkaları).

“Varlık ya da Yokluktan her birini birinin ötekine geçişi olarak tanımayı reddedenler ve üzerlerine şunu ya da bunu ileri sürenler neden söz ettiklerini bildirsinler, eş deyişle, varlık ve yokluğun birer tanımını versinler ve bunun doğruluğunu tanıtlasınlar.”

152.2. Arı aydınlıkta ancak arı karanlıkta olduğu kadar görülebilir. Birşey ancak belirli aydınlıkta ya da karanlıkta ayırdedilebilir. Işık karanlık tarafından belirlenir ve öyleyse kararmış ışıktır, ve evrik olarak, ve bunlar böylece belirli varlıklardır.

Not 3. Bu soyutlamaların Yalıtılması

153.1. Kıpıları Varlık ve Yokluk olarak ayrılamaz olan Birlik aynı zamanda onlardan ayrıdır ve onlar için bir üçüncüdür: Oluş.

153.2. Nerede Varlık ve Yokluktan söz edilirse, bu üçüncü, Oluş da orada bulunmalıdır. Çünkü iki terimin ayrı kalıcılıkları yoktur, ancak birliklerinde, Oluşta vardırlar.

153.3. Oluşun birçok görgül biçimi vardır, ve bunlarda Varlık ve Yokluk soyutlukları içinde değil ama belirli olarak bulunurlar.

154.1. Varlık ve Yokluğun soyutlukları içinde alınaları durumunda ortaya çıkan sonuçları irdeleyelim.

155.1. Parmenides: Varlık vardır, Yokluk saltık olarak yoktur.

155.2. Böyle soyut Varlık belirsizdir, ilişkisizdir, hiçbir ilerlemeye götürmez (ancak dışsal ilerleme olabilir).

155.3. Böyle soyut Varlık aynı zamanda sondur.

155.4. Parmenides'te de Spinoza'da olduğu gibi Varlıktan ya da Saltık Tözden olumsuza, sonluya hiçbir ilerleme yoktur (ya da ilerleme varsa, bu dışsaldır).

155.5. Fichte: A = A saltık olarak birincil, koşulsuz ilkedir, savdır; karşısav hem koşulsuz hem de koşulsuzdur.

155.6. Fichte'de ilerleme dışsaldır.

156. Jacobi'nin soyut ilkten ilerlemenin olanaksızlığı üzerine uslamlamaları (Kant'ın a priori bireşimine karşı).

156.2. Bireşim aslında dışsal şeylerin dışsal birlikteliklerini, yalnızca yanyanalıklarını anlatır.

157.1. Burnunun ucuna bakarak günlerce, yıllarca yalnızca Om, Om, Om, diyen Brahma'nın boş bilinci de aynı ilişkisiz, geçişsiz soyut varlıktır.

158.1. Saltık olarak soyut Varlıktan, bu anlak kıpısından ilerlemek (ayrıma, çokluğa, belirlenime geçmek) olanaksızdır.

159.1. Soyut Varlıktan ilerlemenin olanaksızlığı bir geneleme, boş bir yinelemedir.

160.1. İlkin, Jacobi'nin arı kavramı (uzay, zaman, bilinç) görgül olarak yanlıştır.

160.2. Görgül geçiş kendiliğinden açıktır: Parmenides de yanılsama ve sanıyı varsaymak zorunda kalır. Spinoza yüklemleri, kipleri, uzam ve devim ve anlağı vb. varsayar. Ve bunlar ne denli kötü olursa olsun bir bireşimin olduğunu gösterirler. Bireşim o soyutlamaların görgül yanlışlığını tanıtlar.

161.1. Arı kavramın (arı uzay vb.) boş olduğunu, bir hiçlik olduğunu tanıtlamanın kendisi karşıtın bu soyutlamayı belirlediğinin tanıtıdır (Lütfen paragrafı bütününde okuyun; bu tümcenin anlaşılması için arı ya da belirsiz kavramın kendisinin bir soyutlama olduğunu, böylece dolaylı, ama karşıtı ile dolaylı ve böylece belirli olduğunu görmeye bağlıdır.)

162.1. Belirlenimsizin kendisi Varlıktır.

162.2. Belirlenimsizin kendisi belirlilik ile karşıtlık içinde durur ve böylece belirlidir (arı uzay vb. belirli, olumsuz, ama arı, soyut olumsuzdur).

162.3. Belirlenimsizlik ya da soyut olumsuzlama Varlıkta kapsanır, ve anlağın (derin düşünce) Yokluk olarak ileri sürdüğü budur: Varlık tüm belirlenimden yoksun olduğu için olumlu belirlenim değil ama Yokluktur.

163.1. Varlık salt dolaysız olduğu için, Yokluk ondan dolaysız olarak çıkar (onun aracılığıyla ya da onunla dolaylı olarak değil). (Varlık tek-yanlı dolaysızdır, anlak soyutlamasıdır — bir Gedankending.)

Varlıktan Yokluğa geçiş dolaysızdır, yani Varlık dolayısıyla değildir, öyleyse bir geçiş değildir, ya da daha şimdiden geçmişliktir. Tüm böyle çelişkili durumlarda yalnızca ve yalnızca kurgul düşüncenin alanında olduğumuzu, çelişkinin istenmeyen değil ama tam tersine özellikle istenebilir

birşey olduğunu anımsamalıyız. Bu ilişkinin ilk bakışta anlaşılmazlığı anlak düzeyinde düşünmekte olduğumuzun kanıtıdır. Ama kurgul felsefede anlak bir yardımcı değil, tersine bir engelleyicidir.

163.2. Varlık Mantık Bilimi'nde dolaysız olarak alındığında, bir soyutlamanın sonucu olmasının anısı bilimin dışına düşer.

Varlık Mantık Bilimi kapsamında ilktir, dolaysızdır, ve onu üreten dolaylılık süreci (Tinin Görüngübilimi) geride kalmıştır.

163.3. Varlığı soyutlama sürecinin ortadan kaldırılmasının onu soyut olumsuzluk ya da Yokluk ile bir yapması bilimin dışına düşer.

163.4. (Öz alanında Varlık "dolaylı dolaysızlık" olarak, Varoluş olarak ortaya koyulacaktır. Böyle varlığı dolaylı kılıcı etmen Zemindir.)

164.1. Varlıktan Yokluğa geçişi anlamak saltık olarak kolaydır: Varlık Yokluktur çünkü herşey soyutlandığında (belirlenimsiz Varlık), geriye kalan Varlık Yokluktur.

164.2. Yokluk ile başlangıç yapılırsa (Çin felsefesinde olduğu gibi) böyle Yokluğun var ya da Varlık olduğunu görmek kolaydır (§ 133).

164.3. Yokluk bile soyutlanabilir, ve o zaman geriye Yokluk kalmaz (çünkü bu soyutlanmıştır). Kalan birşey varsa, bu Varlıktır.

165.1. Platon: "Parmenides"te eyişimi dışsal olarak kullanır.

165.2. "Bir Vardır": Birin Yokluğuna nasıl geçeceğiz? "Bir Vardır" ve "Bir" anlatımları ayrıdır. "Bir Vardır" önermesindeki olumsuzlama kıpısı Platon tarafından bu ayrım yoluyla gösterilir. Bu yöntem dışsal eytişimdir. Oysa gerçek eytişim Varlığın dolaysızca Yokluk olduğunun gösterilmesidir.

166.1. Gerçek eytişim Varlığın dolaysızca karşıtı ile birlik içinde olduğunu gösterir. Oysa Platon'un "Bir"e yüklediği 'varlık' belirli-Varlıktır.

167.1. Yokluk kendini olumlu olarak, Varlık olarak gösterir.

167.2. Yokluk düşünülür, imgelenir, konuşulur, vb., öyleyse vardır.

167.3. Yokluk gerçekte her durumda Varlık ile ilişki içindedir, ondan ayrılamaz, ve bu birlik belirli-Varlıktır (belirli-Varlıkta yokluk saltık olarak bulunur).

168.1. Belirli-Varlık (sıcak, aydınlık vb.) kendi başlarına nesnel, olumlu, etkin olgusallıklar değildirler.

168.2. Belirli-Varlık ancak belirli olumsuzlamalar ile (soğuk sıcağın yokluğu, karanlık aydınlığın yokluğu vb. ile) birlik içinde vardır.

168.3. Belirlenimin kendisi bir olumsuzlamadır.

168.4. Belirli olumsuzlamalar da nesnel olgusallıktan yoksun değildirler; bunlar içerikli yokluklar ya da belirli yokluklar ya da olumsuz yokluklar ve böylece en sonunda belirli-Varlıklardır. (olumsuz yokluk bir olumlu birşeydir).

168.5. Olgmuszlamanın olumsuzlaması olumlu birşeydir

Olumsuzlamanın karşıt ile ilişkisine dikkat edelim.

169.1. Varlık ve Yokluk geçişlerinin belirlenimi üzerine açıklama.

169.2. Bu geçişler dolaysız ve bütünüyle soyuttur çünkü geçişen kıpıların kendileri soyuttur (birbirlerini kapsamazlar, çünkü dolaysızdırlar

Geçişlerin dolaysızlığı birbirlerini üretmedikleri, bir kıpının ötekinden çıkarsanmadığı anlamına gelir. Çıkarsama ancak Varlığın Yokluğu ve Yokluğun Varlığı kapsaması ile olanaklıdır. Ama her iki belirlenimin dolaysızlıkları içeriksizlikleri demektir, içlerinden çıkarılacak hiçbirşeyin olmaması demektir. Gerçekte hiç de böyle değildir çünkü Varlık kendinde Yokluk ile ilişkidir, ve belirlenimini bu olumsuz ilişkide kazanır (ve evrik olarak). Ama Varlık bu ilişki içinde düşünülür düşünülmez kendini belirli-Varlık olarak ortaya koyar.

169.3. Varlık özsel olarak Yokluktur (being is essentially nothing, and vice versa).

> *Hegel hiç kuşkusuz Varlık ve Yokluk ilişkisinin bilincindedir. Ama başlangıç olarak alındığında, Varlık anlak kıpısıdır ve ancak bu düzeye dek dolaysızdır. Belirlenimsizliği yine olumsuzlama ile bir ilişkisinin olmadığını göstermek için vurgulanır, üstelik özsel olarak belirli olmasına karşın.*

Not 4. Başlangıcın Kavranamazlığı

170.1 Kant'ın dünyanın sonluluk ya da sonsuzluğuna ilişkin çatışkısı başlangıcın bu çelişkili-eytişimsel doğasının kavranamayaşını anlatır.

170.2. Bu yalın, sıradan eytişim Varlık ve Yokluk karşıtlığında takılmaya ve kurgul kıpıya geçemeyişe bağlıdır.

170.3. Çatışkı şöyledir: Dünyanın, aslında herşeyin başlangıcı olanaksızdır, çünkü

171.1. Varsa, başlamamaktadır; yoksa, başlamaz.

171.2. Başlamışsa, başlangıcını Yokluktan almış olmalıdır, ama Yoklukta başlangıç yoktur, çünkü başlangıç Varlık kapsar, ama Yokluk Varlık kapsamaz; Yokluk yalnızca Yokluktur.

171.3. Aynı nedenle birşey var olmaya son veremez, çünkü o zaman Varlık Yokluk kapsıyor olacaktır, oysa Varlık yalnızca Varlıktır, kendinin aykırısı değil.

172.1. Bu eytişim Varlık ve Yokluğu ancak tam ayrılıkları içinde var sayan sıradan derin düşünceden daha tutarlıdır.

173.1. Varlık ve Yokluk birbirlerinden saltık olarak ayrılırlarsa Başlangıç elbette kavranamaz birşeydir.

Burada ayrılığın kendisinin bir ilişki olduğu, birliği dışladığı, ama dışlamanın kendisinin olumsuz içerme olduğu açıktır.

174.1. Sonsuz küçük büyüklükler kavramı da aynı eytişimi gösterir. Bunlar yitişlerinde vardırlar; yitmelerinden önce değil, çünkü o zaman sonlu büyüklüklerdirler, ya da yitmelerinden sonra değil, çünkü o zaman yokturlar. Bu kötü eytişim de Varlık ve Yokluğun ayrılığı sayıltısı üzerine dayanır.

175.1. Aslında bu uslamlamalara diyalektik değil ama sofistlik demek gerekir.

175.2. Eytişim usun daha yüksek devimidir ki buna göre görünürde bütünüyle ayrı terimler kendiliğinden birbirlerine geçerler.

2. Oluşun Kıpıları: Ortaya Çıkış ve Ortadan Yitiş

176.1. Oluş Varlık ve Yokluğun ayrılmamışlığıdır.

176.2. Oluş belirli birliktir ki içinde hem Varlık hem de Yokluk vardır.

176.3. Ama biri varsa öteki yoktur (karşıtlığın doğası).

176.4. Varlık ve Yokluk birlikte ancak yiten, ortadan kaldırılmış kıpılar olarak vardırlar.

177.1. Oluşta her bir kıpı öteki ile birlik olarak bulunur.

177.2. Oluş Varlık ve Yokluğu böyle iki birlik olarak kapsar.

177.3. Her iki kıpı da dolaysızdır.

İlkin Yokluk da dolaysızdır çünkü Varlık ile dolaylı olması Varlığın dolaylılığı ile çelişir. Ama çelişki Anlak için yoktur, Us için vardır, ve gerçekte her iki kıpı da karşıtını ortadan kaldıran birer çelişkidir. Kıpılar tam olarak bir ve aynı değildir çünkü biri Yokluk ile ilişki iken (onu ortadan kaldırılmış olarak kapsarken) öteki Varlık ile ilişkidir.

177.4. Bu birliklerde belirlenimler eşitsiz değerdedir.

178.1. Oluş çifte bir belirlenimdir: Birinde Yokluk dolaysızdır, Varlık ile ilişkiye girer, ona değişir. Ötekinde Varlık dolaysızdır ve Yokluğa değişir: Ortaya Çıkış ve Ortadan Yitiş.

179.1. İki kıpı da Oluştur: Yalnızca yönde ayrılırlar.

179.2. Her biri karşılıklı olarak ortadan kaldırılmaz ama kendi içlerinde ortadan kalkarlar ve kendilerinde kendi karşıtlarıdırlar.

3. Oluşun Ortadan Kalkışı

180.1. Ortaya Çıkış ve Ortadan Yitişin dengeleri ilkin Oluşun kendisidir.

180.2. Ama Oluş kararlı bir birliğe geçer ve Varlık ve Yokluk bu birlikte yiten kıpılardır.

180.3. Ama Oluş ancak Varlık ve Yokluğun ayrımları yoluyla vardır.

180.4. Varlık ve Yokluğun yitişi Oluşun yitişi ya da yitişin yitişidir.

180.5. Oluş kararsız bir dinginliksizliktir ki kararlı bir sonuca geçer.

181.1. Oluş Varlığın Yoklukta ve Yokluğun Varlıkta yitişi ve genel olarak her ikisinin yitişidir.

181.2. Ama Oluş Varlık ve Yokluk arasındaki ayrım üzerine dayanır.

181.3. Öyleyse Oluş çelişen belirlenimler üzerine dayandığı için özsel olarak kendi ile çelişir.

181.4. Böyle bir birlik kendini yokeder.

182.1. Sonuç Oluşun yitişidir.

182.2. Ama bu yitiş Yokluk değildir (böyle olsaydı yalnızca Yokluğa, yalnızca ortadan kaldırılmış belirlenimlerden birine geri dönüş olurdu).

182.3. Kararlı bir birliğe geçen Varlık ve Yokluğun birliğidir.

182.4. Ama bu birlik Varlıktır, yalın Varlık değil ama Bütünün belirlenimi olarak Varlıktır.

Oluşun ortadan kalkışı dolaysız, yalın, arı Yokluğa dönüş değildir çünkü bundan böyle başlangıçtaki yalınlık yitip gitmiş, yerini bir belirlenimler türlülüğü almıştır, üstelik bunlar ortadan kaldırılmış, birer kıpıya indirgenmiş olsalar da (Yoklukta bir kıpı, bir gölge bile yoktur). Sonuç bir birliktir, Varlık ve Yokluğun birliğidir, ama Oluşta olduğu gibi kararsız değil, tersine kararlı, devinmeyen bir birliktir. Bu bütün ilkin bir Varlıktır, Yokluk değil, ama gene de dolaysız, arı Varlık gibi değildir. (Hegel'in henüz çıkarsanmamış Bütün kavramını kullanması şaşırtmasın.)

183.1. Oluş, Varlığın ve Yokluğun bu birliğine geçiş olarak, belirli-Varlıktır.

183.2. Bu birlik Varlık biçimindedir ya da bu kıpıların tek-yanlı dolaysız birliği biçimini taşır.

1) Oluşun ve Belirli-Varlığın ilişkisi kafa karıştırıcıdır çünkü Oluş ilkin bir birlik olarak kendi karşıtını, kendi olumsuzunu ister. Ama Oluşun olumsuzu onun ortadan kalkışından başka birşey değildir ve bu ise Belirli-Varlıktır.

2) Oluşun kıpılarının tek-yanlı dolaysız birliği olarak alınması Anlak içindir, ve böyle olarak Varlık biçimindedir (Biçim kavramı henüz çıkarsanmamıştır).

Not: “Ortadan Kaldırma” Anlatımı

184.1. Ortadan kaldırılan Yokluğa indirgenmez. Yokluk dolaysızdır; ortadan kaldırılan ise dolaylı.

184.2. Ortadan kaldırılan başlangıcını Varlıkta bulan bir Yokluktur, öyleyse kökensel belirlenimi kendi içinde taşır.

185.1. Ortadan kaldırma dilde iki anlam taşır: Saklamak ve Sona erdirmek.

186.1. Aufheben Latince tollere’den ayrıdır çünkü ikincisi yalnızca yukarı-kaldırma anlamını taşır.

Türkçe’de Ortadan Kaldırma anlatımı Almanca’daki karşıt anlamları taşır. İngilizce’de bu iki karşıt anlamı taşıyan bir sözcük yoktur. Dil analitiktir, anlağın anlatımıdır, Usun yalnızca görüngüsüdür, çünkü özsel doğasında kurgul olan Kavramı yalıtılmış, soyutlanmış, ilişkisiz gösterir. Varlık dilde karşıtı ile ilişkisi içinde görünmez. Tersine, tekil olarak, salt kendisi olarak, Varlık = Varlık olarak görünür. Dilin böyle kurgul sözcükler kapsaması ya da kapsamaması olumsaldır. Dildeki sözcüklerin kavrama yakınlığı hiç kuşkusuz felsefe için bir üstünlüktür, ama bunu özsel olarak göremeyiz. İngilizce ya da Osmanlıca sözcükler kavrama uzak dururlar. Bu felsefeyi güçleştirir. Ama bu nedenle bu dillerde felsefe yapılamaz sonucunu çıkarmak kavram ve sözcük ilişkisi konusunda eksik düşünmeye bağlıdır.

187.1. Varlık ve Yokluk ancak birbirlerinden ayrılıkları içinde kendileridirler.

187.2. Varlık ve Yokluk birliklerinde böyle soyutlanmış belirlenmiş olarak yiterler.

187.3. Varlık ve Yokluk birdirler, ve tam bu birlikleri nedeniyle bundan böyle Varlık ve Yokluk değildirler.

187.4. Oluşta Ortaya Çıkış ve Ortadan Yitiş idiler.

187.5. Belirli-Varlıkta başka türlü belirlenen kıpılardırlar.

187.6. Bu birlikte bundan böyle Varlık ve Yokluk olarak görünmeyeceklerdir.

Oluş Sonu..

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Bilimi ve Tinin Görüngübilimi İlişkisi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi / Aziz Yardımlı

Tinin Görüngübilimi ve Mantık Bilimi İlişkisi / Aziz Yardımlı

B-MB 77. "Ama Girişte Mantık Kavramının kendisi onun dışında yatan bir bilimin sonucu olarak bildirilmiş, böylelikle burada aynı yolda bir varsayım olarak alınmıştır. Mantık buna göre kendini

arı düşünmenin bilimi olarak belirler ki, ilkesi olarak arı bilmeyi, soyut değil ama tersine somut olarak dirimli birliği alır — bir birlik ki, onda bilinçte kendi için varolan öznel birşey ve böyle varolan ikinci bir şey, nesnel birşey arasındaki karşıtlık üstesinden gelinmiş olarak, ve Varlık kendinde arı Kavram olarak ve arı Kavram gerçek Varlık olarak bilinir. Böylece bu iki yan Mantıksalda kapsanan iki kıpıdır. Ama bunlar şimdi ayrılmamacasına varolan kıpılar olarak bilinirler, bilinçte olduğu gibi her biri ayrıca kendi başına da varolan kıpılar olarak değil; ama aynı zamanda ayrı olarak (gene de kendi başlarına varolan olarak değil) bilinmeleri yoluyla birlikleri soyut, ölü, devimsiz değil, tersine somuttur."

Hegel Kant'ın hiçbir ontolojik göndermesi olmayan salt biçimsel bir mantığa indirgediği sözde bir Aşkınsal Mantıkta yatan sorunların bilincindeydi. Aşkınsal Mantık denilen mantıksızlıkta Kavramlar içeriksizdir ve içeriklerini sezgiden vb. kazanırlar. Kavram boş bir kesekağıdı gibi ağzını açar ve doldurulur. Bu Kant'ın aşkınsal dediği "mantığın" işlem tarzıdır.

Kavram içeriklidir çünkü eytişimseldir, çünkü belirlidir. Eğer Kavram salt Kavram olsaydı salt Kavram olduğu için yine belirli olurdu çünkü Kavram olarak hiçbirşey değil ama Kavramdır, bir belirlenimi, bir ilişkisi, bir olumsuzlanması vb. vardır. Eğer hiçbirşey olsaydı, yine eytişimsel olurdu çünkü hiçbirşey belirlenimsiz değil ama "hiçbirşey" olarak belirlidir.

Kavramın karşıtı ile bağıntısı gerçekte kendi ile bağıntısı, kendinde örtük olarak olduğu şeyin koyulmasıdır. Kavram her durumda içeriklidir, bu onun devinme ya da açınma, ya da dilersek bağıntı kurma olanağıdır.

Mantık Bilimi kavramın eytişimsel karakteri gereği salt biçimsel değil ama özseldir, ya da Kavram içeriğe ilgisiz değil ama tersine biçim olduğu denli de içeriğin kendisidir, somuttur.

İçerik hiç kuşkusuz Kant'ın sandığı gibi duyusal, sezgisel vb. değildir, ki Mantık Bilimi'nin arı düşüncenin bilimi olması ölçüsünde Kavramın içeriğinin duyusal, sezgisel olduğunu düşünmek bu bilimin doğasının kendisine aykırıdır.

Tinin Görüngübilimi Mantık Bilimi'nin Kavramına ulaşmanın yolu olarak tasarlanmıştı ve sonucu olarak Saltık Bilgiyi, Kavram ve Varlığın birliğinin bilgisini veriyordu. Ama bu birlik Tinin Görüngübilimi'nin sergilediği bilinç biçimleri dizisi yoluyla elde edilse de, Kavramın ve Varlığın birliği daha Parmenides gibi erken bir tarihte kavranmıştır: Düşünmek ve olmak bir ve aynıdır.

Kant'ın aşkınsal felsefesi bir Us çözümlemesi değil, ama bir Bilinç çözümlemesidir ve bir tür erken Fenomenoloji olmanın ötesine geçemez. Onda kavram varlık ile, gerçek varlık olarak görülen "kendinde-Şey" ile iletişimsizdir. Bilinç kendi dışına çıkamaz.

B-MB 51. "Buna göre arı bilimin kavramı ve bunun çıkarsanması Tinin Görüngübilimi'nin onun çıkarsamasından başka birşey olmaması ölçüsünde bu çalışmada varsayılır. Saltık bilme tüm bilinç kiplerinin gerçekliğidir, çünkü Görüngübilim'in o gidişinin ortaya çıkardığı gibi, yalnızca saltık bilmede nesnenin öz-pekinlikten ayrılışı tam olarak çözülmüştür ve gerçeklik bu pekinlik ile eşitlenirken bu pekinlik de gerçeklik ile eşitlenmiştir."

Nesnenin öz-pekinlik ile eşitlenmesi Varlığın ve Kavramın ayrı terimler olarak birliğini anlatmanın bir başka yoludur. Bu arı düşünce öğesindeki İdeadır.

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Biliminin Bölümlenişi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Mantığın Genel Bölümlenişi

G. W. F. Hegel
Mantık Bilimi

Çeviri, Notlar ve Çözümlemeler: Aziz Yardımlı

İstanbul 2007 (c) İdea Yayınevi

G. W. F. Hegel
Wissenschaft der Logik
[1812; 1831]

BİRİNCİ BÖLÜM
Nesnel Mantık
Giriş
Mantığın Genel Bölümlenişi

ERSTER TEIL

Die Objektive Logik
Einleitung
Allgemeiner Einteilung der Logik

Bu bilimin Kavramı üzerine ve aklanışının nereye düştüğü üzerine söylenmiş olanlardan buradaki genel Bölümlemenin yalnızca geçici olabileceği, bir bakıma yalnızca yazarın bilim ile daha şimdiden tanışık olması ve buna göre burada Kavramın kendi gelişiminde belirleyecek olduğu ana ayrımları önceden tarihsel olarak bildirebilecek bir durumda olması ölçüsünde verilebileceği sonucu çıkar.

In dem, was über den Begriff dieser Wissenschaft und wohin seine Rechtfertigung falle, gesagt worden ist, liegt, daß die allgemeine Einteilung hier nur vorläufig sein, gleichsam nur insofern angegeben werden kann, als der Verfasser die Wissenschaft bereits kennt, daher historisch hier zum voraus anzuführen imstande ist, zu welchen Hauptunterschieden sich der Begriff in seiner Entwicklung bestimmen wird.

@Mantık Biliminin Bölümlenişi Kavramı Ya Da Yöntemi İzler.
Gene de bölümleme için neyin gerekli olduğunu önceden genel olarak anlaşılır kılabilecek bir girişimde bulunulabilir, üstelik bununla tam anlaşılmasını ve aklanmasını ilkin bilimin içersinde kazanacak olan Yöntemi kullanmak gerekse de. — Öyleyse burada herşeyden önce bölümlemenin Kavram ile bağıntılı ya da daha doğrusu onun kendisinde imleniyor olması gerektiğini varsaydığımızı anımsatmalıyız. Kavram belirsiz değil, ama tersine kendinde belirlidir; bölümleme ise onun bu belirliliğini açınmış olarak anlatır; Kavramın Yargısıdır, ama dışsal olarak alınan herhangi bir nesne üzerine bir yargı değil, tersine Kavramın kendinde yargılanması, e.d. belirlemesidir.

Tıpkı Üçgenlerin sınıflandırılmasını sağlayan dik-açılılık, dar-açılılık vb., eş-kenarlık vb. gibi belirlenimlerin üçgenin kendisinin belirliliğinde, e.d. genellikle üçgenin kavramı denilen şeyde yatmaması gibi, yine genelde hayvanın, ya da memelilerin, kuşların vb. kavramı olarak geçerli olan şeyde de onların memelilere, kuşlara vb. ve bu sınıfların daha alt cinslere bölünmesini saptayan

belirlenimler bulunmaz.* Böyle belirlenimler başka yerden, görgül sezgiden alınır, ve o sözde kavrama dışardan eklenirler. Bölümlemenin felsefede ele alınışında Kavramın kendisi kendini onların kökenini kapsıyor olarak göstermelidir.

*[Hegel Matematiksel bilgi üzerine bu yorumunu ve üçgen örneğini Görüngübilim'e Önsözünde de kullanır. Üçgenin açıları ya da kenarları arasındaki bağıntı üçgenin kavramı tarafından zorunlu olarak belirlenmez ya da ondan dolaysızca çıkarsanamaz. Kant'ın terminolojisini kullanırsak, bu bağıntılar sentetiktirler ve özneye sonradan eklenirler. Ya da, konuya daha yakın bir deyişle, eytişimsel ya da sözcüğün gerçek anlamında mantıksal değildirler: a priori çıkarsanamazlar. Dışsal bir 'derin-düşünce'nin üçgen tasarımına dışsal şekiller eklemei ve eşitlik, eşitsizlik ilişkilerini uygulamasıyla elde edilirler. Buna karşı Kavramın belirlenimleri ise onun kendi eytişiminin dolaysız çıkarsamaları ya da bu eytişimin kendisidir. — A.Y.]

Doch kann versucht werden, das, was zum Einteilen erforderlich ist, zum voraus im allgemeinen verständlich zu machen, obgleich auch dabei ein Verfahren der Methode in Anspruch genommen werden muß, das seine volle Verständigung und Rechtfertigung erst innerhalb der Wissenschaft erhält. — Zuvörderst also ist zu erinnern, daß hier vorausgesetzt wird, die Einteilung müsse mit dem Begriffe zusammenhängen oder vielmehr in ihm selbst liegen. Der Begriff ist nicht unbestimmt, sondern bestimmt an ihm selbst; die Einteilung aber drücktentwickelt diese seine Bestimmtheit aus; sie ist das Urteildesselben, nicht ein Urteil über irgendeinen äußerlich genommenen Gegenstand, sondern das Urteilen, d. i.Bestimmen des Begriffs an ihm selbst.

Die Rechtwinkligkeit, Spitzwinkligkeit usf., wie die Gleichseitigkeit usf., nach welchen Bestimmungen die Dreiecke eingeteilt werden, liegt nicht in der Bestimmtheit des Dreiecks selbst, d. h. nicht in dem, was der Begriff des Dreiecks genännt zu werden pflegt, ebensowenig als in dem, was für den Begriff des Tieres überhaupt oder des Säugetiers, Vogels usw. [gilt,] die Bestimmungen liegen, nach welchen jenes in Säugetiere, Vögel usw. und diese Klassen in weitere Gattungen eingeteilt werden. Solche Bestimmungen werden anderswoher, aus der empirischen Anschauung aufgenommen; sie treten zu jenem sogenannten Begriffe von außen hinzu. In der philosophischen Behandlung des Einteilens muß der Begriff selbst sich als ihren Ursprung enthaltend zeigen.

@Mantık Bilimimin Varsayımı: Varlık Ve Kavram Birdir.

Ama Girişte Mantık Kavramının kendisi onun dışında yatan bir bilimin sonucu olarak bildirilmiş, böylelikle burada aynı yolda bir varsayım olarak alınmıştır. Mantık buna göre kendini arı düşüncenin bilimi olarak belirler ki, ilkesi olarak arı bilgiyi, soyut değil ama tersine somut olarak dirimli birliği alır — bir birlik ki, onda bilinçte kendi için varolan öznel birşey ve böyle varolan ikinci bir şey, nesnel birşey arasındaki karşıtlık üstesinden gelinmiş olarak, ve Varlık kendinde arı Kavram olarak ve arı Kavram gerçek Varlık olarak bilinir.* Böylece bu iki yan Mantıksalda kapsanan iki kıpıdır. Ama bunlar şimdi ayrılmamacasına varolan kıpılar olarak bilinirler, bilinçte olduğu gibi her biri ayrıca kendi başına da varolan kıpılar olarak değil; ama aynı zamanda ayrı olarak (gene de kendi başlarına varolan olarak değil) bilinmeleri yoluyla birlikleri soyut, ölü, devimsiz değil, tersine somuttur.

*[Doğal bilinç Mantık Biliminde yabancısı olduğu bütünüyle yeni bir alandadır. Sanki Newton'ın saltık uzayındaymış ve tüm yön duygusunu yitirmiş gibidir. Elinden gelen tek şey sağlam bir başlangıç ya da kökensel nokta, herşeyi bir düzen içersine getirecek belirli bir 'öğe' aramaktır. Mantığı öğrenmenin başlangıcında yaşanan en uzun süreli güçlük mantıkta 'öğenin' ne olduğunu ilgilendirir. Yalıtılmış bir kavram düşünüldüğünde düşünce ya analitik bir dışsallığa düşer ve

ilerlemesi, çıkarsama yapabilme gücü durdurulur, çünkü bunun için dışsallıktan başka hiçbir olanak yoktur, ve 'çıkarsama' ise dışsal bağıntının tam tersini, Türkçe sözcüğün dolaysızca imlediği gibi bir içsellik bağıntısını anlatır (‘çıkma’ eyleminin kendisi analitik olarak bir ‘iç’ ve bir ‘dış’ı, bir 'başkasını,' bir 'olumsuzu' öngerektirir).

Mantık biliminde de bilmenin kendisi bir bilinç edimi olarak bir bölünmeyi, bir karşıtlığı imler — kavramı, ve onun nesnesi olan başka birşeyi. Burada Hegel’in kendisinin de belirttiği şey bu karşıtlığın Saltık Bilgi kavramı tarafından yenilmiş olduğu, ve bilincin nesnesinin bundan böyle yalnızca onun kendisi, ‘kendi’nin kategorileri olarak bilindiğidir. Ama gene de böylece ne olursa olsun başlangıca bir karşıtlık girer, üstelik ‘ortadan kaldırılmış’ ve bir ‘kıpı’ olmuş olsa bile. Bu iki yan, öznel olarak Kavram ve nesnel olarak yine Kavram bundan böyle daha öte her kategoride içerilecek, kendileri ortadan kaldırılmış olarak tüm süreçte taşınacaklardır. Mantık Bilimi başladığı zaman, ya da Tinin Görüngübilimi sonlandığı zaman, elimizde olan şey ‘tekil’ bir kavram, yalıtılmış bir kavram değil, ama bütünüyle soyut bir ‘bilme’ kavramı, deyim yerindeyse arı bilinç, nesnesini kendisi ile bir gören bir bilgi edimidir. Dolayısıyla yapabileceğimiz ilk şey bu ‘bilme’ eylemi üzerinde düşünmek, onun eytişimini üretmeye çalışmaktır: Ondan nereye ilereleyebiliriz? — A.Y.]

Der Begriff der Logik aber selbst ist in der Einleitung als das Resultat einer jenseits liegenden Wissenschaft, damit hier gleichfalls als eine Voraussetzung angegeben worden. Die Logik bestimmte sich danach als die Wissenschaft des reinen Denkens, die zu ihrem Prinzip das reine Wissen habe, die nicht abstrakte, sondern dadurch konkrete lebendige Einheit, daß in ihr der Gegensatz des Bewußtseins von einem subjektiv für sich Seienden und einem zweiten solchen Seienden, einem Objektiven, als überwunden und das Sein als reiner Begriff an sich selbst und der reine Begriff als das wahrhafte Sein gewußt wird. Dies sind sonach die beiden Momente, welche im Logischen enthalten sind. Aber sie werden nun als untrennbar seiend gewußt, nicht wie im Bewußtsein jedes auch als für sich seiend; dadurch allein, daß sie zugleich als unterschiedene (jedoch nicht für sich seiende) gewußt werden, ist ihre Einheit nicht abstrakt, tot, unbewegend, sondern konkret.

Bu birlik aynı zamanda öğe olarak mantıksal ilkeyi oluşturur, öyle ki onda doğrudan bulunan o ayrımın gelişmesi yalnızca bu öğenin içerisinde ilerler. Çünkü bölümleme, belirtildiği gibi, Kavramın yargısı, daha şimdiden ona içkin belirlenimin ve dolayısıyla ayrımının koyulması olduğu için, bu koymanın yeniden o somut birliğin belirlenimlerine bir çözülmesi olarak anlaşılmaması gerekir — sanki bunlar kendileri için geçerliymişler gibi —, çünkü bu burada önceki duruş noktasına, bilincin karşıtlığına boş bir gerileme olacaktır; ama bu karşıtlık yitmiştir; o birlik öğe olarak kalır, ve bölümlemenin o ayrımları ve genel olarak gelişme bundan böyle onun dışına çıkmaz. Böylelikle daha önce (gerçekliğe doğru yolda) kendileri için varolan belirlenimler, örneğin öznellik ve nesnellik ya da giderek düşünce ve varlık ya da kavram ve olgusallık, hangi bakımdan belirlenmiş olurlarsa olsunlar, şimdi gerçeklikleri içinde, e.d. birlikleri içinde, Biçimlere indirgenmişlerdir. Buna göre, ayrımları içinde kendilerinde bütün Kavram olarak kalırlar, ve Kavramın kendisi bölümlemede yalnızca kendi belirlenimleri altında koyulur.

Diese Einheit macht das logische Prinzip zugleich als Element aus, so daß die Entwicklung jenes Unterschiedes, der sogleich in ihm ist, nur innerhalb dieses Elementes vor sich geht. Denn indem die Einteilung, wie gesagt worden, das Urteil des Begriffs, das Setzen der ihm schon immanenten Bestimmung und damit seines Unterschiedes ist, so darf dies Setzen nicht als ein Wiederauflösen jener konkreten Einheit in ihre Bestimmungen, wie sie als für sich seiend gelten sollen, gefaßt werden, was hier ein leeres Zurückgehen auf den vorigen Standpunkt, den Gegensatz des Bewußtseins, wäre; dieser ist vielmehr verschwunden; jene Einheit bleibt das Element, und aus ihr

tritt jenes Unterscheiden der Einteilung und überhaupt der Entwicklung nicht mehr heraus. Damit sind die früher (auf dem Wege zur Wahrheit) für sich seienden Bestimmungen, wie ein Subjektives und Objektives oder auch Denken und Sein oder Begriff und Realität, wie sie in irgendeiner Rücksicht bestimmt worden sein mögen, nun in ihrer Wahrheit, d. i. in ihrer Einheit, zu Formen herabgesetzt. In ihrem Unterschiede bleiben sie daher selbst an sich der ganze Begriff, und dieser wird in der Einteilung nur unter seinen eigenen Bestimmungen gesetzt.

@Mantığın Öznel Ve Nesnel Mantık Olarak, 'Varlık' Ve 'Kavram' Alanları Olarak Ayrılması.

Böylece bir kez varolan Kavram olarak, bir ikinci kez Kavram olarak irdelenecek olan şey bütün Kavramdır; ilk durumda salt kendinde Kavramdır — olgusallığın ya da varlığın Kavramı; ikinci durumda ise Kavram olarak Kavram, kendi için varolan Kavramdır (somut biçimleri adlandırmak için, düşünen insanda olduğu gibi; ama ayrıca, ve hiç kuşkusuz bilinçli olmaksızın, bilinçli Kavram olması ise söz konusu bile olmaksızın, duyumsayan hayvanda ve genel olarak örgensel bireysellikte; ama yalnızca örgensel olmayan Doğada kendinde Kavramdır).* — Mantık buna göre ilk olarak Varlık olarak Kavramın ve Kavram olarak Kavramın Mantığına — ya da eğer daha yaygın, ama gene de çok belirsiz ve bu nedenle birçok anlama gelebilen bir anlatımı kullanabilirsek — nesnel ve öznel Mantığa ayrılacaktır.

*[İdealizmi ya da felsefeyi yanlış anlayan doğal bilinç insanın düşünce-belirlenimleri olarak anlatılan Kavramların özdeksel evrenin özsel doğası olduklarının söylendiğini duyduğu zaman ilkin bununla şeylere, özdekselliğe bilinç yüklendiğini sanır. Felsefe ile ilgisi olmayan bu düşlem doğal bilincin kendi kuruntusudur. Şeylerin niteliklerinden, niceliklerinden, ilişkilerinden, olgusallıklarından vb. söz ederken gerçekte onları kavramsallaştırmaktan başka birşey yapmayız. Yine aynı doğal bilinç bu kavramların şeylerin kendilerinden soyutlanamayacaklarını da kolayca anlayabilir, ve niteliksiz, niceliksiz vb. bir şeyin olamayacağını, böyle birşeyin yalnızca Kant'ın kendinde-şeyi gibi bir soyutlama olacağını düşünebilir. Kavramın doğal şeylerin de özsel doğaları olduğunu söylemek bundan daha öte bir anlama gelmez. Doğal bilincin daha kolay kavrayabileceği şey belki de doğal 'yasaların' varlıklarıdır. Hiç kuşkusuz yasa 'dokunulabilecek' vb. duyusal birşey değildir, ve gene de doğal şeylerin üzerindeki saltık, direnilemez güçtür. Doğal bilinç bu aynı tinselliği Tanrı kavramında yoğunlaştırır ve onu duyusal herşeyden, giderek İslam'da olduğu gibi görgül herşeyden soyutlar. Ya da Platonik ideaların Tanrının anlığında olduklarını düşünür. Dinin felsefeye doğal bilimlerden daha yakın olmasının nedeni budur. Doğal bilim görgül olanla ilgilenir, ve bu uğraşında bilinç tüm dikkatini özdeksel olan üzerinde, görgül/duyusal olan üzerinde yoğunlaştırır ve 'biçimsel' yanla ilgilenirken bile bunun mantıksal imlemlerini bilinçli olarak ele almaz. Kullandığı kategorileri, giderek nicelik ilişkilerini, matematiksel ilişkileri verili olarak alır, onları sorgulamaz, sorunlarını usunun doğal işleyişiyle çözer. Ama burada kendi mantığının, kendi usunun işlemleri ile evrenin işleyişi arasında özsel bir özdeşliği varsaydığını da bilmez. — A.Y.]

So ist es der ganze Begriff, der das eine Mal als seienderBegriff, das andere Mal als Begriff zu betrachten ist; dort ist er nur Begriff an sich, der Realität oder des Seins, hier ist er Begriff als solcher, für sich seiender Begriff (wie er es, um konkrete Formen zu nennen, im denkenden Menschen, aber auch schon, freilich nicht als bewußter, noch weniger als gewußter Begriff, im empfindenden Tier und in der organischen Individualität überhaupt ist; Begriff an sich ist er aber nur in der unorganischen Natur). — Die Logik wäre hiernach zunächst in die Logik desBegriffs als Seins und des Begriffs als Begriffs oder — indem wir uns der sonst gewöhnlichen, obgleich der unbestimmtesten und darum der vieldeutigsten Ausdrücke bedienen — in die objektive und subjektive Logik einzuteilen.

@Mantık Biliminde ‘Öz’ Alanının Mantıksal Gerekçesi.

Ama Kavramın kendi içindeki birliğinin temelde yatan öğesine ve dolayısıyla belirlenimlerinin ayrılmazlığına göre, bunlar, birbirlerinden ayırdedilmeleri ve Kavramın onların ayrımları içinde ortaya koyulması ölçüsünde bir de en azından birbirleri ile bağıntı içinde duruyor olmalıdırlar. Bundan bir dolaylılık alanı,derin-düşünce belirlenimlerinin bir dizgesi olarak, Kavramın kendi-içinde-varlığına geçen Varlığın bir dizgesi olarak Kavram doğar ki, bu yolda Kavram henüz Kavram olarak kendi için koyulmuş değildir, tersine aynı zamanda ona dışsal birşey olarak dolaysız Varlık ile yüklüdür. Bu Öz Öğretisidir ki Varlık Öğretisi ve Kavram Öğretisi arasında orta noktada durur. Bu mantık çalışmasındaki genel bölümlemede bu öğreti Nesnel Mantık altına alınmıştır, çünkü Özün daha şimdiden İç olmasına karşın, özne karakteri kesinlikle Kavram için ayrılmıştır.*

*[Öz alanının nasıl ortaya koyulduğunu göstermek için Hegel’in yaptığı şey yalnızca ilk iki alanın, Varlık ve Kavram alanlarının yalın eytişimini izlemektir. Bundan başka herşey dışsal olacaktır. Mantık Bilimi'nin bu örgütlenmesi olmaksızın da ‘öz’ kavramı diye birşey olduğunu biliriz, ve bunun mantıksal ilişkilerini araştırabiliriz (felsefe tarihi bunun örnekleri ile doludur, öz ve biçim, öz ve görüngü, ya da öz ve varoluş kavramları arasındaki mantıksal ilişkiler sık sık irdelenmişlerdir). Ama Hegel’in yaptığı şey Öz alanını Mantık Bilimi'nin ana bölümlerinden biri olarak çıkarsamaktır. Bunun nasıl yapıldığını hiç kuşkusuz Öz Öğretisi başlığı altında ayrıntılı olarak açıklayacaktır. — A.Y.]

Nach dem zugrunde liegenden Elemente aber der Einheit des Begriffs in sich selbst und damit der Untrennbarkeit seiner Bestimmungen müssen diese ferner auch, insofern sieunterschieden, der Begriff in ihrem Unterschiede gesetzt wird, wenigstens in Beziehung aufeinander stehen. Es ergibt sich daraus eine Sphäre der Vermittlung, der Begriff als System derReflexionsbestimmungen, d. i. des zum Insichsein des Begriffs übergehenden Seins, der auf diese Weise noch nicht als solcherfür sich gesetzt ist, sondern mit dem unmittelbaren Sein als einem ihm auch Äußeren zugleich behaftet ist. Dies ist die Lehre von dem Wesen, die zwischen der Lehre vom Sein und der vom Begriff inmitten steht. — Sie ist, in der allgemeinen Einteilung dieses logischen Werks noch unter die objektive Logik gestellt worden, insofern, ob das Wesen zwar bereits das Innere, dem Begriffe der Charakter des Subjekts ausdrücklich vorzubehalten ist.

@Kant’ın ‘Aşkınsal Mantığı’ Çözümleniyor.

Kant5 yakın zamanlarda sıradan mantık denilen şeyin karşısına yeni bir mantığı, bir aşkınsal mantığı çıkarmıştır. Barada nesnel mantık denilen şey bölümsel olarak onda aşkınsal mantık olan şeye karşılık düşecektir. Onu genel dediği mantıktan ayırır, çünkü bu (a) nesneler ile a priori bağıntılı olan kavramları irdeler, ve böylelikle nesnel bilginin tüm içeriğini soyutlamaz, ya da bir nesneyi arı olarak düşünmenin kurallarını kapsar, (b) aynı zamanda bilgimizin kökenini nesnelere yüklenemeyeceği ölçüde ele alır. — Bu ikinci yanadır ki Kant’ın felsefi ilgisi özellikle yöneliktir.

Başlıca düşüncesi kategorileri öznel Ben olarak özbilinç için doğrulamaktır. Bu belirlenim nedeniyle bakış açısı bilincin ve karşıtlığının içersinde sınırlı kalır ve duygunun ve sezginin görgül öğesi dışında birşey daha, düşünen özbilinç tarafından koyulmayan ve belirlenmeyen bir kendinde-şey, düşünmeye yabancı ve dışsal birşey kalır, üstelik kendinde-şey gibi bir soyutlamanın kendisinin düşünmenin, ama yalnızca soyutlamacı düşünmenin bir ürünü olduğu kolayca görülse de. — Eğer başka Kantçılar nesnenin Ben yoluyla belirlenmesini Benin nesnelleştirmesinin bilincin kökensel ve zorunlu bir edimi olarak görülmesi gerektiği yolunda anlamışlarsa — öyle ki bu kökensel edimde henüz Benin kendisinin tasarımı yoktur, çünkü bu ancak o bilincin bir bilinci ya da giderek o

bilincin bir nesneleştirmesi olacaktır —, o zaman bu bilincin karşıtlığından kurtulmuş bu nesnelleştirme edimi bütünlüğü içinde genelde düşünme olarak alınabilir.6

Ama bu edime bundan böyle bilinç denmemesi gerekir; bilinç kendi içinde Benin ve o kökensel edimde bulunmayan nesnesinin karşıtlığını kapsar. "Bilinç" adlandırması ona giderek düşünme anlatımından da çok öznellik görünüşü verir, ama düşünce burada bütününde saltık anlamda sonsuz düşünme olarak, bilincin sonluluğu ile yüklü olmayan düşünme olarak, kısaca genelde düşünme olarak alınır.

5Anımsatmam gerek ki, bu çalışmada Kant felsefesine sık sık göndermede bulunmamın nedeni (ki bu birçoklarına gereksiz görünebilir), daha sağın karakteri ve açımlamasının tikel bölümleri bu çalışmada ya da başkalarında nasıl görülmüş olursa olsun, bu felsefenin modern Alman felsefesinin temelini ve başlangıç noktasını oluşturuş olması ve bu değerinin ona yüklenecek hiçbir kusur tarafından etkilenmeksizin kalmasıdır. Ona Nesnel Mantıkta da sık sık göndermede bulunulmasının nedeni Mantıksalın önemli,daha belirli yanlarına ayrıntılı olarak girmesi, ama buna karşı daha sonraki felsefi açımlamaların bunlara çok az dikkat etmiş ve kimi durumlarda çoğu kez yalnızca ham — ama öcü alınmamış — bir küçümseme göstermiş olmalarıdır. Aramızda en yaygın olan felsefecilikte Kant'ın Usun hiçbir gerçek içeriği bilemeyeceği ve saltık gerçeklik açısından inanca yöneltilmesi gerektiği gibi sonuçlarının ötesine geçilmez. Ama Kant'ta sonuç olan şey bu felsefecilikte dolaysızca başlangıç noktası olarak alınır, ve kendisinden o sonucun ortaya çıktığı ve felsefi bilgi olan önceki açımlama önceden kesilip atılır. Kant felsefesi böylece kendini herşeyin daha şimdiden tanıtlanmış ve tamamlanmış olduğu kanısı ile rahatlatan düşünme tembelliği için bir yastık olarak hizmet eder. Buna göre gerçek bilgi için ve böyle verimsiz ve kuru bir yatışmada bulunmayan belirli bir düşünce içeriği için o önceki açımlamaya geri dönülmelidir.

6Eğer Benin nesnelleştirme edimi anlatımı anlığın başka ürünlerini, örneğin düşlemi anımsatabilirse, belirtmek gerek ki bir nesnenin belirlenmesinden ancak onun içerik-kıpılarının duyguya ve sezgiye ait olmaması ölçüsünde söz ediyoruz. Böyle bir nesne bir düşüncedir, ve belirlenmesi bir yandan üretilmesi, öte yandan, varsayılmış birşey olduğu sürece, onun üzerine daha öte düşünceler taşımak, onu düşünerek daha öte geliştirmek demektir.

Kant5 hat in neueren Zeiten dem, was gewöhnlich Logik genannt worden, noch eine, nämlich eine transzendentale Logikgegenübergestellt. Das, was hier objektive Logik genannt worden, würde zum Teil dem entsprechen, was bei ihm die transzendentale Logik ist. Er unterscheidet sie von dem, was er allgemeine Logik nennt, so, daß sie a) die Begriffe betrachte, die sich a priori auf Gegenstände beziehen, somit nicht von allemInhalte der objektiven Erkenntnis abstrahiere, oder daß sie die Regeln des reinen Denkens eines Gegenstandes enthalte und b) zugleich auf den Ursprung unserer Erkenntnis gehe, insofern sie nicht den Gegenständen zugeschrieben werden könne. — Diese zweite Seite ist es, auf die das philosophische Interesse Kants ausschließend gerichtet ist.

Sein Hauptgedanke ist, die Kategorien dem Selbstbewußtsein, als dem subjektiven Ich, zu vindizieren. Vermöge dieser Bestimmung bleibt die Ansicht innerhalb des Bewußtseins und seines Gegensatzes stehen und hat außer dem Empirischen des Gefühls und der Anschauung noch etwas, das nicht durch das denkende Selbstbewußtsein gesetzt und bestimmt ist, ein Ding-an-sich, ein dem Denken Fremdes und Äußerliches, übrigbleiben; obgleich leicht einzusehen ist, daß ein solches Abstraktum wie Ding-an-sich selbst nur ein Produkt des, und zwar nur abstrahierenden Denkens ist. — Wenn andere Kantianer sich über das Bestimmen des Gegenstandes durch Ich so ausgedrückt haben, daß das Objektivieren des Ich als ein ursprüngliches und notwendiges Tun des Bewußtseins

anzusehen sei, so daß in diesem ursprünglichen Tun noch nicht die Vorstellung des Ich selbst ist — als welche erst ein Bewußtsein jenes Bewußtseins oder selbst ein Objektivieren jenes Bewußtseins sei —, so ist dieses von dem Gegensatze des Bewußtseins befreite objektivierende Tun näher dasjenige, was für Denken als solches überhaupt genommen werden kann.6

Dieses Tun sollte aber nicht mehr Bewußtsein genannt werden; Bewußtsein schließt den Gegensatz des Ich und seines Gegenstandes in sich, der in jenem ursprünglichen Tun nicht vorhanden ist. Die Benennung "Bewußtsein" wirft noch mehr den Schein von Subjektivität auf dasselbe als der Ausdruck Denken, der aber hier überhaupt im absoluten Sinne als unendliches, mit der Endlichkeit des Bewußtseins nicht behaftetes Denken, kurz Denken als solches zu nehmen ist.

5Ich erinnere, daß ich auf die Kantische Philosophie in diesem Werke darum häufig Rücksicht nehme (was manchen überflüssig scheinen könnte), weil sie — ihre nähere Bestimmtheit sowie die besonderen Teile der Ausführung mögen sonst und auch in diesem Werke betrachtet werden, wie sie wollen — die Grundlage und den Ausgangspunkt der neueren deutschen Philosophie ausmacht und dies ihr Verdienst durch das, was an ihr ausgesetzt werden möge, ihr ungeschmälert bleibt. Auch darum ist auf sie in der objektiven Logik häufig Rücksicht zu nehmen, weil sie sich auf wichtige bestimmtere Seiten des Logischen näher einläßt, spätere Darstellungen von Philosophie hingegen dasselbe wenig beachtet, zum Teil oft nur eine rohe — aber nicht ungerächte — Verachtung dagegen bewiesen haben. Das bei uns am weitesten verbreitete Philosophieren tritt nicht aus den Kantischen Resultaten, daß die Vernunft keinen wahren Gehalt erkennen könne und in Ansehung der absoluten Wahrheit auf das Glauben zu verweisen sei, heraus. Was aber bei Kant Resultat ist, damit wird in diesem Philosophieren unmittelbar angefangen, damit die vorhergehende Ausführung, aus welcher jenes Resultat herkommt und welche philosophisches Erkennen ist, vorweggeschnitten. Die Kantische Philosophie dient so als ein Polster für die Trägheit des Denkens, die sich damit beruhigt, daß bereits alles bewiesen und abgetan sei. Für Erkenntnis und einen bestimmten Inhalt des Denkens, der in solcher unfruchtbaren und trockenen Beruhigung sich nicht findet, ist sich daher an jene vorangegangene Ausführung zu wenden.

6Wenn der Ausdruck objektivierendes Tun des Ich an andere Produktionen des Geistes, z. B. die der Phantasieerinnern kann, so ist zu bemerken, daß von einem Bestimmen eines Gegenstandes die Rede ist, insofern dessen Inhaltsmomente nicht dem Gefühl und der Anschauung angehören. Solcher Gegenstand ist einGedanke, und ihn bestimmen heißt teils, ihn erst produzieren, teils, insofern er ein Vorausgesetztes ist, weitere Gedanken über ihn haben, ihn denkend weiterentwickeln.

Şimdi Kant felsefesinin ilgisi düşünme-belirlenimlerinin sözde aşkınsal yanına yönelik olduğu için, bu belirlenimlerin kendilerinin ele alınması boş bir sonuç vermiştir; Ben ile o soyut ve tümüne ortak ilişki olmaksızın, kendilerinde ne oldukları, birbirlerine karşı belirliliklerinin ve birbirleri ile ilişkilerinin ne olduğu bir irdeleme konusu yapılmamıştır; buna göre bu felsefe tarafından doğalarının bilgisine en küçük bir katkıda bulunulmamıştır. Bu noktayla bağıntılı biricik ilginç yan kendini İdeaların Eleştirisinde gösterir. Ama felsefenin edimsel olarak ilerleyebilmesi için düşünmenin ilgisinin biçimsel yanın, Benin, bilinç olarak bilincin, e.d. bir öznel bilmenin bir nesne ile soyut bağıntısının irdelemesi üzerine çekilmesi ve böylece sonsuz Biçimin, e.d. Kavramın bilgisinin getirilmesi gerekirdi. Gene de bu bilgiye erişebilmek için, içinde o biçimin Ben olarak, bilinç olarak bulunduğu o sonlu belirlilik bir yana atılmalıydı. Biçim, böyle arılığı içinde iyice düşünüldüğünde, kendini belirleme, e.d. kendine İçerik verme, ve dahası bunu zorunluğu içinde, bir düşünce-belirlenimleri dizgesi olarak verme yeteneğini kapsar.

Indem nun das Interesse der Kantischen Philosophie auf das sogenannte Transzendentale der Denkbestimmungen gerichtet war, ist die Abhandlung derselben selbst leer ausgegangen; was sie an ihnen selbst sind, ohne die abstrakte, allen gleiche Relation auf Ich, ihre Bestimmtheit gegen- und ihr Verhältnis zueinander, ist nicht zu einem Gegenstande der Betrachtung gemacht worden; die Erkenntnis ihrer Natur hat sich daher durch diese Philosophie nicht im geringsten gefördert gefunden. Das einzige Interessante, was hierauf Beziehung hat, kommt in der Kritik der Ideen vor. Für den wirklichen Fortschritt der Philosophie aber war es notwendig, daß das Interesse des Denkens auf die Betrachtung der formellen Seite, des Ich, des Bewußtseins als solchen, d. i. der abstrakten Beziehung eines subjektiven Wissens auf ein Objekt, gezogen, daß die Erkenntnis der unendlichen Form, d. i. des Begriffs, auf diese Weise eingeleitet wurde. Um jedoch diese Erkenntnis zu erreichen, mußte jene endliche Bestimmtheit, in der die Form als Ich, Bewußtsein ist, noch abgestreift werden. Die Form, so in ihre Reinheit herausgedacht, enthält es dann in sich selbst, sich zu bestimmen, d. i. sich Inhalt zu geben, und zwar denselben in seiner Notwendigkeit, — als System der Denkbestimmungen.

@Mantık Biliminin Eski Metafizik İle Karşılaştırması.

O zaman Nesnel Mantık evren üzerine yalnızca düşünceler yoluyla kurulması gereken bilimsel yapı olarak görülen önceki Metafiziğin yerini alır. Eğer bu bilimin gelişiminin son şeklini dikkate alırsak, o zaman yeri Nesnel Mantık tarafından alınan ilkin dolaysızca Varlıkbilimdir — o Metafiziğin genel olarak ‘‘Ens’’in doğasını araştırması gereken bir bölümü; ‘‘Ens’’ Varlığı olduğu gibi Özü de kendi içinde kapsar, ki bu ayrım için Alman dilinin değişik anlatımlar korumuş olması sevindiricidir. — Bundan başka, Nesnel Mantık ayrıca geri kalan Metafiziği de, arı düşünme-biçimleri ile birlikte Ruh, Evren, Tanrı gibi ilkin tasarımdan alınan tikel dayanakları anlamaya çalıştığı ölçüde, ve düşünmenin belirlenimlerinin irdeleme yolunda özsel olanı oluşturmaları ölçüsünde, kendi içinde kapsar. Ama Mantık bu Biçimleri o dayanaklardan, tasarımın öznelerinden özgür olarak alır, ve doğalarını ve değerlerini kendilerinde ve kendi için irdeler. O Metafizik bunu gözardı etti ve bu Biçimleri eleştiri olmaksızın, Kant’ın alatımına göre kendinde-şeyin, ama daha doğru olarak ussal olanın belirlenimleri olmaya yetenekli olup olmadıkları ve ne denli yetenekli oldukları konusunda ön bir araştırma olmaksızın kullanmış olma gibi haklı bir suçlamaya hedef oldu. — Nesnel Mantık buna göre onların gerçek eleştirisidir — bir eleştiri ki, onları ‘‘a posteriori’’ olana karşı soyut ‘‘a priorilik’’ biçimine göre değil, tersine kendi tikel içeriklerin göre irdeler.

Die objektive Logik tritt damit vielmehr an die Stelle der vormaligen Metaphysik, als welche das wissenschaftliche Gebäude über die Welt war, das nur durch Gedanken aufgeführt sein sollte. — Wenn wir auf die letzte Gestalt der Ausbildung dieser Wissenschaft Rücksicht nehmen, so ist [es] erstens unmittelbar die Ontologie, an deren Stelle die objektive Logik tritt, — der Teil jener Metaphysik, der die Natur des Ensüberhaupt erforschen sollte; das Ens begreift sowohl Sein als Wesen in sich, für welchen Unterschied unsere Sprache glücklicherweise den verschiedenen Ausdruck gerettet hat. — Alsdann aber begreift die objektive Logik auch die übrige Metaphysik insofern in sich, als diese mit den reinen Denkformen die besonderen, zunächst aus der Vorstellung genommenen Substrate, die Seele, die Welt, Gott, zu fassen suchte und die Bestimmungen des Denkens das Wesentlicheder Betrachtungsweise ausmachten. Aber die Logik betrachtet diese Formen frei von jenen Substraten, den Subjekten derVorstellung, und ihre Natur und Wert an und für sich selbst. Jene Metaphysik unterließ dies und zog sich daher den gerechten Vorwurf zu, sie ohne Kritik gebraucht zu haben, ohne die vorgängige Untersuchung, ob und wie sie fähig seien, Bestimmungen des Dings-an-sich, nach Kantischem Ausdruck, oder vielmehr des Vernünftigen zu

sein. — Die objektive Logik ist daher die wahrhafte Kritik derselben — eine Kritik, die sie nicht nach der abstrakten Form der Apriorität gegen das Aposteriorische, sondern sie selbst in ihrem besonderen Inhalte betrachtet.

Öznel Mantık Kavramın Mantığıdır, — bir Varlık ile ya da onun Görünüşü ile bağıntısını ortadan kaldırmış ve belirlenimi içinde bundan böyle dışsal olmayan, ama özgür, bağımsız, kendini kendi içinde belirleyen Öznelin ya da daha doğrusu Öznenin kendisi olan Öz olarak Kavramın. — Öznel olan olumsal ve keyfi olanı, bilinç biçimine ait belirlenimleri ilgilendiren yanlış anlamaları genel olarak kendisi ile birlikte taşıdığı için, burada daha sonra Mantığın kendi içerisinde daha tam olarak geliştirilecek öznel ve nesnel belirlenimleri arasındaki ayrıma hiçbir özel ağırlık verilmeyecektir.

Die subjektive Logik ist die Logik des Begriffs, — des Wesens, das seine Beziehung auf ein Sein oder seinen Schein aufgehoben hat und in seiner Bestimmung nicht äußerlich mehr, sondern das freie selbständige, sich in sich bestimmende Subjektive oder vielmehr das Subjekt selbst ist. — Indem das Subjektive das Mißverständnis von Zufälligem und Willkürlichem sowie überhaupt von Bestimmungen, die in die Form des Bewußtseins gehören, mit sich führt, so ist hier auf den Unterschied von Subjektivem und Objektivem, der sich späterhin innerhalb der Logik selbst näher entwickeln wird, kein besonderes Gewicht zu legen.

Mantık öyleyse genel olarak nesnel ve öznel Mantığa ayrılır; ama daha belirli olarak üç bölümü vardır.

I. Varlık Mantığı,

II. Öz Mantığı ve

III. Kavram Mantığı.

Die Logik zerfällt also zwar überhaupt in objektive und subjektive Logik; bestimmter aber hat sie die drei Teile:

I. Die Logik des Seins,

II. die Logik des Wesens und

III. die Logik des Begriffs .

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Biliminin Bölümlenişinin Kavramı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Mantık Biliminin Bölümlemesinin Kavramı / Aziz Yardımlı

Mantık Biliminde Bölümlemenin Mantığı

Mantık Bilimi’nin Bölümlenişi Kavramın Bir İşlevidir

B-MB 75. "Öyleyse burada herşeyden önce bölümlemenin Kavram ile bağıntılı ya da daha doğrusu onun kendisinde imleniyor olması gerektiğini varsaydığımızı anımsatmalıyız. Kavram belirsiz değil, ama tersine kendinde belirlidir; bölümleme ise onun bu belirliliğini açınmış olarak anlatır; Kavramın Yargısıdır, ama dışsal olarak alınan herhangi bir nesne üzerine bir yargı değil, tersine Kavramın kendinde yargılanması, e.d. belirlemesidir."

:: "Zuvörderst also ist zu erinnern, daß hier vorausgesetzt wird, die Einteilung müsse mit dem Begriffe zusammenhängen oder vielmehr in ihm selbst liegen. Der Begriff ist nicht unbestimmt, sondern bestimmt an ihm selbst; die Einteilung aber drückt entwickelt diese seine Bestimmtheit aus; sie ist das Urteil desselben, nicht ein Urteil über irgendeinen äußerlich genommenen Gegenstand, sondern das Urteilen, d. i. Bestimmen des Begriffs an ihm selbst."

Mantık Bilimi'nin bölümlenişi Mantık Biliminin dışında çözülebilecek bir sorun değildir. Bu bölümleme gerçekte dizgesel yapının kendisinin kurulması olduğu düzeye dek dizgeye önceden başvurması söz konusu değildir. Mantık Biliminin arı Kavramın, düşünce öğesindeki İdeanın bilimi olduğu düzeye dek, bölümleme Kavramın kendisinin bir işlevi olmalıdır.

Görgül bir bölümleme dışsal bağıntılara dayandığı ölçüde Mantık Bilimi durumunda bu bilimin kavramının kendisini yokedicidir. Bölümleme en son temelinde anlaşılır olmalıdır. Bu konu Tinin Görüngübilimi'nin sonucunu ve bunun Mantık Bilimi ile ilgisinin kavranmasını ilgilendirir.

B-MB 77. "Ama Girişte Mantık Kavramının kendisi onun dışında yatan bir bilimin sonucu olarak bildirilmiş, böylelikle burada aynı yolda bir varsayım olarak alınmıştır."

Tinin Görüngübilimi'nin sonucu Varlık ve Kavramın birliği ve bu birlik Mantık Biliminin Öznel Mantık ve Nesnel Mantık olarak bölünmesinin zeminidir. Ama Hegel daha sonra Tinin Görüngübilimi'ni Bilim Dizgesini ya da Mantık Bilimini önceleyen bir çalışma olmadığını bildirdi ve Görüngübilimin içeriğini Ansiklopedi'ye kattı. Mantık Bilimi başlangıcı ve bölümlemesi için kendi dışında bir desteğe gereksinmez. Her iki Mantık Bilimini de önceleyen tüm Giriş ya da Sunuç yazıları yalnızca mantıksal dizgeye dışsal bir hazırlıktır.

Mantık Bilimi arı Usun, arı Kavramın bilimidir. Buna göre Usu ya da "Saltık" olarak da anlatılan aynı kavramı belirlenimden soyutlayan tüm felsefeler bu bilimin bilincinden de yoksundur.

Mantık Biliminin içeriğinin Kavram olduğu olduğu kabul edildiğinde, Kavramın belirli olması açıktır ki Mantık Bilimi'nin örgütlenmesinin ilk bağıntısını verir, çünkü Kavramın belirli olması ondan başka birşey ile, ve ilk olarak olumsuzu ile bağıntı içinde olmasıdır, ve bu olumsuz ilk olarak Varlıktır.

"Kavramın Yargısı" anlatımın kendisi Yargının kendisinin çıkarsanmış ya da tanıtlanmış olmasını varsaydığı düzeye dek Dizgeye bir göndermedir. Geometrik Yöntemin tersine, Kurgul Yöntem hiçbir belite dayanmaz, çünkü her kavramsal gönderme Dizgenin bütünlüğüne aittir, tanıtlanmış bir bileşeni ilgilendirir.

Kavramdan Varlığın Çıkarsanması

Varlık bilinçte Kavramın olumsuzu ya da karşıtıdır, ve Tinin Görüngübilimi'nin bütün gelişimi bilinçteki bu özdeşsizliğin yenilmesinde ve bu birliğin çıkarsanmasında tamamlanır. Varlık saltık soyutlama olarak görüldüğünde Kavramdan ayrılmazlığı öylesine açıktır ki, felsefe tarihinde Kavramdan Varlığı çıkarsama girişimleri ile karşıtlık içinde, Kant'ın Varlık ve Kavram arasına aşılmaz bir uçurum getirmesi Kavramın varolmaksızın da olabileceği gibi bir dikkatsizlikten başka hiçbir yanılsama üzerine dayanmaz. Kant Varlık ile yalnızca soyut olarak Varlığı değil, ama belirli-Varlığı, sıradan bilincin Varlık sözcüğü ile anladığı türden bir tasarımı anlar (örneğin 100 Taler; daha başka düşünürler daha başka şeyleri, ama yine bir kural olarak Kant'ın yaptığı gibi görgül ve fiziksel şeyleri anlarlar.

Varlığın ve Kavramın birliğini kavramanın kolaylığı gibi güçlüğü de Varlığın burada Varlıktan

başka birşey olarak, söz gelimi fiziksel, duyusal birşey olarak, bir belirli-Varlık olarak görülmesine bağlıdır. Bu tasarımsal düşünce ile ancak gündelik sorunlar düşünülebilir, gazete okunabilir, derin-düşünce ve anlak tartışmaları yapılabilir, vb., ama felsefe yapılamaz. Kant varlığın kavramdan çıkarsanmasını belirli-Varlığın, örneğin 100 Taler gibi birşeyin kavramdan ya da düşünceden çıkarsanması olarak anlar. Düşünmesi öylesine sığdır ve derinlikten öylesine yoksundur ki, varlık olarak varlık ve belirli-Varlık, somut, fiziksel bir "varlık" arasında ayrım yapmayı bile başaramaz. Kant'ın bütün bir Eleştirel söylemleri benzer dikkatsizlikler ile süslüdür ve eğer Kant'ı okumanın güçlüğü gibi birşeyden söz edilecek olursa, bunun biricik nedeni mantıksız olanın anlamsız da olmasına bağlıdır.

“Varlık kendinde arı Kavram, ve arı Kavram gerçek Varlıktır”

B-MB 77. "Ama Girişte Mantık Kavramının kendisi onun dışında yatan bir bilimin sonucu olarak bildirilmiş, böylelikle burada aynı yolda birvarsayım olarak alınmıştır. Mantık buna göre kendini arı düşüncenin bilimi olarak belirler ki, ilkesi olarak arı bilgiyi, soyut değil ama tersine somut olarak dirimli birliği alır — bir birlik ki, onda bilinçte kendi için varolan öznel birşey ve böyle varolan ikinci bir şey, nesnel birşey arasındaki karşıtlık üstesinden gelinmiş olarak, ve Varlık kendinde arı Kavram olarak ve arı Kavram gerçek Varlık olarak bilinir. Böylece bu iki yan Mantıksalda kapsanan iki kıpıdır. Ama bunlar şimdi ayrılmamacasına varolan kıpılar olarak bilinirler, bilinçte olduğu gibi her biri ayrıca kendi başına da varolan kıpılar olarak değil; ama aynı zamanda ayrı olarak (gene de kendi başlarına varolan olarak değil) bilinmeleri yoluyla birlikleri soyut, ölü, devimsiz değil, tersine somuttur."

Mantık Bilimi’nin ilkesi (temeli ya da öğesi) arı bilmedir. 'Arı' sözcüğü burada 'görgül' olan ile karşıtlık içindedir ve 'somut' olanın karşıtı olarak, 'soyut' olarak görülmez. Arı bilme arılığı içindeki Kavramın arılığı içindeki Kavramı bilmesi olarak gerçek bilmedir.

Eğer dilersek burada Kavramın doğal ve tinsel birşey olmaması anlamında soyut olduğunu varsayabiliriz, tıpkı Varlığın da eşit ölçüde soyut bir düşünce olarak görülebilecek olması gibi. Bu durumda Mantık Bilimi’ni düşüncenin soyutluğu anlamında soyut bir nesnenin bilimi olarak görebiliriz. Ama 'soyut' anlatımı anlağın analitik tutumunu belirttiği ölçüde kurgul düşünce için bütünüyle uygunsuzdur. Tersine, Mantıksal ilke Kavram ve Varlığın ayrılmazlığı olarak somuttur.

Gerçek Varlık ve Sonlu belirli-Varlık

B-MB 77. "... Varlık kendinde arı Kavram olarak ve arı Kavram gerçek Varlık olarak bilinir. Böylece bu iki yan Mantıksalda kapsanan iki kıpıdır."

Gerçek Varlık yine somut, fiziksel, duyusal Varlık değil,ama Varlık olarak Varlık, arı Varlıktır. Hegel Varlığın bir Kavram bile olmadığını, Mantık Bilimin’in gidişinde ilk Kavramın Oluş Kavramı olduğunu belirtir.

Oluş karşıtların,Varlık ve Yokluğun birliği olarak Kavramın kurgul doğasını ilk kez onda kazandığı aşamadır. Varlık salt Varlık olarak alındığında henüz kendinde Kavramdır. Öte yanda Kavram gerçek Varlıktır anlatımı için de benzer olarak arılığı dikkate almamız gerekir. Kavram belirli değil, ama arı Kavramdır. Gerçek Varlık belirli-Varlık değil, ama Varlık olarak Varlıktır. Buna karşı tüm doğal ve tinsel belirli-Varlık alanı bir Oluş alanı olarak Gerçeklik değil, yalnızca Görüngü ya da sonluluk, geçicilik alanıdır.

Mantıksal Öğe

B-MB 78. "Bu birlik aynı zamanda öğe olarak mantıksal ilkeyi oluşturur, öyle ki onda doğrudan bulunan o ayrımın gelişmesi yalnızca bu öğenin içerisinde ilerler. Çünkü bölümleme, belirtildiği gibi, Kavramın yargısı, daha şimdiden ona içkin belirlenimin ve dolayısıyla ayrımının koyulması olduğu için, bu koymanın yeniden o somut birliğin belirlenimlerine bir çözülmesi olarak anlaşılmaması gerekir — sanki bunlar kendileri için geçerliymişler gibi —, çünkü bu burada önceki duruş noktasına, bilincin karşıtlığına boş bir gerileme olacaktır; ama bu karşıtlık yitmiştir; o birlik öğe olarak kalır, ve bölümlemenin o ayrımları ve genel olarak gelişme bundan böyle onun dışına çıkmaz. Böylelikle daha önce (gerçekliğe doğru yolda) kendileri için varolan belirlenimler, örneğin öznellik ve nesnellik ya da giderek düşünce ve varlık ya da kavram ve olgusallık, hangi bakımdan belirlenmiş olurlarsa olsunlar, şimdi gerçeklikleri içinde, e.d. birlikleri içinde, Biçimlere indirgenmişlerdir. Buna göre, ayrımları içinde kendilerinde bütün Kavram olarak kalırlar, ve Kavramın kendisi bölümlemede yalnızca kendi belirlenimleri altında koyulur."

Varlık ve Kavramın birliği öğe olarak, temel olarak mantıksal ilkeyi oluşturur. Mantıksaldır, çünkü mantıksallık karşıtların birliğinden başka birşey değildir ve bu kurgul doğası nedeniyledir ki bu birlik soyut değil ama somuttur ve böylece kendisi yeni bir belirlenim olarak daha öte açınımın olanağıdır. Öğe olarak tüm açınımın onun her noktasına yayılan ruhudur, her moment kendinde bu birliği, varolan Kavram olma karakterini taşır.

Bölümlemenin Kavramın yargısı olmasının anlamı Varlık ile bir olan Kavramın yeni bir öğe olarak, bir ilke olarak eytişiminin yeniden önceki kıpılara bir ayrışma olduğu anlamına gelmez. Bilinçte bunlar, Varlık ve Kavram, kendileri için yalıtılmış olarak duruyorlardı. Ama şimdi birlikleri içindedirler ve bundan böyle Kavramın yargısı görüngüsel bilinçte birbirinden ayrı olan bu iki belirlenimi birlikleri içinde koyar. Varlık kendinde Kavramdır; ve Kavram gerçek Varlıktır.

Nesnel Kavram ve Öznel Kavram

B-MB 79. "Böylece bir kez varolan Kavram olarak, bir ikinci kezKavram olarak irdelenecek olan şey bütün Kavramdır; ilk durumda salt kendinde Kavramdır — olgusallığın ya da varlığın Kavramı; ikinci durumda ise Kavram olarak Kavram, kendi için varolan Kavramdır (somut biçimleri adlandırmak için, düşünen insanda olduğu gibi; ama ayrıca, ve hiç kuşkusuz bilinçli olmaksızın, bilinçli Kavram olması ise söz konusu bile olmaksızın, duyumsayan hayvanda ve genel olarak örgensel bireysellikte; ama yalnızca örgensel olmayan Doğada kendinde Kavramdır). — Mantık buna göre ilk olarak Varlık olarak Kavramın ve Kavram olarak Kavramın Mantığına — ya da eğer daha yaygın, ama gene de çok belirsiz ve bu nedenle birçok anlama gelebilen bir anlatımı kullanabilirsek — nesnel ve öznel Mantığa ayrılacaktır."

A-MB. 61. Ek. "Doğada Kavram basamağına karşılık düşen alan örgensel yaşamdır."

Kütle, spin, hız, ivme, devinirlik, şekil, konum vb. tümü de Biçimlerdir — Kategoriler ya da Kavramlar. Elektron negatif elektrik yükü taşır (–1.602 176 487(40) × 10–19 Coulomb); kütlesi (9.109 3826(16) × 10–31 kg'dır; açısal devinirliği vardır (bir spin-½ parçacığıdır); dalga olarak davranabilir; ve bilinen ve henüz bilinmeyen daha başka belirlenimleri ile kavramsal-dizgesel bütün oluşturur. Tüm belirlenimleri doğalarının zorunluğu içinde davranırlar, kavramlarının mantığına göre etkin ve etkileşim içindedirler. Doğanın bu kavramların bağıntılarından (doğa yasalarından) başka birşey olmayan ussallığı Tinin ussallığı ile karşılaştırma içinde çok daha yalındır, çünkü Tin alanı kendinde bütün bir Doğa alanını moment olarak kapsamanın dışında, bir de öznel ve nesnel bütün bir insan belirlenimleri alanını kapsar ki, Doğadan daha az olmamak üzere mantıksal-dizgeseldir. Bir Toplumbilimin, Ruhbilimin vb. nesneleri atomları, elektronları, giderek gezegenleri,

yıldızları, galaksileri vb. önkoşulları olarak alan daha yüksek Tin alanının kategorileridir: Ruh, bilinç, istenç, özgürlük, duyunç, yasa, devlet, ve bütün bir Tarihin kendisi, bütün bir dinler ve güzel sanatlar alanı, ve bilimlerin kendileri.

Kendinde-Kavram (Varlık Alanı) ve kendi-için-Kavram (Öz Alanı) somut inorganik Doğanın Biçimidir.

Doğa belirlidir, Soyut Özdek olarak Özdek değil ama Biçimli Özdektir. Özdeksel Doğanın Biçimi doğa yasaları dediğimiz kavram bağıntılarının işlevidir. Tüm bu özdeksel belirlenimlerin kendi aralarındaki etkileşimler zorunlu olarak yer alırlar. Giderek olasılık bile özdeğin kaprisi değil ama yalnızca özneyi ilgilendiren bir sorundur. Özdek nedensellik belirlenimine aykırı davranmaz, çünkü bu ona usdışı güdülendirici etmenler, neden olmaksızın etkiler yüklemek, belirlenimi gözardı etmek olacaktır.

Kendinde Kavram somut (uzaysal ve zamansal) biçimlenişini inorganik Doğada bulur. Doğa henüz örgensele, Yaşamın özdeksel koşuluna ulaşmamış olan biçimlenişinde özsel olarak dışsal Kavramın kendisinin belirlenimini sergiler. ‘‘Kendinde-Kavram’’ Mantık Bilimin’de Varlık Öğretisi altında kapsanan bütün bir kavramsal yapının belirlenimini anlatır. Kavram "yalnızca örgensel olmayan Doğada kendinde Kavramdır" (B-MB 79).

Mantık Bilimi (Büyük)

Genel Olarak Kavram

... Yaşam ya da örgensel Doğa onda Kavramın ortaya çıktığı Doğa basamağıdır; ama kör, kendi kendini ayrımsamayan, e.d. düşünmeyen Kavram olarak; böyle [kendini ayrımsayan ve düşünen Kavram] olarak Kavram yanızca Tine özgüdür. Ama Kavramın mantıksal biçimi onun o tinsel olmayan şeklinden olduğu gibi bu tinsel şeklinden de bağımsızdır.

Wissenschaft der Logik

Vom Begriff im Allgemeinen

... Das Leben oder die organische Natur ist diese Stufe der Natur, auf welcher der Begriff hervortritt; aber als blinder, sich selbst nicht fassender, d. h. nicht denkender Begriff; als solcher kommt er nur dem Geiste zu. Von jener ungeistigen aber sowohl, als von dieser geistigen Gestalt des Begriffes ist seine logische Form unabhängig.

Burada, Doğa alanında, Kavram olarak Kavramdan değil, kendinde Kavramdan, Varlık ve Öz alanlarına özgü belirlenimlerden söz ederiz. VarlıkKavram olarak Kavram değil ama Varlıktır, ve Öz için de aynı şey geçerlidir.

Özdeğin tüm belirlenimini Kavramlar yoluyla anlatırız, ve bu Kavramların Özdekte özsel olanı, onu varolan Özdek yapan etmeni anlattığını kabul ederiz. Kant'ın kuşkuculuğuna göre tüm bu belirlenimler (kütle, devim-çevrim, elektrik yükü, dalga doğası vb.) özneldirler, yalnızca anlak-kavramları olduklarına göre kendinde parçacıklara uygulanamazlar. Bu felsefeye göre, tüm özdeksel Evren insan bilincinin bir görüngüsüdür. Ama hiçbir fizikçi Kantçı değildir. Tersine, Doğaya kavramları ile yaklaşır, ve bu kavramların, bu düşüncelerin Doğanın özselliği, Doğanın varlığı olduğunu ve onda gerçek olanı anlattığını kabul eder. Kavramsal belirlenimlerinden soyutlandığında bir atomun, elektronun vb. ne olduğunu söyleyemeyiz, çünkü geriye yalnızca boş bir kendinde-özdek soyutlaması kalır.

Kavramlar içeriksiz Biçimler olarak görüldüğünde bu Biçimlere İçerğin ya da Özdeğin başka bir

yerden gelmesi beklenir. Ama Kavram varolanı biçimlendiren bir demiurge değil, varolanın kendisinden ayrı olmayan Biçimidir. Kavram İçeriği ile, Özdeği ile birdir, ve Özdekten ayrımı yalnızca soyutlamacı analitik anlağın bir sanısıdır. Biçimsiz, yalın, soyut Özdeği en yalın belirleniminden insan bedeni olarak en yüksek örgensel biçimlenişine yükselten şey Kavramın özsel olarak etkin varoluşudur.

Evreni edimsel evren yapan şey ondaki Biçimsel etkinliktir ki, Özdekselden ayrı değidir. Bu Kavramın biçimselleştirici etkinliğidir ki, özdeğin gizilliği ile karşıtlık içinde arı edimsellik ya da enerjidir. Bu üretken etken Us, Logos, Nous ya da Aristoteles'in "devinmeyen devindirici" ile anlattığı 'Nous-Theos'tur.

Aristoteles, De Anima, III. 5.

"Şeylerin her sınıfında, bir bütün olarak doğada olduğu gibi, iki etmenin söz konusu olduğunu buluruz: (1) bir özdek, ki gizil olarak sınıfta kapsanan tüm tikellerdir; (2) bir neden, ki onların tümünü yapması anlamında üretkendir (bu sonuncular birinci ile örneğin bir sanatın kendi gereci karşısında durduğu gibi dururlar). Ve gerçekte anlık (Nous), onu betimlediğimiz gibi, ne ise tüm şeyler olması dolayısıyla odur; ve bu arada bir başka şey daha vardır ki, ne ise tüm şeylerin yapması dolayısıyla odur; bu ikincisi ışık gibi bir tür olumlu durumdur, çünkü bir anlamda ışık gizil renkleri edimsel renkler yapar."

Kavram organik Doğada gerçek biçimlenişini kazanır.

Buna karşı gerçek (kendinde ve kendi için) Kavram Kavram olarak Kavramdır, ve somutta "düşünen insanda," "ama ayrıca, ve hiç kuşkusuz bilinçli olmaksızın, bilinçli Kavram olması ise söz konusu bile olmaksızın, duyumsayan hayvanda ve genel olarak örgensel bireysellikte" varolur (B-MB 79).

Kavram ancak organik yaşamda kendine özgü varoluşu içinde Kavram olarak bulunur. Bitkisel ve hayvansal alanların örgensel örgütlenişinde Kavram özdekselin üzerine yükselir ve ilkin Yaşam olarak varolur. Yaşam kategorisi ona zemin ve onunla birlik içinde olan özdeksellik ile, beden ile karşıtlık içinde aynı zamanda bütünüyle başka birşey, tinselin başlangıcı, ama yalnızca başlangıcıdır. Beden olmaksızın Ruh ve Ruh olmaksızın Beden yalnızca analitik anlağın boş soyutlamalarıdır.

İnsanda Ruh tinselin en alt belirlenimidir. Ama insanda duyu, algı, duygu, bellek, istenç, duyunç, bilinç vb. ve en sonunda anlak ve us belirlenimleri Kavramın özdekselin ötesinde ve üstünde ayrı bir tözsellik olarak edimselleşmeleridir.

> *"Sonluluk bu alanda İdeanın dolaysızlığı nedeniyle ruh ve bedenin ayrılabilir olmaları belirlenimini taşır; bu dirimlinin ölümlülüğünü oluşturur. Ama ancak dirimli öldüğü zamandır ki İdeanın iki yanı ayrı birer bileşen olurlar" (A-MB § 216).*

Yaşam belirli özdeksel koşulları oluştuğu zaman zorunlu olarak ortaya çıkar ve bir Kavram olarak yalnızca kendi belirleinimi içinde düşünülebilir ve kavranabilir. Her kavram durumunda olduğu gibi Yaşam kavramını da başka kavramlara indirgemek, onu kendisinden başka birşey yaparak anlamaya çalışmak mantıksal olarak geçerli değildir. Her Kavramın dizgesel bütündeki yeri onun belirlenimidir. Ama bu bağıntılılık gene de Kavramın dolaysızlığını, kendi karakterini ya da belirlenimini taşımasını engellemez. Örneğin, Uzay kavramı yalnızca Uzay kavramıdır, ve "Uzay nedir?" sorusu onu başka terimlere indirgeyen bir yanıtı beklediği ölçüde sıradan bilincin tasarımsal bir sorusudur.

Yaşam İdeası ruhun ve bedenin (kavram ve realitenin) birliğidir. Ya da, Ruh dirimli bireyselliğin

Biçimidir ki, örgensel Bedenin tüm özdeksel etkinliğinin belirleyicisidir. Bedenin tüm örgensel etkinlikleri ve süreçleri Yaşam etkinlikleri ve süreçleridir. İnsanda Ruh Kavramı bilinç, istenç, anlık, vb. gibi tüm daha yüksek yetileri yalnızca gizil olarak kendinde kapsar ve tüm bu daha öte belirlenimler başlangıç noktaları olarak Ruhu özsel olarak içerirler.

İdea Yayınevi / 2014

Mantık Biliminin Kavramı

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Mantık Biliminin Kavramı

Düşünceler ve Şeyler

Mantık Bilimi (BÜYÜK) / Hegel
İkinci Yayıma Önsöz

Öyleyse, öznel düşünme ediminin bizim en asıl, en içsel etkinliğimiz olması ve şeylerin nesnel kavramlarının nesnenin kendisini [Sache selbst] oluşturması ölçüsünde, o etkinliğin dışına çıkarak onun üzerinde duramayız, tıpkı şeylerin doğasının ötesine de geçemeyeceğimiz gibi. Ama gene de bu son belirlenimi gözardı edebiliriz; belli bir düzeye dek birincisi ile çakışır çünkü düşüncelerimizin nesne ile bir bağıntısını verir, ama bu salt boş birşeydir, çünkü onunla nesne kavramımız için bir ölçüt olarak alınmış olur, oysa tam bu nesne bizim için ona ilişkin kavramımızdan başka birşey olamaz. Eleştirel felsefe bu üç terimin ilişkisini öyle bir yolda anlar ki, biz düşünceleri kendimiz ve nesneler arasına bir aracı olarak yerleştirir ve bunu bu aracın bizi nesneler ile biraraya bağlamak yerine özellikle dışlayacağı bir yolda yaparız; oysa bu görüşe yalın bir gözlem ile karşı çıkılabilir ve tam bu bizim ötemizde ve kendileri ile bağıntılı düşüncelerin ötesinde öteki uçta durması gereken nesnelerin kendilerinin düşünce-şeyler olduklarını, bütünüyle belirsiz olarak salt bir düşünce-şey olduklarını, boş soyutlamanın sözde kendinde-şeyi olduklarını söyleyebiliriz.

Wissenschaft der Logik
Vorrede zur zweiten Ausgabe

Insofern also das subjektive Denken unser eigenstes, innerlichstes Tun ist und der objektive Begriff der Dinge die Sache selbst ausmacht, so können wir aus jenem Tun nicht heraus sein, nicht über demselben stehen, und ebensowenig können wir über die Natur der Dinge hinaus. Von der letzteren Bestimmung jedoch können wir absehen; sie fällt mit der ersteren insofern zusammen, da sie eine Beziehung unserer Gedanken auf die Sache, aber nur etwas Leeres ergäbe, weil die Sache damit als Regel für unsere Begriffe aufgestellt werden würde, aber eben die Sache für uns nichts anderes als unsere Begriffe von ihr sein kann. Wenn die kritische Philosophie das Verhälnis dieser drei terminorum so versteht, daß wir die Gedanken zwischen uns und die Sachen als Mitte stellen in dem Sinne, daß diese Mitte uns von den Sachen vielmehr abschließt, statt uns mit denselben zusammenzuschließen, so ist dieser Ansicht die einfache Bemerkung entgegenzusetzen, daß eben diese Sachen, die jenseits unserer und jenseits der sich auf sie beziehenden Gedanken auf dem anderen Extreme stehen sollen, selbst Gedankendinge und, als ganz unbestimmte, nur ein Gedankending, — das sogenannte Ding-an-sich der leeren Abstraktion selbst sind.

• Bilinç düalisttir. Bilincin nesnesinden ayrı olması felsefenin temel problemini (Varlık ve Kavram

ilişkisini) bilinç düzleminde çözme çabasını bütünüyle normal olarak bilincin ve nesnesinin eşölçümsüz, iletişimsiz iki ayrı töz olduğu sonucuna götürür. Gerçekten de bilincin ve ondan başka birşey olan nesnesinin saltık olarak iki ayrı töz olması ölçüsünde bilginin olanaksızlığı daha doğrusu olamayacak bir sonuçtur çünkü aynılar aynıları bilir. Dahası, bilinç düzleminde yapılan felsefecilik doğallıkla özneldir çünkü dışsal ya da nesnel sanılan içerik gerçekte içseldir, duyusal, algısal, görüngüseldir, görgüldür. Bu biçimselliği dış dünyaya götürmek, onunla ilişkilendirmek olanaksızdır. Bilinç düzleminde yapılan felsefecilik bilginin olanaksızlığı vargısını çıkarmalıdır.

• Bilincin kategorilerinin vb. salt öznel olması dışsal dünyanın ya da nesnelliğin ya da realitenin bilincin kategorileri ile ilgisiz olduğu sonucuna götürür: Bilincin kategorilerinden soyutlanmış bir varoluş hiç kuşkusuz kendinde-Şeyden başka birşey değildir.

• Ama felsefe bilincin değil Usun sorunudur. Usun onu anlaktan, bilinçten vb. ayırdeden belirlenimi nesnesinde kendi ile birliğidir.

• Us bilincin düalizminden bağışıktır. Daha felsefe tarihinin başında bile Us Nous olarak, Logos olarak nesnel doğası içinde tanınır, ve Nousun evrenin özü olduğu söylenir. Us kavramın nesnellik ile birliğidir. Nousun evrenin özü olduğu anlatımında kapsanan kavramlar üzerine biraz dikkatle düşünürsek, onda nesnelliğe (evrenin özüne) kavram ile birliğin yüklendiğini anlarız.

B-MB, s. 34. "Yalnızca bilimsel yöntemin bildirimi değil, ama ayrıca genel olarak bilimin kavramının kendisi de içeriğine aittir, ve hiç kuşkusuz onun en son sonucunu oluşturur; Mantığın ne olduğu buna göre önceden bildirilemez, tersine ne olduğunun bu bilgisi ilkin bütün açınımının en son sonucu olarak ve tamamlanışı olarak ortaya çıkabilir. ... Mantığın kavramı kendini süreçte üretir ve böylelikle üzerine ön bir söylem verilemez."

• Mantık Bilimi'nin ne olduğunu açıklamanın ve anlamanın kendisi Mantık Biliminin içine düşen bir problemdir. Mantık Biliminin kavramı bütün dizgenin kendisidir ve buna göre bilinmesi dizgenin tamamlanışını, bütününü gerektirir. Hiç kuşkusuz dışsal bir ön söylemde verilemez; ama bu koşul dizgenin bilgisi temelinde verilen açıklamaların ya da ön söylemlerin geçersiz, yararsız ya da giderek yanlış olmaları demek değildir. Hegel Büyük Mantığın önsözlerinde ve Ansiklopedik Mantığın daha geniş ön söylemlerinde mantıksal dizgenin yapısı, doğası ve daha başka yanları üzerine pek çok şey söyler ve bunlar dizgenin içerisinden söylenen şeylerdir.

• Mantık Biliminde birincil ve biricik sorun dizgenin mantıksal yapısının kendisidir. Bütün mantıksal yapıyı çevreleyen söylem dokusu bu yapının aklanmasını ve anlaşılmasını sağlamayı amaçlar, şu ya da bu biçimde olabilir. Özsel nokta bütün dizgenin yapısının belirlenmesidir ve Hegel'in Tinin Görüngübilimi'ni yayımladıktan sonraki çalışması (Nürnberg'de geçirdiği yıllar) yalnızca ve yalnızca bu yapının belirlenmesi üzerinedir.

B-MB, s. 38. "Bugüne dek Mantık Kavramı sıradan bilinçte koşulsuzca kabul edilen bir bölünmeye, bilginin İçeriği ve Biçimi, ya da Gerçeklik ve Pekinlik arasındaki bölünmeye dayanmıştır. İlk olarak bilginin gerecinin hazır bir dünya olarak düşünmenin dışında kendinde ve kendi için bulunduğu, düşünmenin kendi başına boş olduğu ve bir biçim olarak dışardan o gerecin üzerine eklendiği, böylelikle kendini doldurduğu, ilkin bu yolla bir içerik kazanarak olgusal bir bilme olduğu varsayılır."

Mantık Bilimi Doğa ve Tin alanlarıdan ayrı olarak soyut Düşünce öğesindeki İdeanın bilimidir.

• Mantık Bilimi arı İdeanın bilimidir. Platonik İdea Biçimdir, ama o denli de nesnel olarak varolan Biçimdir ve bu birlik olarak Usun ilkesini daha şimdiden kendinde kapsar.

• Us, kavramları kendinde varlıktan ayıran soyutlamacı Anlaktan ayrı olarak, arı Kavramın gerçek Varlık olduğunun bilincidir.

• İdeanın Kavram ve Olgusallığın, düşünce ve varlığın, özne ve nesnenin birliği olarak kavranması onun salt Biçim olarak varolduğu görüşünü çürütür. (Fichte ve Schelling İdeayı özne-nesne olarak görürler.) İdea aynı zamanda kendi içeriğidir, çünkü belirlidir ve tüm içeriğini kendi belirliğinde taşır ve açındırır. Bu kavram Aristoteles'in entelekhi ya da kendiliğinden-etkinlik dediği şeydir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

MANTIK KAVRAMI

Kaynak · İdea

Mantık düşüncenin, öznel olduğu denli de nesnel olan kavramın, ya da arı düşünce öğesindeki İdeanın bilimidir, çünkü İdea nesnel olduğu denli de özneldir. Mantığı bir başka bilime, örneğin Matematiğe benzetmek (örn. aşağıda SHAPIRO) bu iki bilimin de kavramlarının bilgisizliğine bağlıdır.

Mantık tüm bilimlerin, eş deyişle bilinecek herşeyin, tüm Doğa ve Tin alanlarının kavramlarını arılıkları içinde kapsar (Doğa alanı Mekanik, Kimya ve Ereksellik olarak, Tin alanı Yaşam, Bilgi ve Saltık İdea olarak).

MANTIK KAVRAMI; ANALİZ, SENTEZ, ZORUNLUK, A PRIORI, DİYALEKTİK

Kaynak · İdea

Genel olarak kavramsal bağıntı Mantıktır ve dizgenin yapısını belirler. Dizge zorunlu bileşenlerin bütünü olarak baştan sona mantıksaldır. Platon'un ve Aristoteles'in felsefeleri de kendilerinde dizgeseldir. Hegel'in felsefesi bu dizgeselliği tamamlamaya ve belirtik kılmaya çalışır.

Analiz: Bir kavramın çözümlemesi söz konusu olduğunda onun kendisinden daha çoğu olduğu düşünülür. Bir kavram salt kendisidir, ve analizin sonunda ulaşması gereken yalın öğe kavramın kendisinden başka birşey değildir. Kavram salt kendisi olmakla dolaysız, içeriksiz, saltık, yalın, soyuttur. Ama bu kavramın anlak ya da derin-düşünme tarafından anlaşılmasının biçimidir. Ama bu biçimde ne bağıntı ne de içerik vardır. Bu nedenle bu analitik biçim ile ilgili olarak bir mantıktan bile söz edemeyiz. Bu düzeye dek "bir kavramın içeriği" ya da "içerimi" anlatımının kendisi mantıksal değil ama tasarımsaldır.

Dizge. Analitik kavram ya da Kant'ın anlak-kategorisi dediği şey salt belirli olduğu için kendi olumsuzu ile bağıntı olduğunu gösterir. Bu yalın olarak diyalektik dediğimiz mantıksal devimdir. Olumlunun dolaysızlık vb. olmasına karşın, olumsuz olan saltık olarak iki kıpının ilişkisidir ve bu karşıtlık ilişkisinin kendisi Hegel'in "kurgul" dediği birlik kıpısına, olumsuzlamanın olumsuzlaması yoluyla yeniden olumluya, ama yeni bir olumluya götürür. Mantıksal dizgeyi oluşturan devim bu mantıksal süreçtir. Eğer kavramın zorunlu dizgesel bağıntılarını onun içeriği olarak göreceksek, o zaman kavram onun çıkarsanması sürecinde kapsanan tüm momentleri belirtik olarak, ve kendisinden çıkarsanacak tüm momentleri örtük olarak kapsar.

Mantıksal olmak analitik olmak mıdır?

"Birçok felsefeci mantık, matematik ve felsefenin çoğunun savlarının görünürde zorunluğunun ve a priori konumunun bu savların analitik olmalarına bağlı çıkacağını umudetmiştir ..." :: "Many

philosophers have hoped that the apparent necessity and a priori status of the claims of logic, mathematics and much of philosophy would prove to be due to these claims being analytic ..." (KAYNAK)

Böyle kavramsız anlatımları kavramın deviminin ışığında irdeleyerek neyi kaçırdıklarını görebiliriz. Yukarıdaki satırlar "zorunlu" ve "a priori" sözcüklerini analitik olma ile bağlamaya çabalar.

"Analitik" olmanın a priori olmak ve zorunlu olmak ile ilgisi nedir? Doğal bilinç "mantık" üzerine en küçük bir biçimde düşünmez, tıpkı başka her kavram üzerine de düşünmediği gibi. "Doğallığı" ile anlatmak istediğimiz bu düşüncesizlikten başka birşey değildir. Mantıksal olmak ussal olmaktır, ve yalnızca zorunluğa indirgenmesi bir düşüncesizliktir. Özgürlük de mantıksaldır, ve olasılık, olumsallık, şans gibi kavramların zorunluğu dışlamaları onların mantıksal olmadıklarını ya da mantıktan dışlanmaları gerektiğini göstermez. Ama "çelişki" kavramının mantıktan atılması isteminde bulunan analitik felsefeciler bile vardır.

Analitik olmak sentetik olmak, ve sentetik olmak analitik olmaktır. Senztez ya da bireşim yalnızca genel olarak birlikteliği anlatır. Herhangi bir sözlüğe bakarsak, sentez "the process of putting two or more things, concepts, elements, etc., together to form a whole" olarak tanımlanır. Kimya, geometri, yaşambilim vb. "sentez" sözcüğünü bu genel semantiği içinde doğru olarak kullanır. Giderek düşüncelerin, önermelerin, sözcüklerin vb. sentezinden de söz edebiliriz. Leibniz öznenin analizinden söz etti ve yüklemin öznede kapsanabileceğini ve bu durumda önermenin analitik olduğunu söyledi. Kant bu yaklaşımı felsefsinin özeğine alma noktasına dek abarttı. Leibniz'in şöyle bir bildirimi vardır:

"Her doğru olumlu önermede, ister zorunlu ister olumsal, ister evrensel isterse tikel olsun, yüklemin kavramı belli bir yolda öznenin kavramında içerilir. Praedicatum inest subjecto; yüklem öznededir; bunun dışında, doğruluğun ne olduğunu bilmiyorum." :: "In every true affirmative proposition, whether necessary or contingent, universal or particular, the notion of the predicate is in some way included in that of the subject. Praedicatum inest subjecto; otherwise I do not know what truth is." (G II 56 / L 337)

Leibniz'in yaklaşımı baştan sona gereksiz ve gerçekte yanlıştır. Önermede özne ve yüklem arasındaki ilişkinin analitik (eş deyişle sentetik) olmasının önermenin doğruluk ya da yanlışlığının ölçütü yapmak "doğruluğu" analitik olmak ile eşitlemeye götürür. Yine, Leibniz'in analitik olmayı özdeşliğe indirgediğine dikkat edersek, niçin özdeşliği doğruluk ile eşitlemek zorunda kaldığını anlayabiliriz. Bu durumda özdeşliğin karşıtı olan çelişki yanlışlık olacak, ama analitiğin karşıtı olarak sentetik belli bir manevra ile yanşıl olmaktan bağışlanacak ve en kötüsünden olumsal olacaktır.

A = A ya da özdeşlik ilkesi Leibniz'in kişisel düşünme biçiminde birincil önemdedir. Bir önerme durumunda, özne ve yüklem arasındaki "analitik" ilişki önermenin doğruluğunu, ve analitik olmama yanlışlığını gösterir. Bu sözcüğün tam anlamıyla analitik felsefenin ilkesi olarak geçerli olabilecek bir konumdur. Diyalektik mantık bir önermenin hem doğru hem de yanlış olabileceğini kabul eder, ve bunu ilk olarak analitik olanın sentetik de olduğunu, çelişkinin doğru değil ama gerçek olduğunu, var olduğunu bildirerek yapar.

Çelişki hiç kuşkusuz soyutlamacı anlak mantığı için doğru değildir, ve bu anlak mantığı olgular ve görüngüler dünyasında, dil alanında, semantik bağıntılar düzleminde bütünüyle geçerlidir. Orada A = A, bir bitki bir bitki, bir şey bir şeydir vb.

MANTIK ÜZERİNE TASARIMLAR

Kaynak · İdea

STEWART SHAPIRO (ED). THE OXFORD HANDBOOK OF PHILOSOPHY OF MATHEMATICS AND LOGIC (2005; s. 4)

"In these respects, at least, logic is like mathematics. At least some of the basic principles of logic are, or seem to be, absolutely necessary and a priori knowable. If one doubts the basic principles of logic, then, perhaps by definition, she cannot go on to think coherently at all. Prima facie, to think coherently just is to think logically.

"Like mathematics, logic has also been a central focus of philosophy, almost from the very beginning. Aristotle is still listed among the four or five most influential logicians ever, and logic received attention throughout the ancient and medieval intellectual worlds. Today, of course, logic is a thriving branch of both mathematics and philosophy."

"Matematik" burada bütünüyle gevşek bir sözcük değerindedir ve mantığın matematiğe benzetilmesi salt rhetoriktir. Mantığın "temel ilkeleri" dahaçok Mao Zedung'un söylemini anımsatır. Bunlardan yalnızca bir bölümünün saltık olarak zorunlu olması bir başka bölümünün saltık olarak zorunlu olmaması demektir, ve bu bölümde nelerin bulunduğunu çok merak ediyoruz. Mantıksallık uylaşımın ya da keyfiliğin karşıtı olduğu düzeye dek zorunluk imler. Ya da, evrik olarak, özgürlük imler çünkü kavramın devimi eğer bir istenci olsaydı yapacak olduğu şeydir. Zorunluk sözcüğü mantıksalı tanımlamak için ancak kabaca uygundur. Mantıksal olarak düşünmek yalnızca "coherently" ya da "tutarlı olarak" düşünmek değildir.

Descartes: "By intuition I understand, not the fluctuating testimony of the senses, nor the misleading judgment that proceeds from the blundering constructions of imagination, but the conception which an unclouded and attentive mind gives us so readily and distinctly that we are wholly freed from doubt about that which is understood. ... intuition is the undoubting conception of an unclouded (purae) and attentive mind. ..." [Descartes Kurallar (Kural III).]

Locke (1632–1704) in his Essay Concerning Human Understanding also emphasized the immediacy of intuition, as well its clarity and certainty. . . . "if we ... reflect on our own ways of thinking, we will find, that sometimes the mind perceives the agreement or disagreement of two ideas immediately by themselves, without the intervention of any other: and this I think we may call intuitive knowledge. ... this kind of knowledge is the clearest and most certain that human frailty is capable of. ... [it] is irresistible, and, like bright sunshine." [Locke 1689], vol. II, pp. 176–177.]

Mantıksal Bağıntılar

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Mantıksal Bağıntılar / Aziz Yardımlı

Kavram ve Belirlilik

Kavram belirlidir, olumsuzlama yüklüdür, ya da karşıtı ile birlik içindedir. Bu birlik ya da bağlantı, karşıtların bu özdeşliği usun ilişki biçimidir, mantıksal bağdır (Logos). Kavramlar arasındaki ilişki

fiziksel uzay-zaman ilişkisi değil, söz gelimi özdeksel bir değme ilişkisi, bir yön ilişkisi, bir yukarısı ve aşağısı gibi birşey değildir. İlişki iki terimi gerektirir, ve düşüncenin uzaysız-zamansız, öncesiz-sonrasız, aşağısız yukarısız kavramsal uzayında iki ve ayrı terimin ilişkisi ancak ve ancak bir ve aynı olmaları, böylece ikisinden de ayrı olan yeni bir kavram belirlenimi üretmeleridir. Özdeksel ve tinsel tüm varlığın özü (belirlenimi) olan Nous ya da Us kendi doğasına özünlü böyle kurgul bağıntılar yoluyla kendini her bir bileşeni zorunlu olan bir dizgeye genişletir, tüm türlülüğü ile kendi içinde BİRdir.

Dizgenin bu iletişimi ya da Birliği her bileşenin çıkarsamasını onu önceleyen bütün bir sürecin vargısı yapar, böylece her kıpıda tüm mantıksal ön süreç saklanır, gerçek Birlik bütün bir Us dizgesinin açınımında kendini tamamlar. Bir Kavramın bilgisi bu Dizgedeki yerinin kendisidir.

Kavram ve İçerik

Kavram belirlidir; başka birşey değil ama tikel olarak kendisidir. Kavram belirlenimini içeriği yoluyla kazanır, onu şu ya da bu kavram yapan şey tikel içeriktir. Kavram söz konusu olduğunda onun içeriği yine onunla saltık olarak Bir olan bir içerik olabilir, çünkü Kavram içi ya da dışı olan fiziksel-uzaysal birşey değildir. Bu düzeye dek Kavramın içeriği aynı zamanda bağıntısıdır.

Kavramın onunla bir olan bağıntısı ancak onun kendisi olabilir, çünkü bu bağıntı ona dışsal birşey ile değil, ama onunla bir olan birşey ile, kendisi ile bir olan karşıtı iledir.

Bu bağıntı terim başkalık olduğu düzeye dek o denli de Kavramın bir olumsuzlanmasıdır ve Kavramın başkalığı onun kendisi olduğuna göre Kavram kendi içinde kendinin olumsuzudur.

Olumsuzlama kavramı kendi kendisini ortadan kaldırmaya götüren şeydir. Bunun gelişimini aşağıda irdeleyeceğiz.

SOYUTLAMA. Bir kavramı salt kendisi olarak düşünebiliriz — tüm bağlantıyı, tüm içeriği dışlayarak ve onu saltık yalıtılmışlığı içinde tutarak. Soyutlama böylece saltık olarak yalın olana ulaşan bir düşünme sürecidir. Böyle elde edilen kavram tüm içerikten yoksundur. Ya da gene de içerik sözcüğünü kullanmayı istersek, böyle soyutlanmış kavram yalnızca kendini içerik olarak alır. Yine böyle elde edilen kavram tüm bağıntıdan da yoksundur. Eğer "çözümleme" terimini kullanmayı istersek, tüm bağıntıdan çözülmüş, saltık olarak kendi başına kalmış, sözcüğün gerçek anlamında "analitik" denmesi gerekendir. Ve tüm olumsuzlamadan da soyutlanmış olmalıdır çünkü olumsuzlamanın kendisi bir bağıntıdır. Ama düşüncenin başından bu yana yaptığı şey bu soyutlamadan başka birşey değildir. Olumsuzlamayı kavramdan soyutlayamayız. Kavram kendisi ve olumsuzlamasıdır. Ama kavramın biricik gerçek olumsuzlaması onun karşıtıdır, çünkü olumsuzlamanın ortadan kaldırma olması ölçüsünde bu işi ancak kavramın karşıtı yapabilir.

Bir Kavramın onu kapsamayan bir başkasından çıktığını ileri sürmek dışsal anlak ya da derin düşünce bağlantısından başka birşey değildir. Örneğin, 'Kavramlar, İdealar Deneyimden türer' anlatımı böyledir. Bir kavramın bir başkasından türemesi onun tarafından kapsanmasını ya da onunla bir olmasını gerektirir. Bir çıkarsama ancak kendinde ya da gizil olan için olanaklıdır. Bu nedenledir ki anlak soyutlaması — örneğin "kendinde-Şey" gibi bir soyutlama — bir çıkarsamaya izin vermez, çünkü tüm belirlenimlerinden soyutlanmış birşey içeriksizdir ve hiç kuşkusuz bir kavram değildir. Ve gene de bu durumda bile soyutlamanın, bu anlak olumsuzlamasının kendisi bir ilişki ve böylece bir içeriktir ve "kendinde-Şey" soyutlaması bile ondan bekleneni yerine getirmeyi başaramaz çünkü "benim için şey"dir.

Aşağıdaki çözümlemeler usun özsel olarak uyguladığı mantıksal işlemleri toparlamak için

amaçlanmıştır. Kavramlar olarak görüldükleri düzeye dek, kendileri henüz dizgesel bütün içinde çıkarsanmış değildir ve düşünceye henüz tanıtlanmamış dışsal yardımcılar olarak işlev görürler. Mantık Bilimi doğrudan doğruya doğal bilincin tasarımsal düzleminde anlaşılamaz. Bir ön kurgul birikimi, arı kavramsal düşüncenin kendisi ile belli bir tanışıklığı öngerektirir. Bu tanışıklığı edinmenin bir yolu da doğal bilincimizin yeteneklerini kurgul bilgi ile karşılaştırmak, böylece doğal bilinçten istenen dönüşümün doğası konusunda kimi ön bilgiler kazanmaktır.

Düşünce kendi belirlenimini kendi içinden üretir. Düşüncenin nasıl işlemesi gerektiği konusunda ona dışardan yönergeler vermeyi istemenin bir anlamı yoktur. Düşünce süreçleri zorunlu olarak izlemeleri gereken yoldan başkasını izleyemezler.

Mantık ve Zaman

Mantık Bilimi arı düşünce öğesinde açınır, Uzay ve Zamanda değil. Buna göre mantıksal ardışıklık zamansal ardışıklık değildir. Eğer gene de usu Zamanda dtüşünürsek, o zaman tıpkı Tanrı gibi 'her zaman' varolduğunu söylememiz gerekir. Ve o zaman tüm kavramlar aynı kıpıda varolurlar ki, Bir olduklarını söylemenin bir başka yoludur.

Kavramın var olduğunu söylemek onun için söylenebilecek en soyut şeydir, çünkü Varlık en soyut belirlenim, aslında belirlenimsizliktir.

Varlık ve Zaman

Varlık Zamanda değildir çünkü bir soyutlamadır, fiziksel birşey değil. Ontoloji Varlık ile ilgilenir, Oluş ile, değişim sürecinde olanla, Uzay ve Zamanda ve böylece sonlu olan ile değil. Zaman ile ilişki ya da Zamanda olmak Zamanın kendi kavramından ötürü bir Oluş ilişkisidir, çünkü Zaman, Şimdi olarak, varken yitendir, olmanın ve olmamanın birliğidir.

Heidegger bir Ontolojiden söz etmek istediği düzeye dek onu zamansal olarak görmek zorundadır çünkü "Varlığın evi dildir" ve Dil Daseina, zamansal olan İnsana aittir, Dilin evi İnsandır. "Fenomenolojik Ontoloji" bu düzeye dek olanaklı en imbesil anlatımlardan biridir ve imbesiller tarafından anlaşılır. Ontolojinin zamansal olduğunu sanrılamak için Varlığın kendisini Kant'ın yaptığı gibi belirli-Varlık olarak, örneğin bir yüz TL olarak düşünmek iyi olacaktır.

Zamanda olan Uzayda da olandır. Bu nedenle Sein und Zeit anlatımı felsefi olmaktan çok şiirseldir, kavramsal olmaktan çok fenomenolojiktir. Bu düzlemde, Varlık ve Zaman ilişkisinden söz eden düşünürlerin düşündükleri ve demek istedikleri 'Varlık' soyut, genelde, belirlenimsiz Varlık değil, ama Varlıktan başka birşeydir. Fenomenal bir Varlıktır ki, genel olarak, soyut olarak Varlık değil, belirli-Varlıktır, gerçekte uzaysal-zamansal, fiziksel Varlıktır.

Varlığın anlamını araştırmak Varlığı semantik olarak araştırmaktır, mantıksal olarak değil. Heidegger'in Logos ile anladığı şey Söylemdir (Reden), Us değil. Buna göre Heidegger'in fenomenolojik ontoloji dediği şeyde herhangi bir tanıtlama söz konusu olmamalıdır ve kendisi bunu özellikle vurgular. Ama, ironik olarak, bütün bir Varlık ve Zaman baştan sona bir çiviyi çiviyle sökme girişimi, mantığı mantıksal tanıtlamanın kendisi yoluyla yenme çabasıdır.

Olumsuz

Olumsuz-Olan ortadan kaldırılmış olandır, olumsuz Varlıktır.

Olumsuz-olan dolaysızlık ya da Varlık değil, ama dolaylı, olumsuz Varlıktır; yok olan ya da olmayan değil, ama ortadan kaldırılmış olarak varolandır.

Benzer olarak, 'olumlu-olan' dolaylı, koyulmuş Varlıktır.

'Olumsuz-olan' 'olum' ya da 'olma' durumu, Varlığı olumsuzlanmış olandır. Vardır, ama olumsuz olarak. Olumsuz terim dolaylıdır, çünkü olumsuzlanma yoluyla, kendi başkası tarafından ortadan kaldırılma yoluyla ortaya çıkmıştır. Vardır, ama Varlığı olumsuzdur; yoktur, ama dolaylı Yokluktur.

'Olumsuz-olan' bir ilişki olandır, çünkü dolaylıdır

Olumsuzluk

Olumsuzluk vardır, ama dolaysız olarak değil, dolaylı olarak. Ya da ortadan kaldırılmış Varlık ve dolaylı Yokluktur. Dolaylı Yokluk ortadan kaldırılmış Yokluktur, böylece Yokluğun olumsuzlanması olarak dolaylı Varlık ya da olumludur.

Olumsuzluk, Yokluğun tersine, belirlidir, ya da belirli Yokluktur (bestimmtes Nichts).

Olumsuzluk ilişkidir, ve böyle olarak olumludur, çünkü ilişki belirlilik ve böylece olgusallıktır. Yine bu aynı ilişkililik bağlamında Olumsuzluk dolaylılıktır, olumlu olan dolayısıyladır.

Dolaysız Yokluk, genel olarak Yokluk bir ortadan kalkma süreci içermez, soyut Yokluktur. Dolaysız Yokluk soyut olumsuzluktur.

(Öz alanında dolaylı dolaysızlık durumunda Valık Varoluş olarak ve dolaylı kılıcı etmen Zemin olarak koyulur.)

Belirlenim olumsuzlamadır. Soyut analitik düşünce için dolaysız görünen geçekte ya da kavramsal düşüncede dolaylıdır, çünkü dolaysızlılığın olumsuzlanmasıdır, ve olumlu değil ama olumsuzdur. Ve aynı zamanda nasıl dolaylılık için dolaysızlık zorunlu ise, olumsuz için de olumlu o denli zorunludur.

Olumsuzlama (1)

Olumsuzlama bir ilişkiyi, dahası bir ortadan kaldırma ilişkisini varsayar.

Kavram karşıtı yoluyla belirlendiği ve karşıtlık ilişkisi ortadan kaldırma ilişkisi olduğu için, Kavram kendi doğasında olumsuzlama içerir. Ve olumsuzlanan karşıt olduğu için, Kavram olumsuzun olumsuzlanmasını da kendi doğasında taşır.

Ortadan kaldırmanın doğası irdelendiğinde, bir kavramın onunla Bir olan kendi başkasını ortadan kaldırması olanaksızdır, çünkü bu olanaklı olsaydı, kavram karşıtıyla birlikte kendi kendisini de yoketmiş olurdu. Ama buna karşın bir "ortadan kaldırma"dan söz ederiz, çünkü bu sözcük, tıpkı Almanca "Aufheben" gibi, salt bir yoketmeyi değil, ama saklamayı da anlatır.

Olumsuzlama (2)

O lumsuzlama olumsuzlar, olumluluğu ortadan kaldırır, ama böylelikle kendini de ortadan kaldırır ve bu Hegel'in olumsuzlamanın olumsuzlaması dediği şeydir. Sonuçta olumsuzlanmış bir karşıtlık vardır. Olumsuz karşıtlık ise Birlikten başka birşey değildir. Bu birlik somuttur, içeriklidir, çünkü ortadan kalkan yanları olumsuz olarak kendi içinde kapsar ve belirliğliğini bu kendi kıpılarından alır. Bu belirliliklerin doğası birlik olarak somut kavramın belirlenimini oluşturur.

Olumsuzlama soyut hiçlik değildir ve karşıtı ile, olgusallık ile birlik içinde durur ve onu bir kıpı olarak kendi içinde kapsar, onun tarafından belirlenir. Öte yandan Kant (AUE, B 217, A 176) olumsuzlamayı tam olarak bu soyutluğu içinde görür, ve olgusal olanı ise duyumlar ile ilişki içinde tanımlar: "Ama genel olarak duyumlara karşılık düşen olgusal, olumsuzlama = 0 ile karşıtlık içinde, yalnızca kavramı kendinde varlık kapsayanı temsil eder, ve genel olarak görgül bir bilinçteki sentezden başka birşeyi imlemez" :: "Aber das Reale, was den Empfindungen überhaupt

korrespondiert, im Gegensatz mit der Negation = O, stellt nur etwas vor, dessen Begriff an sich ein Sein enthält, und bedeutet nichts als [A 176] die Synthesis in einem empirischen Bewußtsein überhaupt. "

Olumsuzlamanın Olumsuzlaması (1)

Olumsuzlamanın olumsuzlaması olumludur. Olumlu olan dolaysızdır. Ama o denli de dolaylıdır. Dolaysızlık dolaylılığı, onu ortaya çıkaran süreci olumsuz olarak kapsar ve onunla ilişkisi olumsuz ilişkidir.

İlk olumsuzlama ilk terimi olumsuz olarak kendi içinde kapsayan bir olgusallık olarak düşünülür. Yine, ilk olumsuzlama yalnızca olumlu bir varlık olarak kendisi değil, ama olumsuz bir varlık olarak ortadan kaldırdığı şeydir. Onunla birdir, belirlenimini ona borçludur, onsuz mantıksal olarak olanaksızdır. Olgusallık kendi içinde taşıdığı olumsuzlama nedeniyle belirlidir, Nitelik ile birdir. Belirlilik olumlu olarak koyulmuş olumsuzlamadır.

Olumsuzlamanın Olumsuzlaması (2)

Olumsuzlama Olgusallık ile karşıttır. Ama 1) Olumsuzlama olumsuz olarak kapsadığı moment dolayısıyla belirlidir ve Olgusallıktır; ve 2) Olgusallık belirlilik olduğu düzeye dek Olumsuzlamadır. Olumsuzlama ve Olgusallık birdir. Birlik aynı zamanda Çelişkinin kendini ortadan kaldırma biçimidir. Bu iki momentin ortadan kalkışı ya da Birlikleri yeni terimdir. Birlik başkası ile, olumsuzlama ile tüm ilişkiyi olumsuzlamış, kendi içine çekilmiştir. Bir belirliliği olan ve başkalığı dışlayan bu Varlık Birşey dediğimiz şeydir (Kendi-içinde-Varlık).

Kendi-İle-İlişki (1)

Kendi ile ilişki sonsuz ilişkidir. Birşeyin Başkası ile ilişkisi onun sonluluğudur, çünkü Başkası Birşeyin sonudur. Kendi ile ilişkide de bir son vardır, ama Birşey bu sonda o denli de kendi kendisi ile buluştuğu için bu son gerçekte sonu olmayan bir son, sonsuzdur.

Birşeyin kendi ile ilişkisi ilk olarak bir ilişkidir, ve salt tekil bir soyutluk durumu, salt bir ilişkisizlik değildir. Bu ilişkinin zorunluğu belirli olmanın kendisinde yatar, çünkü belirlilik her durumda ilişki imler.

Olumsuzlamanın olumsuzlaması yoluyla elde edilen dolaysızlık kendi-ile-ilişkidir.

Varlık durumunda, varlığın tam ilişkisizliği ve içeriksizliği söz konusu olduğunda, bu analitik kıpı kendi ile ilişkiden söz edilmesini de gereksizleştirir. Ama varlık gene de kendinde ilişkidir, çünkü belirlidir.

Kendi-İle-İlişki (2)

Olumsuzlamanın olumsuzlamasının sonucu kendi-ile-ilişkidir, olumluluktur.

Kendi-ile-ilişki ya da kendi ile dolaylılık yalın özdeşliktir (A = A) (die Vermittelung mit sich ist im Etwas gesetzt, insofern es als einfaches Identisches bestimmt ist).

Kendi ile ilişki kendi ile göreli olmak, böylece göreli olmamak, saltık olmaktır. Kendi ile ilişki kendinin kendi ile birliği ve böylece belirliliğin olumsuzlanmasıdır. Spinoza saltık olmayı belirlenimsiz olmak olarak anlar ve buna göre Tözden tüm olumsuzlamayı dışlar. Yine, Parmenides için de Varlık belirlenimsiz olumludur.

Ama kendi ile ilişki, bu arı olgusallık kendinde o denli de olumsuzluktur ve kendi ile ilişkili olan belirliliktir.

Değişimin başkasını gerektirmesi ölçüsünde, kendi-ile-ilişki değişimi dışlar

Kendi-İçin-Varlık (1)

Kendi-için-Varlığı anlamaya yardımcı olabilecek ilk tasarım "kendi için" anlatımıdır. Tasarım hiç kuşkusuz Kavrama geçişin geçerli bir yoludur.

"Kendi için" olmak birşeyin kendisini nesne alması, kendi ile ilişkiye girmesi, kendisini kendi önüne koyması, kendisini kendinden itmesidir. Bu dışsal "itme" anlatımı Hegel'in de bu kavramı çözümlemesinde sık kullandığı bir tasarımdır.

Kendi-için-Varlık gerçekte Birdir, ve Bir kavramını düşünmek tüm başkalığı dışlamayı, saltık soyutlamayı gerektirir. Ama saltık olarak soyut olmak aynı zamanda belirlenimsiz olmaktır. Birin saltık soyutluğu içinde kalması ve gene de belirli olması belirlenimini verecek olan olumsuzun, başkasının o denli de yalnızca ve yalnızca kendisi olması yoluyla olanaklıdır. Bir belirlenimini ancak kendisi ile, ancak Bir ile ilişkide kazanır. Varlığın Varlık ile ilişkisi kendi-için-Varlığı başkası-için-Varlık olmaktan ayırır.

Kendi-İçin-Varlık (2)

Kendi-için-Varlık başkasında kendisi ile karşılaştığı için sonsuz Varlıktır, çünkü Sonsuzluk sonlu olmamak değil, ama sonlu olmak ve aynı zamanda sonluda başkası ile değil kendi ile karşılaşmaktır.

Sonsuz kavramı da eğer tüm olumsuzlamadan, sınırdan, başkasından soyutlanırsa belirlenimsiz kalır. Spinoza ve Schelling bu yolda tüm olumsuzu Tözden ve Saltıktan uzaklaştırmayı istemişlerdir. Spinoza tüm belirlemenin olumsuzlama olduğunu doğru olarak görmüş, ama Tanrıyı ya da Tözü bu olumsuzlamadan kurtarmak için tüm belirlenimi ondan dışlama yolunu seçmiştir. Schelling Saltıkta tüm şeylerin Bir olduğunu, ve bunun için Saltıkta tüm ayrımın, belirlenimin yitmesi gerektiğini ve böylece Saltığın arı olumluluk olduğunu düşünmüştür. Ama olumluluk olumsuzdan dışlandığı ölçüde kendisi olmaya da son verir. Göreliliği dışlayan bir Saltık Saltık olmaya son verir.

Bu tür düşünceler kurgul değil ama analitiktirler. Kurgul düşünce Sonsuzu Sonluyu da içeren Kavram olarak alır. Eğer sonlu sonsuzdan dışlanacak olursa, gerçekte o zaman onu sınırlayan ve sonlulaştıran etmen olur. Sonsuzun gerçeği sonlu ile bir olmaktır. Kendi-için-Varlık da tam olarak bu aynı sonsuzluğu anlatır.

Kendi-İçin-Varlık (3)

Kendi-için-Varlık sonsuz Varlıktır, yani bir belirlenim olarak öyle bir olumsuzlama içerir ki, bu aynı zamanda bir olumsuzlama değildir, çünkü olumsuzu kendisidir. Kendi-için-Varlığın kavramı budur.

Kendi-için-Varlık Bir ile aynı şey değildir. Bir kendi-için-Varlığın yalnızca bir belirlenimi ya da biçimidir. Ego, bilinç, özbilinç vb. de birer kendi-için-Varlıktır.

Kendi-için-Varlık yalnızca Varlık değil, yalnızca belirli-Varlık da değil, ama her ikisidir.

Belirli-Varlık başkası-için-Varlıktır. Kendi-için-Varlık da belirli olduğu düzeye dek başkası içindir. Ama bu başkası kendisidir.

Belirli-Varlık ortadan kaldırılmış Varlıktır. Kendi-için-Varlık ortadan kaldırılmış belirli-Varlıktır. Belirli Varlık ilk olumsuzlama iken, kendi-için-Varlık ikinci olumsuzlama, olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır

Kendi-İçin-Varlık (4)

Kendi-için-Varlığın Sonsuzdan ayrımı birincinin başkası kendisi iken, ikincinin başkasının ise kendisi olmasıdır. Kendi-için-Varlığın olumsuzu Kendi-için-Varlıktır. Sonsuzun olumsuzu Sonludur.

Belirli-Varlıkta Varlık bir başkası ile, olumsuzlama ile göreli olarak belirlidir. Kendi-için-Varlıkta belirlenim olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak, sonsuz olarak, saltık olarak belirlidir.

Kendi-için-Varlık Özdeşlik değildir, çünkü onun durumunda Başkalık ortadan kalkmıştır ve Kendi-için-Varlık dolaysızdır. Buna karşı Öz durumunda başkası ile ilişki belirlenimin kendisini oluşturur ve Hegel'in bir yansıma ilişkisi dediği şeydir.

Kavramın Belirliliği ve Dinginliği

Kavramın Belirliliği ancak ve ancak bir karşıtlık ile, bir olumsuzlama ile ilişki içinde olanaklıdır. Spinoza da, bildiğimiz gibi, belirlenimin olumsuzlama içerdiğini belirtir, ve olumsuzlama karşıtlığın bir başka anlatımıdır. Karşıtlık Kavramın belirli olması gerektiği düzeye dek saltık olarak zorunludur. Buna göre Kavram içerdiği bu olumsuz öğe nedeniyle dinginlikten ve değişmezlikten saltık olarak uzaktır. Ama, eytişimsel olarak, ancak dingin olan devimde olabilir. Bu düzeye dek Kavramın değişir mi, değişmez mi olduğu gibi bir soru yalnızca analitik Anlağın kötü alışkanlıklarından biridir. Kavramı değişmezliği içinde aldığımız zaman onu soyutlama içinde, analitik olarak almış oluruz.

Belirlilik salt kendi başına ya da tam yalıtılma içinde alındığında ya da bir karşı belirliliğin yokluğunda kendisi de yiter. Arı aydınlığın ilkin arı karanlık olarak göründüğü sanılır, tıpkı arı karanlığın da arı aydınlık olarak göründüğünün sanılması gibi. Ama gerçekte arı aydınlık arı karanlık ile bir olmaksızın ne karşıtı ne de kendisi olabilir. Arı aydınlık arı karanlıktır, ama ancak hiçbirşey olduğu düzeye dek . Böyle bir soyutlamanın düşünülmesi bile olanaksızdır. Yokluk bile değildir çünkü Yokluk düşünülebilirdir, en sonunda düşüncede vardır.

Belirliliği salt kendi başına aldığı sanısı Anlağın bilme yetisini tanımlar. Bir belirliliğin salt kendisi olarak alınması onu dolaysız olarak almak demektir. Yine, bir belirliliğin salt kendi başına alınması onun başkası ile ilişki içinde olmaksızın alınması demektir. Başkası ile ilişkisinin olumsuzlanması A = A olarak, kendi ile ilişki olarak doğrulanmak demektir. Bu kendi ile ilişki, bu özdeşlik ya da eşitlik başka tüm belirlenimin dışlanmasıdır — olmak ya da varlık dışında. Kendi ile yalın ilişki ya da dolaysızlık Varlıktır. Ve Varlık olanaklı en büyük soyutlama, saltık soyutlamadır. Varlığı duyusal, özdeksel, fiziksel olanla karıştırmamak kuramsal düşüncenin ilk bilgisi olmalıdır.

Dolaysızlık

Yalın Dolaysızlık tüm semantiğe karşın mantıksal olarak dolaylı ya da ilişkili bir anlatımdır, dolaylı olandan ayrımına bir gönderme kapsar. Başka bir deyişle dolaysızın kendisi dolaysız değildir. Bir olumsuzlama kapsar ve onun dolayısıyla, dolaysızlığı olumsuzlama yoluyla dolaysızdır. Anlağın yanılgısı analitik olmak, dolaysızı dolaylıdan ayrı olarak, onunla ilişkisiz olarak almaktır. Ama ilişkisizliğin kendisi bir olumsuzlama ve böylece bir ilişkidir.

Mantık Bilimi (B), Giriş

"Yalın dolaysızlığın kendisi bir yansıma anlatımıdır ve dolaylı olandan ayrımı ile ilişkilidir. Öyleyse bu yalın dolaysızlık gerçek anlatımında arı Varlıktır."

"Die einfache Unmittelbarkeit ist selbst ein Reflexionsausdruck und bezieht sich auf den Unterschied von dem Vermittelten. In ihrem wahren Ausdrucke ist daher diese einfache Unmittelbarkeit das reine Sein."

Arı Bilme

Arı Bilme bir arı-olmayan bilme ile ayrımı içinde anlaşılmalıdır. Bu ikincisi ile denmek istenen sözde 'karışık' bilgi genel olarak görgül bilgidir. Görgül bilgi uzayda ve zamanda olanın, böylece sonlu olanın kendisi sonlu bilgisidir. Bilgide duyusal/tekil öğenin bulunuşu onu görgül yapar.

Duyusal alanın Kavram altına düşmeyen, Kavramın kendisinin erişemediği ve saltık olarak yabancı kaldığı bir alan olarak düşünülmesi bilginin olanaksızlığına ve felsefe tarihinde kuşkucular olarak karşılaştığımız düşünürlerin ortaya çıkışına götürür. Duyusal olanın kendisinin kavramsal olduğunu, bir düşünce ile anlatıldığını gözden kaçırmak kolaydır. Duyular yalnızca duyumsarlar. Ama duyumun kendisi bir kavramdır ve bu onu algıya, kavram yüklenmiş gözlem, deneyim, vb. dediğimiz algı süreçlerine yükselten şeydir. Gözlemin, deneyimin kendileri, ne denli yalın bile olsalar, saltık olarak kavramsal yan taşırlar ve salt bu nedenle deneyim, gözlem vb. olurlar.

Mantık Biliminin öğesi arı bilmedir. Yine, bilginin gerçek ya da var olanın bilmesi olması ölçüsünde, bilgi ancak Kavramın bilgisi olabilir, çünkü Kavram sözcüğün gerçek anlamında var olandır, ortaya çıkması ya da ortadan yitmesi, koşullu, sonlu, geçici, değişken olması söz konusu değildir. Kavramın Varlık ile bu birliği felsefede bilginin nesnesinin varlığı sorununu ortadan kaldırır (Realite var mıdır? sorusu realitenin Oluş süreci olarak anlaşılması durumunda anlamlıdır, çünkü Oluş gerçek bilginin nesnesi değildir, ve bilmek istediğimiz realitenin özsel gerçeği, onun özü olan Kavramdır).

Mantık Bilimi nesnenin bilgisinin Usun kendi bilgisi olduğunu, saltık bilmeyi varsayımı olarak alır.

Hegel Arı Bilmeyi Tinin Görüngübilimi'nin sonucu olarak çıkarsar. Mantık Bilimi öngereği olarak bilincin tam bir çözümlemesini alır. TGb görgül-duyusal bilinç ile, dolaysız bilme ile başlar, ve bilince özünlü karşıtlığın ortadan kaldırılması ile, Varlık ve Kavramın birliği ile sonlanır. Mantık Biliminde bilinç alanının ötesinde, Usun bilincinin alanındayızdır ve Bilinç us ve realite bölünmesi üzerine dayanırken, Us tüm olgusallık olmanın pekinliğidir. Us realitede kendini nesne alır. Bu düzeye dek Arı Ussal Bilgi ya da Mantık Bilimi düzleminde bilincin düalizmi söz konusu değildir. Mantık Biliminin nesnesi olan Varlık Kavramın kendisidir.

Başlangıç

Başlangıç başlangıç olabilmek için açıktır ki dolaysız olmalıdır. Ama Ben = Ben ile, ya da Töz ya da Monad ile, ya da başka herhangi birşey ile yapılan başlangıçlar daha şimdiden dolaylılık kapsarlar. Yine, belirli herhangi birşey ile yapılan başlangıçlar da olumsuzlama ve böylece dolaylılık kapsar. Oysa Başlangıç dolaysız olmalıdır. Ortadan Kaldırma ortadan kaldırılanı yokluğa indirgemez. Yokluk dolaysızdır. Ortadan kaldılrılan ise dolaylılığın sonucudur. Bir yokluktur, olmayan birşeydir ki, gene de kökenini olan birşeyden almıştır. Bir yokluktur ki, ona köken olan belirli şeyi kendi içinde moment olarak taşır. Bu ise olumsuz olandır. Birşeyin karşıtı ile birlik içinde olması onun ortadan kalkması ile denmek istenen şeydir. Ortadan Kaldırma sözcüğü Türkçe'de de Almanca'da olduğu gibi bir yandan yok etme, ve öte yandan saklama gibi iki karşıt anlamı kendi içinde taşır.

Kıpı sözcüğü ortadan kaldılımış olanı, düşünsel-ideel olanı anlatır.

Karşıtlık, Birlik, 'Sentez'

Karşıtlar mantıksal olarak birbirlerini ortadan kaldırdıkları için karşıtlardır (B-MB: "Die Entgegengesetzten heben sich zwar in ihrer Beziehung auf").

Eytişim salt karşıtlığı ileri sürdüğü ve karşıtların birliğini kavramadığı düzeye dek belirli sonucunda

doğal olarak yalnızca olumsuzdur, sonludur. Eytişim düşüncenin sonsuz işlemi değildir. Eytişim yalnızca birşeyin kendinde o denli de karşıtı olduğunu bildirir, ama karşıtların birliğine, kurgul kıpıya geçmeden durup kalır. Eytişim bu yüzden sonluluk, ayrım, ikilik kıpısıdır. Felsefe tarihinde pek çok düşünür karşıtları saptamanın ötesine geçememiştir. Oysa bu işi doğal bilinç ya da anlak da kendi sonlu pozunu bozmadan eşit başarıyla yerine getirebilir. Kurgul ve Bireşimsel (‘Spekülatif’ ve ‘Sentetik’)

Eytişimseli karşıtlığa geçişi, Kurgulu ise karşıtların birliğini anlatmak için kullanırız. Karşıtların birliğinin kavramın özsel doğası olması ölçüsünde, 'sentetik' anlatımı bu birliği anlatmak için uygunsuzdur, çünkü sentetik ya da bireşimli olanın bileşenleri analizden ya da çözümlemeden sonra da varlıklarını sürdürürken, belirlenimini karşıtında bulan bir yanın onu belirleyen ayrılması olanaksızdır. Gene de kurgul olanın çözümlemesinden söz edeceksek, bu ancak ve ancak anlak kıpısını anlatacaktır (yalnızca bir soyutlamadır, birliğin geçersiz bir bozuluşudur). Sentez dışsal birlik iken, kurgul birlik ise içsel, özsel, zorunlu, ussal, mantıksaldır, Logostur, gerçek Bağıntıdır. Hegel’e Tez, Antitez ve Sentez üçlemesini yükleyen yorumlar kavramın kurgul doğasını kavramayan ve birliği ancak dışsal olarak tasarlayabilen anlak yorumlarıdır.

Sentez (bireşim) anlatımı kurgul felsefenin yararlanabileceği bir terim değildir, çünkü birliğin içsel mi yoksa dışsal mı olduğunu anlatmaz. Hegel Jacobi'nin Kant'ı eleştirisinden söz ederken şunları yazar: "Sentez herşeyden çok karşılıklı olarak dışsal şeylerin dışsal bir biraraya getirilişinin anlamını imler" :: "... der Synthesis der Sinn von einem äußerlichen Zusammenbringen äußerlich gegeneinander Vorhandener am nächsten liegt ..." (Büyük Mantık, Oluş, Not 3). Bu nedenle Hegel'in yönteminden Tez, Antitez ve Sentez üçlüsü olarak söz etmek onun ancak dışsal bir tasarımını vermekten öteye geçmez.

Olumsuzlamanın Olumsuzlaması karşıtların birliğinin ya da kurgul olanın yalnızca başka bir anlatmıdır. Olumsuzlama bir ilişkidir — ayrım, belirlenim, dolaylılık kapsar. Olumsuzlamanın olumsuzlaması tüm ayrımı ortadan kaldırır ve yalın belirsizliğe, dolaysızlığa, olumlu olana, kendi ile Özdeşliğe geri döner.

Kendi-ile-ilişki. A = A. Böyle soyut olarak alındığında ilişki Anlağa aittir. Çelişkiyi yadsır, Özdeşliği doğrular.

Soyutluk, Arılık, Yalınlık, Dolaysızlık, Analitik, Birlik, Sonsuzluk

Arı, Yalın, Bir gibi henüz kavramsal olarak çıkarsanmamış anlatımlar mantıksal bağıntıları kavramasında doğal usa yardımcı olmayı amaçlayan semantik aygıtlardır. Yalın anlatımı karmaşığın, ayrımın, çoklunun karşıtı olarak dolaysızlıkla, birlikle anlamdaştır. Arılık yine benzer olarak ayrımın dışlandığını gösterir.Anlak soyutlar, dolaysızı elde eder. Ama gerçekte soyutladığı ile dolaylıdır. Ya da ayrı olan ayrı olduğu ile zorunlu olarak ilişki içindedir ve bu ilişki ayrı olanların ayrılmaz olduklarını anlatır. Ayrı olanlar salt aynı oldukları için ayrılabilirler. Eytişimsel kıpı kurgul kıpıdan ayrıdır ve bu anlatımı yalnızca anlağı çürütmek ve kavramın kendinde karşıtına açılımını belirtmek için kullanırız. Eytişimsel us sonludur, usun sonsuz devimi değildir. Anlak için A = A dır. Birşey salt kendisidir, başkası değil. Anlamanın semantik bir düşünme işlevi olması ölçüsünde, Anlak özdeşlik ilkesine bağlı kalan düşünce kipidir, çünkü birşeyin kendi ile çelişmesi anlamsızlık olarak görülür. Anlak, sağduyu olarak, çelişkiyi yadsır, özdeşliği doğrular. Ama özdeşlik kendinde çelişkidir, çelişki ile ayrılmamacasına bağlıdır, çünkü onu olumsuzlar. Bu düzeye dek özdeşliğin doğrulanması çelişkinin de doğrulanmasıdır. Anlağın karşıtların bu birliğini yadsıması, özdeşliği çelişkiden saltık olarak soyutladığını sanması onu anlak yapan yanının kendisidir. Kurgul

kıpı eytişimsel usun ayırdıklarını birleştirir ve sonsuzdur.

Analitik terimler ancak sentetik-dışsal olarak birleşebilirler. Anlak (A = A) karşıtları birleştirmez, ama yalnızca bir ‘ve’ ile yanyana getirir.

Dizge

Dizge zorunlu ilişkilerin bütünüdür. Felsefi bilgi dizgesel de olmalıdır, ve dizgesellik kavramın kendi eytişimi yoluyla oluşturduğu kendi açınımıdır. Eğer bilgimiz felsefi bilgi olacaksa, kullandığımız her kavram çıkarsanmış, dizgesel ilişkileri içine yerleştirilmiş, dizgesel ilişkileri tarafından belirlenmiş olmalıdır. Bu yapılmadığında, tüm düşüncemiz felsefi değer taşımaz. Yalnızca kişisel görüşlerimizi, yalnızca öznel kanı ve sanılarımızı anlatırız. Böyle söylem kavramın kendi mantığını izlemez ve bütünüyle dışsal kökenlidir, şuradan buradan toparlanmış, usun aklamasından geçmeden bilincimize takılmış dergi, gazete, kitap, söyleşi vb. aktarmalarından, gerçekte bize, Usa ait olmayan bir tasarımlar akışından daha iyi değildir. Böyle söylem de ‘uslamlamalardan’ oluşur, ama bu uslamlama kavramsal değil, tasarımsaldır, aslında çağrışımlar yoluyla kurulan bir bağıntılama kütlesinden başka birşey değildir

İlişki

Gerçek mantıksal ilişki birşeyin başkası ile ilişkisi değil, kendi kendisi ile ilişkisidir, çünkü ilişki birliği gerektirir, ayrılığı değil. Kurgul birlik birşeyin karşıtında kendisiile birliği olarak bütün bir ussal dizgenin özsel olarak bir ve aynı tözün kendi ayrımlaşması olduğunu imler. Kavramsal İlişki Birliktir. Kavramsal İlişki iki kavramın dışsal yanyanalığı değil ama içsel birliğidir. İlişki Birliktir. Kavram ancak karşıtı ile Birlik içine olabilir, ve bu Birlik tüm us dizgesine yayılır, onun iletişimi, bütünlüğü, yapısı, belirlenimi bu gerçek, kurgul Birlik üzerine dayanır.Dizgesel Bilgi. Birşeyin bilgisi nedeninin bilgisini gerektirir (Aristoteles). Ama bu nedenin bilgisi de onun nedeninin bilgisini gerektirir. Bu sonsuza gerileme ancak belitlerde sonlanabilir. Aristoteles’in dolaysızlığı kavrayışı budur. Aristoteles’in beliti yalnızca dolaysız, tek-yanlı, böylece anlak bir tanımıdır.Ama bu ilk gerçekliğin sonsuz olması gerekir, ve bu ise onun belit değil ama tanıtlama olmasını gerektirir. Belitin sonluluğu tasarımsal olmasında da görülür.

Başlangıç. Mantıksal dizgede başlangıç belitsel değil ama çıkarsamalı-tanıtlıdır. Başlangıç olarak Varlık dolaysızlığının yanısıra o denli de bütün bir dizge ile dolaylıdır. Varlığın — aslında her Kavramın — bilgisi bütün bir ilişkiler (dolaylılıklar) yapısının, bütün bir dizgenin bilgisidir.

Belit/Axiom

Belit ya da Axiom tanıtlanmamış gerçekliktir. Bir önerme olarak "doğru"dur. Ama bir gerçeklik olarak vardır, nesneldir, öznel önerme biçiminden bağımsızdır. Gerçekliğinin su götürmez, kuşkusuz, pekin olduğu kabul edilir, ama yalnızca kabul edilir. Belitin tanıtsız olmasını onun keyfiliği olarak görme tutumu gerçekliği olanaksız sayan görgücü bakış açılarına aittir. Tanım kavramsal çıkarsamadan ayrı olarak tasarımsal bağıntıyı anlatır. Bu yüzden yerini kurgul felsefede değil ama genel düşüncelerle iş gören görgül bilimlerde bulur.Ancak mantıksal olarak çıkarsanan zorunlu olarak varolandır.Tanıt Kavramın çıkarsamasıdır. Mantık özsel olarak kavramsal ilişkidir. Ama Kavramsal ilişkinin Birlik olduğu düzeye dek, mantıksal olan karşıtlık içinde Bir olandır.TANITLAMA. Felsefe kapsamına tanıtlamasız 'bilgi' almamalıdır. Çünkü felsefe usun koşulsuz, saltık istemine yanıt verme çabamızdır, vegerçek olanı, var olanı bilme istemi herhangi bir yolda kuşkulu olanla doyum bulamaz. Gerçeklik, Varlık ve Tanıtlama arasındaki ilişki Kavram yoluyla kurulur. Gerçek Varlık Kavramdır. Varolan belirli olandır, ve belirlenim ise Kavramın etkinliğidir. Tanıtlama düşüncenin etkinliğidir, duyumun, duyusal algının, sezginin vb. değil. Eğer

Kavramsal karşıtık ilişkisine, bu dolaysız birliğe gene de bir aracı arayacaksak ve buna sezgi değil ama usun sezgisi ya da mantığın kendisi demeliyiz. (Sezgi sözcüğü duyusal olanı anlattığı ölçüde kavramsal bilgi için ilgisizdir.)

Varsayım.Tüm görgül-pozitif bilimlerin tersine, felsefe kapsamında hiçbir varsayıma izin veremez.

Kavramı ilkin dolaysızlığı, ilişkisizliği, arılığı içinde düşünebiliriz. Bu soyut düşünme kipi kavramı anlamaktan daha ötesi değildir: A = A. Analitik düşünme yetisi olarak Anlak gereksiz değildir. Tam tersine, Anlak Usun kendisinin zorunlu bir kıpısıdır, ve Eytişimsel işlevindeki Us (= bağıntı, logos) Anlağın (= bağıntısızlık, soyutlama) olumsuzlaması olduğu ölçüde Anlak kıpısı saltık olarak vazgeçilmezdir. Anlak Kavramı evrenselliği içinde, kendi ile yalın özdeşliği içinde alır. Bu kıpıyadır ki hiçbir dışsal ekleme yapmamalı, evrensel kavramı tüm duyusal-görgül belirlenimlerinden arılığı içinde almalıyız. Ancak bu arılık düşüncemizde Kavramı daha öte devimine yetenekli ya da uygun kılar. Kavram bu soyut evrenselliği içinde bile hiç kuşkusuz belirlidir, ve tüm belirleme olumsuzlamadır. Kavram kendi olumsuzu ile, kendi karşıtı ile ayrımsız olarak birdir. Kavramın karşıtı ile bu ilişkisini çıkarsama pekala Eytişimsel Us ya da Olumsuz Us olarak adlandırılabilir. Eytişimsel Us salt kendinde düşünüldüğünde, henüz karşıtların birliği koyulmadıkça, sonludur. Karşıtların ayrılığından bu ayrılıkta imlenen Karşıtların birliği düşüncesine geçiş, saltık çelişkiyi bu doğrulayış Kurgul Usun işlevidir.

Kavram tüm dışsal-duyusal gereçten özgürlüğü içinde bir ilişkiler bütününe, Usun Dizgesine açınır.

Saltık

Saltık olan göreli olan ile karşıtlık içinde ilişkisiz olandır. İlişki olumsuzlama, sınır, belirlenimdir. Saltık olanın gücü tam olarak bu soyutluktan gelir, çünkü ilişkisiz olan tüm olumsuzlamayı, tüm belirlenmeyi, sınırlanmayı, sonluluğu vb. aşar. Birşeyin saltık olduğu söylendiğinde denmek istenen hiç kuşkusuz soyut olduğu değildir. Ama koşlusuz olması, başka hiçbirşey tarafından etkilenmiyor olması tam olarak bu soyutluk nedeniyledir. Gene de, Saltık belirlidir, çünkü göreli değildir ve bu onun olumsuzluğudur.

Göreli

Göreli olan ilişkili, bağıntılı, bağıl, koşullu, sonlu olandır ve varlığını kendinde değil, olumsuzunda bulur. Göreli olan Saltık olan ile karşıtlık içinde, onunla ilişki içinde, ilişkisiz olanla ilişki içinde durur. Göreli olanın Saltık olan ile ilişki içinde durması ancak kendisinin Saltık olması ile olanaklıdır, çünkü eğer Saltığın karşısında Saltık olarak değil ama Göreli olarak durursa onun başkası olacak, onun Saltık olmasına son verecektir.

İdea Yayınevi 2014

MATEMATİK VE MANTIK

Kaynak · İdea

Matematiğin mantıksal yanı ancak görgücü bakış açısından problemlidir. Görgücülük bilgiyi duyusal kökenli yaptığı ve görgül kökenli tasarımlar ile çalıştığı zaman, mantığın kendisine yer bırakmaz. Görgücülük ve onun daha çağdaş biçimi olan Olguculuk bilgiyi bir duyusal-algı sorunu olarak gördüğü için "kavram" dediği şeyleri de izlenimlerden (örn. Hume), ve en sonunda duyumlardan (örn. Carnap) türettiği sanısı içindedir. Böyle ürettiği şeyler salt birer Gedankending, birer uydurmadır (ya da David Hume'un "faint ideas" dediği şeyler). Böyle sözde "bilimsel" temeller üzerine çalışan Olguculuk yalnızca matematiği değil, ama mantığı, giderek dilin kendisini bile

tanınmayacak bir düzeye dek bozar, ve çağdaş bilim felsefeciliği bugün de önemli ölçüde böyle bir kavramsızlığın öznel denemecilik alanıdır.

Bertrand Russell 1903'te Principles of Mathematics'de matematik ve mantığın özdeş olduklarını ileri sürdü. "The fundamental thesis of the following pages, that mathematics and logic are identical, is one which I have never since seen any reason to modify." (The quotation is from the first page of Russell's introduction to the second (1938) edition.)

Simgesel Mantık Russell ve Whitehead tarafından matematiğin de "temeli" olarak kabul edilir (Principia).
PM, as it is often abbreviated, was an attempt to describe a set of axioms and inference rules insymbolic logic from which all mathematical truths could in principle be proven.

Bu saçmalık Wikipedia tarafından tutkulu bir proje olarak görülür: "This ambitious project is of great importance in the history of mathematics and philosophy,[1] being one of the foremost products of the belief that such an undertaking may be achievable."

Gödel genellikle anlaşılmayan nedenlerle bu tutkulu projenin sonuçsuz kalmak zorunda olduğunu ileri sürdü.

MATEMATİK VE MANTIK (DAHA DOĞRUSU: MATEMATİK VE "SİMGESEL" MANTIK)

Kaynak · İdea

Matematiğin mantıksal yanı ancak görgücü bakış açısından problemlidir. Görgücülük bilgiyi duyusal kökenli yapmakla mantığın kendisine yer bırakmaz. Görgücülük ve onun daha çağdaş biçimi olan Olguculuk bilgiyi bir duyusal-algı sorunu olarak gördüğü için "kavram" dediği şeyleri de izlenimlerden (örn. Hume), ve en sonunda duyumlardan (örn. Carnap) türettiği sanısı içindedir. Böyle ürettiği şeyler salt birer Gedankending, birer uydurmadır (ya da David Hume'un "faint ideas" dediği şeyler). Böyle sözde "bilimsel" temeller üzerinde çalışan Olguculuk yalnızca matematiği değil, ama mantığı, giderek dilin kendisini bile tanınmayacak bir düzeye dek çarpıtır, ve çağdaş bilim felsefeciliği bugün de önemli ölçüde böyle kavramsızlık tarafından bozulur.

Bertrand Russell 1903'te Principles of Mathematics'de matematik ve mantığın özdeş olduklarını ileri sürdü. "İzleyen sayfaların temel savı matematiğin ve mantığın özdeş oldukları savıdır ve hiçbir zaman bunu o günden bu yana değiştirmek için bir neden görmedim" :: "The fundamental thesis of the following pages, that mathematics and logic are identical, is one which I have never since seen any reason to modify." (The quotation is from the first page of Russell's introduction to the second (1938) edition.) Problem bu özdeşlikte Russell'ın mantık ile anladığı şeyin "simgesel mantık" olmasıdır. Ama özdeşlik kavramının kendisinin kullanımı biraz bulanıktır. Özdeş olsalar da, bu mantık, yani "simgesel" mantık aynı zamanda Russell ve Whitehead tarafından matematiğin "temeli" olarak da kabul edilir (Principia):
PM, as it is often abbreviated, was an attempt to describe a set of axioms and inference rules insymbolic logic from which all mathematical truths could in principle be proven.

Bu saçmalık Wikipedia tarafından hırslı bir proje olarak görülür: "This ambitious project is of great importance in the history of mathematics and philosophy,[1] being one of the foremost products of the belief that such an undertaking may be achievable."

Gödel genellikle anlaşılmayan nedenlerle bu hırslı projenin sonuçsuz kalmak zorunda olduğunu

ileri sürdü.

MATEMATİKTE MANTIKÇILIK

Kaynak · İdea

"Felsefe kendini yalnızca evrensel kavramlara sınırlarken, matematik ise salt kavramlar yoluyla hiçbirşeye ulaşamaz, tersine hemen sezgiye koşarak orada kavramları in concreto irdeler; ve gene de görgül olarak değil, ama yalnızca a priori betimlediği, e.d. yapılaştırmış olduğu bir sezgide — bir sezgi ki orada yapılaştırmanın evrensel koşullarından doğan herşey yapılaştırılan kavramın nesnesi için de evrensel olarak geçerli olmalıdır."

— Kant, Arı Usun Eleştirisi, A716/B744.

"Arı düşüncenin, duyular yoluyla ya da giderek bir sezgi yoluyla a priori verilen hiçbir içeriğe bakılmaksızın, nasıl yalnızca kendi yapısından doğan içerikten ilk bakışta ancak bir sezgi temelinde olanaklı olarak görünen yargıları ortaya çıkardığını görürüz. Bu bir çocuğun bilincine bir hiçlik olarak görünen havayı damlalar oluşturan görülebilir bir sıvıya dönüştüren yoğunlaşma ile karşılaştırılabilir. Aşağıda geliştirilen ... önermeler genellikte herhangi bir sezgiden türetilebilecek tüm genellikleri çok çok aşar."

— Frege, Begriffsschrift § 23.

Bir bilimi kapsadığı alt dallardan birine benzetmek başarısını dizgesizliğe ve yöntemsizliğe borçlu olan bir tutumdur.

STEWART SHAPIRO (ED). THE OXFORD HANDBOOK OF PHILOSOPHY OF MATHEMATICS AND LOGIC (2005; s. 4)

"In these respects, at least, logic is like mathematics. At least some of the basic principles of logic are, or seem to be, absolutely necessary and a priori knowable. If one doubts the basic principles of logic, then, perhaps by definition, she cannot go on to think coherently at all. Prima facie, to think coherently just is to think logically.

Mantığın temel ilkelerinin neler olduğunu söyleme gereğini bile duymayan Shapiro'dan hiç olmazsa "zorunlu olan kimi temel ilkelerin" neler olduğunu duymayı isterdik. Ayrıca bu temel ilkelerin "temel olmayan" ilkelerden ayrımını da merak etmemek olanaksızdır. Ve biri "mantığın temel ilkelerinden" söz etmeye başladığı zaman, mantığa temel olacak bu "daha derin" bilimin hiç olmazsa adını vermesini isteme hakkımız vardır. Mantığın en öğesel kavramından bile habersiz olan mantıkçılardan mantığın ne olduğunu öğrenen bir kültürün ciddi bir toparlanma gereksinimi içinde olduğunu düşünmek mantıksız değildir. Shapiro mantığın "temelleri" gibi birşeyden söz ederken bu temellerin dolaysız olduğunu kabul ediyorsa, bunları saltık ilkler olarak kabul ediyorsa, bu

"Like mathematics, logic has also been a central focus of philosophy, almost from the very beginning. Aristotle is still listed among the four or five most influential logicians ever, and logic received attention throughout the ancient and medieval intellectual worlds. Today, of course, logic is a thriving branch of both mathematics and philosophy."

Mantığın "matematiğin" bir dalı olduğu söylendiği zaman burada mantıktan başka bişeyin, örneğin "simgesel mantık" denilen bir doğal mantık alanının denmek istendiğini düşünmeliyiz. Simgesel mantık ise "mantıksal" olmaktan henüz öylesine uzaktır ki, olağan işlemlerinin bile bilincinden yoksundur.

Sentetik ve Analitik Problemi ve Mantıkçılık. Matematiğin mantıksal olarak temellendirildiğini

düşünmek ve sonra matematiksel önermelerin sentetik mi yoksa analitik mi olduğu tartışmak modern matematik felsefeciliğinde görülen tansıklardan bir başkasıdır. Sentetik ve analitik terimlerinin mantıksal olduğunu kabul etmek için mantığın olumsal olduğunu kabul etmek gerekir, çünkü sentez ve analiz hiçbir biçimde zorunluk imlemez ve mantık dediğimiz şeyi hiç olmazsa olumsallıktan, keyfilikten, raslantıdan bağışık tutmak gerekir. Kant matematiğin sentetik olduğunu söylerken sezgi dediği enteresan yetinin işe karışması gerektiğini demek ister. Onun için aritmetikçinin parmaklarını sayması, ya da bir geometrik şeklin çizilmesi sezgi edimleri ya da en azından herhangi bir belirsiz yolda sezgi ile bağıntılı edimlerdir. Geometrinin uzayın niceliği ile ilgili olduğunu dikkate aldığımız zaman "matematik arı mantıksaldır" gibi bir önermenin düşüncesiz olduğunu görürüz. Ama mantığın ötesine, uzaysalın alanına geçen geometrinin mantığı dışladığını ya da mantıksal olmadığını düşünmek yine dizgesiz ve kavramsız düşünmenin bir tuhaflığıdır.

Newton'da Devimin Diyalektiği

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Isaac Newton'da Diyalektik
DOĞAL FELSEFENİN MATEMATİKSEL İLKELERİ'NDEN PARÇA
Çeviren: Aziz Yardımlı

Isaac Newton
Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri
(1686/1713/1725)

KİTAP BİR
CİSİMLERİN DEVİMLERİ
KESİM I

AŞAĞIDAKİ ÖNERMELERİ TANITLAMAMIZA YARDIM EDEN İLK VE SON NİCELİK ORANLARI YÖNTEMİ

Isaac Newton
Mathematical Principles of Natural Philosophy
(1686/1713/1725)

BOOK ONE
THE MOTION OF BODIES
SECTION I

THE METHOD OF FIRST AND LAST RATIOS OF QUANTITIES, BY THE HELP OF WHICH WE DEMONSTRATE THE PROPOSITIONS THAT FOLLOW

YARDIMCI ÖNERME 11

Değme açısının yiten alt-uzatması [subtense], değme noktasında sonlu bir eğriliği olan tüm eğrilerde, en sonunda eş-uçlu yayın alt-uzatmasının karesi ile orantılıdır.

DURUM 1. AB söz konusu yay, AD onun teğeti, BD değme açısının teğete dik alt-uzatması, AB yayın alt-uzatması olsun. AB alt-uzatmasına dik olarak BG, ve AD teğetine dik olarak AG çizilsin ve bunlar G'de buluşsunlar; sonra D, B ve G noktaları d, b ve g noktalarına yaklaşsınlar, ve D, B

noktaları A ya geldiği zaman J nin BG ve AG çizgilerinin enson kesişme noktaları olduğunu varsayalım. Açıktır ki GJ uzaklığı herhangi bir saptanabilir uzaklıktan daha küçük olabilir. Ama (A, B, G ve A, b, g noktalarından geçen çemberlerin doğasından açıktır ki)

AB2 = AG • BD, ve

Ab2 = Ag • bd.

Ama GJ nin herhangi bir saptanabilir uzunluktan daha az uzun olduğu varsayılabildiği için, AG nin Ag ye oranı birlikten herhangi bir saptanabilir ayrımdan daha az ayrı olacak bir yolda olabilir; ve dolayısıyla AB2 nin Ab2 ye oranı BD nin bd ye oranından herhangi bir saptanabilir ayrımdan daha az ayrılabileceği bir yolda olabilir. Öyleyse, Yar. Ön. 1'e göre, en sonunda,

AB2 : Ab2 = BD : bd.

— Q.E.D.

DURUM 2. Şimdi BD AD ye herhangi bir verili açıda eğik olsun, ve BD nin bd ye en son oranı her zaman daha önce olduğu gibi olacak, ve dolayısıyla AB2 nin Ab2 ye oranı ile aynı olacaktır. — Q.E.D.

DURUM 3. Ve eğer D açısının verili olmadığını, ama BD doğru çizgisinin verili bir noktaya yaklaştığını, ya da ne olursa olsun başka herhangi bir koşul tarafından belirlendiğini varsayarsak, gene de D, d açıları, aynı yasa tarafından belirlenmekle, her zaman eşitliğe doğru yaklaşacak, ve birbirlerine saptanabilir herhangi bir ayrımdan daha çok yaklaşacak, ve dolayısıyla, Yar. Ön. 1'e göre, sonunda eşit olacaklardır; ve dolayısıyla BD, bd çizgileri birbirleri ile daha önce olduğu gibi aynı oran içindedirler. — Q.E.D.

SONURGU 1. Öyleyse AD, Ad teğetleri, AB, Ab yayları, ve bunların BC, bc sinüsleri en sonunda AB, Ab kirişlerine eşit oldukları için, kareleri en sonunda BD, bd alt-uzatmaları ile orantılı olacaktır.

SONURGU 2. Kareleri de en sonunda yayların dönük-sinüsleri ile orantılıdır, kirişleri keser, ve verili bir noktaya yaklaşırlar. Çünkü bu dönük-sinüsler BD, bd alt-uzatmaları ile orantılıdır.

SONURGU 3. Ve dolayısıyla dönük-sinüs bir cismin verili bir hızla bir yayı betimleme zamanının karesi ile orantılıdır.

SONURGU 4. Enson

DADB : DAdb = AD3 : Ad3 = DB3/2 : db3/2

orantısı

DADB : DAdb = AD
• DB : Ad
• db

orantısından ve enson

AD2 : Ad2 = DB : db

orantısından türetilir. Böylece en sonunda

DABC : DAbc = BC3 : bc3

elde edilir.

SONURGU 5. Ve DB, db en sonunda koşut ve AD, Ad çizgilerinin kareleri ile orantılı oldukları için,

enson ADB, Adb eğri-çizgili alanları (parabolun doğasına göre) ADB, Adb doğru-çizgili üçgenlerinin üçte-ikisi olacak, ve AB, Ab dilimleri aynı üçgenlerin üçte-biri olacaktır. Ve bu yüzden bu alanlar ve bu dilimler AD, Ad teğetlerinin, ve ayrıca AB, Ab kirişlerinin ve yaylarının küpleri ile orantılı olacaktır.

LEMMA 11

The evanescent subtense of the angle of contact, in all curves which at the point of contact have a finite curvature, is ultimately as the square of the subtense of conterminous arc.

CASE 1. Let AB be that arc, AD its tangent, BD the subtense of the angle of contact perpendicular on the tangent, AB the subtense of the arc. Draw BG perpendicular to the subtense AB, and AG perpendicular to the tangent AD, meeting in G; then let the points D, B, and G approach to the points d, b, and g, and suppose J to be the ultimate intersection of the lines BG, AG, when the points D, B have come to A. It is evident that the distance GJ may be less than any assignable distance. But (from the nature of the circles passing through the points A, B, G, and through A, b, g),

$AB2 = AG \cdot BD$, and
$Ab2 = Ag \cdot bd$.

But because GJ may be assumed of less length than any assignable, the ratio of AG to Ag may be such as to differ from unity by less than any assignable difference; and therefore the ratio of AB2 to Ab2 may be such as to differ from the ratio of BD to bd by less than any assignable difference. Therefore, by Lem. 1, ultimately,

$AB2 : Ab2 = BD : bd$.

— Q.E.D.

CASE 2. Now let BD be inclined to AD in any given angle, and the ultimate ratio of BD to bd will always be the same as before, and therefore the same with the ratio of AB2 to Ab2. — Q.E.D.

CASE 3. And if we suppose the angle D not to be given, but that the right line BD converges to a given point, or is determined by any other condition whatever; nevertheless the angles D, d, being determined by the same law, will always draw nearer to equality, and approach nearer to each other than by any assigned difference, and therefore, by Lem. 1, will at last be equal; and therefore the lines BD, bd are in the same ratio to each other as before. — Q.E.D.

COR. I. Therefore since the tangents AD, Ad, the arcs AB, Ab, and their sines, BC, bc, become ultimately equal to the chords AB, Ab, their squares will ultimately become as the subtenses BD, bd.

COR. II. Their squares are also ultimately as the versed sines of the arcs, bisecting the chords, and converging to a given point. For those versed sines are as the subtenses BD, bd.

COR. III. And therefore the versed sine is as the square of the time in which a body will describe the arc with a given velocity.

COR. IV. The ultimate proportion,

$DADB : DAdb = AD3 : Ad3 = DB3/2 : db3/2$

is derived from

$DADB : DAdb = AD$

• DB : Ad

• db

and from the ultimate proportion

AD2 : Ad2 = DB : db

So also is obtained ultimately

DABC : DAbc = BC3: bc3.

COR. V. And because DB, db are ultimately parallel and as the squares of the lines AD, Ad, the ultimate curvilinear areas ADB, Adb will be (by nature of the parabola) two-thirds of the rectilinear triangles ADB, Adb, and the segments, AB, Ab will be one-third of the same triangles. And thence those areas and those segments will be as the cubes of the tangents AD, Ad, and also of the chords and arcs AB, Ab.

NOT

Ama tüm bunlarda değme açısının çemberler ve bunların teğetleri tarafından yapılan değme açılarından ne sonsuz olarak büyük ne de sonsuz olarak küçük olduğunu varsaydık; eş deyişle, A noktasındaki eğriliğin ne sonsuz ölçüde küçük ne de sonsuz ölçüde büyük olduğunu, ve AJ aralığının sonlu bir büyüklükte olduğunu. Çünkü DB AD3 olarak alınabilir: ki bu durumda A noktasından AD teğeti ve AB eğrisi arasında hiçbir çember çizilemez, ve dolayısıyla değme açısı çemberlerinkinden sonsuz ölçüde küçük olacaktır. Ve benzer bir uslamlama ile, eğer DB ardarda AD4, AD5, AD6, AD7 vb. olarak alınırsa, sonsuza dek ilerleyen bir değme açıları dizisi elde ederiz ki, bunda her ardışık terim öncekinden sonsuz ölçüde daha küçüktür. Ve eğer DB ardarda AD2, AD3/2, AD4/3, AD5/4, AD6/5, AD7/6 vb. yapılırsa, değme açılarının bir başka sonsuz dizisini elde ederiz ki, bunlardan birincisi çemberlerinki ile aynı türden, ikincisi sonsuz ölçüde daha büyük, ve her sonraki açı öncekinden sonsuz ölçüde daha büyüktür. Ama bu açılardan herhangi ikisinin arasına doğrudan değme açılarının her iki yolda da sonsuza dek ilerleyen bir başka dizisi yerleştirilebilir, ki bunda her sonraki açı öncekinden sonsuz ölçüde daha büyük ya da sonsuz ölçüde daha küçük olacaktır. Sanki AD2 ve AD3 terimleri arasına AD13/6, AD11/5, AD9/4, AD7/3, AD5/2, AD3/3, AD11/4, AD14/5, AD17/6 vb. dizisi yerleştirilmiş gibi. Ve yine, bu dizinin herhangi iki açısının arasına, birbirlerinden sonsuz aralıklarla ayrılan ara açıların yeni bir dizisi yerleştirilebilir. Doğa hiçbir sınırla sınırlanmış değildir.

SCHOLIUM

But we have all along supposed the angle of contact to be neither infinitely greater nor infinitely less than the angles of contact made by circles and their tangents; that is, that the curvature at the point A is neither infinitely small nor infinitely great, and that the interval AJ is of a finite magnitude. For DB may be taken as AD3: in which case no circle can be drawn through the point A, between the tangent AD and the curve AB, and therefore the angle of contact will be infinitely less than those of circles. And by a like reasoning, if DB be made successfully as AD4, AD5, AD6, AD7, &c., we shall have a series of angles of contact, proceeding in infinitum, wherein every succeeding term is infinitely less that the preceding. And if DB be made successively as AD2, AD3/2, AD4/3, AD5/4, AD6/5, AD7/6, &c., we shall have another infinite series of angles of contact, the first of which is of the same sort with those of circles, the second infinitely greater, and every succeeding one infinitely greater that the preceding. But between any two of these angles another series of intermediate angles of contact may be interposed, proceeding both ways in infinitum, wherein

every succeeding angle shall be infinitely greater or infinitely less than the preceding. As if between the terms AD2 and AD3 there were interposed the series AD11/5, AD9/4, AD7/3, AD5/2, AD3/3, AD11/4, AD14/5, AD17/6, &c. And again, between any two angles of this series, a new series of intermediate angles may be interposed, differing from one another by infinite intervals. Nor is Nature confined to any bounds.

Niceliğin Diyalektiği

Eğri çizgilere ve kuşattıkları yüzeylere ilişkin olarak tanıtlanmış olan bu şeyler kolayca katıların eğri yüzey ve içeriklerine uygulanabilir. Bu Yardımcı Önermeler eski geometricilerin yöntemine göre saçmaya indirgeme yoluyla tanıtlamaları gerektiren sıkıntıdan kaçınmak için öncüller olarak alındılar. Çünkü tanıtlamalar bölünemezler yöntemi yoluyla daha kısadır; ama bölünemezler önsavı biraz kaba göründüğü ve dolayısıyla o yöntem daha az geometrik sayıldığı için, onun yerine aşağıdaki Önermelerin tanıtlamalarını doğan ve yiten [evanescentium & nascentium] niceliklerin ilk ve son toplamlarına ve oranlarına, eş deyişle, o toplamların ve oranların sınırlarına indirgemeyi, ve böylece, elimden geldiğince kısa olarak, o sınırların tanıtlamalarını öncül olarak almayı seçtim. Çünkü böylelikle bölünmezler yöntemi yoluyla elde edilen aynı şey yerine getirilmiş olur; ve şimdi o ilkeler tanıtlandığı için, onları daha büyük bir güvenle kullanabiliriz. Dolayısıyla eğer buradan sonra nicelikleri parçacıklardan yapılmış olarak görecek, ya da doğru çizgiler yerine çok küçük eğri çizgiler kullanacak olursam, bölünmezleri değil ama yiten bölünebilir nicelikleri demek istiyor olarak anlaşılmam gerekir; belirli parçaların toplam ve oranlarını değil, ama her zaman toplam ve oranların sınırlarını; ve böyle tanıtlamaların gücünün her zaman önceki Yardımcı Önermelerde ortaya koyulan yöntem üzerine dayandığını.

Those things which have been demonstrated of curved lines, and the surfaces which they comprehend, may be easily applied to the curved surfaces and contents of solids. These Lemmas are premised to avoid the tediousness of deducing involved demonstrations ad absurdum, according to the method of the ancient geometers. For demonstrations are shorter by the method of indivisibles; but because the hypothesis of indivisibles seems somewhat harsh, and therefore that method is reckoned less geometrical, I chose rather to reduce the demonstrations of the following Propositions to the first and last sums and ratios of nascent and evanescent quantities, that is, to the limits of those sums and ratios, and so to premise, as short as I could, the demonstrations of those limits. For hereby the same thing is performed as by the method of indivisibles; and now those principles being demonstrated, we may use them with greater safety. Therefore if hereafter I should happen to consider quantities as made up of particles, or should use little curved lines for right ones, I would not be understood to mean indivisibles, but evanescent divisible quantities; not the sums and ratios of determinate parts, but always the limits of sums and ratios; and that the force of such demonstrations always depends on the method laid down in the foregoing Lemmas.

Sonsuz Küçüklüğün Diyalektiği: Yiten Niceliklerin İlişkisi

Belki de karşı çıkılabilir ki, yiten niceliklerin hiçbir enson oranları yoktur; çünkü oran, nicelikler yitmeden önce, enson değildir, ve yittikleri zaman, hiçtir. Ama aynı uslamlama ile ileri sürülebilir ki, belli bir yere varan ve orada duran bir cismin hiçbir enson hızı yoktur; çünkü hız, cisim yere gelmeden önce, onun enson hızı değildir; vardığı zaman, bir hız yoktur. Ama yanıt kolaydır; çünkü enson hız ile denmek istenen hız cismin yerine varmadan ve devim sona ermeden önceki ya da sonraki değil ama tam vardığı kıpıdaki hızdır; eş deyişle, cismin son yerine varış ve devimin sona eriş hızı. Ve benzer olarak, yiten niceliklerin enson oranı ile anlaşılacak olan şey niceliklerin

yitmeden önceki ya da yittikten sonraki oranları değil, ama onunla yittikleri orandır. Benzer olarak doğan niceliklerin ilk oranı var olmaya onunla başladıkları orandır. Ve ilk ya da son toplam onunla var olmaya (ya da arttırılmaya ya da azaltılmaya) başladıkları ve sona erdikleri toplamdır. Devimin sonunda hızın erişebileceği, ama aşamayacağı bir sınır vardır. Bu enson hızdır. Ve var olmaya başlayan ve son veren tüm nicelik ve oranlarda benzer bir sınır vardır. Ve böyle sınırlar belli ve belirli oldukları için, onları belirlemek tam olarak geometrik olan bir sorundur. Ama geometrik olan herşeyi yine geometrik olan başka herhangi bir şeyi belirlemek ve tanıtlamak için kullanabiliriz.

Perhaps it may be objected, that there is no ultimate proportion of evanescent quantities; because the proportion, before the quantities have vanished, is not the ultimate, and when they are vanished, is none. But by the same argument it may be alleged that a body arriving at a certain place, and there stopping, has no ultimate velocity; because the velocity, before the body comes to the place, is not its ultimate velocity; when it has arrived, there is none. But the answer is easy; for by the ultimate velocity is meant that with which the body is moved, neither before it arrives at its last place and the motion ceases, nor after, but at the very instant it arrives; that is, that velocity with which the body arrives at its last place, and with which the motion ceases. And in like manner, by the ultimate ratio of evanescent quantities is to be understood the ratio of the quantities not before they vanish, nor afterwards, but with which they vanish. In like manner the first ratio of nascent quantities is that with which they begin to be. And the first or last sum is that with which they begin and cease to be (or to be augmented or diminished). There is a limit which the velocity at the end of the motion may attain, but not exceed. This is the ultimate velocity. And there is the like limit in all quantities and proportions that begin and cease to be. And since such limits are certain and definite, to determine the same is a problem strictly geometrical. But whatever is geometrical we may use in determining and demonstrating any other thing that is also geometrical.

Karşıtların Birliği Ayrışımlı Kalkülüsün Biricik Olanağıdır

Ayrıca karşı çıkılabilir ki, eğer yiten niceliklerin enson oranları verili ise, enson büyüklükleri de verili olacaktır: ve böylece tüm nicelikler bölünemezlerden oluşacaktır, ki Euklides'in Öğeler'inin onuncu kitabında eşölçümsüzler ile ilgili olarak tanıtlamış olduğuna aykırıdır. Ama bu karşıçıkış yanlış bir sayıltı üzerine dayanır. Çünkü niceliklerin onlarla yittikleri o enson oranlar gerçek anlamda enson niceliklerin oranları değil, ama sınırsızca azalan niceliklerin oranlarının her zaman onlara doğru yakınsaştıkları sınırlardır; ve onlara herhangi bir verili ayrımdan daha çok yaklaşırlar, ama hiçbir zaman ötelerine geçmezler, ne de nicelikler sonsuza dek küçülünceye dek gerçekte onlara erişirler. Bu nokta sonsuz ölçüde büyük niceliklerde daha açık olarak görünecektir. Eğer ayrımları verili olan iki nicelik sonsuza dek arttırılacak olursa, bu niceliklerin enson oranı, yani eşitlik oranı verilecektir; ama bundan onun oranları olduğu en son ya da en büyük niceliklerin kendilerinin verili olacakları sonucu çıkmaz. Öyleyse eğer bundan sonra, daha kolay anlaşılma uğruna, niceliklerden en küçük, ya da yiten, ya da enson olarak söz edecek olursam, denmek istenenin herhangi bir belirli büyüklükleri olan nicelikler değil, ama her zaman hiçbir sona ulaşmaksızın azalıyor olarak düşünülen nicelikler olduğunu anlamanız gerekir.

[Kitap 1. Kesim 1. İlk ve Son Oranlar Yöntemi Sonu]

It may also be objected, that if the ultimate ratios of evanescent quantities are given, their ultimate magnitudes will be also given: and so all quantities will consist of indivisibles, which is contrary to what Euclid has demonstrated concerning incommensurables, in the tenth book of his Elements. But

this objection is founded on a false supposition. For those ultimate ratios with which quantities vanish are not truly the ratios of ultimate quantities, but limits towards which the ratios of quantities decreasing without limit do always converge; and to which they approach nearer than by any given difference, but never go beyond, nor in effect attain to, till the quantities are diminished in infinitum. This thing will appear more evident in quantities infinitely great. If two quantities, whose difference is given, be augmented in infinitum, the ultimate ratio of these quantities will be given, namely, the ratio of equality; but it does not from thence follow, that the ultimate or greatest quantities themselves, whose ratio that is, will be given. Therefore if in what follows, for the sake of being more easily understood, I should happen to mention quantities as least, or evanescent, or ultimate, you are not to suppose that quantities of any determinate magnitude are meant, but such as are conceived to be always diminished without end.

[End of Book 1. Section 1. The method of first and last ratios]

Çeviri: Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Nice (Quantum)

Kaynak · Noesis

Nice (Quantum)

Nicelikten Niceye geçişi kesiklilik momenti sağlar.

Bir, Bir olarak, süreklidir ve herhangi bir Sınıra izin vermez.

Çok, Birlerin Çoku olarak, itme ya da kesiklilik yada vakum momenti ile nicel Sınır belirlenimine geçer.

Nicelik ilgisiz Sınır ile koyulduğunda Nicedir.

İlgisiz Sınır bir Sınır olmayan Sınır ya da dışsal Sınırdır.

Nice Nitelik alanındaki belirli-Varlığa karşılık düşer (Niceliğin belirli-Varlığıdır).

Nicelik alanında Sınır, Sonluluk, Olumsuzlama kendi-için-Varlığın belirlenimine uygun olmalıdır.

Bir ve Çokun Sürekli ve Kesikli birliği olarak Nicelik alanında Sınır ilgisizdir ve dışsal olarak belirlenir (Sınırın belirlenmesi usun değil anlağın dışsal işidir).

Nicelik alanında belirlilik Nicedir.

Nice sürekli kendi ötesine geçiş olarak Sonsuza ilerler (progressus in infinitum — ya da kötü sonsuz; Spinoza'da imgesel sonsuz ya da infinitum imaginationis).

Bu sonsuz ilerleme Niteliğe geçiş değil, çünkü sürekli olarak sonluda kalıştır (yalnızca usandırıcıdır).

Nice Birin ve Çokluğu birliği olarak Birim ve Miktarın birliği ya da Sayıdır.

Belirli Nice olarak Sayı uzay, zaman ve özdeğe bütünüyle dışsal, ilgisiz belirlenimdir. ("Us/ Vernunft sayının belirli karakterinde bulunmaz.")

Sayı belirsiz olarak herhangi bir Sayıdır.

Nicede Birim bütünüyle dışsal (uylaşımsal) olarak belirlenir ve Miktar Birimin belirli çokluğudur.

Nice bir belirli-Varlık ve Birşey olarak Niceliktir.

Nicenin belirliliği Sınıra ilgisiz dışsal belirliliktir.

Nicenin Sınırı Sınır olmayan bir Sınırdır, çünkü birşey olarak Nicenin başkası yine Nicenin kendisidir: Nice başka bir Nice olmakla Nice olmaya son vermez (kendi-için-Varlık başkalığın başkalaşımı ya da olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır).

Nice uzamlı (kesikli) ve yeğin (sürekli) olarak düşünülebilir ve Nicede ayrılmazdırlar (yeğin ışık aynı zamanda uzamlıdır).

Derece yeğin büyüklüktür ve uzamlı olarak da anlatılır.

Salt uzamlı olan büyüklükler ve salt yeğin olan büyüklükler gibi iki nicelik türü yoktur.

Sayının ilgisiz belirlilik olması aritmetiksel işlem türlerini dışsal kılar.

Miktarlar ayrı ise toplama, miktarlar aynı ise çarpma, miktar ve birim aynı ise üs alma (ve karşıt işlemler) aritmetiğin tüm çatısını oluşturur.

Aritmetiksel toplama, çarpma ve üs alma ve karşıtları tümü de Nicenin kendisinin ilgisizlik boyutunda yer alan dışsal işlemlerdir.

Nicenin herhangi bir Nice olmasında, Sınırının şu ya da bu olmasında hiçbir ussallık yok, yalnızca mekanik dışsallık vardır.

Belirli Sayıların tüm aritmetiksel işlemlerini makineler yapar.

Aritmetiksel işlemler bütünüyle mekanik anlak işlemleridir (toplama, çarpma, üs alma işlemleri sayma işleminin kısaltılmış yollarda yerine getirilmesidir).

Kant'ın "sentetik yargısı"

Kant "7 + 5 = 12" önermesini sentetik bir önerme olarak görür (Arı Usun Eleştirisi, Giriş, V).

Kant için sentetik önermede yüklem öznede kapsanmaz, ondan çıkarılamaz, ama özneye dışarıdan eklenir.

Ve bu dışsal eklemenin her nasılsa zorunlu ya da içsel olması gerekir.

Kant'a göre, 7 + 5 öznesinde (ki Kant buna 'Begriff/kavram' da der) 12 yüklemi kapsanmaz, dışarıdan eklenmelidir.

Hegel'den alıntı (MB-B, s. 158): "Ancak," diye sürdürür Kant, "daha yakından bakılırsa 7 ve 5'in toplamının kavramının her iki sayının tek bir sayıda birleşmesinden başka hiçbirşey kapsamadığı bulunur ki, bunda ikisini birleştiren tek sayının hangisi olduğu konusunda hiçbirşey düşünülmez. ... Böyle olanaklı bir toplama ilişkin kavramımı ne denli ayrıştırırsam ayrıştırayım, gene de orada on iki ile karşılaşmam." Toplamın düşünülmesi ile, kavramın ayrıştırılması ile, problemden sonuca geçişin hiç kuşkusuz hiçbir ilgisi yoktur; "bu kavramların ötesine geçerek sezgi, beş parmak vb. yardıma çağrılmalı ve böylece sezgide verilen beşin birimleri yedi kavramına eklenmelidir,"

Genel olarak, Kant neyin kavram, neyin sezgi oludğuna dikkat etmez ve burada belirli sayıyı duruma göre kavram olarak, duruma göre sezgi olarak alır.

Kant bu sentezin ayrıca a priori ya da deneyime önsel olduğunu da ekler, ki önermenin sentetik (ya da: ayrılamazların birliği) karakterinden sorumlu olmalıdır. Kant 'önselliğin' zorunluk imlediğini kabul etmeye çalışır.

Wikipedia: Number (LINK)

A number is a mathematical object used to count, measure, and label. (Bir sayı saymak, ölçmek ve etiketlemek için kullanılan bir matematiksel nesnedir.)

The original examples are the natural numbers 1, 2,3, 4, and so forth. (Özgün örnekler doğal sayılar 1, 2, 4, vb.dir.)

Numbers can be represented in language with number words. (Sayılar dilde sayı sözcükleri ile anlatılabilir.)

More universally, individual numbers can be represented by symbols, called numerals; for example, “5” is a numeral that represents the number five. (Daha evrensel olarak, bireysel sayılar rakamlar denilen simgeler yoluyla temsil edilebilir; örneğin “5” beş sayısını temsil eden bir rakamdır.)

Wikipedia: Zahl (LINK)

Zahlen sind abstrakte mathematische Objekte beziehungsweise Objekte des Denkens, die sich historisch aus Vorstellungen von Größe und Anzahl entwickelten. (Sayılar soyut matematiksel nesneler ya da daha doğrusu düşünce nesneleridir, ki tarihsel olarak büyüklük ve miktar tasarımlarından gelişmişlerdir.)

Durch eine Messung wird ein als Größe verstandener Aspekt einer Beobachtung mit einer Zahl in Verbindung gebracht, beispielsweise bei einer Zählung. (Bir ölçme yoluyla bir gözlemin bir büyüklük olarak anlaşılan bir yanı bir sayı ile bağıntı içine getirilir, örneğin bir sayma durumunda.)

Sie spielen daher für die empirischen Wissenschaften eine zentrale Rolle. (Buna göre görgül bilimler için özeksel bir rol oynarlar.)

Wikipedia: Nombre (LINK)

Un nombre est un concept permettant d’évaluer et de comparer des quantités ou des rapports de grandeurs, mais aussi d’ordonner des éléments par une numérotation. (Bir sayı büyüklüklerin niceliklerinin ya da oranlarının değerlendirmesini ve karşılaştırmasını, ama ayrıca elementlerin bir numaralandırma yoluyla düzenlenmesini de sağlayan bir kavramdır.

Souvent écrits à l’aide d’un ou plusieurs chiffres, les nombres interagissent par le biais d’opérations qui sont résumées par des règles de calcul. (Sık sık bir ya da daha çok rakam yardımı ile yazılan sayılar hesaplama kuralları yoluyla kısaltılan işlemler yoluyla etkileşirler.)

Les propriétés de ces relations entre les nombres sont l’objet d’étude de l’arithmétique, qui se prolonge avec la théorie des nombres.(Sayılar arasındaki bu ilişkilerin özellikleri sayı kuramı ile süren aritmetiksel incelemenin nesnesidir)

Wikipedia: Tal (LINK)

Tal är ett matematiskt grundbegrepp som används för att representera olika storheter, det vill säga sådant som går att mäta i bestämda måttenheter, till exempel antal, längd, vikt, volym, temperatur och tryck. (Sayı matematiksel bir temel-kavramdır ki, örneğin miktar, uzunluk, ağırlık, hacım, sıcaklık ve basınç gibi değişik büyüklükleri, e.d. belirli ölçme birimlerinde ölçülebilen türde şeyleri temsil etmek için kullanılır.)

Ett tal är en abstrakt enhet som representerar ett antal eller ett mått. (Bir sayı bir miktarı ya da bir ölçüyü temsil eden soyut bir kendiliktir.)

Inom matematiken är definitionen av tal vidare och inkluderar bland annat naturliga tal, heltal, negativa tal, rationella tal, reella tal och komplexa tal med mera. (Matematikte sayıların tanımı daha geniştir ve başkaları arasında doğal sayıları, tamsayıları, negatif sayıları, kesirli sayıları, gerçek sayıları ve karmaşık sayıları ve daha çoğunu kapsar.)

Nicenin Başkalaşımı

Nice Birçoktur — süreklilik olarak Bir ve kesiklilik olarak Çok.

“Nice belirli bir Birdir.” (MB-B)

Nice belirlenimini sınırda ya da olumsuzlamada ya da başkasında bulur.

Nice ilgisiz Sınır, herhangi bir Sınır, artan ya da azalan bir Sınırdır.

Nicenin belirlenimi kendini olumsuzlamadır.

Nice Sınırdır; ve Sınırda Başkası ile birdir; Başkası da Nicedir; Nice başkalığında süreklidir.

“Nice yalnızca olan değil, oluşan bir Sınırdır.” (MB-B 172)

Nice kendinde kendi başkası, kendinde çelişkidir.

Nicede Sınır Sonluluk belirlenimi, ve o denli de Sonluluğun olumsuzlamasıdır.

Nicel Sonsuz yalnızca Sonsuza ilerlemedir.

Nice başkalığın başkalığı olarak sonsuz ilerlemeye bozulur.

Sonsuz Nice Nicenin ortadan kalkışı, Niteliğin yeniden kuruluşudur.

Nice belirlidir, olusuzlaması bir başka Nicedir.

Nice olumsuzlamasında kendindedir

Nicede uzamlı büyüklük Çokluk momentidir.

Nicede yeğin büyüklük Birlik momentidir.

Nicenin belirliliği olarak Sınır o denli de Nicenin olumsuzlamasıdır.

Sınırda bir Nice aynı zamanda başka bir Nicedir.

Bir Sonsuzdur çünkü kendi başkasında kendinde olarak Sonsuzu kapsar.

Bir kendi-için-Varlık olarak karşıtında kendi ile bağıntıdır.

Nice de Bir olma yanında kendi ile bağıntı ya da kendini kendinden itmedir.

Nice olumsuzlama ya da Sınırdır.

Nice Sınırda kendi başkalığı ile birlik içindedir.

Nice sürekli olarak kendini kendi başkasına, kendi ötesine gönderir.

Nicenin bu kendini kendinden sürekli itişi kötü Sonsuzdur.

Niceliğin Sınırlanması ya da Niceye Geçiş

Kaynak · Noesis

Niceliğin Sınırlanması ya da Niceye Geçiş

Niceliği Nice yapan sınır Çokun Bir olmasıdır.

“Birçok” Nicedir.

Bir Kendi-için-Varlık olarak kendi ile ilişki, kendini kendinden itme, kendini kendi ile olumsuzlama, kendini kendi başkası yapma, kısaca Çok olma belirlenimidir.

Bir (sürekli) kendinde Çoktur (kesikli) ve böyle olarak eşit ölçüde Çok olan başka Birler tarafından Sınırlanır.

Bir bir Çok olarak belirsizce artar ve azalır, belirsizce büyük ya da küçüktür.

Birin kendinde Çokluğu Sınırının belirsiz ya da ilgisiz bir Sınır olmasını sağlar.

Bir Sınırında kendini ve dolayısıyla Sınırını başkalaştırır; Birin olumsuzlaması sürekli olarak kendini olumsuzlar.

Sürekli Bir kendinde kesikli ya da Çok olarak Nicedir.

Bir kendi ile belirli belirli-Varlıktır.

Çok da Bir gibi belirli-Varlıktır.

Bir belirli-Varlığında kendi kendini olumsuzlar.

Birin belirli-Varlığında başkası kendisidir.

Birin başkası-için-Varlığı kendi-için-Varlıktır.

Birin belirliliğini sağlayan olumsuzlaması kendidir.

Birin başkası ya da Sınırı kendisidir.

Nicelik

Kaynak · Noesis

Nicelik ilkin genel olarak, sonra belirli olarak, sonra ikisinin birliği olarak irdelenecektir.

Niceliğin belirlilik ya da Sınır kazanması (Nitelik durumundaki Sınırdan ayrı olarak) dışsallık karakterini taşır.

Nicelikte Sınır varlık ile bir olan Sınır değil, varlığa ilgisiz Sınırdır.

“Sınırın kendinde ilgisizliği ve Birşeyin Sınıra karşı ilgisizliği Birşeyin nicel belirliliğini oluşturur.” (MB-B 141)

”Nicelik ortadan kaldırılmış kendi-için-Varlıktır” (MB-B 142)

Nicel Sınır Bir ve Bir arasında, bir KİV (kendi-için-Varlık) ve bir başka KİV arasındadır, ilgisizdir, Sınır olmayan bir Sınırdır.

Nicel Başkalık nitel Başkalıktan ayrıdır ve nicel belirli-Varlık başkasında kendini sürdürür (KİV durumundaki Sonsuzluk olarak Süreklilik).

Nicel belirlilik DIŞSAL olarak koyulmalıdır, çünkü Nicelikte İÇSEL belirlilik belirsizlik, ilgisiz Sınırdır.

Dışsal olarak belirlenen Nice ilgisiz Sınırdır, sürekli olarak kendi ötesindedir.

“Sonsuz Nice ortadan kaldırılmış ilgisiz belirlilik, Niteliğin yeniden kuruluşudur.” (MB-B 141)

Nicelik

Genelde Nicelik ilkin belirlilik ya da sınır ile Nice, ve sonra yalınlık ile Derece olur.

Nicelik alanında daha önce Nitelik alanında ortaya çıkan kavramlar (Sınır, Değişim, belirli-Varlık, kendi-için-Varlık vb.) kapsanır, ama Niteliksizdirler.

Nicelik Niteliği ortadan kaldırılmış olarak kapsar.

Nicelik hangi Niteliğin Niceliği olduğuna, bütününde Niteliğe ilgisizdir.

Nicelik uzay, zaman, özdek vb. ne olursa olsun tüm Nitelikler üzerine ilgisizce yayılır (Ölçüye dek).

Nicelik ve Nitelik karşıtlar olarak birbirini ortadan kaldırır ve negatif birlikleri Ölçüye geçer.

Nicelik Varlığa ilgisizleşmiş belirliliktir.

Nicelik kendi-için-Varlıktan gelir, onu kapsar, Birlerin kendini itmesi olarak kesikliliktir.

Ama o denli de Birlerin birliği, çekimi ya da sürekliliktir.

Nicelikte kendi-için-Varlık ve başkası-için-Varlık özdeştir.

Bir ve Çoktan gelen Nicelik kavramı salt bu içeriğinin devimine yeteneklidir.

Nicelikte Bir ve Çoktan başka hiçbir içerik yoktur ve tüm daha öte belirlenim bu içeriğin, Bir ve Çokun işlevidir.

Nicelik Bir ile süreklilik (bölünmezlik; çekme), Çok ile kesiklilik (bölünebilirlik; itme) belirlenimindedir.

Nicel süreklilik ve kesiklilik Bir ve Çok gibi karşıt ve birdir.

Nicelik ilkin arı ya da yalın Niceliktir; sonra belirli Nicelik olarak Nicedir; ve sonra yalınlığına ya da yeğinliğine geri dönmüş olarak Derecedir.

Yeğin olan uzamlı da olabilen yalınlıktır.

Niceliğin belirliliği belirlenime ilgisiz, ayrımsız olmaktır.

Arı Niceliğin henüz bir Sınırı yoktur.

Nicelik Sınırda başkalaşmaz, Nicelik olmaya son vermez.

Nicelik Sınıra ilgisizliktir.

Nicel değişim varlığa ilgisizdir (uzay ve zaman nicel değişebilirliğe sınırsızca izin verir).

Nitel değişim varlığı ilgilendirir (kırmızı niteliğini, kırmızılığını yitirirse varlığını da yitirir).

Nicel değişim Birşey ve Başkası arasındaki nitel değişim değil, Nice ve Nice arasındaki ilgisiz değişimdir.

Nicelik

Nicelikte kendi-için-Varlık ve başkası-için-Varlık bir ve aynıdır.

Bir Birin Bir ile bağıntısıdır; Bir Bir tarafından sınırlanır; Birin olumsuzu Birdir; Bir Bir tarafından belirlenir.

Nitelikte başkası-için-Varlık sonluluk, sınır, olumsuzlama kıpısıdır.

Nicelikte kendi-için-Varlığın ve başkası-için-Varlığın birliği sürekliliği oluşturur.

Nicelik ortadan kaldırılmış Nitelik ya da olumsuz Niteliktir.

Nicelik alanı Varlık alanının bütününde sonluluk kıpısıdır.

Buna göre nicel Sonsuzluk sonu gelmez bir ilerleme, bir progressus in infinitumdur.

Nitelik Sınır ile bir olan Varlıktır.

Nicelik Sınıra ilgisizdir.

Nitelik değiştiği zaman Varlık ortadan kalkar.

Nicelik değiştiği zaman Varlık sürer.

Birşeyin Nitelik değiştiği zaman Birşey ortadan kalkar.
Birşeyin Niceliği değiştiği zaman Birşey ortada kalır.

Nicelik alanında işimiz yalnızca Bir kavramı ile, ya da eğer Birin Çok ile birliğini dikkate alırsak, Bir ve Çok kavramları iledir.

Süreklilik ve kesiklilik, çekme ve itme terimleri Bir ve Çok bağıntısının birliğini ve karşıtlığını belirten dışsal anlatımlarıdır (Hegel bu bağlamda çekme ve itme için “bildlich/imgesel” anlatımını kullanır).

Nicelik alanında Nitelik ile hiçbir işimiz yoktur.

(Nicel Sınır Nice ve Nice arasındaki bağıntıdır, Birşey ve Başkası arasındaki değil.)

Bir ve Çokun belirli birliği olarak Sayıda Sınır Birimlerin Miktar belirlenimidir.

Olgusallık ve Olumsuzlama burada, Bir ve Çok alanında, nitel Sınırın değil, nicel Sınırın belirlenimleridir.

Ve sınırın aşılması Birşeyin Başkasına geçişi değil, Nicenin Niceye geçişidir.

Sınır doğrudan doğruya Niceliği belirleyerek Nice yapan kavramdır.

“Bir (a) kendi ile bağıntılı, (b) kuşatıcı, (c) başkalarını dışlayıcı Sınırdır.” (MB-B s. 155)

Nicel Sınırın ayrımı Birşey ve Başkasının ayrımı değil, Birin (ya da Çokun) Birden (ya da Çoktan) ayrımıdır, nitel değil niceldir.

Birin sürekliliği tüm kesikliliğin bir Niceler çokluğuna dağılmasını sağlar.

Nicelik Nitelik ile birdir ve Nicelik Niteliğe geçişini Nicel Sonsuzluk kavramında göstermelidir.

Niceliğin Niteliğe geçişi ve onunla birliğinin belirlenmesi Ölçü kavramına geçişi oluşturur.

OLGU ÜZERİNE Ludwig Wittgenstein, Tractatus logico-philosophicus / Mantıksal-Felsefi İnceleme, § 1, Çeviri: Aziz Yardımlı

Ludwig Wittgenstein · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

OLGU / TATSACHE / FACT; DURUM / FALL / CASE; İŞLERİN DURUMU / SACHVERHALT / ATOMIC FACSTS]

1 Dünya durum olan herşeydir.

1.1 Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil.

1.11 Dünya olgular tarafından, ve bunların tüm olgular olması tarafından belirlenir.

1.12 Çünkü olguların toplamı durum olanı ve ayrıca durum olmayan herşeyi belirler.

1.13 Mantıksal uzaydaki olgular dünyadır.

1.2 Dünya olgulara bölünür.

1.21 Biri durum olabilir ya da durum olmayabilir ve tüm gerisi aynı kalabilir.

2 Durum olan, olgu olan, şeylerin durumunun sürmesidir.

2.01 İşlerin durumu nesnelerin (olgular, şeyler) bir bileşimidir.

2.012 Mantıkta hiçbirşey olumsal değildir: Şey işlerin-durumunda bulunabilirse, işlerin-durumunun olanağı şeyde önceden yargılanmış olmalıdır.

2.02 Nesne yalındır.

2.0232 Kabaca konuşursak, nesneler renksizdir.

2.024 Töz durum olandan bağımsız olarak kalıcı olandır.

2.025 Töz biçim ve içeriktir.

2.027 Değişmez olan, kalıcı olan ve nesne birdir.

2.0271 Nesne değişmez olan, kalıcı olandır; betilenim değişen, kalıcı olmayandır.

2.034 Olgunun yapısı işlerin durumlarının yapılarından oluşur.

2.1 Olguların imgelerini oluşturuz.

2.12 İmge edimselliğin bir modelidir.

2.141 İmge bir olgudur.

[2 SÜRÜYOR.]

1 Die Welt ist alles, was der Fall ist.

1.1 Die Welt ist die Gesamtheit der Tatsachen, nicht der Dinge.

1.11 Die Welt ist durch die Tatsachen bestimmt und dadurch, das es alle Tatsachen sind.

1.12 Denn, die Gesamtheit der Tatsachen bestimmt, was der Fall ist und auch, was alles nicht der Fall ist.

1.13 Die Tatsachen im logisches Raum sind die Welt.

1.2 Die Welt zerfällt in Tatsachen.

1.21 Eines kann der Fall sein oder nicht der Fall sein und alles übrige gleich bleiben.

2 Was der Fall ist, die Tatsache ist, das Bestehen von Sachverhalten.

2.01 Der Sachverhalt ist eine Verbindung von Gegenständen (Sachen, Dingen).

2.012 In der Logik ist nichts zufällig: Wenn das Ding im Sachverhalt vorkommen kann, so muß die Möglichkeit des Sachverhaltes im Ding bereits präjudiziert sein.

2.02 Der Gegenstand ist einfach.

2.0232 Beiläufig gesprochen: Die Gegenstände sind farblos.

2.024 Die Substanz ist das, was unabhängig von dem was der Fall ist, bestehen.

2.025 Sie ist Form und Inhalt.

2.027 Das Feste, das Bestehende und der Gegenstand sind Eins.

2.0271 Der Gegenstand is das Feste, Bestehende; die Konfiguration ist das Wechselnde, Unbeständige.

2.034 Die Struktur der Tatsache besteht aus den Strukturen der Sachverhalte.

2.1 Wir machen uns Bilder der Tatsachen.

2.12 Das Bild ist ein Modell der Wirklichkeit.

2.141 Das Bild ist eine Tatsache.

1 The world is everything that is the case.

1.1 The world is the totality of facts, not of things.

1.11 The world is determined by the facts, and by these being all the facts.

1.12 For the totality of facts determines both what is the case, and also all that is not the case.

1.13 The facts in logical space are the world.

1. 2 The world divides into facts.

1.21 Any one can either be the case or not be the case, and everything else remain the same.

2 What is the case, the fact, is the existence of atomic facts.

2.01 An atomic fact is a combination of objects (entities, things)

2.012 In logic nothing is accidental: if a thing can occur in an atomic fact the possibility of that atomic fact must already be prejudged in the thing.

2.02 The object is simple.

2.0232 Roughly speaking: objects are colourless.

2.024 Substance is what exists independently of what is the case.

2.025 It is form and content.

2.027 The fixed, the existent and the object are one.

2.0271 The object is the fixed, the existent; the configuration is the changing, the variable.

2.034 The structure of the fact consists of the structures of the atomic facts.

2.1 We make to ourselves pictures of facts.

2.12 The picture is a model of reality.

2.141 The picture is a fact.

Ludwig Wittgenstein Tractatus logico-philosophicus Mantıksal-Felsefi İnceleme §§ 1-2, Çeviri: Aziz Yardımlı

OLUŞ

Kaynak · Noesis

VARLIK VE BELİRLİLİK

Varlık kazandığı belirliliğini olumsuzlamaya borçludur.

Belirlilik kazanmış varlık sınır ve son kazanmış varlıktır.

Varlık olarak Varlıkta bir sınır, son, olumsuzlama yoktur.

Belirli-Varlık belirliliği ile birdir, çünkü belirlilik belirli-olmak, belirli-Varlıktır.

Belirlilik varlık ile birdir ve belirliliğini yitiren varlık varlığını da yitirir.

Karşıtların birliği her kavramın yapısını belirler.

Her belirlenim aynı zamanda olumsuzlama kapsar ve bu karşıtlık zorunlu birliktir.

Oluş kavramının analizi Varlık ve Yokluk kıpılarını verir.

Varlık ve Yokluk ikisi de analize izin vermez çünkü ikisi de saltık olarak analitiktir.

VARLIĞIN BELİRLİLİK KAZANMASI

Oluş dinginliksizliktir ve onda Varlık ve Yokluk yitmekte olan kıpılardır.

Varlığın ve Yokluğun yitişi Oluşun yitişidir.

Oluşun yitişi hiçliğe ya da yokluğa geri dönüş değil, Oluştan daha çoğu, ortadan kalkmış Oluş, negatif-Oluştur.

Ortadan kalkma saltık yokluk ya da soyut yokluk değil, olumsuzlanmış yokluk, negatif yokluktur.

Olumsuzlama bir belirlenim getirir.

Ancak olumsuzlanan belirlidir.

Olumsuzlanan Varlık ve olumsuzlanan Yokluk her ikisi de belirlidir.

Belirlilik vardır ve Varlıktan ayrılmaz.

Varlık ile bir olan belirlilik Niteliktir.

Nitelik ‘olan’ belirliliktir (başka belirliliklerden ayrı olarak).

Oluş değişim, gelişim, süreç vb. değildir, çünkü bu sonuncular daha ileri belirlenimler kapsayan daha yüksek Oluş kipleridir.

Spinoza Tözde belirlilik istemez, çünkü Tözü salt sonsuz olarak ister ve belirlilik olumsuzlama içerir.

Spinoza Omnis determinatio est negatio önermesinden kendisi yararlanmaz.

Belirlilik başka belirliliği dışlayarak belirlidir.

Başkalık belirlilikten ayrılmaz.

Belirlilik olumsuzlama ile birlikte giden olgusallık ya da realitedir.

Doğal bilinç (analitik Anlak) sonlu olana varlık yükler ve onu olgusal olarak (reel olarak) kabul eder, ondaki olumsuzlamayı düşünmez.

Sonlu olan varlık gibi yokluğu da, realite gibi idealiteyi de kapsar.

Olgusallık kendinde Olumsuzlama ile bağlıdır.

İlk olumsuzlama dolaysız olumsuzlamadır ve olgusallık ile birlikte gider.

Olumsuzlamanın olumsuzlaması olgusallığın ve olumsuzluğun çelişkisinin vargısıdır.

Olumsuzlamanın olumsuzlaması olgusallığın olumsuzlamasıdır.

Olgusal ve düşünsel, reel ve ideal karşıtlığı aynı zamanda birliktir.

“... ideal olan gerçek Sonsuzda bulunduğu gibi sonlu olandır ...” (MB-B 113)

Olumsuzlama Başkalık ile ve Sınır ile bağlıdır.

Olgusallık başkası ile bağıntının ya da olumsuzluğun dışlanması ile kendi ile bağıntıdır.

Olgusallık ve Olumsuzlama Belirli-Varlığın kıpılarıdır.

“Belirlilik olumlu olarak koyulmuş Olumsuzlamadır” (MB-B 84)

Kendi-için-Varlıkta başkasının idealliği ve belirli-Varlıkta realitesi vardır.

Oran

Kaynak · Noesis

Oran

Oranda Nice belirliliğini başka Nice yoluyla bulur, ancak başka Nice yoluyla kendisi Nicedir. Başkasında kendini bulma olarak nitel moment Oranda kapsanan Sonsuzluktur.

Nicenin yalın başkalaşımı, bir Sınır olmayan Sınırın öte yanına geçerek başka Nice olması Nicenin sürmesi, kötü sonsuzluktur.

Oranta Nice kendi başkasına geçerek Nicedir.

“... Nice öyle bir yolda koyulur ki, olumsuz-Varlığı olarak Sonsuzluk aracılığıyla belirliliğini bir başka Nicede taşır, e.d. ne ise, nitel olarak odur.” (MB-B 183)

“... dışsallığında ilgisiz Sınır olarak kendi ile bağıntılı olan ve dolayısıyla nitel olarak koyulan Nice nicel Orandır.” (MB-B 184)

“.. nicel oranın Sınırı oranın olduğu ve olmadığı yerdir; bu daha sağın olarak demektir ki, orada nice yitmiştir ve böylelikle oran yalnızca nitel Nicelik-ilişkisi olarak ve yanları benzer olarak nitel Nicelik-kıpıları olarak saklanır.” (MB-B 196)

“... öte-yan Nicenin kendisinde kapsanır. Bu öteyan genel olarak nitel olandır. Sonsuz Nice iki kıpının, nicel ve nitel belirliliklerin birliği olarak ilkin Orandır.” (MB-B 239)

“Nicenin Niteliği, Kavram-belirliliği genel olarak Dışsallığıdır, ve şimdi Oranda Nice öyle bir yolda koyulur ki, belirliliğini dışsallığında, bir başka Nicede taşır, ve ne ise kendi öte-yanında odur.” (MB-B 240)

Oran nicel sonsuz ilerleme momentinde ortaya çıkar.

Oran nitel ve nicel kıpıların birliğidir.

Oran bir nicenin bir başka nice ile bağıntısıdır ve exponent bu bağıntı tarafından belirlenir. Oran bir sayıdır, artar ya da azalır, ama öyle bir sayıdır ki belirliliğini başka iki sayının bağıntısında bulur.

Oranda bağıntı ya da dolaylılık dışsal değil, zorunludur.

Nice öte-yanı kendi içinde kapsar ve bu öte-yan, Nicenin sonsuzluğu genel olarak nitel olandır

(MB-B, s. 239).

Sonsuzluk Niteliktir.

Oran salt belirli ya da sınırlı Nicelik değil, bir Nicenin onda kendini bulduğu bir başka Nice ile ilişkisi olarak Nicedir.

Oran belirli bir Nicelik, bir Nicedir.

Ama Oran iki Nicenin bağıntısıdır ve onda yanlar birbirini belirler.

Oran sayının sayı yoluyla belirlenmesidir.

Oranda her bir Nice öteki Nice yoluyla belirlenir.

Oranda kendi ile bağıntı, kendi için varlık belirtiktir.

Nice öteki Nicede kendi ile bağıntılıdır.

Nicelerin Birliği nicel Oranda nitel olandır.

Oranta Nicelerin ayrılmazlığı, ya da belirli birlikleri, ya da birbirine bağlı olmada kendileri ile bağlı olmaları nicel Oranda nitel olanı oluşturur.

Nicelik ve Nitelik birliği Oranda kurulur (Ölçüye geçiş momenti).

Bir nitelik belirleniminin ve bir nicelik belirleniminin birliği Ölçüyü oluşturan şeydir.

Bir Ölçü niteliğe bağlı bir niceliktir.

Herşey bir Ölçüdür.

Tüm belirli Ölçünün ötesi Ölçüsüzdür (Ölçünün ortadan kalkışı ve Öze geçiş).

Bir Nice başka bir Niceye bağımlı olarak belirlendiğinde (göreli Niceler), bu orandır.

Oranda (1/2, 10/20, 3/4, 30/40, 2/6, 4/12 vb.) her bir Nicenin yerine bir başka Nice geçebilir.

Oranda Niceler dolaysız olarak değil, dolaylı olarak geçerlidir.

“Sonsuz ölçüde küçük olan bir Nice değildir, ve gene de her nasılsa bir nicel düşünce belirlenimi olarak alınır.”

Oranda bir Nicenin başka Niceden ayrılmazlığı nicel Oranda nitel olanı oluşturur.

Oran bir Nicenin ve bir başka Nicenin bağıntısıdır.

Oran kavramında geçiş olarak bağıntı ilişki ya da görelilik olur.

Oranın yanları ancak ilişkileri içinde varolur.

Her bir nice ancak başka nice yoluyla belirlidir ve vardır.

Dolaylılık ya da görelilik kavram mantığında dolaysızlığın gerçeği olarak görünür.

MB-B 283 “Oranda ayrım öyle bir yolda bulunur ki, kıpılarının her biri kendisi nitel olanın ve nicel olanın bir birliğidir.”

Öz

Kaynak · Noesis

Öz

Öz Varlığın ortadan kalkışı ile dolaylıdır.

Öz dolaylı ya da göreli ya da ilişkili Varlıktır.

Karşıtı ile dolaylılık Öz kavramlarının belirliliğidir.

Öz olumsuzlama kapsar.

Öz kendi ile bağıntılı Varlıktır ve bu bağıntı Özdeşlik ya da kendi içine yansımadır.

Öz Varlığı negatif olarak kendi içinde kapsar.

Öz negatif Varlıktır.

Öz koyulmuş Kavramdır.

Özde Kavram henüz kendi için değildir.

Öz Varlığın kendini ortadan kaldırması yoluyla ortaya çıkar.

“Öz Varlığın ilk olumsuzlamasıdır.” (MB-B 296)

Öz bütün bir Varlık alanını olumsuz olarak kapsar.

Varlık alanı dolaysız iken, Öz alanı olumsuzlama kapsar —, ve bütününde dolaylıdır.

Öz ayrım, olumsuzlama, sonluluk, dolaylılık ya da ilişki alanıdır.

Varlık ve Öz karşıtlıkları içinde ayrıdır; Varlık ve Öz Kavramda birdir.

Varlık ve Özün birliği Kavramdır.

Öz ortadan kalkmış Varlıktır.

Varlığın tüm belirlenimleri (Nitelik, Nicelik vb.) Özde olumsuz olarak kapsanır.

“Öz kendinde-Varlığın ve kendi-için-Varlığın saltık birliğidir.” (MB-B 296)

“Öz bütün Mantıkta Nicelik Varlık alanında ne idiyse odur: Sınıra karşı saltık ilgisizlik.” (MB-B 296)

“Öz kendinde-ve-kendi-için-Varlıktır; saltık kendinde-Varlıktır, çünkü Varlığın tüm belirliliğine karşı ilgisizdir, ve başkalık ve başkası ile bağıntı saltık olarak ortadan kaldırılmıştır. Ama yalnızca bu kendinde-Varlık değildir; salt kendinde-Varlık olarak yalnızca arı Öz soyutlaması olurdu; tersine, o denli de özsel olarak kendi-için-Varlıktır; kendisi bu olumsuzluk, başkalığın ve belirliliğin kendini ortadan kaldırmasıdır.” (MB-B 296)

“Kendinde” anlatımı başka her belirlenimden, ilişkiden vb. soyutlamayı anlatır ve bu belirlenimsiz dolaysız Varlıktır. Ama Öz ilk olarak bütün bir Varlık alanı olarak Varlıktığın olumsuzlamasını kapsar, yalnızca dolaysız belirlenimsiz Varlığın değil.

Öz tam açınımı içindeki Varlık alanının ortadan kalkmasının sonucu olarak ilkin Öz soyutlamasıdır. Ama Öz salt soyutlama değil, çünkü Varlığın ortadan kalkmasıdır ve kendinde tüm Varlık belirlenimlerini olumsuz olarak kapsar. Bu onu belirliliğe götürür.

Öz Varlığın olumsuzlaması, dolaysız ya da ilk olumsuzlamasıdır. Ancak bu olumsuzluğun olumsuzlaması uçların tam birliğini, Kavramın gerçek belirlenimini verecektir.

Öz kendinde-Varlığın ve kendi-için-Varlıkğın birliğidir.

Öz bu ilk olumsuzlama yoluyla kendine belirlilik verir, belirli-Varlık olur. Bu belirlilik ilişki ya da

göreliliktir.

Eğer Varlık alanı dolaysızlık alanı olarak görülürse, Öz alanı dolaylılık alanıdır. Öz kendi ile olumsuz bağıntıdır, çünkü Varlık alanının belirlenimleri bundan böyle Özün kendisinin olumsuz belirlenimleridir. Öz kendi ile ayrımında kendi ile birdir, sonsuz kendi-için-Varlıktır.

Tüm tüm belirlenimleri ile Varlık ortadan kalkınca sonuç ortadan kalkmış bütün bir Varlık alınıdır.

VARLIK — ÖZ — KAVRAM

Zemin

Zemin Özdeşlik ve Ayrımın birliği ve ayrılığıdır.

Varlık, Öz, Kavram

Mantık Bilimi Kavramın bilimidir.

Kavram belirlidir ve olumsuzlama ya da karşıtlık kapsar.

Kavram ile Varlık ve Öz ile karşıtlık içindedir.

Özün başkası Varlıktır.

Varlık kendinde Kavramdır.

Öz koyulmuş Kavramdır.

Kavram özgürdür — diyalektiği başkasına geçiş ya da görünüş değil, başkasında tam olarak kendinde olmaktır.

Varlık alanında diyalektik başkasına geçiştir.

Öz alanında diyalektik başkasında görünmedir.

Kavram alanında diyalektik gizillikten edimselliğe gelişimdir.

MB-A § 161 Ek. “ Doğada Kavram basamağına karşılık düşen alan örgensel yaşamdır. Böylece örneğin bitki tohumundan gelişir. Tohum daha şimdiden bütün bir bitkiyi kendi içinde kapsar, ama ideal bir kipte.”

Varlık dolaysızdır (bir öncülü yoktur; arı olumludur).

Öz dolaylıdır (Varlığın ortadan kalkışıdır; ayrım kapsar ve olumsuzdur).

Kavram kendi ile dolaylıdır.

Varlık alanında belirlenimler dolaysızdır.

Öz alanında belirlenimler koyulur, e.d. birbiri ile göreli ya da dolaylıdır.

Varlık alanında olumsuzlama belirlenimlerin birbirine geçişine götürür.

Öz alanında olumsuzluk belirlenimlerin biririne yansımasıdır.

Öz Alanının Çıkarsaması

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Öz Alanının Çıkarsaması / Aziz Yardımlı

Öz Kavramına Geçiş

B-MB 80. "Ama Kavramın kendi içindeki birliğinin temelde yatan öğesine ve dolayısıyla belirlenimlerinin ayrılmazlığına göre, bunlar, birbirlerinden ayırdedilmeleri ve Kavramın onların ayrımları içinde ortaya koyulması ölçüsünde bir de en azından birbirleri ile bağıntı içinde duruyor olmalıdırlar. Bundan bir dolaylılık alanı, yansıma belirlenimlerinin bir dizgesi olarak, Kavramın kendi-içinde-varlığına geçen Varlığın bir dizgesi olarak Kavram doğar ki, bu yolda Kavram henüz Kavram olarak kendi için koyulmuş değildir, ama aynı zamanda ona dışsal birşey olarak dolaysız Varlık ile yüklüdür. Bu Öz Öğretisidir ki Varlık Öğretisi ve Kavram Öğretisi arasında orta noktada durur. Bu mantık çalışmasındaki genel bölümlemede bu öğreti Nesnel Mantık altına alınmıştır, çünkü Özün daha şimdiden İç olmasına karşın, özne karakteri kesinlikle Kavram için ayrılmıştır."

Büyük Mantık ve Küçük Mantık'ta Varlık, Öz ve Kavram Bölümlemesi

Büyük Mantık'ta Varlık, Öz ve Kavram alanlarının örgütlenişi Tinin Görüngübilimi'nin vargısı olarak Saltık Bilginin ayrıştırılması yoluyla saptanır. Kurgul Yöntemin olumlu kıpı (1), olumsuz ussal kıpı (2) ve olumlu ussal kıpı (3) olarak bölümlenişinde izlenen yoldan ayrı olarak, burada ilkin Varlık ve Kavram alanları olumlu kıpı (1) ve kurgul kıpı (3) olarak ayrıştırılır ve Öz alanı olarak olumsuz kıpı (2) daha sonra araya alınır.

Ansiklopedik Mantık'ta bunun yerine doğrudan doğruya Kurgul Yöntemin mantığı izlenir ve Görüngübilim Mantık Bilmi'ne götüren süreç olarak düşülerek onun yerine "Düşüncenin Nesnelliğe Karşı Tutumları" geçirilir. Varlık kendi eytişimiyle Öze geçer ve Kavram ikisinin birliğidir.

Varlık ve Öz Alanları: Duyarlık ve Anlak

A-MB

§ 113

"... Duyarlığın sınırlı ve sonlu herşeyi varolan birşey olarak alan düşüncesizliği Anlağın yine sonlu ve sınırlı herşeyi kendi-ile-özdeş, kendi içinde kendi ile çelişmeyen birşey olarak alan dikkafalılığına geçer."

Derin-Düşünme

A-MB

§ 81

"... Derin-düşünme ilkin yalıtılmış belirliliğin ötesine bir geçiştir; onu bir gönderme noktası ile bir ilişki içersine koyar, ama başka bakımlardan yine yalıtılmış birşey değerinde bırakır."

A-MB

§ 80

"... Anlağın etkinliği genel olarak içeriğine evrensellik biçimi vermekten oluşur; ve dahası Anlak yoluyla koyulan evrensel soyut bir evrenseldir ki, böyle olarak katı bir biçimde tikelin karşısında tutulur, ama bu yolla aynı zamanda kendisi de yine bir tikel olarak belirlenir."

A-MB

§ 112

"... Özün konumu genel olarak üzerine-düşünmenin ya da derin düşünmenin [Reflexion]

konumudur."

Varlık; Duyusallık, Tekillik, Dolaysızlık.
Öz; Derin Düşünce (Anlak), Tikellik, Dolaylılık.

Duyusal Bilinç Tekil olan ile ilgilidir, çünkü duyusal olanın mantıksal belirlenimi tekil olmadır. Duyusallığın tekillik ile bağlı olması doğal bilinçte onun dolaysızlık (ilişkisizlik) ile bağlı görülmesine götürür. Mantık Bilimi'nin bütününde Dolaysızlık alanı Varlık alanıdır.

Derin-Düşünme soyut Evrensel ile ilgilidir, tasarım ile değil. Derin-düşünmede kavramlar arasındaki bağıntı ile ilgileniriz, ama bu bağıntılama zorunlu olarak arı mantıksal ya da eytişimsel değil, dışsaldır. Yöntemsiz tüm felsefeciliğin mantıksal dediği şey gerçekte mantıksal değil ama olumsal olarak belirlenen dışsal bağıntıdır.

Öz alanı ilkin Varlık alanının ortadan kaldırılması yoluyla dolaylılık ya da görelilik alanıdır.

Nesnel Mantığın Varlık ve Öz alanları olarak bölümlenmesi Kavramın karşısında nesnelliğin kendisinin zorunlu olarak bir bölünmeyi içermesinden gelir. Kavram Varlıktan dolaysızca kendisine geçiş yapmak yerine, Varlıkta kendi içinde bölünür, derinleşir.

Yine, dolaylılık kavramsal olarak ilkin Tikelliği verir, Tekilliği değil, çünkü ilk dolaylılık ilk olumsuzlama olarak bir ayrımdır, birlik değil.

Öz alanı Kavram alanı ile karşıtlık içinde gene de 'dolaylı Varlık' alanı olarak görünür, çünkü kendi-içine-yansıma olmasına karşın bütün Öz alanı henüz Kavramın bütünüyle dışındadır.

Anlak Evrensel ile ilgilenir, ve Evrensel Tekil olana bağlı duyusallığın değil, düşüncenin işlevidir.

A-MB

“Öz koyulmuş Kavram olarak Kavramdır —, belirlenimler Özde salt görelidir, henüz bütünüyle kendi içlerine yansımamıştır; bu nedenle Kavram henüz kendi için değildir. Öz, olumsuzluğu yoluyla kendi kendisi ile dolaylı Varlık olarak, kendi ile bağıntıdır, ama ancak bu bağıntı başkası ile bağıntı olduğu ölçüde; ama bu başkası dolaysızca varolan birşey olarak değil, koyulmuş ve dolaylı birşey olarak vardır. — Varlık yitmemiştir, tersine ilkin Öz kendi ile yalın bağıntı olarak Varlıktır; ama ikinci olarak Varlık tek-yanlı dolaysız olma belirlenimine göre salt bir olumsuza, bir Görünüşe indirgenmiştir. — Öz böylece kendi içinde görünen ya da ışıyan olarak Varlıktır.”

“Saltık Özdür. — Bu tanım, Varlığın da benzer olarak kendi ile yalın bağıntı olması ölçüsünde, “Saltık Varlıktır” tanımı ile aynıdır; ama aynı zamanda daha yüksektir, çünkü Öz kendi içine gitmiş Varlıktır, e.d. Varlığın yalın kendi ile bağıntısı olumsuzun olumsuzlanması olarak, kendi içinde kendisi ile dolaylılığı olarak koyulmuştur. — Ama Saltık Öz olarak belirlenirken, olumsuzluk sık sık yalnızca tüm belirli yüklemlerin bir soyutlanması olarak alınır. Bu olumsuz edim, soyutlama, böylece Özün dışına düşer, ve Özün kendisi böylece bu öncülleri olmaksızın salt bir sonuç olarak kalır, — soyutlamanın caput mortuumu. Ama bu olumsuzluk Varlığa dışsal olmadığı, tersine onun kendi eytişimi olduğu için, Gerçekliği, e.d. Öz, kendi içinegitmiş ya da kendi içinde varolan Varlık olacaktır; o yansıma, kendi içinde görünüşü dolaysız Varlıktan ayrımını oluşturur ve Özün kendine özgü belirlenimidir."

"Bu özdeşlik, Varlıktan ortaya çıkarken, ilkin yalnızca Varlık belirlenimleri ile yüklü ve Varlık ile dışsal birşey ile olduğu gibi bağıntılı görünür. Böyle Özden ayrı birşey olarak alınan bu Varlığa Özsel-olmayan denir. Ama Öz Kendi-içinde-Varlık olduğu için, ancak olumsuzunu, e.d. başkası-ile-bağıntıyı, dolaylılığı kendi içinde taşıdığı ölçüde özseldir. Öyleyse Özsel-olmayanı kendi görünüşü

olarak kendi içinde taşır. Ama görünüşte ya da dolaylılıkta ayrım kapsandığı için, ve ayırdedilenin ise içinden çıktığı ve içinde olmadığı ya da görünüş olarak yattığı özdeşlikten ayrım içinde kendisi özdeşlik biçimini kazandığı için, Görünüş böylece kendini kendi ile bağıntılayan dolaysızlık ya da Varlık kipindedir. Öz alanı bu yolla dolaysızlık ve dolaylılığın henüz eksik bir bağlantısı olur. Onda herşey öyle bir yolda koyulmuştur ki, kendini kendisi ile bağıntılar ve aynı zamanda bunun ötesine geçer, — yansımış bir Varlık olarak, içinde bir Başkasının göründüğü ve kendisi bir Başkasında görünen bir Varlık olarak. — Bu öyleyse aynı zamanda Varlık alanında salt kendinde olan çelişkinin koyulduğu alandır."

"Herşeyde tözsel olan tek bir Kavram olduğu için, Özün gelişiminde Varlığın gelişiminde olanlar ile aynı belirlenimler bulunur, ama yansımış biçimde. Böylece Varlık ve Yokluk yerine şimdi Olumlu ve Olumsuz biçimleri ortaya çıkar; birincisi ilkin Özdeşlik olarak karşıtlıksız Varlığa karşılık düşerken, ikincisi (kendi içinde görünerek) Ayrım olarak gelişir; böylece yine Oluşun kendisi de Zemin olarak hemen belirli-Varlığın Zemini olur, ama burada belirli-Varlık Zemine yansımış olarak Varoluştur, vb. — Mantığın bu (en güç) bölümü başlıca Metafiziğin ve genel olarak Bilimlerin kategorilerini kapsar. Bu kategoriler üzerine-düşünme düzeyindeki anlağın ürünleridirler — anlak ki, ayrımları bağımsız olarak alır ve aynı zamanda göreliliklerini de koyar, ama ikisini bir “de” yoluyla yanyana ya da ardarda bağlar ve bu düşünceleri biraraya getirip Kavrama birleştirmez."

İdea Yayınevi / 2014

Propositional calculus (propositional logic) (W)

Kaynak · Noesis

Propositional calculus (W)

Propositional calculus is a branch of logic. It is also called propositional logic, statement logic, sentential calculus, sentential logic, or sometimes zeroth-order logic. It deals with propositions (which can be true or false) and argument flow. Compound propositions are formed by connecting propositions by logical connectives. The propositions without logical connectives are called atomic propositions.

Unlike first-order logic, propositional logic does not deal with non-logical objects, predicates about them, or quantifiers. However, all the machinery of propositional logic is included in first-order logic and higher-order logics. In this sense, propositional logic is the foundation of first-order logic and higher-order logic.

Quantifier (logic) (W)

Kaynak · Noesis

Quantifier (logic) (W)

In natural languages, a quantifier turns a sentence about something having some property into a sentence about the number (quantity) of things having the property. Examples of quantifiers in English are "all", "some", "many", "few", "most", and "no"; examples of quantified sentences are "all people are mortal", "some people are mortal", and "no people are mortal", they are considered to be true, true, and false, respectively.

In mathematical logic, in particular in first-order logic, a quantifier achieves a similar task, operating on a mathematical formula rather than an English sentence.

More precisely, a quantifier specifies the quantity of specimens in the domain of discourse that satisfy an open formula. The two most common formal quantifiers are "for each" (traditionally symbolized by "∀"), and "there exists some" ("∃").For example, in arithmetic, quantifiers allow one to say that the natural numbers go on forever, by writing that

"for each natural number n, there exists some natural number m that is bigger than n"; this can be written formally as

"∀n∈ℕ. ∃m∈ℕ. m > n".

The above English examples could be formalized as "∀p∈P. m(p)","∃p∈P. m(p)", and "¬ ∃p∈P. m(p)", respectively, when P denotes the set of all people, and m(p) denotes "p is mortal".

A formula beginning with a quantifier is called a quantified formula. A formal quantifier requires a variable, which is said to be bound by it, and a subformula specifying a property of that variable.

Formal quantifiers have been generalized beginning with the work of Mostowski and Lindström.

🤙 Quantity (W)

Kaynak · Noesis

Quantity (W)

Quantity is a property {?} that can exist as a multitude or magnitude, which illustrate discontinuity and continuity.

Quantities can be compared in terms of "more", "less", or "equal", or by assigning a numerical value in terms of a unit of measurement.

Mass, time, distance, heat, and angular separation are among the familiar examples of quantitative properties.

Quantity is among the basic classes of things along with quality, substance, change, and relation. Some quantities are such by their inner nature (as number), while others function as states (properties, dimensions, attributes) of things such as heavy and light, long and short, broad and narrow, small and great, or much and little.

Under the name of multitude comes what is discontinuous and discrete and divisible ultimately into indivisibles, such as: army, fleet, flock, government, company, party, people, mess (military), chorus, crowd, and number; all which are cases of collective nouns.

Under the name of magnitude comes what is continuous and unified and divisible only into smaller divisibles, such as: matter, mass, energy, liquid, material—all cases of non-collective nouns.

Along with analyzing its nature and classification, the issues of quantity involve such closely related topics as dimensionality, equality, proportion, the measurements of quantities, the units of measurements, number and numbering systems, the types of numbers and their relations to each other as numerical ratios.

Sonsuz Küçüklük ve Büyüklük Üzerine Hilbert (LINK)

“Tıpkı sonsuz küçüklük kalkülüsünün sınır süreçlerinde sonsuz büyük ve sonsuz küçük anlamında sonsuzun yalnızca bir eğretileme olarak çıkmış olması gibi, onun tümdengelimli yöntemlerde kullanımını imleyen sonsuz bir büyüklük anlamında sonsuzun bir yanılsama olduğunu da

anlamalıyız.”

“It is, therefore, the problem of the infinite in the sense just indicated which we need to resolve once and for all. Just as in the limit processes of the infinitesimal calculus, the infinite in the sense of the infinitely large and the infinitely small proved to be merely a figure of speech, so too we must realize that the infinite in the sense of an infinite totality, where we still find it used in deductive methods, is an illusion.”

“Buna göre giderek modern bilimin eğilimini sonsuz küçükten kurtulma olarak bile yorumlayabiliriz.”

Consequently we could even interpret the tendency of modern science as emancipation from the infinitely small..

“Oldukça şaşırtıcıdır ki, bir karenin ya da kübün tüm noktalarının kümesi 0 ve 1 aralığının noktalarının kümesinden daha büyük değildir.” “Surprisingly enough, the set of all the points of a square or cube is no larger than the set of points of the interval 0 to 1. Similarly for the set of all continuous functions.”

“Elektriğin ... o zaman pozitif ve negatif elektronlardan yapıldığı gösterildi.”

“Electricity ... was then shown to be built up of positive and negative electrons.”

Tractatus logico-philosophicus / Mantıksal-Felsefi İnceleme (§§ 1-2

Ludwig Wittgenstein · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Ludwig Wittgenstein

Tractatus logico-philosophicus

Mantıksal-Felsefi İnceleme

§§ 1-2

Çeviri: Aziz Yardımlı

"My propositions serve as elucidations in the following way: anyone who understands me eventually recognizes them as nonsensical".

Wittgenstein told Ludwig von Ficker that the point of the Tractatus was ethical.

Wittgenstein'ın özsel olarak 'törel' olduğunu belirttiği Tractatus aynı zamanda 'nonsensical' mantıksal buluşlar ile de süslüdür. Şöyle:

2.02 Nesne yalındır.

2.021 Nesneler dünyanın tözünü oluşturur. Buna göre bileşik olamazlar.

2.01231 Bir nesneyi bilebilmek için, hiç kuşkusuz dışsal değil ama tüm içsel özelliklerini bilmeliyim.

2.0232 Kabaca konuşursak, nesneler renksizdir.

2.0251 Uzay, zaman ve renk (renklilik) nesnelerin biçimleridir.

Bir özne olarak Wittgenstein yalın nesneyi bileşik içsel ve dışsal özellikleri ile bilir.

1 Dünya durum olan herşeydir.

1.1 Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil.

1.11 Dünya olgular tarafından, ve bunların tüm olgular olması tarafından belirlenir.

1.12 Çünkü olguların toplamı durum olanı ve ayrıca durum olmayan herşeyi belirler.

1.13 Mantıksal uzaydaki olgular dünyadır.

1.2 Dünya olgulara bölünür.

1.21 Biri durum olabilir ya da durum olmayabilir ve tüm gerisi aynı kalabilir.

2 Durum olan, olgu olan, şeylerin durumunun sürmesidir.

2.01 İşlerin durumu nesnelerin (olgular, şeyler) bir bileşimidir.

2.011 İşlerin bir durumunun bileşeni olabilmek şeye özseldir.

2.012 Mantıkta hiçbirşey olumsal değildir: Şey işlerin-durumunda bulunabilirse, işlerin-durumunun olanağı şeyde önceden yargılanmış olmalıdır.

2.0121 Salt kendi başına kalabilen şeye sonradan olguların bir durumu uygun düşecek olursa bu bir bakıma raslantı olarak görünebilir.

Şeyler işlerin durumunda bulunabiliyorsa, bu daha şimdiden onlarda yatıyor olmalıdır.

(Mantıksal birşey salt olanaklı olamaz. Mantık her olanağı ele alır ve tüm olanaklar onun olgularıdır.)

Nasıl ki uzaysal nesneleri genel olarak uzayın dışında, zamansal nesneleri zamanın dışında düşünemezsek, hiçbir nesneyi başkaları ile bağlantısının olanağı dışında düşünemeyiz.

Eğer nesneyi işlerin durumunun bağı içinde düşünebilirsem, o zaman onu bu bağın olanağı dışında düşünemem.

2.0122 Şey olguların tüm olanaklı durumlarında bulunabiliyorsa bağımsızdır, ama bu bağımsızlık biçimi işlerin durumu ile bir bağlantı biçimi, bir bağımlılık biçimidir. (Sözcüklerin iki değişik yolda, yalnız başına ve tümcede, ortaya çıkması olanaksızdır.)

2.0123 Eğer nesneyi biliyorsam, işlerin durumunda bulunmasının tüm olanaklarını da bilirim.
(Böyle her olanak nesnenin doğasında yatıyor olmalıdır.)
Sonradan yeni bir olanak bulunamaz.

2.01231 Bir nesneyi bilebilmek için, hiç kuşkusuz dışsal değil ama tüm içsel özelliklerini bilmeliyim.

2.0124 Tüm nesneler verili ise, bununla işlerin olanaklı tüm durumları da verilidir.

2.013 Her şey bir bakıma işlerin olanaklı durumlarının bir uzayındadır. Bu uzayı boş düşünebilirim, ama şeyi uzay olmaksızın değil.

2.1031 Uzaysal nesne sonsuz uzayda yatıyor olmalıdır. (Uzay noktası bir tartışma yeridir.)
Görüş alanındaki benek kırmızı olmak zorunda değildir, ama bir renk taşımalıdır: Deyim yerindeyse çevresinde bir renk uzayı taşır. Ses bir yükseklik taşmalıdır, dokunma duyusunun nesnesi bir sertlik vb.

2.014 Nesneler işlerin tüm durumlarının olanağını kapsar.

2.0141 İşlerin durumunda bulunmasının olanağı nesnenin biçimidir.

2.02 Nesne yalındır.

2.0201 Karmaşıklar üzerine her bildirim onların bileşenleri üzerine bir bildirime ve karmaşıkları tam olarak betimleyen tümcelere ayrışır.

2.021 Nesneler dünyanın tözünü oluşturur. Buna göre bileşik olamazlar.

2.0211 Dünyanın bir tözü olmasaydı, o zaman bir tümcenin anlamının olup olmadığı bir başka tümcenin doğru olup olmadığına bağımlı olurdu.

2.0212 O zaman dünyanın bir imgesini (doğru ya da yanlış) tasarlamak olanaksız olurdu.

2.022 Açıktır ki, edimsel dünyadan öylesine ayrı bir düşünsel dünyanın edimsel dünya ile ortaklaşa birşeyi — bir biçim — olmalıdır.

2.023 Bu değişmez biçim tam olarak nesnelerden oluşur.

2.0231 Dünyanın tözü özdeksel özellikleri değil ama yalnızca bir biçimi belirleyebilir. Çünkü özdeksel özellikler ilkin tümceler tarafından, ilkin nesnelerin kendilerinin betilenimi tarafından sunulur.

2.0232 Kabaca konuşursak, nesneler renksizdir.

2.0233 Aynı mantıksal biçimli iki nesne — dışsal özelliklerine bakılmaksızın — birbirinden ancak değişik olmaları ile ayrılır.

2. 02331 Ya bir şey başka hiç birinde olmayan özellikler taşır, ki bu durumda doğrudan doğruya bir betimleme yoluyla ötekilerden ayrılabilir ve belirtilebilir; ya da, tüm özelliklerini ortaklaşa taşıyan birçok şey vardır, ki bu durumda onlardan birini göstermek genel olarak olanaksızdır.

Çünkü eğer şey hiçbirşey yoluyla ayırdedilmiyorsa, o zaman onu ayırdedemem, çünkü yoksa ayırdedilirdi.

2.024 Töz durum olandan bağımsız olarak kalıcı olandır.

2.025 Töz biçim ve içeriktir.

2.0251 Uzay, zaman ve renk (renklilik) nesnelerin biçimleridir.

2.026 Ancak nesneler olduğu zaman dünyanın değişmez bir biçimi olabilir.

2.027 Değişmez olan, kalıcı olan ve nesne birdir.

2.0271 Nesne değişmez olan, kalıcı olandır; betilenim değişen, kalıcı olmayandır.

2.0272 Nesnelerin betilenimi işlerin durumunu oluşturur.

2.03 İşlerin durumunda nesneler içiçe asılıdır, tıpkı bir zincirin halkaları gibi.

2.031 İşlerin durumunda nesneler birbirleri ile belirli tür ve yollarda ilişkilidir.

2.032 Nesnelerin işlerin durumundaki bağlanışının tür ve yolları işlerin durumunun yapısıdır.

2.033 Biçim yapının olanağıdır.

2.034 Olgunun yapısı işlerin durumlarının yapılarından oluşur.

2.04 İşlerin kalıcı durumlarının toplamı dünyadır.

2.05 İşlerin kalıcı durumlarının toplamı işlerin hangi durumlarının kalıcı olmadığını da belirler.

2.06 İşlerin durumlarının kalıcı olmaları ve olmamaları edimselliktir.
(İşlerin durumlarının kalıcılığına olumlu, kalıcı olmamasına olumsuz bir olgu da deriz.)

2.061 İşlerin durumları birbirlerinden bağımsızdır.

2.062 İşlerin bir durumunun kalıcı olmasından ya da olmamasından bir başkasının kalıcı olması ya da olmaması çıkarsanamaz.

2.063 Toplam edimsellik dünyadır.

2.1 Olguların imgelerini oluşturuz.

2.11 İmge olguların mantıksal uzaydaki durumunu, işlerin durumlarının kalıcı olmasını ve olmamasını temsil eder.

2.12 İmge edimselliğin bir modelidir.

2.13 Nesnelere imgede imgenin öğeleri karşılık düşer.

2.131 İmgenin öğeleri imgede nesneleri temsil eder.

2.14 İmge öğelerinin birbirleri ile belirli bir tür ve yolda ilişkili olmasından oluşur.

2.141 İmge bir olgudur.

2.15 İmgenin öğelerinin birbirleri ile belirli tür ve yolda ilişkili olması şeylerin birbirleri ile aynı yolda ilişkili olmasını temsil eder.

İmgenin öğelerinin bu bağlantısına onun yapısı ve bu yapının olanağına onun imgelenme biçiminin olanağı diyelim.

2.151 İmgeleme biçimi şeylerin birbirleri ile imgenin öğeleri gibi ilişkili olmasının olanağıdır.

2.1511 Böylece imge edimsellik ile bağlıdır; ona dek erişir.

2.1512 Bir cetvel edimselliğin üzerine yatırılmış gibidir.

2.15121 Yalnızca bölme çizgilerinin en dış noktaları ölçülecek nesneye dokunur.

2.1513 Bu görüşe göre öyleyse imgeyi imge yapan imgesel bağıntı da ona aittir.

2.1514 İmgesel bağıntı imgenin öğelerinin ve şeylerin eşgüdümlerinden oluşur.

2.1515 Bu eşgüdümler bir bakıma imge öğelerinin imgenin edimselliğe dokunmasını sağlayan duyargalarıdır.

2.16 Olgu imge olabilmek için imgelenen ile ortaklaşa birşey taşımalıdır.

2.161 İmgede ve imgelenende birşey özdeş olmalıdır ki genel olarak biri ötekinin bir imgesi olabilsin.

2.17 İmgenin edimselliği kendi tür ve yolunda — doğru ya da yanlış olarak — temsil edebilmek için onunla ortaklaşa taşıması gereken şey onun imgelenme biçimidir.

2.171 İmge biçimini taşıdığı her edimselliği temsil edebilir.
Uzaysal imge uzaysal herşeyi, renkli imge renkli herşeyi vb.

2.172 Ama imgelenme biçimi imgeyi temsil edemez; onu gösterir.

2.173 İmge nesnesini dışarıdan sunar (onun duruş-noktası onun sunma biçimidir), bu nedenle imge nesnesini doğru ya da yanlış olarak sunar.

2.174 Ama imge kendini kendi sunma biçiminin dışına çıkaramaz.

2.18 Hangi biçimde olursa olsun, her imgenin genelde edimselliği — doğru ya da yanlış olarak — temsil edebilmek için onunla ortaklaşa taşıması gereken şey mantıksal biçim, eş deyişle edimselliğin biçimidir.

2.181 Eğer imgelenme biçimi mantıksal biçim ise, imgeye mantıksal imge denir.

2.182 Her imge o denli de mantıksal bir imgedir. (Öte yandan örneğin her imge uzaysal bir imge değildir.)

2.19 Mantıksal imge dünyayı temsil edebilir.

2.2 İmge mantıksal imgelenme biçimini imgelenen ile ortaklaşa taşır.

2.201 İmge işlerin durumlarının kalıcı olmasının ve olmamasının bir olanağını sunmakla edimselliği temsil eder.

2.202 İmge olguların mantıksal bir uzaydaki olanaklı durumunu sunar.

2.203 İmge olguların sunduğu durumunun olanağını kapsar.

2.21 İmge edimsellik ile bağdaşır ya da bağdaşmaz; doğrudur ya da doğru değildir, gerçektir ya da yanlıştır.

2.22 İmge sunduğunu doğruluk ya da yanlışlığından bağımsız olarak imgelenme biçimi yoluyla sunar.

2.221 İmgenin sunduğu anlamıdır.

2.222 Doğruluk ya da yanlışlığı anlamının edimsellik ile bağdaşması ya da bağdaşmamasından oluşur.

2.223 İmgenin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu bilebilmek için onu edimsellik ile karşılaştırmalıyız.

2.224 Yalnızca imgeden onun doğru mu yoksa yanlış mı olduğu bilinemez.

2.225 Bir a priori doğru imge yoktur.

[2. SONU]

1 Die Welt ist alles, was der Fall ist.

1.1 Die Welt ist die Gesamtheit der Tatsachen, nicht der Dinge.

1.11 Die Welt ist durch die Tatsachen bestimmt und dadurch, das es alle Tatsachen sind.

1.12 Denn, die Gesamtheit der Tatsachen bestimmt, was der Fall ist und auch, was alles nicht der Fall ist.

1.13 Die Tatsachen im logisches Raum sind die Welt.

1.2 Die Welt zerfällt in Tatsachen.

1.21 Eines kann der Fall sein oder nicht der Fall sein und alles übrige gleich bleiben.

2 Was der Fall ist, die Tatsache ist, das Bestehen von Sachverhalten.

2.01 Der Sachverhalt ist eine Verbindung von Gegenständen (Sachen, Dingen).

2.011 Es ist dem Ding wesentlich, der Bestandteil eines Sachverhaltes sein zu können.

2.012 In der Logik ist nichts zufällig: Wenn das Ding im Sachverhalt vorkommen kann, so muß die Möglichkeit des Sachverhaltes im Ding bereits präjudiziert sein.

2.0121 Es erschiene gleichsam als Zufall, wenn dem Ding, das allein für sich bestehen könnte, nachträglich eine Sachlage passen würde.
Wenn die Dinge in Sachverhalten vorkommen können, so muß dies schon in ihrer liegen.
(Etwas Logisches kann nicht nur möglich sein. Die Logik handelt von jeder Möglichkeit und alle Möglichkeiten sind ihre Tatsachen.)
Wie wir uns räumliche Gegenstände überhaupt nicht ausserhalb des Raumes, zeitliche nicht ausserhalb der Zeit denken können, so können wir uns keinen Gegenstand ausserhalb der Möglichkeit seiner Verbindung mit anderen denken.
Wenn ich mir den Gegenstand im Verbande des Sacheverhaltens denken kann, so kann ich ihn nicht ausserhalb der Möglichkeit dieses Verbandes denken.

2.0122 Das Ding ist selbständig, insofern es in allen möglichen Sachlagen vorkommen kann, aber diese Form der Selbständigkeit ist eine Form des Zusammenhangs mit dem Sachverhalt, eine Form der Unselbständigkeit. (Es ist unmöglich, dass Worte in zwei verschiedenen Weisen auftreten, allein und im Satz.)

2.0123 Wenn ich den Gegenstand kenne, so kenne ich auch sämtliche Möglichkeiten seines Vorkommen im Sachverhalten.
(Jede solche Möglichkeit muß in der Natur des Gegenstandes liegen.)
Es kann nicht nachträglich eine neue Möglichkeit gefunden werden.

2.01231 Um einen Gegenstand kennen, muß ich zwar nicht seine externen — aber ich muß alle seine internen Eigenschaften kennen.

2.0124 Sind alle Gegenstände gegeben, so sind damit auch alle möglichen Sachverhalte gegeben.

2.013 Jedes Ding ist, gleichsam, in einem Raume möglicher Sachverhalte. Diesen Raum kann ich mir leer denken, nicht aber das Ding ohne den Raum.

2.0131 Der räumliche Gegenstand muß im unendlichen Raume liegen. (Der Raumpunkt ist eine Argumentstelle.)
Der Fleck im Gesichtsfeld muß zwar nicht rot sein, aber eine Farbe muß er haben: er hat sozusagen den Farbenraum um sich. Der Ton muß eine Höhe haben, der Gegenstand des Tastsinnes eine Härte usw.

2.014 Die Gegenstände enthalten die Möglichkeit aller Sachlagen.

2.0141 Die Möglichkeit seines Vorkommens in Sachverhalten ist die Form des Gegenstandes.

2.02 Der Gegenstand ist einfach.

2.0201 Jede Aussage über Komplex laßt sich in eine Aussage über deren Bestandteile und in diejenigen Sätze zerlegen, welche die Komplexe vollständig beschreiben.

2.021. Die Gegenstände bilden die Substanz der Welt. Darum können sie nicht zusammengesetzt sein.

2.0211. Hätte die Welt keine Substanz, so würde, ob ein Satz Sinn hat, davon abhängen, ob ein anderer Satz wahr ist.

2.0212. Es wäre dann unmöglich, ein Bild der Welt (wahr oder falsch) zu entwerfen.

2.022 Es ist offenbar, daß auch eine von der wirklichen noch so verschieden gedachte Welt Etwas — eine Forme — mit der wirklichen gemein haben muß.

2.023 Diese feste Form besteht eben aus Gegenständen.

2.0231 Die Substanz der Welt kann nur eine Form und keine materiellen Eigenschaften bestimmen. Denn diese werden erst durch die Sätze dargestellt — erst durch die Konfiguration der Gegenstände selbst.

2.0232 Beiläufig gesprochen: Die Gegenstände sind farblos.

2.0233 Zwei Gegenstände von der gleichen logischen Form sind — abgesehen von ihren externen Eigenschaften — von einander nur dadurch unterschieden, dass sie verschieden sind.

2.02331 Entweder ein Ding hat Eigenschaften, die kein anderes hat, dann kann man es ohne weiteres durch eine Beschreibung aus den anderen herausheben, und darauf hinweisen; oder aber, es gibt mehrere Dinge, die ihre sämtlichen Eigenschaften gemeinsam haben, dann ist es überhaupt unmöglich auf eines von ihnen zu zeigen
Denn, ist das Ding durch nichts hervorgehoben, so kann ich es nicht hervorheben, denn sonst ist es eben hervorgehoben.

2.024 Die Substanz ist das, was unabhängig von dem was der Fall ist, bestehen.

2.025 Sie ist Form und Inhalt.

2.0251. Raum, Zeit und Farbe (Färbigkeit) sind Formen der Gegenstände.

2.026 Nur wenn es Gegenstände gibt, kann es eine feste Form der Welt geben.

2.027 Das Feste, das Bestehende und der Gegenstand sind Eins.

2.0271 Der Gegenstand is das Feste, Bestehende; die Konfiguration ist das Wechselnde, Unbeständige.

2.0272 Die Konfiguration der Gegenstände bildet den Sachverhalt.

2.03 Im Sachverhalt hängen die Gegenstände ineinander, wie die Glieder einer Kette.

2.031 Im Sachverhalt verhalten sich die Gegenstände in bestimmter Art und Weise zueinander.

2.032 Die Art und Weise, wie die Gegenstände im Sachverhalt zusammenhängen, ist die Struktur des Sachverhaltes.

2.033 Die Form ist die Möglichkeit der Struktur.

2.034 Die Struktur der Tatsache besteht aus den Strukturen der Sachverhalte.

2.04 Die Gesamtheit der bestehenden Sachverhalte ist die Welt.

2.05 Die Gesamtheit der bestehenden Sachverhalte bestimmt auch, welche Sachverhalte nicht bestehen.

2.06 Das Bestehen und Nichtbestehen von Sachverhalten ist die Wirklichkeit.
(Das Bestehen von Sachverhalten nennen wir auch eine positive, das Nichtbestehen eine negative Tatsache.)

2.061 Die Sachverhalte sind von einander unabhängig.

2.062 Aus dem Bestehen oder Nichtbestehen eines Sachverhaltes kann nicht auf das Bestehen oder Nichtbestehen eines anderen geschlossen werden.

2.063 Die gesamte Wirklichkeit ist die Welt.

2.1 Wir machen uns Bilder der Tatsachen.

2.11 Das Bild stellt die Sachlage im logischen Raume, das Bestehen und Nichtbestehen von Sachverhalten vor.

2.12 Das Bild ist ein Modell der Wirklichkeit.

2.13 Den Gegenständen entsprechen im Bilde die Elemente des Bildes.

2.131 Die Elemente des Bildes vertreten im Bild die Gegenstände.

2.14 Das Bild besteht darin, dass sich seine Elemente in bestimmter Art und Weise zu einander verhalten.

2.141 Das Bild ist eine Tatsache.

2.15 Dass sich die Elemente des Bildes in bestimmter Art und Weise zu einander verhalten, stellt vor, dass sich die Sachen so zu einander verhalten.
Dieser Zusammenhang der Elemente des Bildes heisse seine Struktur und ihre Möglichkeit seine Form der Abbildung.

2.151 Die Form der Abbildung ist die Möglichkeit, dass sich die Dinge so zu einander verhalten, wie die Elemente des Bildes.

2.1511 Das Bild ist so mit der Wirklichkeit verknüpft; es reicht bis zu ihr.

2.1512 Es ist wie ein Masstab an die Wirklichkeit angelegt.

2.15121 Nur die äussersten Punkte der Teilstriche berühren den zu messenden Gegenstand.

2.1513 Nach dieser Auffassung gehört also zum Bilde auch noch die abbildende Beziehung, die es zum Bild macht.

2.1514 Die abbildende Beziehung besteht aus den Zuordnungen der Elemente des Bildes und der Sachen.

2.1515 Diese Zuordnungen sind gleichsam die Fühler der Bildelemente, mit denen das Bild die Wirklichkeit berührt.

2.16 Die Tatsache muß, um Bild zu sein, etwas mit dem Abgebildeten gemeinsam haben.

2.161 In Bild und Abgebildeten muß etwas identisch sein, damit das eine überhaupt ein Bild des anderen sein kann.

2.17 Was das Bild mit der Wirklichkeit gemein haben muß, um sie auf seine Art und Weise — richtig oder falsch — abbilden zu können, ist seine Form der Abbildung.

2.171 Das Bild kann jede Wirklichkeit abbilden, deren Form es hat.
Das räumliche Bild alles Räumliche, das fabrige alles Fabrige, etc.

2.172 Seine Form der Abbildung aber kann das Bild nicht abbilden; es weist sie auf.

2.173 Das Bild stellt sein Objekt von ausserhalb dar (sein Standpunkt ist seine Form der Darstellung), darum stellt das Bild sein Objekt richtig oder falsch dar.

2.174 Das Bild kann sich aber nicht ausserhalb seiner Form der Darstellung stellen.

2.18 Was jedes Bild, welcher Form immer, mit der Wirklichkeit gemein haben muß, um sie überhaupt — richtig oder falsch — abbilden zu können, ist die logische Form, das ist, die Form der Wirklichkeit.

2.181 Ist die Form der Abbildung die logische Form, so heisst das Bild das logische Bild.

2.182 Jedes Bild ist auch ein logisches. (Dagegen ist z.B. nicht jedes Bild ein räumliches.)

2.19 Das logische Bild kann die Welt abbilden.

2.2 Das Bild hat mit dem Abgebildeten die logische Form der Abbildung gemein.

2.201 Das Bild bildet die Wirklichkeit ab, indem es eine Möglichkeit des Bestehens und Nichtbestehens von Sachverhalten darstellt.

2.202 Das Bild stellt eine mögliche Sachlage im logischen Raume dar.

2.203 Das bild enthält die Möglichkeit der Sachlage, die es darstellt.

2.21 Das Bild stimmt mit der Wirklichkeit überein oder nicht; es ist richtig oder unrichtig, wahr oder falsch.

2.22 Das Bild stellt dar, was es darstellt, unabhängig von seiner Wahr oder Falscheit, durch die Form der Abbildung.

2.221 Was das Bild darstellt, ist sein Sinn.

2.222 In der Übereinstimmung oder Nichtübereinstimmung seines Sinnes mit der Wirklichkeit besteht seine Wahrheit oder Falscheit.

2.223 Um zu erkennen, ob das Bild wahr oder falsch ist, müssen wir es mit der Wirklichkeit vergleichen.

2.224 Aus dem Bild allein ist nicht zu erkennen, ob es wahr oder falsch ist.

2.225 Ein a priori wahres Bild gibt es nicht.

1 The world is everything that is the case.

1.1 The world is the totality of facts, not of things.

1.11 The world is determined by the facts, and by these being all the facts.

1.12 For the totality of facts determines both what is the case, and also all that is not the case.

1.13 The facts in logical space are the world.

1. 2 The world divides into facts.

1.21 Any one can either be the case or not be the case, and everything else remain the same.

2 What is the case, the fact, is the existence of atomic facts.

2.01 An atomic fact is a combination of objects (entities, things)

2.011 It is essential to a thing that it can be a constituent part of an atomic fact.

2.012 In logic nothing is accidental: if a thing can occur in an atomic fact the possibility of that atomic fact must already be prejudged in the thing.

2.0121 It would, so to speak, appear as an accident, when to a thing that could exist alone on its own account, subsequently a state of affairs could be made to fit.
If things can occur in atomic facts, this possibility must already lie in them.

(A logical entity cannot be merely possible. Logic treats of every possibility, and all possibilities are its facts.)

Just as we cannot think of spatial objects at all apart from space, or temporal objects apart from time, so we cannot think of any object apart from the possibility of its connexion with other things.

If I can think of an object in the context of an atomic fact, I cannot think of it apart from the possibility of this context.

2.0122 The thing is independent, in so far as it can occur in all possiblecircumstances, but this form of independence is a form of connexion with the atomic fact, a form of dependence. (It is impossible for words to occur in two different ways, alone and in the proposition.)

2.0123 If I know an object, then I also know all the possibilities of its occurrence in atomic facts.
(Every such possibility must lie in the nature of the object.)
A new possibility cannot subsequently be found.

2.01231 In order to know an object, I must know not its external but all its internal qualities.

2.0124 If all objects are given, then thereby are all possible atomic facts also given.

2. 013 Every thing is, as it were, in a space of possible atomic facts. I can think of this space as empty, but not of the thing without the space.

2.1031 A spatial object must lie in infinite space. (A point in space is an argument place.)
A speck in a visual field need not be red, but it must have a colour; it has, so to speak, a colour space round it. A tone must have a pitch, the object of the sense of touch a hardness, etc.

2.014 Objects contain the possibility of all states of affairs.

2.0141 The possibility of its occurrence in atomic facts is the form of the object.

2.02 The object is simple.

2.0201 Every statement about complexes can be analysed into a statement about their constituent parts, and into those propositions which completely describe the complexes.

2.021 Objects form the substance of the world. Therefore they cannot be compound.

2.0211 If the world had no substance, then whether a proposition had sense would depend on whether another proposition was true.

2.0212 It would then be impossible to form a picture of the world (true or false).

2.022 It is clear that however different from the real one an imagined world may be, it must have something — a form — in common with the real world.

2.023 This fixed form consists of the objects.

2.0231 The substance of the world can only determine a form and not any material properties. For these are first presented by the propositions—first formed by the configuration of the objects.

2.0232 Roughly speaking: objects are colourless.

2.0233 Two objects of the same logical form are—apart from their external properties—only differentiated from one another in that they are different.

2.02331 Either a thing has properties which no other has, and then one can distinguish it straight away from the others by a description and refer to it; or, on the other hand, there are several things which have the totality of their properties in common, and then it is quite impossible to point to any one of them.

For if a thing is not distinguished by anything, I cannot distinguish it—for otherwise it would be distinguished.

2.024 Substance is what exists independently of what is the case.

2.025 It is form and content.

2.0251 Space, time and colour (colouredness) are forms of objects.

2.026 Only if there are objects can there be a fixed form of the world.

2.027 The fixed, the existent and the object are one.

2.0271 The object is the fixed, the existent; the configuration is the changing, the variable.

2.0272 The configuration of the objects forms the atomic fact.

2.03 In the atomic fact objects hang one in another, like the links of a chain.

2.031 In the atomic fact the objects are combined in a definite way.

2.032 The way in which objects hang together in the atomic fact is the structure of the atomic fact.

2.033 The form is the possibility of the structure.

2.034 The structure of the fact consists of the structures of the atomic facts.

2.04 The totality of existent atomic facts is the world.

2.05 The totality of existent atomic facts also determines which atomic facts do not exist.

2.06 The existence and non-existence of atomic facts is the reality.
(The existence of atomic facts we also call a positive fact, their non-existence a negative fact.)

2.061 Atomic facts are independent of one another.

2.062 From the existence or non-existence of an atomic fact we cannot infer the existence or non-existence of another.

2.063 The total reality is the world.

2.1 We make to ourselves pictures of facts.

2.11 The picture presents the facts in logical space, the existence and non-existence of atomic facts.

2.12 The picture is a model of reality.

2.13 To the objects correspond in the picture the elements of the picture.

2.131 The elements of the picture stand, in the picture, for the objects.

2.14 The picture consists in the fact that its elements are combined with one another in a definite way.

2.141 The picture is a fact.

2.15 That the elements of the picture are combined with one another in a definite way, represents that the things are so combined with one another.
This connexion of the elements of the picture is called its structure, and the possibility of this structure is called the form of representation of the picture.

2.151 The form of representation is the possibility that the things are combined with one another as are the elements of the picture.

2.1511 Thus the picture is linked with reality; it reaches up to it.

2.1512 It is like a scale applied to reality.

2.15121 Only the outermost points of the dividing lines touch the object to be measured.

2.1513 According to this view the representing relation which makes it a picture, also belongs to the picture.

2.1514 The representing relation consists of the co-ordinations of the elements of the picture and the things.

2.1515 These co-ordinations are as it were the feelers of its elements with which the picture touches reality.

2.16 In order to be a picture a fact must have something in common with what it pictures.

2.161 In the picture and the pictured there must be something identical in order that the one can be a picture of the other at all.

2.17 What the picture must have in common with reality in order to be able to represent it after its manner — rightly or falsely — is its form of representation.

2.171 The picture can represent every reality whose form it has.
The spatial picture, everything spatial, the coloured, everything coloured, etc.

2.172 The picture, however, cannot represent its form of representation; it shows it forth.

2.173 The picture represents its object from without (its standpoint is its form of representation), therefore the picture represents its object rightly or falsely.

2.174 But the picture cannot place itself outside of its form of representation.

2.18 What every picture, of whatever form, must have in common with reality in order to be able to represent it at all — rightly or falsely — is the logical form, that is, the form of reality.

2.181 If the form of representation is the logical form, then the picture is called a logical picture.

2.182 Every picture is also a logical picture. (On the other hand, for example, not every picture is spatial.)

2.19 The logical picture can depict the world.

2.2 The picture has the logical form of representation in common with what it pictures.

2.201 The picture depicts reality by representing a possibility of the existence and non-existence of atomic facts.

2.202 The picture represents a possible state of affairs in logical space.

2.203 The picture contains the possibility of the state of affairs which it represents.

2.21 The picture agrees with reality or not; it is right or wrong, true or false.

2.22 The picture represents what it represents, independently of its truth or falsehood, through the form of representation.

2.221 What the picture represents is its sense.

2.222 In the agreement or disagreement of its sense with reality, its truth or falsity consists.

2.223 In order to discover whether the picture is true or false we must compare it with reality.

2.224 It cannot be discovered from the picture alone whether it is true or false.

2.225 There is no picture which is a priori true.

İdea Yayınevi / 2014

VİYANA POZİTİVİSTLERİNİ ESİNLENDİREN VE "MANİFESTO"YU YAZMAYA GÖTÜREN OLGU ÇÖZÜMLEMELERİ Ludwig Wittgenstein, Tractatus logico-philosophicus / Mantıksal-Felsefi İnceleme, § 1'den Önermeler, Çeviri: Aziz Yardımlı

Ludwig Wittgenstein · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

OLGU / TATSACHE / FACT; DURUM / FALL / CASE; İŞLERİN DURUMU / SACHVERHALT / ATOMIC FACSTS]

1 Dünya durum olan herşeydir.

1.1 Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil.

1.11 Dünya olgular tarafından, ve bunların tüm olgular olması tarafından belirlenir.

1.12 Çünkü olguların toplamı durum olanı ve ayrıca durum olmayan herşeyi belirler.

1.13 Mantıksal uzaydaki olgular dünyadır.

1.2 Dünya olgulara bölünür.

1.21 Biri durum olabilir ya da durum olmayabilir ve tüm gerisi aynı kalabilir.

2 Durum olan, olgu olan, şeylerin durumunun sürmesidir.

2.01 İşlerin durumu nesnelerin (olgular, şeyler) bir bileşimidir.

2.012 Mantıkta hiçbirşey olumsal değildir: Şey işlerin-durumunda bulunabilirse, işlerin-durumunun olanağı şeyde önceden-yargılanmış olmalıdır.

2.02 Nesne yalındır.

2.0232 Kabaca konuşursak, nesneler renksizdir.

2.024 Töz durum olandan bağımsız olarak kalıcı olandır.

2.025 Töz biçim ve içeriktir.

2.027 Değişmez olan, kalıcı olan ve nesne birdir.

2.0271 Nesne değişmez olan, kalıcı olandır; betilenim değişen, kalıcı olmayandır.

2.034 Olgunun yapısı işlerin durumlarının yapılarından oluşur.

2.1 Olguların imgelerini oluşturuz.

2.12 İmge edimselliğin bir modelidir.

2.141 İmge bir olgudur.

[2 SÜRÜYOR.]

1 Die Welt ist alles, was der Fall ist.

1.1 Die Welt ist die Gesamtheit der Tatsachen, nicht der Dinge.

1.11 Die Welt ist durch die Tatsachen bestimmt und dadurch, das es alle Tatsachen sind.

1.12 Denn, die Gesamtheit der Tatsachen bestimmt, was der Fall ist und auch, was alles nicht der Fall ist.

1.13 Die Tatsachen im logisches Raum sind die Welt.

1.2 Die Welt zerfällt in Tatsachen.

1.21 Eines kann der Fall sein oder nicht der Fall sein und alles übrige gleich bleiben.

2 Was der Fall ist, die Tatsache ist, das Bestehen von Sachverhalten.

2.01 Der Sachverhalt ist eine Verbindung von Gegenständen (Sachen, Dingen).

2.012 In der Logik ist nichts zufällig: Wenn das Ding im Sachverhalt vorkommen kann, so muß die Möglichkeit des Sachverhaltes im Ding bereits präjudiziert sein.

2.02 Der Gegenstand ist einfach.

2.0232 Beiläufig gesprochen: Die Gegenstände sind farblos.

2.024 Die Substanz ist das, was unabhängig von dem was der Fall ist, bestehen.

2.025 Sie ist Form und Inhalt.

2.027 Das Feste, das Bestehende und der Gegenstand sind Eins.

2.0271 Der Gegenstand is das Feste, Bestehende; die Konfiguration ist das Wechselnde, Unbeständige.

2.034 Die Struktur der Tatsache besteht aus den Strukturen der Sachverhalte.

2.1 Wir machen uns Bilder der Tatsachen.

2.12 Das Bild ist ein Modell der Wirklichkeit.

2.141 Das Bild ist eine Tatsache.

1 The world is everything that is the case.

1.1 The world is the totality of facts, not of things.

1.11 The world is determined by the facts, and by these being all the facts.

1.12 For the totality of facts determines both what is the case, and also all that is not the case.

1.13 The facts in logical space are the world.

1. 2 The world divides into facts.

1.21 Any one can either be the case or not be the case, and everything else remain the same.

2 What is the case, the fact, is the existence of atomic facts.

2.01 An atomic fact is a combination of objects (entities, things)

2.012 In logic nothing is accidental: if a thing can occur in an atomic fact the possibility of that atomic fact must already be prejudged in the thing.

2.02 The object is simple.

2.0232 Roughly speaking: objects are colourless.

2.024 Substance is what exists independently of what is the case.

2.025 It is form and content.

2.027 The fixed, the existent and the object are one.

2.0271 The object is the fixed, the existent; the configuration is the changing, the variable.

2.034 The structure of the fact consists of the structures of the atomic facts.

2.1 We make to ourselves pictures of facts.

2.12 The picture is a model of reality.

2.141 The picture is a fact.

Ludwig Wittgenstein Tractatus logico-philosophicus Mantıksal-Felsefi İnceleme §§ 1-2, Çeviri: Aziz Yardımlı

Zenon’un Diyalektiği

Frederick Copleston; John Burnet · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

NFA CADDEBOSTAN

Noesis Felsefe Atölyesi 2019 ZENON’UN DİYALEKTİĞİ

İdea Yayınevi, Şarap İskelesi Sk. 4/101 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul Bu çeviriler için © 2019 Aziz Yardımlı John Burnet Erken Yunan Felsefesi Early Greek Philosophy Frederick Copleston Ön-Sokratikler ve Sokrates A History of Philosophy: Volume I, Greece and Rome Tüm hakları saklıdır Bu metinlerin hiçbir bölümü yayınevinin izni olmadan herhangi bir biçimde yeniden üretilemez

NOESİS FELSEFE ATÖLYESİ — 2019 (1) ZENON’UN DİYALEKTİĞİ (FREDERICK COPLESTON) (2) GENÇ ELEATİKLER (JOHN BURNET)

1 ZENON’UN DİYALEKTİĞİ (FREDERICK COPLESTON)

ZENON devimin olanaksızlığını tanıtlamak için Akhilleus bilmecesi ya da kaplumbağa gibi birçok ince uslamlamanın ünlü yazarı olarak bilinir. Bu uslamlamalar Zenon’un ondan daha az akıllı olanları şaşırtmak için ince zekasını kullanmaktan büyük haz duyan usta bir bilmececiden daha çoğu olmadığı izlenimini güçlendirebilir. Ama gerçekte Zenon yalnızca ince zekasını sergilemekle ilgilenmiyor—hiç kuşkusuz çok işlek bir kafası vardı—, ama ciddi bir amacı göz önünde tutuyordu. Zenon’u anlamak ve bilmecelerinin değerini görebilmek için öyleyse bu amacın özelliğini kavramak özsel önemdedir, yoksa konumunu ve amacını bütünüyle yanlış anlama sakıncası doğar. Yaklaşık olarak İÖ 489 yıllarında doğan Elealı Zenon Parmenides’in bir öğrencisi idi ve ona bu bakış açısından yaklaşmak doğru olacaktır. Uslamlamaları yalnızca ince kafa oyunları değildir, ama

Ustanın konumunu tanıtlamak için hesaplanmışlardır. Parmenides çoğulculuğa karşı savaşmış, değişim ve devimin yanılsamalar olduğunu bildirmişti. Çokluk ve devim duyu-deneyimimizin çok açık verileri olarak göründükleri için, bu gözüpek konum doğallıkla bir ölçüde alaya alındı. Zenon, Parmenides'in kuramının sağlam bir savunucusu olarak, onu tanıtlamaya, ya da en azından hiçbir biçimde gülünç olmadığını tanıtlamaya çabalar, ve bu amaçla Pisagorcu çoğulculuğun çözümsüz güçlüklere düştüğünü ve değişim ve devimin giderek onların çoğulcu hipotezleri üzerine bile olanaksız olduğunu gösterme yoluna baş vurur. Zenon'un uslamlamaları o zaman 58

ZENON'UN DİYALEKTİĞİ

59

Parmenides'in Pisagorcu karşıtlarını ustaca bir "saçmaya indirgeme" yöntemi yoluyla çürütmeyi amaçlar. Platon Parmenides başlıklı diyaloğunda, Zenon'un (yitik) kitabının amacını belirtirken bunu bütünüyle açıkça ortaya koyar. "Gerçek şudur ki bu yazılar Parmenides'e saldıranlara ve Birin ileri sürülmesinden çıktığını sandıkları gülünç ve çelişkili sonuçları gösterenlere karşı onun uslamlamalarının bir savunusu olarak amaçlandı. Yazılarım Çokun yandaşlarına bir yanıttır ve bunların saldırılarını faizi ile, ayrıntıda yeterince irdelendiğinde Çok hipotezinin Bir hipotezinden daha da gülünç sonuçlara götürdüğünü gösteren bir görüşle geri püskürtür."1 Ve Proklus'a göre "Zenon ustasının yardımına koşmanın iyi birşey olduğunu düşünerek varlığın bir olduğunu tanıtlamak için kırk tanıtlama yazdı."2

1. Pisagorcu Çoğulculuğa Karşı Tanıtlar 1. Pisagorcular ile birlikte varsayalım ki Olgusallık birimlerden yapılmış olsun. Bu birimlerin ya büyüklükleri vardır ya da yoktur. Eğer varsa, o zaman örneğin bir çizgi büyüklüğü olan birimlerden yapılmış olmakla sonsuza dek bölünebilir olacaktır, çünkü, ne denli bölerseniz bölün, birimlerin yine büyüklükleri olacak ve böylece bölünebilir olacaklardır. Ama bu durumda çizgi her biri büyüklüğü olan sonsuz sayıda birimden yapılmış olacaktır. Çizgi, o zaman, sonsuz sayıda cisimden yapılmış olmakla sonsuz ölçüde büyük olmalıdır. Böylece evrende her şey sonsuz olarak büyük olmalı, ve a fortiori evrenin kendisi sonsuz olarak büyük olmalıdır. Öte yandan varsayalım ki birimler büyüklükten yoksun olsunlar. Bu durumda bütün bir evren de büyüklükten yoksun olacaktır, çünkü, ne denli birimi biraraya getirirseniz getirin, eğer hiç birinin büyüklüğü yoksa, o zaman bütün bir toplamları da büyüklükten yoksun olacaktır. Ama eğer evrenin herhangi bir büyüklüğü yoksa, sonsuz olarak küçük olmalıdır. Gerçekten de, evrendeki herşey sonsuz küçüklükte olmalıdır. 1

Parmenides, 128 b. Proklus, Parmenides., 694, 23 (D. 29 A 15).

2

60

ÖN-SOKRATİK FELSEFE

Pisagorcular böylece bu ikilem ile karşı karşıya kalırlar. Ya evrendeki her şey sonsuz olarak büyüktür, ya da sonsuz olarak küçük. Zenon'un bizden bu uslamlamadan çıkarmamızı istediği vargı hiç kuşkusuz ikilemi yaratan hipotezin, eş deyişle evrenin ve ondaki herşeyin birimlerden oluştuğu düşüncesinin saçma bir hipotez olduğudur. Eğer Pisagorcular Bir hipotezinin saçma olduğunu ve gülünç vargılara götürdüğünü düşünüyorlarsa, şimdi karşıt hipotezin, Çok hipotezinin de eşit ölçüde gülünç vargılar ürettiği gösterilmiştir.3 2. Eğer bir Çok varsa, o zaman onun ne kadar çok olduğunu söyleyebilmemiz gerekir. En azından, bunlar sayılabilir olmalıdır; eğer sayılabilir değil iseler, nasıl varolabilirler? Öte yandan sayılabilir olmaları olanaksızdır ve sonsuz olmalıdırlar.

Niçin? Çünkü saptanan iki birim arasında her zaman başka birimler olacaktır, tıpkı bir çizginin sonsuza bölünebilir olması gibi. Ama Çokun aynı zamanda sayıca sonlu ve sayıca sonsuz olduğunu söylemek anlamsızdır.4 3. Bir kile mısır yere düşünce gürültü yapar mı? Hiç kuşkusuz. Ama bir mısır tanesi ya da bir mısır tanesinin bininci parçacığı için ne denebilir? Hiç gürültü yapmaz. Oysa mısır kilesi yalnızca mısır tanelerinden ya da tanelerin parçacıklarından oluşur. O zaman, eğer parçalar düşünce hiç ses çıkarmıyorlarsa, yalnızca parçalardan oluşan bütün nasıl çıkarabilir?5

2. Pisagorcu Uzay Öğretisine Karşı Uslamlamalar Parmenides boşluğun ya da boş uzayın varlığını yadsıdı, ve Zenon karşıt görüşü saçmalığa indirgeyerek bu yadsımayı desteklemeye çalışır. Bir an için varsayalım ki içinde şeylerin varolduğu bir uzay olsun. Eğer bu hiçbirşey ise, o zaman şeyler onda olamazlar. Ama eğer birşey ise, kendisi uzayda olacak, ve bu uzayın kendisi uzayda olacak, ve bu sonsuza dek böyle gidecektir. Ama bu saçmadır. Şeyler öyleyse uzayda ya da boş 3

Frag. 1, 2. Frag. 3. v 5 Arist., Fizik, H, 5, 250 a 19; Simplik. 1108, 18 (D.29 A 29). 4

bir boşlukta değildir, ve Parmenides bir boşluğun varlığını yadsırken bütünüyle haklı idi.6

3. Devimi İlgilendiren Uslamlamalar Zenon'un en ünlü uslamlamaları devimi ilgilendiren uslamlamalardır. Anımsanmalıdır ki Zenon'un göstermeye çalıştığı şudur: Parmenides'in yadsıdığı devim Pisagorcuların çoğulcu kuramları üzerine de eşit ölçüde olanaksızdır. 1. Varsayalım ki bir stadyumu ya da yarış-alanını geçmek istiyorsunuz. Bunu yapmak için sonsuz sayıda noktayı geçmeniz gerekir—hiç kuşkusuz Pisagorcu önsav üzerine. Dahası, eğer öteki yana ulaşmayı isterseniz, uzaklığı sonlu bir zaman içinde almanız gerekecektir. Ama sonsuz sayıda noktayı ve böylece sonsuz bir uzaklığı sonlu bir zaman içinde nasıl geçebilirsiniz? Stadyumu geçemeyeceğiniz vargısını çıkarmalıyız. Gerçekten de, vargımız şu olmalıdır ki hiçbir nesne ne olursa olsun herhangi bir uzaklığı geçemez (çünkü aynı güçlük her zaman yineler), ve tüm devim sonuçta olanaksızdır.7 2. Varsayalım ki Akhilles ve bir kaplumbağa bir yarışa girişsinler. Akhilles bir sporcu olduğu için kaplumbağaya daha ileriden bir başlangıç noktası verir. Şimdi, Akhilles kaplumbağanın başladığı yere ulaştığı zaman, kaplumbağa da başka bir noktaya ilerlemiş olacaktır; ve Akhilles o noktaya ulaşınca, o zaman kaplumbağa daha da öte bir uzaklığa ilerlemiş olacaktır, üstelik çok kısa olsa bile. Böylece Akhilles sürekli olarak kaplumbağaya yaklaşır, ama edimsel olarak hiçbir zaman onu geçemez—ve hiçbir zaman bunu yapamaz, çünkü önünde bir çizginin sonsuz bir sayıda noktadan yapılı olduğu sayıltısı durur ve buna göre sonsuz bir uzaklığı geçmesi gerekir. Pisagorcuların önsavlarına göre o zaman Akhilles hiçbir zaman kaplumbağayı yakalayamayacaktır; ve böylece, Pisagorcular devimin olgusallığını ileri sürseler de, bunu kendi öğretileri 6

Arist., Fizik, D, 210 b 22; 1, 209 a 23. Eudem., Phys., Frag. 42 (D. 29 A 24). 7 Arist., Fizik, Z 9, 239 b 9; 2, 233 a 21; Top., Y 8, 160 b 7.

üzerine olanaksızlaştırırlar. Çünkü ondan yavaş olanın hızlı olan denli hızlı devindiği sonucu çıkar.8 3. Devinen bir ok düşünelim. Pisagorcu kurama göre okun uzayda verili bir konumu doldurması gerekir. Ama uzayda verili bir konumu doldurmak dinginlikte olmaktır. Öyleyse uçan ok dinginliktedir, ki bir çelişkidir.9 4. Zenon'un Aristoteles'ten10 bildiğimiz dördüncü uslamlaması,

Sir David Ros'un dediği gibi "bir yandan Aristoteles'in ikircimli dil kullanımına bağlı olarak, öte yandan okumalara ilişkin kuşkular nedeniyle izlenmesi çok güç bir uslamlamadır."11 Bir stadyumdaki ya da yarış-pistindeki üç cisim kümesini tasarlamamız gerekir. Kümelerden biri dururken öteki ikisi birbirine karşıt yönlerde eşit hızlar ile devinmektedir.

Şekil 1

A'lar dururken B'ler ve C'ler aynı hız ile karşıt yönlerde devinmektedir. Şu konumlara geleceklerdir:

Şekil 2

Bu ikinci konuma eriştiğinde B1'in önü A'lardan dördünü ve C1'in önü B'lerin tümünü geçmiştir. Eğer bir zaman 8

Arist., Fizik, Z 9, 239 b 14. Arist., Fizik, Z 9, 239 b 30. 10 Arist., Fizik, Z 9, 239 b 33. 11 Ross, Physics, 2. 660. 9

biriminde bir uzunluk birimi geçiliyorsa, o zaman B1'in önü Şekil 2'deki konuma ulaşabilmek için C1'in önü tarafından alınan zamanın yarısını almıştır. Öte yandan B1'in önü tüm C'leri geçmiştir, tıpkı C1'in önünün tüm B'leri geçmiş olması gibi. Geçişlerinin zamanı öyleyse eşit olmalıdır. Böylece belli bir zamanın yarısının o zamanının bütününe eşit olduğu gibi saçma bir vargı ile bırakılırız. Zenon'un bu uslamlamalarını nasıl yorumlayacağız? Şöyle düşünmemek önemlidir: "Bunlar yalnızca Zenon'un payına sofistliklerdir. Ustaca aldatmacalardır, ama bir çizginin noktalardan ve zamanın kesikli kıpılardan oluştuğunu sanarak yanılmaktadırlar." Olabilir ki bilmecelerin çözümü çizgi ve zamanın kesikli değil ama sürekli olduklarının gösterilmesinde bulunacaktır; ama o zaman denebilir ki Zenon bunların kesikli olduklarını savunmakla ilgilenmiyordu. Tersine, ilgisi bunların kesikli olduklarını düşünmekten çıkacak saçma sonuçları göstermekti. Parmenides'in bir öğrencisi olarak, devimin bir yanılsama olduğuna ve olanaksızlığına inanıyordu; ama yukarıdaki uslamlamalardaki amacı çoğulcu önsav üzerine bile devimin eşit ölçüde olanaksız olduğunu, ve olanağının kabul edilmesinin çelişkili ve saçma vargılara götürdüğünü tanıtlamaktır. Zenon'un konumu şöyledir: "Olgusal olan (the Real) dolu birşeydir, tam bir sürekliliktir ve devim olanaksızdır. Karşıtlarımız devimi ileri sürer ve çoğulcu bir önsava başvurarak onu açıklamaya çalışırlar. Bu önsavın devimi açıklamak için hiçbirşey yapmadığını, ama ancak saçmalıklara vardığını göstermeyi öneriyorum." Zenon böylece karşıtlarının önsavını saçmalığa indirgedi, ve diyalektiğinin gerçek sonucu Parmenides Monizmini (ki üstesinden gelinemez karşıçıkışlara açıktır) tanıtlamaktan çok sürekli nicelik kavramını kabul etmenin zorunluğunu göstermektir. Eleatikler öyleyse çokluğun ve devimin olgusallığını yadsırlar. Salt bir ilke, Varlık vardır ki, özdeksel ve devimsiz olarak kavranır. Devimi ve çokluğu duyumsadığımızı hiç kuşkusuz yadsımaz, ama duyumsadığımızın yanılsama olduğu bildirirler:

Duyumsadığımız yalnızca görüngüdür. Gerçek varlık duyular yoluyla değil ama düşünce yoluyla bulunacaktır, ve düşünce hiçbir çokluğun, hiçbir devimin, hiçbir değişimin olmadığını gösterir. Böylece Eleatikler kendilerinden önceki Yunan felsefecilerinin yaptıkları gibi evrenin tek ilkesini bulmaya çalıştılar. Bununla birlikte, kendini bize sunduğu gibi evren açıktır ki çokluk içeren bir

evrendir. Soru öyleyse tek ilkenin evrende bulduğumuz çokluk ve değişim ile nasıl uzlaştırılacağı sorusu, e.d. Bir ve Çok problemidir—bir problem ki, Herakleitos onu bir Türlülükteki Birlik, Ayrımdaki Özdeşlik öğretisi yoluyla her iki öğeye de haklarını verdiğini öne süren bir felsefede çözmeye çalıştı. Pisagorcular çokluğu Birin aşağı yukarı tam dışlanması pahasına ileri sürdüler—birçok bir vardır; Eleatikler ise Biri çoğun dışlanması pahasına ileri sürdüler. Ama eğer duyusal-deneyim tarafından imlenen çokluğa sarılırsanız, o zaman değişimi de kabul etmeniz gerekir; ve eğer bir şeyin bir başkasına değişimini kabul ederseniz, değişen şeylerdeki ortak öğenin karakterine ilişkin olarak o yineleyen problemden kaçınamazsınız. Eğer, öte yandan, Bir öğretisi ile başlarsanız, ve eğer Eleatiklerinki gibi dayanıklı olamayacak tek-yanlı bir konumu kabul etmezseniz, çokluğu Birden çıkarsamanız, ya da en azından dünyada gözlediğimiz çokluğun Bir ile nasıl tutarlı olduğunu göstermeniz gerekir. Başka bir deyişle, her iki etmene de—Bir ve Çok, Kararlılık ve Değişim—hakkı verilmelidir. Parmenides'in tek-yanlı öğretisinin, tıpkı Pisagorcuların tek-yanlı öğretileri gibi, kabul edilmesi olanaksızdı. Ama Herakleitos'un felsefesi de doyurucu değildi. Bu felsefe şeylerdeki kararlı öğeyi yeterince açıklayamamasının yanısıra, özdekçi birciliğin altına da düşüyordu. Sonunda en yüksek ve en gerçek varlığın özdeksel olmadığının ileri sürülmesi zorunlu idi. Bu arada Zeller'in "ödün-dizgeleri" dediği ve öncellerinin düşüncelerini biraraya kaynaştırmaya çalışan dizgelerin bulunmasına şaşırmamak gerekir. Ön-Sokratik Yunan Felsefesindeki "Panteizm" Üzerine Not

ZENON'UN DİYALEKTİĞİ

65

(i) Eğer bir Panteist Tanrı ile özdeşleştirdiği evrene doğru öznel bir dinsel tutum taşıyan bir insan ise, o zaman Ön- Sokratikleri panteistler olarak adlandırmak güçtür. Herakleitos'un Birden Zeus olarak söz ettiği doğrudur; ama Bire, Ateşe doğru herhangi bir dinsel tutumu kabul etmiş görünmez. (ii) Eğer bir panteist evrenin bir Aşkın İlkesini yadsırken gene de evreni en sonunda Düşünce yapan (onu yalnızca Özdek yapan özdekçinin tersine) bir insan ise, o zaman Ön-Sokratikler yine panteistler olarak adlandırılmaya pek uygun değildirler, çünkü Biri özdeksel terimlerde kavrar ve anlatırlar (gerçi tin- özdek ayrımı henüz bütün açıklığı ile kavranmamış olduğu için bu ayrımı çağdaş özdekçi monistin yadsıdığı anlamda yadsımaları olanaksız olsa da). (iii) Her ne olursa olsun Bir, evren, Yunan tanrıları ile özdeşleştirilemedi. Belirtilmiştir ki (Schelling tarafından) Homeros'ta hiçbir doğaüstü yoktur, çünkü Homeros'un tanrısı doğanın parçasıdır. Bu görüş şu soru üzerinde uygulanabilir. Yunan tanrısı sonlu idi ve insanbiçimli olarak tasarlanıyordu; Bir ile özdeşleştirilemezdi, ne de hiç kimse bunu sözel anlamda yapmayı düşündü. Zaman zaman bir tanrının adı Bire aktarılabiliyordu, örneğin Zeus; ama Bir efsanenin ve mitolojinin "edimsel" Zeus'u ile özdeşleştirilmiş olarak düşünülmemelidir. İmlenen düşünce Birin varolan biricik "tanrı" olduğu ve Olimpos tanrılarının insanbiçimli güçlere ilişkin masallar oldukları olabilir; oysa o zaman bile felsefecinin Bire tapınmış olup olmadığı oldukça belirsiz görünür. Stoacılar haklı olarak panteistler olarak adlandırılabilir; ama, erken Ön-Sokratikler söz konusu olduğunda, onları panteistlerden çok Monistler olarak adlandırmak kesinlikle yeğlenebilir görünür.

2 GENÇ ELEATİKLER (JOHN BURNET)

154. Önceller İle İlişki. Şimdi incelemekte olduğumuz dizgelerin tümü de temel olarak çoğulcu idi, ve böyle idiler çünkü Parmenides eğer cisimsel bir monizmi ciddiye alırsak olgusallığa her yerde çoğulluk, devim ve değişim sergileyen bir dünya üzerine deneyimimiz ile tutarsız olan bir dizi yüklem yüklemek zorunda kalacağımızı göstermişti (§ 97). Empedokles'in dört "kök" ve Anaxagoras'ın sayısız "tohum" kuramlarının her ikisi de Parmenides'in ortaya koyduğu problemi

çözmek için bilinçli girişimler idiler (§§ 106, 127). Gerçekten de Pisagorcuların doğrudan doğruya Parmenides'ten etkilendikleri konusunda hiçbir kanıt yoktur, ama dizgelerinin geç biçiminin nasıl Empedokles'in kuramı üzerine dayandığı gösterilmiştir (§ 147). Şimdi Zenon'un Eleatik duruş noktasından eleştirdiği şey tam olarak bu yürürlükteki çoğulculuk idi, ve uslamlamaları özellikle Pisagorculuğa karşı yönelmişti. Melissos da Pisagorculuğu eleştirir; ama olgusallığın sonsuz olduğu biçimindeki eski İyonya savını ileri sürerek hasımları ile ortak bir zemin bulmaya çalışır.

I. ELEALI ZENON 155. Zenon'un Yaşamı. Apollodoros'a1 göre Zenon'un parlama dönemi Ol. LXXIX'-dur (İÖ 464-460). Bu tarihe onu Parmenides'ten kırk yıl daha genç yaparak ulaşılır, ki Platon'un tanıklığı ile doğrudan çatışma içindedir. Daha önce gördüğümüz gibi (§ 1 Diog. ix. 29 (R. P. 130 a). Zenon'un kesin tarihleri konusunda Apollodoros'a başvurulmaz; ama babasının adı konusunda alıntılandığı için (ix. 25; R. P. 130), parlama döneminin kaynağı olduğu konusunda da kuşku olamaz. 66

84), Parmenides ve Zenon'un genç Sokrates ile karşılaşmaları İÖ 449'dan önce olmuş olamaz, ve Platon o zaman Zenon'un "hemen hemen kırk yaşında"2 olduğunu söyler. Öyleyse İÖ 498 sıralarında, Parmenides'ten yirmi beş yıl kadar sonra doğmuş olmalıdır. Tleutagoras'ın oğlu idi, ve Apollodoros'un Parmenides'in onu evlat edindiği bildirimi yalnızca Platon'un Sofist' indeki bir anlatımın yanlış anlaşılmasına bağlıdır.3 Platon'un anlattığına göre, uzun boyluydu ve zarif bir görünüşü vardı.4 Parmenides gibi Zenon da doğduğu kentin politikasında bir rol oynadı. Strabo hiç kuşkusuz Timaeus'un yetkesi üzerine onu Elea'nın iyi hükümetinden ötürü över ve bir Pisagorcu olduğunu söyler.5 Bu bildirim kolayca açıklanabilir. Parmenides, gördüğümüz gibi, bir Pisagorcu idi, ve Elea okulu doğallıkla bu daha büyük toplumun bir dalı olarak görülüyordu. Ayrıca Zenon'un adı çeşitli biçimlerde verilen bir tirana karşı komplo kurduğu söylenir, ve işkence altında gösterdiği yürekliliğin öyküsü sık sık değişen ayrıntılar ile olsa da yinelenir.6 156. Yazılar. Diogenes Zenon'un "kitaplarından" söz eder, ve Souidas büyük olasılıkla Miletuslu Hesykhios yoluyla İskenderiye kütüphanecilerinden gelen kimi başlıklar verir.7 Parmenides' te Platon Zenon'a onu tanıtan başlıca kitabın gençliğinde yazıldığını ve istencine karşın yayımlandığını söyletir.8 Diyaloğun yer aldığı sırada kırk yaşında olması gerektiğine göre, kitap İÖ 460'dan önce yazılmış olmalıdır ve daha sonra başkalarını yazmış olması çok olanaklıdır. 9 Eğer Souidas'ın dediği gibi 2

Platon, Parm. 127 b (R. P. iii d). Zenon'un Atina'yı ziyareti Plut. Per. 4. (R. P. 130 e) tarafından doğrulanır, ve orada Anaxagoras gibi Perikles'in de onu "işittiği" söylenir. Buna Alc. 1. 119 a'da da anıştırma yapılır ve İsolokhos'un oğlu Pythodoros'un ve Kalliades'in oğlu Kallias'ın her birinin bilgilendirilme için ona 100 mina ödedikleri söylenir. 3 Platon, Sofist 241 d (R. P. 130 a). 4 Platon, Parm., aynı yer. 5 Strabo, vi. s. 252 (R. P. 111 c). 6 Diog. ix. 26, 27, ve R. P. 130 c'de göndeme yapılan başka pasajlar. Diodoros'un onuncu kitabında verilen açıklamanın kaynağı hiç kuşkusuz Timaeus'tur. 7 Diog. ix. 26 (R. P. 130); Souidas, başlık (R. P. 130 d). 8 Platon, Parm. 128 d 6 (R. P. 130 d). 9 Souidas tarafından verilen en dikkate değer başlık Ἐξήγησις τῶν Ἐμπεδοκλέους'tur. Hiç kuşkusuz Zenon Empedokles üzerine bir yorum

"felsefecilere" karşı bir çalışma yazmışsa, bu gördüğümüz gibi terimi kendilerine özgü bir anlamda

kullanan Pisagorcular demek olmalıdır.10 Tartışmalar (Ἐρίδες) ve Doğa Üzerine İnceleme Platon'un Parmenides' inde betimlenen aynı kitap olabilir ya da olmayabilir. Zenon'un diyaloglar yazmış olması olası değildir, gerçi Aristoteles'teki belli göndermelerin bunu imlediği kabul edilse de. Fizik' te11 Zenon'un bir darı yığınının her parçasının ses çıkardığı uslamlamasını görürüz, ve Simplikios bunu Zenon ve Protagoras arasındaki bir diyalogdan bir pasaj alıntılayarak örneklendirir.12 Eğer zamandizinimiz doğruysa, karşılaşmış olmaları bütünüyle olanaklıdır; ama Zenon'un kendisine ait bir diyalogda kendisini bir kişi yapmış olması olasılığı çok zayıftır. Bu daha sonraki bir moda idi. Bir başka yerde Aristoteles "sorgulayan Zenon ve yanıtlayan [başkası]" anlatımını kapsayan bir pasaja göndermede bulunur,13 ve bu gönderme kolayca aynı yolda anlaşılacaktır. Alkidamas Gorgias'ı konuşmacıların arasına katan bir diyalog yazmış görünür,14 ve Zenon'un uslamlamalarını diyalog biçiminde açımlamak her zaman çekici bir uygulama olarak görünmüş olmalıdır. Platon bize Zenon'un gençlik yapıtının neye benzediği konusunda açık bir düşünce verir. Birden çok "söylem" kapsıyordu, ve bu söylemler her biri onun karşıtlarının varsayımlarından birini ele alan kesimlere bölünmüştü.15 Zenon'un bir ve çok yazmış değildir, ama Diels belirtir ki (Berl. Sitzb., 1884, s. 359), felsefecilere karşı bu polemiğe zaman zaman ἐξηγήσεις denir. Krş. Herakleides Pontikos'un Ἡρακλείτου ἐξηγήσεις ve özellikle Πρὸς τὸν Δημόκριτον ἐξηγήσεις başlıklı yazıları (Diog. v. 88). 10 Bkz. yukarıda s. 205, n. 6. Daha sonraki bir yazarın Zenon'a πρὸς τοὺς φιλοσόφους dedirtmiş olması olası görünmez, ve İskenderiye'de kitaba verilen başlık onda kapsanan birşey üzerine dayanıyor olmalıdır. 11 Arist. Fizik. H, 5. 250 a 20 (R. P. 131 a). 12 Simpl. Fizik s. 1108, 18 (R. P. 131). Eğer Aristoteles'in göndermesi buna aitse, Zenon'un kendisine κεγχρίτης λόγος yüklemek güvenilir değildir. Bu diyaloğun varoluşu Zenon'un Atina'yı Protagoras ile söyleşide bulunabileceği bir yaşta ziyaret etmiş olduğunun bir başka göstergesidir, ki Platon'un sorunu sunuşu ile tam olarak anlaşır. 13 Arist. Soph. El. 170 b 22 (R. P. 130 b). 14 Bölüm V. s. 205, n. 6. 15 Platon, Parm. 127 d. Platon ilk λόγοςun ὑπόθεσιςinden söz eder, ki

üzerine uslamlamalarının saklanmasını Simplikios'a borçluyuz.16 Devim ile ilgili olanlar Aristoteles tarafından saklanmıştır;17 ama Aristoteles onları kendi dilinde yeniden bildirmiştir. 157. Diyalektik. Aristoteles Sofist' inde18 Zenon'a diyalektiğin bulucusu dedi, ve bu hiç kuşkusuz özsel olarak doğru olsa da, bu uslamlama yönteminin en azından başlangıçları Eleatik okulun kuruluşu ile çağdaştır. Platon19 bize Zenon'un kitabının biçem ve amacının heyecanlı bir açıklamasını yine onun kendi ağızından verir. Gerçekte, bu yazı Parmenides'in uslamlaması için bir tür pekiştirmedir, ve onu eğer olgusallık bir ise uslamlamanın birçok saçmalığa ve çelişkiye düştüğü zemininde gülünç düşürmeye çalışanlara karşı çıkar. Bu yazı Çokluğu savunanlara karşı uslamlamalar geliştirir, ve onlara geriye onların verdiklerinden daha iyisini verir; amacı Çokluk sayıltısının eğer yeterince anlaşılırsa Birlik sayıltısından daha da büyük saçmalıklara götüreceğini göstermektir.

Zenon'un yöntemi gerçekte karşıtlarının temel konutlamalarından birini alarak ondan iki çelişkili vargı çıkarsamaktı.20 Bu Aristoteles'in ona diyalektiğin bulucusu derken anlatmak kitabın gerçekten de ayrı kesimlere bölündüğünü gösterir. Proklus (aynı yer) bu λόγοιnin sayısının toplam kırk olduğunu söyler. 16 Simplikios bir yerde (s. 140, 30; R. P. 133) kesinlikle κατὰ λέξιν alıntıladığını söyler. Bundan kuşku duymak için bir neden görmüyorum, çünkü Akademi'de hiç kuşkusuz kitabın bir eşlemi bulunacaktı. O durumda, Zenon tarafından Attik lehçenin kullanımı imlemlidir. 17 Arist. Fizik Z, 9. 239 b 9vs. 18 Krş. Diog. ix. 25 (R. P. 130). 19 Platon, Parm. 128 c (R. P. 130 d). Eğer felsefe tarihçileri Aristoteles'in gevşek göndermeleri yiren Platon'un bu dikkatli

bildiriminden başlamış olsalardı, tümünün de Tannery'den önce yaptıkları gibi Platon'un uslamlamalarını anlamada başarısız olmayacaklardı. 20 Platon'un Parmenides'inde kullanılan teknik terimler Zenon'un kendisi kadar yaşlı görünmezler. ὑπόθεσις/hipotez belli bir bildirimin gerçekliğinin geçici sayıltısıdır, ve εἰ πολλά ἐστι ya da benzeri biçimini alır. Sözcük birşeyin bir temel olarak varsayılması demek değil, ama birinin kendisinin önüne bir bildirimi çözülecek bir problem olarak koymak demektir (İyonik ὑποθέσθαι, Attik προθέσθαι). Eğer ὑπόθεσιςden zorunlu olarak çıkan vargılar (τά συμβαίνοντα) olanaksız ise, ὑπόθεσις "yok edilir" (krş. Platon, Devlet, 533 c 8, τὰς ὑποθέσεις ἀναιροῦσα). Περὶ ἀρχαίης ἰατρικῆς'in yazarı ὑπόθεσις sözcüğünü benzer bir anlamda bilir.

istediği şeydir, ki tam olarak doğru öncüllerden değil, ama karşı taraf tarafından kabul edilen öncüllerden uslamlama sanatıdır. Parmenides'in kuramı duyuların kanıtı ile çelişen vargılara götürmüştü, ve Zenon'un amacı kuramın kendisine yeni tanıtlamalar getirmek değil, ama yalnızca karşıtlarının görüşünün tam olarak benzer bir doğadaki çelişkilere götürdüğünü göstermekti. 158. Zenon Ve Pisagorculuk. Zenon'un diyalektiğinin başlıca Pisagorculara karşı yönelmiş olduğu hiç kuşkusuz Platon'un diyalektiğin Parmenides'in karşıtlarına seslendiği yolundaki sözleri tarafından imlenir, çünkü bunlar şeylerin "bir Çok" olduğunu savunuyorlardı.21 Zeller aslında Zenon'un çürütmek için önüne aldığı görüşün şeylerin çok olduğu inancının yalnızca popüler biçimi olduğunu savunur,22 ama hiç kuşkusuz sıradan insanların şeylerin istenen anlamda "bir Çok" olduğuna inandıkları doğru değildir. Platon bize Zenon'un uslamlamalarının öncüllerinin Parmenides'in karşıtlarının inançları olduğunu söyler, ve kendisinden tüm çelişkilerin türetildiği konutlama uzayın ve öyleyse cismin bir dizi kesikli birimden yapılmış olduğu görüşüdür, ki tam olarak Pisagorcu öğretidir. Platon'dan bildiğimiz gibi, Zenon'un kitabı gençliğinin yapıtı idi.23 Bundan şu çıkar ki, onu İtalya'da yazmış olmalıdır, ve Pisagorcular Parmenides'in görüşlerini orada ve o tarihte eleştirmiş olabilecek biricik düşünürler idiler.24 Eğer Zenon'a genellikle kabul edilenden daha sonraki bir tarihi yüklemede Platon'u izlersek, tarihsel konumunun nasıl daha büyük bir duruluk kazandığı görülecektir. İlkin Parmenides, sonra Çoğulcular, ve sonra Zenon'un eleştirisi gelir. Her ne olursa olsun, bu Aristoteles'in tarihsel gelişim üzerine savunduğu görüş olmuş görünür.25 21 Zenon'un uslamlamalarının Pisagorculara karşı yönelmiş olduğu görüşü son zamanlarda Tannery (Science hellène, ss. 249vs), ve Bäumker (Das Problem der Materie, ss. 60vs) tarafından savunulmuştur. 22 Zeller. s. 589 (İng. çev. s. 612). 23 Parm., aynı yer. 24 Empedokles önerilmiştir. Gerçekten de (§ 98) Zenon ile yaklaşık olarak aynı yaştaydı, ve Parmenides'i eleştiriyor görünür (§ 106), ama Zenon'un uslamlamalarının onun kuramlarına özel bir uygulanabilirliği yoktur. Anaxagoras daha da az olasıdır. 25 Arist. Fizik. A, 3. 187 a 1 (R. P: 134 b). Bkz. aşağıda § 173.

15. Birim Nedir? Zenon'un polemiği ilk olarak birim üzerine belli bir görüşe karşı yönelmiştir. Eudemos Fizik başlıklı çalışmasında26 ondan "eğer biri ona birimin ne olduğunu söyleyebilirse, kendisinin şeylerin ne olduğunu söyleyebileceği" deyişini alıntılar. Alexander'ın bunun üzerine Simplikios tarafından saklanan yorumu oldukça doyurucudur. "Eudemos'un anlattığı gibi," der, "Parmenides'in öğrencisi Zenon şeylerin çok olmasının olanaksız olduğunu göstermeye çalıştı, çünkü şeylerde hiçbir birimin olmadığını gördü, oysa 'çok' birimlerin bir sayısı demektir."27

Burada herşeyin bir birimler toplamına indirgenebileceği biçimindeki Pisagorcu görüşe açık bir gönderme vardır. Zenon bu görüşü yadsır. 160. Fragmanlar. Zenon'un kendisinin fragmanları da bunun onun uslamlama çizgisi olduğunu gösterir. Onları Diels'in düzenlemesine göre veriyorum.

(1) Eğer var ise hiçbir büyüklüğü olmasaydı, hiçbir biçimde varolmazdı. ... Ama, eğer var ise, her birinin belli bir büyüklüğü ve belli bir kalınlığı olmalı, ve bir parçası başka bir parçasından ayrılmış olmalıdır. Onun önünde olan için de aynı şey söylenebilir; çünkü onun da büyüklüğü olacak, ve bir parçası önünde olacaktır.28 Bunu bir kez söylemek ve her zaman söylemek bütünüyle aynıdır, çünkü böyle hiçbir parçası en sonuncusu olmayacak, ne de <böyle herhangi bir parçanın> bir başkası ile ilişkili olmayan bir parçası olacaktır.29 Böy26

Simpl. Fizik, s. 138, 32 (R. P. 134 a). Simpl. Fizik, s. 99, 13, ὡς γὰρ ἱστορεῖ, φησίν (Ἀλέξανδρος), Εὔδημος, Ζήνων ὁ Παρμενίδου γνώριμος ἐπειρᾶτο δεικνύναι ὅτι μὴ οἷόν τε τὰ ὄντα πολλὰ εἶναι τῷ μηδὲν εἶναι ἐν τοῖς οὖσιν ἕν, τὰ δὲ πολλὰ πλῆθος εἶναι ἐνάδων. Bu Zenon'un ἀνῄρει τὸ ἕν bildiriminin anlamıdır. Bildirim Alexander'ın değildir (R. P. 134 a'da imlendiği gibi), ama geriye Eudemos'tan daha azı olmayan bir yetkeye gider. τὴν γὰρ στιγμὴν ὡς τὸ ἓν λέγει sözleri ile bağlantı içinde okunmalıdır (Simpl. Fizik, s. 99. 11). 28 Daha önce şöyle çevirmiştim: "aynı şey onu küçüklükte geçen için söylenebilir; çünkü onun da büyüklüğü olacak, ve birşey onu küçüklükte geçecektir." Bu Tannery'nin çevirisidir, ama şimdi Diels ile ἀπέχεινin μέγεθοςa ve προέχεινin πάχοςa göndermede bulunduğunu düşünmede anlaşıyorum. Zenon Pisagorcu noktanın üç boyutu olması gerektiğini göstermektedir. 29 Diels ve elyazmaları ile birlikte οὔτε ἕτερον πρὸς ἕτερον οὐκ ἔσται biçiminde okuyarak. Gomperz'in (R. P.'de kabul edilen) tahmini keyfi 27

lece eğer şeyler bir Çok ise, hem küçük hem de büyük olmalıdırlar, hiçbir büyüklüğü olmayacak denli küçük, ve sonsuz olacak denli büyük. R. P. 134. (2) Çünkü eğer başka herhangi bir şeye eklenecek olsaydı onu daha büyük yapmazdı; çünkü hiçbirşey bir büyüklüğü olmayanın eklenmesi ile büyüklükte kazanamaz, ve böylece hemen şu çıkar ki, eklenmiş olan şey hiçbirşey olmalıdır.30 Öte yandan, eğer bu başka bir şeyden çıkarılırsa, o şey azalmaz; ve yine, eğer başka bir şeye eklendiğinde o şey artmıyorsa, açıktır ki eklenen hiçbirşeydir, ve çıkarılan hiçbirşeydir. R. P. 132. (3) Eğer şeyler bir Çok iseler, oldukları kadar çok olmalıdırlar, ne daha çoğu ne de daha azı. Şimdi, eğer oldukları kadar çok iseler, sayıca sonsuz olacaklardır. Eğer şeyler bir Çok iseler, sayıca sonsuz olacaklardır; çünkü her zaman aralarında başka şeyler olacak, ve yine bunların arasında başkaları olacaktır. Öyleyse şeyler sayıca sonsuzdur. R. P. 133.31 161. Birim [Bir]. Eğer birimin bir büyüklüğü olmadığını kabul edersek—ve bu Aristoteles'in dikhotomiden (ikiye-kesme) uslamlama32 dediği şey tarafından gerektirilir—, o zaman herşey sonsuz ölçüde küçük olmalıdır. Büyüklüksüz birimlerden yapılmış hiçbirşeyin kendisinin herhangi bir büyüklüğü olamaz. Öte yandan, eğer şeyleri oluşturan birimlerin hiçbirşey değil ama birşey olduklarında diretirsek, herşeyin sonsuz ölçüde büyük görünmektedir. [Tümcenin son parçası için Burnet'in çevirisi: "nor will one thing not be as compared with another" :: "ne de bir başkası ile karşılaştırma içinde bir şey var olmayacakıtr."] 30 Zeller burada bir boşluğa işaret eder. Zenon hiç kuşkusuz bir noktanın çıkarılmasının bir şeyi daha az yapmayacağını görmüş olmalıdır; ama bunu şimdiki fragmanımızın başlangıcından daha önce görmüş olabilir. 31 Bu Aristoteles'in "ikiye-bölmeden (dikhotomi) uslamlama" dediği şeydir (Fizik, A, 3. 187 a 2 ; R. P. 134 b). Eğer bir çizgi noktalardan yapılmışsa, "Verili bir çizgide kaç nokta vardır?" sorusuna yanıt verebilmemiz gerekir. Öte yandan, bir çizgiyi

ya da herhangi bir parçasını her zaman iki yarıma bölebilirsiniz; öyle ki, eğer bir çizgi noktalardan yapılmışsa, onlardan her zaman verebileceğiniz herhangi bir sayıdan daha çoğu olacaktır. 32 Bir önceki nota bakın.

ZENON

73

olması gerektiğini savunmalıyız. Çizgi sonsuza dek bölünebilirdir; ve, bu görüşe göre, her biri belli bir büyüklükte olan sonsuz sayıda birimden yapılmış olacaktır. Bu uslamlamanın noktalara göndermede bulunduğu Aristoteles'in Metafizik' indeki33 öğretici bir pasaj tarafından tanıtlanır. Orada şunları okuruz— Eğer birim bölünemez ise, Zenon'un önermesine göre hiçbirşey olacaktır. Ne eklenmesi ile herhangi birşeyi daha büyük yapan, ne de çıkarılması ile onu daha küçük yapan birşeyin olgusal bir şey olmadığını söyler; çünkü açıktır ki olgusal olan bir büyüklük olmalıdır. Ve, eğer bir büyüklük ise, cisimseldir; çünkü her boyutta var olan cisimsel olandır. Öteki şeyler, e.d. düzlem ve çizgi, eğer bir yolda eklenirlerse şeyleri daha büyük yapacak, bir başka yolda eklenirlerse hiçbir etki üretmeyeceklerdir; ama nokta ve birim şeyleri herhangi bir yolda daha büyük yapamaz.

Öyle görünür ki tüm bunlardan çıkarılabilecek olanaklı biricik vargı Zenon'un ona karşı uslamlama yaptığı "Bir"in belli bir sayısı bir "Çok" oluşturan "Bir" olduğudur, ve bu tam olarak Pisagorcu birimdir. 162. Uzay. Aristoteles Pisagorcu uzay öğretisine karşı yönelmiş görünen bir uslamlamadan söz eder,34 ve Simplikios onu şu biçimde alıntılar:35 Eğer uzay varsa, birşeyde olacaktır; çünkü olan herşey birşeydedir, ve birşeyde olan uzaydadır. Böylece uzay uzayda olacaktır, ve bu ad infinitum sürer, öyleyse bir uzay yoktur. R. P. 135.

Gerçekte Zenon'un burada uslamlamasını ona karşı yönelttiği şey uzayın kendisini onu dolduran cisimden ayırdetme girişimidir. Eğer cismin uzayda olması gerektiğinde diretirsek, o zaman uzayın kendisinin nede olduğunu sormaya geçmemiz gerekir. Bu Parmenides'in boşluğu yadsımasının bir "pekiştirilmesi"dir. Büyük olasılıkla, herşeyin birşey "içinde" olması gerektiği ya da ötesinde birşey olması gerektiği uslamlaması Parmenides'in 33

Arist. Met. B, 4. 1001 b 7. Arist. Fizik, Δ. 1. 209 a 23; 3. 210 b 22 (R. P. 135 a). 35 Simpl. Fizik, s. 562, 3 (R. P. 135). Eudemos'un metni Simpl. Fizik, s. 563, 26'da verilir: ἀξιοῖ γὰρ πᾶν τὸ ὂν ποῦ εἶναι· εἰ δὲ ὁ τόπος τῶν ὄντων, ποῦ ἂν εἴη; οὐκοῦν ἐν ἄλλῳ τόπῳ κἀκεῖνος δὴ ἐν ἄλλῳ καὶ οὕτως εἰς τὸ πρόσω. 34

74

JOHN BURNET

dışında hiçbirşey olmayan sonlu bir küre kuramına karşı kullanılmıştı. 163. Devim. Zenon'un devim konusu üzerine uslamlaması Aristoteles'in kendisi tarafından saklanmıştır. Parmenides'in dizgesi tüm devimi olanaksız kılıyordu, ve ardılları bu sonucun kendisinden kaçınabilmek için monistik hipotezi terk etmeye itilmişlerdi. Zenon devimin olanaksızlığı konusunda herhangi bir yeni tanıtlama getirmez; tüm yaptığı örneğin Pisagorcularınki gibi çoğulcu bir kuramın devimi açıklamada tıpkı Parmenides'in kuramı gibi başarısız olduğunu göstermektir. Bu yolda bakıldığında, Zenon'un uslamlamaları salt önemsiz karşıçıkışlar değildir ve nicelik kavramında büyük bir ilerlemeyi temsil ederler. Şöyledirler: (1) Bir yarış pistini geçemezsiniz.36 Sonlu bir zamanda sonsuz bir sayıda noktayı geçemezsiniz. Bütünü geçmeden önce verili herhangi bir uzaklığın yarısını geçmelisiniz, ve yine onu geçmeden önce onun yarısını. Bu ad inifinitum sürer,

öyle ki verili bir uzayda sonsuz bir sayıda nokta vardır, ve sonlu bir zamanda sonsuz bir sayıya tek tek dokunamazsınız.37 (2) Akhilles kaplumbağayı hiçbir zaman geçemez. İlkin kaplumbağanın başladığı yere ulaşmalıdır. O sırada kaplumbağa biraz daha ilerlemiş olacaktır. Akhilles o zaman arayı kapamalıdır, ve yine kaplumbağa ilerlemiş olacaktır. Her zaman yaklaşmakta, ama hiçbir zaman arayı kapayamamaktadır.38

İkinci uslamlamanın "hipotezi" birincininki ile aynıdır, eş deyişle çizgi bir noktalar dizisidir; ama uslamlama devinen bir başka nesnenin getirilmesi ile karıştırılır. Buna göre ayrım her keresinde yarım değil, ama değişmez bir oranda azalan bir ayrımdır. Yine, birinci uslamlama, bu önsav üzerine, ne denli hızlı devinirse devinsin hiçbir devinen nesnenin herhangi bir uzaklığı geçemeyeceğini gösterir; ikincisi ise, ne denli yavaş devinirse devinsin, sonsuz bir uzaklığı geçeceğini vurgular.39 36 Arist. Top. Θ, 8. 160 b 8, Ζήνωνος (λόγος), ὅτι οὐκ ἐνδέχεται κινεῖσθαί οὐδὲ τὸ στάδιον διελθεῖν. 37 Arist. Fizik, Z, 9, 239 b ii (R. P. 136). Krş. Z, 2. 233 a 11; a 21 (R. P., 136 a). 38 Arist. Fizik, Z, 9. 239 b 14 (R. P. 137). 39 Mr. Jourdain'ın saptadığı gibi (Mind, 1916, s. 42), "birinci uslamlama

(3) Uçuştaki ok dinginliktedir. Çünkü eğer kendine eşit bir uzay dolduran herşey dinginlikte ise, ve herhangi bir kıpıda uçuşta olan birşey her zaman kendine eşit bir uzay dolduruyorsa, devinemez.40

Burada daha öte bir karışıklık getirilir. Devinen nesnenin kendisinin uzunluğu vardır, ve ardışık konumları noktalar değil ama çizgilerdir. İlk iki uslamlama bir çizginin sonsuz sayıda bölünemezden oluştuğu önsavını yok etmeyi amaçlar; bu uslamlama ve sonraki ise çizginin sonlu41 bir sayıda bölünemezden oluştuğu önsavını ele alır. (4) Zamanın yarısı zamanın iki katına eşit olabilir. Üç sıra cisim düşünelim42 ve bunlardan biri (A) dinginlikte ve öteki ikisi (B ve C) karşıt yönlerde eşit hızla devinmektedir (Şekil 1). Tümü pistin aynı parçası üzerinde olduğu zamanda, B C'deki cisimlerden A'dakinin iki katı kadar çoğunu geçmiş olacaktır.

Öyleyse C'yi geçmek için gereken zaman A'yı geçmek için gereken zamanın iki katı uzunluğundadır. Ama B ve C'nin A'nın konumuna ulaşmaları için geçen zaman aynıdır. Öyleyse iki kat zaman yarı zamana eşittir.43 devimin hiçbir zaman başlayamayacağını gösterir; ikinci uslamlama yavaş olanın hızlı olan kadar hızlı devindiğini gösterir," ve hiç kuşkusuz bir çizginin sonsuza dek bileşen noktalara bölünebileceği önsavı üzerine. 40 Fizik, Z, 9, 239 b 30 (R. P. 138); aynı yapıt 239 b 5 (R. P. 138 a). Sonuncu pasaj bozuktur, gerçi anlam açık olsa da. Zeller'in metnini çevirdim: εἰ γάρ, φησίν, ἠρεμεῖ πᾶν ὅταν ᾖ κατὰ τὸ ἴσον, ἔστι δ' ἀεὶ τὸ φερόμενον ἐν τῷ νῦν κατὰ τὸ ἴσον, ἀκίνητον κ.τ.λ. Hiç kuşkusuz ἀεί "her zaman" değil ama "herhangi bir zamanda" demektir ve κατὰ τὸ ἴσον sözel olarak "(kendisine) eşit bir uzay ile bir düzlemde" demektir. Başka okumalar için, bkz. Zeller, s. 598 n 3; ve Diels, Vors. 19 A 27. 41 Bkz. Jourdain, aynı yer. 42 Sözcük ὄγκοιdir; krş. Bölüm VII, s. 214, n. 4. Ad Zenon'un uzunluk, genişlik ve kalınlık taşıdıklarını gösterdiği (fr. 1) Pisagorcu birimler için çok uygundur. 43 Arist. Fizik, Z, 9. 239 b 33 (R. P. 139). Uslamlamayı kendi yolumda anlatmam gerekti, çünkü yazarlardan hiç biri tarafından tam olarak

Aristoteles'e göre buradaki paralogizm eşit hızla devinen eşit bir büyüklüğün eşit bir zaman

boyunca devinmesi gerektiği sayıltısı üzerine dayanır—eşiti olduğu büyüklük ister dinginlikte isterse devimde olsun. Bu hiç kuşkusuz böyledir, ama bu sayıltının Zenon'un kendisinin olduğunu kabul etmememiz gerekir. Dördüncü uslamlama gerçekte üçüncü ile ilişkilidir, tıpkı ikincinin birinci ile olması gibi. Akhilles birinci uslamlamanın tek devinen noktasına ikinci bir devinen nokta ekler; bu uslamlama uçuştaki okun tek devinen çizgisine ikinci bir devinen çizgi ekler. Bununla birlikte, çizgiler bir birimler dizisi olarak temsil edilir, ki tam olarak Pisagorcuların onları temsil ettikleri gibidir; ve bütünüyle doğrudur ki, eğer çizgiler kesikli birimlerin bir toplamı ise, ve eğer zaman benzer olarak kesikli kıpıların bir dizisi ise, olanaklı biricik devim ölçüsü her bir birimin geçtiği birimlerin sayısı olur. Bu uslamlama, ötekiler gibi, tüm niceliğin kesikli olduğu sayıltısından doğan saçma vargıları ortaya sermek için amaçlanır, ve Zenon'un gerçekte yapmış olduğu şey sürekli nicelik kavramının öteki önsavın bir reductio ad absurdumu yoluyla doğrulanmasıdır. Eğer Parmenides'in birin sürekli olduğunu ileri sürdüğünü anımsarsak (fr. 8, 25), Zenon'un yönteminin Platon tarafından Sokrates'e yaptırılan açıklamasının nasıl doğru olduğunu göreceğiz.

verilmiş değildir. Şekil az çok Alexander'e aittir (Simpl. Fizik, s. 1016, 14), yalnızca o ὄγκοιyi noktalar yerine harflerle temsil eder. Vargı Aristoteles tarafından açıkça bildirilir (aynı yer), συμβαίνειν οἴεται ἴσον εἶναι χρόνον τῷ διπλασίῳ τὸν ἥμισυν, ve uslamlamayı ne denli açıklarsak açıklayalım, Mr. Jourdan'ın koyduğu gibi (aynı yer), "bir cisim gittiğinin iki katı hızlı gider" vargısına götürecek bir biçimde temsil edilmelidir.

Pozitivizm ve analitik felsefe

1) ARNE NAESS. PLURALISM OF TENABLE WORLD VIEWS (VIENNA CIRCLE INSTITUTE YEARBOOK [2002] 10)

Kaynak · İdea

ARNE NAESS

PLURALISM OF TENABLE WORLD VIEWS (VIENNA CIRCLE INSTITUTE YEARBOOK [2002] 10)

If you live in a peaceful country like Norway, and you are without severe political or personal problems, perhaps only then are you likely to take very broad questions such as those of cosmology seriously. Incidentally, descriptions of what is going on in the cosmos by professional cosmologists tend to be talk about vast, unimaginable explosions within vast areas of time. This may not give rise to dark or pessimistic, tenable world views.

Oslo Üniversitesi, Blindern Kampüsü

The formidable power of the Catholic Church in Vienna was felt in everyday life. Traffic came to a halt when some religious procession required considerable space in the streets. I remember such an occasion in which traffic came to a complete standstill because a 'relic', a piece of bone that might possibly have belonged to Christ, was triumphantly paraded through the city. At least one of the logical empiricists, Otto Neurath, had respect for and perhaps was jealous of, the power of the Church. He admired certain trends within the philosophical traditions of Catholicism. He insisted that especially Thomas Aquinas, but also other theologians developed their ideas on a remarkably high logical level. For certain axioms, they derived conclusions in a logically safe way. It was not by chance that Otto Neurath again and again warned against what he called excessive respect for mathematics and logic: "Logic? Leave it to the Catholic experts!" He himself had great competence in logic and the history of logic, but having been active in politics – not without serious

consequences (prison) – he warned against trying to formulate logical empiricist political views on a high logical level. These views were, as could be expected in the 1930s, mostly socialist and sometimes Marxist. ... (s. 4.)

Blindern Kampüsünde bir tartışma.

I recommended in 1935 that the terms “antimetaphysical” (or even “ametaphysical”) be left out of the formulations of basic characteristics of logical empiricism. Rudolf Carnap’s view that philosophy in the future would essentially consist in the elaboration of the logical syntax of language, I found deplorable. I recommended that “research attitude” should be used as a central expression and slogan, rather than “scientific world view”. (s. 4.)

Universitetet i Oslo, campus Blindern.

The metaphysics of Spinoza includes a definition of freedom and of free choice. Very roughly, a decision is free according to him when taken under no external pressure whatsoever. But “God” (Deus) is defined in such a way that it does not invite research. If we start with the last part of the Ethics, and not the formidable first part, we are open for research and redefinition of terms. This, in turn, facilitates an intense research attitude in relation to metaphysical texts in general. From the last – the fifth – part, we may proceed to the broad, fourth part. Every point there has a practical, a life import. In short, it is possible to maintain a research attitude, even when interpreting and applying the “dense” metaphysics of Spinoza. When I was staying in Carnap’s home in California, this was one of the themes of our daily discussion. (s. 5.)

Blindern Kampüsünde konferans salonu.

On entering the Schlick seminar in Vienna in 1934, I presented myself as a kind of Spinozist. Spinoza enjoyed, of course, a high standing among the seminar members, but philosophy the way Spinoza practised it was of course fully, totally, decisively a matter of the past. So it was considered touching and in a way, admirable, to be a kind of Spinozist, but philosophically it was centuries too late. (s. 5.)

Centre for Development and Environment

University of Oslo, Box 1116 Blindern

N-0317 Oslo

Norway

Tepe-Pasajlar

1. ÇEVRENİN KARAKTERİ

Kaynak · İdea

Olgucu özlemler ve ütopyalar

• "Among the intellectual precursors named were Leibniz, Bolzano, Berkeley, Hume and Mill, Comte, Poincaré and Duhem, along with Frege, Russell and Whitehead, Wittgenstein, and even the American pragmatists." (The Cambridge Companion to Logical Empiricism, 2008, Friedrich Satadler'in makalesi). Adlar listesinde Niels Bohr ve John Dewey ve daha başkaları unutulmuştur.

Pozitivizm türdeşlikten sıradan bilincin tutarlıktan uzak olduğu kadar uzaktır. Bu nedenle pozitivizme enteresan bir seçmecilik tutumu da yüklenir ve Viyana Çevresi her kavramı bireysel bakış açılarına uyarlayabilme yeteneğinde olduğunu yeterince göstermiştir. Buna göre mantıksal

pozitivizm tüm birincil kavramları yeniden tanımlamyabilmektedir. Herşeyden önce, bilgi ve olasılığın bir olmamasına karşın, bilginin deneyimden tümevarım yoluyla türediği görüşüne sarılan mantıksal pozitivizm için bilim bilgi ile ilgisiz bir olasılıklar yapısıdır. Ve gene de Viyana Çevresi pozitivistlerinin öncelikle bilim adına ortaya çıktıklarını görürüz. Bu öyle bir bilim anlayışıdır ki, ilk olarak insan bilimleri ya da tin bilimleri bütününde yalancı-bilimler olarak yanılsamalar bölgesine sürülür. Herşeyin "olgular" temeline alınması gerektiğine göre, fizik, matematik, vb. görgül temeller üzerinde yeniden yapılandırılır. Aslında pozitivizmin özellikle uzak durması gereken "Mantık Bilimi" görgül temeller üzerinde yeniden tanımlanarak realiteye ilgisiz bir tür simgecilik altında bütünsel bir başkalaşıma uğrar. Hedef Yapay Anlak olduğu için, simgelerin bu konuda yardımcı olacakları beklentisi vardır.

Bu pozitivist uyarlamacılık bireysel felsefeciler üzerine de uygulanır. Leibniz'in uslamlamayı matematiğe çevirme ve kavramların yerine simgeleri geçirme biçimindeki usdışı tasarı, kendisi tarafından bir yana atılmış olmasına karşın, onu mantıksal pozitivizme bir "öncü" yapmak için yeterli görülür. Öncüler listesinde öznel idealist Berkeley'in de adı vardır, üstelik felsefesinin görgücülük adı altında örtülen metafiziksel karakterini belirtik olarak sergilemesine karşın.

Olguculuğun felsefeyi ortadan kaldırma biçimindeki sözde analitik Anglo-Saxon tutkunun bir bileşeni olması ölçüsünde, olguculuğun felsefi yetkinliğinden söz etmek paradoksaldir. Felsefeye yabancı olan olguculuk belirli bir öğreti değil ama birbiri ile bağdaşmayan, birbirini anlamayan ya da yalnızca yanlış anlayan görüşlerin bir çoğulluğu, anlamadığı kavramlar ile çarpışan sıradan duyusal bilincin bir kültür alanıdır. Bu görgül bilinç felsefe tarihini onda en kötü görgücü artıkları kucaklamanın dışında reddeder, onu semantik problemler ile, dil yanlışları ile ilgilenme işine indirger. Çevre felsefesiz bir felsefe yaratmayı ister. Ortaya koyulan şey kendi ile çelişkiler, kendi ile tutarsızlıklar, hiçbir sağlamlık ve geçerlik taşımayan akışkan, değişken, geçici basmakalıp bir söylemdir. Felsefenin ve bilimin dışında ve ötesinde, ve özellikle kuruluş aşamasında olmak üzere, ekonomik ve toplumsal ilişkiler ile de ilgilenmiş, insanlığın birleşmesi ve eğitim reformu gibi kaygılar taşımıştır (aşağıdaki Manifesto pasajında görüleceği gibi).

• “... endeavours toward a new organization of economic and social relations, toward the unification of mankind, toward a reform of school and education"

Wissenschaftliche Weltauffassung: Der Wiener Kreis

The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle

So zeigen zum Beispiel die Bestrebungen zur Neugestaltung der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Verhältnisse, zur Vereinigung der Menschheit, zur Erneuerung der Schule und der Erziehung einen inneren Zusammenhang mit der wissenschaftlichen Weltauffassung; es zeigt sich, daß diese Bestrebungen von den Mitgliedern des Kreises bejaht, mit Sympathie betrachtet, von einigen auch tatkräftig gefördert werden.

For instance, endeavours toward a new organization of economic and social relations, toward the unification of mankind, toward a reform of school and education, all show an inner link with the scientific world-conception; it appears that these endeavours are welcomed and regarded with sympathy by the members of the Circle, some of whom indeed actively further them.

• "... new Wittgenstein-inspired anti-Kantian synthesis of empiricism and logic ..." (Friedrich Stadler, The Cambridge Companion to Logical Empiricism'de, s. 18.) (KAYNAK)

Yazara göre bu mantıksal pozitivist sentezde görgücülük" Einstein'ın görelilik kuramları ve "mantık"

Russell ve Frege'nin simgesel matematiği tarafından temsil edilir.

• According to Mach, the general principles of science are abbreviated economical descriptions of observed facts; according to Poincaré, they are free creations of the human mind which do not tell anything about observed facts. The attempt to integrate the two concepts into one coherent system was the origin of what was later called logical empiricism. (Philipp Frank, Modern Science and its Philosophy, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1949, ss. 11–12.)

Olguculuk "gözlemlenen olgular hakkında hiçbirşey söylemeyen" bir öznelciliği özsel bileşenleri arasında kabul eder. Bu bilinçlerde çarpıcı olan şey banalitenin kibire dönüşmesindeki kolaylık ve rahatlıktır.

• "The 'real founder' of the Vienna Circle (Frank 1934) was no doubt the mathematician and logician Hans Hahn." (Friedrich Stadler, The Cambridge Companion to Logical Empiricism'de, s. 20.) (KAYNAK)

Viyana Çevresi açıktır ki herkesin kurduğu bir Çevredir. Richard Feynman'ın "bilim felsefesi bilimcilere ancak ornitolojinin kuşlara yararlı olduğu kadar yararlıdır" dediği sıralarda bilim felsefesinin Viyana Çevresinin pozitivizminden daha başka birşey olmadığı olgusuna dikkat etmeliyiz. Ve ayrıca ornitolojinin kuşlara yararlı olamazken, pozitivizmin bilime zararlı olabilmesi olgusu en sonunda Feynman'ın benzetmesini çürütür.

Tepe-Notlar

1. Ön-Notlar

Kaynak · İdea

Gottlob Frege (1848–1925)

Gottlob Frege (1848–1925) Göttingen üniversitesinde matematik, fizik, kimya ve felsefe okudu ve daha sonra Jena Üniversitesinde matematik profesörü oldu.

Frege unutulmuş bir on dokuzuncu yüzyıl Alman üniversite profesörü idi. Bugün, hiç olmazsa Anthony Kenny'nin gözünde, "he is revered as the founder of modern mathematical logic, and as a philosopher of logic in the same rank as Aristotle" (Frege: An Introduction to the Founder of Modern Analytic Philosophy, 1995). Frege'nin Begriffschrift'inin "önermeler kalkülüsü"nün ilk dizgesel formülasyonunu kapsadığı kabul edilir. Kimilerine göre Grundlagen matematik felsefesinde bir devrim idi ve ayrıca modern dil felsefesinin başlangıcı olarak da görülmelidir. Michael Dummett'e göre, Descartes tarafından felsefede en temel problem olarak görülen bilgi probleminin yeri Frege'den sonra "mantık ve dil üzerine sorular" tarafından alınmış ve Frege ve Wittgenstein felsefede Kartezyen dönemi sonlandırmıştır. (Humanity, Jonathan Glover, 2001, s. 376)

Bu tapınma tonundaki bilgisiz sözler haksızdır. Zamanla Frege'nin kendisi yaptıklarının yalnızca saçmalık olduğunu kabul etti ve aritmetiğin böyle sözde "mantıksal" türetilmesi görüşünden vazgeçti. Gene de onun usdışı denemelerinin izinden gitmek isteyenler vardır. "This small book is very probably the most studied work in the philosophy of mathematics."

10) HILBERT; WEYL

Kaynak · İdea

HILBERT

"We are not speaking here of arbitrariness in any sense. Mathematics is not like a game whose tasks are determined by arbitrarily stipulated rules. Rather, it is a conceptual system possessing internal necessity that can only be so and by no means otherwise."

p. 14 in Hilbert, D. (1919–20), Natur und Mathematisches Erkennen: Vorlesungen, gehalten 1919–1920 in Göttingen. Nach der Ausarbeitung von Paul Bernays (Edited and with an English introduction by David E. Rowe), Basel, Birkhauser (1992).

Bu sözlerine karşın, Hilbert belitleri keyfi kurgular olarak aldı, ve belit doğasında olmayan belitler üretti.

WEYL

"What "truth" or objectivity can be ascribed to this theoretic construction of the world, which presses far beyond the given, is a profound philosophical problem. It is closely connected with the further question: what impels us to take as a basis precisely the particular axiom system developed by Hilbert? Consistency is indeed a necessary but not a sufficient condition. For the time being we probably cannot answer this question …"

Weyl 1927 Comments on Hilbert's second lecture on the foundations of mathematics in van Heijenoort 1967:484. Although Weyl the intuitionist believed that "Hilbert's view" would ultimately prevail, this would come with a significant loss to philosophy: "I see in this a decisive defeat of the philosophical attitude of pure phenomenology, which thus proves to be insufficient for the understanding of creative science even in the area of cognition that is most primal and most readily open to evidence – mathematics" (ibid).

11. HUSSERL, CANTOR VE "SOYUTLAMA SAYI KURAMI"

Kaynak · İdea

Richard Dedekind, Georg Cantor, Giuseppe Peano and Bertrand Russell all had theories of abstraction. In fact, Frege himself is often said to have espoused theory of abstraction. So it is very important to understand what exactly Frege and Husserl each meant when they used the word. (İtalikler sonradan). BAĞLANTI

Husserl sayıyı "sayma" sürecinden soyutlar, e.d. türetir. Sayma sürecinin kendisinin sayıyı öngerektirmesi ölçüsünde bu bir çıkarsama, türetme, ya da tanım değildir. Kötü bir felsefe bile değildir.

Husserl clearly describes the theory of abstraction he had come to advocate in Chapter 4 of the Philosophy of Arithmetic where he defines number abstraction as a procedure by which, while actually engaged in the counting process, the counter "abstracts from" the particular properties of the individual members of the multiplicity, or set of items being counted, the particular way in which they are given, and any relations obtaining among them, only regarding the set as being composed of distinct featureless items to be counted (pp. 85-88). Anticipating the objection that in so doing the items themselves and any relations obtaining between them would naturally disappear (p. 84), Husserl adds that abstracting from the particular properties of the items to be counted merely means not directing one's attention toward them while actually counting. "That absolutely does not have the effect of making these contents and the relations obtaining among them disappear" (p. 85). He ends his chapter by condemning Aristotle's, John Locke's and J. S. Mill's theories of abstraction (pp. 91-92).

Husserl sayma sürecinde sayılan nesnelerin özelliklerini soyutladığını belirtir. Ama bu soyutlama nesneler arasındaki ilişkilerin yitmesine yol açacaktır (dolayısıyla sayma işlemi yapılamayacaktır). Bu eleştiriyi karşılama yolu "soyutlama"nın nesneleri edimsel olarak sayarken dikkatini o özelliklere yöneltmemekten oluştuğunu belirtmektir. Nesneler yerlerindedir, ve korkulacak birşey yoktur. Ama Frege böyle bir açıklamayı "soyutlama" olarak kabul etmez ve "tüm içeriğin boşaltılması" olarak görür.

Georg Cantor, also a Weierstrass student, was Husserl's close friend, colleague and mentor at the University of Halle from 1886 to 1900. And Husserl's description of the abstraction process in the Philosophy of Arithmetic is actually quite similar to descriptions of the same process Cantor made during those years. A look at Husserl's personal copies of Cantor's Contributions to the Theory of the Transfinite (1886-90) in fact shows that Husserl marked and underlined precisely those passages (and almost exclusively those passages) in which Cantor defined the abstraction process. For instance, Husserl marked and underlined the passage in which Cantor wrote:

By the power of cardinal number of a set M . . . I understand the general concept or species concept (universal) which one obtains when one abstracts from the set both the nature of its elements as well as all relationships which the elements have either between themselves or to other things, in particular to the order that may prevail between the elements, and only reflects on that which is common with all sets which are equivalent with M.

16. UYLAŞIMCILIK

Kaynak · İdea

Uylaşımcılık (conventionalism) felsefi bir tutum olarak görülür. Belli ilkelerin dışsal olgusallık üzerine olmaktan çok toplumdaki örtük ya da belirtik anlaşmalar üzerine dayandığını kabul eder.

Uylaşımcılık mantıksal olgucular tarafından, başlıca A.J. Ayer ve Carl Hempel tarafından kabul edildi ve hem matematiğe hem de mantığa genişletildi. Dünyayı tasarımlamanın büyük ölçüde uylaşımsal olduğu ve uylaşımsal olarak belirlendiği görüşü mantıksal olguculuk için büyük ölçüde rahatlatıcı oldu. Bu sıradan bilincin yordamıdır ve pozitivizmin sözde ussalcılığının yanına eklenir. Bilginin us tarafından üretildiği savını kesin olarak yadsıdılar. Evren usdışıdır (= biçimsel mantığın yetkinliğinin ötesindedir).

Yine ayrıksı bir tutumla pozitivizm evrenin “dil” ile birliğini ileri sürmede bir sorun görmedi ve felsefeyi anlam belirleme ile görevlendirdi.

Poincaré's use of non-Euclidean geometries in his work on differential equations convinced him that Euclidean geometry should not be regarded as a priori truth. He held that axioms in geometry should be chosen for the results they produce, not for their apparent coherence with human intuitions about the physical world.

Tepe-Notlar

2) PAOLO PARRINI. ON THE FORMATION OF LOGICAL EMPIRICISM (VIENNA CIRCLE INSTITUTE YEARBOOK [2002] 10)

Kaynak · İdea

PAOLO PARRINI

ON THE FORMATION OF LOGICAL EMPIRICISM (VIENNA CIRCLE INSTITUTE YEARBOOK [2002]

10)

More precisely, he [T. Uebel] asks himself whether it was simply another version of neo-Kantian philosophy and, if not, what other elements were present. (s. 9.)

Reichenbach distinguished between two different meanings of the concept of a priori: 1) a priori in the sense of "'necessarily true' or 'true for all times'", and thus of absolutely independent of experience; 2) a priori, in the sense of "'constituting the concept of object'", that is, the principle that forms the object of scientific knowledge, more specifically of physics. The theory of relativity shows the indefensibility of the first notion of a priori, but not of the second.

...
On the contrary, since the years of the first edition of Allgemeine Erkenntnislehre, Schlick did not seem willing to concede anything to Kantianism. (s. 12.)

... in the years following 1922, Reichenbach changed his original position and ended up embracing the one defended by Schlick. (s. 13.)

Tepe-Pasajlar

2. THE SCIENTIFIC WORLD CONCEPTION

Kaynak · İdea

The scientific world conception is characterised not so much by theses of its own, but rather by its basic attitude, its points of view and direction of research. The goal ahead is unified science. The endeavour is to link and harmonise the achievements of individual investigators in their various fields of science. From this aim follows the emphasis on collective efforts, and also the emphasis on what can be grasped intersubjectively; from this springs the search for a neutral system of formulae, for a symbolism freed from the slag of historical languages; and also the search for a total system of concepts. Neatness and clarity are striven for, and dark distances and unfathomable depths rejected. In science there are no 'depths'; there is surface everywhere: all experience forms a complex network, which cannot always be surveyed and, can often be grasped only in parts. Everything is accessible to man; and man is the measure of all things. Here is an affinity with the Sophists, not with the Platonists; with the Epicureans, not with the Pythagoreans; with all those who stand for earthly being and the here and now. The scientific world-conception knows no unsolvable riddle. Clarification of the traditional philosophical problems leads us partly to unmask them as pseudo-problems, and partly to transform them into empirical problems and thereby subject them to the judgment of experimental science. [Deneysel bilimin yargısı her durumda tümevarımdır: Sözde kuramı oluşturmak için kullanılan görgül deneyim daha sonra o kuramın "doğrulaması" denilen şeyde yinelenir. Her iki durumda da, kuramı türetmede olduğu gibi kuramın sözde sınanmasında da, başvurulan deney tekildir.] The task of philosophical work lies in this clarification of problems and assertions, not in the propounding of special 'philosophical' pronouncements. The method of this clarification is that of logical analysis; of it, Russell says (Our Knowledge of the External World, p. 4) that it "has gradually crept into philosophy through the critical scrutiny of mathematics... It represents, I believe, the same kind of advance as was introduced into physics by Galileo: the substitution of piecemeal, detailed and verifiable results for large untested generalities recommended only by a certain appeal to imagination." (3)

It is the method of logical analysis that essentially distinguishes recent empiricism and positivism

from the earlier version that was more biological-psychological in its orientation. If someone asserts "there is a God", "the primary basis of the world is the unconscious", "there is an entelechy which is the leading principle in the living organism", we do not say to him: "what you say is false"; but we ask him: "what do you mean by these statements?" Then it appears that there is a sharp boundary between two kinds of statements. To one belong statements as they are made by empirical science; their meaning can be determined by logical analysis or, more precisely, through reduction to the simplest statements about the empirically given. The other statements, to which belong those cited above, reveal themselves as empty of meaning if one takes them in the way that metaphysicians intend. One can, of course, often re-interpret them as empirical statements; but then they lose the content of feeling which is usually essential to the metaphysician. The metaphysician and the theologian believe, thereby misunderstanding themselves, that their statements say something, or that they denote a state of affairs. Analysis, however, shows that these statements say nothing but merely express a certain mood and spirit. To express such feelings for life can be a significant task. But the proper medium for doing so is art, for instance lyric poetry or music. It is dangerous to choose the linguistic garb of a theory instead: a theoretical content is simulated where none exists. If a metaphysician or theologian wants to retain the usual medium of language, then he must himself realise and bring out clearly that he is giving not description but expression, not theory or communication of knowledge, but poetry or myth. If a mystic asserts that he has experiences that lie above and beyond all concepts, one cannot deny this. But the mystic cannot talk about it, for talking implies capture by concepts and reduction to scientifically classifiable states of affairs.

The scientific world-conception rejects metaphysical philosophy. But how can we explain the wrong paths of metaphysics? This question may be posed from several points of view: psychological, sociological and logical. Research in a psychological direction is still in its early stages; the beginnings of more penetrating explanation may perhaps be seen in the investigations of Freudian psychoanalysis. The state of sociological investigation is similar; we may mention the theory of the 'ideological superstructure'; here the field remains open to worthwhile further research.

More advanced is the clarification of the logical origins of metaphysical aberration, especially through the works of Russell and Wittgenstein. In metaphysical theory, and even in the very form of the questions, there are two basic logical mistakes: too narrow a tie to the form of traditional languages and a confusion about the logical achievement of thought. Ordinary language for instance uses the same part of speech, the substantive, for things ('apple') as well as as for qualities {'hardness'), relations ('friendship'), and processes ('sleep'); therefore it misleads, one into a thing-like conception of functional concepts (hypostasis, substantialization). One can quote countless similar examples of linguistic misleading, that have been equally fatal to philosophers.

The second basic error of metaphysics consists in the notion that thinking can either lead to knowledge out of its own resources without using any empirical material, or at least arrive at new contents by an inference from given states of affair. Logical investigation, however, leads to the result that all thought and inference consists of nothing but a transition from statements to other statements that contain nothing that was not already in the former (tautological transformation). It is therefore not possible to develop a metaphysic from 'pure thought'.

In such a way logical analysis overcomes not only metaphysics in the proper, classical sense of the word, especially scholastic metaphysics and that of the systems of German idealism, but also the hidden metaphysics of Kantian and modern apriorism.The scientific world-conception knows no unconditionally valid knowledge derived from pure reason, no 'synthetic judgments a priori' of the

kind that lie at the basis of Kantian epistemology and even more of all pre- and post-Kantian ontology and metaphysics. The judgments of arithmetic, geometry, and certain fundamental principles of physics, that Kant took as examples of a priori knowledge will be discussed later. It is precisely in the rejection of the possibility of' synthetic knowledge a priori that the basic thesis of modern empiricism lies. The scientific world-conception knows only empirical statements about things of all kinds, and analytic statements of logic and mathematics.

In rejecting overt metaphysics and the concealed variety of apriorism, all adherents of the scientific world-conception are at one. Beyond this, the Vienna Circle maintain the will that the statements of (critical) realism and idealism about the reality or non-reality of the external world and other minds are of a metaphysical character, because they are open to the same objections as are the statements of the old metaphysics: they are meaningless, because unverifiable and without content. For us, something is 'real' through being incorporated into the total structure of experience.

Intuition which is especially emphasised by metaphysicians as a source of knowledge, is not rejected as such by the scientific world-conception. However, rational justification has to pursue all intuitive knowledge step by step. The seeker is allowed any method; but what has been found must stand up to testing. The view which attributes to intuition a superior and more penetrating power of knowing, capable of leading beyond the contents of sense experience and not to be confined by the shackles of conceptual thought - this view is rejected.

We have characterised the scientific world-conception essentially by two features. First it is empiricist and positivist: there is knowledge only from experience, which rests on what is immediately given. This sets the limits for the content of legitimate science.Second, the scientific world-conception is marked by application of a certain method, namely logical analysis. The aim of scientific effort is to reach the goal, unified science, by applying logical analysis to the empirical material. Since the meaning of every statement of science must be statable by reduction to a statement about the given, likewise the meaning of any concept, whatever branch of science it may belong to, must be statable by step-wise reduction to other concepts, down to the concepts of the lowest level which refer directly to the given. If such an analysis were carried through for all concepts, they would thus be ordered into a reductive system, a 'constitutive system'. Investigations towards such a constitutive system, the 'constitutive theory', thus form the framework within which logical analysis applied by the scientific world-conception. Such investigations show very soon that traditional Aristotelian scholastic logic is quite inadequate for this purpose. Only modern symbolic logic ('logistic') succeeds in gaining the required precision of concept definitions and of statements, and in formalizing the intuitive process of inference of ordinary thought, that is to bring it into a rigorous automatically controlled form by means of a symbolic mechanism. Investigations into constitutive theory show that the lowest layers of the constitutive system contain concepts of the experience and qualities of the individual psyche; in the layer above are physical objects; from these are constituted other minds and lastly the objects of social science. The arrangement of the concepts of the various branches of science into the constitutive system can already be discerned in outline today, but much remains to be done in detail. With the proof of the possibility and the outline of the shape of the total system of concepts, the relation of all statements to the given and with it the general structure of unified science become recognisable too.

A scientific description can contain only the structure (form of order) of objects: not their 'essence'. What unites men in language are structural formulae; in them the content of the common knowledge of men presents itself. Subjectively experienced qualities - redness, pleasure - are as such

only experiences, not knowledge; physical optics admits only what is in principle understandable by a blind man too.

Tepe-Manifesto

4. DOĞRULANABİLİRLİK ANLAM ÖLÇÜTÜ

Kaynak · İdea

"Doğrulanabilirlik Anlam Ölçütü," ya da Doğrulamacılık

Mantıksal pozitivist bakış açısından bir önerme ancak doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu kesin olarak belirlemek için sonlu (görgül, deneyimsel) bir yordam varsa “bilişsel olarak anlamlı”dır. Metafiziksel, tanrıbilimsel, törel ve estetik bildirimler bu ölçütün gerisine düşer ve öyleyse bilişsel olarak anlamsızdır. Kimi pozitivistler bilişsel anlamı başka, örneğin duygusal (emotive), anlatımlı (expressive), betisel (figurative) anlamlardan ayırdederek belli önermelerin bu türden anlam taşıyabileceklerini kabul ettiler.

Gerçekte doğrulanabilirlik ilkesinin kendisi doğru değildir, ya da mantıksal pozitivizmin kendisine uygun değildir, çünkü evrenselliğin yadsınmasına ve olasılığa götürmesinin dışında ve üstünde, doğrulamanın kendisini verecek olan görgül sınamanın kendisinin kavramsal, dolayısıyla metafiziksel karakterdedir.

Doğrulama önermenin, tasarımın vb. anlattığı şey ya da göndergesi ile uyum içinde olup olmadığını saptamayı amaçlar. Bu sıradan bilinçte yer alan uslamlamadır ve buna göre bilinç için önerme onun kendisinde, içerik ise onun dışında ondan bağımsız olarak, "nesnel" olarak durur. Probleme kavramına göre baktığımızda, yer alan şey biraz daha karışıktır. Önermenin kendisi ve ilgili olduğu içerik gerçekte bir ve aynı şeydir. Deneyim bilinçte onu belirleyen kavramların anlattığı şeyin kendisidir. Buna göre görgül sınama denilen, bilincin nesnellik ile karşılaştırılması denilen şey gerçekte bilincin kendi kendisi ile karşılaştırılmasıdır. "Şimdi yağmur yağıyor" ya da "cisim ağırdır" ya da "cisim uzamlıdır" gibi önermeler onları sınamada kullanılması gereken deneyim ya da gözlemlerden başka birşey değildir.

Pozitivist bilince saçmaladığını, anlamı kaçırdığını göstermenin olanağı yoktur çünkü anlamsız dediğine anlamadığı için anlamsız dediğini anlayamaz. Bu anlayışsızlığı içinde, doğrulanabilirlik (ya da yanlışlanabilirlik) ilkesinin geçersiz olduğunu anlamasının da olanağı yoktur çünkü deneyimin kavramsal karakterini anlamaz, ve anlamadığı için kendi saçmalığını doğrulamanın başka yollarını dener. Örneğin A.J. Ayer doğrulamanın yanlışlığını anlamaya başlar başlamaz hemen yeni bir "tanım" üreterek bu yanlışlığı onarır, doğrulanabilirliği güçlü ve zayıf doğrulamalar olarak iki türe ayırır. Çevrenin kültüründe, keyfi tanımlar giderek geometrik belitlere bile uygulanır, ve toplumsal uylaşımlar anlam ölçütü olarak kabul edilir. Tam olarak bu ayrımın kendisinin doğrulanabilirliğin geçersizliğini gösterdiğini anlamaz.

Carnap görgül olarak anlamlı bildirimlerin deneyimde sınanabilir olmaları koşulunu istediği zaman bildirimlerin kendilerinin gerçekte görgül bilidirimler oldukları olgusunu gözden kaçırır. Bildirimler için görgül doğrulanabilirlik ilkesi bildirimlerin görgül olan ile, deneyimsel olan ile ilgisiz olduğunu ya da deneyimden ya da gözlemden türetilmediği yanılsaması içindedir. Ama tüm doğal ve tinsel bilimlerin önermeleri bu bilimlerin nesnelerinin doğasından ötürü görgüldür, çünkü bu bilimler uzayda ve zamanda olan nesneler ile ilgilidir. Doğrulanabilirlik bir olanaktır ve olanak belirlenimi doğrulamanın olmayabileceğini imler. Yanlışlanabilirlik için de aynı şey geçerlidir. Viyana Çevresi olanaktan ötesi olmayan bir kavramı bilimselliğin ya da anlamlılığın ölçütü olarak kabul eder. Ama

Olanak Olgu değildir. Ve bilimsellik böyle salt olanak ölçütünden daha çoğunu ister.

Estetik deneyim, moral deneyim, törel deneyim, politik deneyim ...

Viyana Görgücülüğünün bir "felsefe" olarak etkinliğini "bilme" değil ama "anlam durulaştırma" görevine indirgemiş olmasına karşın, "felsefe" sözcüğünden başlamak üzere kullandığı birincil önemdeki sözcüklerin anlamlarına yabancıdır. Onları sık sık sanki sıradan bir sohbet ortamındaymış gibi düşünmeden anlamdaşlar, eğretilemeler, anıştırmalar tarzında kullanır. Deneyim öznel kavramların duyusal olarak alınması değil, ama öznel kavramların duyu-verilerini biçimlendirmesidir, örneğin bir duyu-verisinin kare vb. olarak algılanması için duyu-verisine kare vb. kavramının uygulanması, ya da fiziksel hava titreşimlerinin anlamsız gürültü olarak duyulması değil ama melodi olarak dinlenmesi durumunda olduğu gibi. Bu düzeye dek bilinçte olan herşey daha şimdiden deneyimlenmiş olan içeriktir. Hiç kuşkusuz giderek yanılsamalar ve sanrılar bile nesnelerinin olgular olmamasına karşın kendileri birer olgu, birer deneyimdir.

Deneyimin "doğrulama" aygıtı olarak kullanılması deneyimin doğrulayacağı şeyden, önerme, kuram, tasarımdan ayrı birşey olduğu yanılgısı üzerine dayanır. Deneyimin tıpkı önerme, kuram vb. gibi kavramsal bir yapı olması "doğrulama" işlemini gerçekte kavramsalın kavramsal ile karşılaştırılması olarak ortaya çıkarır. Doğrulama böylece kavramsalın kendi kendisini sınamasıdır. Ama kavramsalın kendini sınaması ise sözcüğün Viyana Çevresi anlamında değil ama gerçek anlamında mantık dediğimiz yetinin yetkinliğidir.

Uylaşımların “bilimsel yöntem” için bütünüyle geçerli olduğu kabul edilir, ve bununla uyum içinde belitler keyfi önermeler olarak görülür.

"a proposition is 'cognitively meaningful' only if there is a finite procedure for conclusively determining whether it is true or false. … metaphysical, theological, and ethical statements fall short of this criterion, and so are not cognitively meaningful. … They distinguished cognitive from other varieties of meaningfulness (e.g. emotive, expressive, figurative), and most authors concede that the non-cognitive statements of the history of philosophy possess some other kind of meaningfulness."

A.J. Ayer
"A proposition is said to be verifiable, in the strong sense of the term, if, and only if, its truth could be conclusively established by experience." (Ayer 1946:50) … However, the weak sense of verification states that a proposition is "verifiable... if it is possible for experience to render it probable" (ibid.).

Tepe-Notlar

4. RETROSPECT AND PROSPECT

Kaynak · İdea

The modern scientific world-conception has developed from work on the problems just mentioned. We have seen how in physics, the endeavours to gain tangible results, at first even with inadequate or still insufficiently clarified scientific tools, found itself forced more and more into methodological investigations. Out of this developed the method of forming hypotheses and, further, the axiomatic method and logical analysis; thereby concept formation gained greater clarity and strength. The same methodological problems were met also in the development of foundations research in physical geometry, mathematical geometry and arithmetic, as we have seen. It is mainly

from all these sources that the problems arise with which representatives of the scientific world-conception particularly concern themselves at present. Of course it is still clearly noticeable from which of the various problem areas the individual members of the Vienna Circle come. This often results in differences in lines of interests and points of view, which in turn lead to differences in conception. But it is characteristic that an endeavour toward precise formulation, application of an exact logical language and symbolism, and accurate differentiation between the theoretical content of a thesis and its mere attendant notions, diminish the separation. Step by step the common fund of conceptions is increased, forming the nucleus of a scientific world-conception around which the outer layers gather with stronger subjective divergence.

Looking back we now see clearly what is the essence of the new scientific world-conception in contrast with traditional philosophy. No special ‘philosophic assertions’ are established, assertions are merely clarified; and at that assertions of empirical science, as we have seen when we discussed the various problem areas. Some representatives of the scientific world-conception no longer want to use the term ‘philosophy’ for their work at all, so as to emphasise the contrast with the philosophy of (metaphysical) systems even more strongly. Whichever term may be used to describe such investigations, this much is certain: there is no such thing as philosophy as a basic or universal science alongside or above the various fields of the one empirical science; there is no way to genuine knowledge other than the way of experience; there is no realm of ideas that stands over or beyond experience. Nevertheless the work of ‘philosophic’ or ‘foundational’ investigations remains important in accord with the scientific world-conception. For the logical clarification of scientific concepts, statements and methods liberates one from inhibiting prejudices. Logical and epistemological analysis does not wish to set barriers to scientific enquiry; on the contrary, analysis provides science with as complete a range of formal possibilities as is possible, from which to select what best fits each empirical finding (example: non-Euclidean geometries and the theory of relativity).

The representatives of the scientific world-conception resolutely stand on the ground of simple human experience. They confidently approach the task of removing the metaphysical and theological debris of millennia. Or, as some have it: returning, after a metaphysical interlude, to a unified picture of this world which had, in a sense, been at the basis of magical beliefs, free from theology, in the earliest times.

The increase of metaphysical and theologizing leanings which shows itself today in many associations and sects, in books and journals, in talks and university lectures, seems to be based on the fierce social and economic struggles of the present: one group of combatants, holding fast to traditional social forms, cultivates traditional attitudes of metaphysics and theology whose content has long since been superseded; while the other group, especially in central Europe, faces modern times, rejects these views and takes its stand on the ground of empirical science. This development is connected with that of the modern process of production, which is becoming ever more rigorously mechanised and leaves ever less room for metaphysical ideas. It is also connected with the disappointment of broad masses of people with the attitude of those who preach traditional metaphysical and theological doctrine. So it is that in many countries the masses now reject these doctrines much more consciously than ever before, and along with their socialist attitudes tend to lean towards a down-to-earth empiricist view. In previous times,materialism was the expression of this view; meanwhile, however, modern empiricism has shed a number of inadequacies and has taken a strong shape in the scientific world-conception.

Thus, the scientific world-conception is close to the life of the present. Certainly it is threatened with hard struggles and hostility. Nevertheless there are many who do not despair but, in view of the present sociological situation, look forward with hope to the course of events to come. Of course not every single adherent of the scientific world-conception will be a fighter. Some, glad of solitude, will lead a withdrawn existence on the icy slopes of logic; some may even disdain mingling with the masses and regret the ‘trivialized’ form that these matters inevitably take on spreading. However, their achievements too will take a place among the historic developments. We witness the spirit of the scientific world-conception penetrating in growing measure the forms of personal and public life, in education, upbringing, architecture, and the shaping of economic and social life according to rational principles. The scientific world-conception serves life, and life receives it.

Tepe-Manifesto

4) SONLU-ÖTESİ SAYILAR

Kaynak · İdea

Transfinite numbers are numbers that are "infinite" in the sense that they are larger than all finite numbers, yet not necessarily absolutely infinite.

Sonulunun ötesi sonludur. Cantor'un adlandırması yalnızca kavramsız bilinçte bir yanılsama yaratır. Sonlunun karşıtı sonsuzdur. Nicelik alanında sonlunun ötesi her zaman yeni bir sonlu iken, nitelik alanında sonlunun ötesi bir ilerleme değildir ama nitel bir değişimi, nitel bir başkalığı imler.

Sonsuzluk, nicel olarak düşünüldüğünde, sonlunun süreksizliğinden ya da kesikliliğinden oluşur (Zenon'un sonsuza bölme süreci). Burada edimsel olarak sonsuza ulaşmak olanaksızdır. Bir olanağın yokluğu bir olgunun yokluğudur çünkü olgu olanağında olgudur.

6. MANTIKSAL "OLGUCULUK" = MANTIKSAL "GÖRGÜCÜLÜK"

Kaynak · İdea

Mantıksal olguculuk (ya da mantıksal pozitivizm) anlatımı zaman zaman mantıksal görgücülük ile anlamdaş olarak kullanılır. Ama aradaki ayrım özseldir: Olgu sözcüğünün ontolojik bir imlemi varken, görgücülükte "deneyim" epistemolojik bir terim olarak, bilgi kaynağı olarak kabul edilir.

Positivism in Germany is thought to have risen in response to Hegelian and neo-Hegelian metaphysics, which was the dominant philosophical view in Germany.

Many logical positivists supported forms of materialism, metaphysical naturalism, and empiricism.

Tepe-Notlar

8. DOĞAL DİLLERİN BULANIKLIĞI VE SİMGESEL DİLİN DURULUĞU

Kaynak · İdea

Doğal dillerin bulanıklık ve ikircim ile yüklü olmaları biçimsel-simgesel diller ile değiştirilmeleri isteminin gerekçesidir. Burada dilin düzeltilmesi olarak istenen şeyin doğru formülasyonu kavramın bilgisinin kazanılmasıdır. Gerçekten de doğal dilin sözcükleri kavramı dolaysızc anlatmaz ve örneğin uzay, zaman, özdek, ivme, devinirlik vb. gibi sözcükler giderek fizikçilerin bilinçlerinde bile kavram ile çakışmaz. İnsan bilimleri için de aynışey geçerlidir. Ve bu sözcükleri içeren tasımların kullanımında ise durum daha da kötüleşir. Ama açıktır ki simgeler ve formüller de

sözcükler ile aynı kötü kullanımlara açıktır çünkü sözcükler de kavramın simgeleridir.

Doğal dilin "matematiksel modeli" olarak düşünülen şey kendisinde tüm kavramları nicelik ve nicelik ilişkileri düzlemine indirgeme gibi bir eksiklik taşır.

9) DEDEKIND: ÖZNEL SAYISAL YARATILAR

Kaynak · İdea

"The numbers are a free creation of human mind. (R. Dedekind, Was sind und was sollen die Zahlen? p. III)"

Dedekind-sonsuz: Matematikte bir A kümesi Dedekind-sonsuzdur, eğer A'nın bir uygun alt-kümesi A ile eşsayılı ise. Belirtik olarak, bu A'dan A'nın bir uygun alt-kümesi üzerine bijective (bire-bir karşılık düşmeli) bir fonksiyonun olması demektir. Bir küme eğer Dedekind-sonsuz değilse Dedekind-sonludur.
:: In mathematics, a set A is Dedekind-infinite (named after the German mathematician Richard Dedekind) if some proper subset B of A is equinumerous to A. Explicitly, this means that there is a bijective function from A onto some proper subset B of A. A set is Dedekind-finite if it is not Dedekind-infinite.

Dedekind bir nitelik kategorisi olan Sonsuzu sayısallaştırmaya çalışmaktadır. Yapmayı istediğini anlaması olanaksız olsa da, inanması pekala olanaklıdır.

İki A ve B kümesi eş-sayılıdır (equinumerous), eğer aralarında bire-bir karşılık düşme (bijection) varsa, e.d. eğer A'dan B'ye B'nin her y öğesi için tam olarak A'nın bir x öğesinin olacağı yolda bir f(x) = y fonksiyonu varsa.
:: In mathematics, two sets A and B are equinumerous if there exists a one-to-one correspondence (a bijection) between them, i.e. if there exists a function from A to B such that for every element y of B there is exactly one element x of A with f(x) = y.[1]

Frege sayı "tanımında" eş-sayılılık kavramını, sayının kendisini kullanır.

Enteresan bir önerme: "If the axiom of choice holds, then a set is infinite if and only if it includes a countable infinite subset." "Sayılabilir sonsuz alt-küme" belirtik olarak usdışı bir uydurmadır. Sonsuzu bir küme olarak görmek bir nitelikten bir nicelik yapmayı gerektirir.

A. Pozitivist "Mantık" ("İmleme mantığı" olarak)

Kaynak · İdea

Herhangi bir kitaptan:

"... mantığın konusu tümcelerin mantıksal özelliklerinden ve tümceler arasındaki mantıksal ilişkilerden oluşur. ... mantıksal özellikler ve ilişkiler mantıksal biçimler yoluyla tanımlanır; mantık ortak olan ve ayrı tümcelerden sonuçlanabilen ile ilgilenir. Mantıksal biçimler à la Russell gizemli yarı-kendilikler değildir. Dahaçok, yalnızca şemalardırlar: çeşitli türlerden oluşan şematik harfleri (yüklem, tümce ve işlev harfleri) kullanan mantıksal imlerden (standard durumda, niceleyicler ve doğruluk-işlevli bağlayıcılar) kurulu tümcelerin bileşimlerinin tasarımlarıdırlar.

"... the subject matter of logic consists of logical properties of sentences and logical relations among sentences. ... logical properties and relations are defined by way of the logical forms; logic deals with what is common to and can be abstracted from different sentences. Logical forms are not

mysterious quasi-entities, à la Russell. Rather, they are simply schemata: representations of the composition of the sentences, constructed from the logical signs (quantifi ers and truth-functional connectives, in the standard case) using schematic letters of various sorts (predicate, sentence, and function letters).

"... mantığın konusu ... mantıksal ilişkilerden oluşur" dendiği zaman pozitivist bir söylem karşısında olduğumuzdan kuşku duyamayız. Burada arı usun bilimi olarak mantığın yerini "dil" üzerine sık sık kendileri de bozuk ve geçersiz tanımlardan oluşan bir öğreti alır. Tasımın ne olduğu bütünüyle belirsiz bırakılır ve bilindiği varsayılır. "Mantıksal ilişki" nedir diye sormalıyız:

Örnek:
"Bir R tümcesi bir S tümcesini imler, eş deyişle S R'nin mantıksal bir sonucudur." :: "A sentence R implies a sentence S, that is, that S is a logical consequence of R."

Buna sık sık (belki de gerekli görüldüğü zaman) mantıksal sonucun Tarski-Quine tanımı, ya da (Tarski formülasyonunda) model-kuramsal tanımı denir: ("This is often called the Tarski-Quine definition, or (in the Tarskian formulation) the model-theoretic definition, of logical consequence.")

İmleme ilişkisi "mantıksal" ilişki değildir. İmleme genel olarak ruhbilimsel bir çağrışım fenomenidir, dilde ve dilin sözlüklerinde görüldüğü gibi, onu tasarımlar arasındaki bir bağlantıyı anlatmak için kullanırız. "Mantıksal" denilen şeyin hiç olmazsa bir totolojinin ötesine, sözde analitik bir bağıntının ötesine geçerek usun bir onayını, zorunlu bir imlemenin değerini taşıması gerekirdi. Ama pozitivizm usun ve dilin kavramlarını yağmalar. Bu bağıntı içerik ile ilgisiz olmak zorundadır çünkü içerik R ve S arasında hiçbir bağıntının olmadığını dolaysızca ele verecektir. İmleme ilişkisi yalnızca R ve S imleri arasındadır, ve mantıksal olduğu söylenen bağıntı yalnızca budur.

"Mantıksal" Pozitivizm gerçekten de devrimcidir ve herşeyden önce "mantık" kavramını devirir. Bu bir eleştiriye konu edilemez çünkü bilinçli olarak yapıldığı için yanlışlanmanın ötesindedir. "Önermeler kalkülüsü" denilen şeyin de normal olarak "kalkülüs" dediğimiz şey ile bir ilgisi yoktur, ama sıradan tasım işlemlerini toparlayacak bir başlık gereksinimi vardır. Biçimsel "mantık" sıradan dilin bulanıklıklarını giderecek, ve tüm içeriksizliği ile bilimlerin, örneğin baştan matematik olmak üzere fiziğin, kimyanın, biyokimyanın, tarihin, toplumbilimin, ruhbilimin vb. gerçekten "bilimsel" olmasını sağlayacaktır.

Analitik

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Analiz

Analiz

Analiz ve sentez, çözme ve birleştirme kavramlarında özsel nokta bağıntının niteliğidir. Bağıntı dışsal, olumsal, zorunlu vb. olabilir.

Çözümleme bileşik ya da bireşik olandan başlar ve bireşimi öncülü olarak alır ya da kendinde bireşimdir. Bir toplak, bir yığın, bir kütle, tümce, molekül vb. ancak bağlı olduğu düzeye dek çözülebilir ya da ayrıştırılabilir.

Bireşim ya da sentez durumunda bileşenlerin ‘bir’ olması onların bireşimde ayrı ayrı oldukları gibi olmadıklarını, bir bakıma ‘bir’ olan yeni birşey ortaya çıkardıklarını imler.

Analiz nedir?

Analiz bileşenlere götürür, ve bileşen 'temel' ya da 'ilke' değildir. Temel 'dolaysız' olandır, ya da temelin temeli yoktur. Bileşen ise ne temel, ne dolaysız ne de ilk ya da birdir. Çoğuldur ve dolaylıdır.

Bileşik ya da karmaşık mantıksal birlik imlemez ve bileşenlerin bileşim dışında ayrı ve bağımsız olarak varolmaları olanaklıdır. "Bireşim" sözcüğü bileşimin çoğulluğunu yitirdiğini ve "bir" olduğunu anlatır. Ama bir olanlar çok olanlardır ve "bir" kavramını düşünürsek kavramın "çok" ile karşıtlığı onu dolaysızca karşıtı ile, "bir" ile bağlar. Bir kendinde çoktur, ve bireşim ayrıştırılabilirdir. Ya da sentez analize açıktır.

Sentez ve analiz terimlerinin mantıksal zorunluk imlememeleri, bileşenlerin bağımsız olarak varolabilmeleri sentez ve analizin mantıksaldan ayrımını oluşturur. Na ve Cl birleşebilir ve NaCl oluşturur. Ama Na ve Cl bireşimin dışında da varolurlar. Ama örneğin + ve - ya da olumlu ve olumsuz birbirinden ayrı olarak varolamazlar. Karşıtların bu bağıntısı ayrılmaya ya da analize izin vermeyen zorunlu bir bağıntıdır. Soyutlamaya açıktırlar, ve karşıtlarından ayrı olarak düşünülebilirler, ama varolamazlar.

Analiz düşünceler düzleminde uygulandığı zaman karakterini yitirmez ve mantıksal olmadığı için olumsal ya da keyfidir. Bu nedenle analiz "felsefi yöntemin yüreğinde" yatmaz.

Kavramsal Analiz

Bir kavram ilk olarak metafizikseldir, bir düşüncedir, belirlidir, ve birdir. Soyutlamaya açıktır, daha doğrusu anlak düzeyinde ele alındığında soyutlamanın ereği olarak erişilmiş yalındır.

"Kavramın analizi" anlatımının kendisi kavramın parçalanabilecek bir "bütün" olduğunu varsayar. Bu barbarcadır. Gene de analiz terimini kavrama uygularsak, kavramın kendisinden başka birşey olduğunu kabul etmiş oluruz.

Analitik ve Diyalektik

Kavram yalınlığı içinde salt olumlu olarak, arı olumluluk olarak görünür. Ama belirliliği onu sınırlar ve zorunlu olarak olumsuzlaması ile bağlar. Kavram böylece salt belirli kavram olmakla kendisinden başka birşey ile zorunlu birlik içindedir. Bu başkalık olumsuzlama olarak onun karşıtıdır. Böylece kavram eytişimseldir. Ama kavramın diyalektiği onun analizi demek değildir. Analitik kıpı, soyut, yalın, bağıntısız, dolaysız, olumlu kıpı başlangıç kıpısı olarak gerçeğinin diyalektik olduğunu gösterir.

Analitik-Sentetik Ayrımı

Analitik önermede Kant'ın tanımına göre özne yüklemi kapsar. Kapsama bir ilişkidir.

Sentetik önermede Kant'ın tanımına göre özne yüklemi kapsamaz. Ama yine onunla ilişkilidir.

Burada "kapsama" ilişkisi aşağı yukarı fiziksel bir sorun gibi ele alınır ve mantıksallık ya da kavram bağıntıları ancak Kant'ın verdiği örenklerde kendini gösterir: Cisim uzamlıdır (analitik), Cisim ağırdır (sentetik). (Cisim özdeksel olduğu düzeye dek her durumda ağırdır, çünkü yerçekimi altındadır, üstelik bu ne denli küçük olsa bile).

Analitik düşünürlere göre analitik önermelerin doğruluğu terimlerin "anlamları" ve dilin "uylaşımları" üzerine koşulludur. Uylaşım mantıksallığı bir yana atar ve bununla "mantıksal" pozitivizm mantıksal olmadığını gösterir.

Sentetik önermeler olgulara bağlı olduğuna göre a priori olumsaldır.

It is obvious that truth in general depends on both language and extralinguistic fact. ... Thus one is tempted to suppose in general that the truth of a statement is somehow analyzable into a linguistic component and a factual component. Given this supposition, it next seems reasonable that in some statements the factual component should be null; and these are the analytic statements. But, for all its a priori reasonableness, a boundary between analytic and synthetic statements simply has not been drawn. That there is such a distinction to be drawn at all is an unempirical dogma of empiricists, a metaphysical article of faith.— Willard v. O. Quine, "Two Dogmas of Empiricism", p. 64

Quine'a göre analitik önermenin doğruluğu anlamdaşlık ister. Ama Quine anlamdaşlığın olgulara başvuruya götürdüğünü düşünür. Bu mantık analitik ve sentetik önermeler arasındaki ayrımı kaldırır. Bu felsefede usun son kıvılcımlarının da söndüğünü görürüz

Bireşimin mantıksal bir terim olmaması bileşenlerin varlığı için bireşimin gerekli olmamasında yatar. Bileşenler bileşimin dışında da varlıklarını sürdürürler. Mantıksal bağıntı diyalektik olarak düşünüldüğünde karşıt uçların bağıntısı ya da birliği zorunludur. Bileşenler ayrı olarak varolamazlar.

Sentetik bağıntı zorunlu değildir. Karşıt terimlerin birliği yeni bir kavram üretir, ama bu birlik karşıtların birliği olarak çelişkidir ve kendini ortadan kaldırır. Sentetik birlik sürer.

Anlak ve Soyutlama

Anlak soyutlama yetisidir: A = A der ve çelişkinin anlaşılmaz olduğunu kabul eder.

Bu nedenle paradokslarda takılır, çünkü paradoks soyutlamanın tek-yanlılığını yok eder. Anlak normal olarak çelişkiden ürker ve kaçar, soyut olana, kendi ile özdeş olana sarılmayı sever: Birşey kendisidir. Ya da anlak çelişkiyi analiz eder, karşıtları birbirinden soyutlar. Ama o zaman karşıtların belirlenimlerini yitirdiklerini anlamaz. Potizif ona kendi belirlenimini veren negatiften ayrılamaz.

Analitik düşünmenin çelişki karşısındaki durumu enteresandır. Bir yandan varlığını yadsıyamaz, çünkü vardır ve onu düşünür. Öte yandan onu nesıl ele alacağını bilemez ve genellikle onu düşüncenin bir sapıncı olarak görür ve yadsır.

Anlak ve Realite

Analitik düşünme düzleminde düşünce çelişkili olarak karşıtı olduğu realite ile ilişki kuramaz ve bu nedenle ilk olarak tüm bilgi hakkından vazgeçer. Realiteyi bir kendinde-şey ya da numenon yaparak kendini fenomen düzlemine sınırlar.

Anlak ve Totoloji

Anlak en aptal biçiminde ancak totolojiyi doğrulayabildiğini düşünür, çünkü bir önermede özdeşlik ona göre ancak totolojik olarak olanaklıdır.

Analiz ve Deneyim

Analiz, Mantık, Bilgi, Deneyim, Çağrışım

Analiz terimi mantıksal olmayan dışsal bağlantığıyı anlattığı için felsefede yöntemsel bir yeri yoktur. Analiz görgül bilinç için geçerli bir yöntemdir, çünkü analitik felsefecilerin yazılarından görüldüğü gibi her türden bağıntıyı çözmenin bir aracı olarak kullanılır ("dizel motoru" sökümünden kavram analizine dek).

Analitik geleneğin "analiz" üzerinde odaklanması görgücü/deneyimsel temelleri ile ilgilidir. Deneyim ancak alışkısal/çağrışımsal bağlantıya izin verir. Bu ruhbilimsel bağlantı mantıksal değildir, dışsal olarak yaratıldığı için eşit ölçüde dışsal olarak çözülebilir.

Analizin "felsefenin evrensel yöntemi" olduğu görüşü raslantısal olarak doğmuştur ve felsefeyi dil düzlemine indirgeyen her felsefecinin dikkate aldığı bir yöntem de değildir (Heidegger etimolojik bir yöntemi yeğler).

Analiz ve Soyutlama

Analiz eğer mantık bağlamında anlaşılırsa bağıntının ortadan kaldırılması, yalıtma ya da en iyisi soyutlama demektir. Analiz hiçbir zaman temel olana erişemez, çünkü analizin eriştiği şey bileşendir, "temel" değildir. Temel ya da ilkel olanın dolaysız olması gerekir, ama analizin erişeceği dolaysızın kendisi salt soyutlamadır: Dolaysız ancak bir soyutlama olarak dolaysızdır, gerçekte dolaylılığın soyutlanması ile dolaylıdır.

Görgücülüğün yöntemi olarak analiz sentetik olanı daha yalın olana, aslında düşüncelere, en sonunda evrensellere çözündürür. Analiz düşüncenin düzleminden fiziksele ya da özdeksele ulaşamak yerine, tersine her zaman soyut düşünce düzleminde kalır. Duyu-algısından, izlenimden, deneyimden vb. başlayan süreç sonunda somut olanı parçalar ve amaçlananın tam tersine, metafiziksel olana ulaşır.

Analiz ve Özdeksel Atom

Analizin fiziksel olarak en sonunda atomik özdeğe ulaşması görgücülüğün özdekçilik ile akrabalığını açıklayan olgudur. Sözde felsefi analiz yoluyla ulaşılan özdek hiç kuşkusuz kimyacının labaratuarında ulaştığı fiziksel öğeler değil, ama özdek olarak özdek, belirlenimsiz, evrensel özdektir ki, algılanmaz, duyumsanmaz, yalnızca düşünülür.

Analiz ve Atomizm

Eğer analizin en sonunda atomlara ulaştığını kabul edersek, o zaman analiz bölünemezlik ya da sonsuz küçüklük problemi ile karşı karşıya kalır ki, bütün bir analitik felsefenin kaçınmaya çalıştığı şey böyle paradokslardır.

Analitik felsefe soyutlama düzleminde düşündüğü için, tekillik, yalıtılmışlık, giderek saltıklık onun için hedeftir, çünkü saltık olmak aynı zamanda soyut olmak, ilişkisiz olmak, hiçbir terim tarafından sınırlanmamak, arı olumluluk olmaktır. Analitik bakış açısından, saltık uzay, saltık zaman, saltık özdek vb. daha öte analiz edilemeyecek yalın, pozitif terimlerdir.

Analist analitikliğin en sonunda saltık olanda sonlandığını düşünmez, çünkü anlak düzlemindeki düşünme senteze, bağıntı kurmaya büyük ölçüde yabancı ve isteksizdir.

Analiz ve Özdeşlik

Analitik düşünme soyutlamacı karakteri ile en sonunda özdeşliğe sarılır çünkü özdeşlikte paradokstan, çelişkiden, karşıtlıktan kurtuluş için sağlam bir sığınak bulduğuna inanır.

Özdeşlik Önermesi
“Herşey kendine özdeştir; A = A”;
ve olumsuz olarak:
“A aynı zamanda A ve A-olmayan olamaz.”

Ama bu önerme gerçekte önerme bile değildir, çünkü Özne ve Yüklem ayrımını bile kapsamaz. Bu

nedenle sık sık "totoloji" olduğu söylenir.

Analitik düşünmenin ilkesi olan Özdeşlik Ayrım kıpısını kapsar, ve bu düşünce için dolaysızca açıktır. Özdeşlik Ayrım olmaksızın Özdeşlik olamaz, ve Ayrımdan ayrı olmak bir yana, tam tersine onu kendisinde kapsar. Analitik düşünce Özedşliği ancak Ayrımı dışlayarak elde ettiği sanısı içindedir. Ama soyutlamacı tutumu içinde, Ayrımı dışladığında Özdeşliği yok ettiğini anlayamaz.

Dışlanmış Üçüncü Önermesi

Hegel: Dışlanan Üçüncü Önermesi
(A-MB, § 119)

— Dışlanmış üçüncü önermesi çelişkiyi kendinden uzak tutmak isteyen ama bunu yaparken onun içine düşen belirli anlağın önermesidir. A ya + A ya da – A olmalıdır; böylece daha şimdiden bir üçüncü, öyle bir A söz konusudur ki, ne + ne de – dir ve o denli de + A olarak ve – A olarak koyulur. Eğer + B Batı yönünde 6 mili, ve – B Doğu yönünde 6 mili imliyorsa, ve + ve – birbirini ortadan kaldırıyorsa, o zaman 6 millik yol ya da uzay bu karşıtlık ile ve onsuz ne idi ise öyle kalır. Sayının ya da soyut yönün yalın artısı ya da eksisi bile, eğer dilersek, sıfırı üçüncüleri olarak alır; ama + ve – arasındaki boş anlak-karşıtlığının böyle sayı, yön vb. gibi soyutlamalar durumunda bir yeri olduğu yadsınmamalıdır.

Önermelerin Analizi

Hoşgörü gerektiren bir pozitivist analiz örneği

Wittgenstein, Tractatus
4.221 "Açıktır ki önermelerin analizinde öğesel dolaysız bileşim içindeki adlardan oluşan öğesel önermelere ulaşmalıyız." :: "Es ist offenbar, dass wir bei der Analyse der Sätze auf Elementarsätze kommen müssen, die aus Namen in unmittelbarer Verbindung bestehen."

Bu açık değildir. Açık olan şey önermelerin kendilerinin analizinin olanaklı olduğu ve atomik önermenin gerçekte moleküler önerme olduğudur. Hiç olmazsa "adlar" yerine "özne" ve "yüklem" denmeliydi. "Koşaç" olmaksızın yalnızca "dolaysız bileşim" yoluyla adlardan "öğesel" bir önerme oluşturmak insan gücünün ötesindedir ve açıktır ki Wittgenstein'ın mistik dehasını gerektirir.

‘İlke’nin Paradoksu

İLKE ilk olması, temel olması, herşeyin kaynağı vb. olması gereken şeydir. Başka herşey ondan türeyecek, ve o dolaysız, türememiş olacaktır. Görgül bilimlerde belitler böyle ilkeler olarak iş görür, ama tanıtsız olmaları yanlış olmaları, olmamaları anlamına gelmese de, varsayımlar olarak kuşkuludurlar.

TEMEL kavramı ise fesefeye daha da uygunsuzdur, çünkü temelin başka bir temel üzerine dayanmaması koşulunun yanısıra, başka herşeyin onun üzerine dayandırılması gerektiğini anlatır. Üzerine herşey yığılabilir. Temel hiç kuşkusuz kaynak değildir ve dışarıdan getirilenlere eşit ölçüde dışsal olarak dayanak olmalıdır.

Felsefede bir başlangıçtan söz etmek daha ılımlıdır, çünkü başlangıç dolaysızlığı ve dolaylılığı birlikte kapsar. Birşey başlangıçta vardır, yoksa başlayamaz. Birşey başlangıçta yoktur, yoksa başlaması gerekmezdi.

Analistin Güçlüğü

Analist "bilgi" dediği şeyi analiz eder, onu parçalarına ayırır ve bilgi olmaktan çıkarır. Analist

analizin mantığını bile izlemez çünkü salt analitik yöntem üzerinde odaklanması düşüncesini soyut olana doğru yöneltir ve tüm sentezden kaçınır. Eğer bir ideal-dil olanaklı ise, analist bu dili de konuşmayacak, bu dilin anlatabileceği gerçeği de duymayacaktır. Analist için gerçeklik olanaksızdır. Onun için ‘nothing is left for philosophy except the task of analyzing the knowledge that we already possess’ (An Essay on Philosophical Method, Collingwood, 1933: 141) Öyle görünür ki analist bilgiden başka birşey ile ilgilenmektedir, üstelik önüne sunulan "bilgi" bilgi olmasa, salt tasarım, görüş, görgül "bilgi" vb. olsa bile.

Görgücülük niçin düşünceden kaçar ve duyulara sığınır? Düşünce duyuların doğrudan tanıklığı karşısında ilkin güvenilmez ve güçsüz görünür. Duyular güvenilir gelir, çünkü su götürmez bir pekinlik sunarlar. Ama öznellikleri bir yana, insanın dünyasını duyulur olana sınırlaması açıkça aptallıktır. Analist bile analizine duyu-verilerini olumsuzlayarak başlar, dil analizi yaptığı sanısı içinde olsa da, düşünceye döner, ona güvenir—yalnızca tam olarak güvenmez, çünkü düşüncenin kendi alanında çözemediği sorunlar vardır.

The terms synthesis and analysis are used in mathematics in a more special sense than in logic. In ancient mathematics they had a different meaning from what they now have. The oldest definition of mathematical analysis as opposed to synthesis is that given in [appended to] Euclid, XIII. 5, which in all probability was framed by Eudoxus: "Analysis is the obtaining of the thing sought by assuming it and so reasoning up to an admitted truth; synthesis is the obtaining of the thing sought by reasoning up to the inference and proof of it."

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Aritmetiğin Temelleri / Die Grundlagen der Arithmetik

Kaynak · İdea

Die Grundlagen der Arithmetik, 1884 birinci yayım.

Aritmetiğin Temeleri
Sayı Kavramı Üzerine Mantıksal-Matematiksel Bir Soruşturma
Gottlob Frege

Die Grundlagen der Arithmetik
Eine logisch mathematische Untersuchung über den Begriff der Zahl
von Dr. G. Frege, a. o. Professor an der Universität Jena. BRESLAU. Verlag von Wilhelm Koebner. 1884.

The Foundations of Arithmetic
Translated by J. L. Austin / Second Revised Edition
The Science Library. HARPER & BROTHERS, NEW YORK / 1960.

Frege'nin ikinci kitabı olan Die Grundlagen der Arithmetik bir Frege yorumcusu olan Michael Dummett (19245-2011) tarafından Frege’nin başyapıtı olarak görülür. Dummett Frege'nin yeteneğinin doruğunda iken yazdığı bu kitabın Grundgesetze der Arithmetik için bir prolegomenon olduğunu da düşünür. Geç bir tarihte Frege'nin anti-Semitik ve faşist düşüncelerini keşfettiği zaman şok geçirdiğini belirten Dummett iskambil oyunları ve falcılık tarihinde de sayısız kitap ve makalesi ile bir uzmandır. (Ayrıca, "The fortune telling and occult part of it has never been my principal

interest" der.) 1944'te Roma Katolikliliğine dönen Dummett Katolik Kiliseninin Mass Ayininin anlaşılırlığı üzerine öğretisini savunan felsefi bir makale yazmıştır.

AVUSTURYA TİNİ

Kaynak · İdea

Avusturya'da Din
Avusturya'nın 2014'te nüfusu 8,5 milyondur.

Avusturya Cumhuriyeti 1918'de I. Dünya Savaşında yenilen Avusturya-Macar İmparatorluğunun dağılmasından sonra kuruldu. Almanya'nın Reformasyonun doğum yeri olmasına karşın, Avusturya (ve Bavyera) karşı-Reformasyonun özeği idi. Habsburg saltık monarşisi Avusturya'da Katolik Hıristiyanlığı bir tür devlet dini olarak gördü ve duyunç ve inanç özgürlüğünü bastırdı.

1951'de nüfusun %90'ı Katolik iken 2012'te ateizmin artışı ile oran %63,5'e düştü. Güney Avrupa'da Reformasyonun başlangıç dönemlerinde Protestanlığın aşağı yukarı tam olarak bastırıldığı ve yok edildiği Fransa, İtalya, Avusturya gibi ülkelerde Protestanlık bir daha kendini toparlayamadı. Güney Avrupa'da boşinanç olarak görülen Katolikliğe karşı tepki kendini bir kural olarak ateist, deist, materyalist, kuşkucu vb. Aydınlanma tininde, genel olarak ereksiz ve özgürlüksüz modernist kültür biçimlerinde anlatır.

AYIRDEDİLEMEZLERİN ÖZDEŞLİĞİ İLKESİ

Kaynak · İdea

Leibniz şeylerin ayrımını ne olursa olsun şeylerin kendilerine bağlar, dışsal nedenlere değil. Örneğin yalın olmalarına karşın iki monadı birbirinden ayırdeden şey uzaysal-zamansal belirlenimleri değil ama her birinin yalın olan doğasının kendisi olmalıdır. Yeni Denemeler'de Leibniz bu noktayı özellikle vurgular:

"Zaman ve yerin (e.d. dışarda yatan ile ilişkilerin) salt kendilerine gönderme ile kolayca ayıramayacağımız şeyleri bizim için ayerdetmelerine karşın, şeyler gene de kendilerinde ayırdedilebilirdir. Böylece, şeylerdeki türlülüğe zaman ya da yer ayrımı eşlik etse de, zamanın ve yerin şeylere ayrı durumlar dayattıkları için özdeşliğin ve türlülüğün özünü oluşturmaları söz konusu değildir. Buna eklenebilir ki bir zamanı ya da yeri bir başkasından şeyler aracılığıyla ayırdetmeliyiz, evrik olarak değil."
::
"Although time and place (i.e., the relations to what lies outside) do distinguish for us things which we could not easily tell apart by reference to themselves alone, things are nevertheless distinguishable in themselves. Thus, although diversity in things is accompanied by diversity of time or place, time and place do not constitute the core of identity and diversity, because they [sc. different times and places] impress different states upon the thing. To which it can be added that it is by means of things that we must distinguish one time or place from another, rather than vice versa." (A VI vi 230 / RB 230)

"Ve inanıyorum ki doğada yalnızca monadlar vardır ve başka herşey onlardan doğan fenomenlerdir." (Pierre Dangicourt'a Mektuptan, 1716.) Monadların türlülüğünü oluşturan etmen ne olabilir?

BİÇİM VE İÇERİK

Kaynak · İdea

Biçimsel Mantık denilen şeyin içerik ile ilgisiz olması gerekir. Kavramın biçimsel yanı oluşturması gerekirken, içerik ile anlaşılan şey duyusal ya da sözde sezgisel olandır. Bu tasarımlara göre içeriksiz kavram kendini duyular yoluyla gelen özdeksel gereç ile doldurur. Ama Kant'ın bu açıklama yolu geçersizdir.

İçeriğin kendisi bir kavramdır.

Kavramı biçim olarak düşünürsek, içerik nereden gelecektir? Kavramın bağıntılarını fiziksel, uzaysal, dışsal vb. bağıntılar olarak tasarımlamamalıyız. Kavramın karşıtı ile bağıntısı dediğimiz şey gerçekte kavramın kendi olumsuzu da olmasını anlatır. Kavram karşıtı ile birdir, ya da daha iyisi, kavram o denli de kendi karşıtıdır. Özne Yüklemin karşıtıdır, onunla bir simge vb. yoluyla bağlanmaz ama onu kendisinde kapsar ya da onunla birdir. Kavramın karşıtında kendi kendisi ile bu bağıntısı onu açındıran mantıksal yandır ve bu bağıntıların analitik-diyalektik-kurgul karakteri kavramı bir dizge olarak yapılanmaya götürür. Bu düzeye dek bütün bir dizge biçimsel kavramın içeriğidir, ve kavramın kendi yöntemi tarafından belirlenen bir mantıksal açınım ya da gelişim kavramın içeriğini kavramın kendisi ile ilişkilendirmenin ölçütünü verir: Belirli bir kavramı oluşturan içerik kavramın belirtik içeriği, ve o noktadan sonraki açınım kavramın örtük içeriği olarak görülebilir.

BİOLOJİ VE POZİTİVİZM

Kaynak · Noesis

BİOLOJİ VE POZİTİVİZM

> Pozitivizm bir nesnenin nicel olarak belirlenebilir ve ölçülebilir olmasını o nesnenin bilime konu olabilmesi için zorunlu koşul olarak görür.
>
> Nicelik her nesneye özünlü bir kavramdır.
>
> Pozitivizm bilimleri mekanik uzay-zaman terimlerine indirgeme programıdır.
>
> Uzay ve zaman nicelik kavramını başlıca belirlenimleri olarak alır.
>
> Bilim Doğa ve Tin alanlarının kavramlarını konu alır, onların yalnızca nicel yanlarını değil.
>
> Uzay, zaman, özdek, kütle, kuvvet, devim, ivme, alan vb. kavramları salt nicel değildir.
>
> Bioloji felsefesinin varolması için pozitivizm yokolmalıdır.
>
> Bioloji felsefesinin gelişmeye başlaması pozitivizmin yokolmaya başlaması ile birlikte gider.

“... in the 1960s the biological sciences became philosophically much more complex and interesting,”

“1960'larda ‘yaşambilimsel bilimlerin’ {!} felsefi olarak çok daha karmaşık ve ilginç olmaları” bioloji felsefesinin gelişmesine götüren etmen olarak sunulur. Bu ciddi değildir. 1953'te DNA’nın yapısının bulunmasının bu yapınının nicel inceleme altına getirilebilmesi nedeniyle biolojiyi mekaniğe indirgeme eğilimini güçlendirmiş olması gerekir. Ama güçlendirmedi. Pozitivizm bıktırıcı olmaya başlamıştı. Bioloji felsefesinin doğmaya başlamasının gerçek nedeni pozitivizmin bundan böyle gidecek yerinin kalmaması ve usdışı ve bilimdışı karakterinin anlaşılmaya başlaması oldu. Pozitivizm fizik dediği mekanik dışındaki bilimlerin gelişimine karşı açıkça yasaklayıcı bir tutum gösterdi, insan bilimlerini, etik ve estetiği bilişsel alanlar olarak yadsıdı, kavram mantığını ya da

diyalektiği salt anlamadığı için yadsıyarak yerine simgesel mantık dediği içeriksiz ve olgulara ilgisiz bir soyutlama uğraşını geçirdi.

C. Enteresan Sayı Kuramları

Kaynak · İdea

> Sayı Dışsal Şeylerin Bir Özelliği Midir? (§ 21)
>
> "... matematiğin başlangıcını dışsal dünyanın nesnelerinin irdelemesinden aldığı düzeye dek, [Cantor] matematiğe bir deneyim bilimi der. Sayı ancak nesnelerden soyutlama yoluyla ortaya çıkar."
>
> Ist die Anzahl eine Eigenschaft der äusseren Dinge?
>
> ".. er [Cantor] die Mathematik, eine Erfahrungswissenschaft nennt, insofern sie von der Betrachtung von Objecten der Aussenwelt ihren Anfang nehme. Nur durch Abstraction von Gegenständen entstehe die Zahl."
>
> Cantor'un Sanısının Tersine, Sayı Renk ve Katılık ile Birarada Durmaz. (§ 24)
>
> "Böylece sayıyı renk ve katılık ile bir araya koymayı reddetmek için bir başka zemine geliriz: Daha geniş bir uygulanabilirliği vardır."
>
> "Damit kommen wir auf einen andern Grund, die Zahl nicht mit Farbe und Festigkeit zusammenzustellen: die bei weitern grössere Anwendbarkeit."
>
> Mill: Sayı Fiziksel Birşeydir. (§ 25)
>
> "Mill için Sayı fiziksel birşey iken, Locke ve Leibniz için yalnızca düşünceden oluşur."
>
> "Während für Mill die Zahl etwas Physikalisches ist, besteht sie für Locke und Leibniz nur in der Idee."

Cantor ve Mill'in yansıma sayı kuramlarına karşı, Leibniz ve Locke sayının öznelliğini iler sürer. Sayı Frege için nesneldir.

Frege dosdoğru usdışı olanı bile çözümlemeye ve eleştiriye değer görecek ve ona sayfalar ayıracak denli incelikli, dayançlı ve zaman savurganıdır. Frege başyapıtı Aritmetiğin Temelleri'nde "Sayı Kavramı" dediği şeyi vermeyi amaçlar. Sunduğu "Tanım" açıkça tanımlayacağı şeyi kullanan bir "Tanım"dır ve bu enteresan Tanımın bu döngüsel biçimiyle kabul edilmesinde diretir. Bu büyük bilimsel çözümlemenin dışında bütün bir kitap, bir tür karşılaştırmalı anatomi gibi, kendisinin yanlış görüşler dediği şeylerin doğru olması ve doğruluğunun saptanmış olması gereken bir ölçüt kullanılmaksızın yapılan çözümlemeleri ve karşılaştırmaları ile doludur. Şöyle:

Frege, Aritmetiğin Temelleri Sayılar ve Kas Duyumları

Örneğin Stricker* sayı tasarımlarının kas duyumlarına bağımlı motor fenomenler olduğunu söylerken, matematikçi onlarda sayılarını tanıyamaz ve böyle bir önerme ile ne yapacağını bilemez.

Wenn z. B. Stricker*) die Vorstellungen der Zahlen motorisch, von Muskelgefühlen abhängig nennt, so kann der Mathematiker seine Zahlen darin nicht wiedererkennen und weiss mit einem solchen Satze nichts anzufangen.

When STRICKER for instance, calls our ideas of numbers motor phenomena and makes them dependent on muscular sensations, no mathematician can recognize his numbers in such stuff or

knows where to begin to tackle such a proposition.

*Stricker, Studien über Association der Vorstellung [Tasarımların Çağrışım Üzerine İncelemeler], Viyana 1885.

Frege problemi tam olarak çözme umudundadır ("und so hoffe ich die Frage wenigstens in der Hauptsache endgiltig zu entscheiden."). Umudu umudumuz olmalıdır. Ama Frege'nin "tanıtlama" ile anladığı şey başlıca "çelişki yokluğu" ve "tanımların izlenebilirliği" gibi koşullardan oluşur.

Frege, Aritmetiğin Temelleri
Frege'nin Mill'e Karşı Başarılı Uslamlamaları: Bir Sayısı ve Köpekler

Frege matematikçiler bilimlerinin özsel kavramını, Sayı Kavramının kendisini bilmediklerini, matematiğin mantıksal ve felsefi olarak temellendirilmesi gerektiğini düşünür. J.S. Mill'in görgücü "sayı kuramına" karşı tartışması etkileyicidir:

§ 31 ... Acaba [gökteki] Ayı gören bir köpek "Bir" sözcüğü ile belirttiğimiz şeyin ne denli belirsiz de olsa herhangi bir tasarımını taşıyabilir mi? Güçlükle! Ve gene de belli tekil nesneleri ayırdeder: Bir başka köpek, efendisi, oynadığı bir taş hiç kuşkusuz ona da bize göründüğü gibi sınırlı, kendi için kalıcı, bölünmemiş görünür. Dahası kendini birçok köpeğe mi yoksa bir köpeğe karşı mı savunacağı konusunda bir ayrım yapacaktır, ama bu Mill tarafından fiziksel olarak adlandırılan bir ayrımdır. Özellikle önemli olan nokta iki durumda, örneğin daha büyük bir köpek tarafından ısırıldığı bir durumda ve bir kediyi kovaladığı bir başka durumda "Bir" sözcüğü ile anlattığımız ortak öğenin ne denli bulanık da olsa bilincinde olup olmadığıdır. Bu bana olası görünmüyor. Bundan Birlik düşüncesinin, Locke'un sandığı gibi, anlağa dışımızdaki her nesne ve içimizdeki her düşünce tarafından katılmadığı, ama bizim tarafımızdan bizi hayvanlardan ayırdeden o en yüksek ansal yetiler yoluyla bilindiğini çıkarsıyorum. O zaman şeylerin böyle bölünemezlik ve sınırlanmışlık gibi hayvanlar tarafından da bizim tarafımızdan olduğu gibi ayrımsanan özellikleri kavramımızda özsel yan olamaz.

§ 31 ... Ob wohl ein Hund beim Anblick des Mondes eine wenn auch noch so unbestimmte Vorstellung von dem hat, was wir mit dem Worte „Ein“ bezeichnen? Schwerlich! Und doch unterscheidet er gewiss einzelne Gegenstände: ein andrer Hund, sein Herr, ein Stein, mit dem er spielt, erscheinen ihm gewiss ebenso abgegrenzt, für sich bestehend, ungetheilt wie uns. Zwar wird er einen Unterschied merken, ob er sich gegen viele Hunde zu vertheidigen hat oder nur gegen Einen, aber dies ist der von Mill physikalisch genannte Unterschied. Es käme darauf besonders an, ob er von dem Gemeinsamen, welches wir durch das Wort „Ein“ ausdrücken, ein wenn auch noch so dunkles Bewusstsein hat z. B. in den Fällen, wo er von Einem grössern Hunde gebissen wird, und wo er Eine Katze verfolgt. Das ist mir unwahrscheinlich. Ich folgere daraus, dass die Idee der Einheit nicht, wie Locke meint, dem Verstande durch jenes Object draussen, und jede Idee innen zugeführt, sondern von uns durch die höhern Geisteskräfte erkannt wird, die uns vom Thiere unterscheiden. Dann können solche Eigenschaften der Dinge wie Ungetheiltheit und Abgegrenztheit, die von den Thieren ebenso gut wie von uns bemerkt werden, nicht das Wesentliche an unserm Begriffe sein.

§ 31 ... Can it be that a dog staring at the moon does have an idea, however ill-defined, of what we signify by the word "one"? This is hardly credible and yet it certainly distinguishes individual objects: another dog, its master, a stone it is playing with, these certainly appear to the dog every bit as isolated, as self-contained, as undivided, as they do to us. It will notice a difference, no doubt,

between being set on by several other dogs and being set on by only one, but this is what MILL calls the physical difference. We need to know specifically: is the dog conscious, however dimly, of that common element in the two situations which we express by the word "one", when, for example, it first is bitten by one larger dog and then chases one cat? This seems to me unlikely. I infer, therefore, that the notion of unity is not, as LOCKE holds, "suggested to the understanding by every object without us, and every idea within", but becomes known to us through the exercise of those higher intellectual powers which distinguish men from brutes. Consequently, such properties of things as being undivided or being isolated, which animals perceive quite as well as we do, cannot be what is essential in our concept.

ÇELİŞKİ (YA DA ÖZDEŞLİK) İLKESİ; ÖZDEŞLİK VE KAPSAMA

Kaynak · İdea

"Bir önerme aynı zamanda hem doğru hem de yanlış olamaz, ve öyleyse A A'dır ve B olamaz." :: “A proposition cannot be true and false at the same time, and that therefore A is A and cannot be not A.” (G VI 355 / AG 321)

Leibniz için bu bakış açısından bir önermenin doğruluğu öznesinin kendi ile özdeşliğinden oluşur ve Leibniz için bu özdeşlik aynı zamanda tanıtlama ilkesidir. Öznenin yüklem ile özdeşliği hiç kuşkusuz salt bir totoloji verirken, öznenin yüklemi içermesi biraz daha ayrı bir ilişki biçimidir. Buna karşın Leibniz "içerme" ilişkisini de özdeşlik başlığı altına alır, böylece belirli özneyi ve belirli yüklemi özdeşleştiriyor görünür, ki "kapsama" ve "özdeşliğin" özdeş olması kadar geçerlidir:

"Yüklem ya da sonurtu öyleyse her zaman özne ya da önertidedir, ve bu genel olarak doğruluğun doğasını, ya da Aristoteles'in de gözlemlediği için, bir önermenin terimleri arasındaki bağlantıyı oluşturur. Özdeşliklerde bu bağlantı ve yüklemin öznede kapsanması belirtik, oysa tüm başka doğruluklarda örtüktür ve kavramların analizi yoluyla gösterilmelidir, ki a priori tanıtlama bundan oluşur."

::

"The predicate or consequent, therefore, is always in the subject or antecedent, and this constitutes the nature of truth in general, or, the connexion between the terms of a proposition, as Aristotle also has observed. In identities this connexion and inclusion of the predicate in the subject is express, whereas in all other truths it is implicit and must be shown through the analysis of notions, in which a priori demonstration consists"(C 518-19).

(“Primae Veritates”; C 518-19; quoted from Leibniz. Philosophical Writings, trans. by M. Morris and G. H. R. Parkinson, London, Dent (Everyman’s Library), 1995, pp 87-8.)

Düşüncenin Birinci Yasası denilen şey budur. Buna aynı zamanda "Çelişkinin Yadsınması" yasası da denebilir. Özdeşlik ve Çelişki kavramlarının ontolojik ilgisi birşeyin karşıtının o şeyi ortadan kaldırması olgusuna dayanır. Bu düzeye dek özdeşlik ilkesi varlığı doğrularken, birşeyin karşıtı ile ilişkisi olarak çelişki ilkesi o şeyin yokluğunu doğrulayacaktır.

“What we agree with leaves us inactive, but contradiction makes us productive.” — Johann Wolfgang von Goethe

Özdeşlik kavramı, Türkçe kökeninin de gösterdiği gibi, özsel birliği, aynı özü taşımayı anlatır. Aynılık, eşitlik, benzerlik ayrı kavramlardır.

Çevre ve Çevresi

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Viyana Çevresi, Viyana, Avusturya

Café Josephinum, Wien IX, Währingerstraße 33-35. The most important meeting place of the Vienna Circle besides Boltzmanngasse.

Avusturya'nın olguları ve adları

Ünlü Avusturyalılar

Mozart, Haydn, Freud, Schubert, Strauss ailesi gibi starların ve "Avusturya (Ekonomi) Okulu" ve "Vienna Philharmonic" gibi kurumların yanısıra —

Anton Bruckner, Herbert von Karajan, Gustav Mahler, Arnold Schönberg, Carl Menger, Ludwig von Misses, Frederich Hayek, Ferdinand Porsche, Franz Brentano, Martin Buber, Paul Feyerabend, Edmund Husserl, Karl Popper, Ludwig Wittgenstein, Ludwig Boltzmann, Fritjof Capra, Christian Andreas Doppler, Paul Ehrenfest, Felix Ehrenhaft, Kurt Gödel, Ernst Mach, John von Neumann, Wolfgang Pauli, Erwin Schrödinger, Alfred Adler, Josef Breuer, Wilhelm Reich, Gregor Mendel de Avusturyalıdır.

Dahası, Avusturyalı Adolf Hitler başta olmak üzere, Nazi Partisi kurucu, destekleyici ve yöneticilerinin hemen hemen tümü Avusturyalı ya da Bavyeralı Katolik ailelerden geliyordu: Josef Göbbels, Heinrich Himmler, Reinhard Heydrich, Reinhard Gehlen, Klaus Barbie, Ernst Kaltenbrunner, Julius Streicher, Heinrich Müller, Hermann Göring (Katolik-Protestan karışık), Arthur Seyss-Inquart, Fritz Thyssen (iş adamı), Franz Stangl, Rudolf Höß.

Avusturya Almanya'dan ayrı bir Gesinnung ya da duygu birliğidir, çünkü ulusal türdeşliği tanımlayan şey dil, din, etnik köken değil ama kültürel duygudur. Katolik Avusturya yalnızca Protestanlığın daha güçlü olduğu Almanya ile dinsel karşıtlık içinde durmakla kalmaz, ama Rönesansın yurdu ile, İtalya ile komşuluğu ona derin bir güzel sanat tini kazandırır. Avusturya İtalyan Almanya'dır, moral ve törel geriliğin ve estetik inceliğin birliğidir. Katolik Kilise bilim ile çarpışsa da güzel sanata izin verir, giderek onu destekler, çünkü boşinanç duyusal olanda herhangi bir gözdağı görmez. 'Modern' Avusturya'da bugün bile bir kemiği taşıyan Katolik geçit törenleri kent trafiğini durdurur, ve bugün bile otoyol kenarları kutsal birer kimlik olmuş olan azizlerin türbeleri ile süslüdür.

Avusturya'da Din

Avusturya'nın 2014'te nüfusu 8,5 milyondur.

Avusturya Cumhuriyeti 1918'de I. Dünya Savaşında yenilen Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dağılmasından sonra kuruldu. Almanya'nın Reformasyonun doğum yeri olmasına karşın, Avusturya (ve Bavyera) karşı-Reformasyonun özeği idi. Habsburg saltık monarşisi Avusturya'da Katolik Hıristiyanlığı bir tür devlet dini olarak gördü ve duyunç ve inanç özgürlüğünü bastırdı.

1951'de nüfusun %90'ı Katolik iken 2012'te ateizmin artışı ile oran %63,5'e düştü. Güney Avrupa'da Reformasyonun başlangıç dönemlerinde Protestanlığın aşağı yukarı tam olarak bastırıldığı ve yok edildiği Fransa, İtalya, Avusturya gibi ülkelerde Protestanlık bir daha kendini toparlayamadı. Güney Avrupa'da boşinanç olarak görülen Katolikliğe karşı tepki kendini bir kural olarak ateist, deist,

materyalist, kuşkucu vb. Aydınlanma tininde, genel olarak ereksiz ve özgürlüksüz modernist kültür biçimlerinde anlatır.

VİYANA ÇEVRESİ — ÜYELER VE BAĞLANTILAR

A.J. Ayer (1910–1989)

An English philosopher in the tradition of British empiricism, Ayer visited the Vienna Circle in 1932–33. His book Language, Truth, and Logic (1936) was a best seller after World War II and represents logical positivism to many English speakers

Rudolf Carnap (1891–1970)

German by birth, he taught in Vienna, Prague, Chicago, and Los Angeles. He was one of the leaders of the Vienna Circle and of logical empiricism, especially of those within the movement whose formulations were more liberal, e.g., with respect to the criterion of verification. He defended logical and methodological pluralism and worked to develop an epistemic approach to probability.

Walter Dubislav (1895–1937)

A German logician and philosopher of science, Dubislav was one of the founders, with Reichenbach and Grelling, of the Berlin Society of Empirical (later Scientific) Philosophy.

Herbert Feigl (1902–1988)

Born in what is now the Czech Republic, Feigl studied in Vienna with Schlick and Hahn. He emigrated to the U.S. before most other logical empiricists would do so. He taught at the Universities of Iowa and Minnesota and founded both Philosophical Studies, with Wilfrid Sellars, and the Minnesota Center for the Philosophy of Science. He is best known for his work on the mind-body problem.

Philipp Frank (1884–1966)

This Viennese physicist and philosopher of science taught at Vienna, Prague, and Harvard. He was part of a discussion group with Hahn, Neurath, and others that preceded the Vienna Circle. At Harvard he founded the Inter-Scientific Discussion Group that developed into the Institute for the Unity of Science. He was also one of the founders of the Boston Colloquium in the Philosophy of Science.

Kurt Gödel (1906–1978)

Born in what is now Slovakia, Gödel took his doctorate under Hahn in Vienna, studying with Carnap and Schlick as well. He also regularly attended Vienna Circle meetings and taught in Vienna. The bulk of his career was spent at the Institute for Advanced Study at Princeton. He is best known for his spectacular incompleteness theorems, and his Platonist orientation toward mathematics. Though a participant in the logical empiricist movement during the Vienna years, Gödel thought that Carnap's approach to mathematics could be refuted. The alleged proof (Gödel 1995) was not published in Gödel's lifetime and remains controversial.

Kurt Grelling (1886–1942)

Grelling was born in Berlin and took his doctorate in Göttingen under Hilbert. With Leonard Nelson he developed a famous semantic paradox that bears their names. He was one of the founders of the Berlin Society for Empirical (later Scientific) Philosophy. Grelling died in the Holocaust because for bureaucratic and political reasons news of an academic appointment in the U.S. reached him too late.

Adolf Grünbaum (1923–)

Grünbaum moved from his native Germany as a teenager, studied under Hempel at Yale, and spent the bulk of his career at the University of Pittsburgh, where he founded the Center for Philosophy of Science. The major themes of his work have been philosophy of space and time, rationality, and psychoanalysis.

Hans Hahn (1879–1934)

Hahn, a distinguished mathematician, took his doctorate in his native Vienna in 1902 and began teaching there in 1905. He was part of a group with Frank, Neurath and others that discussed logical and methodological issues prior to World War I. After teaching at Czernowitz (now in the Ukraine) and Bonn he was given a chair in mathematics at Vienna in 1921. He was instrumental in bringing Schlick there in 1922 and so was called by Frank “the actual founder of the Vienna Circle” (Stadler 1997/2001, 642). His most famous student was Gödel.

Olaf Helmer (1910–)

Helmer took a doctorate in his native Berlin under Reichenbach and a second doctorate under Susan Stebbing in London. He collaborated with other logically minded philosophers. Indeed, the team of Hempel, Helmer, and Oppenheim became known as “H2O”. The bulk of his career was spent at the Rand Corporation.

Carl G. Hempel (1905–1997)

Born just north of Berlin, Hempel studied at both Göttingen and Berlin. Most of his doctoral work was completed under Reichenbach when the latter was forced to leave Germany. Hempel taught at a number of American universities, most famously at Princeton and the University of Pittsburgh. He was the doctor father of many prominent philosophers of science, and his work focused on confirmation, explanation, and concept formation.

Richard Jeffrey (1926–2002)

This American logician and philosopher of science earned an MA with Carnap (with whom he later collaborated) and a PhD with Hempel (with whom he was for many years a colleague and close friend at Princeton). He developed Jeffrey conditionalization (see below) and defended probabilism.

Kurt Lewin (1890–1947)

Born in what is now Poland, Lewin took his doctorate in Berlin in 1916. He lectured there in both philosophy and psychology until 1933 when he emigrated to the U.S. via England. Thereafter he taught at a number of American universities including Cornell, Iowa, MIT, and Duke. Credited with founding modern social psychology, he laid the foundations for what is now called sensitivity training as a way to combat religious and racial prejudices.

Richard von Mises (1883–1953)

Born in what is now the Ukraine, Richard von Mises is the brother of the economic and political theorist Ludwig von Mises. Richard was a polymath who ranged over fields as diverse as mathematics, aerodynamics, philosophy, and Rilke's poetry. He finished his doctorate in Vienna. He was simultaneously active in Berlin, where he was one of the developers of the frequency theory of probability along with Reichenbach, and in Vienna, where he participated in various discussion groups that constituted the Vienna Circle. Eventually it was necessary to escape, first to Turkey, and eventually to MIT and Harvard.

Charles W. Morris (1901–1979)

Morris was an American pragmatist and philosopher of language at the University of Chicago when Carnap arrived there. These two, together with Neurath until the latter's death, were the chief editors of the Encyclopedia of Unified Science. After Carnap left Chicago, Morris moved to the University of Florida.

Otto Neurath (1882–1945)

This Austrian philosopher of science and sociologist took his doctorate in political science in Berlin. A member of the First Vienna Circle and a leader of the “left” wing of the Vienna Circle, he was also politically active. He was a significant museum director, and as part of this developed the ISOTYPE picture language. His main philosophic themes were physicalism, anti-metaphysics, and the unity of science. He was the Editor-in-Chief of the Encyclopedia of Unified Science until his death. Eventually he fled to the Netherlands and from there to England.

Paul Oppenheim (1885–1977)

A successful industrialist and heir to a substantial fortune, Oppenheim was trained in his native Germany in chemistry and philosophy. He was a close friend of Einstein, and he helped to initiate the Berlin Society for Empirical Philosophy. He collaborated with many important logicians and philosophers of science both in Europe and the U.S. He helped many to escape Nazi oppression, and continued to help in a variety of ways even after he settled in Princeton in 1939.

Karl Popper (1902–1994)

Born in Vienna and with a doctorate there, Popper was intensely engaged in discussions with members of the Vienna Circle. His main philosophical work, The Logic of Scientific Discovery (1935/1959), appeared in a series edited by Schlick and P. Frank. He did not however, regularly attend meetings of the Vienna Circle and generally considered himself an outsider. Later he claimed to have “killed” logical positivism. From Austria Popper escaped to New Zealand and eventually to the London School of Economics, where he was knighted for his political writings.

Hilary Putnam (1926–)

This American philosopher of science, mathematics, mind and language earned his doctorate under Reichenbach at UCLA and subsequently taught at Princeton, MIT, and Harvard. He was originally a metaphysical realist, but then argued forcefully against it. He has continued the pragmatist tradition and been politically active, especially in the 1960s and 70s.

W.V.O. Quine (1908–2000)

Born in the U.S., Quine took his doctorate and spent his entire career at Harvard. In 1932–33 he visited the Vienna Circle and then Carnap and Warsaw. For the next six years, he said, he was a disciple of Carnap's and even after they began to disagree, Carnap set the agenda. Eventually they clashed over analyticity, modality, and intensional contexts generally. Many similarities of view with Neurath are apparent, especially on the issues of holism, underdetermination, and naturalism in epistemology.

Hans Reichenbach (1891–1953)

Reichenbach was born in Hamburg and, after immersing himself in mathematics, physics, and philosophy, took his doctorate in Erlangen, Germany. He was a founder and the leader for the Berlin Society for Empirical (later Scientific) Philosophy. In 1933 he was forced to leave Berlin. He went to Turkey and then in 1938 to UCLA. Among his many students were Hempel, Putnam, and

W. Salmon, and so almost all philosophy of science in the U.S. can trace its academic lineage to Reichenbach. Though interested in social and educational reform, he worked primarily in philosophy of physics. He developed and defended a frequency theory of probability, and emphasized both scientific realism and the importance of causality and causal laws.

Wesley Salmon (1925–2001)

Salmon was born in Detroit and, after an initial interest in theology, earned his PhD under Reichenbach at UCLA. He taught at a number of universities including Brown, Indiana, Arizona, and Pittsburgh. His interests centered on causality and explanation, and his statistical relevance model of explanation can be thought of as addressing and in large measure resolving the problem of the single case in frequency theories of probability.

Moritz Schlick (1882–1936)

Schlick was born in Berlin and eventually took his doctorate there in mathematical physics under Max Planck. He taught at a number of German universities before he was, at the instigation of Hans Hahn, called to the Chair in the Philosophy of the Inductive Sciences at Vienna, a chair that was previously held by Boltzmann and Mach. Schlick was one of the first philosophers to write about Einstein's relativity theory. He was close to Wittgenstein and one of the conduits for the latter's strict verificationism. His work ranges from space and time to general epistemology and ethics. In 1936 he was assassinated on the steps of the university by a deranged student.

Wilfrid Sellars (1912–1989)

Wilfrid Sellars was the son of well-known philosopher, Roy Wood Sellars. Wilfrid studied at Buffalo, Oxford, and Harvard before teaching at Iowa, Minnesota, Yale, and Pittsburgh. He was a close associate and collaborator with Feigl at Minnesota. (He once said that he and Feigl were for years discrete parts of a single entity.) He defended scientific realism, pragmatism, and naturalism, and his philosophy of language drew heavily on Carnap's Logical Syntax (1934/1937)

Alfred Tarski (1901–1983)

Born and educated in Warsaw, Tarski earned his doctorate under Lesniewski. He happened to be visiting the U.S. when Poland was invaded and so avoided the fate of so many of his colleagues. He taught at the University of California at Berkeley for more than 30 years. While it is unclear whether he should be counted as a logical empiricist, he visited the Vienna Circle and hosted its members in Warsaw, and his “The Concept of Truth in Formalized Languages” (1936/1956) was very influential on Carnap and on the development of semantics among the logical empiricists generally.

Friedrich Waismann (1896–1959)

Waismann was born in Vienna and earned his doctorate there under the direction of Schlick in 1936. From 1926 to 1933 he held discussions with Wittgenstein, generally in the company of Schlick, but also sometimes Carnap or Feigl. Waismann kept detailed minutes of these conversations. At one point he and Wittgenstein contemplated a joint book, but Wittgenstein later changed his mind. Besides the printed text of the Tractatus these conversations were the main conduit of Wittgenstein's ideas into the Vienna Circle. In 1937 Waismann was able to emigrate to England. After a couple of years at Cambridge, where he was shunned by Wittgenstein, he moved to Oxford, where he taught until his death.

Ludwig Wittgenstein (1889–1951)

Born into an immensely wealthy Viennese family, Wittgenstein studied at Cambridge from 1911, where he formed friendships with Russell, Keynes, and Moore. His Tractatus Logico-Philosophicus (1921/1922), which among other things tries to show that logic has no content, was enormously influential on many logical empiricists. Wittgenstein continued to spend much of his time in Austria working variously as an elementary school teacher, a gardener, and as an architect of a house for his sister in Vienna. While there he held influential discussions with Schlick, Waismann, and others. From 1930 he held teaching posts at Cambridge and increasingly distanced himself from the logical empiricists. His later work focused on ordinary language and inspired many other philosophers as well.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

D. Bir ve Birim

Kaynak · İdea

Frege, Aritmetiğin Temelleri, Birim ve Sayı

§ 37

Leibniz sayıyı 1 ve 1 ve 1 ya da birimler olarak tanımlar. Hesse şöyle der: 'Eğer cebirde 1 imi ile anlatılan birimin bir tasarımını oluşturabilirsek, ... o zaman eşit ölçüde aklanmış bir ikinci birimi ve aynı türden daha çoğunu da oluşturabiliriz. İkincinin birinci ile bir bütüne birleşmesi 2 sayısını verir.'

§ 37

Leibniz definirt Zahl als 1 und 1 und 1 oder als Einheiten. Hesse sagt: „Wenn man sich eine Vorstellung machen kann von der Einheit, die in der Algebra mit dem Zeichen 1 ausgedrückt wird, ... so kann man sich auch eine zweite gleichberechtigte Einheit denken und weitere derselben Art. Die Vereinigung der zweiten mit der ersten zu einem Ganzen giebt die Zahl 2“.

Birim ya da Bir sayı değildir ve gene de sayı Birimlerin bir Miktarıdır. Bir bir Niteliktir ve daha tam olarak kendi-için-Varlıktır. Bir Nitelik kavramının en yüksek kipi olarak olarak aynı zamanda Niceliğe geçiş kıpısıdır. Genel olarak niceliğin belirli nicelik oluşu ne Leibniz'in, ne de Hesse'nin betimlediği gibidir. Bunlar dışsaldır, kavramsal değil. Bir kendi-için-Varlık olarak kendinde Çoktur ya da daha şimdiden çoğulluğa geçmiştir. Geçiş Leibniz'in yaptığı gibi "ve" bağlacı yoluyla dışsal olarak ya da dilbilimsel olarak değil, ya da Hesse'nin düşündüğü gibi mekanik olarak eşit ölçüde dışarıdan yer almaz. Geçiş daha şimdiden olmuştur. Birin Birim olması Birin Bir ile bağıntısıdır. Bir Bir ile bağıntısında öyle bir sınırdır ki, onda başkası olarak yalnızca kendini bulur, böylece kendi Bir olma belirlenimini yitirmez, kesiklilikte süreklilik saklanır. Birin Çokluğa (süreklinin süreksize) geçişi salt kendi mantığı ile, kendi kavramı ile yer alır. Birin Çokluğunun, ya da Birimlerin Miktarının belirlenmesi analitik bir sorundur ya da soyutlamacı dışsal anlağa aittir. Nicelerin (belirli Niceliklerin) ilişkisi ne analitik ne de sentetiktir çünkü bu kavramların doğası dışsal bağıntıyı anlatmaktır. Çözümleme ve Bireşim herhangi birşeyin başka herhangi birşey ile dışsal olarak biraraya gelmesidir. Birbirlerini karşılıklı olarak belirlemezler. Sentezin dışında, analizde de ne iseler o olarak kalırlar, analitik ya da sentetik durumları asıl belirlenimlerini bozmaz. Hidrojen su molekülünden ayrıldığı zaman hidrojen olarak kalmayı sürdürür. Ama Birim Miktardan ayrıldığı zaman Birim olmaya son verir; ya da Miktar kendinde Birim de olmaksızın Miktar olamaz. Mantıksal karşıtlık ilişkisi belirleme ilişkisidir. Analiz-sentez ilişkisi ne mantıksaldır, ne zorunludur,

ne de ayrı momentlerin karakterlerini ya da belirlenimlerini belirleyicidir.

Birler toplanmaz. Bunu Bir ve Birim arasındaki ayrımının sonuçlarını izleyen Frege de görmüştür.

Frege, Aritmetiğin Temelleri, Bir ve Birim

§ 45 ...
Bir ve Birim arasında bir ayrım yapmak gerekir. 'Bir' sözcüğü matematiğin bir nesnesinin özel adı olarak bir çoğula yeteneksizdir. Öyleyse Sayıları Birleri biraraya toparlayarak ortaya çıkarmak saçmadır. 1 + 1'deki artı imi böyle bir biraraya toparlamayı imleyemez.

§ 45 ...
Es ist ein Unterschied zwischen Eins und Einheit zu machen. Das Wort „Eins“ ist als Eigenname eines Gegenstandes der mathematischen Forschung eines Plurals unfähig. Es ist also sinnlos, Zahlen durch Zusammenfassen von Einsen entstehen zu lassen. Das Pluszeichen in 1 + 1 = 2 kann nicht eine solche Zusammenfassung bedeuten.

Frege'nin uslamlamasını anlamak "tanımlarını" anlamayı gerektirir. Birin Çoğula yeteneksiz olduğunu düşünmek sözcüklerin olağan "anlamları" içinde kaldığımız sürece olanaksızdır. Sözcüğün anlamına ait olmayan yeni bir anlam ancak bir tanım yoluyla verilebilir. Ama bu gereksizdir çünkü yeni tanıma uygun bir sözcük ve kavram bulmak olanaklı olmalıdır.

Frege birim konusunda şunları belirtir: "Örneğin kimileri "Birimler birbirlerine eşittir" derken, başkaları ise ayrı olduklarını savunur, ve iki yan da önesürümleri için kolayca bir yana atılamayacak zeminler getirir." :: "Die Einen sagen z. B.: „die Einheiten sind einander gleich“, die Andern halten sie für verschieden, und beide haben Gründe für ihre Behauptung, die sich nicht kurzer Hand abweisen lassen." :: "For example, some hold that 'units are identical with one another,' others that they are different, and each side supports its assertion with arguments that cannot be rejected out of hand."

Frege, Aritmetiğin Temelleri (Giriş)

Örneğin kimileri "Birimler birbirlerine eşittir" derken, başkaları ise ayrı olduklarını savunur, ve iki yan da önesürümleri için kolayca bir yana atılamayacak zeminler getirir.

Die Einen sagen z. B.: „die Einheiten sind einander gleich“, die Andern halten sie für verschieden, und beide haben Gründe für ihre Behauptung, die sich nicht kurzer Hand abweisen lassen.

For example, some hold that "units are identical with one another," others that they are different, and each side supports its assertion with arguments that cannot be rejected out of hand.

Birim kavramı Miktar kavramı ile karşıtlık içinde belirlenir. Bir Miktar kavramı ile ilişkisiz olan nitel "Bir" kavramı durumunda ne Birimden ne de Sayıdan söz edebiliriz. Birim başka Birimler ile bağıntı içinde duran Birdir. Bir ve Çokun birliği olarak Nicelik kavramı kazanıldıktan sonra, Sayı olarak Bir ancak ve ancak sınırda Başkası ile, İki ile birlik ya da bağıntı içinde durduğu için sayıdır. Sınırda belirli nicelik ya da Sayı aynı zamanda kendi ötesidir çünkü sınırın kavramı birşey ve o denli de başkası olmaktır. Birin bu kendi ötesi olması "Sayma" işleminin olanağı iken, aritmetiksel Toplama (+) iminin görevi ise Birimleri Saymanın nerede duracağını göstermektir. Miktarın büyüklüğü olumsaldır, ve anlak düzlemine ait bir sorundur. Analitik düşünce Toplama işleminin gizini çözemez ve aşağıda örneğin Locke'un açıklamasında görülebileceği gibi 1 ve 1 arasındaki toplama işlemini "bir Birimin başka bir Birime katılması" olarak betimler. Ama bununla iki dışsal Birin dışsal olarak yanyana getirilmesi olarak toplama işleminin kendisini betimler, onun kavramını

ya da mantığını vermez. Leibniz'in açıklaması "1 ve 1 ve 1" biçimindedir. Burada "ve" bağlacı Locke'un açıklamasındaki "katılma" gibi dışsal bir araçtır.

Frege, Aritmetiğin Temelleri

§ 37

Başka yazarlarda aynı güçlük karşımıza çıkar. Locke şöyle der: "Bir Birim düşüncesinin yinelemesi ve bir başka Birime katılması yoluyla kollektif bir düşünce oluştururuz ki, "iki" sözcüğü ile belirtilir. Ve kim bunu yapabilir ve bir sayıya ilişkin olarak taşıdığı son kollektif düşünceye bir Bir daha ekleyerek ve ona bir ad vererek ilerleyebilirse, sayabilir." Leibniz sayıyı 1 ve 1 ve 1 ya da birimler olarak tanımlar. Hesse şöyle der: "Eğer cebirde 1 imi ile anlatılan birimin bir tasarımını oluşturabilirsek, ... o zaman eşit ölçüde aklanmış bir ikinci birimi ve aynı türden daha çoğunu da oluşturabiliriz. İkincinin birinci ile bir bütüne birleşmesi 2 sayısını verir."

§ 37

Bei andern Schriftstellern stossen wir auf dieselbe Schwierigkeit. Locke sagt: „Durch Wiederholung der Idee einer Einheit und Hinzufügung derselben zu einer andern Einheit machen wir demnach eine collective Idee, die durch das Wort „zwei“ bezeichnet wird. Und wer das thun und so weitergehen kann, immer noch Eins hinzufügend zu der letzten collectiven Idee, die er von einer Zahl hatte, und ihr einen Namen geben kann, der kann zählen.“ Leibniz definirt Zahl als 1 und 1 und 1 oder als Einheiten. Hesse sagt: „Wenn man sich eine Vorstellung machen kann von der Einheit, die in der Algebra mit dem Zeichen 1 ausgedrückt wird, ... so kann man sich auch eine zweite gleichberechtigte Einheit denken und weitere derselben Art. Die Vereinigung der zweiten mit der ersten zu einem Ganzen giebt die Zahl 2“.

Burada "Birim" ve "Bir" sözcüklerinin birbiri ile içinde durdukları bağıntıya dikkat etmek gerekir. Leibniz "Birim" ile altına Birin ve Birin ve Birin düştüğü bir kavramı anlar; ya da bunu şöyle de anlatır: "Birden [yapılan] soyutlama Birimdir." Locke ve Hesse Birimi ve Biri eşanlamlı olarak kullanıyor görünürler. Temelde Leibniz de aynı şeyi yapar; çünkü Bir kavramı altına düşen tekil nesnelere toplu olarak Bir derken, bu sözcüğe tekil nesneyi değil ama nesnelerin altına düştüğü kavramı bağlar.

Hier ist auf die Beziehung zu achten, in der die Bedeutungen der Wörter „Einheit“ und „Eins“ zu einander stehen. Leibniz versteht unter Einheit einen Begriff, unter den die Eins und die Eins und die Eins fallen, wie er denn auch sagt: „Das Abstracte von Eins ist die Einheit.“ Locke und Hesse scheinen Einheit und Eins gleichbedeutend zu gebrauchen. Im Grunde thut dies wohl auch Leibniz; denn indem er die einzelnen Gegenstände, die unter den Begriff der Einheit fallen, sämmtlich Eins nennt, bezeichnet er mit diesem Worte nicht den einzelnen Gegenstand, sondern den Begriff, unter den sie fallen.

Determinizm

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Determinizm

Determinizm

ZORUNLU NEDENSELLİK VE ÖZGÜR NEDENSELLİK

1) Leibniz'in "Yeterli Neden İlkesi" bir tür totoloji kapsar, çünkü bir neden eğer neden ise yeterli nedendir.

2) Determinizm nedensellik ilkesi olarak anlaşıldığında bu sık sık ve yanlışlıkla doğaya kısıtlanır ve özgürlüğün doğal nedensellik ile bağdaşmadığı düşünülür (örneğin Kant). Ama özgürlüğün kendisi istenç olarak bir nedendir. Doğal nedenden ayrımı doğal nedenin kendisi başka bir neden tarafından belirlenen bir etki iken, istencin başka birşey tarafından değil ama kendisi tarafından belirlenmesidir.

3) Determinizm özgür istenç ile çelişmez. Determinizmin özgür istenç ile çeliştiği görüşü belirlenimi yalnızca zorunluk olarak gören fizikselcilik ya da bilimselcilik bakış açısına aittir (ki "zorunluk" da pozitivizmin görgücülüğüne aykırıdır). Bu nedenle bir pozitivistin "özgürlük"ten söz etmesi utanılacak birşeydir (Schlick). Pozitivist fizikselciliğe göre, özgürlük istencin kendini belirlemesi olarak değil, ama ruhbilimsel ya da içgüdüsel bir sorun olarak anlaşılır. Başka bir deyişle, özgürlük mekaniğe altgüdümlüdür; eş deyişle özgürlük bir yanılsamadır.

POZİTİVİZM, ÖZGÜRLÜK, ETİK

4) Pozitivizm özgürlüğü ya da istenci tanımaz ve insanın moral karakterini, sorumluluk, yükümlülük, karar yetilerini yok sayar. Ba bakış açısına göre istençli eylem yoktur, yalnızca dürtüsel davranış vardır. Benzer olarak, Marxizm ekonomiyi birincil determistik etmen olarak alır ve özgürlüğü siler. Yine, Varoluşçuluk insan özü ile birlikte usu ve istenci bir keyfilik sorunu yapar.

5) Görgücülük nedenselliği ruhbilimsel, öznel bir çağrışım sorunu olarak görerek determinizmi yadsır (nedensellik bir alışkanlıktır; doğada yoktur; insan bilincindedir). Newton için de doğa yasaları bir tümevarım sorunudur ve nedensellik yoktur. Niels Bohr gözlemin fenomeni belirlediğine ve dolayısıyla evrenin nesnel olarak indeterministik olduğuna inanıyordu.

6) Determinizm sözel olarak nedensellik demek değildir. Herşey belirlidir, ve bu belirlenime ya da dolaylılığa neden demek gerekmez.

İNDETERMİNİZM

7) İndeterminizmin kendisi deterministiktir çünkü belirlenimin olumsuzlanması yoluyla belirlidir. İndeterminizmin dolaysızlığı anlatması gerekir. Ama dolaysızlığın kendisi dolaylıdır. İndeterminizm bir soyutlamadır ve böyle olarak paradoksaldir.

8) Yazgıcılık (fatalizm) özgürlük ile bağdaşmaz ve yalnızca zorunluğun bir başka adı olarak kabul edilir.

9) Tahmin doğal nedensellik kavramının uygulamasının sonucudur. Tahmin olasılık içerir, çünkü doğal nedenselliğin bir olayın yer almasını açıklamasına karşın, bir doğal nedenler çokluğu vardır ve tahmin tümünün dikkate alınmış olmayabileceğini imler.

10) Determinizm bir "inanç" sorunu değildir; tersine belirlenim mantıksal olarak zorunludur.

Laplace: Determinizm

Laplace: Tümevarım

Einstein: Kuram Gözlemi Belirler

İndeterminizm ve İstatistik

İndeterminizm şansa yer bırakmalıdır. Ama İndeterminizm kimi olaylar nedenseldir, kimileri

nedensizdir demez. Genel olarak nedensellik yoktur der. Olaylar hiçbir nedenin etkileri ya da sonuçları değildir. Olaylar kendiliklerinden oluverir, ve niçin yer almaları gerektiğini ileri sürmenin hiçbir yolu yoktur.

Bir olasılık sorunu olması yanından bakıldığında, istastistik hiç kuşkusuz bir tümevarım problemidir, ve nedensellik kavramının parametrelerinin yetersiz belirlenmesinin sonucudur. Doğa yasasının istatistiği 1 olmalıdır. İndeterminizmin istatistiği ise 0. Eğer indeterminizmin istatiksel olmaya izin verdiği sanılıyorsa, orada determinizm vardır ve yalnızca nedensellik görgül olarak sağın belirlenmemiştir.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Dil ve Dil Oyunları

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Dil ve Dil Oyunları

Dil ve Dil Oyunları

“A language-game is a philosophical concept, referring to simple examples of language use and the actions into which the language is woven.”

"Dil-oyunu" anlatımı normal olarak küçültücü bir anlam taşır ve konuşulan sözcükleri anlamsızlaştırma, anlamlarını gizleme, bozma vb. ile ilgilidir. Dil-oyunu teriminin bu anlamı "dil"in kendisinin mantıksal pozitivizm ve analitik gelenekteki kullanımına bütünüyle ilgisiz değildir. Bu akraba topluluklarda sözcükler olağan anlamlarının dışında kullanılır. Bilim sözcüğü "doğa bilimi" olarak okunur ve insan bilimlerini dışlanır; simgeler arasındaki ilişkilere "mantıksal" ilişkiler denir; totoloji "dünyanın mantığını gösterir"; analiz sentezde durur (çünkü hiçbir zaman "yalın" olana ulaşmaz); semantik ve sintaks sözcükleri olağan anlamlarını yitirir ve simgelere uygulanır; "yasa" kavramı evrenselliğini yitirir; görgül olmayan herşey anlamsız olur ve mantıksal pozitivizm en sonunda kendini yadsıdığı metafiziğin bir türü olarak gösterir.

Wittgenstein "dil-oyunu" terimini dilin temeli yapmayı ister.

Genel olarak, Wittgenstein'ın tümcelerini ya da hakkında söylenenleri ele almak banaliteyi ele almak olarak görünür. Örneğin "dilin her nasılsa realiteden ayrı olduğu düşüncesini reddetti" dendiği zaman, ya da "dilin realiteye karşılık düştüğü düşüncesini reddetti" dendiği zaman, bunları ilgiye değer bildirimler olarak okumak güçtür ve irdelemeleri ancak banalite düzleminde yerine getirilebilir. Wittgenstein "dil oyunlarını bir dilin kendisinin bütünlüğünden daha yalın dil biçimlerini belirtmek için kullandı" dendiği zaman, bu bir dehanın ilgilenmesi gereken birşey olarak görünmez. "Dil bir etkinliğin parçası ya da bir yaşam biçimidir ve dile anlamını verir" (PI 23) gibi anlatımlar can sıkıntısı anlatımları olarak görünür.

Dil-oyunu şunlara göndermede bulunur:

- Dil kullanımının gündelik dilimizden daha yalın olan kurgusal dil örnekleri;
- Çocuklara ilkin öğretilen yalın dil kullanımları;
- Bir dil-oyunları ailesi oluşturuyor olarak görülen bir doğal dilin tümü.

Bu anlamlar birbirlerinden keskin olarak ayrılmaz, ama bulanık olarak ayrılır ve birbirine kaynaşır. Vb. Sözcüklerin anlamları kullanımlarının bağlamı tarafınan belirlenir. Bunlar gerçekten de dünyaya gözlerini yeni açmakta olan genç bir bilince öğretilmesi zorunlu şeylerdir.

Russell: “In perception we have acquaintance with the objects of perception.”

"Tanışıklık" özneldir. Algı özneldir. Öznel olan algının nesnesinin nesnel olduğunu algı değil, düşünce söyler.

Russell’s on “On Denoting,” written and published in 1905 become one of the most celebrated and influential philosophical articles in the 20th century.

Dil ilk oyununu dil felsefecisine oynar: Dil evrenselleri anlatır, tekilleri değil.

Analitik düşünürlerin gözden kaçırdıkları şey analizin sonucunun her zaman bir soyutlama olduğu olgusudur.

Soyutlama bağlamından ve böylece belirleniminden koparılmış bir terim demektir. Ona gene de anlam vermemizin nedeni bilinçsizce soyutlamayı yadsımak, bilinçsizce onu somut olarak. belirli olarak düşünmektir. Çünkü anlam belirlenimdir.

Dilin sözcükleri her durumda böyle soyutlamalardır, ve böyle soyutlamalar olarak her zaman düşüncelerdir.

Theory of Description. Russell'ın betimleme kuramı "any meaningful sentence be about something" gibi birşey söyler. Kuram göndermenin var olan birşey (something) ile ilgili olmasına büyük önem verir ve bu yönü ile dil felsefesine önemli bir katkı olarak, giderek "that paradigm of philosophy" (Ramsey) olarak kabul edilir. Russell "something" sözcüğü ile duyulur birşeyi, tekil, somut, reel birşeyi demek ister. Ama dil evrenselleri kullanır, soyutlamalar ya da tikelden koparılmış genel terimler ile işler, ve kendine özgü kurallı yapısının altında yatan özsel mantıksal temeli dolaysızca göstermez. Böylece Russell'ı aldatır ve onu soyutlamalar ile, evrenseller ile düşünürken reel şeyler ile ilgilendiğini sanmaya götürür. Russell hiçbir zaman tekil birşeyi gösteremeyecektir, çünkü her bir tekil, her 'bu' bir evrenseldir, çünkü herşey tekil, herşey 'bu'dur.

Eğer bir tümce "Fransa'nın şimdiki kralı" gibi birşeye gönderme yaparsa, gönderme nesnesinin, Fransa kralı gibi "birşeyin" varolmadığı, ve olmayan birşeye gönderme yapılamayacağı söylenir. Ve varolma ile fiziksel olarak, özdeksel, cisimsel, kütlesel. vb. olarak varolma anlaşılır. Ama dilde anlatılan her özne, giderek İngiltere kralı bile olsa, salt dilde anlatıldığı için bir evrensel, bir düşüncedir.

Analitik düşünürlerin simgecilikleri daha şimdiden bir tür simge olanı bir kez daha simgeleştirme girişimidir.

Dil ve simgecilik

Analitik gelenekte düşünce yalnızca dil üzerine dayandırılmakla kalmaz, ama simgeler üzerine bağımlı kılınır. Kavram karşısında sözcük daha şimdiden bir simge işlevindedir, çünkü kavram belirli, değişmez, saltık iken sözcük kavram olmaksızın anlamsızdır, salt ilineksel bir biçimdir. Görsel ya da işitsel ya da duyusal sözcük dillerin olumsallık alanında durur, aynı evrensel kavramı anlatan şu ya da bu sayısız biçimi üstlenebilir.

Analitik Felsefenin Öyküsü / Plan ve Kahramanlar

Yayıma hazırlayanlar: Anat Biletzki ve Anat Matar

Çeviren: Meriç Mete / İdea • İstanbul 2016

Russell wondered how “The present King of France is bald” could be meaningful, given the absence of a present King of France.

Russell anlamlı olmayı fiziksel olarak varolma olarak anlar. Dahası, anlamlı olmayı doğru olma olarak da anlar.

Dil ve düşünce

Dil olmaksızın düşünceyi görmek ya da duymak olanaksızdır: Dil düşüncenin görüngüsüdür. Analitik felsefe dili düşüncenin özü yapar.

Frege durumunda felsefenin bir "linguistik dönüş" yaptığı söylenir ve "semantik tüm felsefenin temelidir" gibi formüller üretilir—kavramsız anlam olabilirmiş gibi. Normal olarak görüngüyü öz yapmak öz kavramının bozulması nedeniyle görüngünün de bozulmasını getirir. Varlık oluş kavramına altgüdümlü kılınır, vb. Sözde ontolojik ve epistemolojik problemlere dil aracılığıyla yaklaşma gibi girişimlerde bulunulur.

Frege dilin "duyusal" karakteri nedeniyle düşünceyi bulanıklaştırdığını düşündü. Frege klasik felsefe kırıntılarından bütünüyle arınmayı hiçbir zaman başaramadı.

“... the Investigations suggested that language was a diverse, mercurial collection of ‘language games ...”

“... words were just so many tools to get things done, rather than fixed and eternal components in a logical structure.”

The language games can be understood as the shared conceptual parameters that make it possible to identify and produce signs, and to establish relations of signification and representation.

“... to imagine a language means to imagine a form of life.”

Wittgenstein implies that activities such as shopping, uilding, fighting battles, calculating, and so on are forms of life

“the term ‘language-game’ is meant to bring into prominence the fact that the speaking of language is part of an activity, or a form of life.” (Investigations 23)

Wittgenstein: Felsefenin birincil problemi

Russell’a 19.8.1919 tarihini taşıyan bir mektupta Wittgenstein şunları yazar:

"Şimdi korkarım ana savımı gerçekten yakalamış değilsiniz. Bütün bir mantıksal önermeler işi onun için yalnızca bir sonurgudur. Ana nokta önermeler yoluyla—e.d. dil yoluyla—anlatılabilecek olanın (ve, ki aynı şeye varır, düşünülebilecek olanın) ve önermeler yoluyla anlatılamayacak ama ancak gösterilebilecek olanın kuramıdır; bunun felsefenin birincil problemi olduğuna inanıyorum."

(Wittgenstein, Letters to Russell, Keynes and Moore, G.H.von Wright (ed.), Ithaca: Cornell University Press. 1974: s. 71)

ABUSING WITTGENSTEIN: THE MISUSE OF THE CONCEPT OF LANGUAGE GAMES IN CONTEMPORARY THEOLOGY

MICHAEL W. NICHOLSON (*Michael Nicholson is adjunct professor of theology at Southern Baptist Theological Seminary, 2825 Lexington Road, Louisville, KY 40280.)

© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

E. Küme Olarak Sayı?

Kaynak · İdea

Frege, Aritmetiğin Temelleri, Küme (Menge) olarak sayı?

Küme Olarak Sayı

§ 28

Kimi yazarlar sayıyı bir küme, çoğulluk ya da çokluk olarak açıklarlar. Burada 0 ve 1 sayılarının kavramdan dışlanması gibi bir sıkıntı yatar. O anlatımlar bütünüyle belirsizdir: Kimi zaman "Yığın," "grup," "toplak" anlamına daha çok yaklaşırlar — ki bunda uzaysal bir birliktelik düşünülür —, kimi zaman ise hemen hemen "sayı" ile eşanlamlı olarak kullanılırlar, ama daha belirsiz olarak. Bu nedenle sayı kavramının bir çözümlemesi böyle bir açıklamada bulunamaz.

... Kimileri sayıya şeylerin ya da nesnelerin bir kümesi derler; Euklides gibi başkaları ise onu bir birimler kümesi olarak açıklarlar.

Die Anzahl als Menge.

§ 28

Einige Schriftsteller erklären die Anzahl als eine Menge, Vielheit oder Mehrheit. Ein Uebelstand besteht hierbei darin, dass die Zahlen 0 und 1 von dem Begriffe ausgeschlossen werden. Jene Ausdrücke sind recht unbestimmt: bald nähern sie sich mehr der Bedeutung von „Haufe," „Gruppe," „Aggregat" — wobei an ein räumliches Zusammensein gedacht wird — bald werden sie fast gleichbedeutend mit „Anzahl" gebraucht, nur unbestimmter. Eine Auseinanderlegung des Begriffes der Anzahl kann darum in eitler solchen Erklärung nicht gefunden werden.

... Einige nennen die Zahl eine Menge von Dingen oder Gegenständen; Andere wie schon Euklid , erklären sie als eine Menge von Einheiten.

§ 30

Leibniz "Bir anlağın Bir edimi yoluyla toparladığımızdır" derken, "Bir"i kendi kendisi yoluyla açıklar. ... Baumann aynı şeyi söyler: "Bir Bir olarak ayrımsadığımızdır;" ve dahası, "nokta olarak koyduğumuzu ya da bundan böyle bölünemez olarak koymayı istediğimizi Bir olarak görürüz; ama dışsal sezginin her bir Birini, ister arı ister görgül olsun, Çok olarak da görebiliriz. Her tasarım Birdir, eğer bir başka tasarıma karşı sınırlanmış ise; ama kendi içinde yine Çoka ayrıştırılabilir."

§ 30

Wenn Leibniz sagt: „Eines ist, was wir durch Eine That des Verstandes zusammenfassen", so erklärt er „Ein" durch sich selbst. ... Aehnlich sagt Baumann**): „Eines ist, was wir als Eines auffassen" und weiter: „Was wir als Punkt setzen oder nicht mehr als getheilt setzen wollen, das sehen wir als Eines an; aber jedes Eins der äussern Anschauung, der reinen wie der empirischen, können wir auch als Vieles ansehen. Jede Vorstellung ist Eine, wenn abgegränzt gegen eine andere Vorstellung; aber in sich kann sie wieder in Vieles unterschieden werden."

I myself was long reluctant to recognize ranges of values and hence classes, but saw no other possibility of placing arithmetic on a logical foundation. But the question is, How do we apprehend logical objects? And I found no other answer to it than this, We apprehend them as extensions of concepts, or more generally, as as ranges of values of functions. I have always been aware that

there are difficulties connected with this [classes], and your discovery of the contradiction has added to them; but what other way is there? (Frege to Russell, 28.vii.1902, in McGuinness 1980, pp. 140 – 141).

Frege ilk olarak küme sayı kuramının 0 ve 1 "sayılarını" dışladığı belirtir. Gerçekte "sonsuz" denilen sayı da dışlanır. Paragraf 30'da yaptığı alıntıları bulanık bulur ve ilerleyen sayfalarda Birin şeylerin bir "özelliği" olması görüşünün imlemlerini tartışmayı sürdürür. Sonuç olarak Frege sayıların (1) şeylerin bir özelliği olduğu, (2) öznel oldukları ya da (3) kümeler oldukları biçimindeki görüşleri kabul etmez.

Frege, Aritmetiğin Temelleri

Güçlüğün Çözümü

§ 45

Sayı şeylerden renk, ağırlık ve sertiğin soyutlandığı yolda soyutlanmaz, şeylerin bu özellikleri anlamında bir özellik değildir.

Sayı fiziksel birşey değildir, ama öznel birşey, bir tasarım da değildir.

Sayı şeyin şeye eklenmesi yoluyla doğmaz. Her eklemeden sonra adlandırma da onda birşeyi değiştirmez.

Çokluk, Küme, Çoğulluk anlatımları belirsizlikleri nedeniyle sayının açıklamasına hizmet etmez.

Lösung der Schwierigkeit

§ 45

Die Zahl ist nicht in der Weise, wie Farbe, Gewicht, Härte von den Dingen abstrahirt, ist nicht in dem Sinne wie diese Eigenschaft der Dinge.

Die Zahl ist nichts Physikalisches, aber auch nichts Subjectives, keine Vorstellung.

Die Zahl entsteht nicht durch Hinzufügung von Ding zu Ding. Auch die Namengebung nach jeder Hinzufügung ändert darin nichts.

Die Ausdrücke „Vielheit,“ „Menge,“ „Mehrheit“ sind wegen ihrer Unbestimmtheit ungeeignet, zur Erklärung der Zahl zu dienen.

Frege, Aritmediğin Temelleri,Kavram: İçeriği; Uzamı

§ 29

Bir Kavramın içeriği uzamı arttıkça azalır; eğer bu ikincisi herşeyi kucaklayan bir uzam olursa, içerik bütünüyle yitip gitmelidir. Dilin nasıl hiçbir biçimde bir nesneyi daha yakından belirlemeye hizmet edemeyen bir özellik-sözcüğünü yaratmış olduğunu düşünmek kolay değildir.

§ 29

Der Inhalt eines Begriffes nimmt ab, wenn sein Umfang zunimmt; wird dieser allumfassend, so muss der Inhalt ganz verloren gehen. Es ist nicht leicht zu denken, wie die Sprache dazu käme, ein Eigenschaftswort zu schaffen, das gar nicht dazu dienen könnte, einen Gegenstand näher zu bestimmen.

Gerçekten de bu düşünülebilecek birşey değildir ve dil böyle bir özellik-sözcüğü yaratmış değildir. Sayının bir özellik olarak görülmesi onu göreli ve Şey ile bağıntılı kılar. Özellik soyut olarak düşünüldüğünde bile bir Şeyin Özelliğidir ve kendi başına kalıcı değildir. Buna karşı Sayının böyle

bir Şey ile göreli olma gibi bir karakteri yoktur.

Kavramın içeriği Kant'ın düşündüğü yolda Kavramın içine doldurulan görgül nesneler olmalıdır. Kavramın uzamı ise Kavramın uygulandığı görgül nesneler olmalıdır.

Ernst Mach

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Ernst Mach

Ernst Mach

Ernst Mach'ın 'felsefesi' pekçok kuşak tarafından yinelenecektir: Duyulara güvenmekten daha kurnazca ne olabilir?

"Es gibt keine Atome."

Ernst Mach Avusturyalı bir fizikçi ve felsefeci idi ("hız/ses hızı" oranı "Mach sayısı" olarak onun adıyla anılır). Bilim felsefecisi olarak Viyana Çevresi ve Amerikan pragmatizmi üzerinde etkili oldu. Newton'ın "saltık uzay" kuramını eleştirerek görelilik kuramının doğuşuna katkıda bulundu.

Ernst Mach
A founder of the philosophy of science

DUYUMCULUK; FENOMENALİZM

> Süpersonik devimi inceledi
>
> Devinin cismin hızının ses hızına oranı (VP/VS) şimdi Mach Sayısı olarak adlandırılır
>
> Einstein'ın görelilik kuramı üzerinde etkili oldu; Viyana Çevresinin mantıksal pozitivizme üzerinde etkili oldu (Çevrenin ilk adı "Erns Mach Verein" idi)
>
> Yalnızca duyumları gerçek (= var) olarak kabul etti: "Atomların varlığına inanmıyorum" dedi (1897'de, Boltzman'ın atom kuramı üzerine bir dersinden sonra): atomları metafiziksel olarak gördü
>
> Tümevarımcı; bilimsel yasalar deneysel olayların özetleridir
>
> "Bir bütün olarak bilimin ve özel olarak fiziğin temelleri sonraki en büyük duruluklarını biyoloji yanından ve özellikle duyumların çözümlemesinden beklemektedir. ("The foundation of science as a whole, and of physics in particular, await their next greatest elucidations from the side of biology, and especially, from the analyis of the sensations." (Mach in Analysis of Sensations, Preface to 1st Ed.

(W.) According to Alexander Riegler, Ernst Mach's work was a precursor to the influential perspective known as constructivism. Constructivism holds that all knowledge is constructed rather than received by the learner. He took an exceptionally non-dualist, phenomenological position. The founder of radical constructivism, von Glasersfeld, gave a nod to Mach as an ally.

Bu görüşe göre, bir üçgenin iç açılarının toplamının iki dik açı olması bir teorem değil, bir uylaşım sorunudur ve dolayısıyla başka türlü de olabilir.

Alexander Riegler'in "yapılandırmacı bilgikuramı" (constructivist epistemology) ile demek istediği şey bilimsel bilginin doğal dünyayı ölçmeyi ve modellerini kurmayı isteyen bilimsel topluluk

tarafından yapılandırılmasıdır. Öyleyse bilgi bir "topluluk" ürünü olduğuna göre, doğa bilimleri duyusal deneyimi açıklamayı ve ölçmeyi amaçlayan ansal yapılardan oluşur,

Yapılandırmacılara göre dünya insan anlığından bağımsızdır; ama dünyanın bilgisi her zaman bir insan ve toplum kurgusudur. Bilgi realitenin bilgisi değil, ama öznenin bilincinde kurulan bir yapı ve dolayısıyla nesnel olarak bilmeyen bir bilgidir.

Bilgi duyum üzerine dayanmalıdır

Mach'ın olguculuğuna kibarca "aşırı olguculuk" denir, ama materyalizm ya da natüralizm adlandırması da uygun olacaktır, çünkü bilimin en son dayanağının beş duyu olduğuna inanıyordu ve duyumsama nesneleri olan şeyler "olgular" değil özdeksel cisimlerdir.

Mach tüm bilim tutkusuna ve becerilerine karşın, duyumların öznel olduğunu anlayamadı. Duyular varlığı değil, belirli fiziksel ya da özdeksel nitelikleri duyumsar, ve bu duyumsama öznede üretilir, özneldir. Duyum bilinçtedir. kırmızı, mavi vb. fiziksel dalgaya yapışmış nesnel nitelikler değil, insan sinir dizgesinde üretilen ve bilinçte varolan öznel niteliklerdir.

Mach algıya bile güvenmiyordu, çünkü algı kavramsal biçim kapsar ve öyleyse metafizikseldir (çünkü nokta, kare vb. fiziksel değildir ve öyleyse yoktur). Mach'ın böyle "felsefi" temel üzerine nasıl bilim yaptığını anlamak olanaksız değildir, çünkü onda da bilinçsiz olarak etkin olan, çıkarsamalar yapan ve vargılar üreten, kavramlarını kullanan doğal us onun sözde felsefesinden habersiz olarak işler.

Atom, uzay, zaman, özdek, kütle, kuvvet vb. gibi kavramlar duyumsanmaz, çünkü anlıktadırlar. Öyleyse, Mach'a göre yokturlar. Bu nedenle Viyana İmparatorluk Bilimler Akademisinde Ludwig Boltzmann tarafından verilen bir 1897 konferansından sonra “Atomların varolduğuna inanmıyorum" dedi.

Mach daha öte bölünemeyecek hiçbir parçanın olmadığını, bölmenin sonunun gelmeyeceğini düşünüyor olabilir. Atom gerçekte çelişkili bir kavramdır, çünkü sonsuz küçüklüğü, "bölünebilir bölünemezi" anlatır. (Russell, kavramın bilinçsizi olarak, ve Wittegenstein'ın Tractatus'undan etkilenerek, bir süre için "mantıksal atomizm" dediği şeyi de savundu.)

Duyular duyumsar

Max Planck Mach'ın atomların realitesini yadsımasını fizik ile bağdaşmayan bir düşünce olarak gördü. Einstien için Mach'ın fiziği eleştirisi sağlam değildi. Bu "felsefe" ile, Mach Viyana Çevresini esinlendirdi.

Mach'ın duyumculuğu yapılandırmacılık (constructivism) olarak görülemez, çünkü yapılandırmacılık realite ile ilişki kuramayan insan anlığının tasarımlarını realiteden bağımsız olarak, dolayısıyla duyusal-algının aracılığından bağımsız olarak kurduğunu varsayar, ki Mach'ın pozitivizmi böyle belirsiz bir a prioriye de izin vermeyecektir.

Mach'ın aşırı pozitivizminin aşırılığı kolayca algılandı, ve gözardı edildi. Mach Viyana Üniversitesinin dünyaca saygın bir üyesi idi ve pozitivistler derneklerini onun adına kurdular: Verein Ernst Mach. Mach fizik yaparken yalnızca beş duyusunu kullanmadı. Kuramlarını a priori üretti. Mach "duyum" dediği şeyin ne olduğunu söylemek için duyumlardan yararlanamadı, çünkü duyumun kendisi bile ancak bir "düşünce" ile, "duyum düşüncesi" ile anlatılabilirdi.

Mach’ın Duyumculuğu ve Viyana Çevresi

After 1910 there began in Vienna a movement which regarded Mach's positivist philosophy of science as having great importance for general intellectual life [...] An attempt was made by a group of young men to retain the most essential points of Mach's positivism, especially his stand against the misuse of metaphysics in science. [...] To this group belonged the mathematician H. Hahn, the political economist Otto Neurath, and the author of this book [i.e. Frank], at the time an instructor in theoretical physics in Vienna. [...] We tried to supplement Mach's ideas by those of the French philosophy of science of Henri Poincaré and Pierre Duhem, and also to connect them with the investigations in logic of such authors as Couturat, Schröder, Hilbert, etc.

— Uebel, Thomas, 2003, p. 70

Mach's dictum that "where neither confirmation nor refutation is possible, science is not concerned" (1883 [1960, 587])

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Francis Bacon

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Francis Bacon (1561-1626)

Görgücülüğün ilk Anglo-Saxon babası

> Bacon'ın kendi adı ile anılan ve yalnızca kendisi tarafından kullanılmış bir yöntemi bile vardır: "Baconian method"
>
> İngiltere erken tarihi boyunca uygarlığın öylesine kıyısında kaldı ve uygarlaşmada öylesine gecikti ki, ona duyduğu özlemi hiç olmazsa imgelemde doyurmanın yollarını aradı.
>
> Görgücülük kendisi ortaya çıkıncaya ve insanlığı uyandırıncaya dek bilimlerin deneyimsiz ve deneysiz, gözlemsiz ve ölçümsüz vb. yapıldığı sanısı içindedir.
>
> İngiltere'de felsefe hiçbir zaman görgücülüğün ötesine geçemedi. Görgücülüğün karakteristiği felsefe tarihi ile ilişkisizliği, felsefe tarihi konusunda tam bilgisizliğidir. İnsanlığın bulduğu ve keşfetttiği herşey İngiliz etnisitesi tarafından bir kez daha bulunur ve bir kez daha keşfedilir — ve gene de görgücülük bile İngiliz kültüründen iki bin yıl kadar önce doğan ve durduğu yerde saymakta olan bir düşünme tutumudur.
>
> "Çünkü doğada şu ikili önermeden daha doğru hiçbirşey yoktur: Yokluktan yokluk gelir ve yokluk yokluğa indirgenir, ama özdeğin nicesi ya da toplamı değişmezdir, ve ne artar ne de azalır."
>
> "(Hiç olmazsa uslamlamada ve kendi yasalarına göre) ilksiz-sonsuz ve değişmez olan biçimlerin araştırması metafiziği oluştursun, ve özdeğin etker nedeninin, gizli sürecinin ve gizli betileniminin (ki tümü de yalnızca doğanın olağan süreci ile ilişkilidir, temel ve ilksiz-sonsuz yasaları ile değil) araştırması fiziği oluştursun. Bunlara koşut olarak, iki kılgısal bölüm olsun: Fiziğe (koşut olarak) mekanik bölümü, ve metafiziğe büyücülük bölümü ..."
>
> "For there is nothing in nature more true than the twofold proposition - that nothing proceeds from nothi ng and that nothing is reduced to nothing, but that the quantum, or sum total of

matter is constant, and is neither increased or diminished.” — Franc Baconis, 1st Viscount St. Albans

"Let the investigation of forms which (in reasoning at least, and after their own laws) are eternal and immutable constitute metaphysics, and let the investigation of the efficient cause of matter, latent process, and latent conformation [= configuration] (which all relate merely to the ordinary coarse [= course] of nature, and not to her fundamental and eternal laws) constitute physics. Parallel to these, let there be two practical divisions: to physics that of mechanics and to metaphysics that of magic ..." (Novum organum)

İngiliz Görgücülüğünün birinci babası Francis Bacon (1561-1626) tümevarımcı uslamlama yöntemini Doğanın gizlerine erişmenin biricik yolu olarak gördü. Bacon'ın felsefesinin "yeniliği" sofistlerin eski yöntemlerine, bilginin duyusal algıdan türediği görüşüne geri dönmekten oluşur.

"... duyuları yeniden önceki düzeylerine yükseltiyoruz ... ve duyuların kendilerinin ilk edimsel algılarından anlık için yeni ve güvenilir bir yol açıyor ve kuruyoruz."

"... we, as it were, restore the senses to their former rank, ... and open and establish a new and certain course for the mind from the first actual perceptions of the senses themselves." (Novum organum)

Duyuları ve duyusal-algıyı bilginin kaynağı olarak almak bilginin ne olduğunu, bilginin evrensellerin bilgisi olduğunu bilmemekten doğar, ve doğal bilincin bilgiye ilk yaklaşımı doğal olarak bu saflığı sergiler. Bu insan eşit doğallıkla Wikipedia tarafından "is considered one of the fathers of modern science." Böyle görgücü babalardan doğan bilimin bilimselliğinden haklı olarak kuşku duyulur, çünkü görgücülük bilgiye değil, kuşkuya götürür. Bacon yeni yöntemini yalnızca insansal gerçekliklere değil, tanrısal gerçekliklere de uygulayacaktır ve önerdiği şey "a great reformation of all process of knowledge for the advancement of learning divine and human." Görgücü düşünür çalışmasını "Divine Work" ile, İncil"de betimlendiği gibi Yaratılışın Altı Gününün İşi" ("The Work of the Six Days of Creation") modeline göre düzenler. Yedinci gün Dinlence ("Sabbath") günüdür, ama dinlenme olmayacak ve gün Adem'in yaratılan dünya üzerinde egemenliğini kurmasına ayrılacaktır.

Bacon için bu reformasyon bilimde büyük bir ilerlemeye ve insanlığın sefillik ve gereksinimlerini rahatlatacak bir yeni buluşlar dizisine götürecektir.

Novum Organum'un bu ikinci bölümünde (Instauration), Bacon "bilimin yeniden kuruluşu insanlığın 'düşüş'ten önce yaşadığı duruma bölümsel geri dönüşünün parçası olacaktır" görüşünü bildirir.

Novum Organum ya da Yeni Organon Aristoteles'in Peripatetikler tarafından "Organon" başlığı altında toplanan ve başlıca yargı ve tasımı ilgilendiren yazıları ile bağlantı içinde yazıldığı kabul edillen bir çalışmadır. Ama ne Aristoteles'in yazıları ile bir ilgisi vardır, ne de felsefe ve bilimsellik ile. Kaba kişisel görüşlerden oluşur: "İnsan doğanın rahibi ve yorumlayıcısıdır; bilgi ve insan gücü anlamdaştır; etkiler aletler ve yardımlar aracılığıyla üretilir; insan doğal cisimleri işletirken ancak uygulayabilir ya da çekebilir, doğa içsel olarak geri kalanını yapar; doğaya ancak ona boyun eğerek komuta edilebilir." (Bacon starts the work saying that man is " the minister and interpreter of nature", that "knowledge and human power are synonymous", that "effects are produced by the means of instruments and helps", and that "man while operating can only apply or withdraw natural bodies; nature internally performs the rest", and later that "nature can only be commanded by obeying her." W)

Bu Organon'u üretecek olan tümevarım işlemlerine başlamadan önce, araştırmacı kafasını gerçekliği çarpıtan yanlış kavramlardan ve eğilimlerden kurtarmalıdır. Bu yanlışlar şu dört tip "idol" olarak

sıralanır:

"Idols of the Tribe" (idola tribus), which are common to the race;

"Idols of the Den" (idola specus), which are peculiar to the individual;

"Idols of the Marketplace" (idola fori), coming from the misuse of language; and

"Idols of the Theatre" (idola theatri), which stem from philosophical dogmas.

Bu 'yeni' görgücülük insanın doğal ve tinsel dünyasının "gözlemi" üzerine kuruludur ve yasalar bu alanlardan tümevarım yoluyla türetilir.

Bacon bilgiyi gerçek kaynağına, deneyime götüren insan olarak kabul edildiğine göre, İngiltere'de felsefe olarak bilinen ve analitik geleneğe dek İngilizler tarafından aşağı yukarı hiçbir zaman ötesine geçilmeyen görgücülüğün gerçek kurucusu olarak görülebilir. Olguları, deneyimleri, gözlemleri ile her zaman gündelik yaşamın gerecine gömülü insanlar olarak İngilizler hiçbir zaman usu nesne olarak almayı düşünmediler ve aralarında bunu yapma girişiminde bulunanları uyardılar.

Bacon da gündelik yaşamın olgularından ve gözlemlerinden başlayarak, daha sonra Locke ve Hume tarafından izleneceği gibi, tümevarım ya da genelleme kavramına ulaştı ve bunun ötesi deney ve gözlemleri aştığı için orada durdu. Hiçbir zaman evrensel olan düşünceler ve kavramlar yoluyla özgürce uslamlama yapma yeteneğini kazanmadı.

Bu felsefe insanlara yalnızca daha şimdiden bildiklerini söyler ve onları yeniden bildirmede gösterdiği açıklık, duruluk ve ustalık ile övülür. Bacon durumunda belki de anlaması onun yazılarını anlamaktan daha güç olan şey böyle bir yüzeyselliği ve geriliği yükseltme gereksinimidir.

Bilgi söz konusu olduğunda, sıradan düşünce kendi kavramsal gücüne değil ama duyusal algıya saygı duyar. Görmek inanmaktır. Bacon bu tutumun felsefi temsilcisi oldu. Sunduğu yöntem dikkate değerdir, çünkü sofistlerden bu yana direten bir görüştür. Deneyimden türetilen bilgi tümevarımdır, kavramdan türetilen bilgi ile karşıtlık içinde durur, ve ona üstün sayılır. Bunun niçin olduğu söylenemez. Ve gene de burada "bilgi" adı ile onurlandırılan biricik terim olan "tümevarımın"ın kendisi görgül değil, düşünseldir. Ve tümevarımda kapsanan terimlerin kendileri kavramlardır, duyumlar değil. Bir gözlem baştan sona kavramlardan oluşur. Onda duyu ile geldiği söylenebilecek birşey varsa, o şey ancak kavram ile, sözde söylenemeyecek olan ile söylenebilir. Bir türdeş gözlemler çokluğu tümevarımdır. Ussal kavram kendini gözlemi belirlemede etkinleştirir ve kullanır. Gözlem yaparken, sözde duyumsarken, algılarken insan beyni sürekli olarak düşünmekte, ve gözlemini vb. belirlemede yalnızca kavramlarını kullanmakta, gözlem dediğimiz şeyde kendini onlar yoluyla üretmekte, ve nesnesinde kendine dönmektedir.

Gözlem yapan bilincin düşüncesinin mantıksal işlemlerini bilme gereksinimi yoktur, çünkü bu bilgi olmaksızın da gözlemlerini yerine getirebilir. Görgücülük doğal gözlemden daha çoğunu üretmek için yola çıkmasına karşın, bütün bu a prioru düşünce işlemlerini kaçırır. Ve pozitivistler aynı saflık içinde felsefenin görgül bilimlerden biri olduğunu ve bu görgül bilimin ise fizik olduğunu ileri sürerler. Felsefe yapmak hiç kuşkusuz gözlem yapmak değildir, çünkü felsefe gözlemden sonra gelir. Us kavramsal olarak irdeleyeceği ve ussal bağıntıları açısından tanıtlama konusu yapacağı gözlemi daha şimdiden yapmış, tikelin bilgisini daha şimdiden kazanmıştır. Şimdi yapılması gereken şey bu tikellik alandaki anlamı ve ussallığı bulmaktır.

Görgücülük de tümevarım sonucu olan yasalar ile, evrenseller ile ilgilenir. Ama bunların insan usu ile ilişkilerini anlayamadığı için, onların duyular yoluyla türetildiğini sanır. Eğer evrensele metafiziksel denecekse, görgücülük hiçbir zaman metafizik ile uğraşmakta olduğunun bilincini kazanmayan bir

tutumdur. Ama metafizik sözcüğü bu bağlamda gereksiz ve anlamsızdır ve pozitivizm sözcükten yalnızca onu reddettiğini bildirmek için yararlanır.

Bacon 1561'de Londra'da doğdu. Akrabaları devlette yüksek konumlarda bulunuyordu ve babası Kraliçe Elizabeth için mühürdar (Keeper of the Great Seal) idi. Kendisi aynı meslek için yetiştirildikten sonra hemen görevine başladı. Erkenden yetenekli olduğunu gösterdi ve on dokuz yaşında Avrupa'nın durumu üzerine bir çalışma ürertti (De statu Europae). Gençliğinde Elizabeth'in gözdelerinden biri olan Essex Düküne bağlandı. Ama çok geçmeden koruyucularına gösterdiği nankörlük ve vefasızlık ile ününü lekeledi. Dükü kamu önünde devlete ihanet ile suçladı, konu ile ilgili raporu hazırladı ve idamını isteyen savcılar arasında idi. Daha sonra I. James'ın yönetimi sırasında kendini saraya bağladı ve Lord Chancellor, Baron Verulam ve 1620/21'de Viscount St. Albans yapıldı. Zengin bir kadın ile evlenmesine karşın serveti kısa bir süre içinde tüketti. Konumunun yüksekliğine karşın kendini entrikacılığa kadar düşürdü ve en utanmaz biçimlerde rüşvet almakla suçlandı. Hem halkın hem de soyluların nefretini kazandı ve Parlamento önünde yargılandı. Parlamentodan atıldı, £40,000 para cezasına çarptırıldı ve Londra Kulesine atıldı; adı listelerden silindi ve saraya 20 km'den daha az yaklaşması yasaklandı. Mahkeme sırasında ve hapiste iken en büyük karakter zayıflıklarını gösterdi. Ama hapisten kurtarıldı, mahkemesi geçersiz sayıldı. Bunun nedeni suçsuzluğu değil, ama I. James'a ve onun bakanı Buckingham'a duyulan daha büyük nefret idi. Onlar altında görev yaparken onların haksızlığına uğradığı kabul edildi. Ama bir daha ne öz-saygısını ne de başkalarının saygısını kazanabildi. Özel yaşamına çekildi, yoksulluk içinde yaşadı, geçinmek için kraldan para dilendi, ve yaşamının geri kalanını yalnızca bilime ayırdı. 1626'da öldü.

SİTE İÇİ ARAMA

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

HITLER'İN FİLOZOFLARI

Kaynak · İdea

"Gottlob Frege, the father of analytical philosophy, declared Hitler a hero."

Bir Frege yorumcusu olan Michael Dummet Frege'nin her zaman bir tutucu olarak bilindiğini, ama matematikçinin günlüğünü okurken şaşkınlık içinde kahramanının açık sözlü bir anti-Semit olduğunu keşfettiğini yazar. Politik "günlüğü Frege'nin aşırı-sağ politik görüşleri olan, parlamenter düzene, demokratlara, liberallere, Katoliklere, Fransızlara ve tümünden önce Yahudilere şiddetle karşı olduğunu, onların politik haklardan yoksun bırakılmaları ve, daha iyisi, Almanya'dan sürülmeleri gerektiğini düşündüğünü gösterir." (Michael Dummett: Frege: Philosophy of Language, p. xii.) Frege "bir zamanlar kendini bir liberal ve Bismarck'ın bir hayranı olarak görüyordu, ama kahramanları şimdi General Ludendorff ve Adolf Hitler idi. Değişim bu ikisinin seçilmiş demokratik hükümeti 1923 Kasımında bir darbe ile devirmeye çalışmalarından sonra oldu. Günlüğünde Frege ayrıca tüm analitik becerilerini Yahudileri Almanya'dan sürmek ve Sosyal Demokratları bastırmak için planlar geliştirme amacıyla da kullandı." (Hans Sluga: Heidegger's Crisis: Philosophy and Politics in Nazi Germany, p. 99ff). Frege genel seçimlerden hoşlanmıyordu ve Marxizm olarak gördüğü her tür sosyalizme karşı idi. Hitler'in bir sosyalist ve İngiltere'ye gönderdiği Wittgenstein bir Yahudi olması birer kuraldışı idi. BAĞLANTI

Frege'nin Nazi benzeri görüşleri yaşamının son yılında (1924) yazılan ve 1928'te oğlu tarafından bir

meslektaşına gönderilen bir günlükte açığa çıktı. Günlük herşeye karşın ancak 1973'te yaygın olarak bilinmeye başladı (Heidegger'in Naziliği 1933'ten bu yana biliniyordu ve ulusalcı, ırkçı, anti-Semit başka Alman felsefecilerin yanısıra, Kant ırkçı görüşlerini yayımlamada bir sorun görmemişti). BAĞLANTI

1924'te Frege yetmişinin ortalarındaydı ve 30 Nisanda günlüğüne şunları yazdı: "Anımsanabilir ki çok değerli Yahudiler vardır ve gene de Almanya'da bu kadar çok Yahudi olması ve gelecekte Alman yurttaşlar ile tam politik eşitlik kazanacak olmaları bir talihsizlik olarak görülebilir." ("One can remember that there are the most worthy Jews and still regard it as a misfortune that there are so many Jews in Germany and that in the future they will have full political equality with the German citizens.") Almanya'daki Yahudilerin "Almanya'dan yitmeleri, ya da daha iyisi yok olmaları" dileği ile anlaştığını belirtir ("would get lost, or better would like to disappear from Germany"). Analitik Felsefenin babası olacak olan Frege Deutschlands Erneuerung ("Almanya'nın Yenilenmesi") başlıklı aşırı ulusalcı bir derginin okuyucusu idi. 5 Mayıs 1924'te Hitler'i öven bir makale ile aynı görüşte olduğunu yazdı:

‘‘Adolf Hitler correctly writes in the April number of Deutschlands Erneuerung that, since Bismarck's guidance, Germany has not had a clear political goal. He thinks one must either go ahead with England against Russia or with Russia against England ...’’
(Humanity, Jonathan Glover, 2001, s. 377.)

Politik uslamlamaları rayından çıkan bir kafanın başka düşünme alanlarında "düzgün" düşünebilmesi olanaklı mıdır? "Düzgün" düşünme ile "biçimsel olarak mantıksalı" anlarsak, Frege hiç kuşkusuz tasımları kullanıyordu, tıpkı dilbilgisi kurallarını bilmeksizin kurallı konuşmanın bütünüyle olanaklı olması gibi. Ama Frege bir yandan tasım kavramının ussal bilgisinden yoksun iken, öte yandan bilinçsiz tasımlarına içerik olarak aldığı tikel kavramların bilgisinden de yoksundu.

İrrasyonalist düşünürler arasında Nazizm, Marxizm, ırkçılık, ulusalcılık, anti-Semitizm gibi görüşlerin yaygınlığı iyi bilinen bir olgudur. Bu görüşlerin tümü de evrensel insan hakları kavramına ve modern Yurttaş Toplumunun özgürlükçü, demokratik, eşitlikçi tinine aykırıdır. Tümü de ideolojik karakterleri dolayısıyla kaçınılmaz olarak şiddeti aklamak zorundadır. Bu eşitsizlik, eşeycilik, ırkçılık, Nazizm ve Marxizm, şiddet ve terör yandaşı ve uygulayıcısı "felsefeciler" arasında kimler yoktur: David Hume ve Kant, Heidegger ve Sartre, Schopenhauer, Nietzsche, Otto Neurath, Russell ve Wittgenstein. Bu adlar iki bilinç taşımıyor ve felsefelerine kendilerine ilgisiz uydurmalar olarak bakmıyorlardı. Tümü de insanlıktan umutsuzdu. Tümü de kendi özencine göre dünyayı değiştirmek istiyordu. Tümü de istençsiz budalalık yığınları olarak gördükleri insanlığı kurtarmak istiyordu. Her biri düzeltilmesi olanaksız yamuk tahtası ile dünyaya fırlatılmış bir saçmalık kitlesi saydığı insanlığın ortasında minik birer tanrı idi.

Buna karşı modern döneminin özgürlük felsefecileri olan Descartes, Spinoza, Rousseau ve Hegel gibi ussalcılar analitik, pozitivist, materyalist felsefeciler arasında açıkça düşman olarak görülür.

Legal Pozitivizm

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Legal Pozitivizm

Legal pozitivizm felsefeden ve bilimlerden sonra bir de Hak ve Yasa kavramlarının düzleminde başının üzerinde yürümeye çabalayan görgücülüktür. Başlıca belirlenimi doğal hak kavramını yadsıması, ve hak kavramını ideal olarak reddederek yalnızca reel olarak doğrulamasıdır. Legal pozitivizm tanımadığı yurttaş kavramını yasa kavramından soyutlar, yasayı keyfi "insan buyruğuna" indirger ve ahlak ve hak arasına bir duvar çeker. Legal pozitivizmin terminolojisinde "doğal hak" terminolojisine özsel olan Özgürlük, İstenç ve Duyunç kavramları yalnızca göstermelik olarak bulunur ve gerçekte tanınmaz ve çiğnenirler.

"Doğal Hak" ya da "Doğal Yasa" bugün Evrensel İnsan Hakları dediğimiz kavramı anlatmak için tarihsel olarak kullanılan ve bir ölçüde bugün de kullanımda kalmayı sürdüren kötü bir adlandırmadır, çünkü hak ve yasa kavramları doğal değil, tinseldir.

Legal pozitivizm kendini Varlık alanı olarak gördüğü olgular alanına sınırladığı ve Gerek kavramını sevmediği için, kendine hak kavramının tarihsel ya da sınırlı olgusallaşmalarından başka bir oyun alanı bulamaz. Bu nedenle hak kavramını yalnızca pozitif olarak, her zaman güdük edimselleşmeleri içinde ve dolayısıyla ön-modern despotik bağlamlarda irdeler. Bu nedenle genel olarak yasayı "despotik buyruk" olarak tanımlamanın ötesine geçemez ve yasanın hak ile ilişkisini doğrulayamaz. İllegal bir düşünce okulu olarak Legal Pozitivizm pekala legal despotizm olarak adlandırılabilir.

Modern dönem tarihte ilk kez Evrensel İnsan Haklarının bilincinin doğduğu, bütün bir dünya tarihinin yurttaş toplumunun küresel ölçekte gerçekleşmesine doğru yöneldiği evrensel özgürlük dönemidir. Modern dönem ereksel etik gelişimin ilk kez küresel erek olarak kabul edilmeye başladığı ve "doğal hakkın" salt bir erek olmaktan çıkarak edimselleşmeye başladığı dönemdir. Özgürlük bilincinin yaygınlaşması aynı zamanda hak kavramına tam hakkının verilmesine doğru süreci de etkinleştirir. Ve insanın moral yükselmesinin de koşulu olan özgürlük bilinci aynı zamanda yasa ve ahlak arasındaki uçurumun kapanmasına doğru yönelir.

Modern yurttaş toplumu kavramı politik güç kavramını bütünüyle siler, çünkü yurttaş istencinin güç olduğu yerde hiçbir güç yoktur. Eşit ve özgür bireyler arasındaki ilişkilerde güç, zor, şiddet gibi barbarlık terimleri ortadan kalkar. Yasanın yurttaşın istenci olduğu yerde, yasanın "doğal hak" kavramına uygun düştüğü yerde zorun yasaya özünlü olduğu biçimindeki legal pozitivistik görüş arkaik olur.

Özgürlük kavramının edimselleşmeleri Aile, Toplum ve Devlet alanlarında sergilenir. Bu yapıların tarihsel olarak evrim ya da gelişim süreci içinde olmaları onlarda anlatım bulan istenç belirlenimlerinin henüz ereksel ya da ideal hak belirlenimlerine, Evrensel İnsan Haklarına karşılık düşmemesi anlamına gelir. Sürekli ortadan kalkış durumunda olan tarihsel-olgusal hak belirlenimleri legal pozitivist kuramcılık için hiçbir zaman sağlam bir temel sağlamaz, çünkü tarih yalnızca istencin olgularının, ama hiçbir gerçeklikleri olmayan geçici olguların sürecidir. Tarihsellik terimi yalnızca insanın ortadan kaldırması gereken despotik istenç belirlenimlerini anlatır.

Ailenin ideal biçimi çekirdek aile dediğimiz ve bireylere tam özgürlüklerini veren duygusal-etik yapıdır.

Toplumun ideal biçimi hak eşitliği içinde ekonomik-etik ilişkilere giren özgür bireyler tarafından belirlenen yurttaş toplumudur.

Ve Devletin ideal biçimi Evrensel İnsan Haklarını eksiksiz olarak anlatan yurttaşlık istenci olarak,

özgürlüğün eksiksiz olgusallaşması olarak demokratik devlettir.

Bugün yalnızca Batı ülkeleri bu ideallere bölümsel olarak erişmişlerdir. Dünyanın geri kalanı ağırlıklı olarak henüz ön-modern despotik kültürel yapıları yaşatmayı sürdürmektedir ve milyarlarca insanın — tıpkı legal pozitivistlerin kendileri gibi — hak, istenç, özgürlük, yasa, devlet kavramları konusunda hiçbir bilgileri yoktur.

Modern yurttaş toplumunda yasama, yürütme ve yargı yurttaş toplumunun istenci olduğu için, ve yurttaşlık istencinin üzerinde hiçbir güç olmadığı için, kurumlar olarak meclis, hükümet, mahkemeler, aslında bütün bir devlet yapısının kendisi yalnızca genel istencin kendini edimselleştirmesinin araçlarıdır. Bu kurumlar arasındaki çatışmalar, devletin kendisinin içerisindeki çarpışmalar yalnızca eşitsiz etik gelişim düzeylerinin, yalnızca tarihsel geriliklerin kendilerini sergileme yollarıdır. Öte yandan, "hükümetin yurttaşlık haklarını kısıtlaması" ya da "hükümetin yurttaş toplumundan ayrı ve onun üzerinde bir güç olması" ile ilgili kaygılar ön-demokratik kültürden arta kalan despotik alışkanlıkların henüz bütünüyle ortadan kalkmadığının göstergeleridir. Hükümet ve toplum arasındaki böyle gerilimler modern yurttaş toplumunun henüz kendisinin evrensel insan hakları konusunda gerektiği gibi bilgili olmamasının sonucudur. Etiğin bir bilgi sorunu olduğu düzeye dek, kendi özgürlüklerinin, haklarının ve istençlerinin bilincinde olmayan uyruklar kaçınılmaz olarak devleti kendilerine yabancı bir güç olarak algılayacaklardır. Etik yaşam ancak ve ancak özgürlüklerinin bilincinde olan insanların toplumunda olanaklıdır.

Legal Pozitivizm sofizmin hak alanına uygulamasıdır.

Mantıksal Pozitivizm sofizmde kendi başlangıç noktasını da bulur.

“... der Mensch ist das Maß aller Dinge. Hier zeigt sich Verwandschaft mit den Sophisten, nicht mit den Platonikern.”

“... insan tüm şeylerin ölçüsüdür. Burada Sofistler ile bir akrabalık vardır, Platonistler ile değil.”

(Viyana Çevresi “Manifesto”sundan)

Mantıksal Pozitivizm ← → Mantıksal Görgücülük

“A sharpened awareness of words to sharpen our perception of the phenomena.”
J . L. Austin.

H. L. A. Hart

Legal pozitivizm görgücü ilkenin hak kavramına uygulamasıdır. Buna göre bir evrensel hak kavramı yoktur, yalnızca tikel pozitif haklar vardır. H. L. A. Hart'a göre:

> Yasalar insanların buyruklarıdır.
>
> Tüze ve Ahlak arasında — "olduğu" gibi yasa ve "olması gerektiği" gibi yasa arasında — zorunlu bir bağıntı yoktur
>
> Moral yargılar (duyunç) olgusal kanıt ile desteklenemez oldukları için bilişsel değildirler.

Legal pozitivizm hemen pozitivizmin ya da olguculuğun paradoksunun güçlüğünü yaratır. İlk olarak bir kuram olduğu ve bir olgu olmadığı için kendisi metafizikseldir ve buna göre kendini reddetmesi gerekir. Ama tümü de İngiliz (Görgücüleri) olan Jeremy Bentham, John Austin, H.L.A. Hart gibi pozitivistler insanın bu problemi düşünecek bir entellektüel yetkinlikten yoksun olduğuna inanırlar ve insanlığı kendilerine indirgerler.

Despotik kültürlerde insan yönetir; özgür kültürlerde yasa yönetir. Yasa yurttaşın hakkı ve özgürlüğüdür. Despotun buyruğu kölenin yasasıdır.
Legal pozitivistler özgür istencin hakkını tanımazlar. Önderin önemi ve politik gücü toplumun istençsizliğinden ve güçsüzlüğünden doğar.

Doğal yasa ya da evrensel insan hakları kuramını reddeden Austin'e (1790-1859) göre yasa egemenin buyruğudur ve zor tarafından desteklenir. Duyuncun egemen ve yasa üzerinde herhangi bir gücü yoktur ve yasa dizgeleri görgül olarak incelenmelidir.

Bu görüşe göre, yasa, egemen, buyruk, yaptırım, ödev — tümü de görgül olarak tanımlanabilir toplumsal olgular olmak üzere. "Görgül inceleme" olgunun olgu ile karşılaştırmasıdır, bir ideal norm ile değil.

Pozitivistin olgusu ondan kaçar. Gerçekte pozitivistin "olgu" dediği şey hiçbir biçimde nesnel ya da gerçek olgu değil, yalnızca öznel ve yalancı olgudur. Pozitivistin olgusu ona yüklediği tasarımlar tarafından tanımlanır ve bunlar doğal bilincin ona kendi öznelliğinden ve özencinden yüklediği tasarımlardır.

Kavramsız olgu gerçekte salt bir soyutlamadır, bir olgu değil. Olgu her durumda kavramlar tarafından biçimlendirilir ve eğer kuram ya da daha iyisi kavram olgunun karşıtı olarak alınacak olursa, o zamah her olgu ancak kuramsal ya da kavramsal olduğu düzeye dek, karşıtı ile birlikte olduğu düzeye dek olgudur. Olgu asıl doğasında çelişkilidir.

"Görgül inceleme" denilen şeyin kavramsız inceleme olması gerekir. Ama her inceleme kavramsaldır ve insan düşüncesi tarafından yerine getirilir, duyusal-algı tarafından değil. .

“Doğal Yasa” ve Pozitivizm

Legal pozitivizm tüze alanında "doğal yasa" kuramı ile karşıtlık içinde durur.

"Doğal yasa" ya da "doğal haklar" kuramı (jus naturale, lex naturalis; dikaion physikon, δικαιον φυσικον) hak kavramının temelinin insan doğasında olduğunu kabul eder. Başka bir deyişle, hak insanın özüne ait evrensel bir kavramdır ve çağdaş kültürde "evrensel insan hakları" olarak anlatılır.

Pozitivizm kavramın insan doğasına özünlü olmasını onun "tanrısal" olması olarak ve dolayısıyla bir boşinanç sorunu olarak ya da metafiziksel-aşkınsal bir konu olarak görür. Buna göre geriye yalnızca birer olgu olan pozitif haklar kalır. Bu pozitif yasaları yargılayacak evrensel bir yasa kavramı geçersizdir, çünkü "evrensel insan hakları" sat bir kavram olması ve bir olgu olmaması ölçüsünde yoktur.

Realist pozitivizm ideal bir ölçüt tanımadığı için, yalnızca tikel hakları karşılaştırabilir. Salt göreli bir bakış açısında kalır ve tikel hakları evrensel ya da ideal ya da saltık bir ölçün ile göreli olarak yargılayamaz. Pozitivist mantıkta her bir tikel hak kendi için bir başkası kadar haklıdır ve hiç biri bir başkasından daha haklı değildir.

Legal pozitivizm için tikel hakların yargılanmasını sağlayacak bir duyunç yoktur. Ya da yalnızca kendileri tikel olan göreli duyunçlar vardır. Ama legal pozitivist için duyunç kavramı bilişsel olmadığına göre, moral yargı pozitif yasa açısından ilgisizdir.

Kavramına göre, bir istenç anlatımı olduğu düzeye dek yasanın duyunçtan bağımsızlığı olanaksızdır.

Yasanın ahlaka ilgisiz olması bir dilek olarak bile boşunadır, çünkü mantıksal-kavramsal olarak

olanaksızdır. Yasanın ahlaktan ayrı görünmesi ancak yasamanın henüz moral olarak olgunlaşmamış, henüz moral büyüme sürecinde olan despotların istenci tarafından belirlenmesi durumunda olanaklıdır. Bu durumda bile despotun henüz ham, çocuksu duyuncu yasaların haklı olduğu yargısında bulunur.

Yasanın ahlak ile uyum içinde olmaması gerektiğini ileri sürmek istenç, duyunç, özgürlük kavramlarının bilgisine yabancı olma koşulu üzerine olanaklıdır. Yasa kuramcılarının bir bölümü ait oldukları despotik kültürlerin yansıması olan bilinçler taşırlar.

Yasanın “Yararlığı”

Pozitivist yasanın evrensel insan haklarına (doğal yasaya) uygun olup olmadığına bakmaz. Onun "yararlı" olup olmadığına bakar ("merit"). Yasa moral olabilir ya da olmayabilir. İki durumda da yasadır. Yasa bütünüyle haksız olabilir, ve devletin hiçbir meşruluğu olmayabilir. Sorun değil. Yasa ve devlet üzerinde moral bir yargıyı tanımadığı için, pozitivist bakış açısından bunların herhangi bir önemi yoktur.

Legal Realizm

Legal realizm (başlıca 1920-40'lar arasında yaygın) de evrensel insan haklarını reddeder ve yasayı insan yapımı olumsal bir belirlenim olarak görür.

Legal realizm tüze biliminin doğa biliminin yöntemlerini uygulaması ve görgül kanıt üzerine dayanması gerektiğini kabul eder. Hipotezler olgular karşısında sınanmalı ve yasalar değerden (moral yargıdan) özgür yöntemler ile araştırılmalıdır.

Değerden-özgür yaklaşımı ile, legal realizm doğal hak kuramına karşı çıkar. Ve tüze biliminde legal fenomenleri irdelemede linguistik eğilimlere de karşı çıkar. Legal realistler legal fenomenleri ruhbilimsel olarak görürler.

Yasayı bir tür "alet" gibi gören kimi realistler yasanın haklılık ile kaygılanmaktan çok toplumsal hedeflere hizmet etmesi gerektiğini düşündüler. Buna göre yargıçlar karar vermede yasaları moral nitelikleri açısından değil, sonuçları açısından ele almalıdırlar.

John Austin (1790-1859)

Austin'in pozitivistik kuramları çoktandır “overly simplistic” olarak görülür. Bugün arkaik görünen olgulardan türetilen bu arkaik kuramlar pozitivistin bir evrensel insan doğası kavramından yoksun bilincinin ürünleridir. Kendini göreli tarihsel koşullar altına kısıtlayan olgucu bilinç henüz varolmayan özgür birey karakterini veri olarak alamazdı. Legal pozitivistin buyuran ve boyun eğen "insanı" henüz bilinci yarı-gelişmiş kültürel insandır, yasasını ve istencini eşitleyen yurttaş değil.

Hakkın kaynağı olarak Güç

Bentham ve Austin'e göre, yasa egemenin buyruğudur. Egemen onlar için saltık gücü olan bir kişi ya da bir gruptur. Başka herkes egemene boyun eğerken, egemen hiçbirşeye boyun eğmez, hiçbir gücün altında durmaz. Yasaları belirleyen egemen böylece yasaların da üzerindedir. Bu bakış açısından yasa haklılığını bir güç anlatımı olmasında bulur.

Yasalar egemenin buyrukları olduğuna göre, egemenin saltık gücü yoluyla aklanır ve zor yoluyla desteklenirler. Ve haklı ve haksız olanı, doğru ve yanlış olanı insan egemen belirlediğine göre, yasaların ahlaksal bir temeli yoktur. Böyle egemenliğin tiranlıktan nede ayrıldığını söylemek olanaksızdır.

Legal pozitivizm özgürlük ve istenç kavramlarını tanımaz ve demokrasiyi bir olanak olarak bile kabul edemez. Hart gibi legal pozitivistler böyle arkaik anti-demokratik görgücü kuramları yirminci yüzyıla taşımış ve uyarlamaya çalışmışlardır.

Pozitivizm “Jim Crow yasaları” ya da “Nürnberg yasaları” ya da benzerleri için moral bir yadsıma sağlayamaz. Yasa ölçütlerine uygundurlar. Zor yoluyla desteklenen buyruklardır. Öyleyse onaylanmalıdırlar.

Reel yaşamda, pozitivist her zaman kuramına aykırı davranmak, reddettiği evrensele başvurmak zorundadır. Bunu yapmadığında, bir legal pozitivist olarak davrandığında bugün demokratik ülkelerde hapse atılacaktır.

“Yasadışı” ve “Suç” olarak Legal Pozitivizm

Evrensel hak kavramı ulus, din, dil, ırk, eşey, sınıf vb. ayrımlarını tanımaz. Pozitivizm tüm bu ayrımları tanır, çünkü onları olgular olarak, düşüncesini esinlendiren kaynaklar olarak alır.

Yasa kendi kavramı gereği evrenseldir. Pozitivist yasanın evrenselliğini kabul etmez. Başka bir deyişle, pozitivistin "yasa" dediği şey yasa karakterini taşımaz.

Hakkın evrenselliği hak kavramını dolaysızca politik "eşitlik" kavramı ile bağlar. Daha doğrusu, insan doğasının evrenselliği insanın tüzel ve politik eşitliği kavramını içerir. Pozitivist için eşitlik "anlamsız"dır.

Pozitivist tüzeci anlamadığı bir hak dünyasının içinde askıdadır. Yasaların evrensel karakterini anlamasa da kendi doğal usu ile o karakter ile uyum içinde davranır ve ona göre yargıda bulunur.

Legal pozitivizmin uygulamada herhangi bir dikkate alınacak etkisi yoktur ve hiç bir yargıç yasalarının evrensel olmadığı gibi bir yanılsama içinde değildir.

Pozitivist yasa kuramcısı yasanın tözü olan evrenselliği yadsımak zorundadır. Geriye hiç kuşkusuz buyruk kalır.

Pozitivist yasa evrensel olamaz, çünkü pozitif yasa pozitif iken evrensel negatiftir. Pozitivist için dünya tüm olgusalların toplamıdır, ve tüm evrensellerin toplamı bir hiçtir. Pozitivist yasa genel istenç olmaksızın yasadır.
Buyruğu yasa ile eşitlemek Bentham gibi görgücülerin doğal hak kavramını yadsımalarının kaçınılmaz sonuçlarından biridir.

Herbert Hart (1907-1992) “yasa” adına bir yasadışı ve suç kuramı geliştirdi.

Bir pozitivistin bir ‘kuram’ geliştirmesi neredeyse doğaüstü bir fenomendir. Ama bu bir olgudur ve pozitivistin kuram özlemine doyum sağlar ve onu normal bir insan gibi gösterir. Bekleneceği gibi bir İngiliz olan Herbert Hart'ın (1907-1992) yasa kavramı konusundaki tam bilgisizliğine ya da onu reddetmesine karşın, önemli bir tüzeci, dahası — bir İngiliz olduğuna göre — yirminci yüzyılın en önemli tüze felsefecisidir. The Concept of Law (1961) ise "the most important work of legal philosophy written in the twentieth century" olarak kabul edilir. Hart analitik ve özellikle linguistik felsefe olarak anladığı şeyin yöntemlerini yasa kuramının birincil problemlerine uyguladı.

Gerçekte, Hart bir hak kuramı değil bir suç kuramı geliştirdi, çünkü birer pozitif "yasa" olarak kabul ettiği "insan buyrukları" modern özgürlük tininin değil, despotik istencin anlatımları idiler. Pozitivizm bir sövgü terimi olarak yararını büyük ölçüde Hart'a borçludur.

Pozivistin demokrasiden, insan haklarından, özgürlükten vb. yana çıkmasının hiçbir önemi ve

anlamı yoktur. Onun için tüm bu terimler yadsınacak metafiziksel soyutamalardır. Ama pozitivist salt soyutlamaları ile yaşayamaz ve pozitivizminin dışında az çok normal bir insandır. Ve bu normalliğinin gücü ile sık sık kendi kuramı ile çelişir. Ama savunduğu öğreti ile tutarsızlıkları ele almaya değmeyecek entellektüel gerilik ve aptallık sorunlarıdır.

Legal pozitivizme göre, yasa ve bir haydutun silahı arasında hiçbir ayrım yoktur.

Yasa egemenin buyruğudur.

Pozitivist bilinç her zaman pozitif kuramından doğan sözde uslamlamaları ve doğal usu arasında askıda kalır. Ve normal olarak düşünmesinden ve davranmasında kendi kuramını ilkin kendisi çiğner.

Hart hiçbir zaman kendisine yöneltilen eleştirileri anlamadı. İçeriği ve yöntemi ile uygunsuz bir başlık taşıyan The Concept of Law'da (1961) dediği incelemede, Hart "what is law?", "must laws be rules?" ve "what is the relation between law and morality?" gibi sorulara yanıtlar verir. Yanıt yasaları metafiziksel dediği alandan "toplumsal" bağlama aktarmak ve onları "doğal yasa" ya da "doğal hak" kavramından, böylece bir İdeadan ya da evrensel kavramdan soyutlamaktır. Pozitiviste göre yasa "evrensel" olmaksızın, "evrenseli" kapsamaksızın, "evrensel yasa" olmaksızın yasadır. Böylece "yasa" ile birlikte "yasa kavramı" da linguistik yöntemde evrenselliğinden soyutlanır. Kavramın karakterinin evrensel olması nedeniyle, kavram bozulur. Mantıksal pozitivizmin ilkeleri uygulandığında, "evrensel" yasa anlamsız ya da metafizikseldir, çünkü doğrulanabilir değildir, çünkü çiğnenebilirdir.

The Concep of Law analitik geleneğin en başarılı tüze çalışması, eş deyişle bu güne dek yazılmış en yasadışı yasa kitabıdır.

The Concept of Law yasayı ve ahlakı ayırır ve buna göre yasa dediği "insan buyruğu"nu moral yargıya karşı koruma altına alınır. Hart görünürde yasanın egemenin bir gözdağı ile desteklenen buyruğu olduğunu ileri süren Austin'i eleştirir ve yasaların egemenlerden daha uzun ömürlü olduklarını belirtir. Bu "güçlü ve derin" bir görgül eleştiridir. Ama yasanın gücünü zor gözdağından türettiğini savunmasında Austin'e yönelik eleştirisi kendisine karşı da geçerlidir.

Hart'ın görüşünde — Austin'in görüşünde de olduğu gibi — yasanın temelini toplumsal alışkanlık ya da uylaşımlarda bulmasına karşın, ceza ya da başka tür bir yaptırım yasanın işlemesinin güvencesidir. Dolayısıyla yasa haklılığını duyunçtan değil, ama bir zor etmeninden türetir. Ve buna göre yasa her zaman dışsal bir gücün keyfi buyruğu olacak ve uyruk ona yalnızca ceza korkusundan boyun eğecektir. Bu korku kuramında duyuncun dışlanmasına koşut olarak özgürlüğe de yer yoktur. Yasanın yurttaşın kendi istencini anlatması ve tam olarak bu nedenle özgürlüğün en somut biçimi olması gibi bir anlayış Hart'ın görgül yetilerinin erişemeyeceği kadar soyuttur.

Hart yasanın yetkesinin toplumsal olduğunu da söyler. Enson geçerlik ölçütü haklılık değil, ama alışkanlıktır ve daha şimdiden toplum tarafından kabul edilen ve boyun eğilen bir kural üzerine dayanır. Böylece yasa dizgelerinin temeli aynı zamanda uylaşımsaldır ve uylaşımın tüm olumsallığını kapsar.

Legal pozitivizme göre yasalar zor yoluyla geçerli olan baskı araçlarıdır ve enson haklılıkları yurttaşın kendi istencinin anlatımı olmaları üzerine dayanmaz.

Böylece bir başka legal pozitiviste, Hans Kelsen'e göre, yasal bir ödev olarak görülen şey (örneğin hırsızlık yapmamak) hırsızlık için bir yaptırım getiren bir normun mantıksal bağlılaşığıdır. Başka

bir deyişle, insan ancak ceza korkusu ile hırsızlıktan kaçınır. Bu kuramlara göre yasa insanı moral bir varlık olarak alamaz ve insanların bilincinde haksızlık, eğrilik, kötülük gibi şeyler ancak ceza korkusuna bağlı olarak ortaya çıkar. Zor hakkı belirler — bu ister tiranın zoru olsun isterse yasanın arkasındaki zor.

Rousseau doğal hak kuramına göre yasanın ne "insan buyruğu" olduğunu düşünür, ne de "zor" yoluyla desteklenmesi gerektiğini. Yasa hakkın ve özgürlüğün anlatımıdır, çünkü ancak özgürlük bilinci ve istenci hakkı da birlikte getirir. Yasa tikel hakkın anlatımı olduğuna göre aynı zamanda bir özgürlük anlatımıdır. Hak ve özgürlük kavramları arasındaki ilişki pozitivistin kavrayışının ötesinde yatar. Hak açıktır ki ancak özgür bireyin ya da yurttaşın istencinin anlatımı olabilir. Despotik kültürde yasa egemenin ya da tikel bir insanın ya da tikel bir grubun buyruğu iken, yurttaş toplumu ve onun demokratik devleti evrensel insan haklarının ya da doğal hakkın bilinci üzerine kurulur.

“... une autorité qui n’est rien.”

Rousseau Roma Cumhuriyetinde yasaların "insanın buyruğu" olmadığını, moral bir temelde genel istencin anlatımı olduğunu göstererek yasanın özsel özgürlük ve ussallık karakterini örnekler. Decemviri ("on erkek") kendi hazırladıkları yasaların kendi tikel komitelerinin ‘buyrukları’ olmamasını sağlamayı başka herkesten önce kendilerine ait moral bir sorumluluk olarak gördüler. Yasama evrensel istenç üzerine, yurttaş toplumunun onayı üzerine dayanmalıdır. Ancak kendi istencinin yetkesini kabul eden insan özgürdür ve yurttaştır, çünkü yurttaşın kendi üzerindeki yetkesi "yetke olmayan bir yetkedir."

JEAN-JACQUES ROUSSEAU
TOPLUMSAL SÖZLEŞME, KİTAP 2 — DU CONTRAT SOCIAL / LIVRE 2

Gene de Decemvirilerin kendileri hiçbir zaman salt kendi yetkeleri üzerine herhangi bir yasa çıkarma hakkını ileri sürmediler. ‘Size önerdiğimiz hiçbirşey,’ diyorlardı halka, ‘onayınız olmaksızın yasa olamaz. Romalılar, sizi mutlu kılacak olan yasaların yapıcıları kendiniz olun.’

...
Böylece yasama işinde bağdaşmaz görünen iki şeyi bir arada görürüz: İnsan gücünün üzerinde olan bir girişim, ve onu yerine getirmek için bir yetke olmayan bir yetke.

Cependant les décemvirs euxmêmes ne s’arrogèrent jamais le droit de faire aucune loi de leur seule autorité. Rien de ce que nous vous proposons, disaient-ils au peuple, ne peut passer en loi sans votre consentement. Romains, soyez vous-mêmes les auteurs des lois qui doivent faire votre bonheur.

...
Ainsi l’on trouve à la fois dans l’ouvrage de la législation deux choses qui semblent incompatibles: une entreprise au-dessus de la force humaine et, pour l’exécuter, une autorité qui n’est rien.

Dworkin (1931-2013) was the second most-cited American legal scholar of the twentieth century. After his death, the Harvard legal scholar Cass Sunstein said Dworkin was "one of the most important legal philosophers of the last 100 years. He may well head the list."

Stanford Encyclopedia:
"Dworkin, as positivism's most significant critic, rejects the positivist theory on every conceivable level. Dworkin denies that ... local theories of particular legal systems can identify law without

recourse to its moral merits, and he rejects the whole institutional focus of positivism."

İnsanların savundukları ahlak ilkeleri sık sık yanlıştır ve bu ilkelere göre giderek belli suçlar bile kabul edilebilir olarak görülür. Böyle durumlarda yargıcın keyfi karardan kaçınması ve doğru yanıtı bulması gerekir. "Doğru yanıt" hak kavramının kendisinden çıkarsanabilir.

Pozitif yasalar uylaşımlar olarak görülür. Ama uylaşımların kendileri insan doğasına aykırı olabilir. Yasalar uylaşımlar üzerine dayandıkları düzeye dek kültürel, göreli, geçicidir. Duyunç tarafından düzeltilirler.

Dworkin'e göre, yasaların özsel bir ahlaksal içeriği olmalıdır ve yalnızca zorlamanın ya da buyruğun biçimsel bir anlatımı olamazlar.

Taking Rights Seriously / RONALD DWORKIN

POZİTİVİST normal olarak metafiziksel olduğunu düşündüğü ahlakı ya da duyunç kaygılarını bilincinden dışladığı için savunduğu şeyin karşıtını savunmayı da kabul eder ve böyle çelişkili görüşleri "yorumlar" olarak görerek özellikle pozitivizme özgü yasa ve ahlak görüşünü revize eder. Örneğin Hart'ın kendisi sık sık reddettiği "doğal yasa" kavramını savunur. Dahası, onu "God's command" formülü altında savunur ve hak ve ahlak ayrımının gerçekte birlik olduğunu göstermeye çalışır.

> *"The positivists do not say that the law's merits are unintelligible, unimportant, or peripheral to the philosophy of law. However, the merits of law do not determine whether a law or a legal system indeed exists."*

Legal pozitivizmin ahlak ve yasa arasına getirdiği ayrım ahlak ve hak alanlarının kavramsal olarak ayrı olmaları değil, duyuncun yasa üzerinde hakkının ve etkisinin olmamasıdır. "Doğal hak" kuramını yadsımanın anlamı budur. Ama pozitivist savunmacı kendini istediği herşeye inandırabilir.

> *"According to Hart, a contemporary legal positivist, separation thesis is the essence of legal positivism. The main point or essence of this thesis is that, the law and morality are conceptually distinct."*

THOMAS HOBBES

Hobbes argued that “it is improbable for any statute to be unjust”. According to him, “before the names of just and unjust can take place, there must be some coercive power to compel men equally to the performance of their covenants … and such power there is none before the creation of the commonwealth”. In this, he meant that “laws are the rules of just and unjust, nothing being reputed unjust that is not contrary to some law. For Hobbes, the sovereign is not subject to laws for having the power to make and repeal laws for having the power to make and repeal laws; he may, when he pleases, free himself from their subjection.” What he stressed is that “to the care of the sovereign belongs the making of good laws.” Furthermore, he concludes that “all that is done by such power is warranted and owned by every one of the people, and that which every man will have so, no man can say is unjust.”

JOHN AUSTIN

Austin defined law by saying that it is the “command of the sovereign”

> *"The existence of law is one thing; its merit or demerit is another. Whether it be or be not is one enquiry; whether it be or be not conformable to an assumed standard, is a different enquiry. A law, which actually exists, is a law, though we happen to dislike it, or though it vary from the text, by which we*

regulate our approbation and disapprobation."

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar

© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

LUDWIG WITTGENSTEIN ve MANTIKSAL POZİTİVİSTLER

Kaynak · İdea

Viyana Çevresi "Manifesto"su Tractatus'un arkasından yazıldı.

"Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen" :: "Sözü edilemeyen üzerine sessiz kalmalıyız." :: "Whereof one cannot speak, thereof one must be silent."

Wittgenstein Çevrenin üyeleri tarafından "söylenemeyen" ile metafiziksel olanı, dolayısıyla Çevrenin dilinde "anlamsız" olanı demek istiyor olarak anlaşıldı. Wittgenstein "söylenemeyen," "üzerine mantıksal olarak konuşulamayan" şeylerin gerçekten önemli biricik şeyler olduğunu demek istemektedir.

Wittgenstein'ın sözleri hiç kuşkusuz amaçladığı gibi totolojiktir. Dolayısıyla analitik, mantıksal ve biçimseldir. Doğal bilinç düşünmesinde bir adım daha ileri gitmeli, ve "söylenemeyen" şeyin "Ding-an-sich"ten nede ayrı olduğunu sormalıdır.

Mantıksal Görgücülüğün Karakteristikleri

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Görgücülüğün Karakteristikleri

Mantıksal Görgücülüğün Karakteristikleri

Mantıksal Pozitivizm kendi mikrokozmozunda mekanistik bir minimalizm önerdi. Felsefe Tarihi ile koşulsuz bir kopuşu savundu ve bütün bir Felsefe Tarihinin boşa giden bir çaba olduğuna inandı. Düşüncenin problemlerini çözmek için dile döndü ve onu da simgelere ve imlere indirgeyerek ‘matematikselleştirdi.’ Etik olarak, Mantıksal Pozitivizm dünyanın nasıl daha iyi bir yer olabileceği ile ilgilenmedi, çünkü ‘iyi’ pozitivif bir olgu değil, metafiziksel bir değer idi.

Mantıksal Pozitivizm hiç kuşkusuz kendisi tarih oldu. Ama bilimsel kültürün ulaştığı düzey dikkate alındığında, pozitivizmin güncel birincilliği tartışmasız ve evrenseldir, çünkü genel olarak görgücülük gibi olguculuk da insan düşüncesinin gündelik etkinliğinin bir yaratısıdır. Yine, görgül bilimsel etkinlik de a priori kavramların bir bilgisini gerektirmez, düşüncenin doğal uslamlamaları ile yürütülür, ve görgül bilimler için gündelik görgül yöntemler, tümevarım, tanımlama ve sınıflandırma yeterlidir. Usun öz-bilinçsiz olması etkinliğini sürdürmesini engellemez.

Mantıksal Pozitivizm sofizmde kendi başlangıç noktasını buldu.

“... der Mensch ist das Maß aller Dinge. Hier zeigt sich Verwandschaft mit den Sophisten, nicht mit den Platonikern.”

“... insan tüm şeylerin ölçüsüdür. Burada Sofistler ile bir akrabalık vardır, Platonistler ile değil.”

(Viyana Çevresi “Manifesto”sundan)

Felsefe tarihinde hiç kimse sofistlik taslamadı, çünkü Protagoras'ın ve Gorgias'ın kurgul derinliklerine ve diyalektiklerine karşın, sofistik ilke bir yanıyla tam bir göreliliği imler ve sofizm

bu yanıyla hem kuramsal bağlamda hem de etik bağlamında her zaman küçültücü bir anlamda kullanıldı. Viyana Çevresi sonsuz banalitesi ile sofizmin yalnızca bu kötü yanını üstlendi. Sofistlere felsefe tarihinde asıl önem ve değerlerini kazandıran kavramsal derinliklerini boş metafizik olarak reddetti ve sıradanlığı içindeki insanı herşeyin ölçüsü olarak aldı.

Mantıksal Pozitivizm ← → Mantıksal Görgücülük

Wissenschaftliche Weltauffassung
Wiener Kreis

International Encyclopedia of Unified Science

Mantıksal Pozitivizmin Varoluş Nedeni

Mantıksal Pozitivizm felsefeye doğa bilimlerinden gelen insanların yaratısıdır.

Pozitivistler ilkin deneyimden türetilen bilginin bir kez daha deneyimden türetilmesinden başka birşey olmayan bir doğrulamacılık ilkesi ürettiler. Bu görgül bilimlerde pozitivistlerden önce de uygulanan olağan yöntem idi. Pozitivistler ikinci olarak pek yeni olmasa da bir bilgikuramı öne sürdüler ve bu yöntem yoluyla bilmeden önce bilme gibi birşey önerdiler..

Pozitivizmin tanımlayıcı özelliği felsefe ve görgül bilimler arasındaki ilişkinin anlaşılmamasıdır. Bu temelde, pozitivizm zamanla bilim felsefeciliği olarak bildiğimiz etkinliğe dönüştü. Bugünlerde görgül bilimlerin kavramsal ve yöntemsel problemlerini ve sınırlarını anlayan görgül bilimciler normal olarak felsefeye, “bilim felsefelerine” dönerler. Bu alanda da genellikle felsefeye görgül yöntemin bakış açısından bakılır ve pozitivizmin bir kalıtı olarak felsefeyi görgül bilimlere indirgeme eğilimi ağır basmayı sürdürür.

Pozitivizm, tıpkı fenonalizm gibi, bir bilinç felsefesidir. Nesnel olanı anlattığı sanılan olgular da, tıpkı görüngüler gibi, özneldir, usun kategorileri tarafından belirlenirler. Fenomenalizmin tersine, pozitivizm bu kendi öznelliğini anlayamaz ve kendi bilincinde oyalanırken ‘olgular’ ile, ‘nesnellik’ ile, ‘dışsal realite’ ile ilgilendiği sanısı içindedir. Öznelliğini ayrımsadığı zaman bile pozitivizm nesnel düşünceye geçmeyi başaramaz, bilinç düzleminde kalmada diretir, ve bir linguistik dönüş yaparak “linguistik felsefe” denilen, “sıradan dil felsefeciliği” denilen şeye geçer, sözcükler ile, simgeler ile, imler ile oyuna dalar.

Many logical positivists supported forms of materialism, metaphysical naturalism, and empiricism.

Pozitivizmin kendisi karakterine uygun olarak kuramsız bir olgudur.

Viyana Çevresinin öğreti üretme sıkıntısı

Çevre bir "felsefi" grup karakterini taşımıyordu. Felsefeyi reddettikleri için değil, ama pozitif hiçbir öğretileri, tutarlı hiçbir ilkeleri vb. olmadığı için. Pozitivizm bir kuram bile olmaksızın salt bir olgu olarak kalmayı sürdürdü. İronik olarak, olgusallığı entellektüel olarak olmaktan çok duygusal olarak, değersel olarak, biraraya tutturulan amorf bilinçlerden oluşmuş bir küme idi. "Potizivist bir metafizik" olduğu düzeye dek, bir karakterinin olmadığı düzeye dek, grubun tutucu olarak nitelenmesi bile anlamsızdır. Despotik eğilimleri ile, felsefenin kendisine karşı gösterdiği totaliter tutum ile, kesinlikle modern değildi.

Birlik felsefi bir "okul" karakterini de taşımıyordu. Aynı nedenlerle, çünkü öğretecek bir içeriği yoktu. Varolan birkaç klişe (örneğin "uylaşımcılık," "doğrulama anlam kuramı") ya başkalaşıma uğruyor ya da bütünüyle terk ediliyordu.

Birlik daha çok toplumsal bir grup, ya da kültürel bir grup, ya da politik bir grup karakterini, aslında tüm bu karakterleri taşıdı. Önder olarak sayılanların klişeleri kabul ediliyor, paylaşılıyor ve gerekli gereksiz yineleniyordu.

Grup bir tür birlik olma eğilimi ile, gerçek anlamda bireyselliği, özgür ussal düşünmeyi önledi. Bilimin Birliği Devimi olmakla, daha başından totaliter bir karakteri sergiledi. Her zaman bir örgüt ruhu içinde davranıldı. Felsefenin ilk koşulu, dürüstlük koşulu çiğnendi ve bir oto-sansür nedeniyle normal olarak anlaşılması gereken şeyler bile anlaşılamadı.

Metafiziğe karşı çıkan Çevrenin yaptığı herşeyin metafizik olduğunu anlayanlar ve bunu söyleyenler dikkate alınmadı. Bir tür dinsel fanatizm gibi birşey insanları olmadıkları şeylere çevirdi.

BİLİMİN BİRLİĞİ DEVİMİ

REISCH, Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü

“... the philosophy of science is the philosophy of natural science ...”
İNSAN BİLİMLERİ İÇİN BİR BİLİM FELSEFESİ YOKTUR.

Bilim Felsefesi üzerine ölçün ders kitaplarından biri budur. Ve Viyana Çevresinin ve analitik geleneğin klişelerini yineleyerek başlar. "Toplumbilim" bir bilim olmayabilir, ama "fizik" bilim olmayacak da başka ne olacaktır? Çünkü bilim felsefesi "fizik felsefesidir."

"... science is important to philosophy because it seems to offer answers to fundamental philosophical questions."

Sayfa 11'de ‘tümevarım’ sorununun tartışması başlar, ama önce bir öykünün okunması gereklidir. "Our starting point is the desire to arbitrate the following dispute that arises when Alice, who has been reading A Brief History of Time by Stephen Hawking, is trying to explain the exciting things she has learned about the Big Bang and the history of the universe to her friend Thomas."

Bilim Felsefesi yapmanın en uygun yolu budur — Hawking, Big Bang kuramı ve Alice ve Thomas'ın katıldığı uzunca bir öykü (ss. 11-13)

“... science is important to philosophy because it seems to offer answers to fundamental philosophical questions.”

“Bilim felsefe için önemlidir, çünkü temel felsefi sorulara yanıt veriyor görünür.”
O ZAMAN BİLİM FELSEFESİNİN GEREĞİ NEDİR?

“Philosophy is garbage, but the history of garbage, that’s scholarship!”
— Burt Dreben

Semantik ve Fizikselcilik

> Pozitivistler felsefeyi bir anlambilim düzeyine, semantiğe indirgemeyi istediler. Örneğin en önem verdikleri sözde buluşlardan biri anlamın tümce bağlamı ile ya da başka bir a posteriori dolaylılık yoluyla belirlendiği koşuludur.
>
> Aynı zamanda bir tür fizikselcilik birleşik bilim için zorunlu görülüdü. İndirgemecilik pozitivistler arasında moda idi. Ama semantiğe ve fiziğe indirgemenin aynı şey olması gerekli idi.
>
> Pozitivistlerin "linguistik" sözcüğünü dillerinden düşürmemelerine karşın "dilbilim" ile hiçbir ilgileri yoktu. Felsefenin sorunlarının kötü "dil" kullanımından doğduğunu ve buna göre "iyi" dil kullanımının düşüncenin tüm problemlerini çözeceğini düşündüler. Düşüncesiz dil gibi birşey

düşünerek, dili düşünceye önsel yaptılar.

Viyana Çevresi üyeleri "bilimsel" olduklarını ileri sürmenin bilimsel olmaları için yeterli olduğunu düşündüler. Bu metafiziksel önesürüm doğrulama gerektirmiyordu.

Ve görgücü temelleri üzerine bilimin olanaksızlığını hasır altına sürdüler.

"Dil" temelinde realite ile nasıl buluşulacağı sorusunda "resim kuramı" gibi bir saçmalıktan, Wittgenstein'ın "önermeler realitenin resimleridir" görüşünden daha iyi bir yanıt bulamadı.

Semantik Bağlam ve Mantıksal Bağlam

"[Philipp] Frank bir keresinde kuramsal anlamın yalnızca “bir bildirimler ya da ilkeler dizgesine” ait olduğunu belirtti. “Yalıtılmış bir sözcük ya da giderek yalıtılmış bir bildirim bile ancak dolaylı olarak anlam taşır. Ona eğer anlamlı bir dizgenin ya da öğretinin parçası olmaya uygun ise ona ‘anlamlı’ deriz" (Frank 1950, 31).
— (REICH, Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü, s. 222)

Bu bakış açısı anlamın kavram tarafından belirlendiğini, tekil, yalıtılmış, bağlamsız bir sözcüğün, imin, simgenin vb. bile ne olursa olsun bir anlam taşıdığını bilir. Ama bu bilgisini bastırır, çünkü kavramı anlamın kaynağı olarak kullanmak a priori bir yol izlemek olacaktır. Bağlamın gerçeği dizgesel ya da mantıksal bağlam, kavramsal bağıntıdır. Anlamaya çalıştığımız şey dil düzleminde kurulan semantik bağlamların altında yatan mantıksal-kavramsal bağıntılardır.

Legal Pozitivizm

Yasalar insanların buyruklarıdır.

Tüze ve Ahlak arasında — "olduğu" gibi yasa ve "olması gerektiği" gibi yasa arasında —zorunlu bir bağıntı yoktur

Ahlaksal yargılar, olgu bildirimlerinin tersine, uslamlama ile doğrulanamaz ya da savunulamaz (bilişsel değildirler).

Pozitivizm: Ahlak olmaksızın Hak

Pozitivist bakış açısından bir diktatörün komutları yasalardır, çünkü diktatörün yetkesi anayasa üzerine dayanır. Pozitivist diktatörün buyruğu olarak yasayı ahlaktan ayırdettiği için, diktatörü haklı görür.

Bugün sayısız pozitivist tüzeci öğrencilerine yasaların duyunçtan bağımsız olduğunu öğretmeyi sürdürmektedir. Her ikisi de ırksal ayrımcılığı getiren Nürnberg yasaları ve Jim Crow yasaları pozitivistin birer "olgu" olarak doğrulamak zorunda olduğu duyunçsuz 'yasalar'dır. Onları çürütmek için ileri sürebileceği bir "doğal hak" kavramı yoktur.

Pozitivist için yalnızca pozitif yasalar vardır, "evrensel insan hakları" gibi bir soyutlamanın varolan yasalar üzerinde, reel yasalar üzerinde bir gücü söz konusu olamaz.

Usun bakış açısından Yasa duyunç üzerine dayanır, ahlak ile çelişmemelidir. Pozitivistler tüzeyi ve ahlakı ayırırlar, amoralistik bir yasa kavramı ileri sürmek zorunda kalırlar (kişisel olarak bunu reddetmeleri ilgisizdir).

Pozitivist bakış açısından, Evrensel İnsan Hakları (ya da Doğal Hak) boş metafiziktir, anlamsızdır, ve bilişsel değildir. Çünkü yoktur.

Pozitivistin duyunç yetisinin olmaması ya da bastırılmış olması gerekir. Bu nedenle Russell gibi,

Wittgenstein gibi, Popper vb. gibi adlar pozitivizmi yalnızca bir "felsefe" olarak savunmakla kalmazlar, onu yaşamları ile ve kişilikleri ile kılgısal olarak da temsil ederler.

Jeremy Bentham (1748-1832) ve John Austin (1790-1859) Doğuştan Hak (Doğal Hak) kuramına karşı çıktılar ve a priori hak ya da ideal hak gibi kavramları reddettiler.

Austin Tüze bilimini gerçek bir bilim yapmak için onu tüm ahlaksal kavramlardan temizlemek gerektiğine inandı. Bentham'ı izleyerek, yasanın toplumsal bir olgu olduğunu ve güç ve boyun eğme ilişkilerini yansıttığını ileri sürdü. Ona göre yasalar egemenin buyruğudurlar ve ceza ve yaptırımlar tarafından desteklenirler. Boyun eğme bir alışkanlık sorunudur ve "egemen" halkın alışkanlık ile boyun eğdiği kişi ya da kişilerdir. Yasanın ne olduğunu belirlemek için hiçbir ahlaksal yargı gerekli değildir. Bir yararcı olarak, Austin böyle pozitif yasaların en büyük sayının en büyük mutluluğunu sağlayacağına inanıyordu.

Kimlik Kazanma Sorunu

Mantıksal pozitivizm sık sık felsefe tarihinde çoktandır yanlışlıklar olarak görülen konumları bir kez daha savunmuş (örneğin deneyim, tümevarım, uylaşım, doğrulama, natüralizm, realizm gibi konularda), sonra sıkı öz-eleştiriler yoluyla bunlardan vazgeçerek yeni tek-yanlı görüşler üretmeyi sürdürmüştür.

Felsefenin Güçlüğü

Viyana Çevresi üyeleri için felsefe çok güçtür, çünkü görgücülük geleneksel olarak bir "felsefe" sayılsa da, sözde analitik yöntemi gereği diyalektiği kavramaya yeteneksizdir. Mantığı en iyisinden "hoşgörü" ve "uylaşım" gibi terimlerde anlayan çevre, yöntemi konusunda bile bir görüş geliştirmiş değildir, görüş birliği bir yana.

Viyana Çevresi entellektüel bir anarşi tarafından karakterize edilir, ve Çevrede Bilimin Birliğine benzer hiçbirşey yokken, bir görüşler çoğulculuğu egemendir.

Pozitivizm niçin bilinmeli?

Mantık evrenseldir, ve bozulması da evrenseldir. Pozitivistin mantığını her bilinçte yeniden işletebiliriz.

Mantıksal Pozitivizmi ve Analitik Felsefeyi incelemenin başlıca yararı doğal bilincin sorularına verilen en kötü yanıtlardan yararlanma olanağıdır. Soru yanıtı olanaklı olduğu için sorudur. Viyana Çevresi çoğunlukla soruları metafiziksel olarak gördüğü için bir yana atmakla yetindi. Etik, Estetik, Tüze, genel olarak İnsan Bilimleri ya fiziğe indirgeme planının parçası yapıldılar, ya da doğrudan doruya bilişsel olamayacakları, bilgi konusu olamayacakları ileri sürülerek gözardı edildiler.

Bilim ve Felsefe ilişkisi nasıl görülür?

"Largely owing to the influence of W. V. Quine, many philosophers have come to believe that philosophy is continuous with science. "

Normal olarak Quine'ın "buluşu" pozitivizme evrensel olarak yöneltilen eleştirinin kendisidir. Ama Quine bunu özgün bir buluş olarak kabul eder ve ne yaptığını anlamayanlar tarafından ciddiye alınır.

Bu formülde bilim "görgül" bilim olduğu için, bilim ve felsefe arasındaki süreklilik felsefenin görgül bilimlerin sürdürülmesi olarak kabul edilmesi demektir.

Quine felsefenin yerinin "görgül bilimlerin" arasında olduğunu düşünüyordu, çünkü natüralist idi,

ve natüralist (ya da materyalist düşünce) için herşey materyal olduğuna göre, felsefe için de uygun olan materyal olanın bilimi olması idi. Tinsel olan "bilişsel" olmadığı için bilgi konusu olamazdı.

Kanatsız Uçuşlar

Viyana Çevresi felsefecilerini bir "çevre" yapan etmen felsefenin alanına kemikleşmiş görgücüler olarak girmeleri oldu.

Yetersiz kanatları ile, tümü de uçuşlarına erken başladılar. Kişisel tarihleri ve kollektif tarihleri düşe-kalka oraya buraya atılıp durmaktan oluşur. Yalnızca felsefe ile değil, ama birbirlerinin görüşleri ile de sürekli çatışma içinde olmak kuraldır. Ve yanlışlın yanlış ile çarpımı doğru üretmez.

Mantıkları tam bir hoşgörü ve uylaşım mantığıdır. Düşünmekten çok yanlışlarını ancak yanıldıkları ortaya çıkınca görürler ve görgül yanılma-sınama yöntemi bildikleri ve uyguladıkları biricik yöntemdir. Bir yandan herşeye karşın felsefe olarak imgeledikleri şeyi öğrenmeye çabalarken, öte yandan kurtarıcı rollerini ciddiye alarak derme-çatma felsefeleri ile felsefe tarihini rayına oturtma misyonlarına sarılmayı sürdürürler. Ellerinde uylaşımcılık, doğrulamacılık, indirgemecilik, "mantık" dedikleri bir simgecilik gibi bulanık aygıtlara dayanarak, felsefe dünyasına sağınlık, açıklık, duruluk, tamlık gibi idealleri kazandırmaya çalıştılar.

Analitik gelenek “bilim felsefesi” ile ilgilenmedi.

Pozitivistler ve Analistler

Viyana Çevresinin ve analitik geleneğin üyelerine "tutarsızlık," "kendi ile çelişki, "mantıksızlık" gibi terimleri uygulamak gereksizdir. Ne bu gafların bir sonu vardır, ne de "eleştiri"ye uygundurlar, çünkü eleştiri olumsuzlamak üzere belirli, duru, tam, açık bir düşünce, görüş, önesürüm vb. gibi birşeyi hedef alırken, ne Viyana Çevresi ne de analitik gelenek hedefte durur.

Pozitivistler ve analistler Felsefe Tarihini tanımazlar, okumazlar, ve yadsırlar. Anlamadıklarının anlamsız olduğunu ileri sürerler. Ve gene de onun problemleri ile uğraşmanın bir adım bile ötesinde değildirler. Böyle bilinçte ussal olanı anlama yetkinliği yoktur çünkü pragmatizm için önemli olan anlamak değil ama sonuç almaktır.

"Uylaşım" bir doğruluk ilkesi olarak alındığında, "mantıkta ahlak yoktur" (Carnap) ilkesi kabul edildiğinde, ussal tartışmanın yolu kapanır. Bu düzeye dek pozitivizm postmodernizme giden yolda bir kilometre taşıdır. Gerçekte, sık sık bu iki kampın nede ayrıldıklarını söylemek olanaksızdır.

"The positivists have a simple solution: the world must be divided into that which we can say clearly and the rest, which we had better pass over in silence. But can any one conceive of a more pointless philosophy, seeing that what we can say clearly amounts to next to nothing? If we omitted all that is unclear we would probably be left with completely uninteresting and trivial tautologies."
— Werner Heisenberg, Physics and Beyond, 1971, s. 213.

Heisenberg: Pozitivistlere Bir Yanıt

"Pozitivistlerin yalın bir çözümü vardır: Dünya açıkça söyleyebileceğimiz şeylere ve üzerlerinden sessizce geçmemiz gereken şeylere bölünmelidir. Ama açıkça söyleyebileceğimiz şey hemen hemen hiçbirşey olduğuna göre, daha saçma bir felsefe düşünülebilir mi? Eğer açık olmayan herşeyi atlarsak, büyük olasılıkla elimize ilginçlikten bütünüyle uzak ve basmakalıp totolojiler kalacaktır."

© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Mantıksal Görgücülük ve Soğuk Savaş

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Mantıksal Pozitivizm ve Soğuk Savaş

Mantıksal Pozitivistler bilimi reddetmenin yanında onu ideoloji ile kirletmeye de çalıştılar. Ve Soğuk Savaş sırasında demokrasiden yana olmak yerine, totaliterliği desteklemeyi seçtiler.

Görgücülük bilgiyi “çağrışım” düzlemine indirger.
Genel olarak Görgücülük ve özel olarak Mantıksal Görgücülük "bilimsel" bir karakter taşıyor olarak görülür. Hiçbirşey gerçeklikten bundan daha uzak olamaz. Görgücülük bilimin kavramlar arasındaki ussal-mantıksal bağıntılar olarak kabul ettiği ilişkilerin hiç de zorunlu olmadığını, "çağrışım" ilişkileri olduğunu ileri sürer.

Örneğin yerçekimi kuvvetinin kütleler ile doğru orantılı ve kütleler arasındaki uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğu biçimindeki evrensel doğa yasasında ilişkiler, eğer geçerlikleri deneyimden ve gözlemden türetilecek olursa, hiçbir zaman bir "çağrışım" ilişkisinden öteye geçemezler. O zaman zorunlu olmak yerine "olasılık" düzleminde geçerli "gevşek" ilişkiler ya da "genellemeler" olurlar. "Doğrulama" hiçbir işe yaramaz, çünkü bir yandan "doğrulama"nın kendisi tekil bir durumu aklamanın ötesine geçemezken, öte yandan bütünüyle gereksizdir, çünkü bu iş daha şimdiden yapılmış, sözde ilişki doğrulama edimi ile bir ve aynı olan gözlemden, deneyimden türetilmiştir.

Görgül bilim Görgücülük değildir.
Görgül bilimler Doğanın ve Tinin özsel olarak ya da kendilerinde ussal dizgeler olduğu varsayımı üzerine çalışır. Görgül olarak bulduğu kavram bağıntılarının mantıksal da olup olmadıklarını saptamak başka bir iş, arı, kavramsal düşüncenin işidir.

Klasik felsefenin uyguladığı kavramsal düşünme yöntemi hiçbir zaman deneyim dünyasının olgularını salt kavramlardan çıkarsama gibi bir saçmalık değildir. Tersine, deneyim ya da gözlem sonucunda üretilen tümevarımların gerçekten de evrensel olup olmadıklarını, yasa olarak ileri sürülen kavram bağıntılarının gerçekten de ussal bağıntılar olup olmadıklarını araştırır.

Mantıksal Görgücülük salt kuramsal bir dünya görüşü değildi. Yalnızca dünyayı bilmemek ya da anlamamakla ilgilenmiyor, anlamadığı dünyayı değiştirmeyi istiyordu. Değerden-özgür bilimi ve felsefeyi ‘savunan’ pozitivistler ideolojik olmada hiçbir sorun görmediler ve demokrasi ve totaliterlik arasında hiç duraksama göstermeden ikinciyi seçtiler.

Marxist mantıksal görgücü Otto Neurath tarafından yönetilen Bilimin Birliği Devimi bütün bir çağdaş dünyanın bilimsel etkinliğini hiyerarşik ve total bir yapı içinde örgütleme ve yönetme tutkusundan doğdu. Viyana Çevresi Avrupa’da olduğu gibi göç ettiği Amerika’da da bir tür politik organizasyon gibi davrandı.

1930’larda Nazizmin gelişi ile Mantıksal Pozitivizm ve Bilimin Birliği projeleri Birleşik Devletler’e göç etmek zorunda kaldı. Çevre Yeni Dünyada hem genişlemesini hem de dönüşümünü sürdürdü. Yalnızca akademik dünyayı hedeflemiyordu. Politik olarak öylesine keskin ve etkin idi ki, sonuçta yalnızca akademik kültür tarafından değil, ama J. Edgar Hoover denetimindeki FBI gibi kurumlar tarafından da dikkatle izlenir oldu.

1950’lerde Çevre karakterini yitirmeye başladı ve entellektüel, kültürel ve politik güçlerin birleşik

etkileri sonucunda kaçınılmaz bir depolitizasyon sürecine yenik düştü. Mantıksal Potizivizm bir yandan Yeni Dünyada yumuşayarak ve hafifleşerek Bilim Felsefeciliğine başkalaşırken, Eski Dünyada Analitik Geleneğin felsefe tarihinden ve felsefeden bütünüyle kopan simgecilik kültüne ortak oldu.

Mantıksal Görgücülük ve Viyana Çevresi üzerine araştırmacılar sık sık bunları politik olmaktan uzak salt entellektüel projeler olarak ele alırlar. Bu yüzeysel bir bakıştır. Pozitivistler hem kendi ülkelerinde hem de daha sonra sığındıkları ABD'de politik olarak etkin idiler. Yarın bir sosyalist devrimin olacağı umudunu taşıyor ve Sovyetler Birliği'nde olan şeylerin bütün bir dünya politikası için model olduğunu düşünüyorlardı. Pozitivizmlerini tarihsel materyalizm ile özsel olarak uyum içinde olan bir "felsefe" olarak görüyorlardı.

Çevre despotik imgelemin terimlerinde düşünüyordu. Açıkça komünist olmayan herşeyi kapitalist olarak gören radikal Marxist-Leninist entellektüeller tarafından kuruldu. 1929 Manifesto'larında belirttikleri gibi, Avusturya ve Almanya pozitivistlerinin tümü de sosyalist idiler. Programları yalnızca "anlamsız metafizik" olarak gördükleri klasik felsefeyi devirmek değildi. Avrupa'yı baştan sona yeniden kurmayı, Avrupa eğitiminin hedeflerini ve ders programını yeniden düzenlemeyi istiyorlardı.

Programları dünyanın yeni pozitif kültürü olarak tasarladıkları şey konusunda ipuçları kapsar. Tüm değerler bilim-dışı olarak, metafiziksel olarak olgular önünde geri çekilecekti. Tüm bilimler fiziğe, aslında mekaniğe indirgenecekti. Bu projeyi güçlendirmek için ikonografi, semiotik ve simgesel mantık gibi aygıtlar da geliştirildi. Entellektüel başarının temel öncülü olarak gördükleri şey felsefe tarihinin bütününde reddedilmesi idi.

Pozitivistler daha başından nesnel ve ciddi düşünceyi arkada bırakmış görünürler. İdeolojik bir esrime içinde idiler. Tasarladıkları "total etik yeniden-yapılanma" programı etiğin kendisinin yalancı-bilim sayılması koşuluna bağlıydı. Evrensel insan hakları, yasa egemenliği, yurttaş toplumu ve demokrasi kavramlarını anlamsız metafiziksel soyutlamalar olarak görüyorlardı. Aydınlanma ruhu ile uyum içinde, tümü de içtenlikle kurtarıcı despotizmden yana idi ve Sovyetler Birliği'ni güçlendirme çabalarına edimsel olarak ve etkin olarak katıldılar. Özgürlüğü bir yalancı-kavram olarak gören Çevrenin önderi Moritz Schlick "özgürlük üzerine yazmak zorunda kalmaktan utanç duyduğunu" belirtiyordu. Bu utanç onlara tiranlığa gözlerini yumma yeteneğini kazandırdı.

"The point is that accidents do not cause war. Decisions cause war."

— MANTIKSAL GÖRGÜCÜLER VE RAND CORPORATION

— SOĞUK SAVAŞ HANS REICHENBACH'I NASIL DÖNÜŞTÜRDÜ

RAND OLGUSU

•

Gençliğinde bir Marxist olan ve öyle kalan Reichenbach 1948'den sonra RAND için maaşlı bir danışman ve araştırmacı oldu. Değerlere bağışık olan kuşkucu pozitivizm Soğuk Savaş dramasının endişelerine ve risklerine karşı soğukkanlı düşünme modelini sunuyor göründü.

RAND VE POZİTİVİZM

Pozitivizmin "Soğuk Savaş felsefesi" karakterini kazanması değerlerden (ideolojiden) özgür hesaplamacılık karakterine bağlıdır. 1960'larda pragmatizm, fenomenoloji ve varoluşçuluk yeniden üniversiteye geri dönünceye dek pozitivizm ABD'de akademik tekelini sürdürdü. Ve Reichenbach'ın

sözde dogmatik-olmayan, değer-yüksüz, pozitivistik düşünme yöntemi Sovyet kollektivizmine karşı panzehir olarak görüldü. Ve kullanıldı.

Reichenbcah 1928'de Berlin'de Gesellschaft für empirische Philosophie ("Görgül Felsefe Toplumu") adlı derneği kurdu. Bu organizasyon "Berlin Çevresi" olarak da bilinir ve üyeleri arasında Carl Gustav Hempel, Richard von Mises ve David Hilbert de bulunuyordu. 1930'da Reichenbach ve Rudolf Carnap Erkenntnis ("Bilgi") dergisinin editörleri oldular.

REISCH (Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü, s. 355vs)

“1950’lerin sonlarında, RAND kendini Science dergisini okuyan bilimsel ve teknik yönelimli entellektüellerin geniş bir alanına tanıttı. Raytheon, General Electric, Lockheed ve başka askeri sözleşmelilerde iş reklamlarının yanısıra, RAND tarihin parlak adlarının tam-sayfa portrelerini sunan bir kampanya başlattı. Lucretius, Leonardo ve başkalarının stilize edilmiş sulu-boya portreleri yazılarından paragraf uzunluğundaki alıntıların üzerinde duruyordu. Bu reklamlarda herhangi bir satış havası yoktur. Yalnızca RAND’in tarihin büyük, bağımsız, giderek radikal düşünürlerine dost ve saygılı bir kurum olduğunu belirtirler. ...

Reichenbach’ın dizideki yerini belirleyen reklam tasarımcısı neredeyse kesin olarak Reichenbach’ın çalışmasının ruhundan habersiz olsa da, Soğuk Savaş kültüründe hem popüler hem de entellektüel “gerçekliğin” değer ve geçerliğinden haberdar idi. Özgürlük ve komünizmin kötülük- leri hakkındaki gerçeklikler yaygın olarak komünist istilaya karşı birinci askeri güç siperinin arkasından hemen ikinci siper olarak görülüyordu. Örneğin New Leader’ ın okuyucularından Radyo Özgür Avrupaya Sovyet denetimindeki ülkelere demokrasinin üstünlüğü hakkında yayın yapması için yapılan yardımlara “gerçeklik dolarları” ile katkıda bulunmaları isteniyordu.

Pozitif Etik ya da Metaetik

Pozitivizm ahlak kuramını metaetik olarak adlandırır ve etiğin ötesi dilin de ötesi olduğuna göre, metaetik için ahlaksal iyiler ve kötüler anlatılamazın alanına girer (ya da Wittgenstein'a göre mistik bir boyuta yükselir). Görgül olarak doğrulanamazlar ve semantik olarak anlamsızdırlar. Ahlaksal bildirimler yalnızca konuşmacının duygusal durumunu anlatır, çünkü haz ve acı duyguları tarafından belirlenirler (Locke'un ve Hume'un dedikleri gibi). Buna göre bilimin böyle duygusal sorunlar ile bir işi olamaz. Metaetik saltık bir iyinin, doğrunun, haklının olmasının olanaksız olduğunu doğrular ve buna göre etik evrensel nitelikten yoksundur ve evrensel etik normlar yerini kişisel, kültürel, göreli vb. normlara bırakır. Eğer metaetik bir dil-felsefesi kuramı değil de, realite ile ilgili olsaydı, bu realite etik-ötesi ya da ahlak-ötesi bir realite olacak, ya da daha yalın olarak ahlaksız ve etiksiz bir realite olacaktır. Ama pozitivistler buna izin vermezler çünkü dil-felsefesinin realiteye dokunmadığına inanırlar.

Pozitivizm ← → Nihilizm

Pozitivistlerin ait oldukları entellektüel iklim bugün imgelemesi aşağı yukarı olanaksız bir karabasanı andırır. Batı entellektüalizmi metafiziksel olarak gördüğü özgürlük kavramından vazgeçmiş, en önde gelen yazarları bile duyunçsuzlukları içinde tiranlığı algılayamaz olmuş, Batı kültür tarihinde sanattan bilime, felsefeye ussal ve özsel değeri olan herşeyin fanatik bir reddedilişi moda olmuştu.

Daha doğrusu, estetik, etik ve entellektüel gerilik ve hamlık Batı entellektüalizmi görünüşünü takınmıştı. Nihilizm, materyalizm, komünizm ve kübizm kültleri akademik dünyada pozitivizm ile tamamlandı. Estetik duyarsızlık, insanı iyinin ve kötünün ötesine yükselten bir duyunçsuzluk

sonunda Viyana Çevresinin bir ‘olgu’ kültü üreten düşüncesizliği ile bütünleşti. Çevrenin birincil ikonu olan ve iki görelilik kuramı için felsefi temelleri pozitivizmde bulmaktan mutlu olan Albert Einstein düşüncesizliği duyunçsuzluk ile birleştirerek, “Lenin insanlığın onurudur” diyordu.

Bilime ilgilerini görelilik, olasılık, uylaşımcılık, fizikselcilik, biçimselcilik, simgecilik ve semitoik gibi terimlerde tanımlarken ve daha iyi bir toplumun kurulması için bilimleri ve dolayısıyla bilimcileri totaliter bir Bilimin Birliği Devimi altına getirmenin zorunluğunu vurgularken, mantık dedikleri şeyde “ahlak” olmadığnı, bir tür “hoşgörü ilkesi”nin geçerli olduğunu ileri sürdüler. Neurath’tan Carnap’a, Wittgenstein’a, Sovyetler Birliği için duygudaşlık değer tanımayan pozitivizmlerini unutturacak denli güçlü idi.

(W) "the Vienna Circle as an institution and logical empiricism as a movement both came under political attack in Europe with the advent of Nazism. Most of the figures involved in the movement migrated to the United Kingdom and the United States. In the United States, many of the logical empiricists also later fell afoul of McCarthyism."

Viyana Çevresi ve Politika

Viyana Çevresinin tümü de görgül bilimciler olan üyeleri güçlü politik güdüleri olan insanlardı. Çevre pozitivist olduğu kadar da politik bir çevre idi ve "Bilimin Birliği Devimi" adı üyelere egemen olan devrimci ruhu tanıtmak için bütünüyle uygundu. Bilimin politik süreçten bağımsız olmadığı düşünülüyordu. Reich'tan alıntılarsak, kurucu atalardan "[Otto] Neurath 1919 Bavyera sosyalist devriminde heyecanlı ve neredeyse ölümcül bir rol üstlendi." Daha sonra, imler üzerine çalışmaları ile ilgili olarak "Moskova tarafından işe alındı."

"Hans Reichenbach’ın Berlin Üniversitesindeki sosyalist öğrenci etkinliği daha sonra orada iş bulma şansını ortadan kaldırdı." Rudolf Carnap özyaşamöyküsünde şunları yazdı:

“[Viyana] Çevresinde tümümüz toplumsal ve politik ilerlemeye güçlü bir ilgi duyuyorduk. Çoğumuz, benim kendim de aralarında olmak üzere, sosyalist idi" (alıntılar: Reich, Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü, 2005).

Philipp Frank'ın yazılarında sık sık dönemin tarihsel materyalist tonu onu bir fizikçi olmaktan çok bir Marxist yazar gibi gösterir. Ve Çevrenin Manifestosu sert bir politik bir bildirge tonunda yazılmıştır.

Viyana Çevresi ve Göç

Kızıl Viyana'da doğan ve şekillenmeye başlayan Çevre aşağı yukarı Marxist dünya devriminin akademik bileşeni olma rolüne aday gibiydi. Ama 1930'larda Nazilerin politik erki ele geçirmeleri ve Avusturya'yı ilhak etmeleri Hollanda'ya yerleşmeyi seçen Otto Neurath dışında grubun bütününü ABD'ye göç etmek zorunda bıraktı. Bir örgüt gibi davranan Çevre yeni ülkesinde kollektivist ve enternasyonalist politik etkinliğini sürdürdü.

Nazizmin yenilmesinden sonra dost ve bağlaşık SSCB II. Dünya Savaşı biter bitmez ABD'nin varoluşu için gözdağı olunca çok şey değişti. ABD'de anti-komünizm ve McCarthyizm döneminde kültür kendini kızıl ve pembe olan herşeyden temizlemeye girişti. Viyana Çevresinin üyeleri de FBI tarafından çok yakından izlenenler arasında idi. Bilimin Birliği devimi için politika tehlikeli ve bir süre sonra olanaksız oldu. 1940'ların sonlarında ve '50'lerde Viyana Çevresinden arta kalan herşey apolitik idi. Öyle görünür ki bu depolitizasyon yalnızca Soğuk Savaşın yarattığı yılgıya bağlı değildir. Pozitivizm bilimin "değer"den özgür olmasını istiyor ve politikayı bir "değerler" sorunu

olarak görüyordu. Herşey bir yana, politika kendisi bir değer olmasa da değerler üzerinde yaptırım etmeni idi. Depolitizasyon Çevrenin bilimselci karakteri ile uyuşmayacak bir konu değildi. Reichenbach ve Carnap hemen RAND Corporation'a katıldılar.

Bilimsel Dünya-Görüşü:Viyana Çevresi

Wissenschaftliche Weltauffassung: Der Wiener Kreis

The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle

Böylece örneğin ekonomik ve toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmesine, insanlığın birleşmesine, okulun ve eğitimin reformuna doğru çabalar tümü de bilimsel dünya-görüşü ile bir iç bağlantıyı gösterir; öyle görünür ki bu çabalar Çevrenin üyeleri tarafından onaylanmakta, duygudaşlık ile karşılanmakta ve kimileri tarafından giderek etkin olarak ilerletilmektedir.

So zeigen zum Beispiel die Bestrebungen zur Neugestaltung der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Verhältnisse, zur Vereinigung der Menschheit, zur Erneuerung der Schule und der Erziehung einen inneren Zusammenhang mit der wissenschaftlichen Weltauffassung; es zeigt sich, daß diese Bestrebungen von den Mitgliedern des Kreises bejaht, mit Sympathie betrachtet, von einigen auch tatkräftig gefördert werden.

For instance, endeavours toward a new organization of economic and social relations, toward the unification of mankind, toward a reform of school and education, all show an inner link with the scientific world-conception; it appears that these endeavours are welcomed and regarded with sympathy by the members of the Circle, some of whom indeed actively further them.

Anti-Komünist etkinlikler ve onlara karşı entellektüel tepkiler

Rudolf Carnap; FBI; Hoover

"Başka birçok entellektüel ile birlikte, Carnap Julius ve Ethel Rosenberg'e merhametten yana olduğunu bildirmişti. Başkalarının bildirimlerinin yanında, Carnap kendi bildirimini yayımlamıştı: "Hükmün ağırlığının verilmiş olması olası gerçek hasar ile oransız olduğunu duyumsuyorum." Soğuk Savaş anti-komünizminin Manikhean metafiziğinde, Rosenbergler ile duygudaşlık anlatan böyle bir mesajın yayımlanması Carnap'ın aslında etkin bir komünist olabileceğinin kanıtı olarak sayıldı." (REISCH, s. 227)

FBI; Carnap (LINK)

"Erken 1950'lerde Komünist gazete Daily Worker'da Rudolf Carnap'ı olayların ya da hükümet memurlarına barış çağrısında bulunan açık mektupların bir sponsoru olarak listeleyen çok sayıda makaleden biri. Bu durumda, Sanatlar, Bilimler ve Meslekler Ulusal Konseyinin sponsorluğunu yaptığı "Barış İçin Bir Çağrı"yı destekleyen ve askeri gerilimleri azaltmak için uluslararası görüşmeler için çağrıda bulunan 2.000 kişilik bir listede Carnap'ın adı üçüncü sıradadır." (REISCH, s. 281)

Carnap'ı ilk kez 1930'ların başlarında Prag'da gördüğünü ileri süren biri "öznenin '%99 skolastik sorunlar ile ilgilendiğini ve politikanın herhangi bir türü ile pek bir ilgisinin olmadığını'" söyledi. Bununla birlikte, Carnap'ın Daily Worker'ın sayfalarında desteklediği birçok dava karşısında, bildirim açıkça yanlış ve belki de bile bile yanıltıcı görünmüş olabilir.

Rudolf Carnap ve Philipp Frank potansiyel komünist ajanlar olarak FBI tarafından soruşturuluyordu.

Rudolf Carnap Soruşturması

Hoover'a "CARNAP payına onun Güvenlik İndeksine katılmasına değecek hiçbir etkinliğin olmadığını söyledi.

Carnap'ın adı solcu davaların, organizasyonların ya da bireylerin kamu önünde destekleyicisi ya da resmi bir sponsoru olarak görünüyordu. Rapor bu kamusal imzalardan onunun komünist Daily Worker' da göründüğünü açıkça belirtti.

Hoover aşağı yukarı ikna oldu. CIA müdürüne Frank'ın bilinen bir yıkıcı (Malisoff) ve kuşkulu bir yıkıcı (Shapley) ile yakın ilişkideki biri olduğunu ve bilinen komünist paravan gruplara katıldığını bildirdi.

Carnap Soruşturmaları

"Soruşturmalar başlayınca, ülkedeki çeşitli ofisler devreye girdi. Bunların arasında Hoover'ın ofisi ve ayrıca Washington, D.C., Newark, Chicago ve Indianapolis'teki bölge ofisleri de bulunuyordu. Ek olarak, Carnap UCLA'da tam o sırada bir görev aldığı için, soruşturmanın bütün denetimi Los Angeles ofisine verildi. Bu ofislerin hemen hemen tümünde, 16 Eylül 1954 tarihi FBI'da Rudolf Carnap günü olarak adlandırılabilirdi. Telaş içinde birbirlerine kısa notlar gönderip duran ajanlar potansiyel bir yıkıcı olarak bir Carnap tablosu oluşturmak için bildiklerini paylaştılar. Newark ofisi Hoover'a Carnap'ın enstitüde kalışı sırasındaki kötü sağlığı konusunda ek bir bilgi gönderdi (ve bu ek bilginin karbon kopyaları Chicago ve Los Angeles'a da gönderildi); New York ofisi Carnap'ın Harlow Shapley ile birlikte göründüğünü rapor etti (bir yemekli toplantıda); ve Chicago ofisi Carnap'ın MIT matematikçisi Dirk Struik'in savunma komitesine beş dolar bağışta bulunduğunu duyurdu (Struik 1951'de anti-komünist McCarran Yasası altında suçlanmıştı). Chicago ayrıca Carnap'ın 1948 seçimlerinde Wallace'ı ve İlerici Partiyi desteklediğini de belgeledi.

Carnap'ın desteklediği etkinlikler ve davalar ile ilgili FBI listesi ülke üzerindeki bu bilgi trafiği nedeniyle uzadı ve daha ayrıntılı oldu. 1949'da başlayarak, Carnap'ın adı Uluslararası İşçiler Düzeni/International Workers Order adına iki kamu bildiriminde göründü (kısa bir bilirkişi raporunu ve IWO'nun kovuşturmaya uğradığı New York Eyaletinin valisi Thomas Dewey'e açık bir mektubu imzalayan biri olarak). Anti-komünist McCarran Yasasına karşı Daily Worker' da iki kez ve New York Herald Tribune' de bir kez göründü. Carnap ayrıca Daily Worker' da Yabancı Doğumluların Korunması İçin Amerikan Komitesini destekledi ve ülke dışına çıkarılanları desteklemek üzere Genel Savcıya gönderilen açık bir telgrafa imza attı. Carnap Çin Halk Cumhuriyeti'nin resmi olarak tanınması için de çağrıda bulundu ve Amerikan Barış Kampanyasını desteklemek üzere beş kez adını verdi. Anti-komünistler tarafından Moskova'nın "barış saldırısı" olarak sözü edilen (ve Amerikalıları pasifize ederek bir Sovyet ele geçirme eylemini kolaylaştırmak için tasarlandığı ileri sürülen) kampanya çeşitli konferanslardan ve uluslararası barışı, silahsızlanmayı, Kore'deki gerilimlerin askeri olmayan yollardan ele alınmasını ve ayrıca bu davaları tanıtmayı isteyen yurttaşlar için özgür-konuşma haklarını desteklemek için mektup-yazma eylemlerinden oluşuyordu. (REISCH, s. 278-79.)

"Korku iklimi," "Baskı atmosferi" —

İnsan haklarının açık çiğnenmesi olarak İdeoloji propaganda, baskı, yalan, zulüm aygıtları üzerine dayanır. Bunlar boşa çıktığında, İdeoloji en sonunda kendini Teröre indirger. Ve özgür modern dünyada Demokrasi İdeoloji ile yasa egemenliği düzleminde çarpışır.

Sıcak Savaşın hemen ardından gelen Soğuk Savaş Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği'ni

bağlaşık olarak ve Stalin'i "Uncle Stalin" olarak gören pragmatizminin bedeli oldu. Aynı pragmatizm bu kez Nazi artıkları ile işbirliğine girişti.

Hoover ve Frank

"1952 yazında [Philipp Frank ile ilgili] bir söylenti J. Edgar Hoover'ın masasından geçti. Hoover onu yeterince endişelendirici buldu ve Pentagon'un ulusal güvenlik şefine şunları yazdı:

> *"adı yazılı bireyin [Frank] yüksek düzey Komünist Partisi etkinlikleri örgütleme amacıyla Birleşik Devletler'e geldiği ileri sürülmüştür. Kaynağın güvenilirliği açısından değerlendirilemediği bildirildi ve kişinin Birleşik Devletler'e ziyaretinin tarihinden söz edilmedi.*

Yaklaşık üç hafta içinde, Frank'ın bu kuşkulu tablosu dağılmaya başladı. Boston ajanları Harvard tarafından rapor edilen tarihlerin doğru olmadığını ve Frank'ın yalnızca 1938'den bu yana ülkede olduğunu öğrendiler. Ek olarak, Frank'ın meslektaşları ve önceki komünistler ile yapılan görüşmeler hiçbir sonuç vermedi. Frank'ı tanıyanlar komünizme ya da Moskova'ya tutkun olmadığından emindiler." (REISCH, s. 274-7.)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Otto Neurath

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Otto Neurath (1882-1945)

Tarihsel Materyalizmin ve Mantıksal Pozitivizmin Uyumu

Devrimci Eylemler

Berlin'de Eduard Meyer altında politik ekonomist olarak yetiştirilen Neurath bir politik ve yönetsel projeler dizisi biçimini alacak olan etkinliklerine girişmeden önce birkaç yıl öğretmenlik yaptı. Avusturya hükümetinde savaş ekonomisi ofisi için çalıştı ve 1919'da kısa süreli Bavyera sosyalist hükümetinde Merkez Ekonomi Ofisinin başkanlığını yaparken parasız bir takas ekonomisi yürürlüğe koyma girişiminde bulundu. Sonraki hükümet tarafından ihanet ile suçlandıktan sonra, Neurath kısa bir süre hapis yattı ve Viyana'ya dönerek Viyana komünal politikasına etkin olarak katıldı.

Görgücü ve Olgucu Bilimsel Dünya Görüşü

"Wir haben die wissenschaftliche Weltauffassung im wesentlichen durch zwei Bestimmungen charakterisiert. Erstens ist sie empiristisch und positivistisch: Es gibt nur Erfahrungserkenntnis, die auf dem unmittelbar Gegebenen beruht. Hiermit ist die Grenze für den Inhalt legitimer Wissenschaft gezogen. Zweitens ist die wissenschaftliche Weltauffassung gekennzeichnet durch die Anwendung einer bestimmten Methode, nämlich der der logischen Analyse. Das Bestreben der wissenschaftlichen Arbeit geht dahin, das Ziel, die Einheitswissenschaft, durch Anwendung dieser logischen Analyse auf das empirische Material zu erreichen."

"Bilimsel dünya görüşünü özsel olarak iki belirlenim yoluyla karakterize ettik: İlk olarak görgücü ve olgucudur: Yalnızca deneyim bilgisi vardır ki, dolaysızca verili olana dayanır. Böylelikle meşru bilimin içeriği için sınırlar çizilir. İkinci olarak, bilimsel dünya görüşü belirli bir yöntemin, yani

mantıksal çözümleme yönteminin uygulaması yoluyla belirtilir. Bilimsel emeğin çabası bu mantıksal çözümlemenin görgül gereç üzerine uygulaması yoluyla birleşik bilime erişme hedefine yönelir." (Manifesto'dan)

Bilimde kollektif planlama

Dünyayı Kurtarmak

Viyana Çevresi her bakımdan tuhaf bir yaratıktı. Bir tür Marxist mantıksal görgücü olan Otto Neurath 1934 Şubatında Stalinci I. Beş Yıllık Plan için propaganda çalışmalarına yardım etmek üzere Moskova'ya gitti. Daha önce Bavyera Sosyalist hükümetinde ekonomi işleri ile ilgilenmiş ve bir takas ekonomisini yürürlüğe koymuştu. Avrupa'yı yeniden kuracak, bütün bir Avrupa'da eğitimin hedeflerini ve ders programını belirleyecekti. Dünyayı kurtarma tutkusu kariyerinin birincil güdüsü olmuş görünür. Bilimde kollektif planlama uygulanacak, birey özgürce davranmayacak, üzerindeki üstün istenci dinleyecekti.

Neurath başkaları için kararlar veriyor, egemen olmak, denetlemek ve yönetmek istiyor, ve başkalarınan boyun eğme bekliyordu. Despotizm kişiliğine öylesine derinden işlemişti ki, düşündüklerinin ve yaptıklarının insan haklarını, özgürlüğünü, bireyselliğini çiğnediğini algılaması olanaksızdı. Bütün bu önemli ve zorlu işlerde Neurath başlıca kendisi tarafından geliştirilen görsel ikonografiden yararlanacaktı.

Neurath "mağara adamı" olarak tanınır ve Marxizmi bilimsel tutumun taşıyıcısı, ve proleteryayı metafiziksiz bilimin taşıyıcısı olarak görür. Marxizm bireyin nasıl yaşayacağını belirlemelidir. Her iki dünya savaşının nedeni metafiziktir. Platonizm Nazizm gibidir. Kendisi totaliter bir karakter taşımasına, aşağı yukarı herşeyde Birliği savunmasına karşın, çoğulcu olduğunu söylemeyi severdi.

Bu pozitivist kültürde, Morris tarafından geliştirilen semiotik bilimi dünya kültürünün gelişimi için bir organon olarak görüldü. Bu şamataya bir katkı olarak, Reichenbach giderek semiotiğin "yaşamın sömürülmesine karşı bir güç" olduğunu bile ileri sürdü.

Proletarya ve Bilim

"Personal Life and Class Struggle"dan (1928):

"Scientific attitude and solidarity go together. Whoever joins the proletariat can say with justification that he joins love and reason. ... Marxism ... announces to the proletarian front that it has become the carrier of the scientific attitude . The time should not be far off when this will become clear to many serious bourgeois thinkers. ... To many bourgeois it may seem degrading ... if one looks at [science] from the point of view of the class struggle. The proletariat appreciates science properly only as a means of struggle and propaganda in the service of socialist humanity. Many who came from the bourgeoisie are worried whether the proletariat will have some feeling for science; but what does history teach us? It is precisely the proletariat that is the bearer of science without metaphysics" (Neurath 1973, 252, 297).

NEURATH'IN MÜNİH'TE ESKİ MISIR EKONOMİSİNE DÖNÜŞ İÇİN ÖNERİLERİ

Ekonomik Öğütler

"In the chaos at the end of World War I in November 1918, Kurt Eisner, the head of the Independent Social Democratic Party, declared a free state of Bavaria. Neurath saw this as a window of opportunity for applying his political theories to the real world. He went to Munich, discussed his economic ideas with Eisner and others, and also presented his ideas in a talk to the

Workers' and Soldiers' Council.

Here are the main goals, in Neurath's own words:

> *In order to be able to control money and credit transactions, it would be mandatory to introduce a moneyless payment system. This would also prevent the hoarding of money and tax evasion. … An economic plan would have to be the basis for all measures taken by the large organizations which are to be created. It would be mandatory to trace the movements of raw materials, energy, people and machines on their way through the economy. Therefore one needs a universal statistic that provides comprehensive overviews for entire countries and even the whole world. All specific statistics have to be incorporated into it. … Wages in kind and barter would again become important tools on this higher level of socio-economic organization. … [T]he central bank would have to organize agriculture, mining and industry simultaneously, supply farms with industrial products and administer agricultural production. … Socialization should not be simply from the bottom up; rather, one has to form the organizations from the top down since this would be the only way to secure that everything receives its appropriate position (quoted in Cartwright et al. 2008, 44–45).*

According to the well-known economist Lujo Brentano, Neurath's economic plans for the future were similar to "the economic organization that may have existed in ancient Egypt, where everyone's life was directly or indirectly micromanaged by the King" (Sandner 2014, 124). The prominent Marxist Otto Bauer described Neurath as a representative of "a military and authoritarian socialism" (ibid., 134). Even the socialist Karl Kautsky was appalled and said, first, that the ideal for Neurath's proposals would be "the prison or the barracks, whose inmates get everything they need in natura" (quoted in Nemeth et al. 2008, 66), and second, that the envisaged level of state control would have to include coercion and forceful police action "with results which would be as poor as in Russia today" (ibid., 68).

BİLİMSEL TUTUMUN TAŞIYICISI OLARAK MARXİZM

Ve Tarihsel Materyalizm

"Marxizm," diyordu, "bilimsel tutumun taşıyıcısı," ve "proleterya metafiziksiz bilimin taşıyıcısıdır" (Neurath 1928, 297)

Neurath mantıksal pozitivizmin tarihsel materyalizm ile uyum içinde olduğunu görerek Marxist bir mantıksal pozitivizm geliştirmeyi istiyordu. İki öğretide de evrensel insan hakları, özgür istenç ve duyunç özgürlüğü kavramları boş metafizik olarak görülür. Olgular ya da altyapılar özgür ussallıktan yoksun insan bilincini belirler. Neurath ekonomi eğitimi görmüştü ve planlı bir sosyalist ekonominin işleyebileceğine inanıyordu.

Gene de olguları diledikleri gibi okuyan pozitivistler vardır, örneğin Clark Glymour: " There is a larger reason I do not find the positivists embarrassing. … The positivists … wrote with scientific and liberal ambitions,"

Bavyera Devrimi

Neurath 1919 Bavyera sosyalist devriminde heyecanlı ve neredeyse ölümcül bir rol üstlendi ve daha sonra isotype alanındaki yetenekleri nedeniyle Moskova tarafından işe alındı. Moskova tarafından birinci Beş Yıllık Plan hakkında propaganda hazırlanmasına yardım etmek üzere görevlendirildi (Chislett 1992). Neurath 1934 Şubatında Moskova'da idi.

(REICH, Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü))

Neurath "Nazizmin hem felsefi hem de psikolojik kaynağı olarak Platonik idealizme saldırdı. "

Marxizm değil, Platonizm totaliterdir

Neurath aynı zamanda ideoloji ile, komünizm ile ilgili her eleştiriyi geri çevirdi. Ansiklopedi'sinin politik değil bilimsel bir girişim olduğunda, birleşmenin aslında çoğulcu olduğunda, kısaca politika yapmadığında diretti. Ve gene de Ansiklopedi sosyalist toplumun kuruluşunda bilimsel temel olarak işlev görecekti. Neurath Marxizmin totaliterliğini reddederken, Platonizmi totaliterlik ile birleştirdi (Popper gibi).

Formalizm ile Geçimsizlik

Bir eylem adamı olan Neurath "formalizm" ile hiçbir zaman iyi geçinemedi. Bir pozitivist olmaktan çok bir materyalist olması onu biçimin kendisini "metafizik" olarak algılamaya götürdü.

Geniş kitlelerin metafizikten duyduğu düşkırıklığı

Geniş kitlelerin görgücülüğe doğru eğilimleri

Görgücülük ve Kitleler

Viyana Çevresi Manifestosu'ndan

"This development [the increased appreciation of empirical science] is connected with that of the modern process of production, which is becoming ever more rigorously mechanized and leaves ever less room for metaphysical ideas. It is also connected with the disappointment of broad masses of people with the attitudes of those who preach traditional metaphysical and theological doctrine. So it is that in many countries the masses now reject these doctrines much more consciously than ever before, and along with their socialist attitudes tend to lean towards a down-to-earth empiricist view (Neurath 1973, 317; emphasis added).

Basın Özgürlüğü Mü?

One of the revolutionary activities Neurath was involved in was the socialization of newspapers. The justification for this move was that it was intolerable that “many members of the public are forced to read a newspaper that is politically, spiritually and intellectually alien and disgusting to them” (quoted in Cartwright et al. 2008, 49). In what way were members of the public “forced” to read something that they found “disgusting”? Isn’t it more likely that this was just an excuse for the government to take away freedom of the press? Nancy Cartwright and her coauthors in their study of Neurath try valiantly to exonerate him by arguing that he was actually “opposed to censorship” (ibid., 50) and that “he stressed both then and at other times that there was no intention to limit freedom of expression in any way, but rather the converse” (246). Unfortunately, a documented public statement of his suggests the opposite:

> *I will make energetic use of the authority given to me by the parliament. … The bourgeois newspapers are allowed to provide only a small part of political news. They have no right to express a political opinion. They may offer instructional or entertaining articles to the public. But only free men, i.e. socialists from the majority party up to communists, have the right to freedom of the press (quoted in Noske 1920, 136).*

Bavyera serüveni birkaç hafta içinde sona erdikten ve insanlar yaşamlarını yitirdikten sonra, Neurath da yargılananlar arasındaydı:

"Defending himself in court, he had argued, ridiculously, that he was not involved in politics at all."

Max Weber was a witness at the trial, and although he had put in many good words for Neurath in the hope of making a lighter sentence more probable, he still couldn't help expressing surprise that Neurath did not admit the obvious and simply say: "Yes, that corresponded to my beliefs and I stayed because the government wanted to realize those ideas that I regarded as correct" (quoted in Neider 1999, 307).

Platonizm ve Zulmün Tarihi

Neurath Platonizmi hem Platon'un ideal Devletindeki denetlenen yaşam biçimi nedeniyle, hem de kendi bilim felsefesinden doğrudan doğan nedenler zemininde "totaliter" olarak nitelendirdi. Neurath için sözcüğün asıl anlamında bilimsel dünya anlayışı ontolojik realizmden kaçınacak ve böylece bireyleri kendilerinin ve başkalarının mutluluğunu ve insanlığını sözde "daha yüksek" ya da ontolojik olarak daha yüksek örgütlere ya da davalara adamaktan uzak tutacaktı. Neurath yaşamının son on yılı boyunca zulmün tarihini ayrıntıda ele alan bir yazı üzerinde çalıştı. Bunda bir sığınmacı olarak kendi deneyimlerini, iki dünya savaşı sırasında gözlediği kıyımları kullandı, ve metafiziksel yanlış kavramların böyle trajedilere, eğer temellerinde yatmasalar bile, hiç olmazsa katkıda bulundukları düşüncesi üzerine dayandı.

Bildirimler ve Realite

"Bildirimler her zaman bildirimler ile karşılaştırılır, hiç kuşkusuz bir "realite" ile değil, ne de "şeyler" ile. Eğer bir bildirimde bulunulursa, o bildirim varolan bildirimlerin bütünlüğü ile karşı karşıya gelecektir. Eğer onlarla anlaşırsa, onlara katılır; eğer anlaşmazsa, "doğru-değil" denir ve reddedilir; ya da bilimin bildirimlerinin varolan karmaşası yeni bildirimin aralarına katılabileceği bir yolda değiştirilir. Bu son karar çoğunlukla duraksama ile alınır. Bilim için başka hiçbir "doğruluk" kavramı olamaz. (Neurath 1931b, 53) (REICH, s. 42)

Tarski Geçiştirme Yapıyor

"Neurath için, Tarski'nin doğruluk kuramı doğruluk hakkındaki soruları yalnızca geçiştirmeye yarıyordu, çünkü iki tartışmacı Tarski'nin kuramını (örneğin "'kar beyazdır' bildirimi eğer kar beyaz ise doğrudur" kuramını) kabul edebilir ve gene de tikel bir durumda ikisinin de gözlemiş olduğu karın bir parçasının beyaz olup olmadığı konusunda anlaşmayabilirler." (REICH, s. 230)

Neurath Üzerine Karl Popper

"In my opinion he was a kind of Marxist, he supported a kind of politics which I regarded as very wrong. Furthermore, he was especially naive, in the best sense of the word. His attitude to communism was naive, decidedly naive (from an interview with Popper in Stadler 2015, 269).

İstatistikler ve Proletarya

In an article from 1927, "Statistics and Proletariat," he wrote:

"Statistics is a tool of proletarian battle, statistics is a necessary element of the socialist system, statistics is a delight for the international proletariat struggling with the ruling classes" (quoted in Mayr & Schreder 2014, 137).

"Anlıyorsunuz," diyordu Morris ve Carnap'a, "sanırım insanlardan toplumsal yaşamda orkestrasyonu desteklemelerini isterken kendimizi orkestrasyonu organize etmeye yetenekli olarak sunmalıyız." (Neurath'tan Carnap ve Morris'e, Kasım 18, 1944ı.)

Orkestrasyon

Popper'ın Gürültücü Patırtıcı Dava Arkadaşı

Viyana Çevresinin etkinliği özellikle Otto Neuraht'ın öncülüğü altında tarihsel materyalizmin toplum ve devlet alanında yaptığına benzer birşeyi akademik dünyada gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Nazi despotizminin yerine Marxist despotizmi yeğleyen Otto Neurath “Nazi Ders-Kitapları ve Gelecek” ve “Platon’un Devleti ve Alman Eğitimi” başlıklı bir dizi makale yayımlayarak bunlarda özel olarak Nazizmin hem felsefi hem de psikolojik kaynağı olarak gördüğü Platonik idealizme saldırdı.

Yaptıkları konusunda hiçbir ayıklık göstermeyen biri idi, ve yazdıklarının, söylediklerinin ve eylemlerinin ne anlama geldiğini yargılama yeteneğinden yoksun olmuş görünür. Totaliterliğe karşı çıktığına inanırken, kendisi sonuçta tüm yaşamın devlet tarafından örgütlenmesi için büyük ölçek planlamalardan yana idi ve Bolşeviklerin ilk beş yıllık planlarında onlara yardımcı olmak üzere Sovyet Rusya'ya gitti. Özgürlükten söz ederken diktatörler ile işbirliği yaptığını düşünmüyordu.

Öncülüğünü yaptığı Bilimin Birliği devimi bilimler alanında benzer bir totaliter düzenleme yapısını öngörüyor, ve bunu tüm eylemi bilim ve bilgi düşmanlığı karakterini taşıyan Positivist Viyana Çevresinin öncülüğü altına almayı istiyordu. Bir materyalistin hiç kuşkusuz böyle yapması gerekir, ve Neurath Viyana Çevresinin karşı çıkılamaz önderi, planlayıcısı ve kuramcısı idi.

Viyana Çevresi üyelerinin metafizik ile ne anladıkları belirsizdir çünkü metafiziğe karşı çıkanların kendileri karşıçıkışlarının kendilerinin metafiziksel olduğunu anlamıyor, ve sürekli olarak birbirlerini metafizik ile suçluyorlardı. Anlaştıkları tek şey bir suçlamanın gerekli olması ve buna en iyi hizmet eden şeye metafizik demeleri idi. Neurath yaşamının son on yılı boyunca üzerine çalıştığı bir yazıda en büyük kıyımların, giderek iki dünya savaşının temelinde bile metafiziksel düşüncelerin yattığı vargısını tanıtlamaya çabaladı. Neurath'ın politik düşünceleri önce hedefi belirsiz bir nefret duygusu tarafından şekillendirilir ve sonra Viyana Çevresinin "bilimsel dünya görüşüne" uydurulur.

Modern yaşamı şekillendirmek için güçlü ve etkili bir alet olarak Deweyci bilim inancı?

Soğuk Savaş öncesi yıllarda Viyana Çevresi üyeleri arasına yaygın olarak egemen olan inancın kaynağı olan "bilim" ahlak, etik ve politikayı bilimler olarak, bilimin konuları olarak bile görmeyen bir tür "mekanik" bilim idi — görelilik mekaniği, quantum mekaniği. Dünya, hiç olmazsa bilim dünyası, bu bilim çevresinin istenci altında ve Bilimin Birliği Devimi çevresinde örgütlenmeli idi. Bu mekanistik "bilim" anlayışı ile, Schlick "özgür istenç"ten söz edilmesini bile gülünecek bir saçmalık olarak görüyordu. Bir pozitivist "bilim" düzleminde özgürlük, etik, ahlak normları için yer olmaması gerekir, çünkü bunlar "metafizikseldir."

Viyana Çevresi üyelerinin çoğu açıkça egemen olma, yönetme, örgütleme, "orkestrasyon" vb. gibi amaçlar ile yüklüdür.

Otto ve ‘Tractatus’

Neurath did not believe in philosophy. He believed only in science, or in positive knowledge. There is a well-known story that in the discussions of the Vienna Circle Neurath was always on guard against metaphysical claims. When he heard another member make a scientifically empty claim, he called out 'Metaphysics!' During the discussions of Wittgenstein's Tractatus Neurath interrupted continuously. Finally it was suggested that he should hum 'M-m-m-m' instead. Neurath answered that it would be more efficient if he were to simply say 'not-M', whenever they were not misled into talking metaphysics. Epistemology is equally bad: 'within a consistent physicalism there can be no

"theory of knowledge" ... Some problems of the theory of knowledge will perhaps be transformed into empirical questions so that they can find a place within unified science.' For Neurath there is only science; there is no metaphysics, no epistemology and no philosophy. Hans Reichenbach wanted to join his Berlin group with the Vienna Circle under the title 'the Scientific Philosophy'. Neurath was appalled. 'Scientific philosophy?' he said. 'We might as well talk of scientific theology.'

OTTO NEURATH: PHILOSOPHY BETWEEN SCIENCE AND POLITICS

NANCY CARTWRIGHT, JORDI CAT, LOLA FLECK and THOMAS E. UEBEL

Cambridge University Press 1996

Rotes Wien

1918 ve 1934 arasında, Sosyal Demokratların çoğunluğu altında kent ilk kez demokratik olarak yönetildiği zaman Avusturya'nın başkentinin takma adı Kızıl Viyana idi (Rotes Wien). Birinci Dünya Savaşından sonra Avusturya-Macaristan Habsburg monarşisi çöktü ve dağıldı ve Deutscheösterreich ya da Alman-Avusturya 1918'de bir cumhuriyet oldu. 1919 seçimlerinde ilk kez kadın ve erkek tüm yurttaşlar seçme hakkını kazandılar. Sosyal Demokrat Parti salt çoğunluğu kazanırken Viyana'da belediye başkanlığını Sosyal Demokratlar aldı. Kent yoksulluk, işsizlik, enflasyon, açlık, kalabalık ve hastalıktan kırılıyordu. Yüzyılın başında apartmanların %95'inde tuvalet ve su bağlantısı yoktu. Sosyal Demokratlar seçimi kazanır kazanmaz sekiz saatlik işgünü ve işsizlik yardımı uygulamalarını getirdiler. 1925-1934 arasında 65.000'den fazla konut yapıldı ve bunların kirası bir eve giren gelirin %4'ü kadardı.

Avusturya Sosyal Demokrat İşçi Partisinde (SDAPÖ) parlamenter liberal demokrasiyi ve gönenç devletini savunan kanadın karşısında Otto Bauer önderliğinde yine demokratik bir sosyalizmi savunan Austromarxistler bulunuyordu. Viyana'nın demokratik yönetiminin onu zamanın dünyadaki en başarılı belediye yaptığı kabul ediliyordu.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

PREFACE

Kaynak · İdea

At the beginning of 1929 Moritz Schlick received a very tempting call to Bonn. After some vacillation he decided to remain in Vienna. On this occasion, for the first time it became clear to him and us that there is such a thing as the ‘Vienna Circle’ of the scientific conception of the world, which goes on developing this mode of thought in a collaborative effort. This circle has no rigid organization; it consists of people of an equal and basic scientific attitude; each individual endeavours to fit in, each puts common ties in the foreground, none wishes to disturb the links through idiosyncrasies. Inmany cases one can deputise for another, the work of one can be carried on by another.

The Vienna Circle aims at making contact with those similarly oriented and at influencing those who stand further off. Collaboration in the Ernst Mach Society is the expression of this endeavour; Sclick is the chairman of this society and several members of Schlick’s circle belong to the committee.

On 15-16 September 1929, the Ernst Mach Society, with the Society for Empirical Philosophy

(Berlin), will hold a conference in Prague, on the epistemology of the exact sciences, in conjunction with the conference of the German Physical Society and the German Association of Mathematicians which will take place there at the same time. Besides technical questions, questions of principle are to be discussed. It was decided that on the occasion of this conference the present pamphlet on the Vienna Circle of the scientific conception of the world was to be published. It is to be handed to Schlick in October 1929 when he returns from his visiting professorship at Stanford University, California, as token of gratitude and joy at his remaining in Vienna. The second part of the pamphlet contains a bibliography compiled in collaboration with those concerned. It is to give a survey of the area of problems in which those who belong to, or are near to, the Vienna Circle are working.

Vienna, August 1929

For the Ernst Mach Society

Hans Hahn, Otto Neurath, Rudolf Carnap

Tepe-Manifesto

PROBLEME YAKLAŞIMIN ÖNCÜLÜ

Kaynak · İdea

On the contrary, I find nothing in logistic for the discoverer but shackles. It does not help us at all in the direction of conciseness, far from it; and if it requires 27 equations to establish that I is a number, how many will it require to demonstrate a real theorem?

H. POINCARE

lnfinitesimals as explaining continuity must be regarded as unnecessary, erroneous, and self-contradictory.

B. RUSSELL

Although it is a distinctly minor issue, we must mention Fibonacci's famous recurring series .... There is an extensive literature, some of it bordering on the eccentric, concerning these numbers ... . Some professional and dilettant esthetes have applied Fibonacci's numbers to the mathematical dissection of masterpieces in painting and sculpture with results not always agreeable, although sometimes ludicrous, to creative artists. Others have discovered these protean numbers in religion, phyllotaxis, and the convolutions of sea shells

E. T. BELL

Burada pozitivist ve analitik yazarların görüşlerinin bir çözümlemesi yapılmaktadır. Bunun için kullanılan ölçüt Hegel'in "kurgul" ya da "saltık" yöntem dediği yalın kavram mantığıdır. Aristoteles'in tanıtlama ile anladığı şey son ilkelere dayanır ve hiç kuşkusuz belitseldir. Daha iyisi ilkenin, dolaysızlığın kendisinin dolaylı olduğunu, dahası zorunlu olarak böyle olduğunu kabul ederek başlamaktır. Gene de ilke sözcüğünü kullanırsak, ilke analitik karakterdedir. Ama analitik olmak kendinde sentetik olmaktır. Ya da, kavramın kendi belirlenimlerini kullanırsak, analitik anlağın dolaysızı kendinde zorunlu olarak dolaylıdır. Bu birlik diyalektik ile anlatılan şeydir. Ama diyalektik karşıtların zorunlu birliği olarak o ilk dolaysız birlikten ayrı ve yeni bir terime götürür.

Kavramın bilgisi tanımlama, açıklama, betimleme, örneklendirme, gösterme vb. gibi bir tasarımsal temellendirmeyi dışlar çünkü bunların her biri kendileri tanıtlanmamış bileşenler kullanır.

Frege'nin sayı tanımının kendisi sayıyı içerir ve bu nedenle bir tanım olarak bile geçersizdir. Kavram yalnızca ve yalnızca kendisidir. Ama kendisi zorunlu bir bağıntılar bütünü içinde, bir dizge içinde bir bileşendir. Wittgenstein'ın sessizlik bölgesine sürdüğü Kavram için söylememiz gereken şey onun yalnızca kendisi olduğu, kendisinden başka birşey tarafından "tanımlanmayı" kabul etmeyeceğidir. Dizgenin dışında kalan tüm söylem tarihsel ve kültürel olarak belirlenen bir yardımcı dokudur ve Kavramın arılığı ve bağıntıları içinde kavranmasını sağlamaya hizmet etmek üzere amaçlanır.

Anlam üzerine anlamsız kuramların kendileri tasarımsal yapıdadır. Anlamın kendisi anlamını kavramsal içerik taşımasında bulur. Anlama "kavram yükleme"dir ve dil yanlışları ve anlaşmazlıklar denilen şeyin nedeni öznenin bu işi bilinçsiz olarak yapmasıdır.

Kavramsal Dizge hiç kuşkusuz daha öte kısaltılamayacak denli kısadır, ya da saltık olarak kısa olandır. Simgecilik doğru olarak kullanıldığında bu kavramı doğru olarak anlattığı için böyledir. "Simgesel mantık" denilen şey gerçekte mantığın kendisini bilmeden ona bir tür sağın altyapı sağlama gibi düşüncesiz bir işi üstlenmiştir.

Bir iki teknik noktaya dönersek, mantık kavram bağıntılarından başka birşey değildir. Zorunluk terimi mantıksal olanı tıpkı özgürlük teriminin anlattığı kadar anlatır. Analitik düşünürlerin yeni ayrımsamaya ve anlamaya başladıkları "tasım mantığı" usun bütününün yalnızca bir bölümüdür ve anlaşılması en yakın öncülleri olan "kavram" ve "yargı" mantığının kendisinin anlaşılmasını gerektirir. Kavramı ona uygun sözcük ile anlatmak evrensel anlaşılırlık için saltık olarak zorunludur. "Önermeler mantığı," "simgesel mantık," "arı mantık," "yüklem mantığı," "önermeler kalkülüsü" gibi eğretilemelelerin, eğer içerdikleri ve içermemeleri gereken mantıksızlıkları bir yana bırakırsak, sık sık birer oxymorondan öte değerleri yoktur. Bunlar mantıksal olarak geçersiz olmaktan önce semantik olarak geçersizdir.

Mantık hiç kuşkusuz biçimseldir, eğer içerik ile özdeksel olanı, olgusal ya da fiziksel olanı, duyulur ve tekil olanı anlıyorsak. Ama mantığın kendisinin içeriğe ilgisiz olduğunu söylemek içeriğin kendisinin mantıksal bir kavram olmadığını söylemektir. Evren doğal ve tinsel olanın bütünlüğü olarak ussaldır, ve böyle olarak mantığın içeriğidir. Viyana Çevresi pozitivistleri ya da olguculari herşeyden önce "olgu" kavramının bilgisinden yoksundurlar. Olgunun kendisi arı ussal ya da mantıksal dizgede bir bileşen ya da kıpıdır, ve böyle olarak olgucuların metafiziğin alanına sürdükleri şeyler arasında bulunur. Ama metafiziksel olan fiziğin ötesi olan ise, o zaman tinsel olandır çünkü tin alanı öncülü olarak doğa alanını alır. Gene de olgucuların "metafizik" ile anladıkları şey usun kendisi, ya da daha iyisi onun bilimi, Hegel'in Mantık Bilimi dediği şeydir.

REFERENCES

Kaynak · İdea

(1) [1929,Bibl. No. 179- Ed.].

(2) [The pamplet Wissenschaftliche Weltauffassung, Der Wiener Kreis does not give an author's name on the title page - unless one considers 'Der Wiener Kreis' as author, being printed in smaller type. This pamphlet is the product of teamwork; Neurath did the writing, Hahn and Carnap edited the text with him; other members of the Circle were asked for their comments and contributions. (H. Feigl mentions F. Waismann and himself, see: 'Wiener Kreis in America' in Perspectives in American History, 11,1968.) See also H. Neider's remarks in his contribution to our first chapter; he was a witness, as I was myself. (The publisher, Artur Wolf, also published the first colour book of

the Social and Economic Museum in Vienna.) Carnap and Hahn's widow gave us their permission to include the pamphlet among Otto Neurath's writings. In fact, the name Wiener Kreis (Vienna Circle) was invented and suggested by Neurath. (See the Neurath-Carnap correspondence in a later volume in this series.) - M.N.]

(3) [Note: In his text, Russell wrote about 'logical atomism', not specifically of 'logical analysis' - Trans.].

Tepe-Manifesto

Schoenberg, Wittgenstein and the Vienna Circle

Kaynak · İdea

Schoenberg, Wittgenstein and the Vienna Circle

James Kenneth Wright, Peter Lang, 2005 / Music / 191 pages.

This study examines relativistic aspects of Arnold Schoenberg's harmonic and aesthetic theories in the light of a framework of ideas presented in the early writings of Ludwig Wittgenstein, the logician, philosopher of language, and Schoenberg's contemporary and Austrian compatriot. The author has identified correspondences between the writings of Schoenberg, the early Wittgenstein (the Tractatus Logico-Philosophicus, in particular), and the Vienna Circle of philosophers, on a wide range of topics and themes. Issues discussed include the nature and limits of language, musical universals, theoretical conventionalism, world-to-world correspondence in language, the need for a fact- and comparison-based approach to art criticism, and the nature of music-theoretical formalism and mathematical modeling. Schoenberg and Wittgenstein are shown to have shared a vision that is remarkable for its uniformity and balance, one that points toward the reconciliation of the positivist/relativist dualism that hasdominated recent discourse in music theory. Contrary to earlier accounts of Schoenberg's harmonic and aesthetic relativism, this study identifies a solid epistemological core underlying his thought, a view that was very much in step with Wittgenstein and the Vienna Circle, and thereby with the most vigorous and pivotal developments in early twentieth century intellectual history.

In 2006, Schoenberg, Wittgenstein, and the Vienna Circle received a Lewis Lockwood Award (Finalist) from the American Musicological Society, for outstanding new books on musicological topics. This study examines relativistic aspects of Arnold Schoenberg’s harmonic and aesthetic theories in the light of a framework of ideas presented in the early writings of Ludwig Wittgenstein, the logician, philosopher of language, and Schoenberg’s contemporary and Austrian compatriot. The author has identified correspondences between the writings of Schoenberg, the early Wittgenstein (the Tractatus Logico-Philosophicus, in particular), and the Vienna Circle of philosophers, on a wide range of topics and themes. Issues discussed include the nature and limits of language, musical universals, theoretical conventionalism, word-to-world correspondence in language, the need for a fact- and comparison-based approach to art criticism, and the nature of music-theoretical formalism and mathematical modeling. Schoenberg and Wittgenstein are shown to have shared a vision that is remarkable for its uniformity and balance, one that points toward the reconciliation of the positivist/relativist dualism that has dominated recent discourse in music theory. Contrary to earlier accounts of Schoenberg’s harmonic and aesthetic relativism, this study identifies a solid epistemological core underlying his thought, a view that was very much in step with Wittgenstein and the Vienna Circle, and thereby with the most vigorous and pivotal

developments in early twentieth century intellectual history.

SÜREKLİLİK İLKESİ

Kaynak · İdea

Leibniz'e göre sürekliliğin bozulması özdeşliğin bozulması, ayrım, türlülük olacaktır. Ama özdeşlik bozulmaz, dolayısıyla sıçrama, geçiş, başkalaşım olanaksızdır. Yeni Denemeler'e Önsözde şunları yazar: "Hiçbirşey birden bire yer almaz, ve doğanın hiçbir zaman sıçramalar yapmadığı ben büyük ve en iyi doğrulanan düzgülerimden biridir." :: “Nothing takes place suddenly, and it is one of my great and best confirmed maxims that nature never makes leaps.” (A VI vi 56 / RB 56)

Bu ilkeye göre tüm değişim derecelidir, salt bir nicelik sorunudur, ve nicelik ve nitelik arasında aşılmaz bir duvar vardır. Leibniz örneğin hiçbir devimin tam bir dinginlik durumundan doğamayacağını ileri sürer ve "ayrımsanabilir algılar ayrımsanamayacak denli küçük algılardan dereceli olarak doğar" der. (“noticeable perceptions arise by degrees from ones which are too minute to be noticed.”) (aynı yer).

Bu görüş özdeşlik ilkesinin vargısıdır.

TARİHSEL-KÜLTÜREL ÇEVRE

Kaynak · İdea

Gottlob Frege Kuzey Almanya'da Baltık Denizi kıyısında Büyük Mecklenburg-Schwerin Dükalığına ait Wismar'da Lutheran bir aileye doğdu. Gottlob doğduğu zaman bile bölgeye 1803'dek egemen olan İsveç kasaba üzerinde hak ileri sürmekten henüz vazgeçmiş değildi. Gottlob'un annesinin Polonya kökenli olduğu tahmin edilmektedir.

Frege Wismar'da Gymnasiumu bitirdikten sonra Jena Üniversitesine gitti (1869). Henüz ortada birleşik bir Almanya yoktu. Gottlob Mecklenburg'da yaşamaktan gurur duruyor, Mecklenburg dükalığını seviyor ve demokratik olarak seçilmiş bir hükümet yerine böyle aristokratik bir hükümet biçimine inanıyordu. 1862'de Otto von Bismarck'ın Prusya başbakanı olması önemli politik değişimlerin başlangıcı oldu. Bismarck Alman devletlerinin Prusya'nın önderliğinde birleşmesini istiyordu. Avusturya bu politikaya karşı çıktı ve iki Germanik devlet arasında patlak veren savaşta Mecklenburg Prusya'nın yanında yer aldı. Prusya'nın savaşı kazanmasının sonucu Kuzey Alman Konfederasyonunun kurulması oldu. 1869'de Frege Jena Üniversitesine başladığı zaman Avrupa yeni bir politik yapı kazanmıştı. Orada geçirdiği iki yıl içinde Prusya önderliğindeki Alman devletleri 1870-71 Fransa-Prusya savaşında Fransa'yı yendiler ve 1871'de II. Reich (II. Alman İmparatorluğu) kuruldu. (I. Reich: Charlemagne tarafından kurulan Kutsal Roma İmparatorluğu; III. Reich: 1933-45 dönemi Nazi Almanyası.)

Jena Üniversitesinde iki yıl eğitim gördükten sonra Frege 1871'de Göttingen Üniversitesine girerek orada matematik, fizik, kimya ve felsefe derslerine katıldı. Doktorasını 1873'te Göttingen'den aldı.

“Frege looked back nostalgically to his boyhood days when a law banned Jews (except at the time of the fair) from staying in the town overnight. On 24 April he was regretting that the Reich had developed 'the cancer of Social Democracy'.” (Humanity, Jonathan Glover, 2001, s. 376)

ÜNLÜ AVUSTURYALILAR

Kaynak · İdea

Ünlü Avusturyalılar

Mozart, Haydn, Freud, Schubert, Strauss ailesi gibi starların ve "Avusturya (Ekonomi) Okulu" ve "Vienna Philharmonic" gibi kurumların yanısıra —

Anton Bruckner, Herbert von Karajan, Gustav Mahler, Arnold Schönberg, Carl Menger, Ludwig von Misses, Frederich Hayek, Ferdinand Porsche, Franz Brentano, Martin Buber, Paul Feyerabend, Edmund Husserl, Karl Popper, Ludwig Wittgenstein, Ludwig Boltzmann, Fritjof Capra, Christian Andreas Doppler, Paul Ehrenfest, Felix Ehrenhaft, Kurt Gödel, Ernst Mach, John von Neumann, Wolfgang Pauli, Erwin Schrödinger, Alfred Adler, Josef Breuer, Wilhelm Reich, Gregor Mendel de Avusturyalıdır.

Dahası, Avusturyalı Adolf Hitler başta olmak üzere, Nazi Partisi kurucu, destekleyici ve yöneticilerinin hemen hemen tümü Avusturyalı ya da Bavyeralı Katolik ailelerden geliyordu: Josef Göbbels, Heinrich Himmler, Reinhard Heydrich, Reinhard Gehlen, Klaus Barbie, Ernst Kaltenbrunner, Julius Streicher, Heinrich Müller, Hermann Göring (Katolik-Protestan karışık), Arthur Seyss-Inquart, Fritz Thyssen (iş adamı), Franz Stangl, Rudolf Höß.

Avusturya Almanya'dan ayrı bir Gesinnung ya da duygu birliğidir, çünkü ulusal türdeşliği tanımlayan şey dil, din, etnik köken değil ama kültürel duygudur. Katolik Avusturya yalnızca Protestanlığın daha güçlü olduğu Almanya ile dinsel karşıtlık içinde durmakla kalmaz, ama Rönesansın yurdu ile, İtalya ile komşuluğu ona derin bir güzel sanat tini kazandırır. Avusturya İtalyan Almanya'dır, moral ve törel geriliğin ve estetik inceliğin birliğidir. Katolik Kilise bilim ile çarpışmasına karşın güzel sanata izin verir, giderek onu destekler, çünkü boşinanç duyusal olanda bir gözdağı görmez. 'Modern' Avusturya'da bugün bile bir kemiği taşıyan Katolik geçit törenleri kent trafiğini durdurur, ve bugün bile otoyol kenarları azizlerin türbeleri ile süslüdür.

Uylaşımcılık

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Uylaşımcılık

Doğal bilinçte eksik olan şey kavramların bilgisidir ve bu nedenle ilk yapması gereken şey kavramı anlamaktır. Bu olmadan felsefe yaparsa bir Poincaré olur. Ya da Ayer, Hempel, Carnap, Duhem, Popper.

Bir Pozitivist (Frank) "Nedensellik Yasası" üzerine makalesinde şunları ileri sürdü: "Nedensellik yasası, tüm doğal bilimlerin temeli, deneyim tarafından doğrulanamaz, ne de yanlışlanabilir, ama tüm düşünme için zorunlu olarak doğru bir a priori gerçeklik olduğu için değil, ama yalnızca salt uylaşımsal bir koşul olduğu için" :: "The law of causality, the fundament of all natural sciences, cannot be verified nor falsified by experience, but not because it would be an apriori truth necessarily true for all thinking, but only because it is a purely conventional stipulation. (Festsetzung)"

Buradan pozitivistlerin "entellektüel" yeteneklerinin bir ölçüsünü görebiliriz. Frank deneyim üzerine dayanan şeyin yine deneyim tarafından sınanmasından söz ettiğinin bilincinde değildir. "Nedensellik yasası" ya da giderek "nedensellik kavramı" bile görgücülüğe göre ancak ve ancak deneyimden türetilebilir.

Bilgi uylaşımdır?

Uylaşımcılık kavramın tümü gücünü siler, mantığı yok sayar ve onun yerine sıradan, geri, kültürel insan bilincinin eğilimlerini, alışkanlıklarını vb. geçirir. Örneğin Poincaré geometride belitleri reddeder, onların insanlar arasındaki belli anlaşmalar olduklarıını ileri sürer. Yine de matematik yapmayı başarabildi, çünkü beyin başka herhangi bir örgen gibi fizyolojik olarak işler.

Doğal bilinç doğallığı ile felsefe yapmaya çalıştığı zaman, kavramların kökenini açıklayabileceğini sandığı her yolu dener. Uylaşımcılık (conventionalism) Carnap, Ayer, Hempel ve başkaları tarafından "doğruluk ölçütü" olarak savunuldu. Bu bakış açılarının irdelemesi her durumda a priori olan düşünmenin kendine karşı dönebilmesinin çeşitli yollarının bilgisini kazandırır. Bu çürütme çabalarının kendileri de a prirori düşünme edimleridir ve bu nedenle de kendilerinde irdelemeye değerdirler.

Conventionalism: Any doctrine according to which a priori truth, or the truth of propositions of logic, or the truth of propositions (or of sentences) demonstrable by purely logical means, is a matter of linguistic or postulational convention (and thus not absolute in character). H. Poincaré (q.v.) regarded the choice of axioms as conventional (cf. Science et hypothese, p. 67). — A.C. (LINK)

Convention: (Lat. conveniens, suitable) Any proposition whose truth is determined not by fact but by social agreement or usage. In Democritus, "Sweet is sweet, bitter is bitter, color is color by convention (nomoi)." (Diels, Frag. d. Vorsokratiker B. 125) The Sophists (q.v.) regarded all laws and ethical principles as conventions. — A.C.B. (AYNI YER)

Consensus gentium: (Lat. agreement of people) A criterion of truth: that which is universal among men carries the weight of truth.

Uylaşımcılık bilim felsefeciliğinde büyük popülerlik kazandı, çünkü herkes daha şimdiden uylaşımcı idi.

Pozitivizm ve Uylaşımcılık

(W.) Conventionalism was adopted by logical positivists, chiefly A. J. Ayer and Carl Hempel, and extended to both mathematics and logic. To deny rationalism, Ayer sees two options for empiricism regarding the necessity of the truth of formal logic (and mathematics): 1) deny that they actually are necessary, and then account for why they only appear so, or 2) claim that the truths of logic and mathematics lack factual content - they are not "truths about the world" - and then explain how they are nevertheless true and informative.[1] John Stuart Mill adopted the former, which Ayer criticized, opting himself for the latter. Ayer's argument relies primarily on the analytic/synthetic distinction.

The French philosopher Pierre Duhem espoused a broader conventionalist view encompassing all of science. Duhem was skeptical that human perceptions are sufficient to understand the "true," metaphysical nature of reality and argued that scientific laws should be valued mainly for their predictive power and correspondence with observations.

(W.) Conventionalism is the philosophical attitude that fundamental principles of a certain kind are grounded on (explicit or implicit) agreements in society, rather than on external reality. Although this attitude is commonly held with respect to the rules of grammar, its application to the propositions of ethics, law, science, mathematics, and logic is more controversial.

Yalnızca Wikipedia'da: "Uylaşımcılık felsefi bir tutumdur."

Henri Poincaré (1854-1912)

Poincaré non-Euklidean geometriler üzerine çalıştıktan sonra modaya uydu ve Euklides'in Geometrisinden vazgeçmeye karar verdi. Bu kararı ussal değildi, çünkü usa bir gereksinimi yoktu, çünkü geometri bile ussal değildi.

Bir matematikçi ussallığı nasıl terk edebilir?

Matematikte kullanılan belitler matematiğin olanağıdır ve geçerli olmadıkları kabul edilirse geriye ne tanıtlama ne de sağınlık kalır. Non-Euklidean geometriler Euklides'in geometrisini çürütmüyor, yalnızca eğri yüzeylerde düzlem üzerinde geçerli olmayan belitleri kabul ediyorlardı. Örneğin küre yüzeyde çizilen bir üçgenin iç açılarının iki dik açının toplamından büyük olmasının düzlem geometrideki teoremi çürümesi gerekmez.

Consensus gentium; Hegel, Cicero

Consensus gentium çocuksu bir "tanıtlama" yöntemidir, hiçbir mantıksal niteliğinin olmamasına karşın çoğunluğun, halkın, kalabalığın vb. yargısını "doğru" saymaktan oluşur. Carnap'ın tüm sağınlığı, duruluğu, açıklığı ile böyle bir "tanıtlama" yöntemini ya da "doğruluk" ölçütünü ciddiye aldığını düşünmek güçtür. Ama bunu yapmıştır çünkü genel uylaşım bir olgu, ve Carnap bir olgucudur. Usun ve ussallığın olmadığı yerde onun yerini doldurmak için herşey denenir — dil, anlam, deneyim, giderek duyumlar.

Hegel bir doğruluk ölçütü olarak "consensus gentium"dan Cicero'ya gönderme ile söz eder (Tanrının Varoluşunun Tanıtları Üzerine Dersler, s. 48):

"İrdelediğimiz şey metafiziksel tanıtlamalardır. Bunu belirtmemin nedeni Tanrının varoluşunun bir tanıtının genellikle ex consensus gentium türetilmesidir, — popüler bir kategori ki, hakkında çok önceleri Cicero ustalıkla konuşmuştu. Tüm insanların bu tanıtı tasarımladıklarını, ona inandıklarını, onu bildiklerini bilmek muazzam bir yetkedir. Hangi insan ona karşı çıkarak şunu diyebilir: Tüm insanların tasarımladıklarına, birçoklarının düşünce yoluyla doğru olarak kabul ettiklerine, herkesin doğru olduğunu duyumsadığı ve inandığı şeye yalnızca ben karşı çıkıyorum."

Rorty ve Uylaşım

In 2007, Roger Scruton wrote, "Rorty was paramount among those thinkers who advance their own opinion as immune to criticism, by pretending that it is not truth but consensus that counts, while defining the consensus in terms of people like themselves."

Carnap ve Uylaşım

CARNAP: "In an article [1924], I made an analysis of the structure of causal determination in physics and of its connection with the structure of space. My strongly conventionalist attitude in this article and in [1923] was influenced by Poincaré's books and by Hugo Dingler." (THE LIBRARY OF LIVING PHILOSOPHERS VOLUME XI THE PHILOSOPHY OF RUDOLF CARNAP, s. 14:)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Viyana Çevresi

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Viyana Çevresi/Wiener Kreis (1924-1936) — Tarihsel, Kültürel, Felsefi Belirlenimler

Mantıksal Pozitivizm görgücülük üzerine kuruludur. Görgücülük bilginin kaynağının deneyim olduğunu ileri sürer. Bu öncülden çıkardığı en önemli vargı tekil deneyimlerin bir sonucu olarak tümvarım yoluyla türetilen nedensellik ilkesinin gerçekte zorunlu bir mantıksal ilişki olmadığıdır. Nedenselliğin yerinde öznel bir "çağrışım" ilkesi durur. Buna göre tüm determinizm yiter, kaos evrende işlerin her zamanki durumudur. Viyana Çevresinin belgileri olan sağınlık, duruluk, pekinlik sözcükleri bu "felsefecilerin" dilinde karşıtlarını anlatırlar: Kabalık, bulanıklık ve belirsizlik. "Özgürlüğü" gülünç bir metafiziksel kurgu olarak görerek despotizmi felsefelerine soktular, demokrasiyi reddettiler, Bolşevizmi desteklediler ve "Bilimin Birliği" başlığı altında kendileri bir tür totaliter akademizm programı formüle etmeye çalıştılar.

Viyana Çevresi kendini görmezden gelmeyi yeğler.

„Der Sinn des Lebens ist die Jugend.“
Moritz Schlick

Mantıksal Pozitivizm bildirimlerin ancak sınanabilir iseler anlamlı olabileceklerini ileri sürdü. Moral, etik, estetik bildirimler sınanamayacaklarına göre mantıksal olarak bir anlamları olamazdı. Buna göre moral iyi ve kötü, estetik güzel ve çikin vb. hakkında pekin bilgi olanaksızdır. Ahlak bilişsel değildir, çünkü sınanamayan ahlaksal bildirimlerin doğru ya da yanlış olmaları olanaksızdır. Estetik de bilişsel değildir ve salt bir zevk sorunudur.

Mantıksal pozitivizm bir kuramdır. Kuram görgül olarak sınanamaz. Mantıksal pozitivizm görgül olarak sınanamayanın anlamsız olduğunu söyleyen görgül olarak sınanamayacak bir kuramdır.

„In der Logik gibt es

keine Moral.“
Rudolf Carnap

Der „erste Wiener Kreis“ (1907–1912)

Die Konstituierungsphase (1918–1924)

Die nichtöffentliche Phase des Wiener Kreises – Der Schlick-Kreis (1924–1928)

Öffentliche Phase – Schlick-Kreis und Verein Ernst Mach (1928–1934)

Desintegration, Emigration, Internationalisierung (1934–1938)

„Das
Rätsel gibt es nicht.“
Ludwig Wittgenstein

Üyeler, Konuklar, ve Uzak Üyeler

ÜYELER
Morizt Schlick
Hans Hahn
Philipp Frank

Otto Neurath
Rudolf Carnap,
Herbert Feigl
Richard von Mises
Karl Menger
Kurt Gödel
Friedrich Waismann
Felix Kaufmann
Viktor Kraft
Edgar Zilsel

KONUKLAR
Alfred Tarski
Hans Reichenbach
Carl Gustav Hempel
Willard Van Orman Quine
Ernest Nagel
Alfred Jules Ayer
Oskar Morgenstern
Frank P. Ramsey.

Ludwig Wittgenstein and Karl Popper were in close contact to the Vienna Circle, but never participated in the meetings of the Schlick Circle.

"Among the intellectual precursors named were Leibniz, Bolzano, Berkeley, Hume and Mill, Comte, Poincaré and Duhem, along with Frege, Russell and Whitehead, Wittgenstein, and even the American pragmatists." (The Cambridge Companion to Logical Empiricism, 2008, Friedrich Satadler'in makalesi). Adlar listesinde Niels Bohr ve John Dewey ve daha başkaları unutulmuştur.

A priori Sentetik Önermelerin Yadsınması

"Modern görgücülüğün temel savı tam olarak a priori sentetik bilginin olanağının reddedilmesinden oluşur. Bilimsel dünya-görüşü yalnızca her türden nesne üzerine deneyim önermelerini ve mantık ve matematiğin analitik önermelerini tanır."

Gerade in der Ablehnung der Möglichkeit synthetischer Erkenntnis a priori besteht die Grundthese des modernen Empirismus. Die wissenschaftliche Weltauffassung kennt nur Erfahrungssätze über Gegenstände aller Art und die analytischen Sätze der Logik und Mathematik."

"It is precisely in the rejection of the possibility of' synthetic knowledge a priori that the basic thesis of modern empiricism lies. The scientific world-conception knows only empirical statements about things of all kinds, and analytic statements of logic and mathematics."

Bilimsel Dünya-Görüşü: Viyana Çevresi
Wissenschaftlihce Weltaffassung: Der Winer Kreis
The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle

„Der Philosoph will immer vernebeln“, befand Ökonom Otto Neurath, und Mathematiker Hans

Hahn verwies diesen auf ein enges Terrain: „Philosophie treiben heißt nur: Sätze der Fachwissenschaften kritisch danach prüfen, ob sie nicht Scheinsätze sind.“

Otto Neurath'ın sözleri ("Felsefe her zaman bulanıklaştırmayı ister") düşünme özürlü her insanın ortak yakınmasıdır. Hans Hahn da anlamadığı önermelere "yalancı-önermeler" diyordu. Görüngü ve deneyim dünyasının gerçekliğini yeterli buldular ve hiçbir zaman Platon, Aristoteles ve Hegel gibi felsefecilere yaklaşmadılar.

Genel Çizgiler ve Adlar

Mantıksal Görgücülüğün Viyana Çevresi (Wiener Kreis) doğal ve toplumsal bilimler, mantık ve matematik alanlarından gelen bir felsefeciler ve bilimciler grubu idi. 1924'ten 1936'ya dek düzenli olarak Viyana Üniversitesinde Moritz Schlick başkanlığında toplandılar.

Grubun üyeleri arasında Moritz Schlick, Hans Hahn, Philipp Frank, Otto Neurath, Rudolf Carnap, Herbert Feigl, Richard von Mises, Karl Menger, Kurt Gödel, Friedrich Waismann, Felix Kaufmann, Viktor Kraft ve Edgar Zilsel bulunuyordu.

Ek olarak, Viyana Çevresi zaman zaman Alfred Tarski, Hans Reichenbach, Carl Gustav Hempel, Willard Van Orman Quine, Ernest Nagel, Alfred Jules Ayer, Oskar Morgenstern ve Frank P. Ramsey tarafından ziyaret ediliyordu. Ludwig Wittgenstein ve Karl Popper Viyana Çevresi ile yakın ilişki içinde olmalarına karşın, Schlick Çevresinin toplantılarına katılmadılar.

“Positivism in Germany is thought to have risen in response to Hegelian and neo-Hegelian metaphysics, which was the dominant philosophical view in Germany.” (W)

Felsefi Koordinatlar

Viyana Çevresinin felsefi konumu Mantıksal Görgücülük (Logischer Empirismus), Mantıksal Pozitivizm ya da Neopozitivizm olarak adlandırıldı. Ernst Mach, David Hilbert, Fransız Uylaşımcılığı (Henri Poincaré ve Pierre Duhem), Gottlob Frege, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein ve Albert Einstein tarafından etkilendi. Viyana çevresi çoğulcu ve Aydınlanma ideallerine bağlı idi. Simgesel mantığın yardımı ile felsefeyi bilimsel kılma gibi bir amaç tarafından birleştiriliyordu. Ana konular doğa ve toplum bilimlerinde, mantık ve matematikte temel tartışmaları, görgücülüğün simgesel mantık yoluyla yenilenmesi, görgül bir anlam ölçütü için arayış, metafiziğin eleştirisi ve bilimlerin "bilimin birliği" deviminde birleştirilmesi idi.

Çevrede ‘devrimci bir devim’ olmak için gereken tüm bileşenler vardır. Kurucular inançlı Marxistler idiler, ve pozitivizmin ne olduğunu ve paradoksal doğasını henüz anlamasalar da 'tarihsel materyalistler' olarak yeterli formasyonları vardı; ve felsefi olmasa da kültürel-toplumsal bir programları vardı. Çevre bir enternasyonal dünya devriminde kendine 'bilimsel' bir yer belirlemeyi ve ciddi bir sorumluluk üstlenmeyi istiyordu. Giderek bütün bir Avrupa kültürünü şekillendirme gibi bir planları bile vardı. Çevre ‘yükselmekte olduğunu’ düşündüğü metafiziğe ve tanrıbilime karşı üstüne düşen görevi yerine getirecek, pozitivistik güçlerine dayanarak idealizm ile kararlı bir savaşıma girişecekti.

Viyana Çevresi bir devim olarak ortaya çıktı — bir okul olarak değil. Manifestosu ile, bir ‘Bilimlerin Birliği’ programı ile, enternasyonal ilkesi ile, bildirilen amacı görgül bilimleri metafiziğin ve tanrıbilimin elinden kurtarmak, sonuçta Birleşik Görgül Bilimler Cumhuriyeti gibi birşey kurmaktı. ‘Bilimin Birliği’ tezi bir süre sonra Çevrenin içinde ve dışında totaliter bir girişim olarak algılanmaya başladı.

Avrupa Nazizmin eline geçince kavgayı ABD'de sürdürmek zorunda kaldı. Nazizmden kaçmasına karşın Soğuk Savaştan kaçamadı. Amerikan kültürü içinde depolitize oldu ve Bilim Felsefeciliğine başkalaştı.

George A. Reisch, Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü

" ... 1950'lerde ve '60'larda mantıksal görgücülük bilim ve bilgikuramı üzerine bir yanlışlıklar, yanlış yargılar ve aşırı yalınlaştırmalar kataloğu olarak ortaya çıktı."

"... in the 1950s and '60s logical empiricism was revealed to be a catalog of mistakes, misjudgments, and oversimplifications about science and epistemology."

Viyana Çevresinin Tarihi (4 evre)

The history of the Vienna Circle can usually be divided into four phases:

> The discussion-circle formed by Frank, Hahn, Neurath, and Richard von Mises from 1907 until World War I; at the same time, Richard von Mises organized his discussion-circle in Vienna.
>
> The constitutive phase after the war, extending to the start of the Thursday-evening meetings led by Moritz Schlick (1924) during which Hans Hahn played an important role, prompting Frank to name him the "real founder" of the Vienna Circle.
>
> The non-public phase from 1924 to 1928, marked by personal contacts with Ludwig Wittgenstein and Carnap's move to Vienna.
>
> The public phase inaugurated in 1929 with the publication of the Circle's manifesto, the founding of the "Ernst Mach Society," and the fi rst international appearance of the group in the "First Conference on Epistemology in the Exact Sciences" in Prague. This is the period of regular contacts with Karl Popper. In 1930, the Circle's public role was confirmed with the publication of the journal Erkenntnis, edited jointly by Carnap and Reichenbach.

Wiener Kreis olarak bilinen çevre 1928'de Moritz Schlick başkanlığında Verein Ernst Mach (Ernst Mach Toplumu) adı altında kuruldu. Kümenin felsefesi için temeli Wittgenstein'ın Tractatus Logico-Philosophicus başlıklı çalışmasının esini ile türetilen mantıksal pozitivizm oluşturdu. 1929'da Viyana Çevresi Manifestosu Wissenschaftliche Weltauffassung. Der Wiener Kreis (Bilimsel Dünya Görüşü. Viyana Çevresi) yayımlandı. Broşür Schlick'e adandı ve önsözü Hahn, Neurath ve Carnap tarafından imzalandı.

Viyana Çevresi ve Dinsel Bir Etmen

Viyana Çevresinin 14 kurucu üyesinden ikisi (Moritz Schlick ve Rudolf Carnap) Almanya'dan gelmiş, ve iki üye (Kurt Gödel ve Karl Menger) listede olmayı kabul etmemiştir.

Geri kalan 10 addan sekizi Yahudi kökenlidir (Wittgenstein gibi). Bu "bilimsel birlik" ya da "çevre" kurma tutkusunun sonuçlarının başka iki ünlü örneği Frankfurt Okulu ve Freud çevresinde oluşan ruhçözümlemeciler grubudur. Frankfrut Okulu üyelerinden genç Habermas dışındakilerin tümü Yahudi idi, ve Freud'un çevresi durumunda Yahudi olmayan tek üye daha sonra Freud'dan bütünüyle kopan Karl Jung idi.

Doğuya özgü bu "birlik" ruhu özellikle Marxist Otto Neurath'ta önce felsefeyi ve bilimi, sonra tüm felsefecileri ve tüm bilimcileri kapsayacak enternasyonal bir birlik ideali biçimini aldı. Bilimin Birliği devimi sık sık totaliter bir karakter taşımakla suçlandı. Marxist olmasına karşın, Neurath suçlamalara karşı her zaman sanki onları anlamıyormuş gibi davrandı, çoğulculuktan,

demokrasiden vb. yana olduğu yanıtını verdi. Kolayca yalan söyleyebiliyordu.

Anlağın ‘anlama’ Sorunları

Mantıksal pozitivizmin başlıca sorunu mantıksal değil, semantiktir.

Mantıksal pozitivistlerin kavramsal bağıntıları anlatan önermeleri anlamsız bulmaları nedensiz değildir. Bir abartma da değildir. Bunda içtendirler. Çünkü önerme özne ve yüklem bağıntısı olduğuna göre, kavramsal bir önerme eğer bir totoloji olmayacaksa karşıtlar arasındaki bir bağıntıyı ileri sürecektir. Bir bakıma sentetik olacaktır, analitik değil. Pozitivist bilinç yalnızca analitik olanı, ya da, Wittgenstein'ın yeğlediği gibi, yalnızca totolojik olanı anlamaya yeteneklidir. Bu anlaşılır çünkü yükleme onunla bir olan özneyi yükler. Yalnızca burada belki de anlamlı olmanın görgül doğrulamaya nasıl gireceği konusunda bir sorun doğabilir, çünkü her analitik önerme duyusal-algı konusu olmayabilir.

Hegel'in diyalektiği (örneğin bir ve çokun birliği, neden ve etkinin birliği, öz ve görüngünün birliği vb.) Hegel'in kendisinin sık sık vurguladığı gibi ANLAK düzleminde, yani özdeşlik ilkesine göre düşünen düşüncenin düzleminde anlamsızdır çünkü çelişkilidir. Anlak çelişkiyi anlar, ve hemen önünden geri çekilir. Ama çelişki vardır, ve diyalektiğin yadsınması ve ondan kaçış çözüm değildir. Kaçan kaçtığı tarafından koşullandırılır. Pozitivistlerin ve özellikle analistlerin sık sık paradokslar tarafından rahatsız edilmelerinin nedeni anlak düzleminde kaldıkları sürece varlıklarını doğrulamak zorunda iken aynı zamanda onları yadsımak zorunda kalmalarıdır.

Viyana Çevresinin Karakteristikleri

The Vienna Circle /
Studies in the Origins, Development, and Influence of Logical Empiricism
Friedrich Stadler (2001; 2015)

"For the members of the ‘proto-circle’ the hour had come for ‘neo-positivism.’ Frank presented this new synthesis in his short article about the “Law of Causality and Experience” (1907) and received considerable response. In it he adapted Poincaré’s notion of law—as an arbitrary convention concerning propositions—to a Humean concept of causality. ... Albert Einstein agreed in principle but objected that the law of causality was not completely reducible to a convention or definition, as the principle of simplicity in terminology (and, finally, nature) showed.

To summarize these two theories in a single sentence, one might say: According to Mach the general principles of science are abbreviated economical descriptions of observed facts; according to Poincaré they are free creations of the human mind which do not tell anything about observed facts. The attempt to integrate the two concepts into one coherent system was the origin of what was later called logical empiricism. (P. Frank1949a, 11 f.)

David Hilbert’s conception of the axiomatics of geometry as a conventional system of “implicit definitions,” by means of which geometrical expressions (point, line) could be interpreted.

In the form of a description of structure independent of concrete observation the discussions thus began to involve the ‘formal’ mode of expression, later introduced into the new scientific logic of science by Carnap and Schlick and in contrast to the ‘material mode’ concerned with ‘content.’ Yet first of all the connection had to be established between this analytical symbolism and the level of observation data:

The axiomatic system, the set of relations between symbols, is a product of our free imagination, it

is arbitrary. But if the concepts occurring in it are interpreted or identified with some observational conceptions, our axiomatic system, if well chosen, becomes an economical description of observational facts. Now the presentation of the law of causality as an arbitrary convention … can be freed of its paradoxical appearance. The law of causality, as part of an axiomatic system, is an arbitrary convention about the use of the terms like ‘therecurrence of a state of a system,' but if . (The Vienna Circle: Studies in the Origins, Development, and Influence of)

Viyana Çevresi ve Değersiz Olgular

Viyana Çevresi tuhaf bir yaratıktı. Bir tür Marxist mantıksal görgücü olan Otto Neurath 1934 Şubatında Moskova’da I. Beş Yıllık Plan için propaganda çalışmasına yardım etti. Stalin ile birlikte çalışmada bir sorun görmedi çünkü istenç ve duyunç ve özgürlük kavramları ile bir ilgisi yoktu. Daha önce Bavyera Sosyalist hükümetinde ekonomi işleri ile ilgilenmiş ve bir takas ekonomisi yürürlüğe koymuştu. Avrupa’yı yeniden kuracak, bütün bir Avrupa’da eğitimin hedeflerini ve ders programını belirleyecektir. Bilimde kollektif planlama uygulanacak, bilim bir parti sorunu olarak işleyecekti. Bütün bu önemli ve zorlu işlerde Neurath başlıca kendisi tarafından geliştirilen görsel ikonografiden yararlanacaktı. Mağara adamı olarak tanınan Neurath Marxizmi bilimsel tutumun taşıyıcısı, ve proleteryayı metafiziksiz bilimin taşıyıcısı olarak görüyordu. Marxizm bireyin nasıl yaşayacağını belirlemelidir. Her iki dünya savaşının nedeni metafiziktir. Platonizm Nazizm gibidir. Gene de, kendisi totaliter bir karakter taşımasına, aşağı yukarı herşeyde Birliği savunmasına karşın, çoğulcu olduğunu söylemeyi çok severdi.

Görev

(REICH, s. 17) Viyana Çevresi özel olarak geleneksel felsefeyi eleştirisini tanıtmak ve onun yerine Wissenschaftliche Weltauffassungu ya da "bilimsel dünya-görüşü"nü geçirmek için daha geniş kamuya ulaşmaya çalıştı. Bunu Viyana’da Ernst Mach Toplumu ve bunun kamuya açık dersleri yoluyla ve Avrupa ve Amerika’da Otto Neurath’ın Bilimin Birliği devimi yoluyla yaptı. Devim bilimleri birleştirme ve eşgüdümleme görevini yürüttü ve bunda amaç bilimlerin modern yaşamın bilinçli olarak şekillendirilmesi ve planlanması için aletler olarak daha iyi kullanılmasını sağlamaktı.

(REICH, s. 17) "Mantıksal görgücülük ve Neurath’ın Bilimin Birliği devimi birlikte Aufklärung işine girişti. Amaçları on sekizinci yüzyıl Fransız Aydınlanmasının verdiği sözü daha öte belirlemekten ve yerine getirmekten daha azı değildi."

“In 1926, with Carnap as the driving force, the Schlick Circle would begin a systematic exegesis of the Tractatus” (Stadler, xxi)

The Vienna Circle, the Verification Principle and the problems (LINK)

Overview

- They believed that any statement that was not cognitive is pointless.
- Also known as logical positivists as their aim was to analyse language, particularly that of science.
- They came up with the verification principle, statements are only meaningful if they can be emprically verified by the senses or if it is a tautology, a statement that is true by definition e.g. a bachelor is an un-married man (classic Martin)
- Locke and Hume were empiricists and thought that anything that was not scientific should be avoided e.g. Ethics, religion.

> We cannot verify God through empirical experience and so discussing it in any way is meaningless, even saying that it is meaningless is meaningless.

The Verification principle problems:

> Strong verification means that you cannot make statements about history as we cannot sense them empirically even though we know that they happened.
>
> Scientific laws would also be meaningless, you cannot verify that gravity is constant all over the Earth as you can only be in one place at once.
>
> Swinburne pointed out that no universal statement can be verified e.g. All ravens are black, as we cannot empirically observe all ravens at once.
>
> There is no room for opinion e.g. Saying something is beautiful is pointless as it may not be beautiful to all people.

Viyana Çevresinin Popülerliği

Mantıksal pozitivistler yalnızca gerçekten anlamsız olanı, geçersiz ve yanlış olanı ileri sürmekle kalmadılar, ama bütün bu değersizlik uğruna felsefe tarihinin kendisini boş metafizik olarak yadsıdılar. Düşüncelerinin, kuramlarının, görüşlerinin vb. hiçbir doğruluğu, hiçbir gerçekliği yoktu, ve çevrenin kendi ölçütü ile, baştan sona "anlamsız," baştan sona "kötü metafizik" idi. Viyana Çevresi popülerliğini bu popüler karakterine borçludur.

Bilimselcilik ya da Fizikselcilik

1900'lerin başında Philipp Frank:
"I would say that Vienna was a big school of physics. ... All the physicists in Vienna were interested in the philosophy of science."

Pozitivizm ve Usun Usdışı Çıkarsamaları

Viyana Çevresi felsefe tarihinde bir "gelişimi" değil, usun usdışı çıkarsamalarını üretme külfetini temsil eder. Felsefe Tarihinde dokunulmamış yanlışlıkları çıkarsama işini yerine getirir.

Doğallıkla karşı-felsefi bir karakter taşır ve kültür alanında boş kalan uslamalama boyutların doldurulmasını temsil eder. Bunu şu ya da bu birey yapmamış olsaydı, başka herhangi bir birey yapacaktı. Viyana Çevresi aptallığı yükselterek popüler oldu.

Pozitivistlerin kafalarında bir "gelişim" kavramını aramak başından haksız ve gereksiz olacaktır, çünkü Aydınlanmaya tüm duygudaşlıklarına karşın, ve tıpkı Aydınlanma düşünürlerinin kendileri gibi, gelişimin ilkesi olan bir erek kavramını tanımaları olanaksızdı. Ve yine Aydınlanma gibi, ve yine aynı görgücü-kuşkucu umutsuzluk içinde, insanlığı kurtarmayı düşlüyorlar, insanlığın kendini kurtarabileceğini, özsel olarak özgür ve ussal olduğunu düşünmüyorlardı.

Viyana Çevresi gerçekte o güne dek aşağı yukarı hiçbir felsefecinin ne göze aldığı ne de onurlu gördüğü bir işi, usdışını çıplak vargılarına dek açındırmayı üstlendi. Bunun için sofizmi açıkça kabul etmede bile duraksamadı ve Manifesto'sunda Protagoras'ın "İnsan herşeyin ölçüsüdür" sloganını bir kez daha öne çıkardı. Carnap "mantıkta hiçbir ahlak yoktur" diyordu ve "doğruluk" dediği şeyin ölçütü olarak "uylaşım" gibi bir terimi öneriyor ve sonra "bilimsellik" ve "sağınlık" gibi kavramlardan yana çıkarak "yalancı-bilim" ve "metafizik" dediği şeye saldırıyordu.

Pozitivizm postmodernizm denilen bir başka irrasyonalizm türünden yalnızca sözde "bilim" dediği

şeyi savunmasında ayrılır. Bunun dışında tam olarak aynı nihilizmi paylaşır. Değerler bilişsel değildir, görelidir, yani yoktur.

Erkenntnis (1930-1938)

(W.) When Hans Reichenbach and Rudolf Carnap took charge of Annales der Philosophie in 1930 they renamed it Erkenntnis, under which name it was published 1930-1938. The journal was published by the Gesellschaft für Empirische Philosophie, or the Berlin Circle and the Verein Ernst Mach, Vienna. In the first issue Reichenbach noted that the editors hoped to gain a better understanding of the nature of all human knowledge through consideration of the procedures and results of a variety of scientific disciplines, whilst also hoping that philosophy need not remain a series of "systems" but could reach the state of being objective knowledge. The final issue of the first series, Volume 8, No. 1 was published in 1939 and retitled The Journal of Unified Science (Erkenntnis) (1939-1940) and included as associate editors Philipp Frank, Jörgen Jörgensen, Charles W. Morris, Otto Neurath and Louis Rougier. The advent of World War II led to the cessation of publication.

SECOND SERIES
In 1975 the journal was "refounded" by Wilhelm K. Essler, Carl G. Hempel and Wolfgang Stegmüller. The current editors are Hannes Leitgeb, Hans Rott, Patrick Suppes and Wolfgang Spohn.

Kant: Bilgiyi Yok Etme Gereği

"Bu nedenle inanca yer açabilmek için bilgiyi ortadan kaldırmak zorunda kaldım. Metafiziğin inakçılığı, e.d. arı usun Eleştirisi olmaksızın metafizikte ilerlenebileceği önyargısı ahlaka ters düşen ve her zaman inakçı olan tüm inançsızlığın gerçek kaynağıdır."

(Arı Usun Eleştirisi'nde)

"Ich mußte also das Wissen aufheben, um zum Glauben Platz zu bekommen, und der Dogmatismus der Metaphysik, d. i. das Vorurteil, in ihr ohne Kritik der reinen Vernunft fortzukommen, ist die wahre Quelle alles der Moralität widerstreitenden Unglaubens, der jederzeit gar sehr dogmatisch ist."

This is what Einstein had to say in 1929, on the fifth anniversary of Lenin’s death:

“In Lenin I admire a man who has thrown all his energy into making social justice real, at the sacrifice of his own person. I do not consider his method practicable. But one thing is sure: Men like him are the guardians and reformers of the conscience of mankind” (quoted in Grundmann 2005, 253).

Eminent Lives in Twentieth-century Science & Religion

Café Josephinum, Wien IX, Währingerstraße 33–35. (Picture taken around 1932. The most important meeting place of the Vienna Circle besides Boltzmanngasse.

Avusturya'nın olguları ve adları

Ünlü Avusturyalılar
Mozart, Haydn, Freud, Schubert, Strauss ailesi gibi starların ve "Avusturya (Ekonomi) Okulu" ve "Vienna Philharmonic" gibi kurumların yanısıra —

Anton Bruckner, Herbert von Karajan, Gustav Mahler, Arnold Schönberg, Carl Menger, Ludwig von

Misses, Frederich Hayek, Ferdinand Porsche, Franz Brentano, Martin Buber, Paul Feyerabend, Edmund Husserl, Karl Popper, Ludwig Wittgenstein, Ludwig Boltzmann, Fritjof Capra, Christian Andreas Doppler, Paul Ehrenfest, Felix Ehrenhaft, Kurt Gödel, Ernst Mach, John von Neumann, Wolfgang Pauli, Erwin Schrödinger, Alfred Adler, Josef Breuer, Wilhelm Reich, Gregor Mendel de Avusturyalıdır.

Dahası, Avusturyalı Adolf Hitler başta olmak üzere, Nazi Partisi kurucu, destekleyici ve yöneticilerinin hemen hemen tümü Avusturyalı ya da Bavyeralı Katolik ailelerden geliyordu: Josef Göbbels, Heinrich Himmler, Reinhard Heydrich, Reinhard Gehlen, Klaus Barbie, Ernst Kaltenbrunner, Julius Streicher, Heinrich Müller, Hermann Göring (Katolik-Protestan karışık), Arthur Seyss-Inquart, Fritz Thyssen (iş adamı), Franz Stangl, Rudolf Höß.

Avusturya Almanya'dan ayrı bir Gesinnung ya da duygu birliğidir, çünkü ulusal türdeşliği tanımlayan şey dil, din, etnik köken değil ama kültürel duygudur. Katolik Avusturya yalnızca Protestanlığın daha güçlü olduğu Almanya ile dinsel karşıtlık içinde durmakla kalmaz, ama Rönesansın yurdu ile, İtalya ile komşuluğu ona derin bir güzel sanat tini kazandırır. Avusturya İtalyan Almanya'dır, moral ve törel geriliğin ve estetik inceliğin birliğidir. Katolik Kilise bilim ile çarpışsa da güzel sanata izin verir, giderek onu destekler, çünkü boşinanç duyusal olanda herhangi bir gözdağı görmez. 'Modern' Avusturya'da bugün bile bir kemiği taşıyan Katolik geçit törenleri kent trafiğini durdurur, ve bugün bile otoyol kenarları kutsal birer kimlik olmuş olan azizlerin türbeleri ile süslüdür.

Avusturya'da Din

Avusturya'nın 2014'te nüfusu 8,5 milyondur.

Avusturya Cumhuriyeti 1918'de I. Dünya Savaşında yenilen Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dağılmasından sonra kuruldu. Almanya'nın Reformasyonun doğum yeri olmasına karşın, Avusturya (ve Bavyera) karşı-Reformasyonun özeği idi. Habsburg saltık monarşisi Avusturya'da Katolik Hıristiyanlığı bir tür devlet dini olarak gördü ve duyunç ve inanç özgürlüğünü bastırdı.

1951'de nüfusun %90'ı Katolik iken 2012'te ateizmin artışı ile oran %63,5'e düştü. Güney Avrupa'da Reformasyonun başlangıç dönemlerinde Protestanlığın aşağı yukarı tam olarak bastırıldığı ve yok edildiği Fransa, İtalya, Avusturya gibi ülkelerde Protestanlık bir daha kendini toparlayamadı. Güney Avrupa'da boşinanç olarak görülen Katolikliğe karşı tepki kendini bir kural olarak ateist, deist, materyalist, kuşkucu vb. Aydınlanma tininde, genel olarak ereksiz ve özgürlüksüz modernist kültür biçimlerinde anlatır.

VİYANA ÇEVRESİ ÜYELER VE BAĞLANTILAR

A.J. Ayer (1910–1989)

An English philosopher in the tradition of British empiricism, Ayer visited the Vienna Circle in 1932–33. His book Language, Truth, and Logic (1936) was a best seller after World War II and represents logical positivism to many English speakers

Rudolf Carnap (1891–1970)

German by birth, he taught in Vienna, Prague, Chicago, and Los Angeles. He was one of the leaders of the Vienna Circle and of logical empiricism, especially of those within the movement whose formulations were more liberal, e.g., with respect to the criterion of verification. He defended logical and methodological pluralism and worked to develop an epistemic approach to probability.

Walter Dubislav (1895–1937)

A German logician and philosopher of science, Dubislav was one of the founders, with Reichenbach and Grelling, of the Berlin Society of Empirical (later Scientific) Philosophy.

Herbert Feigl (1902–1988)

Born in what is now the Czech Republic, Feigl studied in Vienna with Schlick and Hahn. He emigrated to the U.S. before most other logical empiricists would do so. He taught at the Universities of Iowa and Minnesota and founded both Philosophical Studies, with Wilfrid Sellars, and the Minnesota Center for the Philosophy of Science. He is best known for his work on the mind-body problem.

Philipp Frank (1884–1966)

This Viennese physicist and philosopher of science taught at Vienna, Prague, and Harvard. He was part of a discussion group with Hahn, Neurath, and others that preceded the Vienna Circle. At Harvard he founded the Inter-Scientific Discussion Group that developed into the Institute for the Unity of Science. He was also one of the founders of the Boston Colloquium in the Philosophy of Science.

Kurt Gödel (1906–1978)

Born in what is now Slovakia, Gödel took his doctorate under Hahn in Vienna, studying with Carnap and Schlick as well. He also regularly attended Vienna Circle meetings and taught in Vienna. The bulk of his career was spent at the Institute for Advanced Study at Princeton. He is best known for his spectacular incompleteness theorems, and his Platonist orientation toward mathematics. Though a participant in the logical empiricist movement during the Vienna years, Gödel thought that Carnap's approach to mathematics could be refuted. The alleged proof (Gödel 1995) was not published in Gödel's lifetime and remains controversial.

Kurt Grelling (1886–1942)

Grelling was born in Berlin and took his doctorate in Göttingen under Hilbert. With Leonard Nelson he developed a famous semantic paradox that bears their names. He was one of the founders of the Berlin Society for Empirical (later Scientific) Philosophy. Grelling died in the Holocaust because for bureaucratic and political reasons news of an academic appointment in the U.S. reached him too late.

Adolf Grünbaum (1923–)

Grünbaum moved from his native Germany as a teenager, studied under Hempel at Yale, and spent the bulk of his career at the University of Pittsburgh, where he founded the Center for Philosophy of Science. The major themes of his work have been philosophy of space and time, rationality, and psychoanalysis.

Hans Hahn (1879–1934)

Hahn, a distinguished mathematician, took his doctorate in his native Vienna in 1902 and began teaching there in 1905. He was part of a group with Frank, Neurath and others that discussed logical and methodological issues prior to World War I. After teaching at Czernowitz (now in the Ukraine) and Bonn he was given a chair in mathematics at Vienna in 1921. He was instrumental in bringing Schlick there in 1922 and so was called by Frank “the actual founder of the Vienna Circle” (Stadler 1997/2001, 642). His most famous student was Gödel.

Olaf Helmer (1910–)

Helmer took a doctorate in his native Berlin under Reichenbach and a second doctorate under Susan Stebbing in London. He collaborated with other logically minded philosophers. Indeed, the team of Hempel, Helmer, and Oppenheim became known as “H2O”. The bulk of his career was spent at the Rand Corporation.

Carl G. Hempel (1905–1997)

Born just north of Berlin, Hempel studied at both Göttingen and Berlin. Most of his doctoral work was completed under Reichenbach when the latter was forced to leave Germany. Hempel taught at a number of American universities, most famously at Princeton and the University of Pittsburgh. He was the doctor father of many prominent philosophers of science, and his work focused on confirmation, explanation, and concept formation.

Richard Jeffrey (1926–2002)

This American logician and philosopher of science earned an MA with Carnap (with whom he later collaborated) and a PhD with Hempel (with whom he was for many years a colleague and close friend at Princeton). He developed Jeffrey conditionalization (see below) and defended probabilism.

Kurt Lewin (1890–1947)

Born in what is now Poland, Lewin took his doctorate in Berlin in 1916. He lectured there in both philosophy and psychology until 1933 when he emigrated to the U.S. via England. Thereafter he taught at a number of American universities including Cornell, Iowa, MIT, and Duke. Credited with founding modern social psychology, he laid the foundations for what is now called sensitivity training as a way to combat religious and racial prejudices.

Richard von Mises (1883–1953)

Born in what is now the Ukraine, Richard von Mises is the brother of the economic and political theorist Ludwig von Mises. Richard was a polymath who ranged over fields as diverse as mathematics, aerodynamics, philosophy, and Rilke's poetry. He finished his doctorate in Vienna. He was simultaneously active in Berlin, where he was one of the developers of the frequency theory of probability along with Reichenbach, and in Vienna, where he participated in various discussion groups that constituted the Vienna Circle. Eventually it was necessary to escape, first to Turkey, and eventually to MIT and Harvard.

Charles W. Morris (1901–1979)

Morris was an American pragmatist and philosopher of language at the University of Chicago when Carnap arrived there. These two, together with Neurath until the latter's death, were the chief editors of the Encyclopedia of Unified Science. After Carnap left Chicago, Morris moved to the University of Florida.

Otto Neurath (1882–1945)

This Austrian philosopher of science and sociologist took his doctorate in political science in Berlin. A member of the First Vienna Circle and a leader of the “left” wing of the Vienna Circle, he was also politically active. He was a significant museum director, and as part of this developed the ISOTYPE picture language. His main philosophic themes were physicalism, anti-metaphysics, and the unity of science. He was the Editor-in-Chief of the Encyclopedia of Unified Science until his death. Eventually he fled to the Netherlands and from there to England.

Paul Oppenheim (1885–1977)

A successful industrialist and heir to a substantial fortune, Oppenheim was trained in his native Germany in chemistry and philosophy. He was a close friend of Einstein, and he helped to initiate the Berlin Society for Empirical Philosophy. He collaborated with many important logicians and philosophers of science both in Europe and the U.S. He helped many to escape Nazi oppression, and continued to help in a variety of ways even after he settled in Princeton in 1939.

Karl Popper (1902–1994)

Born in Vienna and with a doctorate there, Popper was intensely engaged in discussions with members of the Vienna Circle. His main philosophical work, The Logic of Scientific Discovery (1935/1959), appeared in a series edited by Schlick and P. Frank. He did not however, regularly attend meetings of the Vienna Circle and generally considered himself an outsider. Later he claimed to have “killed” logical positivism. From Austria Popper escaped to New Zealand and eventually to the London School of Economics, where he was knighted for his political writings.

Hilary Putnam (1926–)

This American philosopher of science, mathematics, mind and language earned his doctorate under Reichenbach at UCLA and subsequently taught at Princeton, MIT, and Harvard. He was originally a metaphysical realist, but then argued forcefully against it. He has continued the pragmatist tradition and been politically active, especially in the 1960s and 70s.

W.V.O. Quine (1908–2000)

Born in the U.S., Quine took his doctorate and spent his entire career at Harvard. In 1932–33 he visited the Vienna Circle and then Carnap and Warsaw. For the next six years, he said, he was a disciple of Carnap's and even after they began to disagree, Carnap set the agenda. Eventually they clashed over analyticity, modality, and intensional contexts generally. Many similarities of view with Neurath are apparent, especially on the issues of holism, underdetermination, and naturalism in epistemology.

Hans Reichenbach (1891–1953)

Reichenbach was born in Hamburg and, after immersing himself in mathematics, physics, and philosophy, took his doctorate in Erlangen, Germany. He was a founder and the leader for the Berlin Society for Empirical (later Scientific) Philosophy. In 1933 he was forced to leave Berlin. He went to Turkey and then in 1938 to UCLA. Among his many students were Hempel, Putnam, and W. Salmon, and so almost all philosophy of science in the U.S. can trace its academic lineage to Reichenbach. Though interested in social and educational reform, he worked primarily in philosophy of physics. He developed and defended a frequency theory of probability, and emphasized both scientific realism and the importance of causality and causal laws.

Wesley Salmon (1925–2001)

Salmon was born in Detroit and, after an initial interest in theology, earned his PhD under Reichenbach at UCLA. He taught at a number of universities including Brown, Indiana, Arizona, and Pittsburgh. His interests centered on causality and explanation, and his statistical relevance model of explanation can be thought of as addressing and in large measure resolving the problem of the single case in frequency theories of probability.

Moritz Schlick (1882–1936)

Schlick was born in Berlin and eventually took his doctorate there in mathematical physics under Max Planck. He taught at a number of German universities before he was, at the instigation of Hans

Hahn, called to the Chair in the Philosophy of the Inductive Sciences at Vienna, a chair that was previously held by Boltzmann and Mach. Schlick was one of the first philosophers to write about Einstein's relativity theory. He was close to Wittgenstein and one of the conduits for the latter's strict verificationism. His work ranges from space and time to general epistemology and ethics. In 1936 he was assassinated on the steps of the university by a deranged student.

Wilfrid Sellars (1912–1989)

Wilfrid Sellars was the son of well-known philosopher, Roy Wood Sellars. Wilfrid studied at Buffalo, Oxford, and Harvard before teaching at Iowa, Minnesota, Yale, and Pittsburgh. He was a close associate and collaborator with Feigl at Minnesota. (He once said that he and Feigl were for years discrete parts of a single entity.) He defended scientific realism, pragmatism, and naturalism, and his philosophy of language drew heavily on Carnap's Logical Syntax (1934/1937)

Alfred Tarski (1901–1983)

Born and educated in Warsaw, Tarski earned his doctorate under Lesniewski. He happened to be visiting the U.S. when Poland was invaded and so avoided the fate of so many of his colleagues. He taught at the University of California at Berkeley for more than 30 years. While it is unclear whether he should be counted as a logical empiricist, he visited the Vienna Circle and hosted its members in Warsaw, and his “The Concept of Truth in Formalized Languages” (1936/1956) was very influential on Carnap and on the development of semantics among the logical empiricists generally.

Friedrich Waismann (1896–1959)

Waismann was born in Vienna and earned his doctorate there under the direction of Schlick in 1936. From 1926 to 1933 he held discussions with Wittgenstein, generally in the company of Schlick, but also sometimes Carnap or Feigl. Waismann kept detailed minutes of these conversations. At one point he and Wittgenstein contemplated a joint book, but Wittgenstein later changed his mind. Besides the printed text of the Tractatus these conversations were the main conduit of Wittgenstein's ideas into the Vienna Circle. In 1937 Waismann was able to emigrate to England. After a couple of years at Cambridge, where he was shunned by Wittgenstein, he moved to Oxford, where he taught until his death.

Ludwig Wittgenstein (1889–1951)

Born into an immensely wealthy Viennese family, Wittgenstein studied at Cambridge from 1911, where he formed friendships with Russell, Keynes, and Moore. His Tractatus Logico-Philosophicus (1921/1922), which among other things tries to show that logic has no content, was enormously influential on many logical empiricists. Wittgenstein continued to spend much of his time in Austria working variously as an elementary school teacher, a gardener, and as an architect of a house for his sister in Vienna. While there he held influential discussions with Schlick, Waismann, and others. From 1930 he held teaching posts at Cambridge and increasingly distanced himself from the logical empiricists. His later work focused on ordinary language and inspired many other philosophers as well.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Viyana çevresi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

VİYANA ÇEVRESİ

Aziz Yardımlı

• VİYANA ÇEVRESİ: BİR "WELTAUFFASSUNG"
• OLGU
• ANLAM VE DOĞRULANABİLİRLİK
• US, DOĞA VE TİN
• Otto Neurath
• ROTES WIEN
• Ludwig Wittgenstein
• AVUSTURYA'NIN OLGULARI
• Moritz Schlick
• VİYANA ÇEVRESİ VE BİLGİ GÖRÜŞLERİ
• VİYANA ÇEVRESİ VE ETİK
• MANTIKSAL OLGUCULUK VE DEVLET
• Ernest Nagel: BİLİMİN YAPISI
• PASAJLAR
• TERMİNOLOJİ VE NOTLAR
• SAYI KAVRAMI VE FREGE'NİN "SAYI KAVRAMI"
• David Hume ve GÖRGÜCÜLÜK
• LEIBNIZ

• The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle

Viyana Çevresi: Bir "Weltauffassung"

VİYANA ÇEVRESİ (Wiener Kreis) felsefede köktenci bir dönüşüm yapmayı, felsefenin doğasının kendisini sorgulamayı ve felsefeye yeni bir yön vermeyi istedi. Aslında bir devrim yapmayı, bütün bir felsefe tarihini anlamsız metafizik olarak çöpe atmayı, klasik felsefeyi insan bilincinden ve kültüründen silmeyi istedi. Tüm bunları görgücü mağaraya geri dönüş uğruna istedi.

Viyana Çevresi düşünürlerinin böyle yıkıcı hedeflere sarılmalarının nedeni bilimler ve felsefe ilişkisi konusunda bütünüyle bilgisiz olmaları idi. Felsefe kavramına olduğu gibi bilim kavramına da yabancı idiler. İndirgemecilik denilen şeyi en sınırsız ölçekte uyguluyorlar, tüm bilimleri "fiziğe" indirgemekten söz ediyorlardı. Bu "fizik" kavramına yabancı olduklarını gösterir. Tıpkı felsefeyi reddetmelerinin zemininin felsefe tarihi konusundaki bilgisizlikleri olması gibi, bilimin birliği gibi, fizikselcilik gibi enteresan görüşler ileri sürmelerini de bilim kavramı konusundaki bilgisizliklerinden türetiyorlardı. Bilim ile yalnızca görgül bilimleri anlıyorlar, bu bilimlerin felsefi problemlerinin üzerine gitmek yerine bilimin karakterinin uylaşımsal, görgül, kuşkucu olduğunu ileri sürüyorlardı.

Sıradan görgül bilincin kendi perspektifinin ötesinde yatan felsefeye karşı bir tepkisi olarak, mantıksal pozitivizm çürütmeye çalıştığı usu anlayamadığı için kendini de anlayamadı. Mantıksal pozitivizm silindi. Daha doğrusu, bilim felsefeciliği ve analitik felsefe içerisine soğruldu. Mantıksal pozitivizm görgücülüğün bir biçimidir, açıkça öznel idealizm olarak bilinç düzleminde kalır ve

realiteye dokunmaz (örneğin Berkeley, Hume vb.nin görgücülüğünün yaptığı gibi, ve bir bonus olarak Kant'ın felsefesinin yaptığı gibi), ve bilincin fenomenal içeriğini bir kez de linguistik terimlerde, sıradan dilin sözcüklerinde formüle etmeye çalışır. Böylece her nasılsa "fizik" olma özlemi içindeki katıksız bir "metafizik" olarak, fiziğin kendisine ulaşamadan yalnızca ötesinde kalan bir Weltanschauung olarak, felsefe tarihinde metafizik olarak gördüğü herşeye karşı en fanatik saldırıyı üstlendi.

Bu düşünürler felsefelerinde (yani söz gelimi mantık, etik, estetik, fizik, matematik vb. üzerine önesürümlerinde, simgelerin bir mantığını arayışlarında, sözde dil çözümlemelerinde) birer çocuk gibi davranırlar. Ve bu onların popülerleşmesini olağanüstü kolaylaştırır, felsefe için, bilim ve bilgi için gereken etik ölçüt, düşünce dürüstlüğü ve özgür kavrayış tini yerini etik-dışı kişilik özelliklerine bırakır.

Viyana Çevresini bugün de güçlü bir ilgiye konu yapan şey anlatım verdiği bilinç alanının karakterine bağlıdır. Bugün de pozitif-görgül bilimlerin kavramsal problemlerinin bilinçsizi olan saf bilinç felsefe tarihinin ne yapmaya çalışmış olduğunu düşünmeye bile gerek görmeksizin o aynı fizikselciliğe sarılmayı sürdürmektedir. Tuhaf bir biçimde, "felsefe" adından vazgeçmeyi istememekte, yaptığının asıl 'felsefe' olduğunu düşünmektedir.

Eğer Viyana Çevresinin tuhaflıkları kültürden dışlanmıyorsa, bunun nedeni sıradan bilincin bilgisiz ve düşüncesiz saplantılarına anlatım veriyor olmalarıdır.

Viyana Çevresi bilimden yana çıktı, ve bilimin en tutarlı reddedilişini üretti. Boşinanç dediği şeyekarşı çıktı, ve boşinancın en etkili çağdaş biçimini üretti. Yalnızca Anglo-Amerikan felsefesine egemen olmakla kalmadı. Bilimsel bilincin aşağı yukarı bütün bir yüzyıla yayılan bunalımının anlatımı ve kanıtı oldu.

Görelilik kuramları, indeterministik quantum kuramları, kaos kuramları, geometrinin sonu, tuhaf bir simgeciliğin matematiğin temelleri olarak görülmesi, sonsuz sayılar vb. pozitivist bilincin usdışı alanından başka hiçbir yerde büyüyemezdi. Mantıksal Pozitivizm tüm bilgisizliğine, tüm irrasyonalizmine karşın, henüz modern kültür sürecinde yeri olan bir girişim olarak, en azından sözel olarak modern kültürün değerlerini, bilimi, özgürlüğü, güzelliği anlamış ve kazanmış olarak görünür. Gerçek tam tersidir. Ama sıradan bilincin uslamama, ciddi düşünme gibi bir sorunu yoktur. Deneyimden bilgi gerçekte bilgisizliğin itirafıdır. Pozitivist bakış açısından özgürlük ve onunla birlikte ahlak, özgür törellik, ussal politika reddedilir. Giderek estetik boyutta bile, pozitivizm klasiği reddetmek ve çirkinin sanatına bağlanmak zorundadır. Yoksa kendisi olmayacaktır.

Pozitivizm şu ya da bu felsefecinin icat ettiği salt ayrıksı bir düşünme biçimi değildir. Belli kavramsal öncüllerin bir çıkarsaması, tekil bir kavrama geçersiz olarak öncelik veren bir düşünme eğilimi, deneysel bir bilinç şeklidir ki, bu tür ayrıksı yapılar bu bilinç gerçek biçimini kazanıncaya dek onda her zaman bulunacaktır.

Mantıksal olguculuk her zaman aramızda, her zaman günceldir, çünkü bütün bir bilimsel kültür henüz bilgi, kavram, us konusunda, aslında insan doğasının bütünü konusunda görgücü, eş deyişle bilgisizdir. Ama bu bilgisizliğin kendini anlatmasından daha enteresan birşey olamaz, çünkü bu tuhaflıkları çözümlemek bugünün yaşayan kültürünün kendisini çözümlemektir. Mantıksal olguculuk sıradan, kültürel, kavramsız bilincin felsefe karşısında yaşadığı problemleri tanımlamada olağanüstü önemli ve vazgeçilmez bir hizmette bulunur. Ona borcumuzu ödeyebilmek için yapılabilecek tek şey onun görgül problemlerini felsefenin kavramsal bakış açısından formüle

etmektir. Görgül bilinç ve kavramsal bilinç arasındaki uçurum hiç kuşkusuz aşılması uğruna vardır.

"... man is the measure of all things. Here is an affinity with the Sophists, not with the Platonists." (Viyana Çevresi "Manifesto"sundan)

Viyana Çevresi kendini fiziğin üstünde ve ötesinde gören, aslında tüm görgül bilimlerin kendilerine yetersizliğini ileri süren metafiziği ortadan kaldırmayı istedi. Böyle bir istem bilim, felsefe, mantık, yöntem gibi şeylerin yalnızca adını bilen ve salt aritmetiği sağınlık ölçütü sayan sıradan bilinç için bütünüyle haklı ve çekici görünür. Ama durum göründüğünden biraz daha karışıktır.

Viyana Çevresinin felsefecileri arasında hiç biri bilimi sağ-duyudan ayırdetmez. Tam tersine, bilimi sağ-duyuya indirgeme eğilimi vurgulanır. Hiç birinde örneğin Platon, Aristoteles, Descartes, Spinoza, Hegel ve başkalarında gördüğümüz yolda hipotezleri yok etme gibi bir bilgi ve bilimsellik ölçütü bulunmaz. Hiç birinde bilginin ad hoc görüşlerin ötesine geçtiğinin ve tanıtlama gerektirdiğinin bilinci bulunmaz. Zaman zaman dizgeden söz edilmesine karşın, bu salt sözel bir süslemeden daha çoğu değildir. Yöntemden söz edilmesine karşın, yöntem sıradan söylemden başka birşey değildir. Mantıktan söz edilmesine karşın bu sıradan bilincin dışsal bağıntılarından, çağrışımlardan, simgeler arasındaki dilbilgisel ilişkilerden ve giderek totolojiden başka birşey değildir.

Viyana Çevresi pozitivistleri gerçekte yalnızca metafiziği ortadan kaldırmayı istemekle kalmadılar. Bilimlerin kendilerini "evrensel," "kuram," "yasa," "gerçeklik" gibi kavramlardan, aslında kavramın kendisinden "kurtarmaya" çalıştılar. Yalancı bilimden kurtulmayı isterken tam tersine kendileri yalancı bir felsefe ürettiler.

Viyana Çevresinin girişimi, eğer daha gerilere gitmesek bile, modern dönemin başlangıcında İngiliz Görgücülüğü tarafından denenmişti. Görgücülük evrenselleri yadsımasında ve kavramsız deneyimi bütününde düşüncenin ve düşünmenin temeli olarak almasında bilgisizliğe ve bilimsizliğe götürür. Olasılıkçılık, belirlenimsizcilik, giderek görecilik gibi terimler ile anlatılan bu vargı görgücülüğü kendini kuşkuculuk olarak nitelemeye götürür. Bu belirsizlik ve olasılık düzleminde bu pozitif bilinç "sağın," "pozitif," "bilimsel" düşündüğü yanılsaması içindedir. Viyana Çevresi bu imlemleri bir yana atarak bilimin usdışı görgücü temeller üzerine kurulmasını felsefenin görevi olarak kabul etti.

Pozitivizm metafizik dediği şey ile kavgasında kendisi metafizikten başka birşey yapmadığını göremeyecek denli duygusaldı. Felsefe tarihinde ussal olan tüm içerik anlamsız olarak görülüp reddedilirken, "Dil ve realite birdir" (Neurath), ya da "Her önerme realitenin bir resmidir" (Wittgenstein) gibi enteresan bildirimler "anlamlı" görüldü. Eğer mantıksal pozitivizmi salt felsefeyi yok etmeye çalıştığı için felsefe tarihi ile ilişkilendirirsek, Viyana Çevresi felsefenin tarihinde "anlamsız" olanın doruğunu temsil edecektir. Aynı "anlamsızlık" Çevrenin üyelerinin anlamadan anlattıkları ve doğruladıkları görelilik ve quantum kuramları durumunda da kendini gösterir. Henüz bilim adayları olan bu "kuramlarda" fizikçinin realite olarak gördüğü şey için sık sık "weird," "spooky," "absurd" vb. gibi anlatımlar kullandığını görürüz. Bilimi ve anlamsızı biraraya getirmek ussal bakış açısına ait değildir.

Viyana görgücüleri ya da olgucuları felsefeyi anlamadılar. Bu olanaksızdı. Görgücüler olarak ne Spinoza ve Descartes'ı, ne de Platon, Aristoteles ve Hegel'i anladılar. Anlamadıkları onlar için "anlamsız" idi.

Çevre 1929'da Wissenschaftliche Weltauffassung / Der Wiener Kreis (Bilimsel Dünya Görüşü / Viyana Çevresi) başlıklı bir manifesto yayımladı.

1) Bilimsel Dünya Görüşü bir görüşün (Auffassung) olması gerektiği gibi, ve Çevrenin birincil özelliği olarak belirtildiği gibi, "görgücü ve olgucudur." Yine bir "görüş" ancak deneyim üzerine olabilir, ve Viyana Çevresi için duyusal-deneyimden kaynaklanan bilgi "görüş" ile birdi. Weltanschauung da "Dünya Görüşü" olarak okunabilir. Ama Çevrenin "görüş" yerine "anlayış" ya da "kavrayış" anlatımını yeğlediği, çünkü "görüş"ün duyusal bir işlem olan "görmek"ten türemesine karşın daha metafiziksel görüldüğü düşünülebilir. Ama "görüş" sözcüğünün bir öznellik anlatımı olması duyusal kökeninden doğar. Daha sonra "görüş" sözcüğü yerine hermeneutik "yorum" sözcüğü kabul edildiği zaman bu aynı öznellik yalnızca başka bir terim ile anlatılmaya başlamış oldu. (Almanca "Auffassung" sözcüğü ayrımsama, algılama, kavrama, anlama, görüş, kavram gibi anlamlar taşır; "Anschauung" ise sezgi, görüş, anlayış.)

2) Çevrenin ikinci özelliği olarak yöntemin karakteri belirtilir ve buna deneyimin, olguların vb. "mantıksal çözümlemesi" denir. İlk bakışta ussalcılık gibi görünen yöntem bir kavramsal çözümleme, sözcüğün olağan anlamında mantıksal bir çözümleme değil, bir "durulaştırma" yöntemidir ki simgeselleştirilmiş biçimler altında tasımları kullanır. Tasımın kendisi çıkarsanmaksızın ya da bir çözümlemeden geçirilmeksizin yalnızca kabul edilir, ve sağ-duyu denilen sıradan uslamlama işlemleri olarak iş görür. Bu "mantıksal çözümleme"ye göre iki tür bildirim vardır. Bunlardan birinci küme görgül verilere ilişkin daha yalın bildirimlere çözündürülebilir ve bunlar bilimsel araştırmaların konusunu oluşturur; bunun dışında kalanlar ise deneyime indirgenemeyen bildirimlerdir ve deneyimsel ya da görgül olmadıkları için anlamsızdırlar. Bunlar metafiziksel bildirimlerdir ve buna göre metafiziksel problemler yalancı problemlerdir. (Çevrenin bakış açısında "meta-fiziksel" anlatımı "deneyim-ötesi" olarak anlaşılır.)

Aufbau Quine tarafından "dışsal dünyayı duyu-verilerinin mantıksal bir yapısı olarak açıklamak için [bir girişim olarak]" :: "[as an attempt] to account for the external world as a logical construct of sense-data” betimlendi (Quine 1969, Ontological Relativity and Other Essays, s. 74).

Duyu-verileri, eş deyişle duyuların verdiği "izlenimler" vb. en azından David Hume'un bile gördüğü gibi özneldir ve dahası bir kez daha "faint ideas" dediği öznelliklere bozulur, ona göre kaynaklarından, sözde realiteden ikinci bir kez daha uzaklaşırlar. Bundan böyle bu öznelliklerin nesnel dışsal dünya ile hiçbir ilgileri yoktur ve geriye kalan bilinç biçimi tasarımsal ya da fenomenolojiktir. Bu bilinç içeriğinin "mantıksal yapısı" üzerine bildirimlerde bulunmak ilkin Mr. Spock için uygun olacaktır. Mantık birbirleri ile zorunlu dizgesel bağıntılar içinde olan nesnel kavramların bilimidir, ve öznel görüngüler, tasarımlar, olgular vb. arasında en iyisinden çağrışım gibi salt dışsal, usdışı bağıntılar kurabiliriz. Bir önerme ve bir başka önerme arasındaki bağıntı doğal usun tasım işlemleri yoluyla yerine getirilir. Ama Viyana Çevresinde kavram, yargı ve tasımın kendilerinin çıkarsanması ve tanıtlanması gibi birşey söz konusu olamaz. Bu metafizik olacaktır. Orada "biçimsel mantık" denilen içeriksiz ya da realiteye ilgisiz bir mantık vardır ve bu uylaşımsal "mantık" geniş bir gevşekliği rahatça kabul eden ama nicelik kavramına ve birkaç bağlaca daraltılmış bir simgecilik üzerine kurulur.

Wiener Kreis olarak bilinen çevre 1928'de Moritz Schlick başkanlığında Verein Ernst Mach (Ernst Mach Toplumu) adı altında kuruldu. Kümenin felsefesi için temeli Wittgenstein'ın Tractatus Logico-Philosophicus başlıklı çalışmasının esini ile türetilen mantıksal pozitivizm oluşturdu. 1929'da Viyana Çevresi manifestosu Wissenschaftliche Weltauffassung. Der Wiener Kreis (Bilimsel Dünya Görüşü. Viyana Çevresi) yayımlandı. Broşür Schlick'e adandı ve önsözü Hahn, Neurath ve Carnap tarafından imzalandı. Üyeler arasında Gustav Bergmann, Rudolf Carnap, Philipp Frank, Hans Hahn, Tscha Hung, Victor Kraft, Karl Menger, Richard von Mises, Marcel Natkin, Otto Neurath, Olga

Hahn-Neurath, Theodor Radakovic, Rose Rand and Friedrich Waismann bulunuyordu.

Herbert Feigl ve Kurt Gödel bu sırada Viyana Üniversitesinde öğrenciler idiler ve kümenin üyeleri olmamalarına karşın toplantılarına katıldılar. Wittgenstein'ın kendisi mantıksal pozitivizmin onun düşüncelerinin kaba bir yorumu olduğunu söylüyor ve toplantılar sırasında şiir okuyordu.

Der Wiener Kreis war eine Gruppe von Philosophen und Wissenschaftstheoretikern, die sich von 1922 bis 1936 unter der Leitung von Moritz Schlick wöchentlich in Wien trafen. Bekannte Mitglieder waren Rudolf Carnap, Otto Neurath, Herbert Feigl, Philipp Frank, Victor Kraft, Friedrich Waismann und Hans Hahn. Sie wurden gelegentlich besucht von Hans Reichenbach, Kurt Gödel, Carl Gustav Hempel, Alfred Tarski, Adolph Stöhr, Willard Van Orman Quine und Alfred Jules Ayer, der ihre Arbeit in Großbritannien bekannt machte. *

Viyana Çevresinin üyelerinin görüşleri akışkandı. Bir yandan her bir üyenin kendi görüşleri zaman içinde değişirken, öte yandan üyeler arasındaki görüş ayrımları karşıtlık noktasına dek varıyordu. Bu doğaldır çünkü olguculuğun kendisi bir olgu olarak akışkandır. Bir "çevre" karakterini fiziksel bilimlere duyulan ve insan bilimlerini dışlayan tek-yanlı ilgiye borçlu idi.

Viyana Çevesinde olanaklı en grotesk felsefe kültürü ile karşılaşırız. Bu kadar banal bir felsefeciliğin nasıl Batı felsefeciliğini bütün bir yüzyıl boyunca uğraştırmış, aslında damgalamış olduğunu anlamak kolay görünmez. Gerçekte kolaydır. Yalnızca ciddi olmayı gerektirir. Güç olan budur. Kişinin kendi usuna güvenebilmesi, onun güvenilir yargılarını üretebilmesi için hiç kuşkusuz sıradanlıktan, banaliteden, grilikten kurtulması gerekir. İnsanların çoğu yüzeysel bilgi kırıntıları ile yargıda bulunmada duraksamaz. Eleştirirler, ve gene de bilinçlerinin ne kadar küçük, ne kadar zayıf olduğunu görmelerini sağlayacak gerçek etik ve entellektüel ölçütlerden yoksundurlar. Kültürleri onlara kendi geriliğinin parametrelerini yükler. Ve bütününde hiç kimse onları benimsemede duraksamaz çünkü almaşıklar sonsuz görünür ve onları ancak birbirleri ile karşılaştırarak yargılayabilirler. Güç olan verili olandan, pozitif olandan kurtulmaktır. Ama sıradan bilinç için verili kültürün ötesi yoktur, ve, bir maymun olarak, olmayanı alamaz.

Schlick'e göre, "Felsefe bir bilim değil, eş deyişle bir önermeler dizgesi değildir." (Fragen der Ethik, 1930.) Schlick felsefenin "özünün" bedensel ya da ansal edimlerden oluştuğunu ileri sürer – ve bu ne bir eğretileme ne de bir şakadır. Anlamı açıklamak için nedenler verme zincirinde karşılaşılan ad infinitum probleminin kendileri başka tanımları gerektiren bir tanım (ya da "anlam bildirimi") yoluyla değil ama ancak bedensel bir eylem, bir el kol devimi yoluyla sonlandırılabileceğini düşünür. Çünkü fizikselcidir. Anlam bir önesürüm ya da önerme yoluyla anlatılamaz; anlam doğrudan sergilenmelidir. Birşeyin anlamının doğrudan sergilenmesi ise bedensel bir etkinliktir – örneğin bir gösterme, işaret etme vb. gibi. "Hiçbir felsefi önerme yoktur, ama yalnızca felsefi edimler vardır." Schlick olgulardan duyduğu heyecan içinde, ve düşünceden kurtulmanın verdiği enteresan bir pozitivist esrime içinde yazmaktadır. Felsefi önerme nedir? Schlick'in sözde "felsefi" kitapları önermelerden değil ama edimlerden mi oluşmaktadır?

Moral Pozitivizm doğal yasanın, dolayısıyla doğal hakların olmadığını ileri sürer. Başka bir deyişle, "metafiziksel" olduğunu düşündüğü evrensel insan hakları ve evrensel özgürlük kavramını tanımaz. Tüm insan haklarının pozitif-reel devletten, pozitif sözleşmelerden ya da töre ve alışkanlıklardan, kısaca olgulardan doğduğunu savunur.

Pozitivizm ahlak ve törellik konularında Moritz Schlick dışında suskundur çünkü Schlick bu konularda konuşmanın neye götürdüğünü göstermiştir (hemen aşağıdaki ve daha pasajlarda olduğu gibi). İyi ve kötü, doğru ve eğri, haklı ve haksız, özgürlük, hak, ahlak, törellik evrenseller olarak

alındıklarında pozitif olgular değildirler. Öyleyse yokturlar ya da daha iyisi anlamsızdırlar. Ancak pozitif yasa vb. vardır, "evrensel insan hakları" vb. gibi negatif bir kavram, bir idea yoktur; yalnızca pozitif devletler vardır, ama bir Devlet ideası yoktur. Ya da moral yargıların hiçbir olgusal içeriği yoktur çünkü "gerek" alanında dururlar, doğrulanmaları ya da yanlışlanmaları söz konusu değildir, anlamsızdırlar ve yalnızca "duyguların anlatımlarıdırlar." David Hume haz ve acı duygularının ahlaksal iyi ve kötünün belirleyicileri, ve usun her zaman tutkuların kölesi olduğunu bildirmişti (İnceleme'de). Viyana Çevresi olgucuları böyle birşeyin olamayacağı, yalnızca görgücü ilke üzerine kurulan yararcı etiğin değil ama genel olarak etiğin anlamsız olduğu gibi gecikmiş bir vargıyı çıkardılar. Viyana pozitivistlerinin ahlakları yalnızca kendi kişisel-olgusal ahlakları idi ve özgür istence, Yurttaş Toplumunun kendisine aykırı despotik herşeyi desteklemede bir sorun görmediler.

Carnap'ın Pozitivizmi: Heyecanlı Fizik ve Matematik!

"Her bilimsel sav için ussal bir temel vermek olanaklı olmalıdır, ama bu demek değildir ki böyle bir sav her zaman ussal olarak, eş deyişle yalnızca anlağın bir uygulaması yoluyla keşfedilebilir olmalıdır. Herşey bir yana, temel yönelim ve çıkarların yönü düşünüp taşınmanın sonucu değildir, ama heyecanlar, itkiler, yatkınlıklar ve genel yaşama koşulları tarafından belirlenir. Bu yalnızca felsefe için değil, ama bilimlerin en ussal olanları, yani fizik ve matematik için de böyledir. Bununla birlikte, belirleyici etmen ... bir savın aklanmasıdır."

Carnap 1969, xvii; The Logical Structure of the World. (1928: Der Logische Aufbau der Welt.) İng. çev. R. George. Berkeley: University of California Press.

Carnap görgücülüğün (pozitivizmin) dışsal dünya ile bağ kurabilmesi için herşeyi göze almış görünür. Giderek görgücülüğe onun görgücülük karakterini koruyarak nesnel bir iletişim gücü yüklemeye bile çalıştı. Semantik kurama dil ve dışsal dünya arasındaki ilişkilerin incelemesinin bir aracı olarak yeni bir anlam vermeye, anlamın anlamını değiştirmeye çalıştı.

Pozitivist Dürtü

Modern gelişme döneminde poitik bilinçte, estetik bilinçte, dinsel bilinçte, toplumsal bilinçte, felsefi bilinçte yaşanan gelişim yaşamın daha başka pekçok boyutunda olduğu gibi doğal olarak görgül bilimlerde de görüldü. Görgül bilimler özellikle teknolojik gelişimi besleyerek ekonomik sürecin istemleri ile birlikte büyüdü. Burada görgül bilimlerin arı bilimsel karakteri doğallıkla önemini yitirirken ve "bilim uğruna bilim" anlayışı anlamsızlaşırken, felsefenin kendisi akademik ortamda kültürel bir etmene bozulma eğilimine girdi. Pozitivizm ve analitik gelenek bilgisiz, kavramsız, yöntemsiz, usdışı yapısızlıkları ile gerçekte felsefeye karşı sıradan bilincin tepkisine anlatım veren çabalardır.

Yine bu felsefesiz bakış açısından, doğa bilimlerinde yer alan gelişmenin genel olarak bilimler ve felsefe arasındaki ilişkide de bir değişime yol açması gerektiği düşünüldü. Popüler bilinç bu ilişkide felsefenin bilimlere benzemesi gerektiği gibi kestirme bir çözümü keşfeder ve bunu görgül bilimlerin ve felsefenin doğası hakkında hiçbirşey bilmeksizin yapar. Doğal bilimler deney ve gözleme dayanır, matematiksel yöntemler kullanır, ve öyleyse felsefe de görgül olmalı ve şu ya da bu şekilde matematiğe benzer bir şekil üstlenmelidir.

Görgül bilimlerin görgül yöntemleri onları kavramsal ve yöntemsel sorunlar ile karşı karşıya bırakır, çünkü görgül bilimci deneyde, gözlemde, araştırmada, soruşturmada vb. kullandığı kavramları kavramlar olarak düşünmez, onların kendilerine ait sorunları bilmez, onları çıkarsamaz ya da tanıtlama, yalnızca verili olarak, yalnızca tasarımsal olarak alır. (Bu nedenle sık sık matematikçilerin, fizikçilerin sayı kavramı, uzay ve zaman kavramları ve daha başka kavramlar ile

ilgili problemler ile karşılaştıklarını görürüz.) Burada açıktır ki görgül yöntemin ele almada ve çözmede yetersiz kaldığı problemler vardır. Bunlar kavramsaldır, ve deney, gözlem vb. yoluyla, ya da daha kabaca duyusal olarak ya da duyusal-algı yöntemi ile ele alınamazlar. Pozitivizm bu alanı bütünüyle bilgi dışına sürer, ve daha kolay gördüğü dil üzerine yönelir.

Organize Bilim

Mantıksal Pozitivizmin enteresan yanlarından biri de özel bir örgütlenme için gereksinim duyması idi. Bir "çevre" adı hiç kuşkusuz yeterince ilginçtir, ama çevre salt bir çevre olmakla yetinmedi. Üniversitelerin, şirketlerin ya da bireylerin bilimsel çalışmalarının dışında ve ötesinde, kendini profesyonel, özerk, programlı bir örgüte dönüştürmeye çalıştı, giderek kurucular bir ideolojik parti örgütünde olduğu gibi yeni üyeler kazanmak için militanlık bile yaptılar. Bu bir raslantı ya da ikincil bir konu değildi. "Bilimin Birliği Devimi" bir üniversiteyi olmaktan çok bir parti yapısını andırıyordu. "Birleşik Bilim" adlandırması "fizik" temelinde bir birlik anlamına gelmesinin dışında, bilimlerin alanında ayrıksı bir terminolojidir. Ve çevre bir bilimsel "Manifesto" yayımladı, "Kongreler" düzenledi ve bir "Enternasyonel Ansiklopedi" çıkarmaya başladı.

Bir zamanlar görgücü, kuşkucu Aydınlanma düşünürlerinde de bilinçli ya da bilinçsiz olarak işlemiş olduğu gibi, Bilimi dünyayı denetlemek için, dünyayı kendi öznel bilinçlerine göre değiştirmek için bir araç olarak kullanmayı istediler. Dünyayı özgür gelişim sürecinde rahat bırakmak yerine, belirli ama hiç kuşkusuz geri bir kültürel evrede saptadıkları değersiz, geçersiz ve ilkel normlara göre insanlığın varoluş biçimini belirlemeyi istediler. Denetlemek birincil idi. Anlamak değil, değiştirmek gerekli ve önemli idi.

"Özgürlük" kavramından söz edilmesini "gülünecek" ya da "utanılacak" birşey olarak görüyorlardı (Schlick).

Felsefe tarihinde "görgücülük"ten yana ve "ussalcılığa" karşı bir konumda durduğu sanısında olan (bunun bile gerçek bilincini taşımayan) Viyana Çevresinin saldırı terimlerinden biri "yalancı-ussalcılık"tır. Kendileri gibi düşünmediğini düşündükleri düşünme eğilimlerini "yalancı-bilim," "yalancı-felsefe" gibi gerçekte kendi konumlarını tanımlayan terimler ile suçlayan Viyana Çevresinde, çevrenin "parti" karakterinden ötürü, tıpkı çağdaşı olduğu ideolojik kültürlerde olduğu gibi paranoya egemendir. Giderek kendi aralarında bile çok sık kullandıkları parti dili görüş ayrılıklarını gizli düşmanlıklar olarak gördüklerini gösterir. Örneğin Neurath'a göre Carnap'ın "semantik" takıntısı "Aristoteles metafiziğini" yankılar ve onu "totaliter," "saltıkçı" vb. olarak damgalamak için yeterlidir. Ama bu suçlamayı yapan "mantıksal pozitivist" Neurath'ın kendisi militan bir Marxisttir, ve Marxizmin ütopik sosyalizmden ayrımı "proleterya diktatörlüğünü" doktrinin özsel bir bileşeni olarak kapsamasıdır. Bu despotik konumu ile, Neurath kendi sığ bilincine sığmayan ve anlamadığı pekçok şeyi "totaliter" olarak damgalamada duraksamıyordu. Bu tür “totaliter alışkanlıklar” arasında, Neurath’a göre, Carnap’ın semantiğinde gördüğü saltıkçı, karşı-çoğulcu eğilimler, epistemolojik pekinlik, metafiziksel realizm gibi noktalar bulunuyordu. Ve Carnap'ın elinden yalnızca böyle bilişsel pekinlik ya da metafiziksel realizm gibi totaliter niyetlerinin olmadığında diretmek geliyordu.

CARNAP'TAN NEURATH'A

Kendisi bir "yalancı-ussalcı" olan Carnap görüşlerine katılmadığı felsefecileri "yalancı-ussalcı" olarak suçlamaktan geri kalmazken, dostu Neurath'ın onu "metafizikçi" olarak suçlamasına dayanamıyordu: "Ciddi olarak, sanırım eğer sonunda görgücüler ve anti-metafizikçiler olan insanlara eğer görüşlerini paylaşmıyorsanız metafizikçiler deme alışkanlığınızı terk etmenizin iyi

olacağını düşünüyorum. İlk olarak, saçmadır; ve ikinci olarak, başarılı bir tartışmaya yardım etmez." (Alıntı: How the Cold War Transformed Philosophy of Science To the Icy Slopes of Logic, s. 202).

"[S]emantik terimi, Neurath'ın yeğlediği anti-metafiziksel anlamda, vurgulu olarak çoğulcu ve "görgücü" değildi." Neurath için "Dizgeselleştirme, başarılacak olduğu düzeye dek, "aşağıdan-yukarıya" bir süreç olacaktır (yukarıdan-aşağıya değil)." (Alıntılar aynı yerden.)

Viyana Çevresi alçakgönüllü olmanın çok uzağındadır. Aslında Dünya Tarihinin özeğindedir. Çevrenin ruhbilimsel kişilik özellikleri arasında megolamanya da kendini sergiler ve materyalist-pozitivist Neurath Çevrenin içerisine sızan metafiziksel düşünme alışkanlıklarının, ve özel olarak "protokol tümce" tartışmasındaki yanlış tutumların "Nazilik" gibi ideolojilerin yükselmesinden sorumlu olduğunu belirtir:

"Sık sık kendime birşeyi yaparak ya da birşeyi yapmayarak tüm olanlardan ne düzeye dek sorumlu olduğumuzu sorarım. ... [A]ma ne tür akıntıların Naziliğe götürdüğünü biraz imgelemek istiyorum. Doğrudan akıntılar ... ama ayrıca dolaylı akıntılar, örneğin genel olarak totaliter alışkanlıkları destekleyenler, vb. Güç bir problem, gerçekten."

"Bu "totaliter alışkanlıklar" Neurath'a göre, Carnap'ın semantiğinde gördüğü saltıkçı, karşı-çoğulcu eğilimleri kapsıyordu." (Alıntı: How the Cold War Transformed Philosophy of Science To the Icy Slopes of Logic, s. 197).

PLATON VE VİYANA ÇEVRESİ

"Neurath ve Joseph Lauwerys Platon'un yazılarının saltıkçı, metafiziksel ve öyleyse özellikle Almanya'da eğitim programından çıkarılabilir olduğunu ileri sürdüler." (Aynı yer, s. 198)

Viyana Çevresi üyeleri totaliterliğe karşı olma konusunda kendi aralarında yarışıyorlardı. Ama "özgürlük" kavramını incelemek zorunda kalmaktan utandıklarını söyleyen ve bütün bir insan bilimlerini yalancı-bilimler alanına sürdüklerini sanan bu düşünürler totaliterlikten ne anlıyorlardı?

İNSANLIK İÇİN PLANLAMACILAR VE TOPLUMSAL MÜHENDİSLER

Viyana Çevresi de başka kurtarıcıların yanısıra insanlığı kurtarmak için adaylığını koymaktan geri kalmadı. Neurath'a göre, "planlamacılar ve toplumsal mühendisler için görev insan mutluluğunu maksimize edecek planlar formüle etmekti." Bu konuda Marxizm-Leninizm ile yarışmayacaktı. Neurath'ın Marxizm-Leninizm ile bir kavgası yoktu.

BANALİTEYE ÖVGÜ

Viyana Çevresinin idealleri "sıradan" ideallerdir. Çevre, her görgücü konumdan beklenmesi gerektiği gibi, sıradanlığı yüceltir, insanın gerçek gelişmişliğine, onun saltık değerine yönelmeyi tehlikeli bulur. Kültür ideallerden uzak durmalıdır çünkü idealler karşısında göreli geriliğinin ölçüsünü bulacaktır. Ve Viyana Çevresi bir ideal türü olarak gördüğü Nazizm gibi, totaliterlik gibi sözde ideallerden kurtulmak için idealin kendisinden kurtulmak gerektiğini ileri sürer. Bu daha sonra postmodern tutumun yeniden keşfedeceği aynı irrasyonalist çözümdür. Neurath şöyle yazar: "[İngiltere'de kalışı sırasında gördüğü] böyle bir atmosferde zaman zaman birinin kendi davranışı içerisindeki bir tutumlar çokluğuna karşı hoşgörülü olma duygusu gelişir. 'Ben ustaca yapılmış bir kurgu yapıtı değilim; bir insanım ve çelişkiler doluyum.'"

Neurath'ın Conrad Ferdinand Meyer'den yaptığı alıntı sıradanlığın kafasını okşamayı amaçlar. Sıradan bilincin çelişkili durumundan hoşnut olmaktan başka bir çaresi yoktur. Eğer buna alışmazsa

mutsuzluk kaçınılmazdır. Ama sıradan bilincin kültür karşısındaki bu boyun eğişini ve yenilgisini o bilincin bile özlemi olan idealleri yadsımak için kanıt olarak kullanmak işin kolayına kaçmaktır. Tüm irrasyonalizm türevleri için misyon insan idealini bastırmaktır. Bunlar totaliter "değerleri" de değer olarak, "insan" idealleri olarak görürler, onlardaki usdışını görecek bir ussallığı kendilerine yadsımışlardır. Bu nedenledir ki kendileri totaliterliğe gömülmüşken totaliterliğe karşı çıkmada hiçbir sorun görmezler.

NEURATH İÇİN TEHLİKELER

"1943'te, Carnap ile semantik üzerine tartışırken, gelecek monografların başlıklarında görünen belli görgül-olmayan ve "tehlikeli" terimleri kabul edemeyeceğini de bildirdi. Meyer Schapiro tarafından "Interpretation and Judgment in Art," Hempel tarafından "Foundations of Systematic Empiricism," ve Herbert Feigl tarafından "Principles of Scientific Explanation" Neurath'ın saltıkçılığın ve metafiziğin günahlarına katıldığını düşündüğü terimler ve deyimler kullanıyordu ("interpretation/ yorum" ve "judgment/yargı," "systematic empiricism/dizgesel görgücülük," ve "explanation/ açıklama")." (Alıntı: How the Cold War Transformed Philosophy of Science To the Icy Slopes of Logic, s. 204-5).

SCIENCES AND HUMANITIES

"Science" ve "humanities" ayrımı pozitivizmin yalnızca doğa bilimlerini "sciences" olarak ve insan bilimlerini ise "yalancı-bilimler" olarak görme tutumunu yansıtır: İnsan bilimleri "bilişsel" değildir. Çünkü fiziksel değildirler.

Olgu

Olgu bir duyu-verisi değildir.

Olgu nedir? Bir evrenseldir. Şu ya da bu olgu değil ama genel olarak olgudur, böylece soyut ya da belirlenimsizdir. Metafiziği ortadan kaldırmak için tasarlanmış mantıksal olguculuğun ilkesi herşeyden önce kendisi metafizikseldir.

Olgu olarak olgu analitiktir çünkü saltık olarak yalındır, hiçbir belirlenim taşımaz ve bütünüyle içeriksizdir. Yalnızca olgudur. Böyle olarak metafizikseldir.

Olgu kendini kendisi açıklamalı, biz yalnızca kavramın kendi bağıntılarını bulmalı, ona onda olmayan ve dışarıdan getirilen hiçbir ekleme yapmamalıyız. Yöntemimiz kavramsal olmalı, kavramın nesnelliğini izlemeliyiz. Bunun tersini yapmak görüş üretmek olacaktır ki, yalnızca bilincimizde bulunur, özneldir ve nesnellik ile bağdaşmaz.

Viyana Çevresinin arke olarak, saltık olarak seçtiği "olgu" kavramı ilkin salt bir evrenseldir. Görgücülükte arke olarak alınan "deneyim" yerine, fenomenalizmin "fenomeni" yerine, varoluşçuluğun "varoluşu" yerine, olguculuk öznel kuram kavramı ile karşıtlık içinde duran "olgu" kavramını yeğler ve onun birincilliği ile, saltıklığı ile çelişmeyecek çıkarsamalar yapar, başka kavramları olgu kavramı ile göreli olarak çözümler. Olguculuk tüm bunların bilincinde değildir. Ve niçin "olgu" kavramına böyle bir ayrıcalık verdiğini sorgulamaz.

Olguculuk sıradan bilincin, gündelik sağ-duyunun felsefesi olduğu için, ilk olarak "olgu"nun bir kavram değil ama duyusal birşey, bir duyu-verisi, ya da daha iyisi fiziksel ya da reel birşey olduğu sanısı içindedir. Olguculuk düşündüğü şeyin kendi öznel bilincinde olduğu değil ama nesnel olduğu sanısıdır. Olguculuk felsefenin ilk dersini, düşündüğü şeyin bir düşünce, bir evrensel olduğu olgusunu bile anlamayacak bir yüzeysellik içinde düşünür.

Olguculuk ilk olarak bilincindeki tasarımların öznel karakterini gözden kaçırır ve bilinçte bulunan tasarımı ona karşılık düştüğünü sandığı nesnel olgudan ayırmaz. Hiç kuşkusuz zaman zaman "dış dünyanın varlığı" dediği şeyi sorgular, ama bunu tikel bir problem olarak alır ve dizgesinin bütününü belirleyen bir gerçeklik olarak görmez. Olguculuk "olgu" dediği şeyin yalnızca ve yalnızca bir bilinçte bulunması nedeniyle sözcüğün en tam anlamında öznel idealizm denilen öğretiler listesindeki adlardan biridir (görgücülük, fenomenalizm, vb.).

Olguculuk Gerçeği olguda yakalamayı ister. Wittgenstein Tatsache, Sachverhalt, Fall, Bestehen gibi sözcükler ve onları içeren önermeler ile metafiziksel olmayana ulaştığına inanır. Schlick ise bedensel edimlerde bu iş için daha uygun bir araç bulduğunu düşünür.

Olguculuğun görgücülükten ayrı olarak deneyim yerine olgu kategorisini yeğlemesine karşın, bilgikuramını görgücülükten ödünç alır. Bu küçük ayrım olguculuğu şaşırtır, ama şaşkınlık da eşit ölçüde küçüktür. Pozitivist bilgikuramına göre bilgi olgudan türemelidir, deneyimden değil. Ama olgudan bilgikuramı türetmek güçtür, çünkü kuram ne olursa olsun "olgu" olmayacak,

Kavramların ve kuramların deneyimden türediğini söylemek onların dışsal olarak varolduklarını, dahası duyumsanmaya uygun bir yolda varolduklarını imleyecektir. Pozitivizmin diline çevirirsek, ontolojik bir yan da taşıdıklarını imleyecektir ki, olguculuğun yok etmeye çalıştığı metafiziğin kendisinin doğrulanması olacaktır. Olgucu bilgikuramı ancak dışsal olarak yaratılabilir ve bu nedenle hiçbir gereği çünkü hiçbir geçerliği olmayacaktır.

Olgu belirlenimsizdir çünkü olgudur. Ve belirlenimsiz olgu soyut bir düşünce-şeydir, bilinçtedir, nesnellikte değil. Olgunun nesnel olduğunu söylemek bir düşüncenin nesnel olduğunu söylemektir, ki olguculuğun yadsımayı istediği şey budur.

Belirli olgu "kuram-yüklü" ya da "kavram-yüklü" terimi ile anlatılmak istenen şeydir. Ama bu yüklemeyi insan düşüncesi yapar, ve olgular ancak ve ancak onlara düşünce-belirlenimlerinin yüklenmesi yoluyla olguculuğun somut olguları olurlar. Ama böyle olgular her ne kadar düşünce ile karşıtlık içinde birincil olarak alınsalar da, kendilerine yüklenen düşünceler tarafından belirlenir, dahası, bu yüklenen düşüncelerin değişmesi ile koşut olarak değişirler. Bu nedenle düşünce değil ama olgu önemlidir derken, olgu dedikleri şeyin önemini yitirdiğini görürler. Her bilincin olgusu ona özgüdür. Belirli olgular görelidir.

Ama olgu aynı zamanda ilişkilidir. Pozitivizm olguyu birincil kategori olarak seçerken onun değer, görüş, beğeni gibi öznellikler ile karşıtlık içinde olması olgusunu dikkate alır. Olgunun dolaylılığı ya da çıkarsaması olguculuğu ilgilendirmez. Doğrudan doğruya olgu ile başlar (Wittgeinstein'ın aşağıdaki kendi pasajlarında yaptığı gibi). Bu olgucu dolaysızlık ile karşıtlık içinde olgu dolaylıdır. Olmuş olan, ortaya çıkmış olandır ve bir zemini gerektirir. Olgu yalnızca olgu değil ama olanaktır ve bir olanağın olgu olması için kendinde o denli de koşul ya da koşullar olması gerekir. Bu diyalektik olguculuğun analitik bakış açısının ötesindedir.

Bir olgunun olgu olması için yalnızca olgu olması yeterli değildir. Olgu olarak olgu analitik bir soyutlamadır ve tüm belirlenimden soyutlandığı zaman olgu olması bile olanaksızdır. Gene de, başka her kavram gibi olgu da bu eksiksiz soyutluğu içinde anlak tarafından belirli olarak, olgu olarak anlaşılıyorsa, bu usun Wittgenstein'ın bilincinde olmadığı mantıksal işlemi yoluyla, olgunun kendinde kendinden başkası olması, yalın değil ama ilişkili olması, dolayısıyla belirli olması yoluyla böyledir. Arı olgu da tıpkı arı aydınlık gibi kendisi değil, kendi karşıtıdır. Olgu belirlidir. Ama bu belirlenim olgunun belirlenimi olmasına karşın o denli de olgunun başkası, onu olgu yapan zemindir. Olgu her zaman varolan durum değil ama ortaya çıkmış olan durumdur.

Anlam ve Doğrulanabilirlik

Viyana Çevresi için bir önermenin, bir kuramın vb. anlamlı olabilmesi için deneyim ile ilişkilendirilebilir olması gerekir. Bu nokta çok daha önce Kant tarafından dile getirilmişti. Kant'a göre kavramların "hiçbir nesnel olgusallıkları" yoktur.

Viyana Çevresinde "doğrulanabilirlik" kavramının kendisi de bir "dil yanlışı" olur, tıpkı "anlam" kavramı gibi. Kavramın ya da kuramın doğrulanabilirliği için kavramı ya da kuramı olduğu deneyimin kendisini ölçüt alınır. Buna göre her kuram deneyim tarafından doğrulanır çünkü kuram deneyimin biçiminden başka birşey değildir ve kavramsal biçimin dışında deneyimin öteki içeriğini oluşturan duyusal sezgi ya da algı ya da duyu-verileri kavram biçiminden soyutlanmıştır.

Kant ve Metafizik; Pozitivizm ve Bilim

Kant kuşkucu bir Hıristiyandı, ve bu enteresan inancı açıklama gereğini duydu. Başka pekçokları gibi inancın bilinmeyene yöneltilmesi, bilinmeyene inanılması gerektiğini düşünüyordu. Bilgi olanaksız olduğuna göre, inanç bilgi ile ilişkisiz olarak kendi başına duran ve kendini kendisi aklayan birşeydi. Yalnızca bilginin, yalnızca gerçeğin inancın nesnesi olduğunu doğrulamak yerine, Kant inancı özellikle bilinemez olan için bir duyguya indirgedi. Bu ayrıksı durumu bir parça olsun açıklayabilme amacıyla bir ayarlama yaptı ve "inanca yer açabilmek için bilgiyi ortadan kaldırmak zorunda kaldım" gibi nesnel olmayan kişisel-öznel bir formülasyon buldu (Arı Usun Eleştirisi, İkinci Yayıma Önsöz, [B XXX]):

"Bu nedenle inanca yer açabilmek için bilgiyi ortadan kaldırmak zorunda kaldım. Metafiziğin inakçılığı, e.d. arı usun Eleştirisi olmaksızın metafizikte ilerlenebileceği önyargısı ahlaka ters düşen ve her zaman inakçı olan tüm inançsızlığın gerçek kaynağıdır."

"Ich mußte also das Wissen aufheben, um zum Glauben Platz zu bekommen, und der Dogmatismus der Metaphysik, d. i. das Vorurteil, in ihr ohne Kritik der reinen Vernunft fortzukommen, ist die wahre Quelle alles der Moralität widerstreitenden Unglaubens, der jederzeit gar sehr dogmatisch ist."

Kant'ın bilimi metafizikten kurtardığı ve böylece akladığı görüşü yaygındır. Ve bu hiç kuşkusuz yakın zamanların felsefesi dememiz gereken şeyde kütlüğün ne kadar yaygın ve geçerli olabildiğini anlatan çarpıcı örneklerden yalnızca biridir. Kant'ın "bilim" dediği şey gerçek nesnellik ile, kendilerinde şeyler, olgular, realite vb. ile saltık olarak ilgisiz ve ilişkisiz ve yalnızca görüngülere sınırlı bir "bilim" idi. Böyle "bilim" gerçekte metafizik sözcüğünün en kötü anlamı ile anlatılması gereken bir öznellikten, bilince sıkışmış ve dünyanın kendisine ulaşamayan bir duyusal-sezgi ve anlak-kategorileri katışmacından başka birşey değildir. Baştan sona özneldir. Dünyanın kendisi ile, kendinde dünya ile ilişkisiz ve ilgisiz bir düşünce yapısı ne bilgi ne de bilim adını hak eder. Ve Arı Usun Eleştirisi'nde bu olguyu Kant'ın kendisi bildirir, "bilimi ortadan kaldırmak zorunda kaldığını" söyler. Hiç olmazsa Kant'ın kendisi ne yaptığını bilir ve yaptığı yanlış anlaşılmasın diye onu kendisi açıkça bildirir. Yaptığının kendinde Fiziği vb. değil ama yalnızca bir görüngü Fiziğini aklamak olduğunu söyler. Ve gene de Kant'ın metafiziği yıktığı ileri sürülür.

Viyana Pozitivizminin Kant'ın bu "bilim" anlayışı ile anlaşmasının ve Kant'ın bilimi anlayışında yatan tuhaflığı anlamamasının nedeni onunla aynı kuşkucu duruş noktasını paylaşmasıdır. Kuşku bilgi değildir, ve kuşkuculuk kişisel ruhbilimsel nedenler zemininde kuşkuyu ilke yapan bakış açısıdır. Görgücülük "bilgi" dediği şeyin kaynağını deneyimde gördüğü için, bilgiye ulaşmasının olanaksızlığını ve "görgül bilgi" ile, olasılık ve tahmin ile yetinmesi gerektiğini kabul eder. Viyapa

Pozitivizmi de görgücü "bilgikuramı" dediği şeyi kabul eder. Ama böyle bilgiye dışsal kuramların bilginin ve bilimin doğasını kavrayamayacaklarını göremez. Bilmeden bilmek bu görgücülüğün ve onun bir türevi olarak olguculuğun karakteristiğidir.

Viyana Pozitivizminin bilim anlayışı "bilgi" olmayan üzerine, "görgül bilgi" üzerine, deneyimden, duyu-algısından vb. yapılan tümevarımlar üzerine, dolayısıyla "gerçeklik" ile bir benzerliği olmayan "olasılık" üzerine dayanır. Ama bu "deneyim" öylesine enteresan bir karakter gösterir ki, yapısız, biçimsiz çünkü kavramsız olmasına ve salt duyusal-algıdan, aslında duyu-verilerinden oluşmasına karşın, onda olmayan kavramların bir bağıntısını temsil etmesi gereken tümevarıma izin verir. Ve öyle bir deneyimdir ki, tekil olmasına karşın tümel bir belirlenimin, evrensel ve zorunlu yasanın türetilmesini sağlar.

Viyana Pozitivizminin yüzyıllık bir moda olmayı başarması sıradan bilincin böyle özsel ayrımları ayrımsamayı başaramamasına ve bu yetersizlik zemininde doğan kitle psikolojisinin yüreklendirdiği pozitivistin ve analitik felsefecinin başının dönmesine bağlıdır. "Sıradan dil felsefecisi" kavram ile ilgilenmek yerine, böyle dışsal etkiler ile güdülenmeyi yeğler çünkü kavram ile ilgilenmeyi "sıradışı" bulur.

"Sıradan dil felsefeciliği" "dil yanlışlarını" temizlemek ve kavramları gerçek belirlenimlerinde almak yerine, böyle yanlışlıklara daha başkalarını ekler: Bilgi, bilim, mantık, deneyim, metafizik, dil gibi birincil önem taşıyan kavramlar tanınmaz bir duruma getirilir.

Us, Doğa ve Tin

Mantıksal Olguculuğun "metafizik" ile anladığı şey gerçekte Logostur.

Bütün bir varlık alanı Us, Doğa ve Tin olarak ayrımlaştırıldığında, fizik-ötesi ya da doğa-ötesi olan gerçekte Tin alanıdır. Ama mantıksal olguculuk "metafizik" ile ilkin Logosu, "fizik-öncesi" olarak görülmesi gereken alanı anlar. Böyle "öte," "önce," "sonra" vb. gibi göreli konum sözcüklerinin kavramları anlatmak için kullanılması dikkatsiz felsefeciden kavramın kendisini gizler. Mantıksal olguculuk hiç kuşkusuz "ussalcılığı" dilinden düşürmez. Ama ussalcılığı "biçimsel mantık"tan, aslında bir "simgesel mantık"tan öteye geçmez. Bu nesnel us değildir. Simgeciliğe indirgenmiş, kendinin bilincinden yoksun olduğu gibi realite ile de ilgisiz salt biçimsel tasım işlemleridir.

Eğer Usun öznede olduğu gibi bilgisinden söz edersek, Us Kavramın tüm Olgusallık olduğunun bilincidir. Us yalnızca anlama, yalnızca olgusal olanı kavramsallaştırma, ona kavramlar yükleme değildir. Bu Kant'ın öznel idealizmidir ve nesneyi, kendinde-şeyi ussal kavramın dışında bırakır. Us anlağın nesnesini kavramsallaştırmasının bilincidir. Bu nesnel idealizmdir ki, Kavramın herşey olduğunu, hiçbirşeyin aynı zamanda Kavram tarafından belirlenmiş olmaksızın olamayacağını doğrular. Bilginin ve bilimin olanağı budur. Usu realite ile, dış dünya ile, olgusallık ile birliğinden soyutlayın, geriye simgesel-biçimsel mantıktan başka birşey kalmaz. Mantıksal olgucuların Kant ile ciddi olarak ilgilenmelerinin nedeni onda aynı öznel idealist ruhu bulmaları olgusunda yatar.

Matematiğin ve mantığın mantıksal olguculuğun elinde kazandığı usdışı şekiller altında olgusallığa ilgisizliği hiç kuşkusuz karşı çıkılması gereken bir nokta değildir. Ama bu aynı zamanda insanı bilgisizliğe, değersizliğe, anlamsızlığa indirger. Anlam bilgi ile bir olmalıdır, ve bilgi ise insan düşüncesinin tüm evrende kendi belirlenimleri ile karşılaşması zemininde, ussal bir öznenin ussal bir evrensel nesne ile kavramsal birliği zemininde olanaklıdır. Anaxagoras "Nous evrenin özüdür" derken aynı ussallığın bir sezgisine anlatım vermişti. Us ve olgusallık birdir çünkü olgusal evrende us yalnızca ve yalnızca kendi ile karşı karşıya gelir. Varlık, kendinde-Varlık Usa ilgisiz olmak bir

yana, tam tersine kendisi usun bir momentidir: Varlık ve Kavram birdir. Yine Kant'ın öznel idealizmi Kavramları "anlak-kavramları" ya da "anlak-kateorileri" olarak görerek onları nesnellikten soyutlamaktan başka birşey yapmaz. Hegel Varlık ve Kavramın birliğini yeniden doğrular, ya da daha doğrusu onu Descartes ve Spinoza'dan ödünç alır, ve Mantık Biliminin öğesi olarak kabul eder. Ontoloji ve epistemoloji arasındaki analitik ayrım silinir. Yine, Platonik İdeanın felsefe ve bilim tarihinde böylesine önemli ve özsel olmasının nedeni bu soyut nesnenin Usun Kavramını doğrudan doğruya anlatmasıdır: İdea öznenin ve nesnenin birliğidir, ya da kavramın ve olgusallığın birliğidir. İdea nesneldir çünkü insan bilincinden bağımsız olarak varolur. Ve İdea özneldir çünkü o denli de insanın bilincindedir.

Mantıksal olguculuk Tin alanının bir bilim konusu oluşturup oluşturmayacağı konusunda ikircimlidir. Pozitivist yazarlar sık sık genel olarak insan bilimleri alanının deneyim ve gözlem konusu olamayacağını düşünürler. Giderek "duyguları" incelemenin kendisinin duygusal olması gerektiği kaygısı ile yaratılan "duygusal" törellik kuramlarını görürüz.

Öte yandan, olguculuğun "mantıksal" karakteri onu yine doğrudan doğruya "metafiziksel" ya da daha doğrusu "fizik-öncesi" yapar. Ama olguculuk bu "mantıksallıktan", giderek "ussallık" kavramının kendisinden yakınmaz. Bu olgunun kendisi olguculuğun kafa karışıklığına tanıklık eder ve metafiziğe karşıtçılığının kendisini anlamsızlaştırır. Mantıksallık olguculukta hiç kuşkusuz biçimsel ya da daha iyisi simgeseldir. Böylece gerçekte olgusallığın kendisi ile ilişkisizdir. Ve gene de bu "felsefe" kendini olgucu olarak niteler.

Metafizik olarak görülen usu yadsımasına karşın Çevre kendini "rasyonalist" olarak da niteler. "Mantıksal olguculuk" adının da gösterdiği gibi, kendini bir "ussalcılık" ve "görgücülük" sentezi olarak tanımlar. Sözde "ussalcılık" yanı biçimsel ya da simgesel bir mantıktan başka birşey değildir ve bu aygıt yöntem olarak duyu-verilerinin düzenlenmesi işini yerine getirecektir.

Kavram ve Varlık, Logos ve doğal ve tinsel Realite, özne ve nesne, iç ve dış dünyalar, olgu ve kuram, ontoloji ve epistemoloji vb. arasındaki ilişki öyle bir problemdir ki, onun karşısında yenilgi mantıksal pozitivizmin başlıca güdüsü ve zeminidir. Kavramın yalnızca duyu-verilerinden türeyen öznel bir tasarım olarak, salt bir düşünce olarak görüldüğü düzeye dek, sıradan bilinç için düalizmi doğrulamaktan başka yol yoktur. O zaman bilgi ve bilim nesnellik ile ilgisiz, yalnızca öznenin sorunları olurlar. O zaman sözde biçimsel mantığın ve görgücülüğün sentezi olarak mantıksal pozitivizm önüne koyduğu amaç olarak bilimsellik savını daha başından çürütür.

Hiç kuşkusuz bilgi, gerçeklik ile bir olan bilgi sıradan bilincin bilinçsiz mantıksal işlemlerinden daha başka bir yöntemi, özel bir düşünme yöntemini, kavramsal düşünmenin yöntemini gerektirir. Kavramdan kaçtığı söylenen şeyin, nesnellik, realite, kendinde-şeyin kendisinin kavramdan başka birşey olmadığını düşünebilen bir düşünmeyi gerektirir. Usun, Kavramın, kuramların varlığı hiç kuşkusuz duyusal ya da fiziksel değildir. Varlığın kendisi böyle bir belirlenime gereksinmez. Ama tüm duyu-verileri salt duyu-verilerinden daha çoğu oldukları için, kavramsal olarak belirlendikleri için algı, deneyim, gözlem, olgu, görüngü vb. olurlar. Uzay, zaman, özdekten salt bunlar kavramlar oldukları için soyutlanmış bir olgu hiçbir zaman bir duyu-verisi bile olamaz.

Otto Neurath

"Marxizm bilimsel tutumun taşıyıcısıdır" ve "proleterya metafiksiz bilimin taşıyıcısıdır." (Neurath 1928, “Personal Life and Class Struggle,” s. 297.)

Kör bir tutku insanı olan, yaptıklarının anlamını bilmeyen, ve felsefe ile hiçbir yakınlığı ve hiçbir

düşünsel derinliği olmayan Otto Neurath Viyana Çevresinin kurucularından biri idi. Sosyolog, politik ekonomist ve anti-felsefeci olarak, olabilecek en az ortodoks Marxist olarak bilinir. Savaştan önce parasız "takas ekonomisi" üzerine kuramlar geliştirdikten sonra, Bavyera ve Saksonya'da iki darbe sonucunda kurulan iki "Sovyet Cumhuriyeti"nde ekonomileri toplumsallaştırma işinde coşku ile çalıştı. Merkezi hükümetin düzeni yeniden kurmasından sonra Neurath da yüksek ihanete katılma suçundan ötürü tutuklananlar arasındaydı. Çalışmasından başka hiçbirşey ile ilgilenmediği ve hükümet değişikliğini bile pek ayrımsamadığı anlaşılınca, Max Weber ve başka Avusturyalı yetkililerin araya girmesi sonucunda serbest bırakıldı. Büyük ölçüde eğitimsiz olan Viyana halkı arasında çalışmaları sırasında "görsel eğitim" dediği şey üzerinde yoğunlaştı. Neurath bilimi, felsefeyi, genel olarak bilgiyi halka götürme gibi güçlü bir görev duygusu taşıyor ve bu duygu ile güdülerek halkı bilgiye yükseltme yerine bilginin kendisini halkın bilinç düzlemine indirme uğruna çabalıyordu. Bilginin demokratik bir sorun olduğu gibi açık bir saplantısı vardı ve simgeciliği, simge dilini bilginin enson aracı olarak görüyordu.

Bilimin Birliği, ya da Bilimlerin Fiziğe İndirgenmesi

Pozitivistler kendinde materyalistler olarak mekanik düzleminin ötesinde düşünmeye karşı özürlüdürler. "Bilimin Birliği" dedikleri şey gerçekte açıkça tüm bilimleri fiziğin ya da özdeğin terimlerine indirgeme gibi sapık bir programdan başka birşey değildir, ve bu sapıklık nedeniyledir ki etik, ahlak, estetik, giderek ruhbilim gibi alanlara kuşku ile bakarlar. Pozitivizm her zaman bir kültürün göreli olarak kaba ve aptal bireylerini yakalar, çünkü bir insanın düşünme yetisini salt fiziksel, özdeksel, giderek duyusal olanın terimlerinde kullanabilmesi için herhangi bir kavramsal eğitim gerekli değildir. Bu nedenle pozitivizmin bir kural olarak kaba bilinç alanlarında, fizikten daha ötesine geçmeyen bilinçlerde yerleştiğini görürüz. Gerçekte MEKANİK tüm doğa bilimleri içinde en temel, dolayısıyla en ilkel olanıdır. Bu ilkelliği kavramlarının yalınlığından gelir ve bu nedenle en popüler gürültü patırtı bu göreli olarak ilkel alanda doğar. Einstein'ın kuramlarının aşağı yukarı tarihsel ve küresel bir sansasyon olması ele aldıkları alanın kategorilerinin bu öğesel doğasından gelir. Ve tıpkı tansıkların milyonları yüreklerinden yakalaması gibi, irrasyonalizmin mekanik alanında ileri sürdüğü saçmalıklar bilimsellik etiketi ile süslendikleri zaman milyonların şimdiden bozulmuş olan düşünme yeteneklerini bir kez daha çürütürler.

Örneğin en sonunda dilin mekaniğe indirgenmesinin "simgesel mantık" denilen şey ve "hesap makinesi" arasında kurulması düşlenen bağlantı yoluyla başarılması beklenir. Ama düşünme ve özdeksel düzenek arasında işleyecek bir köprünün birçok ara köprüyü gerektirmesi olgusundan ayrı olarak, "simgesel" denilen "mantığın" mantık ile hiçbir benzerliğinin olmaması ve "mekaniğin" ya da "makinenenin" "mantığının" bu derme çatma simgeciliğin simgelerini bile simgeleyemeyecek olması gibi sorunlar böyle girişimleri çocuk oyunu düzeyinde bırakır.

Neurath Isotype tutkusu sürerken Mantıksal Pozitivistlere katıldı ve manifestolarının başlıca yazarı oldu. Doğalarını hiçbir biçimde anlamadığı ve materyalist kafa yapısı ile anlamasını saltık olarak olanaksızlaştırdığı "doğrulama ilkesi" ve "protokol tümceler" üzerine çok sayıda sözde felsefi deneme yazdı. "Bilimin Birliği" deviminin ve "Birleşik Bilim Ansiklopedisi"nin arkasındaki itici güç Neurath idi. Fizikselciliğe güçlü inancı temelinde insan bilimlerini fizik gibi deterministik bir nedensellik zeminine yerleştirmeye çalıştı. Avusturya'nın ilhakından sonra önce Hollanda'ya ve oradan İngiltere'ye kaçtı. 1945'te öldü.

Neurath ve mantıksal olgucular tüm dili bir fiziksel gözlemler kümesine indirgebilecek yalın önermelerin ilişkilerinden oluşan bir yapı olarak görüyorlardı. Düşünce ile ilişkilerini bir

minimuma, aslında sıfıra indermeyi istiyorlardı.

Modern Day Hieroglyphs (ISOTYPE/MODERN DÖNEM HİYEROGLİFLERİ)

The Vienna Circle Archive - Inventory of the papers of the Vienna Circle Movement (1924–1938) in particular of the scientific papers of the philosophers Moritz Schlick 1882–1936) and Otto Neurath (1882–1945) by Reinhard Fabian.

Aufbau'dan:

"Çaba bireysel araştırmacıların kendi çeşitli bilim alanlarındaki başarımlarını bağlamak ve uyumlu kılmaktır. Bu amaçtan ortaklaşa çabalar üzerine vurgu ve ayrıca özneler-arası düzlemde kavranabilecek olan şey üzerine vurgu doğar; bundan yüksüz bir formüller dizgesi uğruna, tarihsel dillerin cürufundan kurtarılmış bir simgecilik uğruna arayış doğar; ve ayrıca bütünsel bir kavramlar dizgesi için arayış. Düzgünlük ve duruluk uğruna çaba gösterilir, ve karanlık uzaklıklar ve dipsiz derinlikler yadsınır. Bilimde hiçbir "derinlik" yoktur; her yerde yüzey vardır: Tüm deneyim karmaşık bir örüntü oluşturur ki, her zaman araştırılamaz ve sık sık ancak parça parça kavranır. İnsana herşey açıktır; ve insan tüm şeylerin ölçüsüdür." (Neurath, Carnap, and Hahn 1929.)

Popper'ın Gürültü Patırtıcı Dava Arkadaşı

Viyana Çevresinin etkinliği özellikle Otto Neuraht'ın öncülüğü altında tarihsel materyalizmin toplum ve devlet alanında yaptığına benzer birşeyi akademik dünyada gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Nazi despotizminin yerine Marxist despotizmi yeğleyen Otto Neurath “Nazi Ders-Kitapları ve Gelecek” ve “Platon’un Devleti ve Alman Eğitimi” başlıklı bir dizi makale yayımlayarak bunlarda özel olarak Nazizmin hem felsefi hem de psikolojik kaynağı olarak gördüğü Platonik idealizme saldırdı. Yaptıkları konusunda hiçbir ayıklık göstermeyen biri idi, ve yazdıklarının, söylediklerinin ve eylemlerinin ne anlama geldiğini yargılama yeteneğinden yoksun görünür. Totaliterliğe karşı çıktığına inanırken, kendisi sonuçta tüm yaşamın devlet tarafından örgütlenmesi için büyük ölçek planlamalardan yanaydı ve Bolşeviklerin ilk beş yıllık planlarında onlara yardımcı olmak üzere Sovyet Rusya'ya gitti. Özgürlükten söz ederken diktatörler ile işbirliği yaptığını düşünmüyordu. Öncülüğünü yaptığı Bilimin Birliği devimi bilimler alanında benzer bir totaliter düzenleme yapısını öngörüyor, ve bunu tüm eylemi bilim ve bilgi düşmanlığı karakterini taşıyan Positivist Viyana Çevresinin öncülüğü altına almayı istiyordu. Bir materyalistin hiç kuşkusuz böyle yapması gerekir, ve Neurath Viyana Çevresinin karşı çıkılamaz önderi, planlayıcısı ve kuramcısı idi.

Viyana Çevresi üyelerinin metafizik ile ne anladıkları belirsizdir çünkü metafiziğe karşı çıkanların kendileri karşıçıkışlarının kendilerinin metafiziksel olduğunu anlamıyor, ve sürekli olarak birbirlerini metafizik ile suçluyorlardı. Anlaştıkları tek şey bir suçlamanın gerekli olması ve buna en iyi hizmet eden şeye metafizik demeleri idi. Neurath yaşamının son on yılı boyunca üzerine çalıştığı bir yazıda en büyük kıyımların, giderek iki dünya savaşının temelinde bile metafiziksel düşüncelerin yattığı vargısını tanıtlamaya çabaladı. Neurath'ın politik düşünceleri önce hedefi belirsiz bir nefret duygusu tarafından şekillendirilir ve sonra Viyana Çevresinin "bilimsel dünya görüşüne" uydurulur.

Modern yaşamı şekillendirmek için güçlü ve etkili bir alet olarak Deweyci bilim inancı?

Soğuk Savaş öncesi yıllarda Viyana Çevresi üyeleri arasına yaygın olarak egemen olan inancın kaynağı olan "bilim" ahlak, etik ve politikayı bilimler olarak, bilimin konuları olarak bile görmeyen bir tür "mekanik" bilim idi -- görelilik mekaniği, quantum mekaniği. Dünya, hiç olmazsa bilim dünyası, bu bilim çevresinin istenci altında ve Bilimin Birliği Devimi çevresinde örgütlenmeliydi. Bu mekanistik "bilim" anlayışı ile, Schlick "özgür istenç"ten söz edilmesini bile gülünecek bir

saçmalık olarak görüyordu. Bu pozitivist "bilim" düzleminde özgürlük, etik, ahlak normları için yer yoktur çünkü bunlar "metafizikseldir." Bu insanlar niçin egemen olma, şekillendirme, örgütleme, "orkestrasyon" vb. gibi amaçlar ile yüklüdür? Niçin başkalarına egemen olma ve genel olarak yönetme duygusunu taşırlar?

“Anlıyorsunuz,” diyordu Morris ve Carnap’a, “sanırım insanlardan toplumsal yaşamda orkestrasyonu desteklemelerini isterken kendimizi orkestrasyonu organize etmeye yetenekli olarak sunmalıyız.” (Neurath’tan Carnap ve Morris’e, Kasım 18, 1944ı.)

Rotes Wien

1918 ve 1934 arasında, Sosyal Demokratların çoğunluğu altında kent ilk kez demokratik olarak yönetildiği zaman Avusturya'nın başkentinin takma adı Kızıl Viyana idi (Rotes Wien). Birinci Dünya Savaşından sonra Avusturya-Macaristan Habsburg monarşisi çöktü ve dağıldı ve Deutscheösterreich ya da Alman-Avusturya 1918'de bir cumhuriyet oldu. 1919 seçimlerinde ilk kez kadın ve erkek tüm yurttaşlar seçme hakkını kazandılar. Sosyal Demokrat Parti salt çoğunluğu kazanırken Viyana'da belediye başkanlığını sosyal demokratlar aldı. Kent yoksulluk, işsizlik, enflasyon, açlık, kalabalık ve hastalıktan kırılıyordu. Sosyal Demokratlar seçimi kazanır kazanmaz sekiz saatlik işgünü ve işsizlik yardımı uygulamalarını getirdiler. 1925-1934 arasında 60.000'den fazla konut yapıldı ve bunların kirası bir evin gelirinin %4'ü kadardı.

Avusturya Sosyal Demokrat İşçi Partisinde (SDAPÖ) parlamenter liberal demokrasiyi ve gönenç devletini savunan kanadın karşısında Otto Bauer önderliğinde yine demokratik bir sosyalizmi savunan Austromarxistler bulunuyordu. Viyana'nın demokratik yönetiminin onu zamanın dünyadaki en başarılı belediye yaptığı kabul ediliyordu.

Ortodoks Marxist Otto Neurath ise Viyana Çevresinin pozitivizminin proleteryanın felsefesi olabileceği görüşündeydi: "Marxizm bilimsel tutumun taşıyıcısıdır" ve "proleterya metafiksiz bilimin taşıyıcısıdır." (Neurath 1928, “Personal Life and Class Struggle,” s. 297.) Açıktır ki "bilimsel" Çevrede despotizm ve özgürlük arasındaki muazzam ayrımın bilinci için bir olanak yoktu. Stalin tiranlığının birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı için propaganda görevini üstlenen (Chislett 1992) ve 1934'de Moskova'ya giden Neurath, buna karşı Platonizmi "totaliter" olarak ve Platonik idealizmi Nazizmin hem felsefi hem de ruhbilimsel kaynağı olarak görüyordu. Viyana Çevresi her zaman entellektüel bir yöntemsizlik, dizgesizlik, tutarsızlık bölgesi olarak kaldı.

Karl-Marx-Hof 1927 ve 1930 arasında Wagner Okulunun bir üyesi olan Karl Ehn tarafından yapıldı. (Otto Koloman Wagner (1841-1918) Avusturyalı mimar, mimari-kuramcısı ve Viyana kent planlamacısı idi.) Her biri 30-60 metre karelik 1,382 apartmandan oluşan ve 1100 metre uzunluğunda olan yapıda 5000 kişi çamaşırhaneden kütüphaneye, çocuk yuvasından kliniklere çeşitli düzenlemeden yararlanıyordu.

Sigmund Freud, Arthur Schnitzler, Karl Kraus, Ludwig Wittgenstein, Adolf Loos, Arnold Schönberg Kızıl Viyana'da yaşadılar.

Aristoteles'e saygı duyma gibi birşeyden mi söz ediyorsunuz? Sakın yapmayın. Bu Hitler ve Mussolini için duyulan saygı ile birdir. Ya da hiç olmazsa pragmatist semiotikçi Charles Morris için böyledir.

Charles Morris (1901-1979). Bu çok enteresan "felsefeci" sonunda ona dek hiç kimsenin başaramadığını başardığına, "bilimin bilimini" imlerde bulduğuna inanıyordu. Morris'in "boş-inançları" "yalancı-Bilim" ile çarpışan pozitivistler arasında çok saygın bir yer dolduruyordu. Morris

imbilimin yalnızca pragmatizmi ve pozitivizmi birleştirmekle kalmayacağına, ama Batı uygarlığını kurtaracağına inanıyordu.

Charles Morris pragmatizmin ve mantıksal pozitivizmin sentezini ile ilgilendi. "Semiotik" dediği şeyi felsefenin karşısına öylesine güçlü bir almaşık olarak çıkarıyordu, felsefe konusundaki kavrayışı o kadar sefil idi ki, Aristoteles'e duyulan saygıyı Hitler ve Mussolini için duyulan saygı ile eşitliyor ve bu arada "bilimselliğini" proleterya diktatörlüğünün kaçınılmazlığını doğrulamasında bulan Marxizmi seçmeci öğretilerinin bir bileşeni yapmada hiçbir sorun görmüyordu. Diktatörlüğü kınayanlar aynı zamanda diktatörlüğü savunanlar da olduğu zaman, burada tuhaf birşeylerin döndüğü kuşkusundan kaçınmanın yolu tutarsızlığı tutarlılık olarak görme yeteneğinden geçer.

"Morris'in 1930'lardaki gündemi başlıca iki görevden oluşuyordu: Pragmatizmin ve mantıksal görgücülüğün genel bir imler kuramı (ya da "semiotik") içerisinde bütünleştirilmesi ve bilim ve bilimsel felsefenin Amerikan entellektüel sahnesinin hem içerisindeki hem de dışarısındaki düşmanlara karşı savunulması."

Semiotik olarak "felsefe"; iç ve dış düşmanlara karşı savunma; pragmatizmin ve mantıksal görgücülüğün sentezi olarak semiotiğin savunma aracı olarak yaratılması. Bu tuhaf insanların gündemlerinin bilim, bilgi, felsefe olduğunu düşünmek için felsefenin yerini semiotiğe bırakması gerekecektir.

Moritz Schlick'in "özgür istenç" kavramı ile ilgilenmesinin gerekmesini gülünecek birşey olarak görmesi pozitivist düşünürler için tutarlı bir bakış açısıdır.

Zamanla Charles Morris pozitivist düşünürler arasında sık görülen bir sahneyi yineleyerek kuramcılığını komediye çevirmeye başladı. "Paths of Life: Preface to a World Religion/Yaşam Patikaları: Bir Dünya Dinine Önsöz (1942) başlıklı kitabında, Morris Sheldon'ın huylar taksonomisini geleneksel dinsel dünya görüşleri ile bağıntıladı. Tıpkı Morris'in "yürek felsefesi"nin (ki Pragmatism and the Crisis of Democracy'de betimlenir) Marxizm, Thomizm ve faşizmin seçmeci bir sentezi olması gibi, Morris Yaşam Yolları'nda insanların bilinçli olarak başat huyların ana özelliklerini bireştiren ve dengeleyen bir kişilik tipi ya da huy geliştirmelerini salık verdi. Böylece Morris yeni bir dünya dininden — dünyanın ve toplumun içerisinde kozmolojik bir yönelim — daha azı olmayan birşeyin anahatlarını sundu ve buna Budizmin gelecek peygamberi olan Maitreya'nın adını verdi." ... "Carnap bu konuda ve Morris'in tüm sonraki araştırması konusunda destekleyici ve duygudaş kaldı — ikisi her zaman iyi dostlar idiler —, ama Morris'in din ya da Sheldon'un kuramları üzerine yazılarını herhangi bir yolda dikkate almadı." (Soğuk Savaş Bilim Felsefesini Nasıl Dönüştürdü?)

Ludwig Wittgenstein

Viyana Çevresinin atmosferini duyumsayabilmek için Carnap'ın Wittgenstein üzerine anılarına başvurabiliriz:

"Bakış açısı ve insanlara ve problemlere, giderek kuramsal problemlere karşı tutumu bile bir bilimcininkine olmaktan çok yaratıcı bir sanatçınınkine benziyordu; neredeyse denebilir ki, dinsel bir peygamberin ya da bir görücününkilere benziyordu. Sonunda, kimi zaman uzun ve yorucu bir çabadan sonra, yanıtları ortaya çıktığı zaman bildirimi önümüzde yeni yaratılmış bir sanat yapıtı ya da tanrısal bir bildiriş gibi duruyordu. ... üzerimizde bıraktığı izlenim sanki içgörünün ona tanrısal esin yoluyla gelmesiydi, öyle ki onun üzerine herhangi bir ciddi ussal yorumun ya da çözümlemeni kutsal olana bir saygısızlık olacağını duyumsuyorduk."

"His point of view and his attitude toward people and problems, even theoretical problems, were much more similar to those of a creative artist than to those of a scientist; one might almost say, similar to those of a religious prophet or a seer ... When finally, sometimes after a prolonged arduous effort, his answers came forth, his statement stood before us like a newly created piece of art or a divine revelation ... the impression he made on us was as if insight came to him as through divine inspiration, so that we could not help feeling that any sober rational comment or analysis of it would be a profanation." (Twentieth-century analytic philosophy, Avrum Stroll, Columbia University Press, 2000, s. 77.)

1926'da Wittgenstein yine birkaç ay için bir bahçıvan olarak bu kez Hütteldorf manastırında çalıştı. Orada bir keşiş olmak için araştırma da yaptı.

"In 1926, Wittgenstein was again working as a gardener for a number of months, this time at the monastery of Hütteldorf, where he had also enquired about becoming a monk."

Wittgenstein mantıksal pozitivizmin babası olarak kabul edilir. Ayrıca bir tür peygamber de sayılır. Eğer yaşamının olgularını anlarsak, bu sayıltı haksız değildir. Onun için usdışı olgu herşey, gerisi anlamsız metafizik idi.

Mantıksal Olguculuğu ancak "mantığın" ve "olgunun" ne olduğunu bilmeyen biri yaratabilirdi. Bu usdışı kirli iş büyük ölçüde Wittgenstein'ın üstüne atıldı. Felsefeyi sıradalık, apaçıklık, duyusallık dediği şeyin alanına indirgeyen pozitivizm insan düşüncesinin felsefe adına üstlenebileceği en budalaca girişimdir. Bu sırdanlık bütün bir bilim alanı üzerinde biricik yetke olma savındadır. Ve pozitivizm uzun bir süredir akademik felsefenin popüler konuları arasında tartışmasız olarak birincidir.

Wittgenstein Birinci Dünya Savaşının siperlerinde geçen üç yılında yazdığı bir dizi notta tüm felsefi problemleri çözdüğünü ileri sürdü. Ama aynı zamanda mantıksal bildirimlerinin dokunmadığı bir alanın olabileceği gibi bir kuşkusu vardı. Tractatus'un iki bölümünün olduğunu söylüyordu — yazdığı bölüm, ve yazmadığı bölüm. İkinci bölüm daha önemliydi (Letter to Ludwig von Ficker in G. H. von Wright, Prototractatus / Ithaca, N.Y.: Cornell University, 1971, s. 16.) Tractatus Wittgenstein'ın “gizemli” olduğunu düşündüğü şey ile sonlanır (6.522). Pozitif bildirimlerin ötesinde sessizlik başlar. Eleştirmenleri ile ilgili olarak bir keresinde "[aramızdaki] ayrım hakkında sessiz kalacağım birşeyimin olmasıdır" :: “the difference is that I have something to be silent about.” (Letter of Paul Englemann in Allan Janik and Stephen Toulmin, Wittgenstein’s Vienna / New York: Simon and Schuster, 1973, s. 220.) Özellikle sessizlik konusu yapması gereken ve hiç anlamadığı mantıksal alanın ötesinde estetik, etik ve din alanlarının olduğunu düşünüyordu. Gerçekte hiç birinde çenesini tutamadı. Wittgenstein'da bir deha bulduklarını sananlar Tractatus'un gizemli bitişini gözardı ettiler ve olgular üzerine dayalı görgül Wittgenstein mantığı ile yetindiler. Söylenemeyecek olanın olsa olsa "anlamsız" olabileceğini düşündüler.

Avusturya'nın en varsıl ailelerinden birine doğan ve gönenç içinde büyüyen Wittgenstein çürüğe çıkarılmasına karşın gönüllü olarak katıldığı Birinci Dünya Savaşında onu derinden etkileyen bir tür dinsel deneyim yaşadı. Savaştan sonra tüm parasını başkalarına dağıttı ve yalın bir yaşam sürdürmeye başladı. Bir ilkokul öğretmeni oldu, güney Avusturya'da altı yıl boyunca köylü çocuklarına öğretmenlik yaptı, dayak yöntemini uyguladı ve bir öğrencisinin kulak zarının patlamasına ve sağır olmasına neden oldu. Sonra Cambridge'e geri döndü. Dilin neredeyse tılsımlı olduğuna inanıyordu: "Felsefe anlağımızın dilimiz aracılığıyla büyülenmesine karşı bir kavgadır" :: "Die Philosophie ist ein Kampf gegen die Verhexung unsres Verstandes durch die Mittel unserer

Sprache." (Felsefi Soruşturmalar, 109). Yaşamlarımız birer yanılsama, ve büyüden kurtuluş olanaksız idi, ve kullandığımız her sözcük yalnızca karışıklığı arttırmaya yarıyordu. Yalnızca örnekler yoluyla dilin nasıl işlediği gösterilebilirdi. Wittgenstein gerçeği evrensellerde arayan derin düşüncenin küçümsediği tikellere sarılmaktan hiçbir zaman vazgeçmedi. Bu olgucu, görgücü, giderek açıkça duyumcu bakış açısının gerektirdiği gibi, sık sık felsefeyi yok etmekten söz etti.

Geleneksel bir Viyana kafesi olan Café Central eski Banka ve Borsa Binasının zemin katındadır. 1876'da açılan kafe Viyana entellektüellerinin önemli bir buluşma yeri oldu. Sürekli konuklar arasında Alfred Adler, Adolf Loos, Josip Broz Tito, Sigmund Freud, Adolf Hitler, Vladimir Lenin, and Leon Trotsky de bulunuyordu. 1938'e dek kafe çok sayıda satranç oyuncusunun bulunuşu nedeniyle "Satranç okulu" (Die Schachhochschule) olarak biliniyordu. Viyana Çevresinin mantıksal pozitivistleri Birinci Dünya Savaşından önce ve sonra kafede birçok toplantı yaptılar. Kafe II. Dünya Savaşından sonra kapandı. Bugün turistik bir yer ve popüler bir kafedir.

Sıradan Dil Felsefesi ("Ordinary Language Philosophy"). Wittgenstein'ın "felsefesinin" ya da "anti-felsefesinin" genel tonu sık sık sıradanlıktan ve sağlıktan öteye geçmez çünkü derinlik ve özsellik bilinçli olarak yadsınır. Gene de Wittgenstein'da sıradanlık kendini sıradışına, giderek dehaya yükseltir çünkü sıradan dil felsefesinin paradokslara düşmedeki ve onları çözümsüz bırakmadaki başarısı kaçınılmazdır. Bu yöntemsel olarak saltık güvence altındadır. Wittgenstein'ın izinde yürüyen Cambridge analitik felsefecileri neşe içinde “ordinary language philosophy” adını üstlenirler. Sıradanlığın, yavanlığın, giderek açıkça usdışı ve anlamsız olanın yüceltilmesi yirminci yüzyılın yalnızca felsefede değil, ama müzikte ve resimde de kendini gösteren enteresan olgularından biridir. Bu "sıradan" dahilik hiç kuşkusuz dehaların bir yaratısı değildir. Sıradan kitle bilincinin de dehalara gereksinimi vardır, ve gereksinim doğar doğmaz üretim doğrudandır. Sıradan bilincin dehayı yargılamak için sıradanlığı aşan ölçütleri yoktur, ve ne zaman bir deha ortaya çıksa bu bilinç kendi dehasının doğrulandığını duyumsar.

Wittgenstein Felsefi Soruşturmalar'da (129) sıradanın önemini göstermeye çalıştı: "Şeylerin bizim için en önemli yanları yalınlıkları ve sıradanlıkları yoluyla gizlidir. (Kişi birşeyi gözden kaçırabilir — çünkü her zaman gözünün önündedir" :: "Die für uns wichtigsten Aspekte der Dinge sind durch ihre Einfachheit und Alltäglichkeit verborgen. (Man kann es nicht bemerken, — weil man es immer vor Augen hat.)." Sıradanı ele alan bu gözlemden daha sıradan birşey olabilir mi?

Wittgensetin istemeyerek yanlışlık yapan ve yanlışını düzeltmeye hazır ve istekli biri değildi. Usunun, sağduyusunun bilincinde olmayan bir insanda bile us işler. Wittgenstein yanlışlığının bütünüyle bilincindeydi ve yaşamı boyunca onu doğrulamaktan kaçınmayı sürdürdü. Bunda kendini aldattı çünkü yalnızca düşüncenin yüzeyinde düşünenler üzerinde etkili olabilirdi. Bu bilinç çıplak usdışını her zaman tansık olarak, deha belirtisi olarak, onu aşan gerçek olarak aan bilinçtir. Wittgenstein'da sıradan bilinci aşan şey sıradanın sıradışı olduğu biçimindeki boşinançtı.

Mantıksal pozitivizmde (ya da analitik felsefede) sık sık bütün bir felsefe tarihinde en anlamlı, en derin ve en güzel olanın karalandığını, buna karşı Frege, Cantor, Hilbert gibi usdışı yazarların, giderek anlamsız olanı üretmede daha iyisi olmayan kafaların deha düzeyine yücelltildiğini görürüz.

Werner Heisenberg (1901-1976)

"Pozitivistlerin yalın bir çözümü vardır: Dünya açıkça söyleyebileceğimiz şeylere ve üzerlerinden sessizce geçmemiz gereken şeylere bölünmelidir. Ama açıkça söyleyebileceğimiz şey hemen hemen hiçbirşey olduğuna göre, daha saçma bir felsefe düşünülebilir mi? Eğer açık olmayan herşeyi

atlarsak, büyük olasılıkla elimize ilginçlikten bütünüyle uzak ve basmakalıp totolojiler kalacaktır."

"The positivists have a simple solution: the world must be divided into that which we can say clearly and the rest, which we had better pass over in silence. But can any one conceive of a more pointless philosophy, seeing that what we can say clearly amounts to next to nothing? If we omitted all that is unclear we would probably be left with completely uninteresting and trivial tautologies." — Werner Heisenberg, Physics and Beyond, 1971, s. 213.

Avusturya'nın Olguları

Moritz Schlick

Moritz Schlick (1882-1936) felsefeyi pozitivist ideale göre yeniden şekillendirmeyi istedi. Gerçekten de felsefenin tarihsel içeriği, tıpkı insan kültürünün bir süreç olarak gelişmekte olan başka her boyutu durumunda olduğu gibi, gelişmemiş, kaba, giderek çirkin bir yan kapsar. Bilginin erek olduğu yerde karşımıza tanıtlamasız, keyfi, boş, geçersiz, usdışı önermelerden oluşan bir görüşler yığını çıkar. Ama Schlick'in kendisi eleştirdiği şeyden daha iyisini yapamadı. Viyana Çevresinin mantıksal olguculuğu kendini daha başından bir görüş olarak ortaya sürdü. Ve bir görüşün çürütebileceği kadarını çürüttü. Çevrenin üyeleri tanrıbilimi yok ederken tanrıbilimci olmadıklarını, ama felsefeyi yok ederken felsefeci olduklarını ileri sürdüler.

Schlick Felsefenin amacının "anlam" bulma olduğu görüşündedir. Buna karşı Bilimin amacı ise "gerçeklik" olmalıdır. "Science should be defined as the "pursuit of truth" and Philosophy as the "pursuit of meaning." (Google Books)

Viyana Çevresini irdelemenin amacı uslamlamalarının yalnızca ona özgü olmadığını, genel olarak usun pozitivistik açınımını nasıl örneklendirdiğini görmek olmalıdır. Viyana Çevresi çoktandır bir antika olmuştur ve bir düşünce dizgesi olmayı, hiç olmazsa tutarlı olmayı başarabildiği ölçüde başından sonuna dek paradokslar üretmiş, kendi ile çelişmiş, bilimi doğrulamak yerine bilimin olanaksızlığını göstermeye çalışmıştır.

Berlin Üniversitesinde Max Planck altında çalışan ve daha sonra felsefeyi keşfettiğini düşünen Schlick içtenlikle Sokrates'in izinde yürüdüğüne inanıyordu—anlamsız metafizik olarak gördüğü İdealar olmaksızın, ve Sokrates'in sofizmin dayanağı olarak gördüğü duyu-algısı üzerine dayanarak.

Schlick Sokrates'e "gerçeklik" için olmasa da hiç olmazsa "anlam" için izin verecek denli yücegönüllü bir yargıç idi. Felsefe dediği "mantıksal pozitivizm" arkada gerçeklik değil ama insan düşüncesini utandıran bir saçmalık yığını bıraktı.

Schlick Allgemeine Erkenntnislehre (Genel Bilgi Kuramı) üzerine 10 yıl çalıştı. Görgül kanıtı gerçekliğin ölçütü olarak kabul etti ve görgül kanıt tarafından doğrulanamayan metafiziksel bildirimleri "anlamsız" saydı. "Anlamsız" ve "metafizik" sözcüklerinin eşitlenmesi Schlick'e aittir.

For example, he [Schlick] quoted Max Born as saying "The impossibility of measuring exactly all the data of a state prevents the predetermination of its further course of development. Because of this the principle of causality in its usual formulation loses all significance."

Schlick disagrees, "Causality as such, the existence of laws, is however not denied. There are still valid predictions, but they do not consist in the expression of exact magnitude values, but are of the form: the magnitude of X will lie in the interval between a and Δa."

On the significance of indeterminism for the problem of freedom of the will, he saw it as at best not

in contradiction to freedom, but possibly compromising responsibility, which requires causality. Schlick said "The moral freedom that the concept of responsibility presupposes does not stand in opposition to causality but would be entirely destroyed without it."

"Every order of events in time, of whatever kind, is to be regarded as a causal relationship. Only complete chaos, complete irregularity, is to be designated as an acausal occurrence, as pure chance. ...The only alternative that confronts us is thus: order or disorder? Causality and law are identical with order; irregularity and chance are identical with disorder."

Schlick said "freedom of action, responsibility, and mental sanity, cannot reach beyond the realm of causality: they stop where chance begins ... a higher degree of randomness ... [simply means] a higher degree of irresponsibility" (quoted by Karl Popper, Objective Knowledge - Of Clouds and Clocks, p.226)

Viyana Çevresi ve Bilgi Üzerine Görüşler

Viyana Çevresi "bilimsel bildirimlerin" deneyim üzerine dayandırılması gerektiğini ileri sürer. Ama bilimsel bildirimler daha şimdiden deneyim üzerine dayalıdırlar çünkü deneyimden doğmuşlardır ve deneyim üzerine bildirimlerdir. Ve tam olarak bu nedenle henüz "bilgi" değildirler, yalnızca "görgül bilgidirler," ve bu nedenle daha öte tanıtlama gereksinimi içinde dururlar. Bugün bilim felsefesi olarak bilinen denemeler kütlesi bile varolma nedenini tam olarak görgül bilimlerin bu kendilerine yetmememeleri olgusunda bulur.

Bir görgül bilginin deneyim tarafından doğrulanması deneyimin deneyim tarafından doğrulamasından başka birşey değildir. Gerçekten de görgül bilginin doğrulanma gereksinimi vardır, ama bu tam olarak deneyimin kendisinin deneyimden türemeyen, tam tersine deneyimin kendisini olanaklı kılan kavramsal yapısından gelebilir. Viyana Çevresi bir düşüncesizlik, bilgisizlik, kavramsızlık tablosudur. Ama tam olarak bu niteliklerin kültüre yeni girmekte olan kitlelerin normal olarak geri entellektüel, etik ve estetik karakterleri olması nedeniyle Viyana Çevresi günceldir ve güncelliğini sürdürecektir. Modern kültür popüler kültürdür: Pablo Picasso'ya, Arnold Schönberg'e ve benzerlerine Güzel Sanat yerine modernist sanata giden kitlesel yolu açan aynı kültürel zemin Otto Neurath, Ludwig Wittegenstein ve benzerlerine de felsefede benzer "devrimler" yapma olanağını sunar. Duyarsız sanatçı ideali duyumsayamazken, düşüncesiz bilimci İdeayı düşünemez. Yapılacak şey İdeali ve İdeayı devirmektir. Hiç kuşkusuz törel İdeayı da, çünkü insanın iç duygusal yaşamı da ussaldır.

"Modern görgücülüğün temel savı tam olarak a priori sentetik bilginin olanağının reddedilmesinden oluşur. Bilimsel dünya-görüşü yalnızca her türden nesne üzerine deneyim önermelerini ve mantık ve matematiğin analitik önermelerini tanır."

Gerade in der Ablehnung der Möglichkeit synthetischer Erkenntnis a priori besteht die Grundthese des modernen Empirismus. Die wissenschaftliche Weltauffassung kennt nur Erfahrungssätze über Gegenstände aller Art und die analytischen Sätze der Logik und Mathematik."

"It is precisely in the rejection of the possibility of' synthetic knowledge a priori that the basic thesis of modern empiricism lies. The scientific world-conception knows only empirical statements about things of all kinds, and analytic statements of logic and mathematics."

Bilimsel Dünya-Görüşü: Viyana Çevresi

Viyana Çevresi herşeyden önce felsefeye keyfi olarak yüklediği "anlam durulaştırma" görevi

konusunda, semantiğin kavramı konusunda bilgisizdir. Anlam kavramının kendisi konusunda belirsizlik Çevrenin karakteristiklerinden biridir. Viyana Çevresinde sözcüklere yalnızca yapay tanımlar verilmekle kalmaz, ama onlara anlatmaları gereken kavramlara aykırı "tanımlar" da yüklenir. Bu düzeye dek Çevrenin birincil problemlerinden biri asıl üyelerin, ziyaretçi üyelerin ya da sempatizanlar olarak görülen adların kendi aralarında sürekli olarak yaşadıkları semantik çarpışmalardır. "Sentetik" sözcüğü kimileri tarafından önermenin biçimi ile ilgili olarak görülürken, başkaları onu önermenin içeriği ile ilgili olarak görür. Bu ayrımın kendisi sentetik önermelerin olgusallığa ilişkin bilgi verip vermediği gibi özsel bir noktayı ilgilendirir. 'İçeriksiz bilgi' gibi enteresan bir terimi Kant'tan sonra Viyana Çevresinde bir kez daha görürüz, sanki bilgi boşlukta asılı kalabilirmiş, hiçbirşeyin bilgisi olabilirmiş gibi.

Viyana Çevresi sentetik a priori bilgi dediği şeyi reddeder. Bilginin sentetik olması bir kavramın bir başkası ile bağlanmasını ilgilendirir ve bu (dışsal) bağıntının zorunlu olduğu kabul edilir; a priori olması ise bu kavramların deneyimden türetilmeyen doğuştan düşünceler olması anlamına gelir. Matematik ilk bakışta deneyimden türetilmeyen arı kavramların zorunlu bağıntısı olarak görünür. Ama Viyana Çevresinde bir yenilik daha vardır ve bu bağıntının sentetik değil, analitik olduğunu ve böylece totolojik olduğunu düşünülür. Wittgenstein'ın izleyenler analizi totoloji olarak görürler, ki bunu doğrulamak düşünmenin kendisinde önemli ölçüde hasara neden olmaksızın olanaksız görünür. .

ANALİZ VE SENTEZ

Viyana Çevresinin enteresan görüşlerini bir süre için bir yana bırakırsak, analitik olmak kavramlar durumunda bir kavramın bir başkasında içerilmesini anlatır. Ama bu içerilme bir bağıntı, bir birliktir ve böylece analitik olmanın olanağı sentetik olmaktır. Ve yine kavramın kendi mantığını izlersek, bir kavramın bir başkasını içermesi onu bir kutu, kap vb. gibi uzayda kapsaması değil, ama bir kavramın bir başkası ile bir olması olarak düşünülebilir. Bu ise kavramlar arasındaki bağıntının zorunlu birlik olduğunu imler. Gene de bu bile henüz diyalektik değildir, çünkü bağıntı bu durumda zorunlu olarak karşıtlık karakterini taşımaz. Gerçekten de bir kavram başka herhangi bir kavram ile ilişkilendirilebilir ve bu durumda bağıntı olumsaldır, zorunlu değil; olabilir ya da olmayabilir. Ama bir kavramın karşıtı ile ilişkisi olumsal değildir; her zaman olan, ya da, eğer 'zaman' sözcüğünü bir yana bırakırsak, zorunlu olan bir bağıntıdır çünkü biri belirlenimini ötekini olumsuzlamasında ya da onun tarafından olumsuzlanmasında bulur. Karşıtlık ilişkisini anlatmak için analitik ve sentetik terimleri hiçbir biçimde uygun değildir çünkü analitik ve sentetik ilişkide şeyler birbirini belirlemez ve ayrı ayrı da kendileri olarak varolabilirler. Bir kavramın kendi karşıtı ile bu özgül ilişkisi diyalektik olarak anlatılabilir. Eğer "analiz" terimini gene de böyle bir bağıntı bağlamında kullanırsak, eğer "analiz" edilen ya da birbirinden çözülen şeyler birbirlerinin "karşıtları" iseler, o zaman "analiz" sözcüğü en azından örneğin kimyada taşıdığı olumsal karakteri yitirir. Kimyasal atomlar analitik olarak da ne iseler öyle kalırlar, Hidrojen Oksijen ile bireşiminden çözüldüğü zaman da Hidrojen olma belirlenimini yitirmez. Ama olumlu olumsuzdan ayrıldığı zaman olumlu olmaya, aslında herhangi bir kavram olmaya son verir. Kavram kendisi ve kendi karşıtıdır, ve bu bağıntı olumsal değil tam olarak mantıksal dediğimiz şeydir. Yine dışsal-olumsal bağıntıyı anlatan "sentetik" sözcüğü de bu aynı mantıksal zorunluğu anlatmak için yeterli değildir.

Viyana Çevresinin totolojik dediği analitik bağıntı kavramın kendi yapısı içinde düşünüldüğünde totolojik olmanın tam tersi, bir geneleme değil ama genelemenin tam tersi, bir kavramın karşıtı ile bağıntısıdır. Eğer analiz ile bir kavramın kendisinde kapsananın ondan çıkarsanmasını, onun gerçek içeriğinin ondan ayrılmasını anlarsak, o zaman analitik bağıntı ancak karşıtlık bağıntısı olabilir ve

karşıtlık bağıntısı ise, hiç olmazsa dışsal bir adlandırma olarak, "sentetik" olmayı hak eder. Hiç kuşkusuz totolojik bağıntılar vardır ve bunlar gerçekten de kendilerini semantik bağıntılar olarak sergilerler, mantıksal olarak değil.

Viyana Çevresinin kabul ettiği biricik bildirim biçimi olarak geriye a posteriori sentetik bildirimler kalır ve bilimsel bildirim olarak kabul edilen biçim budur: Deneyimden tümevarım yoluyla türetilen, hiçbir mantıksallık imlemeyen, olasılık düzleminde kalan bildirimler. Tekil deneyimler üzerine uygulanan andırım tasımı yoluyla kurulan bilimler mantıksal pozitivizm için olanaklı biricik "bilim" biçimleridir. Sözde bir "biçimsel mantıktan" türetilen matematiksel bildirimlerin deneyime ilgisiz oldukları kabul edildiğine göre, Viyana Çevresi pozitivistleri böyle metafiziksel "matematik" ile ne yapacaklarını bilemezler.

Analiz doğal bilincin şeyleri ayrıştırma, ayırma, çözme, çözümleme vb. gibi bir işi olarak kavramsal olanın bilgisi olmaksızın işleyen bir yordamdır. Bilgi için bir "yöntem" olmaktan uzak, kendisinin karakteri anlaşılmalıdır ve "analitik felsefe" özellikle bunu yapmaktan, kendi adını anlamaktan bile bile kaçınır. Analistler arasında neredeyse her biri için özel-kişisel bir analiz tanımı vardır. Analiz ayrıştırmadır, ve parçalardan oluşan bütünü varsayar. Kavram parçalardan oluşmaz, ve kavram bağlamında analizden söz ettiğimiz zaman bununla yalnızca ve yalnızca kavramın bağıntılarını düşünüyor olabiliriz. Bu bağıntılı kavramları birbirlerini içermelerinden, bir anlamda kavramın içeriğinden de söz edebilir, bu anlaşılır, ve pekala meşru görülebilir. Ama gene de analiz dahçok görgül bilimlerin sorunudur ve bütününde kendi kavramsal yapısı hakkında bilinçsiz bir düşünme sürecidir.

Analitik "felsefe"nin analizi yapması, onu sonuna kadar götürmesi gerekir. Bir parçaya ulaştığı zaman, bu parça ne olursa olsun, ister kimyasal, ister fiziksel-mekanik, isterse matematiksel olsun, parça olduğu için daha öte bölünebilme, daha öte ayrılabilme yeteneğindedir, çünkü bütündür. Analiz dolaysız olana, hiçbir zaman daha öte ayırdedilemeyecek olana, ilk ilkelere, temellere vb. ulaşamaz, çünkü analizin ereğinin tam yalıtılmışlık, daha öte analiz edilemezlik, gerçek dolaysızlık olması gerekir. Ama herşeyden yalıtılmış olan bile yalıtıldığı herşey ile sentez içindedir, ve dolaysız olan bile dışladığı dolaylılık ile dolaylıdır. Analiz çelişkide sonlanmak, sentetik olmak zorundadır.

Analiz terimini diyalektiğin karşıtı olarak, dolaysız ve salt olumlu olanı belirtmek için kullandığımız zaman, "analitik kıpı"dan söz ettiğimiz zaman, bunun gerçeğinin hiç de analıtık olmak olmadığını, tersine diyalektik olduğunu, kendi olumsuzu ile zorunlu olarak, mantıksal olarak, ussal olarak bağıntılı olduğunu buluruz. Analıtik yoktur; çünkü analitik diyalektiktir; ve diyalektik ise karşıt terimlerin ilişkisi olarak kendini ortadan kaldırmaktır.

Yine, analitik moment diyalektiği kendi içinde kapsar, kendinde ona yetenektir. Analitiğin "karşıtı" diyebileceğimiz şey analitiğin dışında duran bir ikinci değildir, tersine analitikte kapsanır, daha doğrusu onun kendisidir. Böylece analitik terim karşıtında, diyalektik terimde yalnızca ve yalnızca kendi kendisi ile karşıtlık içindedir. Bu ise iki terimin "birliği" demektir. Mantıksal olan şey p ve q ilişkisi, simgelerin sözde sintaktik ilişkisi değildir. Bu ilişki dışsaldır, çünkü p ve p birbirini imlemez, ama imliyor kılınır. Ve imlemek ise doğal bilincin bulanık tasarımlarından biridir, mantıksal olanı anlatmanın bütünüyle uzağındadır.

ANLAM VE KAVRAM

Viyana pozitivistlerinin önyargılarının tersine, ve Frege'nin anlamın anlamı konusunda düşündüklerinin tersine, anlam tümce bağlamından, aslında genel olarak bağlamdan bağımsızdır. Dışsal bağlantı söz konusu olduğu düzeye dek, anlam bağlamsızdır. Ya da anlam analitiktir, analiz

edilebilirdir, yani sentetiktir. Ama bu sentez anlamı belirleyen kavramların bir sentezidir. Tekil sözcükler, giderek tek tek imler ve simgeler de kendi başlarına anlamlıdır. Anlam bir kavram yoğunlaşması, Kant'ın tamalgı dediği şeyi andıran bir içerik yeğinleşmesidir. "Ben," ya da "bitki" ya da "cisim," genel olarak her bir kavram bir gelişim, gizil olanın edimselleşmesidir. Kavram öncüllerinin ortadan kalkışı ile edimselleşir, tıpkı Oluş kavramının sürecinde Varlık ve Yokluk kavramlarının ortadan kalkmaları, Oluşta birer kıpı olarak kapsanmaları gibi. "Oluş" sözcüğü, hangi simgesel biçimde anlatılırsa anlatılsın, anlamını olumsuz olarak kapsadığı iki kıpıdan kazanır: Oluşta olan var olduğu denli de henüz yoktur. "Bitki" sözcüğü anlamını "bitki" kavramının içeriğinden kazanır ve o içerikte ne olursa olsun herhangi bir kıpının eksikliği kavramı, dolayısıyla anlamı öldürür: Örneğin "bitki" hiç kuşkusuz nitelik, nicelik, ölçü, öz, edimsellik, varoluş, nesnellik, uzay, zaman, cisim, devim, yaşam vb. gibi onun gelişim düzeyini önceleyen ya da gelişiminin öncülleri olan tüm kavramları momentler olarak, ortadan kaldırılmış negatif varlık olarak, Hegel'in kullandığı sözcüğü kullanırsak, "ideel" olarak kapsar. Bunlardan birinin eksikliği kavramın yitişidir. Ve anlamında da yitişi ve bozulmasıdır. Örneğin "yaşam"sız bir bitki anlamını yitirir, bozulur, yapay, söz gelimi plastik bir bitki, dirimsiz bir cisim olur.

Anlam analitiktir. Anlama ve anlam genel olarak sıradan görgül bilinçte bilme ve bilgi ile eşitlenen şeylerdir. Görgül bilgi analitik, yalıtılmış, soyut bilgidir ve böyle olarak bilginin tasarımıdır. Kavramlar bu görgül bilinçte gerçek belirlenimleri içinde değil ama tasarımsal olarak alınır, örneğin Bir kavramı görgül bilinç için her zaman herhangi bir "nesne"dir, ve bu bilinç öznel düşünce ve nesnesi arasında bir ilişki problemi olduğunun bilinci değildir. Kavramın kavramının bilinmesi, ya da gerçek bilgisi kavramın tanımlanması, böylece kendisinden başka birşey yapılması değil, ama yalnızca ve yalnızca dizgesel bağıntıları içinde bilinmesidir.

DUYULAR VE BİLGİ

Duyular duyumsar ve açıktır ki duyumsamak bilmek demek değildir. Duyumsama bilinir, ama bu duyusal bilgi değildir. Ve duyumsama için bilinç gerekli değildir.

Bilinçte olan herşeyin bilindiğini Türkçe bilinç sözcüğünün kökeni dolaysızca gösterir. Duyular ve duygular da bilinçtedir, ve bilinirler. Ama duyuların ve duyguların bilinmesi onları bilgi yapmaz, bilinen duyu ve bilinen duygu yapar.

Sorun bilinç ve düşünce kavramları arasındaki bağıntıyı kurmaktır, öyle ki düşünülmeyen hiçbirşeyin bilinçte olmaması ya da ancak düşünülenin bilinçli olduğu kavramsal olarak doğrulanabilsin.

Bilincin kendisi duyum değildir çünkü bilinçtir. Ve gene de duyumları içerir ya da taşır, onlarla ilişkilidir. Bilinç düşünce de değildir, ve benzer olarak. Ama bilinç bilgidir ve bilmeyi ya da biliyor olmayı anlatır.

Yine, bilinç özneldir ve insan sinir dizgesinin bir işlevidir. Bilincin öznelliği kapsadığı herşeyin nesnel olmadığını anlatır. Duyular da özneldir. İnsan sinir dizgesinde üretilirler. Renkler, sesler, vb., duyumlar oldukları düzeye dek, özneldirler, nesnel değil. Renklerin ışığın belirli dalga boylarına bağlı olduğunu, seslerin hava titreşimlerine bağlı olduğunu biliriz. Ama dalga boyları, titreşim sıklıkları vb. duyumlar değildir ve öznel değildir.

Bilginin nesnel olması, birşeyin bilgisi olması gerekir. Ama bilincin öznelliği onun nesnelliğinin sonudur ve bilinç düzleminde kalındığı sürece bilgiden söz etmek öznel bilgiden söz etmektir. .

METAFİZİK

Bilgi düşüncenin nesnesi ile ilişkisini ilgilendirir. Daha tam olarak, düşüncenin ve nesnenin anlaşmasını gerektirir. Ama bu "anlaşma" bir tasarım, bulanık, gevşek bir düşünce olmamalıdır: Bilgi düşüncenin ve nesnesinin birliğini gerektirir ve bir eşitsizlik, özdeşsizlik, herhangi bir ayrılık anlaşmayı ve dolayısıyla bilgiyi yok edecektir. Gevşek tasarımları bir yana atarsak, bilgi ancak kavramın kavram ile birliği olabilir. Bilgi söz konusu olduğunda, bizi ilkin öznenin kavramları ilgilendirir, çünkü yalnızca kavram dolaysızlığı içinde alınmaya ve tüm tasarımlardan soyutlanmaya izin verir. Dolaysızlığı içindeki Kavramı tanımlamak, betimlemek, açıklamak vb. gereksiz ve tuhaftır. Sorun öznenin kavramının kendisi ile birlik içinde olacağı nesnel kavramın doğasıdır. Düşüncenin insan bilincinden bağımsızlığı ya da nesnelliği metafizik korkusunu yaratan şeydir. Ama biliriz ki örneğin doğa yasaları nesneldir, ve doğa yasaları açıkça kavram bağıntılarıdır. Eğer korkuyu atlatıp kavramın nesnelliğini, Platon'un yaptığı gibi İdeanın varlığını düşünebilirsek, felsefenin ya da gerçek bilimin gerçek anlamını ve işini kavramış oluruz. İdeanın ya da genel olarak bir düşünce-belirleniminin varlığını, soyut olarak "biçim"in varlığını düşünmek varlık kavramının duyusal, fiziksel, özdeksel olmadığına dikkat ettiğimiz zaman olanaklı olur. Varlık birşeye kendisinden, o şeyin kendisinden başka birşey eklemez; ya da varlığını alırsak o şeyin kendisini de almış oluruz. Bilginin kavram ve kavram ilişkisi olduğu düzeye dek, özne ve nesne ayrımı, ontoloji, epistemoloji gibi kavramlar onlara anlak tarafından yüklenen işlevleri ve anlamları ve böylece kendi geçerliklerini ve arlıklarını yitirirler çünkü anlağın tasarımlarıdırlar. Bilgin sorunu yalnızca kavramın doğasını ilgilendiren bir sorun olarak saptanır. Kavramın doğası diyalektiktir; bu onu devindirir, ilişkilendirir, bir dizgeye açındırır. Bu nesnel süreç (bu sitede kurgul yöntem başlığı altında birçok yerde ele alınmıştır) varlığın kendisinin açınımıdır ve kavram ve dizge arasındaki ilişki bilmeye çalıştığımız biricik nesnelliktir. Bir kavramın bilgisi o kavramın dizge bağıntıları ile alınmasından başka birşey değildir.

Varlık herhangi bir çıkarsama, dolaylılık, tanıtlama, türetme vb. gerektirmez çünkü vardır, soyutluğu içinde zaman ve uzay ile ilişkili değildir, çünkü soyut, saltık olarak soyuttur. Başlangıçtır, ve eğer felsefesiz, kavramsız, Nazi Heidegger'in çok sevdiği "Ev" sözcüğünü kullanırsak, varlık herşeyin evidir. Dil insanı gerektirir. Varlık yalnızca kendini gerektirir. Sözde analitik felsefecilerin dil analizleri de dilin birincilliği üzerine kurulu olduğunu ileri sürmesinde Heidegger'in mantıksızlığını paylaşır. Bundan sonrası düşüncesiz kavramsız, usdışı bir çaba, başından gizi açığa çıkmış bir önyargıdır. Bu tür "felsefeler" sıradan bilincin değersizliğini, bilgisizliğini, güvensizliğini, karaktersizliğini, gevşekliğini vb. okşar. Bu dil felsefecilerinde kendi aptallıklarını paylaşan ve yükselten kardeş ruhlar bulurlar çünkü bu sözde "felsefeler" bilgisizlere, erdemsizlere, felsefe tarihi ile ilgili hiçbir bilgileri olmayanlara herşey hakkında ileri geri konuşma güvenini ve yetkisini verir. Sıradana bu ö-zgüveni veren şey yetkenin şişirilmesi, kişisel sorumluluktan kaçınma, kısaca kölece bir düşüncesizlik tinidir. Doğal bilincin köleleşmesi ve değersiz olana hayranlık duyması için en önemsiz ve en değersiz kriterler bütünüyle yeterlidir. Aslında gerçek kriterler bu bilince sonsuza dek yabancı, ve bu nedenle korkutucu kalır. Bu aptalların felsefeye yabancı ve düşman kalmaları kaçınamayacakları yazgılarıdır. Türe bunların yarı-insanlar olarak kalmalarını ister. Ve bu bilinç posalarının türeyi yerine getirmemeleri olanaksızdır.

Analitik "felsefe" felsefe olmak bir yana, "analiz" sıfatını bile hak etmez çünkü analizin ne olduğunu bilmez ve neredeyse bir yüzyıllık etkinliği büyük ölçüde "analizin" kendisinin doğasının ne olduğunun tartışmasına harcanmıştır. Dilin analizi nedir? Analitik okulun zayıflığı ve hataları geç de olsa görüldüğü zaman bunları "düzeltme" işine girişildi. Ama dil üzerine kurulan bir "felsefe"de ne düzeltilebilir? Yanlışlıklar düzeltilebilir. Ama analitik okulun yanlışlığı dil ve düşünce ilişkisini

ilgilendiriyordu. Düşünce felsefenin gerçek temeli, içeriği vb. olarak alınınca, analitik "felsefe" düzelecekti. Ama geriye "analitik felsefe" diye birşey kalmayacaktı.

Felsefi analiz, felsefi yöntem ve felsefenin kendisi konularında hiçbir sona ulaşmayan anlamsızca acımasız kavglarının nedeni bu konularda yalnızca kişisel yeğlemelerden, geçici ve uçucu görüşlerden, anlamsız denemelerden daha iyisini üretmelerinin olanaksız olması idi. "Dil" düzleminde felsefe yapma projesinin başından felsefe olmadığı açıktır ve bunu anlamamak için felsefe konusunda hiçbirşey bilmemek ve bilmemeye kararlı olmak gerekir. Analitik gelenek herşeyden önce Felsefe Tarihini reddetmesi ve dolayısıyla felsefeyi hiçbir zaman anlamamış olması ile özgündür. Hiç kuşkusuz felsefe tarihinde analitik okullar, pozitivist okullar, görgücüler vb. gibi, ayrıca Heidegger, Nietzsche, Schopnehauer metinleri vb. gibi düşünce kirlenmeleri yeterinden öte boldur. Bunlar gerçekten de bu tarihte işe yaramaz posayı oluşturur. Ve felsefeye düzgün girmek isteyen biri için o tarihin bütününde minimal ya da yüzeysel bir inceleme bile bu kirlenmelerin saptanmasını sağlamaya yeter.

Felsefe Tarihinin bir ideali, ereği olan kollektif bir çaba olması onun da bir oluş sürecinde olduğunu ve bütün bir tarihi boyunca eksik olduğunu dolaysızca anlatır. Ama aynı zamanda felsefenin ya da bilimin tinin bütününün sorumluluğunda olduğunu ve o tarihsel birikimin vazgeçilemez olduğunu da gösterir. Orada tözsel olanı bulup çıkarmak felsefenin her zaman olduğu gibi bugün de birincil problemidir. Tarihsiz analitik gelenek felsefeyi ilk kez keşfetmiş olma düşüncesi gibi ölçüsüz bir saflığın ve sanrının da gösterisi oldu.

O zaman [felsefe] incelememize nerede başlayacağız? Değişik kişiler değişik yerlerde başlamayı yeğleyebilirler; ama eğer dilin bir incelemesi ile başlarsak bu uzun erimde en ekonomik çaba olacaktır.

Where, then, shall we begin our study [of philosophy]? Different persons may prefer to start at different places; but it will be most economical of effort in the long run if we begin with a study of language.

Hospers, J., 1953, "An Introduction to Philosophical Analysis," Englewood Cliffs: Prentice-Hall

Bu ve benzeri kitaplarda şaşkınlıktan başka birşey okumak olanaklı değildir.

"Analitik felsefe" başlığı altında bu skolastik horda Anglo-Amerikan felsefe dünyasında entellektüel değil, aslında "normatif" denilen bir rol oynadı: Bir tür entellektüel despotizm ya da skolastizm felsefeyi üniversiteden kovma işini üstlendi. Düşünsel dürüstlük olmadığı için, aslında Moore, Russell, Wittgenstein, Carnap ve daha başka pekçok kurucu kafa daha başından skandallar olarak ortaya çıktıkları için, akademiyi ancak ve ancak yıldırma, gözdağı, baskı, korkutma, aşağılama, küçümseme vb. gibi yöntemler kullanarak sindirmeyi başardılar. Viyana Çevresi "Bilimde Birlik" istiyordu—gerçekte akademik çoğulculuğu ve hoşgörüyü tanımayan örgütsel bir birlik. Carnay'a göre Viyana Çevresi üyelerinin tümü de "sosyalistler" idi. Ve bilim ile ilgilerinin olmadığını "bilimsel" sıfatını keyfi bir etiket olarak kullanmada gösterdiler. Öz-güvenlerinin biricik kaynağı bönlükleri ve ahlaksızlıkları idi. Sayısız profesörü sindirdiler ve sürdüler. Çok daha fazla sayıda felsefe öğrencisini korkutarak geleceklerini, yaşamlarının kendisini sürekli şantaj altında tuttular. Öğrenciler derece almak için düşüncelerinden, özgürlüklerinden, onurlarından haraç vermek zorunda idiler. Pozitivist ve analitik "çeteciler" düşünce dünyasında sözcüğün gerçek anlamında örgütlü suç işlediler.

Yirminci yüzyılın geniş orta dönemi sırasında birçok onyıl vardı ki, İngilizce konuşan dünyanın

büyük bir bölümünde, bir felsefecinin, eğer meslektaşları ne olursa olsun onu ciddi bir felsefeci olarak göreceklerse, analitik yaklaşımı paylaştığının düşünülmesi gerekiyordu—gerçi aynı zamanda analitik felsefeciler arasında acımasız ve bağışlamasız kavgalar sürmekte olsa da.

There were several decades during the broad middle of the twentieth century when, in a great deal of the English-speaking world, a philosopher had to be thought to share the analytic approach if his colleagues were to regard him as a serious philosopher at all – although at the same time fierce and unforgiving battles went on among the analytic philosophers.

Bryan Magee (aktaran: Aaron Preston)

Analytic Philosophy, The History of an Illusion, s. 87

Analitik felsefenin büyük üstünlüğü ona karşı tartışanların daha baştan bozguna uğramaladırıdır, çünkü karşılarında tam bir aptallık vardır. Sineği top mermisi ile vurmak anlamsızdır, ve durum başka türlü değildir. "Pastiller" konusunda, "Salı" konusunda felsefe yapılmaz demeyi başaramazsınız. Ne dediğini bilmeyen ile tartışırsanız saçmalamış olursunuz.

Analitik "felsefe"nin gerçekten felsefe olduğunu düşünmek için felsefeye yabancı olmak ya da doğrudan doğruya aptal olmak gerekir. Açıkça bir "felsefe" bile olmamasına karşın, analitik "felsefe"nin birinci temalarından biri felsefeye saldırmaktır. Analitik "felsefe"nin neye saldırdığını bilmesi olanaksızdır. Felsefeyi bilmek için onu yapmak gerekir. Analitik felsefeci felsefenin ıvır zıvır ile ilgili olduğu kanısını taşır:

Analitik felsefenin özel bir konusu yoktur. Salı, İngiliz lirası ve pastiller ve felsefenin kendisi hakkında felsefe yapabilirsiniz. Bunun nedeni analitik felsefecinin, bilimcinin tersine, yeni doğruluklar öğrenen biri değil, ama eski doğruluklar üzerine içgörü kazanan biri olmasıdır.

Analytic philosophy has no special subject matter. You can philosophise about Tuesday, the pound sterling and lozenges and philosophy itself. This is because the analytic philosopher, unlike the scientist, is not one who learns new truths, but one who gains new insight into old truths.

Wisdom, John

Problems of Mind and Matter, 1934, s. 2

Cambridge: Cambridge University Press

BERTRAND RUSSELL ÜZERİNE AD HOMINEM NOTLAR

Viyana Çevresi ve Etik. Ya da, Etikten Utanç Duymak

Mantıksal pozitivizm için felsefe bir bilim olmadığına göre ve törebilim felsefenin bir bölümü olduğuna göre, törebilim de bir bilim olmamalıdır. Moritz Schlick'in Törebilim Soruları başlıklı kitabının Önsözünün hemen başında belirttikleri bunlardır. Törebilim böylece tüm felsefe durumunda olduğu gibi bir semantik türü olarak, ya da daha iyisi ilk kez Schlick tarafından yazılan bir sözlük bölümü olarak işlev görecektir. (Schlick'in kendi sözleri şöyledir: "Törebilim genellikle felsefenin bir bölümü olarak görülür. Ama burada savunulan görüşe göre felsefe bir bilim değil, e.d. bir önermeler dizgesi değildir, ama görevi bilimsel (ve sonunda ayrıca tüm başka) önermeleri durulaştırmaktan, e.d. asıl anlamlarını bulmak ya da saptamaktan oluşur.")

Moritz Schlick daha da ileri gider ve "'Özgürlük' üzerine törel bir bölüm yazmak zorunda kalmış olmaktan gerçekten utanç duyuyorum" der. Gerçekte hiç de yazmak zorunda değildi. Aslında yazmaması çok daha iyi olurdu. Yazdıkları hem kavramsal hem de olgusal olarak utanç vericidir çünkü özgürlüğün yadsınması ahlakın yadsınmasıdır. Pozitif ahlak denilen şey bir oxymorondur

çünkü ahlakı deterministik yapmak onu yazgıcı yapmaktan başka birşey değildir. İki durumda da insan ahlaksal bir varlık değildir, çünkü özgür istenci olmadığı için eylemlerinden kendisi sorumlu değildir. Başka bir deyişle, eylemleri zorunluk altında yaplığı için gerçekte eylemsizdir.

"Eğer bir anlam taşıyan ve öyleyse yanıtlanabilir olan törebilim soruları varsa, o zaman törebilim bir bilimdir." :: "Wenn es Fragen der Ethik gibt, die einen Sinn haben und daher beantwortbar sind, so ist die Ethik eine Wissenschaft." (Moritz Schlick, Törebilim Soruları.) Moritz Schlick ve benzerleri "anlam"ın kendisinin anlamını kaçırdılar. Dil yanlışlarını "düzeltme" dedikleri şeyde "dilin" kendisi başta olmak üzere sonunda "tümce," "sözcük, "semantik," "sintaks" dediğimiz şeylerin ve başka pekçok anlamlı terimin ve sözcüğün anlamlarını da bozdular. Mantısal pozitivizm ve analitik felsefe başından sonuna, ölümüne dek anlamsız şeyler yazıp çizdi ve bugün bu bönlükten ve çılgınlıktan geriye kalan şey insan düşüncesinin bir hurdalığıdır.

Mantıksal pozitivizm için törellik ve estetik öznel yeğleme sorunlarıdır. Bu alanların kavramları (iyi ve kötü, doğru ve eğri, güzel ve çirkin) ile ilgilenmek metafizik olarak görüldüğüne ve reddedildiğine göre, tüzel, moral, törel ve estetik olgular için saltık bir yargı ölçütü yoktur. Kültürler kendi değerlerini yalnızca karşılaştırırlar ve tüm olgusal kültürlerin üzerinde duran bir ideal kültür kavramı yoktur. Mantıksal pozitivizm ancak "göreli değerlerin" varlığını doğrulayabilir. Böylece değerlerin, evrensel, saltık, nesnel olması gerekenden başka birşeyi anlatmayan değerlerin kendilerini yok ettiğini anlamamaya çalışır. Potizif toplumbilimi, etiği, tüzesi, törelliği ile, pozitivizmin kültür evreni bir kaos olmak, eş deyişle olmamak zorundadır.

Ayer: "Törel felsefenin yalnızca törel kavramların yalancı-kavramlar ve öyleyse çözümlenemez olduklarının söylenmesinden oluştuğunu buluruz." :: "We find that ethical philosophy consists simply in saying that ethical concepts are pseudo-concepts and therefore unanalysable." (A. J. Ayer, Language, Truth, and Logic, s. 112.).

Yalancı-etik kavramlar şunlardır: Aile, Toplum, Devlet; daha tikel olarak, örneğin evlilik, çocuklar, ekonomi, türe, Devlet, yasa, anayasa, savaş, egemenlik.

Ayer bir "etik bilimi," bir "törebilim" gibi birşey olamaz der. "Etik yargılar yalnızca duygu anlatımları" olduklarına göre, sevgi duygusu gibi nefret duygusu da etik yargıların beliriş yollarıdır. Ve "bir etik dizgenin geçerliğini belirlemenin hiçbir yolu" olmadığına göre, bir "Nazi etiğinden," bir "Bolşevik etikten" söz etmede yanlış birşey yoktur. Bunlar yalnızca "verili bir kişinin ya da insan grubunun moral alışkanlıkları"dır. Ve moral ilkelerin kendilerini kategorik buyrumlar olarak göstermesinin zemini "korku"dur, ussal doğruluk değil.

David Hume moral değeri belirleyen ölçütün haz ve acı ilkesi olduğunu düşünüyordu.

AHLAK VE TÖRELLİK KAVRAMLARI

Jean-Jacques Rousseau "insandan özgürlüğünü alın, ahlakını da alırsınız" demişti. Viyana Çevresi olgucularının etik kuramları insandan özgürlüğünü alma koşulu üzerine kuruludur. Schlick özgür-istenç probleminin "yalancı bir problem" olarak gördü ve istenç özgürlüğü üzerine yazmaktan utanç duyduğunu belirtti. Utanç moral bir belirlenimdir. Belli ki kendisinde herşeye karşın metafiziksel istenç ve metafiziksel özgürlükten geriye birşeyler kalmış ve metafiziksel özgürlüğünden bütünüyle özgür kalmayı başaramamıştı. Bu hiç kuşkusuz iyi birşeydi.

Ahlak kendisi bir duyu-verisi olmayan duyuncun belirlenimidir. Duyunç olgulardan ve edimlerden türemez, tersine kendisi olgusal eylemleri belirler, onlara önseldir. Öyleyse duyuncu anlamak ve dolayısıyla "anlamlı" bulmak Viyana Çevresi olguculuğunun yetkinliğini aşar. Ahlaksal önermeler

bu bakış açısı için "anlamsız"dır.

Ahlak özgürlük demektir. Ve özgürlük kendini dışsal olgulara bağlı olarak belirleme değil ama olguları ussal olarak belirlemedir. Sıradan bilinç ahlaksızlığın özgürlük olduğunu sanır. Onun için dürtüler, eğilimler, alışkanlıklar, içgüdüler, itkiler vb. istenci belirlemelidir. Aslında istencin ruhbilimsel belirlenimi denilen şey bu keyfilikten başka birşey değildir.

Ayer'in "törel felsefesine" göre, örneğin ABD iç savaşında köleliğin kaldırılması uğruna ölenler, ya da Avrupa'da ve başka yerlerde yalancı-özgürlük gibi bir problem uğruna ölenler yalnızca psikolojik nedenlerle, dürtüsel nedenlerle, belki de sınıf çıkarları uğruna savaşmış, ya da verimsiz köle emeği yerine daha üretken proleter emeğinin geçirilmesi ve benzer çıkarlar uğruna ölmüşlerdir. Mantıksal Pozitivizmin törellik alanı için saptadığı yalancı-kavramları insanın yalancı bir ahlakı, yalancı bir törelliği olduğu gibi sonuçlara götürür. Bu kuramları geliştirenler hiç kuşkusuz ahlaksızlığı ve töresizliği salık veren ahlaksız ve töresiz insanlar değildiler. Yalnızca bir metafizik olarak görerek yadsıdıkları usları ile çıkarsamalar yapıyorlardı. Ama öncülleri usun (ya da istersek "kılgısal us" denilen şeyin) metafiziksel ve dolayısıyla salt bir yalancı-kavram olduğu ve tutkular üzerinde hiçbir gücünün olmadığı biçimindeki usdışı bir ussallık idi.

Mantıksal Olguculuk ve Devlet

Eğer "pozitivist" Devlet kuramı gibi birşeyin olduğunu varsayarsak, bu biçimsel kuramda biçimsel Devlet bir hak anlatımı değil ama ancak bir güç anlatımı aracı olabilir çünkü hak, özellikle evrensel insan hakları bir olgu değildir ve öyleyse metafizikseldir. Birer olgu olan pekçok tarihsel devletin Devlet gibi davranmadığını, bireysel hakları, özgürlükleri ve yasaları çiğnemek için bir araç olarak kullanıldığını gösteren sayısız olgu bulunur — örneğin Latin Amerika devletleri, Orta-Doğu devletleri, genel olarak Asyatik devletler durumunda olduğu gibi. Ama böyle olgulara aykırı olgular da vardır — örneğin daha uygar İskandinavya devletleri gibi. Ne olursa olsun, eğer mantıksal pozitivizm bir politik felsefe üretecekse, onu olgulardan tümevarım yoluyla üretmek zorundadır. Ve ayrıca kuramın ve önermelerinin görgül olarak doğrulanabilir olması gerekeceği için, hak, özgürlük, yasa gibi metafiziksel yalancı-kavramları kullanmak zorunda kalacaktır.

Pozitivizm devlet ve özgürlük kavramlarını biraraya getiremez çünkü devlet bir olgu iken özgürlük pozitivizmin özellikle vurguladığı gibi salt metafiziksel bir yanılsama, "gülünecek" birşeydır. Pozitivizm istencin doğal dürtüler, dilekler vb. tarafından belirlendiği çıkarsamasını yapmak zorundadır çünkü us tarafından belirlenim metafiziksel ve öyleyse anlamsız ve geçersiz olacaktır. Schlick'in açıklamasında görüldüğü gibi, insan durumunda determinizm "ruhbilimsel" yasaların nedenselliğine bağlıdır ve bütün bir tinsel alanda da gerçekte bir tür doğal ya da ruhbilimsel determinizmin işlediği kabul edilir. "İnsan yasayı ya çiğner, ya zorlama olarak duyumsar, ya da yasaya ceza korkusu nedeniyle bağlı kalır" (Moritz Schlick'in hemen aşağıdaki paragrafından). Pozitivizm için yasa özgürlüğün tam tersidir. Schlick yasanın istenç olduğu, yurttaşın istenci tarafından belirlendiği, modern dönemin özgürlük dönemi olduğu gibi düşüncelerin yakınından bile geçmez çünkü olgucudur ve "bilgi" dediği şeyi varolan olgulardan üretmelidir –– düşünme yoluyla değil ama olgulardan, fenomenlerden, deneyimlerden vb. duyumsama yoluyla.

Olgular karanlıktır. Öyleyse olguculuk da karanlık olmalıdır. Schlick ön-moderndir. Özgürlüğün ne anlamını ne de kavramını bilir. Yurttaş Toplumu, Demokrasi, Evrensel İnsan Hakları gibi kavramlar Viyana Çevresinin realitesine yabancı idiler. Pozitivist bakış açısı, salt bakış açısı gereği, görgül olmayan, yasa kitaplarına 'yazılı' olmayan, ‘pozitif’ olmayan 'Doğal Yasa' gibi, Evrensel İnsan Hakları' gibi İdealları ‘metafiziksel' sayar ve reddeder.

Hak kavramını görgülleştirenler yalnızca mantıksal pozitivistler değildi. 'Özgürlüğün' en coşkulu savunucularından olan ve değerinin modern 'özgürlüğü' tanımlamasında yattığı düşünülen büyük İngiliz düşünürü J. S. Mill "haklar en sonunda yararlık üzerine kuruludur" der. Ve aynı soyut düzlemde düşünen kimi felsefeciler "yararcılık etiği" gibi etik-dışı bir etikten söz ederler.

İngiliz yararcısı Bentham "Rights (hak) is the child of the law," diye yazar; "from real law come real rights; but from imaginary laws, from 'law of nature,' come imaginary rights." "Natural rights is simple nonsense." "Natural rights" dediği şey tam olarak bugün evrensel insan hakları dediğimiz şeyin biraz arkaik bir anlatımıdır.

Ve kuşkucu Hume bu noktada doğal olarak Bentham ile anlaşır. "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena."

Daha yakın zamanlarda Wittgenstein ve Austin için yasanın gerçek anlamı yine aynı Anglo-Saxon 'felsefe'nin bir başka sözcüsünün, Thomas Hobbes'un bir deyiminde özetlenir: "The command of the sovereign." (İngilizce alıntılar: Enc. Britannica, 1986, 20, 715).

Kuzey Carolina'nın köleci anayasasının yazarı da olan görgücü John Locke'a göre mülk iyesi olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıdır. Hiç kuşkusuz John Locke'dan okhlokrasiyi savunmasını bekleyemeyiz. Ama John Locke tıpkı onun izinden yürüyen David Hume gibi bir Aydınlanma düşünürü idi ve despotik Aydınlanma için demokrasi a priori yadsınması gereken metafiziksel bir genel istencin anlatımından başka birşey değildi.

Olgucu öncülleri temelinde, pozitivizm Yurttaş Toplumu, Demokrasi, İnsan Hakları gibi kavramları kabul edemez çünkü bu kavramlar edimsel olarak özgür olan bireyin ekonomik ve politik istencinin anlatımları iken, pozitivizm için özgürlük metafizikseldir. Kavramına göre ya da gerçekte politik Özgürlük yurttaşın devleti kendi istenci olarak belirlemesidir ve kendi ussal ve özgür istencinin gücü altında olmak zor altında olmak değil ama özgürlüktür. Devlet kavramının saltık olarak Yurttaş Toplumunun istencini anlatamayacağı görüşü insanın saltık olarak özgürlük yeteneğinde olmadığını kabul eder. O zaman kurtarıcı ideolojiler halkları yalnızca kurtarmakla kalmamalı, ama kurtarıcılıklarının kendisi sürekli olmalıdır.

Viyana Çevresi düşünürleri arasında despotizmin ve diktatörlüğün savunusu yaygındı. Kuruculardan Otto Neurath bir Marxist idi ve üyelerin çoğunluğu onun kadar olgucu olmasalar da kendilerini "bireycilik" ile karşıtlık içinde "toplumcu" olarak görüyorlardı. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nde genç Rus felsefecileri kuşağı mantıksal pozitivizmi resmi Sovyet felsefesinin – Marxizmin yanısıra – ikinci "dalı" olarak görmeye başlamıştı. [The young generation of Russian philosophers began to regard logical positivism as the second – along with Marxism – “branch” of official Soviet philosophy.]

Viyana Çevresinin karanlık olgular dünyasından bütünüyle ayrı olarak, modern Yurttaş Toplumunda yasalar yurttaşların kendi istençlerinin anlatımıdır ve bu düzeye dek yurttaşın istenci kendini gerçek egemen olarak ve daha güçlüsü olmayan güç olarak, daha haklısı olmayan hak olarak edimselleştirir. Yurttaş Toplumu bu özgürlük ve egemenlik karakterinden ötürü kendi içinde "sınıf egemenliği" gibi despotik bir artığa izin vermez. Ekonomik yapının bütününün sınırsızca gelişmesi yalnızca Yurttaşların tüzel, ahlaksal ve törel gelişmişliğinin düzeyi tarafından belirlenir.

Özgürlük ayrıca insanın ahlaksal varlık olmasının da zeminidir, ve Schlick'in "ruhbilimsel" yasalar tarafından belirlenen istenç görüşü "ruhbilimsel" etmenlerin bilinçli ve duyunçlu etmenler olmaması ölçüsünde ahlakın kendisini çürütür. Ahlak insanın dileklerine, dürtülerine, eğilim ve

alışkanlıklarına vb. bakmaksızın özgürce, düşünerek, duyuncu ile yargıda bulunma karakteridir. Çağdaş pozitivizmin ön habercisi David Hume "us her zaman tutkuların kölesidir" derken tam olarak insanın bu moral doğasının yadsınmasını anlatıyordu. Bu düzeye dek görgücülüğü özellikle görgücülerin kendileri, mantıksal pozitivizmi özellikle mantıksal pozitivistlerin kendileri çürüttüler. Hiç biri sözde felsefelerinin onlara gösterdiği gibi ahlaksız, töresiz, yasasız insanlar olmaya çalışmadı. Ama gene de gündelik yaşamlarında moral varlıklar olmanın yanına yaklaştıklarını söylemek güçtür. Özellikle Viyana Çevresi üyeleri Marxizmin açık savunucuları oldular, özgürlüğü anlamak yerine, bütün bir yeryüzünde henüz çiçeklenmeye başlayan özgürlüğü ezme programlarını çeşitli yollarda savundular. Pozitivizmin banalitesi sıradan bilince felsefeye girmek ve onu idealizminden temizlemek için kapıyı sonuna kadar açtı ve özellikle İngiltere ve Amerika'da pozitivizmin bir metamorfozu olarak ortaya çıkan "analitik gelenek" skolastik bir gelenek olarak akademik dünyayı felsefeden arındırmayı başardı. Bugün Batı akademizmi aşağı yukarı bir yozlaşma ve bozulma tablosu sergiler. Batı özgürlüğün kalesidir. Ve bu karanlık tabloyu çözmek, skolastizmden bir kez daha özgürleşmek için önünde hiçbir engel yoktur.

Ernest Nagel / Bilimin Yapısı

Pasajlar

Viyana Çevresi İçin Notlar Ve Terminoloji

Sayı Kavramı ve Frege'nin Sayı Kavramı

Notlar (A)

Frege: Aritmetiğin Temelleri

Notlar (B)

Notlar (C)

David Hume ve Görgücülük

David Hume (1711-1776)

David Hume'un görgücülüğünü de bilmeliyiz. Onun yaptığı gibi usumuzun tutkulara boyun eğmesine izin vermeden, görgücülüğü bir olgu olarak nesnelliği içinde çözümlemeliyiz. Kimi İngiliz felsefeciler neredeyse açık şovenizmlerinin güdümü altında Hume'un görgücülüğünü "rasyonalizm" olarak, kuşkuculuğunu bilginin ve bilimin gerçek temeli olarak, ve Hume'un kendisini "sublime" olarak sunmayı sürdürmektedir. Ama dünya bu kadar aptal değildir.

Görgücülük deneyimin biricik geçerli bilgi kaynağı olduğunu ileri süren felsefedir. Böylece evrensel düşünceler reddedilir ve insan anlığına dışarıdan yansıyan izlenimlerin türevleri olan soyut tasarımlar arasındaki öznel bağıntılar "bilgi" olarak kabul edilir.

Görgücülük yeni bir bakış açısı değildir. David Hume yalnızca görgücülüğün daha önce çıkarsanmayan kimi daha öte vargılarını çıkarsamıştır.

> "Bilgi" denilen her ne ise deneyimden elde edildiği ileri sürüldüğü için, deneyime başvuru yoluyla "doğrulama" denilen şeyin kendisi bir yinelemeden öteye gitmez.
>
> Deneyimin kendisi kavramlar tarafından belirlenmemiş olduğu için, boş bir soyutlamadan,

"deneyim olarak deneyim"den öte tikel bir belirlilik taşımaz ve aslında tekil bir deneyim bile değildir.

Böyle deneyime dayandırılan doğrulamanın kendisi yalnızca ve yalnızca o tekil deneyim için geçerlidir ve bu tekillik temelinde evrensel yasalardan söz etmek bir yana, sık sık söylendiği gibi bir "olasılık" bile söz konusu olamaz.

Leibniz

Gottfried Leibniz (1646 – 1716).

Leibniz'in sık sık herşeyi bilen son insan olduğu söylenir. Bu doğru olmasa da, insan usunun yalnızca bir kıpısını çözümlemekle yetinen Monadoloji'den başka, insanlığa verdiği Kalkülüs ve ikili sayı dizgesi ile modern yaşamın her kıpısında bizimle birliktedir.

Leibniz'in basılı yapıtlarının 1937 Ravier kaynakçası 882 başlık kapsar. Bunlardan yalnızca 325'i Leibniz'in kendisi tarafından yayımlanmıştır. Leibniz'in mektuplaşması bu basılı yapıtlardan çok daha etkileyicidir. Bodemann Kataloğu Leibniz'in pekçok Avrupa ülkesinden 1000'den fazla kişi ile yazışmasına ait 15,000 mektubu kapsar ve bunların kütlesi 50.000 sayfa kadardır. Bunların dışında, Leibniz'in Hannover'de Leibniz-Arşivinde bulunan bilimsel, tarihsel ve politik elyazmaları bir başka katalogda toplanmıştır. Elyazmaları Tanrıbilim, Tüze Bilimi, Tıp, Felsefe, Filoloji, Cağrafya ve çeşitli türlerden tarihsel araştırmalardan Matematiğe, Doğa Bilimlerine dek kırk bir ayrı kümede sınıflandırılır. Yaklaşık 60.000 sayfa oluşturduğu hesaplanan bu yazılar kütlesi Akademie-Ausgabe olarak 1923'te yayımlanmaya başlamıştır.

Leibniz 1677'de başka pekçok etkinliğin arasında ayrışımlı ve tümlev kalkülüs yöntemlerini de buldu ve geliştirdiği notasyon bugün de kullanılmaktadır. Newton Leibniz'in yayımından on yıl sonra buna karşı çıktı ve Londra'daki Royal Society'nin desteğini alarak kalkülüsü Leibniz'in "yirmi" yıl önce ondan çaldığını ileri sürdü. Bu enteresan suçlamaya kanıt olarak Leibniz'e yazdığı bir mektuptaki anıştırmayı gösterdi. Herşeyi İngilizlerin bulduğu saplantısı altında, Anglo-Saxon dünyada bugün bile kimi kalkülüs kitapları kalkülüsün Newton tarafından bulunduğunu belirtir ve Leibniz'in adından bile söz etmez. Yalnızca son yıllarda bu inanılması güç çarpıtma yavaş yavaş zayıflamakta, ama buna karşın Newton'ın kendi yurttaşları tarafından bile kullanılamayan kalkülüs türüne dayanarak adı kalkülüsün bulucusu olarak Leibniz'in yanında anılmaktadır.

"Benim Metafiziğim bütünüyle matematiktir." :: "Ma Metaphysique est toute mathematique." (GM 2,258.)

"Gerçek Metafiziğin gerçek Mantıktan pek ayrı olmadığını görmeye başladım." :: "J'ay reconnu que la vraye Metaphysique n'est guères differente de la vraye Logique." (GP 4, 292.)

Leibniz'in çarpma ve bölme de yapabilen Basamaklı Hesap Makinesinin eşleminden ayrıntı (Deutsches Museum).

Sözde "bilgi"sayara dek modern hesap makinesinin tarihi Leibniz ile başlar. Ama mekanik hesap makinesinin bulunmasında özsel olan şey mekaniğin hesaplama işine uygulanması düşüncesidir, makinenin yapısı değil. Düşünce verildiğinde, düzeneği yapmak çocuk işidir. Pascal bu konuda Leibniz'den daha önce davrandı, ama makinesi düzgün işlemiyordu. Ve Leibniz'in daha yetenekli düzeneğinin Royal Society önündeki sunumu da başarılı olmadı (ve buna karşın Royal Society üyeliğine kabul edilmesini sağlamak için yeterliydi). Her ikisi de, Leibniz gibi Pascal da tasarlarındaki hatalardan çok teknik olanaksızlıklar nedeniyle amaçlarına ancak sınırlı olarak

ulaşabildiler. Bugün bilgisayarlarda kullanılan mantık devreleri de mekanik süreçlerdir. "Quantum mekaniği" gibi bütünüyle uydurma bir adlandırma altında olsa da, yer alan süreçler yine atom altı özdeksel parçacıkların devimidir.

Ama mekanik işlemler ya da ilişkiler uslamlama süreçlerinin bütünü değildir. Leibniz hiç olmazsa bir süre için düşünmenin mekanik etkileşimlere indirgenebileceği yanılgısına düştü. Mekaniğin üzerinde Kimya, ve onun da üzerinde Yaşambilim alanları vardır ve insan düşünmesinin öncülleri olan bu alanlar bile Tinin, asıl uslamlama yapan insan yetisinin gerisine düşer. Bugün uzaktan da olsa bir makine dilini üretmeyi amaçlıyor görünen simgesel "mantık" hiç kuşkusuz mantıksal değildir. En iyisinden bir dil oyunudur ve giderek mekaniğin gerektirdiği sağınlıktan bile yoksundur. Calculus ratiocinator bir machina ratiocinatrix, bir "uslamlama makinesi" olmak için insana gereksinir, tıpkı atası olan abaküs gibi. Leibniz'in Calculus ratiocinator ile düşündüğü şey belirsizdir ve makine dilinde yazılacak bir kod dizgesi olabileceği gibi pekala makinenin fiziksel donatımı olarak da anlaşılabilir. Ne olursa olsun, Leibniz'in düşünmeyi simule edebilecek bir makine tasarımı gibi birşey tasarlıyordu.

Düşünme biçimsel mantıkçılığın sandığı gibi yalnızca tasım işlemlerine sınırlı değildir. Tasımın kendisi yargı biçimleri aracılığıyla kavramın bir işlevidir ve kavram mantığı tasım şekillerinin de belirleyicisidir. Tasımın salt biçimsel olarak görülmesi kavramdan soyutlama içinde alınmasına bağlıdır.

Leibniz

The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle

WISSENSCHAFTLICHE WELTAUFFASSUNG: DER WIENER KREIS [The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle] (1) Dedicated to Moritz Schlick (2)

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Viyana Çevresi

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

Otto Neurath ve Viyana Çevresi Manifestosu; Ludwig Wittgenstein; Moritz Schlick;

Viyana Çevresi: Bir "Weltauffassung"
VİYANA ÇEVRESİ felsefede köktenci bir dönüşüm yapmaya, felsefenin doğasının kendisini sorgulamaya ve felsefeye yeni bir yön vermeye çalıştı. Bunu başaramadı çünkü, eğer daha gerilere gitmesek bile, bu girişim modern dönemde daha önce İngiliz Görgücülüğü tarafından gerçekleştirilmişti.

Çevre Wissenschaftliche Weltauffassung. Der Wiener Kreis (Bilimsel Dünya Görüşü. Viyana Çevresi) başlıklı bir manifesto yayımladı.

1) Bilimsel Dünya Görüşü bir görüşün (Auffassung) açıkça olması gerektiği gibi, ve Çevrenin birincil özelliği olarak belirtildiği gibi, "görgücü ve olgucudur." Yine bir "görüş" ancak deneyim üzerine olabilir, ve Viyana Çevresi için bilgi yalnızca deneyimden kaynaklanıyordu.

2) Çevrenin ikinci özelliği olarak yöntemin karakteri belirtilir ve buna deneyimin, olguların vb. "mantıksal çözümleme"si denir. İlk bakışta ussalcılık gibi görünen yöntem bir kavramsal

çözümleme, sözcüğün olağan anlamında mantıksal bir çözümleme değil, bir "durulaştırma" yöntemidir ki simgeselleştirilmiş biçimler altında tasımları kullanır. Tasımın kendisini çözümlemeden geçirilmeksizin yalnızca kabul edilir, ve sağ-duyu denilen sıradan uslamlama işlemleri uygulanır. Bu çözümlemeye göre iki tür bildirim vardır ve bunlardan birinci küme görgül verilere ilişkin daha yalın bildirimlere çözündürülebilir ve bunlar bilimsel araştırmaların konusunu oluştururlar; bunun dışında kalanlar ise deneyime indirgenemeyen bildirimlerdir ve deneyimsel ya da görgül olmadıkları için anlamsızdırlar. Bunlar metafiziksel bildirimlerdir ve buna göre metafiziksel problemler yalancı problemlerdir. (Çevrenin bakış açısında "meta-fiziksel" anlatımının "deneyim-ötesi" olarak anlaşıldığına dikkat edebiliriz.)

Wiener Kreis olarak bilinen çevre 1928'de Moritz Schlick başkanlığında Verein Ernst Mach (Ernst Mach Toplumu) adı altında kuruldu. Kümenin felsefesi için temeli Wittgenstein'ın Tractatus Logico-Philosophicus başlıklı çalışmasının esini ile türetilen mantıksal pozitivizm oluşturdu. 1929'da Viyana Çevresi manifestosu Wissenschaftliche Weltauffassung. Der Wiener Kreis (Bilimsel Dünya Görüşü. Viyana Çevresi) yayımlandı. Broşür Schlick'e adandı ve önsözü Hahn, Neurath ve Carnap tarafından imzalandı. Üyeler arasında Gustav Bergmann, Rudolf Carnap, Philipp Frank, Hans Hahn, Tscha Hung, Victor Kraft, Karl Menger, Richard von Mises, Marcel Natkin, Otto Neurath, Olga Hahn-Neurath, Theodor Radakovic, Rose Rand and Friedrich Waismann bulunuyordu.

Herbert Feigl ve Kurt Gödel bu sırada Viyana Üniversitesinde öğrenciler idiler ve kümenin üyeleri olmamalarına karşın toplantılarına katıldılar. Wittgenstein'ın kendisi mantıksal pozitivizmin onun düşüncelerinin kaba bir yorumu olduğunu söylüyor ve toplantılar sırasında şiir okuyordu.

Der Wiener Kreis war eine Gruppe von Philosophen und Wissenschaftstheoretikern, die sich von 1922 bis 1936 unter der Leitung von Moritz Schlick wöchentlich in Wien trafen. Bekannte Mitglieder waren Rudolf Carnap, Otto Neurath, Herbert Feigl, Philipp Frank, Victor Kraft, Friedrich Waismann und Hans Hahn. Sie wurden gelegentlich besucht von Hans Reichenbach, Kurt Gödel, Carl Gustav Hempel, Alfred Tarski, Adolph Stöhr, Willard Van Orman Quine und Alfred Jules Ayer, der ihre Arbeit in Großbritannien bekannt machte. [1] [2]

Pozitivizm sağ-duyunun bakış açısı olarak kavramlar ile çalışmaz. Kavramsız söylemlerin eşit ölçüde kavramsız çözümlemesini yapar. Ernst Nagel bu durumun açık bir örneğini sunar: "Yalın bir örnek belki de bu nokta üzerine araçsalcı konumu daha açık kılacaktır. Bir çekiç amaçlı olarak tasarlanmış bir alettir ve onun yardımıyla bir "ham gereçler" türlülüğü belli ilişkiler içine getirilebilir, böylece onunla sandıklar, mobilya ve binalar gibi şeyler yapılabilir. Bir çekicin kullanım yolları bir kerede saptanamaz, öyle ki kullanımının ürünleri hem sayıda hem de türde artabilir. Her ne olursa olsun, eğer biri bir çekicin herhangi bir tanıdık anlamda onun aracılığıyla üretilen ya da üretilebilir şeylere "eşdeğer" olduğunu ortaya sürecek olsaydı, bunun saçma olduğunu düşünürdük; ve bir çekicin daha şimdiden onun yardımıyla yapılmış ürünleri yeterli olarak "temsil edip etmediği," ya da, bu ürünlere ek olarak, üretimlerine yardım edebileceği daha öte şeylerin "artı" kümesini belirtip belirtmediği gibi soruları da tuhaf olarak görürdük. Bununla birlikte, kuramlar üzerine araçsalcı görüşe göre kuramlar önemli bakımlardan çekiçler ve başka fiziksel aletler gibidir, üstelik bu andırım açıkça birçok noktada başarısız olsa bile. Kuramlar entellektüel aletlerdir, fiziksel aletler değil. Gene de deneysel araştırmayı etkili olarak yönetmek için ve başka türlü ilişkisiz olarak görülecek gözlem sorunları arasındaki bağıntıları sergilemek için amaçlı olarak tasarlanmış kavramsal çerçevelerdir." (Bilimlerin Yapısı, s. 144)

Viyana Çevresinin yazgısı ile ilgili bir gözlem Ernst Nagel'den gelir (s. 137, Dipnot 13)::

Belki de bu savı fenomenalistik bir bilgi kuramının çerçevesi içerisinde doğrulamak için en hırslı girişim Rudolf Carnap'ın Der Logische Aufbau der Welt (Berlin, 1928) başlıklı çalışmasında bulunacaktır. Ama burada bile doğa bilimlerinde yer alan anlatımların gerekli tanımları ancak taslak olarak verilir. Carnap o günden bu yana yalnızca erken fenomenalizmini değil ama kuramsal bildirimlerin fizikselci dile çevrilebilir olduğu savını da terketmiştir. Bkz. "Methodological Character of Theoretical Concepts," Minnesota Studies in the Philosophy of Science (yay. haz. Herbert Feigl ve Michael Scriven), Minneapolis, 1956, Vol. 1. Carnap'ın programını yürütmek için daha yakınlardaki bir çaba için bkz. Nelson Goodman, The Structure Of Appearance, Cambridge, Mass., 1951. Russell'ın savı doğrulama girişiminin ayrıntılı bir eleştirisi için, bkz. Ernest Nagel, Sovereign Reason, Glencoe, Ill., 1954, Chap. 10.

http://www.springer.com/series/6671

The Vienna Circle was a discussion group of philosophically interested scholars who met weekly from 1925 to 1936 at the University of Vienna. The Circle was formed around the physicist and philosopher, Moritz Schlick, and its members included Carnap, Feigl, Menger, Neurath, Waismann, and others. Reichenbach and Hempel belonged to associated groups and all recognised Mach, Boltzmann and Russell as their precursors.

However, the Circle was not a clique with a rigid organisation, nor had it any conscious aim of radically revising traditional views on the task and place of philosophy. Among the many subjects discussed the Circle were Wittgenstein's Tractatus, the possibility of reducing all concepts of science to what is directly given in experience, the setting-up of a criterion of meaningfulness for non-logical utterances, the character of the basic propositions of empirical science, and the devising of a meta-language for the syntactic analysis of scientific language systems. Because of the great range of activities, the Vienna Circle's influence extended beyond philosophy. Its effects, directly or indirectly, can be seen in all those formal and empirical sciences (arithmetic, physics, geometry, biology and psychology, and the social sciences) whose structure and methodology and the problems of whose foundations were discussed by the Circle.

The group gradually began to break up in the 1930s with many of its members departing for new countries. The ending came with the assassination of Schlick in 1936 by a student, and the German annexation of Austria. The Vienna Circle Collection, as a publishing enterprise, is basically a series of anthologies translated into English of the most important work of individual members. Moreover, the series includes certain work by members of the Circle, or those who had a particular influence on it, which are of special scientific or historical importance. Many of the works are translated into English for the first time and, of those which have been previously published, most are out of print. Some material has remained hitherto unpublished, especially the letters which will be presented in this series.

"Wir haben die wissenschaftliche Weltauffassung im wesentlichen durch zwei Bestimmungen charakterisiert. Erstens ist sie empiristisch und positivistisch: Es gibt nur Erfahrungserkenntnis, die auf dem unmittelbar Gegebenen beruht. Hiermit ist die Grenze für den Inhalt legitimer Wissenschaft gezogen. Zweitens ist die wissenschaftliche Weltauffassung gekennzeichnet durch die Anwendung einer bestimmten Methode, nämlich der der logischen Analyse. Das Bestreben der wissenschaftlichen Arbeit geht dahin, das Ziel, die Einheitswissenschaft, durch Anwendung dieser logischen Analyse auf das empirische Material zu erreichen."

"Bilimsel dünya görüşünü özsel olarak iki belirlenim yoluyla karakterize ettik: İlk olarak görgücü ve

olgucudur: Yalnızca deneyim bilgisi vardır ki, dolaysızca verili olana dayanır. Böylelikle meşru bilimin içeriği için sınırlar çizilir. İkinci olarak, bilimsel dünya görüşü belirli bir yöntemin, yani mantıksal çözümleme yönteminin uygulaması yoluyla belirtilir. Bilimsel emeğin çabası bu mantıksal çözümlemenin görgül gereç üzerine uygulaması yoluyla birleşik bilime erişme hedefine yönelir."

METAFİZİK

Neurath: Dil ve realite birdir.

Wittgenstein: Her önerme realitenin bir resmidir.

http://www.informationphilosopher.com/solutions/philosophers/schlick/

Otto Neurath

Otto Neurath Viyana Çevresinin kurucularından biriydi. Sosyolog, politik ekonomist ve anti-felsefeci olarak, olabilecek en az ortodoks Marxist olarak bilinir. Savaştan önce parasız "takas ekonomisi" üzerine kuramlar geliştirdikten sonra, Bavyera ve Saksonya'da iki darbe sonucunda kurulan iki "Sovyet Cumhuriyeti"nde ekonomileri toplumsallaştırma işinde coşkuyla çalıştı. Merkezi hükümetin düzeni yeniden kurmasından sonra Neurath da yüksek ihanete katılma suçundan ötürü tutuklananlar arasındaydı. Çalışmasından başka hiçbirşey ile ilgilenmediği ve hükümet değişikliğini bile pek ayrımsamadığı anlaşılınca, Max Weber ve başka Avusturyalı yetkililerin araya girmesi sonucunda serbest bırakıldı. Büyük ölçüde eğitimsiz olan Viyana halkı arasında çalışmaları sırasında "görsel eğitim" dediği şey üzerinde yoğunlaştı. Isotype tutkusu sürerken Mantıksal Pozitivistlere katıldı ve manifestolarının başlıca yazarı oldu. Doğrulama ilkesi ve protokol tümceler üzerine çok sayıda felsefi deneme yazdı. "Bilimin Birliği" deviminin ve "Birleşik Bilim Ansiklopedisi"nin arkasındaki itici güç Neurath idi. Fizikselciliğe güçlü inancı temelinde insan bilimlerini fizik gibi deterministik bir nedensellik zeminine yerleştirmeye çalıştı. Avusturya'nın ilhakından sonra önce Hollanda'ya ve oradan İngiltere'ye kaçtı. 1945'te öldü.

Neurath ve mantıksal olgucular tüm dili bir fiziksel gözlemler kümesine indirgebilecek yalın önermelerin ilişkilerinden oluşan bir yapı olarak görüyorlardı.

Modern Day Hieroglyphs (ISOTYPE/MODERN DÖNEM HİYEROGLİFLERİ)

The Vienna Circle Archive - Inventory of the papers of the Vienna Circle Movement (1924–1938) in particular of the scientific papers of the philosophers Moritz Schlick 1882–1936) and Otto Neurath (1882–1945) by Reinhard Fabian

Rotes Wien

Sigmund Freud, Arthur Schnitzler, Karl Kraus, Ludwig Wittgenstein, Adolf Loos, Arnold Schönberg Kızıl Viyana'da yaşadılar.

Karl-Marx-Hof 1927 ve 1930 arasında Wagner Okulunun bir üyesi olan Karl Ehn tarafından yapıldı. (Otto Koloman Wagner (1841-1918) Avusturyalı mimar, mimari-kuramcısı ve Viyana kent planlamacısı idi.) Her biri 30-60 metre karelik 1,382 apartmandan oluşan ve 1100 metre uzunluğunda olan yapıda 5000 kişi çamaşırhaneden kütüphaneye, çocuk yuvasından kliniklere çeşitli düzenlemeden yararlanıyordu.

1918 ve 1934 arasında, Sosyal Demokratların çoğunluğu altında kent ilk kez demokratik olarak yönetildiği zaman Avusturya'nın başkentinin takma adı Kızıl Viyana idi (Rotes Wien). Birinci Dünya Savaşından sonra Avusturya-Macaristan Habsburg monarşisi çöktü ve dağıldı ve Deutscheösterreich

ya da Alman-Avusturya 1918'de bir cumhuriyet oldu. 1919 seçimlerinde ilk kez kadın ve erkek tüm yurttaşlar seçme hakkını kazandılar. Sosyal Demokrat Parti salt çoğunluğu kazanırken Viyana'da belediye başkanlığını sosyal demokratlar aldı. Kent yoksulluk, işsizlik, enflasyon, açlık, kalabalık ve hastalıktan kırılıyordu.

Die österreichische Frauenbewegung hat nach jahrzehntelangem Kampf um politische Gleichberechtigung eines ihrer wichtigsten Ziele erreicht.

Frauenbewegung
Die ersten weiblichen SDAP-Abgeordneten der Verfassungsgebenden Nationalversammlung, 4.3.1919: 1. Reihe: Adelheid Popp und Anna Boschek, 2. Reihe: Gabriele Proft und Therese Schlesinger, 3. Reihe: Maria Tusch und Amalie Seidel.

Wittgenstein in the Tractatus had set the project for the Vienna Circle.

> *4.11 The totality of true propositions is the whole of natural science (or the whole corpus of the natural sciences)*

According to Schlick, "philosophy is not a science, that is, it is not a system of propositions." (Preface, Problems of Ethics 1936)

Viyana Çevresinin atmosferini duyumsayabilmek için Carnap'ın Wittgenstein üzerine anılarına başvurabiliriz:

"His point of view and his attitude toward people and problems, even theoretical problems, were much more similar to those of a creative artist than to those of a scientist; one might almost say, similar to those of a religious prophet or a seer ... When finally, sometimes after a prolonged arduous effort, his answers came forth, his statement stood before us like a newly created piece of art or a divine revelation ... the impression he made on us was as if insight came to him as through divine inspiration, so that we could not help feeling that any sober rational comment or analysis of it would be a profanation." (Twentieth-century analytic philosophy, Avrum Stroll, Columbia University Press, 2000, s. 77.)

"Bakış açısı ve insanlara ve problemlere, giderek kuramsal problemlere karşı tutumu bile bir bilimcininkine olmaktan çok yaratıcı bir sanatçınınkine benziyordu; neredeyse denebilir ki, dinsel bir peygamberin ya da bir görücününkilere benziyordu. Sonunda, kimi zaman uzun ve yorucu bir çabadan sonra, yanıtları ortaya çıktığı zaman bildirimi önümüzde yeni yaratılmış bir sanat yapıtı ya da tanrısal bir bildiriş gibi duruyordu. ... üzerimizde bıraktığı izlenim sanki içgörünün ona tanrısal esin yoluyla gelmesiydi, öyle ki onun üzerine herhangi bir ciddi ussal yorumun ya da çözümlemeni kutsal olana bir saygısızlık olacağını duyumsuyorduk."

"In 1926, Wittgenstein was again working as a gardener for a number of months, this time at the monastery of Hütteldorf, where he had also enquired about becoming a monk."

1926'da Wittgenstein yine birkaç ay için bir bahçıvan olarak bu kez Hütteldorf manastırında çalıştı. Orada bir keşiş olmak için araştırma da yaptı.

Philosophy of Science, Contemporary Readings, Edited by Yuri Balashov and Alex Rosenberg, Routledge, 2002.

Viyana Çevresi sentetik a priori bilgiyi reddeder. Bilginin sentetik olması bir kavramın bir başkası ile bağlanmasını ilgilendirir ve bu bağıntının zorunlu olduğu kabul edilir; a priori olması ise bu

kavramların deneyimden türetilmeyen doğuştan düşünceler olması demektir. Matematik ilk bakışta deneyimden türetilmeyen arı kavramların zorunlu bağıntısı olarak görünür. Ama Viyana Çevresi bu bağıntının sentetik değil. analitik olduğunu ve böylece totolojik olduğunu düşünür.

Viyana Çevresinin görüşlerini bir süre için bir yana bırakırsak, analitik olmak kavramlar durumunda bir kavramın bir başkasında içerilmesini anlatır. Ama bu içerilme bir bağıntı, bir birliktir ve böylece analitik olmanın olanağı sentetik olmaktır. Ve yine kavramın kendi mantığını izlersek, bir kavramın bir başkasını içermesi onu bir kutu, kap vb. gibi uzayda kapsaması değil, ama bir kavramın bir başkası ile bir olması, o olması olarak düşünülebilir. Bu ise kavramlar arasındaki bağıntının zorunlu birlik olduğunu imler. Gene de bu bile henüz diyalektik değildir, çünkü bağıntı bu durumda zorunlu olarak karşıtlık karakterini taşımaz. Gerçekten de bir kavram başka herhangi bir kavram ile ilişkilendirilebilir ve bu durumda bağıntı olumsaldır, zorunlu değil; olabilir ya da olmayabilir. Ama bir kavramın karşıtı ile ilişkisi olumsal değildir; her zaman olan, ya da, eğer zaman sözcüğünü bir yana bırakırsak, zorunlu olan bir bağıntıdır. O zaman bir kavramın bir başkası ile bu özgül ilişkisi diyalektik olarak anlatılabilir ve analiz, bir kavramın bir başkasından çıkarsanması, örneğin kimyada olduğu gibi olumsal karakterini yitirir. Kavram kendisi ve kendi karşıtıdır, bu olumsal bir durum değildir, ve yine dışsal-olumsal bağıntıyı anlatan sentetik sözcüğü de bu aynı zorunluğu anlatmak için hiç olmazsa yeterli değildir.

Viyana Çevresinin totolojik dediği analitik bağıntı gerçekte totolojik olmanın tam tersi, bir geneleme değil ama genelemenin tam tersi, bir kavramın karşıtı ile bağıntısıdır. Hiç kuşkusuz totolojik bağıntılar vardır ve bunlar gerçekten de kendilerini semantik bağıntılar olarak sergilerler, mantıksal olarak değil.

Viyana Çevresinin kabul ettiği biricik bildirim biçimi olarak geriye a posteriori sentetik bildirimler kalır ve bilimsel bildirim olarak kabul edilen biçim budur. Matematiksel bildirimi analitik a priori olarak görmek onu sentetik a priori olarak görmekten ayrı olmadığı için, Viyana Çevresinin analitik a priori bildirimleri doğrulaması Çevrenin görüşüne aykırıdır. Herşey bir yana matematiksel bildirimler deneyim ile ilgisizdirler, arı usun bağıntılarıdırlar, ve saltık zorunluk karakteri gösterirler.

Moritz Schlick (1882-1936) fesefeyi pozitivist ideale göre yeniden şekillendirmeyi istedi. Gerçekten de felsefenin tarihsel içeriği dayanılacak gibi değildir — tanıtlamasız önermelerden oluşan bir görüşler yığını. Ama Schlick'in kendisi de eleştirdiğinden daha iyisni yapamadı ve Viyana Çevresinin mantıksal olguculuğunun bir görüş olduğunu bildirerek başladığını gözden kaçırdı.

Schlick Felsefenin amacının "anlam" bulma olduğu görüşündedir. Buna karşı Bilimin amacı ise "gerçeklik" olmalıdır. "Science should be defined as the "pursuit of truth" and Philosophy as the "pursuit of meaning."

Viyana Çevresini irdelemenin amacı uslamlamalarının yalnızca ona özgü olmadığını, genel olarak usun pozitivistik açınımını nasıl örneklendirdiğini görmektir. Viyana Çevresi çoktandır tarih olmuştur ve bir düşünce dizgesi olmayı, hiç olmazsa tutarlı olmayı başarabildiği ölçüde başından sonuna dek paradokslar üretmiş, kendi ile çelişmiş, bilimi kurtarmak yerine bilimin olanaksızlığını göstermeye çalışmıştır.

For example, he quoted Max Born as saying

> *"The impossibility of measuring exactly all the data of a state prevents the predetermination of its further course of development. Because of this the principle of causality in its usual formulation loses all*

significance."

Schlick disagrees, "Causality as such, the existence of laws, is however not denied. There are still valid predictions, but they do not consist in the expression of exact magnitude values, but are of the form: the magnitude of X will lie in the interval between a and Δa."

On the significance of indeterminism for the problem of freedom of the will, he saw it as at best not in contradiction to freedom, but possibly compromising responsibility, which requires causality. Schlick said "The moral freedom that the concept of responsibility presupposes does not stand in opposition to causality but would be entirely destroyed without it."

"Every order of events in time, of whatever kind, is to be regarded as a causal relationship. Only complete chaos, complete irregularity, is to be designated as an acausal occurrence, as pure chance...The only alternative that confronts us is thus: order or disorder? Causality and law are identical with order; irregularity and chance are identical with disorder."

Schlick said "freedom of action, responsibility, and mental sanity, cannot reach beyond the realm of causality: they stop where chance begins...a higher degree of randomness...[simply means] a higher degree of irresponsibility" (quoted by Karl Popper, Objective Knowledge - Of Clouds and Clocks, p.226)

Schlick Berlin Üniversitesinde Max Planck altında çalıştı. Daha sonra felsefeye döndü. Schlick içtenlikle Sokrates'in izinde yürüdüğüne inanıyordu—anlamsız metafizik olarak gördüğü İdealar olmaksızın, ve Sokrates'in sofizmin dayanağı olarak gördüğü duyu-algısı üzerine dayanarak.

Schlick Allgemeine Erkenntnislehre (Genel Bilgi Kuramı) üzerine 10 yıl çalıştı. Görgül kanıtı gerçekliğin ölçütü olarak kabul etti ve görgül kanıt tarafından doğrulanamayan metafiziksel bildirimleri "anlamsız" saydı. "Anlamsız" ve "metafizik" sözcüklerinin eşitlenmesi Schlick'e aittir.

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Viyana Çevresi MANİFESTOSU

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17
Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Viyana Çevresi/Wiener Kreis (1924-1936) — Manifesto

“... man is the measure of all things. Here is an affinity with the Sophists, not with the Platonists.” (Viyana Çevresi "Manifesto"sundan)

LİNK: VİYANA ÇEVRESİ

WISSENSCHAFTLICHE WELTAUFFASSUNG: DER WIENER KREIS (PDF)

THE VIENNA CIRCLE OF THE SCIENTIFIC CONCEPTION OF THE WORLD (PDF)

A priori Sentetik Önermelerin Yadsınması

"Modern görgücülüğün temel savı tam olarak a priori sentetik bilginin olanağının reddedilmesinden oluşur. Bilimsel dünya-görüşü yalnızca her türden nesne üzerine deneyim önermelerini ve mantık ve matematiğin analitik önermelerini tanır."

Gerade in der Ablehnung der Möglichkeit synthetischer Erkenntnis a priori besteht die Grundthese

des modernen Empirismus. Die wissenschaftliche Weltauffassung kennt nur Erfahrungssätze über Gegenstände aller Art und die analytischen Sätze der Logik und Mathematik."

"It is precisely in the rejection of the possibility of' synthetic knowledge a priori that the basic thesis of modern empiricism lies. The scientific world-conception knows only empirical statements about things of all kinds, and analytic statements of logic and mathematics."

Bilimsel Dünya-Görüşü: Viyana Çevresi

Wissenschaftlihce Weltaffassung: Der Winer Kreis

The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle

WISSENSCHAFTLICHE WELTAUFFASSUNG: DER WIENER KREIS (1929)

BİLİMSEL DÜNYA GÖRÜŞÜ (ya da DÜNYA KAVRAYIŞI): VİYANA ÇEVRESİ

“ The new Russia

definitely is seeking for a scientific world conception, even if partly leaning on older materialistic currents.”

(Viyana Çevresi "Manifesto"sundan)

Metafizik ve Tanrıbilim Yükselištedir

Many assert that metaphysical and theologising thought is again on the increase today, not only in life but also in science.

We find anti-metaphysical endeavours especially in England, where the tradition of the great empiricists is still alive; the investigations of Russell and Whitehead on logic and the analysis of reality have won international significance.

The new Russia definitely is seeking for a scientific world conception.

“Its [Vienna’s] world of ideas stems from the enlightenment, from empiricism, utilitarianism and the free trade movement of England.”

(Viyana Çevresi "Manifesto"sundan)

Viyana

Its [Vienna's] world of ideas stems from the enlightenment, from empiricism, utilitarianism and the free trade movement of England.

Thanks to this spirit of enlightenment, Vienna has been leading in a scientifically oriented people’s education.

The activity of the physicists Mach and Boltzmann in a philosophical professorship ...

... in the field of political economy, too, there was in Vienna a strictly scientific method, used by the marginal utility school (Carl Menger, 1871);

“ For instance, endeavours toward a new organization of economic and social relations, toward the unification of mankind, toward a reform of school and education, all show an inner link with the scientific world-conception.”

(Viyana Çevresi "Manifesto"sundan)

Uluslararası Devrim ve Çevre

Viyana Çevresi bir devim olarak ortaya çıktı. Manifestosu ile, bir Bilimler Birliği programı ile,

enternasyonal ilkesi ile amaç görgül bilimleri metafiziğin ve tanrıbilimin elinden kurtarmak, Birleşik Görgül Bilimler Cumhuriyeti gibi birşey kurmaktı. Bir süre sonra totaliter bir girişim olarak algılanmaya başladı.

Yükselmekte olan metafiziğe ve tanrıbilime karşı kendi üstüne düşen görevi yerine getirecek, pozitivistik güçlerine dayanarak idealizm ile kararlı bir savaşıma girişecekti. Avrupa Nazizmin eline geçince kavgayı ABD'de sürdürmek zorunda kaldı. Nazizmden kaçmasına karşın Soğuk Savaştan kaçamadı. Amerikan kültürü içinde depolitize oldu. Viyana Çevresi Bilim Felsefeciliğine başkalaştı.

Görgücülük bilginin deneyimden türediğini ileri sürer. Ama yalnızca ileri sürer. Nasıl türediği, evrensellerin deneyimden nasıl çıkarıldığı konusunda ancak masal anlatabilir.

“Mantıksal analiz” bir yöntem ise bilgi üretmek için bir yöntem olmalıdır. Ama bilgi deneyimden mantıksal analiz yoluyla mı üretilir?

Görgücü + Pozitivist

The Manifesto (1929)

(W.) It states the scientific world-conception of the Vienna Circle, which is characterized "essentially by two features. First it is empiricist and positivist: there is knowledge only from experience. Second, the scientific world-conception is marked by the application of a certain method, namely logical analysis."

Mantıksal analiz simgesel mantık yoluyla bir durulaştırma yöntemidir. ‘Durulaştırma’ işin sonu olarak görünür.

Mantıksal Analiz

Logical analysis is the method of clarification of philosophical problems; it makes an extensive use of symbolic logic and distinguishes the Vienna Circle empiricism from earlier versions. The task of philosophy lies in the clarification—through the method of logical analysis—of problems and assertions.

Anlamsızlık

... Metaphysical statements ... are meaningless. Hence many philosophical problems are rejected as pseudo-problems which arise from logical mistakes, while others are re-interpreted as empirical statements and thus become the subject of scientific inquiries.

Dil Yanlışları

One source of the logical mistakes that are at the origins of metaphysics is the ambiguity of natural language. ...

Sentetk Bilgi

Synthetic knowledge a priori is rejected by the Vienna Circle. Mathematics, which at a first sight seems an example of necessarily valid synthetic knowledge derived from pure reason alone, has instead a tautological character, that is its statements are analytical statements, thus very different from Kantian synthetic statements. The only two kinds of statements accepted by the Vienna Circle are synthetic statements a posteriori (i.e., scientific statements) and analytic statements a priori (i.e., logical and mathematical statements).

VİYANA ÇEVRESİNİN METAFİZİĞE KARŞI SAVAŞIMI AYNI ZAMANDA POLİTİK, TOPLUMSAL VE

EKONOMİK SAVAŞIMDIR

Metafizik ve Politika

.... the struggle between metaphysics and scientific world-conception is not only a struggle between different kinds of philosophies, but it is also—and perhaps primarily—a struggle between different political, social, and economical attitudes.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Viyana Çevresi Manifestosu: Bilimsel Dünya Görüşü

Kaynak · İdea

"Bilimsel dünya görüşünü özsel olarak iki belirlenim yoluyla karakterize ettik: İlk olarak görgücü ve olgucudur: Yalnızca deneyim bilgisi vardır ki, dolaysızca verili olana dayanır. Böylelikle meşru bilimin içeriği için sınırlar çizilir. İkinci olarak, bilimsel dünya görüşü belirli bir yöntemin, yani mantıksal çözümleme yönteminin uygulaması yoluyla belirtilir. Bilimsel emeğin çabası bu mantıksal çözümlemenin görgül gereç üzerine uygulaması yoluyla birleşik bilime erişme hedefine yönelir."

Varlık, doğa ve bilim

Bilim felsefesi

1.1. Historical Background

Kaynak · İdea

Many assert that metaphysical and theologising thought is again on the increase today, not only in life but also in science. Is this a general phenomenon or merely a change restricted to certain circles? The assertion itself is easily confirmed if one looks at the topics of university courses and at the titles of philosophic publications. But likewise the opposite spirit of enlightenment and anti-metaphysical factual research is growing stronger today, in that it is becoming conscious of its existence and task. In some circles the mode of thought grounded in experience and averse to speculation is stronger than ever, being strengthened precisely by the new opposition that has arisen.

In the research work of all branches of empirical science this spirit of a scientific conception of the world is alive. However only a very few leading thinkers give it systematic thought or advocate its principles, and but rarely are they in a position to assemble a circle of like-minded colleagues around them. We find anti-metaphysical endeavours especially in England, where the tradition of the great empiricists is still alive; the investigations of Russell and Whitehead on logic and the analysis of reality have won international significance. In the U.S.A. these endeavours take on the most varied forms; in a certain sense James belongs to this group too. The new Russia definitely is seeking for a scientific world conception, even if partly leaning on older materialistic currents. On the continent of Europe, a concentration of productive work in the direction of a scientific world conception is to be found especially in Berlin (Reichenbach, Petzoldt, Grelling, Dubislav and others) and in Vienna.

That Vienna was specially suitable ground for this development is historically understandable. In the second half of the nineteenth century, liberalism was long the dominant political current. Its world of ideas stems from the enlightenment, from empiricism, utilitarianism and the free trade movement of England. In Vienna's liberal movement, scholars of world renown occupied leading positions. Here an anti-metaphysical spirit was cultivated, for instance, by men like Theodor Gomperz who translated the works of J. S. Mill, Suess, Jodl and others.

Thanks to this spirit of enlightenment, Vienna has been leading in a scientifically oriented people's education. With the collaboration of Victor Adler and Friedrich Jodl, the society for popular education was founded and carried forth; 'popular university courses' and the 'people's college' were set up by the well-known historian Ludo Hartmann whose anti-metaphysical attitude and materialist conception of history expressed itself in all his actions. The same spirit also inspired the movement of the 'Free School' which was the forerunner of today's school reform.

In this liberal atmosphere lived Ernst Mach (born 1838) who was in Vienna as student and as privatdozent (1861-64). He returned to Vienna only at an advanced age when a special chair of the philosophy of the inductive sciences was created for him (1895). He was especially intent on cleansing empirical science, and in the first place, physics, of metaphysical notions. We recall his critique of absolute space which made him a forerunner of Einstein, his struggle against the metaphysics of the thing-in-itself and of the concept of substance, and his investigations of the

construction of scientific concepts from ultimate elements, namely sense data. In some points the development of science has not vindicated his views, for instance in his opposition to atomic theory and in his expectation that physics would be advanced through the physiology of the senses. The essential points of his conception however were of positive use in the further development of science. Mach's chair was later occupied by Ludwig Boltzmann (1902-06) who held decidedly empiricist views.

The activity of the physicists Mach and Boltzmann in a philosophical professorship makes it conceivable that there was a lively dominant interest in the epistemological and logical problems that are linked with the foundations of physics. These problems concerning foundations also led toward a renewal of logic. The path towards these objectives had also been cleared in Vienna from quite a different quarter by Franz Brentano (during 1874-80 professor of philosophy in the theological faculty, and later lecturer in the philosophical faculty). As a Catholic priest Brentano understood scholasticism; he started directly from the scholastic logic and from Leibniz's endeavours to reform logic, while leaving aside Kant and the idealist system-builders. Brentano and his students time and again showed their understanding of men like Bolzano (Wissenschaftslehre, 1837) and others who were working toward a rigorous new foundation of logic. In particular Alois Höfler (1853-1922) put this side of Brentano's philosophy in the foreground before a forum in which, through Mach's and Boltzmann's influence, the adherents of the scientific world conception were strongly represented. In the Philosophical Society at the University of Vienna numerous discussions took place under Höfler's direction, concerning questions of the foundation of physics and allied epistemological and logical problems. The Philosophical Society published Prefaces and Introductions to Classical Works on Mechanics (1899), as well as the individual papers of Bolzano (edited by Höfler and Hahn, 1914 and 1921). In Brentano's Viennese circle there was the young Alexius von Meinong (1870-82, later professor in Graz), whose theory of objects (1907) has certainly some affinity to modern theories of concepts and whose pupil Ernst Mally (Graz) also worked in the field of logistics. The early writings of Hans Pichler (1909) also belong to these circles.

Roughly at the same time as Mach, his contemporary and friend Josef Popper-Lynkeus worked in Vienna. Beside his physical and technical achievements we mention his large-scale, if unsystematic philosophical reflections (1899) and his rational economic plan (A General Peacetime Labour Draft, 1878). He consciously served the spirit of enlightenment, as is also evident from his book on Voltaire. His rejection of metaphysics was shared by many other Viennese sociologists, for example Rudolf Goldscheid. It is remarkable that in the field of political economy, too, there was in Vienna a strictly scientific method, used by the marginal utility school (Carl Menger, 1871); this method took root in England, France and Scandinavia, but not in Germany. Marxist theory likewise was cultivated and extended with special emphasis in Vienna (Otto Bauer, Rudolf Hilferding, Max Adler and others).

These influences from various sides had the result, especially since 1900, that there was in Vienna a sizeable number of people who frequently and assiduously discussed more general problems in close connection with empirical sciences. Above all these were epistemological and methodological problems of physics, for instance Poincaré's conventionalism, Duhem's conception of the aim and structure of physical theories (his translator was the Viennese Friedrich Adler, a follower of Mach, at that timeprivatdozent in Zurich); also questions about the foundations of mathematics, problems of axiomatics, logistic and the like. The following were the main strands from the history of science

and philosophy that came together here, marked by those of their representatives whose works were mainly read and discussed:

(1) Positivism and empiricism: Hume, Enlightenment, Comte, J. S. Mill, Richard Avenarius, Mach.

(2) Foundations, aims and methods of empirical science (hypotheses in physics, geometry, etc.): Helmholtz, Riemann, Mach, Poincaré, Enriques, Duhem, BoItzmann, Einstein.

(3) Logistic and its application to reality: Leibniz, Peano, Frege, Schroder, Russell, Whitehead, Wittgenstein.

(4) Axiomatics: Pasch, Peano, Vailati, Pieri, Hilbert.

(5) Hedonism and positivist sociology: Epicurus, Hume, Bentham, J. S. Mill, Comte, Feuerbach, Marx, Spencer, Mtiller-Lyer, Popper- Lynkeus, Carl Menger (the elder).

Tepe-Manifesto

3.1. Foundations of Arithmetic

Kaynak · İdea

In the writings and discussions of the Vienna Circle many different problems are treated, stemming from various branches of science. Attempts are made to arrange the various lines of problems systematically, and thereby to clarify the situation.

The problems concerning the foundations of arithmetic have become of special historical significance for the development of the scientific world-conception because they gave impulse to the development of a new logic. After the very fruitful developments of mathematics in the 18th and 19th century during which more attention was given to the wealth of new results than to subtle examination of their conceptual foundations, this examination became unavoidable if mathematics were not to lose the traditionally celebrated certainty of its structure. This examination became even more urgent when certain contradictions, the 'paradoxes of set theory', arose. It was soon recognized that these were not just difficulties in a special part of mathematics, but rather they were general logical contradictions, 'antinomies', which pointed to essential mistakes in the foundations of traditional logic. The task of eliminating these contradictions gave a very strong impulse to the further development of logic. Here efforts for clarification of the concept of number met with those for an internal reform of logic. Since Leibniz and Lambert, the idea had come up again and again to master reality through a greater precision of concepts and inferential processes, and to obtain this precision by means of a symbolism fashioned after mathematics. After Boole, Venn and others, especially Frege (1884), Schröder (1890) and Peano (1895) worked on this problem. On the basis of these preparatory efforts Whitehead and Russell (1910) were able to establish a coherent system of logic in symbolic form ('logistic'), not only avoiding the contradictions of traditional logic, but far exceeding that logic in intellectual wealth and practical applicability. From this logical system they derived the concepts of arithmetic and analysis, thereby giving mathematics a secure foundation in logic.

Certain difficulties however remained in this attempt at overcoming the foundation crisis of arithmetic (and set theory) and have so far not found a definitively satisfactory solution. At present three different views confront each other in this field; besides the 'logicism' of Russell and Whitehead, there is Hilbert's 'formalism' which regards arithmetic as a playing with formulae according to certain rules, and Brouwer's 'intuitionism' according to which arithmetic knowledge

rests on a not further reducible intuition of duality and unity [Zwei-einheit]. The debates are followed with great interest in the Vienna Circle. Where the decision will lead in the end cannot yet be foreseen; in any case, it will also imply a decision about the structure of logic; hence the importance of this problem for the scientific world-conception. Some hold that the three views are not so far apart as it seems. They surmise that essential features of all three will come closer in the course of future development and probably, using the far-reaching ideas of Wittgenstein, will be united in the ultimate solution.

The conception of mathematics as tautological in character, which is based on the investigations of Russell and Wittgenstein, is also held by the Vienna Circle. It is to be noted that this conception is opposed not only to apriorism and intuitionism, but also to the older empiricism (for instance of J. S. Mill), which tried to derive mathematics and logic in an experimental-inductive manner as it were.

Connected with the problems of arithmetic and logic are the investigations into the nature of the axiomatic method in general (concepts of completeness, independence, monomorphism, unambiguity and so on) and on the establishment of axiom-systems for certain branches of mathematics.

Tepe-Manifesto

3.2. Foundations of Physics

Kaynak · İdea

Originally the Vienna Circle's strongest interest was in the method of empirical science. Inspired by ideas of Mach, Poincaré, and Duhem, the problems of mastering reality through scientific systems, especially through systems of hypotheses and axioms, were discussed. A system of axioms, cut loose from all empirical application, can at first be regarded as a system of implicit definitions; that is to say, the concepts that appear in the axioms are fixed, or as it were defined, not from their content but only from their mutual relations through the axioms. Such a system of axioms attains a meaning for reality only by the addition of further definitions, namely the 'coordinating definitions', which state what objects of reality are to be regarded as members of the system of axioms. The development of empirical science, which is to represent reality by means of as uniform and simple a net of concepts and judgments as possible, can now proceed in one of two ways, as history shows. The changes imposed by new experience can be made either in the axioms or in the coordinating definitions. Here we touch the problem of conventions, particularly treated by Poincaré.'

The methodological problem of the application of axiom systems to reality may in principle arise for any branch of science. That these investigations have thus far been fruitful almost solely for physics, however, can be understood from the present stage of historical development of science: in regard to precision and refinement of concepts; physics is far ahead of the other branches of science.

Epistemological analysis of the leading concepts, of natural science has freed them more and more from metaphysical admixtureswhich had clung to them from ancient time. In particular, Helmholtz, Mach, Einstein, and others have cleansed the concepts ofspace, time, substance, causality, and probability. The doctrines of absolute space and time have been overcome by the theory of relativity; space and time are no longer absolute containers but only ordering manifolds for

elementary processes. Material substance has been dissolved by atomic theory and field theory. Causality was divested of the anthropomorphic character of ‘influence’ or ‘necessary connection’ and reduced to a relation among conditions, a functional coordination. Further, in place of the many laws of nature which were considered to be strictly valid, statistical laws have appeared; following the quantum theory there is even doubt whether the concept of strictly causal lawfulness is applicable to phenomena in very small space-time regions. The concept of probability is reduced to the empirically graspable concept of relative frequency.

Through the application of the axiomatic method to these problems, the empirical components always separate from the merely conventional ones, the content of statements from definitions. No room remains for a priori synthetic judgments. That knowledge of the world is possible rests not on human reason impressing its form on the material, but on the material being ordered in a certain way. The kind and degree of this order cannot be known beforehand. The world might be ordered much more strictly than it is; but it might equally be ordered much less without jeopardising the possibility of knowledge. Only step by step can the advancing research of empirical science teach us in what degree the world is regular. The method of induction, the inference from yesterday to tomorrow, from here to there, is of course only valid if regularity exists. But this method does not rest on some a priori presupposition of this regularity. It may be applied wherever it leads to fruitful results, whether or not it be adequately founded; it never yields certainty. However, epistemological reflection demands that an inductive inference should be given significance only insofar as it can be tested empirically. The scientific world-conception will not condemn the success of a piece of research because it has been gathered by means that are inadequate, logically unclear or empirically unfounded. But it will always strive at testing with clarified aids, and demand an indirect or direct reduction to experience.

Tepe-Manifesto

3.3. Foundations of Geometry

Kaynak · İdea

Among the questions about the foundations of physics, the problem of physical space has received special significance in recent decades. The investigations of Gauss (1816), Bolyai(1823), Lobatchevski (1835) and others led to non-Euclidean geometry, to a realisation that the hitherto dominant classical geometric system of Euclid was only one of an infinite set of systems, all of equal logical merit. This raised the question, which of these geometries was that of actual space. Gauss had wanted to resolve this question by measuring the angles of a large triangle. This made physical geometry into an empirical science, a branch of physics. The problems were further studied particularly by Riemann (1868), Helmholtz (1868) and Poincaré (1904). Poincaré especially emphasised the link of physical geometry with all other branches of physics: the question concerning the nature of actual space can be answered only in connection with a total system of physics. Einstein then found such a total system, which answered the question in favour of a certain non-Euclidean system.

Through this development, physical geometry became more and more clearly separated from pure mathematical geometry. The latter gradually became more and more formalised thrugh further development of logical analysis. First it was arithmetised, that is, interpreted as the theory of a certain number system. Next it was axiomatised, that is, represented by means of a system of axioms that conceives the geometrical elements (points, etc.) as undefined objects, and fixes only

their mutual relations. Finally geometry was logicised, namely represented as a theory of certain structural relations. Thus geometry became the most important field of application for the axiomatic method and for the general theory of relations. In this way, it gave the strongest impulse to the development of the two methods which in turn became so important for the development of logic itself, and thereby again for the scientific world-conception.

The relations between mathematical and physical geometry naturally led to the problem of the application of axiom systems to reality which, as mentioned, played a big role in the more general investigations about the foundations of physics.

Tepe-Manifesto

3.4. Problems of the Foundations of Biology and Psychology

Kaynak · İdea

Metaphysicians have always been fond of singling out biology as a special field. This came out in the doctrine of a special life force, the theory of vitalism. The modern representatives of this theory endeavour to bring it from the unclear, confused form of the past into a conceptually clear formulation. In place of the life force, we have ‘dominants’ (Reinke, 1899) or ‘entelechies’ , (Driesch, 1905). Since these concepts do not satisfy the requirement of reducibility to the given, the scientific world-conception rejects them as metaphysical. The same holds true of so-called ‘psychovitalism’ which puts forward an intervention of the soul, a ‘role of leadership of the mental in the material’. If, however, one digs out of this metaphysical vitalism the empirically graspable kernel, there remains the thesis that the processes of organic nature proceed according to laws that cannot be reduced to physical laws. A more precise analysis shows that this thesis is equivalent to the assertion that certain fields of reality are not subject to a uniform and pervasive regularity.

It is understandable that the scientific world-conception can show more definite confirmation for its views in those fields which have already achieved conceptual precision than in others: in physics more than in psychology. The linguistic forms which we still use in psychology today have their origin in certain ancient metaphysical notions of the soul. The formation of concepts in psychology is made difficult by these defects of language: metaphysical burdens and logical incongruities. Moreover there are certain factual difficulties. The result is that hitherto most of the concepts used in psychology are inadequately defined; of some, it is not known whether they have meaning or only simulate meaning through usage. So, in this field nearly everything in the way of epistemological analysis still remains to be done; of course, analysis here is more difficult than in physics. The attempt of behaviorist psychology to grasp the psychic through the behavior of bodies, which is at a level accessible to perception, is, in its principled attitude, close to the scientific world conception.

Tepe-Manifesto

ANAHATLAR — FELSEFE VE GÖRGÜL BİLİMLER

Kaynak · Noesis

Felsefe ve Görgül Bilimler

> “Bioloji Felsefesi” terimi anlatması gereken içerik için uygunsuzdur, çünkü “felsefe” (“bilgelik sevgisi”) edimsel bilgi demek değildir.

Salt sevgi bilgi değildir.

Bioloji yaşamın kavramsal bilgisi ile ilgilenir.

Biofelsefe de yaşamın kavramsal bilgisi ile ilgilenir.

“Bioloji Felsefesi” teriminin getirilmesi Biolojinin kavramsal bilgi olmaksızın kendi alanının bilgisini kazanmak için yeterli olmadığını anlatır.

Yaşam bilimi ancak bilimin ne olduğunu bilerek yaşamı bilebilir.

Bioloji (ve tüm görgül bilimler) görgül bilgi elde eder.

Görgül bilgi kavramsal tanıtlama tarafından aklanma gereksinimindedir.

Görgül tanıtlama ya da sınama denilen şeyin kendisi kavramsaldır.

Sorun doğal bilincin bilinçsiz olarak kullandığı kavramların bilgisini kazanması sorunudur.

Doğa Bilimlerinin başlıca bölümleri Mekanik, Kimya ve Bioloji iken, bugün de yaygın olarak ‘Doğa-Bilim’ ya da ‘Fizik’ başlığı altında kapsanan içerik yalnızca Mekaniktir (Pozitivizmin ‘Bilimlerin Birliği’ programı da tüm bilimlerin mekaniğe indirgenmesinden oluşuyordu).

Aynı bağlamda “mantık felsefesi,” “istatistik felsefesi,” “fizik felsefesi,” “matematik felsefesi,” “kimya felsefesi” gibi anlatımlar da uygunsuzdur. Bu tablo "bilimin ve felsefenin ayrılması" olarak formüle edilen pozitivist değer yargısından doğar. Pozitivizm nesnel değildir, çünkü nesnelliği yadsır.

“Felsefe” sözcüğü “filo-sofia” sözcüğünün bozulmuş bir biçimidir. Ama bozulmamış biçimi de semantik olarak kötüdür: “Bioloji Felsefesi” ya da “Philosophy of Biology” terimi anadillere ”Yaşam-bilim bilgelik-sevgisi” ya da “Love-of-wisdom of science-of-life" ya da “Liebe zur Weisheit der Wissenschaft vom Leben” ya da “L'amour de la sagesse de la science de la vie” olarak çevrildiğinde içerik hantallığını dolaysızca sergiler.

Usun her şeyde ilgilendiği şey kendisidir. Felsefe sözcüğünün anlatması gereken içerik kavramsal bilgidir, “bilgelik sevgisi” değil. Bilgelik “yaşam deneyimi” denebilecek olan şeyi anlatır, bilgiyi değil. Usun istediği şey bütün bir nesnel varoluşun kavramsal bilgisidir. Ve us kavramsal bilgiyi kendi içinde, kendi öznelliğinde bulur, kendi dışında değil. Bilmenin olanağı için öznellik kendi karşıtı olan nesnellik ile birlik içinde olmalıdır. Karşıtlık birliktir ve kendi karşıtı ile birlik ondan ayrılmanın saltık olanaksızlığıdır. “Ontolojik problem” denilen terime yüklenen bütün güçlük bu bağıntıda yatar, çünkü salt soyutlamalarda ve özdeşlik ilkesinin terimlerinde düşünen analitik anlak varlık ve kavram arasındaki karşıtlığı ve dolayısıyla birliği düşünemez.

Us doğaya onda kendini bulmak için yaklaşır.

Doğa bilimci doğal olarak öznel kavramlarının nesnelliğini varsayar ve uzay, zaman, özdek, devim, kütle vb. ile ilgilenirken kendi bilincinin dışında olan nesneler ile ilgilenmekte olduğunu düşünür. Gerçekte, düşünme yalnızca düşünmeyi düşünür.

Us Doğayı ancak onu kavramsallaştırarak bilebilir ve olguların, şeylerin, deneyimlerin, gözlemlerin tüm bilgisi usun kendi kendisini bilmesidir. Us ancak kendisi olanı bilebilir çünkü düşüncedir. Ya da us ancak kendinde olanı, ancak evrenselleri bilebilir. Tekil deneyimler, olgular, şeyler, gözlemler ancak kavramsallaştırılmakla deneyimler, olgular vb. olurlar. Kavramsız deneyim, gözlem, olgu vb. hiçbirşeydir çünkü olanaksızdır. Salt boş soyutlamadır.

Felsefe ve görgül denilen bilimler arasındaki ayrım içeriği değil, yöntemi ilgilendirir.

Görgül bilimler de kavramları kullanır, deneyim, gözlem, deney dediğimiz etkinliklerde nesnelerini baştan sona kavramsallaştırır, onları biçimsiz nesneler ya da olgular ya da şeyler vb. olarak almazlar.

Görgül bilimler tekil gözlemlerden vb. evrenseller türetmeyi amaçlar (tümevarım).

Felsefe evrensel kavramlardan ussal dizge kurmayı amaçlar (tümdengelim).

Tümevarımlar ancak hipotezlerde, kuramlarda vb. geçici olarak işe yarar.

‘Sınanabilirlik’ ya da ‘yanlışlanabilirlik’ terimlerine öylesine sık başvuruyu yaratan şey tümevarımın hiçbir biçimde güvenilir olmamasıdır.

Görgül bilginin tüm süreci sınamadır.

Yeni bir sınama tümevarımın güvenilmezliğini değiştirmez, çünkü sonuç olumlu olsa bile bu bir sonraki sınama için bir güvence değildir.

Yanlışlanabilirlik doğrulanabilirlik ile bir ve aynı şeydir (Popper bunu anlamaz).

Görgül bilimler ve felsefe bir ve aynı usun işlevleridir.

Felsefe kavramına uygun felsefe bilgiyi amaçlar.

Bilim adına uygun bilim de bilgiyi amaçlar.

Felsefe tarihi de görgül bilimlerin tarihi gibi bir süreçtir.

Felsefe ‘bilgelik sevgisi’ değil, çünkü bilgelik bilgi için yeterli değildir.

Felsefe edimsel bilmeyi amaçlar.

Felsefe Usun kavramsal yapısını olduğu gibi Doğa ve Tin alanlarının kavramsal yapılarını da inceler.

Felsefe ve bilimler arasındaki ayrım bir yandan tarihsel felsefenin salt kendi tarihi ile ilgilenmesi gerektiği biçimindeki önyargıya ve bundan doğan kısırlığa bağlıdır.

Öte yandan bu ayrım görgül bilimlerin kavramsal doğasını gözden kaçırmaya ve ‘kavramsız’ olgular, şeyler, nesneler ile ilgilenildiği sanısına bağlıdır.

Anahatlarda Euklides’in Öğeler’i

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler

Anahatlarda Euklides'in Öğeler'i
Aziz Yardımlı

Bu anahatlarda yalnızca TANIMLAR, KONUTLAMALAR, ve ORTAK KAVRAMLAR bulunuyor.

Danışılan çeviriler Clemens Thaer (1933) ve Thomas L. Heath (1908) tarafından.

‘‘Usdışı geometriler’’ (sözde non-Euclidean geometriler) "usdışı mekanik" (özel ve genel görelilik kuramları) türetme girişiminin yan-ürünleridir. Uzayın fizikselleştirilmesi geometrinin de fizikselleştirilmesini ister. Bu ekzotik dönüşümü bir yana atarsak, hiperbolik ve elliptik geometriler düzlem geometri ile çatışamaz ya da onu çürütemez ve genel Geometri başlığı altına düşer. Bu

düzeye dek Geometri henüz tam olarak Euklides'in ve başka Yunanlı düşünürlerin onu bıraktığı yerdedir. Eksiksiz bir Geometri Bilimi üretebilmek ilk tanımından başlayarak tüm yapının saltık olarak varsayımsız bir kavramsal düzlemde kurulmasına bağlıdır. Euklides'in Geometrisi ussal düşüncenin en güzel ve eğitici örneği olarak görülür, çünkü doğal usu bir belitler düzleminden kavramsal düşüncenin kendisinin düzlemine doğru eğitir. Bilimin asıl probleminin varsayımları temizlemek, nesnel ussallığı salt kendi doğasının terimlerinde kavramak ve insan usunda bir kez daha yeniden üretmek olduğu düzeye dek, Geometride de çözülmeyi bekleyen sorunlar vardır.

KİTAP I

KİTAP II

KİTAP III

KİTAP IV

KİTAP V

KİTAP VI

KİTAP VII

KİTAP VIII

KİTAP IX

KİTAP X

KİTAP XI

KİTAP XII

KİTAP XIII

(BAĞLANTISIZ KİTAPLARDA TANIM VB. BULUNMUYOR)

KİTAP BİR

TANIMLAR

1. Nokta parçası olmayandır.

Shmeion estin, ou meroV ouqen.
Ein Punkt ist, was keine Teile hat.
A point is that which has no part.

Martianus Capella — İS 5'inci yy — şöyle çevirir: "Punctum est cuius pars nihil est :: Nokta parçası hiçbirşey olandır." Bu çeviri de semantik olarak eşit ölçüde geçerlidir. Eğer noktanın parçası hiçbirşey ise, kendisi de hiçbirşeydir diyerek karşı çıkılırsa, bu çözümsüz "analitik" yoruma karşı noktanın gerçekten de hiçbirşey olduğunu belirtmek gerekir: Hiçbirşey iken bir konumda, uzayda olmak noktanın doğasıdır. Hegel nokta için onun "Uzayın 'olumsuzluğu,' dahası Uzayın Uzayda koyulan olumsuzluğu" olduğunu belirtir.

Nokta, her kavram durumunda olduğu gibi, analitik düşünce için yalın olanın kendisidir çünkü çözümlenecek hiçbir tasarımsal içeriği yoktur. Duyular ne denli zorlanırsa zorlansın, sezgi ne denli derinleşirse derinleşsin, tüm tasarımsal düşünme en yalın uzaysal kavram konusunda bütünüyle güçsüz olduğunu gösterir. Gerçekte burada analitik çözümlemenin kendisinin yalnızca görgül çözümleme olduğu, dışsal bağıntıları çözmek ile ilgilendiği, gerçek çözümleme ile bir ilgisinin

olmadığı da görülür.

Aristoteles noktanın ‘‘bir çizginin başlangıcı’’ olarak ya da ‘‘bir çizginin ucu’’ olarak tanımlarının bilimsel olmadığını, çünkü bu tanımın önsel olanı sonsal olan ile açıkladığını söylerler. Pisagorcular noktayı ‘‘konumu olan monad’’ olarak tanımlarlar, bu çok daha iyidir, ve Aristoteles bunu kabul eder (monad ve nokta bölünemez olmakla bir ama birincinin konumsuz ve ikincinin konumlu olması ile ayrılır). Ama burada da "monad" ya da "bir" bütünüyle gereksizdir ve "Uzayın olumsuzlanması" böyle bir fazlalığa gerek duymaz.

Bölünemez olmanın ilk tasarımsal sonucu çizginin noktalardan üretilemeyeceği, analitik düşüncenin yaptığı gibi bir çizgideki ya da bir yüzeydeki noktaların sayılamayacağı gibi apaçıklıklardır. Bir nokta, der, Aristoteles, zamandaki ‘şimdi’ gibidir: ‘Şimdi’ zamanın bir parçası değildir, yalnızca başlangıcı ya da sonu ya da bölünmesidir — tıpkı bir çizgi durumunda olduğu gibi. Nokta tasarımsal olarak ancak devim yoluyla bir çizgi yaratabilir.

Hiç kuşkusuz noktanın tanımında ‘‘çizgi’’nin kullanılması bu tanımların sağın kuramsal tanımlar olarak amaçlanmadığını, yalnızca soyut düşünme alıştırmaları olduğun gösterir. Nokta konusunda kavramsal olarak söylenebilecek tek şey ‘‘uzayın saltık olumsuzlanması’’ olduğudur. ‘‘Konum’’ bu kavramın kendisinde bütünüyle ‘‘belirsiz’’ olarak imlenir; ama ‘belirli yer’ olarak anlaşılması ölçüsünde yine bir petitio principiidir ki gerçekte daha ileriye, boyuta yapılan bir göndermeyi varsayar ve kavram olması gerektiği gibi ya da bütünüyle olumsuz olmaz.

Görgücü yorumlar kavramı doğadaki fiziksel ‘nokta’lardan türettiğimiz konusunda birleşirler. Burada gerçekte eytişimsel olanın, kendinde bir çelişki olanın ‘‘algı’’ ya da ‘‘duyum’’undan vb. söz ettikleri ölçüde bu ‘‘uslamlamaları’’ izleme sıkıntısına girmeyebiliriz.

2. Çizgi genişliksiz uzunluktur.

Grammh de mhkoV atlates.
Eine Linie ist breitenlose Länge.
A line is breadthless length.

Bu tanım da Platon’a yüklenir. Proclus haklı olarak noktanın ‘olumsuz’ tanımına karşın, ilk kez çizgi ile irdelemeye olumlu bir kavramın, ‘boyut’ kavramının girdiğini belirtir. Gerçekte çizginin kendisi boyuttan başka birşey değildir. Proclus’un tanımı ‘‘tek boyutta büyülük’’ ya da ‘‘tek yolda/yönde uzamlı büyüklük’’tür; yine ‘‘bir noktanın akışı’’ ya da devimdeki yoludur. Açıktır ki ‘‘genişliksiz’’ olmak ‘‘tek boyutta’’ olmayı anlatır. Aristoteles ayrıca çizginin tanımını ‘‘bir yüzeyin ucu’’ olarak ta verir.

Çizginin noktanın devimi ile üretilmesi biçimindeki tasarımsal tanıma karşı yalnızca çizginin noktanın karşıtı olduğu, nokta olmayan olduğu anımsatılabilir. (Çizginin öyle üretilmesinin dışsal bir ‘‘devim’’ kavramını gerektirmesi yine böyle tanımların sağın olarak amaçlanmadıklarını gösterir.) Genişlik ve uzunluk kavramları bu nicelik alanında hiç kuşkusuz bütünüyle geçerlidir. Ama uzunluğun ‘‘genişliksiz’’ olmadığını belirtmekle Euklides açıktır ki anlatımı tanıma katmaktan çok ‘‘sezgisel’’ ya da ‘‘tasarımsal’’ düşünmeye bir engelleme getirmeyi amaçlar (tıpkı nokta tanımında parça ve dolayısıyla bütün kavramlarının aynı amaçla dışsal olarak kullanılması gibi). Gene de Aristoteles bu tanıma ‘‘cinsi olumsuzlama’’ ile böldüğü için haklı olarak karşı çıkar (cins iki karşıt yüklemi birden taşımaz).

Euklides çizgilerin sınıflandırmasını atlar ve eğri çizgi daha sonra bir dairenin tanımında ele alınır.

3. Çizginin uçları noktalardır.

Grammhs de perata shmeia.
Die Enden einer Linie sind Punkte.
The extremities of a line are points.

4. Doğru çizgi üzerindeki noktalar ile düz olarak uzanan çizgidir.
Euqeia grammh estin, htiV ex itou toiV ef eathV shmeioiV keitai.

Eine gerade Linie (Strecke) ist eine solche, die zu den Punkten auf ihr gleichmäßig liegt.
A straight line is a line which lies evenly with the points on itself.

htiV ex ‘‘evenly/düz olarak’’ ya da ‘‘gleichmäßig/bakışık olarak’’

Proclus: Yalnızca doğru çizgi (eğriler değil) üzerindeki noktalar arasındakine eşit bir uzaklığı kaplar.

‘‘Bir doğru çizgi üzerindeki noktalar ile ‘‘düz’’ olarak uzanan bir çizgidir’’ olarak çevrildiğinde tanımdan anlam çıkarmanın güç olduğu düşünülür, ve Savile’nin anlayamadıklarını kabul etmesi böyle bir yoruma bağlı olabilir.

‘‘Üzerindeki noktalar ile düz olarak uzanmak’’
Aslında tanımlanacak olan şeyin kendisi budur ve Euklides’in bunu gözden kaçırması söz konusu değildir. Ama bu bölümün çevirisi konusunda çözülemeyen sorunlar vardır.

Euklides’ten önce bilinen biricik doğru çizgi tanımı Platon’a ait ‘‘duyusal’’ tanımdır: Bir ucundan doğru olarak bakıldığında ‘‘ortası uçlarını örten’’ çizgi. Aristoteles Platon’dan söz etmeksizin tanımı benzer terimlerde alıntılar. Euklides duyusal bir gönderme kullanmaz, ama ‘‘bakışık’’ olarak yorumlanacak anlatım Platon’un ‘‘orta’’ kavramına dayanır.

Tanıma dönersek:
‘‘bir eşitlik temelinde’’ ya da ‘‘doğada bir eşitlik üzerinde olma’’ deyimleri Platon ve Aristoteles’te Euklides’in kullandığı sözcüklere benzer sözcükler ile bulunur. Buradan ‘‘bakışık’’ anlatımına geçmek güç değildir.

ex ison sözcükleri
—‘‘düz olarak yerleştirilmiş (dengelenmiş)’’
—‘‘eşit ölçüde’’
—‘‘ayrımsızca’’
—‘‘eğimsizce’’
olarak alınabilir.

Bu durumda: ‘‘üzerindeki noktalar ile (ya da noktalar açısından) düz olarak uzanan’’ olarak alınabilir — ki pek yararlı değildir.

Şöyle bir çeviri de olanaklıdır: Üzerindeki noktalarda (ya da noktalar yoluyla) düz olarak (ya da biçimdeş/eşbiçimli olarak) uzanan (ya da yerleştirilen)’’ demektir.

Bir Almanca çeviride ilk biçim şöyle önerilir (Max Simon): ‘‘die Gerade liegt in gleicher Weise wie ihre Punkte :: Doğru çizgi noktaları ile aynı yolda uzanır.’’

İkinci biçim: ‘‘die Gerade liegt für (durch) ihre Punkte gelichmäßig :: Doğru çizgi noktaları için (yoluyla) bakışık olarak uzanır.’’

Platon'un görsel tanımındaki ipuçları metni yorumlama konusunda daha yararlı ölçütler verir, ve Euklides'in çıkış noktasının da bu tanım olduğu düşünülebilir. Burada sorunu kapatmamaya özen göstererek yalnızca kendi mantığı içinde irdeleyebiliriz.

Analitik olarak, bir çizgi kavramında uçların varlığı uçların uçları olduğu bir üçüncü öğeyi, bir ara noktayı, ya da daha tam olarak bir "uzunluk" olan noktayı imler. Doğru çizgi ve eğri çizgi arasındaki ayrım bu ara terimin iki uç ile ilişkisine bağlıdır, ve bu noktalar bir doğru üzerinde ya da bir eğri üzerinde olabilir. Platon'un görsel tanımında orta nokta uç noktalar tarafından örtülür (görülmesi engellenir). Bu duyusal öğeyi bir yana bırakırsak, ve tanımda "doğruluk/düzlük" kavramının kullanıldığını varsayarsak, o zaman yine bir sonsalın önsel olarak kullanılması durumu olacaktır. "Bakışık" kavramı ise tasarım yetisine sorunun çözümünü hiç kuşkusuz hemen sunar. Ama bakışıklık yalnızca doğruluğu değil ama eğriliği de kabul eder.

Kant "en kısalık" kavramının çizgi açısından sentetik olduğunu söyler ve bunda doğruluk ve eğrilik kavramlarının da çizgi açısından sentetik olduğunu imlenir. Bu öğeler çizgi kavramının çözümlemesinden çıkartılamazlar, ve çözümleme bize yalnızca uçları ve ortayı vermişti.

Eğer bu uzunluk sonsuz küçük niceliğe indirgenirse — ki bu durumda kendisi bir birim ya da nokta olmanın kıyısında durur ama nokta değildir — doğruluk bu orta noktanın uç noktalarla uzaklığının yalnızca eşit değil ama "en kısa" olmasını gerektirir. Böylece doğru çizgi iki uç noktanın orta noktaya uzaklıklarının "en kısa" olma durumunu anlatır. Platon'un tanımında çizginin her iki yarısının uzunluğu ilgisizdir, yeter ki bir uzunluk olsun.

"Eşit uzunluk/nicelik" kavramı Hume'un 'görsel' nicelik yorumlarına uygun olarak "usdışı geometri"nin yadsıdığı bir kavramdır. Yukarıdaki uslamlamada "uzunluk" kavramı olanaklı "en kısa" olana, bir çatışkı noktasına indirgendiği için, bu kuşkulu eşitlik sorununu da ilgilendirmez. (Yine Newton da yiten niceliklerin oranında aynı çatışkı noktasında durulduğunu gösterir ve buradaki eytişimi açık olarak belirtir, bkz. "Principia," Lemma 11 (Ek Çıkarsama).

Doğru çizgi kavramını düşünen usun mantıksal sürecini çözümlemek nokta durumundaki güçlükle karşılaştırılamayacak denli büyüktür. Ve sorunun çözümü yalnızca bu sürecin olanaklı kılınması için gereken kavramları saptamaktır. "Doğru çizgi" kavramı gerçekte çizgi kavramının kendisinin bir tipidir, ve kavram kabul edildiğinde tanım için gereken şey bir özelliktir. Ama özelliğin kendisi elde edilen kavramlar arasındaki bir ilişkidir, ve yalnızca bu ön kavramlar aracılığıyla verilmelidir, bir petitio principii olarak geçiştirilmemelidir. Düzlük, düzgünlük, eşbiçimlilik ya da biçimdeşlik, eş yönlülük vb. gibi terimlerden yararlanamayız çünkü tanımlanacak olan kavramın kendisi bu terimlerin kendilerinin kökenleridir.

Geometrinin "belitli yöntemi" sürekli olarak aynı sorunu yaratır, ve sağın bir mantıksal çıkarsamadan, eytişimin eksiksiz uygulanışından yoksun kaldığı sürece yeni belitlerin getirilmesi ya da kimilerinin atılması, eskilerin yeniden düzenlenmesi gibi reformlarla bu bilim Euklides'te usun doğal işleyişinin ona vermiş olduğu bu en iyi biçimden daha öteye gidemez.

Einstein'ın aynı konudaki uslamlamaları için bkz. Özel ve Genel Görelilik Kuramı Üzerine, § 1.

5. Yüzey yalnızca uzunluk ve genişliği olandır.
6. Yüzeyin uçları çizgilerdir.
7. Düzlem yüzey üzerinde doğru çizgiler ile düz olarak uzanan yüzeydir.

Tanım çizginin tanımı ile sözel olarak da aynı yapıdadır. Proclus'un başka tanımları (yalnızca kırmızıda): 1. En sonuna dek gerilmiş yüzey. Fiziksel bir kavram ve bir de eylem içeren bu tanımı

Proclus Euklides'in tanımına eşdeğer bulur. 2. Aynı uçları olanların tümünden en küçük yüzey. Bu Arşimedes'den alıntıdır. 3. Tüm parçalarına doğru bir çizginin uyduğu yüzey. Vb.

Gauss'un Bessel'e bir mektubuna göre düzlem bir yüzey öyle bir yüzeydir ki, üzerinde iki nokta alınırsa, onları birleştiren doğru çizgi bütünüyle yüzeyde yatar tanımı gerekenden daha çoğunu kapsar.

Hiç kuşkusuz en iyi tanım en yalın tanımdır. Ama gerçek tanım kavramın kendi kendisini tanımlamasıdır. Düzlem için gereken biricik varsayım doğru çizgidir. Ya da, eğer bu biraz kapalı görünüyorsa, doğru çizginin diyalektiği noktayı da kapsadığını gösterir. Ve doğru çizgi ve nokta yüzeyin belirlenimi için yeterli kıpılardır.

8. Düzlem açı bir noktada buluşan ve düz bir çizgi üzerinde uzanmayan iki çizginin bir düzlem üzerinde birbirine eğimidir.

9. Ve açıyı sınırlayan çizgiler düz olduklarında açıya doğrusal açı denir.

10. Düz bir çizgi üzerine çizilen doğru bir çizgi bitişik açıları birbirine eşit kıldığında, eşit açılardan her biri diktir ve ötekinin üzerinde duran doğru çizgiye üzerinde durduğu çizgiye dik denir.

11. Bir geniş açı bir dik açıdan büyük bir açıdır.

12. Bir dar açı bir dik açıdan küçük bir açıdır.

13. Bir sınır herhangi birşeyin bir ucu olandır.

14. Bir şekil herhangi bir sınır ya da sınırlar tarafından sınırlanandır.

15. Bir daire tek bir çizgi tarafından öyle bir yolda sınırlanan bir düzlem şekildir ki, şeklin içersinde yatan noktalar arasındaki tek bir noktadan çizginin üzerine düşen tüm doğru çizgiler birbirine eşittir.

16. Ve noktaya dairenin özeği denir.

17. Dairenin bir çapı özekten geçerek çizilen ve her iki yönde dairenin çevresi tarafından sonlandırılan herhangi bir doğru çizgidir, ve böyle bir doğru çizgi ayrıca daireyi ikiye böler.

18. Bir yarım-daire çap ve onun tarafından kesilen çember ile kapatılan şekildir. Ve yarım-dairenin özeği daireninki ile aynıdır.

19. Doğruçizgili şekiller doğru çizgiler tarafından sınırlanan şekillerdir, ve üç-kenarlı şekiller üç çizgi tarafından sınırlanan, dört-kenarlı şekiller dört çizgi tarafından sınırlanan, ve çok-kenarlı şekiller dört doğru çizgiden daha çoğu tarafından sınırlanan şekillerdir.

20. Üç kenarlı şekillerden, bir eşkenar üçgen üç kenarı eşit olan, bir ikizkenar üçgen yalnızca iki kenarı eşit olan, ve bir eşitsiz kenarlı üçgen üç kenarı eşitsiz olan üçgendir.

21. Bundan başka, üç kenarlı şekillerden, bir dik-açılı üçgen bir dik açısı olan, bir geniş-açılı üçgen bir geniş açısı olan, ve bir dar-açılı üçgen üç dar açısı olan üçgendir.

22. Dörtgen şekillerden,

bir kare hem eş-kenarlı hem de dik-açılı olandır;

bir dikdörtgen dik-açılı olan ama eş-kenarlı olmayandır;

bir eşkenar dörtgen (Rombus) eş-kenarlı olan ama dik-açılı olmayandır; ve

bir koşutkenar (Romboid) karşı kenar ve açıları birbirine eşit olan ama ne eş-kenar ne de dik-açılı olan dörtgendir.

Bunların dışında kalan dörtgenlere yamuklar diyelim.

23. Koşut doğru çizgiler aynı düzlemde olduklarında ve her iki yönde de sonsuza dek uzatıldıklarında her iki yönde de birbirleri ile buluşmazlar.

KONUTLAMALAR

Şunları konutluyoruz:

1. Her noktadan her noktaya bir doğru çizgi çizmek.

2. Bir doğru çizgide bir sonlu doğru çizgiyi sürekli olarak uzatmak.

3. Herhangi bir özek ve uzaklık ile bir çember çizmek.

4. Tüm dik açıların birbirine eşit olması.

5. Eğer iki doğru çizgi üzerine düşen bir doğru çizgi aynı yanda oluşan iç açıları iki dik açıdan daha küçük yapıyorsa, iki doğru çizginin, eğer sonsuza dek uzatılırlarsa, açıların iki dik açıdan daha küçük olduğu yanda kesişmeleri.

Tanıtlanamayan bir teorem olarak görülen ünlü postulat budur. Başka biçimlerde de anlatılır:

— Verili bir noktadan verili bir doğru çizgiye yalnızca tek bir koşut çizgi çizilebilir, ve,

— Kesişen iki doğru çizgi bir ve aynı doğru çizgiye koşut olamaz.

ORTAK KAVRAMLAR (BELİTLER)

1. Aynı şeye eşit olan şeyler birbirine de eşittir.

2. Eğer eşitlere eşitler eklenirse, bütünler eşittir.

3. Eğer eşitlerden eşitler çıkarılırsa, kalanlar eşittir.

4. Birbiri ile düşümdeşen şeyler birbirine eşittir.

5. Bütün parçadan büyüktür.

KİTAP İKİ

TANIMLAR

1. Herhangi bir dikaçılı koşutkenarın dik açıyı sınırlayan iki doğru çizgi tarafından sınırlandığı söylenir.

2. Ve bir koşutkenar alanda onun köşegeni çevresindeki iki ekli koşutkenarlardan her birine gnomon denir.

Aristoteles Kategoriler'de gnomonu şöyle tanımlar (15 a 305): "Bir kare çevresine bir gnomon eklendiği zaman büyüklükte artar, ama [şekilde] değişmez."

Herodotus'a göre (II, 109) Yunanlılar 'gnomon'u Babillilerden öğrendiler. Suidas'a göre 'gnomon'u Yunanistan'a getiren Anaximander (İÖ 611-545) oldu. Gnomon zamanın güneşin neden olduğu gölgelere dayanarak ölçülmesi ile ilgilidir. Bir karenin bir köşesinden bir kare kesildiği zaman geriye kalan şekil bir gnomondur (bir kareye eklendiği zaman onun büyüklüğünü arttırır ama şeklini değiştirmez).

KİTAP ÜÇ

TANIMLAR

1. Eşit daireler çapları eşit olanlar, ya da yarıçapları eşit olanlardır.

2. Çember ile buluşan ve uzatıldığında çemberi kesmeyen bir doğru çizginin bir çembere değdiği söylenir.

3. Buluştuklarında kesişmeyen çemberlerin birbirine teğet olduğu söylenir.

4. Bir dairede doğru çizgilere özekten çizilen dikeyler eşit olunca özekten eşit uzaklıkta oldukları söylenir.

5. Ve üzerine daha büyük dikeyin düştüğü çizginin daha büyük bir uzaklıkta olduğu söylenir.

6. Bir daire dilimi bir doğru çizgi ve bir çember parçası tarafından sınırlanan şekildir.

7. Bir dilim açısı bir doğru çizgi ve bir çember parçası tarafından sınırlanan açıdır.

8. Bir dilimdeki açı, dilimin çember parçası üzerinde bir nokta alındığı ve ondan doğru çizgiler dilimin tabanı olan doğru çizginin uçlarına birleştirildiği zaman, böyle birleşen doğru çizgiler tarafından sınırlanan açıdır.

9. Ve, açıyı sınırlayan doğru çizgiler bir çember parçası kopardıkları zaman, açının o çember parçası üzerinde durduğu söylenir.

10. Bir daire kesimi, dairenin özeğinde bir açı çizildiği zaman, açıyı sınırlayan doğru çizgilerin ve onlar tarafından koparılan çember parçasının sınırladığı şekildir.

11. Dairelerin benzer dilimleri eşit açıları kabul eden ya da içlerinde açıların birbirlerine eşit olduğu dilimlerdir.

KİTAP DÖRT

TANIMLAR

1. Bir doğruçizgili şeklin bir doğru çizgili şeklin içine çizildiği söylenir, eğer içe çizilen şeklin ilgili açıları içine çizildiği şeklin karşılık düşen kenarları üzerinde yatıyorsa.

2. Benzer olarak, bir şeklin bir şeklin çevresine çizildiği söylenir, eğer çevreye çizilen şeklin ilgili kenarları çevresine çizildiği şeklin ilgili açıları içinden geçiyorsa.

3. Bir doğruçizgili şeklin bir daire içine çizildiği söylenir, eğer içe çizilen şeklin her bir açısı dairenin çevresi üzerinde yatıyorsa.

4. Bir dikdörtgen şeklin bir çemberin çevresine çizildiği söylenir, eğer çevreye çizilen şeklin her bir kenarı dairenin çevresine değiyorsa.

5. Benzer olarak bir dairenin bir şeklin içine çizildiği söylenir, eğer dairenin çevresi içine çizildiği şeklin her bir kenarına değiyorsa.

6. Bir dairenin bir şeklin çevresine çizildiği söylenir, eğer dairenin çevresi çevresinde çizildiği şeklin her bir açısının içinden geçiyorsa.

7. Bir doğru çizginin bir daireye uyduğu söylenir, eğer uçları dairenin çemberi üzerinde ise.

KİTAP BEŞ

TANIMLAR

Bu kitaba bir notun yazarı olduğu düşünülen Proclus geometri, aritmetik, müzik ve tüm matematiksel bilime eşit ölçüde uygulanabilir genel orantı kuramını kapsayan bu kitabın Platon'un öğretmeni olan Eudoxus'un buluşu olduğunu söyler. Hiç kuşkusuz onu da önceleyen çalışmalar vardı ve Pisagorcular sayılarla ilgili olarak böyle bir kuram geliştirmişlerdi ve aritmetik, geometrik ve harmonik ortaları ayırdediyorlardı. Buluşlar Babil'e, Mısır'a dek gider.

Nice ve Nicelik kavramları arasındaki ayrım antik Yunanca'da da Türkçe'de olduğu gibidir. Modern gündelik kullanım 'Nice' kavramını düşerek 'ne kadar' ya da İngilizce durumunda 'how much'' anlatımını yeğler. Yunanca ''pelikos/nice'' için Heath ''how great'' karşılığını verir (pelikotes ise ''nicelik''tir). Yine Wallace Hegel'in Mantık Bilimi'ni İngilizce'ye çevirisinde Latince ''Quantum/ Nice'' sözcüğünün yanına ''How much'' karşılığını ekleme gereğini duyar. Türkçe'de ''Nicelik'' sözcüğünün ''Nice''den türetilmesi ''Nice''nin verdiği ''doğal'' anlam temelinde olanaklı olmuştur.

Nitelik için de durum bütünüyle benzerdir, ve her iki durumda da sözcüklere köken olan

sözcüklerin kendilerinin birer soru anlatımı olmaları — nite, nice — bu sözcüklerin adlar olarak kullanılmasını engellemiştir.

‘Quantum’ sözcüğünün modern yazgısı, sık sık ‘parçacık’ olarak anlaşılması sözcüğün bütünüyle ilgisiz bir metamorfozudur. Ve gene de dilbilimsel soruna yabancı fizik yazarlarının sık sık ‘quantum’ sözcüğünün doğal anlamında kullanılmasına içerlerledikleri görülür.

1. Bir büyüklük daha büyük olanı ölçtüğü zaman bir büyüklüğün bir parçası, daha büyük olanın daha küçüğüdür.

2. Daha büyük olan daha küçük tarafından ölçüldüğü zaman daha küçük olanın bir çokluğudur.

3. Bir oran aynı türden iki büyüklük arasında büyüklük açısından bir tür ilişkidir.

4. Çoğaltıldıklarında birbirlerini aşmaya yetenekli büyüklüklerin bir oranları olduğu söylenir.

5. Birinci büyüklüğün ikinci ile, üçüncünün dördüncü ile aynı oranda olduğu söylenir, eğer birincinin ve üçüncünün hangi eş-katı alınırsa alınsın, ve ikincinin ve dördüncünün hangi eş-katı alınırsa alınsın, karşılık düşen bir düzende sırayla alındıklarında, ilk eş-katlılar ikinci eş-katlıları benzer olarak geçiyor, ya da benzer olarak onlara eşit oluyor, ya da benzer olarak onlardan küçük kalıyorsa.

6. Aynı oranı taşıyan büyüklüklere orantılı denir.

7. Eş-katlılardan birinci büyüklüğün çokluğu ikincinin çokluğunu geçtiği, ama üçüncünün çokluğu dördüncünün çokluğunu geçmediği zaman, birincinin ikinciye üçüncünün dördüncüye olduğundan daha büyük bir oranı olduğu söylenir.

8. Üç terimde bir orantı en az olanaklı olandır.

9. Üç büyüklük orantılı olduğu zaman, birincinin üçüncüye ikinciye olanın çifte oranını taşıdığı söylenir.

10. Dört büyüklük [sürekli olarak] orantılı olduğu zaman, birincinin dördüncüye ikinciye taşıdığının üçlü oranını taşıdığı söylenir, ve orantı ne olursa olsun, bu böyle sürer.

11. Karşılık düşen büyüklükler terimi öncekiler için öncekiler ile ilişki içinde, ve sonrakiler için sonrakiler ile ilişki içinde kullanılır.

12. Almaşık oran öncekini önceki ile ilişki içinde ve sonrakini sonraki ile ilişki içinde almak demektir.

13. Ters oran önceki olarak sonrakini sonraki olarak önceki ile ilişki içinde almak demektir.

14. Bir oranın bileşimi öncekini sonraki ile birlikte kendi başına sonraki ile ilişki içinde bir olarak almak demektir.

15. Bir oranın ayrılması öncekinin sonrakini aştığı fazlalığı kendi başına sonraki ile ilişki içinde almak demektir.

16. Bir oranın evrilmesi öncekini öncekinin sonrakini aştığı fazlalık ile ilişki içinde almak demektir.

17. Eğer çeşitli büyüklükler ve çoklukta onlara eşit bir başka küme varken bu sonuncular ikişer ikişer alındıklarında ilk büyüklükler arasında birincinin sonuncuya oranı ikinci büyüklüklerde birincinin sonuncuya oranı gibiyse bir eşitlikte oran doğar.

Ya da, başka bir deyişle, bu uç terimleri ara terimlerin uzaklaştırılmaları dolayısıyla almak demektir.

18. Üç büyüklük ve çoklukta onlara eşit bir başka küme varken, ilk büyüklükler arasında öncekinin sonrakine oranı ikinci büyüklükler arasında öncekinin sonrakine oranı gibiyse, bu arada ilk büyüklükler arasında sonrakinin bir üçüncüye oranı ikinci büyüklükler arasında bir üçüncünün

öncekine oranı gibiyse, bir tedirgin oran doğar.

— Tanım 11'den başlayarak: öncekiler, hgoumena, sözel olarak ‘‘önde giden [terimler]’’, ve sonrakiler, epomena, ‘‘arkadan gelen [terimler]’’ demektir.

— Tanım 12'de oran A, B, C, D ... dizisinde düşünülüyor.

— Tanım 17'de 'eşitlikte oran'; (di itou) sözel olarak 'eşit bir uzaklıkta ya da aralıkta.'

— Tanım 18'de a, b, c ve A, B, C varken,

a ve b oranı B ve C oranı gibidir, ve b ve c oranı A ve B oranı gibidir.

Tedirgin oran 'oranların benzersiz olarak düzenlenmesi' biçiminde Arşimedes'de de bulunur.

KİTAP ALTI

TANIMLAR

1. Benzer dörtgen betiler açıları tek tek eşit, ve eşit açıları yapan kenarlar orantılı olanlardır.

2. Bütün çizginin büyük dilime oranı büyüğün küçüğe oranı gibi olduğu zaman, bir doğru çizginin uçta ve orta oranda kesilmiş olduğu söylenir.

3. Herhangi bir betinin yüksekliği tepeden tabana çizilen diktir.

KİTAP YEDİ

TANIMLAR

1. Bir birim varolan şeylerin her birine bir denmesini sağlayandır.

2. Bir sayı birimlerden oluşan bir çokluktur.

3. Bir sayı bir sayının bir parçası, büyüğün küçüğüdür, eğer büyük olanı ölçüyorsa;

4. ama parçalarıdır, eğer onu ölçmüyorsa.

5. Büyük sayı küçüğün bir çokluğudur, eğer küçük tarafından ölçülüyorsa.

6. Bir çift sayı iki eşit parçaya bölünebilendir.

7. Bir tek sayı iki eşit parçaya bölünebilir olmayan, ya da bir çift sayıdan bir birim ile ayrılandır.

8. Bir çift-kez çift sayı bir çift sayı tarafından bir çift kez ölçülendir.

9. Bir çift-kez tek sayı bir tek sayıya göre bir çift sayı tarafından ölçülendir.

10. Bir tek-kez tek sayı bir tek sayıya göre bir tek sayı tarafından ölçülendir.

11. Bir asal sayı salt bir birim tarafından ölçülendir.

12. Birbirlerine asal sayılar salt ortak bir ölçü olarak bir birim tarafından ölçülenlerdir.

13. Bir bileşik sayı belli bir sayı tarafından ölçülendir.

14. Birbirlerine bileşik sayılar ortak bir ölçü olarak bir sayı tarafından ölçülenlerdir.

15. Bir sayının bir sayıyı çarptığı söylenir, eğer çarpılan ötekinde olan birimler denli kendine eklenir ve böylece belli bir sayı üretilirse.

16. Ve, birbiri ile çarpılan iki sayı belli bir sayı oluşturduğu zaman, böyle üretilen sayıya düzlem denir, ve kenarları birbirini çarpmış olan sayılardır.

17. Ve, birbiri ile çarpılan üç sayı belli bir sayı oluşturduğu zaman, böyle üretilen sayıya katı denir, ve kenarları birbirini çarpmış olan sayılardır.

18. Bir kare sayı eşit tarafından çarpılmış eşittir, ya da iki eşit sayı tarafından kapsanan bir sayıdır.

19. Ve bir küp eşit tarafından ve yine eşit tarafından çarpılan eşittir, ya da üç eşit sayı tarafından kapsanan bir sayıdır.

20. Sayılar birinci ikincinin tıpkı üçüncünün dördüncünün olduğu o aynı çokluğu, ya da aynı parçası, ya da aynı parçaları olduğu zaman orantılıdır.

21. Benzer düzlem ve katı sayılar kenarları orantılı olanlardır.

22. Bir eksiksiz sayı kendi parçalarına eşit olandır.

KİTAP ON

TANIMLAR

1. Aynı ölçü ile ölçülen büyüklüklerin eşölçümlü ve herhangi bir ortak ölçüsü olamayanların eşölçümsüz oldukları söylenir.

2. Doğru çizgiler üzerlerindeki kareler aynı alan yoluyla ölçüldüğü zaman karede eşölçümlü, ve üzerlerindeki karelerin ortak bir ölçü olarak bir alanları olamadığı zaman karede eşölçümsüzdür.

3. Bu önsavlar ile, kimileri yalnızca uzunlukta, başkaları ise karede de olmak üzere, saptanan bir doğru çizgi ile sırasıyla eşölçümlü ve eşölçümsüz olan sonsuz çoklukta doğru çizginin varolduğu tanıtlanır. O zaman saptanan doğru çizgiye kesirli (oranlı), ve onunla ister uzunlukta ve karede isterse yalnızca karede eşölçümlü olan doğru çizgilere kesirli, ama onunla eşölçümsüz olanlara kesirsiz densin.

4. Ve saptanan doğru çizgi üzerindeki kareye kesirli ve onunla eş ölçümlü olan alanlara kesirli, ama onunla eşölçümsüz olanlara kesirsiz, ve onları üreten doğru çizgilere kesirsiz densin, eş deyişle, alanların kareler olmaları durumunda, kenarların kendilerine, ama başka doğru kenarlı şekiller olmaları durumunda, üzerlerinde onlara eşit kareler çizilen doğru çizgilere.

KİTAP ON BİR

TANIMLAR

1. Bir katı uzunluk, genişlik ve derinliği olandır.

2. Bir katının bir ucu bir yüzeydir.

3. Bir doğru çizgi onunla kesişen ve düzlemde olan tüm doğru çizgilerle dik açılar yaptığı zaman bir düzleme dik açılardadır.

4. İki düzlemden birinde düzlemlerin ortak kesimlerine dik açılarda çizilen doğru çizgiler geri kalan düzleme dik açılarda olduğu zaman bir düzlem bir düzleme dik açılardadır.

5. Bir doğru çizginin bir düzleme eğimi, doğru çizginin düzlemin üstüne yükselen ucundan düzleme çizilen bir dikey, ve böyle doğan noktadan doğru çizginin düzlemde olan ucuna birleştirilmiş bir doğru çizgi varsayıldığında, böyle çizilen doğru çizgi ile dik duran doğru çizgi tarafından sınırlanan açıdır.

6. Bir düzlemin bir düzleme eğimi aynı noktada ortak kesime dik açılarda çizilen ve her biri bir düzlemde olan doğru çizgiler tarafından sınırlanan dar açıdır.

7. Sözü edilen eğim açıları birbirine eşit olduğu zaman, bir düzlemin bir başkasına eğik olan bir başkası ile benzer eğimli olduğu söylenir.

8. Koşut düzlemler karşılaşmayan düzlemlerdir.

9. Benzer katı betiler çoklukta eşit benzer düzlemler tarafından sınırlanan betilerdir.

10. Eşit ve benzer katı betiler çoklukta ve büyüklükte eşit benzer düzlemler tarafından sınırlanan betilerdir.

11. Bir katı açı birbirleri ile birleşen ve aynı yüzeyde olmayan ikiden çok çizgi tarafından oluşturulan ve tüm çizgilere doğru olan eğimdir.

Başka türlü anlatırsak: Bir katı açı aynı düzlemde olmayan ikiden çok düzlem açı tarafından sınırlanan ve tek bir noktaya doğru çizilen açıdır.

12. Bir piramit düzlemler tarafından sınırlanan ve bir düzlemden tek bir noktaya çizilen bir katı betidir.

13. Bir prizma karşıt olan ikisi eşit, benzer ve koşut olan, ama geri kalanları birer paralelkenar olan yüzeyler tarafından sınırlanan bir katı cisimdir.

14. Çapı değişmeden kalan bir yarım daire döndürülür ve devindirilmeye başladığı aynı konuma yeniden getirilirse, böyle oluşturulan beti bir küredir.

15. Kürenin ekseni durağan kalan ve çevresinde yarım dairenin döndürüldüğü doğru çizgidir.

16. Kürenin özeği yarım daireninki ile aynıdır.

17. Kürenin bir çapı özekten çizilen ve her iki yönde kürenin yüzeyi tarafından sonlandırılan herhangi bir doğru çizgidir.

18. Bir dikaçılı üçgende dik açıyı yapan kenarlardan biri durağan kalırken, üçgen döndürülür ve devindirilmeye başladığı aynı konuma yeniden getirilirse, böyle oluşan beti bir konidir.

Ve, eğer durağan kalan doğru çizgi dik açının döndürülen kenarına eşit olursa, koni dikaçılı olacaktır; eğer, daha küçük olursa, geniş açılı; ve eğer daha büyük olursa, dar açılı.

19. Koninin ekseni durağan kalan ve çevresinde üçgenin döndürüldüğü doğru çizgidir.

20. Ve taban döndürülen doğru çizgi tarafından çizilen dairedir.

21. Bir dikdörtgen koşutkenarda dik açıyı yapan kenarlardan biri durağan kalırken koşutkenar döndürülür ve devindirilmeye başladığı aynı konuma yeniden getirilirse, böyle oluşan beti bir silindirdir.

22. Silindirin ekseni durağan kalan ve çevresinde koşutkenarın döndürüldüğü doğru çizgidir.

23. Ve tabanlar döndürülen ve birbirine karşıt olan iki kenar tarafından çizilen dairelerdir.

24. Benzer koniler ve silindirler eksenleri ve tabanlarının çapları orantılı olan koni ve silindirlerdir.

25. Bir küp altı eşit kare tarafından sınırlanan bir katı betidir.

26. Bir sekizgen sekiz eşit ve eşkenarlı üçgen tarafından sınırlanan bir katı betidir.

27. Bir yirmigen yirmi eşit ve eşkenarlı üçgen tarafından sınırlanan bir katı betidir.

28. Bir onikigen oniki eşit, eşkenarlı ve eşaçılı beşgen tarafından sınırlanan bir katı betidir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

ARNOLD SCHÖNBERG

Kaynak · İdea

Arnold Schönberg (1874-1951) ressamlığında da müziğinde olduğu kadar başarılıydı. BAĞLANTI

Arnold Schönberg bir müzisyen ve kuramcı idi ve Wittgenstein'ın felsefede yaptığını müzikte yaptı. Felsefeden nefret eden bir kafa ve güzel sanattan nefret eden bir ruh olanaklı en enteresan uyumu yaratır. Wittgenstein ve Schönberg birbirini çok iyi anlayan ve benzer duyguları paylaşan iki yakın dost idi. Biri tekil olgular karşısında felsefi evrenselleri indirgemek ile ilgilenirken, öteki müziksel evrenseller için aynı şeyi yapıyor, harmonik idealini terkederek müzik kuramına harmonik göreliliği getiriyordu.

"In Schoenberg's theoretical quest, one can discern the spirit of what might be termed the Bauhaus mentality, which in turn was reflected, however hazily, in the [conceptualizations of] the Vienna

Circle ... and the writings of Schlick, Neurath, Carnap, and Wittgenstein."(Benjamin Boretz and Edward T. Cone, Preface to Perspectives on ContemporanJ Music Theory, New York: Norton, 1972, viii-ix.)

Herşeye yayılan bir harmonik görelilik anlayışı, tonal yasaların en yüksek yaratıcısının yalnızca bireysel besteci, onun kişisel beğenileri, ne olursa olsun onun hiçbir nesnellik tanımayan öznelliği olduğu görüşü Schönberg'in estetik kuramının en devrimci yanıdır. Ve devirdiği şey klasik güzel sanat kavramıdır. Gene de bu devrim bütünüyle bireysel ve kişisel değildir. Tuhaf bir biçimde evrensel bir karakter gösterir. Bir ideal estetik ölçün kavramının yadsınması gerçekte modernist sanatçılığın yeni evrenselidir. Dahası, müzik alanında usdışının yaygınlaşması hiç kuşkusuz yalılıtılmış bir fenomen değildir. Modernist resim ve yontu sanatlarında da bir kişisel anlatımlar türlülüğü hiçbir evrensel ölçün aramamada evrensel bir yan gösterir. Estetik gelişim kavramının yeri estetik türlülük tarafından alınır. Bu hiç kuşkusuz modernist sanatın herhangi bir yetenek düzeyi, herhangi bir estetik kaygı, herhangi bir güzellik ideali gibi kısıtlamalardan özgürleşmesi ile beslenir ve güçlendirilir. Modern kültürde tıpkı felsefede olduğu gibi sanatlarda da "sıradanlık" için engin bir alan açılmıştır. Felsefenin özeği "dil" tarafından doldurulunca "ordinary language philosophy" kendini yalnızca tikel bir felsefe olarak görmekle kalmaz, ama klasik felsefenin, zamansal-olmayanının zamanının geçtiği çıkarsamasını yaparak onu yoketme işine girişir. Aynı görelilik-tikellik tininin bilimlerin, başlıca fiziğin alanında aşağı yukarı bu nihilistik felsefi ve estetik kuramlar ile aynı zamanda girmeye başladığını biliyoruz. Avrupa yirminci yüzyılın ilk yarısında yalnızca moral ve törel olarak değil, ama felsefi ve sanatsal olarak da bir yıkım yaşarken ve ikinci yarıda sıcak savaşların yeri daha çok soğuk savaş tarafından alınırken, hiçbirşey felsefecinin ve sanatçının düşüncesiz ve duyarsız yanının bu reel nihilizmden, bu nefret tininden etkilenmesinden daha normal olamaz.

Bilim Felsefesi

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Etkinlikler

Bilim Felsefesi 2014-15

Bilim ussal gerçekliğin dizgesel, yöntemli, tanıtlı bilgisidir. Bilimde kişisel, kültürel, genel olarak tarihsel yanlar onun oluş sürecini tamamlamadığını, henüz deneyimin kendisi üzerine deneysel bir kuramlar yapısı olduğunu gösterir. Bilimlerin akışkanlığı ereksel olmalarına bağlıdır. Görgül bilimler görgül olmayan problemlerini çözemedikleri ölçüde kendilerine yeterli değildirler ve kavramsal evrensel yapılarını kendi ötelerinde, mantıksal düşüncenin alanında kurmaya itilirler. Bilim Felsefelerinin henüz dizgesellikten yoksun çoğulluğunun gerekçesi duyu-algısı, deneyim ve gözlem süreçlerinin kendilerini özsel olarak kavramsal problemler biçiminde göstermelerine bağlıdır. Helenik, İslamik ve Modern dönemlerin özgür düşünme birikimi olarak bilim Usun, Doğanın ve Tinin bilgisi olarak insanlığın gerçek, evrensel bilinç biçimini üretme sürecidir.

Noesis Felsefe Atölyesi ve Kadıköy Belediyesi Caddebostan Kültür Merkezinin (CKM) desteği ile Aziz Yardımlı tarafından sürdürülen çalışma her Perşembe günü saat 19:30-21:30 saatleri arasında CKM B-Salonunda yapılacaktır.

06 - 13 - 20 - 27 Kasım 2014

04 - 11 - 18 - 25 Aralık 2014

08 - 15 - 22 - 29 Ocak 2015

05 - 12 - 19 - 26 Şubat 2015

05 - 12 - 19 - 26 Mart 2015

02 - 09 - 16 - 30 Nisan 2015 (09 ve 16 Nisan A Salonu)

07 - 14 - 21 - 28 Mayıs 2015

04 - 11 - 18 - 25 Haziran 2015

• Bilim Felsefesi 2014-2015 (GİRİŞ)

• Matematik Felsefesi

• Bilim Felsefesi 2014-2015 (ALINTILAR: Hegel, Laplace, Einstein, Bohm)

• Bilim Felsefesi 2014-2015 (ALINTILAR: Einstein, Einstein, Heisenberg, Schrödinger, Oppenheimer; Kavram, Realite, Quantum Mekaniği)

• Bilimler ve Bilim Felsefesi (Anasayfa)

Videolar

1) BİLİM FELSEFESİ 13-11-2014

1)

BİLİM FELSEFESİ 13-11-2014

Bilim Felsefesi

İdea Yayınevi / 2014

Bilim Felsefesi

Kaynak · İdea

Bilim Felsefesinin Kapsamı

Bilim Felsefesi başlığındaki 'bilim' sözcüğü görgül-pozitif bilimler olarak, ve "felsefe" sözcüğü kişisel görüşler olarak okunmalıdır. O zaman anlatım Logosun çözümlemesini dışlar, görgül Doğa Bilimlerini ve görgül Tin Bilimlerini kapsar, ve bu alanlar üzerine hermeneutik bir etkinliği belirtir.

Bilim Felsefesi Doğa ve Tin alanlarının Kavramlarının bir çözümlemesi ile ilgilenmez. Bunun için Kavramın doğasının kendisini kavramalıdır ve henüz Mantık Biliminin bütün bilgi sürecindeki yerinin öneminin bilincinde değildir.

"Bilim" anlatımı Doğa alanının bilgisini olduğu gibi Tin alanının bilgisini de kapsar. Ama Pozitivizm Bilimi dahaçok Doğa Bilimi olarak anlama eğilimindedir. Schlick "Almost all philosophy is natural philosophy," der.

Bilim Felsefesi ve Doğa Felsefesi

Bilim Felsefeciliği doğa bilimlerini ve insan bilimlerini, Hegel'in Ansiklopedi'sindeki Doğa ve Tin Felsefeleri bölümlerini kapsarken, Mantık Bilimi'ni dışarıda bırakır.

Hegel'in Ansiklopedik Dizgesinde şu bölümleme yapılır:

1. Mantık Bilimi; 2. Doğa Felsefesi; 3. Tin Felsefesi.

Bilim Felsefesi Mantık Bilimi'nin kapsamı ile kavram, metafizik, a priori vb. gibi terimler bağlamında ilgilenir.

Metafizik

Hegel'in dizgesinden de görüleceği gibi, metafizik ilk olarak fiziğin ötesi olarak Tin alanını gösterir: Tinsel olan fiziksel değildir. Logos ya da arı mantıksal düşünce alanı metafiziğin belirtmesi gereken asıl alandır, ama mantıksal olarak doğayı önceler, ve metafizik ya da fizik-ötesi olmaktan çok fizik-öncesidir. Metafizik Pozitivizmin ortadan kaldırmayı istediği ya da kaldırdığını sandığı şeydir. Yine, Kant'ın da metafiziğe izin vermediği düşünülür. Pozitivizmin kendisi fizik olmadığı düzeye dek meta-fiziktir ve böyle olarak kendini bilmediği için kendini yadsıyan bir meta-fiziktir. Kant'ın metafiziği yadsıması ise benzer olarak bilince sınırlı bir yadsıma, böylece metafiziğin yalnızca bilinçsiz doğrulanışıdır. Kant için herşey bilinçte, fenomen alanındadır, ve numenon alanına çıkış yasaktır.

"Hemen hemen tüm" ve "Tüm" aynı değildir. Schlick bir kör nokta bırakır, ve bunun ne olduğu önemlidir.

METAFİZİK

Bilim niçin felsefeye gereksinir?

Görgül bilim niçin kendine yeterli değildir?

Görgül bilimler deneyim alanının bilgisi oldukları sanısı içinde oldukları düzeye dek gerçek anlamda bilimler değildirler, çünkü deneyim alanı tekil olanın alanıdır ve usun ve bilimin gereksindiği evrenselliği vermez.

Görgül Bilim ilkin nesnelerini dışsal olarak varolan ve düşünen özneden bütünüyle bağımsız kendilikler olarak görür. Onun için "nesne"nin kendisi tek-yanlı nesnellik belirleniminde geçerlidir ve nesnenin o denli de özne olduğunu, bir düşünce de olduğunu düşünemez. Görgül bilim nesnelerini belirlemede kendi kategorilerini kullanır ve bu kategorilerin ondan bağımsız nesnel belirlenimler olduğunu sanır. Örneğin "eksiksiz olarak katı cisim," "sonsuz küçüklük," "özdeksel nokta," "eksiksiz gaz" gibi kavramlar bu "deneyimsel" bilimin deneyimsel olmayan ideal ya da salt düşünsel belirlenimleridir. Ve gene de görgül bilimci kendi bilincinin içinde olmadığını, nesnel realiteyi düşündüğü sanısı içindedir. Görgül bilim Usun tam bilinçsizliği içinde yapılır. Doğrulama ya da yanlışlama sınamalarının "nesnel" olduğu sanılır. Ama Carnap ve Popper her ikisi de tam olarak reddettiklerini sandıkları metafiziğin içinde olduklarının bilincinde değildirler. Tam olarak bu bilinçsizlik pozitivizmi oluşturan temel kategoridir.

Sağduyu ya da genel olarak doğal bilinç diyebileceğimiz düşünme kendini nesnesinden ayıran düşünce yetisidir ve bu ilkin olgunun bilinci onu özne ve nesne problemini, düşünce ve realite arasındaki karşıtlık sorununu irdelemeye götürür.

Bilim Felsefesi ve Bilim Tarihi

Bilim Felsefesi bilim tarihi değildir. Ama Bilim Felsefesinin kendisinin tarihi vardır. Bir Tarihinin olması olgusu henüz kendisi olamadığını gösterir. Aynı zamanda Bilim Felsefesinin ele aldığı sürecin kendisi tarihseldir.

Bilim Felsefesinde Realizm Teması

"Niçin dizgesellik ileri süren bir felsefenin metafiziksel olarak idealistik olarak alınabileceğini anlamak güç değildir, özellikle dizgenin büyük bir bölümünün bir Realphilosophie olduğu ogusunu dikkate aldığımız zaman. Çünkü, eğer dizge özerk ve kendi içinde kapsanmış ise, ve verili herhangi bir belirlilik üzerine dayanmadığı ama tersine tüm belirlilikleri içeriden yarattığı için böyle ise, görünürde ölümcül soruyu sormalıyız: Nasıl bu felsefe, yaygın olarak Hegel'in yaptığının kabul

edildiği gibi, realite ve düşüncenin kötü ünlü indirgenmesini ya da özdeşleştirilmesini yapmadıkça reel olandan söz edebilir? Dizgesellik en berbat ve modası geçmiş biçimli felsefenin saltık, metafiziksel olarak idealistik bir özdeşlliğini doğurmaz mı? Tüm belirliliklerinin kendi kendilerini ve katı olarak içkin bir tarzda yarattıklarını ileri süren bir felsefe nasıl olur da reel olanı ele alabilir — reel olan felsefi düşünce ile özdeş, ya da onun bir ürünü, ya da başka türlü ondan türevsel olarak alınmadıkça?"

Sağ-Duyu ve Ontoloji

Bilim Felsefeciliği yaygın olarak doğal bilincin konumundan, bir sağ-duyu (common sense) konumundan yapılır ve sağ-duyu için bilinç ve varlık arasında aşılamaz bir uçurum olmalıdır. O zaman realite dokunulmaz ve erişilemez bir kendinde-Şey olarak bir yana bırakılır ve yalnızca Bilim sürecinde özneyi ilgilendiren sorunlar ele alınır. Mantık biçimselleştirilir, ya da daha iyisi simgeselleştirilir, ve açıklama ya da daha iyisi betimleme bilimin işi olarak görülür.

William Maker'in bu pasajı doğal bilincin düşünce ve varlık arasındaki ilişkide yaşadığı güçlüğü örneklendiren ölçün bir anlatımdır. Doğal bilinç düşünce ve reel olan arasındaki ilişkiyi karşıtlık ilişkisi olarak alır. Hiç kuşkusuz insan düşüncesi bilincin dışındaki olgusallık ile aynı şey değildir ve Kant bu ilişkide olgusallık/realite yerine kendinde-Şey anlatımını geçirerek doğal bilincin kuşkuculuğunu pekiştirir. Öte yandan Hegel, Descartes, Spinoza kavram ve varlık, res cogitans ve res extensa, düşünce ve uzam gibi çiftleri kullanırlar. İnsan düşüncesinin reel olanı ele alabilmesi, onunla iletişim kurabilmesi için onunla bir ve aynı olması gerekir. Doğal bilinç karşıtların bu birliğini doğrulamayaz, çünkü onun için var olan, reel olan ancak ve ancak duyusal-özdeksel olabilir. Doğal bilinç daha şimdiden kendiliğinden duyumcu ya da özdekçidir. Ama doğal bilincimiz belki de düşüncenin varlık ile özdeşliğini ilkin reel olanı düşünmekte olduğunun bilincine yükselirse anlayabilir.

Dil ve Bilim Felsefesi

Bilim Felsefesi öznelliğini bile düşünceden, ustan, kavramdan, kuramsal olan herşeyden uzak tutmayı ister, ve ne olursa olsun gene de düşünmek zorunda kaldığı için, düşüncesini dil ve semantik ve sintaks gibi dilibilimsel terimler altında örtmeyi seçer.

Anlak yetisi hiç kuşkusuz anlam ile ilgilidir ve Bilim Felsefeciliğinin bütününde ve özellikle başlangıcında bilgi sorununu semantik bir soruna indirgeyen pozitivizm gerçeklik sorunu olması gereken Bilim sorunundaki bu indirgemeyi tutarlı olarak yapar. Kavramın, usun nesnelliğini silen Anlak düzleminde Bilgi için yer yoktur. Pozitivizm, görgücü temelleri ile uyum içinde, Bilginin olanaksızlığını anlatan başka her vargıyı çıkarsamak zorundadır. Açıklama, Olasılık, Tahmin gibi terimler Bilgi ile ilgili olması gereken alanın başlıca belirlenimleridir.

Anlama ansallaştırma, dışsal olanı içselleştirmedir. Öte yandan us kendini nesnellik ile bilinçli olarak ilişkilendirir ve nesnelliğin onunla aynı tözden olduğunun, ussal olduğunun bilincidir. Bu düzlemde bilinç sonluluğunu reddeder ya da ona karşıt bir nesne ile sınırlı olduğunu düşünmeye son verir. Us karşısında kendini bulan düşüncedir. Anlak düzleminde kalındığında, başka bir deyişle, kavramların yalnızca öznel imlemleri olduğu varsayıldığında, ussal-nesnel bilgi olanaksızdır. Sağduyu ya da anlak bu nedenle Bilimin de öznel olmak zorunda olduğunu, Bilginin olanaksız olduğunu, çünkü bilincin kendi ötesine, fenomenin ötesine geçemeyeceğini çıkarsar. Ve bunda bütünüyle haklıdır.

"... philosophy will never get so far as to pose a genuine problem." (M. Schlick, 1930; alıntı Popper'ın; "Bilimsel Araştırmanın Mantığı")

Moritz Schlick'in felsefenin gerçek bir problem soramayacağından kuşkusu yoktur, çünkü genel olarak problemin kavramsal değil ama semantik bir karakter taşıdığını, olanaklı biricik problemin anlam problemi oldğunu ve bu tür problemlerin dilçözümleme yöntemleri ile çözülebileceklerini düşünür.

Popper ve Eleştiri

Popper (aynı yer): "... language analysts are important to me; not only as opponents, but also as allies, in so far as they seem to be almost the only philosophers left who keep alive some of the traditions of rational philosophy." Popper görgücü olduklarını açıkça bildiren analiz felsefecilerini rasyonalistler olarak alır. Aslında us ile anladığı usun kendisinden başka birşeydir: "I equate the rational attitude and the critical attitude."

Eleştiri yargıdır, ve yargı göreli olmayan, saltık ölçütleri gerektirir. Eleştiri noktası kendini ölçüt olarak alır, ki ölçüt bu durumda Popper'ın bilincinden başkası değildir.

Eleştiri her egonun, her bilincin hakkıdır ve en sıradan egoyu bile yükseltir. Ama eleştiri kendini bilim ve bilgi adına ileri sürdüğü zaman, bilimin bu yargıcının ne ya da belki de kim olduğunu sormamız gerekir.

Eleştiri kendi ölçütleri ile eşölçümlü olmayanı tanıyamaz. Ölçemediğini yoksayar.

Ölçütleri duyusal olan Pozitivizm duyusalın üzerine, düşünsel olana ulaşamadan yarı yolda kalan bilincin felsefesi olmak zorundadır. Kavramsal düşünceyi tanımadığı için olguda olduğunu sandığı zaman gerçekte kavram ile ilgilenmekte olduğunu, olgu, şey, gözlem, nesne vb. dediği şeylerin yalnızca kendi bilincindeki tasarımlar olduğunu bile anlamaz.

Bilim Felsefesinde Realizm Sorunu

Bilim Felsefesi görgücü temelde direttiği sürece görgül Bilimin kendisinin yaptığından daha iyisini yapamaz. Bilim görgül yöntem üzerine dayandığı sürece yöntemin görgül karakteri tüm problemin kaynağıdır. Gözlem, deneyim, duyusal-algı — bunların Bilimin nesnelliğinin güvencesi olduğunu ileri süren bilim felsefecileri vardır. Oysa tümü de özneldir ve doğal bilinç duyum, algı, deneyim vb. dediği süreçlerde kendi dışında olduğunu imgelerken gerçekte kendi içindedir, düşünmekte, algılamaktadır, ve bunlar kendi beyninin işlemleridir. Nesnel olan ile dışsal, fiziksel, ya da duyusal olanı anlamak doğal bilincin sorunu çözümsüz bırakan düşüncesizliğidir. Nesnel olan öznel olanın karşıtı olarak anlaşıldığında hiç kuşkusuz öznel olmaması gereken gerçekliğin ölçütü olarak doğru anlaşılmış olur. Ve duyumun, bilinçte olan deneyimin, gözlemin vb. öznelliği ile karşıtlık içinde nesnellik kavrama, düşünceye düşer, çünkü nesnel olanda belirli olan ancak kavram yoluyla anlatılır, duyum yoluyla değil. Düşüncenin nesnelliği pozitivizmi ayaklandıran bağıntıdır. Oysa bu bilinç de dışsal, nesnel, reel dediği herşeyi ancak düşünce ile, bir kavram ile anlatabilir, ve bu şaşkınlık içinde yadsıdığı şeyi yaptığının bilinci değildir. Özdek, uzay, zaman, kütle vb. birer duyum değil ama düşünce ya da kavramdır. Platon İdeaları nesnel olarak gördü ve insanda İdeaları düşünen yetiyi Nous olarak, Us olarak.

Bilim Felsefesi; Bilim; Yalancı-Bilim; Gözlem

Erken pozitivistler bilimin gözlem üzerine dayanırken yalancı-bilimin gözlem üzerine dayanmadığını ileri sürdüler. Örneğin nokta, çizgi, giderek sayı, eşitlik vb. gibi kavramlar, aslında tüm kavramlar gözlem nesneleri değildirler. Gözlemin duyusal bir yanı vardır. Ve kavram o duyusal yana ait değildir ve gözlemin duyusal yanı değildir. Ama kavramsız bir gözleme gözlem diyemeyiz ve gözlemde nesnel olan yan kavramsal olan yandır.

Pozitivizmin görüşüne göre Geometri, matematik, aslında kavramları konu aldıkları düzeye dek genel olarak Bilim bilimsel değildir. Einstein geometriyi kavramsal karakterinden kurtarıp onu fiziksel geometriye, pergel-cetvel geometrisine indirger. Çünkü bilginin bir "duyusal-algı" sorunu olduğunu düşünür (The Meaning of Relativity).

Herşeyi bilmedikçe hiçbirşeyi bilemeyiz

The fact that Philosophy of Science exists is an indication that empirical science is not enough, that it does not give knowledge, that it is not science but only empirical science.

Bilim Felsefesinin varlığının kendisi görgül bilimin yeterli olmadığının bir belirtisidir. Viyana Okulu ve pozitivizmin başka biçimleri bu sorunu çözmeye çalıştılar. Ama görgül bilimlerin kendilerinin yetersiz yöntemlerini aklamaya çalıştıkları için görgül bilginin kendisinden öteye gidemediler. Aslında daha ileri gittiler ve evrenseli, düşünceyi, ideayı realiteden olduğu gibi insan bilincinden de silmeye çalıştılar.

David Bohm took the view that quantum theory and relativity contradicted one another, and that this contradiction implied that there existed a more fundamental level in the physical universe. [8] He claimed that both quantum theory and relativity pointed towards this deeper theory. This more fundamental level was supposed to represent an undivided wholeness and an implicate order, from which arose the explicate order of the universe as we experience it.

Feynman (5 Time and Distance)

"It has been emphasized earlier that physics, as do all the sciences, depends

on observation."

Bilimin gözlem ve deneyim ile başladığı söylenir. Ama gözlem ve deneyim bilgi değildir. Bilinecek olanın kendisi gözlem ve deneyimdir.

Fenomen, olgu, gözlem, realite, deneyim arasındaki ilişkiler.

Quantum fiziğinde usdışı (counter-intuitive/karşı-sezgisel) kuramların ussallık ile ilişkisi.

Klasik Mekanikten Quantum Mekaniğine Geçiş. Burada iki mekanik alanından söz edilir.

Elektromagnetic Spectrum:

1800, William Herschel discovered infrared light

1801, Johann Ritter discovered ultra violet light

1860s, James Maxwell developed four partial differential equations for the electromagnetic field

1886, Heinrich Hertz built an apparatus to generate and detect what we now call radio waves

1895, Wilhelm Röntgen discovered x-rays

1900, Paul Villard discovered gamma rays

From Classical to Quantum Mechaincs

Photons have momentum, but no mass? This is non-classical physics.

Photons carry energy, that is they move. But without mass?

Individual photons liberate electrons, but withous mass?

Light is made of discrete packets of energy called photons. Photons carry momentum, have no mass, and travel at the speed of light. All light has both particle-like and wave-like properties. How an instrument is designed to sense the light influences which of these properties are observed. An instrument that diffracts light into a spectrum for analysis is an example of observing the wave-like property of light. The particle-like nature of light is observed by detectors used in digital cameras—individual photons liberate electrons that are used for the detection and storage of the image data

http://missionscience.nasa.gov/ems/02_anatomy.html

Radio and microwaves are usually described in terms of frequency (Hertz).

One wave—or cycle—per second is called a Hertz (Hz).

Iinfrared and visible light in terms of wavelength (meters).

The shortest wavelengths are just fractions of the size of an atom, while the longest wavelengths scientists currently study can be larger than the diameter of our planet!

X-rays and gamma rays in terms of energy (electron volts).

Kara cisim ışıması (blackbody radiation)

December of 1900, Max Planck announced a solution to this problem but only by assuming that the emission and absorption of electromagnetic energy, at the time believed to be continuous waves, could be only whole multiples of a discrete urut, or quantum, of energy. Thus was born quantum theory.

1912, Niels Bohr rescued Ernest Rutherford's so-called solar system model of the atom by quantizing the orbital energy of the electrons circling the atom's central, positively charged nucleus.

at the most fundamental level of natural processes, nature is discrete, not continuous. This principle applies even to space and time.

electromagnetic energy could be emitted or absorbed only in discrete "packets" that he called quanta (later renamed photons). Further, quanta were restricted in size to whole

multiples of a unit of energy; no intermediate values were permitted.

Quanta contradicted Maxwell's wave theroy of light.

Atom

In 1806, John Dalton had defined the atom as solid and indi visible, but in 1896, J. J. Thompson discovered that atoms had an internal structure.

1896 Thompson's discovery of an electrically charged particle inside the atom led to the question: How are these electrons organized inside the atom? Thompson proposed a model in which electrons were distributed in a positively-charged substance inside the atom, similar to raisins in pudding.

1910 Rutherford's solar system model. This model was the result of an experiment in which thin sheets of gold were exposed to rays from radioactive material. .. Rutherford proposed that atoms are not solid but, in fact, are mostly empty space.

he electron should instantly spiral into the nucleus.

Bohr postulated that orbital electrons do not radiate electromagnetic energy.

They radiate only when they change orbits. Further, electrons can occupy only specific orbits around the nucleus of a given atom; in other words, their orbital energy is quantized.

Geometri

Newton geometriyi mekaniğin bir dalı olarak gördü. Pozitivizm bir a posteriori geometriyi kabul eder ve böylece geometrinin Mısır kökenlerine dönmüş olur.

Pozitivizm geometrinin belitlerini tüm içeriklerinden dışlayarak biçimsel blidirimlere indirger. Biçimsel bildirimler simgesel bildirimlerden başka birşey değildir ve içerik ile hiçbir ilgileri olmayan boş tasım kabuklardır.

Poincare her üç geometri biçiminin de kullanılabilir olduğunu söylüyor (uylaşımcılık).

Quantum Kuramı

Kuram özsel olarak andırım üzerine kuruludur. (Maxwell)

Newton's Principia

Newton ikinci belitte "etkileyen kuvvet/impressed force" diye birşeyden söz eder ve onun "bir cisim üzerinde onun ya dinginlik ya da doğru bir çizgide biçimdeş olarak devinme durumunu değiştirebilmek için uygulanan bir eylem/action" olduğunu söyler

ÖGK

Etheri saptama deneyleri sonuçsuz çıktı. (Using the wave theory of light, physicists tried to measure the motion of the Earth in absolute space, but every attempt resulted in a measurement of 0.)

Eşzamanlılık çürütüldü: (What does it mean to say that two events, one at a distance from an observer and one close to the observer, occur simultaneously? In fact, the event that occurs at a distance must take place earlier, because it takes time for the light signal from that event to reach the observer.)

Özel Görelilik Kuramının iki ilkesi:

1) Tüm devim görelidir;

2) Işık hızı değişimsiz olarak 300.000 km.dir.

Newton: Uzay ve Zaman saltıktır;

Einstein: Uzay ve Zaman görelidir. Ama bu görelilik görüşü hiç kuşkusuz yeni değildir.

Kütle: (gravitational mass (weight) and inertial mass (the resistance of matter to motion) are identical. Einstein wondered why this is true.)

Einstein uzayın ve ondaki özdek kütlesinin sonlu olduğunu kabul etti ve ölçülerini verdi.

Eddington 1919'da kuramı doğruladı (çok büyük oynamalar içerin bu deney sağın olarak kabul edildi).

Kütle hızdaki değişime dirençtir.

Görelilik Kuramı

Tüm uzay ve zaman ölçümleri görelidir.

Işık hızı aşılamaz (axiom).

Işık hızı tüm gözlemciler için değişmez (axiom).

Eşzamanlılık yoktur.

Görelilik Kuramı uzaktan eylemi kabul eder, (ki bu durumda ışık ve yerçekimi etkisi için sonluluk olanaksızlaşır).

GGK

GGK yerçekimi dalgalarını tahmin eder, ama doğrulama yok.

Evrenin genişlediğini konutlar (ama Einstein bunu ilkin kendisi yadsıdı)

(universe is expanding at an accelerating rate,)

EPR

1935'te Einstein Quantum Kuramına göre iki olayın eşzamanlı olarak yer alabileceğini belirten bir deneme yazdı.

Deneyim

Hem tümevramlı hem de tümdengelimli uslamlamarın deneyim ile anlaşma içinde olmaları koşulu ile bilimsel oldukları kabul edilir. Ama deneyimin kendisinin kavramlar için bir sınama sağlaması kavramın kavramın kendisi yoluyla sınanmasıdır. Bütün bir bilinç alanında bunu değiştirmek güçtür.

non-Euclidean Geometry

aa

Brownian Motion

Small particles suspended in fluid are observed to move around at random.

Photoelectric Effect

Einstein won the Nobel Prize for this paper, which is one of the foundations of quantum theory.

Saltık Uzay

Newton mekaniğinde bile gönderme alanı olamaz. Belirli kullanımı paradoksaldir, çünkü belirli görelidir.

Yerçekimi

Yerçekimi kuvveti özdeğin doğasına özünlü itme ve çekme kuvvetlerinin birliğidir. Görelilik kuramı yerçekimi kuvvetinin kavramsal yapısından bütünüyle habersiz olarak, onu uzayın bükülmesi olarak kabul eder.

Teleoloji

Nagel fizik biliminin teleoljik önermeler kullandığını söyler. Ama bu mekaniği teleolojik olarak görmek demektir.

Descartes'ta mekanik ve teleoloji ayrımı yok.

Expansion of the Universe

Hubble law is based on analogy of the dawnward change in the pitch of a train whistle as the train speeds away from us.

If there are interacting and merging galaxies, then the expanding universe theory is invalid. And there are such galaxies.

Redsihft misinterpreted (and made equal to distance) in order to make it fit to the Standar Big Bang model.

http://electric-cosmos.org/arp.htm

Mantık

Bilim Felsefecileri, örneğin önemli bir ad olan Nagel, Mantık ile simgesel mantığı anlar, ve bu mantık içeriksiz ve salt biçimseldir, dilbilimsel kurallar ile işler, realite ile saltık olarak hiçbir ilgisi yoktur. Aslında biçimsel olmasından da ötesi, bu mantık onu kuranlar tarafından keyfi olarak kurulur. Bu düzeye dek Bilim Felsefeciliği henüz Mantık konusunda tam bir boşluk içindedirler.

Pragraf 1)

Doğa Bilimleri ve Tin Bilimleri oluş sürecindedir. Henüz birer model, hipotez, teori düzeyindedirler, fenomaldirler. Hiç biri henüz bilim değil ama tümü de görgül bilimdir. Bu nedenledir kendilerine yeterli değildirler ve onları aklayacak daha yüksek bir yetkeye, "Bilim Felsefesi" denilen şeye gereksinirler. David Bohm ne quantum kuramının, ne de görelilik kuramının ayakta kabileceğini söyler. Oluş sürecindeki bilim kaçınılmaz olarak gerçek değildir, ayrıksı biçimler üstlenir, ve eğlence sektörüne hizmete uygundur.

Hegel Tarih Felsefesi'nde bir ulus için en kötü şeyin ilerlemesini önleyecek bir yolda katılaşmak ve böylece daha öte gelişim için olanak sağlayan ortadan kalkışa direnmek olduğunu anlatmaya çalıştı. Yine böyle, Doğa ve Tin bilimleri alanında da en anlamsız şey henüz bir bir kuram olan, Tinin bir Görüngüsü olan şeyin bilim olduğu sanısıdır. Bilim doğal bilince tamamlanmış, aklanmış, ve böylece katılaşmış ve tüm değişime karşı yalıtılmış bir yapı olarak görünür, ki gerçekten kavramda bu böyledir. Ama Görgüngüyü Öze karşı çıkarmak doğal bilincin saflığına özgüdür.

Mekanik

Mekaniğin temel bilim olarak görülmesi bilim tarihinde yaygındır. Mekanik indirgemeciliğin nedeni mekaniğin ilk doğa bilimi olmasına bağlıdır. Bu indirgemeyi Hertz de savunur: Hertz "Tüm fizikçiler fiziğin görevinin doğa fenomenlerini mekaniğin yalın yasalarına indirgemek olduğunda görüş birliği içindedir" (Die Prinzipien der Mechanik, Leipzig, 1910, s. xxix; Nagel 116)

Pozitivizmin İronisi ve Metafizik

Bugün pozitivistlerin metafizikten kaçınmak için sözde deneyim dedikleri ama hiç de deneyim olmayan bir kavrama sarılmaları onları tam olarak metafizik ile imgeledikleri saçmalıklara tam olarak benzer görüşleri ileri sürmeye ve savunmaya götürür.

Pozitivist olguların metafizikten bütünüyle arındırılmış, yani kavramsız olduğunu imgeler

ve böyle kavramsız, kuramsız olduğunda bir olgu, bir fenomen bile olamayan soyutlamayı, bu hiçliği kavramı sınamak için kullanır.

Devim

Devim özdeğe özsel olarak zorunludur, ona dışarıdan dayatılan birşey değil. Devim süredurumlu iken kuvvet gerektirmez, denir. Ama kuvvetin özdekten ayrılması ancak anlak için olananaklıdır ve gerçekte kuveet özdeğin kendisidir. Bu düzeye dek devim hiçbir zaman özdeğe dışsal değil ama içseldir çünkü kuvvet içseldir. İvme ancak bu sakınımlı ve değişmez kuvvetin yoğunlaşması olabilir. Böylece ivme kuvvetin kendisinin yer değişiminden başka birşey olamaz. Bu ise özdeğin kendisinin yer değişimidir.

Elektronların devimi olarak düşünülen şey özdeğin sürekli devimidir. Devim yer ile ilgilidir, ve bir atomun bir yerde olma ve olmamasının birliği olarak devim sürekli yerdeğişimidir.

Devim uzay ve zaman kıpılarının birliği olduğuna göre, bu son iki kıpıyı içeren ve devimden daha yüksek olan her kavram devimi de içerir.

Saltık Devim ve Saltık Dinginlik

Saltık devim başka gönderme çatısına değil ama saltık uzaya göre devim olmalıdır. Saltık uzay ise bir cismin bir zaman kıpısı içinde doldurduğu yerdir. Ve cisim zaman kıpısı içinde düşünüldüğünde, Dinginliktedir. Cismin bu saltık Dinginlik durumunu bozması saltık Devimden başka birşey değildir.

Saltık Dinginlik ancak kıpısal zaman durumunda olanaklıdır. Böyle birşey salt kurgusal olamaz, çünkü zamanın sınır durumu olarak kabul edilen şey budur.

Eşzamanlılık

Tüm uzay noktalarının gözlemci ile göreli zamanlarının olması eşzamanlılığın olmaması demektir. Ve Zamanı yalnızca ölçülebilir olarak varlık yükleyen bir bakış açısı saltık Zamanı reddettiği için bunu yapar.

Kütle

Kütle plenumdur, özdektir. Kütle kuvvet içeren özdektir. Özdek mantıksal olarak ilkin yalnızca uzay ve zamanın birliğidir; kütle ise zorunlu olarak kuvveti içerir. Ve kütlenin ivme ile ilişkisi onun kendisinin özsel olarak kuvvet olması ile bağlantılıdır. Kütlenin artması ivmeyi arttırmaz (düşme deviminde olduğu gibi).

Us

Us doğaya onda kendini bulmak için yaklaşır. Bu usun kavramıdır. "Us nedir?" sorusuna yanıt kavramın ne olduğunu bildirecek olan her yargı biçiminde olduğu gibi Özneyi ortadan kaldırır, onu kendisinden başka birşeye, Yükleme indirger: Özne Yüklemdir. Us Realite ya da Nesnelliktir. Us realite ya da nesnelliktir. Ama bu bozulma, indirgeme, bölünme, karşıtlık ancak ve ancak realitenin de us olması ile ortadan kaldırılır. Usun realitede kendini bulması karşıtlığın o denli de karşıtlık olmadığını gösterir. Erns Mach, Albert Einstein sözde bilgikuramının ileri sürdüğü şeye karşın, bilimin duyusal-algı ile ilgilendiğini söylemesine karşın, kendileri realiteye onda kendi uslarını bulmak için yaklaştılar.

Hegel'in Tin çözümlemelerinden çıkan bir vargı bugün tüm bilinç biçimlerinin yanlış, bozuk ve böylece geçici olduklarıdır. İnsanlık Tarihte hiç kuşkusuz yabancılaşmanın tam tersine, yabancılığı yenmektedir, ama görgül bilinç ideal bilince yabancıdır. İdealde, insanın ve insanlığın kuramsal ve kılgısal bilincinin temel kavramlar çerçevesinde örgütlenmesi gerekir.

www.ideayayinevi.com

25.01.2012

REFERANSLAR:

Mach's Principle: From Newton's Bucket to Quantum Gravity
(http://libgen.info/view.php?id=272576)

Bilim Felsefesi 1 / Hegel, Laplace, Einstein, Bohm

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Bilim Felsefesi

Hegel, Laplace, Einstein, Bohm

Hegel, Doğa Felsefesi § 246

DENEYİM

“Yalnızca felsefe Doğa üzerine deneyim ile bağdaşmak zorunda olmakla kalmaz, ama felsefi bilimin ortaya çıkışı ve biçimlenişi de görgül fiziği öngerek ve koşul olarak alır.”

“Gene de, eğer Fizik yalnızca algılara dayansaydı ve algılar duyuların kanıtlarından başka birşey olmasaydı, o zaman fiziksel edim yalnızca görmekten, işitmekten, koklamaktan vb. oluşur ve bu yolda hayvanlar da birer fizikçi olurdu.”

[Viyana Çevresinde bilginin temelleri olarak görülen ‘protokol tümceler’ (Protokollsätze, elementary sentence, ur-sentence, atomic sentence vb.) tüm öznellikten soyutlanmış olmayı gerektirir. Böylece ‘önerme’ biçiminden de soyutlanmayı gerektirir. Sonuçta hiçbir kavramsal ya da düşünsel öğe içermeyen arı duyumlar her nasılsa ‘önermeler’ olarak görülür.] •
[Protokol Tümceler üzerine bir tartışma için:]

Pierre Simon Laplace (1749-1827)

Olasılıklar Üzerine Felsefi Bir Deneme

DETERMİNİZM

“Evrenin şimdiki durumunu geçmişinin etkisi ve geleceğinin nedeni olarak görmemiz gerekir. Belli bir anda doğayı devime geçiren tüm kuvvetleri ve doğayı oluşturan tüm varlıkların konumlarını bilecek bir anlık—bu verileri çözümlemeye alabilecek denli engin bir anlık—evrenin en büyük cisimlerinin ve en küçük atomun devimlerini tek bir formülde kucaklardı; böyle bir anlık için hiçbirşey belirsiz olmaz ve gelecek tıpkı geçmiş gibi gözlerinin önünde olurdu.”

“Une intelligence ... Rien ne serait incertain pour elle, et l’avenir comme le passé, serait présent à ses yeux.”

A Philosophical Essay on Probabilities

“We ought regard the present state of the universe as the effect of its past and the cause of its

future. An intellect which at a certain moment would know all forces that set nature in motion, and all positions of all items of which nature is composed, if this intellect were also vast enough to submit these data to analysis, it would embrace in a single formula the movements of the greatest bodies of the universe and those of the tiniest atom; for such an intellect nothing would be uncertain and the future just like the past would be present before its eyes.” •

Pierre Simon Laplace, Olasılıklar Üzerine Felsefi Bir Deneme

TÜMEVARIM, OLASILIK

“Gene de tümevarım, bilimlerin genel ilkelerinin keşfine götürmede, onları saltık olarak saptamak için yeterli değildir. Her zaman onları tanıtlamalar yoluyla ya da belirleyici deneyimler yoluyla doğrulamak zorunludur; çünkü bilimlerin tarihi bize tümevarımın zaman zaman sağın olmayan sonuçlara görtürdüğünü gösterir.”

“Yet induction, in leading to the discovery of the general principles of the sciences, does not suffice to establish them absolutely. It is always necessary to confirm them by demonstrations or by decisive experiences; for the history of the sciences shows us that induction has sometimes led to inexact results.” •

Paul Davies (Önsöz)

WERNER-HEISENBERG, Physics and Philosophy, The Revolution in Modern Science (1958)

İNDETERMİNİZM

“Quantum mekaniği bir istatistiksel kuramdır. ... Şans öğesi quantum dizgesinin doğasına özünlüdür ve yalnızca dizgeyi etkileyen tüm değişkenlerin sınırlı bir kavranışı tarafından dayatılmış değildir.”

“This unpredictability of quantum systems does not imply anarchy, however. Quantum mechanics still enables the relative probabilities of the alternatives to be specified precisely. Thus quantum mechanics is a statistical theory. It can make definite predictions about ensembles of identical systems, but it can generally tell us nothing definite about an individual system. Where it differs from other statistical theories, such as statistical mechanics, weather forecasting or economics, is that the chance element is inherent in the nature of the quantum system and not merely imposed by our limited grasp of all the variables that affect the system.” •

Einstein, Göreliliğin Anlamı (1950, s. 2)

KAVRAMLAR VE OLYMPOS

“Kavramlarımız için ve kavramlarımızın dizgesi için biricik aklama deneyimlerimizin karmaşasını temsil etmeye hizmet etmeleridir; bunun dışında hiçbir meşrulukları yoktur. Felsefecilerin belli temel kavramları onları denetim altında tutmamıza izin veren görgücülüğün [empiricism] temelinden a priorinin yüksekliklerine uzaklaştırmakla [!] bilimsel düşünmenin ilerlemesi üzerinde zararlı bir etkide bulunduklarına inanıyorum. ... [B]u idealar-evreni deneyimlerimizin doğasından ancak giysilerin insan bedeninin biçiminden olduğu kadar bağımsızdır [= idealar deneyim tarafından belirlenir]. Bu uzay ve zaman kavramlarımız için özellikle doğrudur —kavramlar ki olguların baskısı altında fizikçiler onları a priorinin Olimpos’undan aşağıya indirmek ve böylece ayarlayarak işe yarayabilir bir duruma getirmek zorunda kalmışlardır.” •

Einstein

ETHERİ YADSIYOR (1905) VE DOĞRULUYOR (1906)

In Einstein's famous 1905 seminal paper "On the Electrodynamics of Moving Bodies":
"The introduction of a 'luminiferous ether' will prove to be superfluous inasmuch as the view here to be developed will not require an 'absolutely stationary space' provided with special properties ..."

However, half a year after having constructed his general theory of relativity, Einstein readmitted the notion of an ether; for in a letter to Lorentz, a strong defender of this concept, Einstein wrote in June 1916:
"... the general theory of relativity is nearer to an ether hypothesis than is the special relativity theory. But this new ether would not violate the principle of relativity, because its state, $g\mu\nu$ = aether, would not be that of a rigid body in an independent state of motion, but its state of motion would be a function of position determined via the material processes." •

Einstein
On Measurements / Ölçüler Üzerine

"Ama ilkede bir kuramı yalnızca gözlemlenebilir nicelikler üzerine dayandırmak bütünüyle yanlıştır. Çünkü, gerçekte, öteki türlüdür. Neyi gözlemleyebileceğimize karar veren kuramdır."

"But it is in principle quite false to base a theory solely on observable quantities. Since, in fact, it is the other way around. It is the theory that decides what we can observe."

Albert Einstein, cited by Werner Heisenberg. Quoted from Die Quantenmechanik und ein Gespräch mit Einstein. Translation by Detlef Dürr. •

Einstein
Bilgi ve İmgelem Üzerine; Görelilik Kuramı Üzerine Kuşku

"İmgelem bilgiden daha önemlidir. Bilgi sınırlıdır. İmgelem dünyayı çevreler."

"Imagination is more important than knowledge. Knowledge is limited. Imagination encircles the world."

"Sanıyorsun ki, içeride derinden, yaşamımının çalışmasını dingin bir doyumla görüyorum. İşler gerçekten başka türlü. Sağlam duracağına inandığım tek bir kavram bile yok."

"You imagine that, deep down inside, I regard the work of my life with calm satisfaction. The things are really different. There is not a single concept of which I am convinced that it will stand firm."
A. Einstein, Letter to Maurice Solovine, 1949. •

David Bohm, Özel Görelilik Kuramı (s. 102; İdea Yayınevi, 2013)
GÖRELİLİK KURAMI YALNIZCA KURAMDIR

"Tüm bunlara karşın, bilimdeki her kuram için geçerli olduğu gibi, görelilik kuramının sorgulanmaması gereken, belli bakımlardan yanlış olduğu, olgulara ancak sınırlı bir yaklaşıklık sunduğu ya da başka nedenlerden ötürü sınırlı bir geçerlikte olduğu hiçbir zaman gösterilemeyecek zırhlı bir pekinlik ile donatılı olduğu sanılmamalıdır. Örneğin bugün bile görelilik kuramının (hem özel hem de genel) çok küçük ("öğesel" parçacığın varsayılan büyüklüğünden de küçük) uzaklıkların alanına uygulandığı zaman yanlış olabileceğinden kuşkulanan oldukça yüksek bir sayıda bilim insanı vardır. Bundan başka, öyle görünür ki görelilik kuramının evrenin varsayılan "büyüklük" düzeninden aşırı ölçüde büyük uzaklıklara ("kızıla kayma"nın belirgin olduğu yerlere)

uygulandığı zaman yeterli olmayabileceği kuşkusunu duymak için nedenler vardır. Ek olarak, görelilik kuramı çok daha başka nedenlerden ötürü de çökebilir. Bu nedenle, özellikle yeni bir fenomenler alanına girerken, görelilik kuramını deneysel bir yolda uygulamak, uyanık olup onu eleştirmeye hazır olmak ve eğer gerekirse yerine daha yakından doğru olan bir kuramı geçirmek zorunludur—bir kuram ki, görelilikten tıpkı göreliliğin Newton mekaniğinden ayrı olması denli kökten ayrı olabilir." •

David Bohm, Özel Görelilik Kuramı (s. 73; İdea Yayınevi, 2013)

GÖRELİLİK İLKESİ (ÖZEL VE GENEL)

"Einstein'ın görelilik ilkesine göre ... fizik yasaları her gönderme çatısında aynı biçimdeki ilişkiler olma gerektirimini doyurmalıdır. Bu ilkenin iki biçimi vardır: Kısıtlı ya da özel görelilik biçimi, ki yalnızca hızları biçimdeş olan gönderme çatıları ile ilgilidir; ve genel görelilik biçimi, ki her gönderme çatısı ile ilgilidir (ki bunlar örneğin ivmelendirilebilir)." •

David Bohm, Hegel, Zorunluk ve Olumsallık

(Interview with Dr. David Bohm, By Maurice Wilkins, February 27, 1987)

Bohm:

"What I think about Hegel is that it emphasized the notion of reality as movement as process, first of all, and also as process in which opposites were involved. ... [M]y thought of causality and chance as two opposing movements which wove together in the whole [is] right. Given any necessity, or really necessity and contingency more generally, any form of necessity is in the context of contingency; and any form of contingency is in the context of necessity. So they interweave in and unlimited structure and that was the content of my book." •

http://www.aip.org/history/ohilist/32977_9.html

David Bohm, Hegel, Mantık, Karşıtların Birliği

(Interview with Dr. David Bohm, By Maurice Wilkins, February 27, 1987)

"Bohm: I did start reading Hegel especially when I got to Israel I found some books on Hegel and it developed from there to see everything.

Wilkins: Can you — which books were there??

Bohm: Well, it was logic, there was a book Stace [?] that was a kind of introduction but it didn't go very deep. Then I found Hegel's logic from the encyclopedia and I read that at an enormous [speed?].

Wilkins: You felt he understood Hegel very well?

Bohm: Yes. And one of the points that I think that was Hegel talked about the identity of our identity in difference is the one way of putting unity of opposites. To say that by making the opposites work on each other you'll come to a higher level of understanding. Do you suppose you take identity in difference well obviously they're considered to be different at first. •

http://www.aip.org/history/ohilist/32977_9.html

David Bohm, Hegel, Mantık, Özdeşlik ve Ayrım

(Interview with Dr. David Bohm, By Maurice Wilkins, February 27, 1987)

"Bohm: Opposites therefore they must be different. Now you could easily assert the difference of identity and difference. But it seems then that you are one sided because you have never not yet

asserted the identity of identity in difference. The oneness of the mind. But according to Hegel identity in difference have to be understood as both identical and different, right. The identity of identity in difference was a very subtle affair. Because what you have to say what is identity? Now, he doesn't just accept the category of identity, but he induces it from a long chain starting with being and not being, becoming going on into quality-quantity. And having gone through quality then quantity and then quantity giving rise again to quality at a new level, then you have a series of transformations. As quantity changes, there is another quality. But see, quantity changes the quality. So you have gone from one quality to another, on and on. Now that leads to the notion of essence, saying that in spite of all of this change something essential remains constant in that change. And the essence is the feature of identity." •

(http://www.aip.org/history/ohilist/32977_9.html)

David Bohm, Hegel, Mantık, Öz ve Görüngü
(Interview with Dr. David Bohm, By Maurice Wilkins, February 27, 1987)

"Bohm: But it is also in the fact that all of the qualities are related as one substance. And therefore quality — the identity is a category of first of all its identity with in all of that change. But then he develops the quality of identity further because if identity is essence it is the essence that is identical while the nonsense is not. All the changing things. Now, the difference is in all of these other things that are changing. Underlining them is supposed to be essence, the true being. Eternal and changing. But now the point is that in a way you could say essence shows, eventually develops to appearance, so you have the changing appearance of a changing show of things. Underlining it is supposed to be an unchanging essence, or identical. Now, it turns out that without the appearance, the essence would be and empty category. If there were no process of appearance, what would we say about essence? So the essence of the essence is the appearance. Therefore the appearance and the essence are essential; they are both part of the identity. In fact, identity is already seen to be — the essence of identity is difference of appearance. If it were not for this difference between essence and appearance, identity would have no meaning." •

http://www.aip.org/history/ohilist/32977_9.html

David Bohm, Hegel, Mantık, Öz ve Görüngü
(Interview with Dr. David Bohm, By Maurice Wilkins, February 27, 1987)

"Bohm: But it is also in the fact that all of the qualities are related as one substance. And therefore quality — the identity is a category of first of all its identity with in all of that change. But then he develops the quality of identity further because if identity is essence it is the essence that is identical while the nonsense is not. All the changing things. Now, the difference is in all of these other things that are changing. Underlining them is supposed to be essence, the true being. Eternal and changing. But now the point is that in a way you could say essence shows, eventually develops to appearance, so you have the changing appearance of a changing show of things. Underlining it is supposed to be an unchanging essence, or identical. Now, it turns out that without the appearance, the essence would be and empty category. If there were no process of appearance, what would we say about essence? So the essence of the essence is the appearance. Therefore the appearance and the essence are essential; they are both part of the identity. In fact, identity is already seen to be — the essence of identity is difference of appearance. If it were not for this difference between essence and appearance, identity would have no meaning. •

http://www.aip.org/history/ohilist/32977_9.html

İdea Yayınevi / 2014

Bilim Felsefesi 2 / Einstein, Heisenberg, Schrödinger, Oppenheimer

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Einstein, Heisenberg, Schrödinger, Oppenheimer
Kavram, Realite, Quantum Mekaniği

Albert Einstein:
Kavramlar Özneldir

“Fiziksel kavramlar insan anlığının özgür yaratılarıdır, ve nasıl görünürse görünsün, yalnızca dışsal dünya tarafından belirlenmezler.”
::
“Physical concepts are free creations of the human mind, and are not, however it may seem, uniquely determined by the external world.”

Albert Einstein ve Leopold Infeld
The Evolution of Physics: From Early Concepts to Relativity and Quanta (New York: Simon and Schuster, 1966), p. 31. Originally published 1938. •

Werner Heisenberg:
Atomlar biçimlerdir.

“Sanırım modern fizik kesinlikle Platon’dan yana karar vermiştir. Gerçekte en küçük özdek birimleri sözcüğün sıradan anlamında fiziksel nesneler değildir; biçimlerdirler, idealar ki ikircimsiz olarak ancak matematiksel dilde anlatılabilirler.”
::
“I think that modern physics has definitely decided in favor of Plato. In fact the smallest units of matter are not physical objects in the ordinary sense; they are forms, ideas which can be expressed unambiguously only in mathematical language.”

As quoted in The New York Times Book Review (8 March 1992). •

Erwin Schrödinger
Matematiksel Gerçeklikler Zamansızdır

“Bir matematiksel gerçeklik zamansızdır. Onu keşfettiğimiz zaman varlığa gelmez. Gene de keşfedilmesi çok gerçek bir olaydır.”
::
“A mathematical truth is timeless, it does not come into being when we discover it. Yet its discovery is a very real event, it may be an emotion like a great gift from a fairy.”

What is Life?: With Mind and Matter and Autobiographical Sketches
By Erwin Schrodinger •

Robert Oppenheimer:
Quantum Mekaniği: İndeterminizm

“Örneğin elektronun konumunun aynı kalıp kalmadığını sorarsak, ‘hayır’ demeliyiz; elektronun konumunun zaman ile değişip değişmediğini sorarsak, ‘hayır’ demeliyiz; elektronun dinginlikte olup olmadığını sorarsak, ‘hayır’ demeliyiz; devimde olup olmadığını sorarsak, ‘hayır’ demeliyiz.”

::

“If we ask, for instance, whether the position of the electron remains the same, we must say ‘no’; if we ask whether the position of the electron changes with time, we must say ‘no’; if we ask whether the electron is at rest, we must say ‘no’; if we ask whether it is in motion, we must say ‘no.’”

The Non-Local Universe : The New Physics and Matters of the Mind

By Robert Nadeau, Menas Kafatos, both Professors at George Mason University •

İdea Yayınevi / 2014

BİLİM FELSEFESİ, BİLİM, FELSEFE

Kaynak · Noesis

“Bilim Felsefesi” adlandırması, eğer anlamsız etimolojisi açığa serilirse, “bilim bilgelik-sevgisi” demektir ve saçmadır.

Sevgi bir duygu sorunudur.

Bilgi bir düşünce sorunudur.

Bilim bilgiyi amaçlar; Felsefe de bilgiyi amaçlar; Bilim ve Felsefe arasındaki ayrım Bilimlerin doğal usun bilinçsiz işleyişi üzerine dayanmasında, buna karşı insan Usunun kendi işleyişi konusunda da bilgili olmayı istemesinde yatar.

Bilgi evrensellerin bilgisi ya da kavramsal bilgidir.

Felsefe gibi Bilim de kavram ile ilgilenir.

Pozitivizm kavramsız bir Bilim önerir, olgunun ve kavramın, realitenin ve kavramın birliğini çelişkili olması zemininde yadsır.

Bilime ilgisiz kalan ve salt kendileri ile ilgilenen “felsefeler” Felsefe de değildir.

“Felsefe” adlandırması bir alışkanlık sorunu olmanın dışında bütünüyle gereksizdir.

Bilim ussal-kavramsal realitenin insan bilincinde yeniden üretilen ussal-kavramsal idealitesidir.

Bilginin ve Bilimin olanağı insan Usu ve nesneleri arasındaki kavramsal uyum ve uygunluk üzerine dayanır.

Ancak ussal Evren insan Usu tarafından bilinebilir.

Bilim tüm etkinliğinde Evrenin ussallığını varsayar ve bu hipotetik ussallığı bilgiye çevirmelidir.

Usun ya da Kavramın problemleri Bilimin kendisinin problemleriidir.

Bilim kavramı kavramsız olarak ele alma yöntemi yerine, başlıca aracı olan Usun kavramsal bilgisini Bilimin kendi içerisine almalıdır.

Tikel bilimler bilimin dizgesel bütününün momentleridir, kavramlarının kendilerinde bağıntılıdırlar, ve problemlerin çözümü bu kavramsal bağıntıların bilgisini gerektirir.

Yaşamın bilimi ya da Bioloji büyük ve küçük ölçek mekanik ve kimya alanlarının bilgisi olmaksızın olanaksızdır — tıpkı Yaşamın kendisinin bu iki alana dayanmaksızın olanaksız olması

gibi.

Doğanın bilgisi Doğanın ussal-kavramsal yapısının bilgisidir. İnsan usu kavramsal bir dizgedir ve Doğaya kavramları ile yaklaşır, duyuları ile değil, ve orada kendini bulmayı amaçlar.

Bilimsel etkinliği içindeki doğal usun yöntemi olağan tümevarım, tümdengelim, çıkarsama, sınıflandırma, andırım, sınama, deneme vb. gibi araçlar yoluyla kavramsal düşüncesine dizgesel bir biçim verme girişiminden oluşur. Dizgenin ussallığı görgül doğrulama yoluyla kurulamaz, çünkü doğrulanması gereken görgül olanın kendisidir. Ve görgül olan hiçbir zaman bilginin gerektirdiği evrenselliği sağlamadığı içindir ki bilimsel çaba "bilim felsefeleri" denilen girişimlere baş vurur.

Bilim deneyime, realiteye dayanmalıdır demek gereksizdir, çünkü bilim henüz bir bilgi olmayan ham deneyimi, ham gözlemi, ham duyusal-algıyı vb. bilgiye çevirme etkinliğidir. Ve salt görgül olduğu için doğrulanma gereksiniminde olanın bir kez ya da bin kez daha görgül olarak doğrulanması düşüncesi açıkça düşüncesizliktir. Ve görgül olanın görgül sınanabilirliğini istemek de eşit ölçüde anlamsızdır.

Realite olarak realite ilkin soyut boş bir kavramdır. Ama realite belirlidir ve realitenin belirli biçimi kavramlar tarafından sağlanır. Realite ya da deneyim ya da olgu ya da fenomen ya da gözlem ussal kavramlar tarafından biçimlendirilmedikçe boş soyutlamalardan öteye geçmezler. Biçim belirlenimdir. Sorun insan usunun kavramlarını kendinde realite ile bağdaşmasını, usun kendi ile bağdaşmasını sağlamaktır.

Bilim oluştadır. Ve Bilimin oluş süreci erekseldir, çünkü Bilim kuşkuyu değil bilgiyi amaçlar. Bu oluş sürecinde bilinç kendi yöntemlerini kullanarak nesnesini sürekli olarak değişim durumunda tutar, ona sürekli olarak değişen kavramsal biçimler yükler. Kuşku dolaysızca bulunanı olumsuzlama ve sorgulamadır ve bilimsel sürecin her kıpısı dayanıksızdır ve sorgulanmalıdır. Süreç bilim değil, bilimin oluş kipidir.

Bilimin Yapısı için arka kapak yazısı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Ernest Nagel (1901-1985) Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda Yahudi bir ailede doğdu. 10 yaşında ailesi ile birlikte ABD'ye göç etti ve 1919'da ABD yurttaşı oldu. "City College of New York"u bitirdikten (1923) sonra doktora derecesini "ölçü kavramı" üzerine çalışması ile Columbia Üniversitesinden aldı (1931). Journal of Philosophy (1939–1956), Journal of Symbolic Logic (1940-1946), ve Philosophy of Science (1956–1959) dergilerinin editörlüğünü yaptı. Nagel'in 1961 başyapıtı Bilimin Yapısı bilim felsefesinde en iyi çalışmalardan biridir ve Nagel'in kendisi en iyi birkaç Amerikan felsefecisi arasında sayılır. Bilimin Yapısı açıklamanın yapısını, bilimsel araştırmanın mantığını ve bilimsel bilginin mantıksal yapı ve örgütlenmesini çözümler ve çeşitli bilimlerin bilme savlarını değerlendirir.

Ernest Nagel (1901-1985) pozitivizmin bilime ve bilgiye izin vermediğinin bir önsezisi ile, ve bir tür savunmacı kaygı ile, bilim ve felsefe arasındaki bağıntıyı güçlü bir biçimde savundu. Buna karşın pozitivizmin "boşluklu yasalardan," "olasılıktan," "istatistikten," "tahminlerden" daha iyi bir bilişsel ideale izin vermediğini doğruladı. Nagel'in kitabının altbaşlığı bu ikircime anlatım verir: "Bilimin Yapısı: Bilimsel Açıklama Mantığında Problemler."

Nagel kuramları ve modelleri ontolojik konumdan yoksun linguistik yapılar olarak görür ve Bilimin işinin simgesel mantık tarafından formüle edilen semantik "açıklamalar" üretmek olduğunu

düşünür. Buna göre, felsefe “en iyisinden varoluş üzerine ve ona ilişkin bilgi savlarımız üzerine eleştirel bir yorumdur” (Naturalism reconsidered, 1954). İronik olarak, bilimin olgulara ilişkin gerçek bilgi elde edebileceğini yadsıyan, asıl bilimsel görevin problemler için önerilen yanıtları çürütmek olduğunu ve doğa yasasının “yalnızca bir tahmin” ya da “sanı” olduğunu düşünen Karl Popper’ın tutumu Nagel tarafından “belirsizlik uğruna arayış” olarak görülür. Bilginin yerine açıklamayı geçirirken yasa kavramını da düzelten ve onu “boşluklu yasalar,” “istatistiksel yasalar,” “deneysel yasalar” gibi evrensellik ve zorunluk taşımayan bildirimler olarak yeniden tanımlayan Nagel’in yasaları da birer olasılık, tahmin ya da sanı olarak prima facie yanlışlanmayı daha şimdiden doğrulayan bildirimlerdir.

Viyana Çevresinin mantıksal pozitivizmini Anglo-Saxon analitik bilim felsefesine uyarlama girişiminde bulunan Nagel Viyanalıların bilimsel kuramları tek bir kuram altında birleştirme çabalarının sonucundan kuşkuluydu. Buna karşın tüm bilimlerde aynı bilimsel açıklama mantığının geçerli olduğunu ve bilimsel kavramlar üzerine betimlemeci, realist ve araçsalcı görüşlerin yalnızca “yeğlenen konuşma kipleri” üzerinde anlaşmazlıklar olduğunu düşünüyordu. Toplumsal bilimlerin bilimsel olmadığını ileri sürenlere karşı onların kendilerine doğa bilimlerinden daha az yeterli olmadığını ve doğal bilimler ile aynı hermeneutik ölçütleri kabul etmeleri gerektiğini savundu. John Dewey’in bir öğrencisi ve yaşam boyu hayranı olan Nagel “doğrulanabilirlik”ten türeyen “doğruluk” kavramının yerine Dewey’in “bilgi” ölçütü olan ‘güvenilir önesürülebilirlik/warranted assertibility’ ilkesini geçirdi—“güven” etmeni öznenin kendisi tarafından yorumlanmak üzere. Böylece Nagel “olgular, ama yalnızca olgular incelenmelidir” ilkesine karşı bilim felsefesinde kuramsal “önsavlar”ın incelenmesine de izin verdi.

Ayer’e göre, Nagel “modern bilimin yeterli bir bilgisini ve anlayışını taşıyan birkaç felsefeciden biri” idi. Nagel ABD’de “Yahudi kafası Batı uygarlığının felsefesini ve tarihini doğru olarak yorumlayamaz ve anlayamaz “ görüşünü (William Hocking, Harvard Üniv.) yorumun herkese açık olduğunu düşünerek, kendisi yorumlar yaparak ve “doğru yorum” diye birşeyin olamayacağını göstererek çürüttü. Rudolf Carnap, Hans Reichenbach, ve Carl Hempel ile birlikte mantıksal pozitivizmin evrensel adlarından biri olan Nagel Avrupa’da bir yıllık eğitimden sonra “Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe” başlıklı bir makale yayımlayarak (1936) bunda natüralizme ve pragmatizme dek ulaşmış Amerikan düşünürlerini Avrupalı Ludwig Wittgenstein, Moritz Schlick ve Rudolf Carnap’ın daha ileri bir felsefi konumu temsil ettiğini düşündüğü pozitivizmleri ile tanıştırdı. Kendi felsefi duruş noktasını “Natüralizm” olarak nitelemeyi yeğleyen Nagel doğalcılığına bir parça hümanist tinselcilik katmayı uygun görerek, “Natüralizm yalnızca özdeksel olanın varolduğunu ileri sürmez,” diyordu, “ çünkü deneyimde saptanan pekçok şey—eylem kipleri, anlam ilişkileri, düşler, sevinçler, tasarlar, özlemler—böyle olarak özdeksel cisimler ya da özdeksel cisimlerin örgütlenmeleri değildir” (Naturalism Reconsidered, 1954).

— Aziz Yardımlı

‘BİLİMSEL DEVRİM’ JİNGOİZMİ

Kaynak · Noesis

“Bilimsel Devrim” Jingoizmi

“During the scientific revolution of the 17th century, however, final causes came to be regarded as unnecessary and useless in scientific explanation”

"Bilimsel devrim" terimi "Batı felsefesi" terimi kadar geçerlidir. Burada bilimsel süreklilik yadsınır,

bilimsel süreksizlik doğrulanır, ve modern bilimin önceki bilimden başka, giderek onunla karşıt olduğu için devrilmeyi hak eden bir başka bilim türü olduğu ileri sürülür. Bu nesnel düşünceye yakışmayan bir "topluluk" yaklaşımıdır.

Pozitivist de nesnel-kavramsal düşünmeyi bilmediği için düşünmesini güdülendiren etmenlerin bilincinde değildir ve olgulara bağlı kalmayı isterken gerçekte tam olarak kaçınmayı istediği "değer-yargıları" tarafından yönlendirilir. Olgulara sarıldığı inancında olan pozitivist entellektüel ussallık ile duygusal-dürtüsel bir hesaplaşma içindedir. Kendisi değer yargılarına bağımlıdır, ve bir olgu olmadığına, metafiziksel olduğuna inandığı usun anlatımları olan Geometriden Felsefeye tüm klasik bilimsel birikimi çürütmeyi ister.

“Bilimsel Devrim” kurgusunu doğrulayan küresel bir "bilimsel topluluk" aşağı yukarı etnik bir karakter gibi, bir bölüngü gibi davranır, Doğa bilimlerinin ve İnsan bilimlerinin kavramlarının göreli, eşölçümsüz tarihsel-kültürel kurgular olduğunu doğrular. Bu gerçekte salt bir topluluk inancıdır ve kendisi bir olgu, ama sıkı sıkıya değer yargıları üzerine dayanan bir olgudur. Her pozitivistin nesnel olmayan ve kendine özgü olan öznel bir güdüsü vardır.

Thomas Kuhn'un "Bilimsel Devrimlerin Yapısı" yazısı Carnap'tan, Neurath'a tümü de inançlı Marxistler olan Viyana Pozitivistleri tarafından yayımlanan “International Encyclopedia of Unified Science”da çıktı. Çevrenin programı dünyanın tüm işçileri birleşirken bu arada dünyanın tüm bilimlerini de birleştirmek, onları "fizik" dedikleri mekanik biliminde bire indirgemekti. Bir banalitenin ciddiyeti içinde çalıştılar.

> Normal bilim yapan normal bilinç pozitivist bilince kolayca hoşgörü gösterir ve onun tarafından devrilmesine izin verir.
>
> Kültür İdea değil, İdeaya öykünmedir.

Bir Fizikçinin Kültürel İncelemeler İle Deneyleri

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Alan D. Sokal
Bir Fizikçinin Kültürel İncelemeler İle Deneyleri

• SINIRLARI AŞMAK: QUANTUM YERÇEKİMİNİN DÖNÜŞTÜRÜCÜ BİR HERMENEUTİĞİNE DOĞRU

• ALAN SOKAL İLE BİR YAZIŞMA

• İNGİLİZCE METİN/ENGLISH TEXT

• ALAN SOKAL ARTICLES ON THE SOCIAL TEXT AFFAIR

Bir Fizikçinin Kültürel İncelemeler İle Deneyleri
A Physicist Experiments With Cultural Studies

Alan D. Sokal
Fizik Bölümü
New York Üniversitesi

Çeviren: Aziz Yardımlı © 1999
(Çeviri Alan Sokal’ın izni ile)

Olguların ve kanıtın belirleyici olduğu düşüncesinin yerini herşeyin öznel çıkarlara ve perspektiflere indirgendiği düşüncesinin alması zamanımızın karşı-entellektüalizminin—Amerikan politik kampanyalarından sonra—en önde gelen ve en zararlı belirişidir.

—Larry Laudan, Science and Relativism (1990)

Yıllardır Amerikan akademik insan bilimlerinin belli alanlarındaki entellektüel sıkılık ölçünlerinde belirgin bir düşmeden rahatsız oluyordum. Ama ben yalnızca bir fizikçiyim; eğer kendimi jouissance ve différance konusunda sağı solu karıştırır buluyorsam, bu belki de yalnızca benim kendi yetersizliğimi yansıtır.

Böylece, yürürlükteki entellektüel ölçünleri sınamak için, ılımlı (ama açıkça denetlenemeyecek) bir deney yapmaya karar verdim: Kültürel incelemeler üzerine önde gelen bir Amerikan dergisi—ki yayım kurulu Frederick Jameson ve Andrew Ross gibi parlak adları içerir—serbestçe saçmalıklarla süslenmiş bir makaleyi eğer (a) kulağa iyi geliyorsa ve (b) yayımcının ideolojik önyargılarını okşuyorsa yayımlar mıydı?

Yanıt, ne yazık ki, evettir. İlgili okurlar "Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity/Sınırları Aşmak: Quantum Yerçekiminin Dönüştürücü Bir Hermeneutiğine Doğru," başlıklı makalemi Social Text 1996 İlbahar/Yaz sayısında bulabilirler. Derginin "Bilim Savaşları"na ayrılmış özel bir sayısında çıktı.

Burada neler oluyor? Yayımcılar makalemin bir parodi olarak yazıldığını gerçekten anlayamadılar mı?

İlk paragrafta "uzun Aydınlanma-sonrası hegemonyanın Batı entellektüel bakış açısı üzerine dayattığı inak" ile alay ettim:

Dışsal bir dünya vardır ki, özellikleri herhangi bir bireysel insandan, aslında bir bütün olarak insanlıktan bağımsızdır; bu özellikler "bengi" fiziksel yasalarda kodlanmıştır; ve insanlar (sözde) bilimsel yöntem tarafından belirlenen "nesnel" işlemlere ve bilgikuramsal ilkelere uygun olarak bu yasaların güvenilir, ama ne yazık ki eksik ve geçici bilgisini elde edebilirler.

Hiçbir dışsal dünyanın varolmadığı şimdi Kültürel İncelemelerde bir inak mı olmuştur? Ya da dışsal bir dünyanın varolduğu ama bilimin onun hiçbir bilgisini elde edemediği?

İkinci paragrafta, en küçük bir kanıt ya da uslamlama olmaksızın, "fiziksel 'olgusallığın' [korkutma tırnaklarına dikkat edin] temelde toplumsal ve dilbilimsel bir yapı" olduğunu bildirdim. Dikkat edin, fiziksel olgusallığa ilişkin kuramlarımız değil, ama olgusallığın kendisi. Pekala: fizik yasalarının yalnızca toplumsal uylaşımlar olduğuna inananlar o uylaşımları apartmanımın penceresinden çiğnemeye davetlidirler. (yirmibirinci katta oturuyorum.)

Makale boyunca, bilimsel ve matematiksel kavramları çok az bilimcinin ya da matematikçinin ciddiye almasının olanaklı olabileceği yollarda kullandım. Örneğin, "morphogenetic field/biçim-gelişimli alan"ın—Rupert Sheldrake'in ortaya attığı saçma bir Yeni Çağ/New Age düşüncesi—quantum yerçekimi kuramının bir öncü çizgisini oluşturduğunu ileri sürdüm. Bu bağıntı salt bir uydurmadır; giderek Sheldrake'in kendisi bile böyle birşeyi ileri sürmez. Lacan'ın ruhçözümsel kurgularının quantum alan kuramındaki son çalışmalar tarafından doğrulandığını ileri sürdüm. Bilimci olmayan okurlar bile quantum alan kuramının ruhçözümleme ile tanrı aşkına ne gibi bir ilgisinin olduğunu merak edebilirler; hiç kuşkusuz makalem böyle bir halkayı destekleyecek hiçbir sağlam uslamlama vermez.

Makalede daha sonra matematiksel küme kuramında eşitlik belitinin feminist politikadaki homonim

[eşsesli, değişik anlamlı] kavrama her nasılsa andırımlı olduğunu ileri sürdüm. Gerçekte eşitlik belitinin ileri sürdüğünün tümü iki kümenin ancak ve ancak aynı öğeleri taşıyorlarsa özdeş olduklarıdır. Matematik eğitimi almamış okurlar bile eşitlik belitinin küme kuramının "ondokuzuncu yüzyıl liberal kökenlerini" yansıttığı savından kuşku duyabilirlerdi.

Özet olarak, makaleyi bile bile herhangi bir yetkin fizikçinin ya da matematikçinin (ya da üniversite fizik öğrencisinin ya da matematik öğrencisinin) onun bir muziplik olduğunu anlayacağı bir yolda yazdım. Açıktır ki Social Text yayımcıları quantum fiziği üzerine bir makaleyi konuda bilgili herhangi birine danışma sıkıntısına girmeden yayımlamayı yeterli gördüler.

Bununla birlikte, makalemin temel saçmalığı sayısız yanlışlıklarında değil, ama özeksel savının ve onu desteklemek için getirilen "uslamlama"nın kuşkuluğunda yatar. Temel olarak, quantum yerçekiminin—bir santimetrenin milyarda birinin milyarda birinin milyarda birinin milyarda biri ölçeğinde henüz-kurgul uzay ve zaman kuramı—derin politik (ve hiç kuşkusuz "ilerici") imlemleri olduğun ileri sürdüm. Bu olasılık dışı önermeyi desteklemek için, şöyle ilerledim: İlk olarak, Heisenberg ve Bohr'un kimi tartışmalı felsefi bildirimlerini alıntıladım, ve quantum fiziğinin postmodernist bilgikuramı ile derinden tutarlı olduğunu ileri sürdüm (yine bir uslamlama ile desteklenmeksizin). Sonra "doğrusal-olmama," "akı" ve "karşılıklı bağımlılık" üzerine bulanık diluzluğu ile biraraya tutturulan bir tablo çizdim—Derrida ve genel görelilik, Lacan ve topoloji, Irigaray ve quantum yerçekimi. Son olarak, "postmodern bilimin" nesnel olgusallık kavramını ortadan kaldırdığı önesürümüne sıçradım (yine destekleyici hiçbir uslamlama getirmeksizin). Tüm bunlarda hiçbir yerde mantıksal bir düşünce dizisini andıran herhangi birşey yoktur; yalnızca yetke üzerine alıntılar, sözcükler üzerine oyunlar, zorlanmış andırımlar ve çıplak önesürümler vardır.

Vargı pasajlarında, makalem özellikle berbatlaşır. Bilim üzerinde bir kısıtlama olarak olgusallığı kaldırdıktan sonra, bilimin, "kurtarıcı" olabilmek için, politik stratejilere altgüdümlü olması gerektiğini ileri sürdüm (bir kez daha destekleyici hiçbir uslamlama olmaksızın). Makaleyi "kurtarıcı bir bilimin matematiğin yasalarının derin bir yeniden gözden geçirilmesi olmaksızın tam olamayacağını" belirterek bitirdim. Bir "kurtarıcı matematiğin" ipuçlarını, diye sürdürdüm, "bulanık/fuzzy dizge kuramının çok-boyutlu ve doğrusal-olmayan mantığında" görebiliriz; "ama bu yaklaşım henüz ağır bir biçimde geç-anamalcı üretim ilişkilerinin bunalımındaki kökenlerinin damgasını taşır." Ve, şunları ekledim: "katastrof kuramı, pürüzsüzlük/süreksizlik ve başkalaşım/açınım üzerine eytişimsel vurguları ile, geleceğin matematiğinde tartışma götürmeyecek bir yolda büyük bir rol oynayacaktır; ama bu yaklaşımın ilerici politik praxisin somut bir aleti olabilmesi için henüz yapılması gereken çok fazla kuramsal çalışma vardır." Social Text yayımcılarının makalemin uygulayımsal yanlarını eleştirel olarak değerlendirememeleri anlaşılacak birşeydir (ve bir bilimciye danışmış olmaları gerekmesinin nedeni de tam budur). Daha da şaşırtıcı olan şey bilimde gerçeklik arayışının politik bir gündeme altgüdümlü kılınması gerektiği yolundaki yaklaşımımı nasıl kolayca kabul edebildikleri ve makalenin mantığın bütününde bozuk olduğunu nasıl gözden kaçırdıklarıdır.

Bunu niçin yaptım?

Yöntemim alaycı iken, güdüm bütünüyle ciddidir. Beni kaygılandıran şey yalnızca kendinde saçma ve savruk düşünmenin değil, ama saçma ve savruk düşünmenin tikel bir türünün çoğalışıdır: nesnel olgusallıkların varoluşunu yadsıyan, ya da (karşı çıkıldığında) varoluşlarını kabul eden ama kılgısal önemlerini küçülten bir düşünmedir. En iyi yanında, Social Text gibi bir dergi hiçbir bilimcinin gözardı etmemesi gereken önemli soruları getirir—örneğin şirket ve hükümet desteğinin bilimsel çalışmayı nasıl etkilediği konusundaki sorular gibi. Ne yazık ki, bilgikuramsal görecilik bu sorunların tartışmasını ilerletmek için çok az şey yapar.

Kısaca, öznelci düşünmenin yayılması üzerine kaygım hem entellektüel hem de politiktir. Entellektüel olarak, böyle öğretilerin sorunu yanlış olmalarıdır (eğer bütünüyle anlamsız değillerse). Bir olgusal dünya vardır; özellikleri yalnızca toplumsal yapılaştırmalar değildir; olgular ve kanıt önemlidir. Hangi dengeli insan tersini ileri sürecektir? Ve gene de, çağdaş akademik kuramcılığın çoğu tam olarak bu açık gerçeklikleri bulandırma girişimlerinden oluşur, ve bu kuramcılığın eksiksiz saçmalığı bulanık ve gösterişçi dil tarafından gizlenir.

Social Text'in makalemi kabul etmesi mantıksal vargılarına dek götürülen Kuramın—hiç kuşkusuz postmodernist yazınsal Kuramın—entellektüel küstahlığını örneklendirir. Bir fizikçiye danışma sıkıntısına girmemelerine hayret etmemek gerekir. Eğer herşey söylem ve "metin" ise, o zaman olgusal dünyanın bilgisi gereksizdir; giderek fizik bile yalnızca Kültürel İncelemelerin bir başka dalı olur. Dahası, eğer herşey diluzluğu ve "dil oyunları" ise, o zaman iç mantıksal tutarlılık da gereksizdir: bir kuramsal incelik yüzeyi eşit ölçüde iyi hizmet eder. Kavranamazlık bir erdem olur; anıştırmalar, eğretilemeler ve sözcük oyunları kanıt ve mantığın yerine geçer. Benim kendi makalem, eğer bir önemi varsa, bu iyi gelişmiş yazın türünün aşırı ölçüde ılımlı bir örneğidir.

Politik olarak, bu aptallığın çoğu (ama tümü değil) kendilerinin Solcu olduklarını ileri sürenlerden yayıldığı için kızgınım. Burada derin bir tarihsel volte-facee, bir tersine dönüşe tanık oluyoruz. Son iki yüzyıl boyunca Sol genellikle bulanıkçılığa karşıt olarak bilim ile özdeşleştirilmiştir; ussal düşüncenin ve onun yoluyla nesnel olgusallığın (hem doğal hem de toplumsal) korkusuz çözümlemesinin güçlüler tarafından yaygınlaştırılan gizemselleştirmelera karşı verilen kavgada etkili araçlar olduğuna inandık (ve kendi başlarına istenebilir insan erekleri olmalarının sözünü etmek bile gereksizdir). Yakınlarda birçok "ilerici" ya da "solcu" akademik insan bilimcilerin ve toplumsal bilimcilerin bilgisel görecilik biçimlerinden birine ya da ötekine doğru dönmeleri bu değerli kalıta ihanet eder ve ilerici toplumsal eleştirinin daha şimdiden zayıflamış beklentilerinin temelini zayıflatır. "Olgusallığın toplumsal yapılaştırması" üzerine kuramcılık bize AIDS için etkili bir sağaltım bulmada ya da küresel ısınmayı önlemek için stratejiler yaratmada yararlı olmayacaktır. Ne de, eğer gerçeklik ve yanlışlık kavramlarını reddedersek, tarih, toplumbilim, ekonomi ve politik bilimdeki yanlış düşüncelerle savaşabiliriz.

Yaptığım küçük deneyin sonuçları, en azından, Amerikan akademik Solunun kimi moda kesimlerinin entellektüel olarak tembelleşmekte olduklarını tanıtlar. Social Text'in yayımcıları makalemi beğendiler çünkü vargısını beğendiler: "postmodern bilimin içerik ve yöntembilimi ilerici politik tasar için güçlü entellektüel destek sağlar." Kanıtın niteliğini, uslamlamaların tutarlığını, ya da giderek uslamlamaların ileri sürülen vargı ile ilgisini bile çözümlemek için hiçbir gereksinim duymamış gibi görünürler.

Hiç kuşkusuz, yaptığım ortodoksluktan oldukça uzak deneyle ilgili törel sorunları gözden kaçırmıyorum. Meslek toplulukları büyük ölçüde güven üzerine işlev görürler; aldatmaca o güveni zayıflatır. Ama ne yaptığımı tam olarak anlamak önemlidir. Makalem bütünüyle kamuya açık kaynaklar üzerine dayanır ve bunların tümü de dipnotlarda tek tek belirtilmiştir. Alıntılanan tüm çalışmalar gerçektir, ve tüm alıntılar tam olarak doğrudur; hiç biri uydurulmuş değildir. Şimdi yazarın kendi uslamlamasına inanmadığı açıktır. Ama bunun ne önemi var? Yayımcıların araştırmacılar olarak ödevleri kökenlerine bakmaksızın düşüncelerin geçerlik ve önemleri üzerine yargıda bulunmaktır. (Bu yüzdendir ki birçok akademik dergi kör değerlendirme uygulamasını kullanır.) Social Text yayımcıları uslamlamalarımı inandırıcı buldularsa, niçin yalnızca benim onları öyle bulmamamdan rahatsız olsunlar? Yoksa "uygulayım-bilimin/technoscience kültürel yetkesi" denilen şeye kabul etmeyi isteyeceklerinden daha mı çok saygıları vardır?

Sonunda, parodiye yalın bir pragmatik nedenle başvurdum. Eleştirimin hedefleri şimdilerde tipik

olarak dışardan gelen uslamlamalı eleştiriyi gözardı eden (ya da küçümseyen) kendi içinde yeterli akademik bir alt-kültür durumuna gelmiştir. Böyle bir durumda, alt-kültürün entellektüel ölçünlerinin daha doğrudan bir tanıtlaması gerekirdi. Ama imparatorun üzerinde hiçbir giysinin olmadığı nasıl gösterilebilir? Alaycı yergi büyük bir ayrımla en iyi silahtır; ve geçiştirilemeyecek vuruş kendine yapılan bir vuruştur. Social Text yayımcılarına entellektüel sıkılıklarını tanıtlamak için bir fırsat sundum. Sınavı geçtiler mi? Geçtiklerini sanmıyorum.

Bunu neşe içinde değil ama üzüntü içinde söylüyorum. Herşey bir yana, ben de bir solcuyum (Sandinista hükümeti altına Nikaragua Ulusal Üniversitesinde matematik öğrettim). Hemen hemen tüm kılgısal politik sorunlarda—aralarında bilim ve uygulayımbilimi ilgilendiren pekçoğu da olmak üzere—Social Text yayımcıları ile aynı yandayım. Ama ben kanıt ve mantığa karşın değil ama kanıt ve mantık nedeniyle bir solcuyum (ve feministim). Niçin sağ kanadın entellektüel yüksek zemini tekeline almasına izin verilsin?

Ve niçin kendine düşkünlük içindeki saçmalık—ileri sürülen politik yönelimi ne olursa olsun—akademik başarımın doruğu olarak alkışlansın?

Alan Sokal New York Üniversitesinde Fizik Profesörüdür. Roberto Fernández ve Jürg Fröhlich ile birlikte Random Walks, Critical Phenomena, and Triviality in Quantum Field Theory'nin (Springer, 1992), ve Jean Bricmont ile birlikte Les impostures scientifiques des philosophes (post-)modernes'in yazarıdır.

İdea Yayınevi / 2014

DAVID HILBERT

Kaynak · İdea

HILBERT: GEOMETRİ

" Geometry is the science that deals with the properties of space. It differs essentially from pure mathematical domains such as the theory of numbers, algebra, or the theory of functions. The results of the latter are obtained through pure thinking... The situation is completely different in the case of geometry. I can never penetrate the properties of space by pure reflection, much as I can never recognize the basic laws of mechanics, the law of gravitation or any other physical law in this way. Space is not a product of my reflections. Rather, it is given to me through the senses. I thus need my senses in order to fathom its properties. I need intuition and experiment, just as I need them in order to figure out physical laws, where also matter is added as given through the senses."
(The German original is quoted in (Toepell 1986, 21). Similar testimonies can be found in many other manuscripts of Hilbert's lectures. Cf., e.g., (Toepell 1986, 58).)

Geometri salt nicelik kavramı içerisinde işleyen Aritmetikten ayrı olarak Uzay kavramını kapsar. Hilbert "uzay duyular yoluyla verilir" der. Bu görüş kavramları deneyimden türeten görgücü bakış açısını anımsatır. Ama Hilbert bu kavramsal irdelemelere girmeyecektir. Her nasılsa "duyu" ve "uzay" kavramları arasında bir ilişkinin olduğu inancı içindedir. Öte yandan Kant'ta bile uzayın <İ>a priori ve biçim olduğu gibi daha iyi görüşler buluruz. Ona göre uzay (ve zaman) anlak tarafından deneyime verilen biçimlerdir ve duyular yoluyla alınması gibi bir tasarım geçersizdir.

Hilbert uzayın, arı uzayın duyu ya da "sezgi" üzerinde etkili olduğunu düşünür. Geometrinin kendisini olanaksızlaştıracak bu ilgisiz kurguya karşın, Hilbert Geometri yaparken uzayı bir kavram olarak alır.

David Hume (Treatise): “İlk uzay ve uzam kavramı yalnızca görme ve dokunma duyularından türer; ne de renkli ya da dokunulabilir olandan başka, parçaları o düşünceyi iletecek bir yolda düzenlenmiş herhangi bir şey vardır.” :: “The first notion of space and extension is deriv’d solely from the senses of sight and feeling; nor is there any thing, but what is colour’d or tangible, that has parts dispos’d after such a manner, as to convey that idea.”

GEOMETRİ VE SÜREKLİLİK

[Blumenthal'e göre Hilbert'in ünlü bildirimi:] "It must be possible to replace “point, line, and plane” with “table, chair, and beer mug” without thereby changing the validity of the theorems of geometry" (Blumenthal 1935, 402–403).

Burada sorun süreklilik kavramı ile ilgilidir. Sonsuz küçüklük kavramını ortadan kaldırabilmek için sürekliliğin olanağı yadsınmalıdır, çünkü eğer süreklilik kavramı kabul edilirse atomlar vb. bölünebilir olacak ve sonsuz-küçüklük kavramının yarattığı çelişki giderilemeyecektir.

Hilbert şöyle yazar:

"the axioms of geometry express observations of facts of experience, which are so simple that they need no additional confirmation by physicists in the laboratory."

(From his correspondence with Felix Klein (1849–1925),

David Hilbert / Sonsuz Üzerine / On the Infinite (1925)

... matematikte kullanıldığı biçimiyle sonsuz kavramının anlamı hiçbir zaman tam olarak durulaştırılmamıştır ...

Tıpkı sonsuz küçüklük kalkülüsünün sınır süreçlerinde sonsuz büyük ve sonsuz küçük anlamında sonsuzun yalnızca bir eğretileme olarak çıkmış olması gibi, onun tümdengelimli yöntemlerde kullanımını imleyen sonsuz bir büyüklük anlamında sonsuzun bir yanılsama olduğunu da anlamalıyız.

... başka yerlerde olduğu gibi matematikte de başarı en yüksek mahkemedir ki kararlarına herkes boyun eğer.

Buna göre giderek modern bilimin eğilimini sonsuz küçükten kurtulma olarak bile yorumlayabiliriz.

Geçtiğimiz yüzyılın sonunda ilk bakışta çok daha tuhaf görünen elektrik atomizmi ortaya çıktı. O güne dek bir sıvı olarak düşünülmüş ve sürekli etkin bir etmenin modeli olarak görülmüş olan elektriğin o zaman pozitif ve negatif elektronlardan yapıldığı gösterildi.

sonsuz ölçüde küçük olanı olgusallaştırmak için gerekli olan bölünebilirlik türünü kabul eden türdeş bir süreklilik [continuum] olgusallıkta hiçbir yerde bulunmaz. Bir süreklinin sonsuz bölünebilirliği yalnızca düşüncede varolan bir işlemdir.

Euklides geometrisi zorunlu olarak uzayın sonsuz olduğu konutlamasına götürür. Ama Euklides geometrisinin gerçekten de tutarlı bir kavramsal dizge olmasına karşın, bundan Euklides geometrisinin olgusallıkta edimsel olarak geçerli olduğu sonucu çıkmaz. Uzayın Euklides geometrisine uygun olup olmadığı ancak gözlem ve deney yoluyla belirlenebilir.

Einstein Euklides geometrisinin terk edilmesi gerektiğini göstermiştir. Einstein kendi yerçekimi kuramının temelinde, evrenbilimsel soruları ele alır ve sonlu bir evrenin olanaklı olduğunu gösterir.

Dinginliksiz Evren

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Dinginliksiz Evren

Max Born (1951)

Çeviren: Aziz Yardımlı

MAX BORN VE
BİLİMSELLİK VE TÖRELLİK SORUNU
AZİZ YARDIMLI

Max Born'un yazısı biraz eskimiş fiziksel içeriği ile olmaktan çok, bir bilim adamının duyunç ve törellik sorunlarına uyanışını örneklendirmesi ile okumaya değerdir. 'Postscript' Max Born'un Winifred M. Deans tarafından İngilizce'ye The Restless Universe başlığı altında çevrilen çalışmasına yazarın yeni yayım için eklediği bir arkasözdür. Yazı uygulayımsal yanıyla çalışmanın iki yayımı arasında (1936; 1951) yer alan bilimsel gelişmelerin bir özetini verir. Ama ağırlık noktası fiziksel olmaktan çok töreldir, ve atom fiziğindeki gelişmelerin beklentileri insanlık kavramını algılayan bir bakış açısından sorgulanır. Max Born bilimsel gelişmenin yapıcı olmaktan çok yokedici bir istence uyarlandığını, Batı kültüründeki karanlık yana hizmet ettiğini, henüz dizginlenmemiş sadistik eğilimlerin eline kendilerini ölçüsüzce dışavurmak için her zaman olduğundan daha da etkili araçlar sunduğunu belirtir.

Max Born
Dinginliksiz Evren (1951)

1. Bilim ve Tarih

Son satırları 15 yıl önce yazmamdan bu yana büyük ve ürkütücü olaylar yaşandı. Atomların, elektronların, ve çekirdeklerin dansı, tüm öfkesinde Tanrının ilksiz-sonsuz yasaları altında durmasına karşın, pekala Şeytana ait olabilecek bir başka dinginliksiz evren ile — insanın güç ve denetim uğruna en sonunda tarihi oluşturan savaşımı ile — iç içe geçmiştir. Hiçbir çıkar beklemeksizin Gerçeklik uğruna arayış konusundaki iyimser coşkum ciddi olarak sarsılmıştır. Simyacının düşünün modern gerçekleşmesi üzerine söylediklerimi yeniden okurken saflığıma şaşırıyorum:

> *"Burada yeni bir görünüş altında simyacının eski sorunu yatar: Öğelerin edimsel dönüşümü. Oysa şimdi güdü büyülü sanatların gizemi içerisine bürünen altın itkisi değil, ama bilimcinin katıksız merakıdır. Çünkü varsıllığı beklemeyebileceğimiz de başından açıktır."*

Altın güç demektir — egemen olmak için ve bu dünyanın varsıllıklarından büyük bir pay almak için. Modern simya giderek bu erek için kestirme bir yoldur ve gücü dolaysızca sağlar: Denetlemek için ve daha önce hiç duyulmamış bir ölçekte gözdağı vermek ve zarar vermek için bir güç. Ve bu gücü acımasız savaş edimlerinde, bütün kentlerin yerle bir edilişinde ve nüfuslarının yok edilişinde sergilenirken gördük. Böyle edimler hiç kuşkusuz başka araçlar yolulya da başarılmıştır. Aynı savaşta Hiroşima'dan başka kentler, nüfuslarının önemli bir yüzdesi ile birlikte, sıradan patlayıcılar yoluyla biraz daha yavaş olarak yok edilmiştir. İlk bronz silahların taş baltalara ve oklara üstün geldiği taş devrine dek, daha önceki her savaşın yok etmede kendi uygulayımsal "ilerlemesi" vardı. Gene de bir ayrım vardır. Birçok devlet, birçok kent, birçok uygarlık onlardan daha üstün olan güçler tarafından yok edilmiştir, ama etkilenmeyen geniş bölgeler vardı ve yeni bir gelişim için belli

bir alan kalıyordu. Bugün küre küçülmüştür, ve insan soyu kendini sonuna dek yoketme olasılığı ile yüz yüzedir.

Bu kitabın yeni bir yayımı sorusu doğduğu zaman büyük bir sıkıntı duydum. Çalışmayı güncelleştirmek için 1935'ten bu yana yer alan bilimsel gelişimin bir açıklamasını yazmam gerekiyordu. Ama bu dönem herhangi bir önceki evre gibi hayranlık verici buluşlar, düşünceler ve kuramlar ile dolu olsa da, onları kitabın yazılmış olduğu aynı tonda betimlemem olanaksızdı; bundan böyle doğanın işçiliği üzerine derin bir kavrayışın ussal bir felsefeye ve dünyasal bilgeliğe doğru ilk adım olduğu inancı içinde yazamazdım. Bana öyle görünüyor ki, atom bombasına götüren yolda öncülük eden bilimciler olağanüstü becerileri olan insanlar olmuş olsalar da, bilge insanlar değildiler. Buluşlarının meyvalarını koşulsuzca politikacıların ve askerlerin eline teslim ettiler; böylece duyunçlarında suçsuzluğu ve anlıklarında özgürlüğü yitirdiler.

Bu nedenle, eğer aşağıdaki toparlama kısa ve kuru ise, özür dilemem gerekiyor. Amacı coşku yaratmak değil, ama şimdiki trajik durumun nasıl doğmuş olduğunu betimlemektir.

Doğa Üzerine Kavrayış Ussal Bir Felsefeye Ve Dünyasal Bilgeliğe Doğru İlk Adım Olmaktan Çıkmıştır.

Modern Bilim Adamı Gönüllü Olarak Militarizme Hizmet Etmiştir.

2. Değiştirmeler ve Düzeltmeler

Kitabın özgün metninde değiştirmem gereken çok şey olmadı. Sayısız küçük iyileştirmeden ayrı olarak yalnızca iki büyük değişiklik yaptım. Biri elektronun öz-enerjisi [self-energy] ile ilgilidir. Öğrencilerimden kimileri ile işbirliği içinde geliştirdiğim (1933/34) doğrusal-olmayan elektromanyetik alan kuramının bu sorunu bir çözüme bağlayacağı umudum gerçekleşmemiştir. Bu kuram klasik alan kuramının çerçevesi içeresinde doyurucu bir çözüm sağlar; Schrödinger tarafından gösterildiği gibi, bir nokta-tekilliğin [point singularity] elektromanyetik öz-enerjisi aynı zamanda tüm yanları içindeki kütleyi temsil eder: Süredurumun ve yerçekiminin bir ölçüsü olarak. Ama quantum kuramının doğrusal-olmayan alan eşitliklerine uygulanması çok güç ve doyurucu olmaktan çok uzak olduğunu gösterdi. Bunun nedeni, Heitler tarafından belirtildiği gibi, şudur: Elektromanyetik alan iki değişmez tarafından nitelendirilirken — ışık hızı, c, ve elektronun yükü, e —, quantum kuramı ise Planck değişmezi, h (ya da h = h/2p), tarafından nitelendirilir. Şimdi hc çarpımının e2 ile aynı boyutu taşıdığı ortaya çıkar, öyle ki hc/e2 boyutsuz, sayısal bir değişmezdir; karşı öğesi ise ‘ince yapı değişmezi' olarak adlandırılır, çünkü, Sommerfeld'e göre, hidrojen atomunun terimlerinin ayrılmasını belirler. Bu bileşimin sayısal değeri, hc/e2 = 137, küçük bir nicelik değildir. Şimdi klasik kuram quantum kuramının sınırlayıcı durumudur ki bunda h'nin küçük olması gerekir; verili bir e yükü için hc/e^2 bileşiminin de küçük olması gerekir, oysa gerçekte oldukça büyük bir sayıdır — 137. Bu nedenle elektron için edimsel yük değeri ile klasik bir kuram geliştirmenin hiçbir anlamı yoktur.

Elektronun öz-enerjisi problemini quantum kuramının bakış açısından formüle etmek ve çözmek için çok çaba harcanmıştır. Tıpkı klasik durumda olduğu gibi, eğer yarıçap sıfır olarak alınırsa öz-enerji sonsuzluğa eğilimlidir, ama çok ayrı bir yolda. Gözlemlenebilir birçok niceliğin hesaplamalarına giren bu sonsuzluğun yıkıcı sonuçlarından kaçınmak için pekçok dahice girişimde bulunulmuş, ve sonsuz terimleri yöntemli olarak ortadan kaldırmak için kurallar geliştirilerek önemli ölçüde başarı sağlanmıştır. Elektromanyetik alan üzerine bu inceltilmiş quantum kuramının en dikkate değer başarısı bağımsız olarak Amerika'da Schwinger ve Japonya'da Tomonaga tarafından elde edildi. Lamb ve Retherford'un gözlemleri Dirac'ın elektron üzerine göreci

kuramının, kuramsal fizikte son söz olarak görülmesine karşın, bütünüyle doğru olmadığını açığa çıkarmıştı. Bununla birlikte, sapmalar sözü edilen yazarlar tarafından açıklanabildiler. Bu başarıya karşın, elektron ve elektromanyetik alan üzerine şimdiki kuram hiç de doyurucu değildir. ‘‘Sonsuzlar" ortadan kaldırılmamış ama şimdilik zararsız oldukları bir yere kaldırılmışlardır.

İkinci büyük değişiklik bir terminoloji sorusuyla ilgilidir, ama quantum kuramının felsefi temelleri ile de ilgili olduğu için önemlidir. Özgün metinde ışık ışınlarının ya da özdeğin iki yanını — parçacıklar ve dalgalar — betimlemek için ‘‘ tümleyicilik/complementarity" anlatımını kullanmıştım. Ama, kendisiyle sayısız tartışmamdan öğrendiğim gibi, Bohr'un göz önünde tuttuğu şey bu değildir. Bu anlatımı deneysel düzenlemeler tarafından üretilen iki fiziksel durum için kullanmayı önerir; özdeksel nesneleri aynı olsa da, bu düzenlemeler belirsizlik ilişkisi tarafından sınırlanan değişik ‘‘bitişik" özelliklerin belirlenmesi için amaçlanırlar. Böyle düzenlemeler karşılıklı dışlayıcı, ve nesnenin tüm gözlemlenebilir özelliklerini birlikte tanımlamaları anlamında, tümleyicidirler. ‘‘Parçacıklar" ve ‘‘dalgalar" kavramlarının böyle tümleyici karakterleri yoktur, çünkü birçok durumda gözlemlerin uygun bir tahmini için her ikisine de gereksinilir (dalgalar parçacıkları bulma olasılıklarını vermek üzere). Burada özdeğin ‘‘ikili" doğasından söz edilebilir. Bu ayrım yalnızca sözel bir sorun gibi görünür, ve gene de özseldir — çünkü doğal felsefenin anlamı doğal fenomenlerin kavranabilir terimlerde bir açıklamasını vermekten başka nedir? Sanırım Bohr'un formülasyonları, gerçi sık sık belirsiz olsalar da, elimizdeki en iyi formülasyonlardır, ve metni buna göre değiştirdim.

Niels Bohr (1885-1962)

Erwin Schrödinger (1887-1961)

3. Zararsız Fizikte İlerleme

Şimdi atom fiziğinde 1935'ten bu yana yer alan ilerlemenin taslağını vermeye çalışacağım, ve üstün-patlayıcılar ile hiçbir ilgisi olmayan ‘‘zararsız" çalışma türü ile başlamayı öneriyorum. Yalnızca birkaç önemli noktadan söz edebilirim.

Çok kısa elektromanyetik dalgalarda atomik araştırma için güçlü bir yöntem geliştirilmiştir. ‘‘Radar" dalgaları olarak bilinen bu dalgaları üretme uygulayımı başlangıçta savaş amaçları için geliştirildi — bugünlerde araştırmanın uğursuz yanından kurtulmak hiçbir biçimde olanaklı değildir; ama radar bir silah olmaktan daha çok savunma için bir yardım olduğundan, bunu unutabiliriz. Atomik araştırma için yüksek sıklıklı elektromanyetik titreşimlerin önemini anlamak için atom izgelerinin yapısının elektronların çevrim devimlerine ya da gerileyimlerine [precession] bağlı olduğunu anımsayabiliriz; örneğin, Zeeman etkisi elektronların çevrim ekseninin ya da bileşke vektör açısal devinirliğinin manyetik bir alandaki gerileyiminden ötürüdür. Bu çevrim durumlarının enerji ayrımlarını izge çizgileri olarak gözlemek yerine, dizgeyi elektromanyetik bir dalgaya açık tutarak durumların kendilerini bulmaya çalışabiliriz. Eğer bu dalganın sıklığı atom sıklıklarından herhangi birine çok yakınsa, ve onunla ‘‘yankılaşımda/in resonance" ise, dalganın yayılımı güçlü olarak etkilenecek (soğrulacak ya da saçılacak), ve böylece yankılaşım sıklığı deneysel olarak saptanabilir ve ölçülebilir olacaktır. Bu yolda atom-içi devimlerin kuramsal resimlerinin doğrudan bir doğrulaması elde edilmiş ve sıklıkları yüksek bir doğruluk derecesi ile ölçülmüştür.

Bu irdeleme bütün izge üzerindeki elektromanyetik dalgaların sıklık erimini genişletmenin önemini gösterir. Gerçekte radar dalgaları radyo yayımında kullanılan Hertz dalgaları ile akkor cisimlerden yayılan en uzun kızıl-ötesi dalgalar arasındaki açıklığı hemen hemen bütünüyle kapatırlar. Böylece atomik yapıları araştırmak için yeni ve güçlü bir silah geliştirilmiştir. Bir örnek çekirdeklerin açısal

devinirliklerini belirlemek için Rabi'nin yöntemidir. O da, Stern gibi, türdeş olmayan bir alandaki atomik ışınların kırınımını kullanır ama bunu ayarlanabilir sıklıklı bir titreşim alanı yoluyla yukarıdan getirir. Eğer bu alan çekirdek açısal devinirliğinin gerileyim sıklıklarından biri ile yankılaşımdaysa, karşılık düşen atomlar güçlü olarak etkilenirler ve atomik ışın zayıflar. Bu yolda birçok çekirdeğin açısal devinirlikleri ve manyetik momentleri ölçülmüştür; özel olarak proton ve nötronun dönülerinin [spin] her ikisinin de ½ olduğu doğrulanmıştır.

Bir başka örnek, yukarıda (2.) sözü edildiği gibi, Dirac'ın kuramının tahminlerinden yola çıkan Lamb ve Retherford tarafından hidrojen atomunun ince yapısındaki küçük sapmaların bulunuşudur. İlk olarak yankılaşım yöntemi ile yapılan bu gözlemler uylaşımsal izgeölçer yöntemleri ile Kuhn ve Series tarafından doğrulanmıştır.

Yeni yöntemin geniş bir uygulama alanı her tür tözün manyetik davranışıdır ve yöntem bu alanda bilgimizin ve kuramsal açıklamasının büyük bir genişlemesine götürmüştür. Ama bu ayrıntılar bu kitabın alanının dışındadır.

Atom fiziğinin son 15 yılda büyük ilerleme yapan başka birçok dalı için de aynı şey geçerlidir; örneğin kimyasal kuvvetler kuramı gibi. Bu başarımların bir betimlemesi yalnız başına bir başka cildi dolduracaktır, ama özsel olarak hiçbir yeni düşünce doğmadığı için, bu taslakta atlanabilir.

Paul Dirac (1902-1984)

4. Çekirdek Fiziğinde Deneysel İlerleme

Şimdi çekirdek fiziğine geldik ve deneysel uygulayımdaki şaşırtıcı ilerlemelerin kısa bir betimlemesi ile başlayacağız.

İlkin Blackett tarafından bulunan ve kendisi ve başkaları tarafından başlıca kozmik ışınları incelemek için kullanılan ‘sayaç-denetimli bulut odacığı' vardır. Eğer gerçekten ilginç bir olayı, bir kafa kafaya çarpışmayı rasgele bir fotoğraflama yoluyla yakalama şansı aşırı ölçüde küçük olmasaydı, bu aşırı hızlı parçacıkları çekirdeği ezip parçalama aygıtlarımız arasına katmak çok istenebilir birşey olurdu. Blackett bu durumu iyileştirmek için Wilson odacığını biri üstten ve öteki alttan iki sayaç ile bileştirir, ve bunlar öyle bir yolda bağıntılıdır ki, bir elektrik dürtüsü ancak bir parçacığın her iki sayaçtan ve dolayısıyla odadan geçmesi yoluyla üretilir. Odacık düzeneğini devime geçirmek için akım dürtüsü kullanılır, ve bu arada su damlacıkları tarafından oluşturulan izin bir fotoğrafını almak için eşkıpılı aydınlatma yapılır. Bu dahice aygıt yoluyla inceleme için elde edilebilir çarpışmaların sayısı çok büyük ölçüde artmıştır.

Aynı sonuç Viyanalı iki bayan fizikçi, Bayan Blau ve Bayan Wurmbacher tarafından keşfedilen bütünüyle başka bir yöntem tarafından da elde edilmiştir. Çekirdek olaylarını kaydetmek için fotoğraf plakalarının kullanılabileceğini keşfettiler. Çekirdek ışıması ya da kozmik ışıma altında kalan bir plakada bir mikroskop ile görülebilen küçük izler belirir. Bombardıman eden parçacık açıktır ki duyarkat taneciklerini ışık ile aynı yolda etkiler. Bu çekirdek araştırması için çok güçlü bir yöntemdir ve onunla karşılaştırıldığında Wilson odacığı kaba bir alet olarak görünür; çünkü plakanın tek bir santimetre karesinde çoğu kez binlerce iz bulunur. Ama bu yöntemin edimsel olarak kullanılabilir bir duruma gelmesi için çok daha ince tanecikli duyarkatlar üretmesi gereken fotoğraf plakası üreticilerinin ve değişik parçacık türlerine bağlı izleri ayırdetmeyi öğrenerek bu yolla elde edilen çok büyük gereç miktarını incelemek için yöntemler geliştirmeleri gereken fizikçilerin çok çalışmaları gerekti. Bu çalışmaya en büyük katkı Powell yönetiminde çalışan Bristol fizik okulundan gelmiştir.

Hızlı parçacıkları çok büyük sayılarda üretmede ilerleme onları gözlemedeki ilerleme denli dikkate değerdir.

Cockroft ve Walton tarafından kullanılan “doğrusal" ivmelendiriciler daha yüksek voltajın kullanılması ile daha da geliştirilmiştir. Okul günlerimizdeki elektrostatik irkitmenin devasa bir büyütülmesi olarak betimlenebilecek ilginç bir makine van der Graff tarafından geliştirilmiştir.

Ama hızlı parçacıklar üretmede başlıca ilerleme göreli olarak küçük voltajlar ve yinelenen ivmelendirmeler kullanılarak yapılmıştır. Bu aletlerin çoğunda yüklü parçacıklar manyetik bir alanın yardımıyla dairesel ya da sarmal yörüngeler üzerinde döndürülür. Bu ivmelendirme değişik yollarda uygulanabilir. Kerst ve Serber ‘Betatron'u* olarak bilinen ivmelendiricide elektronlar olağan manyetik irkitme etkisi ile ivmelendirilir; değişmez manyetik alan üzerine elektron çevrimlerinin dizemi içinde titreşim yapan dalgalı (değişken) bir manyetik alan getirilir. Lawrance Siklotronunda iyonlar öyle bir yolda sürülür ki, dairesel yolun belli bir çapını geçmeleriyle doğru dizeme ayarlanmış bir salınım dizgesinin yardımı ile elektriksel olarak ivmelendirilirler.** Veksler Sinkrotronunda her iki ilkenin bir bileşimi kullanılmıştır. Bu harika makinelerin uygulayımsal ayrıntılarının bir betimlemesi bu kitabın çerçevesinin bütünüyle ötesindedir — ve ayrıca benim yeteneklerimin de.

Bu yolda muazzam parçacık enerjilerine ulaşılmıştır. Bir voltluk elektrik gizilgücü tarafından ivmelendirilen bir elektronun devim enerjisinin terimlerinde, elektronun öz-enerjisi, mc^2, yaklaşık yarım milyon volttur. Doğrusal ivmelendiricilerde kullanılan voltajlar birkaç yüz bin ile bir milyon volt arasında değişir. Öte yandan dairesel yörünge makineleri bu birimlerde yüz milyon sınırını geçen ve bin milyona yaklaşan parçacıklar üretir. Bu değer istenebilir bir hedeftir, çünkü proton ve nötronun elektronunkinin 1836 katı olan öz-enerjisinin büyüklük düzeyini temsil eder (yarım milyonun 2000 katı 1000 milyondur).

Kozmik ışınlarda daha da hızlı parçacıkların tanınması sürerken, güçlü ivmelendirme makineleri yapmaya yönelik bu çabaların bir sonu gelmeyecektir. Böylece Rutherford'un zamanında bireylerin çok küçük araçlarla oynadıkları bir kavrayış ve beceri oyunu olan çekirdek fiziği bugün uzman takımları tarafından yerine getirilen ve milyonlarca dolara patlayan bir mühendislik işine dönmüştür.

Marietta Blau (1894-1970)

*[Betatron: Yüksek enerjili elektron ışınları elde eden ivmelendirici. Parçacıkları değişmez yarıçaplı dairesel yörüngelerde manyetik irkitme ile ivmelendirerek enerjilerini 300 MeV düzeyine çıkarır.]

**[İng. tümce şöyle: “In the Cyclotron of Lawrance ions are driven in such a way that by passing a certain diameter of the circular path they are electrically accelerated with the help of an oscillating system tuned to the correct rhythm."]

5. Çekirdek Kuramında İlerleme

Bu muazzam beceri, örgüt ve para yatırımı ile ne başarılmıştır? Yine sonuçların kütlesi ve türlülüğü onları böyle kısa bir çalışma içerisinde betimlemeyi amaçlayan tüm girişimleri yenilgiye uğratır. Sayısız çekirdek tepkimeleri gözlenmiş, sonuçları ölçülmüş, yeni izotoplar bulunmuş ve incelenmiş, parçacıkların kendilerine özgü değişmez değerler türetilmiştir, vb. Çekirdeklerin, özellik ve tepkimelerinin bilgisi olağanüstü artmıştır. Bunun uzman için büyük değeri vardır. Ama bu kitapta olguların toplanması ile olmaktan çok şu soru ile ilgilendik: Bu olgulardan doğanın enson yasaları konusunda, Dinginliksiz Evrenin tasarı konusunda, yapısal düzenlemesi konusunda ne

öğrenebiliriz?

Eğer geriye [birinci yayımda] s. 277'ye bakarsanız, 1935'te “unclear physics" dizgi yanlışının bana o zamanlar “nuclear physics"in içinde olduğu durumun hiç de kötü olmayan bir betimlemesi olarak göründüğünü göreceksiniz. Bugün bu şakanın zamanı geçmiştir. Bu 15 yılda çekirdek kuvvetleri konusunda birşeyler öğrendik, gerçi henüz tam bir anlayıştan uzak olsak da.

Çekirdek kuramının ilerlemesi açıkça ayırdedilen iki çizgiyi izledi. İlk olarak quantum mekaniğinin iyice doğrulanmış yasalarını uygulamak ve ne denli ileri gidilebileceğini görmek doğaldı. Sonuçta bu yolda çekirdek fiziğinin birçok genel özelliğinin anlaşılabileceği ortaya çıktı — ama tümünün değil. Bilinmeyene adım atılması gerekiyordu, ve bu dikkate değer bir başarı ile atıldı. İlk dönemin kısa bir açıklaması ile başlıyoruz.

6. Çekirdeğin Bağlayıcı Erkesi ve Kararlılık

Çekirdeğin bir dizi özelliği ve tepkimeleri vardır ki, bunlar çekirdek kuvvetlerinin doğasının sağın bir bilgisi olmaksızın yalnızca kısa erimli olmaları ve ilgili parçacıkların dönü/spin ve yükleri üzerine bağımlı olmaları olgusundan açıklanabilirler. Bu durum ağır parçacıkların (protonlar, nötronlar) hızlarının küçük olması, dolayısıyla de Broglie dalga uzunluklarının çok büyük olması, giderek kuvvetlerin eriminden daha büyük olması olgusuna bağlıdır. Eğer quantum mekaniği böyle bir dizgeye uygulanırsa durgun durumların ve ayrıca çarpışmaların etkili enine-kesitlerinin kuvvetin uzaklık ile değişmesine çok az bağımlı olduğu ama dönü ve yükler (ve bunların parçacıklar arasındaki değiş tokuşları) tarafından etkilenmesine çok daha fazla bağımlı olduğu ortaya çıkar; ama kuvvetlerin bu son tipi, birkaç değişmez değer dışında özel sayıltılar olmaksızın, özsel olarak bakışımın çok genel irdelemeleri tarafından belirlenir. Böylece deutron ve başka küçük çekirdekler üzerine oldukça doyurucu bir kuram geliştirilmiştir.

Daha karışık çekirdekler için daha da kaba yöntemler iyi sonuçlara götürmüştür. Daha önce bağlayıcı enerjinin deneysel olarak ölçülen kütle sapmasından nasıl belirlenebildiği açıklanmıştı. Sonuç bağlayıcı enerjinin artan kütle sayısı ile demir öğesinin yakınında bir enaza ulaşılıncaya dek azaldığı, ve sonra yeniden arttığıdır. Bu demektir ki ortada, demirin yakınındakiler dışında tüm çekirdekler ilkede kararsızdır, ve kendilerini daha kararlı öğelere dönüştürmeleri gerekir — kararlı “demir" durumuna erişilinceye dek, hafif olanların bileşim, “kaynaşma/fusion" yoluyla, ağır olanların dağılma/disintegration, “ yarılma/fission" yoluyla. Bu yıkım ancak bu tepkimelerin aşırı küçük hızları tarafından önlenir — ve gene de, atom bombası öyküsünün gösterdiği gibi, onları ivmelendirmenin yolları vardır. Şimdi tüm bunlar Weizsäcker tarafından önerilen çok ilkel model yoluyla anlaşılabilir. Yalnızca her çekirdek parçacığının (proton ya da nötron) eklenmesinin yaklaşık aynı enerji miktarını (kısa erim tipli) salıverdiğini varsaymamız ve sonra çekirdekte depolanan toplam enerjiyi hesaplamamız gerekir — parçacıkların kimilerinin yüzeyde yattıkları ve dolayısıyla içte olanlardan daha küçük bir katkıda bulundukları dikkate alınarak. Böylece kısa erimli kuvvetlerin toplam enerjisinin hacım ile orantılı bir terimi ve yüzey ile orantılı bir başka terimi vardır; buna protonların elektrostatik enerjisini eklemek gerekir ve böylece nötronların ve protonların edimsel çekirdeklerin varolabilecekleri bölgeyi oldukça iyi temsil eden sayılarının terimlerinde bağlayıcı enerjinin anlatımı elde edilir. Böylece çekirdeklerin kararlılığının genel özellikleri çok yalın bir yolla açıklanabilirdir. Örneğin verili bir öğenin izotoplarının sayısı konusunda daha ince sorular hiç kuşkusuz daha inceltilmiş bir kurama gereksinirler.

Niels Bohr bu çekirdek modelini dinamik karakterli birçok başka çekirdek fenomenini açıklamak için kullandı. Çekirdek özdeğinin durumunu sıradan özdeğin katı ya da sıvı bir parçası ile

karşılaştırmak düşündürücüdür; ama bir çekirdeğin katı bir kristal yapı taşıdığı konusunda hiçbir belirti yoktur — gerçekte böyle bir belirti beklenemez çünkü quantum mekaniğine göre bir dizgenin en düşük durumunda bile büyük bir devim enerjisi miktarı vardır (“sıfır nokta enerjisi"). Bu nedenle çekirdeğin “sıvı damla (ya da damlacık) modeli"nden söz edilir. Şimdi eğer böyle bir damlacık bombardıman eden bir parçacık tarafından vurulursa, açıktır ki bu yalnızca yansıtılmakla kalmaz; içerilere girecek ve enerjisini çekirdek parçacıkları kütlesine aktararak toplam kütleyi “ısıtacaktır." Bu ısıtılmış çekirdek o zaman tıpkı sıradan bir su damlası gibi buharlaşacaktır; bu ise parçacıklarından birini (ya da bir bölümünü) yayacağı anlamına gelir. Gözlenen tam olarak budur: Çekirdeklerin bombardımanı yalın dağılmaya olmaktan çok ilk parçacığın soğrulmasına ve arkasından bir başka parçacığın yayımına götürür (yapay radyoaktivite). Bu yalın düşünce oldukça başarılı olmuş olan gelişmiş bir çekirdek tepkimeleri kuramına götürmüştür.

7. Mesonlar

Tüm bunlar çekirdek kuramının iyi bilinen yasaları ve ilkel resimleri kullanan ilk düzeyine aittir. İkinci düzeye çekirdek güçlerinin daha derin bir anlayışına götüren yolu açan Japon Yukawa tarafından ulaşıldı. Bu temel ilerleme birikmiş deneysel gerecin ayrıntılı bir çözümlemesi yoluyla değil ama en genel özelliklerinin ussal yorumu yoluyla sağlandı. Ortaklaşa bir girişimin ve takım çalışmasının sonucu değil, ama tek bir insanın dahice bir başarısıydı. Bu bakımdan Maxwell'in elektromanyetik ışık kuramını andırır; giderek yöntemsel olarak bu büyük buluşla oldukça yakından ilişkilidir. Ortak kavram bir alan kuvveti düşüncesidir. Faraday'ın elektromanyetik etkileşimleri sezgisel betimlemesinden esinlenerek, Maxwell bir yükten bir başka yüke birdenbire etkide bulunan elektrostatik kuvvet yerine yükleri çevreleyen bir alan kuvvetini getirdi; bu kuvvet bir noktadaki gücünü sonsuz küçüklük denli yakın noktalardaki kuvvet ile bağıntılayan bir yasa tarafından belirlenir (bir ayrışımlı eşitlik tarafından anlatılan yasa). Bu durumda, eğer enerjiyi bir noktadan bir başkasına geçirmede çok az zaman yitirildiği kabul edilirse, alanın bir karışıklığı birdenbire değil ama sonlu bir hızla ilerler, ve elektromanyetik dalgalar elde edilir.

Aynı yolda Yukawa bir kısa erim kuvvetini öyle bir yolda yorumladı ki alan diline çevrilmesi olanaklı oldu. Bunun gerçekte yalnızca tek bir yolda yapılabileceği ortaya çıktı. Hiç kuşkusuz ayrışımlı eşitlik elektrostatik eşitlikten biraz daha karışıktır, çünkü boyut uzunluğunun belli bir a değişmezini kapsar ve bu çekirdek kuvvetlerinin erimini temsil eder. Yukawa sonra Maxwell'in ikinci adımına öykünerek bir karışıklığın yayılması için zamanda gecikmeyi getirdi. Bu adımda hiçbir ikircim yoktur çünkü statik yasa verildiğinde görelilik ilkesi dinamik yasayı tam olarak belirler. Böylece Yukawa yeni bir dalga tipinin, çekirdek kuvvet dalgalarının varolduğu öngörüsüne götürüldü, ve bunların ışık hızından aerim değişmezine bağlı bir miktar kadar daha küçük çıkan hızlarını hesapladı.

Şimdi soru bu dalgalar gözlenebilir mi sorusuydu. Yukawa quantum mekaniğinin ilkelerini uygulayarak bir başka belirleyici adım attı: Tıpkı bir elektromanyetik dalganın ışık niceleri (quantumları) ya da fotonlar ile bağıntılı olması gibi, bir çekirdek kuvveti dalgası da nicelerin yeni bir tipi ile bağıntılı olmalıdır. Bu nicelerin dinginlik kütlesini hesapladı ve $m = h/ac$ yalın formülünü buldu. Eğer burada h quantum değişmezinin iyi bilinen değeri, ışığın hızı, c, ve çekirdek kuvvetlerinin erimi, a (yaklaşık 10-13 cm) getirilirse, 200 ya da 300 elektron kütlesine eşit bir değer elde edilir (proton kütlesinin altıda biri). Böylece Yukawa'nın kuramı kütleleri elektron ve proton arasında “orta yolda" olan parçacıkların varolduğu öngörüsüne götürür; bunlar daha sonra “mesonlar" olarak adlandırıldılar (Yunanca “orta").

Bunlar gerçekten var mıdır? İlk belirti kozmik ışınlardan geldi; bunların deniz düzeyinde yaygın olarak bulunan ve Wilson Odacığında elektronların değil ama daha ağır parçacıkların izine benzer izler bırakan delici bir bileşeni vardır. Manyetik alanlardaki sapma yüklerinin eşit sıklıkta olumlu ve olumsuz olduğunu gösterir, ve bu nedenle protonlar olmaları olasılık dışı değildir. Sonunda kütle belirlenebildi ve elektrondan 200 kat daha ağır olduğu bulundu. Bu mesonların varoluşu için ilk deneysel kanıttı. Sonra fotoğraf plakasında izlerinin gözlenmesi ve siklotronun yardımıyla yapay olarak üretilmeleri tüm kuşkuları giderdi. Ama yeni karışıklıklar doğdu. Yukawa'nın kendisi yeni parçacıklarının niçin sıradan özdeğin bir parçasını oluşturmadıkları sorusunu daha önce irdelemişti. Yanıtı kararlı olmadıklarıydı; çok kısa bir yaşamdan sonra elektronlara ve nötrinolara bozulurlar. Bozulmaya uğradıkları doğrudan deneyler tarafından doğrulanmıştır; örneğin deniz düzleminde büyük ölçüde mesonlardan oluşan kozmik ışınları yoğun bir özdek tabakasının (bir yeraltı istasyonunun üstündeki toprak) zayıflatmasının, aynı sayıda çekirdeği kapsayan bir hava tabakasının zayıflatması ile karşılaştırılması yoluyla; havada çok daha büyük bir sayıda meson yiter, çünkü havanın daha büyük uzamı dolayısıyla daha çok sayıda meson bozulma zamanı bulur. Ama soruna fotoğraf yöntemi uygulandığı zaman, bulunan izler bütünüyle yeni bir fenomeni açığa serdi: Bir çekirdek tarafından yayılan bir birincil meson birdenbire ortadan yitti ve biraz daha küçük kütleli bir başka parçacık fırlatıldı. (Hiç kuşkusuz devinirlik dengesini saklamak için sıçrayan bir başka görülmez, e.d. yüksüz parçacık olmalıdır.)

Böylece iki tür meson olduğu saptandı — yaklaşık 300 elektron kütlesi büyüklüğünde ve m-mesonlar denilen bir ağır tip, ve yaklaşık 200 elektron kütlesi büyüklüğünde ve p-mesonlar denilen bir hafif tip. m-mesonlar Yukawa tarafından düşünülenler, yani çekirdek kuvvetleri alanına ait olan niceler olmalıdır; çünkü bunlar çekirdekler tarafından yayılırlar ve çekirdeklere çarptıkları zaman onlarla yeğin tepkimeye girerler, parçalayıcı patlamalar üretirler. p-mesonlar kendiliklerinden elektronlara ve (belki de) nötrinolara bozulurlar; çekirdeklerin b-dağılmaları ile bağıntılı olmalıdırlar.

Yukawa'nın buluşu bir deneyler ve kuramsal araştırmalar tufanına yol açmış ve çekirdek fiziğindeki bütün durumu değiştirmiştir. Başka mesonlar için de belli kanıtlar var gibi görünmektedir; yaklaşık 1000 elektron kütlesi büyüklüğünde olan biri yeterince doğrulanmıştır. Bir şey kesin görünür: Sıradan özdeği oluşturan parçacıklar — protonlar, nötronlar ve elektronlar — yalnızca değişik ara kütleleri olan çok sayıda olanaklı parçacık arasında özellikle kararlı olan örneklerdir. Böylece fiziğin özeksel sorunu değişmiştir: Bize doğa tarafından sunulan birkaç parçacığın devim ve etkileşimlerini incelemek yerine, doğanın niçin yalnızca bu varolan parçacıkları yaratmış olduğunu bulup çıkarmamız gerekir. Ya da daha az gizemli bir yolda anlatırsak, öyle bir genel ilke aramalıyız ki, bize olanaklı alanları ve karşılık düşen parçacıkları, bunların kütlelerinin sayısal oranları ve eşliklerindeki değişmezler ile birlikte vermelidir (değişmezler ile elektronları ve fotonları eşleyen elektrik yükü gibi nicelikleri demek istiyorum). Bu yönde girişimler doğmaya başlamıştır: Belirli kütle oranları ile birçok parçacığı üreten “Karşılılık İlkesi" başlığı altında benim kendi girişimim olmuştur, ama parçacıkların sayısı gereğinden fazladır, sonsuzdur, ki böyle birşey için deneyimde hiçbir aklama yok gibi görünür. Bu ilk denemeler ne denli ilkel olurlarsa olsunlar, büyük bir olasılıkla Yukawa'nın çalışması doğanın enson yasaları için arayışta bir dönüm noktası idi.

8. Çekirdek Yarılımı (Fission)

Okur bu olayları açıklayışımın eski kitabın yazılışına eşlik etmiş olan aynı coşkunun birazını yansıttığını düşünebilir. Aslında, bunlar araştırma tininin, doğanın gizlerini ortaya çıkarmak için aynı çıkarsız ilginin bugün de her zaman olduğu gibi diri ve etkin olduğunu, ve giderek Avrupa ve

Amerika'daki birkaç ilim özeğinden bütün dünyaya ve tüm uluslara yayılmış olduğu için, daha da diri ve etkin olduğunu gösterirler. Ama gizem perdesini kaldırmanın ve görünürde yatan kaostaki uyumu ortaya sermenin tam bu tılsımı şimdiki bunalıma neden olmuştur. Araştırmanın soylu merakının doyumu araştırmanın salt bir yanıdır. Bilim buna ek olarak — ve birçoklarına göre başat olarak — insan yaşamı çıkarına doğa kuvvetleri üzerinde güç kazanmak için ortaklaşa bir çabadır. Sorunun kökü budur.

Öykü bütünüyle zararsız olarak başlar. Fizikçiler en ağır çekirdekler ile, thoryum ve uranyum ile deneyler yapıyor, ve nötronları yakalayarak, bunları atom numaraları 92'den daha yüksek olan "trans-uranyum" öğelere dönüştürmenin olanaklı olup olmadığını saptamaya çalışıyorlardı. Bununla birlikte, iki Alman, Hahn ve Strassmann, nötron bombardımanının bütünüyle ayrı bir etkisi olduğunu buldular: Uranyum çekirdeği yakın büyüklükte iki parçaya ayrıldı, örneğin

92U -> 56Ba + 36Kr.

Olağanüstü bir enerji miktarının salınmasının eşlik ettiği bu tür süreçler "yarılım" olarak adlandırılmıştır. Başka iki Alman, Frisch ve Lise Meitner, yakınlarda Bohr'un az önce tartıştığımız damlacık modelinin çizgileri üzerinde yalın bir açıklama önerdiler. Th ve U çekirdekleri öyle çok proton kapsar ki, elektrostatik kuvvetlerin itici enerjileri hemen hemen kısa-erimli çekirdek (meson) kuvvetlerinin enerjisi denli büyüktür; eğer bir nötron yakalanırsa kararlık sınırı aşılır, ve çekirdek yaklaşık eşit büyüklükteki parçacıklara dağılır ve bunlar sıradan çekirdek tepkimelerinde salınanın 8 ya da 10 katı kadar bir artı enerji ile birbirlerinden kaçar. Bohr ve Wheeler bu kararsızlığı daha büyük ayrıntıda araştırdılar ve değişik hızlardaki nötronların etkerliğini (etkili çarpışmaların "enine kesiti"ni) tahmin etmeyi başardılar. Sonuçlarından biri olağanüstü önemde olanaklar ortaya serdi.

Uranyum yarılım sürecine nötronların yayılımı eşlik eder ki, bunlar ya parçalanma ile eşzamanlıdır ya da kararsız parçaların dağılma ürünleri olarak bir gecikme ile ortaya çıkar. Şimdi bu nötronlardan her biri bir başka uranyum çekirdeğini vurabilir ve onu yarılıma irkitebilir ve nötronlar yeniden yayılır: Ve bu böyle sürer: Bir yarılım çığı başlatılabilir. Böyle "zincirleme tepkimeler" sıradan kimyada iyi bilinir. Eğer bir yarılım zinciri üretmek olanaklı olsaydı ağır çekirdeklerde biriken olağanüstü büyük enerji uygulama amaçları için kullanılabilirdi. Değişik hızlardaki nötronların yarılım üretmedeki etkerliklerinin gözlemleri hızlı nötronların thoryum ve uranyum üzerinde aynı etkiyi taşıdıklarını ve bu arada yavaş nötronların ise uranyumda çok daha etkili olduklarını gösterdi. Bohr kuramsal irdelemelerinden sıradan uranyum izotopunun, 92U238, bu olguyu açıklayamadığı vargısına ulaştı ve bunun 92U235 izotopunun küçük bir miktarının (% 0,7) bulunuşuna bağlı olduğunu ileri sürdü. Bu öngörü daha sonra Lawrence ve çalışma arkadaşları tarafından tam olarak doğrulandı.

Bu noktaya dek bilimsel ilerlemenin sanki dünyada olan başka herşey ile hiçbir bağıntısı yokmuş gibi bir açıklamasını vermek olanaklıydı. Benim de aralarında bulunduğum daha yaşlı kuşaktan bilimcilerin çoğunun tutumu buydu, ve kitabım bu biçemde yazılmıştır. Avrupa ve Amerika'nın uygar, barışçıl ve görünürde kararlı toplumu böyle soyutlamaların lüksünü destekleyebiliyordu.

Bilimsel İlerleme Törellik Sorunlarından Yalıtılamaz.

9. Politik Yarılım ve Çekirdek Kaynaşması

Ama 1933'te bu dönem Hitler'in enerji yükselişi ile bir sona geldi. Onun totaliter dizgesi ile dünyanın henüz özgürlükçü, demokratik ve toplumcu düşüncelerin egemen olduğu geri kalanı

arasında bir kopma ortaya çıktı. Bu Almanya'dan başka topluluklar içerisine soğrulan beyinlerin dışarı atılmalarında sonuçlanan entellektüel, törel ve politik bir yarılma idi. Birleşik Devletler'e ulaşan sığınıklar arasında üstün bilimciler vardı. Almanya, yaklaşık yüz yıl boyunca, ilim ve araştırmanın ön saflarındaydı. Özel olarak kuramsal fizik yüksek bir düzeydeydi; görelilik ve quantum kuramlarının ikisi de ve ayrıca başka pekçok önemli düşünce, bu kitapta alıntılanan adların bir taranmasından görülebileceği gibi, Almanya'da başladı. Böylece Amerika Alman bilginlerin sürülmesinden büyük yarar sağladı, ve burada bir örneğin sözünü etmek gerekir. Bu yıldız enerjisinin çekirdek yarılmasının yardımı ile açıklamasını ilgilendirir.

Bu ve başka kozmolojik sorunların bu kitapta tartışılmamış olması hiç kuşkusuz üzücüdür. Evren sözcüğü gerçekte atomik mikrokozmozdan çok yıldızların makrokozmozunu anımsatır, ve bu noktada biricik savunmam bir gökbilimci değil ama bir fizikçi olmamdır. Gene de en büyük ve en küçük boyutların bu iki dünyası çok yakından karşılıklı olarak ilişkilidir. Yıldızlara ilişkin tüm bilgimiz onların ışıma yayımlarından gelir ki bu bir atomik süreçtir ve atomik kuramın terimlerinde yorumlanmalıdır.

Dünyadaki yaşam güneşe, tüm eski mitolojilerdeki özeksel bir tanrıya bağımlıdır: Mısır'da Ra, Hellas'ta Apollon. Olağanüstü bir enerji miktarı sürekli olarak güneşten saçılır; bu nereden gelir? Bu soruya ilk usauygun yanıt yaklaşık yüz yıl kadar önce Lord Kelvin tarafından verildi. Güneşin kendi ağırlığı altında sıkışması gerektiğini belirtti ve bu evrilme süreci tarafından üretilen ısıyı yerçekimi enerjisinden hesapladı. Bunun çok büyük bir miktar olmasına karşın, güneşin çağlar boyu varoluşu için hiçbir biçimde yeterli olmadığı ortaya çıktı. Özel olarak, dünyadaki doğal kayalardaki minerallerin yaşının radyoaktif yöntemler yoluyla nasıl hesaplanacağı öğrenildiğinde, Kelvin'in düşüncesinden türetilen zaman ölçeğinin çok daha küçük olduğu anlaşıldı. Bu yöntemleri anlamak kolaydır: Radyoaktif tözlerin bozulma dönemlerini bilir ve dolayısıyla kökensel öğenin niceliklerinin ve bunların verili bir zamandaki dağılım ürünlerinin oranını hesaplayabiliriz. Bunun tersi olan bir başka yol, bu oranların kayaların içleri açısından bir çözümlemesi birer katı olarak oluşumlarından bu yana geçmiş olan zamanın belirlenmesine izin verir. Böylece dünyanın kabuğunun yaşı için güvenilir değerler elde edilmiş olsa da, bunun daha önce söylendiği gibi güneşin enerjisi üzerine yerçekimi kuramı ile bağdaşmadığı bulunmuştur.

Ama radyoaktivite bu güçlüğün çözümüne götüren ipucunu da vermiştir. Biliyoruz ki çekirdeklerin dağılması olağanüstü enerji miktarı üretir. Bu nedenle güneşin ve yıldızların ışıması içlerinde belli çekirdek süreçleri varsayılarak açıklanabilir. Ama bu süreçler nelerdir?

Yanıt A.B.D.'ye sığınan Alman bilginlerinden biri olan Hens Bethe tarafından verildi. Yıldızların çoğu özsel olarak hidrojen toplarıdır, ve böyle oldukları izgelerinden ve yoğunluklarından saptanabilir (hiç kuşkusuz bunların bilinmesi ölçüsünde). Bu yazının 6. kesiminde gördüğümüz gibi, hafif çekirdekler ilkede kararsızdır ve “kaynaşma/fusion" yoluyla daha ağır çekirdekler ile birleşme eğilimindedirler. Yine daha önce dört hidrojen çekirdeğinden bir helyum çekirdeği (edimsel olarak 2 proton ve 2 nötron) oluşturma yoluyla salınan enerjiyi hesapladık ve bunun çekirdeklerin başka herhangi bir bileşiminden daha büyük olduğunu bulduk. Dolayısıyla eğer bu süreç ölçülü bir hızla ilerleyecek olursa bol miktarda enerji sağlayacaktır. Ama güçlük tam burada yatar. Çekirdekler pozitif yüklü oldukları ve bu nedenle birbirlerini ittikleri için kaynaşma yüksek göreli devim, e.d. yüksek ısı gerektirir. Dahası, en az dört hidrojen çekirdeğinin bir helyum çekirdeği oluşturmak için eşzamanlı çarpışması açıktır ki çok az olasıdır. Bethe tarafından önerilen çıkış yolu kimyacıların bir katalitik süreç dedikleri şeyden oluşur. Helyumun oluşumu tek bir edimde değil, ama her biri bir başka parçacık ile yalın bir çarpışma olan dört edimlik bir zincirde gerçekleşir. Bunlardan ilki

karbon izotoplarından biri olduğu için, karbon döngüsünden söz edilir. Katalize edici çekirdekler tümü de yeniden-oluşur ve net sonuç dört hidrojen çekirdeğinin ortadan yitişi ve bir helyum çekirdeğinin oluşumudur. Bu kuram güneşte ve yıldızlarda yaratılan ısıyı açıklamada öylesine başarılıydı ki, kaynaşmanın varoluşundan kuşku duymak pek olanaklı değildi.

Böylece sıradan özdeğin kararsız olduğu, patlayıcı olduğu ve bir barut fıçısı üzerinde oturmakta olduğumuz açıktı. Gene de, sıradan kıvılcımlar işe yaramadığı için, tehlike uzakta görünüyordu; ateşleme için yıldızların özeklerinde olduğu gibi milyon derecelik ısılar gerekliydi. Öte yandan yarılım yüksek dereceler yoluyla bir ateşlemeye gereksinmez, çünkü bir nötron çekirdek yükü tarafından itilmez. Herşey bir yarılım zincirinin başlatılıp başlatılamayacağına dayanır.

Adolf Hitler (1889-1945)

Hans Bethe (1906-2005)

The Manhattan Project

10. Atom Bombası

Hiç kimse, eğer savaş araya girmeseydi, birçok fizikçinin kafasında olan bu sorunun nasıl gelişecek olduğunu söyleyemez. Büyük bir olasılıkla ilerleme çok daha yavaş, belki de sonuçlar, ekonomik ve politik sonuçlar üzerine düşünmeye izin verecek denli yavaş olacaktı. Oysa bir tür panik doğdu. Sığınan bilginler yalnızca bilgi yaymakla kalmadılar, ama Hitler Hükümetinin bir çekirdek patlayıcısı elde etmek için elinden gelen herşeyi yapacağı ve onu acımasızca kullanmada duraksama göstermeyeceği kanısını da yaydılar. İngiliz ve Amerikan bilginleri çok geçmeden yarılım olanaklarının araştırılması gerektiğine inandırıldılar, ve birçok laboratuar, birçok kuramcı takımı çalışmaya başladı.

Bu kümelerden birinin üyesi olmadım ve çalışmaları konusunda herhangi bir kimsenin yayımlardan yakalayabileceğinden daha çoğunu bilmiyorum. Bu nedenle herhangi bir açıklama yapamam ya da genel olarak bilinen olgulara kişisel gözlemler ekleyemem. Yalnızca olayları ana çizgilerinde yineleyeceğim.

Nötronların yitiminin yeterince düşük tutulması koşuluyla, bir yarılım zincirinin başlatılabileceği anlaşıldı; bu başlıca iki koşula bağımlıdır: Uranyumu aşırı ölçüde arı tutarak soğrulmayı önleme, ve yeterli büyüklükte bir engel kullanarak kaçışı önleme. Bu istemlerin yarattığı uygulayımsal sorunlar olağanüstü büyüktür, ve A.B.D. Hükümetinin tasara ayırdığı harcamalar da eşit ölçüde büyüktür. Sorun doğal metalden seyrek bir uranyum izotopunu, U235, çıkarmaktan oluşur. Yaklaşık olarak eşit kütleli ve kimyasal olarak özdeş atomları ayırmak için bilinen tüm süreçler etkili olmaktan aşırı ölçüde uzak ve yavaştır. Bununla birlikte, yayınma gibi süreçlerin birçok yineleme ile uygulanmasını sağlayan olağanüstü büyük bir aygıtın kullanımıyla U235 yoğunluğu önemli ölçüde arttırıldı, ve son ayırma bir tür devasa kütle izgeölçeri kullanılması yoluyla elektromanyetik ayırmanın yardımıyla başarıldı.

Yarılıma yetenekli gereç üretmenin bir başka olanağı da uranyum-ötesi öğeler oluşturmaktı. Bir nötron sıradan uranyum çekirdeği 92U238 tarafından yakalandığında oluşan 92U239 çekirdeği kararsız olma ve elektronların daha sonra neptunyum, 93Np239, ve plutonyum, 94Pu239, denilen yeni öğelere ardışık yayımı yoluyla dağılma yönünde yatkınlık gösterir. Plutonyum 239'un yarılım yoluyla bir nötronun yakalanması üzerine tepkime göstermesi olası göründü. Bu tahminler deney tarafından doğrulanmıştır. Bu deneylerde olduğu gibi plutonyumun son üretim sürecinde de kullanılan yöntem bir “tepkitici/reactor" ya da “yığma/pile" kurulmasından oluşuyordu ki, bu yapı

hafif atomlardan oluşan ve yayılan nötronların hızını azaltarak bir tür “yavaşlatıcı" olarak hizmet eden bir töz (grafit ya da ağır su) yoluyla ayırılmış uranyum topaklarının ya da çubuklarının düzenli olarak dizilişidir. Belli bir hız erimindeki nötronlar U238'den plutonyum üretirler, ve bu arada ısıl hıza yavaşlatılmış olanlar U235'in yarılım zincirini sürdürürler. Tepkime hızı bir tür soğurucu gereçten (kadmiyum) yapılı çubukların yardımıyla denetlenebilir.

Kendi içine sınırlı ilk zincirleme tepkime 2 Aralık 1942'de Fermi'nin yönetimi altında gerçekleştirildi. Bu yolla üretilen plutonyumun beklenen özellikleri taşıdığı anlaşıldı. Kimyasal olarak uranyumdan ayrı olduğu için, izotopların ayrılmasında kullanılan yöntemlerden daha yalın, daha hızlı ve daha etkili olan kimyasal yollarla çıkarılması olanaklıdır. Gene de uygulayımsal görev ürkütücüdür çünkü gereç tarafından yayılan öldürücü ışıma nedeniyle bütün sürecin uzaktan denetimle otomatik fabrikalarda gerçekleştirilmesi gerekir.

Yarılabilir tözlerden yeterli miktarda elde edildikten sonra bir bomba yapma sorununun çözülmesi gerekiyordu. Yarılım için kritik bir büyüklük vardır: Bundan daha küçük bir uranyum 235 ya da plutonyum topağı zararsız olacak, ama bu büyüklükten daha büyük bir topak hemen patlayacaktır, çünkü her zaman bir yarılma zincirini başlatacak başıboş nötronlar vardır. Bu nedenle sorun iki topağı olanaklı en kısa zamanda gerecin en iyi kullanılabileceği bir yolda biraraya getirmekti.

Bu amaç için geliştirilen yöntemler gizlidir ve bilimin bakış açısından büyük bir önemleri yoktur. Bütünüyle başarılı oldular. 16 Temmuz 1945'te New Mexico, Los Alamos yakınlarında ilk deneysel bomba patlatıldı. Bu, eğer yalnızca düşüncelerin inceliği ile değil ama para, bilimsel işbirliği ve işleyim örgütlenmesi açısından gösterilen çabalar ile de ölçülürse, hiç kuşkusuz kuramsal fiziğin en büyük utkularından biri idi. Herhangi bir ön deney olanaklı değildi, ve labaratuar deneyleri üzerine dayanan kuramsal hesaplamaların doğru olduğuna güvenmek çok büyük bir risk altına girmek demekti. Bu nedenle korkunç bir fenomen olan ilk çekirdek patlamasını gözleyen fizikçilerin ağır bir sorumluluğun yükünü üzerlerinden atmaktan gurur duymalarına şaşırmamak gerekir. Kendi ülkelerine ve bağlaşık uluslar topluluğuna büyük bir hizmette bulunmuşlardı.

Ama birkaç hafta sonra Japonya üzerine iki atom bombası bırakıldığında ve kalabalık Hiroşima ve Nagasaki kentleri yokedildiğinde, daha temel bir sorumluluğun omuzlarına bindiğini keşfettiler.*

Robert Oppenheimer (1904-1967)

*[Oppenheimer test bombasını patlatırken neyi hazırladığını çok iyi biliyordu, ve Amerikan ordu komutanlarını ve devlet sorumlularını Japonları bombanın doğrudan kullanımı yerine dolaylı yöntemler ile — bomba gösterisi, bombanın önceden haber verilerek boşaltılmış bir kentin üzerinde atılması gibi — korkutmanın yararsız ve giderek sakıncalı olacağı konusunda uyaran kendisiydi. Ama Nagasaki ve Hiroşimadaki yıkımı ve insan acısını gördükten sonra “ellerim kana bulaştı" demesi, bu geç uyanan, çok çok geç uyanan duyuncun daha sonra ‘hain' olarak görülmesi için yeterli oldu — bombayı ellerine teslim ettiği Amerikalı paranoidler tarafından. — A.Y.]

Enrico Fermi (1901-1954)
Fermi 1942'de Manhattan Projesinin başına getirildi. İlk atomik pili geliştirdi ve ilk nükleer tepkimeyi yarattı.

11. Fiziğin ve Politikanın Trajik Kaynaşması

Dünya savaşın dehşetlerine karşı çok duyarsızlaşmış, Hitler'in attığı tohum büyümüştü. Düşüncesi bütünsel savaş düşüncesiydi, ve bombaları Rotterdam ve Coventry'yi yakıp yıktı. Ama hevesli öğrenciler buldu. Sonunda her iki yanın bombardıman uçakları Orta Avrupa'nın yöntemli olarak

yerle bir edilişini başardılar. Tarihsel ve sanatsal hazinelerinin büyük bir bölümü, binlerce yılın kalıtı kül olup gittiler. Dresden gibi mimari bir mücevher Avrupa savaşının son günlerinden birinde yokedildi, ve erkek, kadın ve çocuk 20.000 sivilin de kentle birlikte yokolduğu söylenir. Bu işten sorumlu olanların haklı olarak taktik ve stratejik zorunluğu ileri sürebileceklerinden kuşku duymuyorum; ve genel olarak dünya yeterince haklı neden bulmada güçlük çekmedi — kör nefret ve ceza isteğinden, savaşı kısaltmak için tüm araçlar yeterince iyidir biçimindeki yarı-insanca düşünceye dek. Törel ölçünler gerçekten de çok büyük bir düşüş gösterdiler.

Gene de Japonya üzerine bırakılan iki atom bombası bir heyecana yol açtı, ve insan trajedisinin ayrıntıları öğrenildiği zaman dünyanın birçok bölgesinde duyunç uyanışı gibi birşey oldu.

Burası bu yabanıl güç uygulamasını kullanmaya karar veren devlet adamları üzerine kişisel yargımı anlatabileceğim bir yer değildir. Öncelik hakkı konusunda örnekler çoktur — bir gecede 20.000 kişiyi ya da bir dakikada 50.000 kişiyi öldürmenin sorumlulukları arasında büyük bir ayrım yoktur. Ama bir bilimci olarak bilim ve bilimcinin sorumluluğu ne ölçüde paylaştıkları sorusu ile ilgileniyorum.*

Atom bombalarını geliştirmede yer alanların güdüleri hiç kuşkusuz kınamanın üstündedir: Birçokları bu işe dosdoğru kendi savaş hizmetlerini yerine getirmek üzere alındılar, başkaları ise ilkin Almanların bombayı üretebilecekleri kaygısı tarafından güdülenerek katıldılar. Gene de bilimcilerin genel bir görüş oluşturabilecek bir örgütleri yoktu. Tek başlarına kalan insanlar politik ve askeri yetkeler tarafından yönetilen muazzam bir makinedeki küçük dişli çarklar oldular. Önde gelen fizikçiler bu yetkelerin bilimsel danışmanları oldular ve yeni güç ve nüfuz duygusundan haz duydular. İşlerinden ve olağanüstü başarısından haz duydular, ve bir süre için sonuçları konusunda derinlemesine düşünmeyi unuttular. Bir küme bilimcinin B.D. Hükümetini bombayı kentlere karşı kullanmaması, ama varoluşunu ve gücünü daha az öldürücü bir yolda, örneğin Fujiyama dağının tepesinde gösterme konusunda uyardığı doğrudur. Bir kent üzerine saldırının yıkıcı politik sonuçlarını çok doğru olarak tahmin ettiler. Ama öğütleri gözardı edildi.

Birleşik Devletlerde kamu oyu ile bilimcilerin kanıları arasındaki başlıca uyumsuzluk gizlilikle ilgiliydi. Bilimciler bilimde hiçbir gizin olmadığına inanıyorlardı. Sınırlı bir dönem için gizli tutulabilecek uygulayımsal incelikler olabilir. Ama doğanın yasaları bilimsel araştırma yöntemini kullanmada eğitimli olan herkese açıktır.

Bu nedenle atom bombası tasarını Rus bağlaşıkların öğrenmesinin önüne geçmeyi istemek boşunaydı, ve bu gizin sürdürülmesi zorunlu olarak onları dost olmaktan çıkarıp düşman yapmıştır. Muazzam bir yeni silahın gözdağı altında olduklarını duyumsadılar; onu kendileri geliştirmeye başladılar, ve beklendiğinden çok daha kısa bir süre içinde elde ettiler.

Öte yandan, bu gizlilik hayaletinin atom fiziğinin Amerika'daki gelişmesi üzerinde yıkıcı etkileri oldu. Birçok fizikçi kuşku altına düşmüş ve giderek ihanetle suçlanmıştır. Bilimin bütünü keşiflerin gizli ve açık keşifler olarak sınıflandırılmasından ve yayımların gözetiminden ötürü güçlükler yaşadı. Hiç kuşkusuz başlıca uygulayımsal sorunlar açısından belli güvenlik önlemleri kaçınılmazdır. Ama temel araştırmanın politik ve askeri yetkelere altgüdümlü kılınması zararlıdır. Bilimcilerin kendileri araştırmada sınırsız bireycilik döneminin sona erdiğini öğrenmişlerdir. En soyut ve uzak düşüncelerin bile bir gün büyük uygulayımsal önemleri olabileceğini bilirler — örneğin Einstein'ın kütle ve enerjinin eşdeğerliği yasası gibi. Kendilerini örgütlemeye ve insan toplumuna karşı sorumlulukları sorununu tartışmaya başlamışlardır. Ulusların güvenliğini bilimin onsuz soluk alamayacağı araştırma ve yayım özgürlüğü ile uyumlu kılacak bir yol bulma işi bu

örgütlere bırakılmalıdır

Dresden, 1937

Dresden 1949

[II. Dünya Savaşı sırasında Dresden'de 150-200.000 kadar sığınmacıdan ayrı olarak, 400.000 sivil yaşıyordu. Kentte askeri bir üs, askeri gereçler ve herhangi bir askeri güç bulunmuyordu. İngiltere ve ABD kenti Almanlar için stratejik önemi olabilecek bir nokta olarak gördüler. Bombardıman kararı Yalta Konferansında onaylandı ve 13 Şubat 1945 bombardımanın başlayacağı gün olarak saptandı. Hava koşulları nedeniyle eylem akşama ertelendi. İlk saldırıyı yapan İngiliz hava kuvvetleri oldu. Verilen hasarın yeterli olmadığı düşünülünce kent yeniden vuruldu. 15 Şubat sabahına dek RAF ve USAAF kent üzerine yaklaşık 47.000 bomba boşalttılar. Kent merkezi bir yangın-fırtınası tarafından yutuldu ve sıcaklığı 1.500 santigrad dereceye ulaşan zeminde insanlar kibrit çöpleri gibi yandılar. Cehennemde yok olan sivillerin sayısı için tahminler 25.000 ile 200.000 arasında değişir. Nazi Almanyasının Silahlı Kuvvetlerinin (Wehrmacht) teslim olmasından 12 hafta önce yer alan insan kıyımının sorumluları eylemlerinin bir Savaş Suçu olmadığına karar verdiler. (W).]

*[Şu sorular da düşünülmelidir:

Bombayı Nazi Almanyasının, ABD'nin ya da Rusların patlatması arasında herhangi bir ayrım var mıdır? Bir şiddet rejimi olmasına karşın kendine ‘barışçı' diyen SSCB gibi kendine ‘özgür dünya'nın bekçisi diyen zorba ABD istenci de dünyayı yaşanmaz bir duruma sokma eyleminde bulunmayı, Bombayı patlatmayı göze almışlar mıydı?

Açıktır ki Bombanın evrensel üretiminin önünde hiçbir engel yoktur: Bugün en yoksul kabile devletleri bile onu üretmeyi başardılar. Ve patlatılmaması konusunda bugün mantıksal olarak hiçbir son güvence yoktur ve yarın da olmayacaktır: Herşey bir kaç ulusun istencine, karakterine, ruh durumuna, ve en sonunda dünya tarihinin ne düzeye dek sadizmin ve paranoyanın eline oynayacağına bağlıdır.

Ussal olanın usdışı ile savaşımında usdışının nasıl en sonunda bütünsel yokoluşu temsil ettiği olgusu hiçbir zaman bugünkü kadar açıkça sergilenmiş değildir. Bu gerçeğin ışığında, Uygarlığın Barbarlık ile kavgası dünyanın şu ya da bu politik kampları, şu ya da bu sınıfları arasındaki bir kavga olmaktan çok insanın kendi içindeki kavga olarak görünür. Ve insanın kendi içinde, kendi Duyuncunda olduğu düzeye dek, kavganın kendisi, şiddetin kendisi kavga ve şiddet yoluyla bir çözüme bağlanamaz. —

Yeryüzünde fizikçilerin tek bir örgüt (= bilinç) olarak Bombayı üretmeyi yadsımaları düşünülmeyeceğine göre, ‘kötüler' gibi ‘iyi'ler de bombayı üretmek zorunda değil midir? Ve bombayı yalnızca savunma için üreten ulus da yeryüzünün yokedilmesinden eşit ölçüde sorumlu olmayacak mıdır? Ve eylem moral sorumluluğun kendisini de yoketmeyecek, ‘İyinin ve kötünün Ötesi'nin ne olduğunu sergilemeyecek midir? Sorumlu olmanın anlamı olacak mıdır?

İnsan kendi kendisinden başka bir sorumlu aramada direttiği düzeye dek Suçları da sürecektir, çünkü suçlu şu ya da bu birey, kabile, sınıf, ulus vb. değil, ama evrensel Tinin, Dünya-Tininin, İnsanlığın kendisidir, çünkü Tin özgürdür, İstenci kendisine aittir, ondan sorumlu olan yalnızca onun kendisidir. İnsanlığı sorumluluğu her zaman dışsal olan bir etmene, bir egemen sınıfa, hükümetler, despotlara vb. yüklenecek bir moron olarak gören bakış açısı ancak özgürlük bilincinden yoksun bu halk bilincinin kendisi olabilir. Bu bilinç insanlığın — sömüren, ezen,

yokeden insanlığın — şimdiki bilincidir. Sömürülmesi, ezilmesi, yokedilmesi ancak özgür olduğu düzeye dek kendi sorumluluğu olabilir. Ve Tin kendinde özgürdür. Bu onun özgürleşmesinin olanağı ve zorunluğudur. Özgürlük dışsal bir güçten kazanılabilecek birşey değildir.

‘İyi' ve ‘kötü' bomba ayrımının paranoyanın sürmesini kolaylaştırmaktan başka bir anlamı var mıdır? Dünya bu tür ussal hesapların içerisinde iken usdışıdır: Tüm halklar/uluslar tanım gereği gizil olarak birbirlerine düşman olmayı sürdürürken, Bombayı patlatmamanın herhangi bir güvencesi olabilir mi? Bugün de içinde bulunulan bu ‘kritik' süreç içerisinde ‘eğitimin,' dünya ölçeğinde barışçıl bilinç biçimine ulaşmanın, ulusal paranoyaları yoketmenin şansı nasıl açıklanabilir? Yoksa dünya bu gözdağını aştığı zaman — ki hiç kuşkusuz aşacaktır — tüm mutlu uygarlık sağ kalmayı bir şans temelinde mi başarmış olacaktır? — A.Y.]

12. Cennet ya da Cehennem

Çekirdek enerjisinin salınışı tarih-öncesi insan tarafından tutuşturulan ilk ateş gibidir — gerçi ortada modern bir Prometeus değil ama becerikli olmalarına karşın epik şiir için bir esin kaynağı olamayacak denli daha az kahraman olan insanlar olsa da. Birçokları yeni keşiflerin ya muazzam bir ilerlemeye ya da eşit ölçüde muazzam bir yıkıma, ya cennete ya da cehenneme götüreceğine inanır. Bununla birlikte, ben bu dünyanın her zaman olduğu gibi kalacağına inanıyorum: Cennet ve cehennemin bir karışımı, meleklerin ve şeytanların bir savaş alanı. Çevreye bir göz atalım: Bu savaşın yol açabileceği şeyler nelerdir, ve iyi davaya yardım etmek için ne yapabiliriz?

Şeytanın rolü ile başlarsak, ilkin hidrojen bombası vardır. Gördük ki, gerçi tüm özdek ilkede kararsız olsa da, çekirdek yıkımına karşı dünya üzerindeki düşük ısılar tarafından korunuruz, ve bunlar en sıcak fırınlarımızda bile çekirdek kaynaşmasını başlatmak için bütünüyle yetersizdir. Ama yarılmanın bulunuşu bu güvenliği yok etmiştir. Patlayan bir uranyum bombasındaki ısı büyük bir olasılıkla yıldız enerjisinin kaynağı olan “karbon döngüsü"nün ya da benzer bir katalitik sürecin yardımı ile hidrojen kaynaşmasını başlatacak denli yüksektir. Böylece yarılma bombasından binlerce kat daha yüksek etkerliği olan bir patlayıcı çok bol bulunan bir özdekten yapılabilecektir. Hiç kuşkusuz çalışma her zamanki uslamlama ile başlamıştır: Eğer biz yapmazsak, öteki adam (ki Rus demektir) yapacaktır. Eğer başarılı olursa, yeni bir toptan yoketme aleti olacaktır, ama yeni kuvvetlerin görünürde hiçbir barışçıl uygulaması olanaklı değildir. Bir yakıt olarak kullanılabilmesini sağlamak için kaynaşmayı yavaşlatacak bilinen bir yol yoktur. Bütünüyle cehennemi bir perspektif.

Bununla birlikte yarılmanın barışçıl bir türde birçok uzak erimli kullanımı vardır. Yakıt olarak kullanılabilir, çünkü tepkime hızı denetlenebilir. Her bir yığma/pile şimdilik pekçok durumda yitirilen muazzam bir ısı miktarı üretir. Yakıt olarak uranyum ya da thoryum kullanan elektrik istasyonları olanaklıdır, çünkü tehlikeli ışıma ile bağıntılı güçlükler hiç kuşkusuz yenilebilir. Bununla birlikte, soru ekonomik bir sorudur. Ham gereç seyrektir, ve eğer şimdi kömürden üretilen aynı enerji miktarı nükleer reaktörler tarafından üretilecek olursa, şimdi ya da gelecekte kullanılabilecek bütün uranyum kaynakları yarım yüzyıldan kısa bir zamanda tükenecektir. Bu nedenle yeni yakıtın kömür ve petrol ile yarışabilmesi olası değildir. Bununla birlikte, belli koşullar altında, yani kömür ya da petrolünkilerle karşılaştırıldığında, atomik yakıtının küçük hacım ve ağırlığının üstünlüğünün belirleyici olduğu yerlerde, durum böyle olabilir. “Çoğaltma/breeding"* yoluyla, e.d. bir yığmayı ondaki çekirdeklerin büyük oranının yarılabilir izotoplara dönüşeceği bir yolda yönetme yoluyla yarılmanın etkerliğini arttırma olanağı vardır. Bu ham gerecin çok daha uzun bir zaman dönemi üzerine yayılması anlamına gelir.

Çekirdek tepkimelerinin güç üretimi için henüz sorunlu olan uygulamasından ayrı olarak, daha şimdiden büyük ilerlemelere götürmüş ve daha umut verici olan sayısız başkaları vardır. İlkin yığmada yeni izotopların üretilmesi vardır. Çekirdeklerin kararlılığına ve etkileşim yasalarına ilişkin bilgimiz çok büyük ölçüde artmıştır. Radyoaktif ürünlerin kimileri sağaltım amaçları uğruna tıpta kullanılabilir, örneğin kansere karşı savaşımda radyumun yerini alabilir. En önemli uygulama kimya ve yaşambilimi devrimcileştiren “izleme yöntemi"** denilen uygulamadır. Radyoaktivitenin daha ilk döneminde v. Hevesy atomların kimyasal ya da yaşambilimsel süreçlerdeki yazgılarını onlara küçük bir radyoaktif izotop miktarı ekleyerek izleme düşüncesini taşıyordu. Bu izotop öğe bulunuşunu ışıma yoluyla açığa çıkarır, ve ışımanın saptanış yöntemleri çok büyük ölçüde duyarlı oldukları için, böylelikle bir öğenin terazi ile olduğundan çok daha küçük miktarlarını belirlemek olanaklıdır. Giderek atomların dirimli dokudaki dağılımlarını araştırmak bile olanaklıdır. Bu düşüncenin edimsel uygulaması daha önceleri radyoaktif izotopları doğal olarak bilinen birkaç atom tipine sınırlıydı. Böyle izotoplar dönemli dizgenin hemen hemen tüm öğeleri için bulunabilir. Bu çizgideki çalışma, gerçi henüz başlamış olsa da, daha şimdiden önemli sonuçlara götürmüştür ve daha da önemlilerine götürecektir.

Rotterdam, Oude Haven, 1930lar. Alman bombardımanı Rotterdam'ın özeğini cehenneme çevirdi ve 30.000 kişinin ölümüne yol açtı.

Rotterdam, Oude Haven, 1945.

*[Breeding: Bir çekirdek tepkiticisinde tüketilenden daha fazla çekirdek yakıt elde etme uygulayımı.]

**[“izleme yöntemi/tracer method": Örgenlikte izotopları katıldıkları metabolik süreçlerde Geiger sayacı ya da başka bir sayaç yoluyla izleme.]

13. Görünüş

Ama arkatasarda gizlenen hayaletle, büyük bir ölçekte atom savaşı olasılığı ile karşılaştırıldığında, bu önemli sonuçlar nedir?

Bombaları büyük uzaklıklara taşıyan roketler le birlikte, ve kimyasal, yaşambilimsel ve radyoaktif zehirler gibi başka cehennem düzenekleri İle birlikte düşünüldüğünde, böyle bir savaş imgelem gücünün ötesinde bir insan acısı ve alçalması demek olmalıdır. Hiçbir ülke bağışık olmayacak, ama yüksek düzeyde gelişmiş işleyimleri olanlar en büyük sıkıntıyı çekeceklerdir. Uygulayımbilimsel uygarlığımızın böyle bir yıkıma dayanabilmesi çok kuşkuludur. Kişi bunu çok büyük bir yitik olarak değil ama haklı bir ceza olarak görme eğiliminde olabilir, çünkü kusur ve günahları büyüktür: Sanat ve yazında üretken dehanın yoksunluğu, din ve felsefenin ahlaksal öğretilerini gözardı etme, ulusal egemenlik gibi modası geçmiş politik anlayışları terk etmede yavaşlık. Ve gene de hepimiz bu büyük trajedinin içindeyiz, ve öz-sakınım içgüdüsü, çocuklarımıza sevgimiz bizi bir esenlik yolu konusunda düşünmeye götürür.

İki politik dev vardır, A.B.D. ve S.S.C.B., ve ikisi de barıştan başka birşeyi hedeflemediğini ileri sürer, ikisi de tüm güçleri ile ideolojilerini ve yaşam yollarını savunmak için silahlanır, ve aralarında bir orta yol tutturmaya çalışan zayıf bir bölünmüş Avrupa vardır. Her iki yan da silahlı kuvvetleri için uygulayımbilimin en son başarımlarını hırsla yiyip yutar. Her ikisinin de yaşam yolları için hayret verici bir bağnazlık ile inandıkları bir tür kuramı vardır. Gene de bu kuramların temelleri oldukça kuşkuludur. Ayrı düşünceler için, giderek karşıt düşünceler için aynı sözcükleri kullanırlar, örneğin “demokrasi," ki Batıda özgür ve gizli oyla seçilmiş parlementer temsil dizgesi

demekken, Doğuda ise bütünüyle başka ve formüle etmesi güç birşey demektir (“halk"ı temsil etmeyi hedefleyen ve onun için çalışan karışık bir ekonomik ve politik bürokrasi piramidi). Başka bakımlardan Amerikan kuramı Rus kuramından çok daha bulanıktır, ve bunun tarihsel bir nedeni var gibi görünür. Amerika aşağı yukarı boşlukta yerine getirilen bir yayılmacılık yoluyla büyümüştür: Amerikan Batısına giden öncülerin korkunç doğal engelleri, ama gözardı edilebilir insan direncini yenmeleri gerekti. Bugünün Rusyasının yalnızca doğal değil ama insansal güçlükleri de yenmesi gerekti: Çarların çürümüş dizgesini parçalaması ve geri Asya kabilelerini özümsemesi gerekti; şimdi önüne Uzak Doğunun eski uygarlıklarına kendi yeni modernleşme tipini götürme görevini koymuştur. Bu amaçla yoksul kitlelerin gereksinim ve içgüdülerine seslenen belgilerle doldurulmuş iyi tanımlı bir öğretinin olması vazgeçilmezdir. Böylece Marx'ın felsefesinin Doğuda kazandığı gücün nedenini anlamak olanaklıdır. Biz bilimciler bu çatışmada ne yapabiliriz? Savaşı törel zeminlerde yadsıyan tinsel, dinsel, felsefi güçleri birleştirebiliriz. Giderek çatışmanın kendisinin ideolojik temellerine saldırabiliriz. Çünkü bilim yalnızca uygulayımbilimin temeli değil ama sağlam bir felsefe için de gereçtir. Ve modern fiziğin gelişimi düşünmemizi temel önemdeki yeni bir ilke ile, tümleyicilik düşüncesi ile varsıllaştırmıştır. Fizik gibi sağın bir bilimde aynı kavramlar yoluyla tanımlanamayan ama iki tür anlatıma gereksinen karşılıklı olarak dışlayıcı ve tümleyici durumların bulunması olgusu insan etkinlik ve düşüncesinin başka alanlarına uygulanabilirler. Yaşambilim ve ruhbilim alanında Niels Bohr tarafından önerilen bu tür uygulamaların sözünü etmiştik. Felsefede eski ve özeksel bir özgür istenç sorunu vardır. Her isteme edimi bir yandan bilinçli anlıktaki kendiliğinden sürecin bir yanı olarak, öte yandan dış dünyadan geçmiş ya da şimdiki izlenimlere bağımlı güdülerin bir ürünü olarak görülebilir. Eğer ikincilerin belirlenimci doğa yasalarına altgüdümlü oldukları varsayılırsa, eylem özgürlüğü duygusu ile bir doğal süreç zorunluğu arasında bir çatışmadan söz edilebilir. Ama eğer bu bir tümleyicilik örneği olarak görülürse, görünürdeki çelişkinin bilgikuramsal bir yanılgıdan başka birşey olmadığı açığa çıkar. Bu sağlıklı bir düşünme yoludur ki, doğru olarak uygulandığında, yalnızca felsefede değil ama tüm yaşam yollarında — örneğin politikada — birçok yeğin tartışmayı ortadan kaldırabilir.

Yüz yaşında olan Marxist felsefenin hiç kuşkusuz bu yeni ilke konusunda hiçbir bilgisi yoktur. Bununla birlikte, önde gelen bir Rus bilimci yakınlarda onu tüm düşünmenin belli bir savaşımdan sonra bir sentezde bileştirilen bir antitez ve onunla karşıtlık içinde duran bir tezden oluştuğunu öğreten “diyalektik materyalizm"in bakış açısından yorumlama girişiminde bulundu. Bu Marxist inakta, diye ileri sürer, fizikte olmuş olanın bir öngörüsünü elde edersiniz, örneğin optikte Newton'ın ışığın parçacıklardan oluştuğu yolundaki tezi Huygens'in ışığın dalgalardan oluştuğu yolundaki antitezi ile her ikisi quantum mekaniğinin sentezi yoluyla birleştirilinceye dek karşıtlık içinde duruyordu. Bu, gerçi biraz basmakalıp olsa da, çok güzel ve tartışma götürmez bir noktadır. Ama niçin daha ileri gidilmesin ve yarışmakta olan iki ideolojiye, tez ve anti-tez olarak Liberalizme (ya da Kapitalizm) ve Komünizme uygulanmasın? O zaman, ortaklaşacılığın tam ve kalıcı utkusunu amaçlayan Marxist öğreti yerine, bir tür sentez beklenecektir. Marx'ın yaklaşık 100 yıl önce geliştirilen düşüncelerinin modern bilimin gelişimi üzerine ışık düşürebileceği pek beklenemez. Tersi daha olasıdır: 100 yıl boyunca bilim tarafından geliştirilen yeni felsefi düşünceler toplumsal ve politik ilişkiler üzerine daha derin bir anlayışa yardımcı olabilirler. Aslında, aynı yapıyı, devleti, bütünüyle ayrı ve görünürde çelişkili yollarda ele alan iki düşünce dizgesi buluruz. Biri temel kavram olarak bireyin özgürlüğünden, öteki ise topluluğun ortaklaşa çıkarından başlar.

Ayrım kabaca az önce sözünü ettiğimiz istenç sorununun iki yanına karşılık düşer: Bir yanda öznel özgürlük duygusu, öte yanda güdülerin nedensel zinciri. Böylece Batı politik ve ekonomik

liberalizmi idealleştirirken, Doğu herşeyden güçlü bir devlet tarafından düzenlenen ortaklaşa yaşamı idealleştirir. Ama özgür istenç sorunundaki çelişkinin tümleyicilik düşüncesini uygulayarak çözülebilmesi olası görünürken, aynı şey politik ideolojilerin çelişkisi için de geçerli olacaktır. Böylece Batı ve Doğu arasındaki entellektüel uçurum kapanabilir, ve bu doğal felsefenin içinde bulunduğumuz bunalımda önerebileceği hizmettir.

Bilimin armağanlarını kitleleri yok etmede kullanmak için öylesine istekli olan dünya bu uzlaşma ve işbirliği çağrısına kulak vermelidir.

[POSTSCRIPT SONU]

‘The Fat Man.' Nagasaki üzerine atılan Atom Bombasının modeli. 6,4 kg Plutonium-239 kapsayan bomba bırakılışından 43 saniye sonra toprağın 469 metre üzerinde patladı. Kimi hesaplara göre 70.000 insan hemen öldü ve 60.000 kadarı yaralandı. 1,5 km çapında bir alan bütünüyle yokoldu. Bomba üretimini başaran Manhattan Projesinin önderleri General Leslie Groeves ve fizikçi Robert Oppenheimer idi.

Çeviren: Aziz Yardımlı (c) / İdea Yayınevi / 2014

Doğa felsefesi ve bilim felsefesi — 1

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ — 1
Aziz Yardımlı

Bir görgül bilim olan Fizik, ama özellikle onun en soyut bölümü olan ve Görelilik Kuramları ve Quantum Kuramı gibi birbiri ile çelişen kuramlar tarafından tanımlanan "modern" Mekanik, tam olarak görgül olmasından gelen yetersizliği zemininde, kavramsal olanı tanımada güçlük çeker. Böyle pozitif Fizik kavramsal düşünmenin bilimsel sorulara "somut yanıt" vermediğini ileri sürer ve "somut" yanıtın kavramsız olduğunu düşündüğü olgulardan ve deneyimden geldiğini sanır. Giderek böyle görgül Fiziğin kendini aştığı ve temel varoluşsal sorulara bile sağlam yanıtlar verdiği de ileri sürülür. Buna karşı örneğin Stephen Hawking için felsefe "ölmüştür" ve felsefenin ne olduğu konusunda hiçbir düşüncesi olmayan Richard Feynman için felsefe en azından "uyuşmuş"tur ("dopey").

Fizik uzay, zaman, özdek, kütle, devim, kuvvet, enerji ve benzerleri ile ilgilenir ve bunu ilgilendiği şeylerin kavramlar olmadığı, başka birşey olduğunu sanısı içinde yapar. Hiç kuşkusuz Feynman'ın sanabileceğinden çok daha kötü "felsefeler" de vardır ve bunların başında pozitivizmin kendisi gelir. Ama Feynman'ın felsefe için düşündüklerini ondan önce pozitivistin kendisi düşünmüştür.

Fizik Felsefenin veriler toplamadığını ya da deneyler yapmadığını ileri sürer. Ve fizikçilerin çalışmalarında felsefe kullanmadıklarını ileri sürer. Ve Felsefenin "gözlemlenebilir" olmayan şeyler ile çok fazla uğraştığını da ileri sürer. Bunlar çocukçadır. Kavramsal çözümleme görgül verilerin kendilerinin kavramsal yapıları ile ilgilenir ve gerçekte fizikçinin kendisi de tam olarak aynı şeyi yapar, kavramların izindedir, ama bunu tüm çalışmasında yalnızca ve yalnızca kavram ile ilgilendiğinin bilincinde olmaksızın yapar.

James Clerk Maxwell, Niels Bohr, David Bohm, Albert Einstein, Werner Heisenberg ve pekçok başkaları bu kuralın dışındadır. Albert Einstein görelilik kuramının David Hume ve Ernst Mach'ın

görgücülüğü ve pozitivizmi üzerine dayandığını düşünürken, Heisenberg'in "Fizik ve Felsefe" başlıklı bir çalışması vardır ve David Bohm'un Hegel'in Mantık Bilimi üzerine okuması yüzeyselden biraz daha iyidir. Einstein felsefeyi hiçbir biçimde anlamamış olsa da, ve görgücülüğe dayanarak görgücülüğün kaçınılmaz vargısı olan Kopenhag indeterminizmine saldırmış olsa da, hiç olmazsa görgül Fiziğin kendinde yeterli olmadığı ve görgücü felsefeye dayanması gerektiği gibi tuhaf bir kanı taşıyordu. Hiç kuşkusuz Fizik yalnızca gözlem ve hesaplama yapmaktan daha çoğunu yapar ve "meta-" öneki ile tanımlanan düzlemde çalışır. Eğer "Fizik" sözcüğü "özdeksel doğa" olarak anlaşılacak olursa, bir bilim olarak Fiziğin kendisi kendi ötesini gösterir: Fizik meta-Fiziktir, özdeksel evrenin kendisi özdeksel olmayan kuramıdır, gerçi henüz bu hedefe ulaşamamış, ya da daha doğrusu henüz sözcüğün gerçek anlamında bilim olamamış olsa da. Kuram bilgi ile bir olmak zorunda değildir.

Salt Fizik ile ilgilenmekten daha ötesini yapmayı isteyen "Bilim Felsefesi" de Felsefenin ele aldığı alanları ele alır: Logos, Doğa ve Tin. "Bilim Felsefesi" terimindeki "Bilim" sözcüğü görgül bilimleri belirtirken, "Felsefe" ise bu bilimlerin kendilerine yetersizliğinin bir sezgisine bağlı olarak eklenir ve bu arada "metafiziksel" sorunlar genel bilgikuramı başlığı altında incelenir.

Doğanın ve Tinin bilgisi insanın belirlenimidir. İnsana bilgisizlik yüklemek ona bilme gücünü yüklemektir. Doğanın ve Tinin bilgisi de insanın insan olması için tıpkı estetik ve etik gelişim gibi saltık olarak zorunludur. Bu olmadığında, insan henüz kendisi değil, henüz bütün insan değildir. Görgül bilgi bu yarı-insana aittir, onun fenomenal denilen bilincidir, gerçek bilgi değildir, ve bu nedenle görgül bilimler kendilerinden daha iyisinin arayışı içindedirler. "Bilim Felsefesi" adı verilen bu arayışta doğrudan doğruya insan Usunun Doğa ve Tinin bilgisine yetenekli olduğu varsayılır. Bu olanak Doğa ve Tin alanlarının özsel olarak ussal olmasına bağlıdır. Bu sayıltıyı bilgiye yükseltmenin kendisi bilimin işidir ve bu özsel ussallığın bilimi Usun Bilimi, Mantık Bilimidir. Doğanın ve Tinin bilgisi Usun bilgisini gerektirir.

Bilim Felsefesi sık sık Görelilik Kuramı ve Quantum Kuramı gibi usdışı kuramların felsefesini yapar. Kuram henüz bilgi değildir ve bilimsel olma karakterini tanıtlamamıştır. Bilim Felsefesi bu kuramları anlar ve daha ileri gider, onları iyileştirir. Ama usdışı olan anlaşılıktan yoksun olandır, ve buna bile gerçek adı verilmez ama "sezgi-ötesi" denir ki, burada "sezgi" "duyusal olan" ile anlamdaş olarak alınır.

SCHELLING ÜZERİNE MICHELET

"'Doğa üzerine felsefe yapmak doğayı yaratmaktır' [diyordu Schelling]. Şimdi Hegel'in bize bıraktığı gereçler varsıllığından Hegel Toplumu tarafından bana verilen bu paha biçilmez kalıtı yayıma hazırlama görevini bitirirken, gerçekte Doğa Felsefesinin yeniden dirilişini tasarlamış olan insanı [Schelling] alıntılayarak başlamak ancak uygun olabilir. Coşkunun tam bir enerjisi ve düşünceye dayalı bilgiye duyulan en yüksek güven ile yüklü bu tümce modern bilimin tanrısal ikizlerinin kırk yıl önce savunduğu ve derin-düşüncenin sıradan felsefesine ve onunla bağlanan herşeye karşı utkulu olarak savundukları bakış açısını anlatır. [Hegel ve Schelling'in] dostlukları erken gençlik dönemlerinde gelişti ve Jena'daki kamusal etkinliklerinde ve 'Eleştirel Felsefe Dergisi'nin yayımlanmasında güçlendi.

"Hegel'in bilimleri kapsamında aşılamaz olan ve benzerini yalnızca Aristoteles'in yazılarında bulan bir yapıya yükseltmesini sağlayan zemini bu dostluk hazırladı. Eğer şimdi utku kazanmış gerçeğin güneşli günü yüzyılın onunla başladığı parlak ve şanlı şafaktan sonra bilimin göklerine yükseliyorsa, Doğa Felsefesi üzerine bu derslerde o zamanlar tomurcukta olan çiçeklerin

çelenginden olgunlaşmış seçme meyvelerden birini bulacağız.

"Schelling'in bu sözleri gösterişli bulunabilir, ve şimdi felsefeye öylesine sık yöneltilen kendini-tanrılaştırma suçlamasının kanıtı olarak alınabilir. Ama şair felsefenin kaygısının 'yaratılışın büyük düşüncelerini yeniden-düşünmek' olduğunu söyler, ve eğer düşünceyi bu yolda anlatırsak daha az gösterişli görünür. Gerçekte Doğa üzerine felsefe yapmada amacımız Doğanın anlaşılır özünü ya da yaratıcı düşüncelerini kendi tinsel içselliğimizden düşünerek yeniden-üretmek değilse ne olabilir?

"Ama genellikle ileri sürülür ki, deneyim bilimsel bilginin biricik temeli olduğuna göre, Doğanın düşünceler yoluyla kavranması olan bir Doğa Felsefesinin bütün işi boş ve ütopiktir. Hiç kuşkusuz Doğa Felsefesinin deneyime dayanmadıkça Doğa üzerine düşünmeyi hiçbir zaman başaramayacağı yadsınamaz; ama bu düşünceler bir iç kaynaktan akmadıkça, deneyimler hiçbir biçimde düşüncelerin keşfine götüremez." — Karl Ludwig Michelet.

Michelet'in bu son yargısı çağdaş pozitivizmin bir eleştirisidir — daha o doğmadan önce. Aslında Bilimin salt bir deneyim ya da duyu-algısı sorunu olmadığı, Bilimin a priori yapıldığı olgusunun bilincinin doğuşu felsefenin kendisinin doğuşudur. Bilginin kaynağını dışsal "deneyim"de arayan ve deneyimin içsel düşünce ile ilgisini anlamayan çağdaş "Bilim Felsefesi" o zaman yalnızca henüz doğmamış felsefe olarak görünür.

Kavramların kökenini usunu kendisine değil ama herhangi bir yolda deneyime, olguya, şeye, görüngüye, izlenime, duyusal-algıya vb. yükleyen pozitivizm kavrama nesnellik yüklediğinin, böylece kaçınmak istediği metafiziği yeniden getirdiğinin bilincinde değildir.

Karl Ludwig Michelet (1801-1893) came of a French Calvinist family. He was born in Berlin and educated at the French Grammar School there. In 1819 he was matriculated at Berlin University and began to study law, but Hegel's lectures on logic and the philosophy of right broadened his interests, and in 1824 he took his doctorate in philosophy. In 1826 he qualified as a university teacher and lectured at Berlin until 1874. He was appointed professor there in 1829, and from 1825 until 1850 was also a teacher at his old school.

He tended to belong to the Hegelian left, and did a great deal of work faithfully defending what he considered to be orthodox Hegelianism. He joined the 'Society for scientific criticism' in 1827, and contributed to its 'Jahrbucher fur wissenschaftliche Kritik'. He edited vol. I, 'Hegel's philosophische Abhandlungen' and vols. XIII-XV, 'Geschichte der Philosophie', as well as this volume of the complete edition of Hegel's works.
He wrote three works on the ethics of Aristotle (1827, 1835, 1836), and several works on the history of philosophy: see for example 'Geschichte der letzten Systeme der Philosophie in Deutschland von Kant bis Hegel' (2 vols. Berlin, 1837-1838). Although he is a competent scholar he does not show much originality as a thinker. This is particularly noticeable in his 'Das System der Philosophie' (4 vols. Berlin, 1876-1879) which is very largely a mere paraphrase of Hegel's system. Volume 3 of this work (Berlin, 1876, p. 486) is devoted entirely to the philosophy of nature, but it shows very little intelligent assessment of the scientific developments that had taken place since Hegel lectured.

See the article by Adolf Lasson in 'Allgemeine Deutsche Biographie' vol. 55 pp. 842-844 (Leipzig, 1910): E. H. Schmitt 'Michelet und das Geheimnis der Hegelschen Dialektik' (Frankfurt-on-Main, 1888): Pasquale d'Ercole 'C. L. Michelet e l'Hegelianismo' ('Riv. Ital. di Filos.' IX, 1894).

186,9 Michelet did not know of Hegel' s lectures on the philosophy of nature delivered at Jena in

1803-1804: see Johannes Hoffmeister Jenenser Realphilosophie I. Die Vorlesungen von 1803-04' (Leipzig, 1932). An even earlier treatment of the subject (1801-1802) is to be found in Georg Lasson's 'Jenenser Logik, Metaphysik und Naturphilosophie' (Leipzig, 1923). Hegel's Heidelberg Encyclopaedia has recently been republished by Hermann Glockner: see 'Enzyklopadie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse' (Stuttgart, 1956).

"Bilim a priori yapılır" anlatımı deneyime önsel kavramların deneyime uygulanmasını, deneyimin deneyim olabilmek için daha şimdiden kavramsal olarak belirlenmiş olduğunu bildirir. Bilginin dizgesel kavram bağıntıları olması olgusu kavram bağıntılarının kurulmasının deneyimden özerk olduğunu, gerçekte deneyimin kendisinin bu bağıntıların yapısından başka birşey olmadığını imler. Bağıntıların değişimi deneyimin de değişimidir. Bağıntıların doğru olmaması deneyimin de doğru olmamasıdır. Kuramın dışsal olarak deneyim tarafından doğrulanması herşeyden önce deneyimin kendisinin doğru olmasını gerektirir. Ve bu durumda bile deneyimin tekillik karakteri onu evrensel olması gereken kuramı sınamada bütünüyle uygunsuz kılar. Karl Popper bu son olguyu dikkate almadığı için yanlışlanabilirliğin de tekillik karakterinden ötürü doğrulanabilirlikten daha iyi olmadığını anlamaz.

Schelling: Bir Doğa Felsefesi İçin Düşünceler (Ideen zu einer Naturphilosophie)

Karl Ludwig Michelet: Hegel'in Doğa Felsefesi'ne Önsöz (İngilizce)

Michelet

HANS CHRISTIAN ÖRSTED: SCHELLING, NATURPHILOSOPHIE, TANRI

"Bilindiği gibi, Schelling'in değeri Naturphilosophieyi kurmuş ve onunla tüm bilimleri etkilemiş olmasıdır. Burada yatan dahilik Schelling'in doğayı kurmuş olması değil, onu kurma yolu ise hiç değildi; ama değeri doğayı bir bütün örgütleniş olarak görmesi idi. 'Doğa üretken bir üründür' sözleri, doğru anlaşıldığında, ve onun tarafından yeterince açık olarak yorumlanmışlardır, onu kavrayışlı ve derine işleyen bir ruh olarak görmek için yeterli olacaktır. Bunu biçok değişik yolda yinelemiştir. En güzel ve çarpıcı olanı Doğanın Tanrısalın bildirilişinden başka birşey olmamasıdır. Bana bunu ondan önce başka birçoklarının söylediği yanıtını verebilirsiniz. Bunu çok isteyerek kabul ederim, ve daha çoğunu söyleyeceğim: Büyük dehaları olan tüm felsefeciler bunu duyumsamış, giderek az çok açık olarak söylemişlerdir, ama Schelling onu bizim zamanımızda, ancak az sayıda dindar insanın ona inandığı ama hiçbir felsefecinin onu algılamadığı bir zamanda anlatmıştır."

"As is known, Schelling's merit is to have established Naturphilosophie and with it affected all sciences. The genius of this was not that he constructed nature, and least of all the way he constructed it; but his merit was to view nature as a whole [as] organization. The words: "Nature is a productive product," would, when properly understood, and they are clearly enough commented on by him, be enough to mark him as a comprehensive and deeply penetrating spirit. He has reiterated this in many different ways. The most beautiful and striking is that nature is nothing other than the revelation of the Divine. You can respond to me that many others have said this before him. I very willingly admit that, and I will say more: All philosophers of great genius have felt this, indeed, said it more or less clearly, but Schelling has articulated it in our time, a time when only a few religious people believed it, but no philosophers perceived it.

Mathilde Örsted, ed., Breve fra og til Hans Christian Örsted, 2 vols. (Kbn: Ch. Linds Forlag, 1870), vol. 1: 230.

DOĞA FELSEFESİ VE GÖRGÜL FİZİK

Görgül Fizik nesneler ile ilgilenirken, onları gözlerken, deneyimlerken, deneyler yaparken düşünür, yalnızca duyumsamakla ve algılamakla yetinmez. Düşünürken kendisinde, kendi öznelliği içinde iken gene de her zaman nesnesinde olduğu sanısı içindedir. Bu düzeye dek her doğal bilinç bilinçsiz bir solipsisttir, düşündüğünün, öznel olanın nesnel olarak var olduğu sanısı içindedir.

Epistemoloji bilgiyi çözümlemeye çalışır ve bilgiyi bilincin saltık olarak öznel düzleminde ele alır. Bu düzeye dek Epistemoloji olanaksızı başarmaya çalışır çünkü bilgi nesnel olmalıdır. Ama duyusal algı, görüngü, deneyim tümü de öznel bilinç yapılarıdır.

Böylece bu tür felsefecilik hiçbir zaman Fiziğe ulaşamaz. Her zaman Fiziğin dışında ya da ötesindedir, her zaman sözcüğün sağın anlamında metafizikseldir.

Hegel, Doğa Felsefesi, Giriş/Einleitung
GÖRGÜL FİZİK VE DOĞA FELSEFESİNİN AYRIMI — 1

“Doğa Felsefesi bir bakıma yeni bir Bilim olarak görülebilir; bu hiç kuşkusuz bir anlamda doğrudur, ama bir başka anlamda değil. Çünkü eskidir, genelinde Doğayı irdelemek denli eskidir (bundan ayrı değildir), ve giderek Fizikten bile eskidir, tıpkı örneğin Aristoteles’in Fiziğinin Fizikten çok Doğa Felsefesi olması gibi. İkisinin birbirinden ayrılması ilkin yeni zamanlara aittir.”

«Die Naturphilosophie wird etwa zunächst als eine neue Wissenschaft betrachtet; dies ist freilich in einem Sinne richtig, im anderen aber nicht. Denn sie ist alt, so alt als die Naturbetrachtung überhaupt (sie ist von dieser nicht unterschieden), ja sogar älter als die Physik, wie denn z.B. die Aristotelische Physik weit mehr Naturphilosophie als Physik ist. Erst den neueren Zeiten gehört eine Trennung beider voneinander an.»

NEWTON'IN "DENEYSEL FELSEFESİ"

Newton "Felsefe" adının kullanımının nasıl bozulduğunu göstermede de önemlidir.

Görgül bilimin "yöntemi" yalnızca tümevarımdan oluşmaz ama ona da izin verir. Tümevarım bilgi değil ama olasılıktır. Böyle kaba saba aygıtlar ile yapılan şeye "Bilim" niteliğini yükleyemeyiz. Görgül Bilimin gerçek Bilime dönüştürülmesi gerekir. "Bilim Felsefesi" en azından bunun bilincindedir. Ama Bilim Felsefeciliğinin kendisi kaba saba olgucu denemecilikten öteye gitmez. Yöntemli, dizgesel, kavramsal bilgi olarak Bilim sıradan görgül bilincin bir sorunu değildir.

Newton, Principia, FELSEFEDE USLAMLAMA KURALLARI/FENOMENLERDEN TÜMEVARIM

KURAL IV “Deneysel felsefede genel tümevarım yoluyla fenomenlerden çıkarsanan önermelere, tasarlanabilecek karşıt önsavlara karşın, doğru olarak ya da doğruya çok yakın olarak bakacağız — ta ki onları ya daha doğru, ya da kuraldışılara açık kılabilecek başka fenomenler ortaya çıkıncaya dek.

Bu kuralı tümevarım uslamlamasının önsavlar tarafından geçiştirilememesi için izlemeliyiz.”

RULE IV In experimental philosophy we are to look upon propositions inferred by general induction from phenomena as accurately or very nearly true, notwithstanding any contrary hypotheses that may be imagined, till such time as other phenomena occur by which they may either be made more accurate or liable to exceptions.

This rule we must follow, that the argument of induction may not be evaded by hypotheses.

NEWTON: MEKANİĞİN ÖTESİ

Newton "mekanik" biliminin kurucusu olarak bilinir. Gerçekte Mekaniği yadsıdı.

Newton, Principia, GENEL NOT MEKANİK; TANRI

“Altı birincil gezegen güneş çevresinde güneş ile eş-özekli dairelerde, ve aynı parçalara doğru yönelik devimler ile, ve hemen hemen aynı düzlemde döner. Dünya, Jüpiter ve Satürn’ün çevresinde onlarla eşözekli dairelerde, aynı devim yönü ile, ve hemen hemen o gezegenlerin yörüngelerinin düzlemleri üzerinde on ay döner; ama böyle birçok düzenli devimi salt mekanik nedenlerin doğurabilmiş olduğu düşünülmemelidir, ... Güneşin, gezegenlerin ve kuyruklu yıldızların bu olağanüstü güzel dizgeleri ancak anlıklı ve güçlü bir Varlığın bilgelik ve egemenliğinden ileri gelebilirdi. Ve eğer durağan yıldızlar benzer başka dizgelerin özekleri ise, benzer bir bilgece tasar tarafından oluşturulmuş olmakla, tümü de Birin egemenliği altında duruyor olmalıdır.”

BOOK THREE
GENERAL SCHOLIUM

"The six primary planets are revolved about the sun in circles concentric with the sun, and with motions directed towards the same parts, and almost in the same plane. Ten moons are revolved about the earth, Jupiter, and Saturn, in circles concentric with them, with the same direction of motion, and nearly in the planes of the orbits of those planets; but it is not to be conceived that mere mechanical causes could give birth to so many regular motions, ... This most beautiful system of the sun, planets, and comets, could only proceed from the counsel and dominion of an intelligent and powerful Being. And if the fixed stars are the centres of other like systems, these, being formed by the like wise counsel, must be all subject to the dominion of One."

"ROMANTİK" DOĞA FELSEFESİ

The earliest philosophy of science in the last two hundred years is Romanticism, which started as a humanities discipline and was later adapted to science as a humanities specialty. The Romantics view the aim of science as interpretative understanding, which is a mentalistic ontology acquired by introspection. They call language containing this ontology "theory". The most successful science sharing in the humanities aim is economics, but since the development of econometrics that enables forecasting and policy, the humanities aim is mixed with the natural science aim of prediction and control.
(Hickey, T. J: "History of Twentieth Century Philosophy of Science," Copyright 1995, 2005:The book is online: http://www.philsci.com)

"a mentalistic ontology acquired by introspection." "Mentalistic ontology" ile anlaşılan şey kavramın, ideanın varlığıdır. Görgül bilinç ideanın nesnel varlığını tanımaz, çünkü 'varlık' ile fiziksel-duyusal olanı anlar. "Introspection" ise 'düşünme' yerine kullanılır, ve düşünce ise görgül bilinç için bütünüyle öznel ve içsel bir sorundur, realite ile ilgisizdir.

"natural science aim of prediction and control." Doğa Biliminin amacı tahmin ve denetim olarak belirtilir — anlamak, bilmek olarak değil. Bu yararcı ve yetkeci bakış açısı Aydınlanmanın görgücü tininin gecikmiş bir yeniden belirişi olarak görünür.

— "Positivism followed Romanticism. Many Positivists were physicists, who took physics as the paradigm of the empirical sciences.."
— "The term "theory" in the Positivist philosophy of science means language referring to entities or

phenomena that are not directly observable".

— "Pragmatism followed Positivism"

— "Theories, laws and explanations are linguistic artifacts. Therefore philosophy of language is integral to philosophy of science."

(Tüm alıntılar aynı yerden.)

RICHARD FEYNMAN: ORNİTOLOJİ OLARAK BİLİM FELSEFESİ

Feynman bilim felsefesinin bilimcilere aşağı yukarı ornitolojinin kuşlara yararlı olduğu kadar yararlı olduğunu söyler. (Nobel ödüllü bir başka fizikçiye, Steven Weinberg'e göre bilim felsefesinin pozitivizm gibi belli biçimleri bilimsel ilerlemeyi engellemiştir.)

Doğa ve Us

Jonathan Schaffer kuşlara ornitoloji öğretme konusunda iyimser olsa da, açıktır ki kuşlar ornitoloji öğrenemezler çünkü öğrenir öğrenmez kuş olmaya son verirler. Bilimsel araştırma (ki Logosun işidir) Doğaya ve Tine orada kendi ussallığını, kendi logosunu bulacağı beklentisi ile yaklaşır. Bu beklentinin bilinçli olmasının, bilimcinin nesnesinin kendinde ussal olduğunun daha şimdiden biliniyor olmasının sonuçları modern dönemde herkesten çok Descartes, Leibniz, Kepler, Örsted, Maxwell durumunda ortadadır. Bu adlar Doğayı ussal olarak gördüler. Doğanın bilgisi Doğanın ussallığını gerektirir. Bunu anlamak için görgül bilimcinin kendisinin ussal olarak düşünen bir varlık olduğunu anlaması gerekir. Doğaya usu ile, kavramları ile yaklaştığının ve böylece orada gerçekte yalnızca kendini, kendi usunu aradığının bilincinde olması gerekir.

Bilim Felsefesi = Doğa ve Tin Bilimlerinin Felsefesi

Bilim Felsefesi başlığındaki 'bilim' sözcüğü görgül-pozitif bilimler olarak okunmalıdır. O zaman aralarında herhangi bir ayrım yapmaksızın görgül Doğa Bilimlerini ve görgül Tin Bilimlerini kapsar. Bu ilişkilendirme Hegel'in Ansiklopedisi'ndeki Doğa ve Tin Felsefeleri bölümlerini kapsarken, Mantık Bilimi'ni dışarıda bırakır. Bilim Felsefesi henüz Doğa ve Tin alanlarının Kavramlarının bir çözümlemesi ile ilgilenmez. Bunun için Kavramın doğasının kendisini kavramasının gerektiğinin bilincinde değildir.

Once in Hawaii I was taken to see a Buddhist temple. In the temple a man said, "I am going to tell you something that you will never forget." And then he said, "To every man is given the key to the gates of heaven. The same key opens the gates of hell."And so it is with science. In a way it is a key to the gates of heaven, and the same key opens the gates of hell, and we do not have any instructions as to which is which gate. Shall we throw away the key and never have a way to enter the gates of heaven? Or shall we struggle with the problem of which is the best way to use the key? That is, of course, a very serious question, but I think that we cannot deny the value of the key to the gates of heaven.

Bir keresinde Hawaii'de bir Budist tapınağı görmeye götürüldüm. Tapınakta biri, "Sana hiç unutmayacağın birşey söyleyeceğim" dedi: Ve sonra "Her insana cennet kapılarının anahtarı verilidir," dedi. "Aynı anahtar cehennem kapılarını da açar." Bilim için de bu böyledir. Bilim bir bakıma cennet kapılarının anahtarıdır, ve aynı anahtar cehennem kapılarını da açar, ve hangisinin hangi kapı olduğu konusunda hiçbir bilgimiz yoktur. Anahtarı atalım ve hiçbir zaman cennet kapılarına giden bir yolumuz olmasın mı? Yoksa anahtarı kullanmanın en iyi yolunun hangisi olduğu problemi ile uğraşalım mı? Bu hiç kuşkusuz çok ciddi bir sorudur, ama sanırım cennet kapılarının anahtarının değerini yadsıyamayız."

LAPLACE: BELİRLENİMCİLİK/DETERMİNİZM

Determinizm eğer herşey belirli değilse determinizm değildir, öyle ki belirsiz olan bile belirlidir çünkü belirlenimsizdir. Belirlenmek nedensellik ilişkisine girmek demek değildir. Sözcüğü anlatması gereken kavramına göre anlarsak, belirli olmak olumsuzlama içermektir: Tüm belirleme olumsuzlamadır. Belirlenimcilik kimi şeylerin belirli, kimilerinin belirlenimsiz olduklarını değil, saltık olarak herşeyin belirlenim taşıdığını anlatır. Hiçbirşey salt kendisi değil, saltık değil, ama başkası ile ilişki içinde göreli bir varlık, bir belirli-Varlıktır. Belirlenmek açıktır ki ilişki içinde olmak, ama dolaysız ilişki olarak kendi karşıtı ile ilişki içinde olmaktır. Belirlenimsiz olmak ilişkisiz olmak, saltık ya da soyut olmaktır ve ilk olarak analitik felsefenin daha öte tüm çözümlemeye kapalı olan 'yalın'ı böyle bir saltıktır, çünkü hiçbir olumsuzlama, hiçbir bileşiklik, hiçbir ilişki içermez.

"The word 'chance,' then expresses only our ignorance of the causes of the phenomena that we observe to occur and to succeed one another in no apparent order."

Şans (= kaos, raslantı ya da olumsallık) zorunluktur. Doğanın oluş sürecinin homo sapienste doruklanması erekseldir. Erek ilkenin gerçekliğidir, çünkü ilke ya da başlangıç kendinde kendi ereği olduğu için ilkedir. Tin durumunda ereksellik daha belirtiktir çünkü hiçbirşey bilmeyen homo sapiensin bilgi yetisi ile donatılı olması onun başlangıçta kendisinden daha çoğu olduğunu anlatır.

Laplace: An Essay on Probabilities (1902) (PDF)

"O zaman 'şans' sözcüğü yalnızca görünürde hiçbir düzen olmaksızın yer aldıklarını ve birbirlerini izlediklerini gözlediğimiz fenomenlerin nedenlerine ilişkin bilgisizliğimizi anlatır."

HOBSON: NEDENSELLİK DOĞADA GEÇERLİ DEĞİLDİR

Bu kavramsız rhetorik David Hume'un Nedensellik çözümlemesinin bir yeniden bildirimidir: Bilim yalnızca betimleme yapar, ama nedensellik temelinde bir açıklama bile veremez. Geriye kalan artığa niçin "Bilim" adının verilmesi gerektiği belirsizdir. Bu "anlatısal" bilim daha sonra "hermeneutik" terimi ile de anlatılan aynı içeriği kapsar.

Hobson: The Domain of Natural Science (PDF)

PEIRCE: NEDENSELLİK SALT BİR ADDIR

Burada evrensel bir nedensellik kavramının olmadığı, çünkü kavramın her bilimsel topluluk tarafından değişik biçimlerde düşünüldüğü, nedenselliğin salt bir ad olduğunu görüşünde Thomas Kuhn'un bir öncelenişini görürüz: Kavram kültürel bir yapıntıdır.

Peirce pragmatizmin kurucusu olarak kabul edilir. Kendini öncelikle bir mantıkçı olarak gördü ve mantığı ise semiotiğin bir dalı olarak. Bu mantık konusunda ne düşündüğünü gösterir. Nedenselliği, aslında tüm kavramları reddetmek mantık kavramının kendisini anlamamakla olanaklıdır. Bu durumda sorulacak soru insan usunun kendini yadsımasının nasıl olanaklı olduğudur. Bu olanaksızdır, ve usu yadsıyan bilincin kendisi usunu kullanmayı sürdürür.

Peirce: Reasoning and the Logic of Thigs (PDF)

Bertrand Russell (1959): "Beyond doubt [...] he was one of the most original minds of the later nineteenth century, and certainly the greatest American thinker ever."

A. N. Whitehead, while reading some of Peirce's unpublished manuscripts soon after arriving at Harvard in 1924, was struck by how Peirce had anticipated his own "process" thinking.

Karl Popper viewed Peirce as "one of the greatest philosophers of all times"
(http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Sanders_Peirce)

Peirce'nin mantık çalışmalarında ilk gözümüze çarpan şey mantığın incelerken mantığın kendisini kullandığının bilincinde olmamasıdır. Bunun anlamı 'mantık' olarak kabul ettiği şeyin mantıktan başka birşey olduğudur. "Öncül," "çıkarsama," "vargı," "özne," "önerme," "koşaç," tümü de Peirce'nin 'mantık' olarak düşündüğü alanın terimleridir ve bu terimler arasındaki bağıntıları kuran düşünme düzlemi çağrışım süreçleri olarak işleyen kendi olumsal uslamlamaları tarafından oluşturulur. Kendisi öncülden vargıya götüren ilkenin "doğal ya da kazanılmış bir alışkanlık" ("a habit, natural or acquired") olduğunu söyler (Reasoning and the Logic of Things: The Cambridge Conferences Lectures of 1898).

Belirli bir öncülün belirli bir vargıya götürmesi hiç kuşkusuz çağrışımsal, alışkısal, özneldir. Burada mantıksal olması gereken şey genel olarak öncülün genel olarak vargıya götürmesi, vargının öncülde kapsanmasıdır. Birinci durumda bağıntı içeriği ilgilendirir. İkinci durumda salt biçimseldir. Peirce ikisi arasındaki ayrımı gözden kaçırır. Mantık denilen şeyin kavram bağıntıları olduğu olgusunun bilincinde değildir.

Peirce Tasımları ele aldığı zaman bile onlara mantıksal olmayan bir yolda yaklaşır, Tasımın öncülü olarak Yargıları ve Yargıların öncülü olarak Kavramı irdelememiştir.

"Peirce agreed with Auguste Comte in regarding mathematics as more basic than philosophy and the special sciences (of nature and mind).

Hangi aklama zemininde?

Burada "felsefe," "matematik" ve "özel bilimler" konusunda tam bir kavramsızlık vardır. Bu öncül üzerine çıkarılacak vargılar öncülün kendisinin geçersizliği nedeniyle önsel olarak geçersizdir.

"Peirce held that science achieves statistical probabilities, not certainties, and that spontaneity (absolute chance) is real." Ya da: "For Peirce, First Philosophy is less basic than mathematics and more basic than the special sciences (of nature and mind)."

Ve bu görüşün arkasından şunlar da gelir:

"Truth is immutable and is both independent from actual opinion and discoverable (no radical skepticism)."

Belirlenim, Nedensellik, Olasılık

Belirlenim kavramının mantığının bilgisizi olan bilim felsefeciliği sık sık belirlenimi nedenselliğe indirger, nedensel determinizmden söz eder. Ve bu yapıldığında bile, neden-etki ilişkisinin belirlenimini "büyük bir derece" ile sınırlar ve nedensellik bağıntısının kendisini olasılığa, tahmine bozundurur.

Belirlenim, İstenç, Özgürlük

İstencin belirleyiciliği insan eylemlerinin nedenselliğini mekanik nedenselliğe indirgemez. Özgürlük hiç kuşkusuz eylem için ussal belirlenimdir ve burada nedensellik sözcüğü doğa zorunluğundan bütünüyle başka bir anlam kazanır. Özgür neden "keyfi neden," ya da "seçme özgürlüğü" ya da "dilediğini yapma" değildir. Özgür neden zorunlu doğal dürtüye karşı istencin özgür belirleyiciliğidir.

Gerek Zorunluk Değildir

"Gerek" sözcüğü belirlenim alanında kullanıldığı zaman mantıksal ve olgusal zorunluk silinir. "Gerek" sözcüğü birincil olarak moral alana aittir ve bir yükümlülük imler. Ama yükümlülük zorunluk ile bir değildir ve yerine getirilmeyebilir. Bir cisme uygulanan kuvvetin cismin ivmesini arttırması "gerekir" anlatımı zorunluk imlemez. Sözcük bu düzeye dek Doğanın yasallığını reddeden irrasyonalizme, indeterminizme aittir. Yasa Gerek değil ama Zorunluk imler.

Belirlenim, Zorunluk, Yasa

Belirlenim salt Zorunluk demek değildir. Ama nedensellik ile ilişkilendirilince zorunluk karakterini kazanır ve Doğa alanına uygulandığında Doğa Yasasının belirlenimi olur. Deterministik bir evren yasal bir alan, bir Kozmozdur. Yasa zorunluk gibi evrensellik karakterini de taşır. Kaos belirlenimsizlik, sözcüğün gerçek anlamında şans alanı olması gereken şeydir. Ama "şans" nedenselliğin bilinçsizliğinden başka birşey değildir.

LAPLACE: TÜMEVARIM, OLASILIK

Us salt us olduğu için, kendini realitede bulmakla ilgilendiği için Tekil olanda durup kalmaz ama onu kavramı ile, Evrenseli ile bağlar ve Evrensel olan yalnızca Tekillerin bir toplamı ya da "tüm" tekiller demek değildir. Evrensel Tikeli altına aldığı ya da kendinde Tikel olduğu için Evrenseldir.

Tekillerden Evrensele ulaşmak için tekillerin deneyiminin sonsuza dek sürdürülmesi gerektiği için, görgücü bilinç haklı olarak Evrenselin olmadığı ya da salt bir Ad olduğu biçimindeki çıkış yollarına baş vurur.

HEGEL: DOĞA, EREKSELLİK, GELİŞİM

Uzaysal-zamansal-özdeksel Doğa olabileceği herşey olma gizilliğidir. Eğer tüm varoluşun bir şans, bir olumsallık sorunu olduğunu ileri süren indeterminizm ile karşıtlık içinde düşünürsek, Doğada, bütün bir uzaysal-zamansal-özdeksel Evrende en yalın özdek biçimlerinden en karmaşık biçimlere gelişim belirli, zorunlu, ussal bir süreçtir. Birşeyin doğası, özü ya da gizilliği onun ereğidir ve Doğa gizillikten edimselleşmeye doğru ereksel ve kesintisiz bir süreçtir. Doğanın gelişimi varlığın tüm açınımını tüketmez ve Tin alanının gelişimi zorunludur. Gelişim Doğada durmaz.

Tin Doğadan doğar; ama Doğanın kendisinin doğması, varlığını kendisinde taşımaması, tersine bir oluş süreci olması Doğayı yaratıcı olarak görmemizi, natüralizmi ya da panteizmi doğrulamamızı önler.

Doğa belirleniminin kendisi Tin ile karşıtlık içinde olanaklıdır ve Tin olmaksızın Doğanın ne olduğunu söylemek olanaksızdır. .

Logos, Doğa ve Tin üçlü ilişkisi bir süreç olarak düşünülebilir. Doğa ve Tin ikili ilişkisi doğal bilinç tarafından daha kolay doğrulanabilir ve Doğanın Tini yaratması sağduyuya daha uygun görünür. Ama biraz düşünce bu ikili ilişkinin bir panteizm tonu taşıdığını, özdeksel Doğanın yaratıcılığını imlediğini gösterir. Logosun mantıksal olarak Doğayı öncelemesi ilişkisi yine aynı doğal bilince teizmi imliyor olarak görünür ve bu bakış açısı eşit ölçüde tek-tanrılı dinleri yaratan bakış açısıdır. Ama pozitivizm olarak Logosu tanrısallaştıran ve bu kendi metafiziğini yadsıyan yadsıyan bakış açısı da aynı materyalist bakış açısıdır.

HEGEL: DOĞA FELSEESİ VE FİZİK BİRLİKTE ÇALIŞMALIDIR

Fizik görgül bilim olarak Doğa Felsefesinin gerecidir. Doğa Felsefesi bu düzeye dek bütün bir deneyim alanını görgül Fizik tarafından örgütlenmiş olarak nesne alır. Doğa Felsefesinin işlevi ya da görevi ile anlamamız geeken şey görgül Fiziğin görgül yöntemlerine göre yapamadığı yapmak,

kavramsal tanıtlamayı gerçekleştirmek olmalıdır.

Hegel, Doğa Felsefesi, Giriş:
FİZİK DOĞA FELSEFESİ İLE EL ELE ÇALIŞMALIDIR, § 246

“Doğa Felsefesi ona Fiziğin deneyimden hazırladığı gereci fizikçilerin onu ulaştırdıkları noktada alır, ve onu yeniden dönüştürür, ama bunu yaparken deneyimi en son doğrulama zemini olarak almaksızın yapar; Fizik böylece felsefe ile el ele çalışmalıdır, öyle ki felsefe anlak evrenselinin kendi içinde zorunlu bir bütün olarak Kavramdan nasıl çıktığını göstererek ona iletilen bu evrenseli Kavrama çevirebilsin. Felsefi açımlama yolu başına buyruk bir iş, uzun bir süre ayaklar üzerinde yürüdükten sonra bir kez de değişiklik olsun diye kafa üzerinde yürümek için, ya da bir kez de her günkü yüzümüzü boyaya bulanmış olarak görmek için bir girişim değildir; tersine, Fiziğin yöntemi Kavramı doyurmadığı içindir ki daha ileri gitmemiz gerekir.”

"Die Naturphilosophie nimmt den Stoff, den die Physik ihr aus der Erfahrung bereitet, an dem Punkte auf, bis wohin ihn die Physik gebracht hat, und bildet ihn wieder um, ohne die Erfahrung als die letzte Bewährung zugrunde zu legen; die Physik muß so der Philosophie in die Hände arbeiten, damit diese das ihr überlieferte verständige Allgemeine in den Begriff übersetze, indem sie zeigt, wie es als ein in sich selbst notwendiges Ganzes aus dem Begriff hervorgeht. Die philosophische Weise der Darstellung ist nicht eine Willkür, auch einmal zur Veränderung auf dem Kopf zu gehen, nachdem man eine lange Weile auf den Beinen gegangen ist, oder sein Alltagsgesicht auch einmal bemalt zu sehen; sondern weil die Weise der Physik den Begriff nicht befriedigt, darum wird weiter fortgeschritten."

HEGEL: DOĞA FELSEFESİ, GÖRGÜL FİZİK — 1

Felsefenin görgül bilimlerden ayrılması yeni bir olay olarak görülür. Gerçekte görgül bilimler görgül olma belirlenimleri gereği her zaman felsefi bilmeden ayrıdır. Önemli olan şey görgül bilimlerin ussal düşünceye dayandıklarının, usdışı kurguların, usdışı önsavların, usdışı sayıltıların vb. görgül bilimin kendisi için yalnızca ve yalnızca bir engel olduğunun bilincinde olmalarıdır. İnsan düşünmenin doğasını bilmeden de düşünebilir ve bu özbilinçsiz düşünme görgül bilimlerin de ilk kaba yöntemleridir, onları kendilerinin ötesine geçmeye, "bilim felsefeleri" aramaya güdüleyen problemdir.

Bilimin kendinde ussal nesnelerine açıkça usdışı yollarda yaklaşımın eleştirisi olanaksızdır.

Hegel, Doğa Felsefesi, Giriş/Einleitung: GÖRGÜL FİZİK VE DOĞA FELSEFESİNİN AYRIMI — 2

“Fiziğin Doğa Felsefesinden bu ayrılığı üzerine ve ayrıca bunların birbirlerine karşı belirlenimleri üzerine herşeyden önce belirtmek gerek ki, ikisi de ilk bakışta sanıldığı denli birbirlerinin dışında değildir. Fiziğe ve Doğa Tarihine ilkin görgül bilimler denir, ve bütünüyle algı ve deneyim alanına aittirler ve bu yolda Doğa Felsefesi, eş deyişle düşüncelerden türetilen Doğa-Bilgisi ile karşıtlık içinde dururlar. Ama gerçekte Görgül Fiziğe karşı belirtilecek ilk nokta onda kabul ettiğinden ve bildiğinden çok daha fazla düşüncenin bulunduğu ve kendisinin sandığından daha iyi olduğudur; ya da, eğer Fizikte düşünce bir bakıma kötü birşey sayılacaksa, sandığından daha kötü olduğudur. Öyleyse Fizik ve Doğa Felsefesi birbirlerinden algılamanın ve düşünmenin birbirlerinden ayrıldığı gibi değil, ama yalnızca düşünmenin tür ve tarzı yoluyla ayrılırlar; ikisi de Doğanın düşünce yoluyla bilinmesini anlatırr.”

"Zuallererst muß über diesen Unterschied von Physik und Naturphilosophie sowie über ihre Bestimmung gegeneinander bemerkt werden, daß beide nicht so weit auseinanderliegen, als man es

zunächst nimmt. Die Physik und Naturgeschichte heißen zunächst empirische Wissenschaften und geben sich dafür, ganz der Wahrnehmung und Erfahrung anzugehören und auf diese Weise der Naturphilosophie, der Naturerkenntnis aus dem Gedanken, entgegengesetzt zu sein. In der Tat aber ist das erste, was gegen die empirische Physik zu zeigen ist, dieses, daß in ihr viel mehr Gedanke ist, als sie zugibt und weiß, daß sie besser ist, als sie meint, oder, wenn etwa gar das Denken in der Physik für etwas Schlimmes gelten sollte, daß sie schlimmer ist, als sie meint. Physik und Naturphilosophie unterscheiden sich also nicht wie Wahrnehmen und Denken voneinander, sondern nur durch die Art und Weise des Denkens; sie sind beide denkende Erkenntnis der Natur."

Pozitivizmin Doğa Felsefesini ve genel olarak klasik felsefeyi ve bütününde bilimi reddetmesi olguları saltık saymasına bağlıdır. Ama olgunun saltık olmadığı sezgisi onu bütününde bilimi ve bilgiyi olanaksız görmeye götürür.

Olgu tekildir, ve tekil olana saltık olanın değerini, başka herşeyi hizaya çekecek bir ilkenin değerini vermek bilincin duyusalın ötesine, düşünceye dönmesini önler. Olgu olanın, görgül olanın bilgisi hiçbir zaman evrensel olanın, zorunlu olanın, yasanın bilgisi olamaz. Bilimin istediği ise tekil olgu değil ama evrensel belirlenimlerin dizgesidir.

HİLBERT: BİLİMSELLİK ÖLÇÜTÜ OLARAK "BAŞARI"

Hilbert'in "Sonsuz Üzerine" başlıklı yazısından.

Hilbert başarıya ulaşmak için "belit/axiom" kavramının kendisini ortadan kaldırır ve yerine "keyfi önermeler" başlığı altında yeni bir önerme biçimi geçirir. Einstein'ın görelilik kuramının başarılı olması için çalışanlar arasında Hilbert'in yeri başka hiç kimse tarafından doldurulamaz.

EINSTEIN: İMGELEM BİLGİDEN DAHA ÖNEMLİDİR

Bilgi kavramının imlediği sonsuzluk karşısında İmgelem sönük ve can sıkıcıdır. Bilgi sonsuz evrenin insan usu karşısında saydamlaşması, usun onda yalnızca kendini bulması, tüm başkalığın, tüm sınırın ortadan kaldırılmasıdır. Bilginin bu kavramı onun Sonsuzluk karakterini anlatır. Sonsuzluk Nicelik değildir. Niteliktir. Başkasında bir son ile değil ama kendi ile karşılaşmak olarak Sonsuzluk Kendinin gerçekleşmesidir. Ego olmak salt belirllenimsiz olmak değildir. Ego Başkası karşısında belirlidir. Ama Egonun Başkası bütün bir Evrenden başkası değildir. Tüm doğal ve tinsel Evrenin bilgisi tüm doğal ve tinsel Evrenin kendisinin Egonun kategorilerinde belirlenmiş olmasını öngerektirir.

EINSTEIN: UZAYIN SONLULUĞU

Einstein'ın "uzay-zaman" dediği tasarım Uzayın ve Zamanın dışsal olarak, sentetik olarak bir araya getirilmesidir, diyalektik olarak değil. Her Uzay noktasının göreli üç boyutu vardır, der Einstein. Ve her Uzay noktasının belli başka bir nokta ile göreli kendi tikel t1 zamanı vardır, der. Böylece her uzay noktası başka her uzay noktası ile göreli olarak x1, y1, z1 ve t1 koordinatları ile tanımlanır. Bu onun düşüncesinde Uzayı ve Zamanı birleştirme ve Zamanın sürekliliğini, Eşzamanlılığı çürütme yoludur. Einstein yalnızca görgül zamana izin verir, çünkü Kavramları Olimpos'un doruklarından yeryüzüne indirmiştir. 'Evrensel Şimdi'yi saltık olarak görür ve reddeder. Eşzamanlılık görgül değildir, saatler ile saptanamaz, öyleyse saltıktır, ve öyleyse reddedilmelidir.

Gerçekten de her gözlemci için her uzay-noktasından ışığın ona ulaşma zamanı ile belirlenen kendi tikel zamanı vardır. Böylece görelilik kuramı için Zaman gözlemciden yayınan ve belli kalınlıkları da olan eşözekli küreler gibidir (Einstein sonsuz küçüklük denilen çelişkiyi anlatması gereken dx

değerini de sonlu bir büyüklük olarak, Dx olarak bozundurur).

Einstein için (ya da başka herhangi biri için, çünkü burada düşüncenin kendisi önemlidir, kimin düşündüğü değil) Uzay sonludur. Uzay bir önermenin Öznesi olabilir ve bir özne olarak her yükleme yeteneklidir çünkü Özne-Yüklem ilişkisi a posteriori olduğu zaman sentetiktir. Bu düzeye dek, ussallığın belirli Özne-Yüklem ilişkilerine indirgendiği düzeye dek, insan usu kendini yadsımaya ve bozmaya yeteneklidir.

Einstein tüm görgücü-olgucu felsefi temellerine karşın, ve başka her görgücü-olgucu gibi, normal bir insan gibi düşünmeksizin de yapamadı. Kavramlarının tüm öznelliğine karşın onların Realite ile, olgusal dünya ile bağıntılarını reddetmedi.

Uzay, zaman, özdek, kütle, devim — bu kavramlar ve Doğanın daha başka kavramları birdir. Ancak analitik düşünce onları ayırabilir, çözebilir, saltıklaştırabilir, çünkü saltık olmak ilişkisiz olmak, göreli olmamaktır.

MAXWELL: VAKUM, PLENUM VE UZAY

Uzay kendinde Zamandır, onunla birdir: Zamansız Uzay, ya da Uzaysız Zaman bir soyutlama, bir Gedankendingdir. Özdek bu iki kavramın birliği olarak onlarsız olanaksızdır. Bu düzeye dek Vakum olanaksızdır. Ama saltık Plenum devime olanak tanımaz, tıpkı saltık Vakumun devime olanak tanımaması gibi.

Plenumun devime olanak tanıması için Vakum olması gerekir. Ve Vakumun devime olanak tanıması için Plenum olması gerekir. Gerçek devim atomik Plenum ve atomik Vakumun birliği, birincinin kendinde ikinci, ve ikincinin kendinde birinci olmasıdır.

Uzay Plenumdan soyutlanamaz, tıpkı Vakumdan da soyutlanamayacağı gibi. Descartes bir soyutlama yapmaktadır ve demek istediği şey Özdeğin yokluğunun Uzayın da yokluğu olduğudur.

NEWTON: SALTIK UZAY

Saltık Uzay geometrik uzay ya da geometrinin uzayıdır. Saltık Uzay göreli, e.d. ilişkili olmamalıdır çünkü saltıktır, e.d. soyuttur. Zaman ile, özdek ile, devim ile, bütününde herhangibir şey ile ilişkili olmamalıdır, çünkü göreli olanın karşıtıdır. Böyle olarak Saltık Uzay ancak düşünülebilen birşey, ancak bir Gedankendingdir.

II. Saltık uzay [spatium absolutum], kendi doğasında, dışsal herhangi birşey ile ilişki olmaksızın, her zaman benzer ve devimsiz kalır. Göreli uzay saltık uzayların devinebilir bir boyutu ya da ölçüsüdür ki, duyularımız onu cisimler açısından konumu yoluyla belirler, ve kabaca devimsiz uzay yerine alınır; örneğin yeryüzü açısından konumu yoluyla belirlenen bir yeraltı, atmosferik, ya da göksel uzayın boyutu böyledir. Saltık uzay ve göreli uzay böylece betide ve büyüklükte aynıdırlar; ama her zaman sayısal olarak aynı kalmazlar. Çünkü eğer örneğin yeryüzü devinirse, havamızın yeryüzü ile göreli olarak ve onun açısından her zaman aynı kalan bir uzayı bir kez saltık uzayın içine havanın geçtiği bir parçası olacaktır; bir başka kez onun bir başka parçası olacak, ve böylece, saltık olarak anlaşıldığında, sürekli olarak değişecektir.

II. Absolute space, in its own nature, without relation to anything external, remains always similar and immovable. Relative space is some movable dimensions or measure of the absolute spaces; which our senses determine by its position to bodies; and which is commonly taken for immovable space; such is the dimension of a subterraneous, an aerial, or celestial space, determined by its position in respect of the earth. Absolute and relative space are the same in figure and magnitude;

but they do not remain always numerically the same. For if the earth, for instance, moves, a space of our air, which relatively and in respect of the earth remains always the same, will at one time be one part of the absolute space into which the air passes; at another time it will be another part of the same, and so, absolutely understood, it will be continually changed.

Uzay Zamandan ve Özdekten ayrı olarak ussal, e.d. edimsel değildir. Uzayın Zaman ile birliği Einstein'ın görelilik kuramında olduğu gibi ikisinin salt dışsal olarak yanyana gelmesi değildir. Uzayın Zamanı kendisinden ayrı bir nesne olarak içine alması da söz konusu olamaz. Uzay ve Zaman iki ayrı şey olarak birdir ve ancak soyutlamacı analitik düşünce onları ayırabilir. Uzay ve Zamanın bu birliği Özdeğin kendisidir, ya da Özdek Uzayda ve Zamandadır. Özdek Devimi ancak mantıksal olarak önceleyebilir.

Newton'un Saltık Uzay tasarımı bu birliği yadsır.

Uzay arı Nicelik olarak süreklilik ve kesiklilik karakterini sergiler. Genel olarak Niceliğin belirlili Nicelik ya da Nice (Quantum) olması kavramın kendi diyalektiğinde yatar. Genel olarak Nicelik saltık ya da soyuttur, eş deyişle hiçbir belirlenimi yoktur (Saltık Uzay denilen şey). Ama tam bu belirlenimsizliğinin kendisi Niceliğin (Uzayın) belirliliğidir ve böylece ilişkili, belirli olmak Niceliğin (Uzayın) doğasında yatar.

Uzay bir nokta değildir. Nokta, tam tersine, uzayın saltık olumsuzlanmasıdır. Bu belirlenim Euklides'in nokta tanımından daha iyidir çünkü noktanın Kavramıdır. Nokta tıpkı Bir gibi tüm başkalığın olumsuzlanması, salt kendi ile bağıntı, ya da kendi-için-varlıktır. Noktanın arı mantıksal Birden biricik ayrımı uzaysal olmasında yattığı için, kendi-için-varlığı sayısal-nicel çokluk değil ama birbiri-dışındalık olarak Uzayın kendisidir.

LEIBNIZ: UZAYIN GÖRELİLİĞİ

(Leibniz, L111.4, AW 297b)

Saltık Uzay bir soyutlamadır çünkü ilişkisiz ve dolayısıyla belirlenimsiz olarak yalnızca genel olarak Uzay Kavramıdır. Newton varolan herşeyin "Saltık Uzay"da varolduğunu söyler ve buna göre salt soyut olana ontolojik bir anlam ya da bir realite yükler. Leibniz Uzayı varolan cisimsel-özdeksel şeylerden ayırmaz. Böylece, evrik olarak, boş Uzay olanaksızdır çünkü Uzayın kendisi özdekten ayrı değildir. Leibniz Uzayın Vakum olmaksızın Plenum olduğunu düşünüyor görünür.

Saltık Uzayın yokluğunda Devim yalnızca cisimler arasındaki bir ilişkidir ve görelidir.

KANT: UZAY KAVRAM BİLE DEĞİL AMA SALT BİR SEZGİDİR

Descartes, Leibniz,Newton tümü de Uzayın nesnelliğini kabul ederken, Kant bekleneceği gibi Uzayı özneye sınırlar. Dahası onu bir Kavram olarak da değil ama bir "sezgi" olarak görür. Descartes için Uzay Özdek ile bir iken, Newton için ayrı, saltık bir tözdür. Kant'ın "kendinde Uzay" diyebileceği bu nesnellik onun için bütünüyle bilinemez bir numendir.

ZAMAN DUYUSAL SEZGİ BİÇİMİDİR

NEWTON: DEVİM YASALARI

Newton'ın 1. yasası evrende, realitede bulunmayan bir soyutlamadır ve kuvvet yoksa devim yoktur der. Tüm özdek kuvvetin etkisi altında ve böylece ivme durumundadır. 2. yasa kuvvet varsa devim vardır der. 3. yasa etki ve tepkinin birliğini, bir kuvvetin ancak başka kuvvete karşı uygulandığını bildirir.

NEWTON: EVRENSEL YERÇEKİMİ YASASI

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Doğa felsefesi ve bilim felsefesi — 2

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ — 2
Aziz Yardımlı

BİLİM FELSEFESİNİN KAPSAMI

Bilim Felsefesi başlığındaki 'bilim' sözcüğü 'görgül-pozitif bilimler' olarak, ve "felsefe" sözcüğü 'kişisel görüşler' olarak okunmalıdır. O zaman anlatım Logosun çözümlemesini, sözde Metafiziği dışlar, görgül Doğa Bilimlerini ve görgül Tin Bilimlerini kapsar, ve bu alanlar üzerine bütününde yöntemsiz, dizgesiz, tanıtlamasız, bilgisiz bir hermeneutik etkinliği belirtir. Ve böylece bilimin iflas ettiği, ya da politik-kültürel bir yapı olduğu gibi postodern görüşlere güçlü bir hakllık zemini sağlar.

Bilim Felsefesi Doğa ve Tin alanlarının Kavramlarının bir çözümlemesi ile ilgilenmez. Bunun için ilkin Kavramın doğasının kendisini kavramalıdır. Ama bu felsefecilik henüz Mantık Biliminin bütün bilgi sürecindeki yerinin öneminin bilincinde değildir. Bu düzeye dek bilim felsefesi gerecini yorumlamada kişisel görüşlerin ortaya dökülmesinden, bir diluzluğu uğraşından öteye gitmez. Bu felsefeciliğin Dil ile ilgisi de bütünüyle göstermeliktir çünkü Ustan ayırdedilen Dilin kendisi gerçekte Dilden başka herşeydir ve "semantik," "sintaks," "önerme," "tümce," "özne" vb. gibi dilbilimsel terimlerin kullanımı yalnızca metafiziksel olarak görülen soyut anlak-kavramlarının örtülmesine hizmet eder.

Bilim anlatımı Doğa alanının bilgisini olduğu gibi Tin alanının bilgisini de kapsar. Ama Pozitivizm Bilimi dahaçok Doğa Bilimi olarak anlama eğilimindedir. Aşağıdaki pasajda görüleceği gibi, Schlick "Almost all philosophy is natural philosophy," der. Bu grotesk düşünceler pozitivizmin bilim ve felsefe konusunda nasıl hedef dışına düştüğünü gösterir.

"Almost all."
"Hemen hemen tüm" ve "Tüm" aynı değildir. Schlick bir kör nokta bırakır, ve bunun ne olduğunu belirtme gereğini duymaz.

The Vienna Circle and Logical Empiricism: Re-evaluation and Future Perspectives, p. xiv (edited by Friedrich Stadler; 2003, Kluwer Academic Publishers).

BİLİM FELSEFESİ VE DOĞA FELSEFESİ

Bilim Felsefeciliği doğa bilimlerini ve insan bilimlerini, Hegel'in Ansiklopedi'sindeki Doğa ve Tin Felsefeleri bölümlerini kapsarken, Mantık Bilimi'ni dışarıda bırakır.
Hegel'in Ansiklopedik Dizgesinde şu bölümleme yapılır:
1. Mantık Bilimi; 2. Doğa Felsefesi; 3. Tin Felsefesi.
Bu bölümleme yalnızca edimsel Felsefe Tarihinin kendisinde de bulunmakla ve ondan türetilmekle kalmaz, ama Hegel'in kurgul yöntemi tarafından da aklanır. Bilim Felsefesi sergilediği tüm türlülüğe ve iç geçimsizliklere karşın Felsefe Tarihinden bağımsız olarak davranmada birleşir. Bu bir yandan

tembelliğe bağlı bir bilgisizlik iken, öte yandan aynı bilgisizlik Felsefe Tarihi konusunda doğru bir çözümleme yapmanın önemini ve zorunluğunu anlamanın önüne geçer. Böyle yöntemsiz, giderek görgüsüz görgül bilinçte Mantık Bilimi yanlış olarak "Metafizik" denilen şey ile bir görüldüğü için yadsınır ve geriye Logos olmaksızın yalnızca Doğa ve Tin alanları, öznesinden yoksun bir nesnellik alanı, idealitesinden yoksun bir realite kalır. "Metafizik" gerçek kavramında "doğa-ötesi"ni ve dolayısıyla "Tin" alanını belirtir. Eğer "Metafizik" fizik-olmayan herşeyi kapsamak üzere alınırsa, o zaman Tin alanının yanına arı Us alanı da katılır.

METAFİZİK

Hegel'in ansiklopedik dizgesinden de görüleceği gibi, Metafizik ilk olarak Fiziğin ötesi olarak Tin alanını gösterir: Tinsel olan fiziksel değildir. Logos ya da arı mantıksal düşünce alanı metafizik sözcüğü tarafından belirtilmesi istenen asıl alandır, ama mantıksal olarak Doğayı önceler, ve buna göre Logos metafiziksel ya da fizik-ötesi olmaktan çok, tam tersine fizik-öncesidir.

Metafizik Pozitivizmin ortadan kaldırmayı istediği ya da kaldırdığını sandığı şeydir. Yine, Kant'ın da metafiziğe izin vermediği düşünülür. Pozitivizmin kendisi fizik olmadığı düzeye dek meta-fiziktir. Ve kendini bilmediği için, gerçekte kendini yadsıyan bir meta-fiziktir çünkü kendisi bir kuramdır. Kant'ın metafiziği yadsıması ise benzer olarak yalnızca bilince sınırlı bir yadsıma, böylece metafiziğin yalnızca bilinçsiz doğrulanışıdır. Kant için herşey bilinçte, fenomen alanındadır, ve nesnel numenon alanına, gerçek varlık alanına çıkış yasaktır. Bu bilinemez alanın fizik-ötesi olduğunun bilindiği söylenemez.

Metafizik kavramını anlamamanın ve salt bu nedenle ona yapılan saldırıların nedeni Varlık ile normal olarak ve bütünüyle yanlış olarak duyusal ve tinsel olanın anlaşılmasıdır. Varlık bir soyutlama, saltık soyutlamadır, ve soyutlamanın ne demek olduğu düşünülürse, Varlık kavramının ne doğal ne de tinsel hiçbir belirlenim kapsamadığı düşünülürse, böyle saldırılara hedef olmayı başaramayacağı da anlaşılır. Gerçekten de bu saldırılar bütünüyle hedef dışıdır çünkü hedeflerinin duyusal, özdeksel, ya da tinsel olduğu sanısı içindedirler. Eğer bu saltık soyutluğu içinde Varlığın varlığından söz etmek olanaksız görünüyorsa, bu yine aynı yanılgıyı yinelemek olacaktır. Varlık duyusal ve tinsel değildir, ve böyle olarak tüm kavramların, Platon'un İdealar dediği, Herakleitos'un Logos dediği düşünce-belirlenimleri alanının yüklemidir. Nitelik, Nicelik vb. gibi kavramlar hiç kuşkusuz düşünülebilirler, bilincimizdedirler, tinseldirler. Ama bunların yalnızca düşünüldükleri sürece varolduklarını söylemek felsefenin değil, sözde Metafiziği çürüttüğü sanılan görgücülüğün işidir. Bu nedenledir ki Metafizik ile anlaşılan şeyi yoketme görevi kendisi salt öznel ve böylece sözcüğün en doğru anlamında "metafiziksel" olan görgücülükten çok Kant'ın eleştirel felsefesine bırakılır. Ama Kant'ın eleştirel felsefesi salt fenomenler ile ilgili olduğu için kendisi aynı öznellik ve tek-yanlılık ile yüklüdür.

BİLİM FELSEFESİ VE BİLİM TARİHİ

Bilim Felsefeciliğinin metafiziği, evrensel nesnel kavramların realitesini yadsımasının bir sonucu görgül bilimlerin ele aldığı ve kullandığı kavramların kendilerinin salt kültürel oldukları görüşüdür. Bu görüşe göre, görgül bilimlerin tarihi denmesi gereken şey bir deneyimler süreklisi değil ama bir paradigmalar süreksizliğidir. Bir tarihsel gelişim sürecinde göreli biçimlerden saltık biçimlere doğru evrimlenen bir bilimler süreklisi yerine, birbirinden kopuk, birbiri ile iletişimsiz ve eşölçümsüz paradigmalar türlülüğü vardır. Bilimler bir gelişme değil ama bir türlülük sergiler. Gerçekte bir bilimsel "süreç"ten bile söz edemeyiz çünkü süreç kavramının kendisi bir sürekliliği imler.

Gerçekte, deneyim alanı bilimin ham gerecidir, ve bir deneyim nesnesi olarak bütün bir evren

bilimsel düşünme sürecinde sürekli olarak yeni deneyim biçimlerine doğru değişir, birbirini izleyen deneyimler dizisi, birbirini izleyen realite tabloları kavram bağıntılarının değişimi ile deneyimlerin kendilerinin de değişim içinde olduğunu gösterir. Deneyimlerin değişimi kavramların değişimi değil ama kavramların bağıntılarının değişimidir. Deneyimin ötesine geçen, deneyimi olumsuzlayan herşeyden önce deneyimin kendisidir, ve bu süreklilik görgül bilimin tarihi dediğimiz şeydir. Bilim Felsefeciliği "paradigma" kuramına bağlı "eşölçümsüzlük" kavramı gereği bilimsel sürekliliği, Bilim Tarihinin kendisini yadsımak zorundadır.

BİLİM NİÇİN FELSEFEYE GEREKSİNİR?

Görgül bilim niçin kendine yeterli değildir?

Görgül bilimler salt deneyimden türedikleri sanısı içinde oldukları düzeye dek gerçek anlamda bilimler değildirler, çünkü deneyim alanı tekil olanın alanıdır ve usun ve bilimin gereksindiği evrenselliği vermez. Deneyim (ya da algı, sezgi, izlenim, realite vb.) bilimsel düşüncenin çözeceği problemin kendisidir, çözüm değil. Bilimsel düşünmenin deneyimin sınırları içerisisinde kalması ve onun ötesine geçmemesi realizm dediğimiz tutumdur. Ama bilimin realiteye borcu yemek yemenin yenilen besine borcu gibidir. Bilim duyusal-deneyimin ötesine gitmeli, onu tüketmeli, onu kavramsallaştırmalıdır.

'Bilim Felsefesi' adının kendisi görgül bilimlerin, deneyim ile aynı düzlemde kalan düşünmenin kendine yetersiz olduğunun, görgül realitenin ötesine geçme dürtüsünün anlatımıdır. Bu bir dürtü olmaktan bilinçli bir karar olma düzeyine yükselmelidir.

Us deneyimin ötesine, arı Usun kavramsal alanına gitmeli, Kant'ın salt kişisel bir yeğleme sorunu olan ve ussal bir zemini olmayan kuşkuculuğunu dinlememelidir, çünkü deneyimin kendisini belirleyen, ona tikel bir deneyim olma biçimini veren şey usun kavramlarıdır. Kant'ın "anlak-kategorileri" dediği şeyler gerçek belirlenimleri içinde usun kavramlarından başka birşey değildir. Eğer bu kavramlar özsel bağıntılarından, özünlü diyalektiklerinden soyutlanmış olarak, analitik olarak alınırsa, eğer karşıtları ile zorunlu bağıntıları olmaksızın da belirli ve kendileri oldukları sanılırsa, o zaman kavram olma karakterlerini yitirirler. O zaman Kant'ın sözde eleştirel felsefesinde olduğu gibi salt öznel olurlar, bilincin dışına çıkamazlar, realite ile ilgisiz tek-yanlı bir idealite olarak kalırlar. Bu öznel-idealizm ile anlatılan şeydir.

Görgül Bilim ilkin nesnelerini dışsal olarak varolan ve düşünen özneden bütünüyle bağımsız kendilikler olarak görür. Bu felsefede sözde "realizm" denilen tutumun gerçeğidir. Böyle "bilim" için "nesne"nin kendisi tek-yanlı nesnellik belirleniminde geçerlidir ve böyle "bilim" nesnenin o denli de özne olduğunu, bir düşünce de olduğunu düşünemez. Görgül bilim nesnelerini belirlemede öznenin kategorilerini kullanır ve gene de bu kategorilerin özneden bağımsız nesnel belirlenimler olduğunu sanır. Örneğin "eksiksiz olarak katı cisim," "sonsuz küçüklük," "özdeksel nokta," "eksiksiz gaz" gibi kavramlar bu "deneyimsel" bilimin deneyimsel olmayan ideal ya da salt düşünsel belirlenimleridir. Ve gene de görgül bilimci kendi bilincinin içinde olmadığını, nesnel realiteyi düşündüğü sanısı içindedir. Görgül bilim Usun tam bilinçsizliği içinde yapılır. Doğrulama ya da yanlışlama sınamalarının "nesnel" olduğu sanılır. Ama Carnap ve Popper her ikisi de görgül sınamalarını öznel bilinçlerinin içerisinde yaparlar, tam olarak reddettiklerini sandıkları metafiziğin içinde olduklarının bilincinde değildirler. Tam olarak bu bilinçsizlik pozitivizmin olanağıdır.

Sağduyu ya da genel olarak doğal bilinç diyebileceğimiz düşünme kendini nesnesinden ayıran düşünce yetisidir ve bu ilkin olgunun bilinci onu özne ve nesne problemini, düşünce ve realite arasındaki karşıtlık sorununu irdelemeye götürür.

BİLİNÇ VE ONTOLOJİ

Bilim Felsefeciliği bir kural olarak Us düzleminde değil ama Bilinç düzleminde çalışır. Bilincin kendisi nesnesinden bütünüyle ayrı bir doğadadır. Bilinç ve Varlık arasında, eşölçümsüz ya da iletişimsiz iki töz olarak res cogitans ve res extensa arasında aşılamaz bir uçurum olduğu kabul edilince, varlık ya da realite dokunulmaz ve erişilemez bir kendinde-Şey olarak bir yana bırakılır ve yalnızca bilim sürecinde özneyi ilgilendiren problemler ele alınır. Mantık biçimselleştirilir, ya da daha iyisi simgeselleştirilir, ve "açıklama" ya da daha iyisi "betimleme" bilimin işi olarak görülür.

Ontolojinin nesnesi olan Varlık olarak Varlığı duyu-deneyimi yoluyla doğrulamayı istemek, duyusal olanın oluşta değil ama var olduğunu imgelemek sıradan blilinci "duyusal," giderek "fenomenolojik" bir ontoloji türetmeye götürür. Dolaysız, belirlenimsiz Varlığın duyusal olmayan karakteri böyle "görgül" ontolojilere izin vermez. Ama sıradan bilinç böyle mantıksal yasaklara aldırmaz ve varlık-olmayan birşeyi, görüngüyü, varoluşu, olguyu vb. ontolojinin nesnesi olarak almayı seçer.

BİLİM FELSEFESİNDE REALİZM TEMASI

"Niçin dizgesellik ileri süren bir felsefenin metafiziksel olarak idealistik olarak alınabileceğini anlamak güç değildir, özellikle dizgenin büyük bir bölümünün bir Realphilosophie olduğu ogusunu dikkate aldığımız zaman. Çünkü, eğer dizge özerk ve kendi içinde kapsanmış ise, ve verili herhangi bir belirlilik üzerine dayanmadığı ama tersine tüm belirlilikleri içeriden yarattığı için böyle ise, görünürde ölümcül soruyu sormalıyız: Nasıl bu felsefe, yaygın olarak Hegel'in yaptığının kabul edildiği gibi, realite ve düşüncenin kötü ünlü indirgenmesini ya da özdeşleştirilmesini yapmadıkça reel olandan söz edebilir? Dizgesellik en berbat ve modası geçmiş biçimden bir felsefenin saltık, metafiziksel olarak idealistik bir özdeşlliğini doğurmaz mı? Tüm belirliliklerinin kendi kendilerini ve katı olarak içkin bir tarzda yarattıklarını ileri süren bir felsefe nasıl olur da reel olanı ele alabilir — reel olan felsefi düşünce ile özdeş, ya da onun bir ürünü, ya da başka türlü ondan türevsel olarak alınmadıkça?"
("The Very Idea of the Idea of Nature, or Why Hegel Is Not an Idealist?" William Maker, Hegel and the Philosophy of Nature)

Hegel and the Philosophy of Nature (edited by Stephen Houlgate, 1998, State University of New York Press, Albany).

William Maker'in bu pasajı doğal bilincin düşünce ve varlık arasındaki ilişkide yaşadığı güçlüğü örneklendiren ölçün bir anlatımdır. Doğal bilinç ideal ve reel olan arasındaki ilişkiyi karşıtlık ilişkisi olarak alır. Hiç kuşkusuz insan düşüncesi bilincin dışındaki olgusallık ile aynı şey değildir ve Kant bu ilişkide olgusallık/realite yerine kendinde-Şey anlatımını geçirerek doğal bilincin kuşkuculuğunu pekiştirir. Öte yandan Hegel, Descartes, Spinoza kavram ve varlık, res cogitans ve res extensa, düşünce ve uzam gibi çiftleri kullanırlar. İnsan düşüncesinin reel olana ulaşabilmesi, onunla iletişim kurabilmesi için onunla bir ve aynı olması gerekir ve bu problem ile ilgili olarak kullanılan "bağdaşma," "karşılık düşme/correspondence" gibi bulanık anlatımlar gerçekte bu özsel özdeşliği anlatmaktan çok yararlı bir belirsizlik, bir kuşku yaratırlar. Doğal bilinç karşıtların bu birliğini doğrulamayaz, çünkü onun için var olan, reel olan ancak ve ancak duyusal-özdeksel olabilir. Doğal bilinç daha şimdiden kendiliğinden duyumcu ya da özdekçidir. Ama doğal bilincimiz belki de düşüncenin varlık ile özdeşliğini ilkin reel olanı düşünmekte olduğunun bilincine yükselirse anlayabilir.

BİLİM FELSEFESİNDE REALİZM PROBLEMİ

Bilim Felsefesi görgücü başlangıç noktasında direttiği sürece görgül Bilimin kendisinin yaptığından daha iyisini yapamaz. Tümevarım, andırım, olasılık, tahmin gibi Bilime izin vermeyen tasarımların ötesine geçemez ve nesnel Kavramsal Dizgeye, gerçek mantıksal yapıya yabancı kalır. Görgül bilimler görgül yöntem üzerine dayandıkları sürece yöntemin görgül karakteri tüm problemin kaynağıdır. Gözlem, deneyim, duyusal-algı — bunlara yöntem denir ve gerçek doğaları bilinmeyen bu yordamların bilimin nesnelliğinin güvencesi olduğunu ileri süren bilim felsefecileri vardır. Bu aygıtların tümü de özneldir ve doğal bilinç duyum, algı, deneyim vb. dediği süreçlerde kendi dışında olduğunu imgelerken gerçekte yalnızca kendi içindedir, düşünmekte, algılamaktadır, ve bunlar kendi beyninin öznel işlemleridir. Bu bilinç kendi içinden çıkmayı, nesnellik dediği dışsal dünyaya gitmeyi başaramaz. Nesnel olan ile duyusal, algısal, giderek görüngüsel olanı anlamak doğal bilincin tüm problemini çözümsüz bırakan düşüncesizliğidir.

Nesnel olan öznel olanın karşıtı olarak anlaşıldığında hiç kuşkusuz öznel olmaması gerektiği düşünülen gerçekliğin ölçütü olarak kabul edilmiş olur. Ve duyumun, bilinçte olan deneyimin, gözlemin vb. öznelliği ile karşıtlık içinde, nesnellik kavrama, düşünceye aittir, çünkü nesnel olanda belirli olan ancak kavram yoluyla anlatılır, duyum yoluyla değil. Düşüncenin bu nesnelliği pozitivizmi tüm felsefeye başkaldırmaya götüren bağıntıdır. Oysa bu bilinç de dışsal, nesnel, reel dediği herşeyi ancak düşünce ile, bir kavram ile anlatabilir, ve bu şaşkınlık içinde tam olarak yadsıdığı şeyi kendisinin yaptığını anlamaz. Özdek, uzay, zaman, kütle vb. birer duyum değil ama düşünce ya da kavramdır. Platon İdeaları nesnel olarak, ve insanda İdeaları düşünen yetiyi Nous olarak, Us olarak gördü.

BİLİM FELSEFESİ; BİLİM; YALANCI-BİLİM; GÖZLEM

Erken pozitivistler bilimin gözlem üzerine dayanırken yalancı-bilimin gözlem üzerine dayanmadığını ileri sürdüler. Örneğin nokta, çizgi, giderek sayı, eşitlik vb. gibi kavramlar, aslında tüm kavramlar gözlem nesneleri değildir. Gözlemin duyusal bir yanı vardır. Ve kavram o duyusal yana ait değildir ve gözlemin duyusal yanı değildir. Ama kavramsız bir gözleme gözlem diyemeyiz ve gözlemden, deneyimden, olgudan vb. kavramı soyutlarsak nesnel olan yanı soyutlarız.

Pozitivizmin görüşüne göre geometri, matematik, aslında kavramları konu aldıkları düzeye dek genel olarak bilim denilen şeyin kendisi bilimsel değildir. Einstein geometriyi kavramsal karakterinden kurtarıp onu fiziksel geometriye, pergel-cetvel geometrisine indirger. Çünkü bilginin bir "duyusal-algı" sorunu olduğunu düşünür (The Meaning of Relativity).

Herşeyi bilmedikçe hiçbirşeyi bilemeyiz. Bu yalın anlatım dizgenin bilgisinin ancak bileşenlerin bilgisi ile, ve bileşenlerin bilgisinin ancak dizgenin bilgisi ile olanaklı olduğunu bildirir.

AÇIKLAMA VE BETİMLEME PROBLEMİ

Açıklama Bilim Felsefeciliğinin parolasıdır.

Bilim Felsefeciliği Açıklamayı en önemli sorun olarak, aslında bilimin amacı olarak görür. Ama Bilim Felsefecileri arasındaki daha tutarlı kesim Açıklamayı da bir Metafizik olarak görerek Bilimin yalnızca Betimleme yapması gerektiğinde diretir. Betimleme fenomeni ya da olguyu dolaysızlığı içinde tutar, nedenselliğe, David Hume'in doğru olarak duyusal olarak algılanmadığını gördüğü kavrama dokunmaz, böylece duyusala daha yakın durur. Köktenci pozitivizm hermeneutiğe, ya da yazınsal eleştiriye, ya da giderek roman ve masal türüne daha da yaklaşır.

Bilim Felsefesi Bilimin görevinin ya da işlevinin "açıklama" getirmek olduğunu ileri sürmek zorundadır, çünkü "açıklama" bilgi değil ama her nedense bilgiden ayrı olması gerektiği düşünülen

"anlama" edimidir. Görgücü öncülleri üzerine, Bilim Felsefesi bilgi, gerçeklik, pekinlik, saltıklık gibi kavramların varlığını reddetmek zorundadır.

Açıklamanın kendisi açıklanmalıdır ve bu işi üstlenenlerden biri Hempel'dir. Hempel'e göre:

> *A scientific explanation of a fact is a deduction of a statement (called the explanandum) that describes the fact we want to explain; the premises (called the explanans) are scientific laws and suitable initial conditions. For an explanation to be acceptable, the explanans must be true. (http://www.iep.utm.edu/hempel/)*
>
> *Bir olgunun bilimsel bir açıklaması açıklamayı istediğimiz olguyu betimleyen bir bildirimin (ki bunlara explanandum/açıklanan denir) tümdengelimidir; öncüller (ki bunlara explanans/açıklayanlar denir) bilimsel yasalar ve uygun başlatıcı koşullardır. Bir açıklamanın kabul edilebilir olması için, açıklayanlar doğru olmalıdır.*

Hempel formüle ettiği tümdengelimli-nomolojik yöntem ile tümevarımcı yöntemin olasılıkçı belirlenimsizliğinden belirlenimciliğe, determinizme ulaşmayı ister.

> *According to the deductive-nomological model, the explanation of a fact is thus reduced to a logical relationship between statements: the explanandum is a consequence of the explanans. This is a common method in the philosophy of logical positivism.*
>
> *Tümdengelimli-nomologic modele göre, bir olgunun açıklaması böylece bildirimler arasındaki bir ilişkiye indirgenir: Açıklanan açıklayanların bir sonucudur. Bu mantıksal pozitivizm felsefesinde ortak bir yöntemdir.*
>
> *an explanation requires scientific laws; facts are explained when they are subsumed under laws.*
>
> *bir açıklama bilimsel yasalar gerektirir; olgular yasalar altına alınınca açıklanır.*

Pozitivizm olgunun kendisinin de türevsel olduğunu, yasalar tarafından belirlendiğini kabul etmemelidir, çünkü yasalar pozitif olgular değildir. Ama yasa nedir? Hiç kuşkusuz yasa fiziksel bir olgu, duyusal olarak belirlenebilecek bir deneyim, gözlem, algı vb. değildir. Pozitivist ölçütlere göre, yasanın kendisi fizik-ötesi ya da metafiziksel olmalıdır. Ve gerçekte öyledir. Tümdengelimin kendisinin açıkça mantıksal-metafiziksel bir olgu olmadığı olgusunu Hempel'in yüzüne vurmuyoruz.

Hempel Açıklama dediği şeyi tam olarak onun yardımıyla yadsımaya çalıştığı metafizik üzerine dayandırır.

Pozitivistler bön, giderek imbesil delikanlılardır. Mantıksal pozitivizmin 1960'lara dek sürdüğü ve Hempel'in kendisinin doğrulamacılığı terk etmesi ile çöktüğü düşüncesi geçersizdir çünkü pozitivizm çökmüş değildir. Kavramsız olguları gerçek sayan ve kavram ve kuramı böyle olgulardan türetmeye ya da onlara dayandırmaya çalışan naiv bakış açısı her zaman aramızdadır. Doğal bilincin kendi el yordamları ile türettiği "felsefeler" hiçbir zaman olgulardan kavram ulaşmayı başaramaz.

BELİT (AXIOM)

Belitler nesnel "gerçeklikler" olarak kabul edilir, "doğruluklar" olarak değil çünkü soyut kavramsal belitin kendisine karşılık düşen görgül, pozitif bir nesnesi yoktur. Ama gerçekliğin tanıtlama gerektirmesi ölçüsünde, belitler gerçek değildir. Belitler Kavramları tanıtlama olmaksızın, eş deyişle tasarımsal olarak kullanır. Bu onların gerçekliğini belirsiz bırakır ve bu belirsizlik daha sonra Belitlerin pozitivist bilinç tarafından doğrudan doğruya keyfi önermeler ya da sayıltılar olarak

görülmesinin zemini yapılır (örneğin aşağıda Frederick Suppe'ın aktardığı gibi). Belitlerin tanıtlama gerektirmemeleri dolaylılığı dışlamaları, birer ilk ya da dolaysız olmaları demektir.

Öte yandan, pozitivist düşüncenin belitlerin gerçekliğini reddetmesi bütününde usun ve ussal gerçekliğin reddedilmesinin zorunlu sonurgusudur. Russell "usun matematikte de tahtından indirilmesi" gibi birşeyden söz eder. Hilbert ise keyfi sayıltılar üzerine bilim kurma girişiminde bulunur. Gene de Hilbert'in tüm fizikselciliğine ve görgücülüğüne karşın insanın bilme gücüne duyduğu güvene katılmalı, bunu Hilbert'in kendi yöntemleri tarafından çürütülen bu ideali onun kendisine karşın doğrulamalıyız: "Wir müssen wissen. Wir werden wissen."

BELİTLER VE TEOREMLER

Bilim Felsefesi yazınında sık sık "belitlerden türetme," "beltilerden çıkarsama," "belitlerden tümdengelim" gibi enteresan anlatımlar kullanılır, sanki belitler içlerinde önermeler, daha doğrusu teoremler kapsayan paketler imiş gibi. Bilim felsefecisinin sık sık yararlandığı sözcüklerin anlamlarını bilmediğini görürüz. Euklides'in yaptığı şey daha tam olarak belitlerden bireşim ya da sentezlemedir — sentetik geometri. Ama belitsel ya da sentetik yöntem bilgi için uygunsuzdur, çünkü kavramsal sağınlıktan yoksun dışsal bağıntıya izin verir ve tanıtlaması salt sözeldir.

Belitler, gerçeklikler olarak görüldüklerinde, nesneldirler. Bu onların yalnızca öznel insan düşüncesinin uylaşımları, kurguları, tasarımları olmadıkları anlamına gelir.

BELİT KAVRAMININ BOZULMASI

Frederick Suppe ("A Companion to the Philosophy of Science," Blackwell, 2001, s. 26):

> *"The earlier demand that axioms be self-evident or basic truths gradually gave way to the idea that axioms were just assumptions, and later to the idea that axioms are just designated sentences used to specify the theory."*
>
> *"Belitlerin kendiliğinden-açık ya da temel gerçeklikler olması biçimindeki erken istem yerini dereceli olarak belitlerin yalnızca sayıltılar oldukları düşüncesine, ve daha sonra belitlerin yalnızca kuramı belirlemek için kullanılan saptanmış tümceler oldukları düşüncesine bıraktı."*

Belitlerin sayıltılar ya da uylaşımlar oldukları düşüncesi yalnızca keyfi bir tutumun, bilimlerde Usun terk edilmesinin doğal sonucudur. Görelilik Kuramlarının usdışı gerektirimleri, Quantum Kuramının sözde indeterminizmi görgül bilinci Usu bir baskı aygıtı olarak, engelleyici olarak, yadsınması gereken bir rahatsızlık kaynağı olarak görmeye götürdü. Düşüncenin ussal disiplininin yokluğunda, her tür uydurma bilimsel önsavların dokusuna alındı. Einstein'ın kendisi bilgiye karşı imgelemi över: "İmgelem bilgiden daha önemlidir."

Ernst Nagel'den şunları öğreniriz ("Gödel's Proof," 1958, 2004, s. 5):

> *"The axiomatic method consists in accepting without proof certain propositions as axioms or postulates and then deriving from the axioms all other propositions of the system as theorems."*
>
> *"Belitsel yöntem tanıtlama olmaksızın belli önermeleri belitler ya da konutlamalar olarak kabul etmekten ve sonra belitlerden dizgenin tüm başka önermelerini teoremler olarak türetmekten oluşur."*

http://plato.stanford.edu/entries/frege-hilbert/

BİÇİMSEL MANTIK

Biçimsel mantığın içeriksiz olduğu söylenir. Ve buna göre içerik ile fiziksel, özdeksel, duyusal

şeyler, şuradaki taş ve toprak, oradaki tahta ve kereste vb. anlaşılır. Ama İçerik tam olarak Biçimin bağıntısı, onun ayrılmaz karşıtı, Biçimi Biçim yapan şeydir. İçeriksiz Biçim salt bir soyutlamadır, gerçekliksizdir, pozitif olanın tam karşıtıdır. Pozitivizm özsel bir bileşeni olan sözde bir "mantığı" özellikle pozitif olandan, olgudan ayırır.

Simgesel mantığı düşünürsek, açıktır ki simgeler bile kendileri olmayan bir başkasını içerik olarak taşırlar, ve onları birer simge yapan şey tam olarak bu içerikleridir. Hiçbir içerik olmadığında p yalnızca p, q yalnızca q bile değildir, çünkü p ve q bile birer harf olarak salt simgesi oldukları şeyi anlatırlar.

BİLGİDE ÖZNELLİK VE NESNELLİK

Doğal bilinç duyusal olanı nesnel olarak alırken, kavramı ise salt insan düşüncesi olduğu için öznel olarak alır. Bu sağ-duyu tutumu genel olarak görgücülüğün zeminidir ve Bilim Felsefesi yazarları bilgi dedikleri tasarımı duyusal olana yaklaştırma eğilimi içindedirler.

Bilgi kavramsaldır, çünkü bir yandan kavram nesnel olanı anlatırken, öte yandan duyusal öznellik ile karşıtlık içindedir.

Duyu duyumsar. Duyu Varlığı duyumsamaz. Duyu bilmez. Arı duyum, Algının tersine, öznede kavramsızdır. Algı ise duyumdan ilkin Kavram içermesi yoluyla ayrılır. Kare, Nokta, vb. algılanır, duyumsanmaz. Kavram yatırımı olmaksızın belirsiz bir duyumdur.

Platon'un Bilgi Çözümlemesi. İdealar nesneldirler, varlıkları insan bilincinden bağımsızdır. İdeayı ancak idea bilebilir: İdea ancak kendini bilebilir. İnsanda İdeaları bilen yeti Noustur.

Bilgi açıklama değil, tanımlama değil, ama tanıtlamadır. Tanıtlama tasarımı kavrama yükseltir, ve felsefenin görgül olan ile, realite ile ilişkisini gösterir. 'A priori' denilen ve bütünüyle genel olan anlatımın bilgi ile ilişki içinde geçerli kullanımı yalnızca görgül kaynaklı olmayan, tersine kendisi görgül olanı, deneyim belirleyen ya da biçimlendiren kavramı anlatmak için kullanımdır. Deneyim kavram tarafından belirlenir, yapılandırılır, ya da, başkalarının deyimiyle, deneyim kavram yüklüdür. Deneyimde bilinecek olan duyusal olan değil, çünkü duyular duyumsar, ama kavramsal olan yandır. Doğa fenomenleri biçimsel olarak ve böylece özsel olarak kavramsaldırlar ve bilebileceğimiz yan bu tekilleri belirleyen evrenselleridir.

TANITLAMA VE BİLİM

Bilim Kavam, Doğa ve Tin alanlarının ussal bilgisidir: Usun Bilimi, Doğanın Bilimi, Tinin Bilimi.

Bilimin Kavramı tanıtlanmış Bilgiyi, ya da eğer Bilginin Tanıtlamayı içerdiğini düşünürsek, kısaca Bilgiyi içerir. Tanıtlama Yöntem yoluyla üretilir ve Yöntemin ürünü Kavramsal Dizgedir.

Tanıtlamanın tanıtlanmamış hiçbirşey üzerine dayanmaması ve kendisinin tanıtlanmamış hiçbirşey kapsaması gerekir. Ama tanıtlama tanıtlanmamış olandan, kendi karşıtından yola çıkar ve bu düzeye dek onu kapsar, ona dayanır. Bu görgül bilimin kurgul bilime ya da felsefi bilime gereksiniminin biricik gerçek nedeni ve açıklamasıdır.

Belitler (axiomlar) tanıtlamanın dayanağı sorununu çözmenin bir yolunu sunuyor görünürler, çünkü kendileri tanıtlamaya gereksinmeyen dolaysız gerçekliklerdirler. Ama kendileri belitsel olmayan dayanaklar taşıdıkları ölçüde istedikleri şey olmayı başaramazlar (Örneğin "Nokta parçası olmayandır" beliti açıkça görüldüğü gibi kendileri aksiyomatik olmayan "parça" ve "olumsuzlama" gibi terimlere dayanır.)

GÖRGÜL BİLİM

Doğal olanı bilme gereksinimi Usun doğasından kaynaklanır. Düşüncenin Doğaya kuramsal yaklaşımı özsel olarak onda kendini bulmayı, Doğanın düzensiz, usdışı görüngülerini ussallaştırmayı amaçlar — Kaosu Kozmoza yükseltmeyi. Aristoteles usun bu dürtüsünü, kendini bilinçsizce anlatan bu duyguyu "merak" ya da "hayret" olarak adlandırdı. Usun kaostaki kozmozu görme isteği kendini ilk olarak yasalar türetmede gösterir. Deneyim alanı zorunluk ve evrensellik benzeri belirlenimler gösterdiği yerde usun kurallılık istemine yanıt verir. Görgül bilimin çıkış noktası deneyim olduğu için, burada, bu tekil fenomenler alanında evrensel ancak tekil olanın bir türevi ve işlevi olabilir. Düşüncenin bu işlevi Tümevarımdır.

Bu Anlak aşamasında bilinç henüz ussal özünün bilinci değildir. Henüz kavram ve realitenin birliğinin bilinci değildir. Tersine, bilinç kendini nesnesinden ayrı görür. Ve haklı olarak kendi öznelliğine Bilginin ve Bilmiin değerini veremez.

Bilgi Özneye aittir ve kavramsaldır. Bilgi kavram bağıntılarıdır ya da kısaca ussaldır.

Newton, Principia, Genel Not

> *"Bu felsefede [Newton'ın "Doğal Felsefesi"] tikel önermeler fenomenlerden çıkarsanmış, ve daha sonra tümevarım yoluyla genelleştirilmişlerdir. Cisimlerin içine-işlenemezlik, devingenlik ve dürtüsel kuvvetleri, ve devim ve yerçekimi yasaları böyle keşfedilmiştir. Ve yerçekiminin olgusal olarak varolması ve açıkladığımız yasalara göre davranması bizim için yeterlidir, ve göksel cisimlerin ve denizlerimizin tüm devimlerini açıklamak için gerektiği gibi hizmet eder."*

GÖRGÜL BİLİMLER VE DOĞA FELESFESİ

Hegel Doğa Felsefesi'nde şöyle yazar:

> *"Görgül Fiziğe karşı belirtilecek ilk şey onda kabul ettiğinden ve bildiğinden çok daha fazla düşüncenin bulunduğu, ve sandığından daha iyi olduğudur; ya da, eğer Fizikte düşünce bir bakıma kötü birşey sayılacaksa, sandığından daha kötü olduğudur. Öyleyse Fizik ve Doğa Felsefesi birbirlerinden algılamanın ve düşünmenin birbirlerinden ayrıldığı gibi değil, ama yalnızca düşünmenin tür ve tarzı yoluylaayrılırlar; ikisi de Doğanın düşünce yoluyla bilinmesini anlatırlar."*

Görgül Fizik kavramları tasarım biçiminde alır ve aralarındaki bağıntıları yöntemsel olarak değil ama deneyimsel olarak kurar.

Kavramsal Süreklilik

Doğa Felsefesi, tüm tinsel gelişme boyutlarında olduğu gibi, düşüncenin sürekliliğini varsayar. Bir kavramın ya da kavramsal bağıntının doğuşu zorunlu olarak önceleyen belirlenimlerin doğmuş olmasını gerektirir. Kavramsal gelişim herhangi bir öncüle gereksinmeksizin ara bir noktadan başlayamaz ya da süremez.

DOĞA NEDİR?

Doğa karşıtını ve dolayısıyla gerçek belirlenimini Tinde bulur.
Doğanın mantıksal açınımı Uzay, Zaman ve Özdek kategorileri ile başlar, bu kategoriler ve Tin alanına dek onları izleyen tüm kategoriler sözcüğün gerçek anlamında Doğanın belirlenimini, biçimini, kuramını ve onun bilgiye açık yapısını oluştururlar.

Doğanın Yarıtılışı tasarımı dinsel bilince aittir. Eğer 'yaratılış' terimini kullanacaksak, Doğa sürekli yaratılıştır, kesintisiz bir süreçtir, eş deyişle Oluştadır. Her kıpıda yeniden yaratılmaktadır, eş

deyişle kesintisiz Değişimdir.

Uzay, Zaman, Özdek nicel olarak sonsuzdurlar, bir bakıma Nicelik kategorisinin kendisinin cisimselleşmeleri gibidirler. Big Bang kuramı görgül/deneyimsel temelleri gereği Sonsuzluğudoğrulayamaz ve buna göre kaçınılmaz olarak Sonluluk kategorisini tek yanlı olarak başlangıç yapar. Ussal düşünce için Doğa, bütün bir özdeksel Evren ilksiz-sonsuzdur.

Doğa gelişir ve Doğanın gelişiminin ereği homo sapiensin doğuşu, Tinin ortaya çıkışıdır. Tin ve Tinsellik Doğa ve Doğallık ile karşıtlık içinde durur.

Doğanın kavramsal biçimi onun ussal yanıdır ve Bilim Doğanın kavramsal özü ile ilgilenir. Doğanın belirli Niteliklerinin, Niceliklerinin vb. irdelemesi bu Nitelik, Nicelik vb. gibi kavramların kendilerini, eş deyişle arı ya da saltık/soyut doğalarını irdelemeyi gerektirir. Niteliği bilmeden belirli Niteliği bilmek olanaksızdır. Bu nedenle Mantık Bilimi, evrensel soyut Usun irdelemesi Doğa ve Tin alanlarının irdelemesini öncelemelidir.

Doğa Özdeğin ve Biçimin birliğidir. Biçimsiz Özdek bir soyutlamadır, özdeğin salt Kavramıdır.

Doğanın biçimi Doğanın Kavramlarıdır. Uzay, Zaman, Özdek, ve Kütle, ve Devim, ve Kuvvet, İvme, ve sonunda Tin alanın ulaşıncaya dek. Tin alanı Doğa alanına dayanır, onu varsayar, onunla koşulludur, onun tarafından belirlenir.

Doğa Kavramlarının özsel bağıntıları Doğa Yasaları dediğimiz belirlenimlerdir.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

Doğanın kavramsal yapısı Doğa Felsefesinin konusudur. Doğanın bilgisi insan düşüncesinin kategorilerinin (uzay, zaman, özdek, kütle, vb.) yalnızca öznel değil ama nesnel de olmalarını, insan düşüncesinin tözünün Doğanın özsel-biçimsel belirlenimlerinin tözü ile birliğini gerektirir.

Öznel kategorinin (örneğin Uzay kategorimizin) nesnel kategori ile (örneğin reel Uzay kategorisi) ile birliğini yadsıyabiliriz ve söz gelimi Kant gibi düşünerek nesnel Uzayın bir kendinde-Şey olarak bizim uzay kategorimize saltık olarak kapalı olduğunu düşünebiliriz. Kavramlarımızın bilincimizin öznelliğinin ötesine geçemediklerini, salt bilinçte olan ile, fenomen ile ilgili olduklarını düşünebiliriz. Ya da görgücülük gibi öznel düşüncelerin nesne ile hiçbir bilişsel ilgi ve ilişkilerinin olmadığını düşünebiliriz.

Bu ikicilik durumunda bilimsel etkinlik ve bilim dediğimiz şeyin bilgi değil ama sanı, gerçeklik değil ama olasılık üretmek zorunda olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. Bilim Felsefeciliği pozitivist karakteri gereği bilgiyi özneye sınırlar.

Bilim Felsefesinin Doğa ve Tin alanlarının bilimlerinin felsefesi olması gerekir.

Bilim felsefesi, görgül öncülleri gereği, bilimin bilgi değil ama açıklama üreteceği vargısını çıkarır. Aslında açıklamanın da bir 'metafizik' olmasından ötürü, yalnızca betimleme üretmesi gerektiği görüşünü doğrulamaya yönelir.

Doğa Felsefesi nesnelerini yalnızca verili olarak kabul edemez, çünkü bu varlık kipi görgüldür, deneyimseldir, ve varlık salt bir duyu-pekinliği sorunu değildir. Bilimin fenomenleri özlerine bağlaması, zorunluklarını göstermesi, onları varlıkları açısından tanıtlaması gerekir. Bir parçacığı salt dışsal gözlem aygıtları ile saptamak yeterli değildir. Bu pekala doğru olabilir;ama olumsallık Bilim için yeterli değildir; nesne gerçek olmalı, var olmalıdır.

Bilim salt öznel değil, ama nesnel de olmalıdır. Bilgi kavramın kavram ile, insan düşüncesinin

nesnel uzay, zaman vb. belirlenimleri ile birliğini (çakışma, karşılık düşme, örtüşme vb.) imler.

Görgücülük için öznel kavram salt kendisi ile, salt öznel kavram ile ilişkilidir. Bu Hegel'in öznel İdealizm dediği şeydir.

Olgu tekildir, salt kendisi için konuşur. Benzer olgular doğal mantığı bir andırım tasımı yoluyla tümevarıma götürür. Aslında tümevarım ve tümdengelim bir ve aynı evrenselin iki yönüdür.

Matematiksel formalizmde salt nicel olandan daha çoğu ele alınır, ve denklemlerde yanlar nicel terimlerin altında nitelikleri kapsarlar. Niceliklerin bağlantılarının kendileri (eşitlik, oran, üs ilişkileri) nicel olmayan belirlenimlerdir

GEOMETRİ

Euler Letter to a German Princess'te şunları yazar (İng. çeviri Brewster tarafından, Cilt 2, s. 31):

"Uzam cisimleri yalnızca uzamlı oldukları ölçüde ve içine-işlenemezlikten ve süredurumdan soyutlanmış olarak irdeleyen geometrinin asıl nesnesidir; geometrinin nesnesi öyleyse cisim kavramından çok daha genel bir kavramdır, çünkü yalnızca cisimleri değil ama, eğer böyle şeyler varsa, içine-işlenemezlik olmaksızın salt uzamlı olan tüm şeyleri kapsar. Dolayısıyla bundan şu çıkar ki, geometride uzam kavramından çıkarsanan tüm özellikler benzer olarak uzamlı oldukları düzeye dek cisimlerde de yer almalıdır."

Leonhard Euler (15 Nisan 1707, Basel, İsviçre — 18 Eylül 1783 St. Petersburg, Rusya. Euler İsviçreli olmasına karşın yaşamının çoğunu Petersburg'da ve Berlin'de geçirdi.

KAVRAM

1. Kavramı arı düşünce olarak düşünürsek, onun duyusal herhangi bir öğe içermediğini doğrularız. Kavram kendisinden başka öğelerin terimlerinde değil ama salt kendisi olarak düşünülebilir. Hegel'den aktarırsak, "Kavramda Kavramın kendisinden başka düşünecek birşey yoktur." Bu soyutlama analitik düşüncedir ve Kavramı arılığı içinde yakaladığı zaman onu genel olarak tasarımsal her öğeden olduğu gibi başka Kavramlar ile ilişkisinden de soyutlar. Ama saltık soyutlama saltık olumsuzlamadır ve Kavram ilişkisizliği içinde bu olumsuzlama ilişkisini içerir.

Kavram hiçbir zaman salt tekil, salt kendisi değildir. Belirlenimini salt kendisi olmakla ve başka hiçbirşey olmamakla kazanır. Belirlenim böylece bir sınırlama karakterini taşır. Sınır genel olarak birşeyin sona ermesi ve başkasının başlaması, birşeyin ve başkasının birliğidir: Başkası Birşeyin kendisine aittir. Yalıtılmış Kavram da belirlidir ve belirlenimi onun saltık olarak başkası ile, kendi başkası ile bağıntısı ya da daha tam olarak birliğidir. Ve bu birlik Kavramın kendisinden ve kendi başkasından ayrı olan bir terim, ya da Kavramın gerçekliğidir.

Kavram salt kendisi olduğuna göre, onu tanımlamak onu herhangi birşeye indirgemek ya da bozmaktır. Kavram tanımda gerçek karekterini yitirir, genel olarak bir tasarıma dönüşür ve bu bozulma yoluyla başka herhangi birşey ile dışsal bağıntıya getirilebilir.

Kavram bu soyutluğu içinde düşünüldüğünde, onun göreli olduğunu, kişilere, kültürlere, çağlara, zamana göre değiştiğini düşünmek olanaksızdır. Kavramı toplumsal kurgu vb. olarak gören bakış açılarının göz önünde tuttukları şey belirli Kavramdır — şu ya da bu tikel Uzay, Zaman, Özdek, Yasa, vb.

Olumsuzlama bir terimin ve onun karşıtının ilişkisidir.

KAVRAM; GELİŞİM; EREKSELLİK

Hegel, Doğa Felsefesi, I. MEKANİK. § 251

KAVRAMIN GELİŞİMİ; EREKSELLİĞİ

Ek. Kavramın belirlenimine, hedefe, ya da, eğer dilersek, ereğe doğru gelişimi onun kendinde ve kendi için olduğu gibi koyulması olarak anlaşılacaktır, öyle ki içeriğinin bu belirlenimleri varoluş kazanırlar, sergilenirler, ama aynı zamanda bağımsız ve kendilerinde-kalıcı olarak değil, tersine Kavramın birliği içinde kalan kıpılar olarak, ideal olarak, e.d. koyulmuş/gesetzt olarak.

Zusatz. Die Entwicklung des Begriffs nach ihrer Bestimmung, nach dem Ziel oder auch, wenn man will, Zweck, ist zu fassen als ein Setzen dessen, was er an sich ist: daß diese Bestimmungen seines Inhalts zur Existenz kommen, manifestiert werden, aber zugleich nicht als unabhängige, selbständige seien, sondern als Momente, die in seiner Einheit bleiben, als ideelle, d. i. gesetzte.

Hegel'e hakkını verirsek, "Kavramda Kavramın kendisinden başka düşünecek birşey yoktur." Bu soyutlama dediğimiz şeydir, düşüncenin saltık belirlenimsizlik pahasına tek bir belirlenim üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bu tekilleşme içinde bütününde duyum, algı, tasarım, imge vb. gibi belirlenimlerden ayrı olarak, genel olarak düşüncenin başka her belirleniminin de soyutlandığını gözden kaçırmamalıyız. Arılık, yalınlık, soyutluk, tekillik gerçek kavram ve anlamlarında anlaşılacaksa, bu terimler saltık dışlamalardırlar. Bu aynı zamanda analitik de diyebileceğimiz anlak kıpısıdır. Kavram bu soyutlama içinde devimsiz, dirimsiz, ölüdür. Bu Kavramın gerçek karakteri değildir, çünkü bu saltık olumsuzlamanın kendisi dolaysızca bu yalınlıkta bir ilişkinin içerildiğini, yalınlığın saltık olarak yalınlık olmadığını gösterir. Kavramın analitik kıpısının gerçeği onun diyalektiğidir. Bilim Kavramları bu yalınlıkları içinde almalı, ve onları dışsal görgül andırımlar vb. temelinde değil, ama kurgul doğaları içinde ilişkilendirmelidir. Bu işlem Doğanın kavramsal Dizgesinin kurulmasının da yöntemidir.

GÖRELİLİK

Doğal bilinç kendi çağının bilincini alır ve onun terimlerinde düşünür. Göreli bir bakış açısından düşünür ve saltık bakış açısı gibi bir konumun varlığını bilmez. Saltık olmamanın anlamı bir kuramı ona onunla çelişen bir başkası ile karşılaştırma içinde üstünlük verecek hiçbir nesnel ölçütün olmamasıdır. Görelilik çağlar, yerler, kişiler, kümeler, sınıflar, alışkanlıklar, önyargılar, amaçlar, inançlar vb. gibi kültürel etmenlerin üzerine yayılır ve saltık, ideal ya da gerçek bir ölçütn yokluğunda tümü de eşit geçerlik hakkını taşır. Bilim adına da aynı öznel konumlardan düşünüleilir. Bu olguyu saptamak birşey, görelilikten daha iyisi olamaz demek başka bir şeydir. Kültürün saltık olma savı geçersizdir. Ama bilim kültür olmamalıdır.

KAVRAMSAL YÖNTEM

Yöntem Kavramın açınımı ya da devimidir. Kavram olumludur, ama olumluluğu bir belirlenimdir ve olumsuzlama kapsar. Kavram eytişimseldir ve eytişim olumlunun olumsuz ile bağıntısı ya da birliğidir. Kavram bu nedenle hiçbir zaman yalnızca kendisi değil ama aynı zamanda karşıtıdır ve bu karşıtlığın birliği yine yeni bir terimi, Kavramın kurgul doğasını anlatır.

Yöntem Kavramın açınımı ya da devimidir. Kavram olumludur, ama olumluluğu bir belirlenimdir ve olumsuzlama kapsar. Kavram eytişimseldir ve eytişim olumlunun olumsuz ile bağıntısı ya da birliğidir. Kavram bu nedenle hiçbir zaman yalnızca kendisi değil ama aynı zamanda karşıtıdır ve bu karşıtlığın birliği yine yeni bir terimi, Kavramın kurgul doğasını anlatır.

Bilimsel etkinliği içindeki bilinç Doğa ve Tin alanlarına doğal işleyişi ile yaklaşır. Bilim Felsefeciliği bilincin bu tutumunu sağ-duyu/common-sense olarak nitelerler ve açıkça ve vurgulu olarak Bilimin

sağ-duyunun ürünü olduğunu belirtirler. Sorun sağ-duyudan daha iyisinin olup olmadığıdır ve Bilim Felsefeciliği insan Usunun Bilgi yetenğini sınırlarlar ve Bilimi gerçeklik ve bilgi ile değil ama olasılık ve tahmin ile ilgili bir sorun olarak kabul ederler. Eğer kendinde Olgusallık/Realite bilinemez ise, bunun bir başka anlatımı insan düşüncesinin kategorilerinin realite ile bir bağıntılarının olmadığıdır. Bilinç kendisinden daha çoğunu ve ötesini bilemez.

OLGU

Olgu tekildir, salt kendisi için konuşur. Benzer olgular doğal mantığı bir andırım tasımı yoluyla tümevarıma götürür. Aslında tümevarım ve tümdengelim bir ve aynı evrenseli ilgilendirirler, ve tümevarım da tikelleri evrenselin altına almaktan başka birşey değildir.

Pozitivizm Olguyu Kuram ile, Kavram ile karşıtlık içinde görür ve aralarındaki bağıntıyı kavrayamadığı için olgunun kavramsız olarak da belirli olabileceğini sanır. Ama kavramsız olgu, olgu olarak olgu, ironik olarak pozitivizmin metafiziksel dediği şeydir.

Pozitivizm anlatımı sık sık fenomenalizm ile andırımlı olarak kulanılabilir ve Husserl fenomenolojistlerin "gerçek pozitivistler" olduklarını söyler. Ama pozitivizm, Türkçe olguculuk sözcüğünün de anlattığı gibi, olgunun bakış açısıdır ve olgusal olan kendini ideal olan, kuramsal olan, kavramsal olan ile karşıtlık içinde belirler. Fenomen öz ile ilgili olduğu düzeye dek özsel (ilişkili, dolaylı) bir kavramdır, salt olgu olandan çok daha derin bir içerik kapsar.

ERNEST MACH:

“Dünya renkler, sesler, sıcaklıklar, basınçlar, uzaylar, zamanlar ve benzerlerinden oluşur ki, şimdi bunlara duyumlar demeyeceğiz, ne de fenomenler diyeceğiz, çünkü her iki terime de keyfi, tek-yanlı bir kuram gömülüdür; ama onlara yalnızca öğeler diyeceğiz. Bu öğelerin akışının saptanması, ister dolaylı ister dolaysız olsun, fiziksel araştırmanın gerçek konusudur.”

— Ernst Mach, Popular Scientific Lectures, Chicago, 1898, s. 209. Mach’ın fenomenalistik epistemolojisinin en tam formülasyonu Duyuların Çözümlemesi’nde kapsanır.

ERNEST RUTHERFORD

1899'da radyoaktivite araştırmaları sırasında thoryum ve uranyum tarafından yayılan iki ayrı ışıma tipini betimlemek için alfa ışını ve beta ışını terimlerini yarattı. Işınlar arasındaki ayrım nüfuz etme güçlerini ilgilendiriyordu. Rutherford radyoaktivitenin atomların kendiliğinden dağılması olduğunu gösterdi. Radyoaktif bir özdeğin yarısının bozulmasının her durumda eşit zamanı gerektirdiğini gördü ve bu süreyi "yarı-ömür" olarak adlandırdı.

1903'te Fransız kimyacısı Paul Villard tarafından keşfedilen ve alfa ve beta ışınlarından çok daha büyük bir nüfuz etme gücü olan bir üçüncü ışımaya gamma ışını adını verdi.

Manchester'de Hans Geiger ile birlikte alfaları saymak için iyonlaştırma odalarını (bulut o.) geliştirdi. ($14N + \alpha \rightarrow 17O +$ proton) çekirdek tepkimesi yoluyla azotu oksjene çevirdi. Bulut odalarındaki çalışmalarının sonucunda alfaların yüklerinin iki birim olduğunu ve en azından helyum atomları, ve büyük olasılıkla helyum çekirdekleri olduğunu buldu.

The Lord Rutherford of Nelson

Ernest Rutherford, 1st Baron Rutherford of Nelson (30 Ağustos 1871 – 19 Ekim 1937) nükleer fiziğin babası olarak bilinegelen Yeni Zelandalı bir fizikçi ve kimyacı idi. Atomların güneş dizgesi üzerine modellendirilen yapısını keşfetti. Radyoaktif yarı-ömür kavramını buldu ve radyoaktivitenin bir kimyasal öğenin bir başkasına tözsel dönüşümünü ilgilendirdiğini gösterdi.

Alfa ve beta ışımalarını ayırdetti ve adlandırdı. Bu çalışma Kanada'da McGill Üniversitesinde yapıldı ve 1908'de Nobel ödülünü almasının temeli oldu.

Rutherford 1907'de İngiltere'ye yerleşti ve en ünlü çalışmasını orada gerçekleştirdi. 1911'de atomların pozitif yüklerini çok küçük bir çekirdekte yoğunlaştırdıklarını konutladı ve bununla Rutherford atom modelinin öncülüğünü yapmış oldu. 1917'de azot atomu ve alfa parçacıkları arasındaki nükleer tepkime ile "atomun yarılması" fenomenini keşfetti ve bu arada protonu keşfetti ve adlandırdı. Kimyasal Rutherfordium (104) elementi onun adını taşır.

ANALİZ VE SENTEZ

Analiz ve sentezin birliğini görememek düşüncedeki büyük deneyimsizliklerden biridir. Ve bu başlık altında duran büyük bir felsefi gelenek bile vardır: Analitik Felsefe. Analizin sentezi dışlamadığını, gerçekte ondan ayırlamaz olduğunu düşündüğümüz zaman bütün bu felsefeciliği nasıl yorumlayacağız?

Sentetik olan analitik olanı öngerektirir.

Analiz sentezden başlar ve onu zorunlu öncülü olarak içerir. Salt analiz bir soyutlamadır. Analitik düşünce bu düzeye dek yalnızca bir soyutlamacılıktır, tam olarak insan düşüncesinde vardır ve öznel bilincin sınırları içinde kalmak fenomenoloji, dil felsefeciliği, pozitivizm, görgücülük gibi düşünme yollarının karakteristiğidir.

Analitik belirlenimi görgül alanda kullanıldığı zaman sentetik olandan ayrılığı içinde kendi başına yalıtılmış olarak var olabileni anlatır. Ve Kant'ın yaptığı gibi onu kavramlar için kullanırsak, sentezin kavramlar arasındaki dışsal birliği anlatması gerekir. Böyle dışsal birlik ile anlayabileceğimiz şey mantıksal ya da zorunlu birlik, eytişimsel olan değil, ama olumsal birlik, olabileceği gibi olmaya da bilen bir birliktir. Sentetik yargı ancak bağıntının zorunluğunu kapsıyor olarak kabul edildiği sürece Kant'ın demek istediğini anlatır. Ama o zaman 'sentetik' sözcüğünden daha iyisi vardır. 'Diyalektik' ayrımı anlatır. birliği değil. Ama diyalektiğin olumsuzlama ilişkisini bir birlik olarak düşünürsek, bu birlik sentetik değildir. Diyalektiğin özünlü olumsuzluğundan daha çoğu olan bu birlik için Hegel 'kurgul/spekülatif' anlatımını kullanır. Kurgul ya da kavramsal birlik zorunlu birlik olarak sentetik birlik anlatımından bütünüyle ayrılır. Sentetik birlikte uçlar birliğin dışında da kendi karakterleri ile varolabilirler. Kurgul birlikte uçlar birbirlerini belirledikleri için ayrım içinde alındıklarında birer hiçtirler.

KANT: SENTETİK A PRİORİ YARGILAR

KANT, Arı Usun Eleştirisi [B 18]
SENTETİK A PRİORİ YARGILAR; DOĞA BİLİMİ
2. Doğa bilimi (physica) a priori sentetik yargıları ilkeler olarak kendi içinde taşır. Örnek olarak yalnızca bir iki önermeye değineceğim: ‘Cisimsel dünyanın tüm değişimlerinde özdek niceliği değişmeksizin kalır’; ve, ‘Tüm devim iletimlerinde etki ve tepki her zaman birbirine eşit olmalıdır.’ İki önermenin de yalnızca zorunlu ve dolayısıyla a priori kökenli olmakla kalmadıkları, ama sentetik de oldukları açıktır. Çünkü özdek kavramında onun kalıcılığını değil ama yalnızca kapladığı uzaydaki bulunuşunu düşünürüm. Öyleyse gerçekte özdek kavramının ötesine geçer ve ancak böylelikle onda düşünmediğim birşeyi ona a priori eklenmiş düşünürüm.

2. Naturwissenschaft (Physica) enthält synthetische Urteile a priori als Prinzipien in sich. Ich will nur ein paar Sätze zum Beispiel anführen, als den Satz: daß in allen Veränderungen der körperlichen Welt die Quantität der Materie unverändert bleibe, oder daß, in aller Mitteilung der

Bewegung, Wirkung und Gegenwirkung jederzeit einander gleich sein müssen. An beiden ist nicht allein die Notwendigkeit, mithin ihr Ursprung a priori, sondern auch, daß sie synthetische [B 18] Sätze sind, klar. Denn in dem Begriffe der Materie denke ich mir nicht die Beharrlichkeit, sondern bloß ihre Gegenwart im Raume durch die Erfüllung desselben. Also gehe ich wirklich über den Begriff von der- Materie hinaus, um etwas a priori zu ihm hinzuzudenken, was ich in ihm nicht dachte.

A priori anlatımı kavramın deneyime önsel doğasını anlattığı düzeye dek kavramın karakteri ile bağlı belirlenimleri de taşıyabilir. Ama uygun kavramların kullanılması olanağı karşısında bu yan anlamlar rhetorikten öte değer taşımazlar.

Kant 'a priori' anlatımını deneyimi önceleyen kavramlar ile ilgili olarak getirir, onları önermelere de uygular, ve burada görüldüğü gibi yerli yersiz kullanmaya başlar: "a priori köken." Önermelerin 'önsel kökeni' ile demek istediği şey kavram bağıntılarının zorunluğudur. Kant normal bir doğa biliminin görgücülük tarafından yokedileceği endişesi ile bir savunma geliştirdiğini düşündü. Ama ne görgül doğa bilimi yıkıldı, ne de Kant'ın savunması onu kurtardı. Kant salt öznel, salt bilinçteolan bir doğa bilimini savundu ve kendi felsefesinin doğa bilimini nesnesinden soyutladığını ve böylece bir bilim olmasına izin vermediğini anlamadı. Bilim nesnel olmalı, bir kendinde-şey kurgusu tarafından sınırlanmamalıdır. Yoksa bilim değil bilgisizlik olur.

DİZGE VE BİLEŞENLER

Dizge Kavramı

— Dizge zorunlu bileşenlerin bütünüdür.

— Dizgenin bilgisi bütünün bilgisidir.

— Dizge ancak bütününde bilinebilir: Tekil bileşen yalıtılma içinde bilinemez.

— Dizgenin bileşenleri kendilerini başka bileşenler ile bağıntı içinde belirler.

— Bu düzeye dek dizgenin incelemesinde her yeni kıpıya geçiş daha öncekilere ilişkin anlayışı değiştirir.

— Mantıksal Dizge kavramın açınımı ya da Yöntem tarafından yapılandırılır. Her kavram belirlidir; belirlenimini karşıtı ile bağıntısından alır; bu zorunlu bağıntı iki ayrı kıpının ayrılmazlığı olarak kurgul birlik ya da Kavramın kendisidir.

DİL VE BİLİM FELSEFESİ

Bilim Felsefesi öznelliğini bile düşünceden, ustan, kavramdan, kuramsal olan herşeyden uzak tutmayı ister, ve ne olursa olsun gene de düşünmek zorunda kaldığı için, düşüncesini dil ve semantik ve sintaks gibi dilibilimsel terimler altında örtmeyi seçer.

Anlak yetisi hiç kuşkusuz anlam ile ilgilidir ve Bilim Felsefeciliğinin bütününde ve özellikle başlangıcında bilgi sorununu semantik bir soruna indirgeyen pozitivizm gerçeklik sorunu olması gereken Bilim sorunundaki bu indirgemeyi tutarlı olarak yapar. Kavramın, usun nesnelliğini silen Anlak düzleminde Bilgi için yer yoktur. Pozitivizm, görgücü temelleri ile uyum içinde, Bilginin olanaksızlığını anlatan başka her vargıyı çıkarsamak zorundadır. Açıklama, Olasılık, Tahmin gibi terimler Bilgi ile ilgili olması gereken alanın başlıca belirlenimleridir.

Anlama ansallaştırma, dışsal olanı içselleştirmedir. Öte yandan us kendini nesnellik ile bilinçli olarak ilişkilendirir ve nesnelliğin onunla aynı tözden olduğunun, ussal olduğunun bilincidir. Bu düzlemde bilinç sonluluğunu reddeder ya da ona karşıt bir nesne ile sınırlı olduğunu düşünmeye

son verir. Us karşısında kendini bulan düşüncedir. Anlak düzleminde kalındığında, başka bir deyişle, kavramların yalnızca öznel imlemleri olduğu varsayıldığında, ussal-nesnel bilgi olanaksızdır. Sağduyu ya da anlak bu nedenle Bilimin de öznel olmak zorunda olduğunu, Bilginin olanaksız olduğunu, çünkü bilincin kendi ötesine, fenomenin ötesine geçemeyeceğini çıkarsar. Ve bunda bütünüyle haklıdır.

"... philosophy will never get so far as to pose a genuine problem." (M. Schlick, 1930; alıntı Popper'ın; "Bilimsel Araştırmanın Mantığı")

Moritz Schlick'in felsefenin gerçek bir problem soramayacağından kuşkusu yoktur, çünkü genel olarak problemin kavramsal değil ama semantik bir karakter taşıdığını, olanaklı biricik problemin anlam problemi oldğunu ve bu tür problemlerin dilçözümleme yöntemleri ile çözülebileceklerini düşünür.

POPPER VE ELEŞTİRİ

Popper (aynı yer): "... language analysts are important to me; not only as opponents, but also as allies, in so far as they seem to be almost the only philosophers left who keep alive some of the traditions of rational philosophy." Popper görgücü olduklarını açıkça bildiren analiz felsefecilerini rasyonalistler olarak alır. Aslında us ile anladığı usun kendisinden başka birşeydir: "I equate the rational attitude and the critical attitude."

Eleştiri yargıdır, ve yargı göreli olmayan, saltık ölçütleri gerektirir. Eleştiri noktası kendini ölçüt olarak alır, ki ölçüt bu durumda Popper'ın bilincinden başkası değildir. Eleştiri her egonun, her bilincin hakkıdır ve en sıradan egoyu bile yükseltir. Ama eleştiri kendini bilim ve bilgi adına ileri sürdüğü zaman, bilimin bu yargıcının ne ya da belki de kim olduğunu sormamız gerekir.

Eleştiri kendi ölçütleri ile eşölçümlü olmayanı tanıyamaz. Ölçemediğini yoksayar.

Ölçütleri duyusal olan Pozitivizm duyusalın üzerine, düşünsel olana ulaşamadan yarı yolda kalan bilincin felsefesi olmak zorundadır. Kavramsal düşünceyi tanımadığı için olguda olduğunu sandığı zaman gerçekte kavram ile ilgilenmekte olduğunu, olgu, şey, gözlem, nesne vb. dediği şeylerin yalnızca kendi bilincindeki tasarımlar olduğunu bile anlamaz.

Doğa Bilimleri ve Tin Bilimleri oluş sürecindedir. Henüz birer model, hipotez, teori düzeyindedirler, fenomaldirler. Hiç biri henüz bilim değil ama tümü de 'görgül bilim'dir. Bu nedenledir kendilerine yeterli değildirler ve onları aklayacak daha yüksek bir yetkeye, "Bilim Felsefesi" denilen şeye gereksinirler.

David Bohm ne quantum kuramının, ne de görelilik kuramının ayakta kabileceğini söyler. Oluş sürecindeki bilim henüz bilim değildir.

Analiz ve sentezin birliğini görememek düşüncedeki büyük deneyimsizliklerden biridir. Ve bu başlık altında duran büyük bir felsefi gelenek bile vardır: Analitik Felsefe. Analizin sentezi dışlamadığını, gerçekte ondan ayırlamaz olduğunu düşündüğümüz zaman bütün bu felsefeciliği nasıl yorumlayacağız?

Tümevarımda varılan 'tüm' nedir? Tümevarım sınırlı bir sayıda gözlenen belirli tekil örneğin yine belirli bir evrenselin altına alınması, belirli tekilin belirli evrenselleştirilmesidir. Belirli tekil ve belirli evrensel arasındaki bu doğrudan özdeşleştirme doğru olabilir ya da olmayabilir. Bu olasılık öğesi görgül bilimi kuşkulu ve tanıtlamasız bırakır. Bir Kavram olarak Tekilin kendisinin bir Kavram olarak Evrensel ile ilişkisi görgül bilimin ele alabileceği bir konu değildir. Görgül bilimin burada çözümü zounlu olarak Mantık Biliminden bekler. Bu görgül bilimcinin kendisinin sınırlı

olduğunu kabul etmesini gerektirir, ve bu noktada öznellik işe karışmaya başlar.

Popper şöyle der: "Önemli olan şey çok az şey bildiğimiz yolundaki Sokratik içgörüdür (Einsicht). Ya da, Sokrates'in dediği gibi, hiçbirşey bilmememizdir. Kısaca — az ya da çok — der ki, 'Hiçbirşey bilmediğimi biliyorum — aslında bunu bile değil."

Sokrates "Hiçbirşey bilmeme" konusunda Karl Popper ile anlaşacaktır. Ama bilmenin olanağı konusunda değil. Kuşku bilgi değildir. Bilgi için dürtüdür ve bilgiye götürür. Kuşkuculuk kuşkudan öteye geçememektir. Eleştiri yalnızca olumsuzlama olmasında kuşkuya benzer. Ama Eleştiri öznel bilincin özencinden başka bir yetke tanımadığı için, kendisinden başka herşeye yöneliktir.

Bilim ve Yalancı-Bilim Sorunu (Demarcation Line)

Popper's demarcation criterion has been criticized both for excluding legitimate science (Hansson 2006) and for giving some pseudosciences the status of being scientific (Agassi 1991; Mahner 2007, 518–519).

http://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/

Yanlışlanabilirlik 'bilimsellik' ölçütü ise, Popper'ın yanlışlanabilirlik ölçütüne göre yalancı-bilimler 'bilim' konumunu kazanırlar.

Karl Popper ("Bilimsel Araştırma Mantığı"na 1959 Önsözü; İngilizce çeviri kendisi tarafından): "I believe in the following thesis. Philosophers are as free as others to use any method in searching for truth. There is no method peculiar to philosophy."

"The method I have in mind is that of stating one's problem clearly and of examining its various proposed solutions critically."

Eleştirinin ölçütünün Popper'ın kişisel bilinci olduğunu dikkate almalıyız. Sıradan bilinç bu durumda kendini yargıç olarak görür, ve kendini "herşeyin" üzerine yükselen bu kibrin önüne ancak kuşkuculuk geçebilir. "Eleştiri"yi bir yöntem olarak, bir araç olarak kullanmanın zemini egoya, birinin kendi öznel blilincine bir yargı konumunun ayrıcalığının verilmesidir. Burada niyet bir önyargıyı dayatmaktır ve bu bilinçte düşüncenin özgürlüğü ve nesnelliği gibi kavramlar henüz bulunmaz. Popper felsefeyi bir sohbet sorunu olarak görür çünkü onu dinleyenler bunu ondan ister.

"It may perhaps be asked what other 'methods' a philosopher might use. My answer is that though there are any number of different 'methods', I am really not interested in enumerating them. I do not care what methods a philosopher (or anybody else) may use so long as he has an interesting problem, and so long as he is sincerely trying to solve it."

The problem of epistemology may be approached from two sides: (1) as the problem of ordinary or common-sense knowledge, or (2) as the problem of scientific knowledge. Those philosophers who favour the first approach think, rightly, that scientific knowledge can only be an extension of common-sense knowledge ...

Görgücülük her biçiminde bilimsel bilginin bir sağduyu, bir anlak sorunu olduğu görüşünü doğrulamak zorundadır. Anlak bilginin özsel doğasını ilgilendiren kavramsal sorunları ancak gözardı edebilir ve yoksayabilir.

Pozitivizmin genellikle "paradokslar" dediği çelişkiler kavramsal düşüncenin her alanında kendilerini gösterirler ve pozitivist yazında bunlar kuraldışılar olarak ve bütünü ilgilendirmeyen

enteresan noktalar olarak görülüp bir yana bırakılırlar. Ya da, örneğin Hilbert'in yaptığı gibi, sonsuzluk ve süreklilik gibi kavramlar yoksayılırlar.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Doğa Felsefesi ve Bilim Felsefesi — çalışma dizini

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

KAVRAMLAR

Açıklama; Belit; Biçimsel Mantık; Bilgi; Bilim; Bilim Felsefesi; Brown Devimi; Doğa; Doğa Felsefesi; Deneyim; Eşölçümsüzlük; Geometri; Görgücülük; Kalkülüs; Kavram; Kozmoloji; Kuram; Mantık; Matematik Felsefesi; Nedensellik; Pozitivizm (Olguculuk); Quantum Mekaniği; Realite; Simgesel Mantık?; Tanıtlama; Yasa; Yöntem; Us; Uzay; Uzay-Zaman-Özdek; Video; Video 2;

ADLAR

Einstein; Feynman; Hegel; Kuhn, Thomas; Laplace; Newton; Ørsted; Viyana Çevresi;

DIŞSAL BAĞLANTILAR

Quantum Physics And The Nature Of Reality; The Scale of Universe;

Doğanın ve Tinin bilgisi insanın belirlenimidir. İnsana bilgisizlik yüklemek ona bilme gücünü yüklemektir. Doğanın ve Tinin bilgisi de insanın insan olması için tıpkı estetik ve etik gelişim gibi saltık olarak zorunludur. Bu olmadığında, insan henüz kendisi değildir, henüz bütün insan değildir. Görgül bilgi bu yarı-insana aittir, onun fenomenal denilen bilincidir, gerçek bilgi değildir, ve bu nedenle görgül bilimler kendilerinden daha iyisinin

arayışı içindedirler. Bilim Felsefesi adı verilen bu arayışta doğrudan doğruya insan Usunun Doğanın ve Tinin bilgisine yetenekli olduğu varsayılır. Bu olanak Doğa ve Tin alanlarının özsel olarak ussal olmalarına bağlıdır. Bu sayıltıyı bilgiye yükseltmenin kendisi bilimin işidir ve bu özsel ussallığın bilimi Usun Bilimi, Mantık Bilimidir. Doğanın ve Tinin bilgisi Usun bilgisini gerektirir.

Schelling: Bir Doğa Felsefesi İçin Düşünceler (Ideen zu einer Naturphilosophie)
Karl Ludwig Michelet: Hegel'in Doğa Felsefesi'ne Önsöz (İngilizce)

Schelling Üzerine Michelet

"'Doğa üzerine felsefe yapmak doğayı yaratmaktır' [diyordu Schelling]. Şimdi Hegel'in bize bıraktığı gereçler varsıllığından Hegel Toplumu tarafından bana verilen bu paha biçilmez kalıtı yayıma hazırlama görevini bitirirken, gerçekte Doğa Felsefesinin yeniden dirilişini tasarlamış olan insanı [Schelling] alıntılayarak başlamak ancak uygun olabilir. Coşkunun tam bir enerjisi ve düşünceye dayalı bilgiye duyulan en yüksek güven ile yüklü bu tümce modern bilimin tanrısal ikizlerinin kırk yıl önce savunduğu ve derin-düşüncenin sıradan felsefesine ve onunla bağlanan herşeye karşı utkulu olarak savundukları bakış açısını anlatır. [Hegel ve Schelling'in] dostlukları erken gençlik dönemlerinde gelişti ve Jena'daki kamusal etkinliklerinde ve 'Eleştirel Felsefe Dergisi'nin yayımlanmasında güçlendi.

"Hegel'in bilimleri kapsamında aşılamaz olan ve benzerini yalnızca Aristoteles'in yazılarında bulan bir yapıya yükseltmesini sağlayan zemini bu dostluk hazırladı. Eğer şimdi utku kazanmış gerçeğin güneşli günü yüzyılın onunla başladığı parlak ve şanlı şafaktan sonra bilimin göklerine

yükseliyorsa, Doğa Felsefesi üzerine bu derslerde o zamanlar tomurcukta olan çiçeklerin çelenginden olgunlaşmış seçme meyvelerden birini bulacağız.

"Schelling'in bu sözleri gösterişli bulunabilir, ve şimdi felsefeye öylesine sık yöneltilen kendini-tanrılaştırma suçlamasının kanıtı olarak alınabilir. Ama şair felsefenin kaygısının 'yaratılışın büyük düşüncelerini yeniden-düşünmek' olduğunu söyler, ve eğer düşünceyi bu yolda anlatırsak daha az gösterişli görünür. Gerçekte Doğa üzerine felsefe yapmada amacımız Doğanın anlaşılır özünü ya da yaratıcı düşüncelerini kendi tinsel içselliğimizden düşünerek yeniden-üretmek değilse ne olabilir?

"Ama genellikle ileri sürülür ki, deneyim bilimsel bilginin biricik temeli olduğuna göre, Doğanın düşünceler yoluyla kavranması olan bir Doğa Felsefesinin bütün işi boş ve ütopiktir. Hiç kuşkusuz Doğa Felsefesinin deneyime dayanmadıkça Doğa üzerine düşünmeyi hiçbir zaman başaramayacağı yadsınamaz; ama bu düşünceler bir iç kaynaktan akmadıkça, deneyimler hiçbir biçimde düşüncelerin keşfine götüremez." — Karl Ludwig Michelet.

Michelet'in bu son yargısı çağdaş pozitivizmin bir eleştirisidir — daha o doğmadan önce. Aslında Bilimin salt bir deneyim ya da duyu-algısı sorunu olmadığı, Bilimin a priori yapıldığı olgusunun bilincinin doğuşu felsefenin kendisinin doğuşudur. Bilginin kaynağını dışsal "deneyim"de arayan ve deneyimin içsel düşünce ile ilgisini anlamayan çağdaş "Bilim Felsefesi" o zaman yalnızca doğmamış felsefe olarak görünür.

Karl Ludwig Michelet (1801-1893) came of a French Calvinist family. He was born in Berlin and educated at the French Grammar School there. In 1819 he was matriculated at Berlin University and began to study law, but Hegel's lectures on logic and the philosophy of right broadened his interests, and in 1824 he took his doctorate in philosophy. In 1826 he qualified as a university teacher and lectured at Berlin until 1874. He was appointed professor there in 1829, and from 1825 until 1850 was also a teacher at his old school.

He tended to belong to the Hegelian left, and did a great deal of work faithfully defending what he considered to be orthodox Hegelianism. He joined the 'Society for scientific criticism' in 1827, and contributed to its 'Jahrbucher fur wissenschaftliche Kritik'. He edited vol. I, 'Hegel's philosophische Abhandlungen' and vols. XIII-XV, 'Geschichte der Philosophie', as well as this volume of the complete edition of Hegel's works.
He wrote three works on the ethics of Aristotle (1827, 1835, 1836), and several works on the history of philosophy: see for example 'Geschichte der letzten Systeme der Philosophie in Deutschland von Kant bis Hegel' (2 vols. Berlin, 1837-1838). Although he is a competent scholar he does not show much originality as a thinker. This is particularly noticeable in his 'Das System der Philosophie' (4 vols. Berlin, 1876-1879) which is very largely a mere paraphrase of Hegel's system. Volume 3 of this work (Berlin, 1876, p. 486) is devoted entirely to the philosophy of nature, but it shows very little intelligent assessment of the scientific developments that had taken place since Hegel lectured.

See the article by Adolf Lasson in 'Allgemeine Deutsche Biographie' vol. 55 pp. 842-844 (Leipzig, 1910): E. H. Schmitt 'Michelet und das Geheimnis der Hegelschen Dialektik' (Frankfurt-on-Main, 1888): Pasquale d'Ercole 'C. L. Michelet e l'Hegelianismo' ('Riv. Ital. di Filos.' IX, 1894).

186,9 Michelet did not know of Hegel' s lectures on the philosophy of nature delivered at Jena in 1803-1804: see Johannes Hoffmeister Jenenser Realphilosophie I. Die Vorlesungen von 1803-04' (Leipzig, 1932). An even earlier treatment of the subject (1801-1802) is to be found in Georg

Lasson's 'Jenenser Logik, Metaphysik und Naturphilosophie' (Leipzig, 1923). Hegel's Heidelberg Encyclopaedia has recently been republished by Hermann Glockner: see 'Enzyklopadie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse' (Stuttgart, 1956).

"Bilim a priori yapılır" anlatımı deneyime önsel kavramların deneyime uygulanmasını belirtir.

Hans Christian Ørsted: Schelling, Naturphilosophie, Tanrı

"As is known, Schelling's merit is to have established Naturphilosophie and with it affected all sciences. The genius of this was not that he constructed nature, and least of all the way he constructed it; but his merit was to view nature as a whole [as] organization. The words: "Nature is a productive product," would, when properly understood, and they are clearly enough commented on by him, be enough to mark him as a comprehensive and deeply penetrating spirit. He has reiterated this in many different ways. The most beautiful and striking is that nature is nothing other than the revelation of the Divine. You can respond to me that many others have said this before him. I very willingly admit that, and I will say more: All philosophers of great genius have felt this, indeed, said it more or less clearly, but Schelling has articulated it in our time, a time when only a few religious people believed it, but no philosophers perceived it.

Mathilde Ørsted, ed., Breve fra og til Hans Christian Ørsted, 2 vols. (Kbn: Ch. Linds Forlag, 1870), vol. 1: 230.

"Bilindiği gibi, Schelling'in değeri Naturphilosophieyi kurmuş ve onunla tüm bilimleri etkilemiş olmasıdır. Burada yatan dahilik Schelling'in doğayı kurmuş olması değil, onu kurma yolu ise hiç değildi; ama değeri doğayı bir bütün örgütleniş olarak görmesi idi. 'Doğa üretken bir üründür' sözleri, doğru anlaşıldığında, ve onun tarafından yeterince açık olarak yorumlanmışlardır, onu kavrayışlı ve derine işleyen bir ruh olarak görmek için yeterli olacaktır. Bunu biçok değişik yolda yinelemiştir. En güzel ve çarpıcı olanı Doğanın Tanrısalın bildirilişinden başka birşey olmamasıdır. Bana bunu ondan önce başka birçoklarının söylediği yanıtını verebilirsiniz. Bunu çok isteyerek kabul ederim, ve daha çoğunu söyleyeceğim: Büyük dehaları olan tüm felsefeciler bunu duyumsamış, giderek az çok açık olarak söylemişlerdir, ama Schelling onu bizim zamanımızda, ancak az sayıda dindar insanın ona inandığı ama hiçbir felsefecinin onu algılamadığı bir zamanda anlatmıştır."

"Romantik" Doğa Felsefesi

The earliest philosophy of science in the last two hundred years is Romanticism, which started as a humanities discipline and was later adapted to science as a humanities specialty. The Romantics view the aim of science as interpretative understanding, which is a mentalistic ontology acquired by introspection. They call language containing this ontology "theory". The most successful science sharing in the humanities aim is economics, but since the development of econometrics that enables forecasting and policy, the humanities aim is mixed with the natural science aim of prediction and control.
(Hickey, T. J: "History of Twentieth Century Philosophy of Science," Copyright 1995, 2005:The book is online: http://www.philsci.com)

"a mentalistic ontology acquired by introspection" "Mentalistic ontology" ile anlaşılan şey kavramın, ideanın varlığıdır. Görgül bilinç ideanın nesnel varlığını tanımaz, çünkü 'varlık' ile fiziksel-duyusal olanı anlar. "Introspection" ise 'düşünmek' yerine kullanılır, ve düşünce ise görgül bilinç için bütünüyle öznel ve içsel bir sorundur, realite ile ilgisizdir.

"natural science aim of prediction and control"

Doğa Biliminin amacı tahmin ve denetim olarak belirtiliyor — anlamak, bilmek olarak değil. Bu yararcı ve yetkeci bakış açısı Aydınlanmanın görgücü tininin gecikmiş bir yeniden belirişi olarak görünür.

— " Positivism followed Romanticism. Many Positivists were physicists, who took physics as the paradigm of the empirical sciences.."

— "The term "theory" in the Positivist philosophy of science means language referring to entities or phenomena that are not directly observable".

— "Pragmatism followed Positivism"

— "Theories, laws and explanations are linguistic artifacts. Therefore philosophy of language is integral to philosophy of science."

(Tüm alıntılar aynı yerden.)

Richard Feynman: Bilim Felsefesi Üzerine

Feynman bilim felsefesinin bilimcilere aşağı yukarı ornitolojinin kuşlara yararlı olduğu kadar yararlı olduğunu söyler. (Nobel ödüllü bir başka fizikçiye, Steven Weinberg'e göre bilim felsefesinin pozitivizm gibi belli biçimleri bilimsel ilerlemeyi engellemiştir.)

Once in Hawaii I was taken to see a Buddhist temple. In the temple a man said, "I am going to tell you something that you will never forget." And then he said, "To every man is given the key to the gates of heaven. The same key opens the gates of hell."And so it is with science. In a way it is a key to the gates of heaven, and the same key opens the gates of hell, and we do not have any instructions as to which is which gate. Shall we throw away the key and never have a way to enter the gates of heaven? Or shall we struggle with the problem of which is the best way to use the key? That is, of course, a very serious question, but I think that we cannot deny the value of the key to the gates of heaven.

Bir keresinde Hawaii'de bir Budist tapınağı görmeye götürüldüm. Tapınakta biri, "Sana hiç unutmayacağın birşey söyleyeceğim" dedi: Ve sonra "Her insana cennet kapılarının anahtarı verilidir," dedi. "Aynı anahtar cehennem kapılarını da açar." Bilim için de bu böyledir. Bilim bir bakıma cennet kapılarının anahtarıdır, ve aynı anahtar cehennem kapılarını da açar, ve hangisinin hangi kapı olduğu konusunda hiçbir bilgimiz yoktur. Anahtarı atalım ve hiçbir zaman cennet kapılarına giden bir yolumuz olmasın mı? Yoksa anahtarı kullanmanın en iyi yolunun hangisi olduğu problemi ile uğraşalım mı? Bu hiç kuqkusuz çok ciddi bir sorudur, ama sanırım cennet kapılarının anahtarının değerini yadsıyamayız."

Doğa ve Us

Jonathan Schaffer kuşlara ornitoloji öğretme konusunda iyimser olsa da, açıktır ki kuşlar ornitoloji öğrenemezler çünkü öğrenir öğrenmez kuş olmaya son verirler. Bilimsel araştırma (ki Logosun işidir) Doğaya ve Tine orada kendi ussallığını, kendi logosunu bulacağı beklentisi ile yaklaşır. Bu beklentinin bilinçli olmasının, bilimcinin nesnesinin kendinde ussal olduğunun daha şimdiden biliniyor olmasının sonuçları modern dönemde herkesten çok Descartes, Leibniz, Kepler, Örsted, Maxwell durumunda ortadadır. Bu adlar Doğayı ussal olarak gördüler. Doğanın bilgisi Doğanın ussallığını gerektirir. Bunu anlamak için görgül bilimcinin kendisinin ussal olarak düşünen bir varlık olduğunu anlaması gerekir. Doğaya usu ile, kavramları ile yaklaştığının ve böylece orada gerçekte yalnızca kendini, kendi usunu aradığının bilincinde olması gerekir.

Bilim Felsefesi = Doğa ve Tin Bilimlerinin Felsefesi

Bilim Felsefesi başlığındaki 'bilim' sözcüğü görgül-pozitif bilimler olarak okunmalıdır. O zaman aralarında herhangi bir ayrım yapmaksızın görgül Doğa Bilimlerini ve görgül Tin Bilimlerini kapsar. Bu ilişkilendirme Hegel'in Ansiklopedisi'ndeki Doğa ve Tin Felsefeleri bölümlerini kapsarken, Mantık Bilimi'ni dışarıda bırakır. Bilim Felsefesi henüz Doğa ve Tin alanlarının Kavramlarının bir çözümlemesi ile ilgilenmez. Bunun için Kavramın doğasının kendisini kavramasının gerektiğinin bilincinde değildir.

Laplace: Belirlenimcilik

Determinizm eğer herşey belirli değilse determinizm değildir, öyle ki belirsiz olan bile belirlidir çünkü belirlenimsizdir. Belirlenmek nedensellik ilişkisine girmek demek değildir. Sözcüğü anlatması gereken kavramına göre anlarsak, belirli olmak olumsuzlama içermektir: Tüm belirleme olumsuzlamadır. Belirlenimcilik kimi şeylerin belirli, kimilerinin belirlenimsiz olduklarını değil, saltık olarak herşeyin belirlenim taşıdığını anlatır. Hiçbirşey salt kendisi değil, saltık değil, ama başkası ile ilişki içinde göreli bir varlık, belirli-Varlıktır. Belirlenmek açıktır ki ilişki içinde olmak, ama dolaysız ilişki olarak kendi karşıtı ile ilişki içinde olmaktır. Belirlenimsiz olmak ilişkisiz olmak, saltık ya da soyut olmaktır ve ilk olarak analitik felsefenin daha öte tüm çözümlemeye kapalı olan 'yalın'ı böyle bir saltıktır, çünkü hiçbir olumsuzlama, hiçbir sınır, hiçbir bağıntı içermez.

Laplace: An Essay of Probabilities NEDENSELLİK

"The word 'chance,' then expresses only our ignorance of the causes of the phenomena that we observe to occur and to succeed one another in no apparent order."

"O zaman 'şans' sözcüğü yalnızca görünürde hiçbir düzen olmaksızın yer aldıklarını ve birbirlerini izlediklerini gözlediğimiz fenomenlerin nedenlerine ilişkin bilgisizliğimizi anlatır."

Şans, kaos, raslantı ya da olumsallık da zorunluktur. Doğanın oluş sürecinin homo sapienste doruklanması erekseldir. Bu erekselliğin kendisi Platonik İdeadan başka birşeyi anlatmaz. Tin durumunda ereksellik daha belirtiktir çünkü hiçbirşey bilmeyen homo sapiensin bilgi yetisi ile donatılı olması onun başlangıçta kendisinden daha çoğu olduğunu anlatır.

Hobson: Nedensellik Doğada Geçerli Değil

Bu anlatım David Hume'un Nedensellik çözümlemesinin bir yeniden bildirimidir: Bilim yalnızca betimleme yapar, ama nedensellik temelinde bir açıklama veremez.

The Domain of Natural Science NEDENSELLİK

Peirce: Nedensellik Salt Bir Addır

Burada evrensel bir nedensellik kavramının olmadığı, çünkü kavramın her bilimsel topluluk tarafından değişik biçimlerde düşünüldüğü, nedenselliğin salt bir ad olduğunu görüşünde Thomas Kuhn'un bir öncelenişini görürüz: Kavram kültürel bir yapıntıdır.

Peirce pragmatizmin kurucusu olarak kabul edilir. Kendini öncelikle bir mantıkçı olarak gördü ve mantığı ise semiotiğin bir dalı olarak. Bu mantık konusunda ne düşündüğünü gösterir. Nedenselliği, aslında tüm kavramları reddetmek mantık kavramının kendisini anlamamakla olanaklıdır. Bu durumda sorulacak soru insan usunun kendini yadsımasının nasıl olanaklı olduğudur. Bu olanaksızdır, ve usu yadsıyan bilincin kendisi usunu kullanmayı sürdürür.

Peirce: Reasoning and the Logic of Things Nedensellik

Bertrand Russell (1959): "Beyond doubt [...] he was one of the most original minds of the later

nineteenth century, and certainly the greatest American thinker ever."

A. N. Whitehead, while reading some of Peirce's unpublished manuscripts soon after arriving at Harvard in 1924, was struck by how Peirce had anticipated his own "process" thinking.

Karl Popper viewed Peirce as "one of the greatest philosophers of all times"

(http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Sanders_Peirce)

Belirlenim, Nedensellik, Olasılık

Belirlenim kavramının mantığının bilgisizi olan bilim felsefeciliği sık sık belirlenimi nedenselliğe indirger, nedensel determinizmden söz eder. Ve bu yapıldığında bile, neden-etki ilişkisinin belirlenimini "büyük bir derece" ile sınırlar ve nedensellik bağıntısının kendisini olasılığa, tahmine bozar.

Belirlenim, İstenç, Özgürlük

İstencin belirleyiciliği insan eylemlerini mekanik nedenselliğe indirgemez. Özgürlük hiç kuşkusuz eylem için ussal belirlenimdir ve burada nedensellik sözcüğünün dil kullanımı doğa zorunluğundan bütünüyle başka bir anlam kazanır.

Gerek Zorunluk Değildir

"Gerek" sözcüğü belirlenim alanında kullanıldığı zaman mantıksal ve olgusal zorunluk silinir. "Gerek" sözcüğü birincil olarak moral alana aittir ve bir yükümlülük imler. Ama yükümlülük zorunluk ile bir değildir ve yerine getirilmeyebilir. Bir cisme uygulanan kuvvetin cismin ivmesini arttırması "gerekir" anlatımı zorunluk imlemez. Sözcük bu düzeye dek Doğanın yasallığını reddeden irrasyonalizme, indeterminizme aittir.

Yasa Gerek değil ama Zorunluk imler.

Belirlenim, Zorunluk, Yasa

Belirlenim salt kendi için Zorunluk demek değildir. Ama nedensellik ile ilişkilendirilince zorunluk karakterini kazanır ve Doğa alanına uygulandığında Doğa Yasası ile ilişkilendirilir. Deterministik bir evren yasal bir alan, bir kozmozdur. Yasa zorunluk gibi evrensellik karakterini de taşır.

Laplace

Tümevarım, Olasılık

Us salt us olduğu için Tekilde durup kalamaz çünkü Tekil Evrensel ile karşıtlık içinde durduğu için Tekildir. Ama tekillerden evrensele ulaşmak için tekillerin deneyiminin sonsuza dek sürdürülmesi gerekir. Bu tasım .

YASA

Doğa, Ereksellik, Gelişim

Uzaysal-zamansal-özdeksel Doğa olabileceği herşey olma gizilliğidir. Eğer tüm varoluşun bir şans, bir olumsallık sorunu olduğunu ileri süren indeterminizm ile karşıtlık içinde düşünürsek, Doğada, bütün bir uzaysal-zamansal-özdeksel Evrende en yalın özdek biçimlerinden en karmaşık biçimlere gelişim belirli, zorunlu, ussal bir süreçtir. Birşeyin doğası, özü ya da gizilliği onun ereğidir ve Doğa gizillikten edimselleşmeye doğru ereksel ve kesintisiz bir süreçtir. Doğanın gelişimi varlığın tüm açınımını tüketmez ve Tin alanının gelişimi zorunludur. Gelişim Doğada durmaz.

Tin Doğadan doğar; ama Doğanın kendisinin doğması, varlığını kendisinde taşımaması, tersine bir oluş süreci olması Doğayı yaratıcı olarak görmemizi, natüralizmi ya da panteizmi doğrulamamızı önler.

Doğa belirleniminin kendisi Tin ile karşıtlık içinde olanaklıdır ve Tin olmaksızın Doğanın ne olduğunu söylemek olanaksızdır. .

Logos, Doğa ve Tin üçlü ilişkisi bir süreç olarak düşünülebilir. Doğa ve Tin ikili ilişkisi doğal bilinç tarafından daha kolay doğrulanabilir ve Doğanın Tini yaratması sağduyuya daha uygun görünür. Ama biraz düşünce bu ikili ilişkinin bir panteizm tonu taşıdığını, özdeksel Doğanın yaratıcılığını imlediğini gösterir. Logosun mantıksal olarak Doğayı öncelemesi ilişkisi yine aynı doğal bilince teizmi imliyor olarak görünür ve bu bakış açısı eşit ölçüde tek-tanrılı dinleri yaratan bakış açısıdır. Ama pozitivizm olarak Logosu tanrısallaştıran ve bu kendi metafiziğini yadsıyan yadsıyan bakış açısı da aynı materyalist bakış açısıdır.

Hegel, Doğa Felsefesi

Fizik görgül bilim olarak Doğa Felsefesinin gerecidir. Bu düzeye dek Felsefenin deneyim ile ilgisiz soyut düşünce olduğunu düşünmek ancak bu apaçık olguyu anlamaya köreltilmiş bir önyargıya bağlı olabilir. Doğa Felsefesinin kavramı onun görgül Fizikte doğal bilincin hiçbir biçimde ayrımsamadığı kavramsal içeriği dizgeselleştirmekten başka bişey değildir, tıpkı ölçme Geometrisinin Euklides tarafından belitsel yöntem temelinde de olsa bir Bilim düzeyine yükseltilmesi gibi, tıpkı dilbilgisi bilmeksizin de konuşabilen insanlığın Dil Bilgisini üretmesi gibi.

DOĞA FELSEFES VE BİLİM FELSEFESİİ

Hegel, Doğa Felsefesi, Görgül Fizik — 1

Fizik görgül bilim olarak Doğa Felsefesinin gerecidir. Bu düzeye dek Felsefenin deneyim ile ilgisiz soyut düşünce olduğunu sanmak ancak bu apaçık olguyu anlamaya köreltilmiş bir önyargıya bağlı olabilir. Doğa Felsefesinin kavramı onun görgül Fizikte doğal bilincin hiçbir biçimde ayrımsamadığı kavramsal içeriği dizgeselleştirmekten başka birşey değildir, tıpkı ölçme Geometrisinin Euklides tarafından belitsel yöntem temelinde de olsa bir Bilim düzeyine yükseltilmesi gibi, tıpkı dilbilgisi bilmeksizin de konuşabilen insanlığın Dil Bilgisini üretmesi gibi.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

Pozitivizmin Doğa Felsefesini ve genel olarak klasik felsefeyi ve bütününde bilimi reddetmesi olguları saltık saymasına bağlıdır. Ama olgunun saltık olmadığı sezgisi onu bütününde bilimi ve bilgiyi olanaksız görmeye götürür.

Olgu tekildir, ve tekil olana saltık olanın değerini, başka herşeyi hizaya çekecek bir ilkenin değerini vermek bilincin duyusalın ötesine, düşünceye dönmesini önler. Olgu olanın, görgül olanın bilgisi hiçbir zaman evrensel olanın, zorunlu olanın, yasanın bilgisi olamaz. Bilimin istediği ise tekil olgu değil ama evrensel belirlenimlerin dizgesidir.

Hegel, Doğa Felsefesi, Görgül Fizik — 2

Görgül Fizik nesneler ile ilgilenirken, onları gözlerken, deney yaparken ya da deneyim edinirken düşünür, yalnızca duyumsamakla yetinmez. Düşünürken kendisinde, kendi öznelliği içindedir, çünkü yalnızca duyumsamaları değil, ama algılamaları, gözlemleri, deneyimleri vb. bilincinde yer alır, böylece özneldir, nesnel değil. Bu düzeye dek her doğal bilinç bilinçsiz bir solipsisttir, düşündüğünün, öznel olanın nesnel olarak var olduğu sanısı içindedir. Bilgiyi bilgi yapması gereken nesnellik, eğer böyle birşey varsa, düşüncenin kendisinden türetilmelidir. Bilinçte nesnel olan yan, onu kendi dışı ile, öznelliğinin karşıtı ile bağıntılayan yan duyusal-görüngüsel olan yan olamaz, çünkü bu özneldir.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

Einstein: Uzayın Sonluluğu

Eşzamanlılık

Michelson's basic experiment was to shoot a beam of light horizontally and vertically over a fixed distance. The speed of the earth through the ether should slow the vertical light. The results were always the same and showed no change.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

Einstein (ya da başka herhangi biri, çünkü burada düşüncenin kendisi önemlidir, kimin düşündüğü değil) Uzayı sonlu olarak gördü. Bu usdışıdır, ve insan usu kendini yadsıma, bozma yeteneğini taşır, ve Uzay Einstein'ın bilincinde sonlu olabilir. Einstein tüm görgücü-olgucu felsefi temellerine karşın, ve başka her görgücü-olgucu gibi, normal bir insan gibi düşünmeksizin de yapamadı. Kavramlarının tüm öznelliğine karşın onların Realite ile, olgusal dünya ile bağıntılarını reddetmedi.

Uzay, zaman, özdek, kütle, devim — bu kavramlar ve Doğanın daha başka kavramları birdir. Ancak analitik düşünce onları ayırabilir, çözebilir, saltıklaştırabilir, çünkü saltık olmak ilişkisiz olmak, göreli olmamaktır.

Einstein'ın "Uzay-zaman" dediği tasarım Uzayın ve Zamanın dışsal olarak bir araya getirilmesidir. Her Uzay noktasının göreli üç boyutu vardır, der Einstein. Ve her Uzay noktasının belli başka bir nokta ile göreli kendi tikel t1 zamanı vardır, der. Böylece her uzay noktası başka her uzay noktası ile göreli olarak x1, y1, z1 ve son olarak t1 koordinatları ile tanımlanır. Bu onun düşüncesinde Uzayı ve Zamanı birleştirme ve Zamanın sürekliliğini, Eşzamanlılığı çürütme yoludur. Einstein yalnızca görgül zamana izin verir, çünkü Kavramları Olimpos'un doruklarından yeryüzüne indirmiştir. 'Evrensel Şimdi'yi saltık olarak görür ve reddeder. Eşzamanlılık görgül değildir, öyleyse saltıktır, ve öyleyse reddedilmelidir.

Gerçekten de her gözlemci için her uzay-noktasından ışığın ona ulaşma zamanı ile belirlenen kendi tikel zamanı vardır. Böylece görelilik kuramı için Zaman gözlemciden yayınan ve belli kalınlıkları da olan eşözekli küreler gibidir (Einstein dx değerini de sonlu bir büyüklük olarak, Dx olarak bozundurur).

Maxwell, Uzay

İki şey arasındaki uzaklık aradaki herhangi birşeyin varlığına bağımlı değildir.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

DALGA — Double Slit Coherent Wave İnterference Patterns

IŞIK-ETHER — Michelson-Morley-Experiment

IŞIK-ETHER — The Michelson-Morley Experiment (2/3)

Albert Abraham Michelson

1852–1931; Prusya Krallığında doğdu; 1855'te ailesi ile ABD'ye yerleşti ;1907'de bilim alanında ilk Nobel ödülünü alan ABD'li oldu;

A beam of light is depicted travelling between the Earth and the Moon in the time it takes a light pulse to move between them: 1.255 seconds at their mean orbital (surface-to-surface) distance. The relative sizes and separation of the Earth–Moon system are shown to scale.

Die relative Bewegung der Erde und des Lichtäthers

(1881)

von Albert A. Michelson. Master, U. S. Navy.

Die Undulationstheorie des Lichtes nimmt die Existenz eines als Äther bezeichneten Mediums an, dessen Vibrationen die Phänomene von Wärme und Licht erzeugen, und welches angenommenerweise den ganzen Raum erfüllt.

Edward Williams Morley

1838–1923; Amerikan bilim adamı; 1887'de Michelson ile birlikte ışığın hızı üzerine Michelson–Morley deneyi olarak bilinen çalışmaları yaptı.

Hendrik Antoon Lorentz; 1853–1928); Hollandalı; 1902 Nobel Fizik Ödülünü aldı; Lorentz Dönüşümleri olarak bilinen denklemleri türetti;

Michelson-Morley deneyini açıklamak için Lorentz devinen cisimlerin devim yönünde kasıldıklarını (kısaldıklarını) ileri sürdü (Fitzgerald'ın daha önce yaptığı gibi).

Yerçekimi

Görgül Fizik Yerçekimi Kuvvetini Anlayamaz

A Universe from Nothing: Einstein, the Belgian Priest and the Puzzle of the Big Bang

[Editors' note: The following is an excerpt from theoretical physicist Lawrence M. Krauss's new book, A Universe from Nothing: Why There Is Something Rather Than Nothing (Free Press, 2012).] (http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=universe-from-nothing&WT.mc_id=SA_CAT_physics_20120210)

"In Einstein’s theory, as in Newton’s theory of gravity before it, gravity is a purely attractive force between all objects. This means that it is impossible to have a set of masses located in space at rest forever. Their mutual gravitational attraction will ultimately cause them to collapse inward, in manifest disagreement with an apparently static universe."

Yerçekimini "salt çekim kuvveti" olarak alan bu görüş bireysel değil ama geneldir. Görgül bilinç kuvveti karşıtlık ile ilişkilendirse bile bunu dışsal olarak yapar, itmenin ve çekmenin birliğini çelişkili olduğu için yadsır. Yerçekimi kavramı onun tam olarak bu çelişki olduğunu gösterir. Yerçekimi kuvvetinin varlığı onu bu belirlenimidir ve daha öte bir çıkarsamaya gereksinmez.

Yerçekimi salt çekim değildir. Bir etki olarak görüldüğünde, kuvvet bir karşı kuvveti varsayar. Ama Yerçekimi iki kuvvet değildir. Eğer bir soyutlama yaparak iki cisim arasında bir çekim kuvvetinden söz edersek, bu bir itme kuvvetine karşı uygulanıyor olmalıdır. Yerçekimi salt analitik bir çekme kuvveti değil, ama itmenin ve çekmenin birliğidir. Yerçekiminin salt çekim olmaması nedeniyledir ki doğal dil bile kavramı anlatmak için ayrı iki sözcük kullanır.

Newton, Saltık Uzay

"II. Saltık uzay [spatium absolutum], kendi doğasında, dışsal herhangi birşey ile ilişki olmaksızın, her zaman benzer ve devimsiz kalır. Göreli uzay saltık uzayların devinebilir bir boyutu ya da ölçüsüdür ki, duyularımız onu cisimler açısından konumu yoluyla belirler, ve kabaca devimsiz uzay yerine alınır."

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

Saltık Uzay geometrik uzay ya da geometrinin uzayıdır. Saltık Uzay göreli, e.d. ilişkili olmamalıdır

çünkü saltıktır, e.d. soyuttur. Zaman ile, özdek ile, devim ile, bütününde herhangibir şey ile ilişkili olmamalıdır, çünkü göreli olanın karşıtıdır. Böyle olarak Saltık Uzay ancak düşünülebilen birşey, bir Gedankenexperimenttir.

Uzay Zamandan ve Özdekten ayrı olarak ussal, e.d. edimsel değildir. Uzayın Zaman ile birliği Einstein'ın görelilik kuramında olduğu gibi ikisinin bir boyutlar toplamı olarak yanyana gelmesi değildir. Uzayın Zamanı kendisinden ayrı bir nesne olarak içine alması da söz konusu olamaz. Uzay ve Zaman iki ayrı şey olarak birdir ve ancak soyutlamacı analitik düşünce onları ayırabilir. Bu birlik Özdeğin kendisidir. Özdek Devimi ancak mantıksal olarak önceleyebilir.

Uzay arı nicelik olduğu düzeye dek nicelleştirilebilir. Nicelik kavramının realite ile ilişkisi, e.d. belirlilik kazanması kavramın kendi diyalektiğinde yatar. Kavram saltık ya da soyuttur. Ama tam bu belirlenimsizliği belirliliği olumsuzlaması ve böylece ilişkili, belirli olmasıdır.

Newton, Devim Belitleri ya da Yasaları

Newton'ın 1. yasası evrende, realitede bulunmayan bir soyutlamadır ve kuvvet yoksa devim yoktur der. Tüm özdek kuvvetin etkisi altında ve böylece ivme durumundadır. 2. yasa kuvvet varsa devim vardır der. 3. yasa etki ve tepkinin birliğini, bir kuvvetin ancak başka kuvvete karşı uygulandığını bildirir.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

Newton, Evrensel Yerçekimi Yasasının Bildirimi

"II.

DOĞA FELSEFESİ VE BİLİM FELSEFESİ

www.ideayayinevi.com

25.02.2012

Doğa felsefesi ve bilim felsefesi - idea - 2012

Kaynak · İdea

Anlamadığını anlatmak: Uzayın Gizemleri

A Conversation With Brian Greene

Bilim ve Eğlencenin Birliği

NOVA — The Fabric of the Cosmos: What Is Space?

Eğitimsizliğin belli bir türü için irrasyonalizmin bir çekiciliği vardır. Uzayın bir cisim gibi bükülmesi ve gene de bu saçmalığın bile olanağı olan süreklilikten yoksun olması, evrenin sonlu olması, zamanın bir başlangıcının olması, sonsuz küçüklüğün gene de bir büyüklük olması, evrensel bir şimdinin olmaması, salt matematiğe boyun eğerek boyun kısalması ve kütlenin artması — tüm bunlar ve daha başkaları Einstein'ın görelilik kuramlarının sıradan belirlenimleri arasındadır. Brian Greene "Uzay gizemlidir," dediği zaman böyle uzayı kabul etmenin yan çıkarsamalarından birini yapar. Kalabalık boşinancı kabul etmede, kahramanlar, peygamberler, önderler yaratmada hiçbir güçlük çekmez çünkü kendisi ancak onlarla birlikte büyür. Einstein bir yıldız olmak için hiçbirşey yapmadı, çünkü yapmasına gerek kalmadı.

Kamuoyu için Newton tanrısaldır — ve Maxwell'e ise hakkı ancak fizikçiler tarafından verilir. Newton bir büyücü idi, Maxwell ise bir bilim insanı. Einstein bir put yapıldı — Poincaré ise aynı kitle tarafından neredeyse hiç bilinmeyen bir addır. Einstein ne dediğini bilmeyen biri idi, Poincaré

ise normal bir bilim insanı.

Eddington'un Einstein'ın kuramını düzmece doğrulamasından sonra Einstein hemen bir yıldız oldu — medya anlamadığı ve anlaması ve yargılaması olanaksız bir fenomen ile karşı karşıya idi. Sonra Russell'dan başlayarak bir entellektüeller yığını hiçbir biçimde anlamadıkları ve hiçbir zaman anlayamayacakları çünkü anlaşılması olanaklı olmayan bir masalı yeniden anlatmaya, açıklamaya, çözümlemeye başladı. Anlamadığını anlatma hevesi kendini her yeni kuşakta yeniden göstermektedir. Anlatanlar onları dinleyenlerin anlamadıklarını anladıklarından emindirler. Kültüre katkıları Bilim ve Eğlencenin birliği oldu. Bunda bir kötülük aramak gereksizdir.

Eddington's Experiment Was Bogus

To recap the issue, in 1919, Einstein’s General Theory of Relativity was only a few years old, yet academics were eager to put the nightmare of World War I behind them, and show the common bond of the old adversaries. Proving the German’s theory correct was so desired that it suggests that scientists are as objective as the rest of us. The null hypothesis, set up by standard Newtonian Physics, was that there should be a 0.85 arc-second deflection in light from stars behind the sun, while Einstein predicted a 1.7 arc-second deflection.

English physicist Arthur Eddington was a WorldWar I pacifist, and so had a predisposition to mend the rift between German and English academics. He made a trek to the island of Principe, off the coast of West Africa, one of the best locations for observing the eclipse. He used a series of complex calculations to extract the deflection estimate from the data, and came up with an estimate of 1.6 arc-seconds. Data from two spots in Brazil from that same eclipse were 1.98 and 0.86, but Eddington threw out the 0.86 measurements.

NOVA -The Fabric of the Cosmos: What Is Space?

Athene's Theory of Everything

A Brief History of Time

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Ether

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Çeviri
Aziz Yardımlı

David Bohm
Michelson-Morley Deneyi

Özel Görelilik Kuramı (1965)
Bölüm IV

Beti 4-1

Ether önsavını sınamadaki başlıca güçlük ışık hızının çok büyük sağınlık gösteren ölçümlerini elde etmekti. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru oldukça yüksek sağınlığa yetenekli girişimölçerler geliştirilmişti. Michelson ve Morley ışık hızının kendisini değil, ama iki dikey yöndeki ışık

hızlarının oranını çok doğru olarak ölçen bir deney yapmak için bu olgudan yararlandılar. Bu oran, göreceğimiz gibi, ayrıca ilkede bir ether önsavını sınamanın aracı olarak da hizmet edecekti.

Deneysel düzenleme Beti 4-1'de şematik olarak görterilmiştir. Işık A noktasında yarı-sırlı bir aynaya girer. Işının bir parçası A'dan l1 uzaklığında B'de bulunan ve ışığı geriye yansıtan bir aynaya gider. Bir başka parça l2 uzaklığındaki C aynasına gider ve o da geri yansıtılır. İki ışın A noktasında yeniden birleşerek belirtildiği gibi D noktasına gider ve bir girişim örüntüsü yaratır. Saçakları sayarak iki ışının optik yolları arasındaki ayrımın çok doğru ölçümlerini elde etmek olanaklıdır.

Eğer Yeryüzü etherde dinginlikte olsaydı, ve eğer l1 uzaklığı l2 uzaklığına eşit olsaydı, D noktasında yapıcı girişim olurdu. Ama varsayalım ki l1 ^{1} l2 ve Yeryüzü X yönünde bir U hızında deviniyor olsun. Işığın B den C ye ve yeniden geriye gitme zamanı (Fizeau'nun dişli-çark deneyinde olduğu gibi) Eşitlik (3—2) tarafından verilir:

(4—1)

t2 ışığın A dan C ye ve geriye gidiş zamanı olsun. Açıktır ki ışık Adan C ye geçerken, C deki ayna X yönünde bir d = Ut2/2 uzaklığı boyunca ether ile göreli olarak devinir. Benzer olarak, ışık geri dönerken, A aynası X yönünde aynı uzaklık kadar devinir. O zaman Pisagor teoremine göre, ışık ışınının toplam yol uzunluğu

(4—2)

olur. Etherde ışık hızı C olduğuna göre,

(4—3)

(4—4)

(4—5)

Zaman ayrımı

(4—6)

Eğer (edimsel deneyde olduğu gibi) l1 = l2 ise, o zaman

(4—7)

Dt hiç kuşkusuz saçak değişimi ile orantılıdır.

Şimdi aygıtın 90º döndürüldüğünü varsayalım. O zaman, saçak örüntüsünün değişmesi gerekir. Böylece aygıtın döndürülmesi İle, sürekli olarak değişen saçak kaymasının gözlenebilmesi ve maksimum ve minimumun Yeryüzünün ether içindeki hızının yönünü belirtmesi gerekir.

Hiç kuşkusuz, raslantısal olarak deneyin yapıldığı kıpıda Yeryüzü etherde dinginlikte olabilir, ve böylece aygıtın döndürülmesi herhangi bir gözlenebilir değişime yol açmayabilir. Ama 6 ay bekleyerek, Yeryüzünün hızının saniyede 36 mil kadar olması gerektiği çıkarsanabilir, ve o zaman bir saçak kayması gözlenebilir.

Öngörülen saçak kayması U2/C2 düzeninde olduğu için, hiç kuşkusuz çok küçük olmalıdır. Gene de, Michelson ve Morley'in aygıtları öngörülen kaymaları saptamaya yetecek denli duyarlıydı. Buna karşın, deney yapılınca, deneysel doğruluk içerisinde sonuç olumsuz çıktı. Yılın hiçbir mevsiminde hiçbir saçak kayması gözlenmedi. Daha sonra, benzer bir türdeki daha sağın denemeler Michelson ve Morley'in sonuçlarını doğrulamayı sürdürdüler.

Bu Çeviri için (c) Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Ether

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Çeviri ve Çözümlemeler
Aziz Yardımlı

James Clerk Maxwell
Ether

Encyclopaedia Britannica
[9'uncu yayım, Cilt VIII, ss. 568-72; 1875]

— Ether: Sözcüğün Platonik Kökeni

Ether, ya da Æther (aiqhr, büyük olasılıkla aiqw, "yakarım"dan, gerçi Platon Kratilus'unda adı onun sürekli deviminden türetiyor olsa da — oti aei qei peri ton aera rewn, aeiqehr dikaiwV an kaloito),* uzayın görünürde boş olan parçalarında bulundukları varsayılan ve görülür cisimlerden daha ince bir tür özdeksel töz.

Ether, or Æther (aiqhr, probably from aiqw, I burn, though Plato in his Cratylus derives the name from its perpetual motion — oti aei qei peri ton aera rewn, aeiqehr dikaiwV an kaloito), a material substance of more subtle kind than visible bodies, supposed to exist in those parts of space which are apparently empty.

*[Platon: Kratilus [410]: 'Aiteri (ether) aeiteer olarak yorumlayacağım; doğru söylenişi bu olabilir. Çünkü bu öğe her zaman havanın çevresinde akıp gittiği için onu 'aeiter' olarak adlandırmak yerinde olabilir.]

— Vakum Ve Plenum (Boşluk Ve Doluluk)
— Descartes: Uzam, Özdek, Ether

Bir ether üzerine önsav değişik kuramcılar tarafından çok değişik nedenlerle ileri sürülmüştür. Felsefi bir ilke olarak bir plenumun (ya da doluluğun) varoluşunu ileri sürenler için doğanın bir vakumdan (ya da boşluktan) nefret etmesi herşeyi kuşatan bir ether imgelemek için yeterliydi, üstelik başka her uslamlama ona karşı olsa bile. Uzamı özdeğin biricik özsel özelliği, ve özdeği uzamın zorunlu bir koşulu yapan Descartes için görünürde birbirlerinden uzak cisimlerin salt varoluşları bile aralarındaki sürekli ortamın varoluşunun bir tanıtıydı.

The hypothesis of an æther has been maintained by different speculators for very different reasons. To those who maintained the existence of a plenum as a philosophical principle, nature's abhorrence of a vacuum was a sufficient reason for imagining an all-surrounding æther, even though every other argument should be against it. To Descartes, who made extension the sole essential property of matter, and matter a necessary condition of extension, the bare existence of bodies apparently at a distance was a proof of the existence of a continuous medium between them.

— Ether Fobisinin Nedenleri

Ama bir ortam için bu yüksek metafiziksel zorunlukların yanısıra, etherler tarafından yerine getirilecek daha dünyasal işler de vardı. İçlerinde gezegenlerin yüzmesi için, elektriksel atmosferler

ve manyetik effluvia oluşturmak için, duyumları bedenlerimizin bir bölümünden bir başkasına iletmek için vb. etherler icadedildi, ta ki sonunda tüm uzay etherler ile üç dört kez dolup taşıncaya dek. Ancak etherler üzerine önsavların daha önceleri bilim üzerinde yarattığı yaygın ve zararlı etkiyi anımsadığımız zamandır ki on sekizinci yüzyıl sırasında ağırbaşlı insanların etherlerden duydukları ve büyük bir olasılıkla giderek bir tür kalıtsal önyargı olarak merhum Mr. John Stuart Mill'e dek ulaşan dehşeti anlayabiliriz.

But besides these high metaphysical necessities for a medium, there were more mundane uses to be fulfilled by æthers. Æthers were invented for the planets to swim in, to constitute electric atmospheres and magnetic effluvia, to convey sensations from one part of our bodies to another, and so on, till all space had been filled three or four times over with æthers. It is only when we remember the extensive and mischievous influence on science which hypotheses about æthers used formerly to exercise that we can appreciate the horror of æthers which sober-minded men had during the eighteenth century, and which, probably as a sort of hereditary prejudice, descended even to the late Mr. John Stuart Mill.

— Newton'ın İzleyicileri Yerçekimini 'Mekanik' Olarak Değil Ama Salt 'Nicel/Matematiksel' Olarak Gördüler

Newton'ın izleyicileri gök cisimlerinin karşılıklı yerçekimleri olgusunda, Newton'ın yasasına göre, onların devimlerinin tam bir nicel açıklamasını bulduklarını ileri sürdüler; ve elektriksel ve manyetik cisimlerin çekme ve itmelerini ve cisimlerin içlerindeki içtutunma kuvvetlerini araştırıp ölçerek, ama bunu bu kuvvetleri açıklama girişiminde bulunmadan yaparak, Newton'ın açmış olduğu yolun sonuna varmaya çalıştılar.

The disciples of Newton maintained that in the fact of the mutual gravitation of the heavenly bodies, according to Newton's law, they had a complete quantitative account of their motions; and they endeavoured to follow out the path which Newton had opened up by investigating and measuring the attractions and repulsions of electrified and magnetic bodies, and the cohesive forces in the interior of bodies, without attempting to account for these forces.

— Newton'ın Kendisi Ether Önsavından Kaçındı [Ama Bu Arada "Principia"da 'Genel Not'ta Etherden *İnce Bir Tin* Olarak Söz Etti]

Bununla birlikte, Newton'ın kendisi yerçekimini bir etherdeki basınç ayrımları yoluyla açıklamaya çalıştı; ama kuramını yayımlamadı, ''çünkü deneyden ve gözlemden bu ortamın kendisi ve doğanın başlıca fenomenini üretmedeki işleyiş tarzı üzerine doyurucu bir açıklama vermeyi başaramadı.''

Newton himself, however, endeavoured to account for gravitation by differences of pressure in an æther; but he did not publish his theory, ''because he was not able from experiment and observation to give a satisfactory account of this medium, and the manner of its operation in producing the chief phenomena of nature.''

— Huygens Elektromanyetik Fenomenleri Açıklamak İçin Uygun Bir Işık Etheri Konutladı

Öte yandan, fenomenleri açıklayabilmek için etherler imgelemiş olanlar bu ortamların deviminin doğasını belirleyemediler, ve imgeledikleri ortamların açıklama niyetinde oldukları etkileri ürettiğini tanıtlayamadılar. Ayakta kalan biricik ether ışık yayılımını açıklamak için Huygens tarafından icadedilen etherdir. Işık etherinin varoluşu için kanıt birikimi ek ışık fenomenleri ve başka ışımalar keşfedildikçe arttı; ve bu ortamın özelliklerinin, ışık fenomenlerinden çıkarsandığı gibi, tam olarak elektromanyetik fenomenleri açıklamak için gerekenler gibi olduğu bulundu.

On the other hand, those who imagined æthers in order to explain phenomena could not specify the nature of the motion of these media and could not prove that the media, as imagined by them, would produce the effects they were meant to explain. The only æther which has survived is that which was invented by Huygens to explain the propagation of light. The evidence for the existence of the luminiferous æther has accumulated as additional phenomena of light and other radiations have been discovered; and the properties of this medium, as deduced from the phenomena of light, have been found to be precisely those required to explain electromagnetic phenomena.

Etherin Işımanın Yayılımındaki İşlevi

Dalga ışık kuramı için kanıt tam olarak IŞIK üzerine makale altında verilecektir, ama burada etherin varoluşu ile ilgili olduğu ölçüde kısa bir özetini verebiliriz.

Function of the æther in the propagation of radiation

The evidence for the undulatory theory of light will be given in full, under the article on LIGHT, but we may here give a brief summary of it so far as it bears on the existence of the æther.

— Işık Bir Töz Değildir: Girişim Deneyleri

Işığın kendisinin bir töz olmadığı girişim fenomeninden tanıtlanabilir. Tek bir kaynaktan çıkan bir ışık ışını belli optik yöntemlerle iki parçaya bölünür, ve bunlar ayrı yollardan geçtikten sonra, yeniden birleştirilip bir perde üzerine düşürülür. Eğer ışının her iki yarısından biri durdurulacak olursa, öteki ışın perde üzerine düşer ve onu aydınlatır; ama her ikisinin de geçmelerine izin verilecek olursa, perde belli yerlerde kararır ve böylece ışığın iki parçasının birbirini yokettiğini gösterir.

That light is not itself a substance may be proved from the phenomenon of interference. A beam of light from a single source is divided by certain optical methods into two parts, and these, after travelling by different paths, are made to reunite and fall upon a screen. If either half of the beam is stopped, the other falls on the screen and illuminates it, but if both are allowed to pass, the screen in certain places becomes dark and thus shows that the two portions of light have destroyed each other.

— Işık Bir Töz Değil Ama Bir Tözdeki Süreçtir

Şimdi, iki cismin biraraya koyulduğunda bunların birbirini yok edeceklerini varsayamayız; öyleyse ışık bir töz olamaz. Tanıtladığımız şey ışığın bir bölümünün bir başka bölümün tam karşıtı olabileceğidir, tıpkı, a ne olursa olsun, + a'nın – a'nın tam karşıtı olması gibi. Fiziksel nicelikler arasında imlerinin tersine çevrilmesine izin veren kimilerini, ve bu yeteneği göstermeyenleri buluruz. Böylece, bir yöndeki yer değiştirme karşıt yönde eşit bir yer değiştirmenin tam karşıtıdır. Böyle nicelikler tözlerin değil, ama her zaman bir tözde yer alan süreçlerin ölçüleridir. Böylece çıkardığımız vargı ışığın bir töz olmadığı ama bir tözde sürmekte olan bir süreç olduğu, çünkü ışığın ilk bölümünde sürmekte olan sürecin aynı kıpıda ötekinde sürmekte olan sürecin her zaman tam karşıtı olduğu ve böylece iki bölüm birleştirildiği zaman sürecek hiçbir sürecin kalmadığıdır. Işığın ışımasını oluşturan sürecin doğasını belirlemek için ışının iki bölümünden salt birinin ya da her ikisinin yolunun uzunluğunu değiştiririz, ve yolların uzunlukları arasındaki ayrım bir yarı dalga-boyu denilen belli bir küçük uzaklığın tek sayılı katı olduğu zaman ışığın söndüğünü buluruz. Tüm başka durumlarda az ya da çok ışık vardır; ve yollar eşit olduğu zaman, ya da ayrımları bir bütün dalga-boyunun katları olduğu zaman, perde ışının bir bölümü üzerine düştüğü zaman olduğundan dört kat daha parlak görünür. Deneyin olağan biçiminde bu ayrı ayrı durumlar

perdenin değişik noktalarında eşzamanlı olarak sergilenir, öyle ki perde üzerinde aralarında dereceli yeğinlikte parlak bantlar ile eşit aralıklı karanlık çizgilerden oluşan bir saçaklar kümesi görürüz.

Now, we cannot suppose that two bodies when put together can annihilate each other; therefore light cannot be a substance. What we have proved is that one portion of light can be the exact opposite of another portion, just as +a is the exact opposite of –a, whatever a may be. Among physical quantities we find some which are capable of having their signs reversed, and others which are not. Thus a displacement in one direction is the exact opposite of an equal displacement in the opposite direction. Such quantities are the measures, not of substance, but always of processes taking place in a substance. We therefore conclude that light is not a substance but a process going on in a substance, the process going on in the first portion of light being always the exact opposite of the process going on in the other at the same instant, so that when the two portions are combined no process goes on at all. To determine the nature of the process in which the radiation of light consists, we alter the length of the path of one or both of the two portions of the beam, and we find that the light is extinguished when the difference of the length of the paths is an odd multiple of a certain small distance called a half wavelength. In all other cases there is more or less light; and when the paths are equal, or when their difference is a multiple of a whole wavelength, the screen appears four times as bright as when one portion of the beam falls on it. In the ordinary form of the experiment these different cases are exhibited simultaneously at different points of the screen, so that we see on the screen a set of fringes consisting a dark lines at equal intervals, with bright bands of graduated intensity between them.

Eğer aynı kıpıda ışık ışınının eksenindeki değişik noktalarda neyin sürmekte olduğunu irdelersek, noktalar arasındaki uzaklık bir dalga-boyunun katları olduğu zaman aynı kıpıda iki noktada aynı sürecin sürmekte olduğunu, ama uzaklık yarım dalga-boyunun tek katları olduğu zaman bir noktada sürmekte olan sürecin bir başkasında sürmekte olanın tam karşıtı olduğunu buluruz.

If we consider what is going on at different points in the axis of a beam of light at the same instant, we shall find that if the distance between the points is a multiple of wavelength the same process is going on at the two points at the same instant, but if the distance is an odd multiple of half a wavelength the process going on at one point is the exact opposite of the process going on at the other.

— Işığın Hızı

Şimdi, ışığın belli bir hızla yayıldığı bilinir — Cornu'ya göre, bir vakumda saniyede 3,004 ´1010 santimetre. Buna göre, eğer devinebilir bir noktanın ışın boyunca bu hızla gittiğini varsayarsak, devinen nokta ona eriştikçe ışının her noktasında aynı sürecin sürmekte olduğunu bulacağız. Eğer, son olarak, ışının ekseni üzerinde durağan bir nokta düşünürsek, bu karşıt süreçlerin hızlı bir almaşını gözleyeceğiz ve benzer süreçler arasındaki zaman aralığı ışığın bir dalga-boyunu geçmek için aldığı süre olacaktır.

Now, light is known to be propagated with a certain velocity (3.004 ´ 1010 centimetres per second in vacuum, according to Cornu). If, therefore, we suppose a movable point to travel along the ray with this velocity, we shall find the same process going on at every point of the ray as the moving point reaches it. If, lastly, we consider a fixed point in the axis of the beam, we shall observe a rapid alternation of these opposite processes, the interval of time between similar processes being the time light takes to travel a wavelength.

Bu fenomenler şu matematiksel anlatımda toparlanabilir:

$u = A \cos(nt - px + a)$

ki bu anlatım ışındaki değişmez bir noktadan ölçülen uzaklığı x olan bir noktada, ve bir t zamanında, sürecin evresini, u, verir.

These phenomena may be summed up in the mathematical expression

$u = A \cos(nt - px + a)$

which gives u, the phase of the process, at a point whose distance measured from a fixed point in the beam is x, and at a time t.

Sürecin doğasına ilişkin olarak hiçbirşey belirlemedik. Bu bir yer değiştirme, ya da bir dönme, ya da elektriksel bir karışıklık, ya da giderek hem olumlu hem de olumsuz değerler almaya yetenekli herhangi bir fiziksel nicelik olabilir. Sürecin doğası ne olursa olsun, eğer bu biçimde bir eşitlik ile anlatılabilirse, değişmez bir noktada sürmekte olan sürece bir titreşim denir; A değişmezine genlik denir; 2p/n dönem olarak adlandırılır; ve $nt - px + a$ ise evredir.

We have determined nothing as to the nature of the process. It may be a displacement, or a rotation, or an electrical disturbance, or indeed any physical quantity which is capable of assuming negative as well as positive values. Whatever be the nature of the process, if it is capable of being expressed by an equation of this form, the process going on at a fixed point is called a vibration; the constant A is called the amplitude; the time 2p/n is called the period; and $nt - px + a$ is the phase.

Verili bir kıpıdaki betilenime bir dalga, ve 2p/p uzaklığına dalga-boyu denir. Yayılma hızı n/p'dir. Ortamın ayrı bölümlerini ardarda aynı süreç içinden geçiyor olarak düşündüğümüz zaman, sürecin fiziksel doğasını herhangi bir yolda kısıtlamaksızın bu özelliğini belirtmek için dalgasal sözcüğünü kullanırız.

The configuration at a given instant is called a wave, and the distance 2p/p is called the wavelength. The velocity of propagation is n/p. When we contemplate the different parts of the medium as going through the same process in succession, we use the word undulatory to denote this character of the process without in any way restricting its physical nature.

— Girişim Fenomeni

Sürecin fiziksel doğası üzerine daha öte bir içgörünün kazanılmasını sağlayan olgu şudur: Eğer iki ışın polarize edilirse, ve eğer bunlardan birinin polarizasyon düzlemi ışının ekseni çevresinde döndürülürse, o zaman iki polarizasyon düzlemi koşut olduğunda yukarıda betimlendiği gibi girişim fenomeni ortaya çıkar. Düzlem döndükçe, karanlık ve aydınlık bantlar daha az seçik olur, ve polarizasyon düzlemleri dik açıda oldukları zaman perdenin aydınlanması biçimdeş olur ve hiçbir girişim izi saptanamaz.

A further insight into the physical nature of the process is obtained from the fact that if the two rays are polarized, and if the plane of polarization of one of them be made to turn round the axis of the ray, then when the two planes of polarization are parallel the phenomena of interference appear as above described. As the plane turns round, the dark and light bands becomes less distinct, and when the planes of polarization are at right angles, the illumination of the screen becomes uniform, and no trace of interference can be discovered.

Bu nedenle ışığın yayılmasında içerilen fiziksel süreç yalnızca yönü tersine çevrilebilir bir yönlü

nicelik ya da vektör olmamalı, ama bu vektör ışın ile dik açı yapmalı, ve ya polarizasyon düzleminde ya da ona dik olmalıdır. Fresnel onu ortamın polarizasyon düzlemine dik bir yerdeğişimi olarak kabul etti. Maccullagh ve Neumann onu polarizasyon düzlemindeki bir yerdeğişimi olarak kabul ettiler. Bu iki kuramın karşılaştırması yoğun ortam fenomenine gelinceye dek ertelenmelidir.

Hence the physical process involved in the propagation of light must not only be a directed quantity or vector capable of having its direction reversed, but this vector must be at right angles to the ray, and either in the plane of polarization or perpendicular to it. Fresnel supposed it to be a displacement of the medium perpendicular to the plane of polarization. Maccullagh and Neumann supposed it to be a displacement in the plane of polarization. The comparison of these two theories must be deferred till we come to the phenomena of dense media.

Bununla birlikte, süreç elektromanyetik bir süreç olabilir, ve bu durumda elektriksel yer değiştirme ve manyetik karışıklık birbirine dik oldukları için, bunlardan ya birinin ya da ötekinin polarizasyon düzleminde olduğu kabul edilebilir.

The process may, however, be an electromagnetic one, and as in this case the electric displacement and the magnetic disturbance are perpendicular to each other, either of these may be supposed to be in the plane of polarization.

Gözlerimizi etkileyen ve ışık dediğimiz ışımalara ilişkin olarak söylenmiş olan herşey gözlerimizde ışıksal bir izlenim üretmeyen ışımalar için de geçerlidir, çünkü ancak ısıtmaları yoluyla ya da kimyasal etkileri yoluyla saptanabilen ışımalar durumunda girişim fenomeni gözlenmiş ve dalga-boyları ölçülmüştür.

All that has been said with respect to the radiations which affect our eyes, and which we call light, applies also to those radiations which do not produce a luminous impression on our eyes, for the phenomena of interference have been observed, and the wavelengths measured, in the case of radiations which can be detected only by their heating or by their chemical effects.

— Işığı İleten Ortam Ya Da Alana Ether Adı Verilmesi Biçimseldir

Etherin Esneklik, Diretkenlik Ve Yoğunluğu

Bu noktaya dek sürecin geometrik karakterini belirledikten sonra, şimdi dikkatimizi içinde yer aldığı ortama çevireceğiz. Bu ortam ne olursa olsun, ether terimini onu adlandırmak için kullanabiliriz.

Elasticity, tenacity, and density of the æther

Having so far determined the geometrical character of the process, we must now turn our attention to the medium in which it takes place. We may use the term æther to denote this medium, whatever it may be.

— Ether Enerji İletme Yeteneğindedir

İlk olarak, enerji iletme yeteneğindedir. İlettiği ışımalar yalnızca duyularımız üzerinde eylemde bulunabilmekle kalmaz — ki salt kendi başına bile yapılan işin kanıtıdır — , ama onları soğuran cisimleri ısıtabilirler; ve böyle cisimlere iletilen ısının ölçülmesiyle ışımanın enerjisi hesaplanabilir.

Bundan sonra, bu enerji ışıyan cisimden soğuran cisme eşzamanlı olarak iletilmez ama belli bir zaman için ortamda varolur.

In the first place, it is capable of transmitting energy. The radiations which it transmits are able not only to act on our senses, which of itself is evidence of work done, but to heat bodies which absorb them; and by measuring the heat communicated to such bodies, the energy of the radiation may be calculated.

In the next place this energy is not transmitted instantaneously from the radiating body to the absorbing body but exists for a certain time in the medium.

Eğer dalga kuramına Fresnel'in ya da Maccullagh'ın verdiği biçimlerden birini benimsersek, bu enerjinin yarısı ortamın öğesel bölümlerinin çarpıtılmasına bağlı olarak gizil enerji biçiminde, ve yarısı ortamın devimine bağlı olarak devimsel enerji biçimindedir. Öyleyse etheri katı bir cismin esnekliğine benzer bir esneklik taşıyor olarak, ve ayrıca sonlu bir yoğunluk taşıyor olarak görmeliyiz. Eğer Pouillet'nin 1,7633 değerini bir dakikada bir santimetre kareye düşen doğrudan güneş ışığı tarafından üretilen ısının gram-santigrad birimlerinin sayısı olarak alırsak, bu saniyede 1,234 ´ 106 ergdir. Bunu ışığın saniyede santimetre olarak hızı ile, 3,004 ´ 1010 ile bölerek, bir santimetre küpteki enerji için 4,1 ´ 10–5 erg değerini buluruz. Güneş yakınında bir santimetre küpteki enerji bunun yaklaşık 46.000 katı ya da 1,886 erg olacaktır. Eğer bundan başka Sir. W. Thomson ile birlikte genliğin dalga-boyunun yüzde birinden daha çoğu olmadığını kabul edersek, Ap = 2p / 100, ya da yaklaşık 1 / 16 olur; ve böylece —

Her santimetre küp için enerji

= *½rV2A2p2 = 1,886 erg.*

Her santimetre küp için en büyük teğet gerilim

= *rV2Ap = 30.176 din.*

Etherin katılık katsayısı

= *rV2 = 842,8.*

Etherin yoğunluğu

= *r = 9,36 ´ 10–19.*

If we adopt either Fresnel's or Maccullagh's form of the undulatory theory, half of this energy is in the form of potential energy, due to the distortion of elementary portions of the medium, and half in the form of kinetic energy, due to the motion of the medium. We must therefore regard the æther as possessing elasticity similar to that of a solid body, and also as having a finite density. If we take Pouillet's estimate of 1.7633 as the number of gram-centigrade units of heat produced by direct sunlight falling on a square centimetre in a minute, this is equivalent to 1.234 ´ 106 ergs per second. Dividing this by 3.004 ´ 1010, the velocity of light in centimetres per second, we get for the energy in a cubic centimetre 4.1 ´ 10–5 ergs. Near the sun the energy in a cubic centimetre would be about 46,000 times this, or 1.886 ergs. If we further assume, with Sir W. Thomson, that the amplitude is not more than one hundredth of the wavelength, we have Ap = 2p / 100, or about 1 / 16; so that we have —

Energy per cubic centimetre

= *½rV2A2p2 = 1,886 ergs.*

Greatest tangential stress per square centimetre

$= rV2Ap = 30.176$ dynes.

Coefficient of rigidity of æther

$= rV2 = 842.8.$

Density of æther

$= r = 9.36 ´ 10–19.$

Çeliğin katılık katsayısı yaklaşık 8 ´ 1011, ve camınki 2,4 ´ 1011dir.

Eğer atmosferin ısısı her yerde 0°C olsaydı, ve eğer dinginlikte sayılan dünyanın çevresinde denge durumunda olsaydı, yoğunluğu dünyadan sonsuz uzaktaki bir noktada 3 ´ 10–346 olurdu ki etherin hesaplanan yoğunluğundan 3 ´ 10327 kat daha küçüktür. Öyleyse gezegenlerarası uzay bölgelerinde etherin yoğunluğu gezegenlerarası uzayın incelmiş atmosferinin yoğunluğu ile karşılaştırıldığında çok büyüktür, ama çapı en uzak gezegeninki olan bir küre içersindeki bütün ether kütlesi gezegenlerin kendileri ile karşılaştırıldığında çok küçüktür.

The coefficient of rigidity of steel is about 8 ´ 1011, and that of glass 2.4 ´ 1011.

If the temperature of the atmosphere were everywhere 0°C, and if it were in equilibrium about the earth supposed at rest, its density at an infinite distance from the earth would be 3 ´ 10–346 which is about 3 ´ 10327 times less than the estimated density of the æther. In the regions of interplanetary space the density of the æther is therefore very great compared with that of the attenuated atmosphere of interplanetary space, but the whole mass of æther within a sphere whose radius is that of the most distant planet is very small compared with that of the planets themselves.

— Ether Kaba Özdek Değildir

Ether Kaba Özdekten Ayrıdır

Işık atmosfer içinden geçerken açıktır ki içinden ışığın yayıldığı ortam havanın kendisi değildir, çünkü ilk olarak hava enine titreşimleri iletemez, ve havanın ilettiği normal titreşimler ışıktan yaklaşık bir milyon kez daha kez yavaş giderler.

Cam ve kristaller gibi katı saydam cisimler hiç kuşkusuz enine titreşimleri iletme yeteneğindedirler, ama gene de iletim hızı ışığın bu cisimler içersinden iletilme hızından yüzbinlerce kez daha küçüktür. Buna göre içinden ışığın yayıldığı ortamın bildiğimiz saydam ortamdan ayrı birşey olduğunu kabul etmek zorundayız, üstelik tüm saydam cisimlerin ve büyük bir olasılıkla saydamsız cisimlerin de içine işlemesine karşın.

The æther distinct from gross matter

When light travels through the atmosphere it is manifest that the medium through which the light is propagated is not the air itself, for in the first place the air cannot transmit transverse vibrations, and the normal vibrations which the air does transmit travel about a million times slower than light. Solid transparent bodies, such as glass and crystals, are no doubt capable of transmitting transverse vibrations, but the velocity of transmission is still hundreds of thousands times less than that with which light is transmitted through these bodies. We are therefore obliged to suppose that the medium through which light is propagated is something distinct from the transparent medium known to us, though it interpenetrates all transparent bodies and probably opaque bodies too.

— Işığın Ortama Göreli Hızı

Bununla birlikte, ışık hızı değişik saydam ortamlarda değişiktir, ve dolayısıyla bu ortamların süreçte birer rolleri olduğunu, ve parçacıklarının etherin parçacıkları gibi titreştiğini varsaymamız gerekir; ama kaba parçacıkların titreşimlerinin enerjisi etherinkinden çok daha küçük olmalıdır, çünkü yoksa bir ışın vakumdan cama ya da camdan vakuma geçerken gelen ışığın bizim bulduğumuzdan çok daha büyük bir bölümü yansıtılırdı.

The velocity of light, however, is different in different transparent media, and we must therefore suppose that these media take some part in the process, and that their particles are vibrating as well as those of the æther, but the energy of the vibrations of the gross particles must be very much smaller than that of the æther, for otherwise a much larger proportion of the incident light would be reflected when a ray passes from vacuum to glass or from glass to vacuum than we find to be the case.

— Etherin Göreli Hızı

— Ether Ve Cisimler Arasındaki İlişki

— Işık Hızı Etherin Devimine Bağlıdır

Etherin Göreli Hızı

Bu nedenle yoğun cisimlerin içersindeki etheri yoğun cisimler ile biraz gevşekçe bağıntılı olarak görmeliyiz, ve bundan sonra bu yoğun cisimler büyük ether okyanusu içersinde devimde olduklarında kapsadıkları etheri kendileri ile birlikte taşıyıp taşımadıklarını, ya da etherin onların içinden tıpkı denizin suyunun bir teknenin yanısıra sürüklediği bir ağın gözlerinden geçmesi gibi geçip geçmediğini araştırmamız gerekir. Eğer ışık hızını onun dünyanın yüzeyi üzerinde bir noktadan bir başkasına gitmesi için geçen zamanı gözleyerek belirlemek olanaklı olsaydı, karşıt yönlerde gözlenen hızları karşılaştırarak etherin hızını bu dünyasal noktalar açısından belirleyebilirdik. Bununla birlikte, ışık hızını dünyasal deneylerden belirlemeyi uygulanabilir kılan tüm yöntemler bir noktadan bir başkasına ve yeniden geriye çifte yolculuk için gereken zamanın ölçümü üzerine bağımlıdır, ve bu zamanın etherin göreli hızından ötürü yörüngesindeki dünyanın hızına eşit artışı ancak bütün iletim zamanının yüz milyonda biri denli ve dolayısıyla hiçbir biçimde saptanamaz olacaktır.

Relative motion of the æther

We must therefore consider the æther within dense bodies as somewhat loosely connected with the dense bodies, and we have next to inquire whether, when these dense bodies are in motion through the great ocean of æther, they carry along with them the æther they contain, or whether the æther passes through them as the water of the sea passes through the meshes of a net when it is towed along by a boat. If it were possible to determine the velocity of light by observing the time it takes to travel between one station and another on the earth’s surface, we might, by comparing the observed velocities in opposite directions, determine the velocity of the æther with respect to these terrestrial stations. All methods, however, by which it is practicable to determine the velocity of light from terrestrial experiments depend on the measurement of the time required for the double journey from one station to the other and back again, and the increase of this time on account of a relative velocity of the æther equal to that of the earth in its orbit would be only about one hundred millionth part of the whole time of transmission and would therefore be quite insensible.

— Etherin Güneşe Göreli Devimi Üzerine Deneyler

Etherin devimi kuramı ışığın sapıncı konusunda etherin devimini dikkate alan sağın bir

matematiksel kuram oluşturmaya yeterli olacak denli gelişmiş olmaktan uzaktır. Bununla birlikte, profesör [George] Stokes etherin devimi ile ilgili çok olası bir önsav üzerine sapınç miktarının o devim tarafından belirgin olarak etkilenmeyeceğini göstermiştir.

The theory of the motion of the æther is hardly sufficiently developed to enable us to form a strict mathematical theory of the aberration of light, taking into account the motion of the æther. Professor Stokes, however, has shown that, on a very probable hypothesis with respect to the motion of the æther, the amount of aberration would not be sensibly affected by that motion.

Etherin güneş dizgesi açısından göreli hızını doğrudan belirlemenin biricik uygulanabilir yöntemi Jupiter dünyadan yaklaşık olarak ekliptiğin karşıt noktalarında görüldüğü zaman uydularının tutulmalarının gözleminden çıkarsanan ışık hızı değerlerini karşılaştırmaktır.

The only practicable method of determining directly the relative velocity of the æther with respect to the solar system is to compare the values of the velocity of light deduced from the observation of the eclipses of Jupiter’s satellites when Jupiter is seen from the earth at nearly opposite points of the ecliptic.

[François] Arago bir yıldızın ışığında bir renksemez prizmadan geçtikten sonra üretilen sapmayı prizmanın içindeki ışının yönü yörüngesindeki dünyanın deviminin yönü ile değişik açılar oluşturduğu zaman karşılaştırmayı önerdi. Eğer ether prizma içinden hızla deviniyor olsaydı, ışığın yönü etherin yönü ile aynı olduğu zaman ve bu yönler karşıt oldukları zaman sapmanın ayrı olması beklenebilirdi.

Arago proposed to compare the deviation produced in the light of a star after passing through an achromatic prism when the direction of the ray within the prism formed different angles with the direction of motion of the earth in its orbit. If the æther were moving swiftly through the prism, the deviation might be expected to be different when the direction of the light was the same as that of the æther, and when these directions were opposite.

— [Maxwell’in Kendisinin Etherin Hızını Saptama Deneyi Sonuçsuzdur]

Bu makalenin yazarı kullandığı olağan bir izgegözlerde bir düzlem aynayı koşutlayıcının [collimator] yarığı ile değiştirerek deneyi daha uygulanabilir bir yolda düzenledi. Gözlemdeki teleskopun çapraz telleri [cross wires] aydınlatıldı. Telin herhangi bir noktasından gelen ışık objektiften ve daha sonra koşut bir ışın demeti olarak prizmanın içinden geçti ve sonunda koşutlayıcının objektifine düşerek aynada odaklaşıp oradan yansıtıldı; sonra yine objektiften geçerek ilk yönüne koşut prizmaların her birinin içinden geçen bir ışın demeti oluşturdu, ve böylece gözleyici teleskopun objektifi onu başlangıçta kendilerinden çıktığı kesişen tellerin ucu ile çakışan bir odağa getirdi. İmge nesne ile çakıştığı için doğrudan gözlenemedi, ama ışın demetinin bölümsel yansıtma yoluyla merceğin düzlem bir yüzeyine saptırılmasıyla, en ince örümcek telinin imgesinin seçik olarak görülebileceği bulundu, üstelik imgeyi oluşturan ışığın 60°’lik üç prizmanın içersinden geçmiş olmasına karşın. Aygıt ilkin ışığın ikinci prizmadan ilk geçişindeki yönünün dünyanın yörüngesinin yönü olacağı bir yolda döndürüldü. Aygıt daha sonra ışığın yönünün dünyanın deviminin yönünün karşıtı olacağı bir yolda yerleştirildi. Eğer bu nedenle ilk yolculukta ışının prizmalar tarafından saptırılması arttırılmış ya da azaltılmışsa, geri dönüş yolculuğunda azaltılacak ya da arttırılacak, ve imge nesnenin bir yanında görünecekti. Aygıt ters döndürüldüğü zaman öteki yanda görünecekti. Deney yılın değişik zamanlarında yapıldı, ama yalnızca olumsuz sonuçlar elde edildi. Bununla birlikte bu deneyden saltık olarak dünyanın yüzeyine yakın etherin yörüngesindeki dünya ile birlikte taşındığı vargısını çıkaramayız, çünkü Profesör Stokes tarafından gösterildiği gibi,

Fresnel'in önsavına göre etherin prizma içersindeki göreli devimi dışardaki etherinkine kırılma indeksinin karesi ile ters orantılı olacak, ve bu durumda sapma prizmanın ether içinden deviminden ötürü belirgin olarak değiştirilmeyecektir.

The present writer arranged the experiment in a more practicable manner by using an ordinary spectroscope, in which a plane mirror was substituted for the slit of the collimator. The cross wires of the observing telescope were illuminated. The light from any point of the wire passed through the object glass and then through the prism as a parallel pencil till it fell on the object glass of the collimator, and came to a focus at the mirror, where it was reflected, and after passing again through the object glass it formed a pencil passing through each of the prisms parallel to its original direction, so that the object glass of the observing telescope brought it to a focus coinciding with the point of the cross wires from which it originally proceeded. Since the image coincided with the object, it could not be observed directly, but by diverting the pencil by partial reflection at a plane surface of glass, it was found that the image of the finest spider line could be distinctly seen, though the light which formed the image had passed twice through three prisms of 60°. The apparatus was first turned so that the direction of the light in first passing through the second prism was that of the earth's motion in its orbit. The apparatus was afterward placed so that the direction of the light was opposite to that of the earth's motion. If the deviation of the ray by the prisms was increased or diminished for this reason in the first journey, it would be diminished or increased in the return journey, and the images would appear on one side of the object. When the apparatus was turned round it would appear on the other side. The experiment was tried at different times of the year, but only negative results were obtained. We cannot, however, conclude absolutely from this experiment that the æther near the surface of the earth is carried along with the earth in its orbit, for it has been shown by Professor Stokes that according to Fresnel's hypothesis the relative velocity of the æther within the prism would be to that of the æther outside inversely as the square of the index of refraction, and that in this case the deviation would not be sensibly altered on account of the motion of the prism through the æther.

Bununla birlikte, [Armand] Fizeau bir dizi cam yaprak içinden eğik olarak iletilen ışığın polarizasyon düzleminin değişmesini gözleyerek, uzaydaki ışının yönü ayrı olduğu zaman sonuçtaki bir ayrımın kanıtı sandığı şeyi elde etti, ve Angström kırınım yoluyla andırımlı sonuçlar elde etti. Yazar bu güç deneylerin her ikisinin de yineleme yoluyla doğrulanmış olup olmadığını henüz bilmiyor.

Fizeau, however, by observing the change of the plane of polarization of light transmitted obliquely through a series of glass plates, obtained what he supposed to be evidence of a difference in the result when the direction of the ray in space was different, and Angström obtained analogous results by diffraction. The writer is not aware that either of these very difficult experiments has been verified by repetition.

M. Fizeau daha büyük bir güvenilirlik taşıyor görünen bir başka deneyinde ışığın bir su akıntısı içinde yayılmasının suyun devinme yönünde karşıt yönde olduğundan daha büyük bir hızla yer aldığını, ama hız değişiminin suyun edimsel hızından ötürü olacak olandan daha az olduğunu, ve suyun yerine hava geçirildiği zaman fenomenin yer almadığını gözledi. Bu deney dahaçok Fresnel'in ether kuramını doğruluyor görünür; ama dünyanın yakınında ışıklı ortamın durumuna ve kaba özdek ile bağıntısına ilişkin bütün soru deney yoluyla bir karara bağlanmış olmaktan uzaktır.

In another experiment of M. Fizeau, which seems entitled to greater confidence, he has observed

that the propagation of light in a stream of water takes place with greater velocity in the direction in which the water moves than in the opposite direction, but that the change of velocity is less than that which would be due to the actual velocity of the water, and that the phenomenon does not occur when air is substituted for water. This experiment seems rather to verify Fresnel's theory of the æther; but the whole question of the state of the luminiferous medium near the earth, and of its connection with gross matter, is very far as yet from being settled by experiment.

— Faraday'da Ether'in İşlevleri

Etherin Elektromanyetik Fenomenlerdeki İşlevi

Faraday ışığın yayılımı ile ilgili aynı ortamın elektromanyetik fenomenlerde de etmen olabileceği sanısındaydı. "Kendi payıma," der,

bir vakumun manyetik kuvvet ile ilişkisini ve mıknatısa dışsal manyetik fenomenlerin genel karakterini irdeleyince, kuvvetin iletiminde mıknatısa dışsal bir eylemin varolduğu düşüncesine etkilerin yalnızca uzaktan çekmeler ve itmeler olduğu düşüncesinden daha büyük bir eğilim gösteriyorum. Böyle bir eylem etherin bir işlevi olabilir; çünkü eğer bir ether varsa, yalnızca ışımaların iletiminden başka yararlarının da olması olmayacak birşey değildir. [Experimental Researches in Electricity, § 3075.]

Bu sanı sonraki araştırmalar tarafından açıkça güçlendirilmiştir.

Elektriksel enerji iki türlüdür, elektrostatik ve elektrokinetik. Elimizde birincinin ortamın bir elektriksel yerdeğişiminin karşıt yönde bir elektromotif kuvvet yaratmasını sağlayan bir özelliği üzerine bağımlı olduğuna inanmak için nedenler vardır — birimsel yerdeğişimi için elektromotif kuvvet ortamın belirli irkitme sığası ile ters orantılı olmak üzere.

Function of the æther in electromagnetic phenomena

Faraday conjectured that the same medium which is concerned in the propagation of light might also be the agent in electromagnetic phenomena. "For my own part," he says,

considering the relation of a vacuum to the magnetic force and the general character of magnetic phenomena external to the magnet, I am more inclined to the notion that in the transmission of the force there is such an action, external to the magnet, than that the effects are merely attraction and repulsion at a distance. Such an action may be a function of the æther; for it is not at all unlikely that, if there be an æther, it should have other uses than simply the conveyance of radiations.

This conjecture has only been strengthened by subsequent investigations.

Electrical energy is of two kinds, electrostatic and electrokinetic. We have reason to believe that the former depends on a property of the medium in virtue of which an electric displacement elicits an electromotive force in the opposite direction, the electromotive force for unit displacement being inversely as the specific inductive capacity of the medium.

Öte yandan, elektrokinetik enerji yalnızca ortamda elektrik akımları ve mıknatıslar tarafından başlatılan devimin enerjisidir — bu devim akımları taşıyan tellere, ya da mıknatıslara sınırlı olmamak, ama manyetik kuvvetin bulunabileceği her yerde varolmak üzere.

The electrokinetic energy, on the other hand, is simply the energy of the motion set up in the medium by electric currents and magnets, this motion not being confined to the wires which carry the currents, or to the magnet, but existing in every place where magnetic force can be found.

— Elektromanyetik Işık Kuramı

Elektromanyetik Işık Kuramı

Elektromanyetik ortamın özellikleri öyleyse bu düzeye dek ışıklı ortamın özellikleri gibidir, ama onları karşılaştırmanın en iyi yolu bir elektromanyetik karışıklığın ortam içindeki yayılma hızını belirlemek olacaktır. Eğer bu ışık hızına eşit çıkarsa, iki ortamın, aynı uzayı doldurduklarına göre, gerçekten özdeş olduklarına inanmak için güçlü nedenimiz olacaktır. Hesaplamayı yapmak için veriler elektromanyetik birimler dizgesini elektrostatik birimler dizgesi ile karşılaştırabilmek için yapılan deneyler tarafından sağlanır. Değişik veri kümelerinden hesaplandığına göre bir elektromanyetik karışıklığın havadaki yayılma hızı, değişik gözlemciler tarafından belirlendiğine göre ışığın havadaki hızından bu niceliklerin hesaplanmış çeşitli değerlerinin kendi aralarında gösterdikleri ayrımlardan daha büyük bir ayrım göstermez.

Electromagnetic Theory of Light

The properties of the electromagnetic medium are therefore as far as we have gone similar to those of the luminiferous medium, but the best way to compare them is to determine the velocity with which an electromagnetic disturbance would be propagated through the medium. If this should be equal to the velocity of light, we would have strong reason to believe that the two media, occupying as they do the same space, are really identical. The data for making the calculation are furnished by the experiments made in order to compare the electromagnetic with the electrostatic system of units. The velocity of propagation of an electromagnetic disturbance in air, as calculated from different sets of data, does not differ more from the velocity of light in air, as determined by different observers, than the several calculated values of these quantities differ among each other.

Eğer bir elektromanyetik karışıklığın yayılma hızı ışığın başka saydam ortamlardaki yayılma hızına eşitse, o zaman manyetik-olmayan ortamlarda belirli irkitme sığası kırılma indeksinin karesine eşit olmalıdır.

Boltzmann bunun yokladığı gazlar için çok sağın olarak doğru olduğunu bulmuştur. Sıvılar ve katılar bu ilişkiden daha büyük bir uzaklaşma gösterirler, ama hantal elektriksel deneylerimizin sonuçlarını ışığın saniyede milyarlarca kez yer alan almaşları ile karşılaştırmamız gerektiği zaman yaklaşık bir doğrulamayı bile pek bekleyemeyiz.

Dalga kuramı, ışık fenomenini esnek bir cismin devimi olarak irdelediği biçimde, henüz çeşitli güçlüklerle yüklüdür.

Bunlardan ilk ve en önemlisi kuramın dalganın yüzeyine normal [dik] tirteşimlerden oluşan dalgaların olanağını belirtmesidir. Bu dalgalardan doğacak fenomenlerin yer almamaları olgusunu açıklamanın biricik yolu etherin sıkıştırılamaz olduğunu varsaymaktır.

If the velocity of propagation of an electromagnetic disturbance is equal to that of light in other transparent media, then in nonmagnetic media the specific inductive capacity should be equal to the square of the index of refraction.

Boltzmann has found that this is very accurately true for the gases which he has examined. Liquids and solids exhibit a greater divergence from this relation, but we can hardly expect even an approximate verification when we have to compare the results of our sluggish electrical experiments with the alternations of light, which take place billions of times in a second.

The undulatory theory, in the form which treats the phenomena of light as the motion of an elastic

solid, is still encumbered with several difficulties.

The first and most important of these is that the theory indicates the possibility of undulations consisting of vibrations normal to the surface of the wave. The only way of accounting for the fact that the optical phenomena which would arise from these waves do not take place is to assume that the æther is incompressible.

Bir ikinci güçlük ise, yansıma fenomenlerini açıklamanın en iyi yolu titreşimlerin polarizasyon düzlemine dik oldukları önsavına dayanırken, buna karşı çifte kırınım fenomenlerinin titreşimlerin o düzlemde olduklarını varsaymamızı gerektirmesidir.
Üçüncüsü, bir çifte kırıcı kristalde herhangi bir birincil düzlemde olan ve o düzlemde polarize olmuş ışınların hızının aynı olması olgusunu açıklayabilmek için, esneklik katsayıları arasında oldukça yapay belli ilişkiler varsaymak zorunda olmamızdır.

Elektromanyetik ışık kuramı elektriksel yerdeğişiminin polarizasyon düzlemine dik olduğu biçimindeki tek bir önsav yoluyla tüm bu gerekleri karşılar. Hiçbir normal yerdeğişimi varolamaz, ve çifte kırıcı kristallerde her bir birincil eksen için belirli dielektrik sığasının o eksene dik bir ışının kırılma indeksinin karesine eşit olduğu, ve o eksene dik bir düzlemde polarize olduğu varsayılır. Boltzmann bu ilişkilerin üç eşitsiz ekseni olan kristalize kükürt durumunda yaklaşık olarak doğru olduklarını bulmuştur. Bu eksenler için belirli dielektrik sığa sırasıyla şöyledir:

4,773

3,970

3,811

ve kırılma indekslerinin kareleri

4,576

3,886

3,591

The next is that, whereas the phenomena of reflection are best explained on the hypothesis that the vibrations are perpendicular to the plane of polarization, those of double refraction require us to assume that the vibrations are in that plane.
The third is that, in order to account for the fact that in a doubly refracting crystal the velocity of rays in any principal plane and polarized in that plane is the same, we must assume certain highly artificial relations among the coefficients of elasticity.

The electromagnetic theory of light satisfies all these requirements by the single hypothesis that the electric displacement is perpendicular to the plane of polarization. No normal displacement can exist, and in doubly refracting crystals the specific dielectric capacity for each principal axis is assumed to be equal to the square of the index of refraction of a ray perpendicular to that axis, and polarized in a plane perpendicular to that axis. Boltzmann has found that these relations are approximately true in the case of crystallized sulfur, a body having three unequal axes. The specific dielectric capacity for these axes are respectively

4.773

3.970

3.811

and the squares of the indices of refraction

4.576

3.886

3.591

— Etherin Fiziksel Yapısı

Etherin Fiziksel Yapısı

Etherin en son yapısı nedir? Moleküler midir yoksa sürekli mi?

Biliyoruz ki ether enine titreşimleri dağılış yoluyla belirgin bir enerji yitimi olmaksızın çok büyük uzaklıklara iletir. Bir kez birlikte olduktan sonra bütün devim boyunca birbirine yakın kalma gibi bir koşul altında devinen moleküler bir ortam titreşimleri büyük bir enerji saçması olmaksızın iletme yeteneğinde olabilir, ama devim molekül kümelerinin betilenmede yalnızca hafifçe değişmeyip bütünüyle koptukları ve böylece bileşen moleküllerinin yeni kümelenme tiplerine geçtikleri bir yoldaysa, o zaman bir kümelenme tipinden bir başkasına geçişte düzenli titreşimlerin enerjisi ısı dediğimiz düzensiz kaynaşma enerjisine harcanacaktır.

Bu nedenle etherin yapısının molekülleri her zaman düzensiz bir kaynaşma durumunda olan bir gazın yapısı gibi olduğunu varsayamayız, çünkü böyle bir ortamda bir enine dalgalanma tek bir dalga-boyundaki genliğinin yüzde beşinden daha azına indirgenir. Eğer ether moleküler ise, moleküllerin kümelenmesi kümelerin betilenmesi devim sırasında yalnızca hafifçe değişmek üzere aynı tipte kalmalıdır.

Physical constitution of the æther

What is the ultimate constitution of the æther? Is it molecular or continuous?

We know that the æther transverse vibrations to very great distances without sensible loss of energy by dissipation. A molecular medium, moving under such conditions that a group of molecules once near together remain near each other during the whole motion, may be capable of transmitting vibrations without much dissipation of energy, but if the motion is such that the groups of molecules are not merely slightly altered in configuration but entirely broken up, so that their component molecules pass into new types of grouping, then in the passage from one type of grouping to another the energy of regular vibrations will be frittered away into that of the irregular agitation which we call heat.

We cannot therefore suppose the constitution of the æther to be like that of a gas, in which the molecules are always in a state of irregular agitation, for in such a medium a transverse undulation is reduced to less than one five — hundredth of its amplitude in a single wavelength. If the æther is molecular, the grouping of the molecules must remain of the same type, the configuration of the groups being only slightly altered during the motion.

Mr. S. Tolver Preston etherin molekülleri birbiri ile çok seyrek olarak girişim yapan ve böylece ortalama yolları herhangi bir gezegenler arası uzaklıktan çok daha büyük olan bir gaz gibi olduğunu varsaymıştır. Böyle bir ortamın özelliklerini herhangi bir tamlık derecesi ile incelememiştir, ama moleküllerin hiçbir zaman birbirlerinin ötelenme devimine karışmamalarını ama tüm yönlerde ışık hızı ile gitmelerini isteyen bir kuram oluşturabileceğimizi görmek kolaydır;

ve eğer bundan sonra titreşen cisimlerin bu moleküller üzerinde onların ötelenme devimlerine karışmayan ve daha sonra moleküllerin yanısıra taşınan belli bir vektör özelliği (bir eksen çevresinde dönme gibi) getirme gücünde olduklarını varsayarsak, ve eğer bu vektörün bir oylum öğesi içersideki tüm moleküller için almaşı ışık dediğimiz süreç olursa, o zaman bu ortalamayı anlatan eşitlikler sıradan kuramdaki yerdeğişimini anlatanla aynı biçimde olacaktır.

Mr. S. Tolver Preston has supposed that the æther is like a gas whose molecules very rarely interfere with each other, so that their mean path is far greater than any planetary distances. He has not investigated the properties of such a medium with any degree of completeness, but it is easy to see that we might form a theory in which the molecules never interfere with each other's motion of translation but travel in all directions with the velocity of light; and if we further suppose that vibrating bodies have the power of impressing on these molecules some vector property (such as rotation about an axis) which does not interfere with their motion of translation, and which is then carried along by the molecules, and if the alternation of the average value of this vector for all the molecules within an element of volume be the process which we call light, then the equations which express this average will be of the same form as that which expresses the displacement in the ordinary theory.

Sık sık ileri sürülür ki salt bir ortamın esnek ya da sıkıştırılabilir olması gibi bir olgu ortamın sürekli olmadığının ama aralarında boş uzaylar olan ayrı parçalardan oluşmuş olduğunun bir tanıtıdır. Ama esnekliğin ya da sıkıştırılabilirliğin ne denli küçük olursa olsun ortamın bölümleri olarak düşünülebilecek her parçanın özellikleri olduğunu kabul etmede deneyim ile tutarsız hiçbirşey yoktur, ki bu durumda ortam tam olarak sürekli olacaktır. Bununla birlikte, bir ortam, yoğunluğu açısından türdeş ve sürekli olmasına karşın, devimi yoluyla ayrışık kılınabilir — tıpkı Sir. W. Thomson'un eksiksiz bir sıvıdaki burgaç-molekülleri önsavı gibi.

It is often asserted that the mere fact that a medium is elastic or compressible is a proof that the medium is not continuous but is composed of separate parts having void spaces between them. But there is nothing inconsistent with the experience in supposing elasticity or compressibility to be properties of every portion, however small, into which the medium can be conceived to be divided, in which case the medium would be strictly continuous. A medium, however, though homogeneous and continuous as regards its density, may be rendered heterogeneous by its motion, as in Sir W. Thomson's hypothesis of vortex-molecules in a perfect liquid.

Ether, eğer elektromanyetik fenomenlerin ortamı ise, büyük bir olasılıkla en azından bu anlamda molekülerdir.

Sir. W. Thomson ışık üzerinde Faraday tarafından keşfedilen manyetik etkinin devinen parçacıkların devimlerinin yönüne bağımlı olduğunu, ve bunun manyetize edilmiş ortamdaki bir dönme devimini belirttiğini göstermiştir. Bkz. ayrıca Maxwell, Electricity and Magnetism, § 806, vb.

The æther, if it is the medium of electromagnetic phenomena, is probably molecular, at least in this sense.

Sir. W. Thomson has shown that the magnetic influence on light discovered by Faraday depends on the direction of motion of moving particles, and that it indicates a rotational motion in the medium when magnetized. See also Maxwell's Electricity and Magnetism, art. 806, etc.

Şimdi, açıktır ki bu dönme bir bütün olarak ortamın bir eksen çevresinde dönmesi olamaz, çünkü

manyetik alan herhangi bir genişlikte olabilir, ve hızı alandaki tek bir durağan çizgiden uzaklıkla artan herhangi bir devimin bir kanıtı yoktur. Eğer herhangi bir dönme devimi varsa, bu ortamın çok küçük parçalarının her birinin kendi ekseni çevresinde bir dönmesi olmalı, öyle ki ortam bir dizi moleküler burgaca parçalanmış olmalıdır.

Henüz elimizde bu moleküler burgaçların büyüklük ya da sayılarını belirlememizi sağlayacak hiçbir veri yoktur. Ama biliyoruz ki bir mıknatısa komşu bölgedeki mıknatıs kuvveti, çelik mıknatıslığını koruduğu sürece sürer, ve bir çelik mıknatısın salt zamanın geçmesi ile tüm mıknatıslığını yitireceğine inanmak için hiçbir neden olmadığından, moleküler burgaçların devimlerini sürdürebilmek için sürekli bir iş harcaması gerektirmedikleri ve bu nedenle bu devimin zorunlu olarak enerji saçılışı içermediği vargısını çıkarıyoruz.

Now, it is manifest that this rotation cannot be that of the medium as a whole about an axis, for the magnetic field may be of any breadth, and there is no evidence of any motion the velocity of which increases with the distance from a single fixed line in the field. If there is any motion of rotation, it must be a rotation of very small portions of the medium each about its own axis, so that the medium must be broken up into a number of molecular vortices.

We have as yet no data from which to determine the size or the number of these molecular vortices. We know, however, that the magnetic force in the region in the neighbourhood of a magnet is maintained as long as the steel retains its magnetization, and as we have no reason to believe that a steel retains its magnetization, and as we have no reason to believe that a steel magnet would lose all its magnetization by the mere lapse of time, we conclude that the molecular vortices do not require a continual expenditure of work in order to maintain their motion, and that therefore this motion does not necessarily involve dissipation of energy.

Henüz etherin yapısına ilişkin olarak bulunan hiçbir kuram böyle bir moleküler burgaçlar dizgesinin burgaçların enerjilerinin dereceli olarak ortamın — sıradan ortamlarda — ısı denilen o düzensiz kaynaşmasına saçılması olmaksızın belirsiz bir süre sürdürülmesi için bir açıklama getirecek durumda değildir.

Etherin yapısına ilişkin tutarlı bir düşünce oluşturmada hangi güçlüklerle karşılaşırsak karşılaşalım, gezegenlerarası ve yıldızlararası uzayların boş değil ama bir özdeksel töz ya da cisim ile dolu oldukları konusunda hiçbir kuşku olamaz — bir töz ki, hiç kuşkusuz herhangi bir bilgisini edindiğimiz en büyük ve belki de en türdeş cisimdir.

No theory of the constitution of the æther has yet been invented which will account for such a system of molecular vortices being maintained for an indefinite time without their energy being gradually dissipated into that irregular agitation of the medium which, in ordinary media, is called heat.

Whatever difficulties we may have in forming a consistent idea of the constitution of the æther, there can be no doubt that the interplanetary and interstellar spaces are not empty but are occupied by a material substance or body, which is certainly the largest and probably the most uniform body of which we have any knowledge.

Yöndeş özdeğin bu engin türdeş uzamının yalnızca uzak cisimler arasındaki fiziksel etkileşimin bir ortamı olmaya, ve belki de henüz hiçbir bilgilerini taşımadığımız başka fiziksel işlevleri yerine getirmeye değil, ama ayrıca, Unseen Universe'in* yazarlarının imliyor göründükleri gibi, bizimkilere benzer ya da bizimkilerin şimdi olduklarından daha yüksek yaşam ve anlık işlevleri gösteren varlıkların özdeksel örgenliklerini de oluşturmaya uygun olup olmadığı fiziksel kurgunun

sınırlarını çok çok aşan bir sorudur.

Whether this vast homogeneous expanse of isotropic matter is fitted not only to be a medium of physical interaction between distant bodies, and to fulfil other physical functions of which, perhaps, we have as yet no conception, but also, as the authors of the Unseen Universe seem to suggest, to constitute the material organism of beings exercising functions of life and mind as high or higher than ours are at present, is a question far transcending the limits of physical speculation.

*[The Unseen Universe; or, Physical Speculations on a Future State, ilkin yazarın adı verilmeden yayımlandı, ama sonradan Paradoxical Philosophy (Londra: Macmillan & Co. 1878) başlığı verilen bir 'ikinci' bölümde ünlü bilimciler Balfour Stewart ve P. G. Tait'e yüklendi.]

James Clerk Maxwell (1831-1879)

1831 13 Haziran, İskoçya'da Edinburgh'da doğdu; ilköğrenimini yeteneksiz bir özel öğretmenden aldı; sekiz yaşında annesini yitirdi; babasını çok severdi ve bağlılığı ölümüne dek sürdü.

James'ın doğumundan kısa bir süre sonra aile Glenlair'e, Kirkcudbrightshire, taşındı ve küçük James kırsal bir ortam içersinde büyüdü. Ailesi James'ı 13 yaşına dek evde eğitmeyi ve sonra Edinburgh Üniversitesine göndermeyi tasarlıyordu. Ama annesinin ölümü bu tasarı suya düşürdü. James Edinburgh Akademisine gönderildi. Burada P. G. Tait ile yakın okul ve daha sonra yaşamı arkadaşı oldu. Okulda arkadaşları arasında ayrıca daha sonra yaşamöyküsünü yazacak olan Lewis Campbell de bulunuyordu

1845 14 yaşında elips üzerine ilk geometrik çözümlemesi yayımlandı (okul sırasında sınavlarda başarısı yüksek değildi)

1847 Edinburgh Üniversitesine girdi ve iki denemesi daha yayımlandı

1850 Edinburgh'u tamamlayarak Cambridge Üniversitesi'ne (Peterhouse) girdi; ama orada bir burs kazanmanın daha kolay olacağını düşünerek Trinity College'e geçti

1854 Cambridge'e bağlı Trinity College'de matematik dalında sınıf ikincisi oldu; aynı yıl matematik derecesi ile okulu bitirdi

1873 Treatise on Electricity and Magnetism/Elekrik ve Manyetizma Üzerine İnceleme yayımlandı

1876 Matter and Motion/Özdek ve Devim yayımlandı

1879, 5 Kasım, 47 yaşında Glenlair'de öldü ve İskoçya'da bir köyde sessiz bir kilise töreni ile toprağa verildi

(Solda: James Clerk Maxwell ders çalışıyor.)

Bu Çeviri için (c) Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Ether Üzerine Fragmanlar

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Isaac Newton
Ether Üzerine Parçalar: 1686; 1713; 1725
Çeviren: Aziz Yardımlı

Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri —

(Kitap 3, Evrenin Dizgesi, 1713'te yazılan "Genel Not"tan pasaj)

Mathematical Principles of Natural Philosophy —

(General Scholium)

Ve şimdi tüm kaba cisimlere yayılan ve onlarda gizli yatan belli bir çok ince tin üzerine birşeyler ekleyebiliriz; ve bu tinin kuvveti ve eylemi yoluyla cisimlerin parçacıkları yakın uzaklıklarda birbirlerini çeker, ve eğer bitişik iseler, birbirlerine tutunurlar; ve elektriksel cisimler komşu cisimcikleri çekerek olduğu gibi iterek de daha büyük uzaklıklara etkir; ve ışık yayılır, yansıtılır, kırılır, saptırılır ve cisimleri ısıtır; ve tüm duyum uyarılır, ve hayvan bedenlerinin üyeleri istencin buyruğu üzerine, eş deyişle, bu tinin sinirlerin katı lifçikleri boyunca karşılıklı olarak dış duyu örgenlerinden beyne ve beyinden kaslara yayılan titreşimleri yoluyla devinir. Ama bunlar birkaç sözcükle açıklanamayacak şeylerdir, ne de bu elektriksel ve esnek tinin işlemesini sağlayan yasaların doğru bir belirlenimi ve tanıtlaması için gereken yeterlikte deneylerimiz vardır.

And now we might add something concerning a certain most subtle spirit which pervades and lies hid in all gross bodies; by the force and action of which spirit the particles of bodies attract one another at near distances, and cohere, if contiguous; and electric bodies operate to greater distances, as well repelling as attracting the neighboring corpuscles; and light is emitted, reflected, refracted, inflected, and heats bodies; and all sensation is excited, and the members of animal bodies move at the command of the will, namely, by the vibrations of this spirit, mutually propagated along the solid filaments of the nerves, form the outward organs of sense to the brain, and from the brain into the muscles. But these are things that cannot be explained in few words, nor are we furnished with that sufficiency of experiments which is required to an accurate determination and demonstration of the laws by which this electric and elastic spirit operates.

Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri — DEVİM BELİTLERİ, YA DA YASALARI — Not

Mathematical Principles of Natural Philosophy — AXIOMS, OR LAWS OF MOTION — Scholium

Ve aslında eğer o ağırlıklar eşit olmasalardı, direnç göstermeyen etherde yüzmekte olan bütün yeryüzü daha büyük ağırlığa boyun eğecek, ve, ondan geri çekilerek, sonsuza sürüklenecekti.

And indeed if those weights were not equal, the whole earth floating in the nonresisting ether would give way to the greater weight, and, retiring from it, would be carried off in infinitum.

Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri — KİTAP ÜÇ— Evrenin Dizgesi — YERÇEKİMİ ÜZERİNE — Önerme 6

Mathematical Principles of Natural Philosophy — BOOK THREE — The System of The World — ON GRAVITY — Proposition 6

SONURGU 2. Evrensel olarak, dünyanın çevresindeki tüm cisimler yerçekimi ile dünyaya doğru çekilirler; ve dünyanın özeğinden eşit uzaklıklarda tümünün ağırlıkları tek tek kapsadıkları özdeğin nicelikleri ile orantılıdır. Bu deneylerimizin erimi içersindeki tüm cisimlerin niteliğidir, ve dolayısıyla (3. Kurala göre) ne olursa olsun tüm cisimler için doğrulanacaktır. [Aristoteles Ve Descartes'ın Özdeksel Ether Kuramlarına Karşı:] Eğer ether, ya da herhangi bir başka cisim, ya bütünüyle yerçekiminden yoksun olsaydı ya da kendi özdek niceliği ile orantılı olarak daha az yerçekimi uygulasaydı, o zaman, Aristoteles, Descartes ve başkalarına göre onunla başka cisimler arasında yalnızca özdek biçiminden başka hiçbir ayrım olmadığı için, biçimden biçime bir ardışık değişim yoluyla, sonunda kendi özdek nicelikleri ile orantılı olarak en çok yerçekimi uygulayan

cisimlerle aynı durumdaki bir cisme değişebilirdi; ve, öte yandan, en ağır cisimler, o cismin ilk biçimini kazanarak, derece derece yerçekimlerini yitirirlerdi. Ve buna göre ağırlıklar cisimlerin biçimlerine bağımlı olur, ve o biçimlerle birlikte değişebilirlerdi—önceki Sonurguda tanımlanmış olana aykırı olarak.

COR. II. Universally, all bodies about the earth gravitate toward the earth; and the weights of all, at equal distances from the earth's center, are as the quantities of matter which they severally contain. This is the quality of all bodies within the reach of our experiments, and therefore (by Rule 3) to be affirmed of all bodies whatsoever. If the ether, or any other body, were either altogether void of gravity or were to gravitate less in proportion to its quantity of matter, then, because (according to Aristotle, Descartes, and others) there is no difference between that and other bodies but in mere form of matter, by a successive change from form to form, it might be changed at last into a body of the same condition with those which gravitate most in proportion to their quantity of matter; and, on the other hand, the heaviest bodies, acquiring the first form of that body, might by degrees quite lose their gravity. And therefore the weights would depend upon the forms of bodies and, with those forms, might be changed, contrary to what was proved in the preceding Corollary.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Ether ve Görelilik Kuramı / Ether and Relativity

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Çeviri ve Çözümlemeler
Aziz Yardımlı :

Albert Einstein
Ether ve Görelilik Kuramı
(Aether and Relativity)

[5 Mayıs 1920'de Leyden Üniversitesi'nde yapılan bir konuşma.]

— Ether Kavramı, Özdek Kavramının Tersine, Görgül Değildir

Nasıl olur da gündelik yaşamdan soyutlama yoluyla türetilen tartılabilir özdek düşüncesinin yanısıra fizikçiler bir başka özdek türünün, etherin varoluşu düşüncesini oluştururlar? Açıklama büyük bir olasılıkla uzaktan eylem kuramının ortaya çıkmasına neden olan fenomenlerde ve ışığın dalga kuramına götüren özelliklerinde araştırılacaktır. Bu iki konunun irdelemesine biraz zaman ayıralım.

HOW does it come about that alongside of the idea of ponderable matter, which is derived by abstraction from everyday life, the physicists set the idea of the existence of another kind of matter, the ether? The explanation is probably to be sought in those phenomena which have given rise to the theory of action at a distance, and in the properties of light which have led to the undulatory theory. Let us devote a little while to the consideration of these two subjects.

— Einstein: Uzaktan Eylemi İlkin Newton İleri Sürdü [Einstein Yanılıyor: Gerçekte, Newton Da Uzaktan Eylemin Olanaksızlığının Bilincindeydi Ve *Boş* Uzayda Uzaktan Eylemin Tanrı Aracılığıyla Yer Aldığını İleri Sürdü.]

Fizik dışında, uzaktan eyleme ilişkin hiçbirşey bilmeyiz. Doğal nesnelerin bize sunduğu deneyimlerde neden ve etkiyi ilişkilendirmeye çalıştığımız zaman, ilkin sanki dolaysız değme durumundaki karşılıklı eylemlerden, e.d. eylemin vurma, itme ve çekme, ve bir alev vb. aracılığıyla ısıtma ya da patlatma yoluyla iletiminden başka hiçbir karşılıklı eylem yokmuş gibi görünür. Bir bakıma uzaktan bir eylem olan ağırlığın gündelik deneyimde bile çok önemli bir rol oynadığı doğrudur. Ama gündelik deneyimde cisimlerin ağırlığı karşımıza değişmez birşey olarak, zamanda ya da yerde değişebilir olan herhangi bir nedene bağlanmamış birşey olarak çıktığı için, gündelik yaşamda yerçekiminin nedeni üzerine kurgular üretmeyiz ve dolayısıyla uzaktan bir eylem olma niteliğinin bilincine varmayız. Yerçekimini kütlelerden doğan bir uzaktan eylem olarak yorumlamakla ona bir neden saptayan ilkin Newton'un yerçekimi kuramı oldu. Newton'un kuramı büyük bir olasılıkla doğal fenomenlerin nedensel bağlantılarına doğru çabalarda görülen en büyük adımdır. Ve gene de bu kuram Newton'un çağdaşları arasında güçlü bir rahatsızlık duygusu yarattı, çünkü arta kalan deneyim alanından kaynaklanan ilke ile, uzaktan dolaysız eylem yoluyla değil ama ancak değme yoluyla karşılıklı eylem olabileceği ilkesi ile çatışma içinde göründü.

Outside of physics we know nothing of action at a distance. When we try to connect cause and effect in the experiences which natural objects afford us, it seems at first as if there were no other mutual actions than those of immediate contact, e.g. the communication of motion by impact, push and pull, heating or inducing combustion by means of a flame, etc. It is true that even in everyday experience weight, which is in a sense action at a distance, plays a very important part. But since in daily experience the weight of bodies meets us as something constant, something not linked to any cause which is variable in time or place, we do not in everyday life speculate as to the cause of gravity, and therefore do not become conscious of its character as action at a distance. It was Newton's theory of gravitation that first assigned a cause for gravity by interpreting it as action at a distance, proceeding from masses. Newton's theory is probably the greatest stride ever made in the effort towards the causal nexus of natural phenomena. And yet this theory evoked a lively sense of discomfort among Newton's contemporaries, because it seemed to be in conflict with the principle springing from the rest of experience, that there can be reciprocal action only through contact, and not through immediate action at a distance.

— [Faraday'dan Lorentz'e Tüm] Fizikçiler Boş Uzay Tasarımını Reddettiler Ve Ether Kuramını İleri Sürdüler

İnsanın bilgi için isteği bu tür bir ikiciliğe ancak isteksizce katlanır. Doğa kuvvetlerini kavrayışında birlik nasıl saklanacaktı? Ya değme kuvvetlerine kendileri ancak çok küçük bir uzaklıkta gözlenebilir olarak kabul edilen uzak kuvvetler olarak bakmaya çalışma yoluyla — ki bu Newton'un bütünüyle onun öğretisinin tılsımı altında olan izleyicilerinin çoğunlukla seçmeyi yeğledikleri yoldu; ya da Newton'un uzaktan eylem görüşünün yalnızca görünürde dolaysız uzaktan eylem olduğunu, ama gerçekte uzaya yayılan bir ortam içerisinden bu ortamın devimleri ya da esnek biçimsizleşmesi tarafından iletildiğini varsayma yoluyla. Böylece doğa kuvvetleri üzerine birleşik bir görüşe doğru çaba bir ether önsavına götürür. Bu önsav hiç kuşkusuz ilkin yerçekimi kuramına ya da genel olarak fiziğe kendisi ile birlikte herhangi bir üstünlük getirmedi, ve bu nedenle Newton'un kuvvet yasasını daha öte indirgenebilir olmayan bir belit olarak ele almak geleneksel oldu. Ama ether önsavı fizik biliminde her zaman önemli bir rol oynamak zorundaydı, üstelik bu ilkin gizli bir rol olsa da.

It is only with reluctance that man's desire for knowledge endures a dualism of this kind. How was unity to be preserved in his comprehension of the forces of nature? Either by trying to look upon

contact forces as being themselves distant forces which admittedly are observable only at a very small distance, and this was the road which Newton's followers, who were entirely under the spell of his doctrine, mostly preferred to take; or by assuming that the Newtonian action at a distance is only apparently immediate action at a distance, but in truth is conveyed by a medium permeating space, whether by movements or by elastic deformation of this medium. Thus the endeavour toward a unified view of the nature of forces leads to the hypothesis of an ether. This hypothesis, to be sure, did not at first bring with it any advance in the theory of gravitation or in physics generally, so that it became customary to treat Newton's law of force as an axiom not further reducible. But the ether hypothesis was bound always to play some part in physical science, even if at first only a latent part.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında ışığın özellikleri ile tartılabilir cisimlerdeki esnek dalgaların özellikleri arasında varolan çok önemli bir benzerlik ortaya serilince, ether kuramı yeni bir destek daha kazandı. Işığın evrensel uzayı dolduran esnek, süredurumlu bir ortamdaki bir titreşim süreci olarak yorumlanması gerektiği her tür sorgulamanın ötesinde görüldü. Ayrıca bu ortamın, etherin katı bir cisim doğasında olmasının gerekmesi ışığın polarizasyona yetenekli olması olgusunun zorunlu bir sonucu olarak görüldü, çünkü enine dalgalar bir sıvıda değil ama ancak bir katıda olanaklıdır. Böylece fizikçiler zorunlu olarak bir "yarı-katı" ışık etheri kuramına ulaştılar ve bunun parçalarının ışık-dalgalarına karşılık düşen küçük biçimsizleşme devimleri dışında birbirlerine göreli olarak hiçbir devim yerine getiremediğini kabul ettiler.

Durgun ışık etheri kuramı da denilen bu kuram bundan başka özel görelilik kuramında da temel bir önemi olan bir deneyde, Fizeau'nun bizi ışık etherin cisimlerin devimlerine katılmadıkları çıkarsamasına zorlayan deneyinde güçlü bir destek buldu. Sapma fenomeni de yarı-katı ether kuramını destekledi.

When in the first half of the nineteenth century the far-reaching similarity was revealed which subsists between the properties of light and those of elastic waves in ponderable bodies, the ether hypothesis found fresh support. It appeared beyond question that light must be interpreted as a vibratory process in an elastic, inert medium filling up universal space. It also seemed to be a necessary consequence of the fact that light is capable of polarisation that this medium, the ether, must be of the nature of a solid body, because transverse waves are not possible in a fluid, but only in a solid. Thus the physicists were bound to arrive at the theory of the "quasi-rigid" luminiferous ether, the parts of which can carry out no movements relatively to one another except the small movements of deformation which correspond to light-waves.

This theory also called the theory of the stationary luminiferous ether moreover found a strong support in an experiment which is also of fundamental importance in the special theory of relativity, the experiment of Fizeau, from which one was obliged to infer that the luminiferous ether does not take part in the movements of bodies. The phenomenon of aberration also favoured the theory of the quasi-rigid ether.

— Mekanik Doğa Görüşünün Yanısıra Elektromanyetik Doğa Görüşü Gelişti

— Maxwell'in Düzeneksel Etheri Elektro-Manyetik Etkileri Açıklayamadı.

Elektrik kuramının Maxwell ve Lorentz tarafından açılan yol boyunca gelişimi ethere ilişkin düşüncelerimize bütünüyle kendine özgü ve beklenmedik bir yön kazandırdı. Maxwell'in kendisi için ether gerçekten de salt mekanik olan etkiler taşıyordu, gerçi bunlar dokunulabilir katı cisimlerin mekanik özelliklerinden çok daha karışık bir türde olsalar da. Ama ne Maxwell ne de

izleyicileri ether için Maxwell'in elektro-manyetik alan yasalarına doyurucu bir mekanik yorum getirebilecek mekanik bir model geliştirmede başarılı olamadılar. Yasalar açık ve yalın, ama mekanik yorumlar hantal ve çelişkiliydiler. Neredeyse bilinçsizce kuramsal fizikçiler kendilerini öyle bir duruma uyarladılar ki, mekanik izlencelerinin bakış açısından büyük bir çöküntüye düştüler. Özellikle Heinrich Hertz'in elektro-dinamik araştırmaları tarafından etkilendiler. Çünkü daha önce tamamlanmış bir kuramın yalnızca mekaniğe ait olan temel kavramlar ile (örneğin yoğunluklar, hızlar, biçimsizleşmeler, gerginlikler) yetinmesi gerektiğini düşünürlerken, kendilerini adım adım elektrik ve manyetik kuvvetler için mekanik bir yorum istemeksizin bunların da mekaniğin kavramlarının yanısıra temel kavramlar olduklarını kabul etmeye alıştırdılar. Böylece salt mekanik doğa görüşü aşamalı olarak terkedildi. Ama bu değişim uzun erimde desteklenmesi olanaksız temel bir ikiciliğe götürdü. Şimdi mekaniğin ilkelerinin elektriğin ilkelerine indirgenmesiyle kaçış yolu ters yönde aranmaya başladı, ve özellikle b-ışınları ve hızlı katot ışınları ile deneyler yoluyla Newton'un mekaniğinin eşitliklerinin sağın geçerliğine güven sarsıldı.

The development of the theory of electricity along the path opened up by Maxwell and Lorentz gave the development of our ideas concerning the ether quite a peculiar and unexpected turn. For Maxwell himself the ether indeed still had properties which were purely mechanical, although of a much more complicated kind than the mechanical properties of tangible solid bodies. But neither Maxwell nor his followers succeeded in elaborating a mechanical model for the ether which might furnish a satisfactory mechanical interpretation of Maxwell's laws of the electro-magnetic field. The laws were clear and simple, the mechanical interpretations clumsy and contradictory. Almost imperceptibly the theoretical physicists adapted themselves to a situation which, from the standpoint of their mechanical programme, was very depressing. They were particularly influenced by the electro-dynamical investigations of Heinrich Hertz. For whereas they previously had required of a conclusive theory that it should content itself with the fundamental concepts which belong exclusively to mechanics (e.g. densities, velocities, deformations, stresses) they gradually accustomed themselves to admitting electric and magnetic force as fundamental concepts side by side with those of mechanics, without requiring a mechanical interpretation for them. Thus the purely mechanical view of nature was gradually abandoned. But this change led to a fundamental dualism which in the long-run was insupportable. A way of escape was now sought in the reverse direction, by reducing the principles of mechanics to those of electricity, and this especially as confidence in the strict validity of the equations of Newton's mechanics was shaken by the experiments with b-rays and rapid kathode rays.

— Gene De, Örneğin Hertz'in Yorumunda Etherin İşlevi Özdekseldir (Düzeneksel)

Bu ikicilik Hertz'in özdeği yalnızca hızların, devim erkesinin ve mekanik basınçların taşıyıcısı olarak değil ama ayrıca elektromanyetik alanların taşıyıcısı olarak da alan kuramında henüz hafiflememiş biçimde karşımıza çıkar. Böyle alanlar boşlukta da, e.d. boş etherde de yer aldıkları için, ether elektromanyetik alanların taşıyıcısı olarak da görünür. Ether işlevlerinde sıradan özdekten ayırdedilemez görünür. Özdeğin içerisinde özdeğin devimine katılır ve boş uzayda her yerde bir hızı vardır; öyle ki etherin uzayın bütünü boyunca belirgin olarak saptanmış bir hızı vardır. Hertz'in etheri ve tartılabilir özdek (ki bölümsel olarak etherde varolur) arasında hiçbir temel ayrım yoktur.

This dualism still confronts us in unextenuated form in the theory of Hertz, where matter appears not only as the bearer of velocities, kinetic energy, and mechanical pressures, but also as the bearer of electromagnetic fields. Since such fields also occur in vacuo i.e. in free ether the ether also

appears as bearer of electromagnetic fields. The ether appears indistinguishable in its functions from ordinary matter. Within matter it takes part in the motion of matter and in empty space it has everywhere a velocity; so that the ether has a definitely assigned velocity throughout the whole of space. There is no fundamental difference between Hertz's ether and ponderable matter (which in part subsists in the ether).

Hertz'in kuramı yalnızca özdeğe ve ethere bir yandan mekanik durumlar ve öte yandan elektrik durumlar gibi birbirleri ile kavranabilir herhangi bir ilişki içinde durmayan durumları yükleme gibi bir eksiklik göstermekle kalmadı, ama ayrıca Fizeau'nun ışığın devinen sıvılardaki yayılım hızı üzerine önemli deneyinin sonucu ile ve doğrulanan daha başka deneysel sonuçlar ile de geçimsizlik içindeydi.

The Hertz theory suffered not only from the defect of ascribing to matter and ether, on the one hand mechanical states, and on the other hand electrical states, which do not stand in any conceivable relation to each other; it was also at variance with the result of Fizeau's important experiment on the velocity of the propagation of light in moving fluids, and with other established experimental results.

— Lorentz Etherden Mekanik Özellikleri Ve Özdekten Elektromanyetik Özellikleri Uzaklaştırdı

— Lorentz'e Göre Elektromanyetik Alanların Yeri Özdek Değil Ama Etherdi

H. A. Lorentz sahneye çıktığı zaman işlerin durumu böyleydi. Kuramsal ilkelerin harika bir yalınlaştırılması aracılığıyla kuramı deneyim ile uyum içine getirdi. Maxwell'den bu yana elektrik kuramında yer alan bu en önemli ilerlemeyi etherden mekanik özelliklerini ve özdekten elektromanyetik niteliklerini uzaklaştırarak başardı. Tıpkı boş uzayda olduğu gibi, özdeksel cisimlerin içlerinde de atomik olarak görülen özdek değil ama ether elektromanyetik alanların yeriydi. Lorentz'e göre ancak öğesel özdek parçacıkları devimleri yerine getirme yeteneği gösterirler; bu parçacıkların elektromanyetik etkinlikleri bütünüyle elektriksel yükleri taşımaya kısıtlanır. Böylece Lorentz tüm elektromanyetik olayları Maxwell'in boş uzay için eşitliklerine indirgemeyi başardı.

Such was the state of things when H. A. Lorentz entered upon the scene. He brought theory into harmony with experience by means of a wonderful simplification of theoretical principles. He achieved this, the most important advance in the theory of electricity since Maxwell, by taking from ether its mechanical, and from matter its electromagnetic qualities. As in empty space, so too in the interior of material bodies, the ether, and not matter viewed atomistically, was exclusively the seat of electromagnetic fields. According to Lorentz the elementary particles of matter alone are capable of carrying out movements; their electromagnetic activity is entirely confined to the carrying of electric charges. Thus Lorentz succeeded in reducing all electromagnetic happenings to Maxwell's equations for free space.

— Einstein: Özel Görelilik Kuramının Etheri Etherden Devinemezliği Uzaklaştırdı

Lorentz etherinin mekanik doğasına gelince, biraz şakacı bir tonda konuşursak, devinemezliğin H. A. Lorentz tarafından ona yadsınmayan biricik mekanik özellik olduğu söylenebilir. Eklenebilir ki ether kavramında özel görelilik kuramının ortaya çıkardığı bütün değişim etherden son mekanik özelliğini, eş deyişle, devinemezliğini uzaklaştırmaktan oluşuyordu. Bunun nasıl anlaşılacağı hemen açımlanacaktır.

As to the mechanical nature of the Lorentzian ether, it may be said of it, in a somewhat playful

spirit, that immobility is the only mechanical property of which it has not been deprived by H. A. Lorentz. It may be added that the whole change in the conception of the ether which the special theory of relativity brought about, consisted in taking away from the ether its last mechanical quality, namely, its immobility. How this is to be understood will forthwith be expounded.

— Etherin Devinebilirliği Ne Gibi Sonuçlar Getirir?

— Özel Görelilik Kuramı Maxwell'in Elektromanyetik Kuramı Üzerine Modellendirilir

— Ether Tüm Gönderme Dizgeleri İçin Dingin Olmalıdır: Tersi Etherin Reddedilmesine Götürür.

Uzay-zaman kuramı ve özel görelilik kuramının kinematiği elektromanyetik alana ilişkin Maxwell-Lorentz kuramı üzerine modellendirildiler. Dolayısıyla bu kuram özel görelilik kuramının koşullarını doyurur, ama bu ikincinin bakış açısından bakıldığında yeni bir görünüş kazanır. Çünkü eğer K onunla göreli olarak Lorentz etherinin dinginlikte olduğu bir koordinatlar dizgesi ise, Maxwell-Lorentz eşitlikleri birincil olarak K'ya gönderme ile geçerlidir. Ama özel görelilik kuramında aynı eşitlikler herhangi bir anlam değişimi olmaksızın K ile göreli olarak biçimdeş ötelenme deviminde olan herhangi bir yeni K´ koordinatlar dizgesi ile ilişki içinde de geçerlidirler. Şimdi endişe verici soru gelir: Etherin K dizgesine göreli olarak dinginlikte olduğunu varsayarak, kuramsal olarak niçin yukarıdaki K dizgesini fiziksel olarak tüm bakımlardan ona eşdeğer olan tüm K´ dizgelerinden ayırdetmem gereksin? Kuramcı için, kuramsal yapıda böyle bir bakışımsızlık, deneyim dizgesinde karşılık düşen hiçbir bakışımsızlık olmadığında, dayanılmazdır. Eğer etherin K ile göreli olarak dinginlikte, ama K´ile göreli olarak devimde olduğunu varsayarsak, K ve K´ arasındaki fiziksel eşdeğerlik bana mantıksal bakış açısından düpedüz yanlış olmasa da gene de kabul edilemez görünüyor.

The space-time theory and the kinematics of the special theory of relativity were modelled on the Maxwell-Lorentz theory of the electromagnetic field. This theory therefore satisfies the conditions of the special theory of relativity, but when viewed from the latter it acquires a novel aspect. For if Kbe a system of co-ordinates relatively to which the Lorentzian ether is at rest, the Maxwell-Lorentz equations are valid primarily with reference to K. But by the special theory of relativity the same equations without any change of meaning also hold in relation to any new system of co-ordinates K ´ which is moving in uniform translation relatively to K. Now comes the anxious question: Why must I in the theory distinguish the K system above all K´systems, which are physically equivalent to it in all respects, by assuming that the ether is at rest relatively to the K system? For the theoretician such an asymmetry in the theoretical structure, with no corresponding asymmetry in the system of experience, is intolerable. If we assume the ether to be at rest relatively to K, but in motion relatively to K´, the physical equivalence of K and K´seems to me from the logical standpoint, not indeed downright incorrect, but nevertheless inacceptable.

İşlerin bu durumu karşısında kabul edilmesi olanaklı sonraki konum şöyle göründü. Ether hiçbir biçimde yoktur. Elektromanyetik alanlar bir ortamın durumları değildir, ve herhangi bir taşıyıcıya bağlı değildir, ama tıpkı tartılabilir özdeğin atomları gibi başka herhangi birşeye indirgenemeyecek bağımsız olgusallıklardır.

The next position which it was possible to take up in face of this state of things appeared to be the following. The ether does not exist at all. The electromagnetic fields are not states of a medium, and are not bound down to any bearer, but they are independent realities which are not reducible to anything else, exactly like the atoms of ponderable matter.

— Elektromanyetik Işımanın Da Tıpkı Özdek Gibi Kendi Dürtü Ve Erkesi Vardır

Bu anlayış Lorentz'in kuramına göre elektromanyetik ışımanın tıpkı tartılabilir özdek gibi kendisiyle birlikte dürtü ve erke getirmesinden ötürü, ve özel görelilik kuramına göre hem özdeğin hem de ışımanın dağınık erkenin özel biçimlerinden başka birşey olmamalarından ötürü (çünkü tartılabilir kütle yalıtılmışlığını yitirip özel bir erke biçimi olarak görünür), daha da kolay kabul edilebilir.

This conception suggests itself the more readily as, according to Lorentz's theory, electromagnetic radiation, like ponderable matter, brings impulse and energy with it, and as, according to the special theory of relativity, both matter and radiation are but special forms of distributed energy, ponderable mass losing its isolation and appearing as a special form of energy.

— *Özel* Görelilik Kuramı Bizi Devinmeyen Etheri Yadsımaya Zorlamaz

— *Genel* Görelilik Kuramının Sonuçları Devimsiz Ether Kuramını Aklar

Ama daha dikkatli bir düşünme bize özel görelilik kuramının bizi etheri yadsımaya zorlamadığını öğretir. Bir etherin varoluşunu kabul edebiliriz; ancak ona belli bir devim durumu yüklemekten vazgeçmeliyiz, e.d. soyutlama yoluyla ondan Lorentz'in henüz ona bıraktığı son mekanik özelliği uzaklaştırmalıyız. Daha sonra göreceğiz ki, kavranabilirliğini hemen biraz daha duraksamalı bir karşılaştırma yoluyla daha anlaşılabilir kılmaya çalışacağımız bu bakış açısı genel görelilik kuramının sonuçları tarafından aklanır.

More careful reflection teaches us, however, that the special theory of relativity does not compel us to deny ether. We may assume the existence of an ether; only we must give up ascribing a definite state of motion to it, i.e. we must by abstraction take from it the last mechanical characteristic which Lorentz had still left it. We shall see later that this point of view, the conceivability of which shall at once endeavour to make more intelligible by a somewhat halting comparison, is justified by the results of the general theory of relativity.

Su yüzeyindeki dalgaları düşünün. Burada bütünüyle ayrı iki şey betimleyebiliriz. Ya su ve hava arasındaki sınırı oluşturan dalgalı yüzeyin zamanın geçişi ile nasıl değiştiğini gözleyebiliriz; ya da yüzen küçük şeylerin yardımıyla örneğin ayrı su parçacıklarının konumlarının zamanın geçişi içinde nasıl değiştiklerini gözleyebiliriz. Eğer bir sıvının parçacıklarının devimini izlemek için böyle yüzen küçük şeylerin varoluşu fizikte temel bir olanaksızlık olsaydı, eğer, gerçekte, zaman içinde değişmekte olan su tarafından doldurulan uzayın şeklinden başka ne olursa olsun hiçbirşey gözlemlenebilir olmasaydı, suyun devinebilir parçacıklardan oluştuğu varsayımı için hiçbir nedenimiz olmazdı. Ama gene de onu bir ortam olarak nitelendirebilirdik.

Think of waves on the surface of water. Here we can describe two entirely different things. Either we may observe how the undulatory surface forming the boundary between water and air alters in the course of time; or else with the help of small floats, for instance we can observe how the position of the separate particles of water alters in the course of time. If the existence of such floats for tracking the motion of the particles of a fluid were a fundamental impossibility in physics if, in fact, nothing else whatever were observable than the shape of the space occupied by the water as it varies in time, we should have no ground for the assumption that water consists of movable particles. But all the same we could characterise it as a medium.

— Elektromanyetik Alan Kuvvet Çizgilerinden Oluşuyor Olarak Tasarlanabilir

Elektromanyetik alanda buna benzer birşey buluruz. Çünkü alanı kuvvet çizgilerinden oluşuyor olarak tasarlayabiliriz. Eğer bu kuvvet çizgilerini olağan anlamda özdeksel birşey olarak

yorumlamayı istersek, dinamik süreçleri bu kuvvet çizgilerinin devimleri olarak yorumlamaya kışkırtılırız, öyle ki her bir ayrı kuvvet çizgisi zamanın geçişi sırasında izlenir. Ama elektromanyetik alanı bu görüş yolunun çelişkilere götürdüğü iyi bilinir.

We have something like this in the electromagnetic field. For we may picture the field to ourselves as consisting of lines of force. If we wish to interpret these lines of force to ourselves as something material in the ordinary sense, we are tempted to interpret the dynamic processes as motions of these lines of force, such that each separate line of force is tracked through the course of time. It is well known, however, that this way of regarding the electromagnetic field leads to contradictions.

— Devimsiz Fiziksel Nesnelerin Varolduğu Kabul Edilebilir

Genelleştirirsek, şunu söylememiz gerekir: Kendilerine devim düşüncesinin uygulanamayacağı uzamlı fiziksel nesnelerin olduğu tasarlanabilir. Bunlar kendilerinin ayrı olarak zaman boyunca izlenmelerine izin veren parçacıklardan oluşuyor olarak düşünülmeyebilirler. Minkowski'nin deyimiyle bu şöyle anlatılır: Dört-boyutlu evrende her uzamlı betilenim evren-çizgilerinden oluşuyor olarak görülemez. Özel görelilik kuramı etherin zaman boyunca gözlenebilir parçacıklardan oluştuğunu varsaymamızı yasaklar, ama ether önsavı kendinde özel görelilik kuramı ile çatışma içinde değildir. Ancak ethere bir devim durumu yüklemeye karşı uyanık olmalıyız.

Generalising we must say this: There may be supposed to be extended physical objects to which the idea of motion cannot be applied. They may not be thought of as consisting of particles which allow themselves to be separately tracked through time. In Minkowski's idiom this is expressed as follows: Not every extended conformation in the four-dimensional world can be regarded as composed of world-threads. The special theory of relativity forbids us to assume the ether to consist of particles observable through time, but the hypothesis of ether in itself is not conflict with the special theory of relativity. Only we must be on our guard against ascribing a state of motion to the ether.

Hiç kuşkusuz, özel görelilik kuramının duruş noktasından ether kuramı ilkin boş bir önsav olarak görünür. Elektromanyetik alanın eşitliklerinde, elektrik yükünün yoğunluklarına ek olarak, yalnızca alanın yeğinlikleri yer alır. Boşluktaki elektromanyetik süreçlerin taşıyıcısı başka fiziksel nitelikler tarafından etkilenmeksizin tam olarak bu eşitlikler tarafından belirleniyor görünür. Elektromanyetik alanlar indirgenemez enson olgusallıklar olarak görünürler, ve türdeş, yöndeş bir ether-ortam konutlamak ve elektromanyetik alanları bu ortamın durumları olarak göz önünde canlandırmak ilkin gereksiz olarak görünür.

Certainly, from the standpoint of the special theory of relativity, the ether hypothesis appears at first to be an empty hypothesis. In the equations of the electromagnetic field there occur, in addition to the densities of the electric charge, only the intensities of the field. The career of electromagnetic processes in vacuo appears to be completely determined by these equations, uninfluenced by other physical quantities. The electromagnetic fields appear as ultimate, irreducible realities, and at first it seems superfluous to postulate a homogeneous, isotropic ether-medium, and to envisage electromagnetic fields as states of this medium.

— Etheri Yadsımak Boş Uzayın Varoluşunu Kabul Etmek Demektir

— Newton Saltık Çevrim Devimi Etherin Varoluşunu Gerektirir

Ama öte yandan ether önsavından yana getirilecek ağırlıklı bir uslamlama vardır. Etheri yadsımak en sonunda boş uzayın ne olursa olsun hiçbir fiziksel niteliğinin olmadığını varsaymaktır. Mekaniğin temel olguları bu görüşle uyum içinde değildir. Çünkü boş uzayda özgürce asılı kalan

cisimsel bir dizgenin mekanik davranışı yalnızca göreli konumlara (uzaklıklar) ve göreli hızlara değil, ama ayrıca çevrim durumuna da bağımlıdır ve bu sonuncusu fiziksel olarak kendinde dizgeye özgü olmayan bir özellik olarak alınabilir. En azından biçimsel anlamda, dizgenin çevrimine olgusal birşey olarak bakabilmek için, Newton uzayı nesnelleştirir. Saltık uzayını olgusal şeylerle birlikte sınıflandırdığından, onun için bir saltık uzay ile göreli çevrim o denli de olgusal birşeydir. Newton pekala saltık uzayını "Ether" olarak da adlandırabilirdi; özsel olan şey yalnızca gözlemlenebilir nesnelerin yanısıra, algılanabilir olmayan bir başka şeye de olgusal olarak bakılması gerektiğidir, öyle ki ivmeye ya da çevrime olgusal birşey olarak bakılabilsin.

But on the other hand there is a weighty argument to be adduced in favour of the ether hypothesis. To deny the ether is ultimately to assume that empty space has no physical qualities whatever. The fundamental facts of mechanics do not harmonize with this view. For the mechanical behaviour of a corporeal system hovering freely in empty space depends not only on relative positions (distances) and relative velocities, but also on its state of rotation, which physically may be taken as a characteristic not appertaining to the system in itself. In order to be able to look upon the rotation of the system, at least formally, as something real, Newton objectivises space. Since he classes his absolute space together with real things, for him rotation relative to an absolute space is also something real. Newton might no less well have called his absolute space "Ether"; what is essential is merely that besides observable objects, another thing, which is not perceptible, must be looked upon as real, to enable acceleration or rotation to be looked upon as something real.

— Mach'ın Gözlenebilir Olmayan Saltık Uzayı Yoksayması Mantıksal Olarak Sonunda Yine Ether Varsayımına Götürür

Mach'ın mekanikte saltık uzaya gönderme ile bir ivmenin yerine evrendeki kütlelerin bütünlüğüne gönderme ile ortalama bir ivme geçirmeye çalışarak gözlemlenebilir olmayan birşeyi olgusal olarak kabul etme zorunluğundan kaçınmaya çalıştığı doğrudur. Ama uzak kütlelelerin göreli ivmelerine karşıt olan süredurum direnci uzaktan eylemi varsayar; ve modern fizikçi bu uzaktan eylemi kabul edebileceğine inanmadığı için, eğer Mach'ı izlerse bir kez daha geriye süredurumun etkileri için ortam olarak hizmet etmesi gereken ethere gelir. Ama Mach'ın düşünme yolu tarafından götürüldüğümüz bu ether anlayışı Newton tarafından, Fresnel tarafından, ve Lorentz tarafından tasarlanan etherden özsel olarak ayrıdır. Mach'ın etheri yalnızca süredurumlu kütlelerin davranışını koşullandırmakla kalmaz, ama ayrıca kendi durumunda onlar tarafından koşullandırılır.

It is true that Mach tried to avoid having to accept as real something which is not observable by endeavouring to substitute in mechanics a mean acceleration with reference to the totality of the masses in the universe in place of an acceleration with reference to absolute space. But inertial resistance opposed to relative acceleration of distant masses presupposes action at a distance; and as the modern physicist does not believe that he may accept this action at a distance, he comes back once more if he follows Mach, to the ether, which has to serve as medium for the effects of inertia. But this conception of the ether to which we are led by Mach's way of thinking differs essentially from the ether as conceived by Newton, by Fresnel, and by Lorentz. Mach's ether not only conditions the behaviour of inert masses, but is also conditioned in its state by them.

— Genel Görelilik Kuramının Etheri Mekanik Ve Elektromanyetik Olayları Betimleyen Bir Ortamdır

Mach'ın düşüncesi tam gelişimini genel görelilik kuramının etherinde bulur. Bu kurama göre, uzay-zaman süreklisinin metrik nitelikleri ayrı uzay-zaman noktalarının çevresinde ayrıdırlar, ve irdeleme altındaki bölgenin dışında varolan özdek tarafından bölümsel olarak koşullandırılırlar.

Uzay ve zamanın ölçünlerinin karşılıklı ilişkilerinin bu uzay-zaman değişkenliği, ya da belki de "boş uzay"ın fiziksel ilişkisinde ne türdeş ne de yöndeş olmaması olgusunun kabulü, bizi durumunu on işlev (g yerçekimi gizilgüçleri) tarafından betimlemeye zorlayarak sanırım sonunda uzayın fiziksel olarak boş olduğu görüşünü bir yana atmıştır. Ama böylelikle ether kavramı yeniden anlaşılır bir içerik kazanmıştır, gerçi bu içerik ışık üzerine mekanik dalga kuramının etherinden büyük ölçüde ayrılsa da. Genel görelilik kuramının etheri kendisi tüm mekanik ve kinematik niteliklerden yoksun olan, ama mekanik (ve elektromanyetik) olayları belirlemeye yardım eden bir ortamdır.

Mach's idea finds its full development in the ether of the general theory of relativity. According to this theory the metrical qualities of the continuum of space-time differ in the environment of different points of space-time, and are partly conditioned by the matter existing outside of the territory under consideration. This space-time variability of the reciprocal relations of the standards of space and time, or, perhaps, the recognition of the fact that "empty space" in its physical relation is neither homogeneous nor isotropic, compelling us to describe its state by ten functions (the gravitation potentials g), has, I think, finally disposed of the view that space is physically empty. But therewith the conception of the ether has again acquired an intelligible content, although this content differs widely from that of the ether of the mechanical undulatory theory of light. The ether of the general theory of relativity is a medium which is itself devoid of all mechanical and kinematical qualities, but helps to determine mechanical (and electromagnetic) events.

— Genel Görelilik Kuramının Etheri Özdek İle Ve Komşu Ether Alanları İle İlişki İçindedir

— Ama GGK Etheri De Özsel Olarak Bir Lorentz Etheridir

Lorentz etherine karşıt olarak genel görelilik kuramının etherinde temel olarak yeni olan şey ikincinin durumunun her yerde özdek ile bağıntılar tarafından ve ayrışımlı eşitlikler biçimindeki yasa altında duran komşu yerlerdeki etherin durumu tarafından belirlenmesidir; buna karşı Lorentz etherinin durumu elektromanyetik alanların yokluğunda kendi dışındaki hiçbirşey tarafından koşullandırılmaz ve her yerde aynıdır. Genel görelilik kuramının etheri, eğer durumunu koşullandıran nedenleri gözardı ederek onu betimleyen uzay işlevlerinin yerine değişmezleri geçirirsek, kavramsal olarak Lorentz'in etherine dönüşür. Böylece sanırım genel görelilik kuramının etherinin görelileştirme yoluyla Lorentz etherinin sonucu olduğunu da söyleyebiliriz.

What is fundamentally new in the ether of the general theory of relativity as opposed to the ether of Lorentz consists in this, that the state of the former is at every place determined by connections with the matter and the state of the ether in neighbouring places, which are amenable to law in the form of differential equations; whereas the state of the Lorentzian ether in the absence of electromagnetic fields is conditioned by nothing outside itself, and is everywhere the same. The ether of the general theory of relativity is transmuted conceptually into the ether of Lorentz if we substitute constants for the functions of space which describe the former, disregarding the causes which condition its state. Thus we may also say, I think, that the ether of the general theory of relativity is the outcome of the Lorentzian ether, through relativation.

Yeni etherin geleceğin fiziğinde oynayacağı rol konusunda henüz görüşlerimiz açık değildir. Uzay-zaman süreklisindeki metrik ilişkileri, örneğin yerçekimi alanlarını olduğu gibi katı cisimlerin betilenim olanaklarını da belirlediğini biliyoruz; ama özdeği oluşturan elektriksel öğesel parçacıkların yapısında özsel bir rolünün olup olmadığını bilmiyoruz. Ne de yapısının özsel olarak yalnızca tartılabilir kütlelerin yakınlarında Lorentz etherinin yapısından ayrılıp ayrılmadığını, ve kozmik düzeydeki uzayların geometrisinin yaklaşık olarak Euklides geometrisine karşılık düşüp

düşmediğini biliyoruz. Ama göreci yerçekimi eşitlikleri nedeniyle, kozmik büyüklük düzenindeki uzaylar durumunda, eğer evrendeki özdeğin ne denli küçük olursa olsun olumlu bir ortalama yoğunluğu varsa, Euklides ilişkilerinden bir ayrılma olması gerektiğini ileri sürebiliriz. Bu durumda evren zorunlu olarak uzaysal olarak sınırsız ve sonlu büyüklüklü olmalıdır, ve büyüklüğü o ortalama yoğunluk tarafından belirlenir.

As to the part which the new ether is to play in the physics of the future we are not yet clear. We know that it determines the metrical relations in the space-time continuum, e.g. the configurative possibilities of solid bodies as well as the gravitational fields; but we do not know whether it has an essential share in the structure of the electrical elementary particles constituting matter. Nor do we know whether it is only in the proximity of ponderable masses that its structure differs essentially from that of the Lorentzian ether; whether the geometry of spaces of cosmic extent is approximately Euclidean. But we can assert by reason of the relativistic equations of gravitation that there must be a departure from Euclidean relations, with spaces of cosmic order of magnitude, if there exists a positive mean density, no matter how small, of the matter in the universe. In this case the universe must of necessity be spatially unbounded and of finite magnitude, its magnitude being determined by the value of that mean density.

Eğer yerçekimi alanını ve elektromanyetik alanı ether önsavının duruş noktasından irdelersek, ikisi arasında dikkate değer bir ayrım buluruz. Yerçekimi gizilgüçleri olmaksızın ne uzay ne de herhangi bir uzay parçası olabilir; çünkü bu güçler uzaya metrik niteliklerini verirler ki onlarsız imgelenmesi bile olanaksızdır. Yerçekimi alanının varoluşu uzayın varoluşu ile ayrılmamacasına bağlıdır. Öte yandan, bir elektromanyetik alan olmaksızın pekala bir parça uzay imgelenebilir; böylece yerçekimi alanı ile karşıtlık içinde, elektromanyetik alan ethere ancak ikincil olarak bağlı görünür, ve elektromanyetik alanın biçimsel doğası şimdilik hiçbir yolda yerçekimi etheri tarafından belirlenmez. Kuramın şimdiki durumundan öyle görünür ki sanki elektromanyetik kuvvet, yerçekimi alanına karşıt olarak, bütünüyle yeni bir biçimsel örge üzerine dayanır, sanki doğa yerçekimi etherini pekala elektromanyetik tipten alanlar yerine bütünüyle başka bir tipten alanlarla, örneğin skalar gizilgücü olan alanlarla donatabilirmiş gibi.

If we consider the gravitational field and the electromagnetic field from the standpoint of the ether hypothesis, we find a remarkable difference between the two. There can be no space nor any part of space without gravitational potentials; for these confer upon space its metrical qualities, without which it cannot be imagined at all. The existence of the gravitational field is inseparably bound up with the existence of space. On the other hand a part of space may very well be imagined without an electromagnetic field; thus in contrast with the gravitational field, the electromagnetic field seems to be only secondarily linked to the ether, the formal nature of the electromagnetic field being as yet in no way determined by that of gravitational ether. From the present state of theory it looks as if the electromagnetic field, as opposed to the gravitational field, rests upon an entirely new formal motif, as though nature might just as well have endowed the gravitational ether with fields of quite another type, for example, with fields of a scalar potential, instead of fields of the electromagnetic type.

Şimdiki anlayışımıza göre öğesel özdek parçacıkları da özlerinde elektromanyetik alanın yoğunlaşmalarından başka birşey olmadığı için, evrene ilişkin şimdiki görüşümüz birbirlerinden kavramsal olarak bütünüyle ayrı ama nedensel olarak bağıntılı olan iki olgusallık sunar, yani yerçekimi etheri ve elektromanyetik alan, ya da, başka bir deyişle, uzay ve özdek.

Since according to our present conceptions the elementary particles of matter are also, in their essence, nothing else than condensations of the electromagnetic field, our present view of the universe presents two realities which are completely separated from each other conceptually, although connected causally, namely, gravitational ether and electromagnetic field, or as they might also be called space and matter.

Eğer yerçekimi alanını ve elektromanyetik alanı tek bir birleşik betilenim olarak kavramayı başarabilseydik, bu hiç kuşkusuz büyük bir ilerleme olurdu. O zaman Faraday ve Maxwell tarafından kurulan kuramsal fizik evresi ilk kez doyurucu bir vargıya ulaşmış olurdu. Ether ve özdek arasındaki zıtlık sönüp yiter, ve genel görelilik kuramı yoluyla fiziğin bütünü tıpkı geometri, kinematik ve yerçekimi kuramı gibi tamamlanmış bir düşünce dizgesi olurdu. H. Weyl tarafından bu yönde aşırı ölçüde dahice bir girişimde bulunulmuştur; ama kuramının olgusallık ile ilişki içinde ayakta kalabileceğine inanmıyorum. Dahası, kuramsal fiziğin yakın geleceğini düşünürken, nice kuramında kapsanan olguların alan kuramına ötesine geçemeyeceği sınırlar koyabilmesi gibi bir olasılığı koşulsuzca reddetmememiz gerekir.

Of course it would be a great advance if we could succeed in comprehending the gravitational field and the electromagnetic field together as one unified conformation. Then for the first time the epoch of theoretical physics founded by Faraday and Maxwell would reach a satisfactory conclusion. The contrast between ether and matter would fade away, and, through the general theory of relativity, the whole of physics would become a complete system of thought, like geometry, kinematics, and the theory of gravitation. An exceedingly ingenious attempt in this direction has been made by the mathematician H. Weyl; but I do not believe that his theory will hold its ground in relation to reality. Further, in contemplating the immediate future of theoretical physics we ought not unconditionally to reject the possibility that the facts comprised in the quantum theory may set bounds to the field theory beyond which it cannot pass.

— Genel Görelilik Kuramına göre Ethersiz Uzay Düşünülemezdir.

Toparlarsak, diyebiliriz ki genel görelilik kuramına göre uzay fiziksel nitelikler ile donatılıdır; öyleyse, bu anlamda bir ether vardır. Genel görelilik kuramına göre ethersiz uzay düşünülemezdir; çünkü böyle bir uzayda yalnızca ışığın yayılımı ortadan kalkmakla kalmayacak, ama ayrıca uzay ve zaman ölçünleri (ölçme-çubukları ve saatler) için ve dolayısıyla fiziksel anlamda uzay-zaman aralıkları için hiçbir varoluş olanağı da bulunmayacaktır. Ama bu ether tartılabilir ortama özgü niteliklerle donatılı olarak, zaman boyunca izlenebilecek parçalardan oluşuyor olarak düşünülmeyebilir. Devim düşüncesi ona uygulanmayabilir.*

Recapitulating, we may say that according to the general theory of relativity space is endowed with physical qualities; in this sense, therefore, there exists an ether. According to the general theory of relativity space without ether is unthinkable; for in such space there not only would be no propagation of light, but also no possibility of existence for standards of space and time (measuring-rods and clocks), nor therefore any space-time intervals in the physical sense. But this ether may not be thought of as endowed with the quality characteristic of ponderable media, as consisting of parts which may be tracked through time. The idea of motion may not be applied to it.

*[Einstein 1905'te özel görelilik kuramını sunarken bundan böyle ethere gereksinimi olmadığını belirtmişti. 1920'de Etherin varoluşunu tanıtlamak için ciddi bir inandırma girişimi içindedir, ve bunu kurama dışsal bir eklenti olarak değil ama kuramın kendi mantığının bir gereksinimi olarak, aslında temeli olarak ileri sürer: "Ether olmaksızın genel görelilik kuramı düşünülemezdir." 1955'te

ölümünden üç yıl önce, 1952'de, yine etherin mantıksızlığını ve olanaksızlığını ileri sürdü. Ondan kısa bir süre önce Dirac etherin edimsel varoluşunu matematiksel araçlarla tanıtladığını ileri sürmüştü. — A.Y.]

Çeviri: Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Euklides'in Öğeler'inden önermeler

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler

Eukledes'in Öğeler'inden Önermeler
Aziz Yardımlı

KİTAP BİR

ÖNERME 1

Verili sonlu bir çizgi üzerinde bir eşkenar üçgen çizmek.

AB verili doğru çizgi olsun.

Böylece AB doğru çizgisi üzerinde bir eşkenar üçgen çizilmesi istenir.

A özeği ve AB uzaklığı ile BCD dairesini çizelim [Kont. 3];
yine, B özeği ve BA uzaklığı ile ACE dairesini çizelim [Kont. 3];
ve çemberlerin kesiştikleri C noktasından A, B noktalarına CA, CB doğru çizgileri birleştirilsin [Kont. 3].

Şimdi, A noktası CDB çemberinin özeği olduğu için,
AC AB ye eşittir. [Tan. 15].

Yine, B noktası CAE dairesinin özeği olduğu için,
BC BA ya eşittir. [Tan. 15].

Ama CA da AB ye eşit olarak tanıtlanmıştı;
öyleyse CA, CB doğru çizgilerinden her biri AB ye eşittir.

Ve aynı şeye eşit olan şeyler birbirlerine de eşittirler;
öyleyse CA da CB ye eşittir. [O.K.1]

Öyleyse AC, AB, BC doğru çizgileri birbirlerine eşittir.

Öyleyse ABC eşkenardır; ve verili AB doğru çizgisi üzerinde çizilmiştir — yapılması gerektiği gibi.

KİTAP BİR

ÖNERME 2

(Bir uç olarak) verili bir noktaya verili bir doğru çizgiye eşit bir doğru çizgi yerleştirmek.

A verili nokta, ve BC verili doğru çizgi olsun.

Böylece (bir uç olarak) A noktasına verili BC doğru çizgisine eşit bir doğru çizgi yerleştirmek istenir.

A noktasından B noktasına AB doğru çizgisi birleştirilsin; [Kon. 1]

ve üzerinde DAB eşkenar üçgeni çizilsin. [I. 1]

AE, BF doğru çizgileri DA, DB ile doğru çizgide uzatılsın; [Kon. 2]
B özeği ve BC uzaklığı ile CGH dairesi çizilsin; [Kon. 3]
ve yine, D özeği ve DG uzaklığı ile CKL dairesi çizilsin; [Kon 3]

O zaman, B noktası CGH dairesinin özeği olduğu için,
BC BG ye eşittir.

Yine, D noktası GKL dairesinin özeği olduğu için,
DL DG ye eşittir.

Ve bunlarda DA DB ye eşittir;
öyleyse kalan AL kalan BG ye eşittir. [O.K. 3]

Ama BC nin de BG ye eşit olduğu tanıtlamnıştı;
öyleyse AL, BC doğru çizgilerinin her biri BG ye eşittir.

Ve aynı şeye eşit olan şeyler birbirlerine de eşittir; [O.K.1]
öyleyse AL de BC ye eşittir.

Öyleyse verili A noktasında AL doğru çizgisi verili BC doğru çizgisine eşit olarak yerleştirilmiştir.
Yapılması istendiği gibi

KİTAP BİR

ÖNERME 3

İki eşitsiz doğru çizgi verildiğinde, büyük olandan küçük olana eşit bir doğru çizgi kesmek.

AB, C verili iki eşitsiz çizgi olsun, ve bunlardan büyük olanı AB olsun.
Böylece büyük olan AB den küçük olan C ye eşit bir doğru çizginin kesilip çıkarılması istenir.

A noktasında AD C doğru çizgisine eşit olarak yerleştirilsin; [I. 2]
ve A özeği ve AD uzaklığı ile DEF dairesi çizilsin. [Kon. 3]

Şimdi, A noktası DEF dairesinin özeği olduğu için,
AE AD ye eşittir. [Tan. 15]

Ama C de AD ye eşittir.

Öyleyse AE, C doğru çizgilerinden her biri AD ye eşittir; öyle ki AE de C ye eşittir. [O.K. 1]

Öyleyse AB, C doğru çizgileri verildiğinde, büyük olan AB den küçük olan C ye eşit AE kesilmiştir.
Yapılması gerektiği gibi.

KİTAP BİR

ÖNERME 47

Dikaçılı üçgenlerde dik açı karşısındaki kenar üzerine çizilen kare dik açıyı sınırlayan kenarlar üzerindeki karelerin toplamına eşittir.

ABC BAC açısı dik olmak üzere bir dikaçılı üçgen olsun;
diyorum ki BC üzerindeki kare BA ve AC üzerindeki karelere eşittir.

Çünkü BC üzerinde BDEC karesi, BA, AC üzerinde GB, HC kareleri çizilsin; [I. 46]

A dan ya BD ye ya da CE ye koşut AL çizilsin, ve AD, FC birleştirilsin.

Sonra, BAC, BAG açılarından her biri dik olduğu için, bundan şu çıkar ki bir BA doğru çizgisi ile, ve üzerindeki A noktasında, aynı kenar üzerinde olmayan AC, AG gibi iki doğru çizgi bitişik açıları iki dik açıya eşit yapar;
öyleyse CA AG ile birlikte bir doğru çizgidedir. [I. 14]

Aynı nedenle
BA da AH ile bir doğru çizgidedir.

Ve, DBC açısı FBA açısına eşit olduğu için: çünkü her biri diktir:
her birine ABC açısı eklensin;

öyleyse bütün DBA açısı bütün FBC açısına eşittir. [O.K. 2]

Ve, DB BC ye, ve FB BA ya eşit olduğu için,
AB, BD kenarları sırasıyla FB, BC kenarlarına eşittir;
ve ABD açısı FBC açısına eşittir;
öyleyse AD tabanı FC tabanına eşittir,
ve ABD üçgeni FBC üçgenine eşittir. [I. 4]

Şimdi BL koşutkenarı ABD üçgenin iki katıdır, çünkü aynı BD tabanını alırlar ve aynı BD, AL koşutlarındadırlar. [I. 41]

Ve GB karesi FBC üçgeninin iki katıdır,
çünkü yine aynı FB tabanını alırlar ve aynı FB, GC koşutlarındadırlar. [I. 41]

[Ama çiftlerin eşitleri birbirine eşittir.]

Öyleyse BL koşutkenarı GB karesine de eşittir.

Benzer olarak, eğer AE, BK birleştirilirse,
CL koşutkenarının da HC karesine eşit olduğu tanıtlanabilir;
öyleyse bütün BDEC karesi GB, HC karelerine eşittir. [O.K.2]

Ve BDEC karesi BC üzerinde çizilir,
ve GB, HC kareleri BA, AC üzerinde.

Öyleyse BC kenarı üzerindeki kare BA, AC kenarları üzerindeki karelere eşittir.

Öyleyse vb.

Q.E.D.

[Pisagoras bu teoremin tanıtlanması üzerine Tanrılara bir adak sundu.
Plutark, Diogenes Laertius, ve Athenaeus bu önermeyi Pisagor'a yüklemede anlaşırlar.]

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

EVRİM KURAMI

Kaynak · Noesis

EVRİM KURAMI

"Die heutige Synthetische Evolutionstheorie unterscheidet sich stark von den bekannten,

mathematisch formulierten Theorien aus der Physik und Chemie.”

“Bugünün sentetik evrim kuramı kendini fizik ve kimyanın matematiksel olarak formüle edilmiş tanıdık kuramlarından güçlü olarak ayırdeder.”

Kavramsız bilimcilik düşüncesinin her noktasında büyük güçlüklere ve kaçınılmaz tutarsızlıklara düşer.

İlk olarak, fizik ve kimyanın kuramları matematiksel olarak değil, kavramsal olarak formüle edilir. Uzay, zaman, özdek, kütle, kuvvet, devim, ivme vb. kavramları nitel kavramlardır ve matematiksel anlatıma açık olmaları onlara özünlü olan nicelik kavramına bağlıdır. Uzay, zaman, özdek nicel belirlenim altında duran niteliklerdir ve aralarındaki bağıntı kavramsaldır. Nicelik belirlenimi bu kavramsallığa altgüdümlüdür, tersi değil. Nicelik nitel olanı tanımlamaz. Kuvvet kavramı özdeksel kütle ile doğru orantı ve uzaklık ile ters kare orantısı içinde durur. Daha büyük kütle daha büyük kuvvet demektir, ve daha büyük uzaklık kuvvetin (çekme ve itme) etkisinin uzaklığın karesi ile orantılı olarak azalması demektir.

Mekanik ve Kimyasallık alanları ereksel yaşambilim alanından ayrıdır ve evrim kuramı hiç kuşkusuz salt mekanik ya da kimyasal bir süreç değildir. Pozitivist düşünme alışkanlığının bu ilişkiyi sık sık anımsama gereksinimi yaşambilim alanında bir süre daha zorunlu bir sıkıntı kaynağı olmayı sürdürecektir.

“... darwinsche Evolutionstheorie auch keine deterministische Theorie.”

Darwin’in evrim kuramı (Magna Carta gibi) etnik olarak ve kültürel olarak önemlidir ve deterministik bütünlükten yoksundur.

FİZİK: MEKANİK, KİMYA, BİOLOJİ

Kaynak · Noesis

FİZİK: MEKANİK, KİMYA, BİOLOJİ

> Batı felsefeciliği Yaşabilimin önemini çok geç algıladı.
>
> Batı felsefeciliği Kimya ve Bioloji bilimlerinin alanlarını Mekaniğe indirgedi.
>
> Batı felsefeciliği Mekaniği Fizik olarak algıladı.
>
> Mekanik bugün de Fizik olarak adlandırılmaktadır.
>
> Fizik (φυσική) Mekanik, Kimya ve Bioloji alanlarını kapsar (φύσις = doğa).
>
> Batı felsefeciliği Kimyayı ve Biolojiyi Fizik kapsamına almaz; onları Fiziğin bütünü ile eşitlenen Mekaniğe indirger.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz ‘Bilim’

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

İdea Yayınevi İnternet Yayınları — 4

Aziz Yardımlı

Görelilik Kuramı: Felsefesiz ‘Bilim’ Ek: Albert Einstein’ın Özel ve Genel Görelilik Kuramı Üzerine Çözümlemeler

idea

İDEA YAYINEVİ / İNTERNET YAYINLARI — 4 İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com Görelilik Kuramı: Felsefesiz ‘Bilim’ © AZİZ YARDIMLI 1997, 2013 Einstein’ın Özel ve Genel Görelilik Kuramı Üzerine Çözümlemeler © AZİZ YARDIMLI Tüm hakları saklıdır. Bu metin bu formatta İdea Yayınevinden izin alınması gerekmeksizin sınırsızca çoğaltılabilir ve yayılabilir.

“[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)” :: “[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought).” Einstein, Space and Time, 1926 “En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler.” Sokrates, Savunma, 22.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz ‘Bilim’ Giriş: A Prioriden Kurtuluş Albert Einstein tüm tarihin gelmiş geçmiş en popüler fizikçisidir. Pozitivist öncüllerine karşın, sonuna dek belirlenimciliği, nedenselliği, bilimsel nesnelliği, tek bir sözcükle, Usu savunduğunu ileri sürdü. Bu tutumu pek çok insanı usdışının ussal olduğuna inanmaya götürdü. Bir bakıma, Albert Einstein fizik biliminde tam olarak yirminci yüzyılın en popüler sanatçısı olan Pablo Picasso’nun resim sanatında yaptığı devrime benzer birşey yaptı, klasik-ussal içeriği devirdi, bilimselliğin ölçünlerini yerle bir etti, ve bilimsel içeriği bir tür kübistik tabloya dönüştürdü. Einstein Uzay ve Özdeğin sonlu ve süreksiz ve Zamanın “parçalı” olduğunu buldu, ve bu büyük buluşunu sık sık övünçle vurguladığı gibi görgücü-kuşkucu David Hume’un felsefeye yaptığı “ölümsüz hizmet” temelinde, bilgiyi kavramsızlaştırma temelinde gerçekleştirdi. Bu ‘felsefe’ geometrinin fizikselleştirilmesine de izin verir ve buna göre örneğin kavramsal nokta boyut kazanarak görgülleştirilir, ds sonsuz küçüklük olarak değil ama “çok küçük sayı” olarak alınır. Yetenekli bir insanın yanılgılarının bile öğretici olduğu söylenir. Eğer bu doğruysa, Einstein’ın kuramlarından pek çok şey öğrenilebileceği beklentisinde olabiliriz. Ama Einstein durumunda bu kuralın işlediği söylemek çok güç olacaktır, çünkü yanılgı da tıpkı gerçeklik gibi usun, insan düşünce yetisinin kendisine aitken, göreci usdışı ise gerçeğin ve yanlışın ötesidir — tıpkı nihilizmin iyinin ve kötünün ötesine geçerek moral değeri silmesi, ve tıpkı kübizmin güzelin ve çirkinin ötesine geçerek estetik değeri silmesi gibi. Göreci bir etiğin ve göreci bir estetiğin bu kavramların yokluğuna vardığı bilinir. Genel olarak görelilik alanında genel olarak düşünce yararsızdır, çünkü sık sık düşüncenin tüm 3

yeteneğinin dışında yatan şeyler ileri sürülür, düşünceden yapamayacağını yapması, örneğin eğrinin doğrudan daha kısa, noktanın boyutlu, çizginin genişlikli olduğunu düşünmesi istenir. Ve sık sık deneyimin kendisi de yararsızdır, çünkü kavramın yeteneksiz olduğu şeye yine kavramın belirlenimini ya da biçimini taşıyan fiziksel realite de eşit ölçüde yeteneksizdir.NOT1 Görünürde, Einstein arkasında yalnızca bilgisiz irrasyonalizmin onayını almakla kalmadı, ama Batı akademizmini olduğu gibi popüler bilinci de derinden etkilemeyi başardı. Gerçekte, Einstein yalnızca kavramsal olarak eğitimsiz bilinçlerde saçmaya karşı duyulan şefkati, henüz us ve bilgi ile tanışmamış olan eğilimleri okşadı ve usdışına karşı bütünüyle savunmasız bilinç alanını yakaladı. Eğer usdışının öğreticiliğinden söz edebilirsek, burada pekala usun kendi doğasını anlamak için eşsiz bir fırsat yatar. Ama bu biraz kuşkuludur. Planck 1949’da haklı olarak şunları yazdı: “Yeni bir bilimsel gerçeklik ona karşı çıkanları inandırarak ve ışığı görmelerini sağlayarak değil, ama dahaçok karşı çıkanların sonunda ölmeleri ve yeni gerçeklik ile tanışık olan yeni bir kuşağın yetişmesiyle utku kazanır.” Bir yanlışlığın düzeltilmesi yeni bir gerçekliğin kazanılmasıdır. Ama bir

bilinç yapısı ister gerçek ister yanlış olsun, ister eski ister yeni olsun, kendi içinde az çok tutarlı, az çok dizgesel bir yapıdır. Ondan özsel bir bileşeni uzaklaştırmak bütünü bozmaksızın olanaksızdır. Ya da ona yeni bir özsel bileşen kazandırmak onunla çelişen başkalarını değiştirmeksizin olanaksızdır. Yeni bir gerçeklik yeni bir bütünsel yapıyı, dünyaya bütünsel olarak yeni bir bakış açısını gerektirir. Ama görelilik kuramı söz konusu olduğunda, değişim yalnızca tekil bir fizik kuramının değil, bütün bir bilincin, bütün bir kültürün değişimini ilgilendirir, çünkü bu kültürde görelilik ilkesi yalnızca fiziği ve geometriyi bozmakla kalmaz, ama felsefeyi ve sanatı da, törel ve politik bilinci de bozar, kültürel varoluşun bütününe özünlü yeni bir sofizmin ilkesi olarak iş görür. *** Görelilik kuramı bizden Saçma olana inanmamızı ister. Bu kurama göre Uzayın çevresi çitlerle kuşatılıdır ve evrende özdeğin miktarı sonludur. Bu kurama göre, ‘Uzay bükülebilir, uzayıp kısalabilirdir.’ ‘Her bir özel uzay noktası için özel bir zaman kıpısı vardır.’ Ama gene de kuram tüm bu önermelerin kavramsal olduklarını, mantıklı olduklarını ileri sürmez. Tersine, özellikle mantıksız olduklarını ileri sürer. Gerçekten de bu tür önermeler açıkça us-dışı, kavram-dışıdır, ve bu onların zayıflığı değil üstünlüğü olarak, geçersizlikleri değil geçerlikleri olarak görülür. İnsanın düşüncesinin bu kuramın önermelerini anlama, kavrama, ya da başka herhangi bir yolla onlarla iletişime girme gibi bir yeteneği yoktur. Böyle kavram kopukluğu gösteren önermeler mantıksızın en çıplak örneklerini verirler. Mantıksızlıkları onları anlaşılmanın ötesine götürür ve salt anlaşılmazlıklarında düşünceyi sindirmeyi başarırlar. Hiç bir insan usu kendi doğasına aykırı olanı yapmayı başaramaz. Böyle önermeler kimilerinin dediği gibi, ‘sezgiye de aykırı’dır. Aslında tasarıma, imgeleme, düşleme, tüm ansal yetilerimize aykırıdır. Ve gene de geçerli olduklarına inanmamız istenir. İnanmayı başardıklarına inananlar vardır. Ve birşey inanç konusu olur olmaz kolayca kitlesel ölçeğe tırmanır.

GÖRELİLİK KURAMI: FELSEFESİZ ‘BİLİM’

5

Burada sorunun boşinanç-andırımlı doğasına biraz daha yaklaşabilmek için bir Kilise Babasının ilkesine bakmak yararlı olacaktır: “Credo quia absurdum” — “İnanırım çünkü saçmadır,” der Tertullian. İnanmak bilgiye eşlik eden doğal ansal-duygusal durumdur. Ve bilgi, gerçeklik inancın eşliğinde olmaksızın olamaz. Ama gene de inanmak zorunlu olarak bilmek değildir. İnsanlar bilmediklerine, anlamadıklarına ancak inanabilirler. Ama bilgisiz inanç boşinançtır. Tertullian’ın biraz çapraşık görünen sözlerinin anlamı Saçmanın bir bilgi konusu değil ama ancak bilgisiz bir inanç konusu, bir boşinanç konusu olabileceğidir. Tertullian bu formülün biricik savunucusu değildir. Benzer olarak, Einstein’ın kuramının felsefi dayanağını sağlayan kuşkucu Hume da kuşkucu Newton’dan ödünç aldığı görgücü ilkeleri üzerine, gözlem ve deneyimNOT 1 üzerine bilginin, gerçekliğin olanaksız olduğunu görmüş, bilginin yerine inancı (ve gerçekliğin ya da pekinliğin yerine olasılığı) geçirmişti. Mantıklar görünürde biraz ayrı yollar izleseler de, usu reddetme tutumunda ortak olan Kilise Babası ve Görgücü düşünür inanç etmenini güvenilmez bilgiye karşı iyi almaşık olarak kabul ederler, ve insan usunun yol göstericiliği reddedilince herşeye karşın bir temel arayan bilgi kendini ancak inanç üzerine aklayabilir. Ama böyle inanç, usa dayanmayan, usun yol göstericiliğini tanımayan bilgisiz inanç gerçekte bir inanç bile değildir. Keyfi inanç usdışını onaylayabilecek biricik ansal yetenektir ve felsefesiz doğal bilince ait olmalıdır. Burada usun ve ussal olanın dışında olma, var olmayanı, var olamayacak olanı düşünmeyi deneme gibi bir durum vardır. Bu yanılgı ya da yanlışlık dediğimiz şeyden bütünüyle ayrıdır. Saçma dediğimiz şeydir. Normal insan usu saçma olanın karşısında düşüncesinin temellerinin ayağının altından çekildiğini duyumsar. Ama saçmayı temel yapabilen bir ‘mantık’ tipi de vardır. Örneğin

matematikçi Cantor bir doğru çizgi üzerindeki, bir alanın içerisindeki noktaların sayılabileceğine, toplamlarının karşılaştırılabileceğine inanır (ve yaşamının sonlarına doğru bu düşünceleri tanrısal bildiriş yoluyla aldığını söyler). Yanlışlık anlaşılabilir birşeydir. Kimi görüşler, kuramlar olgulara, var olana, gerçeğe aykırı olabilir, ve gene de kendi içlerinde pekala tutarlı görünebilirler. Bunları doğrulamak us bozulması ile aynı şey değildir. Yanılgı mantıksızdan bütünüyle başka birşeydir. Kendinde bağıntısız olanı bağıntılar, ve ne olursa olsun kendisinin bir yanılgı olmadığında diretir. Ve doğa biliminin tarihindeki yanılgıların kütlesi pekala bir buz dağının su altındaki bölümüne benzetilebilir. Doğal mantığın tasarımsal bağıntıları hiçbir zaman kavramsal bağıntılar ile bir ve aynı sağınlığı gösteremez, ve diyalektik olarak bağlantısız olan sentetik olarak, dışsal olarak biraraya getirilebilir. Doğal us yerçekimi kuvvetini salt çekim kuvveti olarak görse bile, onda itmenin de eşit ölçüde bulunduğunu görmese bile, ussal saydığı bu temel üzerinde fiziğini daha öte geliştirmeyi sürdürür. Sonsuz küçüklükler oranını anlamasa da, kalkülüsü bağıntısız, dışsal olarak belleyebilir ve onu bir makine gibi uygulayabilir. Ve gene de temel belitlere bağlı kalır, doğru çizginin eğri çizgiden kısa olduğunu, geometrik kavramın görgül resim ile bir ve aynı şey olmadığını, parçaların toplamının bütünden büyük olmadığını, koşut çizgilerin kesişmediğini vb. bilir. Buna karşı, saçmanın gerçeği mantığa, usun kendisine

aykırı olmaktır. Saçma olanı doğrulamak usu çürütmektir. Ve Us insanın tözüdür. *** Görelilik Kuramının belirlenimlerinin biraz daha ayrıntılı bir irdelemesini bu kitabın sonundaki Çözümleme bölümüne bırakarak, burada kısaca doğa bilimlerinde irrasyonalizmi, bilim ve felsefe arasındaki, olgusallık ve matematik arasındaki ilişkileri ele alacağız. Fizikte görecilik başka herşeyin ussal olduğu bir dünyada kendi başına duran bir fenomen, başka herşeyin yolunda gittiği bir dünyada kendini yalıtmış bir sorun değildir. Tersine, gelişiminin henüz ham, ilkel bir evresindeki bütünsel kültürel süreçte fizik de kendini bütünün tonuna uyarlamak zorundadır. ‘Bilimsel topluluk’ henüz ussal olanı doğrulayacak ussallık düzeyine ulaşmış değildir ve ‘kurumsal felsefe’ henüz fiziğe dalkavukluk yapan pozitivizmden daha öteye, gerçek kavramsal düşünceye büyüyebilmiş değildir. Einstein’ın kuramı 1960’lara dek sürekli gözden düştü. Matematiksel soyutluğundan ve doğal mantık için anlaşılır olmayan sayıltılarından ötürü öğretilmesi olanaksızdı, ve kısa bir süre içinde gözardı edilmeye, özellikle Nice Kuramının başarısı karşısında giderek alay konusu edilmeye başladı. Görelilik kuramının olağanüstü popülerliği zamansal olarak Big Bang mitolojisini izleyen bir olaydır ve popüler bilinçte geçerliği bu modern mitolojinin geçerliğine bağlıdır. Bilindiği gibi, bu kozmolojik önsava göre sonlu bir zaman önce, gerçekte hiçbirşey olan bir ‘tekillik/singularity’ kıpısında, yalnızca özdek ve enerji değil, ama uzay ve zaman da Yokluktan yaratılmıştır. Bu sözde kuramın temelinde ne deneyim/ gözlem ne de herhangi bir mantık vardır. Tersine, güdüsünü kavramı silmeyi bilimselliğin koşulu sayan bir imgelemden alır. Matematiksel destek, tıpkı görelilik kuramının kendisinin durumunda olduğu gibi, doğallıkla arkadan gelir ve sanki özerk bir bilgilenme aygıtıymış gibi kullanılsa da, bütünüyle önceden kabul edilen görüşlere ayarlanır. Tüm fiziksel varoluşun yaratılışı verildiğine göre, yaratılan tüm gereç fiziksel olmayan kaynaklardan sağlanır. Bu ‘mantık’ nedensellik ile saltık olarak geçimsiz bir kavramı, doğanın doğa-dışı ve doğa-üstü bir başlangıcı tasarımını gerektirir — uzay-dışı ve zaman-dışı bir ‘nedenselliği.’ Eğer bu fizik ise, fiziğin kendisi tüm usun ve sağduyunun bir yana atılmasını gerektirir. Ama bu hiç kuşkusuz Fizik değildir. Tıpkı usdışı nesnesi gibi, olmayan nesnesi gibi, kendisi de hiçbirşeydir. Einstein görelilik kuramının temelinin görgücülük olduğunu, ve bu temeli David Hume’un felsefesinde

bulduğunu söyler. Gerçekten de Bern yıllarında arkadaşlarıyla kurduğu Akademie Olimpia'da onlarla birlikte David Hume ve Ernest Mach'ı incelemiş, düşüncesinin yaşamı boyunca bağlı kalacağı felsefi temellerini o yıllarda oluşturmuştur. Yıllar sonra, tüm dehasına karşın anlamakta güçlük çektiği, aslında hiçbir zaman anlamadığı şeylerden biri de David Hume'un felsefeye "büyük hizmeti"nin kuşkuculuk olduğu olgusudur. Kuşku bilgi değil ama bilme dürtüsüdür. Kuşkuculuk ise bilgiye götüren kuşku değil ama bilmeme dürtüsüdür. Kuşku sağlıklıdır çünkü kendini olumsuzlamayı, kendini ortadan kaldırmayı amaçlar; kuşkuculuk ise sağlıksızdır çünkü kendini doğrular ve bir inakçılıktır.

GÖRELİLİK KURAMI: FELSEFESİZ 'BİLİM'

7

Kuşkunun yenilmeyen, ortadan kaldırılamayan sürekli bir ruh durumu olması açıkça bilginin yadsınmasıdır. Kuşkuculuk mantığa karşı bağışıktır — çünkü kuşkuculuktur. Mantıksal değil, ruhbilimseldir. Kuşku kuşkuculuk değildir. Birincisi var olanı olumsuzlamayı, olumlu olanın gerçeğinin olumsuz olma olduğunu anlatır ve bilmenin özsel olarak eytişimsel momentidir. İkincisi ruhbilimsel bir saplantıdır ve bilginin yadsınmasını, bilmemenin doğrulanmasını anlatır. Einstein'ın kuramının temeli David Hume'un kuşkuculuğudur. Buna göre Kavram üzerine değil ama duyusal-algı üzerine dayanır, ama kuşkuyu yenmek için değil, doğrulamak için, çünkü duyusal-algı bilgi üretmez. Görelilik kuramı algının göreliliğini uzay ve zaman kavramlarının, aslında tüm doğabilimsel kavramların göreliliğine ve öznelliğine gerekçe yapar. Ve Kavram gerçek karakterini yitirir. Duyusal-algının tasarımları temelinde hiçbir evrensel ve zorunlu yasa, yani yasa elde edilemeyeceği, aslında sıradan bir genellemeden öteye gidilemeyeceği için, kuşkucu pozitivizm haklı olarak bilgiyi olasılığa, tahmine, istatistiğe indirger. Einstein'ın dehası bu yalın mantıksal çıkarsamayı yapmasına yetmez. Ve olasılıktan daha iyisini, gerçekliği veremeyen bir kuramsal temel üzerinde "Tanrı zar atmaz" diyerek yine dehasının gerçek karakterini sergiler. Nedenselliği ve belirlenimciliği savunması dikbaşlı bir irrasyonalizmin yanısıra ileri sürülür, ve yalnızca Einstein'ın kuramcılığını eleştiriye karşı oynak bir hedef olarak göstermeye hizmet eder. Mantığın özellikle reddedildiği yerde, kavramın yerini ruhbilimsel tasarımın aldığı yerde anlaşılırlık yiter ve anlam kaçar. Yıllar sonra Eddington merakla kuramı anlayan üçüncü kişinin kim olduğunu düşünürken salt bir şakayı amaçlamıyordu.NOT 2 Einstein kavramların nesnel olgusallığını tanımamada sonuna dek diretti. 1950'de üçüncü yayımı çıkan Göreliliğin Anlamı'nda, daha önce 1916 kitapçığında da kullandığı aynı eğretileme ile, uzay ve zaman kavramlarının "a priorinin Olimpos'undan aşağıya indirilmeleri" gereğinden söz eder. Eğretilemeyi yalın dile çevirirsek, bildirim Kavramların ya da İdeaların nesnel hiçbir değer ve anlamlarının olmadığını, yalnızca algı türevleri olduklarını, yalnızca insan anlığının öznel yaratıları olduklarını anlatır. Bu Einstein'ın haktanırlık göstererek David Hume'a borçlu olduğunu kabul ettiği 'felsefi' temeldir. Ve kavramlar bu öznellikleri içinde, "deneyimlerimizin karmaşasını temsil etmeye hizmet ederler." Başka bir deyişle, öznel kavram ve nesnel realite için bilgide sonuçlanacak bir ilişki, bir iletişim aramak boşunadır. Felsefi uslamlama ile en yüzeysel tanışıklık bile, bu bakış açısına göre, nesnel varoluş olduğunu 'sandığımız' olgusallığın Einstein'ın öncülleri gereği baştan sona öznel olacağı sonucunu çıkarabilir: Bu öncüller üzerine Özdek, Uzay ve Zaman, Töz vb. ancak düşünüldüğü sürece vardır. Yani yalnızca düşüncede vardır ve kendinde realitesi yoktur. Aynı öznelciliği Berkeley'de ve Hume'da, Kant'ta ve daha sonra Kopenhag okulunda, Niels Bohr ve Werner Heisenberg'de buluruz. Einstein Göreliliğin Anlamı'nda şöyle yazar (1950, s. 2): "Kavramlarımız için ve kavramlarımızın dizgesi için biricik aklama deneyimlerimizin karmaşasını temsil etmeye hizmet etmeleridir; bunun dışında

hiçbir meşrulukları yoktur. Felsefecilerin belli temel kavramları onları denetim altında tutmamıza izin veren görgücülüğün [empiricism] temelinden a priorinin yüksekliklerine uzaklaştırmakla [!] bilimsel düşünmenin ilerlemesi üzerinde zararlı bir etkide bulunduklarına inanıyorum. ... [B]u idealar-evreni deneyimlerimizin doğasından ancak giysilerin insan bedeninin biçiminden olduğu denli bağımsızdır [= idealar deneyim tarafından belirlenirler]. Bu uzay ve zaman kavramlarımız için özellikle doğrudur — kavramlar ki olguların baskısı altında fizikçiler onları a priorinin Olimpos'undan aşağıya indirmek ve böylece ayarlayarak işe yarayabilir bir duruma getirmek zorunda kalmışlardır." Bilindiği gibi görgücülük yalnızca özdeğin, yalnızca uzay ve zamanın değil, giderek düşünen öznenin, 'Ben'in bile varlığını doğrulayamaz, çünkü hiç biri duyusal-algının nesnesi değildir. Görgücülük felsefe ile henüz tanışmakta olan bilincin sandığı gibi ussal bir bakış açısı değildir. Görgücülük, Einstein'ın tüm görelilik kuramı için vurgulu bir anlamda temel aldığı bakış açısı olarak, hiçbir nesnel varoluşun olmadığında direten ve bilgiyi inanca ve pekinliği olasılığa ya da tahmine indiren irrasyonalizmdir. Bu bakış açısından, örneğin NEDENSELLİK nesnel bir ilişki, nesnel bir anlamı olan bir kavram değil, ama yalnızca sık sık gözlenen iki ardışık olay arasında salt alışkanlık temelinde kurulan bir çağrışım sorunudur. Bu çağrışımlar temelinde yorumlanan realite gerçekten de soyut bir idealite, yalnızca insan beyninde kurulan bir öznellik, bir Gedankendingdir. Bu bakış açısından, insan gerçekliğe yetenekli ve gerçekliğe yaraşır değildir. Bir imgeler dünyasında, salt kendi öznelliği içerisinde, salt kendi kuruntular realitesinde varolur. Einstein aynı görgücü çizgide kavramların "ruhbilimsel" kökenli olduklarını belirtir ve uzay kavramının "kutu"lar üzerine gözlem ve deneyimlerden nasıl türetildiğini açıklar. Yine aynı yerde şunları söyler: "Doğal bilimler, ve özel olarak onların en temel olanları, duyu algılarını ele alırlar." Kavramları değil ama duyusal algıları! "Göreliliğin Anlamı"nın sunduğu 'felsefi' temel 50 yıl önce Akademie Olimpia'da keşfedilen aynı temeldir. Böyle kesin anlatımlarına karşın, Einstein tüm yazılarında duyu-algılarından değil ama sürekli olarak kavramlardan söz eder. Ama gene de onları hiçbir zaman gerçek değerlerinde almamayı başarır. Birer tasarım olarak, fizikseli temsil eden duyu-algıları olarak alır. Tıpkı pergel-cetvel geometrisinde yaptığı gibi. Bilimsellik ve Ussallık: Bilim Deneyim Değil, Ama Deneyimin Tanıtlanmasıdır Görgül bilimler salt görgül temellerinden ötürü tümevarımın ve dolayısıyla olasılığın ötesinde bir geçerlik taşıyamazlar. Bu yetersizlik onlara kötü biçimler altında katılaşmayıp daha öte gelişebilmek için gerekli olan esnekliği, değişim olanağını verir. Bu düzeye dek, görgül bilgi bütünüyle haklı olarak kuşkunun nesnesidir, henüz Bilgi değil ama 'görgül bilgi'dir. Tıpkı geometrik teoremler durumunda aksiyomatik tanıtlamanın başlangıçta görgül bir önesürümden, bir doxadan daha ötesi olmayan bir önermeyi geometrik bilgiye yükseltmesi gerektiğinin düşünülmesi gibi, görgül bilimler de Bilim olabilmek için kavramsal-mantıksal

yapılarının iç tutarlığının gösterilmesi gereksimi içinde dururlar. Bu tanıtlamayı yine kavramsal yapının kendisinin sağlaması gerekir — ona dışsal bir yöntemin değil, ama düşüncenin, kavramın kendisinin yönteminin. Bilim a posteriori olanın a priori tarafından aklanmasını, olumsal, olası, kuşkulu görünende mantıksal zorunluğun gösterilmesini gerektirir. Kavramsız deneyimin kavramı aklaması düşüncesi bu düzeye dek salt bir düşüncesizliktir, çünkü deneyim olarak deneyim

düşüncesiz, kavramsızdır. Ona belirli biçim usun kategorileri tarafından verilir ve bu konuda modern dönemde özellikle ilgili olan kavrayış yine Kant'ın felsefesinde bulunur, üstelik bu felsefe görüngünün ötesine geçememede diretse bile. Tüm kuşkuculuğuna karşın, Kant'ın felsefesinde gerçekten felsefe adına yaraşır başlıca nokta bilimin a priori yapılması gerektiği görüşüdür (gerçi Kant'ın bilim dediği şey kendinde-Şeye, gerçek varlığa ya da realiteye ulaşamıyor olsa da). Kavram ve Realite arasındaki ilişki bilim için özseldir. Ve Realitenin kendisinin Kavram tarafından belirlenmesi ölçüsünde, bu ilişki Kavram ve Kavram ilişkisidir. Einstein'ın bilimin temelinden uzaklaştırdığı ve yerine duyu-algısını geçirdiği şey Kavramlar ya da nesnel düşüncelerdir. Hegel Doğa Felsefesi'nde düşünce ve bilim arasındaki ilişki konusunda şöyle yazar: "Görgül Fiziğe karşı belirtilecek ilk şey onda kabul ettiğinden ve bildiğinden çok daha fazla düşüncenin bulunduğu, ve sandığından daha iyi olduğudur; ya da, eğer Fizikte düşünce bir bakıma kötü birşey sayılacaksa, sandığından daha kötü olduğudur. Öyleyse Fizik ve Doğa Felsefesi birbirlerinden algılamanın ve düşünmenin birbirlerinden ayrıldığı gibi değil, ama yalnızca düşünmenin tür ve tarzı yoluyla ayrılırlar; ikisi de Doğanın düşünce yoluyla bilinmesini anlatırlar." Fizik metafiziktir. Ancak saf doğal bilinç bir bilim olarak fiziğin fiziksel, özdeksel olduğunu düşünür. Bu bilincin tarih olması insanlığın özgürlüğünde özsel bir bileşen olacaktır. Doğa özdekseldir; doğabilim tinsel. 'Metafizik' sözcüğüne yüklenen tüm dışsal-tarihsel ıvır zıvırı bir yana bırakırsak, anlatım 'fizik-ötesi' olandan, mantıksal olandan başka hiçbirşeyi anlatmaz. Fizik biliminin kendisi ilkin tinseldir, çünkü bilinçtedir. Ama bu bilimin biricik içeriği olan kavramların bilince sınırlı olmadıklarını, bir fenomen olarak Doğanın, fenomenal Doğanın kendisinin özünü belirlediklerini ve bu anlamda nesnel de olduklarını düşünürsek, görgül fizik biliminin bilinçsizce de olsa gerçekte ne ile ilgilenmekte olduğunu daha iyi görebiliriz. Doğayı kavramsızlaştırmayı, fiziği fizik-ötesinden kurtarmayı istersek bunu hiç kuşkusuz düşüncemizde yapabiliriz. Ama o zaman kavramsız, biçimsiz, belirlenimsiz özdeğin ne olduğunu söylememiz olanaksızlaşır. Ve kavramsız, biçimsiz, belirlenimsiz bir Doğanın bilgisinden söz etmek tam olarak bir kendinde-Şey soyutlamasının bilgisinden söz etmek kadar anlamlıdır. Ama bu soyutlamaların Şeye, Doğaya değil, özneye düştüğünü görmek güç olmamalıdır. Su katılmamış fizikçinin düşünceye tepkisi bir misolojiye denk düşer — sanki düşünce insana ait olmaması gereken birşeymiş gibi, sanki us, uslamlama, ussal

tanıtlama yararsız, yanlış, giderek zararlı, tehlikeliymiş gibi. Salt fizikçiler, en katıksız, en arı fizikçiler hayvanlardır. Çünkü düşünmezler. Yalnızca ve yalnızca duyularını, kimilerine göre de sezgilerini kullanırlar. Bilimin hiç olmazsa düşünce pahasına duyulara yetkin olmadıkları bir işlevi yükleyen ve düşünceyi duyuların bir türevine indirgeyen kuşkucu inaklardan onay beklememesi gerekir. Bu onay değersizdir. Duyu duyumsar. Duyumsamanın Varlığın çıkarsamasına götürdüğü düşüncesi bile bir us işlevidir. Doğa bilimi duyum ve algılarla, izlenim ve sezgilerle vb. iş göremez çünkü bunlar olgusallık ile, gerçeklik ile, gerçekten varolan ile ilgili hiçbirşey düşünmezler, çünkü düşünmezler. En gözüpek görgücülerden birinin, kuşkuculuğunda deliliğin eşiğinde durduğunu bildiren David Hume'un kendisinin gördüğü gibi, kavramların 'ruhbilimsel' türeyişine zemin olduğu sanılan duyusal süreçler yalnızca alışkanlık yapılarında sonuçlanırlar. Ve bilimin bu öznellikleri temel aldığı görüşü üzerine — yine Hume'un açıkça anladığı ve anlattığı gibi — mantıksal olarak bilimin kendisi bilgi ve gerçeklik ile ilgisiz bir alışkanlık, bir olasılık sorunu olur. Ama ne bilimin kavramı onun salt öznel bir alışkanlık sorunu olduğunu kabul eder, ne de kavram türeyişini görgül deneyime borçludur. Bu bakış açısı a priori ve a posteriori arasındaki, Us ve Bilinç arasındaki

ayrımı ayrımsamaz. İnsan anlığı salt duyumun ötesine, duyusal-algıya yeteneklidir. Arı duyum kavramsızdır — kendisinin bir kavram olması, 'duyum' kavramı olması dışında. Ama algı gibi çok alt bir anlıksal yeti bile duyumun çoklusunu kavramsallaştırır, onu dışsal ve içsel dünyanın nesnelerinin bir izlenimine, anlaşılır bir şekle yükseltir. Kare duyumsanmaz, algılanır. Genelde deneyim özsel olarak kavramsal Biçimdir. İşin gerçeği duyusal algının (ya da gözlem ve deneyimin) kendisinin özsel olarak bir düşünme edimi olduğudur. Kişi orada ancak düşünebildiğini algılayabilir. Belirlenimlerinden soyutlandığında, gözlem, deneyim vb. denilen algının kendisi anlaşılmaz, anlamsız olur. Modern felsefenin öncüsü olan, Usu ne olursa olsun kendisinden başka birşeye bağımlı olmaktan özgürleştiren Descartes Meditasyonlar'ında duyumun kendisinin gerçekliğinin düşünme edimine bağlı olduğunu belirtir, "duyumlar ve imgelemler dediğim bu düşünce kipleri"nden (M 3.1) söz ederek "duyumsama düşünmeden başka birşey değildir" der (M 2.10), çünkü insan anlığı duyumu bile biçimlendirir, ona Kavram yükler, ve herşeyden önce 'duyum' anlatımının kendisi bir Kavramdır. Duyusal algı, insan söz konusu olduğunda, özsel olarak kavramsal bir süreçtir. "[C]isimler, eğer sözcüğün sağın anlamıyla konuşursak, duyular tarafından ya da imgelem yetisi tarafından değil ama yalnızca anlak tarafından algılanırlar; ve görülmeleri ya da dokunulmaları değil ama yalnızca anlaşılmaları yoluyla bilinirler ..." (M 2.16). Ama daha sonra Hume ve Kant'ın bıktırıcı yinelemeleriyle 'deneyim' adı verilen bu kaba algı edimi bilgide sözde bir nesnelliğin güvencesi olarak görüldüğü zaman, böyle bir deneyimin öznelliğinin anlaşılması tüm bilginin nesnel değerini kuşku altına düşürdü. Kant deneyime sınırlı insan bilgisinin nesnel gerçeklik ile bağlantısız olduğunu ileri sürdü. Descartes'ı daha dikkatli okuyabilirdi, ve onda kavramların, ideaların nasıl yalnızca öznelliğe sınırlı olmadıkları, nasıl nesnel de oldukları konusunda verilen en güzel tanıtlamalardan birini görebilirdi. Bilginin reel öğeye

borcu yeme ediminin yediği besine borcu kadardır. Kant'ın kendi 'Kopernik devrimi' dediği şeyin bile en iyisinden tabula rasa görgücülüğüne karşı gecikmiş bir devrim olduğunu, dahası sözcüğün gerçek anlamında öznel bir devrim olduğunu görebiliriz — eğer üzerlerine kavramların uygulandığı nesnelerin açıkça öznenin kendisinin içerisindeki öznel nesneler olduklarını, düşüncenin hiçbir zaman kendinde-Şeyin dışsal, nesnel olgusallığına ulaşamadığını, Kant'ın izin verdiği bilimin görüngübilimden başka birşeye benzemediğini göz ardı etmezsek. Kant'ın bilimselliği ancak fenomenal olanın gerçekliği kadar bilimseldir ve onda doğa yasaları olmaları gereken şeyler, görüngülerin özleri olmaları gereken şeyler bile kendileri salt görüngüseldirler. Ama imgeleme yapışan düşüncesiz 'devrim' sözcüğü sıradan bilincin daha öte düşünmesini durduran ve uyuşturan bir saplantının üstünlüğünü taşır. Gerçekte, Descartes'ın sözlerinin gösterdiği gibi modern dönemde bu 'devrim' çok daha önceden yapılmış ve dahası, Kant'ın tersine, dışsal olgusallığın ya da kendindeŞeyin bilgisi uğruna yapılmıştı, ve aslında Platonik anımsama kuramı bile a priori bilginin dışsal dünyadan kazanılmadığını ve gene de dışsal dünya ile iletişimin olanağı olduğunu, insansal Nousun nesnel varoluşlar olan İdeaları düşünme yetisi olduğunu kabul eder. Bir Felsefe Tarihi kavramından da yoksun olan Kant Arı Usun Eleştirisi'nde "Arı Usun Tarihi" dediği şeyin yalnızca bir yıkımlar ve başarısızlıklar süreci olduğunu belirtir. Orada geçerli olanı görmez ve çok daha önce keşfedilmiş olanı bir kez daha keşfeder, ama onu da bozarak, öznelleştirerek keşfeder. Kuşkucu bilinç düşünceye karşı güvensizdir çünkü güvensizdir, ve duyusal algıyı ussal çıkarsamaya yeğler, duyusal deneyimi onu olanaklı kılan kavramsal özünden soyutlar ve bu kavramsızlık ve anlamsızlık içinde doğrulanabilirlik, yanlışlanabilirlik, görgül sınanabilirlik vb. biçimleri altında sözde bir

bilimsellik ölçütü getirir, kavramsal olanı görgül sınamaya altgüdümlü kılar. Ama sonunda elde ettiği şey bilimin salt gözlem ve deneyim üzerine dayanan, dolayısıyla salt olasılık ve tahmin ile ilgilenen, yalnızca doğrulama ya da yanlışlama ile belirlenen bir pozitivizm olduğu sanısıdır.NOT 3 Kavram geliştirme usun işlevidir. Ve kavramlarının gelişimiyle deneyim ve gözlemin kendileri değişir, yeni kavramların doğuşuyla algı dünyasının kendisi büyür, ussal bir bütüne doğru şekillenir. Maxwell insan usu ve nesnesi arasındaki, kavram ve realite arasındaki ilişki üzerine şöyle yazar: "[B]ilimin bütün çerçevesi, felsefenin doruğunun kendisine dek, kimi zaman doğanın kesitlenmiş bir modeli olarak, ve kimi zaman anlığın iç yüzeyinin doğal bir büyümesi olarak görünür." Ama usun yeteneği salt kendi içinde kısıtlı, salt görüngü üretici değildir. Maxwell şöyle sürdürür: "Şimdi bana öyle görünüyor ki, uzayın üç boyutu olduğunu söylediğimiz zaman yalnızca bilinen üç boyut ile eşgüdümlü bir dördüncü boyutu tasarlamanın olanaksızlığını anlatmakla kalmayız, ama noktaların üç değişkendeki bağımsız değişmeler yoluyla konumda değişebildikleri biçimindeki nesnel gerçekliği ileri süreriz. Öyleyse burada anlağın yapısı ve dışsal evrenin yapısı

arasında olgusal bir andırım buluruz" (Doğada Olgusal Andırımlar Var Mıdır? 1884). Başka bir deyişle, Maxwell fiziksel olan ve tinsel olan arasında, özdeksel ve düşünsel arasında kurgul bir birlik olduğunu bildirir. Yine aynı ussalcı bakış açısından Max Planck şöyle yazar: "[K]endimi bilime adama kararım ... insan uslamlamasının yasalarının çevremizdeki dünyadan aldığımız izlenimler dizisini yöneten yasalarla çakıştığı, ve dolayısıyla arı uslamlamanın insana [dünyanın] düzeneği üzerine bir kavrayış kazanma yeteneğini verdiği buluşunun doğrudan bir sonucuydu." "[D]ışsal dünya insandan bağımsız birşey, saltık birşeydir, ve bu saltık için geçerli olan yasalar için arayış ... yaşamdaki en yüksek bilimsel uğraş olarak göründü" (aktaran Enc. Britt. 1986, 25, ss. 869-70). Başka bir deyişle, yasalar kavram bağıntılarından başka birşey değildirler, ve insan usunun kavramsal yapısı özdeksel evrenin kavramsal (yasal) yapısı ile çakışır. Başka bir deyişle, kendinde-Şey ya da kendinde-Evren özsel olarak belirlidir, kavramsaldır, ve insan usu özdeksel evrende özsel olarak kendini bulur. Bu ilişki nesnel gerçeklik dediğimiz şeyi anlatır. Max Planck nice kuramının ya da atomaltı parçacık mekaniğinin daha sonra Kopenhag okulu tarafından getirilen öznelci yorumunu reddetti. Schrödinger ve Einstein'ın da aralarında olduğu birçok fizikçi gibi, evrenin nesnel varoluşuna, nedenselliğe, belirlenimciliğe inancından hiçbir zaman vazgeçmedi — inancını bilgiye yükseltip yükseltmediği bir yana. Einstein'ın dehası determinizmi indeterminizm temelinde savunduğunu anlamasına izin vermeyen bir özgünlük gösterir. Bu durum kendisi deha olmayan sıradan bilincin dehayı ölçmesini ve yargılamasını bir parça daha güçleştirir. Ama bu bilinç onu dehaların yargıcı yapan ayrıcalıktan yoksun bırakılmaktansa, düşünme gücünü edimsel beynin ağırlığına vb. bakarak yargılamaya yönelir. Kendisi de deha ve nesnellik arasındaki ilişkiyi önemsemeyen Einstein ruhbilimsel-algısal bir bilgikuramının öznenin dışına çıkamayacağını göremedi. Aşırı, düşüncesiz, ya da açıkça saçma savlar durumlarda insanlar sık sık anlamadıklarını yok sayma ve bu tür saçmalıkları bilinçlerinden silme eğilimi gösterirler. Einstein durumunda bir deha böyle şeyler demek istiyor olamaz diye düşündüler ve doğal bilincin revizyonizmi ile kuramdan onda usdışı olan ayıklayıp ya da açıkça anlamayıp düzelttiler. Einstein'ın 'Özdek düşünüldüğü sürece varolur' sözlerinde demek istediği 'özdeğin' kavramsal değil ama duyusal özdek, belirli, fiziksel özdek olduğunu ve böyle özdeğin varoluşunu düşünülmeye borçlu olduğunu ileri sürmenin ne demek olduğunu sorgulamadılar — üstelik düşünce bu kadar aşağılara indirgenmiş, bilimdeki yerini duyusal-algıya bırakmışken. Böyle fiziğin tüketicileri onlara

söylenenlerde yalnızca kendi istediklerini görürler. Aslında, yirminci yüzyılın başında onyıllar boyunca, Schrödinger'den Oppenheimer'e, Dirac'tan Planck'ın kendisine, Einstein'ın kuramını rasyonalize

etme yönünde tuhaf bir önyargı işledi — sanki gizli bir kuşkunun bastırılması gerekliymiş gibi. Nice kuramında Planck'ın reddettiği Kopenhag 'yorum' biçiminin Einstein'ın görelilik kuramının da temelini sağladığı göz ardı edildi. Aslında herşey bütünüyle açıkta yatıyordu. Eğer uzay ve zaman kavramlarının göreci/ruhbilimsel yorumunun mantıksal olarak bu kavramların nesnelliğinin reddedilmesi sonucuna götürdüğü görülmüyorsa, Einstein'ın bu vargıyı bildiren kendi sözleri vardı. Uzay ve Zaman başlıklı makalesinde şöyle diyordu: "[U]zay fiziksel bir olgusallık olarak, özdeksel nesneler gibi düşüncemizden bağımsızlık içinde varolan bir şey olarak görünür." İmlem uzayın da düşüncelerimizden bağımsız görülmemesi gerektiğidir, tıpkı "özdeğin düşünüldüğü sürece varolması" gibi. Einstein insanı en az onurlandıran bir bakış açısıyla, insanın entellektüel yetenekleri ile en az uyumlu, aslında usu ile saltık olarak uyumsuz olan ve onu bilgisizleştiren görgücülük ile, 1956'larda bile dilinden düşürmediği "duyusal algı" yöntemi ile öyle bir mantıksal-olgusal sorunu ele almaya kalkar ki, Aristoteles ve Ptolemi'den Galileo ve Kepler'e, Descartes ve Leibniz'den Newton ve Clarke'a, Maxwell ve Poincaré ve Lorentz'e yüzyıllarca tartışılan ve insan usunun ve yüreğinin birlikte katıldıkları en sert, en gözüpek, ve en güzel tartışmalardan birinin doğuşuna yol açan görelilik sorunu onun felsefesiz yorumunda can sıkıcı bir yolda tüm anlam ve ciddiyetini yitirir, bayağı kültürün, bilgisiz medyanın banal normlarına uyarlanır. Onun yeğlediği sözde kuramsal zeminde evren bir üzümlü keke benzetilir, zamanın başlangıcı keşfedilerek kısa bir tarihi yazılır, trenler uzayıp kısalmaya, uzaylar genleşmeye, bükülmeye başlar, evrenin çevresine çitler çekilir. Salt matematiksel-nicel bilinç Kavrama ne kadar yabancı olduğunu böyle kurgular durumunda sınırsızca sergiler. Sorun gerçekte insan usuna onun kendi yeteneğinin sonsuzluğunu duyumsatacak, ona ne olduğunu anlamada, doyumunu nelerde bulacağını görmede başka her kavramsal sorundan daha anlamlı bir fırsat verecek denli özsel bir sorundu. Ve o güne dek öyle ele alınmıştı. Einstein herşeyi gülünçleştirdi, fiziği parodiye indirgedi. Düşüncesi ile ait olmadığı bir ortama, Usun, Felsefenin, Bilimin, Gerçeğin dünyasına uzanmaya çalıştı, ve popüler bilinç ona övgülerinde onunla birlikte kendini de kolayca Gerçeğin o yüksek alanına taşıdığına inandı. Darkafalılar, kraldan fazla kralcılar kitlesel ölçekte görelilik kuramını öğretmeye, popülerleştirmeye başladılar. Bilim ve felsefe tarihi boyunca, görelilik (aslında sonsuzluk) tartışmasına katılan tüm yanlar ileri sürdüklerinde en sağlam, en sağın mantıklarını ortaya sürdüler. Ve eşit ustalık ve incelikle ileri sürülen karşı uslamlamaları reddettiler. Tek-yanlılığa sarıldılar. Ve gene de tartışmanın analitik Anlak düzleminde yer alması ve diyalektik bir karakter göstermemesi konunun önemini ve yanların tutkularını hafifletici bir etmen değildi. Düşünce hileleri, özençler, budalalıklar görülmedi — en azından bütününde, ve hiç olmazsa Newton'ın uzayı Tanrının duyu organı yapması, arada bir her nedense bozuk tasarlanmış bir güneş dizgesinin dengesini yeniden kurmak için onu işe karıştırması gibi bir iki noktanın dışında. Tüm karşıt mantıkların birbirlerinden değerli, birbirlerinden yetenekli, birbirlerinden karakterli, ve — antinomiler söz konusu olduğunda

— birbirlerinden saf kafalar tarafından bu savunusunda temelde salt bir ya da öteki yana hak

vermekle çözülemeyecek türde bir sorunun yattığı görmediler. Diyalektiğin bilincinin yokluğunda, kendilerinin de pekala eşit hakla ve eşit güçle kaşıt kampta yer alabileceklerini, orada da eşit ölçüde tek-yanlı sağlamlıkları olan uslamlamaları, belki de daha iyileri üretebileceklerini, sonra yine geri dönüp vazgeçtikleri tek-yanlılığı savunabileceklerini görmediler. Immanuel Kant daha önceden bu tür bir çatışkının, aslında her kavram durumunda kendini gösteren aynı çatışkının çözümünün onunla uğraşılmaması gerektiği olduğunu bildirmişti. Bilgisizlik ve bilmeme başka hiç kimse tarafından onun tarafından yapıldığı kadar saygın kılınmadı. Bir olguda ya da kavramda çelişki görüldüğü zaman, onun olmaması gerektiği düşünüldü, çünkü çelişki bir kusurdu ve bir kusur olduğu için kendinde-Şeye değil ama özneye, sonlu, değersiz, önemsiz insana ait olmalıydı. Sonsuzluk-sonluluk, süreklilik-süreksizlik ve saltıklık-görelilik gibi tartışmalarda da insan anlağının çözmesi olanaksız bir sorunla karşı karşıya olduğu kabul edildi. İnsanın düşünce yeteneği böyle umutsuz bir durumun üstesinden gelecek bir yolda yapılmamıştı, ve bu, Kant'ın kendi anlatımıyla, "insandan başka ussal varlıkların," duyusal değil ama düşünsel 'sezgi' yetileri olan meleklerin vb. sorunuydu. İnsan sınırlı bilişsel yetenekleri ile kaçınılmaz olarak önemsiz bir yaratıktı ve bilgisizliğe yazgılanmıştı — varolmasa da olurdu. Evrenin salt anlamsız ve amaçsız bir fenomeni olarak yaptığı bilim ancak görüngünün bilimi olabilir, dünyası ancak kendi kafasında yarattığı öznel bir hiçlik olabilirdi. Uzayın saltık olduğunu ileri süren ve uzayın göreli olduğunu ileri süren her iki yan da kendi mantıklarında eşit ölçüde haklıdır, çünkü uzay belirli olarak ve belirsiz olarak, ilişkili olarak ve ilişkisiz olarak düşünülebilir. Giderek, her bir yan karşı savın konumuna geçip eşit beceri ile onu da savunabilir. Sorun şu ya da bu yanı savunmak değildir. Analitik anlak iki yan için de eşit ölçüde yeteneklidir. Mantık her iki yanda da kendini çiğnemez, ya da her iki yanda da çiğner. Her bir yan kendinde duyumsadığı aynı pekinliğin karşısındaki için de eşit ölçüde güçlü olduğunu görür: İki yan da tartışmayı kazanır, iki yan da yitirir. Ve bu karşıtlık yalnızca uzay ve zamanda değil, ama özdekte, devimde, kütlede, kuvvette, vb., giderek özgürlük ve zorunlukta, hak ve ödevde, tüm kavramlar durumunda vardır. Ve karşıtlık düşüncenin durması, sınırlanması, tükenmesi olmak bir yana, tam tersine düşüncenin deviminin, uslamlamanın ilerlemesinin olanağıdır. Her belirli kavram salt belirli olduğu için kapsadığı olumsuzluk kıpısı yoluyla salt kendisi değil ama tam olarak kendi olumsuzlaması, kendi karşıtıdır ve bu karşıtlığın kendisi kendini ortadan kaldırma dinamiğidir: Kavram devinmek için gereken enerjiyi, gücü kendi içinden üretir. Karşıtlığın dinamiği kendini ortadan kaldırmaktan başka birşey değildir ve bu ortadan kalkış dolaysızca yeni bir moment, yeni bir devimin olanağıdır. Ve bu mantıksal süreç aynı zamanda Realitenin devimidir, çünkü Realite Kavramsız değildir. Hegel'in düşüncenin doğası, yöntemi üzerine bu buluşu hiç kuşkusuz bir böceğin, bir kıtanın, bir yıldızın, bir galaksinin ya da bir atomaltı parçacığın vb. keşfi ile karşılaştırılmayacak denli yüksek, anlamlı ve önemlidir. Ama modern bilincin duyusal pragmatik karakteri

GÖRELİLİK KURAMI: FELSEFESİZ 'BİLİM'

15

ona henüz kendi doğası üzerine bu öz-bilginin önemini kavramada yardımcı olmaktan uzaktır. Bu bilinç sık sık nihilist sürecinde kendini değersizleştirmede, küçültmede, aşağılamada doyum bulur. Saçma olanla, çirkin olanla, erdemsiz olanla özdeşleşmesi onun için daha uygundur çünkü kendisi henüz insanlığını bu negatif-nihilist kategorilerin ötesine geliştirmiş değildir. Bilimin olanağı evren ve bilinç arasındaki kavramsal iletişime dayanır. Bu birliği örtük olarak doğrulayan bilimsel us evrene onun hakkında dışsal paradigmalar üretmek için yaklaşmaz, ama onun özü olan yasaları bulmak için, evrenin kendisinde evrensel ve zorunlu olanı, ussal olanı bulmak için, böylece yalnızca

ve yalnızca herşeyde kendini bulmak için yaklaşır. Usun kavramı kendinin tüm Realite olduğunun bilgisidir. Onun gerçeği ya da kavramı başkalığı saltık olarak olumsuzlamak, realitenin kendisinin özsel olarak kavramsal ve böylece ussal olduğunu doğrulamaktır. Doğa araştırması her biçiminde, engin uzaklıklardaki galaksileri gözlerken olduğu gibi mini mini parçacıkları çarpıştırırken de, bilinçsizce de olsa bu birliği varsayar. Evrenin ussal özü ya da kavramsal yapısı, tüm görgücü sanının tersine, doğanın insan usunun öznel bir yaratısı olduğu anlamına gelmez. Yalnızca özdeksel varlığın anlaşılır ve anlamlı bir yapısı olduğu, belirlenimsiz ve kaotik bir soyutlama değil ama belirli bir kozmoz/düzen olduğu varsayımını anlatır. Ve bu varsayımın tanıtlaması felsefenin işidir, pozitivizmin değil. Hiç kuşkusuz modern kozmoloji bugün de henüz kendinde evreni eksiksiz olarak kavramış olmaktan uzaktır. Bilimsel görüşteki eksiklikler ve yanlışlıklar insanın yalnızca yanılmayı bildiği, işin gerçeğini hiçbir zaman bilemeyeceği anlamına gelmez. Bilim bir süreç, bir oluş sürecidir, ve Ptolemi ve Kopernik'in, Kepler ve Brahe ve Descartes'ın, Faraday ve Maxwell'in evren tabloları yalnızca usun evrene yüklediği keyfi biçimler değildirler. Bunlar onları kendi başlarına gökten inen birer 'paradigma' olarak gören çocuksu irrasyonalizmin sandığı gibi tüm bilimsel birikimden soyutlanmış ve yalıtılmış tekil buluşlar değildirler. 'Eşölçümsüz' (= kişiye/kümeye özel) 'kavramlara' dayalı küme kurguları da değildirler. Ama bu tür solipsist/pozitivist bakış açıları ile ilgilenmek, giderek bir 'eleştirilerine' girişmek düşünceyi gerçekten de bunların kendileri denli anlamsız ve verimsiz sıkıcı bir uğraşa sürükleyecektir. Değerlerini, yani değersizliklerini görebilmek için yalnızca bu pozitivist anlatıların mantıksal-kavramsal yoksunluklarına bakmak yeterli olmalıdır. Thomas Kuhn'un birbirlerini olumsuzlamayan, birbirlerine dayanmayan, bir süreklilik göstermeyen bilimsel devrimleri inceleyen kitabında paradigmalar ve 'uyarı-duyum' zincirleri ve 'sinirsel süreçler' arasındaki ilişkilere bile yer varken, buna karşı kavrama, usa yaklaşan tek bir satır bile yoktur. Ve gelişme yerine postmodern türlülük daha şimdiden oradadır. Süreklilik ve bütünlük kavramlarını anlamayan bu pragmatik bakış açısı 'paradigma/örnek' denilen o bilimsel girişimlerin her birinin bir ve aynı nesnel kavramsal gereç üzerinde harcanan özerk, özgür, bağımsız bir ön emek üzerine, bir entellektüel birikim üzerine dayandığını reddetmek zorundadır. Hiç kuşkusuz süreçteki bütünsel ussal çabayı ve kavramsal sürekliliği görmek için pozitivist kavramsızlıktan, analitik soyutlamacılıktan, katıksız bir görecilikten daha başka bir bakış açısına gerek vardır. Sürecin momentleri olan bilimsel

dizgeler, tüm çabalarına karşın zamanı gelmedikçe kendi kısıtlamalarını aşamayan bu kuramlar her biri kavramsal bütüne daha anlaşılır, daha tutarlı, daha tam bir yapı vermeye çabalayan usun mantıksal girişimlerini temsil ederler. Ve süreç salt süreç olduğu içindir ki birinin kopması sürecin kendisinin kopması anlamına gelir. Ptolemi dışlandığında, Kopernik de düşer. Galileo dışlandığında, Newton'a birinci yasasını verecek bir başka Galileo bulmak gerekir. Kavramın deneyim alanı üzerinde yeniden açınımı deneyimin kendisinin değişimine ve gelişimine götürür ve bilimde süreklilik dediğimiz şeyin anlamını sunar. Görecilik olgulara kavramsal yanlarında değil, ama özneye göre ölçülebilir yanlarından, yalnızca olguya dışsal nicelik bakış açısından bakar. Böylece cetvelin ölçülerinde sağınlığı yakaladığını sanırken gerçekte kavramın sonsuz sağınlığını sonsuza dek yitirdiğini anlamaz. Olguyu Kavramından, Şeyi İdeasından soyutlamak, onları böyle salt dışsal/nicel yanlarına indirgemek pozitivizmin doğasından gelir. Ama bu bakış açısı aslında Nicelik kavramının kendisini de bozar, sözde 'sürekli' dediği, 'uzay-zaman' süreklisi dediği yapıntıda paradoksal olarak sürekliliğin kendisini ortadan kaldırır — çünkü süreklilik sonsuzluk imler —, ve

kavrama ancak süreksiz ölçü düzleminde anlam ve anlaşılabilirlik bağışlar (değişken ölçü-çubukları ve her biri kendi zamanı ile geçerli sayılan mekanik saatler). Görelilik kuramının bütün matematiksel aygıtı bu önceden belirlenen öznel ölçümleri aklamaya uyarlanır. Ve uzay ve zaman kavramları nicel yanlarının dışında göz önüne alınmazlar. Ölçülemeyen 'saltık' olarak görülür ve bir yana atılır. Gerçekte tüm göreciliğine karşın, özel görelilik kuramının kendisi iki saltık ilkeye, biçimdeş doğrusal devimli koordinat dizgelerinin eşdeğerliği ve ışık hızının değişmezliği üzerine dayanır. Ama ironik olarak, özellikle saltık olmaları gereken bu iki ilke de sözcüğün tam anlamıyla saltık olanın tersini anlatırlar. Birincisi açıkça yanlış ve olgu dışı iken (tüm doğal devim ivmelidir), ikincisi ise kuramın tanıtlanmış bir sonucu değil ama yalnızca kurama dışsal olarak eklenen bir ölçüdür (buna karşı Maxwell ışık hızının değişmezliğini elektromanyetik kuramın kendi mantığı ile aklar ve yine, mantıksal tutarlılık uğruna, bir dalga doğasında olan ışığın ancak bir ortamda iletilebileceğini bildiği için bir etherin varoluşunu konutlar). *** David Bohm görelilik kuramına usun bakış açısından yaklaşır. Kopenhag okulunun usdışı yaklaşımının tersine, gözlemci 'bilincin' atomaltı parçacıklar üzerinde etkide bulunduğu, parçacıkların algılanıncaya dek varolmadıkları gibi 'görüşleri' kabul etmez. Bohm ussal, belirlenimci temellere dayalı bir nice kuramının başlıca geliştiricisidir. Özel görelilik kuramı üzerine de bir ders kitabı yazmıştır ve bunda bütün kuramın en çoğundan geçici bir girişim olduğunu belirtir (The Special Theory of Relativity, 1965): "Einstein'ın özel görelilik kuramı yalnızca genel kurama bir yaklaşıklık sağladığı için bütünüyle doğru olamaz. Ve Einstein genel göreliliği, elektrodinamiği

ve öğesel parçacık kuramını yaklaşıklıklar ve sınırlayıcı durumlar olarak kapsayacağını umduğu daha genel 'birleşik alan kuramı' için araştırmaya giriştiği zaman, örtük olarak genel [görelilik] kuramın[ın] bile bütünüyle doğru olmadığını kabul etti" (s. 124). "Gene de, bilimdeki her kuram için geçerli olduğu gibi, göreliliğin sorgulanmaması gereken, hiçbir zaman belli bakımlardan yanlış olduğu, olgulara sınırlı bir yaklaşıklık sunduğu ya da başka nedenlerle sınırlı bir geçerlik taşıdığı gösterilemeyecek zırhlı bir pekinlikle donatılı olduğu sanılmamalıdır. Örneğin şimdi görelilik kuramının (hem özel hem de genel) çok küçük ("öğesel" parçacığın varsayılan büyüklüğünden çok daha küçük) uzaklıklar alanına uygulandığı zaman yanlış olabileceğinden kuşkulanan bilim adamlarının sayısı giderek artmaktadır. Bundan başka, öyle görünür ki göreliliğin evrenin varsayılan 'büyüklük' düzeninin aşırı ölçüde büyük uzaklıklarına ('kızıla kayma'nın önemli olduğu yerlere) uygulandığında yeterli olmayabileceği kuşkusunu duymak için nedenler vardır. Ek olarak, görelilik kuramı çok daha başka nedenlerle de çökebilir. Bu yüzden, özellikle yeni bir fenomenler alanına girerken, görelilik kuramını deneysel bir yolda uygulamak, uyanık durup onu eleştirmeye hazır olmak ve eğer gerekirse yerine daha yakın bir doğruluk gösteren bir kuramı geçirmek zorunludur — bir kuram ki, görelilikten tıpkı göreliliğin Newton mekaniğinden ayrı olması denli ayrı olabilir" (s. 109). Einstein bu soğukkanlılığın üstünde ve ötesindeydi. Çökebilecek bir kuram önermek bütünüyle geçerlidir. Ama daha başından çökmüş bir kuram önermek … ve bir de onun bakış açısından sağlam olanı yargılamak … ve bir de bu tutuma neyin olup bittiğini anlamadan alkış tutmak — bunlar budalalığın belirli örneğinin en yakınına gelen tutumlar olmalıdır. 'Bilim felsefeciliği' usu reddedişinde kendini yargılama yeteneğini de reddeder. Yargı usun kendisi olan işlevidir. *** Einstein'ın özel görelilik kuramı 1905'te Devinen Cisimlerin Elektrodinamiği başlığı altında yayımlandı. Genel kuram daha sonra 1916'da geldi (Einstein Nobel ödülünü görelilik kuramı ile değil, ama nice kuramı alanında fotoelektrik etki üzerine çalışması ile kazandı).

Einstein’ın katkısının ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için, yüzyılın dönüşü sırasında yer alan gelişmeleri anımsamak gerekir. Poincaré görelilik ilkesini Paris’te ve ABD, St. Louis’de beş yıl önce bildirmişti (ve Einstein 1905 yazısında Poincaré’nin adından bile söz etmez). Fiziksel nesnelerin ‘boy kısalması’ 1892’de Lorentz ve Fitzgerald tarafından Michelson-Morley deneylerine bir açıklama getirmek üzere ileri sürülmüştü. Bir ışık kaynağı ile göreli devimin sonucu olarak ‘zaman genişlemesi’ 1900’de J. Larmor tarafından ileri sürülmüştü ve formülasyon Einstein’ın kuramında kullanılan ile aynıdır. ‘Mişli geçmiş’ kipinde sürdürmek zorundayız. Devinen parçacıkların ‘kütle artışı’ 1901’de Kaufmann tarafından keşfedilmişti ve görelilik kuramının bir sonucu değildi. A. Pais ve Lorentz bu kütle artışı için matematiksel formülasyonlar ileri sürmüşlerdi ve bunlar da Einstein’ın kuramında yer alırlar. E

= mc2 formülü Einstein’dan yıllar önce Lorentz, Poincaré, Langevin ve başkaları tarafından ileri sürülmüştü, çünkü açık bir matematiksel çıkarsamaydı. Işığın değişmez bir hızla yayılması olgusu ise on yedinci yüzyıldan bu yana sürekli olarak daha büyük sağınlık kazanan ölçümlerle saptanmıştı ve Maxwell’in elektromanyetik ve optik olayların yayılım hızlarının bir ve değişmez olduğunu göstermesi ether kuramının mantıksal sonucuydu (Einstein’da c’nin değişmezliği savı bir etherin yokluğunda bütünüyle keyfidir ve sözde kuramının bir çıkarsaması değil, ama ona dışarıdan getirilen bir sayıltıdır). Einstein’ın katkısı bu bütün görgül ve kuramsal birikimi uzay ve zaman kavramlarının dışına çıkarmak, böylece özdek ve yerçekimi kavramlarını da dışlayan sözde ‘geometrik’ bir bakış açısından yorumlamak oldu. Ama, kitapçığının daha başında anlaşılacağı gibi, Einstein’ın ‘geometri’ dediği ‘fizikselcilik’ bir geometri olabilecek en son şeydir: Kartezyen koordinat dizgeleri ile anladığı şey, bütünüyle ciddi olarak, fiziksel çubuklar yoluyla ‘kurulan’ bir koordinatlar dizgesidir! Çubuklar eğrilince Descartes’ın koordinat dizgesi ve onunla birlikte Öklides’in geometrisi de bozulur! Ya da ‘non-Euclidean’ geometri denilen bir parodiye çevrilir. Görelilik kuramını ölçümler doğrular — sanki Pisagor Teoremini de ölçümler doğrulamış ve tanıtlamış gibi. Pozitivist bilincin sözde kuşkuculuğu gerçekte inakçılıktır. Tanıtlanmamış olana, her türlü mantıksal hileye izin veren Gedankenexperiment oyunlarına dayanarak ussal tanıtlanma olanağının kendisini reddeden görecilik bugün başlıca Birleşik Devletler’de olmak üzere yaygın bir akademik parodiye dönüşmüştür. ‘Yeni Fizik’ de denilen bu kuramı nitelemeye en az uygun olan terim rasyonalizmdir. En uygun olanı irrasyonalizmdir. Eğer ‘usdışı’ anlatımı bir suçlama olarak görülecek olursa, ‘usu’ yadsımanın ‘usdışı’nı doğrulama olduğunu çıkarsamak bir haksızlık yapılmadığını görmek için yeterli olmalıdır. Nedensellik, süreklilik, sonsuzluk gibi kavramları reddeden, ‘sonuç nedeni önceler,’ ‘uzay dört ya da daha çok boyutludur,’ ‘birden çok zaman boyutu vardır,’ ‘uzay sonludur ve küreseldir’ gibi bildirimleri öne süren bakış açılarının ‘ussal’ olduğunu söylemek ne dediğini bilmemektir. Einstein’ın görgücülüğü modern dönemde pozitivizm (daha doğrusu, mantıksal pozitivizm) olarak bilinen kuşkucu bakış açısından köken alır. Bu görüşe göre, bilim her tür kuramcılıktan kaçınmalı, yalnızca ‘gözlem ve tahmin’ ile, ‘olasılık ve istatistik’ ile yetinmelidir, çünkü pozitivist Carnap-Popper vb. bakış açısının da gözünden kaçmadığı gibi, gözlem ve deneyim ancak tümevarımlara izin verir, ve tümevarım ise evrensel ve zorunlu yasalar için temel alınamaz. Bu ‘büyük’ buluş Viyana Çevresinden Popper’a, Wittgenstein’dan Kuhn’a tüm pozitivist şamatanın temelinde yatar. Bu bakış açısından, gerçeklik/yanlışlık değil ama yalnızca “doğrulanabilirlik/yanlışlanabilirlik” vardır: Ya da kuram ve pekinlik değil, ama olasılık ve istatistik. Yanlışlanabilirin ötesinde insan çenesini kapamalı, söylenemeyenin karşısında susmalıdır.

Bir kez daha, sorun kuramın ‘yanlış’ olması ile ilgili değildir. Sorun gerçeklik savında olan kuramın olanağını ilgilendirir. Ve kuşkuculuk bu olanağı yadsır. Bu temele dayanan bilimde kuram, anlam, gerçeklik kavramlarını bir yana atma, kaotik bir düşüncesizliği yeğleme eğilimi

ağır basar. Nobel fizik ödüllü bir başka bilim adamının, Steven Weinberg’in şu sözleri eğilimi temsil edicidir: “Önemli olan şey gökbilimcilerin fotoğraf levhaları üzerindeki imgeler üzerine, izge çizgilerinin sıklıkları vb. üzerine tahminler yapabilmektir, ve bu tahminleri yerçekimi alanlarının gezegenlerin ve fotonların devimleri üzerindeki fiziksel etkilere mi yoksa bir uzay ve zaman eğriliğine mi yüklediğimizin hiçbir önemi yoktur” (Gravitation and Cosmology, s. 147). “Eşzamanlı evrenler çokluğu,” “gözlemin varoluşu belirlemesi,” “zamanın başlangıcı,” “uzayın sonu,” “özdeğin yokluktan yaratılışı,” “kütlesiz parçacık,” “Bilinçli Evren” (bir yazarın — MIT, Ph.D. — kitap başlığı), ya da “bilinçli dalga boyu,” “nice kuramının anlığı evrenle birleştirmesi,” “doğanın saçmalığı,” “insan anlığının realiteyi denetlemesi.” Ya da: “Life on Earth started with a quantum jump/Dünyada yaşam bir nice sıçraması ile başladı,” “Free will and consciousness are due to quantum mechanics/özgür istenç ve bilinç nice mekaniğine bağlıdırlar” vb. vb. Bu anlatımlar yalnızca kıyısal bir eğilimi temsil etmezler. Birleşik Devletler’de en saygın ‘bilimsel’ dergilerde yayımlanırlar, Nobel ödüllü ‘bilimcilerin’ kitaplarında bulunurlar, temel fizik ders kitaplarında öğrencilere öğretilirler. Durum nice kuramı alanında en ödünsüz misolojiyi kıskandıracak bir irrasyonalizmi sergiler. Bu irrasyonalizmi temsil eden bir birkaç alıntı yapabiliriz. Heisenberg Şöyle yazar (Physics and Philosophy, the Revolution in Modern Science, 1966, s. 88): “Nedensellik yasası bundan böyle nice kuramında uygulanmaz” :: “The law of causality is no longer applied in quantum theory.” Neden kavramı usun kendisidir, öyle bir düzeye dek ki, nedenselliği siler silmez evrenin kendisi şizofrenik olur. Ve ‘kaos kuramcılığı’ adı altında evren adına bunun da kabul edildiğini görürüz. Nice kuramcısına göre hiçbir neden yoktur, varolan yalnızca tansıktır. Daniel Greenberger Discussion remarks at the Symposium on Fundamental Questions in Quantum Mechanics’de bunu doğrular: “Nice Düzenekbilimi Büyüdür” :: “Quantum Mechanics is Magic.” Ve daha yakınlarda, Kopenhag yorumunu izleyen Nobel ödüllü Richard P. Feynman’ın vargısı şudur: “Nice elektrodinamik kuramı Doğayı sıradan sağ duyunun bakış açısından saçma olarak betimler. Ve deneylerle tam bir anlaşma içindedir. Böylece umarım Doğayı olduğu gibi kabul edebilirsiniz — saçma olarak” :: “The theory of quantum electrodynamics describes Nature as absurd from the point of view of common sense. And it agrees fully with experiments. So I hope you can accept Nature as she is — absurd” (The Strange Theory of Light and Matter, 1988, s. 10). Bu saçma yorumların aslında hoş oldukları bildirilir: “EPRNOT 4 deneyi büyüye bildiğim herhangi bir fiziksel fenomen denli yakındır, ve büyüden yararlanmak gerekir” :: “The EPR experiment is as close to magic as any physical phenomenon I know of, and magic should be enjoyed” (N. David Mermin, “Is the Moon There when Nobody Looks? Reality and the Quantum Theory,” Physics Today, Nisan 1985, s. 47). Bu kavramsız, bu mantıksız, bu postmodern kafa karışıklığı ortamında her

türlü saçmalık ‘bilimsel’dir, çünkü bilimin mitolojiden ya da masallardan bir ayrımı yoktur, ve herşey geçerlidir. Ama bu ıvır zıvır reddedildiğinde bu sözde çığır açıcı ‘bilim adamları’ kendilerini ‘tutucu’ bir direnç karşısında görürler ve Ptolemi ve Kopernik dizgeleri arasındaki ayrıma bağlı

tarihsel çatışmaları, ya da giderek Galileo'nun Engizisyona karşı savaşımını anımsatırlar! Ama gözden kaçırdıkları özsel ayrımlar vardır. Kopernik dizgesi Ptolemi'nin dizgesini reddetmeyip olduğu gibi kabul etti, ve yalnızca bakış açısını değiştirerek Ptolemi'den önce de ileri sürülmüş olan günözeksel bakış açısına geri döndü. Görüngüler bütünüyle aynı kaldı. Öte yandan, bir diyalektik ustası olan Galileo Us adına ve Us uğruna çalışır çabalarken, bilimsel anarşistlerin savaşımı açıkça usdışı adınadır — tıpkı andırımlı olarak yakındıkları Katolik Engizisyonun kendisi gibi. Bu modern keşişliğe sık sık yer veren 'Scientific' American Yeni Fiziğin sayısız örneklerini sunar. Birini okuyabiliriz (1990, Ekim, s. 82): "Çoğul Evrenler Kuramı: Princeton Üniversitesinden Hugh Everett III bu kuramı 30 yıl kadar önce nice kuramında gözlemcinin rolü ile ilgili soruları çözmek için ileri sürdü. Nice fiziğine göre, örneğin elektron gibi bir parçacık çok sayıda yolu aynı zamanda izliyor görünür, ve gene de bir fizikçi elektronu gözlediğinde onu yalnızca tek bir yolu izlerken bulur. Almaşık yolların ortadan kaldırılış tarzından rahatsız olan Everett elektronun gerçekte tüm yolları izlediği gibi bir öneride bulundu — yalnızca yollar değişik evrenlerde olmak üzere. — Çoğul Tarihler Kuramı. Santa Barbara'da Kaliforniya Üniversitesinden James B. Hartle ve Kaliforniya Uygulayımbilim Kurumundan Murray Gell-Mann ise Everett'in kavramını bütün evrene genişlettiler. Big Bangın hemen ardından, Hartle'a göre, evren öylesine küçüktü ki, değişik yollar izleyen bir atomaltı parçacık olarak görülebilirdi. Hartle 'tarihler' terimini 'evrenler' terimine yeğler, ve Everett'in tersine, almaşık yolları olgusallıklar olmaktan çok 'gizillikler' olarak düşünür. — Kaotik Genişleme. Sovyet fizikçisi Andrei D. Linde evrenin yaklaşık 10–35 saniye aşamasında kaotik bir köpük olduğu kuramını ileri sürer; değişik bölgelerin değişik fiziksel özellikleri vardı ve değişik zamanlarda genişlemeye, kısa ama olağanüstü bir büyüme fışkırmasına uğradılar. Genişlemeden sonra bölgeler öylesine engin uzaklıklar tarafından ayrıldılar ki, büyük ölçüde birbirlerinin etkileri dışında kaldılar. Sonuçta ayrı ayrı kozmozlar oluştu. — Kurtdelikleri. Cambridge Üniversitesinden Stephen W. Hawking, Harvard Üniversitesinden Sidney R. Coleman ve başkalarına göre nasıl elektronlar birdenbire bir noktadan bir başkasına 'tünelleyebiliyor' ise, uzay-zamanın kendisi de bunu yapabilir. Uzay-zamanın tünellemesi ya aynı evrende başka noktalara ya bebek evren denilen cul-de-saclara [= çıkmaz sokaklar; burada: tüp dipleri] ya da bizimki denli büyük başka evrenlere götüren kurtdelikleri yaratır. — Kendin-Yap Evreni. Massachusetts Uygulayımbilim Kurumundan Alan H. Guth laboratuarda bir evren yaratmanın olanaklı olduğunu düşünür. Görevin bir tencere dolusu özdekten biraz daha çoğunu gerektireceğini söyler. İşin güç yanı özdeği bir kara-delik durumundaki yoğunluklara dek sıkıştırmak ve her nasılsa genişlemesini sağlamak olacaktır

GÖRELİLİK KURAMI: FELSEFESİZ 'BİLİM'

21

— tıpkı Big Bang yer aldığı zaman evrenin yapmış olduğu gibi. 'Bunu bir mühendislik problemi olarak düşünmek isterim,' diye belirtir Guth, 'gelecekteki bir uygarlık tarafından çözülmesi olanaklı bir problem olarak.'" Schrödinger 1952'de şunları yazdığı zaman bilimcilik göreli olarak çok daha az sağlıksız bir durumdaydı: "Fizik ağır bir düşünceler bunalımı içindedir. Bu bunalım karşısında, birçokları [Kopenhag okulu] olgusallığın nesnel bir tablosunun olanaksız olduğunu ileri sürerler. Bununla birlikte, aramızdaki iyimserler (ki kendimi onlardan biri sayıyorum) bu görüşe umutsuzluktan doğan felsefi bir aşırılık olarak bakarlar. Umuyoruz ki şimdiki düşünme dalgalanmaları yalnızca eski inançların bir altüst oluşunun belirtileridir ve sonunda bugün konumuzu kuşatan formüller dağınıklığından daha iyi birşeye götürecektir." *** Bilimsel nesnelliği çiğneyen kafa yapısı bilimsel dürüstlüğü de çiğner: Usdışı bir etik yoktur. Einstein özel görelilik

ilkesini ilkin Poincaré'den ve başkalarından öğrendi. İlkenin yanlış yorumu ilkeye el koyma ile dolaysızca ilgilidir. Tıpkı Newton'ın Kepler'e ve Descartes'a ve başkalarına borcunu örtbas etmesi gibi, o da öncellerine haklarını teslim etmekten kaçındı, giderek sık sık kendini güç durumlara düşürme pahasına bu eğrilik tutumunda diretti. Lorentz bir 1904 yazısında Poincaré'nin devinen cisimler açısından elektriksel ve optik fenomenlere ilişkin kuramın tutarsızlığını gördüğünü anlatır. Michelson-Morley deneylerinin olumsuz sonuçlarının dikkate alınması ve ışık hızının değişmezliğinin kurama katılması gerektiği açıktır. Kısaca, elektromanyetik eylemler dizgenin deviminden bağımsız olarak alınmalıdırlar. Einstein'ın 1905 özel görelilik yazısı iki konutlamayı da kabul eder ve "ışık etherinin gereksiz" olduğunu belirtir. Ama ne Michelson-Morley deneyine ne de Poincaré ve Lorentz'e herhangi bir gönderme vardır. Einstein aynı yazısında etherin gereksizliğini, bir yana atılması gerektiğini ileri sürer. Ama daha sonra görüşünü değiştirir, ve fiziksel etherin genel görelilik için vaz geçilemez olduğu konusunda uzun uzadıya yazar, konuşmalar yapar. Ve sonra yine etheri silip atar. Tensör kalkülüs konusunda da aynı kararsızlıklar görülür. Gedankenexperiment denilen şeyler hilelerle dolup taşar. Ve göreliliği doğrulayan tarihsel/klasik deneylerin kendileri de. Münih Üniversitesi Gözlemevinden Schmeidler "The Einstein Shift — An Unsettled Problem" başlıklı bir yazı ve ayrıca 1922 güneş tutulması için 92 yıldızın kaymalarını gösteren bir tablo yayımladı (F.Schmeidler, Sky & Telescope, 27 (4), 217; 1964). Kaymalar her yöne dağılmıştır, ve pekçoğu beklenen kaymanın kendisi kadar büyük miktarlarda ters yönlere gider. Başlangıçta görelilik kuramını doğruluyor olarak yorumlanan 1919 ve 1922 verilerinin daha öte yoklanması daha büyük bir kaymanın olduğunu, bu nedenle ölçümlerin küçültüldüğünü ve giderek birçok yıldızın hesaplardan atıldığını gösterir. Vb. Görelilik kuramını ölçümlerin doğrulaması gerekir çünkü duyusal-algı üzerine

dayanır. Onu doğrulayacak bir Us yoktur. Ama görelilik kuramının ölçümleri bile her zaman yalnızca hileli, ayarlı, bozuk, ya da en iyisinden yaklaşık ölçümler tarafından doğrulanmalıdır — ölçme aletlerinin değil, insan etiğinin yetersizliğinden ötürü. Realite ussaldır, yani kurama göre, yasaya göre davranır, ve gerçek kuramın, Realiteyi kavramsal yapısında yeniden kuran kuramın belirlediği ölçümlerin dışına çıkma gibi bir özenç yeteneği taşımaz. Elektron ona belirlenimini, biçimini (kütle, devim, konum, çevrim, enerji) veren kavramsal özünün bağıntılarını, doğa yasalarının kendilerini çiğneme gibi bir keyfilik, bir tansık göstermez. *** Törel ve bilimsel düşünce yapıları arasında bir koşutluk var mıdır? Us bir yanıyla doğru ve öte yanıyla eğri olabilir mi? Bilimsel değerleri çiğneyen kafa yapısı insan değerlerini de çiğner, çünkü her iki yan da, kuramsal olduğu gibi kılgısal bilgi de bir ve aynı özgür, nesnel ussal çıkarsama yetisi yoluyla kazanılır, ve kuramsal bozukluk insan usunun bütünlüğünden ötürü aynı zamanda kılgısal bozukluktur. Heisenberg yalnızca 'bilimsel' irrasyonalizmin değil ama 'törel' irrasyonalizmin de çarpıcı bir örneğini sunar. Kuramsal indeterninizmi savunması kılgısal olarak Nazi köleliğini desteklemesi ile birlikte gider. İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler Almanyasında kalmayı yeğleyen bilim adamları ile birlikte Nazi rejimi için çalıştı. Führer için nükleer bombanın yapımı başlıca amacıydı. Ama başarısızlığı insanlık için paha biçilmez bir şans oldu. Heisenberg tüm kuramsal yeteneğine karşın dikkatsiz bir insandı. Yarılma tepkimesi için gereken kritik kütleyi 96 ton olarak hesapladığı söylenir (yaklaşık 50 kg yerine). Bu başarısızlık daha sonra Alman bilimcilerinin "duyunçlu, ilkeli seçimleri" olarak bildirildi. Heisenberg suçlanmadı. Suçunu kanıtlayan bulgular Avrupa'nın gizli belgeler arşivine kaldırıldı ve savaştan sonra Avrupa'da kendisine onurlu bir konum sunuldu

(CERN). Matematik ve Diyalektik Doğa sonsuz büyüklüğünden sonsuz küçüklüğüne dek Nicelik kategorisinin biçimini taşır, öyle ki bu kategori altında durmayan hiçbir özdeksel varoluş yoktur. Uzay ve Zaman ve Özdek dışsal ya da dilersek reel Niceliktir, ve saltık olarak tüm Devim dx, dy, dz, dt belirlenimlerinin anlak tarafından anlaşılması olanaksız diyalektiğini sahneler. Düşünmeyen görgül fizikçi diyalektiğin realiteyi hiç ilgilendirmeyen öznel bir oyun olduğu sanısı içindedir. Ve bu anlayışsızlık içinde, Sonsuzu ilgilendiren tüm bu dx, dy, vb. gibi belirlenimlerin gerçek Kavramları görelilik kuramı ve onun sözde matematiği tarafından silinir. Yerine açıkça Nice ya da Quantum dediğimiz sonlu nicelikler geçirilir. Eğer buna matematik denecekse, o zaman matematiğin kavramsal olmadığı da kabul edilmelidir. Ve görgücülüğün (ve Einstein'ın tüm kuramının 'felsefi' temelinin) kavramsalı doğrulama yeteneği yoktur çünkü görgücülüktür, duyusal-algı üzerine dayanır. Us matematik tarafından tanıtlanamaz. Tersine, matematiğin kendisi usun bir belirlenim alanıdır ve saltık soyutlamadan daha çoğu olmayan olan nitel Bir salt

kendi mantığı yoluyla Nicelik kavramını üretir ve aynı mantık yoluyla daha öte belirlenim ve açınımlarını kazanır. Bir bilim olarak matematik tüm bilimler gibi duyusal algının ya da sezginin değil ama insan usunun yeteneğidir. Başka bilimler durumunda olduğu gibi, bir bilim düzeyine yükseltilişini, Einstein'ın barbarca 'katı ölçme-çubukları' yönteminin ötesinde ve üstünde kuramsal bir yapı olarak örgütlenişini, temellerini ve gelişimini kavramsal düşünceye borçludur. Modern dönemde özellikle mekanik alanında vazgeçilmez olan ve temelleri Helenik geometri ve İslamik cebir ve trigonometri üzerine dayanan analitik geometri ve kalkülüsü üretenler ve onları Euler, Lagrange, Carnot ve eşit ölçüde yetenekli daha başka matematikçilere teslim edenler de felsefecilerdi — Descartes ve Leibniz ve Pascal, ve fiziğini 'doğal felsefe' olarak gören Newton. Kalkülüste tüm sorunun özü dy/dx oranını, sonsuz küçüklerin oranını eytişimsel doğasında kavramaya dayanıyordu, ve beklenebileceği gibi, kavrayış doğar doğmaz ilk tepki görgücülerden geldi. Berkeley başta olmak üzere görgücülük izlenimlere, algılara vb. indirgenemeyen bu kavramsal bağıntının varlığını reddetti. Einstein daha sonra yalnızca aynı analitik anlak tutumunu yinelemekten başka birşey yapmadı. Ama modern matematik eğitimi de bu diyalektiğin ve kalkülüs için saltık öneminin en küçük bir bilincini göstermez. Sanki dy/dx anlatımında hiçbir sorun, hiçbir çatışkı yokmuş gibi davranır. Sonsuz küçüklük ve sonsuz büyüklük kategorileri ile ne yapacağı konusunda en küçük bir bilinci yoktur. Yalnızca anlamadığını reddetme zahmetine girmez. Matematikte bu çelişkinin kavrayışı olmaksızın insan usu ölü bir düzenek gibi, bir hesap makinesi gibi işler, ve pragmatik eğitim yalnızca önüne sunulanları kavramaksızın bellemekle, ezberlemekle ve onlardan elde edilen sonuçların yararlığı ile, sonuçlarla ilgilenir. Görgücülüğün matematiği de deneyimsel olan üzerine, ya da daha iyisi, duyusal-algı üzerine dayandırması gerekir, çünkü genel olarak kavramsal olanın kendisini görgül temeller üzerinde türetir. Hilbert "Sonsuz Üzerine"' başlıklı yazısında sonsuzluk kavramında yatan eytişimsel sorunların nasıl 'fiziksel' olgular ve 'özdeksel' şeyler tarafından bir karara bağlandığını göstermeye çalışır (1925; italikler sonradan): "Kuramımın hedefi en temel anlamda matematiksel yöntemlerin pekinliğini sağlamaktır. ... Dikkatli bir okur matematik yazınının kaynaklarını sonsuzda bulan ahmaklık ve saçmalıklarla dolup taştığını bulacaktır. ... [B]aşarı gerçekte özseldir, çünkü matematikte de başka yerlerde olduğu gibi başarı en yüksek mahkemedir ki kararlarına herkes boyun eğer." Hilbert'in kuramsal amacı matematiği her nasılsa sonsuzluk kavramına bağlı 'ahmaklıklardan' kurtarmak ve bunu her nasılsa yöntemsel bir pekinliğe ulaşarak başarmaktır. Bu anlaşılır birşeydir. Ama matematikte de

‘başarı’nın son yargı konumu olarak kabul edilmesini, pragmatizmin ağır basması gerektiğini ileri sürmek yürek ister. Ve Hilbert yürekliydi. Yalnızca yüreğinin ne için attığını bilmiyordu ve tüm kuşkuculuğa meydan okuyarak, “Bilmeliyiz, bileceğiz” :: “Wir müssen wissen, wir werden wissen” diyen de oydu. Ama tüm başarılarına karşın, başarının son yargıç olmadığını, tersine, başarıyı onaylayanın us olduğunu, bakış açısının belirleyici olduğunu göremedi. Ve kendi bakış açısı analitik, fizikselci, sezgiciydi — ele aldığı sorunlar karşısında saltık olarak umutsuz bir bakış açısı

(ki yine görgücülük temelinde ‘bilgi’ umudeden bir ‘deha’ya özgüdür). “[Bu] gözlemlerin biricik amacı sonsuzun doğasının belirleyici durulaştırmasının yalnızca özelleşmiş bilimsel ilgilerin alanına ait olmak yerine insan anlağının kendisinin vakarı için gerekli olduğu olgusunu göstermektir.” Hiç kuşkusuz, sonsuzun kavramı salt matematiksel bir sorun yaratmakla kalmaz, ama doğal bilincin de bu konuda işin gerçeğini anlamaya hakkı vardır. Ve Hilbert’e göre işin gerçeği matematiğin, aslında tüm bilimin, tüm insanlığın sonsuzluk kavramından kurtulması gerektiği, çünkü böyle bir şeyin varolmadığı ve varolmaması gerektiğidir. Yazı bu hedefe doğru ilerler. “Sonsuzun doğasını durulaştırma işine dönmeden önce, kısaca sonsuza edimsel olarak hangi anlamın verildiğini belirtmeliyiz. İlkin fizikten ne öğrenebileceğimize bakalım. Kişinin doğal olaylar ve özdek konusundaki ilk saf izlenimi kalıcılık, süreklilik izlenimidir.” Matematik fizikten de birşeyler öğrenmelidir, çünkü görgül yönteme inanıyoruz! Burada kötü terimin ‘süreklilik’ olduğuna dikkat etmeliyiz. Ve ‘süreklilik’ten kurtulmanın uzay, zaman konusunda, özdek vb. konusunda bunların fiziksel noktalardan oluşmuş olduklarını söylemek anlamına geldiği görülecektir. Hilbert bunu daha da açık olarak ve vurgulu olarak belirtecektir, çünkü amacı sonsuz küçüklüğün sıfıra gitmesinin, yitmesinin önüne geçmektir. Bunun için Nicelik kavramına özgü süreklilik kıpısını terketmek, ve tek-yanlı olarak kesiklilik kıpısını ileri sürmek gerekir: Doğa yalnızca sıçramalar yapmalıdır. Burada bundan böyle düşünen bir çocuktur bile diyemeyiz, çünkü küçük çocuk anlağı bile sonsuzun bir sınırtaşı ile sonlandırılamayacağını bilir. “Bir parça metali ya da belli bir hacımdaki sıvıyı irdelediğimiz zaman, sınırsızca bölünebilir oldukları, en küçük parçalarının bütün ile aynı özellikleri sergilediği izlenimini ediniriz. Ama özdek fiziğini araştırma yöntemlerinin yeterince inceltildiği her yerde, bilimciler çabalarının eksikliğinden değil ama şeylerin doğasının kendisinden doğan bölünebilirlik sınırları ile karşılaşmışlardır. Buna göre giderek modern bilimin eğilimini sonsuz küçükten kurtulma olarak bile yorumlayabiliriz. Eski natur non facit saltus, ‘doğa sıçramalar yapmaz’ ilkesi yerine, giderek karşıtını ileri sürebiliriz: ‘doğa sıçramalar yapar.” “Tüm özdeğin ‘atomlar’ denilen ve bileşimleri ve bağıntıları tüm mikroskobik nesneler türlülüğünü üreten çok küçük yapı taşlarından oluşmuş olduğu yaygın olarak bilinir. Gene de fizik özdeğin atomsallığında durmadı. Geçtiğimiz yüzyılın sonunda ilk bakışta çok daha tuhaf görünen elektrik atomsallığı ortaya çıktı. O güne dek bir sıvı olarak düşünülmüş ve sürekli etkin bir etmenin modeli olarak görülmüş olan elektriğin o zaman pozitif ve negatif elektronlardan yapıldığı gösterildi. ... [E]nerjnin bile sonsuz bölünebilirliği koşulsuz olarak kabul etmediği doğrulanmıştır. Planck enerji nicelerini keşfetmiştir.” “Bu yüzden, sonsuz ölçüde küçük olanı olgusallaştırmak için gerekli olan bölünebilirlik türünü kabul eden türdeş bir sürekli kendilik [continuum] olgusallıkta hiçbir yerde bulunmaz. Bir süreklinin sonsuz bölünebilirliği yalnızca düşüncede varolan bir işlemdir. Yalnızca bir düşüncedir ki gerçekte doğa üzerine gözlemlerimizin ve fiziksel ve kimyasal deneylerimizin sonuçları tarafından çürütülür.” Bu uslamlamayı sürdürerek, uzayın büyük ölçek sonsuzluğunun da deney ve

gözlemler tarafından çürütülmesini beklemeye başlarız, çünkü süreklilik kavramı sonsuzluğu, en azından can sıkıcı bir yinelemeyi imler. Ve Hilbert ‘düşünce deneylerine’ değil ama ‘görgül’ deney ve gözlemlere bir geometriciden bekleneceğinden çok daha fazla güvenir: “Sonsuzun doğada bulunup bulunmadığı sorusu ile karşılaştığımız ikinci yer bir bütün olarak evrenin irdelemesidir. Burada sonsuz ölçüde büyük birşeyi kapsayıp kapsamadığını belirlemek için evrenin genişliğini irdelememiz gerekir. Ama yine burada modern bilim, özellikle gökbilim, soruyu yeniden açmış ve çözmeye çalışmaktadır — metafiziksel kurgunun özürlü yöntemi ile değil, ama deney üzerine ve doğa yasalarının uygulaması üzerine dayalı nedenler yoluyla. Burada da sonsuzluğa yönelik ciddi karşıçıkışlar bulunmuştur. Öklides geometrisi zorunlu olarak uzayın sonsuz olduğu konutlamasına götürür. Ama Öklides geometrisinin gerçekten de tutarlı bir kavramsal dizge olmasına karşın, bundan Öklides geometrisinin olgusallıkta edimsel olarak geçerli olduğu sonucu çıkmaz. Uzayın Öklides geometrisine uygun olup olmadığı ancak gözlem ve deney yoluyla belirlenebilir. Uzayın sonsuzluğunu arı kurgu yoluyla tanıtlama girişimi kaba yanılgılar kapsar. Belli bir uzay parçasının dışında her zaman daha çok uzay olması olgusundan yalnızca uzayın sınırsız olduğu sonucu çıkar, sonsuz olduğu değil. Sınırlanmamışlık ve sonluluk bağdaşabilirdirler. Eliptik denilen geometride, matematiksel araştırma doğal bir sonlu evren modeli sunar. Bugün Öklides geometrisinin terkedilmesi yalnızca matematiksel ya da felsefi bir kurgu değildir, ama başlangıçta evrenin sonluluğu sorusu ile hiçbir ilgileri olmayan irdelemeler tarafından ileri sürülmüştür. Einstein Öklides geometrisinin terkedilmesi gerektiğini göstermiştir. Einstein kendi yerçekimi kuramının temelinde, evrenbilimsel soruları ele alır ve sonlu bir evrenin olanaklı olduğunu gösterir.” … “Evrenin sonlu olduğunu iki açıdan, e.d., sonsuz ölçüde küçük ve sonsuz ölçüde büyük açısından saptadık.” Bu görüşler yirminci yüzyılın en iyi geometricilerinden biri olarak, kimilerine göre giderek en iyi geometricisi olarak bilinen bir insana aittir. Ve evrenin sonlu olduğunu doğrulayan, sonsuzluğu ve sürekliliği gereksiz, giderek zararlı kavramlar olarak bir yana atan bu bakış açısı, bu ussal sakatlanmasına karşın, matematik yapmayı sürdürür. Bu usun bir tansığıdır. Ya da kurnazlığı dediğimiz şeydir. Newton da uzayı Tanrının sensoriumu olarak görmesine, yaşamının daha büyük bölümünü imbik ve kazanlarla simya deneyleri yaparak geçirmesine, İncil’deki peygamberlikleri doğrulamaya çalışmasına karşın, geometrisiyle bütünüyle ussal tanıtlamalar vermeyi başardı. Gene de Principia ve Opticks birer us enkazıdır, ve bunun nedeni düşünceye, kavrama karşı kendini kollama kaygısıdır. Aynı yazıda Hilbert Cantor’un sonlu-ötesi sayılarını tüm bu kendi yaklaşımını alaya alan bir tonla savunur, ve tema bütün yazının ağırlık noktasını oluşturur. Birçoklarının bir sınır koyup ötesine geçme işleminin, salt can sıkıcı bir yinelemeden oluşan bu kötü nicel sonsuzluğun tek-yanlı doğasını anlamaya başladığı bir dönemde, Hilbert sürekliliği yalnızca geometriden değil ama insan usunun

kendisinden atmayı önerir. Kant bu kötü sonsuzluğun, ne uzay ne de zaman için geçerli sayılmayacak bu tek-yanlı süreksizliğin tek başına alındığında ve sürekliliğe karşısav olarak koyulduğunda, birincinin tıpkı ikincisi denli geçersiz (ya da geçerli) olduğunu ve usun bu çatışkıdan kaçınamayacağını ileri sürmüştü. Hegel çözümün iki belirlenimin birliğinde yattığını gördü. Ama Hilbert ne çatışkının bilincini gösterir, ne de karşıt belirlenimlerin birliğinin.

Belirlenimlerden yalnızca birini doğrular. Böylece sonsuza doğru küçülmeyi nice sıçramalarında ve bölünemez atomlarda durdurduktan sonra, sonsuza doğru büyümeyi Cantor'un 'sonlu-ötesi sayıları'nda durdurur. Sonsuzluk küçüklük boyutunda olduğu gibi büyüklük boyutunda da sınırlanmalıdır: "Hiç kimse bizi Cantor'un bizim için yaratmış olduğu cennetten kovamaz." Ve yazı daha sonra bu tutarsızlığın aslında hiç de bir tutarsızlık olmadığı, çünkü düşüncenin ve şeylerin 'iki' ayrı alan oldukları vb. gibi açıklamalarla sürer: Matematik olgusallığı ilgilendirmez. Ama matematiği çürütmenin kendisi görgül deney ve gözlem yöntemiyle başarılır! Bu tutarsızlıklar yazarın doğal bilincinden hiç kuşkusuz gizlenemezler. Yazı bir "cennet" uğruna yazılmış görünse de, heyecanını yitirmiş, tamamlanmadan bırakılmış ve daha sonra bir daha ele alınmamıştır. Einstein, Hilbert'in tutumu ile uyum içinde, hiçbir zaman sonsuz küçüklüğü dikkate almadı, ve soruna "fiziksel olarak iyice tanımlanabilen ds uzaklığı" (ÖGGK, § 25) gibi duyusal, aslında barbarca anlatımlarla yaklaştı. Gerçekten de görgül/duyusal 'yöntem' hiçbir zaman 'ds' gibi sınır değerleri, sonsuz küçüklükleri ele alamaz, ve dy/dx anlatımını ancak fizikselleştirerek anladığını sanır. Ama, eğer ciddi olacaksak, ve hiçbir eğretileme olmaksızın konuşacaksak, bu yaklaşımdaki 'matematik' tasarımı matematik kavramı ile hiçbir ilgisi olmayan bir tahta çubuklar yapısıdır. Hilbert'in sonsuzluk kavramını önce matematikten, sonra bilimden, sonra insan usundan silip atmak istemesi bir çatışkı karşısında kalan analitik usun bütünüyle doğal tutumudur. Hilbert "Matematik yalnızca mantık üzerine kurulamaz" der ve bu konuda Dedekind ve Frege ile anlaşmazlık içindedir. Gerçekten de eğer mantık ya da us bu 'mantıkçıların' kafalarındaki öznellik olsaydı, tüm saçmalıklarına karşın yalnızca bu konuda bile olsa Hilbert ile anlaşmamız gerekirdi. Ama iki kampın da mantık konusundaki anlayışları birbirlerinden daha iyi değildir. Her ikisi için de mantık olgusallık ile, fiziksel evren ile ilgisizdir. Her ikisi için de mantık doğal usa keyfi kurallar kabul ettirmek demektir. Ve her ikisi için de Evren mantıksızdır. Bir an bu analitik ıvır zıvırı bir yana bırakarak bambaşka bir perspektife geçelim ve Pascal'ı okuyalım, sonsuz küçüklük ve sonsuz büyüklük konusunda eytişimsel usun, en arı bakış açısı içindeki usun nasıl düşündüğünü görelim (Geometrik Anlık Üzerine/De l'esprit de géométrique (1658)): "Böylece herşeye ortak özellikler vardır ki bunların bilgisi anlığı doğanın en büyük harikalarına açar. En önemlisi her yerde bulunan iki sonsuz tarafından, sonsuz ölçüde büyük ve sonsuz ölçüde küçük tarafından oluşturulur. Çünkü bir devim ne denli hızlı olursa olsun daha hızlı bir devimi tasarlayabilir ve

onu daha da hızlı yapabiliriz, ve böylece bundan böyle bir eklemede bulunamayacağımız denli hızlı bir devime ulaşmaksızın bu sonsuza dek sürer. Ve tersine, bir devim ne denli yavaş olursa olsun, onu daha yavaş ve daha da yavaş kılabiliriz, ve böylece bu dinginliğe düşmeksizin bir küçük dereceler sonsuzluğuna inmeyi sürdüremeyeceğimiz bir yavaşlık derecesine ulaşmaksızın sonsuza dek sürer. Benzer olarak, bir sayı ne denli büyük olursa olsun, daha büyüğünü, ve yine ondan daha büyüğünü tasarlayabiliriz, ve böylece bundan böyle arttırılamayacak bir sayıya ulaşmaksızın bu sonsuza dek sürer. Ve tersine, bir sayı ne denli küçük olursa olsun, örneğin 1/100 ya da 1/10.000, gene de daha küçük bir sayıyı tasarlayabilir ve bunu sıfıra ya da yokluğa ulaşmaksızın sonsuza dek sürdürebiliriz.Bir uzay ne denli büyük olursa olsun, daha büyük bir uzayı, ve bundan da büyük bir uzayı tasarlayabilir, ve bunu bundan böyle arttırılamayacak bir uzaya hiç ulaşmaksızın sonsuza dek sürdürebiliriz. Ve tersine, bir uzay ne denli küçük olursa olsun, gene de daha küçük bir uzayı tasarlayabiliriz, ve bunu bundan böyle herhangi bir uzamı olmayan bölünmez bir uzaya ulaşmaksızın sonsuza dek götürebiliriz. Zaman için de durum aynıdır. Her zaman bir sonuncu

olmaksızın daha büyüğünü, ve bir kıpıya, arı bir süre yokluğuna ulaşmaksızın daha küçüğünü tasarlayabiliriz. Ki bu, tek bir sözcükle, hangi devimi, hangi sayıyı, hangi uzayı, hangi zamanı alırsak alalım, her zaman daha büyüğün ve daha küçüğün olduğunu söylemektir, öyle ki tümü de yokluk ve sonsuzluk arasında ama bu uçlardan her zaman sonsuz ölçüde uzak olarak kalırlar. Bu gerçekliklerden hiç biri tanıtlanamaz, ve gene de geometrinin temelleri ve ilkeleridirler. Ama onları tanıtlamaya yeteneksiz kılan neden bulanıklıkları değil, tersine aşırı durulukları olduğu için, bu tanıtlama yoksunluğu bir eksiklik değil, tersine bir eksiksizliktir." Pascal, biraz erken de olsa, Hilbert'in ve benzeri kafa yapılarının yaratabileceği tartışma için şunları söyledi: "Bu önemsiz noktalarda oyalanmak sıkıcıdır, ama çocuklaşma zamanları da vardır." Schrödinger de Hilbert ile anlaşmaz. Tüm yirminci yüzyıl matematikçi ve fizikçilerinin Hilbert'in ve Einstein'ın diyalektiği anlamayan analitik yorumlarını izlediklerini düşünmemeliyiz. Yine özdeksel sürekliliği anlamayan irrasyonalist Heisenberg'in parçacık mekaniğine büyü öğeleri ekleyen 'belirlenimsizcilik' kuramına başından karşı çıkan Schrödinger "Özdek Nedir?"de sorunun çözümünün karşıtların birliğinin kavrayışında yattığını belirtir. "Bugün yerleşik görüş dahaçok herşeyin aynı zamanda hem parçacık hem de alan olduğudur. Herşeyin kendisiyle alanlarda tanışık olduğumuz sürekli bir yapısı vardır, tıpkı kendisiyle parçacıklarda eşit ölçüde tanışık olduğumuz kesikli bir yapısının olması gibi. Bu kavram sayısız deneysel olgu tarafından desteklenir." Elbette. Olgular kavrama uyarlar, çünkü kavramsız olgu bir olgu olamaz ya da yalnızca belirlenimsiz, yalnızca 'genel olarak' olgu, bir kendinde-Şey olabilir

ve böyle birşey ancak analitik soyut düşüncede bulunan bir Gedankendingdir. Kavram olgunun biçiminden, belirleniminden başka birşeyi anlatmaz. Ve gene de biçimin soyutlanması özün soyutlanmasından daha az değildir. Dünya irrasyonaliste nasıl görünüyor olmalıdır? Sınırsız ama sonlu bir uzay, sınırsız ama sonlu parçacıklardan yapılı bir özdeksel evren, ve sınırsız ama sonlu bir zaman? Empatiyi deneyebiliriz. Atomun bir noktadan sonra kesilemediğini, uzayın bir noktadan sonra daha ötesine geçilemediğini vb. tasarlamaya, imgelemeye çalışabiliriz. Bir parçacığın bölünebilirliğine bir son vermeye çalışabiliriz. Ama bunu başaramayız — tıpkı antik Yunanlının taş yontulara nasıl tapındığını anlayabilmemize, tasarlayabilmemize karşın, o yontuların önünde diz çökmeyi başaramayacak olmamız gibi. Schrödinger de Hilbert'in 'ahmaklık' dediği suçu işleyen insanlar kategorisine girer. Ama ahmaklık üzerinde daha öte durmadan konumuza dönelim ve Pascal'ın önerisini izleyerek, Hilbert'in eytişimi anlamayan ve sonsuz küçüklerin oranından kaçan analitik/sezgici ürkekliğine karşı bir de — kökenlerini araştırmayı bir yana bırakarak — Newton'ın Principia'daki harika pasajlarına bakalım (italikler sonradan): "Dolayısıyla eğer buradan sonra nicelikleri parçacıklardan yapılmış olarak görecek, ya da doğru çizgiler yerine çok küçük eğri çizgiler kullanacak olursam, bölünmezleri değil ama yiten bölünebilir nicelikleri demek istiyor olarak anlaşılmam gerekir; belirli parçaların toplam ve oranlarını değil, ama her zaman toplam ve oranların sınırlarını." Newton 'kesiklilik' kıpısının yanına, kesikli parçacıkların yanına, Hilbert'in ortadan kaldırmayı istediği 'sürekliliği' de alır ve bu karşıtları birlikte kullanır. Kalkülüs ancak karşıtların birliği üzerine, yitmekte olan nicelerin oranı üzerine, kısaca gerçek sonsuzluk üzerine kurulabilir. "Belki de karşı çıkılabilir ki, yiten niceliklerin hiçbir enson oranları yoktur; çünkü oran, nicelikler yitmeden önce, enson değildir, ve yittikleri zaman, hiçtir. Ama aynı uslamlama ile ileri sürülebilir ki, belli bir yere varan ve orada duran bir cismin hiçbir enson hızı yoktur; çünkü hız, cisim yere gelmeden önce, onun enson hızı değildir; vardığı zaman, bir hız yoktur. Ama yanıt

kolaydır; çünkü enson hız ile denmek istenen hız cismin yerine varmadan ve devim sona ermeden önceki ya da sonraki değil ama tam vardığı kıpıdaki hızdır; eş deyişle, cismin son yerine varış ve devimin sona eriş hızı. Ve benzer olarak, yiten niceliklerin enson oranı ile anlaşılacak olan şey de niceliklerin yitmeden önceki ya da yittikten sonraki oranları değil, ama onunla yittikleri orandır. Yine doğan niceliklerin ilk oranı varolmaya onunla başladıkları orandır. Ve ilk ya da son toplam onunla varolmaya (ya da arttırılmaya ya da azaltılmaya) başladıkları ve sona erdikleri toplamdır. ... [N]iceliklerin onlarla yittikleri o enson oranlar gerçek anlamda enson niceliklerin oranları değil, ama sınırsızca azalan niceliklerin oranlarının her zaman onlara doğru yakınsaştıkları sınırlardır; ve onlara herhangi bir verili ayrımdan

daha çok yaklaşırlar, ama hiçbir zaman ötelerine geçmezler, ne de nicelikler sonsuza dek küçülünceye dek gerçekte onlara erişirler. Bu nokta sonsuz ölçüde büyük niceliklerde daha açık olarak görünecektir. Eğer ayrımları verili olan iki nicelik sonsuza dek arttırılacak olursa, bu niceliklerin enson oranı, yani eşitlik oranı verilecektir; ama bundan onun oranları olduğu en son ya da en büyük niceliklerin kendilerinin verili olacakları sonucu çıkmaz. Öyleyse eğer bundan sonra, daha kolay anlaşılma uğruna, niceliklerden en küçük, ya da yiten, ya da enson olarak söz edecek olursam, denmek istenenin herhangi bir belirli büyüklükleri olan nicelikler değil, ama her zaman hiçbir sona ulaşmaksızın azalıyor olarak düşünülen nicelikler olduğunu anlamanız gerekir.” Newton’ın ne yöntemi eytişimsel ne de genel düşünce yapısı sağduyuludur. Principia’nın ve ışığın mini mini cisimciklerden yapılı ve ışık ışınlarının dört yüzlü olduklarını ileri sürerek Huygens’in dalga ışık kuramını yadsıysan Optik’in bütün tinine saltık olarak aykırı bu Platonik eytişimi de hiç kuşkusuz yakın öncellerinden ödünç alır. Ama kaynaklarına karşı bir kural olarak minnet bilmez tutumunu bir yana bırakırsak, Newton daha sonra Kant’ı da dehşete düşüren ve onu usun kendisini reddetmeye götüren çatışkının hayranlık verici gerçekliğini kavrar ve çözümün yalnızca ve yalnızca karşıtların birliğini kavramada yattığını doğrular. Bilimin özsel ilkeleri, üzerine tüm ayrıntılı yapının dayandığı temeller doğal usun içgüdüsel işlemlerinden, analitik sezgicilikten daha çoğunu, aslında tam bu mızmızlığı yadsıyan bir düşünce erdemini gerektirirler. Ama pozitivist pragmatizm bilimin bu temellerini, bu eytişimi ders kitaplarından siler atar. Kavranmasalar da, formüller yeterlidir. Ve bunlarla eşit ölçüde kavramayan, anlamayan robotlar, hesap makineleri yetiştirmekle yetinir. Sezgicilik sonsuz küçüklük hesaplamalarında doğal olarak ancak ‘yaklaşık’ sonuçlara izin verir. Ama sonuç ne denli yaklaşık olursa olun, nicelik ne denli küçültülürse küçültülsün, sonsuz küçüklüklerin oranı elde edilmedikçe usun kuramsal eksiksizlik istemi karşılanmaz. Ve us bu eksiksizlik, bu ideallik isteminde diretir. Küçülen nicelikler dizisinin daha öte bölünemeyecek belirli, sonlu bir küçüklük ile sonlanmasını, Zenon’un paradoksunun bir hile ile ya da bir yaklaşıklık ile geçiştirilmesini kabul etmez. Sonsuzun matematiği orandaki nicel belirlenimlerin yiten büyüklükler olmasını, bundan böyle herhangi bir sayı olmayan, ama sıfır da olmayan ve gene de birbirlerine göre belirli olan kıpısal büyüklükler olmasını ister. Doğal anlak varlık ve yokluk arasında böyle bir ara durumun varolamayacağını, çatışkının çözümsüz olduğunu kabul edilip geri çekilir. Ama sorunun çözümü bu ara durumun sonsuz küçüklükler ilişkisinin gerçekliği olduğunu anlamaya dayanır. Newton oranın terimleri (fluxions) ile “bölünemezleri değil ama yiten bölünebilirleri” anladığını söyler; ve “belirli parçaların toplam ve oranlarını değil, ama her zaman toplam ve oranların sınırlarını.” Oran ile belirli, görgül sayıların değil, ama yitmekte olan, bir oluş, daha doğrusu bir yokoluş sürecindeki kıpıların oranını anlar: Tam olarak bir karşıtlar birliğini.

Newton için oranın kıpılarının yitişlerinde sakınımı süreklilik kıpısı tarafından sağlanır. Ve bu yaklaşım sorunun gerçek doğasını anlatır. Ama analitik

anlağa göre, ‘paradoks’ ya da ‘çatışkı’ denilen bir durumu anlatır. Einstein (ve hiç kuşkusuz onunla birlikte sürekliliği nicelikten uzaklaştıran Hilbert) ise böyle bir eytişime saltık olarak yabancıdır ve gördüğümüz gibi getirdiği çözüm çok yalındır: ‘ds’ “katı ölçme-çubuğu” ile ölçülebilen fiziksel bir değerdir! Us kendiliğinden ya da kendinin bilincinde olmaksızın da işler: Sonsuzun eytişimini bilmeksizin de türev ve tümlev işlemlerini çözebilir. Giderek, doğal/ içgüdüsel işleyişi içinde, analitik anlak işlemleri yoluyla önemli sonuçlar da çıkarabilir. Gauss’un şu sözleri bu bağlamda düşündürücü olmalıdır: “Sonuçlarım çoktandır elimde, ama yalnızca onlara nasıl ulaşacağımı henüz bilmiyorum” :: “Meine Resultate habe ich längst, ich weiß nur noch nicht, wie ich zu ihnen gelangen werde” (alıntılayan Leonard Nelson, Vom Selbstvertrauen der Vernunft, s. 145). *** Sorun hiç kuşkusuz biraz daha karmaşıktır. Tanıtlanamayan belitler, eytişimsel doğaları silinen kavramlar kendilerinde bütün bilimsel kuramların iç tutarlıklarını güvence altına alırlar, ve doğal bilim bu mantıksal yapının gerçek doğasını kavrama gereğini duymadan, giderek apaçık yanlış tasarımlar altında işler. Uzay, zaman, özdek, kütle, ya da nokta, çizgi, yüzey, doğru, eğri, sayı vb. gibi kavramların hiç biri doğa bilimlerinin kapsamında eytişimsel doğalarında alınmazlar. Giderek eytişimsel doğalarında bilinmelerinin gerekli olduğunun düşünülmesi bile söz konusu değildir. İnsan mantığının işleyişini belirleyen süreçler olarak, kuramsal yapıları bilincin arkasında belirlerler. Us ve bilinç aynı şey değildir. Fizikçinin bilincinde çoğu kez en temel doğa yasaları matematiksel denklemlerden başka birşey değildir, ve bu denklemlerin ne anlamları ne de olgusallık ile ilişkileri sorgulanır. Felsefe ve bilimin ayrılmasının sonuçlarından biri budur. Fizikte matematiksel tanıtlamanın doğruluğu her zaman daha önceden bilinen kavramsal ilişki tarafından, yasa tarafından güvence altına alınır. Belli bir bakış açısından, aslında biraz dar bir bakış açısından, matematiksel formül salt iç tutarlığı ve gücü yoluyla olgusallığın düzenli yapısını temsil ediyor görünür. Gene de burada matematiksel biçim görgül gözlem ve deneyimlere verilen kavramsal/ mantıksal yapılar tarafından belirlenir. Sayısal gözlemin kavramsal ilişkiden soyutlanmış olarak yasaya götürdüğü görüşünün düşüncesizlikten başka bir dayanağı yoktur. Bu bakış açısı matematiği önemsizleştirmekle ya da değersizleştirmekle ilgilenmez. Tersine, matematiğe değer vermek onun doğru kavramını ve anlamını saptamayı gerektirir. Ona ondan beklenmeyeni yüklemek anlamsızdır. Matematiğin salt nicel olanaklarıyla, salt ‘Bir’ yoluyla nitel-kavramsal bağıntıları anlattığı sanısı matematik üzerine en yüzeysel yargıdır. Öte yandan, görgül yasa gene de kavramsal anlaşılırlığın kendisini dolaysızca vermekten uzaktır, ve Newton’ın evrensel yerçekimi yasası kavramların matematiksel ya da görgül ilişkisi olarak anlaşıldığında Usu doyurmaz. Bu nedenledir ki, evreni Descartes’ın etherinden ve burgaçlarından boşaltıp uzaktan aracısız eylemi ileri sürdükten sonra, Newton’ın kendisi Tanrının izine düşer, ‘kuvvetin nedeni’ dediği şeyi ararken

uzayı tanrısal duyu örgeni yapmaktan başka bir çözüm bulamaz. Newton’ın yasası kavramsal olarak çıkarsanmış ya da aklanmış değildir; yalnızca Kepler’in görgül formülasyonundan türetilmiştir. Bu düzeye dek, tıpkı kökeni olan formülasyonlar gibi, daha yüksek ve son bir tanıtlamaya gereksinir. Matematiksel fizik son söz değildir, ve kavramlar arasındaki ilişki eytişimsel doğasında

saptanmadıkça henüz herşey anlamsızdır, ve kuramlar yalnızca güvenilmez bir tümevarım mantığı tarafından desteklenirler. Bu noktadan ötesi görgül kuramcılığın ya da matematiğin değil, ama Doğa Felsefesinin işidir. Almaşık pozitivizmdir. Pozitivizm ise Bilimin en utanmasız yadsınmasıdır, çünkü Bilim için Gerçekliği değil olasılığı uygun görür. *** Matematiksel biçim ve kavramsal içerik arasındaki ilişki konusunda, bilimsel düşünce tarihinin en başarılı matematiksel fizikçisi olarak görülen Maxwell'in A Treatise on Electricity and Magnetism başlıklı klasik çalışmasındaki şu sözleri her zaman okumaya değerdir (1891/1954): "Elektriği incelemeye başlamadan önce ilkin Faraday'ın Experimental Researches in Electricity'sini baştan sona okumadan konu üzerine hiçbir matematiksel çalışmayı okumamaya karar verdim. Faraday'ın fenomenleri kavrama yolu ile matematikçilerin yolları arasında bir ayrım olması gerektiğini, ve buna göre ne onun ne de matematikçilerin birbirlerinin dillerinden doyum bulmadıklarını biliyordum. Ayrıca bu uyumsuzluğun yanlardan herhangi birinin yanılıyor olmasından doğmadığı kanısındaydım. Faraday'ı incelemeyi sürdürürken, onun fenomenleri kavrama yönteminin de, uylaşımsal matematik simgeleri biçiminde sergilenmiş olmamasına karşın, matematiksel bir yöntem olduğunu algıladım. Ayrıca bu yöntemlerin sıradan matematiksel biçimlerde anlatılabilme ve böylece meslekten matematikçilerin yöntemleri ile karşılaştırılabilme yeteneğinde olduklarını da buldum. Örneğin, matematikçilerin uzaktan çekim uygulayan kuvvet özekleri gördükleri yerde, Faraday, anlığının gözleriyle, tüm uzayı geçen kuvvet çizgileri görüyordu: Onların uzaklıktan başka hiçbirşey görmedikleri yerde Faraday bir ortam görüyordu: Faraday fenomenlerin yerini ortamda sürmekte olan olgusal eylemlerde arıyor, onlar onu elektriksel sıvılar üzerinde uygulanan bir uzaktan eylem gücünde bulmakla yetiniyorlardı. Faraday'ın kavramları olarak gördüğüm şeyleri matematiksel bir biçime çevirdiğim zaman, genel olarak iki yöntemin sonuçlarının çakıştığını buldum, öyle ki her iki yöntem tarafından da aynı fenomenler açıklanıyor ve aynı eylem yasaları çıkarsanıyordu, ama Faraday'ın yöntemleri bütünden başlayan ve çözümleme yoluyla parçalara ulaşan yöntemleri andırırken, sıradan matematiksel yöntemler parçalardan başlama ve bütünü bireşim yoluyla üretme ilkesi üzerine kuruluydular. Ayrıca matematikçiler tarafından keşfedilen en verimli araştırma yöntemlerinden birçoğunun Faraday'dan türetilen kavramların terimlerinde kendi özgün biçimlerinde olduğundan çok daha iyi anlatılabildiklerini de buldum.

Örneğin belli bir bölümsel ayrışımlı eşitliği doyuran bir nicelik olarak görülen gizilgüç üzerine bütün kuram özsel olarak Faraday'ın yöntemi dediğim yönteme aittir. Öteki yönteme göre, gizilgüç, eğer ne olursa olsun irdelenecekse, her biri verili bir noktadan uzaklığı ile bölünen elektrikli parçacıkların bir toplamının sonucu olarak görülmelidir. Bu yüzden Laplace, Poisson, Green ve Gauss'un matematiksel buluşlarından birçoğu gerçek yerlerini bu incelemede bulurlar, ve kavramların terimlerinde uygun anlatımları temel olarak Faraday'dan türetilmişlerdir." Maxwell matematik ile temsil ettiği olgusallık arasında işleyen andırımı vurgular. Bu andırım özsel olarak nicel ve nitel alanlardaki bağlantı üzerine dayanır ve nitel bağıntıların nicel olarak belirlenme, sınırlanma ve değişmez değerler içerisinde tutulmaları, salt bu koşul bile bu iki kavramın, Nitelik ve Niceliğin ayrılmazlığını ve böylece özdeksel evrenin nicel doğasının, Kavramın Ölçüsünün sağın bir biliminin gereğini gösterir. Maxwell'in matematiksel dili ve Faraday'ın deneysel dili bir ve aynı gerçekliği, bir ve aynı olgusallığı anlatırlar. Hiç kuşkusuz, Maxwell'in formülasyonları henüz bütün evreni açıklamayı başaramazlar. Ama mantıksal sağlamlıkları hem daha öte buluşlara izin verir, hem de böylelikle onları daha tam bir biçimlenişe yükseltmenin zeminini sağlar. Doğal bilimlerin

gelişiminde sürekliliğin yalın anlamı budur. Yanlış olanın us-dışı olandan ayrımının anlamı da budur. Yanlış olan henüz eksik olandır, ve eksiklik, yetersizlik bütün dizgeyi ilgilendirir. Ptolemi'nin dizgesi duruma örnektir. Eksiklikleri ve yanlışlıkları ile Kopernik dizgesinin tözünü oluşturur; ama o da eksik ve bu düzeye dek yanlıştır. Brahe'nin dizgesi ve sonunda Kepler'in evren düzeni kavramsal ilişkileri çok daha tam bütünlere örgütler. Tüm bu süreçte sözcüğün tam anlamıyla aynı insan usu düşünmekte, uslamlamalar çağların, kültürlerin ve bireylerin tikelliklerini ve göreliliklerini aşarak bilimin sürecini oluşturmaktadır. Kavram şu ya da bu insanın algısına bağlı öznel bir tasarım değildir. Bu ussalcı yaklaşımın matematiğin genel görelilik kuramına uygulamasında görülen 'ruhbilimsel' imge-simge indirgemeleri ile, insan beyninin mantıksal işleyişine uyarlanamayacak usdışı, giderek 'sezgi-dışı' saçmalıklarla ve gözlemciye göreli olarak eğilen-bükülen, kısalan-uzayan yalancı-geometrik boyutları ile hiçbir ilgisi yoktur. Matematiksel formül yalnızca olgusal/kavramsal çözümlemeyi simgesel olarak anlatır, ve birincisi yoksa ikincisi de yoktur. Bu ilkenin kendisi ruhbilimsel bir tümevarım değildir. Sayısal Bir ya da Birim saltık olarak uylaşımsaldır, baştan sona keyfidir, en özsel doğasında, saltık olarak görelidir. Büyüklüğü keyfi olarak belirlenir. Bu göreliliği saltığa döndürmenin olanağı ve mantığı yoktur. Uzay kavramı, Saltık Uzay, giderek neredeyse kutsal uzay denilecek olan şey hiç kuşkusuz ölçülemez. Ölçülen her zaman ancak göreli uzay olabilir. Salt bu 'saltık' görelilik nedeniyle, fiziksel birimler onları nitelendiren kavramlar olmaksızın birer soyutlamadan başka birşey değildirler. Metre yalnızca bir nicelik değildir; ölçü olarak nicelik ve niteliğin (uzay) birliğidir: Uzayın kesiklilik kıpısı (ya da Hilbert'in

kesiklilik kıpısı); ama birimin kendisi o denli de süreklidir (Hilbert'in hiçbir zaman anlayamadığı bir düşünce). Görgül birim uylaşımsaldır. Keyfi olarak saptanır. Örneğin Maxwell Özdek ve Devim'de uzayın ölçün birimi olan metrenin, ya da özdeğin ölçün birimi olan kilogramın vb. nasıl belirlendiğini, nerede, hangi müzede, hangi koşullar altında vb. saklandığını bildirir. Ama görecilik mantığı tüm göreciliği ile uylaşımsal birimi rahat bırakmaz. Bu katı ölçme çubuklarını müzelerden alır, onları yerlere yatırır, eğilip kalkarak ölçüp biçer, ve yalnızca uzunluk biriminin göreli doğasını anlatmak için destanlar yazar. Einstein'ın bu kitapçığını biraz dikkatli ve biraz düşünerek okuyan bir okur hiç kuşkusuz bu tür 'açıklamalarından' bıkkınlık duyacaktır. Ama Einstein karşısında açıkça çok özel bir okur tipini varsayar, ve ondan tahtadan bir kulenin ısıtılıp çubukların boyları değiştiği zaman kendisiyle birlikte kartezyen koordinat dizgesini de bozduğunu kabul etmesini ister — o Einstein ki, kuramda güzelliğin saltık olarak önemli olduğu söyler ve bu konuda niyette belki de yalnızca 'güzelliği gerçekliğe yeğlediğini' ileri süren Weyl'in arkasından gelir! Ama bunların boş sözler olduğunu, karşımızda güzelliğin tam tersinin bulunduğunu, bilimsel erotizminin gerçekte hiç de bilimsel olmadığını, bütünüyle kaba saba ve çirkin olduğunu görürüz. Bilim ve felsefenin bilim için yalnızca saltık yıkım getiren ayrılmaları boş kuramcılık için gerçekten de 'verimli' olmuş, böylelikle soyut matematiksel kurguları olgusallık olarak görmenin önüne geçecek bir ussallık kalmamıştır. Matematiksel formülasyonlar istenen sonucu vermediklerinde, dışarıdan eklenen katsayılarla kolayca düzeltilirler. Ve sık sık katkının mantığı üzerinde düşünülmeksizin işlemler sürdürülür. Einstein başlangıçta genel görelilik kuramının o sıralarda geçerli sayılan durağan evren modelini doğrulayacağını sanıyordu. Beklentisinin tersine, matematiksel çözümlemeler 'küresel' evrenin kendi ağırlığı altında çökeceği sonucuna götürdü. Çıkış yolu başlangıçtaki eşitliklere yerçekimi etmenini dengeleyici yeni bir terim eklemek oldu — evrenbilimsel değişmez. Bu

Einstein'ın kendisi tarafından kabul edilen biricik gaftır. Ama gafın kabulünün kendisi bir ikinci gaftır çünkü bu kez soyut matematik ve eşit ölçüde soyut bir metafizik fiziksel evreni büyüyen ve açılan (ya da evrik olarak) bir sonluluk olarak alır. Aslında görelilik kuramının bütünü bir gaftır. Yine, usun disiplininden özgürleştirilen matematik imgesel ya da olumsuz kütlelerin hesaplanmasına izin verir. Bu olanaktan yararlanan Hawking "imgesel zaman ... iyice tanımlanmış matematiksel bir kavramdır/imaginary time ... is a well-defined mathematical concept" der (A Brief History of Time), ve "gerçek/ reel" zamanda gerileme tekillik/singularity noktasına, ve böylece istenmeyen bir zamansal 'başlangıç' noktasına götürdüğü için bu aygıta başvurur. Buna herhangi bir uslamlama ile karşı çıkmak, ya da burada herhangi bir uslamlama yanlışı, çıkarsama bozukluğu ya da bir tutarsızlık olduğunu ileri sürmek saflık olacaktır. Burada doğru ya da yanlış hiçbir uslamlama yoktur. Burada herhangi bir gözlem dayanağı, ya da dikkatle oluşturulmuş ve sağlıklı herhangi bir matematiksel destek de yoktur. Yalnızca matematiksel bir çirkinlik vardır ve keyfi bir katkı ile örtülmeye çalışılır. Matematiksel işlemlerin zamanın yönünün tersine çevrilmesine izin verdiği söylenir. Matematiksel işlemlerde keyfi bir sayıda uzay

boyutu ile çalışılabilir denir. Ama bu sofistlik bile değildir. Ve zamanı bir uzay boyutu gibi ele almak için, uzay boyutlarını arttırabilmek için sofizmin tüm tarih boyunca başarabildiği herşeyden daha iyisini başarabilmek gerekir. Bir 'matematikçi' olan Russell şöyle yazıyordu (Mysticism and Logic, s. 133-4): "Gerçek dünyanın uzayı altı boyutlu bir uzaydır, ve bunu anlar anlamaz kendisine konum bulmak istediğimiz şeyler için bol bol yer olduğunu görürüz. Kendi uzayındaki konumunu saptamak için altı koordinat ve başka uzaylar arasındaki konumu saptamak için üç koordinat daha gerekecektir. ... Öyleyse dünyada bir üç-boyutlu uzaylar çokluğu vardır." Burada da ne öncüller ne tanıtlama, ne gözlem ne de deney vardır. Yalnızca bir bildirim, daha doğrusu tanrısal bildiriş gibi birşey vardır. Analitik düşünür için bu 'yöntem' yeterlidir. Ve 'anıtsal' yapıtlarıyla ünlü bu popüler düşünürün her birkaç yılda bir yeni bir sayı kuramı ile ortaya çıkmasına hayret etmemek gerekir. Heisenberg matematiğin rolü konusunda hayret edilecek denli sağduyuludur: "Dizgenin matematiksel imgesi dizgede çelişkilerin olmamasını güvence altına alır" der (Physics and Philosophy, the Revolution in Modern Science, New York, 1966, s. 93). Matematiksel tutarlık da tıpkı görgül doğrulama gibi tanıtlama ya da gerçeklik söz konusu olduğunda kavram karşısında geri çekilmelidir. Olgusallık sayısal ya da duyusal yöntemlerle saptanamaz. Matematik konuya yabancı bilinçte ilkin bütünüyle doğal olarak ürkü yaratır. Kesinlikle doğal usun matematiğe yeteneksiz olmasından ötürü değil. Tersine, matematik yalnızca kullandığı kavramların yalınlığından ötürü kendisi en yalın, en duru, en pekin, ve tam bu nedenlerle en kolay bilimdir. Ürkünün, giderek yılgının nedeni yalnızca ve yalnızca kavramların simgeler ve betiler altına sürülmesinde ve böylece karmaşanın bir de henüz alışılmamış yabancı bir dil tarafından örtülmesinde yatar. Bu yüzden ne denli kötü kullanılırsa o denli korkutucudur. Ne denli anlaşılmazsa o denli tılsımlıdır. Bunun bilincinde olan Newton'ın kendisi amatörlerin eleştirilerinden kaçabilmek için Principia'da Descartes'ın göreli olarak yalın analitik geometrisinden yararlanmayı denemek yerine, Öklides'in bir ussallık başyapıtı olan geometrisini kullanarak çalışmasına kolay okunamayacak bir biçim verdi. Newton "niyetlerini ilkin geometri yoluyla tanıtladığını ve deneyleri yalnızca onları anlaşılır kılmak, ve vulgusu inandırmak için kullandığını söylüyordu" (aktaran L. T. More, Isaac Newton (New York, 1934), s. 610.) Bu aslında Newton'ın deneysel doğrulama ya da yanlışlama konusunda Carnap ve Popper'a yanıtıdır. Gene de, Newton'a geometrik tanıtlarını üretmesi için sunulan görgül

gereç güneş dizgesinde usun uyumunu arayan ve saptayan Kepler'den geldi. Ve Newton yalnızca daha şimdiden kendinde kavramsal olarak belirleneni geometrik olarak tanıtladığını sandı. Uzay ve zaman, özdek ve devim kavramlarının nicelik kavramına altgüdümlü olmaları olgusu doğal düşünceyi matematik ve olgusallık arasındaki bir ilişkinin sezgisine götürür. Gerçekten de, Nicelik kavramı matematiksel düşünce ve fiziksel olgusallık arasındaki ortak terim olarak görünür. Ama Sayı evrenin temel idealarına ve ilk ilkelerine ulaşamaz. Özdek, uzay, zaman niceleştirilebilir, ama gene de bu onların özlerine, gerçek doğalarına yaklaşmak anlamına

gelmez. Pisagorcular sayıların şeylerin gerçek doğalarını anlattığını, sayıların tüm şeylerin ilkeleri olduğunu, tüm şeylerin sayılar üzerine modellendiğini düşünüyorlardı. Tıpkı müziksel gamın sayıların bir düzeni olması gibi, tüm evreni müzikal bir uyum olarak gördüler. Ama, Aristoteles'in sözlerine göre, kendileri Sayının evren kategorilerini anlatmak için yetersizliğini gördüler, ve mantıksal evrimlerinde "aykırıların şeylerin ilkesi" olduğunu anladılar. *** Matematik dilinde yaşanan güçlük bir alışkanlık yoksunluğuna bağlıdır, ve matematiğin yalın mantığında akıcılık kazanmak için başka her sanatta olduğu gibi, felsefenin, eytişimsel/arı kavramsal düşüncenin kendisinde olduğu gibi, belli bir uygulama düzeyi zorunludur. Ama hiçbir insan şu ya da bu yabancı dili bilmediği için ussal bir yoksunluk içinde değildir, ve matematiğin biçimsel yapısı kavramsal dile çevrilmedikçe bu yabancı dili tanımayan bilinç tarafından gereksiz bir endişe kaynağı olarak algılanması ancak doğal olabilir. Tüm modern fiziğin ve böylelikle fizikteki tüm modern sorunların da yaratıcısı olan Faraday hiçbir matematik eğitimi almamıştı, temel aritmetik işlemlerinden öte hiçbir bilgisi yoktu. Ve Modern matematiğin yaratıcısı olan ussalcı Descartes matematik ve kavramsal bilgi ilişkisi üzerine şunları yazar (Kurallar, 4: italikler sonradan): "[B]urada betilerden ve sayılardan çok fazla söz edilmesine karşın, başka hiçbir bilim dalında böyle açıklık ve pekinlik örnekleri gösterilemeyeceği için, amacımı yeterince dikkatle izleyen herkes hiçbirşeyi sıradan Matematikten daha önemsiz görmediğimi, ve bu örnekleri bileşen parçalar değil ama yalnızca dış kabuk olarak alan bütünüyle başka bir bilimi açımlamakta olduğumu kolayca görecektir." Ve yine aynı yerde: "Aritmetik ve Geometri üzerinde özellikle durdum, çünkü bunların en yalın oldukları ... söylenirdi." "Ama daha sonra Felsefenin geçmiş çağlardaki ilk yaratıcıları niçin Matematikte ustalaşmış olmayanları bilgeliği incelemeye kabul etmediler diye düşündüğüm zaman — çünkü bu disiplinin tümü arasında en kolayı olduğuna ve hiç kuşkusuz başka daha önemli bilimlerin kavranması için en zorunlu ansal alıştırma ve hazırlığı sağladığına inanıyorlardı —, onların zamanımızın sıradan matematiğinden çok daha başka bir Matematik türünü tanımış oldukları kuşkumda doğrulandım." "Matematikte olması gerektiğini kabul ettiğimiz o en yüksek duruluk ve kolaylık ..." Kural 14: "[M]atematiğin hemen hemen yalnızca bizi bu yöntemde eğitme amacıyla incelenmesi gerektiğini söylemede hiçbir duraksama göstermeyeceğim." *** Görelilik kuramı için 'matematiksel' tanıtlama da tıpkı deneysel 'tanıtlama' gibi arkadan gelir. Ve tıpkı deneysel 'tanıtlama' durumunda olduğu gibi, matematiksel aygıt da yalnızca önceden saptanan vargılara ayarlanır, 'anlaşılması' olanaksız usdışı bir yolda uygulanır. Böyle bir matematik yalnızca tensör kalkülüs işlemlerinde deneyimli olmayan bilinci yıldırmakla kalmaz, ama meslekten matematikçilerin ezici çoğunluğu tarafından anlaşılamaz ve değerlendirilemez. Ne güzel ne de gerçektir, çünkü olgu-dışıdır. Matematik, yaygın önyargının tersine, hiç

kuşkusuz ikincildir. Einstein'ın kendisi bir kuramın kavramsal yapısında kavranmasının birincil olduğunu belirtir. Ama görelilik kuramının kavramsal yapısının olmadığını, duyusal-algı üzerine dayandığını yine kendisi söyler. Aslında Einstein'ın kendisi başlangıçta kuramının tensör biçimine geçirilmesi düşüncesinden hoşlanmamış ve onu "überflussige Gelehrsamkeit" olarak, "yüzeysel bilgiçlik" olarak görmüştü. 1950'de üçüncü yayımı çıkan çalışması, The Meaning of Relativity, kitabı inceleyen herkesin göreceği gibi, ilk birkaç sayfada banal bir 'kavramsal'/'felsefi' altyapı seçildikten sonra, baştan sona bir überflussige Gelehrsamkeit yapısı olarak sürer. Anlaşılırlığı konusunda, kavramsal yapıyla ilişkisi konusunda, bu yazının Vargı bölümünde kendi sözlerinden aktardığımız gibi, Einstein'ın kendisi hiçbir zaman kuşkularını yenmeyi başarabilmiş değildir. Einstein 1912'den sonra Lorentz dönüşümlerinin genel görelilik için yeterli olamayacağı, ve geometrinin geçersiz olduğu çünkü uzayın fiziksel davranışının doğrusal olmadığı sonucuna vardı. Dostu matematikçi Grossmann ona Riemann, Ricci (Ricci-Curbastro) ve Levi-Civita tarafından geliştirilen tensör kalkülüs'ten söz etti. 1913'te Einstein ve Grossmann ortak bir makale yayımlayarak Ricci ve Levi-Civita kalkülüsünü kullandılar. (Planck'ın Einstein'ı kaçınılmaz başarısızlığı konusunda uyarısı çalışmanın bu aşamasına düşer.) Gene de 1914'te yayımlanan makale yanlışlarla doludur, ve matematik henüz kurama uyarlanamamış, Einstein henüz tensör kalkülüsü uygulamayı başaramamıştır. Levi-Civita yazışmalarında Einstein'a tensörler üzerine çalışmasındaki yanlışlarını gösterir. 1914'te Einstein kuramın bu yanlış biçimi üzerine her biri iki saatlik altı ders verdi (Einstein'ın dinleyicileri sürekli olarak aynı entellektüel işkenceyi yaşadılar.) Hilbert ve Klein de dinleyiciler arasındaydı ve Einstein daha sonra Hilbert ile yanlışlar üzerine yazıştı. Bundan sonra birbiri ardına denemeler çıktı ve her biri öncekinin yanlışlarını düzeltirken kendisi yeni yanlışlar getirdi. 1916 Martında Einstein genel göreliliği daha kolay anlaşılan terimlerde toparlayan bir makale yayımladı. Çalışma ölümüne dek sürdü. Einstein istediği kuramsal yalınlığı, anlaşılırlığı elde etmeyi hiçbir zaman başaramadı ve 1960'lara dek soyut, anlaşılması güç bulunan görelilik kuramı uygulamada çok daha başarılı sonuçlar veren ama eşit ölçüde usdışı bir yorum altında sunulan nice kuramı tarafından gölgelendi. Geometri'de Non-Euclidean Parodi Görelilik kuramı bir uzay ve zaman kuramıdır. Einstein'ın yorumunda, fiziksel (ki onun için 'duyu-algısal' demektir, kesinlikle kavramsal değil) uzay-zaman süreklisi özdek tarafından 'etkilenir.' Yerçekimi kuvveti yoktur ve cisimler yalnızca geodezikler boyunca 'kayarlar.' Kuvvetsiz etkilenmenin anlamı bükülme, genleşme, kısalma gibi 'geometrik' olaylardır. Böyle etkilenmeyen uzay (ve zaman) 'saltık'tır ve 'saltık' uzayın belirlenimi saltık geometriyi öngerektirir. Oysa Einstein'ın yorumunda, yalnızca 'göreli' uzay-zaman vardır ve bunun geometrisi saltık olmayan bir 'geometri'dir. Göreli 'geometri' nasıl üretilir? Bu üzerinde durmaya değer bir noktadır, çünkü düşüncenin düşünceyi bozmasını gerektirir. Usun reddedilmesi her durumda yine usun kendisi tarafından yerine getirilse de, bu olgu irrasyonalistin anlayamadığı şeydir.

GÖRELİLİK KURAMI: FELSEFESİZ 'BİLİM'

37

*** Birkaç noktayı anımsamak gerekli olacaktır. Geometrinin tanım, belit ve konutlamaları arasında burada izleyeceğimiz uslamlamalarla yakından ilgili olanları şunlardır: a) Uçları aynı olan çizgilerden doğru çizgi en küçüğüdür (Ya da: Bir doğru çizgi iki nokta arasındaki en kısa yoldur). (Arşimed, "Küre ve Silindir Üzerine," Varsayım 1.) b) İki doğru çizgiyi birden kesen bir doğru çizginin aynı yandaki iç açıların toplamı iki dik açıdan daha küçükse, iki doğru çizgi belirsiz olarak uzatıldıklarında açıların iki dik açıdan daha küçük oldukları yanda kesişirler. (Öklides, "Öğeler," I,

Konutlama 5.) “Koşutluk postülatı” olarak adlandırılan bu postülat açıkça görüldüğü gibi aslında koşutluğu değil ama tam tersini, koşut-olmamayı belirtir (yalnızca bir anımsatma). Bu konutlamanın salt anlatımındaki “uzunluk ve karışıklık” nedeniyle, ve kullanımının teoremleri tanıtlamada ancak ‘ileri’ bir evrede başlaması nedeniyle — sık sık böyle bildirilen ‘gerekçelerle’ — önceki daha yalın anlatımlı konutlamalardan ayrı bir doğada olduğu, eş deyişle bir konutlama olmadığı, ve onlardan türetilmesi, ya da daha iyisi, bir teorem olarak tanıtlanması gerektiği düşünülür. Konutlama hiç kuşkusuz bir tanıtlama gerektirmediği için konutlamadır, ve işlevi kavramın “varoluşunu” ileri sürmektir, örneğin 1. Konutlamada olduğu gibi: “Bir noktadan bir başka noktaya doğru bir çizgi çizilebilir.” (Yine geçerken belirtebiliriz ki, tanımlar yalnızca anlamı ilgilendirirler, semantiktirler; kavramsal değil, tasarımsaldırlar ve bu onlardaki eksikliktir.) c) Koşut çizgiler aynı düzlemde olan ve her iki yönde sonsuza dek uzatıldıklarında her iki yönde de kesişmeyen çizgilerdir. (Öklides, “Öğeler,” I, Tanım 23.) Düzlem geometride tanımlara bağlı bu iki sonurgunun (a ve b) yarattığı hiçbir mantıksal sorun yoktur. Düzlem için geçerlidirler, ve bu düzeye dek herşey doğal usun istediği gibidir. Ama küre yüzeyinde ‘doğruluk’ kavramı ortadan kalkar ve ‘iki nokta arasındaki en kısa yol’ bundan böyle bir doğru değil ama özel bir eğri, bir geodezik olur. Bu en kısa eğri çizgi küre yüzeyindeki daha başka eğri çizgilerden ayrıdır ve özeği kürenin özeği olan büyük dairenin üzerindeki bir yay dilimidir (küreyi iki eşit parçaya bölen daire üzerinde olmayan tüm eğriler ‘en kısa’ yoldan daha uzundurlar). Bu noktaya dek herşey doğal usun belirlenimleri ile uyum içindedir. Şimdi Öklides-dışı ya da irrasyonel bakış açısına geçelim, ve kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyi üzerindeki iki koşut ‘DOĞRU’ çizginin durumuna bakalım. İlk olarak kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyinin üzerinde olan ve büyük dairesi üzerinde yatan bir D ‘DOĞRU’ çizgisi ve bu çizginin dışında bir nokta alalım. Bu noktadan sonsuz sayıda yöne sonsuz sayıda ‘DOĞRU’ çizgi çizilebilir. Ama eğer bu noktadan D ‘DOĞRU’ çizgisine koşut bir ‘DOĞRU’ çizgi çizmeyi istersek, bunun olanaksız olduğunu buluruz. Bu ‘DOĞRU’ çizgilerin tümü de D ‘DOĞRU’ çizgisi ile kesişirler. Başka bir deyişle, küre yüzeyi üzerinde birbirine koşut iki ‘DOĞRU’ çizgi çizmek olanaksızdır. Tüm ‘DOĞRU’ çizgiler kesişirler, birbirlerine koşut olmaları

olanaksızdır, ve bu geodeziklerin, küre yüzeyindeki en kısa ya da sözde ‘DOĞRU’ çizgilerin mantığıdır. ‘DOĞRU’ları ‘EĞRİ’ olarak ve kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyini ‘KÜRESEL’ olarak gerçek ya da saltık karakterlerinde görürsek, herşey anlaşılırlık kazanır, ve herşey bir kez daha bütünüyle ussaldır. En kısa eğri çizginin (geodezik) davranışı bir doğru çizginin davranışı değildir. TÜM EKVATORLAR KESİŞİRLER. Ama bunu Öklides’in koşutluk konutlamasının çürütülüşü ya da geçersizliği olarak görmek için usu kapamak zorunludur. Kendinde bütünüyle ussal olan küre geometrisi irrasyonalizm tarafından koşutluk konutlamasını dışlayan ‘non-Euclidean’ ‘geometriler’den yalnızca biri olarak görülür ve Riemann geometrisi adıyla da bilinir. Eğer küresel yüzey yerine hiperbolik bir yüzey alınırsak, ‘non-Euclidean’ tanımlar temelinde bu kez yüzey üzerinde sonsuz sayıda koşut ‘doğru’ çizgi çizmek olanaklıdır (Lobatchevski Geometrisi). Saltık/soyut uzaydaki saltık/soyut belirlenimleriyle bu iki geometri de ‘Öklides’ geometrisine, Geometrinin kendisine aittir. Ama irrasyonalizm doğal usun geometrik tanımlarını ve belitlerini reddedip karşıtlarını ileri sürer. Küre geometriyi düzlem geometrinin çürütülmesi olarak alır, ve uzay-zaman ‘süreklisi’ [ki göreci bilincin bu ‘kavramı’ yokettiği savında olduğunu unutmayalım] dediği fiziksel yapıntıyı geometrinin tözselleşmesi olarak kabul eder. Non-Euclidean ‘geometri’ler tam olarak bu parodi biçiminde öğretilir. Ussal küre geometrisinin usdışı non-Euclidean

‘geometri’ye nasıl dönüştürüldüğünü anlamak kesinlikle önemlidir. Örneğin The Structure of the Universe’de (O.U.P. 1978, s. 154) Jayant Narlikar non-Euclidean geometrinin bir uygulamasını verir (italikler sonradan): “Dünyanın yüzeyi yassı/flat değildir. Dünyanın yüzeyinde sürünen yassı yaratıklar dünyanın yüzeyindeki geometrinin Öklides geometrisi olduğu vargısını çıkarmayacaklardır. Bunu görmek için, iyi bir yaklaşıklık olarak yüzeyin küresel olduğunu ve yassı bir yaratığın [yerküre üzerinde] A noktası ile belirtilen Kuzey Kutbundan yola çıkmak üzere üçgen bir yolcuğa başladığını varsayalım. Greenwich boylamı boyunca güneye doğru yola başlar ve B noktasında ekvatora ulaşır. Sonra sola döner ve ekvator boyunca doğru/straight bir yolda ilerleyerek Dünya çevresindeki uzaklığın bir çeyreği kadar gidip C noktasına varır. Sonra C’den geçen boylam boyunca sola döner ve A başlangıç noktasına ulaşır. Yolculuğuna başladığı yöne bakmak için yine sola dönmek zorunda olduğunu görür. Başka bir deyişle, bir Öklides üçgeninin üç açısının toplamının yalnızca 180° olması gerekirken, kendisi sola üç kez dönerek toplam 270° olan bir dönüş yapmıştır. Bu dönüşleri yapmış olması dışında, yassı yaratığımız doğru bir yoldan sapmamıştır; böylece doğru çizgilerden yapılan gerçek bir üçgen betimlememiş olmakla suçlanamaz.” Burada ussal olanın tam olarak Orwell’i haklı çıkaran bir yolda nasıl bastırıldığını doğal bilincin kendisi de herşeye karşın dolaysızca algılar, $2 + 2 = 5$ olmadığını herşeye karşın bilir, çünkü kendinde ussaldır. Ama usdışını doğrulamada ciddi bir güçlük yaşamaz, çünkü usunun yetkesine değil, usdışı yetkeye

dayanmayı yeğler çünkü yetkedir. (Aslında bu son türde aritmetiksel uydurmaları geçerli gören bakış açıları da ‘geliştirilmiştir,’ ve nasıl ‘uslamlamalar’ kullanıldığını merak etsek de, çocuklaşmayı bu düzeye dek götürmenin burada hiçbir gereği yoktur). Geometrinin ussal olması ölçüsünde, realiteye uygulanması, bilimlerde kullanılması realitenin kendisinin ussallığı/yasallığı varsayımı üzerine olanaklıdır. Ve özdeksel evrenin sonsuzluğu ve sürekliliği içermesi kavramı üzerine olanaklıdır. Ama usdışı bir ‘geometri’ yasal/ussal bir evren ile bağdaşmaz. Çılgın bir evren ile bağdaşır. Ve özdeksel evrenin ‘çılgın,’ ‘saçma,’ ‘usdışı’ olduğunu doğrulamak modern görecilik ve nice kuramları için bütünüyle ‘normal’dir. Ama, herşeye karşın, usdışını görmede hiçbir güçlük yatmıyor olabilir. Belki de sorun özsel olarak tüm güçlük kavramlarla hokkabazlık yapma becerisini ciddiye almama kararını ilgilendirir. Ve bu usdışına uyarlanmış bilinç için bütünüyle ruhbilimsel bir sorun olur. Küresel ve hiperbolik yüzeylerde çizgilerin kendi özellikleri vardır, ve burada doğal us doğru değil ama eğri çizgilerle, daire ya da hiperbol yayları ile ilgilendiğini kolayca görür. Geometrinin belitleri kişinin dilediği gibi ve Hilbert’in sandığı gibi keyfi varsayımlar, rasgele seçilen önermeler değildir. Tersine, ussaldırlar ve ancak ussal oldukları ölçüde edimsel dünya ile, realite ile matematiğin ilişkisinin olanağını kabul ederler. Usdışı düşünce eğilimi tam bu ussallıkları yadsıyışında usdışıdır, ve usun kendisinin perspektifinden ele alınacak sorunlar yaratmaz. Yaratılan sorun tıpkı bu irrasyonalizmin sözde kavramlarını üretme yolu için vurgulandığı gibi bütünüyle ‘ruhbilimsel’dir. Ve bu nedenle yalnızca ‘ruhbilimsel’ çözüme açıktır. Mantığa kapalıdır. *** Belitler tanıtlanabilir mi? Görünürde felsefecilerin kendilerinin çelişkili bildirimleri vardır. Platon ve Aristoteles tanıtlanamaz olduklarını söylerken, örneğin Leibniz ve Hegel ise tanıtlanabilir olduklarını söyler. Ama sorun yalınlaştırılabilir: 1) Felsefede (klasik felsefede) tanıtlamasız hiçbirşey geçerli değildir. 2) Bilimlerde tanıtlamasız belitler geçerlidir. Gene de bilimlerde belitlere izin verilmesi belitlerin gerçeklikten yoksun keyfi önermeler oldukları anlamına gelmez. Aristoteles’e göre geometrinin belitleri tanıtlanamaz ve tanıtlama gerektirmezler, tersine kendileri

tanıtlamanın dolaysız başlangıç noktalarını verirler. Ama Aristoteles tanıtlama sözcüğünü kullanırken onunla anladığı şeyin “bilimsel bilgi üreten bir TASIM” olduğunu belirtir (İkinci Analitik, 2). Ve bir belitin bir tasımlama/uslamlama süreci olmadığı açıktır. Belit dolaysızdır. Aristoteles geometrik yöntemin doğasını belirlerken, Platon’un Devlet, VI Kitaptaki çözümlemesini izler: “Geometri, aritmetik ve yakın bilimler” “kendilerinin ve başka herkesin bilmesi gereken, ve kendilerine ya da başkalarına herhangi bir ‘açıklamalarını’ vermeleri gerekmeyen varsayımları” ilkeleri olarak alırlar “ve sonunda vargılarına ulaşıncaya” dek uslamlamalarını sürdürürler. Burada “görülür biçimleri” kullansalar da, “onları değil ama andırımları oldukları ‘idealleri’ düşünürler; çizdikleri

betileri (ya da “tahta çubukları”) değil, ama saltık kareyi ve saltık çapı vb.” düşünürler. Yine Platon’un belirttiği gibi geometrinin alanı Usun değil ama Anlağın alanıdır, ve burada varsayımlara izin vardır. Aristoteles İkinci Analitik’te anlak bilimlerinin yöntemlerini tam ayrıntıda verir ve Öklides Öğeler’de Aristoteles’in saptadığı bu yöntemi uygular. Gerçekten de, tanıtlamanın tasım süreçlerini, doğal uslamlama aygıtını gerektirmesi ölçüsünde, geometrinin belitleri öylesine temel gerçekliklerdir ki, onları teoremleri tanıtlamada kullanılan uslamlama yöntemleriyle gerçeklemek olanaksız ve anlamsızdır. Nokta, çizgi, yüzey gibi yalın uzay belirlenimleri ancak anlamlarını belirtmek için tanımlanırlar, ama tanıtlamaları istenmez. Geometri bu tanımlarla bütünüyle yetinebilir. Gene de mantıksal doğalarının aklanması gibi bir sorun vardır, ve örneğin Hume iki doğru çizgi birden çok noktada kesişir dediği zaman, ya da Protagoras bir teğet bir eğriyi birden çok noktada keser dediği zaman, ya da Einstein ısıtılan bir fiziksel çubuk genleşince düzlem ve doğruluk kavramları da yiter dediği zaman, tümü de geometrinin kavramlarının mantığını anlama konusunda ussal bir güçlük yaşandığını gösterirler. Bu düzeye dek, bu yalın uzaysal belirlenimler de mantıksal olarak aklanmalı, keyfi ya da görgül sayıltılar olmadıkları gösterilmeli, anlamları gibi varoluşlarının da ussal olduğu, ve bu nedenle keyfi olarak ortadan kaldırılamayacakları kabul edilmelidir. Felsefenin tüm kavramlar durumunda yerine getirmesi gereken yükümlülük onların çıkarsanmasıdır. Bu çıkarsama aynı zamanda varoluşlarının gerçeklenmesi, mantıksal zorunlukların gösterilmesi olduğu ölçüde, hiç kuşkusuz tasımlara dayalı tanıtlama ile bir ve aynı amacı, gerçekliği paylaşır. Ama burada, arı kavramın alanında, eytişimsel düşüncenin alanında tanıtlama tasımlar ya da doğal uslamlama süreçleri yoluyla gerçeklemeden bütünüyle başka birşeydir. Kavramın kendini eytişimsel doğasında gerçeklemesi, karşıtların birliği olarak kendini kendi iç deviminde açındırmasıdır. Bu süreçte tasımlardan yararlanmak bir yana, tersine tasımın, yargının, genel olarak önermenin kendisi Kavramın eytişimsel doğası tarafından tanıtlanan veriler olarak görünürler. ‘Doğru çizgi iki nokta arasındaki en kısa yoldur’ önermesinin geometrideki bütün bir modern şaşkınlığa neden olan belit olması en azından ilk bakışta tuhaf görünür. Nokta, çizgi, doğru, eğri: Tüm bu saltık olarak yalın ve kendiliğinden-açık geometrik kavramların üzerinde durmanın hiçbir gereği yok gibi görünür. Ama bu bakış açısı rasyonalizminde bile pragmatik olan modern eğitimin geometriyi ele alış ve yorumlayış yolunun bir kalıtıdır. Usa ilgisiz bu sözde eğitimin sonunda, belitler kafalarda gerçeklenemeyen ya da tanıtlanmaları, aklanmaları olanaksız keyfi varsayımlar olarak kalırlar. Ve bu irrasyonalizme aradığı en uygun zemini sağlar. İnsanlara belitlerin tanıtlanamaz olduğu söylenir. Tanıtlamanın doğası konusunda, usun doğrulaması konusunda düşünmeyen doğal bilinç bunu anlamaksızın kabul eder. İnsanlara belitler keyfidir denir. Ve bu da düşüncesizce kabul edilir. Ve koşutluk beliti yanlıştır, işin doğrusu iki koşut çizginin kesiştikleridir

denir. Ve bunu da kraldan fazla kralcı bir tutumla kabul edenler çıkar. Bu bilinçler sözde kuşkuculuklarının kendisinde kuşku duymaya son verirler. ***

GÖRELİLİK KURAMI: FELSEFESİZ ‘BİLİM’

41

Arşimed’in Küre ve Silindir üzerine birinci kitabında “Uçları aynı olan tüm çizgilerden doğru çizgi en küçüğüdür” önermesi daha sonraki önermelerinin tanıtlarına temel aldığı varsayımlar/belitler arasında bulunur. Söylemeye gerek yok ki, daha ‘büyük’ ya da ‘uzun’ olanlar eğri çizgilerdir. Kant bu beliti “İki nokta arasındaki doğru çizgi en kısa çizgidir” [AUE, B 16] olarak anlar ve a priori sentetik yargının örneği olarak alır: 1) Bir önermenin analitik olması yüklemin öznede kapsanmasını, sentetik olması ise kapsanmamasını anlatır; 2) A priori olması “saltık olarak deneyim ve tüm duyu izlenimlerinden bağımsız bir bilgi” olması anlamına gelir. “Zorunluk ve sağın evrensellik bir a priori bilginin güvenilir karakteristikleridirler ve ayrılamamacasına birbirlerine aittirler [zorunluk = evrensellik]” (AUE, B 4). Ve Kant bu zorunluk ve evrenselliğin mantıksal değil ama sezgisel olduğunu ekler. “Burada da sezgiden yardım alınmalıdır ve sentez ancak onun aracılığıyla olanaklıdır.” Kant’ın mantıktan ne anladığını anlamanın ‘felsefe’sinin değerini anlama konusunda sonsuz önemi vardır ve bu değerlendirme sık sık ona başvuran yazarların ‘felsefe’ konusunda ne anladıklarını ve ne beklediklerini de gösterecektir. Önerme sentetiktir, der, çünkü “doğru kavramım [mein Begriff vom Geraden] büyüklük/nicelik ile ilgili hiçbirşey kapsamaz; tersine, kapsadığı salt bir niteliktir.” Böylece, Kant’a göre, ‘en kısalık’ doğru çizgi kavramına özünlü değil ama dışarıdan yapılan bir katkıdır. Her nasılsa yapılmayabilir: Ve bu durumda geometrik belitlerin olumsal olgu gerçeklikleri olacakları, ve hiçbir çelişkiye düşülmeksizin karşıtlarının da ileri sürülebileceği düşünülebilir. Non-Euclidean denilen geometriye Kant tarafından verildiği söylenen onayın mantığı budur. Ama Kant bu denli irrasyonel değildir ve buna izin vermez: “Yüklem [‘en kısalık’] hiç kuşkusuz o kavrama [‘doğru çizgi’] zorunlu olarak bağlı olsa da, kavramın kendisinde düşünülmüş olarak değil, ama kavrama eklenmesi gereken bir sezgi aracılığıyla böyledir” [AUE, B 17] derken, burada ‘sezgi’ evrensellik ve zorunluk imler. Kant’ın yolu ne denli kaba saba olsa da, niyeti herşeye karşın bağlantıyı zorunlu görmektir, ve bu ‘dışsal’ zorunluk sezginin güvencesi altındadır. Bu sezgisel yapıştırma, ekleme, katma vb. edimi yargının a priori olmasını, yine Kant’a göre zorunlu = evrensel olmasını sağlar. ‘Sezgi’nin a priori öğeyi sağladığının kabul edilmesi ya da edilmemesi, bu yöntemin geçerliği başka bir sorundur. Gerçekten de, bağlantının zorunlu ve evrensel olması ayrılabilir olan yüklemin özneden ayrılamaz olmasından başka birşeyi anlatmaz. Ama Kant a priori sentetik dediği yargının bu eytişimsel doğasını da görmez. Kant o zaman en azından irrasyonel ‘non-Euclidean’ geometriye izin vermekle suçlanamaz. Ama aslında verse bile suçlanamaz. Çünkü Kant’ın geometriyi de yalnızca görüngüye sınırlayan ve realite ile ilgisini koparan ‘kendinde-Şey’i görelilik kuramının istediği ‘nesnel fizikselliğe’ olanak tanımaz ve Kant’ın kabul edeceği ‘her’ geometri yalnızca imgesel, görüngüsel, öznel bir ‘geometri’ olur. Kant’ın öznelciliğinin gözardı edilmesi hiç kuşkusuz onun dizgesini bütünüyle başka birşeye çevirir, Aşkınsal Felsefe solipsistik kimliğini yitirir.

42

AZİZ YARDIMLI

*** Ama Kant’ın sanılarının tersine, geometri ne olgusallığa ilgisizdir, ne de temellerinde sentetiktir. İşin gerçeği ‘doğru çizgi’nin ‘en kısalık’ özelliğini kapsadığı, ve geometrinin belitlerinin hiçbir biçimde sentetik olmadıklarıdır. Geometrik belitte söz konusu olan ‘DOĞRULUK’ niteliği

değil, ama ‘DOĞRU ÇİZGİ’dir, ve doğru çizgi özsel olarak uzunluktur, NİCELİKtir (Kant sözcüklere açıkça dikkat etmez — ya da, nicelik kavramından kaçınması gerektiğini görür). Kant’ın doğru çizgide kapsanmadığını ve kavrama dışarıdan getirilmesi gerektiğini vurguladığı şey bu nicelik kategorisidir. Ama doğru çizgi uzaysallığın en yalın biçimi olarak genelde niceliktir. Doğru çizgi, uzayın saltık olumsuzlanmasını anlatan, tüm uzayı kendi dışına atan ve uzay ile ilişkisi yalnızca bu olumsuzlama olan ‘nokta’dan ayrı olarak, en yalın uzaysal belirlenimdir, ilk uzaysal kategoridir. Uzunluk (ya da kısalık) dışında hiçbir belirlenimi yoktur, ve başka bir bağlamda boyut denilen şeydir. Salt doğru çizgi olarak, dışında başka herhangi bir nokta ile, düzlem vb. ile ilişki içinde değildir (eğrilik dolaysızca bir düzleme geçildiğini gösterir). Bu yalınlık içinde, doğru çizgi niceliğin arı biçimidir, ‘en’ yalın, eş deyişle ‘en’ küçük niceliktir, ve çizgi durumunda ‘en’ küçük hiç kuşkusuz ‘en’ kısa olandır. Nicelik çizgiye dışarıdan bir ‘sentez’ yoluyla katılan bir eklenti değil, tersine ‘en kısa uzunluk’ belirlenimi ile doğru çizginin mantıksal olanağıdır ve ‘analitik’ sözcüğüne verilen mantıksal anlama eksiksiz olarak karşılık düşer. Buna karşı irrasyonalist tutum ‘Kısa olan eğri olandır’ der. Bunun bir abartma olduğunu, gerçekte böyle birşeyin ileri sürülmediğini düşünmemeliyiz, çünkü irrasyonalizm bu çelişki nedeniyle irrasyonalizmdir, ve bu bozuk önesürümü yadsıdığı zaman, geriye karşı çıkılacak hiçbirşey kalmaz. Geodezik bir eğridir, kürenin saltık olması denli saltıktır, ve küre yüzeyinde en kısa çizgi koşulunu yalnızca o yerine getirir. Bu ussaldır. Ama geometrinin ‘non-Euclidean’ olması için bu eksiksiz olarak ussal olan belirlenimler uygun değildir. Bunun için özellikle eğri çizginin ‘doğru’ olduğunun ileri sürülmesi gerekir! Ve sürülür! Yoksa geometri ‘non-Euclidean’ olmayacak, usdışı olmayacaktır! Ussal olacaktır. Göreci irrasyonalizmin savunucuları Geometriyi irrasyonalize etmek için koşutluk konutlamasını reddetmenin yeterli olmadığını görürler ve beşincinin yanında ikinci konutlamanın, ‘doğru çizgi’ konutlamasının da reddedilmesi gerektiğini ileri sürerler. Burada bu tutuma moronluğun eşlik ettiğini görmeliyiz, çünkü Geometriyi yoketmek için yalnızca ikinci konutlamayı, ya da yalnızca birinci konutlamayı, “herhangi bir noktadan herhangi bir noktaya doğru bir çizgi çizilebilir” önermesini reddetmek yeterlidir: Doğru çizgiyi çürütmeksizin koşutluk belitini çürütmeye çalışmak önce birincinin çürütülmesine geri teper.1 Geometri konusunda sofistlerin kendileri denli bayat olan, ama bayat oldukları denli çocuksu da olan düşünceler modern çözümlemelerde hiçbir zaman eksik olmaz. Öklides’in belitleri ile yetinmeyerek, Hilbert kendi ‘belit-kümeleri’ni getirir ve bunlardan bağlantı belitleri (Axiome der Verknüpfung) arasında şöyle bir önerme de bulunur: “I.3. Bir doğru çizgide her zaman en az iki nokta vardır” :: “Auf einer Geraden gibt es stets wenignstens zwei Punkte.” Bu ‘noktalar’ sonsuz küçüklükler, ya da Öklides’in “parçası olmayan”ları, ya da, daha iyisi, “uzayın olumsuzlamaları” değildirler. Çünkü bu sonuncular sonsuz çoklukta bile olsalar yanyana dizildiklerinde bir çizgi değil ama ancak bir nokta oluşturacaklardır. Gene 1

Bir geodezik, ne denli küçük olursa olsun, isterse sonsuz küçüklükte olsun, bir çizgi olduğu sürece bir eğridir, bir değil ama iki düzlemi tanımlar (küre yüzeyi ve büyük daire). Ve bir geodezik sezgisel olarak, imgesel olarak bir küre ve bir ekvator tasarımlarına ulaşabilen her insan beyni için yalnızca ve yalnızca açık ve seçiktir. Ama bir ‘doğru çizgi’nin en sonunda kendi üzerine dönüp bir daire ‘oluşturması,’ bu saçmalığı ileri sürenlerin de kabul ettikleri gibi, hiç kuşkusuz doğal sezgiye bile aykırıdır. Ve gene de sezgiye-aykırılıkta, bu irrasyonalizmi satabilmek için, bir aptallık değil ama derin bir bilgeliğin yattığı imlenir. Burada gerçekten de derin bir şeyle karşılaşırız. Ama ne denli derinse o denli karanlıktır. Bu usdışına başvurulur, çünkü ikinci konutlamanın yadsınması

görelilik kuramı için, evrenin sonlu bir ‘küre’ olduğunun ileri sürülebilmesi ve buna ‘geometrik’ bir destek yaratabilmek için, saltık olarak zorunludur. Matematiksel olarak n boyutta çalışabiliriz. Ama bunların edimsel uzay boyutları oldukları sanısı ancak düşüncesine, usuna güven duygusunu bütünüyle yitirmiş bir kuşkuculuğa yaraşır. Sorun özellikle doğa bilimleri durumunda salt biçimsel, salt mantıksal değildir: Mantıksal olan o denli de olgusallığı, varoluşu ilgilendirir. Ve geometrinin konutlamaları özellikle varoluşu ilgilendiren önermelerdir: Varoluş konutladıkları için konutlamalardır. Vargı Fizikçilerin Görelilik Kuramına genel yaklaşımları yaygın olarak kabul görmesini doğruluğunun bir kanıtı olarak almaktır. Bütünüyle haklı olarak, çünkü kuramın anlaşılır olmaması, usdışı ve sözde duyusal-temelli olması olgusu karşısında onun için geçerli bir inandırıcılık ölçütü olanaksızdır. Bilimi gerçekliğe ilgisiz, yalnızca olasılık, tahmin, görüş, sanı ile ilgili öznel bir uğraş olarak gören pozitivizme göre bir kuram ancak ‘bilimsel topluluk’ tarafından onaylanırsa bilimseldir. Pozitif bilim ve onun kendisinden daha iyi olmayan pozitivizm bir madalyonun yalnızca iki yanıdır. Doğal bilinç her yanılgı durumunda olduğu gibi bu modern yanılgıyı da besleyen zemindir. Kavramsal olanı yargılama yetkinliğinden yoksun olarak, kuramı ona sunan bakış açısı ile aynı düzlemde durur. Einstein’ın görelilik yorumuna başından dolaysızca doğrulanacak ve sorgusuzca bellenecek bir konu olarak yaklaşır. Sözde Kuşkuculuğunun gerçekte İnakçılık olduğunu gösterir. Kavramsal donatımdan yoksun olarak, örneğin “ışık bükülen uzayda eğri bir çizgi izleyerek yayılır,” “sonsuz sayıda uzay birbirine karşı devinir,” ya da “uzay-zaman süreklisi genleşir ya da sıkışır” gibi düşlemsel bile olamayan anlatımları anlamaksızın onaylar. Küçük bir çocuğa seslenircesine babacan, yetkeci bir dil kullanan de, bir çizgi yalnızca iki noktadan oluşabiliyorsa, başka bir açıklama daha verilebilir ve söz konusu noktalar kurşun kalem ya da tebeşir noktaları olarak görülebilir. Sonsuz küçüklüğü (ve büyüklüğü) matematikten süren Hilbert’in sonsuz küçüklüğün kendisinden başka birşey olmayan ‘noktayı’ bağışlayacağını beklememek gerekir. Hilbert aynı yerde (Grundlagen der Geometrie, Leipzig ve Berlin, 1930, s. 180) düzlemin tanımını şöyle verir: “Düzlem nokta denilen Şeylerin bir dizgesidir” :: “Die Ebene ist ein System von Dingen, welche Punkte heißen.” Hilbert “nokta” demeyi bile istemez ve “nokta denilen Şey” der. Öklides’in tanımında “parçası olmayan” anlatımı ile tanımlanan kavram hiç kuşkusuz bir Das Ding değildir.

göreci söylemin sık sık mantıksal değil, semantik bile olamayan bildirimlerine yenik düşer, kendini ona sunulan irrasyonalizme uyarlayabilmek için olanaksız çabalara girişir. Başka türlü olabileceği, doğanın, evrenin anlaşılmaz, usdışı olmasının zorunlu olmadığı düşüncesi kafasından bile geçmez. Genel görüşe karşı çıkabilmek normal olarak güçtür. Ve insanların çoğunluğu görüşlerini ve yaşamlarını normal ölçünlere uyarlarlar. Zamanla bilinçleri yerleşik herşeyin temsilcisi, savunucusu ve sürdürücüsü olur, bir alışkanlık yapısına pıhtılaşır. Ama alışkanlık ölümdür. Soyut düşünemeyen, duyusal-algıya dayanmaksızın arı kavramlar düzleminde düşünemeyen bilinç uzayı duyusal-algı yoluyla imgelemenin ötesine geçemez. Nokta, çizgi vb. gibi geometrik kavramlar onu ürkütür ve pergel-cetvel geometrisine geri döner; dx, dy, dz, ds, dt vb. gibi sonlu ve aynı zamanda sonsuz küçüklükleri siler ve gene de yaptığı şeyin kalkülüs olduğunu düşünür. Capra “modern fiziğin kavramları ve Uzak Doğunun felsefi ve dinsel gelenekleri arasındaki ilişkiyi araştırma” yolunda The Tao of Physics’te (1975; s. 18) şöyle yazar: “Yirminci yüzyıl fiziğinin iki temelinin — nice kuramı ve görelilik kuramı — her ikisinin de bizi dünyayı çok büyük ölçüde bir Hindunun, Budistin ya da Taocunun gördüğü yolda görmeye nasıl zorladığını, ve mikroskop-altı dünyanın fenomenlerini, tüm

özdeği oluşturan atom-altı parçacıkların özellik ve etkileşimlerini betimleyebilmek için bu iki kuramı birleştirmeye yönelik son girişimlere baktığımız zaman, bu benzerliğin nasıl güçlendiğini göreceğiz. Burada modern fizik ve Doğu gizemciliği arasındaki koşutluklar çok çarpıcıdır, ve sık sık fizikçi tarafından mı yoksa Doğulu gizemci tarafından mı yapıldıklarını söylemenin hemen hemen olanaksız olduğu bildirimlerle karşılaşacağız." Einstein'ın kendisi 1949'da onu yetmişinci yaşı dolayısıyla kutlayan bir dostuna, Maurice Solovine'e şunları yazdı: "Şimdi geriye çalışmama dingin bir doyumla baktığımı düşünüyorsun. Ama daha yakından bakarsak, durum bütünüyle başka türlü. Ayakta kalacağına inandığım tek bir kavram bile yok, ve herşey bir yana, doğru izin peşinde olduğumdan bile emin değilim" :: "Now you think I am looking back at my work with calm satisfaction, but on a closer look, it is quite different. There is not a single concept of which I am convinced that it will stand firm, and I am not sure that I was on the right track after all." Tanrı zar atmasa da, Einstein zar atmada hiçbir zaman duraksama göstermedi. Ve oyununu Usa karşı, Bilime karşı, özdeksel/yasal Evrenin kendisine karşı oynadı. Abraham Pais ödül kazanan bir fizikçidir ve Einstein'ı yaşamının son dokuz yılı boyunca yakından tanımıştır. 'Subtle is the Lord...' The Science and the Life of Albert Einstein'da Einstein'ın kendi sözleriyle "unscrupulous opportunist" :: "duyunçsuz/ahlaksız bir fırsatçı" olduğunu yazar. Einstein'ın dehası bilimde olmasa da bilimi bozmada olağanüstü başarılı oldu. Yaptığı şeyin bir saçmalık olduğunu ve dürüst davranmadığını çok iyi biliyordu. Ama 'bilimsel

topluluğun' ondan neyi beklediğini çok iyi anladı ve kraldan fazla kralcıların sunduğu yalancı doyumu reddetmeyi istemedi. Bu yazgı bir fizikçiler kuşağı, düşüncesiz ve duyunçsuz bir medya, ve bilim ve fizik konusunda hiçbir özsel ve ciddi bilgisi olmayan milyonlar tarafından belirlendi. Einstein ondan beklenen pop-star rolünü seve seve oynadı. NOTLAR

Not 1. Deneyim. Gözlem ve deneyim, doğal sanının tersine, bilgi ve gerçeklik vermezler. Genelleme ya da tümevarıma gereç sağlayarak, sonunda ancak yaklaşık bilgi, yaklaşık gerçeklik, ya da yalın olarak olasılık dediğimiz şeyi verirler. Bu ise sözcüğün sağın, e.d. kavramsal anlamında hiçbir biçimde 'bilgi' değildir. Felsefe bu nedenle Doğa Bilimlerinin Doğa Felsefesinin mantıksal sınamasından geçmeleri gerektiğinde diretir. Buna karşı, yine gözlem ve deneyimin ancak zorunlu ve evrensel olmayan tümevarımlara izin verdiğini gören görgücülük bilimin gerçeklik savında olamayacağını, böyle bir haddini bilmezlikten vazgeçmesi gerektiğini, aslında bilimin 'bilim' olmasının olanaksız olduğunu ileri sürer. Eddington'un Einstein'ın bütün girişimini yadsıyan şu sözleri kuram ve gözlem arasındaki ilişkinin doğru bir kavrayışını verir: "It is also a rule not to put overmuch confidence in the observational results that are put forward until they are confirmed by theory" :: "Ortaya koyulan gözlem sonuçlarına kuram tarafından doğrulanıncaya dek çok fazla güvenmemek de iyi bir kuraldır." (Arthur Stanley Eddington; aktaran Donald E. Simanek, John C. Holden, Science askew, 2001, s. 18.) Kuram olmaksızın, gözlem ve deney hiçbirşeydir! Daha tam olarak, kavram gözlemden türetilen ya da çıkarsanan değil, ama tersine kendisi gözlemi olanaklı kılandır. Uyguladığımız kavramlar neyse, gözlem ve deneyimimiz odur. Ne daha azı ne de daha çoğu. Bilim hiç kuşkusuz gözlem ve deneyimden başlar. Ama gözlem ve deneyimin kendileri daha şimdiden kavramsal yapılar olmadıkları sürece hiçbirşey başlamaz. Gözlem ve deneyim yalnızca mantıksal sınamadan geçmemiş mantıktır, eytişiminin bilincinde olmayan eytişimdir. Aklanmamış bilgidir. Bilgiyi yalnızca ve yalnızca kavramın mantığı aklayabilir, yalnızca ve yalnızca dizgesel düşünce, ve daha tam olarak eytişimsel düşünce aklayabilir. Bilgiyi bilgi aklayabilir. Tüm mantıksal

pozitivizm, tüm modern ‘bilim felsefeciliği’ denilen şey bilimi bir duyusal-veri türevi yapmaya çalışarak, ve kavramı, düşünceyi, kuramı bir yana atarak, gerçekte yalnızca ve yalnızca hiçbir temeli olmayan bir kuşkuculuk adına insan usunun bilim hakkına karşı çıkar. Ve bu tutumu ‘bilimsel’ sayar. Doğal bilincin böyle açık olguları kendi doğal kaynakları ile kavramada yaşadığı güçlük bu ‘doğal’ düzlemde, düşüncenin bu salt ‘kendiliğinden’ işleyiş alanında felsefe yapılamayacağını, işin gerçeğinin öğrenilemeyeceğini, gerçeklik sorununa, bilim ve felsefeye çok daha ciddi bir kararla yaklaşılması gerektiğini gösterir. Burada konu üzerine daha öte ayrıntıya girmemiz gereksizdir. Not 2. Görelilik Kuramını Anlayan Üçüncü Kişi. Yaşamının son dokuz yılı sırasında Einstein’ı kişisel olarak tanımış Nobel ödüllü bir fizikçi olan Dr. Abraham Pais görelilik kuramının anlaşılırlığı üzerine aşağıdaki öyküyü anlatır (“ ‘Subtle is the Lord ...’ The Science and the Life of Albert Einstein,” s. 46): “Ortalama fizikçinin görelilik kuramını anlayamayışı sorunu konusunda Dr. S. Chandrasekhar, Nobel ödüllü bir fizikçi, “Einstein and general relativity: Historical perspectives” başlıklı bir makalede şunları yazar: ‘Royal Society’nin 6 Kasım 1919 toplantısı bugün bile (gerçi çok sulandırılmış bir biçimde de olsa) sürmekte direten bir mitin doğuşuna da yol açtı: “Dünyada yalnızca üç insan göreliliği anlar.” Eddington [bir] söyleşi sırasında bu mitin kökenini açıkladı. ‘O sıralar Royal Society’nin Başkanı olan Thompson toplantıyı şu bildirimle sonlandırdı: “İtiraf etmem gerek ki Einstein’ın kuramının gerçekte ne olduğunu henüz hiç kimse duru bir dilde bildirmeyi başarmış değildir.” Ve Eddington’un anımsadığına göre, toplantı

dağılırken Ludwig Silberstein (görelilik üzerine ilk kitaplardan birinin yazarı) yanına gelip şunları söyledi: “Profesör Eddington, dünyada genel göreliliği anlayan üç kişiden biri siz olmalısınız.” Eddington’un karşı çıkması üzerine, Silberstein “Alçakgönüllü olma, Eddington” karşılığını verdi. Ama Eddington’un yanıtı şu oldu: “Tersine, üçüncü kişinin kim olduğunu düşünmeye çalışıyorum!” Not 3. Görgül Yanlışlamanın Değeri. Karl Popper yanlışlanabilirliğin doğrulanabilirlik de olduğunu anlayamayacak kadar iyi bir pozitivisttir. Aslında göründüğünden de iyi bir pozitivisttir, çünkü sınırlı sayıda bir yanlışlamanın doğrulanabilirlik olasılığını açık bıraktığını görmeyi de başaramaz. Görgül bir yanlışlamanın bilimsel ya da belirleyici değeri olgunun kuramı sınamasına dayanır. Ama olgu ondan başka olgular için birşey söyleyemez. Yanlışlanabilme beklentisi içindeki bir kuram kuşkuludur ve yanlışlandıktan sonra değer kazanmaz, çünkü doğrulanamayacağı yanlışlanmış olmaz. Görgül olarak yanlışlanabilen pekala yine görgül olarak doğrulanabilir. Ya da, görgül yanlışlama da tıpkı görgül doğrulama gibi olasılık düzleminde kalır, bir tümevarımın değerinden ötesine, hiçbir zaman bilgiye, gerçekliğe, evrensel yasaya ulaşmaz. Bu pozitivist konumdan çıkan biricik mantıksal sonuç kuram, gerçeklik, bilim gibi kavramlardan vazgeçilmesi gerektiğidir. Ve kuşkuculuk bu gereği yerine getirir. Ancak eksiksiz olarak mantıksal olan yanlışlanamaz, çünkü mantıksal bağıntı kavramın içkin bağıntısıdır, daha öte desteğe gerekli olmayan son aklama noktasıdır. Pekala bu bakış açısına, mantıksal için güvene karşı çıkılabilir. Ama bu tutumun kendisi ‘mantıksal’ değil, ‘ruhbilimsel’ ya da ‘ruhsal’dır, nesnel değil ama öznel dediğimiz şeydir. Örneğin yerçekimi, itme ve çekme kuvvetlerinin birliği olarak, özdeğin mantıksal ve olgusal zeminidir. Newton ise evrensel yerçekimi ‘yasası’ dediği şeyi (aslında tek-yanlı ‘çekme’ kuvvetini) görgül ‘fenomenleri gözleyerek’ çıkardığını söylüyor ve bu genellemenin tüm sonuçlarını kabul ediyordu — yasanın ‘sağlam’ ya da ‘saltık’ olmadığını. (Principia bu ‘uslamlama’ yollarını doğrudan doğruya sergiler ve bunların yorum olmadıkları kolayca görülebilir.) Not 4. EPR. Einstein Podolsky, Rosen 1913’te “Can Quantum-Mechanical Description of Physical Reality Be Considered Complete?”

başlıklı bir yazı yayımladılar. Söz konusu EPR ‘deneyi’ dalga işlevinin kozmolojik uzaklıklar boyunca bile eşzamanlı olarak çöktüğünü, böylece nice-düzeneksel etkilerin yerel olmadıklarını, uzayı gözardı ettiklerini, ışık hızından daha büyük bir hızla yayıldıklarını doğrular.

Einstein’ın Özel ve Genel Görelilik Kuramı için ÇÖZÜMLEMELER AZİZ YARDIMLI

1) ÖZEL GÖRELİLİK KURAMI **Pozitivist ‘Geometri’ Ya Da ‘Fizikselleştirilmiş’ Geometri Sunuluyor** (§ 1) Geometrik ‘Belitler/Axiomlar’ Kavramsal Gerçeklikler Değil Ama Belli (Resimsel/ Görgül) Tasarımlara Dayalı Alışkanlıklardır (§ 1) [İkinci paragrafı dikkatle okursak, “belitler” “tasarımlardan,” “resimsel düşünceler” ya da “imgeler”den ötürü “gerçek” olarak kabul edilirler, kavramsal özlerinden ötürü değil. Daha sonra sık sık görüleceği gibi, kavramların türeyişinin “duyu izlenimleri” üzerine bu dayandırılması Einstein’ın ‘felsefe’sinin ya da en azından epistemolojisinin temelini oluşturur. Kavramların bu duyusal türetilişi Einstein’ın “ölümsüz hizmetler”inden yararlandığı söylediği David Hume’un görgücülüğü tarafından sağlanır. Ama Bilim’in bilgi ile, değişmez, göreli olmayan, saltık olan Gerçeklik ile ilgisini dikkate aldığımız düzeye dek, bu görgül yöntem temelinde Bilim değil, ama ancak öznel görüşler üretilir. Duyu izlenimciliğinin bakış açısı yalnızca Geometriyi reddetmekle kalmaz, Matematiğe varıncaya dek genel olarak Bilimleri ve bütününde Usu reddeder (Einstein için giderek ds ya da dx de “çubuklar” ile ölçülmelidir). Einstein daha sonra bu görgücülükten dolaysızca türeyen indeterminizmin saçmalığını görecek ve “Tanrı zar atmaz” diyecekti (ki zarların deviminin değil ama zar atmanın kendisinin olumsal olduğunu imler, ama demek istediğini anlamak güç değildir). Aynı zamanda görelilik kuramını tam olarak reddettiği bu ‘felsefi’ temel üzerine dayandırmayı ve aynı temel üzerine dayanan Kopenhag Nice Kuramına saldırmayı sürdürdü ve buna göre görgücülüğün kendisini bile anlamadığını gösterdi. David Hume’un yazılarında daha ayrıntılı bir formülasyon bulan görgücülük Nedenselliği tanımaz, neden-etki arasında mantıksal-zorunlu bağıntıyı reddeder ve bu Kavramı da (örneğin Özdek kavramı gibi) alışkanlığa bağlı bir ruhbilimsel kurgu olarak görür. Nedenselliğin yadsınması Nedensiz Etkilerin olabileceğinin doğrulanmasıdır, ki tam olarak Einstein’ın Kopenhag felsfeciliğine karşı yönelttiği suçlamadır. Bu bakış açısı Gerçeklik değil ama Olasılık, Bilgi değil ama Sanı üretir ve Bilimin gerektirdiği evrenselliği hiçbir zaman ileri süremez. Einstein nedense görgücülüğün ve onun daha modern biçimi olan pozitivizmin en saçma boşinançların da zemininde yatan aynı irrasyonalizm olduğunu anlamaz. Olgulara dayanmak doğal bilince bilginin olanağı olarak görünür. Gerçekte Bilimin reddedilişidir. Çünkü sınırlı sayıda gözlemden vb. türetilen bağıntı Olasılıktır, Bilgi ya da Gerçeklik değil.] Geometrik Belitlerin Gerçekliği Sorusu Anlamsızdır (§ 1) [Anlamsız anlatımının kendisi pozitivizmin (ve hiç kuşkusuz nihilizmin) en sevdiği sözcüklerden biridir, çünkü özsel olanı kavramın alanından dilbilimin alanına taşır, mantıksal olanın saltık sağınlığını semantik olanın gevşekliğine indirger. Ussallığın tüm ilkeleri — nedensellik, yasa, kuram, belirlenim — “anlamsızdır,” çünkü bunların 47

48

kendileri gözlem ve deneyim konusu edilemezler, ya da en sonunda “duyumsanamazlar.” Ve yine aynı bakış açısından geometrik nokta, çizgi vb. salt her birine karşılık düşen görgül nesneler olmadığı için anlamsızdır. Bu pozitivist bildirimleri ciddiye almalı, şaka yapıldığını, aslında söylediklerini demek istemediklerini düşünmemeli, onları düzeltmemeliyiz. Pozitivizm hiçbir yorum ve çözümlemeyi gerektirmeyecek denli açık sözlüdür. Örneğin Einstein’ın “Uzay sınırsız ama sonludur, küreseldir,” ya da “özdek düşünüldüğü sürece vardır” gibi bildirimlerini bir yana atmayıp

üzerinde düşünmeli, uzaysal sonluluğun ne *anlama* geldiğini ve bu tür bildirimlerin kendilerinin *anlamlı* olup olmadıklarını sorgulamalıyız. O zaman ussal/yasal Doğanın Biliminin böylesine usdışı kafalarda niçin gelişemediğine hayret etmeye son veririz.] İki Noktadan Yalnızca Bir Doğru Çizginin Geçip Geçmediğini Soramayız (§ 1) [Hiç kuşkusuz sorabiliriz. İnsan usu eşitlik kavramına yeteneklidir, üstelik fiziksel doğada eşitlik ile hiçbir tikel gözlemde, deneyimde vb. bu soyutluğu ya da saltıklığı içinde karşılaşılmasa, 'eşitliğin' kendisi algılanmasa bile (ki bu durumun eşitlik kavramının a priori doğasını gösterdiğini gözden kaçırmamak gerekir). İnsan usu en kısalık ya da doğruluk kavramına da yeteneklidir, tıpkı eğrilik kavramına da olduğu gibi — ve yine fiziksel doğa geometrik eğriliği eksiksizliği içinde sergilemese de. Görelilik kuramında iki noktayı birleştiren en kısa yol geodeziktir. Geodezik gerçekte bir eğri çizgi olsa da, göreciliğe uyarlanmış sözde 'geometri'de 'en kısa doğru çizgi' olarak alınır. (Konunun daha ayrıntılı irdelemesi için bkz. yukarıda Görelilik Kuramı: Felsefesiz 'Bilim,' 'Matematik' üzerine bölüm). Geometri kavramsaldır, ve düşünülür çünkü bir bilimdir. Fiziksel-özdeksel dünya hiç kuşkusuz duyusal-olmayan kavramların, "parçası olmayan" noktaların, "genişliksiz uzunluk olan" çizgilerin vb. soyut kavramsal-mantıksal alanı değildir. Ve gene de fizikselözdeksel dünya kavramsalı biçimi olarak alır, ve onsuz bir soyutlamadır. Kavramsız bir Olgunun, Şeyin, herhangi bir özdeksel Varoluşun vb. ne olduğunu söyleyemeyiz. Sorun Einstein'ın ele aldığı nesnenin kavramları konusunda eksiksiz bir yanılgı içinde olmasıdır. Evrenin kendisinin bir Kozmoz, ussal bir düzen olduğunu kabul edebiliyorsak, Einstein'ın bilinci bu Kozmoz ile kuramsal bir ilişkiye yeteneksizdir. Çünkü bir kaostur.] Geometri Görgül Nesnelerle İlişkisizdir; Yalnızca Kavramlarının Mantıksal Bağlantısını Ele Alır (§ 1) [Herkesten önce Einstein kendisi bu yoruma bağlı kalmaz. Genel görelilik kuramının bütünü 'uzay-zaman süreklisi' üzerine sözde bir 'geometri'den başka birşey değildir.] Geometrinin 'Fizik'leştirilmesi: Pergel-Cetvel Geometrisi (§ 1) Fiziğin Bir 'Dalı' Olarak Geometri (§ 1) Geometrinin Gerçekliği Pergel-Cetvel 'Gerçekliği'dir (§ 1) [Bunu da bütünüyle ciddiye almalıyız ve böyle birşey demek istiyor olamaz diye düşünmemeliyiz. Görelilik kuramına göre, geometrinin gerçekliği kavramsal değildir. Einstein'ın bu anlatımına koşut olarak, kendisinin bu kitabın 5'inci "Ek"inde sözünü ettiği David Hume'un geometri anlayışına kısa bir bakış yararlı olabilir. David "İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme"sinde (1:2:4) şöyle yazar: "Örneğin [bir matematikçi] bana iki doğru çizginin ortak bir dilimlerinin olamayacağını nasıl tanıtlayabilir? Ya da, herhangi iki nokta arasında tek bir doğru çizgiden daha çoğunu çizmenin olanaksız olduğunu? Bana bu görüşlerin açıkça birer saçmalık olduğunu ve duru düşüncelerimiz için itici geldiklerini söyleyecek olursa, yanıtım iki doğru

çizginin aralarında algılanabilir bir açı yaptıkları yerde bunu yadsımadığım, ve ortak bir kesimlerinin olduğunu imgelemenin saçma olduğudur. Ama bu iki çizginin altmış milde bir parmak oranında yaklaştıklarını varsayarsak, değmeleri üzerine bir olduklarını ileri sürmede hiçbir saçmalık görmüyorum." Burada Geometriden salt bir eğretileme anlamında söz edildiği açıktır.] Görgül Ölçme İşlemi 'Çubuk Birimler' Yoluyla Yerine Getirilmelidir (§ 2) [Einstein sık sık tek bir satırda anlatılabilecek kavramsal bir ilişkiyi göstermek için uzun uzadıya ve usandırıcı açıklamalara girişir, sık sık meseller sunar ve okuyucusunun kavramsal bir düşünme yetisi ile donatılı olduğunu anlamıyor görünür. Ölçü işleminin gerektirdiği birimin belirlenimi bir uylaşım sorunudur. Görelilik kuramı işini sağlama alır ve birim olarak "katı ölçme-çubukları"na başvurur. Ama 'birim' fiziksel olduğu için, iki eşit çubuktan birinin ucundan 'tek bir' atomun düşmesi bile eşitliği bozacağı için,

fiziksel/edimsel ölçme de göreli olacaktır. Kavramsız bakış açısından bu görgül bozukluk aynı zamanda geometrinin sağınlık yoksunluğunun da gösterilmesidir.] ‘Fiziksel’ Yer Bildirimi: Bir Direği Uzatarak Bir Bulutun Göreli Konumunu Saptamak (§ 2) [Bütün paragrafın özeti: Uzayda saltık bir gönderme noktası yoktur.] Geçerli Kartezyen Koordinat Dizgesi: *Katı* Bir Gönderme Cismi (‘O’) Ve *Katı* Yüzeyler (‘x, y, z’) (§ 2) Mekanik: Uzay, Zaman, Cisim Ve Devimin Bilimi; Ama Bu Kavramlar Günahlarından Temizlenmelidir (§ 3) ‘Kendinde’ Doğru Çizgi Yoktur; Ve Önermenin Tren Yöntemi İle ‘Fiziksel’ Tanıtlaması (§ 3) [Bu Einstein’ın Saltık Uzay kavramına karşı görünürde en ince uslamlamalarından biridir. Yolun biçiminin doğrusal mı yoksa eğrisel mi göründüğünün her ikisi de göreli devimde oldukları kabul edilen gönderme noktalarına bağlı olmasına karşın, doğal us umutsuzca realiteye özünlü bu göreliliği aşmaya kışkırtılır, ama ilişkililik-görelilik dünyasında yenilmekten başka yapabileceği birşey yoktur. Fiziksel realitede duyusal-algı yoluyla kavramsal saltığı arama önerisinin kendisi usdışıdır. Kendinde doğrusal devim (ki saltık uzayın ‘görgül’ kanıtı olması gerekir) algılanamaz. Tıpkı yerçekimi etkisi altındaki uzayda saltık olarak biçimdeş devimin (özel görelilik kuramının kendi varsayımı) olanaksız olması gibi, saltık olarak doğrusal devim de olanaksızdır, çünkü bu devim kipi de gözlemciye göreli olmasının dışında, edimsel olarak ve sürekli olarak sonsuz yönden kuvvetlerin, genel olarak evrensel yerçekimi kuvvetinin etkisi altındadır — çeker ve çekilir.] Klasik Süredurum Yasası: Kuvvetlerden Yalıtılmış Cisim Devim/Dinginlik Durumunu Sürdürür (§ 4) [Evrende hiçbir zaman bu ‘imgesel’ yalıtılmışlık durumu yoktur: Tüm devim kuvvetlerin etkisi altındadır: Tüm devim ivmeli devimdir (özel görelilik edimsel olmayan bir ‘durumu’ varsayar).] Durağan Gönderme Noktaları Olarak ‘Durağan Yıldızlar’ (§ 4) [Görelilik kuramının evreni durağan yıldızlar içeren kapalı, durgun bir evrendir. Hegel ise ‘Doğa Felsefesi’nde, on dokuzuncu yüzyılın ilk onyıllarında, Hubble’ın gözlem ve çıkarsamasından çok daha önce, Kant’ın özdeği kuvvetlerden türeten

yorumunu tam mantığı içinde toparlayarak, salt bu yalın mantık gereği sonsuz evrenin sürekli olarak genleşmek zorunda olduğu vargısını çıkardı. Hegel bu vargıya temel olan Kuvvet/Özdek, İtme/Çekme eytişimini, Kant’ın bu ilişkilere verdiği tüm tutarsız yoruma karşın, haklı olarak Kant’ın en değerli buluşlarından biri olarak kabul eder. (Gerçekte buluş Kant’ı önceler.) Hubble’ın kendisinin başlangıçta doğrulamaktan kaçındığı bu genleşme görüşünün görgül doğrulamasında henüz karşıçıkışa açık pekçok nokta vardır (örneğin birbirine yaklaşan ve giderek birbiri içinden geçen galaksiler; bakışım kırılmasının nasıl yer aldığının henüz açıklanmamış olması), ve görelilik kuramına bağlı modelleri aklamak için, yine olanaklı başka yorumları bastırma pahasına, izge verilerinin eleştirel olmayan bir değerlendirmesi tarafından aklanır.] Galileo Koordinat Dizgeleri: Birbirlerine Göre Biçimdeş, Çevrimsiz Öteleme Yapan Noktalar (§ 5) Dar Anlamda Görelilik İlkesi: Galileo Koordinat Dizgeleri İçin Yasalar (Mekanik Ve Elektromanyetik) Biçimdeştir (§ 5) Saltık Bir Koordinat Dizgesi Yoktur Eş Deyişle: (0,0,0) Kökeni İle Ve Saltık Yönü İle Saltık Olarak Dingin Bir Koordinat Dizgesi Yoktur (§ 5) [Einstein’ın sonlu küresel evreninde olması pekala olasıdır! Hayır, zorunludur. Bir kürenin yarıçapını veren biri aynı zamanda özeği de verdiğini nasıl gözden kaçırır?] Mekanikte Hızların Toplamı Teoremi: $v = v1 + v2$ (§ 6) Işık Hızının (c) Kaynağın Hızına Bağımlı Olamayacağı De Sitter Tarafından Gösterildi (§ 7) [Işığın yayılım hızının değişmez ya da saltık değeri Maxwell’in elektromanyetik alan yasalarından çıkar ve ışığın dalga doğasında olması onu ileten bir ortamın konutlanmasına götürür. Gözlem ve ölçümlerin sağın olmamalarına karşın, dalga mekaniği bakış açısından bir etherdeki dalganın yayılım hızı ortamın saltık, değişmez bir

özelliğidir. Işığın dalga doğası kabul edildiğinde, yayılım hızının ortam tarafından belirlenmesi ve ortamın biçimdeşliğini sürdürmesi ölçüsünde değişmez kalması tutarlı mantıksal vargıdır. Işık hızının değişebilirliği varsayımı ancak ışığın parçacık doğasında olduğu varsayımı üzerine geçerlidir. Kuramsal olarak, eğer ether göreli olarak v hızı ile deviniyorsa, ışık hızı c + v olur, üstelik devinen etherdeki gözlemici için değişmezliğini korumasına karşın. Yine kuramsal olarak, eğer ethere bağlı elektromanyetik kütle artışı engellenebilirse, 'parçacık' ışık hızını aşabilir. Bu sınırlar matematiksel birer tabu değildir, ve ilgili doğa yasalarının kendileri henüz tam ve sağın olarak saptanmış değildir.] Gözlemci, Set Ve Işık-Hızı Deneyi ('c + v') Dar Görelilik İlkesini Çiğner (§ 7) [Burada açıktır ki ışığın etherde yayılımı söz konusu değildir.] Görelilik İlkesi Süredurumlu Galileo Koordinatlarını Işığın Yayılma Hızı İle Bağdaştırır (§ 7) [Bu bağdaşma bir etherin konutlanması durumunda sorun olmaktan çıkar. Işığın yayılma hızı şu ya da bu koordinat dizgesine göre değişmez.] Demiryolu, Tren, Ve İki Ucunda Saatler: Eşzamanlılık Konusu (§ 8) Kavram Fizikçi Tarafından Somut Durumda Geçerli Olarak Saptanırsa Varolur [Bu pozitivizmin genel bildirimidir.]

Eşzamanlılık Üzerine Tren, Demiryolu, Yıldırım Deneyi Eşzamanlılık 'Görelidir' (§ 9) [Einstein Zaman konusundaki büyük felsefi soruyu çok kolay çözer: "Her gönderme-cisminin (koordinat dizgesi) kendi tikel zamanı vardır." 'Uzay-Zaman' noktaları, uzaysal koordinatların yanısıra, bir de birbirlerinden ayrı bir 'Şimdiler' çokluğu ile belirlenirler. Zaman mekanik saatler tarafından gösterilir, bu görüngü sonlu bir zamanda gözün retinasına ulaşır, oradan ikinci bir sonlu zaman süresinde sinir yolları aracılığıyla beyindeki duyum özeklerine ulaşır, ve burada algılanan veriler koordinat dizgelerinin tikel/göreli Şimdilerini belirler! Eksiksiz bir görecilik! Bu 'biçimsel' Zaman görüşünün dışında, Zamanın nesnelliği olarak 'algılanan' herhangi birşey yoktur. Zaman öznel biçimdir! Tıpkı Kant'ın dediği gibi hiçbir nesnelliği olmayan bir imgedir! Einstein'ın eşzamanlılığı çürütmesi yine öznel algıyı biricik geçerli 'bilgi' olarak gören açık sözlü bir Kantçılık/Berkeleycilik üzerine dayanır. Bu bakış açısını kendi öznelciliği ile başbaşa bırakabiliriz. Düşünülmesi gereken tek şey eşzamanlılığın, 'Şimdi'nin nedensellik için, belirlenim için saltık zorunluğudur. Einstein Zamanı yalnızca görgül devimin terimlerinde aldığı için haklı olarak zamanın göreliliğinde diretir. Eşzamanlılık ya da eşit zamanlılık görgül ölçümlerle hiç kuşkusuz ancak yaklaşık olarak saptanabilir. Bu olgunun (saatlerin) doğası gereğidir. Ama olgu gene de kurama boyun eğer, ve görgül yanılgının gücü kuramsal gerçekliği ortadan kaldırmaya yetmez. Saatlerle, sarkaçlar, giderek en duyarlı atomik saatler bile hiç kuşkusuz Saltık Zamanı izlemezler ve anlatmazlar. Bu yüzden Zaman Kavramını belirleyemezler. — Öte yandan, görelilik kuramının süreklilik kavramını reddetmesi eşzamanlılığın yadsınması ile birlikte gider, çünkü sonsuz küçük uzaklıktaki ya da yakınlıktaki iki tekil nokta arasındaki Zaman ayrımı 'sonsuz yakın'ın açıkça 'belirli bir uzunluk' olmasını gerektirir. Uzaysal süreklilik Zamansal sürekliliği imleyecektir, ve Einstein'ın bakış açısı buna izin vermez. (Lorentz'in kendisi saatlerin göreli zamanı ile Zaman kavramını ayırır, saatlerin yavaşlamasını kütle artışına bağlı dönemsel devim yavaşlaması ile açıklar.) Einstein'ın yorumu baştan sona görgücüdür. Bu yorumu tam olarak anlamak için Einstein'ın yaptığı gibi David Hume'un görüşleri ile tanışmak kesinlikle yararlıdır.] Uzaklık Görelidir (§ 10) [Görelilik kuramının zaman yorumunun temelinde yatan görgücülük uzaklık ya da uzay için de temeli sağlar. Uzaklığın ya da uzunluğun kısalması Lorentz tarafından ether direnci konutlaması üzerine mantıksal bir vargı olarak yorumlanır. Yorumun doğruluğu konutlamanın doğruluğuna bağımlıdır. Einstein aynı kısalma fenomenini uzayın sıkışması, kasılması olarak, fiziksel uzay noktalarının 'eksilmesi' ya da

‘artması’ olarak yorumlar.] Lorentz Dönüşümleri [Bu eşitlikler öncülleri zemininde bütünüyle mantıksaldır, ve geçerlikleri öncüllerinin değerine bağlıdır. Boy kısalması Maxwell’in eşitliklerinden yüklü bir parçacığı kuşatan elektromanyetik alanın hesaplanması ile ölçülür. Ether içinde devinen küresel olarak bakışık bir parçacığın kuvvet alanı küçük çapı devim yönünde olan bir elipsin alanına değişir. Yine, rasyonel yoruma göre, devimdeki aynı parçacığın ‘mekanik’ kütlesi değişmeksizin kalırken, ‘elektromanyetik’ bir kütlenin eklenmesi kütle artışı denilen gözleme götürür (kütle gizemli bir yolda kendiliğinden artmaz). Bu kavramların betimledikleri gözlemler hiç kuşkusuz doğru olmayabilirler. Ama Lorentz’in uslamlamasını sürdürelim. Bir saat mekanik/ özdeksel bir aygıt olduğu için, kütle artımına bağlı olarak devimi yavaşlar. Bu zaman kısalması denilen algıya

götürür. Lorentz’in tüm mantığı ether ile görelilik içinde ‘gerçek’ boy, kütle ve zaman değerlerinin olduğunu varsayar. Dönüşüm eşitlikleri x uzay boyutunun ve t zaman ölçüsündeki değişimi verirler (y ve z değişmez kalır). Bir kez daha, uzay ve zaman boyutlarında bir uzama ya da kısalmayı değil, ama parçacığın uğradığı ether direncine bağlı değişimleri verirler. Hendrick Lorentz’in kendisi (ki elektron üzerine kuramı ile 1902 Nobel ödülünü aldı) Einstein’ın yorumlarını tuhaf buldu. Ona göre “etherin en azından belli bir tözselliği vardır, uzay ve zaman birliklerine karşın o denli de ayrı kavramlardır, ve eşzamanlılıktan hiçbir koşul getirmeksizin söz edilebilir.”] Görelilik Kuramına Göre Uzaktan Eylem Işık Hızı İle Yer Alır Elektron Kuramı (§ 16) Michelson’un [Ve Morley’in] Etheri Saptama Deneylerinin Sonuçları Olumsuz Çıktı (§ 16) Ama Lorentz Ve Fiz Gerald Etherin Varoluşunu Doğrulayan Bir Yorum Getirdiler (§ 16) Görelilik Kuramına Göre Ether Varsayımı Gereksizdir (§ 16) [Şu sözler de Einstein’a aittir ve bu kitapçığın yazılışından 10 yıl sonra bildirilmişlerdir: “Genel görelilik kuramına göre ethersiz uzay düşünülemez”; “Genel görelilik kuramının etheri kendisi tüm mekanik ve kinematik niteliklerden yoksun olan, ama mekanik (ve elektromanyetik) olayları belirlemeye yardım eden bir ortamdır” (“Ether ve Görelilik Kuramı,” 1920).] Uzunlukta Kısalmanın (Kasılma) Nedeni Seçilen Gönderme Cismine Karşı Devimdir (§ 17) Uzayın Üç Boyutu, Ve ‘Dört-Boyutlu’ Anlatımının Kökeni (§ 17) [Görelilik kuramının uzay-zaman birliği gerçek birlik değil, göreli birliktir. Şimdi ve Burası duyusal-algı düzleminde birleştirilir. eytişimsel olarak değil. Dahası, böyle birlik Özdeği belirleyen karşıtlık ilişkisi de değildir. Tersine, uzay-zaman süreklisi denilen şey dışsal bir birliktir, süreksizdir, yalnızca uzay boyutlarının yanına bir de onlarla birlikte davrandığı ölçülen bir zaman boyutunun dışsal olarak katılmasını anlatır. ‘Saltık Zaman’ denilen Zaman Kavramı düşülür. Yerine kendisi salt bir devim değişimini gösteren görgül/göreli zaman ölçümü geçirilir, Şimdi aralarında sonsuz küçüklükte ayrımlar olduğu söylenen kıpılara ayırılır, sonsuz bir Şimdiler çoklusu üretilir, ve her bir uzay noktasına evrensel Şimdi olmayan ama göreli bir Şimdi olan bir zaman değeri verilir. Bu görelilik zemininde nesnel Geçmiş ve nesnel Gelecek kavramlarını da soyutlayan bu bakış açısı doğallıkla görgül ve mantıksal dünyamızda nesnel nedenselliği de soyutlar (Schrödinger eşitliklerinde Saltık Zaman nedenselliği belirlemek için kullanılır). Einstein’ın bıktırıcı anlatılarını bir yana bırakarak da, zamanın saltık olarak, sağın olarak ölçümünün, ve uzayın saltık olarak, sağın olarak ölçümünün olanaksız olduğu görülebilir: Tıpkı görgül zaman ölçümünün saatin dönemsel devimini anlatması gibi, görgül uzay ölçümü de metrenin yineleyen devimini anlatır. Görelilik kuramının Zaman ve Uzay ile anladığı şey yalnızca bu sağın olmadıkları saltık olarak kabul edilen ölçme işlemleridir (açıktır ki bu sağınlık yoksunluğu Lorentz dönüşümleri ile aynı şey değildir, ve gene de Einstein için evrensel Şimdinin ve

evrensel Birimin olanaksızlığını imlemeleri gerekir). Saltık/gerçek Zaman ve Uzay bu görgül işlemlerin tözüdür, olanağıdır. ‘Şimdi’ ölçülemez. Ve Birim de ölçülemez. Şimdinin Geçmiş ve Gelecek ile ilişkisine, Zamanın eytişimine ilgisizliği, aslında genel olarak eytişime ilgisizliği göreci bakış açısının entellektüel değeri için en doğrudan ölçütü verir.]

53

Lorentz Eşitliklerinde Zaman Boyutunun Dönüşümü [Lorentz Zaman Dönüşümü Saltık Zamanın, Şimdinin bir dönüşümü değil, ama yalnızca mekanik Saatin kendisinde yer alan bir yavaşlamadır. Böylece Dt eşzamanlılığı ortadan kaldırmaz. Einstein sorunu bu aşamada irdelememeyi önerir. Devim kavramı saltık olarak Zaman kavramını içerir. Ama devimin kendisinin bir başka devim ile karşılaştırması olan sözde Zaman ölçümü Zamanın kendisi ya da saltık Zaman değildir.]

2) GENEL GÖRELİLİK KURAMI Devimin Göreliliği Tüm Zamanlar İçin Kabul Edilen Bir İlkeydi (§ 18) Özel Görelilik İlkesi: Tüm Süredurumlu Dizgeler Mekaniğin Yasaları Açısından Eşdeğerlidir (§ 18) Genel Görelilik İlkesinin *Sağın Olmayan* Bildirimi: Tüm Gönderme Cisimleri, Devim Durumları Ne Olursa Olsun, Mekanik Yasalar Açısından Eşdeğerlidir (§ 18) [Sağın bildirim § 28’de bulunuyor. Sağınlık Gauss koordinat dizgesi ya da çirkin bir anlatımla ‘Yumuşakça’ denilen uzay-zaman süreklisi ile sağlanacaktır. Daha açık olarak, uzayın geometrik doğası düşülecek, ve yerine Einstein’ın sık sık keyfi olduğunu vurguladığı dört-boyutlu bir Gauss dizgesi geçirilecektir. Genel kuram bağlamında sorun ivmeli devimi de kendinde/saltık değil ama göreli olarak yorumlamaktır.] Uzaktan Aracısız Eylem Olanaksızdır (§ 19) Uzaktan (Elektromanyetik) Eylemin ‘Keyfi’ Alan Aracılığıyla Yer Aldığı Düşünülür (§ 19) Yerçekiminin De Çeken Ve Çekilen Cisim Arasındaki Yerçekimi Alanı Aracılığıyla Yer Aldığı Düşünülür (§ 19) [Einstein bu aracı ortamı burada tartışmayı istemiyor. 1926’da tartıştığı zaman, etherin varoluşunu savunur.] ‘Yerçekimi Alanının Uzaysal Özelliklerini Yöneten Yasa’ (§ 19) [Biraz daha ayrıntı: ‘Yeryüzü çevresinde bir alan üretir, ve alanın gücü ve yönü o yasa tarafından belirlenir.’ Burada sözü edilen uzay düzenleyici yasa non-Euclidean ‘geometri’dir.] Yerçekimi Alanı, Elektriksel Ve Manyetik Alanlarla Karşıtlık İçinde, Devinen Cismin Özdeğine Ya Da Durumuna Bağlı Değildir [Einstein’ın bu açıklamalarında mekanik kuramın kendisinden çıkan (İvme = AlanYeğinliği), ve (Ağırlık = Süredurum) ilişkilerini nasıl yorumladığına dikkat etmek onu izleyebilmek için zorunludur.] Ağır Kütle Ve Süredurumlu Kütle Birbirine Eşittir; Ya Da: Ağırlık = Süredurum (§ 20) Çekimsiz (Ve İtmesiz) Uzayda Asansör Deneyi (İvme Alan-Yeğinliği Olarak Algılanır) (§ 20) İvme De Görelidir: Ağırlık Olarak, Ya Da Dinginlikte Olarak Görülebilir (§ 20) Süredurumlu Ve Ağır Kütleler Eşittir (§ 20)

54

Havagazı Ve Tencereler Karşısında Uslamlamalar (Andırım Gereği: K Ve K´ Arasında Bir Ayrım Ölçütü (Gönderme Cismi) Bulunamaz) (§ 21) [Bütün bir § 21’de anlatılmak istenen şey şudur: Uzayın kendisi bir gönderme noktası sağlamaz. Uzay gerçekte ya da Kavramına göre dışsal Niceliktir, sürekliliği ve dolayısıyla zorunlu olarak kesikliliği kapsar. Sürekliliği saltıktır, ve açıktır ki normal olarak düşünen hiçbir insan uzayın bu biçimdeş sürekliliği içinde saltık bir gönderme noktası sağlayamayacağını görür. (Leibniz bu noktayı Newton’a karşı yeterince açık olarak göstermişti.)] Işık Işını Yerçekimi Alanlarında Eğri Çizgilerde Yayılır (§ 22) Eddington’un Ölçümleri (§ 22) [Güneş yakınından geçen ışık ışınlarının sapmaya uğramaları ‘klasik’ yöntemlerle de saptanır. Einstein’dan bu karşılaştırmayı yapması beklenirdi. Ama yapmaz. Ayrıca Eddington’un

ölçümleri ‘ayarlanmış’ ölçümlerdir (bkz. Sunuş). Dahası, çelişkili önsavların tümünün bastırılmasına da gereksinirler (örneğin güneş atmosferindeki fenomenlerin olası etkileri vb.). Eddington’un ölçümlerin ve ‘klasik testler’ denilen öteki hesaplamaların görelilik kuramını akladıkları görüşü kuramın savunucuları tarafından bile belirleyici olarak kabul edilmez. Dahası, Einstein’ın görelilik kuramı ile çelişen sayısız gözlem ve ölçüm vardır. Ün etmeni sıradan bilinç için gerçeklerden daha belirleyicidir. Ve kuram için görgül gerçekleme ancak ün denli değerlidir.] Çevrinen Disk Üzerinde Ölçme-Çubuğu Ve Mekanik Saatler İle Deneyler (§ 23) ** Genel Görelilik Kuramının ‘Felsefi’ Temelleri ** (§ 24) Mermer Masa Üzerinde Eşit Uzunluklu Çubuklardan Oluşan Kübik Yapılar, Ve Geometrinin Yazgısı (24) Tipik Bir Einstein Betimlemesi: Uzaysal Bir Süreklide Noktadan Noktaya İlerleyen ‘Devim’ (§ 24) [Einstein herşeyden önce okurundan ‘titiz’ olmamasını ister. Haklı olarak. Eğer Einstein bir noktan hemen bitişiğindeki noktaya sıçrayarak ilerleyecekse, bu yöntemle en küçük bir ilerleme yapamayacak, yerinden bile kıpırdayamayacaktır. Nicelik iki karşıt belirlenimin bir ve çok kavramlarının, süreklilik ve kesiklilik, sonsuzluk ve sonluluk kıpılarının birliğidir. Devim de uzayın eytişimsel doğasına katılır, ve süreksizliği olduğu gibi sürekliliği de varsayar.] Noktalar Bir ‘Öklides’ Süreklisi Oluşturur (§ 24) [Nokta Öklides Geometrisinde hiç kuşkusuz boyutsuz olarak davranır; ama Einstein’ın pergel-cetvel ‘geometri’sinde nokta, çizgi, yüzey, tümü de fizikseldir. Bu uzayın geometrik bükülmesinin ‘anlaşılırlığı’ için daha uygun bir zemin hazırlar.] Eşit Uzunluklu Çubuklardan Kareleri Üst üste Dizerek Bir Kartezyen Koordinat Dizgesi Oluşturduk (§ 24) Ama Çubuklar Eşitsiz Olarak Isıtılınca Eşitsiz Olarak Genleşirler, Ve Geometri Buhar Olup Yiter (§ 24) [Fiziksel çubukların birim olduğunu doğrulayan düşüncenin bu yitişe karşı çıkmaya hakkı yoktur.] Genleşmeyen Çubuklar Kullansaydık Öklides Süreklisi Korunurdu [!] (§ 24)

Geometri Katı ‘Cisimler’ İçin Geçerlidir[!] (§ 24) Gaus Koordinatları (§ 25) [Burada görünürde Einstein fiziksel ‘çubukları’ bir yana atıp her noktadan tek bir çizgi geçmek üzere “sonsuz çoklukta çizgilerin düşünülmesini” ister. İşin aslının anlaşılması Gauss’u dehşete düşürecektir, çünkü Einstein’ın nicel küçüklüğün sonsuza bölünmesini yasaklayan ve sonlu bir değeri yeterli bulan kalkülüs imgesi ile uyum içinde, sonlu ‘ds’ değeri de sonlu, fiziksel bir çubukla ölçülmelidir.] Bir Katı ‘Çubukla’ Ölçülen ‘ds’ (§ 25) [Einstein’ın ‘bükülebilir’ uzayında fiziksel ‘çubukların’ yanısıra yararlandığı matematiksel aygıt tensör analizi ya da saltık ayrışımlı kalkülüs olarak bilinen vektör işlemleridir. Bu kalkülüs de — genel işlev/fonksiyon kavramı gereği — özsel olarak sonsuz küçüklükte niceliklerin oranı üzerine dayanır: En özsel noktasında, tüm yaşamını ve anlamını kazandığı noktada, eytişimseldir. Ama genel görelilik kuramı bu kalkülüsü de ‘katı çubuklar’ kullanarak uygulamayı seçer: “Bir çubukla ölçülen P ve P´ arası uzaklık benzer olarak çok küçük de olsa sonlu bir ‘ds’ sayısı olacaktır.”] ‘Uzay-Zaman Süreklisi’ Geometrik Bir Sürekli Değildir (§ 27) GKİ: Doğa Yasaları Doğrusal Değil Ama Eğrisel (Gauss) Koordinat Dizgelerinde Yasa Olma Özelliklerini Sürdürürler (§ 28) Gönderme Yumuşakçaları: GKK Katı Değil Ama Plastik Koordinat Dizgelerini Ve Plastik Cisimleri Ve Plastik Zamanları Geçerli Sayar (§ 28) Bir Gönderme Cismi Olarak Uzay-Zaman Süreklisindeki (‘Yumuşakça’) Sonsuz Sayıda Noktanın Her Biri Tikel Koordinat Değerleri Tarafından Belirlenir (§ 28) Daha Açık Olarak: Tüm Ayrı Noktalar *Sonsuz Küçük Zaman Aralıkları* İle De Ayrılan Noktalardır (§ 28) [Uzay-Zaman süreklisinin anlamı budur: Uzaysal ayrım zamansal ayrımı gerektirir: Her noktanın kendi x, y, z uzaysal koordinatlarının yanısıra bir de kendi özel t koordinatı vardır. Her birinin yine gözlemici ile göreli olarak kendi ‘Şimdi’si vardır. Başka bir deyişle, zaman saltık değildir. Evrensel ‘Şimdi’ yoktur. Fiziksel bir cismin her bir tikel noktası ayrı

bir Zaman koordinatında varolur. Einstein'un dışsal ya da sentetik uzay-zaman süreklisi gerçekte bütünüyle analitik bir tasarımdır, özdekten bağımsız olarak kendine özgü dinamik bir yapısı vardır (Einstein daha sonra, 1926'da, ether olmaksızın genel görelilik kuramının da olamayacağını söyler). Ve gene de, bütünüyle gizemli bir yolda, Özdek uzay-zamanı büker, ve, bükülen Uzay-zaman ise özdeği devindirir. Kuvvet yoktur. Newton'ın Kuvvetin hiçbir zaman bulamadığı ve sonunda Tanrıya yüklediği nedeni uzayın geometrisidir. Yerçekimi denilen şey gerçekte eğri uzay-zamandır. Bu kesinlikle bir parodi değil, ama genel görelilik kuramının 'kavramsal/mantıksal' yapısıdır.] ** GÖRELİ EVREN TABLOSU ** Newton Kuramı Evrenin Bir Özeğinin Olduğu Sonucuna Götürür (§ 30) [Bunun karşıtı da ileri sürülür.] Işığın Ve Yıldızların Sonsuza Doğru Uzaklaşmaları Yoluyla Genleşen Evren Kuramı Doyurucu Değildir (§ 30) [Einstein bu kitabını yazdığı sıralarda yıldızların durağan olduğunu kabul ediyordu.]

Evrenin Özdeksel Yoksullaşması (§ 30) [Dikkate değer bir 'uslamlama': Newton'ın 'evrenin özeği' anlayışına göre, özekten yayılan ışıklar bir daha geri dönmemek üzere giderler: Evrenin özeği sürekli olarak yoksullaşır. Einstein bu durumu 'doyurucu' bulmadı (ama Sonsuz Evrende her nokta yoksullaştığı denli de varsıllaşır). Einstein, kendi bakış açısı gereği, Big Bang modelini önceden eleştirir. (Bir başka nokta: Newton Güneşin ışıma yoluyla yitirdiği özdek ve erke nicesini kuyruklu yıldızların ona düşmeleri yoluyla yeniden kazandığını ve aslında kuyruklu yıldızların bu işlevle görevlendirildiklerini düşünüyordu.)] Sonsuz Büyüklükte Yerçekimi Alanları [Black Holes] Olmayabilir, Özdeğin Ortalama Yoğunluğu Her Yerde Değişmeden Sürebilir Riemann'ın Kurguları Uzayın Sonsuzluğu Üzerine Kuşkular Düşürür (§ 31) [Matematiksel simgelere fiziksel olgusallığın değeri verilir. Einstein evrenin sonluluğunu ileri sürerken, gene de bunun "düşünce yasaları ile ya da deneyim ile çatışmaya düşmeksizin" yapıldığını söyler! Bu 'sonluluk' hiç kuşkusuz deneyim ile çelişki içinde değildir çünkü böyle bir 'deneyim' yoktur. Düşünce yasaları ile de çatışma içinde değildir, çünkü "iki boyutlu, yassı varlıkların" vb. davranışlarını denetleyen 'düşünce yasaları' herhangi bir çatışmaya yetenekli uslamlamalar olamazlar.] Bir Gedankenexperiment: İki Boyutlu Yaratıklar, Ve Yine Çubuklar Ve Çubuklardan Oluşan Kareler (§ 31) Düzlem Ve Küre Geometriler (§ 31) Küre Yaratıkları Ve Öklides Evreni (§ 31) Soru: Küresel Bir Uzay Tasarlanabilir Mi? Yanıt: Eğer 'Katı' Ölçme Çubuklarımızı, Ya Da Çubuklardan Oluşan Bir 'Geometri'yi Kabul Edersek, Evet (§ 31) Genel Görelilik Kuramına Göre Uzayın Geometrik Yapısı Özdek Tarafından Koşullandırılır (§ 31) 'Hesaplamalara' Göre Evren Zorunlu Olarak Küreseldir Newton Fiziği Özdeğin Yanısıra Uzay Ve Zamana Da Olgusal Varoluş Yükler (Ek 5) ['Reale Existenz/olgusal varoluş' anlatımı duyusal/ fiziksel varoluşu imlemez: Bir yasa onun tarafından denetlenen ve belirlenen fenomenden daha gerçek bir anlamda varlık taşır; yasanın düşünsel/ideal olgusallığı fenomenin duyusal olgusallığından çok daha yüksek bir anlamda gerçektir, çünkü vardır, ve varlık belirliVarlık ya da Oluştaki sonluluk değildir. (Görüngü ya da Varoluş kavramları mantıksal olarak en soyut, saltık olarak soyut olan Varlıktan daha yüksektir; geçicilik soyut dinginlikten daha yüksektir.) Uzay ve Zamanın olgusal varoluşlarının olması elle tutulabilir, tadılabilir, koklanabilir vb. birer varoluş oldukları anlamına gelmez. Buna karşı, Einstein'ın uzay-zaman tasarımı 'bükülebilir' ve dolayısıyla duyusal/fiziksel bir uzay-zaman tasarımı ya da imgesidir, ve gerçekte uzay-zamanı fizikselleştiren yaklaşım ona bu özdeksel 'bükülebilirlik' özelliğini yükleyen yaklaşımdır. Einstein kullandığı terimlerin anlamlarını sağın olarak saptamaksızın yazar. Newton'ın yorumunu bir yana bırakırsak, genel olarak Uzay ve Zamanın bağımsız, kendilerinde 'olgusallıklar' olmaları başka herhangi

birşeyin türevi değil ama kendi bağımsız doğalarında belirli varoluşlar olmalarını anlatır. Salt kendi başlarına alındıklarında, yalnızca birer analitik kurguya, yalnızca düşünce soyutlamalarına anlatım verirler. Uzaydan ayrı bir zaman, zamandan ayrı bir uzay bir soyutlamadır, nesnellikte değil

ama insan düşüncesinde bulunur. Uzay ve zaman kavramlarının eytişimi onları uzay-zaman süreklisinde dışsal olarak yapıştırmaktan başka birşeydir.] Uzaya Karşı İvme Olanaksız Mıdır? Descartes Uzayı Özdekselleştirir Mi? Yoksa Yalnızca Yokluk/Hiçlik Olmadığını Mı Belirtir? Uzam Kavramının Ortaya Çıkışı Cisimleri 'Yerleştirme' Deneyimine Bağlıdır [!] Uzay Kavramı Ruhbilimsel Kökenlidir, Belli Deneyimler Tarafından Verilir [!] Uzay 'Kavramı'nın Kutu Tasarımından Türetilmesi ['Kutu' daha şimdiden 'uzay' kavramını içerir ve 'ruhbilimsel' türetme uzay uzaydır demekten, uzayın uzaydan çıkarsanmasından daha çoğuna varmaz. Karşıtların birliğinden ayrı olarak, tüm çıkarsama çıkarsanacak olanı daha şimdiden çıkarsanmış olarak varsaymaya dayanır. Görgücü Locke uzayı 'uzunluk'tan türetir. Eğer kutudan uzayı 'çıkarsamak' şapkadan bir tavşan 'çıkarsamak' gibi olmayacaksa, kutu daha şimdiden uzayı varsaymalıdır. Karşıtların birliği bu oyundan bütünüyle başka birşeydir: Pozitif kendinde negatiftir, özdek kendinde kuvvettir, uzay kendinde zamandır, devim kendinde dinginliktir, kütle devim ve dinginliğin birliğidir vb.] Şeylerden Bağımsız Uzay Kavramı Bilim-Öncesi Düşünceye Aittir Birbirlerine Karşı Devinen Sonsuz Sayıda Uzayın Varoluşu Düşüncesi 'Bilimsel'dir Uzay Ve Zaman Kavramları Özdeksel Cisimlerin Kavramlarını Varsaymalıdır [Tam tersine: Eytişimsel us özdeğin uzay ve zaman olmaksızın tasarlanamayacağını kavrar: Ancak analitik düşüncede (soyutlamacı anlak için özdek kavramı (ve olgusu) uzay ve zaman kavramları (ve olguları) olmaksızın imgelenebilir. Ama analitik düşünce bile, eğer soyut bir öncelik, ilklik bakış açısından bakıyorsa, 'cisim' kavramının daha karmaşık ve daha yüksek bir kavram olduğunu, ve uzay, zaman ve giderek özdek kavramını da öngereği olarak aldığını kolayca anlayabilir. "Bana öyle görünüyor ki ..." :: 'es scheint mir ...' gibi anlatımlar kuramcılığa, özellikle bütün bir evrenin durumunu ilgilendiren bir kuramcılığa yakışmaz. Ve dahası, "bence," "sanımca," "kanımca" gibi anlatımlarla insan kendinde en azından bir geometriye, (ve dolayısıyla fiziğe, bütününde doğal bilim tarihine) saldırma hakkını görememelidir.] Kavramlar Platon'un Nesnel Olimpia'sından Alınıp David Hume'un Öznel Algı Toprağına İndirilmelidir! [Mach 'uzay'sız bir fizik düşlüyordu. David Hume ise fizik biliminden, aslında tüm bilimlerden bütünüyle kurtulur: Bilgi olanaksızdır, çünkü nedensellik yoktur. Hume bütünüyle açık ve yalın olarak duyu-algıları zemininde bir bilimin olanaksızlığını görür ve bildirir: Bilgi inanca, Gerçeklik olasılığa indirgenmelidir. Bu tür vargıları görmezden gelmek, önemsememek saçmadır. Nietzsche 'Bilim masalların en büyüğüdür' derken bilimi bir boşinanç olarak gören Feyerabend denli, ya da yanlışlanabilirliği bilimselliğin biricik ölçütü olarak gören Popper denli ciddidir.] David Hume Ve Ernst Mach'ın 'Ölümsüz' Hizmetleri Tam Olarak Katı Cisimler Olamaz: Yoksa Geometrik Sağınlık (Katılık/ Bükülemezlik) Olanaklı Olur

Mach'ın Uzay Kavramından Kurtulma Girişimi: Uzay Olmaksızın Uzaklık! [Descartes'ın göreli devim kavramı şöyledir: "Tüm durumlarda bir cismin dolaysızca ona dokunan ve dinginlikte görülen cisimlerin yakınından başkalarının yakınına ötelenmesi" ("Principia philosophiae," Bölüm II, § 25). Tanım açıktır ki bir çevrim devimi olmayan devim durumunda uzayın herhangi bir ölçüt

sağlayamayacağını kabul eder. Uzay ile ilgili tüm uslamlamalarda gözden kaçırılan şey Uzay kavramının da, temel doğa kavramlarından biri, gerçekte ilki olarak, tüm algısal, öznel yaklaşımların üstünde ve ötesinde, ve tüm başka kavramlar gibi özerk bir kavram olduğu, kendinde ve kendi için bir değer ve anlam ve varlık taşıdığıdır. Onu başka bir kavrama, örneğin özdeğe ya da giderek cisme *indirgemenin* hiçbir mantıksal temeli yoktur. Kavramsal ilişki bir indirgeme ilişkisi değildir, ve uzay ve zamanın mantıksal olarak özdek kavramına götürmeleri gene de 'uzay = özdek' ya da 'zaman = devim' anlamına gelmez.] Alan Kavramının Gelişimi İlginç Bir 'Ruhbilimsel' Olaydır Genel Görelilik Kuramı 'Süredurumlu Kütle = Ağır Kütle' Kavrayışından Doğdu [Genel görelilik kuramı bir yerçekimi kuramıdır. Newton'ın 'uzaktan aracısız eylem' görüşü yerçekimi olgusunu açıklamıyordu. Maxwell 1864'te yerçekimini elektromanyetik olaylar durumunda olduğu gibi bir *ortamın* eylemine indirgenip indirgenemeyeceği sorusunu getirdi, ama ortamın özelliklerini anlayamadığını belirterek herhangi bir önsav önermedi. 1900'de Lorentz yerçekiminin ışık hızı ile yayılan etkilere yüklenebileceğini ileri sürdü. 1905'de Poincaré tüm kuvvetlerin Lorentz dönüşümlerine göre çevrilebileceği görüşünü ve ışık hızı ile yayılan yerçekimi dalgalarının olabileceğini ileri sürdü. Einstein bu arkatasarda yerçekimi alanı ve ivmenin eşitlenebileceği vargısını çıkardı] Klasik Mekanikte Zaman Niçin Saltıktır? 'Şimdi' Nesnel Anlamını Nasıl Yitirir? Genel Görelilik Kuramı 'Süredurumlu Kütle = Ağır Kütle' Kavrayışından Doğdu GGK'da Uzayın Özdekten Bağımsız Varoluşu Yoktur

ÖGGK İçin Kısa Bir Sözlük ağırlık alanı, bkz. yerçekimi alanı andırımlı analog anımsama Erinnerung anlak Verstand anlık Geist belit Axiom biçimdeş gleichförmige (uniform) bulgulatıcı heuristisch cisim Körper cisimcik Körperchen (particle), Korpuskel (corpuscle) çevrim Drehung (rotation) çizge Zeichnung değişmez konstant deneyim Erfahrung devim enerjisi kinetische Energie doğru (sft.) richtig, wahr doğru (çizgi) Gerade durağan yıldızlar Fixsterne düzeneksel, mekanik mechanisch düzlem Ebene edimsel wirklich eşdeğişimli kovariant eşzamanlılık Gleichzeitigkeit eşyönlülük Isotropie eşyönsüzlük Anisotropie etki (eylem) Wirkung, Einwirkung genel görelilik ilkesi allgemeine Relativitätsprinzip gerçek, doğru wahr gerçek sayılar reele Zahlen gerilim Spannung (tension) girişim Interferenz gönderme-cismi Bezugskörper görüngü Erscheinung günyakın, günberi perihelion bir gezegenin ya da kuyruklu yıldızın yörüngesinde güneşe en yakın nokta

hız Geschwindigkeit ışınetkin radioaktive ilke Satz, Prinzip ivme Beschleunigung izge çizgileri Spektrallinien kasılma Kontraktion katı starr kavram Begriff kıpı Moment, Augenblick konum Lage konutlama Postulat kuvvet Kraft kütle Masse olası wahrscheinlich olgu Tatsachen olgusal tatsächlichen, real önerme Satz (ilke, yasa) önsav Hypothese öteleme Translation özekkaç kuvvet Zentrifugalkraft özel görelilik ilkesi spezielle Relat i vitätsprinzip özellik Eigenschaft sağınlık Genauigkeit, Exaktheit sapma Ablenkung (deflection) sapınç Aberration sıklık Frequenz sınır Grenze sonsuzluk Unendlichkeit süreç Vorgang süredurum Trägheit sürekli Kontinuum tanım Definition tasarım Vorstellung türdeş homogenes uzaklık Abstand, Entfernung uzam Ausdehnung uzay Raum uzunluk Strecke, Länge varsayım Voraussetzung yarıçap bileşenleri Radialkomponente ('radial' özekten çıkan ışınlara benzer bir düzenlemeyi anlatır) yasa Gesetz (kural: Regel) yayım Emission yer Ort yerçekimi Gravitation, Schwere yerçekimi alanı Gravitationsfeld, Schwerefeld yerdeğişimi Verschiebung yük Ladung 59

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Görelilik Kuramı:

Felsefesiz Bilim

Einstein belirlenimsizciliği reddederken kendisi belirlenimsizciliğin temellerini kullanır. Dehayı ancak deha anlayabilir ve ölçebilir. Einstein'ın 'dehası'nı ise herkes kabul eder.

Aziz Yardımlı

Einstein Heisenberg'in olasılıkçılığını açıkça neyi reddettiğİni bilmeden reddetti, çünkü Görelilik Kuramının Tanrısı zar atmaktan daha çoğunu yapamazdı. Görelilik kuramının felsefi temelleri Heisenberg'in de kullandığı temellerdir. Ve Görelilik Kuramına bayılan pozitivizm bilimin bilgi değil ama sanı olduğunda diretir. Doğrulanabilme (ki Yanlışlanabilme ile aynıdır) Duyusal Olasılık demektir, Usun Gerçekliği değil.

Görelilik kuramı Saçma olana inanılmasını, Usun terk edilmesini ister, çünkü Evrenin ussal olmadığını, kavramsal düşüncemize yanıt veren yasal bir yapısının olmadığını ileri sürer. Çünkü deneyim üzerine kurulduğu söylenen bir kuramdır, ve deneyim ise bilimsel bilgi, gerçek bilgi değil ama en iyisinden tahmin ve olasılık verebilir. Eğer gene de bilimden söz edilecekse, bu yaklaşık bilgi anlamında bilim olacaktır.

Ve bu enteresan görüşlere karşın gene de görelilik kuramı ussal sayılacaksa, bu Usun kendisinin Saçma olduğunu doğrulamaya götürecektir. Görelilik Kuramına göre Uzayın çevresi çitler ile kuşatılıdır, içerdiği özdek kütlesi sonlu ve hesaplanabilirdir, ve Albert Einstein bu miktarı saptamış ve sunmuştur. Bu kurama göre Sonsuzluk kavramı bir mittir, ama karşıtı, Sonluluk, değil. Uzay bükülebilir, uzayıp kısalabilirdir, çünkü özdektir, her bir özel uzay noktası için yalıtılmış özel bir Zaman kıpısı vardır ve salt kesikli ya da atomik Zamanda evrensel, saltık bir Şimdi yoktur. Bu kurama göre Süreklilik kavramı da bir yanılsamadır, ama karşıtı, Kesiklilik, değil, ve buna göre her uzay ve zaman noktası kendi içerisinde saltık olarak yalıtılmış, süreksiz bir monaddır. Görelilik Kuramı kapsadığı düşüncelerin düşünülebileceklerini ileri sürmez. Düşünülemeyeceklerini, giderek sezgiye bile aykırı olduklarını ileri sürer. Ve bu benzersiz özellikleri ile, felsefesiz temelleri ile, Düşünceden başka herşey tarafından tanınır, sayılır, doğrulanır, ve kullanılır — medya tarafından, popüler imgelem tarafından, düşüncesiz pozitivizm tarafından. Çürütülemezdir çünkü Usa kapalıdır.

Görelilik Kuramının çıkarsaması olan Big Bang kuramı Görelilik Kuramının kendisi gibi usdışıdır. Yerçekimi Kuvveti gerçekte Çekme ve İtme Kuvvetlerinin birliğidir. Einstein'ın 'kuvveti' ise Yerçekimi Kuvveti değil, ama yalnızca 'çekme kuvveti,' ya da daha iyisi bir tür uzay-bükülmesidir. Big Bang Kuramı böylece "İlksel Atom" mitolojisi üzerine dayanır ve bu köken ile hiçbir bağlantısı olmayan fiziksel bulgular tarafından doğrulandığı ileri sürülür. Usdışı bir kuramın ussal bir Evreni açıklaması olanaksızken, bir Kaosun kuramından söz etmek ise saçmanın da ötesidir.

Görelilik Kuramı felsefi temellerinde hermeneutik ile de akrabadır. Heidegger Logosun üzerini çizerken ve onu salt Söz yaparken, Einstein da aynı şeyi, ama yalnızca görünürde ayrı bir terminoloji ile yapar. Logosu Olympos'un yükseklerinden yere indirdiğini yazar, bilimin temelinde düşüncenin değil, her nasılsa duyu-algısının yattığını belirtir — ve ne ilginçtir ki, Heidegger de fenomenin, duyusal algının gerçekliğin gizi olduğunu, ontolojinin aslında fenomenolojik olduğunu düşünür. Duyular hiç kuşkusuz gözlemci özneye görelidir, tekildir, saltık değil, evrensel değil. Mekaniğin — ister fotonun isterse galaksinin olsun — özsel olarak ussal/yasal olduğu düzeye dek, Görelilik Kuramı ussal bir Kozmoza değil, ama ancak fenomenolojik bir Kaosa temel olabilir — eğer

bilinçsizce ussallaştırılmıyorsa. Göreciliği ile, yalnızca tümevarım ve olasılık üreten deneyimcilik yöntemine dayanması ile, Einstein gerçekte kınadığını sandığı indeterminizmin kendisinin temellerini doğrulamaktan başka birşey yaptığının bilincinde değildi. Tanrı zar atmaz diyordu. Ama Einstein Tanrı zar atsa bile atılan zarların deviminin indeterministik olmayacağını düşünemeyen bir dehaydı.

Doğa Yasasının karakteri olası ya da yaklaşık olmak değil ama saltık olmaktır. Doğa Yasası tüze yasası gibi insanlar tarafından yapılmaz ve keyfi olarak değiştirilemez. İnsan doğa yasasını tam olarak saptayamabilir, ama insana özgü bu geçici başarasızlık yasanın evrensel ve zorunlu olma karakterini değiştirmez. Herşey bir yana, "bilgi" dediğimiz şey bugün böyle ve yarın şöyle olabilecek birşey değildir.

Görelilik Kuramına uygun olarak hazırlanmış non-Euclidean geometri salt matematiksel olanı fizikselleştirmenin aracı olarak işlev görse de, işlevinde başarılı değildir. Özdeksel Evrene ve Uzaya düşünceyi, algıyı, giderek imgelemi bile aşan bir yapı kazandırma çabası Yüzeyin iki boyutundan öteye bir geçerlik kazanamaz. Tüm non-Euclidean geometri doğrunun eğri olduğu sayıltısı üzerine dayanır. Uzayı değil, ama ancak soyut geometrik Yüzeyi bükebilir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Bilimsellik ve Ussallık

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> *"[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)" :: "[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought). Einstein, Uzay ve Zaman, 1926.**

> *"En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler." Sokrates, Savunma, 22.*

> *4 Bilimsellik ve Ussallık*

Hegel Doğa Felsefesi'nde şöyle yazar:

> *"Görgül Fiziğe karşı belirtilecek ilk şey onda kabul ettiğinden ve bildiğinden çok daha fazla düşüncenin bulunduğu, ve sandığından daha iyi olduğudur; ya da, eğer Fizikte düşünce bir bakıma kötü birşey sayılacaksa, sandığından daha kötü olduğudur. Öyleyse Fizik ve Doğa Felsefesi birbirlerinden algılamanın ve düşünmenin birbirlerinden ayrıldığı gibi değil, ama yalnızca düşünmenin tür ve tarzı yoluyla ayrılırlar; ikisi de Doğanın düşünce yoluyla bilinmesini anlatırlar."*

'Salt fizikçi'nin düşünceye tepkisi bir efsanedir — sanki düşünce insana ait olmaması gereken birşeymiş gibi, sanki us, uslamlama, ussal tanıtlama yararsız, yanlış, giderek tehlikeli şeylermiş gibi. Salt fizikçiler, en katıksız, en arı fizikçiler hayvanlardır. Çünkü düşünmezler. Yalnızca ve yalnızca duyularını, sezgilerini kullanırlar. Bilimin başında bu tür kuşkucu saplantılardan vazgeçmek gerekir. Duyuların gerçeklik, somutluk, bilimsellik vb. gibi konularda güvence vereceğini beklemek bilimsel vandalizmdir. Görgücülüktür.

Doğa bilimine yönelik ilginin herşeyden önce düşünceden ürkmemesi gerekir. Doğa bilimi duyum ve algılarla, izlenim ve sezgilerle vb. iş göremez. Bunlar olgusallık ile, gerçeklik ile, gerçekten varolan ile ilgili hiçbirşey söylemezler. En gözüpek görgücülerden birinin, Hume'un kendisinin gördüğü gibi, kavramların 'ruhbilimsel' türeyişine zemin olduğu sanılan duyusal süreçler yalnızca alışkanlık yapılarında sonuçlanırlar. Ve bilimin bu öznellikleri temel aldığı gibi bir saçmalık

doğrulandığında, yine Hume'un gördüğü gibi, mantıksal olarak bilimin kendisi bilgi ve gerçeklik ile ilgisiz bir inanç, bir olasılık sorunu olur. Ama ne bilim salt öznel bir inanç sorunudur, ne de kavram türeyişini görgül deneyime borçludur. Görgücü, duyu-izlenimci çıkış noktası daha işinin başında düşünen insanlar ve düşünmeyen sevimli yaratıklar arasındaki ayrımı bulanıklaştırmaya başlar. Görgücü, kuşkucu Hume bilimi denize atar. Ve elbette Kant da.

İnsan salt duyumun ötesine, duyusal-algıya yükselir. Arı duyum kavramsızdır. Ama algı duyumu kavramsallaştırır, onu dışsal ve içsel dünyanın nesnelerinin bir izlenimine, 'anlaşılır bir şekle' yükseltir. İşin gerçeği, Hegel'in de belirttiği gibi, duyusal algının (gözlem ve deneyimin) kendisinin bir düşünme edimi olduğudur. Kişi orada ancak düşünebildiğini görebilir. Belirlenimlerinden soyutlandığında, gözlem, deneyim vb. denilen algının kendisi anlaşılmaz, anlamsız olur. Hegel'den çok daha önce, modern felsefenin kurucusu Descartes Meditasyonlar'da duyumun kendisinin gerçekliğinin düşünme edimine bağlı olduğunu belirtir, "duyumlar ve imgelemler dediğim bu düşünce kipleri"nden (M 3.1) söz ederek "duyumsama düşünmeden başka birşey değildir" der (M 2.10). Duyusal algı, insan söz konusu olduğunda, özsel olarak kavramsal bir süreçtir. "[C]isimler, eğer sözcüğün sağın anlamıyla konuşursak, duyular tarafından ya da imgelem yetisi tarafından değil ama yalnızca anlak tarafından algılanırlar; ve görülmeleri ya da dokunulmaları değil ama yalnızca anlaşılmaları yoluyla bilinirler ..." (M 2.16). Ama daha sonra Hume ve Kant'ın bıktırıcı yinelemeleriyle 'deneyim' adı verilen bu kaba algı edimi bilgide sözde bir nesnelliğin güvencesi olarak görüldüğü zaman, böyle bir deneyimin öznelliğinin anlaşılması tüm bilginin nesnel değerini kuşku altına düşürdü. Kant insan bilgisinin nesnel gerçeklik ile ilgisiz olduğunu ileri sürdü ve Berkeley'i izlemede hiçbir sakınca görmedi. Ama Descartes'ı daha dikkatli okuyabilirdi, ve onda kavramların, ideaların nasıl yalnızca öznelliğe sınırlı olmadıkları, nasıl nesnel de oldukları konusunda verilen en güzel tanıtlamalardan birini görebilirdi. Kant kuşkuculuğu ile felsefeden her zaman uzak kalmayı başardı, ve bugün kendini felsefeye, usa, bilime, gerçekliğe koşulsuzca bırakmaktan korkan tüm kuşkucu bilincin, tüm us-düşmanı eğilimlerin en son sığınakları olarak kalmayı sürdürür.

Kant'ın kendi 'Kopernik devrimi' dediği şeyin gecikmiş bir devrim olduğunu görebiliriz. Ama imgeleme yapışan vurgulu 'devrim' sözcüğü kişinin daha öte düşünmesini durdurur, ve hemen hemen tüm Kant okuyucuları Kant'ın 'devrimci' olduğunu, yeni bir çığır açtığını kabul ediverirler. Bu palavradır. Descartes yukarıdaki kısa alıntılardan doğrudan doğruya görüldüğü gibi modern dönemde bu 'devrimi' daha önceden yapmıştı, ve aslında Platonik anımsama kuramı a priori bilginin dışsal dünyadan kazanılmadığını, tersine dışsal dünyaya uygulandığını öğretir. Felsefe Tarihinin tüm önemi ve değeri burada bir kez daha anlaşılabilir. Kant bu tarihle gerektiği gibi ilgilenmedi ve Arı Usun Tarihi dediği şeyin bir yıkım süreci olduğunu söyledi. Ama hiç kuşkusuz grotesk bir kuşkucu yapı içersine uyarlamaya çalıştığı tüm doğruları yalnızca ve yalnızca o kötü okumasının sonucu olarak öğrendi. Hiçbir zaman felsefe tarihinin değerini tanımadı. Hiçbir zaman ona bile birşeyler öğretmeyi başaran felsefecileri minnettarlıkla anmadı.

Bu kuşkucu bilinç 'us,' 'felsefe,' 'bilim,' 'doğa,' 'matematik' tasarımları ile kendi için öyle bir tablo oluşturur ki, burada en küçük bir sağduyu, en küçük bir mantık bulmayı istemek olanaksızı istemektir. Hegel'in burada önerilen ussal yaklaşımının tersine, bu kuşkucu bilinç alanında bilim ve felsefe arasına getirilen ayrım sonunda öyle bir düzeye dek tırmandırılır ki, us bütünüyle bir yana atılır, bilimin salt gözlem ve deneyim üzerine dayanan, dolayısıyla salt olasılık ve tahmin ile ilgilenen, yalnızca doğrulama ya da yanlışlama ile belirlenen bir pozitivizm olduğu sanısı sıkı sıkıya yerleşir. Ve böyle bir us fobisinde kuramsal usdışı törel usdışının, giderek açıkça sadistik eğilimlerin eşliğinde gider.

Kavram geliştirme usun işlevidir. Ve kavramlarının gelişimiyle deneyim ve gözlemin kendileri değişir, yeni kavramların doğuşuyla algı dünyasının kendisi büyür, ussal bir bütüne doğru şekillenir. Maxwell insan usu ve nesnesi arasındaki ilişki üzerine şöyle yazar: ‘‘[B]ilimin bütün çerçevesi, felsefenin doruğunun kendisine dek, kimi zaman doğanın kesitlenmiş bir modeli olarak, ve kimi zaman anlığın iç yüzeyinin doğal bir büyümesi olarak görünür.’’ Ama usun yeteneği salt kendi içinde kısıtlı, salt görüngü üretici değildir. Maxwell şöyle sürdürür: ‘‘Şimdi bana öyle görünüyor ki, uzayın üç boyutu olduğunu söylediğimiz zaman yalnızca bilinen üç boyut ile eşgüdümlü bir dördüncü boyutu tasarlamanın olanaksızlığını anlatmakla kalmayız, ama noktaların üç değişkendeki bağımsız değişmeler yoluyla konumda değişebildikleri biçimindeki NESNEL GERÇEKLİĞİ ileri süreriz. Öyleyse burada anlağın yapısı ve dışsal evrenin yapısı arasında OLGUSAL bir andırım buluruz’’ (Doğada Olgusal Andırımlar Var Mıdır?, 1884).

Doğa bilimi bu harika andırıma, özdeksel evrenin mantığı ve insan usu arasındaki uyum olgusuna gereksinir, ve bu ideal olmaksızın bilim tüm güdüsünü, tüm anlamını ve tüm değerini yitirecektir. Bilim bir kaos ve belirsizlik ve uyumsuzluk uğruna yapılmaz. Bu değersizlikler, olumsal, olası, tahminsel olanı, usun kendisinden kaçtığı sanılanı anlatan bu tek-yanlı öznellikler bilginin ve bilimin karşısına sürüldüğünde, insanın da değersizliğini dayatırlar. İnsanın gerçek insan olmasında, bütün insan olmasında, evrende raslantısal bir budala olmaktan çıkıp kim olduğunu, nerede olduğunu bilen ussal bir benlik kazanmasında bilimin önemi ve değeri sonsuzdur. Törel ve estetik anlam gibi bilimsel anlam da insan olmanın, kendini anlamanın vazgeçilmez koşuludur, ve anlamayan insanın elbette dünyaya atılmış, gerçekten yabancı, gerçekten nihilist, gerçekten değer ve anlam yoksunu bir varlık olmasından daha mantıklı, daha ussal birşey yoktur.

Aynı ussalcı bakış açısından Max Planck şöyle yazar: ‘‘[K]endimi bilime adama kararım ... insan uslamlamasının yasalarının çevremizdeki dünyadan aldığımız izlenimler dizisini yöneten yasalarla çakıştığı, ve dolayısıyla arı uslamlamanın insana [dünyanın] düzeneği üzerine bir kavrayış kazanma yeteneğini verdiği buluşunun doğrudan bir sonucuydu.’’ ‘‘[D]ışsal dünya insandan bağımsız birşey, saltık birşeydir, ve bu saltık için geçerli olan yasalar için arayış ... yaşamdaki en yüksek bilimsel uğraş olarak göründü’’ (aktaran Enc. Britt. 1986, 25, ss. 869-70).

Bunlar bilim üzerine uylaşımsal, belki de bugünlerde romantik denebilecek sözlerdir. Ama yalnızca bilimi ve gerçekliği yüceltmek için söylenen basmakalıp sözler değildirler. Tersine, modern aptallığa bir meydan okumayı anlatırlar. Değer verme yeteneğinde az gelişmiş bilinç için anlamlı görünmeseler de, daha ‘ince’ bir çözümleme o ‘nesnel gerçeklik arayışının’ modern bilinç biçimleriyle ciddi bir çatışma içinde olduğunu görür. Çılgın Feyerabend için Planck ve Maxwell’in kendileri de ‘‘nesnel gerçeklik’’ arayışındaki daha başka sayısız insan gibi birer ‘‘criminal,’’ birer ‘‘adi suçlu’’dur, ve Popper için aynı ussalcılar, aynı saltık gerçeklik arayıcıları sözde ‘‘açık’’ bir toplum açısından tehlikeli ‘‘düşmanlardır.’’ Misoloji (us-düşmanlığı) ve misantropi (insan-düşmanlığı) arasında bir geçiş yoktur. İkisi bir ve aynı şeydir. Gerçekte analitik ve pozitivist bir eğilime anlatım veren ve kendine ‘‘bilim felsefeciliği’’ adını takan bu saldırgan ve suçlayıcı tutum Batıda gelişen kollektif bir paranoyanın bilim ve felsefe alanlarına yansımasından başka birşey değildir. Pozitivistlerin giderek kitap başlıklarında kullandıkları terimler (‘Düşman’ Hegel, ‘Düşman’ Platon) bu paranoyaya tanıktır. Bu ekinin usdışı alanlarında ussalcılık rahatsız edici bir etmen olarak, aslında başlıca gözdağı olarak görülür.

Max Planck sözlerinde ciddiydi ve nice kuramının daha sonra Kopenhag okulu tarafından getirilen öznelci yorumunu reddetti ve Schrödinger ve Einstein ile birlikte evrenin nesnel varoluşuna, nedenselliğe, belirlenimciliğe inancından hiçbir zaman vazgeçmedi.* Ama Einstein çoktandır görgücü paradoksun içine düşmüştü. Kavramın nesnelliğini reddeden ruhbilimsel çıkış noktasını

benimsedikten sonra, herşeyi, tüm evreni, uzay ve zamanı, ve özdeğin kendisini kendi kafasının içine hapsetmek zorundaydı. Ve bu yazının başında alıntıladığımız gibi, insanların gözlerinin içine baka baka ‘‘özdek düşünüldüğü sürece varolur’’ demede duraksamadı. İnsanlar duyduklarına inanamadılar. Böylesine çılgınca bir bildirimi ve benzerlerini bilinçlerinden sildiler. Böyle şeyleri demek istiyor olamaz dediler.

Gerçekte bütün bir görelilik kuramı bu öznelci bakış açısının ürünüdür.

Einstein’ın ‘‘özdek düşünüldüğü sürece varolur’’ görüşü de tıpkı genel görelilik kuramının bir ‘‘ether kuramı’’ olduğunu ileri sürmesi gibi hiçbir zaman ciddiye alınmadı. Çünkü bilim felsefeden koparılmıştı. Fizik, pozitif bilim David Hume’un güvenilir oldukları konusunda güvence verdiği niceliğin ve görgül olguların alanında düşüncenin sıkı disiplininden özgürdü. Başıboştu. Herşey sayı, ve herşey duyu-verisi idi. Mantığın hesabı görülmüştü. Bu doğal bilincin, sıradan bilincin bakış açısıydı — tutarsız, gevşek, laçka. İnsanlar onlara söylenenlerde yalnızca kendi istediklerini gördüler. Söylenenlerin gerçekten denmek istediğini kabul edemediler. Onyıllar boyunca, Schrödinger’den Oppenheimer’e, Dirac’tan Planck’ın kendisine, Einstein’ın kuramını rasyonalize etme yönünde inanılması güç bir önyargı işledi — sanki gizli bir kuşkunun bastırılması gerekliymiş gibi. Nice kuramında Planck’ın reddettiği Kopenhag ‘yorum’ biçimi Einstein’ın görelilik kuramının da temelini sağlar. Aslında herşey inanılmayacak denli açıktı. Eğer uzay ve zaman kavramlarının göreci/ruhbilimsel yorumunun mantıksal olarak bu kavramların nesnelliğinin reddedilmesi sonucuna götürdüğü görülmüyorsa, Einstein’ın bu vargıyı bildiren kendi sözleri vardı. Uzay ve Zaman başlıklı makalesinde şöyle der: ‘‘[U]zay fiziksel bir olgusallık olarak, özdeksel nesneler gibi düşüncemizden bağımsızlık içinde varolan bir şey olarak görünür.’’ İmlem uzayın da düşüncelerimizden bağımsız görülmemesi gerektiğidir, tıpkı ‘‘özdeğin düşünüldüğü sürece varolması’’ gibi. * ‘Saltık’ uzay ve ‘saltık’ zaman adı altında yoksayılan şeyler Maxwell’in, Planck’ın, aslında tüm fiziğin kullandığı nesnel uzay ve nesnel zaman kategorileridir. Bu nesnelliğe karşın, hiçbir bilimci, hiçbir felsefeci uzay ve zamanın, bu sonsuzlukların ancak göreli ölçüme, göreli konuma, göreli devime izin verdiklerini yadsımaz. Biraz düşünmesini bilen, örneğin Hawking’den biraz daha iyi düşünen hiçbir insan sonsuzun kendisinde herhangi bir durağan orta nokta, herhangi bir değişmez başlangıç noktası ya da bitiş noktası aramaz. Bu öylesine yalın bir mantıksal işlemdir ki, aslında minik bir çocuk tarafından bile kolayca anlaşılır, giderek sorgulanır. Einstein ise bu yalın görelilik anlayışını bile okuruna sık sık bir esrime havasında aktarır — Postdam Alanı’ndan bulutlara direkler uzatarak vb. Sanki ilk kez keşfediliyormuş gibi!

Saltık uzay ve zaman kavramları uzay ve zamanın şu ya da bu noktasının ya da diliminin saltık bir gönderme noktasına göre belirlenebileceği anlamına gelmez. Bu Newton’un kutsal uzayıdır. Saltık nitelemesi uzay ve zamanın yalnızca arı nicelikler olmadıklarını, uzay ve zaman da olduklarını, ve gene de özdekten (cisimlerden, şeylerden) soyutlanmalarının onları ancak düşüncede vorolan, ancak ideal olan birer kıpıya indirgemek olacağını anlatır. Bu anlamda, saltık sözcüğü bütünüyle soyut olanı anlatır. Ama Einstein’ın ‘uzay’ı sonlu yapan mantığı ise — her nedense ‘zaman’ için aynı şeyi yapmaz, ona saltık bir başlangıç kıpısı saptamaz — bütünüyle doğal olarak uzayın kendisine ‘saltık uzay’ ile anladığı şeye yüklediği yetenekleri kazandırır: Tıpkı Einstein’ın yapmadığını yapanların bize Zamanın kendisinin saltık olarak şu kadar milyar yıllık bir yaşta (=zamanda!) olduğunu söyleyebilmeleri, ve böylece doğallıkla Zamanın başlangıcını bildirebilmeleri gibi (bu modern kozmolojistler için en azından kuramsal olarak olanaklıdır), Einstein’ın kendisi de bize pekala Uzayın ‘ortasını’ gösterebilir ve oradan tüm yıldızların tam olarak kaç ‘saltık’ ışık yılı ‘Saltık Uzaklık’ta olduğunu söyleyebilirdi. Einstein tarafından kuramın mantığı gereği konutlanan, bir varoluş olarak ileri sürülen Küresel sonlu uzay hiç kuşkusuz buna izin verir.

Einstein bütünüyle elverişsiz bir bakış açısıyla, insanın entellektüel yetenekleri ile en az uyumlu, aslında saltık olarak uyumsuz görgücülük ile, 1956'larda bile dilinden düşürmediği "duyusal algı" yöntemiyle öyle bir mantıksal sorunu ele almaya kalkar ki, Aristoteles ve Ptolemi'den Galileo ve Kepler'e, Descartes ve Leibniz'den Newton ve Clarke'a, Maxwell ve Poincaré ve Lorentz'e yüzyıllarca tartışılan ve insan usunun ve yüreğinin birlikte katıldıkları en sert, en gözüpek, ve en güzel tartışmalardan birinin doğuşuna yol açan görelilik sorunu onun eğitimsiz, felsefesiz yorumunda bir maskaralığa dönüşür, demek istedikleri anlaşıldıkça bir içerik yoksulluğundan başka birşey sergilemeyen bir söylemde, baştan sona çirkin bir tabloda yiter. Bilim ve felsefe tarihi boyunca, görelilik (aslında sonsuzluk) tartışmasına katılan tüm yanlar ileri sürdüklerinde en sağlam, en su geçirmez mantıklarını ortaya sürdüler. Ve eşit ustalık ve incelikle ileri sürülen karşı uslamlamaları reddettiler. Tek-yanlılığa sarıldılar. Tüm karşıt mantıkların birbirlerinden değerli, birbirlerinden yetenekli, birbirlerinden karakterli, ve — karşıtların çatışması söz konusu olduğunda — birbirinden saf insanlar tarafından bu savunusunda salt bir ya da öteki yana hak vermekle çözülemeyecek denli yalın bir sorunun yattığı görmediler. EYTİŞİMİN yokluğunda, kendilerinin de pekala eşit hakla ve eşit güçle kaşıt kampta yer alabileceklerini, aynı uslamlamaları, belki de daha iyileri üretebileceklerini, sonra yine geri dönüp vazgeçtikleri tek-yanlılığı savunabileceklerini görmediler. Kuşkucu Kant bu çatışkının, her kavram durumunda kendini gösteren bu aynı çatışkının çözümünü onunla uğraşılmaması gerektiğini söyleyerek bildirdi. Çözüm yalın bir kurnazlıktı. İnsan çözümsüz bir sorun karşısındaydı, ansal yetenekleri böylesine umutsuz bir durumun üstesinden gelecek bir yolda yaratılmış değildi, ve bu, kendi anlatımıyla, "insandan başka ussal varlıkların," duyusal değil ama düşünsel 'sezgisi' olan meleklerin vb. sorunuydu. İnsan zavallı, az-gelişmiş, önemsiz ve gereksiz bir yaratıktı. Evrenin anlamsız bir ürünüydü, bir bakteriden, ya da bir sürüngenden daha anlamlı bir varoluşu yoktu. Ve böyle iken yaptığı bilim ancak görüngünün bilimi olabilir, dünyası ancak kendi kafasında yarattığı öznel bir saçmalık olabilirdi. Görgücülük insana daha öte bir değer biçemez. Ve böyle değeri denize atmak en sağduyulu vargı olarak görünür.

Uzayın saltık olduğunu ileri süren ve uzayın göreli olduğunu ileri süren her iki yan da kendi mantıklarında eşit ölçüde haklıdır. Giderek, her biri karşı savın konumuna geçip eşit beceri ile onu da savunabilir. Sorun şu ya da bu yanı savunmak değildir. Analitik Us iki yan için de eşit ölçüde yeteneklidir. Mantık her iki yanda da kendini çiğnemez, ya da her iki yanda da eşit ölçüde çiğner. Her bir yan kendinde duyumsadığı aynı pekinliğin karşısındaki için de eşit ölçüde güçlü olduğunu görür: İki yan da tartışmayı kazanır, iki yan da yitirir. Ve bu karşıtlık yalnızca uzay ve zamanda değil, ama özdekte, devimde, kütlede, yerde, kuvvette, vb., giderek özgürlük ve zorunlukta, hak ve ödevde, tüm kavramlar durumunda vardır.* Bilimin olanağı evren ve insan arasında us yoluyla kurulan bir iletişime dayanır. Başka bir deyişle, bilimsel us evrene paradigmalar üretmek için yaklaşmaz, ama orada yasalar bulmak, evrensel ve zorunlu olanı bulmak, böylece yalnızca ve yalnızca kendini bulmak için yaklaşır. Modern, sağlıklı bilimsel bilinç en azından bu kadarını doğrular. Ve yine bilir ki evrenin ussal özü ya da kavramsal/kuramsal yapısı, tüm görgücü sanının tersine, doğanın insan usunun öznel bir yaratısı olduğu anlamına gelmez. Yalnızca özdeksel varlığın anlaşılır ve anlamlı bir yapısı olduğu, belirlenimsiz bir soyutlama değil ama belirli bir kozmoz/düzen olduğu varsayımını anlatır. Hiç kuşkusuz doğa biliminin kurgul evren tabloları bugün de henüz kendinde evreni eksiksiz olarak anlatmayı başaramazlar (görelilik ve Kopenhag nice kuramları durumunda ussal birer yorumdan söz etmek bile olanaksızdır). Bu düzeye dek, kuşkucu yaklaşım evrene henüz tam olarak uymayan öznel biçimler geçirmenin nesnel varoluşa ilgisiz olduğunu söylemede sonsuz ölçüde haklıdır. Ama bilginin saltık olarak öznel olduğunu ve öznel

kalacağını düşünmede kendisi eleştirdiği öznelliklerden öte değer taşımaz (ve sözü edilen iki kuram bile bu kötümserliği aklamaya yetmez). Bilimsel görüşteki eksiklikler ve yanlışlıklar insanın yalnızca yanılmayı bildiği, işin gerçeğini hiçbir zaman bilemeyeceği anlamına gelmez. Bilim bir süreçtir, bir oluş sürecidir, ve Ptolemi ve Kopernik'in, Kepler ve Descartes'ın, Faraday ve Maxwell'in evren tabloları yalnızca usun evrene yüklediği keyfi biçimler değildirler. Bunlar onları kendi başlarına gökten inen birer 'paradigma' olarak gören çocuksu irrasyonalizmin sandığı gibi tüm ön çalışmadan soyutlanmış tansıksal buluşlar değildirler. 'Eşölçümsüz' (=kişiye/kümeye özel) 'kavramlara' dayalı küme kurguları da değildirler. Ama bu tür solipsist/pozitivist bakış açıları ile ilgilenmek, giderek bir 'eleştirilerine' girişmek düşünceyi gerçekten de bunların kendileri denli anlamsız ve verimsiz bir çizgiye sürükleyecektir. Bu yüzden yalnızca bu pozitivist anlatıların 'mantıksal' sefilliklerine, kavramsal yoksunluklarına bakmak yeterli olmalıdır. Kuhn'un bir dersane havasında yazılmış kitabında paradigmalar ve 'uyarı-duyum' zincirleri ve 'sinirsel süreçler' arasındaki ilişkilere bile yer varken, buna karşı kavrama, usa yaklaşan tek bir satır bile yoktur. Bu pragmatik Amerikan bakış açısının üstünde ve ötesinde, 'paradigma/örnek' denilen o bilimsel girişimlerin her biri bir ve aynı nesnel kavramsal gereç üzerinde harcanan özerk, özgür, bağımsız bir ön emek üzerine, binlerce yıla dayalı bir entellektüel birikim üzerine dayanır. Buradaki kollektif ussal çabayı ve kavramsal sürekliliği görmek için positivist saflıktan, analitik soyutlamacılıktan, katıksız bir görecilikten daha başka bir bakış açısına gerek vardır. Tek bir kavramı, uzay ya da özdek ya da kütle vb. kavramını usun dizgesinde gerçek değerinde ve yerinde kavramak bu kavrayış çabalarındaki ussallığa, nesnelliğe ve özerkliğe denk bir bakış açısını, kavramın dilinden anlamayı gerektirir. Bu bilimsel dizgeler, tüm çabalarına karşın zamanı gelmedikçe kendi kısıtlamalarını aşamayan bu kuramlar her biri kavramsal bütüne daha anlaşılır, daha tutarlı, daha tam bir yapı vermeye didinen usun mantıksal girişimlerini temsil ederler. Ve birinin eksikliği tüm sürecin kopması anlamına gelir. Ptolemi dışlandığında, Kopernik de düşer. Galileo dışlandığında, Newton'a birinci yasasını verecek başka birini bulmak gerekir. Kavramın deneyim alanı üzerinde açınımı deneyimin kendisinin değişimine ve gelişimine götürür ve bilimde süreklilik dediğimiz şeyin anlamı budur.

Maxwell'in ve Planck'ın tutumları Descartes ve Spinoza'nın, Leibniz ve Hegel'in, ve hiç kuşkusuz Platon ve Aristoteles'in bilime verdikleri değer ve gerçekliği yankılar, ve düşünceyi bilimin sağlam ve güvenilir bir temel ve yapı kurmayı başaracağı beklentisine götürür: Değişmeyen ve saltık gerçeklik değeri olan, anlamlı olan bir olgusallık vardır. İlkede, evren belirlidir, bilinebilirdir, ve yasaldır. İkircim, belirsizlik bir bilgi eksikliğidir ve henüz kuramsal düşüncenin işinin tamamlanmadığının göstergesidir. Ve eğer kuşkucu bilinç nesnel varoluş bilinemezdir, kendinde-şeye,gerçek olgusallığa insan usunun kavramları tarafından erişilemezdir diyorsa, ona bu kavramların kendilerinin daha şimdiden usun kavramları olduğunu anımsatmak gerekir. Kuşkucu bilinç demek istediğini söylemeyi başaramaz. Ve bu idealların yalnızca öznel olmadıklarını, nesnel de olduklarını anlaması için başlangıç olarak kendine yalnızca nesnellik olmaksızın kendi öznelliğinin olup olmayacağını sorması gerekir. Bunun için ona insan usuna kuşku ile değil ama güvenle yaklaşmasını, bunun ussal bir varlık olarak kendisine de daha uygun düştüğünü söylemeli, dünyada bir de ciddiyet diye birşeyin olduğunu düşünmesini, 'felsefe' dediği görgücü/kuşkucu safsatayı bir yana bırakıp Platon'dan Hegel'e bilim sevgisinin tarihini incelemesini önermeliyiz. Burada ciddiyet ve karakterin herşeyin ilk belirleyicisi olduğunu görecektir.

Görelilik Teriminin Anlamı. Gündelik dilde bile bir değer belirtmeyen, tersine, ortak bir değerin yokluğunu, bir belirsizliği, bir öznelliği anlatan görelilik kavramı bilimin bağlamına da benzer bir dışsallık bakış açısından girer. Böylece görelilik kavramı kendinde daha baştan bilimsel olanın,

SALTIK OLANIN tam tersini anlatır. Saltık sözcüğü ‘kutsal’ demek değildir. Bilimsel kullanımda sık sık ‘soyut’ olanı anlatır. Soyut uzay, soyut zaman, soyut sıcaklık vb. Ama hiç kuşkusuz ‘göreli olmayan’ da demektir, ve örneğin değişmez yasa, değişmez değer — hem bilimsel hem de törel değer — saltıktır. Eğer yanlış olana gerçek deniliyorsa, eğer değişken olana değişmez deniyorsa, bu pekala yanılabilir olan insanın sorunudur, ve yasayı, evrensel gerçekliği ilgilendirmez. Ne denli derin olursa olsun, yanılgı düzeltilmeyi beklediği için yanılgıdır. Ama görecilik gerçeklik gibi yanılgıyı da ortadan kaldırır, çünkü bu ikisi göreli terimlerdir.

Görecilik olgulara kavramsal yanlarında değil, ama özneye göre ölçülebilir yanlarından, yalnızca olguya dışsalnicelik bakış açısından bakar. Olguyu Kavramından, Şeyi İdeasından soyutlamak, onları böyle salt dışsal/nicel yanlarına indirgemek pozitivizmin, araçsalcılığın, işlevselciliğin, yararcılığın vb. doğasından gelir. Ama bu bakış açısı aslında Nicelik kavramının kendisini de bozar, sözde ‘sürekli’ dediği, ‘uzay-zaman’ süreklisi dediği yapıntıda paradoksal olarak sürekliliğin kendisini ortadan kaldırır, ve kavrama ancak süreksiz ölçü düzleminde anlam ve anlaşılabilirlik bağışlar (değişken ölçü-çubukları ve her biri kendi zamanı ile geçerli sayılan mekanik saatler). Görelilik kuramının bütün matematiksel aygıtı bu önceden belirlenenöznel ölçümleri aklamaya uyarlanır. Ve uzay ve zaman kavramları nicel yanlarının dışında göz önüne alınmazlar. Ölçülemeyen saltık olarak görülür.

Görelilik terimi dolaysızca saltıkçılık ile karşıtlığı vurgular, ve imlem gereği görelilik kuramının doğuşunu önceleyen tüm bilim, klasik denilen bütün bir bilimsel süreç doğal bilincin gündelik yabanıl önyargılarının eline teslim edilir. Einstein’ın kendisi görelilik kuramını önceleyen bütün bir bilimsel sürece utanmadan, vurgulu bir anlatımla ‘ön-bilimsel’ / ‘vorwissenschaftlich’ / ‘pre-scientific’ etiketini takar. Görelilik kuramı gerçekten de dört dörtlük bir ‘paradigma’dır, bilimsel sürece yabancıdır, bilimsel gelişimin dışında durur ve kesinlikle insanlığın bilimsel bilgi birikimine ait olmayan bir tür ‘dil oyunu’dur. Ve bu iki niteleme — ‘paradigma’ ve ‘dil oyunu’ — elbette ilgisiz yorumlar değil ama Einstein’ın kendisinin de ait olduğu pozitivizmin insanın entellektüel etkinliğine uyguladığı en yüksek iki kategoridir.

Gerçekte tüm göreciliğine karşın, özel görelilik kuramının kendisi iki saltık ilkeye, biçimdeş doğrusal devimli koordinat dizgelerinin eşdeğerliği ve ışık hızının değişmezliği üzerine dayanır. Ama ironik olarak, özellikle saltık olmaları gereken bu iki ilke de sözcüğün tam anlamıyla saltık olanın tersini anlatırlar. Birincisi açıkça yanlış ve olgu dışı iken (tüm doğal devim ivmelidir), ikincisi ise kuramın tanıtlanmış bir sonucu değil ama yalnızca kurama dışsal olarak katılan bir ölçüdür (buna karşı Maxwell ışık hızının değişmezliğini elektromanyetik kuramın kendi mantığı ile aklar ve yine, mantıksal tutarlılık uğruna, bir dalga doğasında olan ışığın ancak bir ortamda iletilebileceğini bildiği için bir etherin varoluşunu konutlar). Görelilik kuramı baştan sona kavramsız sayıltılar üzerine dayanır, ve temelleri gibi bütün gövdesi de ne usun kendisinde ne de olguda dayanağı olmayan bir keyfi çıkarsamalar yapısı oluşturur. Einstein tam bu irrasyonalizm temelinde tüm rasyonalizme saldırır, ölçüsüz bir kibirle Aristoteles’ten Maxwell’e tüm ussal fiziğin ‘pre-scientific’ olduğunu söyler. Daha azını değil!

Görelilik kuramı modern bilimsel bilince öylesine derin ve yaygın olarak işleyen bir yaralanma ve sakatlanmadır ki, usun usdışı bir yapıyı simüle etmesinde yatan tüm sıkıntıya karşın, saçmayı anlamanın ve tanımanın tüm güçlüğüne ve tüketiciliğine karşın, ve buna karşı doğal usu kendi özgür açınımına yöneltmenin tüm çekiciliğine ve doyumuna karşın, Einstein’ın kuramını olanaklı olduğunca izlemeye çalışmak zorunludur. Usdışının anlaşılmaz olanın kendisi olması ölçüsünde, tüm anlama görünüşü yalancıdır. David Bohm görelilik kuramına bu bakış açısıyla yaklaşır. Quantum kuramcısı Bohm, Kopenhag okulunun şizofrenik bakış açısının tersine, gözlemci ‘bilincin’

atomaltı parçacıklar üzerinde herhangi bir etkide bulunduğunu reddeden, parçacıkların algılanıncaya dek varolmadıkları görüşüne inanmayan bir fizikçidir. Dahası, Bohm ussal, belirlenimci temellere dayalı bir nice kuramının başlıca geliştiricisidir. Özel görelilik kuramı üzerine de bir ders kitabı yazmıştır ve bunda bütün kuramın en çoğundan geçici bir girişim olduğunu belirtir (The Special Theory of Relativity, 1965):

> *"Einstein'ın özel görelilik kuramı yalnızca genel kurama bir yaklaşıklık sağladığı için bütünüyle doğru olamaz. Ve Einstein genel göreliliği, elektrodinamiği ve öğesel parçacık kuramını yaklaşıklıklar ve sınırlayıcı durumlar olarak kapsayacağını umduğu daha genel 'birleşik alan kuramı' için araştırmaya giriştiği zaman, örtük olarak genel [görelilik] kuramın[ın] bile bütünüyle doğru olmadığını kabul etti" (s. 124).*

> *"Gene de, bilimdeki her kuram için geçerli olduğu gibi, göreliliğin sorgulanmaması gereken, hiçbir zaman belli bakımlardan yanlış olduğu, olgulara sınırlı bir yaklaşıklık sunduğu ya da başka nedenlerle sınırlı bir geçerlik taşıdığı gösterilemeyecek zırhlı bir pekinlikle donatılı olduğu sanılmamalıdır. Örneğin şimdi görelilik kuramının (hem özel hem de genel) çok küçük ("öğesel" parçacığın varsayılan büyüklüğünden çok daha küçük) uzaklıklar alanına uygulandığı zaman yanlış olabileceğinden kuşkulanan bilim adamlarının sayısı giderek artmaktadır. Bundan başka, öyle görünür ki göreliliğin evrenin varsayılan 'büyüklük' düzeninin aşırı ölçüde büyük uzaklıklarına ('kızıla kayma'nın önemli olduğu yerlere) uygulandığında yeterli olmayabileceği kuşkusunu duymak için nedenler vardır. Ek olarak, görelilik kuramı çok daha başka nedenlerle de çökebilir. Bu yüzden, özellikle yeni bir fenomenler alanına girerken, görelilik kuramını deneysel bir yolda uygulamak, uyanık durup onu eleştirmeye hazır olmak ve eğer gerekirse yerine daha yakın bir doğruluk gösteren bir kuramı geçirmek zorunludur — bir kuram ki, görelilikten tıpkı göreliliğin Newton mekaniğinden ayrı olması denli ayrı olabilir." (s. 109)*

* * *

Einstein'ın özel görelilik kuramı 1905'te Devinen Cisimlerin Elektrodinamiği başlığı altında yayımlandı. Genel kuram daha sonra 1916'da geldi (Einstein Nobel ödülünü görelilik kuramı ile değil, ama nice kuramı alanında foto elektrik etki üzerine çalışması ile kazandı). Einstein'ın katkısının ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için, yüzyılın dönüşü sırasında yer alan gelişmeleri anımsamak gerekir. Poincaré görelilik ilkesini Paris'te ve ABD, St. Louis'de beş yıl önce bildirmişti (ve Einstein 1905 yazısında Poincaré'nin adından bile söz etmez). Fiziksel nesnelerin 'boy kısalması' 1892'de Lorentz ve Fitzgerald tarafından Michelson-Morley deneylerine bir açıklama getirmek üzere ileri sürülmüştü. Bir ışık kaynağı ile göreli devimin sonucu olarak 'zaman genişlemesi' 1900'de J. Larmor tarafından ileri sürülmüştü ve formülasyon Einstein'ın kuramında kullanılan ile aynıdır. 'Mişli geçmiş' kipinde sürdürmek zorundayız. Devinen parçacıkların 'kütle artışı' 1901'de Kaufman tarafından keşfedilmişti ve görelilik kuramının bir sonucu değildi. A. Pais ve Lorentz bu kütle artışı için matematiksel formülasyonlar ileri sürmüşlerdi ve bunlar da Einstein'ın kuramında yer alır. $E = mc^2$ formülü Einstein'dan yıllar önce Lorentz, Poincaré, Langevin ve başkaları tarafından ileri sürülmüştü. Işığın değişmez bir hızla yayılması olgusu ise onyedinci yüzyıldan bu yana sürekli olarak daha büyük sağınlık kazanan ölçümlerle saptanmıştı ve Maxwell'in elektromanyetik ve optik olayların yayılım hızlarının bir ve değişmez olduğunu göstermesi ether kuramının mantıksal sonucuydu (Einstein'da c'nin değişmezliği savı bir etherin yokluğunda bütünüyle keyfidir).

Einstein'ın katkısı bu bütün görgül ve kurgul birikimi uzay ve zaman kavramlarının dışına

çıkarmak, böylece özdek ve yerçekimi kavramlarını da dışlayan ‘geometrik’ bir bakış açısından yorumlamak oldu. Ama, kitapçığının daha başında anlaşılacağı gibi, Einstein’ın ‘geometri’ dediği ‘fizikselcilik’ kesinlikle bir geometri olabilecek en son şeydir: Kartezyen koordinat dizgeleri ile anladığı şey, bütünüyle ciddi olarak, fizikselçubuklar yoluyla ‘kurulan’ bir koordinatlar dizgesidir! Çubuklar eğrilince, Descartes’ın koordinat dizgesi, ve onunla birlikte Euklides’in geometrisi de bozulur! Einstein’ın geometri dediği şey ‘non-Euclidean’ geometri denilen bir parodiden başka birşey değildir.

Pozitivist bilincin sözde kuşkuculuğu gerçekte inakçılıktır. Tanıtlanmamış olana, her türlü mantıksal hileye izin veren Gedankenexperiment oyunlarına dayanarak ussal tanıtlanma olanağının kendisini reddeden görecilik bugün tüm usu dışlayan bir din olmuş, başta Birleşik Devletler’de olmak üzere, yaygın bir akademik parodiye dönüşmüştür.

‘Yeni Fizik’ de denilen bu ideoloji çok özsel noktalarda olgusallığı yorumlamada düşünceyi yanıltan belirlenimlerle yüklüdür. Bu düzeye dek, sayısız bireysel yorum arasında herhangi birini anlama çabası düşünceyi o ‘kuram’ için ileri sürülen tanımlara sıkı sıkıya uyarlamayı, bütünüyle kişisel/öznel yeğlemeye göre ilerleyen ‘uslamlama’ süreçlerini ‘anlayıp’ izlemeyi gerektirir. Ama bu süreçler usun doğal işleyişinden saptığı ölçüde kaçınılmaz olarak güç, rahatsız edici ve sonuçsuz olurlar. Görecilik kuramının çıkış noktası kesinlikle ussal değildir. Tam tersidir. Görgücüdür, usdışıdır. Eğer ‘usdışı’ bir suçlama olarak görülecek olursa, bunun temelsiz olarak ileri sürülmediği anlaşılmalıdır, çünkü örneğin nedensellik, belirlilik gibi kavramların reddedilmesinin, ‘sonuç nedeni önceler,’ ‘uzay dört ya da daha çok boyutludur,’ ‘birden çok zaman boyutu vardır,’ ‘uzay sonludur ve küreseldir’ gibi bildirimlerin usdışı olduğunu, buna karşı ‘olayların nedenleri vardır,’ ya da ‘zamanda süreksizliğin yanısıra süreklilik de vardır,’ ya da ‘doğru çizgi kendisiyle kesişmez,’ ‘uzay sonsuzdur,’ ‘koşutluk olanaklıdır’ gibi anlatımların ussal olduklarını anımsatmak bütünüyle yeterli olmalıdır.

Einstein’ın görgücülüğü modern dönemde pozitivizm (daha doğrusu, mantıksal pozitivizm) olarak bilinen kuşkucu bakış açısından köken alır. Bu görüşe göre, bilim her tür kuramcılıktan kaçınmalı, yalnızca ‘gözlem ve tahmin’ ile, ‘olasılık ve istatistik’ ile yetinmelidir, çünkü pozitivist Carnap-Popper bakış açısının da gözünden kaçmadığı gibi, gözlem ve deneyim ancak tümevarımlar verir, ve tümevarım ise, küçük bir çocuğun bile anlayabileceği gibi, evrensel ve zorunlu yasalar için temel alınamaz. Bu ‘büyük’ buluş Viyana Çevresinden Popper’a, Wittgenstein’dan Kuhn’a tüm pozitivist yaygaranın temelinde yatar. Bu bakış açısından, gerçeklik/yanlışlık değil ama yalnızca “doğrulanabilirlik/yanlışlanabilirlik” vardır: Ya da kuram ve pekinlik değil, ama olasılık ve istatistik. Yanlışlanabilirin ötesinde insan çenesini kapamalı, söylenemeyene saygı duymalıdır. Bir kez daha, sorun kuramın yanlış olması ile ilgili değildir. Sorun gerçeklik savında olan bir kuramın, sözcüğün en doğal anlamında bilgi olan, gerçek olan bir bilginin varoluşunu ilgilendirir. Ve kuşkuculuk bu olanağı yadsır. Modern bilimde kuram, anlam, gerçeklik kavramlarını bir yana atma, kaotik bir düşüncesizliği yeğleme eğilimi ağır basar. Nobel fizik ödüllü bir başka bilim adamının, Steven Weinberg’in şu sözleri eğilimi temsil edicidir:

> *“Önemli olan şey gökbilimcilerin fotoğraf levhaları üzerindeki imgeler üzerine, izge çizgilerinin sıklıkları vb. üzerine tahminler yapabilmektir, ve bu tahminleri yerçekimi alanlarının gezegenlerin ve fotonların devimleri üzerindeki fiziksel etkilere mi yoksa bir uzay ve zaman eğriliğine mi yüklediğimizin hiçbir önemi yoktur” :: “The important thing is to be able to make predictions about images on the astronomers’ photographic plates, frequencies of spectral lines, and so on, and it simply doesn’t matter whether we ascribe these predictions to the physical effects of gravitational fields on the motion of*

planets and photons or to a curvature of space and time'' (Gravitation and Cosmology, s. 147).

Önemli olan dünyayı anlamak değildir! Tahminler bütünüyle yeterlidir! Gerçeklik bütünüyle ilgisizdir! Bir pozitivistin dili budur. Ve bir pozitivistin bilim için güdüsü budur. Başka bir deyişle, görünürde olandan daha etkili güdüleri vardır.

Hiç kuşkusuz bu irrasyonalizme karşı çıkan eğilimler de vardır. Ama burada da ton öylesine çocuksu, öylesine saftır ki irrasyonalizmin böylesine dirençsizce yayılmasına hayret etmemek gerekir. Coşkulu bir havayla us adına, ussalcılık adına yazan bir fizikçi, bilimi usdışı görecilikten ve kuşkuculuktan kurtarma girişiminde, Descartes'ın 'cogito ergo sum'undan, 'düşünüyorum öyleyse varım'ından olanaklı en saçma vargıyı çıkarır. Şöyle yazar:

''Özdeğin gözlemciden bağımsız kendi varoluşunun olduğunu kabul eden 'realizm'e Niels Bohr ve Heisenberg'den çok daha önce karşı çıkıldı. İlkin Descartes tarafından karşı çıkıldı. Descartes 'Düşünüyorum, öyleyse varım' dedi. Ama masanın düşünmediğini, öyleyse bir masanın varolmadığını söylemeye geçti. Descartes bir masanın kendi bağımsız varoluşunun olmadığına inandı. Onun için bir masa gözlemci olmaksızın olgusal olarak varolamazdı.''

Sorun hiç kuşkusuz bu 'yorum'un kimden geldiği değildir: alıntı raslantısal bir görüşü yansıtmaz. Tersine, yaygın bir bilgisizliğin, Platon'dan Hegel'e tüm idealizme yönelik bir boş-eleştirinin temsilcisidir. Felsefenin/idealizmin tüm kaygısı görüngüyü gerçeklik ile eşit olacağı bir kavramsal yapıya yükseltmektir, ve bu bakış açısı daha baştan görüngünün varlık değil ama yalnızca gerçek olanın varlık olduğunu kabul eder. Bu anlamda, ancak us tarafından doğrulanan olgusallık gerçek olgusallıktır, özneden gerçekten bağımsız olandır, sözde insan yetisine kapalı olduğu sanılan ama usun ışığına karşı bütünüyle saydam olan 'kendinde-şey'dir. Buna karşı, varoluşu yalnızca görüngüye indirgeyen yan görgücülüktür — Sofistlerden Berkeley'e, Hume'dan Kant'a, pozitivistlere ve Kopenhag yorumcularına dek. Gerçeklik, pekinlik, saltık, kendinde-şey vb. birer öcü değildir; insan usu tarafından erişilmesi olanaksız aşkınsallıklar ya da yücelikler de değildirler. Kuramdan, bilgiden, gerçeklikten korkmamak gerekir. Eğer korkulacak birşey varsa, bu görgücü irrasyonalizmin insan beyinlerinde yol açtığı sakatlanmalardır: Hume ve Kant, her ikisi de insanlık için utanç verici ırkçı bildirimleri ile kuşkuculuğun insanı yalnızca beyninde değil ama fiziksel varlığında da nasıl küçülttüğünün örneklerini verirler (bildirimler için ayrıca bkz. Hume, İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme'ye ''Kuşkuculuk Üzerine Birkaç Gözlem'' başlıklı sunuş yazım). Benzer olarak, irrasyonalist Heidegger ve Heisenberg durumunda Nazizm, Wittgenstein durumunda savaş tutkusu ve fiziksel olarak saldırgan karakter pozitivizm ve kişilik arasındaki ilişki üzerinde ciddi olarak düşünmeye götürmelidir.*

Felsefe ve görgücülük arasındaki ilişki us ve usdışı arasındaki ilişkidir. Ve bilimin başlangıcında us ve usdışı arasındaki, felsefe ve karşı-felsefe arasındaki ayrım açıkça anlaşılmalıdır.

Batı 'rasyonalizmi' — ki son zamanlarda postmodernist irrasyonalizme karşı modernizmin savunuculuğunu üstlenmiştir — gördüğümüz gibi tüm modern Batı tarihinde felsefeci ve bilimci adına sözcüğün gerçek anlamında yaraşır az sayıda düşünürden biri olan, ve dünyaya Orta Çağların inakçı bakış açısından başka bir de Usun kendisinin özgür bakış açısıyla bakılabileceğini gösteren bir insanın, Descartes'ın ne dediğini bile kavrayamayacak denli çürümüştür. Descartes'ı böyle okuyan bir kafa yapısı barbarcadır. Bu 'rasyonalizm' hiç kuşkusuz irrasyonalizmin eline oynamayı sürdürür. Bu aynı 'rasyonalizm' Platon ve Aristoteles ve Hegel'in 'açık' toplumun 'düşmanları,' aslında birer totaliter rejim yandaşı olduklarını buyurur. Bu paranoid modernizm yürürlükteki türesizliği, sadizmi, nihilizmi felsefelerinin en yüzeysel okumasını yapan bir kafaya bile dolaysızca gösteren bu en değerli düşünürlerden yalnızca nefret eder. Ve böyle 'rasyonalizm' en sonunda

doğrudan doğruya irrasyonalist görgücülüğün kendisini irrasyonalizme karşı bağlaşığı olarak ileri sürer. Popper bağlaşıklarını anti-Semitik Frieslar, kötümser Schopenhauerler gibi us posalarında bulur.

Batı rasyonalizmi çoktandır dayanılmaz bulduğu göreciliğe ve öznelciliğe karşı patlama noktasına gelmiştir. Ama ne yazık ki hastalık her yana yayılmıştır, ve iyileştirilmesi neredeyse inanılmayacak boş bir umuttur. Göreci akademizmin gündelik söylemine şöyle bir bakmak durumu aydınlatmaya yeter: "Eşzamanlı evrenler çokluğu," "gözlemin varoluşu belirlemesi," "zamanın başlangıcı," "uzayın sonu," "özdeğin yokluktan yaratılışı," "kütlesiz parçacık," "Bilinçli Evren" (bir yazarın — MIT, Ph.D. — kitap başlığı), ya da "bilinçli dalga boyu," "nice kuramının anlığı evrenle birleştirmesi," "doğanın saçmalığı," "insan anlığının realiteyi denetlemesi." Ya da: "life on Earth started with a quantum jump/Dünyada yaşam bir nice sıçraması ile başladı," "free will and consciousness are due to quantum mechanics/özgür istenç ve bilinç nice mekaniğine bağlıdırlar" vb.

Bu anlatımlar yalnızca kıyısal bir eğilimi temsil etmezler. Birleşik Devletler'de en saygın 'bilimsel' dergilerde yayımlanırlar, Nobel ödüllü 'bilimcilerin' kitaplarında bulunurlar, temel fizik ders kitaplarında öğrencilere öğretilirler. Durum nice kuramı alanında en ödünsüz misolojiyi kıskandıracak bir irrasyonalizmi sergiler. Bu irrasyonalizmi eleştiren bir yazıdan birkaç alıntı yapabiliriz. Heisenberg Şöyle yazar (Physics and Philosophy, the Revolution in Modern Science, 1966, s. 88):

> *"Nedensellik yasası bundan böyle nice kuramında uygulanmaz" :: "The law of causality is no longer applied in quantum theory."*

Neden kavramı usun kendisidir, öyle bir düzeye dek ki, nedenselliği siler silmez evrenin kendisi şizofrenik olur. Ve 'kaos kuramcılığı' adı altında evren adına bunun da kabul edildiğini göreceğiz. Nice kuramcısına göre hiçbir neden yoktur, varolan yalnızca tansıktır. Daniel Greenberger Discussion remarks at the Symposium on Fundamental Questions in Quantum Mechanics'de bunu doğrular:

> *"Nice düzenekbilimi Büyüdür" :: "Quantum Mechanics is Magic."*

Ve daha yakınlarda, Kopenhag yorumunu izleyen Nobel ödüllü Richard P. Feynman'ın vargısı şudur:

> *"Nice elektrodinamik kuramı Doğayı sıradan sağ duyunun bakış açısından saçma olarak betimler. Ve deneylerle tam bir anlaşma içindedir. Böylece umarım Doğayı olduğu gibi kabul edebilirsiniz — saçma olarak" :: "The theory of quantum electrodynamics describes Nature as absurd from the point of view of common sense. And it agrees fully with experiments. So I hope you can accept Nature as she is — absurd" (The Strange Theory of Light and Matter, 1988, s. 10).*

Dahası, bu saçma yorumların aslında hoş oldukları bildirilir:

> *"EPR*deneyi büyüye bildiğim herhangi bir fiziksel fenomen denli yakındır, ve büyüden yararlanmak gerekir" :: "The EPR experiment is as close to magic as any physical phenomenon I know of, and magic should be enjoyed" (N. David Mermin, "Is the Moon There when Nobody Looks? Reality and the Quantum Theory," Physics Today, Nisan 1985, s. 47).*

Bu kavramsız, bu mantıksız, bu postmodern kafa karışıklığı ortamında her türlü saçmalık 'bilimsel'dir, çünkü bilimin mitolojiden ya da masallardan bir ayrımı yoktur, ve herşey geçerlidir. Ama bu ıvır zıvır reddedildiğinde, bu sözde çığır açıcı 'bilim adamları' kendilerini 'tutucu' bir

direnç karşısında görürler ve Ptolemi ve Kopernik dizgeleri arasındaki ayrıma bağlı tarihsel çatışmaları, ya da giderek Galileo'nun Engizisyona karşı savaşımını anımsatırlar! Ama gözden kaçırdıkları özsel ayrımlar vardır. Kopernik dizgesi Ptolemi'nin dizgesini reddetmeyip olduğu gibi kabul etti, ve yalnızca bakış açısını değiştirerek Ptolemi'den de önce ileri sürülen günözeksel bakış açısına geri döndü. Görüngüler bütünüyle aynı kaldı. Öte yandan, bir eytişim ustası olan Galileo Us adına ve Us uğruna çalışır çabalarken, varlığını ussallığı savunmaya adarken, bu modern hordaların savaşımı açıkça usdışı adınadır — tıpkı Katolik Engizisyonun kendisi gibi. Bu modern keşişliğin sözcülüğünü üstlenen popüler Scientific American'da yeni dinin, pardon Yeni Fiziğin sayısız örnekleri bulunur. Birini okuyabiliriz (1990, Ekim, s. 82):

> *"Çoğul Evrenler Kuramı: Princeton Üniversitesinden Hugh Everett III bu kuramı 30 yıl kadar önce nice kuramında gözlemcinin rolü ile ilgili soruları çözmek için ileri sürdü. Nice fiziğine göre, örneğin elektron gibi bir parçacık çok sayıda yolu aynı zamanda izliyor görünür, ve gene de bir fizikçi elektronu gözlediğinde onu yalnızca tek bir yolu izlerken bulur. Almaşık yolların ortadan kaldırılış tarzından rahatsız olan Everett elektronun gerçekte tüm yolları izlediği gibi bir öneride bulundu — yalnızca yollar değişik evrenlerde olmak üzere. Çoğul Tarihler Kuramı. Santa Barbara'da Kaliforniya Üniversitesinden James B. Hartle ve Kaliforniya Uygulayımbilim Kurumundan Murray Gell-Mann ise Everett'in kavramını bütün evrene genişlettiler. Big Bangın hemen ardından, Hartle'a göre, evren öylesine küçüktü ki değişik yollar izleyen bir atomaltı parçacık olarak görülebilirdi. Hartle 'tarihler' terimini 'evrenler' terimine yeğler, ve Everett'in tersine, almaşık yolları olgusallıklar olmaktan çok 'gizillikler' olarak düşünür. Kaotik Genişleme. Sovyet fizikçisi Andrei D. Linde evrenin yaklaşık 10–35 saniye aşamasında kaotik bir köpük olduğu kuramını ileri sürer; değişik bölgelerin değişik fiziksel özellikleri vardı ve değişik zamanlarda genişlemeye, kısa ama olağanüstü bir büyüme fışkırmasına uğradılar. Genişlemeden sonra bölgeler öylesine engin uzaklıklar tarafından ayrıldı ki büyük ölçüde birbirlerinin etkileri dışında kaldılar. Sonuçta ayrı ayrı kozmozlar oluştu. Kurtdelikleri. Cambridge Üniversitesinden Stephen W. Hawking, Harvard Üniversitesinden Sidney R. Coleman ve başkalarına göre nasıl elektronlar birdenbire bir noktadan bir başkasına 'tünelleyebiliyor' ise, uzay-zamanın kendisi de bunu yapabilir. Uzay-zamanın tünellemesi ya aynı evrende başka noktalara ya bebek evren denilen cul-de-saclara [= çıkmaz sokaklar; burada: tüp dipleri] ya da bizimki denli büyük başka evrenlere götüren kurtdelikleri yaratır. Kendin-Yap Evreni. Massachusetts Uygulayımbilim Kurumundan Alan H. Guth laboratuarda bir evren yaratmanın olanaklı olduğunu düşünür. Görevin bir tencere dolusu özdekten biraz daha çoğunu gerektireceğini söyler. İşin güç yanı özdeği bir kara-delik durumundaki yoğunluklara dek sıkıştırmak ve her nasılsa genişlemesini sağlamak olacaktır — tıpkı big bang yer aldığı zaman evrenin yapmış olduğu gibi. 'Bunu bir mühendislik problemi olarak düşünmek isterim,' diye belirtir Guth, 'gelecekteki bir uygarlık tarafından çözülmesi olanaklı bir problem olarak.' "*

Schrödinger 1952'de şunları yazdığı zaman Batı bilimciliği göreli olarak çok daha az sağlıksız bir durumdaydı:

> *"Fizik ağır bir düşünceler bunalımı içindedir. Bu bunalım karşısında, birçokları [Kopenhag okulu] olgusallığın nesnel bir tablosunun olanaksız olduğunu ileri sürerler. Bununla birlikte, aramızdaki iyimserler (ki kendimi onlardan biri sayıyorum) bu görüşe umutsuzluktan doğan felsefi bir aşırılık olarak bakarlar. Umuyoruz ki şimdiki düşünme dalgalanmaları yalnızca eski inançların bir altüst oluşunun belirtileridir ve sonunda bugün konumuzu kuşatan formüller dağınıklığından daha iyi birşeye götürecektir."*

* * *

Bir Hıristiyanı dünyanın düz olduğuna inandığı için kınayamayız, çünkü Hıristiyandır ve belli dogmaları sorgusuzca doğrulamak zorundadır. Kınanacaksa, ancak Hıristiyan olduğu için kınanabilir. Ama hiç bir dışsal yetke altında olmaksızın, ne olursa olsun hiçbir baskı altında olmaksızın evrenin durağan yıldızlarla dolu sonlu bir kürecik olduğuna inanmaya çalışan biri söz konusu olduğunda, açıktır ki güdüsünün ne olduğunu sormalıyız. Einstein'ın Hawking gibi gösteri yapmakla ilgilendiğini söylemek güçtür.* Ama dayandığı şey Us ya da sağduyu da değildir; gözlem ve deneyim ise hiç değildir. Bu Giordano Bruno'yu yokeden, Galileo'nun ve tüm ussalcıların yenmek için öylesine çabaladıkları boşinanç tutumuna geri dönmekten başka birşey değildir. Evrenin sonlu, dingin, küresel olduğu konusunda ne ussal ne de görgül hiçbir kanıt yokken böyle saçmalıkları ileri sürmek, dahası bu desteksiz tasarımlar adına sağduyuya, usa saldırmak olsa olsa bir us dengesizliğidir.

Bu bakış açısı modern Batı toplumunun sağlıklı olması ölçüsünde sağlıklıdır, ve ussal olması ölçüsünde ussaldır. Ama bu düzenin ussallığı bir hiledir: Baskı, sömürü, savaş ve sayısız başka kötülüğü varoluşunun zorunlu bir koşulu olarak içerir, ve bunların arasında Bilimin irrasyonalizme teslim edilişi de vardır: 'Non-Euclidean' geometriler, Cantor'un ve Russell'ın eşit ölçüde irrasyonel 'aritmetikleri,' görelilik ve nice kuramları, bu saltık saçmalıklar bu uygarlığın pozitif bilincinde bile işlerin çoktandır ters gittiğinin semptomlarıdır. Belirlenimsizlik, anlamsızı, saçmayı fiziğe aktaran bir matematikselcilik — tüm bunlar bu bilincin bozulmasını, bir us yarılmasını, bir şizofreniyi gösterirler.

Bilimsel nesnelliği çiğneyen kafa yapısı bilimsel dürüstlüğü de çiğner. Einstein özel görelilik ilkesini ilkin Poincaré'den ve başkalarından öğrendi. İlkenin yanlış yorumu ilkenin çalınması ile dolaysızca ilgilidir. Tıpkı Newton'un Kepler'e ve Descartes'a ve başkalarına borcunu örtbas etmesi gibi, o da öncellerine haklarını teslim etmekten kaçındı, giderek sık sık kendini güç durumlara düşürme pahasına bu eğrilik tutumunda diretti. Lorentz bir 1904 yazısında Poinceré'nin devinen cisimler açısından elektriksel ve optik fenomenlere ilişkin kuramın tutarsızlığını gördüğünü anlatır. Michelson-Morley deneylerinin olumsuz sonuçlarının dikkate alınması ve ışık hızının değişmezliğinin kurama katılması gerektiği açıktır. Kısaca, elektromanyetik eylemler dizgenin deviminden bağımsız olarak alınmalıdırlar. Einstein'ın 1905 özel görelilik yazısı iki konutlamayı da kabul eder ve "ışık etherinin gereksiz" olduğunu belirtir. Ama ne Michelson-Morley deneyine ne de Poincaré ve Lorentz'e herhangi bir gönderme vardır. Einstein aynı yazısında etherin gereksizliğini, bir yana atılması gerektiğini ileri sürer. Ama daha sonra görüşünü değiştirir, ve fiziksel etherin genel görelilik için vazgeçilemez olduğu konusunda uzun uzadıya yazılar yazar, konuşmalar yapar. Ve sonra yine etheri silip atar. Tensör kalkülüs konusunda da aynı kararsızlıklar görülür. Gedankenexperiment denilen şeyler hilelerle dolup taşar. Ve göreliliği doğrulayan tarihsel/klasik deneylerin kendileri de. Münih Üniversitesi Gözlemevinden Schmeidler "The Einstein Shift — An Unsettled Problem' başlıklı bir yazı ve ayrıca 1922 güneş tutulması için 92 yıldızın kaymalarını gösteren bir tablo yayımladı (F.Schmeidler, Sky & Telescope, 27 (4), 217 (1964)). Kaymalar her yöne dağılmıştır, ve pekçoğu beklenen kaymanın kendisi kadar büyük miktarlarda ters yönlere gider. Başlangıçta görelilik kuramını doğruluyor olarak yorumlanan 1919 ve 1922 verilerinin daha öte yoklanması daha büyük bir kaymanın olduğunu, bu yüzden ölçümlerin küçültüldüğünü ve giderek birçok yıldızın hesaplardan atıldığını gösterir. Vb.

Abraham Pais ödül kazanan bir fizikçidir ve Einstein'ı yaşamının son dokuz yılı boyunca yakından tanımıştır. 'Subtle is the Lord...' The Science and the Life of Albert Einstein'da Einstein'ın kendi sözleriyle "unscrupulous opportunist/duyunçsuz bir fırsatçı" olduğunu yazar.

* * *

Törel ve bilimsel düşünce yapıları arasında bir koşutluk var mıdır? Us bir yanıyla doğru ve öte yanıyla eğri olabilir mi? Ussal, sağduyulu bir kişilik yapısı nükleer bomba üretebilir mi?

Öyle görünür ki bilimsel DEĞERLERİ çiğneyen kafa yapısı insan DEĞERLERİNİ de çiğner. Heisenberg yalnızca 'bilimsel' irrasyonalizmin değil ama 'törel' irrasyonalizmin de benzersiz örneğini sunar. Yaygın olarak yirminci yüzyılın en iyi fizikçilerinden biri olarak kabul edilir. En iyi fizikçide en kötü insan özellikleri olabilir mi?

Heisenberg pekala bir düğmeye basarak kentleri yoketmenin savaş değil ama soykırım olduğunu biliyordu. Aslında ülkesinde insanların başına nelerin geldiğini de biliyordu. Onayladığı, doğruladığı ve uğruna çabaladığı rejimin ideolojik yapısını başka herkesten daha iyi anlayabilecek bir durumdaydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler Almanyasında kalmayı yeğleyen bilim adamları ile birlikte Nazi rejimi için canla başla çalıştı. Führer için, üstün Alman ırkının dünya denetimi için nükleer bombanın yapımı başlıca amacıydı. Ama başarısızlığı, beceriksizliği insanlık için paha biçilmez bir şans oldu. Heisenberg tüm kuramsal yeteneğine karşın dikkatsiz bir insandı. Yarılma tepkimesi için gereken kritik kütleyi 96 ton olarak hesapladı (yaklaşık 50 kg yerine). Bu başarısızlık daha sonra Alman bilimcilerinin "duyunçlu, ilkeli seçimleri" olarak bildirildi. Heisenberg suçlu bulunmadı. Tersine onu suçlu gösterebilecek bulgular hasıraltı edildi, Avrupa'nın gizli belgeler arşivine kaldırıldı, ve savaştan sonra Avrupa'da kendisine sunulan onur yerini kabul etti (CERN). Özgür Batı uygarlığının uysallaştırılmış bombacılara büyük gereksinimi vardı. Beynin kimde bulunduğunun hiçbir önemi yoktu.

Üstün-insan ilkesi ancak gerçekten üstün-insan olmayanlar için duyunç ilkesi ile bağdaşır. Bu denklem nice matematiğinde karşılaşılanlardan daha büyük bir güçlük yaratmaz, ve Heisenberg pekala çözümünü bulabilecek denli eğitimliydi. Her ekinde kendini üst-insan imgeleriyle avutacak alt-insanlar vardır. Bu zavallıların güdüleri kendi zayıflıkları ve bu zayıflığın bakış açısından insanlık karşısında duydukları güvensizlik, endişe ve en sonunda paranoyadır. Evrensel us karşısında Kuşkuculuk bu duygular ve hastalık için ortak paydadır. Üstünlük görelidir. Astlığı varsayar. Güç İstenci kendinde, özünde, asıl doğasında düşman olarak algılanan bir dünyaya karşı en iyi Darwinci açıklama olarak görünür. Gene de karşıtlık dışarda değil ama içerdedir: Üstünlük duygusu bilinçsiz bir aşağılık duygusundan başka birşey değildir. Kişi dışsal dünyasını, yaşantı dünyasını kendi öznel kategorileri yoluyla algılar. Onu kendi bilinçaltı dünyasının tonlarıyla tanır. Düşman bir dünya korkak bir kişiliğin yaratısıdır. Ve bu öznel kategorilerin nesnel dünyanın 'kendinde'sine karşılık düşmesi ciddi bir felsefe eğitimini gerektirir. Heisenberg yaşamı boyunca 'üstünlük' uğruna kavga verdi. Yaşantı dünyası tıpkı usdışı kategorileri yoluyla anlamaya çalıştığı gülünç evreni denli usdışıydı.

[Alman nükleer bomba üretme çabaları üzerine Jonothan Logan'ın The Critical Mass başlıklı Mayıs-Haziran 1996 American Scientist makalesinden alıntılar]

[5 İrrasyonalizm ile İletişim Olanaksızdır]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Eleştiri

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Eleştiri

Bu Çözümlemeler Einstein'ın "Özel ve Genel Görelilik Kuramları"nın metnine koşut olarak verildiler.

— Burada "Eleştirel" sıfatının kullanımından sorumlu olan etmen bir dil alışkanlığıdır. Üniversite, giderek Lise yıllarından bu yana kişi bir kuramın, özellikle sözcüğün iyi, saf anlamında 'pozitif' bilim adına bildirilen bir kuramın neredeyse kutsal olduğuna inandırılır. Eğer işler ters giderse, belki de kuramın belli yanlışlıklar içerebileceğini, ya da en çoğundan yanlış olabileceğini düşünürüz. Bu tutum eleştiri dediğimiz şeydir, ve kendinde ussaldır. Ama görelilik kuramının mantıksız, usdışı doğasına karşı eleştiri aygıtını kullanmak geçersizdir. Eleştiri ancak ussal olma savında ve değerinde olan bir kuram karşısında anlamlı ve etkilidir.

"Atom bölünemez bir parçacıktır" önermesi usdışıdır. 'Parça' doğası gereği, mantığı gereği bir kez daha, bir kez daha, bir kez daha vb. bölünebilir olandır. Biri çıkıp atom belirli, boyutlu bir parçadır, ve gene de bölünemezdir derse, Hibert'in her nasılsa başardığı gibi sürekliliği özdeğin doğasından uzaklaştırırsa, ve ancak parçasız ve boyutsuz olanın — Euklides'in 'noktasının' — bölünemeyecek olduğunu kavrayamazsa, bu kafa yapısı ile ussal bir diyalog girişiminde bulunmak, onu eleştirmeyi ya da düzeltmeyi istemek saflıktır, çünkü bu kafa yapısı daha şimdiden bu tür girişimlerin, eş deyişle kendi usunun hakkından gelmiştir. Eğer biri çıkıp ne görgül ne de mantıksal hiçbir doğrulamaya dayanmayan bir 'boyutlar çokluğu' önerirse, bunun reddedilmeye değer ve yetenekli olduğunu söyleyemeyiz. Bu kafa yapısını çürütmek ne mantık ne de olgular düzleminde olanaklıdır.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Geometri

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

*Geometri konusunda sofistlerin kendileri denli bayat olan, ama bayat oldukları denli çocuksu da olan düşünceler modern çözümlemelerde hiçbir zaman eksik olmaz. Euklides'in belitleri ile yetinmeyerek, Hilbert kendi 'belit-kümeleri'ni getirir ve bunlardan bağlantı belitleri (Axiome der Verknüpfung) arasında şöyle bir önerme de bulunur: "I.3. Bir doğru çizgide her zaman en az iki nokta vardır" :: "Auf einer Geraden gibt es stets wenignstens zwei Punkte." Bu 'noktalar' sonsuz küçüklükler, ya da Euklides'in "hiçbir parçası olmayan"ları, ya da "uzayın olumsuzlamaları" değildirler. Çünkü bu sonuncular sonsuz çoklukta bile olsalar yanyana dizildiklerinde bir çizgi değil ama ancak bir nokta oluşturacaklardır. Gene de, bir çizgi yalnızca iki noktadan oluşabiliyorsa, başka bir açıklama daha verilebilir ve söz konusu noktalar kurşun kalem ya da tebeşir noktaları olarak görülebilir. Sonsuz küçüklüğü (ve büyüklüğü) matematikten süren Hilbert'in sonsuz küçüklüğün kendisinden başka birşey olmayan 'noktayı' bağışlayacağını beklememek gerekir. Hilbert aynı yerde (Grundlagen der Geometrie, Leibzig ve Berlin, 1930, s. 180) düzlemin tanımını şöyle verir: "Düzlem nokta denilen şeylerin bir dizgesidir" :: "Die Ebene ist ein System von Dingen, welche Punkte heißen." Hilbert "nokta" demede bile duraksar: "nokta denilen şey." Euklides'in tanımındaki "parçası olmayan" şey hiç kuşkusuz bir "şey" değildir.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Geometride 'non-Euclidean' Parodi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

8 Geometride 'non-Euclidean' Parodi

Görelilik kuramı bir uzay ve zaman kuramıdır. Einstein'ın yorumunda, fiziksel uzay-zaman süreklisi özdek tarafından 'etkilenir.' Yerçekimi kuvveti yoktur ve cisimler yalnızca geodezikler boyunca 'kayarlar.' Etkilenmenin anlamı bükülme, genleşme, kısalma gibi 'geometrik' olaylardır. Böyle

etkilenmeyen uzay (ve zaman) ‘saltık’tır ve ‘saltık’ uzayın belirlenimi ‘saltık’ geometriyi öngerektirir. Ama, Einstein’ın yorumunda, yalnızca ‘göreli’ uzay-zaman vardır ve bunun geometrisi saltık olmayan bir ‘geometri’dir. Göreli ‘geometri’ nasıl üretilir? Bu algılamaya değer bir olaydır.

* * *

Birkaç noktayı anımsamak gerekli olacaktır. Geometrinin tanım, belit ve konutlamaları arasında burada izleyeceğimiz uslamlamalarla yakından ilgili olanları şunlardır:

a) Uçları aynı olan çizgilerden doğru çizgi en küçüğüdür (Ya da: Bir doğru çizgi iki nokta arasındaki en kısa yoldur) (Arşimed, ‘‘Küre ve Silindir Üzerine,’’ Varsayım 1);

b) İki doğru çizgiyi birden kesen bir doğru çizginin aynı yandaki iç açıların toplamı iki dik açıdan daha küçükse, iki doğru çizgi belirsiz olarak uzatıldıklarında açıların iki dik açıdan daha küçük oldukları yanda kesişirler (Euklides, ‘‘Öğeler,’’ I, Konutlama 5)

(‘‘Koşutluk konutlaması’’ olarak adlandırılan bu konutlama açıkça görüldüğü gibi aslında koşutluğu değil ama tam tersini, koşut-olmamayı belirtir (yalnızca bir anımsatma). Bu konutlamanın salt anlatımındaki ‘‘uzunluk ve karışıklık’’ nedeniyle, ve kullanımının teoremleri tanıtlamada ancak ‘ileri’ bir evrede başlaması nedeniyle — sık sık böyle bildirilen ‘gerekçelerle’ — önceki daha yalın anlatımlı konutlamalardan ayrı bir doğada olduğu, eş deyişle bir konutlama olmadığı, ve onlardan türetilmesi, ya da daha iyisi, bir teorem olarak tanıtlanması gerektiği düşünülür. Konutlama hiç kuşkusuz bir tanıtlama gerektirmediği için konutlamadır, ve işlevi kavramın ‘‘varoluşunu’’ ileri sürmektir, örneğin 1. Konutlamada olduğu gibi: ‘‘Bir noktadan bir başka noktaya doğru bir çizgi çizilebilir.’’ Geçerken yine belirtebiliriz ki, tanımlar yalnızca anlamı ilgilendirirler.)

c) Koşut çizgiler aynı düzlemde olan ve her iki yönde sonsuza dek uzatıldıklarında her iki yönde de kesişmeyen çizgilerdir. (Euklides, ‘‘Öğeler,’’ I, Tanım 23).

Düzlem geometride tanımlara bağlı bu iki sonurgunun (a ve b) yarattığı hiçbir mantıksal sorun yoktur. Düzlem için geçerlidirler, ve bu düzeye dek herşey doğal usun istediği gibidir. Ama küre yüzeyinde ‘doğruluk’ kavramı ortadan kaldırılır ve ‘iki nokta arasındaki en kısa yol’ bundan böyle bir doğru değil ama özel bir eğri, bir geodezik olur. Bu en kısa eğri çizgi küre yüzeyindeki başka eğri çizgilerden ayrıdır ve özeği kürenin özeği olan büyük dairenin üzerindeki bir yay dilimidir (küreyi iki eşit parçaya bölen daire üzerinde olmayan tüm eğriler ‘en kısa’ yoldan daha uzundurlar). Bu noktaya dek herşey doğal usun belirlenimleri ile uyum içindedir. ‘Euklides’ Geometrisi, ya da kısaca Geometri, tüm karmaşa görünüşüne karşın, yalın olarak düzlem yüzey ve eğri yüzey kavramları arasındaki ayrımın silinmesine bağlıdır. Şimdi Euklides-dışı ya da irrasyonel bakış açısına geçelim, ve kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyi üzerindeki iki koşut ‘DOĞRU’ çizginin durumuna bakalım.

İlk olarak kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyinin üzerinde olan ve büyük dairesinden geçen bir D ‘DOĞRU’ çizgisi ve bu çizginin dışında bir nokta alalım. Bu noktadan sonsuz sayıda yöne sonsuz sayıda ‘DOĞRU’ çizgi çizilebilir. Ama eğer bu noktadan D ‘DOĞRU’ çizgisine koşut bir ‘DOĞRU’ çizgi çizmeyi istersek, bunun olanaksız olduğunu buluruz. Bu ‘DOĞRU’ çizgilerin tümü de D ‘DOĞRU’ çizgisi ile kesişirler. Başka bir deyişle, küre yüzeyi üzerinde birbirine koşut iki ‘DOĞRU’ çizgi çizmek olanaksızdır. Tüm ‘DOĞRU’ çizgiler kesişirler, ve bu geodeziklerin, küre yüzeyindeki en kısa ya da ‘DOĞRU’ çizgilerin mantığıdır.

Şimdi ‘DOĞRU’ları ‘EĞRİ’ olarak ve kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyini ‘KÜRESEL’ olarak gerçek niteliklerinde görürsek, herşey anlaşılırlık kazanır, ve herşey bir kez daha bütünüyle ussaldır. En

kısa eğri çizginin (geodezik) davranışı bir doğru çizginin davranışı değildir. TÜM EKVATORLAR KESİŞİR. Ama bu Euklides'in koşutluk konutlamasının çürütülüşü ya da gerçeksizliği de değildir.

Kendinde bütünüyle ussal olan küre geometrisi irrasyonalizm tarafından koşutluk konutlamasını dışlayan 'non-Euclidean' 'geometriler'den yalnızca biri olarak görülür ve Riemann geometrisi adıyla da bilinir. Eğer küresel yüzey yerine hiperbolik bir yüzey alınırsak, 'non-Euclidean' tanımlar temelinde bu kez yüzey üzerinde sonsuz sayıda koşut 'doğru' çizgi çizmek olanaklıdır (Lobatchevski "Geometrisi"). Bu özellikleriyle bu iki geometri de 'Euklides' geometrisine, Geometrinin kendisine aittir.

Ama irrasyonalizm doğal usun geometrik tanımlarını ve belitlerini reddedip karşıtlarını ileri sürer. Küre geometriyi düzlem geometrinin çürütülmesi olarak alır, ve uzay-zaman süreklisi dediği fiziksel yapıntıyı geometrinin tözselleşmesi olarak kabul eder. Non-Euclidean 'geometri'ler tam olarak bu parodi biçiminde öğretilir. Ussal küre geometrisinin usdışı non-Euklidean 'geometri'ye nasıl dönüştürüldüğünü anlamak kesinlikle önemlidir. Örneğin The Structure of the Universe'de (O.U.P. 1978, s. 154) Jayant Narlikar non-Euclidean geometrinin bir uygulamasını verir (italikler sonradan):

> *"Dünyanın yüzeyi yassı / flat değildir. Dünyanın yüzeyinde sürünen yassı yaratıklar dünyanın yüzeyindeki geometrinin Euklides geometrisi olduğu vargısını çıkarmayacaklardır.*
>
> *Bunu görmek için, iyi bir yaklaşıklık olarak yüzeyin küresel olduğunu ve yassı bir yaratığın Şekilde A noktası ile belirtilen Kuzey Kutbundan yola çıkmak üzere üçgen bir yolcuğa başladığını varsayalım. Greenwich boylamı boyunca güneye doğru yola çıkar ve B noktasında ekvatora ulaşır. Sonra sola döner ve ekvator boyunca doğru/straight bir yolda ilerleyerek Dünya çevresindeki uzaklığın bir çeyreği kadar gidip C noktasına varır. Sonra C'den geçen boylam boyunca sola döner ve A başlangıç noktasına ulaşır. Yolculuğuna başladığı yöne bakmak için yine sola dönmek zorunda olduğunu görür. Başka bir deyişle, bir Euklides üçgeninin üç açısının toplamının yalnızca 180° olması gerekirken, kendisi sola üç kez dönerek toplam 270° olan bir dönüş yapmıştır. Bu dönüşleri yapmış olması dışında, yassı yaratığımız doğru bir yoldan sapmamıştır; böylece doğru çizgilerden yapılan gerçek bir üçgen betimlememiş olmakla suçlanamaz."*

Burada ussal olanın nasıl bastırıldığını doğal bilinç dolaysızca algılar: $2 + 2 = 5$. (Aslında bu tür aritmetiksel uydurmaları geçerli gören bakış açıları da 'geliştirilmiştir,' ve nasıl 'uslamlamalar' kullanıldığını merak etsek de, çocuklaşmayı bu düzeye dek götürmenin burada gereği yoktur).

Böyle bir kitap kararlı durum/steady-state modelini savunan biri tarafından bile yazılsa da yerleşik ideoloji tarafından övgülerle karşılanır, ve Nature'da yazan Paul Davies'e göre "this is a nicely written, attractive book ... from an author of international repute :: bu uluslararası ünü olan bir yazardan ... güzel yazılmış, çekici bir kitaptır." Yüzlercesi gibi.

Geometrinin ussal olması ölçüsünde, realiteye uygulanması, bilimlerde kullanılması realitenin ussallığı/yasallığı varsayımı üzerine olanaklıdır. Özdeksel evrenin sonsuzluğu kavramı üzerine olanaklıdır. Ama usdışı bir 'geometri' yasal/ussal bir evrenle bağdaşmaz. Çılgın bir evrenle bağdaşır. Ve özdeksel evrenin 'çılgın,' 'saçma,' 'usdışı' olduğunu doğrulamak modern görecilik ve nice kuramları için bütünüyle 'normal'dir. Us kendine karşı dönebilir.

Ama, herşeye karşın, irrasyonalizmin bir tür 'budalalık' olduğunu görmede herhangi bir güçlük yatmaz. Tüm güçlük kavramlarla hokkabazlık yapma becerisini ciddiye almama kararını ilgilendirir. Ve bu usdışına uyarlanmış bilinç için bütünüyle ruhbilimsel bir sorun olur. Küresel ve

hiperbolik yüzeylerde çizgilerin kendi özellikleri vardır, ve burada doğal us doğru değil ama eğri çizgilerle, daire ya da hiperbol yayları ile ilgilendiğini kolayca görür. Geometrinin belitleri kişinin dilediği gibi belirlediği varsayımlar, rasgele seçilen önermeler değildir. Tersine, ussaldırlar ve ancak ussal oldukları ölçüde edimsel dünya ile, realite ile matematiğin ilişkisine olanak verirler. Usdışı düşünce eğilimi tam bu ussallıkları yadsıyışında usdışıdır, ve usun kendisinin perspektifinden ele alınacak sorunlar yaratmaz. Yaratılan sorun tıpkı bu irrasyonalizmin sözde kavramlarını üretme yolu için vurgulandığı gibi bütünüyle 'ruhbilimsel'dir. Ve bu yüzden yalnızca 'ruhbilimsel' çözüme açıktır.

* * *

Belitler tanıtlanabilir mi? Görünürde felsefecilerin kendilerinin çelişkili bildirimleri vardır. Platon ve Aristoteles tanıtlanamaz olduklarını söylerken, örneğin Leibniz ve Hegel ise tanıtlanabilir olduklarını söyler.

Ama sorun yalınlaştırılabilir:

1) Felsefede tanıtlamasız hiçbirşey geçerli değildir;

2) Bilimlerde tanıtlamasız belitler geçerlidir.

Gene de bilimlerde belitlere izin verilmesi belitlerin gerçeklikten yoksun keyfi önermeler oldukları anlamına gelmez.

Aristoteles'e göre geometrinin belitleri tanıtlanamaz ve tanıtlama gerektirmezler, tersine kendileri tanıtlamanın başlangıç noktalarını verirler. Ama Aristoteles tanıtlama sözcüğünü kullanırken onunla anladığı şeyin "bilimsel bilgi üreten bir TASIM" olduğunu belirtir (İkinci Çözümlem, 2). Ve bir belitin bir tasımlama/uslamlama süreci olmadığı açıktır. Aristoteles geometrik yöntemin doğasını belirlerken, Platon'un Devlet, VI Kitaptaki çözümlemesini izler: "Geometri, aritmetik ve yakın bilimler" "kendilerinin ve başka herkesin bilmesi gereken, ve kendilerine ya da başkalarına herhangi bir 'açıklamalarını' vermeleri gerekmeyen varsayımları" ilkeleri olarak alırlar "ve sonunda vargılarına ulaşıncaya" dek uslamlamalarını sürdürürler. Burada "görülür biçimleri" kullansalar da, "onları değil ama andırımları oldukları 'idealleri' düşünürler; çizdikleri betileri değil, ama saltık kareyi ve saltık çapı vb." düşünürler. Yine Platon'un belirttiği gibi geometrinin alanı Usun değil ama Anlağın alanıdır, ve burada varsayımlara izin vardır. Aristoteles İkinci Çözümlem'de anlak bilimlerinin yöntemlerini tam ayrıntıda verir ve Euklides Öğeler'de Aristoteles'in saptadığı bu yöntemi uygular. Gerçekten de, tanıtlamanın tasım süreçlerini, doğal uslamlama aygıtını gerektirmesi ölçüsünde, geometrinin belitleri öylesine temel gerçekliklerdir ki, onları teoremleri tanıtlamada kullanılan uslamlama yöntemleriyle gerçeklemek olanaksız ve anlamsızdır. Nokta, çizgi, yüzey gibi yalın uzay belirlenimleri ancak anlamlarını belirtmek için tanımlanırlar, ama tanıtlamaları istenmez. Geometri bu tanımlarla bütünüyle yetinebilir. Gene de mantıksal doğalarının aklanması gibi bir sorun vardır, ve örneğin Hume iki doğru çizgi birden çok noktada kesişir dediği zaman, ya da Protagoras bir teğet bir eğriyi birden çok noktada keser dediği zaman, ya da Einstein ısıtılan bir fiziksel çubuk genleştiğinde düzlem ve doğruluk kavramları da yiter dediği zaman, tümü de geometrinin kavramlarının mantığını anlama konusunda ussal bir güçlük yaşandığını gösterirler. Bu düzeye dek, bu yalın uzaysal belirlenimler de mantıksal olarak aklanmalı, keyfi ya da görgül sayıltılar olmadıkları gösterilmeli, anlamları gibi varoluşlarının da ussal olduğu, ve bu yüzden keyfi olarak ortadan kaldırılamayacakları kabul edilmelidir. Felsefenin tüm kavramlar durumunda yerine getirmesi gereken yükümlülük onların çıkarsanmasıdır. Bu çıkarsama aynı zamanda varoluşlarının gerçeklenmesi, mantıksal zorunlukların gösterilmesi olduğu

ölçüde, hiç kuşkusuz tasımlara dayalı tanıtlama ile bir ve aynı amacı, gerçekliği paylaşır. Ama burada, arı kavramın alanında, eytişimsel düşüncenin alanında tanıtlama tasımlar ya da doğal uslamlama süreçleri yoluyla gerçeklemeden bütünüyle başka birşeydir. Kavramın kendini eytişimsel doğasında gerçeklemesi, karşıtların birliği olarak kendini kendi iç deviminde açındırmasıdır. Bu süreçte tasımlardan yararlanmak bir yana, tersine tasımın, yargının, genel olarak önermenin kendisi kavramın kendi eytişiminin tanıtlanan verileri olarak görünürler.

'Doğru çizgi iki nokta arasındaki en kısa yoldur' önermesinin geometrideki bütün bir modern şaşkınlığa neden olan belit olması en azından ilk bakışta tuhaf görünür. Nokta, çizgi, doğru, eğri: Tüm bu saltık olarak yalın ve kendiliğinden-açık geometrik kavramların üzerinde durmanın hiçbir gereği yok gibi görünür. Ama bu bakış açısı rasyonalizminde bile pragmatik olan modern eğitimin geometriyi ele alış ve yorumlayış yolunun bir kalıtıdır. Usa ilgisiz bu sözde eğitimin sonunda, belitler kafalarda gerçeklenemeyen ya da tanıtlanmaları, aklanmaları olanaksız keyfi varsayımlar olarak kalırlar. Ve bu irrasyonalizme aradığı en uygun zemini sağlar. İnsanlara belitlerin tanıtlanamaz olduğu söylenir. Tanıtlamanın doğası konusunda, usun doğrulaması konusunda düşünmeyen doğal bilinç bunu anlamaksızın kabul eder. İnsanlara belitler keyfidir denir. Ve bu da düşüncesizce kabul edilir. Ve koşutluk beliti yanlıştır, işin doğrusu iki koşut çizginin kesiştikleridir denir. Ve bunu da kraldan fazla kralcı bir tutumla kabul edenler çıkar. Bu bilinçler uslarını durdururlar. Düşünmeye, giderek kuşku duymaya, reddetmeye son verirler. Aynı tutum insanların boşinanca, falcılara ve bilicilere yatkınlıklarının da temelinde yatar. Eğri çizgi doğru çizgiden kısadır dendiği zaman, doğal us buna güler. Ama böylesine irrasyonel bir önerme bilimsel bir yetke konumundan bildirildiği zaman, buyruğa boyun eğmenin kendisi rasyonel görünür.

* * *

Arşimed'in Küre ve Silindir üzerine birinci kitabında "Uçları aynı olan tüm çizgilerden doğru çizgi en küçüğüdür" önermesi daha sonraki önermelerinin tanıtlarına temel aldığı varsayımlar/belitler arasında bulunur. Söylemeye gerek yok ki, daha 'büyük' ya da 'uzun' olanlar eğri çizgilerdir. Kant bu beliti "İki nokta arasındaki doğru çizgi en kısa çizgidir" [AUE, B 16] olarak anlar ve a priori bireşimli yargı örneği olarak alır:

1) Bir önermenin çözümsel/analitik olması yüklemin öznede kapsanmasını, bireşimli olması ise kapsanmamasını anlatır;

2) A priori olması "saltık olarak deneyim ve tüm duyu izlenimlerinden bağımsız bir bilgi" olması anlamına gelir. "Zorunluk ve sağın evrensellik bir a priori bilginin güvenilir ırasallarıdırlar ve ayrılamamacasına birbirlerine aittirler [zorunluk = evrensellik]" (AUE, B 4). Ve Kant bu zorunluk ve evrenselliğin mantıksal değil ama sezgisel olduğunu ekler. "Burada da sezgiden yardım alınmalıdır ve bireşim ancak onun aracılığıyla olanaklıdır."

Kant'ın mantıktan ne anladığını anlamanın 'felsefe'sinin değerini anlama konusunda sonsuz önemi vardır ve bu değerlendirme sık sık ona başvuran yazarların 'felsefe' konusunda ne anladıklarını ve ne beklediklerini de gösterecektir.

Önerme bireşimlidir, der, çünkü "doğru kavramım [mein Begriff vom Geraden] büyüklük/nicelik ile ilgili hiçbirşey kapsamaz; tersine, kapsadığı salt bir niteliktir." Böylece, Kant'a göre, 'en kısalık' doğru çizgi kavramına özünlü değil ama dışardan yapılan bir katkıdır. Her nasılsa yapılmayabilir: Ve bu durumda geometrik belitlerin olumsal olgu gerçeklikleri olacakları, ve hiçbir çelişkiye düşülmeksizin karşıtlarının da ileri sürülebileceği düşünülebilir. Non-E. denilen geometriye Kant tarafından verildiği söylenen onayın mantığı budur.

Ama Kant bu denli irrasyonel değildir ve buna izin vermez: "Yüklem ['en kısalık'] hiç kuşkusuz o kavrama ['doğru çizgi'] zorunlu olarak bağlı olsa da, kavramın kendisinde düşünülmüş olarak değil, ama kavrama eklenmesi gereken bir sezgi aracılığıyla böyledir" [AUE, B 17] derken, burada 'sezgi' evrensellik ve zorunluk imler. Kant'ın yolu ne denli kaba saba olsa da, niyeti herşeye karşın bağlantıyı zorunlu görmektir, ve bu 'dışsal' zorunluk sezginin güvencesi altındadır. Bu sezgisel yapıştırma, ekleme, katma vb. edimi yargının a priori olmasını, yine Kant'a göre zorunlu = evrensel olmasını sağlar. 'Sezgi'nin a priori öğeyi sağladığının kabul edilmesi ya da edilmemesi, bu yöntemin geçerliği başka bir sorundur.

Gerçekten de, bağlantının zorunlu ve evrensel olması ayrılabilir olan yüklemin özneden ayrılamaz olmasından başka birşeyi anlatmaz. Ama Kant a priori bireşimli dediği yargının bu eytişimsel doğasını da görmez. Kant o zaman en azından irrasyonel 'non-Euclidean' geometriye izin vermekle suçlanamaz. Ama aslında verse bile suçlanamaz. Çünkü Kant'ın geometriyi de yalnızca görüngüye sınırlayan ve realite ile ilgisini koparan 'kendinde-şey'i görelilik kuramının istediği 'nesnel fizikselliğe' olanak tanımaz ve Kant'ın kabul edeceği 'her' geometri yalnızca imgesel, görüngüsel, öznel bir 'geometri' olur. Kant'ın öznelciliğinin gözardı edilmesi hiç kuşkusuz onun dizgesini bütünüyle başka birşeye çevirir, Aşkınsal Felsefe solipsistik kimliğini yitirir.

* * *

Ama Kant'ın sanılarının tersine, geometri ne olgusallığa ilgisizdir, ne de temellerinde sentetiktir. İşin gerçeği 'doğru çizgi'nin 'en kısalık' özelliğini kapsadığı, ve geometrinin belitlerinin hiçbir biçimde bireşimli olmadıklarıdır. Geometrik belitte söz konusu olan 'DOĞRULUK' niteliği değil, ama 'DOĞRU ÇİZGİ'dir, ve doğru çizgi özsel olarak uzunluktur,NİCELİKtir (Kant sözcüklere açıkça dikkat etmez — ya da, nicelik kavramından kaçınması gerektiğini görür). Kant'ın doğru çizgide kapsanmadığını ve kavrama dışardan getirilmesi gerektiğini vurguladığı şey bu nicelik kategorisidir. Ama doğru çizgi uzaysallığın en yalın biçimi olarak genelde niceliktir. Doğru çizgi, uzayın saltık olumsuzlanmasını anlatan, tüm uzayı kendi dışına atan ve uzay ile ilişkisi yalnızca bu olumsuzlama olan 'nokta'dan ayrı olarak, en yalın uzaysal belirlenimdir, ilk uzaysal kategoridir. Uzunluk (ya da kısalık) dışında hiçbir belirlenimi yoktur, ve başka bir bağlamda boyut denilen şeydir. Salt doğru çizgi olarak, dışında başka herhangi bir nokta ile, düzlem vb. ile ilişki içinde değildir (eğrilik dolaysızca bir düzleme geçildiğini gösterir). Bu yalınlık içinde, doğru çizgi niceliğin arı biçimidir, 'en' yalın, eş deyişle 'en' küçük niceliktir, ve çizgi durumunda 'en' küçük hiç kuşkusuz 'en' kısa olandır. Nicelik çizgiye dışardan bir 'bireşim' yoluyla katılan bir eklenti değil, tersine 'en kısa uzunluk' belirlenimi ile doğru çizginin mantıksal olanağıdır ve 'çözümsel' sözcüğüne verilen mantıksal anlama eksiksiz olarak karşılık düşer.

Buna karşı irrasyonalist tutum 'Kısa olan eğri olandır' der. Bunun bir abartma olduğunu, gerçekte böyle birşeyin ileri sürülmediğini düşünmemeliyiz, çünkü irrasyonalizm bu çelişki nedeniyle irrasyonalizmdir, ve bu sapık önesürümü yadsıdığı zaman, geriye karşı çıkılacak hiçbirşey kalmaz. Geodezik bir eğridir, ve küre yüzeyinde en kısa çizgi koşulunu yalnızca o yerine getirir. Bu ussaldır. Ama geometrinin 'non-Euclidean' olması için bu eksiksiz olarak ussal olan belirlenimler uygun değildir. Bunun için özellikle eğri çizginin 'doğru' olduğunun ileri sürülmesi gerekir! Ve sürülür! Yoksa geometri non-Euklidean olmayacak, usdışı olmayacaktır! Ussal olacaktır.

Göreci irrasyonalizmin savunucuları Geometriyi irrasyonalize etmek için koşutluk konutlamasını reddetmenin yeterli olmadığını görürler ve beşincinin yanında ikinci konutlamanın, 'doğru çizgi' konutlamasının da reddedilmesi gerektiğini ileri sürerler. Burada bu tutuma açıkça bönlüğün eşlik

ettiğini görürüz, çünkü Geometriyi yoketmek için yalnızca ikinci konutlamayı, ya da yalnızca birinci konutlamayı, "herhangi bir noktadan herhangi bir noktaya doğru bir çizgi çizilebilir" önermesini reddetmek yeterlidir: Doğru çizgiyi çürütmeksizin koşutluk belitini çürütmeye çalışmak önce birincinin çürütülmesine geri teper.*

Bir geodezik, ne denli küçük olursa olsun, isterse sonsuz küçüklükte olsun, bir çizgi olduğu sürece bir eğridir, bir değil ama iki düzlemi tanımlar (küre yüzeyi ve büyük daire). Ve bir geodezik sezgisel olarak, imgesel olarak bir küre ve bir ekvator tasarımlarına ulaşabilen her insan beyni için yalnızca ve yalnızca açık ve seçiktir. Ama bir 'doğru çizgi'nin en sonunda kendi üzerine dönüp bir daire 'oluşturması,' bu saçmalığı ileri sürenlerin de kabul ettikleri gibi, hiç kuşkusuz doğal sezgiye bile aykırıdır. Ve gene de sezgiye-aykırılıkta, bu irrasyonalizmi satabilmek için, bir aptallık değil ama derin bir bilgeliğin yattığı imlenir. Burada gerçekten de derin bir şeyle karşılaşırız. Ama ne denli derinse o denli karanlıktır. Bu usdışına başvurulur, çünkü ikinci konutlamanın yadsınması görelilik kuramı için, evrenin sonlu bir 'küre' olduğunun ileri sürülebilmesi ve buna 'geometrik' bir destek yaratabilmek için, saltık olarak zorunludur.

Matematiksel olarak n boyutta çalışabiliriz. Ama bunların edimsel uzay boyutları oldukları sanısı ancak düşüncesine, usuna güven duygusunu bütünüyle yitirmiş bir kuşkuculuğa yaraşır. Sorun özellikle doğa bilimleri durumunda salt biçimsel, salt mantıksal değildir: Mantıksal olan o denli de olgusallığı, varoluşu ilgilendirir. Ve geometrinin konutlamaları özellikle varoluşu ilgilendiren önermelerdir.

[9 Analitik ve Diyalektik]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Hilbert ve atom

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

*Hilbert'in atom konusunda kafası çok karışıktır. "Fizik özdeğin atomsallığında durmadı" sözleri atomun parçalanabilir, 'kesilebilir' olduğunu imler. Ama bu görgül 'atom' tasarımları atom kavramı ile bütünüyle ilgisizdir (atomos eski Yunanca'da sözcüğün tam anlamıyla 'kesilemez' olanı anlatır). Yine, elektriğin "pozitif ve negatif elektronlardan" yapılmış olması görüşü açıktır ki 1925'te yazan Hilbert'in fiziği de fazla ciddiye almadığını gösterir.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — İdealizm ve Doğabilimi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> *"[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)" :: "[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought). Einstein, Uzay ve Zaman, 1926.**
>
> *"En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler." Sokrates, Savunma, 22.*
>
> *6 İdealizm ve Doğabilimi*

Doğa Biliminden başaramayacağını beklememek gerekir. Kuram ve olgusallık arasındaki ilişki karşımıza kolayca bir çözüme bağlayabilecek görgül bir sorun olarak çıkmaz: Sorunun kendisi gibi çözümü de gözlem ve deney düzleminde yatmaz. Ve böyle bir düzleme sınırlandıklarında diretmek mantıksal olarak kuşkuculuğa götürür. Gözlem ve deneyimin yorumlarının kendileri gözlem ve

deneyimi ölçütler olarak alamazlar. Ya da, kuramlar gözlem ve deneyi, doğrulanma ya da yanlışlanmayı gerçeklik ölçütleri olarak alamazlar. Bu çocuk oyunudur. Tersine, kavramsal doğalarının kendisi mantıksal bir yorumdan, doğallıkla gerçeklik ve pekinlik ile ilgilenen bir yorumdan başkasına açık değildir. Bu tanrısal bir sorun değildir. İnsansaldır. Ama gene de kavramları kendilerinde ve kendileri için irdelemek, onları eytişimsel doğalarında araştırmak doğal bilimin görgül yönteminin ötesinde ve üstünde bir bakış açısını uygulayabilmeyi gerektirir.

Burada ilgili kavramları yalnızca anahatlarda toparlayacağız, ve daha ayrıntılı irdelemelerine girmeden büyük ölçüde özet önermeler yoluyla ilerleyeceğiz.*

Bilimlerin tarihine bakarsak, doğuşlarının felsefe ile eşzamanlı olduğunu, başlangıçta bilim ve felsefenin ayrı olmadıklarını görürüz. Dahası, bilimin felsefeden ayrı olarak doğamayacağını görürüz. Tüm bilimsel kuramlara dayanak olan ilkeler ya da belitler arı usun kavramlarıdır, ve gözlem ve deneyimden türetilen öznel genellemeler değil ama kendileri bu sonuncuları olanaklı kılan güçlerdir. Bu yüzden görgücülük ne zaman kavramı deneyimden, duyusal algıdan türetmeye kalksa, kavramı kavramdan türetmekten başka birşey yapamaz (örneğin, uzay ‘kutu’dan, daha şimdiden boyutlu olandan, ya da ‘uzunluktan’ türetilir). Asıl doğasında eytişimsel olan kavramı ele alabilmek, onlarla uğraşabilmek salt analitik/tasarımsal işlevindeki doğal us için olanaksızdır. Geometrinin ve kalkülüsün belitleri gibi, fiziğin uzay, zaman, özdek, kuvvet vb. gibi temel kavramlarının kavranmaları da ancak sonsuzluğun eytişimini kavrayabilen düşünce için olanaklıdır. Çünkü kavram kendinde sonsuzdur, kendi olumsuzunda kendi ile birliğidir. Buna eklenmesi gereken tek şey, bu mantıksal doğanın bilincinde olmayan bilimciliğin yönteminin yalnızca yanılma sınama yöntemi olduğu, el yordamı olduğu, ve felsefeden ayrılan bilimin kendi kendisinden de ayrıldığı, bir uygulayımbilime, bir el zanaatına indirgendiğidir. Bilimin bu denli alçakgönüllü olmasını kabul etmemeliyiz.

Felsefenin kavramını geliştirmek görgül bir bilimin içeriğini usun doğal/kendiliğinden işlemleriyle öğrenmekten bütünüyle başka bir öğrenme sürecini gerektirir. Ve modern uygulaması içinde büyük ölçüde bir belleme sorununa indirgenen doğa bilimlerinin tersine, felsefe eğitiminde karakter, erdem, sağduyu da düşüncenin sağlıklı işleyişi açısından saltık olarak belirleyici bir önem kazanır. Us bütündür, ve kavramın eytişimi görgül bilimsel bilgi alanında bir yolda ve törellik alanında bir başka yolda davranışı anlatmaz. Doğa yasası tümevarıma dayandığı ölçüde saltık olma hakkını ileri süremese de, yasa, asıl kavramına göre, şurada bir yolda, burada bir başka yolda işlemez, tersine, saltık, değişmez gerçeklik olmayı ister. Duyunç ve İstenç hiç kuşkusuz tarihsel belirlenimlerinde göreli olsalar da, özsel kavramlarında, koşulsuzca özgür açınımlarında saltıktırlar, erekleri tüm varoluşun ideal/evrensel Ben olarak belirlenmesi, evren ve insanın Ben için baştan sona dirençsiz, duru, saydam olmasıdır. Gerçeklik göreli değildir, tersine saltıktır: Birdir, ya da Evrenseldir. Ve gerçekliğin Birliği insanın Birliğidir: Törel gerçeklik evrensel insanlık içindir, tıpkı bilimsel gerçekliğin de evrensel insanlık için olması gibi. Doğa gerçeklikleri şu ya da bu bireye ya da topluluğa göreli değildir. Ve Törel gerçeklikler şu ya da bu bireye ya da topluluğa göreli değildir. Bir fiziksel görelilik ilkesi ve bir törel görelilik ilkesi mantıksal olarak eşdeğerlidir. Geçerliklerinin saltık olmamasında anlaşırlar. Usdışı olmada, varolmamada anlaşırlar. Törel alanda, türesizlik, sömürü, zorbalık, sadizm kendilerinde ya da saltık olarak usdışıdır, ve bu usdışının gene de şu ya da bu birey ya da sınıf ya da küme ile göreli olarak iyi ve doğru ve geçerli olduklarını ileri süren görecilik yalnızca tarihsel deliliğe anlatım verir, tıpkı kuşkucunun hiçbir nedensellik olmaksızın, hiçbir zorunluk olmaksızın yarın güneşin doğmayabileceğini ileri sürmesi gibi.

İnsan doğası biteviye bir usdışı şekilden bir başkasına yoğrulan, hiçbir zaman bir bütünlüğe

ulaşamayan, öz-belirlenimsiz, saltık olarak tözsüz, özsüz bir yapısızlık değildir. Bu plastik ‘sonsuzluk’ tıpkı nicel sonsuzluk gibi yalancı bir sonsuzluktur, tüm saltık ölçünden yoksun olarak yalnızca keyfi, yalnızca göreli, yalnızca dışsal belirlenime izin verir, ve böylece hiçbir ‘son’ tarafından sınırlanmaksızın ilerler, ama her adımı yalnızca bir ‘son’dur, her belirleniminde tıpkı sayısal belirlenim durumunda olduğu gibi sonsuzluktan sonsuz ölçüde uzak kalır, salt kendi sınırında devinir, salt kendisi olarak kalır, ‘başka’ya hiçbir zaman ulaşamaz. Oysa gerçek sonsuzluk başkasını bir sınır olarak almamak, tersine başkasında, kendi karşıtında saltık olarak kendini bulmaktır. Ve ancak bu sonsuzluk insan usunun gelişmişliğinin tanıtı ve kanıtıdır. İnsanın kendisi bir belirlenim, bir gizillik, bir özdür. Ama bu belirlenim öz-belirlenim olduğu ölçüde özgürlüğe, gerçekliğe, değere ve anlama olanak verir, ve öz-belirlenim olduğu ölçüde göreli değil ama saltıktır. Sorun bu kendini belirleme eylemini başarabilmek, insan usunun sonlu tarihsel biçimlenmelerinin ötesinde, bu evrensel gizilliği sonuna dek açındırabilmektir. ‘Topluluklara’ (ya da ‘kabilelere’) özgü göreli bilimsel yasalar şeması ne denli usdışı, ne denli tiksinti verici ise, salt topluluklara özgü törel değerler de gerçek değil, saltık olarak doğru değil, ama yalnızca göreli, yalnızca yalancı değerlerdir. Kabile değerleridir. Gerçekte değer değil ama değersizliklerdir ve sözde uygar uylaşımlarda, uzlaşmalarda, anlaşımlarda bir dinginlik durumu yaratsalar da, usdışı doğalarını en sonunda çatışmada ve yokedicilik eylemlerinde tanıtlarlar. Tüm göreli/tarihsel ‘birleşmelerin,’ gerçekte düşmanlık bölüngüleri olan o yalancı birliklerin ötesinde ve üstünde, insanlığın saltık gerçeklikte, saltık değerde, saltık duyarlıkta birleşmesi, anlaşması durur. Bu usun kuramsal ve kılgısal ereğidir: Ve ussal olanın belirlenimi yalnızca ve yalnızca edimselleşmektir.

Gerçeklik bilincinden yoksun us doğal bilimlerde kendiliğinden davranırken, aynı bilinçsizlik insanın törellik alanında da sağduyu pahasına içgüdüsel dürtüler tarafından belirlenmesine götürür. Evrik olarak, kuramsal düşüncesinde doğru olanı kavrayabilen insan kılgısal düşüncesinde eğri olana sarılmaz: Evrende usun gerçekliğini görüp gene de İnsanda usun gerçekliğini reddetmesi olanaklı değildir. Bir gangster pekala fizik öğrenip H bombası üretimini başarabilir. Bir sofist ne pahasına olursa olsun, giderek tüm insan değerlerini çiğneme, tüm usu, duyuncu ve duyarlığı çiğneme pahasına bile olsa, belli bir pragmatik hedefe ulaşmaya çabalar. Her iki durumda da henüz kendi için ussal bir insandan söz edemeyiz. Bu varlık henüz eksik, yarı-insandır, salt bir kendinde insandır, doğasının bilincindeki bütün insan değildir. İnsanlığı sevmek bir erdem ve ussallık sorunudur. Yaşama, varoluşa anlam verebilmeyi gerektirir. Gerçekliğe değer verebilmeyi gerektirir. Ve bu erdemler öğrenilebilen, aslında öğrenilmeleri insanı yabanıllığından kurtaran, onun bir kendinde insan olmaktan çıkıp kendi için ussal insan olmasını sağlayan yeteneklerdir.

Felsefe öğrenilebilir, ve öğretilebilir. Felsefe tarihinin tüm anlamı ve önemi buna bağlıdır. Ama öğrenilecek ve öğretilecek olanın gerçeklik ve erdem olması gerekir. Sofizm değil. Felsefe gerçeklik ile, varoluşun tüm alanlarındaki gerçeklik ile ilgilenir. Ama akademik ‘felsefe’nin ilgisi bu bütünlüğü amaçlamaz, hafiftir, yüzeyseldir, dardır. Bilim ve Gerçeklik bu yalancı ilginin en son kaygılandığı şeydir. Tüm içerik görgül, sıradan, ruhsuz bir kollektif bilince belletilebilecek bir aptallığa indirgenmiştir. Buralarda Platon ve Aristoteles’in, Spinoza ve Hegel’in felsefi idealizmleri, usun gücüne duydukları güvenin en küçük bir izi bulunmaz. Buralarda ‘felsefe’ mide bulandırıcı bir kuşkuculuk, olguculuk, görgücülük, görüngücülük vb. olarak yerine getirilir. Çağdaş felsefeciliğin sağlam insan usunda, sağlıklı kafalarda böylesine itici olmasının nedeni bu ciddiyetsiz, beceriksiz, kuşkucu akademizmdir. Sonlu, sınırlı kurumsal doğası nedeniyle, yerleşik kafa yapılarına, halksal bilince, vulgusa verdiği ödün nedeniyle, ‘bilim felsefeciliği’ denilen dar pragmatik ilgi daha baştan irrasyonalizm olmaya, misoloji ve misantropiye götürmeye yazgılanmıştır ve ruhsuz, duyunçsuz

pozitivizmden başka bir bilinç biçimini anlatması olanaklı değildir. Doğa bilimleri ile yüzeysel bir tanışıklığı yeterli görüp, doğa bilimleri alanında bile işin gerçeğinden bütünüyle uzak yüzeysel bir bilgi kırıntısını yeterli görüp, bütünüyle dışsal güdülerle felsefeye yönelen bilinç burada ancak bir vandal işlevinde davranabilir. Onun için idea ve idealizm kavramlarının hiçbir anlamı yoktur. Eğer gene de varsa, bu yalnızca olumsuzdur. Eytişimsel düşüncenin dinamik ve erdemli doğasına erişme yeteneği körelmiş bu bilinç biçimleri felsefeyi ancak bir koltuk sorunu, ancak bir etiket sorunu, ancak bir sınav sorunu, ancak bir kariyer ve gevezelik sorunu olarak görebilirler. Bir yaşam sorunu olarak değil. Ve bu erdemsizlik gerçekliği en önemsiz gören, kendine bir gözdağı olarak gören o her zamanki göreci sofist hafiflikten başkası değildir.

Us, Descartes'ın belirttiği gibi, her insanda eşit olarak bulunur. Sorun bu doğal usu her insan için, evrensel insanlık için eksiksiz açınımına ulaştırabilmektir. Felsefe bunun için çabalar. Ve bu genel açınımın tehlikeli, kötü, yanlış vb. olacağını değil, tam tersine insanlık için ideal erek olduğunu, tüm ilkel tarihselliğin ötesinde gerçek insan dünyasının edimselleşmesi olduğunu bilir. İnsanlığın tüm premodernist ve postmodernist türlülüğünün ve bu yalancı türlülüğe bağlı ekinsel düşmanlıkların ancak gerçek insan koşulunun birliğinde silineceğini bilir. Bu evrensel insanlık gelişiminin karşısında, tüm görecilik, tüm kuşkuculuk, tüm olguculuk vb. ancak ve ancak tutucu, gerici, baskıcı, yokedici halksal eğilimlerin eline oynarlar. Açıkça bilgisizliği salık verirler. Ya da, güçleri oranında, insanlara insanlığın kendisine yönelik kötümserliği, kuşkuculuğu, güvensizliği aşılayarak, kendileri karanlık yüzlerini, irrasyonalizmlerini gösterirler. Us nefreti ve insanlık nefreti denilen şey edimsel olarak vardır.

Felsefe kısa insanlık tarihi boyunca yokedicilikten başka bir sonuca götürmemiş bilgisizliğe karşı, yalnızca bir insanlık kaosu yaratan yerel/içgüdüsel ekinselliklere karşı evrensel us düzeni uğruna çabalar. Bu usdışı bilinç biçimlerinin çatışmasına bir son vermenin olanaklı olduğunu, ama bunun yalnızca ve yalnızca eğitim yoluyla başarılabileceğini bilir. Platon'dan Rousseau'ya, Aristoteles'ten Hegel'e, insanlığın en iyi ve en güçlü kafaları bu sorunu saltık sorun olarak görürler. Onlar için de felsefenin başlıca değeri ve anlamı ve görevi insan usunun ideale eğitiminde yatar. Felsefe için, insanlığın gerçek varoluş koşuluna ulaşması yalnızca ve yalnızca öz-belirlenimini edimselleştirmesi demektir, ve bu erek olanaklıdır çünkü insan özsel olarak ussaldır, ve özün doğası gelişmek, açınmak, gerçekleşmektir. Bu gelişme eğitimdir. Bu özgürlük eğitimi felsefedir. Bu saltık törel eylem anlamında, felsefe yine idealizmdir, şu ya da bu tikel ideal uğruna, yalancı/göreli idealler uğruna değil, ama evrensel insanlık ideali uğruna çabalamayı anlatır. Felsefe insanın ve insanlığın belirleniminin, yazgısının, ereğinin çatışmasız bir dünyada evrensel insanlık değerleri ile uyum içinde bütün insan ve bütün insanlık olarak varolmak olduğunu tanıtlar. Gerçek bireyin ancak gerçek evrensel içersinde varolabileceğini tanıtlar. İnsanlığın kendini ve dünyasını anlayan, varoluşunun değer ve anlamını bilen bir insanlık olarak varolabileceğini tanıtlar.

* * *

Bilim felsefenin salt doğal bilincin önyargılarını okşamak için değer veriyor göründüğü birşey değildir. Felsefenin bakış açısından, bilim insan varoluşuna ilgisiz bir oyalanma, ya da mitoloji ve boşinancın ve başka ekinsel yapıların yanında ve onlarla aynı değerde duran birşey de değildir. Bu görüş pozitivizme ve nihilizme, ve ideolojiye aittir. Ve Feyerabend'den Nietzsche'ye, tüm kuşkucu us-düşmanları tarafından tam olarak bu terimlerde tanımlanır. Bu bilinçlerin sınırlı düzlemlerinde tanımlandığı ve anlaşıldığı biçimiyle, 'bilim' hiç kuşkusuz bilim değil ama salt ekinsel, göreli, öznel bir yapısızlıktır. Bu yalancı bilimdir, bir tür zanaatçılıktır ki, kavrama değil ama belleme tarafından, düşünce değil ama deneyim ve alışkanlık tarafından belirlenir, ruhsal, duygusal

derinlikleri silinmiş bilinçlere yerleştirilerek pazara sürülür. Bu uygulayımbilim bilim değildir. Felsefe gibi, doğal biliminin de ideal amacı kendi özel alanında eksiksiz bir kavramsal/ussal yapı geliştirmek, imgeler, izgeler, simgeler aracılığıyla tahminlere ve ölçümlere sınırlanmayı reddedip evrenin anlaşılır/ussal dizgesini kavramaktır. Şeyleri tahmin etmek ya da ölçümlerini yapmak, dışsal durumlarını betimlemek, görünürde ne denli sağın olarak yerine getirilirse getirilsin, onları anlamakla aynı şey değildir. Bu yüzeysel işlemleri vurgulama dürtüsünde bilimin başarabilecekleri konusunda, insan usunun yetenekleri konusunda derin bir kötümserlik yatar. Ve o yüzeysel bilgi ile felsefe yaptığı sanısında olan pozitivizm daha ötesine yetenekli değildir. Gerçekte, tahminler bile bilinçsiz de olsa daha önceden belirlenen bir kuramdan yola çıkarlar. Ve ölçümler ve betimlemeler bile onları belirleyen kavramsal ilişkiler olmaksızın gerçekleştirilemezler. Bir kuram olmaksızın tahmin falcılıktan başka birşey değildir. Öte yandan, ne kadar çok tekil olgu saptarsak saptayalım, bu bellek işlevinin değeri yalın bir formülasyonun sağlayacağı tahmin olanağının sonsuzluğu karşısında önemsiz kalır. Ve formülasyon ne denli güçlü olursa olsun, simgesel yapısının altındaki kavramsal doğası anlaşılmadıkça olguların anlaşılmasına götüremez. Usun tüm içgüdüsel işleyişinin ötesinde, anlama kavram tarafından belirlenen kuramın kendisi ile ilgilidir. Kuram kavramların dizgesel olarak, belli bir mantıksal yapı olarak örgütlenişinden başka birşey değildir. Kavramın mantığı bu yapının ilkesi olmalıdır. Ama kavram ne ölçülebilir, ne de gözlenebilirdir. Tersine, ölçüm ve gözlemlerin olanağıdır, deneyim denilen dinamik sürecin belirleyicisidir. Simgeler, izgeler, ölçümler ancak kavramın onlara uygulanması ile anlam ve değer kazanırlar. Ama kuramsal fiziğin amacının dünyayı daha iyi anlamak olması ölçüsünde, kılgısal sonuçlar daha iyi anlama karşısında ikincil değerdedirler, ve hiçbir zaman kuramsal çabanın güdüsü ya da ereği değildirler. Buna karşı pozitivizm, ya da daha tam olarak ‘mantıksal’ pozitivizm tahminlerden başka tüm bildirimlerin yalnızca gereksiz değil ama anlamsız metafizik olduklarına inanır. Gözlem ve ölçüm konusu olmayan tüm değerlerin de anlamsız metafizik olduğuna inanır. Bilimlerde kuramların hiçbir değerlerinin olmadığını, çünkü gözlem ve deneyim temeline dayalı bilimlerin ancak tümevarımcı olabileceklerini kabul eder. Ama hiçbir tümevarımın evrensel ve zorunlu gerçeklik olmadığını, dolayısıyla ancak doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olabileceğini bilir, ve bilimsellik için yalnızca tahminlerinsınanabilirliği, test edilebilirliği gibi bir ölçütün zorunlu ve yeterli olduğuna inanır. Herşeyden önce kendisi bir kuram olduğu için daha baştan bir paradoks, bir saçmalık konumu olmasına karşın, yirminci yüzyılın başlarında felsefe düşmanlığı tarafından, us düşmanlığı tarafından güdülenen pozitivizm gene de tarihsel olarak işi bitmiş, bir yana atılmış bir bakış açısı değildir. Tersine, mantığında zamansızdır, ve bugün de diri olarak ve her zaman olduğundan daha yaygın olarak aramızdadır. Einstein’ın kendisinin ‘‘ölümsüz hizmetlerinden’’ yararlandığını belirttiği Mach ve Hume ‘kuramlarında’ bu irrasyonalist konumları temsil ederler. Ama bu kuşkucuların ‘‘ölümsüz’’ hizmetleri denilen şeyin gerçekte yalnızca felsefe açısından değil, ama bilimin kendisi açısından da ‘‘öldürücü’’ olduğu çoktandır anlaşılmıştır.

Pozitivist ‘metafizik’ korkusu aslında bir düşünce korkusu, bir düşünme korkusudur. Metafizik genel bir terimdir, ‘fizik ötesi’ herşey için uygulanabilirdir. Pozitivizmin kendisi bir metafiziktir, ve terimin genişliğini ve gevşekliğini gösteren bu durum bile ‘metafizik’ anlatımının felsefede özel bir vurguyla kullanımının anlamsızlığına tanıklık eder. Özdekçilik de metafiziktir. Çünkü soyut kavramlar ve evrensel düşünce belirlenimleri ile ilgilenir, çer çöple, taş toprak vb. ile değil. Ama metafizik olması, yalnızca soyut kavramlarla ilgilenmesi özdekçiliği felsefe yapmaya, gerçekten bilgi üreten bakış açısı yapmaya yetmez. Fiziksel-olmayan şey, olgucu bakış açısından, düşünsel-olandır, ve fiziksel olan ve düşünsel olan arasındaki analitik ayrım doğal bilincin doğal araçlarıyla hiçbir zaman üstesinden gelemeyeceği bir sorunun kaynağıdır. Tüm kuşkuculuk bu ikilemin

doğasının, bu içerik ve biçim karşıtlığının anlaşılmamasından doğar.

Ayrımın doğası idealizm teriminin anlamını ilgilendirir, ve bu yüzden ele alınması ve kavranması felsefenin gerçek kavramında anlaşılması için saltık önemdedir. Doğal bilinçte, kuramsal/eytişimsel düşüncede deneyimsiz bu doğal düşünme alışkanlığında, ilk olarak, 'düşünsel olan' şey (kuram, kavram, İdea) ve 'düşünsel olmayan' şey (olgu, şey, nesne, dış dünya, özdek, giderek varlık, kendinde-şey vb.) arasında bir ikilik olduğu kabul edilir. Alışkanlık (hiç kuşkusuz Hume'un demek istediği anlamda) düşünce/özne yanına karşıt olarak nesne/şey yanını gerçek varlık olarak alır, çünkü düşünce salt insan bilincine bağımlıyken, 'nesnel şey' ise kendinde varolan bağımsız varoluş olarak görülür. Böylece bu 'nesnel' yan düşünce karşısında üstünlük yanı olarak, başat yan olarak, saltık olarak, birincil yan olarak görünür. Düşünce ise koşullu olarak. İki yan arasına olanaklı en keskin ayrım getirilir. Örneğin Kant nesnel yana 'kendinde-şey' diyerek onu insanın entellektüel yetilerinden saltık olarak soyutladığını sanır. Ama ister kendinde-şey densin, isterse nesnel varoluş, olgusallık, edimsellik densin, insan düşüncesinin kategorilerinin karşısında duran bu yanın kendisi her durumda bir kategori tarafından anlatılır. Böylece tüm sanıların tersine, gerçekte hiçbir ayrım getirilmiş olmaz. Doğal düşünce ve doğal dil kendi kaynaklarının görgül/tasarımsal doğasından ötürü böyle bir ayrımı yapmaya yeteneksizdir. Ayrım salt sanısaldır. Dışsal varlığa 'nesne' kavramını, 'kendinde-şey' kavramını uyguladığımız zaman, düşüncenin en son gücünü kullandığımızı sansak bile, ayrım amaçlanan anlamda boştur. Beklenen keskinliği kazanamaz. Görgücülük soyut düşüncesinde biraz eğitildiği zaman, kavramların bu öznel niteliğini görür, nesneye ulaşamadıklarına karar verir, ve onları yalnızca öznel anlamlarında aldığı için, özdeğin, uzay ve zamanın, herşeyin insan bilincindeki izlenimlere bağımlı içeriksiz biçimler oldukları vargısını çıkarır. Bu kötü bir felsefeciliktir. Aslında Platon'dan Hegel'e idealizm olarak bilinen bakış açısına sözcüğün tam anlamıyla aykırıdır. Dışsal dünya insan bilincinden bağımsız olarak da belirlidir, belirlenimleri vardır: Uzay, zaman, özdek belirlenimleri insan tarafından algılanmaksızın da uzay, zaman, özdek belirlenimleridirler, ve bu bağımsız belirlenimlerin, bu İdeaların varoluşu gerçek anlamda nesneldir. Modern felsefenin tarihinde kuşku sorunu ilkin Descartes tarafından ele alınır, ve onun 'yöntemsel' kuşkuculuğu düşünen öznenin dışındaki evrenin varoluşunun öznel bir yanılsama olmadığı vargısını aklamada kullanılır, kuşkuculuğun kendisini değil. Felsefenin bakış açısı saf özdekçiliğin, kaba duyumculuğun sandığı gibi insan bilincinin olgusallığı yaratması ile bütünüyle ilgisizdir (bu özdekçi bakış açısının tüm değerini bu yorumundan saptayabiliriz, ve kuşkucu/görgücü öznelciliği İdealizme yükleyen bu şaşkınlık konumu hakkında 'felsefi' olarak tek bir söz etmeye bile değmez; burada ciddi olanlar, gerçeklik ve kurtuluş ve özgürlük sorunlarının ve kavramlarının insanlık için her zaman, saltık olarak güncel önemini ve ilgisini anlayanlar tüm sofistliği, tüm boş propaganda tinini bir yana bırakıp sorunu bir kez daha araştırmalı, ve bu küçük hilenin nedenleri üzerine ve ne denli geri bir bilinç düzeyinde etkili ve inandırıcı olabileceği üzerine dikkatle düşünmelidirler). İdea ya da kavram bireysel insan bilincinden bağımsız bir varoluş taşır. Ama bu varoluş duyusal değildir. Salt duyusal olmadığı için varoluştan dışlanması saçmadır. Dahası, duyusal varoluş, sözcüğün tam anlamıyla, öznel olanın kendisidir (Duyusal = Öznel). İdeanın varoluşu ise ne duyusaldır, ne de özneldir. Açıktır ki varoluşun kendisi tekil öznel duyumlardan çok daha başka, çok daha yüksek bir alanı, kavramsal düşüncenin alanını ilgilendirir. Doğa yasaları, matematiksel nesneler ve ilişkiler, güzellik ve türe kavramları, tümü de bireysel bilince bağımlı olmayan nesnel varoluşlardır. Burada doğal bilincin tüm dikkati 'varoluş' sözcüğü üzerine yönelir, çünkü bu bilinç için varoluş ancak ve ancak duyusal olana özgü bir yüklemdir, ve duyusal olan ise özdeksel olandır. Ama hiçbir duyum özdeğin varoluşunu aklayamaz. Tersine, özdeğin varoluşu ancak düşünce tarafından kavranır. Ve bunu görmek için düşünceyi bir

adım ileri götürmek yeterlidir. Tüm felsefe fobisi bu saf tutumdan, duyusal ve özdeksel olanı özdeşleştirme alışkanlığında diretmekten kaynaklanır. Doğal bilincin en yabanıl biçimi olan pozitivist bilinç için varoluş yalnızca gözlemlenebilir, ölçülebilir özdeksel/duyusal varoluş olarak geçerlidir. Bu kanı ile, salt düşünsel olana, salt tinsel olana varoluş yükleyen, ve dahası yasa/kavram için tikel görüngüye/olguya karşı daha yüksek bir varoluş değeri tanıyan idealizme karşı en son sinir tellerine dek ayaklanır. Mantıksızlık denetimsiz bir duygusal tepkiye dönüşür, ve Popper'da bu tepki idealizmi ve idealistleri açıkça düşman olarak görmeye dek varır. Düşman nefret edilen, yokedilmesi gerekendir. Bu tutumunda, pozitivizm ölçüsüz bir düşünce korkusu, bir us dengesizliği olduğunu gösterir.

Doğal bilincin bu yapay ikiciliğini, içerik ve biçim arasına getirdiği aşılmaz uçurumu yenmenin yolu dışsal denilen yanın, içerik yanının belirlenimlerinin kavramlardan başka birşey olmadıklarını görmek, bu kavramların doğalarını kavramaya çalışmaktır. Bu felsefede yöntem sorunu dediğimiz şeydir, ve kavramları kendilerinde ve kendileri için almayı, onları saltık olarak yalın olan eytişimleri içinde irdelemeyi, onları arı ilişkileri içinde kavramayı ilgilendirir. Doğal bilinç bu eytişimsel yeteneği kazanmadığı sürece, felsefeye karşı tutumunda bütünüyle duygusal kalacak, ve doğal bilimlere yaklaşımında sürekli olarak elindeki aygıtı tanımamanın yarattığı sorunları yaşayacaktır.

Gözlem ve deneyim ve olgu denilen şeye sarılmak doğal düşünceye gereksindiği özdeksel/duyusal güvenceyi veremez, çünkü bunların kendileri özsel olarak kavramsaldır. Gene de, deneyim bir ölçüt olacak denli bağımsız ve durağan ve sağlam değildir. Tersine, dinamiktir, sürekli dönüşüm içindedir, ve bütün bir doğa bilimlerinin tarihi özsel olarak dinamik bir deneyim sürecidir. Uygulanan kategoriler bu dinamiğin belirleyicisidirler, ve tüm bilim sürekli olarak kavramlara bir düzen verme, onları tutarlı bir yapı içinde örgütleme çabasıdır.

* * *

Felsefenin, gerçek felsefenin, Platon'dan Hegel'e İdeanın biliminin tarihini bir yana bırakan ve kendi kendine öznel bir san ve görev üstlenerek sözde 'felsefe' yapmaya başlayan, felsefe üzerine yazan ve konuşan ve anlatan ve bunları felsefe olarak sunan sayısız insan vardır. Örneğin Schopenhauer, Nietzsche, Russell vb., ya da Sartre, Wittgenstein, Heidegger vb. Tümü de açıkça irrasyonel olan, felsefeyi, bilimi öznel bir görüş sorunu olarak gören bu yazarların ürettikleri ciltlere, bunların içeriğini oluşturan saçmalıklara felsefe dersek, felsefeyi insan usu için başarılması olanaklı en aşağı düzeye indirgemiş oluruz. Böyle bir felsefe de tıpkı modern kozmoloji gibi bir masallar dünyası olarak görünür. Yapılması gereken şey tıpkı ikinciyi olduğu gibi birinciyi de sağduyu adına, us adına kendi adlarıyla adlandırmaktır — İrrasyonalizm. Felsefenin bu tür öznelliklerle hiçbir ilgisi yoktur. Felsefe dışsal güdülerle denetlenen kafanın başarabileceği bir sorun değildir. Felsefe yöntem ve tanıtlamanın sorumluluğunu üstlendiği sürece felsefedir. Yöntemli olduğu ve tanıtlamayı eksiksiz olarak yerine getirdiği ölçüde, gerçeklik ve pekinlik olgularını sorun olarak önüne koyduğu ve bunlara erişmeyi başardığı ölçüde felsefedir. Bu yöntemliliği kavramayan ve uygulamayan hiçbirşey felsefe değildir. Eytişimsel düşüncenin nesnel doğasını izleyen Platon, Aristoteles ve Hegel'in felsefelerini Avrupa'nın orta çağlarında ve modern döneminde üretilen tüm öznelci ıvır zıvırdan ayırmadıkça, birincilerdeki ussallığı ve nesnelliği ve ikincilerdeki irrasyonalizmi ve öznelciliği görmedikçe, doğru bir felsefe kavramı geliştirmek, ve dolayısıyla doğru bir bilim kavramı geliştirmek olanaksızdır.*

Buraya dek söylenenleri toparlarsak, saf bilinç 'İdealizm' ile şu önermeye bağlanabilecek türde

birşeyi anlar: ‘‘Özdeksel cisimler ancak düşünüldükleri sürece varolurlar.’’ Bu anlatım Einstein’a aittir. Ve idealizm değildir. Gerçeklik ile saltık olarak ilgisiz, aslında nesnel gerçekliğin, nesnel olgusallığın kendisini yadsıyan bir düşünme beceriksizliği, bir düşünme çarpıklığıdır. Eğer gene de buna bir ad, bir niteleme vereceksek, kuşkuculuğu insan sağduyusunun güvenlik ve denge sınırını çiğnemeye dek götüren bir tutumdur, görgücülüktür. Aynı anlatım Hume’da vardır, Berkeley’de vardır, Heisenberg’de, Kopenhag okulunda vardır. İdealizmin bu saçmalıkla hiçbir ilgisi yoktur. İdeanın bilimi, ya da İdealizm yalnızca ve yalnızca insan usunun nesnel olgusallığa, nesnel gerçekliğe erişebilir olduğunun doğrulanmasını, ve insan düşüncesinin zayıf, kendi içine kapalı bir öznellik olduğunun yadsınmasını anlatır. Bu bağlamda, Platon’dan Hegel’e İdeanın kendisi NESNELLİK ve KAVRAMIN birliği olarak anlaşılır. Başka birşey olarak değil. Doğa bilimi de aynı karşıtlığı DOĞA ve BELİRLENİMİ arasındaki, EVREN ve KURAMSAL YAPISI arasındaki birlik olarak varsayar. Bu birliktir ki insan usunu genel olarak gerçeklik arayışına yönlendiren güdüyü sağlar, ve sözcüğün doğal ve gerçek anlamındaki İDEALİZM tarafından vurgulanan yandır. Eğer ilk terimler (olgusallık, özdek, fiziksel şey vb.) İÇERİK ile anlatılırsa, idealizm İÇERİK ve BİÇİM arasındaki birliği kavrar. İdealizm soyut bir BİÇİMCİLİK değildir, ve eğer İÇERİK BİÇİMden soyutlanacak olursa, geriye Kendinde-Şey denilen soyutlamanın kaldığı söylenir. Salt bu sonuncunun insan usuna ‘kapalı’ gerçek varoluşunu ileri süren düşünce konumu GÖRGÜCÜLÜK terimi altında anlatılır. Bu konum bilgiyi ve bilginin anlatması gereken içeriği salt ÖZNELLİĞE indirger. Bu usdışı bakış açısından tüm varlık düşünseldir, anlıktadır, bilinçtedir. Herşey izlenimdir. Bu ikicilik, Kavram ve Kendinde-Şeyin bu analitik ayrımı hiç kuşkusuz bütününde insan bilgi yeteneğinin yadsınması anlamına gelir. Yalnızca felsefenin değil ama genel olarak bilimin de bir yanılsama, bir aldanmaca, olsa olsa anlamsız bir oyun olduğu, ve törel değerlerin, estetik değerlerin hiçbir nesnellik, hiçbir evrensellik taşımadıkları vargısına götürür. Hegel tüm mantıksal aygıtı, ‘yeni’ bilgi üreten a priori bireşimli önermeleri görüngüye sınırlı olarak alan Kantçı görgücülüğe (ya da ‘öznel idealizme’) göre insana saman ve küspe salık verilmelidir diyordu. Ve gerçekten de bu anlayışın denetimi altında, sofist akademizm gerçekliği insanın düşüncesinden uzaklaştırır, felsefeyi bir oyuna çevirir, çocuk yuvasına yaraşır bir etkinliğe indirger. Masallara konu eder, ve edimsel olarak masal formatında öğretmeye başlar!

Yapılması gereken şey felsefe konusunda son yüzyılın kuşkuculuğu tarafından oluşturulan ve yinelenerek pekiştirilen tüm dışsal önyargıları bir yana atmaktır — bir bilinç temizliği. Ve felsefeyi herşeyden önce ‘bilgelik sevgisi’ adını üstlenmekten kaçınmayan bilgelik nefretinden, pozitivizmden, görgücülük türevlerinden ve yalancı rasyonalizmlerden ayırmaktır.

Bu aldatmacanın yaygınlaşması ölçüsünde, felsefi çaba için yalancı ‘bilim’ ve yalancı ‘eğitim’ ve yalancı ‘felsefe’den öykündükleri o kökensel kavramları yeniden kazanma girişimi belirleyici önem kazanır. Ve sorabiliriz:

‘Batı Akademizmi’ bütününde a-rasyonalist olmak, ussal olmamak zorunda mıdır?

Batıda, yalnızca felsefede değil ama bütün bilimlerde bir irrasyonalizme dönüş yaygındır. Bu yüzden yalnızca felsefenin yerini görgücülüğün almasından söz etmek yeterli değildir: Bu çarpıklık konumu bütün bir Batı Akademizmi tarafından paylaşılır. A-rasyonalizm, ya da usa ilgisizlik düzenle bütünleşmenin, bir sömürü, sadizm ve yokedicilik yapısına ortak olmanın anlatımıdır. Ama böyle bir konum kararlı değildir, geçicidir, ve kendi eytişimini izlemek zorundadır: Usa ilgisizlik usun kendi iç-eleştirisinden bıkar, apaçık us düşmanlığına, misolojiye, nihilist postmodernizme geçer — Gerçekliğin ve Değerin koşulsuzca yadsınmasına.

‘Doğu Akademizmi’ diye birşeyden söz edemeyiz: Böylesine saçma bir kavram, ya da tasarım, ya da

bileşim, olgu, ya da ne denirse densin, çelişkilidir, eş deyişle, yoktur. Buralarda da kurumsallaşma yolunda olan şey 'Batı Akademizmi'dir, ama idealin reel eşlemi gibi değil, kökenselin yetersiz bir eşlemi gibi değil; tersine, tıpkı daha şimdiden kötü olan reelin ''sudaki, aynadaki, parlak bir yüzeydeki vb.'' yansıması gibi. Doğunun engin tinsel alanlarında, en azından son yüzyıl boyunca, birbiri ardına gelip geçen 'akademik' kuşaklar dizisi, sayıları binlere, onbinlere, yüzbinlere varan 'bilim adamı' orduları bilimsel gerçeklik birikimine Batıda tek bir bireyin, tek bir insanın yaptığı bir katkıyı bile yapamaz, matematikten toplumbilime, fizikten ruhbilime tek bir yenilikle, tek bir kavramsal buluşla katılmayı başaramaz. Niçin? Kendi özgün topluluk yapısı ile, Doğu Ekini hiçbir zaman Aydınlanmanın DAR ANLAMDA 'özgür düşünce ve ilerleme' anlayışlarına uyarlanmış 'bilim' kavramına, bir 'bilim' tasarımına bile izine veremez. Tersine, bu dar, bu modern anlamda bile eğitim, bilim, özgür düşünce bu geleneksel ekinin bir bütün olarak sonu anlamına gelir. Tıpkı (baskıcı) Yasa İstencini özsel özgürlüğü olarak bilen modern halk yönetimini, demokrasiyi gelenek düzenlerine uyarlamanın olanaksız olması gibi, pozitif bilimsel düşünceyi de herşeyden önce yetkeci, biçimsel bir hiyerarşi ile ilgilenen ve DÜŞÜNME özgürlüğü kavramından, bu saltık özgürlükten yoksun bir tinsel alana uyarlamak olanaksızdır. Bu alanlarda düşünce özgürlüğü, düşünceyi tüm önyargıların ve korkuların ve endişelerin üstünde ve ötesinde nesnel olarak kullanabilme yeteneği henüz yoktur. Tersine, felsefenin kendisi bile ancak şu ya da bu ideolojiye, özgürlüksüz bilinç kalıplarına indirgenerek bir anlam, bir işlev kazanır. Bu düşünsel yetersizlik ya da gerilik zemininde, modern usdışını geleneksel usdışı ile birleştirme girişimi anlamlı bir bireşim, bir bütünleşme yaratabilir mi? Birden 'çok ilke'nin egemenliği altında, bir kaostan, bir saçmalıktan başka birşey yaratma şansı var mıdır? Bu kötü alıcılık zemininde, Üniversite, pozitif Bilim, Demokrasi gibi modern kurumsallıkların Doğuya uyarlanması bütünüyle kendine özgü bir metamorfoza, ussal bir yeniden yapılaşma olmaksızın başkalaşıma, bir iç yıkım ve çürümeye yol açar, ve modernleşme ona gereken ussal/yasal özgürlük bilincinin yokluğunda, açıkça toplumsal işkence pahasına göze alınır, olanaklı en us-dışı, en türe-dışı, töre-dışı, tüze-dışı yollarda yaşanır.

Her iki kötü almaşığın bütünüyle dışında, Platon'un Akademisi idealist, parlak, karakterli erkekleri ve kadınları erdemli devlet yöneticileri olarak eğitmek için amaçlanmıştı. Arı bilim uğruna ve saltık gerçeklik uğruna, ve usdışı kentin ussallaştırılması ereği ile kurulmuştu. Ama o kökensel özgürlük ve özerkliği hiçbir biçimde tanımayan ve taşımayan pragmatik Batı Üniversitesi herşeyden önce bedenleri özel işlevlere indirgenmiş ve bilinçleri uyuşumculuğa uyarlanmış meta-insanlar üretmekle ilgilenir. Böyle bir pragmatizm gerçeklik ile geçinemez. Bu ideolojik kurumlarda, doğal bilimsel kaygı bile bütünüyle ikincildir, ve gerçeklik kaygısına saltık olarak hiçbir yer yoktur. Ama kendinde değeri olan birşey indirgenemez. Mantıksal değeri gereği, buna izin vermez. Bu düzeye dek, insanları birer aracaindiren pragmatizme en azından bilim denmemeli, yaşamın sonsuz varsıllığından soyutlanmış kuru, donuk, ruhsuz bilinç biçimlerinin üretimini, özünde bir robot üretimini amaçlayan bir sürece eğitim denmemelidir. Birer karikatür olan şeylere gerçek adları verilmelidir. Genç insanlara, ruhlarında ve düşüncelerinde idealist olan insanlara 'Gerçeklik bir düştür,' 'Varoluş anlamsızdır,' 'Kurtuluş ve özgürlük saçmadır,' 'Nihilizm ve pozitivizm felsefedir' denmemeli, biricik almaşık olarak yaşamın griliği, siyahlığı sunulmamalıdır. Yaşamlarına, genel olarak yaşama kazandırmayı istedikleri anlamın, insanın değerine yaraşır bir dünya için duygularının aptalca olduğu, kendilerini usdışı modern varoluşa adanmaları gerektiği öğütlenmemelidir. Yaşamı, bütün bir insanlığın varoluşunu nihilizmden, boşinançtan, pragmatizmden, kuşkuculuktan, sadizmden, yokedicilikten, eğitimsizlikten, kapitalizmden, tarihin bu en 'ileri' evresinde açlığın ve yoksulluğun cinayetlerinden temizlemenin olanaksız olduğu, bu saltık ideali ve özlemi yatıştırmaktan, boyun eğmekten ve yozlaşmaktan başka bir seçeneğin

olmadığı öğretilmemelidir. Ancak tümüyle insanlaşmış bir dünyada insan olmanın değerini ve anlamını bulabilecekleri unutturulmamalıdır. Ama yapılan tam olarak tersidir. Ruhsuz akademizmin sunabilecek değerleri yoktur. Değersizliğin kendisini bir değer olarak sunar! Erdemsizliği, güvensizliği, hiçliği yüceltir! Bilim yaşamı, gerçeklik yaşamı, erdem yaşamı, özgürlük ve güvenlik ve güzellik yaşamı bütünüyle başka bir dünyanın düzene yabancı imgeleridir. Ve tecimsel yararlık, yetke, para, aptallaştırma, boyun eğdirme bu çirkin modernizmin başlıca değerleri ve erdemleridir.

Batı Akademizmi en azından 'Gerçeklik,' 'Bilimsellik' ve 'Özgürlük' gibi kavramlara ilgisizliğinde, ya da giderek onları dışlamasında Doğuda gelişmekte olan eşlemi ile anlaşır. Uydusu ile birlikte, usdışı bir dünya düzeninin sakınımı uğruna varolur. Ve gerçeklik ile ilgilenmeyen, erdem ile kaygılanmayan bir kütle üzerinde, görgücülük o yalancı bilimsel pozun başına bir taç gibi oturtulur.

Buna göre, soruyu daraltarak yineleyelim:

'Akademik felsefe' irrasyonel olmak zorunda mıdır?

İyimser bir yanıt olanaklı gibi görünür.

Gerçeklik sorununu salt bir skolastik sorun olarak görürsek, böylece gerçekliği bütünüyle bir yana atarsak, hiç kuşkusuz kalelerin içerden fethine de girişebiliriz. Ve dışardakilerin bilgisiz ve erdemsiz ve kurtarılmamış kalmaları pahasına, içerde gerçeklik ve erdem pırıltıları yaratmayı düşleyebiliriz. Bu çocukluktur. Ve işin gerçeği içersinin çoktandır bir aptallar evi olmuş olduğudur. Platonik mitin karanlık mağarasından kurtulma olanağı her zaman ortadadır. Ama kuşkucu pragmatizmle yoğrulmuş beyinler için, karanlığı biricik gerçek aydınlık türü olarak görmeye koşullandırılmış bilinçler için, bu çok ciddi olanak bir daha geri dönmemek üzere yitirilir. Kim yalnızca herşeyden önce insana —kendilerine — güven ve inanç duymaya yeteneksiz tembellerin ve ruhsuzların kafasını okşayan kuşkucu Kant ile, David Hume ve Locke ile, Popper ve Wittgenstein ve Russell ve Ayer ile birlikte gerçekliğinsaltıkdeğer olduğunu ileri sürebilir? Çoktandır işlevleri yalnızca düzenin yeniden üretimine ve sağlamlaştırılmasına uyarlanan ve indirgenen kurumlarda, gerçekliğin kendisi, erdemin kendisi bir daha geri dönmemek üzere, hiçbir zaman geri dönmemek üzere sürülmüşlerdir. Görgücülüğün gerçekliği reddedişi, 'felsefenin' kurumsallaştırılmasına en uygun zemini hazırlar. Usun eleştirel gücüne bağışık kılındığında, üniversite yerleşik düzenin en verimli, en özsel, en vazgeçilmez parçalarından biridir. Düzenin kendisi denli gerçektir. Reformu düzenin bütününde reforma gereksinir. Öyle olmaya son verdiğinde, bileşeni olduğu yapı da öyle olmaya son vermiş olacaktır.

[7 Matematik ve Eytişim]

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Uzayın sonsuzluğu

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Bu sözler bir amatör tarafından söylenmiyor. Uzayın sonsuz olup olmadığına, noktanın boyutlarının olup olmadığına, koşut çizgilerin kesişip kesişmediklerine ancak gözlem karar verebilir! Hilbert ne yapıp ne edip sonsuzu dışlamak zorunda olduğunu düşünür. Yalın bir mantıkla, sonsuzluğun dışlanması insan bilgisinin bütün eriminin deney ve gözleme sınırlanmasını da usayatkın bir izlenceye çevirir. Ya da, genel olarak görgül bilgi sonlunun bilgisidir. Tutarlı görgücülüğün

‘sonsuz’dan kurtulması gerekir ve bu girişimde Hilbert de kendi katkılarını yapar.

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Vargı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Vargı

Fizikçilerin Görelilik Kuramına genel yaklaşımları yaygın olarak kabul görmesini doğruluğunun bir kanıtı olarak almaktır. Haklı olarak. Kuramın anlaşılır olmaması, eş deyişle usdışı olması olgusu karşısında, ciddi bir inandırıcılık ölçütü olanaksızdır. Bilimi gerçeklik ile ilgilenmeyen bir sorun olarak gören, bilimciyi doğası gereği usdışı gören pozitiviste göre, bir kuram vb. ancak ‘bilimsel topluluk’ tarafından onaylanırsa bilimseldir. Pozitif bilim ve pozitivist eleştirisi bir madalyonun yalnızca iki yanıdır.

Doğal bilinç Einstein’ın görelilik yorumuna başından bir inak olarak, doğrulanması bütünüyle doğal ve sorgusuzca bellenecek bir konu olarak yaklaşır. Örneğin “ışık bükülen uzayda eğri bir çizgi izleyerek yayılır,” “sonsuz sayıda uzay birbirine karşı devinir,” ya da “uzay-zaman süreklisi genleşir ya da sıkışır” gibi düşlemsel, giderek aptalcasına düşlemsel anlatımları sorgulamaksızın onaylar. Tümünü kabul eder, ve yalnızca doğrulamaya, eş deyişle “anlamaya” çabalar. Sanki küçük bir çocuğa seslenir gibi babacan, yetkeci bir dil kullanan göreci söylemin büyüleyici, gizemli düşünce labirentlerinde kendini yitirir, ve bilinç kendini ona sunulan irrasyonalizme uyarlayabilmek için inanılmaz çabalara girişir. Başka türlü olabileceği, doğanın, evrenin böylesine anlaşılmaz, böylesine usdışı olmasının tuhaf olabileceği gibi bir düşünce kafasından bile geçmez. Ve eleştirel olmasına izin verilmez.

Genel görüşe karşı çıkabilmek normal olarak güçtür. Ve insanların çoğunluğu görüşlerini ve yaşamlarını normal ölçünlere uyarlarlar. Zamanla bilinçleri yerleşik herşeyin temsilcisi, savunucusu ve sürdürücüsü olur, dünyanın değişmesi, şeylerin başka türlü olması gerektiği gibi bir düşünce kafalardan silinip gider. Anlaşılmaz olanı, usdışı olan anlama çabası düşkırıklığında sonlanır ve doğal bilinci bir yenilgi ve vazgeçme duygusuna götürür. Anlaşılmaz olanı anlama ‘başarısı’ ise ancak ve ancak kendini irrasyonalizme uyarlamış olmayı gösterir. Bu eleştirinin kapanışıdır.

Avusturyalı-Amerikalı ‘kuramsal fizikçi’ Dr. Fritjof Capra (ve hiç kuşkusuz sayısız başkaları) bu başarının ne anlama geldiğine tanıklık ederler. Görelilik kuramını, nice kuramını gizemcilikle karşılaştırmak kesinlikle saçmadır. Ama gizemciliğin mi yoksa bu kuramların mı daha usdışı olduğunu saptamak olanaksız olduğu için değil, tersine bu ortamda bundan böyle ussal bir irdeleme yönteminin, uslamlamanın kendisinin olanaksız ve gereksiz olması nedeniyle.

Capra “modern fiziğin kavramları ve Uzak Doğunun felsefi ve dinsel gelenekleri arasındaki ilişkiyi araştırma” yolunda şöyle yazar: “Yirminci yüzyıl fiziğinin iki temelinin—nice kuramı ve görelilik kuramı—her ikisinin de bizi dünyayı çok büyük ölçüde bir Hindunun, Budhistin ya da Taocunun gördüğü yolda görmeye nasıl zorladığını, ve mikroskop-altı dünyanın fenomenlerini, tüm özdeği oluşturan atom-altı parçacıkların özellik ve etkileşimlerini betimleyebilmek için bu iki kuramı birleştirmeye yönelik son girişimlere baktığımız zaman, bu benzerliğin nasıl güçlendiğini göreceğiz. Burada modern fizik ve Doğu gizemciliği arasındaki koşutluklar çok çarpıcıdır, ve sık sık fizikçi tarafından mı yoksa Doğulu gizemci tarafından mı yapıldıklarını söylemenin hemen hemen olanaksız olduğu bildirimlerle karşılaşacağız.” Bu anlatımlar ‘yazısız’ karikatürlere benzerler. Yoruma gerek göstermezler. Ve sık sık bir parodileri bile olanaksız ve bütünüyle gereksizdir.

Modern bilim öyle bir toplum tarafından algılanır ki, burada kararı gerçeklik değerlerinden çok

dışsal değerler belirler. Eğer kamuoyu yargıç olarak kabul edilirse (Einstein, Hubble, Hawking durumunda olduğu gibi), bilim kolayca her tür şarlatanlığa kapıyı sonuna dek açar. Ve bugün tüm dünyaya düzen ve ekin ve değerler dayatma savındaki ABD'de durum böyledir.
Ama bir de kuşkular olmasa.

Einstein'ın kendisi 1949'da onu yetmişinci yaşı dolayısıyla kutlayan bir dostuna, Maurice Solovine'e şunları yazdı: "Şimdi geriye çalışmama dingin bir doyumla baktığımı düşünüyorsun. Ama daha yakından bakarsak, durum bütünüyle başka türlü. Ayakta kalacağına inandığım tek bir kavram bile yok, ve herşey bir yana, doğru izin peşinde olduğumdan emin değilim" :: "Now you think I am looking back at my work with calm satisfaction, but on a closer look, it is quite different. There is not a single concept of which I am convinced that it will stand firm, and I am not sure that I was on the right track after all."

Fizik bugün ona istediği ussallık ile yaklaşamayan Batı ekinin elinde yozlaşmayı sürdürmektedir. Bütününde usdışının anlatımı olmuş bir tarihsel bütünde bu bilim için de kaçınılmaz mantıksal vargıdır. Söyleyebileceğimiz tek şey şudur: Dünya zamanı geldiğinde irrasyonalizme karşı döner. Bu usdışı dönemin ne kadar süreceği, ne düzeye dek kötüleşeceği, ve nasıl tükeneceği Zamanın, dünya tarihinin sorunudur. Ama salt bir eğitimsizlik olan, salt bir bilgisizlik olan irrasyonalizmin yazgısı her zaman aynı olmuştur. Usun gücü Zamanın üzerindedir:

> *Verachte nur Vernunft und Wissenschaft, Des Menschen allerhöchste Kraft, ... Und hätt er sich auch nicht dem Teufel übergeben, Er müßte doch zugrunde gehn!*
>
> *Küçümser Us ve Bilimi En soylu güçlerini insanın ... Ve kendini şeytana vermese bile Yok olup gitmelidir.*
>
> *Goethe, Faust (1851-52, 1866-67).*

Eylül 1997
Fenerbahçe
(Haziran 1998)

Yükleme tarihi: 19/04/1999
© Aziz Yardımlı 1999

GÖRGÜL DOĞA TARİHİ

Kaynak · Noesis

"The European Renaissance brought expanded interest in both empirical natural history {?} and physiology."

"Avrupa Rönesansı hem görgül doğa tarihine hem de fizyolojiye yönelik 'genişleyen bir ilgi' getirdi (ilginin artmasına neden oldu)."

"Görgül Doğa Tarihi" terimi saçmadır, çünkü tarihi incelenen Doğanın kendisi görgüldür. "A priori Doğa Tarihi" diye birşey yoktur.

Wikipedia makalesinde başka yerlerde de "görgücülüğün" bilimlerin gelişmesini tetiklediği ileri sürülür ("biological thought was revolutionized in Europe by a renewed interest in empiricism.") Gerçekte, tam olarak olması gerektiği gibi, Batı Avrupa'da bilimler görgücü olmayan ve Klasik felsefede bilgili olan düşünürler tarafından geliştirildi: Galileo, Kepler, Descartes, Leibniz. Ussal doğa ancak ussal insan tarafından bilinebilir. Görgücülük kavramın nesnelliğini yadsıdığı için

(çünkü bilginin ve bilmin bir duyu-algısı sorunu olduğuna inanır), ussal Doğaya usdışı bir bakış açısı ile yaklaşır. Bacon, Hobbes, Locke, Hume için bilgi her durumda olanaksızdır (Hume için örneğin "nedensellik" salt bir "alışkanlık" sorunudur ve kavram mantığına ilgisizdir).

HANS HAHN

Kaynak · İdea

The mathematician and philosopher Hans Hahn (Vienna 1879 - Vienna 1934) was the co-author of the manifesto of the Vienna Circle. He received his degree in mathematics in 1902; afterwards he studied under the direction of Boltzmann in Vienna and Hilbert, Klein, Minkowski in Gottingen. In 1905 he taught mathematics at Innsbruck and in 1909 at the University of Vienna. In 1907 Hahn, Frank, and Neurath began their meetings on philosophy. After the First World War, during which he taught in Bonn, Hahn returned to the University of Vienna (1921). In 1922 Hanh, with the help of Frank, arranged to bring Schlick to the University of Vienna.

Hahn held courses on the symbolic logic, the foundations of mathematics, and Wittgenstein's Tractatus. One of his students was K. R. Popper, who found Hahn’s lectures very interesting and of perfect clarity. Another student of Hahn’s was Kurt Gödel, who wrote his dissertation, in which he proved the completeness of first order logic, under Hahn's direction. Hahn was an editor of the series Einheitswissenschaft.

Tepe-Alıntılar

Hegel’s Philosophy of Nature and the Contemporary Philosophy of Science

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

IDEA PUBLISHING HOUSE INTERNET PUBLICATIONS — 2

Aziz Yardımlı Hegel’s Philosophy of Nature ant the Contemporary Phılosophy of Science Presented at the XXIX. Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft Istanbul 3-6 Oktober 2012

idea

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com © AZİZ YARDIMLI 2012-14 aziz@ideayayinevi.com

Hegel’s Philosophy of Nature and the Contemporary Philosophy of Science This essay was presented at the XXIX. Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft Istanbul 3-6 Oktober 2012 All rights reserved. This article may be freely disseminated and reprinted, provided the source is indicated. Tüm hakları saklıdır. Bu metin bu formatta İdea Yayınevinden izin alınması gerekmeksizin sınırsızca çoğaltılabilir ve yayılabilir.

Hegel’s Philosophy of Nature and the Contemporary Philosophy of Science by Aziz Yardımlı XXIX. Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft Istanbul 3-6 Oktober 2012

Introduction It is still quite often maintained that Hegel’s Philosophy of Nature is not based on experience, that it is irrelevant to the real world, the world of experience. Indeed, Hegel’s Philosophy of Nature does not have an “empirical” content, if the latter term is understood as the supply of the individual sense-experiences to fill the “empty” concepts. Nor is it based on the

inductions from the sense-data. Still in Hegel's philosophical system the petrified Intelligence is liberated from its petrified form in Nature, to use a Schellingean locution, conceptualized in its pure forms, and for that matter, conceptualized from the same empirical material. In empirical consciousness Vorstellung/representation precedes the concept, and since Vorstellung is only the deformed form of the Begriff, it stimulates the reason to ask what the particular concept really is, to find the logos implicit in its empirical representations. The premiss of the Philosophy of Nature is the empirical Sciences of Nature. In Hegel's own words, "in its formation and in its development, philosophical science [of nature] presupposes and is conditioned by empirical physics" (Phil. of Nature, § 246). Empirical physics itself, too, has as its subject-matter not the singular or sensible entities of space, time and matter, but their concepts. However in the empirical science of physics these concepts are not yet organized in their systematical structure. They are still so-called a posteriori entities, 3

not manifested in their a priori or proven character. Empirical physics too deals with the concepts, not with the sense-perceptions. "It has in the first instance to be pointed out however, that empirical physics contains much more thought than it will either realize or admit; that it is in fact better than it supposes, or if thought is considered to be a bad thing for it, that it is worse than it supposes. Physics and the philosophy of nature are therefore to be distinguished, not as perception and thought, but merely by the nature and manner of their thought. Both are a thinking cognition of nature" (Phil. of Nature, Introduction). But the distinction is there only to be negated. The very existence of the current Philosophies of the several Sciences is the recognition of the fact that these sciences are insufficient to themselves and in need of philosophy, and not any and every philosophy but philosophy in its true form. They have too many conceptual problems of which the solution is impossible by their experiential methods. Several existing Philosophies of Sciences have, at least as an intention, the attainment of a higher form by their respective empirical sciences, a form which would be in accord with the concept of science as such. But these Philosophies restrict themselves to the use the methods of the empirical sciences themselves only in order, ironically, to defeat themselves. For they show that the methods and means used by the empirical sciences such as analogies, inductions, reductions, axioms, postulates, models, techniques etc. can lead not to certainty but only to uncertainty, not to the knowledge but to the statistics and probability. Logical positivism, in order to show itself as scientific, has to acknowledge the impossibility of knowing anything to be the criterion of being scientific. In its long history, it managed only to show how to avoid philosophy and science, that is, how to produce what is in fact not science but only pseudo-science. This is indeed a service to humanity, even though it is only a negative one. Hegel's Philosophy of Nature took the empirical sciences as its raw material at their relatively early stage of development and therefore participated into their deficiencies. To this extent, the current opposition to Hegel's work in the Philosophy of Nature is not directed against its imperfection in content. Rather, it is precisely the same old and new objection against his conceptual method. Like Schelling before him, Hegel thinks that Nature is essentially rational in character. And he thinks this as the very possibility of Nature as well as of its knowledge. Logical positivism denies precisely this possibility, and with a formal logic totally irrelevant to reality and knowledge, it survives only as a reaction to the philosophy proper. Hegel's philosophical method is unique in its demonstration of the possibility of knowledge. It shows what is needed for the Sciences of Nature and of Spirit to

be real Sciences. For him to affirm the being of

and the Contemporary Phılosophy of Scıence

5

the concept is to affirm the possibility of the Sciences in general. This unity Hegel has recognised as the possibility of his entire system of philosophical knowledge. The failure to understand the being of the concept is possible only through the bad habit of the ordinary human thinking which permits being only to what is sensible, material, or physical, or to what is phenomenological, factual, or empirical which is thought to exist as pure a posteriori without the a priori. Hegel's Philosophy of Nature has a lot to tell to the modern scientific activity about Einstein's mechanical theories of relativity, the several Quantum theories of the particles and the light, and the contemporary philosophy of biology, and that not only regarding their method but also content. Only rational mind can know what is essentially rational. And scientists, even those who imagine themselves as strictly keeping to the positivistic standpoint, approach to Nature at least implicitly rationally. Why not should they do that consciously? Hegel's System and Methaphysics If regarding Hegel's encyclopedic system the word 'metaphysics' is taken in its true sense, meaning as 'what is beyond nature,' then what is properly meta-physical in the context of Logos-Nature-Spirit is not Science of Logic but Philosophy of Spirit. But generally, and obviously confusingly, what is meant by 'metaphysics' is not what is after physics but what is before it. In Hegel's system, the Science of Logic is not after but before the Philosophy of Nature. And Hegel too accepts this invalid use, and applies the misnomer 'metaphysics' to his Science of Logic and calls it as the real Metaphysics (die eigentliche Metaphysik) . Here "meta" should certainly be replaced with "pre" or "before," as it is in Aristotle's First Philosophy. But what is at stake here is not to find the correct preposition. The problem of metaphysics, that is, the destruction of metaphysics, is the basic problem for the empirical consciousness. And what is to be destroyed by this empirical consciousness is the Science of Logic as the real Metaphysics. Empirical consciousness (which Hegel calls also as common sense, or understanding, or reflection), due to its sceptical nature, can not understand or know what it calls 'metaphysics.' Since it equates being with what is empirical, and derives its faint ideas from experience, it has no concepts whatsoever applicable to what is beyond empirical, to what is purely logical. So it really does not know what it intends to destroy; hence it does not destroy anything at all. It continues itself to be metaphysical, yet fancies that it deals with something physical. For Newton, Geometry was a branch of mechanics; the contemporary logical positivism affirmed an a posteriori 'Geometry'; Albert Einstein reduced, at least imagined that he reduced, the Geometry to a pencil and compass Geometry.

6

Hegel's Phılosophy of Nature

To the extent that it is physicalist, this empirical consciousness tends to reduce even what is intellectual (geistig) to the sense-data, and in its materialistic version, it denies being to what is immaterial. As consistent empiricism, materialism is a monism affirming only the existence of the matter, and we have no right to corrupt it by revising it. Since empirical consciousness is sceptical by definition, that is, it has no knowledge but only opinions, its criticisms and refutations directed to the conceptual thinking comes only from the ignorance. Empirical consciousness wishes to avoid metaphysics through the fictious reality of the sense-data. But the subjective sensation is itself metaphysical, that is, mental. Senses only sense, not know. Sensation is subjective; but knowledge

must be objective. The misjudgement that only senses establish the being is itself an act of thought. Perception is more than mere sensation and involves the activity of the concepts. A point, line, triangle, bodies in general are not sensed but perceived. The road from protocol sentences to the sciences is paved by Unding. In Hegel's system it is clearly seen that philosophy as such is metaphysical in the conventional sense of the term. All forms of Philosophy, together with Art and Religion, fall under the title of "Absolute Spirit" in Hegel's Philosophy of Spirit. Empiricism and its newer versions, such as logical positivism, scientific empiricism, philosophy of science, and sciences themselves in general, simply by being intellectual,also belong to the same category. Physics is metaphysics. To quote Hegel, "Newton gave physics an express warning to beware of metaphysics, it is true, but to his honour be it said, he did not by any means obey his own warning" (§ 98 Zusatz 1). Even those who reject Reason in Nature approach to Nature by means of their Reason and expect to know Nature by their thoughts. That is, thay want to find the Reason in Nature. Philosophy of Nature and Experience "The natural sciences, and in particular, the most fundamental of them, physics, deal with such sense perceptions" (Einstein, The Meaning of Relativity 1951). "Philosophy of Nature" is not the "Nature" itself and belongs to the realm of Spirit and is therefore metaphysical. Nature is obviously material; it is also objective in the sense of being independent of subjective human consciousness, and if the word 'reality' is to express what is sensible, Nature is certainly what is sensible throughout. But Nature which is the object of the sense-experience is at the same time conceptual. The conceptual nature of Nature is the possibility of its reality as well as of its knowledge, and it is what makes Nature the subject-matter of the natural sciences. Those who think that Philosophy of Nature must not be

conducted a priori, but must be based on empirical foundations, miss the fact that nature is ipso facto what is empirical itself. Hegel says that "It is not only that philosophy must accord with the experience nature gives rise to; in its formation and in its development, philosophic science presupposes and is conditioned by empirical physics" (§ 246 Anm.).Yet, especially against his philosophy, it is often claimed that science must begin with the experience – just as eating must begun with the food. This is a pleonasm. Experience is not knowledge but what is to be known. As to the intuition, on which empirical consciousness clings, Hegel is clear about its role in the process of cognition: "[O]ne cannot philosophize on the basis of intuition" (§ 246, Zusatz). To the extent that Science has its goal as the establishment of the systematic connection of concepts, this structure can not be determined by loose and often arbitrary connections fixed by the so-called intiutional consciousness. Current empiricism asserts that the concepts of science must be derived from experience. This assertion, like every and any assertion, is a matter of association, not a logical deduction. Previously, David Hume had done better than that and, taking experience as the source of 'knowledge,' showed that only psychological representations, so-called faint ideas could be derived from it. While the connection between the concepts is logical, the connection between the representations has no more significance than a kind of association, even recitation. In the main, contemporary 'Philosophy of Science' is a sort of empiricism using this material to interpret the empirical findings of the sciences. Empiricism is what Hegel calls the "subjective idealism," a philosophy which permits human mind to know in its object only its own subjective faint ideas, that is its representations. On the other hand, in Hegel's philosophy, for the experience to be possible (or for the perception, fact, appearance to be possible), it must be determined

conceptually, so that experience becomes the unity of objective and subjective elements. What the mind does in ‘experience’ as one of its forms is that it invests its categories to its object (to the so called Ding-an-sich). It determines its object conceptually, so that in its object what is present to the mind is nothing but itself. “Understanding experiences only itself” (PhS, § 165). What it imagines it receives into itself from outside physical and cultural world is in fact only its own categories. This ordinary, that is unconscious consciousness or common-sense imagines that in its object it is confronted by the external reality; it imagines that what it knows is its object, not itself. Mind, as understanding, is an unconscious subjective idealist. Mind is the “movement of becoming an other to itself, i.e. becoming an object to itself, and of suspending this otherness. And experience is the name we give to just this movement” (PhS, § 36). “Consciousness knows and comprehends only what falls within its experience; for what

is contained in this is nothing but spiritual substance, and this, too, as object of the self” (PhS, § 36). Philosophy of Science The fact that Philosophy of Science exists is an indication that empirical science is not sufficient to itself, that it is not science in the true sense of the term but only empirical science. Logical Positivism was designed to complement the sciences by cleaning them from the concept. It asserted that Nature was a mere fact without any conceptual structure. It was devoid of any form or determination, so that thinking had absolutely nothing to do with it. It regarded the thought just irrelevant to what is material Nature. For Hegel, Nature is determinate, and its determinations is expressed by objective thoughts, that is by concepts. A Nature without any determination is a Gedankending, an abstraction. Logical Positivism had nothing to do with knowledge but only with statistics. Consequently, it corrupted the knowledge and rejected the very concept of science. From Logos to Nature In Hegel’s encyclopedic system Nature logically follows the Logos or Reason (absolute Idea). Nature is the dialectical development or negation of Logos, and in the structure of Hegel’s absolute method it corresponds to the dialectical moment and has its determination relative to Logos. In Hegel’s words, “Nature … is determinate only through its being relative to a first” (Enc. § 247, Zusatz). This determination of Nature is equally its reality. It is determinate or real Logos. Nature, if taken in total isolation from everything else, is an abstraction, a Gedankending — the principle of so-called Naturalism. Nature has its quality, that is, its being as Nature, only in relation to its other which is the absolute Idea. All determination is relation. And all determination is equally negation — as Spinoza rightly said. Nature is Logos in its negativity, otherness, externality. In Hegel’s system, Logos is the Idea in its universality. Bu universality itself has its determination only in its opposition to particularitiy. It is always connected to particularity, is determined by it, and in the case logical Idea, the particularity of Nature is the reality of the Idea. It was Schelling who called Nature as “petrified intelligence.” But Nature is equally not petrified, since it is “the unresolved contradiction” (§ 248, Anm.) of the universality and particularity; so it sublates itself, and raises itself to the point of contact with the Spirit, to the Idea of Life. “Life is the highest to which nature drives in its determinate being” (§ 248, Anm.). Life is the beginning of Geist, its first and therefore simplest moment. Geist is the unity of Logos and Nature, the resolution of contradiction, the concrete unity comprising both preceeding moments. In Hegel’s system, there is no transition from Logos to Nature in the

temporo-spatial sense of the term. Nature “has not issued from a process of becoming, nor is it a transition.” It is not “ein Gewordensein und Übergang” (Science of Logic, last paragraph). Nature is not created; on the contrary, in its spurious infinity, the material Nature is Space and Time from eternity to eternity. Empirical, that is, ordinary consciousness imagines a transition between Logos and Nature and, as theism, affirms a divine creation, and, as atheism, denies validity to the same representation which is, in fact, its own fiction. What is called as creation of Nature is in fact an endless process which takes place in eternity. Nature is a perennial origination or birth, that is, a process, a ceaseless flux, a never ending becoming. As the moment of “unresolved contradiction” of existence, it is finite in its infinity. “The Idea of Nature, like the Idea as such, is eternal” (§ 247 Zusatz). The Idea of Nature is its concept plus its reality, but its reality does not correspond to its concept. It is because of this disparity that Nature strives towards its perfect form. The determination of Nature is “the externality of space and time existing absolutely on its own account without the moment of subjectivity” (Science of Logic, last paragraph). When the theory of relativity proposes that everything was created from nothing with a big bang, it practically does the same mistake that Kant objects against when he criticise what he thinks as the deduction of 100 Thalers from their concept, of the determinate something from pure, abstract being. What can be created determinately is only what already exists in potentia. Although it is true that being comes from nothing, yet determinate-being, for instance Space is not abstract being. Space While Space is positive, Time is negative. While Absolute Idea is the totality of the conceptual system, material Nature is the same conceptual system in its material externality, that is, it is basically a logical structure determined in accordance with its laws, a cosmos determined by the systematic connections of the concepts of Nature. In order to follow Hegel’s analysis of the concepts of Space, Time, and Matter — of infinitely small and infinitely great —, it is absolutely necessary to be familiar with his analysis of the concept of Quantity and other concepts related to it. The concepts of Space and Time by their very nature mathematical; and “the name of mathematics also might be used for the philosophical consideration of Space and Time” (§ 259 Zusatz). But the quantitative language of mathematics is obviously so insufficient to express the determination of the concept that, “mathematical determinations such as the infinite and its relationships, the infinitely small, factors, powers etc. have their true notions in philosophy itself” (§ 259 Anm.).

Hegel’s first concept in the Philosophy of Nature is Space. “The primary or immediate determination of nature is the abstract universality of its self-externality, its unmediated indifference, i.e. Space” (§ 254). Self-externality is being-for-itself in its spatial quality. Being-for-self is the crucial concept to understand the logical structure of Space (as well as of Time and Matter). Space is the first concept of Nature because in its immediacy, abstractness, or absolute simplicity, Space is pure affirmation or positivity. To the extent that Time includes negation, it can not be the first, since by including a negation or mediation it is more than itself. To take Space and Time as only subjective forms of ‘intuition’ without any reality, as in Kant’s subjective idealist account of them, is to make the existence of both Nature and Mind in their totality purely phenomenal. This means that ‘science’ of anything and everything has reference only to the consciousness which is disconnected to the Ding-an-sich, to the objective reality. In Hegel’s system, Space and Time are self-externality of the Idea, and our subjective logical thinking, if it thinks

objectively, that is freely, in pursuit of them, if it immerses itself in the movement of the concept, in this a priori process it becomes itself true, scientific, and objective. The reason why human Reason cannot accept that subjective idealism is the fact that Reason is the unity of the concept with its objectivity. In this sense, Kant's 'pure reason,' for instance, in its utter phenomenalism, in its absolute subjectivity, is not Reason at all. It is only consciousness cut off from what is objective. If such a fiction can not be understood or thought, then we must remember that only what is rational is capable of being understood or thought. A priori thinking is not to be confused with the theory building as it is done in modern physics today without any experimental basis whatsoever, as, for instance, it is the case in the theory of super symmetry, or the string theory, or standard model theory, theories of Einsteinian relativity, etc. Quite the contrary, the concept of a priroi thinking implies the thinking performed by the objective concepts, or by what Hegel calls Gedankenbestimmungen. The task of the transformation of the pictorial representations/ Vorstellungen to the concepts is, for Hegel, the raison d'être of philosophy. The question whether the concept is subjective or objective, whether it is physical or metaphysical, real or ideal – all this is invalid in his philosophical system, since the concrete concept is the unity of both, and what is important is the fact that our subjective thinking, in order to be scientific, should correspond to the objective reality. Hegel builds his system over the element of the unitiy of being and concept which were only separated in Kant's philosophy of Ding-an-sich. In Hegel's analysis, Space is indeterminate, so infinite, but only quantitatively, since it does not contain any qualitative negation. "Space is in general pure quantity, no longer in its merely logical determination,

but as an immediate and external being" (§ 254 Anm.). Of course it has limit, or rather it is at its every point limited. But this limit is at the same time no limit since its beyond is itself Space – at every dimension. The concept of Quantity is nothing but the progress in infinitum, that is spurious infinity. Space is self-externality; it is not external to something else but to itself. It is Außersichsein or self-relatedness, being-for-itself. Being-for-itself expresses immediately the relation to itself. It is equally determinate-being since it is not immediate or abstract being, but related to an other, but this other is only itself, in its other it finds only itself. If at this point we may talk about the structure of Space, about its alleged curvature, expansion, contraction, motion etc., this would be to append external determinations to Space which do not belong to it. The dimensions of Space has their deduction in the conceptual character of Time: Universality, particularity, and singularity. (The Determinations of Space: Line, Surface, Volume; the three dimensions). Space as determinate concept has its negation in itself (§ 257, Zusatz). The negation of Space by itself is the spatial Point which, while it is only a definition in Euclides, is deduced or proven in Hegel and no longer an axiom. This contradiction, which is Space, sublates itself. Or the Point, since it is negation of Space which gives it its determination as Point, by removing its opposite removes itself as well. The negative Space is Time. Space is determinate, that is, it is burdened with negation. Its negativity, that is its Nichtdasein or its determinate non-being is Point. This negativity is obviously also the aspect which posits its determinations as line, surface, volume. In point Space is no longer; as Point, it is not; or rather, Point is not the abstract nothingness, but the non-being of Space, that is its unity with its absence. This contradiction is what makes the Space negate its positive being. Space as pure positivity is being-in-itself, a being totally turned into itself from all negation in the form of relation; but as negated Space, it is relation with itself, that is, it is being-for-itself. But this can not

be Space. Time As self-externality Time also is being-for-self. And Time is the dialectics of Space. Hegel calls the scientific method as absolute method or speculative method. He never uses the rhetorical expression of “dialectical method” to designate his method. Dialectic is the moment of the first negation, of finitude or mediation in the totality of the method, not yet the negation of negation, the restoration of the positive unity of the sublated opposite terms. The opposites are not only different or diverse terms; they are their own others, so that they sublate each other and by sublating each other they sublate their unity as well. Time is the negation

12

Hegel’s Phılosophy of Nature

of Space, positing explicitly what Space implicitly is. In the dialectical moment of the movement of the concept, we still do not have their unity, which is Matter. The dialectical connection of Space and Time does not mean an external togetherness of them as, for instance, the theory of relativity makes them to be. In their opposition, they are one and the same, since something can be derived only from that which, besides being itself, includes another as well in itself. Anything is itself as well as its other. Dialectical inference is not the taking something out of something else in which it has no presence. It is the making explicit what a concept implicitly is, or, to use more familiar but external terms, to show that what seems to be analytical is in its dialectics synthetical in itself. In Hegel’s words, Space “is the pure negativity of itself,” (§ 260), that is it is both itself and its own other, and as such it is “the transition into Time” (§ 260). While Space is pure positive element in self-externality of the Idea, Time is equally the pure negativity. While the former is only in itself, the latter is both in itself and for itself. Space is timeless contradiction, that is, timeless Aufhebung —, not only logical, but real as well. Time has equally the same nature. The Now as a moment of Time is; but its being is simply to vanish while it is. Its nature is such that while it is it is not. It is the permanent, or rather, eternal becoming. “[T]he being of the Now has the determination of not-being, and the not-being of its being is the Future; the Present is this negative unity. The not-being replaced by Now, is the Past; the being of not-being contained in the Present, is the Future. If one considers Time positively one can therefore say that only the Present is, Before and After is not, but the concrete Present is the result of the Past, and is pregnant with the Future. The true Present is therefore Eternity” (§ 259 Zusatz). Hegel’s deduction of the concept of Time corresponds to the dialectical moment of his absolute method. Method, that is, the movement of the concept, does not stop at this point because the opposition itself is already a new term. We only need to see only the two opposite terms as constituting a third term. Dialectics is not the end or completion of the movement of the concept. It is quite obvious that at the level of dialactical moment we have two terms which immediately show themselves as a totality, as a unity which is at the same time not an external juxtaposition. This new moment is what Hegel calls positive speculative moment at which the method turns again to a new starting point. Einstein’s rejection of simultaneity as implying the ‘absolute’ Time leads also to the rejection of the continuity and infinity of Space, and to the one-sided affirmation of the discreteness and finitude of Space. In spite of this, and it is expected in every act of forgetful analytical thinking, his world is at the same time “a four-dimensional continuum” (Theories

and the Contemporary Phılosophy of Scıence

13

of the Special and General Relativity, § 25). Also, for him “Space is a three-dimensional continuum”

and “time is an independent continuum,” and yet without infinitesimals. But important thing is not to show several blatant inconsistencies in Einstein’s thinking. The important fact is that his approach to the rational universe, to the cosmos with irrational theories based on Hume’s empiricism and Mach’s extreme positivism was only the bad science. It is very well known that Albert Einstein did not accept indeterministic interpretations of Copenhagen school of Quantum Mechanics to the end. He believed that he defended Reason. But even in one of his later works (in the Meaning of Special Theory of Relativity), he still believed that “the natural sciences, and in particular, the most fundamental of them, physics, deal with sense-perceptions.” He never understood the fact that a rational universe can be known only by rational thinking which deals with the concepts. Both Space and Time are self-externality, that is, in their externality they are in relation with themselves and not with something else; they both have the character of being continuous and discrete since in its being-for-itself each is both one and many; both are quantities; both have, in accordance with their concept, three dimensions. (Physics, even Geometry, does not inquire as to why both Space and Time have such three dimensional structures, and takes them simply as something given.) There is nothing which can logically be told which would make it possible to distinguish Space and Time. Their unity means that Space is Time. The unity of these terms is at first only the Place — that is, Here and Now in one. Place and Motion The Place in a moment of Time is the absolute Space. The Point in Space is also a Point in Time. In their opposition, they are one and the same. It is impossible to put Now here and Here there. Place is spatial; it seems as if Place has nothing to do with Time and might just as well be without Time. Yet the Place is temporal. Why does Place necessarily include Time? Why Place is determined as “spatial Now”? The answer: Place is not simply Space as such but the sublated or negative Space which is Time. That the Place includes the Time is possible only through the fact that Place itsef is spatial. “The Place which is thus the posited identity of Space and Time is also [their] posited contradiction” (§ 261). This would lead to the sublation of the Place. — We think that Space and Time are components of the motion — as we all learn it in the textbooks of physics. But the deduction of Motion is quite a different matter. The sublated Place is another Place and this is the concept of Motion: the sublation of Place is nothing but Motion, so that it is logically impossible to separate the Place from Motion.

14

Hegel’s Phılosophy of Nature

What can be extracted from the combination or unity of Space and Time is necessarily Motion. In other words, when the moments of Space and Time is considered in any relation, what we obtain is the concept of Motion. Matter and Force From Place and Motion, Hegel passes to Matter. It is also the unity of Space and Time, that is, it is also Place and Motion. Matter includes Space and Time as moments; this implies that it too is quantitative. It can not be without Space and Time. They are not three different physical entities, sitting in different places. They are not externally juxtaposed to one another. They are one single ‘compact’ reality. “The unit of mass will be taken as one of the three fundamental units.” The other units are those of Time and Space. When writing about a universal system of units in 1873, Maxwell describes the relations between what he sees as the three fundamental concepts of nature, and says that “we may deduce the unit of mass in this way from those of length and time already defined.” (A Treatise of Electricity and Magnetism, I, p. 4, 5.) Here we have an exact replication of Hegel’s deduction of Matter from the concepts of Space and Time. The mass is not matter as such but measured or quantified matter, just as what Maxwell calls

‘length’ and ‘time’ are also determinate space and time. But mere quantity does not effect the fact that Maxwell, probably unaware of Hegel’s Philosophy of Nature, confirms empirically what Hegel deduced some time ago conceptually: Matter is Space and Time. Matter is continuous or One, because as being-for-self, in its other it is related only to itself. It is Plenum – pure fullness. without an abstract one-sided distinction. Plenum is the force of attraction, and the attraction, taken by itself without its opposite, would result in the point of singularity or nothingness of the big-bang theory. It is an absurdity. But attraction is, dialectically, repulsion. And mere repulsion would have made the universe disintegrated into mere Vacuum. Matter is the unity of the force of attraction and force of repulsion, or of the continuity and discreteness, or of Plenum and Vacuum. So Matter is Gravity since Gravity is not mere attraction but both attraction and repulsion.

WORK IN PROGRESS

İDEA / GEOMETRİ

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

GEOMETRİ —1

Aziz Yardımlı

BELİT (AXIOM) (ἀξίωμα)

Uzayın görgül bilimi olarak Geometri belitler üzerine kuruludur çünkü kullanacağı kavramlar mantıksal olarak çıkarsanmaz ama sıradan tasarımdan alınır. Ama Geometri görgül Geometriden daha iyi olmalıdır.

Belitler tanıtlama gerektirmeyen ve doğrulukları kendiliğinden-açık olarak kabul edilen önermelerdir. Belitin doğru olması, doğru bir belit olması belitin nesnesi ile bağdaşma içinde olmasıdır. Belitin gerçek olması, gerçek bir belit olması belitin kavramına uygun olmasıdır.

Belitin doğru olması özdeşlik ilkesine göre belirlenmiş olması, öznesinin yüklemi kapsaması, belitin analitik olması ya da totolojik olması demek değildir (totoloji ya da geneleme: aşırı abartma, tepedeki doruk vb.). Noktanın boyutsuz olması "nokta" kavramının "boyut" kavramını "olumsuz olarak kapsaması," eş deyişle onu "kapsamaması"dır.

Belitsel yöntem mantıksal değil ama tasarımsaldır. "Mantıksal"ın kendisi kavram bağıntısını anlatır. (Kavram ilkin saltık olarak yalın olandır ve bu yalınlığı içinde belirli olması bağıntılı olduğunu ve ilkin karşıtı ile bağıntılı olduğunu gösterir.) Tasarımların kavramların deforme biçimleri olmaları geometrinin mantığının eşit ölçüde sağlıksız olmasında sonuçlanır ve geometrinin mantığından söz etmek mantık kavramının bilinçsizliğini ele verir. Geometri önermeler düzleminde açınır, teoremlerin kendileri önermelerin bireşiminden oluşur, ve önermelerin özne ve yüklem bağıntıları dolaysızca kavram bağıntıları değildir (mantık saltık olarak kavram bağıntıları düzleminde devinir). "Nokta parçası olmayandır" tanımı parça ve olmayandır sözcüklerinin de tanımını gerektirir ve bu olgu belitlerin dolaysızlık ve kendiliğinden-açıklık karakterini ortadan kaldırır.

Eğer belitin doğru olması belitin nesnesine karşılık düşmesini anlatıyorsa, birinin bilincindeki belit ile bağdaşması gereken realite belitlerin nesnelliğini imler. Belit ancak nesnel ise doğrudur.

Belit sözde "modern mantık"ta keyfi bir önermeye indirgenir, kavramdan bir kere daha uzaklaştırılır, ve "uslamlama için yalnızca doğru ya da yanlış olabilecek bir öncül ya da başlangıç

noktası" olarak görülür.

Ama "modern" denilen mantığın belit kavramını ortadan kaldırdığını kabul edersek, bu tür belitler üzerine dayandığı ileri sürülen "Euklidean-olmayan geometriler" adı da ortadan kalkar ve içerik Geometri başlığı altına düşen hiperbolik geometri (Lobaçevski) ve elliptik (ya da küresel) geometriler olarak saklanır. Eğer gene de "non-Euclidean" adını kullanmayı istiyorsak, bunun düzlem geometriden ayrı olan eğri yüzey geometrilerini anlatması gerekir, ki gene de önemli bir gerektirim olduğu söylenemez.

Belitler ussal önermelerdir ve kendiliğinden-açıklıklarının ve tanıtlama gerektirmemelerinin ussallıklarını göstermesi gerekir. Belitlerin bu ussal karakterini yadsımak ve gene de geriye kalanın "belit" olduğunu düşünmek usdışı bir düşünme yeteneğini gerektirir. Örneğin Hilbert'in yaptığı gibi "Bir çizgide en az iki nokta bulunur" demek noktanın boyutlu olduğunu doğrulamaktır. Boyutlu olan çizgiye ya da yüzeye ya da hacıma "nokta" demek ise irrasyonalizm dediğimiz bakış açısıdır. Ama buna bir "bakış açısı" demek olanaksızdır.

"Euklides Geometrisi" bir geometri türü, eşölçümsüz geometriler arasında biri değil, ama genel olarak Geometridir. tıpkı hiperbolik geometri ve elliptik geometri gibi. Bu son iki geometri düzlem geometri ile çelişkili olmak bir yana, onun tüm belitlerini, konutlamalarını ve tanımlarını kullanır.

Bolyai, Lobaçevski ve Gauss'un yaptıkları şey Euklides geometrisini çürütmek değil, tersine ona daha öte işlevler kazandırmaktı. Beşinci konutlamanın yadsınması, koşut doğru çizgilerin kesişmesi gibi bir "önermenin" ileri sürülmesi söz konusu değildir. Kabul edilen şey yalnızca eğri yüzeylerde doğru çizgilerin ve dolayısıyla koşut çizgilerin olamayacağı gibi bütünüyle kendiliğinden-açık bir belittir. Gerçekte, Euklidien olmayan geometriler öncelikle "doğru" çizgi kavramını çürütürler. Buna göre beşinci konutlamanın çürütülmesi koşut çizgilerin kendilerinin düzlem üzerinde olup olmadıkları ile, eş deyişle "doğru çizgiler" olup olmadıkları ile ilgilidir. Bildiğimiz gibi, Einstein'ın görelilik kuramı doğruluk niteliğinin göreli olduğunu kabul eder. Ama geometrik doğruluk Einstein'ın uzaysal noktanın devimine bağlı göreli doğruluk ve eğrilikten bütünüyle başka bir belirlenimdir ve eğrilik kadar reeldir.

Gauss'un Uzayın Doğası Üzerine Deneyi Miti

Gauss ile ilgili şöyle bir anekdot vardır: "Gauss was one of the first to understand that the truth or otherwise of Euclidean geometry was a matter to be determined by experiment, and he even went so far as to measure the angles of the triangle formed by three mountain peaks to see whether they added to 180. (Because of experimental error, the result was inconclusive.)"

Gauss'un üç dağın doruğunun oluşturduğu üçgenin iç açılarının toplamının 180 derece olup olmadığını ölçmedeki amacı açıktır ki uzayın kendisinin eğriliğini değil ama Yeryüzünün yüzeyinin eğriliğini saptamaktı. Ama usdışı görgücü bakış açısı bu ayrımı görmede zorlanacaktır. (Ayrıntı için bkz:)

BİLİM VE DUYUSAL ALGI

Einstein "Göreliliğin Anlamı"nda (1954) Fiziğin "duyusal algıları" ele aldığını yazar. Fiziğin ele aldığı bu "duyusal algıların" ne olduğunu merak ediyorsak bunu kitabın hemen ilk sayfalarında görebiliriz, örneğin: $s2 = \Delta x12 + \Delta x22 + \Delta x32$ ya da $\Sigma \Delta x\nu 2 = \text{const.}$, $\Sigma \Delta x'\nu 2 = \text{const}$, ve benzerleri gibi.

Öte yandan Geometrinin "duyulur nesneler" gibi şeyler ile ilgilendiğini kabul eden David Hilbert de aynı konumu dile getirir ve örneğin "bağlantı belitleri" (Axiome der Verknüpfung) dediği ve

gerçekte belit karakterini taşımayan bir önermede (I.3) şunu bildirir: “Bir doğru çizgide her zaman en az iki nokta vardır” :: “Auf einer Geraden gibt es stets wenignstens zwei Punkte.” Açıktır ki bir çizgi oluşturan ve sayılabilen 'noktalar' Euklides'in parçası olmayan noktalararı değil ama parçası olan fiziksel cisimler gibidir. David Hilbert'in geometrik 'belitleri' fiziksel cisimler ile ilgilidir, çünkü kavramsal ideal geometrik nesneler yoktur.

EINSTEIN

"The natural sciences, and in particular, the most fundamental of them, physics, deal with such sense perceptions. The conception of physical bodies, in particular of rigid bodies, is a relatively constant complex of such sense perceptions." (The Meaning of Relativity, 6'ncı yayım, 1954.)

"In the present treatment, geometry is related to actual things (rigid bodies), and its theorems are statements concerning the behaviour of these things, which may prove to be true or false." (Aynı yer.)

Einstein ve Hilber her ikisi de bilginin deneyimden türediğini kabul eder. Ama deneyimden türediği ileri sürülen şey ne bilgidir, ne de kavram. Bu bakış açısı felsefe tarihinde görgücülük olarak bilinen bakış açısıdır ve fizikte örneğin nedenselliğin reddedilmesine, matematikte örneğin teğetin yaya birden çok noktada değmesi gibi enteresan sonuçlara götürür. Daha genel olarak, bilginin olanaksızlığı görüşüne, kuşkuculuk olarak da adlandırılan bilinemezciliğe götürür.

Einstein gibi Hilbert de bilimin temelde görgül bir sorun olduğunu kabul eder. Buna karşın ikisi de görgül öncülleri ile bağdaşmayan, aslında "felsefelerinin" kendisini yadsıyan konumları savunmada duraksama göstermezler. Einsten bir ussalcı gibi "Tanrı zar atmaz" diyerek ve determinizmi savunarak Kopenhag indeterminizmine karşı ölümcül bir savaşıma girişirken, görgül yöntemi gereği noktanın ne olduğunu bile bilmesi olanaksız olan Hilbert "Bilmeliyiz. Bileceğiz" (Wir müssen wissen. Wir werden wissen.) diyordu.

Fiziğin kavramı bir yana atarak ‘deneyim ve gözlem' üzerine dayanması sonuçta Fiziğin hiçbir evrensel ve zorunlu ilke, hiçbir yasa kapsamaması ve salt olasılık ve istatistik ile yetinmesi gibi kaçınılmaz bir vargıya götürür. Bu görgül yönteme göre, gözlenmemiş doğa cisimlerinin yasaya uyup uymayacakları gözlemden önce bilinemez. Gerçekte, bilincin 'deneyim'den türetilen içeriği doğal olarak görüngüsel ya da fenomenolojik bir karakterdedir, özneldir, ve bilimin kavramına uygun düşmez.

Görgül doğa bilimleri kendilerine yeterli değildir çünkü kavramsal problemlerinin çözümü görgül yöntemler ile yerine getirilemeyecek bir iştir. Bu güç işi bir zamanlar "Doğa Felsefesi" üstlenmişti. Batı felsefeciliğinde zamanla yalnızca Doğa Felsefesi değil ama bütününde Felsefe "metafizik" olarak, "yalancı bilim" olarak görülmeye başladığı için yeri pozitivist "Bilim Felsefeleri" tarafından alındı. Ama salt kavramı anlamamaktan ve bunun yerine kavramsız olguya dayanan pozitivizmin kendisi görgül bilimlerin problemlerini yine bu bilimlere özgü görgül yöntemler ile ele almaya çalışır.

Modern Fizik birbiri ile geçimsiz görelilik ve quantum kuramları ve bunların belirsiz bir çokluktaki yorumları ile "bilime" en küçük bir benzerlik göstermeyen bir kaotik tablo sergiler. Hiç kuşkusuz bunun sorumlusu "Bilim Felsefeciliği" değildir çünkü bu "felsefecilikte" felsefe olduğu söylenebilecek hiçbir içerik yoktur. Kendini anlamasını sağlayacak bir perspektiften bile yoksun bir pozitivizm bilimsel etkinlik için ornitolojinin kuşlar için gereksiz olmasından da gereksizdir.

POZİTİVİZM VE NON-EUKLİDEAN GEOMETRİ

Blimin olanağını görgücü ilkeye indirgemek ve uyarlamak isteyen pozitivizme göre, bir gün pekala taş yere düşmeyebilir çünkü yasa değil ama olasılık egemendir. Ve bir gün pekala dünya güneşin çevresinde kare ya da sarmal bir yörüngeye girebilir çünkü bu bakış açısından tüm doğa yasaları, Newton'ın aşağıda* ileri sürdüğü gibi (ve David Hume'dan, Karl Popper'dan ve başkalarından çok daha önce ileri sürdüğü gibi) fenomenlerin gözleminden türetilen tümevarımlardan daha çoğu değildir.

Newton

Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri.

Kitap 3. Felsefede Uslamlama Kuralları

KURAL IV

Deneysel felsefede genel tümevarım yoluyla fenomenlerden çıkarsanan önermelere, tasarlanabilecek karşıt önsavlara karşın, doğru olarak ya da gerçeğe çok yakın olarak bakacağız — ta ki onları ya daha doğru, ya da kuraldışılara açık kılabilecek başka fenomenler ortaya çıkıncaya dek.

Newton görgül bilimlerin yöntemini bildirir. Dahası, bu önermelerin evrensel ve zorunlu bağıntılar vermediğini ve yanlışlanabileceklerini de ekler. Newton bu yöntem ile bütünüyle tutarlı olarak Geometriyi mekaniğin bir dalı olarak görür ve "geometri mekanik kılgı üzerine kurulur" der (Principia, Birinci Yayıma Önsöz). Daha sonra Albert Einstein da geometriyi bir pergel-cetvel sorunu olarak gördü.

Newton'ın anlatımında tümevarımın sağınlık yoksunluğu yalnızca belirtilmekle kalmaz. Newton tümevarımı biricik geçerli yöntem olarak kabul eder ve sonuçta Güneş Dizgesi böyle gevşek ya da boşluklu yasalar nedeniyle düzenini yitirdiği zaman Tanrının eli işe karışır ve yeniden eski düzen getirilir. Newton için Yerçekimi Tanrının istenci gibi birşey, ve Mekanik ise bir bilim değil ama materyalizme götüren bir ateizmdir.

Mantığın yokluğunda, herşey olası, herşey mantıksaldır. A posteriori 'bilimin' bu bakış açısına ve bu görgül kökenli 'mantığına' göre, bir gün gözlem yoluyla pekala iç açılarının toplamı iki dik açının toplamından küçük ya da büyük bir üçgen de bulabilir. Ve Euklides geometrisini çürüttükleri düşünülen geometrilerde durum tam olarak budur.

Küre yüzeyindeki "üçgenin" iç açılarının toplamı iki dik açıdan büyüktür. İrrasyonalizm için bu örnek Geometrinin çürütülmesidir.

Bu kulağa parodi gibi gelir. Ama modern irrasyonalizmin parodi olmadığını, ciddi olduğunu kabul etmeliyiz. Ve böyle üçgenler bulunmuştur! Geometrinin belitsel yapısının keyfi olduğu da anlaşılmıştır! Bu saçmalıkların bütünüyle dışında, kendi çalışmasına "İmgesel Geometri" ("Géométrie Imaginaire," 1837) diyen Lobatchevsky ve ayrıca Riemann çok daha önce böyle eğrisel üçgenleri incelemişlerdi. Ama bu eğri yüzey geometrilerinin Geometriyi çürüttükleri biçimindeki enteresan buluş onlara ait değildir.

Küre yüzeyinde ve hiperbolik yüzeylerde böyle eğrisel üçgenler çizilebilir, ve düzlem yüzeylerde geçerli olan belitler böyle eğri yüzeylere uygulanamaz. Yeni 'fiziksel' geometri ise bu özel yüzeylerde geçerli olan belitleri düzlem geometrinin belitlerinin çürütülmesi olarak görür ve bu bütünüyle ussal ayrımın geometrinin kendisinin çürütülmesi olduğu sanısına kapılır. Tüm 'fiziksel geometri' anlayışının temelinde yatan kavrayış gücü budur.

İnsanların büyük çoğunluğu kendi yargılarına, kendi uslarına güvenmez. Bunda hiç kuşkusuz çok haklıdırlar. Başkalarına dahaçok güvenirler. Bunda eşit ölçüde haklı değildirler. Sık sık irrasyonalizm tarafından düşünmeyi bastırmaya güdülenir, ya da açıkça yıldırılırlar. Düşüncenin doğasını kavramadan onun gücüne güvenmek olanaksızdır.

Bu türden mantıksızlıkları ya da mantıksal sapınçları ileri sürenler, matematiğe sözde duyusal, görgül, fiziksel temel arayanlar kendileri de gerçekte sözcüğün tam anlamıyla aynı insan mantığını kullanırlar. Ama onu kendi kendisine karşı kullanırlar. Bu usdışı bakış açısı sorunu yalnızca içbükey ya da dışbükey yüzeylere sınırlayamaz. Hilbert ne olursa olsun hiçbir yüzey ile ilgili olmayan noktanın tanımını bile 'fizikselleştirir.' Bu tür girişimler geometrinin görgülleştirilmesi için, sonsuz-küçüklüğün ya da sürekliliğin yokedilmesi için, geometrik belitlerin Olimpos'un yüksekliklerinden irrasyonalist 'geometricinin' toprağına indirilmeleri için amaçlanır.

LEON HARD EULER (1707-1783)

Burada bir matematikçinin, modern matematiğin en verimli kafalarından birinin Geometrinin a priori doğası üzerine Platon'u, Euklides'i, Descartes ve Leibniz'i anımsatan sözlerini okuyabiliriz. Euler Letter to a German Princess'te şunları yazar (İng. çeviri Brewster tarafından, Cilt 2, s. 31):

> *"Uzam cisimleri yalnızca uzamlı oldukları ölçüde ve içine-işlenemezlikten ve süredurumdan soyutlanmış olarak irdeleyen geometrinin asıl nesnesidir; geometrinin nesnesi öyleyse cisim kavramından çok daha genel bir kavramdır, çünkü yalnızca cisimleri değil ama, eğer böyle şeyler varsa, içine-işlenemezlik olmaksızın salt uzamlı olan tüm şeyleri kapsar. Dolayısıyla bundan şu çıkar ki, geometride uzam kavramından çıkarsanan tüm özellikler benzer olarak uzamlı oldukları düzeye dek cisimlerde de yer almalıdır."*

Euler'in anlatmaya çalıştığı şey nicelik kavramının belirli-varlığını uzayın kendisinde bulduğu, salt soyut-sayısal ölçü ile ilgili ideal-düşünsel birşey olmadığı, ama o denli de olgusal olduğu, özdeksel şeylerin kendileri için de tam olarak kavramlarında olduğu gibi geçerli olduğudur. Nicelik kavramı reel dünyadan kopuk soyut bir idealar dünyasının sorunu değildir: Kavram nesneldir. Ama 'nesnellik' fiziksellik, duyusallık, özdeksellik değildir.

Einstein'ın anlayacağı dilde anlatırsak (Özel ve Genel Görelilik Kuramı'nda yazdığı gibi), cisimlerin genleşmesi ile birlikte uzayın ve geometrinin de genleştiklerini düşünmek gereksizdir: Uzam kavramının tüm özellikleri cisimlerin de özellikleridir. İdeal ve reel birdir.

Geometri ancak Euler'in ona verdiği ideal belirlenimde sağın bir bilim olabilir. Uzay, zaman ve özdek bağıntıları da eşit ölçüde sağındır. Ve elbette devim de.

Çünkü tümü de süreklilik ve kesiklilikleri içinde Nicelik kavramının belirli varoluşundan başka birşey değildirler. Tümü de Nicelik kategorisi altında durur. Bir cisim genleşebilir. Einstein duraksamadan bunu "geometrinin genleşmesi" olarak yorumlar.

Bir cisim nicel sağınlığının pergel-cetvel ölçümü ile saptanmasına izin vermez. İnsan algısının kabalığı nedeniyle sağınlık saptamaya yetenekli olmadığı için değil, ama cismin kendisi bir oluş sürecinden başka birşey olmadığı için. Ama bu olgu kavramı ruhbilimsel algıya indirgeyen görgücülük tarafından geometrinin kendisinin sağınlık yoksunluğu olarak yorumlanır. David Hume iki doğru çizginin çok küçük açılar durumunda bir dilim boyunca kesişeceğini yazar.

Parçacık yapısının düzenlenişindeki ve ölçme aracımızın kendisinin parçacık yapılarının düzenlenişindeki kabalıklar ve en sonunda insan duyumlarının kendilerinin sağınlık yoksunluğu

eksiksiz ölçümler yapmamıza izin vermez. Ama bu fiziksel evrenin Nicelik kategorisine başkaldırısı değildir. Evren tüm özdekselliği içinde, en büyük galaksi kümelerinden en küçük parçacıklara dek, nicelik kategorisinin sonsuz küçüklükteki ya da sonsuz büyüklükteki ayrımlarını sergiler, tek bir atomun ya da tek bir galaksinin herhangi b ir yanlışlık yapmasına, kendi mekanik ussallığından en küçük bir sapma göstermesine izin vermez. Usun bakış açısından, Evren kozmozdur, kaos değil. Ve eğer insan geometriyi bu boyutlara dek izleyebilseydi, ancak o zaman fiziksel evrenin sözcüğün en sağın anlamında bir Geometri de olduğunu, Fiziğin Geometri ile eksiksiz olarak çakıştığını görebilirdi. Ve gene de, Einstein'a karşın, Geometrinin 'genleşip sıkışmadığını,' yalnızca belirli, tikel geometrilerin, cisimlerin geometrik belirlenimlerinin genleşip sıkıştığını, bunun özdeğin olduğu kadar geometrinin de bir fenomeni, özdeğin geometrik deviminin kendisi olduğunu görürdü.

Geometrinin a priori bir bilim olduğu, aslında tüm bilimlerin a priori oldukları görüşünün kendisi bir belittir. Ve gene de, tüm belitler gibi, tanıtlama gereksinimindedir. Bu mantıksal dizgenin kendi içersinde yerine getirilir. Hegel'in Doğa Felsefesi'nin Birinci Bölümünde (Uzay ve Zaman) en temel geometrik kavramları (nokta, çizgi, yüzey, oylum) çıkarsaması (§ 256) Euklides'in Öğeler'indeki tanımların çürütülmesi değil ama eksiksiz mantık yoluyla, kavramın kendi eytişimi yoluyla en son aklanışlarıdır. Ama bu mantıksal sağınlık olmaksızın da noktanın, doğru çizginin, düzlem yüzeyin vb., giderek uzay, zaman ve özdeğin kavramsal doğaları doğal us tarafından dolaysızca anlaşılır ve gerçeklenir. Bu belitsel düzlemdir. Ve görgül bilimler bu belitsel düzlemde çalışmakla yetinirler. Ama burada da eytişimsel düğüm noktaları ile karşılaşılır, ve başlıca sorun sonsuzluk ve süreklilik kavramlarına bağlı olarak ortaya çıkar.

Görgül ya da a posteriori bilim bu sonsuzluk ve süreklilik kavramlarına bağlı sorunlar karşısında bozguna uğrar, paradokslar ile karşılaşır, ve duyusallığa ya da fizikselliğe, sonluluğa ve süreksizliğe inmekten başka bir çözüm bulamaz (Hilbert'in fiziksel nokta tanımı, David Hume'un iki doğru çizgiyi bir dilim boyunca kesiştirmesi, Einstein'ın katı ölçme çubuklarıyla ölçülen ds uzaklığı vb. gibi).* İşin gerçeği görgül bilim, a posteriori bilim denilen şeyin hiç de bu görgücü bakış açısının sandığı gibi olmadığıdır. Kant'tan çok önce, Descartes yalnızca deneyimin, yalnızca algının değil, ama tüm duyumun bile ancak düşünce belirlenimleri ya da anlak-kategorileri yoluyla olanaklı olduğunu görmüştü. Deneyim, gözlem, algı denilen süreçler daha baştan kuramsaldır, kategoriler tarafından belirlenirler. A posteriori denilen bilim kaba duyumculuğun bir yapıntısından başka birşey değildir.

*Özdeksel ve kavramsal alanlarda sürekliliğin ve kesikliliğin birliği konusunda, salt kesiklilik kategorisinde direten 'nice sıçramaları' tasarımının değersizliği konusunda Schrödinger'in Özdek Nedir? başlıklı yazısı modern bilimcilik alanında bile eytişimsel düşüncenin bütünüyle yenilmediğini gösteren en güzel örneklerden biridir. Ama Batı akademizmi mitlere daha çok değer verir, ve böyle ussal girişimler gerçek değerlerinde tanınmazlar.

Geometriyi deneysel bilimin bir dalı olarak gören bakış açısı herşeyden önce deneysel bilimin kendisinin a posteriori olmasının ne demek olduğu üzerine düşünmelidir. A posteriori bilginin bir bilgi bile olmadığı, deneyim ve gözlemden türetilen tümevarımların ancak yaklaşık gerçeklikler, eş deyişle ancak olasılıklar olduğunu, bu yalın olguyu görgücülüğün kendisi büyük bir buluş olarak görür.* Tümevarım yalnızca bir olasılık derecesi verir. Ve çamaşır yıkayan bir görgücünün ne zaman çamaşır yıkasam yağmur yağar yolundaki tümevarımından daha iyi bir geçerlik göstermez. Böyle gözlemler elbette hiçbir zaman bir evrenselliğin, bir zorunluğun, bir nedenselliğin temeli olamazlar. Yalnızca ilinekselliğin, olasılığın, istatistiğin ve tahminin temelleri olabilirler. Bilim olasılık ile de ilgilenir. Ama ona bir gerçekliğin, bir nedenselliğin değerini vermez. Bilimsel yasa,

bilimsel değişmez, bilimsel gerçeklik görgücü bakış açısının kavrayış çevreninin çok çok üstündedir. Pozitivist Einstein'ın haklı olarak yakındığı gibi Olimpos'un doruklarındadır. Kişinin oraya tırmanmayı göze alması gerekir.

*A posterioriciliğin nerelere dek vardığını belirtmek yerinde olur. Mill mantığın ve matematiğin kendilerinin görgül olduğunu, gözlem ve deney tarafından çürütülebilir olduğunu düşünüyordu.

ANALİTİK VE SENTETİK

Analitik ya da sentetik terimleri mantıksal sağınlık imlemez, giderek salt görgül dışsallık alanında kullanıldıklarında, herhangi bir mantık bile imlemezler. Yalnızca dışsal, yalnızca ilgisiz bağıntıyı anlatırlar. Kant'ın analitik ve sentetik terimlerini kullanımı doğal mantığı terimlerdeki bu gevşeklik ve genişlik nedeniyle şaşırtır. Ve terimin yetersizliğini göstermek istercesine, analitik olmanın özdeş olmayı imlediğini kendisi söyler.

> *"Analitik yargılar içlerinde yüklemin özne ile bağlantısının özdeşlik yoluyla düşünüldüğü yargılardır" [AUE, B 10].*

Analitik olmanın özdeş olduğunu söylemek salt keyfi bir tanım vermektir. Ama kavram olarak düşünüldüklerinde, analitik olma ya da özdeş olma hiçbir biçimde aynı değildir.

Ama özdeşlik kavramı kendi diyalektiği gereği ayrımdan ayrı değildir, çünkü özdeş olan kendi ile bir bağıntı içinde durur. 'Özdeşlik' anlatımından yararlanmayı kabul ettiğimiz sürece, 'doğru' çizgi ve 'en kısa' çizgi arasındaki ilişki, ve 'eğri' çizgi ve 'daha az kısa' çizgi arasındaki ilişki özdeşlikten başka birşey değildir.

Euklides'in Öğeler'deki ilk tanımı — 'Nokta parçası olmayandır' — geometrinin işlemesi için yeterli ve uygun olanın örneğini verir. Varlığın doğrulanması olan tanıtlamadan ayrı olarak, tanımda istenen istenen şey yalnızca anlamdır. Tanım bu yüzden 'nokta' ve 'parça' arasında kurulan karşıtlıktan yararlanabilir, üstelik henüz 'parça' kavramının kendisinin tanımı verilmemiş olsa bile. Bu yöntem geometrinin amaçları için yeterlidir. Geometri felsefe değildir. Ama gene de belitlerin Geometride varsayımlar olarak kabul edilmeleri gerçekliklerinin kuşkulu olması demek değildir. Tersine, gerçekliklerinin genellikle tanıtlama denilen uslamlama süreçlerine başvurmayı kesinlikle gerektirmeyecek denli açık olmasıdır. Belitin işlevi yalnızca ve dolaysızca geometrik kavramın görgül belirlenimini bildirmektir, ve tanımın kendisi geometrik kavram ve duyusal tasarımı arasındaki ayrımı varsayar. Eğer iki nokta arasındaki 'doğru çizgi' = 'en kısa çizgi' ise, ve belit yalnızca bunu belirtiyorsa, belit yalnızca kavramın sezgisel ya da duyusal belirlenimini bildirir. Ve kısa ya da uzun terimleri özsel doğasında nicelik olan doğru çizginin belirlenimini ne eksiltirler ne de çoğaltırlar. Geometri bu görgül belirlenimi ister, çünkü çizimler yoluyla, algı düzleminde işler. Belirlenimi kavrama dışsal görmek kavramı kendine dışsal ya da kavramı kendi dışında görmektir. Bu içsellik nedeniyledir ki belit analitik ya da çözümsel olmak zorundadır. 'En kısalık' belirlenimi doğru çizgiden uzaklaştırıldığında, geriye doğru çizginin kendisi de kalmaz. Ve hiç kuşkusuz Geometri de kalmaz.

PROBLEM BELİTLER

a) Uçları aynı olan çizgilerden doğru çizgi en küçüğüdür (Ya da: Bir doğru çizgi iki nokta arasındaki en kısa yoldur). (Arşimed, "Küre ve Silindir Üzerine," Varsayım 1.)

b) İki doğru çizgiyi birden kesen bir doğru çizginin aynı yandaki iç açıların toplamı iki dik açıdan daha küçükse, iki doğru çizgi belirsiz olarak uzatıldıklarında açıların iki dik açıdan daha küçük

oldukları yanda kesişirler. (Euklides, “Öğeler,” I, Konutlama 5.)

“Koşutluk postülatı” olarak adlandırılan bu postülat açıkça görüldüğü gibi aslında koşutluğu değil ama tam tersini, koşut-olmamayı belirtir (yalnızca bir anımsatma). Bu konutlamanın salt anlatımındaki “uzunluk ve karışıklık” nedeniyle, ve kullanımının teoremleri tanıtlamada ancak ‘ileri’ bir evrede başlaması nedeniyle — sık sık böyle bildirilen ‘gerekçelerle’ — önceki daha yalın anlatımlı konutlamalardan ayrı bir doğada olduğu, eş deyişle bir konutlama olmadığı, ve onlardan türetilmesi, ya da daha iyisi, bir teorem olarak tanıtlanması gerektiği düşünülür. Konutlama hiç kuşkusuz bir tanıtlama gerektirmediği için konutlamadır, ve işlevi kavramın “varoluşunu” ileri sürmektir, örneğin 1. Konutlamada olduğu gibi: “Bir noktadan bir başka noktaya doğru bir çizgi çizilebilir.” (Yine geçerken belirtebiliriz ki, tanımlar yalnızca anlamı ilgilendirirler, semantiktirler; kavramsal değil, tasarımsaldırlar ve bu onlardaki eksikliktir.)

c) Koşut çizgiler aynı düzlemde olan ve her iki yönde sonsuza dek uzatıldıklarında her iki yönde de kesişmeyen çizgilerdir. (Euklides, “Öğeler,” I, Tanım 23.)

Düzlem geometride tanımlara bağlı bu iki sonurgunun (a ve b) yarattığı hiçbir mantıksal sorun yoktur. Düzlem için geçerlidirler, ve bu düzeye dek herşey doğal usun istediği gibidir. Ama küre yüzeyinde ‘doğruluk’ kavramı ortadan kalkar ve ‘iki nokta arasındaki en kısa yol’ bundan böyle bir doğru değil ama özel bir eğri, bir geodezik olur. Bu en kısa eğri çizgi küre yüzeyindeki daha başka eğri çizgilerden ayrıdır ve özeği kürenin özeği olan büyük dairenin üzerindeki bir yay dilimidir (küreyi iki eşit parçaya bölen daire üzerinde olmayan tüm eğriler ‘en kısa’ yoldan daha uzundurlar). Bu noktaya dek herşey doğal usun belirlenimleriile uyum içindedir.

Küre yüzeyinde koşut çizgiler kesişir.

Şimdi non-Euklidean ya da irrasyonel bakış açısına geçelim, ve kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyi üzerindeki iki koşut ‘DOĞRU’ çizginin durumuna bakalım. İlk olarak kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyinin üzerinde olan ve büyük dairesi üzerinde yatan bir D ‘DOĞRU’ çizgisi ve bu çizginin dışında bir nokta alalım. Bu noktadan sonsuz sayıda yöne sonsuz sayıda ‘DOĞRU’ çizgi çizilebilir. Ama eğer bu noktadan D ‘DOĞRU’ çizgisine koşut bir ‘DOĞRU’ çizgi çizmeyi istersek, bunun olanaksız olduğunu buluruz. Bu ‘DOĞRU’ çizgilerin tümü de D ‘DOĞRU’ çizgisi ile kesişir. Başka bir deyişle, küre yüzeyi üzerinde birbirine koşut iki ‘DOĞRU’ çizgi çizmek olanaksızdır. Tüm ‘DOĞRU’ çizgiler kesişir, birbirlerine koşut olmaları olanaksızdır, ve bu geodeziklerin, küre yüzeyindeki en kısa ya da sözde ‘DOĞRU’ çizgilerin mantığıdır.

‘DOĞRU’ları ‘EĞRİ’ olarak ve kürenin ‘DÜZLEM’ yüzeyini ‘KÜRESEL’ olarak gerçek ya da saltık karakterlerinde görürsek, herşey anlaşılırlık kazanır, ve herşey bir kez daha bütünüyle ussaldır. En kısa eğri çizginin (geodezik) davranışı bir doğru çizginin davranışı değildir. TÜM EKVATORLAR KESİŞİR. Ama bunu Euklides’in koşutluk konutlamasının çürütülüşü ya da geçersizliği olarak görmek için usu kapamak zorunludur.

Kendinde bütünüyle ussal olan küre geometrisi irrasyonalizm tarafından koşutluk konutlamasını dışlayan ‘non-Euklidean’ ‘geometriler’den yalnızca biri olarak görülür ve Riemann geometrisi adıyla da bilinir. Eğer küresel yüzey yerine hiperbolik bir yüzey alınırsak, ‘non-Euklidean’ tanımlar temelinde bu kez yüzey üzerinde sonsuz sayıda koşut ‘doğru’ çizgi çizmek olanaklıdır (Lobatchevski Geometrisi). Saltık/soyut uzaydaki saltık/soyut belirlenimleriyle bu iki geometri de ‘Euklides’ geometrisine, Geometrinin kendisine aittir. Ama irrasyonalizm doğal usun geometrik tanımlarını ve belitlerini reddedip karşıtlarını ileri sürer. Küre geometriyi düzlem geometrinin çürütülmesi olarak alır, ve uzay-zaman ‘süreklisi’ [ki göreci bilincin bu ‘kavramı’ yokettiği savında olduğunu

unutmayalım] dediği fiziksel yapıntıyı geometrinin tözselleşmesi olarak kabul eder. Non-Euklidean ‘geometri’ler tam olarak bu parodi biçiminde öğretilir. Ussal küre geometrisinin usdışı non-Euklidean ‘geometri’ye nasıl dönüştürüldüğünü anlamak kesinlikle önemlidir. Örneğin The Structure of the Universe’de (O.U.P. 1978, s. 154) Jayant Narlikar non-Euklidean geometrinin bir uygulamasını verir (italikler sonradan):

> *“Dünyanın yüzeyi yassı/flat değildir. Dünyanın yüzeyinde sürünen yassı yaratıklar dünyanın yüzeyindeki geometrinin Euklides geometrisi olduğu vargısını çıkarmayacaklardır. Bunu görmek için, iyi bir yaklaşıklık olarak yüzeyin küresel olduğunu ve yassı bir yaratığın [yerküre üzerinde] A noktası ile belirtilen Kuzey Kutbundan yola çıkmak üzere üçgen bir yolcuğa başladığını varsayalım. Greenwich boylamı boyunca güneye doğru yola başlar ve B noktasında ekvatora ulaşır. Sonra sola döner ve ekvator boyunca doğru/straight bir yolda ilerleyerek Dünya çevresindeki uzaklığın bir çeyreği kadar gidip C noktasına varır. Sonra C’den geçen boylam boyunca sola döner ve A başlangıç noktasına ulaşır. Yolculuğuna başladığı yöne bakmak için yine sola dönmek zorunda olduğunu görür. Başka bir deyişle, bir Euklides üçgeninin üç açısının toplamının yalnızca 180° olması gerekirken, kendisi sola üç kez dönerek toplam 270° olan bir dönüş yapmıştır. Bu dönüşleri yapmış olması dışında, yassı yaratığımız doğru bir yoldan sapmamıştır; böylece doğru çizgilerden yapılan gerçek bir üçgen betimlememiş olmakla suçlanamaz.”*

Burada ussal olanın tam olarak Orwell’i haklı çıkaran bir yolda nasıl bastırıldığını doğal bilincin kendisi de herşeye karşın dolaysızca algılar, $2 + 2 = 5$ olmadığını herşeye karşın bilir, çünkü kendinde ussaldır. Ama usdışını doğrulamada ciddi bir güçlük yaşamaz, çünkü usunun yetkesine değil, usdışı yetkeye dayanmayı yeğler çünkü yetkedir. (Aslında bu son türde aritmetiksel uydurmaları geçerli gören bakış açıları da ‘geliştirilmiştir,’ ve nasıl ‘uslamlamalar’ kullanıldığını merak etsek de, çocuklaşmayı bu düzeye dek götürmenin burada hiçbir gereği yoktur).

Geometrinin ussal olması ölçüsünde, realiteye uygulanması, bilimlerde kullanılması realitenin kendisinin ussallığı/yasallığı varsayımı üzerine olanaklıdır. Ve özdeksel evrenin sonsuzluğu ve sürekliliği içermesi kavramı üzerine olanaklıdır. Ama usdışı bir ‘geometri’ yasal/ussal bir evren ile bağdaşmaz. Çılgın bir evren ile bağdaşır. Ve özdeksel evrenin ‘çılgın,’ ‘saçma,’ ‘usdışı’ olduğunu doğrulamak modern görecilik ve nice kuramları için bütünüyle ‘normal’dir.

Ama, herşeye karşın, usdışını görmede hiçbir güçlük yatmıyor olabilir. Belki de sorun özsel olarak tüm güçlük kavramlarla hokkabazlık yapma becerisini ciddiye almama kararını ilgilendirir. Ve bu usdışına uyarlanmış bilinç için bütünüyle ruhbilimsel bir sorun olur. Küresel ve hiperbolik yüzeylerde çizgilerin kendi özellikleri vardır, ve burada doğal us doğru değil ama eğri çizgilerle, daire ya da hiperbol yayları ile ilgilendiğini kolayca görür. Geometrinin belitleri kişinin dilediği gibi ve Hilbert’in sandığı gibi keyfi varsayımlar, rasgele seçilen önermeler değildir. Tersine, ussaldırlar ve ancak ussal oldukları ölçüde edimsel dünya ile, realite ile matematiğin ilişkisinin olanağını kabul ederler. Usdışı düşünce eğilimi tam bu ussallıkları yadsıyışında usdışıdır, ve usun kendisinin perspektifinden ele alınacak sorunlar yaratmaz. Yaratılan sorun tıpkı bu irrasyonalizmin sözde kavramlarını üretme yolu için vurgulandığı gibi bütünüyle ‘ruhbilimsel’dir. Ve bu nedenle yalnızca ‘ruhbilimsel’ çözüme açıktır. Mantığa kapalıdır.

BELİT ÜZERİNE EK

Leibniz Monadoloji’de, § 35, belitlerin ve konutlamaların tanıtlama gerektirmediğini yazar:

“Kısaca, hiçbir tanımları verilemeyen yalın düşünceler vardır; ayrıca Belitler ve Konutlamalar, tek bir sözcükle Birincil İlkeler de vardır ki tanıtlanamazlar, ve aslında hiçbir tanıta gereksinmezler;

bunlar Özdeş Önermelerdir ki karşıtları açık bir çelişki içerir.”

Descartes ise, bilindiği gibi, ister belit ister kavram olsun insan bilincinde sorgusuzca gerçeklik sayılan herşeyi kuşku altına düşürür. Eş deyişle, tümü de aklanma, çıkarsama, tanıtlama ya da gerçekleme gereksinimi içinde dururlar. Onun kuşku yöntemini uygulayışında, belitlerin doğruluğu bile aldatıcı bir etmene bağlı olabilir. Dolayısıyla, felsefe söz konusu olduğunda, gerçeklik söz konusu olduğunda, hiçbirşey felsefi tanıtlamadan bağışık görülmemeli, herşey en son aklanışını usun kurgul yöntemi önünde kazanmalıdır. Görüş ayrılıkları gibi görülen sorun tanıtlama sözcüğüne verilen tanıma bağlıdır ve bu bağlamda çözülür.

Tanıtlama tasımlar zemininde uslamlamalar zinciri olarak anlaşıldığı sürece, hiç kuşkusuz belitler uslamlamaların vargıları değildirler. Bu anlamda Hegel’in kendisi Descartes’ın ‘Cogito ergo sum' anlatımının bir tasım olmadığını, dolaysız bir bilgi olduğunu belirtir. Gene de bu dolaysız bilginin, tasım olmayan ve bu anlamda tanıtlanmış olmayan bilginin gerçek olamayacağı demek değildir. Leibniz’in “hiçbir tanımları verilemeyen yalın düşünceler” dediği şeyler hiç kuşkusuz Kavramların kendileridir. Hegel’in örgütlediği bütün bir Mantık dizgesinin soyut Varlık kavramından Saltık İdeaya gelişimi, her biri yalın olarak salt kendisi olan kavramların gerçekte o denli de yalnızca ve yalnızca karşıtlarında ve böylece birliklerinde olmaları zemininde anlaşılan eytişimsel yapı sıradan tasımlar zemininde ilerleyen bir uslamlama süreci değildir. Ama bu mantıksal dizgenin bir tanıtlama yapısı olmadığını değil, tersine tanıtlamanın ideal uygulanışı olduğunu anlatır. Bilgide, gerçeklikte saltık olarak belirleyici olan şey mantıksal bağdır, diyalektiktir.

Öte yandan, tasım yapısında önermelerin yerine kavramları geçirerek kurgul yöntemin baştan sona bir tasımlar zinciri olduğunu, varolan herşeyin bir tasım olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bunları toparlamak için, tasım biçiminin bir tanıtlama aracı olarak kullanıldığı düzeye dek, tasımın kendisinin bir tanıtlamadan geçtiğini, bu biçimsel tanıtlama yönteminin kendisinin kavram mantığının bütün dizgesinde tanıtlanması gerektiğini söylemek yeterli olmalıdır. (Kavram, Yargı ve Tasım kavramlarının kendilerinin ve aralarındaki bağıntıların bilgisi bilimsel düşünmenin vazgeçmemesi gereken konulardır.)

1) Felsefede tanıtlamasız hiçbirşey geçerli değildir;
2) Bilimlerde tanıtlamasız belitler geçerlidir.

Gene de bilimlerde belitlere izin verilmesi belitlerin gerçeklikten yoksun keyfi önermeler oldukları anlamına gelmez.

Aristoteles’e göre geometrinin belitleri tanıtlanamaz ve tanıtlama gerektirmez, tersine kendileri tanıtlamanın başlangıç noktalarını verirler. Ama Aristoteles tanıtlama sözcüğünü kullanırken onunla anladığı şeyin “bilimsel bilgi üreten bir TASIM” olduğunu belirtir (İkinci Çözümlem, 2). Ve bir belitin bir tasımlama/uslamlama süreci olmadığı açıktır. Aristoteles geometrik yöntemin doğasını belirlerken, Platon’un Devlet, VI Kitaptaki çözümlemesini izler:

“Geometri, aritmetik ve yakın bilimler” “kendilerinin ve başka herkesin bilmesi gereken, ve kendilerine ya da başkalarına herhangi bir ‘açıklamalarını’ vermeleri gerekmeyen varsayımları” ilkeleri olarak alırlar “ve sonunda vargılarına ulaşıncaya” dek uslamlamalarını sürdürürler. Burada “görülür biçimleri” kullansalar da, “onları değil ama andırımları oldukları ‘idealleri’ düşünürler; çizdikleri betileri değil, ama saltık kareyi ve saltık çapı vb.” düşünürler.

Yine Platon’un belirttiği gibi geometrinin alanı Usun değil ama Anlağın alanıdır, ve burada varsayımlara izin vardır. Aristoteles İkinci Çözümlem’de anlak bilimlerinin yöntemlerini tam

ayrıntıda verir ve Euklides Öğeler'de Aristoteles'in saptadığı bu yöntemi uygular. Gerçekten de, tanıtlamanın tasım süreçlerini, doğal uslamlama aygıtını gerektirmesi ölçüsünde, geometrinin belitleri öylesine temel gerçekliklerdir ki, onları teoremleri tanıtlamada kullanılan uslamlama yöntemleri ile gerçeklemek olanaksız ve anlamsızdır. Nokta, çizgi, yüzey gibi yalın uzay belirlenimleri ancak anlamlarını belirtmek için tanımlanırlar, ama tanıtlamaları istenmez.

Geometri bu tanımlarla bütünüyle yetinebilir. Gene de mantıksal doğalarının aklanması gibi bir sorun vardır, ve örneğin Hume iki doğru çizgi birden çok noktada, aslında bir dilim boyunca kesişir dediği zaman, ya da Protagoras bir teğet bir eğriyi birden çok noktada keser dediği zaman, ya da Einstein ısıtılan bir fiziksel çubuk genleştiğinde düzlem ve doğruluk kavramları da yiter dediği zaman, tümü de geometrinin kavramlarının mantığını anlama konusunda ussal bir güçlük yaşandığını gösterirler. Bu düzeye dek, bu yalın uzaysal belirlenimler de mantıksal olarak aklanmalı, keyfi ya da görgül sayıltılar olmadıkları gösterilmeli, anlamları gibi varoluşlarının da ussal olduğu, ve bu nedenle keyfi olarak ortadan kaldırılamayacakları kabul edilmelidir.

Bilimin tüm kavramlar durumunda yerine getirmesi gereken yükümlülük onların çıkarsanmasıdır. Bu çıkarsama aynı zamanda varoluşlarının gerçeklenmesi, mantıksal zorunlukların gösterilmesi olduğu ölçüde, hiç kuşkusuz tasımlara dayalı tanıtlama ile bir ve aynı amacı, gerçekliği paylaşır. Ama burada, arı kavramın alanında, eytişimsel düşüncenin alanında tanıtlama tasımlar ya da doğal uslamlama süreçleri yoluyla gerçeklemeden bütünüyle başka birşeydir. Kavramın kendini eytişimsel doğasında gerçeklemesi, karşıtların birliği olarak kendini kendi iç deviminde açındırmasıdır. Bu süreçte tasımlardan yararlanmak bir yana, tersine tasımın, yargının, genel olarak önermenin kendisi kavramın kendi eytişiminin tanıtlanan verileri olarak görünürler.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İDEA / TANITLAMA

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

TANITLAMA

Aziz Yardımlı

Tanıtlama tanıtlanacak olanın varlığının gösterilmesidir. Tanıtlamanın varlık ile ilgisi bütün bir oluş alanını tanıtlama konusu olmaktan çıkarır. Oluşta olan şey ya da fenomen bilgi nesnesi değildir, çünkü varlığı geçici iken, bilgi var olana ilişkindir.

Görgücü (pozitvist, fenomenalist) bakış açısında duyusal ve varlık eşitlenir ve buna göre yalnızca duyusal olan bilgi konusu olur. Duyusal olmayan a priori olarak kabul edilir ve bilgi konusu olduğu yadsınır.

Gerçek olan kavramına uygun olandır.

Görgücülük bilginin birincil olarak duyusal deneyimden geldiğini düşünür. Ama deneyimden ilkin izlenimlerin geldiği ve en sonunda düşüncelerin bunlardan oluştuğu söylenir. Bu düşünceler en sonunda "bilgi"yi oluşturur. Tanıtlamanın bu şemaya uyarlanması güçtür ve görgücülük bu nedenle daha çok "doğrulama" gibi bir indirgemeyi yeğler.

3 Relation with scientific theories (http://en.wikipedia.org/wiki/Theorem)

Theorems in mathematics and theories in science are fundamentally different in their epistemology.

A scientific theory cannot be proven; its key attribute is that it is falsifiable, that is, it makes predictions about the natural world that are testable by experiments. Any disagreement between prediction and experiment demonstrates the incorrectness of the scientific theory, or at least limits its accuracy or domain of validity. Mathematical theorems, on the other hand, are purely abstract formal statements: the proof of a theorem cannot involve experiments or other empirical evidence in the same way such evidence is used to support scientific theories.

Teoremler bilgidir; teoriler (kuramlar) bilgi değildir. "A scientific theory cannot be proven" demek bir kuram hiçbir zaman bilgi olamaz demektir, ki gereksizdir, çünkü kuram pekala tanıtlanabilir. Kuramlar kavrama yaklaşma çabaları olarak salt birer özlem, birer tanıtlanma özlemidir. Kuramın tanıtlanması bütün kütlesini oluşturan kavramsal bağıntıların kendi geçerliklerini, gerçekten bağıntılar olarak olmaları gerektiği gibi olduklarını göstermeleridir. Gerçek bir bağıntı vardır, salt öznel bir kurgu değil ama kavramların nesnel bağıntılarıdır. Gerçek bağıntı varolan bağıntıdır. Kuram hiç kuşkusuz olgusallık ile ilişkisinde olasılık düzleminde durur, doğrulanmaya ya da yanlışlanmaya açık olması ile denmek istenen budur. Teorem ise tanıtlandığı kabul edilen bağıntı olduğu için görgül sınamaya gereksinmez. Tersine, görgül olarak kurulan bağıntılar teoremin aklamasına, onunla uyum içinde olmaya gereksinirler.

GERÇEKLİK, USSALLIK, MANTIKSALLIK

Tanıtlama düşüncenin gerçekliğini, bilginin ussal olduğunu göstermeyi hedefler.

Gerçeklik yoksa, ussallık yoksa, tanıtlama da yoktur. Ve görgücülük gerçeklik ile değil, doğruluk ile ilgilenir. Tanıtlama bir düşüncenin şu ya da bu kişiye göre olmadığını, göreli değil ama saltık olduğunu, şöyle ya da böyle değil ama belirli olduğunu, öznel değil ama nesnel olduğunu, şu ya da bu koşula göre değişken değil ama hiçbir koşul altında değişmeyen olduğunu göstermeyi amaçlar.

Tanıtlama tüm böyle anlamlarda usu gerektirir. Mantıksal olan gerçek olandır.

tanıt(lama) démonstration

Descartes, Söylem 2.11: “... démonstrations, c’est-à-dire quelques raisons certaines et évidentes” :: “tanıtlamalar, eş deyişle pekin ve açık nedenler ...” Ayrıca S 4.1: “raisons que j’avais prises auparavant pour démonstrations” :: “daha önce tanıtlamalar olarak değerlendirdiğim nedenler ...”

tümdengelim deductio

Descartes, Kurallar 3.8, tümdengelimi deneyim ile birlikte bilginin iki kaynağından biri olarak görür. Tümdengelim, tümevarım ve sezginin karşılaştırması için bkz. K 11.1-2. Ayrıca diyalektiğin “ansal sezgi ve tümdengelim” işlevlerinin yardımını almasından (K 4.2), “diyalektiğin tümdengelimi kısıtlaması”ndan, ama bunun çok az yararı olduğundan söz edilir (K 2.4).

Descartes’ın bu tür bağlamlarda tanıtlamalar olarak gördüğü nedenler hiç kuşkusuz uslamlamalar, ya da, daha tam olarak, tasımlardır. Descartes arada bir matematiğin (özellikle geometrinin) tanıtlama yönteminden model tanıtlama olarak söz eder. Gerçekte büyük ölçüde sağın olmayan tasım zincirleri (= doğal uslamlamalar) yoluyla ilerleyen bu tanıtlama yolu, sürecin doğruluğunu denetleyen belitleri içermesinin yanısıra, Descartes’ın Mantıktan ve özellikle Diyalektikten anladığı ve yararlanamayacağını düşündüğü işlemlerin kendilerini kullanır; bkz. Mantık için Söylem 2.6; Diyalektik için özellikle Kurallar 10.4-5; K 13.1. Descartes Diyalektiği Skolastik eğitiminin ona öğrettiği gibi yalnızca “tasım” öğretisi olarak görür. (Diyalektik Skolastik izlencede “Yedi Liberal Sanat” arasında trivium olarak adlandırılan ilk kümede dilbilgisi ve diluzluğu ile birlikte işlenirdi—geri kalan dördü (quadrivium) aritmetik, geometri, gökbilim ve müzik olmak üzere.) Daha öte

noktalar için bkz. Diyalektik.

"I recall Heidegger writing that people reasoned quite well, and logically too, before Aristotle." (anonim)

Tanıtlamanın mantıksal doğası felsefe tarihinde başlıca Aristoteles'in İkinci Çözümlem'inde ve Hegel'in Mantık Bilimi'nde ele alınır.

Doğal bilinç kuramsalın alanına girdiği ölçüde tanıtlama çabasına girer, ve inandırıcı olmak için, gerçekliğini onaylatmak ve tanıtmak için doğru yanlış ayırmaksızın tasımlar olarak bilinen uslamlama süreçlerini kullanır. Tanıtlama olmaksızın, gerçeklik sağlanmaksızın bir kuramı, görüşü vb. ileri sürmek yetke üzerine, inak üzerine öznel görüşleri dayatmaktan başka birşey değildir. Tüm kuramsal dizgeler temel varsayımları çevresinde mantıksal bir bütün, tutarlı bir yapı oluşturur ve tümü de ilkelerinin çevresinde çeşitli tasım biçimleri kullanarak kendilerini aklamaya çabalar. En genel anlamı içinde alındığında, tanıtlamanın aklayamayacağı hiçbirşey yoktur. Görgücülük bile mantıksal düşünceye ve kavrama saltık güvensizliğine karşın kuramını aklamak için uslamlama süreçlerinden başka bir dayanak bulamaz: David Hume hiç olmazsa sözleriyle Arı Usa Kant'tan çok daha fazla değer veriyordu: ‘‘Nor need any one wonder, that tho' I have all along endeavour'd to establish my system on pure reason ... '' :: ‘‘Kimsenin hayret etmesine gerek yok ki, dizgemi her zaman arı us üzerine kurmaya çalışmış olmama karşın ...''

Felsefenin gerçekliği ileri sürmesi böyle inakçı değildir, çünkü onun alanında yetke üzerine, öznel sanılar üzerine, ideolojik saltıklar üzerine dayanmanın ve kişisel bir kanı üzerine dayalı bir dünya görüşü oluşturmanın hiçbir değeri, hiçbir yeri yoktur. Tanıtlama sorunu özsel olarak yöntem sorunudur. (Bu konunun tam bir incelemesi için bkz. ayrıca ‘‘Kurgul Felsefe Ve Yöntem'' başlıklı yazım, 1991.) Kavramayan bir felsefecilik, usun yetkesini — felsefe tarihini — salt duygudaşlık ile onaylayan bilinç henüz felsefenin yalnızca başlangıcındadır, ve felsefenin yalnızca bir ön tasarımını taşır. Tanıtlamanın doğası, kurgul yöntemin kendisi kavranmadıkça ortada ancak ‘‘felsefi'' bir görüş vardır, ve bu bir görüş olarak yalnızca pekçok başkası arasında herhangi bir görüştür. Tanıtlamanın doğasını kavramak felsefede en güç sorun, düşüncenin başarabileceği en yüksek görevdir.

Bilincin dizgesel olması ölçüsünde, tek bir boyutunun, tek bir ilkesinin değişmesi, yıkılması, silinmesi vb. yapının bütününü dağıtır, ve yeni bir ilkenin gücü ile bütünü yeniden kurar.

Descartes Avrupa'da felsefenin başlatıcısı olarak kabul edilir, hiç kuşkusuz yalnızca hiçbirşey bilmediğini kavrayıp skolastik bilincini bir yana attığı için değil, ama özellikle usun yönteminin, felsefi tanıtlamanın saltık olarak zorunlu olduğunu gördüğü için, doğru düşünmeyi kavramaksızın hiçbirşey bilemeyeceğini kavradığı için.

Felsefeye önsavların alınmasına izin vermek!

Hiç kuşkusuz pekçok ‘felsefeci' bu ‘yönteme,' daha doğrusu ‘yöntemsizliğe' başvurur, tanıtlanmış gerçeklik olmayan her tür öznel görüşü nesnel gerçeklik savı ile ileri sürer (başlıca örnek Kant'ın Arı Usun Eleştirisi'nin baştan sona ‘tanıtlamasız' metnidir). Burada felsefenin sokaktaki adamın görüşünden nerede ayrıldığını söylemek olanaklı değildir. Felsefeye önsavların alınmasına izin verildiği zaman, giderek böyle bir belirsizlik ve gevşeklik tutumu yüreklendirildiği ve onaylandığı zaman, burada ‘felsefe' sözcüğünün kendisinin bir gereği kalmaz. Sorun ‘tanıtlama' olgusunu kavramaktan başka hiçbir çözüme açık değildir. Eğer tanıtlama, gerçekleme yoksa, felsefeden vazgeçmek en doğrusudur. Kuşkuculuğun yaptığı gibi.

Hiç kuşkusuz önsavlar, bunlara karşıçıkışlar ve almaşıklar getirebiliriz ve getiririz, ve üzerlerinde

çeşitli yoklamalar, sınamalar vb. yaparak düşünebiliriz. Buna sonuna dek hakkımız vardır. Gündelik bilincin dünyası önesürümler ile döner. Giderek felsefi bir çözümlemede, bilimsel bir sorunu irdelemede bile sürekli olarak bir uslamlamalar kaosundan geçmeyen hiç kimse, hiçbir bilimci, hiçbir felsefeci yoktur. Ama bu düzensiz, dağınık, dizgesiz düşünce durumu henüz ne bilgidir, ne de felsefe. Ve ne de bir görgücünün dışında birinin çıkıp özellikle orada kalmada diretmesi anlamlıdır. Tersine, tüm bu özgür uğraş, tüm felsefe ve bilimsel çaba, sözcüğün tam anlamıyla koşulsuz, sınırsız, saltık özgürlük içinde yerine getirilen uslamlamalar yoluyla bilinci o düzensiz, tutarsız, güvenilmez yapısından kurtarmayı amaçlar, orada doyum bulmayı değil.

Sorun şu ya da bu gerçekliğin gerçekte gerçeklik çıkmaması, gerçekte bir yanlış olması değildir. Tüm bilim tarihi, tüm felsefe tarihi bu tür yanılgıların da tarihidir. Felsefe, ve ayrıca bütününde bilimsel bilgi dediğimiz tin, her ikisi de yanlışı da içerir, ama onu yalnızca ve yalnızca süreç olmalarının, bir gelişim olmalarının bir koşulu olarak içerirler. Ya da, daha tam olarak, onu kavramsal gelişimlerinde yalnızca eksik bakış açılarının anlatımları olarak içerirler — örneğin Platon'da, Descartes ya da Spinoza'da, Fichte'de, ya da Ptolemi'de, Kopernik'te, Kepler'de. Ama gene de her ikisi de, felsefe gibi bilim de, zamansallığa, belli bir tarihsel perspektife, göreli, öznel, kişisel bakış açılarına, önsav derlemlerine indirgenemez. Tersine, gerçeklik ve onunla bir olmuş pekinlik usun idealleridir, ve süreç ya da gelişim kavramının kendisi gerçekliğin bir oluş süreci de olduğunu, ve böylece karşıtına bağımlı olduğunu anlatır. "Yanlışlık" der Spinoza, "yalnızca bir şey üzerine oluşturduğumuz kavramda kapsanmayan birşeyin o şey için doğrulanmasından oluşur." Buna karşı insanlığın hiçbir zaman gerçeklik ile buluşmadığını, başından bu yana her zaman yanılsama içinde olduğunu ileri sürmek kuşkuculuğa özgüdür. Bu konum bu yanıyla gerçeklik ve yanlışlığın ötesindedir.

Genel anlamında tanıtlama görgül olarak öğrenilmeyen, deneyime önsel bir us işlevidir (örneğin Tüm A'lar B'dir: C B'dir: öyleyse C A'dır; ya da daha yalın olarak matematiksel tasım: A =B; B = C; A = C, vb.). Bu tür us işlevleri zaman-sızdır, değişmez, ilksiz-sonsuz, koşulsuz, a priori, deneyime önsel ya da saltıktır. (Usun "değişmezliği" denilen yanı ile başka birşey mi anlaşılır?)

Tanıtlama en genel uygulaması içinde a priori tasım aygıtını verili olarak kullanır. Ve tüm doğa bilimlerinde ve matematikte en büyük kuramsal zayıflık tasım süreçlerinin kendilerinisorgulamaksızın, kavramaksızın bir tür ussal içgüdü düzleminde kullanma alışkanlığıdır.

Tanıtlamanın en son ya da gerçek doğasında kavranmış olması koşulu ile: Tanıtlanmamış, gerçekliğini mantıksal olarak aklamamış hiçbirşey felsefenin içeriğine ait değildir. Descartes tüm öğrenilmiş bilgisini, ona yaşamının ve akademik eğitiminin verdiği tüm bilincini çıkarsanmamış / tanıtlanmamış / gerçeklenmemiş olması zemininde yadsıdı. Bütün Sokratik eytişim sorgusuzca kabul edilen öncülleri yoketmeyi amaçlar. Hegel insan usunun / mantığının eytişimsel işleyiş biçimini formüle eder ve bir bakıma tanıtlamanın kendisini tanıtlar (kurgul yöntem). Varsayımın ortadan kaldırılması hiç kuşkusuz başka bir varsayımda, belitlerde, ilk ilkelerde vb. sonlandırılamaz.

Kuşkucu konum ise gerçekliği bir yana bırakır, görelilik, olasılık gibi kendileri doğal / öğrenilmemiş olan mantıksal aygıtlarla yetinir; ve gene de söyleminin son, kesin, çürütülemeyecek gerçeklik olduğunu, "felsefede söylenmiş olması gereken herşeyin söylendiğini" ileri sürerek kabul edilmesini, doğrulanmasını ister. Tanıtlamanın yokluğu elde yalnızca "inanç" denilen yetiyi bırakır. Ama bu inanç bilginin yüreğe yansıması olan gerçeklik inancı, gerçeklik ile bir olan inanç değil, tersine kuşkulu olana duyulan inançtır. İnakçılıktır. Görgücülük — her zaman olduğu gibi —

yadsıdığını savunmak zorunda kalır.

Newton deneyim ya da gözleme anlatım vermesi gereken Doğa Biliminde önsavın hiçbir değerinin olamayacağını söyler. Söz konusu ‘‘önsav’’ olguya anlatım vermeyen soyut kuramdır. Ve gene de kendisi yaptığı şeyin bir tümevarımlar dizgesinden çoğu olmadığında diretir: Görgül yöntem daha ötesine izin vermez, sanı, olasılık, yanlışlanabilirlik vb. tümü de henüz bilgiye, gerçekliğe erişemeyen bir bilinç biçiminin anlatımları olarak kalırlar. Gerçekte felsefe yalnızca önsavı değil ama genel olarak varsayımı ortadan kaldırır ve varsayımsızlık ideali, gerçeklik ideali felsefenin daha başından bu yana vazgeçilmez ereğidir. (Goethe’nin zaman zaman aktarılan sözleri, varsayımın olması olmamasından daha iyidir, her görgül bilincin, tüm görgül bilimlerin doğal davranışını anlatır.)

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İDEA / THOMAS KUHN

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

PARADİGMA VE EŞÖLÇÜMSÜZLÜK SORUNU
Aziz Yardımlı

KAVRAMLARDA EŞÖLÇÜMSÜZLÜK

> *Euklides, Öğeler, Kitap 10, Tanım 1. "Aynı ölçü ile ölçülen büyüklüklerin eşölçümlü ve herhangi bir ortak ölçüsü olamayanların eşölçümsüz oldukları söylenir."*

Eşölçümlülük terimi ölçülen şeyler için ortak bir birimi ve böylece birbirlerinin terimlerinde niceleştirilebilir olmayı anlatır. Başlıca Doğanın kavramlarına uygulanan terim Tinin kavramlarına uygulanınca plastikleşir, yöntemsiz bilince gereksindiği gevşeklik için bir haklılık zemini kazandırır. Örneğin Devim, Kuvvet, Özdek gibi doğabilim kavramlarının sözde eşölçümlülüğünün aralarında ortak bir niceyi imlemesi, ve eşölçümsüzlüklerinin böyle ortak bir nicenin olmadığını imlemesi gerekir. Kavramlar hiç kuşkusuz salt ölçülebilir olmaktan daha başka nitelikler de taşır.

Bir kavram salt kendinde olduğu gibi alındığında, örneğin özdek salt özdek olarak, kuvvet salt kuvvet olarak vb. alındığında, bu kavramlar hangi kuram, hangi paradigma, hangi açıklama içinde kullanılırsa kullanılsın aralarında bir eşölçümsüzlüğün bulunduğu söylenemez. Bu soyutlukları içinde onları değil "ölçmek" için, birbirinden ayırdetmek için bile bir ayrım kapsamazlar. Biricik ayrım tanımladıkları deneyim, gözlem, realite, olgu ya da paradigma, kuram vb. içinde iken aralarındaki bağıntıların ayrımıdır. Bağıntıların değişim süreci "bilimsel süreklilik" ya da "bilim tarihi" dediğimiz şeydir. Bu hiç kuşkusuz nicelik ya da ölçüm problemi değildir. Soyutluğu ya da kendine-özdeşliği içindeki kavramda değişecek hiçbirşey yoktur. Kavram yadsınıp yerine "kültürel tasarım" geçirildiği zaman, orada ussallığın aranması ve tartışılması bütünüyle gereksizleşir, çünkü ussallık kavramın işlevinden başka birşey değildir.

Thomas Kuhn (1922–1996) bilimsel devrimleri birbirleri ile eşölçümsüz paradigma değişimleri olarak yorumladı. Paradigma 'bilimsel topluluk' adını verdiği küme tarafından nesnel olarak kabul edilen bir kuramsal yapı değil, tersine öznel olarak, kurumsal olarak, giderek geleneksel olarak savunulan, inanılan ve kabul edilen bir görüş ya da açıklama dizgesidir.

Thomas Kuhn bilimin toplumsal olarak, kültürel olarak koşullandırılmakta olduğunu düşünür. Bu

görüş daha önce, 1949'da, Max Planck tarafından da bildirilmişti:

> *"Yeni bir bilimsel gerçeklik ona karşı çıkanları inandırarak ve ışığı görmelerini sağlayarak değil, ama dahaçok karşı çıkanların sonunda ölmeleri ve yeni gerçeklik ile tanışık olan yeni bir kuşağın yetişmesiyle utku kazanır."*

Thomas Kuhn bu olgudan yapılamayacak olanı yapar, Kavramların yalnızca toplumsal kurgular olduğu sonucunu çıkarır.

Tekil olgulara dayanarak genel sonuçlar çıkarmak pozitivizm dediğimiz şeydir. Sorun Thomas Kuhn'u sınıflandırmak değildir. Ama Thomas Kuhn bilimsel araştırmada paradigmalardan daha iyisinin bulunabileceğini kabul etmeyi istemez, tersine bu kültürel modelleri bilimin asıl karakterini belirleyen şeyler olarak görür. Böylece bilimsel gelişim ve süreklilik kavramları silinir ve bilim bütünlüğünü yitirir. Gerçekte, Thomas Kuhn'un kitabının başlığı da tutarsızlaşır, çünkü bir "devrim" bile sürekliliği, süreci, bir geçişe izin veren bir tür "eşölçümlülüğü" gerektirir.

Kuhn'un bilim tarihinde sürekliliği yadsımasının genel olarak ilerleme ve birikim olgusunu geçersiz kılmasına karşın, yalnızca doğrusal bir ilerleme görüşünü reddettiği düşünülür (örneğin 'sarmal' ya da başka türden bir ilerleme biçimini doğruladığı düşünülebilir). Süreçte bilimsel gerçeklikler olarak kabul edilen bakış açılarının gerçekte bilimsel toplulukların uylaşımları oldukları çıkarsaması bu öncül üzerine haklı çıkarsamadır. Ama Thomas Kuhn böylece yalnızca 'süreç' kavramının kendisini çürütmekle kalmaz, bilim tarihinde nesnelliğin aslında öznellik olduğunu ileri sürer.

Thomas Kuhn bilimsel toplulukların bilincindeki Realitenin kendinde-Realite olmadığını keşfetmenin heyecanını da yaşar. The Structure of Scientific Revolutions'da Kuhn'a göre "bilim tarihçisi paradigmalar değiştiği zaman onlarla birlikte dünyanın kendisinin değiştiğini haykırmaya itilebilir" :: "the historian of science may be tempted to exclaim that when paradigms change, the world itself changes with them" (1996, s.111). Dünyanın kendinde olduğu gibi kalmayı sürdürmesi olgusu bir yana, paradigmaların değişimi hiç kuşkusuz öznel deneyimlerin değişimidir ve deneyimlerin yanlış mı yoksa yalnızca yanılsamalar mı oldukları ayrımı özsel önem taşır. Birincisi bilgiye bir olanak olarak izin verirken, ikincisi Kavramların saltık olarak öznel olduğunu ve onlara karşılık düşen bir realitenin olmadığını imler. Eğer 'öznel bilgi' gibi birşeyden söz edebilirsek, bu Kant felsefesine ve fenomenolojistlere aittir. Burada eşölçümsüzlük çok daha güçlü bir anlam kazanır ve idealite ve realitenin, düşünce ve varlığın ilişkisizliğini anlatır.

Değişik niceliklerin sağın ölçümüne izin verecek ortak bir birimin yokluğunu anlatan matematiksel "eşölçümsüzlük/incommensurability" kavramı 1930'larda Ludwik Fleck tarafından tartışıldı. Sözcük Thomas Kuhn ve Paul Feyerabend tarafından yine bilimin tarihinin kendisi kadar eski olan bir problemi, bilimcilerin kavramları göreli anlayış yollarından doğan sorunu anlatmak için kullanıldı. Buna göre bir kuramlar ardışıklığında bir kuramın içeriğini bir başkası ile ilişkilendirecek ve böylece bir bilim tarihine, bilimsel birikim denilen şeye, bir bilimsel sürekliliğe olanak verecek bir kavramsal birlik yoktur. Thomas Kuhn'un çalışması bu görüşü desteklemeye ve aklamaya yarayacak ek görüşler üretmeye yöneliktir.

Bir kuramda kullanılan bir terimin bir başka kuramda bütünüyle başka bir anlam taşıdığı söylenir (Feyerabend). Bu sav bilimsel kavramın aslında semantik bir işlev olduğu görüşü ile açıklanır ve aklanır. Bu dilbilimsel temele indirgendiğinde, bilimin ereği olarak nesnel gerçeklik savı bütünüyle konu dışı kalır.

KOZMOLOJİK BİR "PARADİGMA"?

> *James Clerk Maxwell, Özdek ve Devim, Konu 124 "[Y]eryüzünün çevrindiğini bildiren Kopernik dizgesi, geometrik bir bakış açısından, yeryüzünün dinginlikte olması ve gök cisimlerinin görünürdeki devimlerinin onların saltık devimleri olması gerektiğini bildiren [Ptolemi] dizgesi üzerinde yalınlık dışında hiçbir üstünlük göstermez."*

"... Copernicus' rejection of the Ptolemaic paradigm and his search for a new one." (Structure of Scientific Revolutions, 3'üncü yayım, s. 69.)

Thomas Kuhn'un uslamlamasına göre Aristoteles-Ptolemi paradigması (kozmolojisi) ve Kopernik paradigması (kozmolojisi) arasında bir eşölçümsüzlük vardır. Modeller arasındaki bu sözde eşölçümsüzüğü herşeyden önce bugün Ptolemi dizgesini denizcilik hesaplamaları için kullanmayı sürdüren denizciler çürütür.

Yine, Kepler 17'inci yüzyılda Kopernik'in çalışması üzerine yazarken şunları belirtir:

> *"Bu kitap ['Kopernik Gökbiliminin Özeti / Epitomes Astronomiae Copernicane' (1620)] Aristoteles'in 'Gökler Üzerine' kitabına bir ek olarak hizmet etmek üzere tasarlanmıştır."*

Kopernik dizgesi Güneşin özek olduğu sayıltısı üzerine dayanıyor ve yerözeksel Ptolemi dizgesinin kristal kürelerini bile içeriyordu — yerçekimi kavramının yokluğunda olası açıklamalardan biri olmak üzere. Bilim felsefeciliğinde çok popüler olan "açıklama" aygıtı bir fenomene bir neden vermek olarak anlaşılır ve kavramsal bağıntıdan ayrı olarak tasarımsaldır.

Foucault Sarkacı

Kopernik ve Ptolemi önsavları bütünüyle aynı gözlemsel gereci kullanır, ve her ikisi de dünyanın dönüşünü doğrudan kanıtlayacak bir "dinamik" deneye, Foucault'nun "sarkacı"na ("saltık devim"in saptanması) başvurmaz. "Yalınlık" dışında, her iki önsav da eşit değerdedir, her iki önsav da sayısız anomali ile yüklüdür, ve teleskop kullanılıncaya dek, ve dinamik deneylere başvurmaksızın, salt "yalınlık" ölçütü pekin yargıya götürmek için yetersizdir.

Kopernik'in güneşözeksel önsavına Aristoteles-Ptolemi önsavı üzerinde deney ve gözlem tarafından kazandırılan hiçbir üstünlük yoktur. Bunun dışında, Kopernik'in önsavı kendisinin belirttiği gibi, çok daha önceden antik dönemde "Pisagorcu Herakleides ve Ekfantos, ve — Cicero'nun belirttiği gibi — Siraküzeli Hiketas" tarafından paylaşılıyordu; "onlar Dünyayı evrenin özeğinde dönüyor olarak aldılar."

Platon'un kendisi Timaeus'ta dünyanın ekseni çevresinde dönüşünden söz eder, ve yine Kopernik'i izlersek, "Gerçekten de, hiç de sıradan bir matematikçi olmayan ve Platon'un yaşamöykücülerinin Platon'un onu görmek uğruna İtalya'ya gittiğini söyledikleri Pisagorcu Filolaus'un Dünyanın bir dairede döndüğünü ve kimi başka devimlerde dolaştığını ve gezegenlerden biri olduğunu savunmuş olduğu düşünülür."

Thomas Kuhn bu 'paradigmalar'ın süreklilik taşımadıklarını düşünür. Ona göre bu etkileşim bir birikim üretmez.

KURAM SEÇİMİ ÜZERİNE BİR DERİN ÇÖZÜMLEME

Feyerabend kuramlar arasında seçim yapmanın evrensel bir ussallığa boyun eğip eğmediği, evrensel bir ussallığın yokluğunun bir usdışı konum oluşturup oluşturmadığı gibi noktaları tartışır. Ama Feyerabend "en püritan ussalcının uslamlamaya son verip propagandayı kullanmaya zorlanacağını"

düşünür ve bunun nedenini "etkili uslamlamaya izin veren ruhbilimsel koşulların yitmesi" olgusunda bulur. Aynı zamanda usdışına bu düşüşün nedeninin eşölçümsüzlükte yattığını da ekler.

Kuhn'a göre değişik paradigmaların savunucuları birbirlerinin bakış açılarını tam olarak anlayamazlar çünkü "ayrı dünyalarda" yaşamaktadırlar. Kuhn bu yeteneksizlik için üç neden verir:

1. Çeşitli bilimsel problemlerin çözümünün önemi konusunda değişik düşünceler taşımak; 2. Problem çözme yöntemlerinin sözlüğünün ayrı olması ve değişik kavramsal örüntülerin kullanılması; 3. Ayrı paradigmaların savunucularının dünyayı bilimsel eğitimlerindeki ve araştırma deneyimlerindeki ayrı yollara göre ayrı olarak görmeleri.

Bunlara boş rhetorikten başka bir anlam veremeyiz, çünkü bu sınıflandırmanın bir mantığı yoktur ve tümü de aynı öznelliği ve kavramsızlığı sergiler.

İdea Yayınevi / 2014

İNDİRGEMECİLİK

Kaynak · Noesis

İNDİRGEMECİLİK

“Scientific reductionism is the view that higher-level biological processes reduce to physical and chemical processes.”

İndirgemecilik yaşam süreçlerini mekanik ve kimyasal süreçlere indirgeyen bakış açısıdır ve yalnızca fiziğin bilimsel olduğu önyargısı üzerine dayanan pozitivizmin bir dogmasıdır.

“İndirgemecilik” kavramının “bilimsel” sıfatını alması gereksizdir çünkü bu sıfatı eklemek indirgemeciliği bilimsel yapmaz (örneğin “bilimsel görgücülük” anlatımı durumunda olduğu gibi).

Görgücülük bilginin insan usundan değil, dışsal duyusal-deneyimden türediği inancıdır ve kavramsal bağıntıları (örneğin nedenselliği) alışkanlık yapılarına indirger, onları nesnelliğe ilgisiz ve ilişkisiz sayar. Sonuçta bilinç kendi öznelliği içinde tutsak kalır.

İNDİRGEMECİLİK

Kaynak · Noesis

İNDİRGEMECİLİK

İndirgemecilik kimya fizikten daha çoğu, ve yaşambilim kimyadan daha çoğu değildir formülünden doğar ve bu üç alan arasındaki kavramsal ayrımların bilgisizliği üzerine dayanır. Fiziğin birincilliği görüşü bilginin deneyime, ve deneyimin duyu-algısına dayandığı inancından doğar. Duyu-algısının özdeğe bağımlı olduğunu anlayan görgül bilinç bir adım daha ileri gider ve kendini özdekçiliğe indirger. Bu monizm Hobbes tarafından getirildi ve onun monizminde Tanrının özdeksel olmasının yanısıra istenç, bilinç, düşünce gibi tinsel alan kavramları da özdekseldir. Bu bakış açılarının negatif bilişsel değerleri vardır ve popülerlikleri doğal bilincinin eğitiminde ulaşabilmiş olduğu düzeyin göstergesidir.

İndirgemecilik bakış açısı örneğin "Yaşam" kavramını mekaniğe indirger. Bir gende yalnızca moleküllerin olduğu ve özdekselden öte hiçbirşeyin olmadığı görüşü genin yapılanışında gizil olarak kapsanan belirlenimi yoksayar. Moleküler genetik genin yalnızca moleküler yapısı ile ilgilenir ve bu doğallıkla gereklidir. Ama moleküler genetik yeterli değildir ve gende kapsanan

potansiyelin ne olduğu konusunda hiçbirşey söylemez. Geni yalnızca kimyasal moleküllere indirgemek gen kavramının kendisini siler. Evrim kuramının kendisi indirgemecilği saçmalaştıran bir ereksellik kapsar.

Manyetizma Felsefesinin Kimi Noktaları Üzerine On Some Points of Magnetic Philosophy

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Faraday
Manyetizma Felsefesinin* Kimi Noktaları Üzerine

Michael Faraday (Philosophical Magazin, 1855)
Çeviri ve Çözümlemeler: Aziz Yardımlı

On Some Points of Magnetic Philosophy

Philosophical Magazin
1855

*İngiltere'de Newton ile başlayan bir gelenek görgül Fiziği "Felsefe" olarak gördü. İngiliz felsefeciliği, Newton'ın korkutucu yetkesi altında, hiçbir zaman bu görgücülükten bağımsız olmayı başaramadı ve 'analitik felsefe,' 'bilimsel görgücülük,' 'pozitivizm,' 'dil felsefeciliği' gibi başlıklar altında felsefeyi ve bilimin kendisini sıradan bilincin kavramsız kültürüne uyarlamak için çabaladı. Sonuçta bu okulların elinde felsefe ve bilim gibi dilbilimin kendisi de anlamsız duyumculuğa, simgeciliğe bozuldu.

"Philosophical Magazin" başlığının felsefe ile bir ilgisi yoktur ve içeriğine ilgisiz sözcüğün anlatması gereken şey "Fizik Magazini"dir. Bütün bir modern dünyanın elektrik teknolojisine temel olan buluşları yapan Faraday matematik eğitimi gömemişti ve daha sonra da matematik üzerine bir çalışması olmadı. Elektromanyetizmanın matematiksel anlatımı Faraday'ın çalışmasını temel alan James Clerk Maxwell tarafından geliştirildi.

Manyetik bir alandan elektrik akımını ilk üreten Faraday oldu. Fiziğe başlıca katkıları elektrik ve manyetizma alanlarındaki buluşları olan Faraday ilk elektrik motorunu ve dinamoyu geliştirdi, elektrik ve kimyasal bağ arasındaki ilişkiyi ve manyetizmanın ışık üzerindeki etkisini saptadı.

Faraday'ın yazıları deneyseldir. Matematiksel ve kavramsal yorumlar çok seyrektir. Gözlemlerin bütününde yatan kuramsal/mantıksal yapıyı binlerce paragraftan oluşan tutanaklarda bulup çözümlemek zaman alıcı güç bir iştir ve modern alan fiziğinin başlangıcında duran bu çalışmalar daha sonra elektromanyetik alanın kuramında James Clerk Maxwell tarafından matematiksel anlatımlara çevrildi.

Michael Faraday
(22 Eylül 1791, Londra — 25 Ağustos 1867, Londra)

Manyetizma Felsefesinin* Kimi Noktaları Üzerine
Michael Faraday

— Manyetik Etki
¶ 3300. SON üç yıl içerisinde, yalnızca bir deneyci olarak da olsa, kendimde ‘‘Manyetik Kuvvet

Çizgileri Üzerine”1 ve “Fiziksel Manyetik Kuvvet Çizgileri Üzerine”2 başlıklarını taşıyan denemelerde manyetik eyleme ilişkin yeni görüşler ortaya sürme cesaretini buldum. İlk deneme yalnızca deneycilerin ve başkalarının kullanımı için mıknatısların hem içerisinde hem de dışarısında manyetik gücün ikili doğasının, miktarının ve yönünün doğru bir anlatımını verme girişimiydi; dahası bu girişim gücün kaynağının karakteri ile ilgili herhangi bir sayıltıdan ayrı olarak yerine getirildi, çünkü ancak bu yolla insan anlığı yeni gelişme ve buluşlara doğru uslamlamada böyle bir doğadaki sayıltılara kölelikten ve aldatıcı etkilerinden özgür olabilirdi (3075).* İkinci deneme mıknatısın hem içerisinde hem de dışarısında, ve ayrıca manyetik cisimler denilen şeylerin içerisinde varolduğu biçimiyle kuvvetin olanaklı fiziksel doğasını ilgilendiren bir kurgulama idi ve kesinlikle bütünüyle bir önsav doğasında olduğu belirtilmişti.

On Some Points of Magnetic Philosophy

Michael Faraday

¶ 3300. WITHIN the last three years I have been bold enough, though only as an experimentalist, to put forth new views of magnetic action in papers having for titles, “On Lines of Magnetic Force,”1 and “On Physical Lines of Magnetic Force.”2 The first paper was simply an attempt to give, for the use of experimentalists and others, a correct expression of the dual nature, amount, and direction of the magnetic power both within and outside of magnets, apart from any assumption regarding the character of the source of the power; that the mind, in reasoning forward towards new developments and discoveries, might be free from the bondage and deleterious influence of assumptions of such a nature (3075). The second paper was a speculation respecting the possible physical nature of the force, as existing outside of the magnet as well as within it, and within what are called magnetic bodies, and was expressly described as being entirely hypothetical in its character.

— Manyetik Eylemin Fiziksel Doğası Üzerine Önsavlar

— Manyetik Kuvvet Çizgilerinin Fiziksel Varoluşu

— Manyetik Kuvvet Çizgileri Ve Ether Kuramı

1Phil. Trans. 1852, s. 25.

2Phil. Mag. 1852, June, s. 401.

[*Faraday’ın bu tutumunun esinlendiricisi Newton “yerçekimi kuvveti”nin doğası ya da ‘nedeni’ konusunda hiçbir varsayımda bulunmadığında özellikle diretti. ¶ 3075 şöyle başlar: “ ‘Kuvvet çizgisi’ teriminin anlamını kuvvetin verili herhangi bir yerdeki güç ve yön durumundan daha çoğunu imlemeyeceği bir yolda sınırlamak istiyorum; ve (şimdilik) fenomenlerin fiziksel nedeninin doğasının herhangi bir düşüncesini içermeyecek, ya da böyle bir düşünce ile bağlanmayacak ya da herhangi bir yolda ona bağımlı olmayacaktır.” — A. Y.]

¶ 3301. Şimdi manyetik eylemin fiziksel doğası üzerine iki, ya da daha doğrusu üç genel önsav vardır. İlkin etherlere ilişkin önsav gelir ki, bu ‘flux’lar ya da akılar düşüncesini kendisi ile birlikte taşır ve Euler'in Mektuplar’ında3 matematikçi olmayan felsefeciye yalın bir biçimde sunulmuştur; bu önsavda manyetik sıvının ya da etherin mıknatıslar ve ayrıca çevrelerindeki uzay ve tözler boyunca yayılan akımlarda devindiği varsayılır. Sonra iki manyetik sıvı önsavı vardır ki buna göre bu sıvılar tüm manyetik cisimlerde bulunarak, ve bir mıknatısın kutuplarında birikerek, her iki sıvının da belli bir uzaklıktaki parçaları üzerine itmeler ve çekmeler uygular ve böylece onları kapsayan uzak cisimlerin itmelerine ve çekmelerine neden olur. Son olarak Ampëre’in önsavı vardır

ki mıknatıs parçacıklarının çevresinde elektrik akımlarının varoluşunu kabul eder, ve bu akımlar, benzer akımları olan başka parçacıklar üzerine uzaktan eylemde bulunarak, onları ait oldukları kütlelerde düzenler, ve bu yolla böyle kütleleri manyetik eyleme duyarlı kılarlar. Bu düşüncelerden her biri çeşitli felsefeciler tarafından az çok değiştirilmiştir, ama onlara verdiğim bu üç ayrı anlatım şimdiki amacım için yeterli olacaktır. Benim fiziksel-varsayımsal kavramım sayıltıda bu düşüncelerden ikincisi ve üçüncüsü denli ileri gitmez, çünkü manyetik kuvvetin bir mıknatısta nasıl köken bulduğunu ya da sürdürüldüğünü ileri sürmeyi önermez; dahaçok ilk görüşün yanına düşer, ve gene de sayıltılarında onun kadar ileri gitmez. Mıknatısı şimdi gücün temsilcileri oldukları matematiksel çözümleme tarafından doğrulanmış (3302) kuvvet çizgileri tarafından kuşatılı bir güç özeği olarak kabul ederek, bu çizgileri hem mıknatısın içerisindeki kuvvetin varoluşu için, hem de bunun uzaktan manyetik cisimler üzerine iletilmesi ve uygulanması için özsel fiziksel güç çizgileri olarak görür. Ether kavramını herhangi bir derecede benimseyenler bu çizgileri akımlar olarak, ya da ilerleyen titreşimler olarak, ya da durgun dalgalanmalar olarak, ya da bir gerginlik durumu olarak görebilirler. Birçok nedenle, bir mıknatıs kutbundan çıkıyor olarak düşünülmelerine ek olarak, bir elektrik akımı taşıyan telin çevresinde de düşünülmeleri gerekir.

¶ 3301. There are at present two, or rather three general hypotheses of the physical nature of magnetic action. First, that of ethers, carrying with it the idea of fluxes or currents, and this Euler has set forth in a simple manner to the unmathematical philosopher in his Letters;3 in that hypothesis the magnetic fluid or ether is supposed to move in streams through magnets, and also the space and substances around them. Then there is the hypothesis of two magnetic fluids, which being present in all magnetic bodies, and accumulated at the poles of a magnet, exert attractions and repulsions upon portions of both fluids at a distance, and so cause the attractions and repulsions of the distant bodies containing them. Lastly, there is the hypothesis of Ampëre, which assumes the existence of electrical currents round the particles of magnets, which currents, acting at a distance upon other particles having like currents, arranges them in the masses to which they belong, and so renders such masses subject to the magnetic action. Each of these ideas is varied more or less by different philosophers, but the three distinct expressions of them which I have just given will suffice for my present purpose. My physico-hypothetical notion does not go so far in assumption as the second and third of these ideas, for it does not profess to say how the magnetic force is originated or sustained in a magnet; it falls in rather with the first view, yet does not assume so much. Accepting the magnet as a centre of power surrounded by lines of force, which, as representants of the power, are now justified by mathematical analysis (3302), it views these lines as physical lines of power, essential both to the existence of the force within the magnet, and to its conveyance to, and exertion upon, magnetic bodies at a distance. Those who entertain in any degree the ether notion might consider these lines as currents, or progressive vibrations, or as stationary undulations, or as a state of tension. For many reasons they should be contemplated round a wire carrying an electric current, as well as when issuing from a magnetic pole.

— Fiziksel Kuvvet Çizgileri

3“Euler’s Letters,” translated, 1802, Vol. I, p. 214; Vol. II, pp. 240, 242.

¶ 3302. Manyetik gücü manyetik kuvvet çizgileri ile temsil etme önerim seçkin birer matematikçi olan çok yetenekli iki insanın dikkatini çekmiştir; ve temsil yönteminin doğruluğunu ve genelliğini onayladıklarını görmek benim için büyük ölçüde yüreklendirici bir doyum kaynağıdır. Profesör W. Thomson durgun elektriğe uygulanmış benzer bir kuvvet çizgileri görüşüne (1295, 1304), ve Fourier’nin ısı için devim yasasına değinerek, kuvvet çizgilerinin Coulomb’un kuramı ile aynı

matematiksel sonuçları verdiğini, ve bunu (olanaklıysa) ondan daha yalın çözümleme süreçleri yoluyla yaptıklarını söyler;4 ve daha sonra "kuvvet çizgileri için bir manyetik ortamın iletken gücünden söz edilmesine olanak veren bir andırım için sağın temele"5 değinir. Van Rees benim kuvvet çizgilerim üzerine Hollandaca'da bir matematiksel deneme6 yayımlamış ve hakkında çevrilmiş özetlere dayanarak çok az şey bildiğim bu yazı Poggendorff'un Annalen'ine7 alınmıştır. Anladığım kadarıyla görüşlerimin fiziksel bölümü diyebileceğim yanına çizgiler için hiçbir köken saptamadığı ve manyetik sıvılar ya da elektrik akımları düşüncesi tarafından iletilen daha yüksek ilkeyi sunmadığı zemininde karşı çıkarak, eski kuramların yerini almadığını ya da onları gereksizleştirmediğini söyler: ama sanırım, çizgilerin gücün temsilleri olarak alınması ölçüsünde, onları üstelik manyetik sıvılar ya da elektrik akımları önsavlarının tam düzeyine dek doğru temsiller olarak kabul ettiğine inanmakta haklıyım. Niyetim her zaman anlığı önyargılı kavramlara kölelikten kurtarabilmek için bu sıvıların ya da akımların yerine herhangi birini geçirmekten kaçınmaktı; ama üzerine dayanacak bir düşünce isteyenler için, etherlere ilişkin eski ilke oradadır.

¶ 3302. The attention of two very able men and eminent mathematicians has fallen upon my proposition to represent the magnetic power by lines of magnetic force; and it is to me a source of great gratification and much encouragement to find that they affirm the truthfulness and generality of the method of representation. Professor W. Thomson, in referring to a like view of lines of force applied to static electricity (1295, 1304), and to Fourier's law of motion for heat, says that the lines of force give the same mathematical results of Coulomb's theory, and by more simple processes of analysis (if possible) than the latter;5 and afterwards refers to the "strict foundation for an analogy on which the conducting power of a magnetic medium for lines of force may be spoken of."6 Van Rees has published a mathematical paper on my lines of force in Dutch,7 which has been transferred into Poggendorff's Annalen,8 and of which I have only a very imperfect knowledge by translated abstracts. He objects, as I understand, to what I may call the physical part of my view as assigning no origin for the lines, and as not presenting the higher principle conveyed by the idea of magnetic fluids or of electric currents: he says it does not displace the old theories, or render them superfluous; but I think I am right in believing that, as far as the lines are taken to be representations of the power, he accepts them as correct representations, even to the full extent of the hypotheses, either of magnetic fluids or electric currents. It was always my intention to avoid substituting anything in place of these fluids or currents, that the mind might be delivered from the bondage of preconceived notions; but for those who desire an idea to rest upon, there is the old principle of the ethers.

— Uzaktan Aracısız Eylem Ve Manyetik Kuvvet Çizgileri

4"Phil. Mag." 1854, Vol. VIII, p. 53.

5Ibid, p. 56.

6"Trans. Royal. Acad. Sciences of Amsterdam," 1854, p. 17.

7Poggendorff's "Annalen," 1853, Vol. XC, p. 415.

¶ 3303. Manyetik kuvvetleri çizgiler yoluyla tasarlama kipini matematikçilerin bu değerlendirmeleri ile yüreklendirilerek, gerçek ama bilinmeyen doğal manyetik eyleme ilişkin daha öte bir nokta üzerinde biraz daha durmayı göze alıyorum. Aslında, istediğimiz şey kuvvetleri temsil etme yöntemlerinin bir türlülüğü değil, ama bize fenomenler tarafından görünür kılınan şeyin tek gerçek fiziksel imlemi, ve onları yöneten yasalardır. Şimdi en yaygın olarak benimsenen iki sayıltı olan manyetik sıvılardan ve elektrik akımlarından biri yanlış olmalıdır; ama belki her ikisi de

yanlıştır; ve matematikçinin, üstelik her birinin benim ileri sürdüğüm herhangi birinden daha yüksek bir ilke kapsadığını düşünebilecek olmasına karşın, yanlış olanı doğru olandan ayırabileceğini, ya da içlerinden birinin doğru olduğunu söyleyebileceğini düşünmüyorum. Bu görüşlerden hiç biri anlığı diamanyetizma fenomenine götüremezdi, ne de ışığın manyetik dönüşüne götürebileceklerini düşünüyorum; ve eğer diamanyetik fenomenin olanağı sorusu önceden sorulabilseydi, sanırım iki önsavdan biri tarafından güdülen bir matematikçinin bu olanağı yadıması gerekirdi. Getirmiş olduğum kavram sorunu daha da karışık bir duruma getirir, çünkü herhangi bir aracılık olmaksızın yalnızca uzaktan eylem üzerinde bağımlı oldukları ölçüde önceki görüşlerden ikisi ile de bağdaşmaz; ve gene de kuvvet çizgileri biçiminde manyetik eylemleri varsayımsal olmayan herşeyde doğru olarak temsil eder. Öyle ki şimdi üç temel kavram vardır, ve bunlardan en azından ikisi olanaksız, e.d. gerçek-dışı olmalıdır.

¶ 3303. The encouragement I derive from this appreciation by mathematicians of the mode of figuring to one's self the magnetic forces by lines, emboldens me to dwell a little more upon the further point of the true but unknown natural magnetic action. Indeed, what we really want is not a variety of different methods of representing the forces, but the one true physical signification of that which is rendered apparent to us by the phenomena, and the laws governing them. Of the two assumptions most usually entertained at present, magnetic fluids and electric currents, one must be wrong, perhaps both are; and I do not perceive that the mathematician, even though he may think that each contains a higher principle than any I have advanced, can tell the true from the false, or say that either is true. Neither of these views could have led the mind to the phenomena of diamagnetism, and I think not to the magnetic rotation of light; and I suppose that if the question of the possibility of diamagnetic phenomena could have been asked beforehand, a mathematician, guided by either hypothesis, must have denied that possibility. The notion that I have introduced complicates the matter still further, for it is inconsistent with either of the former views, so long as they depend exclusively upon action at a distance without intermediation; and yet in the form of lines of force it represents magnetic actions truly in all that is not hypothetical. So that there are now three fundamental notions, and two of them at least must be impossible, i.e., untrue.

— Kuvvet Ve Kutupsallık

¶ 3304. Öyleyse fiziksel görüşlerimizin çok kuşkulu oldukları açıktır; ve sanırım bir süre için kuvveti olanaklı olduğu ölçüde arılığı içinde düşünebilmek için kendimizi bu görüşlerde kapsanan türde önyargılardan özgürleştirme çabasından iyi sonuçlar alınacaktır . Şimdilik kutupsal güçlerin kökenine ilişkin iki önsavdan birine doğru çekildiğimizi duyumsamaksızın kutupsallığı düşünemiyoruz; ve matematiksel irdelemeler bir karar veremedikleri için, sanki konu modern zamanın araştırmalarından önceki çatışan ışık kuramlarının içine düştükleri o aynı kuşkulu durumdaymış duygusuna kapılıyoruz; ama orada Wheatstone'nun yansıtıcısının kullanımının, Arago'nun belirleyici bir deney önerisi ve bunun Leon Foucault tarafından gerçekleştirilmesi ile birleştiğinde, bu soruyu çözüme bağlamış görünmesi gibi, deney ile birleşmiş yeterli bir yargı çabasının manyetik güçlüğün çözümünü de elde edebileceğini umabiliriz.

¶ 3304. It is evident, therefore, that our physical views are very doubtful; and I think good would result from an endeavour to shake ourselves loose from such preconceptions as are contained in them, that we may contemplate for a time the force as much as possible in its purity. At present we cannot think of polarity without feeling ourselves drawn into one or the other of the two hypotheses of the origin of polar powers; and as mathematical considerations cannot give a decision, we feel as if the subject were in that same doubtful condition which hung over the

conflicting theories of light prior to the researches of modern time; but as there the use of Wheatstone's reflector, combined with Arago's suggestion of a decisive experiment, and its realization by Leon Foucault, appear to have settled that question, so we may hope by a due exertion of judgement, united with experiment, to obtain a resolution of the magnetic difficulty also.

— Fiziksel/Duyusal Varoluşu Duyu Örgeninin İşlevinde Aklamak

— Uzaktan Eylem Aracı Bir Etmen Olmaksızın Olanaksızdır (Newton)

¶ 3305. Eğer bir mıknatısın kuvvetinin durumunu ilkin kökeninin yerinde ve sonra çevredeki uzayda saptayabilseydik, o zaman konumuzun araştırmasında çok önemli bir yere ulaşmış olurduk; ve eğer bunu çok az sayıltı ile ya da hiçbir sayıltı olmaksızın yapabilseydik, o zaman araştırmayı daha öteye götürebilecek en iyi durumda olurduk. Varsayalım ki mıknatıs bir tür karşıt güçlerle kutupsallaşmış güneş olsun (ki güneşin bir mıknatıs olduğuna inanmak için her türlü neden vardır) ve çevresindeki tüm uzayı tıpkı güneşin ya da bir mumun uzayı aydınlık ışınlarla doldurması gibi her zaman eğri ışınları ile doldursun; ve varsayalım ki böyle bir görüş kuvvetlerin durumunu doğru olarak temsil etmede önceki görüşlerden her biri ile eşit bir konumda dursun, ve matematiksel irdelemeler şimdilik üç görüşten hangisinin ona karşıt olanların altında ya da üstünde olduğunu belirleyemiyor olsunlar; hiç kuşkusuz fiziksel uslamlamanın konuya olanaklı en büyük güçle uygulanması zorunlu olur. Çünkü eğer (olgusal bir varoluş taşıma açısından) ışık ışınlarına karşılık düşen türde fiziksel manyetik kuvvet çizgileri varsa, deneyin onlara dokunması çok olanaksız görünmez; ve varoluşlarına ilişkin araştırmaya bir yanıt elde etmek çok önemli olmalıdır, özellikle yanıtın olumlu olması olasılığı yeterince yüksekken. Bu yüzden, fiziksel mıknatıs önsavı açısından öncekilerden (3299) daha güçlü herhangi birşey ileri sürmeksizin, biraz bağlantısız bir yolda, hem şimdiki fiziksel görüşlerin eksikliği hem de fiziksel kuvvet çizgilerinin olanaklı varoluşu açısından, yine deneycilerin dikkatini konuya çekmeyi öneriyorum, ve yapmam gerekebilecek gözlemleri kutupsallık, ikilik, vb. gibi durumun en iyi hizmet edebileceği birkaç nokta üzerine yoğunlaştırıyorum; ve bu çabaya girişmede şu noktalar tarafından yüreklendiriliyorum. 1, Matematikçiler tarafından manyetik kuvvetin yön ve miktarını temsil etmede soyut kuvvet çizgilerinin doğruluklarının onaylanması; 2, Benim kendimin kişisel olarak çizgileri sayısız durumda yararlı olarak kullanmam (3174); 3, Manyetik kuvvet ve ister durgun ister devingen durumda olsunlar öteki ikili güçler arasındaki, ve özellikle mıknatıs ve volta pili ya da bir elektrik akımının herhangi bir başka sürekli kaynağı arasındaki yakın andırım; 4, Euler'in manyetik etherler ya da dolaşan sıvılar düşüncesi; 5, Sir Isaac Newton tarafından anlatıldığı gibi, giderek yerçekiminin bile bir fiziksel kuvvet çizgisinin koşullarını yerine getiren belli bir aracı etmen8 yoluyla olmaksızın uzaktan bir etki üretmeyi sürdüremeyeceği biçimindeki güçlü kanı; 6, İki ışık kuramının çatışmaları ve sonunda deneysel olarak çözüme bağlanmaları örneği.

¶ 3305. If we could tell the disposition of the force of a magnet, first at the place of its origin and next in the space around, we should then have attained to a very important position in the pursuit of our subject; and if we could do that, assuming little or nothing, then we should be in the very best condition for carrying the pursuit further. Supposing that we imagine the magnet a sort of sun (as there is every reason to believe that the sun is a magnet) polarized, with antithetical powers, ever filling all space around it with its curved beams, as either the sun or a candle fills space with luminous rays; and supposing that such a view takes equal position with either of the two former views in representing truly the disposition of the forces, and that mathematical considerations cannot at present decide which of the three views is either above or inferior to its co-rivals; it surely

becomes necessary that physical reasoning should be brought to bear upon the subject as largely as possible. For if there be such physical lines of magnetic force as correspond (in having a real existence) to the rays of light, it does not seem so very impossible for experiment to touch them; and it must be very important to obtain an answer to the inquiry respecting their existence, especially as the answer is likely enough to be in the affirmative. I therefore purpose, without asserting anything regarding the physical hypothesis of the magnet more strongly than before (3299), to call the attention of experimenters, in a somewhat desultory manner, to the subject again, both as respects the deficiency of the present physical views and the possible existence of lines of physical force, concentrating the observations I may have to make about a few points — as polarity, duality, &c., as occasion may best serve; and I am encouraged to make this endeavour by the following considerations. 1, The confirmation by mathematicians of the truthfulness of the abstract lines of force in representing the direction and amount of the magnetic power; 2, My own personal advantageous use of the lines on numerous occasions (3174); 3, The close analogy of the magnetic force and the other dual powers, either in the static or dynamic state, and especially of the magnet with the voltaic battery or any other sustaining source of an electric current; 4, Euler's idea of magnetic ethers or circulating fluids; 5, The strong conviction expressed by Sir Isaac Newton, that even gravity cannot be carried on to produce a distant effect except by some interposed agent8 fulfilling the conditions of a physical line of force; 6, The example of the conflict and final experimental settlement of the two theories of light.

— Uzaktan Eylem Konusunda Newton

8Newton der ki, 'Yerçekiminin özdeğe doğal, ilintili, ve özsel olması, öyle ki bir cismin eylem ve kuvvetlerinin ondan bir başkasına iletilmesini sağlayan başka herhangi birşeyin aracılığı olmaksızın bir vakum içerisinden bir başkası üzerinde uzaktan eylemde bulunabilmesi bena göre öyle büyük bir saçmalıktır ki, felsefi sorunlarda yetkin bir düşünme yetisi olan hiçbir insanın böyle bir saçmalıkta bulunabileceğine inanmıyorum. Yerçekimine sürekli olarak belli yasalara göre davranın bir etmen neden oluyor olmalıdır; ama bu etmen özdeksel midir yoksa özdeksel olmayan bir etmen midir, bunu okurlarımın düşüncelerine bırakıyorum.' Bkz. Bentley'e üçüncü mektup.

8Newton says, ``That gravity should be innate, inherent, and essential to matter, so that one body may act upon another at a distance through a vacuum, without the mediation of anything else, by and through which their action and force may be conveyed from one to another, is to me so great an absurdity, that I believe no man who has in philosophical matters a competent faculty of thinking can ever fall into it. Gravity must be caused by an agent acting constantly according to certain laws; but whether this agent be material or immaterial I have left to the consideration of may readers." See the third letter to Bentley.

— Etherin Devinebilirliği Ne Gibi Sonuçlar Getirir?

— Özel Görelilik Kuramı Maxwell'in Elektromanyetik Kuramı Üzerine Modellendirilir

— Ether Tüm Gönderme Dizgeleri İçin Dingin Olmalıdır: Tersi Etherin Reddedilmesine Götürür

¶ 3306. Kullandığım "kuvvet yerleri" deyiminin, fiziksel kuvvet çizgilerinin var olduğu kararını önceliyor görünmesi ölçüsünde, kimileri tarafından karşı çıkılabilir olarak görüldüğüne inanıyorum. Bu yüzden kullanılmasının zorunlu olduğu durumlarda o önesürümü imlemeyeceği bir yolda kullanmaya çalışacağım. Gene de belirtebilirim ki böyle bir deyimi bir ışık ışını ile ilişki içinde kullanırız, üstelik ışının sönmemiş olduğu parçalarında, ve bu yüzden onun ya da varoluşunun benzer manyetik durumlarda olduğundan daha iyi bir bilgisini taşımadığımız yerlerde bile; ve

deyimi ayrıca üzerinde yerçekiminin uygulanacağı bir ikinci cismin bulunmadığı, ve, eğer bulunuyorsa, şimdiki görüşlerimize göre birincil cismin o tikel yer üzerindeki yerçekimi kuvvetine, giderek onu belirlemeye bile neden olamayacağı yerler açısından yerçekiminden söz ederken de kullanırız.

¶ 3306. I believe that the use by me of the phrase “places of force” has been considered by some as objectionable, inasmuch as it would seem to anticipate the decision that there are physical lines of force. I will endeavour so to use it, if necessary, as not to imply the assertion. Nevertheless I may observe that we use such a phrase in relation to a ray of light, even in those parts of the ray where it is not extinguished, and where therefore we have no better knowledge of it or its existence than in similar magnetic cases; and we also use the phrase when speaking of gravity in respect to places where no second body to gravitate upon is present, and where, when existing, it cannot, according to our present views, cause the gravitating force of the primary body, or even to determination of it, upon that particular place.

Çeviren: Aziz Yardımlı (c) / İdea Yayınevi / 2014

MATEMATİK FELSEFESİNİN YERİ

Kaynak · İdea

"Evren dili öğrenilinceye ve onun yazıldığı harfler tanıyıncaya dek okunamaz. Evren matematiğin dilinde yazılmıştır, ve harfler üçgenler, daireler ve başka geometrik şekillerdir ki, onlar olmaksızın tek bir sözcüğü kavramak insan açısından olanaklı değildir. Bunlar olmadığında, kişi karanlık bir labirentte dolanıp durur."

"The universe cannot be read until we have learned the language and become familiar with the characters in which it is written. It is written in mathematical language, and the letters are triangles, circles and other geometrical figures, without which means it is humanly impossible to comprehend a single word. Without these, one is wandering about in a dark labyrinth."

Galileo Galilei (1564–1642)

Galileo'nun sözleri doğru ve eksiktir. Evren niceliğin dilinde değil, kavramın dilinde yazılıdır. Kavramlar olmaksızın nicelik ile yalnızca sayı okunabilir. Nicelik mantıksaldır. Realitede nicelik her zaman nicelik ile birliktedir.

Her belitsel bilim durumunda olduğu gibi, matematik de kavramsal problemlerini kendi belitsel yöntemi ile çözemez ve bilinçsiz işlemlerinin ötesine, kendi doğal mantığının ötesine, kavram mantığına doğru itilir. Sayı kavramı matematik felsefesinin bugün de çözmeye çalıştığı başlıca problemdir. Çözüm girişimlerinin kendilerinin mantıksız olmaları onları sonuçsuz bırakır.

Matematiğin Niceliğin bilimi olması —

1) Niceliğin arı mantıksal dizgesel bütünün tikel bir kıpısı olması ölçüsünde Matematiği kavramsal eriminde sınırlar.

2) Nicelik kavramının dizgesel konumu bu kavramı onu izleyen tüm kavramların bileşeni ya da kıpısı yapar. Nicelik göreli olarak öğesel bir kavramdır.

3) Matematik felsefesinde görülen mantıkçılık, biçimcilik, sezgicilik akımları Nicelik kavramının kavram olması olgusu tarafından matematiğin belirlenimi ile ilgisiz keyfilikler olarak görünür.

Matematiğin mantıksal olması onu evrensellik, zorunluk, önsellik gibi tanıdık belirlenimler altına

getirir ve matematik felsefeciliğinin alışıldık sorusu mantıksal bir matematiğin realitenin olumsallıkları ile geçimsizliği durumunda matematiğin anlamının ve değerinin ne olacağıdır. Bu otomatik felsefecilik matematiksel kavramların ilgili olduğu doğal olgusallık kavramları konusunda ilgisiz ve bilgisiz olduğu için, problemin formülasyonunu doğru yapamaz. Tüm Doğa alanının mantıksal olarak ön kavramları olarak Uzay, Zaman ve Özdek kavramları nicelik belirlenimini bir bakıma tözleri olarak taşıyan ve onu tüm daha öte ölçü belirlenimlerine aktaran kavramlardır.

Kavramın Realite ile ilişkisi "öznel bilincin tasarımlarının fiziksel dünya ile ilişkisi" biçiminde görüldüğünde düalizmi yenmek olanaksızdır. Kavramın nesnelliği görgücü-olgucu matematik felsefeciliği için bir tabudur, ve gene de bu felsefecilik alanında kendini tikel ve keyfi olarak seçilen "realizm" kavramı ile anlatan akım matematiksel nesnelere bir tür ontolojik konum yüklemeye çalışır. Ama bu yükleme salt bir yeğleme sorunudur ve kavramın kendisi tarafından belirlenmediği için güvenilirlik kazanamaz. Gödel ve Frege matematiksel nesnelerin nesnelliğini ya da realitesini kabul eder, ama bu kabullenim yalnızca belitsel olarak, keyfi olarak görünür (örneğin Frege'nin "Alman İmparatorluğunun üyeleri" ya da "Kraliyet Arabasını çeken dört at" gibi sözde "kavramlarını" dikkate alırsak kavram ile anladığı şeyin kavram olmadığını görürüz).

Sezgicilik matematiksel nesnelerin yalnızca insan düşüncesinin yaratıları ve öznel olduğunu ileri sürmeyi yeğler. Varoluşları ancak düşünce tarafından belirlendikleri sürece kabul edilir (Heyting [1931]: 53).

Öte yandan matematiği simgeler ile oyanan anlamsız bir oyun olarak gören felsefeciler vardır (formalizm).

Matematiksel "nesnelerin" yalnızca insan bilincindeki düşünceler değil ama nesnel düşünce-belirlenimleri olarak kabul edilmesi bir yandan bu "nesnelerin" insan bilincindeki tasarımlar ile ilişkisi, öte yandan bu "nesnelerin" reel nesneler, uzay, zaman ve özdek ile ilişkisi gibi ikili bir problem yaratır.

MATEMATİK NİCELİĞİN BİLİMİDİR

Kaynak · İdea

Yunanca μάθημα (mathema) sözcüğü “bilgi, inceleme, öğrenim" demektir. Sözel olarak, eski Yunanca'da μάθημα (máthēma "öğrenilen," "bilinen" demek iken, modern Yunanca'da yalnızca "ders" anlamına gelir.

Aristoteles Matematiği niceliğin incelemesi olarak tanımlar (Metafizik, Kitap Delta, 1020a7–14). Nicelik genellikle bileşen parçalara bölünebilir olan olarak kabul edilir.

Matematiğin niceliğin bilimi olması onu bütününde realitenin bilimi yapmaz. Varoluş nicelikten daha çoğudur. Uzaysal belirlenimleri ve sayıları kavramları anlatmak için kullanmayı istemek, tüm varoluşu nicelik belirlenimlerine indirgemeyi istemek, bu Pisagorcu nicel monizm şeylerin nitel belirlenimlerini gözardı etmektir. Matematik realite ile Ölçme kavramı düzleminde bağıntılıdır. Ama Ölçü nitel Niceliktir.

Nicelik sınırlı olarak yalnızca belli kavramlara değil ama sınırsız olarak tüm kavramlara katıldığı için, ilkin matematiğin tüm bilimlerin temeli, onların ortak dili vb. olduğu gibi tasarımlar doğar. Ama uzay, zaman, özdek, kuvvet vb. nicel olmanın dışında bir de kendileridir, nicelikten daha ötesi olan nitel belirlenimlerdir.

Nicelik ve Özdek üzerine Leibniz: (Leibniz’in ilk Söyleminden saklanan yedi Önermeden ikincisi,

şöyledir (Yapıtlarının 1'inci Bölümünün son sayfası):

"Non omnino improbabile est, materiam et quantitatem esse realiter idem." ::

"Özdek ve Niceliğin gerçekte aynı olmaları hiç de olasılık dışı değildir."

— Bu Söylem — De Principio Individui, 1663 — ilkin 1837'de tam olarak yayımlandı. Leibniz, Die philosophischen Schriften, yay. haz. C. J. Gerhardt, Berlin 1875vs., Cilt 4, s. 15s.; 2. Corollarium, s. 26.]

MATEMATİK VE OLGUSALLIK

Kaynak · İdea

Mantık düşüncenin, öznel olduğu denli de nesnel olan kavramın, ya da arı düşünce öğesindeki İdeanın bilimidir, çünkü İdea nesnel olduğu denli de özneldir. Mantığı bir başka bilime, örneğin Matematiğe benzetmek (örn. aşağıda SHAPIRO) bu iki bilimin de kavramlarının bilgisizliğine bağlıdır. Mantık tüm bilimlerin, eş deyişle bilinecek herşeyin, tüm Doğa ve Tin alanlarının kavramlarını arılıkları içinde kapsar (Doğa alanı Mekanik, Kimya ve Ereksellik olarak, Tin alanı Yaşam, Bilgi ve Saltık İdea olarak).

Niceliğin bilimi olarak Matematiğin özdeksel evrene uygulanabilmesi evrenin kendisinin belirlenimlerinde düzenli ya da ussal olmasını gerektirir. Ussal matematik ussal Kozmoz için olanaklıdır. Kaos durumunda matematik bütünüyle biçimsel, realiteye bütünüyle ilgisiz olacaktır. Bir ışık dalgasına kalkülüsün fonksiyonlarının uygulanabilmesi fiziksel/görgül dalganın matematiksel sağınlık ve yalınlık ile davranmasını gerektirir. Havaya fırlatılan bir cismin deviminde gösterdiği hız değişimlerin kurallı, düzenli olmasını gerektirir. Kaotik değişim ivme kavramını ve realitesini olanaksız kılacaktır. Galileo hız ve ivme deneylerini yaparken özdeksel doğanın bu ussallığını varsaydı. Mekanik bilimi, özdeğin devim ve değişiminin bilimi olarak, ussal bir özdeksel evreni gerektirir. Ve doğal us doğaya onu bilmek için yaklaşırken bu gerektirimin karşılandığını, doğanın fenomenlerinin ussal bir özün anlatımları olduğunu varsayar. Özdeğin kütle olarak atomik ve galaktik ölçekte davranışı özsel olarak nicelik olmasından gelir: Süreklilik ve Kesiklilik kıpıları niceliğin olduğu denli uzay ve zamanın ve özdeğin de kıpıları olmalıdır. Frege'nin aktardığına göre, "Cantor … matematik bir deneyim-bilimidir der. Sayılar ancak nesnelerden soyutlama yoluyla ortaya çıkar" (§ 21).

Matematiksel bağıntılar doğrulamalarını kendi içlerinde kazanırlar. Dışsal görgül doğa tarafından doğrulanmaları gerçekte bu doğanın kendisinin kavramsal yapısı nedeniyle eşit ölçüde içsel doğrulamadır. Matematikte görgül doğrulama olması gereken şey, örneğin hava ve sıvı dinamiği, katıların mekaniği gibi alanlarında yapılan "deneyler" nicelik kavramının bağıntılarının aklanması amaçlayamaz ve deneycilerin kendilerine ait olabilecek kavramsal hataların saptanmasını ilgilendirir. Arı matematik denilen şey realitenin "arı" olmadığı gibi bir önyargıyı getirir, sanki fiziksel dünya usdışı davranışa açıkmış gibi. Görgül doğrulama yaygın olarak birinin kendi kafasında ürettiği "kuramın" bir sağlamasıdır. Olasılık matematiği realitenin şu ya da bu oranda kaotik olduğunu değil, ama realiteye sağın olarak uygun düşmeyen kuramların realiteye göreli olarak ne oranda karşılık düştüklerini saptamaya çalışır. İstatistiğin önemi pragmatiktir. (Bayes kuramı koşullu olasılıkları hesaplamada kullanılır.)

Elektromanyetik evren görüşü ya da kuramları ve yerçekimi kuramları arasındaki bağıntı

Yerçekimi kuvveti ve elektromanyetik kuvvetin (ve ayrıca iki daha öte kuvvetin) konutlanması birbirinden ayrı kuvvet kavramlarının olduğu gibi görüşü besler, ve bu görüş yerçekimini ve

elektromanyetik kuvveti bağdaştıramayan sözde standard model tarafından daha öte pekiştirilir.

MATEMATİKTE SEZGİCİLİK

Kaynak · İdea

"Felsefe kendini yalnızca evrensel kavramlara sınırlarken, matematik ise salt kavramlar yoluyla hiçbirşeye ulaşamaz, tersine hemen sezgiye koşarak orada kavramları in concreto irdeler; ve gene de görgül olarak değil, ama yalnızca a priori betimlediği, e.d. yapılaştırmış olduğu bir sezgide — bir sezgi ki orada yapılaştırmanın evrensel koşullarından doğan herşey yapılaştırılan kavramın nesnesi için de evrensel olarak geçerli olmalıdır."

— Kant, Arı Usun Eleştirisi, A716/B744.

"Arı düşüncenin, duyular yoluyla ya da giderek bir sezgi yoluyla a priori verilen hiçbir içeriğe bakılmaksızın, nasıl yalnızca kendi yapısından doğan içerikten ilk bakışta ancak bir sezgi temelinde olanaklı olarak görünen yargıları ortaya çıkardığını görürüz. Bu bir çocuğun bilincine bir hiçlik olarak görünen havayı damlalar oluşturan görülebilir bir sıvıya dönüştüren yoğunlaşma ile karşılaştırılabilir. Aşağıda geliştirilen ... önermeler genellikte herhangi bir sezgiden türetilebilecek tüm genellikleri çok çok aşar."

— Frege, Begriffsschrift § 23.

MATEMATİKTE TANITLAMA

Kaynak · İdea

Tanıtlama tüm bilginin özsel problemidir çünkü bilgiyi bilgi yapan dolaylılıktır. Tanıtlama bilginin kendisine dışsal bir aygıt olamaz. Dolayısıyla bilgi kendi kendisini aklamalıdır.

Tanıtlama gerçek bilgiyi, bilgi kavramına uygun bilgiyi amaçlar. Tanıtlamanın duyusal olarak temellendirilmesi isteğinin kendisi paradoksaldir çünkü tanıtlama gereksinimini yaratan etmen tasarımın görgül ve en sonunda duyusal bileşenidir. Duyulara ontolojik bir rol yüklemek, onları varlığın ölçütü ya da doğrulayıcısı olarak görmek duyulara düşünme işlevi gibi birşey yüklemeye benzer. Duyular duyumsar, düşünmez. Viyana Çevresinin mantıksal pozitivizmi duyuların öznelliğini bilimin güvencesi olarak görür.

Aristoteles için "bir şeyin koşulsuz bilimsel bilgisi olgunun bağımlı olduğu nedeni olgunun nedeni olarak bilmek, ve dahası, olgunun olduğundan başka türlü olamayacağını bilmektir (bu yol sofistliğe özgü raslantısal bilme yoluna karşıttır)." (Analitik Posterior, I, 2 (71b9–11).)

Platon bir nesnenin bilinebilir olması için ilksiz-sonsuz ve değişmez olması gerektiğini kabul etti. Bilgi onun için özün düşünülmesidir, türeyişin değil (526e). Özel olarak geometrik bilgi "her zaman olanın bilgisidir, kimi zaman ortaya çıkan ve yitip gidenin değil. ... Geometri sonsuza dek varolanın bilgisidir." (527b).

Matematikte tanıtlama aritmetiksel bir önermenin ya da geometrik bir teoremin kendiliğinden-açık oldukları kabul edilen belitlere dayandırılması olarak görülür. Belitlerin kendilerinin tanıtlama gereksiniminde oldukları olgusu gözardı edilir, çünkü sıradan bilincin ya da anlağın bu tanıtlamayı yapacak aygıtları yoktur. Çıkarsama ya da tümdengelim denilen süreçler sağınlıktan yoksundur ve geçerli olup olmadıkları kararı doğal bilincin gevşekliğine bırakılır. Dahası, doğal dil tüm alışkısal yapısı ile böyle tanıtlama işlemlerinin ortamıdır.

Bir kavramın doğru olmasından söz edemeyiz. Doğal bilinçte bir önerme doğru ya da yanlış olabilir,

ve bunu saptamak doğal bilincin bilinçsiz ve keyfi işlemlerine bırakılır.

Tanıtlama sürecinin tüm öğelerinin gerçek olması gerekir, doğru olması değil. Tanıtlamanın kavram bağıntılarını gerektirmesi "bağıntı" kavramının kendisinin bilgisini gerektirir. Bağıntı mantıksal olmalıdır. Bir kavram yalıtılmış olarak, salt kendisi olarak, bağıntısız olarak alındığında analitik bir soyutlamadır. Belirlenimsizdir ve dolayısıyla yoktur. Gerçekte yalıtılmış kavram kendinde bağıntıdır, çünkü belirlidir, ve salt "kavram" belirliliğinde alındığında bile kendisi olmayan ile bağıntıdır, onunla saltık olarak birlik içindedir. Kavramın olumsuzu olarak "kavram-olmayan" ilkin Varlık olarak düşünülebilir. Kavram ve Varlığın birliği sağındır, birinden ötekine geçiş ya da birinden ötekinin çıkarsaması keyfi değil ama zorunlu ve olanaklıdır. Bu diyalektik bağıntının kendisi bağıntılı olanların birliğinde yeni bir mantıksal geçiş yapar.

Bu kavramsal bağıntının analitik mi yoksa sentetik mi olduğu sorusu analitik ve sentetik kavramlarının kendilerinin doğası tarafından yanıtlanır. Sentetik bağıntı ya da bireşim analitik ya da yalıtılmış olanların birliğidir. Analitik olan doğal dilde sentezin dışında da kendi başına durabileni anlatır. Ve sentez böylece birlikleri zorunlu olanların değil ama dışsal olanların birliğidir. Sentezin bu dışsallığa izin vermesi onu mantıksal bir yöntem terimi olarak kullanmayı geçersiz kılar. Matematiksel tanıtlamaların sentetik olduğu görüşü matematiksel tanıtlamanın doğasına ilgisizdir.

Tanıtlamanın mantıksallığı kavram bağıntılarının anlatımıdır. Bu düzeye dek tanıtlamasız belitlerden tanıtlama hiçbir biçimde sağın değildir, çünkü belitlerin bireşimi, belitlerden çıkarsama denilen işlemler doğal bilincin işlemleridir ve kavram bilincinden yoksundur. Matematiksel simgeciliğin kendisi kavramsal bağıntıları anlattığı için aynı kavramsal sağınlık karakterini taşımalıdır. Simge kavramı doğru olarak anlattığı ölçüde simgedir. Bu nedenle simgesel işlemlerin yanlışlığı simgelerin yanlışlığı değil ama kavramların kavranmamasına bağlı yanlışlıktır.

Nedensellik (Doğabilim)

Kaynak · İdea

Nedensellik kavramını nedensellik tasarımına indirgersek onun hakkında masallar anlatabiliriz.

"Those who make causality one of the original uralt [ancient, immemorial] elements in the universe or one of the fundamental categories of thought — of whom you will find that I am not one — have one very awkward fact to explain away. It is that men's conceptions of a cause are in different stages of scientific culture entirely different and inconsistent. The great principle of causation which, we are told, it is absolutely impossible not to believe, has been one proposition at one period in history and an entirely disparate one [at] another, and is still a third one for the modern physicist. The only thing about it which has stood, to use my friend Carus's word, kthma ex aei, semper eadem, is the name of it." Charles Sanders Peirce (1898),
Reasoning and the Logic of Things

"Nedenselilği evrendeki en eski öğelerden biri ya da temel düşünce kategorilerinden biri yapanların — ki onlardan biri olmadığımı göreceksiniz — ellerinde açıklayıp geçiştirecekleri çok kaba saba bir olgu vardır. Bu olgu insanların bir nedene ilişkin kavramlarının bilimsel kültürün ayrı evrelerinde bütünüyle ayrı ve tutarsız olmasıdır. Söylendiğine göre inanılmaması saltık olarak olanaksız olan büyük nedensellik ilkesi tarihin bir döneminde bir önerme, bir başkasında bütünüyle benzemez bir önerme olmuştur ve bugün modern fizikçi için bir üçüncüsüdür. Ona ilişkin olarak ayakta kalan tek şey, eğer dostum Carus'un sözlerini kullanırsam, kthma ex aei, semper eadem [hep aynı kalan],

adıdır."

"The attempt to "analyze" causation seems to have reached an impasse; the proposals on hand seem so widely divergent that one wonders whether they are all analyses of one and the same concept." Jaegwon Kim (1995), "Causation"

Burada Thomas Kuhn'un bir öncelenişini, kavramların değişik zamanlarda, değişik bilimsel topluluklar için değişik anlamlar taşıdıkları, eşölçümsüz oldukları görüşünü buluruz. Tasarımlar eşölçümsüzdür. Ama kendisinden başkası olmayan bir kavramı değiştirmek için ona o olmayan öğelerin yüklenmesi gerekir. Gerçekten de bir tasarımın yalnızca kültürler, çağlar, kümeler için değil, ama bir ve aynı birey için bile hiçbir zaman aynı kalmadığını söylemek gerekir.

Kavram salt kendisidir ve karşıtı ile birliği onunla onda kendisi kalarak ilişki içinde olması demektir.

Nedensellik Doğa Alanına Uygulanamaz Mıdır?

Nedensellik kavramının, aslında tüm kavramların salt öznel oldukları ve hiçbir realitelerinin olmadığı görüşünün patenti yalnızca David Hume'a ait değildir. Immanuel Kant bile nedensellik kavramının neden-etki bağıntısını anlattığını kabul etmesine karşın bu kavramın kendinde-şey için, gerçek realite için geçersiz olduğu görüşündedir ve ona başka her kavram için olduğu gibi salt öznel bir geçerlik yükler. Çünkü öyle olmasını ister. Bu tür çıkarsamaların birinin öznel düşünce akışından başka hiçbir zeminleri yoktur. Böyle yöntemsiz ve kavramsız düşünürler sık sık kendi öznel görüşlerini çürütürler çünkü öznellikte herşey olanaklıdır. David Hume nedensellik kavramı ile ilgili olarak şunları yazar: "I never asserted so absurd a proposition as that something could arise without a cause." (David Hume, in J.Y.T. Greig, ed., The Letters of David Hume, 2 vols. (New York: Garland, 1983), 1:187.

Mr. Hobson bu aynı temayı alır ve onu başka bir kalıba döker, nedensellik anlatan "niçin" sözcüğünün bilim alanından çıkarılması ve bilimin kendini herhangi bir nedensellik ile ilgilenmeyen salt betimlemeye sınırlaması isteminde bulunur.

"The notions of efficient causation, and of logical necessity, not being applicable to the world of physical phenomena, the function of Natural Science is to describe conceptually the sequences of events which are to be observed in Nature ; but Natural Science cannot account for the existence of such sequences, and therefore cannot explain the phenomena in the physical world, in the strictest sense in which the term explanation can be used. Thus Natural Science describes, so far as it can, how, or in accordance with what rules, phenomena happen, but it is wholly incompetent to answer the question why they happen."

E. W. Hobson (1856-1933)
The Domain of Natural Science, Londra, 1923, ss. 81-82.

"Etker nedensellik ve mantıksal zorunluk kavramları fiziksel fenomenler dünyasına uygulanabilir olmadığına göre, Doğa Biliminin işlevi Doğada gözlenecek olayların ardışıklığını kavramsal olarak betimlemektir. "Etker nedensellik ve mantıksal zorunluk kavramları, fiziksel fenomenler dünyasına uygulanabilir olmayınca, Doğa Biliminin işlevi Doğada gözlenecek olayların ardışıklığını kavramsal olarak betimlemektir; ama Doğa Bilimi böyle dizilerin varoluşunun hesabını veremez, ve öyleyse fiziksel dünyadaki fenomenleri terime verilebilecek en sağın anlamda açıklayamaz. Böylece Doğa Bilimi, yapabildiği kadarıyla, fenomenlerin nasıl, ya da hangi kurallar ile uyum içinde, olduklarını betimler, ama niçin oldukları sorusunu yanıtlamak için hiçbir yetkinliği yoktur."

Nedensellik kavramının yokluğu, e.d. realitenin nedensellikten yoksunluğu olasılık kavramının getirilmesi ile giderilir. Olasılık fiziksel realitenin deterministik yapısı konusunda insan gözleminin yetersizliğine bağlı görülmez, ama realitenin kendisinin belirlenimi olarak ileri sürülür. Örneğin Eddington'a göre, "herhangi bir yerde hiçbir katı nedensel davranış yoktur. Modern fiziği herhangi birşeyi eksiksiz determinizm ile tahmin etme tuzağına düşürmek olanaksızdır, çünkü daha başından olasılıkları ele alır" (Arthur S. Eddington, The Nature of the Physical World, New York, 1928, s. 309). Eğer irrasyonalizm gizemciliğe ve boşinanca kapıyı açmıyorsa, irrasyonalizm değildir. Ama Sir. Arthur Eddington'ın irrasyonalizmi tamdır ve vargılarını ortaya koyar:

> *"He [Eddington] argued for a deeply-rooted philosophical harmony between scientific investigation and religious mysticism, and also that the positivist nature of modern physics (i.e., relativity and quantum physics) provided new room for personal religious experience and free will."*

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Nedensellik kavramı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

NEDENSELLİK KAVRAMI
Aziz Yardımlı

MANTIĞIN İNDİRGENMESİ

Bir Amerikalı matematikçi ve bilimci olan Peirce (1839-1914) mantıkçı olarak, asılnda özellikle iyi bir mantıkçı olarak tanınmaktadır. Gerçekten de böyle sunulan bir entellektüelin böyle olup olmadığını saptamak için "mantık" konusunda elimizde belirli bir ölçütün, göreli ve plastik olmayan nesnel ve saltık bir mantık kavramının olması gerekir. Ama Peirce'ın kendisi kavramı nesnel olarak değil, tarihsel ve kültürel bir tasarım olarak görür.

Paul Weiss 1934'te Peirce için "the most original and versatile of American philosophers and America's greatest logician" demiştir. Webster's Biographical Dictionary 1943'te Peirce için "now regarded as the most original thinker and greatest logician of his time" der. Burada da denmek istenen mantık kavramı değil ama benzer olarak bir mantık tasarımıdır. Pragmatizmin babası olarak da kabul edilen Peirce kendini herşeyden önce "mantıkçı" olarak görmüştür ve mantığı ise semiotiğin biçimsel bir dalı olarak. Semiotik "anlam çıkarma" ile, bir zamanlar bilicilerin "işaretlerden" anlam çıkarmalarına andırımlı bir yolda imlerin ve im süreçlerinin incelemesi ile ilgilenir. Belirtmeler, andırımlar, benzerlikler, eğretilemeler, imlemeler, simgecilik gibi konuları kapsayan bir inceleme alanını "mantığın" ait olduğu alan olarak görmek için mantığı, usu düşüncenin kendisinin de altına indirgemek gerekir. Peirce usu yadsıyan düşünürler arasındadır. Ve bu yadsımanın keyfi değil ama ussal olduğunu kabul etmesi gerekecektir.

Semiotiğin bir dalı olarak mantık kuramının kavramlara nasıl baktığını anlamak için, Peirce'ın bu enteresan yöntemi "nedensellik" kavramına nasıl uyguladığını görebiliriz.

"Nedenselilği evrendeki en eski öğelerden biri ya da temel düşünce kategorilerinden biri yapanların — ki onlardan biri olmadığımı göreceksiniz — ellerinde geçiştirmesi zorlu bir olgu vardır. Bu olgu insanların bir nedene ilişkin kavramlarının bilimsel kültürün ayrı evrelerinde bütünüyle ayrı ve tutarsız olmasıdır. Söylendiğine göre inanılmaması saltık olarak olanaksız olan büyük nedensellik

ilkesi tarihin bir döneminde bir önerme, bir başkasında bütünüyle benzemez bir önerme olmuştur ve bugün modern fizikçi için bir üçüncüsüdür. Ona ilişkin olarak ayakta kalan tek şey, eğer dostum Carus'un sözlerini kullanırsam, kthma ex aei, semper eadem [hep aynı kalan], adıdır."

"Those who make causality one of the original uralt [ancient, immemorial] elements in the universe or one of the fundamental categories of thought — of whom you will find that I am not one — have one very awkward fact to explain away. It is that men's conceptions of a cause are in different stages of scientific culture entirely different and inconsistent. The great principle of causation which, we are told, it is absolutely impossible not to believe, has been one proposition at one period in history and an entirely disparate one [at] another, and is still a third one for the modern physicist. The only thing about it which has stood, to use my friend Carus's word, kthma ex aei, semper eadem, is the name of it." Charles Sanders Peirce (1898, Reasoning and the Logic of Things).

Burada nominalizmden ayrı olarak, Thomas Kuhn'un bir öncelenişini, kavramların değişik zamanlarda, değişik bilimsel topluluklar için değişik anlamlar taşıdıkları, eşölçümsüz oldukları görüşünü buluruz. Tasarımlar eşölçümsüzdür ve anlamları görelidir, çünkü sözcükler olarak görüldüklerinde ve düşünüldüklerinde hiç kuşkusuz çeşitli çağrışımlara açıktırlar ve pekçok tekil, duyusal, giderek imgesel öğe ile bağıntı içindedirler. Ama kendisinden başkası olmayan saltık olarak soyut bir kavramı "değiştirmek" ve göreli kılmak için ona kendisi olmayan öğelerin yüklenmesi ve böylece bir kavram niteliğinden bağışlanması gerekir. Gerçekten de bir tasarım yalnızca kültürler, çağlar, kümeler için değil, ama bir ve aynı birey için bile hiçbir zaman aynı kalmaz. Ama soyutluğu içindeki Kavram salt kendisidir ve en azından "analiz" olarak kabul ettiğimiz yalıtma sürecinin ona bu soyutluğu sağlaması gerekir.

Kavram analitik karakteri ile, salt anlak tarafından düşünüldüğünde ona verilen bu soyut belirlenimi ile olumsuzluğu, başkası ile bağıntıyı dışlar. Ama bu dışlamanın kendisi bir bağıntıdır: Kavram kendinde olumsuzlamayı kapsar. Bu olumsuzlama onun "diyalektik" sözcüğü ile anlatılan mantığıdır. Kavram belirlidir, ve bu onun kendinde olumsuzlamasıdır.

Usdışı bir "mantığın" olanağını kabul eden usdışı bakış açısı gene de şu ya da bu tikel araştırma alanında anlaşılır, iletilebilir, ve giderek karşı çıkılabilir birşeyler söylüyorsa, bunu kendi öncülüne karşın yapmaktadır: Usun yadsınması bile usun kullanımını gerektirir.

Bertrand Russell (1959): "Beyond doubt [...] he was one of the most original minds of the later nineteenth century, and certainly the greatest American thinker ever."

A. N. Whitehead, while reading some of Peirce's unpublished manuscripts soon after arriving at Harvard in 1924, was struck by how Peirce had anticipated his own "process" thinking.

Karl Popper viewed Peirce as "one of the greatest philosophers of all times."

(Wikipedia.org)

NEDENSELLİK KAVRAMI VE DOĞA

Nedensellik Doğa Alanına Uygulanamaz Mıdır?

Nedensellik kavramının, aslında tüm kavramların salt öznel oldukları ve hiçbir realitelerinin olmadığı görüşünün patenti yalnızca David Hume'a ait değildir. Immanuel Kant bile nedensellik kavramının neden-etki bağıntısını anlattığını kabul etmesine karşın bu kavramın kendinde-şey için, gerçek realite için geçersiz olduğu görüşündedir ve ona başka her kavram için olduğu gibi salt öznel bir geçerlik yükler. Çünkü öyle olmasını ister.

Bu tür çıkarsamaların birinin öznel düşünce akışından başka hiçbir zeminleri yoktur. Böyle yöntemsiz ve kavramsız düşünürler sık sık kendi öznel görüşlerini çürütürler çünkü öznellikte herşey olanaklıdır. Nedensellik kavramını yadsıyan bakış açısının gözde felsefecisi olan David Hume nedensellik kavramı ile ilgili olarak şunları yazar: "I never asserted so absurd a proposition as that something could arise without a cause." (David Hume, in J.Y.T. Greig, ed.,The Letters of David Hume, 2 vols. New York: Garland, 1983), 1:187.)

David Hume nedensellik bağıntısının zorunlu ve evrensel olmadığını, bir etki durumunda bir neden beklentisinin salt bir alışkanlık yapısı, salt ruhbilimsel bir çağrışım düzeneği olduğunu söylemiş ve kendince tanıtlamıştır. Sonra bunun ne kadar saçma olduğunu belirtir.

Mr. Hobson aynı temayı alır ve onu başka bir kalıba döker, nedensellik anlatan "niçin" sözcüğünün bilim alanından çıkarılması ve bilimin kendini herhangi bir nedensellik ile ilgilenmeyen salt betimlemeye sınırlaması isteminde bulunur.

"Etker nedensellik ve mantıksal zorunluk kavramları, fiziksel fenomenler dünyasına uygulanabilir olmayınca, Doğa Biliminin işlevi Doğada gözlenecek olayların ardışıklığını kavramsal olarak betimlemektir; ama Doğa Bilimi böyle dizilerin varoluşunun hesabını veremez, ve öyleyse fiziksel dünyadaki fenomenleri terime verilebilecek en sağın anlamda açıklayamaz. Böylece Doğa Bilimi, yapabildiği kadarıyla, fenomenlerin nasıl, ya da hangi kurallar ile uyum içinde, olduklarını betimler, ama niçin oldukları sorusunu yanıtlamak için hiçbir yetkinliği yoktur."

"The notions of efficient causation, and of logical necessity, not being applicable to the world of physical phenomena, the function of Natural Science is to describe conceptually the sequences of events which are to be observed in Nature ; but Natural Science cannot account for the existence of such sequences, and therefore cannot explain the phenomena in the physical world, in the strictest sense in which the term explanation can be used. Thus Natural Science describes, so far as it can, how, or in accordance with what rules, phenomena happen, but it is wholly incompetent to answer the question why they happen."

E. W. Hobson (1856-1933)
The Domain of Natural Science, Londra, 1923, ss. 81-82.

Nedensellik kavramının yokluğu, e.d. realitenin nedensellikten yoksunluğu olasılık kavramının getirilmesi ile giderilir. Olasılık fiziksel realitenin deterministik yapısı konusunda insan gözleminin yetersizliğine bağlı görülmez, ama realitenin kendisinin belirlenimi olarak ileri sürülür. Örneğin Eddington'a göre, "herhangi bir yerde hiçbir katı nedensel davranış yoktur. Modern fiziği herhangi birşeyi eksiksiz determinizm ile tahmin etme tuzağına düşürmek olanaksızdır, çünkü daha başından olasılıkları ele alır" (Arthur S. Eddington, The Nature of the Physical World, New York, 1928, s. 309). Eğer irrasyonalizm gizemciliğe ve boşinanca kapıyı açmıyorsa, irrasyonalizm değildir. Ama Sir. Arthur Eddington'ın irrasyonalizmi tamdır ve vargılarını ortaya koyar:

> *"He [Eddington] argued for a deeply-rooted philosophical harmony between scientific investigation and religious mysticism, and also that the positivist nature of modern physics (i.e., relativity and quantum physics) provided new room for personal religious experience and free will." :: "[Eddington] bilimsel araştırma ve dinsel gizemcilik arasındaki kökü derinde felsefi bir uyumdan yana ve ayrıca modern fiziğin [e.d. görelilik ve quantum fiziğinin] pozitivist doğasının kişisel dinsel deneyim ve özgür istenç için yeni bir yer açtığı [görüşünden] yana tartıştı."*

Determinizm "nedensellik" değildir. Sözcük genel bir anlamda "belirlenmek" bağlamında alındığında

ve "belerlenimcilik" olarak okunduğunda, "nedensellik" belirlenimin yalnızca bir kipidir. Belirlenimin sonsuz kipi vardır.

Belirlenim kazanmak bir karşıtlık ilişkisini gerektirir. Arı aydınlık arı karanlıktır, ve evrik olarak. Spinoza "tüm belirlenim olumsuzlamadır" der. Herşey belirlidir. Ve herşey yalnızca olumlu olmakla kalmaz ama eşit ölçüde olumsuzlama da içerir.

İstencin "belirlenimsizliği" özgürlük olarak anlaşılırsa ve özgür İstencin ancak bu belirlenimsizlik zemininde olanaklı olduğu düşünülürse, bu sözde "belirlenimsiz" İstencin gene de belirli, tikel bir İstenç olmaya nasıl geldiği sorusu kalır.

Belirsiz İstenç yalnızca İstencin kavramıdır, soyuttur. İstenç belirli olmalıdır. Özgürlük İstencin kendi kendisini belirlemesidir ve İstenç düşüncesiz İstekten ayrı olarak bunu yapmaya, kendini belirlemeye yeteneklidir, çünkü düşünce ile birdir. Eğer insan davranışa İstenç değil ama İstencine aykırı olarak İstek tarafından belirlleniyorsa, özgür değildir. İstek İstencimize bağlı olmaksızın doğar ve zaman zaman pekala İstenç ile çatışabilir. İsteğini İstenci ile denetleyemeyen insan özgür değildir. Zorunluk altında duran bir doğa varlığı gibi davranmaktadır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Sınırları Aşmak: Quantum Yerçekiminin Dönüştürücü Bir Hermeneutiğine Doğru

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

• BİR FİZİKÇİNİN KÜLTÜREL İNCELEMELER İLE DENEYLERİ, SOKAL
• ALAN SOKAL İLE BİR YAZIŞMA
• ENGLISH TEXT
• ALAN SOKAL ARTICLES ON THE SOCIAL TEXT AFFAIR

Sınırları Aşmak: Quantum Yerçekiminin Dönüştürücü Bir Hermeneutiğine Doğru

Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity

Alan D. Sokal

Çeviren: Aziz Yardımlı © 1999
(Çeviri Alan Sokal'ın izni ile)

> *Disiplinler arası sınırları aşmak ... devirici bir üstenim[dir] çünkü kabul edilen algılama yollarının kutsallığını çiğnemesi olasıdır. Doğal bilimler ve insan bilimleri arasındaki sınırlar en sağlamlaştırılmış sınırlar arasında olmuştur.*
>
> *—Valerie Greenberg, Transgressive Readings (1990, 1)*
>
> *İdeolojinin eleştirel bilime dönüşümü için savaşım ... bilimin biricik saltık ilkesinin bilim ve ideolojinin tüm varsayımlarının eleştirisi olması gerektiği temeli üzerinde ilerler.*
>
> *—Stanley Aronowitz, Science as Power (1988b, 339)*

Birçok doğa bilimci, ve özellikle fizikçi vardır ki toplumsal ve kültürel eleştiri ile ilgilenen bilim dallarının kendi araştırmalarına belki de yalnızca kıyısal olmanın dışında katkıda bulunacak herhangi birşeyleri olabileceği görüşünü reddetmeyi sürdürürler. Bunlar dünya görüşlerinin

temellerinin kendilerinin böyle bir eleştirinin ışığında gözden geçirilmesi ya da yeniden oluşturulması düşüncesine ise çok daha uzak dururlar. Tersine, Batı entellektüel bakış açısı üzerindeki uzun Aydınlanma-sonrası hegemonyanın dayattığı inağa sarılırlar. Bu inağı kısaca şöyle özetleyebiliriz: Dışsal bir dünya vardır ki, özellikleri herhangi bir bireysel insandan, aslında bir bütün olarak insanlıktan bağımsızdır; bu özellikler "ilksiz-sonsuz" fiziksel yasalarda kodlanmıştır; ve insanlar (sözde) bilimsel yöntem tarafından belirlenen "nesnel" işlemlere ve bilgikuramsal ilkelere uygun olarak bu yasaların güvenilir, ama ne yazık ki eksik ve geçici bilgisini elde edebilirler.

Ama yirminci yüzyıl bilimindeki derin kavramsal değişimler bu Descartes-Newton metafiziğinin temellerini zayıflatmıştır;1 bilim tarihi ve felsefesi üzerine eleştirel incelemeler bu metafiziğin inanılabilirliği üzerine daha öte kuşkular düşürmüştür;2 ve, en yakınlarda, feminist ve poststruktüralist eleştiriler Batı bilimsel uygulayımının ana akışının tözsel içeriğini gizemsel öğelerinden temizlemişler, "nesnellik" görünüşü arkasında gizlenen egemenlik ideolojisini ortaya sermişlerdir.3 Böylece giderek artan bir biçimde açığa çıkmıştır ki, fiziksel "olgusallık," toplumsal "olgusallık"tan daha az olmamak üzere, temelde toplumsal ve dilbilimsel bir yapıdır; bilimsel "bilgi," nesnel olmaktan uzak, onu üreten kültürün başat ideolojilerini ve güç ilişkilerini yansıtır ve kodlandırır; bilimin gerçeklik savları özünlü olarak kuram-yüklü ve kendine-göndermelidir; ve sonuçta, bilimsel topluluğun söylemi, tüm yadsınamayacak değerine karşın, uyumsuz ya da kıyısallaştırılmış topluluklardan doğan karşı-hegemonik anlatılar açısından ayrıcalıklı bir bilgikuramsal konum ileri süremez. Bu temalar, belli bir vurgu ayrımına karşın, Aronowitz'in quantum mekaniğini üreten kültürel dokuyu çözümlemesinde;4 Ross'un quantum-sonrası bilimdeki karşıtlıkçı söylemleri tartışmasında;5 Irigaray'ın ve Hayles'in sıvı mekaniğinde eşey yorumlarında [exegeses of gender];6 ve Harding'in genel olarak doğa bilimlerinin ve özel olarak fiziğin temelinde yatan eşey ideolojisini kapsamlı eleştirisinde saptanabilirler.7

Burada amacım quantum yerçekimindeki son gelişmeleri, Heisenberg'in quantum mekaniğini ve Einstein'ın genel göreliliğini birbirleri ile bireştiren ve ortadan kaldıran yeni fizik dalını dikkate alarak, bu derin çözümlemeleri bir adım ileri götürmektir. Quantum yerçekiminde, göreceğimiz gibi, uzay-zaman çoklusu nesnel fiziksel bir olgusallık olarak varolmaya son verir; geometri ilişkisel ve bağlamsal olur; ve ön bilimin temel kavramsal kategorileri—aralarında 'varoluş'un kendisi—belkili olurlar ve görelileştirilirler. Bu kavramsal devrimin gelecekteki bir postmodern ve kurtarıcı bilimin içeriği için derin imlemleri olduğunu tanıtlamaya çalışacağım.

Yaklaşımım şöyle olacaktır: İlk olarak quantum mekaniği tarafından ve klasik genel görelilik tarafından yaratılan felsefi ve ideolojik sorunların bir bölümünü çok kısaca gözden geçireceğim. Sonra doğmakta olan quantum yerçekimi kuramının anahatlarının taslağını verecek ve yarattığı kimi kavramsal sorunları tartışacağım. Son olarak, bu bilimsel gelişmelerin kültürel ve politik imlemleri üzerine yorumlar getireceğim. Vurgulamam gerek ki bu yazı zorunlu olarak deneysel ve ön bir girişimdir; ve ortaya koyduğum soruların tümünü yanıtlama gibi bir savım yoktur. Amacım dahaçok okurların dikkatini fizik bilimindeki bu önemli gelişmelere çekmek ve elimden geldiğince felsefi ve politik imlemlerinin bir taslağını vermektir. Burada matematiği bir enaza indirgemeye çalıştım; ama ilgilenen okurların tüm gerekli ayrıntıları bulacakları göndermeleri vermeyi gözardı etmedim.

Quantum Mekaniği: Belirsizlik, Tümleyicilik, Süreksizlik ve Ara-Bağıntılılık

Niyetim burada quantum mekaniğinin kavramsal temelleri üzerine kapsamlı bir tartışmaya

girişmek değil.8 Burada quantum mekaniğinin eşitliklerini ciddi olarak incelemiş olan herkesin Heisenberg'in ünlü belirsizlik ilkesinin ölçülü/measured (sözcük oyununu bağışlayın) özetini onaylayacağını söylemek yeterlidir:

> *Bundan böyle parçacığın davranışından gözlem sürecinden bağımsız olarak söz edemeyiz. Son bir sonuç olarak, quantum kuramında matematiksel olarak formüle edilmiş doğal yasalar bundan böyle öğesel parçacıkların kendilerini değil ama onlara ilişkin bilgimizi ele alır. Ne de bundan böyle bu parçacıkların uzayda ve zamanda nesnel olarak varolup olmadıklarını sormak olanaklıdır.*

Çağımızın sağın bilimlerinde doğanın tablosundan söz ettiğimiz zaman, demek istediğimiz şey doğanın bir tablosundan çok doğa ile ilişkilerimizin bir tablosudur. Bilim bundan böyle doğanın karşısına nesnel bir gözlemci olarak çıkmaz, ama kendisini insan [evet] ve doğa arasındaki bu karşılıklı oyundaki bir oyuncu olarak görür. Bilimsel çözümleme, açıklama ve sınıflandırma yöntemi sınırlarının bilincine varmıştır, ve bunların bilimin araya girmesi yoluyla araştırma nesnesini başkalaştırması ve yeniden şekillendirmesi olgusundan doğdukları anlaşılmıştır. Başka bir deyişle, yöntem ve nesne bundan böyle ayırılamazlar. 9;10
Aynı çizgide Nielsh Bohr şunları yazdı:

> *Sıradan fiziksel anlamda bağımsız bir olgusallık ne fenomenlere yüklenebilir ne de gözlem yapanlara.11*

Stanley Aronowitz, inandırıcı bir yolda, bu dünya görüşünü Birinci Dünya Savaşını önceleyen ve sonralayan yıllarda Orta Avrupa'da yaşanan liberal hegemonya bunalımına dek götürmüştür.12;13

Quantum mekaniğinin ikinci bir önemli yanı ondaki tümleyicilik ya da eytişimcilik ilkesidir. Işık bir parçacık mıdır yoksa bir dalga mıdır? Tümleyicilik ‘‘parçacık ve dalga davranışının karşılıklı olarak dışlayıcı olduklarının, ama gene de tüm fenomenlerin tam bir betimlemesi için her ikisinin de zorunlu olduklarının anlaşılmasıdır.’’14 Daha genel olarak, der Heisenberg,

> *atomik dizgeleri betimlemek için kullandığımız değişik sezgisel tablolar, gerçi verili deneyler için tam olarak yeterli olsalar da, gene de karşılıklı olarak dışlayıcıdırlar. Böylece, örneğin Bohr atomu çevresinde elektronların döndükleri özeksel bir atomik çekirdeği olan küçük ölçek bir gezegenler dizgesi olarak betimlenebilir. Bununla birlikte, başka deneyler için atom çekirdeğinin sıklıkları atomdan yayılan ışımanın karakteristiği olan bir durgun dalgalar dizgesi tarafından kuşatılı olduğunu imgelemek daha uygun olabilir. Son olarak, atomu kimyasal olarak irdeleyebiliriz. Her tablo doğru yerde kullanıldığı zaman geçerlidir, ama değişik tablolar çelişkilidir ve dolayısıyla onlara karşılıklı olarak tümleyici deriz.15*

Ve bir kez daha Bohr:

> *Bir ve aynı nesnenin tam olarak durulaştırılması tek bir betimlemeyi püskürten çeşitli bakış açılarını gerektirebilir. Aslında, sözcüğün sağın anlamıyla konuşursak, herhangi bir kavramın bilinçli çözümlemesi dolaysız uygulaması ile bir dışlama ilişkisi içinde durur.16*

Postmodernist bilgikuramının bu öncelenmesi hiçbir biçimde raslantısal değildir. Tümleyicilik ve yapısızlaştırma arasındaki derin bağıntılar yakınlarda Froula17 ve Honner18 tarafından, ve büyük bir derinlikle Plotnistsky19;20;21 tarafından durulaştırılmıştır.

Quantum fiziğinin bir üçüncü yanı süreksizlik ya da kopukluktur: Bohr'un açıkladığı gibi,

> *[quantum kuramının] öz[ü] herhangi bir atomik sürece özsel bir süreksizlik, ya da daha doğrusu klasik kuramlara tam olarak yabancı olan ve Planck'ın eylem nicesi tarafından simgeselleştirilen bir bireysellik yükleyen o quantum konutlamasında anlatılabilir.22*

Yarım yüzyıl sonra, “quantum sıçraması” anlatımı gündelik sözlüğümüze öylesine girmiştir ki, onu fiziksel kuramdaki kökenlerinin herhangi bir bilinci olmaksızın kullanmaya yatkınızdır.

Son olarak, Bell’in kuramı23 ve yakınlardaki genelleştirilmeleri24 burada ve şimdi yapılan bir gözlem ediminin yalnızca gözlemlenen nesneyi değil—Heisenberg’in bize dediği gibi—, ama keyfi bir uzaklıktaki bir nesneyi de (diyelim ki Andromeda galaksisindeki) etkileyebileceğini göstermiştir. Bu fenomen—ki Einstein tarafından “tekinsiz” olduğu söylenmiştir—geleneksel mekanistik uzay, nesne ve nedensellik kavramlarının köktenci bir yeniden değerlendirilmesini dayatır,25 ve evreni karşılıklı bağıntılılık ve bütünlükçülük [(w)holism] tarafından, fizikçi David Bohm’un “dolaşık düzen”26 dediği şey tarafından karakterize edilmiş olarak alan almaşık bir dünya görüşünü düşündürür. Quantum fiziğinden bu içgörülerin Yeni Çağ yorumları sık sık aklanamayan kurguculukta denize atılmıştır, ama uslamlamanın genel sağlamlığı yadsınamaz.27 Bohr’un sözlerinde, “Planck’ın öğesel eylem nicesini buluşu atom fiziğine özünlü öyle bir bütünlük özelliğini ortaya sermiştir ki, özdeğin sınırlı bölünebilirliği biçimindeki antik düşüncenin çok ötelerine gider.”28

Klasik Genel Göreliliğin Hermeneutiği

Newton’un mekanistik dünya görüşünde, uzay ve zaman ayrı ve saltıktır.29 Einstein’ın özel görelilik kuramında (1905), uzay ve zaman arasındaki ayrım çözünür: yalnızca yeni bir birlik, dört-boyutlu uzay-zaman vardır, ve gözlemcinin “uzay” ve “zaman”ı algısı devim durumuna bağımlıdır.30 Hermann Minkowski’nin ünlü sözlerinde (1908):

> *Bundan böyle kendinde uzay ve kendinde zaman salt gölgelere sönüp gitmeye mahkumdur, ve yalnızca ikisinin bir tür birliği bağımsız bir olgusallığı koruyacaktır.31*

Gene de, Minkowski uzay-zamanının temelde yatan geometrisi saltık kalmayı sürdürür.32

Köktenci kavramsal kopuş Einstein’ın genel görelilik kuramında (1915) yer alır: uzay-zaman geometrisi yerçekimi alanını kendi içinde kodlayarak olumsal ve dinamik olur. Matematiksel olarak, Einstein geriye Euklides’e (ki sıkıntısı bugün bile lise öğrencilerine dayatılır!) giden gelenekten kopar, ve bunun yerine Riemann tarafından geliştirilen non-Euklidian geometriyi kullanır. Einstein’ın eşitlikleri yüksek bir düzeyde doğrusal-olmayan eşitliklerdir ki, geleneksel olarak yetiştirilmiş matematikçilerin onları çözmeyi çok güç bulmalarının nedeni budur.33 Newton’un yerçekimi kuramı Einstein’ın eşitliklerinin kaba (ve kavramsal olarak aldatıcı) budanmasına karşılık düşer ve doğrusal-olmama özelliğini bütünüyle gözardı eder. Einstein’ın genel göreliliği öyleyse Newton’un kuramının tüm kabul edilen başarılarını altına alır, ve bu arada Newton’un ötesine giderek doğrudan doğruya doğrusal-olmama özelliğinden doğan kökten yeni fenomenleri öngörür: yıldız ışığının güneş tarafından bükülmesi, Merkür’ün günberisinin gerilemesi, ve yıldızların yerçekimine bağlı olarak kara deliklere çöküşleri.

Genel görelilik öylesine tekinsizdir ki, sonuçlarından kimileri—ki yanlışsız matematik tarafından çıkarsanır ve astrofiziksel gözlem tarafından giderek artan bir biçimde doğrulanırlar—kulağa bilim-kurgu romanları gibi gelir. Kara-delikler şimdi iyi bilinirler, ve kurt-delikleri haritalar oluşturmaya başlamıştır. Belki de daha az tanıdık olan şey Gödel’in zamansı kapalı eğrileri kabul eden bir Einstein uzay-zamanı kurgusudur: eş deyişle, bir evren ki onda birinin kendi geçmişine yolculuk yapması olanaklı olacaktır!34

Böylece genel görelilik bize kökten yeni ve sezgiye-aykırı uzay, zaman ve nedensellik kavramları dayatır;35;36;37;38 böylece yalnızca doğal bilimler üzerinde değil, ama felsefe, yazınsal eleştiri ve

insan bilimleri üzerinde de derin bir etkide bulunmuş olması şaşırtıcı değildir. Örneğin, otuz yıl önce Les Langages Critiques et les Sciences de l'Homme üzerine ünlü bir sempozyumda Jean Hyppolite Jacques Derrida'nın bilimsel söylemdeki yapı ve im kuramı hakkında keskin bir soru sordu:

> *Örneğin belli cebirsel kurulumların/kümelerin [constructions [ensembles]] yapılarını [structure] aldığım zaman, özek nerededir? Özek belli bir yolda öğelerin karşılıklı oyununu anlamamıza izin veren genel kuralların bilgisi midir? Yoksa özek kurulumun içersinde tikel bir ayrıcalıktan yararlanan belli öğeler midir? Örneğin, Einstein'da görgül kanıtın bir tür ayrıcalığının sonunu görürüz. Ve bu bağıntıda bir değişmezin, bir uzay-zaman bileşimi olan, deneyimi yaşayan deneycilerin herhangi birine ait olmayan, ama bir bakıma bütün yapıya egemen olan bir değişmezin ortaya çıktığını görürüz; ve değişmezin bu kavramı, özek bu mudur?39*

Derrida'nın kavrayışlı yanıtı klasik genel göreliliği özünden yakaladı:

> *Einstein değişmezi bir değişmez değildir, bir özek değildir. O değişebilirliğin kavramının kendisidir—o, son olarak, oyunun kavramıdır. Başka bir deyişle, birşeyin kavramı, kendisinden başlayarak bir gözlemcinin alana egemen olabileceği bir özeğin kavramı değil, ama oyunun kavramının kendisidir.40*

Matematiksel terimlerde, Derrida'nın gözlemi doğrusal-olmayan uzay-zaman biçim-değişimleri/ diffeomorphisms (uzay-zaman çoklusunun sonsuz ölçüde ayrımlaşabilen ama zorunlu olarak analitik olmayan kendini-haritalamaları/self-mappings) altında Einstein Gmn = 8pGTmnalan eşitliğinin değişmezliği ile ilgilidir. Anahtar nokta bu değişmezlik kümesinin "geçişli olarak davranması"dır: Bu demektir ki herhangi bir uzay-zaman noktası, eğer herşeye karşın varsa, herhangi bir başkasına dönüştürülebilir. Bu yolda sonsuz-boyutlu değişmezlik kümesi gözlemci ve gözlenen arasındaki ayrımı siler; Euklides'in p ve Newton'un G değerleri, daha önceden değişmez ve evrensel olduklarının düşünülmesine karşın, şimdi kaçınılmaz tarihsellikleri içinde algılanırlar; ve varsayılan gözlemci öldürücü bir biçimde özek-sizleşir, bundan böyle yalnızca geometri tarafından tanımlanamayan bir uzay-zaman noktası ile herhangi bir epistemik halkadan koparılır.

Quantum Yerçekimi: String, Dalga ya da Biçim-Gelişimli Alan?

Bununla birlikte, bu yorum, klasik genel görelilik içersinde yeterli olsa da, doğmakta olan postmodern quantum yerçekimi görüşü içersinde tamamlanmamış görünür. Yerçekimi alanı—cisimselleşmiş geometri—bir karşılıklı-değişmeyen/non-commuting (ve dolayısıyla doğrusal-olmayan) işlemci olduğu zaman bile, Gmn'nin geometrik bir kendilik olarak klasik yorumu nasıl desteklenebilir? Şimdi yalnızca gözlemci değil ama geometri kavramının kendisi ilişkisel ve bağlamsal olur.

Quantum kuramının ve genel göreliliğin bireşimi böylece kuramsal fiziğin özeksel çözülmemiş sorunudur;41 bugün hiç kimse, ortaya çıktığında ve ortaya çıkarsa, bu bireşimin—içeriği bir yana—dilinin ve ontolojisinin [varlık durumunun] ne olacağını güvenle önceden belirleyecek durumda değildir. Gene de kuramsal fizikçilerin quantum yerçekimini anlama girişimlerinde kullandıkları eğretilemeleri ve imgeleri tarihsel olarak yoklamak yararlıdır.

Geometriyi Planck ölçeğinde (yaklaşık 10—33 cm) görselleştirmek için en erken girişimler onu "uzay-zaman köpüğü" olarak betimlediler: karmaşık ve hep değişen bir karşılıklı bağıntılar topolojisini paylaşan uzay-zaman eğrisi kabarcıkları.42 Ama fizikçiler belki de o sıralar topoloji ve çoklu kuramının yetersiz gelişiminden ötürü bu yaklaşımı daha ileri götürmeyi başaramadılar (aşağıya bkz.).

1970'lerde fizikçiler daha da uylaşımsal bir yaklaşımı denediler: Einstein'ın eşitliklerini hemen hemen doğrusalmış gibi alarak yalınlaştırdılar ve daha sonra quantum alan kuramının ölçün yöntemlerini böyle aşırı yalınlaştırılmış eşitliklere uyguladılar. Ama bu yöntem de başarısızlığa uğradı: Einstein'ın genel göreliliğinin, uygulayımsal dilde, "tedirgin edici bir yolda yeniden normalleştirilemez/perturbatively nonrenormalizable" olduğu ortaya çıktı.43 Bu demektir ki Einstein'ın genel göreliliğinin güçlü doğrusal-olmama özellikleri kurama özünlüdür; doğrusal-olmama özelliklerinin zayıf oldukları sayıltısı yönünde herhangi bir girişim açıkça kendi ile çelişkilidir. (Bu şaşırtıcı değildir: hemen-hemen-doğrusal yaklaşım genel göreliliğin örneğin kara delikler gibi en kendine özgü özelliklerini yokeder.) 1980'lerde string kuramı olarak bilinen çok değişik bir yaklaşım popüler oldu: burada özdeğin temel bileşenleri noktamsı parçacıklar değil ama dahaçok çok küçük (Planck ölçeğinde) kapalı ve açık stringlerdir.44 Bu kuramda, uzay-zaman çoklusu nesnel fiziksel bir olgusallık olarak varolmaz; tersine, uzay-zaman türetilmiş bir kavramdır, yalnızca büyük uzunluktaki ölçeklerde geçerli bir yaklaşıklıktır (ki burada "büyük" "10—33 cm'den çok daha büyük" demektir!). Bir süre için string kuramının birçok coşkulu yandaşı bir Herşeyin Kuramına doğru yaklaştıklarını düşündüler—alçakgönüllülük erdemlerinden biri değildir—ve kimileri henüz öyle düşünmeyi sürdürür. Ama string kuramındaki matematiksel güçlükler üstesinden gelinemeyecek güçlüklerdir, ve yakın bir zamanda çözülebilecekleri gibi bir görüş açık olmaktan uzaktır.

Daha yakınlarda, küçük bir fizikçiler kümesi alan kuramının tam doğrusal-olmama özelliklerinin gerçekte Newton mekaniği ile başlayan bir tarihsel sürecin doruğu olduklarını ileri sürdüler: Newton'un kopuşu bilimsel girişimi öyle bir dünyaya yöneltmiştir ki, orada duyu algısının çok az değeri vardır, bir dünya ki fizikçilerin nesnesinin desteklerinin kendilerinin ortadan kaldırılmasına götürebilir: evrenin ve onu oluşturan cisimlerin özdeğinin (yüklemleri ne olursa olsun). Dahası [d'ailleurs], bu bilimin kendisinde çatlaklar vardır: örneğin, quantum kuramı/alan kuramı, katıların mekaniği/sıvıların dinamiği. Ama inceleme altındaki özdeğin algılanamazlığı sık sık kendisi ile birlikte keşiflerde sağlamlık biçimindeki paradoksal ayrıcalığı, ve kuvvet alanlarının sonsuzluğunun [l'in-fini] çözümlemlemesinin bir gecikmesini, giderek bir terkedilmesini getirir. Burada "dahası" ya da "bunun yanısıra" demek olan ("bununla birlikte" demek olmayan) "d'ailleurs" sözcüğünün çevirisini düzelttim.

Einstein'ın genel göreliliği, ve—Abhay Ashtekar tarafından bulunan yeni bir matematiksel simgecilik kullanarak—karşılık düşen quantum kuramının yapısını görselleştirme girişiminde bulunmuşlardır.45 Elde ettikleri tablo merak uyandırıcıdır: String kuramında olduğu gibi, uzay-zaman çoklusu yalnızca büyük uzaklıklarda geçerli bir yaklaşıklıktır, nesnel bir olgusallık değil. Küçük (Planck ölçeği) uzaklıklarda, uzay-zaman geometrisi bir örgüdür: stringlerin karmaşık bir karşılıklı bağıntılılığı.

Son olarak, son birkaç yıl boyunca matematikçilerin, astrofizikçilerin ve yaşambilimcilerin bilim dalları arası işbirliğine bağlı olarak, heyecan verici bir öneri şekillenme sürecindedir: Bu biçim-gelişimli alan kuramıdır.46 1980'lerin ortalarından bu yana ilkin gelişim yaşambilimcileri47 tarafından kavramsallaştırılan bu alanın gerçekte quantum yerçekimi alanı48 ile yakından bağlı olduğu konusunda kanıtlar birikmiştir: bu alan (a) tüm uzaya yayılır; (b) tüm özdek ve erke ile, bu özdek/erkenin manyetik olarak yüklü olup olmadığına bakılmaksızın, karşılıklı etkileşim içindedir; ve, en önemlisi, (c) matematiksel olarak bir "bakışımlı ikinci-düzen gerey" olarak bilinen şeydir. Her üç özellik de yerçekiminin karakteristiğidir; ve yıllar önce bir bakışımlı ikinci-düzen gerey alanına ilişkin biricik kendi ile tutarlı doğrusal-olmayan kuramın, en azından düşük erke

düzeylerinde, tam olarak Einstein'ın genel görelilik kuramı olduğu tanıtlandı.49 Böylece, eğer (a), (b) ve (c) için kanıtlar sağlam çıkarsa, biçim-gelişimli alanın Einstein'ın yerçekimi alanının quantum karşıeşi olduğunu çıkarsayabiliriz. Çok yakınlara dek bu kuram yaşambilimcilerin (insanbilimcilerin hiç sözünü etmesek bile) kendi çöplüklerine girmelerine geleneksel olarak içerleyen yüksek-erke-fiziği kodamanları tarafından gözardı edilmiş ya da giderek küçümsenmiştir.50 Bununla birlikte, kimi kuramsal fizikçiler yakınlarda bu kurama bir kez daha bakmaya başlamışlardır, ve yakın gelecekte ilerleme için beklentiler umut vericidir.51

Henüz string kuramının, uzay-zaman örgüsünün ya da biçim-gelişimli alanların labaratuarda doğrulanıp doğrulanmayacaklarını söylemek için çok erkendir: deneyleri yerine getirmek kolay değildir. Ama her üç kuramın benzer kavramsal karakteristikler taşımaları merak uyandırıcıdır: güçlü doğrusal-olmama özelliği, öznel uzay-zaman, durdurulamaz akı, ve karşılıklı bağıntılılık topolojisi üzerinde bir vurgu.

Ayrışımlı Topoloji ve Homoloji

Konuya yabancı olanların çoğu bilmese de, kuramsal fizik 1970'lerde ve 1980'lerde önemli bir dönüşüme uğradı—ama ne yazık ki henüz gerçek bir 'Kuhn' paradigma-değişimine değil: matematiksel fiziğin uzay-zaman çoklusunu yalnızca yerel olarak ele alan geleneksel araçlarının (gerçek ve karmaşık çözümleme) yeri evrenin bütünsel (holistik) yapısını açıklayan topolojik yaklaşımlar (daha tam olarak, ayrışımlı topolojiden yöntemler52) tarafından alındı. Bu eğilim sayım kuramlarındaki anomalilerin çözümlemesinde,53 burgaç-aracılığıyla evre geçişleri kuramında,54 ve string ve süper-string kuramlarında55 görüldü. Bu yıllar sırasında "fizikçiler için topoloji" üzerine sayısız kitap ve yorum yazıları yazıldı.56

Yaklaşık aynı sıralarda, toplumsal bilimlerde ve ruhbilimde Jacques Lacan ayrışımlı topoloji tarafından oynanan anahtar rolü belirtti:

> *Bu çizge [Möbius şeridi] özneyi oluşturan düğümde kökende bir tür özsel yazıtın temeli olarak görülebilir. Bu ilkin düşünebileceğinizden daha derine gider, çünkü böyle yazıtları kabul edebilecek yüzey türünü araştırabilirsiniz. Belki de kürenin, bütünlük için o eski simgenin, uygunsuz olduğunu görebilirsiniz. Bir kabartı, bir Klein şişesi, enine kesili bir yüzey böyle bir kesimi kazanabilirler. Ve bu türlülük çok önemlidir çünkü ansal hastalığın yapısı konusunda birçok şeyi açıklar. Eğer bu temel kesik yoluyla özneyi simgeselleştirebilirsek, aynı yolda bir yumru üzerindeki kesiğin sinirceli özneye karşılık düştüğünü, ve enine-kesik bir yüzey üzerindeki kesiğin bir başka tür ansal hastalığa karşılık düştüğünü gösterebiliriz.57;58*

Althusser'in doğru olarak yorumladığı gibi, "Lacan sonunda Freud'un düşüncesine onun gerektirdiği bilimsel kavramları verir."59 Çok daha yakınlarda, Lacan'ın 'topologie du sujet'si verimli olarak sinema eleştirisine60 ve AIDS ruhçözümlemesine61 uygulanmıştır. Matematiksel terimlerde, Lacan burada kürenin ilk homoloji kümesinin62 basmakalıp [trivial = değişkenler sıfır değerli] iken, öteki yüzeylerinkilerin derin olduklarını gösterir; ve bu homoloji bir ya da daha çok kesikten sonra yüzeyin bağıntılılığı ya da bağıntısızlığı ile bağlıdır.63 Dahası, Lacan'ın kuşkulandığı gibi, fiziksel evrenin dışsal yapısı ile 'düğüm kuramı' olarak iç ruhbilimsel tasarımı arasında yakın bir bağıntı vardır: bu önsav yakınlarda Witten'ın düğüm değişmezlerini (özel olarak Jones polinomialini64) üç-boyutlu Chern-Simons quantum alan kuramından65 türetmesi tarafından doğrulanmıştır.

Quantum yerçekiminde andırımlı topolojik yapılar doğar, ama ilgili çoklunun iki-boyutlu değil de çok-boyutlu olması ölçüsünde, daha yüksek homoloji kümeleri de bir rol oynar.

Bu çok-boyutlu çoklular bundan böyle uylaşımsal üç-boyutlu Kartezyen uzayda görselleştirilmeye açık değildirler: örneğin, sıradan 3-küreden antipodların özdeşleştirilmesi yoluyla doğan izdüşümlü RP3 uzayı en azından 5 boyutlu bir Euklides yataklama uzayı gerektirecektir.66 Gene de, daha yüksek homoloji kümeleri, uygun bir çok-boyutlu (doğrusal-olmayan) mantık yoluyla, hiç olmazsa yaklaşık olarak algılanabilir.67;68

Çoklu Kuramı: Bütünler ve Sınırlar

Luce Irigaray'ın "Bilimin Öznesi Eşeyli Midir?" başlıklı ünlü makalesinde belirttiği gibi,

> *matematiksel bilimler, bütünler kuramında [théorie des ensembles] kapalı ve açık uzaylarla ilgilenirler. Bölümsel olarak açık sorusuyla, açıkça sınırlanmış [ensembles flous] olmayan bütünlerle, sınırlar [bords] sorununun çözümlemesi ile çok az ilgilenirler.69*

1982'de, Irigaray'ın denemesi yeni çıktığında, bu keskin bir eleştiriydi: ayrışımlı topolojiye geleneksel olarak uygulayımsal dilde "sınırsız çoklular" olarak bilinen şeyi incelemeyi üstlenme ayrıcalığı verilmiştir. Bununla birlikte, son on yılda, feminist eleştirinin dürtüsü altında, kimi matematikçiler "sınırlı çoklular" [Fr. variétés à bord]70 kuramına dikkatlerini yeniden yöneltmeye başlamışlardır. Belki de raslantısal olmaktan bütünüyle uzak bir yolda, yeni 'eşbiçimli/conformal' alan kuramı, süper-string kuramı ve quantum yerçekimi fiziğinde ortaya çıkan şey tam olarak bu çoklulardır.

String kuramında, n kapalı ya da açık stringin karşılıklı etkileşimleri için quantum-mekaniksel genliği, sınırlı iki-boyutlu bir çoklu üzerinde yaşayan alanlar üzerindeki işlevsel bir tümlev (temel olarak, bir toplam) tarafından temsil edilir.71 Quantum yerçekiminde, benzer bir temsilin geçerli olacağını bekleyebiliriz, ama sınırlı iki-boyutlu çoklunun yerine çok-boyutlu bir çoklunun geçirilmesi dışında. Ne yazık ki, çok-boyutluluk uylaşımsal doğrusal matematiksel düşünce anlayışına karşı işler, ve tutumların yakınlardaki bir genişletilmesine (özellikle kaos kuramında çok-boyutlu doğrusal-olmayan fenomenlerin incelemesi ile bağıntı içinde) karşı, sınırlı çok-boyutlu çoklular kuramı biraz gelişmemiş kalır. Gene de, fizikçilerin quantum yerçekimine işlevsel-tümlev yaklaşım üzerinde çalışmaları hızlı bir biçimde sürmektedir,72 ve bu çalışmanın matematikçilerin dikkatini uyandırması olasıdır.73

Irigaray'ın önceden gördüğü gibi, tüm bu kuramlardaki önemli bir soru şudur: Sınır çiğnenebilir (aşılabilir) mi, ve çiğnenebilirse, o zaman ne olur? Uygulayımsal olarak bu "sınır koşulları" sorunu olarak bilinir. Arı matematiksel bir düzlemde, sınır koşulların en göze çarpan yanı olanakların büyük türlülüğüdür: örneğin, "özgür b.c." (aşmaya hiçbir engel yok), "yansıyan b.c." (bir aynada olduğu gibi 'aynasal/specular' yansıma), "dönemsel b.c." (çoklunun bir başka parçasına yeniden giriş), ve "karşı-dönemsel b.c." (180 derece bükülme ile yeniden giriş). Fizikçi tarafından getirilen soru şudur: Tüm bu tasarlanabilir sınır koşullarından hangileri quantum yerçekiminin temsilinde yer alır? Ya da acaba, tümleyicilik ilkesinin düşündürdüğü gibi, tümü de eşzamanlı olarak ve eşit bir zemin üzerinde mi yer alır?74

Bu noktada fizikteki gelişmeleri özetlemeyi durdurmam gerekir, salt şu yalın nedenle ki, bu sorulara yanıtlar, eğer gerçekten tutarlı yanıtlar iseler, henüz bilinmemektedirler. Bu denemenin geri kalanında, başlangıç noktam olarak quantum yerçekimi kuramının göreli olarak daha iyi doğrulanmış özelliklerini almayı (en azından uylaşımsal bilimin ölçünlerine göre), ve felsefi ve politik imlemlerinin bir tablosunu çizmeyi öneriyorum.

Sınırları Çiğnemek: Kurtarıcı bir Bilime Doğru

Son iki onyıl boyunca eleştirel kuramcılar arasında postmodernist kültüre karşı modernist kültürün karakteristikleri açısından kapsamlı tartışmalar olmuştur; ve son yıllarda bu diyaloglar doğal bilimler tarafından ortaya koyulan belirli sorunlara ayrıntılı bir dikkat yöneltmeye başlamışlardır.75 Özel olarak, Madsen ve Madsen yakınlarda postmodernist bilime karşı modernist bilimin karakteristiklerinin çok duru bir özetini vermişlerdir. Bir postmodern bilim için iki ölçüt koyarlar:

> *Bilimi postmodern olarak nitelendirilebilmek için yalın bir ölçüt nesnel gerçeklik kavramına herhangi bir bağımlılıktan özgür olmasıdır. Bu ölçüt yoluyla, örneğin quantum fiziğinin Niels Bohr'a ve Kopenhag okuluna bağlı tümleyicilik ilkesi postmodernist olarak görünür.76*

Açıktır ki quantum yerçekimi bu bakımdan bir arketipal postmodernist bilimdir. İkinci olarak,

> *Postmodern bilime temel olarak alınabilecek öteki kavram özsellik kavramıdır. Postmodern bilimsel kuramlar kuramın tutarlığı ve yararlığı için özsel olan kuramsal öğelerden kurulurlar.77 Böylece, ilkede gözlemlenemez olan niceliklerin ya da nesnelerin—örneğin uzay-zaman noktaları, sağın parçacık konumları, ya da quarklar ve gluonlar—kurama getirilmemeleri gerekir.78*

Modern fiziğin çoğu bu ölçüt tarafından dışlanırken, quantum yerçekimi yine ölçüte uygun düşer: klasik genel görelilik kuramından niceleştirilmiş kurama geçişte, uzay-zaman noktaları (ve aslında uzay-zaman çoklusunun kendisi) kuramdan yitmiştir.

Bununla birlikte, bu ölçütler, ne denli hayranlık verici olsalar da, kurtarıcı bir postmodern bilim için yetersizdirler: insanları "saltık gerçekliğin" ve "nesnel gerçekliğin" tiranlığından kurtarırlar, ama zorunlu olarak başka insanların tiranlığından değil. Andrew Ross'un sözlerinde, "ilerici çıkarlara kamusal olarak yanıt verebilecek ve bir hizmette bulunabilecek"79 bir bilime gereksiniriz. Feminist bir duruş noktasından, Kelly Oliver benzer bir uslamlama getirir:

> *devrimci olabilmek için, feminist kuram varolanı ya da "doğal olguları" betimlemeyi ileri süremez. Tersine, feminist kuramların belirli somut durumlarda baskıyı yenmek için politik aletler ve stratejiler olmaları gerekir. O zaman, feminist kuramın hedefi stratejik kuramlar geliştirmek olmalıdır—doğru kuramlar değil, yanlış kuramlar değil, ama stratejik kuramlar.80*

O zaman bu nasıl yapılacaktır? Aşağıda kurtarıcı bir postmodern bilimin anahatlarını iki düzlemde tartışmayı istiyorum: ilk olarak, genel temalar ve tutumlar açısından; ve ikinci olarak, politik hedefler ve stratejiler açısından.

Doğmakta olan postmodern bilimin karakteristiklerinden biri doğrusal-olmama ve süreksizlik üzerine vurgusudur: bu, örneğin, kaos kuramında ve evre geçişleri kuramında olduğu gibi quantum yerçekiminde de açıktır.81 Aynı zamanda, feminist düşünürler akışkanlığın, özel olarak çalkantılı akışkanlığın yeterli bir çözümlemesi için gereksinimi vurgulamışlardır.82 Bu iki tema ilk bakışta görüneceği gibi çelişkili değildirler: çalkantı güçlü doğrusal-olmama özelliği ile bağıntılıdır, ve pürüzsüzlük/akışkanlık kimi zaman süreksizlik ile bağıntılanır (örneğin 'katastrof' kuramında83); böylece bir bireşimin ne olursa olsun dışlanması söz konusu değildir.

İkinci olarak, postmodern bilimler insanlık ve Doğa, gözlemci ve gözlemlenen, Özne ve Nesne arasındaki Kartezyen metafiziksel ayrımları yapısızlaştırır ve aşarlar. Daha şimdiden quantum mekaniği, bu yüzyılın başlarında, özdeksel nesnelerin "oradaki" nesnel, dil-öncesi bir dünyasına safdil Newtoncu inancı parçaladı; bundan böyle, Heisenberg'in dediği gibi, "parçacıkların uzayda ve zamanda nesnel olarak varolup olmadıklarını" soramayız. Ama Heisenberg'in formülasyonu henüz içinde niceleşmiş parçacık-dalgaların kendi aralarında (ama gene de belirlenimsiz olarak)

etkileşim içinde oldukları yüksüz, belkili olmayan alan olarak uzay ve zamanın nesnel varoluşu sayıltısını sürdürür; ve quantum yerçekiminin belkilileştirdiği şey tam olarak bu sözde alandır. Tıpkı quantum mekaniğinin bizi bir parçacığın konum ve devinirliğinin yalnızca gözlem edimi yoluyla varlığa getirildikleri konusunda bilgilendirmesi gibi, quantum yerçekimi de bize uzay ve zamanın kendilerinin bağlamsal/contextual olduklarını, anlamlarının yalnızca gözlem kipine göreli olarak tanımlandığını bildirir.84

Üçüncü olarak, postmodern bilimler modernist bilimin karakteristiği olan statik varlıkbilimsel kategorileri ve hiyerarşileri deviririler. Atomculuk ve indirgemecilik yerine, yeni bilimler bütün ve parça arasındaki dinamik ilişkiler ağını vurgularlar; durağan bireysel özler (örneğin Newton parçacıklarının) yerine, karşılıklı eylemleri ve akışları (örneğin quantum alanları) kavramsallaştırırlar. Şaşırtıcı bir yolda, bu homolog özellikler quantum yerçekiminden kaos kuramına, kendini-örgütleyen dizgelerin bio-fiziğine dek, bilimin görünürde apayrı sayısız alanında doğarlar. Bu yolda, postmodern bilimler yeni bir epistemolojik paradigma üzerinde yakınsaşıyor görünürler—bir paradigma ki, kabaca "tüm fenomenlerin temel karşılıklı bağımlılığını ve bireylerin ve toplumların doğanın döngüsel kalıplarına gömülmüşlüklerini kabul etme" olarak anlaşılan bir ekolojik perspektif adı verilebilir.85

Postmodern bilimin bir dördüncü yanı simgecilik ve temsil üzerine öz-bilinçli vurgusudur. Robert Markley'in belirttiği gibi, postmodern bilimler giderek artan bir biçimde bilim dalları arasındaki sınırları çiğnerler, şimdiye dek insan bilimlerinin alanı olarak görülmüş olan karakteristikleri kazanırlar:

> *Quantum fiziği, hadron kendini-kaldırma/bootstrap kuramı, karmaşık sayılar kuramı, ve kaos kuramı olgusallığın doğrusal terimlerde betimlenemeyeceği, doğrusal-olmayan ve çözülemez eşitliklerin karmaşık, kaotik, ve belirlenimci-olmayan bir olgusallığı betimlemek için biricik olanaklı araç oldukları temel sayıltısını paylaşırlar. Bu postmodern kuramların—anlamlı olarak—kendilerini olgusallığın "sağın" betimlemeleri olarak olmaktan çok eğretilemeler olarak öne çıkarmaları anlamında tümü de eleştiri-ötesidirler. Kuramsal fizikçilere olmaktan çok yazınsal kuramcılara daha tanıdık olan terimlerde, diyebiliriz ki, bilimciler tarafından yeni betimleme stratejileri geliştirmeye yönelik bu girişimler bir kuramlar kuramına doğru notları temsil ederler—matematiksel, deneysel ve sözel temsilin nasıl özünlü olarak karmaşık ve problemleştirici olduğunu, bir çözüm değil ama evreni araştırma semiotiğinin parçası olduğunu gösteren bir kuramın.86;87*

Değişik bir başlangıç noktasından, Aronowitz benzer olarak bilgikuramlarının bilim dalları arası paylaşımından kurtarıcı bir bilimin doğabileceğini ileri sürer:

> *doğal nesneler de toplumsal olarak kurulurlar. Önemli olan şey bu doğal nesnelerin, ya da, daha tam olarak, doğal bilimsel bilginin nesnelerinin bilme ediminden bağımsız olarak varolup olmadıkları sorusu değildir. Bu soru zamanın her zaman bir göndergesi olduğu, zamansallığın öyleyse koşulsuz değil ama göreli bir kategori olduğu varsayımına, yeni-Kantçılar arasında yaygın olan bu varsayıma karşıt olarak "olgusal/real" zaman sayıltısı yoluyla yanıtlanır. Hiç kuşkusuz, yeryüzü kendi yüzeyindeki yaşamdan çok daha önce evrimlendi. Soru doğal bilimsel bilgi nesnelerinin toplumsal alanın dışında oluşturulmuş olup olmadıklarıdır. Eğer bu olanaklıysa, bilim ya da sanatın bilgiyi/sanatı üretmemizi sağlayan araçlardan yayılan etkileri etkili olarak yüksüzleştirme işlemleri geliştirebileceğini varsayabiliriz. Gösteri sanatı böyle bir girişim olabilir.88*

Son olarak, postmodern bilim geleneksel bilime özünlü yetkeciliğin ve elitizmin güçlü bir çürütülüşünü, ve ayrıca bilimsel çalışma için demokratik bir yaklaşım için görgül bir temel sağlar.

Çünkü, Bohr'un belirttiği gibi, "bir ve aynı nesnenin tam bir durulaştırılması tek bir betimlemeyi yadsıyan değişik bakış açıları gerektirebilir" — [ve] bu bütünüyle yalın olarak dünyaya ilişkin bir olgudur, tıpkı modernist bilimin kendilerini öyle gören görgücülerinin onu yadsımayı yeğleyebilmeleri gibi. Böyle bir durumda, yetkili "bilimciler"in kendini sürdüren bir dünyasal rahipliği bilimsel bilginin üretimi üzerinde bir tekeli nasıl sürdürebilir? (Vurgulamam gerek ki, özelleşmiş eğitime hiçbir biçimde karşı değilim; yalnızca elit bir kast, üye-olmayanlar tarafından almaşık bilimsel üretim biçimlerini a priori dışlama gibi bir amaçla, kendi "yüksek bilim" yasasını dayatmaya çalıştığı zaman karşı çıkıyorum.89)

Postmodern bilimin içerik ve yöntembilimi böylece en geniş anlamında anlaşıldığında ilerici politik tasar için güçlü anlıksal destek sağlar: sınırların çiğnenmesi, engellerin kırılması, toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel yaşamın tüm yanlarının köktenci demokratikleştirilmesi.90 Evrik olarak, bu tasarın bir parçası böyle demokratikleştirilecek bir toplumun gereksinimlerine hizmet edebilecek yeni ve gerçekten ilerici bir bilimin kurulmasını içermelidir. Markley'in belirttiği gibi, ilerici topluluk tarafından erişilebilir olan iki az-çok karşılıklı dışlayıcı seçim var gibi görünür:

> *Bir yandan, politik olarak ilerici bilimciler savundukları ahlaksal değerler için varolan kılgıları yeniden güçlendirmeye çalışabilirler, ve bunun için sağ-kanat düşmanlarının doğayı bozduklarını ve gerçekliğe girişin onların, karşı-devimin elinde olduğunu ileri sürebilirler. [Ama] yaşam-küresinin durumu—hava kirlenmesi, su kirlenmesi, yiten yağmur ormanları, yokolmanın kıyısında binlerce tür, kaldırabilecekleri sığanın çok ötesine yüklenmiş büyük toprak alanları, nükleer güç fabrikaları, nükleer silahlar, bir zamanların ormanların olduğu yerlerde kestirmeler, açlık, kötü beslenme, yitmekte olan bataklıklar, varolmayan çayırlar, ve çevrenin neden olduğu hastalıkların bir atağı—, tüm bunlar bilimsel ilerleme konusundaki, varolan yöntembilimleri ve uygulayımbilimleri devrimcileştirmekten çok yeniden ele geçirme konusundaki realist düşün devlet sosyalizminin bir yeniden sahnelenişinden daha ötesi olan birşeyi arayan bir politik savaşıma en kötüsünden ilgisiz olduklarını düşündürür.91*

Almaşık politikanın olduğu gibi bilimin de derin bir yeniden tasarlanışıdır:

> *[D]izgeleri yeniden tanımlamaya doğru, dünyayı yalnızca ekolojik bir bütün olarak değil ama bir yarışmacı dizgeler kümesi—çeşitli doğal ve insansal çıkarlar arasındaki gerginlikler yoluyla birarada tutulan bir dünya—olarak görmeye doğru diyalog temelindeki girişim, bilimin ne olduğunu ve ne yaptığını yeniden tanımlamanın, bilimsel eğitimin belirlenimci şemalarını çevremize nasıl müdahele edebileceğimiz konusunda sürmekte olan diyaloglardan yana yeniden yapılaştırmanın olanağını sunar.92*

Söylemeye gerek yok ki postmodern bilim ikircimsiz olarak ikinci, daha derin yaklaşımdan yanadır. Bilimin içeriğini yeniden tanımlamaya ek olarak, içersinde bilimsel emeğin yer aldığı kurumsal yerleri—üniversiteler, hükümet laboratuarları, ve şirketler—yeniden yapılaştırmak ve yeniden tanımlamak, ve bilimcileri sık sık kendi sağduyularına karşın anamalcıların ve ordunun kiralık silahları olmaya sürükleyen ödül dizgesinin çerçevesini yeniden kurmak bir buyrumdur. Aronowitz'in belirttiği gibi, "Birleşik Devletler'deki 11.000 mezun fizik öğrencisinin üçte biri tek bir katı durum fiziği alt-alanındadır, ve bunların tümü de o alt-alanda iş bulmayı başarabilecektir."93 Karşıt olarak, quantum yerçekiminde ya da çevre fiziğinde bulunabilecek çok az iş vardır. Ama tüm bunlar yalnızca bir ilk adımdır: herhangi bir kurtarıcı devimin temel hedefi bilimsel bilginin üretimini gizemsizleştirmek ve demokratikleştirmek, "bilimcileri" "kamu"dan ayıran yapay duvarları yıkmaktır. Gerçekçi bir yaklaşımla, bu görev eğitim dizgesinin derin bir reformu yoluyla genç kuşakla başlamalıdır.94 Bilim ve matematiğin öğretimi yetkeci ve elitist karakteristiklerinden

arıtılmalı,95 ve bu konuların içeriği feminist,96 eşcinsel/queer,97 kültürel-çoğulculuktan yana 98 ve ekolojik99 eleştirilerin içgörülerinin katılmasıyla varsıllaştırılmalıdır.

Son olarak, herhangi bir bilimin içeriği söylemlerinin formüle edilmesini sağlayan dil tarafından derin bir biçimde kısıtlanır; ve ana Batı fizik bilimi, Galileo'dan bu yana, matematiğin dilinde formüle edilmiştir.100;101 Ama kimin matematiğinin? Soru temel bir sorudur, çünkü, Aronowitz'in belirttiği gibi, "ne mantık ne de matematik toplumsalın 'bulaşmasından' kaçamaz."102 Ve feminist düşünürlerin yineleyerek belirttikleri gibi, bu kültürde bu bulaşma ezici olarak anamalcı, babaerkil ve militaristiktir: "matematik doğası fethedilmiş-Başkası olmayı isteyen bir kadın olarak betimlenir."103;104 Böylece, kurtarıcı bir bilim matematiğin yasasının derin bir yeniden gözden geçirilmesi olmaksızın tam olamaz.105 Henüz böyle kurtarıcı bir matematik yoktur, ve yalnızca ortaya çıkacak olan içeriği üzerine kurgular üretebiliriz. Onun ipuçlarını bulanık/fuzzy dizgeler kuramının çok-boyutlu ve doğrusal-olmayan mantığında görebiliriz;106 ama bu yaklaşım henüz ağır bir biçimde geç-anamalcı üretim ilişkilerinin bunalımındaki kökenlerinin damgasını taşır.107 Katastrof kuramı,108 pürüzsüzlük/süreksizlik ve başkalaşım/açınım üzerine eytişimsel vurguları ile, geleceğin matematiğinde tartışma götürmeyecek bir yolda büyük bir rol oynayacaktır; ama bu yaklaşımın ilerici politik praxisin somut bir aleti olabilmesi için henüz yapılması gereken çok fazla kuramsal çalışma vardır.109 Son olarak, her yerde bulunan ama gene de gizemli olan doğrusal-olmama fenomeni üzerine en derin içgörülerimizi sağlayan kaos kuramı tüm gelecek matematiğe özeksel olacaktır. Ve gene de, gelecekteki matematiğin bu imgeleri yalnızca çok silik pırıltılar olarak kalmak zorundadır; çünkü, bilimler ağacının bu üç genç dalının yanısıra, yeni kollar ve dallar da doğacaktır—bütünüyle yeni kuramsal çerçeveler ki, şimdiki ideolojik perdelerimizle, henüz onları tasarlamamız bile olanaklı değildir.

Giacomo Caracciolo, Luc'ia Fern'andez-Santoro, Lia Guti'errez ve Elizabeth Meiklejohn'a bu makaleye büyük katkıları olan zevkli tartışmalarından ötürü teşekkür etmek isterim. Söylemeye gerek yok ki, bu insanların burada anlatılan bilimsel ve politik görüşler ile tam bir anlaşma içinde oldukları varsayılmamalıdır, ne de dikkatsizliğe bağlı olabilecek yanılgılardan ya da bulanıklıklardan sorumludurlar.

Dipnotlar

1Heisenberg (1958), Bohr (1963).GERİ

2Kuhn (1970), Feyerabend (1975), Latour (1987), Aronowitz (1988b), Bloor (1991).GERİ

3Merchant (1980), Keller (1985), Harding (1986,1991), Haraway (1989, 1991), Best (1991).GERİ

4Aronowitz (1988b, özellikle bölümler 9 ve 12).GERİ

5Ross (1991, giriş ve bölüm 1).GERİ

6Irigaray (1985), Hayles (1992).GERİ

7Harding (1986, özellikle bölümler 2 ve 10); Harding (1991, özellikle bölüm 4).GERİ

8Görüşlerin bir derlemi için bkz. Jammer (1974), Bell (1987), Albert (1992), Dürr, Goldstein ve Zanghí (1992), Weinberg (1992, bölüm IV), Coleman (1993), Maudlin (1994), Bricmont (1994).GERİ

9Heisenberg (1958, 15, 28-29), vurgu Heisenberg'in özgün metninde. Göreci quantum kuramı ve yazınsal eleştiri arasında düşüncelerin çapraz döllemesi için bkz. ayrıca Overstreet (1980), Craige (1982), Hayles (1984), Greenberg (1990), Booker (1990) ve Porter (1990).GERİ

10Ne yazık ki, Heisenberger'in belirsizlik ilkesi sık sık amatör felsefeciler tarafından yanlış yorumlanmıştır. Gilles Deleuze ve Félix Guattari (1994, 129-130) tarafından duru olarak belirtildiği

gibi, quantum fiziğinde, Heisenberg'in cini bir parçacığın hem hızını hem de konumunu ölçmenin ölçünün ölçülenle öznel bir girişimi zemininde olanaksızlığını anlatmaz, ama işlerin tam olarak nesnel bir durumunu ölçer ki, parçacıklarından ikisinin tek tek konumlarını kendi edimselleşme alanının dışında bırakır, çünkü bağımsız değişkenlerin sayısı indirgenir ve koordinatların değerleri aynı olasılığı taşırlar. Perspektivizm, ya da bilimsel görecilik, hiçbir zaman bir özneye göreli değildir: gerçekliğin göreliliğini değil, ama tersine, görelinin, başka bir deyişle, değişkenlerin bir gerçekliğini oluşturur, ve bu sonuncuların durumlarını kendi koordinat dizgesinden onlardan çıkardığı değerlere göre düzenler.GERİ

11Bohr (1928), Pais'de (1991, 314) alıntılanır.GERİ

12Aronowitz (1988b,251-256).GERİ

13İkinci bir bilimciler ve mühendisler kümesinin—sibernetikçilerin—, dikkate değer bir başarı ile, quantum fiziğinin en devrimci imlemlerini altüst etmek için nasıl komplo kurdukları konusunda şaşırtıcı bir açıklama için bkz. ayrıca Porush (1989). Porush'un eleştirisinin başlıca sınırı yalnızca kültürel ve felsefi bir düzlemde kalmasıdır; ekonomik ve politik etmenlerin bir çözümlemesi vargılarını ölçülemeyecek denli güçlendirecekti. (Örneğin Porus mühendis-sibernetikçi Claude Shannon'un o sıralar telefon tekeli AT&T için çalıştığından söz etmez.) Dikkatli bir çözümleme sanırım sibernetiğin 1940'larda ve 50'lerde quantum fiziği üzerindeki utkusunun büyük ölçüde sibernetiğin işleyimsel üretimin özedimlileştirilmesi için sürmekte olan anamalcı itkiye özeksel olması tarafından açıklanabileceğini gösterecektir; quantum mekaniğinin işleyim için ilgisi karşılaştırmalı olarak yalnızca kıyısaldı.GERİ

14Pais (1991,23). Aronowitz (1981, 28) dalga-parçacık ikiliğinin "modern bilimde bütünlük istenci"ni önemli ölçüde belkili kıldığını belirtmiştir; Fiziğin içersinde dalga ve parçacık özdek kuramları arasındaki ayrımlar, Heisenberg'in keşfettiği belirsizlik ilkesi, Einstein'ın görelilik kuramı, tümü de birleşik bir alan kuramına ulaşmanın olanaksızlığına uygun düşerler—bir kuram ki, onda özdeşlik konutlayan bir kuram için ayrım "anomali"si bilimin kendisinin varsayımlarına karşı çıkılmaksızın çözülebilir. Bu düşüncelerin daha öte gelişimi için bkz. Aronowitz (1988a, 524-525, 533).GERİ

15Heisenberg (1958, 40-41).GERİ

16Bohr (1934), Jammer'de (1974, 102) alıntılanır.GERİ

Bohr'un tümleyicilik ilkesini çözümlemesi onu kendi zamanı ve yeri için dikkate değer ölçüde ilerici olan bir toplumsal bakış açısına da götürdü. Bir 1938 dersinden şu parçayı irdeleyin (Bohr 1958, 30):

> *Belki de burada size belli toplumlarda erkeklerin ve kadınların rollerinin tersine çevrildiğini anımsatabilirim, yalnızca evdeki ve toplumdaki ödevler açısından değil ama ayrıca davranış ve anlayış açısından da. Birçoğumuz, böyle bir durumda, belki de ilkin ilgili insanların bizim değil ama kendi belirli kültürlerini taşımalarının ve bizim kendimizinki yerine onlarınkini taşımamamızın bütünüyle yazgının bir özenci olması olanağını kabul etmekten uzak durabilse bile, açıktır ki bu bakımdan en küçük bir kuşku bile kendi üzerine dayanan her insan kültürüne özünlü ulusal hoşnutluğun bir ele verilişini imler.GERİ*

17Froula (1985).GERİ

18Honner (1994).GERİ

19Plotnitsky (1994). Bu etkileyici çalışma Bataille'in genel ekonomisi ile olduğu gibi Gödel'in biçimsel dizgelerin tamamlanmamışlığını tanıtlaması ile ve Skolem'in ölçün-olmayan aritmetik

modellerini yapılaştırması ile de yakın bağıntıları açıklar. Bataille'in fiziğinin daha öte bir tartışması için, bkz. Hochroth (1995).GERİ

20Sayısız başka örnek getirilebilir. Örneğin, Barbara Johnson (1989, 12) quantum fiziğine hiçbir belirli göndermede bulunmaz; ama yapısızlaştırmayı/deconstruction betimlemesi tümleyicilik ilkesinin ürkütücü ölçüde sağın bir özetidir: Yalın bir "ya/ya da" yapısı yerine, yapısızlaştırma ne "ya/ya da," ne "hem/hem de," ne de giderek "ne/ne de" diyen bir söylem geliştirme girişiminde bulunur, ama aynı zamanda bu mantıkları da bütünüyle terketmez. Ayrıca (göreci-olmayan) quantum fiziği ve yapısızlaştırma arasındaki "suç ortaklığı" üzerine rahatsız edici sorular getiren bir düşünce-kışkırtıcı çözümleme için, bkz. McCarthy (1992).GERİ

21Bu bakımdan kişisel bir anıdan söz etmeme izin verin: Onbeş yıl önce, öğrenciliğim sırasında, göreci quantum alan kuramı üzerine araştırmam beni "de[con]structive quantum field theory" dediğim bir yaklaşıma götürdü (Sokal 1982). Hiç kuşkusuz, o sıralar Jacques Derrida'nın felsefede ve yazınsal kuramda yapısızlaştırma üzerine çalışmasının bütünüyle bilgisiziydim. Ama geriye bakıldığında, çarpıcı bir eğinim vardır: çalışmam dört-boyutlu uzay-zamanda skalar quantum alan kuramı (uygulayımsal terimlerde, p 4/4 kuramı için "yeniden-normalleştirilmiş tedirginlik kuramı/ renormalized perturbation theory") üzerine ortodoks söylemin (örneğin Itzykson ve Zuber, 1980) nasıl kendi güvenilmezliğini ileri sürüyor ve böylelikle kendi doğrulamalarının temelini zayıflatıyor olarak görülebileceğinin bir araştırması olarak okunabilir. O günden bu yana, çalışmam başka sorulara, çoğunlukla evre geçişleri ile ilgili sorulara kaydı; ama iki alan arasındaki ince homolojiler saptanabilir, özellikle süreksizlik teması (bkz. aşağıda Notlar 22 ve 81). Quantum alan kuramında daha öte yapısızlaştırma örnekleri için bkz. Merz ve Knorr Cetina (1994).GERİ

22Bohr (1928), Jammer'de (1974, 90) alıntılanır.GERİ

23Bell (1987, özellikle bölümler 10 ve 16). Ayrıca lise cebiri ötesinde hiçbir özelleşmiş bilgi gerektirmeyen duru bir açıklama için bkz. Maudlin (1994, bölüm 1).GERİ

24Greenberger ve başkaları. (1989, 1990), Mermin (1990, 1993).GERİ

25Aronowitz (1988b, 331) quantum mekaniğinde doğrusal-olmayan nedensellik ve zamanın toplumsal yapılaştırılması ile ilgisi üzerine kışkırtıcı bir gözlem yapmıştır: Doğrusal nedensellik neden ve etki ilişkisinin bir zamansal ardışıklık işlevi olarak anlatılabileceğini varsayar. Quantum mekaniğindeki son gelişmelerden ötürü, olmayan nedenlerin etkilerini bilmenin olanaklı olduğunu konutlayabiliriz; eş deyişle, eğretilemeli konuşursak, etkiler nedenlerden önce gidebilir ve böylece onları algılayışımız bir "neden"in fiziksel yer alışını önceleyebilir. Uylaşımsal doğrusal zaman ve nedensellik kavrayışımıza meydan okuyan ve zamanın tersine dönüşünün olanağını ileri süren önsav ayrıca "zamanın oku" kavramının tüm bilimsel kurama özünlü olma derecesine ilişkin soruyu da getirir. Eğer bu deneyler başarılı olursa, "saat-zamanı" olarak zamanın tarihsel olarak oluşturulma yolu üzerine vargılar sorgulanmaya açık olacaktır. Çoktandır felsefecilerin, yazınsal ve toplumsal eleştirmenlerin kuşkulanmış oldukları şeyi deney aracılığıyla "tanıtlamış" olacağız: zaman, bölümsel olarak, uylaşımsal bir yapılaştırmadır, saatlere ve dakikalara dilimlenmesi işleyim disiplini için, erken burjuva evrede toplumsal emeğin ussal örgütlenişi için gereksinimin bir ürünüdür. Greenberger ve başkalarının (1989, 1990) ve Mermin'in (1990, 1993) kuramsal çözümlemeleri bu fenomenin çarpıcı bir örneğini sunar; nedensellik ve zamansallık kavramları için imlemlerin ayrıntılı bir çözümlemesi için bkz. Maudlin (1994). Aspect ve başkalarının (1982) çalışmasını genişleten deneysel bir sınamanın önümüzdeki birkaç yıl içinde yapılacak olması olasıdır.GERİ

26Bohm (1980). Quantum mekaniği ve anlık-beden sorunu arasındaki yakın ilişkilerin bir

tartışması için bkz. Goldstein (1983, bölümler 7 ve 8).GERİ

27Sayısız kitap arasında, bilimsel sağınlığı ve uzman olmayanlar tarafından okunabilirliğinden ötürü Capra'nın (1975) kitabı salık verilebilir. Ek olarak, Sheldrake'in (1981) kitabı, yer yer kurgul olsa da, genel olarak sağlamdır. Yeni Çağ kuramlarının duygudaş ama eleştirel bir çözümlemesi için, bkz. Ross (1991, bölüm 1). Capra'nın çalışmasının bir Üçüncü Dünya perspektifinden eleştirisi için bkz. Alvares (1992, bölüm 6).GERİ

28Bohr (1963, 2), vurgu Bohr'un özgün metninde.GERİ

29Newtoncu atomculuk parçacıkları kendi aralarındaki bağıntılılıklarına arkatasar sağlayarak, uzayda ve zamanda aşırı ayırılmış olarak ele alır (Plumwood 1993a, 125); aslında, ''mekanistik çerçeve içersinde izin verilen biricik 'kuvvet' devim erkesinin kuvvetidir—değme yoluyla devimin erkesi—, ve ileri sürülen tüm başka kuvvetler, aralarında uzaktan eylem de olmak üzere, gizli/occult olarak görülürler'' (Mathews 1991, 17). Newtoncu mekanistik dünya görüşünün eleştirel çözümlemeleri için, bkz. Weil (1968, özellikle bölüm 1), Merchant (1980), Berman (1981), Keller (1985, bölümler 2 ve 3), Mathews (1991, bölüm 1) ve Plumwood (1993a, bölüm 5).GERİ

30Geleneksel ders kitabı açıklamasına göre, özel görelilik biçimdeş göreli devimde iki gönderme çerçevesi ile ilişkili koordinat dönüşümleri ile ilgilenir. Ama bu Latour'un (1988) gösterdiği gibi aldatıcı bir aşırı yalınlaştırmadır:

> *Bir trende düşen bir taşın davranışı üzerine yapılan bir gözlemin aynı düşen taşın demiryolu setinden yapılan gözlemi ile çakışır kılınıp kılınamıyacağına nasıl karar verilebilir? Eğer yalnızca bir, giderek iki gönderme çerçevesi varsa, hiçbir çözüm bulunamaz, çünkü trendeki adam doğru bir çizgi ve setteki adam bir parabol gözlediğini ileri sürer. ...*

Einstein'ın çözümü üç etmeni irdelemektir: biri trende, biri sette ve bir üçüncüsü, öteki ikisi tarafından geri gönderilen kodlanmış gözlemleri dayatmaya çalışan yazar [bildirimde bulunan] ya da temsilcilerinden biri.

> *[B]ildirimde bulunanın (ki Einstein'ın açıklamasında gizlidir) konumu olmaksızın, ve hesaplama özekleri kavramı olamaksızın, Einstein'ın kendi uygulayımsal uslamlaması anlaşılamazdır ...*

[ss. 10-11 ve 35, vurgu özgün metinde].

Sonunda, Latour'un nükteli ama doğru olarak belirttiği gibi, özel görelilik şu önermeye indirgenir:

> *daha az ayrıcalık ile daha çok gönderme çerçevesi açılabilir, indirgenebilir, biriktirilebilir ve bileştirilebilir, gözlemciler sonsuz büyükteki (kozmoz) ve sonsuz küçükteki (elektronlar) birkaç yere daha gönderilebilirler, ve gönderdikleri okumalar anlaşılabilir olacaktır. [Einstein'ın] kitabı şu başlığı da taşıyabilirdi: 'Uzun-Mesafe Bilimsel Gezginleri Geri Getirmek İçin Yeni Yönergeler' [ss. 22-23].*

Latour'un Einstein'ın mantığını eleştirel çözümlemesi bilimci olmayanlar için özel göreliliğe özellikle anlaşılabilir bir giriş sağlar.GERİ

31Minkowski (1908), Lorentz ve başkalarında (1952, 75) çevrili.GERİ

32Söylemeye gerek yok ki özel görelilik yalnızca uzay ve zamanın değil ama ayrıca mekaniğin de yeni kavramlarını önerir. Özel görelilikte, Virilio'nun (1991, 136) belirttiği gibi, ''dromosferik uzay, uzay-hızı, fiziksel olarak 'lojistik eşitlik/logistic equation' denilen şey tarafından betimlenir—yer değiştiren kütlenin yer-değişim hızı ile çarpımının sonucu, $M \times V$.'' Newton'un formülünün bu köktenci değişiminin derin sonuçları vardır, özellikle quantum kuramında; daha öte tartışma için bkz. Lorentz ve başkaları (1952) ve Weinberg (1992).GERİ

33Steven Best (1991, 225) parmağını güçlüğün üstüne basmıştır: ''Newtoncu mekanite ve giderek

quantum mekaniğinde kullanılan doğrusal eşitliklerin tersine, doğrusal-olmayan eşitlikler çözüm zincirlerinin yalın, bağımsız parçalardan yapılaştırılabilmesini sağlayan yalın toplama özelliğini taşı[maz]lar.'' Bu nedenle, Newton bilimsel yöntembiliminin temelinde yatan atomlaştırma, indirgemecilik ve bağlamsızlaştırma stratejileri genel görelilikte hiçbir biçimde işlemezler.GERİ

34Gödel (1949). Bu alanda son çalışmanın bir özeti için bkz. t' Hooft (1993).GERİ

35Bu yeni uzay, zaman ve nedensellik kavramları bir ölçüde özel görelilikte daha şimdiden öngörülmüşlerdir. Böylece Alexander Argyros (1991, 137) belirtmiştir ki fotonların, gravitonların ve nötrinoların egemenliği altındaki bir evrende, eş deyişle çok erken evrende, özel görelilik kuramı önce ve sonra arasında herhangi bir ayrımın olanaksız olduğunu öne sürer. Işık hızında giden bir parçacık için, ya da Planck uzunluğunun düzeninde olan bir uzaklığı geçen bir parçacık için, tüm olaylar eşzamanlıdır. Bununla birlikte, Argyros'un Derridacı yapısızlaştırmanın erken-evren kozmolojisinin hermeneutiğine uygulanamaz olduğu vargısı ile anlaşamam: Argyros'un bu sonuca götüren uslamlaması genel göreliliğin kaçınılmaz olduğu bir bağlamda özel göreliliğin izin verilemeyecek bütünleştirici bir kullanımı (uygulayımsal terimlerde, ''ışık-konisi koordinatları'') üzerine dayanır. (Benzer ama daha az suçsuz bir yanılgı için, bkz. aşağıda Not 40.)GERİ

36Jean-François Lyotard (1989, 5-6) yalnızca genel görelilik değil, ama ayrıca modern öğesel-parçacık fiziğinin de yeni zaman kavramları dayattığını belirtmiştir: Çağdaş fizikte ve astrofizikte bir parçacığın bir tür öğesel belleği ve dolayısıyla bir zamansal filtresi vardır. Bu çağdaş fizikçilerin zamanın özdeğin kendisinden yayıldığını ve evrenin dışında ya da içinde işlevi tüm değişik zamanları evrensel tarihe toparlamak olan bir kendilik olmadığını düşünme eğiliminde olmalarının nedenidir. Ancak belli bölgelerde böyle—yalnızca bölümsel—bireşimler saptanabildi. Bu görüş üzerine belirlenimcilik alanları olacaktır ki oralarda karmaşıklık artacaktır. Dahası, Michel Serres'in (1992, 89-91) belirttiği gibi, kaos kuramı (Gleick 1987) ve süzme kuramı [percolation theory] (Stauffer 1985) geleneksel doğrusal zaman kavramına karşı çıkmışlardır: Zaman her zaman bir çizgi ya da düzlem boyunca değil, ama olağanüstü karmaşık bir çoklu boyunca akar, sanki tümü de rasgele örülü durma noktaları, kopmalar, kuyular [puits], baş döndürücü ivmelenme bacaları [cheminées d'accélération foudroyante], yarıklar, boşluklar gösteriyormuş gibi. Zaman çalkantılı ve kaotik bir yolda akar; süzülür. [Çeviri benim. Dikkat etmek gerek ki dinamik dizgeler kuramında, ''puits'' ''kuyu,'' e.d. ''kaynak'' sözcüğünün tersi anlamına gelen uygulayımsal bir terimdir.] Zamanın doğası üzerine fiziğin değişik dalları tarafından sağlanan bu içgörüler çokluğu tümleyicilik ilkesinin daha öte bir örneğidir.GERİ

37Genel göreliliğin Nietzsche'nin nedenselliği yapısızlaştırmasını (bkz. örneğin Culler, 1982, 86-88) doğruluyor olarak okunabileceği ileri sürülebilir, gerçi kimi göreciler bu yorumu belkili bulsalar da. Quantum mekaniğinde, karşıt olarak, bu fenomen oldukça sağlam olarak doğrulanır (bkz. yukarıda Not 25).GERİ

38Genel görelilik aynı zamanda hiç kuşkusuz çağdaş astrofizik ve evrenbilim/cosmology için de başlangıç noktasıdır. Genel görelilik (ve ''geometrodinamik/geometrodynamics'' denilen genellemeleri) ve ekolojik dünya görüşü arasındaki bağıntıların ayrıntılı bir çözümlemesi için bkz. Mathews (1991, 59-90, 109-116, 142-163). Bir astrofizikçinin benzer çizgiler boyunca gözlemleri için, bkz. Primack ve Abrams (1995).GERİ

39Derrida ile tartışmalar (1970, 265-266).GERİ

40Derrida (1970, 267). Sağ kanat eleştirmenler Gross ve Levitt (1994, 79) bu bildirimi Einstein'ın c değişmezini (ışığın boşluktaki hızı) hiç kuşkusuz değişmez olarak alan özel görelilik üzerine bir önesürüm olarak bile bile yanlış yorumlayıp onunla alay ettiler. İdeolojik olarak yan tutan bir okur

dışında, modern fizik ile tanışık hiçbir okur Derrida'nın genel göreliliğe ikircimsiz göndermesini gözden kaçırmayacaktır.GERİ

41Luce Irigaray (1987, 77-78) quantum kuramı ve alan kuramı arasındaki çelişkilerin gerçekte Newton mekaniği ile başlayan tarihsel bir sürecin doruğu olduklarını belirtmiştir:

> *Newton'un kopuşu bilimsel girişimi öyle bir dünyaya yöneltmiştir ki, orada duyu algısının çok az değeri vardır, bir dünya ki fizikçilerin nesnesinin desteklerinin kendilerinin ortadan kaldırılmasına götürebilir: evrenin ve onu oluşturan cisimlerin özdeğin (yüklemleri ne olursa olsun). Dahası [d'ailleurs], bu bilimin kendisinde çatlaklar vardır: örneğin, quantum kuramı/alan kuramı, katıların mekaniği/sıvıların dinamiği. Ama inceleme altındaki özdeğin algılanamazlığı sık sık kendisi ile birlikte keşiflerde sağlamlık biçimindeki paradoksal ayrıcalığı, ve kuvvet alanlarının sonsuzluğunun [l'in-fini] çözümlemesinin bir gecikmesini, giderek bir terkedilmesini getirir. Burada "dahası" ya da "bunun yanısıra" demek olan ("bununla birlikte" demek olmayan) "d'ailleurs" sözcüğünün çevirisini düzelttim. [Bu dipnotun metni biraz aşağıda bu bölümün metninde yineleniyor.] GERİ*

42Wheeler (1964).GERİ

43Isham (1991, kesim 3.1.4).GERİ

44Green, Schwarz ve Witten (1987).GERİ

45Ashtekar, Rovelli ve Smolin (1992), Smolin (1992).GERİ

46Sheldrake (1981, 1991), Briggs ve Peat (1984, bölüm 4), Granero-Porati ve Porati (1984), Kazarinoff (1985), Schiffmann (1989), Psarev (1990), Brooks ve Castor (1990), Heinonen, Kilpeläinen ve Martio (1992), Rensing (1993). Bu kuramın matematiksel arkatasarının derinlemesine bir irdelenişi için bkz. Thom (1975, 1990); ve bu ve ilgili yaklaşımların felsefi desteklerinin kısa ama kavrayıcı bir çözümlemesi için bkz. Ross (1991, 40-42, 253n).GERİ

47Waddington (1965), Corner (1966), Gierer ve başkaları (1978).GERİ

48Kimi erken araştırmacılar biçim-gelişimli alanın elektromanyetik alan ile ilişkili olabileceğini düşündüler, ama şimdi bunun yalnızca imlemli bir andırım olduğu anlaşılmıştır: duru bir açımlama için, bkz. Sheldrake (1981, 77, 90).

Ayrıca aşağıda (b) noktasına bkz.GERİ

49Boulware ve Deser (1975).GERİ

50Bir başka "çöplük/turf" etkisi için, bkz. Chomsky (1979, 6-7).GERİ

51Yüksek-erke-fiziği kuruluşuna karşı haksızlık etmemek için, bu kurama karşıtçılıkları için dürüst bir entellektüel nedenin de olduğundan söz etmem gerekir: evren boyunca kalıpları bağlayan bir alt-quantum karşılıklı etkileşimini konutladığı sürece, bu kuram fizikçilerin terminolojisinde, bir "yerel-olmayan alan kuramı"dır. Şimdi, klasik kuramsal fiziğin 1800'lerin başından, Maxwell'in elektrodinamiğinden Einstein'ın genel göreliliğine dek tarihi çok derin bir anlamda uzaktan-eylem kuramlarından uzağa yerel alan kuramlarına doğru bir eğilim olarak okunabilir: yerel alan kuramları, uygulayımsal terimlerde, bölümsel ayrışımlı eşitlikler tarafından anlatılabilir kuramlardır (Einstein ve Infeld 1961, Hayles 1984)). Böylece yerel-olmayan bir alan kuramı kesinlikle doğal eğilime ters düşer. Öte yandan, Bell (1987) ve başkalarının inandırıcı bir yolda ileri sürdükleri gibi, quantum mekaniğinin anahtar özelliği tam olarak yerel-olmama özelliğidir ve bu Bell'in teoreminde ve genelleştirmelerinde anlatılır (bkz. yukarıda Notlar 23 ve 24). Böylece, bir yerel-olmayan alan kuramı, gerçi fizikçilerin klasik sezgilerine ters düşse de, quantum bağlamında yalnızca doğal olmakla kalmaz ama gerçekte yeğlenir (ve belki de giderek zorunludur?). Bu klasik genel göreliliğin bir yerel alan kuramı iken, quantum yerçekiminin (ister string, ister dalga, isterse

biçim-gelişimli alan olsun) özünlü olarak yerel-olmamasının nedenidir.GERİ

52Ayrışımlı topoloji matematiğin pürüzsüz biçimsizleşmeler tarafından etkilenmeyen yüzeylerinin (ve daha yüksek boyutlu çokluların) özellikleri ile ilgilenen dalıdır. İncelediği özellikler bu yüzden nicel olmaktan çok niteldirler, ve yöntemleri Kartezyen olmaktan çok bütüncüdürler [holistic].GERİ

53Alvarez-Gaumé (1985). Uyanık okur ‘‘normal bilim’’deki anomalilerin bir gelecek paradigma değişiminin (Kuhn 1970) olağan habercileri olduğunu gözden kaçırmayacaktır.GERİ

54Kosterlitz ve Thouless (1973). 1970’lerde evre geçişleri kuramının çiçeklenmesi büyük bir olasılıkla daha geniş kültürdeki süreksizlik ve kopma üzerindeki artan vurguyu yansıtır: bkz. aşağıda Not 81.GERİ

55Green, Schwarz ve Witten (1987).GERİ

56Böyle tipik bir kitap için bkz. Nash ve Sen (1983). ‘‘typology’’!!! GERİ

57Lacan (1970, 192-193), 1966’da verilen ders. Lacan’ın matematiksel topolojiden düşünceleri kullanımının derinlemesine bir çözümlemesi için bkz. Juranville (1984, bölüm VII), Granon-Lafont (1985, 1990), Vappereau (1985) ve Nasio (1987, 1992); kısa bir özet Leupin (1991) tarafından verilmiştir. Lacan topolojisi ve kaos kuramı arasındaki ilginç bir bağıntı için bkz. Hayles (1990, 80); ne yazık ki konuyu daha öte geliştirmez. Lacan’ın kuramı ve çağdaş fizik arasındaki daha öte homolojiler için bkz. ayrıca Zizek (1991, 38-39, 45-47). Lacan ayrıca küme-kuramsal sayı kuramından kavramları da kapsamlı olarak kullanmıştır: bkz. örneğin Miller (1977/78) ve Ragland-Sullivan (1990).GERİ

58Burjuva toplumsal ruhbiliminde, topolojik düşünceler 1930’lar gibi erken bir tarihte Kurt Lewin tarafından kullanılmıştı, ama bu çalışma iki nedenle bozuldu: ilk olarak, bireyci ideolojik önyargıları nedeniyle; ve ikinci olarak, modern ayrışımlı topoloji ve katastrof kuramı üzerine olmaktan çok eski moda nokta-küme topolojisi üzerine dayandığı için. İkinci nokta ile ilgili olarak, bkz. Back (1992).GERİ

59Althusser (1993, 50): ‘‘Il suffit, à cette fin, reconnaître que Lacan confëre enfin à la pensée de Freud, les concepts scientifiques qu’elle exige’’. ‘‘Freud ve Lacan’’ üzerine bu ünlü deneme ilkin Lacan’ın çalışması en yüksek matematiksel dinçlik düzeyine erişmeden önce 1964’te yayımlandı. 1969’da İngilizce çeviride yeniden basıldı (New Left Review).GERİ

60Miller (1977/78, özellikle ss. 24-25). Bu makale film kuramında çok etkili oldu: bkz. örneğin Jameson (1982, 27-28) ve orada alıntılanan göndermeler. Strathausen’in (1994, 69) belirttiği gibi, Miller’in makalesi küme kuramı matematiğinde pek usta olmayan okura biraz sert gelecektir. Ama çabaya değer. Küme kuramına daha nazik bir giriş için, bkz. Bourbaki (1970).GERİ

61Dean (1993, özellikle ss. 107-108).GERİ

62Homoloji kuramı cebirsel topoloji denilen matematiksel alanın iki ana dalından biridir. Homoloji kuramına güzel bir giriş için, bkz. Munkres (1984); ya da daha halksal bir açıklama için, bkz. Eilenberg ve Steenrod (1952). Tam olarak göreci bir homoloji kuramının bir tartışması için, bkz. Eilenberg ve Moore (1965). Homoloji kuramına ve onun ikili, eş-homoloji kuramına eytişimsel bir yaklaşım için, bkz. Massey (1978). Homolojiye sibernetik bir yaklaşım için, bkz. Saludes i Closa (1984).GERİ

63Homolojinin kesiklerle ilişkisi için, bkz. Hirsch (1976, 205-208); ve quantum alan kuramındaki ortaklaşa devimlere bir uygulaması için, bkz. Caracciolo ve başkaları (1993, özellikle app[endix]. A.1).GERİ

64Jones (1985).GERİ

65Witten (1989).GERİ

66James (1971, 271-272). Bununla birlikte, uzayın uylaşımsal üç-boyutlu Euklides uzayının çevrimli bakışımlar kümesine eşbiçimli/homeomorphic olduğu belirtmeye değer. Böylece, üç-boyutlu Euklidesliğin/Euclidicity kimi yanları postmodern fizikte saklanmışlardır (ama değiştirilmiş biçimde), tıpkı Newton mekaniğinin kimi yanlarının Einstein fiziğinde değiştirilmiş biçimde saklanmaları gibi.GERİ

67Kosko (1993). Derrida'nın ve Lacan'ın Euklides uzaysal mantığını aşmaya doğru çabaları için bkz. ayrıca Johnson (1977, 481-482).GERİ

68İlgili satırlar boyunca, Eve Seguin (1994, 61) belirtmiştir ki "mantık dünya üzerine hiçbirşey söylemez ve dünyaya kuramsal düşüncenin yapılaştırmaları olan özellikler yükler. Bu niçin fiziğin Einstein'dan bu yana dışlanmış orta ilkesini reddeden trivalent mantık gibi almaşık mantıklar üzerine dayandığını açıklar. Bu yönde benzer olarak quantum mekaniği tarafından esinlendirilen öncü (ve haksız olarak unutulan) bir çalışma Lupasco'dur (1951). Klasiksel-olmayan mantık üzerine özel olarak feminist bir perspektif için bkz. ayrıca Plumwood (1993b, 453-459). Klasiksel-olmayan mantığın ("sınır mantığı/boundary logic") ve siberuzay ideolojisi ile ilişkisinin eleştirel bir çözümlemesi için, bkz. Markley (1994).GERİ

69Irigaray (1987, 76-77), deneme ilkin 1982'de Fransızca'da çıktı. Irigaray'ın "théorie des ensembles" deyimi "kümeler kuramı" olarak çevrilebilir, ve "bords" matematiksel bağlamda genellikle "sınırlar/boundaries" olarak çevrilir. Kullandığı "ensembles flous" deyimi yeni matematiksel "bulanık kümeler/fuzzy sets" alanına göndermede bulunabilir (Kaufmann 1973, Kosko 1993).GERİ

70Bkz. örneğin Hamza (1990), McAvity ve Osborn (1991), Alexander, Berg ve Bishop (1993) ve bunlarda alıntılan göndermeler.GERİ

71Green, Schwarz ve Witten (1987).GERİ

72Hamber (1992), Nabutosky ve Ben-Av (1993), Kontsevich (1994).GERİ

73Matematik tarihinde, matematiğin "arı" ve "uygulamalı" dallarının gelişimi arasında uzun süren bir eytişim olmuştur (Struik 1987). Hiç kuşkusuz bu bağlamda geleneksel olarak ayrıcalık verilen "uygulamalar" anamalcılara kârlı olanlar ya da askeri kuvvetlerine yararlı olanlar olmuştur: örneğin, sayı kuramı büyük ölçüde kriptografideki [cryptography] uygulamaları için geliştirilmiştir (Loxton 1990). Bkz. ayrıca Hardy (1967, 120-121, 131-132).GERİ

74Tüm sınır koşulların eşit temsili ayrıca Chew'in kendini-kaldırma "alt-atomik demokrasi" kuramı [bootstrap theory of "subatomic democracy"] tarafından ileri sürülmüştür: bir giriş için, bkz. Chew (1977), ve felsefi çözümleme için, bkz. Morris (1988) ve Markley (1992).GERİ

75Politik olarak ilerici bir perspektifler türlülüğünden büyük bir çalışmalar kitlesi arasında Merchant (1980), Keller (1985), Harding (1986), Aronowitz (1988b), Haraway (1991) ve Ross (1991) tarafından yazılan kitaplar özellikle etkili olmuşlardır. Bkz. ayrıca aşağıda alıntılanan kitaplar.GERİ

76Madsen ve Madsen (1990, 471). Madsen-Madsen çözümlemesinin başlıca sınırlaması özsel olarak apolitik olmasıdır; ve belirtmeye pek gerek yok ki gerçek olan üzerine tartışmalar politik tasarlar hakkındaki tartışmalar üzerinde derin bir etki taşıyabilirler, ve kendi paylarına onlar tarafından derin bir biçimde etkilenebilirler. Böylece Markley (1992, 270) Madsen-Madsen'inkine benzeyen bir noktayı vurgular, ama onu doğru olarak politik bağlamına yerleştirir:

> *Belirlenimci eytişimin zorlamalarından kaçmaya çalışan köktenci bilim eleştirileri aynı zamanda realizm*

ve gerçeklik üzerine dar olarak tasarlanmış tartışmaları da bir diyalogsal kendini-kaldırma/bootstrapping tarafından ne tür realitelerin—politik realitelerin—doğrulabileceğini araştırmaya çevirmelidir. Dialogsal olarak kışkırtılan bir çevre içersinde, olgusallık üzerine tartışmalar, kılgısal terimlerde, ilgisiz olurlar. "Olgusallık/reality," son olarak, tarihsel bir yapılaştırmadır.

Politik imlemlerin daha öte tartışması için bkz. Markley (1992, 266-272) ve Hobsbawm (1993, 63-64).GERİ

77Madsen ve Madsen (1990, 471-472).GERİ

78Aronowitz (1988b, 292-293) quantum kromodinamiğinin/chromodynamics (nükleonları quarkların ve gluonların sürekli olarak bağlı durumları olarak temsil eden güncel egemen kuram) hafifçe ayrı ama eşit ölçüde inandırıcı bir eleştirisini yapar: Pickering'in (1984) çalışması üzerine dayanarak, belirtir ki

[Pickering'in] açıklamasında, quarklar alan kuramları ile olmaktan çok parçacık kuramları ile bağdaşan (bulunmayan) fenomenlere verilen addır; bu kuramlar her bir durumda aynı (çıkarsanan) gözlem için değişik ama eşit ölçüde usayatkın açıklamalar sunarlar. Bilimsel topluluğun çoğunluğunun birini bir başkasına yeğlemesi bilimcilerin açıklamanın geçerliğini olmaktan çok geleneği yeğlemelerinin bir işlevidir. Bununla birlikte, Pickering quark açıklamasına kaynaklık eden araştırma geleneğinin temelini bulmak için yeterince geriye, fizik tarihinin içlerine dek ulaşmaz. Bu temel gelenekte değil ama bilim ideolojisinde, parçacık kuramlarına karşı alan kuramlarının, karmaşık açıklamalara karşı yalın açıklamaların, belirsizliğe olmaktan çok pekinliğe doğru eğilimin arkasında yatan ayrımlarda bulunabilir.

Benzer çizgiler boyunca Markley (1992, 269) fizikçinin Chew'in kendini-kaldırma "alt-atomik demokrasi" kuramı karşısında quantum kromodinamiğini yeğlemesinin verilerin olmaktan çok ideolojinin bir sonucu olduğunu gözler:

Bu bakımdan kendini-kaldırma/bootstrap kuramının evrenin yapısını açıklamak için bir GUT (Grand Unified Theory/Birleşik Büyük Kuram) ya da TOE (Theory of Everything/Herşey Kuramı) arayan fizikçiler arasında göreli olarak gözden düşmesi şaşırtıcı değildir. "Herşeyi" açıklayan kapsamlı kuramlar batı biliminde tutarlılık ve düzene ayrıcalık vermenin ürünleridir. Fizikçinin karşısına çıkan kendini-kaldırma/bootstrap kuramı ve herşey kuramları arasındaki seçimin birincil olarak eldeki verilerin bu açıklamaları tarafından sunulan gerçeklik-değeri ile değil ama anlatı yapıları ile ilgili olmaları gerekir: bu anlatı yapıları belirsiz ya da belirlenimci olabilirler, bu veriler onlara yerleştirilecek ve onlar yoluyla yorumlanacaklardır. Ne yazık ki, fizikçilerin büyük çoğunluğu onların büyük bir ateşle savunulan inaklarından birinin bu keskin eleştirilerinden henüz habersizdirler. Çağdaş parçacık fiziğinin gizli ideolojisinin bir başka eleştirisi için, bkz. Kroker ve başkaları (1989, 158-162, 204-207). Bu eleştirinin biçemi benim ağırbaşlı beğenim için çok fazla Baudrillardcıdır, ama içerik (bir kaç önemsiz yanlışlık dışında) tam hedef üzerindedir.GERİ

79Ross (1991, 29). Bu alçakgönüllü istemin nasıl sağ-kanat bilimcileri apopleksi nöbetlerine soktuğunun eğlendirici bir örneği için (seçilen lakap "korkutucu Stalinist"tir), bkz. Gross ve Levitt (1994, 91).GERİ

80Oliver (1989, 146).GERİ

81Kaos kuramı kültürel çözümlemeciler tarafından derinlemesine incelenmişken—bkz., başkaları arasında, örneğin Hayles (1990, 1991), Argyros (1991), Best (1991), Young (1991, 1992), Assad (1993)—evre geçişleri kuramı büyük ölçüde dikkate alınmadan geçilmiştir. (Bir kuraldışı yeniden-normalleşme kümesinin Hayles'deki (1990, 154-158) tartışmasıdır.) Bu üzücüdür, çünkü süreksizlik

ve çoklu derecelerin/scales doğuşu bu kuramdaki özeksel özelliklerdir; ve bu temaların 1970'lerdeki ve daha sonraki gelişimlerinin daha geniş kültürdeki eğilimlerle nasıl bağıntılı olduğunu bilmek ilginç olurdu. Bu yüzden bu kuramı kültürel çözümlemeciler tarafından gelecek araştırma için verimli bir alan olarak öneriyorum. Süreksizlik üzerine bu çözümleme ile ilgili olabilecek kimi teoremler Van Enter, Fernández ve Sokal'da (1993) bulunabilir.GERİ

82Irigaray (1985), Hayles (1992). Bununla birlikte, Irigaray'ın uylaşımsal (erkek) bilime, özellikle fiziğe yönelik yersiz hürmetinin bir eleştirisi için bkz. Schor (1989).GERİ

83Thom (1975,1990), Arnol'd (1992).GERİ

84Descartes/Bacon metafiziği ile ilgili olarak, Robert Markley (1991, 6) belirtmiştir ki

> *Bilimsel ilerleme anlatıları kuramsal ve deneysel bilgi üzerine ikili/binary karşıtlıklar—gerçek/yanlış, doğru/eğri—, gürültü üzerine ayrıcalıklı anlam, eğretileme/metaphor üzerine ilinekleme/metonymy, diyalog yarışması üzerine monolog yetkesi dayatmaya bağımlıdırlar. ... [D]oğayı durağanlaştırmak için bu girişimler betimlemesel olarak sınırlı oldukları denli de ideolojik olarak zorlayıcıdırlar. Dikkati yalnızca küçük bir fenomenler erimi—diyelim ki, doğrusal dinamik—üzerinde odaklaştırırlar ki, insanlığın evren ile ilişkilerini modellendirme ve yorumlamanın kolay, sık sık idealize edilmiş yollarını sunuyor görünürler.*

Bu gözlem birincil olarak kaos kuramı—ve ikincil olarak göreci-olmayan quantum mekaniği—tarafından biçimlendirilmişken, gerçekte quantum yerçekimi tarafından getirilen modernist metafiziğe köktenci bir meydan okumayı güzelce özetler.GERİ

85Capra (1988, 145). Bir uyarı: Capra'nın burada eğer sözel olarak yorumlanacak olursa politik olarak gerici bir dinginlikçiliği/quietism geliştirebilecek "döngüsel/cyclical" sözcüğünü kullanımı konusunda güçlü kuşkularım var. Bu sorunların daha öte çözümlemeleri için, bkz. Bohm (1980), Merchant (1980,1992), Berman (1981), Prigogine ve Stengers (1984), Bowen (1985), Griffin (1988), Kitchener (1988), Callicott (1989, bölümler 6 ve 9), Shiva (1990), Best (1991), Haraway (1991, 1994), Mathews (1991), Morin (1992), Santos (1992) ve Wright (1992).GERİ

86Markley (1992, 264). Küçük bir tartışma: Matematiksel fiziğin yeni ve henüz bütünüyle kurgusal bir dalı olan karmaşık sayı kuramına Markley tarafından alıntılanan sağlam olarak doğrulanmış üç bilim ile aynı bilgikuramsal konumun verilmesi gerektiği noktası benim için açık değildir.GERİ

87Postmodern fiziğin nasıl tarihsel toplumsal bilimlerden düşünceler ödünç almaya başladığının keskin ve yakından andırımlı bir açıklaması için, bkz. Wallerstein (1993, 17-20); ve daha ayrıntılı bir gelişme için, bkz. Santos (1989, 1992).

88Aronowitz (1988b, 344).GERİ

89Bu noktada, geleneksel bilimcinin yanıtı uylaşımsal bilimin kanıtsal ölçünlerine uygun düşmeyen çalışmanın temel olarak usdışı, e.d. mantıksal olarak sakat ve dolayısıyla güvenilmeye değmez olduğudur. Ama bu çürütme yetersizdir: çünkü, Porush'un (1993) duru olarak belirttiği gibi, modern matematikçilerin ve fizikçilerin kendileri quantum mekaniğine ve Gödel'in teoremine güçlü bir "usdışı baskını"nı kabul etmişlerdir—gerçi, anlaşılabileceği üzere, 24 yüzyıl önceki Pisagorcular gibi, modernist bilimciler bu istenmeyen usdışı öğeyi ellerinden geldiğince kovmaya çalışmışlardır. Porush almaşık bilme yollarını geçerli kılarken uylaşımsal Batı biliminin en iyi yanlarını barındıracak bir "post-rasyonal epistemoloji" için güçlü bir çağrı getirir. Ayrıca Jacques Lacan'ın, bütünüyle ayrı bir başlangıç noktasından, uzun bir süre önce irrasyonelliğin modern matematikteki kaçınılmaz rolünün benzer bir değerlendirmesine ulaştığını belirtebiliriz:

> *Eğer notlarımı yazarken aklıma gelen formüllerden birini kullanmama izin verirseniz, insan yaşamı sıfırı*

irrasyonel olarak içeren bir kalkülüs olarak tanımlanabilir. Bu formül yalnızca bir imge, matematiksel bir eğretilemedir. "İrrasyonel" derken, kavranamaz duygusal bir duruma değil ama tam olarak bir imgesel sayı denilen şeye göndermede bulunuyorum. Eksi birin kare kökü sezgimize konu olan herhangi birşeye, terimin matematiksel anlamında herhangi bir olgusal şeye karşılık düşmez, ve gene de, tüm işlevi ile birlikte saklanmalıdır.

[Lacan (1977, 28-29), seminer ilk olarak 1959'da verildi.] Modern matematikte irrasyonellik üzerine daha öte gözlemler için, bkz. Solomon (1988, 76) ve Bloor (1991, 122-125).GERİ

90Bkz. Aronowitz (1994) ve onu izleyen tartışma.GERİ

91Markley (1992, 271).GERİ

92Markley (1992, 271). Koşut satırlar boyunca, Donna Haraway (1991, 191-192) "politikada dayanışma ve epistemolojide paylaşılan söyleşiler denilen bağıntılar ağının olanağını destekleyen bölümsel, yerleştirilebilir, eleştirel bilgiler" kapsayan ve "karşı çıkmayı, yapısızlaştırmayı, tutkulu yapılaştırmayı, örülü bağıntıları, ve bilgi dizgelerinin ve görme yollarının dönüşümü için umudu ayrıcalıklılaştıran bir nesnellik öğretisi ve kılgısı' üzerine kurulu bir demokratik bilim için güzel bir dille uslamlamalar getirmiştir. Bu düşünceler Haraway (1994) Doyle (1994) tarafından daha öte geliştirilmiştir.GERİ

93Aronowitz (1988b, 351). Gerçi bu gözlem 1988'de çıkmış olsa da, bugün de bütünüyle doğrudur.GERİ

94Freire (1970), Aronowitz and Giroux (1991, 1993).GERİ

95Sandinista devriminin bağlamında bir örnek için, bkz. Sokal (1987).GERİ

96Merchant (1980), Easlea (1981), Keller (1985,1992), Harding (1986,1991), Haraway (1989, 1991), Plumwood (1993a). Kapsamlı bir kaynakça için, bkz. Wylie ve başkaları (1990). Bilimin feminist eleştirisi, hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde, sert bir sağ-kanat karşı saldırının hedefi olmuştur. Bir derlem için, bkz. Levin (1988), Haack (1992, 1993), Sommers (1994), Gross ve Levitt (1994, bölüm 5) ve Patai ve Koertge (1994).GERİ

97Trebilcot (1988), Hamill (1994).GERİ

98Ezeabasili (1977), Van Sertima (1983), Frye (1987), Sardar (1988), Adams (1990), Nandy (1990), Alvares (1992), Harding (1994). Feminist eleştiri durumunda olduğu gibi, kültürel-çoğulculuktan yana perspektif, kimi durumlarda ırkçılığa değen bir yukarıdan bakma ile sağ-kanat eleştirmenler tarafından gülünçleştirilmiştir. Bkz. örneğin Ortiz de Montellano (1991), Martel (1991/92), Hughes (1993, bölüm 2) ve Gross ve Levitt (1994, 203-214).GERİ

99Merchant (1980, 1992), Berman (1981), Callicott (1989, bölümler 6 ve 9), Mathews (1991), Wright (1992), Plumwood (1993a), Ross (1994).GERİ

100Galileo'nun diluzluğunun, özellikle matematiksel-bilimsel yöntemin "olgusallığın" doğrudan ve güvenilir bilgisine götürebileceği yolundaki savının bir yokedilişi/deconstruction için, bkz. Wojciehowski (1991).GERİ

101Matematik felsefesine çok yeni ama önemli bir katkı Deleuze ve Guattari'de (1994, bölüm 5) bulunabilir. Burada felsefi olarak verimli bir "işlevli/functive" [Fr. fonctif] kavramını gitirirler ki, ne bir işlev/function [Fr. fonction] ne de bir işlevsel/functional [Fr. fonctionnelle] ama tersine daha temel bir kavramsal kendiliktir:

Bilimin nesnesi kavramlar değil ama söylem dizgelerinde önermeler olarak sunulan işlevlerdir. İşlevlerin öğelerine işlevliler denir. [s. 117.]

Bu görünürde yalın düşüncenin şaşırtıcı denli ince ve uzak-erimli sonuçları vardır; durulaştırılması kaos kuramına bir dolambacı gerektirir (bkz. ayrıca Rosenberg 1993 ve Canning 1994):

> *... bilim ve felsefe arasındaki ilk ayrım kaosa karşı tek tek tutumlarıdır. Kaos düzensizliği ile olmaktan çok onda şekillenen her biçimin yitişinin sonsuz hızı tarafından tanımlanır. Bir boşluktur ki bir yokluk/ nothingness değil ama gizildir/virtual, tüm olanaklı parçacıkları kapsar ve tüm olanaklı biçimleri çizer ve bunlar yalnızca hemen ortadan yitmek üzere sıçrarlar, tutarlılık ya da gönderme olmaksızın, sonuç olmaksızın. Kaos doğuş ve yitişin bir sonsuz hızıdır. [ss. 117-118.]*

Ama bilim, felsefenin tersine, sonsuz hızlarla başa çıkamaz:

> *yavaşlama yoluyladır ki özdek, ve ayrıca onun içine [evet] önermelerle erişmeye yetenekli bilimsel düşünce edimselleşir. Bir işlev bir Yavaş-devimdir. Hiç kuşkusuz, bilim sürekli olarak ivmelendirmeler ileri sürer, yalnızca katalizde değil ama parçacık ivmelendiricilerde ve galaksileri birbirlerinden uzaklaştıran genleşmelerde. Bununla birlikte, ilksel yavaşlama bu fenomenler için çöküşlerinin bir sıfır-kıpısı değil ama tersine bütün gelişim ile eşuzamlı bir koşuldur. Yavaşlamak kaosta tüm hızları altına alan bir sınır koymaktır, öyle ki sınırın öteye gidemeyen bir evrensel değişmez (örneğin, bir maksimum kasılma derecesi) oluşturması ile aynı zamanda apsis olarak belirlenen bir değişken oluştururlar. İlk işlevliler öyleyse sınır ve değişkendir, ve gönderme değişkenin değerleri arasındaki bir ilişkidir, ya da, daha derin olarak, hızların apsisi olarak değişkenin sınır ile ilişkisidir. [ss. 118-119, vurgu benim.]*

Oldukça karışık daha öte çözümleme (burada alınamayacak denli uzun) matematiksel modellendirme üzerine kurulu bilimler için derin yöntembilimsel önemi olan bir vargıya götürür:

> *Değişkenlerin tek tek bağımsızlıkları matematikte onlardan biri birinciden daha yüksek bir kuvvette olduğu zaman görünür. Hegel'in işlevde değişkenliğin değiştirilebilen (2/3 ve 4/6) ya da belirlenmemiş bırakılan (a = 2b) değerlere sınırlanmadığını ama değişkenlerden birinin daha yüksek kuvvette (y2/ x = P) olmasını gerektirdiğini göstermesinin nedenidir. [s. 122.]*

(Belirtmek gerek ki İngilizce çeviri dikkatsizce (y2/x = P) olarak yazar—uslamlamanın mantığını bütünüyle bozan hoş bir yanlışlık.) Uygulayımsal bir felsefi çalışma için şaşırtıcı bir yolda, bu kitap (Qu'est-ce que la philosophie?) 1991'de Fransa'da bir best-seller idi. Yakınlarda İngilizce çeviride çıkmıştır, ama ne yazık ki bu ülkede best-seller listesi için Rush Limbaugh ve Howard Stern ile başarılı olarak yarışması pek olası değildir.GERİ

102Aronowitz (1988b, 346). Bu önerme üzerine kötü niyetli bir sağ-kanat saldırı için, bkz. Gross ve Levitt (1994, 52-54). Uylaşımsal (erkekçi) matematiksel mantığın, özellikle modus ponens ve tasımın duru feminist eleştirisi için, bkz. Ginzberg (1989), Cope-Kasten (1989), Nye (1990) ve Plumwood (1993b). Modus monens üzerine, ayrıca bkz. Woolgar (1988, 45-46) ve Bloor (1991, 182); ve tasım üzerine, ayrıca bkz. Woolgar (1988, 47-48) ve Bloor (1991, 131-135). Matematiksel sonsuzluk kavramlarının temelinde yatan toplumsal imgelerin bir çözümlemesi için, bkz. Harding (1986, 50). Matematiksel bildirimlerin toplumsal bağlamsallığının bir tanıtı için, bkz. Woolgar (1988, 43) ve Bloor (1991, 107-130).GERİ

103Campbell ve Campbell-Wright (1993, 11). Batı matematik ve biliminde denetim ve egemenlik temalarının ayrıntılı bir çözümlemesi için, bkz. Merchant (1980).GERİ

104Geçerken matematikte eşeyciliğin ve militarizmin bildiğim denlisiyle daha önceden dikkat edilmemiş iki örneğinden daha söz etmeme izin verin: Birincisi Viktorian İngiltere'de "ailelerin yokoluşu sorunu"ndan doğan ve şimdi başka şeyler arasında nükleer zincir tepkimelerin çözümlemesinde (Harris, 1963) anahtar bir rol oynayan dallandırma süreçleri kuramını ilgilendirir.

Konu üzerine tohumlandırıcı/seminal (ve bu eşeyci sözcük uygundur) bir denemede , Francis Galton ve Muhterem H. W. Watson şunları yazdılar (1874):

> *Geçmiş zamanlarda belirgin konumlar dolduran erkeklerin ailelerinin bozulması sık sık araştırma konusu olmuş ve çeşitli tahminlere götürmüştür. ... Bir zamanlar yaygın olan soyadlarının o günden bu yana seyrekleştiğini ya da bütünüyle yittiğini gösteren örnekler sayısızdır. Eğilim evrenseldir, ve, onu açıklamak için, fiziksel rahatlıkta ve entellektüel yetenekte bir yükselmeye zorunlu olarak 'doğurganlık'ta bir azalmanın eşlik ettiği biçimindeki ivedi vargı çıkarılmıştır. p0, p1, p2, ... bir erkeğin sırasıyla 0, 1, 2, ... oğlunun olması olasılıkları olsun, ve her bir oğul kendi oğulları için aynı olasılığı taşısın, ve bu böyle gitsin. Erkeğin çizgisinin r kuşak sonra yokolması olasılığı nedir, ve daha genel olarak erkeğin çizgisinde verili herhangi bir kuşakta verili herhangi bir döl sayısı için olasılık nedir?*

Erkeklerin eşey-dışı üredikleri biçimindeki gülünç imlemin tılsımına kapılmamak olanaksızdır; gene de, bu pasajdaki sınıfçılık, toplumsal-Darwincilik ve eşeycilik açıktır. İkinci örnek Laurent Schwartz'ın Radon Ölçüleri üzerine 1973 kitabıdır. Uygulayımsal açıdan çok ilginç olmasına karşın, başlığının açıkça gösterdiği gibi, bu kitap erken 1960'lardan bu yana Fransız biliminin karakteristiği olmuş olan nükleer erke yandaşı dünya görüşü ile yüklüdür. Ne yazık ki Fransız solu —özellikle, ama hiçbir biçimde yalnızca olmasa da, FKP—geleneksel olarak nükleer erke için sağ kanat denli coşku göstermiştir (bkz. Touraine ve başkaları 1980).GERİ

105Tıpkı liberal feministlerin sık sık kadınlar için tüzel ve toplumsal eşitlik ve "pro-choice" gibi bir minimal gündem ile yetinmeleri gibi, liberal (ve giderek kimi sosyalist) matematikçiler de sık sık yalnızca seçim belitinin eklenmesi ile hegemonyacı Zermelo-Fraenkel çerçevesi ile çalışmakla yetinirler (bir çerçeve ki, ondokuzuncu yüzyıl liberal kökenlerini yansıtarak, eşitlik belitini önceden kapsamına alır). Ama bu çerçeve, çok önceden Cohen (1966) tarafından tanıtlandığı gibi, kurtarıcı bir matematik için büyük ölçüde yetersizdir.GERİ

106Kosko (1993).GERİ

107Bulanık dizgeler kuramı/Fuzzy systems theory emek-indirgeyici özedimlileşmede kılgısal etkerlik sorunlarını çözmek için ağırlıklı olarak ulusal-ötesi şirketler tarafından geliştirilmiştir—ilkin Japonya'da, ve sonra başka yerlerde.GERİ

108Thom (1975,1990), Arnold (1992).GERİ

109İlginç bir başlangıç Schubert (1989) tarafından yapılır.GERİ

İdea Yayınevi / 2014

The Largest Galaxy in the Universe: IC 1101

Kaynak · İdea

There are about 100 billion galaxies in the universe. For roughly 13 billion years they've swarmed around each other, colliding and merging, undergoing rapid star formation and suffering periods of drought, where no new stars are born.

They range in size and shape from small, dwarf galaxies to the beautiful and graceful mid-range spiral galaxies to the gigantic and ancient ellipticals. The smallest, the dwarf galaxies, can be as small as 200 light years across and not much more massive than a star cluster. They contain as few as a hundred million stars and act as shepherds of most of the spiral galaxies we see today.

The largest galaxies in the universe are the ellipticals. They are featureless collections of very old stars stars that range in shape from nearly spherical to highly flat and contains as many as a trillion

stars. So an intriguing question to ask is, of all these giant galaxies in the universe, which one is the largest? What is the largest galaxy we've ever seen? The answer is this one: known as IC 1101, this galaxy is located one billion light years away in the constellation Serpens, this is the largest galaxy in the known universe. It is enormous, it has a diameter of six million light years and a mass of over 100 trillion stars, with most of that mass in the form of elusive dark matter.

IC 1101 is more than 50 times the size of the Milky Way and 2000 times as massive. If it were in put in place of our galaxy, it would swallow up the Large Magellanic Cloud, Small Magellanic Cloud, Andromeda Galaxy, and Triangulum Galaxy.

IC 1101 has spent most of its life colliding with other galaxies and owes its size to these collisions. Over billions of years, galaxies about the size of the Milky Way and Andromeda have been merging together to sculpt and shape this titan of the cosmos. This galaxy is bereft of star making gasses, here rapid star formation has long ago ceased. Because of the lack of gas and dust, very few new stars are being born. Instead, those that remain provide the only source of fuel for their progeny when they die.

IC 1101 is slowly eating itself to death. Through a telescope, in contrast to the blue-tinged spiral galaxies, IC 1101 is yellow-red in color. The color of a galaxy says a lot about the stars it contains: blue galaxies are alive and vibrant with new stars, while the yellow-red tinge ellipticals signals almost none.

IC 1101 and other ellipticals contain at its center, a supermassive black hole. It is commonly understood that the mass of a galaxy's central black hole is tightly linked to the size of the galaxy, making the one at the center of IC 1101 the largest known supermassive black hole. This galaxy is dying a slow death. While not entirely devoid of new stars, unless it continues to merge with newer, younger galaxies, IC 1101 will slowly fade to oblivion.

Galaxy collisions and mergers are pulse of the universe, with each one, galaxies are pollinated with new seeds for more stars, keeping them vibrant and young. Over time however, these collisions take their toll, the central supermassive black holes devouring all they encounter and leaving behind the shells of ever aging stars.

We live in a universe teeming with activity, galaxies swarm around each other in a symphony of possibilities, each interaction sparking new life and new energy. If some theories prevail, then our universe may be about 2 billion years away from the halfway point in its life. As our Milky Way galaxy participates in this great cosmic dance and collides and merges, morphing from spiral to elliptical and ultimately sharing the fate of IC 1101, it will preside as a venerable statesmen over the Great Rip — the untimely death of our universe.

Uzay ve Zaman

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

> **Hegel'in felsefesinde Logos insan Usunda belirli varoluş kazanır. Doğa olarak İdea reel Doğada belirli varoluş kazanır. Tin olarak İdea insan bilincinde belirli varoluş kazanır.**
>
> **Doğa kendinde Ustur. Doğa kavramsal olarak, soyut belirlenimlerin bir dizgesi olarak, ideal olarak düşünüldüğünde ilk olarak erekseldir. Ve Doğada İdea kendine dışsaldır.**

Uzay Doğanın ilk kategorisidir ve Hegel'in dizgesinde Logos çözümlemesini izleyen ilk kavram olarak olumsuz çıkarsaması dışında bütünüyle belirlenimsizdir. Uzay kavramında ilkin olumsuzlanmış ya da negatif Logos dışında hiçbir belirlenim yoktur. Uzay böylece dolaysızlığı, soyutluğu, ilişkisizliği, ilgisizliği içinde arı olumlu olarak görünür. Bu Uzayın analitik, e.d. yalıtılmış tasarımıdır, çünkü bu arılığın tersine Uzay kavramı belirlidir, çünkü başka birşey değil ama Uzaydır. Uzay bu kendi karakterini ilkin çıkarsanması yoluyla, ikinci olarak kendisinin tüm daha öte çıkarsama için başlangıç olması yoluyla kazanır.

Uzayı ancak karşıtlığı ile ilişkisi içinde anlayabiliriz: Eğer Logos/Us idealite olarak görülürse, Uzay realitedir; eğer Logos arı içsellik olarak görülürse, Uzay arı dışsallıktır. Uzayı kendisinden başka birşeyin terimlerinde düşünmek, onu tanımlamayı, tasarımlamayı istemek geçersizdir, çünkü bu girişimler Uzayı Uzaydan başka birşey yapmada sonlanırlar. Uzay kendisidir ve Uzay için söylenebilecek başka herşey yalnızca onun bağıntısı, mantığıdır. Uzay mantıksal doğasında Varlık gibidir, kendisinden çıkarsanan başka herşeye, genel olarak Doğa alanına olduğu gibi genel olarak Tin alanına da katılır, doğal ve tinsel herşeyin zeminidir. Uzayın mantıksallığı onun olumsuz karakterini, kendi başkası olma karakterini anlatır.

Uzayın birbiri dışındalık olması onu süreklilik ve kesiklik momentlerinin birliği yapar. Bu arı Nicelik belirlenimsiz olarak, sınırlanmamış olarak, uzamsız olarak görüldüğünde Newton'ın "saltık Uzay" dediği soyutlamadır. Göreli Uzay ya da ilişkili Uzay, sınırlanmış, olumsuzlanmış Uzay daha yüksek bir kategoridir, çünkü belirli ve böylece içeriklidir.

Uzay kendinde-Varlık kavramına karşılık düşerken, burada Uzayın belirli-Varlığı (Dasein) onun olumsuzuk yanıdır. Mantıksal kendi-için-varlık kıpısı bu iki kıpının birliği olarak, "uzayın olumsuzlanması" olarak Noktadır. Nokta, Leibniz'in monadları gibi, bir kendi-için-varlık olarak kendini sonsuzluğa çoğaltır. Modanlar monadı soyut, belirlenimsiz Uzayın kendisidir.

"Uzay öyleyse noktasallıktır [Punktualität]; ama nokta bir hiçlik olduğuna göre, eksiksiz sürekliliktir." (§ 254, Ek.)

Uzayın soyut birbiri dışındalığı (die abstrakte Allgemeinheit ihres Außersichseins) Uzay kavramının etimolojisi için en uygun belirlenimlerden biridir — belirsizce uzama. Türkçe sözcüğün kökeni Uzayın daha şimdiden birbiri dışındalık olarak alındığını gösterir. Uzay bu belirlenimi içinde saltık olarak süreklidir — arı Nicelik.

Uzayın ilk belirlenimi olarak Nokta Uzayın saltık olumsuzu ya da saltık olumsuzlanmasıdır. Nokta Varlık olarak Uzayın Yokluğu gibidir, çünkü Nokta hiçbir boyut kapsamaz. Saltık hiçliktir, Uzay ile ilişkisi yalnızca onun dışlanması, olumsuzlanması, ama Uzayda koyulan olumsuzlanmasıdır — boyutsuzluk. Nokta olumsuz Uzaydır. Nokta bir hiçlik olduğu düzeye dek Uzayın soyut sürekliliğini bozmaz. Uzay bu düzeye dek, hiçbir belirlenime izin vermediği düzeye dek sınırsız, sonsuzdur: "Evren çevresine tahtalar çivilenmiş bir yer değildir." Uzayın reel olup olmadığı sorusu doğal bilincin realitenin kendisinin kavramı konusundaki bilgisizliği nedeniyle bu bilinç için yanıtsız kalmak zorundadır. Doğal bilinç realiteyi "duyusal" olan ile eşitlediği zaman Uzayın salt biçimsel, salt öznel olduğu vargısını çıkarır (Kant). Uzay salt kendi başına belirlenimsiz olarak alındığında duyumsanamaz. Ama belirli Uzay olarak duyusaldır ve Uzay duyusunu

yitirmek bile yönsüzlük olarak duyumsanabilecek olan ansal durumdur.

Uzayın Zamana geçişi Kavamın kendi gizilliğini açındırma yollarından yalnızca biridir.

Uzay kendi için varlık olarak birbiri dışındalık, yanyanalık, bitişikliktir ve bu onun sürekliliğini anlatır. Zaman kendi için varlık olarak sürekli sürekli ortadan kalkış, sürekli yitiştir.

[Özdek: "Özdek biçimdir ki onda Doğanın kendi-dışında-varlığı ilk kendiiçinde- varlığına, soyut kendi-için-varlığa ulaşır; bu ise dışlayıcı ve dolayısıyla bir çoğulluktur ki, kendi-için-varolan çokluğu evrensel bir kendi-için-varlıkta biraraya toparlayan birliğini kendi içinde ve aynı zamanda kendi dışında taşır — Yerçekimi. ... ilk kez yerçekiminin kendi-için-varlığın

çoğulluk üzerindeki egemenliği olarak ortaya çıktığını görürüz ki, bundan böyle salt bir çabalama olmaya son verip dinginliğe ulaşmıştır ..."]

Uzay kendinde Kavram olarak

Kavramın evrensellik, tikellik ve tekillik kıpılarını kendi içinde taşır— Üç Boyut;

Boyutlar başka türlü de anlatılabilirler — Çizgi, Yüzey, Hacım.

Uzayın üç boyutlu olmasının zorunluğu nedir ya da üç boyutluluk nasıl çıkarsanır? Uzayın daha öte ayrımlaşmasının, üç boyutlu ya da üç belirlenimli olmasının olanağı ancak ve ancak kavramsal karakterine bağlı olabilir.

Uzayın üç boyutu onun çizgi, yüzey ve hacım olarak üç belirlenimi ile aynı şeydir. Ve Uzay kavram olarak evrensellik, tikellik ve tekillik belirlenimlerini taşır. Evrensellik Uzayın belirlenimsizliği olarak kendini Çizgi kavramında anlatır. (Nokta uzayın saltık olumsuzlanması olarak boyutsuzluktur.)

Nokta boyutsuzluk olarak olumsuzlama kapsar, kendisi ve kendi karşıtı, böylece çelişkidir. Noktadan Çizgiye mantıksal geçişin olanağı için yalnızca ve yalnızca noktanın bu olumsuz karakteri vardır. Nokta zorunlu olarak kendini olumsuzlar çünkü kendisi ve o denli de karşıtıdır. Noktanın kendisi kendi karşıtının karşıtı, kendisi de bir karşıttır. Noktanın karşıtı Uzayın kendisidir. Karşıtlar birbirlerini ve böylece birliklerini ortadan kaldırdıkları için karşıtlardırlar. Olumsuzun olumsuzlanması olumsuzun kendi karakterinde yatar. Noktayı ilk belirlenim olarak alırsak, ikinci belirlenim çizgidir. Ama gerçekte çizgi ilk uzay boyutu ve böylece ilk uzaysal belirlenimdir ("Ek. Uzaysallığın ilk belirlenimi yalnızca doğru çizgidir," § 256, Ek). Çizgi de Uzayın olumsuzlanması, ama boyutlu olumsuzlanması, böylece bir kez daha çelişki, ve yeni bir çelişkidir. Olumsuzun olumsuzlanması bu durumda Yüzeydir. Ve Yüzey için de aynı mantıksal açınım Hacım kategorisine götürür. Hacım Yüzey ve Çizginin birliği olarak ilk uzaysal Tekilliktir.

Hegel Noktayı ilk belirlenim olarak alır ve Hacmı yüzeyin bir işlevi olarak görür.

Uzay kendinde olumsuzluktur. Zaman belirli, kendi için olumsuzluk. Uzayın mantıksal olarak Zamana geçişi Uzayın kendinde Zaman olmasından gelir. Geçiş ancak ve ancak bir Kavramın kendinde olduğu şeyin ortaya koyulmasıdır, ya da mantıksal çıkarsama ancak ve ancak birşeyde kendinde olanın belirtik kılınmasıdır. Böylece Uzay ve Zamanın birliği sözde Görelilik Kuramında ileri sürüldüğü gibi sonradan tanıtlanacak birşey olarak değil, tam tersine gerçek ilk ve başlangıç olarak geçerlidir.

Uzayın Zamana geçişi Uzayın başkalaşarak Zaman olması değildir. Uzay ve Zaman her ikisi de vardır, yaratılmazlar, ilksiz-sonsuzdurlar, ve geçiş mantıksal olarak bizim tarafımızdan ve nesnel olarak yapılır.

Zamanın fiziksel akış olarak düşünülmesi Zamanın Kavramına ulaşma yolu değildir çünkü akışın kendisi belirli Zaman kavramını kullanan bir fenomen ya da tasarımdır.

Zamanın kendi için olumsuzlama olması onun etkin olumsuzlama olması, sürekli ortadan kaldırma olmasıdır. Zaman ilk olarak olumludur — Şimdi. Ama Şimdinin belirlenimi kendini ortadan kaldırmaktır — Geçmiş ve Gelecek olarak. Şimdi bu iki belirlenimin birliğidir.

Görelilik kuramının tüm uslamlamasının temelinde zamanın görgül olarak ölçülebilir olması, başka bir deyişle fiziksel nesnelerin devimine indirgenmesi sayıltısı yatar. Ölçü her durumda bir devim aracılığıyla yerine getirilir ve bu devimin dönemselliği 'zaman' birimi olarak ve eşit olarak kabul edilir.

(a) durumunda kutu dinginlikte, (b) durumunda kutu devinen bir gönderme çatısı içinde v hızı ile devinmektedir. Işık (b) durumunda 2L'den daha uzun bir yolu geçtiği için ışık hızının değişmezliğini sürdürmenin yolu geçen zamanın arttırılmasını gerektirir.
(b) durumunda dingin çatı C1 konumundan C2 konumuna geçerken ışığın bir cisimcik gibi davrandığı kabul edilir.

Benzer bir durum Galileo'nun daireler ile ilgili gözlemlerinde görülür. Aslında problemin ayrımsanması daha da eskiye, Aristoteles'e gider: http://mathworld.wolfram.com/Arist otlesWheelParadox.html.

II. Absolute space, in its own nature, without relation to anything external, remains always similar and immovable. Relative space is some movable dimensions or measure of the absolute spaces; which our senses determine by its position to bodies; and which is commonly taken for immovable space; such is the dimension of a subterraneous, an aerial, or celestial space, determined by its position in respect of the earth. Absolute and relative space are the same in figure and magnitude; but they do not remain always numerically the same. For if the earth, for instance, moves, a space of our air, which relatively and in respect of the earth remains always the same, will at one time be one part of the absolute space into which the air passes; at another time it will be another part of the same, and so, absolutely understood, it will be continually changed.

II. Saltık uzay [spatium absolutum], kendi doğasında, dışsal herhangi birşey ile ilişki olmaksızın, her zaman benzer ve devimsiz kalır. Göreli uzay saltık uzayların devinebilir bir boyutu ya da ölçüsüdür ki, duyularımız onu cisimler açısından konumu yoluyla belirler, ve kabaca devimsiz uzay yerine alınır; örneğin yeryüzü açısından konumu yoluyla belirlenen bir yeraltı, atmosferik, ya da göksel uzayın boyutu böyledir. Saltık uzay ve göreli uzay böylece betide ve büyüklükte aynıdırlar; ama her zaman sayısal olarak aynı kalmazlar. Çünkü eğer örneğin yeryüzü devinirse, havamızın yeryüzü ile göreli olarak ve onun açısından her zaman aynı kalan bir uzayı bir kez saltık uzayın içine havanın geçtiği bir parçası olacaktır; bir başka kez onun bir başka parçası olacak, ve böylece, saltık olarak anlaşıldığında, sürekli olarak değişecektir.

Uzay ve Zaman

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Uzay, zaman, özdek

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

UZAY, ZAMAN, ÖZDEK

Aziz Yardımlı

DOĞA VE US

Doğa Yasaları nesneldir. Doğa Yasaları Immanuel Kant'ın görüngüler ile ilgilenen Eleştirel Felsefesinde nesnel değil ama yalnızca özneldir.

Doğa Yasaları görgülcülük tarafından yadsınır çünkü Yasa evrensel ve zorunlu olmadıkça Yasa değilken görgücülük evrensellik ve zorunluğu görgül olamadıkları, deneyimden türetilemedikleri zemininde yadsır. Görgücülüğün bilime Yasanın yerine teklif ettiği "olasılık" ya da "istatistik" kavramı bir yandan yalnızca bilinçte bulunurken ve nesnel değilken, öte yandan olasılığın kendisi kendinde zorunluktur.

Yasa ussaldır ve yasanın ussallığı onun yalnızca öznel-biçimsel mantıksal olmaması ama varolan evrenin nesnel ve içerik denilen şey ile ilgili belirlenimi de olmasıdır. Yasa kavram-bağıntısıdır.

Nesnel Logos (ya da Platonik İdea) insan Usunda belirli öznel varoluş kazanır. Doğa olarak İdea reel Doğada belirli nesnel varoluş kazanır. Tin olarak İdea insan bilincinde öznel ve nesnel belirli varoluş kazanır.

Doğa kendinde Ustur. Doğa kavramsal olarak, soyut belirlenimlerin bir dizgesi olarak, ideal olarak düşünüldüğünde ilk olarak erekseldir. Ve Doğada İdea kendine dışsaldır.

UZAY

Uzay Doğanın ilk kategorisidir ve Hegel'in dizgesinde arı mantıksaldan doğal olana, Logostan Doğaya geçişte ilk kavram olarak olumsuz çıkarsaması dışında bütünüyle belirlenimsizdir. Uzay kavramında ilkin olumsuzlanmış ya da negatif Logos dışında hiçbir belirlenim yoktur. Uzay böylece dolaysızlığı, soyutluğu, ilişkisizliği, ayrımsızlığı içinde salt olumlu olarak, saltık Uzay olarak görünür. Bu Uzayın analitik, e.d. yalıtılmış tasarımıdır, çünkü bu arılığın tersine Uzay kavramı belirlidir, çünkü başka birşey değil ama Uzaydır. Uzay bu kendi karakterini ilkin çıkarsanması yoluyla, mantıksal ve doğal olan arasındaki karşıtlık yoluyla, ikinci olarak kendisinin tüm daha öte doğa kavramlarının çıkarsama için başlangıç olması yoluyla kazanır.

Uzayı ancak karşıtlığı ile ilişkisi içinde anlayabiliriz: Eğer Logos/Us idealite olarak görülürse, Uzay realitedir; eğer Logos arı içsellik olarak görülürse, Uzay arı dışsallıktır. Uzayı kendisinden başka birşeyin terimlerinde düşünmek, onu tanımlamayı, tasarımlamayı istemek geçersizdir, çünkü bu girişimler Uzayı Uzaydan başka birşey yapmada sonlanır (Uzay 'x'tir önermesi açıktır ki Uzayı kendisi olmayan ve zorunlu olarak karşıtı da, Zaman da olmayan herhangi birşey olarak sunar.).

Uzay kendisidir ve Uzay için söylenebilecek başka herşey yalnızca onun bağıntısı, mantığıdır. Uzay mantıksal doğasında dolaysız Varlık gibidir, kendisinden çıkarsanan başka herşeye, genel olarak Doğa alanına olduğu gibi genel olarak Tin alanına da katılır, doğal ve tinsel herşeyin zeminidir. Uzayın mantıksallığı onun olumsuz karakterini, kendi başkası olma karakterini anlatır.

Uzayın soyut birbiri dışındalığı (Hegel: die abstrakte Allgemeinheit ihres Außersichseins) Uzay kavramının etimolojisi için en uygun belirlenimlerden biridir — belirsizce uzama. Türkçe sözcüğün

kökeni Uzayın daha şimdiden birbiri dışındalık olarak alındığını gösterir. Uzay bu belirlenimi içinde saltık olarak süreklidir — arı Nicelik.

Uzayın birbiri dışındalık olması onu süreklilik ve kesiklik momentlerinin birliği yapar. Bu arı Nicelik belirlenimsiz olarak, sınırlanmamış olarak, uzamsız olarak görüldüğünde Newton'ın "saltık Uzay" dediği soyutlamadır. Göreli Uzay ya da ilişkili Uzay, sınırlanmış, olumsuzlanmış Uzay daha yüksek bir kategoridir, çünkü belirli ve böylece içeriklidir.

Uzay kendinde-Varlık ya da bağıntısız Varlık kavramına karşılık düşerken, burada Uzayın belirli-Varlığı (Dasein) onun olumsuzuk yanıdır. Mantıksal kendi-için-varlık kıpısı bu iki kıpının birliği olarak, "uzayın olumsuzlanması" olarak Noktadır. Nokta, Leibniz'in monadları gibi, bir kendi-için-varlık olarak kendini sonsuzluğa çoğaltır. Modanlar monadı soyut, belirlenimsiz Uzayın kendisidir.

"Uzay öyleyse noktasallıktır [Punktualität]; ama nokta bir hiçlik olduğuna göre, eksiksiz sürekliliktir." (Hegel, Ansiklopedi, § 254, Ek.)

Uzayın ilk belirlenimi olarak Nokta Uzayın saltık olumsuzu ya da saltık olumsuzlanmasıdır. Nokta Varlık olarak Uzayın Yokluğu gibidir, çünkü Nokta hiçbir boyut kapsamaz. Saltık hiçliktir, Uzay ile ilişkisi yalnızca onun dışlanması, olumsuzlanması, ama Uzayda koyulan olumsuzlanmasıdır — boyutsuzluk. Nokta olumsuz Uzaydır. Nokta bir hiçlik olduğu düzeye dek Uzayın soyut sürekliliğini bozmaz. Uzay bu düzeye dek, hiçbir belirlenime izin vermediği düzeye dek sınırsız, sonsuzdur: "Evren çevresine tahtalar çivilenmiş bir yer değildir."

Uzayın reel olup olmadığı sorusu doğal bilincin realitenin kendisinin kavramı konusundaki bilgisizliği nedeniyle bu bilinç için yanıtsız kalmak zorundadır. Doğal bilinç realiteyi "duyusal" olan ile eşitlediği zaman Uzayın salt biçimsel, salt öznel olduğu vargısını çıkarır (Kant). Uzay salt kendi başına belirlenimsiz olarak alındığında duyumsanamaz. Ama belirli Uzay olarak duyusaldır ve Uzay duyusunu yitirmek bile yönsüzlük olarak duyumsanabilecek olan ansal durumdur.

Uzayın Zamana geçişi Kavamın kendi gizilliğini açındırma yollarından yalnızca biridir.

Uzay kendi için varlık olarak birbiri dışındalık, yanyanalık, bitişikliktir ve bu onun sürekliliğini anlatır. Zaman kendi için varlık olarak sürekli sürekli ortadan kalkış, sürekli yitiştir.

Nokta boyutsuzluk olarak olumsuzlama kapsar, kendisi ve kendi karşıtı, böylece çelişkidir. Noktadan Çizgiye mantıksal geçişin olanağı için yalnızca ve yalnızca noktanın bu olumsuz karakteri vardır. Nokta zorunlu olarak kendini olumsuzlar çünkü kendisi ve o denli de karşıtıdır. Noktanın kendisi kendi karşıtının karşıtı, kendisi de bir karşıttır. Noktanın karşıtı Uzayın kendisidir. Karşıtlar birbirlerini ve böylece birliklerini ortadan kaldırdıkları için karşıtlardırlar. Olumsuzun olumsuzlanması olumsuzun kendi karakterinde yatar. Noktayı ilk belirlenim olarak alırsak, ikinci belirlenim çizgidir. Ama gerçekte çizgi ilk uzay boyutu ve böylece ilk uzaysal belirlenimdir ("Ek. Uzaysallığın ilk belirlenimi yalnızca doğru çizgidir," § 256, Ek). Çizgi de Uzayın olumsuzlanması, ama boyutlu olumsuzlanması, böylece bir kez daha çelişki, ve yeni bir çelişkidir. Olumsuzun olumsuzlanması bu durumda Yüzeydir. Ve Yüzey için de aynı mantıksal açınım Hacım kategorisine götürür. Hacım Yüzey ve Çizginin birliği olarak ilk uzaysal Tekilliktir.

Hegel Noktayı ilk belirlenim olarak alır ve Hacmı yüzeyin bir işlevi olarak görür.

Uzay kendinde Kavram olarak

> Kavramın evrensellik, tikellik ve tekillik kıpılarını kendi içinde taşır— Üç Boyut;
>
> Boyutlar başka türlü de anlatılabilirler — Çizgi, Yüzey, Hacım.

Uzayın üç boyutlu olmasının zorunluğu nedir ya da üç boyutluluk nasıl çıkarsanır? Uzayın daha öte ayrımlaşmasının, üç boyutlu ya da üç belirlenimli olmasının olanağı ancak ve ancak kavramsal karakterine bağlı olabilir.

Uzayın üç boyutu onun çizgi, yüzey ve hacım olarak üç belirlenimi ile aynı şeydir. Ve Uzay kavram olarak evrensellik, tikellik ve tekillik belirlenimlerini taşır. Evrensellik Uzayın belirlenimsizliği olarak kendini Çizgi kavramında anlatır. (Nokta uzayın saltık olumsuzlanması olarak boyutsuzluktur.)

ZAMAN

Uzay kendinde olumsuzluktur. Zaman belirli, kendi için olumsuzluk. Uzayın mantıksal olarak Zamana geçişi Uzayın kendinde Zaman olmasından gelir. Uzayın belirli olarak, Uzay olarak kendinde olumsuz olması karşıtı ile, onu olumsuzlayan ile bağıntısını anlatmaktan başka birşey yapmaz. Geçiş ancak ve ancak bir Kavramın kendinde olduğu şeyin ortaya koyulmasıdır, ya da mantıksal çıkarsama ancak ve ancak birşeyde kendinde olanın belirtik kılınmasıdır. Böylece Uzay ve Zamanın birliği sözde Görelilik Kuramında ileri sürüldüğü gibi sonradan tanıtlanacak birşey olarak değil, tam tersine gerçek ilk ve başlangıç olarak geçerlidir.

Uzayın Zamana geçişi Uzayın başkalaşarak Zaman olması değildir. Uzay ve Zaman her ikisi de vardır, yaratılmazlar, ilksiz-sonsuzdurlar, ve geçiş mantıksal olarak bizim tarafımızdan ve nesnel olarak yapılır.

Zamanın fiziksel akış olarak düşünülmesi Zamanın Kavramına ulaşma yolu değildir çünkü akışın kendisi belirli Zaman kavramını kullanan bir fenomen ya da tasarımdır.

Görelilik kuramının tüm uslamlamasının temelinde Zamanın görgül olarak ölçülebilir olması, başka bir deyişle Zamanın cisimlerin devimine indirgenmesi sayıltısı yatar. O zaman Zamanın kendisi Zaman yoluyla ölçülmüş olur çünkü Devim Zamanı bir kıpı olarak kapsar.

Ölçü her durumda bir Devim aracılığıyla yerine getirilir ve bu Devimin dönemselliği 'zaman' birimi olarak ve her nasılsa eşit olarak kabul edilir.

Zamanın kendi için olumsuzlama olması onun etkin olumsuzlama olması, sürekli ortadan kaldırma olmasıdır. Zaman ilk olarak olumludur — Şimdi. Ama Şimdinin belirlenimi kendini ortadan kaldırmaktır — Geçmiş ve Gelecek olarak. Şimdi bu iki belirlenimin birliğidir. Uzayın dolaysızlığı ile karşıtlık içinde, Zaman kendi için olarak kendi ile dolaylıdır: Kendisi ve kendi başkası, kendi olumsuzudur. Bu karşıtlık Zamanı mantıksal olarak bir oluş yapan şeydir. Oluşun mantığı kendini ortadan kaldırmak, belirli-Varlık yapmaktır. Zaman Şimdi, Geçmiş ve Gelecek olarak belirlilik kazanır.

AYNA DENEYİ (ÖZEL GÖRELİLİK KURAMINDA)

a) durumunda kutu dinginlikte, (b) durumunda kutu devinen bir gönderme çatısı içinde v hızı ile devinmektedir. Işık (b) durumunda 2L'den daha uzun bir yolu geçtiği için ışık hızının değişimsizliğini sürdürmenin yolu geçen zamanın arttırılmasını gerektirir.

(b) durumunda dingin çatı C1 konumundan C2 konumuna geçerken ışığın bir cisimcik gibi davrandığı kabul edilir.

Galileo eşözekli daireler üzerine gözlemlerinde benzer paradokslar saptar. Aslında problemin ayrımsanması daha da eskiye, Aristoteles'e gider: http://mathworld.wolfram.com/AristotlesWheelParadox.html.

İki dairenin geçtiği yollar eşit olduğuna göre eşitsiz dairelerin çevreleri eşit olmalıdır, ama değildirler.

Wolfram'ın paradoksa önerdiği çözüm şöyledir: Herhangi bir uzunluktaki bir çizgi dilimindeki (ya da giderek sonsuz bir çizgi ya da bir düzlem üzerindeki, üç-boyutlu bir uzaydaki) noktaların kardinal sayılarının aynı olduğu kabul edilirse, bunların tümü de bire-bir karşılık düşme ilişkisi içinde durur.

Wolfram'ı bir yana bırakırsak, gerçekte küçük ve büyük daire üzerindeki noktaların bire-bir karşılık düşmeleri söz konusu değildir çünkü iki daire için de noktaların sayısı sonsuz olmalıdır. Ama sonsuzun kendisi bir sayı değildir. Sonsuz bir Nicelik değil ama Niteliktir. "Transfinite" ya da sonlu-ötesi sayı sonsuz değil ama her zaman sonludur.

Öte yandan, ışığın dalga doğası ve eşözekli yayılım olgusu verildiğinde, L/g ya da uzayan L, cisim sayıltısı altında yapılan hesaplamanın tersine, t değerinde bir değişimi gerektirmez.

LEIBNIZ

Çalışma sürüyor.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

V838 Light Echo

Kaynak · İdea

V838 Light Echo: The Movie Image Credit: ESA, NASA, Hubble Space Telescope; Music: The Driving Force (Jingle Punks)

Explanation: What caused this outburst of V838 Mon? For reasons unknown, star V838 Mon suddenly became one of the brightest stars in the entire Milky Way Galaxy. Then, just a few months later, it faded. A stellar flash like this has never been seen before — supernovas and novas expel a tremendous amount of matter out into space. Although the V838 Mon flash appeared to expel some material into space, what is seen in the above eight-frame movie, interpolated for smoothness, is actually an outwardly moving light echo of the flash. The actual time-span of the above movie is from 2002, when the flash was first recorded, to 2006. In a light echo, light from the flash is reflected by successively more distant ellipsoids in the complex array of ambient interstellar dust that already surrounded the star. Currently, the leading model for V838's outburst was the orbital decay and subsequent merging of two relatively normal stars. V838 Mon lies about 20,000 light years away toward the constellation of Monoceros, while the largest light echo above spans about six light years in diameter.

YAŞAMBİLİM FELSEFESİ VE POZİTİVİZM

Kaynak · Noesis

YAŞAMBİLİM FELSEFESİ VE POZİTİVİZM

Bioloji felsefesine ilginin son onyıllarda gözlenen keskin yükselişi pozitivizmin keskin düşüşüne bağlıdır.

Bioloji felsefesinin doğuşu başlıca pozitivizmden kalıt alınan molozları kaldırma görevi tarafından tanımlanır.

“Metafizik,” “ontoloji,” “epistemoloji” kavramlarına uygun olarak kullanılmayan yanıltıcı

terimlerdir.

Metafizik doğa-ötesi demektir ve Tin alanını belirtir. Aristoteles'in kendisi hiçbir zaman "metafizik" terimini kullanmadı. Aristoteles için "İlk Felsefe" kavramları kavramlar olarak inceler. "İkinci felsefe" Doğa Felsefesidir. Üçüncüsü olarak felsefe tarihinde genellikle kullanılmış olan terim "Etik"tir. Etik Tin alanının yalnızca bir bölümünü kapsar ve bilinmesi gereken şey Tin alanının bütünüdür.

Ontoloji yalnızca varlık alanının incelemesidir ve Mantık Biliminin yalnızca birinci bölümünün adlandırması için uygundur. Öz ve Kavram alanlarının incelemesi ontolojiyi öncülü olarak alır. "Ontorolji" terimini yerli yersiz kullanan yazarlar bir kural olarak "ontoloji" ile soyut Varlık ile ilgili olanı değil, özdeksel, duyusal, cisimsel, fiziksel vb. terimleri tarafından düşündürülene benzer bir tasarımı göz önünde tutarlar.

Epistemoloji felsefe bağlamında kullanıldığı zaman "bilmeden önce bilme"nin yöntemini bulmak için kurulan bir komployu ya da uyanıklığı anlatır. Epistemolojinin kendisi bilgi üzerine dayanmaz. "Bilgi" kavramı Mantık Biliminin bir kavramıdır ve dizgesel konumu içinde bilinebilir. Pozitivist epistemoloji pekala yüzmeyi suya girmeden öğrenmeyi isteyen kurnaz biri için olağanüstü yararlı olabilir.

> Pozitivizm tüm içeriği ile "yaşam" kavramını mekaniğin uzay, zaman, özdek kavramlarına indirgemeyi istedi.
>
> Bu üç kavram da (uzay, zaman, özdek) ölçülebilir olduğu için, pozitivizm elementer nicelik belirlenimlerini bilimselliğin ölçütü yaptı.
>
> Pozitivizm matematiği de kavrama ilgisiz saydı ve kavramsızlıktan göreliliği türetti.

Yalnızca olguyu tanıyabilen ve yalnızca olgunun varlığını kabul edebilen bilinç biçimi olarak alındığında bile, pozitivizm olgunun ne olduğu konusunda bilgisizdir, çünkü olgunun kavramsız ve belirlenimsiz olduğuna ve matematiğin olgunun soyutluğuna ilgisiz olduğuna inanır. Pozitivizm kavramsız olgu, deneyim, gözlem vb. ile ilgilendiği için, ve olgular, deneyimler vb. kavramsız olamayacağı için, tüm sorunlar pozitivist rhetorik yoluyla çözülür. Pozitivizm ne yaptığı konusunda saltık olarak bilinçsiz kalmak zorundadır.

Felsefede "geleneksel sorular" yoktur, çünkü felsefede ussal sorunlar vardır. "Gelenek" ancak kendine başka adlar arasında "analitik gelenek" adını da verebilen pozitivizm için uygun bir konu olabilir. Felsefenin "özel" soruları da yoktur ve bütün işi kavramsal dizgenin üretimi ile ilgilidir. Yaşambilim felsefesinin de özel konuları yoktur ve içeriği ve bu içeriğin dizgeselleştirilmesi nesnel Yaşam kavramının kendisi tarafından belirlenir. Doğal bilincin tasarımsal yöntemleri ile bilim yapmanın olanaksızlığı ve yakışıksızlığı bu alanda da kazanılacak ilk içgörü olmalıdır. Britannica'nın konuya yaklaşımında birincil etmen popülerliktir ve deneme sık sık bir magazin makalesi karakterini taşır.

Yaşam alanı öncülleri olarak inorganik doğayı, daha belirli olarak Mekanik ve Kimya alanlarını aldığı için, bu iki alan ile ayrımı özsel noktalardan biridir. "Yaşam" mekanik ve kimyasal belirlenimleri ile özdekseli kapsamasına karşın, tüm belirlenimleri ile kendisi özdeksel değildir. Yaşam Doğa ve Tin alanları arasında geçiş kıpısıdır. Yaşam özdeksel Doğanın erişebileceği en yüksek belirlenimdir. Tin kavramı ilkin homo sapiens ile edimsellik kazanır.

Doğa felsefesi

1) ARİSTOTELES: SONSUZ

Kaynak · İdea

Aristoteles sonsuzun çelişkili belirlenimini açımlar:

1) Sonsuz bir yandan sonun olumsuzlanması, sürekli öteye geçiş, sürekli ilerlemedir. Bu kötü sonsuz ya da nicel sonsuzdur, her zaman sonludur. Anaximander'de Apeiron ya da Cantor'da sonlu-ötesi sayılar sonlunun yalnızca sonluda kalan olumsuzlamalarını anlatır. Apeiron sınırsız ya da belirsizdir, ama sonsuz değil, çünkü sonsuz sonun olumsuzlaması olarak olumsuzlanacak bir sonu, bir sınırı gerektirir. Belirsizlik ya da sınırsızlık sürekli ilerleme olarak kötü sonsuz, e.d. sonludur. Cantor'un sonlu-ötesi sayıları ise kendileri birer öte taşıdıkları için dolaysızca sonludurlar. Aristoteles'e göre böyle "sonsuz" gerçek ya da edimsel sonsuz değil, ama "kendinde" ya da gizil sonsuz, sonsuzun olanağıdır.

"Çünkü genel olarak sonsuz öyle bir varoluş kipindedir ki, bir şey her zaman bir başkasından sonra alınır ve alınan her bir şey her zaman sonlu ama her zaman ayrıdır." (Aristoteles, Fizik, Kitap 3, Bölüm 6.)

Artış açısından gizil olarak sonsuz bir diziye örnek olarak, 1, 2, 3, ... ile başlayan dizide bir sayı her zaman bir başkasından sonra eklenebilir, ama daha fazla sayı ekleme süreci bitirilemez ya da tamamlanamaz. Bölme ya da azalış açısından gizil olarak sonsuz bir dizinin örneği 1, 0.5, 0.25, 0.125, 0.0625, ... dizisidir. Süreç tamamlanamaz.

"Bölme sürecinin hiçbir zaman bir sona ulaşamaması bu etkinliğin gizil olarak varolduğunu gösterir, sonsuzun ayrı olarak varolduğunu değil." (Aristoteles, Metafizik, Kitap 9, Bölüm 6.)

2) Öte yandan gerçek sonsuz bir nicelik değil ama bir niteliktir. Sonsuzluk ilkin sonlunun olumsuzlamasıdır. Ama olumsuzlama sonsuzu göreli ya da ilişkili ve böylece sonlu yapar. Sonsuzun sınırlanmaması için sınırın sınır olmayan bir sınır olması gerekir. Başka bir deyişle, sonsuzluk sınırda başkası ile değil ama kendi ile karşılaşmayı, başkalıkta kendisi ve kendisinde olmayı gerektirir.

5) BOLZANO: "MENGE" OLARAK KÖTÜ SONSUZ

Kaynak · İdea

Bernard Bolzano (1781–1848)

Küme (Menge) terimini ilk kullanan Bolzano bu kötü ya da gizil sonsuz kavramını kabul etmemesine karşın kendisi de sonluyu sonsuz olarak ileri sürer: "Her sonlu çokluktan daha büyük olan bir çokluğa, e.d. her sonlu kümeyi yalnızca bir parçası olarak alma özelliği olan bir çokluğa bir sonsuz çokluk diyeceğim." (Bernard Bolzano 1837, Wissenschaftslehre. s. 6.)

Bernard Bolzano (1781-1848) was a Czech philosopher, mathematician, and theologian whose ideas about sets and infinity both influenced and anticipated Cantor. He says (Paradoxes of the Infinite 1851, § 3) that a set is "a whole consisting of certain parts" or "a system (Inbegriff) of certain things". The idea of a set is given by one of the "simplest conceptions of our understanding", namely by the meaning of the word and when we say "The sun, the earth, and the moon act upon one another," "The rose, and the conception of a rose, are two very different things".

But we must add that every arbitrary object A can be combined in a system with any others B, C, D, …, or (still speaking more correctly) already forms a system [an aggregate] by itself [without our

intervention – an sich selbst schon] i.e. the combination of A with B, C, D … already forms a system [an aggregate], of which some more or less important truth can be enunciated, provided only that each of the presentations A, B, C, D, … in fact represents a different object, or in so far as none of the propositions 'A is the same as B,' 'A is the same as C,' 'A is the same as D,' etc., is true. For if e.g. A is the same as B, then it is certainly unreasonable to speak of a system [an aggregate] of the things A and B.

Firstly: "Nowhere can an infinite set exist", they say, "for the simple reason that an infinite set can never be united to form a whole, never be collected together in thought." I must stigmatise this assertion as a mistake, and as a mistake engendered by the false opinion that a whoe consisting of certain objects a, b, c, d, … cannot be constructed in thought unless one first forms separate mental representations [Vorstellungen] of its separate component objects. This is by no means true. I can thnk of the set, of the aggregate, or if you prefer it, the totality, of the inhabitants of Prague or of Peking without forming a separate representation of each separate inhabitant. § 21 (Ewald p. 258)

6) SONSUZ SAYI YANILSAMASI; CANTOR

Kaynak · İdea

Georg Cantor was wrong about infinity. Greatest Mistake in History True Infinity explained

Infinity - boundless endless = ∞

Mathematics/universe - bound end = ()

Cantor said (∞)

Greatest Oxymoron in existence

Cantor did find something, however it is not Actual infinity.

What he found:

The infinite possibilities within the core of our numerical system, the Number 1.

ALL types of numerical expressions, be it fractions, decimal points, percentages, whole numbers etc are different ways of expressing this one number. Hence,

What Cantor perceived to have found = (∞), an infinite restricted by time and space

What Cantor actually found = (1).

Now to what I found about the number 1 in finite. (1)

There are many ways to express mathematics, but what is the core?

x, ÷ , √ , Etc are grouped and fancy symbols explaining the only two symbols. + and -.

Every mathematical expression can be explain by these two symbols.

Remembering maths is finite, this numeric 1 is comprised of or subject to

(+ | -)

This is Theory of Everything.

Except.....

Quantum Mechanics states for nothing to create something, laws must be in place for nothing to produce something.

How do you explain this. Easy....

+ (+ | -)

This is the link between Quantum Mechanics and Gravitational Physics.

Even a law however is not nothing, but something. It is an action and must proceed an entity.

1 + (+ | -)

What is 1 added onto finite or 1 added onto Mathematics as the equation shows.

It is ∞.

1 + (+ | -) = ∞

The Actual True infinity

This means

If we add 1 onto finite addition itself, we have infinite positive and respectively 1 added onto subtraction itself, infinite negative

1 + (+) = + ∞

1 + (-) = - ∞

Religiously what does this mean?

God (1) created (+) everything ((+|-)) and after judgement day (=), depending on our free will choices, we could end up in either heaven (+ ∞) or hell (- ∞). BAĞLANTI

7) CANTOR: TANRISAL SONSUZ

Kaynak · İdea

Georg Ferdinand Ludwig Philipp Cantor (1845–1918)

"Accordingly I distinguish an eternal uncreated infinity or absolutum which is due to God and his attributes, and a created infinity or transfinitum, which has to be used wherever in the created nature an actual infinity has to be noticed, for example, with respect to, according to my firm conviction, the actually infinite number of created individuals, in the universe as well as on our earth and, most probably, even in every arbitrarily small extended piece of space. (G. Cantor [3, p. 399; 8, p. 252])"

Modern meta-Mathematics banished the very words "potential" and "actual" from its lexicon and proclaimed G.Cantor's set theory as a "naive" theory just because G.Cantor too explicitly, too long, and too unconvincingly tryed to prove a logical legitimacy of the Actual Infinity usage in Mathematics. (BAĞLANTI)

Doğa Felsefesi

Kaynak · İdea

Doğa Felsefesi Doğanın kavramsal dizgesidir. Görgül doğa bilimleri de Doğayı kavramsal olarak dizgeselleştirirler. Aralarındaki ayrım Tasarım ve Kavramın ayrımıdır. Tasarım kavramın görül biçimidir, örneğin noktayı düşünmek yerine noktanın imgesini düşünmek, devleti düşünmek yerine belirli pozitif bir devleti düşünmek gibi. Kavramda kendisinden başka düşünecek hiçbirşey olmadığına göre, Doğa alanının kavramlarının bilgisi onları tanımlamak, betimleme, açıklamak gibi tasarımsal aygıtlarda bozmak yerine, onları dizgesel bağıntıları içine getirmekten oluşur.

Görgül Fizik ve Doğa Felsefesi, Hegel (Fels. Bilimler Ansiklopedisi, Giriş)

"Fiziğe ve Doğa Tarihine ilkin görgül bilimler denir, ve bütünüyle algı ve deneyim alanına aittirler ve bu yolda Doğa Felsefesi, eş deyişle düşüncelerden türetilen Doğa-Bilgisi ile karşıtlık içinde dururlar. Ama gerçekte Görgül Fiziğe karşı belirtilecek ilk nokta onda kabul ettiğinden ve bildiğinden çok daha fazla düşüncenin bulunduğu ve kendisinin sandığından daha iyi olduğudur; ya da, eğer Fizikte düşünce bir bakıma kötü birşey sayılacaksa, sandığından daha kötü olduğudur. Öyleyse Fizik ve Doğa Felsefesi birbirlerinden algılamanın ve düşünmenin birbirlerinden ayrıldığı gibi değil, ama yalnızca düşünmenin tür ve tarzı yoluyla ayrılırlar; ikisi de Doğanın düşünce yoluyla bilinmesini anlatırlar."

Doğa Felsefesinin a priori karakteri deneyimden bağımsız olması demek değildir. Deneyimi olanaklı kılan kategorilerin kendilerinin saptanması demektir. Doğa alanında, ve hiç kuşkusuz Tin alanında da Deneyim olarak kabul edilen herşey (gözlem, olgu, algı, yaşantı vb.) özsel olarak kavramsaldır. Kavramsız olgu, deneyim vb. hiçbirşeydir, salt bir analitik soyutlamadır. Doğa Felsefesinin yapması gereken şey görgül bilgiyi kavramsal bilgiye yükseltmektir.

Pozitivizm kavramı "metafizik" olarak gördüğü ve metafiziği anlamadığı için kavramı görgül olandan soyutlamayı ister. Böyle yaparak görgül olanı görgül karakterinden de yoksunlaştırmayı istediğini anlamaz. Görgül olan kavramın görüngüsü, onun kavram olarak değil ama tasarım olarak anlatımıdır. Doğa fenomenlerinde ve tinsel olgularda görgül olan yan özsel olarak kavramdır.

Pozitivizmin görgül doğrulama dediği şey gerçekte herşeye karşın kavramın kavramı doğrulaması, ama tasarım biçimine bozulmuş kavramın bir doğrulaması olacaktır.

"Gene de, eğer Fizik yalnızca algılara dayanıyor olsaydı ve algılar duyuların kanıtlarından başka birşey olmasalardı, o zaman fiziksel edim yalnızca görmekten, işitmekten, koklamaktan vb. oluşur ve bu yolda hayvanlar da birer fizikçi olurlardı. Ama gören, işiten vb. bir anlıktır, düşünen birşeydir." (Hegel, Doğa Felsefesi, § 246)

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Doğa ve Ereksellik

Kaynak · Noesis

Doğa ve Ereksellik

Doğanın ereği homo sapienstir. İnsanın evrimi bir raslantı değil, doğa yasalarının zorunlu bir sonucudur. Doğanın kendisi en öğesel kategorilerden (uzay, zaman, özdek) başlayarak homo sapiense dek erişen bir gelişim sürecidir. Homo sapiens doğanın bütününü özetler ve tamamlanmış doğa olarak, eksiksiz doğa olarak görülebilir. Erek daha ötesi olmayandır ve doğal insanın ötesi tinsel insandır. İnsan tinsel olarak sonsuzdur, çünkü özgürdür.

Homo sapiensin daha öte evrime açık olduğu görüşü homo sapiensten ayrı olan yeni bir türün oluşmakta olduğu tezini getirir. Bu tezin kendisi yine ereksellik üzerine dayalı bir ön-çıkarsamadır. Bir tür ancak mutasyonlar ya da kalıcı genetik değişimler sonucunda ortaya çıkabilir, ve homo sapiensin onu yeni bir türe dönüştürecek mutasyonlara uğradığı görüşü henüz bilim-kurgu senaryolarının dışında herhangi bir geçerlik kazanmış değildir.

Homo sapiens bütün bir kültür ve tarih sürecinde biyolojik olarak değişmeden ya da aynı tür

olarak, aynı İdea olarak kaldı. İnsan İdeasının ötesi insandan daha yüksek bir varlığın İdeasını, henüz edimselleşmemiş daha yüksek bir gizilliği varsayar. Ama bir hipotez bile görgül bir temele dayanmak zorundadır. Evrim sürecinin homo sapienste tamamlanmamışlığı sıradan bilincin telos kavramından korkusunun bir çıkarsaması ve kanıtıdır. Bu bilinçte tüm uslamlama usun kendisine karşı çevrilir.

Yaşam alanı mekanik ve kimya alanlarını öncülleri olarak alır ve onlara dayanır. Ama yaşam mekanikten ve kimyadan daha çoğudur. DNA teleolojiktir, bir dirimli varlık için bir tür program, tasar ya da algoritma sayılabilecek bir biçim ile donatılıdır ve salt düzeneksel ve kimyasal olmaktan daha çoğu olan birşeyi, bir ereğe doğru gelişim için gizilliği kapsar.

Biyoloji felsefesi henüz kendi kavramsız düzyazı tarzında yaşamın teleolojik karakteri üzerine karar vermeye çalışmaktadır. Bu "bilim felsefesi" dalının nesnesi olan yaşam süreci kavramı kendinde kavram olarak, dolaysız olarak sergileyen ilk alandır. İlk kez burada mekanik olandan ve kimyasal olandan başka ve daha yüksek birşey, kavramın ilk belirişi olarak yaşam vardır. Yaşamda kavram tinselliğe en yakın gelişim aşamasında durur. Yaşam tüm mekanik ve kimyasal süreçlerin ötesinde olan, onlardan daha çoğu olan bir fenomendir ve tinselliğin yalnızca ilkesi ya da başlangıcıdır. Doğa işini homo sapiensin DNAsında tamamlar ve süreç bundan böyle tinsel bir karakter kazanır.

Yaşam en gizemli fenomen olarak, bilinmesi ya da anlaşılması en güç kavram olarak görülür. Gerçekte doğal bilinç için bu her kavram durumunda böyledir. Bu bilinç yalnızca Yaşam kavramı karşısında değil, ama en yalın kavramlar, uzay, zaman, özdek kavramları karşısına da tam olarak aynı güçlüğü deneyimler.

DOĞA YASALARI

Kaynak · Noesis

DOĞA YASALARI

Doğa Yasaları kavram bağıntılarıdır.

Doğa Yasaları kavram bağıntıları oldukları için evrensel ve zorunludur.

Yasa kavramı olasılığı dışlar, çünkü doğa yasası durumunda olasılık yasasının çiğnenebileceğini varsayar (bir tür doğa-üstü kurgu gerektirir).

Yaşambilim mekaniği ve kimyayı öncülleri olarak alır ve bu nedenle bu alanların yasalarını da kapsar.

Determinizm kötü bir adlandırmadır çünkü herşeyin ‘belirli’ olduğundan daha ötesini söylemez ve belirlilik yasallıktan çok daha azıdır.

Ideen zu einer Naturphilosophie / Bir Doğa Felsefesi İçin Düşünceler

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler

Schelling
Ideen zu einer Naturphilosophie (1797-1803)
Bir Doğa Felsefesi İçin Düşünceler
Çeviri: Aziz Yardımlı

SUNUŞ

Genel olarak Felsefenin ne olduğu sorusu dolaysızca yanıtlanamaz. Eğer belirli bir felsefe kavramı konusunda anlaşmak böyle kolay olsaydı, kendini evrensel geçerlikte bir felsefenin iyeliğinde görmek için yapılması gereken tek şey hemen bu kavramı çözümlemek olurdu. Önemli olan nokta şudur: Felsefe anlığımıza onun kendi aracılığı olmaksızın kökensel olarak ve doğal olarak verili birşey değildir. Herkes için ancak kişinin kendisinin yaptığı birşeydir; ve dolayısıyla felsefe ideası o denli de ancak felsefenin kendisinin sonucudur, ve felsefe sonsuz bir bilim olarak aynı zamanda kendisinin bilimidir.

Bu nedenle genel olarak felsefenin ya da özel olarak Doğa Felsefesinin bundan sonra onu parçalarına bölebilmek için keyfi bir kavramını vermek yerine, böyle bir kavramın kendisine ilkin okuyucunun gözleri önünde varlık kazanması için izin vermeye çalışacağım.

Bu arada herşeye karşın bir başlangıç noktamız olması gerektiğine göre, geçici olarak bir Doğa Felsefesinin Doğanın, eş deyişle herşeyi-içeren deneyim dünyasının olanağını ilk ilkelerden çıkarsaması gerektiğini varsayacağım. Ama bu kavramı analitik olarak ele almayacağım ya da doğru olduğunu varsayarak ondan sonuçlar türetmeyeceğim; ama herşeyden önce genel olarak ona olgusallığın ait olup olmadığını ve gelişme kabul eden herhangi birşeyi anlatıp anlatmadığını araştıracağım.

BİR DOĞA FELSEFESİNİN ÇÖZMESİ GEREKEN SORUNLAR ÜZERİNE

Kim kendini Doğa üzerine araştırmaya ve onun varsıllığının arı hazzına vermişse, Doğanın ve deneyimin olanaklı olup olmadığını sormaz. Kişi için onun orada olması yeterlidir; onu kendi edimi yoluyla olgusal kılmıştır, ve neyin olanaklı olduğu sorusu ancak olgusallığı elinde tutmadığına inanan biri tarafından getirilir. Doğa araştırmasında harcanmış çağlar vardır, ve gene de bundan usanmak söz konusu değildir. Kimileri bütün yaşamlarını bu uğraşa adamış ve tüllere bürülü tanrıçaya dua etmeye son vermemişlerdir. Buluşlarının ilkeleri konusunda hiçbir tasa duymaksızın, büyük tinler kendi dünyalarında yaşamışlardır; ve kafasında bir dünyayı ve imgeleminde Doğanın bütününü taşıyan bir insanın yaşamına karşı en becerikli kuşkucunun bütün değeri nedir?

Dışımızdaki bir dünya, bir Doğa ve onunla birlikte deneyim nasıl olanaklıdır — bunlar kendilerini felsefeye borçlu olduğumuz sorulardır; ya da, daha doğrusu, felsefe bu sorularla birlikte ortaya çıkmıştır. Onlardan önce, insanlık (felsefi) bir doğa durumunda yaşıyordu. O sıralar insan henüz kendisi ile ve çevresindeki dünya ile birdi. Bulanık anılar biçiminde, bu durum henüz en dikkafalı düşünürün bile gözlerinin önünde dirilir. Eğer kaçınılması olanaksız örnek onları yoldan çıkarmasaydı, pekçokları onu hiç yitirmeyecekler ve kendilerinde mutlu olacaklardı; çünkü Doğa hiç kimseyi isteyerek kendi gözetimi dışına bırakmaz, ve özgürlüğün doğal çocukları yoktur.*

*Birinci Yayıma not: En büyük felsefeciler her zaman ona geri dönen ilk insanlar oldular, ve Sokrates (Platon'un anlattığı gibi), bütün bir geceyi ayakta dalınç içinde geçirdikten sonra, sabah erkenden doğan güneşe dua etti.

Eğer insanın öğesi özgürlük olan tininin kendini özgür kılmak için, kendini Doğanın zincirlerinden ve koruyuculuğundan kurtarmak için çabaladığını, ve kendini bilmeksizin usunun çocukluğunu harcadığı duruma bir gün utku kazanmış olarak ve kendi değeri yoluyla geri dönebilmek için kendini kendi güçlerinin güvenilmez yazgısına bırakmak zorunda olduğunu bilmeseydik, insanın o durumdan nasıl vazgeçtiği de anlaşılmaz olurdu.

İnsan kendini dışsal dünya ile karşıtlık içine koyar koymaz (bunu nasıl yaptığını daha sonra irdeleyeceğiz), felsefeye doğru ilk adım atılmıştır. İlkin o ayrılma ile derin-düşünce* başlar; bundan böyle Doğanın her zaman birleştirmiş olduğunu ayırır, kavramı imgeden, sonunda (kendi nesnesi olmasıyla) kendini kendisinden ayırır.

*Burada ve aşağıda birinci yayımda ‘derin-düşünce’ (‘üzerine-düşünme’) anlatımı yerine ‘kurgu’ kullanıldı.

Ama bu ayırma yalnızca araçtır, amaç değil. Çünkü insanın özü eylemdir. Ama kendi üzerine ne denli az düşünürse, o denli etkindir. En soylu etkinliği kendinin bilincinde olmayan etkinliktir. Kendini nesne yapar yapmaz, bütün insan bundan eylemde bulunmaz; öteki üzerinde düşünebilmek için etkinliğinin bir parçasını askıya almıştır. İnsan ansal güçlerini imgesel bir dünyanın düşlemine karşı boşa harcamak için değil, ama tüm güçlerini onu etkilemiş olan, onu kuvvetlerini duyumsamaya bırakan ve üzerinde tepkide bulunabileceği bir dünya üzerinde hacamak için doğar. Öyleyse onunla dünyası arasında hiçbir uçurum açılmamalıdır; ikisi arasında değme ve karşılıklı eylem olanaklı olmalıdır, çünkü insan ancak böylelikle insan olur. Başlangıçta insanda kuvvetlerin ve bilincin saltık bir dengesi vardır. Ama bu dengeyi özgürlük yoluyla bozabilir, öyle ki onu özgürlük yoluyla yeniden kurabilsin. Ama ancak kuvvetler dengesinde sağlık vardır.

Öyleyse salt derin-düşünce insanlıkta tinsel bir hastalıktır, ve denetimi bütün insan üzerine dayattığı ve tohumda onun en yüksek varlığı, tinsel yaşamı olan ve ancak Özdeşlikten doğan şeyi kökte öldürdüğü düzeye dek özellikle böyledir. Bir kötülüktür ki insanı yaşamın kendisine dek izler, ve en tanıdık irdeleme nesneleri için bile sezgisini öldürür. Ama çözündürme ile uğraşması yalnızca fenomenal dünyaya genleşmekle kalmaz; tinsel ilkeyi bundan ayırdığı düzeye dek, entellektüel yaşamı kuruntular ile doldurur, ve tüm usun ötesinde yattıkları için onlara karşı savaşmak bile olanaksızdır.* İnsan ve dünya arasındaki ayrılığı sürekli kılar, çünkü dünyayı bir kendinde şey olarak ele alır ki, ne sezgi ne de imgelem, ne anlak ne de us ona ulaşabilir.**

*[Schelling’in anlatımları bütününde kuşkuculuk, görgücülük, pozitivizm için çok önceden yazılan ve (düşünsel gelişiminin daha sonraki döneminde kendisinin bağlı kalmadığı) uyarılardır. Analitik düşünce yalnızca çözündürür. Bireştirme, birleştirme, bir yapma yeteneğini öldürür, çünkü onu yadsır. Schelling bu bakış açısına karşı savaşmanın olanaksızlığını belirtir. İrrasyonalizm ile diyalog olanaksızdır. Çünkü diyalog ustur, ancak kavram mantığı düzleminde olanaklıdır; ama görgücü bilinçte kavramın yeri soyut düşüncenin kuruntuları tarafından, kendinde-şey, ‘söylenemeyen,’ bilinemez öte-yan vb. gibi yapıntılar tarafından doldurulmuştur. Bu irrasyonalizmin bulunduğu yerde rasyonalizme yer yoktur. — A.Y.]

**[Bu son paragraf birinci yayımda şu biçimde:]
Öyleyse salt kurgu insanlığın tinsel bir hastalığıdır, ve dahası tümü içinde en tehlikelisidir ki insanın varoluşunun tohumunu öldürür ve varlığını kökünden söker. Bir derttir ki, bir kez başat olur olmaz, baştan atılamaz — ne Doğanın uyarısı yoluyla (çünkü ölü bir ruha ne yapabilir?), ne de yaşamın telaşı yoluyla.

Scandit aeratas vitiosa naves
Cura nec turmas equitum relinquit.

Kurguyu bir araç değil ama bir amaç yapan bir felsefeye karşı her silah aklanabilir. Çünkü kuruntular ile insan usuna işkence eder — kuruntular ki, tüm usun ötesinde yattıkları için onlarla çarpışmak bile olanaksızdır. İnsan ve dünya arasındaki ayrılığı sürekli kılar, çünkü dünyayı bir

kendinde-şey olarak ele alır ki, ne sezgi ne imgelem, ne anlak ne de us ona ulaşabilir.

Genel olarak derin düşünceyi salt bir araç olarak gören gerçek felsefe bununla karşıtlık içinde durur. Felsefe o kökensel ayrılmayı varsaymalıdır, çünkü o olmaksızın felsefe yapma gereksinimimiz olmazdı.

Öyleyse derin düşünceye yalnızca olumsuz bir değer yükler. İnsan anlığında kökensel olarak ve zorunlu olarak birleşmiş olanı özgürlük yoluyla bir kez daha birleştirebilmek için, e.d. o ayrılmayı sonsuza dek ortadan kaldırabilmek için o kökensel ayrılmadan yola çıkar.* Ve felsefenin kendisinin ancak o ayrılma yoluyla zorunlu kılınması — kendisinin ancak zorunlu bir kötülük, sapmış usun bir disiplini olması — ölçüsünde, bu bakımdan kendi yokoluşu için çalışır. Sonu gelmez ikilemeleri içindeki derin-düşünce felsefesini en son dallanıp budaklanmalarında ortadan kaldırabilmek için yaşamını ya da onun bir parçasını o felsefeyi izlemede kullanabilen felsefeci bu hizmet yoluyla kendisi için en değerli yeri kazanacaktır — bir hizmet ki, olumsuz kalmasına karşın en yüksek olanla eşit ölçüde saygı duyulabilir, üstelik felsefenin özbilinçli olarak kendini derin-düşüncenin parçalayıcı etkinliklerinden kurtarıp saltık biçiminde yeniden dirilttiğini görme doyumunu kendisi yaşamayacak olsa bile. Karışık sorunların en yalın anlatımları her zaman en iyileridir. Kendini dışsal şeylerden ve böylelikle düşüncelerini nesnelerden ve evrik olarak ikincileri birincilerden ayırdedebilmesi olgusuna ilk dikkat eden kişi ilk felsefeciydi. Düşünmesinin düzeneğini kesintiye uğratan, içinde özne ve nesnenin en yakından birleştikleri bilincin dengesini bozan ilkin oydu.

*[Aynı diyalektiği Hegel de kullanır: Tin kendisi olabilmek için kendini bölmeli, ve kendini bu bölünme yoluyla birleştirmelidir. Daha tarihsel olarak düşünürsek, doğal/hayvansal insan — ilk insan — gene de kendinde ustur, bütün bir uygarlığın, bütün bir tarihin, ve bütün bir özgürlüğün tohumunu, gizilgücünü kendi doğasında kapsar. Dünyasına egemen olacak, özgürlüğün değerine ve hazzına yükselecek bir a prioridir. Bu gizillik ve o edimsellik insanın onu doğadan ayıran çelişkisini oluştururlar. Tin kendini bölmeli, kendini dışlaştırmalı, kendini kendi nesnesi yapmalı, kendi için olmalıdır. Bu diyalektik kıpısı, ayrım kıpısıdır ve son nokta değildir. Ayrım iki ucun özdeşsizliğidir. Özdeşliğin kurulması — Schelling'in anlatım yolunda — felsefedir. Ve yine onun felsefeyi salt kurguya, salt bilinemez bir kendinde-şeyi aklamaya indirgeyen akademik Kantçılığa karşı sözlerinin değerini bu vargının ışığında daha iyi anlayabiliriz. — A.Y.]

Nesneyi tasarlamamda nesne ve düşünce bir ve aynıdır. Ve ancak tasarlamanın kendisi sırasında nesneyi düşünceden ayırdetmeye bu yeteneksizlikte sıradan anlak için dışsal şeylerin olgusallığı kanısı yatar — şeyler ki, herşey bir yana, onun için ancak düşünceler yoluyla bilinir olurlar.

Nesne ve düşüncenin bu özdeşliğini şimdi felsefeci şu soruyla ortadan kaldırır: Dışsal şeylerin düşünceleri bizde nasıl doğar? Bu soruyla şeyleri kendi dışımıza koyarız, onların düşüncelerimizden bağımsız olduklarını kabul ederiz. Aynı zamanda onlar ve düşüncelerimiz arasında bağıntı olması gerekir. Ama değişik şeyler arasında neden ve etki bağıntısından başka hiçbir olgusal bağıntı ile tanışık değilizdir. Böylece felsefenin ilk çabası nesneyi ve düşünceyi neden ve etki ilişkisi içine getirmektir.

Ama şimdi şeyleri kesin olarak kendimizden bağımsız olarak konutladık. Öte yandan, kendimizin nesnelere bağımlı olduğumuzu duyumsarız. Çünkü düşüncemizin kendisi ancak onunla şeyler arasında anlaşma varsaymayak zorunda olduğumuz ölçüde olgusaldır. Öyleyse şeyleri düşüncelerimizin etkileri yapamayız. Buna göre geriye düşünceleri şeylere bağımlı kılmaktan ve ikincileri nedenler, birincileri etkiler olarak görmekten başka yapacak birşey kalmaz.

Ama şimdi bu devim yoluyla özsel olarak istediğimizi kazanamayacağımızı ilk bakışta görebiliriz.

Bizde nesnenin ve düşüncenin ayrılmamacasına birleşmesinin nasıl ortaya çıktığını açıklamayı istedik. Çünkü dışsal şeylere ilişkin bilgimizin gerçekliği ancak bu birleşmede yatar. Ve felsefecinin saptaması gereken şey tam bu gerçekliktir. Ama eğer şeyler düşüncelerin nedenleri iseler, o zaman düşünceleri öncelerler. Sonuçta ikisi arasındaki ayrılma sürekli olur. Ama, nesne ve düşünceyi özgürlük yoluyla ayırdıktan sonra, onları yeniden özgürlük yoluyla birleştirmeyi istiyordu, aralarında kökensel olarak hiçbir ayrılık olmadığını, ve niçin olmadığını bilmeyi istiyorduk.

Dahası, şeyleri ancak düşüncelerimiz yoluyla ve düşüncelerimizde biliriz. Öyleyse, düşüncelerimizi önceledikleri sürece, ve dolayısıyla sunulmadıkları sürece, ne oldukları konusunda hiçbir şey bilmeyiz.

Yine: Nasıl olur da düşüncelerim vardır? sorusunda kendimi düşüncenin üzerine yükseltirim ve bu sorunun kendisi yoluyla kendini tüm düşünce açısından kökensel olarak özgür olarak duyumsayan, düşünmenin kendisini ve kendisi altındaki düşüncelerinin bütün dokusunu gözleyen bir varlık olurum. Bu sorunun kendisi yolulya, dışsal şeylerden bağımsız olarak, kendinde varlığı olan bir kendilik olurum.

Böylece, bu sorunun kendisi ile, düşüncelerimin dizisinin dışına adım atarım, kendimi şeylerle bağıntıdan kurtarırım, bundan böyle bana hiçbir dışsal kuvvetin ulaşamayacağı bir konumu benimserim; şimdi, ilk kez, iki düşman varlık, anlık ve özdek ayrılırlar. Her birini aralarında daha öte hiçbir bağıntının olanaklı olmadığı değişik dünyalara koyarım. Bunda düşüncelerimin dizisinin dışına adım atarım, giderek neden ve etki bile yukarıdan gözlediğim kavramlardır. Çünkü her ikisi de ancak kendimi onlardan serbest bıraktığım düşüncelerimin zorunlu ardışıklığında doğarlar. O zaman kendimi bu kavramlara nasıl yeniden altgüdümlü kılabilirim ve dışsal şeylerin beni etkilemelerine izin verebilirim?*

*Kantçı okulun kimi becerikli üyeleri buna başından karşı çıkmışlardır. Bu felsefe neden ve etki kavramlarının ancak anlıklarımızda, düşüncelerimizde doğmasına, ve gene de düşüncelerin kendilerinin nedensellik yasasına göre bende dışsal şeyler yoluyla yeniden ortaya çıkarılmasına izin verir. Hiç kimse o sıralar bunu işitmeyi istemiyordu; ama şimdi hiç kuşkusuz işitilmelidir.

Ya da girişimi öteki yoldan yaparak dışsal şeylerin bizi etkilemelerine izin verelim, ve şimdi buna karşın düşüncelerin bizde olanaklı olduklarını sorgulamaya nasıl geldiğimizi açıklayalım.

Gerçekten de, şeylerin beni (özgür bir varlık) nasıl etkiledikleri hiçbir biçimde kavranabilir değildir. Yalnızca nasıl şeylerin şeyleri etkilediklerini kavrayabilirim. Ama, özgür olduğum sürece (ve kendimi şeylerin karşılıklı bağıntılarının üstüne yükselttiğim ve bu karşılıklı bağıntının kendisinin nasıl olanaklı olduğunu sorduğum için özgürümdür), ne olursa olsun bir şey, bir nesne değilimdir. Bütünüyle benim kendimin olan bir dünyada yaşarım; başka varlıklar için değil ama kendi için varolan bir varlığımdır. Bende ancak edim ve eylem olabilir; benden etkiler ancak doğabilir; bende hiçbir edilginlik olamaz, çünkü edilginlik ancak etkinin ve karşı-etkinin olduğu yerde vardır, ve bu ancak şeylerin karşılıklı bağıntısındadır ki, kendimi bunun üstüne yükseltmişimdir. Ama varsayalım ki kendisi nedenler ve etkiler dizisine yakalanmış ve kendi içinde, bütün düşünceler dizgesi ile birlikte, dışardan üzerime çarpan çoklu etkilerin salt bir sonucu olan bir şey olayım; kısaca, varsayalım ki benim kendim bir düzenek parçası olayım. Ama salt düzeneğe yakalanmış olan birşey düzeneğin dışına çıkamaz ve ‘Tüm bunlar nasıl olanaklı oldu’ diye soramaz. Burada, fenomenler dizisinin ortasında, saltık zorunluk ona kendi yerini saptamıştır; eğer bu yeri bırakırsa, bundan böyle bu şey değildir. Ne olursa olsun herhangi bir dışsal nedenin bu kendi içinde bütün ve tam olan kendine-bağımlı varlığı nasıl etkileyebileceği anlaşılabilir değildir.

Öyleyse felsefe yapabilmek için tüm felsefenin kendisi ile başladığı soruyu sorabilmek gerekir. Bu soru doğrudan doğruya başkalarına yöneltilebilecek türde bir soru değildir. Özgürce ortaya getirilen bir sorudur, kendini ileri süren bir sorundur. Bu soruyu getirebilmem olgusunun kendisi benim, böyle olarak, dışsal şeylerden bağımsız olduğumun yeterli tanıtıdır; çünkü başka türlü bu şeylerin kendilerinin benim için bilincimde nasıl olanaklı olduklarını nasıl sorabilirdim? Bu yüzden böyle soruyu getiren birinin tam bu olgu nedeniyle düşüncelerini dışsal şeylerin etkileri olarak açıklamayı reddettiğinin düşünülmesi gerekecektir. Ama bu soru kendilerini ona vermeye bütünüyle yeteneksiz olanların arasına düşmüştür. Ağızlarına geçerken, bir başka anlam da kazanmış, ya da daha doğrusu tüm anlamını yitirmiştir. Onlar kendilerini üzerlerinde neden ve etki yasalarının güç ve egemenliği olmaksızın başka hiçbir yolda bilmeyen varlıklardır. Ben, bu soruyu getirmemde, kendimi bu yasaların üzerine yükseltmişimdir. Onlar düşünmelerinin ve tasarımlamalarının düzeneğine yakalanırlar; ben bu düzeneği kırmışımdır. Beni nasıl anlamayı isteyeceklerdir?

Kendisi için şeylerin ve durumların onu yaptığından başka birşey olmayan, kendi düşünceleri üzerinde egemenlik olmaksızın neden ve etkilerin akışı tarafından yakalanmış ve sürüklenen biri — böyle biri nereden geldiğini, ya da nereye gittiğini, ya da ne ise nasıl öyle olduğunu bilmeyi nasıl isteyecektir? Dalga akıntıda sürüklendiğini bilir mi? Böyle birinin giderek dışsal şeylerin ortaklaşa etkilerinin bir sonucu olduğunu söylemeye bile hakkı yoktur; çünkü bunu söyleyebilmek için, kendisini bildiğini, dolayısıyla kendisi için de birşey olduğunu varsaymalıdır. Ama kendi için değildir. Ancak başka ussal varlıklar için vardır — kendi için değil —, yalnızca dünyadaki bir nesnedir; ve başka herhangi birşeyi işitmemesi ya da başka herhangi birşeyi imgelememesi onun için ve bilim için bir kazançtır.

Çok çok eski zamanlardan bu yana sıradan insanlar giderek çocuklar ve gençler için bile anlaşılır olan şeylerle en büyük felsefecileri çürütmüşlerdir. Böyle sıradan şeylerin böyle büyük insanlar tarafından bilinmedikleri ama öylesine önemsiz oldukları kabul edilen insanların onları anladıkları işitilir, okunur ve hayrete neden olur. Belki de felsefecilerin de tüm bunların bilincinde oldukları hiç kimsenin aklından geçmez; çünkü yoksa kanıtların akıntısına karşı nasıl yüzebilirlerdi? Pekçokları Platon'un, eğer bir kez Locke'u okuyabilseydi, utanıp kalacağına inanırlar; birçokları giderek Leibniz'in bile, eğer yeniden dirilip onunla bir saatliğine okula gitseydi, döndürüleceğine inanırlar; ve kaç acemi çaylak Spinoza'nın mezarı üzerinde utku şarkıları söylemiştir?

O zaman tüm bu insanları çağlarının sıradan düşünme yollarından vazgeçmeye ve insanların büyük kitlesinin her zaman inandığı ve imgelediği herşeye karşıt dizgeler geliştirmeye götüren şey neydi diye soruyorsunuz. Onları sizin bundan böyle onların görevlerini bile anlamayı başaramayacağınız, buna karşı size çok yalın ve anlaşılır görünen birçok şeyin onlar için tasarlanamaz olduğu bir alana yükselten şey özgür bir esindi.*

*Kendilerini ona verdikleri ve onları sizin imgeleminizin kurşun kanatlarının sizi götüremeyeceği yerlere yükselten şey özgür bir esindi. Böylece kendilerini Doğanın sürecinin üzerine yükselttikten sonra, sizin için bütünüyle anlaşılır olan pekçok şey onlar için anlaşılmaz oldu. [Birinci yayımda.]

Sizde Doğa ve düzeneğin her zaman birleştirmiş olduğu şeyleri birleştirmek ve ilişkilendirmek onlar için olanaksızdı. Dışlarındaki dünyayı, ya da içlerinde bir anlık olduğunu da yadsıyamadılar, ve gene de ikisi arasında hiçbir olanaklı bağıntı yok gibi göründü. Sizin için, eğer bu sorunlar üzerine bir kez bile düşünecek olursanız, dünyayı bir kavramlar oyununa ya da içinizdeki anlığı şeylerin ölü bir aynasına döndürme gibi bir soru olamaz.

Çok önceleri, insan tini (henüz tanrılardan gençlik dolu, dinç ve yeni) kendini dünyanın kökenine

ilişkin mitolojide ve şiirsel kurgularda yitirmişti. Bütün halkların dinleri tin ve özdek arasındaki o çatışma üzerine kuruldular, ta ki şanslı bir tin — ilk felsefeci — tüm sonraki çağların bilgimizin her iki ucunu kavrayıp sakı sıkıya tutmasına olanak veren kavramları keşedinceye dek. Eskiler arasındaki en büyük düşünürler bu çelişkinin ötesine gitmeyi göze alamadılar. Platon henüz özdeği, bir başka olarak, Tanrının karşısına koyar. Tam bir durulukla özdek ve anlığı, düşünce ve uzamı yalnızca aynı ilkenin kipleri olarak gören ilkin Spinoza oldu. Onun dizgesi yaratıcı bir imgelemin anahatlarda verilen ilk gözüpek ürünüydü: Sonluyu genel olarak sonsuzun ideasında dolaysızca kavradı ve birinciyi ancak ikincide kabul etti. Leibniz geldi, ve karşıt yola girdi. Felsefesinin yeniden kurulabileceği zaman gelmiştir. Onun düşünceleri okulların zincirlerini küçümsedi; aramızda ancak bir kaç yakın ruhta yaşamaktadır ve geri kalanlar arasında çoktandır bir yabancı olmuş olmasına hayret etmemek gerekir. Leibniz bilimi özgür bir etkinlik olarak gören azınlığa aittir. Kendisinde dünyanın evrensel tinini taşıyordu — bir tin ki kendini en belirtik biçimlerde sergiler, ve girdiği yerde yaşam genişler. Bu yüzden felsefesi için doğru sözlerin ancak şimdi bulunabiliyor olması, ve Kantçı okulun kendi icatlarını zorla ona yüklemesi, öğrettiği herşeyin tam karşıtı olan şeyleri söylediğinin ileri sürülmesi bir kat daha dayanılmazdır. Leibniz'in bir kendilerinde-şeyler dünyası gibi bir kurgul kuruntudan daha uzak olabileceği hiçbirşey yoktur — bir kuruntu ki, hiçbir anlık tarafından bilinmese ve sezilmese de, bizi etkiler ve tüm idealarımızı üretir. Leibniz'in yola çıkış düşüncesi şuydu: ''Dışsal şeylerin ideaları tikel bir dünya olarak ruhta onun kendi yasaları dolayısıyla doğarlardı, üstelik Tanrıdan (sonsuz) ve ruhtan (sonsuzun sezgisi) başka hiçbirşey olmasaydı bile.'' En son yazılarında da dışsal bir nedenin bir anlığın içselliği üzerinde bir etki üretmesinin saltık olanaksızlığını ileri sürdü; buna göre, bir anlıktaki algıların ve tasarımların tüm başkalaşımlarının, tüm değişiminin ancak bir iç ilkeden doğabileceğini ileri sürdü. Leibniz bunu ileri sürdüğü zaman, felsefecilere sesleniyordu. Bugün felsefeden başka herşeyi anlayan insanlar felsefecilik yapmaya kalkışırlar.* Bu yüzden eğer aramızda bizde dışsal nedenler yoluyla hiçbir düşünce doğamaz deniyorsa, şaşkınlığın bir sonu gelmez. Bugünlerde felsefede monadların şeylerin girip çıkmalarına izin veren pencereleri olduğuna inanmak geçerlidir.**

**Leibnitii Pricip. Philosohp. #7.

Kendilerinde-şeylerin onları idealarımızın nedenleri olarak gören en inançlı yandaşını bile her tür soruyla köşeye sıkıştırmak bütünüyle olanaklıdır. Ona denebilir ki, özdeğin özdeği nasıl etkilediğini anlarım, ama ne bir 'kendinde'nin bir başkasını nasıl etkilediğini anlarım, çünkü anlaşılırın alanında hiçbir neden ve hiçbir etki olamaz, ne de bir dünyanın bu yasasının ondan bütünüyle ayrı, aslında ona bütünüyle karşıt bir başkasına nasıl genişlediğini. O zaman kabul etmeniz gerekecektir ki, eğer dışsal izlenimler üzerine bağımlıysam, benim kendim özdekten daha çoğu değilim — bir bakıma içinde dünyanın ışık-ışınının kırındığı optik bir cam. Ama optik camın kendisi görmez; yalnızca ussal bir varlığın elindeki bir alettir. Ve bende benim üzerime çarpanın bir izlenim olduğu yargısında bulunan şey nedir? Yine, benim kendim, ki hiç kuşkusuz yargıda bulunduğu sürece edilgin değil ama etkindir — ve böylece bende kendini izlenimden özgür olarak duyumsayan ve gene de izlenim üzerine bilgisi olan, onu ayrımsayan, onu bilince yükselten birşeydir.

Dahası, sezgi*sırasında dışsal algının olgusallığını ilgilendiren hiçbir kuşku doğmaz. Ama şimdi anlak gelir ve bölmeye başlar ve sonu gelmeksizin bölmeyi sürdürür. Dışınızdaki özdek olgusal mıdır? Eğer öyleyse, sonsuz [sayıda] parçalardan oluşuyor olmalıdır. Eğer sonsuz çoklukta parçadan oluşuyorsa, bu parçalardan biraraya getirilmiş olmalıdır. Ama bu toparlama için imgelemimizin yalnızca sonlu bir ölçüsü vardır. Öyleyse sonlu zamanda sonsuz bir birleştirme yer almış olmalıdır. Ya da biraraya getirme bir yerde başlamış olmalıdır ki, özdeğin enson parçalarının

olduğu anlamına gelir, dolayısıyla (bölmede) böyle enson parçalarla karşılaşmalıyımdır; ama yalnızca aynı türden cisimler bulurum ve hiçbir zaman yüzeyin ötesine işleyemem; olgusal olan önümden kaçıyor ya da elimin altında yitiyor görünür, ve özdek, tüm deneyimin ilk temeli, bildiğimiz en az tözsel şey olur.

*[Eğer burada 'sezgi' anlatımına takılacak olursak, anımsamamız gerek ki bu Kant'ın salt hayvansal varlıklara özgü saydığı 'duyusal' sezgi değil ama 'ussal' ya da 'anlıksal' sezgidir. Kimileri sezgi sözcüğüne neredeyse gizemli birşeymiş gibi yaklaşırlar, onu anlamada çok büyük güçlüklere düşerler. Felsefede hiçbir sözcüğe kavramında olandan daha başka bir anlam yüklememeliyiz. Sezgi bir insan yetisidir, ve gündelik ansal / ruhsal yaşamın sık sık kullandığımız ve hiçbir biçimde yabancısı olmadığımız bir parçasıdır. — A.Y.]

Ya da bu çatışma yalnızca bizi kendimiz hakkında aydınlatmak için mi vardır? Algı bir bakıma yalnızca olgusallığı tüm ussal varlıkların önüne yansıtan bir düş müdür, ve anlak onlara yalnızca onları zaman zaman uyandırabilmek için mi verilir — onlara ne olduklarını anımsatabilmek için, öye ki varoluşları (çünkü yeterince açıktır ki ara varlıklarızdır) böylelikle uyuma ve uyanıklık arasında bölünebilsin? Ama böyle bir ilksel, kökensel düşü anlayamam. Tüm düşler olgusallığın gölgelerinden, "daha önce edimsel olan bir dünyadan anılar"dan başka birşey değildir. Eğer biri edimselliğin bu gölge-imgelerine daha yüksek bir Varlığın neden olduğunu kabul etmek isteseydi, burada bile böyle bir ilişkinin kavramının gerçek olanağına ilişkin soru yeniden ortaya çıkardı (çünkü bu alanda neden ve etkiye göre doğacak hiçbir şey bilmem); ve o Varlık hiç kuşkusuz bana kendinden verdiğini ürettiğine göre, o zaman, zorunlu olduğu gibi, üzerimde hiçbir geçici etkisinin olamayacağını varsayarak, o gölge-görünüşü yalnızca onun saltık üretkenliğinin bir sınırlaması ya da değişkisi olarak, ve böylece yine, bu sınırlar içersinde, her zaman üretim yoluyla almış olmamdan başka hiçbir olanak olmazdı.

Özdek tözsel olmayan birşey değildir, diyorsunuz, çünkü kökensel kuvvetleri vardır ki, bunlar herhangi bir bölünme yoluyla ortadan kaldırılamazlar. "Özdeğin kuvvetleri vardır." Bu anlatımın çok yaygın olduğunu biliyorum. Ama nasıl? "Özdeğin vardır" — o zaman burada kendi için varolan ve kuvvetlerinden bağımsız olan birşey kabul edilir. Öyleyse bu kuvvetler ona yalnızca ilineksel mi olacaklardır? Özdek dışınızda hazır olduğu için, kuvvetlerini de bir dışsal nedene borçlu olmalıdır. Onlar, kimi Newtoncuların dedikleri gibi, bir bakıma ona daha yüksek bir el tarafından mı yerleştirilmişlerdir? Ama özdeklerin yerleştirilmesini sağlayan etkilere ilişkin hiçbir kavramınız yoktur. Yalnızca nasıl özdeğin, e.d. kuvvetin kendisinin kuvvete karşı işlediğini bilirsiniz; ve kökensel olarak kuvvet olmayan birşey üzerinde etkilerin nasıl üretilebileceği konusunda hiçbir kavramımız yoktur. Bu tür birşey söylenebilir; kulaktan kulağa geçebilir; ama hiçbir zaman herhangi bir insan kafasına edimsel olarak girmiş değildir, çünkü hiçbir insan kafası böyle birşeyi düşünemez. Öyleyse özdeği kuvvet olmaksızın hiçbir biçimde kavrayamazsınız.

Dahası: O kuvvetler çekme ve itme kuvvetleridir. "Çekme ve itme" — bunlar, o zaman, boy uzayda mı yer alırlar? Kendileri daha şimdiden dolu uzayı, eş deyişle, özdeği varsaymazlar mı? Öyleyse kabul etmelisiniz ki ne özdek olmaksızın kuvvetler ne de kuvvetler olmaksızın özdek kavranabilir. Ama şimdi özdek bilginizin en son dayanağıdır ki, ötesine gidemezsiniz; ve o kuvvetleri özdekten açıklayamadığınıza göre, o zaman onları hiçbir biçimde görgül olarak, eş deyişle dışınızdaki birşey yoluyla açıklayamazsınız — ki dizgenize göre hiç kuşkusuz bunu yapmanız gerekirdi.

Buna bakılmaksızın felsefede bize dışsal özdeğin nasıl olanaklı olduğu, böylece ayrıca dışımızdaki bu kuvvetlerin de nasıl olanaklı oldukları sorulur. Kişi tüm felsefeden vazgeçebilir (onu

anlamayanların bunu yapmaları Tanrı için memnunluk verici olacaktır), ama eğer felsefe yapmak istiyorsanız, o soruları gözardı edemezsiniz. Ama şimdi bir kuvvetin sizden bağımsız ne olabileceğini hiçbir yolda anlaşılır kılamazsınız. Çünkü genel olarak kuvvet kendini ancak dokunma duyunuza bilinir kılar. Gene de kendi başına duygu size hiçbir nesnel kavram vermez. Aynı zamanda o kuvvetlerden nesnel olarak yararlanırsınız. Çünkü gök cisimlerinin devimini — evrensel yerçekimi — çekme kuvvetleri yoluyla açıklarsınız ve bu açıklamada bu fenomenlerin saltık bir ilkelerini bulduğunuzu ileri sürersiniz. Gene de dizgenizde çekme kuvveti fiziksel bir nedenden daha çoğu ya da daha azı olarak yer almaz. Çünkü sizden bağımsız özdek dışınızda varolduğu için, benzer olarak ona hangi kuvvetlerin ait olduğunu da ancak deneyim yoluyla bilebilirsiniz. Ama açıklamanın fiziksel zemini olarak çekme kuvveti gizli bir nitelikten daha çoğu ya da daha azı değildir. Gene de, ilk olarak görgül ilkelerin bir dünya dizgesinin olanağını açıklamak için herhangi bir biçimde yeterli olup olamadıklarını görelim. Sorunun yanıtı olumsuzdur; çünkü deneyimden enson bilgi bir evrenin varolduğudur; bu önerme deneyimin kendisinin sınırıdır. Ya da, daha doğrusu, varolan bir evrenin kendisinin yalnızca bir idea olduğudur. Öyleyse dünya kuvvetlerinin evrensel dengesinin deneyimden üretebildiğiniz birşey olması daha da az olanaklıdır. Çünkü eğer bireysel dizge her yerde idea ise o ideayı deneyimden çıkaramazdınız; ama bütüne ancak andırımlı çıkarsamalar yoluyla aktarılır; böyle çıkarsamalar ise olasılıktan daha çoğunu vermezler. Evrensel bir denge ideası gibi kendilerinde gerçek idealar, bu yüzden birşeyin ürünleri olmalıdırlar, ya da kendisi saltık ve deneyimden bağımsız birşeyde temellendirilmiş olmalıdırlar.

Buna göre, bu ideanın kendisinin salt doğal bilimin alanından daha yüksek bir alana ulaştığını kabul etmeniz gerekecektir. Kendini hiçbir zaman bütünüyle buna bırakmamış ve kendisi her zaman çekimin etker nedenini aramış olan Newton Doğanın sınırında durduğunu ve burada iki dünyanın birbirinden ayrıldığını çok iyi gördü. Seyrek olarak büyük anlıklar aynı hedefe doğru bütünüyle değişik açılardan ilerlemeksizin aynı zamanda yaşamışlardır. Leibniz tinsel dünya dizgesini önceden-saptanmış uyum üzerine dayandırıken, Newton özdeksel dünyanın bir dizgesini dünya kuvvetlerinin dengesinde buldu. Ama, herşey bir yana, eğer bilgimizin dizgesinde bir birlik varsa, ve eğer o dizgenin en son uçlarını birleştirmeyi ne olursa olsun başaracaksak, burada, Leibniz ve Newton'un ayrıldıkları yerde bile, herşeyi-kucaklayan bir anlığın belli bir zaman sonra çevresinde bilgi evrenimizin — aralarında bilgimizin şimdilik henüz bölünmüş olduğu iki dünya — döndüğü orta noktayı bulacağını umudetmeliyiz; ve Leibniz'in önceden-saptanmış uyumu ve Newton'un yerçekimi dizgesi henüz bir ve aynı olarak, ya da yalnızca bir ve aynı bütünlüğün değişik yanları olarak görünür.

Daha ileri gideceğim. Kaba özdek, eş deyişle, salt uzay dolduruyor olarak düşünüldüğü sürece özdek yalnızca üzerine Doğa yapısının kurulduğu sağlam zemin ve temeldir. Özdek olgusal birşey olmalıdır. Ama olgusal olan ancak duyumsanmaya izin verir. O zaman bendeki duyum nasıl olanaklıdır? Dediğiniz gibi, dışardan etkilenmem yeterli değildir. Bende duyumsayan birşey olmalıdır, ve bu ve benim dışım olduğunu kabul ettiğiniz şey arasında hiçbir değme olanaklı değildir. Ya da, eğer bu dışsal şey benim üzerimde özdeğin özdek üzerinde işlemesi gibi işliyorsa, o zaman bu dışsallığa ancak tepki gösterebilirim (bir bakıma itici kuvvet yoluyla), ama kendime değil. Ve gene de bunun olması gerekir, çünkü duyumsamam gerekir, duyumu bilince yükseltmem gerekir.

Özdekten duyumsadığınıza nitelik dersiniz, ve ancak belirli bir niteliği olduğu sürece onun sizin için olgusal olduğu söylenir. Genel olarak niteliğinin olması zorunludur, ama bu belirliği niteliği taşıması size olumsal olarak görünür. Eğer böyleyse, o zaman genel olarak özdek bir ve aynı niteliği

taşıyamaz: öyleyse bir belirlenimler çokluğu olmalıdır ki tümüyle gene de salt duyum yoluyla tanışıksınızdır. O zaman duyuma neden olan nedir? "İçsel birşey, özdeğin bir iç yapısı." Bunlar sözcüklerdir, olgular değil. Çünkü o zaman bu özdeğin içi neresidir? Sonu gelmeksizin bölebilirsiniz, ve gene de cisimlerin yüzeylerinden daha öteye ulaşamazsınız. Tüm bunlar sizin için çoktandır açıktır; öyleyse çoktandır salt duyumsanan şeyi temelini ancak duyumsama tarzınızda bulan birşey olarak açıklamışsınızdır. Ama bu en azıdır. Çünkü dışınızda varolan hiçbirşeyin kendinde tatlı ya da ekşi olmaması duyumu daha anlaşılır kılmaz; her ne olursa olsun, her zaman edimsel olarak dışınızda olan ve sizdeki duyumları üreten bir neden varsayarsınız. Ama sizin için dış nedenselliğin iç etkilerini kabul edelim, o zaman renkler, kokular ve benzerleri ya da bu duyumların size dışsal nedenleri anlığınız ile ortaklaşa ne taşıyacaklardır? Cisimlerden yansıyan ışığın optik sinirlerinizi nasıl etkilediğini, gerçekte ayrıca retina üzerindeki evrik imgenin ruhunuzda nasıl olup da evrik olmadığını ama doğru göründüğünü çok büyük bir dikkatle araştırırsınız. Ama o zaman yine sizde retina üzerindeki bu imgeyi gören ve aslında onun ruha nasıl gelmiş olabileceğini araştıran nedir? Açıktır ki bu düzeye dek dışsal izlenimden tam olarak bağımsız olan ve gene de onun için bu izlenimin bilinmeyen olmadığı birşeydir. O zaman izlenim ruhunuzun orada kendinizi bütünüyle özgür ve izlenimlerden bağımsız olarak duyumsadığınız bu bölgesine nasıl ulaşmıştır? Sinirleriniz, beyniniz vb. üzerindeki etkiler ve dışsal bir şeyin ideası arasına ne denli çok etmen yerleştirirseniz yerleştirin, yalnızca kendinizi aldatırsınız; çünkü bedenden ruha geçiş, kabul ettiklerinize göre, sürekli olarak değil ama ancak dahaçok kaçınmayı istediğiniz bir sıçrama yoluyla yer alabilir.

Dahası, bir kütlenin bir başkası üzerinde salt devimi (içine-işlenemezliği) yoluyla etkide bulunması vuruş ya da mekanik devim dediğiniz şeydir.

Ya da, bir özdeksel şey bir başkası üzerinde önceden kazanılmış bir devimin koşulu olmaksızın etkide bulunur, öyle ki devim geri kalanından çakme yoluyla doğar, ve bu sizin yerçekiminizdir.

Özdeği süredurumlu olarak, eş deyişle öz-etkin olarak devinmeyen ama ancak dışsal nedenler yoluyla devindirilebilen birşey olarak tasarlarsınız.

Yine, cisimlere yüklediğiniz yerçekimini özgül ağırlık olarak özdek niceliğine (oylumuna bakılmaksızın) eşit yaparsınız.

Ama şimdi bir cismin kendisi devindirilmeksizin, eş deyişle vuruş yoluyla üzerinde etkide bulunulmaksızın bir başkasına devim iletebildiğini bulursunuz.

Dahası, iki cismin kütlelerinin ilişkisinden bütünüyle bağımsız olarak, eş deyişle, yerçekimi yasalarından bağımsız olarak birbirlerini karşılıklı olarak çekebildiklerini gözlersiniz.

Öyleyse bu çekimin zemininin böyle devinen cismin ne ağırlığında ne de yüzeyinde aranamayacağını kabul edersiniz; zemin içsel birşey ve cismin niteliğine bağımlı olmalıdır. Ancak henüz bir cismin iç doğası ile ne anladığınızı açıklamış değilsiniz. Dahası, niteliğin ancak duyumunuz ile ilişki içinde geçerli bir anlamının olduğu gösterilmiştir. Ama burada sizin duyumunuzdan değil ama nesnel bir olgudan söz ediyoruz ki, sizin dışınızda yer alır ve onu duyularınız yoluyla ayrımsarsınız ve anlağınız onu anlaşılır kavramlara çevirmeye çalışır. Şimdi, niteliği yalnızca sizin duyumunuzda değil ama dışınızdaki cisimde bir zemini olan birşey olarak kabul ettiğimizi varsayalım; o zaman şu sözler ne anlama gelir: Bir cisim bir başkasını nitelikleri dolayısıyla çeker? Çünkü bu çekimde olgusal olan, eş deyişle sizin onu algılamanızı sağlayan şey yalnızca cismin devimidir. Ama devim salt matematiksel bir büyüklüktür, ve salt bir nice olarak ("phoronomisch") tanımlanabilir.*

*Phoronomie Kant'ın aşağıda belirttiği dört devim tipinden ilkidir. Devinen cismin tüm niteliğinden soyutlama içinde bir arı Nice olarak görülen devim kıpısını anlatır. Kant'ın devim çözümlemesi şöyledir (Anfangsgründe der Naturwissenschaft, Vorrede): Die metaphysischen Anfangsgründe der Naturwissenschaft sind also unter vier Hauptstücke zu bringen, deren erstes die Bewegung als ein reines Quantum, nach seiner Zusammensetzung, ohne alle Qualität des Beweglichen betrachtet und Phoronomie genant werden kann, das zweite sie, als zur Qualität der Materie gehörig, unter dem Namen einer ursprünglich bewegenden Kraft in Erwägung zieht und daher Dynamik heißt, das dritte die Materie mit dieser Qualität durch ihre eigene Bewegung gegeinander in Relation betrachtet und unter dem Namen Mechanik vorkommt, das vierte aber ihre Bewegung oder Ruhe bloß in Beziehung auf die Vorstellungsart oder Modalität, mithin als Erscheinung äußerer Sinne bestimmt und Phänonenologie genant wird.

O zaman bu dışsal devim bir iç nitelik ile nasıl bileşir? Dirimli doğalardan türetilen resimsel anlatımları ödünç alıyorsunuz, örneğin aile ilişkileri. Ama bu imgeyi anlaşılır bir kavrama çevirmeniz çok güç olacaktır. Dahası, ilkel gereç üzerine ilkel gereç yığıyorsunuz, ama bunlar bilgisizliğinizin geçiştirmelerinden başka birşey değildirler. Çünkü bu terimler altında neyi düşünürsünüz? Özdeğin kendisini, örneğin karbonu değil, ama bu özdekte kapsanan başka birşeyi — sanki gizliymiş ve ona bu nitelikleri ilkin o kazandırıyormuş gibi. Hiç kimse bölme ya da ayırma yoluyla onu bulmuş mudur? Şimdilik bu özdeklerden duyularımıza sunabileceğiniz tek biri bile yoktur. Ama varoluşlarını kabul etsek bile, ne kazanırız? Böylelikle herhangi bir yolda özdeğin niteliği açıklanır mı? Vargım şudur: Ya cisme yükledikleri nitelik bu ilkel özdeklerin kendilerine aittir, ya da değildir. İlk durumda, hiçbirşey açıklamış olmazsınız, çünkü soru tam olarak niteliklerin nasıl doğduklarıydı. İkinci durumda, yine hiçbirşey açıklanmış değildir, çünkü bir cismin nasıl (mekanik olarak) bir başkasına çarpabildiği ve böylece ona devim iletebildiği [şimdiden] bildiğim birşeydir; ama niteliklerden bütünüyle yoksun bir cismin nasıl bir başkasına nitelik yükleyebildiğini, bunu hiç kimse anlamaz, ve hiç kimse anlaşılır kılamaz. Çünkü genel olarak nitelik şimdiye dek kendisine ilişkin herhangi bir nesnel kavram verme durumunda olmadığınız, ve gene de nesnel olarak kullandığınız (hiç olmazsa kimyada) birşeydir.

Bunlar görgül bilgimizin öğeleridir. Çünkü eğer hemen özdeği ve onunla birlikte çekme ve itme kuvvetlerini, ve bunun yanısıra her biri başkalarından nitelikler yoluyla ayırdedilen sonsuz bir özdek türleri çokluğunu varsayabilirsek, kategoriler tablosunun kılavuzluğuna göre şunu elde ederiz:

1. Nicel devim, ki yalnızca özdek niceliği ile orantılıdır — yerçekimi;
2. Nitel devim, ki özdeğin iç yapısına uygundur — kimyasal devim;
3. Göreli devim, ki cisimlere dışardan etki yoluyla (vuruş yoluyla) iletilir — mekanik devim.

Doğa bilimi bu üç olanaklı devimden doğar ve bütün dizgesini geliştirir.

Friedrich Wilhelm Schelling'in (1775-1854) çalışması pozitivist fizik kavramının düzeltilmesi için bir girişimdir. Newton'ın anlayışına göre, ve bugün 'yeni fizik' denilen bakış açısında henüz sürmekte olan aynı anlayışa göre, özdek daha öte bölünemez, süredurumlu, katı parçacıklardan oluşur. Schelling özdeği karşıt kuvvetlerin dinamik birliği olarak kavradı. Schelling'e erken bir ün ve ayrıca Goethe'nin desteğini kazandıran "İdealar" ve bir yıl sonra 1798'de onu izleyen ikinci bir Naturphilosophie çalışması, ''Von der Weltseele'' ("Dünya Ruhu Üzerine") 1796'da başlayan yoğun bir tıp, fizik ve matematik çalışması tarafından öncelenir.

Hegel ve Hölderlin ile yakın arkadaş olan Schelling 23 yaşında Jena Üniversitesinde felsefe

profesörlüğüne kabul edildi. Fizik ve tıp üzerine çalışmalarını sürdürürürken 1797'de yayımlanan Ideen zu einer Naturphilosophie Doğayı özsel olarak ussal bir bütünlük olarak çözümler. Modern fiziğin kurucularından biri olan ve 1820'de elektrik ve manyetizma arasındaki etkileşimi bulan Danimarkalı bilimci ve felsefeci Hans Christian Ørsted'in görüşleri doğrudan doğruya başlıca yönelimlerini belirleyen Naturphilosophie'den doğdu. "Tin ve Doğa yalnızca iki ayrı yandan görülen bir ve aynı şeydir." (Ørsted alıntısı To Capitler af det Skjönnes Naturlaere (Kbn: J. H. Schultz, 1845), s. 16.) Yine Ørsted Schelling'e yakınlarda "Doğadaki Tin" başlıklı bir kitap yayımladığını ve amacının "görgül bilimden nasıl tüm doğa yasalarının ussal bir bütün oluşturduklarını ve nasıl doğanın yaratıcı, dirimli Usun bir bildirilişi olduğunu göstermek" olduğunu söyler. (Her iki alıntı için de bkz. Hans Christian Ørsted and the Romantic Legacy in Science, Springer, 2007, s. 2.) Ussal olanın Romantik olması gerekmezken, görgül olan zorunlu olarak bilgi için yetersizdir.

Kant'ın tersine gerçeğin bilgisinin insan için olanaklı olduğunu kabul eden Schelling'in felsefesinde özsel yan sonlunun ve sonsuzun birlikleri, ve böyle somut birliğin bir oluş süreci, dirimli, örgensel bir süreç olmasıdır. Görüşlerini erkenden kamuya sunması bütünüyle doğal olarak Schelling'in felsefi düşüncesindeki gelişimin bir birlik olmaktan çok bir türlülük göstermesi olarak anlaşılır. Gene de tam bir dizgeye ulaşamayan felsefesi dahaçok ereğine ulaşamayan bir süreç olarak kalır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Kapalı Dünyadan Sonsuz Evrene (Bölüm XI, Newton ve Leibniz)

Kaynak · İdea

Görgücülükten Metafiziğe

“Sir Isaac Newton der ki, uzay Tanrının şeyleri algılamak için kullandığı bir örgendir. Ama eğer Tanrı şeyleri algılamak için herhangi bir örgen gereksiniminde ise, bundan şu çıkar ki şeyler ona bütünüyle bağımlı değildirler, ve ne de onun tarafından üretilmişlerdir.

“Sir Isaac Newton ve izleyicilerinin ayrıca Tanrının İşi konusunda da çok tuhaf bir görüşleri vardır. Öğretilerine göre, Herşeye-gücü-yeten Tanrı saatini zaman zaman kurmayı ister: Yoksa saat işlemeye son verecektir. Öyle görünür ki Tanrı ona sürekli bir devim vermeye yetecek bir öngörüden yoksundur. Hayır, Tanrı yapımı makine bu beyefendilere göre öylesine eksiktir ki, Tanrı onu olağandışı bir işbirliği yoluyla arada bir temizleme ve giderek bir saat yapımcısının işini onarması gibi onarma yükümlülüğü altında durur; ve öyleyse sık sık yaptığını onarmak ve düzeltmek zorunda kalacak denli beceriksiz bir zanaatçı olmalıdır. Benim görüşüme göre, dünyada her zaman aynı kuvvet ve dinçlik sürer, ve yalnızca Doğa Yasaları ile ve önceden-kurulmuş güzel Düzen ile anlaşma içinde özdeğin bir bölümünden bir başkasına geçer.” (Aktaran: Alexandre Koyré)

Leibniz görgücülüğün usdışı vargılarını bu düşünce tutumunun kendisi adına çıkarsayıp önüne bırakır. ‘Usdışı’ anlatımı varoluşta usun ulaşamayacağı ve belki de onun kendisinden de güçlü olan birşeylerin olabileceğini düşündürür. Gene de Usun Kavramı sözcüğün tam anlamıyla tüm olgusallık olmanın pekinliğidir, ve bu düzeye dek Usdışı yalnızca ve yalnızca Usun henüz kendi özbilincinden yoksunluğunu, tam gelişmemişliğini anlatır. Bu durumda Usun kendisinden güçlü olabilecek tek şey onun eğitimsizliği olmalıdır.

Newton kendi tekil örneğinde büyücülüğün pekala pozitivizm ile bilikte gidebildiği olgusunun yeterli görgül kanıtını verirr. Onu Hermetik bir ‘Yerçekimi Tanrısı’ konutlamaya, simyacılığa, boşinanca, büyücülüğe götüren şey usu değil ama usunun özgür işleyişini engelleyen ve kökleri derin bir bilinçaltına gömülü olan kişilik özellikleriydi. Görgücülük mantıksal olarak olanaklı

değildir. Olanağı herşeyden önce mantığın bastırılmasını, kuşkuculuğu gerektirir.

Alexandre Koyré
KAPALI DÜNYADAN SONSUZ EVRENE

BÖLÜM 11

NOTLAR

SÖZLÜK

Alexandre Koyré
KAPALI DÜNYADAN SONSUZ EVRENE

XI.
İş-Günü Tanrısı
ve Sabbath'ın Tanrısı

Newton
ve Leibniz

"Plenistler" üzerine Newton'un örtülü ve Roger Cotes'un açık saldırısı yanıtsız kalmadı. Kartezyenler sözcüğün gerçek anlamında tepki göstermedilerse de, Leibniz, 1715 Kasımında Galler Prensesine1 [Princess of Wales] yazdığı bir mektupta Cotes tarafından formüle edilen suçlamaları çok değerli mekuplaşmacısına kimi insanların özdekselliği yalnızca ruhlara değil ama giderek Tanrıya bile yükledikleri, Mr. Locke'un ruhun özdeksel-olmayışından ve ölümsüzlüğünden kuşku duyduğu, ve Sir Isaac Newton ve izleyicilerinin Tanrının güç ve bilgeliği konusunda oldukça düşük ve değersiz düşünceler ileri sürdükleri İngiltere'de dinin zayıflaması ve özdekçiliğin ve tanrısız felsefelerin yayılması üzerine kaygılarını anlatarak yanıtladı. Leibniz şöyle yazdı:2

Leibniz'in 'Deneysel Felsefe' Üzerine Saldırısının Anahatları

> *Sir Isaac Newton der ki, uzay Tanrının şeyleri algılamak için kullandığı bir örgendir. Ama eğer Tanrı şeyleri algılamak için herhangi bir örgen gereksiniminde ise, bundan şu çıkar ki şeyler ona bütünüyle bağımlı değildirler, ve ne de onun tarafından üretilmişlerdir.*
>
> *Sir Isaac Newton ve izleyicilerinin ayrıca Tanrının İşi konusunda da çok tuhaf bir görüşleri vardır. Öğretilerine göre, Herşeye-gücü-yeten Tanrı saatini zaman zaman kurmayı ister: Yoksa saat işlemeye son verecektir. Öyle görünür ki Tanrı ona sürekli bir devim vermeye yetecek bir öngörüden yoksundur. Hayır, Tanrı yapımı makine bu beyefendilere göre öylesine eksiktir ki, Tanrı onu olağandışı bir işbirliği yoluyla arada bir temizleme ve giderek bir saat yapımcısının işini onarması gibi onarma yükümlülüğü altında durur; ve öyleyse sık sık yaptığını onarmak ve düzeltmek zorunda kalacak denli beceriksiz bir zanaatçı olmalıdır. Benim görüşüme göre, dünyada her zaman aynı kuvvet ve dinçlik sürer, ve yalnızca Doğa Yasaları ile ve önceden-kurulmuş güzel Düzen ile anlaşma içinde özdeğin bir bölümünden bir başkasına geçer."*

Leibniz'in Saldırısına Samuel Clarke'ın Yanıtları

Leibniz'in formüle ettiği türde bir suçlama hiç kuşkusuz çürütülmeden bırakılamazdı. Gene de, bunu kendisinin yapması açıkça Sir Isaac'ın vakar ve düzeyinin altında olduğu için, ve dahası kendisi tüm polemik ve kamu tartışmalarından nefret ettiği için, görev Newton'un ona bağlılığı tartışmasız öğrencisi ve dostu olan, onun Opticks'ini Latince'ye çeviren,3 ve 1697 gibi erken bir tarihte Descartescı Rohault'un Fizik başlıklı kitabının çevirisini Newtoncu dipnotlarla tıka basa

dolduran Dr. Samuel Clarke'ın omuzlarına düştü. Uzun süren ve aşırı ölçüde ilginç olan, ancak Leibniz'in ölümüyle sonlanan, ve söz konusu temel sorunların üzerine olduğu gibi iki felsefecinin (Leibniz ve Newton) çatışan konumları üzerine diri bir ışık düşüren bir mektuplaşma doğdu.

Böylece, Dr. Clarke İngiltere'de de başka yerlerde olduğu gibi doğal dini bile yadsıyan ve onu bütünüyle bozan kimselerin olması gibi yerinilecek bir olguyu kabul etmesine karşın, bunun düzmece özdekçi felsefelerin yayılmasına bağlı olduğunu açıkladı (ki bunlar ruhun ve giderek Tanrının Leibniz'in sözünü ettiği özdekselleştirilmesinden de sorumluydular); bu insanlarla matematiksel felsefe, özdeğin evrenin en küçük ve en az önemli parçası olduğunu tanıtlayan biricik felsefe yoluyla çok etkili olarak savaşıldığını belirtti.4 Sir Isaac Newton'a gelince, uzayın Tanrının şeyleri algılayabilmek için kullandığı bir örgen olduğunu söylemez, ne de Tanrının onları algılayabilmek için herhangi bir araca gereksinimi olduğunu söyler. Tam tersine, der ki, Tanrı, her yerde olmakla, şeyleri içinde oldukları uzayın kendisindeki dolaysız bulunuşu yoluyla algılar. Ve yalnızca bu algının dolaysızlığını açıklayabilmek içindir ki Sir Isaac Newton — Tanrının şeyleri algılayışını anlığın düşünceleri anlayışı ile karşılaştırarak — sonsuz uzayın deyim yerindeyse her-yerde-bulunan Tanrının sensoriumu gibi olduğunu söyler.4a

Newtoncunun bakış açısından, Leibniz'in Tanrının gücünü ve bilgeliğini onu dünya saatini onarma ve kurma yükümlülüğü altında tutarak küçültme suçlaması hem haksız hem de aklanamazdır; tersine, ancak sürekli ve uyanık eylemi yoluyla, ancak dünyanın kaotik düzensizliğe ve devimsizliğe bozulmasını önlemek için ona yeni erke bağışlaması yoluyla, Tanrı dünyadaki bulunuşunu ve kayrasının kutsamasını sergiler. Descartes'ın ya da Leibniz'in Tanrısı, yalnızca bir kez ve sonsuza dek kurulan ve bir kez ve sonsuza dek değişmez bir erke miktarı ile donatılan mekanik bir saati varlığında saklamakla ilgilendiği için, bulunmayan bir Tanrıdan daha iyi birşey olmayacaktı. Clarke buna göre biraz çirkin bir yolda belirtir ki, dünyanın Tanrının karışması olmaksızın devinen eksiksiz bir düzeneğe benzetilmesi5

> *... Özdekçilik ve Yazgı kavramıdır, ve (Tanrıyı dünya-üstü bir anlık yapma bahanesi altında) Kayrayı ve Tanrının Hükümetini gerçekte dünyadan dışlama eğilimindedir. Ve bir felsefeciyi tüm şeylerin yaratılışın başından bu yana Kayranın herhangi bir hükümeti ya da karışması olmaksızın sürdüğünü tasarımlamaya götüren aynı nedenle, bir kuşkucu kolayca daha da geriye doğru uslamlamada bulunacak ve şeylerin ne olursa olsun herhangi bir gerçek yaratış ya da Kökensel Yaratıcı olmaksızın, ama yalnızca böyle uslamlamacıların Herşeyden-Bilge ve Bengi Doğa dedikleri şey ile, bengilikten bu yana sürdüklerini (şimdi sürdükleri gibi) kabul edecektir. Eğer bir kralın bir krallığı olsaydı, ve orada tüm şeyler onun hükümeti ya da araya girmesi olmaksızın, ya da orada yapılanları gözlemesi ve düzenlemesi olmaksızın sürüp gitselerdi, bu ülke onun için salt adsal bir krallık olurdu; ne de kendisi gerçekte herhangi bir biçimde kral ya da hükmedici sanına yaraşırdı. Ve bir yeryüzü hükümetinde kralın kendisinin herhangi bir şeyi düzenlemesi ya da düzeltmesi olmaksızın şeylerin eksiksiz olarak iyi bir yolda gidebileceğini ileri süren insanların pekala krallığı bir yana atmayı isteyebileceklerinden haklı olarak kuşku duyulabilmesi gibi, dünyanın sürecinin Tanrının, En Yüksek Hükmedicinin sürekli yönetimi olmaksızın sürebileceğini ileri süren kim olursa olsun, öğretisi gerçekte Tanrıyı dünyadan dışlama eğilimindedir.*

Biraz beklenmedik bir yolda Clarke'ın kendini onun sinsi anıştırmaları karşısında savunma durumuna düşüren yanıtı ile karşılaşınca, Leibniz "matematiksel" ilkelerin özdekçiliğin ilkelerine karşıt değil ama onlarla özdeş olduğunu ve Hobbes tarafından olduğu gibi Demokritos ve Epikürüs tarafından da ileri sürüldüğünü, eldeki sorunun matematiksel değil ama metafiziksel olduğunu, ve metafiziğin salt matematik ile karşıtlık içinde yeterli neden ilkesi üzerine dayandırılması

gerektiğini, bu ilkenin, Tanrıya uygulandığında, zorunlu olarak evrenin tasarlanmasında ve yaratılmasında Tanrının bilgeliğinin irdelenmesini imlediğini, ve evrik olarak, bu ilkenin gözardı edilmesinin (Leibniz dosdoğru böyle olduğunu söylemese de, imlem açıktı ve Newtoncuların durumunu öyle gördü) doğrudan doğruya Spinoza'nın dünya-görüşüne, ya da öte yandan, Socinianların5a "günden güne yaşamak" zorunda kalacak denli öngörü yoksunu Tanrılarını yakından andıran bir Tanrı anlayışına götürdüğünü belirterek karşı vuruşunu yaptı. Newtoncular onlara göre, ve özdekçilerle karşıtlık içinde, özdeğin başlıca boşluktan oluşan evrenin en az önemli parçası olduğunu belirtirler. Ama herşeye karşın, Demokritos ve Epikürüs da boş uzayı tıpkı Newton gibi kabul etmişlerdi, ve eğer dünyada Newton'a göre olduğundan çok daha fazla özdeğin varolduğuna inanarak ondan ayrılmışlarsa da, bu bakımdan Newton'a yeğlenebilirdiler; aslında, daha fazla özdek Tanrı açısından onun bilgelik ve gücünü uygulaması için daha fazla fırsat demektir, ve gerçekte evrende hiç boş uzayın olmamasının ve evrenin her yerde özdek dolu olmasının nedeni, hiç olmazsa nedenlerinden biri budur.

Ama Newton'a geri dönelim. Dostlarının tüm açıklamalarına karşın, diye yazar Leibniz,6

> *Sir Isaac Newton'un Opticks'ine Ekte kesin sözlerde uzay Tanrının Sensoriumudur dendiğini görüyorum. Ama Sensorium sözcüğü her zaman duyum örgenini imlemiştir. O ve dostları, eğer uygun olduğunu düşünürlerse, şimdi demek istediklerini bütünüyle başka türlü açıklayabilirler: buna karşı çıkmayacağım.*

Ve dünyayı kendine yeterli bir mekanizma yapma ve Tanrıyı bir intelligentia supra-mundana, dünya-ötesi anlık konumuna indirgeme suçlamasına gelince, Leibniz hiçbir zaman böyle yapmadığı, eş deyişle hiçbir zaman yaratılmış dünyanın Tanrının sürekli işbirliğine gereksindiğini yadsımadığı, ama yalnızca dünyanın onarım gerektirmeyen bir saat olduğunu çünkü onu yaratmadan önce Tanrının herşeyi gördüğünü ya da ön-gördüğünü ileri sürdüğü yanıtını verir; ve hiçbir zaman Tanrıyı dünyadan dışlamadığını, ama buna karşın, hasımlarının yapıyor göründükleri gibi, Tanrıyı dünyanın ruhuna dönüştürmediğini ekler. Aslında, eğer Tanrının zaman zaman dünyanın doğal gelişimini düzeltmesi gerekiyorsa, bunu ya doğaüstü araçlarla, eş deyişle bir tansık yoluyla yapabilir (ama doğal şeyleri ve süreçleri tansıklar yoluyla açıklamak saçmadır), ya da doğal bir yolda yapabilir: bu durumda Tanrı doğada kapsanır ve anima mundi, dünyanın ruhu olur. Son olarak,7

> *Hükmü altındaki her şeyin o karışmaksızın sürmesi gereken bir kral karşılaştırması hiçbir biçimde amacımızla ilgili değildir; çünkü Tanrı her şeyi sürekli olarak saklar, ve hiçbirşey o olmaksızın kalıcı olamaz. Onun krallığı öyleyse adsal bir krallık değildir.*

Yoksa uyruklarını hiçbir zaman yasalarını çiğnemeyecekleri denli iyi eğitmiş bir Prensin yalnızca adda bir Prens olduğunu söylememiz gerekecektir.

Leibniz şimdilik Newton'a temel karşıçıkışlarını anlatmaz; gene de temel karşıtlık oldukça açıkça görünür: Leibniz'in Tanrısı Newton'un dünyayı istediği gibi yapan ve İncil'in Tanrısının Yaratılışın ilk altı gününde yaptığı gibi üzerinde etkide bulunmayı sürdüren Efendisi değildir. O, eğer benzetmeyi sürdürebilirsem, Sabbath Günündeki İncil Tanrısıdır, işini bitirmiş olan ve iyi olduğunu gören, hayır, onun tüm olanaklı dünyaların en iyisi olduğunu gören, ve dolayısıyla bundan böyle üzerinde ya da içinde etkide bulunması değil ama yalnızca onu varlığında saklaması ve sakınması gereken Tanrıdır. Bu Tanrı aynı zamanda — bir kez daha Newton'un Tanrısı ile karşıtlık içinde — en yüksek düzeyde ussal Varlıktır, kişileşmiş yeterli neden ilkesidir, ve tam bu nedenle, ancak bu ilkeye göre, eş deyişle, ancak en büyük eksiksizlik ve doluluğu üretebilmek için davranabilir. Bu

yüzden ne sonlu bir evren yapabilir, ne de dünyanın içinde ya da dışında boş uzaya izin verebilir. Ve bu bakımdan Leibniz'in Tanrısı tıpkı Giordano Bruno'nun Tanrısı gibidir, ve bir matematikçi ve bir bilimci olmasına karşın Bruno'nun Tanrısı ile ortak çok şeyi vardır.

Leibniz'in kendi eleştirisine yanıtını okuduktan sonra, Dr. Clarke'ın bir yanıt vermek zorunda kaldığını duyumsaması pek şaşırtıcı değildir: Leibniz'in anıştırmaları çok fazla hasar yaratıcı,8 tonu çok fazla üstündü, ve dahası Newton tarafından biraz iveğen ve belki de talihsiz bir yolda kullanılmış olan ''sensorium'' teriminin imlemleri üzerinde diretmesi Clarke'ın Leibniz'i son sözü söylemiş olma durumunda bırakmasına izin vermeyecek denli rahatsız ediciydi.

Clarke: Newton'un Tanrısının Seçme Özgürlüğü Vardır: Leibniz'in Tanrısı Zorunluktan Davranır

Böylece baştan başlayarak, Clarke9 ''matematiksel felsefenin ilkeleri''nin hiçbir biçimde özdekçiliğin ilkeleri ile özdeş olmadıklarını, ama tam olarak dünyanın salt doğalcı bir açıklaması olanağını yadsımalarında ve özgür ve anlıklı bir Varlığın amaçlı eylemi tarafından yaratılışını konutlamalarında — ya da kanıtlamalarında — onlarla kökten bir karşıtlık içinde olduğunu açıklar. Ve Leibniz'in yeterli neden ilkesine başvurusuna gelince, hiçbirşeyin yeterli neden olmaksızın varolmadığı doğrudur: hiçbir nedenin olmadığı yerde, hiçbir etki de yoktur; gene de sözü edilen yeterli neden olsa olsa Tanrının istenci olabilir. Böylece, örneğin eğer biri niçin bir özdek dizgesinin ya da belli bir özdek parçasının bir yerde ve bir başkasının bir başka yerde yaratıldığını, ve niçin bunun tersinin yapılmadığını irdelerse, bunun için Tanrının arı istencinden başka hiçbir neden olamaz. Eğer böyle olmasaydı — eş deyişle, eğer yeterli neden ilkesi Leibniz'in yaptığı gibi saltık olarak alınsaydı — ve eğer bu istenç tıpkı bir terazinin belli bir ağırlık tarafından döndürülmedikçe devinememesi gibi hiçbir zaman bir neden tarafından önceden belirlenmedikçe davranamıyor olsaydı, Tanrının hiçbir seçme özgürlüğü olmaz, ve bu özgürlüğün yerini zorunluk alırdı.

Gerçekte, Dr. Clarke'ın kurnazlıkla ileri sürdüğü şey Leibniz'in aslında Tanrıyı tüm özgürlükten yoksun bıraktığıdır. Böylece Leibniz Tanrıya sınırlı bir özdek niceliğini yaratmayı yasaklar ... ve gene de aynı uslamlama yoluyla insanların ya da ne olursa olsun herhangi bir yaratık türünün sayısının sonsuz olması gerektiği tanıtlanabilirdi (ki hiç kuşkusuz dünyanın bengiliğini ve sonsuzluğunu imleyecektir).

Tanrıya (Newton'un Tanrısına) gelince, ne bir intelligentia mundana, ne de bir intelligentia supra-mundanadır; ne de bir anima mundidir, ama öyle bir anlıktır ki her yerdedir, dünyada ve dünyanın dışındadır, herşeydedir ve herşeyin üstündedir. Ve Leibniz'in diretmeyi sürdürmesine karşın, hiçbir örgeni yoktur.10

> *Duyusal (sensory) sözcüğü tam olarak örgeni imlemez, ama duyumun yerini imler. Göz, kulak, vb. örgenlerdirler, ama sensoria değildirler.*

Dahası, Newton yerin bir sensorium olduğunu söylemez, ama Tanrının gerçekten ve etkili olarak kendilerinde şeyleri oldukları yerde algıladığını belirtebilmek için yalnızca karşılaştırma amacıyla onu böyle adlandırır, çünkü onlar için bulunur ve salt aşkın değildir, etkindir, biçimlendirir ve yeniden-biçimlendirir (bu son terim, tıpkı ''düzeltme'' terimi gibi bizim açımızdan, ya da Tanrının işleri açısından anlaşılmalıdır, Tanrının tasarlarında bir değişimi imliyor olarak değil): böylece eğer11

> *Güneş Dizgesinin şimdiki çatısı (örneğin) şimdiki devim yasalarına göre zaman içinde karışıklığa düşecekse, ve belki de ondan sonra onarılacak ya da yeni bir biçime sokulacaksa,*

bizim açımızdan ya da kendisi açısından yeni olacaktır, bengi tasarı olayların normal gidişinde tam

böyle bir karışmayı imlemiş olan Tanrının kendisi açısından değil. Tanrıya bunu yapmayı yasaklamak, ya da Tanrının dünyadaki tüm eyleminin tansıksal ya da doğaüstü olduğunu bildirmek Tanrıyı dünyanın hükümetinden dışlamak demektir. Olabilir ki, diye kabul eder Clarke, bu durumda Tanrı gene de onun Yaratıcısı olarak kalabilir; hiç kuşkusuz bundan böyle onun yöneticisi olmayacaktır.

Dr. Clarke'ın ikinci yazısı Leibniz'i kızdırdı. Niçin, diye yakındı, bu önemli ilkeyi, hiçbirşey başka türlü değil de böyle olması için yeterli bir neden olmaksızın yer almaz ilkesini olguda değil ama yalnızca sözlerde kabul ederler? Dahası, olgusal saltık uzaya, kimi modern İngilizlerin o putuna (Bacon'ın anlamında) karşı onun kendi tanıtlamalarından birini bana karşı kullanırlar. Leibniz hiç kuşkusuz haklıdır: Tanrının istenci, böyle olarak, herhangi birşey için yeterli bir nedendir demek — Clarke'ın dediği gibi — , aslında ilkeyi reddetmektir, ve ayrıca onu destekleyen eksiksiz ussalcılığı da reddetmektir. Ve türdeş, sonsuz, olgusal uzay anlayışını Tanrının özgür (eş deyişle, güdüsüz, usdışı) istencinin birşey için "yeterli bir neden" olarak görülebileceğinin ve görülmesi gerektiğininin bir kanıtı olarak kullanmak insan usuna hakaret etmektir; ve Leibniz'i uzay sorununu tartışmaya zorlamaktır (ki bu konuda çok fazla istekli değildi):12

> *Bu beyefendiler böylece Uzay olgusal, saltık bir Varlıktır derler. Ama bu onları büyük güçlüklere düşürür; çünkü böyle bir Varlık Bengi ve Sonsuz olmak zorundadır. Bu yüzden kimileri onun Tanrının kendisi, ya da onun yüklemlerinden biri, onun enginliği olduğuna inanmışlardır. Ama uzay parçalardan oluştuğu için, Tanrıya ait olabilecek birşey değildir.*

Tüm bunlar, bildiğimiz gibi, eksiksiz olarak doğrudur. Gene de Leibniz'in Newtoncu ya da daha genel olarak saltıkçı uzay anlayışını eleştirisi onu savunanların uzayın parçalardan — partes extra partes — oluştuğunu yadsıdıklarını ve tersine onun bölünemez olduğunu ileri sürdüklerini unutur. Leibniz şunu ileri sürmede de eksiksiz olarak haklıdır:13

> *Uzay saltık olarak biçimdeş birşeydir; ve onda yerleşmiş şeyler olmaksızın, uzayın tek bir noktası ne olursa olsun hiçbir bakımdan bir başka noktasından saltık olarak ayrı değildir. Şimdi bundan şu çıkar ki, (uzayın cisimlerin kendi aralarındaki düzeninin yanısıra kendinde birşey olduğu sayıltısı üzerine) Tanrının, cisimlerin kendi aralarındaki aynı konumlarını saklayarak, onları uzayda niçin başka türlü değil de belli bir tikel tarzda yerleştirdiğinin, niçin örneğin Doğuyu Batıya değiştirerek her şeyi tam ters yolda yerleştirilmediğinin bir nedeninin olması olanaksızdır.*

Gene de Leibniz tarafından ve Clarke tarafından varsayımsal olarak kabul edilen aynı olaylardan çıkarılan vargılar yüz seksen derece karşıttır. Leibniz bu durumda, eş deyişle, seçim için nedenlerin yokluğunda, Tanrının davranamayacak olduğuna inanır; ve evrik olarak, seçme ve davranma olgusundan, temel önsavın, eş deyişle saltık bir uzayın varoluşunun reddedilişi sonucunu çıkarır, ve uzayın, devim gibi, salt göreli olduğunu, ya da daha da ötesi, cisimlerin birarada varoluşlarının düzeninden başka birşey olmaldığını ve eğer hiçbir cisim olmasaydı varolmayacağını ileri sürer, tıpkı zamanın şeylerin ve olayların ardışıklık düzeninden başka birşey olmaması, ve eğer düzenlenecek şeyler ya da olaylar olmasaydı varolmayacak olması gibi.

Öte yandan, Newtoncu ise Tanrının özgürlüğü vargısını çıkarır, eş deyişle, Tanrının seçim ve eylemi için belirleyici bir neden ya da güdünün zorunlu olmadığını ileri sürer. Leibniz için hiç kuşkusuz bu güdüsüz seçim bulanık ilgisizliktir ve gerçek özgürlüğün aykırısıdır; ama Newtoncu için, zorunluk ile anlamdaş olan şey Leibniz'in Tanrısının saltık olarak güdülü olan eylemidir.

Newtoncular kendi başına bırakıldığında evrenin güdülendirici kuvvetinin azalacağını ve sonunda

yiteceğini ileri sürerler. Ama, diye karşı çıkar Leibniz,14

> *eğer etkin Kuvvet Tanrının saptadığı Doğal Yasalara göre evrende azalacak olursa — öyle ki makinesinin eksiklerini onaran bir sanatçı gibi o kuvveti yeniden kurabilmek için yeni bir tasar verme gereksiniminde olsun — , o zaman yalnızca bizim açımızdan değil ama Tanrının kendisi açısından da Düzensizlik olacaktır. Onu önleyebilirdi ve böyle bir uygunsuzluktan kaçınmak için daha iyi önlemler alabilirdi: Ve öyleyse, aslında, bunu edimsel olarak yapmıştır.*

Newtoncular Leibniz'in onların doğayı sürekli bir tansık yaptıkları önesürümüne karşı çıkarlar. Ve gene de, eğer Tanrı özgür bir cismi herhangi bir başka yaratık tarafından üzerinde etkide bulunulmaksızın durağan bir özek çevresinde döndürmeyi istemiş olsaydı, onu bir tansık olmaksızın başaramazdı, çünkü böyle bir devim cisimlerin doğası tarafından açıklanamaz. Çünkü özgür bir cisim doğallıkla teğeti boyunca eğri bir çizgiden uzağa devinir. Böylece cisimlerin karşılıklı çekimi doğaları tarafından açıklanamadığı için tansıksal birşeydir.

Bundan sonra tartışma genişler ve derinleşir. Yazılar giderek daha da uzun olmaya başlar. Küçük bir çarpışma siperlerde sürdürülen bir savaşa gelişir. Leibniz ve Clarke gürültü patırtıyla birbirlerinin üzerine giderler. Hiç kuşkusuz, büyük bir düzeye dek yalnızca aynı uslamlamaları yineler ya da inceltirler — felsefeciler, daha önce dediğim gibi, ancak çok seyrek olarak birbirlerini inandırabilirler, ve iki felsefeci arasındaki tartışma sık sık bir "sağırlar diyaloğunu" andırır — ve gene de adım adım açık alana çıkarlar ve temel sorunlar adım adım ortaya serilir.

Böylece, örneğin üçüncü yazısında Dr. Clarke Tanrıyı katı güdülenme yasasına altına getirmenin ve Onu iki özdeş durum arasında bir seçim yapma yetisinden yoksun bırakmanın saçmalık olduğunu söyleyerek Leibniz'e yeniden karşı çıkar. Gerçekten de, Tanrı şurada olmaktan çok burada bir özdek parçası yarattığı zaman, ya da üç özdeş parçayı şu değil de bu düzende yerleştirdiği zaman, bunu yapmak için arı istenci dışında hiçbir nedeni olamaz. Durumların eksiksiz eşdeğerliği — ki özdeksel parçacıklar ve uzayın eşbiçimliliği arasındaki özdeşliğin bir sonucudur — nasıl saltık, olgusal ve sonsuz bir uzayın varoluşuna bir karşıçıkış olamazsa, Tanrının seçme özgürlüğünü yadsımak için de bir neden değildir. Ve Tanrı ile saltık uzayın Leibniz tarafından yanlış temsil edilen ilişkisine gelince, Clarke Newton'a, eş deyişle More'a ait doğru öğretiyi bildirir:15

> *Uzay bir Varlık, bengi ve sonsuz bir Varlık değil, ama sonsuz ve bengi bir Varlığın varoluşunun bir özelliği [yüklemi] ya da bir sonucudur. Sonsuz Uzay enginliktir. Ama enginlik Tanrı değildir: Ve dolayısıyla sonsuz uzay Tanrı değildir. Ne de burada uzayın parçaları olması konusunda söylenen şeylerde herhangi bir güçlük vardır. Çünkü sonsuz uzay Birdir, saltık olarak ve özsel olarak bölünemezdir: Ve onun parçalı olduğunu varsaymak terimlerde bir çelişkidir; çünkü parçalara ayırmanın kendisinde uzay olmalıdır; ki onu parçalanmış, ve aynı zamanda henüz parçalanmamış saymak demektir. Tanrının enginliği ya da her-yerde-bulunuşu onun tözünün parçalara bir bölünmesi değildir, tıpkı onun süresinin ya da varolmayı sürdürmesinin onun varoluşunun parçalara bir bölünmesi olmaması gibi. Burada hiçbir güçlük yoktur, ama yalnızca parçalar sözcüğünün eğretilemeli kötüye kullanımından doğan şey vardır.*

Güçlüklere ve saçmalıklara götüren şey Newton'un saltık uzayı kabulü değil ama Leibniz'in onu yadsımasıdır. Gerçekten de, eğer uzay yalnızca göreli olsaydı, ve şeylerin düzeninden ve düzenlenişinden başka hiçbirşey olmasaydı, o zaman yalnızca bir cisimler dizgesinin bir yerden bir başkasına (örneğin, dünyamızın en uzak durağan yıldızların bölgesine) aktarılması bile hiçbir değişim anlamına gelmez, ve bundan iki yerin aynı yer olacakları sonucu çıkardı. ...16 Yine aynı çıkış noktasına göre, eğer Tanrı bütün dünyayı doğru bir çizgide devindirecek olsaydı, o zaman, bu

devimin hızı ne olursa olsun, dünya aynı yerde kalır ve eğer o devim birdenbire dursaydı hiçbirşey olmazdı.17

Ve eğer zaman yalnızca bir ardışıklık düzeni olsaydı, o zaman bundan şu çıkardı ki, eğer Tanrı dünyayı milyonlarca yıl önce yaratmış olsaydı bile, gene de dünya aynı zamanda yaratılmış olurdu.

Birazdan Leibniz'in Dr. Clarke'ın uslamlamalarında nelere karşı çıkacağını göreceğiz (onları anlamsız bulacaktır); bize gelince, hiçbir biçimde ilk bakışta görünebilecekleri denli saçma olmadıklarını kabul etmemiz gerekir; yalnızca Leibniz'in temel olarak bağlı kaldığı ana felsefi-tanrıbilimsel gelenek ile biçimsel bir kopmayı (daha önce Henry More'un yaptığı) temsil ederler ya da imlerler: Newtoncular, bildiğimiz gibi, uzay ve zamanı yaratılışa değil ama Tanrıya bağlarlar, ve Tanrının bengilik ve enginliğini ilksiz-sonsuzluk ve uzaysal sonsuzluk ile karşıtlık içine koymaz, ama tersine onları özdeşleştirirler. Clarke böylece şu açıklamada bulunur:18

> *Tanrı, her-yerde-bulunan olmakla, gerçekte herşey için özsel olarak ve tözsel olarak bulunur. Bulunuşu kendisini aslında Etkisi yoluyla sergiler, ama eğer orada olmasaydı etkide bulunamazdı.*

Gerçekten de hiçbirşey orada olmaksızın etkide bulunamaz; giderek Tanrı bile: uzaktan hiçbir eylem yoktur; giderek Tanrı için bile. Gene de Tanrı her yerde "orada" olduğu için, her yerde etkide bulunabilir ve bulunur, ve dolayısıyla Leibniz'in aykırı önesürümüne karşın, tansık olmaksızın, ama Kendisinin — ya da bir yaratığın — eylemi yoluyla bir cismin teğetten sapmasını sağlayabilir, ve giderek bir cismi teğet boyunca uzaklaşıp gitmek yerine durağan bir özek çevresinde döndürebilir; bu etkiyi üretebilmek için Tanrının kendisinin mi yoksa bir yaratık yoluyla mı davrandığının hiçbir önemi yoktur: her iki durumda da bu Leibniz'in ileri sürdüğü gibi bir tansık olmayacaktır.

Açıktır ki, Clarke için Leibniz'in önesürümü — tıpkı dünyadaki devindirici gücün azalmasını "eksiklik" olarak reddedişi gibi — doğanın zorunlu kendine-yeterliği sayıltısı üzerine dayanır; bir anlayış ki, bildiğimiz gibi, onu Tanrıyı dünyadan dışlamanın bir aracı olarak gören Newtoncular için hiçbir biçimde kabul edilebilir değildir.

Ama geriye Clarke'ın Leibniz'in uzay kavramına karşıçıkışına dönelim. Samuel Clarke'ın ilk uslamlaması çok iyi değildir, çünkü imgelediği yerdeğişimi yalnızca saltık olmamakla kalmayacak, ama durağan yıldızlar öbekleşmesi ile göreli de olacaktır. Ama ikincisi eksiksiz olarak geçerlidir: Newton fiziğinin sonsuz evreninde herhangi bir cisim, her cisim belli bir yönde biçimdeş, doğrusal bir devim taşıyor — ya da taşımıyor — olarak görülebilir, ve gerçi iki durum hiçbir biçimde birbirinden ayırdedilemez olsalar da, birinden ötekine geçişe çok belirli etkiler eşlik edecektir. Ve eğer devim biçimdeş değil ama ivmeli olsaydı, giderek onu algılamayı bile başarabilirdik (eğer devim ve uzay yalnızca göreli olsalardı olmayacak olan birşey): tüm bunlar Newton'un süredurum ilkesinin kaçınılmaz sonucudur.

Clarke hiç kuşkusuz burada durmaz. Onun için — Bentley ya da Raphson için de olduğu gibi — özdek ve uzayın köktenci ayrımı evrenin olanaklı ve belki de giderek olgusal sonluluğuna inancı imler. Gerçekten de niçin uzayın öylesine küçük bir parçasını kaplayan özdek sonsuz olsun? Niçin, tersine, Tanrının yalnızca bu dünyanın kendisi için, Tanrının onu yaratmadaki amaçlarının gerçekleşmesi için gerekli olduğu ölçüde belirli bir özdek miktarını yarattığını kabul etmeyelim?

Leibniz'in dördüncü yazısı bizi doğrudan doğruya en derin metafiziksel sorunlara götürür. Leibniz enson gücünü kullanarak yeterli neden ilkesinin saltık tüm-erkliğini ileri sürerek başlar: seçim olmaksızın hiçbir eylem, belirleyici güdü olmaksızın hiçbir seçim, çatışan olanaklar arasındaki bir

ayrım olmaksızın hiçbir güdü olamaz; ve öyleyse — olağanüstü önemi olan bir doğrulama — dünyada hiçbir iki özdeş nesne, ya da eşdeğerli durum olgusal ya da giderek olanaklı bile değildir.19

Uzaya gelince, Leibniz eşit ölçüde güçlü olarak uzayın cisimlerin bir işlevi olduğunu, ve eğer hiçbir cisim olmasaydı hiçbir uzayın da olmayacağını yeniden ileri sürer.20

> *Extra-mundane uzayın imgesel olduğunu gösteren aynı neden tüm boş uzayın imgesel bir şey olduğunu tanıtlar; çünkü ancak daha büyük ya da daha küçük olmada ayrılırlar.*

Bu hiç kuşkusuz Leibniz'e göre, dünyanın "dışındaki" "imgesel" uzaydan söz eden ortaçağ felsefecilerinin sandıkları gibi, dünya ve uzayın her ikisinin de uzamda sınırlı oldukları anlamına gelmez; tersine, boş uzayın, ister dünyanın dışında isterse içinde olsun, salt bir uydurma olduğu anlamına gelir. Uzay her yerde doludur; gerçekten de,21

> *Özdek niceliğini sınırlayabilecek hiçbir olanaklı neden yoktur; ve dolayısıyla böyle bir sınırlamanın hiçbir yeri olamaz.*
>
> *Şimdi, bütünüyle boş bir uzay düşleyelim. Tanrı ona tüm başka şeylerden hiçbir biçimde bir azaltma yapmaksızın biraz özdek koyabilirdi; öyleyse o uzaya edimsel olarak biraz özdek koymuştur; öyleyse bütünüyle boş hiçbir uzay yoktur.22 Aynı uslamlama altbölümlü olanın dışında hiçbir cisimciğin olmadığını tanıtlar.23*

Dahası, boş uzay düşüncesi metafiziksel olarak olanaksız bir düşüncedir, ve ona karşı Leibniz Descartes'ın Henry More'a karşı yönelttiklerine andırımlı ve büyük bir olasılıkla onlardan türetilmiş karşıçıkışlar getirir:24

> *Eğer uzay bir özellik ya da yüklem ise, belli bir tözün özelliği olmalıdır. Ama kendileri ile tartıştığım kişilerin iki cisim arasında olduğuna inandıkları sınırlı boş uzay hangi tözün bir değişkisi ya da özelliği olacaktır?*

Bu usauygun bir sorudur, ama öyle bir soru ki, Henry More tarafından daha önceden verilen ama Leibniz'in gözardı etmeyi seçtiği bir yanıtı vardır; buna göre şöyle sürdürür:25

> *Eğer sonsuz uzay enginlik ise, sonlu uzay enginliğin karşıtı olacak, eş deyişle ölçülebilirlik ya da sınırlı uzam olacaktır. Ama uzam uzamlı bir şeyin bir değişkisi olmalıdır. Ama eğer o uzay boş ise, bir özneden yoksun bir yüklem, uzamlı herhangi bir şeyden yoksun bir uzam olacaktır. Bu yüzden uzayı bir özellik yaparak, Yazar benim onu saltık birşey değil ama şeylerin bir düzeni yapan görüşümle uyum içindedir.*

Elbette hayır; hiç kuşkusuz töz olmaksızın hiçbir yüklem yoktur; ama, bildiğimiz gibi, "Yazar" için o töz Tanrıdır. Leibniz bunu kabul etmez, ve saltıkçı anlayışın kaba sonuçlarını geliştirir:26

> *Eğer uzay saltık bir olgusallık ise, töze karşıt bir özellik ya da bir ilinek olmaktan uzak, tözlerin kendilerinden daha büyük bir olgusallık taşıyacaktır. Tanrı onu yokedemez, ne de onu herhangi bir bakımdan değiştirebilir. O yalnızca bütünde engin olmakla kalmayacak, ama ayrıca her parçada Değişmez ve Bengi de olacaktır. Tanrının yanısıra sonsuz bir sayıda bengi şey olacaktır.*

Bildiğimiz gibi, bu tam olarak Newton ya da Henry More yandaşlarının ileri sürdükleri şeydir — hiç kuşkusuz uzayın Tanrının "yanısıra" birşey olduğunu yadsıyarak. Ama öğretileri, Leibniz'e göre, çelişkiler imler:27

> *Sonsuz uzayın hiçbir parçası olmadığını söylemek onun sonlu uzaylardan oluşmadığını söylemektir; ve sonsuz uzayın kalıcı olabileceğini söylemektir, üstelik tüm sonlu uzaylar birer hiçliğe indirgenseler bile.*

Sanki Kartezyen özdeksel, uzamlı, sınırsız bir dünya sayıltısı üzerine böyle bir dünyanın onu oluşturan tüm cisimlerin birer hiçliğe indirgenmelerine karşın kalıcı olabileceğini söylemek gibi olacaktır.

Kesinlikle hayır; Leibniz kendi uzay anlayışı — bir nicel ilişkiler kafesi — ve uzayı onda keşfedilebilecek tüm ilişkileri önceleyen ve olanaklı kılan bir birlik olarak gören Newton'unki arasındaki ayrımı anlamaz. Ya da, daha büyük bir olasılıkla, Leibniz'in anlamadığı birşeyin olduğuna inanmak oldukça güç olduğu için, Newton'un anlayışını anlar ama kabul etmez. Böylece şunları yazar:28

Eğer uzay ve zaman saltık şeyler olsalardı, eş deyişle, eğer şeylerin belli düzenlerinin yanısıra herhangi birşey olsaydı, o zaman önesürümüm gerçekten de bir çelişki olurdu. Ama böyle olmadığı için, [uzay ve zaman saltık şeylerdir] Önsavı çelişkilidir, eş deyişle olanaksız bir kurgudur.

Dr. Clarke'ın örneklerine ve 'karşı'-karşıçıkışına gelince, Leibniz üzerlerinde pek fazla durmaz. Böylece etkin güçlerin dünyada kendiliklerinden azaldığını düşleyenlerin doğanın birincil yasalarını bilmediklerini, Tanrının dünyayı doğru bir çizgide devindirdiğini imgeleyenlerin onu bütünüyle anlamsız birşeyi yapmaya, hiçbir mantığı olmayan bir eylemde, eş deyişle Tanrıya yüklenmesi olanaksız bir eylemde bulunmaya zorladıklarını yeniden ileri sürer. Son olarak, Clarke'ın doğal birşey olarak sunmaya çalıştığı çekim söz konusu olduğunda, Leibniz yineler:29

Cisimlerin herhangi bir aracı olmaksızın uzaktan birbirlerini çekmeleri, ve bir cismin kaçmadan teğette dönüp durması ve bunu kaçmasının önüne geçecek hiçbirşey olmaksızın yapması da doğaüstü bir şeydir. Çünkü bu etkiler şeylerin doğası yoluyla açıklanamazlar.

Leibniz'in yeterli neden ilkesine yineleyerek başvurması, söylemeye gerek yok ki, Clarke'ı inandırmayı ya da giderek yatıştırmayı bile başaramadı. Tam tersine, ona en kötü kaygılarını doğruluyor göründü. Dördüncü yanıtta şunları yazar:30

Bu kavram, güdülerin anlıklı bir Etmenin istenci ile ilişkilerinin ağırlıkların bir terazi ile ilişkileri gibi olduğunu varsayarak, evrensel zorunluğa ve yazgıya götürür; öyle ki anlıklı bir Etmen saltık olarak ayrımsız iki şeyden birini seçemez, tıpkı bir terazinin her iki yandaki ağırlıklar eşit olduğu zaman devinememesi gibi. Ama ayrım burada

kendini belirleyen bir etmen olan özgür ve anlıklı bir varlık ile, son çözümlemede her zaman edilgin olan salt bir düzenek arasında Leibniz tarafından gözardı edilen ayrılıkta yatar. Eğer Leibniz bir özdeş nesneler çokluğunun olanaksızlığı konusunda haklı olsaydı, hiçbir zaman hiçbir yaratılış olanaklı olmazdı; özdeğin gerçekten de tek bir özdeş doğası vardır, ve her zaman parçalarının aynı boyut ve betiyi taşıdıklarını varsayabiliriz.31 Başka terimlerde: atomik kuram Leibniz'in anlayışı ile bütünüyle bağdaşmazdır; ki, hiç kuşkusuz, eksiksiz olarak doğrudur. Leibniz için dünyada birbiri ile özdeş iki nesne olamaz; dahası, Leibniz de Descartes gibi son, bölünemez, sert özdek parçacıklarını yadsır ki onlarsız Newton fiziği tasarlanamazdır.

Leibniz'in uzayı (ve zamanı) dünya ile bağlaması, ve boş uzayın ve "boş" zamanın kurgusal (imgesel) ırasını ileri sürmesi Clarke'a baştan sona usaaykırı görünür; ve ayrıca tehlike dolu. Bütünüyle açıktır ki32

Dünya-dışı uzay (eğer özdek kendi boyutlarında sonlu ise) imgesel değil ama olgusaldır. Ne de dünyadaki boş uzaylar yalnızca imgeseldir.

Zaman açısından da bu böyledir:33

Eğer Tanrı dünyayı yalnızca bu kıpıda yaratmış olsaydı, dünya yaratılmış olduğu Zamanda yaratılmış

olmazdı.

Tanrının dünyaya devim vermesi olanağının yadsınması daha fazla inandırıcı değildir:34

Ve eğer Tanrı özdeği boyutlarda sonlu yapmışsa (ve yapabilirse) özdeksel evren sonuçta doğasında devinebilir olmalıdır; çünkü sonlu olan hiçbirşey devindirilemez değildir.

Leibniz'in boş uzay kavramını eleştirisi, Clarke için, doğasının tam bir yanlış anlayışı üzerine ve metafiziksel kavramların kötüye kullanımı üzerine dayanır:35

Cisimden boş uzay cisimsel-olmayan bir tözün özelliğidir [yüklemi]. Uzay cisimler tarafından sınırlanmaz, ama cisimlerin içersinde olduğu gibi dışında da varolur. Uzay cisimler arasına kapatılı değildir; ama cisimler, sınırlanmamış bir uzayda varolarak, yalnızca kendileri, kendi boyutları tarafından sonlandırılırlar.

Boş uzay bir öznesi olmayan bir yüklem değildir, çünkü boş uzay ile hiçbir zaman her şeyden boş uzayı değil, ama yalnızca cisimden boş uzayı demek istiyoruz. Tüm boş uzayda, Tanrı hiç kuşkusuz bulunur, ve belki de, ne dokunulabilir ne de bizim duyularımızdan herhangi birinin nesneleri olmakla, özdek olmayan başka birçok töz.

Uzay bir töz değil ama bir özelliktir [yüklem]; ve eğer zorunlu olanın bir özelliği [yüklemi] ise, bu yüzden, kendisi bir töz olmasa da, zorunlu olmayan tözlerin kendilerinden daha zorunlu olarak varolacaktır (zorunlu olanın tüm başka özelliklerinin [yüklemlerinin] varolmak zorunda olmaları gibi). Uzay engindir, değişmezdir, ve bengidir; ve Süre de böyledir. Gene de bundan hiçbir biçimde herhangi bir şeyin bengi hors de Dieu olduğu sonucu çıkmaz. Çünkü uzay ve süre hors de Dieu değildirler, ama Onun Varoluşunun etkileri ve dolaysız ve zorunlu sonuçlarıdırlar. Ve onlarsız, Bengiliği ve Her-yerde-bulunuşu ortadan kalkacaktır.

Böylece Tanrının bir yüklemi olarak uzayın varlıkbilimsel konumunu saptadıktan sonra, Clarke onun Tanrıya yüklenmesinin Onun eksiksizliği üzerinde bir leke oluşturmadığını kanıtlamaya geçer: böylece uzay Tanrıyı bölünebilir yapmaz. Cisimler bölünebilir, eş deyişle, parçalara ayrılabilirdir,36

ama sonsuz uzay, gerçi bizim tarafımızdan bölümsel olarak ayrımsanabilse de, eş deyişle, imgelemimizde parçalardan oluşmuş olarak tasarlanabilse de, gene de o parçalar (ki böyle adlandırılmaları uygunsuzdur) özsel olarak parçalanamaz37 ve birbirlerinden öteye devindirilemez oldukları için, ve terimlerde kesin bir çelişki olmaksızın parçalanabilir olmadıkları için, bu yüzden uzay kendinde özsel olarak Bir ve saltık olarak bölünemezdir.

Devimin bir önkoşulu olan şey bu uzaydır; ve sözcüğün gerçek ve tam anlamında devim saltık devimdir, eş deyişle, içinde yerlerin, gerçi eksiksizce benzer olsalar da, gene de ayrı oldukları bu uzay açısından devimdir. Bu devimin olgusallığı aynı zamanda saltık uzayın olgusallığını tanıtlar:38

Sir Isaac Newton tarafından Matematiksel İlkeler'inde (Tanım 8 Not) saltık devim üzerinde büyük ölçüde diretilir, ve orada, devimin özelliklerinin, nedenlerinin ve etkilerinin irdelemesinden, olgusal devim ya da bir cismin uzayın bir parçasından bir başkasına taşınması ile, yalnızca cisimlerin birbirleri açısından düzen ya da konumlarının bir değişimi olan göreli devim arasındaki ayrımı gösterir.

Zaman sorunu tam olarak uzay sorununa koşuttur:39

Tanrı için dünyayı yapmış olduğundan daha erken ya da daha geç yapmak bir olanaksızlık değildi: Ne de onu edimsel olarak yokedileceğinden daha erken ya da daha geç yoketmek onun için herhangi bir biçimde olanaksızdır. Dünyanın bengiliği kavramına gelince, özdek ve uzayın aynı olduğunu kabul

edenler aslında dünyanın yalnızca sonsuz ve bengi olduğunu değil, ama zorunlu olarak öyle olduğunu kabul etmelidirler; tıpkı yalnızca Tanrının istencine değil, ama varoluşuna bağımlı olan uzay ve süre denli zorunlu olarak. Ama Tanrının özdeği dilediği herhangi bir nicelikte ve herhangi bir tikel zamanda ve belli tikel uzaylarda yarattığına inananlar burada hiçbir güçlük altında değildirler. Çünkü Tanrının bilgeliğinin bu dünyayı onu yarattığı o tikel zamanda yaratmak için çok iyi nedenleri olabilir.

Clarke'ın uslamlaması çok aşındırılmış bir patikayı izler: sonsuzluk zorunluk imler, ve öyleyse40:

Tanrı özdeğin niceliğini sınırlayamaz önesürümü tanıtlama olmaksızın kabul edilemeyecek denli önemlidir. Eğer onun süresini de sınırlayamazsa, o zaman özdeksel dünya zorunlu olarak ve Tanrıdan bağımsız olarak sonsuz ve bengidir.

Böylece şunu bir kez daha görürüz: Saltık uzayın Tanrının bir yüklemi olarak ve herşeyin evrensel kabı ya da alıcısı olarak kabulü özdeğin sonsuzluğundan, eş deyişle kendine-yeterliğinden kaçmanın ve yaratılış kavramını kurtarmanın aracı, biricik aracıdır:41

Uzay tüm şeylerin ve tüm düşüncelerin yeridir: Tıpkı sürenin tüm şeylerin ve tüm düşüncelerin süresi olması gibi. ... Bunda Tanrıyı dünyanın ruhu yapma gibi bir eğilim yoktur.

Tanrıyı dünyaya gömülü ve böylece — Leibniz'in anıştırdığı gibi — dünyaya bağımlı yapmaktan uzak, Newtoncu anlayış, Clarke'a göre, Onu ondan tam olarak ve gerçek olarak bağımsız yapan biricik anlayıştır; tam olarak ve gerçek olarak özgür:42

Tanrı ve dünya arasında hiçbir birlik yoktur. İnsanın anlığı, Tanrının dünyanın ruhu olarak biçemlendirilebilmesinden daha büyük bir uygunlukla, algıladığı şeylerin imgelerinin ruhu olarak biçemlendirilebilir: Tanrı dünyada baştan sona bulunur ve onun tarafından üzerinde etkide bulunulmaksızın üzerinde dilediği gibi etkide bulunur.

Ve Tanrının dünyadan tam bu bağımsızlığı nedeniyledir ki43

... Eğer hiçbir yaratık varolmasaydı, gene de Tanrının her-yerde-bulunuşu ve varoluşunun sürmesi uzay ve süreyi tam olarak Şimdi oldukları gibi yapardı.

Son olarak, Leibniz'in Newton'un çekim kuramını yanlış anlamada ve onu bir tansık yapmada diretmesine geri dönerek, Clarke (ki Leibniz'in birbirleri ile iletişimsiz ve etkileşimsiz anlık ve beden arasındaki "önceden-saptanmış uyum" kuramının sürekli bir tansık imlemek için çok daha fazla hakkı olduğunu belirtmişti) şu açıklamada bulunur:44

Bir cismin herhangi bir aracı olmaksızın bir başkasını çekmesi gerçekten de bir tansık değil ama bir çelişkidir: Çünkü bir şeyin olmadığı yerde etkide bulunduğunu varsayar. Ama iki cismin birbirini çekmesini sağlayan araç görülemez ve dokunulamaz olabilir ve düzenekten ayrı bir doğa taşıyabilir; ve gene de, düzenli olarak ve sürekli olarak etkide bulunmakla, pekala doğal olarak adlandırılabilir; çünkü şimdiye dek hiçbir zaman bir tansık denmemiş olan hayvan-deviminden çok daha az harikadır.

Gerçekten de, tüm aracı kendilikleri olumsuzlaması ile, ve dolayısıyla özdeksel doğayı kendini-sürdüren ve kendini-destekleyen arı bir düzeneğe indirgemesi ile, yalnızca ve yalnızca anlık ve beden arasına katı bir ikicilik getiren Descartes-Leibniz bakış açısından doğaya düzeneksel-olmayan ve dolayısıyla özdeksel-olmayan aracıların karışması bir tansık olur. Clarke için, ondan önce Henry More için olduğu gibi, bu ikicilik hiç kuşkusuz kabul edilemezdir. Özdek doğanın bütününü oluşturmaz, ama yalnızca onun bir parçasıdır. Doğa, öyleyse, hem düzeneksel (stricto sensu) hem de düzeneksel-olmayan, hem salt düzeneksel hem de "doğal" kuvvet ve aracılıkları kapsar ki, özdeksel-olan ve özdeksel-olmayan bu kendilikler uzayı "doldurur" ve ona yayılırlar ve onlarsız

dünyada hiçbir birlik ya da yapı olmaz, ya da daha iyi bir deyişle, bir dünya olmazdı.

Dünya hiç kuşkusuz hayvan gibi bir örgenlik değildir, ve bir "ruh"u yoktur. Gene de, Descartes'a karşın, salt düzeneğe indirgenemez, tıpkı hayvanın da indirgenemeyeceği gibi.

Dr. Clarke'ın (savunulamaz) konumunu güçlü (ya da, Leibniz'in bakış açısından, dikkafalı) savunusu; Leibniz tarafından onun öncüllerinden çıkarsanan (saçma ve zararlı) sonuçları — uzayın bengiliği — kabul etmemekle ve üstelik uzayın (ve zamanın) Tanrının zorunlu ve yaratılmamış yüklemleri olduğunu açıkça bildirmekle onların da ötesine geçerek sergilediği kendini bilmezlik; Leibniz'in en yüksek eksiksilik derecesinde olan ve Kendi en yüksek bilgeliği ile uyum içinde (eş deyişle, Onun tarafından sonsuz sayıda olanaklı evren arasında hiçbir yanılgı olmaksızın saptanan saltık olarak en iyi evrenin gerçekleşmesi uğruna) olmaksızın davranamayan Tanrısının en yüksek özgürlüğünü eksiksiz bir düzeneğin yazgıcılığı, zorunluğu ve edilginliği ile özdeşleştirerek onun yeterli neden ilkesini yanlış yorumlamada ve yanlış sunmada diretmekle gösterdiği içgörü yoksunluğu (ya da hainlik) — tüm bunlar Leibniz'i karşıtının çürütülmesi için, ve görüşlerine yüklediği çarpık imgenin düzeltilmesi için daha da çok yazması ve daha da büyük çabalara girişmesi gerektiğine inandırdı.

Böylece Leibniz tarafından Gal Prensesine sunulan beşinci (ve son) yazı uzunca bir inceleme oldu ki, tam bir çözümlemesi bizi konumuzdan çok uzaklara götürecektir. Yazının bir yanda zorlamaksızın eğilim gösteren ve böylece öznenin kendiliğindenlik ve özgürlüğünü sürdüren bir güdü ile öte yanda etkisini zorunlu olarak üreten olgusal bir neden arasındaki ayrımın, ve tam olarak güdülenmiş bir eylemin ahlaksal — eş deyişle, özgür — zorunluğunu bir düzeneğin özgür-olmayan ve edilgin zorunluğundan ayıran sonsuz uzaklığın hayranlık verici bir açıklaması ile başladığını belirtmek bizim için yeterlidir.

Özgürlük gerçekten de Leibniz için, tıpkı felsefecilerin çoğu için olduğu gibi, iyi olanı, ya da en iyi olanı yapmak, ya da yalnızca birinin yapmayı istediğini yapması değil ama yapması gerekeni yapması demektir.45 Sıradan insanlar — ve Newton onlardan daha iyi değildir — ne yazık ki bu ayrımı göremezler; Tanrının eyleminin saltık belirlenimindeki özgürlüğü anlamazlar. Bu yüzden, sıradan insanlar ve tanrıbilimciler felsefecileri zorunluktan yana özgürlüğü reddetmekle suçlarlar, ve Tanrıya hiçbir biçimde Ona yaraşmaz eylemler yüklerler. Ama açıktır ki Tanrıdan amaçsız usdışı bir yolda davranmasını istemek sağduyuya uygun değildir, üstelik, sözcüğün sağın anlamıyla konuşursak — herşeyden-güçlü olmakla — böyle bir eylemi yerine getirmeye yetenekli olsa bile:46

> *Saltık olarak konuşursak, öyle görünür ki Tanrı özdeksel evreni uzamda sonlu yapabilir; ama aykırısı onun bilgeliğine daha uygun görünür.*

Ve hiç kuşkusuz dünyayı doğru bir çizgide devindirmek "onun Bilgeliğine" daha da az uygundur — aslında, Tanrı niçin böyle anlamsız birşey yapsın?47

> *Ve öyleyse sonsuz bir boş uzayda ileriye doğru devinen özdeksel bir sonlu evren kurgusu kabul edilemez. Bütünüyle usa aykırı ve olguya aykırıdır. Çünkü, özdeksel evrenin dışında hiçbir olgusal uzayın olmamasının yanısıra, böyle bir eylem kendisinde herhangi bir tasardan yoksun olacaktır: herhangi bir şey yapmaksızın işliyor, [=] agendo nihil agere olacaktır. Ne olursa olsun herhangi bir kimse tarafından gözlenebilecek hiçbir değişim olmayacaktır. Bunlar tam olmayan kavramlar taşıyan, uzayı saltık bir olgusallık yapan felsefecilerin imgelemlerinin ürünleridir.*

Leibniz bunu önceki yazısında ve üstelik daha güçlü terimlerle daha önce söylemişti. Gene de, o yazıda bize bu tür devimi yadsımak için tüm nedenlerini söylemedi. Tam olarak en önemlisinden,

yani böyle bir devimin gözlemlenemez olmasından söz etmedi. Bütünüyle açıktır ki, eğer gözlemlenebilirlik ilkesini kabul edersek, saltık devim, ya da en azından gözlemlenemez olduğunu herkesin kabul ettiği doğru bir çizgide saltık biçimdeş devim anlamsız olarak bir yana atılacak, ve yalnızca göreli devim kabul edilebilir olacaktır. Gene de bu durumda, Newton'un hiçbir cismin başkalarına ne olduğuna bakılmaksızın kendi dinginlik ya da biçimdeş devim konumunda kaldığını, ve başka hiçbir cisim varolmasaydı ya da tümü de Tanrı tarafından yokedilselerdi bile kendi devim ya da dinginlik durumunda kalacağını bildiren süredurum ilkesi formülasyonunun anlamsız olarak ve dolayısıyla olanaksız olarak reddedilmesi gerekecektir. Ama süredurum ilkesi ancak böyle bir durumda tam olarak geçerli olduğu için, yalnızca Newton'un onu formülasyonu değil, ama ilkenin kendisi anlamsız olur. Bunlar önemsiz görünen bir ilkenin görelilik konusundaki son tartışmalar tarafından tam olarak doğrulanan, ama gerçekte XVII'nci yüzyılın büyük ölçüde unutulan tartışmalarının bir arka-etkisi olan oldukça önemli olan sonuçlarıdır.

Leibniz hiç kuşkusuz her bir devimin, tüm devimlerin edimsel olarak gözlenmesini gerekli görmez; gene de, ona göre, gözlenmeleri olanaklı olmalıdır, ve bu oldukça şaşırtıcı bir nedenle böyledir, bir neden ki Leibniz'in Newton'a karşıtlığının derinliğini, ve modern bilimin reddetmek ve reformize etmek için öylesine sıkıntılara girdiği eski Aristotelesci anlayışlara bağlılığını gösterir: Leibniz için gerçekten de devim henüz bir değişim olarak kavranır, bir konum olarak değil:48

> *... Devim aslında gözlenme üzerine bağımlı değildir; ama gözlenmesi olanaklı olma üzerine bağımlıdır. Gözlenebilecek hiçbir değişim yokken hiçbir devim yoktur. Ve gözlenebilecek hiçbir değişim yokken, ne olursa olsun hiçbir değişim yoktur. Aykırı görüş olgusal bir saltık uzay sayıltısı üzerine dayanır, ki şeylerin bir yeterli nedeninin istenmesi ilkesi yoluyla kanıtlı olarak çürüttüm.*

Gözlenebilirlik ilkesi devim ve uzayın göreli karakterini doğrular. Ama ilişkilerin — bir başka önemli bildirim — "olgusal" değil ama ancak "ideal" bir varoluşları vardır. Öyleyse,49

> *Uzay kendinde Zaman gibi bir ideal şey olduğuna göre, dünyanın dışındaki uzayın imgesel olması gerekir, tıpkı Skolastiklerin kendilerinin kabul ettikleri gibi. Dünyanın içersindeki boş uzay açısından durum aynıdır; ki daha önce sözü edilen nedenden ötürü, onu da imgesel olarak alıyorum.*

Skolastikler, işin gerçeğini söylemek gerekirse, bütünüyle başka birşey demek istediler, ve Leibniz onu herkesten daha iyi bilir: onlar dünyayı sonlu olarak tasarladılar ve dünyanın dışında olgusal uzayın (ve zamanın) varoluşunu yadsımayı istediler — oysa Leibniz, tersine, evrenin sınırlanışını yadsır. Ama bir anlamda onlara başvurmada haklıdır: çünkü hem zaman hem de uzay dünya-içidir ve yaratılmış dünyanın dışında — ya da ondan bağımsız olarak — hiçbir varoluşları yoktur. Gerçekten de, zaman nasıl olur da kendinde birşey, olgusal ya da giderek bengi birşey olabilirdi?50

> *Sürenin bengi olduğu değil, ama her zaman süren şeylerin bengi oldukları söylenebilir. Zamanda ve süreli olarak varolan herşey sürekli olarak yokolur: Ve (sağın olarak konuşursak) hiçbir zaman varolmayan birşey nasıl bengilik içinde varolabilir? Çünkü hiçbir parçası hiç varolmayan bir şey nasıl varolabilir? Zamanda kıpılar dışında hiçbirşey varolmaz; ve bir kıpının kendisi zamanın bir parçası bile değildir. Kim bu gözlemleri irdeleyecek olursa, kolayca anlayacaktır ki zaman ancak ideal bir şey olabilir. Ve zaman ve uzay arasındaki andırım birinin yalnızca öteki denli ideal olduğunu kolayca gösterecektir.*

Gene de ya zamanın sonsuzluğunu, eş deyişle, dünyanın bengiliğini, ya da sonlu bir evrenin olanağını kabul etmek zorunda kalmamak için, uzay ve zaman arasındaki koşutluğu uygunsuz olarak vurgulamamalıyız:51

... Dünyanın bir başlangıcının olması süresinin sonsuzluğunu a parte post, ileriye doğru azaltmaz; ama evrenin sınırları uzamının sonsuzluğunu azaltır. Ve öyleyse dünyanın bir başlangıcını kabul etmek herhangi bir sınırını kabul etmekten daha usauygundur; sonsuz Yaratıcısının Karakteri her iki durumda da korunabilir.

Bununla birlikte, dünyanın bengiliğini, ya da en azından (kimi ünlü tanrıbilimcilerin yaptıkları gibi) bengiliğinin olanağını kabul edenler, gene de Tanrıya bağımlılığını yadsımadılar; tıpkı burada hiçbir zemin olmaksızın suçlamaları karşısında duran yazar gibi.

Newtoncular hiç kuşkusuz bu Leibniz "belitlerini" kabul etmezler (ve kabul etmemek için çok iyi nedenlerinin olduğunu, çünkü bu belitlerin fiziklerinin asıl temellerini yıktıklarını az önce gördük), ve saltık uzayı onu Tanrı ile ilişkilendirerek kurtarmaya çalışırlar. Leibniz buna göre bize daha önce formüle edilen karşıçıkışlarını anımsatır ve umutla sonunda karşıtını (ya da hiç olmazsa Gal Prensesini) boş uzaya saltık bir varoluş vermenin nasıl bütünüyle olanaksız olduğuna inandırmayı başaracağını yineler.52

Uzayın, cisimler olmaksızın saltık ve olgusal birşey olarak alındığında, bengi, etkilenmez, ve Tanrıdan bağımsız bir şey olacağı yolunda karşı çıktım. Yazar uzayın Tanrının bir özelliği [yüklemi] olduğunu söyleyerek bu güçlükten kaçınmaya çabalar.

Ve daha öte karşı çıkarak şunları belirttim: Eğer uzay bir özellik [yüklem], ve sonsuz uzay Tanrının enginliği ise, sonlu uzay sonlu birşeyin uzamı ya da ölçülebilirliği olacaktır. Ve öyleyse bir cisim tarafından kaplanan uzay o cismin uzamı olacaktır. Ki bir saçmalıktır; çünkü bir cisim uzay değiştirebilir, ama uzamını bırakamaz.

Leibniz'in Clarke'a karşı tam olarak Henry More'un Descartes'a karşı kullandığı aynı uslamlamaları kullandığını görmek oldukça eğlendiricidir. Ama sürdürelim:53

Eğer sonsuz Uzay Tanrının enginliği ise, sonsuz Zaman Tanrının bengiliği olacaktır; ve öyleyse Uzayda olan, Tanrının enginliğinde ve dolayısıyla özündedir demeliyiz; ve Zamanda olan da Tanrının özündedir. Tuhaf anlatımlar, ki yazarın terimleri yanlış kullandığını açıkça gösterirler.

Hiç kuşkusuz, en azından eğer geleneksel Skolastik tasarımları izlersek. Ama Newtoncular, bildiğimiz gibi, bu terimleri yeniden yorumlar ve kesinlikle Tanrının enginliğini sonsuz uzam ile ve Tanrının bengiliğini sonsuz süre ile özdeşleştirirler. Buna göe herşeyi onun özüne koymak zorunda olmaksızın herşeyin Tanrıda olduğunu kabul edeceklerdir. Ama Leibniz diretir:54

Bunun bir başka örneğini vereceğim. Tanrının enginliği onun tüm uzaylarda edimsel olarak bulunmasını sağlar. Ama şimdi eğer Tanrı Uzayda ise, nasıl denebilir ki Uzay Tanrıdadır, ya da Tanrının bir özelliğidir [yüklemi]? Sık sık bir özelliğin [yüklemin] öznesinde olduğunu duyarız; ama hiçbir zaman bir öznenin özelliğinde [yükleminde] olduğunu duymayız. Benzer olarak, Tanrı tüm zamanda varolur. O zaman Zaman nasıl Tanrıda olabilir; ve nasıl Tanrının bir özelliği [yüklemi] olabilir? Bunlar sürekli Alloglossielerdir.

Bir kez daha, Newtoncular '-de' ilgecinin açıkça iki ayrı anlamda alındığı, ve hiç kimsenin hiçbir zaman o yüklemin uzaysal bir ilişki olarak bir tözde olduğu yorumunu getirmediği, dahası, Tanrıda Onun tözü ve Onun gücü arasında bir ayrılık olduğunu kabul etmeyerek ve dolayısıyla Onun her yerde tözsel bulunuşunu ileri sürerek Tanrının herkesin kabul ettiği her-yerde-bulunuşundan ve Tanrının yine herkesin kabul ettiği yalınlığından doğru bir vargı çıkardıkları yolunda karşı çıkacaklardır. Leibniz'in şu savını yadsıyacaklardır:55

Öyle görünür ki yazar şeylerin enginliğini ya da uzamını o uzamın kendisine göre alındığı uzay ile karıştırır. Sonsuz uzay Tanrının enginliği değildir; sonlu uzay cisimlerin uzamı değildir: tıpkı zamanın onların süreleri olmaması gibi. Şeyler uzamlarını korurlar; ama her zaman uzaylarını korumazlar. Her şeyin kendi uzamı, kendi süresi vardır; ama kendi zamanı yoktur, ve kendi uzayını korumaz.

Hiç kuşkusuz korumaz. Ama Newtoncular için tam olarak uzay ve zamanın şeylere ait olmadıkları, şeylerin varoluşu üzerine dayalı ilişkiler de olmadıkları, ama içinde şeylerin ve olayların yerlerini taşıdıkları ve yer aldıkları bir çatı olarak Tanrıya ait oldukları anlamına gelir. Leibniz hiç kuşkusuz bunu bilir, ama bu anlayışı kabul edemez:56

Uzay tüm şeylerin yeri değildir; çünkü Tanrının yeri değildir. Yoksa Tanrı ile eş-bengilikte ve ondan bağımsız bir şey olurdu; hayır, eğer yere gereksinimi varsa, kendisi ona bağımlı olurdu.

Eğer uzay ve zamanın olgusallığı Tanrının enginlik ve bengiliği için zorunlu ise, eğer Tanrı uzayda olmalıysa, eğer uzayda olmak Tanrının bir özelliği [yüklemi] ise, Tanrı bir ölçüde uzay ve zamana bağımlı olacak, ve onlara gereksinim içinde duracaktır. Çünkü o bahaneyi, uzay ve zamanın Tanrının özellikleri [yüklemleri] olduğu görüşünü daha önce önledim.

Gene de, Leibniz kendi konumunun güçlükler içerdiğini bilir (bunlar yalnızca ona özgü değil, ama bütün skolastik geleneğe aittirler): eğer uzay ve zaman yalnızca dünya-içi kendilikler iseler, ve Yaratılıştan önce varolmadılarsa, dünyanın yaratılışının Tanrıda değişime yol açtığını varsaymamız gerekmez mi; ve yaratılıştan önce, Onun ne engin ne de her-yerde-bulunan olmadığını? Bu yüzden, Tanrı, Leibniz'in kendi anlayışında, yaratıklar üzerine bağımlı değil midir? Leibniz buna göre şunları yazar:57

Hiç kuşkusuz, Tanrının enginlik ve bengiliği hiçbir yaratık olmasaydı bile sürerdi; ama o yüklemlerin Zamanlara ya da Yerlere hiçbir bağımlılıkları olmazdı. Eğer hiçbir yaratık olmasaydı, ne Zaman ne de Yer olur, ve dolayısıyla hiçbir edimsel Uzay olmazdı. Tanrının enginliği Uzaydan bağımsızdır, tıpkı Bengiliğin Zamandan bağımsız olması gibi. Bu yüklemler yalnızca Tanrının varolması gereken tüm şeylerle birlikte bulunacağını ve birarada-varolacağını imlerler.

Eksiksiz bir yanıt. ... Ne yazık ki Newtoncu onu kabul etmeyecek ve diretecektir ki, hiç kuşkusuz Tanrı varolmayan şeylerle birlikte bulunamasa da, onların varoluşları ya da varolmayışları bu şeylerin bir kez yaratıldıktan sonra Tanrı ile birlikte varolacakları yerlerde Tanrının daha çok ya da daha az bulunmasına yol açmayacaktır.

Genel uzay ve zaman sorununu ele aldıktan sonra, Leibniz tikel çekim sorununu yeniden yoklamaya geçer. Dr. Clarke'ın açıklaması onu doyurmadı; tam tersine. Bir tansık olağandışı ve seyrek bir olay olmasıyla tanımlanmaz: bir tansık olayın doğasının kendisi tarafından tanımlanır. Doğal olarak açıklanamayan, eş deyişle doğal kuvvetlerin, eş deyişle şeylerin doğasından türeyen kuvvetlerin karşılıklı oyunlarından doğamayan birşey bir tansıktır ve öyle kalır. Şimdi, şeylerin doğası uzaktan eylemi kabul etmez. Öyleyse çekim bir tansık olacaktır, gerçi sürekli bir tansık olsa da. Dahası, Leibniz'e göre, Dr. Clarke tarafından onu düzeneksel-olmayan, "tinsel" kuvvetlerin eylemi yoluyla açıklama önerisi daha da kötüdür; bu gerçekten de Descartes'ın gerisine gitmek, büyü adına bilimi yadsımak olacaktır. Bir kez daha bu tartışmada çatışan iki doğa görüşünün, ve iki bilim görüşünün köktenci karşıtlığını görürüz: Leibniz ne Newton'un özdeksel doğanın yetersizliği anlayışını kabul edebilir, ne de onun "matematiksel felsefe" anlayışının geçici pozitivizmini:58

Bir çekim, sözcüğün asıl anlamında, ya da skolastik anlamda alındığında, araya giren herhangi bir aracı olmaksızın uzaktan bir etki olacaktır diye karşı çıktım. Yazar burada araya giren herhangi bir

aracı olmaksızın bir çekim gerçekten de bir çelişki olacaktır yanıtını verir. Pekala! Ama o zaman güneşin yeryüzü küresini boş bir uzay içersinden çekmesini isterken ne demek ister? Bunu yerine getiren Tanrının kendisi midir? Ama bu bir tansık olacaktır, eğer tansık diye birşey varsa. Bu hiç kuşkusuz yaratıkların güçlerini aşacaktır.

Ya da, acaba belli bir özdeksel-olmayan töz, ya da belli tinsel ışınlar, ya da bir töz olmaksızın bir ilinek, ya da bir tür Species Intentionalis, ya da bilmediğim başka birşey bunun yerine gelmesini sağladığı ileri sürülen araç mıdır? Yazarın kendisini yeterince açıklamadan kafasında iyi bir depolarını taşıdığı şeyler ne tür şeylerdir?

Bu iletim aracı (der) görülemezdir, dokunulamazdır, düzeneksel değildir. Pekala ekleyebilirdi: açıklanamaz, anlaşılamaz, belirsiz, zeminsiz ve örneksiz.

Eğer sözcüğün asıl anlamında çekime neden olan araç değişmez ise, ve aynı zamanda yaratıkların güçleri tarafından açıklanamıyorsa, ve gene de gerçekse, sürekli bir Tansık olmalıdır: Ve eğer tansıksal değilse, yanlıştır. Salt bir kuruntudur, skolastik bir okkült niteliktir.

Durum teğette kaçmaksızın dönen bir cisim durumunda olanla aynı olacaktır, gerçi kaçmasının önüne geçen açıklanabilecek hiçbirşey olmasa da. Bu daha önce ileri sürdüğüm bir örnektir; ve yazar onu yanıtlamaya uygun görmemiştir, çünkü bir yanda gerçekten doğal olan ve öte yanda Okulların kuruntulu bir okkült niteliği olan arasındaki ayrımı çok fazla açıkça gösterir.

Dr. Clarke bir kez daha yanıt verdi. Söylemeye gerek yok ki, inandırılmış değildi. Leibniz'in ince ayrımları Tanrısının katı ve kaçılamaz bir belirlenimcilik altında durduğu biçimindeki apaçık olguyu gizlemeyi başaramadı. Tanrısı yalnızca tinsel bir varlığa ait olan gerçek özgürlükten değil, ama giderek (dahası, Leibniz Clarke'a ikisini karıştırıyor göründü) hayvansal bir varlığa ait kendiliğindenlikten bile yoksundu: Saltık bir zorunluk tarafından zincire vurulu katıksız bir düzenekten daha ötesi değildi. Eğer Dr. Clarke'ta şeyleri önceden görme yeteneği olsaydı, şunu söylerdi: Salt bir hesap makinesi!

Leibniz'in Newton'un uzay, zaman ve devim anlayışları üzerine yenilenen saldırısı daha başarılı değildir.59

Devimin zorunlu olarak bir cisimde başka cisimler açısından göreli bir konum değişimi imlediği doğrulanır; ve gene de o zaman bir cismin devinebilirliğinin başka cisimlerin varoluşu üzerine bağımlı olduğu, ve salt kendi başına varolan herhangi bir tekil cismin devime yeteneksiz olacağı, ya da dönen bir cismin (varsayalım ki güneşin) parçalarının eğer çevrelerindeki tüm dışsal özdek ortadan kaldırılsaydı — [çünkü] özdeğin sonsuzluğunun Tanrının istenci olduğu doğrulanır — çevrim devimlerinden doğan vis centrifugayı yitirecekleri gibi saçma bir sonuçtan kaçınmak için hiçbir yol gösterilmez.

Ve gene de, eğer — Descartes tarafından öğretildiği gibi — sonlu bir evrenin çelişkili olduğu doğruysa, bu durumda Tanrının özdek niceliğini sınırlamaya ne şimdi ne de geçmişte yetenekli olduğu, ve dolayısıyla onu yaratmadığı ve yokedemeyeceği açık değil midir? Gerçekten de,60

eğer özdeksel evren Tanrının istenci yoluyla sonlu ve devinebilir OLABİLİRSE (ki bu bilgili yazar burada kendini onu kabul etmek zorunda bulur, gerçi onu sürekli olarak olanaksız bir sayıltı olarak ele alsa da), o zaman uzay (ki o devim onda yerine getirilir) açıkça özdekten bağımsızdır. Ama eğer, tersine, özdeksel evren sonlu ve devinebilir olamazsa, ve uzay özdekten bağımsız olamazsa, o zaman (diyorum) bundan açıkça şu çıkar ki Tanrı özdeğe ne sınırlar koyabilir ne de herhangi bir zamanda koyabilmiştir; ve dolayısıyla özdeksel evren yalnızca sınırsız olmakla kalmamalı, ama bengi de olmalı, hem a parte

ante hem de a parte post, hem geriye doğru hem de ileriye doğru, zorunlu olarak ve Tanrının istencinden bağımsız olarak.

Uzay, cisim ve Tanrı arasındaki ilişkiye gelince, Clarke konumunu eksiksiz durulukla yeniden bildirir:61

Bir cisim tarafından kaplanan uzay o cismin uzamı değildir; ama uzamlı cisim bu uzayda varolur.

Hiçbir sınırlı uzay yoktur; ama imgelemimiz hiçbir sınırı olmayan ve olamayan uzayda öyle bir parça ya da öyle bir nicelik görür ki, irdelemeye uygun olduğu yargısında bulunur.

Uzay bir ya da birçok cismin değişkisi değildir, ne de herhangi bir sınırlı şeyin; ve bir özneden bir başkasına geçmez, ama her zaman ve değişmeksizin, hiçbir zaman aynı olmaya son vermeyen engin bir varlığın enginliğidir.

Sınırlı uzaylar sınırlı tözlerin özellikleri değildir; yalnızca içlerinde sınırlı tözlerin varoldukları sonsuz uzayın parçalarıdırlar.

Eğer özdek sonsuz olsaydı, sonsuz uzay bu sonsuz cismin bir özelliği olmazdı, tıpkı sonlu uzayların solu cisimlerinin özellikleri olmamaları gibi. Ama bu durumda sonsuz özdek sonsuz uzayda olurdu, tıpkı sonlu cisimlerin şimdi onda olmaları gibi.

Enginlik de bengilik gibi Tanrıya özseldir. Enginliğin parçaları (bozulabilirliğin zemini olan cisimsel, kopabilir, ayırılabilir, bölünebilir, devinebilir parçalardan bütünüyle ayrı bir türde olmakla) enginliğin özsel olarak Bir olmasının önüne geçmez, tıpkı sürenin parçalarının bengiliğin özsel olarak Bir olmasının önüne geçmemeleri gibi.

Tanrının kendisi onda olan ve onda yaşam, devim ve varlık bulan şeylerin türlülüğü ve değişimi yoluyla herhangi bir değişime konu olmaz.
Bu yabancı öğreti St. Paul'ün kesin önesürümüdür, tıpkı doğa ve usun açık sesi olması gibi.

Tanrı uzayda ya da zamanda değildir; ama varoluşu uzay ve zamanın nedenidir. Ve, sıradan insanın dili ile uyum içinde, Tanrı tüm uzaylarda ve tüm zamanlarda varolur dediğimiz zaman, bu sözler yalnızca onun her-yerde-bulunan ve bengi olduğu, eş deyişle, sınırsız uzay ve zamanın onun varoluşunun zorunlu sonuçları olduğu anlamına gelir; uzay ve zamanın ondan ayrı varlıklar olduğu ve onun onlarDA varolduğu anlamına değil.

Dahası,62

Enginlik sınırsız uzay imlemez ve bengilik başlangıç ve son olmaksızın süre ya da zaman imlemez demek (sanırım) sözcüklerin hiçbir anlamlarının olmadığını doğrulamaktır.

Çekimin eleştirisine gelince, Clarke hiç kuşkusuz kendi bakış açısını sürdürür: tansıklar Tanrı tarafından belirli nedenlerle üretilen seyrek ve anlamlı olaylardır; sürekli bir tansık terimlerde bir çelişkidir; ve eğer değilse, o zaman Leibniz'in önceden-saptanmış Uyumu çok daha büyük bir çelişkidir. Dahası — Clarke Leibniz'in bunu anlamamasına oldukça şaşırmıştır — Newtoncu bilimde ya da matematiksel felsefede, çekim (enson fiziksel ya da metafiziksel açıklaması ne olursa olsun) yalnızca bir fenomen olarak, genel bir olgu olarak ve matematiksel bir anlatım olarak görünür. Öyleyse,63

Çekimi bir tansık olarak ve felsefi-olmayan bir terim olarak adlandırmak usa çok aykırıdır; çünkü o terim ile cisimlerin birbirlerine doğru eğilim göstermelerinin nedenini değil, ama yalnızca etkinin ya da fenomenin kendisini ve o eğilimin deneyim yoluyla saptanan yasalarını ya da orantılarını anlatmayı

amaçladığımız seçik olarak ve çok sık olarak bildirilmiştir,

ki açıkça gösterir

ki güneş aradaki boş uzay içersinden yeryüzünü çeker; eş deyişle, yeryüzü ve güneş birlikte kütleleri, ya da büyüklükleri ya da yoğunlukları ile doğru bir orantı ve uzaklıklarının ters bir çifte orantısı içinde olan bir kuvvet ile, birbirlerine doğru yerçekimi uygularlar ya da birbirlerine doğru eğilim gösterirler (bu eğilimin nedeni ne olursa olsun).

Ama hiç kuşkusuz Leibniz'in yerçekimine bu karşı çıkışının arkasında yalnızca bilimin kapsamı içersine bize görgücülük tarafından dayatılan kavranmaz ve açıklanamaz "olguları" alan "matematiksel" felsefenin bakış açısını kabul etmeye karşı bir isteksizlikten çok daha fazlası vardır: Leibniz'in gerçekten hedeflediği şey dünya-düzeneğinin kendine-yeterliğidir, ve vis vivanın sakınımı yasasının onu Kartezyen devimin sakınımı yasasından daha da iyi bir yolda başardığı konusunda çok az kuşku vardır.

Newton'un dünyası — yavaşlayan bir saat — erke donatımının Tanrı tarafından sürekli bir yenilenişini gerektirir; Leibniz'inki, eksiksizliğinin kendisi yoluyla, sürekli devimine Tanrının herhangi bir yolda karışmasını dışlar. Böylece Dr. Clarke için boş uzay, sert atomlar ve saltık devim uğruna kavganın Tanrının Efendiliği ve bulunuşu uğruna bir kavgaya dönüşmesi şaşırtıcı değildir, ve Leibniz'e, niçindir ki, diye sorar64

Tanrının edimsel Hükümetini Dünyadan dışlamak için, ve onun Kayrasının tüm şeyleri (söylenegeldiği gibi) salt düzeneksel olarak, salt kendiliklerinden yapacaklarını yapmaya bırakmayı kabul etmekten öte davranmasına izin vermemek için böylesine büyük bir kaygı gösterilir?

BÖLÜM 11 SONU

NOTLAR

BÖLÜM XI

1Daha sonra Kraliçe Caroline olan Wilhelmine Caroline Brandenburg-Anspach Prensesi olarak doğdu ve 1705'te Hanover Elektoral Prensi olan George Augustus'un karısı oldu. Leibniz ile yakın dostluğunu Hanover Prensesi olarak kurdu; Leibniz'in kendisinin dediği gibi, onu Prusyalı Sophie Charlotte'den "kalıt aldı."

2Bkz. "Kasım 1715'de yazılan bir mektuptan parça," §§ 3 ve 4; yayımlandığı yer: A Collection of papers, which passed between the late learned Mr. Leibnitz and Dr. Clarke. In the years 1715 and 1716 Relating to the Principles of Natural Philosophy and Religion. With an Appendix, s. 3 ve 5, Londra, 1717. Leibniz hiç kuşkusuz Fransızca'da, ve Clarke İngilizce'de yazar. Ama özgün metinlerin yayımını Leibniz'in "yazılarının/papers" İngilizce'ye (büyük bir olasılıkla kendisi tarafından) bir çevirisi ve kendi "yanıtlarının" (büyük bir olasılıkla Abbé Conti tarafından) Fransızca'ya bir çevirisinin eşliğinde sunar. Dahası metne Newton'un yazılarındaki ilgili pasajlara göndermelerle bir dizi dipnot ekler. Bu polemik şimdi G. H. Alexander'ın değerli yayımında bulunabilir, The Leibniz-Clarke correspondence, Manchester Univ. Press, 1956; bkz. ayrıca René Dugas, La mécanique au XVII siëcle, cap. XVI, § 3, s. 561 vs.

3Dr. Samuel Clarke'ın seçimi oldukça açıktı. Westminister'da St. James Rektörü olan Dr. Clarke yalnızca felsefi bir tanrıbilimci değildi — 1704-5'de Boyle Derslerini verdi — ama ayrıca Kraliçe Anne'nin eski vaiziydi ve, doğrusunu söylemek gerekirse, bu görevden ortodoksluk yoksunluğu nedeniyle uzaklaştırıldı (şöyle ya da böyle [İsa'nın Tanrının oğlu olduğunu reddeden] bir Arian idi).

Bununla birlikte, Kraliçe Anne'nin ölümünden sonra Prenses Caroline'in yakın dostu oldu ve onun isteği üzerine felsefi sorunların tartışılmasına ilgi duyan beylerin de katıldıkları felsefe söyleşilerinde bulundu. Böylece, Des Maizeaux'nun Collection of papers'ın Fransızca yeniden-yayımına (Recueil de diverse pieëces sur la philosophie, la religion naturelle, l'histoire, les mathématiques etc., 2 cilt, Amsterdam, 1720, s. II) kendi önsözünde bütünüyle doğal olarak belirttiği gibi: ''Madame la Princesse de Galles, accountumée aux Recherches Philosophiques les plus abstraites et les plus sublimes fit voir cette Lettre à M. Clarke et souhaita qu'il y répondit. ... Elle envoyait à M. Leibniz les Réponses de M. Clarke et communiquait à M. Clarke les nouvelles difficultés, ou les Instances de M. Leibniz.'' Gerçekten de, Dr. Clarke Sir Isaac'ın yakın bir dostu ve uzun geçmişi olan bir Newtoncu olarak, ustasının felsefi görüşlerini temsil etme konusunda güvenilecek biriydi.

Benim görüşümde daha da ileri gitmeliyiz: Clarke'ın Newton tarafından görevlendirilmeksizin, dahası, en azından onay biçiminde büyük insanın işbirliğini güvence altına almaksızın onun felsefi sözcüsü (ve savunucusu) rolünü üstlenmesi hiçbir biçimde anlaşılabilecek birşey değildir.

Böylece törel olarak hiçbir kuşkum olmaksızın diyebilirim ki, Clarke hem Leibniz'in mektuplarını hem de onlara kendi yanıtlarını Newton'a iletti. Gerçekten de kalkülüsün bulunuşunda öncelik konusunda Leibniz ile acı kavgasının ortasındayken, Newton'un dinsel görüşüne yönelik bir saldırı karşısında ve yine aynı Leibniz tarafından aşağı yukarı tanrıtanımazlık suçlamasına varan bir suçlama karşısında uzakta ve ilgisiz kalması düşünülemezdir — bir Newton ki, hem Keill'e hem de Raphson'a Leibniz'e karşı saldırılarında yardım etmişti, tıpkı yıllar sonra ''Collected papers''ın yayıma hazırlamasında Des Maiseaux'a ''yardım etmesi'' gibi (Des Maiseaux'nun derleminin ikinci cildi Commercium epistolicum'dan seçme pasajların çevirilerini yayımlayarak kalkülüs çekişmesinin tarihini kapsar). Aslında, Galler Prensesi Leibniz'e bu mektupların Newton'un öğütleri olmaksızın yazılmamış oldukları varsayımında haklı olduğunu bildirdi (Caroline'den Leibniz'e, 10 Ocak 1716, bkz. O. Klopp, Die Werke von Leibniz, Hanover, 1864-84, cilt XI, s. 71, alıntılayan The Leibniz-Clarke correspondence, Manchester Univ. Presss, 1956, s. 193). Tuhaf görünse de, Clarke'ın yazılarının Newton'un metafiziksel görüşlerini sözel olarak temsil etmeleri olgusunun önemi hiçbir zaman kabul edilmemiş, ve sonuç incelenmelerinin hem Newton'un hem de Leibniz'in tarihçileri tarafından bütünüyle gözardı edilmesi olmuştur. Böylece, örneğin L. T. Moore, a.y., s. 649'da şunları yazar: ''Leibniz'in Principia'nın karşı-Hıristiyan etkisi üzerine saldırısı Newton'u kalkülüsün bulunuşu üzerine tartışmanın yaptığından çok daha fazla öfkelendirildi. Kendini aklamak için Des Maizeaux'u Felsefesinin (Newton'un) dinsel imlemi üzerine Leibniz ve Samuel Clarke arasındaki uzun tartışmayı yayıma hazırlama yönünde güdüledi. Bu amaçla yazara tartışma ile ilgili belgeleri verdi, ve bütün sorunu gözden geçiren tarihsel bir önsöz hazırlamada ona yardımcı oldu.''

4Bkz. yukarıda s. 140-146.

4aGerçekten de (bkz. yukarıda s. 160. Newton, en azından bir kez uzayı Tanrının sensoriumu ile özdeşleştirdi.

5''Dr. Clarke'ın ilk yanıtı,'' A collection of papers ..., s. 15 vs.

5aSocinianlar ön-yazgıya (predestination) ve ayrıca Üçlülüğe inanmıyorlardı.

6''Mr. Leibniz'in ikinci yazısı'' a.g.y., s. 25.

7A.g.y., s. 33.

8Özellikle Socinianizme anıştırması, çünkü gerçekte hem Sir Isaac Newton hem de Dr. Samuel Clarke Socinianizme Yerleşik Kilisenin öğretisine olduğundan çok daha yakındılar; ikisi de aslında Üçlü Tanrı anlayışını kabul etmiyorlardı. her ikisi de — ve ayrıca John Locke — Unitarian idiler;

bkz. H. McLachlan, The religious opinions of Milton, Locke and Newton, Manchester, 1941. Newton'un metafiziksel ve dinsel görüşleri üzerine bkz. Helëne Metzger, Attraction universelle et religion naturelle, Paris, 1938, ve E. W. Strong, "Newton and God," Journal of the History of Ideas, cilt XIII, 1952.

9Ya da en azından bildirir.

10"Dr. Clarke'ın ikinci yanıtı," a.g.y., s. 41. Intelligentia supramundana, ya da daha tam olarak, extra mundana, Leibniz'in bir anlatımıdır; bkz. Théodicée, § 217.

11A.g.y., s. 45.

12"Mr. Leibniz'in üçüncü yazısı," a.g.y., s. 57.

13A.g.y., s. 59.

14A.g.y., s. 69.

15Dr. Clarke'un üçüncü yanıtı," a.g.y., s. 77. Dr. Clarke "özellik/property" terimini kendi "yanıtlar"ında olduğu gibi Leibniz'in "yazıları"nın çevirisinde de kullanır — ve daha doğru bir terimi, "yüklem/attribute" terimini niçin kullanmadığı çok iyi anlaşılır; çünkü Leibniz Spinoza'dan söz etmiştir. Ama Leibniz'in kendisi "yüklem" terimini kullanır; dahası, Clarke'ın "yanıtlar"ının Clarke'ın kendisi tarafından gözden geçirilen ve kabul edilen Fransızca çevirisi "özellik" yerine "yüklem"i kullanır.

16Dr. Clarke'ın örneği oldukça kötüdür, çünkü bu durumda durağan yıldızlar açısından "bizim dünyamız"ın göreli bir yerdeğişimi söz konusu olacaktır.

17Tanrının dünyayı doğru bir çizgide devindirip devindiremeyeceği üzerine eski problemin tartışmasında süredurum ilkesinin kullanımı (bkz. yukarıda Bölüm III, Not 43'te alıntılanan çalışmam) oldukça ustacadır.

18"Dr. Clarke'ın ücüncü yanıtı," a.g.y., s. 85.

19Leibniz için olgusallık ve bireysellik ayrılmazdır.

20"Mr. Leibniz'in dörnücü yazısı," a.g.y., s. 97.

21 A.g.y., s. 103.

22Böylece Leibniz ve Descartes hemen hemen tam anlaşma içindedirler.

23"Mr. Leibniz'in dördüncü yazısı," a.g.y., s. 115 vs.

24A.y.

25A.y. Leibniz Henry More'dan beşinci yazısında söz edecektir, n. 48: "Vargı olarak: Eğer (yazarın imgelediği gibi) cisimlerden boş uzay bütünüyle boş değilse, o zaman ne ile doludur? Acaba uzamlı tinlerle mi doludur, yoksa kendiliklerinden uzamaya ya ve kısalmaya yetenekli özdeksel-olmayan tözlerle mi — tözler ki, orada devinmeye ve herhangi bir uygunsuzluk olmaksızın birbirlerinin içine geçmeye yetenekli olmaları gerekir, tıpkı iki cismin gölgesinin bir duvarın yüzeyi üzerinde birbirleri üzerine işlemeleri gibi? Sanırım Dr. Henry More'un (başka bakımlardan bilgili ve iyi niyetli bu insanın) imgeleminin ve o tinlerin kendilerini diledikleri her zaman içine-işlenemez kılabildiklerini düşleyen kimi başkalarının imgelemlerinin yeniden dirildiğini görüyorum."

26A.y.

27A.y.

28A.g.y., s. 101.

29A.y.

30"Dr. Clarke'ın beşinci yanıtı," a.g.y., s. 121.

31Giderek eğer atomizmi matematiksel felsefe ile bağlamayı istesek bile onu kabul etmemiz gerekir.
32A.g.y., s. 125.
33A.y.
34A.y.
35A.g.y., s. 127.
36A.g.y., s. 131.
37Dr. Clarke'ın Henry More'un ünlü kavram ve terimini kullandığını görmek çok ilginçtir.
38A.g.y., s. 127.
39A.g.y., s. 135.
40A.g.y., s. 139.
41A.g.y., s. 139.
42A.g.y., s. 141.
43A.g.y., s. 149.
44A.g.y., s. 151.
45Bu son davranış, çok sık olmak üzere, ''keyfilik'' olarak damgalanmıştır.
46''Mr. Leibniz'in beşinci yazısı,'' a.g.y., s. 181.
47A.y.
48A.g.y., s. 211.
49A.g.y., s. 183.
50A.g.y., s. 207.
51A.g.y., s. 231.
52A.g.y., s. 189.
53A.g.y., s. 193.
54A.g.y., s. 195.
55A.y.
56A.g.y., s. 235.
57A.g.y., s. 259.
58A.g.y., s. 269 vs.
59''Dr. Clarke'ın beşinci yanıtı,'' a.g.y., s. 295.
60A.g.y., s. 313.
61A.g.y., s. 301 vs.
62A.g.y., s. 349.
63A.g.y., s. 367.
64A.g.y., s. 335.

SÖZLÜK

alloglossie allo: yabancı, başka; glosse, glossie: aldatıcı, yanıltıcı açıklama, yorum
anima mundi dünya ruhu
anlık mind
anlak understanding, intellect

antipodlar antipodes yerin yüzünde birbirlerine yüzseksen derece karşıt noktalar
a parte ante geriye, önceye doğru
a parte post ileriye, sonraya doğru
aura görülmez yayılım, örneğin bir koku gibi
ayrımsamak apprehend
bağlılaşık correlated
başucu noktası zenith gök kürede konumu bir gözlemcinin dikey olarak üzerine düşen nokta
belirsiz indefinite
belirtik explicit
belirlenimsiz indeterminate
belit axiom
biçimdeş uniform
bitimsiz interminate (interminatum)
boş void, empty
bozukvargı paralogism
cisimcik corpuscle
contradictio in adjecto yüklemde çelişki, çelişkili yüklem
çevren ufuk horizon
çevrim rotation
çekim attraction
Deus verax gerçeklik Tanrısı, gerçeğe bağlı Tanrı
Dieu fainéant tembel Tanrı
dirimselci vitalistic
diskursif discursive
duyu sense
duyu-algısı sense-perception
dünya world (yeryüzü: earth; evren: universe)
dürtü impulse
düşlem fantasy
düzenek machine
düzenekbilim mechanics, Mechanicks
düzeneksel Mechanic(al)
edimsel(lik) actual(ity)
engin immense (ölçüsüz)
ens rationis ussal kendilik, ideal şey
erke energy
erkenin sakınımı conservation of energy
eşbiçimlilik isomorphism
ex professo görev uğruna
extra-mundane dünya dışı

genlik amplitude

Gentil Yahudi ile karşıtlık içinde Hıristiyan; daha genel olarak, birinin kilisesinin üyesi olmayan herkes

gizil potential

gizillik potentiality

gospel bir dinsel öğretmenin iletisi, öğretisi.

gönderme çatısı frame of reference

güç power

günözeksel heliocentric(al)

Hermetik Hermes Trismegustus ile ilgili. H. T. Mısır tanrısı Thoth için Yunanca adlandırmadır ve kendisine gizemcilik ve büyü ile ilgili çeşitli işler yüklenir.

hiloteizm Tanrıyı özdek olarak alan görüş

hors de Dieu Tanrı dışı

hudutsuz boundless

içine-işlenemezlik impenetrability

ilinek accident

ilksiz-sonsuz sempiternal

imgelem imagination

intelligentia mundana dünyasal anlık

intelligentia supra-mundana dünya-üstü/ötesi anlık

izlek course, trajectory

kanıtlamak demonstration

karıştırmacılık, sinkretizm syncretism değişik dinlerin, öğretilerin belli ilkelerini, uygulamalarını birleştirme girişimi

karşılılık reciprocity

kayra providence

kendilik entity

kıpı moment, instant

kinematik devimin kuvvet ve kütle ile ilişkisiz irdelemesi

kolure colure gök küredeki iki büyük daireden her biri. Bunlardan biri gök kutuplarından ve güneşitliklerinden, öteki ise kutuplardan ve gündönümlerinden geçer. (güneşitlikleri: equinox/ Tagundnachtgleiche: yılda iki kez gece ve gündüz eşitliği; gündönümü, solstice, yılın en kısa ya da en uzun günlerinden her biri)

konutlamak posit (daha geniş kullanımına karşın, dikkatli kullanıldığında ‘varoluş’ ileri sürmeyi anlatır)

kozmografi cosmography Bütün doğa düzeni ile ilgilenen bilim

kuvvet force

Medici İtalya’da onaltıncı yüzyılda bankerlik, tecim, politika, sanat vb. gibi ilgileri ile ünlü bir aile

non-ens varolmayan, yokluk

Numen (Henry More’da) bir yeri ya da bir şeyi gözeten bir tanrı, tin

okkült gizli occult

orbis magnus yeryüzünün güneş çevresindeki devimi ile çizdiği yörünge
ölçün standard
önsav hypothesis
ön-yazgı predestination
özek center
özekkaç centrifugal
özellik property
paralaks parallax bir gök cisminin yeryüzünün yörünge çapına doğru yaptığı açı
partes extra partes parça dışında parça
plenum doluluk
plenist doluluk görüşünün yandaşı
pneumatoloji Hıristiyan tanrıbilimin Kutsal Hayalet ve başka tinlerle ilgilenen dalı
Primum Mobile Birincil Devindirici, (İng. prime mover)
progressus in infinitum sonsuza ilerleme
quoad nos bizim için
Sabbath Günü Musevilikte ve belli Hıristiyan Kiliselerde haftanın tapınmaya ve dinlenmeye ayrılan son günü
sığa capacity
sınır limit
simpliciter blt. yalın olarak, saltık olarak, kendinde
Socianizm İsa'nın tanrısallığı, Üçlülük ve ilk günah gibi Hıristiyan öğretileri reddeden ve İsa'nın erdemlerini izleyenlerin esenliğe kavuşacaklarını savunan İtalyan Protestan tanrıbilimciler ve reformcular olan Faustus Socinus (1539-1604) ve amcası Laelius Socinus'un (1525-62) görüşleri
sonsuz infinite
sonsuzlukçu infinitist
sonurgu corollary
süre duration
Species Intentionalis amaçlı 'tür'
stricto sensu sağın anlamda
tanıt, tanıtlama proof
tansık mucize, miracle
tertium non datur bir üçüncü şık yoktur
tikel particular
uçarısefih libertin
Unitarianizm Tanrının tek-kişiliğini ileri süren, Üçlülüğü (tek bir Tanrısallıkta Baba, Oğul ve Kutsal Tin) ve İsa'nın tanrısallığını yadsıyan, ve us, duyunç ve ve karekteri inanç ve kılgı ölçünleri olarak alan Hıristiyan inanç dizgesi
us reason
uslamlama argument
üstdaire epicycle
uygulayım technics

uzam extension

vis centrifuga özekkaç kuvvet

vis inertiae süredurum kuvveti

vita contemplativa düşünce yaşamı

vita activa eylem yaşamı

vis viva dirimli kuvvet. Devinen bir cismin kütlesi ile hızının karesinin çarpımı sonucunda elde edilen kuvvet. Devim erkesinin iki katını verir; Leibniz'in adlandırması (bkz. Maxwell, Özdek ve Devim, Konu 96).

yapı structure; frame (archaic)

yerçekimi gravity

yerözeksel geocentric(al)

yüklem attribute

zaman-uyumsuz anachronistic (anachronism: tarihsel olguları ait olmadıkları zamanlara yerleştirmek)

Zodyak ekliptiğin (güneşin yıldızlara göre yıllık yörüngesi) her iki yanında 8 derece genişliğinde imgesel bir kuşak. Oniki eşit dilime bölünür ve her biri içine düşen yıldız öbekleşmesi tarafından adlandırılan bu dilimlere zodyak imleri denir.

İDEA YAYINEVİ (C) AZİZ YARDIMLI 2007
(LÜTFEN INTERNETTE İZİNSİZ YAYINLAMAYIN)

Karl Ludwig Michelet: Hegel'in Doğa Felsefesi'ne Önsöz (İngilizce)

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

FOREWORD TO HEGEL'S NATURPHILOSOPHIE by KARL LUDWIG MICHELET

'To philosophize about nature is to create nature.' As I now finish the task allotted me by the Hegel Society of editing this priceless relic from the wealth of material Hegel has left us, it is only fitting that I should begin by quoting the man who really planned the revival of the philosophy of nature. It is with the consummate energy of enthusiasm, and the supreme confidence of thinking cognition, that this sentence expresses the point of view which the divine twins of modem science held four decades ago, and which they defended triumphandy against the philosophy of reflection and everything associated with it. Their friendship developed in early youth, and gathered strength in their public activity at Jena, and the publication of the 'Critical Journal of Philosophy'. It was this friendship which won the ground on which Hegel was able to erect the sciences into a structure which is unsurpassable in its comprehensiveness, and which has its like only in the writings of Aristotle. If the sunny day of victorious truth now rises into the heavens of science after that bright and glorious dawn with which the century began, we shall enjoy in these lectures on the philosophy of nature one of the choicest fruits to have ripened from the garland of blossoms then in bud.

One could regard this statement of Schelling's as presumptuous, and take it as evidence of the self-deification with which philosophy is so often charged at present. The poet says that it is the concern of philosophy 'to think again the great thoughts of the creation' however, and if we express the thought in this way. it seems to be less outrageous. What in fact can be our object in

philosophizing about nature, if it is not to reproduce its intelligible essence or generative ideas by thinking them forth from our spiritual inwardness? In this connection I should like to draw attention to the end of these lectures, where Hegel brings out the creative activity of spirit in nature in a similar way.

It is generally asserted however, that as experience is the only basis of scientific cognition, and most certainly the only basis of natural science, the whole business of a philosophy of nature, which is the comprehension of nature through thoughts, is idle and utopian. One cannot deny of course that the philosophy of nature would never be able to think about nature unless it could draw upon experience, but experiences are in no way conducive to the discovery of ideas, unless these ideas flow from an inner source. It can be seen only too often, that the continuous and unorderly accumulation of empirical data, instead of furthering our knowledge of nature, merely gives rise to further confusions and contradictions. Consequently, when the attempt is made to introduce a systematic consistency into natural science, this is said to be a useless and impossible task, and even the empirical scientists themselves will admit that it is doomed to failure. Yet this continual hoarding of fresh discoveries must be motivated by the fundamental assumption that there is a final result to be reached, and that at some time or another there will be a breakthrough from the phenomena to the essence of nature. As an excuse for the perpetual postponement of tIns, it is always pointed out that everything has not yet been discovered, — as if the goal which research of this kind has before it were not being continually shifted into the distance, for there is no end to what may be discovered. It is not surprising therefore, that when a philosophy of nature also enters the field, and attempts, as it must, to present the idea of the whole, it is passed by with a shrug of the shoulders, and a commiserating smile.

Karl Ludwig Michelet (1801–1893)

We can say therefore, that natural science still fmds itself with the following difficulty: 'If we concern ourselves with understanding, noting particularities, exact observation, and distinguishing one thing from another, we shall tend to regard whatever arises from an idea and leads back into it, as to some extent a burden to us. We shall be at home in our labyrinths in our own way, and will not feel the need for a line of enquiry that might lead us more rapidly throughout the whole. If we are able to survey wider areas of science however, the danger is that we shall be tempted to despise detail, and to force that which depends for its life upon separation, into a stifling universality.' If we now enquire into the attempts that have hitherto been made to break out of this difficult situation, a balanced and all-round understanding will seem to be even more of an impossibility.

The so-called philosophers of nature have certainly attempted to think over a great deal of empirical material. They have however been only too ready to apply the rigidly worked out schemata which were given currency by Eschenmayer under the name of potencies, in order to ravage and obliterate the bright abundance and infinite multifariousness of nature, and transform it into the drabbest of uniformities. Their turbid mixture of thought and empiricism was all the rage forty years ago, and one can hardly blame the empirical physicists for the forthright way in which they have rejected it. Our worthy friend Link passed judgement upon it, and we quote him with approbation, 'There is very little research to be done if one is prepared to accept the pronouncements of certain physiophilosophers. They tell us for example that a plant is the product of light, earth, and attraction. According to Kieser, the plant in its integrity is the organic magnet, and shows this both in its entirety and in its parts. One runs across the holy triad of undiffcrentiation in differentiation everywhere. Nature has never been so abused. Speculation of

this kind can offer us nothing but vague relationships and superficialities; it never touches the inexhaustible profusion of actuality, and instead of interpreting the actual world, offers us hieroglyphics.' This philosophy of nature certainly applied the principle of creating nature through thought in a most unfortunate manner, for the figments of cognition it dealt with were merely the products of an eccentric imagination.

Can we say however that empiricism has helped to close the gap which divides it from philosophy? If we note some of the views now being expressed by natural scientists, we shall have good reason to believe that Hegel's polemic against the atomistic and materialistic interpretations of nature is beginning to take effect. 'Resonant matter' has already been discarded, and even Newton's theory of colour has not remained unquestioned, although the wave-theory which is replacing it seems to be even more materialistic. It has even been said quite recently that electricity is merely a direction, which sounds idealistic enough. These developments should not be overrated however, for if atoms are transformed in a cheap way into molecules, physicists will still swear by them, as they will by pores, caloric and its latency, magnetic fluid and many of the other odd names given to artificial concepts of the understanding. These names are also figments of cognition, and are in no way superior to the schemata of the philosophers of nature.

I have heard it objected that Hegel was tilting at windmills. Physics itself is said to be capable of accepting the proposition that heat, electricity, atoms, and magnetic fluidity etc., are merely modifications of matter and not independent essences, without the help of philosophy. It is added moreover, that these expressions are essential to communication and the discovery of further phenomena; physics is said to make use of them as heuristic concepts, which it then attempts to confirm by means of experiment. One might reply to this as follows.

Philosophy should be grateful for the concession implicit in the point about the windmills, for as it was behind these windmills that the giant of empiricism had hidden himself, the fact that Hegel was knighted for combat of this kind should not detract in any way from his reputation. With regard to the second point, it should be remembered that even if this metaphysic of forces, matter, substances, and atoms etc. is only accepted as an hypothesis, it will still distort our initial assessment of experiments. It is impossible to interpret experiments soundly if ftxed preconceptions of this kind are read into them, and one then deludes oneself into thinking that they conflI1ll these preconceptions. The way in which we speak is never a matter of indifference, for thoughts cleave to expressions. Philosophy and physics have hitherto spoken different languages, and I am convinced that this is the root cause of their being unable to understand one another.

I can see no reason why we should regard this as an insuperable obstacle however, and by offering this book to the general public, I believe that we shall be helping to overcome it, for it is here that the divine language of Hegel's rational dialectic already approximates to many of the modes of human speech used by the understanding. The French and English are mainly to blame for the labyrinths of complicated theory that have been introduced into physics, and Hegel was only too justifted when he blamed our physicists for relying too heavily upon the ways of thinking which predominate beyond the Rhine and the Channel (II. 2I2). It is surely not unreasonable to expect our physicists to draw upon their German cultural resources, or at least to show that they are willing to negotiate with German philosophy, and to correct it should it fall into error. A state of mutual understanding is one of the essential conditions of any future peace treaty however. Each side will have to be aware of the other's method of comprehension, for it is only by mastering an opposing point of view that one is fully qualifted to refute or accept it. It cannot be denied that Hegel's

attacks were strongly tinged with bitterness, and as he improvised upon his notes in the lecture room, the sharpness of his remarks was often involuntarily heightened. I beg the physicists to remember the noble passion for truth which characterized the deceased however, and to take into consideration the conscientiousness with which I have attempted to given an account of what was communicated. Whatever has gone wrong among the living has either been put right already or is still open to rectifIcation however; and here we are striving for reconciliation, not fresh dissensions.

We cannot hope to succeed without this understanding, but no matter how earnestly we attempt to create it, we shall achieve nothing unless we have the objective support of a mediating principle, and both empiricism and the philosophy of nature are unable to provide this. If this medius terminus is to be a true middle term, it will have to display two aspects, so that both extremes occur within it. I should now like to suggest that Goethe's sense of nature in its bearing upon experience, and this work of Hegel's in its bearing upon philosophy, constitute the mediating principle required.

Although Goethe takes experience as his starting point, he does so in a different way from the natural scientists, for instead of concentrating upon an investigation of the remotest and subtlest relationships, in which phenomena are obscured and distorted by their multifarious connections, he concentrates upon the purest, simplest, and most basic form of a phenomenon, analyses this basic datum of experience, and without making use of any preconceived terminology, merely describes it. He therefore presents the distinct and basic aspects of a phenomenon, or the thought of their relationship. We may say therefore that Goethe's archetypal phenomena constitute the immediately intuited ideas of experience, and that they may only be readily discovered in experience by those in command of the sure procedure of an instinctively rational genius. Goethe's fine sense of nature enabled him to discover the archetypal phenomena of colours, plants, and bones etc. He was proud of a presentation from Alexander von Humboldt which confirmed this, and which was accompanied by, 'a flattering characterization, in which he suggested that poetry might also be able to lift the veil of nature' .... 'If von Humboldt acknowledges this, who will deny it?'

Goethe's archetypal phenomenon is the idea which constitutes the factual nature of an appearance. If this idea is not discovered by any kind of obscure drive, but is grasped consciously by the precise procedure of the self-motivating progression of dialectical thought, it constitutes the Hegelian method, which develops the Idea of space, time, motion, and matter etc., out of the logical Idea. Although these entities are only discovered because the philosopher has prior experience of them, they are quite independent of this experience, and are in no way determined by its content. Philosophy certainly does not make an immediate deduction of the shapes of nature as such, it merely deduces certain of the thoughtrelationships characteristic of nature, and then discovers the intuitions which correspond to them in the sphere of natural phenomena. In this second a posteriori procedure, it places space at the apex, for it is the intuition we call space which corresponds most exactly to the simplest form of the Idea of nature to issue forth from logical development. However, philosophy does not anticipate this placing of space by means of a priori deduction. When we make the transition from the Idea of space to the second Idea of nature, we fmd that this has its closest corresponding intuition in time, so that this recognition of our concept in an intuition repeats itself, as it does throughout the philosophy of nature. It cannot be said of this procedure that the Idea is extracted from the intuition, for if the individual deduction had allowed the Idea of space to be followed by the subjective thought-determination that ,the second Idea of nature corresponded more exactly to the intuition of motion or even of the plant, then the philosopher would have

rejected time, and placed this intuition next to space in the series of natural forms.

Consequently, before he enters upon metaphysical determinations of this kind, the philosopher will have to make a preliminary survey of natural phenomena, in order to assess their relative worth and comparative development. Only the dialectical development of the Ideas themselves can decide where intuitions such as space and time should be placed however, and therefore what general order should be adopted; for it would be preposterous to assert that the graded series of forms had also been created out of nature, as it is certain that they are all in nature together. If an Idea is derived a priori, and no corresponding intuition is forthcoming, we may proceed in either of two ways. To a certain extent we may be justified in assuming that the empty place contains a phenomenon which has not yet been discovered empirically, but although Oken frequently made use of this expedient, it is not to be recommended. The other procedure open to us is to throw the thought back into the melting-pot of the dialectic, and then to raise it once more from the productive mine of reason into the daylight of consciousness, for there is every possibility that despite the universally creative thought which slumbers in every breast, and which can guide us only along the correct path, our idiosyncrasies will have caused us to go astray in our thinking.

It is literally true therefore, that Hegel's philosophy of nature creates the entire system of nature's productive Ideas out of its own freedom. Schelling says in effect that Hegel's logical Idea precipitates itself into nature. As the logical Idea remains a matter of thought, it is difficult to see what he means by this. The logical Idea has no need 'to take the first difficult step into actuality', because its thought coincides with the true actuality of nature. How can it be said then that philosophy is 'limited' because it can 'only produce thoughts,' and not 'a single blade of grass'? Are we to regard it as limited because it produces the universal, the abiding, and the exclusively valuable, instead of the individual, the sensuous, and the transitory? If the limitation of philosophy is supposed to consist not only of its being unable to constitute individuality, but also of its being unaware of how individual things are constituted, one has to reply that this 'how' is inferior to knowledge, not superior to it, and that knowledge cannot therefore be circumscribed by it. Consequently, knowledge goes by the board when we ask 'How this transformation of the Idea into reality' etc., the precise reason being that nature is the unconscious Idea, and that knowledge is unnecessary to the growth of a blade of grass. The true creation is that of the universal, which remains securely within philosophic cognition itself.

Hegel's philosophy of nature also does full justice to experience however, by which the speculative course of its Ideas must always be regulated. I am therefore convinced that in its purest speculative development, thought will coincide most completely with the results of experience, and on the other hand, that the full capabilities of a mature sense of nature based on experience will yield nothing to supersede an insight into the embodiments of Ideas. It seems to me therefore, that Goethe and Hegel are the two geniuses destined to direct the course of the speculative physics of the future, for it is these two men who have pointed the way towards the reconciliation of speculation with experience.

This work displays a wide range of empirical knowledge, and it is probably for this reason that it will first attract attention, for it was in these lectures that Hegel's speculations underwent their severest test. I have made every possible effort to avoid the introduction of errors, by carefully consulting sources, and by making use of the expert advice of my colleagues, which has always been given willingly, and for which I should now like to thank them. I am certain therefore that if any errors remain, they are not important enough to have a disturbing effect upon the Ideas which

sought their corresponding intuitions in experience. It can always be said of course that Hegel was unaware of certain discoveries, but as his Ideas are rooted in their own validity, this has no bearing upon their soundness, and when they undergo a further inner development, there is always a corresponding increase in the room available for the new intuitions which might present themselves from without. If one attacks Hegel by saying, 'that is it impossible to approach actuality with that which is purely rational', it has to be replied that although that which is rational in the actual phenomena of nature is stunted and distorted in various ways by the form of externality, it is always present there in a purer form than it is in the extremely sketchy systems of those who want to draw a sharp dividing line between that which is purely rational, and that which is actual.

It now remains for me to indicate the procedure I have employed in editing these lectures, and to give an account of the sources I have drawn upon, which consist of Hegel's own lecture notes, and of notes taken down by those who attended his courses. Hegel lectured on the philosophy of nature eight times in all: once at Jena between 1804 and 1806, once at Heidelberg in the summer of 1818, and six times at Berlin in 1819-1820, 1821-1822, 1823-1824, 1825-1826, 1828 and 1830. From the Jena period we have a complete note-book of Hegel's in quarto. The first edition of his 'Encyclopaedia' (1817) was the basis of his lectures at Heidelberg, and he interleaved it with notes he had written down on sheets of paper. At Berlin, the first two series oflectures were based upon yet another complete note-book in quarto. He prepared a new introduction for the lectures of 1823-1824, and added a new supplementary notebook, both of which were in folio. For these and the later lectures he also made use of his earlier note-books however, even the one from Jena. The second edition of his 'Encyclopaedia' appeared in 1827, and was also used for the last two series oflectures. The third edition only appeared towards the end of 1830. The autographic sources I have used also include the numerous and copious notes he interpolated from time to time as the lectures were repeated. I have also made use of the following sources: (1) notes which !took during the winter course of 1821 - 1822; (2) three sets of notes from the winter course of I823-1824, taken down by Captain von Griesheim, my worthy colleague Professor Hotho, and myself; (3) notes taken by Vice-principal Geyer in the summer of 1830.

There is no need for me to describe the method I have employed in making use of these sources, because it is essentially the same as that I used in editing Hegel's 'History of Philosophy', and I have explained it in detail in the preamble to that work. I should add however, that when lectures are brought out in book form, many obvious alterations have to be made. As I have had to present the reader with material from all

periods of Hegel's activity as a writer, I feel that I should give some account of Hegel's own note-books, and of the printed versions of them which appeared in the various editions of the 'Encyclopaedia'.

The general arrangement of the material in Hegel's Berlin note-books differs very little from that of the second edition of the 'Encyclopaedia' and the third edition introduced no changes. In the: note-books, part of the theory of colours is placed differently however, and attention has been drawn to this in a note (II. 378). These note-books, and the lectures delivered from them, were still based upon the first edition of the 'Encyclopaedia', where much of the material was arranged differently. Hegel became aware of the shortcomings in the ordering of its material soon after he had published .this book, but its arrangement approximates to that of his later work more than it does to that of the Jena notes, and it is therefore an important link in the history of his development. The main fault .in the first edition was that the higher relationships of a sphere were regarded as the premises

of the lower relationships. In mechanics for example, universal gravitation is said to give rise to pressure, fall, impact, and inertia. In physics, the individual physics of shape has the more finite relationships of specific gravity, cohesion, sound, and heat worked into it. Thus the mathematics of space and time constitute section one of the whole; in section two, physics is subdivided into the triad of absolute and .finite mechanics, elementary physics, and individual physics; and section three deals with organics. In the second edition however, for the first time, the abstract moments of a whole such as shape are no longer introduced in the sphere of their totality, but are allowed to precede in logical progression as the stages of its becoming, though shape is also the true prius of these stages (II. 92-93).

The Jena note-book still takes the basic division of objectivity in the 'Logic' as its point of departure, and the philosophy of nature is therefore divided into mechanics, chemism, and life as teleology. Its mechanics include space, time, place, motion, mass, and the celestial sphere. The first sub-division of chemism is 'figuration', and presents light, inertia, fall, projection, pendulum, pressure, elasticity, impact, sound, cohesion, magnetism, the crystal, and electricity. The second sub-division is 'The chemical process', which begins with heat, passes to the four physical and the four chemical elements, then to the meteorological process, and concludes with odour, taste, and colour as the particular characteristics of bodies, together with their particular existence as metal, sulphur and salt. The third sub-division is 'The chemism of physically individual bodies', and covers the actual chemical processes of fire and water, and galvanism. In this note-book, the only essential change in the arrangement of the 'Organics' occurs in the unique and somewhat clumsy ordering of the three universal organic processes (III. 41-44), the first two divisions of which cover the processes of nutrition and formation.

This note-book has many passages which bear the marks of Hegel's struggle to complete the dissolution of empirical material into logical thought, and in particular to maintain the strictness of the dialectical transitions from one matter to another. I could draw attention to several passages illustrating this, and despite the efforts I have made to round off their phrases and clarify their thought, the reader will still be aware of the laboured awkwardness with which their profundity was first expressed. Other passages are still brightly coloured with the full poetry of the philosophy of nature, and even its method of drawing ingenious parallels has not completely disappeared. The pervasive thoughtfulness of mature Hegelianism already shines through this glitter however, for even at the beginning of his career, Hegel's mastery in dialectic goes hand in hand with the whole breadth of empirical knowledge, and it is this combination which breaks forth into his weighty and illuminating thoughts. I did not want to suppress these passages, their style distinguishes them clearly enough from the rest of the writing, and the reader will have no difficulty in picking them out by the genuine poetry with which they touch the true nature of the subject matter.

I should also like to draw attention to the fact that in this early notebook, Hegel began the philosophy of nature with ether. This principle has recently found great favour with physicists, and if I now have to dampen the enthusiasm with which they have accepted it, this is merely because I do not wish to lay Hegel open to the censure of having regarded it in the same way as they do. The words he uses when discussing it indicate a philosophy of nature which is still closely related to the striving Fichtean idealism which Schelling built into his first sketch of a systematic philosophy of nature. Hegel begins in the following way: this is in fact the first transition he made from the logical Idea to nature, 'As the determinate being which has gone back into its Notion, the Idea may now be called absolute matter or ether. It is evident that this has the same significance as pure

spirit, for this absolute matter is in no way sensuous, but is the Notion as pure Notion in itself. As such this is existent spirit. It is called ether in so far as spirit is not being thought of, the one name replacing the other for the same reason. Ether in its simplicity and self-equality is therefore the indeterminate soul of spirit; it is motionless quiescence or the essence which is perpetually returning into itself from otherness. It is the substance and being of all things, as well as the inftnite elasticity which has rejected and dissolved every form and determinateness within it, but which for that very reason constitutes the absolute pliability and potentiality of all form. Ether is therefore being, and although it is not ubiquitous in its penetration, it constitutes everything. It has nothing external to it, and does not change, for it is the dissolution of everything, the simple purity of negativity, the fluidity of undisturbable transparency. By having returned into the self-equality of being, this pure essence has eradicated and left behind difference as such, and has become opposed to it. Ether is therefore the implicitness which has not displayed its becoming, in difference, as this essence. It is merely the teeming matter which is in itself the absolute motion of the fermentation which is certain of itself as the whole truth, and which remains in itself and equal to itself in this free independence of the moments which have preserved the truth within it. In so far as it is said to be ether or absolute matter, it is in itself, or pure self-consciousness, and is this as general being, not as determinate being nor as being of a determinately real nature. This determinateness of non-determinate being passes over into determinate being however, and the element of reality is the universal determinateness in which spirit has its being as nature. The inner essence or ether is not present there, and one might say that the inwardness of its being-in-self is not its truth; it is in precisely the same way that the determination of implicit being expresses the essence of ether, which is opposed to form'.

This philosophic encyclopaedia of the natural sciences now awaits the judgement of philosophers and scientists. The considerable range of empirical material it covers is not taken for granted, and is often presented with a certain predilection. This is by no means out of place in academic discourses of this kind however, for although the professionals are sufficiently aware of the facts, Hegel was not always able to assume that this basic knowledge was already present in the minds of his students, and as it was indispensable for the understanding of his ideas, he was forced to present it to them.

History is rich in the decrees of fate, and the appearance of this work together with the arrival of Schelling at Berlin, is certainly one of them. The man who planned the philosophy of nature, but was unable to do more than lay its foundations, will fmd the building completed in this work. In this book he may hail the genius of one who 'later became' his friend, for he is the father of the science developed here, and he of all men living is most to be honoured for it. Yet if he believes it to be his mission, 'to lead philosophy out of the undeniably difficult position in which it fmds itself at present', and to save if from, a 'terrible shipwreck, and the destruction of all noble convictions', in order to, 'really break through into the promised land of philosophy'; he will have to undertake a scientific refutation of these legitimate children of his own philosophizing, for without this he cannot hope to return from his long exile, and to grasp again the sceptre of philosophy. The 'page in the history of philosophy' which be began to write forty years ago has been 'fmished' by his followers, and it is some years now since it was turned, and its conclusions drawn and generally acknowledged. The history of philosophy has not yet failed to fmd expression because Schelling has kept quiet. Philosophy is not without 'a free, untroubled, and completely unhindered movement', merely because Schelling's 'inner nature' causes him to feel constrained and embarrassed by the

strictly scientific procedure of a dialectical method. 'It is in this metropolis that the fate of German philosophy will have to be decided,' but if Schelling merely repeats the promises he has made for forty years; if the whole world is still said to have misunderstood him, and his first philosophy merely to have contained the injunction 'to avoid absence of thought', while his second philosophy is attempting to draw all its positive content from beyond rationality; then despite the most solemn assurances that this is not the case, he will have shown that he has abandoned the true freedom of a scientific philosophy, and will most certainly come to grief in the shadow of the giant he is trying to overreach. In any case, we now await him here on this field of battle, where many of the heroes of modern German philosophy are still to be found. He is by no means 'a burden' to us, nor are we unable to 'accommodate' him, for we welcome the opportunity of accounting for the necessity of his relapse into a philosophy of revelation, and we shall therefore give careful consideration to his reasons for having found it impossible to keep to the giddy height which formed the intellectual intuition of his youth.

Berlin, Michelet.

December 10, 1841.

www.ideayayinevi.com

26.02.2012

Kuhn, Thomas (Eşölçümsüzlük)

Kaynak · İdea

Eşölçümsüzlük

Eşölçümlülük ölçülen şeyler için ortak bir birimi ve böylece birbirlerinin terimlerinde nicelleştirilebilir olmayı anlatır. Kavrama uygulandığında, terim plastikleşir, doğal bilince istediği gevşekliği kazandırır. Thomas Kuhn (1922–1996) bilimsel devrimleri birbirleri ile eşölçümsüz paradigma değişimleri olarak yorumladı. Paradigma 'bilimsel topluluk' adını verdiği küme tarafından nesnel olarak ve anlaşılarak kabul edilen bir kuramsal yapı değil, tersine öznel olarak, kurumsal olarak, giderek geleneksel olarak savunulan, inanılan ve kabul edilen bir görüş ya da açıklama dizgesidir. Paradigmayı reddedenler reddedilirler. Thomas Kuhn bilimin toplumsal olarak, kültürel olarak koşullandırılmakta olduğunu düşünür. Bu görüş daha önce, 1949'da, Max Plank tarafından da bildirildi: "Yeni bir bilimsel gerçeklik ona karşı çıkanları inandırarak ve ışığı görmelerini sağlayarak değil, ama dahaçok karşı çıkanların sonunda ölmeleri ve yeni gerçeklik ile tanışık olan yeni bir kuşağın yetişmesiyle utku kazanır." Thomas Kuhn bu olgudan Kavramların kendilerinin toplumsal kurgular oldukları sonucunu çıkarır. Tekil olgulara dayanarak genel sonuçlar çıkarmak pozitivizm dediğimiz şeydir. Sorun Thomas Kuhn'u sınıflandırmak değildir. Ama Thomas Kuhn bilimsel araştırmada paradigmalardan daha iyisinin bulunabileceğini kabul etmez, tersine bu kültürel modelleri bilimin asıl karakterini belirleyen şeyler olarak görür. Böylece bilimsel gelişim ve süreklilik de silinir. Gerçekte Thomas Kuhn'un kitabının başlığı da tutarsızlaşır, çünkü bir devrimden söz etmek bile sürekliliği, süreci, eşölçümü gerektirir.

Kuhn'un bilim tarihinde sürekliliği yadsımasının genel olarak ilerleme ve birikim olgusunu geçersiz kılmasına karşın, yalnızca doğrusal bir ilerleme görüşünü reddettiği düşünülür ('sarmal' ilerlemeyi doğruladığı düşünülebilir). Süreçte bilimsel gerçeklikler olarak kabul edilen bakış açılarının gerçekte bilimsel toplulukların uylaşımları oldukları çıkarsaması bu öncül üzerine haklı çıkarsamadır. Ama Thomas Kuhn böylece yalnızca 'süreç' kavramının kendisini çürütmekle kalmaz,

bilim tarihinde nesnelliğin aslında öznellik olduğunu ileri sürer.

Bilimsel toplulukların bilincindeki realite kendinde-Realite ile bir değildir ve bu öznelliğin bir yanlışlık mı yoksa bir yanılsama mı olduğu önemlidir çünkü birincisi bilgiye bir olanak olarak izin verirken, ikincisi Kavramların saltık olarak öznel olduklarını imler. Eğer 'öznel bilgi' gibi birşeyden söz edebilirsek, bu Kant felsefesine ve fenomenolojistlere aittir. Burada eşölçümsüzlük daha güçlü bir anlam kazanır ve idealite ve realitenin, düşünce ve varlığın ilişkisizliğini anlatır.

James Clerk Maxwell, Özdek ve Devim, Konu 124

"[Y]eryüzünün çevrindiğini bildiren Kopernik dizgesi, geometrik bir bakış açısından, yeryüzünün dinginlikte olması ve gök cisimlerinin görünürdeki devimlerinin onların saltık devimleri olması gerektiğini bildiren [Ptolemi] dizgesi üzerinde yalınlık dışında hiçbir üstünlük göstermez."

"... Copernicus' rejection of the Ptolemaic paradigm and his search for a new one." (Structure of Scientific Revolutions, 3'üncü yayım, s. 69.)

Thomas Kuhn'un uslamlamasına göre Aristoteles-Ptolemi paradigması (kozmolojisi) ve Kopernik paradigması (kozmolojisi) arasında bir eşölçümsüzlük vardır. Modeller arasındaki bu sözde eşölçümsüzüğü herşeyden önce bugün Ptolemi dizgesini denizcilik hesaplamaları için kullanmayı sürdüren denizciler bile yadsır.

Yine, Kepler 17'inci yüzyılda Kopernik'in çalışması üzerine yazarken şunları belirtir: "Bu kitap ['Kopernik Gökbiliminin Özeti / Epitomes Astronomiae Copernicane' (1620)] Aristoteles'in 'Gökler Üzerine' kitabına bir ek olarak hizmet etmek üzere tasarlanmıştır."

Açıklama

Kopernik dizgesi Güneşin özek olduğu sayıltısı üzerine dayanıyor ve yerözeksel Ptolemi dizgesinin kristal kürelerini bile içeriyordu — yerçekimi kavramının yokluğunda olası açıklamalardan biri olmak üzere. Bilim felsefeciliğinde çok popüler olan "açıklama" aygıtı bir fenomene bir neden vermektir ve kavramsal bağıntıdan ayrı olarak tasarımsaldır.

Foucault Sarkacı

Kopernik ve Ptolemi önsavları bütünüyle aynı gözlemsel gereci kullanırlar, ve her ikisi de dünyanın dönüşünü doğrudan kanıtlayacak bir "dinamik" deneye, Foucault'nun "sarkacı"na ("saltık devim"in saptanması) başvurmazlar. "Yalınlık" dışında, her iki önsav da eşit değerdedir, her iki önsav da sayısız anomali ile yüklüdür, ve teleskop kullanılıncaya dek, ve dinamik deneylere başvurmaksızın, salt "yalınlık" ölçütü pekin yargıya götürmek için yetersizdir.

Kopernik'in güneşözeksel önsavına Aristoteles-Ptolemi önsavı üzerinde deney ve gözlem tarafından kazandırılan hiçbir üstünlük yoktur. Bunun dışında, Kopernik'in önsavı kendisinin belirttiği gibi, çok daha önceden antik dönemde "Pisagorcu Herakleides ve Ekfantos, ve — Cicero'nun belirttiği gibi — Siraküzeli Hiketas" tarafından paylaşılıyordu; "onlar Dünyayı evrenin özeğinde dönüyor olarak aldılar."

Platon'un kendisi Timaeus'ta dünyanın ekseni çevresinde dönüşünden söz eder, ve yine Kopernik'i izlersek, "Gerçekten de, hiç de sıradan bir matematikçi olmayan ve Platon'un yaşamöykücülerinin Platon'un onu görmek uğruna İtalya'ya gittiğini söyledikleri Pisagorcu Filolaus'un Dünyanın bir dairede döndüğünü ve kimi başka devimlerde dolaştığını ve gezegenlerden biri olduğunu savunmuş olduğu düşünülür."

Thomas Kuhn bu 'paradigmalar'ın süreklilik taşımadıklarını düşünür. Ona göre bu etkileşim bir

birikim üretmez.

http://en.wikipedia.org/wiki/Commensurability_(philosophy_of_science)

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Mevlana: Sonlu ve Sonsuz (Şiir)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Rumi / Sonlu ve Sonsuz

Rumi / Sonlu ve Sonsuz

ÇEVİRİ (C) AZİZ YARDIMLI / 2014 İDEA YAYINEVİ

RUMİ'NİN ŞİİRİNDEN BURADA SUNULAN PASAJLAR ARİSTOTELES'İN METAFİZİĞİNDEN YAPILAN
KISA BİR ALINTI İLE BİRLİKTE HEGEL'İN "FELSEFİ BİLİMLER ANSİKLOPEDİSİ"NİN
SALTIK TİN ALANININ SON BÖLÜMÜNDE "SANAT" VE "DİN"DEN SONRA
"FELSEFE" BAŞLIĞI ALTINDA KAPSANIR.
PROSAİK KÜLTÜR RUMİ'DE ANCAK KENDİ SONLU DEĞERLERİNİN
İZİN VERDİĞİ KADARINI BULURKEN,
HEGEL ONUN DUYGU BİLGELİĞİNİ ÖZGÜR DÜŞÜNCENİN BİLGELİĞİ İLE AYNI DEĞERDE GÖRÜR.
SEVGİ SONSUZ GERÇEĞİN DUYGU İLE YAŞANMASIDIR.
BURADA "BEN"İN KENDİNİ SONSUZDA YOK ETMESİ YA DA BAŞKA GİZEMCİ IVIR ZIVIR BULUNMAZ.

RUMİ'NİN BİR DÜŞÜNCE, DUYGU VE DUYU BAŞYAPITI OLAN BU ŞİİRİ
BUGÜN BANALİTE TARAFINDAN YASAKLANAN ŞİİRLER LİSTESİNE ALINMIŞTIR.

III.
Yukarı baktım, tüm yıldızlı göklerde Biri gördüm,
Aşağı baktım, tüm dalgaların köpüklerinde Biri gördüm.

Yüreğe baktım, bir deniz, bir evrenler enginliği vardı.
Binlerce düş gördüm, tüm düşlerde Biri gördüm.

Buyruğunla Bire kaynaşır ateş, su, toprak ve hava,
Göze alamaz hiç biri karşı çıkmayı sana.

Yaşayan hiçbir yürek yoktur ki yer ve gök arasında,
Duraksamadan atmasın sana tapınmada.

V.
Senin ışınlarından bir demet olsa da güneş,
Birdir sonsuza dek senin ışığın ve benimki.

Ayağına toz gibi olsa da yükseklerde dönen gök,
Birdir benim varlığım ve seninki sonsuza dek.

Gök toza dönerken, ve toz göğe dönerken,

Gene de Birsin, ve Bir kalır benimki ile varlığın.

Nasıl dinginleşir göğün içinden geçen yaşam sözleri
Yüreğin ufacık kutusunda?

Nasıl gizlenir güneş ışınları daha güzel ışıldayabilmek için
Mücevher taşının pürüzlü yüzüne?

Nasıl tüm görkemiyle çiçeklenebilir gül korusu
Yerin çamurundan beslenip su birikintisinden içerek?

Nasıl dönüşür tuzlu deniz suyunu yudumlarken sessiz istiridye
Bir inci ışıltısı olup günışığının sevincine?

Ah, yürek! sellerde gömülsen, korlarda yansan da,
Tek bir öğedir seller ve korlar; yeter ki arı ol sen.

IX.

Sana insanın nasıl çamurdan biçimlendirildiğini anlatayım:
Tanrı çamura Sevginin soluğunu üflediği için.

Sana göklerin niçin her zaman döndüğünü anlatayım:
Tanrının tahtını Sevginin yansısı ile doldurmak için.

Sana sabah rüzgarının niçin estiğini anlatayım:
Sevginin gül korusunu yeniden çiçeklendirmek için.

Sana gecenin niçin dünyayı tüllere bürüdüğünü anlatayım:
Sevginin gelin çadırını kutsal gölgelik ile örtmek için.

Tüm bilmecelerini anlatabilirim yeryüzünün sana:
Çünkü Sevgidir tek çözüm tüm bilmecelere.

XV.

Son verse de yaşamın yoksunluğuna ölüm,
Ürker yaşam gene de önünde onun.

Yine öyle, ürker yürek Sevgi önünde,
Sanki ölümün gözdağı varmış gibi onda.

Çünkü nerede Sevgi uyansa,
Ölür orada Ben, o karanlık despot.

Bırak gecede ölsün o,
Özgürce soluk al sen şafakta.

(ALMANCA ÇEVİRİ: FRIEDRICH RÜCKER, 1819)

III.

Ich sah empor, und sah in allen Räumen Eines,
Hinab, und sah in allen Wellenschäumen Eines.
Ich sah ins Herz, es war ein Meer, ein Raum der Welten
Voll tausend Träumlich sah in allen Träumen Eines.

Luft, Feuer, Erd und Wasser sind in Eins geschmolzen
In deiner Furcht, daß dir nicht wagt zu bäumen Eines.
Der Herzen alles Lebens zwischen Erd und Himmel
Anbetung dir zu schlagen soll nicht säumen Eines.

V.

Obgleich die Sonn' ein Scheinchen ist deines Scheines nur,
Doch ist mein Licht und deines ursprünglich Eines nur.
Ob Staub zu deinen Füßen der Himmel ist, der kreist;
Doch Eines ist und Eines mein Sein und deines nur.
Der Himmel wird zum Staube, zum Himmel wird der Staub,
Und Eines bleibt und Eines, dein Wesen meines nur.
Wie kommen Lebensworte, die durch den Himmel gehn
Zu ruhn im engen Raume des Herzensschreines nur?
Wie bergen Sonnenstrahlen, um heller aufzublühn,
Sich in die spröden Hüllen des Edelsteines nur?
Wie darf Erdmoder speisend und trinkend Wasserschlamm,
Sich bilden die Verklärung des Rosenhaines nur?
Wie ward, was als ein Tröpflein die stumme Muschel sog,
Als Perlenglant die Wonne des Sonnenscheines nur?
Herz, ob du schwimmst in Fluten, ob du in Gluten glimmst:
Flut ist und Glut ein Wasser; sei deines, reines nur.

IX.

Ich sage dir, wie aus dem Ton der Mensch geformt ist:
Weil Gott dem Tone blies den Odem ein der Liebe.
Ich sage dir, warum die Himmel immer kreisen:
Weil Gottes Thron sie füllt mit Widerschein der Liebe.
Ich sage dir, warum die Morgenwinde blasen:
Frisch aufzublättern sees den Rosenhain der Liebe.
Ich sage dir, warum die Nacht den Schleier umhängt:
Die Welt zu einem Brautzelt einzuweihn der Liebe.
Ich kann die Rätsel alle dir der Schöpfung sagen:
Denn aller Rätsel Lösung ist allein der Liebe.

XV.

Wohl endet Tod des Lebens Not,
Doch schauert Leben vor dem Tod.
So schauert vor der Lieb' ein Herz,
Als ob es sei vom Tod bedroht.
Denn wo die Lieb' erwachtet, stirbt
Das Ich, der dunkele Despot.
Du laß ihn sterben in der Nacht

Und atme frei im Morgenrot.

(İNGİLİZCE ÇEVİRİ: MAY KENDALL)

III.

I saw but One through all heaven’s starry spaces gleaming:
I saw but One in all sea billows wildly streaming.
I looked into the heart, a waste of worlds, a sea,
I saw a thousand dreams, yet One amid all dreaming.
And earth, air, water, fire, when thy decree is given,
Are molten into One: against thee none hath striven.
There is no living heart but beats unfailingly
In the one song of praise to thee, from earth and heaven.

V.

As one ray of thy light appears the noonday sun,
But yet thy light and mine eternally are one.
As dust beneath thy feet the heaven that rolls on high:
Yet only one, and one for ever, thou and I.
The dust may turn to heaven, and heaven to dust decay;
Yet art thou one with me, and shalt be one for aye.
How may the words of life that fill heaven’s utmost part
Rest in the narrow casket of one poor human heart?
How can the sun’s own rays, a fairer gleam to fling,
Hide in a lowly husk, the jewel's covering?
How may the rose-grove all its glorious bloom unfold,
Drinking in mire and slime, and feeding on the mould?
How can the darksome shell that sips the salt sea Stream
Fashion a shining pearl, the sunlight’s joyous beam?
Oh, heart! should warm winds fan thee, should’st thou floods endure,
One element are wind and flood; but be thou pure.

IX.

I’ll tell thee how from out the dust God moulded man,
Because the breath of Love He breathed into his clay:
I’ll tell thee why the spheres their whirling paths began,
They mirror to God’s throne Love’s glory day by day:
I’ll tell thee why the morning winds blow o’er the grove,
It is to bid Love’s roses, bloom abundantly:
I’ll tell thee why the night broods deep the earth above,
Love's bridal tent to deck with sacred canopy:
All riddles of the earth dost thou desire to prove?
To every earthly riddle is Love alone the key.

XV.
Life shrinks from Death in woe and fear,
Though Death ends well Life’s bitter need.
So shrinks the heart when Love draws near,
As though ‘twere Death in very deed:
For wheresoever Love finds room,
There Self, the sullen tyrant, dies.
So let him perish in the gloom,—
Thou to the dawn of freedom rise.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2014 | aziz@ideayayinevi.com

Nicel ‘Sonsuz’

Kaynak · Noesis

Nicel ‘Sonsuz’

“Nice ortadan kaldırılmış nitel Sınır, böylelikle ortadan kaldırılmış olumsuzlamadır” :: (“das Quantum ist aufgehobene qualitative Grenze, somit aufgehobene Negation”).
MB-B 183.
Ama Nice yalnızca kendinde budur, yalnızca kendinde Sonsuzdur. Nice belirli olarak koyulur; sonra ötesi Sonsuz olarak görülür ki, kötü Sonsuzdur. Kötü sonsuz ilk olumsuzlamadır, olumsuzlamanın olumsuzlaması değil.

> Nicel sonsuzun yüceliği sonsuz ilerlemenin usandırıcılığından gelir..
>
> Sonsuz küçüğe ya da sonsuz büyüğe doğru nicel ilerleme yerinde saymadır.
>
> Nicel sonsuz sonsuza ulaşamaz, çünkü her zaman sonlu bir Nice, her zaman belirli bir Niceliktir,
>
> Nicenin ötesine geçiş her zaman başka bir Niceye geçiştir, hiçbir zaman Nicenin ötesine değil.
>
> Nicel sonsuza ilerleme bir ilerleme değil bir yineleme gibidir (kötü nitel Sonsuzluk gibi).
>
> Nicel sonsuz soyutlamacı anlağın bir yanılsamasıdır.
>
> Nice Sonsuz değildir.
>
> Sonsuzluk Niteliktir.
>
> Anlak matematiğine gre sonsuz büyük “daha büyüğü olmayan” olarak, ve sonsuz küçük “daha küçüğü olmayan” olarak tanımlanır ve her iki tanım da gerçekte yalnızca sonsuz ilerlemede bulunan çelişki anlatılır.
>
> Bu Nice ortadan kaldırılmış Nice, bundan böyle Nice olmayan bir Nicedir, ve gene de anlak matematiği onu Nice olarak alır..

Nitel ve Nicel Sonsuzlar (MB-B s. 172)

> Bir Nitel belirlilik başka Nitelik ile sonlanır.
>
> Nicelikte belirlilik olarak Nitelik ortadan kaldırılmıştır.
>
> Nitel değişim Birşey (bir Nitelik) ve Başkası (bir başka Nitelik) arasında, bir belirli-Varlık ve bir

başka belirli-Varlık arasında olur.

Nicel değişim bir Nice ve bir başka Nice arasında, bir belirli-Nicelik ve bir başka belirli-Nicelik arasında olur.

Birşeyin ve Başkasının birliği Sonsuzluk kavramına geçiştir.

Bir Nicenin ve bir başka Nicenin birliği Sonsuzluk kavramına geçiş değildir.

Nitel Sınır bir birşey ve bir başka birşey arasındaki birliktir.

Nicel Sınır bir Nice ve bir başka Nice arasındaki birliktir.

Nitel ve Nicel 'Kötü' Sonsuzlar (MB-B s. 172)

Nitel yalancı sonsuz Birşey ve Başkası arasındaki sonu gelmez almaştır.

Nitel gerçek sonsuz Birşeyin başkalıkta kendi ile karşıtlığında yatar.

Belirli-Varlık (realite) başkası-için-Varlıktır.

Başkasının kendi ile birliği başkası-için-Varlığı kendi-için-Varlığa götürür.

Nitel sonsuz reel olarak Doğada değil, Tinde ortaya çıkar:

A-MB § 93

"Birşey bir Başkası olur, ama Başkasının kendisi bir Birşeydir, öyleyse benzer olarak bir Başkası olur, ve bu sonsuza dek sürer." (A-MB)

Nicel Sonsuz

MB-B 182

"Sonsuz ilerlemeyi ilkin önümüzde yatan soyut belirlenimleri içinde alırsak, onda Nicenin, ama o denli de öte-yanının ortadan kaldırılması, öyleyse Nicenin olumsuzlanması olduğu gibi bu olumsuzlamanın olumsuzlaması da bulunur. Gerçekliği onların birliğidir ki, bunlar onda, ama kıpılar olarak bulunur."

Nicel Sonsuzun Sınıra ulaşması Nicenin ya da Niceliğin olumsuzlaması olarak Niteliğe geçiştir.

Nice kendi ötesine geçiş olarak sonsuz ilerlemeye, Sonsuza ilerlemeye, Niteliğe doğru itilir.

MB-B 183-84: "Bütünüyle genel olarak: Nice ortadan kaldırılmış Niteliktir; ama Nice sonsuzdur, kendi ötesine geçer, kendinin olumsuzlamasıdır; öyleyse bu kendi ötesine geçişi, kendinde alındığında, olumsuzlanmış Niteliğin olumsuzlanması, onun yeniden kurulmasıdır."

MB-B 172: "'Bir' sonsuzdur, ya da kendi ile bağıntılı olumsuzlama, buna göre kendinin kendinden itilmesidir. Nice de benzer olarak sonsuzdur, kendi ile bağıntılı olumsuzluk olarak koyulur; kendini kendinden iter."

MB-B 182: "Sonsuz-büyük ve sonsuz-küçük öyleyse tasarımsal imgelerdir ki, daha yakın irdelemede kendilerini bulutsu ve gölgemsi hiçlikler olarak gösterirler."

Nice belirli ya da sınırlıdır ve bu sınırı onun kendisi ve onun başkası, başka bir Nicedir.

Sınır bir Nicenin ve başka bir Nicenin ayrılığı ve birliğidir.

Nicenin değişimi Sınırda başka bir Nice ile belirlenmedir.

Nice kendinde ilerleme, belirsizce ilerleme, Sonsuza ilerleme belirlenimini taşır.

Sonsuz Niteliktir, ve Nice kendinde Nitelik olma çelişkisini taşır.

Nice başkalaşır ve bu başkalıklar sonsuza dek sürer.

Nice başkası olur; ama başkası da Nicedir.

Nice sonludur — sınırlı.

Nice sonsuzdur — sınırsız.

Nice Bir ve Çok kıpılarını kapsar.

Nicenin Niceliği dışsal olarak belirlenir, çünkü Nicenin Niceliğinin çokluğu değişimsiz değil, belirsizdir.

Sonsuzluk Nitelik alanına aittir.

Nice Sınırda yine bir Nice olan kendi başkası ile birdir.

Nice başkalaşır; aslında sürekli başkalaşım, sonsuza dek süren başkalaşımdır.

Nicenin sürekliliği ona hiçbir zaman sona ulaşmayan bir sonsuz, kötü sonsuz belirlenimini verir.

Nicenin sürekliliği onun artma ve azalmasının, sonsuz büyük ve sonsuz küçüğün olanağıdır.

Nicenin büyümesi ya da küçülmesi sonsuz büyüklüğe ya da sonsuz küçüklüğe yaklaşma değildir.

Nicel sonsuz nicel oranda bulunur.

2/7 oranında 2 ve 7 yerine 4 ve 14, 8 ve 28 vb. geçirelibilir ve bu sonsuza dek böyle gider.

2/7 oranında 2 ve 7 dolaysız Niceler olarak bulunmazlar ve böylece ilgisiz Sınırları ortadan kalkar ve Sonsuzluk kıpısını taşırlar..

Oranda Nice dolaysız bir Nice değildir ve nitel karşıtlık kapsar.

2/7 kesri 0,285714 ... olarak, 1/(1 – a)olarak, 1 + a + a2 + a3 vb. olarak sonsuz bir dizinin yalın sonlu anlatımıdır (miktar sonlu, dizi sonsuzdur).

Sonsuz dizi eksik, sonlu, kötü Sonsuzdur; ama 2/7 eksiksiz olarak tamdır.

Nicelik ortadan kalkmış Niteliktir.

Nicelikte ilkin Nitelik ile hiçbir işimiz yoktur.

Nicelikte Nitelik olumsuz olarak bulunur.

Nitelik durumunda başkalık başka bir Varlık ile bağıntıdır ve Sınır olumsuzlamadır.

Başkasının Birşey ile bir olması, Başkasının bir Sınır olmaya son vermesi, olumsuzlamanın olumsuzlaması gerçek nitel Sonsuzluktur.

Nitel olumsuzlama Birşeyin Başkası ile Sınırıdır.

Nicel olumsuzlama Nicenin Nice ile Sınırıdır.

Nicelik durumunda Başkalık nitel değildir ve Birin Bir ile bağıntısı sürekliliktir.

Nicelik durumunda başkalık kendi ile bağıntıdır ve Sınır daha şimdiden Sınır olmayan bir Sınırdır.

Nicelik kendinde Sonsuzluk gibi koyulur.

Sonsuz Nice sonsuz ilerlemedir, her zaman sonludur, bir Nicedir (sonsuz dizide en son terim her zaman sonludur).

Sonsuz ilerleme ya da sonsuza ilerleme çelişkidir.

Nicel sonsuz Niceyi kendi içinde taşır, erişilemeyen öte-yandır, vb. (Spinoza'da "imgelemin sonsuzluğu").

"0,285714 ... ya da 1 + a + a2 + a3 ... salt imgelemin ya da sanının Sonsuzudur; çünkü bir edimselliği yoktur, onda birşey saltık olarak eksiktir;" (MB-B 192)

Nice olumsuz Niteliktir.

Nicenin sonsuzluğu Nicenin olumsuzlanması, olumsuzlamanın olumsuzlaması, Niteliğin yeniden kuruluşudur. (MB-B 184.)

Özdek Nedir?

Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

Özdek Nedir?

Erwin Schrödinger (1952)
Çeviren: Aziz Yardımlı

What is Matter?

Bu makale 1952'de Cenova'da Recontres Internationales de Genëve tarafından düzenlenen bir konferansta Profesör Schrödinger tarafından "Özdek Kavramımız" başlığı altında verilen bir dersten özetlenmiştir. Özetleme Sonja Bergmann tarafından yapılan bir çeviri üzerine dayanır. Tam ders konferansın kayıtlarını sunan "L'homme devant la science" başlıklı ciltte kapsanır.

This article is condensed from a lecture entitled "Our Conception of Matter," delivered by Professor Schrödinger in 1952 at a conference in Geneva organized by Rencontres Internationales de Geneve. The condensation is based on a translation by Sonja Bargmann. The full lecture is contained in a volume called L'homme devant la science, presenting the proceedings of the conference.

Erwin Schrödinger (1887-1961) modern fiziğin kurucularından biridir. Dalga Mekaniği Kuramını geliştirme üzerine 1933 Nobel Fizik Ödülünü İngiliz fizikçisi P.A.M.Dirac ile paylaştı. Viyana'da doğan Schrödinger Ernst Mach ve Ludwig Boltzmann'ı da yetiştirmiş olan seçkin Avusturya fizik okulundan geldi. 1997'de Berlin Üniversitesinde kuramsal fizik kürsüsünde Max Planck'ın yerini doldurdu. Hitler'in erke yükselişi üzerine Institute for Advanced Study'ye katılmak üzere Dublin'e giderek 1956 yılına dek orada kaldı. Daha sonraki çalışmalarında fiziğin alan kuramlarını birleşik bir yapı içinde toplamak için çalıştı. Bilimin daha genel birliği konusu ile de ilgileniyordu ve Yaşam Nedir? başlıklı ünlü bir yapıtı vardır.

Yazar modern fiziği sıkıntıya düşüren dalga-parçacık ikiciliğinin dalgalardan yana çözüldüğünü kabul eder ve Quantum Sıçramaları kuramının inandırıcılığını yitirdiğini, ama sorunun üzerinde fizikçilerin anlaşabilecekleri hiçbir açık tablosunun bulunmadığını düşünür. Schrödinger diyalektiğin Fizik ya da Doğa alanında da işlediğini ileri sürer ve Özdeğin sürekliliğini reddeden tek-yanlı süreksizlik görüşü (Einstein) ile karşıtlık içinde, özdeksel evrende "herşeyin hem sürekli hem de kesikli" olduğunu doğrular.

Özdek Nedir?

Erwin Schrödinger

Elli yıl önce bilim bu makalenin başlığı olan eski sorunun kesin yanıtına götüren yola girmiş gibi görünüyordu. Sanki özdek en sonunda temel yapı taşlarına indirgenmek üzereydi — mikroskop-altı ama gene de dokunulabilir ve ölçülebilir belli parçacıklara. Ama sorun bundan daha az yalın olduğunu gösterdi. Bugün bir fizikçinin bundan böyle özdek ve başka birşey arasında anlamlı bir ayrım yapma olanağı yoktur. Bundan böyle özdeği ayrı kendilikler olarak kuvvetler ya da kuvvet alanları ile karşı karşıya getiremeyiz; artık bu kavramların kaynaşmaları gerektiğini biliyoruz. "Boş" uzaydan (eş deyişle, özdeksiz uzaydan) söz ettiğimiz doğrudur, ama uzay hiçbir zaman gerçekten boş değildir, çünkü evrenin en uzak boşluklarında bile her zaman yıldız ışığı vardır — ve bu özdektir. Bundan başka, uzay yerçekimi alanları ile doludur, ve Einstein'a göre yerçekimi ve süredurum öyle kolay kolay ayırılacak şeyler değildir.

What is Matter?

Erwin Schrödinger

Fifty years ago science seemed on the road to a clear-cut answer to the ancient question which is the title of this article. It looked as if matter would be reduced at last to its ultimate building blocks —to certain submicroscopic but nevertheless tangible and measurable particles. But it proved to be less simple than that. Today a physicist no longer can distinguish significantly between matter and something else. We no longer contrast matter with forces or fields of force as different entities; we know now that these concepts must be merged. It is true that we speak of "empty" space (that is, space free of matter), but space is never really empty, because even in the remotest voids of the universe there is always starlight—and that is matter. Besides, space is filled with gravitational fields, and according to Einstein gravity and inertia cannot very well be separated.

Böylece, bu makalenin konusu gerçekte fizik tarafından öngörüldüğü biçimiyle uzay-zaman olgusallığının bütünsel tablosudur. Kabul etmemiz gerek ki özdeksel olgusallığı anlayışımız bugün çoktandır olduğundan daha kararsız ve daha belirsizdir. Pekçok ilginç ayrıntıyı biliyor, her hafta yenilerini öğreniyoruz. Ama üzerinde tüm fizikçilerin anlaşacakları duru ve kolayca kavranabilir bir tablo çizmek — bu iş açıkça olanaksızdır. Fizik ağır bir düşünceler bunalımı içindedir. Bu bunalım karşısında, birçokları olgusallığın nesnel bir tablosunun olanaksız olduğunu ileri sürerler. Bununla birlikte, aramızdaki iyimserler (ki kendimi onlardan biri sayıyorum) bu görüşe umutsuzluktan doğan felsefi bir aşırılık olarak bakarlar. Umuyoruz ki şimdiki düşünme dalgalanmaları yalnızca eski inançların bir altüst oluşunun belirtileridir ve sonunda bugün konumuzu kuşatan formüller dağınıklığından daha iyi birşeye götürecektir.

Thus, the subject of this article is in fact the total picture of space-time reality as envisaged by physics. We have to admit that our conception of material reality today is more wavering and uncertain than it has been for a long time. We know a great many interesting details, learn new ones every week. But to construct a clear, easily comprehensible picture on which all physicists would agree—that is simply impossible. Physics stands at a grave crisis of ideas. In the face of this crisis, many maintain that no objective picture of reality is possible. However, the optimists among us (of whom I consider myself one) look upon this view as a philosophical extravagance born of despair. We hope that the present fluctuations of thinking are only indications of an upheaval of old beliefs which in the end will lead to something better than the mess of formulas that today surrounds our subject.

Çizmem gereken özdek tablosu henüz varolmadığı için, henüz ancak parçaları görülebilir olduğu için, bu anlatının kimi bölümleri başka bölümleri ile tutarsız olabilir. Cervantes'in bir bölümde eşeğini yitiren ama birkaç bölüm sonra yazarın unutkanlığı dolayısıyla sevgili küçük hayvana yine binmeyi sürdüren Sancho Panza öyküsü gibi, bizim öykümüzde de çelişkiler vardır. Özdeğin birçok güzel deney yoluyla varoluşları bütünüyle "dokunulabilir" olarak tanıtlanan cisimciklerden ya da atomlardan oluşmuş olduğu biçimindeki iyice yerleşmiş kavram ile, ve Max Planck'ın enerjinin de niceler denilen ve bir taşıyıcıdan bir başkasına kesik kesik aktarılmaları gereken bölünmez birimlerde geldiği biçimindeki buluşu ile başlamak zorundayız.

Since the picture of matter that I am supposed to draw does not yet exist, since only fragments of it are visible, some parts of this narrative may be inconsistent with others. Like Cervantes's tale of Sancho Panza, who loses his donkey in one chapter but a few chapters later, thanks to the forgetfulness of the author, is riding the dear little animal again, our story has contradictions. We must start with the well-established concept that matter is composed of corpuscles or atoms, whose existence has been quite "tangibly" demonstrated by many beautiful experiments, and with Max Planck's discovery that energy also comes in indivisible units, called quanta, which are supposed to be transferred abruptly from one carrier to another.

Ama sonra Sancho Panza'nın eşeği geri dönecektir. Çünkü sizlerden ne sürekli bireyler olarak cisimciklere ne de bir enerji nicesinin aktarımının birdenbire yer alışına inanmamanızı istemek zorunda kalacağım.*Kesiklilik ortadadır, ama geleneksel kesikli tekil parçacıklar anlamında değil, birdenbire yer alıveren süreçler anlamında ise hiç değil. Kesiklilik yalnızca bir yapı olarak fenomenleri yöneten yasalardan doğar. Bu yasalar hiçbir biçimde tam olarak anlaşılmış değildir; dokunulabilir cisimler fiziğinden doğru olması olası bir andırım bir çanın çeşitli bölümsel tonlarının onun şeklinden ve esneklik yasalarından türeyiş yoludur ki, kendi başlarına alındığında, süreksiz hiçbirşey onlara bağlı değildir.

[*Not: Özdeğin Kesiklilik Kıpısı Parçacık Doğasını Anlatmaz. Schrödinger kesiklilik kıpısının özdeğin parçacık doğası ile bir ve aynı şey olmadığını belirtir. Kesiklilik ancak sürekliliğin olanağıdır, özdeğin atomik yapısı ile anlatılmak istenen şeyin gerçek anlamı budur, ve Schrödinger bunun tam olarak anlaşılmış olmadığını belirtir. Gerçekten de atomun diyalektiği gözlem ve deneyim konusu olamaz, ve Hilbert, Einstein vb. bu sorunu sürekliliği fizikten ve evrenden kovarak çözerler. Bunun imlemlerini kabul etmeliyiz. Onlar için özdek, tıpkı Newton'ın da anladığı gibi, bölünemez sonlu parçacıklardan oluşan bir yapıdır. Süreklilik, sonsuzluk yoktur. Gene de bu tür süreklilik ve kesiklilik tartışmalarında bile modern bilimci kuvvet etmeninin sözünü etmez. Süreklilik ve çekme kuvveti, ve kesiklilik ve itme kuuveti arasındaki ilgiyi görmek için eytişimsel düşüncede deneyimli olmak bile gerekli değildir. Doğal anlak bunu görebilir. Bu bakış açısından özdek sürekliliğin ve kesikliliğin, bu soyut nicelik kıpılarının birliği olmak yerine, Schelling'in Doğa Felsefesinde gösterdiği gibi, Hegel'in Doğa Felsefesinde bir kez daha gösterdiği gibi, çekme ve itme kuvvetlerinin birliği olarak anlaşılır. Ve bu soyut nicelik kavramına dayalı açıklamadan çok daha yüksek, çok daha somut bir kavramsal düzlem sunar. — A.Y.]

But then Sancho Panza's donkey will return. For I shall have to ask you to believe neither in corpuscles as permanent individuals nor in the suddenness of the transfer of an energy quantum. Discreteness is present, but not in the traditional sense of discrete single particles, let alone in the sense of abrupt processes. Discreteness arises merely as a structure from the laws governing the phenomena. These laws are by no means fully understood; a probably correct analogue from the physics of palpable bodies is the way various partial tones of a bell derive from its shape and from

the laws of elasticity to which, of themselves, nothing discontinuous adheres.

Özdeğin temel parçacıklardan yapılmış olduğu düşüncesi İÖ 5'inci yüzyıl gibi erken bir tarihte bu parçacıklara atomlar diyen Leukippos ve Demokritos tarafından ileri sürüldü. Cisimcik özdek kuramı 19'uncu yüzyıl sırasında James Clerk Maxwell ve Ludwig Boltzmann tarafından geliştirilen gazlar kuramında fiziksel olgusallığa yükseltildi. Durmaksızın çarpışarak geri seken ve yeğin devim durumunda olan atomlar ve moleküller kavramı gazların tüm özellikleri — esneklik ve ısı özellikleri, akışmazlıkları [viscosity], ısı iletkenlikleri ve yayınmaları [diffusion] — üzerine tam bir kavrayışa götürdü. Aynı zamanda, düzeneksel ısı kuramının, eş deyişle ısının bu temel parçacıkların artan sıcaklık ile giderek yeğinleşen devimi olduğu görüşünün sağlam bir temeline götürdü.

The idea that matter is made up of ultimate particles was advanced as early as the fifth century B.C. by Leucippus and Democritus, who called these particles atoms. The corpuscular theory of matter was lifted to physical reality in the theory of gases developed during the 19th century by James Clerk Maxwell and Ludwig Boltzmann. The concept of atoms and molecules in violent motion, colliding and rebounding again and again, led to full comprehension of all the properties of gases: their elastic and thermal properties, their viscosity, heat conductivity and diffusion. At the same time, it led to a firm foundation of the mechanical theory of heat, namely, that heat is the motion of these ultimate particles, which becomes increasingly violent with rising temperature.

Yüzyılın dönüşündeki tek bir olağanüstü verimli onyıl içersinde X ışınları, elektronlar, ışınetkin bozulma yoluyla atom çekirdeğinden parçacık akımlarının ve başka enerji biçimlerinin yayımı, çeşitli parçacıklardaki elektriksel yükler gibi keşifler geldi. Bu parçacıkların ve atomların kendilerinin kütleleri daha sonra çok sağın olarak ölçüldü, ve bundan bir bütün olarak atom çekirdeğindeki kütle eksikliği keşfedildi. Bir çekirdeğin kütlesi bileşen parçacıklarının kütlelerinin toplamından daha azdır; yitik kütle çekirdeği sıkı sıkıya birarada tutan bağlayıcı enerji olur. Buna sarmaçlama etkisi [packing effect] denir. Çekirdek kuvvetleri hiç kuşkusuz elektriksel kuvvetler değildir — bunlar iticidir — ama çok daha güçlüdürler ve yaklaşık olarak 10-13 santimetre gibi çok kısa uzaklıklar içersinde etkindirler.

Within one tremendously fertile decade at the turn of the century came the discoveries of X rays, of electrons, of the emission of streams of particles and other forms of energy from the atomic nucleus by radioactive decay, of the electric charges on the various particles. The masses of these particles, and of the atoms themselves, were later measured very precisely, and from this was discovered the mass defect of the atomic nucleus as a whole. The mass of a nucleus is less than the sum of the masses of its component particles; the lost mass becomes the binding energy holding the nucleus firmly together. This is called the packing effect. The nuclear forces of course are not electrical forces—those are repellent—but are much stronger and act only within very short distances about 1013 centimeter.

Işığın dalga doğasını gösteren IŞIK GİRİŞİM örüntüsü civa buharından ışık kullanılarak National Bureau of Standards tarafından üretildi.

LIGHT INTERFERENCE pattern, showing the wave nature of fight, was produced at the National Bureau of Standards, using light from mercury vapor.

Radio Corporation of America Laboratories'deki bir kristal kırınım deneyinden ELEKTRON GİRİŞİM örüntüsü elektronların dalgalar olduğunu gösterir.

ELECTRON INTERFERENCE pattern from a crystal diffraction experiment at the Radio Corporation

of America Laboratories shows that electrons are waves.

Burada daha şimdiden bir çelişkiye yakalandım. Başlangıçta bundan böyle özdekten ayrı kuvvet alanlarının varoluşu gibi bir sayıltı yapmıyoruz dememiş miydim? Şunu söyleyerek kendimi kolayca bundan sıyırabilirdim: ‘‘Pekala, bir parçacığın kuvvet alanı yalnızca onun bir parçası olarak görülür.’’ Ama bu olgunun kendisi değildir. Bugün yerleşik görüş dahaçok herşeyin aynı zamanda hem parçacık hem de alan olduğudur. Herşeyin kendisi ile alanlarda tanışık olduğumuz sürekli bir yapısı vardır, tıpkı kendisiyle parçacıklarda eşit ölçüde tanışık olduğumuz kesikli bir yapısının olması gibi. Bu kavram sayısız deneysel olgu tarafından desteklenir ve genel olarak kabul edilir, gerçi göreceğimiz gibi görüşler ayrıntılar üzerinde ayrılık gösterseler de.

Here I am already caught in a contradiction. Didn’t I say at the beginning that we no longer assume the existence of force fields apart from matter? I could easily talk myself out of it by saying: ‘‘Well, the force field of a particle is simply considered a part of it.’’ But that is not the fact. The established view today is rather that everything is at the same time both particle and field. Everything has the continuous structure with which we are familiar in fields, as well as the discrete structure with which we are equally familiar in particles. This concept is supported by innumerable experimental facts and is accepted in general, although opinions differ on details, as we shall see.

Çekirdek kuvvetleri alanının özel durumunda, çekirdek yapısı az çok bilinmektedir. Büyük bir olasılıkla, sürekli kuvvet alanı ‘‘pi mezonlar’’ adı verilen kendilikler tarafından temsil edilir. Öte yandan, kesikli parçacıklar olarak düşündüğümüz protonların ve nötronların, bir kristal tarafından kırıldıkları zaman oluşturdukları girişim kalıplarından görüldüğü gibi, sürekli bir dalga yapıları da vardır. Böylesine ayrı iki karakter özelliğini tek bir ansal tabloda birleştirmenin güçlüğü özdek anlayışımızın böylesine belirsiz olmasına neden olan başlıca köstek taşıdır.

In the particular case of the field of nuclear forces, the particle structure is more or less known. Most likely, the continuous force field is represented by the so-called pi mesons. On the other hand, the protons and neutrons, which we think of as discrete particles, also have a continuous wave structure, as is shown by the interference patterns they form when diffracted by a crystal. The difficulty of combining these two so very different character traits in one mental picture is the main stumbling block that causes our conception of matter to be so uncertain.

Ne parçacık kavramı ne de dalga kavramı varsayımsaldır. Bir film duyarkatındaki ya da bir Wilson bulut odacığındaki izler parçacıkların kesikli birimler olarak davranışları konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmaz. Tam şu sıralarda, başlıca çeşitli devlet savunma bakanlıkları tarafından ödenen korkunç harcamalarla, çekirdek parçacıklarının yapay üretimine girişilmektedir. Böylesine hızlı bir parçacık tarafından hiç kimsenin öldürülemeyeceği doğrudur, yoksa şimdiye dek hepimiz ölmüş olurduk. Ama bunların incelenmesi, dolaylı olarak, insanlığın o yüreklerimizi hoplatan ortadan kaldırılması tasarının oldu bittiye getirilmiş bir gerçekleşmesi için zemin hazırlamaktadır.

Neither the particle concept nor the wave concept is hypothetical. The tracks in a photographic emulsion or in a Wilson cloud chamber leave no doubt of the behavior of particles as discrete units. The artificial production of nuclear particles is being attempted right now with terrific expenditure, defrayed in the main by the various state ministries of defense. It is true that one cannot kill anybody with one such racing particle, or else we should all be dead by now. But their study promises, indirectly, a hastened realization of the plan for the annihilation of mankind which is so close to all our hearts.

Karanlıkta kendiniz kol saatinizin ışıklı sayılarına bir büyüteç ile bakarak parçacıkları kolayca

gözleyebilirsiniz. Parlaklık kabarır ve dalgalanır, tıpkı bir gölün sularının zaman zaman güneşte ışıldaması gibi. Işık her biri ışınetkin bir atomun dışa attığı bir alfa parçacığı (helyum çekirdeği) tarafından üretilen kıvılcımcıklardan oluşmuştur, ve bu arada atom bu süreçte değişik bir atoma dönüşür. Tekil parçacıkları saptamak ve kaydetmek için özel bir aygıt Geiger-Müller sayacıdır. Bu kısa özetlemede tekil parçacıkları gözlemenin çok sayıda yolunu anlatmam olanaksızdır.

You can easily observe particles yourself by looking at a luminous numeral of your wrist watch in the dark with a magnifying glass. The luminosity surges and undulates, just as a lake sometimes twinkles in the sun. The light consists of sparklets, each produced by a so-called alpha particle (helium nucleus) expelled by a radioactive atom which in this process is transformed into a different atom. A specific device for detecting and recording single particles is the Geiger-Muller counter. In this short resume I cannot possibly exhaust the many ways in which we can observe single particles.

İki boyutta DALGA ÇİZGESİ dalga önlerini (daireler) ve dalga ‘‘normallerini’’ ya da ‘‘ışınlarını’’ (oklar) gösterir. Üç boyutlu önler bir soğandaki katmanları temsil ederler.

WAVE DIAGRAM in two dimensions shows wave fronts (circles) and wave ‘‘normals’’ or ‘‘rays’’ (arrows). Three-dimensional fronts would resemble layers in an onion.

Şimdi özdeğin sürekli alan ya da dalga özelliğine gelelim. Dalga yapısı başlıca kırınım ve girişim aracılığıyla incelenir — dalga dizileri birbirleri ile kesişirken yer alan fenomenler. Işık dalgalarının çözümleme ve ölçümü için birincil aygıt aynaması bir metalik yüzey üzerinde birbirlerine yakından oyulmuş çok sayıda ince, koşut, eşuzaklıklı çizgilerden oluşan cetvelli ızgaradır. Bir yönden çarpan ışık bu çizgiler tarafından dağıtılır ve dalga-boyuna bağlı olmak üzere değişik yönlerde toplanır. Ama üretebildiğimiz en ince cetvelli ızgaralar bile özdek ile bağıntılı çok daha kısa dalgaları dağıtamayacak denli kabadır. Gene de, ilkin Max von Laune tarafından çok kısa X ışınlarını çözümlemek için ızgaralar olarak kullanılan ince kristal kafesler aynı şeyi ‘‘özdek dalgaları’’ için yapacaktır. Bir kristalin yüzeyine yöneltildiklerinde, yüksek-hızlı parçacık akımları dalga doğalarını sergileyeceklerdir. Kristal ızgaralar ile, fizikçiler elektron, nötron ve protonların dalga-uzunluklarını kırınımdan geçirmiş ve ölçmüşlerdir.

Now to the continuous field or wave character of matter. Wave structure is studied mainly by means of diffraction and interference—phenomena that occur when wave trains cross each other. For the analysis and measurement of light waves the principal device is the ruled grating, which consists of a great many fine, parallel, equidistant lines, closely engraved on a specular metallic surface. Light impinging from one direction is scattered by them and collected in different directions depending on its wavelength. But even the finest ruled gratings we can produce are too coarse to scatter the very much shorter waves associated with matter. The fine lattices of crystals, however, which Max von Laue first used as gratings to analyze the very short X rays, will do the same for ‘‘matter waves.’’ Directed at the surface of a crystal, high-velocity streams of particles manifest their wave nature. With crystal gratings, physicists have diffracted and measured the wavelengths of electrons, neutrons and protons.

Planck’ın quantum kuramının bütün bunlarla ilgisi nedir? Planck bize 1900’de sıcak kızıl demirden ya da güneş gibi akkor bir yıldızdan gelen ışımayı yakalayabildiğini söyledi, yeter ki bu ışıma kesikli bölümlerde üretiliyor ve bir taşıyıcıdan bir başkasına (örneğin atomdan atoma) böyle kesikli niceliklerde aktarılıyor olsun. Bu aşırı ölçüde şaşırtıcıydı, çünkü o güne dek enerji aşırı ölçüde soyut bir kavram olarak görülüyordu. Beş yıl sonra Einstein bize enerjinin kütlesi olduğunu [‘energy has

mass’] ve kütlenin enerji olduğunu söyledi; başka bir deyişle, bir ve aynı olduklarını. Şimdi gözümüzdeki perdeler kalkmaya başlamaktadır: sevgili eski atomlarımız, cisimciklerimiz, parçacıklarımız Planck’ın enerji niceleridir. Bu nicelerin taşıyıcılarının kendileri nicelerdir. Başımız dönmeye başlar. Bunun altında bütünüyle temel birşey yatıyor olmalıdır, ama gizin henüz anlaşılmamış olması şaşırtıcı değildir. Herşey bir yana, perdeler birdenbire kalkmadı. Bu iş 20 ya da 30 yıl sürdü. Ve belki de henüz tam olarak kalkmamışlardır.

What does Planck’s quantum theory have to do with all this? Planck told us in 1900 that he could comprehend the radiation from red-hot iron, or from an incandescent star such as the sun, only if this radiation was produced in discrete portions and transferred in such discrete quantities from one carrier to another (for example, from atom to atom). This was extremely startling, because up to that time energy had been a highly abstract concept. Five years later Einstein told us that energy has mass and mass is energy; in other words, that they are one and the same. Now the scales begin to fall from our eyes: our dear old atoms, corpuscles, particles are Planck’s energy quanta. The carriers of those quanta are themselves quanta. One gets dizzy. Something quite fundamental must lie at the bottom of this, but it is not surprising that the secret is not yet understood. After all, the scales did not fall suddenly. It took 20 or 30 years. And perhaps they still have not fallen completely.

KIRINIM dalgaların karakteristiğidir. Bir dalga (sol) küçük bir deliği olan bir engele çarptığı zaman, kenarlar boyunca kırınarak yeni bir dalga oluşturur (sağda).

DIFFRACTION is characteristic of waves. When a wave (left) comes to a barrier with a small hole, it diffracts around the edges, thereby forming a new wave (right).

KIRINIM ayrıca dalgaların kanıtıdır. Karakteristik kalıbı ışınlar etkileşime girdiği zaman oluşur. Işık dalgaları için, bir perde üzerindeki parlak ve karanlık bantlardır (sağda).

INTERFERENCE is also evidence of waves. Its characteristic pattern is formed when rays interact. For light waves, it is bright and dark bands on a screen (right).

Sonraki adım böylesine uzak erimli değil, ama yeterince önemliydi. Planck’ın önsavının dahice ve uygun bir genelleştirilmesi yoluyla, Niels Bohr bize atomların ve moleküllerin çizgi izgelerini ve atomların ağır, olumlu olarak yüklü çekirdekler ile çevrelerinde dönen olumsuz olarak yüklü elektronlardan nasıl oluştuğunu anlamayı öğretti. Her bir küçük dizge — atom ya da molekül — ancak doğasına karşılık düşen belirli kesikli enerji niceleri barındırabilir. Daha yüksek bir ‘‘enerji düzeyi’’nden daha düşük birine geçişte, bu dizge enerji aşırısını boşaltılan nice ile ters orantılı belirli bir dalga-uzunluğundaki bir ışıma nicesi olarak yayar. Bu demektir ki verili büyüklükteki bir nice kendini onunla doğrudan orantılı olarak belirli bir sıklığı olan dönemli bir süreçte belirtir; sıklık ünlü Planck değişmezi h ile bölünen enerji nicesine eşittir.

The next step was not quite so far-reaching, but important enough. By an ingenious and appropriate generalization of Planck’s hypothesis, Niels Bohr taught us to understand the line spectra of atoms and molecules and how atoms were composed of heavy, positively charged nuclei with light, negatively charged electrons revolving around them. Each small system—atom or molecule—can harbor only definite discrete energy quantities, corresponding to its nature. In transition from a higher to a lower ‘‘energy level,’’ it emits the excess energy as a radiation quantum of definite wavelength, inversely proportional to the quantum given off. This means that a quantum of given magnitude manifests itself in a periodic process of definite frequency that is directly proportional to the quantum; the frequency equals the energy quantum divided by the famous Planck’s constant, h.

Einstein'e göre, bir parçacık mc2 enerjisini taşır — m parçacığın kütlesi ve c ışık hızı olmak üzere. 1925'te Louis de Broglie bir parçacığın sıklığı mc2/h ile belirlenen bir dalga süreci ile birlikte olabileceği biçimindeki oldukça açık çıkarsamayı yaptı. Kendisi için böyle bir dalgayı konutladığı parçacık elektrondu. İki yıl içersinde kuramı tarafından gerektirilen ''elektron dalgaları'' C. J. Davisson ve L. H. Germer'in ünlü elektron kırınım deneyi tarafından tanıtlandı. Bu herşeyin — ne olursa olsun herşeyin — eşzamanlı olarak parçacık ve dalga alanı olduğunun bilinmesi için başlangıç noktasıydı. Böylece de Broglie'nin savı özdeğin doğası konusundaki belirsizliğimizi başlattı. Hem parçacık tablosunun hem de dalga tablosunun gerçeklik değerleri vardır, ve birinden ya da ötekinden vazgeçemeyiz. Ama onları nasıl birleştireceğimizi bilmiyoruz.

According to Einstein, a particle has the energy mc2, m being the mass of the particle and c the velocity of light. In 1925 Louis de Broglie drew the inference, which rather suggests itself, that a particle might have associated with it a wave process of frequency mc2divided by h. The particle for which he postulated such a wave was the electron. Within two years the ''electron waves'' required by his theory were demonstrated by the famous electron diffraction experiment of C. J. Davisson and L. H. Germer. This was the starting point for the cognition that everything — anything at all — is simultaneously particle and wave field. Thus, de Broglie's dissertation initiated our uncertainty about the nature of matter. Both the particle picture and the wave picture have truth value, and we cannot give up either one or the other. But we do not know how to combine them.

İki tablonun bağıntılı olduğu büyük sağınlıkla ve hayret verici ayrıntılara dek tam bir genellik içinde bilinmektedir. Ama tek bir somut, ele gelir tabloda birleşmeye gelince, görüşler öylesine güçlü bir biçimde ayrılır ki böyle birşey birçokları tarafından bütünüyle olanaksız görülür. Bağıntının kısa bir taslağını vereceğim. Ama önünüzde biçimdeş, somut bir tablonun belirmesini beklemeyin, ve başarısızlığı ne benim açımlamadaki beceriksizliğime ne de kendi kalın kafalılığınıza yükleyin — bunu şimdiye dek hiç kimse başaramamıştır.

That the two pictures are connected is known in full generality with great precision and down to amazing details. But concerning the unification to a single, concrete, palpable picture, opinions are so strongly divided that a great many deem it altogether impossible. I shall briefly sketch the connection. But do not expect that a uniform, concrete picture will emerge before you, and do not blame the lack of success either on my ineptness in exposition or your own denseness—nobody has yet succeeded.

Bir dalgada iki şey ayırdedilir. İlkin dalganın bir önü vardır, ve dalga önlerinin bir ardışıklığı bir soğanın tabakaları gibi bir yüzeyler dizgesi oluşturur. İki-boyutlu bir andırım bir taş atıldığında bir havuzun pürüzsüz yüzeyinde oluşan güzel dalga daireleridir. Bir dalganın daha az sezgisel olan ikinci karakteristiği ilerlerken izlediği yoldur — dalga önlerine dikey olan imgesel çizgilerin bir dizgesi. Bu çizgiler dalga ''normalleri'' ya da ''ışınları'' olarak bilinir.

One distinguishes two things in a wave. First, a wave has a front, and a succession of wave fronts forms a system of surfaces like the layers of an onion. A two-dimensional analogue is the beautiful wave circles that form on the smooth surface of a pond when a stone is thrown in. The second characteristic of a wave, less intuitive, is the path along which it travels—a system of imagined lines perpendicular to the wave fronts. These lines are known as the wave ''normals'' or ''rays.''

Bu ışınların parçacıkların gidimizlerine [trajectories] karşılık düştüğü biçiminde geçici bir önesürüm getirebiliriz. Gerçekten de, bir dalgadan yayılma yönü boyunca yaklaşık olarak 10 ya da

20 dalga-boyu kadar ve yaklaşık olarak aynı ende küçük bir parça keserseniz, böyle bir ‘‘dalga paketi’’ [‘‘wave packet’’] edimsel olarak bir ışın boyunca tam olarak bu tikel yerde bu tikel türde bir parçacıktan bekleyebileceğimiz aynı hız ile ve hız değişimi ile devinecektir (parçacık üzerinde etkide bulunan kuvvet alanları dikkate alınmak üzere).

We can make the provisional assertion that these rays correspond to the trajectories of particles. Indeed, if you cut a small piece out of a wave, approximately 10 or 20 wavelengths along the direction of propagation and about as much across, such a ‘‘wave packet’’ would actually move along a ray with exactly the same velocity and change of velocity as we might expect from a particle of this particular kind at this particular place, taking into account any force fields acting on the particle.

Burada bocalıyorum. Çünkü şimdi söylemem gereken şey, doğru olmasına karşın, bu geçici önesürüm ile neredeyse çelişecektir. Gerçi dalga sarmacının davranışı bize bir parçacığın az çok sezgisel bir tablosunu verse de — ki bu tablo ayrıntıda geliştirilebilir (örneğin, bir parçacığın devinirliği dalga-boyu azaldıkça artar; ikisi ters orantılıdır) —, gene de bu sezgisel tabloyu birçok nedenle çok ciddiye alamayız. Çünkü ilkin, herşey bir yana, biraz bulanıktır, ve dalga boyu ne denli büyükse bulanıklık o denli artar. İkincisi, çok sık olmak üzere küçük bir sarmaç ile değil ama uzamlı bir dalga ile ilgileniriz. Ve bir üçüncüsü daha, ayrıca dalga önleri ya da dalga normalleri taşıyamayacak bir tür ‘‘durağan dalga’’ oluşturan çok küçük ‘‘sarmaççıklar’’ gibi önemli bir özel durumu da ele almak zorundayız.

Here I falter. For what I must say now, though correct, almost contradicts this provisional assertion. Although the behavior of the wave packet gives us a more or less intuitive picture of a particle, which can be worked out in detail (for example, the momentum of a particle increases as the wavelength decreases; the two are inversely proportional), yet for many reasons we cannot take this intuitive picture quite seriously. For one thing, it is, after all, somewhat vague, the more so the greater the wavelength. For another, quite often we are dealing not with a small packet but with an extended wave. For still another, we must also deal with the important special case of very small ‘‘packelets’’ which form a kind of ‘‘standing wave’’ that can have no wave fronts or wave normals.

Dalga fenomenlerinin deneyler tarafından yaygın olarak desteklenen bir yorumu şudur: biçimdeş olarak yayılan bir dalga dizisinin her bir konumunda etkileşimlerin ‘‘boyuna’’ ve ‘‘enine’’ olarak ayırdedilebilen ikili bir yapısal bağıntısı vardır. Enine yapı dalga önlerinin yapısıdır ve kendini kırınım ve girişim deneylerinde belirtir; boyuna yapı dalga normallerinin yapısıdır ve kendini tekil parçacıkların gözleminde belirtir. Ne var ki, bu boyuna ve enine yapı kavramları keskin olarak tanımlanmış ve saltık değildirler, çünkü dalga önü ve dalga normali kavramları da böyle değildirler.

One interpretation of wave phenomena extensively supported by experiments is this: at each position of a uniformly propagating wave train, there is a twofold structural connection of interactions, which may be distinguished as ‘‘longitudinal’’ and ‘‘transversal.’’ The transversal structure is that of the wave fronts and manifests itself in diffraction and interference experiments; the longitudinal structure is that of the wave normals and manifests itself in the observation of single particles. However, these concepts of longitudinal and transversal structures are not sharply defined and absolute, since the concepts of wave front and wave normal are not, either.

Yorum yukarıda sözü edilen durağan dalgaların özel durumunda bütünüyle bozulur. Burada bütün dalga fenomeni bir ya da bir kaç dalga-boyu boyutlarındaki küçük bir bölgeye indirgenir. Eğer

küçük bir kapta parmağınızı özeğe oldukça biçimdeş olarak daldırırsanız, ya da eğer kabı yalnızca su yüzeyinin dalgalanacağı bir yolda hafifçe sallarsanız, benzer bir doğada durağan su dalgaları oluşturabilirsiniz. Bu durumda biçimdeş dalga yayılımı ile ilgilenmeyiz; ilgiyi çeken şey bu durağan dalgaların normal sıklıklarıdır. Kaptaki su dalgaları elektronlarla ilgili olan ve tam olarak atom büyüklüğündeki bir bölgede yer alan bir dalga fenomeninin andırımlısıdır. Atom çekirdeğinin çevresinde çalkalanan dalga kümesinin normal sıklıklarının evrensel olarak ve tam olarak Bohr'un atomik ''enerji düzeyleri''nin Planck'ın h değişmezi ile bölünmesine eşit olduğu bulunmuştur. Böylece, Bohr'un atom modelinin dahice ama biraz yapay sayıltıları, tıpkı genel olarak daha eski quantum kuramının sayıltıları gibi, de Broglie'nin dalga fenomenine ilişkin çok daha doğal düşüncesi tarafından aşılırlar. Dalga fenomeni atomun asıl ''cismini'' oluşturur. Bireysel noktamsı elektronların yerini alır ki, bunların Bohr'un modelinde çekirdek çevresinde kaynaşmaları gerekiyordu. Böyle noktamsı tekil parçacıklar atomun içersinde hiçbir biçimde söz konusu değildir, ve eğer gene de çekirdeğin kendisi bu yolda düşünülüyorsa, bu belli uygunluk nedenleriyle bütünüyle bilinçli olarak yapılmaktadır.

The interpretation breaks down completely in the special case of the standing waves mentioned above. Here the whole wave phenomenon is reduced to a small region of the dimensions of a single or very few wavelengths. You can produce standing water waves of a similar nature in a small basin if you dabble with your finger rather uniformly in its center, or else just give it a little push so that the water surface undulates. In this situation we are not dealing with uniform wave propagation; what catches the interest are the normal frequencies of these standing waves. The water waves in the basin are an analogue of a wave phenomenon associated with electrons, which occurs in a region just about the size of the atom. The normal frequencies of the wave group washing around the atomic nucleus are universally found to be exactly equal to Bohr's atomic ''energy levels'' divided by Planck's constant h. Thus, the ingenious yet somewhat artificial assumptions of Bohr's model of the atom, as well as of the older quantum theory in general, are superseded by the far more natural idea of de Broglie's wave phenomenon. The wave phenomenon forms the ''body'' proper of the atom. It takes the place of the individual pointlike electrons, which in Bohr's model are supposed to swarm around the nucleus. Such pointlike single particles are completely out of the question within the atom, and if one still thinks of the nucleus itself in this way, one does so quite consciously for reasons of expediency.

[Quantum Sıçramaları Sayıltısı Gereksizdir.]

Bana ''enerji düzeyleri''nin gerçekte normal titreşim kiplerinin sıklıklarından başka birşey olmadıkları buluşu açısından özellikle önemli görünen şey bir sonuç olarak birden yer alan geçişler ya da quantum sıçramaları sayıltısını gereksizleştirmesidir, çünkü iki ya da daha çok normal kip pekala eşzamanlı olarak uyarılabilir. Normal sıklıkların kesikliliğinin Planck'ın yola çıkış düşüncelerini ve benzer ve eşit ölçüde önemli birçoklarını desteklemeye, kısaca, quantum termodinamiğinin tümünü desteklemek için tam olarak yeterli olduğuna inanıyorum.

What seems to me particularly important about the discovery that ''energy levels'' are virtually nothing but the frequencies of normal modes of vibration is that as a result one can do without the assumption of sudden transitions, or quantum jumps, since two or more normal modes may very well be excited simultaneously. The discreteness of the normal frequencies fully suffices—so I believe—to support the considerations from which Planck started and many similar and just as important ones—I mean, in short, to support all of quantum thermodynamics.

Quantum sıçramaları kuramı yıllar geçtikçe daha az kabul edilebilir olmaktadır — en azından kişisel olarak benim için. Bununla birlikte terk edilmesinin çok önemli sonuçları vardır. Bu iyi-tanımlanmış nicelerdeki enerji değiş tokuşu düşüncesinden bütünüyle vazgeçilmesi ve onun yerine titreşim sıklıkları arasında yankılaşım [resonance] kavramının geçirilmesi gerektiği anlamına gelir. Gene de görmüştük ki kütle ve enerji özdeşliğinden ötürü, parçacıkların kendilerini Planck'ın enerji niceleri olarak görmemiz gerekir. Bu ilkin korkutucudur. Çünkü almaşık kuram bundan böyle bireysel parçacığı iyi-tanımlanmış sürekli bir kendilik olarak göremeyeceğimizi imler.

The theory of quantum jumps is becoming more and more unacceptable, at least to me personally, as the years go on. Its abandonment has, however, far-reaching consequences. It means that one must give up entirely the idea of the exchange of energy in well-defined quanta and replace it with the concept of resonance between vibrational frequencies. Yet we have seen that because of the identity of mass and energy, we must consider the particles themselves as Planck's energy quanta. This is at first frightening. For the substituted theory implies that we can no longer consider the individual particle as a well-defined permanent entity.

[Belirsizlik İlkesi (Heisenberg)]

Gerçekte böyle bir şey olmadığı başka yollarda tanıtlanabilir. Çünkü ilkin Werner Heisenberg'in ünlü belirsizlik ilkesi vardır ve buna göre bir parçacığın eşzamanlı olarak iyi-tanımlı bir konumu ve keskin olarak tanımlanmış bir hızı olamaz. Bu belirsizlik aynı parçacığın hiçbir zaman iki kez gözlenebileceğinden emin olamayacağımızı imler. Bireysel parçacıklara saptanabilir aynılık yüklememek için bir başka belirleyici neden karşılıklı olarak etkileşimde bulunan aynı türden iki ya da daha çok parçacığı, örneğin bir helyum atomunun iki elektronunu düşündüğümüz her zaman bunların bireyselliklerini silmemiz gerektiğidir. Yalnızca iki elektronun karşılıklı değişimi tarafından ayırdedilen iki durum bir ve aynı sayılmalıdır; eğer iki eşit durum olarak sayılacak olurlarsa, ortaya saçmalık çıkar. Bu koşul hiçbir kuraldışı olmaksızın keyfi sayılardaki her tür parçacık için geçerlidir.

That it is, in fact, no such thing can be reasoned in other ways. For one thing, there is Werner Heisenberg's famous uncertainty principle, according to which a particle cannot simultaneously have a well-defined position and a sharply defined velocity. This uncertainty implies that we cannot be sure that the same particle could ever be observed twice. Another conclusive reason for not attributing identifiable sameness to individual particles is that we must obliterate their individualities whenever we consider two or more interacting particles of the same kind, for example, the two electrons of a helium atom. Two situations that are distinguished only by the interchange of the two electrons must be counted as one and the same; if they are counted as twoequal situations, nonsense obtains. This circumstance holds for any kind of particle in arbitrary numbers without exception.

[Olasılık Mantığı Ve Quantum Kuramı.]

Birçok kuramcı büyük bir olasılıkla önceki uslamlamayı kabul edecek ve bireysel parçacığın saptanabilir özdeşlik ya da aynılık gösteren iyi-tanımlı bir sürekli kendilik olmadığını onaylayacaktır. Gene de, düşüncelerinde ve tartışmalarında bireysel parçacığa ilişkin bu kabul edilemez kavram büyük bir rol oynamayı sürdürmektedir. Şimdi sağduyulu anlamını kavramanın çoğu kez güç olduğu oldukça bulanık bir terminoloji ile kuşatılan "quantum sıçramaları" inancının kökleri daha da derinde yatar. Örneğin quantum kuramının yerleşmiş sözlüğündeki önemli bir sözcük bir düzlemden bir başkasına geçişe göndermede bulunan "olasılık"tır. Ama, herşey bir yana,

bir olayın olasılığından ancak arada bir edimsel olarak yer aldığı sayıltısı üzerine söz edilebilir. Eğer yer alıyorsa, geçiş birdenbire olmalıdır, çünkü ara evreler yadsınır. Dahası, eğer zaman alırsa, önceden görülmeyen bir karışıklık tarafından ortada kesintiye uğratılabilir. Bu olanak kişiyi bütünüyle boşlukta bırakır.

Most theoreticians will probably accept the foregoing reasoning and admit that the individual particle is not a well-defined permanent entity of detectable identity or sameness. Nevertheless, this inadmissible concept of the individual particle continues to play a large role in their ideas and discussions. Even deeper rooted is the belief in "quantum jumps," which is now surrounded with a highly abstruse terminology whose commonsense meaning is often difficult to grasp. For instance, an important word in the standing vocabulary of quantum theory is "probability," referring to transition from one level to another. But, after all, one can speak of the probability of an event only assuming that, occasionally, it actually occurs. If it does occur, the transition must be sudden, since intermediate stages are disclaimed. Moreover, if it takes time, it might be interrupted halfway by an unforeseen disturbance. This possibility leaves one completely at sea.

Cisimciğe karşı dalga ikileminin dalga alanının yalnızca verili bir konumdaki ve verili özelliklerdeki bir parçacığı orada arandığında bulmanın olasılığını hesaplamak için işe yaradığı ileri sürülerek çözülmesi gerekir. Ama bir kez dalgalar olgusallıktan yoksun bırakılır ve onlara yalnızca bir tür bilgilendirme rolü verilecek olursa, kesikli tekil parçacıkların bileşik eylemi temelinde girişim ve kırınım fenomenlerini anlamak çok güçleşir. Parçacık izlerini dalgaların terimlerinde açıklamak dalga fenomenlerini cisimciklerin terimlerinde açıklamaktan daha kolay görünür.

The wave versus corpuscle dilemma is supposed to be resolved by asserting that the wave field merely serves for the computation of the probability of finding a particle of given properties at a given position if one looks for it there. But once one deprives the waves of reality and assigns them only a land of informative role, it becomes very difficult to understand the phenomena of interference and diffraction on the basis of the combined action of discrete single particles. It seems easier to explain particle tracks in terms of waves than to explain the wave phenomenon in terms of corpuscles.

[Olgusal Varoluş]

"Olgusal varoluş" hiç kuşkusuz birçok felsefe tazısı tarafından neredeyse ölesiye kovalanmış bir anlatımdır. Yalın, saf anlamı bizler için hemen hemen yitmiştir. Dolayısıyla, başka birşeyi anımsamak istiyorum. Bir cisimciğin bir birey olmadığından söz ettim. Sözcüğün sağın anlamında konuşursak, kişi hiçbir zaman aynı parçacığı bir ikinci kez gözlemez — tıpkı Herakleitos'un ırmak konusunda söyledikleri gibi. Bir elektronu işaretleyemez, onu kırmızıya boyayamazsınız. Aslında, onu işaretli olarak düşünmemelisiniz bile; eğer düşünürseniz, "saymanız" yanlış olacak , ve termodinamikte ve başka yerlerde çizgi izgelerinin yapısı için her adımda yanlış sonuçlar alacaksınız. Öte yandan, bir dalga kolayca onun kuşkunun ötesinde tanınmasını sağlayan bireysel bir yapı ile damgalanabilir. Denizdeki bir gemiye yol gösteren fener ışıklarını düşünün. Işık belli bir koda göre parlar; örneğin üç saniye ışık, beş saniye karanlık, bir saniye ışık, beş saniyelik bir başka ara, ve yine üç saniyelik ışık — ve kaptan bunun San Sebastian olduğunu bilir. Ya da telsiz telefon yoluyla Atlantik'in öte yakasındaki bir dostla konuşursunuz, "Merhaba, Edward Meier konuşuyor," ve bilirsiniz ki sesi radyo dalgası üzerine başka herhangi birinden ayırdedilebilecek bir yapıyı damgalamıştır. Ama bu kadar ileri gitmek gerekmez. Eğer karınız bahçeden "Francis!" diye seslenirse, bu tam olarak aynı şeydir, yalnızca yapı ses dalgaları üzerine basılmıştır ve yolculuk

kısadır (gerçi Atlantik karşısındaki radyo dalgalarının yolculuğundan biraz daha uzun zaman alsa da). Tüm sözel iletişimimiz damgalı bireysel dalga yapıları üzerine dayanır. Ve, aynı ilkeye göre, sinema ya da televizyon görüntüsü yoluyla bize hızlı ardışıklık içinde ne büyük bir ayrıntılar varsıllığı iletilir!

“Real existence” is, to be sure, an expression that has been virtually chased to death by many philosophical hounds. Its simple, naive meaning has almost become lost to us. Therefore, I want to recall something else. I spoke of a corpuscle’s not being an individual. Properly speaking, one never observes the same particle a second time—very much as Heraclitus says of the river. You cannot mark an electron, you cannot paint it red. Indeed, you must not even think of it as marked; if you do, your “counting” will be false and you will get wrong results at every step—for the structure of line spectra, in thermodynamics and elsewhere. A wave, on the other hand, can easily be imprinted with an individual structure by which it can be recognized beyond doubt. Think of the beacon fires that guide ships at sea. The light shines according to a definite code; for example, three seconds light, five seconds dark, one second light, another pause of five seconds, and again light for three seconds-the skipper knows that is San Sebastian. Or you talk by wireless telephone with a friend across the Atlantic; as soon as he says, “Hello there, Edward Meier speaking,” you know that his voice has imprinted on the radio wave a structure which can be distinguished from any other. But one does not have to go that far. If your wife calls, “Francis!” from the garden, it is exactly the same thing, except that the structure is printed on sound waves and the trip is shorter (though it takes somewhat longer than the journey of radio waves across the Atlantic). All our verbal communication is based on imprinted individual wave structures. And, according to the same principle, what a wealth of details is transmitted to us in rapid succession by the movie or the television picture!

HİDROJEN İZGESİ özdeğin temel bir bileşeninin, elektronun davranışını anlatır. Yukarıda izge çizgilerinin Balmer dizisinin bir parçası gösteriliyor. Her bir çizgi atomun elektronunun enerjisindeki bir değişimin sonucudur.

HYDROGEN SPECTRUM expresses the behavior of a fundamental constituent of matter, the electron. Shown above is a part of the Balmer series of spectral lines. Each line is the result of a change in energy of the atom’s electron.

BOHR KURAMI hidrojenin özel çizgilerini bir yörüngede çekirdek çevresinde dönen noktamsı bir elektron konutlayarak açıkladı. Birinden ötekine düşerken, elektron dalgaboyu izge çizgilerinden birinin dalgaboyu olan hafif enerji yayar.

BOHR THEORY explained special lines of hydrogen by postulating a pointlike electron revolving around the nucleus in an orbit. In falling from one to another, the electron emits light energy whose wavelength is that of one of the spectral lines.

DALGA DÜZENEKBİLİMİ elektronu bir nokta kütle olarak değil ama atomda ileri geri çalkalanan durağan bir dalga olarak görür. Kimi titreşim kipleri olanaklıdır (sol), başkaları değil (sağ). Olanaklı kipler Bohr’un kuramının olanaklı enerji düzeylerine denk düşer.

WAVE MECHANICS sees the electron not as a point mass but as a standing wave washing to and fro in the atom. Some modes of vibration are possible (left), others are not (right). The possible modes match the Bohr theory’s possible energy levels.

Bu özellik, dalga fenomeninin bireyselliği, daha şimdiden oldukça belirgin bir düzeye dek

parçacıkların çok daha ince dalgalarında bulunmuştur. Bir örnek yeterli olmalıdır. Sınırlı bir oylumda bir gaz, diyelim ki helyum, ya birçok helyum atomunun bir toplamı olarak ya da özdek dalgalarının öğesel dalga dizilerinin bir üst-konumlanması [superposition] olarak düşünülebilir. Her iki görüş de gazın ısıtma, sıkıştırma vb. üzerine davranışları açısından aynı kuramsal sonuçlara götürür. Ama gaza biraz karışık belli numaralamalar uyguladığınızda, bunları yaklaşımınızı belirleyen ansal tabloya göre değişik yollarda yerine getirmeniz gerekir. Eğer gazı parçacıklardan oluşuyor olarak alırsanız, onlara hiçbir bireysellik yüklenmemelidir. Ama eğer parçacıklar yerine özdek dalga-dizileri üzerinde yoğunlaşırsanız, bu dalga dizilerinden her birinin başka herhangi birinden ayrı olan iyi-tanımlı bir yapısı vardır. Hiç kuşkusuz birbirlerine öylesine benzer dalga çiftleri vardır ki, gaz üzerinde göze çarpar herhangi bir etki olmaksızın rolleri değiştirebilirler. Ama eğer bu yolda oluşan bir çok benzer durumu salt tek bir durum olarak sayacak olursanız, sonuç oldukça yanlış olacaktır.

This characteristic, the individuality of the wave phenomenon, has already been found to a remarkable extent in the very much finer waves of particles. One example must suffice. A limited volume of gas, say, helium, can be thought of either as a collection of many helium atoms or as a superposition of elementary wave trains of matter waves. Both views lead to the same theoretical results as to the behavior of the gas upon heating, compression and so on. But when you attempt to apply certain somewhat involved enumerations to the gas, you must carry them out in different ways according to the mental picture with which you approach it. If you treat the gas as consisting of particles, no individuality must be ascribed to them. If, however, you concentrate on the matter wave trains instead of on the particles, every one of the wave trains has a well-defined structure that is different from that of any other. It is true that there are many pairs of waves so similar to each other that they could change roles without any noticeable effect on the gas. But if you should count the very many similar states formed in this way as merely a single one, the result would be quite wrong.

Herşeye karşın, quantum sıçraması ve bireysel cisimcik kavramlarını fiziğin sözlüğünden tam olarak atamayız. Henüz onlardan özdek yapısının birçok ayrıntısını betimlemelerini istiyoruz. Şimdilik bu parçacıkların bütünüyle somut ve olgusal şeyler olduklarını kabul etmeksizin, bir karbon çekirdeğinin ve bir hidrojen çekirdeğinin ağırlıklarının her biri birçok ondalık sağınlık düzeyinde nasıl belirlenebilir, ve birincinin onda bileşen 12 hidrojen çekirdeğinden biraz hafif olduğu nasıl saptanabilir? Bu görüş dalga dizilerinin yaklaşık irdelemesinden çok daha elverişlidir, öyle ki onsuz yapamayız, tıpkı kimyacının birleşme-bağı formüllerini gözardı etmemesi gibi, gerçi bunların oldukça karışık bir dalga-düzeneksel durumun aşırı bir yalınlaştırmasını temsil ettiklerini tam olarak kabul etse de.

In spite of everything, we cannot completely banish the concepts of quantum jump and individual corpuscle from the vocabulary of physics. We still require them to describe many details of the structure of matter. How can one ever determine the weight of a carbon nucleus and of a hydrogen nucleus, each to the precision of several decimals, and detect that the former is somewhat lighter than the 12 hydrogen nuclei combined in it, without accepting for the time being the view that these particles are something quite concrete and real? This view is so much more convenient than the roundabout consideration of wave trains that we cannot do without it, just as the chemist does not discard his valence-bond formulas, although he fully realizes that they represent a drastic simplification of a rather involved wave-mechanical situation.

Eğer son olarak bana “Peki, bu cisimcikler gerçekten nedir?” diye sorarsanız, dürüstçe itiraf etmem

gerekir ki bunu yanıtlamaya Sancho Panza'nın ikinci eşeğinin nereden geldiğini söyleyebileceğim denli hazırım. En çoğundan, parçacıkların dalga alanları içersindeki az çok geçici kendilikler olarak düşünülebildiği söylenebilir, ve bu alanların biçimleri ve genel davranışları gene de dalgaların yasaları tarafından öylesine açık ve keskin olarak belirlenmiştir ki, birçok süreç sanki bu geçici kendilikler tözsel sürekli varlıklarmış gibi yer alır. Parçacıkların öylesine sağınlıkla tanımlanan kütle ve yükleri o zaman dalga yasaları tarafından belirlenen yapısal öğeler arasında sayılmalıdır. Yük ve kütle sakınımı genelinde ‘‘büyük sayılar yasası’’ üzerine dayalı bir istatistiksel etki olarak görülmelidir.

If you finally ask me: ‘‘Well, what are these corpuscles, really?’’ I ought to confess honestly that I am almost as little prepared to answer that as to tell where Sancho Panza's second donkey came from. At the most, it may be permissible to say that one can think of particles as more or less temporary entities within the wave field whose form and general behavior are nevertheless so clearly and sharply determined by the laws of waves that many processes take place as if these temporary entities were substantial permanent beings. The mass and the charge of particles, defined with such precision, must then be counted among the structural elements determined by the wave laws. The conservation of charge and mass in the large must be considered as a statistical effect, based on the ‘‘law of large numbers.’’

Çeviren: Aziz Yardımlı (c) / İdea Yayınevi / 2014

Rumi / Sonlu ve Sonsuz

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Rumi / Sonlu ve Sonsuz

Rumi / Sonlu ve Sonsuz

ÇEVİRİ (C) AZİZ YARDIMLI / 2014 İDEA YAYINEVİ

RUMİ'NİN ŞİİRİNDEN BURADA SUNULAN PASAJLAR ARİSTOTELES'İN METAFİZİĞİNDEN YAPILAN
KISA BİR ALINTI İLE BİRLİKTE HEGEL'İN "FELSEFİ BİLİMLER ANSİKLOPEDİSİ"NİN
SALTIK TİN ALANININ SON BÖLÜMÜNDE "SANAT" VE "DİN"DEN SONRA
"FELSEFE" BAŞLIĞI ALTINDA KAPSANIR.

III.

Yukarı baktım, tüm yıldızlı göklerde Biri gördüm,
Aşağı baktım, tüm dalgaların köpüklerinde Biri gördüm.

Yüreğe baktım, bir deniz, bir evrenler enginliği vardı.
Binlerce düş gördüm, tüm düşlerde Biri gördüm.

Buyruğunla Bire kaynaşır ateş, su, toprak ve hava,
Göze alamaz hiç biri karşı çıkmayı sana.

Yaşayan hiçbir yürek yoktur ki yer ve gök arasında,
Duraksamadan atmasın sana tapınmada.

V.

Senin ışınlarından bir demet olsa da güneş,

Birdir sonsuza dek senin ışığın ve benimki.

Ayağına toz gibi olsa da yükseklerde dönen gök,
Birdir benim varlığım ve seninki sonsuza dek.

Gök toza dönerken, ve toz göğe dönerken,
Gene de Birsin, ve Bir kalır benimki ile varlığın.

Nasıl dinginleşir göğün içinden geçen yaşam sözleri
Yüreğin ufacık kutusunda?

Nasıl gizlenir güneş ışınları daha güzel ışıldayabilmek için
Mücevher taşının pürüzlü yüzüne?

Nasıl tüm görkemiyle çiçeklenebilir gül korusu
Yerin çamurundan beslenip su birikintisinden içerek?

Nasıl dönüşür tuzlu deniz suyunu yudumlarken sessiz istiridye
Bir inci ışıltısı olup günışığının sevincine?

Ah, yürek! sellerde gömülsen, korlarda yansan da,
Tek bir öğedir seller ve korlar; yeter ki arı ol sen.

IX.
Sana insanın nasıl çamurdan biçimlendirildiğini anlatayım:
Tanrı çamura Sevginin soluğunu üflediği için.

Sana göklerin niçin her zaman döndüğünü anlatayım:
Tanrının tahtını Sevginin yansısı ile doldurmak için.

Sana sabah rüzgarının niçin estiğini anlatayım:
Sevginin gül korusunu yeniden çiçeklendirmek için.

Sana gecenin niçin dünyayı tüllere bürüdüğünü anlatayım:
Sevginin gelin çadırını kutsal gölgelik ile örtmek için.

Tüm bilmecelerini anlatabilirim yeryüzünün sana:
Çünkü Sevgidir tek çözüm tüm bilmecelere.

XV.
Son verse de yaşamın yoksunluğuna ölüm,
Ürker yaşam gene de önünde onun.

Yine öyle, ürker yürek Sevgi önünde,
Sanki ölümün gözdağı varmış gibi onda.

Çünkü nerede Sevgi uyansa,
Ölür orada Ben, o karanlık despot.

Bırak gecede ölsün o,
Özgürce soluk al sen şafakta.

(ALMANCA ÇEVİRİ: FRIEDRICH RÜCKER, 1819)

III.

Ich sah empor, und sah in allen Räumen Eines,
Hinab, und sah in allen Wellenschäumen Eines.
Ich sah ins Herz, es war ein Meer, ein Raum der Welten
Voll tausend Träumlich sah in allen Träumen Eines.
Luft, Feuer, Erd und Wasser sind in Eins geschmolzen
In deiner Furcht, daß dir nicht wagt zu bäumen Eines.
Der Herzen alles Lebens zwischen Erd und Himmel
Anbetung dir zu schlagen soll nicht säumen Eines.

V.

Obgleich die Sonn' ein Scheinchen ist deines Scheines nur,
Doch ist mein Licht und deines ursprünglich Eines nur.
Ob Staub zu deinen Füßen der Himmel ist, der kreist;
Doch Eines ist und Eines mein Sein und deines nur.
Der Himmel wird zum Staube, zum Himmel wird der Staub,
Und Eines bleibt und Eines, dein Wesen meines nur.
Wie kommen Lebensworte, die durch den Himmel gehn
Zu ruhn im engen Raume des Herzensschreines nur?
Wie bergen Sonnenstrahlen, um heller aufzublühn,
Sich in die spröden Hüllen des Edelsteines nur?
Wie darf Erdmoder speisend und trinkend Wasserschlamm,
Sich bilden die Verklärung des Rosenhaines nur?
Wie ward, was als ein Tröpflein die stumme Muschel sog,
Als Perlenglant die Wonne des Sonnenscheines nur?
Herz, ob du schwimmst in Fluten, ob du in Gluten glimmst:
Flut ist und Glut ein Wasser; sei deines, reines nur.

IX.

Ich sage dir, wie aus dem Ton der Mensch geformt ist:
Weil Gott dem Tone blies den Odem ein der Liebe.
Ich sage dir, warum die Himmel immer kreisen:
Weil Gottes Thron sie füllt mit Widerschein der Liebe.
Ich sage dir, warum die Morgenwinde blasen:
Frisch aufzublättern sees den Rosenhain der Liebe.
Ich sage dir, warum die Nacht den Schleier umhängt:
Die Welt zu einem Brautzelt einzuweihn der Liebe.
Ich kann die Rätsel alle dir der Schöpfung sagen:
Denn aller Rätsel Lösung ist allein der Liebe.

XV.

Wohl endet Tod des Lebens Not,
Doch schauert Leben vor dem Tod.

So schauert vor der Lieb’ ein Herz,
Als ob es sei vom Tod bedroht.
Denn wo die Lieb’ erwachtet, stirbt
Das Ich, der dunkele Despot.
Du laß ihn sterben in der Nacht
Und atme frei im Morgenrot.

(İNGİLİZCE ÇEVİRİ: MAY KENDALL)

III.

I saw but One through all heaven’s starry spaces gleaming:
I saw but One in all sea billows wildly streaming.
I looked into the heart, a waste of worlds, a sea,
I saw a thousand dreams, yet One amid all dreaming.
And earth, air, water, fire, when thy decree is given,
Are molten into One: against thee none hath striven.
There is no living heart but beats unfailingly
In the one song of praise to thee, from earth and heaven.

V.

As one ray of thy light appears the noonday sun,
But yet thy light and mine eternally are one.
As dust beneath thy feet the heaven that rolls on high:
Yet only one, and one for ever, thou and I.
The dust may turn to heaven, and heaven to dust decay;
Yet art thou one with me, and shalt be one for aye.
How may the words of life that fill heaven’s utmost part
Rest in the narrow casket of one poor human heart?
How can the sun’s own rays, a fairer gleam to fling,
Hide in a lowly husk, the jewel's covering?
How may the rose-grove all its glorious bloom unfold,
Drinking in mire and slime, and feeding on the mould?
How can the darksome shell that sips the salt sea Stream
Fashion a shining pearl, the sunlight’s joyous beam?
Oh, heart! should warm winds fan thee, should’st thou floods endure,
One element are wind and flood; but be thou pure.

IX.

I’ll tell thee how from out the dust God moulded man,
Because the breath of Love He breathed into his clay:
I’ll tell thee why the spheres their whirling paths began,
They mirror to God’s throne Love’s glory day by day:
I’ll tell thee why the morning winds blow o’er the grove,

It is to bid Love’s roses, bloom abundantly:
I’ll tell thee why the night broods deep the earth above,
Love's bridal tent to deck with sacred canopy:
All riddles of the earth dost thou desire to prove?
To every earthly riddle is Love alone the key.

XV.
Life shrinks from Death in woe and fear,
Though Death ends well Life’s bitter need.
So shrinks the heart when Love draws near,
As though ‘twere Death in very deed:
For wheresoever Love finds room,
There Self, the sullen tyrant, dies.
So let him perish in the gloom,—
Thou to the dawn of freedom rise.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2014 | aziz@ideayayinevi.com

Schelling: Bir Doğa Felsefesi İçin Düşünceler (Ideen zu einer Naturphilosophie)

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

Schelling Ideen zu einer Naturphilosophie (1797-1803)

Friedrich Wilhelm Schelling’in (1775-1854) çalışması pozitivist fizik kavramının düzeltilmesi için bir girişimdir. Newton’ın anlayışına göre, ve bugün ‘yeni fizik’ denilen bakış açısında henüz sürmekte olan aynı anlayışa göre, özdek daha öte bölünemez, süredurumlu, katı parçacıklardan oluşur. Schelling özdeği karşıt kuvvetlerin dinamik birliği olarak kavradı. Schelling’e erken bir ün ve ayrıca Goethe’nin desteğini kazandıran "İdealar" ve bir yıl sonra 1798’de onu izleyen ikinci bir Naturphilosophie çalışması, ‘‘Von der Weltseele’’ ("Dünya Ruhu Üzerine") 1796’da başlayan yoğun bir tıp, fizik ve matematik çalışması tarafından öncelenir.

SUNUŞ

Genel olarak Felsefenin ne olduğu sorusu dolaysızca yanıtlanamaz. Eğer belirli bir felsefe kavramı konusunda anlaşmak böyle kolay olsaydı, kendini evrensel geçerlikte bir felsefenin iyeliğinde görmek için yapılması gereken tek şey hemen bu kavramı çözümlemek olurdu. Önemli olan nokta şudur: Felsefe anlığımıza onun kendi aracılığı olmaksızın kökensel olarak ve doğal olarak verili birşey değildir. Herkes için ancak kişinin kendisinin yaptığı birşeydir; ve dolayısıyla felsefe ideası o denli de ancak felsefenin kendisinin sonucudur, ve felsefe sonsuz bir bilim olarak aynı zamanda kendisinin bilimidir.

Bu nedenle genel olarak felsefenin ya da özel olarak Doğa Felsefesinin bundan sonra onu parçalarına bölebilmek için keyfi bir kavramını vermek yerine, böyle bir kavramın kendisine ilkin okuyucunun gözleri önünde varlık kazanması için izin vermeye çalışacağım.

Bu arada herşeye karşın bir başlangıç noktamız olması gerektiğine göre, geçici olarak bir Doğa Felsefesinin Doğanın, eş deyişle herşeyi-içeren deneyim dünyasının olanağını ilk ilkelerden çıkarsaması gerektiğini varsayacağım. Ama bu kavramı analitik olarak ele almayacağım ya da doğru olduğunu varsayarak ondan sonuçlar türetmeyeceğim; ama herşeyden önce genel olarak ona olgusallığın ait olup olmadığını ve gelişme kabul eden herhangi birşeyi anlatıp anlatmadığını araştıracağım.

BİR DOĞA FELSEFESİNİN ÇÖZMESİ GEREKEN SORUNLAR ÜZERİNE

Kim kendini Doğa üzerine araştırmaya ve onun varsıllığının arı hazzına vermişse, Doğanın ve deneyimin olanaklı olup olmadığını sormaz. Kişi için onun orada olması yeterlidir; onu kendi edimi yoluyla olgusal kılmıştır, ve neyin olanaklı olduğu sorusu ancak olgusallığı elinde tutmadığına inanan biri tarafından getirilir. Doğa araştırmasında harcanmış çağlar vardır, ve gene de bundan usanmak söz konusu değildir. Kimileri bütün yaşamlarını bu uğraşa adamış ve tüllere bürülü tanrıçaya dua etmeye son vermemişlerdir. Buluşlarının ilkeleri konusunda hiçbir tasa duymaksızın, büyük tinler kendi dünyalarında yaşamışlardır; ve kafasında bir dünyayı ve imgeleminde Doğanın bütününü taşıyan bir insanın yaşamına karşı en becerikli kuşkucunun bütün değeri nedir?

Dışımızdaki bir dünya, bir Doğa ve onunla birlikte deneyim nasıl olanaklıdır — bunlar kendilerini felsefeye borçlu olduğumuz sorulardır; ya da, daha doğrusu, felsefe bu sorularla birlikte ortaya çıkmıştır. Onlardan önce, insanlık (felsefi) bir doğa durumunda yaşıyordu. O sıralar insan henüz kendisi ile ve çevresindeki dünya ile birdi. Bulanık anılar biçiminde, bu durum henüz en dikkafalı düşünürün bile gözlerinin önünde dirilir. Eğer kaçınılması olanaksız örnek onları yoldan çıkarmasaydı, pekçokları onu hiç yitirmeyecekler ve kendilerinde mutlu olacaklardı; çünkü Doğa hiç kimseyi isteyerek kendi gözetimi dışına bırakmaz, ve özgürlüğün doğal çocukları yoktur.*

Hegel ve Hölderlin ile yakın arkadaş olan Schelling 23 yaşında Jena Üniversitesinde felsefe profesörlüğüne kabul edildi. Fizik ve tıp üzerine çalışmalarını sürdürürürken 1797'de yayımlanan Ideen zu einer Naturphilosophie Doğayı özsel olarak ussal bir bütünlük olarak çözümler. Modern fiziğin kurucularından biri olan ve 1820'de elektrik ve manyetizma arasındaki etkileşimi bulan Danimarkalı bilimci ve felsefeci Hans Christian Ørsted'in görüşleri doğrudan doğruya başlıca yönelimlerini belirleyen Naturphilosophie'den doğdu. "Tin ve Doğa yalnızca iki ayrı yandan görülen bir ve aynı şeydir." (Ørsted alıntısı To Capitler af det Skjönnes Naturlaere (Kbn: J. H. Schultz, 1845), s. 16.) Yine Ørsted Schelling'e yakınlarda "Doğadaki Tin" başlıklı bir kitap yayımladığını ve amacının "görgül bilimden nasıl tüm doğa yasalarının ussal bir bütün oluşturduklarını ve nasıl doğanın yaratıcı, dirimli Usun bir bildirilişi olduğunu göstermek" olduğunu söyler. (Her iki alıntı için de bkz. Hans Christian Ørsted and the Romantic Legacy in Science, Springer, 2007, s. 2.) Ussal olanın Romantik olması gerekmezken, görgül olan zorunlu olarak bilgi için yetersizdir.

Kant'ın tersine gerçeğin bilgisinin insan için olanaklı olduğunu kabul eden Schelling'in felsefesinde özsel yan sonlunun ve sonsuzun birlikleri, ve böyle somut birliğin bir oluş süreci, dirimli, örgensel bir süreç olmasıdır. Görüşlerini erkenden kamuya sunması bütünüyle doğal olarak Schelling'in felsefi düşüncesindeki gelişimin bir birlik olmaktan çok bir türlülük göstermesi olarak anlaşılır. Gene de tam bir dizgeye ulaşamayan felsefesi dahaçok ereğine ulaşamayan bir süreç olarak kalır.

*Birinci Yayıma not:
En büyük felsefeciler her zaman ona geri dönen ilk insanlar oldular, ve Sokrates (Platon'un anlattığı gibi), bütün bir geceyi ayakta dalınç içinde geçirdikten sonra, sabah erkenden doğan güneşe dua

etti.

Eğer insanın öğesi özgürlük olan tininin kendini özgür kılmak için, kendini Doğanın zincirlerinden ve koruyuculuğundan kurtarmak için çabaladığını, ve kendini bilmeksizin usunun çocukluğunu harcadığı duruma bir gün utku kazanmış olarak ve kendi değeri yoluyla geri dönebilmek için kendini kendi güçlerinin güvenilmez yazgısına bırakmak zorunda olduğunu bilmeseydik, insanın o durumdan nasıl vazgeçtiği de anlaşılmaz olurdu.

İnsan kendini dışsal dünya ile karşıtlık içine koyar koymaz (bunu nasıl yaptığını daha sonra irdeleyeceğiz), felsefeye doğru ilk adım atılmıştır. İlkin o ayrılma ile derin-düşünce* başlar; bundan böyle Doğanın her zaman birleştirmiş olduğunu ayırır, kavramı imgeden, sonunda (kendi nesnesi olmasıyla) kendini kendisinden ayırır.

*Burada ve aşağıda ilk yayımda ‘derin-düşünce’ (‘üzerine-düşünme’) anlatımı yerine ‘kurgu’ kullanıldı.

Ama bu ayırma yalnızca araçtır, amaç değil. Çünkü insanın özü eylemdir. Ama kendi üzerine ne denli az düşünürse, o denli etkindir. En soylu etkinliği kendinin bilincinde olmayan etkinliktir. Kendini nesne yapar yapmaz, bütün insan bundan eylemde bulunmaz; öteki üzerinde düşünebilmek için etkinliğinin bir parçasını askıya almıştır. İnsan ansal güçlerini imgesel bir dünyanın düşlemine karşı boşa harcamak için değil, ama tüm güçlerini onu etkilemiş olan, onu kuvvetlerini duyumsamaya bırakan ve üzerinde tepkide bulunabileceği bir dünya üzerinde hacamak için doğar. Öyleyse onunla dünyası arasında hiçbir uçurum açılmamalıdır; ikisi arasında değme ve karşılıklı eylem olanaklı olmalıdır, çünkü insan ancak böylelikle insan olur. Başlangıçta insanda kuvvetlerin ve bilincin saltık bir dengesi vardır. Ama bu dengeyi özgürlük yoluyla bozabilir, öyle ki onu özgürlük yoluyla yeniden kurabilsin. Ama ancak kuvvetler dengesinde sağlık vardır.

Öyleyse salt derin-düşünce insanlıkta tinsel bir hastalıktır, ve denetimi bütün insan üzerine dayattığı ve tohumda onun en yüksek varlığı, tinsel yaşamı olan ve ancak Özdeşlikten doğan şeyi kökte öldürdüğü düzeye dek özellikle böyledir. Bir kötülüktür ki insanı yaşamın kendisine dek izler, ve en tanıdık irdeleme nesneleri için bile sezgisini öldürür. Ama çözündürme ile uğraşması yalnızca fenomenal dünyaya genleşmekle kalmaz; tinsel ilkeyi bundan ayırdığı düzeye dek, entellektüel yaşamı kuruntular ile doldurur, ve tüm usun ötesinde yattıkları için onlara karşı savaşmak bile olanaksızdır.* İnsan ve dünya arasındaki ayrılığı sürekli kılar, çünkü dünyayı bir kendinde şey olarak ele alır ki, ne sezgi ne de imgelem, ne anlak ne de us ona ulaşabilir.**

*[Schelling’in anlatımları bütününde kuşkuculuk, görgücülük, pozitivizm için çok önceden yazılan ve (düşünsel gelişiminin daha sonraki döneminde kendisinin bağlı kalmadığı) uyarılardır. Analitik düşünce yalnızca çözündürür. Bireştirme, birleştirme, bir yapma yeteneğini öldürür, çünkü onu yadsır. Schelling bu bakış açısına karşı savaşmanın olanaksızlığını belirtir. İrrasyonalizm ile diyalog olanaksızdır. Çünkü diyalog ustur, ancak kavram mantığı düzleminde olanaklıdır; ama görgücü bilinçte kavramın yeri soyut düşüncenin kuruntuları tarafından, kendinde-şey, ‘söylenemeyen,’ bilinemez öte-yan vb. gibi yapıntılar tarafından doldurulmuştur. Bu irrasyonalizmin bulunduğu yerde rasyonalizme yer yoktur. — A.Y.]

**[Bu son paragraf birinci yayımda şu biçimde:]
Öyleyse salt kurgu insanlığın tinsel bir hastalığıdır, ve dahası tümü içinde en tehlikelisidir ki insanın varoluşunun tohumunu öldürür ve varlığını kökünden söker. Bir derttir ki, bir kez başat olur olmaz, baştan atılamaz — ne Doğanın uyarısı yoluyla (çünkü ölü bir ruha ne yapabilir?), ne de

yaşamın telaşı yoluyla.

Scandit aeratas vitiosa naves
Cura nec turmas equitum relinquit.

Kurguyu bir araç değil ama bir amaç yapan bir felsefeye karşı her silah aklanabilir. Çünkü kuruntular ile insan usuna işkence eder — kuruntular ki, tüm usun ötesinde yattıkları için onlarla çarpışmak bile olanaksızdır. İnsan ve dünya arasındaki ayrılığı sürekli kılar, çünkü dünyayı bir kendinde-şey olarak ele alır ki, ne sezgi ne imgelem, ne anlak ne de us ona ulaşabilir.

Genel olarak derin düşünceyi salt bir araç olarak gören gerçek felsefe bununla karşıtlık içinde durur. Felsefe o kökensel ayrılmayı varsaymalıdır, çünkü o olmaksızın felsefe yapma gereksinimimiz olmazdı.

Öyleyse derin düşünceye yalnızca olumsuz bir değer yükler. İnsan anlığında kökensel olarak ve zorunlu olarak birleşmiş olanı özgürlük yoluyla bir kez daha birleştirebilmek için, e.d. o ayrılmayı sonsuza dek ortadan kaldırabilmek için o kökensel ayrılmadan yola çıkar.* Ve felsefenin kendisinin ancak o ayrılma yoluyla zorunlu kılınması — kendisinin ancak zorunlu bir kötülük, sapmış usun bir disiplini olması — ölçüsünde, bu bakımdan kendi yokoluşu için çalışır. Sonu gelmez ikilemeleri içindeki derin-düşünce felsefesini en son dallanıp budaklanmalarında ortadan kaldırabilmek için yaşamını ya da onun bir parçasını o felsefeyi izlemede kullanabilen felsefeci bu hizmet yoluyla kendisi için en değerli yeri kazanacaktır — bir hizmet ki, olumsuz kalmasına karşın en yüksek olanla eşit ölçüde saygı duyulabilir, üstelik felsefenin özbilinçli olarak kendini derin-düşüncenin parçalayıcı etkinliklerinden kurtarıp saltık biçiminde yeniden dirilttiğini görme doyumunu kendisi yaşamayacak olsa bile. Karışık sorunların en yalın anlatımları her zaman en iyileridir. Kendini dışsal şeylerden ve böylelikle düşüncelerini nesnelerden ve evrik olarak ikincileri birincilerden ayırdedebilmesi olgusuna ilk dikkat eden kişi ilk felsefeciydi. Düşünmesinin düzeneğini kesintiye uğratan, içinde özne ve nesnenin en yakından birleştikleri bilincin dengesini bozan ilkin oydu.

*[Aynı eytişimi Hegel de kullanır: Tin kendisi olabilmek için kendini bölmeli, ve kendini bu bölünme yoluyla birleştirmelidir. Daha tarihsel olarak düşünürsek, doğal/hayvansal insan — ilk insan — gene de kendinde ustur, bütün bir uygarlığın, bütün bir tarihin, ve bütün bir özgürlüğün tohumunu, gizilgücünü kendi öz doğasında kapsar. Dünyasına egemen olacak, özgürlüğün değerine ve hazzına yükselecek bir a prioridir. Bu gizillik ve o edimsellik insanın onu doğadan ayıran çelişkisini oluştururlar. Özdeşliğin kurulması — Schelling'in anlatım yolunda — felsefedir. Ve yine onun felsefeyi salt kurguya, salt bilinemez bir kendinde-şeyi aklamaya indirgeyen akademik Kantçılığa karşı sözlerinin değerini bu vargının ışığında daha iyi anlayabiliriz. — A.Y.]

Nesneyi tasarlamamda nesne ve düşünce bir ve aynıdır. Ve ancak tasarlamanın kendisi sırasında nesneyi düşünceden ayırdetmeye bu yeteneksizlikte sıradan anlak için dışsal şeylerin olgusallığı kanısı yatar — şeyler ki, herşey bir yana, onun için ancak düşünceler yoluyla bilinir olurlar.

Nesne ve düşüncenin bu özdeşliğini şimdi felsefeci şu soruyla ortadan kaldırır: Dışsal şeylerin düşünceleri bizde nasıl doğar? Bu soruyla şeyleri kendi dışımıza koyarız, onların düşüncelerimizden bağımsız olduklarını kabul ederiz. Aynı zamanda onlar ve düşüncelerimiz arasında bağıntı olması gerekir. Ama değişik şeyler arasında neden ve etki bağıntısından başka hiçbir olgusal bağıntı ile tanışık değilizdir. Böylece felsefenin ilk çabası nesneyi ve düşünceyi neden ve etki ilişkisi içine getirmektir.

Ama şimdi şeyleri kesin olarak kendimizden bağımsız olarak konutladık. Öte yandan, kendimizin

nesnelere bağımlı olduğumuzu duyumsarız. Çünkü düşüncemizin kendisi ancak onunla şeyler arasında anlaşma varsaymayak zorunda olduğumuz ölçüde olgusaldır. Öyleyse şeyleri düşüncelerimizin etkileri yapamayız. Buna göre geriye düşünceleri şeylere bağımlı kılmaktan ve ikincileri nedenler, birincileri etkiler olarak görmekten başka yapacak birşey kalmaz.

Ama şimdi bu devim yoluyla özsel olarak istediğimizi kazanamayacağımızı ilk bakışta görebiliriz. Bizde nesnenin ve düşüncenin ayrılmamacasına birleşmesinin nasıl ortaya çıktığını açıklamayı istedik. Çünkü dışsal şeylere ilişkin bilgimizin gerçekliği ancak bu birleşmede yatar. Ve felsefecinin saptaması gereken şey tam bu gerçekliktir. Ama eğer şeyler düşüncelerin nedenleri iseler, o zaman düşünceleri öncelerler. Sonuçta ikisi arasındaki ayrılma sürekli olur. Ama, nesne ve düşünceyi özgürlük yoluyla ayırdıktan sonra, onları yeniden özgürlük yoluyla birleştirmeyi istiyordu, aralarında kökensel olarak hiçbir ayrılık olmadığını, ve niçin olmadığını bilmeyi istiyorduk.

Dahası, şeyleri ancak düşüncelerimiz yoluyla ve düşüncelerimizde biliriz. Öyleyse, düşüncelerimizi önceledikleri sürece, ve dolayısıyla sunulmadıkları sürece, ne oldukları konusunda hiçbir şey bilmeyiz.

Yine: Nasıl olur da düşüncelerim vardır? sorusunda kendimi düşüncenin üzerine yükseltirim ve bu sorunun kendisi yoluyla kendini tüm düşünce açısından kökensel olarak özgür olarak duyumsayan, düşünmenin kendisini ve kendisi altındaki düşüncelerinin bütün dokusunu gözleyen bir varlık olurum. Bu sorunun kendisi yolulya, dışsal şeylerden bağımsız olarak, kendinde varlığı olan bir kendilik olurum.

Böylece, bu sorunun kendisi ile, düşüncelerimin dizisinin dışına adım atarım, kendimi şeylerle bağıntıdan kurtarırım, bundan böyle bana hiçbir dışsal kuvvetin ulaşamayacağı bir konumu benimserim; şimdi, ilk kez, iki düşman varlık, anlık ve özdek ayrılırlar. Her birini aralarında daha öte hiçbir bağıntının olanaklı olmadığı değişik dünyalara koyarım. Bunda düşüncelerimin dizisinin dışına adım atarım, giderek neden ve etki bile yukarıdan gözlediğim kavramlardır. Çünkü her ikisi de ancak kendimi onlardan serbest bıraktığım düşüncelerimin zorunlu ardışıklığında doğarlar. O zaman kendimi bu kavramlara nasıl yeniden altgüdümlü kılabilirim ve dışsal şeylerin beni etkilemelerine izin verebilirim?*

*Kantçı okulun kimi becerikli üyeleri buna başından karşı çıkmışlardır. Bu felsefe neden ve etki kavramlarının ancak anlıklarımızda, düşüncelerimizde doğmasına, ve gene de düşüncelerin kendilerinin nedensellik yasasına göre bende dışsal şeyler yoluyla yeniden ortaya çıkarılmasına izin verir. Hiç kimse o sıralar bunu işitmeyi istemiyordu; ama şimdi hiç kuşkusuz işitilmelidir.

Ya da girişimi öteki yoldan yaparak dışsal şeylerin bizi etkilemelerine izin verelim, ve şimdi buna karşın düşüncelerin bizde olanaklı olduklarını sorgulamaya nasıl geldiğimizi açıklayalım.

Gerçekten de, şeylerin beni (özgür bir varlık) nasıl etkiledikleri hiçbir biçimde kavranabilir değildir. Yalnızca nasıl şeylerin şeyleri etkilediklerini kavrayabilirim. Ama, özgür olduğum sürece (ve kendimi şeylerin karşılıklı bağıntılarının üstüne yükselttiğim ve bu karşılıklı bağıntının kendisinin nasıl olanaklı olduğunu sorduğum için özgürümdür), ne olursa olsun bir şey, bir nesne değilimdir. Bütünüyle benim kendimin olan bir dünyada yaşarım; başka varlıklar için değil ama kendi için varolan bir varlığımdır. Bende ancak edim ve eylem olabilir; benden etkiler ancak doğabilir; bende hiçbir edilginlik olamaz, çünkü edilginlik ancak etkinin ve karşı-etkinin olduğu yerde vardır, ve bu ancak şeylerin karşılıklı bağıntısındadır ki, kendimi bunun üstüne yükseltmişimdir. Ama varsayalım ki kendisi nedenler ve etkiler dizisine yakalanmış ve kendi içinde, bütün düşünceler dizgesi ile birlikte, dışardan üzerime çarpan çoklu etkilerin salt bir sonucu olan bir şey olayım; kısaca,

varsayalım ki benim kendim bir düzenek parçası olayım. Ama salt düzeneğe yakalanmış olan birşey düzeneğin dışına çıkamaz ve 'Tüm bunlar nasıl olanaklı oldu' diye soramaz. Burada, fenomenler dizisinin ortasında, saltık zorunluk ona kendi yerini saptamıştır; eğer bu yeri bırakırsa, bundan böyle bu şey değildir. Ne olursa olsun herhangi bir dışsal nedenin bu kendi içinde bütün ve tam olan kendine-bağımlı varlığı nasıl etkileyebileceği anlaşılabilir değildir.

Öyleyse felsefe yapabilmek için tüm felsefenin kendisi ile başladığı soruyu sorabilmek gerekir. Bu soru doğrudan doğruya başkalarına yöneltilebilecek türde bir soru değildir. Özgürce ortaya getirilen bir sorudur, kendini ileri süren bir sorundur. Bu soruyu getirebilmem olgusunun kendisi benim, böyle olarak, dışsal şeylerden bağımsız olduğumun yeterli tanıtıdır; çünkü başka türlü bu şeylerin kendilerinin benim için bilincimde nasıl olanaklı olduklarını nasıl sorabilirdim? Bu yüzden böyle soruyu getiren birinin tam bu olgu nedeniyle düşüncelerini dışsal şeylerin etkileri olarak açıklamayı reddettiğinin düşünülmesi gerekecektir. Ama bu soru kendilerini ona vermeye bütünüyle yeteneksiz olanların arasına düşmüştür. Ağızlarına geçerken, bir başka anlam da kazanmış, ya da daha doğrusu tüm anlamını yitirmiştir. Onlar kendilerini üzerlerinde neden ve etki yasalarının güç ve egemenliği olmaksızın başka hiçbir yolda bilmeyen varlıklardır. Ben, bu soruyu getirmemde, kendimi bu yasaların üzerine yükseltmişimdir. Onlar düşünmelerinin ve tasarımlamalarının düzeneğine yakalanırlar; ben bu düzeneği kırmışımdır. Beni nasıl anlamayı isteyeceklerdir?

Kendisi için şeylerin ve durumların onu yaptığından başka birşey olmayan, kendi düşünceleri üzerinde egemenlik olmaksızın neden ve etkilerin akışı tarafından yakalanmış ve sürüklenen biri — böyle biri nereden geldiğini, ya da nereye gittiğini, ya da ne ise nasıl öyle olduğunu bilmeyi nasıl isteyecektir? Dalga akıntıda sürüklendiğini bilir mi? Böyle birinin giderek dışsal şeylerin ortaklaşa etkilerinin bir sonucu olduğunu söylemeye bile hakkı yoktur; çünkü bunu söyleyebilmek için, kendisini bildiğini, dolayısıyla kendisi için de birşey olduğunu varsaymalıdır. Ama kendi için değildir. Ancak başka ussal varlıklar için vardır — kendi için değil —, yalnızca dünyadaki bir nesnedir; ve başka herhangi birşeyi işitmemesi ya da başka herhangi birşeyi imgelememesi onun için ve bilim için bir kazançtır.

Çok çok eski zamanlardan bu yana sıradan insanlar giderek çocuklar ve gençler için bile anlaşılır olan şeylerle en büyük felsefecileri çürütmüşlerdir. Böyle sıradan şeylerin böyle büyük insanlar tarafından bilinmedikleri ama öylesine önemsiz oldukları kabul edilen insanların onları anladıkları işitilir, okunur ve hayrete neden olur. Belki de felsefecilerin de tüm bunların bilincinde oldukları hiç kimsenin aklından geçmez; çünkü yoksa kanıtların akıntısına karşı nasıl yüzebilirlerdi? Pekçokları Platon'un, eğer bir kez Locke'u okuyabilseydi, utanıp kalacağına inanırlar; birçokları giderek Leibniz'in bile, eğer yeniden dirilip onunla bir saatliğine okula gitseydi, döndürüleceğine inanırlar; ve kaç acemi çaylak Spinoza'nın mezarı üzerinde utku şarkıları söylemiştir?

O zaman tüm bu insanları çağlarının sıradan düşünme yollarından vazgeçmeye ve insanların büyük kitlesinin her zaman inandığı ve imgelediği herşeye karşıt dizgeler geliştirmeye götüren şey neydi diye soruyorsunuz. Onları sizin bundan böyle onların görevlerini bile anlamayı başaramayacağınız, buna karşı size çok yalın ve anlaşılır görünen birçok şeyin onlar için tasarlanamaz olduğu bir alana yükselten şey özgür bir esindi.*

*Kendilerini ona verdikleri ve onları sizin imgeleminizin kurşun kanatlarının sizi götüremeyeceği yerlere yükselten şey özgür bir esindi. Böylece kendilerini Doğanın sürecinin üzerine yükselttikten sonra, sizin için bütünüyle anlaşılır olan pekçok şey onlar için anlaşılmaz oldu. [İlk yayımda.]

Sizde Doğa ve düzeneğin her zaman birleştirmiş olduğu şeyleri birleştirmek ve ilişkilendirmek onlar

için olanaksızdı. Dışlarındaki dünyayı, ya da içlerinde bir anlık olduğunu da yadsıyamadılar, ve gene de ikisi arasında hiçbir olanaklı bağıntı yok gibi göründü. Sizin için, eğer bu sorunlar üzerine bir kez bile düşünecek olursanız, dünyayı bir kavramlar oyununa ya da içinizdeki anlığı şeylerin ölü bir aynasına döndürme gibi bir soru olamaz.

Çok önceleri, insan tini (henüz tanrılardan gençlik dolu, dinç ve yeni) kendini dünyanın kökenine ilişkin mitolojide ve şiirsel kurgularda yitirmişti. Bütün halkların dinleri tin ve özdek arasındaki o çatışma üzerine kuruldular, ta ki şanslı bir tin — ilk felsefeci — tüm sonraki çağların bilgimizin her iki ucunu kavrayıp sakı sıkıya tutmasına olanak veren kavramları keşedinceye dek. Eskiler arasındaki en büyük düşünürler bu çelişkinin ötesine gitmeyi göze alamadılar. Platon henüz özdeği, bir başka olarak, Tanrının karşısına koyar. Tam bir durulukla özdek ve anlığı, düşünce ve uzamı yalnızca aynı ilkenin kipleri olarak gören ilkin Spinoza oldu. Onun dizgesi yaratıcı bir imgelemin anahatlarda verilen ilk gözüpek ürünüydü: Sonluyu genel olarak sonsuzun ideasında dolaysızca kavradı ve birinciyi ancak ikincide kabul etti. Leibniz geldi, ve karşıt yola girdi. Felsefesinin yeniden kurulabileceği zaman gelmiştir. Onun düşünceleri okulların zincirlerini küçümsedi; aramızda ancak bir kaç yakın ruhta yaşamaktadır ve geri kalanlar arasında çoktandır bir yabancı olmuş olmasına hayret etmemek gerekir. Leibniz bilimi özgür bir etkinlik olarak gören azınlığa aittir. Kendisinde dünyanın evrensel tinini taşıyordu — bir tin ki kendini en belirtik biçimlerde sergiler, ve girdiği yerde yaşam genişler. Bu yüzden felsefesi için doğru sözlerin ancak şimdi bulunabiliyor olması, ve Kantçı okulun kendi icatlarını zorla ona yüklemesi, öğrettiği herşeyin tam karşıtı olan şeyleri söylediğinin ileri sürülmesi bir kat daha dayanılmazdır. Leibniz'in bir kendilerinde-şeyler dünyası gibi bir kurgul kuruntudan daha uzak olabileceği hiçbirşey yoktur — bir kuruntu ki, hiçbir anlık tarafından bilinmese ve sezilmese de, bizi etkiler ve tüm idealarımızı üretir. Leibniz'in yola çıkış düşüncesi şuydu: ''Dışsal şeylerin ideaları tikel bir dünya olarak ruhta onun kendi yasaları dolayısıyla doğarlardı, üstelik Tanrıdan (sonsuz) ve ruhtan (sonsuzun sezgisi) başka hiçbirşey olmasaydı bile.'' En son yazılarında da dışsal bir nedenin bir anlığın içselliği üzerinde bir etki üretmesinin saltık olanaksızlığını ileri sürdü; buna göre, bir anlıktaki algıların ve tasarımların tüm başkalaşımlarının, tüm değişiminin ancak bir iç ilkeden doğabileceğini ileri sürdü. Leibniz bunu ileri sürdüğü zaman, felsefecilere sesleniyordu. Bugün felsefeden başka herşeyi anlayan insanlar felsefecilik yapmaya kalkışırlar.* Bu yüzden eğer aramızda bizde dışsal nedenler yoluyla hiçbir düşünce doğamaz deniyorsa, şaşkınlığın bir sonu gelmez. Bugünlerde felsefede monadların şeylerin girip çıkmalarına izin veren pencereleri olduğuna inanmak geçerlidir.**

**Leibnitii Pricip. Philosohp. #7.

Kendilerinde-şeylerin onları idealarımızın nedenleri olarak gören en inançlı yandaşını bile her tür soruyla köşeye sıkıştırmak bütünüyle olanaklıdır. Ona denebilir ki, özdeğin özdeği nasıl etkilediğini anlarım, ama ne bir 'kendinde'nin bir başkasını nasıl etkilediğini anlarım, çünkü anlaşılırın alanında hiçbir neden ve hiçbir etki olamaz, ne de bir dünyanın bu yasasının ondan bütünüyle ayrı, aslında ona bütünüyle karşıt bir başkasına nasıl genişlediğini. O zaman kabul etmeniz gerekecektir ki, eğer dışsal izlenimler üzerine bağımlıysam, benim kendim özdekten daha çoğu değilim — bir bakıma içinde dünyanın ışık-ışınının kırındığı optik bir cam. Ama optik camın kendisi görmez; yalnızca ussal bir varlığın elindeki bir alettir. Ve bende benim üzerime çarpanın bir izlenim olduğu yargısında bulunan şey nedir? Yine, benim kendim, ki hiç kuşkusuz yargıda bulunduğu sürece edilgin değil ama etkindir — ve böylece bende kendini izlenimden özgür olarak duyumsayan ve gene de izlenim üzerine bilgisi olan, onu ayrımsayan, onu bilince yükselten birşeydir.

Dahası, sezgi*sırasında dışsal algının olgusallığını ilgilendiren hiçbir kuşku doğmaz. Ama şimdi

anlak gelir ve bölmeye başlar ve sonu gelmeksizin bölmeyi sürdürür. Dışınızdaki özdek olgusal mıdır? Eğer öyleyse, sonsuz [sayıda] parçalardan oluşuyor olmalıdır. Eğer sonsuz çoklukta parçadan oluşuyorsa, bu parçalardan biraraya getirilmiş olmalıdır. Ama bu toparlama için imgelemimizin yalnızca sonlu bir ölçüsü vardır. Öyleyse sonlu zamanda sonsuz bir birleştirme yer almış olmalıdır. Ya da biraraya getirme bir yerde başlamış olmalıdır ki, özdeğin enson parçalarının olduğu anlamına gelir, dolayısıyla (bölmede) böyle enson parçalarla karşılaşmalıyımdır; ama yalnızca aynı türden cisimler bulurum ve hiçbir zaman yüzeyin ötesine işleyemem; olgusal olan önümden kaçıyor ya da elimin altında yitiyor görünür, ve özdek, tüm deneyimin ilk temeli, bildiğimiz en az tözsel şey olur.

*[Eğer burada ‘sezgi’ anlatımına takılacak olursak, anımsamamız gerek ki bu Kant’ın salt hayvansal varlıklara özgü saydığı ‘duyusal’ sezgi değil ama ‘ussal’ ya da ‘anlıksal’ sezgidir. Kimileri sezgi sözcüğüne neredeyse gizemli birşeymiş gibi yaklaşırlar, onu anlamada çok büyük güçlüklere düşerler. Felsefede hiçbir sözcüğe kavramında olandan daha başka bir anlam yüklememeliyiz. Sezgi bir insan yetisidir, ve gündelik ansal / ruhsal yaşamın sık sık kullandığımız ve hiçbir biçimde yabancısı olmadığımız bir parçasıdır. — A.Y.]

Ya da bu çatışma yalnızca bizi kendimiz hakkında aydınlatmak için mi vardır? Algı bir bakıma yalnızca olgusallığı tüm ussal varlıkların önüne yansıtan bir düş müdür, ve anlak onlara yalnızca onları zaman zaman uyandırabilmek için mi verilir — onlara ne olduklarını anımsatabilmek için, öye ki varoluşları (çünkü yeterince açıktır ki ara varlıklarızdır) böylelikle uyuma ve uyanıklık arasında bölünebilsin? Ama böyle bir ilksel, kökensel düşü anlayamam. Tüm düşler olgusallığın gölgelerinden, ‘‘daha önce edimsel olan bir dünyadan anılar’’dan başka birşey değildir. Eğer biri edimselliğin bu gölge-imgelerine daha yüksek bir Varlığın neden olduğunu kabul etmek isteseydi, burada bile böyle bir ilişkinin kavramının gerçek olanağına ilişkin soru yeniden ortaya çıkardı (çünkü bu alanda neden ve etkiye göre doğacak hiçbir şey bilmem); ve o Varlık hiç kuşkusuz bana kendinden verdiğini ürettiğine göre, o zaman, zorunlu olduğu gibi, üzerimde hiçbir geçici etkisinin olamayacağını varsayarak, o gölge-görünüşü yalnızca onun saltık üretkenliğinin bir sınırlaması ya da değişkisi olarak, ve böylece yine, bu sınırlar içersinde, her zaman üretim yoluyla almış olmamdan başka hiçbir olanak olmazdı.

Özdek tözsel olmayan birşey değildir, diyorsunuz, çünkü kökensel kuvvetleri vardır ki, bunlar herhangi bir bölünme yoluyla ortadan kaldırılamazlar. ‘‘Özdeğin kuvvetleri vardır.’’ Bu anlatımın çok yaygın olduğunu biliyorum. Ama nasıl? ‘‘Özdeğin vardır’’ — o zaman burada kendi için varolan ve kuvvetlerinden bağımsız olan birşey kabul edilir. Öyleyse bu kuvvetler ona yalnızca ilineksel mi olacaklardır? Özdek dışınızda hazır olduğu için, kuvvetlerini de bir dışsal nedene borçlu olmalıdır. Onlar, kimi Newtoncuların dedikleri gibi, bir bakıma ona daha yüksek bir el tarafından mı yerleştirilmişlerdir? Ama özdeklerin yerleştirilmesini sağlayan etkilere ilişkin hiçbir kavramınız yoktur. Yalnızca nasıl özdeğin, e.d. kuvvetin kendisinin kuvvete karşı işlediğini bilirsiniz; ve kökensel olarak kuvvet olmayan birşey üzerinde etkilerin nasıl üretilebileceği konusunda hiçbir kavramımız yoktur. Bu tür birşey söylenebilir; kulaktan kulağa geçebilir; ama hiçbir zaman herhangi bir insan kafasına edimsel olarak girmiş değildir, çünkü hiçbir insan kafası böyle birşeyi düşünemez. Öyleyse özdeği kuvvet olmaksızın hiçbir biçimde kavrayamazsınız.

Dahası: O kuvvetler çekme ve itme kuvvetleridir. ‘‘Çekme ve itme’’ — bunlar, o zaman, boy uzayda mı yer alırlar? Kendileri daha şimdiden dolu uzayı, eş deyişle, özdeği varsaymazlar mı? Öyleyse kabul etmelisiniz ki ne özdek olmaksızın kuvvetler ne de kuvvetler olmaksızın özdek kavranabilir. Ama şimdi özdek bilginizin en son dayanağıdır ki, ötesine gidemezsiniz; ve o kuvvetleri özdekten

açıklayamadığınıza göre, o zaman onları hiçbir biçimde görgül olarak, eş deyişle dışınızdaki birşey yoluyla açıklayamazsınız — ki dizgenize göre hiç kuşkusuz bunu yapmanız gerekirdi.

Buna bakılmaksızın felsefede bize dışsal özdeğin nasıl olanaklı olduğu, böylece ayrıca dışımızdaki bu kuvvetlerin de nasıl olanaklı oldukları sorulur. Kişi tüm felsefeden vazgeçebilir (onu anlamayanların bunu yapmaları Tanrı için memnunluk verici olacaktır), ama eğer felsefe yapmak istiyorsanız, o soruları gözardı edemezsiniz. Ama şimdi bir kuvvetin sizden bağımsız ne olabileceğini hiçbir yolda anlaşılır kılamazsınız. Çünkü genel olarak kuvvet kendini ancak dokunma duyunuza bilinir kılar. Gene de kendi başına duygu size hiçbir nesnel kavram vermez. Aynı zamanda o kuvvetlerden nesnel olarak yararlanırsınız. Çünkü gök cisimlerinin devimini — evrensel yerçekimi — çekme kuvvetleri yoluyla açıklarsınız ve bu açıklamada bu fenomenlerin saltık bir ilkelerini bulduğunuzu ileri sürersiniz. Gene de dizgenizde çekme kuvveti fiziksel bir nedenden daha çoğu ya da daha azı olarak yer almaz. Çünkü sizden bağımsız özdek dışınızda varolduğu için, benzer olarak ona hangi kuvvetlerin ait olduğunu da ancak deneyim yoluyla bilebilirsiniz. Ama açıklamanın fiziksel zemini olarak çekme kuvveti gizli bir nitelikten daha çoğu ya da daha azı değildir. Gene de, ilk olarak görgül ilkelerin bir dünya dizgesinin olanağını açıklamak için herhangi bir biçimde yeterli olup olamadıklarını görelim. Sorunun yanıtı olumsuzdur; çünkü deneyimden enson bilgi bir evrenin varolduğudur; bu önerme deneyimin kendisinin sınırıdır. Ya da, daha doğrusu, varolan bir evrenin kendisinin yalnızca bir idea olduğudur. Öyleyse dünya kuvvetlerinin evrensel dengesinin deneyimden üretebildiğiniz birşey olması daha da az olanaklıdır. Çünkü eğer bireysel dizge her yerde idea ise o ideayı deneyimden çıkaramazdınız; ama bütüne ancak andırımlı çıkarsamalar yoluyla aktarılır; böyle çıkarsamalar ise olasılıktan daha çoğunu vermezler. Evrensel bir denge ideası gibi kendilerinde gerçek idealar, bu yüzden birşeyin ürünleri olmalıdırlar, ya da kendisi saltık ve deneyimden bağımsız birşeyde temellendirilmiş olmalıdırlar.

Buna göre, bu ideanın kendisinin salt doğal bilimin alanından daha yüksek bir alana ulaştığını kabul etmeniz gerekecektir. Kendini hiçbir zaman bütünüyle buna bırakmamış ve kendisi her zaman çekimin etker nedenini aramış olan Newton Doğanın sınırında durduğunu ve burada iki dünyanın birbirinden ayrıldığını çok iyi gördü. Seyrek olarak büyük anlıklar aynı hedefe doğru bütünüyle değişik açılardan ilerlemeksizin aynı zamanda yaşamışlardır. Leibniz tinsel dünya dizgesini önceden-saptanmış uyum üzerine dayandırıken, Newton özdeksel dünyanın bir dizgesini dünya kuvvetlerinin dengesinde buldu. Ama, herşey bir yana, eğer bilgimizin dizgesinde bir birlik varsa, ve eğer o dizgenin en son uçlarını birleştirmeyi ne olursa olsun başaracaksak, burada, Leibniz ve Newton'un ayrıldıkları yerde bile, herşeyi-kucaklayan bir anlığın belli bir zaman sonra çevresinde bilgi evrenimizin — aralarında bilgimizin şimdilik henüz bölünmüş olduğu iki dünya — döndüğü orta noktayı bulacağını umudetmeliyiz; ve Leibniz'in önceden-saptanmış uyumu ve Newton'un yerçekimi dizgesi henüz bir ve aynı olarak, ya da yalnızca bir ve aynı bütünlüğün değişik yanları olarak görünür.

Daha ileri gideceğim. Kaba özdek, eş deyişle, salt uzay dolduruyor olarak düşünüldüğü sürece özdek yalnızca üzerine Doğa yapısının kurulduğu sağlam zemin ve temeldir. Özdek olgusal birşey olmalıdır. Ama olgusal olan ancak duyumsanmaya izin verir. O zaman bendeki duyum nasıl olanaklıdır? Dediğiniz gibi, dışardan etkilenmem yeterli değildir. Bende duyumsayan birşey olmalıdır, ve bu ve benim dışım olduğunu kabul ettiğiniz şey arasında hiçbir değme olanaklı değildir. Ya da, eğer bu dışsal şey benim üzerimde özdeğin özdek üzerinde işlemesi gibi işliyorsa, o zaman bu dışsallığa ancak tepki gösterebilirim (bir bakıma itici kuvvet yoluyla), ama kendime değil. Ve gene de bunun olması gerekir, çünkü duyumsamam gerekir, duyumu bilince yükseltmem

gerekir.

Özdekten duyumsadığınıza nitelik dersiniz, ve ancak belirli bir niteliği olduğu sürece onun sizin için olgusal olduğu söylenir. Genel olarak niteliğinin olması zorunludur, ama bu belirliği niteliği taşıması size olumsal olarak görünür. Eğer böyleyse, o zaman genel olarak özdek bir ve aynı niteliği taşıyamaz: öyleyse bir belirlenimler çokluğu olmalıdır ki tümüyle gene de salt duyum yoluyla tanışıksınızdır. O zaman duyuma neden olan nedir? "İçsel birşey, özdeğin bir iç yapısı." Bunlar sözcüklerdir, olgular değil. Çünkü o zaman bu özdeğin içi neresidir? Sonu gelmeksizin bölebilirsiniz, ve gene de cisimlerin yüzeylerinden daha öteye ulaşamazsınız. Tüm bunlar sizin için çoktandır açıktır; öyleyse çoktandır salt duyumsanan şeyi temelini ancak duyumsama tarzınızda bulan birşey olarak açıklamışsınızdır. Ama bu en azıdır. Çünkü dışınızda varolan hiçbirşeyin kendinde tatlı ya da ekşi olmaması duyumu daha anlaşılır kılmaz; her ne olursa olsun, her zaman edimsel olarak dışınızda olan ve sizdeki duyumları üreten bir neden varsayarsınız. Ama sizin için dış nedenselliğin iç etkilerini kabul edelim, o zaman renkler, kokular ve benzerleri ya da bu duyumların size dışsal nedenleri anlığınız ile ortaklaşa ne taşıyacaklardır? Cisimlerden yansıyan ışığın optik sinirlerinizi nasıl etkilediğini, gerçekte ayrıca retina üzerindeki evrik imgenin ruhunuzda nasıl olup da evrik olmadığını ama doğru göründüğünü çok büyük bir dikkatle araştırırsınız. Ama o zaman yine sizde retina üzerindeki bu imgeyi gören ve aslında onun ruha nasıl gelmiş olabileceğini araştıran nedir? Açıktır ki bu düzeye dek dışsal izlenimden tam olarak bağımsız olan ve gene de onun için bu izlenimin bilinmeyen olmadığı birşeydir. O zaman izlenim ruhunuzun orada kendinizi bütünüyle özgür ve izlenimlerden bağımsız olarak duyumsadığınız bu bölgesine nasıl ulaşmıştır? Sinirleriniz, beyniniz vb. üzerindeki etkiler ve dışsal bir şeyin ideası arasına ne denli çok etmen yerleştirirseniz yerleştirin, yalnızca kendinizi aldatırsınız; çünkü bedenden ruha geçiş, kabul ettiklerinize göre, sürekli olarak değil ama ancak dahaçok kaçınmayı istediğiniz bir sıçrama yoluyla yer alabilir.

Dahası, bir kütlenin bir başkası üzerinde salt devimi (içine-işlenemezliği) yoluyla etkide bulunması vuruş ya da mekanik devim dediğiniz şeydir.

Ya da, bir özdeksel şey bir başkası üzerinde önceden kazanılmış bir devimin koşulu olmaksızın etkide bulunur, öyle ki devim geri kalanından çakme yoluyla doğar, ve bu sizin yerçekiminizdir.

Özdeği süredurumlu olarak, eş deyişle öz-etkin olarak devinmeyen ama ancak dışsal nedenler yoluyla devindirilebilen birşey olarak tasarlarsınız.

Yine, cisimlere yüklediğiniz yerçekimini özgül ağırlık olarak özdek niceliğine (oylumuna bakılmaksızın) eşit yaparsınız.

Ama şimdi bir cismin kendisi devindirilmeksizin, eş deyişle vuruş yoluyla üzerinde etkide bulunulmaksızın bir başkasına devim iletebildiğini bulursunuz.

Dahası, iki cismin kütlelerinin ilişkisinden bütünüyle bağımsız olarak, eş deyişle, yerçekimi yasalarından bağımsız olarak birbirlerini karşılıklı olarak çekebildiklerini gözlersiniz.

Öyleyse bu çekimin zemininin böyle devinen cismin ne ağırlığında ne de yüzeyinde aranamayacağını kabul edersiniz; zemin içsel birşey ve cismin niteliğine bağımlı olmalıdır. Ancak henüz bir cismin iç doğası ile ne anladığınızı açıklamış değilsiniz. Dahası, niteliğin ancak duyumunuz ile ilişki içinde geçerli bir anlamının olduğu gösterilmiştir. Ama burada sizin duyumunuzdan değil ama nesnel bir olgudan söz ediyoruz ki, sizin dışınızda yer alır ve onu duyularınız yoluyla ayrımsarsınız ve anlağınız onu anlaşılır kavramlara çevirmeye çalışır. Şimdi,

niteliği yalnızca sizin duyumunuzda değil ama dışınızdaki cisimde bir zemini olan birşey olarak kabul ettiğimizi varsayalım; o zaman şu sözler ne anlama gelir: Bir cisim bir başkasını nitelikleri dolayısıyla çeker? Çünkü bu çekimde olgusal olan, eş deyişle sizin onu algılamanızı sağlayan şey yalnızca cismin devimidir. Ama devim salt matematiksel bir büyüklüktür, ve salt bir nice olarak (“phoronomisch”) tanımlanabilir.*

*Phoronomie Kant’ın aşağıda belirttiği dört devim tipinden ilkidir. Devinen cismin tüm niteliğinden soyutlama içinde bir arı Nice olarak görülen devim kıpısını anlatır. Kant’ın devim çözümlemesi şöyledir (Anfangsgründe der Naturwissenschaft, Vorrede):
Die metaphysischen Anfangsgründe der Naturwissenschaft sind also unter vier Hauptstücke zu bringen, deren erstes die Bewegung als ein reines Quantum, nach seiner Zusammensetzung, ohne alle Qualität des Beweglichen betrachtet und Phoronomie genant werden kann, das zweite sie, als zur Qualität der Materie gehörig, unter dem Namen einer ursprünglich bewegenden Kraft in Erwägung zieht und daher Dynamik heißt, das dritte die Materie mit dieser Qualität durch ihre eigene Bewegung gegeinander in Relation betrachtet und unter dem Namen Mechanik vorkommt, das vierte aber ihre Bewegung oder Ruhe bloß in Beziehung auf die Vorstellungsart oder Modalität, mithin als Erscheinung äußerer Sinne bestimmt und Phänonenologie genant wird.

O zaman bu dışsal devim bir iç nitelik ile nasıl bileşir? Dirimli doğalardan türetilen resimsel anlatımları ödünç alıyorsunuz, örneğin aile ilişkileri. Ama bu imgeyi anlaşılır bir kavrama çevirmeniz çok güç olacaktır. Dahası, ilkel gereç üzerine ilkel gereç yığıyorsunuz, ama bunlar bilgisizliğinizin geçiştirmelerinden başka birşey değildirler. Çünkü bu terimler altında neyi düşünürsünüz? Özdeğin kendisini, örneğin karbonu değil, ama bu özdekte kapsanan başka birşeyi — sanki gizliymiş ve ona bu nitelikleri ilkin o kazandırıyormuş gibi. Hiç kimse bölme ya da ayırma yoluyla onu bulmuş mudur? Şimdilik bu özdeklerden duyularımıza sunabileceğiniz tek biri bile yoktur. Ama varoluşlarını kabul etsek bile, ne kazanırız? Böylelikle herhangi bir yolda özdeğin niteliği açıklanır mı? Vargım şudur: Ya cisme yükledikleri nitelik bu ilkel özdeklerin kendilerine aittir, ya da değildir. İlk durumda, hiçbirşey açıklamış olmazsınız, çünkü soru tam olarak niteliklerin nasıl doğduklarıydı. İkinci durumda, yine hiçbirşey açıklanmış değildir, çünkü bir cismin nasıl (mekanik olarak) bir başkasına çarpabildiği ve böylece ona devim iletebildiği [şimdiden] bildiğim birşeydir; ama niteliklerden bütünüyle yoksun bir cismin nasıl bir başkasına nitelik yükleyebildiğini, bunu hiç kimse anlamaz, ve hiç kimse anlaşılır kılamaz. Çünkü genel olarak nitelik şimdiye dek kendisine ilişkin herhangi bir nesnel kavram verme durumunda olmadığınız, ve gene de nesnel olarak kullandığınız (hiç olmazsa kimyada) birşeydir.

Bunlar görgül bilgimizin öğeleridir. Çünkü eğer hemen özdeği ve onunla birlikte çekme ve itme kuvvetlerini, ve bunun yanısıra her biri başkalarından nitelikler yoluyla ayırdedilen sonsuz bir özdek türleri çokluğunu varsayabilirsek, kategoriler tablosunun kılavuzluğuna göre şunu elde ederiz:

1. Nicel devim, ki yalnızca özdek niceliği ile orantılıdır — yerçekimi;
2. Nitel devim, ki özdeğin iç yapısına uygundur — kimyasal devim;
3. Göreli devim, ki cisimlere dışardan etki yoluyla (vuruş yoluyla) iletilir — mekanik devim.

Doğa bilimi bu üç olanaklı devimden doğar ve bütün dizgesini geliştirir.

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

Sonsuz

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilim Felsefesi

SONSUZ

Aziz Yardımlı

SONSUZU DURULAŞTIRMAK

Hilbert ‘‘Sonsuz Üzerine’’ başlıklı yazısında sonsuzluk kavramında yatan eytişimsel sorunların nasıl ‘fiziksel’ olgular ve ‘özdeksel’ şeyler tarafından bir karara bağlandığını göstermeye çalışır (1925; italikler sonradan):

‘‘Kuramımın hedefi en temel anlamda matematiksel yöntemlerin pekinliğini sağlamaktır. ... Dikkatli bir okur matematik yazınının kaynaklarını sonsuzda bulan ahmaklık ve saçmalıklar ile dolup taştığını bulacaktır. ... [B]aşarı gerçekte özseldir, çünkü matematikte de başka yerlerde olduğu gibi başarı en yüksek mahkemedir ki kararlarına herkes boyun eğer.’’

Bir matematikçinin sonsuzluk kavramına bağlı "ahmaklık ve budalalıklar"dan değil ama analitik düşüncenin kendisinin çözemeyeceği problemlerin olduğundan söz edecek denli ince olması gerekir. Yine, bir matematikçinin matematikte de en yüksek yargıcın "başarı" değil ama ussallık olduğunu görmesi gerekir. Kavramın doğasını tanımayan bir bilinç matematik yapabilir mi? Evet. Gerçekte matematik ve başka görgül bilimler bir kural olarak bu yolda yapılır. Usun işlev görmek için özbilinçli olması gereksizdir.

Hilbert’in kuramsal amacı matematiği her nasılsa sonsuzluk kavramına bağlı ‘ahmaklıklardan’ kurtarmak ve bunu her nasılsa yöntemsel bir pekinliğe ulaşarak başarmaktır. Bu anlaşılır birşeydir. Ama matematikte de ‘başarı’nın son yargı konumu olarak kabul edilmesini, pragmatizmin ağır basması gerektiğini ileri sürmek yürek ister. Ve Hilbert yürekliydi. Yalnızca yüreğinin ne için attığını bilmiyordu. Tüm kuşkuculuğa meydan okuyarak, ‘‘Bilmeliyiz, bileceğiz’’ :: ‘‘Wir müssen wissen, wir werden wissen’’ diyen de oydu. Ama tüm başarılarına karşın, görgül ‘başarı’nın son yargıç olmadığını, tersine, başarıyı onaylayanın us olduğunu, bakış açısının belirleyici olduğunu göremedi. Ve kendi bakış açısı analitik, fizikselci, sezgici idi — ele aldığı sorunlar karşısında saltık olarak umutsuz bir bakış açısı.

> *‘‘[Bu] gözlemlerin biricik amacı sonsuzun doğasının belirleyici durulaştırmasının, yalnızca özelleşmiş bilimsel ilgilerin alanına ait olmak yerine, insan anlağının kendisinin vakarı için gerekli olduğu olgusunu göstermektir.’’*

Hiç kuşkusuz, sonsuzun kavramı salt matematiksel bir sorun yaratmakla kalmaz, ama doğal bilincin de bu konuda işin gerçeğini anlamaya hakkı vardır. Ve Hilbert’e göre işin gerçeği matematiğin, aslında tüm bilimin, tüm insanlığın sonsuzluk kavramından kurtulması gerektiği, çünkü böyle bir şeyin varolmadığı ve varolmaması gerektiğidir. Yazı bu hedefe doğru ilerler.

> *‘‘Sonsuzun doğasını durulaştırma işine dönmeden önce, kısaca sonsuza edimsel olarak hangi anlamın verildiğini belirtmeliyiz. İlkin fizikten ne öğrenebileceğimize bakalım. Kişinin doğal olaylar ve özdek konusundaki ilk saf izlenimi kalıcılık, süreklilik izlenimidir.’’*

Matematik fizikten de birşeyler öğrenmelidir, çünkü görgül yönteme inanıyoruz ve güveniyoruz! Geometride bile! Burada kötü terimin ‘süreklilik’ olduğuna dikkat etmeliyiz. Ve ‘süreklilik’ten kurtulmanın uzay, zaman konusunda, özdek vb. konusunda bunların fiziksel noktalardan oluşmuş

olduklarını söylemek anlamına geldiği görülecektir. Hilbert bunu daha da açık olarak ve vurgulu olarak belirtecektir, çünkü amacı sonsuz küçüklüğün sıfıra gitmesinin, yitmesinin önüne geçmektir. Bunun için Nicelik kavramına özgü süreklilik kıpısını terketmek, ve tek-yanlı olarak kesiklilik kıpısını ileri sürmek gerekir: Doğa yalnızca sıçramalar yapmalıdır. Burada bundan böyle düşünen bir çocuktur bile diyemeyiz, çünkü küçük çocuk anlağı bile sonsuzun bir sınır taşı ile sonlandırılamayacağını bilir.

“Bir parça metali ya da belli bir hacamdaki sıvıyı irdelediğimiz zaman, sınırsızca bölünebilir oldukları, en küçük parçalarının bütün ile aynı özellikleri sergilediği izlenimini ediniriz. Ama özdek fiziğini araştırma yöntemlerinin yeterince inceltildiği her yerde, bilimciler çabalarının eksikliğinden değil ama şeylerin doğasının kendisinden doğan bölünebilirlik sınırları ile karşılaşmışlardır. Buna göre giderek modern bilimin eğilimini sonsuz küçükten kurtulma olarak bile yorumlayabiliriz. Eski natur non facit saltus, ‘doğa sıçramalar yapmaz’ ilkesi yerine, giderek karşıtını ileri sürebiliriz: ‘doğa sıçramalar yapar.’“

“Tüm özdeğin ‘atomlar’ denilen ve bileşimleri ve bağıntıları tüm mikroskopik nesneler türlülüğünü üreten çok küçük yapı taşlarından oluşmuş olduğu yaygın olarak bilinir. Gene de fizik özdeğin atomsallığında durmadı. Geçtiğimiz yüzyılın sonunda ilk bakışta çok daha tuhaf görünen elektrik atomsallığı ortaya çıktı. O güne dek bir sıvı olarak düşünülmüş ve sürekli etkin bir etmenin modeli olarak görülmüş olan elektriğin o zaman pozitif ve negatif elektronlardan yapıldığı gösterildi. … [E]nerjinin bile sonsuz bölünebilirliği koşulsuz olarak kabul etmediği doğrulanmıştır. Planck enerji nicelerini keşfetmiştir.” “Bu nedenle, sonsuz ölçüde küçük olanı olgusallaştırmak için gerekli olan bölünebilirlik türünü kabul eden türdeş bir süreklilik [continuum] olgusallıkta hiçbir yerde bulunmaz. Bir süreklinin sonsuz bölünebilirliği yalnızca düşüncede varolan bir işlemdir. Yalnızca bir düşüncedir ki gerçekte doğa üzerine gözlemlerimizin ve fiziksel ve kimyasal deneylerimizin sonuçları tarafından çürütülür.”*

*Hilbert’in atom konusunda kafası çok karışıktır. ‘‘Fizik özdeğin atomsallığında durmadı’’ sözleri atomun parçalanabilir, ‘kesilebilir’ olduğunu imler. Ama bu görgül ‘atom’ tasarımları atom kavramı ile bütünüyle ilgisizdir (atomos eski Yunanca’da sözcüğün tam anlamıyla ‘kesilemez’ olanı anlatır). Yine, elektriğin ‘‘pozitif ve negatif elektronlardan’’ yapılmış olması görüşü açıktır ki 1925’te yazan Hilbert’in fiziği de fazla ciddiye almadığını gösterir.

Bu uslamlamayı sürdürerek, uzayın büyük ölçek sonsuzluğunun da deney ve gözlemler tarafından çürütülmesini beklemeye başlarız, çünkü süreklilik kavramı sonsuzluğu, en azından cansıkıcı bir yinelemeyi imler. Ve Hilbert ‘düşünce deneylerine’ değil ama ‘görgül’ deney ve gözlemlere bir geometriciden bekleneceğinden çok daha fazla güvenir.

“Sonsuzun doğada bulunup bulunmadığı sorusu ile karşılaştığımız ikinci yer bir bütün olarak evrenin irdelemesidir. Burada sonsuz ölçüde büyük birşeyi kapsayıp kapsamadığını belirlemek için evrenin genişliğini irdelememiz gerekir. Ama yine burada modern bilim, özellikle gökbilim, soruyu yeniden açmış ve çözmeye çalışmaktadır — metafiziksel kurgunun özürlü yöntemi ile değil, ama deney üzerine ve doğa yasalarının uygulaması üzerine dayalı nedenler yoluyla. Burada da sonsuzluğa yönelik ciddi karşıçıkışlar bulunmuştur. Euklides geometrisi zorunlu olarak uzayın sonsuz olduğu konutlamasına götürür. Ama Euklides geometrisinin gerçekten de tutarlı bir kavramsal dizge olmasına karşın, bundan Euklides geometrisinin olgusallıkta edimsel olarak geçerli olduğu sonucu çıkmaz. Uzayın Euklides geometrisine uygun olup olmadığı ancak gözlem ve deney yoluyla belirlenebilir."

"Uzayın sonsuzluğunu arı kurgu yoluyla tanıtlama girişimi kaba yanılgılar kapsar. Belli bir uzay parçasının dışında her zaman daha çok uzay olması olgusundan yalnızca uzayın sınırsız olduğu sonucu çıkar, sonsuz olduğu değil. Sınırlanmamışlık ve sonluluk bağdaşabilirdir. Eliptik denilen geometride,

matematiksel araştırma doğal bir sonlu evren modeli sunar. Bugün Euklides geometrisinin terkedilmesi yalnızca matematiksel ya da felsefi bir kurgu değildir, ama başlangıçta evrenin sonluluğu sorusu ile hiçbir ilgileri olmayan irdelemeler tarafından ileri sürülmüştür. Einstein Euklides geometrisinin terkedilmesi gerektiğini göstermiştir. Einstein kendi yerçekimi kuramının temelinde, evrenbilimsel soruları ele alır ve sonlu bir evrenin olanaklı olduğunu gösterir.''

''Evrenin sonlu olduğunu iki açıdan, e.d., sonsuz ölçüde küçük ve sonsuz ölçüde büyük açısından saptadık.''

*Bunlar bir amatörün sözleri değildir: Uzayın sonsuz olup olmadığına, noktanın boyutlarının olup olmadığına, koşut çizgilerin kesişip kesişmediklerine ancak gözlem karar verebilir! Hilbert ne yapıp ne edip sonsuzu dışlamak zorunda olduğunu düşünür. Yalın bir mantıkla, sonsuzluğun dışlanması insan bilgisinin bütün eriminin deney ve gözleme sınırlanmasını da usayatkın bir programa çevirir. Ya da, genel olarak görgül bilgi sonlunun bilgisidir. Tutarlı görgücülüğün 'sonsuz'dan kurtulması gerekir ve bu girişimde Hilbert de kendi katkılarını yapar.

Bu görüşler yirminci yüzyılın en iyi geometricilerinden biri olarak, kimilerine göre giderek en iyi geometricisi olarak bilinen bir insana aittir. Ve evrenin sonlu olduğunu doğrulayan, sonsuzluğu ve sürekliliği gereksiz, giderek sakıncalı kavramlar olarak bir yana atan bu bakış açısı, bu ussal sakatlanmasına karşın, ussal buluşlarını yapmayı sürdürür. Bu usun bir tansığıdır. Ya da usun kendi kendini yadsımasını bile yadsıdığının bir kanıtıdır. Newton da uzayı Tanrının sensoriumu olarak görmesine, yaşamının daha büyük bölümünü imbik ve kazanlar ve dualar ile simya deneyleri yaparak geçirmesine, İncil'deki peygamberlikleri doğrulamaya çalışmasına karşın, geometri ile bütünüyle ussal tanıtlamalar vermeyi başardı. Gene de Principia ve Opticks birer us enkazıdır, ve bunun nedeni düşünceye, kavrama karşı kendini kollama kaygısıdır.

Aynı yazıda Hilbert Cantor'un sonlu-ötesi sayılarını tüm bu kendi yaklaşımını alaya alan bir tonla savunur, ve tema bütün yazının ağırlık noktasını oluşturur. Birçoklarının bir sınır koyup ötesine geçme işleminin, salt cansıkıcı bir yinelemeden oluşan bu kötü nicel sonsuzluğun tek-yanlı doğasını anlamaya başladığı bir dönemde, Hilbert sürekliliği yalnızca geometriden değil ama insan usunun kendisinden atmayı önerir. Kant bu kötü sonsuzluğun, ne uzay ne de zaman için geçerli sayılmayacak bu tek-yanlı süreksizliğin tek başına alındığında ve sürekliliğe karşısav olarak koyulduğunda, birincinin tıpkı ikincisi denli geçersiz (ya da geçerli) olduğunu ve usun bu çatışkıdan kaçınamayacağını ileri sürmüştü. Hegel çözümün iki belirlenimin birliğinde yattığını gördü. Ama Hilbert ne çatışkının bilincindedir, ve doğallıkla ne de karşıt belirlenimlerin birliğinin. Belirlenimlerden yalnızca birini doğrular. Böylece sonsuza doğru küçülmeyi nice sıçramalarında ve bölünemez atomlarda durdurduktan sonra, sonsuza doğru büyümeyi Cantor'un 'sonlu-ötesi sayıları'nda durdurur. Sonsuzluk küçüklük boyutunda olduğu gibi büyüklük boyutunda da sınırlanmalıdır: ''Hiç kimse bizi Cantor'un bizim için yaratmış olduğu cennetten kovamaz.'' Ve yazı daha sonra bu tutarsızlığın aslında hiç de bir tutarsızlık olmadığı, çünkü düşüncenin ve şeylerin 'iki' ayrı alan oldukları vb. gibi açıklamalar ile sürer: Matematik olgusallığı ilgilendirmez. Ama matematiği çürütmenin kendisi görgül deney ve gözlem yöntemi ile başarılır! Bu tutarsızlıklar yazarın doğal bilincinden hiç kuşkusuz gizlenemezr. Yazı bir ''cennet'' uğruna yazılmış görünse de, heyecanını yitirmiş, tamamlanmadan bırakılmış ve daha sonra bir daha ele alınmamıştır.

Einstein, Hilbert'in tutumu ile uyum içinde, hiçbir zaman sonsuz küçüklüğü dikkate almadı, ve soruna ''fiziksel olarak iyice tanımlanabilen ds uzaklığı'' (ÖGGK, § 25) gibi duyusal anlatımlar ile yaklaştı. Gerçekten de görgül/duyusal 'yöntem' hiçbir zaman 'ds' gibi sınır değerleri, sonsuz

küçüklükleri ele alamaz, ve dy/dx sonsuzluğunu ancak fizikselleştirerek anladığını sanır. Ama, eğer ciddi olacaksak, ve hiçbir eğretileme olmaksızın konuşacaksak, bu yaklaşımdaki 'matematik' tasarımı matematik kavramı ile hiçbir ilgisi olmayan bir tahta çubuklar yapısıdır.

Hilbert'in sonsuzluk kavramını önce matematikten, sonra bilimden, sonra insan usundan silip atmak istemesi bir çatışkı karşısında kalan analitik usun bütünüyle doğal tutumudur. Hilbert "Matematik yalnızca mantık üzerine kurulamaz" der ve bu konuda Dedekind ve Frege ile anlaşmazlık içindedir. Gerçekten de eğer mantık ya da us bu 'mantıkçıların' kafalarındaki öznellik olsaydı, tüm saçmalıklarına karşın yalnızca bu konuda bile olsa Hilbert ile anlaşmamız gerekirdi. Ama her iki kampın da mantık konusundaki anlayışları birbirinden daha iyi değildir. Her ikisi için de mantık olgusallık ile, fiziksel evren ile ilgisizdir. Her ikisi için de mantık doğal usa keyfi kurallar kabul ettirmek demektir. Ve her ikisi için de Evren mantıksızdır. Açıktır ki, fizik bilimi alanında, politika alanında, sanat alanında, törellik alanında, ve sözde 'felsefe' alanında Batı çoktandır direnilmez bir irrasyonalizmi beslemekte, ve sonuçlarını kendisi ile birlikte tüm dünyaya ödetmektedir. Bu 'duyusal' bilimciler için, bu 'irrasyonel' fizikçiler için yokediciliğin güdümünü izlemekten daha kolay birşey olabilir mi? Ve üçüncü dünya ülkelerinde henüz bu aptallarda bir öykünme kaynağı görmek için didinip duran papağan türü tükenmiş midir?

PASCAL VE SONSUZLUK

Bir an bu analitik ıvır zıvırı bir yana bırakarak bambaşka bir perspektife geçelim ve Pascal'ı okuyalım, sonsuz küçüklük ve sonsuz büyüklük konusunda eytişimsel usun, en arı bakış açısı içindeki usun nasıl düşündüğünü görelim (Geometrik Anlık Üzerine/De l'esprit de géométrique, 1658):

> *"Böylece herşeye ortak özellikler vardır ki bunların bilgisi anlığı doğanın en büyük harikalarına açar. En önemlisi her yerde bulunan iki sonsuz tarafından, sonsuz ölçüde büyük ve sonsuz ölçüde küçük tarafından oluşturulur. Çünkü bir devim ne denli hızlı olursa olsun daha hızlı bir devimi tasarlayabilir ve onu daha da hızlı yapabiliriz, ve böylece bundan böyle bir eklemede bulunamayacağımız denli hızlı bir devime ulaşmaksızın bu sonsuza dek sürer. Ve tersine, bir devim ne denli yavaş olursa olsun, onu daha yavaş ve daha da yavaş kılabiliriz, ve böylece bu dinginliğe düşmeksizin bir küçük dereceler sonsuzluğuna inmeyi sürdüremeyeceğimiz bir yavaşlık derecesine ulaşmaksızın sonsuza dek sürer.*
>
> *Benzer olarak, bir sayı ne denli büyük olursa olsun, daha büyüğünü, ve yine ondan daha büyüğünü tasarlayabiliriz, ve böylece bundan böyle arttırılamayacak bir sayıya ulaşmaksızın bu sonsuza dek sürer. Ve tersine, bir sayı ne denli küçük olursa olsun, örneğin 1/100 ya da 1/10.000, gene de daha küçük bir sayıyı tasarlayabilir ve bunu sıfıra ya da yokluğa ulaşmaksızın sonsuza dek sürdürebiliriz.*
>
> *Bir uzay ne denli büyük olursa olsun, daha büyük bir uzayı, ve bundan da büyük bir uzayı tasarlayabilir, ve bunu bundan böyle arttırılamayacak bir uzaya hiç ulaşmaksızın sonsuza dek sürdürebiliriz. Ve tersine, bir uzay ne denli küçük olursa olsun, gene de daha küçük bir uzayı tasarlayabiliriz, ve bunu bundan böyle herhangi bir uzamı olmayan bölünmez bir uzaya ulaşmaksızın sonsuza dek götürebiliriz.*
>
> *Zaman için de durum aynıdır. Her zaman bir sonuncu olmaksızın daha büyüğünü, ve bir kıpıya, arı bir süre yokluğuna ulaşmaksızın daha küçüğünü tasarlayabiliriz. ki bu, tek bir sözcükle, hangi devimi, hangi sayıyı, hangi uzayı, hangi zamanı alırsak alalım, her zaman daha büyüğün ve daha küçüğün olduğunu söylemektir, öyle ki tümü de yokluk ve sonsuzluk arasında ama bu uçlardan her zaman sonsuz ölçüde uzak olarak kalırlar.*

Bu gerçekliklerden hiç biri tanıtlanamaz, ve gene de geometrinin temelleri ve ilkeleridirler. Ama onları tanıtlamaya yeteneksiz kılan neden bulanıklıkları değil, tersine aşırı durulukları olduğu için, bu tanıtlama yoksunluğu bir eksiklik değil, tersine bir eksiksizliktir.”

Pascal, biraz erken de olsa, Hilbert’in ve benzeri kafa yapılarının yaratabileceği tartışma için şunları söyledi:

“Bu önemsiz noktalarda oyalanmak sıkıcıdır, ama çocuklaşma zamanları da vardır.”

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Sonsuz Üzerine

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler ve Bilim Felsefesi

David Hilbert / Sonsuz Üzerine / On the Infinite (1925)
Çeviri, Çözümlemeler ve Notlar: Aziz Yardımlı

SONSUZ ÜZERİNE — David Hilbert

Bu deneme (1925)
Paul Benacerraf ve Hilary Putnam
tarafından yayıma hazırlanan
Philosophy of Mathematics’te
bulunuyor.

ON THE INFINITE — David Hilbert

Delivered June 4, 1925, before a congress of the Westphalian Mathematical Society in Munster, in honor of Karl Weierstrass.

Translated by Erna Putnam and Gerald J. Massey from Mathematische Annalen (Berlin) no. 95 (1925), pp. 161-90. Sprinter verlag.

“Bu önemsiz notalarda oyalanmak sıkıcıdır,
ama çocuklaşma zamanları da vardır.”
Pascal (1658), “Geometrik Anlık Üzerine“
(“De l’esprit de géométrique”).

— Weierstrass “sonsuz küçüklük çevresindeki tüm karışık tasarımları uzaklaştırdı.

1. Derine işleyen eleştirisinin bir sonucu olarak, Weierstrass matematiksel analiz için sağlam bir temel sağlamıştır. Birçok kavramı, özel olarak minimum, fonksiyon ve ayrımsal bölüm (differential quotient) kavramlarını durulaştırarak, sonsuz küçüklük kalkülüsünde henüz bulunan kusurları ortadan kaldırdı, sonsuz küçüklük çevresindeki tüm karışık tasarımları uzaklaştırdı, ve böylelikle o kavramdan doğan güçlükleri çözdü. Eğer bugün analizde kesirsiz sayı ve sınır kavramları üzerine dayalı olan tümdengelimli yöntemleri kullanmada tam anlaşma ve pekinlik var ise, ve eğer ayrımsal ve tümlev denklemler kuramının en karmaşık sorularında, değişik sınır türlerinin en ustaca ve değişik bileşimlerinin kullanımına karşın, gene de elde edilen sonuçlar açısından görüş birliği var ise, o zaman işlerin bu mutlu durumu birincil olarak Weierstrass’ın bilimsel çalışmasından ötürüdür.

1. As a result of his penetrating critique, Weierstrass has provided a solid foundation for mathematical analysis. By elucidating many notions, in particular those of minimum, function, and differential quotient, he removed the defects which were still found in the infinitesimal calculus, rid it of all confused notions about the infinitesimal, and thereby completely resolved the difficulties which stem from that concept. If in analysis today there is complete agreement and certitude in employing the deductive methods which are based on the concepts of irrational number and limit, and if in even the most complex questions of the theory of differential and integral equations, notwithstanding the use of the most ingenious and varied combinations of the different kinds of limits, there nevertheless is unanimity with respect to the results obtained, then this happy state of affairs is due primarily to Weierstrass's scientific work.

2. Ve gene de Weierstrass'ın sonsuz küçüklük kalkülüsü için sağladığı temele karşın, analizin temelleri konusundaki tartışmalar sürmektedir.

2. And yet in spite of the foundation Weierstrass has provided for the infinitesimal calculus, disputes about the foundations of analysis still go on.

3. Bu güçlükler sona ermemiş çünkü matematikte kullanıldığı biçimiyle sonsuz kavramının anlamı hiçbir zaman tam olarak durulaştırılmamıştır. Weierstrass'ın analizi gerçekten de sonsuz büyüğü ve sonsuz küçüğü onlar üzerine bildirimleri sonlu büyüklükler arasındaki ilişkiler [üzerine bildirimlere] indirgeyerek ortadan kaldırdı. Gene de sonsuz henüz sonsuz gerçek sayıları tanımlayan sayısal dizide ve hep birden varolan tamamlanmış bir bütünlük olarak düşünülen gerçek sayı dizgesinin kavramında kendini gösterir.

3. These disputes have not terminated because the meaning of the infinite, as that concept is used in mathematics, has never been completely clarified. Weierstrass's analysis did indeed eliminate the infinitely large and the infinitely small by reducing statements about them to [statements about] relations between finite magnitudes. Nevertheless the infinite still appears in the infinite numerical series which defines the real numbers and in the concept of the real number system which is thought of as a completed totality existing all at once.

— "Sonsuz" Kavramı Matematikte "Hiçbir Zaman" Tam Olarak Durulaştırılmamıştır

Hilbert'in sözlerini kendisinin istediği gibi matematiksel sağınlık içinde almalıyız. 'Hiçbir zaman' tam olarak 'hiçbir zaman' demektir. Hilbert onun için anlaşılır olmayan bir kavramın başkaları için de anlaşılır olmadığını, yani kendisinin bilmediğinin başka hiç kimse için anlaşılır olmadığını düşünür. Bu "kategori eksikliği problemi" diyebileceğimiz bir durumdur, ve bir bilinç bir kategoriden yoksun olduğu zaman yoksunluğunun bilincinde olmaması olgusundan doğar.

Hilbert Doğal usunu dinleyerek Kavramın evrenselliği için isteminde haklıdır, ama evrenselliğini istediği şeyin doğasını biliyor görümez. Hilbert için bir bilmece olan problemi çözenler vardır. Aslında çözüm çok eskilere gider. Aristoteles'in sonsuzun bir Nicelik değil ama bir Nitelik olduğu bildirimi matematikte kullanılan "sonsuzluk" tasarımının, bir sayı olduğu düzeye dek, gerçekte ancak ve ancak sonlu olabileceği sonucuna götürür. Bu "sonlu sonsuz" Hegel'in "kötü sonsuz" dediği şeydir. Gene de Hilbert problemin üzerine felsefesiz gitmede, aslında bilimsel ussal düşünce pahasına gitmede diretir.

4. Analiz için temelinde, Weierstrass sonsuzun kavramını içeren mantıksal tümdengelim biçimlerini koşulsuzca kabul etti ve yineleyerek kullandı — örneğin belli bir özelliği olan tüm gerçek sayılar ele alındığı zaman ya da belli bir özelliği olan gerçek sayıların varolduğu ileri sürüldüğü zaman olduğu

gibi.

4. In his foundation for analysis, Weierstrass accepted unreservedly and used repeatedly those forms of logical deduction in which the concept of the infinite comes into play, as when one treats of all real numbers with a certain property or when one argues that there exist real numbers with a certain property.

5. Bu nedenle sonsuz Weierstrass'ın kuramında bir başka kılık altında yeniden ortaya çıkabilir ve böylece onun eleştirisi tarafından dayatılan sağınlıktan kaçabilir. Öyleyse kökten çözmemiz gereken şey az önce belirtilen anlamda sonsuzun problemidir. Tıpkı sonsuz küçüklük kalkülüsünün sınır süreçlerinde sonsuz büyük ve sonsuz küçük anlamında sonsuzun yalnızca bir eğretileme olarak çıkmış olması gibi, onun tümdengelimli yöntemlerde kullanımını imleyen sonsuz bir büyüklük anlamında sonsuzun bir yanılsama olduğunu da anlamalıyız. Tıpkı sonsuz küçüklük ile işlemlerin tam olarak aynı sonucu veren ve tam olarak aynı zarif biçimsel ilişkilere götüren sonlu ile değiştirilmesi gibi, genel olarak sonsuz üzerine dayanan tümdengelimli yöntemler de tam olarak aynı sonuçları veren, e.d., aynı tanıtlama zincirlerini ve formül ve teoremlere ulaşmanın aynı yöntemlerini olanaklı kılan sonlu yordamlar ile değiştirilmelidir.

5. Hence the infinite can reappear in another guise in Weierstrass's theory and thus escape the precision imposed by his critique. It is, therefore, the problem of the infinite in the sense just indicated which we need to resolve once and for all. Just as in the limit processes of the infinitesimal calculus, the infinite in the sense of the infinitely large and the infinitely small proved to be merely a figure of speech, so too we must realize that the infinite in the sense of an infinite totality, where we still find it used in deductive methods, is an illusion. Just as operations with the infinitely small were replaced by operations with the finite which yielded exactly the same results and led to exactly the same elegant formal relationships, so in general must deductive methods based on the infinite be replaced by finite procedures which yield exactly the same results; i.e., which make possible the same chains of proofs and the same methods of getting formulas and theorems.

— "Sonsuz" Bir Eğretilemedir

6. Kuramımın hedefi en temel anlamda matematiksel yöntemlerin pekinliğini sağlamaktır. Bu giderek sonsuz küçüklük kalkülüsünün bunalımlı dönemi sırasında bile başarılmış olmayan bir görevdir. Bu kuram böylece Weierstrass'ın analiz için kendi temeli yoluyla başarmayı umduğunu ve yerine getirme yönünde zorunlu ve önemli bir adımi atmış olduğu şeyi tamamlamalıdır.

6. The goal of my theory is to establish once and for all the certitude of mathematical methods. This is a task which was not accomplished even during the critical period of the infinitesimal calculus. This theory should thus complete what Weierstrass hoped to achieve by his foundation for analysis and toward the accomplishment of which he has taken a necessary and important step.

7. Ama sonsuzun kavramını durulaştırma konusuyla ilgili çok daha genel bir bakış açısı vardır. Dikkatli bir okur matematik yazınının kaynaklarını sonsuzda bulan ahmaklık ve saçmalıklarla dolup taştığını bulacaktır. Örneğin, sanki sınırlayıcı bir koşul imiş gibi, sağın matematikte yalnızca sonlu bir sayıda tümdengelimin kabul edilebilir olduğunda direten yazarlarla karşılaşırız — sanki herhangi biri çıkıp bunların sonsuz bir sayısını üretmeyi başarmış gibi.

7. But a still more general perspective is relevant for clarifying the concept of the infinite. A careful reader will find that the literature of mathematics is glutted with inanities and absurdities which

have had their source in the infinite. For example, we find writers insisting, as though it were a restrictive condition, that in rigorous mathematics only a finite number of deductions are admissible in a proof as if someone had succeeded in making an infinite number of them.

8. Yine çoktandır terkedildiklerini sandığımız eski karşıçıkışlar değişik biçimlerde yeniden ortaya çıkarlar. Örneğin yakınlarda görünen biri şudur: Gerçi bir kavramı herhangi bir risk olmaksızın, e.d. çelişkiler yaratmaksızın getirmek olanaklı olabilse de, ve üstelik getirilmesinin hiçbir çelişkinin doğmasına neden olmadığı tanıtlanabilse bile, gene de kavramın getirilmesi böylelikle aklanmış olmaz. Bu tam olarak bir zamanlar karmaşık-imgesel sayılara karşı getirilen şu aynı karşıçıkış değil midir: ‘‘Doğru, kullanımları çelişkilere götürmez; ama gene de getirilmeleri yersizdir, çünkü imgesel büyüklükler yoktur’’? Eğer, tanıtlayıcı tutarlıktan ayrı olarak, bir ölçmenin aklanması sorusu herhangi bir anlam taşıyacaksa, ancak ölçmenin birlikte yer alan başarının eşliğinde olup olmadığını saptamaktan oluşabilir. Böyle başarı gerçekte özseldir, çünkü başka yerlerde olduğu gibi matematikte de başarı en yüksek mahkemedir ki kararlarına herkes boyun eğer.

8. Also old objections which we supposed long abandoned still reappear in different forms. For example, the following recently appeared: Although it may be possible to introduce a concept without risk, i.e., without getting contradictions, and even though one can prove that its introduction causes no contradictions to arise, still the introduction of the concept is not thereby justified. Is not this exactly the same objection which was once brought against complex-imaginary numbers when it was said: ‘‘True, their use doesn’t lead to contradictions. Nevertheless their introduction is unwarranted, for imaginary magnitudes do not exist.’’? If, apart from proving consistency, the question of the justification of a measure is to have any meaning, it can consist only in ascertaining whether the measure is accompanied by commensurate success. Such success is in fact essential, for in mathematics as elsewhere success is the supreme court to whose decisions everyone submits.

— Matematik De Pragmatik Bir Bilimdir!

Einstein’ın geometrinin fizikselleştirilmesi istemine koşut olarak, bu Hilbert’in matematiğin fizikselleştirilmesi istemini anlatım yollarından biridir. Matematikte de böyle pragmatizme alışmamız gerekir. Bir sonraki paragraf tümdengelimli bildirimlerin çelişkilere götürdükleri, buna karşı yalnızca "olguların" çelişkiden bağışık olduklarını belirtir. Hilbert’in matematiğe yaklaşımının felsefi temelleri tamamlanmıştır ve bütünüyle açıkta yatar, ve bunlar bir çıkarsama girişimi ile ortaya serilmeyi gereksizleştirir.

“The only infallible criterion of wisdom to vulgar minds — success.” — Edmund Burke

9. Kimi insanların hayaletler görmesi gibi, bir başka yazar ne olursa olsun hiçbir bildirimin yapılmadığı yerde bile çelişkiler görüyor gibi görünür, örneğin ‘‘tutarlı olarak işlev görmesini’’ özel bir sayıltı olarak aldığı somut duyum dünyasında. Benim kendim her zaman yalnızca bildirimlerin, ve tümdengelimler yoluyla bildirimlere götürdükleri ölçüde hipotezlerin birbirleri ile çelişebileceklerini kabul etmişimdir. Olguların ve olayların kendilerinin çelişki içinde olabilecekleri görüşü bana dikkatsiz düşünmenin birincil bir örneği olarak görünür.

9. As some people see ghosts, another writer seems to see contradictions even where no statements whatsoever have been made, viz., in the concrete world of sensation, the ‘‘consistent functioning’’ of which he takes as special assumption. I myself have always supposed that only statements, and hypotheses insofar as they lead through deductions to statements, could contradict one another. The view that facts and events could themselves be in contradiction seems to me to be a prime

example of careless thinking.

— Hilbert İçin Çelişki Görgül / Olgusal Değil Ama Salt Düşünseldir

10. Yukarıdaki gözlemlerin biricik amacı sonsuzun doğasının belirleyici durulaştırmasının, yalnızca özelleşmiş bilimsel ilgilerin alanına ait olmak yerine, insan anlağının kendisinin vakarı için gerekli olduğu olgusunu göstermektir.

10. The foregoing remarks are intended only to establish the fact that the definitive clarification of the nature of the infinite, instead of pertaining just to the sphere of specialized scientific interests, is needed for the dignity of the human intellect itself.

11. Çok eski zamanlardan bu yana, sonsuz insanları başka her sorudan daha çok heyecana düşürmüştür. Hemen hemen başka hiçbir düşünce insan düşüncesini böylesine verimli olarak uyarmamıştır. Gene de başka hiçbir kavram ondan daha çok durulaştırma gereksiniminde değildir.

11. From time immemorial, the infinite has stirred men's emotions more than any other question. Hardly any other idea has stimulated the mind so fruitfully. Yet, no other concept needs clarification more than it does.

— Sonsuzluk Kavramı Ve Heyecan

['Sonsuzluk kavramının yarattığı heyecanı sonsuzu bir nicelik olarak düşünen bilinç çok geçmeden bir can sıkıntısı olarak yaşadığını görür.]

12. Sonsuzun doğasını durulaştırma işine dönmeden önce, kısaca sonsuza gerçekte hangi anlamın verildiğini belirtmeliyiz. İlkin fizikten ne öğrenebileceğimize bakalım. Kişinin doğal olaylar ve özdek konusundaki ilk saf izlenimi kalıcılık, süreklilik izlenimidir. Bir parça metali ya da belli bir hacımdaki sıvıyı irdelediğimiz zaman, sınırsızca bölünebilir oldukları, en küçük parçalarının bütün ile aynı özellikleri sergilediği izlenimini ediniriz. Ama araştırma yöntemlerinin özdek fiziğini yeterince inceltildiği her yerde, bilimciler çabalarının eksikliğinden değil ama şeylerin doğasının kendisinden doğan bölünebilirlik sınırları ile karşılaşmışlardır. Buna göre giderek modern bilimin eğilimini sonsuz küçükten kurtulma olarak bile yorumlayabiliriz. Eski natur non facit saltus ilkesi yerine, giderek karşıtını ileri sürebiliriz: "doğa sıçramalar yapar."

12. Before turning to the task of clarifying the nature of the infinite, we should first note briefly what meaning is actually given to the infinite. First let us see what we can learn from physics. One's first naive impression of natural events and of matter is one of permanency, of continuity. When we consider a piece of metal or a volume of liquid, we get the impression that they are unlimitedly divisible, that their smallest parts exhibit the same properties that the whole does. But wherever the methods of investigating the physics of matter have been sufficiently refined, scientists have met divisibility boundaries which do not result from the shortcomings of their efforts but from the very nature of things. Consequently we could even interpret the tendency of modern science as emancipation from the infinitely small. Instead of the old principle natura non facit saltus, we might even assert the opposite, viz., "nature makes jumps."

— Sonsuzluk Olgusal Olarak İrdeleniyor: Görgül Özdek Sonsuza Bölünebilir Mi?

— Modern Bilim Sonsuzluk Kavramından Kurtulma Eğilimindedir

13. Tüm özdeğin "atomlar" denilen ve bileşimleri ve bağıntıları tüm mikroskopik nesneler türlülüğünü üreten çok küçük yapı taşlarından oluştuğu yaygın olarak bilinir. Gene de fizik özdeğin atomizminde durmadı.* Geçtiğimiz yüzyılın sonunda ilk bakışta çok daha tuhaf görünen elektrik

atomizmi ortaya çıktı. O güne dek bir sıvı olarak düşünülmüş ve sürekli etkin bir etmenin modeli olarak görülmüş olan elektriğin o zaman pozitif ve negatif elektronlardan yapıldığı gösterildi.

13. It is common knowledge that all matter is composed of tiny building blocks called ‘‘atoms,’’ the combinations and connections of which produce all the variety of macroscopic objects. Still physics did not stop at the atomism of matter. At the end of the last century there appeared the atomism of electricity which seems much more bizarre at first sight. Electricity, which until then had been thought of as a fluid and was considered the model of a continuously active agent, was then shown to be built up of positive and negative electrons.

— Özdeğin Atomizmi

[‘Atom’ "asıl kavramında" modern fiziğin çekirdek ve elektronlardan oluşan görgül tasarımı değildir. Gene de modern yazarlar hiç de seyrek olmamak üzere ‘top’ ya da ‘güneş dizgesi’ biçiminde tasarımlanan atomun bölünebilirliğinin gösterilmesiyle antik Atom kavramının çürütüldüğünü ve böylece modern düşüncenin antik düşünceye karşı üstünlüğünün gösterildiğine inanırlar. Gerçekte bu durum modern görgül ya da analitik düşüncenin henüz çocuksu bir düşünce olduğunun ve analitik oldukça her zaman böyle kalacağının tanıtıdır.]

14. Özdek ve elektriğe ek olarak, fizikte kendisi için sakınım yasasının geçerli olduğu bir başka kendilik, e.d. enerji vardır. Ama enerjinin bile sonsuz bölünebilirliği koşulsuz olarak kabul etmediği doğrulanmıştır. Planck enerji nicelerini keşfetmiştir.*

14. In addition to matter and electricity, there is one other entity in physics for which the law of conservation holds, viz., energy. But it has been established that even energy does not unconditionally admit of infinite divisibility. Planck has discovered quanta of energy.

*[Yine vurgulanan şey özdeğin olduğu gibi enerjinin de sonsuza dek bölünemez olduğu, belli bir quantum sınırında bölünebilmenin sonuna ulaşıp orada kaldığıdır. Ama bu hiç kuşkusuz Kant’ın da usun bir çatışkısı diyecek olduğu şeydir. Çünkü her quantum / nice, salt "belirli bir nicelik" olduğu için, bölünmeyi kabul eder. Analitik düşünce çatışkıyı görür. Kant çatışkının çözülemez bir sorun yarattığını söyler. Analitik düşünce yanlardan birini doğrular. Ve doyum içinde uslamlamasını sürdürür. Ama eğer karşı savı da algılayacak olursa, Paradoks! diye bağırır. Paradoks çatışkının analitik Anlak için çözümsüz biçimidir.]

15. Bu nedenle, sonsuz ölçüde küçük olanı olgusallaştırmak için gerekli olan bölünebilirlik türünü kabul eden türdeş bir süreklilik [continuum] olgusallıkta hiçbir yerde bulunmaz. Bir süreklinin sonsuz bölünebilirliği yalnızca düşüncede varolan bir işlemdir. Yalnızca bir düşüncedir ki gerçekte doğa üzerine gözlemlerimizin ve fiziksel ve kimyasal deneylerimizin sonuçları tarafından çürütülür.

15. Hence, a homogeneous continuum which admits of the sort of divisibility needed to realize the infinitely small is nowhere to be found in reality. The infinite divisibility of a continuum is an operation which exists only in thought. It is merely an idea which is in fact impugned by the results of our observations of nature and of our physical and chemical experiments.

— Türdeş Süreklilik Olgusallıkta Bulunmaz; Sonsuza Bölünebilirlik Bir Yanılsamadır

16. Sonsuzun doğada bulunup bulunmadığı sorusu ile karşılaştığımız ikinci yer bir bütün olarak evrenin irdelemesidir. Burada sonsuz ölçüde büyük birşeyi kapsayıp kapsamadığını belirlemek için evrenin genişliğini irdelememiz gerekir. Ama yine burada modern bilim, özellikle gökbilim, soruyu yeniden açmıştır ve çözmeye çalışmaktadır — metafiziksel kurgunun özürlü yöntemi ile değil, ama

deney üzerine ve doğa yasalarının uygulaması üzerine dayalı nedenler yoluyla.* Burada da sonsuzluğa yönelik ciddi karşıçıkışlar bulunmuştur. Euklides geometrisi zorunlu olarak uzayın sonsuz olduğu konutlamasına götürür. Ama Euklides geometrisinin gerçekten de tutarlı bir kavramsal dizge olmasına karşın, bundan Euklides geometrisinin olgusallıkta edimsel olarak geçerli olduğu sonucu çıkmaz. Uzayın Euklides geometrisine uygun olup olmadığı ancak gözlem ve deney yoluyla belirlenebilir.** Uzayın sonsuzluğunu arı kurgu yoluyla tanıtlama girişimi kaba yanılgılar kapsar. Belli bir uzay parçasının dışında her zaman daha çok uzay olması olgusundan yalnızca uzayın sınırsız olduğu sonucu çıkar, sonsuz olduğu değil. Sınırlanmamışlık ve sonluluk bağdaşabilirdirler. Eliptik denilen geometride, matematiksel araştırma doğal bir sonlu evren modeli sunar.*** Bugün Euklides geometrisinin terkedilmesi yalnızca matematiksel ya da felsefi bir kurgu değildir, ama başlangıçta evrenin sonluluğu sorusu ile hiçbir ilgileri olmayan irdelemeler tarafından ileri sürülmüştür. Einstein Euklides geometrisinin terk edilmesi gerektiğini göstermiştir. Einstein kendi yerçekimi kuramının temelinde, evrenbilimsel soruları ele alır ve sonlu bir evrenin olanaklı olduğunu gösterir.**** Dahası, gökbilimin tüm sonuçları evrenin eliptik olduğu konutlaması ile eksiksiz olarak bağdaşabilirdir.

16. The second place where we encounter the question of whether the infinite is found in nature is in the consideration of the universe as a whole. Here we must consider the expanse of the universe to determine whether it embraces anything infinitely large. But here again modern science, in particular astronomy, has reopened the question and is endeavoring to solve it, not by the defective means of metaphysical speculation, but by reasons which are based on experiment and on the application of the laws of nature. Here, too, serious objections against infinity have been found. Euclidean geometry necessarily leads to the postulate that space is infinite. Although euclidean geometry is indeed a consistent conceptual system, it does not thereby follow that euclidean geometry actually holds in reality. Whether or not real space is euclidean can be determined only through observation and experiment. The attempt to prove the infinity of space by pure speculation contains gross errors. From the fact that outside a certain portion of space there is always more space, it follows only that space is unbounded, not that it is infinite. Unboundedness and finiteness are compatible. In so-called elliptical geometry, mathematical investigation furnishes the natural model of a finite universe. Today the abandonment of euclidean geometry is no longer merely a mathematical or philosophical speculation but is suggested by considerations which originally had nothing to do with the question of the finiteness of the universe. Einstein has shown that euclidean geometry must be abandoned. On the basis of his gravitational theory, he deals with cosmological questions and shows that a finite universe is possible. Moreover, all the results of astronomy are perfectly compatible with the postulate that the universe is elliptical.

— Euklides Geometrisi: Mantıksal Olarak Uzay Sonsuzdur

— Euklides Geometrisinin Gerçekliğini Gözlem Ve Deney Doğrulamalıdır [Burada Hilbert bir kez daha tipik pozitivist konumu doğrular: Kuram olgu tarafından doğrulanmalıdır. Ama olgunun kendisinin özsel olarak "kavramsal" olduğu gerçeği bizi kuramın ancak kuram tarafından, mantığın ancak mantık tarafından sınanabileceği kavrayışına götürür. Hilbert pozitivizmin bu yalın mantıksal gerçeği gözden kaçıran saflığının bilincinde değildir.]

— Euklides Geometrisini Terketmenin Gerekçeleri

— Einstein Euklides Geometrisinin Terkedilmesi Gerektiğini Göstermiştir

*Hilbert bilinen önyargı üzerine oynuyor. ‘Deneyler’ yoluyla, ‘gökbilimsel gözlem’ yoluyla ‘sonsuzluk’ sorununun çözülebileceğinden söz etmek hiç kuşkusuz kötü metafizik ya da mantıksızlık

denilen şey olmalıdır.

**Yine istenen şey kavramsal bir dizgenin görgül veriler tarafından doğrulanmasıdır. Felsefe, tersine, görgül olanın mantıksal olarak doğrulanması gerektiğini ileri sürer. Aslında Ptolemi'den Galileo'ya, Kepler'den Newton'a dek soyut-kavramsal geometri olgusal-nesnel uzay üzerinde uygulanmış, ve deneysel-görgül olanın geometrik olan tarafından denetlendiği doğrulanmıştır (ya da yine de görgül olana üstünlük vereceksek, görgül olan geometrik ya da a priori olanı DIŞSAL OLARAK doğrulamıştır, bu olanaklıdır çünkü görgül olan en sonunda kavramsal bir yapıdadır). (Kategorilerin görüngüyü belirlemesi bağlamında Kant'a göndermede bulunmayı aklayabilecek tek şey felsefenin genel sorunlarının özellikle onun tarafından popülerleştirilmiş olması ve Avrupa felsefeciliğinin konuya yaklaşımlarında bir tür ölçün olarak özellikle onun formülasyonlarının kullanılmasıdır.)

***Eliptik geometri ya da Riemann geometrisi. Euklides geometrisine karşı ileri sürülen almaşıklardan biri. Uzayı bir kürenin yüzeyi olarak varsayar ve böylece Euklides geometrisinin bir küre yüzeyi üzerindeki dönüşümüdür. Hiç kuşkusuz bu geometri kendi alanında hiçbir biçmde usdışı değildir ve Euklides'in Öğeler'inin belitleri ile çelişmesi söz konusu değildir..

****Hilbert nesnel olarak düşünmez, kavramın kendi mantığını izlemez, tersine olguları önceden verdiği yargıya göre yorumlar: Görgüllük biricik gerçeklik ölçütü olunca, hiç kuşkusuz ancak sonluluk doğrulanabilir, sonsuzluk değil (görgül olan kavramı gereği sonludur). Ya da, salt görgül-duyusal olarak tanıtlanabilecek olan doğrulanacaksa, Evren ancak sonlu olabilir. Ama bu saçmalığın sonsuzluğu Evrenin sonsuzluğu ile yarışabilir. Çünkü hiçbir görgül kanıt, gözlem, deneyim vb. evrenin 'sonluluğunu' dolaysızca göstermez, ve böylece sonluluğu ileri sürmenin kendisi de salt kuramsal bir tutumdur. Görgücülük sözcüğün en usdışı anlamında metafiziktir.

17. Evrenin sonlu olduğunu iki açıdan, e.d., sonsuz ölçüde küçük ve sonsuz ölçüde büyük açısından saptadık. Ama sonsuz gene de düşünmemizde haklı bir yer dolduruyor, ve vazgeçilemez bir kavram rolünü oynuyor olabilir. Durumun matematikte ne olduğunu görelim. İlkin insan anlığının en arı ve en yalın ürününü, e.d. sayı kuramını irdeleyelim. Sayı kuramının öğesel formüllerinin varsıl türlülüğünden tek bir formülü, örneğin şu formülü irdeleyelim:

12 + 22 + 32 + . . . + n2 = 1/6n(n + 1)(2n + 1)

17. We have established that the universe is finite in two respects, i.e., as regards the infinitely small and the infinitely large. But it may still be the case that the infinite occupies a justified place in our thinking, that it plays the role of an indispensable concept. Let us see what the situation is in mathematics. Let us first interrogate that purest and simplest offspring of the human mind, viz., number theory. Consider one formula out of the rich variety of elementary formulas of number theory, e.g., the formula

12 + 22 + 32 +. . . + n2 = 1/6n(n + 1)(2n + 1)

— Evren Sonsuz Küçükte Ve Sonsuz Büyükte Sonludur

— Sayı Kuramı İrdeleniyor

[Hilbert 'sonsuz ölçüde küçük' ve 'sonsuz ölçüde büyük' birer sonludur der. Yazı hiçbir irdelemeye değmez olan bu türden çelişkilerle dolup taşar.]

18. n yerine ne olursa olsun herhangi bir tamsayı geçirebildiğimiz için — örneğin n = 2 ya da n = 5 —, bu formül örtük olarak sonsuz çoklukta önerme kapsar. Bu karakteristik bir formüle özseldir.

Formülün aritmetiksel bir problemin çözümünü temsil edebilmesini sağlar ve tanıtı için özel bir düşünceyi zorunlu kılar. Öte yandan, şu bireysel sayısal eşitlikler

$12 + 22 = 1/6 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5$

$12 + 22 + 32 + 42 + 52 = 1/6 \cdot 5 \cdot 6 \cdot 11$

yalnızca hesaplama yoluyla doğrulanabilirler ve bu nedenle bireysel olarak hiçbir özel önemleri yoktur.

18. Since we may substitute any integer whatsoever for n, for example $n = 2$ or $n = 5$, this formula implicitly contains infinitely many propositions. This characteristic is essential to a formula. It enables the formula to represent the solution of an arithmetical problem and necessitates a special idea for its proof. On the other hand, the individual numerical equations

$12 + 22 = 1/6 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5$

$12 + 22 + 32 + 42 + 52 = 1/6 \cdot 5 \cdot 6 \cdot 11$

can be verified simply by calculation and hence individually are of no especial interest.

19. Önemli ve verimli ideal öğeler yönteminde sonsuzun kavramının bütünüyle ayrı ve bütünüyle benzersiz bir anlayışı ile karşılaşırız. İdeal öğeler yöntemi giderek öğesel düzlem geometride bile kullanılır. Düzlemin noktaları ve doğru çizgileri başlangıçta olgusal, edimsel olarak varolan nesnelerdir. Onlar için geçerli olan belitlerden biri bağıntı belitidir: iki noktadan bir ve yalnızca bir doğru çizgi geçer. Bu belitten iki doğru çizginin en çoğundan tek bir noktada kesiştikleri beliti çıkar. İki doğru çizgi her zaman bir noktada kesişirler gibi bir teorem yoktur, çünkü iki doğru çizgi pekala koşut olabilir. Gene de ideal öğeleri, e.d. sonsuz ölçüde uzun çizgileri ve sonsuzluktaki noktaları getirerek iki doğru çizgi her zaman bir ve yalnızca bir noktada kesişirler teoreminin evrensel olarak doğru çıkmasını sağlayabileceğimizi biliyoruz. Bu ideal "sonsuz" öğeler bağıntı yasaları dizgesini olanaklı olduğu ölçüde yalın ve kolayca anlaşılır kılma üstünlüğünü taşırlar. Dahası, bir nokta ve bir doğru çizgi arasındaki bakışım nedeniyle, geometri için o çok verimli olan ikilik ilkesi doğar.

19. We encounter a completely different and quite unique conception of the notion of infinity in the important and fruitful method of ideal elements. The method of ideal elements is used even in elementary plane geometry. The points and straight lines of the plane originally are real, actually existent objects. One of the axioms that hold for them is the axiom of connection: one and only one straight line passes through two points. It follows from this axiom that two straight lines intersect at most at one point. There is no theorem that two straight lines always intersect at some point, however, for the two straight lines might well be parallel. Still we know that by introducing ideal elements, viz., infinitely long lines and points at infinity, we can make the theorem that two straight lines always intersect at one and only one point come out universally true. These ideal "infinite" elements have the advantage of making the system of connection laws as simple and perspicuous as possible. Moreover, because of the symmetry between a point and a straight line, there results the very fruitful principle of duality for geometry.

— 'İdeal Öğeler'; 'Başlangıçta' Reel Öğeler

['İdeal öğeler' anlatımı belitlerin, tanımların vb. 'görgül' kökenlerini vurgulamak için getirilir.]

20. İdeal öğelerin kullanımının bir başka örneği cebirin bir eşitliğin köklerinin varoluşu ve sayısı konusundaki teoremleri yalınlaştırmaya hizmet eden tanıdık karmaşık-imgesel büyüklükleridir.

20. Another example of the use of ideal elements are the familiar complex-imaginary magnitudes of algebra which serve to simplify theorems about the existence and number of the roots of an equation.

21. Tıpkı sonsuz çoklukta doğru çizginin, e.d. birbirlerine koşut olan çizgilerin geometride bir ideal noktayı tanımlamak için kullanılmaları gibi, sonsuz çoklukta sayıların belli dizgeleri de bir ideal sayıyı tanımlamak için kullanılır. İdeal öğeler ilkesinin bu uygulaması tümü içinde en dahice olanıdır. Eğer bu ilkeyi tüm cebir için dizgesel olarak uygularsak, tam olarak 1, 2, 3, 4 . . . gibi tanıdık bütün sayılar için geçerli olan o aynı yalın ve tanıdık bölme yasalarını elde ederiz. Daha şimdiden yüksek aritmetiğin alanı içerisindeyiz.

21. Just as infinitely many straight lines, viz., those parallel to each other, are used to define an ideal point in geometry, so certain systems of infinitely many numbers are used to define an ideal number. This application of the principle of ideal elements is the most ingenious of all. If we apply this principle systematically throughout an algebra, we obtain exactly the same simple and familiar laws of division which hold for the familiar whole numbers 1, 2, 3, 4, ... We are already in the domain of higher arithmetic.

22. Şimdi matematiğin en estetik ve en ince kuruluşlu yapısına, e.d. analize geliyoruz. Daha şimdiden sonsuzluğun analizde öncü bir rol oynadığını biliyorsunuz. Belli bir anlamda, matematiksel analiz sonsuzun bir senfonisidir.

22. We now come to the most aesthetic and delicately erected structure of mathematics, viz., analysis. You already know that infinity plays the leading role in analysis. In a certain sense, mathematical analysis is a symphony of the infinite.

23. Sonsuz küçüklük kalkülüsünde yapılan olağanüstü ilerleme başlıca sonsuz çoklukta öğelerin matematiksel dizgeleri ile çalışmaktan doğar. Ama, sonsuzu ‘‘çok büyük’’ ile özdeşleştirmek çok usayatkın göründüğü için, çok geçmeden bir ölçüde eski sofistlerin de bildikleri tutarsızlıklar, sonsuz küçüklük kalkülüsünün o ünlü paradoksları doğar. Ama sonlu için geçerli olan birçok teoremin (örneğin, parça bütünden küçüktür, bir en küçük ve en büyüğün varoluşu, bir toplamın ya da çarpımın terimlerinin düzeninin kendi içinde değiştirilebilirliği) dolaysızca ve sınırsızca sonsuza genişletilemeyeceğinin anlaşılması temel ilerleme anlamına geliyordu. Bu denemenin başında dediğim gibi, bu sorular özellikle Weierstrass’ın keskin kavrayışı yoluyla tam olarak durulaştırılmışlardır. Bugün analiz yalnızca kendi alanı içerisinde yanılmaz olmakla kalmaz, ama sonsuzu kullanmak için de yararlı bir araç olmuştur.

23. The tremendous progress made in the infinitesimal calculus results mainly from operating with mathematical systems of infinitely many elements. But, as it seemed very plausible to identify the infinite with the ‘‘very large,’’ there soon arose inconsistencies which were known in part to the ancient sophists, viz., the so-called paradoxes of the infinitesimal calculus. But the recognition that many theorems which hold for the finite (for example, the part is smaller than the whole, the existence of a minimum and a maximum, the interchangeability of the order of the terms of a sum or a product) cannot be immediately and unrestrictedly extended to the infinite, marked fundamental progress. I said at the beginning of this paper that these questions have been completely clarified, notably through Weierstrass’s acuity. Today, analysis is not only infallible within its domain but has become a practical instrument for using the infinite.

24. Ama analiz yalnız başına bize sonsuzun doğasına ilişkin en derin içgörüyü vermez. Bu içgörüyü bizim için üreten şey genel bir felsefi düşünme yoluna yaklaşan ve sonsuza ilişkin bütün sorular

karmaşası üzerine yeni bir ışık düşürmek için tasarlanan bir disiplindir. George Cantor tarafından yaratılan bu disiplin küme kuramıdır. Bu denemede, küme kuramının yalnızca Cantor'un öğretisinin asıl özeğini oluşturan o benzersiz ve özgün parçası ile, e.d. sonluötesi sayılar kuramı ile ilgileniyoruz. Bu kuram, sanırım, matematiksel dehanın en ince ürünüdür ve insanın arı anlıksal etkinliğinin en yüksek başarımlarından biridir. O zaman bu kuram nedir?

24. But analysis alone does not provide us with the deepest insight into the nature of the infinite. This insight is procured for us by a discipline which comes closer to a general philosophical way of thinking and which was designed to cast new light on the whole complex of questions about the infinite. This discipline, created by George Cantor, is set theory. In this paper, we are interested only in that unique and original part of set theory which forms the central core of Cantor's doctrine, viz., the theory of transfinite numbers. This theory is, I think, the finest product of mathematical genius and one of the supreme achievements of purely intellectual human activity. What, then, is this theory?

— Cantor'un Sonluötesi Sayılar Kuramı

25. Sonsuz üzerine Cantor'un getirdiği yeni anlayışı kısaca nitelendirmek isteyen biri diyebilir ki analizde sonsuz ölçüde büyük ve sonsuz ölçüde küçük ile yalnızca sınırlayıcı kavramlar olarak, 'oluş'ta olan, olmakta olan birşey olarak ilgileniriz, e.d. gizil sonsuz ile ilgileniriz. Ama bu gerçek sonsuz değildir. Gerçek sonsuz ile 1, 2, 3, 4, . . . gibi sayıların bütünlüğünün kendisini tamamlanmış bir birlik olarak gördüğümüz zaman, ya da bir aralığın noktalarını şeylerin hep birden varolan bir bütünlüğü olarak gördüğümüz zaman karşılaşırız. Bu sonsuzluk türü edimsel sonsuzluk olarak bilinir.

25. Someone who wished to characterize briefly the new conception of the infinite which Cantor introduced might say that in analysis we deal with the infinitely large and the infinitely small only as limiting concepts, as something becoming, happening, i.e., with the potential infinite. But this is not the true infinite. We meet the true infinite when we regard the totality of numbers 1, 2, 3, 4, . . . itself as a completed unity, or when we regard the points of an interval as a totality of things which exists all at once. This kind of infinity is known as actual infinity.

— Gizil Sonsuz: Oluş Sürecindeki Sonsuz

— Edimsel Sonsuz: Bir Aralığın Noktaları

[Bunlar ilk bakışta örneğin Hegel'in konuşma yolunda 'kendinde' sonsuz ve 'kendi için' sonsuz kavramlarına karşılık düşüyor görünürler. Ama burada Hilbert'in her 'iki' sonsuz biçimi de soyut nicelik alanında kalır.

Gizil sonsuz oluş sürecinde olan sonsuzdur, henüz sonsuz değil ama sonlu bir nice, belirli bir sayıdır. Yalnızca ilerlemekte, ama hiçbir zaman sonsuza erişememektedir. Böylece her sayı, örneğin 1, 2, . . . vb., ya da giderek olumsuz sayılar bile birer gizil sonsuzdur, yeter ki 'ilerliyor' olsunlar. Doğal usumuz, ya da kurgul usumuz, böyle bir kurguyu kavramaya yetenekli değildir. Öte yandan bunun diyalektik ile bir ilgisi de yoktur. Usun böyle birşeyi doğrulamasının biricik yolu kendini yadsımak, usdışına geçmektir. Ve bilindiği gibi usdışını doğrulamak insan usu için hiç de güç birşey değildir: Etki nedeni öncelediği zaman, genişliksiz bir doğru olan çizgideki boyutsuz noktalar sayıldığı zaman, ya da parça bütünden büyük olduğu zaman, uzaylar bükülebildiği zaman, o zaman yer alan şey tam olarak usdışına geçiştir.

Bu paragrafta Hilbert'in kendi ile çelişkileri bütünüyle açıkta yatar. Doğal usumuzun yargılarına

güvenmeliyiz.]

26 a. Özellikle matematiğin temelleri üzerine çalışmaları ile ünlü iki matematikçi olan Frege ve Dedekind birbirlerinden bağımsız olarak matematik için hem sezgiden hem de deneyimden bağımsız olan bir temel sağlamak için edimsel sonsuzu kullandılar. Bu temel yalnızca arı mantık üzerine kuruluydu ve yalnızca mantıksal olan tümdengelimlerden yararlanıyordu. Dedekind giderek işi sonlu sayı kavramını sezgiden almayıp tersine bir sonsuz küme* kavramını kullanma yoluyla mantıksal olarak türetmeye dek vardırdı. Ama edimsel sonsuz kavramını dizgesel olarak geliştiren Cantor oldu. Sonsuzun daha önce sözü edilen iki örneğini irdeleyelim:

1, 2, 3, 4, ...

0 ve 1 aralığının noktaları, ya da, yine aynı şey, 0 ve 1 arasındaki gerçek sayılar bütünlüğü.

26 a. Frege and Dedekind, the two mathematicians most celebrated for their work in the foundations of mathematics, independently of each other used the actual infinite to provide a foundation for arithmetic which was independent of both intuition and experience. This foundation was based solely on pure logic and made use only of deductions that were purely logical. Dedekind even went so far as not to take the notion of finite number from intuition but to derive it logically by employing the concept of an infinite set. But it was Cantor who systematically developed the concept of the actual infinite. Consider the two examples of the infinite already mentioned

1, 2, 3, 4, ...

The points of the interval 0 to 1 or, what comes to the same thing, the totality of real numbers between 0 and 1.

*[Burada söyleme bütünüyle önemsiz birşey gibi ‘sonsuz küme’ tasarımı katılır. ‘Sonsuz küme’ gerçekte mantıksalın karşıtıdır: Burada top ‘sezgi’ye atılır, çünkü sezgi imgelemin tüm olanağını kullanarak kendine öyle bir belirsizlik yaratır ki, duruluğun yittiği bu ortamda saçmalık da anlamını yitirir. Küme kavramı doğal ustaki ‘anlamından’ sıyrılır, ve sözde ‘sezgisel’ bir yapıntı olur: Karşılaştırılabilir sonsuzlar gerçekte birer sonludurlar.

Lütfen bir sonraki notu izleyin.]

26 b. Bu örnekleri büyüklükleri bakış açısından irdelemek bütünüyle doğaldır. Ama böyle irdeleme ortaya bugün her matematikçinin tanışık olduğu hayrete düşürücü sonuçlar serer. Çünkü tüm kesirli sayılar kümesini, e.d. 1/2, 1/3, 1/4, . . ., 3/7, . . ., kesirlerini irdelediğimizde görürüz ki — yalnızca büyüklüğünün bakış açısından — bu küme tamsayılar kümesinden daha büyük değildir. Bu nedenle kesirli sayılar olağan yolda sayılabilir, e.d. numaralanabilirdiler deriz. Aynı şey sayıların tüm köklerinin kümesi için, aslında tüm cebirsel sayılar kümesi için geçerlidir. İkinci örnek birinciye andırımlıdır. Oldukça şaşırtıcıdır ki, bir karenin ya da küpün tüm noktalarının kümesi 0 ve 1 aralığının noktalarının kümesinden daha büyük değildir.* Tüm sürekli işlevler kümesi için de bu böyledir. Bu olguları ilk kez öğrenmeniz üzerine, büyüklük bakış açısından yalnızca tek bir benzersiz sonsuz olduğunu düşünebilirsiniz. Hiç de değil! (1) ve (2)’nci örneklerdeki kümeler, bizim deyimimiz ile, ‘‘eşdeğer’’ değildir. Tersine, küme (2) numaralanamaz, çünkü küme (1)’den daha büyüktür.** Cantor’un kuramında yeni ve özgün olan ile bu noktada karşılaşırız. Bir aralığın noktaları olağan yolda, e.d. 1, 2, 3 . . . diye sayılamaz. Ama, edimsel sonsuzu kabul ettiğimize göre, burada durmamız gerekmez. 1, 2, 3 . . . diye saydığımızda, böyle numaralanan nesneleri hep birden tikel bir düzende varolan bir sonsuz küme olarak görebiliriz. Eğer, Cantor’u izleyerek, bu tip düzene w dersek, o zaman sayma doğallıkla $w + 1$, $w + 2$, . . . ile $w + w$ ya dek ya da $w \cdot 2$ ye dek sürer,

ve sonra yine

$(w \cdot 2) + 1, (w \cdot 2) + 2, + (w \cdot 2) + 3, \ldots (w \cdot 2) + w$, ya da $w \cdot 3$,

ve dahası

$w \cdot 2, w \cdot 3, w \cdot 4, \ldots w \cdot w$ (ya da w2), $w2 + 1 \ldots$,

öyle ki sonunda şu tabloyu elde ederiz:

$1, 2, 3, \ldots$
$w, w + 1, w + 2, \ldots$
$w \cdot 2, (w \cdot 2) + 1, (w \cdot 2) + 2, \ldots$
$w \cdot 3, (w \cdot 3) + 1, (w \cdot 3) + 2, \ldots$
.
.
.
$w2, w2 + 1, \ldots$
$w2 + w, w2 + w \cdot 2, + w2 + w \cdot 3, \ldots$
$w2 \cdot 2, (w2 \cdot 2) + 1, \ldots$
$(w2 \cdot 2) + w, (w2 \cdot 2) + (w \cdot 2), \ldots$
$w3, \ldots$
$w4, \ldots$
.
.
.

26 b. It is quite natural to treat these examples from the point of view of their size. But such a treatment reveals amazing results with which every mathematician today is familiar. For when we consider the set of all rational numbers, i.e., the fractions 1/2, 1/3, 1/4, . . ., 3/7, . . ., we notice that — from the sole standpoint of its size — this set is no larger than the set of integers. Hence we say that the rational numbers can be counted in the usual way; i.e., that they are enumerable. The same holds for the set of all roots of numbers, indeed even for the set of all algebraic numbers. The second example is analogous to the first. Surprisingly enough, the set of all the points of a square or cube is no larger than the set of points of the interval 0 to 1. Similarly for the set of all continuous functions. On learning these facts for the first time, you might think that from the point of view of size there is only one unique infinite. No, indeed! The sets in examples (1) and (2) are not, as we say, "equivalent." Rather, the set (2) cannot be enumerated, for it is larger than the set (1). We meet what is new and characteristic in Cantor's theory at this point. The points of an interval cannot be counted in the usual way, i.e., by counting 1, 2, 3, ... But, since we admit the actual infinite, we are not obliged to stop here. When we have counted 1, 2, 3, . . ., we can regard the objects thus enumerated as an infinite set existing all at once in a particular order. If, following Cantor, we call the type of this order w, then counting continues naturally with $w + 1, w + 2, \ldots$ up to $w + w$ or $w \cdot 2$, and then again

$(w \cdot 2) + 1, (w \cdot 2) + 2, + (w \cdot 2) + 3, \ldots (w \cdot 2) + w$, or $w \cdot 3$,

and further

w · 2, w · 3, w · 4, . . . w · w (or w2), w2 + 1 . . .,

so that we finally get this table:

1, 2, 3, . . .
w, w + 1, w + 2, . . .
w · 2, (w · 2) + 1, (w · 2) + 2, . . .
w · 3, (w · 3) + 1, (w · 3) + 2, . . .
.
.
.
w2, w2 + 1, . . .
w2 + w, w2 + w · 2, + w2 + w · 3, . . .
w2 · 2, (w2 · 2) + 1, . . .
(w2 · 2) + w, (w2 · 2) + (w · 2), . . .
w3 , . .
w4, . . .
.
.
.

— Tek Bir Benzersiz Sonsuz Yoktur

[*Şaşırtıcı olan şey "bir karenin ya da kübün noktaları" anlatımıdır. Gerçekten de 0 ve 1 aralığı ya da ne denli küçük olursa olsun herhangi bir 'aralık' salt kendi mantığı gereği, salt "niceliğin" doğası gereği, sonsuzun kendisidir: Ama böylelikle nicelik olmanın sınırına gelir. Bir kübün, karenin ya da çizginin noktaları anlatımı ise "usdışıdır," daha doğrusu imgesel ya da 'sezgisel' denilen şeydir ki noktayı boyutsuzluktan soyutlar. Bu bir kez kabul edildikten sonra sonsuz'lar'dan söz etmeye karşı çıkmak için hiçbir gerekçe kalmaz.

**Bir sonsuz bir başka sonsuzdan daha büyüktür! Bu gerçekten de 'özgün' bir noktadır, ve bu özgünlük yeni bir ussallığa mı yoksa bir usdışına, daha doğrusu us-bölünmesine mi götürecektir, bunu göreceğiz.]

PASCAL, "Geometrik Anlık Üzerine" (De l'esprit de géométrique, 1658)

"Ama yalnızca zayıflığımız ile ilgili bu imgesel güçlüklerin karşısına bırakalım şu doğal içgörüleri ve sağlam gerçeklikleri çıkarsınlar: Eğer uzayın belli bir sonlu sayıda bölünmezden oluştuğu doğru olsaydı, bundan her biri bir kare (eş deyişle, tüm kenarları eşit ve benzer) ama biri ötekinin iki katı olan iki uzaydan birinin bu bölünemezlerden ötekinin sayısının iki katını kapsayacağı sonucu çıkardı. Bırakalım bu sonucu kafalarında sıkı sıkıya tutsunlar, ve sonra noktalardan kareler yapma işine girişsinler, ta ki birinde ötekinin noktalarının iki katı nokta olan iki kare buluncaya dek; ve o zaman dünyadaki tüm geometricilerin onlara boyun eğmesini sağlayacağım. Ama eğer bu doğallıkla olanaksızsa, daha açık olarak, eğer noktalardan biri ötekinin noktalarının iki katını kapsayacak kareler yapmada üstesinden gelinemez bir olanaksızlık varsa — ki eğer harcanacak zamana değer olsaydı tam burada tanıtlardım —, bırakalım gerekli vargıyı çıkarsınlar."

27. Bunlar Cantor'un ilk sonluötesi sayıları, ya da onun deyimiyle, ikinci sayı sınıfının sayılarıdır.

Onlara yalnızca saymayı olağan olarak numaralanabilir olan sonsuzun ötesine genişleterek, e.d. olağan sonlu saymanın doğal ve benzersiz olarak belirlenmiş tutarlı bir sürdürülmesi yoluyla varırız. Şimdiye dek bir kümenin yalnızca birinci, ikinci, üçüncü, . . . üyesini saymamız gibi, şimdi de w inci, (w + 1)inci, . . . 'inci üyeyi sayarız.*

27. These are Cantor's first transfinite numbers or, as he called them, the numbers of the second number class. We arrive at them simply by extending counting beyond the ordinarily enumerably infinite, i.e., by a natural and uniquely determined consistent continuation of ordinary finite counting. As until now we counted only the first, second, third, . . . member of a set, we now count also the wth, (w + 1)st, . . ., th member.

*Tüm yapaylığının dışında, bu işlem "herhangi bir sayı" ile yapılan bir işlemdir, ve "sonsuzun ötesine sayma" anlatımı "sonsuzu" edimsel olarak "sonluötesi," ya da "herhangi bir" sayı yapmak demektir.

28. Bu gelişmeler verildiğinde, kişi doğallıkla sonluötesi sayıları kullanarak olağan yolda sayılamayacak o kümeleri gerçekten sayıp sayamayacağını merak eder.

28. Given these developments one naturally wonders whether or not, by using these transfinite numbers, one can really count those sets which cannot be counted in the ordinary way.

29. Bu kavramlar temelinde, Cantor sonluötesi sayılar kavramını bütünüyle başarılı olarak geliştirdi ve onlar için tam bir kalkülüs icadetti. Böylece, Frege, Dedekind ve Cantor'un Herküllere yaraşır işbirlikleri ile, 'sonsuz' kral yapıldı ve büyük bir utkunun saltanatını yaşadı. Gözüpek bir uçuşla, 'sonsuz' baş döndürücü bir başarı doruğuna ulaşmıştı.

29. On the basis of these concepts, Cantor developed the theory of transfinite numbers quite successfully and invented a full calculus for them. Thus, thanks to the Herculean collaboration of Frege, Dedekind, and Cantor, the infinite was made king and enjoyed a reign of great triumph. In daring flight, the infinite had reached a dizzy pinnacle of success.

30. Ama tepkiler eksik olmadı. Gerçekte çok dramatik bir biçim aldı. Sonsuz küçüklük kalkülüsünün gelişimine karşı tepkinin yerleşmesine tam olarak andırımlı bir yolda yerleşti. Yeni ve önemli sonuçlar keşfetmenin sevinci içinde, matematikçiler tümdengelimli yöntemlerinin geçerliğine çok az dikkat ettiler. Çünkü, yalnızca geleneksel olmuş olan tanımları ve tümdengelimli yöntemleri kullanmanın bir sonucu olarak, yavaş yavaş çelişkiler ortaya çıkmaya başladı. Bu çelişkiler, küme kuramının ünlü paradoksları, ilkin dağınık olmalarına karşın, giderek artan bir biçimde iveğen ve daha ciddi olmaya başladılar. Özel olarak, Zermelo ve Russell tarafından ortaya çıkarılan bir çelişki matematik dünyası içerisinde duyulduğu zaman açıkça yıkıcı bir etki yarattı. Bu paradokslar ile karşı karşıya kalan Dedekind ve Frege bakış açılarını tam olarak terkedip geri çekildiler. Dedekind Was sind und was sollen die Zahlen [Sayılar Nedir ve Ne Olmaları Gerekir?] başlığı altında çığır açıcı incelemesinin yeni bir düzenlemesinin yayımlanmasına izin vermeden önce uzun bir süre kararsız kaldı. Bir sonsözde Frege de Grundgesetze der Mathematik [Matematiğin Temel Yasaları] başlıklı kitabının yönünün yanlış olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Cantor'un öğretisi de her yandan saldırıya uğradı. Bu tepki öylesine yeğindi ki giderek matematiğin en sıradan ve verimli kavramları ve en yalın ve en önemli tümdengelimli yöntemleri gözdağı altına düştüler ve kullanımları geçersiz sayılma noktasına geldi. Eski düzenin hiç kuşkusuz kendi savunucuları vardı. Bununla birlikte, savunma taktikleri çok fazla yüreksizdi ve hiçbir zaman dirimsel noktalarda birleşik bir cephe oluşturmadı. Paradokslar için birçok değişik çareler teklif edildi, ve onları durulaştırmak için önerilen yöntemlere gereğinden öte türlülük görünüşü verildi.

30. But reaction was not lacking. It took in fact a very dramatic form. It set in perfectly analogously to the way reaction had set in against the development of the infinitesimal calculus. In the joy of discovering new and important results, mathematicians paid too little attention to the validity of their deductive methods. For, simply as a result of employing definitions and deductive methods which had become customary, contradictions began gradually to appear. These contradictions, the so-called paradoxes of set theory, though at first scattered, became progressively more acute and more serious. In particular, a contradiction discovered by Zermelo and Russell had a downright catastrophic effect when it became known throughout the world of mathematics. Confronted by these paradoxes, Dedekind and Frege completely abandoned their point of view and retreated. Dedekind hesitated a long time before permitting a new edition of his epoch-making treatise Was sind und was sollen die Zahlen to be published. In an epilogue, Frege too had to acknowledge that the direction of his book Grundgesetze der Mathematik was wrong. Cantor's doctrine, too, was attacked on all sides. So violent was this reaction that even the most ordinary and fruitful concepts and the simplest and most important deductive methods of mathematics were threatened and their employment was on the verge of being declared illicit. The old order had its defenders, of course. Their defensive tactics, however, were too fainthearted and they never formed a united front at the vital spots. Too many different remedies for the paradoxes were offered, and the methods proposed to clarify them were too variegated.

— Frege Matematiğin 'Temel Yasaları'nı Keşfeder; Sonra Bu Temelleri Geri Çeker; Matematik Ayaktadır

31. Kabul edilecektir ki, paradokslara çattığımız yerde işlerin durumu dayanılmaz olur. Yalnızca herkesin matematikte, gerçeklik ve pekinliğin benzersiz örneğinde öğrendiği, öğrettiği ve kullandığı tanımların ve tümdengelimci yöntemlerin saçmalıklara götürdüğünü düşünün! Eğer matematiksel düşünme kusurlu ise, gerçeklik ve pekinliği nerede bulacağız?*

31. Admittedly, the present state of affairs where we run up against the paradoxes is intolerable. Just think, the definitions and deductive methods which everyone learns, teaches, and uses in mathematics, the paragon of truth and certitude, lead to absurdities! If mathematical thinking is defective, where are we to find truth and certitude?

*Matematiksel uslamlama örneği hiç kuşkusuz usun en yalın işlemlerini sergiler ve nesnesinin "duyulura yakın" olması ölçüsünde uslamlamaya sıradan bilinci doyuran bir tür "duyusal" ek destek veriyor görünür. Bu yanıyla matematiksel uslamlama pekinlik ve ussallığın "benzersiz örneği" olarak gösterilir. Ama "kavram"ın kendi eytişimi pekinliğin ve gerçekliğin "örneği" değil, tersine kendisidir, ve onun için matematikten andırım saltık olarak gereksizdir. Kendisi insan düşüncesinin bir ürünü ya da açınımı olduğu içindir ki matematiğe içine düştüğü sorunlarda, çatışkı ya da paradoks ile karşılaştığında çözümü yine kurgul düşünce sunar, onu kavramaksızın da nasıl ilerleyebildiğini, soyutlamacı anlağın bu bilinçsiz başarısının gizinin nerede yattığını ancak felsefeye özgü özel düşünce yolu açıklayabilir.

Sonsuz küçüklükler sorununda Newton'un eytişimi nasıl kullandığını, sonsuz küçüklüğü "yiten büyüklük" olarak nasıl kavranabilir kıldığını görmek analitik anlağın tek-yanlı yetisinin ötesine geçmeyi gerektirir. Bu konuda Newton'un "doğan" ve "yiten" ["nascent" ve "evanescent"] nicelikleri nasıl irdelediği, "yiten niceliklerin oranları" konusuna nasıl yaklaştığı incelenebilir. Bu konu için kz. "Principia"da "Yardımcı Önerme 11'e Not." Newton hiç kuşkusuz bu eytişimsel uslamlamanın tam imlemlerinin bilincinde değildir, aslında eytişim onun bütün bir görgücü

düşünce yoluna dışsaldır. Bu düzeye dek, Newton orada kendi öncellerinin analizlerini yineler.

32. Bununla birlikte, paradokslardan bilimimize ihanet etmeden kaçmanın tam olarak doyurucu bir yolu vardır. Bize bu yolu bulmada yardım edecek ve hangi yolu alacağımız gösterecek olan istekler ve tutumlar şunlardır:

> Nerede bir kurtarma umudu varsa, verimli tanımları ve tümdengelimci yöntemleri dikkatle araştıracağız. Onları besleyecek, onları güçlendireceğiz. Hiç kimse bizi Cantor'un bizim için yaratmış olduğu cenneten kovamaz.
>
> Matematiğin her yanında tümdengelimlerimiz için hiç kimsenin kuşku duymadığı ve orada çelişkilerin ve paradoksların yalnızca bizim dikkatsizliğimizden doğduğu olağan öğesel sayı kuramında varolan aynı pekinliği sağlamalıyız.

33. Açıktır ki bu hedeflere ancak sonsuzun doğasını tam olarak durulaştırmamızdan sonra ulaşılabilir.

32. There is, however, a completely satisfactory way of avoiding the paradoxes without betraying our science. The desires and attitudes which will help us find this way and show us what direction to take are these:

> Wherever there is any hope of salvage, we will carefully investigate fruitful definitions and deductive methods. We will nurse them, strengthen them, and make them useful. No one shall drive us out of the paradise which Cantor has created for us.
>
> We must establish throughout mathematics the same certitude for our deductions as exists in ordinary elementary number theory, which no one doubts and where contradictions and paradoxes arise only through our own carelessness.

33. Obviously these goals can be attained only after we have fully elucidated the nature of the infinite.

34. Hangi deneyimlere, gözlemlere ya da bilgilere başvurulursa vurulsun, sonsuzun olgusallıkta hiçbir yerde bulunmayacağını daha şimdiden gördük. Şeylere ilişkin düşünce şeylerden böylesine ayrı olabilir mi? Düşünme süreçleri şeylerin edimsel süreçlerine böylesine benzemez olabilir mi? Kısaca, düşünce olgusallıktan böylesine uzak olabilir mi? Tersine, sonsuz ile belli bir olgusal anlamda karşılaştığımızı düşündüğümüzde, böyle düşünmeye yalnızca sık sık aşırı ölçüde büyük ve aşırı ölçüde küçük boyutlarla karşılaşmamız olgusu tarafından ayartılmış olduğumuz açık değil midir?*

34. We have already seen that the infinite is nowhere to be found in reality, no matter what experiences, observations, and knowledge are appealed to. Can thought about things be so much different from things? Can thinking processes be so unlike the actual processes of things? In short, can thought be so far removed from reality? Rather is it not clear that, when we think that we have encountered the infinite in some real sense, we have merely been seduced into thinking so by the fact that we often encounter extremely large and extremely small dimensions in reality?

— Düşünce Ve Olgusallık İlişkisi Sorgulanıyor

*"Şey" bir yanda ve "Düşünce" öte yanda. Gerçekten de bu iki kavramın "aynı" olmaları özlemi yerine getirilecek olsaydı yalnızca analitik bir aynılık ile kalmazlar, ama analitik birer "yokluk" olurlardı.

Düşünce ve Şey karşıtlığının anlattığı şey burada Kavram ve Nesne, İdeallik ve Olgusallık gibi başka karşıtlıkların anlattıkları ile aynıdır. Ama her kavram bir başkasına indirgenemeyecek birşeydir, ve kendi özgünlüğü ya da belirliliği vardır. Eğer ‘ayrılık’ ya da ‘özdeşsizlik’ sorunsa, onu yalnızca Düşünce ve Şey olarak değil, rasgele alınan her kavram çifti arasında da görebiliriz, ve niçin bunlar birbirlerinden böylesine uzak diye sorabiliriz. Sorun her kavramı kendi "bağımsızlığı" içinde ya da "kendi için" de tanımak ve aynı zamanda bu bağımsızlığının soyut bir ilişkisizlik olarak değil ama dizgesel bir ilişkiler bütününün içerisinde değer taşıdığını görmektir.

35. Özdeksel mantıksal tümdengelim her nasılsa bizi aldatır ya da onu olgusal şeylere ya da olaylara uyguladığımız zaman bizi yüzüstü mü bırakır?1 Hayır. Özdeksel mantıksal tümdengelim vazgeçilmezdir. Bizi ancak keyfi soyut tanımlar, özellikle sonsuz çoklukta nesneler içeren tanımlar oluşturduğumuz zaman aldatır. Böyle durumlarda özdeksel mantıksal tümdengelimi geçersiz olarak kullanmışızdır, e.d. geçerli kullanımı için zorunlu önkoşullara yeterince dikkat etmemişizdir. Dikkate alınması gereken böyle önkoşulların olduğunu kabul edince, kendimizi felsefeciler ile, özellikle Kant ile anlaşma içinde buluruz. Kant matematiğin mantıktan bağımsız olarak verili olan bir konuyu ele aldığını öğretti — ve bu öğretisinin tümleyici bir parçasıdır. Matematik öyleyse yalnızca mantık üzerine kurulamaz. Buna göre, Frege’nin ve Dedekind’in onu böyle temellendirme girişimleri başarısızlığa mahkumdu.

1[Bu denemenin tümünde Almanca ‘inhaltlich’ sözcüğü [sft] ‘özdeksel’ ya da [blt] ‘özdeksel olarak’ sözcükleri ile çevrilmiştir; sözcükler bu amaç için ayrılmıştır ve özdek ya da içerik ve mantıksal biçim arasındaki geleneksel ayrımın anlamında özdeğe göndermede bulunmak için kullanılırlar. — İng.’ye çevirenlerin notu.]

35. Does material logical deduction somehow deceive us or leave us in the lurch when we apply it to real things or events?1 No! Material logical deduction is indispensable. It deceives us only when we form arbitrary abstract definitions, especially those which involve infinitely many objects. In such cases we have illegitimately used material logical deduction; i.e., we have not paid sufficient attention to the preconditions necessary for its valid use. In recognizing that there are such preconditions that must be taken into account, we find ourselves in agreement with the philosophers, notably with Kant. Kant taught — and it is an integral part of his doctrine — that mathematics treats a subject matter which is given independently of logic. Mathematics, therefore, can never be grounded solely on logic. Consequently, Frege’s and Dedekind’s attempts to so ground it were doomed to failure.

1[Throughout this paper the German word ‘inhaltlich’ has been translated by the words ‘material’ or ‘materially’ which are reserved for that purpose and which are used to refer to matter in the sense of the traditional distinction between matter or content and logical form. — Tr.]

— Öznel Tümdengelim Ve Nesnel İçerik (= Olgusal/Fiziksel Dünya)

— Kant: Matematik Ve Mantık [Matematik mantık üzerine kurulamaz: Bu sava karşı yanıtımız şu olmalıdır: Mantık üzerine kurulamayan hiçbirşey yoktur, mantıksız olanın dışında.]

(İngilizce’de ‘inhaltlich’ için ‘contently’ türetmesi semantik bir sorun yaratmamasına karşın dil beğenisine aykırıdır. Bu Türkçe için böyle değildir, ve ‘içeriksel’ sözcüğü Almanca sözcüğü tam olarak karşılar. Ama çeviri İngilizce’den yapıldığı için ‘özdeksel’ sözcüğü korundu. Bunun dışında, gerçekte bu bağlamda Hilbert’in içerik ile anlatmak istediği şey ‘duyulur’ olan olduğu ölçüde, ‘özdeksel’ sözcüğü bu bütün usdışı söyleme daha uygundur.)]

36. Mantıksal tümdengelimi kullanmak ve mantıksal işlemleri yürütmek için daha öte bir önkoşul olarak tasarımda birşey verili olmalıdır, e.d. tüm düşünmeye önsel olarak doğrudan deneyimlendikleri gibi sezilen belli mantık-dışı somut nesneler. Mantıksal tümdengelimin pekin olması için, bu nesnelerin her yanını görebilmeliyiz, ve özellikleri, ayrımları, ardışıklıkları ve bitişiklikleri, nesnelerin kendileri ile birlikte, başka birşeye indirgenemeyen ve hiçbir indirgeme gerektirmeyen birşey olarak verilmelidir. Bu benim yalnızca matematik için değil, ama tüm bilimsel düşünme, anlama ve iletişim için zorunlu gördüğüm temel felsefedir. Matematiğin konusu, bu kuram ile uyum içinde, yapıları dolaysızca açık ve tanınabilir olan somut simgelerin kendileridir.

36. As a further precondition for using logical deduction and carrying out logical operations, something must be given in conception, viz., certain extralogical concrete objects which are intuited as directly experienced prior to all thinking. For logical deduction to be certain, we must be able to see every aspect of these objects, and their properties, differences, sequences, and contiguities must be given, together with the objects themselves, as something which cannot be reduced to something else and which requires no reduction. This is the basic philosophy which I find necessary not just for mathematics, but for all scientific thinking, understanding, and communicating. The subject matter of mathematics is, in accordance with this theory, the concrete symbols themselves whose structure is immediately clear and recognizable.

— Matematik Görsel Bir Bilimdir

— Matematiğin Konusu Simgelerdir

[1) Mantıksal tümdengelim ya da çıkarsama için tasarımsal (‘mantık-dışı’) birşey verili olmamalıdır. Tasarımsal olan mantıksal olan değil ama dahaçok çağrışımsal olandır (David Hume’un hizmetlerini anımsayalım). Mantıksal ilişki zorunlu ilişkidir, başka türlü olamaz. Tasarımlar arasındaki ilişki salt belleme ya da çağrışım ilişkisidir ki olumsaldır, ve salt bu nedenle hiçbir bilimsel gerişimin temeli olamaz.

2) ‘Düşünmeye önsel olan nesneler’: Ama ‘nesne’nin kendisi ‘bir evrensel = bir düşünce’dir. (Hilbert sağın bir mantık izlediği sanısı içindedir.)

3) ‘Nesnelerin her yanını görebilmeliyiz’: Ek olarak dokunmak, tatmak, koklamak da gerekmez mi?

4) ‘Matematiğin konusu ... simgelerin kendileridir.’ Eş deyişle, sayı, aritmetiksel işlemler, sınır, türev, tümlev, ya da nokta, çizgi, yüzey, açı, koşutluk vb. tümü de simgelerdir.

David Hilbert’in MATEMATİK KAVRAMInın kendisinden yoksun olduğunu söylemek zorundayız.]

37. Olağan sonlu sayılar kuramının doğasını ve yöntemlerini irdeleyin. Hiç kuşkusuz sezgisel özdeksel irdelemeler yoluyla sayısal yapılardan kurulabilir. Ama matematik hiç kuşkusuz yalnızca sayısal eşitliklerden oluşmaz ve hiç kuşkusuz yalnızca onlara indirgenemez. Gene de matematiğin tamsayılara uygulandığında her zaman doğru sayısal eşitlikler veren bir aygıt olduğu ileri sürülebilir. Ama bu durumda henüz bu aygıtın gerçekte her zaman doğru eşitlikler verdiğinden emin olmak için yapısını baştan sona araştırmamız gerekir. Böyle bir araştırmayı yürütmek için, elimizde yalnızca sayı kuramının kurulmasında sayısal eşitlikleri türetmek için kullanılan o aynı somut özdeksel sonlu yöntemler vardır. Bu bilimsel gerek gerçekte karşılanabilir, e.d., salt sezgisel ve sonlu bir yolda — sayı kuramının gerçekliklerini elde ediş yolumuz — matematiksel aygıtın geçerliğinin güvencesini veren içgörüleri elde etmek olanaklıdır.

37. Consider the nature and methods of ordinary finitary number theory. It can certainly be constructed from numerical structures through intuitive material considerations. But mathematics

surely does not consist solely of numerical equations and surely cannot be reduced to them alone. Still one could argue that mathematics is an apparatus which, when applied to integers, always yields correct numerical equations. But in that event we still need to investigate the structure of this apparatus thoroughly enough to make sure that it in fact always yields correct equations. To carry out such an investigation, we have available only the same concrete material finitary methods as were used to derive numerical equations in the construction of number theory. This scientific requirement can in fact be met, i.e., it is possible to obtain in a purely intuitive and finitary way-the way we attain the truths of number theory-the insights which guarantee the validity of the mathematical apparatus.

38. Sayı kuramını daha yakından irdeleyelim. Sayı kuramında

1, 11, 111, 1111

gibi sayısal simgeler vardır ki burada her bir sayısal simge yalnızca 1'leri kapsaması olgusu yoluyla sezgisel olarak tanınabilir. Kendileri konumuz olan bu sayısal simgelerin kendilerinde hiçbir imlemleri yoktur. Ama bu simgelere ek olarak, giderek öğesel sayı kuramında bile, anlamları olan ve iletişimi kolaylaştırmaya hizmet eden başka simgeler isteriz; örneğin 2 simgesi 11 sayısal simgesi için bir kısaltma olarak, ve sayısal 3 simgesi sayısal 111 simgesi için bir kısaltma olarak kullanılır. Dahası, bildirimleri iletmek için +, = ve > gibi simgeleri kullanırız. 2 + 3 = 3 + 2 anlatımı 2 + 3'ün ve 3 + 2'nin, kısaltmalar dikkate alındığında, aynı sayısal simge, e.d. sayısal 11111 simgesi olduğu olgusunu iletmek için amaçlanır. Benzer olarak, 3 > 2 anlatımı 3 simgesinin, e.d. 111 simgesinin 2 simgesinden, e.d. 11'den daha uzun olduğu, ya da, başka bir deyişle, ikinci simgenin sözcüğün asıl anlamında birincinin bir parçası olduğu olgusunu iletmeye hizmet eder.

38. Let us consider number theory more closely. In number theory we have the numerical symbols

1, 11, 111, 1111

where each numerical symbol is intuitively recognizable by the fact it contains only 1’s. These numerical symbols which are themselves our subject matter have no significance in themselves. But we require in addition to these symbols, even in elementary number theory, other symbols which have meaning and which serve to facilitate communication, for example the symbol 2 is used as an abbreviation for the numerical symbol 11, and the numerical symbol 3 as an abbreviation for the numerical symbol 111. Moreover, we use symbols like +, =, and > to communicate statements. 2 + 3 = 3 + 2 is intended to communicate the fact that 2 + 3 and 3 + 2, when abbreviations are taken into account, are the self same numerical symbol, viz., the numerical symbol 111111. Similarly 3 > 2 serves to communicate the fact that the symbol 3, i.e., 111 , is longer than the symbol 2, i.e., 11; or, in other words, that the latter symbol is a proper part of the former.

— Sayı Kuramının ‘Yakından’ İrdelenişi: Simgelerin Simgeleri, Vb

[Hilbert görünürde Klasik ve İslamik matematikçilerin simgeler kullanmadıkları olgusundan da habersizdir. Burada simgelerin değil ama simgeleri oldukları Kavramların tüm içerik ve tüm biçim olduğunu bir kez daha belirtmek gereksizdir.

Matematiği Simgeciliğe indirgemesi Hilbert’in bir tutarsızlığı değil, tersine tutarlı olmasının kaçınılmaz sonucudur. Duyusalcı bakış açısından düşünen birinin sayı ussal bir dizgeye ait bir kavramdır demesini beklemeliyiz.]

39. Ayrıca iletişim için a, b, c harflerini de kullanırız. Böylece b > a anlatımı sayısal b simgesinin

sayısal a simgesinden daha uzun olduğu olgusunu iletir. Bu bakış açısından a + b = b + a anlatımı yalnızca sayısal a + b simgesinin b + a ile aynı olduğu olgusunu iletir. Bu iletişimin içeriği özdeksel tümdengelim yoluyla da tanıtlanabilir. Aslında, bu tür sezgisel özdeksel irdeleme bizi çok uzağa götürebilir.

39. We also use the letters a, b, c for communication. Thus b > a communicates the fact that the numerical symbol b is longer than the numerical symbol a . From this point of view, a + b = b + a communicates only the fact that the numerical symbol a + b is the same as b + a . The content of this communication can also be proved through material deduction. Indeed, this kind of intuitive material treatment can take us quite far.

40. Ama size bu sezgisel yöntemin nerede aşıldığı konusunda bir örnek vereyim. Bilinen en büyük asal sayı şudur (39 basamak):

p = 170 141 183 460 469 231 731 687 303 715 884 105 727

Euklides'e bağlı iyi bilinen bir yöntem yoluyla p + 1 ve p! + 1 arasında en azından yeni bir asal sayı vardır bildiriminin bir tanıtını, bütünüyle sonlu çerçevemiz içerisinde kalan bir tanıtını verebiliriz. Bildirimin kendisi sonlu yaklaşımımıza eksiksiz olarak uygun düşer, çünkü "vardır" anlatımı yalnızca şu anlatımı kısaltmaya yarar: açıktır ki p + 1 ya da p + 2 ya da p + 3 . . . ya da p! + 1 bir asal sayıdır. Dahası, bir asal sayı vardır ki

1._ > p dir, ve aynı zamanda

2._ =< p! + 1 dir

demek açıkça aynı şeye vardığı için, Euklides kuramının anlattığının yalnızca bir parçasını anlatan bir teoremi, e.d. bir 'asal sayı > p' vardır teoremini formüle etmeye götürülürüz. Gerçi bu teorem içerik terimlerinde çok zayıf olsa da — Euklides teoreminin ileri sürdüğünün yalnızca bir bölümünü ileri sürer —, ve gerçi Euklides teoreminden buna geçiş bütünüyle zararsız görünse de, gene de bölümsel bildirim bağlamın dışına alınıp bağımsız bir bildirim olarak görüldüğü zaman bu geçiş sonluötesine bir sıçrayışı gerektirir.

40. But let me give you an example where this intuitive method is outstripped. The largest known prime number is (39 digits)

p = 170 141 183 460 469 231 731 687 303 715 884 105 727

By a well-known method due to Euclid we can give a proof, one which remains entirely within our finitary framework, of the statement that between p + 1 and p! + 1 there exists at least one new prime number. The statement itself conforms perfectly to our finitary approach, for the expression 'there exists' serves only to abbreviate the expression: it is certain that p + 1 or p + 2 or p + 3 . . . or p! + 1 is a prime number. Furthermore, since it obviously comes down to the same thing to say: there exists a prime number which

1._ > p, and at the same time is

2._ =< p! + 1,

we are led to formulate a theorem which expresses only a part of what the euclidean theorem expresses; viz., the theorem that there exists a prime number > p. Although this theorem is a much weaker statement in terms of content — it asserts only part of what the euclidean theorem asserts — and although the passage from the euclidean theorem to this one seems quite harmless, that

passage nonetheless involves a leap into the transfinite when the partial statement is taken out of context and regarded as an independent statement.

41. Bu nasıl olabilir? Çünkü varoluşsal bir bildirimimiz vardır: ‘‘vardır’’! Doğru, Euklides teoreminde benzer bir anlatımımız vardı, ama orada ‘‘vardır’’ anlatımı, daha önce belirttiğim gibi, p + 1 ya da p + 2 ya da p + 3 ya da p! + 1 bir asal sayıdır anlatımı için bir kısaltmaydı — tıpkı ‘‘ya bu tebeşir parçası ya da bu parça ya da bu parça . . . ya da bu parça kırmızıdır’’ demek yerine, kısaca ‘‘bu parçalar arasında bir kırmızı tebeşir parçası vardır’’ dediğimiz zaman olduğu gibi. Bir sonlu bütünlükte belli bir özelliği olan bir nesne ‘‘vardır’’ gibi bir bildirim sonlu yaklaşımımıza eksiksiz olarak uygun düşer. Ama ‘ p + 1 ya da p + 2 ya da p + 3 . . . ya da (sonsuza dek) . . . belli bir özellik taşır’ gibi bir bildirimin kendisi sonsuz bir mantıksal üründür. Sonsuza doğru böyle bir genişleme, elimizde daha öte açıklama ve önlemler olmadıkça, kalkülüste sonludan sonsuz ürünlere genişlemenin olduğundan daha kabul edilebilir değildir. Böyle genişlemeler, buna göre, genellikle anlamsızlığa düşerler.

41. How can this be? Because we have an existential statement, ‘‘there exists’’! True, we had a similar expression in the euclidean theorem, but there the ‘there exists’ was, as I already mentioned, an abbreviation for: either p + 1 or p + 2 or p + 3 . . . or p! + 1 is a prime number — just as when, instead of saying ‘either this piece of chalk or this piece or this piece ... or this piece is red’ we say briefly ‘there exists a red piece of chalk among these pieces’. A statement such as ‘there exists’ an object with a certain property in a finite totality conforms perfectly to our finitary approach. But a statement like ‘either p + 1 or p + 2 or p + 3 . . . or (ad infinitum) . . . has a certain property’ is itself an infinite logical product. Such an extension into the infinite is, unless further explanation and precautions are forthcoming, no more permissible than the extension from finite to infinite products in calculus. Such extensions, accordingly, usually lapse into meaninglessness.

— Sayılar Ve Varoluş Sorunu

42. Sonlu bakış açımızdan ‘‘belli bir özelliği olan bir sayı vardır’’ biçimindeki varoluşsal bildirim genel olarak yalnızca bölümsel bir bildirimin imlemini taşır; e.d. daha belirli bir bildirimin bir bölümü olarak görülür. Bununla birlikte, daha sağın formülasyon birçok amaç için gereksiz olabilir.

42. From our finitary point of view, an existential statement of the form ‘there exists a number with a certain property’, has in general only the significance of a partial statement; i.e., it is regarded as part of a more determinate statement. The more precise formulation may, however, be unnecessary for many purposes.

43. İçeriği sonlu bir ayırma (disjunction) yoluyla anlatılamayan bir varoluşsal bildirimi çözümlerken sonsuz ile karşılaşırız. Benzer olarak, bir genel bildirimi, e.d. keyfi sayısal simgelere göndermede bulunan bir bildirimi olumsuzlayarak bir sonluötesi bildirim elde ederiz. Örneğin eğer a bir sayısal simge ise, o zaman a + 1 = 1 + a evrensel olarak doğrudur bildirimi sonlu perspektifimizden olumsuzlanmaya yeteneksizdir. Eğer bu bildirimin sonsuz çoklukta sayısal eşitliğin ‘‘ve’’ aracılığıyla bir bağlanması (conjunction) olarak değil, ama yalnızca sayısal bir simge verildiğinde birşeyi durum olarak ileri süren bir hipotetik yargı olarak yorumlanabileceğini düşünürsek, bunu daha iyi görürüz.

43. In analyzing an existential statement whose content cannot be expressed by a finite disjunction, we encounter the infinite. Similarly, by negating a general statement, i.e., one which refers to arbitrary numerical symbols, we obtain a transfinite statement. For example, the statement that if a

is a numerical symbol, then a + 1 = 1 + a is universally true, is from our finitary perspective incapable of negation. We will see this better if we consider that this statement cannot be interpreted as a conjunction of infinitely many numerical equations by means of ‘and’ but only as a hypothetical judgment which asserts something for the case when a numerical symbol is given.

44. Öyleyse, sonlu bakış açımızdan tam şimdi verilmiş olan gibi keyfi bir sayısal simge içeren bir eşitliğin ya her simge için geçerli olduğunu ya da bir karşı örnek tarafından çürütüldüğünü ileri süremeyiz. Böyle bir uslamlama, dışlanmış orta yasasının bir uygulaması olmakla, böyle bir eşitliğin evrensel geçerliğine ilişkin bildirimin yadsınmaya açık olduğu sayıltısı üzerine dayanır.

44.From our finitary viewpoint, therefore, we cannot argue that an equation like the one just given, where an arbitrary numerical symbol occurs, either holds for every symbol or is disproved by a counter example. Such an argument, being an application of the law of excluded middle, rests on the presupposition that the statement of the universal validity of such an equation is capable of negation.

45. Her ne olursa olsun, şunu belirtiyoruz: Eğer sonlu bildirimler alanı içerisinde kalırsak, ki aslında kalmalıyız, bir kural olarak önümüzde çok karışık mantıksal yasalar bulunur. ‘‘Tüm’’ ve ‘‘vardır’’ anlatımları bileştirildiği zaman ve başka anlatımlar içerisine yerleştirilen anlatımlar içinde yer aldıkları zaman, sonlu bildirimlerin karmaşıklıkları denetlenemez olur. Kısaca, Aristoteles'in öğrettiği ve insanların düşünmeye başladıkları günden bu yana kullandıkları mantıksal yasalar geçerli değildir. Hiç kuşkusuz sonlu bildirimler alanı için geçerli olan mantıksal yasalar geliştirebilirdik. Böyle bir mantık geliştirmenin bize hiçbir yararı olmazdı, çünkü Aristoteles mantığının yalın yasalarını kullanmaktan vazgeçmeyi istemiyoruz. Dahası, hiç kimse, üstelik meleklerin dilinde bile konuşsa, insanların genel bildirimleri yadsınmalarının ya da bölümsel yargılar oluşturmalarının ya da tertium non daturu kullanmalarının önüne geçemezdi. O zaman ne yapacağız?

45. At any rate, we note the following: if we remain within the domain of finitary statements, as indeed we must, we have as a rule very complicated logical laws. Their complexity becomes unmanageable when the expressions ‘all’ and ‘there exists’ are combined and when they occur in expressions nested within other expressions. In short, the logical laws which Aristotle taught and which men have used ever since they began to think, do not hold. We could, of course, develop logical laws which do hold for the domain of finitary statements. But it would do us no good to develop such a logic, for we do not want to give up the use of the simple laws of Aristotelian logic. Furthermore, no one, though he speak with the tongues of angels, could keep people from negating general statements, or from forming partial judgments, or from using tertium non datur. What, then, are we to do?

46. Matematikçiler olduğumuzu ve matematikçiler olarak sık sık güvenilmez durumlarda bulunduğumuzu ve bunlardan dahice ideal öğeler yöntemi tarafından kurtarıldığımızı anımsayalım. Size bu denemenin başında bu yöntemin kullanımının kimi ünlü örneklerini gösterdim. Tıpkı i = Ö-1 in cebir yasalarını en yalın biçimde saklamak için getirilmiş olması gibi (örneğin, bir eşitliğin köklerinin varoluş ve sayısına ilişkin yasalar); tıpkı ideal etmenlerin cebirsel tam sayılar için yalın bölünebilirlik yasalarını saklamak için getirilmiş olması gibi (örneğin, 2 ve 1 + Ö-5 sayıları için bir ortak ideal bölen getirildi, üstelik böyle bir bölenin gerçekten varolmamasına karşın); benzer olarak, sıradan Aristoteles mantığının yalın biçimsel kurallarını saklamak için, sonlu bildirimleri ideal bildirimler ile tamamlamalıyız. Kronecker’in öylesine sert olarak saldırdığı tümdengelimci

yöntemlerin Kronecker'in kendisinin Kummer'in sayı kuramı üzerine çalışmasında (ki bunu Kronecker matematiğin en yüksek başarımı olarak yüceltmiştir) öylesine coşkuyla hayran olduğu şeyin sağın karşıeşi olması oldukça ironiktir.

46. Let us remember that we are mathematicians and that as mathematicians we have often been in precarious situations from which we have been rescued by the ingenious method of ideal elements. I showed you some illustrious examples of the use of this method at the beginning of this paper. Just as i = Ö-1 was introduced to preserve in simplest form the laws of algebra (for example, the laws about the existence and number of the roots of an equation); just as ideal factors were introduced to preserve the simple laws of divisibility for algebraic whole numbers (for example, a common ideal divisor for the numbers 2 and 1 + Ö-5 was introduced, though no such divisor really exists); similarly, to preserve the simple formal rules of ordinary Aristotelian logic, we must supplement the finitary statements with ideal statements. It is quite ironic that the deductive methods which Kronecker so vehemently attacked are the exact counterpart of what Kronecker himself admired so enthusiastically in Kummer's work on number theory which Kronecker extolled as the highest achievement of mathematics.

47. İdeal bildirimleri nasıl elde ederiz? İdeal bildirimleri elde etmek için yalnızca matematiğin temellerine ilişkin kuramda şimdiden elde edilen gelişimi doğal ve açık bir yolda sürdürmeye gereksinim duymamız uygun ve umutlandırıcı olduğu denli de dikkate değer bir olgudur. Aslında, giderek öğesel matematiğin bile sezgisel sayı kuramının ötesine gittiğini anlamalıyız. Sezgisel, özdeksel sayı kuramı, onu yorumladığımız biçimiyle, harflerle cebirsel hesaplama yöntemini içermez. Formüller her zaman yalnızca ve yalnızca sezgisel sayı kuramında iletişim için kullanıldılar. Harfler sayısal simgeleri temsil ediyor ve bir eşitlik iki simgenin düşümdeştiği olgusunu iletiyordu. Öte yandan, cebirde harfler kapsayan anlatımları sayı kuramının özdeksel teoremlerini biçimselleştiren bağımsız yapılar olarak görürüz. Sayısal simgelere ilişkin bildirimler yerine, kendileri sezgisel incelemenin somut nesneleri olan formüllerimiz vardır. Sayı-kuramsal özdeksel tanıtlama yerine, önümüzde bir formülün belirli kurallara göre bir başkasından türetilmesi vardır.

47. How do we obtain ideal statements? It is a remarkable as well as a favorable and promising fact that to obtain ideal statements, we need only continue in a natural and obvious fashion the development which the theory of the foundations of mathematics has already undergone. Indeed, we should realize that even elementary mathematics goes beyond the standpoint of intuitive number theory. Intuitive, material number theory, as we have been construing it, does not include the method of algebraic computation with letters. Formulas were always used exclusively for communication in intuitive number theory. The letters stood for numerical symbols and an equation communicated the fact that the two symbols coincided. ln algebra, on the other hand, we regard expressions containing letters as independent structures which formalize the material theorems of number theory. In place of statements about numerical symbols, we have formulas which are themselves the concrete objects of intuitive study. In place of number-theoretic material proof, we have the derivation of a formula from another formula according to determinate rules.

48. Bu nedenle, giderek cebirde bile sonlu nesnelerin bir çoğalmasının yer aldığını görürüz. Şimdiye dek biricik nesneler I, I I, . . ., I I I I I gibi sayısal simgelerdi. Yalnızca bunlar özdeksel irdelemenin nesneleri idiler. Ama matematiksel kılgı daha ileri gider, üstelik cebirde bile. Aslında, sonlu bakış açımızdan bile bir formül simgelediği şey açısından geçerlidir, örneğin her zaman

a + b = b + a,

teoremi gibi — ki burada a ve b tikel sayısal simgeleri temsil etseler de, bu iletişim biçimini kullanmamayı ama onu şu formül ile değiştirmeyi yeğleriz:

a + b = b + a,

Bu son formül hiçbir biçimde imlenen birşeyin dolaysız bir iletimi değil ama dahaçok belli bir biçimsel yapıdır ki

2 + 3 = 3 + 2,
5 + 7 = 7 + 5

gibi eski sonlu bildirimler ile ilişkisi a ve b formülde 2, 3, 5, 7 gibi sayısal simgeler ile değiştirildiği zaman, böylelikle, e.d. bir tanıtlama yordamı, ama gene de çok yalın bir yordam yoluyla bireysel sonlu bildirimlerin elde edilmesi olgusundan oluşur. Buna göre a, b, =, +, ve ayrıca bütün a + b = b + a formülünün, tıpkı sayısal simgelerin herhangi birşey demek olmamaları gibi, kendilerinde hiçbirşey demek olmadıkları vargısını çıkarırız. Gene de bu formülden kendilerine anlam yüklediğimiz başka formüller türetebilir, ve bunu onları sonlu bildirimlerin iletimleri olarak yorumlayarak yapabiliriz. Bu vargıyı genelleştirerek, matematiği iki tür formüller için bir depo olarak tasarlarız: birincisi, kendilerine sonlu bildirimlerin anlamlı iletimlerinin karşılık düştüğü formüller; ve, ikincisi, hiçbirşey imlemeyen ve kuramımızın ideal yapıları olan başka formüller.

48. Hence, as we see even in algebra, a proliferation of finitary objects takes place. Up to now the only objects were numerical symbols like I, I I, . . ., I I I I I. These alone were the objects of material treatment. But mathematical practice goes further, even in algebra. Indeed, even when from our finitary viewpoint a formula is valid with respect to what it signifies as, for example, the theorem that always

a + b = b + a,

where a and b stand for particular numerical symbols, nevertheless we prefer not to use this form of communication but to replace it instead by the formula

a + b = b + a,

This latter formula is in no wise an immediate communication of something signified but is rather a certain formal structure whose relation to the old finitary statements,

2 + 3 = 3 + 2,
5 + 7 = 7 + 5,

consists in the fact that, when a and b are replaced in the formula by the numerical symbols 2, 3, 5, 7, the individual finitary statements are thereby obtained, i.e., by a proof procedure, albeit a very simple one. We therefore conclude that a, b, =, +, as well as the whole formula a + b = b + a mean nothing in themselves, no more than the numerical symbols meant anything. Still we can derive from that formula other formulas to which we do ascribe meaning, viz., by interpreting them as communications of finitary statements. Generalizing this conclusion, we conceive mathematics to be a stock of two kinds of formulas: first, those to which the meaningful communications of finitary statements correspond; and, secondly, other formulas which signify nothing and which are the ideal structures of our theory.

49. Şimdi amacımız neydi? Bir yanda, matematikte yalnızca sayısal simgeler kapsayan sonlu

bildirimler buluruz, örneğin

3 > 2, 2 + 3 = 3 + 2, 2 = 3, 1 ¹ 1,

ki sonlu duruş noktamızdan başka herhangi birşeye başvurmaksızın dolaysızca sezilebilir ve anlaşılabilirdir. Bu bildirimler doğru ya da yanlış olarak yadsınabilir. Özel önlemler alınmaksızın Aristoteles mantığı onlara sınırsızca uygulanabilir. Çelişmeme ilkesi onlar için geçerlidir; e.d., bu bildirimlerden birinin yadsınması ve bildirimin kendisi ikisi birden doğru olamaz. Tertium non datur onlar için geçerlidir; e.d., ya bir bildirim ya da yadsınması doğrudur. Bir bildirim yanlıştır demek yadsınması doğrudur demeye eşdeğerdir. Öte yandan, hiçbir sorun yaratmayan bu öğesel bildirimlere ek olarak, ayrıca daha sorunlu sonlu bildirimler de buluruz; örneğin, bölümsel bildirimlere ayrılamayan sonlu bildirimler bulduk. Son olarak, sıradan mantık yasalarının evrensel olarak geçerli olabilmeleri için ideal bildirimler getirdik. Ama bu ideal bildirimler, e.d. formüller sonlu bildirimler anlatmadıkları sürece herhangi bir anlama gelmedikleri için, mantıksal işlemler sonlu bildirimlere uygulandıkları gibi onlara özdeksel olarak uygulanamaz. Öyleyse mantıksal işlemlerin ve matematiksel tanıtların kendilerini biçimselleştirmek zorunludur. Bu biçimselleştirme mantıksal ilişkileri formüllere çevirmeyi zorunlu kılar. Bu nedenle, matematiksel simgelere ek olarak, ayrıca

&

Ú

®

~2

(ve)

(ya da)

(imler)

(değil)

gibi mantıksal simgeler de getirmeliyiz, ve a, b, c, . . . matematiksel değişkenlere ek olarak, ayrıca mantıksal değişkenler, e.d. A, B, C, . . . gibi önermesel değişkenler de kullanmalıyız.

2[Gerçi Hilbert'in özgün denemesi olumsuzlama imi olarak '—' imini kullanmış olsa da, bu derlemdeki başka denemelerle kullanılan notasyona daha uygun olması için '~' imini kullandık. — İng. Yayımcılar.]

49. Now what was our goal? In mathematics, on the one hand, we found finitary statements which contained only numerical symbols, for example,

3 > 2, 2 + 3 = 3 + 2, 2 = 3, 1 ¹ 1,

which from our finitary standpoint are immediately intuitable and understandable without recourse to anything else. These statements can be negated, truly or falsely. One can apply Aristotelian logic unrestrictedly to them without taking special precautions. The principle of non-contradiction holds for them; i.e., the negation of one of these statements and the statement itself cannot both be true. Tertium non datur holds for them; i.e., either a statement or its negation is true. To say that a statement is false is equivalent to saying that its negation is true. On the other hand, in addition to these elementary statements which present no problems, we also found more problematic finitary statements; e.g., we found finitary statements that could not be split up into partial statements.

Finally, we introduced ideal statements in order that the ordinary laws of logic would hold universally. But since these ideal statements, viz., the formulas, do not mean anything insofar as they do not express finitary statements, logical operations cannot be materially applied to them as they can be to finitary statements. It is, therefore, necessary to formalize the logical operations and the mathematical proofs themselves. This formalization necessitates translating logical relations into formulas. Hence, in addition to mathematical symbols, we must also introduce logical symbols such as

&

Ú

®

~2

(and)

(or)

(implies)

(not)

and in addition to the mathematical variables a, b, c, . . . we must also employ logical variables, viz., the propositional variables A, B, C, ...

2[Although Hilbert's original paper used '—' as the sign for negation, we have substituted '~' for greater conformity with the notation used in other papers in this collection. — Eds.].

50. Bu nasıl yapılabilir? Ne sevindiricidir ki, bilimin gelişiminin tarihinde öylesine sık gözlemiş olduğumuz o aynı önceden-saptanmış uyum, Einstein'a onun yerçekimi kuramı için daha şimdiden tam olarak gelişmiş genel değişmesizlik kalkülüsü vermekle yardım eden o aynı önceden-saptanmış uyum bizim yardımımıza da gelir: mantıksal kalkülüsün önceden geliştirilmiş olduğunu buluruz. Hiç kuşkusuz, mantıksal kalkülüs başlangıçta bütünüyle ayrı bir bakış açısından geliştirildi. Mantıksal kalkülüsün simgeleri başlangıçta yalnızca iletişimde bulunabilmek için getirildiler. Gene de mantıksal simgelere herhangi bir anlamı yadsımak — tıpkı matematiksel simgelerin anlamını yadsımış olmamız gibi —, ve matematiksel kalkülüsün formüllerinin kendilerinde hiçbir anlamı olmayan ideal bildirimler olduklarını bildirmek bizim sonlu bakış açımızdan tutarlıdır. Mantıksal kalkülüste simgesel bir dil buluruz ki matematiksel bildirimleri formüllere dönüştürebilir ve biçimsel yordamlar aracılığıyla mantıksal tümdengelimi anlatabilir. Özdeksel sayı kuramından biçimsel cebire geçiş ile sağın andırım içinde, şimdi mantıksal kalkülüsün imlerini ve işlem simgelerini anlamlarından soyutlama içinde kullanırız. Böylece sonunda, sıradan dilde iletilen özdeksel matematiksel bilgi yerine, tam olarak belirli kurallara göre ardışık olarak üretilmiş matematiksel ve mantıksal simgeler kapsayan bir formüller kümesi elde ederiz. Formüllerden kimileri matematiksel belitlere karşılık düşer. Formüllerin birbirinden türetilmesini sağlayan kurallar özdeksel tümdengelime karşılık düşer. Özdeksel tümdengelim böylece kurallar tarafından yönetilen bir biçimsel yordam ile değiştirilir. Saf bir irdelemeden biçimsel bir irdelemeye sağın geçiş, buna göre, hem belitler için (ki, başlangıçta safça temel gerçeklikler olarak görülmelerine karşın, çoktandır modern belit kuramında salt kavramlar arasındaki ilişkiler olarak ele alınırlar) hem de mantıksal kalkülüs için (ki başlangıçta salt değişik bir dil olması gerekiyordu) yerine getirilir.

50. How can this be done? Fortunately that same preestablished harmony which we have so often observed operative in the history of the development of science, that same preestablished harmony which aided Einstein by giving him the general invariant calculus already fully developed for his gravitational theory, comes also to our aid: we find the logical calculus already worked out in advance. To be sure, the logical calculus was originally developed from an altogether different point of view. The symbols of the logical calculus originally were introduced only in order to communicate. Still it is consistent with our finitary viewpoint to deny any meaning to logical symbols, just as we denied meaning to mathematical symbols, and to declare that the formulas of the logical calculus are ideal statements which mean nothing in themselves. We possess in the logical calculus a symbolic language which can transform mathematical statements into formulas and express logical deduction by means of formal procedures. In exact analogy to the transition from material number theory to formal algebra, we now treat the signs and operation symbols of the logical calculus in abstraction from their meaning. Thus we finally obtain, instead of material mathematical knowledge which is communicated in ordinary language, just a set of formulas containing mathematical and logical symbols which are generated successively, according to determinate rules. Certain of the formulas correspond to mathematical axioms. The rules whereby the formulas are derived from one another correspond to material deduction. Material deduction is thus replaced by a formal procedure governed by rules. The rigorous transition from a naive to a formal treatment is effected, therefore, both for the axioms (which, though originally viewed naively as basic truths, have been long treated in modern axiomatics as mere relations between concepts) and for the logical calculus (which originally was supposed to be merely a different language).

51. Şimdi kısaca matematiksel tanıtların nasıl biçimselleştirildiklerini açıklayacağız. Daha önce matematiğin biçimsel yapısı için yapı taşları olarak hizmet eden belli formüllere "belitler" dendiğini söylemiştim. Bir matematiksel tanıt sezgimize açık olması gereken türde bir betidir. Şu tümdengelim şemasına göre yapılan tümdengelimlerden oluşur

ki burada her bir öncül, e.d. ve ® formülleri, ya bir belittir, ya da yerdeğiştirme yoluyla bir belitten doğar, ya da bir önceki tümdengelimin son formülüdür, ya da yerdeğiştirme yoluyla böyle bir formülden doğar. Bir formülün eğer bir tanıtın son formülü ise tanıtlanabilir olduğu söylenir.

51. We will now explain briefly how mathematical proofs are formalized. I have already said that certain formulas which serve as building blocks for the formal structure of mathematics are called "axioms". A mathematical proof is a figure which as such must be accessible to our intuition. It consists of deductions made according to the deduction schema

where each premise, i.e., the formulas and ®, either is an axiom, or results from an axiom by substitution, or is the last formula of a previous deduction, or results from such a formula by substitution. A formula is said to be provable if it is the last formula of a proof.

52. İzlencemizin kendisi tanıtlama kuramı için belitlerin seçimine yol gösterir. Belitlerin seçiminde belli bir keyfilik miktarına karşın, geometride olduğu gibi belli belit kümeleri nitel olarak ayırdedilemezdir. Bu kümelerden alınan kimi örnekler şunlardır:

I. İmlem belitleri

(i) A ® (B ® A) (bir hipotezin eklenmesi) (ii) (B ® C) ® {(A ® B) ® (A ® C)} (bir bildirimin ortadan kaldırılması)

II. Olumsuzlama belitleri

(i) {A ® (B & ~B)} ® ~A (çelişki yasası) (ii) ~~A ® A (çifte olumsuzlama yasası)

I ve II. kümelerdeki belitler yalnızca önerme kalkülüsünün belitleridirler.

III. Sonluötesi belitler

(i) (a)A(a) ® A(b) (evrenselden tikele çıkarsama; Aristoteles beliti); (ii) ~(a)A(a) ® ($a)~A(a) (eğer bir yüklem evrensel olarak geçerli değilse, o zaman bir karşı-örnek vardır); (iii) ~($a)A(a) ® (a)~A(a) (eğer bir önermenin hiçbir örneği yoksa, o zaman önerme tüm a için yanlıştır).

Bu noktada bu sonluötesi belitlerin seçim beliti denilen ve matematik yazınında en çok tartışılan belitin özünü kapsayan tek bir belitten türetilebileceği biçimindeki çok dikkate değer olguyu keşfederiz:

(i¢) A(a) ® A(eA)

ki burada e sonluötesi, mantıksal seçim-işlevidir.

Sonra aşağıdaki özel olarak matematiksel belitler tam şimdi verilenlere eklenir:

IV. Özdeşlik için belitler

(i) a = a (ii) a = b ® {A(a) ® A (b)},

ve son olarak

V. Sayı için belitler

(i) a + 1 ¹ 0 (ii) Tam tümevarım beliti.

52. Our program itself guides the choice of axioms for our theory of proof. Notwithstanding a certain amount of arbitrariness in the choice of axioms, as in geometry certain groups of axioms are qualitatively distinguishable. Here are some examples taken from each of these groups:

I. Axioms for implication

(i) A ® (B ® A) (addition of a hypothesis) (ii) (B ® C) ® {(A ® B) ® (A ® C)} (elimination of a statement)

II. Axioms for negation

(i) {A ® (B & ~B)} ® ~A (law of contradiction) (ii) ~~A ® A (law of double negation)

The axioms in groups I and II are simply the axioms of the propositional calculus.

III. Transfinite axioms

(i) (a)A(a) ® A(b) (inference from the universal to the particular; Aristotelian axiom); (ii) ~(a)A(a) ® ($a)~A(a) (if a predicate does not apply universally, then there is a counter-example); (iii) ~($a)A(a) ® (a)~A(a) (if there are no instances of a proposition, then the proposition is false for all a).

At this point we discover the very remarkable fact that these transfinite axioms can be derived from a single axiom which contains the gist of the so-called axiom of choice, the most disputed axiom in the literature of mathematics:

(i¢) A(a) ® A(eA)

where e is the transfinite, logical choice-function.

Then the following specifically mathematical axioms are added to those just given:

IV. Axioms for identity

(i) a = a (ii) a = b ® {A(a) ® A (b)},

and finally

V. Axioms for number

(i) a + 1 ¹ 0 (ii) The axiom of complete induction.

— Belitlerin Seçiminde Belli Bir Keyfilik Miktarı Vardır

[Yoktur.
Belitlerin keyfiliği onların üzerine kurulan teoremin de keyfiliğidir. Ama geometrik teorem ussal ise, niceliğin kavramsal davranışını anlatıyorsa, aynı ussallığa özdeksel niceliğin, uzaysal ve zamansal niceliğin de yanıt vermemesi bu son kavramların usdışı oldukları, birer kavram olmadıkları anlamına gelir. Gerçekten de görgücülük bu kavramların kendilerinde varlıklarını, mantıksal varlıklarını yadsır. Algıdan hiçbir gerçeklik türetilemez.]

53. Böylece şimdi tanıtlama kuramını yerine getirecek ve tanıtlanabilir formüller dizgesini, e.d. matematiği kurabilecek bir konumdayız. Ama bu başarım üzerine genel sevincimizde ve bu vazgeçilmez aleti, bizim payımıza herhangi bir çaba olmaksızın daha şimdiden geliştirilmiş mantıksal kalkülüsü bulma üzerine özel sevincimizde, çalışmamızın özsel koşulunu unutmamalıyız. Tek bir koşul, ama gene de ideal öğeler yöntemi ile bağıntılı saltık olarak zorunlu bir koşul daha vardır. Bu koşul bir tutarlılık tanıtıdır, çünkü bir alanın ideal öğelerin eklenmesiyle genişletilmesi ancak genişleme eski ve daha dar alanda çelişkilerin doğmasına neden olmazsa, ya da, başka bir deyişle, ancak ideal yapılar silindiği zaman eski yapılar arasında geçerli olan ilişkiler her zaman eski alanda geçerli iseler meşrudur.

53. Thus we are now in a position to carry out our theory of proof and to construct the system of provable formulas, i.e., mathematics. But in our general joy over this achievement and in our particular joy over finding that indispensable tool, the logical calculus, already developed without any effort on our part, we must not forget the essential condition of our work. There is just one condition, albeit an absolutely necessary one, connected with the method of ideal elements. That condition is a proof of consistency, for the extension of a domain by the addition of ideal elements is legitimate only if the extension does not cause contradictions to appear in the old, narrower domain, or, in other words, only if the relations that obtain among the old structures when the ideal structures are deleted are always valid in the old domain.

54. Tutarlılık sorunu bu durumda kolayca ele alınabilir. Açıktır ki belitlerimizden, ve ortaya koyduğumuz kurallara göre, ‘1 ¹ 1’i bir tanıtlamanın son formülü olarak bulamadığımızı, başka bir deyişle, ‘1 ¹ 1’in tanıtlanabilir bir formül olmadığını tanıtlamaya indirgenir. Bu görev sezgisel irdeleme alanına en azından özdeksel olarak kurulu sayı kuramında Ö2 nin kesirsizliğinin bir tanıtını bulma görevi denli aittir — e.d., a2 = 2b2 ilişkisinde duran a ve b gibi iki sayısal simgeyi bulmanın olanaksızlığının, ya da başka bir deyişle, belli bir özellikleri olan iki sayısal simgenin üretilememesinin bir tanıtını bulma görevi gibi. Benzer olarak, üzerimize belli bir tanıtlama türünün üretilemeyeceğini gösterme görevi de düşer. Biçimselleştirilmiş bir tanıtlama, tıpkı sayısal bir simge gibi, somut ve görülebilir bir nesnedir. Onu tam olarak betimleyebiliriz. Dahası, son

formülün gerekli özelliği, e.d. ‘1 ^{1} 1’i vermesi, tanıtlamanın somut olarak saptanabilir bir özelliğidir. Ve, gerçekten de, bu formülü son formülü olarak almayan bir tanıtlama bulmanın olanaksız olduğunu tanıtlayabileceğimize göre, böylelikle ideal bildirimleri getirişimizi aklamış oluruz

54. The problem of consistency is easily handled in the present circumstances. It reduces obviously to proving that from our axioms and according to the rules we laid down we cannot get ‘1 ^{1} 1’ as the last formula of a proof, or, in other words, that ‘1 ^{1} 1’ is not a provable formula. This task belongs just as much to the domain of intuitive treatment as does, for example, the task of finding a proof of the irrationality of Ö2 in materially constructed number theory — i.e., a proof that it is impossible to find two numerical symbols a and b which stand in the relation a2 = 2b2, or in other words, that one cannot produce two numerical symbols with a certain property. Similarly, it is incumbent on us to show that one cannot produce a certain kind of proof. A formalized proof, like a numerical symbol, is a concrete and visible object. We can describe it completely. Further, the requisite property of the last formula; viz., that it read ‘1 ^{1} 1’, is a concretely ascertainable property of the proof. And since we can, as a matter of fact, prove that it is impossible to get a proof which has that formula as its last formula, we thereby justify our introduction of ideal statements.

55. Ayrıca tam olarak aynı zamanda matematikçileri uzun bir süredir uğraştıran bir sorunu, e.d. aritmetiğin belitlerinin tutarlığını tanıtlama sorununu çözmüş olduğumuzu keşfetmemiz de hoş bir sürprizdir. Çünkü, nerede belit yöntemi kullanılsa, tutarlığı tanıtlama sorunu doğar. Hiç kuşkusuz kuralları ve belitleri seçmede, anlamada ve kullanmada yalnızca kör inanca güvenmeyi istemeyiz. Geometride ve fiziksel kuramda tutarlılık tanıtı onların tutarlıklarını aritmetiğin belitlerinin tutarlığına indirgeme yoluyla ortaya çıkarılır. Ama açıktır ki bu yöntemi aritmetiğin kendisinin tutarlığını tanıtlamak için kullanamayız. İdeal öğeler yöntemi üzerine dayalı tanıtlama kuramımız bize bu son adımı atma olanağını verdiği için, belit kuramının öğretisel kemerlerinden birinin zorunlu anahtar taşını oluşturur. Bir kez sonsuz küçüklük kalkülüsünün paradoksları ile ve bir kez de küme kuramının paradoksları ile iki kez yaşadığımız şey bir üçüncü kez daha yaşanmayacak, bir daha hiç yaşanmayacaktır.

55. It is also a pleasant surprise to discover that, at the very same time, we have resolved a problem which has plagued mathematicians for a long time, viz., the problem of proving the consistency of the axioms of arithmetic. For, wherever the axiomatic method is used, the problem of proving consistency arises. Surely in choosing, understanding, and using rules and axioms we do not want to rely solely on blind faith. In geometry and physical theory, proof of consistency is effected by reducing their consistency to that of the axioms of arithmetic. But obviously we cannot use this method to prove the consistency of arithmetic itself. Since our theory of proof, based on the method of ideal elements, enables us to take this last important step, it forms the necessary keystone of the doctrinal arch of axiomatics. What we have twice experienced, once with the paradoxes of the infinitesimal calculus and once with the paradoxes of set theory, will not be experienced a third time, nor ever again.

56. Burada taslağını verdiğimiz tanıtlama kuramı yalnızca matematiğin temelleri için sağlam bir dayanak sağlayabilmekle kalmaz, ama, inanıyorum ki, ayrıca matematikçilerin şimdiye dek ele almayı başaramadıkları temel matematiksel soruları irdelemek için genel bir yöntem de sağlar.

56. The theory of proof which we have here sketched not only is capable of providing a solid basis for the foundations of mathematics but also, I believe, supplies a general method for treating

fundamental mathematical questions which mathematicians heretofore have been unable to handle.

57. Bir anlamda matematik temel sorular üzerine karar vermek için ve bunu üzerinde herkesin anlaşabileceği ve her bildirimin denetlenebileceği somut bir temel üzerinde yapmak için bir hakemlik mahkemesi, bir yüksek mahkeme olmuştur.

57. In a sense, mathematics has become a court of arbitration, a supreme tribunal to decide fundamental questions — on a concrete basis on which everyone can agree and where every statement can be controlled.

58. ‘‘Sezgicilik’’ denilen yeni çizginin önerüsümleri, ne denli alçakgönüllü olsalar da, benim görüşümde ilkin geçerlik yetkilerini bu mahkemeden almalıdırlar.

58. The assertions of the new so-called ‘‘intuitionism’’ — modest though they may be — must in my opinion first receive their certificate of validity from this tribunal.

59. ‘‘Sezgicilik’’ denilen yeni çizginin önerüsümleri, ne denli alçakgönüllü olsalar da, benim görüşümde ilkin geçerlik yetkilerini bu mahkemeden almalıdırlar.

59. The assertions of the new so-called ‘‘intuitionism’’ — modest though they may be — must in my opinion first receive their certificate of validity from this tribunal.

60. Böyle ele alınabilecek türde temel soruların bir örneği her matematiksel problemin çözülebilir olduğu savıdır. Hepimiz bunun gerçekten böyle olduğu kanısındayız. Gerçekte bir matematiksel problem ile uğraşmanın en çekici yanlarından biri şu çığlığı içimizde her zaman duymamızdır: Problem burada, yanıtı bul: onu yalnızca düşünerek bulabilirsin, çünkü matematikte bilinemeyecek hiçbirşey yoktur. Şimdi benim tanıtlama kuramım her matematiksel problemin çözümü için genel bir yöntem sunamaz — böyle bir yöntem kesinlikle yoktur. Gene de tanıtlama (her matematiksel problemin çözülebilir olduğu sayıltısı tutarlı bir sayıltıdır) tam olarak kuramımızın alanı içerisine düşer.*

60. An example of the kind of fundamental questions which can be so handled is the thesis that every mathematical problem is solvable. We are all convinced that it really is so. In fact one of the principal attractions of tackling a mathematical problem is that we always hear this cry within us: There is the problem, find the answer; you can find it just by thinking, for there is no ignorabimus in mathematics. Now my theory of proof cannot supply a general method for solving every mathematical problem-there just is no such method. Still the proof (that the assumption that every mathematical problem is solvable is a consistent assumption) falls completely within the scope of our theory.

— Her Matematiksel Problem Çözülebilir Mi?

*[Bu sayıltı yalnızca matematiğin kendi içinde bütünüyle tutarlı, uyumlu ya da ussal bir yapı olduğunu değil, ama matematik ve olgusallık arasında nicelik açısından bütünüyle tutarlı bir ilişki olduğunu da imlemelidir. Hilbert’in tüm çabasına karşın, matematiksel tanıtlamanın ya da uslamlamanın doğası hiçbir duruluk kazanmış değildir. Nicelik kavramının eytişimini dikkate almamak bu kavramın kendisini dikkate almamak, onu yalnızca doğal usun işlevinde kullanmaktır. Ancak kavram — süreklilik ve kesiklilik — bir yana atılaraktır ki ‘bir aralıktaki noktalar ‘sayılabilir.’

Gene de problemler çözülür, çünkü doğal usun işlevinde çözülür, ve çözümsüzlük kuşkusu ussallık kuşkusundan başka hiçbir anlama gelmez. Matematiksel bilinç kavramını tanımaksızın da iş

görebilir, çünkü kavramın işlevi analitik tek-yanlılık tarafından durdurulmadıkça işler. Ama Cantor başaramadı, çünkü tek-yanlı kesikliliğin sözcülüğünü üstlendi. Bu nedenle doğal matematiksel usa çılgınca göründü.

Felsefe varolan herşeyin, tüm edimselliğin ussal olduğunu tanıtlamıştır, ve kavramın sağınlığının şu ya da bu noktada çökmesi gibi bir kaygı taşımaz. Bu tanıtlama felsefenin kendisidir ve bilinç eytişimin gerçek doğasını kavramadığı sürece, bu sorunu çözmeksizin kuşkuculuğa sığınması için hiçbir haklı gerekçe bulamaz. Kuşkuculuk bu anlamda da çabadan vazgeçmek, ve salt gereksiz bir gürültü yapmaktır. Matematiksel tanıtlama, ve matematiksel tablonun olgusallık ile ilişkisi konuları Hilbert'in dediği gibi, olağanüstü çekicidir. Ama aynı tanıtlama ve aynı gerçeklik arayışı tarihte, törel yaşamda, doğa biliminde, estetikte, ruhbilimde, insan varoluşunun her alanında en azından eşit ölçüde çekicidir.]

61. Şimdi son kozumu oynayacağım. Yeni kuramın asit testi uzun bir süredir bilinmelerine karşın kuramın kesinlikle onları çözmek için tasarlanmadığı problemleri çözme yeteneğidir. "Onları meyvalarından tanıyacaksınız" düzgüsü kuramlar için de geçerlidir. Cantor ilk sonluötesi sayılarını, ikinci sayı sınıfının sayıları denilen şeyleri keşfettiği zaman, dolaysızca ortaya çıkan soru, daha önce değindiğim gibi, bu sonluötesi sayma yönteminin başka bir yerden bilinen ve olağan anlamda sayılabilir olmayan kümeleri sayma olanağını verip vermediği sorusuydu. Bir aralığın noktaları çarpıcı bir yolda böyle bir küme olarak ortaya çıktılar. Bu soru — bir aralığın noktalarının, e.d. reel sayıların, daha önce verilen tablonun sayıları aracılığıyla sayılıp sayılamayacağı sorusu — Cantor'un ortaya koyduğu ama çözmeyi başaramadığı ünlü süreklilik problemidir. Gerçi kimi matematikçiler bu problemin varoluşunu yadsıyarak ondan kurtulabileceklerini düşünmüş olsalar da, şu gözlemler ne denli yanılmış olduklarını gösterir: Süreklilik problemi başka problemlerden benzersizliği ve iç güzelliği ile ayrılır. Dahası, öteki problemler üzerinde şu iki niteliği bileştirme üstünlüğünü sunar: Bir yandan, çözümü için yeni yöntemler gereklidir çünkü eski yöntemler onu çözmeyi başaramazlar; öte yandan, çözümünün kendisi elde edilecek sonuçlardan ötürü çok önemlidir.

61. I will now play my last trump. The acid test of a new theory is its ability to solve problems which, though known for a long time, the theory was not expressly designed to solve. The maxim "By their fruits ye shall know them" applies also to theories. When Cantor discovered his first transfinite numbers, the so-called numbers of the second number class, the question immediately arose, as I already mentioned, whether this transfinite method of counting enables one to count sets known from elsewhere which are not countable in the ordinary sense. The points of an interval figured prominently as such a set. This question — whether the points of an interval, i.e., the real numbers, can be counted by means of the numbers of the table given previously — is the famous continuum problem which Cantor posed but failed to solve. Though some mathematicians have thought that they could dispose of this problem by denying its existence, the following remarks show how wrong they were: The continuum problem is set off from other problems by its uniqueness and inner beauty. Further, it offers the advantage over other problems of combining these two qualities: on the one hand, new methods are required for its solution since the old methods fail to solve it; on the other hand, its solution itself is of the greatest importance because of the results to be obtained.

62. Geliştirdiğim kuram süreklilik probleminin bir çözümünü sağlar. Her matematiksel problemin çözülebilir olduğunun tanıtı onun çözümüne doğru ilk ve en önemli adımı oluşturur.3

3[Bu noktada Hilbert süreklilik probleminin çözümü için bir girişim taslağını verir. Girişim ilginç olsa da hiçbir zaman tamamlanmadı. Bu nedenle burada onu atlıyoruz. — Yayımcılar]

62. The theory which I have developed provides a solution of the continuum problem. The proof that every mathematical problem is solvable constitutes the first and most important step toward its solution.3

3[At this point, Hilbert sketched an attempted solution of the continuum problem. The attempt was, although not devoid of interest, never carried out. We therefore omit it here. — Eds.]

63. Özet olarak, ana temamıza geri dönelim ve sonsuza ilişkin tüm düşüncelerimizden kimi vargılar çıkaralım. Başlıca sonucumuz sonsuzun olgusallıkta hiçbir yerde bulunamayacak olduğudur. Ne doğada vardır, ne de ussal düşünce için meşru bir temel sağlar — varlık ve düşünce arasında dikkate değer bir uyum. Frege ve Dedekind'in daha önceki çabaları ile karşıtlık içinde, inanıyoruz ki belli sezgisel kavramlar ve içgörüler bilimsel bilginin zorunlu koşullarıdır, yalnızca mantık yeterli değildir. Sonsuz ile iş görmek ancak sonluluk yoluyla pekin kılınabilir.

63. In summary, let us return to our main theme and draw some conclusions from all our thinking about the infinite. Our principal result is that the infinite is nowhere to be found in reality. It neither exists in nature nor provides a legitimate basis for rational thought — a remarkable harmony between being and thought. In contrast to the earlier efforts of Frege and Dedekind, we are convinced that certain intuitive concepts and insights are necessary conditions of scientific knowledge, that logic alone is not sufficient. Operating with the infinite can be made certain only by the finitary.

— Sonsuz Olgusallıkta Hiçbir Yerde Bulunmaz

— Sonsuz İle Ancak Sonlu Olan Yoluyla İşlem Yapılabilir

[Sağın konuşmak gerekirse, Sonsuz ancak Sonlulaştırılarak analitik anlak düzlemine getirilebilir. Ama Sonsuzun Sonlulaştırılması anlağın bile başaramayacağı bir el çabukluğudur. Hilbert'in matematikçiliği böyle daha yüksek gerçeklikler üzerine, daha bilimsel sezgiler vb. üzerine dayanır. Daha da iyisi, gerçeklik, bilimsellik gibi kavramları bir yana atmaktır. Pozitivizm sonunda bunu yapar.]

64. Sonsuz için geriye kalan rol yalnızca bir düşüncenin rolüdür — eğer bir düşünce ile denmek istenen şey, Kant'ın terminolojisinde, tüm deneyimi aşan ve bir bütünlük olarak — kuramımız tarafından çizilen çerçeve içerisinde hiçbir duraksama göstermeden güvenebileceğimiz bir düşüncenin bütünlüğü olarak — somutu tamamlayan bir us-kavramı ise.

64. The role that remains for the infinite to play is solely that of an idea — if one means by an idea, in Kant's terminology, a concept of reason which transcends all experience and which completes the concrete as a totality — that of an idea which we may unhesitatingly trust within the framework erected by our theory.

65. Son olarak P. Bernays'a özellikle süreklilik teoreminin tanıtı ile ilgili olarak hem uygulayımsal hem de yazınsal açıdan akıllıca işbirliği ve değerli yardımı için teşekkür etmek istiyorum.

65. Lastly, I wish to thank P. Bernays for his intelligent collaboration and valuable help, both technical and editorial, especially with the proof of the continuum theorem.

Çeviri: Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Uzay

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

II. Absolute space, in its own nature, without relation to anything external, remains always similar and immovable. Relative space is some movable dimensions or measure of the absolute spaces; which our senses determine by its position to bodies; and which is commonly taken for immovable space; such is the dimension of a subterraneous, an aerial, or celestial space, determined by its position in respect of the earth. Absolute and relative space are the same in figure and magnitude; but they do not remain always numerically the same. For if the earth, for instance, moves, a space of our air, which relatively and in respect of the earth remains always the same, will at one time be one part of the absolute space into which the air passes; at another time it will be another part of the same, and so, absolutely understood, it will be continually changed.

II. Saltık uzay [spatium absolutum], kendi doğasında, dışsal herhangi birşey ile ilişki olmaksızın, her zaman benzer ve devimsiz kalır. Göreli uzay saltık uzayların devinebilir bir boyutu ya da ölçüsüdür ki, duyularımız onu cisimler açısından konumu yoluyla belirler, ve kabaca devimsiz uzay yerine alınır; örneğin yeryüzü açısından konumu yoluyla belirlenen bir yeraltı, atmosferik, ya da göksel uzayın boyutu böyledir. Saltık uzay ve göreli uzay böylece betide ve büyüklükte aynıdırlar; ama her zaman sayısal olarak aynı kalmazlar. Çünkü eğer örneğin yeryüzü devinirse, havamızın yeryüzü ile göreli olarak ve onun açısından her zaman aynı kalan bir uzayı bir kez saltık uzayın içine havanın geçtiği bir parçası olacaktır; bir başka kez onun bir başka parçası olacak, ve böylece, saltık olarak anlaşıldığında, sürekli olarak değişecektir.

Uzay ve Zaman

www.ideayayinevi.com
25.01.2012

VİTALİZM VE POZİTİVİZM

Kaynak · Noesis

VİTALİZM VE POZİTİVİZM

“In the late 19th century, the question of the supposed inherent differences between the biological and the physical sciences took on new importance.”

"Sözde" ayrımlar deyimi normal olarak indirgemeciliği yasaklamaya karşı bir tepki ve yazarın pozitivist eğilimini ele veren bir dil sürçmesidir. Özsel ya da özünlü "ayrımların" olması doğaldır. Ve bu bağlamda Yaşam kavramı fiziksel-özdeksel terimlere indirgemeyi kabul etmeyen bir ayrımdır. Böyle ayrımlar 19'uncu yüzyıldan çok daha gerilere, Platon ve Aristoteles felsefelerine dek gider.

Bergson'un élan vital terimi Yaşam kavramı yerine getirilen bir tasarımdır ve kötü bir adlandırma olması dirimsiz özdek ve dirimli varlık arasındaki özsel ayrımı ilgilendirmez.

Entelekheia (ἐντελέχεια) terimi telos (τέλος) değil, "tam edimselleşme" demektir. Aristoteles "telos" sözcüğünü içeren bu terimi yersiz olarak kullanmadı, çünkü "tam edimselleşme" ya da "tam realizasyon" ereksel edimselleşme imler. "Telos" "tamamlanma" anlamına da gelir.

Energeia (ενέργεια) ya da etkinlik terimi dynamis (δύναμις) ile karşıtlık içinde durur. Dynamis

henüz etkin olmayan güç ya da gizilgüçtür ve bir gelişme süreci yoluyla kendini edimselleştireceği ya da etkin kılacağı için dynamistir. Karşıtı tarafından belirlenir ve ondan soyutlanamaz.

Dinamis ve energeia terimleri modern mekanik biliminde benzer anlamlarda kullanılmak üzere ödünç alındı.

“... North Whitehead (1861-1947) and Samuel Alexander (1859-1938), who thought that the very order or structure of organisms distinguished them from nonliving things.”

Düzen/order ya da yapının/structure kendileri mekanik kavramlardır — eğer DNA’nın düzen ya da yapısı söz konusu değilse. Alexander herşeyi ve bu "herşeyin" düzenini "uzay-zaman"dan türetir ve bunu nasıl yaptığını bilmediğini söyler:

"How far a science of order could be founded on this bare conception of ordered parts of Space-Time I do not know." (W)

Alexander'ın çağdaşı olan ve ondan etkilenen Whitehead "there is urgency in coming to see the world as a web of interrelated processes of which we are integral parts" der.

Rudolf Carnap (1891-1970), Carl Hempel (1905-97), Ernest Nagel (1901-85), ve Karl Popper (1902-94) gibi pozitivistler biolojiyi "fizik" dedikleri "mekaniğe" indirgeme önerisinde bulundular:

“Their general assumption was that, insofar as biology is like physics, it is good science, and insofar as it is not like physics, it ought to be. The best one can say of modern biology, in their view, is that it is immature; the worst one can say is that it is simply second-rate.”

Varlık ve metafizik

Doğa ve Tin

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Doğa ve Tin

Doğa ve Tin alanları karşıtlardır ve karşıtlıkları sonluluklarıdır.

Karşıtlar birbirini belirler, ve karşıtlığın yokluğunda belirlenim yoktur: Doğa olmaksızın Tin, ya da Tin olmaksızın Doğa yalnızca düşüncede varolan birer anlak soyutlamasıdır. Karşıtların birbirini belirlemesi bağıntılarının zorunluğundan gelir.

Doğa ve Tin her ikisi de salt kendi başına, salt dolaysız olarak, analitik olarak alınabilir, ama o zaman bundan böyle gerçeklikleri içinde değildirler, yalnızca birer Gedankending, birer düşünce-şeydirler. Kendini belirleyen Doğa, ya da kendinin nedeni olan Doğa ya da Töz bir soyutlamadır. Töz belirlenimsiz değildir, ve belirli olması kendinde olumsuzu da kapsaması demektir. Olumsuz olumluyu ortadan kaldırır, ve karşıtlığın anlamı budur. Ve gene de karşıtlık ortadan kaldırılamaz.

Doğa ve Tin her ikisi de kendinde ideal olarak karşıtının belirlenimini taşır. Doğa kendinde Tindir; ve Tin kendinde Doğayı benzer olarak olumsuz Varlık kipinde kapsar.

Doğa varoluşun Ereği değildir, çünkü Doğa varoluşun tüm açınımını tüketmez. Doğa eksiktir, ve tamamlanmışlık Tin alanına aittir. Doğa Tinin özdeksel öncülüdür. Tin her durumda Doğayı varsayar ve mantıksal olarak kendisi onun bir çıkarsamasıdır. Tin Doğa karşısında türevseldir. Ama Tinin Doğanın gerçekliği olması ölçüsünde, Tin için moment olan, ideal varlık taşıyan Doğadır.

Tinin Doğa karşısında türevsel ya da dolaylı olması Doğayı saltık olarak, ilişkisiz olarak birincil değil, Tin ile göreli olarak, ilişkili olarak birincil yapar.

Tinsel olana yapay bir tanım ya da anlam vermek doğal bilincin işidir. Tinsel olan özdeksel olanın, dirimsiz olanın ötesinde başlar: En alt yaşam türünün kendisi, salt yaşıyor olmada, özdekselden ayrı, onu bütünüyle olumsuzlamış ve böylece gene de onu bir kıpı olarak kapsayan bir varoluş kipidir. Yaşamın kendisi tinselin en alt, en ilk biçimidir. Yaşam ancak özdekselin ve tinselin, Doğanın ve Tinin birliği olarak varolur.

Doğa salt özdek, belirlenimsiz özdek değil, ama belirli özdektir. Soyut özdek, salt özdek olarak özdek ne Doğadır, ne de vardır. Özdekselin belirlenimi ya da biçimi onu Doğa yapan, onu varoluş yapan kavramsal yanıdır: Şeylerin düzeni ve Düşüncenin düzeni birdir. Tin de benzer olarak belirlenimsiz değil, ama belirlidir, ve belirlenimi benzer olarak kavramsaldır. Her ikisine de temel olan kavramsallık onların mantıksal ilkleri ve öncülleri olarak salt düşünce öğesindeki Ustur. Doğa ussaldır, ve ussallığını Doğa yasaları olarak kavramsal bağıntılarda bir dizge olarak biliriz. Tin alanında kavramsal bağıntılarında olumsal ya da kaotik değil, ama eşit ölçüde ussaldır. Us saltık, değişmez, koşulsuz, ilksiz-sonsuz vb.dir. Tüm bunların anlamı Usun, Logosun soyut olmasından başka birşey değildir. Soyut olanın var olmadığını düşünmemeliyiz, çünkü salt var olmanın kendisi sözcüğün en gerçek anlamında soyutluk, aslında saltık soyutluktur. Varlık dolaysız, öncülsüz, ilişkisiz, koşulsuz, bir, ilksiz-sonsuz, yaratılmamış vb.dir. Yalnızca var olmak şu ya da bu olarak var olmak değil, belirlenimsiz olarak var olmaktır. Doğa ve Tin belirli-Varlıklardır.

Öznel Tin

1) Öznel Tin* alanı genel olarak Tinin Kavramı, içselliği, gizilliğidir. Böyle olarak Tinin gelişmemiş, açınmamış yetilerinin sonluluk alanınıdır.

Öznel Tin alanı Ruh, Duygu, Bilinç, Algı, Özbilinç, Anlık, İmgelem, Bellek, Dürtü, İtki, İstenç gibi öznel Tin kavramlarını bireysel dolaysızlıkları içinde kapsar.

2) Nesnel Tin* belirlenimlerinin alanı Tüze Felsefesi'nin konusudur. Tin bu belirleniminde edimseldir — Tarih sürecinde, böylece henüz sonluluk alanındadır.

Nesnel Tin alanı Hak, İstenç ya da Özgürlük alanıdır. İstencin dolaysız biçiminden dolaylı Duyunç biçimi yoluyla somut Törellik biçimine dek bütün bir Özgürlük kategorilerinin açınımı Dünya-Tarihidir. Hak, Ahlak ve Törellik kategorilerini gerçek biçimlerine doğru edimselleştiren Dünya Tarihinin ereği Özgürlüğün Bilincidir. Özgürlüğün edimselleşmesi insanın gerçek varoluş biçimi olarak Saltık Tin alanının ön-koşuludur. Bütün bir Dünya Tarihi Dünya-Tininin gerçek varoluşuna erişme sürecidir. Bu nedenledir ki Özgürlük Dünya-Tini için yaşam, gelişim, gerçekleşme koşuludur.

3) Saltık Tin* alanı Öznel ve Nesnel Tin alanlarının belirlenimlerini olumsuz olarak, ortadan kaldırılmış kıpılar olarak kendi içinde kapsar.

Ama gene de tinsel evrimin Duyu ve Duygu gibi Düşünceye öncül olan alt basamakları saltık Tin alanının sonsuzluk imleyen belirlenimleri için sonlu destekler olurlar. İstenç bütünüyle bedensel-doğal olan itki, dürtü, içgüdü öğeleri ile ilişki içine girerken, Saltık Estetik duyarlık sonsuzluğuna açıkça duyusal olanın sonluluğunda olgusallık verir.

"Güzelliğin ve düzenin nedeni Noustur."

Anaxagoras

Aktaran Aristoteles, De Anima

Saltık Tin

Öznel Tin ve Nesnel Tin alanları Saltık Tin Alanında birleşir. Öznel Tin kavramın tüm içeriğini açındırmaz, henüz kavram ve olgusallığın (belirli-Varlığın) birliğini sunmaz. Sonludur. Nesnel Tin alanı bir İstenç belirlenimleri alanıdır (Tüze Felsefesi'nin konusu). Saltık Tin alanı kendi-için-Varlık ya da ilişkisizlik alanı olarak Tini göreli olmayan biçimlerinde çözümler.

Doğa

İnsanın Doğanın yaratısı olduğu görüşü Panteizme, Doğayı Tanrı olarak alan bakış açısına aittir. Doğanın kendisinin sonlu olması, sürekli bir değişim ve oluş süreci olması onun saltık olmadığını, Tanrı olmadığını, yaratıcı olmadığını anlatır.

Doğaya ahlaksal, törel, tüzel belirlenimler yüklememeliyiz. Doğada İyilik ya da Kötülük yoktur. Bu düzeye dek, Doğada "güç haktır" deyimi boş bir sözdür. Bu düzeye dek, insan için bir Doğa Durumu konutlamak da geçersizdir, çünkü insanın durumu her zaman tinsel bir durum, Kültürel Durum dediğimiz şeydir. Doğa Tinin varsayımıdır.

Tin

Tin Doğa ile karşıtlık içinde durur. Mantıksal olarak ve reel olarak onu izler, onu öngereği olarak alır. Buna göre, Tinden söz eden her bağlam Doğayı a priori baştan sona içerir. Tinsel Ruh özdeksel Beden olmaksızın salt bir soyutlama, bir kavramdır. İnsan usunun kendisi yine bedensel özdeksel varlık ile ayrılmaz birlik içindedir.

Varoluş ve Erek

Doğayı varsayımı olarak alan Tinin açınımı Doğanın süreçlerinden daha yüksek olarak, aslında bütün bir varoluşun saltık doruğunu hedefliyor olarak görünür. Tin alanında varoluşun olanaklı tüm içeriğini açınır. İnsanın Güzelliği duyumsama, Sevgiyi (Tanrı) duyma, ve Gerçeği bilme yetisinin eriştiği değerlerden daha ötesi yoktur, çünkü bu değerler Tinin erişilmiş Ereğini, sonsuzluğun realitesini oluşturur. Erişilen varoluşun ötesinde ve ondan çoğu olan bir kendinde-Şey konutlamak geçersizdir, çünkü kendinde-Şey bilinen, belirlenimsiz, soyut ve kof bir kavramdır.

Tinin Bilgisi

Tinin bilgisi (‘Kendini bil’ buyruğunun nesnesi) tikel bir tinin eğilimlerinin, yeteneklerinin, kültürel belirlenimlerinin (ki varoluşçuluk için yalnızca bu tikellikler anlamlıdır, çünkü ‘öz’ ikincildir) bilgisi değil, ama evrensel Tinin, kendinde ve kendi için olduğu biçimiyle Tinin bilgisidir. Bu onu özsel kavramsal ayrışması içinde bilmeyi gerektirir. Varoluşçuluk her bireyin istediği şeye değer ve anlam vermede özgür olduğunu düşünür. Bu bakış açısında görelilik geçerlidir ve kendinde kötü ve yanlış olan da tikel bir birey için pekala anlamlı ve değerli olabilir. Albert Camus 'bir tiran olmak ve bir peygamber olmak arasında bir ayrım yoktur' diyordu. Varoluş saçmadır, ussal değildir. Camus Tanrının insanları ancak küçültüp onun önünde bütünüyle silebileceğini düşünüyordu.

Tin ve Doğa

Tin kavramı Doğa ile karşıtlığı anlatmak için Kültür/Ekin kavramından daha uygundur, çünkü Kültür baştan sona tinsellik iken, tinsel olan herşey kültürel değildir. Sözcüğün değişik dillerdeki dar ya da geniş anlamları kavramın değerini etkilemez. "Geist" "ansal" anlamına da gelirken, "Tin" bu anlamı taşımaz. "Spirit" düşünmez, ve İngilizce'de "ruh" ile anlamdaş olarak kullanılabilir. Türkçe'de "Tin" kullanıma yeni aldığımız bir sözcük olarak bir anlamlar türlülüğü ile tıka basa doldurulmuş değildir ve düşünsel, duygusal ve duyusal olanı anlatmaktan başka bir işlevi yoktur. "Geist" ve "Spirit"ten ayrı olarak, Türkçe Tin sözcüğü dinsel bir imlem taşımaz. Tin sözcüğü İnsan ile

saltık olarak bağlıdır, öyle ki insansal olan herşey tinsel olandır ve Kavramın insansal olandan ayrılması olanaklı değildir. Tin sözcüğü İnsan ile saltık olarak bağlıdır, öyle ki insansal olan herşey tinsel olandır ve Kavramın insansal olandan ayrılması olanaklı değildir. "İnsan" Kavramı Doğa ve Tinin birliğini anlatır ("İnsan" düşündüğü, duygu ve duyu yetilerini taşıdığı ölçüde, beden ve ruh birliğinden daha yüksek bir kavramsal birliktir).

Tin ve Özdek

Tin alanı Özdek alanı ile karşıtlık içinde durur ve belirlenimini bu karşıtlık içinde kazanır. Tinsel olan özdeksel olan değildir. Devlet, yasa, töre, duyunç, istenç, bilinç, bilim, sanat vb. tinsel varlıklardır, özdeksel-duyusal değil. Tinsel olan insanda olandır. Tinselliğin varlığı duyusal değildir. Duyusal olan özdeksel olanla ilgilidir, duyumsanan özdeksel olandır. Görme salt duyum olarak anlaşıldığında özdeksel olanın bir sürecidir, ve ışık, retina, sinir gözecikleri gibi özdeksel varlıklar düzleminde yer alır. Ve gene de duyumun kendisi tinseldir çünkü salt özdeksel olan belirlenimi özdeksel-olmayan bir belirlenime dönüştürür. Duyum öznededir. Duyum özdeksel atom değildir. Tinsel bir etkinlik ya da süreçtir. Hayvansal duyum kavramın bilincinin eşliğinde yer almaz, ve hayvan için sıcak, soğuk, sert, yumuşak, mavi, kırmızı vb. gibi düşünce belirlenimleri yoktur. (Görsel, işitsel duyumlar karmaşası kavram tarafından algıya yükseltilir. Algı, kavramsız düşünüldüğünde, algı değildir.) Tinsel Ruh özdeksel Beden olmaksızın salt bir soyutlama, bir kavramdır. İnsan usunun kendisi yine bedensel özdeksel varlık ile ayrılmaz birlik içindedir.

Nesnel Tin ve Tarih

Dünya-Tarihi nesnel Tin son kategorisidir ve böylece Tinin tüm nesnel açınımını özetler.

Tin tüm öznel gizilliğini açındırmalı, kendini tüm olanaklarında edimselleştirmelidir. Bunu bir oluş süreci olarak yapar. Bu süreçte Tin sonlu, geçici, tarihsel belirlenimlerinde görünür. Bu belirlenimlerin sonlulukları kendilerini karşıtlarında ortadan kaldırmaları demektir ve böylece Tin kesintisiz bir oluş, gelişim sürecine girer. Bu geçici biçimlerin sürekliliği yoluyla kendini gerçek karakterine, Estetik, Etik ve Bilişsel olarak gerçek niteliğine, Özgürlük Ereğine doğru açındırır.

Saltık Tin — Sanat, Din, Felsefe

Saltık tin alanı sonsuzluk alanıdır. Sonsuzluk bir nicelik kategorisi, bir büyüklük ya da en büyüklük vb. değildir. Sonsuzluk karşıtlıksızlık da değildir. Sonsuzluk karşıtında kendinde olmadır. Saltık Tin alanı Tinin öznel ve nesnel yanlarını eşitlediği ve onları birer kıpı olarak ortadan kaldırdığı alandır. Saltık Tin ne salt bir gizilliktir (öznel Tin), ne de kendini tarihsel biçimlerde dönüştüren sonluluktur (nesnel Tin). İkisini kendi içinde momentler olarak kapsar.

İnsan ve Değer

Klasik felsefe insanın varoluşun Ereği ve Değeri olduğu çıkarsamasından kaçınamaz, çünkü insan ussal varoluşa özgü tanrısallığı onunla paylaşır, bilgisinde, duygusunda ve estetik duyarlığında sonsuza, sonsuzun kendisi olmaya yeteneklidir. Bunun Ölümsüzlük ile bir ilgisi yoktur, ve tasarımsal bir Tanrının yokluğu insanı değersiz ve varoluşu anlamsız kılmaz. Eğer insan varoluşun Ereği değilse, ve varoluş insan için herhangi bir biçimde sınırsa ve insandan daha ötesi ve çoğu varsa, o zaman insan ikincil ve bağımlıdır. Eğer bilgisi sınırlı ise, o zaman kuşkucudur ve ve özsel değeri, anlamı ve önemi yoktur. Ama eğer İnsan kendinde Değer ise, o zaman belirlenimi, yazgısı, özgürlüğü bu kendinde Değeri varoluşun sonluluğuna yükseltmek, orada kendi sonluluğunda tanrısal sonsuzluğun kendisi ile tanışmaktır. Eğer Tanrı insana birşey vermişse, bu hiç kuşkusuz tanrısallığın kendisi olabilir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

DOĞA VE TİN; US VE BİLİNÇ

Kaynak · Noesis

DOĞA VE TİN

Doğadan Tine geçiş momenti Yaşambilim alanına ilgisiz görülür.

Doğal evrim sürecinden türeyen homo sapiens doğal olanın ve tinsel olanın birliğidir.

Tin doğadan daha çoğu, doğa-ötesi ya da doğa-üstüdür ve “metafizik” sözcüğünün anlatması gereken asıl kavram Tindir, Us ya da Logos değil.

US VE BİLİNÇ

Us insana verili ya da doğuştan ya da a prioridir.

Ve Us nesneldir, evrenin kendisinin ussallığıdır.

Bilgi verili kavramın etkinleşmesi ya da uygulamasıdır.

Usun bilgisi kendinin bilgisidir ya da Us nesnesinde yalnızca kendini bilir.

Düşünme nesnesini bilinçte evrenselleştirmek, kavramsallaştırmak, idealleştirmektir.

Bilinç tüm duyumları, algıları, sezgileri, duyguları vb. ile öznel ve tekildir, sözcüğün asıl anlamında nesne karşısında onunla iletişimsiz ve heterojen görünen kaba öznelliktir.

Bilinç sonludur çünkü nesnesi tarafından, sözde “kendinde-şey” tarafından sınırlanır.

Doğal bilinç nesnesinin bilinçte değil dışarıda olduğu sanısı içindedir ve hiç duraksamadan dışsal nesnellik dediği şeye varlık yükler ve kendine varlık ile karşıtlık içinde saydığı evrenselliği yükler.

Kant bilincin bu bilinçsiz idealizmini ayrımsar ve ona kendi öznelliğinin, kendi iç uzayının ve kendi iç zamanının dışına çıkamayacağı uyarısını verir.

Arı Us Kant’ın kendi kişisel Usu tarafından eleştirilir.

Ustan söz etmek ve gene de insanın bilmeye yetenekli olup olmadığını sormak saçmadır.

Bilgi usun etkinliği ya da edimselliğidir.

Gerçek bilgi ya da bilgi kavramına uygun bilgi, Usun kendisinin bilgisidir.

Göreli ve Saltık

Kaynak · Noesis

Göreli ve Saltık

Saltığı yadsımanın kendisi saltık olmamalıdır.

Kavram saltıktır, çünkü salt kendi başına düşünülmeye izin verir ve bu yalıtılmışlığı ya da soyutluğu içinde bağıntısız, koşulsuz, ilişkisiz olarak göreliliği dışlar. Ama bu dışlamanın kendisi bağıntı, saltık olarak zorunlu bağıntıdır, ve kavram görelidir.

Saltığın yadsınması göreli bir modadır ve bu kavramın anlaşılması değil, imgelenmesi üzerine dayanır. Saltığın yadsınması ve başka kavramların doğrulanması söz konusu değildir. Nihilizm evrenseli yadsır, ve evrensel olarak yadsır. Güvenle duyu-verileri üzerine dayandığı sanısında olan

bilinç aslında her kavramı yadsır çünkü hiç birini duyumsayamaz. Duyuların işi duyumsamaktır, düşünmek değil. Ve duyuların saltık belirlenimi tekil olmak, evrensele duyarsız olmaktır.

Göreli ve Saltık

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Saltık ve Göreli

Saltık Olan Göreli Olandır.

Göreli olan ilişkili olandır, ve ilişkili olmak sınırlanmak, olumsuzlanmak, belirlenmektir. Öte yandan Saltık olmak koşulsuz, ilişkisiz, böylece belirlenimsiz olmaktır.

Ama açıktır ki, ilişkisizliğin kendisi bir olumsuzlama ve böylece bir ilişki, bir göreliliktir.

Saltık, analitik düşüncenin sandığı gibi, göreliliği dışlayan bir kavram değildir. Saltık olmak soyut olmaktır. Ama soyutlamanın kendisi somutluğu kıpı olarak kapsar, çünkü ondan başlar ve onu olumsuzlar.

Saltık 'kavramının' bu belirlenimi karşısında Saltığın 'kişisel' olduğunu düşünmek doğal bilincin tasarımsal düzlemine düşmektir. Bu bir 'yorum'dur ve yorumlayan bilincin kendisine ait bir kurgudur. Saltık bir 'Kişi' değildir demenin ve felsefeyi böyle kurgulara karşı savunmanın bir anlamı ve gereği yoktur, ve bu tür düzeltmeleri bu bilinçlerin kendilerine bırakmak gerekir.

Kavram Bir iken, Tasarım Çoktur

Toplumsal kavramlar üzerine sonu gelmez bir kişisel görüşler dizisi, baş döndürücü bir hermeneutik görelilik, göz alıcı bir postmodern türlülük vardır —, ve akademik, ideolojik, kültürel sayısız bireysel görüş her biri kendini nesnel realitenin kuramı olarak ileri sürer. Bunun açık ve yalın anlamı insanlığın kendi realitesinin, kendi dünyasının bilinçsizi olduğudur. Bilgide türlülük bilgisizliktir.

Bilgide türlülük, görelilik, yorumlamacılık bilgisizliktir. Niçin?

İnsan usunda bilgisizlikten yana bir eğilim, bir kuşkuculuk tutkusu, bir bilmeme itkisi tümü de Realitenin kendisinin Us olduğu, Realitenin kötü olduğuna göre usun da kötü olması gerektiği sayıltısı üzerine türetilen andırım (tümevarım) tasımlarıdır.

Kuşkucu çıkarsama şöyledir: Realite usdışıdır. Us Realitedir (onun eşlemidir). Öyleyse Us usdışıdır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

İDEA / BELİRLİ-VARLIK (SONSUZLUK)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Mantık Bilimi

Çözümlemeler / Aziz Yardımlı

Hegel — Mantık Bilimi (Büyük)

Çözümlemeler §§ 0270-0317

AZİZ YARDIMLI

Bu çözümlemede kullanılan paragraf numaraları için bkz. Science of Logic

2. Belirli-Varlık

Sonluluk

2. Belirli-Varlık

A. Belirli-Varlık olarak belirli-Varlık

a. Genel olarak belirli-Varlık

b. Nitelik

c. Birşey

B. Sonluluk

a. Birşey ve bir Başkası

b. Belirlenim, Yapı (Beschaffenheit) ve Sınır

c. Sonluluk

a. Sonluluğun Dolaysızlığı

b. Sınırlama (Engel) ve Gerek

g. Sonlunun Sonsuza Geçişi

C. Sonsuzluk

a. Genel olarak Sonsuzluk

b. Sonlu ve Sonlunun Karşılıklı Belirlenimi

c. Olumlu Sonsuzluk

270.1. Sonsuz Saltığın yeni bir tanımı olarak görülebilir; ve belirli-Varlık altına düşen hiçbir kavram Saltık olarak görülemez, çünkü belirlenim sonluluk imler.

270.2. Sonsuz sonlunun olumsuzlanmasıdır, ama böylece sonlu olanla ilişki içindedir.

Sonsuzluk ancak analitik olarak sonlu ile olumsuz ilişkisinin içinde düşünülebilir; gerçekte Spinoza'nın da yaptığı budur.

271.1. Sonsuz sınırdan ve sonluluktan özgür değildir. Sorun Usun sonsuzunu Anlağın sonsuzundan (kötü sonsuz) ayırmaktır.

Analitik anlak Sonsuzun sonludan ayırmanın kendisinde Sonsuzun sonluşlaştırıldığını dikkate almaz.

BÖLÜMLEME

272.1. Sonsuz a) yalın belirlenimi içinde sonlunun olumsuzlanması olarak olumludur; b) böylece sonlu ile ilişki içindedir, ve bu konumda ancak tek-yanlı anlak sonsuzu olarak görülebilir; c) bu sonsuzluk ve sonluluk çelişkisi kendini ortadan kaldırır, iki kıpının birliği koyulur ve bu gerçek sonsuzdur.

(a) GENEL OLARAK SONSUZLUK

273.1. Sonsuzluk olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak olumludur.

273.2. Sonsuzluk ilk dolaysız varlıktan daha yeğin olarak vardır. (Doğal bilinç bile Tanrının yalnızca Varlık değil, ama Sonsuz Varlık olduğunu çıkarsar, çünkü Sonsuz tüm sınırlamanın ötesinde ve üzerindedir.)

273.3. Sonsuzluk Özgürlük ve Evrensellik kavramlarının düşüncesine götürür.

274.1. Sonlunun eytişimsel doğası kendini aşmak, kendi olumsuzlanmasını aşmak, ve sonsuz olmaktır.

274.2. Sonsuzluk hazır ve verili birşey değildir, sanki sonlu ondan ayrı birşey olarak ve onun altında duruyormuş gibi.

274.3. Sonlu dışsal değil, tersine içsel olarak Sonsuza yükselir.

274.4. Sonlu sınırı olarak kendi kendisi ile ilişkilidir; kendi-ile-ilişki olarak sınırı olumsuzlar ve ötesine geçer.

274.5. Sonlu kendi doğası yoluyla kendini ortadan kaldırır, kendisi Sonsuz olur.

274.6. Sonsuzluk olumsuzluk içeren Sonlunun olumlu belirlenimidir.

(b) SONLU VE SONSUZUN ALMAŞIK BELİRLENİMİ

[Bu ikinci aşamada sonsuzun kavramı olumsuzu ile ilişkiye girer, karşıtında kendi içine yansır, kendisi sonlu, sınırlı birşey olur, ve karşısında

275.1. Sonsuz vardır, dolaysızdır, ve bu dolaysızlıkta bir başkasının, Sonlunun olumsuzlanmasıdır.

275.2. Yalın varlık biçiminde aynı zamanda bir başkasının yokluğudur. (Yani olumsuzlama kapsar: '-suz' takısının gösterdiği gibi.)

275.3. Sonsuz böylece [ilişki ya da kendi içine yansımadan ötürü] belirli-sınırlı birşey düzeyine düşer.

275.4. Sonsuz kendi içine yansımış belirli-Varlıktır.

275.5. Belirliliğin olumsuzlanması olarak Sonsuzun karşısında Sonlu olgusal belirli varlık olarak durur.

275.6. Böylece Sonlu ve Sonsuz nitel ilişki içinde ve birbirlerine dışsal olarak dururlar.

275.7. Sonsuzun dolaysız varlığı olumsuzlanmasının varlığını, ilkin Sonsuzda yitmiş olan sonluyu yeniden diriltir.

276.1. Ama Sonsuzun ve Sonlu ilişkisi yalnızca Birşey ve Başkası arasındaki ilişki değildir.

276.2. Belirli-Varlık kendi içine geçme, Sonsuz olma belirlenimi ile koyulur.

276.3. Sonsuz Sonlunun Yokluğudur; ikincinin kendinde olduğu, olması gerektiği şeydir.

276.4. Bu 'Gerek' aynı zamanda kendi içine yansır, olgusallaşır.

276.5. Sonsuzda tüm belirlenim, başkalaşım, sınır ve 'Gerek' ortadan kalkar; Sonsuz salt olumlu varlıktır; onda Sonlunun hiçliğinin koyulduğunu görürüz (analitik olarak).

276.6. Sonlunun bu olumsuzlanması 'Kendinde' olandır; bu ise Olumsuzlamanın Olumsuzlaması (O-O) olarak kendi içinde olumludur.

276.7. Ama bu olumlama niteldir, dolaysız kendi-ile-ilişki olarak varlıktır.

276.8. Ama bu nitel olma Sonsuzu sonlulaştırır. Bu Sonsuz sonlu-olmayandır, olumsuzlama belirlenimini kapsayan bir varlıktır.

276.9. Sonlu ile, olgusallık ile karşıtlık içinde, Sonsuz belirlenimsiz boşluktur, Kendinde-Varlığını belirli-Varlığında taşımaz.

Gegen das Endliche, den Kreis der seienden Bestimmtheiten, der Realitäten, ist das Unendliche das unbestimmte Leere, das Jenseits des Endlichen, welches sein Ansichsein nicht an seinem Dasein, das ein bestimmtes ist, hat.

277.1. Böyle Sonlu ile nitel ilişki içinde duran Sonsuzluk kötü sonsuzluk, Anlağın Sonsuzudur (das Schlecht-Unendliche).

277.2. Anlak Sonsuzu ve Sonluyu uzlaştırdığı sanısı içindedir.

278.1. Bu çelişki iki belirliliğin, sonlu ve sonsuz iki dünyanın varlığını anlatır: Sonsuz yalnızca sonlunun sınırı, böylece kendisi sonludur.

279.1. Bu çelişki içeriğini daha açık biçimlere geliştirir: Sonsuzun yanında bırakılan sonlu sonsuzu bir sonlu yapar..

280.1. Olumsuzlama ayırdığı denli de ilişkilendirir.

> *Sonsuzun çelişkiden soyutlanmaması, tam tersine çelişki kapsaması gerekir; anlak Sonsuzu karşıtlıksız, olumsuzlama içermeyen ve çelişkisiz vb. olarak görmeye çalışır. Sonsuzluk bir belirliliktir, ve belirlilik ise onun sonluluğudur. Sonsuz eğer bu belirli-Varlğını soyutlayacak olursa, kendisi bir kez daha belirlenimsiz yalın Varlığa indirgenir.*

281.1. Sonlunun ve sonsuzun birlikleri belirli-Varlıkta koyulur.

281.2. Birlik Sonlunun Sonsuza ve Sonsuzun Sonluya geçişidir, öyle ki Sonsuz ancak Sonluda ortaya çıkar, ve evrik olarak.

282.1. Sonludan Sonsuza geçilir. Sonlunun ötesindeki bu başluk gerçekte yine bir Sınırdır ve aşılır. Ve bu gidiş geliş sonsuza dek yineler.

282.2. Sonsuzun yitişi ve Sonlunun ortaya çıkışı ve bunun tersi dışsal olarak düşünüldüğünde bu bitimsiz bir gidiş geliştir.

283.1. Bu anlak sürecinde Sonlunun ve Sonsuzun almaşık belirlenmelerini görürüz.

283.2. Gerçekte her biri kendisinde kendi başkasını kapsar ve böylece kendinin ve başkasının birliğidir.

284.1. Sonsuza ilerleme birçok biçimlerde ötesi olmayan birşey olarak kabul edilir.

284.2. Ama bu 'sonsuza ilerleme' çözülmeyen çelişkinin kendisidir.

285.1. Kötü sonsuzluk sonludan kurtulamayan bir ilerleme, böylece bir yerinde saymadır. Can sıkıcıdır.

286.1. Kötü sonsuzluk sıradan sonlu düşüncenin düşüncesiz bir oyunudur.

(c) OLUMLU SONSUZLUK

287.1. Kötü sonsuzlukta sonludan sonsuza ve sonsuzdan sonluya geçiş Kavramın dışsal gerçekleşmesidir = Kavramın yalnızca içeriği koyulmuş, ama henüz Birlik koyulmuş değildir.

> *Yapılması gereken şey her iki belirlenimde de karşıtının içeriğinin kapsandığını ve böylece onları soyutlamanın olanaksız olduğunu görmektir.*

288.1. Sonsuz yalnızca sonlunun ötesidir; sonlunun olumsuzlanmasıdır; böylece sonlu aşılması gerekendir, kendinin kendi içinde olumsuzlanmasıdır, sonsuzluktur.

288.2. Öyleyse her birinde ötekinin belirlenimi vardır: Analitik düşünce bunları almaşık belirlenimler olarak görürken, diyalektik düşünce onları birlikleri içinde kavrar.

288.3. Sonsuzun ne olduğunu söylemede, 'Son-suz' demede, son daha şimdiden içerilir. Sonlunun belirlenimini Sonsuzda bulmak için yalnızca söylenene bakmak yeterlidir.

288.4. Sonsuz ikisinden biri değildir; yoksa o da sonlu olur (sonlu Sonsuz), ve yalnızca ortada iki sonlu bulunmuş olur.

289.1. Sonlu ve Sonsuz bir ve ayrıdırlar; her biri kendi belirleniminde ötekini kapsar.

290.1. Sonlu ve Sonsuzun birliğinin kendisi Sonsuzdur (analitik Sonsuz değil ama kurgul Sonsuz).

290.2. Her biri şimdi kendisinin ve karşıtının birliği olduğuna göre, iki birlik vardır.

290.3. Birlik onları ilkin olumsuzlanmış olarak koyar, çünkü her birinin ne ise karşıtından ayrı olarak o olması gerekir.

290.4. Birliklerinde nitel karakterlerini yitirirler: çünkü Nitelik ayrımları içinde varolur.

291.1. Ama o denli de ayrı oldukları için, Sonsuz her ikisinde ayrı olarak belirlenir.

291.2. Sonsuz ondan ayrı olan Sonluyu kapsar; birincisi Kendinde, ikincisi ondaki belirlilik ya da sınırdır;

291.3. Sonsuzun belirlenimi, Kendinde (Ansich), Nitelik tarafından bozulur; sonlulaştırılmış sonsuz olur.

291.4. Sonlu ise yalnızca Kendindenin olumsuzlanması olmasına karşın Birlik nedeniyle karşıtını kendi içinde taşıdığı için, bir bakıma sonsuz ölçüde yükseltilir ve sonsuzlaştırılmış sonlu olarak koyulur.

292.1. Anlak bu iki Birliği de yanlış anlar.

293.1. Sonlunun ve Sonsuzun Anlak tarafından yanlışlanması (die Verfälschung) birliğin dışsal olarak anlaşılmasına bağlıdır.

294.1. Sonlu kendini Sonsuzda ortadan kaldırır; ama Sonsuz Sonlunun ortadan kaldırılmasıdır; öyleyse kendini olumsuzlamada ortadan kaldıran olumsuzlamadır;

294.2. Öyleyse Sonsuz olumsuzun, genel olarak belirlenimin olumsuzudur.

295.1. Her birinde aynı olumsuzlamanın olumsuzlaması bulunur. Ama bu kendinde kendi ile bağıntı, olumlamadır (die Affirmation).

295.2. Bu olumlama bir dolaylılık yoluyla, olumsuzlamanın olumsuzlanması yoluyladır.

296.1. Sonsuza ilerlemede hem Sonlu hem de Sonsuz olumsuzlanır, ama ikisi de aynı yolda.

296.2. İkisi de birbiri ardına ayrı olarak, kendi başına olumlu olarak koyulur.

297.1. İlk olarak, sonsuza ilerleme bir ardışıklık olarak alınabilir: Sonlu aşılır, onun olumsuzuna, öte-yana, Sonsuza ulaşılır, ama Sonsuzda Sınır yeniden doğar. (Burada Sonlunun aşılmasının ya da olumsuzlanmasının Sonsuzu getirmesine dikkat.)

298.1. Sonsuzda, sınırın ötesinde, yalnızca yeni bir sınır doğar; bu da aynı yazgıya uğrar ve olumsuzlanır. Yine ilk Sonsuz ortaya çıkar.

298.2. Sonsuz böylece Sonluyu aşmada ondan uzaklaşmış olmaz.

299.1. Böylece bu devimde hem Sonlu hem de Sonsuz olumsuzlanması yoluyla kendine geri döner.

299.2. Her ikisi de kendini olumsuzlayarak kendinde kendi ile dolaylılıktır; her biri Olumludur ki, her birinin olumsuzlanmasını kapsar ve o olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır.

299.3. Böylece birer sonuçturlar ve başlangıçtaki belirlenimlerinde oldukları şey değildirler.

299.4. Anlak bu karşıtlıkları çelişki olarak yalnızca yadsır, onlardaki olumluyu, sonucu göremez.

300.1. Çizgi her iki yönde de sona ermez; bir sonsuza ilerlemedir ki, her iki uçta da kıpıların her biri almaşık olarak birbirini izler.

300.2. Sonlu ilkin yalnızca Sonsuza karşı Sonludur; sonra Sonlu ve aynı zamanda ona karşıt olan Sonsuzdur.

300.3. Sonsuz da ilkin yalnızca Sonsuz olan kötü Sonsuz, sonra hem Sonsuzu hem de Sonluyu kıpılar olarak kapsayan Sonsuzdur.

300.4. Ama Sonsuz yalnızca Sonlunun karşıtı olmakla ve böylece yalnızca Sonlulardan biri olmakla kalmaz, bu ayrımı olumlamaya yükseltir ve bu dolaylılık yoluyla gerçek Sonsuz olur.

301.1. Gerçek Sonsuz kıpılarının ikisinin birliğidir, özsel olarak bir Oluştur.

301.2. Oluş Varlık ve Yokluğun, Birşey ve Başkasının birliğidir. Şimdi ise Sonsuz olarak, kıpıları Sonsuz ve Sonludur ki, bunlar kendilerinde birer Oluş sürecidir.

302.1. Sonsuz, tamamlanmış kendi içine geri dönüş olarak, Varlıktır; ama belirlenimsiz, soyut Varlık değil.

302.2. Çünkü O-O olarak koyulmuştur. Öyleyse o denli de belirli-Varlıktır, çünkü olumsuzlama ve öyleyse belirlilik kapsar.

302.3. Vardır, ve belirlidir. Yalnızca kötü Sonsuz ötededir, çünkü yalnızca Sonlunun olumsuzlanmasıdır, ilk, soyut olumsuzlamadır, yalnızca olumsuz olarak belirlidir, erişilemezdir ve bu büyüklük değil ama önemsizliktir.

302.4. Erişilemeyen gerçek olmayandır.

302.5. Çizgi yalnızca uçlarında ve yalnızca çizginin olmadığı yerde sonsuz, ve böylece kötü sonsuzdur.

302.6. Gerçek Sonsuzun imgesi dairedir, kendine ulaşan çizgidir, başlangıcı ve sonu yoktur.

303.1. Gerçek Sonsuz soyut olumsuzlama ile karşıtlık içinde olumlu olarak koyulan belirli-Varlıktır.

303.2. Salt olumlu olan Olgusallıktan daha yüksek bir anlamda Olgusallıktır, çünkü şimdi somut bir içeriği vardır.

303.3. Olgusallık daha öte Öz, Kavram, İdea olarak belirlenir.

303.4. Ama Olgusallık gibi soyut bir kategoriyi daha somut kategoriler ile bağıntı içinde yinelemek gereksizdir.

303.5. Özün, İdeanın olgusal olduğunu yinelemek eğitimsiz bilince düşer, çünkü onun için bu soyut kategoriler daha tanıdıktır.

304.1. Olumsuzlama Olumlu olarak Olgusallığa ya da Reelliğe karşıttır; ama Olumsuzlama burada Olumsuzlamanın Olumsuzlamasıdır.

304.2. Reellik ile karşıtlık içindeki Negatif böyece İdeallik olarak belirlenir.

304.3. Gerçek sonsuzda olduğu gibi Sonlu ideal olandır [das Ideelle]. (Das Ideale ise Güzel olanla ilgilidir.)

304.4. İdeal bir belirlenim, bir içeriktir , ama bağımsız bir varlık değil, yalnızca bir kıpıdır.

304.5. Sonlu reel olarak, Sonsuz ideal olarak alınır; Kavram da yine aynı karşıtlık içinde ideal olarak, 'yalnızca' ideal olarak alınır; ama bu bağlamda Anlağın analitik düzlemine geri düşülür.

GEÇİŞ

305.1. İdealliğe Sonsuzluğun Niteliği denebilir; ama özsel olarak Oluş süreci ve böylece bir geçiştir.

305.2. Sonlunun ve Sonsuzun ortadan kalkışı olarak bu kendine geri dönüş kendi ile ilişki ya da varlıktır.

305.3. Bu varlık, kendi ile ilişki olarak, olumsuzlama kapsar ve böylece belirlidir.

305.4. Ama bu Olumsuzlama özsel olarak O-O olduğu, kendi ile ilişkili Olumsuzlama olduğu için, Kendi-İçin-Varlık denilen belirli-Varlıktır.

Sonsuza İlerleme için Not, §§ 306-317, daha sonra eklenecek.

Hegel

Mantık Bilimi (Büyük)

İdealizm üzerine not

İlgili yer: A-MB § 95, WW952

MİLLER: §§ 316-7.

c. Olumlu sonsuzluk

...

Not 2

Sonlu idealdir önermesi İdealizmi oluşturur. Felsefenin İdealizmi yalnızca sonluyu gerçekten varolan olarak tanımamaktan oluşur. Her felsefe özsel olarak İdealizmdir ya da en azından onu ilkesi olarak alır, ve soru o zaman yalnızca bu ilkenin edimsel olarak ne ölçüde yerine getirilmiş olduğudur. Felsefe bu düzeye dek din gibidir; çünkü din de benzer olarak sonluluğu gerçek bir varlık olarak, bir enson ya da saltık olarak, ya da konutlanmamış, yaratılmamış, bengi birşey olarak tanımaz. İdealist ve realist felsefelerin karşıtlığı buna göre anlamsızdır. Genel olarak sonlu belirli-varlığa gerçek, enson, saltık varlık yükleyen bir felsefe felsefe adına yaraşmaz; eski ya da yeni felsefelerin ilkeleri, su ya da özdek ya da atomlar düşünceler, evrenseller, ideallerdirler, dolaysızca bulundukları gibi, e.d. duyusal tekillikleri içindeki şeyler değil, giderek Thales'in suyu bile değil; çünkü görgül su olmasına karşın, bunun dışında aynı zamanda tüm başka şeylerin kendindeleri ya da özleridir, ve bu şeyler bağımsız, kendi içlerinde temellenmiş değil, tersine bir başkasından, sudan konutlanmış [sezten = annehmen], e.d. idealdirler. Daha önce ilkeyi, evrenseli İdeal olarak adlandırırken — tıpkı özellikle kavramın, düşüncenin, tinin de İdeal olarak adlandırılması gerektiği gibi —, sonra yine tekil duyusal şeyleri de ilkede, kavramda ideal olarak, özellikle Tinde ortadan kaldırılmış olarak adlandırdık; böylece burada geçerken sonsuz olanın durumunda kendini göstermiş olan bu çifte-yana dikkati çekmek gerekir, eş deyişle, bir kez İdeal somut, gerçekten-varolan iken, ikinci kez bunun kıpıları da eşit ölçüde İdealdir, onda ortadan kaldırılmıştır; ama gerçekte tek bir somut bütün vardır ki kıpılar ondan ayrılmazdır.

c. Die affirmative Unendlichkeit

...

Anmerkung 2

Der Satz, daß das Endliche ideel ist, macht den Idealismus aus. Der Idealismus der Philosophie bestheht in nichts anderem als darin, das Endliche nicht als ein wahrhaft Seiendes anzuerkennen. Jede Philosophie ist wesentlich Idealismus oder hat denselben wenigstens zu ihrem Prinzip, und die Frage ist dann nur, inwiefern dasselbe wirklich durchgeführt ist. Die Philosophie ist es sosehr als die Religion; denn die Religion anerkennt die Endlichkeit ebonsowenig als ein wahrhaftes Sein, als ein Letztes, Absolutes, oder als ein Nicht-Gesetztes, Unerschaffenes, Ewiges. Der Gegensatz von idealistischer und realistischer Philosophie ist daher ohne Bedeutung. Eine Philosophie, welche dem endlichen Dasein als solchem wahrhaftes, letztes, absolutes Sein zuschriebe, verdiente den Namen Philosophie nicht; Prinzipien älterer oder neuer Philosophien, das Wasser oder Materie oder die Atome, sind Gedanken, Allgemeine, Ideelle, nicht Dinge, wie sie sich unmittelbar vorfinden, d.i. in sinnlicher Einzelheit, selbst jenes Thaletische Wasser nicht; denn obgleich auch das empirische Wasser, is es außerdem zugleich das Ansich oder Wesen aller anderen Dinge, und diese sind nicht selbständinge, in sich gegründete, sondern aus einem Anderen, dem Wasser, gesetzte, d.i. ideelle.

Indem vorhin das Prinzip, das Allgemeine, das Ideelle genannt worden, wie noch mehr der Begriff, die Idee, der Geist Ideelles zu nennen ist und dann wiederum die einzelnen sinnlichen Dinge als ideell im Prinzip, im Begriffe, noch mehr im Geiste als aufgehoben sind, so ist dabei auf dieselbe Doppelseite vorläfig aufmerksam zu machen, die bei dem Unendlichen sich gezeigt hat, nämlich daß das eine Mal das Ideele das Konkrete, Wahrhaftseiende ist, andere Mal aber ebensosehr seine Momente das Ideelle, in ihm Aufgehobene sind, in der Tat aber nur das eine konkrete Ganze ist, von dem die Momente untrennbar sind.

İdeal ile denmek istenen ya da sanılan başlıca tasarım biçimidir, ve genel olarak benim tasarımımda ya da kavramımda, düşüncede, imgelemde vb. olana ideal denir, öyle ki genel olarak ideal olan imgesel olan olarak geçerlidir, — tasarımlar ki yalnızca olgusal olandan ayrı olmaları değil, ama özsel olarak olgusal olmamaları gerekir. Gerçekte Tin [ya da Anlık, Zihin] genel olarak asıl idealisttir; onda, üstelik duyumsarken, tasarımlarken bile, ama özellikle düşünen ve kavrayan olduğu sürece, içerik sözde olgusal belirli-varlık [reales Dasein] olarak bulunmaz; Benin yalınlığında böyle dışsal varlık [äußerliches Sein] salt ortadan kaldırılmış olarak bulunur, benim içindir, ideal olarak bendedir. Bu öznel İdealizm, ister genel olarak bilincin bilinçsiz İdealizmi olsun, isterse bilinçli olarak ilke olarak bildirilmiş ve saptanmış olsun, yalnızca tasarım biçimini ilgilendirir, ki buna göre bir içerik benimdir; bu biçim öznelliğin dizgesel İdealizminde biricik gerçek biçim olarak, nesnellik ya da olgusallık biçimine, o içeriğin dışsal varlığının biçimine karşı dışlayıcı biçim olarak ileri sürülür. Böyle İdealizm biçimseldir, çünkü tasarımlamanın ya da düşünmenin içeriğine dikkat etmez — içerik ki, tasarımlamada ya da düşünmede bütünüyle sonluluğu içinde kalabilir. Böyle İdealizm ile hiçbirşey yitmiş değildir, çünkü bir yandan böyle sonlu içeriğin olgusallığı, sonluluk ile dolu belirli-varlık saklanırken, bunun soyutlanması ölçüsünde, o denli de böyle içeriğin kendinde hiçbir öneminin olmaması gerekir; ve onunla hiçbirşey kazanılmamış, çünkü hiçbirşey yitirilmemiştir, çünkü Ben, tasarım, Tin aynı sonluluk içeriği ile dolu kalır. Öznellik ve nesnellik biçiminin karşıtlığı hiç kuşkusuz sonlulukların bir karşıtlığıdır; ama içerik, duyumda, sezgide ya da giderek daha soyut tasarım ya da düşünme öğesinde alındığı gibi, bir sonluluklar çokluğu kapsar ki bunlar sözü edilen salt bir sonluluk kipinin, öznellik ve nesnellik biçiminin dışlanması ile yitmezler, ne de kendiliklerinden uzaklaşırlar.

Bei dem Ideellen wird vorhehmlich die Form der Vorstellung gemeint und das, was in meiner Vorstellung überhaupt oder im Begriffe, in der Idee, in der Einbildung usf. ist, ideell genannt, so daß Ideelles überhaupt auch für Einbildungen gilt,—Vorstellungen, die nicht nur vom Reellen unterschieden, sondern wesentlich nicht reell sein sollen. In der Tat ist der Geist der eigentliche Idealist überhaupt; in ihm, schon wie er emfindend, vorstellend, noch mehr insofern er denkend und begreifend ist, ist der Inhalt nicht als sogenanntes reales Dasein; in der Einfacheit des Ich ist solches äußerliches Sein nur aufgehoben, es ist für mich, es ist ideell in mir. Dieser subjective Idealismus, er sei als der bewußtstlose Idealismus des Bewußtseins überhaupt oder bewußt als Prinzip ausgesprochen und aufgesellt, geht nur auf die Form der Vorstellung, nach der ein Inhalt der meinige ist; diese Form wird im systematischen Idealismus der Subjektivität als die einzig wahrhafte, die ausschließende gegen die Form der Objektivität oder Realität, des äußerlichen Dasein jenes Inhalts behauptet. Solcher Idealismus ist formell, indem er den Inhalt des Vorstellens oder Denkens nicht beachtet, welcher im Vorstellen oder Denken dabei ganz in seiner Endlichkeit bleiben kann. Es ist mit solchem Idealismus nichts verloren, ebensowohl weil die Realität solchen endlichen Inhalts, das mit Endlichkeit erfüllte Dasein erhalten ist, als, insofern davon abstrahiert wird, an sich an solchem Inhalt nichts gelegen sein soll; und es ist nichts mit ihm gewonnen, eben

weil nichts verloren ist, weil Ich, die Vorstellung, der Geist mit demselben Inhalt der Endlichkeit erfüllt bleibt. Der Gegensatz der Form von Subjektivität und Objektivität ist allerdings eine der Endlichkeiten; aber der Inhalt, wie er in die Empfindung, Anschauung oder auch in das abstraktere Element der Vorstellung, des Denkens aufgenommen wird, enthält die Endlichkeiten in Fülle, welche mit dem Ausschließen jener nur einen Weise der Endlichkeit, der Form von Subjektivem und Objektivem, noch gar nicht weggerbracht, noch weniger von selbst weggefallen sind.

İdea Yayınevi / 2014

Kendi-İçin-Varlık

Kaynak · Noesis

Kendi-için-Varlık

> Belirli-Varlık ile realite belirleniminin ortaya çıkması ile karşıtlık içinde, kendi-için-Varlıkta idealite belirlenimi ortaya çıkar.
>
> Belirli-Varlıkta Varlık salt olumlu olarak düşünüldüğünde realite belirlenimini kazanır.
>
> Ama sonlu realitede o denli de idealite kapsanır.
>
> Realite idealiteyi dışlamaz, onunla birdir.
>
> Sonlunun gerçekliği idealitesidir.
>
> Sonlu salt Varlık kapsamaz, Yokluk da kapsar ve buna göre gerçek değildir.
>
> Kendi-için-varlık başkası-için-Varlığın diyalektiğidir.
>
> Başkasının kendinde Kendi olması başkalığın getirdiği sonluluğu ortadan kaldırır.
>
> Kendi-için-Varlık kendi ile bağıntıdır.
>
> Kendi-için-Varlık Varlığı ve belirli-Varlığı kıpıları olarak kapsar.
>
> Kendi-için-Varlık tüm başkasını kendinden dışlamasında Bir kavramının en yakın öncülüdür.

“Kendi-içinVarlık sürecindeki bu yanı imgesel bir anlatım ile İtme olarak belirtebiliriz.” :: “Wir können diese Seite im Prozeß des Fürsichseins mit dem bildlichen Ausdruck Repulsion bezeichnen.” (§ 97 Ek).

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul
International Hegel Congress - II

Önay Sözer
Being and Nothing (?) /
Varlık ve Yokluk (?)

Abstract / Özet

Being and Nothing (?)

Varlık ve Yokluk (?)

The paper questions the sense and the scope of the opening paragraphs of Hegel's Science of Logic in the light of the Heideggerian concept of the ontological difference (as the difference of Being and beings). At the same time, it makes a critique of and attempts a correction of the ontological difference, in both the metaphysical and the ontological sense, from the perspective of a phenomenological-linguistic approach to words and concepts of "being" and "nothing" by way of a comparison of the German and Turkish languages.

Bildiri, Hegel'in Mantık Bilimi'nin, varlığın yokluk olduğunu iddia eden ilk paragraflarının anlam ve amacını Heidegger'in ontolojik ayrım (varlığın var-olanlardan ayrımı) kavramı ışığında irdelemektedir. Aynı zamanda, "varlık" ve "yokluk" sözcük ve kavramlarına fenomenolojik-dilbilimsel bir yaklaşımın bakış açısından ontolojik ayrımın metafizik ve varlık-bilimsel anlamlarının bir eleştiri ve düzeltmesini, Almanca ve Türkçenin karşılaştırılması yoluyla, denemektedir.

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

META-FİZİK OLARAK TİN

Kaynak · İdea

Tin Doğanın ötesidir, ve böyle olarak sözel anlamda meta-fiziksel olandır. Meta-fizik sözcüğünün Usa uygulanması yalnızca felsefenin tarihindeki bir raslantıya, Rodoslu Andronikus'un dikkatsizliğine bağlıdır ve Viyana Çevresi eşit ölçüde dikkatsiz tüm başka felsefecilik ile birlikte bu olumsallığı paylaşır, Usun meta-fiziksel olduğunu düşünür. Eğer felsefi problemlerin başlıca kaynağı olan dil yanlışlarından kaçınmayı istiyorsak, meta-fiziksel olan Tindir.

Tin uzaysal ve zamansaldır çünkü özdeksel Doğa ile karşıtlık içinde ve onun başkası olmasına karşın, tam bu karşıtlık dolayısıyla Doğayı moment olarak, ortadan kaldırılmış olarak, negatif olarak kendi içinde kapsar.

Modern Fizikte Varlık ve Oluş (Being and Becoming in Modern Physics / Stanford)

Kaynak · Noesis

Modern Fizikte Varlık ve Oluş

First published Wed Jul 11, 2001; substantive revision Mon Aug 21, 2017

Stanford Encyclopedia of Philosophy (Link: Stanford Üniversitesi) (W)

Bu site kavram sorunlarını Fizik (aslında "Mekanik") sorunları olarak ele almanın daha iyi olacağını düşünür ve Varlık ve Oluş kavramlarını "Being and Becoming in Modern Physics" başlığı altında mekanik uzay ve zaman problemlerine indirger. Bunu pozitivist geleneğe uygun olarak yapar.

Pozitivist bakış açısı kavramların kavramlar olarak ya da kendilerinde irdelemenin gerekli olduğunu düşünmez. Aslında kavramların varlığını kabul etmez, çünkü kavramlar olgular değildir.

> What is time, and is it real?
>
> If it is, does time flow or lapse or pass?
>
> Are the future or the past as real as the present?
>
> These metaphysical questions have been debated for more than two millennia, with no resolution

in sight.

Modern physics provides us, however, with tools that enable us to sharpen these old questions and generate new arguments.

Does the special theory of relativity, for example, show that there is no temporal passage or that the future is as real as the present?

The focus of this entry will be on these new insights into those old questions.

1. “Reel” ile denmek istenen duyulur, özdeksel, tekil gibi birşey olmalıdır.
2. Eğer “reel” ise akışkan olmalıdır ve o zaman ne tür akış olduğu sorusu doğar.
3. “Şimdi” reel olarak kabul edilir ve buna göre geleceğin ve geçmişin reelliği sorgulanır.
4. Bu sorular “metafiziksel” olarak kabul edilir, ki gerçekte tam tersine “zaman” ile ilgili oldukları için özellikle “fiziksel” ya da “mekanik”tirler.
5. “Modern Fizik” diye ayrı bir “Fizik” türü bu “metafiziksel” soruları fiziksel olarak ele alacaktır.
6. Özel Görelilik Kuramı oluşun göreliliğini gösterecek, ve bunu düşünerek değil, düşünce-deneyleri yoluyla yapacaktır.

Nesnel Tin

Kaynak · İdea

_Yurtta? Toplumu

Yurtta? Toplumu bir özgür Ystençler Toplumudur.

Yurtta? Kavramynyn törel içeri?i despotik kullu?un ötesine, bireyin ussal Ystencinin tüm dy?sal, yabancy yetkeden saltyk olarak özgür olmasyna dek geni?ler. Modern Toplumda Yurtta? Ystenci tüm ön-modern göreli Ystençler ile kar?ytlyk içinde saltyk politik Güçtür, çünkü ussaldyr, kendinde her bireysel istencin gerçe?idir. Birey ancak Yurtta? olarak sonsuz Hakkyny, Özgürlü?ünü, Onur ve De?erini kazanyr.

Yster do?al ister tinsel olsun, her durumda realite, varolan dünya Kavrama kar?ylyk dü?müyor görünür, çünkü Görüngüdür. Ama Felsefenin kendini Görüngüye göre ayarlama gibi bir sorununun olmady?yny, kavramlaryn toplumsal kurgular olmadyklaryny anymsamak gerekir. Bu postmodern dü?ünürlerin dü?ünceleridir. Olgusal varolu? aky?ta, de?i?imde olandyr ve Kavram görgücülü?ün sandy?y gibi olgularyn, fenomenlerin, varolu?laryn izdü?ümü olarak alynmaz çünkü nesneldir.

Toplumsal yapynyn bir dizge olmasy ölçüsünde inanç, ekonomi, türe, e?itim gibi bile?enler — genel olarak bütün bir kültürel yapy — bu özsel bile?en ile, Yurtta? Özgürlü?ü ile uyum içindedir, typky onun da dizgenin geri kalan bile?enleri ile uyum içinde olmak zorunda olmasy gibi. Varolan uyumsuzluk giderilmesi gerekti?i için bir uyumsuzluktur, ve dizgenin sürekli aky?kanly?ynyn, geli?iminin enerjisidir.

Ystenç Özgürlü?ü Duyunç özgürlü?ünü zorunlu olarak öngerektirir, ve Özgürlü?ünün bilincini kazanan Tinin tarihsel eylemi ussal Özgürlü?ü ile yalnyzca çeli?en ve geli?imini durduran bütün bir gelenek düzenini ortadan kaldyrmak ve dünyasyny her kypysynda özgür, ussal ölçünlere göre yeniden kurmaktyr. Özgürlük Tinin saltyk gücüdür.

Modern Toplum Kavramy bireysel Ystencin saltyk olarak ussal Özgürlü?ünün bir çykarsamasydyr ve modern realite bu kavramyn edimselle?me sürecidir.

Yurtta? Toplumunun Devlette saltyk güvencesini bulan Hak ve Özgürlük kavramlary temelinde i? lemesi onun ilkede Devletin kar?ysynda ona yabancy ve onun tarafyndan denetlenmesi gereken yabancy bir alan olmaya son vermesi demektir.

Yurttaş Toplumu yurttaşların toplumudur, şu ya da bu sözde değer belirlenimlerinin değil. Orada şu ya da bu etnik kökene, şu ya da bu dil kümesine, ?u ya da bu inanca ait olmanın hiçbir anlamı yoktur. Yurtta? Toplumu yurttaşlık evrenselinde so?rulmu? bir tikellikler, bir bencillikler toplumudur: Yurttaş Toplumunun soyut eşitliği tüm sözde değerleri dışlar ve eksiksiz bir nihilizm tablosu sergiler. Ama bu törel toplumsal yaşamın sonlu karakterinin sergilenişidir.

Yurtta? Toplumu Kavramy kendinde kölelerin ve serflerin varly?yna izin vermez ve Avrupa'da do? u?u Özgürlü?ün bu feodal kültürü ortadan kaldyrma süreci ile ko?uttur. Ya da, Yurtta? Toplumu Kavramynyn reel dünyada edimselle?mesi geleneksel yapy içinden do?mu? olmanyn izlerini ta?yr. Bir Olu? süreci olmasy Yurtta? Toplumunu ba?langyçta eskinin ve yeninin bir kary?ymy olarak gösterir. Modern Toplum bir Yurtta? ili?kileri alany olarak yrk, din, dil vb. gibi ayrymlary dikkate almaz, çünkü Yurtta? Kavramy böyle kültürel ayrymlaryn üzerindedir.

Bireysel özgür Ystencin ve Duyuncun olmady?y yerde özgür Yurtta? Toplumu da yoktur. Duyunç ve Ystenç Özgürlü?ünü tanymadyklary düzeye dek Asya'nyn despotik toplumlary bir yana, Katolik ve Ortodoks inanç alanlarynda Yurtta? Toplumu — Modern Toplum — olanaksyzdyr. Bu düzeye dek Tarihin ölü dokulary olan bu gelenek alanlarynda modernle?me ancak yabancy olana bir öykünme olarak ve grotesk biçimlerde yer alyr.

Yurtta? Toplumu Kavramy ancak duyunç ve istenç özgürlü?ünün bilinci ile do?ar ve buna göre Avrupa'da modern kültürün asyl zemini kurumsal Kiliseyi ortadan kaldyran Reformasyondur. Osmanly Ymparatorlu?u bir dinadamlary synyfyna izin vermeyen ve inanç özgürlü?ünü kabul eden Sünnilik temelinde Duyunç Özgürlü?ünü a priori kapsyyordu. Ama dinsel bilincin genel olarak bilincin bir bile?eni olmasy ölçüsünde, usdy?y teslimiyet ve kulluk tini kültürün bütünsel modernle?mesine, bireyselli?in, istencin, ki?inin, yurtta?yn içsel geli?imine izin vermedi. Modernle?menin modeli dy?arydan, Hyristiyan Avrupa'dan alyndy. Devletin bir Ymparatorluk olmasyna kar?yn, kendi içinde özgür Yurtta?lyk bilincinin ve modern kurumlaryn geli?imine zemin ve destek vererek kendi temellerini kendisi zayyflatty ve sonunda ortadan kaldyrdy. Türk Tininin daha öte geli?imi de?i?ime dirençten ba?ka bir önemi olmayan gelenek tinini yenen Cumhuriyetin özgür istencine aittir.

Laiklik ya da Reformasyon Yurtta? Toplumunun temeli de?ildir, çünkü kendisi Usun geli?mi? modern özbilincinin çykarsamalaryndan yalnyzca biriidir. Modern Tin kavramy bütününde ussally? y Erek alyr ve bu ussallyk bütün yapynyn tüm bile?enlerinin özgürce açynmalarynyn ve geli? melerinin zeminidir. Modern Toplum Gelenek ve Yenilik arasyndaki çaty?manyn alany olarak bir Olu? sürecidir. Modernlik yalnyzca Yenilik iken, Modernizm Yenilik u?runa Yenilik, böylece de?i? im u?runa de?i?im, böylece idealsiz, ereksiz bir aky?kanlyktyr. Modernizmin Klasisizme dü?manly? ynyn nedeni Klasik olanyn bir Bilgi, De?er, Anlam, Erdem, Türe idealizmi olmasy, bütününde ussal olmasydyr.

_Topluluk

Topluluk belirli öznel özenç biçimlerine boyun e?en bir ba?lylyk tinidir.

Topluluk özgür istençlerini ileri süren bireylerin de?il, ama istençlerini belirli de?erlere (bo? inançlar, gelenekler) uyarlayan ve onlara gönüllü olarak boyun e?en üyelerin birli?idir. Katolik

Kilise bir Topluluktur ve üyeleri Kilisenin öznel yönergelerini tanrysal buyruklar olarak kabul etmek zorundadyrlar. Papa yanylmazdyr, duyusal sonlu nesneler (ekmek ve ?arap) simgesel olarak de?il ama tözsel olarak kutsaldyr, rahipler tanrysal yetke ile donatylydyr ve günahlar dinadamlary aracyly?yyla silinebilir. Bir milyaryn üstünde üyesi ile bugün Katolik Kilise kurumsal inancyn en büyü?ünü temsil eder.

Katolik Kilisenin nesnel Tin açysyndan birincil önemi duyunç Özgürlü?üne ve dolayysyyla Ystenç özgürlü?üne engel olmasydyr. Bu sonlu ö?reti altynda bilgi de inanç gibi tutsaktyr, ve modern toplumun do?u?u için zorunlu olan entellektüel ve politik özgürlük Katolik Kilise altynda olanaksyzdyr. Katolik ülkelerin modern toplum biçimlerine do?ru dönmeleri bireylerin kötü Katolikler olmalaryna ya da Katolik Ynancy terkedip do?rudan do?ruya deizme ve ateizme dönmelerine ba?lydyr (örne?in Fransa'da Aydynlanma yoluyla oldu?u gibi).

Sünni Yslamda dinadamlary synyfy yoktur. Bu inanç alanynda birey duyuncunda ve istencinde ba?ka bireylerin kutsallyk savynda olan özençlerinden saltyk olarak özgürdür. Yslamyn hemen do?u?unda ortaya çykardy?y ola?anüstü bilimsel ve felsefi, toplumsal ve politik geli?me tini bu özsel özgürlü?ün ürünüdür. Dünya Tarihinin sürecinde Yslamik kültür birikimi olmaksyzyn modern Germanik uygarly?yn kendisinin do?u?u saltyk olarak olanaksyz olurdu. Yslamik kültürlerin geri kalmalarynyn nedenini Yslamyn pozitif içeri?inde aramak böyle içeri?in yorumlara açyk olmasy, neyin inanca özsel ve neyin dy?sal oldu?unun ayyrdedilebilmesi zemininde de geçersizdir. Ayny pozitif içerik Hyristiyanlykta da vardyr.

Yslamik kültür, ça?da?y olan Hyristiyanlyk ile tam bir kar?ytlyk içinde, Helenik-Helenistik kültürü tanydy, onu ö?rendi, ve ba?langyçta bilimsel dü?ünceyi bir gözda?y olarak görmek yerine onu ko?ulsuz olarak destekleyerek daha öte geli?tirdi. Ama Zaman içinde dinsel realite dinsel dü?ünce yapysyna do?ru evrimlendi, duyusal-Katolik Hyristiyanlyk Reformasyon ile tinsel Hyristiyanly?a do?ru evrimlenirken, Müslümanlyk özsel teslimiyet karakterini varolu? biçiminde göstermeye, insany Kulla?tyrmaya yöneldi. Protestanlykta insan Tanryyy üzerinde yabancy bir güç olarak de?il ama onunla ayny tözü payla?an bir varlyk olarak anlamaya ve böylece kendini saltyk de?eri içinde tanymaya ba?larken, Yslamda insan yüce, ulu ve soyut bir Tanry kar?ysynda altgüdümlü, de?ersiz, ikincil bir karaktere bürünmeye ba?lady. Birincisi Bireyi ortaya çykaryrken ve insanyn saltyk tin olarak geli?mesine kar?y engel olmaya son verirken, ikincisi Bireyin ortaya çykmasyny engelledi. Birincisi özgür duyunç ile bir Eylem, bir de?i?im ve geli?im dünyasyna ?ekillenirken, ikincisi Ystençsiz, özgürlüksüz ve eylemsiz bir gelenek tinine pyhtyla?ty. Modernlik özgürlük tinidir — Duyunç Özgürlü?ü ve Ystenç Özgürlü?ü olarak de?ersiz olany, geleneksel olany olumsuzlama, ve ussal ereksel de?i?im olarak kesintisiz yenile?me ve geli?me tini.

Özgürlük sonsuz bir estetik, etik ve entellektüel gizillik olan Tini kendi özünü edimselle?tirmeye, tüm dünyasyny gerçek insan dünyasy yapmaya olanak tanyyan bir de?i?im, bir aky?, bir olu? sürecidir. De?i?ime kapaly despotik gelenek tini de?i?en ve geli?en özgürlük tini kar?ysynda yalnyzca geriler, güçsüzle?ir, sefille?ir, çirkinle?ir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

Ykinci Kesim

Yurtta? Toplumu

§ 182

Zweiter Abschnitt

Die bürgerliche Gesellschaft

§ 182

Kendi için tikel erek olarak varolan somut Ki?i, bir gereksinimler bütünü olarak ve do?a zorunlu?unun ve özencin bir kary?ymy olarak Yurtta? Toplumunun ilkelerinden biridir; ama tikel ki?i özsel olarak böyle ba?ka tikellikler ile öyle bir ba?ynty içindedir ki, her biri geçerli?ini ve doyumunu ba?kalary yoluyla bulur, ve ayny zamanda bunu saltyk olarak yalnyzca buradaki ikinci ilke olan evrensellik biçimi ile dolayly kylynmy? olarak yapar.

Die konkrete Person, welche sich als besondere Zweck ist, als ein Ganzes von Bedürfnissen und eine Vermischung von Naturnotwendigkeit und Willkür, ist das eine Prinzip der bürgerlichen Gesellschaft, — aber die besondere Person als wesentlich in Beziehung auf andere solche Besonderheit, so daß jede durch die andere und zugleich schlechthin nur als durch die Form der Allgemeinheit, das andere Prinzip, vermittelt sich geltend macht und befriedigt.

_Topluluk ve Toplum

Topluluk dinsel de?erlerde ortaklyk yoluyla biraraya gelir ve o de?erlere uygun olmayan dünyasal bile?enleri dy?lar. Toplum dünyasal de?erlerde ortaklyk yoluyla biraraya gelir ve benzer olarak o de?erlere uygun olmayan dinsel bile?enleri dy?lar.

Reformasyon dinsel duyguyu yalnyzca bireyin yüre?ine yerle?tirerek ve dinadamlary synyfyny ve kurumsal Dini ortadan kaldyrarak dinsel de?erlerin Törellik alanyndaki belirleyicili?ini de ortadan kaldyrdy. Martin Luther'in Amacy Hyristiyanly?a Katolik Kilisede ba?yndan bu yana bastyrylmy? olan gerçek özünü, asyl inanç temellerini yeniden kazandyrmakty. Bu yapyldy?ynda ve Kilise Germanik Ymparatorluk alanynyn büyük bir bölümünde bir kurum olarak ortadan kaldyryldy?ynda, sonuç bütün bir Kuzey Avrupa'da törel ya?amyn a?amaly olarak özgürle?me sürecine girmesi oldu. Bireyler arasyndaki ili?kileri belirleyen yabancy yetkenin yerini Devletin yasal yetkesi aldy. Modern Yurtta? Toplumu insanlaryn dy?sal yetkeden özgür olan Ystençler olarak geli?en ili?kilerinden do?ar. Biraraya toplananlar inançsyz, ahlaksyz, duyunçsuz bir kalabalyk de?il, ama tam tersine inançta, duyunçta, ahlakta insan tininin ancak Özgürlük içinde ula?abilece?i törel karakteri kazanmaya yönelen özgür bireylerdir.

Katolik duyunç-köleli?i ile kar?ytlyk içinde, Protestan Duyunç-Özgürlü?ü gerçek törel karakter geli?iminin zeminidir. Modern dünyada insan karakterinin geli?mekte olan ölçünlerini Afrika'da, Latin Amerika'da, Orta Do?u ya da Asya'da de?il, ama Germanik Tin alanynda buluruz. Germanik Tin Almanya ile kysytly de?ildir. Yngiltere'yi de kapsamak üzere Kuzey Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve daha ba?ka yerler Germanik Tinin birincil ve belirleyici kültür oldu?u bölgelerdir. Özgür istencin ve Duyuncun geli?imi ba?ka her geli?im durumunda oldu?u gibi Zamanda yer alyr, ve bütün bir kültürün kendini Özgürlük ilkesine göre göre yeniden biçimlendirme sürecinin kendisi — bir Olu? sürecinin çeli?kili karakteri gere?i — içinden çykty?y eski kültürün belirlenimleri ile yüklüdür. Modern dönemde görünen Kölecilik, Sömürgecilik, Nazizm, Ortakla?acylyk gibi arkaik kültürel biçimler bir yandan Avrupa kültürünün sözcü?ün tam anlamyyla Tarihe ve Uygarla?ma sürecine geç girmesine ba?ly moral yetersizli?in sonuçlary iken, öte yandan bu sorunlar Katolik ve Ortodoks boyune?me alanlarynyn a?amaly olarak Protestan özgürlük ilkesinin güdümüne girmeleri yoluyla bu tinin kendisi tarafyndan çözüldüler.

Luther'in Amacy yalnyzca Duyunç Özgürlü?ünün tanynmasyydy. Ama öngörmedi?i sonuçlar ile

kar?y kar?yya kaldy. Özgür bireysel istençler temelinde yeni bir Törelli?in do?masy, buna ba?ly olarak entellektüel, tecimsel ve politik bile?enleri ile modern toplumsal yapynyn ve modern törel karakterin ?ekillenmesi Luther'in ve ayny davayy savunan ba?ka Protestan önderlerin öngörmedikleri ve öngöremeyecekleri sonuçlardyr. Dinsel yetkenin ortadan kaldyrylmasy a?amaly olarak toplumsal ve politik ili?kilerin bütünüyle bireylerin özgür duyunçlary ve istençleri tarafyndan belirlenmesi süreci ile birlikte ilerledi.

_Modern Törellik ve Din

Modern Toplumda Yurtta?lar mülkiyet iyeleridirler, özgürce sözle?me ve aly?-veri? ili?kilerine girerler, duyunç özgürlükleri neyin iyi ve neyin kötü oldu?una kendilerinin karar verme haklarydyr. Yasalaryny özgürce kendileri yaparlar ve onlarda boyun e?dikleri güç kendi ussal istençleridir.

Nesnel Tin alany bütününde Ystenç belirlenimleri alanydyr — Mülkiyetten Devlete dek. Dinsel Ynanç bu alanyn kategorileri arasyna de?il, ama Saltyk Tin alanyna aittir. Bu ussal dizgesel zeminde, Modern Toplum alany dinsel yetke adyna bireysel özenç tarafyndan belirlenmeyi olanaksyz kylar. Dinsel inancyn modern bireyin duyuncu üzerinde etkili oldu?u düzeye dek, Din bir ba?ka yoldan, duyunç özgürlü?ü yolundan modern toplumsal belirlenimler alanyna girer ve istenç üzerindeki belirleyicili?i yoluyla bütün bir Nesnel Tin alanynyn temeline yayylyr. Buna göre Modern Toplum dizgesinin Ynancy bastyrmasy ya da onsuz olmasy söz konusu de?ildir, typky Felsefesiz ve Sanatsyz da olmamasy gibi. Din kavramynyn ait oldu?u Saltyk Tin alanynda yer almasy olgusu onu güçsüzle?tirip etkisizle?tirmek yerine, tam tersine onu gerçek Din olarak güçlü ve etkili kylar. Buna kar?y Kutsal olanyn bir rahipler synyfynyn özencine altgüdümlü olmasy Dini gerçek Kavramyndan koparyr ve e?itimsiz ikiyüzlülü?ün bir aracyna indirger. O zaman Dinin yalnyzca ady vardyr, ruhu de?il.

Ylk Baptist Kilise; Baptist Kiliseler Yngiliz Puritanly?yndan do?an ve Anabaptist e?ilimler gösteren Evangelik Protestan kiliselerdir. — Amerikan Ba?kanlarynyn dinsel e?ilimlerini gösteren bir Wikipedia sayfasy için burayy tyklayyn.

_Gelenek ve Modernlik

Yurtta? Toplumu ya da Modern Toplum biçimi ancak Reformasyonun ortaya çykardy?y Duyunç Özgürlü?ü zemininde do?abilirdi. Bu düzeye dek modernle?me sürecinde olan bütün bir ça?da? dünya kültürü ?u ya da bu biçimde Protestan Törelli?e bir öykünmedir. Japonya gibi bireysel özgürlü?ü tanymayan Gelenek kültürlerinin görünürdeki modernlikleri bütünüyle Protestan Batydan ödünç alynmy? ya da do?rudan do?ruya onun tarafyndan dayatylmy? belirlenimler üzerine kuruludur, çünkü özgür istencin yoklu?unda bunlaryn yerel olarak üretilmeleri olanaksyzdyr. Çin'in gelenek ve yetke kültürünün modernlik görünü?ünü kazanmasy da benzer olarak bir öykünmedir ve görünürdeki yenile?menin arkasynda törellik ayny yetkeci do?asyny sürdürür.

Katolik Kilisenin Latin dünyasynda Reformasyonu ezmesine ve gelene?e ba?lyly?yny sürdürmesine kar?yn, bu inanç biçiminin zayyflamasy ya da milyonlaryn ateizme dönmeleri yoluyla Katolik ülkeler kendilerine özgü modernle?me süreçlerini geli?tirdiler. Bu kültürlerde geleneksel törel doku ya oldu?u gibi kalyr, ya da dinsel de?erlerden vazgeçerek toplumun törel dokusunu ba?ka yollarda zayyflatyrlar (Fransa, Ytalya, Yspanya, Yrlanda).

Çin'de yalnyzca gece moderndir — yapay bir parylty arkaik kültürü gizler. Gün y?y?ynda Çin 5.000 yyl öncesinin, bo? bir sayfadan olu?an Tarihin törel döküntülerini sergiler. Budist Asya kültürleri görünürde modernle?irken, insanlaryn yürekleri ve bilinçleri arkaik geleneklere sarylmayy

sürdürür. Asya'da de?i?imin yönü dy?arydan içeriye, görünü?ten öze do?rudur. De?i?im binlerce yyla meydan okuyan bu çok dayanykly kültürel belirlenimleri insan Tininin yetenekli oldu?u ilginç, çarpycy, giderek belki de hayranlyk verici, ama gene de Usun ileri yürüyü?ünün önünde saltyk olarak dayanyksyz, geçersiz, bo? biçimler olarak gösterir. Tinin de?i?im süreci Asyatik biçimlerden çok daha yüksek, çok daha de?erli, çok daha güzel kültürel biçimleri de Tarih yapmy?tyr. Tin dirimlidir. Dinginlik ve De?i?meme onun ölümüdür.

_Geleneksel De?er ve Modern De?ersizlik

Yalnyzca biçimsel olarak ya da görünürde modernle?en gelenek kültürleri özsel olarak de?i? emedikleri ve yeni bir Törellik üretemedikleri düzeye dek zorunlu olarak eski de?erlerine sarylyrlar ve dy?sal görünü?leri özsüz kalyr. Hangi tikel kültürde olursa olsun, genel olarak Tutuculu?un her biçiminin kayna?y ussal Özgürlü?e gösterilen bu dirençte, Gelene?in süredurumunda yatar.

Gelene?in özgür bireysel Duyunç üzerine dayanmamasy, tersine ona dy?arydan dayatylan bir yetke olmasy ve sorgusuz bir boyune?me istemesi Gelene?in moral de?erinin bilgisizli?e ve duyunçsuzlu? a dayanmasy, böylece moral ve de?erli olmamasy demektir.

Gelene?in toplumsal aky?kanly?a, de?i?ime kapanmy? bir aly?kanlyk tini, kendini Tüzeye, Ahlaka ve Türeye kar?y sorgusuzca yineleyen devimsizlik ve dirimsizlik olmasy ölçüsünde, geleneksel tine ba?lyca gözda?y Bilgi ve Özgürlüktür, çünkü bu iki kategori de?i?imin ve geli?imin anahtarydyr. Gelenek, e?er gerçekten Gelenek ise, moral, törel, politik, estetik Geli?ime, genel olarak Ynsanyn gerçek kendisi olmasyna izin vermez.

Gelenek Bilgiye ve Özgürlü?e dayandy?y için de?il, ama insan olmanyn bu saltyk de?erlerine dayanmady?y için Gelenektir. Gelenek karakteri buna göre köle bir karakterin gösterece?i her özelli?i gösterir: Bilgisizdir, Eylemsizdir, Güzelliksizdir.

Modern Yurtta? Törelli?i bir özgür Duyunç ve Ystenç tini oldu?u için geleneksel de?erler ile ba?da? maz, ve onu synyrlayanlary ortadan kaldyryr, ona ilgisiz olanlara ilgisiz kalyr. Birer kültürel kalyt olan Gelenekler insan davrany?laryny dü?üncesizce belirleyen törel ölçünlerdir — neyin giyilece? inden neyin yenece?ine ya da yenmeyece?ine dek.

Gelenekler de?erler olsalar da bunlar bilgiye ve usa dayaly de?ildirler. Tam tersine, sorgulanamamalary usdy?y olmalaryndan kaynaklanyr ve sorgulanmalary ortadan kalkmalaryny getirir. Geleneklerin toplumsal ba? olarak i?lev gördükleri düzeye dek, onlar tarafyndan birarada tutulan törel yapylar ancak onlar kadar dayanyklydyr.

Bu bo? belirlenimler gene de bir gelenekler türlülü?üne bölünmü? dünya bölgelerinde, Afrika'da, Asya'da, Orta Do?u'da, bu kültürel birliklerin birbirleri ile bir Nefret ili?kisine girmelerinin ve birbirlerini yoketmelerinin önüne geçemezler, çünkü bu türlülük içinde her biri ba?kalarynda yalnyzca kendi olumsuzlanmasyny, yokolu?unun gözda?yny görür. Bary? içinde birarada varolabilirler, ama ancak ve ancak tümünü denetim altyna alacak bir üst-despotun egemenli?i altynda, çünkü despotlary ancak daha güçlü despotlar yönetebilir. Bu egemenlik herhangi bir nedenle ortadan kaldyryldy?ynda (örne?in ABD'nin Irak'ta yapty?y gibi), gelene?in Bary?y kendinde en usdy?y Sava? oldu?unu gösterir. Bu topluluklar bütünüyle bo?, anlamsyz, aptalca belirlenimleri saltyk De?erler olarak görür ve varolu?laryny onlarla bir sayarlar. De?i?meleri birer kültür olarak yok olmalarydyr.

Gelenekler törel do?ruluklary açysyndan sorgulanmamalary nedeniyle Ynanca de?il ama Bo?inanca aittirler. Gelenek Dinin ussally?y ölçüsünde Dinin kendisi ile de ilgisizdir ve syk syk Dine

aykyrydyr.

Modern Toplum bir De?erler birli?i de?ildir, çünkü De?erler salt Gereksinimler zemininde varolan bir birli?in zemini için fazla özneldirler, aslynda engelleyicidirler ve syk syk özgür ili?kileri ile çaty?yrlar. Modern Törellik dahaçok toplumsal ya?amyn her boyutunu düzenleyen ussal Kurallaryn bir alany olarak i?ler ki, bunlar geleneksel ya?amyn gökten gelen usdy?y kurallary ile ile kar?ytlyk içinde modern Toplumun i?lerlik ve etkerlik için gereksinimleridirler.

Bir çykarlar birli?i alany olmasy modern Toplumu ayny zamanda çykar çaty?malary alany da yapar, ve her iki durumda modern toplumsal ili?kilerde bireyler birbirlerinin kar?ysyna De?erleri ile de?il ama yurtta?lyk Haklary ve Ödevleri olan bireyler olarak çykarlar. Geleneksel-de?ersel ili?kilerin yerini yabancylar arasyndaki öz-çykar ili?kileri alyr. Bu olgu Modern Toplumun yabancyla?ma alany olarak görülmesinden ve De?eri yanly? yerde, Modern Toplumun kendisinde arayan geleneksel tinin nihilizme dü?mesinden sorumludur.

Modern Toplum kar?ysynda birey gerçek Özgürlü?ü içindedir ve De?erlerini bu Özgürlük zemininde kendisi belirler. Erdeminin önünde saltyk olarak hiçbir synyr yoktur.

Sonlu ve yerel geleneksel De?erlerin ortadan kaldyrylmasy ve yerlerinin bütünüyle yalyn, ussal, evrensel törel belirlenimler tarafyndan alynmasy modern Toplumun özsel türde?le?mesini getirir. Bu kendinde bütün bir insanly?yn bir evrensel ussal törel belirlenimler dizgesine do?ru örgütlenmesi demektir. Burada Tinin bütün bir usdy?y kültürel biçimleri, kültürün anlamsyz, giderek dü?manlyk besleyici türlülük görünü?ü ortadan kalkma e?ilimine girer.

Toplumlaryn kültürel türde?le?meleri Küreselle?me sürecinin bir boyutudur. Toplum yalnyzca Gereksinimlerin doyum alany oldu?u ölçüde ilgisiz geleneksel de?erleri dokusundan ayyklar. Geleneksel De?erlerin (Noel, bayramlar vb.) Yurtta? Toplumunda sürmeleri biçimseldir, Tinin genel e?itimsizlik durumuna kar?ylyk dü?erler, ve özellikle bu bo?inanç süreçlerinden kâr elde edilmesi ölçüsünde kollanyr ve desteklenirler.

Özgürlüksüzlük Eylemsizlik ile bir ve ayny ?eydir, ve bu düzeye dek, modernle?me sürecine giren geleneksel kültürün saklayacak hiçbir Gelene?i yoktur, çünkü özgür olmady?y, bireysel Duyunç ve Ystenci tanymady?y düzeye dek Gelenek moral de?ildir ve böylece saklamayy hak eden bir De?er de?ildir.

_Yurtta? Kavramy

Yurtta? Kavramy genel olarak bir Devletin üyesi olmayy ve hak ve ödevleri açysyndan onun yasalary altynda durmayy imler. Ama bu Yurtta? kavramynyn bütün içeri?ini temsil etmez. Yurtta? kavramyny modern tinin düzleminde alyrsak, Yurtta? Duyuncu ve Ystenci saltyk olarak özgür olan bireydir ve bu Özgürlük Yurtta?yn Yasalaryny kendisi yapma, Devletini kendi istenci ile saltyk olarak uyumlu kylma, kendini ussal Ystencini Devlet yapma Hakkydyr.

Roma Ymparatorlu?unun yurtta?laryna yasalary çe?itli imparatorluk yetkeleri tarafyndan yapyly olarak verilirdi, yurtta?lar bu yasalary yalnyzca kabul ederlerdi ve ancak bu yasalar altynda ve onlaryn izin verdi?i ölçüde özgür idiler. Osmanly yurtta?lary ve daha ba?ka imparatorluklaryn yurtta?lary için de ayny ?ey geçerliydi. Ama Yurtta? kavramy bireyin Duyunç ve Ystenç Özgürlü?ünü kapsady?y düzeye dek Yasalaryn bireyin istencinin anlatymy olmasyny gerektirir ve bu yetkinli?e ancak Duyunç ve Ystençleri özgür olan Yurtta?lar ula?abilirler. Ystencini Yasa yapabilmek için Yurtta? erdemli olmalydyr. Erdem ise ancak özgür bireyin karakteri olabilir.

Bu nedenle Yurtta? Toplumunun olu?umu Devletin olu?umunu öncelemez. Yurtta? yasalaryny egemen tarafyndan verili olarak da kabul edebilir, onlary kendi Ystenci ile uyum içinde sayyp onaylayabilir ve varolu?unu 'özgürce' onlara boyun e?erek sürdürebilir. Ve gene de böyle 'özgürlük' henüz eksiktir, ve yasalary Yurtta?laryn kendileri tarafyndan yapylmayan ya da onlaryn istencini anlatmayan Devletler Devlet Kavramynyn gerisine dü?erler, ve geli?meleri için önlerinde almalary gereken biraz daha yol vardyr. Kavramyna göre, Yurtta? Yasasynda kendi gerçek Ystencini bulmak, bunun için onu kendisi belirlemek zorundadyr. Ama bunun için Yurtta?yn kendisi Özgürlü?ün de? er, onur ve sorumlulu?unu kazanacak denli geli?mi?, Erdem kazanmy? olmalydyr. Ve böyle Yurtta? yalnyzca Devletin uyru?u de?il, ama Devletin özü, aslynda Devletin kendisidir.

Buna kar?y Devleti kendi öznel, ideolojik, dinsel vb. kaygylarynyn hedefi olarak gören bilinç biçimleri henüz Özgürlük bilincine yabancy geleneksel ve yetkeci kültüre aittirler. Bu arkaik biçimler bugün de bütün bir Do?u Dünyasynyn politik yapysyny belirlemeyi sürdürürler.

Türk halkynyn yaygyn ve derin e?itimsizli?i ile orantyly olarak Devlet herhangi bir biçimde onun kavramy ile ba?da?mayan halk politikacylary tarafyndan barbarca yönetilmeyi sürdürür. Bunu bile yapamadyklary zaman ussal özgür Anayasa Tini durumu yeniden toparlama i?ini yerine getirir. Türk Tininin ba?lyca çeli?kisi Anayasa ile bu Anayasaya denk dü?meyen halk kültürü arasyndaki e? itsizliktir. Buna göre bir Erdem rejimi olmasy gereken Demokrasi kendi temellerini kazma gözda? yny verdi?i zaman Anayasa tininin kendisinin Ulusun ve Devletin varly?yny korumasy gerekir. Özgürlük korkusu henüz bütün bir kültürü damgalayan bu e?itimsizli?e ve gelenekçili?e ba?lydyr.

Yurtta? özgür istenci ve duyuncu yoluyla politik bilince ve sorumlulu?a yetenekli olan bireydir. Yurtta? kavramy modern dönemin do?u?uyla birlikte hemen tam içeri?i ile edimselle?medi. A? amaly olarak geli?ti, ve Ysviçre gibi Reformasyona önemli katkylarda bulunabilmi? olan bir ülkede bile kadynlar seçme ve seçilme haklaryny 1970'lerde kazandylar. Modern Yurtta? Toplumu yalnyzca bir uyruklar toplumu de?ildir. Orada her bir birey özgür bir Ystenç olarak kendi için sonsuz Erektir. Yurtta? kendinde Yasa Tinidir ve bu düzeye dek Devlet ve Yurtta? bir ve ayny ussal Ystenci anlatyrlar.

_Yurtta? Toplumu 'Kapitalist Toplum' De?ildir

"Anamalcy Toplum" anlatymy Anamalyn Yasanyn da üzerinde olma noktasyna dek belirleyici oldu? unu varsaydy?y düzeye dek modern Yurtta? Toplumunu anlatmak için uygun de?ildir, typky "Köleci Toplum" anlatymynyn Klasik Dönem kent-devletlerini anlatmak için geçersiz olmasy gibi. Modern Toplum özgür Yurtta? Toplumudur, ve özgür Yurtta? Kavramy yurtta?yn Ystencinin Yasamacy olmasyny anlatyr. Anamalyn ?u ya da bu düzeyde Devlet kurumlary üzerinde egemen olmasy modern Yurtta? Toplumu Kavramyna ait de?ildir. Evrensel Özgürlük kavramynyn ilk kez ileri sürülmesi bu kavramyn dolaysyzca bütün bireyler tarafyndan bilindi?ini ve ya?ama geçirildi?ini anlatmaz. (Bu nokta Devlet kavramy irdelenirken daha ayryntyly olarak çözümlenecektir.)

_Modernlik

Modernlik Kavramy Yenilikten, yeni olmaktan ba?ka bir?eyi anlatmaz ve Kavrama yüklenen ba?ka her belirlenim kavramyn kendi nesnel açynymyndan çykarsanmalydyr. Yeni olan o denli de kendinde Eski olandyr, çünkü Yeni olmak zamansal olarak ?imdide olmak, ama ?imdide olmak ise varolur olmaz ortadan kalkmaktyr. Yenilik durumunda ortadan kalkmak Eski olmak, eskimek demektir. Modernlik bu yüzden kötü sonsuzlu?u, her zaman sonluda kalan ve böylece her zaman a? ylmasy, her zaman daha öte yenile?mesi ve yenile?ir yenile?mez eskimesi olanakly bir de?i?im sürecini, kesintisiz bir aky?kanlyk durumunu imler. Modernli?in olumsuz yany bu kötü sonsuzluk,

ereksizlik yanydyr.

Modernizm var olanyn sürekli ortadan kalky?y ve yeni olana dönü?ümü olarak Aydynlanmanyn Ylerleme kavramy ile örtü?ür. Ylerleme salt olumsal bir hedeften ve yönden daha ötesi olan belirli Ere?i göstermez ve Ereksellik imleyen Geli?me kavramy ile bir de?ildir. Buna göre de?i?im herhangi bir yöne, herhangi bir amaca do?ru olabilir ve ilerleme kavramy insan do?asynyn erekselli?ini kapsamaz. Tin Nazizme ve Bol?evizme, Nihilizme ve Pozitivizme, Kübizme ve Postmodernizme do?ru "ilerleyebilir." Tümü de Tinin olanakly Görüngüleridir, belirli ilkelere ba? lylyk temelinde açyndyrylan dizgelerdir.

Modernli?in bu aky?kanly?y ve bitimsiz devingenli?i Tinin tüm açynymynyn üretilmesi için zorunlu olan süreçtir. Süreç Usun ve Özgürlü?ün denetiminde olmady?y sürece Geli?me ile çaky?maz, çe? itli özenç biçimlerini ilke alyr, ve Duyunç bu yüzden bu nihilist Modernli?i do?rulayamaz. Bu sürekli yenile?me sürecinde Us ve Özgürlük kavramlarynyn belirsizli?i ve bilinçsizli?i, Geli?imin bu özsel Ere?inin yadsynmasy süreçte ya?anan tüm sapmalaryn, tüm usdy?y, duyunç dy?y ve duyarlyk dy?y biçimlerin zemininde yatar. Tinin açynymy usdy?y olanyn, duyunçsuz olanyn, kötü olanyn açynymyny da kapsar.

Ynsan hiç ku?kusuz erdemsizli?e, kötülü?e, çirkinli?e yeteneklidir ve insan do?asy sonsuza dek olumsuz olanyn bu olanaklaryny ta?yyacaktyr. Ama bunlaryn yenilmesi insan do?asynyn kendisinin bilinmesine ba?lydyr ve bu do?anyn özsel olarak bilgi, duygu ve be?eni yetileri olmasy bu yetilerin olumsuzlanmasynyn de?il ama do?rulanmasynyn güvencesi olmak için saltyk olarak yeterlidir.

Modernlik bu aky?kanly?y içinde herhangi bir evresinde do?rulanacak ve aklanacak bir kalycylyk de?ildir, çünkü savunulan daha savunulurken kendini ortadan kaldyrma sürecine girmi?tir. Her insanyn a priori savundu?u ve do?rulady?y ?ey Özgürlük ve Geli?me Erekleridir. Ama bu Erekler, Ynsanyn Törel, Ahlaksal ve Özdeksel geli?imi modernizmin aky?kanly?ynda hiçbir biçimde güvence altynda de?ildir. Modernlik yalnyzca ereksiz bir Olu? sürecidir ve bu ereksiz ilerlemenin yolunu çizmek Usun kendisine dü?er.

?imdi bir kypydyr, momenttir. Sonsuz küçüklükte olmak Hiçlik de?ildir, ama Varlyk da de?ildir. Varlyk ve o denli de Yokluktur ve bu ise tam olarak Olu? kavramynyn içeri?idir. Olu?ta olan yoktur, çünkü olu?maktadyr. Ama o denli de Vardyr, yoksa olu?masy olanaksyzdyr.

Modernlik u?runa modernlik, bu belirlenimsizlik örne?in Sanatta kendini dayanaksyz olany, geçici olany do?rulayan ve kalycy olany, klasik olany yadsyyan kübik biçemin do?u?unda gösterir. Yine, moral olarak kendini nihilizmde gösterir. Klasik olanyn salt klasik oldu?u için yadsynmasy olarak bilimde, örne?in ussal içeri?e usdy?y kurgular dayatma giri?imleri ile Aritmetikte, Geometride, Fizikte vb. gösterir.

_Yurtta? Toplumu Bir Gereksinimler Dizgesidir

Yurtta? Toplumunda ba? Ailede oldu?u gibi sevgi de?il ama öz-çykardyr. Devlette birli?i duygu de? il ama yasa sa?lar.

Soyut olarak ya da Kavramyna göre görüldü?ünde, Modern Toplum birbirleri için duyduklary sevgiden de?il, ama özdeksel gereksinimlerini kar?ylamak için biraraya gelen bireylerin birlikteli? idir. "Yurtta? toplumunda her üye kendi ere?idir, onun için ba?ka herkes hiçbir?eydir " (§ 182). Toplumda ve tüm sivil toplum örgütlerinde ve kurulu?larynda insanlar birbirleri ile özsel olarak özdeksel ve tinsel çykar ili?kileri için biraraya gelirler. Yine ayny soyutlama içinde dü?ünüldü? ünde, modern toplumda insanlar birbirlerini yalnyzca kullanyrlar. Bu düzeye dek toplumsal Törellik

eksiksiz bir bencillik alany olarak görünür ve Liberalizmin Din ve Devletin bu saltyk bencillik alanyna kary?masyny enaza indirgeme ya da bütünüyle kaldyrma e?ilimi, tüm toplumsal alanyn Görülmez Elin düzenlemesine byrakylmasyny istemesi bu bireycili?in ya da bencilli?in bir çykarsamasydyr.

Modern Yurtta? toplumu bir de?i?-toku? ili?kileri dizgesidir, özsel olarak bir Pazardyr. Burada özgür bireysel istençler arasyndaki ili?kilerin ve dolayysyyla bütün bir toplumsal dizgenin i?lemesi kar?ylykly yükümlülüklerin yerine getirilmesine ba?lydyr. Bu özel bir Törellik anlayy?yny, bir Ödev, Yükümlülük ve Sorumluluk bilincini gerektirir. Bu alanda gerekli olan Dürüstlük, Türe, Yöntemlilik, genel olarak toplumsal ussallyk ancak özel bir karakterin, özgür duyuncu ve özgür istenci olan bireyin yetene?idir.

_Toplumculuk ve Bireycilik

Toplum ve Birey arasyndaki kar?ytlyk politik-ideolojik düzleme Toplumculuk ve Bireycilik arasyndaki kar?ytlyk olarak yansyr. Ama Bireyin Toplum pahasyna ve Toplumun Birey pahasyna bu tek-yanly gözardy edilmesinin ya da bu analitik idealitenin kar?ysynda diyalekti?in realitesi durur. Toplum ve Birey kar?ytlar olarak ancak birlik içinde varolabilirler, biri kendinde ötekidir. Edimsel politik dünyada bu e?ilimler a?yrylyklaryny törpülerler ve yürürlükteki dizgenin ba?at kutupla? masy olarak özgür politik süreci belirlerler. Bu iki parti dy?yndaki sol ve sa? politik e?ilimler ve bunlaryn partileri arkaiktir, Özgürlük Ystencinden yoksundurlar, ve modern topluma ait de?ildirler. Tarihsel olarak de?erleri ve önemleri kalmamy? artyk bilinç alanlarynyn saçma özlemlerine ve delice dü?lemlerine anlatym verirler. Sa? ve sol ideolojileri Özgürlük korkusu ve dolayysyyla Nefret yüklü bu artyk bilinç alanlary üretir, ve yine bu nefret bölgesi ideolojinin zorunlu bir bile?en olarak gereksindi?i dü?ünsel ve fiziksel ?iddetin ruhsal kayna?ydyr.

Ydeoloji bir Aydynlar azynly?ynyn Devleti, Politik Gücü ele geçirme tasarydyr. Bunun olana?y o Halkyn Özgürlük bilincinden yoksunlu?u üzerine dayanyr. Ydeoloji Lenin'in açykça gördü?ü ve belirtti?i gibi halkyn ya da synyfyn Bilinci ve Ystenci de?il, ama kendini onun üzerinde ve kendinde ona egemen olma hakkyny gören Partinin Ystencidir. Sa? ve sol ideolojiler Özgürlük Ystencine kar? y olmalary zemininde Devlet Gücünü ancak Zor ve ?iddet yoluyla, Yç Sava? yoluyla ele geçirebilirler. Buna göre ideolojinin baky? açysy bir Dost ve Dü?man ikili?idir ve yansyzlyk bile yadsynyr, çünkü Dü?manyn i?ini kolayla?tyrycy olarak görülür. Sosyal Demokratlar Nazizme direnmediler ve sonunda kendileri de Naziler tarafyndan yokedildiler. Bu olgu ideolojik sanatçylar tarfyndan ?iirsel olarak da anlatylyr. Ama ayny Sosyal Demokratlar o ?airlerin kendileri tarafyndan da yokedileceklerdi ve Sovyetler Birli?i'nde olan buydu..

_Modern Toplum ve Yenile?me

Klasik olan kendi kavramy gere?i daha öte de?i?ime, daha iyi ve daha güzel olmaya gereksinmez, çünkü idealdir. Daha öte geli?mez, çünkü göreli olarak de?il, saltyk olarak geli?mi?tir ve tüm ba? kala?ymy, tüm öte-yany, tüm synyry ortadan kaldyrmy?tyr, sonsuzdur.

Helenik Tin insan do?asynyn geli?iminde yalnyzca synyrly bir a?amaya ula?ty ve evrensel Özgürlü? ü kavrayamayan bilincinde kendi içine kapandy. Bu katyla?mayy ve erken sa?lamla?mayy ilkin Helenik törelli?i ve mitolojiyi sorgulayan Sofistler ve Sokrates bozdu. Pozitif Hyristiyanlyk bu dünyayy geçici ve de?ersiz olarak görürken, klasik tinin kalytyny üstlenen Yslamik tin insan gizilli? inin geli?iminde çok daha yüksek bir a?amaya, evrensel Özgürlük kavramynyn e?i?ine dek ula?ty. Modern Özgürlük ilkesi ise insan do?asynyn sonsuz gizilli?inin bilincidir ve bu ilkenin do?u?uyla Ynsan Do?asynyn Geli?iminin önünde onu edimselle?tirmekten ba?ka, Zamandan ba?ka hiçbir

engel kalmaz.

Modern Tin Özgürlü?ünün bilincindeki Tin olarak sürekli bir de?i?im, ba?kala?ym, yenile?me etkinli?idir. Herakleitos'un yrma?y gibidir ve orada her?ey aky? içindedir, hiçbir?ey dayanykly ve kalycy de?ildir. Yeni olan ortaya çykar çykmaz eskir ve bu dinginlik yoksunlu?u kültürü yalnyzca kaotik bir türlülük içinde de?il ama sürekli bir ilerleme ve geli?im durumunda tutar, çünkü Tinin aky?kanly?y geli?imden ba?ka bir?ey de?ildir. Tinin gerçek bili?sel, törel ve estetik belirlenimlere do?ru açynymy için gereken ?ey bu aky?kanlyktyr.

Bu durum modern toplumun sürecini bir ba?kala?ymlar, bir a?amalar dizisi yapar. Bir yandan geleneksel törellikten kalan belirlenimler yenile?mekte olan süreçte varlyklaryny sürekli azalmakta olan bir ölçekte sürdürürken, öte yandan modern Tin varolu?unu iyi ve kötü, do?ru ve e?ri her yönde açyndyryr, bilgisini durmaksyzyn arttyryr, moral olarak büyür ve estetik duyarly?yny geli? tirmeyi sürdürür. Modern özgürlü?ün kaba synyrsyzly?y içinde, Kötü, Çirkin ve Yanly? da kendilerini ortaya koyma fyrsatyny bulur. Bütün bu sürecin egemeni Tinin kendisinden ba?kasy de? ildir, ve sonun iyi bir?ey olaca?y insan do?asynyn özsel ussally?y tarafyndan güvence altyna alynyr. Geli?me ancak Özgürlük içinde olanaklydyr, ve Tinin kendi en gerçek özünden, Özgürlükten korkmasy için bir neden olamaz.

Yenile?me yalnyzca içinde ya?ady?ymyz ça?a de?il, ama bütün bir tarihsel sürece ait bir kavramdyr. Eskinin kar?yty olarak Yeni yalnyzca ortaya çykany, böylece sonlu ve geçici olany açy? a serer. Ve geçici olan De?erli, Saltyk, Eksiksiz olan de?ildir. Ama yeni olanyn gerçe?i ya da Kavramy ortaya çykar çykmaz Eski olmaktyr. Yenile?me böyle alyndy?ynda sürekli de?i?im, ba? kala?ym, olu?tur. Gene de bu bitimsiz görünen süreçte yenile?en ve böylece yalnyzca büyüyen ?ey Tindir, çünkü Tin Kavramy bir gizillik olarak erekseldir ve kendini edimselle?tirme Özgürlü?ü altynda durur. Süreç Tinin tüm gizilli?ini sergileme yatkynly?y olarak Tinin yetenekli oldu?u olanakly tüm biçimlerin sergileni?idir. Yenile?me bu düzeye dek dolaysyzca Tinin erekselli?i ile örtü?mez ve bu ereksiz görünen açynymda çirkin, kötü ve yanly? olan da kendini sergiler. Erekselli?i yadsyyan bir baky? açysyndan görüldü?ünde, Yenile?me Türlülük ile birdir, ve yenile? meyi ilke alan Modern Sanat ilk baky?ta Güzelli?e oldu?u gibi Çirkinli?e de ilgisiz görünür. Ama Güzelli?in yenile?meyi yadsymasy, ölümsüz olmasy ölçüsünde, Modernizm Klasisizmde kendi yadsynmasyny görür.

Modernlik yalyn olarak yeniliktir, ve salt yeni oldu?u için yazgysy eskimektir. Modernli?i 'kültürlü,' 'seçen' vb. olarak tanymak onu yalnyzca biçimsel olarak tanymaktyr ve dü?ünmeyen arkaik bilince aittir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 182

§ 182

Kendi için tikel erek olarak varolan somut Ki?i, bir gereksinimler bütünü olarak ve do?a zorunlu? unun ve özencin bir kary?ymy olarak Yurtta? Toplumunun ilkelerinden biridir; ama tikel ki?i özsel olarak böyle ba?ka tikellikler ile öyle bir ba?ynty içindedir ki, her biri geçerli?ini ve doyumunu ba? kalary yoluyla bulur, ve ayny zamanda bunu saltyk olarak yalnyzca buradaki ikinci ilke olan evrensellik biçimi ile dolayly kylynmy? olarak yapar.

Ek. … Yurtta? toplumunda her üye kendi ere?idir, onun için ba?ka herkes hiçbir?eydir. Ama ba?kalary ile ili?ki olmaksyzyn ereklerinin bütün bir erimine eri?emez; dolayysyyla bu ba?kalary tikelin ere?i için birer araçtyrlar. Ama tikel erek ba?kalary ile ili?ki yoluyla kendine evrensellik biçimini verir ve ba?kalarynyn gönencine eri?ilmesi ile ayny zamanda kendi doyumunu kazanyr. Tikellik evrensellik ko?uluna ba?ly oldu?u için, alanyn bütünü bir dolaylylyk alanydyr ki orada tüm tekillikler, tüm yetenekler, tüm do?um ve talih olumsallyklary kendilerini özgür byrakyrlar, tüm tutku dalgalary ortaya atylyr, yalnyzca kendini aradan gösteren Us tarafyndan yönetilirler. Evrensellik tarafyndan kysytlanan tikellik her tikelli?in kendi gönencini arttyrmasyny sa?layan biricik ölçüdür.

Die konkrete Person, welche sich als besondere Zweck ist, als ein Ganzes von Bedürfnissen und eine Vermischung von Naturnotwendigkeit und Willkür, ist das eine Prinzip der bürgerlichen Gesellschaft, — aber die besondere Person als wesentlich in Beziehung auf andere solche Besonderheit, so daß jede durch die andere und zugleich schlechthin nur als durch die Form der Allgemeinheit, das andere Prinzip, vermittelt sich geltend macht und befriedigt.

Zusatz. … In der bürgerlichen Gesellschaft ist jeder sich Zweck, alles andere ist ihm nichts. Aber ohne Beziehung auf andere kann er den Umfang seiner Zwecke nicht erreichen; diese anderen sind daher Mittel zum Zweck des Besonderen. Aber der besondere Zweck gibt sich durch die Beziehung auf andere die Form der Allgemeinheit und befriedigt sich, indem er zugleich das Wohl des anderen mit befriedigt. Indem die Besonderheit an die Bedingung der Allgemeinheit gebunden ist, ist das Ganze der Boden der Vermittlung, wo alle Einzelheiten, alle Anlagen, alle Zufälligkeiten der Geburt und des Glücks sich frei machen, wo die Wellen aller Leidenschaften ausströmen, die nur durch die hineinscheinende Vernunft regiert werden. Die Besonderheit, beschränkt durch die Allgemeinheit, ist allein das Maß, wodurch jede Besonderheit ihr Wohl befördert.

§ 183

§ 183

Edimselle?mesi içinde olan ve böylece evrensel tarafyndan ko?ullandyrylan bencil erek tüm yanlarda bir ba?ymlylyk dizgesi kurar, öyle ki bireyin geçimi ve gönenci ve tüzel belirli-varly?y herkesin geçim, gönenç ve hakky ile içiçe örülür, bu dizge üzerine temellenir, ve ancak bu ba?lanty içinde edimsel ve güvenliktedir. — Bu dizge ilkin dy?sal Devlet olarak, gereksinim devleti olarak, Anla?yn devleti olarak görülebilir.

Der selbstsüchtige Zweck in seiner Verwirklichung, so durch die Allgemeinheit bedingt, begründet ein System allseitiger Abhängigkeit, daß die Subsistenz und das Wohl des Einzelnen und sein rechtliches Dasein in die Subsistenz, das Wohl und Recht aller verflochten, darauf gegründet und nur in diesem Zusammenhange wirklich und gesichert ist. — Man kann dies System zunächst als den äußeren Staat, — Not- und Verstandesstaat ansehen.

_Yurtta? Toplumu ve Yabancyla?ma

Modern Toplum gelene?in bireysel Ystençleri tek bir kütleye yapy?tyran despotik tinini ortadan kaldyryr ve Ystençleri atomize eder. Gelene?in özgürlüksüz birli?inden bu kopu? henüz bir yetke ve despot için özlem duyan birey için ilkin bir yalnyzla?ma ve yabancyla?ma olarak ya?anyr. Geleneksel bireysellik için Özgürlük korkutucudur. Bu geçi? evresinde Modern Toplum bir yabancylar Toplumudur ve türde? modern ki?ilik belirlenimlerinin ?ekillenmesine dek bir ki?ilikler kaosu olmayy sürdürür. Buna göre henüz bir ekonomik darlyk ortamynda kar?y kar?yya gelenler

sözcü?ün tam anlamyyla birbirlerine yabancy olan ama gereksinimleri yoluyla zorunlu olarak biraraya toplanan bireylerdir. Her biri birer soyut Ki?i olarak, tüm Ba?kalaryny yalnyzca gereksinimleri için tanyyan birer tüzel Ben olarak ili?kiye girer. Yabancyla?ma olgusunun erken modern dönemde ortaya çykmasynyn nedeni orada Benin Ba?kalyk ile tek-yanly bir ili?ki içinde olmasy, onda Kendisi ile de?il ama onu de?ersizle?tiren ve ondan yalnyzca yararlanan bir ba?ka soyut Ystenç ile kar?y kar?yya gelmesidir. Modern Toplumda bireyler gereksinim ili?kileri içinde birbirlerini yalnyzca araçlar olarak kullanyrlar ve syk syk kötüye kullanyrlar. Yary?macy çykar ili?kilerinde dinsel, geleneksel de?erler ya da ba?ka duygular engelleyici de?ildir ve bu yararcylyk tini özsel olarak ?eyi de?il, ama ba?ka Benleri kullanyr. Bu özdeksel ili?kinin duygusal anlatymy Yabancyla?madyr.

Bunun dy?ynda, modern dönemde "Tanrynyn ölümü" denilen ?ey analitik Anlak soyutlamalary içinde kyvranan ve kendini Yararcy ahlak kuramlarynda avutamayan soyut entellektüelin sorunudur. Tanry insanlaryn yüreklerinde ve bilinçlerinde her zaman oldu?u gibidir ve onlara sonlu imgelemlerinin ona ula?abilece?i kadar yakyndyr. Kavramsal olarak görüldü?ünde, Yabancylyk bilgisizliktir. Görgücülük ile, Ku?kuculuk ile tam bir kar?ytlyk içinde, Klasik Felsefenin baky? açysyndan Ynsanyn bilgi yetisi synyrsyz, aslynda sonsuzdur. Bunun bir imlemi de insanyn kar?ysynda ister do?al isterse tinsel olsun hiçbir?eyin en sonunda ona yabancy olamayaca?ydyr. Bilginin yabancyly?y saltyk olarak ortadan kaldyrmasy ölçüsünde, yabancylyk kendini bilgisizli?e mahkum eden ku?kuculu?un kaçynylmaz ansal durumudur.

Marx'yn erken yazylarynda yabancyla?ma (Entfremdung ya da Entäusserung) "do?al olarak birlikte olan ?eylerin ayrylmasy" ya da "uyum içinde olan ?eyler arasyndaki kar?ytlyk" olarak yorumlanyr. Böyle betimlemeler herhangi bir entellektüel ilgi ta?ymayacak denli geneldir ve her ?eye, giderek elektron ve protonlara vb. bile uygulanabilirler. Ama syradan anla?y büyüleyen ?ey çürütülemeyecek denli geni? olan böyle genelliklerin kendileridir. E?er terimi insanlaryn kendi "insan do?alaryndan" (Gattungswesen, türsel öz) yabancyla?malaryna göndermede bulundu?unu kabul edersek, bu "türsel do?a"nyn ne oldu?u ve insanyn ona nasyl yabancyla?ty?y gibi noktalar açyklanmalydyr. Ama e?er "türsel do?a"yy gerçekten de sözcü?ün "do?al' anlamynda ve insany bir "tür" olarak alyrsak, o zaman belirtmek gerek ki, insan tinsel bir varlyk olabilmek ve kültürü ve uygarly?y geli?tirebilmek için özellikle bu salt do?al-özdeksel varly?yna yabancyla?malydyr. Marx'yn yazylarynda do?a ve kültür terimleri diyalektik ile ilgisi olmayan analitik bir yolda alynyrlar ve birer tasarym olarak uygun görülen dy?sal ba?lantylara izin verirler.

Daha sonra "Meta feti?izmi"nin "yabancyla?ma" teriminin yerini aldy?y dü?ünülür. "Meta feti?izmi" metalaryn insan ili?kilerini belirlemesini ele?tiren bir anlatym olarak anla?ylyrsa, o zaman anymsamak gerek ki Marxist kuramyn kendisi tam olarak bu yanylsamanyn üzerine dayanyr, aslynda bu yanylsamayy gerçek olarak ileri sürer, çünkü bilinç, inanç, dü?ünce vb. olarak bütün bir tinsel üstyapynyn bu meta ili?kileri tarafyndan belirlendi?ini, bunun tarihsel materyalist bir olgu oldu?unu, bir yanylsama de?il ama bilimsel sosyalist kuramyn realiteyi açyklama tarzy oldu?unu ileri sürer. Bu konuda çe?itli görü?ler ve Linkler için bkz. Wikipedia: Marx's theory of alienation ve Commodity fetishism.

_Ben ve Bencillik ve Yararcylyk

Ben Bencillik de?ildir. Gereksinimlerimin olmasy beni zorunlu olarak bencil yapmaz. Bencillik bir Duyunç gerili?idir, Benin duyunçsuzca ba?kalarynyn haklarynyn üzerine yükseltilmesidir, ve bu yüzden Duyuncu geli?mi? özgür insanyn karakteri de?ildir. Bencillik Ba?kasyny tanymayan, ba?

kasyny yalnyzca Araç olarak gören ve gerçekte yalnyzca bir Duyunçsuzlu?a anlatym veren Yararcylyk tinine aittir. Modern toplumun Kavramynda özgür Ystenci ve özgür Duyuncu ta?ymasy ölçüsünde Yararcylyk gibi arkaik ideolojiler modern Törelli?e ait de?ildir.

_Modern Törellik ve Paranoya

Modern Toplum "paranoya" ile nitelenir, çünkü modern Toplumun gereksinimler dizgesi içersinde Ben ba?ka her Ben ile çykar çaty?masy ve kazanç yary?masy içindedir, ve Ystençler ister bireysel isterse kurumsal ya da ulusal hangi biçimlerde olurlarsa olsunlar ba?ka Ystençler ile çykar çaty?masy içinde birbirlerini bir tür "dü?man" olarak algylarlar. Salt Yarar ölçütü ile yargyda ve eylemde bulunan Ystenç bu evrensel çaty?maya dü?mek zorundadyr.

_Modern Törellik ve Gelenek

Gelenekler törelli?in çimentosudur. Kültürel dizgeyi yüzyyllara, giderek binyyllara yayarlar ve bir kültürün sonsuzluk özlemine doyum verirler. Bu sa?lamlyklary içinde de?i?ime, ilerlemeye, geli?ime kar?y en büyük güvencedirler, çünkü birer aly?kanlyk olarak sorgulanmazlar, ve birer Gelenek olmalary sorgulanmamalaryna ba?lydyr. Tinin tarihsel aky?kanly?yny engeller, Tarihin kendisini dondururlar.

Sokrates gerçek Yyiyi arayy?ynda "sorgulanmayan ya?amyn ya?amaya de?mez oldu?u" vargysy çykaryr (Platon, "Savunma"). Bu çykarsama görkemli Atina törelli?inin sonunun habercisi ve insanly?y modern Ahlaka ula?tyracak olan büyük kültürel de?i?imin ba?langycy olarak görülebilir. Gelenekler de sorgulanmalydyr, ve sorgulanmalary de?i?mezliklerinin, saltyklyklarynyn, giderek kutsallyklarynyn sonudur. Özgürlük De?i?im, ya da daha tam olarak Geli?imdir; ne denli yüksek, soylu ve güzel olursa olsun herhangi bir tarihsel tinsel biçimde durup kalmamaktyr, çünkü bu biçimler sonludurlar ve Tinin gerçek açynymyna kar?ylyk dü?mezler, onu güdük, bilgisiz, giderek de?ersiz kültürel biçimlerde öldürürler.

Modernle?me yenile?me, yeniden yenile?me, ve yeniden yeniden yenile?medir, çünkü yeni olan yeni olur olmaz eskir, çünkü yeterince yeni, saltyk olarak yeni, e? deyi?le klasik de?ildir ve bu yüzden sonludur, Tinin sonsuzluk özlemlerine yanyt vermez. Bu modernli?in ereksiz, giderek anlamsyz ilericili?idir ve bu de?i?im u?runa de?i?im bir Geli?me de?ildir ve yalnyzca ereksiz, idealsiz bir Türlülük görünü?ünü ta?yr. Ama modern olanyn bu kavramy Modernle?me sürecini özsel olarak Gelenek ile kar?ytlyk içinde belirleyen ?eydir ve gerçek ve evrensel yenili?in bilinçsiz sürecidir.

(Modernle?meye özünlü Türlülük kategorisi Postmodern baky? açysynyn kavramsyz algysynda saltyk olandyr. Bu usdy?y baky? açysy modernli?in çylgynca Olu? Sürecinde usunu bütünüyle yitirir, ba?y döner, ve içinde oldu?u ?eyin bir Herakleitos aky?y oldu?unu, kesintisiz bir de?i?im süreci oldu?unu algylayamaz. Geçici olguyu, uçucu görüngüyü kavram ile kary?tyryr, ve modernli?in bu kesintisiz de?i?im sürecini ereksizlik olarak, saltyk olarak yürürlükte kalacak görelilik olarak, ve sonuçta hiçbir evrensel tanymayan töresizlik, türesizlik, giderek tüzesizlik olarak görür. Bu baky? açysy salt göreli oldu?u için ele?tirel olamaz, ve kendisi dolaysyzca göreli modernli?in bir anlatymydyr. Modern olanyn Türlülük ile, Ayrym ile bir olmasy ölçüsünde, 'Post-' belirlenimi bu irrasyonalizm için anlamsyz bir ön-ektir.)

Modern Törellik özsel olarak Ailenin, Toplumun ve Devletin belirlenimlerini kapsar. Bunlaryn dy?ynda bütün bir törel yapy Gelenek belirlenimlerini ancak ?u ya da bu ölçüde ikincil ö?eler olarak, toplumun özsel dokusunu etkilemeyen yüzeysel aly?kanlyklar olarak kapsar. Bu düzeye dek modern

toplum geleneksiz toplumdur ve bireyler aly?kanlyklary ve bo?inançlary ile davranmak yerine özgür dü?ünceleri ve duyunçlary ile davranyrlar, bir deneyimler süreci içinde biçimlenirler ve — geleneksel olanyn tersine — de?i?im içinde büyürler.

Toplumsal yapy her bir bile?eni bütün ile uyum içinde olmasy gereken bir dizgedir. Gelenek toplumsal dizge içinde dinsel belirlenimler ile de uyum içinde olmak zorunda oldu?u için, Dinin toplumsal ili?kiler alanynyn dy?yna çykarylmasy Gelenekleri belirleyiciliklerinden yoksun byrakyr.

Gelenek dinginlik, aslynda durgunluktur ve törel de?i?imin ve geli?imin olabilmesi için, özgürlü?ün olabilmesi için ortadan kalkmasy saltyk olarak zorunludur. Modern Toplum temeli olan Duyunç özgürlü?ü gere?i tutucu geleneksel yapylara kysytly olmady?y için bireysel Erdemin geli?ebilece?i biricik zemindir. Gelenek diretir, süreklilik, giderek sonsuzluk ister, de?i?im ile, yenile?me ile kar?ytlyk içindedir. Böylece ki?ilikleri dondurur, ya?amyn ve varolu?un açynymynyn önüne geçer. Bu düzeye dek Kültürleri saklamak isteyenlerin tam olarak neyi istediklerini anlayabilmeleri için saklamak istedikleri geleneksel kültürlerde ya?amalaryny sa?lamak gerekir.

Gelenek bireyi Eylemsiz byrakyr, çünkü Eylem özgür bireye, Ystenci saltyk olarak kendisinin olan Yurtta?a özgüdür.

_Geri Kalmy?lyk

Modern Yurtta? Toplumu geleneksel Toplumlar kar?ysynda onlary geri olarak nitelemenin ölçütünü belirler. Gerilik görelidir ve modern döneme ait bir kavramdyr. Klasik Mezopotamya ya da Yunanistan kent-devletleri, Roma ya da Osmanly Ymparatorlu?u döneminde ilerilik ya da gerilik gibi bir kar?yla?tyrma yoktu, çünkü henüz bir Tarih kavramy yoktu. Barbarlar yalnyzca yabancyydylar. Gerilik ilerleyebilecekken ve ilerlemesi gerekirken ilerleyemeyen kültürlere özgüdür. Bunlar ilerleyemezler, çünkü ya geleneksel yapylaryny sürdürmede diretirler, ya da ilerlemek için gereken bireysel Özgürlük kavramyna yabancy kalmada.

Modern Geli?me kavramy Ynsan Do?asy kavramy ile, bu do?anyn özsel olarak özgür oldu?unun bilinci ile ba?lydyr. Özgürlük bilimsel, moral ve estetik geli?menin saltyk ko?uludur, çünkü bu yetiler ancak Özgürlük tini içinde açynyp geli?ebilirler. Özgürlü?ün olmady?y yerde bireysel istenç, duyunç, bilinç ve estetik duyarlyk açynmaz, geli?mesini durdurur, belirli katy bir ?ekil alarak ona takylyp kalyr. Buna göre Özgürlük bilincine ula?mamy? kültürler ahlaksal, bili?sel ve estetik olarak geri kalmak zorundadyrlar: Yalnyzca boyun e?meyi bildikleri için Erdemli karakterler ve ki?ilikler geli?tiremezler. Bilgisizdirler. Ve yerel, geleneksel, ve syk syk dü?ük ölçünlerin ötesinde Güzellik algylamaz ve üretemezler. Osmanly Ymparatorluk Tininden bütünüyle ayry bir karakteri ve yapysy ile Cumhuriyet Türkiyesi geli?iminin ?imdiki a?amasynda bu geri kültürler arasyndadyr ve bundan kendi dinami?i ile kurtulamayaca?y için gerili?i a?manyn biricik yolunun Avrupa'nyn uygar kültürü ile bütünle?mekten geçti?inin bilincindedir.

Tarihsel bir önemleri olmayan bu geri kültürlerde törel ili?kiler kar?ylykly güvensizlik olarak i?ler. Yalan, rü?vet, kayyrma, haksyzlyk, e?itsizlik tüm kurumsallyklarda evrenseldir. Din bir zamanlar ortaça? Avrupasynda oldu?u gibi bir mal ve yem ve tuzak olarak kullanylyr. Medya ba?tan sona içinden çykty?y kültürün dü?üklü?ü ve bozulmu?lu?u üzerine beslenir, ve salt görünü?te uygarly?a öykünür. Halkyn erdemsiz politikacylarynyn kendileri halky yolsuzluklara, rü?vete, erdemsizli?e te?vik ederler (Türkiye'de bir ba?bakanyn yapty?y gibi). Bu kültürler bir Devlet olarak kalmayy sürdürüyorlarsa, bunu ancak özgürlük yoksunluklaryna kar?ylyk dü?en despotik yönetimlerle ba?arabilirler. Türkiye bugün bile ço?unlu?un bu iç despotizmini durdurmayy ancak Atatürk'ün bu geri kültüre ö?retmeye çaly?ty?y Özgürlük ilkesine ba?ly kalan ve Anayasayy sarsylmaz bir Özgürlük

Ystenci ile koruyan modern kurumlarynyn gücü yoluyla ba?arabilmektedir.

Hewlett Packard CEO Carly Fiorina bir basyn toplantysynda. — Geri kültürlerin biricik öykünme modelleri Protestan Baty Tinidir. Bu Tin duyunç özgürlü?ü zemininde modern Törellik dizgesinin ve modern Bireyin dünyasydyr. Bu dünyasal özgürlük Tininde henüz sürmekte olan kadyn ve erkek e?itsizli?i gibi sorunlar yalnyzca geleneksel kültürden kalan artyklardyr ve temizlenmelerinin önünde direnebilecek herhangi bir etmen yoktur. Birey törel karakter idealine ancak onu ku?atan kültürüyle birlikte ula?abilir. Dünyanyn geri kalany tüm despotik-geleneksel yapylary ile bu özgürlük tininin ölçünlerine öykünme çabasyndadyr. Bu küreselle?me olarak, asimilasyon olarak, ya da giderek emperyalizm olarak görülen ?eydir.

Bkz. Ekonomi ve Ahlak

_Arabesk — Acy ve Keyif Tini

Gelenekten Modernli?e geçi? kültürel bir Olu? sürecidir — eskinin ortadan yiti?e ve yeninin ortaya çyky?a geçti?i ama henüz ikisinin de varlyk ta?ymady?y aky?kan bir kültürsüzlük, kimliksizlik, belirlenimsizlik evresi. Bu geçi? henüz bir köylülük kültürü görünü?ünü ta?yyan Türkiye'de Cumhuriyetin yaratmaya çaly?ty?y kentlili?in oransyz bir köylü göçü tarafyndan yokedilmesi ile birlikte ya?anyr.

Gelene?in belirledi?i ve denetledi?i törellik Gelene?in gücünün kyrylmasyyla çözülmeye geçerken, içgüdüsel do?asyny denetleyici Geleneklerini terkeden birey moral, etik ve estetik olarak ba?ybo? ve bo?lukta kalyr. Sözcü?ün kültürel anlamynda köksüzle?ir. Ama bu olumsuzlama yeni bir sürecin ba?langycydyr, çünkü birey Öznedir, Usu, Duyuncu, Ystenci, Duyarly?y olan bir varlyktyr. Bu süreç salt bir süreç olmasyndan ötürü ilkin Hak, Türe, Özgürlük. Bilgi, Estetik, Ahlak. Yasallyk belirlenimlerinde henüz geli?mi? ve büyümü? de?ildir. Olumsuz yanyndan görüldü?ünde, böyle bir kültürel durumda bilgisizlik, yasasyzlyk, haksyzlyk, ?iddet, basky, rü?vet, yolsuzluk ve çirkinlik gibi belirlenimler kaçynylmaz olarak kitlesel, evrensel ölçekte ya?anyrlar. Ve Din tüm bu kültürel yozlu?un aklanmasy için inançsyzlaryn kendileri tarafyndan kolayca pazara çykarylyr. Bu tin bütün bir Cumhuriyet dönemi boyunca yenmeye çaly?ty?ymyz ve buna kar?yn bugün demokrasiyi demokrasinin kendisi yoluyla yenme giri?iminde bulunma noktasyna dek tyrmanmy? olan bilgisizlik ve görgüsüzlüktür.

Bu geçi? Tini ba?langyçtaki bilgisizli?i, töresizli?i ve moral dü?üklü?ü içinde Duygusunda da ylymly de?il ama hedonisttir, ve Ystencinin özgür olmamasy onu dizginleyemedi?i tutkularynyn kölesi yapar. Arabeskin özsel temasy olarak A?k dedi?i denetimsiz ve doyumsuz tutkuya e?lik eden ?ey kaçynylmaz olarak Acy ve ondan kaynaklanan Nefrettir. Bu tin dostluk dedi?i ili?ki de ayny moral güçsüzlük nedeniyle her zaman yalan ve aldatmalaryn e?li?inde olmak zorundadyr, çünkü özgür olmady?y için ahlaksyzly?y ve erdemsizli?i algylamaz. Bu tin sanatynda (müzik, film, ?iir) öncelikle bu sonu gelmez acysyna ve hor görülen ve hiç ku?kusuz kendisi tarafyndan da hor görülen varolu?una anlatym verir. Özsel olarak ve birincil olarak teselli ister. Ba?kasyny özgür ve birey saymady?y için özgürlü?ün kendisini, özellikle kadynlarda görüd?ü zaman, ihanet, aldatma, ba?lylyk yoksunlu?u olarak kynar. Arabesk bu dü?üklü?ü ve dayanylmazly?y ile kendi kendisini yadsyyan geçici bir kültürdür. Gecekondu törelli?inin, esteti?inin ve politikasynyn dayanykly olabilece?i kadar dayanyklydyr. Denetleyemedi?i ve anlamady?y bir olu? sürecinde ya?ayan yitik kitlenin de?ersizli?inin de?er sayylmasy için diretmesidir.

Yabancysy oldu?u özgür varolu?ta yalnyzca yitti?ini duyumsayan arabesk karakter erdemsizli?inden ötürü a?yrba?ly, dingin ve dengeli olamaz. Dayanyksyz ve dayançsyzdyr, ve onu tanymayan

ve saymayan bir dünyada yabancyla?ma içinde, korku içinde ya?ar. Öte yandan güvenlik duygusu ya?ady?y zaman buna yyly?yklyk, ciddiyetsizlik ve ölçüsüzlük yüklenir. E?er gene de bir de? erinden söz edilebilecekse, biricik de?eri Acysyna alma?yk olarak gördü?ü ve Keyif dedi?i ?eyde bulur: Dü?ünsel bir dünyasy yoktur ve tenselli?e, bedenselli?e, ve kaba saba içgüdü yüceltmelerine batmy?tyr. Duyusal hazzyn ötesine geçemez. Keyifle oturur kalkar, Keyifle yer içer, Keyifle seyreder ve dinler, okumak, dinlemek, seyretmek, giderek tapynmak bile ancak Keyif ko?ulu üzerine ilgilendi?i etkinliklerdir. Varolu?a Keyif içinde ya?amak için geldi?ine inanyr, varolu?una yükleyebildi?i en büyük anlam "Hayattan Keyif alma"dyr. Bu tin insanly?ynyn duygusunu ancak syk syk iti? kaky? içinde ya?ady?y ve onun kendi tinini anlatan E?lencede bulur. Çaly?mak, ö?renmek, dü?ünmek, .ba?armak kültürüne yabancydyr, çünkü kendi Ystenci yoktur ve yapty?yny kendi için yapmady?yny duyumsar. Kendini dürtüsel öznelli?inde yitirir ve moral dü?üklü?ü ile ya?am trajedilerinin ortasynda bile tasasyzca sabahlara dek e?lenir.

Ynsan zayyfly?ynyn, de?ersizli?inin, giderek onursuzlu?unun anlatymy olarak Arabesk erdemsizliktir. Kültürel olarak despotizmi, politik ?iddeti, toplumsal ?iddeti, bireysel ?iddeti, evrensel türesizli?i, yolsuzlu?u, kysaca bilgisizli?i ve nefreti üreten ve yeniden üreten daha büyük bozuklu?un bir bile?enidir. Bu kültür kendini mecliste, bakanlaryn konu?ma tarzlarynda ve dillerinde, sinema sektöründe, müzik salonlarynda, basynda, televizyonda, ve toplu ta?ymacylykta, kaldyrymlarda, trafikte, okullarda, üniversitelerde, politik afi?lerde, tv belgesellerinde, internet sitelerinde, okuyucu yorumlarynda ve ba?ka sayysyz ortamda sergiler.

'Arabesk' sözcü?ünü oldu?u gibi milyonlar için gündelik ya?am dünyasyny da kirleten ve kirletmeyi sürdüren bu dü?üklük yalnyzca Türk tini için de?il, ama bütününde Ynsanlyk için utanç vericidir. Utanç verici olmak Suç de?ildir ve bu yüzden ortadan kaldyrylmasy ancak gerçekten Güzel, Erdemli, De?erli ve insana yara?yr olany algylayarak Utanma yetene?inin uyanmasy ile olanaklydyr.

_Modernlik ve Postmodernizm

Modernli?i ereksiz bir yenile?me süreci olarak görürsek, Postmodernizmin (örne?in Lyotard'yn sözlerinde) "modern" sözcü?ünün kendini bir "büyük anlaty"ya açykça ba?layan bir öte-söyleme (metadiscourse) gönderme ile me?rula?tyrdy?y biçimindeki yorumu bir yskalamadyr. Modernlik büyük ya da küçük anlaty olmaktan önce modern anlatydyr, salt "yeni" olandyr, ve yeni olandan, dolaysyzca eskimek için varolandan 'büyük anlaty' çykarsamak büyük bir imgelem gücünü gerektirir. Postmodernist dü?ünce bu tür 'büyük anlaty" örnekleri olarak "Tinin diyalekti?i," "'anlamyn hermeneuti?i," "ussal olanyn kurtulu?u" gibi tümünü ayrymsyzca ayny sepete koydu?u ba?lyklary verir.

"Modern" olanyn "büyük anlatysy" olamaz, çünkü moderli?in kendisi hiçbir zaman kendisi olarak kalamayacak bir Olu? sürecidir, ve bir "büyük anlaty"yy salt sürekli bir do?u? ve yiti? olarak, sonu gelmez bir 'küçük anlatylar' dizisi olarak ilerleyen modernli?e yüklemek geçersizdir. 'Postmodernizm' sözcü?ünün kendisi Lyotard'a göre "öte-anlatylara (metadiscourse) kar?y inançsyz" olarak tanymlanyr (The Postmodern Condition, 1984, 55). Bunlar "kurtulu?çu" anlatylardyr ve hiç ku?kusuz Aydynlanmaya aitirler, modernli?in kendisine de?il. Postmodernizm (Lyotard) "her biri kendi yerel kurallary, me?ruluklary ve kylgylary ile dil oyunlarynyn indirgenemez bir ço?ullu?u" gibi bir?ey ister ki, tam olarak modern aky?kanly?yn tinine uygun olan tasarym budur. Postmodern baky? açysy Usu bütünsel reddedi?inde ku?kucu Aydynlanma ile bir çizgiye dü?er ve bu negatif belirlenim onu tanymlamada ba?ka her belirlenimin üzerindedir. (KAYNAK).

Postmodernizmin "büyük anlaty" ya da "büyük masal" dedi?i ?ey Usun kendisidir. Ve Us salt yenile?me dürtüsünden daha ço?udur. Us Tarihi Ere?i Özgürlük olan bir geli?me süreci olarak görmeye götürür, soyut bir ilerleme olarak görmeye de?il. Bu Ere?i bir ideoloji olarak de?il, ama kavramsal dü?üncenin kendisinin tanytlamasy yoluyla aklar. Bu gerçekten de büyük ö?retidir ve onun kar?ysynda yalnyzca postmodernizm de?il ama bütün bir modernle?me sürecinin kendisi bir küçük anlatylar dizisi olarak görünür.

Jürgen Habermas için "modernlik tasary" modernli?in kendisine özünlü "ussallyk ve ilerleme idealleri" olarak belirlenir. Bu baky? açysynda da eksik olan ?ey "modern ilerlemenin" yalnyzca bir "türlülük" olmasy ve ereksel olmamasy, bir "büyük anlaty" olmamasydyr. Frankfurt okulu ise, Herbert Marcuse de içlerinde olmak üzere, Usu kavrama ve do?rulama yüreklili?ini gösteremeyen ideologlardyr. Özgürlük her?eyden önce dü?üncelerinde mahkum edilir.

_Modernlik ve Kurtulu?

Kurtulu? söylemi, sözcü?ü ve ideolojilei Aydynlanmaya aittir, Modernli?e de?il. Modern Ynsan Kavramy her?eyden önce gelenekten kurtulmu?, Dini içselle?tirmi? ve Ystencinde Özgürlü?ünün bilincine varmy? olan insanyn kavramydyr ve özgür insanyn kurtarylmaya gereksinimi yoktur. Hiç ku?kusuz kurtarylacak insanlar ve halklar vardyr. Ama bunlar henüz özgür istençleri ve duyunçlary olmayan ve buna göre syk syk insan de?erlerinin ve buna ba?ly sonsuz haklarynyn bilincinde bile olamayan insanlardyr. Bekledikleri dolaysyz gereksinimlerinin kar?ylanmasydyr ve bunu Yurtta? Toplumundan beklerler.

Modernle?me, yurtta? toplumu kavramyndan türedi?i düzeye dek, kendini kurtarmaya ba?lamy? olan insanyn özgür de?i?im sürecini anlatyr. Yurtta?yn kurtarylmaya gereksinimi yoktur, çünkü istenci, özgürlü?ü, eylemi onu kendi kurtarycysy yapar. Devletin Yurtta?yn Ystenci oldu?u düzeye dek, Yurtta? Ystenci tüm toplumsal varolu? üzerindeki Saltyk Güçtür. Daha güçlüsü yoktur.

Ydeoloji kurtarycydyr. Ama varolu?u kurtarycy olmasyna ba?ly oldu?u için paranoiddir. Dü?man yaratmaya son verir vermez kendi sonunu hazyrlamy? olur.

_Modernlik ve Aydynlanma

Aydynlanma Bo?inançtan kurtulu?ta kendini özgürle?menin bir momenti olarak gösterir. Ama tüm biçimsel Özgürlükçülük görünü?üne kar?yn, Aydynlanmanyn kendisi politik olarak Despotizmin ötesine geçecek bir baky? açysyndan yoksundur. Bilgili, bo?inançsyz Aydyn kavramy bilgisiz ve bo?inançly Halk kar?ysynda belirlenir ve bu ili?ki politik olarak yöneten ve yönetilen ili?kisidir. Postmodernizmin ve Poststrüktüralizmin Aydynlanmanyn Ylerleme ve Özgürlük kavramlarynyn tarihin çöplü?üne atyldy?yny, Usun en sonunda yenik dü?tü?ünü ileri sürmesinin temelinde Aydynlanmanyn bu özsel kavramsal karakterinin bir sezgisi yatar.

Ama Aydynlanma modern dönemin Özgürlük kavramyna yabancydyr. Rousseau'nun gerçek Özgürlük bilincine anlatym veren "Her insan özgür do?ar" sözlerinde açykça görülen evrenselli?e dü?mandyr. Çünkü Aydynlanma "Her Ynsan" kavramyny, bu Ynsan = Ynsan denklemini kabul etmez. Aydyn bir tür üst insan, bir tür üst güçtür.

Aydynlanmanyn Özgürlük savunusu hiçbir zaman Özgürlü?ün özgür, ko?ulsuz ve saltyk savunusu de?il, ama yalnyzca bo?inanca kar?y göreli bir Özgürlü?ün savunusudur. Bu düzeye dek Aydynlanma kar?yty olarak ondan do?du?u Bo?inancyn içeri?ini payla?yr, kendini ko?ullandyran Özgürlüksüzlü?ü yinelemenin ötesine gidemez. Aydynlanmanyn bilimsel tutumu da ussal de?il ama görgücü ve ku?kucudur ve vargysy bilimi açykça yadsyyan Pozitivizmdir. Aydynlanma, Usu

yadsymasy ve kendi ku?kucu manty?y temelinde, kendi u?runa Bilimi de?il ama yarar u?runa bilimi do?rulamak ve aklamak zorundadyr. Bu olgu Aydynlanmanyn Özgürlük tasarymyny tecim özgürlü?ünden öteye götürememesi, Duyuncun saltykly?yny yadsymasy, ve böylece törel olarak liberalizme yönelmesi ile tutarlydyr. Aydynlanmanyn bu son kuramsal açynymy Bentham, Hume, Locke, Smiht gibi Yngiliz dü?ünürlerinde bulunacaktyr.

Bkz. Aydynlanma ve Romantizm

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 188

§ 188

Yurtta? toplumu ?u üç kypyyy kapsar:
A. Gereksinimin dolaylyly?y, ve bireyin kendi eme?i yoluyla, tüm geri kalanlaryn eme?i yoluyla, ve onlaryn gereksinimlerinin doyumu yoluyla doyumu, — Gereksinimler Dizgesi.
B. Özgürlü?ün orada kapsanan evrenselinin edimselli?i, Türe Uygulamasy yoluyla mülkiyetin korunmasy.
C. Bu dizgelerde arta kalan olumsally?a kar?y önlem, ve ortak bir?ey olarak tikel çykarlaryn Polis ve Lonca yoluyla kollanmasy.

Die bürgerliche Gesellschaft enthält die drei Momente:
A. Die Vermittlung des Bedürfnisses und die Befriedigung des Einzelnen durch seine Arbeit und durch die Arbeit und Befriedigung der Bedürfnise aller Übrigen, — das System derBedürfnisse.
B. Die Wirklichkeit des darin enthaltenen Allgemeinen der Freiheit, der Schutz des Eigentums durch die Rechtspflege.
C. Die Vorsorge gegen die in jenen Systemen zurückbleibende Zufälligkeit und die Besorgung des besonderen Interesses als eines Gemeinsamen, durch die Polizei und Korporation.

GELY?TYRYLYYOR

(c) Aziz Yardymly 2006

Ydea Yayynevi

NIETZSCHE: METAFİZİK VB.

Kaynak · İdea

Nietzsche, for one, argues that metaphysics, theology, psychology and epistemology have all been ‘the history of an error’ (1982: 485)1 grounded in the decadence of reason (and the satisfaction of a good meal!).

Tepe-Alıntılar

ONTOLOJİ VE EPİSTEMOLOJİ

Kaynak · Noesis

ONTOLOJİ VE EPİSTEMOLOJİ

Doğa ve Tin alanlarında herşey oluş sürecindedir.

Bu kavram bağıntısı için Evrim kuramının katkısını vurgulamak gereksizdir, çünkü inorganikten organiğe Doğanın bütünü kesintisiz bir oluş sürecidir ve türlerin evrimi oluş sürecinin bir kipidir.

Her oluş süreci birşeyin oluşudur ve Doğa bütününde homo sapiensin oluş sürecidir. Homo sapiens Doğa-ötesine, Tin alanına geçiş kıpısıdır.

“War bei Platon noch die überzeitliche „Idee“ das Wirkliche und die konkreten Formen das davon Abgeleitete, so sind im Kontext der biologischen Evolution die konkreten, zeitlichen und veränderlichen Objekte das Reale.”

“Platon’da zaman-üstü "İdea" edimsel öğe iken ve somut biçimler ondan türetilen şeyler iken, yaşambilimsel evrim bağlamında somut, zamansal ve değişebilir nesne olgusal olandır.”

Bu tümce mantıksal olarak bozuk ve semantik olarak keyfidir. İdea olumsuzdur ve somut biçimler ondan “türemez.” Reel (olgusal) olmak uzayda ve zamanda olmak ve bu nedenle devim ve değişime açık olmaktır. Değişimde olan ise kavramı gereği gerçek varlık değil, varlık ve yokluğun birliğidir. Değişimde olan "ontolojik" süreklilikten yoksundur, çünkü sürekli olarak yok olmaktadır.

“Ein ontologischer Reduktionismus, also ein materialistischer Monismus wird heute allgemein akzeptiert.”

“Ontolojik bir indirgemecilik ve dolayısıyla materyalistik bir monizm bugün genel olarak kabul edilir.”

Bu saçmadır. Fizikselcilik, natüralizm, materyalizm — tümü de monizmlerdir, analitik düşünmenin son vargılarıdır, ve tinsel olanı reddederler ya da doğal olana indirgerler.

“Ein radikaler mechanistischer Physikalismus („alles ist Physik“) würde dagegen nicht nur die Abgrenzung der Biologie von der Physik unmöglich machen.”

“Radikal bir mekanistik fizikselcilik ("herşey fiziktir") yaşambilimin fizikten ayrılmasını olanaksız kılacaktır.”

Tinsel ve özdeksel süreçlerin karşıtlığı onların birlikteliğinin olanağı ve zorunluğudur.

ÖZNE VE NESNE

Kaynak · İdea

Özne böyle olarak nesne ile karşıtlık içinde durur ve bu karşıtlığın saltık karakteri nedeniyle onunla birdir: Her ikisi de belirlenimini karşıtında taşır. Nesnel şeyler, olgular, fenomenler, deneyimler, tümü de ben olan, benim tarafımdan, evrensel kavramlarım tarafından belirlenen şeylerdir. Eğer onlarda benin evrenselinden kaçan birşey varsa, bu bilinemez kendinde-Şeyin ne olduğu değil, olduğu bile söylenemez. Ama kendinde-Şey bilinir çünkü vardır, şeydir, kendindedir. Kendinde-Şeyin yalnızca "Şey" ile sınırlı olmadığı, kendinde-Herşey olduğu bu terimi felsefesine saltık yapan Kant tarafından bile kabul edilir: Kendinde-Varlık, kendinde-İnsan, kendinde-Yasa, kendinde-Herşey. Tümü de bu tikel "Şeylerin" soyut kavramından başka birşeyi anlatmaz.

Kant'ın sözde aşkınsal felsefesi özneyi (öznel Us) kendi içine kapar. Bütün bir Varlık alanını, Logos, Doğa ve Tin alanlarını bilinçten yalıtır. Bilincin kendisini, dolayısıyla bilmenin tüm içeriğini yalnızca görüngülere sınırlar.

Değişimsiz olduğu söylenen şey doğal ya da tinsel olan değil ama mantıksal olandır. Doğa ve Tin alanları sürekli oluş alanlarıdır.

Sartre / Varoluşçuluk

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Sartre ve Varoluşçuluk

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Vargıları — I

Özsüz Görüngüler: Seçme Özgürlüğü ve Despotizmin Seçimi

Picasso'nun dostu ve hayranı olan Sartre Nazi öğretmeni Heidegger'in etkisi altında —

1) "Diyalektik Us" dediği şeyi kınadı;

2) İstençten ve Duyunçtan özerk "Seçme Özgürlüğünü" doğruladı;

3) Varoluşçuluğun bir tiranlık türü olan Marxizm ile tam uyum içinde olduğunu ileri sürdü.

İyi ve kötü arasında bir ayrım yapmayan "Seçme Özgürlüğü" ahlakı görelileştirir. Sartre'ın Burjuva hümanizmi dediği şeyin reddedilmesi olarak gördüğü Marxist hümanizmine göre, Özsüz, Logossuz insan herşeyin ölçüsüdür, "eylemleri için değeri ve kuralları kendisi koyar ve yalnızca kendi saptadığı ve tanımladığı kurallara göre oynamayı kabul eder" (Varlık ve Hiçlik, 1943). Keyfi seçim evrensel-ussal moral bir ölçütü kabul etmez. Herşey bireyin öznel eğilimine, ussal bir özden yoksun olduğu kabul edilen varoluşsal bireyselliğine bağlıdır.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Vargıları — II

Özsüz Görüngüler: Bilinçsiz Belirlenim

"Seçme Özgürlüğü" dilediğini yapabilme olarak sıradan bilincin özgürlük için verebileceği biricik tanımdır. Seçme hiç kuşkusuz bir belirlenim, ama keyfi bir belirlenimdir; ahlaksal değildir, çünkü ahlaksal olmak keyfi olmak değil ama özgür olmak, doğru ve eğri arasında ayrım yapabilmektir .

Keyfilik kişinin istencini duyuncu ile özgürce belirlemesi, iyiyi ve kötüyü ayırdederek yargıda bulunması demek olmadığına göre, ve keyfiliğin kendisi de belirlenmek olduğuna göre, belirlenim nereden gelecektir?

Sıradan bilinç keyfiliğinin nasıl belirlendiğini değil, belirlendiğini bile bilemez. Aslında keyfiliği 'belirlenimsizlik' olarak görür.

Keyfilik bilinçsiz belirlenimdir — bilinçsizin alanında, bilinçaltında yatan bir dürtü yoluyla.

Bilinçaltı bir nefret bölgesidir. Sevginin anıları baskılanmaz. Acı verici anılar baskılanır çünkü anımsanmaları yaşanmaları gibidir ve bilinç onları unutmamaya dayanamaz. Ama bastırılan içerik yitmez. Bir nefret kaynağı olarak, suçlayıcı, cezalandırıcı, yokedici bir dürtü olarak işler. Logostan kalan yeri bilinçsiz dürtünün alması kaçınılmazdır: Davranış belirlenimsiz olamaz.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Vargıları — III

Özsüz Görüngüler: Humanistik Terör

Bir Marxist olan ve "Marxizm Hümanizmdir" diyen Sartre terörün en içten savunuculuğuna yapmada bir sorun görmedi çünkü toplumculuğa götürecek her aracı, giderek terörü bile meşru gördü. Dünyayı Kurtaran Adamlardan biri olma tutkusu ile, her zaman Halkı Halkın kendisinden daha iyi yönetebileceğini düşünenler arasındaydı. Demokrasiyi 'diktatörlük' olarak ve Yurttaş Toplumunu 'kapitalist toplum' olarak görürken, kendi "seçme özgürlüğü" dediği şeyin üzerine dayandırdığı proleterya diktatörlüğünü 'hümanizm' olarak savundu.

Varoluşçu "seçme özgürlüğü" öncülü üzerine dayanarak ve hiçbir yasa ve kural tanımayarak,

despotizmi, şiddeti ve terörü savundu. İnsanlığın kurtarıcısı olmak saltık moral aklanmışlık taslamaktır, ve böyle bir moral yüksekliğe karşıtlık insanlığa düşmanlık, ihanet, yokedilmesi zorunlu kötülük olarak görülür. İdeolog bu grotesk kendini-yüceltme ile insanlığı yok etmede hiçbir duyunç sorunu görmez.

Sartre kendini ahlakın sözcüsü olarak görerek 1956'da Stalin'i kınadığı için Kruşçev'i kınadı. Castro'ya ve daha sonra Başkan Mao'ya yaltaklanırken, 1972'de Münih Yaz Olimpiyatlarında İsrailli atletleri öldüren Kara Eylül terörünü savundu. Daha sonra Roma Dersi'nde (1964) "terörün devrimci türe (justice revolutionnaire) olması" gibi birşeyden söz etti ve "kısaca, terörün insancılaştırılması ilkede olanaklıdır/bref l'humanisation de la terreur est possible en principe)" dedi.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Vargıları — IV

Özsüz Görüngüler: "Ahlak Hayvanlığa Özgüdür"

"Cehennem başkalarıdır/L'enfer, c'est les autres" diyen 'hümanist' Sartre'ı ancak kendisi gibi bir kültür yaratabilirdi: Sartre onun yazılarında varoluşlarından sahneler bulan milyonların despotik bilincinde büyüdü. Anti-hümanist Sartre pekçok bakımdan 20'nci yüzyılın sesi oldu — duyunçsuz, düşüncesiz, duyarsız. İnsanı özünden, usundan bağışlamayı isteyen Sartre'ın özsüz varoluşçuluğu daha sonra postmodernizm tarafından tutarlılaştırıldı, tüm hümanist yanılsamalarından sonuna dek temizlendi, katıksız usdışı olarak Batı bilincinin önüne atıldı.

Sartre'ın kendine özgü nihilizm türünü sergileme konusunda elinden geleni yapmış olmasına karşın, onunla ruh birliği içindeki despotik milyonların dünyalarını gerçekten cehenneme çevirmek için çabalamış olmalarına karşın , düşünme özürlü entellektüalizmin bilinçsiz revizyonizmi onu çarpıtarak düzeltmede diretir.

1964 Roma Dersi'nde: "Ahlakın temeli gereksinimde, eş deyişle insanın hayvanlığındadır" diyordu — David Hume'un "haz ve acı" üzerine dayanan 'ahlak' kuramının bir başka biçimi. İnsanın onu insan yapan doğa-üstü, hayvan-üstü gereksinimleri, bilişsel, duygusal ve estetik gereksinimleri Sartre'ın materyalist kavrayışına uyarlanamayacak tinsellikler idi.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Vargıları — V

Hiçliğin Kültürü

Sartre'a ussal bir bakış açısından karşı çıkmanın bir anlamı ve gereği yoktur çünkü kendisi böyle bir ölçütü, us ölçütünü bilmez ve insan doğası gibi bir kavramdan bağışıktır. Varolma deneyiminin bilgi dediği şeyi belirlediğini düşünür, ve deneyimi her zaman amfetamin ile renklendirilmiştir.

Böyle kafasızlığa 'felsefe' diye bakmak ve felsefe ile yaklaşmak tuzağa düşmektir. Sartre varoluşçuluğun birincil terimleri olan "saçmalık," "değersizlik" ve "anlamsızlığın" gerçek tanıtlarını kendi varoluşu ile vermeyi ister. Her tür sapınca olanak tanıyan bir kültürel oluş-sürecinde Sartre tuhaflıklarının türlülüğü ile doğru orantılı olarak ün kazandı.

Sartre milyonların düşünme yollarını etkiledi mi? Eğer onu okuyanlar okuduklarını anlasalardı hiç kuşkusuz okumamış olmayı yeğlerlerdi.

İyiyi ve kötüyü ayırdedemeyen zayıf, kavramsız bilinçleri ile Sartre'ı olduğundan bütünüyle başka türlü okudular. Ondaki çılgınlığı çılgınlık olarak görmediler çünkü bu onlara kendi ruhları olarak göründü. Sartre kitlesel bilincin üstlenebileceği bir türlülüğe anlatım verdi çünkü kendisi o bilinçten, o hiçlik bilincinden başka birşey değildi.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Vargıları — VI

Varoluşun Birincilliği

Sartre varoluş kategorisini biricik gerçeklik olarak seçerek “varoluş özü önceler” der ve bu mantıksızlık yoluyla özün yalnızca ortadan kaldırıldığını, özsel olmanın ikincil olmama olduğunu anlamaz. Ayrıca niçin başka bir kategoriye değil ama özel olarak varoluşa bu ayrıcalığı verdiğini de düşünmez. Yalnızca seçer, ve seçtiğini niçin seçtiğini bilemez. Buna göre özsel bir doğası olmayan insan kendini yapar, ama dilediği gibi yapar — bir tiran olabileceği gibi pekala bir kurtarıcı da olabilir, ve gene de determinizm kaçınılmazdır çünkü hiçbirşey, insanın kendini yaptığı şey bile salt hiçlikten gelemez.

Değersiz bir kültür değeri kavrayamaz; kendini değersiz olan ile özdeşleştirir, kendini kendisi gibi olanda bulur ve doyumunu onda kazanır. Düşüncesiz kültür düşüncenin değerine, e.d. anlamına yabancıdır. Gerçek düşünmeyi anlamaz. Görüngüye, varoluşa birincillik veren varoluşçuluk geçici, yitici ve sonlu olana anlam ve değer verir. Onun için anlam ancak yitici olabilir. Ama anlam yitici olmayı, kaçmayı sevmez. Varoluşçu bilinç sonunda varoluşun kendisinin anlamsızlığı, saçmalığı, hiçliği vargısını çıkarar.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Amfetaminli Vargısı

Şiddetin Kurtarıcılığı

“SSCB’de eleştiri özgürlüğü tamdır/The freedom to criticise is total in the USSR.” Sartre, 1950’lerin unutulmaz sözlerinden biri.

Sartre’ın terörü aklaması hiçbir biçimde bir dil sürçmesi değildi. İnsanca bir toplum kurmak için ne olursa olsun her aracın kabul edilebilir olduğunu doğrulamakla kalmadı, ama şiddetin kendisini olumlu birşey olarak gördü: Ezilenlerin şiddeti olumludur çünkü ezilmeden kurtuluşu imler. Şiddet insanlığın doğuşu, insanın insanlaşması, insanın kendini yaratması, törelliğin başlangıcıdır (Eytişimsel Usun Eleştirisi’nde).

Sartre kendisini de kapsamına alan terörü “insanın yapılması/faire l’homme” olarak, tam insanın (homme intégral) gerçekleşmesinin aracı olarak gördü. Böyle çılgın çıkarsamalarının zeminlerinin anlaşılırlığı çıkarsamanın anlamsızlığı nedeniyle olanaklı değildir.

Sartre düşünme özürlü bilinçleri ayartmanın çeşitli yöntemleri ile büyük bir kitle duygudaşlığı kazandı. Despotik kültüre bağlı milyonlardan aldığı böyle onay daha sağduyulu pekçok entellektüelde onda gerçek bir derinlik, bir içerik, bir değer bulunduğu izlenimine götürdü. Giderek kendisine Nobel yazın ödülü bile verildi.

Jean-Paul Sartre, Varoluşçuluğun Amfetaminli Vargıları

Man is violent ... to any other man

Eytişimsel Usun Eleştirisi’nden:

Man is violent — throughout History right up to the present day (until the elimination of scarcity, should this ever occur, and occur in particular circumstances) — to the anti-human (that is to say, to any other man) and to his Brother in so far as he has the permanent possibility of becoming anti-human himself (s. 736-7). ... It is called terror when it defines the bond of fraternity itself; it bears the name of oppression when it is used against one or more individuals, imposing an un transcendable statute on them as a function of scarcity.

Bourgeois humanism, as a serial ideology, is solidified ideological violence (s. 753).

“I am a brother in violence to all my neighbours” (s . 439)

“And all the internal behaviour of common individuals (fraternity, love, friendship, as well as anger

and lynching) derives its terrible power from Terror itself" (s. 439).

"However, as can still be observed today in authoritarian parties, fraternity is the most immediate and constant form of Terror: traitors, in fact, are by definition the minority (s. 440).

Violence, as bourgeois exis, exists in the exploitation of the proletariat as an inherited relation of the dominant class to the dominated class (but we shall see that it is also a practice at this level); and violence, as the praxis of this bourgeois generation, lay in colonisation" (s. 719).

Philip Hensher on Bernard Henri-Lévy:

"Load of old garlic and onions" (2003)

"This unbelievably stupid, ill-written ... tome"

"One had heard rumours from afar of the utterly debased and self-indulgent nature of French intellectual life these days, but I have to say that, like stout Cortez upon a peak in Darien, I hadn't remotely appreciated the breathtaking scale of the problem until coming upon this unbelievably stupid, ill-written, completely disorganised and monstrously rambling tome. Professor Levy is a well-known operator in the French sagacity market, apparently always available to supply some instant pontification in the media. He sounds good and he looks divine in that impossible French-intellectual way — when David Ginola gets bored of making shampoo advertisements, there would be worse replacements than Professor Levy. "

Bernard-Henri Lévy'nin Le Siècle de Sartre (Grasset, Paris, 2000. 663 sayfa) başlıklı kitabının eleştirisinden.

Yazının bütünü için bkz.: http://www.arlindo-correia.com/020304.html

Bernard-Henri Lévy: "Sartre Yüzyılı"

Sartre'ın Anti-Totaliterlik Aşısı

"L'Etre et le néant, [Being and Nothingness] was the last real attempt at modern philosophy — an ultimate attempt to escape from Hegelianism." — Bernard-Henri Lévy.

Sartre anticipated in a "vertiginous manner most of the theoretical inventions of Michel Foucault, Jacques Lacan and Gilles Deleuze."

"Sartre is the only [intellectual] of his generation with a unique energy which will never be found again in anyone else."

"Why was the man who invented all the anti-totalitarian inoculations unable to inoculate himself?" Lévy said in an interview with the leftwing Nouvel Observateur, which acts as a permanent shrine to all things Sartrean.

Bernard-Henri Lévy'nin Okuyucusuna Saygısı:

"Sartre Yüzyılı"ndan Bir Söz Salatası

"And then, in 1991, at the Théâtre National de Caen, where I really discovered, in the production by J-L Martinelli, the text of this forgotten play that had been rescued from limbo, I remember a feeling of intense unease during Act III; then, as the curtain fell, an impression of déjà-vu which could indeed be explained by the closeness of the finale to those last lines of Nausea which I'd just been rereading but also, before all that, overshadowing the unease and the sense of déjà-vu, stronger than my own 'nausea' as I listened to certain formulas in the notorious Act III, a bedazzlement, the word isn't too strong, at the drollness, the clowning, the dramaturgical intelligence of a text which evidently was quite different from the abortive sketch for Journey to

the End of the Night, the rough draft, the piece consigned to the bottom drawer which I, more than anyone, can imagine might well have delighted Sartre – since it was on that night, watching a performance of that text, that I finally decided to make my own debut in the theatre."

George Walden reviews Sartre: The philosopher of the Twentieth Century by Bernard Henri-Lévy

Sartre was a bastard

Here was not just a corrupter of youth, but a corrupter of the intellect. His doctrine of "commitment" by intellectuals turned out to be free from all responsibility, a deeply pernicious doctrine whose results we see around us to this day. For this "aristocrat of culture", the cult of liberty meant above all the freedom for himself to disregard human suffering.

Lévy suggests that there were two Sartres, but I don't buy it. The truth is that the author of the line "hell is other people" remained an anti-humanist all his life, a self-indulgent intellectual dandy for whom the millions of Russians, Chinese, Cubans or Eastern Europeans whose murder or imprisonment he justified were little more than playthings of his theoretical imagination.

By championing some of the bloodiest dictators of his age, and failing to take responsibility for his choices, by his own definition, Sartre was a bastard.

Che Guevara üzerine Sartre (Wikipedia, "Sartre")

"Çağımızın En Tam, En Eksiksiz İnsanı"

"Sartre went to Cuba in the 1960s to meet Fidel Castro and spoke with Ernesto 'Che' Guevara. After Guevara's death, Sartre would declare him to be 'not only an intellectual but also the most complete human being of our age' and the 'era's most perfect man.' Sartre would also compliment Guevara by professing that 'he lived his words, spoke his own actions and his story and the story of the world ran parallel.' "

"Sartre 1960'da Fidel Castro ile buluşmak ve Ernesto 'Che' Guevara ile konuşmak için Küba'ya giti. Guevara'nın ölümünden sonra, Sartre onun 'yalnızca bir entellektüel değil ama ayrıca çağımızın en tam insanı' ve 'dönemin en eksiksiz insanı' olduğunu bildirecekti. Sartre ayrıca 'sözlerini tuttu, kendi eylemlerini konuştu ve onun öyküsü ve dünyanın öyküsü koşut gider' diyerek de Guevara'yı övecekti."

İdea Yayınevi / 2014

SONLULUK, DOĞA, YARATILIŞ, TÜREYİŞ, VARLIK VE VAROLUŞ

Kaynak · Noesis

SONLULUK, DOĞA, DOĞUŞ, YARATI, YARATIŞ

Homo sapiens Doğadan evrimlenir.

Doğa yaratmaz, evrimlenir ve Doğa homo sapiense dek evrimlenir.

Doğanın ereği homo sapienstir.

Homo sapiens Doğa + Tindir.

Doğa doğar ve doğduğu için sonludur ve türevsel, ikincil, dolaylı vb. olan arkhe değildir.

Doğuş, yaratış, türeyiş, üreyiş vb. tümü de önceden varolan bir gizilliğin ortaya çıkışını anlatır. Önceden varolan yokluk durumunda değil, gizillik durumundadır.

Yokluktan yokluk gelir anlatımı yokluğun var olduğunu gözardı eder. Buna göre Yokluk daha

şimdiden karşıtlığın doğrulanmasıdır ve bu ilk karşıtlık Oluştur.

Genel olarak varlık genel olarak yokluktan gelir ve olmayan birşeyin olmasını anlatır. Ex nihilo nihil fit ya da yokluktan yokluk olur anlatımı belirli-varlığın yokluktan gelemeyeceğini anlatır.

Varlık saltık olarak yalın, dolaysız, soyut, boş, içeriksiz, vb.dir. Kendinde Yokluk bile değildir, çünkü "kendinde" bile değildir ya da varlığın "kendindesi" yoktur çünkü o zaman hem varlık hem de "kendinde" olacak, çünkü "kendinde" Varlıktan başka birşey olacaktır. Ve Varlık o olmayan Yokluk ile karşıtlık içinde durur. Eğer mantıksal bir bağıntı olan karşıtlığı "içerik" olarak alırsak, o zaman varlık kendinde yokluktur diyebiliriz ve bu ise soyut, yalın, dolaysız varlığı belirli birşey, belirli-varlık yapacaktır.

Belirli-varlık birşeydir ve birşey ancak birşeyden, "başka" birşeyden gelir.

"Yaratış" varoluşa getirmek, var olmayanı var etmek olarak tanımlanır. Varoluş zeminden gelir ve varoluş zeminde daha şimdiden kendinde ya da gizil olarak kapsanır. Varoluş Varlık değildir, çünkü Varlığı kapsar ve başka şeyleri da kapsar.

Yaratılan yaratıcı olamaz çünkü yaratılanın yarattığı onda daha şimdiden bulunuyor olmalıdır ve bu bulunuş kökensel yaratıcıdan kazanılmış olmalıdır. Kökensel yaratıcının yaratıcısı olmadığı için kendinin nedeni ya da causa sui terimi ile anlatılır ve dolaysız ya da ilk olan demektir — saltık ya da soyut anlamda. Ama gerçekte, ya da kavramda, dolaysızlık ya da soyut olanaksızdır çünkü dolaysızlık dolaylılığın dışlanması ile, Bir Çokun dışlanması ile belirlenir ya da dolaylı kılınır.

"Doğuş" bir varoluş kazanma kipidir ve yalnızca varlık kazanmayı anlatmaz, belirli bir varlık kazanmayı, soyut varlıktan daha çoğunu kazanmayı anlatır.

Uzay, Zaman ve Özdek ilksiz-sonsuzdur ve bu kavramlar doğal sürecin öncülleridir. İlksiz-sonsuz olan oluşmaz, doğmaz, yaratılmaz. Doğan ya da yaratılan salt uzay, zaman, özdek değil, birşey, belirli bir özdektir. Galaxi doğar ya da ortaya çıkar, ama onu oluşturan bir zeminden, örneğin engin bir quark kütlesinden doğar.

Gelişim kavramı bir gizillik ve edimsellik, bir başlangıç ve bir erek (telos) imler.

En yalın özdeksel evren durumu, en soyut özdeksel durum kendinde homo sapiense dek evrimlenecek bir gizillik kapsar. Doğal bilinç buna Tanrı der. Bilim Logos/Us der.

Telos, Logos, Nous, İdea gibi kavramlar salt duyusal olana varlık yükleyen doğal bilinç tarafından kuşku ile karşılanır. Bu bilinç materyalist kipinde yalnızca özdeğe varlık yükler ve Tanrının özdeksel ve Devletin cisimsel olduğunu, genel olarak var olanın özdeksel olduğunu ileri sürer (Hobbes). Ya da, tinsel olanın varlığını doğruladığı zaman, iç duyguyu ahlakın temeli yapar ve ahlakın kendisini geçersizleştirir (Locke, Hume; haz ve acı; hedonizm). Ya da, tinsel düşünceyi özdeksel doğa ile ilişkilendiremediği ve İdeayı aşkın saydığı için bilgiyi reddederek kuşkuculuğa döner (Kant).

TELOS (τέλος) henüz varolmayan, varoluşa çıkmamış, edimselleşmemiş olanaktır. Negatif olarak, gizil olarak vardır. Kavramsal bir yapıdır. Telos bir çelişki, ideallik ve reeelik arasındaki bir karşıtlıktır ve karşıtlığın ortadan kalkması ereğin realizasyonu ya de varoluşa, edimselliğe çıkmasıdır. Doğa alanında Erek bilinçli değildir ve doğal bilinç Ereği bilinçli ya da niyetli olarak gördüğü zaman ona "Tanrı" diyerek kişisellik yükler. Ateist bilinç de aynı şeyi yapar ve Telosun bilinçli olması gerektiğini sanarak onu yadsır.

Temalar / modern tin

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

online satış

Brecht ve Kumpanya: Seks, Politika, ve Modern[ist] Tiyatronun Yapımı

John Feugi'ye göre:

1) Brecht en yakın çalışma arkadaşlarını ve sevgililerini düzenli olarak aldattı, onların çalışmalarını kendi adı altında yayınladı;
2) servetini gizil banka hesaplarında saklayarak Komünist proleterya pozuna girdi;
3) şiirlerinden, öykülerinden ve şarkılarından ve en ünlü oyunlarından pekçoğu sevgilisi Elisabeth Hauptmann taraufından yazıldı. "Üç Kuruşluk Opera" hemen hemen bütünüyle Hauptmann'ın ürünüydü.

Brecht and Company: Sex, Politics, and the Making of the Modern Drama (Hardcover)
by John Fuegi (Author)

"In 1899, a photographer whose work proudly bears the coat of arms of the Royal Bavarian Court in Munich captured a small fragment of that..." (more)

Editorial Reviews (amazon.com.)

From Publishers Weekly
Bertolt Brecht, according to this gripping, myth-shattering biography, regularly cheated his closest co-workers and lovers, publishing their literary works under his own name and concealing his wealth in secret bank accounts while posing as a penurious Communist proletarian. Many of Brecht's poems, stories and songs, plus huge sections of some of his most famous plays, were written by his lover Elisabeth Hauptmann, declares Fuegi, who bases his sensational charges on surviving manuscripts, interviews with members of Brecht's circle, contemporaneous diaries and contracts. The Threepenny Opera , he concludes, was almost exclusively the work of Hauptmann, who silently endured Brecht's exploitation, hoping he would divorce his wife and marry her. Professor of Germanic and Slavic literature at the University of Maryland and author of two previous studies on Brecht, Fuegi further argues that substantial unacknowledged contributions to other famous Brecht plays were made by two of his mistresses. Terrified of abandonment and of emotional involvement, Brecht, in Fuegi's scathing portrait, continually played his multiple lovers against one another. The author deduces that Brecht was bisexual and, from his late teens to mid-20s, preoccupied with homosexuality. A founder of the International Brecht Society, Fuegi presents Brecht as a shrewd manipulator, with close friends on both the left and the radical right, who made puny contributions to the anti-Hitler effort until the Nazis took away his German citizenship, and who remained silent while Stalin persecuted his friends in the Soviet Union. Fuegi's brilliant, graphic portrait of Brecht and his circle is certain to spark controversy. Photos not seen by PW.

Copyright 1994 Reed Business Information, Inc.

From Library Journal
Fuegi, a major Brecht scholar, has been compiling this book since the middle 1960s. The result is a detailed, thoroughly researched critical biography of an icon of modern drama. Its revisionist view

meticulously portrays the famed poet/playwright as an exploiter and thief of the work of his closest friends, lovers, and collaborators, especially such women as Elizabeth Hauptmann and Ruth Berlow. It has long been suspected-but until now inadequately documented-that Brecht made a career out of artistic parisitism. Perhaps new editions/translations of Brecht will now have to carry the names of several authors. This book will be controversial and corrective, but it will also generate much new and important work in Brecht studies. For most serious theater collections.

Thomas E. Luddy, Salem State Coll., Mass.

Copyright 1994 Reed Business Information, Inc.

From Booklist

Bertolt Brecht is generally regarded as one of the greatest twentieth-century authors, whose plays revolutionized dramatic practice, whose poems are widely anthologized, and whose Communist sympathies and residence in post-World War II East Berlin made him a cultural icon for Marxists worldwide. Fuegi aims to change Brecht's status. He believes Brecht wrote very little in the dramas that made him famous; rather, he systematically plagiarized and "collaborated" with lovers and colleagues by signing his name to plays they essentially wrote. Indeed, Fuegi's Brecht is a thoroughly disreputable character, an authoritarian monster of greed and egoism who enslaved others with his charisma, exploited them ruthlessly, then, with no warning, abandoned them, often to conditions of desperate want. Fuegi's massive effort examines every aspect of Brecht's career and personality, and ranges from his childhood in Augsburg through his early successes and his exile to his return to East Germany. If Fuegi's representation, certain to be controversial, is even partially correct, then, for instance, what was deemed the drama of Brecht becomes the drama of Brecht, Elizabeth Hauptmann, Ruth Berlau, and Grete Steffin. Fuegi is persuasive, but only subsequent scholarship can confirm his thesis. John Shreffler

From Kirkus Reviews

Emulating the breadth characteristic of the epic theater, Fuegi (Germanic & Slavic Lit./Univ. of Maryland) determines that Brecht's theater wasn't really Brecht's theater after all and that Brecht himself, that rather heroic figure of 20th-century drama, was, in fact, a pig of a human being. A misogynist, a liar, and a thief, Bertolt Brecht used and misused people on all sides. Possessed of mesmeric powers that the author compares to those of Hitler, Brecht had no difficulty seducing any number of men and women who would meet his literary as well as his sexual needs. In time, he produced five children by as many women and saw at least a half dozen more offspring aborted. A good deal of his energy seems to have been spent juggling multiple relationships, which Fuegi recounts in great detail to somewhat numbing effect. The most fascinating segments of this hefty volume are those that tell the stories behind Brecht's most famous works. The Threepenny Opera emerges as primarily the work of Elizabeth Hauptmann (Brecht's long-term sometime lover) and Kurt Weill, with final touches by Brecht, all fused together during a volatile journey toward opening night. Similarly, Mother Courage was the product of the conflicting voices of Brecht and Margrete Steffin (another lover), a combination that Fuegi openly admires as resulting in a resonance and insight that neither writer could have accomplished alone. In any case, such revelations inspire the reader to return to the plays themselves for reexamination. Finally, these theatrical tales are set against the political backdrop of the times: the rise of Hitler (whom we meet as an unemployed scenic designer) and encounters with the watchful eyes of J. Edgar Hoover, the FBI, and the HUAC. A painstakingly researched, if sometimes ploddingly written, work that effectively weaves together the disparate threads that went into the theater we equate with the

name Brecht. -- Copyright ©1994, Kirkus Associates, LP. All rights reserved.

Biography of Bertolt Brecht (1898-1956)

Brecht's own sex life is fascinating in many ways. He is thought to have had no fewer than three mistresses at any time throughout his adult life. ... Between sixteen and twenty he apparently pursued eight girls simultaneously, including Paula Banholzer, the woman who gave birth to his illegitimate child in 1919.

Bertolt Brecht was born on February 10, 1898, in the medieval city of Augsburg, part of the Bavarian section of the German Empire. Married in 1897, his father was a Catholic and his mother a Protestant. Brecht was their first child, baptized as Eugen Bertolt Friedrich Brecht. His father, Bertolt Friedrich Brecht, worked in a paper factory. His mother, Wilhelmine Friederike Sophie Brezing, was ill with breast cancer most of his young life. He had one brother, Walter, who was born in 1900.

Brecht was a sickly child, having a congenital heart condition and a facial tic. As a result he was sent to a sanitarium to relax. At age six he attended a Protestant elementary school (Volksschule) and at age ten a private school, The Royal Bavarian Realgymnasium (Koeniglich-Bayerisches Realgymnasium). Like most students, he was educated in Latin and the humanities, later being exposed to Nietzsche and other thinkers. He suffered a heart attack at the age of twelve but soon recovered and continued his education.

Significantly, Brecht was exposed at a young age to Luther's German translation of the Bible, a text considered instrumental in the development of the modern German language. Quotes from and references to the Bible abound throughout Brecht's work and can be found most particularly in Mother Courage and Her Children in the mouth of the chaplain.

While in school he began writing, and he ended up co-founding and co-editing a school magazine called The Harvest . By age sixteen he was writing for a local newspaper and had written his first play, The Bible , about a girl who must choose between living and dying but saving many others. He was later almost expelled at age eighteen for dissenting about it being necessary to defend his country in time of war. By nineteen he had left school and started doing clerical work for the war, prevented from more active duty due to health problems.

In 1917 he resumed his education, this time attending Ludwig Maximilian Universitaet in Munich, where he matriculated as a medical student. By this time his mother was heavily drugged with morphine as a result of her progressing cancer. He started to write Baal at this time, a play concerned with suffering caused by excessive sexual pleasures. It sensationally depicted what were considered immoral attitudes at the time.

Brecht's own sex life is fascinating in many ways. He is thought to have had no fewer than three mistresses at any time throughout his adult life. When he was a child, the family's second servant, Marie Miller, would hide objects in her undergarments for Brecht and his brother to search for. Through Brecht's poetry we understand that his mother used to smell his clothes to determine the extent of his sexual activities. By the age of sixteen he began to frequent a brothel as part of a conscientious effort to broaden his experiences. Between sixteen and twenty he apparently pursued eight girls simultaneously, including Paula Banholzer, the woman who gave birth to his illegitimate child in 1919. He is known to have experimented with homosexuality, often inviting literary and musically inclined male friends to his room on weekends in order for them to read erotic

compositions. His diaries, although vague, mention his need for both males and females to fulfill his sexual desires. Brecht's desire for experience was, throughout his life, all-consuming.

In 1921 he took his second trip to Berlin and attended the rehearsals of Max Reinhardt and other major directors. In 1922 his play Drums in the Night opened in Munich at the Kammerspiele and later at the Deutsches Theater in Berlin. He received the prestigious Kleist prize for young dramatists as a result. Brecht also entered into his first committed relationship, his marriage with the opera singer Marianne Zoff, at the age of twenty-four. Their daughter Hanne was born the following year. Despite being married, Brecht had extramarital affairs and spent very little time with his wife or daughter. In 1923 his two plays Jungle of Cities and Baal were performed.

After moving to Berlin in 1924, he met a communist Viennese actress, Helene Weigel. His wife Marianne moved in with her parents after the birth of Hanne, and soon she stopped responding to Brecht's letters. At age twenty-six Brecht fathered his second illegitimate child, with Weigel. Their son was named Stefan. Brecht divorced Marianne Zoff and in 1929 married Helene Weigel. At this point he was just thirty-one.

Helene Weigel gave birth to their second child, Barbara, in 1930. During this time Brecht was by no means monogamous. He was obsessed with the idea of abandonment, and as a result he abhorred ending relationships. The women in his life were important for his writing career, and modern feminist detractors often try to claim that his mistresses in fact wrote much of what he takes credit for. The allegation is largely untrue. But women such as Elisabeth Hauptmann did write significant parts of The Threepenny Opera , and other mistresses included Margarete Steffin, who helped him write The Good Woman of Sezuan and Mother Courage and Her Children; Hella Wuolijoki, who allowed him to transform her comedy The Sawdust Princess into Herr Puntila and His Man Matti ; and Ruth Berlau, who at least bore him a short-lived, third illegitimate child in 1944. Weigel was tolerant of his affairs, and she even warned other men to stay away from his mistresses on account of it upsetting him when they made their moves.

Brecht's writings show the profound influence of many varied sources during this time and the remaining years of his life. He studied Chinese, Japanese, and Indian theatre, focused heavily on Shakespeare (adapting, among other plays, Shakespeare's Coriolanus) and other Elizabethans, and was fascinated by Greek tragedy. He found inspiration in other German playwrights, notably Buchner and Wedekind, and he enjoyed the Bavarian folk play. Mother Courage and Her Children arguably owes much to Schiller's Wallenstein trilogy. Brecht had a phenomenal ability to take elements from these seemingly incompatible sources, combine them, and convert them into his own works.

In 1933 Brecht took his family and fled to Zurich after the burning of the Reichstag, later moving around the world to escape Nazi rule. In October 1947, during the McCarthy years, Brecht was called to appear before the House Committee on Un-American Activities. Although not an official member of America's communist party, Brecht left the United States for Switzerland the next day. He soon reunited with Helene Weigel, and they traveled to East Berlin in 1948 and set up the Berliner Ensemble with full support from the communist regime. Mother Courage and Her Children was the Berliner Ensemble's inaugural production. In 1950, Brecht and Weigel were granted Austrian citizenship.

Brecht's four great plays were written between 1938 and 1945. These included, for one, The Life of Galileo , which followed history all too slavishly. It dealt with the protagonist's self-hatred for

giving up his convictions in the face of the Inquisition. The others were Mother Courage and Her Children; The Good Person of Sezuan , which in some ways follows from Mother Courage in examining the compatibility of virtue and a capitalist world; and The Caucasian Chalk Circle , which introduces questions about power and who is entitled to own things. After this period, Brecht worked on his famous adaptation of Antigone and spent much of his energy recording his theoretical ideas.

Brecht experimented with dada and expressionism in his early plays, but he soon developed a unique style which suited his own vision. He detested "Aristotelian" drama and the manner in which it (at least from his point of view) made the audience identify with the hero without enough analysis of the hero's flaws. To him, when such drama produced feelings of terror and pity and led to an emotional catharsis, the process prevented audience members from thinking. (It is the ancient quarrel between philosophers and poets once again, with another thinker trying to reform poetry.) Determined to destroy what he took to be theatrical illusions, Brecht made his dreams into realities when he took over the Berliner Ensemble. In one of his early productions, he famously put up signs which said, "Glotzt nicht so romantisch!" (Don't stare so romantically!). For further information, see About Epic Theatre in the ClassicNote on Mother Courage and Her Children.

Brecht received the National Prize, first class, in 1951. In 1954 he won the international Lenin Peace Prize. Brecht died of a heart attack on August 14, 1956, while working on a response to Samuel Beckett's absurdist play Waiting for Godot , written the year before. Even at the end, Brecht was very much interested in the modern drama of the day. He provided instructions that a stiletto be placed in his heart and that he be buried in a steel coffin so that his corpse would not be riddled with worms. He also left a will giving the proceeds of his various works to particular mistresses, including Elisabeth Hauptmann and Ruth Berlau. Unfortunately for them, the will lacked the necessary witness signatures and was therefore considered void. His widow, Helene Weigel, generously gave small amounts of money to the specified women. Brecht is buried in the Dorotheenfriedhof in Berlin.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlık gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

TİN

Kaynak · İdea

"İnsan dünyaya fırlatılmıştır" — hiç olmazsa Heidegger'e göre. Ama mantıksal pozitivistler Heidegger ile anlaşmak zorundadırlar, çünkü olgucu-görgücü öncüller üzerine teleoloji bir yalancı-bilimdir. Us insanın evriminin ereksel bir süreç olduğunu söyler: Homo sapiensin ortaya çıkışı raslantısal değil, ama, doğa yasaları verildiğinde, zorunludur. DNA bir zar oyununun sonucunda saptanmış değildir. Dahası, insan estetik, etik ve entellektüel olarak saltık değer taşır, çünkü

güzellik, özgürlük ve ussallık sonsuzluk kategorileridir. Değer geçici, yitici, sonlu değildir. Değer sonsuzluk ister. Olguculuk sonsuz değeri küçümsediği ve sonlu olguyu onun karşısına çıkardığı zaman kendini nihilizm olarak ele verir.

Tin bilme kipindeki Logostur. Şeyleri bildiğim zaman benim belirlenimlerim olurlar ve benim belirlenimlerim ve düşüncelerim dolaysızca nesneldir. Bilmenin anlamı budur. Doğa ile birlikte Tin de deneyim alanıdır, çünkü deneyim uzayda ve zamanda olanın kavramsallaştıılmasıdır.

Varlık üzerine görüşler

Kaynak · Noesis

Varlık üzerine görüşler

Wikipedia (Link)

> “In philosophy, being means the material or immaterial existence of a thing.”
>
> “ Anything that exists is being.”

Britannica (Link) (Varlık üzerine özel bir giriş yok.)

> “Logic, the study of correct reasoning, especially as it involves the drawing of inferences.”

Parmenides

Varlığın hiçbir başlangıcı yoktur ve hiçbir zaman yok olmayacaktır.
Bütün, dingin, ve sonsuzdur.
Hiçbir zaman var değildi, ne de var olacaktır; yalnızca vardır — şimdi, bütün olarak bir arada, bir, ve sürekli.

Spinoza

Kendinin nedeni (causa sui) kendi ile ilişki olarak kendi-için-varlık gibidir, ve Sonsuzu kapsar. Ama Spinoza Tanrıyı Bir olarak değil, Töz olarak görür, ve bunun için hiçbir çıkarsamayı gerekli görmez, hemen onunla ilgili kavram-bağıntılarını vermeye geçer.

Spinoza belirlenimi olumsuzlama ve sonluluk olarak görür ve buna göre Tanrının saltık olumlu olması, hiçbir olumsuzlama, hiçbir belirlenim kapsamaması gerekir. Bu soyut düşünme yoluna dönmektir.

Tözün ilinekleri ya da Tanrının yüklemleri Sonsuzluk ile bağdaşmayacağı için, Spinoza uzam ve düşünce yüklemlerini Töze dışarıdan ekleme yoluna başvurur ve bununla Tözün sonsuzluğunun korunduğunu düşünür. Bu iyi bir mantık değildir.

VARLIK VE DOLAYSIZLIK

Kaynak · Noesis

> Varlık dolaysız belirsizdir.
>
> Belirsizliği belirliliğin olumsuzlanması ve öyleyse belirlidir.
>
> Varlığın belirsizliğinin kendisi Varlığın Niteliğini oluşturur.
>
> Varlık Nitelik alanına düşer.
>
> Varlık kendinde belirlidir ve bu örtük belirlilikten ötürü —

Belirli-Varlığa geçer; sonludur, ve sonluluk olumsuzlanır.

Varlığın Varlık ile sonsuz bağıntısı olarak Kendi-için-Varlığa geçer.

Varlık bir başlangıca gereksinmez.

Varlık dolaylı değildir.

Varlık alanının kavramları dolaysızlıklarını korur ve hiç biri başkası dolayısıyla değildir.

Kavramın her belirlenimi dolaysızlık biçimini alır ve soyutluğu içinde düşünülebilir.

VARLIK VE BELİRLİLİK

Varlığın belirlilik kazanması bir olumsuzlama kazanması, Oluştan geçmesidir.

Belirlilik olumsuzlama yoluyla belirlenir.

Belirliliğin ortaya çıkması için olumsuzlama, olumsuzlamanın ortaya çıkması için karşıtlık gerekir.

Oluş dolaysız varlığın ve dolaysız yokluğun birliği olarak ortadan kalkmak zorunda olan bir karşıtlıktır.

Varlık ve Yokluk birbirine katlanamaz ve ikisi de karşıtını ortadan kaldırır.

Oluş Varlığın ve Yokluğun birliğidir.

Oluş ortadan kalkar.

Oluşun ortadan kalkmasının sonucu Varlığın ve Yokluğun olumsuzlanmaları, olumsuz Varlık ve olumsuz Yokluk olmalarıdır.

VARLIK VE İDEA

Kaynak · Noesis

İdea Usun bütünüdür.

İdea Mantık Biliminin ereği ve dizgesel bütünü olarak Usun kendisidir.

Varlık İdeanın ilk belirlenimidir.

Varlık dolaysızlığı içindeki İdeadır.

Varlık kendinde İdeanın tüm içeriğini kapsar.

Varlık bu bütün içerikten soyutlandığında soyut, dolaysız, bağıntısız, boş vb.dir.

Varlık belirlenimsizdir.

Varlık dolaysızlığına indirgenmiş Kavramdır.

Varlığın belirlenimsizliği belirlenimidir.

Varlık Öz ile karşıtlık içinde belirlidir.

Varlık Kavram ile karşıtlık içinde belirlidir.

Varlık alanı kavramın dolaysızlık öğesinde gelişen belirlenimlerini kapsar.

Varlık alanında başkası ile bağıntı öz alanına özgü görelilik ya da kavrama özgü gelişim değil, dolaysız geçiş karakterini taşır, çünkü Varlık dolaysızdır ve momentleri birbirini belirlemez.

Geçiş yapan ortadan kalkar.

Karşıtlar birbirini ortadan kaldırır.

Varlık alanı bütününde dolaysızlık alanı olarak alınır—

Ama Varlık yalıtılmış bir soyutlama değildir ve ilk belirlenim, ama bütün bir dizgenin ilk belirlenimidir.

Varlık en genel kavram olarak herşeye yayılır ya da katılır.

Varlık Yokluğa da katılır çünkü yokluğun varlığından söz edilir.

Sonlu başkası için varlıktır.

Sonsuz kendi için varlıktır.

Birşey belirliliği ile sınırlıdır, sonludur, ve sonsuzluk içinde ortaya çıkış saati ortadan yitiş saatidir.

Sonsuz ‘son’ + ‘olumsuzlama’dır.

Olumsuzlama dolaylılık değildir.

Olumsuzlama ortadan kaldırmadır ve bir ilişkiye izin vermez, ya da ilişki olmayan bir ilişkidir.

İlişki dolaylılık alanına, öz alanına aittir ve özsel kategoriler ancak ve ancak ilişkileri yoluyla belirlenir.

VAROLUŞ SORULARI VE "WITTGENSTEIN'S MISTRESS" (ROMAN)

Kaynak · İdea

"Niçin buradayız bilmiyorum ama keyif çatmak için olmadığından oldukça eminim." :: "I don't know why we are here but I'm pretty sure it's not in order to enjoy ourselves." — Ludwig Wittgenstein

"Wittgenstein's Mistress" is a complex novel of simple sentences in short paragraphs describing thoughts that are all over the maps of history, the arts and the world itself. Presumably, the novel's structure is inspired by Wittgenstein's "Tractatus," a series of short propositions, sub-propositions, sub-sub etc. presented in a logical sequence culminating in the final proposition, "What we cannot speak about we must pass over in silence." Similarly, the narrator of "Wittgenstein's Mistress," a one-time artist who has come to believe she is completely alone in the world, presents a series of short descriptions of whatever pops into her head as she's typing. Places, people, works of art, episodes of history give rise to anecdotes, apocrypha and tid-bits about other places, people, etc - often inaccurate but always illuminating both our world and hers. The narrator forms this jumble of information into innumerable weirdly wonderful, laugh-out-loud syntheses. For example, a story that Rembrandt's students painted on his studio's floor images of gold coins, which Rembrandt would stoop to pick up no matter how often the trick was repeated, leads to the recollection that Rembrandt eventually had to declare financial bankruptcy. The narrator then combines these two anecdotes with the fact that Rembrandt lived in Amsterdam as a contemporary of the philosopher Spinoza to produce an imagined conversation between the two famous men in a corner shop. " `Oh, hi, Rembrandt. How's the bankruptcy?' `Fine, Spinoza. How's the excommunication?' " Sprinkled among these fractured observations are obscure hints as to how and why the narrator has reached the point of what can only be madness. As the insights into her personal history increase in the final pages of the book, a repetitious list of seemingly haphazard commentaries on largely external

matters becomes ever more personal. By the time it concludes with its four beautifully poetic lines, the book has created a deep, disquieting pathos made all the more poignant by the narrator's immersion in a world that is a kind of embodiment of Wittgenstein's final proposition. Like the narrators of "Flaubert's Parrot" (by Julian Barnes) and "Waterland" (by Graham Swift), the narrator of "Wittgenstein's Mistress" takes refuge in a world of facts--in her case cultural scattershot versus the meticulous biographical fact of "Flaubert's Parrot" and local historical fact of "Waterland"--to avoid confronting a terrible personal tragedy. That this novel addresses such a theme with even more originality and craft than those two excellent books makes this a truly magnificent piece of literature.

Yaşam ve evrim

Biofelsefe — zoom

Kaynak · Noesis

Biofelsefe — BioZOOM

NFA 2020 / Aziz Yardımlı

Blood values sorted by mass and molar concentration (L)

Compound image, showing reference ranges sorted by mass and molar concentration.

Reference ranges for blood tests of white blood cells, comparing monocyte amount (shown in green) with other cells (L)

Reference ranges for white blood cells. Values taken from Wikipedia article (Wikipedia:Reference ranges for blood tests). Originally made in Inkscape by Mikael Häggström.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
Türkçe metinler ve çeviriler için © Aziz Yardımlı 2020 | aziz@ideayayınevi.com

BİOFELSEFENİN TEMEL PROBLEMİ

Kaynak · Noesis

BİOFELSEFENİN TEMEL PROBLEMİ

Yaşabilimde birincil kavramsal tema “yaşam” kavramının kendisidir. Evrim süreci yaşam kategorisini öngerektirir çünkü kuram yaşamın gelişimi ile ilgilenir.

Mekanik ve Kimya Teleolojinin öncülleridir.

(“Fizik/fuseos” terimi “doğa” demek olduğu ve doğa kimyasallık ve ereksellik de kapsadığı için, “Mekanik” ya da “Düzenek” yerine “Fizik” demek uygunsuzdur.)

Doğa biliminin üç ana alanı Mekanik, Kimya ve Biolojidir.

Biofelsefe henüz birincil olarak pozitivizmden kalan düşünme alışkanlıklarını ve gevşekliği ortadan kaldırma işi ile ilgilenmektedir.

Biofelsefe konunun engin tikellik alanına girerken başlıca Yaşam, Telos, Gelişim/Evrim kavramlarının dizgesel bilgisine gereksinir.

DARWIN

Kaynak · Noesis

DARWIN

“Darwin essaie d'expliquer l'adaptation des êtres vivants à leurs conditions d'existence par des facteurs purement mécaniques.”

“Darwin dirimli varlığın varoluş koşullarına uyarlanmasını salt mekanik etmenler yoluyla açıklamaya çalıştı.”

Le mécanisme de l'évolution se ramène donc à deux facteurs essentiels :

des variations ou mutations individuelles ;

la pression de la sélection naturelle.

Pour concevoir sa théorie, Darwin s'est inspiré du travail des éleveurs.

Evrimin düzeneği iki özsel etmene indirgenir:

bireylerin değişim ya da mutasyonu;

doğal seçmenin baskısı..

Kuramını geliştirmek için, Darwin hayvan yetiştiricilerinin işinden esinlendi.

DİRİMLİ VARLIK

Kaynak · Noesis

DİRİMLİ VARLIK

“Le vivant se caractérise par sa sensibilité et son activité autonome.”

“Dirimli varlık duyarlığı ve özerk etkinliği yoluyla karakterize edilir.”

Bu iki belirlenime "üreme" niteliği de eklenmelidir.

“Le problème pour la philosophie de la biologie est alors de savoir si, en raison de ses particularités, la vie est quelque chose de fondamentalement différent de la matière inanimée ou non.”

“O zaman bioloji felsefesi için problem yaşamın, tikelliklerinden ötürü, dirimsiz özdekten temel olarak ayrı birşey olup olmadığını bilmektir.”

Yaşam ilkin Doğanın Tine geçiş kıpısıdır. İkisini de kapsar. Yaşamın özdeksel bedeni gerektirmesine ve ona bağımlı olmasına karşın özdekselden başka birşey olması, özdeğin ve özdeksel-olmayanın birliği olması sıradan anlağın tüm gücünü aşan bir sorundur. Analitik anlak bu durumda yaşamı özdeğe indirgemekten başka bir çözüm yolu bulamaz, çünkü anlak için "özdek = özdek" özdeşliği geçerlidir ve birşeyin aynı zamanda bütün bir doğasında kendine karşıt olması ya da kendisi ile birlikte karşıtını da kapsaması kabul edilemezdir. Anlak özdeşlik ilkesine sarılır ve diyalektikten habersizdir. Gördüğü her yerde ondan kaçmalıdır.

Homo sapiens — Biyolojik Evrim ve Kültürel Evrim

Kaynak · Noesis

Biyolojik Evrim ve Kültürel Evrim

Yaklaşık 200.000 yıl önce doğanın ereği olarak türeyen Homo Sapiens salt doğa değildir. Homo

sapiensin doğa-üstü ya da doğa-ötesi ya da doğadan daha çoğu olan özsel yapısı "tinsel"dir. Homo sapiens doğal özünün üzerinde ve ötesinde duyusal, duygusal ve düşünsel olarak da belirlidir. Bu estetik, etik ve entellektüel belirlenimler doğal ya da Doğaya ait değil, tinseldir. Felsefe tarihinde Platon'dan Aristoteles'e, Descartes'e, Spinoza'ya "doğal hak" ve "doğuştan düşünceler" gibi terimler ile anlatılmak istenen şey insanın tinsel özünü ilgilendirir. Spinoza "Doğa" ya da "Tanrı" sözcüğünü "Us" ile eşdeğerde kullanır.

Homo sapiens bir veridir. Dinsel bilinç homo sapiensi Tanrı yaratısı olarak düşünür. Felsefe "Tanrı" sözcüğünü "Logos" ya da "Us" kavramının tasarımı olarak kabul eder. Bu bağlamda insanın "tanrısal" olması insanın "ussal" olması, bir Logos ile donatılı olmasıdır.

Doğanın ve Tinin birliği olarak Homo sapiens doğadan daha çoğu olan bir gizillik olarak belirlenir. Gizillik edimselleşme uğruna gizilliktir.

"Görgücülük" olarak felsefe tarihine katılan tasarımsal bilinç verili insan Usunu reddeder ve onu bir tabula rasa olarak kabul eder.

Yeti ve Gelişim
Yeti gizil ya da verilidir. Yetenek kazanılır.

Estetik yeti, moral yeti, entellektüel yeti homo sapiensi doğadan ayıran ve onu doğa-üstü yapan belirlenimlerdir. Homo sapiens kendisi doğadan tine geçiş kıpısıdır ve belirlenimi doğallığını tinselliğe yükseltmektir. Tinselin ve doğalın karşıtlığını kavramak tinin gelişiminde özsel bir momenttir.

PASTEUR VE DARWIN

Kaynak · Noesis

> “Kendiliğinden türeyiş” duru bir terim değildir ve kendiliğindenlik dirimsizi olduğu gibi dirimliyi de imleyebilir.
>
> Pasteur “dirimli dirimliden gelir” görüşünün deneysel olarak çürütelemeyecek bir yolda doğrulandığını ileri sürer.
>
> Dirmili = Dirimli görüşü ya dirimlinin ilksiz-sonsuz olduğu gibi başka bir görüş ya da tanrısal yaratılış görüşü üzerine dayanmak zorundadır.
>
> Anlak dirimlinin dirimsizden türediğini düşüncesini doğrulayamaz.
>
> Hiçbir zaman bir ateist olmadığını söyleyen Anglikan Darwin Türlerin Kökeni Üzerine’de “yaratılış” mitine baş vurur.

Telos vs techne

Kaynak · Noesis

Telos vs techne (W)

In contrast, techne is the rational method involved in producing an object or accomplishing a goal or objective; however, the two methods are not mutually exclusive in principle. These are demonstrated in the cases of writing and seeing, as explained by Martin Heidegger: the former is considered a form of techne, as the end product lies beyond (para) the activity of producing; whereas, in seeing, there is no remainder outside of or beyond the activity itself at the moment it is accomplished. Aristotle, for his part, simply designated telos as the consummation or the final cause

of techne.

Telos (W)

Kaynak · Noesis

Telos (W)

Telos (Greek: τέλος, translit. télos, lit. "end, 'purpose', or 'goal") is a term used by philosopher Aristotle to refer to the full potential or inherent purpose or objective of a person or thing, similar to the notion of an 'end goal' or 'raison d'être. Moreover, it can be understood as the "supreme end of man's endeavour."

> *Telos is the root of the modern term 'teleology', the study of purposiveness or of objects with a view to their aims, purposes, or intentions. Teleology is central in Aristotle's work on biology and in his theory of causes. Aristotle's notion that everything has a telos also gave rise to epistemology. It is also central to some philosophical theories of history, such as that of Georg Wilhelm Friedrich Hegel.*

In general philosophy

TELOS/τέλος

Kaynak · Noesis

TELOS/τέλος

> Bir kavramı düşünemeyen bilinç o kavramın olmadığını ileri sürer.
>
> Diyalektik, idea, telos, bilgi, istenç kavramları, genel olarak kavramın kendisi pozitivist yazarların düşünme erimlerinin ötesindedir.
>
> Pozitivist yalnızca kavramsız olgunun olduğu inancındadır.

Britannica'nın (Michael Ruse) biraz aşağıda getirdiği "the Great Chain of Being" teması telos kavramı ile ilgisiz bir rhetoriktir. Yalnızca erek kavramını anlaşılmadığını gösterir. "Zincir" ve "büyük" gibi terimler Evren bağlamında yakışıksız tasarımlardır. Mistik bir ton taşıyan terimin Platon ve Aristoteles felsefeleri ile bir ilgisi yoktur ve birilerinin Platon ve Aristoteles adını kullanmaları ya da onlara uygunsuz göndermeler yapmaları Platon ve Aristoteles'in sorumluluğu değildir. Britannica daha ciddi olmalıdır. Makale "Batı" felsefeciliğinin görgücü-pozitivist tarzında yazılmıştır.

Telos kavramının reddedilmesi bağlamında Francis Bacon'dan söz edilmesi bütünüyle geçerli görülebilir, çünkü Bacon görgücülüğün birinci kurucu babasıdır ve pozitivizm tüm düşünme çabasında Bacon'ın görgücülüğünden bir adım bile ileri gitmiş değildir. Bacon bilgiyi duyusal-algıya indirgemede Sofistlerin yöntemine geri dönen sıradan bir kafadır.

> Hiyerarşi terimi telos imlemez, çünkü hiyerarşi konumsal üstünlük imler.
>
> Telos bir gizillik (potansiyel) ve onun gelişimini imler.
>
> Mekanik nesnede hiçbir ön-belirlenim yoktur (düzenek dışsal olarak belirlenir).
>
> Kimyasal nesnede eğinim ön-belirlenimi vardır (kimyasal bağ).
>
> Teleolojik nesnede nesnel-kavramsal ön-belirlenim vardır (tasar olarak yapılanım, erek, causa finalis, telos).

Telosun bir Tanrının işi olduğu görüşü Tanrının varoluşuna inanç üzerine dayanır.

TÜR

Kaynak · Noesis

TÜR KAVRAMI

Biolojik sınıflandırmanın sekiz büyük taxanomik düzeyinin hiyerarşisi. Bir aile bir ya da daha çok cins kapsayabilir. Ara küçük düzeyler gösterilmedi. (W)

Tür yaşamın sınıflandırmasında en küçük kümedir.

Tür türer.

Türün üyeleri türdeştir.

Eşeysel ilişki türün yaşam sürecidir.

Geniş anlamında, “tür” terimi ortak karekteristikler taşıyan ve kendi aralarında üreyebilen örgenlikler kümesini anlatır (tür tanımının kendisinin 20 kadar türü vardır; biolojik, ekolojik, genetik, karyotipik, morfolojik vb.).

Cins (genus) türleri kapsar ve türün adlandırması “cins + tür”den oluşur.

Yeryüzü yaklaşık 4,5 milyar yıl önce oluştu.

Yaşam yaklaşık 4,1-3,5 milyar yıl önce başladı.

En eski fosiller yaklaşık 3,48-4,1 milyar yıl yaşındadır (W).

Bilinen en eski hayvan fosili 700 milyon yıl yaşındadır (B).

Bulunan fosillerin sayısı birkaç bin kadardır (B).

İlk omurgalılar yaklaşık 400 milyon yıl önce türedi.

İlk memeliler yaklaşık 200 milyon yıl önce türedi.

Türlerin sayısı 8-8,7 milyon kadardır (W).

Saptanan türlerin sayısı 2 milyondan fazla, ve saptanacak olanların sayısı 10-30 milyon kadardır (B);

Varolan tüm türlerin kataloğunu yapmak 1.000 kadar sürebilir (W).

Türlerin %99,9 kadarı tükendi (B).

Bir 2016 raporuna göre, yeryüzünde bugün varolan türlerin sayısı 1 milyarın üzerindedir (W). (Staff (2 May 2016). "Researchers find that Earth may be home to 1 trillion species." National Science Foundation. Retrieved 6 May 2016.)

Genetik türlülük mutasyonlardan ve yeniden-bileşimlerden doğar.

Genler zaman zaman yatay gen aktarımı yoluyla türler arasında değiş-tokuş yapabilir.

BOY POS: Bir milimetrenin binde birinden daha minik bakteriler — ve yüksekliği yüz metreye ve ağırlığı binlerce tona varan dev sequoia ağacı (sequoiadendron giganteum).

SOĞUK SICAK: Suyun kaynama noktasının çok üzerindeki sıcaklıklarda (+ 120 °C) yaşayan bakteriler — ve Antartika’nın buz kütleleri ortasında (-23 °C) mutlu olan funguslar ve su

yosunları.

DERİN YÜKSEK: Okyanus dibinin karanlıklarında yaşayan boru kurtçukları — ve Everest Dağı'nın 6.000 metreden yüksek yamaçlarında yaşayan örümcekler ve larkspur bitkisi.

Memeliler 300 milyon yıl önce türedi.

Tüm bitkiler ve hayvanlar 3 milyar yıldan daha uzun bir süre önce yaşayan bakteri benzeri mikro-organizmalardan türedi.

Yeryüzünde yaklaşık 10 nonillion (1031) kadar tekil virus yaşamaktadır ve bunlardan yalnızca 200 kadarı patojeniktir (W).

TÜR KAVRAMI

Kaynak · Noesis

TÜR KAVRAMI

Biolojik sınıflandırmanın sekiz büyük taxonomik düzeyinin hiyerarşisi. Bir aile bir ya da daha çok cins kapsayabilir. Ara küçük düzeyler gösterilmedi. (W)

Eşeysel ilişki türün yaşam sürecidir.

Geniş anlamında, "tür" terimi ortak karakteristikler taşıyan ve kendi aralarında üreyebilen örgenlikler kümesini anlatır (tür tanımının kendisinin 20 kadar türü vardır; biolojik, ekolojik, genetik, karyotipik, morfolojik vb.).

Tür temel sınıflandırma birimidir.

Cins (genus) türleri kapsar ve türün adlandırması "cins + tür"den oluşur.

Türlerin sınıflandırması için ölçütler morfolojiden genetiğe kadar çeşitli düzlemlerden alınır.

Tür türer, ve türeme bir kökenden başlama demektir.

Yeryüzü yaklaşık 4,5 milyar yıl önce oluştu.

Yaşam yaklaşık 4,1-3,5 milyar yıl önce başladı.

En eski fosiller yaklaşık 3,48-4,1 milyar yıl yaşındadır (W).

Bilinen en eski hayvan fosili 700 milyon yıl yaşındadır (B).

Bulunan fosillerin sayısı birkaç bin kadardır (B).

İlk omurgalı hayvanlar yaklaşık 400 milyon yıl önce türedi.

İlk memeli türler yaklaşık 200 milyon yıl önce türedi.

Türlerin sayısı 8-8,7 milyon kadardır (W).

Saptanan türlerin sayısı 2 milyondan fazla, ve saptanacak olanların sayısı 10-30 milyon kadardır (B); tümünün kataloğunu yapmak 1.000 yıl kadar sürebilir (W).

Türlerin %99,9 kadarı tükendi (B).

Bir 2016 raporuna göre, yeryüzünde bugün varolan türlerin sayısı 1 milyarın üzerindedir (W). (Staff (2 May 2016). "Researchers find that Earth may be home to 1 trillion species." National Science Foundation. Retrieved 6 May 2016.)

Genetik türlülük mutasyonlardan ve yeniden-bileşimlerden doğar.

Genler zaman zaman yatay gen aktarımı yoluyla türler arasında değiş-tokuş yapabilir.

Tür kendi içinde üreme yoluyla belirlenir. (Türün üyelerinin türdeş olduğunu söylemek genelemedir.)

BOY POS: Bir milimetrenin binde birinden daha minik bakteriler — ve yüksekliği yüz metreye ve ağırlığı binlerce tona varan dev sequoia ağacı (sequoiadendron giganteum).

SOĞUK SICAK: Suyun kaynama noktasının çok üzerindeki sıcaklıklarda (+120 °C) yaşayan bakteriler — ve Antartika'nın buz kütleleri ortasında (-23 °C) mutlu olan funguslar ve su yosunları.

DERİN YÜKSEK: Okyanus dibinin karanlıklarında yaşayan boru kurtçukları — ve Everest Dağı'nın 6.000 metreden yüksek yamaçlarında yaşayan örümcekler ve larkspur bitkisi.

Memeliler 300 milyon yıl önce türedi.

Tüm bitkiler ve hayvanlar 3 milyar yıldan daha uzun bir süre önce yaşayan bakteri benzeri mikro-organizmalardan türedi.

Yeryüzünde yaklaşık 10 nonillion (1031) kadar tekil virus yaşamaktadır ve bunlardan yalnızca 200 tür patojeniktir (W).

YAŞAM

Kaynak · Noesis

YAŞAM

Yaşam Kavramı başka her Kavram gibi kendisinden başka Kavramlara indirgenmeyi kabul etmez.

Yaşam Kavramı başka her Kavram gibi başka Kavramlar ile yalnızca bağıntı içinde durur.

Yaşamda Kavram ilk kez salt mekanik ve kimya alanlarında sergilediği dirimsiz biçimlerden ayrı olarak bağımsız varlığını kazanır.

Yaşamda Doğa ereğine ve doruğuna erişir ve bunda Kavram kendi için yeterli realiteyi bulur.

Yaşam Kavramın Kavram olarak ilk realitesidir ve Kavram ancak homo sapienste tinselliğe erişir.

Yaşam Kavram ve nesnelliğin birliği olarak ilkin Doğa düzlemine sınırlı İdeadır.

Yaşam mekanik özdek değildir; salt kimyasal eğinim de değildir.

Mekanikte Kavram salt özdeğin onunla dolaysız birlik içinde olan biçimidir.

Kimyada Kavram bir eğinim olarak göreli-ilişkili bir karakter sergiler (kimyasal özdek salt yerçekimi kuvvetine ek olarak elektriksel yük ile donatılıdır).

Yaşam örgenliğe özünlü ilk öznelliktir.

Yaşam ilk öznellik olmakla ancak bireysel olarak varolur.

Omnis vita ex vitum — Tüm yaşam yaşamdan gelir — Louis Pasteur'ün gözlem ve deney üzerine dayanan ünlü önermesi (ki yaşamın türeyişi kavramını gereksizleştirir).

Ama dirimli dirimsizden gelir (ki yaşamınözdeğin moleküler örgütlenişinden türediğini anlatır).

Doğal bilincin yalnızca Yaşam Kavramını güç bulduğunu düşünmek geçersizdir; onun için her

Kavram güçtür — uzay ve zaman, özdek ve biçim, nitelik ve nicelik, sayı ve oran, yasa ve devlet, bilgi ve us, göreli ve saltık, idealite ve realite.

Kavramı kavramanın güçlüğü Kavramın soyut değil ama somut olmasında, karşıtların birliği olmasında yatar. Bağıntısız, soyut, yalıtılmış Kavram hiçbir belirlenimi olmayan ideel bir tasarımdır. Kavram, salt belirli olduğu için, olumsuzlama kapsar, olumsuzundan ayrım içinde gerçek olamaz, ve Kavramın ve olumsuzunun birliği Kavramın somut yapısıdır. Kavram karşıtların birliğidir, saltık olarak çelişki kapsar, ve çelişkisiz Kavram salt bir soyutlama, boş bir tasarımdır.

Doğal bilinç çelişkiyi yadsıyan ve özdeşliği doğrulayan bilinçtir.

A = A tüm yeteneği soyutlamada doruklanan anlağın anlama ilkesidir: Birşey salt kendisidir, başkası değildir, değişemez, oluş sürecine giremez.

A = -A eytişimsel mantıktır. Birşey karşıtı ile, kendi Başkası birdir, ondan ayrı olarak düşünülemezdir.

Karşıtlık belirli herşeyin belirlenimini sağlayan etmendir.

Karşıtlık kendi başkası ile birliktir ve karşıtların birliği kendini ortadan kaldırarak yeni olanı üretir.

Diyalektik düşünme değişim için birşeyin salt Birşey değil ama Başkası da olmasının zorunluğunu kavrayışıdır.

A = A oluşa izin vermez.

A = -A, A'nın kendi olumsuzu ile ayrılmaz birliği — bu sürekli oluş mantığıdır (Herakleitos).

Eleatikler oluşu yadsımadılar; yalnızca oluşta olanın gerçek olamayacağını, "var" olmadığını, "var + yok" olduğunu, çelişkili olduğunu anladılar ve haklı olarak görüngü olduğunu ileri sürdüler. Zenon çelişkinin zorunluğunu gösterdi, ama bu çelişkinin gerçek olmadığı, görüngüye ait olduğu sayıtlısı ile yaptı.

Yaşam Kavramı en güç olanlardan biridir, çünkü karşıtlık kapsar, çünkü Kavramın ve Realitenin birliğidir (realite gündelik bilinçte Kavramın olumlu karşıtı olarak geçerlidir ve bu bilinçte zorunlu olarak kapsadığı olumsuzdan ayrı olabileceği kabul edilir).

İlk kez Yaşamda Kavram kavramsal varoluşu içindedir, duyulur için değil düşünme için vardır.

Kavramı ve Varlığı biraraya getirmek anlağın işi değildir.

Us Kavramın ve Realitenin birliğidir; Us nesnesine onda kendini bulmak için gider.

Yaşam

Kaynak · Noesis

'Kaos'ta Yaşamın türeme olasılığı sıfırdır.

Kozmoz doğa yasalarına göre belirlenen ve işleyen ussal evrendir.

Doğa yasaları kavram bağıntılarıdır.

Kaos kavramsız usdışının simgesidir ve göstergesidir.

Belirlenimsizlik doğa yasasını kavramayan pozitivizmin kaosudur.

Belirlenimsizlik inancı olasılığa inanca götürür.

Görgül yöntemin vargısı Yaşamın kaotik bir bir raslantı ya da bir olumsallık sorunu olduğudur.

Yaşam kendinde bir zorunluk, edimselleşmeye belirlenmiş bir olanaktır.

Zorunluk edimselleşmiş olanaktır.

Evrende Yaşamın türeyişi bir olanağın edimselleşmesidir.

Doğal Tinselin öncülüdür.

Doğal olan doğar, doğal herşey akış ya da oluş içindedir.

Doğal sonludur.

Doğan sonludur.

Yaşam sonludur.

Yaşam Doğa alanında doğar.

Yaşam Doğanın erişebileceği en yüksek gelişim düzeyidir.

Doğanın ötesi (ya da metafizik) Tindir.

Yaşam henüz Tin değil, Tinin öncülüdür.

Doğanı ereği homo sapienstir.

İnsan Doğa + Tindir.

YAŞAM KAVRAMI

Kaynak · Noesis

YAŞAM KAVRAMI

“Leben wird in der naturwissenschaftlichen Biologie heute definiert als ein System von Eigenschaften.”

“Yaşam doğa-bilimsel yaşam-bilimde bir özellikler dizgesi olarak tanımlanır.”

Bu tanım ilk bakışta barbarca görünür, çünkü "yaşam-bilim"in bir kez daha yalnızca "bilimsel yaşambilim" olduğunu söylemekle kalmaz, onun "doğal" olduğunu da yineler.

Bir "özellikler dizgesi" anlatımı dizge oluşturmak için özelliklerin yeterli olduğunu imler, özelliklerin nereden geldiğini belirtmez. Özellik yerine hiç olmazsa "bileşen," ya da "zorunlu bilişen" anlatımları kullanılabilir. Özellikler çok sayıda olduğu için, bir de sayı ile ilgili problemler doğacaktır.

“Dabei sind die Begriffe Leben und Lebewesen keine biologischen, sondern ontologische Begriffe.”

“Burada yaşam ve dirimli-varlık kavramları yaşambilimsel değil, ontolojik kavramlardır.”

Enteresan. Ontolojik kavram varlığı anlatan ya da varlık ile ilgili kavram demektir. Ve yaşam kavramının varlığından söz etmek oun hakkında varlık dışında ne olursa olsun başka hiçbirşeyden söz etmemektir. Yaşam kavramı mekaniği, kimyayı ve teleolojiyi içerir ve salt ontolojik olmanın çok çok çok ötesindedir.

“Für die Erkenntnisinteressen und Fragestellungen der Biologie sind beide Begriffe zudem

irrelevant, falls man explizit darauf Bezug nehmen will, spricht man heute eher von „lebenden Systemen“.”

“Biolojinin bilişsel ilgileri ve soruları için iki kavram da [yaşam ve dirimli-varlık] ilgisizdir; ve eğer belirtik olarak onlara değinmek istenirse, bugün dahaçok “dirimli dizgeler”den söz edilir.”

Burada yaşam ve dirimli varlık kavramlarının dizgesel olmaları olgusu gözden kaçırılır. Yaşam bütününde dizgeseldir (salt bir düzen olmanın ötesinde), ve dizgesel olması entropi ile çelişmek zorunda değildir, çünkü entropinin kendisi yaşamda kapsanan bir mekanik kavramıdır ve örgenliğin düzeneksel yapısında kendi tikel alanında işlevsel olmalıdır.

Entropi sık sık gevşek olarak düzen ve düzensizlik ya da kaos ile ilgili bir kavram olarak alınır. Yaşambilim bağlamında da dizge kaotik olanın karşıtını anlattığı için, entropi kavramı konuya salt bir çağrışımın geçerliği düzleminde dışsal olarak katılır. Entropi termodinamiğin problemidir ve yaşam süreçleri zorunlu olarak mekanik-termodinamik koşulları kapsar.

Etik, özgürlük ve din

Ahlak ve törellik

3 (ALM) - "FRAGEN DER ETHIK" / VII. Wann ist der Mensch verantwortlich? / MORITZ SCHLICK, 1930.

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

Fragen der Ethik

von Moritz Schlick

Wien. Verlag von Julius Springer. 1930

VII. Wann ist der Mensch verantwortlich?

1. Das Scheinproblem der Willensfreiheit

Mit Widerstreben und Zögern mache ich mich daran, dieses Kapitel in die Besprechung ethischer Fragen einzufügen. Denn ich muß in ihm von einer Angelegenheit sprechen, die zwar auch gegenw ärtig noch oft als eine Grundfrage der Ethik angesehen wird, die aber nur durch ein Mißverständnis zu einem viel erörterten Problem wurde und nur durch ein Mißverständnis in die Ethik hineingeraten ist: das sogenannte Problem der Willensfreiheit.1 Dabei ist diese Scheinfrage durch die Bemühungen einiger gescheiter Köpfe längst erledigt worden; die soeben angedeutete Sachlage vor allem ist oft aufgedeckt worden, ganz besonders klar durch Hume, und es ist wirklich einer der größten Skandale der Philosophie, daß immer noch soviel Papier und Druckerschwärze an diese Sache verschwendet werden – gar nicht zu reden von dem Denkaufwand, der wichtigeren Fragen hätte zugewandt werden können (vorausgesetzt, daß er für solche ausgereicht hätte). Ich würde mich daher wahrhaft schämen, ein ethisches Kapitel über ”Freiheit“ zu schreiben. In der Überschrift ist durch das Wort ”verantwortlich“ angedeutet, worauf es in der Ethik allein ankommt, und der Punkt bezeichnet, wo das Mißverständnis einsetzte. Der Begriff der Verantwortlichkeit bildet also das Thema, und wenn ich zur Erläuterung dabei auch vom Freiheitsbegriff sprechen muß, so werde ich zwar dasselbe sagen, was andre schon besser gesagt haben, aber mich damit trösten, daß man wohl nur auf diese Weise dazu beitragen kann, daß jenem Skandal in der Philosophie schließlich einmal ein Ende bereitet wird.

Die zentrale Aufgabe der Ethik (davon haben wir uns im Kapitel I überzeugt) ist es, das sittliche Verhalten des Menschen zu erklären. Erklären heißt, auf Gesetze zurückführen; jede Wissenschaft, also auch die Psychologie, ist daher nur insofern möglich, als es eben solche Gesetze gibt, auf die das Geschehen sich zurück|führen läßt. Da man nun die Annahme, daß alles Geschehen allgemeinen Gesetzen untersteht, als Kausalprinzip bezeichnet, so kann man auch sagen: Jede Wissenschaft setzt das Kausalprinzip voraus. Auch jede Erklärung menschlichen Verhaltens muß mithin die Geltung des Kausalsatzes, also hier das Bestehen psychologischer Gesetze annehmen. (Wäre z. B. unser Motivationsgesetz, Kapitel II, nicht richtig, so wäre menschliches Handeln noch ganz unerklärt.) Alle Erfahrung bestärkt uns in dem Glauben, daß diese Voraussetzung wenigstens soweit erfüllt ist, als wir es für alle Zwecke des praktischen Lebens, im Verkehr mit Menschen und mit der Natur, z. B. auch für die präzisesten Anforderungen der Technik, nötig finden. Ob freilich das Kausal prinzip mit absoluter Ausnahmslosigkeit überall gilt, d. h. ob der Determinismus recht hat, das wissen wir nicht. Niemand weiß es. Aber das wissen wir genau, daß es unmöglich ist, die Streitfrage zwischen Determinismus und Indeterminismus durch bloßes Nachdenken und

Spekulieren zu entscheiden, durch Erwägung von soundso viel Gründen pro und contra (die doch samt und sonders nur Scheingründe sind). Ein solches Unterfangen wirkt besonders lächerlich, wenn man bedenkt, mit welchem ungeheuren Aufwand experimenteller und logischer Kunst die gegenwärtige Physik der Frage vorsichtig näher rückt, ob auch für die allerfeinsten Vorgänge im Innern der Atome der Kausalsatz aufrechtzuerhalten sei.

Aber der Streit um die ”Willensfreiheit“ spielt sich nun meist gerade so ab, daß ihre Anhänger die Geltung des Kausalprinzips zu widerlegen suchen, ihre Gegner sie beweisen wollen, beide mit verbrauchten Argumenten und beide, ohne vor der Größe ihres Unternehmens im geringsten zu erschrecken. (Ich kann von diesem Urteil eigentlich nur Bergson ausnehmen, bei dem aber die ganze Frage von vornherein nicht in der ethischen, sondern in der ”metaphysischen“ Sphäre aufgerollt wird. Seine Gedanken – die meines Erachtens einer erkenntnistheoretischen Analyse nicht standhalten – sind für unseren Gegenstand ohne Bedeutung.) Andre unterscheiden zwei Reiche so, daß in dem einen der Determinismus gelten soll, im andern nicht. Dieser Ausweg (der leider auch von Kant eingeschlagen wurde) ist aber (obgleich Schopenhauer ihn für Kants tiefsten Gedanken erklärt) gerade der allerbilligste.

Glücklicherweise muß man sich nicht die endgültige Lösung des Kausalproblems anmaßen, um in der Ethik über Verantwortung oder Zurechnung das Nötige zu sagen, sondern es ist schlechterdings nichts andres erforderlich als eine bloße Analyse der Begriffe, nichts andres als die sorgfältige Feststellung der Bedeutung, die mit den Worten Verantwortlichkeit und Freiheit de facto dort verbunden wird, wo wir sie im Leben gebrauchen. Hätte man sich den Sinn der Sätze genau klar gemacht, die wir im Alltag verwenden, so wäre jenes Scheinargument niemals aufgetaucht, das der ganzen Scheinfrage zugrunde liegt und das zu Tausenden von Malen innerhalb und außerhalb philosophischer Bücher immer wiederkehrt. Das Argument lautet aber bekanntlich so: ”Wenn der Determinismus recht hat, wenn also alles Geschehen unabänderlichen Gesetzen gehorcht, dann ist auch mein Wille stets durch meinen angeborenen Charakter und die jeweils wirkenden Motive determiniert. Meine Willensentschlüsse sind also notwendig, nicht frei. Ist dem aber so, so bin ich nicht für meine Handlungen verantwortlich, denn sie könnten mir nur dann zugerechnet werden, wenn ich ’etwas dafür könnte‘, wie meine Willensentscheidungen ausfallen; ich kann aber nichts dafür, denn sie gehen mit Notwendigkeit aus Charakter und Motiven hervor. Beide habe ich aber nicht selbst gemacht, ich habe keine Macht über sie, denn die Motive kommen ja von außen, und der Charakter ist das notwendige Produkt der angeborenen Anlagen und der äußeren Einfl üsse, die während meiner Lebenszeit gewirkt haben. Also sind Determinismus und sittliche Verantwortlichkeit unvereinbar. Moralische Zurechnung setzt mithin Freiheit, d. i. Dispens von der Kausalität voraus.“ Dieser Gedankengang beruht auf einer ganzen Reihe von Verwechslungen, die wie Glieder einer Kette aneinander hängen. Es gilt zunächst, diese Verwechslungen als solche aufzuweisen und damit aus der Welt zu schaffen. 2. Zwei Bedeutungen der Wortes ” Gesetz“ Alles beginnt mit einer irrtümlichen Deutung des Wortes ”Gesetz“. In der Praxis versteht man darunter eine Regel, durch die der Staat seinen Bürgern ein bestimmtes Verhalten vorschreibt. Diese Vorschriften widersprechen oft den natürlichen Wünschen der Bürger (täten sie es nicht, so brauchten sie gar nicht aufgestellt zu werden) und werden daher von manchen Bürgern tatsächlich nicht befolgt, von andern zwar innegehalten, aber als Zwang empfunden. Wirklich zwingtb der Staat den Bürger durch besondere Sanktionen (Strafen), welche dazu dienen, seine Wünsche mit den Gesetzesvorschriften in Einklang zu bringen.

In der Naturwissenschaft, in der Theorie, bedeutet das Wort ”Gesetz“ etwas gänzlich andres. Das

Naturgesetz ist nicht eine Vor schrift, wie sich irgend etwas verhalten soll, sondern eine Formel, die beschreibt, wie sich etwas tatsächlich verhält. Die beiden Arten von ”Gesetzen“ haben nur das einzige gemeinsam, daß beide durch eine Formel ausgedrückt zu werden pflegen. Sonst haben sie wirklich absolut nichts miteinander zu tun, und es ist höchst beklagenswert, daß man für zwei so verschiedene Sachen dasselbe Wort gebraucht – noch beklagenswerter allerdings, daß die Philosophen sich durch den Wortgebrauch zu so schweren Irrtümern verführen ließen. – Da Naturgesetze nur Beschreibungen dessen sind, was geschieht, so kann bei ihnen von einem ”Zwange“ gar keine Rede sein. Die Gesetze der Himmelsmechanik schreiben den Planeten nicht vor, wie sie sich zu bewegen haben, gleich als ob die Planeten sich eigentlich ganz anders bewegen möchten und nur durch diese lästigen Keplerschen Gesetze genötigt würden, in ordentlichen Bahnen zu bleiben; nein, diese Gesetze ”zwingen“ die Planeten in keiner Weise, sondern sagen nur aus, was Planeten tatsächlich tun.

Man wende dies auf den Willen an, und sofort wird einem ein Licht aufgehen, noch bevor die übrigen Verwechslungen aufgedeckt sind. Wenn wir sagen, der Wille ”gehorcht psychologischen Gesetzen“, so sind das keine Staatsgesetze, die ihm bestimmte Entschließungen ”aufzwingen“, ihm Wünsche diktieren, die er eigentlich gar nicht haben möchte; sondern es sind ja Naturgesetze, die nur formulieren, welche Wünsche der Mensch unter bestimmten Umständen tatsächlich hat, sie beschreiben die Natur des Willens, nicht anders als die astronomischen Gesetze die Natur der Planeten beschreiben. ”Zwang“ liegt vor, wo der Mensch an der Erfüllung seiner natürlichen Wünsche gehindert wird – wie könnte die Regel, nach der diese natürlichen Wünsche aufsteigen, selbst auch wieder als ein ”Zwang“ angesehen werden?

3. Zwang und Notwendigkeit

Aber dies ist nun eben die zweite Verwechslung, zu welcher die erste fast mit Sicherheit führen mußte: nachdem man sich die Naturgesetze anthropomorph als eine den Vorgängen nolens volens auferlegte Vorschrift gedacht hatte, wendete man auf sie nunmehr den Begriff der ”Notwendigkeit“ an. Dieses Wort, von ”Not“ abgeleitet, entstammt gleichfalls der Praxis und wird dort in der Bedeutung des unentrinnbaren Zwanges gebraucht. Das Wort in dieser Bedeutung auf Naturgesetze zu übertragen, ist natürlich unsinnig, da ja die Voraussetzung der entgegenstehenden Wünsche fehlt, und so wird es denn mit etwas total Verschiedenem verwechselt, das den Naturgesetzen wirklich zukommt: das ist die Allgemeinheit. Es liegt im Wesen des Naturgesetzes, allgemeing ültig zu sein, denn erst wenn wir eine Regel gefunden haben, die das Geschehen ganz ausnahmslos beschreibt, nennen wir die Regel ein Naturgesetz. Sagen wir also: ”Ein Naturgesetz gilt notwendig“, so ist der einzig legitime Sinn dieses Satzes:

”Es gilt in allen Fällen, wo es Anwendung finden kann, ohne Ausnahme.“ Es ist wiederum sehr zu bedauern, daß das Wort ”notwendig“ jemals für Naturgesetze (oder, was dasselbe ist, in bezug auf die Kausalität) gebraucht wurde, es ist dort vollkommen überflüssig, da ja der Ausdruck ”Allgemeingültigkeit“ zur Verfügung steht. Allgemeine Geltung ist etwas von ”Zwang“ toto coelo Verschiedenes, beide Begriffe gehören so weit auseinander liegenden Sphären an, daß man nach einmaliger Einsicht in den Irrtum überhaupt nicht mehr die Möglichkeit einer Verwechslung begreift.

Die Verwechslung zweier Begriffe zieht unfehlbar die Verwechslung ihrer kontradiktorischen Gegenteile nach sich. Das Ge30 genteil zur Allgemeingültigkeit einer Formel, zum Bestehen eines Gesetzes ist aber das Nichtbestehen eines Gesetzes, die Gesetzlosigkeit, die Akausalität; das

Gegenteil des Zwanges ist aber das, was jedermann in der Praxis ”Freiheit“ heißt. Und so kommt denn der Unsinn heraus und schleppt sich durch die Jahrhunderte, daß ”Freiheit“ soviel bedeute wie ”Ausgenommensein vom Kausalprinzip“ oder ”den Naturgesetzen nicht unterstehen“. So glaubt man den Indeterminismus verteidigen zu müssen, um die menschliche Freiheit zu retten.

4. Freiheit und Gesetzlosigkeit

Alles das ist gänzlich verfehlt. Die Ethik ist an der rein theoretischen Frage ”Determinismus oder Indeterminismus?“ sozusagen nicht moralisch, sondern auch nur rein theoretisch interessiert, nämlich insofern, als sie doch Gesetze des Handelns sucht und diese nur insoweitd finden kann, als Kausalität besteht. Aber die Frage, ob der Mensch moralisch frei sei (d. h. diejenige Freiheit besitze, welche, wie gleich zu zeigen, die Voraussetzung der sittlichen Verantwortlichkeit bildet), diese Frage ist eine völlig andre als das Determinismusproblem. In diesem Punkte hat, wie schon angedeutet, Hume ganz besonders klar gesehen. Er wies auf die unzul ässige Vertauschung der Begriffe ”Gesetzlosigkeit“ (oder Ursachlosigkeit) und ”Freiheit“ hin, nur behielt er unzweckmäßigerweise den Namen Freiheit für beide bei und nannte die erstere ”Freiheit des Willens“, die andre, echte aber ”Freiheit des Handelns“. Er zeigte, daß das Interesse der Moral sich nur an die letztere hefte, und daß diese dem Menschen im allgemeinen zweifellos zuzusprechen sei. Dies ist nun völlig zutreffend. Freiheit bedeutet ja den Gegensatz zum Zwang, der Mensch ist frei, wenn er nicht gezwungen handelt, und er ist gezwungen oder unfrei, wenn er durch äußere Mittel daran gehindert wird, in der Richtung seiner eignen natürlichen Wünsche zu handeln. Er ist also unfrei, wenn er eingesperrt oder gefesselt ist, oder wenn jemand mit vorgehaltener Pistole eine Handlung von ihm verlangt, die er ohne eine solche Aufforderung nicht tun würde. Das ist ganz eindeutig, und jedermann wird zugeben, daß der Begriff der Unfreiheit des täglichen Lebens, etwa der Rechtsprechung, damit richtig getroffen ist, und daß der Mensch als völlig frei und verantwortlich (zurechnungsfähig) betrachtet wird, wenn kein derartiger äußerer Zwang auf ihn ausgeübt wurde. Es gibt gewisse Fälle, die zwischen diesen deutlich umschriebenen liegen, wie etwa wenn jemand unter dem Einfluß von Alkohol oder eines Narkotikums handelt. Man erklärt dann den Menschen in höherem oder geringerem Grade für unfrei und billigt ihm verminderte Zurechnungsfähigkeit zu, indem man die Einwirkung des Medikaments, obwohl es sich in seinem Körper befindet, mit Recht als eine ”äußere“ ansieht; es hindert eben seine Willensentschlüsse, so abzulaufen, wie es der Natur seines Charakters eigentümlich ist. Wenn er die Narkotika auf eignen Wunsch zu sich genommen hat, so machen wir ihn für diese Handlung voll verantwortlich und übertragen einen Teil der Verantwortung auf die Konsequenzen, wodurch sich dann gleichsam eine mittlere Gesamtbeurteilung ergibt. – Auch Geisteskranke betrachten wir nicht als frei in bezug auf diejenigen Handlungen, in denen sich eben die Krankheit äußert, weil wir diese als einen störenden Faktor ansehen, der das normale Funktionieren der natürlichen Anlagen des Menschen verhindert. Wir machen nicht ihn, sondern seine Krankheit verantwortlich.

Tepe-Pasajlar

3 (İNG) - "PROBLEMS OF ETHICS" / When Is a Man Responsible? / MORITZ SCHLICK / AUTHORIZED TRANSLATION BY DAVID RYNIN, PH.D / NEW YORK, 1939

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

Problems of Ethics

Moritz Schlick

Authorized Translation by David Rynin, New York, 1939

CHAPTER VII

When Is a Man Responsible?

1i. The Pseudo-Problem of Freedom of the Will

With hesitation and reluctance I prepare to add this chapter to the discussion of ethical problems. For in it I must speak of a matter which, even at present, is thought to be a fundamental ethical question, but which got into ethics and has become a much discussed problem only because of a misunderstanding. This is the so-called problem of the freedom of the will. Moreover, this pseudo-problem has long since been settled by the efforts of certain sensible persons; and, above all, the state of affairs just described has been often disclosed with exceptional clarity by Hume. Hence it is really one of the greatest scandals of philosophy that again and again so much paper and printer's ink is devoted to this matter, to say nothing of the expenditure of thought, which could have been applied to more important problems (assuming that it would have sufficed for these). Thus I should truly be ashamed to write a chapter on "freedom." In the chapter heading, the word "responsible" indicates what concerns ethics, and designates the point at which misunderstanding arises. Therefore the concept of responsibility constitutes our theme, and if in the process of its clarification I also must speak of the concept of freedom I shall, of course, say only what others have already said better; consoling myself with the thought that in this way alone can anything be done to put an end at last to that scandal.

The main task of ethics (of which we convinced ourselves in Chapter I) is to explain moral behavior. To explain means to refer back to laws: every science, including psychology, is possible only in so far as there are such laws to which the events can be referred. Since the assumption that all events are subject to universal laws is called the principle of causality, one can also say, "Every science presupposes the principle of causality." Therefore every explanation of human behavior must also assume the validity of causal laws; in this case the existence of psychological laws. (If for example our law of motivation of Chapter II were incorrect, then human conduct would be quite unexplained.) All of our experience strengthens us in the belief that this presupposition is realized, at least to the extent required for all purposes of practical life in intercourse with nature and human beings, and also for the most precise demands of technique. Whether, indeed, the principle of causality holds universally, whether, that is, determinism is true, we do not know; no one knows. But we do know that it is impossible to settle the dispute between determinism and indeterminism by mere reflection and speculation, by the consideration of so many reasons for and so many reasons against (which collectively and individually are but pseudo-reasons). Such an attempt becomes especially ridiculous when one considers with what enormous expenditure of experimental and logical skill contemporary physics carefully approaches the question of whether causality can be maintained for the most minute intra-atomic events.

But the dispute concerning "freedom of the will" generally proceeds in such fashion that its advocates attempt to refute, and its opponents to prove, the validity of the causal principle, both using hackneyed arguments, and neither in the least abashed by the magnitude of the undertaking. (I can exclude only Bergson from this criticism, with whom, however, this whole question is not an ethical but a metaphysical problem. His ideas, which in my opinion will not stand epistemological analysis, are of no significance for us.) Others distinguish two realms, in one of which determinism

holds, but not in the other. This line of thought (which was unfortunately taken by Kant) is, however, quite the most worthless (though Schopenhauer considered it to be Kant's most profound idea).

Fortunately, it is not necessary to lay claim to a final solution of the causal problem in order to say what is necessary in ethics concerning responsibility; there is required only an analysis of the concept, the careful determination of the meaning which is in fact joined to the words "responsibility" and "freedom" as these are actually used. If men had made clear to themselves the sense of those propositions, which we use in everyday life, that pseudo-argument which lies at the root of the pseudo-problem, and which recurs thousands of times within and outside of philosophical books, would never have arisen.

The argument runs as follows: "If determinism is true, if, that is, all events obey immutable laws, then my will too is always determined, by my innate character and my motives. Hence my decisions are necessary, not free. But if so, then I am not responsible for my acts, for I would be accountable for them only if I could do something about the way my decisions went; but I can do nothing about it, since they proceed with necessity from my character and the motives. And I have made neither, and have no power over them: the motives come from without, and my character is the necessary product of the innate tendencies and the external influences which have been effective during my lifetime. Thus determinism and moral responsibility are incompatible. Moral responsibility presupposes freedom, that is, exemption from causality."

This process of reasoning rests upon a whole series of confusions, just as the links of a chain hang together. We must show these confusions to be such, and thus destroy them.

2. Two Meanings of the Word "Law"

It all begins with an erroneous interpretation of the meaning of "law." In practice this is understood as a rule by which the state prescribes certain behavior to its citizens. These rules often contradict the natural desires of the citizens (for if they did not do so, there would be no reason for making them), and are in fact not followed by many of them; while others obey, but under compulsion. The state does in fact compel its citizens by imposing certain sanctions (punishments) which serve to bring their desires into harmony with the prescribed laws.

In natural science, on the other hand, the word "law" means something quite different. The natural law is not a prescription as to how something should behave, but a formula, a Ascription of how something does in fact behave. The two forms of "laws" have only this in common: both tend to be expressed in formulae. Otherwise they have absolutely nothing to do with one another, and it is very blameworthy that the same word has been used for two such different things; but even more so that philosophers have allowed themselves to be led into serious errors by this usage. Since natural laws are only descriptions of what happens, there can be in regard to them no talk of "compulsion." The laws of celestial mechanics do not prescribe to the planets how they have to move, as though the planets would actually like to move quite otherwise, and are only forced by these burdensome laws of Kepler to move in orderly paths; no, these laws do not in any way "compel" the planets, but express only what in fact planets actually do.

If we apply this to volition, we are enlightened at once, even before the other confusions are discovered. When we say that a man's will "obeys psychological laws," these are not civic laws, which compel him to make certain decisions, or dictate desires to him, which he would in fact prefer not to have. They are laws of nature, merely expressing which desires he actually has under

given conditions; they describe the nature of the will in the same manner as the astronomical laws describe the nature of planets. "Compulsion" occurs where man is prevented from realizing his natural desires. How could the rule according to which these natural desires arise itself be considered as "compulsion"?

3. Compulsion and Necessity

But this is the second confusion fo which the first leads almost inevitably: after conceiving the laws of nature, anthropomorphically, as order imposed nolens volens upon the events, one adds to them the concept of "necessity." This word, derived from "need," also comes to us from practice, and is used there in the sense of inescapable compulsion. To apply the word with this meaning to natural laws is of course senseless, for the presupposition of an opposing desire is lacking; and it is then confused with something altogether different, which is actually an attribute of natural laws. That is, universality. It is of the essence of natural laws to be universally valid, for only when we have found a rule which holds of events without exception do we call the rule a law of nature. Thus when we say "a natural law holds necessarily" this has but one legitimate meaning: "It holds in all cases where it is applicable." It is again very deplorable that the word "necessary" has been applied to natural laws (or, what amounts to the same thing, with reference to causality), for it is quite superfluous, since the expression "universally valid" is available. Universal validity is something altogether different from "compulsion"; these concepts belong to spheres so remote from each other that once insight into the error has been gained one can no longer conceive the possibility of a confusion.

The confusion of two concepts always carries with it the confusion of their contradictory opposites. The opposite of the universal validity of a formula, of the existence of a law, is the nonexistence of a law, indeterminism, acausality; while the opposite of compulsion is what in practice everyone calls "freedom." Here emerges the nonsense, trailing through centuries, that freedom means "exemption from the causal principle," or "not subject to the laws of nature." Hence it is believed necessary to vindicate indeterminism in order to save human freedom.

4. Freedom and Indeterminism

This is quite mistaken. Ethics has, so to speak, no moral interest in the purely theoretical question of "determinism or indeterminism?," but only a theoretical interest, namely: in so far as it seeks the laws of conduct, and can find them only to the extent that causality holds. But the question of whether man is morally free (that is, has that freedom which, as we shall show, is the presupposition of moral responsibility) is altogether different from the problem of determinism. Hume was especially clear on this point. He indicated the inadmissible confusion of the concepts of "indeterminism" and "freedom"; but he retained, inappropriately, the word "freedom" for both, calling the one freedom of "the will," the other, genuine kind, "freedom of conduct." He showed that morality is interested only in the latter, and that such freedom, in general, is unquestionably to be attributed to mankind. And this is quite correct. Freedom means the opposite of compulsion; a man is free if he does not act under compulsion, and he is compelled or lyifree when he is hindered from without in the realization of his natural desires. Hence he is unfree when he is locked up, or chained, or when someone forces him at the point of a gun to do what otherwise he would not do. This is quite clear, and everyone will admit that the everyday or legal notion of the lack of freedom is thus correctly interpreted, and that a man will be considered quite free and responsible if no such external compulsion is exerted upon him. There are certain cases which lie between these clearly

described ones, as, say, when someone acts under the influence of alcohol or a narcotic. In such cases we consider the man to be more or less unfree, and hold him less accountable, because we rightly view the influence of the drug as "external," even though it is found within the body; it prevents him from making decisions in the manner peculiar to his nature. If he takes the narcotic of his own will, we make him completely responsible for this act and transfer a part of the responsibility to the consequences, making, as it were, an average or mean condemnation of the whole. In the case also of a person who is mentally ill we do not consider him free with respect to those acts in which the disease expresses itself, because we view the illness as a disturbing factor which hinders the normal functioning of his natural tendencies. We make not him but his disease responsible.

Tepe-Pasajlar

A.J. Ayer, Language, Truth, and Logic (1946) / CHAPTER VI. CRITIQUE OF ETHICS AND THEOLOGY

A. J. Ayer · Kaynak · İdea

CHAPTER VI. CRITIQUE OF ETHICS AND THEOLOGY

Hamburg'da kitap okuyacak çocuk kalmadı. "Operasyon Gomorrah," ya da Avrupa'nın yaşadığı en korkunç hava bombardımanı. — Hamburg üzerine yapılan en ağır hava saldırısı 1943 Temmuzunun son haftası boyunca yer aldı. Bombardımanın yarattığı "feuersturm" ya da "ateş fırtınası" kenti neredeyse bütünüyle yeryüzünden sildi. Yaklaşık bir hafta boyunca 3.000 kadar uçaktan atılan 9.000 ton bomba arkada 42.600 ölü ve 37.000 yaralı bıraktı. (Hamburg güçlü liberal ve daha sonra sosyal-demokrat politikaları ile Anglofil bir kentti.)

İngilizler Londra'nın bombalanmasını haklı olarak barbarlık olarak gördüler. Hamburg'un, Dresden'in, Berlin'in ve daha başka 150 kadar Alman kentinin (Köln, Essen, Kassel, Paderborn, Aachen, Swinemünde gibi) yerle bir edilmesini barbarlık olarak görmediler. Stratejik bombardımanlar sonucunda 500.000 Alman sivili yaşamını yitirdi. Bu sayı Nagazaki'de yok edilenlerin sayısının on katıdır. Yirminci yüzyıl etiğinde, bunların hiç biri savaş suçları sayılmadı.

Stratejik bombardıman Winston Churchill tarafından buyruldu. Churchill olmasaydı, hiç kuşkusuz yeri başka bir Churchill tarafından doldurulacaktı. İngiltere'de yararlık "etiği"nin yandaşı politikacılar boldur, çünkü yararlık "etiği" moral değildir, moral olmayan bir "etik'tir. Hitler insanlık tarihinin en kötü insanları arasında yerini aldı. Churchill İngilizler tarafından şövalyelik sanı ile onurlandırıldı.

We find that ethical philosophy consists simply in saying that ethical concepts are pseudo-concepts and therefore unanalysable. The further task of describing the different feelings that the different ethical terms are used to express, and the different reactions that they customarily provoke, is a task for the psychologist. There cannot be such a thing as ethical science, if by ethical science one means the elaboration of a "true" system of morals. For we have seen that, as ethical judgements are mere expressions of feeling, there can be no way of determining the validity of any ethical system, and, indeed, no sense in asking whether any such system is true. All that one may legitimately enquire in this connection is, What are the moral habits of a given person or group of people, and what causes them to have precisely those habits and feelings? And this enquiry falls wholly within the scope of the existing social sciences.

It appears, then, that ethics, as a branch of knowledge, is nothing more than a department of psychology and sociology.

... one of the chief causes of moral behaviour is fear, both conscious and unconscious, of a god's displeasure, and fear of the enmity of society. And this, indeed, is the reason why moral precepts present themselves to some people as "categorical" commands.

Ahlak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Ahlak

Modern ahlak geleneksel ahlak ile karşıtlık içinde özgür ahlaktır. Geleneksel ahlak salt 'geldiği' için ahlaktır, sorgulanmayan, yetke üzerine, genel olarak dinin değil ama din-adamının, Katolik rahibin, Alevi dedenin vb. kişisel yetkesi üzerine dayalı dışsal ahlaktır. Duyunç özgürlüğünü tanıyan dinler halkın ahlaksal gelişiminin zeminidirler.

İnsan çirkin nihilistin sandığı gibi usdışı bir varlık değildir. Ussal olduğu için güvenilirdir, dışsal ahlakın ötesine geçebilir ve içsel ahlakını geliştirebilir, kötülüğünü yenebilir. Güvenilmezlik ahlaksızlık olarak henüz özgürlük bilincinden yoksun insanlığın eksikliğidir.

Ahlak İyi ve Kötü, Doğru ve Eğri kavramlarının alanıdır. Bu alanı Usun insan doğallığı ile, içgüdüsel ve itkisel eğilimler ile karşıtlığı, ve bilinçsizin alanından doğan dürtüler ile karşıtlığı belirler. Dizgesel olarak, Ahlaksal olan önceki soyut Hak alanını kendi içinde moment olarak kapsar, ve daha sonraki Törellik alanında benzer olarak kendisi içerilir, onun ahlaksal değerini belirler.

Üstbene yüklenen Duyunç işlevi Üstbenin kendisinin bilinçsiz olması olgusunu gözden kaçırır. Duyunç, tam tersine, üstbenin bilinçsiz dürtüleri ile de karşıtlık içinde duran içsel, öznel Özgürlüğün saltık saydamlık alanıdır. Bilinç üstbenin suçlayıcı, cezalandırıcı işlevinin bilincine ancak kendini kendi Duyuncunda türeli olarak yargılayarak varabilir.

Usun eğiliminin İyi ve Doğru olandan yana olması, İyi ve Doğru olanın ussal olması bağıntının dolaysız olmasından ötürü daha öte sorgulanamayacak bir noktadır: Duyunç a priori İyi ve Doğru olanın anlatımıdır, tıpkı Bilginin Gerçeklik ile ve Beğeninin Güzellik ile bağlı olması gibi.

Törellik alanı Ahlakın tikelliği ya da öznelliği ya da içselliği ile karşıtlık içinde evrensellik ve nesnellik alanıdır ve birer alışkanlık karakterini kazanmış ilişkilerin bir dizgesidir. Alışkanlık ölümdür, ya da sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmez. Törellik dünyası, bütününde alışkanlık ve gelenek varoluşu Duyuncun ussal sorgulaması altına düşürüldüğü zaman Tin dirilir, ve yeni bir törel varoluş biçimine yönelir.

Ahlak alanında İstenç kendini nesne alır. Burada soyut Hak alanında olduğu gibi kendini dolaysızca, bir bakıma yargısızca nesnelleştirmez, ama kendi üzerine düşünür, nesnel olan karşısında öznellik olarak davranır. (Bu bilincin sonlu alanının da belirlenimidir.) Ahlak alanı bu düzeye dek derin-düşüncenin alanıdır. Soyut Hak alanında istenç kendini dışsal bir Şey üzerindeki Mülkiyet olarak belirler, öyle tanınır ve ilişkisinde, Sözleşmede, bu belirlenim içinde, Mülkiyet olarak davranır. Sözleşmenin bozulması, Haksızlık, bu alanda çıkarsanabilecek en son belirlenimdir. İstenç dışsal dolaysızlığından kendi içine dönüşünü mantıksal olarak bu Haksızlık kavramında yapar. Bu momentte İstenç kendini nesne alır, ve belirlenimini özgürce ve saltık olarak kendi

içinden sağlar. Ahlak alanında İstenci İstenç belirler. Kendini Hak olanın saltık belirleyicisi olarak gören bu İstenç belirlenimi Duyunçtur.

Hegel istençler arasındaki bağıntının Ahlak alanında başladığını söyler, ve arkasından Sözleşme ilişkisinin İstençler değil ama Özençler üzerine temellendiğini ekler (§ 113). Gerçekte öyle görünür ki, Mülkiyet ilişkisi İstençler arasındaki ilişkiyi daha şimdiden kapsar ve İstencin tanınması Mülkiyet için saltık koşuldur. Ama gene de 'tanıma' moral imlemi olan bir ilişki değildir ve Mülkiyetin moral bir kategori olarak görülmesini sağlamaz.

Metaetik ve Ontoloji

Metaetik üzerine bkz. Internet Encyclopedia of Philosophie - Ethics - James Fieser

‘Metaetik’ törel ilkelerin 'öte'lerini, yerlerini, daha tam olarak ‘nereden geldiklerini’ ve 'anlamlarını' araştıran görgül bir inceleme dalıdır ('meta' öneki bu yüzdendir, ve buna göre bir 'meta-ahlak,' bir 'meta-tüze' de olmalı, aslında 'meta-herşey' olmalıdır). Gene de, metaetikte topolojik olarak görünen sorun gerçekte varlıkbilimsel doğada olduğunu gösterir: Etik belirlenimler var mıdır? Görgücülük ironiye yabancı olduğuna göre, ona bu soruda yatan görgücü bilgeliğin gerçekte eksiksiz bir budalalık olduğunu anımsatmak yerinde olur.

Varlık ile duyusal, özdeksel şeyler anlaşılırsa, etik belirlenimler hiç kuşkusuz yoktur. Varlık ile tinsel, düşünsel şeyler anlaşılırsa, törel belirlenimler hiç olmazsa insanların bilinçlerinde vardır. Ama metaetik her nasılsa bilincin Varlığını doğrular ve bu ilkelerin insan bilincinin dışında bir varoluşları olup olmadığını sorgular. Varlığı özdeksel ve tinsel olarak düşündüğü sürece yanıtı olumsuzdur. Varlık öylesine soyut bir kategoridir ki, onun özdeksel ya da tinsel olduğunu düşünmek gerekmez, çünkü özdeksel ve tinsel bir varlık yalnızca Varlık değil, Varlıktan çok daha fazlasıdır. Varlık soyuttur.

Özdeksel olduğu gibi tinsel 'varlık' da aslında Varlık değil ama Oluştur, çünkü özdeksel ve tinsel herşey varlığa olduğu gibi yokluğa da açıktır, varolması gibi yokolması da söz konusudur, ve oluşta olanın gerçekliği yitici, geçici olmasında yatar: Tüm şeyler, tüm özdeksel ve tinsel şeyler akıştadır. Buna karşı Varlık bütünüyle soyut, aslında en soyut kategoridir ve sözcüğün tam anlamıyla soyutlama ile birdir, kendisi dışında başka her belirlenimden soyutlanmıştır. Buna göre değişkenliği, yiticiliği, geçiciliği söz konusu olamaz, çünkü 'A = A'dır, değişmez, oluşmaz, ve kendisinden başka herşeyi dışlar. Varlık saltık soyutlama olarak geçiciliğin, değişkenliğin, yiticiliğin somutluğuna ulaşamaz. Buna karşı tüm görgül dünya oluş alanıdır ve değişken ve yiticidir. Bu anlamda İyi İdeasının, Güzel İdeasının, aslında tüm evrensellerin Varlıklarından söz etmek yalnızca ve yalnızca onları soyutlamalara, düşüncelere indirgemek demektir . Varlık büyütülecek bir kavram değildir.

Göreci bakış açısı yalnızca belirli ahlaksal ve törel tasarımları değil, ama evrensellerin kendilerini de toplumsal buluşlar ya da yaratılar olarak görür. Saltık bakış açısı ise evrensel moral ve etik belirlenimleri yaratılmamış, değişmeyen ilksiz sonsuz belirenimler olarak alır. Bu soyutlamalara değer yüklemek, onları tinselleştirmek söz konusu değildir.

Platon (ve daha sonraki ussalcılar) İdealar olarak bu nesnel belirlenimlerin tinsel olduklarını ileri sürmediler (üstelik örneğin Platon için 'Nous'un, Anlığın insan yetisi olarak İdeaları kavrama yeteneğinde olmasına karşın). Klasik Felsefenin kavramsal düzleminde, tinsel (manevi) olan insansal olandır, aşkın değil ama bilinçtedir, ve insanın kendisi gibi uzaysal ve zamansaldır. Buna göre, Logosun (ya da İdeanın) fiziksel olmadığı gibi tinsel de olmadığını, ve bu anlamda bir

soyutlama olduğunu düşündüler. Yine, bu belirlenimlerin nesnel olmaları onların fiziksel olmaları demek değildir, çünkü nesnel olan öznel olanla karşıtlık içinde belirlenir.

İstenç kendinde İyidir, çünkü Özgürdür

'Niçin ahlaklı olunsun?' Bu 'metaetik' bakış açısının sorularından biridir. Yalın yanıt insanın ussal olduğu için ahlaklı olma belirlenimini taşıdığıdır. Ahlaklı olmak Duyunçlu olmaktır, İyi ve Doğruyu onaylamaktır, ve Ahlak Duyuncun kendisinden başka bir zemini gerektirmez, çünkü Us Duyunç olarak özgürdür, belirlenimini kendinden alır, dışsal olarak değil. Yine o soru İstencin kötü ve eğri olanı yapabileceği anlamında ahlaklı olmamanın olanaklı olduğunu varsayar. Bu İstencin özgür olması ile çelişir, onun için Kötü olanı isteyebileceğini varsayar. Özgürlüğün İstenç olduğu düzeye dek, özgür olmayan kültür ahlaksal gelişim özgürlüğünden de yoksundur. Orada birey salt gelenek ve alışkanlık düzleminde düşüncesizce davranır. Görgül olarak düşünürsek, bir hırsızlık evrensel istenç için Kötü, ama tikel istenç için İyidir, ve içerdiği tüm yüksek riskler önemsenen bir İyilik uğruna göze alınır. Burada ahlaksızlık tikelin evrenseli tanımamasında yatar. Tikel İstenç henüz Evrensel istenç ile özdeş değildir, bir bakıma çocuksu bir hamlık durumundadır, büyümemiştir. Büyüdükçe kötü belirlenimlerini arkada bırakır. Birey eğilimlerini doğru görmeyebilir, ve gene de onlara yenik düşebilir. Bu İstencin kötü olduğunu değil, ama alışkanlık, dürtü, tutku vb. tarafından yenildiğini, kişinin özgürlüğünü yitirdiğini, tutkunun vb. kölesi olduğunu gösterir. İstenç yenik düşebilir. Ama bu İstencin kötü olması, tutkuya yenik düşmesidir. (Görgücülük insanın ussal İstenç değil ama tutkular vb. yoluyla eyleme belirlendiğini ileri sürer). İstenç insanın doğumuyla birlikte tam gelişimi içinde doğmaz, ve Duyunç olarak gelişir, olgunlaşır, büyür, ve pozitif tüzenin kendisi yasal sorunlarda Duyuncun olgunluğunu, erginliği dikkate alır. Bir kötülük doğrulanıyor ve yapılıyorsa, ve İstençli olarak yapılıyorsa, bu ancak onun ne olursa olsun herhangi bir zeminde iyi ve doğru olarak görülmesi ile olanaklıdır. İstenç kendinde İyidir, çünkü özgürdür. İstencin özsel özgürlüğü onun belirleniminde dışsal bir etmene bağlı olmasını olanaksızlaştırır. Ancak özgür insan bireydir ve sorumludur, çünkü eylemini ne alışkanlık, ne bilinçsiz dürtüler, ne töreler belirler. Eylem onun tikel İstencinin anlatımıdır. Yine, o soru bu biçimiyle ahlaklı olmanın ne demek olduğunun belirlendiğini varsayar, ama bu belirlenim görelidir. Bu düzeye dek sorunun 'Niçin ahlaksal olunsun?' biçimini taşıması gerekir, ki eylem söz konusu olduğunda insan her zaman ahlaksaldır, çünkü ancak iyi olduğunu bildiğini yapmak için özgürdür. Niçin ahlaklı olunsun sorusu Niçin özgür olunsun sorusu ile birdir.

"... özgürlük ilk kez İyide kendine erek olduğu zaman kendi için gerçektir" :: "... der Freiheit ... erst in ihrem Selbstzwecke im Guten sich wahrhaft ist. " (TzF, § 123 Ek.)

Ahlak ve Törellik

Ahlak İstencin kendine nesne olmasıdır. Bu nesnenin o denli de öznenin kendisi olması ahlaksal Özgürlüğün biçimidir ve İstenç bu kendi ile ilişki içinde Duyunçtur. Duyunç olarak İstenç kendi kendisini ister. İyi olan (İstencin nesnesi) o denli Doğru olandır (Duyuncun nesnesi). Duyunç kendinde İyi ve Doğru olanı isteme yetisidir. Doğru ve İyi olan yapılması gerekendir, yükümlülük, ödev, kategorik buyruk olan şeydir. Duyunç Özgürlüğü İyi ve Doğru olanın dışsal töre ya da yasa tarafından belirlenmesinin üstünde olmak demektir. Duyunç kendini saltık olarak her belirlenimin, giderek dinsel buyrukların da sorgulayıcısı olarak görme hakkını taşır. Ahlak alanının Törellik alanından başlıca ayrımı ikincide davranışı töreler belirlerken, birincide Eylemin Duyuncun kendi yargısı tarafından belirlenmesinde yatar. Duyuncun törel İstenci belirleme hakkı törel dünyayı sürekli bir gelişim dünyası yapan olanaktır. Sorun Özgürlüğün olmasıdır çünkü Özgürlüğün olması

Ahlakın olmasıdır. Törel pıhtılaşma Ahlakın ve Duyuncun ortadan kalkışıdır.

Ahlaksal Görecilik

Robinson Crusoe'nun ahlaksal ya da törel bir konumu yoktu, çünkü herşey ona göreydi. Mülkiyeti, ve bir yerli gelinceye dek Kölesi de yoktu. Ahlaksal bir sorunu, giderek Ahlakı ve Törelliği söz konusu olamazdı. Ahlaksal ve törel belirlenimler bireysel değildir, yalnızca benim tarafımdan, yalnızca tekil olarak doğrulanmaları anlamsızdır. İlişkili kavramlardır. 'Köle Ahlakı' (ya da Törelliği) gibi birşeyden söz etmek bile Kölenin Efendinin istencini kendi istenci olarak tanıdığını imler.(Bu durumda bir Köle Ahlakından söz etmemek daha doğrudur, çünkü Ahlak özgür İstence aittir, ve 'Köle İstenci' anlatımı kendi içinde çelişkilidir. Kölenin istenci Efendinin istencidir.) Moral Görecilik (örneğin Friedrich Nietzsche'nin yazılarında görüldüğü gibi) üst-insanın kendi ahlaksal belirlenimlerini yarattığını ve bu üst-belirlenimlerin kitlelerin köleye özgü değerler dizgesinden ayrı olduğunu düşünüyordu. Moral Görecilik saltık değer kavramını, insan olarak insan için evrensel değerleri yoksayar ve, yalnızca pozitif değerleri doğrular. Görecilik bakış açısı kendisinin evrensel ve nesnel olduğunu ileri sürmez. Bu nedenle görecidir. Böylece Nietzsche'ninkinden ayrı ama yine göreci olan bir bakış açısı moral ve etik değerlerin toplumsal olduğunu, kitleler tarafından belirlendiğini, başka toplumların ve kitlelerin eşit hakla başka değerler belirleyebileceğini ileri sürer. Aslında bu varolan çok-kültürlü durumun kendisidir, ve dilersek bu ön-evrensel kültüre postmodern kültür diyebiliriz. Ama Ahlakın ve Törelliğin evrenselliği doğrulanacak olursa, onu ulusun, toplumun, halkın, sınıfın evrenselliği ile sınırlamak ve insanlığın evrenselliğine genişletmemek için geçerli bir zemin kalmaz.

Virginia'da bir Köle açık arttırması. — Nietzsche'nin ‘Kölelik’ ve ‘Köle Ahlakı’ ile demek istediği şey bir eğretilemedir. ‘Üst-İnsan’ bir Köle Efendisi, ve Ast-İnsan zincire vurulu bir Köle değildir.

Evrensel soyuttur, belirlenimsizdir — soyut olarak İyi, soyut olarak Doğru. Belirli İyilere ve belirli Doğrulara gelince, bunlar görelidir, saltık olarak iyi ya da doğru olamazlar. Ve gene de görelilikleri, tikellikleri içinde evrenseldirler, şu ya da bu toplumun, ulusun vb. evrensel belirlenimleridirler. Evrensel 'herkes' demek değildir. Ussal olan demektir. Nietzsche'nin bakış açısı İstenci Hazza altgüdümlü sayan görgücülük durumunda olduğu gibi moral İstenci olanaksızlaştırmaz. Tam tersine, İstenç, Der Wille zur Macht olarak, düşüncelerinin eksenini oluşturur ve başka herşey onun çevresinde döner. Nietzsche de bir Ahlak, bir Moralität kurgular, bir değerler hiyerarşisi saptar. Erek ideal istençtir — en iyisi, en doğrusu, en üstünü. Üst-insan, Übermensch, kendini başkalarına dayatan İstenç, Efendilik istencidir. Ve bir Efendi olarak, her zaman Köleye bağımlıdır, onsuz kendisi olanaksızdır. Ama bu düzeye dek Evrensel İstenç ya da Evrensel bir Ahlak da olanaksızdır. Üst-insanın alt-insana, köle-insana saltık gereksinimi onun özgür olmadığını doğrular, çünkü kölede her zaman boyuneğmeyi ve başkaldırıyı, istencinin doğrulanmasını ve yadsınmasını, tanınmamayı, düşmanlığı, nefreti görür. Özgürlüğü bu saltık yabancılık karşısında sona erer. Nietzsche'nin zaman zaman İstenç kavramını içgüdüye indirgemesi, tüm dirimli örgenliklerde bulunduğunu, bilinçsiz olduğunu, ya da bilincin kendisini bir içgüdü biçimi olarak düşünmesi — bu ve benzeri noktalar kavramdan uzaklaşan simgeciliğine aittirler ve felsefi bir imlemleri yoktur.

Nietzsche / Sevinçli Bilim

Nietzsche / Die fröhliche Wissenschaft

116

116

Sürü içgüdüsü. — Nerede ahlaksal birşey ile karşılaşsak, orada insan itkilerinin ve eylemlerinin bir değerlendirmesini ve sıralamasını buluruz. Bu değerlendirmeler ve sıralamalar her zaman bir topluluğun ve sürünün gereksinimlerinin anlatımlarıdır: onun için en hayırlısı olan — ve ikincisi ve üçüncüsü — tüm bireylerin değeri için en yüksek ölçün olarak da görülür. Ahlak ile bireyler sürünün bir işlevi olmaya ve kendilerine yalnızca bir işlev olarak değer vermeye eğitilirler. Bir topluluğun sakınımı için koşullar bir başka topluluğunkilerden çok ayrı olduğu için, çok ayrı ahlaklar vardı; ve sürülerde ve topluluklarda, devletlerde ve toplumlarda henüz yaklaşmakta olan özsel değişimler göz önünde tutulduğunda, daha da değişik ahlakların olacağını öngörebiliriz. Ahlak bireydeki sürü-içgüdüsüdür.

(1844-1900)

Heerden-Instinct. — Wo wir eine Moral antreffen, da finden wir eine Abschätzung und Rangordnung der menschlichen Triebe und Handlungen. Diese Schätzungen und Rangordnungen sind immer der Ausdruck der Bedürfnisse einer Gemeinde und Heerde: Das, was ihr am ersten frommt — und am zweiten und dritten —, das ist auch der oberste Maassstab für den Werth aller Einzelnen. Mit der Moral wird der Einzelne angeleitet, Function der Heerde zu sein und nur als Function sich Werth zuzuschreiben. Da die Bedingungen der Erhaltung einer Gemeinde sehr verschieden von denen einer anderen Gemeinde gewesen sind, so gab es sehr verschiedene Moralen; und in Hinsicht auf noch bevorstehende wesentliche Umgestaltungen der Heerden und Gemeinden, Staaten und Gesellschaften kann man prophezeien, dass es noch sehr abweichende Moralen geben wird. Moralität ist Heerden-Instinct im Einzelnen.

Kaynak: Project Gutenberg-DE

Görgücülüğün Bakış Açısı: İstenç her zaman Tütkuların Kölesidir ve ahlaksal belirlenimler Ustan değil, Duygulardan doğarlar.

David Hume Ahlakı genel olarak sağduyu tarafından bile kabul edilenden daha başka temeller üzerine, Haz ve Acı duyguları üzerine dayandırır. "Us tutkuların kölesidir ve kölesi olması gerekir" :: "reason is, and ought to be, the slave of the passions," ilkesi temelinde İstençten söz etmenin gereği kalmaz, çünkü her zaman yenik düşen bir yeti olarak insanın moral belirleniminde varlığı ve yokluğu birdir, etkisizdir. Duyguların tekil, bireysel, değişken olmaları ölçüsünde, bu bakış açısı zorunlu olarak evrensel olan Ahlaka ilgisiz, ama ussal bakış açısından Ahlaksız olacaktır, çünkü usun belirlenimlerinin boşalan yerini duygusal-dürtüsel belirlenimler dolduracaktır. Bu yüzden David Hume'u insan varoluşunun Ahlaksızlık olduğunu çıkarsayan bir düşünür olarak görmemek için, ne dediğini olmaktan çok ne demek istediğini düşünerek okumak gelenekseldir. Gerçekten de Hume'un İngiltere'deki ilk eleştirmenleri kuramını tehlikeli buldular ve ahlakın temellerini zayıflatma riskini yarattığını düşündüler. David Hume yalnız başına değildi ve ekonomik ve politik olarak nüfuzlu bir İngiliz Görgücüleri kümesine aitti. Yararcılığın işleyim devrimi ve tecim özgürlüğü önündeki moral engelleri kaldırmayı önemli ölçüde başarmış olduğu düşünülebilir. Evrensel bir Ahlak kuramı o günlerde neredeyse hiçbir moral sınır tanımadan yükselen İngiliz burjuvazisi için saltık olarak engelleyici olacaktı. Gene de Görgücülüğün Ahlaksal durumu altüst edeceği endişesinin kendisi ahlaksal belirlenimlerin nesnellik ve evrenselliklerinin tanınmamasından doğar. Ahlaksal belirlenimlerin nesnelliği varsayıldığında, bireylerin böyle belirlenimler türetmesi ya da insan ahlaksal doğasına yeni bir yapı vermesi söz konusu değildir. Kavramın nesnelliğini yadsıyan bakış açısı Devletin, ulusların, giderek törel, türel, estetik belirlenimlerin bile bireylerin görüşleri ya da kuramları tarafından yaratıldığı ve belirlendiğini

düşünmeye yönelir. Bu tür komplo kuramları her zaman usun ve insanın evrensel doğası konusundaki bilgisizlik üzerine dayanırlar. Buna karşı, Ahlakın nesnelliği ve evrenselliği doğrulandığında, bundan moral nihilizmin düşünürlerin düşüncelerinin sonucu olduğu değil, tersine bu düşüncelerin kendilerinin modernizme eşlik eden moral nihilizme anlatım verdikler sonucu çıkar. Bu bağıntıda, görgücü yararcılık etiği işleyim devrimi, üzerinde güneşin batmadığı imparatorluk, liberalizm gibi süreçlerin gereksindiği moral aklamayı sağladı. David Hume eğilimler ve istenç, tutkular ve us, duygular ve düşünce arasındaki karşıtlık tarafından belirlenen moral sorunu genellikle kabul edilenden başka türlü türetir: Görgücü (deneyimci) bakış açısından, ahlaksal olmak Haz ya da Acı ilkesine göre belirlenir, ve Haz vereni istemek ahlaklı olmaktır. Hume Hazzı bir tür ahlaksal duygu olarak anlar. Buna karşı, örneğin Immanuel Kant salt eğilimden, alışkanlıktan, duygudan yapılan bir eylemin hiçbir moral değerinin olmadığını düşünür. Moral değer ancak eylem Ödev uğruna yapılırsa, yalnızca ve yalnızca Duyunç tarafından belirlenirse söz konusudur. David Hume Ahlakı deneyim ilkesi üzerine, ve bu durumda duyu-algısı değil ama iç duygular üzerine dayandırır. Gerçekten de insanlar bir suçlunun cezalandırılması gerektiğini duyumsarlar ve bu duygu başkaları tarafından evrensel olarak da duyulabilir. Ama duyguların göreli olduğunu Hume'un kendisi de kabul eder. Bir kültürde ahlaksız olan şey bir başkasında erdem olarak görülebilir. Bu yüzden, eğer gerçeklik deneyim üzerine dayanacaksa, evrensellik ve nesnellik başka bir yerden, Usun kendisinden geliyor olmalıdır. Kant'ın Hume'u eleştirisi bu noktadan başlar ve bir moral çözümleme yapmaktan çok bir bakıma Hume'un etkisini nötralize etmek istercesine bir moral öğütler öğretisi üretir. Hume'un nedenselliğin, neden etki bağıntısının bir zorunluk bağıntısı olmadığını, bir alışkanlık yapısı olduğu görüşü nesnel olarak olmasa da öznel olarak Doğayı bir olasılıklar kaosuna indirger. Evrik olarak, İstenci tutkuların kölesi sayan görüşü Törellik dünyasını bir özgürlük dünyası olmaktan çıkarıp bir zorunluk, bir kölelik dünyasına indirger. Hume Doğaya tanımadığı determinizmi Ahlak alanına tanır. Kant Doğaya görüngüsel bir determizm, Ahlak alanına ise numenal bir özgürlük tanır.

Duyunç ve Ahlak

Ussalcılığın bakış açısından, Duyunç doğruyu ve eğriyi belirleme yetisidir, bir yeti olarak, salt belirlenimsiz bir gizillik olarak doğuştandır, a prioridir. Her kavram gibi, belirliliğini yaşamda kazanır. Soyut, belirlenimsiz evrensellikten belirlenime, tikelliğe geçiş deneyim sürecinin kendisidir. İnsan iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi ayırdetme yetisi ile doğar, neyin iyi ve neyin kötü, neyin doğru ve neyin yanlış olduğunun görgül bir bilgisi ile değil. Neyin iyi ve neyin doğru olduğunu belirleme süreci aynı zamanda insanın moral olarak büyüme, olgunlaşma, gelişme sürecidir. Gelişme kavramının kendisi süreçte görülen değişkenliğin ve türülülüğün moral göreciliğe götürmek zorunda olmadığını, bir sürecinin ilerleyen evreleri olarak görülmesi gerektiğini anlatır. İnsanlık da tarihsel olarak olgunlaşır, tıpkı bir çocuğun kendi duyuncu ve istenci ile bağımsız birey olarak varolma noktasına doğru büyümesi, erginlik yaşına ulaşarak bir Kişi olması gibi.

İngiliz görgücülüğü ahlakı bir Duygu sorunu olarak görür, bir Us ya da Düşünce sorunu olarak değil. Bu düzeye dek, böyle bir kuramın kendisi onu üreten duyuncun gelişme evresine karşılık düşer. Bu bakış açısına göre, Doğruluğu, İyiliği yalnızca duyumsarız, ve bu Duyguya göre davranırız. Gerçekte, Duygunun kavramsal olarak ayırdedici yanı tekilliğidir, evrenselliği dışlamasıdır: Duygum özneldir, benim içindir, benimle ilişkilidir. Tartışma götürmez.

Görgücülük tutkuların, dürtüleri, isteklerin, genel olarak haz ve acı duygusunun moral sorumluluğun temeli olduğunu düşünür. Moral bir durumda uyanan duyguyu eylem güdüsü olarak görür. Ve bu yüzden moral davranışın özgürlükten değil ama zorunluktan geldiğini düşünür.

David Hume / İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme

David Hume / A Treatise of Human Nature

Ne de bu uslamlama yalnızca ahlakın bilimin nesneleri olan ilişkilerden oluşmadığını tanıtlamakla kalmaz; ama eğer yoklanırsa, eşit pekinlikle anlak tarafından keşfedilebilecek herhangi bir olgudan oluşmadığı çıkacaktır. Bu uslamlamamızın ikinci bölümüdür; ve eğer açık kılınabilirse, ahlakın bir us nesnesi olmadığı vargısını çıkarabiliriz. ... Kötü olduğu kabul edilen herhangi bir eylemi alın: Örneğin kasıtlı cinayet. Onu tüm bakımlardan yoklayın ve kötülük dediğiniz o olguyu, ya da olgusal varoluşu bulup bulamayacağınıza bakın. Onu hangi yolda alırsanız alın, yalnızca belli tutkular, güdüler, istekler ve düşünceler bulacaksınız. Durumda başka hiçbir olgu yoktur. Nesneyi irdelediğiniz sürece, kötülük sizden bütünüyle kaçar. Onu hiçbir zaman bulamazsınız, ta ki düşüncenizi kendi göğsünüze çevirinceye ve bu eyleme karşı sizde doğan bir yergi duygusu buluncaya dek. Burada bir olgu vardır, ama duygu nesnesidir, us nesnesi değil. Sizde yatar, nesnede değil. Öyle ki, herhangi bir eylemin ya da karakterin kötü olduğunu bildirdiğiniz zaman, demek istediğiniz şey doğanızın yapısından ötürü onun düşünülmesinden doğan bir kınama duygudan ya da histen başka birşey değildi.

David Hume
(1711-11776)

Nor does this reasoning only prove, that morality consists not in any relations, that are the objects of science; but if examin'd, will prove with equal certainty, that it consists not in any matter of fact, which can be discover'd by the understanding. This is the second part of our argument; and if it can be made evident, we may conclude, that morality is not an object of reason.... Take any action allow'd to be vicious: Wilful murder, for instance. Examine it in all lights, and see if you can find that matter of fact, or real existence, which you call vice. In which-ever way you take it, you find only certain passions, motives, volitions and thoughts. There is no other matter of fact in the case. The vice entirely escapes you, as long as you consider the object. You never can find it, till you turn your reflexion into your own breast, and find a sentiment of disapprobation, which arises in you, towards this action. Here is a matter of fact; but 'tis the object of feeling, not of reason. It lies in youself, not in the object. So that when you pronounce any action or character to be vicious, you mean nothing, but that from the constitution of your nature you have a feeling or sentiment of blame from the contemplation of it.

John Locke / İnsan Anlağı Üzerine Bir Deneme

John Locke / An Essay Concerning Human Understanding

Bölüm XIX
Haz ve Acı Kipleri Üzerine

2. İyi ve kötü , ne. O zaman şeyler ancak haz ve acı ile ilişki içinde iyi ya da kötüdürler. Bizde hazzı yaratmaya ya da arttırmaya ya da acıyı azaltmaya yatkın olana iyi deriz; ya da bunun dışında bize başka herhangi bir iyinin iyeliğini ya da herhangi bir kötülüğün yokluğunu sağlayan ya da bunu sürdürene. Ve, tersine, bizde herhangi bir acıyı üretme ya da arttırma, ya da bizi herhangi bir iyilikten yoksun bırakma yatkınlığında olana kötü deriz.

John Locke
(1632-1704)

Chapter XX

Of Modes of Pleasure and Pain

2. Good and evil, what. Things then are good or evil, only inreference to pleasure or pain. That we call good, which is apt to cause or increase pleasure, or diminish pain in us; or else to procure or preserve us the possession of any other good or absence of any evil. And, on the contrary, we name that evil which is apt to produce or increase any pain, or diminish any pleasure in us: or else to procure us any evil, or deprive us of any good.

Kaynak: Classics of Philosophy

Bentham / Ahlak ve Yasamanın İlkelerine Giriş

Bentham / Introduction to the Principles of Morals and Legislation (1789)

Bölüm 1

I., Doğa insanı iki egemen efendinin yönetimi altına koymuştur: Haz ve acı. Ne yapmamız gerektiğini göstermek olduğu gibi ne yapacağımızı belirlemek de yalnızca onlara düşer. Bir yanda doğrunun ve eğrinin ölçünü, öte yanda nedenler ve etkiler zinciri onların tahtlarına bağlanmıştır. Yaptığımız herşeyde, söylediğimiz herşeyde, düşündüğümüz herşeyde bizi onlar yönetir: boyunegmekten kurtulmak için gösterebileceğimiz her çaba onu tanıtlamaktan ve doğrulamaktan başka bir işe yaramayacaktır.

[Bu temel hedonizm (hazcılık) ile ilgili olarak, doğal, ussal bir öz-çıkar — ruhbilimsel bir egoizm — sergileyen bir birey görüşü vardır. "Bentham'ın Felsefesi Üzerine Gözlemler"nide (1833), Mill Bentham'ın Düzmeceler Kitabı'ndan (Londra: Hunt, 1824, ss. 392-3)) alıntı yapar: "[H]er insan göğsünde ... kendini kayıran çıkar toplumsal çıkar üzerinde başattır; her insanın kendi bireysel çıkarı birarada alındaklarında tüm başka insanların çıklarının üzerinde [başattır]."

Jeremy Bentham
(1748-1832)

Chapter 1

I. Nature has placed mankind under the governance of two sovereign masters, pain and pleasure. It is for them alone to point out what we ought to do, as well as to determine what we shall do. On the one hand the standard of right and wrong, on the other the chain of causes and effects, are fastened to their throne. They govern us in all we do, in all we say, in all we think: every effort we can make to throw off our subjection, will serve but to demonstrate and confirm it.

Kaynak: A Bentham Hypertext

[Related to this fundamental hedonism is a view of the individual as exhibiting a natural, rational self-interest--a psychological egoism. In his "Remarks on Bentham's Philosophy" (1833), Mill cites Bentham's The Book of Fallacies (London: Hunt, 1824, pp. 392-3) that "[i]n every human breast...self-regarding interest is predominant over social interest; each person's own individual interest over the interests of all other persons taken together."]

Kaynak: The Internet Encyclopedia of Philosophy

Ahlak ve Duyunç ancak Özgür bireye aittir

Ahlak ancak Özgürlük içinde gelişir, çünkü Ahlak birinin kendi Duyuncunu taşıdığını varsayar. Bu

düzeye dek Kölenin Ahlakından söz edemeyiz, çünkü duyuncu Efendiye aittir, onun tarafından belirlenir. Efendinin doğrusu ve eğrisi Kölenin doğrusu ve eğrisidir. İnsan Duyunç yetisi ile doğar, belirli, bu yüzden göreli Duyunç ya da Törellik ilkeleri ile değil. Birey bu ilkeleri öğrenmelidir. Bunun için özgür olması, istencinde ve duyuncunda kendisi olması gerekir. Buna göre, özgür olmayan birey Doğruyu ve Eğriyi ayırdetmeyi öğrenemez, çünkü Duyunç onu uygulayarak gelişir. Moral belirlenimlerini yalnızca dışsal yetkelerden almak özgür olmamaktır, ve kendi Ahlakından yoksun olmaktır. Dinsel, politik yetke altında kalan bireyler hiç kuşkusuz o dinselliğin, politik tinin ahlaklı olduğu ölçüde ahlaklıdırlar. Din moral belirlenimler kapsadığı düzeye dek halkın Duyuncudur. Gene de bu tanrısal yetke Duyuncun saltık özgürlüğü ile bağdaşmaz ve bir boyuneğme, bir teslim olmadır. Böyle bireylerde Ahlak dinsel İnanç ile birdir ve dinsel İnanç yittiği zaman ahlaksal belirlenimleri de yanında götürür.

Ahlak ve Törellik

İnsan ister. Bu Hegel'in dizgesinde adlandırması ile soyut Hak alanıdır. Ve insan istediği üzerine onun doğruluğu ve eğriliği açısından düşünür, istencinin kendisini nesne alır. Bu Duyunç ya da Ahlak alanıdır. Ahlak hiç kuşkusuz Törellik alanında bir kıpı olarak, ortadan kaldırılmış olarak kapsanır. Ama Törellik ve Ahlaksallık, Töreye uygunluk ve Ahlaka uygunluk açıktır ki bir ve aynı değildir. Törellik doğruluğu üzerine daha şimdiden karar verilmiş, duyunç tarafından onaylanmış davranış belirlenimini anlatır ve ilkede sorgulanmaması, bir alışkanlık olarak, ikinci bir doğa olarak yaşanması gerekendir. Sorgulanır sorgulanmaz Törellik olmaya son verir, çünkü temeli olan saflığı ve Duyunç onayını yitirir. Yasa için de aynı şey geçerlidir. İlkede karşı çıkılamazdır. Ama gene de her iki alan da Duyuncun saltık mahkemesi önünde sorgulanmaya açıktır. Ahlakta Kişinin yerini Öznenin alması ve öznellik belirleniminin öne çıkması soyut Hak ve Törellik alanları ile ilişki içinde belirlenir. Birincisi karşısında Ahlak alanı özgürlüğü imler, çünkü duyunç ilk dolaysız Hak belirleniminin üzerindedir, onu özgürce yargılar. Törellik alanı karşısında Ahlak alanı nesnellik karşısındaki öznellik gibidir, ve zorunluk karşısında olumsallığı imler. Ahlaksal yargı şöyle ya da böyle olabilir.

Duyunç

Duyunç İyiyi ve Kötüyü ayırdetme yetisidir, bilgidir, tanrısaldır. Musa Duyuncu yalnızca duygu olarak değil, ama bilgi olarak görür.

"Düşüş" miti insanın suçsuzluk durumunu yitirmesini anlatır. Genesis'e (Yaratılış) göre (2:4, Adem ve Havva; 3:1-24, İnsanın Günahı), Adem ve Havva Tanrı tarafından topraktan kendi imgesinde yaratılan ve kendilerine yaşam soluğu verilen ilk erkek ve kadın olarak Cennet Bahçesine yerleştirilirler. Orada yemeleri yasaklanan tek ağaç İyi ve Kötü Bilgi Ağacıdır. Ama yılanı dinleyen Havva "bilgi kazanmak için" bu ağacın meyvasını koparıp yer ve sonra Adem'e de sunar. Suçsuzluk durumu İyinin ve Kötünün bilgisinin yokluğu ile belirlenir. Ama insan kendi kavramını gerçekleştirmeli, bilmelidir. Böylece yalnızca suçlu değil ama "Tanrı gibi olmak" zorundadır. Musa'nın mitinde bu tanrısal Eylemi yerine getiren, "bilgi kazanmak için" davranan Erkek değil ama Kadındır.

Suç işleyebilmek Duyunçlu olmak, İyiyi ve Kötüyü ayırdedebilmek, böylece kendi kendisi tarafından eyleminden sorumlu tutulabilmektir. İnsan Doğadan, hayvanlıktan ilk Eylemi yoluyla, Duyuncunda uyanarak ayrılır ve Kültür dünyasına, Tarihe, Gelişme Sürecine girer. Bu düzeye dek "bilgi kazanmak" Suç işlemek değil, ama Özgürlük Yoluna girmektir. Bu büyük Mit hiç kuşkusuz boş bir imgelemin ürünü değil, ama insanın en büyük sorularına ilk yanıtları kendi imgesel tarzlarında

vermeye başlayan Sümer Mitlerinden türeyen bir tür bilgeliktir. Gene de Mitlerde usdışı yan hiçbir zaman eksik olmaz, ve bu açıdan sık sık çılgınca çağrışımlar yoluyla üretilen düşlere benzerler. (Açılan sayfada 'hawwa' sözcüğü ile arama yapılabilir.)

İncil: Genesis 3:5: "Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız."

Ahlak alanı bir dolaylılık ya da ilişki alanıdır, ve genel olarak istencin istenç ile ilişkisidir. Duyunç a priori — ya da Kavramı gereği — doğru ve iyi olanı onaylar, çünkü Duyunçtur. "Kötü duyunç," "kötü istenç" gibi anlatımlar semantik olarak olanaklı olsalar da mantıksal olarak geçersizdirler. İnsanın kendi için kötü olanı istemesi, kendinde eğri olanı doğru bulması kavramsal olarak olanaksızdır.

Duyunç özgürdür. Kendini kendi içinden belirler ve bu kendini dürtü, itki, içgüdü, eğilim dediğimiz ve bilince açık olan etmenler ile karşıtlık içinde belirlemesi demektir. Duyunç böylece ahlaksal İyiyi, Doğruyu, ödevi, haklı olanı vb. isteme yetisidir. Duyunç ve moral İyi arasındaki bu bağıntı — logos — onun Özgürlüğünden türer. Duyunç a priori İyidir.

Benzer olarak, Duyunç özgür olmadıkça Duyunç değildir. Doğruya ve Eğriye kendi içinden karar vermek için özgür olmayan bir Duyunç — böyle bir Duyunç duyunç kavramına aykırıdır. Bu bağıntılarda ussal yan Duyuncun İyiyi doğrulama yanı ve İstencin Özgürlük ile ayrılmaz birliğidir. İstenç ve Duyunç gelişirler. Homo sapiens yetiler ile doğar, ve yeti güçtür, ama gizil-güçtür. Yeti kavramının kendisi gelişmeyi, açınmayı, büyümeyi kapsar. İnsan kötülüğü bu düzeye dek Duyuncun ve İstencin gelişmemişliğinin, ilkelliğinin sonucudur. Gerçekte, İstencin tutkulara, eğilimlere, içgüdülere, kısaca insanda doğal olana yenik düşmesi dediğimiz şey İstenç ve Duyunç kültürünün, eğitiminin, olgunlaşmasının eksikliğidir. Ahlak gelişir, ve bu düzeye dek Yozlaşma ya da Bozulma gerçekte yalnızca insan doğasının kendinde henüz gelişmemiş olduğunun belirtisidir.

Kant

Kant Ahlak alanını kuramsal Us ile karşıtlık içinde gördüğü Kılgısal Usun alanı olarak ele alır. İstencin doğasını ve ilkesini araştırır.

Kuramsal Us için nesne ancak verili olabilirken, buna karşı kılgısal Us kendi içinde saltık olarak özgürdür ve nesnesini kendisi belirler. Tıpkı kuramsal Usun a priori belirlenimlerinin olması gibi, kılgısal Us da ahlaksal yasayı genel olarak a priori ilkesi olarak alır. Kılgısal Us kendisini kendisi belirler. Bu Duyunç işlevidir, özgürlük üzerine dayanır ya da daha doğrusu kendisi özgürlüğün ortaya koyulmasıdır. Kant istenci bir nedensellik türü olarak görür ve ilkesini "das Gesetz der Kausalität aus Freiheit" :: "özgürlükten nedensellik yasası" olarak belirtir. ('Kılgısal Usun Eleştirisi." örneğin, s. 25).

Kant kılgısal felsefede istencin belirlenim zeminleri olarak buyrumlar, düzgüler, yönergeler ve yasalar dediği şeyleri saptamakla ilgilenir. Bu düzeye dek Etik kuramı normatiftir ve değer ölçünleri belirlemeyi hedefler. Felsefenin görevini istencin belirlenimlerini çözümlemek ya da çıkarsamak olarak görmekten çok, bunları öznenin davranışını belirlemeleri açısından ele alır ve böylece bir ahlak felsefesi olmaktan çok bir törellik öğretisine doğru öğütler üretmeye çabalar.

Yine, istenci belirleyen "alt istek yetisinden" söz eder ve bununla anlaşılan şey genel olarak eğilimler, tam olarak İstencin kavramında bulunmayan doğal-dürtüsel etmenlerdir (ve böylece karşı çıktığı David Hume'un duygusalcılığı gibi birşeye yönelir).

İstek İstenç ile bir değildir, çünkü istek düşünce ile dolaylı değildir. Hiç kuşkusuz istek bilinçtedir, onu düşünürüz, ve zaman zaman onu yenme 'isteğinden' de söz ederiz. İstek duyunçtan ya da herhangi bir düşünme ediminden doğmadığı, kendisi isteğimize bağlı olmadığı için istektir. İstediğimizi isteyemeyiz. Buna karşı istenci eğilimlerden, isteklerden vb. ayıran şey onun özel olarak ve özsel olarak düşünce ile birlikte olması ve bu tür eğilimlere karşıt ve onlara egemen olabilmesidir. Bir mülkiyet bile mükiyet olarak değil ama Şey olarak istek nesnesidir. Kant bir yandan kılgısal usun özgür olduğunu ileri sürerken, öte yandan onu alt istek yetileri dediği şey tarafından belirlenmeye bırakır. Hiç kuşkusuz insan mutluluğu Kant'ın alt istek yetilerinin hedefi dediği şeyi isteyebilir. Ama bu istek zorunlu olarak İstenç ile çelişki içinde değildir. İstenç ile uyum içinde, e.d. doğru olabilir.

Kant yalnızca İstek ve İstenç yetilerini ayırdetmemekle kalmaz, ama İstencin eğilimle, dürtüler vb. tarafından belirlendiğini de ileri sürer. Ve gene de İstencin özgür olduğundan, kendini kendi içinden belirlemesinden söz eder. Bu tutarsızlığı Kılgısal Usu Eleştirisinin daha başında gösterir ve özgür olmayan bir istenç varmış gibi yazar: "Öyleyse ona ancak düzgünün salt yasamacı biçiminin yasa olarak hizmet edebileceği bir istenç bir özgür istençtir" :: "Also [52] ist ein Wille, dem die bloße gesetzgebende Form der Maxime allein zum Gesetze dienen kann, ein freier Wille " (KUE, s. 42). Bütün ahlak felsefesi ya da kılgısal usun eleştirisi böyle bir temel üzerine kuruludur. Ödevin bir esrime noktasına varan yüceltilmesi onun imlediği özgürlüğün kazanılmasının güçlüğüne bağlıdır, çünkü bu öncülün anlamı kılgısal Usun ya da İstencin kendi içinde almaşık seçeneğe de izin verebilmesi ve Usun doğru olandan, ödevden yana dönmesinin bir bakıma kendine karşın başarmak zorunda olmasıdır. Gerçekte duyunç her zaman ödevden yanadır. Eğer insan ödevini çiğnerse, bunun anlamı onun duyuncunu çiğnemiş olmasıdır. Moral sorun Us (İstenç olarak Us) ve Eğilim, Ödev ve Çıkar arasındadır.

Kant / Kılgısal Usun Eleştirisi

Kant / Kritik der praktischen Vernunft (1788)

§ 3. TEOREM II

§ 3. LEHRSATZ II

NOT I

... Kişisel mutluluk ilkesi, onda anlak ve us ne denli kullanılmış olursa olsun, gene de kendi içinde istenç için alt istek yetilerine özgü olanlardan başka hiçbir belirlenim zemini kapsayamaz; ve öyleyse ya hiç {üst} istek yetisi yoktur, ya da arı us yalnızca kendi başına kılgısal olmalıdır, e.d. herhangi bir duygu varsayılmaksızın , dolayısıyla istek yetisinin özdeği olan ve her zaman ilkelerin görgül bir koşulu olan hoşun ya da nahoşun tasarımları olmaksızın istenci kılgısal kuralın salt biçimi yoluyla belirleyebilmelidir. Ancak us istenci kendi başına belirleyebildiği zamandır ki, (eğilimin hizmetinde değilken,) gerçek bir üst istek yetisidir ve patolojik olarak belirlenebilir olan ona altgüdümlü olur.

ANMERKUNG I

... Das Prinzip der eigenen Glückseligkeit, so viel Verstand und Vernunft bei ihm auch gebraucht werden mag, würde doch für den Willen keine anderen Bestimmungsgründe, als die dem unteren Begehrungsvermögen angemessen sind, in sich fassen, und es gibt also entweder gar kein oberes Begehrungsvermögen, oder reine Vernunft muß für sich allein praktisch sein, d.i. ohne Voraussetzung irgend eines Gefühls, mithin ohne Vorstellungen des Angenehmen oder

Unangenehmen, als der Materie des Begehrungsvermögens, die jederzeit eine empirische Bedingung der Prinzipien ist, durch die bloße Form der praktischen Regel [45] den Willen bestimmen können. Alsdann allein ist Vernunft nur, so fern sie für sich selbst den Willen bestimmt, (nicht im Dienste der Neigungen ist,) ein wahres oberes Begehrungsvermögen, dem das pathologisch bestimmbare untergeordnet ist.

Kaynak Project Gutenberg-DE

Eylem Duyunç kavramını içerir, çünkü özgürdür. Ancak özgür İstenç eylemde bulunabilir

İstencin tarihsel gelişiminin bütün bir ereği bireyin dışsal yetkeden özgürleşmesidir. Kölelik, serflik, kulluk — tümü de bireyin birey olarak, İstenç olarak, özgür olarak varolmadığı bilinç biçimleridir. Burada özsel olan nokta Tinin bu gelişim aşamasında bilincin genel olarak böyle biçimlenmiş olmasıdır: Efendi bilincinin bir yanda, köle bilincinin bir başka yanda analitik olarak bulunmaları söz konusu değildir. Diyalektik olarak ikisi bir ve aynı bilinçtir, ve Köle olan yan, boyun eğen yan Efendinin de bilincini taşır, ve Efendi olan yan, boyun eğdiren yan Kölenin de bilincini taşır. Kölede davranan Efendidir, ve Efendinin davranışı Köle tarafından yerine getirilir. Efendi kendi istenci ile davranan yandır, ve Köle Efendinin bu özgürlüğünün bilincini taşır, ama o bilinci yalnızca Efendi için taşır.

Köle özgürlüğün kendi için de geçerli olabileceğinin bilincinden yoksundur. Bu bilinci kazanır kazanmaz köle olmaya son verir. Ve Efendi Kölenin kendinde özgür olduğunun bilincini taşımaz. Bu bilinci kazanır kazanmaz Efendi olmaya son verir. Kölelik yalnızca Kölenin bilincinin değişimiyle ortadan kalkmaz. Bu değişimin öteki yanı Efendinin de kendini Efendi olarak görmeye son vermesidir.

Özgürlük bilincinin gelişimi tarihsel bir süreçtir ve bireyin kendinin Efendisi olduğunu kavraması onu kuşatan bütün bir kültürel dokunun baştan sona değişimini gerektirir. İstenç özgürlüğü bu gerçek ve tam anlamda henüz dünyanın ancak çok küçük bir bölümünde edimselleşmiştir. Milyarlar özgür olduklarının, bireyler olduklarının bilincinden yoksundurlar.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 113

§ 113

İstencin öznel ya da ahlaksal olarak anlatımı ya da dışlaşması Eylemdir. Eylem şu belirtilen belirlenimleri kapsar: (a) Dışsallığı içinde benim tarafımdan benimki olarak bilinmek, (b) bir Gerek olarak Kavram ile ve (g) başkalarının istençleri ile özsel bağıntı olmak.

Ancak ahlaksal istencin anlatımı Eylemdir. İstencin biçimsel hak alanında kendine verdiği belirli-varlık dolaysız bir Şeydedir, kendisi dolaysızdır ve kendi için ilkin Kavram ile hiçbir belirtik bağıntı taşımaz. Kavram bu aşamada henüz öznel istence karşı ya da ondan ayırdedilmiş değildir, ne de başkalarının istençleri ile olumlu bir bağıntı söz konusudur.

Die Äußerung des Willens als subjektiven oder moralischen ist Handlung. Die Handlung enthält die aufgezeigten Bestimmungen, a) von mir in ihrer Äußerlichkeit als die meinige gewußt zu werden, b) die wesentliche Beziehung auf den Begriff als ein Sollen und g) auf den Willen anderer zu sein.

Erst die Äußerung des moralischen Willens ist Handlung. Das Dasein, das der Wille im formellen

Rechte sich gibt, ist in einer unmittelbaren Sache, ist selbst unmittelbar und hat für sich zunächst keine ausdrückliche Beziehung auf den Begriff, der als noch nicht gegen den subjektiven Willen, von ihm nicht unterschieden ist, noch eine positive Beziehung auf den Willen anderer;

Özgürlük ancak Özgürlük tarafından kazanılır.

Eylem özgür bireye aittir. Bir köle eylem yapamaz, çünkü İstenci kendisinin değil, Efendisinindir. Eğer eylem yapacaksa, onu özgürlük bilinci ile yapar ve köle olmaya son verir, Spartaküs olur. Spartaküs köle olmadan önce özgür bir insandı, doğuştan köle değildi ve özgürlüğü daha önceden biliyordu.

Köle kendi istencini değil, Efendinin istencini taşıdığı için Köledir. Roma Cumhuriyetinde ve İmparatorluğunda özgürlük yalnızca yurttaşlar içindi ve o da kısıtlı, eşitsiz bir özgürlüktü, Köleler dışındaki nüfus Plebler ve Patrisyenler olarak bölünmüştü. Politik İstenç — Devlet erki — konsüllerin, senatonun, praetorların, tribünlerin ve en sonunda Ordu generallerinin arasında sonu gelmez bir kavgalar ve iç savaşlar süreciydi. Sonunda İmparatoluk bu istençler parçalanmışlığına bir son verdi, ve barış, güvenlik, gelişme sağlandı. Bizans İmparatoru Justinan Roma yasalarının düzenlenmesini sağladı ve daha sonra Kutsal Roma İmparatorluğu (Germanik) bu yasaları kabul etti.

Spartaküs köle ayaklanmasına önderlik ediyor.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Amaç ve Sorumluluk

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Amaç ve Sorumluluk

Amaç Eylemin dolaysız İstenç kıpısıdır.

Eylemdeki Amacın benim İstencim olması olgusu edimin önündeki nesnede ortaya çıkan tüm değişimleri, tüm sonuçları 'benim' ile ilişkilendirir. Ama (1) önceden bilemeyeceğim sonuçlardan sorumlu tutulamam (edimde bilme hakkı). (2) Uzak sonuçlar, sonuçların sonuçları da onları dolaysızca amaçlamış olmadığım ölçüde bana yüklenemez.

Amaç Sorumluluktur (Schuld), çünkü 'benim'dir, bilinçlidir ve İstencimin anlatımıdır. Sorumluluk dolaysızca eylemin 'benim' eylemim olmasına bağlıdır. Ama eylemden hangi sonuçların doğacakları, hangilerinin olumsal, hangilerinin zorunlu olacakları tam olarak bilinemez.

Sorumluluk özgür insanın yeteneğidir. Köle eylemsizdir, ya da yaptığı kendisine ait değildir ve ondan sorumlu tutulmaz. Sorumlu olmak onurlu olmaktır, ve evrik olarak.

Genel olarak, eylemden doğan herşey Özneye yüklenebilir, çünkü eylem Öznenin istencidir. Aynı zamanda, eylemin sonucu olan herşey Özenin Amacı olamayacağına göre, eylemde yatan herşey Özneye yüklenemez. Bu karşıtlık Anlağın çelişkiye düşme noktasıdır, ve Niyet kavramına geçişi oluşturur.

Edim bir nesne üzerinde, bir belirli-Varlık üzerinde etkide bulunur. Amacın moral imlemi yalnızca İstencin dışsal nesne ile ilişkisinde değil, o nesne aracılığıyla başka İstençler ile girdiği bağıntıda yatar. Eylem bir İstenç-İstenç ilişkisidir.

Ancak özgür insanın Amacı olabilir, Kölenin değil. Köle bu düzeye dek tembeldir, fizik, matematik, felsefe, güzel sanat, ussal bir devlet geliştirme gibi bir sorunu yoktur. Varlığı yokluğu ile birdir.

Benim İstencimi temsil eden, örneğin Mülkiyetim olan şeylerin yol açtıkları sonuçlar (zarar vb.) yine o şeylerin benim istencimin anlatımı olmaları ölçüsünde bir ölçüde bana yüklenebilir.

İdeoloji tapınma ile ortak yanlar taşır. Özgürlük bilincinden yoksun ya da istenc işlevini yerine getiremeyen eksik insan onu dışarıdan, sevgili önderlerden, büyük ustalardan, asrın liderlerinden ya da führerlerden ödünç alır. Bu düzeye dek yaptığı hiçbirşeyin sorumluluğunu almayı bilmez ve davranışının sonuçlarını ya da başına gelenleri dışsal etmenlere yükler. Kendisi yoktur.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 113

§ 113

İstencin öznel ya da ahlaksal olarak anlatımı ya da dışlaşması Eylemdir. Eylem şu belirtilen belirlenimleri kapsar: (a) Dışsallığı içinde benim tarafımdan benimki olarak bilinmek, (b) bir Gerek olarak Kavram ile ve (g) başkalarının istençleri ile özsel bağıntı olmak.

> *Ancak ahlaksal istencin anlatımı Eylemdir. İstencin biçimsel hak alanında kendine verdiği belirli-varlık dolaysız bir Şeydedir, kendisi dolaysızdır ve kendi için ilkin Kavram ile hiçbir belirtik bağıntı taşımaz. Kavram bu aşamada henüz öznel istence karşı ya da ondan ayırdedilmiş değildir, ne de başkalarının istençleri ile olumlu bir bağıntı söz konusudur.*

Die Äußerung des Willens als subjektiven oder moralischen ist Handlung. Die Handlung enthält die aufgezeigten Bestimmungen, a) von mir in ihrer Äußerlichkeit als die meinige gewußt zu werden, b) die wesentliche Beziehung auf den Begriff als ein Sollen und g) auf den Willen anderer zu sein.

> *Erst die Äußerung des moralischen Willens ist Handlung. Das Dasein, das der Wille im formellen Rechte sich gibt, ist in einer unmittelbaren Sache, ist selbst unmittelbar und hat für sich zunächst keine ausdrückliche Beziehung auf den Begriff, der als noch nicht gegen den subjektiven Willen, von ihm nicht unterschieden ist, noch eine positive Beziehung auf den Willen anderer;*

§ 114

§ 114

Ahlaksal istencin hakkı üç yan kapsar:
(a) Eylemin soyut ya da biçimsel hakkı, ki buna göre dolaysız belirli-varlıkta yerine getirildiği yolda eylemin içeriği bütününde benimdir, böylece eylem öznel istencin Amacıdır.

Ek. ... Amaç yalnızca biçimsel yanı, dışsal istencin ayrıca içsel birşey olarak bende olmasını ilgilendirir. Buna karşı, ahlaksal alanın ikinci kıpısında eylemin Niyetine ilişkin, e.d. eylemin benim açımdan göreli değerine ilişkin sorular doğar; son olarak üçüncü kıpı eylemin yalnızca göreli değil ama evrensel değeridir, İyidir.

Das Recht des moralischen Willens enthält die drei Seiten:
a) Das abstrakte oder formelle Recht der Handlung, daß, wie sie ausgeführt in unmittelbarem Dasein ist, ihr Inhalt überhaupt der meinige, daß sie so Vorsatz des subjektiven Willens sei.

Zusatz. ... Der Vorsatz betrifft nur das Formelle, daß der äußerliche Wille auch als Innerliches in

mir sei. Dagegen wird in dem zweiten Momente nach der Absicht der Handlung gefragt, das heißt nach dem relativen Wert der Handlung in Beziehung auf mich; das dritte Moment ist endlich nicht bloß der relative, sondern der allgemeine Wert der Handlung, das Gute.

§ 118

§ 118

Eylemde sonuçlar gözardı edilir ilkesi, ve Eylem sonuçlarından yargılanır ve bunlar haklı ve iyi olanın ölçütü yapılırlar ilkesi, — ikisi de benzer olarak soyut Anlağa aittir. Sonuçlar, eylemin kendi içkin şekillenişi olarak, yalnızca onun doğasını sergilerler ve onun kendisinden başka birşey değildirler; eylem buna göre sonuçlarını ne yadsıyabilir ne de görmezden gelebilir. Ama evrik olarak sonuçlar arasında o denli de dışsal olarak araya karışan ve olumsal olarak ortaya çıkan şeyler de kapsanır ki eylemin kendisinin doğası ile ilgili değildirler.

Der Grundsatz: bei den Handlungen die Konsequenzen verachten, und der andere: die Handlungen aus den Folgen beurteilen und sie zum Maßstabe dessen, was recht und gut sei, zu machen — ist beides gleich abstrakter Verstand. Die Folgen, als die eigene immanente Gestaltung der Handlung, manifestieren nur deren Natur und sind nichts anderes als sie selbst; die Handlung kann sie daher nicht verleugnen und verachten. Aber umgekehrt ist unter ihnen ebenso das äußerlich Eingreifende und zufällig Hinzukommende begriffen, was die Natur der Handlung selbst nichts angeht.

Amaç ve Sonuçlar

Amaç Eylemin dolaysızlık kıpısıdır — ve "dolaysızlık" anlatımının imlediği ölçüde dürtüsellik kıpısıdır.

Ortaklaşacılığın Amacı yeryüzündeki Cennetti: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik bir ideal olmaktan çıkarak realite olacaktı. Us bu olanağı edimselleşebilir olarak görür. Gene de Sonuçlardan biri 1917 Ekim Devrimi ile Lenin'in ölümü arasında geçen süre içinde Rusya'da açlık, hastalık ve içsavaş nedeniyle 4.000.000 kadar insanın ölmesi oldu. Josef Stalin döneminde kolhozlaşma sürecinde yokolanların sayısı belirsizdir. Sovyetler Birliği eğitimde, sağlıkta, uzay yarışında, silahlanma yarışında Amaçlarına büyük ölçüde ulaştı. Nazizmin yenilmesinde belirleyici güç oldu. Ama Devrim amaçlanmayan başka pekçok Sonucu da yanısıra getirdi. Anlak "Ya—Ya da" der: Sonuçlar özneye ya aittir, ya da değildir. Sorunun gerçeği Sonuçların özneye yüklenebilir oldukları ve Sonuçların özneye yüklenebilir olmadıklarıdır. Bu çelişki Niyet kavramına götürür.

Eylem dünyada bir Değişim yarattığı için Eylemdir. Ve bu değişim İstenç için İyi ve Doğru olandır. Ama Dünya-Tininin işini üstlenme, Dünya Tarihini dünyanın kendisini anlamadan değiştirme gibi bir Eylem söz konusu olduğunda, "Cehennemin yolu İyi Niyet taşları ile döşelidir" sözleri özellikle bu tutum ve girişim için üretilmiştir. Dünya Tini kendi çıkarsamalarını ve vargılarını kendisi üretir. Ve bunun için gereksindiği tek şey kendine Özgürlük vermektir.

Tarih Ahlak alanı değildir. Tarihte uluslar, sınıflar, bireyler eğilimlerini, çıkarlarını, tutkularını yerine getirirler, ve süreçte bilinçsizi oldukları bir Ereğe, Tinin Özgürlüğe doğru açınımına hizmet ederler. Bu düzeye dek ancak Özgürlüğü hedef alan ve gerçekleştiren Eylemler Tarihsel Eylemlerdir. Ama tarihsel Tin ancak önündeki adımı atabilir, Değişim ancak bir bilinç biçiminin karşıt biçime geçişi yoluyla olabilir. 1917'de Rus Tininin tüm çıkarsaması "barış" ve "ekmek" sözcükleri tarafından anlatılıyordu. Bolşevikler için tarihsel çıkarsama "ortaklaşacılık," "toplumculuk" idi. Rus işçisinin ve yoksul köylüsünün politik güvenini ancak programlarını onların dolaysız özlemlerine uyarlayarak kazanabildiler. Ve 70 yıl sonra benzer olarak o en temel özlemleri

karşılayamadıkları için devrildiler.

Anatoly Kholody, 48 yaşında; Norilsk Nikel'de maden işçisi; kentte erkek ortalama yaşam süresi 50 yıl; Norilsk 1997'de dünya nikel gereksiniminin % 23'ünü karşıladı. Yalnızca maden ocakları değil, bütün bir kent kükürt-dioksit gazı altında yaşıyordu.

1955'te Ed Clark'a Sovyetler Birliği'ne ziyaret izni verildi. Bu son 30 yıl içinde Batılı bir fotoğrafçıya verilen ilk izindi

Eylemin yol açtığı Olay birçok bileşen kapsayan karmaşık bir bütündür ve kapsadığı bu bileşenlerden herhangi birinin nedeni bütün olayın nedeni olarak görülebilir. Bu bir olayı dilediği nedene yüklemeyi isteyen Anlak için uygun bir durumdur. Örneğin bir Devrim birçok bileşen kapsar. Bunlardan herhangi biri onun nedeni olarak görülebilir: Ekonomik altyapı, savaş, hükümetin güçsüzlüğü, partinin gücü vb. Ama bir durum dizgesel bir bütündür, ve her bir tikel bileşen kendinde bütünü yansıtır, kendinde evrenseldir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 118

§ 118

Ek. Yalnızca tasarımım olmuş olanı kabul etmemde Niyete geçiş yatar. Başka bir deyişle, yalnızca duruma ilişkin olarak bildiğim bana yüklenebilir. Ama zorunlu öyle sonuçlar vardır ki, kendilerini her eyleme bağlarlar, üstelik ortaya yalnızca tekil, dolaysız şeyler çıkardığım zaman bile, ve bu sonuçlar bu düzeye dek durumun kendi içinde kapsadığı evrensellerdir. Gizlenebilecek sonuçları hiç kuşkusuz önceden göremem, ama tekil edimlerin evrensel doğalarını tanımam gerekir. Burada sorun tekil şey değil ama bütündür ve bu ise kendini tikel eylemin belirli yanıyla değil ama evrensel doğasıyla ilişkilendirir. Amaçtan Niyete geçiş şimdi benim yalnızca tekil eylemimi değil ama onunla bağlanan evrenseli bilmem gerektiği olgusunda yatar. Böyle ortaya çıkmakla evrensel benim tarafımdan istenmiş olandır, Niyetimdir.

Zusatz. Darin, daß ich nur anerkenne, was meine Vorstellung war, liegt der Übergang zur Absicht. Nur das nämlich, was ich von den Umständen wußte, kann mir zugerechnet werden. Aber es gibt notwendige Folgen, die sich an jede Handlung knüpfen, wenn ich auch nur ein Einzelnes, Unmittelbares hervorbringe, und die insofern das Allgemeine sind, das es in sich hat. Die Folgen, die gehemmt werden könnten, kann ich zwar nicht voraussehen, aber ich muß die allgemeine Natur der einzelnen Tat kennen. Die Sache ist hier nicht das Einzelne, sondern das Ganze, das sich nicht auf das Bestimmte der besonderen Handlung bezieht, sondern auf die allgemeine Natur derselben. Der Übergang vom Vorsatz zur Absicht ist nun, daß ich nicht bloß meine einzelne Handlung, sondern das Allgemeine, das mit ihr zusammenhängt, wissen soll. So auftretend ist das Allgemeine das von mir Gewollte, meine Absicht.

Ereksellik ve Amaç. Amaç olarak Amaç kavramı, belirlenimsiz Amaç bir soyutlamadır. Amaç belirli olarak anlam ve önem kazanır, ve her tikel durumda çevresinde başka herşeyin döndüğü eksen bu bilinçli belirli içeriktir. Kendi kavramsal zorunluklarını izleyen doğal ve tinsel süreçlere yüklenen Erek (sonsal neden) kavramından ayrı olarak, Amaç genel olarak bilinçli insan eylemine yüklenir. Doğanın Ereğinden (ya da Amacından) söz ettiğimiz zaman, Doğa alanının Tin alanı olmaması nedeniyle bu Ereklere bilinç yüklenmesi söz konusu değildir. Burada ereksellik bütünüyle

deterministiktir ve belirli bir ereğe erişilmesi bütünüyle doğa yasalarının zorunluğuna bağlıdır. Tinsel ereksellik Tinin kendinde gizilliklerinin edimselleşmesi süreci üzerine dayandığı ölçüde eşit ölçüde deterministitiktir, Tinin özselliği tarafından belirlenen bir gelişmedir, ve Tinin Edimsel Tarihinin kendisi olarak Ereği konusunda bilinçsizdir.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Ateizm ve Ahlak

Kaynak · Noesis

Ateizm ve Ahlak

Ateizm pozitif dinler ile aynı Tanrı tasarımını paylaşır, kendi tasarımının yokluğunu ya da varolmadığını ileri sürer, ve din kavramının bilincinden ve bilgisinden yoksundur. Ateizmin inanmadığı şey kendi bilincindeki Tanrı tasarımının varlığıdır. Ateizm usdışı düşlem yaratılarının imgelem dışında varolamayacaklarına inanır, ussal bir tanıtlama yöntemi yoktur ve tasarımsal tanıtlamanın yeterli olduğunu ileri sürer.

Ateizmin moral problemi pozitif etik normları aklayacak hiçbir ölçüt bulamamasında yatar. Pozitif dinlerin moral öğretileri tutucudur. Ama ateizmin moral öğretisi yoktur. Hümanizmin görelilikten kaçınma problemi onu rasyonalizme doğru yönlendirir.

Kendi içindeki türlülüklere karşın, ateizm genellikle Tanrıyı görgül kanıtın eksikliği zemininde ya da doğrulanamaz ya da yanlışlanamaz olması zemininde yadsır. Bu görgücü ateizm Logos kavramını da aynı zeminlerde tanımadığı için, duyunç için herhangi bir aklayıcı ölçüt bulamaz. Öte yandan "laik hümanizm" ya da "dünyasal hümanizm" bir Us kavramını kabul ederek bir din ya da Tanrı olmaksızın duyunç ve etik alanları için bir aklama bulur. Ama dünyasal hümanizm bu us kavramına bir içerik yüklemede güçlüklere düşer. Kaçınılmaz olarak onu sıradan us tasarımlarına indirger ve moral göreliliği yenmede başarılı olamaz.

"Dünyasal ya da laik hümanizm" adlandırması hantaldır çünkü hem "dünyasal" hem de "hümanizm" sözcükleri tasarımsal oldukları için dünyasal hümanizm aşağı yukarı her tür öznelliğe ve keyfiliğe izin verir. Klasik felsefeye yabancı kaldığı ölçüde, dünyasal hümanizm de moral ve etik belirlenimlerini tıpkı Religion de l'Humanité ya da église positiviste gibi ya da Rousseau'nun "Sivil Din" düşüncesi gibi tasarımlardan almakla yetinmek zorundadır.

Felsefe ateizm değildir. Din ve Felsefe arasındaki ayrım Farabi'nin belirttiği gibi dinin felsefeye öykünmesi olgusunda yatar. Felsefenin kavramsal olarak düşündüğünü dinsel bilinç tasarımsal olarak düşünür. Felsefe Usun bilgisidir. Din Tanrıya inançtır. Her ikisinin de nesnesi gerçekliktir — birincisi için kavramsal biçim altında ve ikincisi için tasarımsal-imgesel biçim altında.

Ateizm Tanrıyı ve Logosu reddeder. Us etik yaşamın da özü olduğu için, ateizm etik yaşam için hiçbir aklama bulamaz. Ateizm altında etik yaşam olanaksızdır. Bu nedenle ateist de normal olarak ait olduğu kültürün dinsel normlarının dışına çıkmaz, normal olarak o da kültürün geri kalan üyeleri gibi alışkanlıkları ile bilinçsiz törel yaşamını sürdürür ve etik ya da ahlak yokmuş gibi davranmaya yönelmez.

Din kavramına göre din bir yetke değildir, çünkü insan özgürdür ve Tanrıya inancında yalnızca kendi özsel varlığının yetkesi altındadır.

Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlık ikisi de Tarihin gelişimi açısından engelleyici bir nitelik taşırlar,

çünkü insanın moral gelişimini durdururlar. Reformasyon bu bağlamda zorunlu olarak ortaya çıkar ve yeni bir din önermez ama yalnızca Roma Katolik Kilisesinin yetkesini kaldırarak Hıristiyanlığı üçlülük kavramına uygun karakterine yeniden döndürür.

Büyüklük ve Özgürlük: İskender ve Tarih

Kaynak · Noesis

Büyük İskender ve Helenistik Dönem

CKM 2017-20 / Aziz Yardımlı

Büyük İskender

Büyüklük ve Özgürlük

Büyüklüğün işi Tarih yapmaktır. Tarih Tinin oluş süreci olduğuna göre, Büyüklüğün işi homo sapiensi büyütmektir. Dünya-Tarihsel kahramanların büyüklüğü İstençlerinden, Özgürlüklerinden doğar. Despotun işi Tarihi durdurmak, istenci engellemek, özgürlükten korkmaktır. Despotun tarihteki rolü küçüklüğü temsil etmektir. Büyük İskender tarihsel olarak uyuşmuş despotik Doğu dünyasını özgürlük ile tanıştırdı. Despotizm yalnızlığı ve yalıtılmışlığı sever, etkileşimden ve değişimden uzak durur. Ama yenilik eskiyi rahat bırakmaz, onu bulur ve yenileştirmeye başlar. Asya'ın gerçek Tarihi İskender'in İstenci ile başlar, çünkü gelişim için İstenç gereklidir, ve İstenç ancak büyük olabilir. Tarih özgürlük bilincini evrensel ölçekte kazanma sürecidir.

Pozitivist görelilik bakış açısı için tüm kültürler eşit değerdedir ve özgürlük ve kölelik arasında, uygarlık ve barbarlık, büyüklük ve küçüklük arasında herhangi bir özsel ayrım yoktur, iyi ve kötü, güzel ve çirkin görelidir. Tarih tüm çalışıp çabalaması ile sonunda insanı estetik-sonrasına, etik-sonrasına ve gerçeklik-sonrasına getirip bırakır. Tarih anlamsız, süreçsiz, gelişimsiz bir yinelemedir ve insan için olsa olsa ereksiz bir türlülük sunar. Klasik saçmadır, çünkü bir idea ve ideal yoktur.

Pozitivizm için tarihe yaklaşmada kavramlar gereksiz ve nesnellik olanaksızdır, ve bu iş için birinin kendi keyfi bakış açısı bütünüyle yeterlidir. Tarih bir yorum sorunudur, istencin bir işi değil, çünkü istenç tarihi ereksel yapar.

Bu bakış açısı aptalca ve can sıkıcıdır. İnsanı saçmalaştırır, onu istençsizleştirir ve karşısında çaresiz kaldığı bir yazgının eline bırakır.

Usun bakış açısından Tarih insanlığın oluş süreci olarak en anlamlı ve önemli eylemidir. Saltık erek ile, istencin ereği olarak gönenç ile göreli olarak ölçüldüğünde, tüm kültürler yalnızca geçici ve yitici olmada eşit değerdedir ve uygar etiğin oluş sürecinde eşitsiz gelişim basamaklarında dururlar. Kültür tarihseldir, türlülüktür. Uygarlık ya da özgürlük kendini realite yapmanın aracı olarak Tarihi kullanır.

Tarih istencin eylemi olan bir etik gelişim süreci olarak alındığında erekseldir ve o zaman tarihsel öznelerin eylemleri kendinde ussal bir sürecin momentleri olurlar. O zaman Tarihte birbiri ile göreli olarak gelişmiş, ya da az gelişmiş, çok az gelişmiş, çok çok az gelişmiş vb. kültürler vardır. Ve bu görelilikler satık bir erek, evrensel özgürlük ereği karşısında böyledir. Dinginliksiz gelişim ereğin dinginliğini imler.

Geri kültür ileri kültürü anlayacak kategorilerden yoksundur, ona anlam veremez, ve anlamadığı onun için yoktur. İstencin pıhtılaşması ile belirlenen tutucu despotik kültür tinin değişim ve gelişimine izin vermez ve Klasiğe erişecek kategorileri üretemez. İdea ve İdeal ile bir işi ve ilgisi

yoktur çünkü hiçbir İdeası yoktur. Güzellik, özgürlük ve gerçeklik tümü de tutucu gelenek kütüründe henüz terk edemedikleri güdüklükten utanırlar. Bu gerilik durumlarında yaşam kendini açındırmaz, yalnızca yineler. Estetik, etik ve entellektüel kategoriler gelişmek için kendi özgür kültürlerini yaratır.

Estetik gelişim Güzele duyarlığın gelişimidir. Etik gelişim yaşam ereği olarak İyi yaşamın bilincinin gelişimidir. Entellektüel gelişim özgür düşünmenin ve bilmenin gelişimidir.

PERSİA — MAKEDONYA — ROMA

Nike..

Helenistik dönem (İÖ 323-30) İskender'in ölümü (İÖ 323) ile başladığı ve Actium savaşı (İÖ 30) ile sonlandığı kabul edilen bir tanımlamadır.

Helenistik dönemin başlıca karakteristiği Helenik kültürün İskender'in fetihleri (İÖ 334-323) sonucunda ortadan kaldırılan Pers imparatorluğunun engin topraklarına yayılması ve egemenliğin bütünüyle Helenistik bir nitelik taşımasıdır. İÖ 30 yılında yer alan Actium savaşından sonra aynı alanda egemen güç bundan böyle Roma'dır.

Fethettiği büyük uygarlıkların kültüründen etkilenen İskender'in kendisi Helen ve Pers kültürlerinin bir bireşimini sağlamayı istedi. Bu etkileşim bir süredir yer alıyordu ve Yunanlılar Mezpotamya ve Mısır'ı olduğu gibi Persia'yı da yakından tanıyordu. Sonuçta bireşim yerine değişim yer aldı ve Helenistik tin Roma için Klasik bir alan hazırladı.

HELENİSTİK BATI-ASYA

Helenistik Krallıklar, İÖ 3'üncü yüzyıl

Helenistik dönemin Pers İmparatorluğunun yıkılması ile başladığının kabul edlimesine karşın, dönem politik olmaktan çok kültürel karakteri ile öne çıkar. Pers İmparatorluğunu ortadan kaldıran ve bütün bir Batı ve Orta Asya'ya egemen olmaya başlayan yeni güç askeri değil, entellektüeldir. Makedon ordusunun gücü hiçbir zaman 50.000 askerden daha yüksek değildi. İstençsiz bir Pers dünyası karşısında, İskender'in gücü fiziksel değil, tinsel idi. İskender'in gücü biricik gerçek güç olan istençten oluşuyordu.

Helenik tinin Batı- ve Orta-Asya'ya doğru yayılması ilkin despotizmin özgürlük tini ile karşılaşması olarak görünür. Sonuç değişime ve yeniliğe izin vermeyen pıhtılaşmış despotik kültürlerin çözülmeye başlaması, Asya'nın yalnızca kendini yineleyen pırıltısız topraklarında Usun ve Özgürlüğün ışığının doğmaya başlamasıdır. Helenistik dönem ile yeni Helenik tin yalıtılmış kent-devleti ölçeğinden çıkarak ilk kez evrensel tarihe katılmaya, edimsel olarak Dünya Tarihini belirlemeye, etik-öncesi ve etik-dışı kültürleri özgürlük ile tanıştırmaya başlar.

DÜNYA TARİHİNDE HELENİK TİN

Helenik kültürün insan tinini ulaştırdığı estetik, etik ve entellektüel yükseklik ile karşıtlık içinde, Asya'da tarih olmayan tarihler, biteviye kendilerini yineleyen kültürler zamanı durdurur ve yalnızca usandırıcı olanı, yalnızca kadim olanı üretirler. 'Klasik' despotik tine yabancıdır, ve geciken gelecekleri başkalarının tarihine öykünmekten oluşacaktır. Despotik tin ortadan kalkmaya direnen sağlam yapılar kurar, kendini yalıtır, ve tüm tarihi eski olana sarılmaktan ve onu pekiştirmekten oluşur (Çin, Hindistan, Persia). Tarihsel sağlamlık, paradoksal olarak, tarihsel önemsizliğe götürür. Batı Asya'da da Mezopotamya ve Mısır kültürlerinin özeti olan Persler aynı despotik, tutucu ve gelişime kapalı kültürleri ile tarihsel rollerini tamamladılar ve özgür Helenik tin

tarafından ortadan kaldırıldılar. Pers tarihi estetik, etik ve entellektüel oluş sürecine dirençten oluşur. Despotik karakter özgürlüğü, istenci, tarihi yadsımasında kendini küçük kalmaya yazgılar.

Büyük İskender Fenike kenti Tyre'nin kuşatmasına önderlik ederken, İÖ 332, Temmuz.

Helenistik Dönem tekil Yunan kent-devletlerinin sonunu ve bundan böyle tarihsel gelişimin özeğinin Batı ve Orta Asya olduğunu anlatır. Henüz tarih-öncesini yaşayan Kuzey Avrupa uygarlığa direnen bir Germanik barbarlar alanıdır. Kuzey Afrika, Güney Avrupa ve Batı Asya'yı kucaklayan bütün bir Akdeniz havzası Helenik tinin yeni bir yapılanması olan Roma'nın kültür alanıdır. Roma önce Cumhuriyet ve arkasından İmparatorluk olarak sürerken, onun yanında tarih sahnesine ilkin Arap İmparatorlukları ve daha sonra Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları çıkacaktır. Germanik tin tarih sahnesine Roma İmparatorluğunun Batı bölgesini bir yıkıntıya çevirerek girecek, ama Reformasyondan sonra başka herkes arkaik değerlerin nasıl korunacağı problemini çözmekle uğraşırken modern dönemi başlatacak ve dünyanın yeni egemeni olacaktır.

İskender'in doğumu üzerine babası II. Filip Aristoteles'e bir mektupta şunları yazdı: "Bil ki bana bir oğul doğdu. Ama tanrılara bana onu verdikleri için olmaktan çok onu senin zamanında verdikleri için minnettarım. Çünkü senin yetiştirme tarzının ve bilgeliğinin onu gelecekteki krallığına değer bir insan yapacağını umuyorum." Aristoteles öğrencisinden dünya-tarihsel bir karakter yarattı.

İskender'in eylemleri ve erdemleri, düşünceleri ve dostlukları Aristoteles'ten aldığı eğitimin değerinin ve başarısının tanıklarıdır. Aynı zamanda kuramsal felsefenin kılgısal yararsızlığı konusundaki tüm aptalca konuşmalara son yanıtı oluştururlar. Tarihte başka hiçbir insan İskender kadar etkili olmadı. Hiçbir insan dünya kültürünün gelişiminde onun kadar belirleyici olmadı. İskender'in ölümünden sonra Helenistik dönemde ardılları tarafından kurulan imparatorluklar askeri ya da politik olmaktan çok kültürel imparatorluklar idi.

🔎

SİTE İÇİ ARAMA

"The Battle of Alexander Versus Darius," 1644-1655, Cortona, Pietro da (1596-1669).

🔎

Alexander the Great 356-323 BC

Alexander's Empire and his Route

Map of Alexander's Empire and his Route (W)

🔎

Maps of campaigns (W)

Ionia 336 BC

Media and Egypt 333 BC

Persia 331 BC

India 326 BC

Chronology of Alexander's Reign

🎨 Alexander in Art

Battle Record

Helenistik Döneme Dek Orta-Doğu

Alexander Mosaic

Alexander Battle of Issus Mosaic

Alexander Sarcophagus

Alexander Sarcophagus / İstanbul Arkeoloji Müzesi

Historiography of Alexander the Great

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2019-2020 | aziz@ideayayınevi.com

ÇİN VE MORAL GELİŞİM

Kaynak · Noesis

Çin Bağlamında Duyunç Özgürlüğü ve Moral Gelişim
Duyunç özgürlüğü moral gelişimin biricik zeminidir ve özgürlükten yoksun kültürlerde moral gelişim olanaksızdır. Ahlak duyuncun yaratısıdır.

Despotik kültürlerde bir insan için neyin iyi ve kötü, neyin haklı ve haksız, neyin doğru ve eğri olduğunu o insanın kendi duyuncu belirlemez, çünkü yoktur. Despotik karakter moral yargı yeteneğinden yoksundur. Duyunç yetisi evrensel olsa da, despotik kültür bu yetiden bir yeteneğin gelişimine izin vermez.

Moral yetke uyruğun kendi duyuncu değil, ama dışsal duyunçtur. Uyruk moral normlarını dışsal yetke tarafından belirlenmiş olarak alır ve kendisi böyle bir moral külfete girmez. Uyruklar moral olarak erginleşmezler. Çin tarihinde uyrukların ahlakı devasa bir ailenin babası işlevinde olan İmparatorun ahlakıdır. Devlet insanın iç moral dünyasına da karışır ve giderek duygusal yaşamı için de "yasalar" çıkarır. Karılarını sevmeyen kocalar cezalandırılır.

Duyunç tüm insan yetileri gibi gelişme gereksinimindedir ve henüz moral iyi ve kötü ayrımını yapamayan çocuğun moral yetersizliğini ebeveynleri ve başka büyükler giderir. Çocuk ancak özgürlük içinde moral olarak büyüyebilir. Ama despotik aile çocuğa moral olgunlaşma iznini veremez. Çin bütün tarihi boyunca devasa bir Ailedir ve Baba tüm insanları eşitleyen biricik yetkedir. Çin'de Hindistan'da olduğu gibi sınıfsal ayrımlar, bir aristokrasi, bir ayrıcalıklılar sınıfı bulunmaz. Tüm nüfus istençsiz bir kitleden oluşur. Tüm nüfus istençsizlikte eşittir.

Böyle bir aile-devlette İmparator evrensel atadır ve Çin karakterini herşeyden önce bu despotik ilişki biçimi belirler. Bu durum İmparatorluk Çininde olduğu gibi çağdaş diktatörlük Çininde de böyledir. İmparatorluk Çininde ahlak bir devlet sorunu idi ve hükümet memurları ve mahkemeler tarafından ele alınıyordu. Çağdaş Çin'de de ahlak devletin sorunudur ve toplum için neyin iyi ve kötü, neyin doğru ve eğri olduğuna parti-devlet karar verir. Özgürlük bilincinden yoksun Çinli sürekli olarak dışsal bir yetke gereksinimi içindedir. Ve bu yetke Çinlinin yalnızca istencini belirlemekle kalmaz, onun en iç moral özüne dek işler.

İmparatorun biricik moral yetke olması moral özgürlüğün bütünüyle ortadan kalkması sonucunu getirir. Çin tini istençsiz ve eylemsizdir ve Çin'in binlerce yıllık tarihi boyunca bireysel hiçbir eylem görülmez. Çin'de bireyselliğin kendisi bilinmez. Pıhtılaşmış bir kültürde hiçbir değişim, hiçbir gelişim yer almaz. Çin'in modern dönemi kendi tarihi değil, başkasının tarihidir. Çin'in çağdaş despotik egemenleri tarihin ne olduğu konusunda Mao'dan daha bilgili değildirler. Demokrasinin Çin için uygun olmadığı kanısındadırlar. Çin'in geçmişi ve şimdisi arasında henüz politik hiçbir ayrım yoktur. Çin henüz Zamana girmemiştir. ÇKP davranışlarını insan hakları terimlerinde değil, güç terimlerinde belirlemeyi sürdürmektedir. ÇKP uyruklaına bir babanın ailesine duyduğu şefkati ve kaygısı ile bakmakta, yaşamlarını uygun gördüğü gibi belirlemekte, gerektiğin milyonlarca insanı toplama kamplarında eğitimden geçirmektedir.

Despotik “Etik”

Kaynak · Noesis

Despotik “Etik”

Dışsal ahlak ve alışkanlık "Etiği"

Özgürlüksüz ön-modern kültürde insan içine doğduğu kültürün ailesel, toplumsal ve politik normlarına uygun olarak şekillendirilmek üzere işlemden geçirilir, ezilir, dövülür, bükülür, yamulur ve sonuçta ortaya bir alışkanlıklar pıhtısı olmuş insan çıkar. Bu onun gerçek "kendisi" değildir. Böyle donuk kültürlerde "ahlak" denilen şeyin işlevi ahlakın kendisinin bastırılmasıdır. Başka bir deyişle, duyuncun köreltilmesidir. Duyunç gerçekte özgürlüğün tözüdür ve bütünüyle içsel ya da özneldir. Ona hiçbir dışsal güç erişemez, dokunamaz ve hiçbir dışsal yetke ne olursa olsun onu zorlayamaz.

Duyunç her insan yetisi gibi gelişme belirlenmiş bir yeti olduğuna göre, gelişmemişliği sürekli yanılgı içinde olması demektir. Ama despotik duyunç yanılmaz çünkü gelişmez. Ya da, işlevsel olmadığına göre edimsel olarak yoktur ve sessizce salt bir gizillik olarak kalmayı sürdürür.

Öyle görünür ki alışkanlığın pençesinden kurtulan duyuncu ancak ve ancak korku ya da terör durdurabilir ya da dondurabilir. O zaman bile insan korkmanın doğru ve moral olduğu yargısında bulunur.

Gelenek kültüründe insana dışsal moral normlar dayatılır ve insan onları üzerindeki yetkeler tarafından hazırlanmış olarak alır. Ön-modern kültürlerin "etik" yapılarından söz edilebileceği düzeye dek, böyle etik-karakter insan gizilliğinin, insan yetilerinin gelişiminin durdurulması, bastırılması, insanın büyümemesi ve küçük kalması demektir. Despotik karakter her zaman bir çocuk karakteridir.

Musa'nın yasaları böyle dışsal duyunç işlevini görürler. Arkalarında acımasız ve amansız bir Yehowa vardır ve boyun eğmemek sonsuz ceza demektir. Bütün tarihleri boyunca belirli bir toprağa yerleşemedikleri ve sürekli göç durumunda oldukları için, İsrail oğulları kentsel bir yaşam biçimini ve ona bağlı etik karakteri geliştiremediler. Dünya görüşleri içlerinde yalnızca geçici olarak yaşadıkları ama bütünleşemedikleri yüksek kültürlerden ödünç alındı. Göçebe kabilelere ancak dışsal buyruklar yoluyla etik yapıya benzer birşey kazandırılabilirdi. Musa'nın buyrukları aynı zamanda İsrail oğullarının neleri bilmediklerini ve nasıl yaşadıklarını gösteren belgelerdir. Mısır ve Mezopotamya kültürleri yerleşik kent kültürleridir ve bütün bir Batı uygarlığının kültürel temeline katılırlar. Musa "etiği" üzerine kurulu bir "uygarlık" düşüncesi paradoksaldir. Geleneksel Musa

figürü Mezopotamya'nın yürürlükteki etiğini İsrail oğullarına ancak bir korku mitolojisi temelinde kabul ettirmeye çalışır. Eski Ahit yazarları mitolojilerini Mısır, Sümer, Babil ve başka Mezopotamya kaynaklardan türettiler. Mısır ve Mezopotamya'da insanların kent yaşamı gereği uydukları yasalar ve töreler İsrail kabileleri durumunda ancak korkutucu ve cezalandırıcı bir tanrının buyrukları olarak geçerli olabilirdi.

Korku üzerine dayanan bir buyruklar ahlakı duyunç özgürlüğü kavramını reddeder.

Etik ancak evrensel özgürlük kültürü için geçerli bir kavramdır.

Etik yaşam somutlaşmış, yerleşmiş, birer alışkanlığa dönmüş davranış ve ilişki normlarının bütünüdür. Ahlak bu normların yargıcıdır ve bu nedenle ahlak yürürlükteki etik normları yok edicidir (Sokrates). Aile, Toplum ve Devlet yapıları etik alanının bütün içeriğini oluşturur. Tümü de hak ile çelişmemeli ve moral olarak aklanmış olmalıdır. Her iki ölçütün de yargıcı duyunçtur.

Etik alanı hak alanının dolaysızlığını ve ahlak alanının içselliğini geride bırakmıştır. Etik alanı özgürlük kavramının dışsal, dünyasal realitesidir.

Etik yaşam alışkanlık yaşamıdır. Ve alışkanlık moral ölümdür.

Etik yaşam bir yandan kültürün sağlam tözüdür ve alışkanlık olmaksızın, gelenek ve törel kalıplar olmaksızın bir aile yapısından, bir toplumdan, bir devletten söz edemeyiz. Öte yandan alışkanlık varolan geri kültürel biçimler ile uzlaşmada sonlanır.

Hegel, Tüze Felsefesi, § 151, Ek

“İnsan alışkanlık tarafından öldürülür, daha açık olarak, eğer yaşam ile tam bir uzlaşmaya girerse tinsel olarak ve bedensel olarak körelir, öznel bilinç ve tinsel etkinlik arasındaki karşıtlık yiter, çünkü insan ancak hedefine erişmediği ve kendini onunla ilişki içinde üretken ve geçerli kılmayı istediği sürece etkindir. Bu tamamlandığında, etkinlik ve dirimsellik yiter, ve o zaman ortaya çıkan ilgisizlik tinsel ya da bedensel ölümdür.”

Etik doğru ve eğri davranışların saptanması olarak ya da neyin doğru ve neyin eğri olduğu sorusuna yanıtlar veriyor olarak görünür. Ama insanlar, toplumlar ve devletler etik normlarını belirlemek için felsefecinin önerilerini beklemezler. Özgürlük bir norm değil, tüm normların normu, tüm normların olanağıdır.

Değerin saltık olması ölçüsünde etik normlar "değerler" değildir. Etik normlar saltık olarak görülürler ve çiğnenmemeleri gerekir. Ama etik normlar evrensel insan hakları ve duyunç özgürlüğü ile çelişkili oldukları düzeye dek etik-dışıdırlar. Ön-modern despotik "etik" bu nedenle daha şimdiden kendinde etik-dışıdır ve özgür duyuncun yargısı karşısında "değerini" yitirir ve değersiz olarak bir yana atılır. Özgürlük ya da istencin kendisi bir "değer" değil, ama tüm duyusal, duygusal ve düşünsel değerlerin zemini ve olanağıdır. "Değer" tinin hak, ahlak ve etik alanlarının ötesinde yatar ve tinin saltık, sonsuz, ideal biçimini ilgilendirir.

Despotizm ve Etik-Karakterin Gelişmemesi

Kaynak · Noesis

Despotizm ve Etik-Karakterin Gelişmemesi

Despotik karakter tikel karakterdir. Özgür karakter evrenseldir.

Despotik karakter göreli karakterdir. Özgür karakter saltıktır. Despotik karakteri başkası belirler.

Özgür karakter kendisi tarafından belirlenir.

Despotik karakter kültürden alınan tikel ve göreli normlar tarafından belirlenir ve gelişimi durdurulmuş ölü bir şekildir. Özgür karakter evrensel ve saltık karaktere doğru gelişir. Despotik karakter kendi normları dışında olan normları anlayamaz, bu nedenle düşünce akışkanlığı ve çevikliği gösteremez, ve genel olarak algısının ötesinde yatan yeni söylemlere kapalıdır. Entellektüel olarak donuk ve duruktur.

Karakter özsel olarak istençtir. Ancak istençli insan kendisi olabilir. Köle kendisi değil, başkasıdır. Bu nedenle bir köle hiçbir zaman kendini bilemez.

Karakter gelişimi özgür insanın sorunudur, çünkü ancak özgür insan değişime, büyümeye, yeniliğe yeteneklidir.

Despotik kültürde karakter bilinçsiz bir yapıdır, toplumun sözde etik normları tarafından belirlenir, ve çocukta bir kez oluştuktan sonra genellikle bir daha değişmez ve daha öte gelişmez.

🤚 Despotizm ve İstençsizlik

Kaynak · Noesis

Despotizm ve İstençsizlik

“The Enlightenment philosopher Montesquieu believed that despotism was an appropriate government for large states. Likewise, he believed that republics were suitable for small states and that monarchies were ideal for moderate-sized states.” (World History, Spielvogel J. Jackson. Glencoe/McGraw-Hill, Columbus, OH. p. 520) (W)

“According to Montesquieu, the difference between absolute monarchy and despotism is that in the case of the monarchy, a single person governs with absolute power by fixed and established laws, whereas a despot governs by his or her own will and caprice. (Montesquieu,” (The Spirit of Laws, Book II, 1.) (W)

Tekerk her zaman saltık güç ile yönetir ve yasalar onun istenci tarafından belirlenir.

Montesquieu daha genel “despot” terimini daha özel “tiran” yerine kullanmayı ister.

Determinizm ve Özgür İstenç — (Libet’in Deneyi)

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi / 2016-17

Mantıksal Pozitivizm ve Analitik Gelenek

Determinizm ve Özgür İstenç —

Libet’in Deneyi

Amerikalı fizyolog Benjamin Libet’in deneylerinden çıktığı ileri sürülen sonuca göre, istençli eylem istenç eylemde bulunmaya karar vermeden önce yer alır. Eylemin karardan “yarım saniye” önce yerine getirildiğini saptayan bu enteresan “deneyi” doğrulamanın yolu fiziksel nedenselliği tinsel alana genişletmek ve tinseli fiziksele indirgeyerek insanı doğanın bir parçası yapmaktır. Buna göre “istenç” (aslında tüm insan tinselliği) özdeksel bir yapıdır ve genler, fizyolojik süreçler, moleküller vb. yoluyla belirlenir. Başka bir deyişle özgürlük bir hokus pokustur.

Benjamin Libet’in 1980’lerde yaptığı bir deney Özgür İstencin gerçekte bilinçsiz dürtüler olduğunu

‘gösterdi.’

Özgür istenci yanılsama olarak gören bakış açısı nedensellik kavramını tersine çevirir: Etki önce, neden sonra gelir, der. Bu ‘mantık’ determinizmi ortadan kaldırmaz. Yalnızca onu bir ‘negatif-determinizm’ ile değiştirir.

Benjamin Libet parmaklarını keyfi olarak oynatırken bu arada bir saate bakan deney öznelerinin beyin dalgalarını ölçtü. Deneye katılanlar araştırmacılara parmaklarını oynatmaya karar verdikleri zamanı bildiriyorlardı. Bilinçli kararın zamanının parmak devimini başlatan beyin etkinligi tarafından öncelendiği bulundu. Karar bilinçli olarak verilmiyordu ve karar eylem yapıldıktan sonra ayrımsanıyordu.

Bereitschaftspotential

Libet'in deneyinden önce, 1964’te iki Alman araştırmacı, Hans Helmut Kornhuber ve Lüder Deecke, fiziksel eylemden önce motor kortekste istemli kas devimine götüren etkinliği ya da süreci saptadılar. Bu sürece (ya da süreçlere) hazırlık potansiyeli ya da ön-motor potansiyel (Bereitschaftspotential) adını verdiler. Bu "hazırlık potansiyeli" hiç kuşkusuz bir "hazırlık" olduğuna göre kas eylemini öncelemelidir ve bunda tuhaf birşey yoktur. Ve bütün deneyin sürecinde niyet ediminin hazırlık potansiyelini öncelemesi gerekir. Ama Libet deneylerinde tuhaf bir durumla karşılaştı ve niyetin eylemden sonra geldiğini buldu.

Bir tür ön-motor korteks potansiyeli olan ve istemli devimi önceleyen BP arkaplandaki EEG'nin α-ritminden on ya da yüz kat daha küçüktür. Elektromyografinin (EMG, kas kasılması ile bağlı elektrik akımının grafiği) başlamasından 0,8—2 sn kadar önce başlayan bir erken evre bileşeni ve bir de geç evre bileşeni (negatif eğimli ve 500 ms kadar) vardır.

İstenç kıpısını önceleyen BP bilinçsiz nörolojik süreçlerin bir belirtisidir. Bilinçsiz uyarının kaynağı fizyolojiktir.

Tepkeler (ya da refleksler) spinal kord ve kaslar arasındaki nöron yollarına bağımlı olduğuna ve tepkesel kas eylemleri için beyin etkinliğini gerekmediğine göre bu bilinçsiz tepkeler bilinçli kas eylemlerinden daha hazlı yer alır. (Öte yandan, gelecek eylemler için bilinçli ve ussal karar verme süreçleri çok daha uzun süreli bir beyin etkinliğini gerektirir ve Libet'in deneyi ile ilgili değildirler.)

Deney

Libet'in erken araştırması gerçekte bilinçli bir duyuma neden olabilecek minimum uyarının ne olduğunu saptamaya yönelikti. Beynin doğrudan uyarılara karşılıklarını inceliyor ve deneye katılan özneler deney boyunca duyumlarını bildiriyorlardı.

Libet bu deneylerde BP (hazırlık potansiyeli) zamanının kas devimi ve kası devindirmek için istençli karar ile ilişkilendirilebileceğini düşündü. Bu nedenle deneye katılan öznelerden bir parmak ya da bilek bükmesi gibi yalın bir kas deviminde bulunmalarını ve bir oskiloskop ekranında bir daire üzerinde ilerleyen ışıklı noktanın konumunu bildirerek devim için güdünün zamanını (istenç zamanı, W) saptamalarını istedi (bkz. yukarıda "Libet saati"). Kendilerine diledikleri zaman parmaklarını ya da bileklerini bükmeleri ve 'devim güdüsünü' ayrımsadıkları zamana (W) dikkat etmeleri söylendi. Libet elektroensefalografi ile BP süresini kaydetti ve devimin kendisinin zamanını elektromyogramdan saptadı. Ortalama bir değer olarak, W'nin devimden yalnızca 200 ms kadar önce geldiğini, buna karşı BP'nin genellikle devimi 500 ms kadar önceleyerek çok daha erken başladığını buldu. Devim için uyarı devim için karardan daha önce geliyordu.

Beyindeki hazırlık potansiyelinin istençli karardan önce oluşması olgusu Libet ve başka birçokları tarafından davranmak için "bilinçli kararın" devimin gerçek nedeni olmadığı biçiminde yorumlandı. Buna göre "istençli" edimlerin istençli kararlar tarafından değil, ama beyindeki bilinçsiz süreçler tarafından yerine getiriliyor olması gerekiyordu.

Deneycileri deneyin yanlış olduğunu düşünmek yerine, istencin bir yanılsama olması gerektiği çıkarsamasına götüren şey fiziksel realitenin kaotik olduğu, özdeksel evrenin (sinir dizgesini ve kasları da içermek üzere) deterministik olmadığı sayıltısıdır. Doğal usu özdeksel evrenin ussallığını kuşku ile karşılamaya götüren şey kuşkunun kendisidir, çünkü bu bilinç fiziksel evrenin yasalarının yasa olduğundan, yasaların zorunlu ve evrensel olduğundan, çiğnenemez olduğundan emin değildir. Yasalar pekala yanlış saptanabilir ve bilimlerin tarihi böyle yanılgıların da tarihidir. Ama bunlar düzeltilir, çünkü yanlış doğrusu olduğu için yanlıştır. Doğal bilinci evrenin yasallığından ya da ussallığından kuşkuya düşüren şey düşünceye, usuna güvensizliğini, düşüncesine değil gördüğüne inanmasıdır.

Deneyin anlamı

Benjamin Libet(1916-2007)

Ama Libet deneyden çıkardığı sonuçtan kendisi hoşnut değildi ve deneyinin sonuçlarının özgür istenç ile bağdaşmasını sağlamak için ölçümlerine dayanarak öznenin W ve devim arasındaki 200 ms içinde bilinçsiz karar üzerinde bilinçli bir veto hakkının olduğunu ileri sürdü. Bu veto kararının kendisi bir istenç edimidir ve kendisi ikinci bir BP gerektirir ve yeni işlem bir üçüncü BP gerektirir ve ortaya bir sonsuz gerileme çıkar.

Bilinçsiz nörolojik süreçler istemli ya da istençli eylemlerde bulunmak için verilen bilinçli kararları öncelediğine göre, bilinçsiz nöron süreçleri daha sonra özne tarafından bilinçli olarak yerine getirildiği sanılan eylemlerin gerçek nedensel başlatıcıları olmalıydı. Libet'in deneyi nedensellik kavramını ve reel nedenin reel etkiyi zamansal olarak öncelemesi olgusunu ilgilendirir. Sonuçlar görünürde nedensellik kavramını ya da nedensel determinizm olarak kabul edilen şeyi çürütüyordu. Ve çürütücü yorumlar determinizmi determinizmin kendisini kullanarak çürüttüklerini görmüyorlardı.

Deneyin çözümlemesi

BP gerçekten de kararın verildiğini gösteren sinyal midir? Pekala bir dikkat yoğunlaşmasını, ayrımsamanın bilince iletilmesindeki gecikmeyi gösteriyor olabilir. BP sürecinin istenç kıpısı ile ilişkisiz olabilir, Ya da kararı her durumda öncelediğine ve raslantısal olamayacağına göre, hata zaman ölçümünde (W) yatıyor olabilirdi.

Deneyde herşeyin gelip dayandığı kritik nokta karar verme anının saptanmasıdır. "Ne zaman karar verdiğini saptamak," karar verme kıpısı ve saate bakma arasında geçen zamanı sağın olarak saptamak olanaksızdır. Bunun için çok sayıda deney yapılararak bunların bir ortalaması alınır.

Herşeye karşın, devinen bir ışık noktasının zamanının bildirme süreci göründüğünden çok daha karmaşıktır ve W-zamanının saptanması sağın olmaktan çok uzaktır. Ve istençten bağımsız bir BP ve istenç zamanını anlatan W arasında nedensel bir ilişkinin olduğunu saptamak güç değil, ama paradoksaldir, çünkü nedeni önceleyen bir etkinin saptanmasını gerektirir.

Karar vermenin kendisi zamansal bir olaydır ve sonsuz küçük bir zaman kıpısında yer almaz, tersine sonlu bir zamanı, bir "süre"yi gerektirir. Ve öznenin saat üzerinde dönmekte olan ışıklı

noktaya bakarak ikinci bir davranışta bulunması olayı da benzer olarak ek bir sonlu süreyi daha gerektirir. Bu olgular dikkate alınarak deneylerin sayısı çoğaltımış ve ortalama bir zaman ölçümü yapılmıştır. Kimi deneylerde sürenin 7 ya da 10 saniye olarak bulunduğunu dikkate alırsak zaman ölçümünde henüz nedenleri saptanamayan hataların olduğu açıktır.

Libet'in deneyinin sonrası

Libet'in kuşkulu deneyinden sonra 2007'de Berlin'de Bernstein 2007'de Center for Computational Neuroscience'da (BCCN-Berlin) Haynes "functional magnetic resonance imaging" (fMRI) kullanarak daha önce Libet tarafından yapılan deneyden daha duyarlı bir deney yaptı. Sonuçlar daha duyarsız çıktı ve Libet'in 550 ms olan hazırlık potansiyeli süresini Haynes 7 saniye olarak saptadı. Karar edimsel olarak verilmeden yedi saniye önce veriliyordu. Başka bir deyişle, kararı biyo-kimyasal süreçler veriyor ve insan yalnızca karar verdiğini sanıyordu. (LİNK)

Haynes'in deneyi 2008'de Leipzig'de Max Planck Institute for Human Cognitive and Brain Sciences'deki bilimciler tarafından yapılan deneylerde bir kez daha yinelendi ve parmak devimi için alınan kararın bilincin kararı almasından yedi saniye önce verildiği doğrulandı (LİNK).

Doğrulama yöntemi bulguları bir yasa düzeyine yükseltmede yetersiz olduğu ve yalnızca olasılığa izin verdiği için, olasılığı yükseltmek için deneyin daha pek çok kere yinelenmesi gerekecektir. Görgücü doğrulama yönteminin özgür istenci çürütmesi olanaksızdır, çünkü tekil sınama her durumda yalnızca kendini sınar. Aslında, olasılığa bağlı kuşkuculuğundan ötürü, hiçbir evrenselliği doğrulayamaz ve yadsıyamaz.

Normal olarak, ussal düşünce henüz açıklayamadığı ve anlayamadığı şeyden düşlemsel sonuçlar çıkarmaz; görgül bilimci onları ussallaştırmaya, uygun kavramlar ile anlamlandırmaya çalışır.

Antoine Madar
Neuroscience of Will: the nature of motor intentions

Research, October 2015

Deneyden bir sabuklama türetmek

Libet deneyinin sonuçlarının öğrettiği şey deneyin yanlış yapıldığı, bileşenlerinin doğru bir çözümlemesinin yapılmadığıdır. "Deney" üzerine muazzam bir literatürün doğmasına neden olan şey "deney"in gerçekte henüz bir "deney" olmaması, yalancı bir deney olmasıdır. Kimi ideologların deneyden türettikleri "karar 'karar verilmeden' önce verilir" vargısı bir sabuklamadır ve sabuklamanın karakteri genel olarak kendini ussal açıklamadan yalıtmaktır. Kendisi tarafından değil başkası tarafından belirlenen "istenç" bir istenç olmaktan çıkar. Ve istencin bir yanılsama olması ile birlikte onun belirlenimleri olan hak, ahlak ve etik de birer yanılsama olur.

Doğal ve tinsel ya da özdeksel ve biçimsel tözler

Özdeksel olmayan düşüncenin ya da istencin ya da daha başka dürtülerin, itkilerin vb. özdeksel olan beden üzerinde etkide bulunması doğal bilince olanaksız ya da hiç olmazsa anlaşılmaz ya da giderek gizemli birşey olarak görünür. Tinsel birşey özdeksel başka birşey ile nasıl fiziksel ilişkisi içinde olabilir? Bu bilinç tinselin varlığını doğrulamada sıkıntıya düşer, çünkü genellikle varlığı duyusal olma koşuluna bağlar. Buna göre, istencin ve genel olarak tinselliğin varlığını çürütebilecek herşey bu bilince rahatlatıcı gelir. Bu bilinç sözde bilimsel araştırmasına giriştiği zaman yargısı daha başından verilmiştir ve yaptığı şey araştırma, özgür düşünme ve bilim değil, başka birşeydir.

Tinsel ya da düşünsel olan fiziksel olmayandır ve böyle analitik olarak ya da soyut olarak ya da

yalıtılmış olarak düşünüldüğünde tinsel istenç ve özdeksel kas arasında ilişki saltık olarak olanaksızdır. Etkileşiminin biricik olanağı karşıtlar olarak tinselin ve özdekselin birliğidir.

Diyalektik anlağın her zaman kaçtığı ve yadsıdığı bir kavramdır, çünkü onun için anlaşılmazdır. Birşey yalnızca kendisidir, başkası değil, çünkü başkası birşeyin karşıtıdır. Ama aynı anlak kendi eksikliğini görebilir ve özdeğin biçimsiz olamayacağını, biçimin özdeğe özdeğin kendisi kadar özünlü olduğunu düşünebilir. Atom ya da daha alt bir parçacık yalnızca özdek değil, ama biçimdir, çünkü belirlenimleri vardır. Çağdaş atom modelleri geçerli olsun ya da olmasınlar tümü de özdeğin bu mikro parçalarının aynı zamanda bir belirlenimler birliği, bir biçimler birliği olduğunu kabul ederler. Ama "biçimin kendisi" özdeksel değildir.

Normal olarak, görgül bakış açısından, deney üzerine yorumlarda düşünsel karar (istenç) ve beynin fizyolojik süreçleri birbirinden ayrı varoluşlar olarak alınır ve kimi yorumcular buna ‘düalizm’ der. Bu anlayışa göre ansal işlemler beynin dışında bir "başka" evrende, ya da bir "evrenler çokluğu" arasından seçilen şu ya da bu tikel "evren"de ya da evrenin bir 4'üncü, 5'inci vb. gibi gizli bir "boyutunda" yer alıyor olmalıdır. Böyle analitik ya da daha doğrusu mitolojik bir ayrılık 'Kartezyen düalizm' ile ilgili değildir, çünkü Descartes doğal ve tinsel olarak iki karşıt tözün (yanlışlıkla etkileşim noktası olarak düşündüğü "pineal" bezde) nasıl biraraya gelebildikleri problemi üzerine düşünüyordu. Düşünce ya da istenç bir eyleme neden olabildiğine göre bir etkileşimin varolduğunu kabul ediyor ve düalizmi çürütüyordu. Descartes'a yüklenen düalizm bu etkileşimi doyurucu bir yolda açıklamayı başaramamış olması olgusundan doğar.

Descartes bedenin bu özdeksel dünyada ve ruhun bir başka evrende varolduğunu düşünmedi. Tinsellik genel olarak özdekselliği öncülü olarak alır, ya da Doğa Tine önseldir ve ruh, anlık, us, ego, istenç, duyu, duygu ya da ne dersek diyelim tüm tinsel yetiler insanın yetileri olarak onunla birlikte fiziksel evrende bulunur. İnsan Doğa ve Tinin birliğidir. Ruh ya da yaşam, Descartes'ın onu pineal bezde yerelleştirme hipotezinin tersine, bütün beden ile örtüşür ve bir bakıma tüm tinselliğin öncülü, tinsel alanın en ilk ya da ilksel kategorisidir. İstenç, bilnç, bellek, anlak, duyumsama, algılama, uslamlama vb. gibi yüksek ansal işlemler sinir dizgesinin işlevleri olarak daha tikelleşmiş ve özelleşmiş örgensel yapıları gerektirirler ve nöroloji — adlandırmanın imlediğinin tersine — yalnızca sinir hücrelerinin incelemesini değil, en alt ruhsal boyuttan en yüksek ussal boyuta bütün bir tinsel dizgesel yapının araştımasını konu alır.

Özdeksel-olmayanın özdeksel-olan üzerinde etkide bulunması iki ayrı tözün etkileşimi değil, bir ve aynı tözün etkinliği olmalıdır. Genel olarak ruh ya da yaşam bedenden ayrı olarak varolamaz, çünkü bedensiz ruh bir ruh olamaz ve ruhsuz ya da yaşamsız bir beden bir beden olamaz. Doğal us bile bu ayrılmazlığı, bu karşıtların birliğini doğrular. Bu nedenle ruhsal etkinliğin enerjinin sakınımı ilkesini bozarak evrene yeni bir enerji niceliği eklediğini düşünmek gerekmez.

Karşıtların birliği bir "özdeşlik kuramı" ya da ilkesi değildir, çünkü "özdeşlik kuramı" gerçekten de "özel bir sos" iken ve karşıtlığı silerken, buna karşı doğru olan şey özdeş olanların ancak aynı zamanda karşıtlar oldukları için bir ve aynı oldukları, varlıklarını karşıtlar olarak birbirlerinde buldukları düşüncesi gibi görünür. Özdeşlik ilkesi karşıtları birbirine indirger ve karşıtlığı yok eder. Sonuçta özdeş olmaları gereken uçlar yiter. Özdeşliği doğrulamak için ayrımın varlığını da doğrulamak gerekir.

Bu birlik sayıltısı üzerine, özdekselin ve biçimselin etkileşimi gibi bir problem doğmaz, çünkü tüm yaşam süreçleri özdeğin biçimsel yanı olarak kabul edilir. Gerçekte aynı karşıtlık ve birlik ilişkisi doğa yasaları için de geçerlidir. Özdeksel parçacıklar kendilerinin dışında olan doğa yasalarına

boyun eğmezler, çünkü doğa yasaları özdekselin biçimidir. Biçimsiz özdeği düşünmek ya da biçimsiz özdeğin varlığını ileri sürmek materyalist monizme düşer, çünkü materyalizm bir monizmdir ve ikinci ya da karşıt bir kendilik olarak biçimsel olanı açıklaması ve anlaması olanaksızdır.

Libet'in deneyinde nörolojik etkinlikten ayrı olarak ve ondan soyutlanmış olarak bir karar verme ya da isteme etkinliği yer alamaz, çünkü tinsel düşünme ediminin kendisi bütünüyle doğallıkla aynı zamanda nörolojik ya da özdeksel bir süreçtir, onun dışında gizli bir evren boyutunda yer alan gizemli bir süreç değil. Bu nedenle BP'nin düşünme ediminden ayrı olması ya da onu öncelemesi onun W'den ayrı bir etkinlik ya da süreç olduğunu imler. Ölçülen BP etkinliği niyet ya da karar ya da istenç süreci ile ilişkili değildir. Genel olarak düşünme süreci genel olarak düalizmi dışlar, çünkü özdeksel ve biçimsel yanları ayırdetmek olanaksızdır.

Özdek ve biçim düalizminin yadsınması monizmin doğrulanması demek değildir, çünkü monizm analitik ya da çocuksu bir düşünme yoludur. Monizm genel olarak yalnızca tekil bir tözün varlığını ve başka herşeyin yokluğunu ileri sürer. Bir varsa çok yoktur, plenum varsa vakum yoktur, töz varsa ilinek yoktur, özdek varsa biçim yoktur, varoluş varsa öz yoktur vb. Eğer karşıt öğenin varlığını kabul ederse, monizm olmaktan çıkar. Ama o zaman düalizmi yenecek diyalektik yetkinlikten yoksun olduğu için, yeniden monizme geri düşer ve karşıt öğenin bir görüngü, görünüş, yanılsama, gerçekliksiz birşey olduğunu ileri sürer ve bu düalizm ile kendini çürütür. Ya da daha da ileri gider ve anlığın, istencin vb. kendisinin özdek olduğunu, düşüncelerin atomlar ve moleküller olduğunu ileri sürer.

Descartes'ın "cogito ergo sum"u örneğin Kant'ın ve genel olarak görgücülerin öznel idealizmine, fiziksel evrenin yokluğu görüşüne götürmez, çünkü herkesten önce kendisi fiziksel-özdeksel evrenin varlığını doğrulamanın zorunluğunu gördü ve bunun için bir tanıtlama yaptığını kabul etti. (Kant ve görgücüler böyle bir doğrulamayı ya da bilinçten dışsal realiteye geçişi yapmazlar).

Descartes doğrulamasını kuşkuyu yenerek ve bir tanıtlama ya da çıkarsama yoluyla yerine getirdi ve böylece onu öznel ya da keyfi bir doğrulama olmaktan, temelsiz bir sanı olmaktan çıkardı. Görgücü düşünürler fiziksel-özdeksel evrenin varlığını doğrularlar. Ama bu yalnızca bir önesürümdür, kuşkuludur, ve bir sanı, bir yanılsama, bir yanlışlık olmadığını gösterecek bir tanıtlamadan yoksundur.

Bilgiden vazgeçmeyen ama onu olgulardan ve deneyimden türetmek isteyen görgücülük ve türevleri egonun ya da bilincin öznelliğinin ötesine geçemezler ve bilincin kendisini aşamayan fizikselcilikleri bile salt bir özlem ve niyet olarak kalır. Nörolojide uygulanan fizikselcilik yine aynı düalizme boyun eğer, çünkü ne ansal durumların varlığını yadsıyabilir ne de onları fiziksele indiregeyebilir.

Özgürlükten kaçma dileği

Kimi insanlarda yetiştirilmeleri ve kültürleri gereği Özgür İstenci reddetme eğilimi ağır basar. Yine, materyalizminde tutarlı olmak isteyen bilinç de tinselin varlığını yadsımayı gözden kaçırmaz. Özel olarak tarihsel materyalizm istenci bir tür üstyapı olarak görse de, altyapı olarak üretim ilişkilerinin yerine burada beyindeki norölojik süreçleri kabul etmede güçlük çıkarmaz. Fareyi yakalayan kedinin beyaz mı yoksa siyah mı olduğunun bir önemi yoktur, der.

İstenç karar verir, yargıdır, ve yargılar çünkü yasa bir istençtir. İstenç duyunç olarak moral yargıda bulunur, iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi saptar, çünkü İyi olan kendisidir ya da İstenç İyi

olmaksızın olamaz. İstencin İyiyi istemesi istencin kendi belirlenimidir, ona dışsal olarak bizim yüklediğimiz birşey değil. İstenç insanın aileden, topluma, devlete dek etik dünyasına verdiği tüm belirlenimdir. Tüm bu dünyaya "ansal dünya" demek yerine daha uygun olarak "tinsel dünya" da denebilir, çünkü "tinsel" terimi özdeksel dünya ile karşıtlık içinde durur ve evrenseli "ansal" teriminden daha doğrudan anlatır. Ve etik belirlenimler materyalist düşünce için kabul edilebilir olmasalar da özdeksel olduklarını kabul etmek en sağlam materyalistin bile kolay kolay yapabileceği birşey değildir..

İstenç öz-bilinçli, özgür, ve özgür olduğu için dürtü üzerinde ve karşısında güçlüdür. İşlevi dürtüsel güdünün, kendiliğinden doğan isteğin karşısına özgür kararı çıkarmaktır. İstencin kendisi olmayan bir etmen tarafından zorlanması ve belirlenmesi istenç kavramın kendisine aykırı olduğuna göre, istenci yadsımak isteyen istençsiz, dolayısıyla sorumsuz birinin herhangi bir deneysel doğrulamaya gereksinimi yoktur. Deneyin başından kavramsal olarak belirlenmesine ve tasarlanmasına karşın, bu saf bilinç kavramın deneyin bir sonucu olduğu sanısı içindedir (görgücü sav gereği).

Bilinç ve nöron etkinliği

Bilincin bir nöron etkinliği olduğu ve daha öte birşey olmadığı görüşü doğal bilincin varlığı fiziksele ya da özdeksele indirgeme eğiliminden doğar.

"The mental world is an ontological category" dendiğinde neyin ontolojik olmadığını sormamız gerekir. "Varlık" ne özdektir, ne nesnedir, ne de fiziksel bir cisimdir. "Mental/ansal" ile demek istediğimiz insan anlığı ile ilgili olandır. Öte yandan Platonik İdealar hiç kuşkusuz düşünülebilen kavramlar olsalar da yalnızca ansal değildirler ve varlıkları yalnızca insan bilincine sınırlı değildir. Platon İdeanın kendinde varolduğunu düşünüyordu. Buna göre yalnızca öznel ya da insan düşüncesinde bulunduğunu değil, nesnel olarak varolduğunu da düşünüyordu.

“Materyal” uygarlık

Özgürlük belirli olarak hak özgürlüğü, duyunç özgürlüğü ve istenç özgürlüğü olarak varolur. Eğer özgür istenç yoksa, yasalar istenç anlatımları değil ama genetik-özdeksel fenomenlerdir. Özgürlük bir yanılsama olunca, özgürlük üzerine dayanan ahlak ve duyunç da boş metafiziksel kurgular olarak geçersizleşir. Ve istenç üzerine kurulu bütün bir toplumsal-ekonomik yaşam ortadan kalkar. Legal pozitivistlerin düşündüğü gibi, haksızlık, suç, giderek cinayet bile duyunçtan bağımsız fiziksel fenomenler olurlar, ahlaksal bir bağlamları kalmaz ve özdeksel olarak belirlenmeleri zemininde zorunlu oldukları için kişinin sorumluğuna ait olmaktan çıkarlar. Bu yorum üzerine bütün bir uygarlığın karakterinin yeniden tanımlanması gerekecek, tüm mahkemelerin kapatılması, cezaevlerinin boşaltılması, suç kavramının kendisinin kaldırılması gerekecektir, çünkü duyunçsuz ve istençsiz hayvanlar suç işlemeyemez.

Düalizm

Düşünce (ve ayrıca duygu, duyum, istenç ve benzerleri gibi tüm tinsel yetiler) ve özdeksel insan beyni arasındaki ilişki karşıt tözlerin ilişkisi olarak görünür. Düalizm bu ilişkiyi ya da birliği düşünemeyen analitik düşünme yoluna ait çözümsüz bir problemdir.

Özdeksel herşey, atom, quark, elektron, foton vb. ya da gezegenler, güneşler, galaksiler vb. tümünün biçim belirlenimi vardır ve biçimin kendisi özdek değildir. Tam tersine, özdeğin karşıtıdır. Ve gene de ‘biçimsiz özdek’ gibi birşey salt bir soyutlamadır. Daha doğrusu, yalnızca karşıtlığı düşünemeyen anilitik düşünme için ve bilinçte vardır.

Beyin ve onun düşünme, isteme, duyumsama vb. dediğimiz işlevleri için de aynı şey geçerlidir. Özdeksel beynin kendisinin biçim belirlenimleri vardır. Ve düşünme, isteme, duyumsama vb. dediğimiz işlevlerin kendileri özdekler değildir.

"Soyut nesneler" anlatımı zorunlu olarak düşüncenin nesnelerini imlemez, çünkü "soyut" anlatımı "düşünce" demek değildir. Ve benzer olarak "somut nesne" anlatımı "özdeksel nesne" demek değildir.

Bir kölenin manifestosu

"Free will is an illusion. Our wills are simply not of our own making. Thoughts and intentions emerge from background causes of which we are unaware and over which we exert no conscious control. We do not have the freedom we think we have. Free will is actually more than an illusion (or less), in that it cannot be made conceptually coherent. Either our wills are determined by prior causes and we are not responsible for them, or they are the product of chance and we are not responsible for them." (Sam Harris.)

Nihilist, materyalist, pozitivist vb. tüm görgücüler yaşamlarını anlamdan ve değerden boşaltmaya çok isteklidirler. İnsan olmaktan vazgeçmekten nasıl ve niçin sevinç duyduklarını anlamak kolay değildir.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Devlet Politik İstençtir

Kaynak · Noesis

Devlet Politik İstençtir

Devlet İdeası —

(a) evrensel insan haklarını kapsar (“doğal hak” terimi ile anlatılmak istenen şey);

(b) duyunç özgürlüğünü kapsar (pozitif hakların “moral” aklanma olanağı);

(c) duyunç tarafından aklanmış hak olarak yasa egemenliğini kapsar.

Devletin ussallığı evrensel istencin bireysel istenç ile birliğinden oluşur.

“Ussallık, soyut olarak görüldüğünde, genel olarak evrenselliğin ve tekilliğin baştan sona yayılan birliğinden oluşur.” (TzF, § 258 Not)

Tikel Birey gerçek, saltık özgürlüğünü ancak evrensel Devlette, ancak evrensel-küresel etik yaşamda bulur.

Devlet etik yaşamın tamamlanışıdır.

Etik yaşamın edimselleşmesi olarak Devlet istencin en son ereğidir.

Devlet kendini nesnesi olarak almış ve ereğinde kendini edimselleştirmiş istençtir.

Devlette bireysel istenç karşısında kendisi ile bir olan genel istenci bulur.

Modern reel devlet kendini bilen İstenç olarak kendi İdeasına doğru kesintisiz değişim ve gelişim sürecidir.

Duyunç özgürlüğü yasaları sürekli akış durumunda tutar ve onları gerçek etik yaşamın

edimselleşmesine doğru sürekli olarak düzeltir.

İstenç Devlette egemen olarak edimselleşir ve Devlet özgürlüğün tam edimselleşmesidir.

Devletin egemenliği ulusun ya da yurttaşın egemenliğidir, çünkü ulus ya da yurttaş özgürdür.

Devlet Aile durumunda olduğu gibi salt duygu birliği ve Yurttaş Toplumu durumunda olduğu gibi salt çıkar birliği değildir.

Devlet eksiksiz etik yaşamdır.

Etnik öğe Devletten Devletliğini alır.

'Etnik-devlet' bir oxymoron, tarihsel bir anomalidir.

Modern "ulus-devlet" kavramı politikanın ulusun işi olduğunu anlatır.

İstenç güçtür.

Güç olarak İstenç monarşiler bağlamında yalnızca tikelliğin egemenliği ve nüfusun istençsizliği iken, modern demokratik Devlette bireysel istencin ve evrensel istencin birliğidir.

Egemen olmayan devlet bir devlet değildir.

Devlet "organized control over a human community (W)" değildir, çünkü "topluluk" politik bir yapı değildir.

Bir değerler birliği olarak topluluk toplumun tikel-kültürel bir bölümüdür (burada devleti ve toplumu ilgilendiren ve kaygılandırabilecek şey topluluğun yasallığıdır).

Tikel Partiler ve Genel İstenç

Politik partiler devlete egemen değildir, çünkü ulus-devlet ulus ve devletin birliği, ulusun egemenliğidir.

Parti bölüngüdür ve partiler çoğulluğu toplumun etnik, dinsel ve ideolojik eğilimlerinin türlüğünün anlatımıdır.

Postmodern moronluğa doyum verecek bir insan hakları türlülüğü saçmadır.

Bir partinin devleti yönetmesi tikel bir bölüngünün ulusun bütünü üzerindeki gücünü imler.

Etnik parti tikel etnik grubun tikel etnik gücünü temsil eder ve ulus-devlet kavramına aykırıdır.

Dinsel parti tikel bir inanç biçiminin üstünlüğünü amaçlar ve devlet, din ve politika kavramlarına aykırıdır.

İdeolojik partinin ereği politikanın ve devletin ortadan kaldırılmasıdır.

İdeolojik bir partinin programı zor ve şiddet yoluyla herhangi bir tikelliği egemen kılmaktır.

İdeolojik parti bir zor yoluyla egemenlik olarak parti dışındaki toplumu politik istencini sindirir.

İdeolojik bölüngü salt bölüngü-egemenliği ya da parti-devlet olarak evrensel insan hakları ile bağdaşmaz.

ideolojik parti modern ulus-devletin oluş sürecinde despotik artığın politik direncini temsil eder.

Devlet bireysel istencin İdea ile bir sözleşmesi değildir.

Sözleşme ortaya bir egemen güç çıkarmaz, ve bozulabilirdir.

Sözleşme çoklu istenç olarak istenç kavramına uygun değildir ve ancak bir üst yetke koşulu altında işler.

Sözleşme devlet kuramı devletin egemenliği ile bağdaşmaz.

“Hükümet” ve “genel istenç” arasında bir sözleşme anlamsızdır, çünkü genel istenç egemendir ve hükümet yalnızca onun bir işlevidir.

Sözleşmenin güvencesi bir üst yetkenin gücü tarafından sağlanır.

Devlet durumunda herhangi bir üst yetke yoktur.

Hobbes’un “Toplumsal Sözleşme” hipotezi gerçekte önlemesi gerektiği iç savaşın kendisinin doğrudan nedeni olacaktır, çünkü toplumun bir bölümü özgürlüğünü ve tüm haklarını egemene devretmeye hazır kölelerden oluşurken, yurttaşlık haklarından vazgeçmeyen özgür bölüm buna karşı çıkacaktır.

Dinin moral belirleyiciliği

Kaynak · Noesis

Dinin moral belirleyiciliği

İnsan niçin iyi, doğru, dürüst olmak zorundadır? Özgür duyuncun bilinci olmadıkça, kendisi iyinin ve kötünün, doğrunun ve eğrinin yargıcı olmadıkça, insan ancak dışsal bir yetkenin güdüsü altında moral varlık olabilir. O zaman moral bir sorumluluk da taşımaz ve yazgıcılık duyunç özgürlüğünün yokluğunun bir çıkarsamasıdır. Din gerçekliğe inançtır ve salt ahlaksal bir işlev taşımaz; ama duyunç özgürlüğü gelişmedikçe, din insanların duyuncu olarak da işlev görür.

İnsan gerçek moral niteliğini ancak kendi duyuncundan ve kendi duyuncu yoluyla geliştirebilir ve Haklı, Doğru ve İyi konusunda gerçek ve en son yargıç duyunçtur. Duyunç bilgi üzerine dayanır, dışsal yetkeye boyun eğme üzerine değil. Duyunç özgürlüğü moral gelişimin saltık koşulu ve olanağıdır. Başkasının duyuncu doğru, haklı vb. olabilir; ama bireysel özgürlük dışsal yetke için gereksinimi ortadan kaldırır.

DOĞAL BİLİNÇ; SÜMERLER VE ETİK YAŞAMIN DOĞUŞU

Kaynak · Noesis

DOĞAL BİLİNÇ

Doğal bilinç ile felsefe yapılamaz, çünkü bu bilinç tasarımlar ile düşünür, kavramlar ile değil.

Kavram soyut olarak, saltık olarak, başka her kavramdan yalıtılmış olarak düşünülebilir. Ama gerçekte kavram hiçbir zaman soyut ve yalıtılmış değildir, çünkü belirlidir ve belirli olmak ilişkili, göreli olmaktır. Kavram bağıntılarının yapısı mantıksal, ussal dizgedir.

SÜMERLER VE ETİK YAŞAMIN DOĞUŞU

Etik yaşam özgürlük yaşamıdır çünkü insan ilişkilerinin İstenç yoluyla belirlenmesidir. Etik yaşam somut olarak Aile, Toplum ve Devlet yapılarında belirlenen istencin, ussal düşüncenin belirlediği yaşamdır. Etik yaşam salt içgüdüsel, itkisel, dürtüsel yaşam değildir. İstencin olduğu yerde özgürlük vardır.

“Bağ bozumu şenliği,” Alma-Tadema (ayrıntı).

Etik yaşam ilk olarak Sümer kent-devletlerinde doğdu (ve onlardan bağımsız olarak dünyanın başka

yerlerinde, Mısır ve Çin'in nehir vadilerinde). Kent yaşamı etik yaşamdır, çünkü orada yaşam salt dürtüler ve içgüdüler yoluyla, salt dürtüsel alışkanlıklr yoluyla belirlenmenin ötesine geçer ve hak ve ahlak temelinde ussal olarak belirlenmeye başlar.

Sümerler etik yaşamı başkalarına öykünerek kurmadılar. Onu kendi uslarından, kavramlarından yarattılar. Mülkiyet ve sözleşme ilişkileri yaşamlarının birincil temeli idi, çünkü kent yaşamı zorunlu olarak işbölümünü ve değiş-tokuş ilişkilerini ister. Sümerler işbölümünü ekonomistlerden 5 ya da 6 bin yıl önce buldular ve uyguladılar. Sözleşme dolaysızca haksızlık kavramına bağlıdır ve haksızlık haklı olanın aranmasında duyuncu etkinleştirerek yasalar olan belirli etik kuralların ortaya çıkışına ve yerleşmesine götürür. Yasa duyuncun onayladığı, iyi ve haklı ve doğru olarak yargıladığı bir ilişki belirlenimidir. Çiğnenmemelidir ve çiğnenmesi hakkın çiğnenmesi olarak suçtur. Mezopotamya yasaları ilkin ceza konusunda aşırı sert idiler, ama cezalar uygarlığın gelişmesi ile zamanla yumuşadılar ve daha insanca oldular. Etik yaşam dürtüsel bilince baskı ya da zorunluk yaşamı gibi görünür, çünkü tam olarak bu dürtüsel bilinci sınırlar ve kısıtlar ve onu ussal hak belirlenimlerine göre davranmaya eğitir. İstenç gerektiği zaman isteğin, içgüdünün, itkinin vb. bastırılmasını sağlayan yetidir, çünkü istek vb. doğal iken ve kendiliğinden doğarken, istenç baştan sona özgür bilinçli düşünce üzerine dayanır. Özgürlük dilediğini yapmak değildir, ve kölelik doğal itkiye efendi olamamak demektir.

Dünya Tarihi ve Ahlak

Kaynak · Noesis

Dünya Tarihi ve Ahlak

Bir kültür duyunç özgürlüğü ve ahlaksal karakter kazanmaksızın, bireyler en içsel özlerinde gerçekten kendileri olmaksızın gelişme sürecine giremez.

Kültür gelişmelidir çünkü kültür her zaman ve her bileşeninde ideale karşılık düşmeyen geçici bir tinsel yapıdır.

Kültür estetik duyarlığında, moral duygusunda ve düşünme gücünde gelişmelidir. Tin gelişmek için hiçbir dışsallığa gereksinmez, çünkü tüm bileşenlerinde bir potansiyel, edimselleşmeye doğru bir gizilliktir ve özsel olarak özgürdür. Tinin gelişmek için gereksindi şey yalnızca ve yalnızca engellenmemek, kendi kendisini engellememektir.

Kültür gerçek değil ama yanlıştır çünkü ideal değildir.

"Gerçek" olmak kavramına ya da idealine karşılık düşmektir. Bu düzeye dek tarihsel kültürler tinin gerçek varoluşları değil, geçici, yitici ve sonlu biçimleridir. Gerçek olmak var olmaktır. Ama kültürün bir varlığı yoktur, çünkü geçmişte yok iken ve gelecekte de yine yok olacaktır. Kültür varlığı olduğu gibi yokluğu da kapsar, bir oluş sürecidir ve sürekli olarak ortadan kalkarak daha yüksek biçimlerde yeniden ortaya çıkar. Tarih tinin ereksel oluş ya da gelişim sürecidir.

Modern dönem Reformasyon ile başlar — Roma Katolik Kilisesi ile ya da Ortodoksluk ile ya da İslamik ya da Budist tin ile değil. Modern dönem özgürlük dönemidir ve Reformasyon kurumsal dinin Avrupa'nın milyonları üzerindeki pençesini gevşetmeye başlayan eylemdir. Din kitle ahlakını belirlemede herşeyden etkili olan etmendir ve Reformasyon Roma Katolik Kilisesinin insan duyunçları üzerindeki tekelini kıran eylemdir. Reformasyonun özsel belirlenimi dinin dışsal olarak duyuncu belirlemesine son vermesinde yatar, çünkü insanı Kurumsal Kilisenin kılavuzluğundan, dinadamlığından ve en içsel kölelikten kurtarır, insanı kendi duyuncu ile baş başa bırakır,

varoluşun tüm sorumluluğunu özgür bireye yükler.

Avrupa'da Reformasyon din kavramına uygun düşmeyen Roma Katolik Kilisesini ortadan kaldırma ve Hıristiyanlığın özüne geri dönme programına dönüştü. Bu Kurumun düzelmesi ortadan kalkması demektir, çünkü bütün bir Katoliklik inancında duyusalın, sonlunun, materyalin ötesine geçmez. Kurumsal Kilise insanların duyunçlarını denetim altına alır, etik yaşamlarını denetler ve politik gücünü evrensel olarak kabul ettirmeyi amaçlar. Bütünüyle ahlaksız bir kurumsal yapı kendini Tanrı adına ileri sürer.

Etik gelişim özgürlük yoluyla kazanılır. Özgür istencin yokluğunda etik değişmeye kapalı bir alışkanlıklar yapısı olarak tarihsel önemini ve diriliğini yitirir.

Yahudilik inancı buyruk üzerine, 10 Buyruk üzerine ve dolayısıyla sonsuz ölçüde güçlü bir varlıktan ceza gözdağı üzerine, kısaca korku üzerine dayayan bir dindir. Bu nedenle özgürlük değil, kölelik dinidir ve insanın sonsuz bir güç karşısında sonsuz değersizliğe indirgenmesi sonucuna götürür.

Bu tikelci dinde tikel, güçlü, korkutucu bir Tanrının, insan adak isteyen bir ‘Tanrı’nın kulları ussal varlıklar olarak ve moral varlıklar olarak tanınmaz. Ve kullar kabilesi dışında kalanların aynı Tanrıya inanmasına da izin verilmediği için, insanlığın geri kalanı insan olarak da görülmez. Gentile olarak görülür. Böyle bir ‘din’ ona inanan için sopa dini ve ona inanmayan için kılıç dinidir. Anti-Semitizm eşit ölçüde insanlık-dışı bir Semitizmin sonucudur. Böyle bir boşinancı din olarak kabul eden insanlardan sonsuza dek herhangi bir uygarlık gelişmez. Barbarlık gelişir.

İnsana yabancı, insandan üstün bir Tanrı karşısında insanın moral karakteri onu cezalandıracak bir güç karşısındaki korku üzerine ve yine onun tarafından duyusal hazlar ile ödüllendirilme beklentisi üzerine dayanır. Bu dinin insana insan gibi yaklaşmayan bir modelidir ve burada inanç içsel bir sorun değil, bütünüyle dışsal bir sorundur. İç özgürlükten, duygunun sonsuzluğundan doğmaz ama bir güç ilişkisi temeline dayanır. Böyle din doğallıkla bir boyun eğme ve kölelik dinidir.

Platonik üçlülük din kavramına göre Tanrı ve onun kendi Oğlu arasında bir güç ilişkisi değil, sevgi ilişkisi vardır. Sevgi kavramı başkasının duygusunda kendi duygusunu bulmaktır. Ve özgürlük kavramı da istenç olarak aynı şeydir. Dinsel bilinçte Tanrı yarattığı Oğlunun başkalığında aynı zamanda kendisinde ve kendi ile Bir olarak kalır, İsa hem insan hem de Tanrıdır, ve Tanrının Sonsuzluğu aynı zamana Sonluyu da kapsayarak gerçek Sonsuzluğunu sürdürür. Tanrı ile sonsuz birliği içinde Oğul aynı zamanda her bir insan ve tüm insanlık olarak Tindir. Dinsel bilinç bu somut birliği sonlu tasarımlar ve simgeler düzleminde düşünmeye çalışır.

Dünyada Duyunç Göstergeleri

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Dünyada Duyuncun Göstergeleri:
Tüze ve Türe

Dünyada Politik Yozlaşma Algısı İndeksi (Transperancy International / Uluslararası Saydamlık Örgütü.) Dünyada Rüşvetin faturası yaklaşık 1.000.000.000.000 (trilyon) dolardır ve bunun büyük yarısını ödeyen yoksul Doğu erdemsizliğine karşılık olarak Mutsuzluğu ve Gönençsizliği satın almaktadır. Gelişme Yurttaş Toplumunda olanaklıdır. Despotik Toplumun değişimi ise törel ve dolayısıyla ekonomik bozulmadır. Üretim sürecinin gelişmesi Ahlakı ve ancak ahlaksal altyapı temelinde işleyebilen tüzel üstyapıyı gerektirir. Ama Ahlak ancak özgür insanın yeteneği olabilir.

Tüze (Hukuk) ve Türe (Adalet) bir tinin moral olgunluğu temelinde edimselleşen Kavramlar, ya da Platon'un anlatımını kullanırsak, İdealardır. Tüm İdealar gibi nesneldirler, göreli ya da kültürel değil; küresel ya da evrenseldirler, yerel ve tikel değil. Postmodern çok-kültürlülük ile saltık olarak çelişkilidirler, çünkü kültürel görelilik saltıklık ile bağdaşmaz, ve Türe ve Tüze ise her İdea gibi saltıktır. Türlülükleri yalnızca bir Sürecin, Tarihin yaşandığını, yalnızca gelişmekte olduklarını anlatır. Bu demektir ki İdeal Türe en sonuncuya dek her bir bireyin Hakkıdır. Ve İdeal yalnızca Reel olabileceği için idealdir. — Moral olgunluk Özgürlük ile koşulludur, çünkü Ahlak varoluşun saltık olarak insanın özgür Duyuncundan doğan değeridir. Duyunç Özgürlük içinde gelişmedikçe, Tüzenin ve onun işlemesi olarak Türenin kendisi bir aptallık tiyatrosundaki oyunlara döner. Duyunç ancak birey başkalarının İstenci altında olmadığı, Doğruyu ve Eğriyi korkutucu dinsel, geleneksel vb. yetkelerden değil ama kendi içinden bulmayı öğrendiği düzeye dek gelişir, erginleşir. Özgürlükten, Duyuncu bağımsız olmaya bırakmaktan korkmak anlamsızdır, çünkü Duyunç a priori İyi ve Doğru olanı bilme ve isteme yetisidir. Ve ussal yasa İstenci olarak Devlet ancak gelişmiş bir Duyunç üzerine dayandığı düzeye dek Devlet karikatürü olmaktan kurtulur, Kavramına, Özgürlüğe karşılık düşer. Bugün insan Duyuncu her zaman olduğundan daha olgundur, geçersiz geleneklere ve boşinançlara her zaman olduğundan daha az bağımlıdır. İstençsizliğe ve dolayısıyla eylemsizliğe bağlı suçsuzluk Ahlak olamaz, ve bütün bir tarihlerinde Özgürlüğe ilk kez adımlarını atan, ilk kez doğal suçsuzluğun ötesine geçen uluslardan hemen erdem beklenemez. — Batının, özellikle ABD'nin moral geriliği ancak daha ileri olabileceğinin ve olmak zorunda olduğunun bir göstergesidir, ve Batının Reformasyon ile başlayan modern dönemdeki moral gelişiminin güçlüğü Doğuya yalnızca Duyunç özgürlüğünü kazanma, kölelerini insanlar yapma sürecine girmede daha da gecikmemesi gerektiğini göstermelidir.

[AHLAK]

[DUYUNÇ]

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

GEREKSİNİMLER DİZGESİ

GEREKSİNİM

İdea Yayınevi / 2014

Dünyada Özgürlük Göstergeleri (Freedom House; İsveç; Stockholm; Özgürlük)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Dünyada Özgürlük Göstergeleri:

Demokrasi 2008, 2014

Seçmen Demokrasileri 2008 (Freedom House) .
Dünyada Özgürlük (Freedom in the World) her ulusta ve önemli bölgelerde demokrasinin ve politik özgürlüğün derecesini ölçme girişiminde bulunan yıllık bir araştırma ve rapordur.

Freedom House henüz büyük bölümü Kast kültürü altında yaşayan Hindistan'ı da Demokrasiler arasında sayar. "Seçmen Demokrasileri" ve "Liberal Demokrasiler" gibi bir ayrım getirir ki, bu sonunculardaoy sandığının olmasına karşın belli özgürlükler eksiktir. — Demokrasi yalnızca 'halkın istenci' olarak görülen Devlet değil, yalnızca herkesin istenci değil, ama Yurttaş Toplumu karakterini kazanmış halkın istenci, evrensel ussal İstençtir. Erdemsiz demokrasi "sandık" demokrasisi denilen özgürlüksüz "demokrasi"dir, ve kendi İstenç ve Duyunçlarının bilincinde olmayan insanların sözde demokrasisinde sandıktan her zaman despotizm çıkar. Öte yandan halkın Demokrasilerde yalnızca aldatıldığı görüşü gerçekte yalnızca halkı hiçbir zaman kendi sorumluluk ve yükümlülüğünü taşıyamayacak küçük bir çocuk gibi gören despotik ideolojinin kendini kandırmasıdır. Aldatılmak moral sorumluluğu, özgür bir insanın değeri ve onuru ile kabul edilme hakkını geçersiz kılmaz. Hiç kuşkusuz her halk törel olarak eşit ölçüde olgun değildir. Ama örneğin Hindistan ve Bengladeş ve İran halklarının örneğin İsveç, Hollanda, ABD halklarından daha az aldatılmaya yatkın olduklarını, yoksul olanın daha erdemli ve ahlaklı olduğunu düşünmek için hiçbir zemin yoktur. — Türkiye bir yandan Doğuya ait olarak görüldüğü düzeye dek Doğunun despotizminden özgürleşen, Yasa Egemenliğini gerçek Özgürlük olarak kabul etme bilincini geliştirebilen biricik Doğu ülkesidir. Öte yandan Batıya ait olduğu düzeye dek, tüm Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinin tersine, Demokrasiye geçişi kendi içinden gerçekleştiren Avrupa ülkelerinden biridir. — Demokrasi bir süreç, törel büyüme sürecidir, ve kendi iç despotizmine karşı gereksindiği Özgürlüğü ve İstenci kendi içinden üretme noktasına dek gelişmiş ulusların erdemidir.

No less than 261 journalists have been murdered in Russia since the fall of the Soviet Union. (Der Spiegel).

List of journalists killed in Russia since 2000 (Wikipedia)

Freedom House tarafından Freedom in the World 2014 araştırmasında "seçmen demokrasileri" olarak belirlenen ülkeler.

Freedom House tarafından Freedom in the World 2013 araştırmasına göre 2012'de dünyada özgürlüğün durumu açısından ülkelerin sınıflandırılması.
Özgür (90) Bölümsel Olarak Özgür (58) Özgür Değil(47)

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir ussal, özgür, gerçek Yasaya, Anayasaya, Türeye yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük anlamsız, geçersiz ve despotik geleneğin savunusunu üstlenen postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Stockholm

İsveç dünyada yaşanacak en iyi, en eğitimli, en eşitlikçi ülke olarak kabul edilir. Özgürlük

gönencin, eşitliğin ve türenin gizinin aranacağı yerdir. Yeryüzünün en uygar kültürü olmayı seçen barbar Vikingler bu dünyanın olanaklı dünyaların en iyisi olduğunu, insanın gerçek karakterinin güzellik, sevgi, ve bilgiden oluştuğunu tanıtladılar.

Swedish people are so beautiful! Both men and women. And peacefull, friendly. And the language is also beautiful to listen to and the talking it sounds like you sing when you talk. ...

Swedish Core Values & Secret Social Rules!

Özgürlük daha iyi Özgürlüğün arayışı için de koşuldur. İsveç hiç kuşkusuz değişmeyen ve değişime gereksinmeyen bir kültür değildir. Tam tersine, dünyanın büyük parçası despotizmin tutuculuğuna ve şiddetine yenik düşmeyi sürdürürken, İsveç değişme, daha özgür olma, daha ileri gitme olanağına başka her kültürden daha sıkı sarılmıştır. Yurttaş Toplumunda gelişimin önünde hiçbir sınır ve hiçbir engel yoktur çünkü orada egemen ve toplum birdir.

Ye... no. Most of what you said in this video could be true to some small extent, although you mix fact and opinion too heavily. ...

Sweden

İsveç'ten Sevgilerle

İdea Yayınevi / 2014

Duyunç

Kaynak · Noesis

Duyunç

> Hegel’in Tüze Felsefesi Nesnel Tinin gelişiminin hangi şekli kazancağı üzerine bir çözümlemedir, çünkü söz konusu olan yalnızca Prusya’nın etik yaşam biçimi değil, aralarında en geri kültürler de olmak üzere bütün bir dünya kültürlerinin etik yazgılarıdır. Tüze Felsefesi statik, değişmeyen bir realiteyi doğrulamaz; Dünya Tarihinin kendisi Tüze Felsefesi’nin bir kıpısı, son kıpısıdır. Gene de Hegel’in irdelediği modern etik dünya henüz onun zamanında var olduğu gibi etik dünyadır. Ama Duyunç kendini İdeaya göre belirler, pozitif olguya göre değil.
>
> Hegel’in yaşadığı ve irdelemesine konu ettiği dönem henüz kendilerini yönetemeyecek despotik kültürlerin dönemidir. Henüz Yurttaş Toplumu Kavramına uymayan, henüz kendilerini yönetmek için gerekli olan özgürlük bilincinden yoksun olan halklar, kitleler, yığınlar, henüz ussal olmaktan uzak olan halklar zorunlu olarak monarşilerin, aydın despotların ve aydın olmayan despotların altına düşerler.

Die Lage Preußens und Österreichs inner- und außerhalb des Deutschen Bundes

(1815-1866)

German Confederation

Prussia (1866-1918)

Hakkın tözü İstenç olarak Özgürlüktür. (TzF, § 4)

> Ahlak kendini yargılayan olarak İstencin, Duyuncun duruş noktasıdır.
>
> Soyut Hak alanı dolaysızlığı içindeki İstencin duruş noktası idi.
>
> Etik Yaşam Duyunç tarafından aklanmış pozitif Hak belirlenimlerinin Edimselliğidir. (§ 141).

Duyunç ‘İyi’sini Edimsellikte doğrulayıncaya dek, İstenç Edimselliği İyinin Kavramına tam olarak karşılık düşme noktasına getirinceye dek, Etik Yaşam yalnızca bir oluş sürecidir: Onda henüz hiçbir norm, hiçbir belirlenim saltık olarak geçerli değildir.

Moral Yargı bütün bir Etik Yaşam sürecinin ereksel devindirici, değiştirici, yükseltici etmenidir. Moral Yargı hiç kuşkusuz içseldir, özneldir, salt bir Gerektir; ama İstenç o soyut Gereğin Edimselliğe aktarılması, Etik Edimselliğin belirleyicisidir.

İstenç ‘İyi’ olduğunu düşündüğünü ister ve ‘kötü’ olduğunu düşündüğünü yadsır.

İstenç, kendini kendi içinden belirlediği, kendini Duyunç olarak belirlediği düzeye dek, zorunlu olarak İyi olanı yapar. Niçin İyi olanı yaparız sorusunun yanıtı İyi olmayanı yapmamızın olanaksızlığıdır.

İstencin yanılabilirliğinin kendisi İyi konusunda yanılabilirliğidir.

İstencin tözü Özgürlük iken, ve Özgürlük İstencin itkisel, dürtüsel, içgüdüsel belirlenimini tanımayan ussal karakteri iken, yanılabilirlik yalnızca ve yalnızca Moral Geleşim olan sürece aittir. Gelişmekte olmak henüz gelişmemiş olmak demektir.

Tinsel Realite, salt bir oluş süreci olduğu için, sürekli olumsuzlama süreci olduğu için, İyinin ve Kötünün çarpışma sürecidir. Bir çelişki olduğu için, onda yalnızca kötülük, eksiklik, yetersizlik bulunmaz. Çelişki kendisinde karşıtını taşımaktır. Tinsel Realitede bu olumsuzluğun bulunmasının nedeni onda olumlunun da bulunmasıdır. Bir çelişkinin çözülüş süreci olarak, bütün bir Dünya Tarihi İyinin, ussallığın ereksel gelişim sürecidir. İstenç salt İstenç olduğu için bir Ereği vardır, ve Erek salt Erek olduğu için İyidir. Kötü olan şey Realitenin henüz Kavramına karşılık düşmemesi, tikelliğin evrensellik ile bütünüyle Bir olmamasıdır.

“İyi dünyanın olgusallaşmış Özgürlüğü, saltık son Ereğidir.” (Hegel, TzF, § 129)

‘İyi’ salt Kavramında kalmaya belirlenmiş bir soyutlama değildir, tersine, kendini insan dünyasına olgusallaştırır, ve insan Olgusallığının ya da Realitesinin varoluşunun moral gelişmişlik düzeyi İyinin somut olarak sergilenişidir.

‘İyi,’ salt Kavramında düşünüldüğünde, bütünüyle soyuttur, kendisinden başkası değildir, bütünüyle içeriksizdir, hiçbir belirlenim kapsamaz.

‘Moral’ İyi Kavram olarak Realiteye yüklenir, ya da reel olanın iyi ya da kötü, haklı ya da haksız, doğru ya da eğri olması Duyuncun yargısından başka birşey değildir.

İyi böyle Kavramın ve Realitenin birliği olarak İyi İdeasıdır.

“İstencin Kavramının ve tikel İstencin birliği olarak İyi İdeadır.” (TzF, § 129)

İstencin Kavramı gerçek değil çünkü soyuttur; tikel İstenç gerçek değil çünkü soyuttur; gerçek olan bu iki karşıtın birliği olarak somut İyi İdeasıdır.

‘İyi’ tinsel olandır, Doğaya değil Tine aittir.

‘İyi,’ dizgesel olarak düşünüldüğünde, ideel olarak Hak, Özgürlük, İstenç Kavramları ile bağıntılıdır, ya da onlarla Birdir.

Duyunç İyiyi doğrular ve Kötüyü yadsır.

Duyunç İyiyi ve Kötüyü, Haklıyı ve Haksızı düşünerek ayırdeder, duygusal olarak değil; Duyunç Us olarak İstencin kendisidir.

Duyunç özsel olarak düşünmedir, bilmedir, ve işlevi ussal moral yargıda bulunmaktır.

Moral yargı (birşeyin haklı ya da haksız, iyi ya da kötü vb. olarak belirlenmesi) bir duygu değil, bir düşünme sorunudur.

Moral yargı 'alışkanlık' üzerinde dayandığı zaman bu alışkanlık gene de dışsal bir Duyuncun, bir yetkenin Duyuncunun (çocuklar durumunda ebeveynlerin, duyunçsuz halklar durumunda dinsel yetkenin vb.); ama gerçek özgürlük bu dışsal Duyuncun kendisinin yargılanmasını, Duyuncun gerçekten bireyin kendi Duyuncu yapılmasını gerektirir.

Tarihin Özgürlük Bilincinduyunçsuz de ilerleme olması onun bir moral gelişim, bir Duyunç gelişimi olması da demektir. Duyunç İstencin kendini yargılamasıdır, ve İstenç yargılanmalı, Duyunç olarak kendi kendisini yargılamalıdır, çünkü her pozitif hak belirlenimi sonlu iken, Duyuncun (İstencin) özgürlüğü Duyuncun karşısında Duyuncu bulmasını, sonsuzluğu ister. Tikel İstencin tikelliği evrensel ile bağdaşmadığı düzeye dek bu bağdaşmazlık

İyinin dünyada tam edimselleşmesi Erek olarak İyinin salt sonsuza dek varoluş kazanamayacak bir Gerek olduğu görüşü (Kant) ile bağdaşmaz. (Kant idealite ve realite karşıtlığını salt bu karşıtlığı Birde birleştiremediği için sonsuza dek ertelenen bir Erek ile birleştirir. Kant'ın bütün moral felsefesi çelişkiden, çatışkıdan, antinomiden kaçırılması gerektiği varsayımına uyarlanır.)

İyinin dünyada tam edimselleşmesi, ya da Kötülüğün dünyada saltık olarak olanaksız kılınması tikel İstencin ve evrensel İstencin karşıtlar olarak Bir olmasını, ayrımın o denli de özdeşlik olmasını gerektirir. Bu gerçek Etik Yaşamdır.

"Duyunç öznel öz-bilincin saltık aklanışını, eş deyişle hakkın ve ödevin ne olduğunu kendi içinde ve kendisinden bilmeyi, ve böyle İyi olarak bildiğinden başka hiçbirşeyi tanımamayı, aynı zamanda böyle bildiğinin ve istediğinin gerçekte hak ve ödev olduğunu ileri sürmeyi anlatır. Öznel bilmenin ve kendinde ve kendi için olanın bu birliği olarak Duyunç bir tapınaktır ki, ona dokunmak kutsal olanı çiğnemek olacaktır. Ama belirli bir bireyin Duyuncunun bu Duyunç İdeasına uygun olup olmadığı, onun iyi olarak gördüğünün ya da bildirdiğinin edimsel olarak da iyi olup olmadığı, bu ancak bu iyi olması gereken şeyin içeriğinden saptanabilir." (TzF, § 137)

Duyunç özgürdür; Duyuncun varlığı özgürlüğüdür; özgürlüğün yokluğu Duyuncun yokluğudur.

Duyunç kendini belirler, dışsal bir etmen tarafından belirlenemez.

Duyunç özgürlüğünün olmadığı yerde moral gelişim yoktur.

Duyunç saltık yargıçtır.

Duyunç doğru olup olmadığı yargısına açıktır; moral yargı kendisi moral yargı altında durur.

Etik Yaşamda, tikel Duyuncun moral yargısı evrensel etik normlar altında durur. Ama evrensel etik normların kendileri Duyuncun yargısına açıktır, ve bu düzeye dek moral gelişim etik gelişimin saltık belirleyicisidir. Özgürlük tikel ve evrensel İyinin, Doğrunun, Haklının edimselleşmesi sürecinin olanağı ve güvencesidir.

Duyunç çocukta gelişme gereksiniminde olan bir gizilliktir.

Duyunç gelişiminde durdurulan insanlar, halklar çocuk kalır.

Özgürlük bilincinin yoksunluğu olarak despotizm bir tür çocukluk, ve despotik karakterler büyümemiş, Özgürlük Kavramını ve bilincini geliştirmemiş yetişkinlerdir.

Duyuncun duygusallığı İyinin ve Kötünün, istenenin ve istenmeyenin duygu ile, haz ve acı duyguları bağıntısına bağlıdır. Ama Duyunç bu duygusallığın olumsuzlaması, düşünceye geçiştir.

Duyunç ne içgüdü, ne itki, ne de (süper-ego gibi) bilinçsiz bir dürtüdür; tersine, Duyunç saltık olarak düşünen İstenç, kendi üzerine düşünen ve kendini yargılayan bilinçli İstençtir.

Doğa ve doğallık ne iyi ne de kötü olabilir.

İyinin Tine ait olması ve Doğayı ilgilendirmemesi insanın salt doğal olarak ne iyi ne de kötü olduğunu doğrular. Ama salt doğal olarak insan henüz insan değildir, yalnızca bir soyutlamadır: Kendinde özgür olan İnsanın 'Doğa Durumu' anlamsız bir terimdir ve yalnızca zorunluk alanında varolan hayvana aittir. İnsanın durumu her zaman bir Kültür Durumu, Kültürün içinde olma ve Kültürü İdeaya doğru geliştirme durumudur. Kültür İdeaya öykünmedir, ve henüz salt bir öykünme olduğu düzeye dek Doğanın ve doğallığın üzerine bütünüyle yükselmiş değildir, henüz doğallığını ve tinselliğini tam uyum içine getirmiş değildir.

Kötülük, tıpkı İyi gibi, temelini Özgürlüğün kendisinde, İstencin usdışı belirlenimleri de üstlenme yeteneğinde bulur.

Kötülük kökenini genel olarak İstencin evrenselliğine uymayan tikelliğinde bulur: Evrenselliğin gerisinde kalan tikel İstenç bu düzeye dek, evrensel ile bağdaşmadığı düzeye dek kötüdür.

İstenç saltık olarak ya da Kavramına göre İyi ile bağlı ya da İyi olduğu için, eğer ne olursa olsun İstenç ile davranılıyorsa, bilerek istenen İyi olduğu düşünüldüğü için istenendir: Tikel İstenç kendini kötü olanın iyi olduğu sanısı içinde belirler, üstelik bu 'sanı' kötü olanı iyi yapmasa da.

Duyunç, salt İyinin yargıcı olmakla, o denli de Kötünün sorumlusudur.

Duyunç özgürlüğü inancın biricik olanağıdır, çünkü inancı gerçekliğe inanç yapacak olan yeti Usun, kılgısal Usun, ya da Duyuncun kendisinden başkası değildir. İnanç bilgi değil, ama bilgiye eşlik eden ve onu aklayan duygudur, tıpkı inancın karşıtı olarak kuşkunun, bilgiye karşı yöneltildiğinde, bilgiyi yadsıması gibi. Kuşkuculuk, tıpkı inakçılık gibi, Usu bilmeyen çünkü bilgiyi yadsıyan ruhbilimsel bir saplantı, nesnelliği yadsıyan bir öznelliktir.

Duyunçsuzluk ancak yalana, yanlışa inanma yolunu açık bırakır.

Duyunç özgürlüğü en sonunda boşinancı ve yalanı silmenin biricik zeminidir.

Yetke ve korku üzerine dayanan dışsal ahlak bireysel moral karakter gelişimini durdurur.

"Zor fiziksel bir güçtür; ve hangi ahlakın onun etkisinin sonucu olabileceğini anlamıyorum." (Rousseau, Toplumsal Sözleşme, I.III.)

"İnsanın yurttaşlık durumunda kazandıklarına moral özgürlüğü ekleyebiliriz ki, onu gerçekten kendisinin efendisi yapan yalnızca odur; çünkü yalnızca itkinin dürtüsü kölelik iken, kendimize verdiğimiz bir yasaya boyun eğmek özgürlüktür." (Rousseau, Toplumsal Sözleşme,I.VIII.)

"Doğa durumundan yurttaşlık durumuna bu geçiş insanda çok dikkate değer bir değişim üretir, çünkü davranışında içgüdünün yerine türeyi geçirir ve eylemlerine daha önce onlarda eksik olan moral karakteri verir. Ancak o zaman, ancak ödevin sesi fiziksel dürtülerin ve hak itkinin yerini alınca, şimdiye dek yalnızca kendini düşünmüş olan insan başka ilkeler üzerine davranmak ve eğilimlerine kulak vermeden önce usuna danışmak zorunda olduğunu bulur." (Rousseau, Toplumsal Sözleşme, I.VIII.)

Duyunç verili olanı yargılar, onun üzerine dayanmaz; bu nedenle verili bir moral değerler dizgesi

moral değil, çünkü duyunç tarafından aklanarak kabul edilmiş değildir.

Duyunç kendini verili bir dışsal, dinsel, kültürel, toplumsal vb. normlar ya da değerler dizgesine uyarlamaz.

Duyunç her kültürel değerler dizgesinin yargıcıdır.

Etik salt düşüncesiz bir alışkanlık yapısı olduğu düzeye dek moral yargının nesnesidir.

Duyunç verili etik normların yargıcıdır, çünkü bunlar onun kendisi tarafından verilmiş değildir.

Pozitif yasalar duyunç tarafından yargılanarak sürekli oluş durumundadırlar.

“Süperego” (birinin kendini bilinçsizce yargılaması) bir duyunç işlevi değildir.

Süperego bilinçsiz dürtü tarafından belirlenir.

“Her özgür Eylemin onu üretmeye yardım eden iki nedeni vardır: Biri moral, yani eylemi belirleyen İstenç, öteki fiziksel, yani onu yerine getiren güçtür.” (Rousseau, Toplumsal Sözleşme,III.I.)

ÖDEV

Ödev İyi olanın istenmesi ve yapılmasıdır.

Ödevi bir olumsuzlama olarak, bir sınır vb. olarak gören şey doğal itkiler, eğilimler vb. tarafından belirlenen öznel özençtir.

Erdem henüz etik belirlenimlerin yokluğunda doğal kişiliğin kendini aşırı eğilimlerden özgürleştirme yoludur. Etik Yaşamın evrenselleri Ödevlerin kendileridir ve bunlar alışkanlıklar olarak yerleştikleri düzeye dek Töreler biçimini kazanır.

Etik Yaşamın tözü özgürlük ve istenç olduğuna için, despotik kültürde erdem olan şey erdemsizlik, töre olan şey töresizliktir. Törel olan moral olarak aklanmış Haktır; ama despotik kültür duyunçsuzluğundan ötürü kendini moral yargı hakkından yoksun bırakır.

Törenin salt alışkanlığa indirgenmesi henüz herhangi bir Duyunç gelişiminin olmadığını gösterir. Bu despotik kültürde İyi olan özgür kültürde Kötü olandır.

Despotik kültürde İyi yoktur, çünkü İyi İstencin kendisini öngerektirir.

İyinin Ödev olması bütünüyle boş, soyut bir bağıntı, ve İyinin kendi uğruna istenmesi salt bir totolojidir, çünkü istenen salt istendiği için İyi olandır.

İyi olarak İyi, Ödev olarak Ödev yalnızca soyut evrensellerdir.

İyinin İyi uğruna istenmesi gibi, Ödev de Ödev uğruna yerine getirilmelidir. Ama her iki durumda da içerik, belirlenim, İyi olanın ve Ödev olanın tikelliği eksiktir ve ikisi de yalnızca biçimseldir.

İyi ve Ödev tikel içerikten yoksun olmaları anlamında biçimseldir..

Ödev tikel, belirli Ödev olarak Duyuncun moral yargısı altına getirilmeli, içerik kendi değerinde belirlenmelidir.

Ödev Hak olanı yerine getirmektir; ama bu da aynı biçimselliktir.

Ödev salt Ödev olarak neyin Ödev olduğunu bildirmez, ve onu (Kant’ın yaptığı gibi) salt evrenselliği içinde ileri sürmek haklı bir içeriğinin olmasını sağlamaz.

Ödevler kategorik imperativden çıkarsanamaz, çünkü kategorik imperativ yalnızca evrensellik

kapsayan bir biçimsellik, ve — Kant'ın formülasyonunda — çelişkiyi saltık olarak dışlayan boş Özdeşliktir. Ödevi "çelişkinin yokluğu" olarak tanımlamak onu içeriksiz biçimcilğe indirger.

Birşey Ödev ise, o zaman yerine getirilmelidir. Ama tikel Ödev pekala haksız, yanlış, kötü olabilir; ve gene de salt Ödev olduğu dikkate alınırsa, ne olursa olsun yerine getirmelidir.

Ödev Kavramının kendisinde, Ödev Ödevdir totolojisinde tikel Ödevi yargılayacak bir içerik bulunmaz.

Ödev Kavramı öldürmeyeceksin, çalmayacaksın vb. gibi belirlenimleri kapsamaz: Savaşta askerin Ödevi öldürmektir, ve Spartalı çocuk için hırsızlık değil, hırsızlık yaparken yakalanmak erdemsizliktir.

EYLEM

Özne evrensel İstencin ve tikel İstencin birliği olarak bireysel İstençtir (Soyut Hak alanında, dolaysız hakkı içindeki Kişi eylemsizdir; mülkiyet ve sözleşme ilişkisi moral bir ilişki değil, dolaysız bir ilişkidir ve 'eylem' karakterini taşımaz).

"İstencin öznel ya da moral İstenç olarak dışlaşması ya da anlatımı Eylemdir." (TzF, § 113)

Eylem ancak özgür insanın, ancak moral İstencin dışsal anlatımıdır; köle eylemsizdir.

Soyut Hak alanında İstencin kendini dışsal şeye yatırması ve kendine onda belirli varlık vermesi Eylem değildir.

Eylem (a) onu yerine getiren özne tarafından bilinir; (b) bir Gerek ile bağıntılıdır; (c) başkalarının istençleri ile bağıntılıdır.

İstencin Ereği İyidir.

Eylem, moral İstencin anlatımı olarak, amacını Gönençte bulur.

Moral gelişimde gerilik kendini politikada, ekonomide, toplumsal yaşamın her alanında, bireysel yaşamın her boyutunda, genel olarak etik yaşamın her kıpısında sergileyen erdemsizliklerin zeminidir.

Etiğin kendisinin oluş sürecinde moral gerilik, erdemsizlik, yasa tanımazlık yakınılacak konular değil, çözülecek problemlerdir.

Duyunç ilk kez modern dünyada evrensellik hakkının bilincini kazanır.

Modern dünya duyunç üzerinde hiçbir dışsal yetkenin tanınmaması ile belirlenir.

Moral duruş noktası özgürlüğün duruş noktası olarak modern dünyaya aittir.

Her insan özgürdür.

Her insan moral bir varlıktır.

Her insan eylemde bulunma hakkını taşır.

Her insan eylemde bulunma ödev ve yükümlülüğünü taşır.

Kölenin eylemi efendinin eylemidir.

Duyunç Özgürlüğü

Kaynak · Noesis

Duyunç özgürlüğü

Ahlak duyuncun işlevidir çünkü moral normun (belirli olarak iyi, doğru, haklı olanın) yargıcı duyunçtur. Duyunç gelişimi açısından, insanın moral büyümesi açısından önemli olan biricik nokta kişisel-bireysel duyuncun kendisinin moral yargının kaynağı olup olmadığıdır.

İnsana moral normları dışsal olarak verildiği zaman bu normlar da herhangi bir insanın, bireyin kendisinden başka birinin duyuncunun yargılarıdır. Dışsal ahlak insanın insana boyun eğmesinden başka birşey değildir.

Duyunç kavramının özgürlük ile bir olması ölçüsünde, boyun eğen insan da tıpkı efendisi gibi duyunçsuzdur, ve tarihsel olarak bu usdışı ayrımı ortadan kaldıracak olan duyuncu kazanmak zorundadır.

Duyunç büyür ya da gelişimi aşamalıdır. Bu nedenle duyunç gelişiminden bütünüyle yoksun insanın özgürlüğü kendini ilkin seçme özgürlüğü olarak, dilediğini yapabilme özgürlüğü olarak, keyfi özgürlük ya da özenç olarak gösterir. Bu nedenle Rusya gibi, Çin gibi kültürlerde bölümsel olarak da olsa ilk kez özgürlüklerini kazanan eski köleler ilkin hak kavramının kendisini çiğnerler ve ilk eylemleri yolsuzluklardan, hırsızlıklardan ve benzerlerinden oluşur. Politika tiranlık biçimini kaldığı yerden sürdürür ve nüfus bu ham özgürlüğün kendisinden dehşete düşerek despotizmden vazgeçmeye hazır ve istekli değildir. Putin 2018'de nüfusun yaklaşık olarak %70'inin desteğini alırken, geri kalan yaklaşık %30'un önemli bir bölümü başka tiranlık biçimlerine sarılmada diretir.

Duyunç Özgürlüğü ve Çok-Kültürlülük

Kaynak · Noesis

Duyunç Özgürlüğü ve Çok-Kültürlülük

Duyunç özgürlüğü kültürel çoğulculuğu ortadan kaldırmanın biricik olanağıdır. Kültürel çoğulculuk hiç kuşkusuz hoşgörü ile olanaklıdır. Ama bu kültürler kalabalığı henüz gelişme sürecinde olan ve gelişmeye gereksinen geri kültürlerin bir çokluğudur. Sonludurlar, insan doğası kavramına uygun düşmeyen yapılardırlar, ve zorunlu olarak ortadan kalkacaklardır. Ortadan kalkmalarının biricik olanağı sonlu olduklarının, geçici olduklarının, değersiz olduklarının bilgisine bağlıdır. Tıpkı estetik duyarlığın sonsuz güzelliği duyumsamaya doğru ancak özgürlük içinde gelişmesi gibi, tıpkı kavramsal düşüncenin ancak özgürlük içinde bilgi idealine doğru gelişmekte olması gibi, moral duygu ya da duyunç da ancak özgürlük içinde gerçek iyiyi ve gerçek doğruyu ayrımsama yeteneğini kazanabilir. Duyuncun içsel, öznel özgürlüğün kendisi olması ölçüsünde, moral iyinin bilgisi dinsel ya da ideolojik kaynaklardan dışsal olarak verilemez. Bu özgür olan duyuncun kendisini yetke ve bir tür kölelik altına getirmek olacaktır.

Kültürel ayrımlar normal olarak Yurttaş Toplumunda açıkça ve sınırsızca sergilenmezler, çünkü bu modern toplum dinsel, ırksal, etnik vb. ayrımları siler ve insanları ekonomik kişiler olarak, pazar ilişkilerine girmiş bireyler olarak kabul eder.

Kültürel ayrımların değerler olarak görülmesine karşın, sonlu doğaları onları göreli değerler, geçici değerler, yitici değerler yapar. İnsanlar ancak bu değerlerin değersizliğini ve boşluğunu gördükleri zaman onlardan vazgeçebilirler. Saltık değerler sonlu tinin değil, saltık tinin değerleridir.

Çok-kültürlülük postmodern göreciliğin sarılmaya ve sakınmaya çalıştığı bir potansiyel çatışma varoluşudur. Bir saatli bombadır ke, sık sık patlar, ve o zaman milyonlar birbirlerini kitle-kıyımlarından geçirir, birbirlerine dile gelmez zulümleri yaparlar.

Bu sözde "değerler" öyle şeylerdir ki yüzyıllar boyunca insanlar onlar uğruna birbirlerini yok etmişlerdir ve bugün de aynı şeyleri yapmayı sürdürmektedirler. Bunlar sözde dinsel "değerler"dir ki, din kavramı ile hiçbir biçimde bağdaşmazlar, tersine onun tinselliğini, evrenselliğini, insan için kabul ettiği sonsuz değeri yadsırlar. İdeolojik "değerler"dirler ki, insan haklarını çiğnemekle kalmazlar, kitlesel ölçekte insanların kendilerini çiğnerler. Etnik "değerler"dirler ki, benzer olarak başka etnik toplulukları kitle kıyımlarından geçirmede sonuçlanırlar. Bu çok-kültürlülük "değerleri" hiçbir biçimde değerler değildirler. Tam tersine, en değersiz şeylerdirler çünkü salt yanılsamalar, olmayan şeylerin imgeleridirler. Birinin şu ya da bu etnik gruba ait olması kültürel bir sorundur, çünkü insan doğası böyle etnik kabukları tanımaz. Birinin şu ya da sonlu-duyusal inanç biçimine bağlı olması kültürel bir sorundur, çünkü gerçek inanç sonsuz-tinsel gerçekliğe inançtır.

Duyunç Özgürlüğü ve Devlet

Kaynak · Noesis

Duyunç özgürlüğü ve devlet

Yalnızca çocukların ve kölelerin duyuncu gelişmemiştir ve yalnızca istençsiz halkların yönetilmeleri gerekir. Tarihsel olarak, böyle istençsiz ve duyunçsuz kültürlerin yazgısı yalnızca despotun karakteri tarafından belirlenir.

Hiçbir dışsal etmenin, hiçbir başkasının dokunamayacağı duyunç, hiçbir gücün bastıramayacağı duyunç özgürlüğü insanın evrensel yargı özgürlüğü olarak içinde yaşadığı bütün bir politik yapının haklı, ahlaklı ve törel niteliğinin de yargıcıdır. Özgürlük hakkın en önemsiz bir çiğnenişine ve kısıtlanışına, etik yaşamın en küçük bir geriliğine izin veremez.

Ekonomi ve Etik

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Tarihsel Materyalizm

Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme törel büyümedir.

Türbin Rotor, ABB. Bu uygulayımsal bilginin, yüksek nitelikli emeğin bir başyapıtıdır. Doğa + Anlaktır; özdekselin kültürel biçimi, doğa-üstü ya da doğa-ötesi dediğimiz şey, insan düşüncesinin Doğa üzerine yansımasıdır. Ama eşit ölçüde de bir TÖRELLİK başyapıtı, insan Erdeminin bir cisimselleşmesidir. Bunda da pekala doğa-üstü ve doğa-ötesidir, metafizikseldir. Sayısız sözleşme, yükümlülük ve kuralın uygulaması olmaksızın üretilemez. Ve gene de politik süreçte bir yoketme aygıtının parçası olabilir. Modern Törellik henüz oluş sürecinde olan törelliktir. Henüz olanaktan edimselliğe, gizillikten tam edimselleşmeye gelişmekte olan insan ilişkileri alanıdır. Henüz Kavramına bütünüyle karşılık düşmez. Henüz onda insan kendi gerçek kendisi olarak bulunmaz ve davranmaz.

Bir gereksinimler alanı olmaktan öte bir anlam ve imlemi olmayan Toplumda insan ilişkileri özgür insanlar arasındaki ilişkilerdir. "Köleci Toplum," "feodal toplum," giderek "kapitalist toplum" gibi anlatımlarda duyumsanan tuhaflık bunların Toplum Kavramına uygun olmayan toplumlar olduklarının ilk belirtisidir. Onlarda bir "ekonomiden" söz edebildiğimiz düzeye dek, ilişkiler özgür mülkiyet iyeleri arasındaki ilişkiler değil ama dışsal etmenlerin denetimi altındaki yarı-istençli yarı-

kişilerin ilişkileridir. Ekonomi ancak özgür İstenç ilişkileri alanında kavramına karşılık düşen bir realite kazanır. Bu realite Yurttaş Toplumunun kendisinden ne daha çoğu ne de daha azıdır. Yurttaş Toplumu özgür Kişilerin gereksinimlerini karşılamak üzere toplanmalarıdır. Orada herkes kendi gereksinimini başkalarının gereksinimi doyurarak doyurur, kendi öz-çıkarının peşinde başkalarının çıkarına hizmet eder. Kötü olan hiç kuşkusuz "çıkar" öğesi değil, ama "çıkar" öğesinin insan istencini ve özgürlüğünü bastırması, ya da henüz büyümemiş ahlaksız ve duyunçsuz insanın toyluğudur. Yurttaş Toplumu ne ne Ailedir ne de Devlet. Ama bunlar bile insan doğasının gerçek doyumunun olanağı değildir. Gerçek değerler insanın duyusal, duygusal ve düşünsel doğasının sorunudur, ve Aile, Toplum ve Devletin sonluluk alanının ötesini, insanın güzellik yetisinin, sonsuz duygu yetisinin ve sonsuz bilme yetisinin tam doyumunu ilgilendirirler.

Tüketim Üretimin ereğidir. Daha büyük tüketim daha büyük gereksinimi, insanın kültürel olarak daha da büyümüş olmasını, tinsel olarak daha da gelişmiş olmasını gösterir. Özgür Törellik olarak Ekonomi özgür gereksinim olarak sınırsız gereksimin tam doyumunun olanağıdır.

İnsanlığın Ereği insanın yetilerinin Gelişiminden, İlerlemeden başka birşey değildir.
Zweck der Menschheit ist kein anderer als die Ausbildung der Kräfte des Menschen, Fortschreitung.

— Friedrich Schiller, Die Gesetzgebung des Lykurgus und Solon.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Emek

İdea Yayınevi / 2014

Etiğin "Türleri"

Kaynak · Noesis

Etik ve “Türleri”

Moral göreliliğin bir moral zemin sağladığını düşünen etik kolleksiyoncuları etik türlerinin listesini sıralamaya bayılır (örneğin Wikipedia, Ethics).

Etik öğretiler, modeller ya da kuramlar üretmek ancak insan doğasının bir bilgisinin yokluğu durumunda olanaklıdır. Etik kuramlar icat etme ve önerme eğilimi özgürlüksüz ve istençsiz despotik bilinçte bulunur.

Bilgisiz etik ön-modern despotik tutucu kültüre özgü alışkanlık etiğidir.

Hedonizm ve bunun alt-türleri (Kireanik ve Epikürcü hedonizmler), pragmatik etik, yararcı etik, deontolojik etik, sonuç-etiği (Konsequentialismus), pozitivist etik, giderek ‘nihilist’ etik tümü de istenç ve özgürlük kavramlarına tanımadıkları düzeye dek etik-dışı kuramlardır.

Hedonist ‘etik’ türleri haz ve acı duygularını moral olmanın ölçütü olarak alır ve kuramlarında haz

verinin iyi ve ahlaksal, ve acı verenin kötü ve yanlış olduğu ölçütüne göre çıkarsamalar yaparlar.

İdeoloji doğal hak kavramını reddetmesi zemininde a priori etik-dışıdır ve evrensel insan haklarına, duyunç özgürlüğüne ve yasa egemenliğine karşı acımasız ve haksız yöntemler ile çarpışır.

Ödev uğruna ödev ya da kategorik imperativ kuramı duyuncun tikel ödev üzerindeki yargısını reddeder. Ödev pekala tikel durumlarda etik-dışı olabilir.

Etik

Kaynak · Noesis

Etik — ἠθικός (ethikos), ἦθος (ethos/alışkanlık)

Hak

Ahlak

Etik • Aile • Toplum • Devlet • Anayasa • Uluslararası İlişkiler • Dünya Tarihi

Doğal bilinç etik (törellik) ve ahlak kavramlarını ayırdedemez ve sık sık bir duyunç işlevi olan ahlakı etik yerine alır.

Etik hak ve ahlak alanlarını öncülleri olarak alır.

Etik aile, toplum ve devlet için normlar ile ilgilidir.

Ahlak içsellik alanıdır. Etik dışsallık alanıdır.

Ahlak "gerek" alanıdır. Etik "dir" alanıdır.

Bir yandan, etik olan herşey moral olarak aklanmış olduğu için etik olan moral olan gibi görünür. Öte yandan, etik kavramının kendisi imlediği doğruluk, dürüstlük, haklılık belirlenimlerinden ötürü moral yargı ölçütü olarak görünür. Ahlak temeldir. Etik ahlak üzerine dayanır. Ya da, etik norm moral olarak aklanmalıdır.

Davranış alışkanlıklarının sorgulanamaz etik normlar olarak geçerli olması kültürün pıhtılaşmasıdır.

Alışkanlık belli davranış normlarını değişmez geleneklere çevirir ve gelenek sorgulanmadığı ve yalnızca "geldiği" için davranış ölçütü olan normdur. Gelenek kendini moral olarak aklama gereksiniminde değildir çünkü sorgulanmaya bağışık olduğu için gelenektir. Gelenek genel olarak etik normu akladığı düşünülen tanrısal yetkenin ya da monarşik yetkenin ya da ne olursa olsan herhangi bir başka dışsal yetkenin yerini almış olan budalalığın yetkesinden yararlanır.

Etik özgürlük gerektirir. Özgürlük-öncesi kültür biçimleri için etik yapılardan söz edemeyiz. Aile, toplum ve devlet istenç belirlenimleridir ve ancak istenç özgürlüğü altında ortaya çıkarlar. Taş devri etiği, feodal etik, halk etiği, kitle etiği gibi terimler birer oxymorondur.

Etik normlar tarihsel ve görelidir ve bu onların kalıcı olamayacakları anlamına gelir. Ataerkil bir aile yapısının normları alışkanlık zemininde etik olarak görünürken, modern eşitlik kavramına sarılan duyunç bu "etik" yapının gerçekte haksız, ahlaksız ve etik-dışı olduğu yargısına götürülür. Ya da bir lonca düzeni benzer olarak özgür tüzel kişi kavramının bilinci tarafından haksız, ahlaksız ve etik-dışı olarak yargılanır.

Modern etik duyunç özgürlüğü üzerine dayanır.

Çünkü modern etik kendiliğinden ya da bilinçsizce işleyen davranış kalıplarından değil, duyuncun

akladığı ilişki biçimlerinden oluşur. Modern etik kendiliğinden oluveren birşey değildir. Bilinçsiz bir alışkanlık etiği değildir. Özgür istencin etiği olması bilgi üzerine dayanması demektir. Modern etik duyunç özgürlüğü üzerine dayandığı için sürekli olarak yargılanan ve sürekli olarak yenileşen ve iyileşen etiktir. Eetik belirlenimler ortaya çıkar çıkmaz eskir, çünkü henüz ideal değildirler, ve duyunç yetersizliklerine, geriliklerine, kabalıklarına dayanamaz.

Hak özgürlüğün (istencin) anlatımıdır ve ancak özgür insanın hakları vardır çünkü ancak özgür insan haklarını bilir. Hak, ahlak ve etik kavramları tümü de ancak bilgi ile birlikte oldukları ya da bilindikleri düzeye dek gizillikten edimselliğe yükselirler. Bir serf, bir kul, bir imparatorluk uyruğu kendi haklarının bilincinde değildir ve efendisi olan tekerkin onun için uygun gördüğü hak düzeyi ile yetinir. Uyruklar için tüm hak tekerke aittir, ve dahası sık sık tanrısal bir kayra dolayısıyla aittir. Yine, kullar, serfler vb. için bütün bir moral yaşam dışsal yetkeler tarafından belirlenir ve bu ön-modern karakterler için duyunç özgürlüğü gibi bir sorun yoktur, moral yargıda bulunmak onların işi değildir. Bütününde, ön-modern bilinçte yasa egemenin istencidir ve uyruğa yalnızca boyun eğmek, alışmak ve körelmek düşer.

Etik realite etik idealiteye erişinceye dek etik değildir.

Özgürlüğünün, istencinin bilincini kazanan insan için hak onun özgürlüğünün belirişidir; moral olarak neyin iyi ya da kötü, haklı ya da haksız vb. olduğuna kendi duyuncu ile karar verir, ve yasa onun kendi istencinin anlatımıdır. Tüm bu üç alanda da bilgi istence eşlik eder ve özgürlükleri özbilinçli istençleridir.

İstenç ilkin dolaysız, düşüncesizdir ve hakkı üzerinde hiçbir sınır tanımaz: Tüm dünya, tüm evren istence onun hakkı olarak görünür. Giderek insanları bile birer nesne düzeyine indirger, onları köleleştirir, ve bunun haksızlık olmadığını, aslında hak olduğunu düşünür (örneğin John Locke'un yaptığı gibi). Ve bütün bir kıtayı kendi adına ya da kraliçesi adına mülkiyet edinir. İstencin isteyemeyeceği, hakkı olarak göremeyeceği hiçbirşey yoktur. Herşey egoya, bene ait görünür.

İstencin bu dolaysızlıktan, bu sınırsızlıktan kendine dönmesi, kendini sorgulaması, duyuncun yargısı altına düşmesi ahlak alanını oluşturur. Bu içsellik ya da koşulsuz özgürlük bütünüyle soyut olarak öznellik alanıdır. Duyuncun yargılayamayacağı hiçbirşey yoktur.

Etik haklı ve ahlaklı olanın Aile, Toplum ve Devlet normlarında nesnelleşmesi, gerçek, somut, edimsel özgürlüktür.

Etik-Karakter ve Bilgi

Kaynak · Noesis

Etik-Karakter ve Bilgi

> Etik baştan sona bilgiye dayanır. Ve etik karakter de baştan sona bilgiye dayanır. Etik karakter bir olumsallık sonucunda ortaya çıkmaz. Başka bir deyişle, etik karakter tikellerin değil, evrenselin bilgisini gerektirir.
>
> Bu nedenle insana bilgiyi yasaklayan kuşkucu felsefeler insan doğasına aykırı etik 'kuramlar' geliştirmek zorundadırlar. Kuşkucu ‘etik’ kuramları baştan sona etik-dışı kuramlardır ve etik belirlenimleri nesnel insan doğasından değil, öznel ilkelerden türetmeye çalışırlar. Hedonizm, yararcılık, pragmatizm, deontolojik etik, vb. Özgür istenci tanımadıkları için insanı dışsal yetke altına düşürmek zorundadırlar.

Etik salt bir alışkanlık sorunu değildir. Gerçekte, 'alışkanlık' bilgisiz, duyunçsuz, usdışı davranma kipidir.

Ancak modern etik gerçek etik yaşamın edimselleşmesine doğru yönelebilir, çünkü modern etik sürekli yenileşme sürecinde olan etiktir ve etik yaşam insan doğasının bilgisi üzerine dayanır.

Güven duygusu bir öz-duygu sorunudur ve yalın olarak kendi benini başkasına teslim etmek, başkasını kendi ile bir saymaktır. Ama despotik karakterde öz-duygu yoktur, çünkü despotik karakter kendisi değil, başkasıdır.

Saygı duygusu da benzer olarak özgür olmayı gerektirir, çünkü ancak özgür bir insan saygı duymayı başarabilir. Köle karakterin boyun eğmesi bir saygı duygusu değil, bir korku duygusudur.

Sorumluluk, haklılık, kaygı duyma gibi karakter nitelikleri despotik kültürde bulunmaz ya da en iyisinden zayıf olarak bulunur.

Etik Olmaksızın Ekonomi

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Japonya’nın Batılılaşması:

Etik Olmaksızın Ekonomi

Aziz Yardımlı

Japonya’nın Batılılaşması: Etik Olmaksızın Ekonomi

1853’te ABD Komodoru (bir tür filo komutanı) Matthew Perry Mississippi, Plymouth, Saratoga ve Susquehanna savaş gemileri ile Edo (Tokyo) yakınlarındaki Uraga’ya ulaştı. Görevi Japonya’nın 220 yıllık yalıtılma politikasına (sakoku) son vererek Japon limanlarını Amerika ile tecime açmaktı. Japon hükümetine istenenleri bildiren bir mektup bırakarak bir yıl sona geri dönmek üzere ayrıldı. Rusların, İngilizlerin ve Fransızların erken bir hamlesini önlemek için, altı ay sonra 1854 Şubatında 10 savaş gemisi ve 1.600 asker ile döndü. Bir ay süren görüşmelerden sonra Kanagawa Anlaşması imzalandı. Japonlar henüz özsel olarak ortaçağ teknolojisi ile donatılı kuvvetlerinin Amerikalılar ile başa çıkamayacağını anlamak zorunda kaldılar. Perry’nin seferini izleyen on yıl içinde Japonya’nın yalıtılmışlığı sona erdi, Japonya ve Batının Büyük Güçleri arasında diplomatik ilişkiler kuruldu, 268 yıllık Tokugawa Shogunluğu çöktü, ve Meiji Restorasyonu ile bir imparatorluk düzenine geçildi.

Perry Japonya’ya gelen ilk Batılı değildi. Portekiz, İspanyol ve Hollandalı tecimciler 16 ve 17'nci yüzyıllarda Japonya ile düzenli tecim ilişkileri sürdürüyorlardı. İberyalıların Japonya'yı Katolikliğe döndürmede diretmelerinin ve haksız tecim ilişkilerine yönelmelerinin sonuçları iyi olmadı. 1639’da Hollandalılar dışında tüm Batılılar Japonya’dan çıkarıldı ya da gönüllü olarak ülkeden ayrıldılar. Sonraki iki yüzyıl boyunca Japonya yalnızca Çinliler, Koreliler ve Hollandalılar ile tecimsel ilişkiler sürdürdü. Bu daha sonra “kapalı ülke dönemi” olarak adlandırılan dönemdi. İçeri giriş gibi dışarı çıkış da yasaklandı ve daha önce yurt dışına yerleşmiş olan on binlerce Japonun geri dönmesi ölüm cezası gözdağı altında önlendi. Shogunluk okyanus yolculuğuna yetenekli büyük gemilerin yapımını da yasakladı ve varolanlar yok edildi. Batılılar ile ilişki ülkede bir tür ulusal duygunun doğmasına yol açtı.

Commodor Perry’nin Japonya’ya ilk gelişi

Perry üç şey istemesi konusunda resmi emir almıştı. Japon kıyılarına yakın yerlerde kazaya uğrayan

Amerikan balina avcılarının güvenliği; gemilere başta kömür olmak üzere araç, gereç ve yakıt sağlanması; ve limanların ticarete açılması. 1854 Martında imzalanan Kanagawa Uylaşımı (Convention of Kanagawa) ile Hakodate ve Shimoda limanlarının Birleşik Devletler ile tecime açılması ve Edo'da ilk Amerikan konsolosluğunun kurulması kabul edildi. 1858'de Townsend Harris Japonlara Edo Anlaşmasını kabul ettirdi ve dört liman daha Birleşik Devletler ile tecime açıldı. Bu ilk "eşitsiz anlaşma" idi. Arkadan İngiltere, Rusya, Fransa ve Hollanda ile benzer anlaşmalar yapıldı.

Bu "anlaşmalar" Japonya payına gönüllü olarak kabul edilen anlaşmalar değildi. Ve gene de Çin durumunda olduğu gibi bir "küçük düşürülme yüzyılı" tarafından izlenmediler. Tersine, anlaşmalar Japonya'nın hızla gelişmesi ve güçlenmesi sonucunda 1899'da sona erdirildi ve aynı "eşitsiz anlaşmalar" bu kez öncelikle Kore'ye olmak üzerine Japonya tarafından dayatıldı. Batılı İmparatorlukların Japonya'ya dayattıkları "eşitsiz anlaşmalar" Japonya'yı sözde bir modernleşme yoluyla militarizme ve sonunda İkinci Dünya Savaşına doğru güdülendiren başlıca etmenler oldular. Birleşik Devletler'den Rus İmparatorluğuna, İngiliz İmparatorluğuna, Fransa'ya, Hollanda'ya Batılı Güçler ilk "Japon Mucizesi" ile karşılaştılar ve kendileri ile başa çıkabileceğine inanan bir Güç yarattıklarını anladılar.

Tarihten Soyutlanmanın Bedeli

Homo sapiensin dünyası üzerinde bir parça toprak kapmak ve sonra kendini yalıtmak ve tarihe kapamak bir dış politika değil, ama başına dert açmak, ve — tam olarak Japonya egemenlerinin gördükleri gibi — zamanı geldiğinde bir sömürge olmayı başından kabullenmektir. Japon bilincinde değişim ve gelişim kavramları henüz bulunmuyordu ve Tokugawa shogunluğu için değişim düşman idi. Bu her despotik kültür için bir kural olarak böyledir. Ama despotizm tarihsel olarak miyoptur. Kendini başka ülkelerden yalıtmayı bir moda yapan Asya ne denli tarihten gizlenmeye çalışırsa çalışsın, Batının onu saklandığı yerden bulup çıkarması kaçınılmazdı. Çin'in başına gelenlerin öğrenilmesi sıranın kendilerine de geleceğini anlayan Japonları dehşete düşürdü ve Meiji Restorasyonu için başlıca güdüyü sağladı. Meiji Restorasyonu Japonya'nın kendine özgü Batılılaşma tarzı, korku ve dehşet yoluyla modernleşme yordamıdır ve militarizmde demir atar. Japon usu özgürce düşünmez, her zaman tutkulara boyun eğer, ve samurai de bu usdışı formülü keşfeden David Hume gibi düşünme özürlüdür. Meiji oligarşisinin insanlık duygusundan yoksun entellektüelleri küt kafaları ile bir tür 'Dünyanın Fethi' programının gerekli olduğu çıkarsamasını yaptılar.

Öte yandan, Japonlar bütünüyle haksız değildi. Afrika Avrupa'nın kamçıları ve tüfekleri altında köleleştirilirken, Avrupa'nın yalıtılmış Asyatik imparatorluklar ile ilişkileri ilkin eşitsiz anlaşmalar biçiminde oldu. Zor yoluyla yapılan bu anlaşmalar Batılılar için yerel yasalardan bağışıklık ve dinsel özgürlük haklarını kapsıyordu. Zamanla Asya'nın arkaik imparatorlukları ve Avrupa'nın başlangıçta serüvenci gibi görünen 'Doğu Hindistan Şirketleri' arasındaki ilişki ekonomik ilişki olmaktan çıktı ve askeri olarak da güçlenen şirketler bir yağma ve sömürü politikasına yöneldiler. Sömürü tecim yoluyla, özgür sözleşmeler yoluyla değil, kolonial yönetimler yoluyla ve en sonunda zor ve şiddet yoluyla yapıldı. Asya 'dünya pazarı'nın bir parçası olmaktan çok yağmalanacak bir kaynak olarak görülmeye başladı. Ve tüm bu 'politika' sözde liberalizm denilen bir ideoloji ile ve yararcılık etiği denilen bir ek ideoloji ile uyum içinde yürütüldü.

İngiltere başta olmak üzere, Avrupa ülkeleri teknolojik olarak geri Asya'ya ileri Batı teknolojisini getirirken, etik olarak da geri olan Asya'ya etik getirmediler. Bu henüz onların kendilerinde de olmayan birşeydi. Erken modern evrede (15-18 yy arası), en acımasız biçimleri İngiltere'de olmak

üzere, sömürü hiçbir sınır tanımıyor, küçük çocuklar bile en tehlikeli işlerde uzun saatler boyunca çalıştırılıyor, güvenlik, sağlık, temizlik için, genel olarak insan yaşamı için hiçbir kaygı gösterilmiyordu. Ve bu Victorian dönemde İngiltere'nin kendine yönelik insanlık dışı uygulamalarından yalnızca biri idi.

Pazar ilişkileri gereksinim nesnelerinin değiş-tokuşundan başka birşey değildir. Salt değiş-tokuş ya da alış-veriş edimi bile özgür tüzel kişiliği varsayar. Her alış-veriş kendinde bir sözleşmedir ve sözleşme istençleri olan, haklarının billincinde olan kişiler arasında yer alır. Erken modern dönemde Avrupalıların Amerika yerlileri, Afrikalılar ve Asyalılar ile 'tecimsel' ilişkileri her bir yerel-etnik nüfusun kültürel gelişmişlik düzeyi ile göreli olarak belirlendi. Bir mülkiyet bilincinden yoksun yerlilerden Manhalttan Adasının 'satın alınması,' Afrika'da kölelerin silah ve içki karşılığında satın alınması, Çin pazarının silah zoru ile opium tecimine açılması vb. "eşitsiz değiş-tokuş" kavramının da sınırlarını aşar. Avrupalı şirketler bu kıtalarda moral olarak ve etik olarak gelişmemiş kültürler ile karşılaştılar ve kendisi insan hakları bilincinden yoksun Avrupalı için zor, şiddet, ve gerektiğinde terör bu eşitsiz kültürler arasındaki ilişkileri belirleyen başlıca araçlar oldu. Göreli olarak gelişmiş Avrupa ülkeleri ve dünyanın göreli olarak gelişmemiş geri kültür bölgelerii arasındaki ilişki kaçınılmaz olarak sömürgecilik biçimini aldı. "Sömürge İmparatorluğu" deyimi bir oxymorondur ve Batının utancını örtmeye yarar.

Erken Modern Dönem bütün "modern dönemin" ilk ya da başlangıç evresidir ve Reformasyona karşın bu erken dönemde Kuzey Avrupa ülkelerinde Roma Katolik Kilisesinin yarattığı moral bozukluk aşağı yukarı tam gücü ile yürürlüktedir. Modern dönemin başında herşey başlangıçtadır. Özgürlük bilincinin yaygınlaşması ve güçlenmesi yüzyılları gerektirecektir. Henüz evrensel bir politik bilinç yoktur ve Kilisenin denetiminin ve gücünün kalkışı ile yalnızca modern bilincin gelişiminin koşullarından biri şekillenmeye başlamıştır. Henüz türdeş ulus bilinçleri doğuş aşamasındadır ve buna koşut olarak demokrasinin ve ekonominin gelişimi geleceğin sorunlarıdır. Bu aşamada herşey geri, herşey ham, herşey eskinin artıkları ile yüklüdür — özgürlüksüz, duyunçsuz, despotik.

Modern dönemin başlangıcında Asya'nın ve Avrupa'nın buluşması bir yandan bir çarpışmadır — uygarlıkların olmaktan çok barbarlıkların. Öte yandan Asya'nın ilk kez dünya tarihine, modernleşme sürecine ve kazanılmasıdır — ve doğallıkla sık sık saklanmalarının moral bir kötülük olacağı kültürlerin yok oluşları pahasına. Bugün de işlemekte olan süreç Hindistan'dan Çin'e, Çin Hindi'ne, Japonya'ya arkaik Asyatik kültürlerin ortadan kalkma ve kendileri olmayan şeyler olma sürecidir.

Politik olarak henüz imparatorluklardan oluşan Batının politik bilinçten bütünüyle yoksun Asya etnik kültürleri ile ilişkisi kaçınılmaz olarak sömürgecilik biçimini aldı. Avrupa demokrasileri henüz sahneye çıkmamıştı, ve Rusya'dan İngiltere'ye bütün bir kıtada istençsiz nüfuslar tekerkler altında iken, uluslararası ilişkiler demokratik devletlerin ilişkileri değil imparatorlukların birincil olarak savaş yoluyla, zor ve şiddet yoluyla yürütülen güç ilişkileri idi.

Batılılaşma

Batılılaşma Doğulu bir kültürün hem kendisi kalma hem de başkası olma istenci arasındaki çelişkidir. Doğunun Batıda gördüğü şey birincil olarak güç olduğu için, Batılılaşma ilkin güçlü bir Doğu olma özlemini anlatır. Ve gücü teknolojik ilerleme ile özdeşleştirir.

Doğu Batıyı anlayamaz, çünkü Batıda gelişmiş olan kavramlar Doğunun bilincinde bulunmaz. Doğu Batıya kendi kategorileri içinden bakar, onu ancak yetenekli olduğu kavramların prizmasından

görür. Doğuda özgürlük bilinci olmadığı için, Batıda gelişmekte olan özgürlük bilinci Doğuyu ilgilendirmez. Doğu Batının "parlamentosuna" bile öykünür, ama Doğuda parlamento yalnızca duvarlardan, kapı ve pencerelerden oluşur ve içi boştur; halkın istenci ile en küçük bir ilgisi yoktur çünkü halkın istenci yoktur.

Batılılaşma Doğu kalarak Batılı olma tutkusudur.

Doğuda uyarlık barbarlık aşamasında takılıp kaldı. Batıda uygarlık barbarlığı yenmek için Özgürlük İdeası ile donatıldı. Ve evrensel özgürlük bilinci köleliği, demokrasi despotizme saltık olarak üstündür çünkü insan doğası ussaldır.

PASSION MADE POSSIBLE

Where passion

and possibilities meet

Singapore is much more than the sum of its numerous attractions. It’s constantly evolving, reinventing, and reimagining itself, with people who are passionate about creating new possibilities.

It’s where foodies, explorers, collectors, action seekers, culture shapers, and socialisers meet—and new experiences are created every day.

Don't stop at finding out what you can do when you visit. Let our Passion Ambassadors show you what you can be when you're here. Because we’re more than just a destination. We’re where passion is made possible.

The country is known for its transition from third world to first world in a single generation, under the leadership of its founding father, Lee Kuan Yew. (W)

the most "technology-ready" nation

top International-meetings city

city with "best investment potential"

world's smartest city

world's safest country

third-most competitive country,

third-largest foreign exchange market

third largest financial centre

third-largest oil refining and trading centre

fifth-most innovative country

the secondbusiest container port

The Rise of Japanese Empire (VİDEO)

The Rise of Japanese Empire (LINK)

Bir ülkenin kendini bütün dünyadan yalıtarak sürmesi tarih kavramına aykırıdır, çünkü tarih imparatorlukların istenci tarafından yapıldığı sürece hak imparatorlukların gücünden doğar.

İmparatorun istenci saltıktır ve hiçbir sınır tanımaz. Dahası, tıpkı imparatorluklarının hakkının haksız olması gibi, tikel kültürün tikel hakkı da evrensel insan hakları kavramı karşısında haksızdır. Tekil bir ulus için bile tarih hiçbir zaman tekil bir tarih değil ama en sonunda evrensel tarihtir.

Tarih homo sapiensin kendinde ne ise kendi için de o olma süreci, gizil olarak ne ise edimsel olarak da o olma sürecidir. Bu nedenle tarih tikel kültürlere takılıp kalamaz ve onları ortadan kaldırır. İstencin işi olarak tarihin ereği istencin kendini tam olarak edimselleştirmesidir. Ereksel edimselleşme gelişimdir ve tarihsel gelişim herhangi bir tikel kültürün değil, evrensel dünya tininin işidir. Aynı zamanda tüzel, moral ve törel ussallaşmadan başka birşey olmayan tarihsel gelişim gelişmeyen ve kendi içlerinde kapanan olumsal-etnik kültürlerin ortaya çıkışı değil, ereksel kültürlerin, insan doğasının idealine doğru büyüyen kültürlerin ortaya çıkışıdır. Birincisi salt reel türlülüğü, kültürel çoğulculuk denilen şeyi üretir. İkincisi ideale doğru türdeşleşmedir. İnsan doğasının etik ideali evrensel özgürlüktür ve evrenselin gelişimi bir gerilikler kalabalığı olan kültürel çoğulculuğun silinmesi yoluyla en son insana dek bireylerin gelişimidir.

Dünya tarihinde gelişim tikel insanlık alanları için tikel bir ayrıcalık sorunu olmadığı için, insan haklarının evrensel kazanımı açısından görelilik usdışıdır. Dünya tininin ideali saltık olarak özgürlüktür ve bir haklar türlülüğü, bir etikler türlülüğü, bir duyunçlar türlülüğü, bir göreli özgürlükler türlülüğü usdışıdır. Gerçekte, moral ve etik görelilik tam olarak bu evrensellerin bilinçsizliğinden doğar, ve görelilik kendini pragmatizm ya da tutuculuk olarak gösterdiği zaman, bu bir politika değil ama duyunç hamlığından doğan bir düşünme tembelliğidir.

Genel olarak, Dünya Tarihi özgürlük bilincinin doğuşu ile bölümlenir. Asya'da yalnızca tekerk özgür ve egemendir. Yunan-Roma dünyasında nüfusun yalnızca bir bölümü özgürdür. Modern dünya evrensel özgürlük bilinci ile tanımlanır. Evrensel özgürlük bilincinden yoksun ön-modern dünya homo sapiensin tam gelişimine izin vermez, despotik, gelenekçi ve tutucudur.

Dünya Tarihinin modern döneminde başlıca problem bilinçli ya da bilinçsiz olarak gelişime kapalı tutucu kültürlerin özgürleşmeleri problemidir. Primitivizm ya da geri kültürleri saklama tutkusu — ya da barbar kültürü ve uygar kültürü eşdeğerde görme eğilimi — insan doğasının tanımayı başaramayacağı usdışı bir görüştür ve kültürel çoğulculuğu savunan postmodern komedyenlere aittir. Kültürel türlülük ancak hoşgörü pahasına olanaklıdır ve kolayca kültürel nefrete ve düşmanlığa bozulur ve kendini kitle kıyımları biçimini de alan insanlık dışı eylemlerde gösterir.

Kültürel-Çoğulculuk ve İmparatorluk

İmparatorluklar kültürel-çoğulculuğa bayılırlar, çünkü onunla beslenirler. Eğer birbiri ile ölesiye çarpışan kültürlerin bir kalabalığı olmasaydı, imparatorluk da olmazdı. Değişik kültürleri oldukları gibi tutmak ve değişimin yol açacağı yıkımdan kollamak imparatorluğun dinginliği ve sağlamlığı için zorunludur. Onda, tersine, özgür bir ulusun karakteri olan kültürel türdeşlik ölümcül olacaktır. Ulusun doğması monarşinin ölümüdür, çünkü kültürel türdeşlik assimilasyon değil, özgürlük ve eşitlik temelinde ortaya çıkan bir politik birliktir. Ve evrensel insan hakları temelinde ulusların türdeşliği kültürel çoğulculuğun tarihsel olarak kapanışıdır. Çünkü insan hakları, özgürlük, eşitlik, yasa egemenliği — tüm bunlar göreli kültürel-tarihsel yapılar değil, ama insan yapımı olmayan ve hiçbir geçici kültürün üretemeyeceği saltık idealardır.

Kültürel-Çoğulculuk ve Hoşgörü

Kültürel-çoğulculuk sık sık toplumsal bir sorun olarak ele alınır. Ama aynı zamanda bir uluslar çokluğunun daha geniş düzleminde aynı zamanda politik bir sorun da olduğunu gösterir. Ulusların

türdeşleşmesi kültürel çoğulculuk sorununun sonunu gösterir. Bir tür kültürel-çoğulculuk olarak enternasyonalizm etik türdeşlik ile bağdaşmaz ve değişik etik yapıları olan ulusların türlü ve kimi zaman karşıt kültürel yapılarını gözardı etmek zorundadır. Enternasyonalizm hoşgörü politikasının uluslararası düzleme aktarılmasıdır. Kültürel-çoğulculuk ya da kültürel hoşgörü ilkesi kültürlerin birbirini tanımama tutumuna bir çözüm olarak doğar. Kültürel çoğulculuğu salık vermeye götüren etmen bu çoğulculuk öğretisinin kültürel ayrımlar açısından bir hoşgörü politikası olarak görünmesidir. Ama hoşgörünün bir sınırı vardır ve sınırda birşey hem kendisi hem de karşıtıdır. Hoşgörü hoşgörüsüzlüğe geçtiği zaman hoşgörüsüzlüğü üstlenen yanın tutumu karşıtını bütünüyle ortadan kaldırma noktasına dek yeğinleşir.

Kültürel-çoğulculuk öğretisi her kültürü eşit değerde görür ve "gelişmiş" ve "gelişmemiş," "ileri" ya da "geri" gibi ayrımları kabul etmez. Moral gelişmişlik ya da gelişmemişlik ayrımını yapmaz ve bu bakış açısından despotizm ve demokrasi politik türlülüğün eşdeğerli kutupları olarak geçerlidir. Bu görelilik bakış açısının olanağı evrensel, gerçek, ideal normların reddedilmesidir.

Pragmatizm sonuçlar önemlidir görüşünden yola çıkarak ilkelere düşmanlığı yüreklendirir. Evrensel insan hakları ilkesi, duyunç özgürlüğü ilkesi, yasa egemenliği ilkesi salt ilke oldukları için reddedilir. Legal pozitivizm doğal hak kavramını yadsıyarak yalnızca egemenin buyruğunu yasa olarak görür.

Her tür geri bilinç biçimi ileri bilinç biçimlerini zorunlu olarak küçümser, çünkü kendisi küçüktür ve büyük olanı büyümseyecek kategorileri yoktur. Bu nedenle Doğu Batıya her zaman küçümseme ile bakar, onda ona yabancı olanı algılamaz ve ona yalnızca kendi imgesine andırımlı olanı yükler.

Bir devlet egemendir, ve egemenliği başka devletler tarafından egemen olarak, onlara karşı özgür bir kendilik olarak tanınmaktan oluşur. Japonya tanınmasını kendini yalıtarak, kendi içine çekilerek ve kendi dışını reddederek kazanmayı istedi. Bu politika Edo döneminde olduğu gibi o dönemi ortadan kaldıran Meiji İmparatorluk döneminde de Japon politikasının ayırdedici yanı oldu.

Japonya ilk kez 17 ve 18’inci yüzyıllarda kendisi evrensel bir etik dönüşüm sürecine girmiş olan Dünya Tarihi ile tanıştı. Tıpkı komşusu İmparatorluk Çininin yüzyıllar boyunca kendini dünyadan yalıtma politikasına sarılmış olması gibi, henüz yasasız ve devletsiz bir feodal kültür olan Japonya da kendini korumanın yolunu değişime karşı her türlü önlemi almada aradı. Bu politika 19’uncu yüzyılın ikinci yarısına dek başarılı oldu. Ama Japonya değişimi reddetmişken, Batı çoktandır kendi feodalizmini ortadan kaldırma ve modernleşme sürecine girmişti. Politik devrimler, bilimsel devrim, işleyim devrimi ile evrensel bir dönüşümü getiren çağ aynı zamanda bir dışa yayılma çağı, bir emperyalizm ve sömürgecilik çağı idi.

Commodor Perry’nin Japonya’ya ilk gelişi

Yaklaşık iki bin yıllık tarihinin Japonya’yı 19’uncu yüzyılda getirdiği nokta geçmişin hiçbir değişime uğramaksızın olduğu gibi yaşanması idi. Bir pirinç, Shintoizm, Budhizm, samurailer ve geishalar kültürü ile, Japonya’da tarih edimsel olarak askıya alınmıştı. Yaklaşık bin yıl boyunca İmparatorluk salt göstermelik olduğu ve yasa egemenliği gibi birşey bütünüyle yoksun olduğu için, şiddet kültürü tanımlayan birincil karakter idi. Samurainin kılıcı aşağı yukarı kutsal bir nitelik kazandı.

Çin’de Japonya’da bulunan dörtlü sınıf ayrımına benzer bir toplumsal katmanlaşma yoktur. Çin İmparatorunun egemenliğine herhangi bir ortak bulunmadığı için, tüm nüfus yasa önünde eşit

uyruklardan oluşur. Japon nüfusunun %6'sını oluşturan samurailerin geleneği, bütün bir tarihinde Çin seddinin dışında hiçbir yeri işgal etmeyen barışçı, eşitlikçi ve bütünüyle istençsiz Çin kültürü ile karşıtlık içinde, Japon kültürüne daha sonraki militaristik karakterini veren öğedir.

Çin'in hiçbir zaman dışa doğru büyüme gibi bir amacı olmadı ve Çin halkı ve kültürü türdeşliğini bozmadı.

İsyancıların teslim olmaları. Japonya'nın hızlı batılılaşmasını protesto eden Satsuma samurailerinin bir ayaklanması hızla bastırıldı ve ayaklanmaya katıldıkları için binlerce isyancı idam edildi.

Perry'nin ziyaretlerinden sonra, feodal samurai despotizmi 1860'ların sonunda devrildi ve 1868'de Meiji restorasyonu ile imparatorluk Tokyo'da yeniden gücünü kazandı. "Tüm sorunların" kamu önünde tartışılması, tüm sınıfların ülke yönetimine katılması, herkes için meslek seçme özgürlüğü, geçmişin "kötü" törelerinin terk edilmesi, imparatorluğu güçlendirmek için dünyadan bilgi aranması kabul edildi. Yabancılara karşı önceki düşmanca tutum yerini daha duygudaş bir tutuma bıraktı, ve sono joi ("İmparatoru say, barbarları kov") formülü wakon yosai ("Japon tini, Batı bilimi") formülü ile yer değiştirdi.

*Shogunluk dönemi sırasında soyluların, samurailerin ve tüccar sınıfının çocukları evde ya da özel okullarda eğitildi. Yaygın eğitim sonucunda Tokugawa döneminde okur-yazarlık oranının erkekler için %45 ve kızlar için %15 ve ortalama %30 olduğu hesaplanmaktadır. Bugün Japonya'nın %99 okur-yazarlık oranı dünyada en yüksek orandır. Yine Tokugawa dönemi sırasında Edo (Tokyo) 1 milyon nüfus ile dünyanın en kalabalık kenti olurken, Japonya'nın nüfusu 30 milyona yükseldi.— 3 Ocak 1858'de tahtının gücünü yeniden kazanan İmparator 15 yaşındaki Mutsuhito (1852-1912) idi ve ölümünden sonra Meiji ("aydın egemen") sanı ile onurlandırıldı. 700 yıllık shogunluk yönetimi sona erince yabancılar geri döndüler ve bir daha ayrılmadılar. Meiji Dönemi (1868-1912) modern ulusun yaratılmasında sonuçlandı.

Perry'nin 1854'te feodal hükümete sunduğu en etkileyici armağan dörtte-bir ölçek model tren idi. Tren 1870'lerin başında yeniden yapılarak Tokyo ve Yokohama arasında sefere kondu. Japonlar Perry'yi unuttular. Ama "tren" unutulmadı ve modern Japon teknolojisinin en çarpıcı temsilcilerinden biri oldu..

Meiji Anayasası ile ülke Batı ile ilişkilere ve pazar ekonomisine açıldı. Vergi dizgesi modernleştirildi. Batı kurumları ve uygulamaları yalnızca politika, ordu ve endüstri alanlarında değil, ama bütün bir toplum için kabul edildi. Takvim modernleştirildi, telgraf (1869) ve posta hizmetleri (1872) işlemeye başladı, modern gazeteler çoğaldı ve sayıları ülkede okur-yazarlığın yüksekliği nedeniyle 1875'te yüzün üzerine çıktı. Batı giysileri yaygınlaştı ve devlet memurları için zorunlu kılındı. Japonya'nın ilk demiryolu 1872'de açıldı ve yüzyılın sonuna dek 8.000 km kadar demiryolu döşendi.

Goethe'den Darwin'e, Rousseau'ya Batı felsefecileri ve bilimcilerinin kitapları, Batının romanları Japonca'ya çevrildi. Herbert Spencer özel bir saygı gördü ve Meiji hükümeti ülke için en iyi politikanın ne olduğu konusunda kendisine danıştı. Okul ders kitaplarının da çeviriler olması nedeniyle öğrenciler eşitlik ve bireysel haklar gibi düşünceler ile tanışınca, durumu dengelemek için ders kitaplarının içeriğinde Konfiçyus öğretisine ve ulusalcı shinto değerlerine de önem vermenin gerekli olduğu düşünüldü. Ulusal Meclisin kurulması ve bir Anayasa hazırlanması için çalışmalar ve etkinlikler yoğunlaştı ve 1890'da ilk Meclis seçimi yapıldı. 300 yerden 130'unu Liberal Parti ve 41'ini İlerici Reform Partisi aldı. Japonya görünürde demokrasinin yoluna girmişti. Ama bu salt bir yanılsama idi. 1941'de Pearl Harbor bombalandı. Japonya önce Çin'i, sonra

Asya'nın geri kalanını, sonra Avusturalya'yı, daha sonra dünyanın bütününü ele geçirme ve "en arı insanlık" olarak insanlığın efendisi olma savaşına girişti.

Daha yirminci yüzyıl başlamadan bir anayasal tekerklik olarak yeniden biçimlenen Japonya yasama işlevini yerine getirmek üzere Ulusal Meclisini (Diet) kurdu. Meclis soylulardan oluşan bir üst meclis ve seçilen üyelerden oluşan alt meclis olarak iki bölümden oluşuyordu. Anayasa bireysel hakları devletin çıkarları ile çatışmama koşulu dışında sınırlamıyordu.

Büyük ve eğitimli bir iş gücü doğdu. Japonya'nın belli bir kapital birikiminin ve sınırlı da olsa doğal kaynaklarının olmasına karşın, teknolojisi yoktu. Donatım ve uzmanlık alanlarındaki eksikliğin giderilmesi için yabancı donatımın dışalımı yapıldı, çok sayıda Batılı uzmandan yararlanıldı ve yurt dışında eğitilmek üzere öğrenciler gönderildi. Ve ülke açlık, hastalık ve yüksek ölüm oranı ile yaşamayı sürdürdü.

Japonya İşleyim Devrimini kaçırmış olsa da, arkadan gelenin üstünlüğünden yararlandı, başkalarının yüzyıllar içinde geliştirdiği teknolojiyi elinin altında hazır buldu.

Geç kalanın üstünlüğü" yalnızca üstünlük değil, ve teknolojik bilginin serbestçe akan ortak bir kazanım olduğu görüşü göründüğü kadar geçerli değildir. Tüm ortada olan teknolojik bilgiye karşın, pekçok ülke o bilgiyi kazanamamakta, giderek varlığından bile habersiz kalmaktadır. Aktarılan teknolojiler çok pahalıya gelebilir ve alıcı ülkenin onları kullanım yeteneği ya da amaca uygunlukları sınırlı olabilir. Japonya durumunda, başka birçok ülkenin tersine, göreli olarak erken bir teknolojik bilgi ve deneyim birikimi vardı ve bu olgu II. Dünya Savaşı sonrası "Japon mucizesi"ni açıklamada dikkatlerden kaçar. Konfiçyus bağlılık etiği, yaşam boyu iş, sendikalar, savunma giderlerinin olmaması gibi etmenler hızlı Japon ekonomik gelişmesini olanaklı kılmak ve açıklamak için yeterli değildir.

Feodal shogunluk yönetimi altında dünyadan kaçan ve kendi içine çekilen Japonya 19'uncu yüzyılda bir tür teknolojik devrim yaptıktan sonra üzerinden ürkekliğini attı ve bu kez karşıt uca geçerek tüm dünyanın egemeni olma planları geliştirmeye başladı. Asya'nın bütünü ve Avustralya da Japonya'yı doyuracak kadar büyük değildi. 1905'te Rusya'yı denizde bozguna uğrattıktan sonra Pearl Harbor saldırısını yaptı. Bütün bir Pasifik Okyanusuna egemen olmak da yeterli değildi. Japon imgelemini Dünyanın bütünün de doyurması olanaksızdı. Japon militarizminin özlemini ve duyduğu açlığın düzeyini anlatmak için 'imparatorluk' kavramı uygun değildir.

ABD-Japonya İlişkileri

İkinci Dünya Savaşında yenildikten ve teslim olduktan sonra Japonya ekonomik ve politik olarak ABD'nin denetimi altına girdi. ABD yalnızca Japon İmparatoruna dokunamadı ya da dokunmamayı seçti.

Except on trade and economic issues, Japan has almost never said "no" to any significant U.S. demand since World War II, especially in the area of international security.

As Harvard political scientist Samuel Huntington has put it, Americans are obsessed with Japan because they see it "as a major threat" to American primacy in a crucial arena of power: economics. Many Americans therefore ask a commonsense question: Why should the United States spend money to defend a "free-riding" economic competitor?

The admiration that the Japanese have genuinely felt for the United States, in part because it was unusually generous as an occupying power, is steadily diminishing.

Tokyo'daki en ünlü görünüş: Ginza boyunca Tuğla Binalar (Hiroshige III, 1874 (Sharf Collection, Museum of Fine Arts, Boston).

Tokyo'daki Ünlü Yerler: Edobashi'deki Posta Ofisi (Kobayashi Ikuhide, 1889).

Illustration of Singing by the Plum Garden” by Toyohara Chikanobu, 1887.

Illustration of Ladies Sewing” by Adachi Ginkō, 1887.

Meiji imparatoru ve imparatoriçesi genç oğulları ile birlikte. "Japon Soylululuğunun Bir Aynası" (Toyohara Chikanobu, Ağustos 1887).

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-18 | aziz@ideayayinevi.com

Etik Türdeşlik

Kaynak · Noesis

Etik Türdeşlik

> Etik sınır tanımaz.
>
> Etik türdeşlik evrensel insan haklarının bilincinde olmak, duyunç özgürlüğünü ve yasa egemenliğini tanımaktır. Bu hak, ahlak ve etik belirlenimleri insan doğasına özünlü evrensellerdir. Etik türdeşlik dışsal bir programın yapay ürünü değil, insanın ussal doğasının tam açınımıdır.
>
> Eğitim insanın özsel doğasına uygun etik biçimi kazanma sürecidir. Kültürün önemi ve değeri akışkanlığında insan doğasının ideale doğru eğitimi olmasında yatar. Eğitim kültürel biçimlerin sürekli ortadan kaldırılmasının olanağı ve zemini olarak özgürlüğü ya da istenci gerektirir.
>
> Tarihsel süreçte görünen etik türlülük gerçekte etik-dışının türlülüğüdür, İdeanın değil. Etik türdeşlik ister, ve etik gelişim sürecinin sergilediği türlülük görünüşü gerçekte etik-karakterin henüz gelişmemiş olmasının sonucudur. “Küreselleşme” denilen etik gelişim sürecinin ereği özgürlük ideasının belirlediği türdeş etik yaşamdır.
>
> İdeanın gerektirdiği “gelişim” süreci etiğin kendisinin alışkanlık karakterini olumsuzlar. Alışkanlık statiktir; istenç dinamiktir. Etik normların pıhtılaşması duyuncun dışlaşmasının anlatımıdır ve moral yargının sona erdiğini ve dışsal despotik bir gücün iş başında olduğunu ele verir.

Birey yalıtılmış olarak olanaksızlık ya da hiçliktir. Tam tersine, birey ancak karşıtında kendini bulduğu ölçüde bireydir. Birey ve Toplum çelişkisi bu düzeye dek ancak soyut düşünce için çözümsüzdür. Bir yanda Bireycilik ve öte yanda Toplumculuk olarak soyut ideolojiler anlağın karşıtlığın birliğini anlamayan soyut düşüncesinin ürünleridir.

Etik ve Din

Kaynak · Noesis

Etik ve Din

Aziz Yardımlı

Etik ve Din

Etik ve Küreselleşme — 2018.06.21

ETİK HAK VE AHLAKIN BİRLİĞİDİR

BİLİM VE DİN

LOGOS
(İDEA/US)

DOĞA

TİN

FİZİK-ÖNCESİ

FİZİK

FİZİK-ÖTESİ

TANRI

DOĞA
(OĞUL)

TİN (İNSANLIK)

Dinsel bilinç Usu tasarımsal-imgesel olarak düşünür, kavramsal olarak değil..

Dinsel bilinç için Tanrı Doğayı yaratır ve homo saiens bütünlüğü içindeki Doğadır.

Homo sapiens Doğadan daha çoğudur, Tanrı tarafınan onun kendi imgesinde yaratılmış ve eşit ölçüde gerçek olan Tindir.

Etik

Etik (ηθικὴ/ethike) ve alışkanlık (ἦθος/ethos)

Hak

Ahlak

Etik • Aile • Toplum • Devlet • Anayasa • Uluslararası İlişkiler • Dünya Tarihi

Doğal bilinç etik (törellik) ve ahlak kavramlarını ayırdedemez ve sık sık bir duyunç işlevi olan ahlakı etik yerine alır.

Etik hak ve ahlak alanlarını öncülleri olarak alır.

Etik aile, toplum ve devlet için normlar ile ilgilidir.

Ahlak içsellik alanıdır. Etik dışsallık alanıdır.

Ahlak duyuncun işlevidir:

Duyunç haklıl, doğru ve iyi olanın saltık yargıcıdır.

Ahlak "gerek" alanıdır. Etik "dir" alanıdır.

Etik ahlak tarafından aklanmalıdır.

İstenç duyun tarafından aklanmalıdır.

Etik yaşam moral yargı üzerine dayanır.

Duyunç bir pıhtı değil, gelişen, büyüyen, olgunlaşan bir yetidir (tıpkı estetik ve enetellektüel yetiler gibi).

Duyunç özü özgürlük olduğu için sürekli sorgulamadır.

Dışsal ahlak özgür duyunç üzerine değil, başkasının sorgulanmayan yargısı üzerine dayanır.

Bir yandan, etik olan herşey moral olarak aklanmış olduğu için etik olan moral olan gibi görünür. Öte yandan, etik kavramının kendisi imlediği doğruluk, dürüstlük, haklılık belirlenimlerinden ötürü moral yargı ölçütü olarak görünür. Ahlak temeldir. Etik ahlak üzerine dayanır. Ya da, etik norm moral olarak aklanmalıdır.

Etik normların sorgulanamaz moral normlar olarak geçerli olması kültürün pıhtılaşmasıdır. Ama kültür İdeaya öykünmedir ve akışta olmalıdır. Alışkanlık etik normları değişmez geleneklere pıhtılaştırır. Gelenek sorgulanmadığı ve yalnızca "geldiği" için kabul edilen davranış normudur. Görenek yalnızca "görüldüğü" için kabul edilen davranış normudur.

"Gelme" ve "görme" temelindeki alışkanlık normları kültürün sürmesinin güvencesidir, onu sağlamlaştırır, akışkanlığa ve değişime izin vermez, duyuncu köreltir, ve insanı düşünmeden bağışlar.

Alışkanlık etiği entellektüel kütlük üzerine koşulludur. Gelenek kendini moral olarak aklama gereksiniminde değildir çünkü sorgulanmaya bağışık olduğu için gelenektir. Gelenek genel olarak etik normu akladığı düşünülen tanrısal yetkenin ya da monarşik yetkenin ya da ne olursa olsan herhangi bir başka dışsal yetkenin yerini almış olan budalalığın yetkesinden yararlanır.

Etik özgürlük gerektirir. Özgürlük-öncesi kültür biçimleri etik yapılardan yoksundur. Onlarda yalnızca küt gelenek ve kör görenek vardır. .

Aile, toplum ve devlet istenç belirlenimleridir ve ancak istenç özgürlüğü altında ortaya çıkar ve gelişim sürecine girerler. Taş devri etiği, feodal etik, kast etiği, yığın etiği gibi terimler birer oxymorondur. Ön-modern imparatorluk etiği tekerkin istenci ile koşulludur, çünkü yalnızca onun istenci geçerlidir, yalnızca o özgürdür. Monarşiler altında insanlar yalnızca özgürlük ve eşitlik kavramlarının bilincinde olmayan istençsiz uyruklardır. Ön-modern dönem evrensel özgürlük bilincinin kazanılması ile modern döneme geçer. Kendi istencinin ve özgürlüğünün bilincinde olan yurttaş salt özgürlüğünün bilincinde olduğu için egemendir ve yurttaşın özgürlüğü etik yaşamın oluşturucusu, belirleyicisi ve geliştiricisidir.

Etik normlar gelişme gereksinimindedir çünkü saltık değil, tarihsel ve görelidir, ve bu tikellikleri onların kalıcı değil yitici olmalarının, geçici ve güçsüz olmalarının güvencesidir. Ataerkil bir aile yapısının normları alışkanlık zemininde "etik" olarak görünürken, modern eşitlik kavramının da aklayıcısı olan özgür duyunç bu "etik" yapının gerçekte haksız ve etik-dışı olduğu yargısına götürür. Ve ataerkil aile biçimi yitip gider. Ya da bir lonca düzeni benzer olarak özgür tüzel kişi kavramının bilinci tarafından haksız, yanlış ve etik-dışı olarak yargılanır. Yanlış olanın varolma hakkı yoktur.

Modern etik duyunç özgürlüğü üzerine dayanır. Modern etik kendiliğinden oluveren birşey değildir. Bilinçsiz bir alışkanlık etiği değildir. Özgür istencin etiği olması bilgi üzerine dayanması demektir. Modern etik duyunç özgürlüğü üzerine dayanan sürekli yenileşme etiğidir. Tüm etik belirlenimler ortaya çıkar çıkmaz eskir, çünkü duyunç yetersizliklerine, geriliklerine, kabalıklarına dayanamaz.

Hak özgürlüğün (istencin) anlatımıdır ve ancak özgür insanın hakları vardır çünkü ancak özgür

insan haklarını bilir. Hak, ahlak ve etik kavramları tümü de ancak bilgi ile birlikte oldukları ya da bilindikleri düzeye dek gizillikten edimselliğe yükselirler. Bir serf, bir kul, bir imparatorluk uyruğu kendi haklarının bilincinde değildir ve efendisi olan tekerkin onun için uygun gördüğü hak düzeyi ile yetinir. Uyruklar için tüm hak tekerke aittir, ve dahası sık sık tanrısal bir kayra dolayısıyla aittir. Yine, kullar, serfler vb. için bütün bir moral yaşam dışsal yetkeler tarafından belirlenir ve bu ön-modern karakterler için duyunç özgürlüğü gibi bir sorun yoktur, moral yargıda bulunmak onların işi değildir. Bütününde, ön-modern bilinçte yasa egemenin istencidir ve uyruğa yalnızca boyun eğmek, alışmak ve körelmek düşer.

Etik realite etik idealiteye erişinceye dek etik değildir. Özgürlüğünün, istencinin bilincini kazanan insan için hak onun özgürlüğünün belirişidir; moral olarak neyin iyi ya da kötü, haklı ya da haksız vb. olduğuna kendi duyuncu ile karar verir, ve yasa onun kendi istencinin anlatımıdır. Tüm bu üç alanda da bilgi istence eşlik eder ve özgürlükleri özbilinçli istençleridir.

İstenç ilkin dolaysız, düşüncesizdir ve hakkı üzerinde hiçbir sınır tanımaz: Tüm dünya, tüm evren istence onun hakkı olarak görünür. Giderek insanları bile birer nesne düzeyine indirger, onları köleleştirir, ve bunun haksızlık olmadığını, aslında hak olduğunu düşünür (örneğin John Locke'un yaptığı gibi). Ve bütün bir kıtayı kendi adına ya da kraliçesi adına mülkiyet edinir. İstencin isteyemeyeceği, hakkı olarak göremeyeceği hiçbirşey yoktur. Herşey egoya, bene ait görünür.

İstencin bu dolaysızlıktan, bu sınırsızlıktan kendine dönmesi, kendini sorgulaması, duyuncun yargısı altına düşmesi ahlak alanını oluşturur. Bu içsellik ya da koşulsuz özgürlük bütünüyle soyut olarak öznellik alanıdır. Duyuncun yargılayamayacağı hiçbirşey yoktur.

Etik haklı ve ahlaklı olanın Aile, Toplum ve Devlet normlarında nesnelleşmesi, gerçek, somut, edimsel özgürlüktür.

Etiğin ‘Türleri’

Etik ve ‘Türleri’

Etik-çoğulculuk etik-dışıdır.

Etik kolleksiyoncuları etik türlerinin listesini sıralamaya bayılır (örneğin Wikipedia, Ethics).

Felsefecinin işi etik öğretiler, modeller ya da kuramlar üretmek değildir, çünkü etik insan doğası tarafından belirlenir, dışsal insan özenci tarafından değil. Hiçbir insan başka hiçbir insan için moral yargıç değildir ve hiçbir insana duyuncun işlevini üstlenerek insanlık için plastik etik kuramlar üretme hakkı verili değildir. Etik kuramlar icat etme ve önerme eğilimi özgürlüksüz ve istençsiz despotik bilinçte bulunur.

Bilgisiz etik ön-modern despotik tutucu kültüre özgü alışkanlık etiğidir.

Hedonizm ve bunun alt-türleri (Kireanik ve Epikürcü hedonizmler), pragmatik etik, yararcı etik, deontolojik etik, sonuç-etiği (Konsequentialismus), pozitivist etik, giderek ‘nihilist’ etik tümü de istenç ve özgürlük kavramlarına hakkını vermedikleri düzeye dek etik-dışı kuramlardır.

Hedonist ‘etik’ türleri haz ve acı duygularını moral olmanın ölçütü olarak alır ve kuramlarında haz verinin iyi ve ahlaksal, ve acı verenin kötü ve yanlış olduğu ölçütüne göre çıkarsamalar yaparlar.

Hedonist ‘etik,’ yararcı ‘etik,’ ‘pragmatik etik’ kuramları doğrudan doğruya etik-dışıdır.

İdeoloji doğal hak kavramını reddetmesi zemininde a priori etik-dışıdır ve evrensel insan haklarına, duyunç özgürlüğüne ve yasa egemenliğine karşı amansızca ve acımasızca çarpışır.

Ödev uğruna ödev ya da kategorik imperativ kuramı duyuncun tikel ödev üzerindeki yargısını reddeder. Ödev pekala tikel durumlarda etik-dışı olabilir.

Etik erekseldir çünkü istenç erekseldir.

Despotik ‘Etik’

Despotik ‘Etik’

Dışsal ahlak ve alışkanlık ‘Etiği’

Özgürlüksüz ön-modern kültürde insan içine doğduğu kültürün ailesel, toplumsal ve politik normlarına uygun olarak şekillendirilmek üzere işlemden geçirilir, ezilir, dövülür, bükülür, yamulur ve sonuçta ortaya bir alışkanlıklar pıhtısı olmuş insan çıkar. Bu onun gerçek "kendisi" değildir. Böyle donuk kültürlerde "ahlak" denilen şeyin işlevi ahlakın kendisinin bastırılmasıdır. Başka bir deyişle, duyuncun köreltilmesidir. Duyunç gerçekte özgürlüğün tözüdür ve bütünüyle içsel ya da özneldir. Ona hiçbir dışsal güç erişemez, dokunamaz ve hiçbir dışsal yetke ne olursa olsun onu zorlayamaz.

Duyunç her insan yetisi gibi gelişme belirlenmiş bir yeti olduğuna göre, gelişmemişliği sürekli yanılgı içinde olması demektir. Ama despotik duyunç yanılmaz çünkü gelişmez. Ya da, işlevsel olmadığına göre edimsel olarak yoktur ve sessizce salt bir gizillik olarak kalmayı sürdürür.

Öyle görünür ki alışkanlığın pençesinden kurtulan duyuncu ancak ve ancak korku ya da terör durdurabilir ya da dondurabilir. O zaman bile insan korkmanın doğru ve moral olduğu yargısında bulunur.

Gelenek kültüründe insana dışsal moral normlar dayatılır ve insan onları üzerindeki yetkeler tarafından hazırlanmış olarak alır. Ön-modern kültürlerin "etik" yapılarından söz edilebileceği düzeye dek, böyle etik-karakter insan gizilliğinin, insan yetilerinin gelişiminin durdurulması, bastırılması, insanın büyümemesi ve küçük kalması demektir. Despotik karakter her zaman bir çocuk karakteridir.

Musa'nın yasaları böyle dışsal duyunç işlevini görürler. Arkalarında acımasız ve amansız bir Yehowa vardır ve boyun eğmemek sonsuz ceza demektir. Bütün tarihleri boyunca belirli bir toprağa yerleşemedikleri ve sürekli göç durumunda oldukları için, İsrail oğulları kentsel bir yaşam biçimini ve ona bağlı etik karakteri geliştiremediler. Dünya görüşleri içlerinde yalnızca geçici olarak yaşadıkları ama bütünleşemedikleri yüksek kültürlerden ödünç alındı. Göçebe kabilelere ancak dışsal buyruklar yoluyla etik yapıya benzer birşey kazandırılabilirdi. Musa'nın buyrukları aynı zamanda İsrail oğullarının neleri bilmediklerini ve nasıl yaşadıklarını gösteren belgelerdir. Mısır ve Mezopotamya kültürleri yerleşik kent kültürleridir ve bütün bir Batı uygarlığının kültürel temeline katılırlar. Musa "etiği" üzerine kurulu bir "uygarlık" düşüncesi paradoksaldir. Geleneksel Musa figürü Mezopotamya'nın yürürlükteki etiğini İsrail oğullarına ancak bir korku mitolojisi temelinde kabul ettirmeye çalışır. Eski Ahit yazarları mitolojilerini Mısır, Sümer, Babil ve başka Mezopotamya kaynaklardan türettiler. Mısır ve Mezopotamya'da insanların kent yaşamı gereği uydukları yasalar ve töreler İsrail kabileleri durumunda ancak korkutucu ve cezalandırıcı bir tanrının buyrukları olarak geçerli olabilirdi.

Korku üzerine dayanan bir buyruk ahlakı duyunç özgürlüğü kavramını reddeder.

Etik ancak evrensel özgürlük kültürü için geçerli bir kavramdır.

Etik yaşam somutlaşmış, yerleşmiş, birer alışkanlığa dönmüş davranış ve ilişki normlarının bütünüdür. Ahlak bu normların yargıcıdır ve bu nedenle ahlak yürürlükteki etik normları yok edicidir (Sokrates). Aile, Toplum ve Devlet yapıları etik alanının bütün içeriğini oluşturur. Tümü de hak ile çelişmemeli ve moral olarak aklanmış olmalıdır. Her iki ölçütün de yargıcı duyunçtur.

Etik alanı hak alanının dolaysızlığını ve ahlak alanının içselliğini geride bırakmıştır. Etik alanı özgürlük kavramının dışsal, dünyasal realitesidir.

Etik yaşam sorgusuz alışkanlık yaşamı değil, ereğine doğru sürekli yenileşen istenç yaşamıdır. Alışkanlık moral ölümdür.

Etik yaşam bir yandan kültürün sağlam tözüdür ve alışkanlık olmaksızın, gelenek ve törel kalıplar olmaksızın bir aile yapısından, bir toplumdan, bir devletten söz edemeyiz. Öte yandan alışkanlık varolan geri kültürel biçimler ile uzlaşmada sonlanır.

Hegel, Tüze Felsefesi, § 151, Ek

“İnsan alışkanlık tarafından öldürülür, daha açık olarak, eğer yaşam ile tam bir uzlaşmaya girerse tinsel olarak ve bedensel olarak körelir, öznel bilinç ve tinsel etkinlik arasındaki karşıtlık yiter, çünkü insan ancak hedefine erişmediği ve kendini onunla ilişki içinde üretken ve geçerli kılmayı istediği sürece etkindir. Bu tamamlandığında, etkinlik ve dirimsellik yiter, ve o zaman ortaya çıkan ilgisizlik tinsel ya da bedensel ölümdür.”

Etik doğru ve eğri davranışların saptanması olarak ya da neyin doğru ve neyin eğri olduğu sorusuna yanıtlar veriyor olarak görünür. Ama insanlar, toplumlar ve devletler etik normlarını belirlemek için felsefecinin önerilerini beklemezler. Özgürlük bir norm değil, tüm normların normu, tüm normların olanağıdır.

Değerin saltık olması ölçüsünde etik normlar "değerler" değildir. Etik normlar saltık olarak görülürler ve çiğnenmemeleri gerekir. Ama etik normlar evrensel insan hakları ve duyunç özgürlüğü ile çelişkili oldukları düzeye dek etik-dışıdırlar. Ön-modern despotik "etik" bu nedenle daha şimdiden kendinde etik-dışıdır ve özgür duyuncun yargısı karşısında "değerini" yitirir ve değersiz olarak bir yana atılır. Özgürlük ya da istencin kendisi bir "değer" değil, ama tüm duyusal, duygusal ve düşünsel değerlerin zemini ve olanağıdır. "Değer" tinin hak, ahlak ve etik alanlarının ötesinde yatar ve tinin saltık, sonsuz, ideal biçimini ilgilendirir.

Ödev Etiği (Deontolojik Etik)

Deontolojik Etik (δέον, deon, ödev) (deontik :: ödev ile ilgili)

Ödev etiği ödevlerin kendilerini moral normlar olarak alır ve buna göre ödeve uygun eylemin moral eylem olması gerektiği sonucunu çıkarır. Ödeve uygunluğun yararlı da olmasının bir önemi yoktur, çünkü moral nitelik yarardan değil ama ödevden, ya da sonuçtan değil ama niyetten doğar. Ödevden doğan eylemin ödeve uygun olmasının da gerekmesine karşın, ayrımın bir önemi yoktur. Bu ödev temelli "etik" anlayışı evrensel olarak geçerli olması gereken normlar bulmak zorundadır, ama bulamaz. Çünkü evrensel olarak geçerli ödev gerçekte yalnızca ödevin bütünüyle belirsiz kavram ya da ödev olarak ödevdir. Bu tikel olarak, belirli olarak neyin ödev olduğunu söylemez.

Kılgısal us ya da duyunç neyin ödev olduğunu, neyin doğru ya da eğri, haklı ya da haksız olduğunu kendi içinden belirleyecektir ve bu konuda üzerinde hiçbir dışsal yetke yoktur. Moral özgürlüğün anlamı budur. Kuramsal us doğa yasalarını kendisi belirlemez, onları verili olarak bulur ve

nesnelliklerinin anlamı budur. Us doğa alanında zorunluk karşısındadır. Ama kılgısal us ya da duyunç için dışsal olarak verili hiçbir etik belirlenim yoktur, tümünü kendi kaynaklarından üretecektir, ve aynı zamanda varolan tüm etik belirlenimleri yargılayabilir. Kılgısal us duyuncun bir başka adıdır. Us ahlak alanında saltık olarak özgürdür ve tüm kılgısal belirlenimlerin kaynağı ve yargıcı kendisidir.

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri

Farabi / Platon ve Aristoteles'in Felsefeleri (İng. Çeviri: Muhsin Mahdi, 1962) § 55

“The Philosophy of Plato and Aristotle is one of the most authoritative commentaries on these two authors." — Allan Bloom

55. Her öğretim iki şeyden oluşur: (a) İncelenen şeyi kavranabilir kılmak ve ideasının ruhta yerleşmesini sağlamak; ve (b) başkalarının ruhta kavranan ve yerleşen şeyi onaylamalarını sağlamak. Bir şeyi kavranabilir kılmanın iki yolu vardır: İlk olarak, özünün us tarafından algılanmasını sağlamak, ve ikinci olarak, ona öykünen benzerlik yoluyla imgelenmesini sağlamak. Onay da iki yöntemden biri yoluyla, ya pekin tanıtlama yöntemi ya da inandırma yöntemi yoluyla ortaya çıkarılır. Şimdi kişi varlıkların bilgisini kazanırken ya da onlarda öğretim görürken, eğer idealarının kendilerini usu yoluyla algılarsa ve onlara onayı pekin tanıtlama yoluyla olursa, o zaman bu bilgileri kapsayan bilim felsefedir. Ama eğer onlara öykünen benzerlikler tarafından imgelenmeleri yoluyla biliniyorlarsa, ve onlar hakkında imgelenen şeye onay inandırıcı yöntemler tarafından sağlanıyorsa, o zaman eskiler bu bilgileri kapsayan şeye din derler. Ve eğer o anlaşılırların kendileri kabul edilirse ve inandırıcı yöntemler kullanılırsa, o zaman onları kapsayan dine popüler, genellikle kabul edilen ve dışsal felsefe denir. Öyleyse eskilere göre din felsefeye bir öykünmedir. İkisi de aynı konuları kapsar ve ikisi de varlıkların en son ilkelerinin bir açıklamasını verir. Çünkü ikisi de varlıkların ilk ilkelerine ve nedenlerine ilişkin bilgi sağlar, ve ikisi de uğruna insanın yapıldığı en son ereğin — eş deyişle, en yüksek mutluluğun — ve geri kalan varlıkların her birinin en son ereğinin bir açıklamasını verir. Felsefenin entellektüel algı ya da kavrayış üzerine dayanan bir açıklamasını verdiği herşeyde, din imgelem üzerine dayalı bir açıklama verir. Felsefe tarafından tanıtlanan herşeyde, din inandırmayı kullanır. Felsefe anlık tarafından kavranan en son ilkelerin bir açıklamasını (eş deyişle, ilk ilkenin özünü ve cisimsel-olmayan ikinci ilkelerin özlerini) verir. Din onların imgelerini cisimsel ilkelerden alınan benzerlikleri aracılığıyla ortaya koyar ve onlara politik görevler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Tanrısal edimlere politik görevlerin işlevleri aracılığıyla öykünür. Doğal güçlerin ve ilkelerin eylemlerine onların istenç ile ilgili yetiler, durumlar ve sanatlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür— tıpkı Platon'un Timaeus'ta yaptığı gibi. Anlaşılır nesnelere duyulur olanlar arasındaki benzerleri yoluyla öykünür: Örneğin kimileri özdeğe uçurum ya da karanlık ya da su yoluyla ve yokluğa karanlık yoluyla öykünür. En yüksek mutluluk sınıflarına — eş deyişle, insan erdemlerinin edimlerinin ereklerine — erekler olduklarına inanılan İyilikler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Gerçek mutluluk sınıflarına mutluluk olduklarına inanılan sınıflar aracılığıyla öykünür. Varlıkların derecelerine uzaysal ve zamansal dereceler arasındaki benzerleri yoluyla öykünür. Ve bu şeylerin benzerliklerini olanaklı olduğu ölçüde özlerinin yakınına getirmeye çalışır. Yine, felsefenin tanıtlamalı ve pekin olan bir açıklamasını verdiği herşeyde din inandırıcı uslamlamalar üzerine dayalı bir açıklama verir. Son olarak, felsefe zamanda dine önseldir.

55. Every instruction is composed of two things: (a) making what is being studied comprehensible and causing its idea to be established in the soul and (b) causing others to assent to what is comprehended and established in the soul. There are two ways of making a thing comprehensible: first, by causing its essence to be perceived by the intellect, and second, by causing it to be imagined through the similitude that imitates it. Assent, too, is brought about by one of two methods, either the method of certain demonstration or the method of persuasion. Now when one acquires knowledge of the beings or receives instruction in them, if he perceives their ideas themselves with his intellect, and his assent to them is by means of certain demonstration, then the science that comprises these cognitions is philosophy. But if they are known by imagining them through similitudes that imitate them, and assent to what is imagined of them is caused by persuasive methods, then the ancients call what comprises these cognitions religion. And if those intelligibles themselves are adopted, and persuasive methods are used, then the religion comprising them is called popular, generally accepted, and external philosophy. Therefore, according to the ancients, religion is an imitation of philosophy. Both comprise the same subjects and both give an account of the ultimate principles of the beings. For both supply knowledge about the first principle and cause of the beings, and both give an account of the ultimate end for the sake of which man is made — that is, supreme happiness — and the ultimate end of every one of the other beings. In everything of which philosophy gives an account based on intellectual perception or conception, religion gives an account based on imagination. In everything demonstrated by philosophy, religion employs persuasion. Philosophy gives an account of the ultimate principles (that is, the essence of the first principle and the essences of the incorporeal second principles), as they are perceived by the intellect. Religion sets forth their images by means of similitudes of them taken from corporeal principles and imitates them by their likenesses among political offices. It imitates the divine acts by means of the functions of political offices. It imitates the actions of natural powers and principles by their likenesses among the faculties, states, and arts that have to do with the will, just as Plato does in the Timaeus. It imitates the intelligibles by their lskenesses among the sensibles: for instance, some imitate matter by abyss or darkness or water, and nothingness by darkness. It imitates the classes of supreme happiness — that is, the ends of the acts of the human virtues — by their likenesses among the goods that are believed to be the ends. It imitates the classes of true happiness by means of the ones that are believed to be happiness. It imitates the ranks of the beings by their likenesses among spatial and temporal ranks. And it attempts to bring the similitudes of.these things as close as possible to their essences. Also, in everything of which philosophy gives an account that is demonstrative and certain, religion gives an account based on persuasive arguments. Finally, philosophy is prior to religion in time.

İnanç ve Boşinanç

İnanç ve Boşinanç

Bilgi düşüncenin işidir, duygu ile hiçbir ilgisi yoktur. Ve gene de duygu bilginin üzerine gider ve onu onaylar ya da yadsır. .

İnancın bir nesnesi vardır ve bu nesne var olmalıdır, yok değil. Birşeyin var olması onun fiziksel, özdeksel, duyusal olması demek değildir. Bilimin fiziksel ya da cisimsel olan ile ilgili olmasına karşın kendisi fiziksel ya da cisimsel değildir. Düşünseldir ve düşünce olarak ve düşüncede vardır ve nesnesi gerçektir.

İnanılan nesne var olmalıdır ve nesnenin varlığını doğrulamak düşüncenin işidir. İnanılan nesnenin

yokluğu inancı boşinanca bozan şeydir.

.

Din Kavramı: Üçlülük

Din Kavramı: Üçlülük

Platonizmin katkısı olan din kavramı Üçlülüktür: Tanrı (Platonik Logos), Oğul (Platonik İdea) ve Tin (Platonik Dünya Ruhu).

Bu kavram Hıristiyanlığa Platonizmden geldi. Kavram mantığı sıradan anlağın özdeşlik mantığından bütünüyle başka birşeydir. (Aslında anlak "özdeşlik ilkesi" dediği şeyi de anlamaz, çünkü bu ilke ayrı terimlerin özdeşliği olarak ayrımı kapsar.)

Tanrı birinci terimdir. Bir olarak kabul edildiğinde ilkin sonsuz ile bir görünür, çünkü onu sınırlayacak hiçbir başkası, hiçbir ikinci yoktur. Ama bu sonu olmayan bir sonsuzluk, belirlenimsizlik, yalancı sonsuzluk, gerçekte sonsuza erişemeyen sonluluktur. Gerçek sonsuzluk başkasında sonlanmak, ama bu sınırda yalnızca kendinde olmak, kendisi tarafından sınırlanmaktır. Sonsuz sonluyu yalnızca dışladığı ölçüde yalnızca kendini sonlulaştırır. Tanrının tüm varlık ve tüm gerçeklik olarak böyle soyut bir Bir, sonluluğu dışlayan soyut bir sonsuz olmaması gerekir. Sonsuz sınırlanmalı ya da Tanrı onu sınırlayacak kendi başkasını, Oğulu yaratmalıdır. Ve yaratısı onun kendi tözünden olmalı, özsel olarak onun kendisi olmalıdır. Tanrı yaratısında kendisi olan, kendisi ile aynı sonsuzluğu yaratır. Oğul başkasıdır. Ama aynı zamanda ilksiz-sonsuzdur. Burada bir ayrım vardır, ama aynı zamanda ayrım olmayan bir ayrım, Tanrının kendi kendisi ile ayrımı ve karşıtlığı vardır. Bu ayrımda şimdi her iki terimde olandan daha çoğu, yeni bir terim, karşıtların birliği vardır. Logosu ve Doğayı (Oğul) kapsayan üçüncü terim Tindir. Tini Doğa yaratmaz, çünkü Doğanın (ya da Oğulun) kendisi Tanrının yaratısıdır (Logosun Doğaya mantıksal geçişi). Tin Tanrı kavramının tamamlanışı ve gerçekliğidir. Logos Tanrı değil, tüm gerçeklik değil, ama soyut olarak Tanrıdır ya da somut (üçlü) Tanrı kavramının ilk kıpısıdır. Tanrının "Tin" olduğu sözlerinin anlamı yalnızca Doğanın değil, Logosun da tanrılaştırılmasının geçersiz olduğudur. Üçlülük aritmetiksel değildir, çünkü $1 + 1 + 1 = 1$'dir, 3 değil.

Felsefede Logos mantıksal olarak Doğaya geçer. İnsan evrim sürecinin ürünü olan homo sapiens olarak Doğanın ereği ve özetidir ve dinsel bilinçte Doğa Oğul olarak, Tanrının Oğlu olarak tasarımlanır. İsa hem sonlu, özdeksel insan, hem de Tanrıdır. Tanrı ve Oğul karşıtlıkları içinde bir ve aynıdır (homoousion). Bu iki terimin birliği olarak, Tanrı ve İnsan olarak Kutsal Tin Üçlülüğün tamamlanmasıdır. Buna göre Tanrı salt soyut Logos değil, ama karşıtını da kendi içinde kapsayan somut Tindir. Dinsel bilinç bu kurgul kavramı kendi sonlu tasarımsal düzleminde üretemez. Ona ancak inanabilir. İznik Konseyi, Arianizme karşı, İsa'nın Tanrının Oğlu olduğunu kabul etti. İskenderiyeli Yeni-Platonistlerin konseyde iki üye dışında katılanların tümünü ikna ettikleri söylenir.

Homo sapiens özdekseldir. Ama o denli de biçimseldir ve bu biçim salt Doğanın biçimi değildir, tinseldir. Doğanın ereksel ürünü olarak, saltık ürün kendinde Tinin biçimini taşır. Bu biçim dinsel bilinç için gerçek anlamda tanrısal Tindir ve Doğadan türetilmesi olanaksızdır. Doğanın Tanrılaştırılması ve yaratıcı yapılması panteizmdir.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος — Başlangıçta Logos vardı, Logos Tanrı ile idi, ve Tanrı idi Logos. (John, ilk satır).

Paul (Galatyalılara: 3:26) "For ye are all the children of God by faith in Christ Jesus." :: "Çünkü hepiniz İsa'ya inanç yoluyla Tanrının çocuklarısınız."

Paul (Galatyalılara: 3:28) "There is neither Jew nor Greek, there is neither bond nor free, there is neither male nor female: for ye are all one in Christ Jesus." — "Ne Yahudi ne de Yunanlı, ne köle ne de özgür, ne erkek ne de dişi vardır, çünkü hepiniz İsa'da birsiniz."

Roma Katolik Kilisesi

Roma Katolik Kilisesi

Roma Katolik Kilisesi din kavramına uygun bir dinin temsilcisi değildi ve baştan sona insan doğasına ve değerine aykırı yapısı ile Tanrının tinselliğini tanımıyor, duyusal ve sonlu şeylere tanrısalın anlamını yüklüyordu. Roma Katolik Kilisesinin herhangi bir biçimde herhangi bir dini temsil ettiğini düşünmek düşünmeye saygısızlık olarak görünür. İnsan ve Tanrı arasına giriyor, bireyin Tanrı ile ilişkisine ancak rahipler, simgeler, azizler, Meryem vb. aracılığıyla olmak üzere izin veriyordu. İncil'in okunmasını ve çevrilmesini yasaklıyor, çeviren insanları yakıyordu. (Aslında orta çağlarda kiliselerin bir bölümünde İncil'in kendisi bile bulunmuyordu). Kilisenin aracılığı halka inanç olarak boşinançların ve saçmalıkların öğretilmesinden başka bir anlama gelmiyordu. Böyle en ilkel, en yabanıl putperestliğe bile aykırı olan Kilisenin tanınmamasının karşılığı odun yığını idi.

Kilise bir kurum olarak zulüm ve korku üzerine dayanan dünyasal güç odağı idi ve insanlıkta aşağılık ve değersiz olan herşeyin temsilcisi oldu. Klasik dönem insanın gerçek değerini sergileyen bilimler, felsefe, güzel sanatlar, demokrasi ile tanımlanırken, Ortaçağ Avrupası insan kültürünün değersizliğinin ve sefilliğinin belgesidir. Karanlık Çağlar ile anlatılan dönem gerçekte sağlam olanın bir bozulması, düzün olanın bir yozlaşması değildir. Roma İmparatorluğunun topraklarının dışında kalan ve Roma kültürünün disiplin ve düzenini tanımamış bütün bir Germanik ve Slav Avrupa baştan sona barbarlık içinde yaşıyordu. Kendini bu kültüre sunan Katolik Kilise paganizmin ve monoteizmin bir sentezi idi. Paganizm moral bir karakteri olmayan (amoral) politeizm ile birlikte iken hoşgörü işlerin doğal durumu idi. Paganizm monoteizm ile birleşmesi boşinancın moral yetke üstlenmesi sonucunu getirdi ve bu durum Batı Avrupa'da Reformasyona dek sürdü.

Katolik Kilise

Katolik Kilise

313'te Konstantin Hıristiyanlığa döndü ve Hıristiyanlığa karşı dinsel hoşgörü uygulanmasını sağladı (Milano Fermanı). Piskoposların askerlik ve vergiden bağışıklığı tanındı. Politeizm Hıristiyanlığın içine işlerken hiyerarşik kurumsal Kilise yapısı oluşmaya başladı.

Papalık tüm yetkeyi kendi üzerinde topladı ve bu güç ile yüzyıllar boyunca cinayetlerden en büyük ahlaksızlıklara dek her suçu işledi. Papa III. Sergius (904-911) papalık konumunu cinayet işleyerek ele geçirdi ve "Kutsal Baba" olduğunu ileri sürdü. Papa XII. John (955-954) ensestten zinaya, cinayete her suçu işleyen en ahlaksız papa olarak bilinir. Tüm Avrupa kralları üzerinde egemenliğini ileri süren III. Innocent'in papalığı sırasında (1198-1216) engizisyon kurumsallaştırıldı, Haçlı seferleri kitle kıyımlarına dönüştü, Konstantinopolis yağmalandı, 20.000 kadın, erke ve çocuğun öldürülmesinde sonuçlanan Albigensian Haçlı Seferi yapıldı. Papa III. Alexander 1163'te İncil'i okuyanların heretik olduklarına karar verdi. IV. Innocent 1252'de işkenceyi yasallaştırdı ve heretiklerin yakılması buyruğunu çıkardı (ad extirpanda).

İnancın bilgi ile çatışmaması gerekir. Bilgi ile çatışan inanç, var olmayana inanan inanç boşinançtır. Dinsel bilinç Tanrıyı düşünce nesnesi yapmaktan kaçınır, çünkü "tasarım" yetisi sonsuzu kavramaya yeteneksizdir ve bu nedenle Tanrının aşkınsallığı ya da bilinemezliği görüşüne döner. Öte yandan inanç duygu olduğu düzeye dek sonsuza yeteneklidir, çünkü sevgi karşıtında kendini bulmaktır. Üçlülüğün Tanrısı (Yehuva ile karşıtlık içinde) İnsan ile herhangi bir nefret, ceza, ya da yetke ilişkisine girmez.

Tanrıya inancın Tanrının bilgisini yadsıması gerekmez. Tam tersine. Gerçek inanç en sonunda bilinene inançtır ve dinsel bilinç için de Tanrı bilinebilir olmalıdır (Calvin). Bilinmeyene inanmak "kuşkulu inançtır," ve pekala olmayana inanç olabilir. Kant'ın kendinde-şey varsayımı üzerine din kavramı ya öznenin kendi kendisine inancı olabilir, ya da bilinmeyen bir nesneye inanç olabilir. İki durumda da dinsel duygu olanaksızdır. Kant bilinemez kendinde-şey tasarımına bağlı felsefesinde Tanrıya bir yer bulamayacağı için, onu yalnızca inanç nesnesi olarak kabul eder ve "inanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmem gerekti" der (Arı Usun Eleştiri).

Tertullian: "İnanırım çünkü saçmadır."

Bu çeşitli yollarda yorumlanabilir. Saçmaya inanç boşinançtır demek daha doğrudur. Öte yandan bilim ya da bilgi inanç ve kuşku ile ilişki içinde durur, ve bilimi anlamayan insan bilime inanabilir ya da inanmayabilir. Ama bilim bir inanç değil, uslamlama sorunudur ve kuşkuculuk uslamlamaya inanmadığı için bilimden ancak kuşku duyabilir. Gerçekte kuşkuculuk bilgiye olduğu gibi inanca da yeteneksizdir, çünkü inancı da kuşkuludur.

Reformasyon ve Özgürlük (Hıristiyanlık ve Yahudilik))

Hıristiyanlık ve Yahudilik

Reformasyon Tarihin kendisinin gelişimi için zorunlu olan evrensel duyunç ve istenç özgürlüğünün kazanılmasını sağladı, üstelik reformcuların kendilerinin böyle bir amaçlarının olmamasına, Luther'in özgür istenci tanımamasına karşın.

Hıristiyanlığın Kutsal Tin kavramı evrensel insanlığı temsil eder (Paul: "Ne Yahudi ne Yunanlı vardır," der, "çünkü İsa'da hepiniz birsiniz."). Yahudilik tikel bir halkın dini olarak din kavramına uygun değildi. Yahudiler insanlık olarak yalnızca onları seçen ve başka herkesi insanlıktan dışlayan kendi özel Tanrılarının yanısıra "başka" tanrıların varlığı da kabul ediyorlardı. Bu düzeye dek, Yahudilik monoteizm değildir.

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

Duyunç "içsel özgürlük" ya da "öznel özgürlük" terimleri ile de anlatılabilir. Duyunç kendinde özgürdür. Duyunç iyi ve kötü, doğru ve eğri, haklı ve haksız üzerine yargıda bulunma yetisidir. Yargı keyfi değildir ve duyuncun yargısı mantıksal olarak haklıyı, doğruyu vb. belirler. Duyunç hakka uygun olarak yargıda bulunur, çünkü özgürlüğü bunu gerektirir. Ahlak bütününde duyuncun işlevidir.

Duyuncun göreliliği tarihsel kültürlerde görülen norm ayrımları ile, duyuncun tikel yargıları ile ilgilidir. Duyuncun koşulsuz olarak haklı olanı, kendinde haklı olanı belirleme yetkinliğinin gelişmesi duyunç özgürlüğünün kendisi yoluyla olanaklıdır.

Dinsel Üçlülük kavramı evrensel özgürlük kavramının zeminini sağlar, çünkü bu kavramın Hıristiyan biçiminde Tanrının Oğlu-Kızı olarak insan sonsuz değerdedir, kendi özünden başka hiçbir sınır altında durmaz ve kendi istenci tarafından belirlenmek özgürlüktür.

Evrensel Dünya Tarihinin tinsel bir süreç olma, özsel olarak istencin kendisinin açınması olma yanı onu bu evrensel tarihi insanlık üzerinde hak, ahlak ve etik alanlarında yetke ileri süren dinler ile ilişki içine getirir. Genel olarak, insanlık hak, ahlak ve etik alanlarını ilgilendiren yargılar için olumsallığın ve keyfiliğin üzerinde duran saltık bir yetke ister ve bu yetkeyi Tanrı kavramında bulur. Yine, insanlık hak, ahlak ve etik alanını ilgilendiren yargıları kendi içinde de üretir. Sokrates İyinin kavramını ya da moral ölçütü insan usunda bulur ve bu bağlamda "Sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmez," der.

Budhizm

Budhizm

Most Buddhists do not believe in God.

There are 376 million followers worldwide.

The Buddha was born 500 years before Christ, in what is now Nepal. His dad was a king, his mom was a queen, and his dad wanted him to take over the family business (the kingdom) when he got older. ... At the age of 29, the Buddha stopped praying to the gods to end his suffering and the suffering of others.

Buddhism arose as a result of Siddhartha Gautama's quest for Enlightenment in around the 6th Century BC.

Buddha is not a deity or supreme being in the same way that the Christian God is. (Ganesha is the son of Shiva and Parvati and he is the brother of Karthikeya (or Subrahmanya), the god of war. He was created by his mother using earth which she moulded into the shape of a boy.)

He is considered to be an ordinary person like you and me, but that he woke up.

Buddhists seek to reach a state of nirvana.

Buddhism is a spiritual tradition that focuses on personal spiritual development.

Buddhism is about ... Suffering.

There is no belief in a personal god. Buddhists believe that nothing is fixed or permanent and that change is always possible.

The Tripitaka (Pali Canon), Mahayana Sutras and the Tibetan Book of the Dead are three major noncanonical Buddhist texts.

Buddhists believe in a cycle of death and rebirth called samsara. Through karma and eventual enlightenment, they hope to escape samsara and achieve nirvana, an end to suffering.

When the Buddha was asked how the world started, he kept silent. In the religion of Buddhism we don’t have a first cause, instead we have a never ending circle of birth and death.

The path to Enlightenment is through the practice and development of morality, meditation and wisdom.

Budhizm bir Tanrı kapsamadığı düzeye dek bir din değil, "tinsel bir gelenek"tir.

Shintoism

Shintoizm

> Shinto (神道 Shintō) or kami-no-michi is the traditional religion of Japan that focuses on ritual practices.
>
> Shinto today is the religion of public shrines devoted to the worship of a multitude of 'spirits', 'essences' (kami).
>
> Kami (Japanese: 神, [kaˀmi]) are the spirits or phenomena that are worshipped in the religion of Shinto.
>
> Kami also refers to the singular divinity, or sacred essence, that manifests in multiple forms: rocks, trees, rivers, animals, places, and even people can be said to possess the nature of kami. ... Traditionally, great or sensational leaders like the Emperor could be or became kami.
>
> The kami are born, live, die, and are reborn like all other beings in the karmic cycle.
>
> As much as nearly 80% of the population in Japan participates in Shinto practices or rituals, but only a small percentage of these identify themselves as "Shintoists" in surveys.
>
> Shinto has 81,000 shrines and 85,000 priests in the country.
>
> Das Wort shintō entstammt dem Chinesischen, wo es shendao ausgesprochen wird. Shen bedeutet „Geist(er), Gott/Götter“, dao ist der „Weg“.
>
> Shintō und Buddhismus, die beiden in Japan bedeutendsten Religionen, sind aufgrund ihrer langen gemeinsamen Geschichte nicht immer leicht zu unterscheiden.
>
> ... kennt das klassische Shintō keine heiligen Schriften im Sinne eines religiösen Kanons.
>
> Shintō besteht aus einer Vielzahl von religiösen Kulten und Glaubensformen, die sich an die einheimischen japanischen Gottheiten (kami) richten.
>
> Kami sind zahlenmäßig unbegrenzt und können die Form von Menschen,
>
> „Shintō … [ist] im weitesten Sinne die Urreligion Japans, im engeren Sinne ein aus Urreligion und chinesischen Elementen zu politischen Zwecken ausgebautes System.“[3]
>
> I Shinto har den pratiserende mulighed for at komme i "kontakt" med kami (神, shin, kami) – ophøjede væsener, spændende fra deciderede gudefigurer til væsener med særlige attraktive værdier.

Etnik bir tapınma biçimi olan Shintoizmde bir Tanrı ya da tanrılar yoktur. Bunun yerine ölümlü ve sonlu olan tinler ya da ruhlar vardır ve bu varlıkların insanlar ile ilgileri onlara sağlık, başarı ve buna benzer iyilikler getirmektir. Shintoizm bir din ya da inanç biçimi olmaktan çok bir "dilek kültü"dür.

Shinto dirimli ve dirimsiz tüm şeylerde ruhların (kami) bulunduğuna inanan bir tür animizmdir. Ata tapınması durumunda kami bir tür antropomorfik tanrı tasarımına yaklaşır ve bir tanrılar ve tanrıçalar nüfusu ile shinto mitolojik bir içerik kazanmaya başlar. Tapınak ayinleri bireylerin tanrılar ile iletişimde bulunma yollarıdır ve dilekte bulunma edimlerinden öteye geçmez. ‘Kami’ insanlara etik buyruklar vermezler ve sık sık kendileri yanılır ve yanlış şeyler yaparlar.

Shintoizm ve Budizm Japon yaşamına birlikte karışır ve nüfusun yaklaşık 83% kadarı Shintoyu

izlerken %75 kadarı Budhizmi de izler.

Alevism

Alevism (LINK) (LINK)

Alevism is neither a religion nor a sect ... [T]he only point (Alevism) shares with Islam is that it incorporates "the trinity of God, Mohammed, and Ali." ... Alevism [is] "a unique philosophy, a faith, a way of life, a culture, a teaching, and indeed a social formula peculiar to Anatolia that is anthropocentric and that goes beyond all these." ... (Ali Dogan, the General Chairman of the United Federation of Alevi-Bektasi Oragnizations)

[Turkish Alevis] are extremely diverse: Their costumes, nomenclature, dances, prayers, rites and even annual ritual calendar often differ substantially among groups and locations. They have no church, no codified doctrine, no accepted clergy and no school to teach Alevi customs. ... the man they worship, Ali, son-in-law of the Prophet Mohammed.

Alawite and Alevi both mean "devoted to Ali," the son-in-law and cousin of Prophet Muhammad;

both are Shia in origin.

Shiism recognizes 12 imams.

An Alevi dede focuses on the mystical Islamic teachings of the Twelve Imams, the Buyruks (mainly the Imam Câfer-i Sadık Buyruğu) and Haji Bektash Veli.

Alawites and Alevis are known as "Twelvers" in honoring them.

Alawites and Alevis view Imam Ali as embodying the divine.

In this they are far from conventional Shia doctrine, according to which Imam Ali was noble, but purely human.

Neither Alawites in their majority, nor Alevis as a whole, pray in mosques or support clerics as mainstream Shias do.

Alevis, more a movement than a sect, began among 14. century mystical dissenters in Central Asia.

Alevism preserves pre-Islamic elements of Turkish shamanism and Kurdish angel-worship.

Alevism became a significant factor among Anatolian peasants supporting Shah Ismail.

Alawites consider women inferior and exclude them from sacred observances. By contrast, Turkish and Kurdish Alevis are confirmed supporters of gender equality.

Alawites support a brutal dictatorship, while Turkish and Kurdish Alevis defend electoral democracy.

"The Turkish Alevis ... do not relate themselves in any way to the Alawites in Syria.

Theologically, modern Alawis claim to be Twelver Shi'ites, but traditionally they have been designated as 'extremists' (ghulat) and outside the bounds of Islam by the Muslim mainstream for their high level of devotion to Ali.

The Alevi went even further and compared Ataturk as a reincarnation of Hazret Ali (the third Caliph of Islam) and Haci Bektaş.

Alevi worship Hazret Ali and the Safavid Shah Ismail and consider them as superhuman.

The Alevis know Ali as the incarnation of God.

Some Alevi intellectuals maintain that they are not Muslims, and that Alevism may not be a religion, but a group identity.

The confusion about Alevism derives from the fact that it has not been established as a formal religion.

The Alevis have no sacred books, no systematic theology and no Shariah tradition.

In "Görüm" an individual gives an account of all that he has done throughout the year before the dede and the whole gathering.

The institution of dede is the most important of all the institutions integral to the social and religious organization of the Anatolian Alevis.

In some exceptional cases, such as in the Tunceli province (formerly Dersim), dedes share the leadership position with the large landowners, the Ağas.

Ali "as embodying the divine", not just a noble human being.

The basic Muslim testimony, “There is no god but God, and Muhammad is the messenger of God,” is supplemented with the phrase “and ʿAli is God’s friend.”

Some legends in the buyruk literature place ʿAli higher than Muhammad and even consider him divine.

The Alevis’ belief that ʿAli and Muhammad are both manifestations of the divine light, and hence one with Allah, has fostered the notion that they have some sort of “Trinity.”

Certain practices, such as special ways of treating the bones of sacrificial animals, the importance of the threshold, and the ceremonial staff sometimes used by Alevi spiritual leaders (dede) during the cem, possibly were derived from Altaic shamanism.

Alevis do not acknowledge the Koran as God’s word because they believe the text to have been corrupted by alterations. They recognize it, but it plays little role within their sacred texts.

Alevis follow a belief system that incorporates aspects of both Shi'a and Sunni Islam and draws on the traditions of other religions found in Anatolia as well. Alevis in Central Anatolia base their beliefs on 12er Shi'ism. Alevi Kurds in the Tunceli area follow the Kurdish "Cult of Angels," or Yarsanism.

Hadji Baktash Wālī was a teacher of Alevism.

The miracles of Haji Bektash ... "These many miracles are my inheritance which is granted by Allah."

"If, in reality, you are the secret of the Shah, he has marks. Show these marks to us and we shall believe." Now the sign of Hazreti Ali was this; in the middle of his blessed hand he had a beautiful mole of emerald tone. So Hazreti Hunkar Haji Bektash Veli opened his sanctified hand and showed his palm. They all saw that there, in the middle his palm, was a beautiful emerald mole. ...

The Bektashi Sufi order became the official order of the elite Janissary corps after their

establishment. ... the Janissary corps were abolished in 1826 by Sultan Mahmud II.

Hajibektash complex. It is currently open as a museum and his resting place is still visited by both Sunni and Alevi Muslims.

the Bektashiyyah became the order of the Janissary special troops, tolerated by the Ottomans as its monasteries and pilgrimage centres could be manipulated to control its Alevi followers.

wandering dervishes believed to possess "bereket" (baraqat - spiritual power) and "keramet" (qaramat - miraculous powers) due to their special nearness to God. Dervish founders of "tariqat" (Sufi orders) were revered as Saints (Wali) and called dede, baba, pir, or shaykh, and their tombs were serving as pilgrimage centres.

Terimler

Terimler (LINK)

Alevism. Alevism is a branch of Shi'a Islam and distinct from Alawism in Syria. Turkish Alevism contains traces of Buddhism, Manichaeism, Zoroastrianism. The title seyyid (Arab. sayyid) connotes descent from the prophet Muhammad. The members of the sacred lineages of the Kızılbaş-Alevis, who alone are allowed to lead the main rituals, are said to be seyyid. In Turkish language contexts they are mostly called dede, while among Kurdish-speaking Kızılbaş-Alevis the title seyyid is more common. ... The Qizilbash (red-heads) were Turkoman tribes who adhered to the Safavid Sufi Order, whose Sheikhs claimed descent from Ali.

Dede. A dede is a socio-religious leader in the islamic Alevi and non-islamic Ishiki community. It is one of the 12 ranks of Imam in Alevism. ... A dede must be a descendant of the Prophet.

Imamate (Twelver doctrine). Imāmah (Arabic: إمامة) means "leadership" and is a concept in Twelver theology. The Twelve Imams are the spiritual and political successors to Muhammad, the Prophet of Islam, in the Twelver branch of Shia Islam.According to Twelver theology, the successors to Muhammad are infallible human beings, who rule justly over the community and maintain and interpret sharia and undertake the esoteric interpretation of the Quran. The words and deeds of Muhammad and the Imams guide the community. For this, the Imams must be free from error and sin and chosen by divine decree — nass — through the Prophet. ... The Imam is not the recipient of divine revelation, but has a close relationship with God, who guides him, allowing the Imam in turn to guide others. ... The twelfth and final Imam is Muhammad al-Mahdi, who is believed by the Twelvers to be alive and in hiding.

Ghulāt/Galiyye. (Arabic: غلاة, lit. 'exaggerators', singular ghālī)[1] is a term used in the theology of Shia Islam to describe some minority Muslim groups who either ascribe divine characteristics to figures of Islamic history (usually a member of the Ahl al-Bayt) or hold beliefs deemed deviant by mainstream Shi'i theology.

Qizilbash. The Qizilbash adhered to heterodox Shi'i doctrines encouraged by the early Safavi sheikhs Haydar and his son Ismail I. They regarded their rulers as divine figures, and so were classified as ghulat "extremists" by orthodox Twelvers.[9]

Pir or Peer (Persian: پیر, literally "old [person]", "elder"[1]) is a title for a Sufi master or spiritual guide. ... In Alevism, Pir's are considered a direct descendant of Ali.

Sheikh. The term literally means a man of vast power, and nobility.

Sufism, or Tasawwuf[1] (Arabic: التَّصَوُّف; personal noun: صُوفِيّ ṣūfiyy/ṣūfī, مُتَصَوّف mutaṣawwuf), which is often defined as "Islamic mysticism",[2] "the inward dimension of Islam"[3][4] or "the phenomenon of mysticism within Islam",[5][6] is a mystical trend in Islam "characterized ... [by particular] values, ritual practices, doctrines and institutions"[7] which began very early in Islamic history[5] and represented "the main manifestation and the most important and central crystallization of" mystical practice in Islam.[8]

Sunnah (sunnah, سنة, Arabic: [sunna], plural سنن sunan [sunan]) is the verbally transmitted record of the teachings, deeds and sayings, silent permissions (or disapprovals) of the Islamic prophet Muhammad, as well as various reports about Muhammad's companions.[1][2]

Tariqa (or tariqah; Arabic: طريقة ṭarīqah) is a school or order of Sufism, or specifically a concept for the mystical teaching and spiritual practices of such an order with the aim of seeking Haqiqa, which translates as "ultimate truth". ... A murshid (guide) who plays the role of leader or spiritual director. The members or followers of a tariqa are known as muridin (singular murid), meaning "desirous".

Twelver (Arabic: اثنا عشرية, translit. Athnāʻashariyyah or Ithnāʻashariyyah; Persian: شیعه دوازده امامی, pronounced [ʃiːʔe-je dævɑzdæh emɑmiː]) or Imamiyyah (Arabic: إمامية) is the largest branch of Shia Islam. The term Twelver refers to its adherents' belief in twelve divinely ordained leaders, known as the Twelve Imams, and their belief that the last Imam, Muhammad al-Mahdi, lives in occultation and will reappear as the promised Mahdi. According to Shia tradition, the Mahdi's tenure will coincide with the Second Coming of Jesus Christ (Isa), who is to assist the Mahdi against the Masih ad-Dajjal (literally, the "false Messiah" or Antichrist).

> The Shi'ah (or Shi'a) is commonly used as a synonym for "Twelvers"
>
> The largest branch of Shia Islam is the Twelver Shia, with about 85% of all Shias that can be estimated approximately between 148 and 296 million Twelver Shias.
>
> Iran is the only country with state religion as (Twelver) Shia Islam.

Ulama. The Arabic term ulama (/ˈuːləˌmɑː/; Arabic: علماء ʿUlamāʾ, singular عالِم ʿĀlim, "scholar", literally "the learned ones",[1] also spelled ulema; feminine: alimah [singular] and uluma [plural]), according to the Encyclopedia of Islam (2000), in its original meaning "denotes scholars of almost all disciplines".[2] More specifically, in the context of Sunni Islam, ulama are regarded as "the guardians, transmitters and interpreters of religious knowledge, of Islamic doctrine and law".[2]

Shia Islam

Shia Islam (LINK1)

Shia Islam. Shia (/ˈʃiːə/; Arabic: شيعة Shīʿah, from Shīʿatu ʻAlī, "followers of Ali") is a branch of Islam which holds that the Islamic prophet Muhammad designated Ali ibn Abi Talib as his successor (Imam).[1]

“The Prophetic Mission And The Leadership Of Imams Are Continuous.”

“In every way, he (Ali) was identical to the great Prophet as if he were his reflection in the mirror.”

> Shia Islam primarily contrasts with Sunni Islam, whose adherents believe that Muhammad did not appoint a successor and consider Abu Bakr (who was appointed Caliph through a Shura, i.e. community consensus) to be the correct first Caliph.[2] Unlike the first three Rashidun caliphs,

> Ali was from the same clan as Muhammad, Banu Hashim.[3] ...
>
> Twelver Shia (Ithnā'ashariyyah) is the largest branch of Shia Islam,[6] with 2012 estimates saying that 85% of Shias were Twelvers.[7] Shia consider Ali to have been divinely appointed as the successor to Muhammad, and as the first Imam. ...
>
> some individuals among his descendants, known as Imams, who they believe possess special spiritual and political authority over the community, infallibility and other divinely ordained traits.

Therefore, it is vitally significant that the Imam who is the successor of the Prophet, immediately assume the management of the affairs and fulfill the needs of people in terms of religious and faith-related questions.

Şii inancına göre insan yalnızca Tanrının kulu değil, insanın da kuludur. Böyle inanç biçiminde insan özgürlüğünü yanlışlık olarak, kötülük olarak, dinsizlik olarak ve reddedilmesi gereken birşey olarak kabul edilir. "Evrensel insan hakları," "evrensel insan özgürlüğü," "evrensel insan eşitliği," "yurttaş," "yurttaş toplumu," "demokrasi" kavramları bu inanç biçimi için yanlış ve yabancı kavramlardır. Bu inanç biçimi yalnızca dinsel ve toplumsal sorumluluğu üstlenen dinadamları sınıfı tarafından değil, ama kendi duyunçları ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdedemeyen ve istençlerini belirlemek için o dinadamları sınıfının insan-üstü niteliklerini ve yardımlarını kabul eden milyonlar tarafından sürdürülür. Bu dinsel kültürde dinadamları sınıfı "özel tinsel ve politik yetke" ile donatılıdır, "yanılmazdır" ve "daha başka tanrısal olarak saptanmış özellikler" taşır. İnsanın tinsel gerçekliğin yargıcı olamayacağı, bu güç işi özel bir sınıfa bırakması ve onun yanılmaz yorumlarını kabul etmesi gerektiği biçimindeki dinsel motif aşağı yukarı aynı ayrıntılar ile Roma Katolik Kilisesi tarafından da kabul edilir. Şiilik bu yetkenin doğa tarafından, kan bağı tarafından aklandığını ileri sürer.

Dinadamları sınıfının (imamlar, dedeler, seyyidler) "politik yetke" ile donatılı olmaları bunların politik yetke ile donatılı olmayan insanları yönetmesi demektir. Bu inançta politik güç doğaya (soy ya da kan bağı) bağlıdır ve bu inanç biçimi dinin tarihsel gelişiminde ortaya çıkan pozitif şekilleri arasında göreli olarak örneğin Hinduizmden yüksek olsa da, aradaki ayrım yalnızca insan eşitliğini yadsımanın tarzında yatar.

Aleviliğin Karakteristikleri

Aleviliğin Karakteristikleri

Aleviliğin Karakteristikleri

Aleviliğin kendini tanımlarken kullandığı belirlenimler ve terimler sık sık kendileri birer yargılama gibi görünür.

İslamdan çok önce şekillenen Alevilik din kavramına uygun bir inanç biçimi olmaktan çok panteizmden paganizme, sufizme birçok arkaik kültürel öğenin karışımından oluşan gizemci bir tarikat ya da bir "yol"dur. Bütün bir dinler, inançlar ve boşinançlar birikiminden derlenen bileşenlerden bir bölümü şunlardır: Zerdüştlük, Hurufilik, İsmaililik, Batınilik, Keysanilik, Şiilik, Sufilik, Alawitlik (ya da Nusayrilik), Şamanizm, Tasavvuf, Nestorianizm, Manikheanizm, İslam ve Hıristiyanlık.

Bir Şii mezhebi olarak görülen Alevilikte inanç içsel ve bireysel bir konu değildir ve politik-

toplumsal-dinsel yetke olarak dedenin gözetimi ve denetimi altındadır. Her alevinin bir dedesi, ve her dedenin dedesi vardır. Dede ona bağlı olan aleviler tarafından onların inancını belirleyen bir inanç önderi olarak kabul edilir. Dedelik niteliği kan bağı ile belirlenir ve her insan dede olamaz. Dedeler daha eşittir, çünkü Muhammed'in ya da Ali'nin soyundan geliyor olmaları zorunludur (yalnızca olağandışı durumlarda kuraldışına izin verilebilir).

Kutsal ve kalıtsal birer konum olarak kabul edilen imamların ve dedelerin dinsel-toplumsal yönetimi Aleviliğin birincil belirlenimlerinden biridir. Bir tür kast ilişkisi olarak doğum yoluyla belirlenen bu ast-üst hiyerarşisin sürdürmenin yolu modern politik ve toplumsal eşitlik bilincinin gelişiminin durdurulmasından geçer. Dedelik kurumunun dinsel-toplumsal denetimi altında, Alevilik özgür bireyselliğin ortaya çıkışına izin vermez. Alevi söylemde görülen ezilmişlik ve güçsüzlük duygusu ve buna eşlik eden içerleme, yakınma ve isyancılık tonu kaynağını bu kast düzeninden alır. (Dedeler kimi durumlarda — örneğin Tunceli'de olduğu gibi — önderlik konumunu Ağalar ile, büyük toprak sahipleri ile paylaşır). Özgür istencin yokluğu ve özgür yurttaşlık karakterinin yadsınması Aleviliğe özünlü sürekli politik güçsüzlüğün de nedenidir.

Kemalist modern tinin Alevilik tarafından desteklenmesi modernlik bilincine bağlı değildir ve sık sık uygulanan 'takiyye'lerden biridir. Bu pragmatik destek tekkelerin kendilerinin kapatılmasına da önderlik etmiş olan Mustafa Kemal'in Ali ile özdeşleştirilmesi ya da 'mehdi' olarak görülmesi gibi enteresan motifler kapsar.

Ön-modern kırsal bir fenomen olarak Alevilik modern kent etiğine uyarlanması olanaksız anarşik, kaotik ve isyancı bir gelenektir. Alevi indoktrinasyonundan geçen birinin kimliği modern bir yurttaş olarak değil, bir "Alevi" olarak şekillenir ve kişisel istenç kendi üstüne onu silen ikinci bir istenci, sözde kutsal bir istenci yüklenir. Dedelik, insan tapınması, gizemcilik vb. gibi asal belirlenimlerinde tanımlandığında, Alevilik modernleşme ile, toplumsallaşma ile, politikleşme ile ve bir ulus duygusunun gelişmesi ile, genel olarak modern özgür, ussal etik ile uzlaşması olanaksız güçlü bir direnç öğesi kapsar. Bu karakteri ile Alevilik değişime ve yeniliğe kapalı, modern gelişime ve kentliliğe dirençli bir tutuculuk tinidir.

Alevilik kast yapısı nedeniyle herşeyden önce evrensel insan hakları kavramı ile geçimsizdir. Dedelik yetkesi altında, duyunç özgürlüğü bastırılır ve bireyin moral gelişimi önlenir. Ve istençsizlik nedeniyle modern yurttaş belirlenimi ve politik kimlik gelişmez. Bütün bu kültürel geriliğin nedenlerinin içsel olmasına karşın, sorumluluk bilincinin de yokluğu nedeniyle nedenler dışarıda aranır.

Yurttaş Toplumunda insan özgürdür ve bölgecilik, dinsel kimlik, etnik köken, eşeysellik gibi kültürel ve doğal öğeler tarafından tanımlanmaz. Yalnızca insan olması ile tanımlanır. Özgürlük ve eşitlik belirlenimleri tarafından tanımlanan modern kent yaşamı yargıçlık yetkisini de kapsayan bütün bir dedelik kurumunun ve ona dayalı boşinanç biçimlerinin zayıflamasına ve ortadan kalkmasına götürür. Yine, ancak istençsiz ve özgürlüksüz insan kendi için karar vermede güçlüğe düşer, sorumluluk üstlenmeyi bilmez ya da ondan korkar, ve ne yapacağını dededen öğrenir (bu davranışa "sığınma" denir).

Eşitliksiz ve özgürlüksüz karakteri ile, Alevilik modern kent toplumunda bir yer bulamaz ve yerellikte direterek sonu gelmez bir kimlik ve meşruluk arayışına yönelir. Dedelik, imamlık, şeyhlik, pirlik gibi sözde "kutsal" kurumların ortadan kalkışı Alevilik, Şiilik gibi din kavramına aykırı kültlerin ortadan kalkışı ile bir ve aynıdır. Böyle tikelci inanç biçimlerinin evrensel insanlık etiğine doğru küreselleşmekte olan dünyaya kendilerini açıklama şansları yoktur.

"Allah-Muhammed-Ali" birliğine inanç bir "birliğe" değil, ayrı varlıkların bir çokluğuna inançtır ve bu çoklukta iki sonlu insana "Tanrı" niteliği yüklenirken, "Kutsal Tin"in yeri boş kalır ve insanlık değersizleştirilir. Böyle ayrıksı bir "birlik"ten söz edilmesi Aleviliği politeizm olarak kabul eden yorumlara yol açar. Ayrıca tanrısal yüklemleri olan on iki imama da inanılır ve gizli olarak beklemekte olan 12'nci imamın İsa'nın ikinci gelişi ile birlikte kendini göstereceği kabul edilir "Buyruk" yazılarında kimi mitler Ali'yi Muhammed'in de üzerine koyar ve onu tanrısal olarak gösterir. Alevilik için Ali yalnızca soylu bir insan değil, ama "Tanrının bedenselleşmesidir."

Nations with over 100,000 Shia

Nations with over 100,000 Shia (LINK)

Country

Shia population

Percent of Muslim population that is Shia

Iran

74,000,000 – 78,000,000

90–95

Pakistan

17,000,000 – 26,000,000

10–15

India

17,000,000 – 26,000,000

10–15

Iraq

19,000,000 – 22,000,000

65–70

Yemen

8,000,000 – 10,000,000

35–40

Turkey

7,000,000 – 11,000,000

10–15

Azerbaijan

5,000,000 – 7,000,000

65–75

Afghanistan

3,000,000 – 4,000,000

10–15

Syria

3,000,000 – 4,000,000

15–20

Saudi Arabia

2,000,000 – 4,000,000

10–15

Nigeria

< 4,000,000

< 5

Lebanon

1,000,000 – 2,000,000

45–55

Gizem ve Gizemcilik

Gizem ve Gizemcilik

Tin “gizemciliği” çoktandır arkada bırakmış olsa da, bu tür şeyler fosilleşmiş biçimlerde bir süre daha varolmayı sürdürür. Gizem sıradan düşüncenin diyalektiğe yaklaşma yoludur. Anlak çelişkinin varlığını ancak “gizemli” olarak, “içrek” olarak, “bilinemez” olarak kabul edebilir. Aynı nedenlerle üçlülük din kavramına da yabancıdır ve ancak monizmi anlayabilir, çünkü bunu anlamak için A = A’dır diyen özdeşlik ilkesi yeterlidir. Anlak diyalektiği saçma bulur ve reddeder. Gizemcilik monizmin yarattığı saçmalıklara karşı getirilen daha da saçma bir çözümdür. Çünkü bilmediğinin varolduğunu ileri sürmek aptallık dediğimiz şeyin en aptal örneğidir. Aptallık kavramları düşünmeden kullanmaktır.

Ancak özdeşlik ilkesini anlayabilen Anlak için monizm biricik geçerli din biçimidir: Yalnızca Tanrı vardır, çünkü Tanrı = Tanrıdır. Ama bu ilke durumunda bile Tanrının “başkası” saltık olarak ortadan kalkmaz ve ortada kalmada diretir. Eleatikler Varlığın (ya da Tanrının) “başkasını” gerçeklikten yoksun görüngüye başvurarak açıkladılar. Ama görüngü oluş sürecinde olduğu için yalnızca var olmakla kalmaz, yokluğu da kapsar ve bu nedenle çelişkilidir ve bu nedenle soyut varlıktan daha yüksektir. Spinoza için Tözün (ya da Tanrının) dışında “ilinekler” vardır. Spinoza ilinekler sorununu açıklamayı başaramaz, çünkü monistik-analitik bakış açısından bunu yapması olanaksızdır. İlinekler Tanrı ile bir iseler, Tanrıdan başka birşey daha varlık taşıyacak ve Tanrı bir olmayacaktır. Eğer tanrısal değil iseler, Tanrı kendisi olmayan bir “başkası” tarafından sınırlanıyor ve böylece sonlu olacaktır.

Gizem yalnızca gizli ya da kapalı olanı anlatmaz. "Anlaması güç ya da olanaksız olan" demektir. Ama bu modern tanım saçmadır, çünkü anlaması güç olan anlaması olanaksız olan değildir ve güçlük giderilebilir. Gizem anlaşılamayan ya da bilinemeyen ile ilgili olmalıdır. Bu nedenle insanın gizemli olana düşünmenin, bilmenin kendisinden "başka" aygıtlar kullanarak erişmeye çabalaması

gerektiği kabul edilir. Ve bu aygıtlar arasında esrime, kendinden geçme vb. birincildir. Gizemcilik buna göre en sonunda "gizem" (μῦστῐκός) çevresinde oluşturulan bir aptallıklar kültürüdür.

Bu temel ya da gizli "gerçekliklere" erişmek onları düşünmek, kavramsallaştırmak ve bilmek demek olacaktır, ki bu yol baştan reddedilir, yoksa gizem bir gizem olmaya son verecektir. Gizem insan için sonsuza dek erişilemez, gizli ve bilinemez kalmalıdır.

"Tanrı ile birlik" gizem ile ilgili olamaz, çünkü Tanrı eğer Tanrı olarak kabul edilecekse bilinmelidir ve Tanrının bilinmesi Tanrı ile birlikten başka birşey değildir. İnsanın bilinmeyen bir şeye inanması saçmadır.

Enteresan olan şey, aslında tuhaf olan şey "bilinemez" olduğu kabul edilen şeyin yükseltilmesi, yüceltilmesi ve sonunda birincil kılınması, giderek bilinemezliğin Tanrının kendisinin bile bir yüklemi yapılmasıdır. Gizemcilik bilinçli bir irrasyonalizmdir.

Bilinemez olan şey insan düşüncesi için yoktur çünkü düşünülemez ve düşüncenin hiçbir kategorisi ona yüklenemez. Bilinemez olan tüm kategorilerin ötesinde ve dışında yatan bir kendinde şeydir. Kant'ın gizemcilerden ayrımı bilenemez hakkında konuşmaması, düşünmemesi, onu duyumsamamasıdır. Gizemci tam tersini yapar ve çenesini tutamaz.

"Bilinemeyene inanç" olanaksızdır, çünkü açıktır ki bilinemez olan, kavramsal olarak belirli olmayan var olmayandır. Böyle bilinemeyen "nesne" karşısında insanın onun var olduğunu söylemesi anlamsızdır. İnancın nesnesi her durumda var olan belirli bir nesnedir ve kavramsaldır, üstelik bu nesne imgesel ya da düşlemsel olsa bile. Ve salt duygu nesnesi olduğu söylenen şey bile, eğer gerçekten var ise, bir kategori ile, bir kavram ile, bir belirlenim ile anlatılmalıdır.

Din Kavramı Gelişimi ve Dünya Tarihi

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

(Ancak tam gelişmiş insan başka tam gelişmiş insanlarda "kendini" bulabilir, çünkü "kendini" bilmek kendini tikelliği içinde değil, idealliği içinde, gerçekliği içinde bilmektir. Ancak tam gelişmiş insan gerçek özgürlüğü yaşayabilir ve başkasında gerçek "kendi"sini bulabilir.)

Hıristiyanlık oluş sürecindedir, çünkü ait olduğu kültürün kendisi oluş sürecindedir. Din Tarih ile ilişki içindedir ve bir "dinler tarihi" olgusu dinin ereksel bir süreç olduğunu imler. Tarih kavramı saltık olarak erekseldir.

Ancak din kavramına uygun olan din oluş sürecindedir, çünkü oluş değişim demektir ve ancak duyunç özgürlüğünü tanımak zorunda kalan pozitif din insanlığın tinsel gelişimi önünde bir engel olmaya son verir.

Din kültürün bir bileşeni olarak kültürün tüm başka bileşenleri ile uyum içinde olmak zorundadır. Bu düzeye dek, din geri kalan kültürel bileşenleri belirler ve kendisi onlar tarafından belirlenir.

Ancak din kavramına uygun din dünya tarihi kavramı ile bağdaşabilir, çünkü din kavramına uygun din insan özgürlüğü ile bağdaşır, insanı kendi usu dışında tüm yetkeden bağışlar. İnsan duyunç ve istenç özgürlüğünü en iç doğası olarak taşır ve onu dışarıdan alması söz konusu değildir. Tarihin biricik gereksinimi istençtir.

Din kavramına uygun din insanı gerçek değeri içinde, sonsuz değeri içinde, ya da özgürlüğü içinde kapsar. İnsanın sonsuz değeri karşısında kültürel belirlenimler yalnızca ikincil öneme indirgenmekle kalmazlar, ama göreli değerlerinden ötürü bütünüyle yadsınırlar, insanın usu,

duygusu ve duyarlığı bu değersizliklere dönmekten bütünüyle uzaklaşır.

Despotizm etik gelişimi durdurur, çünkü istençsizlik üzerine dayanır ya da istenci bastırır.

St. Paul (Tarsuslu Saul)

St. Paul (Tarsuslu Saul)

Paul Yahudi bir Roma yurttaşı idi. Yaklaşık olarak İÖ 5 ya da İS 5 yılları arasına Tarsus'ta dindar bir aileye doğdu. Yaklaşık olarak 67 yılında Roma'da öldü. Başlangıçta İsa'nın Kudüs bölgesindeki ilk izleyicilerine zulüm yapan Paul Şam'a giderken yolda kendisine "yeniden-dirilmiş İsa'nın görünmesi" üzerine Hıristiyanlığa döndü. Hıristiyanlığın şekillenmesinde, Yahudilikten ayrılmasında ve evrensel bir din karakteri kazanmasında aşağı yukarı birincil rolde olan Paul çağın kültürünün bir insanı olarak doğallıkla inançlar, boşinançlar ve düşlemler ile yüklü idi. Her zaman İsa'nın kendi yaşamı sırasında, aslında önümüzdeki hafta yeniden geleceğine, Tanrının krallığının kurulacağına ve hemen bütün bir dünyada yeni bir düzenin, gerçek türenin egemen olacağına inandı. Efes'te tansıklar yaptığı, İsa gibi onun da insanları iyileştirdiği ve cinleri kovduğu anlatılır. Paul'ün dinsel ve dünyasal düşünceleri arasında insanlığın tarihsel yazgısını ilgilendiren özsel kavramlar da vardı. Bütün bir dünya tarihinin gereksindiği başlıca kavram olan evrensel insan eşitliği kavramı Paul'ün sarıldığı en önemli kavramlardan biri idi.

Kendisi bir Havari olarak kabul edilen Paul İsa'nın Tanrının Oğlu ve gerçek Mesih (kurtarıcı / χριστός / khristós) olduğuna, geri döneceğine ve kendisinin ona hizmet ettiğine inanıyordu. Başlangıçta Gentillerin Tanrı ile bağıtın dışında olduğunu kabul etmesine karşın, sonra Yahudilerin ve Gentillerin evrensel insanlık olarak Tanrıda ve İsa'da birleştiğine inanmaya başladı. Mesih yeryüzünden kötülüğü kaldıracak ve yeni bir dürüstlük düzeni kuracaktı. Aslında süreç daha şimdiden başlamıştı ve İsa'nın geri dönüşü ile tamamlanacak, yeryüzünde Roma İmparatorluğunun yeri Tanrının Krallığı tarafından alınacaktı.

Paul Anadolu'da, Yunanistan'da ve İtalya'da uğradığı yerlerde kiliseler kurdu. Zamanla genellikle ona düşmanlık gösteren Yahudilerden uzaklaşarak başlıca Gentillere dönmeye başladı. Yahudilik dört bin yıl önceki mitolojik normları içinde olduğu gibi değişmeksizin varolmayı sürdürdü.

Yeni Ahit'teki yirmi yedi kitaptan on üçü Paul'e aittir. Paul insanın esenliğinin Eski Ahit'teki yasalara uyarak iyi işler yapmaya değil, yalnızca inanca bağlı olduğunu ileri süren ilk Hıristiyan oldu. Daha sonra Augustine bu görüşü geliştirdi ve Reformasyon sırasında Martin Luther sola fide olarak aynı görüşü yineledi.

Paul Roma'da öldürüldü.

Hıristiyanlık Tanrının Oğlu tasarımını kabul ederken Tanrının Kızı tasarımını kabul etmez. Kadınların ikinci olarak yaratıldıkları ve birinci olarak günah işledikleri ve sessiz kalmaları gerektiği görüşü St. Paul'e yüklenen geleneksel görüşlerdir. Erken Hıristiyanlıkta ve İsa'nın yaşamı sırasında kadınların etkinliğinin vazgeçilmez olmasına karşın, kadın ve erkek arasında tam eşitlik görüşü kabul edilmedi.

Paul (Galatyalılara: 3:28)
"Ne Yahudi ne de Yunanlı, ne köle ne de özgür, ne erkek ne de dişi vardır, çünkü hepiniz İsa'da birsiniz."

Paul kendi sözlerine bağlı kalmadı ve kadınları ayrı bir "tür" gibi görmeyi sürdürdü.

Paul (The First Epistle of Paul the Apostle to Timothy)

2:9 In like manner also, that women adorn themselves in modest apparel, with shamefacedness and sobriety; not with broided hair, or gold, or pearls, or costly array; 2:10 But (which becometh women professing godliness) with good works.

2:11 Let the woman learn in silence with all subjection.

2:12 But I suffer not a woman to teach, nor to usurp authority over the man, but to be in silence.

2:13 For Adam was first formed, then Eve.

2:14 And Adam was not deceived, but the woman being deceived was in the transgression.

Paul

"Women should remain silent in the churches. They are not allowed to speak, but must be in submission, as the law says." First letter to the Corinthians

"I do not permit a woman to teach or to assume authority over a man; she must be quiet." First letter to Timothy

St. Paul ve Üçlülük

St. Paul ve Üçlülük

Paul (Galatyalılara: 3:26)

“For ye are all the children of God by faith in Christ Jesus.” — “Çünkü hepiniz İsa’ya inanç yoluyla Tanrının çocuklarısınız.”

Paul (Galatyalılara: 3:28)

“There is neither Jew nor Greek, there is neither bond nor free, there is neither male nor female: for ye are all one in Christ Jesus.” — “Ne Yahudi ne de Yunanlı, ne köle ne de özgür, ne erkek ne de dişi vardır: Çünkü hepiniz İsa’da birsiniz.”

Dinsel bilinç sonsuzluğa yönelir, ama sonlu tasarımlar ortasında düşünür. Başka yerlerde sık sık boşinançlarına gömülen Paul’ün sözleri sonlu dinin ötesinde ve üçlülük din kavramı ile uyum içindedir. Tanrı ile Bir görülen evrensel insanlık (Kutsal Tin) tüm doğal ve kültürel ayrımların üzerine yükseltilir.

Yahudiliğin yeni oluşmakta olan evrensel dine dönüşmesi Yahudilik olarak ortadan kalkması demek olacaktı. Ama aşağı yukarı tüm mitolojik dinlerin tarihten silinmesine karşın, Yahudilik ortadan kalkmadı ve kendini evrensel insanlıktan ayırmada direterek sürdü.

Paul (Korintliler 6:19)

“Do you not know that your body is a temple of the Holy Spirit within you, which you have from God? You are not your own.” — “Tanrıdan aldığınız bedeninizin içinizdeki Kutsal Tinin bir tapınağı olduğunu bilmiyor musunuz? Siz kendinizin değilsiniz.”

St. Paul Atina’da Vaaz Veriyor

St. Paul Atina’da Vaaz

Sola scriptura! Ama kimin yazıları?

Sola scriptura! Ama kimin yazıları?

Sola scriptura ya da yalnızca kutsal yazılar;

Sola fide ya da yalnızca inanç.

Reformasyonun güvenle ve hiç duraksamaksızın gerçek inanç nesnesi olarak önerdiği "kutsal" yazılar daha o zamanlar bile düşünen herkesin anladığı gibi "insanların," ve sık sık bilgisiz oldukları gibi acımasız ve ahlaksız da olan yazarların yazıları idi. Böyle birçok "kutsal" metin İncil'e alınmadı ve sayısız metin arasından yalnızca 66 kitap seçildi (Eski Ahit 39 kitap ve Yeni Ahit 27 kitap kapsar).

Bu yazıları "kutsal" olarak, Tanrının Sözü olarak, Logos olarak görmek için insanın herşeyden önce Usun kendisini bir yana bırakması, "Gerçeklik" sorununa "Gerçekliğin" kendisinden vazgeçerek ve saçmalıkları doğrulayarak yaklaşması zorunludur. Böyle birşey inançtan başka birşeydir, çünkü inanç gerçeklik ile birlikte gider, aptalca yalanlar ile değil. "Kutsallık" niteliği bu kendini aldatmayı pekiştirir, ve saçmalık ne kadar büyükse "inancın" o kadar güçlü olması gerekir. Bu tutum insanın değer verebileceği ve vermesi gereken şeyleri değersizleştirmede ve bayağılaştırmada sonuçlanır.

Bu metinlerde insan bilgeliğinin o günlere dek üretebildiği en güzel düşüncelerin örneklerinin yanısıra, en dengesiz ruhlardan doğan en kaba düşünceler de bulunur. Bu "kutsal" ya da "esinlendirilmiş" yazılara göre Joshua, Musa, Abraham ve başkaları moral olarak en acımasız ve duyunçsuz eylemleri yerine getirirler ve bunlar "tanrısal" buyruklardan doğan eylemler olarak görülür. Eski Ahit'in Yehovası moral nitelikten yoksundur. Mitolojik politeizm genel olarak nefret kapsamaz. Ama bu duyusal inanç biçiminin ideali doğal olandaki tinsel-tanrısal biçim ya da estetik güzelliktir ve moral bir ilgisi yoktur. Monoteizmin bu duyusal biçimselliği kapsamanın yanısıra, sonsuz sevecenliği de kapsaması gerekir. Bu duygu karakteri İsa miti çevresinde geliştirilir.

Başlıca Sümer, Mezopotamya, Mısır mitolojilerinin bir uyarlaması ve bozulması olarak yazılan Eski Ahit sık sık cinayetler, kitle kıyımları, sapıklıklar ve aptalca bir nefret tonu ile yüklüdür. "Vaadedilen Toprak" gibi popüler bir anlatım düşünmeden inanan bilinçler için aşırı ölçüde çekicidir. Ama ele geçirilecek topraklardaki kent, kasaba ve köylerde tüm yaşamın yok edilmesi buyruğunu örtmeye yarar (Joshua ve Jericho miti bunlardan yalnızca biridir). Bu mitler "kutsal" olmak bir yana, yalnızca yabanıldırlar ve Mezopotamya kültürleri ile herhangi bir karşılaştırmayı hak etmezler. Etik olarak bütünüyle eğitimsiz ve moral olarak bütünüyle duyunçsuz bir kültürün kollektif imgeleminin yaratılarıdırlar. Bugün aynı etik-dışı ve ahlak-dışı bilinç yapısı çağdaş bilincin çok geniş bir kesimi tarafından, bu kültürün politik önderleri tarafından, dinsel ve akademik kurumları tarafından paylaşılmaktadır.

Deuteronomy 20:10-18 / New International Version (NIV)

“Ama, ulusların Tanrınız Efendinin bir kalıt olarak size verdiği kentlerinde nefes alan hiçbirşeyi sağ bırakmayın. Tanrınız Efendinin size buyurduğu gibi onları — Hititleri, Amoritleri, Kananitleri, Perizzitleri, Hivitleri ve Jebusitleri — tam olarak yok edin.”

“However, in the cities of the nations the Lord your God is giving you as an inheritance, do not leave alive anything that breathes. Completely destroy them — the Hittites, Amorites, Canaanites, Perizzites, Hivites and Jebusites — as the Lord your God has commanded you.”

Tanrı İsrail oğullarına savaşmaktan korkmamalarını söyler, çünkü kendisi de onlara katılacaktır.

Monoteizmin Savaşan ‘Tanrısı’

20:4. “Çünkü Tanrınız Efendi sizi kurtarmak için düşmanlarınıza karşı sizden yana savaşmak için

sizinle birlikte gidendir.” :: “For the Lord your God is he that goeth with you, to fight for you against your enemies, to save you.”

Musa’nın Tanrısının Bir Buyruğu: “Öldürmeyeceksin!”

Musa daha sonra bunu unutur ve yeni bir buyruk çıkarır:

“Vaadedilmiş Topraklardaki kentleri kılıçtan geçireceksin!”

Direnen kentlerdeki nüfus “Yehova”ya adak olarak sunulacak, “nefes alan hiçbir canlı sağ bırakılmayacaktır.”

Jericho: Epik Etnik Temizlik

Jericho: Epik Etnik Temizlik

Yahweh İsrail oğullarına kendisini tanrı olarak tanımaları karşılığında toprak vaadetti. Ama bu topraklarda daha şimdiden kentler ve kasabalar ve köyler vardı. Sorun değil. İsrailliler, Aski Ahit'in anlattığı mite göre, tüm nüfusu kılıçtan geçirdiler. Yahweh bir kabile ile pazarlık eden enteresan bir "tanrı"dır. İsrail oğullarına başkalarının toprağını verecek ve karşılık olarak ele geçirilecek kentlerdeki tüm nüfus kesilerek ona adak olarak sunulacak ve bir bonus olarak insanların altın, gümüş, demir ve bronzları da kendisine bırakılacaktır. Bu mitin sapıklığın düzeyi onu okuyanların moral yargılarını bloke eder.

Musa'nın ölümünden sonra Tanrı (Jahweh) Joshua'yı İsrail halkının önderi olarak seçer. Mısır'dan çıktıktan sonraki adım İsrail halkının Tanrının kılavuzluğu altında Kenan ülkesini (Filistin) fethetmesidir. Tanrı Joshua'ya şunları söyler: "Korkma, cesaretini yitirme, çünkü Tanrınız Efendi nereye giderseniz sizinle olacak" (Joshua 1:9).

Yehuwa onu kurgulayan yazarların inceliksizliğini yansıtır. "Seçtiği" halk bütün bölgenin bilgisiz, görgüsüz, acımasız, ahlaksız ve duyunçsuz gezgin kabileleridir. "Başka" mitolojik tanrılar çoğunlukla doğa işlerini düzenlemekle ilgilenirler ve hiç biri Yehuwa’ya benzemez.

Reformasyon çoğunlukla "simgesel" değer taşıyan yazıları yorumlama hakkını Roma Katolik Kilisesinin tekelinden aldı ve herkesin kendi duyuncuna bıraktı. İnsanın özgür duyuncu, henüz tarihsel olarak bütünüyle ham olmasına, giderek barbarca olmasına karşın, saltık yargıç rolünü oynamaya başladı.

Bugün de başlıca Eski Ahit'te kapsanan en usdışı ve etik-dışı temalar yine eşit ölçüde usdışı yorumlar tarafından elde geçirilir ve aşağı yukarı oldukları gibi doğrulanır. Bütün bu 'kutsal yazılar" kütlesinin arasından gerçekliğin evrenselliği, insanın ve insanlığın sonsuz değeri kavramlarının ayıklanıp çıkarılması tarihin bir tansığı değil, Platonizmin bu kavramları oraya yerleştirmiş olmasının sonucudur. Üçlülük kavramı insanları bilinçlerinin arkasından işleyerek onları özgür, eşit ve değerli kılar. İznik Konseyinin kararı ve Reformasyon Hıristiyanlığın din kavramına uygun bir din olma yoluna girmesinde dönüm noktalarıdır.

Martin Luther 95 Tezi ile yalnızca bağışlama belgeleri konusunda entellektüel bir tartışma başlatmayı istiyordu. Sonuç başka türlü çıktı. Luther'in Reformasyonun birincil önderlerinden yalnızca biri idi ve Reformasyonu onun eylemi ile başlatan görüş realiteye ancak bir ölçüde uygundur. Almanya'da daha şimdiden Protestan bir kitle temeli ve çok sayıda Protestan Prens vardı. Ve Roma Katolik Kilisesine karşı bireysel ve kollektif eylemlerin başlaması Luther'in 95 Tezinin yazılmasının yüzyıllarca öncesine gider.

Reformasyon önderlerinin birincil ilkelerinden biri Roma Katolik Kilisesinin ve rahiplerin insanlar üzerindeki yetkesini ortadan kaldırmaktı. Katolik Kilise Tanrı ile insan arasında aracılık yapıyor, insanın inanç özgürlüğünü tanımıyordu. Özellikle İncil'den yoksun bırakılan insanlar neye inanacaklarını vb. ancak boşinançlı rahiplerin yorumlarından öğrenebiliyorlardı.

İznik Konseyi Arianizmi reddetti ve Neo-Platonistlerin İsa'nın Tanrının Oğlu olduğu tezlerini kabul etti. Arianus aforoz edildi. Arianizm İsa'nın Tanrının Oğlu olduğu tezini kabul etmiyor, onun sıradan bir insan olduğu görüşünü savunuyordu.

Üçlülük kavramı İncil'in içeriğine uygun olarak dinsel inancı tinsele yöneltti, tüm aracılıkları kaldırdı (İsa yalnızca Tanrının Oğludur, tarihsel bir peygamber değil) ve inancı tüm dışsallıklardan (rahipler, papalık, tütsüler, cübbeler, yontular, ikonlar, imgeler, azizler, kemikler, manastırlar vb.) arındırdı.

Roma Katolik Kilisesi başından boşinançlar ile yüklü olarak doğdu. Yeni inanç "evrensellik" (Yun. katholou / καθόλου / 'genel olarak' sözcüğünden) karakterini taşıdığı için tüm halkların, ama tümü de putperest olan halkların dini olarak doğdu. Dinsel bilincin bu geri aşamasında, yeni inanç dünyasına halklar ile birlikte onların boşinançları da kabul edildi. Sonlu nesnelere kutsallık yüklendi ve imgelere, putlara, ikonlara tapınmayı sürdüren bilgisiz kitleler için daha sonra tüm inanç büyük bir putlar kalabalığının ortasında ve Mass Ayini ve rahiplerin yorumları çevresinde örgütlendi.

Reformasyon Dinsel Yazıları yalnızca bireyin duyuncu ve yargısı ile karşı karşıya bıraktığı ve tüm aracılığı ortadan kaldırdığı için, edimsel olarak duyunç özgürlüğü için gereken biricik koşulu sağladı. Protestanlardan bir bölümü inancı dışsallıklardan arındırma sürecini en sonunda Deizme dek vardırdılar.

Tarihin Açılması

Tarihin Açılması

Soru: Commodor Matthew Perry Japonları dünyaya açılmaya nasıl ikna etti?

Yanıt: Top ile. Donanmanın topları ile.

Despot ile diyalog olanaksızdır, çünkü diyalog ussallığı gerektirir ve despot usdışıdır. Despot moral olarak aptaldır çünkü özgürlük gibi insanın en özsel kavramından yoksundur. Bu düzeye dek despot en büyük ahlaksızdır ve kendisi gibi duyunç oluşumundan yoksun ahlaksız kitleler ve yığınlar tarafından desteklenir. Samurai ancak moral yeteneği olmayan bir kültürde varolabilirdi. Japon Meijii devrimi bu şiddet ve yok edicilik tinini ortadan kaldırmadı ve yalnızca onun barbar görünüşünü modernleştirdi ve onu daha da güçlü kılacak Batı teknolojisini hizmetine sundu.

Asya dünyanın en eski tarihsel bölgesidir. Ama orada Tarih başlar başlamaz sonlanmıştır. Tarihin kapısına kilit vurmak despotizmin tutucu doğasının olağan sonucudur. Ve despotizmin kendisi özgürlük bilincinin henüz kazanılamamış olmasının bir sonucudur.

Despotizmin Tarihi durdurmasının gizi İstenci tanımamasında yatar. Asya bütün bir tarihi boyunca İstencin evrenselliğine, özgürlük ve eşitliğe yabancı kaldı. Bu nedenle dürtüsel davranışlar dışında bütünüyle eylemsizdir. Ve eylemsizliği onu suçsuz gösterir. İstençsizlik değişmenin ve yenileşmenin de nedenidir, çünkü gelişimin biricik koşulu istencin bastırılmamasıdır.

Öte yandan İstenç ve Özgürlük despotik bilinç için büyük bir risk anlamına gelir, çünkü istenç ilk

dolaysızlığı içinde, doğallığı içinde, düşüncesizliği içinde kötülüğe bütünüyle açıktır. Ama bu nedenle istenci bastırmak gereksiz, çünkü olanaksızdır. İnsanın gelişimi için bu Özgürlük riskini göze almak kaçınılmazdır.

Tanrı İle Sözleşme

Tanrı İle Sözleşme

Eski Ahit yazarları Hititlerde ve başka Mezopotamya kültürleri durumunda eşit iki yan arasındaki alış-veriş ilişkisini anlatan "sözleşme" kavramını da aldılar ve onu Tanrı ve Adem, Nuh ve daha sonra bütününde İsrail oğulları arasındaki ilişkilere uyguladılar.

Yahudiler durumunda sözleşme ilişkisi eşit konumda olan ve bir üst yetkeyi tanıyan iki yan arasında yapılmaz, ama eşitsiz ast ve üst konumlarında olan iki yan arasında bir tür feodal ilişki gibidir. İki yanın ant içmelerini kapsayan ilk sözleşmede Tanrı Abraham'ın soyunu Tanrının "seçilmiş halkı" olarak kollama sözünü verir ve karşılık olarak halk Tanrıya bağlılık gösterecektir. Sözleşmenin çiğnenmesi durumunda halk cezalandırılacaktır. Eğer Tanrı kendi sözünü tutmaz ve yükümlülüğünü yerine getirmez ise, "ilençlenecektir."

David ile sözleşmede David ve soyunun İsrail oğulların kralları olacağı bir karara bağlanır. Musa ile sözleşmede Tanrı İsrail halkının seçilmiş halk olarak tutulması sözüne karşılık olarak Musa'ya On Buyruğunu bildirir.

Musa'nın Sina Dağında Tanrıdan aldığı Tabletler üzerlerinde On Buyruğun kazılı olduğu iki taş parçasıdır (Exodus 31:18). Her tabletin beş buyruk kapsıyor olduğu kabul edilir. Ama sözleşmenin iki eşleminin olması gerektiği için (ki Mısır ve başka ülkelerde uygulamanın biçimi böyle idi), kimi yorumculara göre her bir tabletin on buyruk kapsaması gerekir.

Bağıt Sandığı (Ark) iki tableti kapsadığına inanılan altın kaplı tahta bir sandıktır.

Tüm bu "olaylar" gerçekte olaylar değil, ama aşağı yukarı hiçbir entellektüel desteği olmayan korkmuş bir imgelemin yaratılarıdır. Tanrıbilimcilik bunları ağırbaşlılıkla "tarihsel" olgular olarak alır, moral yorumlamadan bütünüyle kaçınır, ve onlara insanlık için saltık önemi ve anlamı olan "gerçeklikler" olarak yaklaşır. İsrail oğulları özgür olmadıkları için yasalardan da yoksun idiler ve Musa onlar için ancak birkaç buyruk çıkarabilir ve onları da ancak korkutucu bir Tanrı gözdağı ile geçerli kılabilirdi. Başka yerlerde devlet yasaları ve gündelik töreler olan şeylerin Yahudiler için Tanrı buyrukları olması gerekiyordu.

Kendileri Mısır ve Mezopotamya kültürleri üzerine temellenen Klasik Helen ve Roma kültürlerinin büyütmeye başladığı Dünya Tinini moral, etik ve estetik olarak barbarlaştırmada, aptallaştırmada ve çirkinleştirmede hiçbir kültür Eski Ahit kültüründen daha başarılı olmadı. Hıristiyanlık ancak Reformasyondan sonra din kavramına yaklaşmaya başladı. Tanrı kavramı Sevgi imler. Eski Ahit'in Yehovası ona boyun eğeceklerini umduğu seçilmiş halkı dışında bütün bir insanlıktan nefret eden bir tanrıdır.

Joshua, Ark, Jericho Savaşı

Joshua, Ark, Jericho Savaşı

Jericho Kitle Kıyımı
Jericho Yahweh'in en ünlü kitle cinayetlerinden biridir. İnananlar buna bayılıyor görünürler.

Hakkında şarkılar söyler ve çocuklarına onu anlatırlar.

Her motifinde bir duyunçsuzluk başyapıtı olan "Joshua'nın Kitabı" Eski Ahit'in altıncı kitabıdır. Yahweh Joshua'ya Jericho kentini ve daha başkalarını ona verdiğini bildirir. İlk olarak Joshua'dan adamları altı gün boyunca her gün kent çevresinde yedi kez yürüyüş yapacaklar ve bu yapılırken arkın (sandık) önünde yürüyen yedi rahip koç boynuzlarından yapılmış yedi borazanı çalacaktır. Yedinci gün yedi rahip yedi borazanı çalarak kent çevresinde yedi kez yürüyüş yapacaktır. Sonunda uzun bir güçlü üfleme yapacaklar, herkes haykıracak, ve duvarlar devrilecektir. Borazanlar çalar, insanlar haykırır ve duvarlar devrilir. Sonra Joshua askerlere Tanrıya bir sunu olarak kentteki herkesi öldürmelerini söyler. Ve tüm gümüş, altın, bronz ve demir de sunular olarak yalnızca Tanrıya bırakılacaktır.

6:23 And they utterly destroyed all that was in the city, both man and woman, young and old, and ox, and sheep, and ass, with the edge of the sword.

6:24 And they burnt the city with fire, and all that was therein: only the silver, and the gold, and the vessels of brass and of iron, they put into the treasury of the house of the LORD.

Bu metin herhangi bir eleştiriye, herhangi bir ateşli ateistin çözümlemesine gereksinmez. Belki de gözden kaçırılmaması gereken biricik nokta inananların ve onların Katolik ve Protestan rahiplerinin bütün bu yabanıllığı tanrısal türe olarak ve böyle metinleri "Kutsal Yazılar" olarak görmeyi sürdürmeleridir. Bu olgu yaygın ve derin bir moral duyarsızlığı ele verir. Eski Ahit yazarlarının imgelemlerinde yer alan bu tür sadistik ve sapık olaylara edimsel tarihin kendisi bile izin vermez. Jericho Savaşının yer aldığını gösteren herhangi bir arkeolojik kanıt ya da Eski Ahit metninden başka herhangi bir belge yoktur.

Çocukları moral gelişimini sağlamak ve onlara yüksek karakter kazandırmak için yapılmış bir çizgi film. (LINK)

“İncil” Yazarları ve Etik

“İncil” Yazarları ve Etik

"Kutsal Savaş" kavramı Eski Ahit'in özsel temalarından biri olarak görünür, çünkü Yehowa evrenin Moral Yargıcıdır ve yeryüzünü günahtan temizlemeyi istemektedir. Bunun yolu yok etmekten geçer. Ama aynı tema Yeni Ahit'de de sürer:

Revelation 19:11 (LINK)

“I saw heaven standing open and there before me was a white horse, whose rider is called Faithful and True. With justice he judges and makes war. His eyes are like blazing fire, and on his head are many crowns. He has a name written on him that no one but he himself knows. He is dressed in a robe dipped in blood, and his name is the Word of God. The armies of heaven were following him, riding on white horses and dressed in fine linen, white and clean. Out of his mouth comes a sharp sword with which to strike down the nations. "He will rule them with an iron scepter." He treads the winepress of the fury of the wrath of God Almighty. On his robe and on his thigh he has this name written: KING OF KINGS AND LORD OF LORDS.”

Exodus 15:3
"The LORD is a warrior, the LORD is His name."

A number of cases of mass killings of people, apparently at God’s behest, are recorded in the Old

Testament:

1. The Flood (Genesis 6-8) 2. The cities of the plain, including Sodom and Gomorrah (Genesis 18-19) 3. The Egyptian firstborn sons during the Passover (Exodus 11-12) 4. The Canaanites under Moses and Joshua (Numbers 21:2-3; Deuteronomy 20:17; Joshua 6:17, 21) 5. The Amalekites annihilated by Saul (1 Samuel 15)

The first three examples are similar in that there was no human agent involved – in each case it was God, or an angel of God, who carried out the mass killings directly. The mass killing of the Canaanites is the first of two cases in which the text claims that God's people, the nation of Israel, were commanded by Him to attack other nations. For this reason, this case will be the focus of this study.

Eski Ahit yazarlarının moral karakterden yoksunlukları köleliklerinin ve korkularının olağan sonucudur ve kölelerin özgürlüğü ilkin bir dürtü patlaması olarak nefret tarafından güdülür. "Tanrı"nın buyruğu üzerine yapılan savaşlar gerçekte savaş bile değil ama kitle kıyımlarıdır. Şiddet yalnızca bir barbarlık belirtisi iken, "Kutsal Yazılar"da terör doğrudan doğruya yüceltilir. Bunlara "Tanrı Sözü" olarak bakmak için moral gelişimden bütünüyle yoksun olmak zorunludur.

Üçlülük ve Politik Sonucu

Üçlülük ve politik sonucu

İnsanın Tanrı ile tözsel birliği (homo ousias ya da eş tözlülük) insanın eksiksiz özgürlüğünü imler, çünkü Tanrı ile bir olan insanın üzerinde kendisinden başka hiçbir güç yoktur ve egemen saltık olarak kendisidir. Sorgulamayacağı ve yargılamayacağı hiçbirşey yoktur, çünkü biricik yargıç kendisidir. Ve başkası da saltık olarak aynı özgürlük tinini paylaştığı için, onunla özdeş olan başkasına karşı haksızlığı gerçekte bütünüyle kendine karşı haksızlığıdır. Bu gerçek özgürlük aynı zamanda gerçek eşitliktir ve toplumsal ve politik alanda insanlar arasında ilişki yalnızca eşitlerin ilişkisidir, hiç kimse başka hiç kimse üzerinde güçlü değildir, hiç kimsenin başka hiç kimseden daha çok hakkı yoktur, hiç kimse başka hiç kimsenin egemeni, efendisi ya da yöneticisi değildir. Böyle bir özgürlük tininde insanlığın politik barbarlık dönemi sona ermiştir. Ekonomi ve politika olarak bütün bir etik yapı, ve felsefe, güzel sanatlar ve bilimler olarak bütün bir tinsel gizillik özgürce gelişim sürecine girer.

Din kavramına uygun dinsel bilincin inancı gerçekliğe inançtır ve ancak insan özgürlüğünü ve eşitliğini tanıyan bu bilinç politik olarak demokrasi kavramına bütünüyle uygun demokrasinin zeminidir. Realitede demokrasi tininin gelişimi zamansal ve aşamalıdır. Ve özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde süreç yalnızca gelişime açıktır.

Evrensel İnsan Hakları kavramı kültürün bugünkü gelişim düzeyinde aklanışını bir En Yüksek Varlığın, bir Tanrının onayında aramayı sürdürmektedir. Ve evrensel insan haklarının en acımasız çiğnenişi ile birlikte giden bu duyunç uyanışı henüz yarı yoldadır.

> Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi — "En Yüksek Varlığın destekleri altında" ("sous les auspices de l'Étre supréme")
>
> Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi — "Doğanın ve Doğanın Tanrısının Yasaları" ("the Laws of Nature and of Nature's God")
>
> Federal Alman Cumhuriyeti Temel Yasası — "Tanrı ve insan önünde sorumluluğunun bilinci

içinde" ("Im Bewußtsein seiner Verantwortung vor Gott und den Menschen”)

Kullardan oluşmayan ve hiçbir dışsal güce boyun eğme durumunda olmayan böyle özgür kültürlerde özsel sorun duyunçların ne düzeyde gerçekten özgür olmayı başarabildiğidir.

Duyunç Özgürlüğü

Duyunç özgürlüğü

Ahlak duyuncun işlevidir çünkü moral normun (belirli olarak iyi, doğru, haklı olanın) yargıcı duyunçtur. Duyunç gelişimi açısından, insanın moral büyümesi açısından önemli olan biricik nokta kişisel-bireysel duyuncun kendisinin moral yargının kaynağı olup olmadığıdır.

İnsana moral normları dışsal olarak verildiği zaman bu normlar da herhangi bir insanın, bireyin kendisinden başka birinin duyuncunun yargılarıdır. Dışsal ahlak insanın insana boyun eğmesinden başka birşey değildir.

Duyunç kavramının özgürlük ile bir olması ölçüsünde, boyun eğen insan da tıpkı efendisi gibi duyunçsuzdur, ve tarihsel olarak bu usdışı ayrımı ortadan kaldıracak olan duyuncu kazanmak zorundadır.

Duyunç büyür ya da gelişimi aşamalıdır. Bu nedenle duyunç gelişiminden bütünüyle yoksun insanın özgürlüğü kendini ilkin seçme özgürlüğü olarak, dilediğini yapabilme özgürlüğü olarak, keyfi özgürlük ya da özenç olarak gösterir. Bu nedenle Rusya gibi, Çin gibi kültürlerde bölümsel olarak da olsa ilk kez özgürlüklerini kazanan eski köleler ilkin hak kavramının kendisini çiğnerler ve ilk eylemleri yolsuzluklardan, hırsızlıklardan ve benzerlerinden oluşur. Politika tiranlık biçimini kaldığı yerden sürdürür ve nüfus bu ham özgürlüğün kendisinden dehşete düşerek despotizmden vazgeçmeye hazır ve istekli değildir. Putin 2018'de nüfusun yaklaşık olarak %70'inin desteğini alırken, geri kalan yaklaşık %30'un önemli bir bölümü başka tiranlık biçimlerine sarılmada diretir.

Duyunç Özgürlüğü ve Devlet

Duyunç Özgürlüğü ve Devlet

Yalnızca çocukların ve kölelerin duyuncu gelişmemiştir ve yalnızca istençsiz halkların yönetilmeleri gerekir. Tarihsel olarak, böyle istençsiz ve duyunçsuz kültürlerin yazgısı yalnızca despotun karakteri tarafından belirlenir.

Hiçbir dışsal etmenin, hiçbir başkasının dokunamayacağı duyunç, hiçbir gücün bastıramayacağı duyunç özgürlüğü insanın evrensel yargı özgürlüğü olarak içinde yaşadığı bütün bir politik yapının haklı, ahlaklı ve törel niteliğinin de yargıcıdır. Özgürlük hakkın en önemsiz bir çiğnenişine ve kısıtlanışına, etik yaşamın en küçük bir geriliğine izin veremez.

Din ve Dünya Tarihi

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

Tarih homo sapiensin gizil özgürlüğünü edimselleştirme, ham insanlığın tüzel, ahlaksal ve törel büyüme sürecidir.

Doğal bilinç için Tanrı kavramı hak, ahlak ve törellik alanlarının tümü için aklama zeminidir. Neyin hak olduğunu, neyin doğru olduğunu ve neyin iyi olduğunu Tanrı bilir, ve bu konularda doğal bilinç yalnızca Tanrının buyruğuna boyun eğmeyi ister. Tarihin kitleleri us tarafından değil, Tanrı

olarak us tarafından inandırılır. Tüzel, ahlaksal, törel doğrunun gerçekten de doğru olduğunu ona ancak Tanrı bildirebilir. Bu bilinç duyunç özgürlüğünü kazanıncaya dek, ona böyle yüksek sorunlarda ancak kendisine boyun eğeceği bir duyunç yardım edebilir. Bu dışsal duyunç ancak kendisinin Tanrı ile bir olduğunu kabul ettiği zaman onun kendi duyuncu olur. O zaman özgürdür ve duyuncu üzerinde hiçbir üstün güç yoktur, tüm sorumluluğunu kendisi üstlenmek zorundadır.

Din kültür dizgesinin bir bileşeni olarak dizgenin karakteri tarafından belirlenir ve aynı zamanda onu belirler. Din kavramına uygun düşmeyen dinler kültürün gelişimini engelleyici olurlar, çünkü değiştirilemez ve çiğnenemez moral buyruklarından ötürü dizgenin geri kalan bileşenlerinin değişim ve gelişimini engellerler. Laiklik yalnızca pozitif dinlerin bu durdurucu etkisini önlemek için bir önlemdir. Ve modern dönemin duyunç özgürlüğünün bilinci ile birlikte gitmesi laikliğin yalnızca ön-moderni ilgilendiren bir önlem olduğunu gösterir.

Tarihsel gelişim istenç özgürlüğüne bağlıdır. Ve tek-tanrılı dinler halkların duyunçları üzerinde belirleyicidir. Etik alanda neyin doğru olduğuna ahlak alanı karar verir; ya da İstencin eyleminin ereği duyunç tarafından aklanır.

Üçlülük Din Kavramı yalnızca üç bileşenin bulunmasına ve yanyana durmasına bağlı değildir. Böyle üçlülükler giderek hayvanlara tanrısallık yükleyen Hinduizmde bile bulunur (Brahma, Vishnu, ve Shiva). Ama bu ve daha başka üçlülüklerin herhangi bir mantığı yoktur ve yalnızca sayısaldırlar.

Din kavramı Tanrı, Yaratısı (Oğul) ve ikisinin Birliğinden (Kutsal Tin) başka hiçbirşey kapsamaz. Logos, Doğaya geçiş ve ikisinin birliği olarak Tin kavramlarının tasarımsal anlatımı olan din kavramı dinsel bilinçte tasarımsal olarak yeniden kurulur. Eğer "üçlülük" teriminde bileşenler yerine sayılar geçirilirse, durum $1 + 1 = 1$ ya da $1 + 1 + 1 = 1$ olacaktır. Üçlülük kavramı sayısal değildir. Us, Doğa ve Tin dinsel bilinçte Tanrı, Oğul ve Kutsal Tin olarak tasarımlanır ve bilgi nesnesi değil, inanç nesnesi yapılır.

Tanrının saltık Bir ve yalnızca Bir olduğunu kabul eden Yahudi inancı insanı Tanrıdan buyruklar almak zorunda olan bir köleye indirir. Bu soyut monoteizm Birin dışındaki herşeyi ikincil ya da değersiz kılar. Buna karşı, Üçlülük kavramı Tanrı kavramının kendisinden zorunlu olarak doğar. Tanrı yaratmalıdır. Bu Saltık Olumlunun Olumsuza, Birin Çoka, Evrenselin Tikele, İdealin Reele, Sonsuzun Sonluya, kendine Özdeşin kendi ile Ayrıma vb. geçiş kıpısıdır. Bu ayrım ya da karşıtlık ya da sonluluk kıpısında ilk bakışta Tanrı kendi kavramını yitirir. Ama Tanrı yarattığı herşeyi kendisinden yaratır ve yarattığı herşey kendisidir: Yaratısında kendisindedir. Tanrı Doğayı ya da Oğulu yaratır ve kendinde yaratısı ile Birdir. Ama karşıtlıkta kalınması usdışıdır, çünkü bu sonluluk kıpısı bir yandan Tanrı kavramının kendisini çürütürken, öte yandan bu karşıtlıkta Tanrının Yaratısı ile Birliği kavramı doğmak zorundadır. Bu Birlik Tanrının ve Yaratısının Birliği olarak üçüncü kıpıdır, soyut Logosun ve somut Doğanın birliği olarak Tindir. Bu iki kıpı da Tanrı kavramını anlatmaz. Tin ikisini de kapsar, karşıtların birliğidir, ve aynı zamanda dinsel bilinç için de gerçek Tanrı kavramıdır. Bu bilinç için Tanrı Tindir.

Tinin tam açınımını kazanma süreci Tarihtir ve bir süreç olarak Dünya Tarihi İstencin ereksel eylemidir. Din kavramının insanın özsel doğasının terimlerinde anlaşıldığı düzeye dek, din kavramının dinsel bilinçte açınımı ve tarihin gelişim zorunlu olarak etkileşim içindedir. Din ancak kavramına uygun düşmeyen pozitif şekillenmelerinde tarihsel gelişim için engelleyici olur. Yahudilikte ve İslamda duyunç özgürlüğü tanınmaz, bireysel istenç tanrısal yazgının gücü önünde boyun eğer ve değişim, ilerleme, gelişim yasaklanır. Eylemsiz kültür yalnızca kendini yineler ve yenilik ve yenileşme reddedilir.

Dünya Tarihi istencin ereksel açınım sürecidir. İstenç kendine hak, ahlak ve etik alanlarında belirlenim verdiği için, ve bu aynı üç alan aynı zamanda din kavramını ilgilendirdiği için, İstenç ve Din arasındaki ilişki Dünya Tarihinin süreci açısından belirleyici önemdedir. Din insanlık ile ilişkisinde salt moral bir etmen değildir. Din bütün gerçekliğe inançtır, onun bilgisi değil. Ama gerçek inanç ussal bilgiye dayanan inançtır.

Helenik din Güzellik Dini olarak insanın moral yaşamı ile ilgilenecek bir dinadamları sınıfını gerektirmedi. Helenik ahlak ve etik bir bireysel özgürlük sorunu ve Helenik ekonomik ve politik yaşam ya da Helenik Toplum ve Devlet laik idi. Orada toplumsal ve politik yaşam üzerinde dinsel bir yetke ve güç yoktu. Bireysel duyunç herhangi bir dışsal gücün denetimi altında değildi ve ilk kez Helenik tinde duyunç kendini keşfetti (Sokrates).

Hıristiyanlığın doğum yeri olan Roma İmparatorluğu Hıristiyanlık ile bağdaşmayan bir etik yapı idi. Doğu İmparatorluğu kendini yeni dine uyarlarken, Batı İmparatorluğu Hıristiyanlığın ve Barbar göçlerinin birleşik etkisi altında çözüldü ve ortadan kalktı. Hıristiyanlık daha başından kitlelerin putperest boşinançlarını da soğurarak din kavramına uymayan putperest bir inanç biçimi olarak şekillendi.

Anaxagoras Nousu evrenin özü olarak ileri sürdüğü zaman yalnızca küçük bir ayrım ile (Logos terimi yerine Nous terimini kullanarak) evrenin özsel doğası ve insanın özsel doğası arasındaki Birliğe anlatım vermiş oldu. Evrenin özü olan Nous aynı zamanda insanın da özü, onun da Nousudur. Nous ya da Logos dinsel bilinç için Tanrıdır.

Yunanlılar insan özgürlüğünü ve özgür istenci tanıyorlardı. Bilmedikleri ya da henüz çıkarsamadıkları şey özgürlüğün evrenselliği idi. İki bin yıl sonra "İnsan özgür doğar/L'homme est né libre" diyen Rousseau bu çıkarsamayı dünyaya duyurdu. Özgürlüğün evrenselliğini yadsımak homo sapiensin kimi ırklarını insan-altı görmeyi getirir.

Kavramlar ile değil, tasarımlar ile düşünen ve gerçekliği bilmek yerine ona inanan dinsel bilincin imgesel düzleminde İnsanın Tanrının Oğlu ve Tanrı ile Bir olması onun özgürlüğünün tanınması demektir. Ve ancak özgür insanlar eşitler olabilirler. Ve ancak özgür ve eşit insanlar birbirlerinde kendilerini bulabilir, kardeşler olabilirler. Ve ancak insan doğasının bu en özsel kavramlarının düzleminde Kilise ya da Kutsal Tin tüm insanlığı kucaklayan bir anlatım olur.

Üçlülük kavramına özünlü özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramları aynı zamanda modern devrimin kavramlarıdır. Gerçek din kavramı duyunç, istenç, özgürlük açısından insan için tüm dışsal sınırlamanın ortadan kaldırılmasını imler. Özgürlük öz-belirlenim, kendini kendi özüne göre belirlemedir. Üçlülük din kavramı politik eylemin erekleri olan evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin inanç düzleminde aklanmasını sağlar.

Yahudilik Üçlülük kavramını tanımaz:

"Dinle, ey İsrail: Tanrımız EFENDİ, EFENDİ birdir!" (Deutronomy 6:4). "Ve Tanrın EFENDİyi tüm yüreğin ile ve tüm ruhun ile ve tüm gücün ile seveceksin." (Deutronomy 6:4)

6:4 Hear, O Israel: The LORD our God is one LORD: 6:5 And thou shalt love the LORD thy God with all thine heart, and with all thy soul, and with all thy might." (Deutronomy)

"Tanrın olan EFENDİden korkacaksın, ona hizmet edeceksin ve onun adına yemin edeceksin." (6.13)

6:13 Thou shalt fear the LORD thy God, and serve him, and shalt swear by his name.

(Başka tanrılar vardır, ama bunlar YHWH ile bir olan tanrılar değil, ondan başka tanrılardır:)

“Başka tanrıların, çevrendeki insanların tanrılarının arkasından gitmeyeceksin.” “(Çünkü senin Tanrın EFENDİ aranızda kıskanç bir Tanrıdır), ki senin Tanrın EFENDİnin öfkesi sana karşı alevlenmesin ve seni yeryüzünden yok etmesin.”

(6:14) Ye shall not go after other gods, of the gods of the people which are round about you; 6:15 (For the LORD thy God is a jealous God among you) lest the anger of the LORD thy God be kindled against thee, and destroy thee from off the face of the earth.

Dünya Tarihi ve Ahlak

Dünya Tarihi ve Ahlak

Bir kültür duyunç özgürlüğü ve ahlaksal karakter kazanmaksızın, bireyler en içsel özlerinde gerçekten kendileri olmaksızın gelişme sürecine giremez.

Kültür gelişmelidir çünkü kültür her zaman ve her bileşeninde ideale karşılık düşmeyen geçici bir tinsel yapıdır.

Kültür estetik duyarlığında, moral duygusunda ve düşünme gücünde gelişmelidir. Tin gelişmek için hiçbir dışsallığa gereksinmez, çünkü tüm bileşenlerinde bir potansiyel, edimselleşmeye doğru bir gizilliktir ve özsel olarak özgürdür. Tinin gelişmek için gereksindi şey yalnızca ve yalnızca engellenmemek, kendi kendisini engellememektir.

Kültür gerçek değil çünkü ideal değildir. Kültür vardır, ama varlığı yokluğu ile birdir. Kültür oluştadır.

"Gerçek" olmak kavramına ya da ideasına karşılık düşmektir. Bu düzeye dek tarihsel kültürler tinin gerçek varoluşları değil, geçici, yitici ve sonlu biçimleridir. Gerçek olmak var olmaktır. Yanlış olmak olmamaktır. Ama kültürün varlığı ve yokluğu birlikte gider, sonludur, ortaya çıkar ve ortadan yiter. Kültür oluştadır, salt bir moment olan şimdide vardır, ve geçmişi gibi geleceği de yoktur. Kültür oluş süreci olduğu için sürekli olarak ortadan kalkarak daha yüksek biçimlerde yeniden ortaya çıkar — sonunda uygarlık ile bir oluncaya dek. Tarih tinin ereksel oluş ya da gelişim sürecidir.

Modern dönem Reformasyon ile başlar — Roma Katolik Kilisesi ile ya da Ortodoksluk ile ya da İslamik ya da Budist tin ile değil. Modern dönem özgürlük dönemidir ve Reformasyon kurumsal dinin Avrupa'nın milyonları üzerindeki pençesini gevşetmeye başlayan eylemdir. Din kitle ahlakını belirlemede herşeyden etkili olan etmendir ve Reformasyon Roma Katolik Kilisesinin insan duyunçları üzerindeki tekelini kıran eylemdir. Reformasyonun özsel belirlenimi dinin dışsal olarak duyuncu belirlemesine son vermesinde yatar, çünkü insanı Kurumsal Kilisenin kılavuzluğundan, dinadamlığından ve en içsel kölelikten kurtarır, insanı kendi duyuncu ile baş başa bırakır, varoluşun tüm sorumluluğunu özgür bireye yükler.

Avrupa'da Reformasyon din kavramına uygun düşmeyen Roma Katolik Kilisesini ortadan kaldırma ve Hıristiyanlığın özüne geri dönme programına dönüştü. Bu Kurumun düzelmesi ortadan kalkması demektir, çünkü bütün bir Katoliklik inancında duyusalın, sonlunun, materyalin ötesine geçmez. Kurumsal Kilise insanların duyunçlarını denetim altına alır, etik yaşamlarını denetler ve politik gücünü evrensel olarak kabul ettirmeyi amaçlar. Bütünüyle ahlaksız bir kurumsal yapı kendini Tanrı adına ileri sürer.

Etik gelişim özgürlük yoluyla kazanılır. Özgür istencin yokluğunda etik değişmeye kapalı bir alışkanlıklar yapısı olarak tarihsel önemini ve diriliğini yitirir.

Yahudilik inancı buyruk üzerine, 10 Buyruk üzerine ve dolayısıyla sonsuz ölçüde güçlü bir varlıktan ceza gözdağı üzerine, kısaca korku üzerine dayayan bir dindir. Bu nedenle özgürlük değil, kölelik dinidir ve insanın sonsuz bir güç karşısında sonsuz değersizliğe indirgenmesi sonucuna götürür.

Bu tikelci dinde tikel, güçlü, korkutucu bir Tanrının, insan adak isteyen bir 'Tanrı'nın kulları ussal varlıklar olarak ve moral varlıklar olarak tanınmaz. Ve kullar kabilesi dışında kalanların aynı Tanrıya inanmasına da izin verilmediği için, insanlığın geri kalanı insan olarak da görülmez. Gentile olarak görülür. Böyle bir 'din' ona inanan için sopa dini ve ona inanmayan için kılıç dinidir. Anti-Semitizm eşit ölçüde insanlık-dışı bir Semitizmin sonucudur. Böyle bir boşinancı din olarak kabul eden insanlardan sonsuza dek herhangi bir uygarlık gelişmez. Barbarlık gelişir.

İnsana yabancı, insandan üstün bir Tanrı karşısında insanın moral karakteri onu cezalandıracak bir güç karşısındaki korku üzerine ve yine onun tarafından duyusal hazlar ile ödüllendirilme beklentisi üzerine dayanır. Bu dinin insana insan gibi yaklaşmayan bir modelidir ve burada inanç içsel bir sorun değil, bütünüyle dışsal bir sorundur. İç özgürlükten, duygunun sonsuzluğundan doğmaz ama bir güç ilişkisi temeline dayanır. Böyle din doğallıkla bir boyun eğme ve kölelik dinidir.

Platonik üçlülük din kavramına göre Tanrı ve onun kendi Oğlu arasında bir güç ilişkisi değil, sevgi ilişkisi vardır. Sevgi kavramı başkasının duygusunda kendi duygusunu bulmaktır. Ve özgürlük kavramı da istenç olarak aynı şeydir. Dinsel bilinçte Tanrı yarattığı Oğlunun başkalığında aynı zamanda kendisinde ve kendi ile Bir olarak kalır, İsa hem insan hem de Tanrıdır, ve Tanrının Sonsuzluğu aynı zamana Sonluyu da kapsayarak gerçek Sonsuzluğunu sürdürür. Tanrı ile sonsuz birliği içinde Oğul aynı zamanda her bir insan ve tüm insanlık olarak Tindir. Dinsel bilinç bu somut birliği sonlu tasarımlar ve simgeler düzleminde düşünmeye çalışır.

Ateizm ve Ahlak

Ateizm ve Ahlak

Ateizm pozitif dinler ile aynı Tanrı tasarımını paylaşır, kendi tasarımının yokluğunu ya da varolmadığını ileri sürer, ve din kavramının bilincinden ve bilgisinden yoksundur. Ateizmin inanmadığı şey kendi bilincindeki Tanrı tasarımının varlığıdır. Ateizm usdışı düşlem yaratılarının imgelem dışında varolamayacaklarına inanır, ussal bir tanıtlama yöntemi yoktur ve tasarımsal tanıtlamanın yeterli olduğunu ileri sürer.

Ateizmin moral problemi pozitif etik normları aklayacak hiçbir ölçüt bulamamasında yatar. Pozitif dinlerin moral öğretileri tutucudur. Ama ateizmin moral öğretisi yoktur. Hümanizmin görelilikten kaçınma problemi onu rasyonalizme doğru yönlendirir.

Kendi içindeki türlülüklere karşın, ateizm genellikle Tanrıyı görgül kanıtın eksikliği zemininde ya da doğrulanamaz ya da yanlışlanamaz olması zemininde yadsır. Bu görgücü ateizm Logos kavramını da aynı zeminlerde tanımadığı için, duyunç için herhangi bir aklayıcı ölçüt bulamaz. Öte yandan "laik hümanizm" ya da "dünyasal hümanizm" bir Us kavramını kabul ederek bir din ya da Tanrı olmaksızın duyunç ve etik alanları için bir aklama bulur. Ama dünyasal hümanizm bu us kavramına bir içerik yüklemede güçlüklere düşer. Kaçınılmaz olarak onu sıradan us tasarımlarına indirger ve moral göreliliği yenmede başarılı olamaz.

"Dünyasal ya da laik hümanizm" adlandırması hantaldır çünkü hem "dünyasal" hem de "hümanizm"

sözcükleri tasarımsal oldukları için dünyasal hümanizm aşağı yukarı her tür öznelliğe ve keyfiliğe izin verir. Klasik felsefeye yabancı kaldığı ölçüde, dünyasal hümanizm de moral ve etik belirlenimlerini tıpkı Religion de l'Humanité ya da église positiviste gibi ya da Rousseau'nun "Sivil Din" düşüncesi gibi tasarımlardan almakla yetinmek zorundadır.

Felsefe ateizm değildir. Din ve Felsefe arasındaki ayrım Farabi'nin belirttiği gibi dinin felsefeye öykünmesi olgusunda yatar. Felsefenin kavramsal olarak düşündüğünü dinsel bilinç tasarımsal olarak düşünür. Felsefe Usun bilgisidir. Din Tanrıya inançtır. Her ikisinin de nesnesi gerçekliktir — birincisi için kavramsal biçim altında ve ikincisi için tasarımsal-imgesel biçim altında.

Ateizm Tanrıyı ve Logosu reddeder. Us etik yaşamın da özü olduğu için, ateizm etik yaşam için hiçbir aklama bulamaz. Ateizm altında etik yaşam olanaksızdır. Bu nedenle ateist de normal olarak ait olduğu kültürün dinsel normlarının dışına çıkmaz, normal olarak o da kültürün geri kalan üyeleri gibi alışkanlıkları ile bilinçsiz törel yaşamını sürdürür ve etik ya da ahlak yokmuş gibi davranmaya yönelmez.

Din kavramına göre din bir yetke değildir, çünkü insan özgürdür ve Tanrıya inancında yalnızca kendi özsel varlığının yetkesi altındadır.

Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlık ikisi de Tarihin gelişimi açısından engelleyici bir nitelik taşırlar, çünkü insanın moral gelişimini durdururlar. Reformasyon bu bağlamda zorunlu olarak ortaya çıkar ve yeni bir din önermez ama yalnızca Roma Katolik Kilisesinin yetkesini kaldırarak Hıristiyanlığı üçlülük kavramına uygun karakterine yeniden döndürür.

Dinin moral belirleyiciliği

Dinin moral belirleyiciliği

İnsan niçin iyi, doğru, dürüst olmak zorundadır? Özgür duyuncun bilinci olmadıkça, kendisi iyinin ve kötünün, doğrunun ve eğrinin yargıcı olmadıkça, insan ancak dışsal bir yetkenin güdüsü altında moral varlık olabilir. O zaman moral bir sorumluluk da taşımaz ve yazgıcılık duyunç özgürlüğünün yokluğunun bir çıkarsamasıdır. Din gerçekliğe inançtır ve salt ahlaksal bir işlev taşımaz; ama duyunç özgürlüğü gelişmedikçe, din insanların duyuncu olarak da işlev görür.

İnsan gerçek moral niteliğini ancak kendi duyuncundan ve kendi duyuncu yoluyla geliştirebilir ve Haklı, Doğru ve İyi konusunda gerçek ve en son yargıç duyunçtur. Duyunç bilgi üzerine dayanır, dışsal yetkeye boyun eğme üzerine değil. Duyunç özgürlüğü moral gelişimin saltık koşulu ve olanağıdır. Başkasının duyuncu doğru, haklı vb. olabilir; ama bireysel özgürlük dışsal yetke için gereksinimi ortadan kaldırır.

Modern kültürün akışkanlığı; gelişim

Modern kültürün akışkanlığı

Aile, toplum ve devlet alanlarının ussal yapısı olarak etiğin gelişimi etik dizgelerin göreliliği tarafından güdülenir. Sürecin ereği etik belirlenimlerin ideal biçimlerinin gerçekleşmesidir. Etik gelişim varolan etik yapıların olumsuzlanmasını gerektirir ve bu istencin kendisinin kendine karşı eylemi olarak duyunç özgürlüğü temelinde olanaklıdır. Duyunç özgürlüğü bütün bir tarihsel gelişimde zorunlu bir bileşendir.

Despotik kültürde bireysel duyunç ve istenç yoktur ve kültür herhangi bir olumsuzlama olmaksızın

alışkanlık ve gelenek temelinde değişmeksizin yalnızca kendini yineler.

Gelenek salt geldiği için geçerlidir ve sorgulandığı zaman ortadan kalkar. Gelenek bu nedenle kendini sorgulamaya kapatır. Gelenek tutucu karakterinden ötürü gelişime kapalı olan despotik kültüre aittir. Kültürü sağlamlaştırır, sürdürür ve modernleşmeye direnir.

Korku üzerine ahlak değil, kölelik kurulabilir. Despotik kültür moral olarak eğitimsiz ve bilgisizdir, ve ancak dışsal gücün dışsal ahlakına boyun eğebilir. Despotik kültür hak konusunda da bilgisizdir ve haklı ve haksız olanı ayırdedemez. Bu düzeye dek eğitimsiz halklar moral normlarını zorunlu olarak dinsel yetkeden alırlar.

Duyunç özgürlüğü korkunun ortadan kalkışıdır. İnsan doğru ve iyi olanı korkudan ve bilgisizce değil, özgürce yapar. Ve duyunç özgürlüğü istençli eylemin de temelidir. Tarihsel eylem ve değişim ancak duyunç özgürlüğü ile başlar. Bu düzeye dek Roma Katolik Kilisesi tarihsel gelişimin de önünde duran tutuculuğun asıl kalesi idi.

Doğu ve Batı arasındaki ayrım birincinin istençsizliği yenememişken, Batı kültürlerinin hiçbir zaman pıhtılaşmamış ve katılaşmamış olmamaları, sürekli olarak ortadan kalkmaları ve yerlerini etik olarak daha yüksek kültürlere bırakmalarıdır.

Kralların tanrısal yetkesi

Kralların tanrısal yetkesi

Krallar ve imparatorlar tüm hakkı kendi istençlerinde yoğunlaştırdıkları için krallar ve imparatorlardır. Ön-modern tarihte hak tekerkin ayrıcalığıdır. Tarihin en yüksek ayrıcalığı olarak bu kraliyet gücünü tanrısal hak üzerine dayandırmak keyfi değil, zorunlu bir önlemdir. Sınırsız kraliyet hakkının saltık ya da tanrısal bir temeli olmalıdır ve bu temel ya Tanrı tarafından verilebilir ya da doğrudan doğruya kralların ve imparatorların kendileri tanrılardır. (Osmanlı Sultanları kendilerini Tanrının "gölgesi" olarak görüyorlardı, ki Avrupalı kral ve imparatorlar da benzer olarak birer "gölgeden" daha çoğu olmadıklarına göre arada büyük ayrım yoktur.)

Hakkın kralların tekelinden alınması ve kralların sonunun gelmesi hakkın evrensel olarak tanınmasının, insana salt insan olduğu için ait olarak görülmesinin sonucudur. Hak insan doğasına özünlüdür, kendinde bir idea olarak saltıktır, ve "metafiziksel" demek yerine "kavramsal" olduğunu söylemek daha doğrudur. Hak doğal değil, tinseldir, ve mantıksal idea kendini bu tinsel zeminde bir belirli varoluşlar türlülüğüne açındırır. Hak kavramı gerçekte realitesini idealitesine uygun kılmaya doğru bir oluş süreci ya da ereksel bir süreçtir.

Despotik kültürde uyruk hakkı tanrısal bir belirlenim olarak ve dolayısıyla tanınması ve boyun eğilmesi gereken bir belirlenim olarak görür. Kralın istenci hakkın ileri sürülmesi olduğuna göre, kralın sıradan uyruktan daha çoğu, aslında genel olarak insandan daha çoğu olması gerekir (Japonlar 1945'te ve daha sonra Hirohito'yu "Tanrı" olarak görmeyi sürdürdüler). İmparatorların sık sık kendilerini "tanrı" olarak görmeleri istençlerinin evrensel olarak tanınmasına ve güçlerinin bu sonsuzluğunu duyumsamalarına bağlıdır.

Krallar istençlerini tanrısal yetkeye dayandırarak akladıkları zaman, Roma Katolik Kilisesi ile bağlaşma içine girdiler. Buna karşın papalık ve krallar arasında egemenlik konusunda doğallıkla anlaşmazlıklar ve çatışmalar oldu.

İstenç; Din Kavramı; Üçlülük

İstenç; İstek; Din Kavramı ya da Üçlülük

"Genel İstenç" anlatımı istenç kavramını anlatır. Rousseau onu Devlet anlamında da kullanır. ‘Doğal istek’ istenç değildir ve duyunç ya da kendini yargılayan istenç doğal isteği durdurabilir.

Din kavramı Tanrı, İnsan ve İnsanlık kavramlarını Birde Üçlülük olarak kapsar. (Tanrı kavramından yoksun bir 'din' gerçekte din değildir.) Doğal bilinç Tanrı kavramına ulaşmadan önce Tanrı tasarımlarını üretir ve bunlar çoğunlukla duyusal doğa-belirlenimleri ile karışmıştır. Eleatiklerin Bir ya da Varlık Kavramında Tanrı tasarımsal düşüncenin ötesine geçer. Burada Tanrı Sonsuzluk niteliğini kazanır. (Yahudi Tanrısı gerçekte tek-Tanrı değildir, çünkü bir yandan Eski Ahit'te bütünüyle açıkça ve birçok metninde Yehova'dan "başka" tanrıların varlığı da kabul edilirken, öte yandan Yahudi Tanrısı Sonsuzluk içermez ve insan ile ilişkisi bir "bağıt" ilişkisidir, Sonsuzun sonlu ile ilişkisi değil. Ve bu tikelcilik başka tanrıları dışlamada kendini başka mitolojik inançlardan ayırdeder.)

İznik Konseyi, İS 325.

Tanrı soyut Varlık, salt soyut Bir ya da soyut Sonsuz değildir. Kavramsal olarak, Bir Çoku, Sonsuz Sonluyu içerir. Dinsel bilinçte Tanrı kendi başkasını yaratarak ilkin kendini sonlulaştırır. Ama yaratısı Tanrının yaratısı olarak o denli de Sonsuzdur ve Sonsuzun Sonsuz tarafından sınırlanması sınırlama değildir. Mantıksal olarak, ilk iki kıpı kendilerinde birdir ve aralarındaki ayrım aynı zamanda özdeşliktir. Tanrının Oğlu olarak İsa da Tanrıdır, ilksiz-sonsuzdur, Tanrı ile eş-tözlüdür. Karşıtlığın kendisinin varlığı aynı zamanda yeni bir durumdur, çünkü karşıtlık yalnızca birinci kıpı ya da yalnızca ikinci kıpı değil ama ikisinin birliği olarak yeni bir terimdir. Bu üçüncü kıpı dinsel bilinçte Kutsal Tin olarak tasarımlanır. Dinsel bilinçte Tanrı, Oğul ve Kutsal Tin her üçü de Tanrıdır ve Birdir.

Kurgul düşünce tasarımın imgeselliği ile karşıtlık içinde kavramlar düzleminde düşünmedir ve kavramın belirli olması ve olumsuzluk kapsaması onun diyalektiği olarak anlaşılan şeydir. Kavram kendi olumsuzu ile birdir ve bu karşıtlığın kendisi birlik olarak yeni bir kavramdır. Dinsel Üçlülük öğretisi bu kurgul mantık üzerine dayanır ve temel olarak Platoniktir. Dinsel doğal bilinç Üçlülüğü tasarımlar düzleminde düşünür, ve burada kaçınılmaz olarak bir yorumlar türlülüğü doğar. Dinsel bilinç bir inanç sorunudur ve inanç olarak duygu tasarımsal düşüncenin çözemediği problemi duygusal sonsuzluk terimlerinde çözer.

Üçlülük Kavramı

Üçlülük Kavramı

Üçlülük kavramı tasarımsal doğal bilincin düşünme gücünün ötesindedir, çünkü bu bilinç çelişkinin yadsınması üzerine, özdeşlik ilkesi üzerine işler. Logos, Doğa ve Tin üçlüsünün felsefi bölümlemesi Helenik felsefede mantık, fizik ve etik olarak bulunur. Logos, İdea ve Dünya Ruhu Platonik üçlülüktür.

Üçlülük sorunu İS 325 yılında Konstantin tarafından toplantıya çağrılan İznik Konseyinde karara bağlandı ve İsa'nın Tanrının Oğlu olduğu kabul edildi. Roma İmparatorluğunun bütününden 1.800 piskoposun çağrılmasına karşın gelebilenlerin sayısı 250 (ya da 270, ya da 318) kadardı. İsa'nın Tanrı ile aynı tözü paylaşmadığını çünkü yaratıldığını ve öyleyse sonlu olduğunu ileri süren Arius ve yandaşlarının öğretisi reddedildi.

İsa tasarımını insanlaştırmak ve Tanrıyı daha yükseği olmayan en yüksek Varlık yapmak doğal

bilince sağduyulu formül olarak görünür, çünkü bu tasarımsal bilinç tanrısallığın ve insansallığın çelişkili terimler olduklarını ve insanda aynı zamanda bulunamayacaklarını kabul eder. Sonlu insanı yükseltmekten ve ona sonsuz değer, gerçek değer yüklemektense, onu Sonsuz karşısında değersizleştirmeyi ve küçültmeyi daha ussal bulur. Öte yandan, Üçlülük Din Kavramına göre yalnızca İsa tanrısal olmakla kalmaz, ama Kutsal Tin de eşit ölçüde tanrısaldır, çünkü Tanrının ve Oğulun birliğinden oluşur. Oğul insanlığın geri kalanından daha üstün ya da daha yüksek bir terim, ondan ayrı bir terim değildir. Üçlülük kuramına göre terimler en sonunda Birdir.

Üçlülük din kavramı insanın saltık değerinin tasarımsal olarak kabul edilmesinin zeminini sağlar, çünkü insanın duyunç ve istenç özgürlüğünü ortadan kaldırabilecek hiçbir tasarıma izin vermez. Modern demokratik devletler özgürlükçü ve eşitlikçi anayasalarını Tanrı ile ilişkilendirirler. Protestan İskandinav ülkelerinde din devletin denetimindedir.

Üçlülük din kavramının bakış açısından Hıristiyanlığın gelişimi Konstantin'in ya da Flavius ailesinin ya da başkalarının tarihsel bir komplosu olmak zorunda değildir. Gerçekte, Tarihin kendisinin herhangi bir komploya gereksinimi yoktur. Kültürün kendisi, sıradan insanların uslamlama ve imgelem yetileri dini gerçek din kavramı ile uyum içinde evrimlendirmek ve yeniden şekillendirmek için bütünüyle yeterlidir. İsa'yı Tanrının Oğlu olarak kabul eden İznik Konseyi piskoposları bu kararı İmparatorun ya da başka etmenlerin etkisi ya da baskısı altında vermiş görünmezler. Karar yalnızca popüler imgelemde oluşturulan Tanrı, İsa ve Kutsal Tin üçlüsünün mantığını akladı ve Üçlülük kavramının terimlerin Bir olmasını gerektirdiğini onayladı. Hıristiyanlığın ortaya çıkışı İsa'nın varolmuş olmasına da bağımlı değildir, çünkü eğer İsa gerçekten varolduysa hiç kuşkusuz başkaları gibi kendi çağının kültürünün bir üyesi olarak, bütünüyle doğal bir insan olarak varoldu. Tanrının Oğlu olarak İsa imgesinin yaratılması Hıristiyan öğretinin kendisi tarafından zorunlu kılındı, çünkü Yeni Ahit olarak kabul edilen tasarımsal ve imgesel öğretiler başka türlü tutarlık ve inandırıcılık kazanamaz, sıradan bir İsa için geçerli olamazdı.

Üçlülük Kavramı ve Katoliklik

Üçlülük Kavramı ve Katoliklik

Yeni Ahit Yunanca'da yazıldı ve Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu topraklarında şekillenmeye başladı. İsa karakterinin kendisini de yeniden biçimlendiren Helenistik-Romanik kökenler Hıristiyanlığı Yahudilikten ayırmakla kalmaz, ama onunla karşıtlık içine getirir. Yahudilik dinsel inancın ne olduğunu değil, ne olmaması gerektiğini gösterdi. Yahudiliğin etnik ve savaşçı karakteri ile karşıtlık içinde, Hıristiyanlık evrensel ve barışçıl karakterdedir, ve Sezar'ın hakkını tanır. Roma İmparatorluğunun resmi dini olduktan sonra, gizem dinlerinin putperest içeriği Hıristiyan öğretiler arasına katıldı ve Katolik Hıristiyanlık sonradan bozulmaktan çok daha başından bozuk yapılandı. Bu bir komplo olmaktan çok dinsel bilincin gelişiminde zorunlu bir aşamadır.

PAPA

"İsa ile kilisenin aracılığı olmaksızın kişisel, doğrudan ve dolaysız bir ilişkisinin olabileceğine inananlar vardır. Bu kışkırtmalar tehlikeli ve zararlıdır. Bunlar, büyük Papa VI. Paul'ün sözleri ile, "saçma ikiliklerdir."

Katoliklik din kavramı ile bağdaşmaz, çünkü Tanrıyı tinsel olarak kabul etmez ve sonlu, duyusal cisimleri, sıradan insanları kutsallaştırır ve tapınma nesnesi yapar.

MERYEM TAPINMASI

Meryem İsa'nın annesi olarak kabul edilir ve Hıristiyan öğretide herhangi bir tanrısal anlamı yoktur. Roma Katolik Kilisesinde bir tapınma nesnesidir.

Kitleler inançlarını yalnızca kilisenin ve rahibin boşinançlardan oluşan yorumlarından öğrenirler. Protestanlığın doğuşuna dek İncil'in anadillere çevrilmesi yasaktı. Papa tam bir dünyasal egemen idi ve en çirkin eylemler kutsallık perdesi ile örtülüyordu. Purgatori ya da Arafta geçirilecek süreyi kısaltmak için "bağışlama belgeleri" satımı başlıca Roma Katolik Kilisesinin mimari projelerinin ve yaşam lükslerinin giderlerini karşılamak için kullanıldı.

KENNEDY
"Ben başkanlık için Katolik Kennedy değilim. Başkanlık için Demokratik Partinin ayrıca Katolik de olan Kennedy'siyim. Kamu sorunlarında kilisem için konuşmam, ve kilise benim için konuşmaz. Hiçbir güç ya da ceza gözdağı başka türlü karar vermeme neden olamaz."

Eski Ahit büyük ölçüde İÖ üçüncü bin yıl boyunca üretilen Sümer ve Babil mitolojilerinden uyarlamalar üzerine dayanır. Başlıca Yahudi yazarların imgelemlerinin ürünüdür ve çoğunlukla öykülerin olgusal temelleri yoktur.

- Gılgamış Epiği (İÖ 2000'den önce) ve Genesis tufan öyküsü arasında birçok ayrıntıda benzerlik vardır;
- İnsanın çamurdan yaratılması;
- Cennet bahçeleri;
- Bilgi ağacı;
- Havva'nın Adem'in kaburgasından yaratılması;
- Musa'nın doğduktan sonra nehre bırakılması.

Bu öykülerin ve başkalarının yazarları daha sonra "Yeni Ahit" olarak kabul edilecek olan bir kitabın bölümlerini yazmıyorlardı.

- The Epic of Gilgamesh
- The Egyptian Creation Myth
- Babylonian Story of Creation
- Hebrew Bible: Plagiarized Mythology and Defaced Monotheism

Din, Kültür, Tarih

Din, Kültür, Tarih

Din kültürel dizgenin bir bileşenidir ve başka tüm bileşenler ile, devlet, felsefe, sanat, ekonomi ile uyum içinde olmalıdır. İmparator kültünü ve kalabalık bir pantheonu içeren Roma kültür dizgesi monoteistik Hıristiyanlık ile bağdaşmadığı için yeni inanç tarafından bozulmaya başladı. Barbar göçlerinin etkisi ile birlikte, henüz oluş sürecinde olan Hıristiyanlık 5'inci yüzyılda Batı Roma İmparotorluğunu yıkıma götürdü. Doğu Roma İmparatorluğu 10 yüzyıl daha sürdü, kendi içinde bozulmaya başladı ve sonunda aşamalı olarak Selçuklular ve Osmanlılar tarafından bütünüyle ortadan kaldırıldı.

Batıda ve Bizans İmparatorluğunun egemenlik alanında henüz "oluş sürecinde" olan Hıristiyanlık henüz din kavramına uygun bir yapı kazanmış olmaktan uzaktı. Hıristiyanlık eşitlik ilkesini

kapsamasına karşın bu ilke ancak Reformasyondan sonra etkili olmaya başladı ve imparotorlukların ortadan kalkışı ve ulus-devletlerin doğuşu ilkenin doğrudan sonuçlarından biri oldu.

Mitolojik dinin moral yetkeden yoksun olması Yunanlıları ve Romalıları moral ve etik yüksekliği felsefede aramaya götürdü. Epikürcüler, Stoacılar ve başkaları ve giderek sofistler bile erdem öğretmenleri oldular.

"Etik yalnızca bir insan sorunudur" (Einstein) ve "insan herşeyin ölçüsüdür" (Protagoras) anlatımları birlikte etik göreciliği verir, çünkü Protagoras'ın insanı için doğru olduğuna inandığı şey onun için doğru olandır (ve evrik olarak). Açıktır ki "göreli etiğin" gene de "etik" olduğunu ileri sürmek, etiğin evrensel karakteri verildiğinde, entellektüel olarak etik-dışı ve mantık-dışı olmayı gerektirir. Einstein'ın sözleri "etiğin arkasında bir insanüstü yetke yoktur" ile tamamlanır. Sorun yetke olan insanın bu yetkiyi hak edip etmediğidir. Öyle görünür ki "insanüstü yetke" ile Einstein'ın anladığı şey Kutsal Yazıların Tanrısıdır. Yazılarda bir tasarımsal biçimler türlülüğü altında görünen ve böylece kendisi göreli kılınan Tanrı hiç kuşkusuz saltık ölçüt değildir. Ama etik bir saltık ölçüt olmaksızın olanaksızdır, tıpkı başka bilimler için de evrensel ve zorunlu belirlenimlerin gerekli olması gibi. Viyana Çevresinin pozitivizmini izleyen Einstein etik için zorunlu olan evrensel ve saltık bir ölçütü anlamsız görerek yadsımak zorundadır, çünkü böyle bir ilke görgül olarak doğrulanabilir olmayacaktır. Aynı nedenle, pozitivist için özgür istenç de nesnel bir realiteden yoksundur, çünkü doğrulanabilir değildir ve böylece bilişsel değildir. Ve özgür istenç olmaksızın bir ahlaktan söz etmenin ahlaksızlıktan söz etmekten başka bir anlamı yoktur. Einstein'ın etiği varsa, bu etik bir Tanrı kavramı üzerine dayanmaz. Ama bir Us kavramı üzerine de dayanmaz. Einstein'ın etiği, genel olarak görgücülerin etiği gibi, usdışı üzerine dayanır: Kişisel eğilimler, haz ve acı, yararlık, haz vb. Ama bunların hiç biri etik için bir temel değildir, çünkü tümü de ahlak ve etik için ilke oldukları için tümü de özgür istencin ve özgür duyuncun ilke olma karakterinin reddedilmesini gerektirir.

"Göreli etik" mitinin kültürel-çoğulculuk ya da kültürel-görelilik ile ilgisi açıktır. Bu tikel kültürlerden her birinin kendi doğruları ve eğrileri vb. vardır ve bunlar salt tikel karakterlerinden ötürü yalnızca birbirini olumsuzlamakla kalmaz, genel olarak etik-dışıdırlar. Benzer olarak, saltık moral ölçünleri reddedişinde postmodern bakış açısının etik-dışı karakteri yeterince açıktır. Bu bakış açılarını savunduklarını sananlar eğer gene de herhangi bir toplumsal etik içinde yaşıyorlarsa en azından o göreli etik yapı ile uyum içinde davranmak, o tikelliği kendilerine evrensel yapmak zorundadırlar. Moral özerkliklerini bu evrenselliğin sınırları içinde tutarlar ve özerk olmaya son verirler.

Evlilik. Evlilik kurumu da bütünsel kültürün bir bileşeni olarak belirlenir ve kültürün geri kalan etik normları ile uyum içinde olmalıdır. Evlilik kurumunun gerçek ya da ideal biçimi de ancak genel olarak insanların özgürlük ve eşitlik bilincini kazanmaları ve kadın ve erkek arasındaki kültürel ayrımların ilişkinin doğasını belirleyen etmenler olarak ortadan kalkması zemininde ortaya çıkar.

Demokratik ve eşitlikçi oldukları düzeye dek, Yunan ve Roma kültürleri için evlilik genel olarak bir tek-eşlilik kurumu idi. Kraliyet, Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemlerinde kurumların zaman içinde önemli değişimlere uğramasına karşın, genel olarak Roma'nın kuruluşundan başlamak üzere kadınlar için mülkiyet ve yurttaşlık hakları tanınmıştı ve evlilik için her iki yanın da babalarının onayının yanısıra hem erkeğin hem de kadının onayı zorunlu idi. Evlilik kurumunun amacı meşru çocuklara sahip olmaktı. Evlilik yaşının kızlar için 12 ve erkekler için 14 olmasına karşın, çoğunluk yirmi yaşlarına doğru evleniyordu. Yine, kızlar babalarının ya da annelerinin adını yaşam boyu

taşıyorlardı. İki yanın da boşanma hakkı vardı ve boşanma göreli olarak sıktı ve genellikle normal bir olay olarak görülüyordu. (Plutark'a göre Roma Cumhuriyetinde ilk boşanma İÖ 230 yıllarında ve kadının kısırlığı nedeniyle yer aldı.)

Despotik kültürlerde gücün hakka üstünlüğü zemiminde poligami haksız bir kurum olarak görülmüyordu.

Moral Gelişim

Moral Gelişim

Ancak özgür insan moral nitelik kazanır. Kölenin ahlakı yoktur, çünkü istenci efendinin istencidir ve efendinin buyruklarını moral olarak yargılama hakkı yoktur. Köle sorumluluk taşımaz, çünkü davranışları kendi istencinden doğmaz. Köle yine aynı nedenle hesap veremez ve davranışlarının sonuçlarından başkası sorumludur.

İnsan duyunç yetisi ile doğar. Önemli olan bu yetinin gelişmesidir — başka her doğuştan yeti için olduğu gibi. Özgürlük ancak özgürlük içinde gelişebilir ve duyunç özgürlüğün özü olarak gelişimi için kendisi özgürlüğe gereksinir. Moral ölçünler katılaştıkları ve çiğnenemez, sorgulanamaz, değiştirilemez oldukları ölçüde insanın moral gelişimini durdururlar.

Moral ölçünlerin değişebilir ya da göreli olmaları ahlak kavramının kendisinin göreli olması demek değildir. Ölçünlerin değişime ya da kendilerinin ortadan kalkışına izin vermeleri moral büyümenin koşuludur.

Dışsal duyunç altında, şu ya da bu tür bir yetkenin, dinsel, politik, etik vb. yetkenin normlarını kabul ederek onları sorgulamadan yaşamak moral büyümeden vazgeçmek demektir. Moral sorgulama duyunç olgunluğunu gerektirir. (Akademik yetke üzerine bilgilenmek de bir tür köleliktir, çünkü bu "bilgi" anlaşılan bir bilgi değil, özgür uslamlama üzerine dayanan bir bilgi de değil, ama inakçı bir bilgidir — ezber, belleme, mekanik öğrenme.)

İnsan eylemleri kavram gereği özgür karar üzerine dayanır ve eylem özsel olarak moral nitelik taşır. ("Davranış" genel olarak alışkanlık dediğimiz belirlenim üzerine dayanır ve düşüncesizce yapılır.)

Metaetik. Moral "doğrular" yanlış olabilir. Bu nedenle de "moral değerler"den söz etmek yerine "moral ölçünler" ya da "moral normlar" demek daha iyidir. Yine, moral "değerler" bir topluluğun yükselttiği ve onu tanımlayan ilkelerdir, ama bütünüyle etik-dışı, ahlak-dışı, yasa-dışı vb. olabilirler.

"Bağlılık" tikel bir kişiye, ölçüne, değere, ilkeye bağlılık değil, ama doğruluğa bağlılık olmalıdır.

Moral Aklanma. İnsan niçin iyiyi doğrulamalı ve kötüyü yadsımalıdır? Duyunç ve istenç kavramsal olarak İyiyi erek olarak alır. Duyuncun yanlışı aklaması kavramına aykırıdır ve buna göre yanlışı bile doğru olduğu kanısı içinde aklar, ve İstencin İyi olmayanı, kötü olanı istemesi benzer olarak kavramına aykırıdır.

Moral ölçünler aklanmaları açısından Tanrı korkusu üzerine, ya da ödül ve ceza düzeneği üzerine dayanabilir ve özgür olmayan insan için böyle bir moral yetke zorunludur. Böyle temellendirilen bir etik sopa etiğidir.

Devlet ve Din

Devlet ve Din

Devlet İdeasının birinci momenti evrensel insan haklarıdır. Üçlülük din kavramının da birincil momenti evrensel insan eşitliği ve özgürlüğüdür. Evrensel insan özgürlüğünü tanımayan dinler devlet kavramına uygun bir devlet ile bağdaşmazlar.

Devlet İdeasının ikinci momenti duyunç özgürlüğüdür. Devlet insan duyuncuna karışamaz, çünkü bir yandan duyunç dokunulamaz iken, öte yandan gerçek devletin kendisi duyunç özgürlüğü üzerine, özgür yurttaşların kendi bireysel duyunçları üzerine dayanır.

Devlet İdeasının üçüncü momenti yasa egemenliğidir. Pozitif yasalar duyunç tarafından onaylanan hak belirlenimleri olarak özgürlüğün somut, nesnel anlatımlarıdır. Modern yurttaş toplumunda yasa egemendir çünkü "egemen" üzerinde daha yüksek bir güç olmayandır. Modern toplumda güç yurttaşa aittir ve tüm yurttaşlar özgürlükte eşittir. Bu düzeye dek "güç" etmeni bütünüyle ortadan kalkar ve yalnızca hak egemendir.

Din kavramına uygun düşmeyen Katoliklik, Şiilik, Hinduizm gibi inanç biçimleri Devlet ideası ile de bağdaşmaz, çünkü ilk olarak bunların hiç biri evrensel insan haklarını kabul etmez. Şiilikte imamlar tüm gücü ellerinde tutarlar. Katolik Kilise bir kurum olarak teokrasiyi, dinadamlarının erkini amaçlar. Hinduizm insanları doğuştan hak eşitsizliğine belirler. Bu inanç biçimlerine en grotesk politik biçimler eşlik eder.

Pagan Etik

Pagan Etik

Yunan ve Roma etiği, aslında Mısır ve Mezopotamya etiği mitolojik tanrıların yetkesi üzerine dayanmaz. Ve doğal usun doğru ve iyi ve haklı kavramlarından başka birşey üzerine dayanmaz.

Helenik-Helenistik kültür etik normlarını felsefede aradı, mitolojik dinin imgesel yetkesinde değil. Eğer Tanrı kavramının Bir, Evrensellik, Sonsuzluk gibi yüklemlerini ararsak, bunlar dahaçok duyusal idealin güzellik imgeleri olan Yunan tanrılarında bulunmaz. Bu saltık belirlenimler dinsel bilinçte olmaktan çok ilkin İyonik felsefe dizgelerinin arkelerini karakterize eder, üstelik henüz duyusal-tasarımsal biçimler altında dursalar da. Doğa güçlerini temsil eden mitolojik tanrıların insan varoluşu üzerinde herhangi bir hakları, moral yetkeleri, güçleri yoktu. Bu kişisel tanrıların kendileri moral normlara ilgisiz idiler..

Helenik tin moral problemlere yanıtı felsefede aradı, ve felsefenin sunduğu yetke insan doğasının tanıyabileceği en yüksek yetke, usun kendisinin yetkesi idi. Önemli olan usun bilgisinin ne düzeyde kavranmış olduğu idi. Erdem özgürlük üzerine dayanabilir ve Yunan ve Roma kültürlerinde gerçekten de usun yetkesi üzerine dayanıyordu. Bu nedenle Yunan ve Roma etiği, özgür yurttaşlar arasında yerleşik olduğu düzeye dek, bu uygarlıkların arkasından gelen monoteistik kültürlerde görülen korku etiği ile, ödül ve ceza etiği ile karşılaştırılamayacak kadar yüksek ve soyludur. Tüm etiğin temeli ve son aklayıcısı duyunçtur. Ve duyunç ancak içsel ve böylece gerçekten özgür iken iyi ve doğru olanı duyumsayabilir ve bilebilir.

Perikles

Perikles

Thucydides (İÖ 460-400), Peloponez Savaşının Tarihi'nde, Atinalı devletadamı Perikles'e (İÖ 495-429) şunları söyletir:

“The freedom which we enjoy in our government extends also to our ordinary life. There, far from exercising a jealous surveillance over each other, we do not feel called upon to be angry with our neighbour for doing what he likes. …

“We throw open our city to the world, and never by alien acts exclude foreigners from any opportunity of learning or observing, although the eyes of an enemy may occasionally profit by our liberality; trusting less in system and policy than to the native spirit of our citizens; while in education, where our [Spartan] rivals from their very cradles by a painful discipline seek after manliness, at Athens we live exactly as we please, and yet are just as ready to encounter every legitimate danger.”

Duyunç Özgürlüğü ve Çok-Kültürlülük

Duyunç Özgürlüğü ve Çok-Kültürlülük

Duyunç özgürlüğü kültürel çoğulculuğu ortadan kaldırmanın biricik olanağıdır. Kültürel çoğulculuk hiç kuşkusuz hoşgörü ile olanaklıdır. Ama bu kültürler kalabalığı henüz gelişme sürecinde olan ve gelişmeye gereksinen geri kültürlerin bir çokluğudur. Sonludurlar, insan doğası kavramına uygun düşmeyen yapılardırlar, ve zorunlu olarak ortadan kalkacaklardır. Ortadan kalkmalarının biricik olanağı sonlu olduklarının, geçici olduklarının, değersiz olduklarının bilgisine bağlıdır. Tıpkı estetik duyarlığın sonsuz güzelliği duyumsamaya doğru ancak özgürlük içinde gelişmesi gibi, tıpkı kavramsal düşüncenin ancak özgürlük içinde bilgi idealine doğru gelişmekte olması gibi, moral duygu ya da duyunç da ancak özgürlük içinde gerçek iyiyi ve gerçek doğruyu ayrımsama yeteneğini kazanabilir. Duyuncun içsel, öznel özgürlüğün kendisi olması ölçüsünde, moral iyinin bilgisi dinsel ya da ideolojik kaynaklardan dışsal olarak verilemez. Bu özgür olan duyuncun kendisini yetke ve bir tür kölelik altına getirmek olacaktır.

Kültürel ayrımlar normal olarak Yurttaş Toplumunda açıkça ve sınırsızca sergilenmezler, çünkü bu modern toplum dinsel, ırksal, etnik vb. ayrımları siler ve insanları ekonomik kişiler olarak, pazar ilişkilerine girmiş bireyler olarak kabul eder.

Kültürel ayrımların değerler olarak görülmesine karşın, sonlu doğaları onları göreli değerler, geçici değerler, yitici değerler yapar. İnsanlar ancak bu değerlerin değersizliğini ve boşluğunu gördükleri zaman onlardan vazgeçebilirler. Saltık değerler sonlu tinin değil, saltık tinin değerleridir.

Çok-kültürlülük postmodern göreciliğin sarılmaya ve sakınmaya çalıştığı bir potansiyel çatışma varoluşudur. Bir saatli bombadır ke, sık sık patlar, ve o zaman milyonlar birbirlerini kitle-kıyımlarından geçirir, birbirlerine dile gelmez zulümleri yaparlar.

Bu sözde "değerler" öyle şeylerdir ki yüzyıllar boyunca insanlar onlar uğruna birbirlerini yok etmişlerdir ve bugün de aynı şeyleri yapmayı sürdürmektedirler. Bunlar sözde dinsel "değerler"dir ki, din kavramı ile hiçbir biçimde bağdaşmazlar, tersine onun tinselliğini, evrenselliğini, insan için kabul ettiği sonsuz değeri yadsırlar. İdeolojik "değerler"dirler ki, insan haklarını çiğnemekle kalmazlar, kitlesel ölçekte insanların kendilerini çiğnerler. Etnik "değerler"dirler ki, benzer olarak başka etnik toplulukları kitle kıyımlarından geçirmede sonuçlanırlar. Bu çok-kültürlülük "değerleri" hiçbir biçimde değerler değildirler. Tam tersine, en değersiz şeylerdirler çünkü salt yanılsamalar, olmayan şeylerin imgeleridirler. Birinin şu ya da bu etnik gruba ait olması kültürel bir sorundur, çünkü insan doğası böyle etnik kabukları tanımaz. Birinin şu ya da sonlu-duyusal inanç biçimine bağlı olması kültürel bir sorundur, çünkü gerçek inanç sonsuz-tinsel gerçekliğe inançtır.

Avrupa’da Din Savaşları (Reformasyon Savaşları) (1522-1700)

Avrupa’da Din Savaşları (Reformasyon savaşları) (1522-1700)

Kutsal Roma İmparatorluğu, 1630 (modern sınırlar üzerine yerleştirilmiş olarak). — Yaklaşık 8 milyonluk bir nüfusa egemen olan İmparatorluk Habsburg Hanedanının elinde bulunuyordu. İmparatorun kendi aralarında imparatora karşı bağlaşmalar kuran prensler üzerinde hiçbir gücü yoktu. Kendine ait bir adı bile olmayan Germanik seçim İmparatorluğunun ‘Roma’ İmparatorluğu ile de ne olursa olsun hiçbir ilgisi yoktu.

İlkin Kuzey Almanya'da Luther'i destekleyen Protestan prensler Katolikliği yasakladılar ve Kilisenin topraklarına el koydular. Bunu izleyen Münster Köylü ayaklanmaları Lutheranların reformu toplumun bütününe yayma isteği nedeniyle başladı ve 1525'te doruğuna ulaşan çatışmalara 300.000 kadar köylü, kasabalı ve soylu katıldı. Alman Köylü Savaşı çoğunlukla güney, batı ve orta Almanya'da yer aldı ve İsviçre ve Avusturya'yı da etkiledi. Savaşlarda ölenlerin sayısı 100.000 olarak tahmin edilmektedir. Feodal bir köylü ayaklanması olarak başlayan eylemler ideal bir Hıristiyan topluluğun yaratılmasını ve malların saltık eşitlik ve ortaklığının kurulmasını amaçlıyordu. Martin Luther ayaklananların istemlerini kabul etmedi ve Almanya'nın egemenlerinin ayaklanmayı bastırma haklarını tanıdı.

Köylü Savaşından sonra bir teokrasi kurmak için Münster'de Jan Matthys önderliğinde daha kararlı bir girişimde bulunuldu (1532-1535). Kenti ele geçiren grup dünya egemenliği kurmak için hazırlıklara başladı. Burada Leidenli John poligamiyi yasallaştırdı, kendine on altı kadın aldı ve malların ortaklığını kurumsallaştırdı. John 1535'te yenildi ve pazar yerinde idam edildi.

İsviçre'da Zwingli önderliğindeki Protestan devim de benzer olarak yenildi ve Zwingli'nin kendisi savaşta öldürüldü. Protestanlar ve Katolikler arasında yapılan barış anlaşmasına göre İsviçre yamalı bohça gibi bölündü, Protestanlar daha büyük kentlerin yönetimini üstlenirken Katolikler kırsal alana egemen oldular.

Öte yandan Katolik V. Charles (ya da Karl) dış sorunlarının ağırlık kazanması nedeniyle en sonunda Protestan Schmalkaldik Liga ile barış anlaşması yapmak zorunda kaldı. 1555'te imzalanan Augsburg Barışına göre Lutheranlar ve Almanya'daki Katolikler arasındaki şiddet sona erdi. Alman prensler kendi bölgelerinde inanç biçimini kendilerine göre seçecekler ve uyruklar egemenlerinin dinlerini kabul edeceklerdi (cuius regio, eius religio). 16'ncı yüzyılda gerilimin sürmesine karşın, güney Almanya Katolik kalırken, kuzey Almanya'da Lutheranlar ve orta ve batı Almanya, Hollanda ve İsviçre'de Calvinistler çoğunluğu oluşturdular.

Mezhep savaşlarının daha önce başlamış olmasına karşın, Otuz Yıl Savaşlarının geleneksel olarak 1618'de geleceğin Kutsal Roma İmparatoru II. Ferdinand'ın Bohemya'da Roma Katolik saltıkçılığı dayatması üzerine Bohemyalı ve Avusturyalı Protestan soyluların başkaldırısı ile başladığı kabul edilir. Danimarka fırsattan yararlanarak Almanya'da toprak kazanma amacıyla girdiği savaşlarda yenildi ve bir Avrupa gücü olarak silindi. Buna karşı İsveç kralı II. Gustav Adolf Almanya'yı işgal etti ve Alman prenslerden birçoğunu Protestan davaya kazandı. Sonuçta İsveç ve Hollanda'nın desteği altında Protestan Alman kasabaları ve prenslikleri Katolik Kutsal Roma İmparatorluğuna karşı geniş bir bağlaşma içine girdiler. Bu süreç ile aynı zamanda, ama dinsel ayrım ile bütünüyle çelişkili bir yolda, Katolik Fransa da Katolik Habsburg ile bir güç kavgasına girişti. Savaşlar başlıca Alman kent, kasaba, köy ve çiftliklerini büyük yıkımlara uğrattı.

MEZHEP SAVAŞLARI: SERFLİKTEN ÖZGÜRLÜĞE GEÇİŞ

Reformasyonun bedeli Avrupa'da, özellikle Almanya'da henüz duyunçsuz insanlığın ölçüsüz şiddetinin yaşanması oldu. Başlıca dinsel ve tecimsel nedenler tarafından tetiklenen savaşların gidişinde hanedan ve toprak çıkarları da etkili oldu. Savaşların çoğu Westphalia Barışı (1648) ile sonlandı. Buna göre İspanya hem Hollanda'yı hem de Avrupa'daki başat konumunu yitirdi. Fransa birincil Avrupa gücü oldu. İsveç Baltık'ın denetimini üstlendi. Birleşik Hollanda egemen bir devlet olarak tanındı. Sonuçta tinsel olarak papanın ve dünyasal olarak imparatorun egemenliği altında işleyen bir Kutsal Roma İmparatorluğu düşüncesi bütünüyle terk edildi ve bir egemen devletler topluluğu olarak modern Avrupa'nın yapısı belirmeye başladı. Üç ayrı mezhebin (Roma Katolikliği, Lutheranizm, Calvinizm) varlığı kabul edildi.

Otuz Yıl Savaşı

Otuz yıl savaşı başlıca Almanya topraklarında olmak üzere 1618 ve 1648 arasında yer aldı ve Avrupa'nın büyük güçlerinden çoğu savaşa katıldı. Protestanlar ve Katolikler arasındaki bir savaş olarak başlamasına karşın, sonunda her durumda din ile ilgili olmaksızın Avrupa'nın çoğuna yayılan genel bir savaş karakterini kazandı. Fransa ve Habsburg Hanedanı arasındaki düşmanlık çevresinde dönen savaş daha sonra Fransa ve İspanya arasında doğrudan bir savaşa götürdü. Danimarka ve İsveç Protestan yanda savaşa katılırken, Habsburg'dan korkan Katolik Fransa da Protestan yanda savaştı. Paralı askerlerin yaygın olarak kullanıldığı savaşta bütün bölgeler yerle bir edildi, açlık ve hastalık Alman devletlerin nüfusunu kırdı ve savaşa katılan devletlerin çoğunu iflasa götürdü. Savaş sırasında Almanya'nın nüfusu %30 oranında azaldı. Brandenburg'da yitirilenlerin sayısı nüfusun yarısına, kimi bölgelerde üçte ikisine ulaştı. Yalnızca İsveç orduları Almanya'da 2.000 kadar şatoyu, 18.000 köyü ve ülkedeki toplam kasabaların üçte birini oluşturan 1.500 kasabayı yok ettiler.

SEKSEN YIL SAVAŞI ya da Hollanda Devrimi olarak bilinen çatışmaların kökleri 1530'lardaki Calvinist devime kadar gidiyordu. İspanyollar başlangıçta Hollanda'daki ayaklanmayı bastırmayı başardılarsa da, sonunda, ikonoklazm, ölçüsüz zulüm, kitle kıyımları ve yağmalar ile damgalanan süreçte Calvinistler ülkenin kuzeyinin bağımsızlığını kazandılar ve bir barış anlaşması yapıldı. Güney İspanyolların denetiminde ve Katolik kaldı.

Avrupa'nın Reformasyon savaşlarındaki şiddetin ölçüsüzlüğü Avrupa'nın moral geriliğinin ve duyunç özgürlüğüne gereksiniminin bir ölçüsünü verir.

Efendinin istencinden ilk kez kurtulan ve böylece ilk kez kendi duyuncuna dayanmak zorunda kalan kölelerin "ahlaksal doğruları" henüz dürtüleri, itkileri ve içgüdüleri tarafından belirlenmeyi sürdürür, çünkü bu insanlarda henüz duyunç yetisi, düşünme yetisi gelişmemiştir. Kölelere özgürlük vermenin, üzerlerindeki tüm yetkeyi ve denetimi kaldırmanın ve onları kendi duyunçlarını dinlemeye bırakmanın bedeli bu insanların duyunçsuzluklarının düzeyi tarafından belirlenir. Avrupa ahlaksal olarak uyanmaya başladığı zaman aşağı yukarı baştan sona ahlaksız ve aşağı yukarı bütünüyle duyunçsuz iidi. Mezhep savaşları yüz elli yıl sürdü.

Kul korkaktır ve yenilikten ve değişimden kaçınır. Moral normlara göre davranır ve eğer ona yol gösterecek moral norm bulamazsa moral problemini çözemez ve yalnızca ahlaksızlığını sergiler.

Katolik Kilise tüzel bir kişi gibi davranıyordu ve Avrupa'daki toprakların üçte biri onun elinde edi. İnsanları vaftiz ediyor, günahlarını dinliyor, evlendiriyor, günahlarını siliyor ve ölüm döşeklerine kadar ruhlarını elinde tutuyordu. Bütün bunları İncil'in okunmasını yasaklayarak, halkı eğitimsiz ve boşinançlar içinde tutarak, ve açıkça aldatarak ve sömürerek yapıyordu. Reformasyonun Kurumsal Kilisenin elinden kurtardığı insanlar böyle etik-dışı, ahlak-dışı bir kültürü efendilerin elinden

kurtardı.

French Catholics simultaneously murdered Huguenots (Protestants) en masse on St. Bartholomew's Day, 1572, mostly in Paris but also subsequent massacres in a dozen other cities.

Catherine de Medici Gazing at Protestants Massacred in the Aftermath of the Massacre of St. Bartholomew (Edouard Debat-Ponsan, 1880).

Les Grandes Miséres de la Guerre (The Great Miseries of War, aka The Hanging), Jacque Callot, ca. 1633.

Battle of Rocroi, (May 19, 1643), a military engagement of the Thirty Years' War in which a French army of 22,000 men, under the Duke d'Enghien (later known as the Great Condé), annihilated a Spanish army of 26,000 men under Don Francisco de Melo, marking the end of Spain's military ascendancy in Europe.

LOGOS (İDEA)

DOĞA

TİN

FİZİK-ÖNCESİ

FİZİK

FİZİK-ÖTESİ

Din ve Politika

Din ve Politika

> According to information provided by the Organisation of the Islamic Conference (OIC), there are currently 57 islamic states worldwide, defined as countries in which islam is the religion of (1) the state, (2) the majority of the population, or (3) a large minority.
>
> Britain is in some ways a more secular society than it once was, but it is not a secular state. The monarch promises to uphold Christianity. The Church of England's leaders (unelected Bishops in the House of Lords) can vote on legislation in Parliament. Religious schools are allowed to discriminate in selection and recruitment. — The Queen is the Supreme Governor of the church. — The Archbishops of Canterbury and York, plus 24 bishops - the Lords Spiritual - have seats in the House of Lords.
>
> Egypt is a civil state governed by the constitution and laws compatible with the principles of Islamic Sharia, all of which is inconsistent with the establishment of a secular party.

Her din kendini bütün insanlığa önerir. Yahudilik değil. Seçilmiş bir kabile dışında, tüm insanlığı dışlar. Eski Ahit'e göre YHWH başka tanrıların yanısıra varolan tanrılardan biridir ve bir tanrı olarak bilnmeyen bir nedenle İsrail kabilelerini seçmiş ve Musa ile bir toprak sözleşmesi yapmıştır.

İsrail demokratik bir Yahudi devletidir ("the State of Israel as a Jewish and democratic state"). İsrail'de yasama toplumun istencini yansıtır ve başka birçok modern özgürlük kurumu yürürlüktedir.

Aynı zamanda, İsrail devleti evrensel insan haklarını ve duyunç özgürlüğünü tanımaz. Devlet etnik anlamda bir Yahudi devletidir ve İsrail devletinin uyruğu olmak için Yahudi olmak zorunludur. Öte

yandan 1922'de kabul edilen "The Declaration of Independence / Establishment of The State of Israel" din özgürlüğünü korur.

İsrail'de evlenme ve boşanma hakkı sivil yasalar tarafından değil, dinsel yetkeler tarafından belirlenir . Konu Kutsal Yazılar'daki arkaik yönergelere danışılarak ele alınır ve bu nedenle evlendirme işlemi ancak geleneklere bağlı kalmayı sürdüren rabbiler tarafından yerine getirilebilir. (LINK)

Yine, bir başka arkaik geleneklerden biri daha büyük ölçüde yürürlüktedir. Sabbath günü kamu taşımacılığı yavaşlamakta, alış-veriş merkezlerinin %20'si açık kalmaktadır.

Kudüs'in Sefardik Baş Rabbisi Shlomo Amar 2014'te Knessette pişirilen yemeklerin Eski Ahit yasalarına ve YHWH'in yasaklarına uygun olup olmadığını denetliyor.

> The Jewish population of Israel, can be divided, albeit imperfectly, into three groups: Orthodox, Traditional, and Secular. The largest group is the Secular Jews making up 41.4% of the Jewish population, followed by the Traditional Jews accounting for 38.5% of the population, with the remaining 20% populated by the orthodox and ultra-orthodox.
>
> In order to be formally married in Israel, a Jewish couple has to be married by a rabbi. This also applies when and if a couple would like to divorce, they must seek out rabbinical council.
>
> All food at army bases and in cafeterias of government buildings has to be Kosher even though the majority of Israelis do not follow these dietary laws.
>
> One in every ten member of parliament is a muslim. There is also a official mosques inside the parliament building for the muslim members of parliament.
>
> In Israel, to be considered legally Jewish by the rabbinate you have to have a Jewish mother.
>
> The largest religious minority population is the Muslim community of Israel and it amounts to 17.3% of the overall population ... They are free under the law to vote, practice religion, be members of the Israeli parliament and can use the same Israeli education system as the rest of the country.

Dinsel Bilincin Düzeltilmesi: Gazali (1058-1111)

Dinsel Bilincin Düzeltilmesi: Gazali

Kültürel dizgede din de başkaları gibi yalnızca bir bileşendir, herşeyi belirleyen ilke değil. Bu nedenle Max Weber yaptığı gibi yeni ekonomik biçimi Protestan etiğin doğasından türetmek yerine, hem etik hem de ekonomik bileşenlerin Reformasyon sonrasında yeniden biçimlenen dinsel bileşen ile uyum içinde yeniden belirlendiklerini söylemek daha doğru görünür. Dinsel bileşenin yanısıra bilimsel, teknolojik ve politik değişimler ve gelişimler de olmaksızın yeni ekonomik düzenin ortaya çıkması olanaksızdı. 16'ncı yüzyıl Avrupasında Olgunun ortaya çıkması için gerekli tüm Koşullar biraraya gelmişti. (Yine, Max Weber'in Protestan etiğin püritan karakterini bir hırs anlatımı olan "kapitalizmin" kaynağı olarak görmesi gözden kaçırılmayı hak etmeyen devasa saçmalıklardan biridir.)

Hıristiyanlığın Üçlülük kavramına göre homo sapiens Tanrı ile bir ve dolayısıyla özgürdür. Müslümanlığın monistik Bir kavramına göre homo sapiens Tanrı karşısında teslim olan kuldur. Bu iki belirlenim bu iki din doğar doğmaz ona inanmaya başlayan kültürlerin etik karakterlerini belirleyemezdi. Bilinç değişimi bir zaman sorunudur. Kavramların tam olarak özümsenmesi, tüm

vargılarının çıkarsanması ve insanların bilinçlerinin bu dinsel ilkelere göre yeniden biçimlenmesi yüzyılları gerektirdi. Ve bu "oluş" yüzyılları açıktır ki henüz ereğine erişmiş değildir.

Hıristiyan üçlülük kavramının sonuçları Reformasyona dek insan bilincine ulaşamadı (15 yüzyıllık bir gecikme ile). Müslüman monizm kavramının sonuçları Gazali aracılığıyla daha kısa bir zaman içinde anlaşılmaya başladı (4 yüzyıllık bir gecikme ile).

Öte yandan, İslamik monizm Müslümanlığın ilk yüzyıllarında sanat alanındaki kısıtlamalar dışında Müslümanların felsefe, bilim ve iyi politika yapmalarını engellemedi. Klasik felsefenin hazineleri ile beslenen İslamik felsefeciler ve bilimciler Romalıların ve Bizanslıların tersine ellerindeki kaynakların değerlerini anladılar ve yalnızca onları çevirmekten çok daha ötesini yaptılar. (Hıristiyan Bizans 529'da Atina'daki tüm felsefe okulları ile birlikte Platonik Akademiyi ve Aristotelesci Liseyi de kapattı.)

Oluş sürecindeki İslamik tin Roma İmparatorluğunun egemenliği sırasında kesintiye uğrayan bilimsel ve felsefi etkinliğin yeniden dirilmesine götürdü. Farabi, İbni Sina, İbni Rüşt gibi felsefeciler ve bilimciler bütünüyle özgürce Klasik Felsefi tinin yarım bıraktığı işi üstlendiler ve sürdürdüler. Ama kurgul çalışmaları İslamik düşüncenin monistik-analitik tini ile bütünüyle tutarsızdı.

Gazali "Felsefecilerin Tutarsızlığı" (Tahâfut al-falâsifa) başlıklı bir kitap yazarak bu yanılgıyı, daha doğrusu bu "tutarsızlığı" düzeltti ve bu rasyonalist felsefecilerin ateist olmasalar da İslamik tine ait olamayacaklarını gösterdi. İbni Rüşt bu duygu felsefeciliğini ve mistik tepkiyi beğenmedi ve "Tutarsızlığın Tutarsızlığı" başlıklı bir kitap ile Gazali'yi yanıtladı. Ama bunun bir yararı olmadı. İslamik epistemoloji görgücülüğe döndü ve ortaya bir tür "tanrıbilimsel vesilecilik" çıktı. Gazali'nin açıklama yoluna göre, örneğin pamuğun ateş ile tutuşturulduğu her seferinde yanması bir neden-sonuç ilişkisini ya da nedensel determinizmi göstermiyordu; olay Tanrının istencine bağlı ve "Tanrının karışmasının bir ürünü idi — tıpkı daha şaşırtıcı tansıklar durumunda olduğu gibi."

Gazali kitabında Platon, Aristoteles, Farabi ve İbni Sina gibi felsefecilerin düşüncelerini de reddetti. Öte yandan, Gazali'nin en önemli öğrencilerinden biri olan Thomas Aquinas Gazali'nin skolastizmini Hıristiyanlığa uyguladı. İngiliz görgücüsü David Hume daha ileri bir dönemde Gazali'nin kuşkuculuğuna yeni bir biçim verdi.

> "Hüccetü'l Islam" ("İslamın Tanıtı") olarak görülen Gazali (1058-1111) İslamik kültürü boyun eğici karakterine doğru döndürmede önemli rol oynadı. Özgür ussal düşünceyi yadsıdığı için, dine ve felsefeye yaklaşımında "yüreğine" başvurdu. Tanrıyı evreni yaratma konusundaki tüm mantıksal zorunluktan bağışık tutarak ve doğadaki nedenselliği yadsıyarak, olayların tanrısal istencin keyfi kararları nedeniyle birbirine bağlandığını ileri sürdü ve tansıkları Tanrının keyfi istencinin sonuçları olarak doğruladı (vesilecilik).
>
> Bilgiyi "Tanrı yüreğime düşürdü" diyerek ve bilgiyi onun çoğuna anahtar olan ışıktan" türeterek. rasyonalist felsefecilere karşı çıktı ve insanın ussal bilgiye yetenekli olmadığını ileri sürdü.
>
> Gazali gizemci idi ve gizemsel deneyimin amacı tanrısal yüklemlere yaklaşmaktan oluşuyordu. Tanrısal öz bu dünyada insan deneyiminin ve bilgisinin ötesinde kalır ve insan bilmediği bir Tanrıya inanmayı kabul etmelidir. Ama öte dünyada onu duyusal olarak "görebilir." Tanrısal özde "yitiş" ya da "ortadan kalkış" olarak gördüğü gizem deneyiminin tüm şeylerin birliğini ve dolayısıyla kendini deneyimlemenin de yitişini görmekten başka birşeyden oluşmadığını düşünüyordu. (Bu deneyim tüm ayrımı dışlayan bir tür analitik özdeşlik ilkesinin deneyimlenmesi

gibidir.)

Gazali gizemciliği ile insanı yükselttiğini ve onu gerçekliğe ulaştırdığını düşünüyordu. Gerçekte tam tersini yaptı ve insanı değersizleştirme ve küçük düşürme eğilimlerini güçlendirdi. Gizemcilik bilgiyi reddeder ve insanı nereden geldiğini bilmeyen, ne olduğunu anlamayan önemsiz bir varlığa indirger ve yüzyıllar sonra nihilizmin yeni türlerinin bir kez daha yapacak olduğu gibi insanı değersizleştirir.

Kararlı ve tutarlı bir monist olarak, Gazali Tanrının birliği gibi din kavramına uygun olmayan analitik-monistik bir tasarımda insanı ve insanlığı sildi ve bu soyutlamayı gerçeklik olarak ileri sürdü. Kul Tanrıyı içselleştiremez, çünkü bu onu kulluktan çıkaracaktır. Kul kendini Tanrıda yalnızca yok eder çünkü kendinde daha şimdiden bir hiçliktir. Kulun Tanrı ile "birleşmesi" kendini bire gömmekten, kendini birde silmekten başka birşey olamaz. Kul özgürlük bilincinden, bir istençten yoksun olduğu için, bir efendiye gereksindiği için kuldur. Kul için Tanrı yalnızca kendisine boyun eğmesi gereken dışsal bir güçtür.

Hıristiyanlık ve Müslümanlık

Hıristiyanlık ve Müslümanlık

Hıristiyanlık doğuşunda bir boşinançlar kültü olarak doğdu. Putperestlik aşağı yukarı olduğu gibi Hıristiyanlığın içine alındı ve eskisi gibi sürdürüldü. Yüzyıllar boyunca bir "kutsal yazılar" kalabalığı vardı ve insanlar hangi "kutsal yazılara" inanacaklarını bilemediler. 11'inci yüzyıldaki Büyük Bölünme Hıristiyanlığın bir yanını ötekine göre daha dinsel yapmadı.

Şamanizm

Şamanizm

Şamanizm sonlu doğa dünyasına sığmayan ve gizil büyüklüğünü ortaya koymak isteyen homo sapiensin Tanrıya doğru ilk yönelimlerinden biridir. Homo sapiens doğadır ve doğadan daha çoğudur, özsel olarak tindir. Şaman doğanın ötesine, tinselliğe geçer, ama bir ayağı doğadadır ve tinselliği hayvanlar ve bitkiler ve dirimsiz nesneler ile birleştirir.

Bir terim olarak çok geniş bir boşinançlar türlülüğüne uygulanan şamanizm bir dizi doğal nesneye totemler ve ruhlar yoluyla tapınmayı içeriyordu ve bu sonuncuların insanları iyi ya da kötü yönde etkileyebilecek güçlerinin olduğuna inanılıyordu. İnsan onların karşısında çaresiz idi ve ancak ruhları denetlemek ve onları hastalık vb. gibi kötülüklere karşı kullanmak için özel güçleri olan şamanlar aracığıyla bir korunma elde edebilirdi. Geleceği önceden bildirme güçlerinin de olmasına karşın başlıca tıp alanında uzmanlaşmış görünen şamanlar doğaüstü ya da tinsel boyuta, bir tür paralel evrene geçebilir, orada yararlı görgül bilgiler edinebilir ve onları uygulamak üzere geri dönerlerdi ("şaman" sözcüğünün "bilen" anlamına geldiğini düşünenler vardır). Bu büyü "dininde" henüz bir moral gelişim ve yükseklik yoktur, doğruya ve eğriye ilişkin yargılar bireysel duyunçtan değil ama başkalarının düşlemlerinden türetilir. Gerçekte şamanizm bir Tanrı kavramından yoksun olduğu için sözcüğün geçerli anlamında bir din değildir.

Türkik dil ailesine ait dilleri kullanan ülkeler ve bağımlı bölgeler.

Bu büyüsel güçleri olan insanlar motifi daha sonra daha yeni inanç biçimlerinde insan dünyası ve ruhlar dünyası arasında aracılık yapan şeyhler, dedeler, mollalar vb. olarak kendini bir kez daha gösterir. Ama bundan böyle monoteistik bir dinin dokusuna yerleşmiş olarak tarihsel şirinliğini

yitirir.

Bir Hollandalı gezginin 1692 yılında bir Sibirya şamanını betimlemesi.

Şamanizm bugün de shintonun bir bileşeni olarak Japonya'da, Kuzey ve Güney Korelerde, Malezya'da, Filipinler'de, Sibirya'da, Mançurya'da ve dünyanın daha başka kültürel taşralarında sürmektedir. 1990'lardan bu yana Moğolistan'da müşterileri artan şamanlar büyük kentlerde ofisler açmakta ve insanlara onları iyileştirecek yol ve yordamlar, falcılık ve her tür problem için çözüm formülleri sunmaktadırlar.

Oreqon halkının son şamanı turistik bir poz veriyor, 1994, Çin ve Rusya arasında Mançurya'da Amur nehrinin kıyılarında.

Osmanlı İmparatorluğu ve Duyunç Özgürlüğü

Osmanlı İmparatorluğu ve Duyunç Özgürlüğü

Osmanlılar Bosna-Hersek'i fethettikten sonra Fatih 1463'te Milodraz Ahidnamesini çıkardı. Ferman daha sonraki sultanlar tarafından da kabul edildi. Ferman Fojinica'da bir manastırda saklanmaktadır: (LINK)

"Ben, Fatih Sultan Han, bununla bütün dünyaya bildiriyorum ki, kendilerine bu sultanlık fermanı verilen Bosnalı Fransiskanlar korumam altındadır. Ve buyuruyorum ki:

Hiç kimse bu insanlara ve kiliselerine rahatsızlık ya da zarar vermeyecektir! Devletimde barış içinde yaşayacaklardır. Göçmenler olan bu insanların güvenlik ve özgürlükleri olacaktır. Devletimin sınırları içinde bulunan manastırlarına geri dönebileceklerdir. İmparatorluğumdan hiç kimse, soylular, vezirler, katipler ya da kızlarım onların onurunu kırmayacak ya da onlara herhangi bir zarar vermeyecektir!

Hiç kimse bu yaşamlara, bu insanların mülkiyetlerine ve kiliselerine saygısızlık etmeyecek, onlar için tehlike yaratmayacak ya da onlara saldırmayacaktır! Yine, bu insanların kendi ülkelerinden ne getirmiş ve kimi getirmiş olursa olsun bunlar da aynı hakları taşıyacaklardır."

1463: Sultan Mehmed II’s firman grants freedom to Bosnian Franciscans after the Ottoman conquest of Bosnia

Franciscan Province of Bosnia (W)

Mehmed II's ahidnâme to the Catholic monks of the recently conquered Bosnia, issued in 1463, granting them full religious freedom and protection

The Franciscans order arrived in Bosnia in the later half of the 13th century, aiming to eradicate the teachings of the Bosnian Church. The first Franciscan vicariate in Bosnia was founded in 1339/40. The province itself is the only institution in Bosnia and Herzegovina which has operated uninterruptedly since the Middle Ages.

The Franciscan order was allowed by Sultan Mehmed II the Conqueror in the Ottoman Empire in 1463, after the Ottoman conquest of Bosnia and Herzegovina. Friar Anđeo Zvizdović of the Monastery in Fojnica received the oath on May 28 of 1463 at the camp of Milodraž.

The Ahdname of Milodraž stated:

> *"I, the Sultan Khan the Conqueror, hereby declare the whole world that, the Bosnian Franciscans granted with this sultanate ferman are under my protection. And I command that:*

No one shall disturb or give harm to these people and their churches! They shall live in peace in my state. These people who have become emigrants, shall have security and liberty. They may return to their monasteries which are located in the borders of my state. No one from my empire notable, viziers, clerks or my maids will break their honour or give any harm to them!

No one shall insult, put in danger or attack these lives, properties, and churches of these people! Also, what and those these people have brought from their own countries have the same rights...

By declaring this ferman, I swear by a great oath; by the Creator (Allah), Who has created the Heavens and the Earth and Who feeds all of his creatures, by seven of his Holy Books, Allah's Great Prophet Mohammed and 124.000 former prophets, and by my sword that no one from my citizens will react or behave the opposite of this ferman!"

The original edict is still kept in the Franciscan monastery in Fojnica. It is one of the oldest surviving documents on religious freedom. In 1971, the United Nations published a translation of the document in all the official U.N. languages. The ferman was republished by the Ministry of Culture of Turkey for the 700th anniversary of the foundation of the Ottoman State.

Without a regular hierarchy of bishops in place, the diocesan clergy fell into decline and disappeared by the mid-19th century. To support the local church which was functioning without resident bishops, the Holy See founded an Apostolic Vicariate for Bosnia in 1735, and assigned Franciscans as apostolic vicars to direct it. The Franciscan Province of Bosna Srebrena was restructured to correspond to the borders of Ottoman rule in 1757; it split in 1846, when friars from the Kresevo monastery broke off to found the monastery at Siroki Brijeg. A separate Franciscan jurisdiction (a "custody") was established for Herzegovina in 1852. Pope Leo XIII raised it to the status of a province (the Province of the Assumption of the Blessed Virgin Mary) in 1892. (W)

.

Din ve Etnik Din

Din ve Etnik Din

Platonik Din Kavramı yaratıcı bir Tanrı, yaratılan bir Doğa ve yaratılan bir Tin kavramlarını kapsar. Bu soyut-analitik bir monizm değil, somut üçlülük din kavramıdır. Tanrının (Nous-Logos) soyut sonsuzluğu yaratının ("Oğul" ya da "Doğa") Tanrı ile Bir olması (homoousias) ve Tanrının kendisi olan başkası tarafından sınırlanmaması yoluyla somutluğunu kazanır. Karşıtların birliği ya da somut sonsuzluk olarak üçüncü kıpı Tinin kavramıdır ("Saltık Tin" ya da "Dünya Ruhu"). Üç kavram bir ve aynı Tanrıyı anlatır, böylece her bir kavram karşıtında kendisi olan bir sınırı ya da başkasını bularak sonsuzluğunu sürdürür. Bu kurgul kavramsal yapı doğal bilince felsefe tarafından verilir ("felsefe dini önceler," Farabi), çünkü bu diyalektik düşünme sonlu tasarımlarda düşünen ve soyut, analitik monizme yatkın doğal bilincin yeteneğinin ötesindedir. Doğal bilinç bu kavramsal Us-Doğa-Din üçlüsünü dinsel tasarımlar düzleminde anlar ve onları sonlu imgeler biçimine indirger (Yeni Ahit yazarlarının yaptığı gibi).

Idealized depiction of Roman young women offering a sacrifice, engraved after painting by Heva Coomans, 1887.

Bütün bir tarih boyunca imgelem tarafından yaratılan sonlu Tanrı tasarımları insan doğasına özünlü Usun (Logos) kendini sonlu-tasarımsal bilinçte sunma yollarını temsil eder. En kaba bilinç biçimleri

bile varoluşun sonsuzluk imleyen yaşantılarında Tanrı tasarımlarına sarılır ve bir Tanrının varoluşu için genel olarak kozmolojik, teleolojik ve ontolojik denilen uslamlama biçimlerini üretir. Usun doğal bilinçteki bu bir bakıma itkisel ya da kendiliğinden girişimleri ilkel din biçimlerinden başlamak üzere Din kavramının gelişim sürecinde genel ve sürekli anlatım biçimlerini kazanır. Fetişizm, animizm, mitolojik tanrılar bu sürecin hiyerarşik bir dizi izleyen basamaklarını oluşturur.

"Etnik Din" terimi tikel bir etnik gruba özgü bir dini anlatmak için kullanılır (örneğin Yahudilik, Shintoizm, Shamanizm gibi). Bunda herşeyden önce Din kavramına ait evrensellik belirlenimi yitiktir. "Etnik dinler" çokluğu ve "Din" arasındaki ayrımı öne çıkarmak için "primal religion," "primitive religion," "indigenous religion," "tribal religion" ya da daha geniş bir nüfusa ait olmak üzere "folk religion" gibi terimler kullanılır.

İdolatri ya da imge tapınmacılığı fiziksel nesnelere, hayvansal ya da insansal yontulara tanrısalın anlamını ve değerini yükler ve bu politeistik inanç biçimi Katolik ve Ortadoks Hıristiyanlık türlerinde de bulunur.

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (1)

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (1)

Osmanlı İmparatorluğu ilk kez Macaristan'daki Calvinist Protestanlar ile 16'ncı yüzyılda her iki yan da Katolik Habsburg ile çarpışma içinde iken ilişkiye girdi.

Osmanlı İmparatorluğu Kutsal Roma İmparatorluğunun yanısıra kendileri güçlü birer Roma Katolik Devlet olan Fransa ve İspanya ile de gergin ilişkiler içinde idi. Bu durum Protestanları Osmanlılar ile çeşitli politik, askeri ve tecimsel yakınlaşmalar ve bağlaşmalar aramaya götürdü.

Öte yandan, 1520-1530'larda hem Charles V hem de Ferdinand Osmanlılara karşı ortak eylem için Perslere elçiler gönderdiler. Coğrafi uzaklığın ilişkinin gelişmesine izin vermemesine karşın, Osmanlılar batıya savaş açtığı zaman Perslerin Osmanlılara saldırması konusunda bir anlaşma yapıldı.

Reformasyon sırasında Katolik alanlar (yeşil), Protestan alanlar (mavi) ve Müslüman alanlar (kırmızı)

16'ncı yüzyıl Avrupasında Osmanlılar ve Katolik güçler bir yandan tecimsel ilişkileri sürdürmelerine karşın, aynı zamanda birbirleri için başlıca düşmanlar oldular.

Reformasyon ile dağılmaya başlayan ve bir tür iç savaşa sürüklenen Avrupa'nın durumu Osmanlılar için göreli bir üstünlük sağladı ve İngiltere, Hollanda, İsveç ve Danimarka ile yeni güçlü ilişkiler kuruldu.

Osmanlı millet dizgesi Yahudilere, Ortodoks Hıristiyanlara ve Ermenilere tam dinsel özerklik ve sınırlı öz-yönetim tanırken, Balkanlardaki Katolikler için böyle bir hoşgörü yoktu. Osmanlıların Avrupa'daki ilerlemeleri için başlıca engeli Katolik Habsburg oluşturuyordu.

Osmanlı İmparatorluğundaki dinsel hoşgörü daha sonra ortaya çıkan Protestan hoşgörünün esin kaynağı oldu. (Katolik İspanyollar İberya'ya geri alırken Engizisyon aracılığıyla tüm Müslümanları Katolikliğe dönmeye zorladılar ve formülleri "ya dönme ya da ölüm" idi. Bu nedenle en eğitimli, yetenekli ve becerikli İberyalılar kaçarak Osmanlı İmparatorluğuna sığındılar ve İmparatorluğun saygın uyrukları oldular.) Yine, Osmanlıların manastır düzenlerini reddetmeleri de Protestanları Katolik manastır düzenlerini ortadan kaldırmaya götürdü.

Osmanlılar Reformasyon sırasında topraklarına sığınan Huguenotlara, Quakerlere ve Anabaptistlere de tam inanç özgürlüğü tanıdılar.

In On War against the Turk, Luther is actually less critical of the Turks than he is of the Pope, whom he calls an anti-Christ, or the Jews, whom he describes as "the Devil incarnate". He urges his contemporaries to also see the good aspects in the Turks, and refers to some who were favourable to the Ottoman Empire, and "who actually want the Turk to come and rule, because they think that our German people are wild and uncivilized — indeed that they are half-devil and half-man". (W)

I. FrancisI ve Kanuni Sultan Süleyman 1536'da Fransız-Osmanlı bağlaşmasını başlattılar. (Bileşik tablodaki portreler Titian tarafından, yklş. 1530.)

Hıristiyan dünyada bir skandal olarak görülen Fransız-Osmanlı bağlaşması kesintiler ile de olsa iki buçuk yüzyıl kadar sürdü ve Napoleon'un Mısır'a girmesi ile sona erdi.

I. Francis Müslüman bir İmparatorluk ile bağlaşmaya girmesinin gerekçesi olarak Kapitülasyonlar yoluyla Osmanlı topraklarındaki Hıristiyanların haklarının koruma altına alınmasını gösterdi. Fransızlar ve Osmanlılar karşılıklı sürekli büyükelçiler atadılar ve V. Charles'a karşı önemli askeri işbirliği sürdü. Bağlaşma Fransa'nın Habsburg'dan kurtulmasını sağlamada başlıca etmenlerden biri oldu. I. Francis'in oğlu II. Henry babasının politikasını sürdürdü ve sonraki krallar da Fransız Devrimine dek genellikle Osmanlı yandaşı politikaya bağlı kaldılar. İkinci Viyana kuşatmasında XIV. Louis Avusturya'ya yardım etmeyi reddetti.

Osmanlıların Katolik Fransa ile de bağlaşma içine girmelerinin nedeni her iki yanın da Habsburg ile düşmanca ilişkiler içinde olması idi (1535'te Habsburg önderliğindeki Andrea Dorya filosu Tunus'ta Osmanlı kuvvetlerini yenmiş ve savaştan sonra 30.000 sivil öldürülmüştü).

16'ncı yüzyılda Osmanlılar Hollandalıları İspanyollara karşı savaşlarında desteklediler. Hollanda 1612'de İstanbul'da sürekli bir temsilcilik kurdu. İsveç ve Danimarka ile de benzer ilişkiler gelişti.

Kendi Reformasyonunu ancak Anglikanizmin yarı-Katolik karakterine dek götürebilen İngiltere Osmanlı İmparatorluğunun düzenli hükümetine, eğitim dizgesine ve disiplinine, ama hepsinden önce İmparatorlukta uygulanan dinsel hoşgörü politikasına hayranlık duyuyordu. III. Murad (1574-95) Reformasyon sırasında Kraliçe I. Elizabeth ile güçlü ilişkiler kurdu. (“pride of women who follow Jesus, the most excellent of the ladies honored among the messiah’s people" — Link: Anna Suranyi, 2008).

Bütün bir Reformasyon boyunca Ortodoks Rusya Osmanlılar için ciddiye alınması gereken bir düşman olarak güçlenmeyi sürdürdü.

1700'lerde Rusya ve İsveç İmparatorlukları arasındaki savaşta Osmanlılar İsveç'i desteklediler ve 1710'da III. Ahmed (1603-17) Lutheran XII. Charles'ı ve başka İsveçli yurttaşları sığınmacı olarak kabul etti. Osmanlı politikasında pragmatizm ve dinsel idealizm birarada işliyordu ve dinsel benzerlik ve ortak düşman etmenleri birlikte etkili oldu.

Bütününde, Reformasyon sırasında Osmanlı politikası ussal, dünyasal ve haktanır bir realpolitik olarak görünür. Bunun başlıca zemini Sünni İslamın ancak eşitlik ilkesinin evrensel insan haklarına uygun düşen bir politikanın izlenmesine izin vermesidir. Baştan sona bir boşinançlar dizgesi olan Roma Katolik Kilisesinin misyonu Avrupa'da insan eşitsizliğinin, gerililiğinin ve köleliğinin savunulması ve sürdürülmesi idi. Din kavramını saçmalaştıran kurumsal yapısı ile Katoliklik Osmanlılar için millet dizgesine kabul edilmesi bile düşünülmeyecek bir bozulmayı

temsil ediyordu.

Osmanlılar Reformasyonun ikonoklazmında, papalığı tanımamasında ve manastır düzenlerini kaldırmasında kararlarında Sünni püritanizme bütünüyle uygun düşen davranışlar algılıyorlardı.

Sünni İslam ve Protestan Hıristiyanlık din kavramına en uygun dinlerdir. Hıristiyanlık Üçlülüğü (Tanrı, Oğul/Doğa ve Kutsal Tin) kabul ederken ve buna göre insan özgürlüğünü tanırken, İslam Oğulu ve bütün bir İnsanlığı Tanrı ile ilişki içinde kulluk kategorisine indirger. Protestanlıkta özgürlük gerçek politik eşitliğin doğmasına izin verirken, Sünnilikte istençsiz eşitlik bütün bir halkın depolitize olması sonucunu götürür.

Her iki din de tüm inananların rahipliğini ya da imamlığını kabul ederek insanüstü tanrısal güçler ile donatılı bir dinadamları sınıfının doğmasına izin vermez (Katolik rahiplik ve papalık, Şii 12 imam ve mollalık, Alevi dedelik kurumları gibi).

Her iki din de sonlu nesnelere kutsallık ya da tanrısallık yüklemez (Katolik ikonlar, azizler, kemikler, yontular, imgeler vb.).

Her iki din de evrensel insan eşitliğini kabul eder. Hıristiyanlık bütünüyle özgür insanların eşitliği düşüncesinin doğmasına ve böylece bütün bir modern kültürün gelişmesine götürürken, İslam eşitliği kulların eşitliğine indirger ve özgür bireyselliğin gelişmesine izin vermez.

Osmanlılar Avrupalı Protestanlara destek olurken aynı zamanda kendi sonlarını getirecek olan modern gözdağını güçlendirdiler.

Ancak Protestanlık modernleşme, uluslaşma ve ulus-devlet oluşumu sürecinin zeminin sağladığı için, Osmanlı İmparatorluğu kendi milletleri arasında herhangi bir uluslaşma sürecinin gözdağından bütünüyle bağışık kaldı. İmparatorluk sınırları içindeki Ortodoks ve Katolik Hıristiyanlar, Araplar ve başka azınlıklar dışarıdan kışıkırtıldılar ve kullanıldılar.

İmparatorluktaki Müslüman nüfus geleneksel yaşamları içinde varolmayı sürdürdü ve hiçbir zaman bir tarih duygusu kazanmadı.

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (2)

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (2)

Osmanlılar İngiltere'den Hollanda'ya, Macaristan'a Avrupa'da Protestanlığın yerleşmesi sürecinde önemli bir etmen oldular. Bunu yalnızca realpolitik uğruna ve Habsburg ile savaşlarını göz önünde tutarak yapmadılar. Protestanlık ve Sünnilik ikonoklazm, kemiklere ve azizlere tapınma, manastır düzeni gibi din kavramı ile bütünüyle ilgisi dışsal sorunlarda ("indifferent things") bütünüyle anlaşır. Ama Tanrı ve İnsan ilişkisi ve insanın değeri konusunda tam bir anlaşmazlık içindedirler. İslamın inananları Tanrının kulları olarak kabul etmesi kimi Protestanları İslamı "the epitome of antichristian darkness and political tyranny" olarak görmeye götürür.

Martin Luther'in (1483-1546) büyüklüğü aptallıklarını da büyük aptallıklar yapar. Anti-semitizmi hiçbir sınır tanımaz. Ve İslam hakkındaki görüşleri de sık sık çocukça ikincil kaynaklardan beslenir. Ve hiçbir zaman ne yaptığını bilmeyen ve anlamayan bu insan Reformasyonun bir numaralı önderi olmuştur. Açıkça, sola scriptura hiçbir bireysel insana dinsel ya da tanrısal yetke vermeyen İslamik Kuran görüşünden esinlendi. Yine, Hıristiyan ayinlerin çoğunun reddedilmesi, evlilik ve kadınların konumu ve teokrasi üzerine Protestan görüşler de İslamik etkiyi yansıtır.

Martin Luther 1543'te Kuran'ın yayımlanmasına izin verilmeyen Latince bir çevirisinin

basılmasını sağladı. Kitap Luther'in kendisinin (ve ayrıca Melanchton'un) bir önsözünü de kapsıyordu. Luther'in amacı Kuran'ın gerçek yüzü dediği şeyi sergilemekti.

Orta Çağların sonlarına doğru Avrupa'ya egemen olan bir ahlaksızlık ve dağınıklık kültürü ile karşıtlık içinde, Osmanlılar hayranlık uyandırıcı bir dinsel disiplin ve dindarlık, askeri utkular, ve düzenli ve dayanıklı hükümet tablosu sergiliyorlardı. Osmanlılar Protestanlara hoşgörüyü de öğrettiler ve mezhep savaşlarında milyonlarca insanın birbirini parçalaması yerine barış ve dinginlik içinde yaşamanın hem uygarca hem de olanaklı olduğunu gösterdiler.

Protestan Hollandalılar ilkin hem Roma Katolik Kilisesine hem de Müslümanlara karşı güçlü bir düşmanlık tutumu içinde idiler. Sonra İspanyollara karşı savaşlarında Osmanlılardan yardım görebileceklerini anladılar ve önce Kanuni Sultan Süleyman ile ve daha sonra III. Selim ile anlaşmalar yaptılar. William of Orange 1566-1568 başkaldırısı sırasında Osmanlılardan İspanyollara saldırmalarını bekledi ve yardımın gelmeyişi Hollanda başkaldırısının başarısızlığının nedeni oldu. William 1574'de bir kez daha III. Selim'den destek istedi. Selim büyük bir filo ile 1574'te Tunus'u ele geçirdi ve bu durum İspanyolların Hollandalılar üzerindeki baskısını hafifletti. Selim 1575-1576 başkaldırısına da destek verdi ve Antwerp'te bir Osmanlı konsolusluğu açıldı.

"Liever Turks dan Paaps" ("Bir Katolik olmaktansa Müslüman olmak daha iyidir") 17'nci yüzyılda bir Hollanda belgisi idi. Zamanın Hollanda tabloları sık sık Hollanda kentlerinde dolaşan Türkleri gösterir.

Osmanlılar ayrıca Macaristan Protestanlarına da yardım ettiler ve 16'ıncı yüzyılda aşağı yukarı ülkenin bütününde Protestanlığın kabul edilmesini sağladılar. Ama Karşı-Reformasyon sırasında ülkenin Batı bölümü yeniden Katolikliğe döndürüldü. Bugün Macaristan'da Protestan nüfus oranı ancak %20 kadardır ve bugün Katolik Macaristan — Polonya ile birlikte — Avrupa Birliği'nde arkaik despotizmin temsilciliğini yapmayı sürdürür.

Modern kültürde etik karakteri erdem ile anlamdaş sayarız, çünkü erdem insanın modern etik normlar ile uyum içinde davranmasından oluşur. Etik karakter insanın ikinci doğasıdır.

Erdem özgür toplumun ve özgür bireyin sorunudur. Boyun eğenler ve boyun eğdirenler, egemenler ve egemen olunanlar, yönetenler ve yönetilenler erdemin adını bile bilmezler. Despotik kültür bir erdemsizlik kültürüdür.

Kullar toplumu duyunç özgürlüğünden yoksun olduğu için, moral doğruyu ve eğriyi kendisi ayırdedemediği için, ancak dışsal yasaklar ve baskılar altında moral bir görünüş kazanır, ancak içsellikten yoksun bir karaktere bürünebilir. Orada dürüstlüğün anlamı bile bilinmez, yalan normal söyleşinin çeşnisi ve haksızlık hak ilişkilerinin gerçeğidir. Bu istençsiz kültürde ekonomi gibi politika da, felsefe gibi bilim de, etik gibi estetik de hakkını kazanamaz.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-2018 | aziz@ideayayinevi.com

ETİK VE EKONOMİ

Kaynak · Noesis

Etik ve Ekonomi

Aziz Yardımlı

1 Giriş

Ekonomi etik olabilir mi? Etik genellikle başkalarına karşı dürüst ve düzgün olmakla ilgili olarak görülürken, ekonomi ise bireysel hırsı kazanca dönüştürme etkinliği olarak kabul edilir. Gerçekte bu yalnızca popüler görüş değil, ama en ünlü ekonomistlerin de görüşüdür. Adam Smith'ten Milton Friedman'a aşağı yukarı tüm ekonomi kuramcılığı yalnızca ekonominin etik karakterini gözardı etmekle kalmaz, ama ekonominin özsel olarak etik-dışı olduğunu, aslında öyle olması gerektiğini, çünkü pazar düzenekleri tarafından, görülmez el tarafından, öz-çıkar ve hırs tarafından denetlendiğini ve gene de ancak bu niteliği ile toplumsal gönenci yükseltebileceğini kabul eder. Sonuçta, ekonomi aşağı yukarı insandan bütünüyle bağımsız bir etkinlik olarak moral olmanın en uzağına düşer. Giderek sanki bir doğa alanıymış, sanki insan üzerinde özerk bir güç imiş gibi, böyle ekonominin "yasaları" bile aranır.

Ama pragmatik felsefecilik herşeye karşın etikten vazgeçmeyi istemez, ve bunun için yalnızca adı etik olan ama gerçekte adı bile etik-dışı olduğunu dolaysızca gösteren bir etik icat eder: Yararlık etiği. Birşey yararlı olduğu, verdiği haz verdiği acıdan daha büyük olduğu, ya da en yüksek sayının mutluluğunu arttırdığı düzeye dek "moral" bir değer taşır. Yararlı olan gerçekte pekala yanlış, haksız, kötü olabilir. Ama bunun bir önemi yoktur. Yararcı bakış açısından, yararlı olanın duyuncu yenmesi onun moral niteliğidir.

Yararlık etiğinin etiği sözde altyapısal etmenlere bağımlı kılan yaklaşımından bütünüyle ayrı olarak, Batıda ekonomi ve etik arasında bir ilişkinin olabileceği kuşkusu ancak son kırk yıl içinde doğmuş, ekonominin bireysel hırsın görülmez eline bırakılamayacak kadar önemli olduğu anlaşılmış, ve buna göre etik normlara uygun olarak işlemesini sağlamak için yeni düzenlemeler ve yasalar getirilmeye başlamıştır.

Ekonomi Etik Olabilir Mi?

Etik özgürlük bilinci olmaksızın ne kadar etiktir?

Etik mağara devrinden bu yana gelişmektedir. Etiğin gelişmekte olması insanın etik-dışı niteliğini etik-öncesi ile eşitler. Ve gene de etik-öncesi kültürler için çoktandır tarihsel bilgisizlik bahanesine dayanarak aklanma olanağı kalmamıştır. Evrensel etiğin bilincinin kazanılması ile, etiğin sınır tanımayan doğasının anlaşılması ile, etik görelilik kendini etik-dışı olarak göstermeye başlamıştır.

2 Ekonomi Etik Olabilir Mi?

Ekonomi etik olabilir mi? "Kapitalizm" olarak anlaşılırsa, hiç kuşkusuz olamaz, çünkü kapitalin birincilliği ideolojisi olarak kapitalizm doğrudan doğruya hırsın (ya da örneğin görgücü/kuşkucu David Hume'un sözleriyle, "tutkunun") usa ağır bastığını anlatır ve modern ahlakın bir yanılsama ve böylece özgürlüğün anlamsız olduğunu, "etik" denilen şeyin, aslında bütün bir yasa alanının ve devletin kapital mantığının güdümünde olduğunu ileri sürer.

Etiğin kapitale altgüdümlü olması etiğin yokluğu, ve "kapitalist etik" anlatımı bir oxymorondur, çünkü etik kavramı ussal istencin hırsın, kör tutkunun, yararın, hazzın vb. üzerinde olmasını, toplumsal yapının hırsın vb. başatlığı tarafından değil, özgür istenç tarafından belirlenmesini anlatır.

December 1913. "The whole force of workers in the cotton mills of Stevenson, Alabama.Several of them are apparently under twelve, but I could not get the ages. Photo posed by the general manager." Photo and caption by the child labor reformer Lewis Wickes Hine. (LİNK)

Burada sömürü vardır. Etik yoktur. Başka bir deyişle, insan hakları ve moral duyarlık yoktur. İşleyim Devrimi denilen süreç Avrupa'da, özellikle İngiltere'de bu tabloyu bile aratacak denli acımasız sömürü ile birlikte yer aldı. Bu etik gerilik "kapitalizm" olarak tanımlandı. Sorumlunun "kapital" olduğu, aslında "genel olarak mülkiyet" olduğu ve çözümün bu etmenlerin ortadan kaldırılmasında yattığı çıkarsaması yapıldı. Bunun için insan istencinin ortadan kaldırılması gerekti. Ve zor ve şiddet yoluyla gerçekleştirilebilecek bu irrasyonalizme "bilimsel sosyalizm" adı verildi. Tüm düşünmeyen insanlar özgürlüğün, dolayısıyla insanın kendisinin yok edilmesini en yüksek moral eylem olarak, insanlığın zincirlerinden kurtuluşu olarak kutladılar.

Güvenme ve güvenilme, dürüstlük ve saydamlık, birinin kendini olduğu gibi başkasını da sayması ve dikkate alması sözde klasik ekonomi politiğin ya da güncellenmiş biçimiyle neoliberalizmin sözlüğünde bulunmayan terimlerdir. Orada dahaçok bu terimlerin karşıtları ekonominin temel güdüleri ve güvenceleri olarak kabul edilir. Ekonomi neredeyse bir ahlaksızlık alanı olarak görülür, ve bir yan onu özellikle bencillik ve giderek sömürü alanı olduğu için doğrularken, bir başka yan tam olarak aynı nedenle onu yadsır. Giderek ekonominin bu usdışı karakteri tarihin devindirici gücü olarak görülür. Sömürü, dolandırıcılık, yolsuzluk vb. tarafından tanımlanan özerk ekonomi tarihsel altyapı olma gibi muazzam bir görev ile onurlandırılır.

Dürüstlük, güvenilirlik, saydamlık hiç kuşkusuz ekonominin bütünsel performansının başarısı için, ekonominin olması için zorunlu öncüllerdir. Hırs güdümündeki "ekonomi" bir ekonomi olmadığını her zaman kendini batırarak tanıtlar. Eğer hırsın us üzerinde egemenliğini etik gelişmemişlik olarak görürsek, böyle hırs güdümündeki ekonomi henüz ekonomi değil, ama "doğmakta olan ekonomi"dir. Ve böyle doğmakta olan ekonomilerin moral sancıları doğmakta olan ekonominin aynı zamanda etiğin de doğuşu olduğunu göstermektedir.

Etiğin özgürlük ile bir olduğu anlaşıldığında, genel olarak etik davranış normlarının çıkar uğruna kabul edilmesi, etiğin genel olarak kâr uğruna bir araç olarak kullanılması gibi yaklaşımların kendileri etik-dışıdır. Bencillik ve hırs uğruna etik en hafif deyişle paradoksaldir. Hırs tarafından belirlenmek pre-moral bir kendiliğin motorudur ve bu karakter iş dünyasından politikaya, eğitimden sanatlara dek her kültürel düzlemde hırs, dürtü, itki gibi bilinçsiz etmenleri başka her değer karşısında birincil kılar. Etik ereğinin İyi olmasında kendi için değerlidir.

Etiğin Gelişimi ve Etiğin Bilgisi

Etiğin alışkanlık olarak işlemesi, etik normların düşüncesizce kabul edilmesi bir şeydir, etiğin bilgisi başka bir şey. Etik olarak doğru sayılan normlar doğru olmayabilir. Haklı sayılan yasalar haksız çıkabilir. Bu yanılgıların bilinci etik büyümenin koşuludur.

3 Etiğin Gelişimi ve Etiğin Bilgisi

Etik bir bilgi sorunudur, bir duygu sorunu, örneğin bir hırs sorunu değil, ve etik-uyumlu olmak etiğin bilgisini gerektirir. Ve eğer bir alışkanlık ise, gene de sorgulanması ve bilinmesi gereken bir alışkanlıktır. Bu bilgi ve bu bilinç küreselleşme çağında yaygın olarak doğmakta, tarihsel etiğin kendisi ve yeryüzünün bütününde yarattığı bilinçsiz kültürel-çoğulculuk yanılsaması sorgulanmaktadır. Küreselleşme ile denmek istenen şey etiğin küreselleşmesidir.

Lessons Learned: 1935. "School in Red House, West Virginia." Medium-format nitrate negative by Elmer Johnson for the Resettlement Administration. (LİNK) Çocuklardan bir bölümü iyi giyimli iken, kimileri çorapsız ve ayakkabısızdır. Kızlar ve erkekler tümü de aynı berber traşından geçmiş gibidir. (LİNK2)

Etikte eskilik bir üstünlük değil, tam tersine bir zayıflıktır. Bir kültürün saklanması değil, ama kendini ortadan kaldırması gelişimin öngereğidir. Kültürel yapılar birer dizgedir, ve bir dizge şu ya da bu tekil bileşeninde onarılarak ya da iyileştirilerek değiştirilemez. Zorunlu tek bir bileşenin bile ortadan kalkışı bütünün ortadan kalkışı, ve bütün bir dizgenin geçersizleştiğinin ve yeniden yapılanma gereğinin habercisidir. Bin yıl, on bin yıl, ya da sözde 'sonsuza dek' sürmeye ayarlanmış kültürler çağdaş etik ile göreli olarak yalnızca köhneleşmektedirler. Çünkü değişime kapalı bu despotik kültürlerde insanlar düşünmez, özgürlükten korkar, yalnızca bilinçsizce, anlamadan, dışarıdan aldıkları ve belledikleri şu ya da bu değersiz kültürel kalıpları yinelerler. Düşünceleri katılaşır ve aptallaşırken, yetkeci dilleri kendilerine hoş gelen bir boşluk ile doludur ve kulaklarda arkaik bir tını bırakır.

Little Red House School: 1935 "School in Red House, West Virginia." Epimetheus sat down sullenly and learned about relative pronouns. Medium-format nitrate negative by Elmer Johnson for the Resettlement Administration. (LİNK) (LİNK2)

Sorgulanmayan yaşamın yaşamaya değmez olduğunu anlayan ilkin Sokrates oldu. Etik önce bir alışkanlık sorunudur. Ama etiğin gelişiminden söz etmek için onu salt düşüncesiz bir alışkanlık sorunu olmaktan bağışlamamız gerekir. Alışkanlıklar çoğulcudur. Etik evrensel. Alışkanlık değişimi ve gelişimi durdurur. Etik ideale erişme istencidir. Bu düzeye dek yaşamın sorgulanması yalnızca onun başka yaşamlar ile karşılaştırması, yerel ve göreli normların bir yanyana-dizilmesi değildir. Yaşamın sorgulanması idealları gerektirir. Etik İdea tüm etik realiteyi kendine eşitlemek isteyen evrensel güçtür.

Etik sınır tanımaz; kültürel ayrımlar ile göreli değildir ve tarihe muazzam bir etik görelilik görünüşünü veren şey etiğin gelişimindeki geçici evrelerin bir kültürler çoğulluğu olarak sergilediği türlülüktür. Küreselleşmenin hem bir bütün olarak toplumda hem de iş dünyasında etik kaygıları uyandırmasının nedeni etik gelişimin küreselleşmenin asıl güdüsü olduğunun algılanmasıdır. Hiç kuşkusuz ekonomik ilişkilerde olduğu gibi politik yapılarda da etik-dışının internet yoluyla her yere yayılabilirliğindeki hız ve kolaylık göreli olarak yeni bir olanaktır. Ama etik hiçbir zaman yalıtılmışlığı sevmez ve etik-dışının küresel algılanabilirliği etiğin yerel ya da göreli bir realite olmadığının, bir bütün olarak insanlığın evrensel doğası olduğunun bir göstergesi, etik türlülüğün ya da kültürel çoğulculuğun insan doğasına aykırı olduğunun bir kanıtıdır.

Etiğin gelişimi ve küreselleşme birlikte gider. Evrensel etik normlar pazar tarafından, geçici kültürler tarafından belirlenmez. Tersine, etik normlar pazarları, ülkelerin kültürlerini vb. belirler, ve dahası geleneksel türlülüğü bozarak ve modernleşme, yenileşme sürecine alarak onları türdeş bir yapıya doğru belirler.

Etik Bilincin Doğuşu

Etik türlülük ideal evrensel etik belirlenimler karşısında etik-dışı olduğunu tanıtlar. Etik Aile, Toplum ve Devlettir. Bu üçünün tarihsel yapı ya da şekillerindeki çoğulluk ve türlülük görünüşü dolaysızca etiğin özsel birliği ve evrenselliği kavramına götürmelidir.

4 Etik Bilincin Doğuşu

Homo sapiens doğadan daha çoğu olarak, doğa + tin olarak belirlidir. Doğadan doğduğunda doğal olmanın yanısıra aynı zamanda kendinde tinseldir, estetik, etik ve entellektüel bir gizilliktir. Bu gelişecek olması demektir çünkü gizillik edimselleşeceği için gizilliktir.

Despotik "etik." İnsan gerçek etik karakterini bilmek için ilkin kendini yapmaya başlamalı, kendini

tanıyabilmek için ilkin tanıyacağı şeyin kendisini üretmelidir. Ve etik olarak gelişebilmek için özgür olmalıdır, çünkü etik baştan sonra istencinin yaratısıdır. Eğer etik özgürlüğün ya da istencin şekillenmesi ise, özgürlüğün olmadığı yerde, despotizmin olduğu yerde etik despotun özel etiği, bir boyun-eğme etiği olacak ve bütün bir kültür bir kulluk ve kölelik tablosu sergileyecektir. Eğer "despotik etiğe" etik demezsek, eğer böyle bir etik etik kavramının kendisi ile çelişir dersek, o zaman bütün bir tarih bir yana, bugün bile Çin Halk Cumhuriyeti gibi, Kuzey Kore gibi kültürlerin etik-dışı olduklarını ileri sürmek zorunda kalırız. Etik-dışı etik ya da etik-öncesi etik bu kültürlerin çelişkisini ve böylece ortadan kalmalarının zorunluğunu, daha şimdiden ortadan kalkma sürecinde olduklarını anlatır.

Despotik etik yalancı bir etiktir çünkü boyun-eğme etiğinin güvencesi olan despot gücünü yitirdiğinde, toplumsal korku kalktığında etik karakterin yokluğu eşit ölçüde korkutucu sonuçlarında kendini gösterir. İnsana değer vermek için, varoluşa değer vermek için insanın kendisinde bir değerin, etik karakterin hiç olmazsa bir ölçüde gelişmiş olması gerekir. Despotizm altında moral karakterin güdüklüğü, neyin iyi ve neyin kötü olduğunu ayırdedemeyiş insanları kendi içlerinde değersiz kılar ve etik olarak yoksul oldukları için, verecek değerleri olmadığı için insanı ve insanlığı değersiz görürler. Despotizmin devrilmesi dolaysızca özgürlüğün doğuşu değildir ve despotizmin iç kavgası genel olarak despotun despot ile bir kavgasıdır.

Etiğin bilgi sorunu olması etik bilginin pozitif bilgi olması, bu bilginin gözlemden, deneyimden, varolan durumlardan ve olgulardan türetilmesi demek değildir. Varolan etik sorgulanabilir etiktir. Eğer etik yalnızca varolan ve sözde değişmez değerler sayılan etik normların bir toplamı olsaydı, etiğin kendisi etik-dışı olurdu. Etik varoluşunda etik-dışı görünür. Ve gene de bu çelişki etiğin kötü değil, iyi yanıdır: Etik değişmeli, etik-dışı yerini etik ile uyumlu olana bırakmalı, etik bir gelişim süreci olmalıdır. Etik yapılarını değiştiremeyen uluslar, geri bir etik yapıda pıhtılaşmış kültürler tarih olmaz ve tarihsel önemlerini yitirirler. Arkaik-despotik aile düzenleri, uyuşuk toplumsal şekiller ve insanı yalnızca onursuzlaştıran ve küçülten devlet yapıları içinde kendilerini yinelemenin ötesine geçemezler. Gereksiz tarihsel artıklar olurlar.

Little White Schoolhouse: 1900. (LİNK)

Neyin iyi ve doğru olduğunu insan kendi duyuncundan bulmalıdır. Etik normlar bu düzeye dek duyunç tarafından aklanma gereksinimi içinde durur, ve duyuncun özgür, ussal ölçünlerine uygun düşmeyen etik belirlenimler gerçekte etik-dışı olarak bir yana atılır. Etiğin bilincinin doğuşu yalnızca ve yalnızca alışkanlığa pıhtılaşmış etik belirlenimlerin sorgulanmasını gerektirir. Alışkanlık olarak etik düşünmeyen, eylem yapmayıp yalnızca davranan, gelişmeyen, yerinden kıpırdamayan kültüre aittir. Etiğin sorgulanması gerçekte duyuncun istenci nesne alması, etik norm olarak istenç belirleniminin haklılığı ya da haksızlığı, iyiliği ya da kötülüğü, doğruluğu ya da eğriliği açısından sorgulanmasıdır. Bu ahlak dediğimiz ve hiçbir dışsal gücün karışamayacağı ve dokunamayacağı en iç, öznel özgürlüktür. Duyuncun sorunu başlangıçta kendisinin düşüncesiz olması, giderek barbarca olabilmesi, kendisine karşı yeterince özgür ve ussal olamamasıdır. Gene de, yüzmeyi öğrenmek için suya girmek gerekir.

Aile, Toplum ve Devlet kavramları en sonunda salt göreli değil idealdir, çünkü tümüne temel olan insan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük göreli değildir. Bunlar herşeyden önce evrensel insanlığın, homo sapiensin özünün belirlenimleridir. Belli insanlar için daha az hak ve daha az özgürlük belli insanların daha az insan olması demektir. Ama insan hangi görünüşte olursa olsun, hangi geri kültürel biçimde olursa olsun, giderek etik karakterden bütünüyle yoksun kalmış bile

olsa, özsel olarak sonsuz değer taşır, kendi güdük şekillenmesi içinde gene de bütün bir varoluşun ereğini kapsar.

Modern dönemin temel belirlenimleri olan o saltık normlar (insan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük) evrensel etiğin gerçeğidir. Ve özgürlük kavramının bu realitesinin bilgisi tarihsel törel türlülüğü olumsuzlamanın olanağı ve ölçütüdür.

Etik türlülük etik midir?

Etik türlülük ideal evrensel etik belirlenimler karşısında etik-dışı olduğunu tanıtlar. Etik Aile, Toplum ve Devlettir. Bu üçünün tarihsel yapı ya da şekillerindeki çoğulluk ve türlülük görünüşü dolaysızca etiğin özsel birliği ve evrenselliği kavramına götürmelidir. Problem etik ideali doğrulamanın mı yoksa yadsımanın mı doğru olduğuna karar verebilmektir. En kuşkucu, en kinik bilinç bile yüreğinin derinlerinde bir doğrulama gereksinimini duyar ve bunu doyuramadığı için mutsuz olur.

Etik karakter aile, toplum ve devletin bireşimidir

Etik normlar Aile, Toplum ve Devlet yapılarının iskeletini, sağlamlığını, kalıcılığını oluşturur. Ama aynı zamanda tarihsel yapıları ile sık sık insanı onurlandırmayan, aslında utandıran bu yapılara değişime ve yeniliğe dirençli tutucu karakterlerini verir çünkü etik olmak iyi, doğru, haklı vb. olmaktır.

Alışkanlığın tutucu gücü

Etik normlar alışkanlık yapıları olarak bütün bir kültürün harcı, onun varoluş güvencesi, tözüdür. Gene de tin bu geçici, sınırlı, birbiri ile çatışan, nefret ile kolayca birleşebilen, giderek birbirini yok edici biçimlerinde doyum bulamaz. Onlarda gerçek etik varoluşu içinde değildir. Onlarda acı, gerilik, yoksulluk, sefillik içindedir. Onları sorgulayabilme, duyuncun uyanışı bireysel, toplumsal ve politik kültür için en kritik noktadır. Bu sorgulama yalnızca bir biçimi bir başkası ile karşılaştırmanın ötesine geçer, onları ideal biçimler ile karşıtlık içinde sorgulamaya yükselir.

Ekonomi Kapitalizm Değildir

Toplum Aile ya da Devlet değildir. Topluluğa da indirgenemez ya da onunla eşitlenemez. Eğer toplumu bir gereksinimler dizgesi olarak alırsak, onu ayırdedici belirleniminde almış oluruz: Toplum bir üretim, işbölümü, değiş-tokuş ilişkileri dizgesidir.

5 Ekonomi Kapitalizm Değildir

Ekonomi insan ilişkilerinin biricik biçimi değil, ama toplumsal biçimidir. Ve toplum aile ve devlet arasında bir orta terim olarak durur, kavramına ya da gerçeğine göre ikisinden de ayrı ve ikisi ile de birdir. İkisini de belirler, ve ikisi tarafından belirlenir.

July 1939. “Daughter of white tobacco sharecropper at country store. Person County, North Carolina." The rustic emporium seen earlier here and here. Medium-format nitrate negative by Dorothea Lange. (LİNK)

Ekonominin etik ile bağdaşmaz olduğu kanısı ekonominin “kapitalizm” olarak ve kâr hedefinin ekonomik organizasyonların ve bireylerin herşeyi, insan haklarını bile çiğnemeyi göze alan birincil güdüsü olarak görülmesine bağlıdır. Bundan başka, burada ekonominin sözde “altyapı” olduğu ve bu nedenle “etik” gibi bir üstyapı kurumu tarafından belirlenemeyeceği, tersine “etik” denebilecek herşeyi “kapitalizmin” belirlediği, hırsın insan usundan güçlü olduğu varsayılır. Ama kölelere

kölelikten başka birşey teklif etmeyen ve onların köleliği üzerine beslenen bu sözde “toplumcu” bakış açısında “etik” otomatik olarak silinir, istenç kavramının kendisi, özgürlüğün tözü buharlaşır. Böyle “kapitalist toplum” karşısında bireye ve devlete sözde kapitalist ekonominin ilinekleri olmaktan başka bir yol kalmaz. Yiten özgürlüğün yeri parti despotizmi tarafından, özgürlüğü ve istenci durdurmayı isteyen kölelik tini tarafından doldurulur. Bu köleler köleliklerini öylesine severler, bağımlı olmaya öylesine alışırlar ki, kendi yaşamlarının kendi sorumlulukları olduğunu kabul edemezler, başlarına gelen herşeyi başka güçlere, fetişlere yüklemeye bayılırlar. Ve istençsiz oldukları için haklı oldukları konusunda hiçbir kuşkuları yoktur. Kendi istençleri olmadığı için, özgürlüğe yabancı oldukları için, “Özgürlük” sözcüğüne bile düşmanca bir anlam yüklerler. Kavramı gizleyen “liberalizm” ya da “neoliberalizm” gibi bir örtü altında, özgürlük sözcüğünü bir hırs düzenini, sözde kapitalin egemenliğini anlatmak için kullanırlar.

Toplum bir gereksinimler dizgesidir

Toplum Aile ya da Devlet değildir. Topluluğa da indirgenemez ya da onunla eşitlenemez. Eğer toplumu bir gereksinimler dizgesi olarak alırsak, onu ayırdedici belirleniminde almış oluruz: Toplum bir üretim, işbölümü, değiş-tokuş ilişkileri dizgesidir. Bu ekonomik belirlenimi topluma nihilistik karakterini veren şeydir. “Yabancılaşma” kuramları insan değerlerini ekonomik ilişkiler alanında bulmayı isteyen yanılgının yakınmalarıdır. Toplumda herkes herkes için bir araç olarak görünür, ve toplumsal ilişkiler bencilliğe yenik düşebilen çıkar ilişkileri karakterini taşır. — Toplumsal etik bir yandan Aile eğitiminin ve öte yandan Devletin kendisinin gelişimi ile koşulludur.

Özgürlük bilinci
tersinmezdir

Özgürlük bilinci bir kez kazanılır kazanılmaz, istenç gelişimi engellenebilecek bir süreç değildir. Çünkü Yurttaş Toplumu özgürlük istenci olarak biricik güçtür ve politik istenç olarak egemenlik yalnızca ona aittir. Küreselleşme sürecinin çözmesi gereken başlıca sorun henüz özgürlük bilincinden, haklarının bilincinden, insanlıklarının bilincinden ve insana uygun etik yaşamın mutluluğundan yoksun milyarların özgürlük kavramı ile tanışmalarıdır.

Toplum da Aile ve Devlet gibi gelişme gereksinimindedir

Ancak özgür toplum, ancak değişebilen ve gelişebilen yurttaş toplumu idealitesine uygun bir realite kazanabilir. Toplumsal gelişme ekonomik gelişmedir. Etiğin gelişimi ekonominin gelişimi demektir.

Görülmez El ve Etik

"Görülmez el" anlatımı insanların toplumda ne yaptıklarının bilincinde olmadıklarını ileri sürer. Bilgisizlik ve bilinçsizlik çoğunlukla seve seve kabul edilir. Bilgisizliği bilgiye yeğleyen büyük bir kalabalık vardır.

6 Görülmez El ve Etik

Modern ekonomik süreçte kâr etmeninin, her ne pahasına olursa olsun kazanmanın birincilliğinin ileri sürülmesi, giderek hırsın aşağı yukarı bir erdem olarak görülmesi ekonomik süreçte etik-dışı öğelerin direncinin anlatımıdır. Ve gene de “görülmez el” etmeninin yalnızca gönencin yaratılmasında değil, ama “gerçek bir ahlaksal topluluğun” yaratılmasında rol oynadığı ileri sürülür.* Hiç kuşkusuz görülmez elin süreçte bir rol oynadığı doğrudur. Ama bu rol “gerçek bir ahlaksal topluluk” yaratmaktan uzak, tam tersine insanın karşısına çıkan moral problemde üstesinden gelinmesi gereken yanı temsil eder.

On the Road: 1939. On the road with her family one month from South Dakota. Tulelake, Siskiyou County, Calif. September 1939. Photograph by Dorothea Lange. (LİNK)

Hırs, bencillik, öz-çıkar vb. açıktır ki ekonomik süreçte bilinçsiz olanı, düşüncesiz olanı, dürtüsel olanı temsil eder ve kendilerinde dolaysızca kötü olmasalar da, sonuçlarında pekala kötü olabilirler, hizmet etmeleri gereken şeyin kendisine zarar verebilirler. Ahlak insanın bu bilinçsiz, dürtüsel yanı üzerinde duyuncun yargısı ve böylece özgürlüğü ilgilendiren bir sorundur. Ahlakın haz ve acı ölçütleri tarafından ya da bir yarar kalkülüsü tarafından belirlendiği, usun her zaman tutkulara yenik düşeceği, insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşeyin yapılamayacağı gibi "felsefi" çıkarsamalar** hiç kuşkusuz etik ile ilgili, ama yalnızca olumsuz olarak ilgilidirler. Çağdaş realitenin kendisi bu konuda kuramcılardan daha iyi çıkarsamalar yapmakta, etiği ekonomiye bütünleştirerek ekonomiye insan karakterini kazandırmakta, ve ekonomiyi etik ile birleştirerek etiği iyi ve mutlu yaşam olarak gerçekleştirmektedir.

*Bkz, örneğin Accepting the Invisible Hand: Market-Based Approaches to Social-Economic Problems, Edited by Mark D. White, 2010, Palgrave Macmillan.

**Hume, Hume, Kant.

Laissez-faire

Yurttaş toplumunda hükümet toplum tarafından görevlendirilir ve onun istencinden başka bir gücü yoktur. Hükümet ve yurttaş toplumu düşman uçlar değildir. Etik olarak geri kültürlerin etik olarak geri politikaları vardır ve onlarda yasadan çok insan egemendir. Bu aptalca bir durumdur ve toplumun aptallığından, sözde kültürel ama gerçekte bütünüyle boş değerler çevresinde istencini dağıtmasından kaynaklanır.

7 Laissez-faire

Adam Smith hiç kuşkusuz ekonomiyi açıkça ahlaksal terimlerde tanır ve aklar, ve kârın "her zaman yıkıma en hızlı yaklaşan ülkelerde en yüksek"* olduğunu söyler. Ama böyle ahlaksal olarak akladığı ekonomi laissez-faire ekonomisidir ve bu ekonominin biricik güdüsü kâr hırsıdır. Enteresan bir çıkarsama ile, ona göre böyle ekonomi yalnızca "moral topluluk" yaratmakla kalmaz, ama türenin (adalet) ve özgürlüğün de mimarıdır. Böyle felsefi öncüller temelinde, Adam Smith'in yaklaşımı yalnızca ekonominin çözümlemesi açısından değil, ama özellikle ahlak felsefesi açısından problematik olur, çünkü normal olarak ahlak felsefeleri "görülmez eli" hiç olmazsa ahlaksal belirlenimlerin kaynağı olarak görmekten kaçınırlar. Özgürlük pazar değerlerinin bir işlevi yapılınca, Smith'te insan doğası konusunda benzer bir kuşkuculuğu paylaşmayan Rousseau'nun kapitalist kültürün materyalizmine, eşitsizliğine ve asılsızlığına yönelik eleştirilerine benzer hiçbirşey bulamayız. Tersine, Smith ekonominin etik olmanın henüz çok uzağında olan, ekonomiden çok insan haklarından habersiz ve acımasız bir sömürü düzeni olan başlangıç evresini etik bir proje olarak görür.

Queens of the Radio: 1925

"Radio set assembling room, 1925." Another view of the Atwater Kent factory in Philadelphia. National Photo Company Collection glass negative. (LİNK)

— So many of the girls have the flapper style haircut, now most often associated with Louise Brooks.

— These are Model 20C compact radios. Assembled faceplates are on the shelf behind them. The set used the two individual sockets plus the 3 socket island and a large round rheostat. They are

attaching components to the metal faceplates with brass bolts. After this, someone would solder the wiring on.
— What would these people think if you could have told them that thousands of people would be looking at their face on something called a “computer" over 80 years in the future.

“Görülmez el” öğretisi, öz-çıkarlarının peşindeki bireylerin genel çıkara katkıda bulunacakları düşüncesi etik ile baştan sona geçimsizdir, çünkü insanın özgür istenci ile ve bilinçli olarak yapması gereken şeylerin pazar dürtüleri ve kâr ve kazanç hırsı gibi etmenlerin güdüsü tarafından başarılacağı gibi saf bir inanca dayanır. Tam tersine, ekonomiye egemen olduğu düzeye dek, “görülmez el” doğrudan doğruya ağır pazar problemlerinin, çevre kirlenmesinin, gelir dağılımında eşitsizliğin vb. nedenidir. Dahası, kâr ve kazanç hırsı duyma gibi bir olanakları olmayan insanların çalışma güdülerinin yalnızca zorunluk olduğu düşüncesi de insanları benzer olarak istençsiz makinelere indirir. Ve o zaman insanlık yoksulluğun ve eşitsizliğin yenilmesi probleminden bağışlanır, ondan istencinden ve duyuncundan bütünüyle vazgeçerek kendini ideolojinin görülür ellerine teslim etmesi istenir.

*Profit “is always highest in the countries which are going fastest to ruin." Wealth of Nations.

Ekonomi ve Etik: Ereksel İyi

Etiğin ereği İyidir. Ekonominin ereği gönençtir. Gönenç İyinin özdeksel kipidir. Ekonominin ereği fiziksel doğanın insan için bir gereksinim olmaya son vermesi, bütün bir özdeksel doğaya insanın varoluşu uğruna insan istencinin biçiminin verilmesidir.

8 Ekonomi ve Etik: Ereksel İyi

Ekonomi etik ile aynı ereği paylaşır: Evrensel İyi. Ve tarihsel süreçte ne ekonomi ne de etik bu ereğe karşılık düşer.

Ekonominin büyümesi modern döneme özgü bir olgudur çünkü birey modern özgür tinin yaratısı, değişimin ve gelişimin motoru ve yakıtıdır. Bireyi tanımlayan kavramlar hırs değil, ama istenç ve özgürlüktür. Hırs bilinçsiz iken, dürtüsel iken ve böylece insanı insan-altı bir güdüye teslim ederken, özgürlük ya da istenç baştan sona bilinçli olmayı anlatır. Ama birey kolayca bireyciliğe, bencilliğe düşebilir, öz-çıkar dürtüsüne boyun eğebilir, çünkü birey hakkının bilincinde olmasına karşın duyuncunun bilincinde olmayabilir, yalnızca hak + dürtü denkleminde takılmış olabilir. Birey salt birey olarak henüz moral özne değildir ve kör hırs etmenini istencinin belirlenimi olarak alabilir.

Knows the Drill: 1942. "Women in industry. Tool production. A job which was formerly done by hand (and by men) is done in this large Midwest drill and tool plant by women at machines. These young workers are putting precision-ground points on drills which will be used in production of America's ships, tanks and guns. It takes at least four months to train these young women in the operation of these machines, but at the end of that period their work is speedy and efficient, and this company has found that both production and the quality of the drill points have improved. Republic Drill and Tool Company, Chicago." Photo by Ann Rosener for the Office of War Information. (LİNK)

Ön-modern despotik kültürlerde bireysellik henüz kendini ileri sürmez. Uyruk istemeyi bilmez. Bu kültürler statik ve değişimsizdir. Doğu toplumlarının granit tözselliğinde, insan bütünün ilineğidir ve kendi istencinin bilinçsizi kalır. Bu durağan kültürel yapılarda etik yalnızca bir alışkanlık karakterini taşır ve düşüncesizdir; insan verili olanın dışına çıkmaz, amaç, eylem, yenilik yoktur;

bakışlar anlamsız, pırıltısız, ve dostluktan uzaktır; emek acılı, tüketim kötü, gereksinim gündelik, ve insan tembeldir. Bu kültürler eskidir, ve eskiliklerini bir üstünlük sayarlar. Onlar için değişim, yenilik, ayrım dehşet vericidir. Bu tarihsel pıhtılaşma durumlarında, etik ve erek askıya alınmıştır. Yaşam sonu gelmez bir yineleme döngüsüdür.

Etik ve Erek

Etiğin ereği İyidir. Ekonominin ereği gönençtir. Gönenç İyinin özdeksel kipidir. Ekonominin ereği fiziksel doğanın insan için bir gereksinim olmaya son vermesi, bütün bir özdeksel doğaya insanın varoluşu uğruna insan istencinin biçiminin verilmesidir.

Bilinçsiz Erek

Bireyler ekonomik sürece pekala birincil olarak hırs dürtüsü ile girebilirler. Bu onları onurlandırmaz ve mutlu etmeye yetmez. Ama öz-çıkarları uğruna bilinçsizce ve istençsizce yaptıkları şey sonuçta evrensel gönence hizmet eder.

Etik Bilincin Doğuşu

Etiğin önemi ve anlamı yalnızca böyle bilinçsiz bireyselliğin moral sınırlar içinde tutulması için bekçilik görevinde yatmaz. Etik bu bilinçsiz ve istençsiz bireyselliğin kendi etkinliği ile ilgili öz-bilinç ve böylece öz-saygı kazanmasının biricik aracıdır.

İnsan Hakları ve Ekonomi

2014’te bir YouTube videosunda dans eden altı genç İranlı “kamu ahlakına aykırı müstehcen bir klip" yaptıkları için tutuklandılar ve mahkeme sonucunda altı ay hapis ve 91 kırbaç cezasına çarptırıldılar.

9 İnsan Hakları ve Ekonomi

İnsan haklarının vb. çiğnenmesi, sömürü, yolsuzluklar, rüşvetçilik vb. hiç kuşkusuz ekonomik sürecin içine düşen bileşenler gibi görünür. Ama yalnızca böyle görünürler ve gerçekte tümü de ekonominin kavramına aykırıdır. Kölecilik, sömürü, rüşvet ve başka pekçok çıplak haksızlık yakın bir geçmişe dek Batı ülkelerinde yalnızca meşru sayılmakla kalmıyor, ama yasa tarafından da korunuyordu. Aynı kültürler bugün sömürüyü, yolsuzluğu, rüşvetçiliği etik-dışı olarak yargılanmaya ve yadsımaya başlamıştır. Almanya bile ABD’yi izleyerek çoktandır yabancı ülkelerde rüşvet vermenin yasa-dışı olduğunu doğrulamıştır. İnsan hakları kavramı yerel değil, dışlayıcı değil, evrenseldir.

Bugün, küresel etiğin gelişmekte olduğu bir çağda, evrensel insan haklarını tanımayı yadsımak herşeyden önce kendini modern dünyadan yalıtmayı, küresel iletişimin, küresel ekonominin dışına çıkmayı gerektirir.

Korku Etiği

2014’te bir YouTube videosunda dans eden altı genç İranlı “kamu ahlakına aykırı müstehcen bir klip” yaptıkları için tutuklandılar ve mahkeme sonucunda altı ay hapis ve 91 kırbaç cezasına çarptırıldılar. Ceza ertelendi. Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve etik gibi yabancı ve zararlı kavramların İran’ın yüksek kültürünü

Etik Midir?

indirmemesine ve ülkenin kadim ve arkaik kalmasına büyük özen gösteren molla rejimi (ki postmodern Michel Foucault tarafından da “köklerine dönen yeni bir tinsellik” olarak alkışlamıştı)

önlem olarak bir “Ulusal Internet” kurmada gecikmedi.

Etik-Dışı Bir Etik?

Hiçbir zaman despotizmin ötesine büyümemiş bir kültürün bakıcılığını üstlenen ve çocuklarına sopayı gösteren bu bilge egemenler internetin a priori küresel olduğunun ancak çabalarının sonuçsuz kaldığını görünce anladılar. Despotik kültürler kendi içine kapanık kültürlerdir, özgürlükten korkar ve kendilerini yalıtırlar.

Ekonomiye ‘Karışma’

"Karışma" yalnızca bir öneride bulunma, bir dilekte bulunma değil, ama bir istenci tanımamadır. Özgürlüğe baştan sona aykırıdır, ve normal sayılması ya da “karışma" olarak algılanmaması yalnızca özgürlük bilincinin yokluğuna bağlıdır. Ancak duyunç gelişiminin yeterli olmadığı insanlar, örneğin çocuklar durumunda karışmanın moral geçerliği vardır.

10 Ekonomiye ‘Karışma’

Keynes ekonominin salt alt güdülerin eline bırakılmasının zorunlu olmadığını, hükümetin ekonomiye, onun pazar düzeneğine karışabileceğini gösterdi. Gene de modern özgür toplumda hükümetin ekonomiye karışması yurttaş toplumunun kendisinin karışmasından başka birşey değildir, çünkü hükümet yurttaş toplumuna yabancı ya da düşman bir güç değil, tersine onun kendi politik istencinin anlatımıdır. Önemli olan karışmanın doğru ve gerekli olup olmadığı, ve hükümetin yurttaş toplumunun istencini temsil edip etmediğidir. Sorun “hükümet” kavramında değil, genel politik bilincin gelişmişlik düzeyinde yatar. Etik bireysel planda bir karakter sorunudur. Halkların karaktersiz politikacıları temsilcileri olarak seçmeleri halkın kendisinin karakterinin göstergesidir.

İrlanda’da 19’uncu yüzyılda yaşanan Patates Kıtlığı sözde “liberalist” ekonomi anlayışının ne kadar etik olduğunu görmek için bir örnek sağlar. Kıtlık bir milyon insanın açlıktan ölmesine ve ikinci bir milyonun ülkeden göç etmesine neden oldu. İrlanda o sıralar İngiltere tarafından yönetiliyordu ve hükümet laissez-faire öğretisine sarılarak duruma karışmadı, gıda yardımı çalışmalarını yasakladı ve pazarın problemi çözmesini bekledi. Pazarın görülmez elinin yaptığı şey sekiz yıl süren kıtlık boyunca insanlar açlıktan kırılırken İrlanda’da üretilen tahılın İngiltere’ye satılmasını sürdürmek oldu.

Ekonomi ve Özgürlük

11 Ekonomi ve Özgürlük

İnsan haklarının tanınmadığı yerde ekonomi gerçek öznesinden, bireysellikten yoksundur. Modern ekonomi bireysel özgürlüğü, mülkiyet iyesi özgür tüzel kişiyi birinci öncülü olarak alır ve bu nedenle özgür toplumlarda ekonomik etkinlik herkese açıktır. Yine bu nedenle, henüz moral olarak az gelişmiş tüzel kişiler de, bireyler ya da organizasyonlar olarak, ekonomik etkinlik sürecine girer ve ekonomide (ve ayrıca hiç kuşkusuz ekonomi kuramlarının kendilerinde) etik-dışı öğelerin temsilcileri olurlar.

June 1938. “On highway No. 1 of the ‘OK’ state near Webbers Falls, Muskogee County, Oklahoma. Seven children and eldest son’s family. Father was a blacksmith in Paris, Arkansas. Son was a tenant farmer. “We’re bound for Kingfisher (Oklahoma wheat) and Lubbock (Texas cotton). We’re not trying to but we’ll be in California yet. We’re not going back to Arkansas; believe I can better myself.” Photo by Dorothea Lange for the Resettlement Administration. (LİNK)

Tüzel kişi salt kendinde ahlaksaldır, ve özgürlük bilincine henüz uyanmaya başlayan bireyler duyuncun değil, ama dürtü ve itkilerin, eğilim ve alışkanlıkların güdümünde davranmaya yatkındır. Bu onları modern ekonomide etik-dışı her etmenin, genel olarak sömürü, rüşvetçilik, yolsuzluk ve başka hak çiğnemelerin sorumlusu yapar. Böyle insanlar genellikle bu moral ve etik geriliklerinin ayrımında değildir ve sık sık yanlış ve kötü birşey yapmadıkları sanısı içindedirler çünkü henüz ahlaksal olan ile ilgilenmemekte, kendilerini duyuncun yargısı önüne getirmemektedirler.

Sonuç ekonominin onu yaratan insanlar gibi ahlaksız olması, böylece kötü bir ekonomi olmasıdır. Ekonomik bunalımlar böyle bireylerin ve ekonomilerinin normal durumudur. Böyle kültürlerde hükümetlerin ekonomiye karışmaları aynı kültürel ahlaksızlığın karışmasından başka bir anlama gelmez. Ve geçen yüzyılda Rusya ve başka ülkelerde görüldüğü gibi giderek onu üstlenmeleri durumu değiştirmek bir yana, ahlaksızlığı açıkça devlet gücü ile destekler ve yalnızca ekonomik çöküşe değil bütünsel kültürel yıkıma götürür.

Özgürlük ilkin ahlaksızdır, yalnızca çıplak mülkiyet istencidir. Ama ahlakın gelişmesinin yolu özgürlüğü yok etmek, insana kişi olmayı yasaklamak, onu istençsizliği içinde kalmaya zorlamak değildir. Özgürlük despotik bilinç için bu dolaysız, ahlaksız belirişi nedeniyle korkutucudur. Despotik bilincin özgürlükten ve herşeyden önce mülkiyetten nefret etmesi ve onu yalnızca yok etmeyi istemesinin nedeni özgürlüğün bu moral olarak eğitilmemiş biçiminden ötesini tanımamış olmasıdır. Gerçekte onda yalnızca kendini tanır çünkü kendisi tam olarak aynı ahlaksız özgürlüğün, keyfiliğin belirişidir.

Özgürlüksüz planlı ekonomi en iyisinden bir karabasandır çünkü gönüllü, bilinçsiz boyun eğme üzerine değil, ama bilinçli boyun eğme üzerine, bu nedenle korku ve nefret ile damgalı emek üzerine, zorbalık üzerine dayanır. Bir ekonomi olmadığını yok olarak tanıtlar.

Etiğin Öncülü Olarak Ahlak

Ancak özgürlük bilinci ile belirlenebilen birey gökten inmez. Özgür birey özgürlük bilincinden yoksun despotik insandan gelir. Bu nedenle ilkin en iyisinden kötü bir bireydir ve ilkin özgürlüğü ve istenci bencilliğin ve çıkarcılığın ötesine geçmez. Henüz moral nitelikten yoksundur, haklıyı ve haksızı, iyiyi ve kötüyü ayırdedemez ve kendini sorgulamaz. Ahlaksız istenç — henüz moral nitelik taşımayan dolaysız mülkiyet istenci — çıkarcılık ve bencillik dediğimiz karaktersizliğin yaratıcısıdır ve hırs ile belirlendiği zaman kötülüğün olanaklı en yeğin belirişlerine yetenekli olabilir.

Ahlak: Zor, Şiddet, Baskı

Ama problemin çözümü, Karl Marx'ın uygulamayı istediği gibi, özgürlüğün ve istencin yasaklanması ve yok edilmesi değildir. Bu önerinin kendisi ahlaksızlıktan, duyunçsuzluktan, özgürlüğe yabancı bir karakterden doğar ve benzer karakterler tarafından kucaklanır.

Özgürlük bilinci tersinmezdir. Özgür bireyler, özgür toplumlar en sonunda boyun eğmek zorunda kalabilirler, ama özgürlük kavramını bilinçlerden ve yürekten silmek olanaksızdır. Bu nedenle "bilimsel" proleterya diktatörlüğü programı özgürlük bilincinin geliştiği kültürlerde dikkate alınmamış ve yalnızca despotik kültürlerde, yalnızca özgürlük bilincine yabancı kültürlerde, ve yalnızca despotizmin el değiştirmesi olarak gerçekleşmiştir.

Mafya "Etiği" ve Marxist "Etik"

Mafya durumunda da hiç kuşkusuz bir istençten söz edebiliriz. Mülkiyete el koymayı hak olarak görür, ve bunun için benzer olarak güç haktır formülünü uygular. Ama bu kültür de duyunç

gelişiminden yoksundur ve Mafya klanlarının kendi iç davranış kodları bile — politik akrabaları durumunda olduğu gibi — ölçüsüz şiddet üzerine dayanır. Özgürlük bilincinin yokluğu bütünsel ahlaksızlıktır. Marxist ideolojinin formüllerinde insan altyapının bir işlevi olarak, ve duyunçsuz ve istençsiz bir otomat olarak alınır. İnsanın bu sonsuz indirgenmesinin algılanmaması ancak bu kavramların bilincinin yokluğu ile olanaklıdır.

Ekonomi ve Hırs

Özgürlük ancak özgürlük yoluyla edimselleşir, ya da erek ancak kendinde daha şimdiden erek olan araç tarafından nesnelliğe çevrilir. Zor ve şiddet aracılığıyla elde edilen şey ancak bir zor ve şiddet düzeni olabilir.

Kötü araçlar yoluyla iyi sonuçların elde edilebileceği düşüncesi pragmatizme, yararcılığa ve genel olarak idiotik ideolojiye aittir. Bunlar amacın aracı akladığını düşünürler. Bir yararcılık kalkülüsüne göre, eğer kazanılan yitirilenden daha yüksek ise araç moral bir problem yaratmaz. Milyonları göz kırpmadan yok edebilirsiniz, yeter ki araç daha büyük sayının daha büyük mutluluğunu getirsin.

Sorunun gerçeği aracın kendinde amaç ya da erek olduğudur. Birşey ancak kendinde daha şimdiden olduğu şeye değişebilir, ancak gizil olarak olduğu şeyi ortaya çıkarabilir.

İnsanın etik sürecinde erek istenci, özgürlüğü kavramaktır — gerçek biçimlerindeki Aile, Toplum ve Devlet yapıları. Özgürlük kendinden başka bir öncüle ve kendinden başka bir aracılığa gereksinmez. Doğunun tarihinde eksik olan şey istençtir. Ama Batı Doğuya aspirini, makineyi, silahları verdiği yolda istenci de veremez. Doğu kendinde daha şimdiden ona iyedir. Doğunun gereksindiği biricik şey hiçbirşeye gereksinmediğinin bilincidir: Özgürlük, istenç, duyunç kendinde daha şimdiden ondadır.

12 Ekonomi ve Hırs

Hırs özgürlük değildir. Hırs bilinçsiz bir güdüdür ve açık kötülüğe dönüşmesinin önüne ancak duyunç geçebilir. Ve gene de modern ekonominin birincil yakıtı olarak, ve İyi olarak görülür – “Greed is good.” Ama hırs eşit ölçüde çirkindir çünkü insanı nereden doğduğunu, hangi bilinçsiz dürtünün anlatımı olduğunu bilmediği bir etmenin eline teslim eder, onu insanlığından uzaklaştırır. Hırs yeterince güçlü ise, başka herşey pahasına yaşamın efendisi olur — olamazsa “hırs” değildir. Belirsiz, genel bir doyumsuzluk olarak hedefi eşit ölçüde belirsiz olduğu için, para bu belirsizliğe en uygun hedef olarak görünür. Bu nedenle hırs kendini başlıca borsa kültüründe sergiler. Sürekli açlık, giderek sürekli açgözlülük temel bir güçsüzlük ve değersizlik duygusu ile birlikte gider. Hırs etik ile ters orantılıdır.

Hırs dolaysızca yoksulluk yaratmayı amaçlamaz. Ve hırs dolaysızca varolan eşitsizlikleri büyütmeyi de amaçlamaz. Eğer davranışın, kararın, istencin güdüsü yapılırsa, o zaman varolan yoksulluk ve eşitsizlik ve daha başka türesizliklere katkıda bulunması hırs için bir problem değildir.

July 1939. Gordonton, N.C. “Country store on dirt road. Sunday afternoon. Note kerosene pump on the right and the gasoline pump on the left. Rough, unfinished timber posts have been used as supports for porch roof. Negro men sitting on the porch. Brother of store owner stands in doorway." 4x5 nitrate negative by Dorothea Lange for the Farm Security Administration. (LİNK)

Ekonomiyi olanaklı kılan modern bilimleri geliştiren insanlar hırslı insanlar değillerdi. Galileo ve Kepler mekaniği, Descartes analitik geometriyi, Leibniz kalkülüsü, Maxwell elektromanyetizmayı “hırs” tarafından beslenen güdüler ile bulmadılar. Ekonominin sinir teli olan “sözleşme” ilişkileri

hırs düzleminde değil, ama özellikle hırsa karşı olma koşulu üzerine olanaklıdır. Ekonomi için vazgeçilmez olan "yasalar" sık sık hırsın yol açtığı suçlar ile ilgilenir.

Hırs gerçekten de kapitalizmin güdüsüdür, çünkü hırs ekonomik ilişkilerde kendini "sömürü" olarak, "yolsuzluklar" vb. olarak anlatan başlıca etmenlerden biridir. Hırs istençli insanın değil, tam tersine istençsiz insanın, özgür olmayan insanın güdüsüdür. Hırs duygusu tarafından belirlenen ruhbilimsel zeminde, "kapitalist" yalnızca kapital sahibi olan ve ona egemen olan özgür insan değil, ama gerçekte kapitalin büyüme mantığına körü körüne boyun eğen zayıf insandır. Kapital büyümeli, ama istenç yoluyla büyümelidir. Kapitalizm ekonomi değildir: Kapitalin efendiliği olarak etiğin sonu ve böylece ekonominin sonudur.

Salt hakkının bilincinde olan ama henüz ahlaksal sorumluluk yeteneğini geliştirmemiş bir kültürün ekonomisi kaçınılmaz olarak geri ve problemlidir, çünkü onda herşeyden önce ekonominin özü olan sözleşme ilişkileri işlemez. Soyut hak, salt dolaysız mülkiyet istenci olarak, henüz moral ve etik nitelik taşımaz. Ve ekonominin bunalım ya da problem boyutu olarak yaşanan şeyler ahlaksal sorumluluk bilincinin yoksunluğuna ve sonuçta modern etik belirlenimlerin edimsellik ve işlerlik kazanmamış olmasına bağlıdır. Bu etik yetersizlik öğesi politikayı da tanımlar, ve ilkin demokratik toplumun eğilimlerinin temsilcileri olan partiler yolsuzluk kültürünün yoğunlaşma ve yönetim noktaları olurlar. Ama politik partiler de duyunç etmenine açıktır ve hak kavramı ile buluşmaları onları kendi istenç anlatımları olarak belirleyen yurttaş toplumunun kendisinin moral olarak büyümesi üzerine koşulludur.

Hırs 'Etiği'ne doğru:

The Capitalist Manifesto: Greed is Good (To a Point)

Written by Fareed Zakaria

A specter is haunting the world—the return of capitalism.

Zakaria komünizmi reddettiği için otomatik olarak kapitalizmi aklamak zorunda olduğu sanısı içindedir. Geleneksel olarak, "Ya—Ya Da" mantığını göreli olarak yakınlarda yitirdiğimiz Kierkegaard'a yükleriz, çünkü boş durmamış, "Enten—Eller" (1843) başlıklı bir kitap yazmıştır. Sunduğu çocuksu mantık, daha doğrusu mantığın kendisine karşı çalışan duygusallık "Ne—Ne De" dememize izin vermez ve genel olarak üçüncüyü dışlar.

"The simple truth is that with all its flaws, capitalism remains the most productive economic engine we have yet invented." — Newsweek yazarı olan ve "hırs"ın sözcülüğünü üstlenen Zakaria "kapitalizm" dediği şeyi "ekonomik motor" olarak ve "hırs" etmenini yakıt olarak tanımlar ve "görülmez elin" ne olduğunu en sonunda insanlığa açıklar. "İnsan" etmenine yer bırakmayan bu paralel formül Karl Marx'ın mentoru olan moral felsefeci Adam Smith'ten uyarladığı formül ile bir ve aynıdır. Ama hırs salt yakıttan daha çoğudur. Hırs Atlantik köle tecimininden, sömürüden, insan yaşamlarının yok edilmesinden, Enron skandalından ve buna benzer başka skandallardan sorumludur. Hırs etmenini savunarak hırs güdümündeki ekonomiye "kapitalizm" demek kibarlık olarak görünür. Fareed Zakaria aşırı ölçüde kibar bir insandır.

"Kapitalist etik" ve "komünist etik" için ortak yan ikisinin de etik-dışı olmasıdır. İkisi de özgürlük kavramının bilincinin yokluğu üzerine dayanır. Kapitalist "etik" kapitali bir hırs etmeni olarak duyuncun üzerine koyar. Komünist "etik" kapitali bir altyapı etmeni olarak duyuncun üzerine koyar. İkisi için de ekonomide belirleyici etmen ussal istenç değil, "hırs" tarafından güdülen "kapital"dir.

İdeoloji için realite nesnel değildir, her nasılsa kendisini tanımlayacak kavramları olmayan belirlenimsiz bir olgudur. Ve insan da özsüz bir varlık olarak ne yaptığını bilmez, yalnızca güdülür. Öyleyse dünyası ideolog önderliğinde değiştirilmeli, ideoloğun biliciliğine göre yeniden tanımlanmalıdır. Dahası, bu sözde “bilimsel” işin zor ve şiddet yoluyla olanaklı olması gerekir. Ama araç ereğinde yalnızca kendini üretir, ve ürettiği dünya çok iyi bilindiği gibi bir şiddet, korku ve utanç dünyasıdır.

İdeoloji usdışı iken Ekonomi ussaldır ve ne Kapitalist Manifestoyu ne de Komünist Manifestoyu dinler. Ekonomi Yurttaş Toplumunun etkinliğidir, insan gereksinimlerinin sınırsızca karşılanmasını ve en son insana dek karşılanmasını hedefler.

Hırs %1’in etiğidir. Ve %1’in kendine özgü hırs ‘etiği’ bütün bir ekonomi ile ve bütün bir yurttaş toplumu ile eşit değildir. Hırs insanın yönetimi duygularına bırakması, özgürlüğünü dürtüye teslim etmesidir. Ekonomide ortaya çıktığı zaman, gerekli olandan çoğunu, aslında herşeyi istemek, doyurulması olanaksız açgözlülüktür. Ve böyle olarak “good” olduğu söylenir. Hırs yalnızca varsıllık isteği değil, ama daha çok varsıllık, daha da çok varsıllık isteğidir. Hırs değeri materyal olanda görür ve hırslı insan değeri kendisinde değil ama dışsal mülkiyetinde bulmaya çabalar. Bulamaz ve bulamayınca daha da çoğunda bulmaya çabalar — ad infinitum. Bu insan her zaman doyumsuz, her zaman açtır. Bu görgüsüzlük görüngüde yalnızca kendi insan yoksulluğunu, değersizliğini, giderek hiçliğini sergiler. Ekonomi böyle kapitalistler tarafından ancak yok edilebilir. (LINK)

Ekonomi ve İstenç

Ekonomik gelişme ve etik gelişme birlikte gider. Özgürlüğün gelişimi edimsel olarak hak bilincinin yaygınlaşması, moral niteliğin yükselmesi ve politik olarak yasa niteliğinde ve egemenliğinde artıştır.

13 Ekonominin Öncülü İstençtir

Ekonomi genellikle iş adamının ve iş kadınının önünde onun kişisel çıkarlarına, isteklerine, giderek hırs ve tutkularına doyum sağlaması için verili bir alan gibi görünür. Kendini ekonomi aracılığıyla varetmeyi istemek, varlığını ekonominin türevi yapmak kendine haksızlık etmektir. İnsan ekonomiden daha çoğudur. Aslında insan ekonominin bittiği yerde ve ekonomiden sonra başlar.

Ekonomi bütünüyle gelişmiş ve açınmış insan gereksiniminin eksiksiz olarak doyurulmasına doğru işleyen bir süreçtir. Ve bir süreçten, özellikle gelişim sürecinden söz ettiğimiz zaman, us ona bir istenç ve dolayısıyla bir erek kavramını ekler. Ekonomik gelişim sürecinde erek bir bakıma tüm tikellikleri kendisine hizmet eden bilinçsiz araçlar olarak kullanan evrensel gibidir. Şirketler, bankalar, merkez bankaları, hükümetler tümü de kendilerini aşan bir ereğin kıpıları olarak davranır, ve genellikle bunu ne olduğunu pek anlamaksızın yaparlar. Birey kendi tikelliğine gömülmüş ve öz-çıkar, kişisel yarar gibi kaygılarda yitmiş görünürken, modern ekonomide, özgür sözleşmeler alanında ancak kendisi de başkalarına yararlı olduğu ölçüde rol oynayabileceğini bilir, süreç onun etik karakterini şekillendirir. Ve bütün bu değiş-tokuş ilişkileri dünyası onu kendi tikel İyisinden daha yüksek bir İyiye, evrensel gönence hizmet etmeye götürür.

Kükreyen Yirmiler (The Roaring Twenties) Batı dünyasında 1920’ler için kullanılan bir terimdir. Dönem Birleşik Devletler, Kanada ve Batı Avrupa’da ayırdedici bir kültür ile kararlı bir ekonomik göneç dönemi oldu. Ekonomik büyümenin yanısıra teknolojik değişim ve toplumsal normların gevşemesi otomobil, caz müziği, “flappers" ve kaçak içki çevresinde yeni bir kültürün yaratılmasına

götürdü. En iyi Amerikan romanlarından biri olduğu kabul edilen Great Gatsby dönemin kültürünü yansıtır. (Fotoğraf aslında 1920'lerden değil. It's a 2009 photo of DeviantArt member kellie21.)

Kükreyen Yirmiler Kara Salı (Black Thursday, 24 Ekim 1929) ile sona erdi ve yeri ikinci bir on yılı dolduracak olan Büyük Çöküntü tarafından alındı. Yüksek ve hızlı gelir beklentisi aşırı borçlanarak borsa yatırımı yapan yüz binlerce insan patlamaya ve paniğe hazır ve sonunda çöküntüyü ağırlaştıracak büyük bir ekonomik balon yaramıştı. — Ekonomi 1941'in sonunda hükümetin 10 milyonluk bir işsizler nüfusuna iş sağlayacak savaş yatırımlarını başlatması ile sonlandı. 1943'te ABD kapital yatırımının %67'si hükümet tarafından sağlandı. Oran 1940'ta %5 idi. — Japonya dışında, tüm gelişmiş ülkeler aynı dönemde hisse senetlerinde benzer düşüşü yaşadılar.

Ekonominin özgürlüksüz olması ekonomi kavramına aykırıdır, ve böyle özgürlüksüz "ekonomi" ussal ve dolayısıyla edimsel değildir. Ve gene de özgürlük, etik, demokrasi bir günde edimselleşecek kavramlar değildir. Bireyin bütün bir etik karakterine yayılması gerektiği gibi, yerkürenin evrensel insanlığının ruhuna da yayılmalıdır. İnsanlar, yoksul, eğitimsiz ve bütününde talihsiz olan insanlar normal olarak özgürlüğe karşı dirençli değildirler. Tersine, doğal yatkınlıkları etikten, yani dürüstlükten ve doğruluktan yana olmak, ahlaktan, yani duyunç özgürlüğünden yana olmak, demokrasiden yana olmaktır. Gelenekten, kendilerinden bıkmışlardır, ve sık sık kendilerinden kaçıp özgürlüğe sığınırlar. Özgürlüğe karşı çıkmak ve saf insanlara boyun eğdirmek için güçlü istençleri olan önderler ve partiler gerekir. Ve özgürlüğe karşı despotik programlar formüle etme görevi her zaman tutkulu, hırslı, giderek fanatik entellektüellere düşmüştür, istençsiz yığınlara, kitlelere, halklara değil.

İlkin bir ilke olan, salt adı bilinen ve yalnızca bilinçlerde olan özgürlüğün realite kazanması olarak moral ve etik gelişim özsel olarak erekseldir, belirsiz, amaçsız soyut bir türlüleşme değil. Özgürlük salt seçme özgürlüğü, salt iyi ve kötüden, doğru ve eğriden birinin seçilmesi, salt keyfilik değildir.

Bunalımlı Otuzlar. Büyük Çöküntü + Oklahama kuraklığı ve toz fırtınaları dönemi. John Steinbeck "The Grapes of Wrath" romanını birçoğu kuraklığın, toz fırtınalarının ve hırs etmeninin yarattığı ekonomik güçlükler nedeniyle Oklahama'dan California'ya göç eden aileler hakkında yazdı. Franklin D. Roosevelt'in New Deal programı ile korkuyu ve çöküntüyü yenme çabalarına karşın, ekonomi ancak 1941'de Japonya Pearl Harbor'ı bombaladığı ve Almanya Japonya'yı desteklemek için ABD'ye savaş açtığı zaman savunma endüstrisi yeniden canlanınca düzelmeye başladı. Devrimin eşiğine geldiği sanısında olan ülke gerçekte bir süper-güç olduğunu anladı. Nazizm ve Japon militarizmi sıcak bir savaş yoluyla yenildikten sonra, Bolşevizmi yenmek ve geriyatrik Avrupa'yı despotizmin eline teslim etmemek için bir Soğuk Savaş gerekli ve yeterli oldu. "Despotizme karşı despotizm ile işbirliği" politikası ABD'nin Sıcak ve Soğuk Savaşlarında bildiği ve uyguladığı başlıca politika idi. Nazi despotizmine karşı eşit ölçüde despotik Sovyet despotizmi ile işbirliği yaptıktan sonra, ABD demokrasisi eski bağlaşığına karşı bu kez insanlık suçları işleyen Nazi artıkları ile, acımasız diktatörler ile, her türden despotik rejim ile işbirliği yapmada bir duraksama göstermedi. (İkinci Dünya Savaşında, Mussoloni'ye karşı Mafya ile işbirliğini yapmada da benzer olarak bir sorun görmemişti.) ABD özgürlüğün moral boyutu ile henüz tanışmaktadır.

Demokrasi pragmatizm ile, reel-politik ile bağdaşmaz. Pragmatizm moral değildir çünkü sonucun moral değeri belirlediğini sanır — söz konusu sonuç ne pahasına elde edilirse edilsin. Örneğin mutluluğu sayısal bir sorun olarak gören biri "argued that all other things being equal a universe with two million happy people is better than a universe with only one million happy people" (Smart, J. J. C.; Williams, Bernard (January 1973). Utilitarianism: For and Against. Cambridge

University Press. pp. 27–28). Yararcılık ve pragmatizm için moral-olmayan araçlar moral amaçları gerçekleştirebilir.

Özgürlük bilincinin gelişimi ile koşut olarak, modern ekonomik realite bir süreçtir. Özgürlüksüz geleneksel ekonomi biçimlerinin dinginliği ile karşıtlık içinde, yalnızca kendini yineleyen durağan bir gelenekler yapısı değil, ama kesintisiz bir büyümeler, bunalımlar ve yeniden yapılanmalar ardışıklığıdır. Ekonomi bir istenç alanıdır, ve ekonomiye etik belirlenimini kazandıran etmen ekonominin istencin tözselleşmesi olmasıdır, hırsın, dürtünün değil. Ekonomi bencilliğin hizmetinde değildir. Sömürü, yolsuzluk, rüşvetçilik vb. ekonomi ile çözülmeleri ve ortadan kaldırılmaları gereken etik-dışı sorunlar olarak ilişkilidir. Başka bir deyişle, ekonominin olumsuzudurlar ve ekonominin kendisini ortadan kaldırırlar. Eğer sömürü vb. ekonomiye özünlü ise, o zaman ekonominin kendisini, dolayısıyla toplumun kendisini, ve en sonunda insanın kendisini ortadan kaldırmak gerekecektir. Despotik kültürler bu "kurtuluş" yolunu yeterinden öte denemiş ve özgürlüğü, istenci yasaklamanın daha kötüsü olmayan suç olduğunu kanıtlamışlardır.

Etik Nesneldir

Milton Friedman ekonominin kendi keyfi eğilim ve dileklerine göre belirlenmesi gerektiğini ileri sürdüğünün bilincinde değildi. Etiğin nesnel karakterini anlamak yerine, kendine uyan bir normlar dünyası kurmayı düşlüyordu.

14 Etik Nesneldir

Etik Milton Friedman'ın liberteryanizmi ile ayarlayabileceği ve düzenleyebileceği birşey değildir.

Ekonomi etik ile bir olduğu düzeye dek kavramına uygundur ve iyi işler. Haklı ve iyi olanın istenci olarak, etik a priori karakter taşır. İnsan onu icat etmez, dilediği gibi ya da seçme özgürlüğü denilen şey ile belirleyemez, ama ona erişmeye, ona uygun olmaya, dürüst, güvenilir, sorumluluğunu bilen ve yerine getiren bir kişi olmaya, etik karakter kazanmaya çabalar. Ama etiğin insana verili ya da a priori olmasının, onun doğası ya da özü olmasının anlamı insanın etik belirlenimlerin bir bilgisi ile değil, ama etik belirlenimleri çıkarsayacak bir ussallık ile donatılı olarak doğmasıdır. Ve etiğin insana verili olmasının anlamı etiğin dışsal bir yetke tarafından bildirilmiş olması, ya da bir ideoloji yarattığı korku ve boyun eğme zemininde kabul edilmesi değil, ama insanın ussal istencinin anlatımı olması ve dolayısıyla baştan sona onun bilgisine açık olmasıdır.

Etik yaşam kavramı, tıpkı insanın bütün bir doğası gibi, nesnel olarak verilidir, ve buna göre insan genel olarak iyi olanı istemekten ve genel olarak doğru olanı yapmayı istemekten vazgeçemez, üstelik tikellerde her zaman başarılı olamasa bile.

Etik olmanın kendisi dolaysızca olumlu bir imlem taşır, ve toplumların yaşamında erişilmesi gereken ideal biçim olarak görünürde dürtüsel ekonomik süreci güder. Etiğin nesnel olması şu ya da bu tikel istencin anlatımı değil, ama belirlenimlerini kendi kavramsal mantığı içinde açındıran bir yapı olması demektir. İnsanın varoluşunun etik boyutunda neye yetenekli olduğunu görmesi için etik gizilliğini açındırması gerekir. Ve bu ancak özgürlük ile olanaklıdır.

Moral Yargılar Niçin
Moraldir?

Hak, ahlak ve etik kavramları insan doğasına aittir. İnsanın haklı, ahlak ve etik olması, haksız, ahlaksız ve etik-dışı olanı değil ama bunların karşıtlarını doğrulaması ve tersini yapamaması

insanın ussal doğasından başka aklamaya ya da güdüye gereksinmez. İnsanın yüksek güçlerden korkudan ötürü düzgün olması, ya da öte dünyanın ödülleri uğruna dürüst olması, böyle dışsal etik güdüler özgürlük kültürüne ait değildir. Dışsal ahlak ancak henüz erginleşmemiş çocuklar ve halklar için gereklidir. Özgürlük bilincinin ve istencin yokluğunda, sorumluluk yeteneği de henüz gelişmemiştir.

İyinin Biricik Aklaması Kendisidir

İnsanı moral iyiden yana yargıda bulunmaya ve kötülükten ve kötü olmaktan uzak durmaya götüren etmen insanın kendi ussallığıdır. İnsanın evrensel doğasını tikel doğasından, ideal olanı reel olandan soyutlamak analitik düşüncenin ilgi alanını oluşturur. Önemli olan şey evrenselin ve tikelin, birbirini belirleyen bu karşıtların birliği, tikelin, belirli olanın kendini evrensel ile, reel olanın ideal ile eşitlemesidir. Tikelin evrenselin gerisine düşmesi, bu eşitsizlik yeryüzünde haksız, kötü, etik-dışı olan herşeyin olanağıdır. Evrensel olan ideal olandır.

Çirkini Ancak Kübizm Beğenir, Kötüyü Ancak ...

İnsanın gerçek doğasına, onun estetik, etik ve entellektüel özüne bakarsak, güzellik, dürüstlük ve gerçekliğin insan doğasının yadsınamayacak belirlenimleri olduğunu görürüz. Güzellikten tiksinmek ve onu beğenmemek olanaksız çünkü usdışıdır. İyiliği yadsımak ve kötülüğü istemek insanın bütün bir etik varoluşunun özü olan İstencin belirlenimine aykırıdır. Ve çirkini beğenmek, kötüyü istemek, gerçeği yadsımak insan duyarlığının, istencinin ve düşüncesinin başaramayacağı şeylerdir.

Ekonomi Gelişimdir

Ekonominin gelişim olması bir ereğinin olmasını anlatır. Ekonomi yalnızca büyümez, ama gelişir. Ve ekonominin gelişimi salt nicel artış değil, ama insan gereksiniminin kendisinin gelişimi tarafından güdülen nitel artıştır. Ekonominin gelişimi ereğinin güdümündedir. Ekonominin ereği insanın nicel ve nitel gereksiniminin eksiksiz doyumudur.

15 Ekonomi Gelişimdir

Ekonominin karakteri büyümektir (ya da GDP'nin sürekli yükselmesi), ve ekonominin nasıl işlediği bilinmese de büyümesi gereken birşey olduğu sorgusuzca kabul edilir. Büyümenin özgürlük bilincini, bireyi, istenci, ya da özgür yurttaş kimliğini ve karakterini gerektirdiği, bunun özsel olarak bir özgürleşme dönemi olan modern dönemde Batıda doğmaya başlamışken, despotik geleneksel Doğuda bütünüyle eksik olduğu ise daha az dikkate alınır. Bilimsel devrim, işleyim devrimi, politik devrim tümü de özgürlük bilincinin değişik boyutlardaki anlatımları ve sonuçlarıdır. Ön-modern kültürler karın tokluğu 'ekonomisinde' ve değişime ve gelişime kapanmış katı bir törel alışkanlık yaşamında pıhtılaşmışken, modern kültürler bir özgürlük ikliminde insan potansiyelini her boyutunda açındırmaya yönelmiştir. Doğu eskiliği ile gurur duymuş, binlerce yıl boyunca değişmeksizin ve yalnızca kendini yineleyerek süren kültürlerini binlerce yıl daha sürdürmeyi üstünlük saymıştır. Özgürlük herşeyden önce etik değişim demektir, ve bu ise varolan toplumsal ve politik yapıların yıkılışı, dağılışı, kaos demektir. Ve yeni bir etik yapının doğuşu demektir. Modern etik bireysel özgürlük çevresinde biçimlenir. Ve her bir özgür birey bir uygarlık mimarıdır.

Etik yanının terimlerinde düşünüldüğünde, ekonomik sürecin ereği işsizliğin ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, en son bireye dek türenin bir özlem olmaktan çıkarak küresel ölçekte gerçekleşmesidir. Tüm ekonomi kuramları bu sürecin işlemesine yardımcı olma, onun

ivmelenmesine katkıda bulunma çabalarıdır. Ve gene de ekonomiyi insandan bağımsız, özerk bir süreç olarak, görülmez elin işi olarak, bir altyapı etmeni olarak almakta, ve böylece girişimlerini daha başından anlamsız ve etkisiz bırakmaktadırlar. Etiğin ekonominin özü olduğunun anlaşılması bu etkinliğin bilimini gerçek kavramları zemininde ele alma olanağını da getirecektir.

Ekonomi ve Determinizm

Ekonominin bilim olma karakteri görgül ekonomik süreçlere ilişkin tahminlerde başarılı olup olmamasını ilgilendirmez. Ekonominin bilinmesi gereken yanı kavramsal yapısıdır.

16 Ekonomi Bilimi ve Determinizm

Ekonomi Bilimi aşağı yukarı tüm görgül bilimler arasında nesnesinden en uzağa düşen bilim olarak bilinir: Tümevarıma, genellemeye, evrensel ve zorunlu yasaya en az uyan bilim olarak. Bir "görgül" bilim olarak deneyim üzerine, fenomen üzerine, olgular üzerine dayanır. Başka bir deyişle, ekonomik etkinliğin ya da bir bütün olarak toplumun kendisinin akışkan doğası verildiğinde, görgül ekonomi biliminin akışta olandan, bugün varken yarın olmayacak olandan "ekonomik yasalar" çıkarması beklenir. Ve amaç yararcı ve pragmatiktir. Bu nedenle bir çözümleme etkinliği olmaktan çok, bu bilim ekonomiye karışmayı, onu değiştirmeyi ve yönlendirmeyi amaçlar. Betimlemeci olmaktan çok normatiftir, ve normlar sık sık bireysel bilincin öznelliğinden doğar. Örneğin Milton Friedman kullandığı ve Chicago Okulu ile paylaştığı pozitivist yöntem yoluyla tekil olgulardan sözde evrensel ekonomi yasalarını türetmeye çalışır, özsel olarak etik karakter taşıyan ekonomik sürece doğa nesneleri için geçerli olan nedensellik kavramını uygular.

Hiç kuşkusuz ekonomik süreç deterministiktir, ve olasılık ya da istatistik yöntemleri süreci belirleyen tüm etmenleri saptamanın ve hesaplamanın olanaksızlığı karşısında indeterministik görünüşlü gereç üzerine uygulanabilecek biricik araçlardır. Ama ekonomi alanının determinizmi özgür determinizm, insan istencinin determinizmidir, ve etik yaşamda doğa yasalarına benzer belirlenimleri aramak anlamsızdır. Orada her durum kendi tikel koşulları içinde benzersizdir, ve başka her durumdan ayrı olarak ele alınmalı, kendi özgül belirlenimleri ile çözümlenmelidir —bir kez daha yer almayacak bir fenomen olarak bir yana atılmak üzere. Ekonomik tarihten alınacak biricik ders ekonomik yinelemelerin olmadığıdır. Ekonomik süreç salt gelişimsel karakterinden ötürü hiçbir zaman bir yinelemeler süreci olamaz. Ancak sürecin bütününün gözlemi her bir kıpısının gerçek anlam ve önemini saptamanın olanağını sağlayabilir.

Olguculuk bu sürecin bütünüyle özgül bir evresinin olgularından türettiği 'olası' yasalar nedeniyle, onu karakterize eden bu tümevarımcılık nedeniyle, paradoksal olarak her zaman olguların kendilerinden uzağa, yalancı-olgular alanına düşer, nesnel olguları onlara uymayan kendi öznel parametreleri ile ve boş dileklerinin terimlerinde tanımlar. Sonuç nesnel çözümleme yerine sık sık bir ideolojik propaganda tablosu sergileyen bir öğütler söylemidir. Örneğin Ekonomik Bilimlerde Nobel Ödülü alan Milton Friedman'da ekonomi bilimi yerine bir liberteryanizm propagandası buluruz.

Ekonominin Yasaları? Yasa kavramı ilk olarak düzenli bir davranışı, ama evrensel ve zorunlu olarak düzenli bir davranışı anlatır. Doğa fenomenleri ya da görüngüleri doğa yasalarının belirişidir ve kozmoz olarak bir düzen sergilerler. Doğaya pozitivistlerin yüklediği sözde "istatistiksel yasalar" ya da "gevşek" yasalar ile karşıtlık içinde, doğa yasaları çiğnenemez olmalıdır. Tüze yasaları da yasa olmakla evrensel olarak geçerlidirler ve herkes, giderek yasaları yapanların kendileri de yasa egemenliğini tanımak zorundadır. Doğa yasası çiğnenemez; insan yasasının çiğnenmemesi gerekir, ya da ancak bir suç olarak çiğnenebilir. Doğa yasası değişmez; insan yasası evrensel insan haklarına

uygun olma sürecinde değişir ve değişmelidir. Öte yandan “toplum yasaları,” ya da “ekonomik yasalar,” ya da giderek “tarihin yasaları” denilen kurgular herşeyden önce toplumu ve ekonomiyi değişmeyen, katı, tamamlanmış yapılar olarak varsaymak zorundadır. Bu varsayım toplumun ve ekonominin gelişimsel karakteri ile çelişir. Yine aynı şey, toplumsal-ekonomik yasa, ya da “tarihsel yasa” istenç ve özgürlük kavramları ile çelişir. Bunlar insana materyal-mekanistik bir nesne gibi bakan enteresan bakış açılarının kurgularıdır.

Liberalizm ve Liberteryanizm

"Libertas" sözcüğü “özgürlük" demektir. Sözcük Latince biçiminde olduğu gibi başka doğal dillerdeki biçimleri altında da sık sık “kavramından" başka şeyleri anlatmak için kullanılır, örneğin “keyfilik," “dilediğini yapma" ya da “dilediğini seçme" gibi. Kimileri daha da ileri gider ve “özgürlüğü" “anarşizm" ile, giderek “kapitalizm" ile, “kapitalin egemenliği" ile eşitler. Böyle tanımlandığında, “liberalizm" ya da “neoliberalizm" sorumluluksuz bir “hırs egemenliği" anlamına gelir. “Özgürlük" tüm kötülüğün asıl nedeni olur.

17 Liberalizm ve Liberteryanizm

Liberteryanizm “seçme özgürlüğünü” savunduğu için açıkça moral değil, ama bir keyfi istenç, bir kapris bildirgesidir. Seçme özgürlüğü özgürlük değil, keyfiliktir, çünkü seçmenin ölçütü yoktur. Seçilen iyi olabilir, ve seçen için hiç kuşkusuz iyidir. Ama seçilmesi gerekmez, pekala seçilmeyebilir, ve kendinde iyi olması da gerekmez. Aslında kötü de olabilir. Seçme özgürlüğü keyiften başka, kapristen başka bir ölçüt tanımamak zorundadır. Ama dürtüsel davranış insanın özgür eyleminden bütünüyle başka birşeydir. Güdüsünün bilinçsizidir.

Liberteryanizm ekonomiyi icat eder, onu anlamakla değil, ama onu yapmakla ilgilenir. Daha doğrusu kendisi karar veren istenç olarak onu başkalarına yaptırmakla, başkalarının onu nasıl yapacağını seçmekle ilgilenir, çünkü onun için ekonominin nesnel belirlenimi ve insanların özgür istençleri yoktur ve liberteryanizm onlar adına karar veren istençtir. Liberteryanizm eğer bir programsa, ve programını uygulayacaksa, onu insan doğasına karşı uygulamalı, insan doğasını yeniden şekillendirmelidir. Liberteryanizm bu özsel karakteri ile gerçekte bir ekonomiye karışma programıdır ve liberteryanizmin anarşistik, sosyalistik vb. türlerinin olmasını bir raslantı değildir.

Devletin yurttaş istencinin egemen anlatımı olarak ekonomiye, yurttaş toplumunun kendi özgür etkinliğine karışma hakkının olmasına karşın, birkaç bireyin liberteryan kaprisinin ekonomiye keyfi olarak karışmasının hiçbir hak zemini yoktur. Liberteryanizm hiçbir sınır tanımayışını herşeyden önce kendini tanımamada gösterir ve belirli bir öğreti olmaktan çok bir öğreti kavramını bile çürütecek denli kalabalık bir öğretiler çokluğudur.

Öte yandan Liberalizm sözel olarak özgürlükçülük demektir ve ilk bakışta yasal, moral ve etik gibi görünür. Ama “özgürlük” kavramını kendi için soyutladığı ölçüde, özgürlük tüm belirlenimden özgürlüğe, herşeyi olumsuzlamayı isteyen bir soyutlamaya indirgenir. Özgürlük hiç kuşkusuz belirli olmalı, bir istenç belirlenimi olmalıdır. Ama belirli olmak hiç kuşkusuz sınırlanmaktır ve özgürlük ile çelişir. Liberteryanizm soyut özgürlüğün duruş noktasında durduğu için, ne olursa olsun her belirlenime karşı çıkabilir: Liberteryanizm kapitalizmden komünizme tüm politik yelpazeyi temsil eden bölüngülere dağılır.

Özgürlük ve yasa. Özgürlük belirli özgürlük olmalı, ve özgürlüğü yitirmemek için sınır aynı zamanda sınır olmayan bir sınır olmalıdır: İstenç ancak kendisi tarafından belirleniyorsa özgürlük somut, gerçek, ussal özgürlüktür. Modern yurttaş toplumunun tüm belirli özgürlükleri özgür istenç

anlatımları olarak istencin istenç tarafından sınırlanması, istencin kendi kendisini sınırlaması, bireysel istencin onun üzerinde duran evrensel istençte yalnızca kendi kendisi ile karşı karşıya gelmesidir. Modern yurttaş toplumunda yasama yurttaşlık istencine aittir çünkü güç, politik güç yurttaşlık istencine aittir. Bu nedenledir ki yurttaş toplumunun kendini eksiksiz olarak evrensel insan hakları ile uyum içinde yapılandırma özgürlüğünün önünde hiçbir engel yoktur. Politik güç olarak yasa hiçbir tikelliği temsil etmez.

Politik alanda, özellikle John Locke'un öğretisinde, liberalizm soyut özgürlük öncülü üzerine devletin bir sözleşme ilişkisi olduğu vargısını çıkarır. Buna göre yasa egemenliği yurttaş ve devlet arasındaki olumsal bir ilişkiye, seçme özgürlüğünün terimlerine indirgenebilecek birşey olur. Ve o zaman bir sözleşme ilişkisi olarak görülen devlette yasa egemenliğinin kendisi buharlaşır. Kişi sözleşme yapabilir, eş deyişle yapmayabilir. Kişi yasayı tanıyabilir, eş deyişle tanımayabilir. Ekonomik boyutta, laissez-faire olarak liberalizm kendini liberteryanizmin kardeşi olarak gösterir. Bu öğretilerde tutkular her zaman usa egemen olan gerçek güçlerdir. Ve tutkulara boyun eğmek, dilediğini yapabilmek özgürlük olarak görülen şeydir. Politik düzlemde, özgürlüğü usa, istence değil ama tutkulara indekslemenin dışında hiçbir seçenek yoktur. Laissez-faire ahlakı haz ve acı ilkesi üzerine kuran İngiliz Görgücülüğünün ekonomik ve politik vargısıdır. Adam Smith yirminci yüzyılda görgücülüğün rock starı yapılan David Hume'un en yakın dostlarından biri idi. Öğretilerinde de kişisel dostluklarını yansıtan bir yakınlık tonu vardır. İngilizler dünyaya Beatles'ın, James Bond'un Newton'ın, yararcılığın yanısıra hiç kuşkusuz politik ekonomi bilimini de armağan etmişlerdir. Ama bu bilime verdikleri içerik bilimsel olması gerekenin çürütülmesinden başka birşey değildir.

Bir Övgü ve Sövgü Terimi Olarak "Liberalizm"

"Libertas" sözcüğü "özgürlük" demektir. Sözcük Latince biçiminde olduğu gibi başka doğal dillerdeki biçimleri altında da sık sık "kavramından" başka şeyleri anlatmak için kullanılır, örneğin "keyfilik," "dilediğini yapma" ya da "dilediğini seçme" gibi. Kimileri daha da ileri gider ve "özgürlüğü" "anarşizm" ile, giderek "kapitalizm" ile, "kapitalin egemenliği" ile eşitler. Böyle tanımlandığında, "liberalizm" ya da "neoliberalizm" sorumluluksuz bir "hırs egemenliği" anlamına gelir. "Özgürlük" tüm kötülüğün asıl nedeni olur.

Yalnızca Mülkiyet Özgürlüğü Olarak "Özgürlük"

"Özgürlük" kavramının bu yorumunda ve "özgürlüğün" kendisine yönelik saldırıda özgürlük kavramının bilinçsizliği gibi bütünüyle geçerli bir neden yatar. Ama kavram bu saçmalıklara aldırmaz. Eğer özgürlük yalnızca "mülkiyet özgürlüğü" olsaydı, anti-liberalist haklı olurdu. Ama mülkiyet koşulsuz değildir. Ahlak ve etik belirlenimler altında durur ve onlarla bağdaşma içinde olmalıdır. Kötü olan mülkiyet değil, ama kendini mülkiyette cisimselleştiren hırsın moral karaktere ağır basmasıdır.

Toplumun Saltıklaştırılması

Kollektivist ideoloji yurttaş toplumunun kötülüğü olarak gördüğü şeyin çözümü olarak bireyi ve bütün bir toplumunu "istençsiz" bırakma programını sunar. Bu "çözüm" bireyi ve toplumu yalnızca ahlaktan değil, ama bütün bir etik karakterinden ve politik gücünden de yoksun bırakır. "Toplumcu/sosyalist" ideoloji bireyi ve bireyselliği silmeyi başardığında, paradoksal olarak, geriye insan toplumuna benzer birşey de kalmaz.

"Liberalizm" sözcüğünün uygunsuzluğu "özgürlüğün" herşey pahasına, giderek yasa, ahlak, etik

pahasına da birincil olduğunu ileri sürüyor görünmesinde yatar. Kavram soyut olarak düşünüldüğünde, eksiksiz bir olumsuzlamayı anlatır. Hiç kuşkusuz liberalistler liberalizmi ekonomiye devlet karışmasına karşı çıkmayı, belirli bir özgürlüğü anlatmak için kullandılar. Ama "liberalizm" bu belirliliği göstermez. Kavramın evrenselliği liberalizm altına tutuculuktan, anarşizme, komünizme dek uzanan geniş bir ideolojik programlar türlülüğünün girmesine izin verir. (bkz. W.)

Milton Friedman

18 Milton Friedman

Ekonominin etik niteliği onun bir hırs yapıtı olmasına izin vermez. Gerçekte ekonomi hırsa, sınırsız kazanç tutkusuna, sözde liberteryanizme karşı başarılı savaşım içinde büyür ve gelişir. Eğer ekonomi liberalistlerin sandığı kadar liberal olsaydı, varolmaya son verirdi.

Felsefi olarak liberteryan olduğunu söyleyen Milton Friedman laissez-faire hükümet politikasının hükümetin ekonomiye karışmasından daha iyi olduğunu yeniden savundu. Pazarın kararlarının her zaman doğru ve kârın en yüksek değer olduğu görüşleri kavramların arkasında yatan bireylerin ahlaksal ve törel değerlerini gözardı eder. Liberteryan Okulun politik süreç üzerindeki etkisinin ABD'de artan gelir eşitsizliğine katkıda bulunduğu düşünülür. Liberteryanizm eşitsizlik ve yoksulluk olgularına aldırmaz, çünkü eşitsizlik ve yoksulluk olağan etik-dışı ya da etik-öncesi olgulardır.

Liberalizmin bir özgürlük savunusu olarak görünmesine karşın, gene de her ideoloji gibi kendini dayatmayı, Devlete öznel bir istencin biçimini vermeyi, onu kendi ussal doğasına karşı belirlemeyi ister. Adam Smith için "Yurttaş hükümeti, mülkiyet güvenliği için kurulduğu düzeye dek, gerçekte varsılın yoksula karşı, ya da bir mülkiyeti olanların hiçbir mülkiyeti olmayanlara karşı savunusu için kurulur."* Böyle devlet çözümlemesi hiç kuşkusuz liberalizmin karşıtı olması gereken kollektivizm için de geçerlidir. Ama böyle çözümlemeler kavramın kendisinden türetilmez, fenomenlerden türetilen bir program için gerekçeler olarak görünürler. Ekonominin özünde yatan moral ve etik etmenleri dikkate almak yerine, başlıca ekonomik güdü olarak gördükleri hırsın ahlaksal ve etik etmenleri belirlediğini kabul ederler. Böyle belirlenen ahlak ahlaksal ve etik yaşam etik değildir.

*"Civil government, so far as it is instituted for the security of property, is in reality instituted for the defense of the rich against the poor, or of those who have some property against those who have none at all."

Ekonomik Okullar

Ekonomik düşünürler ekonominin nasıl işlediğini değil, nasıl işlemesi "gerektiğini" düşünürler, ve buna göre projeler oluştururlar.

19 Ekonomik Okullar

20'nci yüzyılın ekonomi kuramcılığında aşağı yukarı bir kural olarak kapitalizm ekonominin eksiksiz biçimi olarak alınmış ve kuramsal çözümlemeler ya da model önerileri etik-dışı ya da hiç olmazsa etiğe ilgisiz etmenler tarafından tanımlanan ekonomik parametreler üzerine dayandırılmıştır. Klasik okul, neo-klasik okul, Avusturya Okulu, Chicago Okulu, liberalistler, liberteryanlar, monetaristler vb. tümü de yurttaş toplumu kavramından bütünüyle habersiz, ekonominin özsel olarak etik karakterinden habersiz, ekonomik süreci insan istencinden bağımsız olarak işleyen bir düzenek gibi ele almışlardır: Yurttaş toplumunu "kapitalist toplum" olarak

gördükleri için, başka türlü yapmaları başından engellenmiştir.

Herşeye karşın, modern Devlet ve modern Yurttaş Toplumu Milton Friedman'ın ve başka pekçok ekonomistin sandığı gibi düşmanlar değildirler. Aile ile birlikte etik İstencin altına düşen bu her iki kurum da özsel olarak özgür duyunç ve istenç yapılarıdır. Bu nedenle hükümetlerin topluma karışması pekala toplumun hükümete karışması olarak da görülebilir. Önemli olan nokta hükümetin yurttaş toplumunun istenci tarafından belirlenmesinin düzeyi, yurttaş toplumunun kendisinin kavramına uygun bir realiteye ulaşmış olup olmadığıdır. Gelenek toplumu politik toplum değildir, ve ancak özgür toplum hükümeti kendi atadığı bir görevli olarak, kendi istencinin temsilcisi olarak belirleyebilir. Eğer devlet ve toplum arasında bir uçurum varsa, eğer devlet toplumun istencini anlatmıyorsa, o zaman devlet sürekli olarak topluma karışma, giderek ekonomik etkinliği bile üstlenme durumunda kalır. Özgür olmayan bir toplum herşeyden önce ekonomiye yeteneksizdir.

Planlı Ekonomi

Eğer ekonomi etik karakter taşıyorsa, "planlı ekonomi" denilen şey "planlı etik" olacaktır ki, itençsiz halkların biricik yönetim biçimi olan despotizmin bir başka adıdır. Ancak ekonomisiz bir halkın ekonomisi planlanabilir çünkü yoktur.

20 Planlı Ekonomi

Ekonomi planlı olabilir, ama özgür de olabilir. Bütünsel bir planlama ancak uyrukların üretim sürecine özgür bireyler olarak katılmadıkları geleneksel-despotik kültürlerde başvurulan bir yöntemdir. Gene de devletin işi devletçilik değildir. Planlı ekonomi ön-modern toplum biçimlerine uygun görünür, çünkü bu kültürlerde kişisel hak kavramı ve dolayısıyla mülkiyet bilinci gelişmemiştir, yasalar yukarıdan dayatılır ve erginleşmemiş bir çocuk karakterinde olan uyruğun işi onlara boyun eğmekten öteye geçmez. Böyle kültürlerde, hak kavramının yetersiz bilinci daha ileri bir aşamada haksızlık olarak görülecek olan yolsuzluk, rüşvetçilik, kayırmacılık vb. gibi etmenleri normalleştirir.

Genel olarak özgürlüğün ve ussallığın yokluğunda, planlı ekonomi geçici bir önlemdir ve hiçbir zaman bir ekonominin realitesini kazanamaz. Ahlak-öncesi ve etik-öncesi insanı ahlaksal olarak ve etik olarak eğiten ve büyüten pazar ilişkileri ile karşıtlık içinde, planlama ancak bireysel ahlakın ve etiğin zayıflığı üzerine dayanabilir ve daha şimdiden zayıf olan ahlakı daha da zayıflatır, bireyi bir yetke altında olmaya ve kalmaya alıştırır. Özgür toplumlar hiçbir zaman böyle planlı bir "ekonomiye" yönelmezken ve kendilerinin planlanmalarına izin vermezken, geri despotik kültürlerin umudu olan devletçilik aynı moral gerilik nedeniyle bir ekonomi karakterini kazanmaz, görünürde bile bir ekonomiye benzemeye son vererek çözülür. Ekonomi kendi kavramı gereği yalnızca zorunlu olarak özgür ve etik olmakla kalmaz, ama ancak baştan sona etik yaşamın bir momenti olarak edimsel olabilir.

Planlı ekonomi devlet ekonomisidir, yurttaş toplumunun özgür ekonomisi değil. Devlet ekonomisi, eğer şu ya da bu ölçüde işliyorsa, devletin yurttaş toplumunun devleti olmamasının, henüz özgür bireyselliğin realitesinin yokluğunun sonucu ve göstergesidir. Tarihsel olarak ileriliğin değil ama geriliğin belgesidir.

Salt uyruktan ayrım içinde, yurttaşın hak, duyunç özgürlüğü ve etik istencinin bilincinde olan özgür birey olduğu düzeye dek, modern devlet yalnızca ve yalnızca onun istencinin anlatımı ve yasa onun özgürlüğüdür, ona yabancı ve onun üzerinde duran bir güç değil. Buna karşı, ekonomiyi planlamak

etiği planlamak gibidir, ve özgürlüğü planlamak ise ancak özgürlüğün daha şimdiden olmadığı yerde, henüz yurttaş toplumu karakterini kazanmamış despotik kültürlerde olanaklıdır. Planlama bireyselliği öldürür, ya da daha iyisi, ancak bireyselliğin henüz doğmadığı despotik kültürde ona başvurulabilir.

Planlı “Ekonomi”

Eğer ekonomi etik karakter taşıyorsa, “planlı ekonomi” denilen şey “planlı etik” olacaktır ki, istençsiz halkların biricik yönetim biçimi olan despotizmin bir başka adıdır. Ancak ekonomisiz bir halkın ekonomisi planlanabilirdir, çünkü yoktur.

Planlı “Etik”

Yoksul, az gelişmiş ya da gelişmemiş halklar için onların varolmayan istencini anlatmayan devletleri ya da ülkede politik bir güç olmayı başarabilmiş bir kesim, sınıf ya da önder ekonomiyi yaratma görevini de üstlenmek zorundadır, çünkü kendi geri etiğinde takılan halk çalışmamış, üretmemiş, pazar oluşturmamış, yalnızca kuşaktan kuşağa geleneksel yaşamını, boşinançlarını, geri kültürünü iletmekle ilgilenmiştir.

Planlanan “İnsan”

Planlı ekonomi gerçekte plansızdır çünkü ekonomiyi planlamak olanaksız ve insanı planlamayı istemek despotizmdir. İnsan gereksinimi insanların hakları kadar ve istençleri kadar geniştir ve ekonomiyi planlamak insan istencini planlamaktan daha az usdışı değildir. Açıkça saçmalıktır. İnsan gereksinimleri insanların kendilerinin gereksinimidir, onların özgürlükleri ile birlikte gelişir ve gerçekte hiçbir plana uymayacak denli sınırsızdır.

Ekonomi ve “Kapitalizm”

"Kapitalist ekonomi" anlatımı bir pleonazmdır çünkü kapital olmaksızın, anamal olmaksızın ekonomi olanaksızdır. Dahası, kapital kendi başına davranan özerk bir güç değil, insan istencinin bir biçimi, aslında genel olarak mülkiyettir. Hiçbir mülkiyet kapital olarak kullanılmaya direnmez, ya da hak sahibi ve böylece mülkiyet sahibi tüzel kişi mülkiyetini dilediği gibi kullanabilir. Kapital büyüyen mülkiyettir ve her mülkiyet kendini büyütme işlevini üstlenebilir.

21 Ekonomi ve “Kapitalizm”

Modern ekonomi “kapitalizm” midir? Marxist terminolojinin terimlerinde, kapitalizmdir, çünkü bu ideolojiye göre insan özgür değil ama yalnızca tözsel altyapının bir kipidir. İnsan istencinin değil ama fetişistik güçleri olan kapitalin güdümünde olan ekonomi bu öğretiye göre insanın değerlerini, inançlarını, ussallığını, onurunu, üstyapı denilen tüm kültürünü belirler. Ama böyle belirleme insansal herşeyin yok edilmesinden başka birşey değildir.

Bu terminolojide yurttaş toplumu kapitalist toplum olur, çalışan insan köle, demokrasi burjuva diktatörlüğü, ekonomi sömürü, ve uluslararası finans ilişkileri emperyalizm olarak yeniden tanımlanır.

Açıktır ki kapitalizm kavramsal olarak artı-değer ve hırs etmenlerinin sentezini anlatır. Yalnızca kapital kapitalizm değildir. Kapital büyüme istencini anlatan mülkiyet olarak modern ekonomik sürecin bir bileşenidir. Onda kendinde bir kötülük yoktur. Büyümesi değil, büyümemesi sorundur. Kapitalin büyümesi insan gereksinimin büyüme eğilimi ile birlikte gider ve gereksinimin büyümesi insanın kültürel büyümesine bağlıdır. Bu büyüme kapitali tanımlayan kazanç dürtüsü ile bütünüyle tutarlıdır ve insanların tutkularını özsel güdüsü olarak tüketir. Ve gene de bu sürecin tepeden

tırnağa etik, dürüst, ussal olmasının önünde hiçbir engel yoktur. Tersine, etik belirlenim tutkuyu, duyguya, hırsa varoluşunun olumsuz bileşeni olarak bağımlıdır. Etiğin varlık nedeni insanın doğal geriliğinin, içgüdünün ve itkinin, hırs ve tutkunun kendisidir.

İnsan saltık tutumluluk ile varolması gereken bir varlık değil, tersine, gereksinimlerini sonuna dek açındırmaya belirlenmiş bir varlıktır. Gereksinim bireysel ve evrensel, her bir bireyin ve tüm bireylerin eksiksiz olarak açınmış gereksinimidir. Ve gereksinim doyurulacağı için gereksinimdir.

Kapitalin egemenliği denilen şey gerçekte insanın moral geriliğidir, ve paradoksal olarak etik gerilik nedeniyle kapitalin, ekonominin büyümesine değil, tersine kendini engellemesine götürür. Moral tutuculuk özgürlüğün önünde durur. Modern ekonomik süreçte yaşanan bunalımlar ancak yanılma-sınama yöntemi ile ilerlemeyi bilen tarihsel süreçte insanın moral geriliğinin sonuçları ve aynı zamanda onun moral, etik ve politik gelişimi için fırsatlardır. Ekonomi insan istencinin açınımı olduğu ölçüde fetişistik güçlerin bir oyun alanı değil, ama insanın gelişmekte olan özgürlüğünün belirişidir. Ve insan istencinin yaptığını yine ancak insan istencinin kendisi belirleyebilir.

Modern ekonominin büyümesinin ve gelişiminin önünde ne dönemsel bunalımlar miti, ne düşülecek dipler, ne de sözde egemen sınıfın komploları gibi engeller vardır. Modern toplumda yurttaşın istencinin ve gücünün üzerinde bir güç ve istenç yoktur. Modern yurttaş toplumu etik ve ekonominin özgürce üretime ve özgürce tüketime belirlenmiş ussal sentezidir. Bir etik problem çözme alanı olarak özgür ekonomi insan duyuncunun en yüksek güvencesi altındadır. Kapitalizm hiç kuşkusuz etik değildir. Kapital toplumsal yapının başka bileşenlerin yanında salt bir bileşen olarak değil de birincil ya da başat bileşen olarak kabul edildiğinde, kapitalin mantığı ahlaksal, törel, giderek yasal herşey ile çatışır ve hırsın ahlaksal olan ile çatışmada üstün gelmesi henüz etik gelişimin başlamamış olduğunu gösterir.

[YAZI SONU]

Kapitalsiz “Ekonomi”?

“Kapitalist ekonomi” anlatımı bir pleonazmdır çünkü kapital olmaksızın, anamal olmaksızın ekonomi salt analitik bir kurgudur. Dahası, kapital kendi başına davranan özerk bir güç değil, insan istencinin bir biçimi, aslında genel olarak mülkiyettir. Hiçbir mülkiyet kapital olarak kullanılmaya direnmez, ya da hak sahibi ve böylece mülkiyet sahibi tüzel kişi mülkiyetini dilediği gibi kullanabilir. Kapital büyüyen mülkiyettir ve her mülkiyet kendini büyütme işlevini üstlenebilir.

Toplumsuz “Ekonomi”?

Kapitalist ekonomi terimi bir zamanlar “sosyalist ekonomi” olarak da bilinen SSCB ekonomisi ile karşıtlık içinde bir anlam taşıyordu ve ancak “sosyalist ekonomi” terimi kadar anlamlı idi. “Sosyalist” ya da “toplumcu” ekonominin anlamı toplum ile karşıtlık içinde bireyi ve bireyselliği silmek olabilir; ya da toplumun devlet ile de karşıtlık içinde olduğunu düşünürsek, “toplumculuk” eşit ölçüde devleti topluma güdümlü ve bağımlı kılmak ve böylece devleti, yasa egemenliğini ortadan kaldırmak için ileri sürülebilir, ki hem Nazi Almanyasında hem de Sovyetler Rusyasında olan budur. Toplum gerçekte Aile ile birlikte Devletin bir kıpısıdır. Ama toplumculuk aileyi yok ettiği gibi devleti de yok eder. Toplumculuk toplumun kendisinin ortadan kaldırılmasında, geçici bir köleler, korkaklar, sefiller kültürünün doğmasında sonuçlanır. Tarihsel realite kavramın mantığını yansıtır.

Fetişistik “Ekonomi”?

Kapitalin insan istencinin bir belirlenimi olduğu olgusunu çürütmek için geliştirilen bir başka aygıt kapitalin bir “fetiş” olduğu görüşü idi. Fetiş arkaik bir terimdir ve modern kültürde ancak bir eğretileme değerinde kullanılır. Ama Marxizm paranın, kapitalin, aslında genel olarak mülkiyetin bir fetiş karakterini taşıdığını ve emekçiler için bir fetiş gibi işlev gördüğünü, onların ürünlerine, kendilerine, dünyalarına vb. yabancılaşmalarının nedeni olduğunu ileri sürdü. Yine Adam Smith’ten çekilen bu kopyaya, ekonomide bir tür “görülmez el” gibi işlev gören meta fetişizmine çalışanlar değil ama yalnızca kendisi inandı.

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) Etik ve Ekonomi

BÖLÜMLER

1 Giriş
2 Ekonomi Etik Olabilir Mi?
3 Etiğin Gelişimi ve Etiğin Bilgisi
4 Etik Bilincin Doğuşu
5 Ekonomi Kapitalizm Değildir
6 Görülmez El ve Etik
7 “Laissez-faire"
8 Ekonomi ve Etik: Ereksel İyi
9 İnsan Hakları ve Ekonomi
10 Ekonomiye ‘Karışma’
11 Ekonomi ve Özgürlük
12 Ekonomi ve Hırs
13 Ekonominin Öncülü İstençtir
14 Etik nesneldir
15 Ekonomi gelişimdir
16 Ekonomi Bilimi ve Determinizm
17 Liberalizm ve Liberteryanizm
18 Milton Friedman
19 Ekonomik Okullar
20 Planlı Ekonomi?
21 Ekonomi ve Kapitalizm

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) Etik ve Küreselleşme
2) Kollektif Eylem Kavramı
3) Etik ve Ekonomi
4) Modern Yunan Etiğine Doğru
5) G20 ve Küreselleşme
6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Linkler:
When sex is the currency: Corruption in the Arab World (Transparency International)

Ekonomi

Dolaşımdaki para miktarını altın standarda göre belirleme politikasının uygulanması olanaksızdır, çünkü pazarın etkili işlemesi için daha büyük bir para miktarı gerektiğinde karşılık olarak altın bulmak olanaksız olabilir.

Fiskal politika hükümetin vergi gelirinin ve harcamalarının ekonomiyi etkilemek üzere kullanımı ile ilgilidir.

Milton Friedman “doğal" bir işsizlik oranı ("natural" rate of unemployment) olduğunu ve işsizlik bu “doğal” sınırın altına düştüğünde enflasyonun yükseleceğini ileri sürdü. Friedman özgür pazar, özgür tecim ve özel mülkiyet bileşimi olarak anladığı “ekonomik özgürlüğü" savundu. Aslında özel mülkiyet kavramının kendisi özgür pazarı ve bu son terim özgür tecimi kapsar.

Özgür pazar kavramına göre ekonomik özgürlük malların ve hizmetlerin herhangi bir zor, dolandırıcılık ya da hırsızlık olmaksızın üretimini, ticaretini ve tüketimini kapsar, ve pazarların içe ve dışa açık olmasını, mülkiyet haklarının ve ekonomik girişim özgürlüğünün korunmasını gerektirir. Bu terimlerin tümü de etik belirlenimlerdir, çünkü hak kavramının kendisini ileri sürerler ve bunu moral doğruluk temelinde yaparlar.

Despotizm ve Postmodernizm

Michel Foucault (1926-1984) özellikle “güç ve bilgi" ilişkileri üzerine düşünceleri ile dikkati çekti. Bu amaç için istenç ile ilgilenmeyi gerekli görmedi ve yabancısı olduğu modern dönemin herşeyden önce gücün yurttaş toplumuna ait olması yoluyla belirlendiğini anlayamadı. Egemenlerin halkı aldatmaları problemi tarih kadar eskidir ve gücün yalan üzerine dayanmadığı olgusu da tarih kadar eskidir. Foucault’nun le savoir-pouvoir ya da güç olarak bilgi terimi eski bir masalı yeniden ısıtıp masaya koyar. Bu nedenle terimin en önemli bölümünün tire (-) imi olduğu söylenir (bkz. Wikipedia). Ama hem bilgi hem de güç, gerçek bir postmodern düşünürün gözünden kaçırmaması gerektiği gibi, “metin"dir (text). Enteresan olan şey Foucault’nun gücü tanımlamasına karşın, “bilgi"yi tanımlamamasıdır. Öyle görünür ki bilmediği şeyin bilgi olduğunu kabul etmede bir sorun yoktur.

Bir le savoir-pouvoir problemi olarak halkın manipüle edilmesi problemi istenci anlamayan düşünürlerin çözemedikleri başlıca problemlerden biridir. Problem kurtarıcı entellektüel için çözümsüz olmalıdır yoksa varlık nedeni kalmayacaktır. Hem kendini hem de kurtarmak istediği entellektüel-olmayanların durumunu anlamak için bilincinde olmadığı bir kavramı, özgürlük kavramını anlamak zorundadır. En sonunda, entellektüel halkı uyarmakta, ama halkların kendilerinin çözdüğü problemi çözememektedir.

Foucault’nun “ırkçılığa karşı çıkması” ve “insan haklarını savunması” özel olarak belirtilir ve vurgulanır — sanki insan hakları ve ırkçılık üzerine görüşleri konusunda kuşkular varmış gibi. Gerçekten de bu vurgu hiç de gereksiz olmayan bir suçluluk duygusunu ele verir. Irkçılığı savunma gibi bir aşırılık göstermese de, Foucault’nun insan hakları konusundaki görüşü hakkında kuşkudan çok daha fazlası vardır. İnsan haklarını tanımayan bir molla despotizmi desteklemekle ve aklamakla kalmamış, ama göklere çıkarmıştır. Ve bu konuda Batı entellektüel dünyasında onunla duygudaş olan geniş bir kesimin de insan hakları konusunda pek bir kaygı duymadığını göstermiştir. Postmodernizmin kültürel-çoğulculuğunda hiç kuşkusuz mollalardan daha çoğuna yer vardır.

Foucault İsveç'te kalışı sırasında Uppsala Üniversitesinde kendisinin de sonradan niteliksiz olduğunu kabul ettiği doktora tezini kabul ettiremedi. Daha sonra bir süre Varşova'da ve Hamburg'da kaldı. 1955-60 arasında kaldığı her yerde zamanının önemli bir bölümünü sayısız erkek ile romantik ilişkilere ayırdı. AIDS ile bağlantılı nörolojik problemlerden öldü.

Folie et déraison: Histoire de la folie à l'âge classique ("Delilik ve Aptallık: Klasik Çağda Deliliğin Tarihi" — başlık problemli, hiç olmazsa gereksiz bir yineleme ile yüklü görünür ve genellikle kısaltılır) deliliğin ansal bir rahatsızlık değil, toplumsal bir kurgu olduğunu ileri sürdü. Beklenebileceği gibi özellikle anti-psikiyatrist bir akım üzerinde etkili oldu. Foucault deliliği yapay ya da kültürel bir durum olarak gördüğü için "modern insanın deli ile bundan böyle iletişim kurmaması" olgusundan rahatsızdı. Deliler ile aramızda "ortak bir dil yoktur; daha doğrusu bundan böyle yoktur." Daha önce varolduğunu kabul ettiği diyalog "on sekizinci yüzyılın sonunda kopmuştur." Psikiyatrinin dili, usun delilik hakkında bir monoloğu olarak, ancak bu kopuş sonucunda ortaya çıkabilmiştir. (Delilik ile aynı duygudaşlığı gösteren Roy Porter: "Time has proved Madness and Civilization far the most penetrating work ever written on the history of madness." More specifically, Foucault has recently been heralded as a prophet of "the new cultural history.") Foucault'nun deliler ile bu duygusal birliği ve özdeşleşmesi herşeye karşın delilik probleminin çözümünü ruh doktorlarının elinden alma isteğine dek varmadı. Foucault'nun popülerliğinin, giderek "peygamberliğinin" önemi kendi gibi zararsız delilerin sayısının hiç de az olmadığını göstermesinde yatar.

Many "clean" countries have dodgy records overseas

But just because a country has a clean public sector at home, doesn't mean it isn't linked to corruption elsewhere. Take Sweden for instance. It comes third in the index, yet the Swedish-Finnish firm TeliaSonera – 37 per cent owned by the Swedish state – is facing allegations that it paid millions of dollars in bribes to secure business in Uzbekistan, which comes in at 153rd in the index.

Table of results: Corruption Perceptions Index 2015

Etik ve etik-dışı; diyalektik

Etiğin bir gelişme süreci olması onun karşıtı ile, etik-dışı ile ilişkisinin kavranmasını gerektirir. Bir kültür salt kültür olduğu için bir etik boyut kapsar. Ama aynı zamanda bu etik belirlenim gerçek etik ile, ideal etik ile, ya da etiğin ereği ile uyum içinde değildir. Ve etik-dışı olarak ortadan kaldırılır. Etiğin etik-dışı ile birliği normal düşünce için, birşeyi salt kendisi olarak ya da kendine özdeş olarak gören sıradan düşünmemiz için anlaşılır ya da doğrulanabilir görünmez. Bu nedenle sıradan düşünceleri ile felsefe yapmaya çalışan birçok felsefeci çelişkiyi olmaması gereken birşey olarak, çözümsüz ve bir yana atılması gereken bir paradoks olarak, gerçek olmayan bir olanaksızlık olarak görmüş ve ondan kaçmıştır. Ama çelişki oradadır, nesneldir, ve olgusaldır. Diyalektik birşeyin kendi karşıtı ile ilişkisini anlatmak için kullanılan eski bir sözcüktür. Etik hem etik hem de kendi karşıtı, etik-dışı olamaz. Bu tutarsızdır. Ama tutarsızlığın salt tutarsızlık olduğu için olmadığını, yok olduğunu söyleyemeyiz. Tutarsızlık vardır. Ama olmamalıdır. Her kültürün süreci kültürün kendisi baştan sona kendi ile tutarsız olduğu için süreçtir. Bir yandan etiktir, ama aynı zamanda etik-dışıdır, etik-dışı bir etiktir. Bu çelişki olmasaydı devinmez, değişmez, olduğu gibi kalmayı sürdürürdü. Çelişkinin çözümü karşıtlığın varlığını, etiğin ve etik-dışının birlikteliğini doğrulamaktan geçer. Ama karşıtlık salt karşıtlık olduğu için ortadan kalkar, çünkü karşıt öğelerin ya da kıpıların karakteri birbirini olumsuzlamak, ortadan kaldırmaktır. Etik-dışı öğe etik tarafından

ortadan kaldırılır. Ve açıktır ki etik-dışı bütünüyle etik ile eşitlenmedikçe süreç bir dinginliğe, ereğine erişmeyecektir. Etik-dışının etik ile eşitlenmesi tikelin evrenseli ile eşitlenmesi gibidir. Etik-dışı ideaya, ideal biçime uygun olmayanı, idealitesine eşit olmayan realiteyi anlatır. İdealite tüm tikel ya da reelleri altında kapsayan evrensel gibidir. Ve olumsuz olmasına, olmamasına, salt bir düşünce olmasına karşın, edimsel olmayan bir erek olmasına ya da ideal olmasına karşın, realiteyi denetimi altında tutar, ona egemendir. Etik durumunda, erek bilinçsiz olarak, potansiyel olarak insan usunda bulunan İyi İdeasıdır. İstenç her zaman İyi olanı ister, ve istediğinin iyi olmadığını kavrar kavramaz onu olumsuzlar, gerçek iyi olduğunu düşündüğü yeni norma geçer. Etik sürecin motoru bu çelişkinin varlığı ve çözülerek yok olmasıdır. Diyalektik ya da karşıtlık ilişkisi son nokta değildir. Ve karşıtların birliği karşıtların aynı zamanda birbirinin kendilerinin karşıtları olması, böylece karşıtlarında kendilerini bulmaları nedeniyle zorunludur. Bu kurgul birlik diyalektik karşıtlığın olumsuzlanması ve ereğidir.

İnsan realitenin bu karşıtlıklı doğasını kavramadıkça realite hakkında doğru bir bilgi taşıyamaz. Ortaya çıkan herşey soyut bir yokluktan, bir hiçlik olarak hiçlikten değil, ama kendinde varlıktan, olanaktan, gizillikten, potansiyel bir varoluştan ortaya çıkar. Oluş sürecinde olan herşey, değişen, oluşan, gelişen, büyüyen vb. herşey bu aynı karşıtlığı, kendisi ve kendi başkası olma karşıtlığını taşır. Eğer birşey yalnızca kendisi olsaydı, eğer kendinde kendisinden başka birşey de olmasaydı, bu eşitlik ve özdeşlik içinde kendisi olarak, birşey olarak kalmayı sürdürür ve başkalaşamaz, değişemez, başkası olamazdı. Eğer etik-dışı olan realite kendinde daha şimdiden kendi karşıtı olmasaydı yeni bir etik realiteye dönemezdi. Eğer despotizm kendinde özgürlük olmasaydı demokrasiye dönemezdi. Despotizmi etik-dışı olarak kabul ederiz, çünkü özgürlüğe aykırıdır, ve bu aykırılık onun kendisi ve kendi karşıtı olması, kendinde özgürlüğün olanağı olması nedeniyle olanaklıdır. Birşeyi ona ilgisiz bir başka şey ile karşıtlık içine sokamayız. Birşeyi ancak kendisinde olan başka birşey ile, kendi başkası ile karşıtlık içne sokabiliriz.

Realitenin bu özsel doğasını kavramayan tüm bakış açıları tek-yanlı yarı doğrular olmanın ötesine geçemezler. Görüşlerin, yorumların türlülüğünün ve tutarsızlığının nedeni kavramın realite üzerindeki gücünü tanımayan güçsüz bakış açılarından üretilmeleridir. Bunlar yalnızca yorumlardır, kişisel ve özneldir, açıkça ön-yargılıdır. Onlarda düşüncenin akışını kavramın nesnelliği değil ama yazarın kafasındaki düşünce oyunları belirler. Onlarda olguları kendi nesnellikleri değil ama yazarın olgulara yüklediği öznel kategoriler şekillendirir.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Etik ve Ekonomi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Etik ve Ekonomi

Aziz Yardımlı

1 Giriş

Ekonomi etik olabilir mi? Etik genellikle başkalarına karşı dürüst ve düzgün olmakla ilgili olarak görülürken, ekonomi ise bireysel hırsı kazanca dönüştürme etkinliği olarak kabul edilir. Gerçekte bu yalnızca popüler görüş değil, ama en ünlü ekonomistlerin de görüşüdür. Adam Smith'ten Milton Friedman'a aşağı yukarı tüm ekonomi kuramcılığı yalnızca ekonominin etik karakterini gözardı etmekle kalmaz, ama ekonominin özsel olarak etik-dışı olduğunu, aslında öyle olması gerektiğini,

çünkü pazar düzenekleri tarafından, görülmez el tarafından, öz-çıkar ve hırs tarafından denetlendiğini ve gene de ancak bu niteliği ile toplumsal gönenci yükseltebileceğini kabul eder. Sonuçta, ekonomi aşağı yukarı insandan bütünüyle bağımsız bir etkinlik olarak moral olmanın en uzağına düşer. Giderek sanki bir doğa alanıymış, sanki insan üzerinde özerk bir güç imiş gibi, böyle ekonominin "yasaları" bile aranır.

Ama pragmatik felsefecilik herşeye karşın etikten vazgeçmeyi istemez, ve bunun için yalnızca adı etik olan ama gerçekte adı bile etik-dışı olduğunu dolaysızca gösteren bir etik icat eder: Yararlık etiği. Birşey yararlı olduğu, verdiği haz verdiği acıdan daha büyük olduğu, ya da en yüksek sayının mutluluğunu arttırdığı düzeye dek "moral" bir değer taşır. Yararlı olan gerçekte pekala yanlış, haksız, kötü olabilir. Ama bunun bir önemi yoktur. Yararcı bakış açısından, yararlı olanın duyuncu yenmesi onun moral niteliğidir.

Yararlık etiğinin etiği sözde altyapısal etmenlere bağımlı kılan yaklaşımından bütünüyle ayrı olarak, Batıda ekonomi ve etik arasında bir ilişkinin olabileceği kuşkusu ancak son kırk yıl içinde doğmuş, ekonominin bireysel hırsın görülmez eline bırakılamayacak kadar önemli olduğu anlaşılmış, ve buna göre etik normlara uygun olarak işlemesini sağlamak için yeni düzenlemeler ve yasalar getirilmeye başlamıştır.

Ekonomi Etik Olabilir Mi?

Etik özgürlük bilinci olmaksızın ne kadar etiktir?

Etik mağara devrinden bu yana gelişmektedir. Etiğin gelişmekte olması insanın etik-dışı niteliğini etik-öncesi ile eşitler. Ve gene de etik-öncesi kültürler için çoktandır tarihsel bilgisizlik bahanesine dayanarak aklanma olanağı kalmamıştır. Evrensel etiğin bilincinin kazanılması ile, etiğin sınır tanımayan doğasının anlaşılması ile, etik görelilik kendini etik-dışı olarak göstermeye başlamıştır.

2 Ekonomi Etik Olabilir Mi?

Ekonomi etik olabilir mi? "Kapitalizm" olarak anlaşılırsa, hiç kuşkusuz olamaz, çünkü kapitalin birincilliği ideolojisi olarak kapitalizm doğrudan doğruya hırsın (ya da örneğin görgücü/kuşkucu David Hume'un sözleriyle, "tutkunun") usa ağır bastığını anlatır ve modern ahlakın bir yanılsama ve böylece özgürlüğün anlamsız olduğunu, "etik" denilen şeyin, aslında bütün bir yasa alanının ve devletin kapital mantığının güdümünde olduğunu ileri sürer.

Etiğin kapitale altgüdümlü olması etiğin yokluğu, ve "kapitalist etik" anlatımı bir oxymorondur, çünkü etik kavramı ussal istencin hırsın, kör tutkunun, yararın, hazzın vb. üzerinde olmasını, toplumsal yapının hırsın vb. başatlığı tarafından değil, özgür istenç tarafından belirlenmesini anlatır.

December 1913. "The whole force of workers in the cotton mills of Stevenson, Alabama.Several of them are apparently under twelve, but I could not get the ages. Photo posed by the general manager." Photo and caption by the child labor reformer Lewis Wickes Hine. (LİNK)

Burada sömürü vardır. Etik yoktur. Başka bir deyişle, insan hakları ve moral duyarlık yoktur. İşleyim Devrimi denilen süreç Avrupa'da, özellikle İngiltere'de bu tabloyu bile aratacak denli acımasız sömürü ile birlikte yer aldı. Bu etik gerilik "kapitalizm" olarak tanımlandı. Sorumlunun "kapital" olduğu, aslında "genel olarak mülkiyet" olduğu ve çözümün bu etmenlerin ortadan kaldırılmasında yattığı çıkarsaması yapıldı. Bunun için insan istencinin ortadan kaldırılması gerekti. Ve zor ve şiddet yoluyla gerçekleştirilebilecek bu irrasyonalizme "bilimsel sosyalizm" adı verildi.

Tüm düşünmeyen insanlar özgürlüğün, dolayısıyla insanın kendisinin yok edilmesini en yüksek moral eylem olarak, insanlığın zincirlerinden kurtuluşu olarak kutladılar.

Güvenme ve güvenilme, dürüstlük ve saydamlık, birinin kendini olduğu gibi başkasını da sayması ve dikkate alması sözde klasik ekonomi politiğin ya da güncellenmiş biçimiyle neoliberalizmin sözlüğünde bulunmayan terimlerdir. Orada dahaçok bu terimlerin karşıtları ekonominin temel güdüleri ve güvenceleri olarak kabul edilir. Ekonomi neredeyse bir ahlaksızlık alanı olarak görülür, ve bir yan onu özellikle bencillik ve giderek sömürü alanı olduğu için doğrularken, bir başka yan tam olarak aynı nedenle onu yadsır. Giderek ekonominin bu usdışı karakteri tarihin devindirici gücü olarak görülür. Sömürü, dolandırıcılık, yolsuzluk vb. tarafından tanımlanan özerk ekonomi tarihsel altyapı olma gibi muazzam bir görev ile onurlandırılır.

Dürüstlük, güvenilirlik, saydamlık hiç kuşkusuz ekonominin bütünsel performansının başarısı için, ekonominin olması için zorunlu öncüllerdir. Hırs güdümündeki “ekonomi” bir ekonomi olmadığını her zaman kendini batırarak tanıtlar. Eğer hırsın us üzerinde egemenliğini etik gelişmemişlik olarak görürsek, böyle hırs güdümündeki ekonomi henüz ekonomi değil, ama “doğmakta olan ekonomi”dir. Ve böyle doğmakta olan ekonomilerin moral sancıları doğmakta olan ekonominin aynı zamanda etiğin de doğuşu olduğunu göstermektedir.

Etiğin özgürlük ile bir olduğu anlaşıldığında, genel olarak etik davranış normlarının çıkar uğruna kabul edilmesi, etiğin genel olarak kâr uğruna bir araç olarak kullanılması gibi yaklaşımların kendileri etik-dışıdır. Bencillik ve hırs uğruna etik en hafif deyişle paradoksaldir. Hırs tarafından belirlenmek pre-moral bir kendiliğin motorudur ve bu karakter iş dünyasından politikaya, eğitimden sanatlara dek her kültürel düzlemde hırs, dürtü, itki gibi bilinçsiz etmenleri başka her değer karşısında birincil kılar. Etik ereğinin İyi olmasında kendi için değerlidir.

Etiğin Gelişimi ve Etiğin Bilgisi

Etiğin alışkanlık olarak işlemesi, etik normların düşüncesizce kabul edilmesi bir şeydir, etiğin bilgisi başka bir şey. Etik olarak doğru sayılan normlar doğru olmayabilir. Haklı sayılan yasalar haksız çıkabilir. Bu yanılgıların bilinci törel büyümenin koşuludur.

3 Etiğin Gelişimi ve Etiğin Bilgisi

Etik bir bilgi sorunudur, bir duygu sorunu, örneğin bir hırs sorunu değil, ve etik-uyumlu olmak etiğin bilgisini gerektirir. Ve eğer bir alışkanlık ise, gene de sorgulanması ve bilinmesi gereken bir alışkanlıktır. Bu bilgi ve bu bilinç küreselleşme çağında yaygın olarak doğmakta, tarihsel etiğin kendisi ve yeryüzünün bütününde yarattığı bilinçsiz kültürel-çoğulculuk yanılsaması sorgulanmaktadır. Küreselleşme ile denmek istenen şey etiğin küreselleşmesidir.

Lessons Learned: 1935. “School in Red House, West Virginia." Medium-format nitrate negative by Elmer Johnson for the Resettlement Administration. (LİNK) Çocuklardan bir bölümü iyi giyimli iken, kimileri çorapsız ve ayakkabısızdır. Kızlar ve erkekler tümü de aynı berber traşından geçmiş gibidir. (LİNK2)

Etikte eskilik bir üstünlük değil, tam tersine bir zayıflıktır. Bir kültürün saklanması değil, ama kendini ortadan kaldırması gelişimin öngereğidir. Kültürel yapılar birer dizgedir, ve bir dizge şu ya da bu tekil bileşeninde onarılarak ya da iyileştirilerek değiştirilemez. Zorunlu tek bir bileşenin bile ortadan kalkışı bütünün ortadan kalkışı, ve bütün bir dizgenin geçersizleştiğinin ve yeniden yapılanma gereğinin habercisidir. Bin yıl, on bin yıl, ya da sözde ‘sonsuza dek’ sürmeye ayarlanmış kültürler çağdaş etik ile göreli olarak yalnızca köhneleşmektedirler. Çünkü değişime kapalı bu

despotik kültürlerde insanlar düşünmez, özgürlükten korkar, yalnızca bilinçsizce, anlamadan, dışarıdan aldıkları ve belledikleri şu ya da bu değersiz kültürel kalıpları yinelerler. Düşünceleri katılaşır ve aptallaşırken, yetkeci dilleri kendilerine hoş gelen bir boşluk ile doludur ve kulaklarda arkaik bir tını bırakır.

Little Red House School: 1935 “School in Red House, West Virginia." Epimetheus sat down sullenly and learned about relative pronouns. Medium-format nitrate negative by Elmer Johnson for the Resettlement Administration. (LİNK) (LİNK2)

Sorgulanmayan yaşamın yaşamaya değmez olduğunu anlayan ilkin Sokrates oldu. Etik önce bir alışkanlık sorunudur. Ama etiğin gelişiminden söz etmek için onu salt düşüncesiz bir alışkanlık sorunu olmaktan bağışlamamız gerekir. Alışkanlıklar çoğulcudur. Etik evrensel. Alışkanlık değişimi ve gelişimi durdurur. Etik ideale erişme istencidir. Bu düzeye dek yaşamın sorgulanması yalnızca onun başka yaşamlar ile karşılaştırması, yerel ve göreli normların bir yanyana-dizilmesi değildir. Yaşamın sorgulanması idealları gerektirir. Etik İdea tüm etik realiteyi kendine eşitlemek isteyen evrensel güçtür.

Etik sınır tanımaz; kültürel ayrımlar ile göreli değildir ve tarihe muazzam bir etik görelilik görünüşünü veren şey etiğin gelişimindeki geçici evrelerin bir kültürler çoğulluğu olarak sergilediği türlülüktür. Küreselleşmenin hem bir bütün olarak toplumda hem de iş dünyasında etik kaygıları uyandırmasının nedeni etik gelişimin küreselleşmenin asıl güdüsü olduğunun algılanmasıdır. Hiç kuşkusuz ekonomik ilişkilerde olduğu gibi politik yapılarda da etik-dışının internet yoluyla her yere yayılabilirliğindeki hız ve kolaylık göreli olarak yeni bir olanaktır. Ama etik hiçbir zaman yalıtılmışlığı sevmez ve etik-dışının küresel algılanabilirliği etiğin yerel ya da göreli bir realite olmadığının, bir bütün olarak insanlığın evrensel doğası olduğunun bir göstergesi, etik türlülüğün ya da kültürel çoğulculuğun insan doğasına aykırı olduğunun bir kanıtıdır.

Etiğin gelişimi ve küreselleşme birlikte gider. Evrensel etik normlar pazar tarafından, geçici kültürler tarafından belirlenmez. Tersine, etik normlar pazarları, ülkelerin kültürlerini vb. belirler, ve dahası geleneksel türlülüğü bozarak ve modernleşme, yenileşme sürecine alarak onları türdeş bir yapıya doğru belirler.

Etik Bilincin Doğuşu

Etik türlülük ideal evrensel etik belirlenimler karşısında etik-dışı olduğunu tanıtlar. Etik Aile, Toplum ve Devlettir. Bu üçünün tarihsel yapı ya da şekillerindeki çoğulluk ve türlülük görünüşü dolaysızca etiğin özsel birliği ve evrenselliği kavramına götürmelidir.

4 Etik Bilincin Doğuşu

Homo sapiens doğadan daha çoğu olarak, doğa + tin olarak belirlidir. Doğadan doğduğunda doğal olmanın yanısıra aynı zamanda kendinde tinseldir, estetik, etik ve entellektüel bir gizilliktir. Bu gelişecek olması demektir çünkü gizillik edimselleşeceği için gizilliktir.

Despotik “etik.” İnsan gerçek etik karakterini bilmek için ilkin kendini yapmaya başlamalı, kendini tanıyabilmek için ilkin tanıyacağı şeyin kendisini üretmelidir. Ve etik olarak gelişebilmek için özgür olmalıdır, çünkü etik baştan sonra istencinin yaratısıdır. Eğer etik özgürlüğün ya da istencin şekillenmesi ise, özgürlüğün olmadığı yerde, despotizmin olduğu yerde etik despotun özel etiği, bir boyun-eğme etiği olacak ve bütün bir kültür bir kulluk ve kölelik tablosu sergileyecektir. Eğer “despotik etiğe” etik demezsek, eğer böyle bir etik etik kavramının kendisi ile çelişir dersek, o zaman bütün bir tarih bir yana, bugün bile Çin Halk Cumhuriyeti gibi, Kuzey Kore gibi kültürlerin

etik-dışı olduklarını ileri sürmek zorunda kalırız. Etik-dışı etik ya da etik-öncesi etik bu kültürlerin çelişkisini ve böylece ortadan kalmalarının zorunluğunu, daha şimdiden ortadan kalkma sürecinde olduklarını anlatır.

Despotik etik yalancı bir etiktir çünkü boyun-eğme etiğinin güvencesi olan despot gücünü yitirdiğinde, toplumsal korku kalktığında etik karakterin yokluğu eşit ölçüde korkutucu sonuçlarında kendini gösterir. İnsana değer vermek için, varoluşa değer vermek için insanın kendisinde bir değerin, etik karakterin hiç olmazsa bir ölçüde gelişmiş olması gerekir. Despotizm altında moral karakterin güdüklüğü, neyin iyi ve neyin kötü olduğunu ayırdedemeyiş insanları kendi içlerinde değersiz kılar ve etik olarak yoksul oldukları için, verecek değerleri olmadığı için insanı ve insanlığı değersiz görürler. Despotizmin devrilmesi dolaysızca özgürlüğün doğuşu değildir ve despotizmin iç kavgası genel olarak despotun despot ile bir kavgasıdır.

Etiğin bilgi sorunu olması etik bilginin pozitif bilgi olması, bu bilginin gözlemden, deneyimden, varolan durumlardan ve olgulardan türetilmesi demek değildir. Varolan etik sorgulanabilir etiktir. Eğer etik yalnızca varolan ve sözde değişmez değerler sayılan etik normların bir toplamı olsaydı, etiğin kendisi etik-dışı olurdu. Etik varoluşunda etik-dışı görünür. Ve gene de bu çelişki etiğin kötü değil, iyi yanıdır: Etik değişmeli, etik-dışı yerini etik ile uyumlu olana bırakmalı, etik bir gelişim süreci olmalıdır. Törel yapılarını değiştiremeyen uluslar, geri bir törel yapıda pıhtılaşmış kültürler tarih olmaz ve tarihsel önemlerini yitirirler. Arkaik-despotik aile düzenleri, uyuşuk toplumsal şekiller ve insanı yalnızca onursuzlaştıran ve küçülten devlet yapıları içinde kendilerini yinelemenin ötesine geçemezler. Gereksiz tarihsel artıklar olurlar.

Little White Schoolhouse: 1900. (LİNK)

Neyin iyi ve doğru olduğunu insan kendi duyuncundan bulmalıdır. Etik normlar bu düzeye dek duyunç tarafından aklanma gereksinimi içinde durur, ve duyuncun özgür, ussal ölçünlerine uygun düşmeyen etik belirlenimler gerçekte etik-dışı olarak bir yana atılır. Etiğin bilincinin doğuşu yalnızca ve yalnızca alışkanlığa pıhtılaşmış etik belirlenimlerin sorgulanmasını gerektirir. Alışkanlık olarak etik düşünmeyen, eylem yapmayıp yalnızca davranan, gelişmeyen, yerinden kıpırdamayan kültüre aittir. Etiğin sorgulanması gerçekte duyuncun istenci nesne alması, etik norm olarak istenç belirleniminin haklılığı ya da haksızlığı, iyiliği ya da kötülüğü, doğruluğu ya da eğriliği açısından sorgulanmasıdır. Bu ahlak dediğimiz ve hiçbir dışsal gücün karışamayacağı ve dokunamayacağı en iç, öznel özgürlüktür. Duyuncun sorunu başlangıçta kendisinin düşüncesiz olması, giderek barbarca olabilmesi, kendisine karşı yeterince özgür ve ussal olamamasıdır. Gene de, yüzmeyi öğrenmek için suya girmek gerekir.

Aile, Toplum ve Devletin törel biçimleri en sonunda salt göreli değil idealdir, çünkü tümüne temel olan insan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük göreli değildir. Bunlar herşeyden önce evrensel insanlığın, homo sapiensin özünün belirlenimleridir. Belli insanlar için daha az hak ve daha az özgürlük belli insanların daha az insan olması demektir. Ama insan hangi görünüşte olursa olsun, hangi geri kültürel biçimde olursa olsun, giderek etik karakterden bütünüyle yoksun kalmış bile olsa, özsel olarak sonsuz değer taşır, kendi güdük şekillenmesi içinde gene de bütün bir varoluşun ereğini kapsar.

Modern dönemin temel belirlenimleri olan o saltık normlar (insan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük) evrensel etiğin gerçeğidir. Ve özgürlük kavramının bu realitesinin bilgisi tarihsel törel türlülüğü olumsuzlamanın olanağı ve ölçütüdür.

Etik türlülük etik midir?

Etik türlülük ideal evrensel etik belirlenimler karşısında etik-dışı olduğunu tanıtlar. Etik Aile, Toplum ve Devlettir. Bu üçünün tarihsel yapı ya da şekillerindeki çoğulluk ve türlülük görünüşü dolaysızca etiğin özsel birliği ve evrenselliği kavramına götürmelidir. Problem etik ideali doğrulamanın mı yoksa yadsımanın mı doğru olduğuna karar verebilmektir. En kuşkucu, en kinik bilinç bile yüreğinin derinlerinde bir doğrulama gereksinimini duyar ve bunu doyuramadığı için mutsuz olur.

Etik karakter aile, toplum ve devletin bireşimidir

Etik normlar Aile, Toplum ve Devlet yapılarının iskeletini, sağlamlığını, kalıcılığını oluşturur. Ama aynı zamanda tarihsel yapıları ile sık sık insanı onurlandırmayan, aslında utandıran bu yapılara değişime ve yeniliğe dirençli tutucu karakterlerini verir çünkü etik olmak iyi, doğru, haklı vb. olmaktır.

Alışkanlığın tutucu gücü

Etik normlar alışkanlık yapıları olarak bütün bir kültürün harcı, onun varoluş güvencesi, tözüdür. Gene de tin bu geçici, sınırlı, birbiri ile çatışan, nefret ile kolayca birleşebilen, giderek birbirini yok edici biçimlerinde doyum bulamaz. Onlarda gerçek törel varoluşu içinde değildir. Onlarda acı, gerilik, yoksulluk, sefillik içindedir. Onları sorgulayabilme, duyuncun uyanışı bireysel, toplumsal ve politik kültür için en kritik noktadır. Bu sorgulama yalnızca bir biçimi bir başkası ile karşılaştırmanın ötesine geçer, onları ideal biçimler ile karşıtlık içinde sorgulamaya yükselir.

Ekonomi Kapitalizm Değildir

Toplum Aile ya da Devlet değildir. Topluluğa da indirgenemez ya da onunla eşitlenemez. Eğer toplumu bir gereksinimler dizgesi olarak alırsak, onu ayırdedici belirleniminde almış oluruz: Toplum bir üretim, işbölümü, değiş-tokuş ilişkileri dizgesidir.

5 Ekonomi Kapitalizm Değildir

Ekonomi insan ilişkilerinin biricik biçimi değil, ama toplumsal biçimidir. Ve toplum aile ve devlet arasında bir orta terim olarak durur, kavramına ya da gerçeğine göre ikisinden de ayrı ve ikisi ile de birdir. İkisini de belirler, ve ikisi tarafından belirlenir.

July 1939. “Daughter of white tobacco sharecropper at country store. Person County, North Carolina." The rustic emporium seen earlier here and here. Medium-format nitrate negative by Dorothea Lange. (LİNK)

Ekonominin etik ile bağdaşmaz olduğu kanısı ekonominin “kapitalizm” olarak ve kâr hedefinin ekonomik organizasyonların ve bireylerin herşeyi, insan haklarını bile çiğnemeyi göze alan birincil güdüsü olarak görülmesine bağlıdır. Bundan başka, burada ekonominin sözde “altyapı” olduğu ve bu nedenle “etik” gibi bir üstyapı kurumu tarafından belirlenemeyeceği, tersine “etik” denebilecek herşeyi “kapitalizmin” belirlediği, hırsın insan usundan güçlü olduğu varsayılır. Ama kölelere kölelikten başka birşey teklif etmeyen ve onların köleliği üzerine beslenen bu sözde “toplumcu” bakış açısında “etik” otomatik olarak silinir, istenç kavramının kendisi, özgürlüğün tözü buharlaşır. Böyle “kapitalist toplum” karşısında bireye ve devlete sözde kapitalist ekonominin ilinekleri olmaktan başka bir yol kalmaz. Yiten özgürlüğün yeri parti despotizmi tarafından, özgürlüğü ve istenci durdurmayı isteyen kölelik tini tarafından doldurulur. Bu köleler köleliklerini öylesine severler, bağımlı olmaya öylesine alışırlar ki, kendi yaşamlarının kendi sorumlulukları olduğunu kabul edemezler, başlarına gelen herşeyi başka güçlere, fetişlere yüklemeye bayılırlar. Ve istençsiz

oldukları için haklı oldukları konusunda hiçbir kuşkuları yoktur. Kendi istençleri olmadığı için, özgürlüğe yabancı oldukları için, “Özgürlük” sözcüğüne bile düşmanca bir anlam yüklerler. Kavramı gizleyen “liberalizm” ya da “neoliberalizm” gibi bir örtü altında, özgürlük sözcüğünü bir hırs düzenini, sözde kapitalin egemenliğini anlatmak için kullanırlar.

Toplum bir gereksinimler dizgesidir

Toplum Aile ya da Devlet değildir. Topluluğa da indirgenemez ya da onunla eşitlenemez. Eğer toplumu bir gereksinimler dizgesi olarak alırsak, onu ayırdedici belirleniminde almış oluruz: Toplum bir üretim, işbölümü, değiş-tokuş ilişkileri dizgesidir. Bu ekonomik belirlenimi topluma nihilistik karakterini veren şeydir. “Yabancılaşma” kuramları insan değerlerini ekonomik ilişkiler alanında bulmayı isteyen yanılgının yakınmalarıdır. Toplumda herkes herkes için bir araç olarak görünür, ve toplumsal ilişkiler bencilliğe yenik düşebilen çıkar ilişkileri karakterini taşır. — Toplumsal etik bir yandan Aile eğitiminin ve öte yandan Devletin kendisinin gelişimi ile koşulludur.

Özgürlük bilinci
tersinmezdir

Özgürlük bilinci bir kez kazanılır kazanılmaz, istenç gelişimi engellenebilecek bir süreç değildir. Çünkü Yurttaş Toplumu özgürlük istenci olarak biricik güçtür ve politik istenç olarak egemenlik yalnızca ona aittir. Küreselleşme sürecinin çözmesi gereken başlıca sorun henüz özgürlük bilincinden, haklarının bilincinden, insanlıklarının bilincinden ve insana uygun etik yaşamın mutluluğundan yoksun milyarların özgürlük kavramı ile tanışmalarıdır.

Toplum da Aile ve Devlet gibi gelişme gereksinimindedir

Ancak özgür toplum, ancak değişebilen, yapısında akışkan olan toplum kavramının idealitesine uygun bir realite kazanma olanağını kazanmıştır.

Görülmez El ve Etik

"Görülmez el" anlatımı insanların toplumda ne yaptıklarının bilincinde olmadıklarını ileri sürer. Bilgisizlik ve bilinçsizlik çoğunlukla seve seve kabul edilir. Bilgisizliği bilgiye yeğleyen büyük bir kalabalık vardır.

6 Görülmez El ve Etik

Modern ekonomik süreçte kâr etmeninin, her ne pahasına olursa olsun kazanmanın birincilliğinin ileri sürülmesi, giderek hırsın aşağı yukarı bir erdem olarak görülmesi ekonomik süreçte etik-dışı öğelerin direncinin anlatımıdır. Ve gene de “görülmez el” etmeninin yalnızca gönencin yaratılmasında değil, ama “gerçek bir ahlaksal topluluğun” yaratılmasında rol oynadığı ileri sürülür.* Hiç kuşkusuz görülmez elin süreçte bir rol oynadığı doğrudur. Ama bu rol “gerçek bir ahlaksal topluluk” yaratmaktan uzak, tam tersine insanın karşısına çıkan moral problemde üstesinden gelinmesi gereken yanı temsil eder.

On the Road: 1939. On the road with her family one month from South Dakota. Tulelake, Siskiyou County, Calif. September 1939. Photograph by Dorothea Lange. (LİNK)

Hırs, bencillik, öz-çıkar vb. açıktır ki ekonomik süreçte bilinçsiz olanı, düşüncesiz olanı, dürtüsel olanı temsil eder ve kendilerinde dolaysızca kötü olmasalar da, sonuçlarında pekala kötü olabilirler, hizmet etmeleri gereken şeyin kendisine zarar verebilirler. Ahlak insanın bu bilinçsiz, dürtüsel yanı üzerinde duyuncun yargısı ve böylece özgürlüğü ilgilendiren bir sorundur. Ahlakın haz ve acı ölçütleri tarafından ya da bir yarar kalkülüsü tarafından belirlendiği, usun her zaman tutkulara

yenik düşeceği, insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşeyin yapılamayacağı gibi “felsefi” çıkarsamalar** hiç kuşkusuz etik ile ilgili, ama yalnızca olumsuz olarak ilgilidirler. Çağdaş realitenin kendisi bu konuda kuramcılardan daha iyi çıkarsamalar yapmakta, etiği ekonomiye bütünleştirerek ekonomiye insan karakterini kazandırmakta, ve ekonomiyi etik ile birleştirerek etiği iyi ve mutlu yaşam olarak gerçekleştirmektedir.

*Bkz, örneğin Accepting the Invisible Hand: Market-Based Approaches to Social-Economic Problems, Edited by Mark D. White, 2010, Palgrave Macmillan.

**Hume, Hume, Kant.

Laissez-faire

Yurttaş toplumunda hükümet toplum tarafından görevlendirilir ve onun istencinden başka bir gücü yoktur. Hükümet ve yurttaş toplumu düşman uçlar değildir. Etik olarak geri kültürlerin etik olarak geri politikaları vardır ve onlarda yasadan çok insan egemendir. Bu aptalca bir durumdur ve toplumun aptallığından, sözde kültürel ama gerçekte bütünüyle boş değerler çevresinde istencini dağıtmasından kaynaklanır.

7 Laissez-faire

Adam Smith hiç kuşkusuz ekonomiyi açıkça ahlaksal terimlerde tanır ve aklar, ve kârın “her zaman yıkıma en hızlı yaklaşan ülkelerde en yüksek”* olduğunu söyler. Ama böyle ahlaksal olarak akladığı ekonomi laissez-faire ekonomisidir ve bu ekonominin biricik güdüsü kâr hırsıdır. Enteresan bir çıkarsama ile, ona göre böyle ekonomi yalnızca “moral topluluk” yaratmakla kalmaz, ama türenin (adalet) ve özgürlüğün de mimarıdır. Böyle felsefi öncüller temelinde, Adam Smith’in yaklaşımı yalnızca ekonominin çözümlemesi açısından değil, ama özellikle ahlak felsefesi açısından problematik olur, çünkü normal olarak ahlak felsefeleri “görülmez eli” hiç olmazsa ahlaksal belirlenimlerin kaynağı olarak görmekten kaçınırlar. Özgürlük pazar değerlerinin bir işlevi yapılınca, Smith’te insan doğası konusunda benzer bir kuşkuculuğu paylaşmayan Rousseau’nun kapitalist kültürün materyalizmine, eşitsizliğine ve asılsızlığına yönelik eleştirilerine benzer hiçbirşey bulamayız. Tersine, Smith ekonominin törel olmanın henüz çok uzağında olan, ekonomiden çok insan haklarından habersiz ve acımasız bir sömürü düzeni olan başlangıç evresini etik bir proje olarak görür.

Queens of the Radio: 1925

“Radio set assembling room, 1925." Another view of the Atwater Kent factory in Philadelphia. National Photo Company Collection glass negative. (LİNK)

— So many of the girls have the flapper style haircut, now most often associated with Louise Brooks.

— These are Model 20C compact radios. Assembled faceplates are on the shelf behind them. The set used the two individual sockets plus the 3 socket island and a large round rheostat. They are attaching components to the metal faceplates with brass bolts. After this, someone would solder the wiring on.

— What would these people think if you could have told them that thousands of people would be looking at their face on something called a “computer" over 80 years in the future.

“Görülmez el” öğretisi, öz-çıkarlarının peşindeki bireylerin genel çıkara katkıda bulunacakları düşüncesi etik ile baştan sona geçimsizdir, çünkü insanın özgür istenci ile ve bilinçli olarak yapması gereken şeylerin pazar dürtüleri ve kâr ve kazanç hırsı gibi etmenlerin güdüsü tarafından

başarılacağı gibi saf bir inanca dayanır. Tam tersine, ekonomiye egemen olduğu düzeye dek, “görülmez el” doğrudan doğruya ağır pazar problemlerinin, çevre kirlenmesinin, gelir dağılımında eşitsizliğin vb. nedenidir. Dahası, kâr ve kazanç hırsı duyma gibi bir olanakları olmayan insanların çalışma güdülerinin yalnızca zorunluk olduğu düşüncesi de insanları benzer olarak istençsiz makinelere indirir. Ve o zaman insanlık yoksulluğun ve eşitsizliğin yenilmesi probleminden bağışlanır, ondan istencinden ve duyuncundan bütünüyle vazgeçerek kendini ideolojinin görülür ellerine teslim etmesi istenir.

*Profit “is always highest in the countries which are going fastest to ruin." Wealth of Nations.

Ekonomi ve Etik: Ereksel İyi

Etiğin ereği İyidir. Ekonominin ereği gönençtir. Gönenç İyinin özdeksel kipidir. Ekonominin ereği fiziksel doğanın insan için bir gereksinim olmaya son vermesi, bütün bir özdeksel doğaya insanın varoluşu uğruna insan istencinin biçiminin verilmesidir.

8 Ekonomi ve Etik: Ereksel İyi

Ekonomi etik ile aynı ereği paylaşır: Evrensel İyi. Ve tarihsel süreçte ne ekonomi ne de etik bu ereğe karşılık düşer.

Ekonominin büyümesi modern döneme özgü bir olgudur çünkü birey modern özgür tinin yaratısı, değişimin ve gelişimin motoru ve yakıtıdır. Birey hırs değil ama istenç ya da özgürlüktür. Hırs bilinçsiz iken, dürtüsel iken ve böylece insanı insan-altı bir güdüye teslim ederken, özgürlük ya da istenç baştan sona bilinçli olmayı anlatır. Ama birey kolayca bireyciliğe, bencilliğe düşebilir, öz-çıkar dürtüsüne boyun eğebilir, çünkü birey hakkının bilincinde olmasına karşın duyuncunun bilincinde olmayabilir, yalnızca hak + dürtü denkleminde takılmış olabilir. Birey salt birey olarak henüz moral özne değildir ve kör hırs etmenini istencinin belirlenimi olarak alabilir.

Knows the Drill: 1942. "Women in industry. Tool production. A job which was formerly done by hand (and by men) is done in this large Midwest drill and tool plant by women at machines. These young workers are putting precision-ground points on drills which will be used in production of America's ships, tanks and guns. It takes at least four months to train these young women in the operation of these machines, but at the end of that period their work is speedy and efficient, and this company has found that both production and the quality of the drill points have improved. Republic Drill and Tool Company, Chicago." Photo by Ann Rosener for the Office of War Information. (LİNK)

Ön-modern despotik kültürlerde bireysellik henüz kendini ileri sürmez. Uyruk istemeyi bilmez. Bu kültürler statik ve değişimsizdir. Doğu toplumlarının granit tözselliğinde, insan bütünün ilineğidir ve kendi istencinin bilinçsizi kalır. Bu durağan kültürel yapılarda etik bir alışkanlık karakterini taşır ve düşüncesizdir; insan verili olanın dışına çıkmaz, amaç, eylem, yenilik yoktur; bakışlar anlamsız, pırıltısız, ve dostluktan uzaktır; emek acılı, tüketim kötü, gereksinim gündelik, ve insan tembeldir. Bu kültürler eskidir, ve eskiliklerini bir üstünlük sayarlar. Onlar için değişim, yenilik, ayrım dehşet vericidir. Bu tarihsel pıhtılaşma durumlarında, etik ve erek askıya alınmıştır. Yaşam sonu gelmez bir yineleme döngüsüdür.

Etik ve Erek

Etiğin ereği İyidir. Ekonominin ereği gönençtir. Gönenç İyinin özdeksel kipidir. Ekonominin ereği fiziksel doğanın insan için bir gereksinim olmaya son vermesi, bütün bir özdeksel doğaya insanın

varoluşu uğruna insan istencinin biçiminin verilmesidir.

Bilinçsiz Erek

Bireyler ekonomik sürece pekala birincil olarak hırs dürtüsü ile girebilirler. Bu onları onurlandırmaz ve mutlu etmeye yetmez. Ama öz-çıkarları uğruna bilinçsizce ve istençsizce yaptıkları şey sonuçta evrensel gönence hizmet eder.

Etik Bilincin Doğuşu

Etiğin önemi ve anlamı yalnızca böyle bilinçsiz bireyselliğin moral sınırlar içinde tutulması için bekçilik görevinde yatmaz. Etik bu bilinçsiz ve istençsiz bireyselliğin kendi etkinliği ile ilgili öz-bilinç ve böylece öz-saygı kazanmasının biricik aracıdır.

İnsan Hakları ve Ekonomi

2014'te bir YouTube videosunda dans eden altı genç İranlı "kamu ahlakına aykırı müstehcen bir klip" yaptıkları için tutuklandılar ve mahkeme sonucunda altı ay hapis ve 91 kırbaç cezasına çarptırıldılar.

9 İnsan Hakları ve Ekonomi

İnsan haklarının vb. çiğnenmesi, sömürü, yolsuzluklar, rüşvetçilik vb. hiç kuşkusuz ekonomik sürecin içine düşen bileşenler gibi görünür. Ama yalnızca böyle görünürler ve gerçekte tümü de ekonominin kavramına aykırıdır. Kölecilik, sömürü, rüşvet ve başka pekçok çıplak haksızlık yakın bir geçmişe dek Batı ülkelerinde yalnızca meşru sayılmakla kalmıyor, ama yasa tarafından da korunuyordu. Aynı kültürler bugün sömürüyü, yolsuzluğu, rüşvetçiliği etik-dışı olarak yargılanmaya ve yadsımaya başlamıştır. Almanya bile ABD'yi izleyerek çoktandır yabancı ülkelerde rüşvet vermenin yasa-dışı olduğunu doğrulamıştır. İnsan hakları kavramı yerel değil, dışlayıcı değil, evrenseldir.

Bugün, küresel etiğin gelişmekte olduğu bir çağda, evrensel insan haklarını tanımayı yadsımak herşeyden önce kendini modern dünyadan yalıtmayı, küresel iletişimin, küresel ekonominin dışına çıkmayı gerektirir.

Korku Etiği

2014'te bir YouTube videosunda dans eden altı genç İranlı "kamu ahlakına aykırı müstehcen bir klip" yaptıkları için tutuklandılar ve mahkeme sonucunda altı ay hapis ve 91 kırbaç cezasına çarptırıldılar. Ceza ertelendi. Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve etik gibi yabancı ve zararlı kavramların İran'ın yüksek kültürünü

Etik Midir?

indirmemesine ve ülkenin kadim ve arkaik kalmasına büyük özen gösteren molla rejimi (ki postmodern Michel Foucault tarafından da "köklerine dönen yeni bir tinsellik" olarak alkışlamıştı) önlem olarak bir "Ulusal Internet" kurmada gecikmedi.

Etik-Dışı Bir Etik?

Hiçbir zaman despotizmin ötesine büyümemiş bir kültürün bakıcılığını üstlenen ve çocuklarına sopayı gösteren bu bilge egemenler internetin a priori küresel olduğunun ancak çabalarının sonuçsuz kaldığını görünce anladılar. Despotik kültürler kendi içine kapanık kültürlerdir, özgürlükten korkar ve kendilerini yalıtırlar.

Ekonomiye ‘Karışma’

"Karışma" yalnızca bir öneride bulunma, bir dilekte bulunma değil, ama bir istenci tanımamadır. Özgürlüğe baştan sona aykırıdır, ve normal sayılması ya da “karışma" olarak algılanmaması yalnızca özgürlük bilincinin yokluğuna bağlıdır. Ancak duyunç gelişiminin yeterli olmadığı insanlar, örneğin çocuklar durumunda karışmanın moral geçerliği vardır.

10 Ekonomiye ‘Karışma’

Keynes ekonominin salt alt güdülerin eline bırakılmasının zorunlu olmadığını, hükümetin ekonomiye, onun pazar düzeneğine karışabileceğini gösterdi. Gene de modern özgür toplumda hükümetin ekonomiye karışması yurttaş toplumunun kendisinin karışmasından başka birşey değildir, çünkü hükümet yurttaş toplumuna yabancı ya da düşman bir güç değil, tersine onun kendi politik istencinin anlatımıdır. Önemli olan karışmanın doğru ve gerekli olup olmadığı, ve hükümetin yurttaş toplumunun istencini temsil edip etmediğidir. Sorun “hükümet” kavramında değil, politik bilincin gelişmişlik düzeyinde yatar. Etik bireysel planda bir karakter sorunudur. Halkların karaktersiz politikacıları temsilcileri olarak seçmeleri halkın kendisinin karakterinin göstergesidir.

İrlanda’da 19’uncu yüzyılda yaşanan Patates Kıtlığı sözde “liberalist” ekonomi anlayışının ne kadar etik olduğunu görmek için bir örnek sağlar. Kıtlık bir milyon insanın açlıktan ölmesine ve ikinci bir milyonun ülkeden göç etmesine neden oldu. İrlanda o sıralar İngiltere tarafından yönetiliyordu ve hükümet laissez-faire öğretisine sarılarak duruma karışmadı, gıda yardımı çalışmalarını yasakladı ve pazarın problemi çözmesini bekledi. Pazarın görülmez elinin yaptığı şey sekiz yıl süren kıtlık boyunca insanlar açlıktan kırılırken İrlanda’da üretilen tahılın İngiltere’ye satılmasını sürdürmek oldu.

Ekonomi ve Özgürlük

11 Ekonomi ve Özgürlük

İnsan haklarının tanınmadığı yerde ekonomi gerçek öznesinden, bireysellikten yoksundur. Modern ekonomi bireysel özgürlüğü, mülkiyet iyesi özgür tüzel kişiyi birinci öncülü olarak alır ve bu nedenle özgür toplumlarda ekonomik etkinlik herkese açıktır. Yine bu nedenle, henüz moral olarak az gelişmiş tüzel kişiler de, bireyler ya da organizasyonlar olarak, ekonomik etkinlik sürecine girer ve ekonomide (ve ayrıca hiç kuşkusuz ekonomi kuramlarının kendilerinde) etik-dışı öğelerin temsilcileri olurlar.

June 1938. “On highway No. 1 of the ‘OK’ state near Webbers Falls, Muskogee County, Oklahoma. Seven children and eldest son’s family. Father was a blacksmith in Paris, Arkansas. Son was a tenant farmer. “We’re bound for Kingfisher (Oklahoma wheat) and Lubbock (Texas cotton). We’re not trying to but we’ll be in California yet. We’re not going back to Arkansas; believe I can better myself.” Photo by Dorothea Lange for the Resettlement Administration. (LİNK)

Tüzel kişi salt kendinde ahlaksaldır, ve özgürlük bilincine henüz uyanmaya başlayan bireyler duyuncun değil, ama dürtü ve itkilerin, eğilim ve alışkanlıkların güdümünde davranmaya yatkındır. Bu onları modern ekonomide etik-dışı her etmenin, genel olarak sömürü, rüşvetçilik, yolsuzluk ve başka hak çiğnemelerin sorumlusu yapar. Böyle insanlar genellikle bu moral ve etik geriliklerinin ayrımında değildir ve sık sık yanlış ve kötü birşey yapmadıkları sanısı içindedirler çünkü henüz ahlaksal olan ile ilgilenmemekte, kendilerini duyuncun yargısı önüne getirmemektedirler.

Sonuç ekonominin onu yaratan insanlar gibi ahlaksız olması, böylece kötü bir ekonomi olmasıdır. Ekonomik bunalımlar böyle bireylerin ve ekonomilerinin normal durumudur. Böyle kültürlerde hükümetlerin ekonomiye karışmaları aynı kültürel ahlaksızlığın karışmasından başka bir anlama gelmez. Ve geçen yüzyılda Rusya ve başka ülkelerde görüldüğü gibi giderek onu üstlenmeleri durumu değiştirmek bir yana, ahlaksızlığı açıkça devlet gücü ile destekler ve yalnızca ekonomik çöküşe değil bütünsel kültürel yıkıma götürür.

Özgürlük ilkin ahlaksızdır, yalnızca çıplak mülkiyet istencidir. Ama ahlakın gelişmesinin yolu özgürlüğü yok etmek, insana kişi olmayı yasaklamak, onu istençsizliği içinde kalmaya zorlamak değildir. Özgürlük despotik bilinç için bu dolaysız, ahlaksız belirişi nedeniyle korkutucudur. Despotik bilincin özgürlükten ve herşeyden önce mülkiyetten nefret etmesi ve onu yalnızca yok etmeyi istemesinin nedeni özgürlüğün bu moral olarak eğitilmemiş biçiminden ötesini tanımamış olmasıdır. Gerçekte onda yalnızca kendini tanır çünkü kendisi tam olarak aynı ahlaksız özgürlüğün, keyfiliğin belirişidir.

Özgürlüksüz planlı ekonomi en iyisinden bir karabasandır çünkü gönüllü, bilinçsiz boyun eğme üzerine değil, ama bilinçli boyun eğme üzerine, bu nedenle korku ve nefret ile damgalı emek üzerine, zorbalık üzerine dayanır. Bir ekonomi olmadığını yok olarak tanıtlar.

Etiğin Öncülü Olarak Ahlak

Ancak özgürlük bilinci ile belirlenebilen birey gökten inmez. Özgür birey özgürlük bilincinden yoksun despotik insandan gelir. Bu nedenle ilkin en iyisinden kötü bir bireydir ve ilkin özgürlüğü ve istenci bencilliğin ve çıkarcılığın ötesine geçmez. Henüz moral nitelikten yoksundur, haklıyı ve haksızı, iyiyi ve kötüyü ayırdedemez ve kendini sorgulamaz. Ahlaksız istenç — henüz moral nitelik taşımayan dolaysız mülkiyet istenci — çıkarcılık ve bencillik dediğimiz karaktersizliğin yaratıcısıdır ve hırs ile belirlendiği zaman kötülüğün olanaklı en yeğin belirişlerine yetenekli olabilir.

Ahlak: Zor, Şiddet, Baskı

Ama problemin çözümü, Karl Marx'ın uygulamayı istediği gibi, özgürlüğün ve istencin yasaklanması ve yok edilmesi değildir. Bu önerinin kendisi ahlaksızlıktan, duyunçsuzluktan, özgürlüğe yabancı bir karakterden doğar ve benzer karakterler tarafından kucaklanır.

Özgürlük bilinci tersinmezdir. Özgür bireyler, özgür toplumlar en sonunda boyun eğmek zorunda kalabilirler, ama özgürlük kavramını bilinçlerden ve yürekten silmek olanaksızdır. Bu nedenle "bilimsel" proleterya diktatörlüğü programı özgürlük bilincinin geliştiği kültürlerde dikkate alınmamış ve yalnızca despotik kültürlerde, yalnızca özgürlük bilincine yabancı kültürlerde, ve yalnızca despotizmin el değiştirmesi olarak gerçekleşmiştir.

Mafya "Etiği" ve Marxist "Etik"

Mafya durumunda da hiç kuşkusuz bir istençten söz edebiliriz. Mülkiyete el koymayı hak olarak görür, ve bunun için benzer olarak güç haktır formülünü uygular. Ama bu kültür de duyunç gelişiminden yoksundur ve Mafya klanlarının kendi iç davranış kodları bile — politik akrabaları durumunda olduğu gibi — ölçüsüz şiddet üzerine dayanır. Özgürlük bilincinin yokluğu bütünsel ahlaksızlıktır. Marxist ideolojinin formüllerinde insan altyapının bir işlevi olarak, ve duyunçsuz ve istençsiz bir otomat olarak alınır. İnsanın bu sonsuz indirgenmesinin algılanmaması ancak bu kavramların bilincinin yokluğu ile olanaklıdır.

Ekonomi ve Hırs

Özgürlük ancak özgürlük yoluyla edimselleşir, ya da erek ancak kendinde daha şimdiden erek olan araç tarafından nesnelliğe çevrilir. Zor ve şiddet aracılığıyla elde edilen şey ancak bir zor ve şiddet düzeni olabilir.

Kötü araçlar yoluyla iyi sonuçların elde edilebileceği düşüncesi pragmatizme, yararcılığa ve genel olarak idiotik ideolojiye aittir. Bunlar amacın aracı akladığını düşünürler. Bir yararcılık kalkülüsüne göre, eğer kazanılan yitirilenden daha yüksek ise araç moral bir problem yaratmaz. Milyonları göz kırpmadan yok edebilirsiniz, yeter ki araç daha büyük sayının daha büyük mutluluğunu getirsin.

Sorunun gerçeği aracın kendinde amaç ya da erek olduğudur. Birşey ancak kendinde daha şimdiden olduğu şeye değişebilir, ancak gizil olarak olduğu şeyi ortaya çıkarabilir.

İnsanın etik sürecinde erek istenci, özgürlüğü kavramaktır — gerçek biçimlerindeki Aile, Toplum ve Devlet yapıları. Özgürlük kendinden başka bir öncüle ve kendinden başka bir aracılığa gereksinmez. Doğunun tarihinde eksik olan şey istençtir. Ama Batı Doğuya aspirini, makineyi, silahları verdiği yolda istenci de veremez. Doğu kendinde daha şimdiden ona iyedir. Doğunun gereksindiği biricik şey hiçbirşeye gereksinmediğinin bilincidir: Özgürlük, istenç, duyunç kendinde daha şimdiden ondadır.

12 Ekonomi ve Hırs

Hırs özgürlük değildir. Hırs bilinçsiz bir güdüdür ve açık kötülüğe dönüşmesinin önüne ancak duyunç geçebilir. Ve gene de modern ekonominin birincil yakıtı olarak, ve İyi olarak görülür ��– “Greed is good.” Ama hırs eşit ölçüde çirkindir çünkü insanı nereden doğduğunu, hangi bilinçsiz dürtünün anlatımı olduğunu bilmediği bir etmenin eline teslim eder, onu insanlığından uzaklaştırır. Hırs yeterince güçlü ise, başka herşey pahasına yaşamın efendisi olur — olamazsa “hırs” değildir. Belirsiz, genel bir doyumsuzluk olarak hedefi eşit ölçüde belirsiz olduğu için, para bu belirsizliğe en uygun hedef olarak görünür. Bu nedenle hırs kendini başlıca borsa kültüründe sergiler. Sürekli açlık, giderek sürekli açgözlülük temel bir güçsüzlük ve değersizlik duygusu ile birlikte gider. Hırs etik ile ters orantılıdır.

Hırs dolaysızca yoksulluk yaratmayı amaçlamaz. Ve hırs dolaysızca varolan eşitsizlikleri büyütmeyi de amaçlamaz. Eğer davranışın, kararın, istencin güdüsü yapılırsa, o zaman varolan yoksulluk ve eşitsizlik ve daha başka türesizliklere katkıda bulunması hırs için bir problem değildir.

July 1939. Gordonton, N.C. “Country store on dirt road. Sunday afternoon. Note kerosene pump on the right and the gasoline pump on the left. Rough, unfinished timber posts have been used as supports for porch roof. Negro men sitting on the porch. Brother of store owner stands in doorway." 4x5 nitrate negative by Dorothea Lange for the Farm Security Administration. (LİNK)

Ekonomiyi olanaklı kılan modern bilimleri geliştiren insanlar hırslı insanlar değillerdi. Galileo ve Kepler mekaniği, Descartes analitik geometriyi, Leibniz kalkülüsü, Maxwell elektromanyetizmayı “hırs” tarafından beslenen güdüler ile bulmadılar. Ekonominin sinir teli olan “sözleşme” ilişkileri hırs düzleminde değil, ama özellikle hırsa karşı olma koşulu üzerine olanaklıdır. Ekonomi için vazgeçilmez olan “yasalar” sık sık hırsın yol açtığı suçlar ile ilgilenir.

Hırs gerçekten de kapitalizmin güdüsüdür, çünkü hırs ekonomik ilişkilerde kendini “sömürü” olarak, “yolsuzluklar” vb. olarak anlatan başlıca etmenlerden biridir. Hırs istençli insanın değil, tam tersine istençsiz insanın, özgür olmayan insanın güdüsüdür. Hırs duygusu tarafından belirlenen ruhbilimsel zeminde, “kapitalist” yalnızca kapital sahibi olan ve ona egemen olan özgür insan değil, ama gerçekte kapitalin büyüme mantığına körü körüne boyun eğen zayıf insandır. Kapital

büyümeli, ama istenç yoluyla büyümelidir. Kapitalizm ekonomi değildir: Kapitalin efendiliği olarak etiğin sonu ve böylece ekonominin sonudur.

Salt hakkının bilincinde olan ama henüz ahlaksal sorumluluk yeteneğini geliştirmemiş bir kültürün ekonomisi kaçınılmaz olarak geri ve problemlidir, çünkü onda herşeyden önce ekonominin özü olan sözleşme ilişkileri işlemez. Soyut hak, salt dolaysız mülkiyet istenci olarak, henüz ahlaksal ve törel nitelik taşımaz. Ve ekonominin bunalım ya da problem boyutu olarak yaşanan şeyler ahlaksal sorumluluk bilincinin yoksunluğuna ve sonuçta modern etik belirlenimlerin edimsellik ve işlerlik kazanmamış olmasına bağlıdır. Bu etik yetersizlik öğesi politikayı da tanımlar, ve ilkin demokratik toplumun eğilimlerinin temsilcileri olan partiler yolsuzluk kültürünün yoğunlaşma noktaları olurlar. Ama politik partiler de duyunç etmenine açıktır ve hak kavramı ile buluşmaları onları kendi istenç anlatımları olarak belirleyen yurttaş toplumunun kendisinin moral olarak büyümesi üzerine koşulludur.

The Capitalist Manifesto: Greed is Good (To a Point)

Written by Fareed Zakaria

A specter is haunting the world—the return of capitalism.

Zakaria komünizmi reddettiği için otomatik olarak kapitalizmi aklamak zorunda olduğu sanısı içindedir. Geleneksel olarak, “Ya—Ya Da” mantığını göreli olarak yakınlarda yitirdiğimiz Kierkegaard’a yükleriz, çünkü boş durmamış, “Enten—Eller” (1843) başlıklı bir kitap yazmıştır. Sunduğu çocuksu mantık, daha doğrusu mantığın kendisine karşı çalışan duygusallık “Ne—Ne De” dememize izin vermez ve genel olarak üçüncüyü dışlar.

“The simple truth is that with all its flaws, capitalism remains the most productive economic engine we have yet invented.” — Newsweek yazarı olan ve “hırs”ın sözcülüğünü üstlenen Zakaria “kapitalizm” dediği şeyi “ekonomik motor” olarak ve “hırs” etmenini yakıt olarak tanımlar ve “görülmez elin” ne olduğunu en sonunda insanlığa açıklar. “İnsan” etmenine yer bırakmayan bu paralel formül Karl Marx’ın mentoru olan moral felsefeci Adam Smith’ten uyarladığı formül ile bir ve aynıdır. Ama hırs salt yakıttan daha çoğudur. Hırs Atlantik köle tecimiden, sömürüden, insan yaşamlarının yok edilmesinden, Enron skandalından sorumludur. Hırs etmenini savunarak hırs güdümündeki ekonomiye “kapitalizm” demek kibarlık olarak görünür. Fareed Zakaria aşırı ölçüde kibar bir insandır.

“Kapitalist etik” ve “komünist etik” için ortak yan ikisinin de etik-dışı olmasıdır. İkisi de özgürlük kavramının bilincinin yokluğu üzerine dayanır. Kapitalist “etik” kapitali bir hırs etmeni olarak duyuncun üzerine koyar. Komünist “etik” kapitali bir altyapı etmeni olarak duyuncun üzerine koyar. İkisi için de ekonomide belirleyici etmen ussal istenç değil, “hırs” tarafından güdülen “kapital”dir.

İdeoloji için realite nesnel değildir, her nasılsa kendisini tanımlayacak kavramları olmayan belirlenimsiz bir olgudur. Ve insan da özsüz bir varlık olarak ne yaptığını bilmez, yalnızca güdülür. Öyleyse dünyası ideolog önderliğinde değiştirilmeli, ideoloğun biliciliğine göre yeniden tanımlanmalıdır. Dahası, bu sözde “bilimsel” işin zor ve şiddet yoluyla olanaklı olması gerekir. Ama araç ereğinde yalnızca kendini üretir, ve ürettiği dünya çok iyi bilindiği gibi bir şiddet, korku ve utanç dünyasıdır.

İdeoloji usdışı iken Ekonomi ussaldır ve ne Kapitalist Manifestoyu ne de Komünist Manifestoyu dinler. Ekonomi Yurttaş Toplumunun etkinliğidir, insan gereksinimlerinin sınırsızca karşılanmasını

ve en son insana dek karşılanmasını hedefler.

Hırs %1'in etiğidir. Ve %1'in kendine özgü hırs 'etiği' bütün bir ekonomi ile ve bütün bir yurttaş toplumu ile eşit değildir. Hırs insanın yönetimi duygularına bırakması, özgürlüğünü dürtüye teslim etmesidir. Ekonomide ortaya çıktığı zaman, gerekli olandan çoğunu, aslında herşeyi istemek, doyurulması olanaksız açgözlülüktür. Ve böyle olarak "good" olduğu söylenir. Hırs yalnızca varsıllık isteği değil, ama daha çok varsıllık, daha da çok varsıllık isteğidir. Hırs değeri materyal olanda görür ve hırslı insan değeri kendisinde değil ama dışsal mülkiyetinde bulmaya çabalar. Bulamaz ve bulamayınca daha da çoğunda bulmaya çabalar — ad infinitum. Bu insan her zaman doyumsuz, her zaman açtır. Bu görgüsüzlük görüngüde yalnızca kendi insan yoksulluğunu, değersizliğini, giderek hiçliğini sergiler. Ekonomi böyle kapitalistler tarafından ancak yok edilebilir.

Ekonomi ve İstenç

Ekonomik gelişme ve etik gelişme birlikte gider. Özgürlüğün gelişimi edimsel olarak hak bilincinin yaygınlaşması, moral niteliğin yükselmesi ve politik olarak yasa niteliğinde ve egemenliğinde artıştır.

13 Ekonominin Öncülü İstençtir

Ekonomi genellikle iş adamının ve iş kadınının önünde onun kişisel çıkarlarına, isteklerine, giderek hırs ve tutkularına doyum sağlaması için verili bir alan gibi görünür. Kendini ekonomi aracılığıyla varetmeyi istemek, varlığını ekonominin türevi yapmak kendine haksızlık etmektir. İnsan ekonomiden daha çoğudur. Aslında insan ekonominin bittiği yerde ve ekonomiden sonra başlar.

Ekonomi bütünüyle gelişmiş ve açınmış insan gereksiniminin eksiksiz olarak doyurulmasına doğru işleyen bir süreçtir. Ve bir süreçten, özellikle gelişim sürecinden söz ettiğimiz zaman, us ona bir istenç ve dolayısıyla bir erek kavramını ekler. Ekonomik gelişim sürecinde erek bir bakıma tüm tikellikleri kendisine hizmet eden bilinçsiz araçlar olarak kullanan evrensel gibidir. Şirketler, bankalar, merkez bankaları, hükümetler tümü de kendilerini aşan bir ereğin kıpıları olarak davranır, ve genellikle bunu ne olduğunu pek anlamaksızın yaparlar. Birey kendi tikelliğine gömülmüş ve öz-çıkar, kişisel yarar gibi kaygılarda yitmiş görünürken, modern ekonomide, özgür sözleşmeler alanında ancak kendisi de başkalarına yararlı olduğu ölçüde rol oynayabileceğini bilir, süreç onun etik karakterini şekillendirir. Ve bütün bu değiş-tokuş ilişkileri dünyası onu kendi tikel İyisinden daha yüksek bir İyiye, evrensel gönence hizmet etmeye götürür.

Kükreyen Yirmiler (The Roaring Twenties) Batı dünyasında 1920'ler için kullanılan bir terimdir. Dönem Birleşik Devletler, Kanada ve Batı Avrupa'da ayırdedici bir kültür ile kararlı bir ekonomik göneç dönemi oldu. Ekonomik büyümenin yanısıra teknolojik değişim ve toplumsal normların gevşemesi otomobil, caz müziği, "flappers" ve kaçak içki çevresinde yeni bir kültürün yaratılmasına götürdü. En iyi Amerikan romanlarından biri olduğu kabul edilen Great Gatsby dönemin kültürünü yansıtır. (Fotoğraf aslında 1920'lerden değil. It's a 2009 photo of DeviantArt member kellie21.)

Kükreyen Yirmiler Kara Salı (Black Thursday, 24 Ekim 1929) ile sona erdi ve yeri ikinci bir on yılı dolduracak olan Büyük Çöküntü tarafından alındı. Yüksek ve hızlı gelir beklentisi aşırı borçlanarak borsa yatırımı yapan yüz binlerce insan patlamaya ve paniğe hazır ve sonunda çöküntüyü ağırlaştıracak büyük bir ekonomik balon yaramıştı. — Ekonomi 1941'in sonunda hükümetin 10 milyonluk bir işsizler nüfusuna iş sağlayacak savaş yatırımlarını başlatması ile sonlandı. 1943'te ABD kapital yatırımının %67'si hükümet tarafından sağlandı. Oran 1940'ta %5 idi. — Japonya dışında, tüm gelişmiş ülkeler aynı dönemde hisse senetlerinde benzer düşüşü yaşadılar.

Ekonominin özgürlüksüz olması ekonomi kavramına aykırıdır, ve böyle özgürlüksüz “ekonomi” ussal ve dolayısıyla edimsel değildir. Ve gene de özgürlük, etik, demokrasi bir günde edimselleşecek kavramlar değildir. Bireyin bütün bir etik karakterine yayılması gerektiği gibi, yerkürenin evrensel insanlığının ruhuna da yayılmalıdır. İnsanlar, yoksul, eğitimsiz ve bütününde talihsiz olan insanlar normal olarak özgürlüğe karşı dirençli değildirler. Tersine, doğal yatkınlıkları etikten, yani dürüstlükten ve doğruluktan yana olmak, ahlaktan, yani duyunç özgürlüğünden yana olmak, demokrasiden yana olmaktır. Gelenekten, kendilerinden bıkmışlardır, ve sık sık kendilerinden kaçıp özgürlüğe sığınırlar. Özgürlüğe karşı çıkmak ve saf insanlara boyun eğdirmek için güçlü istençleri olan önderler ve partiler gerekir. Ve özgürlüğe karşı despotik programlar formüle etme görevi her zaman tutkulu, hırslı, giderek fanatik entellektüellere düşmüştür, istençsiz yığınlara, kitlelere, halklara değil.

İlkin bir ilke olan, salt adı bilinen ve yalnızca bilinçlerde olan özgürlüğün realite kazanması olarak ahlaksal ve törel gelişim özsel olarak erekseldir, belirsiz, amaçsız soyut bir türlüleşme değil. Özgürlük salt seçme özgürlüğü, salt iyi ve kötüden, doğru ve eğriden birinin seçilmesi, salt keyfilik değildir.

Bunalımlı Otuzlar. Büyük Çöküntü + Oklahama kuraklığı ve toz fırtınaları dönemi. John Steinbeck “The Grapes of Wrath" romanını birçoğu kuraklığın, toz fırtınalarının ve hırs etmeninin yarattığı ekonomik güçlükler nedeniyle Oklahama’dan California’ya göç eden aileler hakkında yazdı. Franklin D. Roosevelt’in New Deal programı ile korkuyu ve çöküntüyü yenme çabalarına karşın, ekonomi ancak 1941’de Japonya Pearl Harbor’ı bombaladığı ve Almanya Japonya’yı desteklemek için ABD’ye savaş açtığı zaman savunma endüstrisi yeniden canlanınca düzelmeye başladı. Devrimin eşiğine geldiği sanısında olan ülke gerçekte bir süper-güç olduğunu anladı. Nazizm ve Japon militarizmi sıcak bir savaş yoluyla yenildikten sonra, Bolşevizmi yenmek ve geriyatrik Avrupa’yı despotizmin eline teslim etmemek için bir Soğuk Savaş gerekli ve yeterli oldu. “Despotizme karşı despotizm ile işbirliği" politikası ABD’nin Sıcak ve Soğuk Savaşlarında bildiği ve uyguladığı başlıca politika idi. Nazi despotizmine karşı eşit ölçüde despotik Sovyet despotizmi ile işbirliği yaptıktan sonra, ABD demokrasisi eski bağlaşığına karşı bu kez insanlık suçları işleyen Nazi artıkları ile, acımasız diktatörler ile, her türden despotik rejim ile işbirliği yapmada bir duraksama göstermedi. (İkinci Dünya Savaşında, Mussoloni’ye karşı Mafya ile işbirliğini yapmada da benzer olarak bir sorun görmemişti.) ABD özgürlüğün moral boyutu ile henüz tanışmaktadır.

Demokrasi pragmatizm ile, reel-politik ile bağdaşmaz. Pragmatizm moral değildir çünkü sonucun moral değeri belirlediğini sanır — söz konusu sonuç ne pahasına elde edilirse edilsin. Örneğin mutluluğu sayısal bir sorun olarak gören biri “argued that all other things being equal a universe with two million happy people is better than a universe with only one million happy people" (Smart, J. J. C.; Williams, Bernard (January 1973). Utilitarianism: For and Against. Cambridge University Press. pp. 27–28). Yararcılık ve pragmatizm için moral-olmayan araçlar moral amaçları gerçekleştirebilir.

Özgürlük bilincinin gelişimi ile koşut olarak, modern ekonomik realite bir süreçtir. Özgürlüksüz geleneksel ekonomi biçimlerinin dinginliği ile karşıtlık içinde, yalnızca kendini yineleyen durağan bir gelenekler yapısı değil, ama kesintisiz bir büyümeler, bunalımlar ve yeniden yapılanmalar ardışıklığıdır. Ekonomi bir istenç alanıdır, ve ekonomiye etik belirlenimini kazandıran etmen ekonominin istencin tözselleşmesi olmasıdır, hırsın, dürtünün değil. Ekonomi bencilliğin hizmetinde değildir. Sömürü, yolsuzluk, rüşvetçilik vb. ekonomi ile çözülmeleri ve ortadan kaldırılmaları gereken etik-dışı sorunlar olarak ilişkilidir. Başka bir deyişle, ekonominin

olumsuzudurlar ve ekonominin kendisini ortadan kaldırırlar. Eğer sömürü vb. ekonomiye özünlü ise, o zaman ekonominin kendisini, dolayısıyla toplumun kendisini, ve en sonunda insanın kendisini ortadan kaldırmak gerekecektir. Despotik kültürler bu "kurtuluş" yolunu yeterinden öte denemiş ve özgürlüğü, istenci yasaklamanın daha kötüsü olmayan suç olduğunu kanıtlamışlardır.

Etik Nesneldir

Milton Friedman ekonominin kendi keyfi eğilim ve dileklerine göre belirlenmesi gerektiğini ileri sürdüğünün bilincinde değildi. Etiğin nesnel karakterini anlamak yerine, kendine uyan bir normlar dünyası kurmayı düşlüyordu.

14 Etik Nesneldir

Etik Milton Friedman'ın liberteryanizmi ile ayarlayabileceği ve düzenleyebileceği birşey değildir.

Ekonomi etik ile bir olduğu düzeye dek kavramına uygundur ve iyi işler. Haklı ve iyi olanın istenci olarak, etik a priori karakter taşır. İnsan onu icat etmez, dilediği gibi ya da seçme özgürlüğü denilen şey ile belirleyemez, ama ona erişmeye, ona uygun olmaya, dürüst, güvenilir, sorumluluğunu bilen ve yerine getiren bir kişi olmaya, etik karakter kazanmaya çabalar. Ama etiğin insana verili ya da a priori olmasının, onun doğası ya da özü olmasının anlamı insanın törel belirlenimlerin bir bilgisi ile değil, ama törel belirlenimleri çıkarsayacak bir ussallık ile donatılı olarak doğmasıdır. Ve etiğin insana verili olmasının anlamı etiğin dışsal bir yetke tarafından bildirilmiş olması, ya da bir ideoloji yarattığı korku ve boyun eğme zemininde kabul edilmesi değil, ama insanın ussal istencinin anlatımı olması ve dolayısıyla baştan sona onun bilgisine açık olmasıdır.

Törel yaşam kavramı, tıpkı insanın bütün bir doğası gibi, nesnel olarak verilidir, ve buna göre insan genel olarak iyi olanı istemekten ve genel olarak doğru olanı yapmayı istemekten vazgeçemez, üstelik tikellerde her zaman başarılı olamasa bile.

Etik olmanın kendisi dolaysızca olumlu bir imlem taşır, ve toplumların yaşamında erişilmesi gereken ideal biçim olarak görünürde dürtüsel ekonomik süreci güder. Etiğin nesnel olması şu ya da bu tikel istencin anlatımı değil, ama belirlenimlerini kendi kavramsal mantığı içinde açındıran bir yapı olması demektir. İnsanın varoluşunun etik boyutunda neye yetenekli olduğunu görmesi için etik gizilliğini açındırması gerekir. Ve bu ancak özgürlük ile olanaklıdır.

Moral Yargılar Niçin
Moraldir?

Hak, ahlak ve etik kavramları insan doğasına aittir. İnsanın haklı, ahlak ve etik olması, haksız, ahlaksız ve etik-dışı olanı değil ama bunların karşıtlarını doğrulaması ve tersini yapamaması insanın ussal doğasından başka aklamaya ya da güdüye gereksinmez. İnsanın yüksek güçlerden korkudan ötürü düzgün olması, ya da öte dünyanın ödülleri uğruna dürüst olması, böyle dışsal etik güdüler özgürlük kültürüne ait değildir. Dışsal ahlak ancak henüz erginleşmemiş çocuklar ve halklar için gereklidir. Özgürlük bilincinin ve istencin yokluğunda, sorumluluk yeteneği de henüz gelişmemiştir.

İyinin Biricik Aklaması Kendisidir

İnsanı moral iyiden yana yargıda bulunmaya ve kötülükten ve kötü olmaktan uzak durmaya götüren etmen insanın kendi ussallığıdır. İnsanın evrensel doğasını tikel doğasından, ideal olanı reel olandan soyutlamak analitik düşüncenin ilgi alanını oluşturur. Önemli olan şey evrenselin ve

tikelin, birbirini belirleyen bu karşıtların birliği, tikelin, belirli olanın kendini evrensel ile, reel olanın ideal ile eşitlemesidir. Tikelin evrenselin gerisine düşmesi, bu eşitsizlik yeryüzünde haksız, kötü, etik-dışı olan herşeyin olanağıdır. Evrensel olan ideal olandır.

Çirkini Ancak Kübizm Beğenir, Kötüyü Ancak ...

İnsanın gerçek doğasına, onun estetik, etik ve entellektüel özüne bakarsak, güzellik, dürüstlük ve gerçekliğin insan doğasının yadsınamayacak belirlenimleri olduğunu görürüz. Güzellikten tiksinmek ve onu beğenmemek olanaksız çünkü usdışıdır. İyiliği yadsımak ve kötülüğü istemek insanın bütün bir etik varoluşunun özü olan İstencin belirlenimine aykırıdır. Ve çirkini beğenmek, kötüyü istemek, gerçeği yadsımak insan duyarlığının, istencinin ve düşüncesinin başaramayacağı şeylerdir.

Ekonomi Gelişimdir

Ekonominin gelişim olması bir ereğinin olmasını anlatır. Ekonomi yalnızca büyümez, ama gelişir. Ve ekonominin gelişimi salt nicel artış değil, ama insan gereksiniminin kendisinin gelişimi tarafından güdülen nitel artıştır. Ekonominin gelişimi ereğinin güdümündedir. Ekonominin ereği insanın nicel ve nitel gereksiniminin eksiksiz doyumudur.

15 Ekonomi Gelişimdir

Ekonominin karakteri büyümektir (ya da GDP'nin sürekli yükselmesi), ve ekonominin nasıl işlediği bilinmese de büyümesi gereken birşey olduğu sorgusuzca kabul edilir. Büyümenin özgürlük bilincini, bireyi, istenci, ya da özgür yurttaş kimliğini ve karakterini gerektirdiği, bunun özsel olarak bir özgürleşme dönemi olan modern dönemde Batıda doğmaya başlamışken, despotik geleneksel Doğuda bütünüyle eksik olduğu ise daha az dikkate alınır. Bilimsel devrim, işleyim devrimi, politik devrim tümü de özgürlük bilincinin değişik boyutlardaki anlatımları ve sonuçlarıdır. Ön-modern kültürler karın tokluğu 'ekonomisinde' ve değişime ve gelişime kapanmış katı bir törel alışkanlık yaşamında pıhtılaşmışken, modern kültürler bir özgürlük ikliminde insan potansiyelini her boyutunda açındırmaya yönelmiştir. Doğu eskiliği ile gurur duymuş, binlerce yıl boyunca değişmeksizin ve yalnızca kendini yineleyerek süren kültürlerini binlerce yıl daha sürdürmeyi üstünlük saymıştır. Özgürlük herşeyden önce etik değişim demektir, ve bu ise varolan toplumsal ve politik yapıların yıkılışı, dağılışı, kaos demektir. Ve yeni bir etik yapının doğuşu demektir. Modern etik bireysel özgürlük çevresinde biçimlenir. Ve her bir özgür birey bir uygarlık mimarıdır.

Etik yanının terimlerinde düşünüldüğünde, ekonomik sürecin ereği işsizliğin ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, en son bireye dek türenin bir özlem olmaktan çıkarak küresel ölçekte gerçekleşmesidir. Tüm ekonomi kuramları bu sürecin işlemesine yardımcı olma, onun ivmelenmesine katkıda bulunma çabalarıdır. Ve gene de ekonomiyi insandan bağımsız, özerk bir süreç olarak, görülmez elin işi olarak, bir altyapı etmeni olarak almakta, ve böylece girişimlerini daha başından anlamsız ve etkisiz bırakmaktadırlar. Etiğin ekonominin özü olduğunun anlaşılması bu etkinliğin bilimini gerçek kavramları zemininde ele alma olanağını da getirecektir.

Ekonomi ve Determinizm

Ekonominin bilim olma karakteri görgül ekonomik süreçlere ilişkin tahminlerde başarılı olup olmamasını ilgilendirmez. Ekonominin bilinmesi gereken yanı kavramsal yapısıdır.

16 Ekonomi Bilimi ve Determinizm

Ekonomi Bilimi aşağı yukarı tüm görgül bilimler arasında nesnesinden en uzağa düşen bilim olarak bilinir: Tümevarıma, genellemeye, evrensel ve zorunlu yasaya en az uyan bilim olarak. Bir “görgül” bilim olarak deneyim üzerine, fenomen üzerine, olgular üzerine dayanır. Başka bir deyişle, ekonomik etkinliğin ya da bir bütün olarak toplumun kendisinin akışkan doğası verildiğinde, görgül ekonomi biliminin akışta olandan, bugün varken yarın olmayacak olandan “ekonomik yasalar” çıkarması beklenir. Ve amaç yararcı ve pragmatiktir. Bu nedenle bir çözümleme etkinliği olmaktan çok, bu bilim ekonomiye karışmayı, onu değiştirmeyi ve yönlendirmeyi amaçlar. Betimlemeci olmaktan çok normatiftir, ve normlar sık sık bireysel bilincin öznelliğinden doğar. Örneğin Milton Friedman kullandığı ve Chicago Okulu ile paylaştığı pozitivist yöntem yoluyla tekil olgulardan sözde evrensel ekonomi yasalarını türetmeye çalışır, özsel olarak etik karakter taşıyan ekonomik sürece doğa nesneleri için geçerli olan nedensellik kavramını uygular.

Hiç kuşkusuz ekonomik süreç deterministiktir, ve olasılık ya da istatistik yöntemleri süreci belirleyen tüm etmenleri saptamanın ve hesaplamanın olanaksızlığı karşısında indeterministik görünüşlü gereç üzerine uygulanabilecek biricik araçlardır. Ama ekonomi alanının determinizmi özgür determinizm, insan istencinin determinizmidir, ve törel dünyada doğa yasalarına benzer belirlenimleri aramak anlamsızdır. Orada her durum kendi tikel koşulları içinde benzersizdir, ve başka her durumdan ayrı olarak ele alınmalı, kendi özgül belirlenimleri ile çözümlenmelidir — bir kez daha yer almayacak bir fenomen olarak bir yana atılmak üzere. Ekonomik tarihten alınacak biricik ders ekonomik yinelemelerin olmadığıdır. Ekonomik süreç salt gelişimsel karakterinden ötürü hiçbir zaman bir yinelemeler süreci olamaz. Ancak sürecin bütününün gözlemi her bir kıpısının gerçek anlam ve önemini saptamanın olanağını sağlayabilir.

Olguculuk bu sürecin bütünüyle özgül bir evresinin olgularından türettiği ‘olası’ yasalar nedeniyle, onu karakterize eden bu tümevarımcılık nedeniyle, paradoksal olarak her zaman olguların kendilerinden uzağa, yalancı-olgular alanına düşer, nesnel olguları onlara uymayan kendi öznel parametreleri ile ve boş dileklerinin terimlerinde tanımlar. Sonuç nesnel çözümleme yerine sık sık bir ideolojik propaganda tablosu sergileyen bir öğütler söylemidir. Örneğin Ekonomik Bilimlerde Nobel Ödülü alan Milton Friedman’da ekonomi bilimi yerine bir liberteryanizm propagandası buluruz.

Ekonominin Yasaları? Yasa kavramı ilk olarak düzenli bir davranışı, ama evrensel ve zorunlu olarak düzenli bir davranışı anlatır. Doğa fenomenleri ya da görüngüleri doğa yasalarının belirişidir ve kozmoz olarak bir düzen sergilerler. Doğaya pozitivistlerin yüklediği sözde “istatistiksel yasalar” ya da “gevşek” yasalar ile karşıtlık içinde, doğa yasaları çiğnenemez olmalıdır. Tüze yasaları da yasa olmakla evrensel olarak geçerlidirler ve herkes, giderek yasaları yapanların kendileri de yasa egemenliğini tanımak zorundadır. Doğa yasası çiğnenemez; insan yasasının çiğnenmemesi gerekir, ya da ancak bir suç olarak çiğnenebilir. Doğa yasası değişmez; insan yasası evrensel insan haklarına uygun olma sürecinde değişir ve değişmelidir. Öte yandan “toplum yasaları,” ya da “ekonomik yasalar,” ya da giderek “tarihin yasaları” denilen kurgular herşeyden önce toplumu ve ekonomiyi değişmeyen, katı, tamamlanmış yapılar olarak varsaymak zorundadır. Bu varsayım toplumun ve ekonominin gelişimsel karakteri ile çelişir. Yine aynı şey, toplumsal-ekonomik yasa, ya da “tarihsel yasa” istenç ve özgürlük kavramları ile çelişir. Bunlar insana materyal-mekanistik bir nesne gibi bakan enteresan bakış açılarının kurgularıdır.

Liberalizm ve Liberteryanizm

"Libertas" sözcüğü “özgürlük" demektir. Sözcük Latince biçiminde olduğu gibi başka doğal

dillerdeki biçimleri altında da sık sık “kavramından" başka şeyleri anlatmak için kullanılır, örneğin “keyfilik," “dilediğini yapma" ya da “dilediğini seçme" gibi. Kimileri daha da ileri gider ve “özgürlüğü" “anarşizm" ile, giderek “kapitalizm" ile, “kapitalin egemenliği" ile eşitler. Böyle tanımlandığında, “liberalizm" ya da “neoliberalizm" sorumluluksuz bir “hırs egemenliği" anlamına gelir. “Özgürlük" tüm kötülüğün asıl nedeni olur.

17 Liberalizm ve Liberteryanizm

Liberteryanizm “seçme özgürlüğünü” savunduğu için açıkça moral değil, ama bir keyfi istenç, bir kapris bildirgesidir. Seçme özgürlüğü özgürlük değil, keyfiliktir, çünkü seçmenin ölçütü yoktur. Seçilen iyi olabilir, ve seçen için hiç kuşkusuz iyidir. Ama seçilmesi gerekmez, pekala seçilmeyebilir, ve kendinde iyi olması da gerekmez. Aslında kötü de olabilir. Seçme özgürlüğü keyiften başka, kapristen başka bir ölçüt tanımamak zorundadır. Ama dürtüsel davranış insanın özgür eyleminden bütünüyle başka birşeydir. Güdüsünün bilinçsizidir.

Liberteryanizm ekonomiyi icat eder, onu anlamakla değil, ama onu yapmakla ilgilenir. Daha doğrusu kendisi karar veren istenç olarak onu başkalarına yaptırmakla, başkalarının onu nasıl yapacağını seçmekle ilgilenir, çünkü onun için ekonominin nesnel belirlenimi ve insanların özgür istençleri yoktur ve liberteryanizm onlar adına karar veren istençtir. Liberteryanizm eğer bir programsa, ve programını uygulayacaksa, onu insan doğasına karşı uygulamalı, insan doğasını yeniden şekillendirmelidir. Liberteryanizm bu özsel karakteri ile gerçekte bir ekonomiye karışma programıdır ve liberteryanizmin anarşistik, sosyalistik vb. türlerinin olmasını bir raslantı değildir.

Devletin yurttaş istencinin egemen anlatımı olarak ekonomiye, yurttaş toplumunun kendi özgür etkinliğine karışma hakkının olmasına karşın, birkaç bireyin liberteryan kaprisinin ekonomiye keyfi olarak karışmasının hiçbir hak zemini yoktur. Liberteryanizm hiçbir sınır tanımayışını herşeyden önce kendini tanımamada gösterir ve belirli bir öğreti olmaktan çok bir öğreti kavramını bile çürütecek denli kalabalık bir öğretiler çokluğudur.

Öte yandan Liberalizm sözel olarak özgürlükçülük demektir ve ilk bakışta yasal, moral ve törel gibi görünür. Ama “özgürlük” kavramını kendi için soyutladığı ölçüde, özgürlük tüm belirlenimden özgürlüğe, herşeyi olumsuzlamayı isteyen bir soyutlamaya indirgenir. Özgürlük hiç kuşkusuz belirli olmalı, bir istenç belirlenimi olmalıdır. Ama belirli olmak hiç kuşkusuz sınırlanmaktır ve özgürlük ile çelişir. Liberteryanizm soyut özgürlüğün duruş noktasında durduğu için, ne olursa olsun her belirlenime karşı çıkabilir: Liberteryanizm kapitalizmden komünizme tüm politik yelpazeyi temsil eden bölüngülere dağılır.

Özgürlük ve yasa. Özgürlük belirli özgürlük olmalı, ve özgürlüğü yitirmemek için sınır aynı zamanda sınır olmayan bir sınır olmalıdır: İstenç ancak kendisi tarafından belirleniyorsa özgürlük somut, gerçek, ussal özgürlüktür. Modern yurttaş toplumunun tüm belirli özgürlükleri özgür istenç anlatımları olarak istencin istenç tarafından sınırlanması, istencin kendi kendisini sınırlaması, bireysel istencin onun üzerinde duran evrensel istençte yalnızca kendi kendisi ile karşı karşıya gelmesidir. Modern yurttaş toplumunda yasama yurttaşlık istencine aittir çünkü güç, politik güç yurttaşlık istencine aittir. Bu nedenledir ki yurttaş toplumunun kendini eksiksiz olarak evrensel insan hakları ile uyum içinde yapılandırma özgürlüğünün önünde hiçbir engel yoktur. Politik güç olarak yasa hiçbir tikelliği temsil etmez.

Politik alanda, özellikle John Locke’un öğretisinde, liberalizm soyut özgürlük öncülü üzerine devletin bir sözleşme ilişkisi olduğu vargısını çıkarır. Buna göre yasa egemenliği yurttaş ve devlet arasındaki olumsal bir ilişkiye, seçme özgürlüğünün terimlerine indirgenebilecek birşey olur. Ve o

zaman bir sözleşme ilişkisi olarak görülen devlette yasa egemenliğinin kendisi buharlaşır. Kişi sözleşme yapabilir, eş deyişle yapmayabilir. Kişi yasayı tanıyabilir, eş deyişle tanımayabilir. Ekonomik boyutta, laissez-faire olarak liberalizm kendini liberteryanizmin kardeşi olarak gösterir. Bu öğretilerde tutkular her zaman usa egemen olan gerçek güçlerdir. Ve tutkulara boyun eğmek, dilediğini yapabilmek özgürlük olarak görülen şeydir. Politik düzlemde, özgürlüğü usa, istence değil ama tutkulara indekslemenin dışında hiçbir seçenek yoktur. Laissez-faire ahlakı haz ve acı ilkesi üzerine kuran İngiliz Görgücülüğünün ekonomik ve politik vargısıdır. Adam Smith yirminci yüzyılda görgücülüğün rock starı yapılan David Hume'un en yakın dostlarından biri idi. Öğretilerinde de kişisel dostluklarını yansıtan bir yakınlık tonu vardır. İngilizler dünyaya Beatles'ın, James Bond'un Newton'ın, yararcılığın yanısıra hiç kuşkusuz politik ekonomi bilimini de armağan etmişlerdir. Ama bu bilime verdikleri içerik bilimsel olması gerekenin çürütülmesinden başka birşey değildir.

Bir Övgü ve Sövgü Terimi Olarak "Liberalizm"

"Libertas" sözcüğü "özgürlük" demektir. Sözcük Latince biçiminde olduğu gibi başka doğal dillerdeki biçimleri altında da sık sık "kavramından" başka şeyleri anlatmak için kullanılır, örneğin "keyfilik," "dilediğini yapma" ya da "dilediğini seçme" gibi. Kimileri daha da ileri gider ve "özgürlüğü" "anarşizm" ile, giderek "kapitalizm" ile, "kapitalin egemenliği" ile eşitler. Böyle tanımlandığında, "liberalizm" ya da "neoliberalizm" sorumluluksuz bir "hırs egemenliği" anlamına gelir. "Özgürlük" tüm kötülüğün asıl nedeni olur.

Yalnızca Mülkiyet Özgürlüğü Olarak "Özgürlük"

"Özgürlük" kavramının bu yorumunda ve "özgürlüğün" kendisine yönelik saldırıda özgürlük kavramının bilinçsizliği gibi bütünüyle geçerli bir neden yatar. Ama kavram bu saçmalıklara aldırmaz. Eğer özgürlük yalnızca "mülkiyet özgürlüğü" olsaydı, anti-liberalist haklı olurdu. Ama mülkiyet koşulsuz değildir. Ahlak ve etik belirlenimler altında durur ve onlarla bağdaşma içinde olmalıdır. Kötü olan mülkiyet değil, ama kendini mülkiyette cisimselleştiren hırsın moral karaktere ağır basmasıdır.

Toplumun Saltıklaştırılması

Kollektivist ideoloji yurttaş toplumunun kötülüğü olarak gördüğü şeyin çözümü olarak bireyi ve bütün bir toplumunu "istençsiz" bırakma programını sunar. Bu "çözüm" bireyi ve toplumu yalnızca ahlaktan değil, ama bütün bir etik karakterinden ve politik gücünden de yoksun bırakır. "Toplumcu/sosyalist" ideoloji bireyi ve bireyselliği silmeyi başardığında, paradoksal olarak, geriye insan toplumuna benzer birşey de kalmaz.

"Liberalizm" sözcüğünün uygunsuzluğu "özgürlüğün" herşey pahasına, giderek yasa, ahlak, etik pahasına da birincil olduğunu ileri sürüyor görünmesinde yatar. Kavram soyut olarak düşünüldüğünde, eksiksiz bir olumsuzlamayı anlatır. Hiç kuşkusuz liberalistler liberalizmi ekonomiye devlet karışmasına karşı çıkmayı, belirli bir özgürlüğü anlatmak için kullandılar. Ama "liberalizm" bu belirliliği göstermez. Kavramın evrenselliği liberalizm altına tutuculuktan, anarşizme, komünizme dek uzanan geniş bir ideolojik programlar türlülüğünün girmesine izin verir. (bkz. W.)

Milton Friedman

18 Milton Friedman

Ekonominin etik niteliği onun bir hırs yapıtı olmasına izin vermez. Gerçekte ekonomi hırsa, sınırsız kazanç tutkusuna, sözde liberteryanizme karşı başarılı savaşım içinde büyür ve gelişir. Eğer ekonomi liberalistlerin sandığı kadar liberal olsaydı, varolmaya son verirdi.

Felsefi olarak liberteryan olduğunu söyleyen Milton Friedman laissez-faire hükümet politikasının hükümetin ekonomiye karışmasından daha iyi olduğunu yeniden savundu. Pazarın kararlarının her zaman doğru ve kârın en yüksek değer olduğu görüşleri kavramların arkasında yatan bireylerin ahlaksal ve törel değerlerini gözardı eder. Liberteryan Okulun politik süreç üzerindeki etkisinin ABD'de artan gelir eşitsizliğine katkıda bulunduğu düşünülür. Liberteryanizm eşitsizlik ve yoksulluk olgularına aldırmaz, çünkü eşitsizlik ve yoksulluk olağan etik-dışı ya da etik-öncesi olgulardır.

Liberalizmin bir özgürlük savunusu olarak görünmesine karşın, gene de her ideoloji gibi kendini dayatmayı, Devlete öznel bir istencin biçimini vermeyi, onu kendi ussal doğasına karşı belirlemeyi ister. Adam Smith için "Yurttaş hükümeti, mülkiyet güvenliği için kurulduğu düzeye dek, gerçekte varsılın yoksula karşı, ya da bir mülkiyeti olanların hiçbir mülkiyeti olmayanlara karşı savunusu için kurulur."* Böyle devlet çözümlemesi hiç kuşkusuz liberalizmin karşıtı olması gereken kollektivizm için de geçerlidir. Ama böyle çözümlemeler kavramın kendisinden türetilmez, fenomenlerden türetilen bir program için gerekçeler olarak görünürler. Ekonominin özünde yatan ahlaksal ve törel etmenleri dikkate almak yerine, başlıca ekonomik güdü olarak gördükleri hırsın ahlaksal ve törel etmenleri belirlediğini kabul ederler. Böyle belirlenen ahlak ahlaksal ve törellik törel değildir.

*"Civil government, so far as it is instituted for the security of property, is in reality instituted for the defense of the rich against the poor, or of those who have some property against those who have none at all."

Ekonomik Okullar

Ekonomik düşünürler ekonominin nasıl işlediğini değil, nasıl işlemesi "gerektiğini" düşünürler, ve buna göre projeler oluştururlar.

19 Ekonomik Okullar

20'nci yüzyılın ekonomi kuramcılığında aşağı yukarı bir kural olarak kapitalizm ekonominin eksiksiz biçimi olarak alınmış ve kuramsal çözümlemeler ya da model önerileri etik-dışı ya da hiç olmazsa etiğe ilgisiz etmenler tarafından tanımlanan ekonomik parametreler üzerine dayandırılmıştır. Klasik okul, neo-klasik okul, Avusturya Okulu, Chicago Okulu, liberalistler, liberteryanlar, monetaristler vb. tümü de yurttaş toplumu kavramından bütünüyle habersiz, ekonominin özsel olarak etik karakterinden habersiz, ekonomik süreci insan istencinden bağımsız olarak işleyen bir düzenek gibi ele almışlardır: Yurttaş toplumunu "kapitalist toplum" olarak gördükleri için, başka türlü yapmaları başından engellenmiştir.

Herşeye karşın, modern Devlet ve modern Yurttaş Toplumu Milton Friedman'ın ve başka pekçok ekonomistin sandığı gibi düşmanlar değildirler. Aile ile birlikte törel İstencin altına düşen bu her iki kurum da özsel olarak özgür duyunç ve istenç yapılarıdır. Bu nedenle hükümetlerin topluma karışması pekala toplumun hükümete karışması olarak da görülebilir. Önemli olan nokta hükümetin yurttaş toplumunun istenci tarafından belirlenmesinin düzeyi, yurttaş toplumunun kendisinin kavramına uygun bir realiteye ulaşmış olup olmadığıdır. Gelenek toplumu politik toplum değildir, ve ancak özgür toplum hükümeti kendi atadığı bir görevli olarak, kendi istencinin temsilcisi olarak belirleyebilir. Eğer devlet ve toplum arasında bir uçurum varsa, eğer devlet

toplumun istencini anlatmıyorsa, o zaman devlet sürekli olarak topluma karışma, giderek ekonomik etkinliği bile üstlenme durumunda kalır. Özgür olmayan bir toplum herşeyden önce ekonomiye yeteneksizdir.

Planlı Ekonomi

Eğer ekonomi etik karakter taşıyorsa, “planlı ekonomi" denilen şey “planlı etik" olacaktır ki, itençsiz halkların biricik yönetim biçimi olan despotizmin bir başka adıdır. Ancak ekonomisiz bir halkın ekonomisi planlanabilir çünkü yoktur.

20 Planlı Ekonomi

Ekonomi planlı olabilir, ama özgür de olabilir. Bütünsel bir planlama ancak uyrukların üretim sürecine özgür bireyler olarak katılmadıkları geleneksel-despotik kültürlerde başvurulan bir yöntemdir. Gene de devletin işi devletçilik değildir. Planlı ekonomi ön-modern toplum biçimlerine uygun görünür, çünkü bu kültürlerde kişisel hak kavramı ve dolayısıyla mülkiyet bilinci gelişmemiştir, yasalar yukarıdan dayatılır ve erginleşmemiş bir çocuk karakterinde olan uyruğun işi onlara boyun eğmekten öteye geçmez. Böyle kültürlerde, hak kavramının yetersiz bilinci daha ileri bir aşamada haksızlık olarak görülecek olan yolsuzluk, rüşvetçilik, kayırmacılık vb. gibi etmenleri normalleştirir.

Genel olarak özgürlüğün ve ussallığın yokluğunda, planlı ekonomi geçici bir önlemdir ve hiçbir zaman bir ekonominin realitesini kazanamaz. Ahlak-öncesi ve etik-öncesi insanı ahlaksal olarak ve etik olarak eğiten ve büyüten pazar ilişkileri ile karşıtlık içinde, planlama ancak bireysel ahlakın ve etiğin zayıflığı üzerine dayanabilir ve daha şimdiden zayıf olan ahlakı daha da zayıflatır, bireyi bir yetke altında olmaya ve kalmaya alıştırır. Özgür toplumlar hiçbir zaman böyle planlı bir “ekonomiye” yönelmezken ve kendilerinin planlanmalarına izin vermezken, geri despotik kültürlerin umudu olan devletçilik aynı moral gerilik nedeniyle bir ekonomi karakterini kazanmaz, görünürde bile bir ekonomiye benzemeye son vererek çözülür. Ekonomi kendi kavramı gereği yalnızca zorunlu olarak özgür ve törel olmakla kalmaz, ama ancak baştan sona törel yaşamın bir momenti olarak edimsel olabilir.

Planlı ekonomi devlet ekonomisidir, yurttaş toplumunun özgür ekonomisi değil. Devlet ekonomisi, eğer şu ya da bu ölçüde işliyorsa, devletin yurttaş toplumunun devleti olmamasının, henüz özgür bireyselliğin realitesinin yokluğunun sonucu ve göstergesidir. Tarihsel olarak ileriliğin değil ama geriliğin belgesidir.

Salt uyruktan ayrım içinde, yurttaşın hak, duyunç özgürlüğü ve törel istencinin bilincinde olan özgür birey olduğu düzeye dek, modern devlet yalnızca ve yalnızca onun istencinin anlatımı ve yasa onun özgürlüğüdür, ona yabancı ve onun üzerinde duran bir güç değil. Buna karşı, ekonomiyi planlamak etiği planlamak gibidir, ve özgürlüğü planlamak ise ancak özgürlüğün daha şimdiden olmadığı yerde, henüz yurttaş toplumu karakterini kazanmamış despotik kültürlerde olanaklıdır. Planlama bireyselliği öldürür, ya da daha iyisi, ancak bireyselliğin henüz doğmadığı despotik kültürde ona başvurulabilir.

Planlı “Ekonomi”

Eğer ekonomi etik karakter taşıyorsa, “planlı ekonomi” denilen şey “planlı etik” olacaktır ki, istençsiz halkların biricik yönetim biçimi olan despotizmin bir başka adıdır. Ancak ekonomisiz bir halkın ekonomisi planlanabilirdir, çünkü yoktur.

Planlı “Etik”

Yoksul, az gelişmiş ya da gelişmemiş halklar için onların varolmayan istencini anlatmayan devletleri ya da ülkede politik bir güç olmayı başarabilmiş bir kesim, sınıf ya da önder ekonomiyi yaratma görevini de üstlenmek zorundadır, çünkü kendi geri etiğinde takılan halk çalışmamış, üretmemiş, pazar oluşturmamış, yalnızca kuşaktan kuşağa geleneksel yaşamını, boşinançlarını, geri kültürünü iletmekle ilgilenmiştir.

Planlanan “İnsan”

Planlı ekonomi gerçekte plansızdır çünkü ekonomiyi planlamak olanaksız ve insanı planlamayı istemek despotizmdir. İnsan gereksinimi insanların hakları kadar ve istençleri kadar geniştir ve ekonomiyi planlamak insan istencini planlamaktan daha az usdışı değildir. Açıkça saçmalıktır. İnsan gereksinimleri insanların kendilerinin gereksinimidir, onların özgürlükleri ile birlikte gelişir ve gerçekte hiçbir plana uymayacak denli sınırsızdır.

Ekonomi ve “Kapitalizm”

"Kapitalist ekonomi" anlatımı bir pleonazmdır çünkü kapital olmaksızın, anamal olmaksızın ekonomi olanaksızdır. Dahası, kapital kendi başına davranan özerk bir güç değil, insan istencinin bir biçimi, aslında genel olarak mülkiyettir. Hiçbir mülkiyet kapital olarak kullanılmaya direnmez, ya da hak sahibi ve böylece mülkiyet sahibi tüzel kişi mülkiyetini dilediği gibi kullanabilir. Kapital büyüyen mülkiyettir ve her mülkiyet kendini büyütme işlevini üstlenebilir.

21 Ekonomi ve “Kapitalizm”

Modern ekonomi “kapitalizm” midir? Marxist terminolojinin terimlerinde, kapitalizmdir, çünkü bu ideolojiye göre insan özgür değil ama yalnızca tözsel altyapının bir kipidir. İnsan istencinin değil ama fetişistik güçleri olan kapitalin güdümünde olan ekonomi bu öğretiye göre insanın değerlerini, inançlarını, ussallığını, onurunu, üstyapı denilen tüm kültürünü belirler. Ama böyle belirleme insansal herşeyin yok edilmesinden başka birşey değildir.

Bu terminolojide yurttaş toplumu kapitalist toplum olur, çalışan insan köle, demokrasi burjuva diktatörlüğü, ekonomi sömürü, ve uluslararası finans ilişkileri emperyalizm olarak yeniden tanımlanır.

Açıktır ki kapitalizm kavramsal olarak artı-değer ve hırs etmenlerinin sentezini anlatır. Yalnızca kapital kapitalizm değildir. Kapital büyüme istencini anlatan mülkiyet olarak modern ekonomik sürecin bir bileşenidir. Onda kendinde bir kötülük yoktur. Büyümesi değil, büyümemesi sorundur. Kapitalin büyümesi insan gereksinimin büyüme eğilimi ile birlikte gider ve gereksinimin büyümesi insanın kültürel büyümesine bağlıdır. Bu büyüme kapitali tanımlayan kazanç dürtüsü ile bütünüyle tutarlıdır ve insanların tutkularını özsel güdüsü olarak tüketir. Ve gene de bu sürecin tepeden tırnağa etik, dürüst, ussal olmasının önünde hiçbir engel yoktur. Tersine, etik belirlenim tutkuyu, duyguya, hırsa varoluşunun olumsuz bileşeni olarak bağımlıdır. Etiğin varlık nedeni insanın doğal geriliğinin, içgüdünün ve itkinin, hırs ve tutkunun kendisidir.

İnsan saltık tutumluluk ile varolması gereken bir varlık değil, tersine, gereksinimlerini sonuna dek açındırmaya belirlenmiş bir varlıktır. Gereksinim bireysel ve evrensel, her bir bireyin ve tüm bireylerin eksiksiz olarak açınmış gereksinimidir. Ve gereksinim doyurulacağı için gereksinimdir.

Kapitalin egemenliği denilen şey gerçekte insanın moral geriliğidir, ve paradoksal olarak etik gerilik nedeniyle kapitalin, ekonominin büyümesine değil, tersine kendini engellemesine götürür. Moral

tutuculuk özgürlüğün önünde durur. Modern ekonomik süreçte yaşanan bunalımlar ancak yanılmasınama yöntemi ile ilerlemeyi bilen tarihsel süreçte insanın moral geriliğinin sonuçları ve aynı zamanda onun moral, etik ve politik gelişimi için fırsatlardır. Ekonomi insan istencinin açınımı olduğu ölçüde fetişistik güçlerin bir oyun alanı değil, ama insanın gelişmekte olan özgürlüğünün belirişidir. Ve insan istencinin yaptığını yine ancak insan istencinin kendisi belirleyebilir.

Modern ekonominin büyümesinin ve gelişiminin önünde ne dönemsel bunalımlar miti, ne düşülecek dipler, ne de sözde egemen sınıfın komploları gibi engeller vardır. Modern toplumda yurttaşın istencinin ve gücünün üzerinde bir güç ve istenç yoktur. Modern yurttaş toplumu etik ve ekonominin özgürce üretime ve özgürce tüketime belirlenmiş ussal sentezidir. Bir etik problem çözme alanı olarak özgür ekonomi insan duyuncunun en yüksek güvencesi altındadır. Kapitalizm hiç kuşkusuz etik değildir. Kapital toplumsal yapının başka bileşenlerin yanında salt bir bileşen olarak değil de birincil ya da başat bileşen olarak kabul edildiğinde, kapitalin mantığı ahlaksal, törel, giderek yasal herşey ile çatışır ve hırsın ahlaksal olan ile çatışmada üstün gelmesi henüz törel gelişimin başlamamış olduğunu gösterir.

[YAZI SONU]

Kapitalsiz “Ekonomi”?

“Kapitalist ekonomi” anlatımı bir pleonazmdır çünkü kapital olmaksızın, anamal olmaksızın ekonomi salt analitik bir kurgudur. Dahası, kapital kendi başına davranan özerk bir güç değil, insan istencinin bir biçimi, aslında genel olarak mülkiyettir. Hiçbir mülkiyet kapital olarak kullanılmaya direnmez, ya da hak sahibi ve böylece mülkiyet sahibi tüzel kişi mülkiyetini dilediği gibi kullanabilir. Kapital büyüyen mülkiyettir ve her mülkiyet kendini büyütme işlevini üstlenebilir.

Toplumsuz “Ekonomi”?

Kapitalist ekonomi terimi bir zamanlar “sosyalist ekonomi” olarak da bilinen SSCB ekonomisi ile karşıtlık içinde bir anlam taşıyordu ve ancak “sosyalist ekonomi” terimi kadar anlamlı idi. “Sosyalist” ya da “toplumcu” ekonominin anlamı toplum ile karşıtlık içinde bireyi ve bireyselliği silmek olabilir; ya da toplumun devlet ile de karşıtlık içinde olduğunu düşünürsek, “toplumculuk” eşit ölçüde devleti topluma güdümlü ve bağımlı kılmak ve böylece devleti, yasa egemenliğini ortadan kaldırmak için ileri sürülebilir, ki hem Nazi Almanyasında hem de Sovyetler Rusyasında olan budur. Toplum gerçekte Aile ile birlikte Devletin bir kıpısıdır. Ama toplumculuk aileyi yok ettiği gibi devleti de yok eder. Toplumculuk toplumun kendisinin ortadan kaldırılmasında, geçici bir köleler, korkaklar, sefiller kültürünün doğmasında sonuçlanır. Tarihsel realite kavramın mantığını yansıtır.

Fetişistik “Ekonomi”?

Kapitalin insan istencinin bir belirlenimi olduğu olgusunu çürütmek için geliştirilen bir başka aygıt kapitalin bir “fetiş” olduğu görüşü idi. Fetiş arkaik bir terimdir ve modern kültürde ancak bir eğretileme değerinde kullanılır. Ama Marxizm paranın, kapitalin, aslında genel olarak mülkiyetin bir fetiş karakterini taşıdığını ve emekçiler için bir fetiş gibi işlev gördüğünü, onların ürünlerine, kendilerine, dünyalarına vb. yabancılaşmalarının nedeni olduğunu ileri sürdü. Yine Adam Smith’ten çekilen bu kopyaya, ekonomide bir tür “görülmez el” gibi işlev gören meta fetişizmine çalışanlar değil ama yalnızca kendisi inandı.

© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) Etik ve Ekonomi

BÖLÜMLER

1 Giriş

2 Ekonomi Etik Olabilir Mi?

3 Etiğin Gelişimi ve Etiğin Bilgisi

4 Etik Bilincin Doğuşu

5 Ekonomi Kapitalizm Değildir

6 Görülmez El ve Etik

7 “Laissez-faire"

8 Ekonomi ve Etik: Ereksel İyi

9 İnsan Hakları ve Ekonomi

10 Ekonomiye ‘Karışma’

11 Ekonomi ve Özgürlük

12 Ekonomi ve Hırs

13 Ekonominin Öncülü İstençtir

14 Etik nesneldir

15 Ekonomi gelişimdir

16 Ekonomi Bilimi ve Determinizm

17 Liberalizm ve Liberteryanizm

18 Milton Friedman

19 Ekonomik Okullar

20 Planlı Ekonomi?

21 Ekonomi ve Kapitalizm

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) İş Etiği ve Küreselleşme

2) Kollektif Eylem Kavramı

3) Etik ve Ekonomi

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

5) G20 ve Küreselleşme

6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Linkler:

When sex is the currency: Corruption in the Arab World (Transparency International)

Ekonomi

Dolaşımdaki para miktarını altın standarda göre belirleme politikasının uygulanması olanaksızdır, çünkü pazarın etkili işlemesi için daha büyük bir para miktarı gerektiğinde karşılık olarak altın bulmak olanaksız olabilir.

Fiskal politika hükümetin vergi gelirinin ve harcamalarının ekonomiyi etkilemek üzere kullanımı ile ilgilidir.

Milton Friedman “doğal" bir işsizlik oranı ("natural" rate of unemployment) olduğunu ve işsizlik bu “doğal” sınırın altına düştüğünde enflasyonun yükseleceğini ileri sürdü. Friedman özgür pazar, özgür tecim ve özel mülkiyet bileşimi olarak anladığı “ekonomik özgürlüğü" savundu. Aslında özel mülkiyet kavramının kendisi özgür pazarı ve bu son terim özgür tecimi kapsar.

Özgür pazar kavramına göre ekonomik özgürlük malların ve hizmetlerin herhangi bir zor, dolandırıcılık ya da hırsızlık olmaksızın üretimini, ticaretini ve tüketimini kapsar, ve pazarların içe ve dışa açık olmasını, mülkiyet haklarının ve ekonomik girişim özgürlüğünün korunmasını gerektirir. Bu terimlerin tümü de etik belirlenimlerdir, çünkü hak kavramının kendisini ileri sürerler ve bunu moral doğruluk temelinde yaparlar.

Despotizm ve Postmodernizm

Michel Foucault (1926-1984) özellikle “güç ve bilgi" ilişkileri üzerine düşünceleri ile dikkati çekti. Bu amaç için istenç ile ilgilenmeyi gerekli görmedi ve yabancısı olduğu modern dönemin herşeyden önce gücün yurttaş toplumuna ait olması yoluyla belirlendiğini anlayamadı. Egemenlerin halkı aldatmaları problemi tarih kadar eskidir ve gücün yalan üzerine dayanmadığı olgusu da tarih kadar eskidir. Foucault’nun le savoir-pouvoir ya da güç olarak bilgi terimi eski bir masalı yeniden ısıtıp masaya koyar. Bu nedenle terimin en önemli bölümünün tire (-) imi olduğu söylenir (bkz. Wikipedia). Ama hem bilgi hem de güç, gerçek bir postmodern düşünürün gözünden kaçırmaması gerektiği gibi, “metin"dir (text). Enteresan olan şey Foucault’nun gücü tanımlamasına karşın, “bilgi"yi tanımlamamasıdır. Öyle görünür ki bilmediği şeyin bilgi olduğunu kabul etmede bir sorun yoktur.

Bir le savoir-pouvoir problemi olarak halkın manipüle edilmesi problemi istenci anlamayan düşünürlerin çözemedikleri başlıca problemlerden biridir. Problem kurtarıcı entellektüel için çözümsüz olmalıdır yoksa varlık nedeni kalmayacaktır. Hem kendini hem de kurtarmak istediği entellektüel-olmayanların durumunu anlamak için bilincinde olmadığı bir kavramı, özgürlük kavramını anlamak zorundadır. En sonunda, entellektüel halkı uyarmakta, ama halkların kendilerinin çözdüğü problemi çözememektedir.

Foucault’nun “ırkçılığa karşı çıkması” ve “insan haklarını savunması” özel olarak belirtilir ve vurgulanır — sanki insan hakları ve ırkçılık üzerine görüşleri konusunda kuşkular varmış gibi. Gerçekten de bu vurgu hiç de gereksiz olmayan bir suçluluk duygusunu ele verir. Irkçılığı savunma gibi bir aşırılık göstermese de, Foucault’nun insan hakları konusundaki görüşü hakkında kuşkudan çok daha fazlası vardır. İnsan haklarını tanımayan bir molla despotizmi desteklemekle ve aklamakla kalmamış, ama göklere çıkarmıştır. Ve bu konuda Batı entellektüel dünyasında onunla duygudaş olan geniş bir kesimin de insan hakları konusunda pek bir kaygı duymadığını göstermiştir. Postmodernizmin kültürel-çoğulculuğunda hiç kuşkusuz mollalardan daha çoğuna yer vardır. Foucault İsveç’te kalışı sırasında Uppsala Üniversitesinde kendisinin de sonradan niteliksiz olduğunu kabul ettiği doktora tezini kabul ettiremedi. Daha sonra bir süre Varşova’da ve Hamburg’da kaldı. 1955-60 arasında kaldığı her yerde zamanının önemli bir bölümünü sayısız erkek ile romantik ilişkilere ayırdı. AIDS ile bağlantılı nörolojik problemlerden öldü.

Folie et déraison: Histoire de la folie à l’âge classique ("Delilik ve Aptallık: Klasik Çağda Deliliğin Tarihi" — başlık problemli, hiç olmazsa gereksiz bir yineleme ile yüklü görünür ve genellikle kısaltılır) deliliğin ansal bir rahatsızlık değil, toplumsal bir kurgu olduğunu ileri sürdü. Beklenebileceği gibi özellikle anti-psikiyatrist bir akım üzerinde etkili oldu. Foucault deliliği yapay ya da kültürel bir durum olarak gördüğü için “modern insanın deli ile bundan böyle iletişim

kurmaması" olgusundan rahatsızdı. Deliler ile aramızda “ortak bir dil yoktur; daha doğrusu bundan böyle yoktur." Daha önce varolduğunu kabul ettiği diyalog “on sekizinci yüzyılın sonunda kopmuştur." Psikiyatrinin dili, usun delilik hakkında bir monoloğu olarak, ancak bu kopuş sonucunda ortaya çıkabilmiştir. (Delilik ile aynı duygudaşlığı gösteren Roy Porter: “Time has proved Madness and Civilization far the most penetrating work ever written on the history of madness." More specifically, Foucault has recently been heralded as a prophet of “the new cultural history.") Foucault’nun deliler ile bu duygusal birliği ve özdeşleşmesi herşeye karşın delilik probleminin çözümünü ruh doktorlarının elinden alma isteğine dek varmadı. Foucault’nun popülerliğinin, giderek “peygamberliğinin" önemi kendi gibi zararsız delilerin sayısının hiç de az olmadığını göstermesinde yatar.

Many “clean” countries have dodgy records overseas

But just because a country has a clean public sector at home, doesn’t mean it isn’t linked to corruption elsewhere. Take Sweden for instance. It comes third in the index, yet the Swedish-Finnish firm TeliaSonera – 37 per cent owned by the Swedish state – is facing allegations that it paid millions of dollars in bribes to secure business in Uzbekistan, which comes in at 153rd in the index.

Table of results: Corruption Perceptions Index 2015

Etik ve etik-dışı; diyalektik

Etiğin bir gelişme süreci olması onun karşıtı ile, etik-dışı ile ilişkisinin kavranmasını gerektirir. Bir kültür salt kültür olduğu için bir etik boyut kapsar. Ama aynı zamanda bu etik belirlenim gerçek etik ile, ideal etik ile, ya da etiğin ereği ile uyum içinde değildir. Ve etik-dışı olarak ortadan kaldırılır. Etiğin etik-dışı ile birliği normal düşünce için, birşeyi salt kendisi olarak ya da kendine özdeş olarak gören sıradan düşünmemiz için anlaşılır ya da doğrulanabilir görünmez. Bu nedenle sıradan düşünceleri ile felsefe yapmaya çalışan birçok felsefeci çelişkiyi olmaması gereken birşey olarak, çözümsüz ve bir yana atılması gereken bir paradoks olarak, gerçek olmayan bir olanaksızlık olarak görmüş ve ondan kaçmıştır. Ama çelişki oradadır, nesneldir, ve olgusaldır. Diyalektik birşeyin kendi karşıtı ile ilişkisini anlatmak için kullanılan eski bir sözcüktür. Etik hem etik hem de kendi karşıtı, etik-dışı olamaz. Bu tutarsızdır. Ama tutarsızlığın salt tutarsızlık olduğu için olmadığını, yok olduğunu söyleyemeyiz. Tutarsızlık vardır. Ama olmamalıdır. Her kültürün süreci kültürün kendisi baştan sona kendi ile tutarsız olduğu için süreçtir. Bir yandan etiktir, ama aynı zamanda etik-dışıdır, etik-dışı bir etiktir. Bu çelişki olmasaydı devinmez, değişmez, olduğu gibi kalmayı sürdürürdü. Çelişkinin çözümü karşıtlığın varlığını, etiğin ve etik-dışının birlikteliğini doğrulamaktan geçer. Ama karşıtlık salt karşıtlık olduğu için ortadan kalkar, çünkü karşıt öğelerin ya da kıpıların karakteri birbirini olumsuzlamak, ortadan kaldırmaktır. Etik-dışı öğe etik tarafından ortadan kaldırılır. Ve açıktır ki etik-dışı bütünüyle etik ile eşitlenmedikçe süreç bir dinginliğe, ereğine erişmeyecektir. Etik-dışının etik ile eşitlenmesi tikelin evrenseli ile eşitlenmesi gibidir. Etik-dışı ideaya, ideal biçime uygun olmayanı, idealitesine eşit olmayan realiteyi anlatır. İdealite tüm tikel ya da reelleri altında kapsayan evrensel gibidir. Ve olumsuz olmasına, olmamasına, salt bir düşünce olmasına karşın, edimsel olmayan bir erek olmasına ya da ideal olmasına karşın, realiteyi denetimi altında tutar, ona egemendir. Etik durumunda, erek bilinçsiz olarak, potansiyel olarak insan usunda bulunan İyi İdeasıdır. İstenç her zaman İyi olanı ister, ve istediğinin iyi olmadığını kavrar kavramaz onu olumsuzlar, gerçek iyi olduğunu düşündüğü yeni norma geçer. Etik sürecin motoru bu çelişkinin varlığı ve çözülerek yok olmasıdır. Diyalektik ya da karşıtlık ilişkisi son nokta değildir. Ve karşıtların birliği karşıtların aynı zamanda birbirinin kendilerinin karşıtları olması,

böylece karşıtlarında kendilerini bulmaları nedeniyle zorunludur. Bu kurgul birlik diyalektik karşıtlığın olumsuzlanması ve ereğidir.

İnsan realitenin bu karşıtlıklı doğasını kavramadıkça realite hakkında doğru bir bilgi taşıyamaz. Ortaya çıkan herşey soyut bir yokluktan, bir hiçlik olarak hiçlikten değil, ama kendinde varlıktan, olanaktan, gizillikten, potansiyel bir varoluştan ortaya çıkar. Oluş sürecinde olan herşey, değişen, oluşan, gelişen, büyüyen vb. herşey bu aynı karşıtlığı, kendisi ve kendi başkası olma karşıtlığını taşır. Eğer birşey yalnızca kendisi olsaydı, eğer kendinde kendisinden başka birşey de olmasaydı, bu eşitlik ve özdeşlik içinde kendisi olarak, birşey olarak kalmayı sürdürür ve başkalaşamaz, değişemez, başkası olamazdı. Eğer etik-dışı olan realite kendinde daha şimdiden kendi karşıtı olmasaydı yeni bir etik realiteye dönemezdi. Eğer despotizm kendinde özgürlük olmasaydı demokrasiye dönemezdi. Despotizmi etik-dışı olarak kabul ederiz, çünkü özgürlüğe aykırıdır, ve bu aykırılık onun kendisi ve kendi karşıtı olması, kendinde özgürlüğün olanağı olması nedeniyle olanaklıdır. Birşeyi ona ilgisiz bir başka şey ile karşıtlık içine sokamayız. Birşeyi ancak kendisinde olan başka birşey ile, kendi başkası ile karşıtlık içne sokabiliriz.

Realitenin bu özsel doğasını kavramayan tüm bakış açıları tek-yanlı yarı doğrular olmanın ötesine geçemezler. Görüşlerin, yorumların türlülüğünün ve tutarsızlığının nedeni kavramın realite üzerindeki gücünü tanımayan güçsüz bakış açılarından üretilmeleridir. Bunlar yalnızca yorumlardır, kişisel ve özneldir, açıkça ön-yargılıdır. Onlarda düşüncenin akışını kavramın nesnelliği değil ama yazarın kafasındaki düşünce oyunları belirler. Onlarda olguları kendi nesnellikleri değil ama yazarın olgulara yüklediği öznel kategoriler şekillendirir.

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Etik ve Kültür

Kaynak · Noesis

Video (3)

Etik ve Küreselleşme / CKM 2017-18

Aziz Yardımlı

Etik ve Küreselleşme / CKM 2017-18 (3) / Kültür ve Etik

Etik ve Küreselleşme — 2018.06.21

Modern kültürde etik karakteri erdem ile anlamdaş sayarız, çünkü erdem insanın modern etik normlar ile uyum içinde davranmasından oluşur. Etik karakter insanın ikinci doğasıdır.

Erdem özgür toplumun ve özgür bireyin sorunudur. Boyun eğdirenler ve boyun eğenler, yönetenler ve yönetilenler erdemin adını bile bilmez. Despotik kültür bir erdemsizlik kültürüdür. Kölenin erdemi olmaz. Efendi kendini ancak ve ancak köle ile karşıtlık içinde tanımlayabilir. Özgür insanın karşısında ne efendi ne de köle vardır.

Kullar toplumu duyunç özgürlüğünden yoksun olduğu için, moral doğruyu ve eğriyi kendisi ayırdedemediği için, ancak dışsal yasaklar ve baskılar altında moral görünüş kazanır, ancak içsellikten yoksun bir karaktere bürünebilir. Orada dürüstlüğün anlamı bile bilinmez, yalan normal söyleşinin ruhudur, ve haksızlık evrensel yaşam biçimini tanımlar. İstençsiz kültürde ekonomi gibi politika da, felsefe gibi bilim de, etik gibi estetik de hakkını kazanamaz.

Despotizm özgürlük yoksunluğudur.

Bir tirana despot denir. Saltık egemene de despot denir. Yetkeci, otokratik, diktatör gibi terimler tümü de despotizm ile ilişkilidir. Yunanca despotes (δεσπότης) “efendi” demektir (Lat. dominus). Despotizmin genel karakteri özgürlük bilincinin yokluğudur. Efendi efendiliğini kulların istençsizliğine borçludur.

Törebilimin işi tikel durumlar için evrensel olarak geçerli normlar ya da kategorik imperativler aramak değildir.

Her tikel durum kendi içinde irdelenmeli ve çözülmelidir. Yine, bir yararlık kalkülüsü ve bir haz ve acı matematiği vb. geliştirmek de moral felsefenin işi değildir. Bu yaklaşımların kendileri istenç kavramının bilinçsizidirler ve dolayısıyla özgürlük ile bağdaşmazlar.

Despotun Varlık Zemini

Despot yalnızca kendini temsil etmez. Bireysel despot bütün bir gelenek ve boyun eğme kültürünün özetidir. Boyun eğmenin alışkısal ve otomatik olduğu ve baskı gerektirmediği durumlarda genel olarak istençsizlik vardır ve henüz özgürlük bilinci kazanılmamıştır. Despotizm özgürlük bilincinin doğmaya başlaması ile birlikte hakkının gerçekte kaba güçten doğduğunu ele vermeye başlar. Despotun başlıca karakteristiği kendisinden güçlü olmayan başka hiçbir istenci tanımamasıdır. Despotik kültürün karakteristiği özgürlük tinini tanımaması ve korkuyu yüceltmeye yükseltmesidir. Hak bilincinin yokluğunda, despotun bildiği ve gelenek kültürünün anladığı biricik dil zor ve şiddetin dilidir.

Kültürel İlkelcilik

Kültürler geçici, çoğunlukla daha şimdiden ölü yapılardır. Bir kültür ancak değişebilme ve gelişebilme yeteneğinde ise dirimlidir. Bir kültür değişime kapanmışsa değersiz ve gereksiz bir kullar, köleler, yarı-insanlar yığınıdır.

İlkel kültürleri yücelme kültü onların modern biçimlere dönüşümünü bir hata olarak, istenmeyen birşey olarak, bir acımasızlık, bir suç olarak görür. Bu postmodern kültür kültü bu kültürel ilkellik, gerilik ve yabanıllıkları bir kültürel-çoğulculuk mozayığı içine katar ve modern yurttaş toplumunu bu ilkel kültürler karşısında daha yüksek değil ama yalnızca ayrı bir kültür olarak görür. Bu türlülük kültürlerin eşit değerde görülmelerini engellemez.

Bu görelilik bakış açısı kültürel gelişim, kültürel ilerleme, kültürel büyüme kavramını reddeder, çünkü gelişim bir saltık erek kavramını gerektirir.

Bir kültür kültü olarak çok-kültürlülük ideolojisi insan doğasının gelişmesine karşı tutucu ve sık sık gerici bir postmodern önlemdir ve romantik "soylu yabanıl" kültünün komik bir yeniden doğuşu olarak görünür. Evrensel insan hakları bir kültür değildir. Ve özgür istenç ve duyunç özgürlüğü de değildir.

İdea ve Kültür

İdea kültür değil, insan yapımı kurgu değildir.

Nesnel idealar öznel insan doğasına özünlüdür ve gerçek etik yaşamın öğeleri ve erekleridir. İdea nesneldir ve insan bilincine sınırlı değildir. İdeanın evrenselliği ya da nesnelliği tinsel alanda daha kolay görülür, çünkü evrensel insanlığa özünlüdür. Doğal evrende İdeayı düşünmek daha güçtür. Ama İdeasız, Biçimsiz bir özdeği düşünmek saltık olarak olanaksızdır, çünkü başka her

belirleniminden önce özdeğin kendisi bir Biçim, bir İdeadır ve bu biçim-belirlenimi olmaksızın ona "özdek" bile diyemezdik.

Hoşgörü ilkesi çok-kültürlülükten bütünüyle başka birşeydir ve çok kültürlülüğün bir saatli bomba olduğunu anlatır. Kültürler çarpışırlar, çünkü sonlu varlıklarını sonsuz olarak, göreli varlıklarını saltık olarak, değersiz geleneklerini ve boşinançlarını değerler olarak görürler. Değerleri bu geçiciliklerden ve hiçliklerden öteye gitmez ve onlar uğruna öldürür, kitle kıyımları yapar ve amansızca savaşırlar.

İdea ve Realiite

İdea Realiteyi dışlayan bir soyutlama değildir. İdea her zaman Realitededir, ve Realite her zaman şu ya da bu ölçüde İdeadan pay aldığı için, İdea Realiteye katıldığı için Realitedir.

Realite bir oluş süreci, bir akış, değişim, gelişim sürecidir. Tinin Realitesi Özgürlük ya da İstenç tarafından biçimlendirildiği için kesintisiz ve engellenemez gelişim sürecidir, çünkü İstenç biricik Güçtür ve bir Ereği olduğu için İstençtir.

Erek olarak İdeaya ideal deriz, ve erek henüz erişilmemiş olan, henüz Realite olmayandır. Ama İdeasız Reatite bir Realite değil, Olgusallık değil, olmayan birşey, bir hiçtir. Realite her zaman Kavram tarafından belirlenir ya da biçimlendirilir.

Aydın ve Despotizm

Önemli olan şey özgür olduğu sanısı içinde olan despotik kişiliği uyandırmaktır.

> Aydın yönetmek ister. Yasa egemenliğini değil, ama kendi istencinin egemenliğini ister.
>
> Aydın despottur, çünkü halkın hiçbir zaman kendini yönetemeyeceği ve halkı halk adına onun kendisinin yönetmesinin en iyisi olduğu inancındadır.
>
> İdeolog despottur ve kurtarıcı istencini istençsizlerin istenç açığını kapamak üzere kullanır.

Etnisite

Etnik gelenek ve gerilik kültürlerinin ortadan kalkması evrensel özgürlüğün utkusudur. Bu yitişler Tarihin günahları değil, ama usa hakkını veremeyen sonlu kültürlerin kendi haklı yazgılarıdır. Tarihin istemediği şey estetik, etik ve entellektüel geriliklerin sürekliliğidir. Tarihsel olarak pıhtılaşmış kültürler insan doğasının gelişiminin önünde aşılması gereken engeller olarak dururlar.

Romantik “soylu yabanıl” imgesi özgürlük, eşitlik ve kardeşlik değil, şiddet, kölelik, pislik, hastalık, yoksulluk vb. gibi gerilik terimlerinde tanımlanıyordu, Kültür kültü o “soylu yabanılın” değil, gelişimden sıkılan irrasyonel entellektüelin icadıdır. Geçmişi şimdi için model olarak yücelten kültür kültü şimdinin donuk olmadığını ve modernleşmenin ereksel bir akış süreci olduğunu gözardı eder. Gelişim erekseldir ve ereği ussal insan doğasından başka yerde aramak despotik barbarlığın açık göstergesidir.

Özgürlük ve Modernlik; Despotizm ve Gelenek

> Özgürlük modern dünyanın karakteridir; evrensel-küresel etik yaşamın güdüsü ve gücüdür; ve insanın sonsuz değerine ulaşmasının zeminidir. Özgürlük değer değil ama değerin olanağı ya da zeminidir.
>
> Despotizm özgürlük bilincinin yokluğudur ve yalnızca bireysel despotun yaratısı değil, istençsiz kitlelerin, yığınların, halkların boyun eğme karakterlerini anlatır.

Despotizmde herşey öyle geldiği için öyle gider, hiçbirşey sorgulanmaz ve bütün bir kültür devasa bir gelenektir.

Özgürlük bilincinin yokluğu despotizmi tutucu yapan etmendir, çünkü istençsiz kültür eylemsiz kültürdür, Despotizm Tarihi durdurur, çünkü değişimi sağlayacak olan özgür istencin yokluğu ya da bastırılması ile karakterize edilir.

Despotizm ve Etik-Karakterin Gelişmemesi

Despotik karakter tikel karakterdir. Özgür karakter evrenseldir.

Despotik karakter göreli karakterdir. Özgür karakter saltıktır. Despotik karakteri başkası belirler. Özgür karakter kendisi tarafından belirlenir.

Despotik karakter kültürden alınan tikel ve göreli normlar tarafından belirlenir ve gelişimi durdurulmuş ölü bir şekildir. Özgür karakter evrensel ve saltık karaktere doğru gelişir. Despotik karakter kendi normları dışında olan normları anlayamaz, bu nedenle düşünce akışkanlığı ve çevikliği gösteremez, ve genel olarak algısının ötesinde yatan yeni söylemlere kapalıdır. Entellektüel olarak donuk ve duruktur.

Karakter özsel olarak istençtir. Ancak istençli insan kendisi olabilir.

Köle kendisi değil, başkasıdır. Bu nedenle bir köle hiçbir zaman kendini bilemez.

Karakter gelişimi özgür insanın sorunudur, çünkü ancak özgür insan değişime, büyümeye, yeniliğe yeteneklidir.

Despotik kültürde karakter bilinçsiz bir yapıdır, toplumun sözde etik normları tarafından belirlenir, ve çocukta bir kez oluştuktan sonra genellikle bir daha değişmez ve daha öte gelişmez.

Gelenek, Tutuculuk ve Despotizm

Kulluk toplumları otomatik olarak gelenek toplumlarıdır. Ve gelenek kendini genel olarak değişime karşı sürdüren normdur.

Gelenek varlığını sorgulanmamaya borçludur. Sorgulanması usdışı doğasını dolaysızca açığa serer.

Despotik toplum güçsüzdür çünkü istençsizdir. Böyle kültürlerde insanlar birey olmamanın ne olduğunu dolaysızca sergilerler.

Despotik karakter düşünemez, çünkü özgürce düşünemez, çünkü verili kalıpların dışında düşünemez. Bu nedenle ister bireysel isterse toplumsal olsun despotik kültür bilgisiz kültürdür.

Gelenek kültürü genel olarak yeniliğe karşı kapanır ve anlamsızca kendini yineler.

Etik-Karakter ve Bilgi

Etik baştan sona bilgiye dayanır. Ve etik karakter de baştan sona bilgiye dayanır. Etik karakter bir olumsallık sonucunda ortaya çıkmaz. Başka bir deyişle, etik karakter tikellerin değil, evrenselin bilgisini gerektirir.

Bu nedenle insana bilgiyi yasaklayan kuşkucu felsefeler insan doğasına aykırı etik 'kuramlar' geliştirmek zorundadırlar. Kuşkucu ‘etik’ kuramları baştan sona etik-dışı kuramlardır ve etik belirlenimleri nesnel insan doğasından değil, öznel ilkelerden türetmeye çalışırlar. Hedonizm, yararcılık, pragmatizm, deontolojik etik, vb. Özgür istenci tanımadıkları için insanı dışsal yetke

altına düşürmek zorundadırlar.

Etik salt bir alışkanlık sorunu değildir. Gerçekte, 'alışkanlık' bilgisiz, duyunçsuz, usdışı davranma kipidir.

Ancak modern etik gerçek etik yaşamın edimselleşmesine doğru yönelebilir, çünkü modern etik sürekli yenileşme sürecinde olan etiktir ve etik yaşam insan doğasının bilgisi üzerine dayanır.

Güven duygusu bir öz-duygu sorunudur ve yalın olarak kendi benini başkasına teslim etmek, başkasını kendi ile bir saymaktır. Ama despotik karakterde öz-duygu yoktur, çünkü despotik karakter kendisi değil, başkasıdır.

Saygı duygusu da benzer olarak özgür olmayı gerektirir, çünkü ancak özgür bir insan saygı duymayı başarabilir. Köle karakterin boyun eğmesi bir saygı duygusu değil, bir korku duygusudur.

Sorumluluk, haklılık, kaygı duyma gibi karakter nitelikleri despotik kültürde bulunmaz ya da en iyisinden zayıf olarak bulunur.

Küresel Etik-Karakter

Toplumun en son üyeye dek tüm üyeleri etik karakter kazanabilir ve yeryüzünün tüm bireyleri haksızlık yapmayan, moral olarak bütünüyle gelişmiş eksiksiz etik karaktere eğitilebilir. İnsanlığın bir bölümüne bu olanağı ve yeteneği yadsımak usdışı ve etik-dışıdır.

Etik sınır tanımaz, çünkü insan doğası sınır tanımaz. Etik gelişimin belirlenimi insan doğasının işlevidir. Etik karakterin pozitif olarak dinler tarafından, ideoloji tarafından, genel olarak insanüstü herhangi bir dışsal yetke tarafından planlanması usdışıdır ve ancak bir etik karakter ‘görünüşünde’ sonuçlanır.

İnsan doğası kültürel değildir, tarihsel değildir, değiştirilebilir değildir. Hak İdeası, Özgürlük İdeası, Türe İdeası insan yapımı nesneler değildir. İdealar yapılı değildirler, verilidirler. Hiçbir insan hak ideasından ya da kavramından yoksun değildir. Ve benzer olarak özgürlük ve türe idealarından da. İdeanın nesnelliğini anlamamak, evrenselin ussallığını anlamamak olanaklıdır. Bunun için varlığı yalnızca fiziksele, yalnızca özdeksele indirgemek yeterlidir. O zaman kültürel, tarihsel "ideaları" tiranların, ideologların, rahiplerin, mollaların vb. bilincinden türetmek gerekecektir. O zaman evrensel etikten vazgeçmek ve her birinin kendi göreli değerleri olan kültürlerin grotesk bir çoğulculuğu ile yetinmek gerekecektir. O zaman bu kültürler kalabalığında güzel ve çirkin, ahlaklı ve ahlaksız, bilgili ve bilgisiz arasında hiçbir ayrım kalmayacaktır.

Yurttaş ve Politik Güç

Özgür toplumda her bir birey salt özgür istenci olduğu için güçlüdür. Tek bir insanın değil, bir elitin de değil, tüm insanların güçlü oldukları ve eşit olarak güçlü oldukları yerde gücün bir anlamı yoktur.

Politik olarak, modern demokratik devlet yurttaşın istencinden başka birşeyden oluşmaz. Onda özeksel bir güç ya da bir güç yoğunlaşması yoktur. Demokrasi sevgili önderlere ya da güçlü liderlere gereksinmez.

Yasama, yürütme ve yargı güçleri gerçekte yurttaşlık gücünün anlatımlarıdır ve devlet görevleri tiranlık yetkileri, kibir kürsüleri, megalomanlık koltukları değil, ama yalnızca ve yalnızca yurttaş toplumuna hizmet etme konumlarıdır.

Toplumun karakteri için önemli olan nokta gücün özekten çevreye dağılması ya da paylaştırılması değil, güçler ayrılığı denilen şey de değil, ama yurttaşlık bilincinin kendisidir. Yurttaş istencini devlet yapan özgür bireydir, biricik egemendir, ve onun kendi güçleri olan yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında uyumsuzluk gibi birşey onun devletini ilgilendirmez. Yurttaşın güçlü olmadığı yerde onun güçleri ayırması da söz konusu olamaz ve güçlü olduğu yerde kendi güçlerini ayırmasının bir anlamı yoktur..

Despotizm ve İdeoloji

Despotik kültür ideolojinin yuvasıdır. İdeolojiyi despotizmin son kalesi yapan etmen içinden doğduğu kültürün özgürlüksüz karakterini taşımasıdır.

İdeoloji özgür istenci tanımaz ve buna göre ilk olarak doğmakta olan modern yurttaş toplumunu reddeder (ona keyfi bir adlandırma ile "burjuva toplumu" der ve "burjuva" ile demek istediği şey bir tür "egemen sınıf," "mülkiyet sınıfı," "kapitalistler sınıfı," "sömürücü sınıf" vb. gibi şeylerdir).

İdeoloji evrensel insan haklarını tanımaz. Duyunç özgürlüğünü tanımaz. Ve yasa egemenliğini tanımaz.

İdeoloji için güç haktır.

İstenç, Güç, ve İstenç Zayıflığı

İstenç güçtür.

İstençsizlik güçsüzlüktür.

Yurttaşın istenci gücüdür.

Modern yurttaş toplumunda herkes güçlü çünkü herkes özgürdür.

Yurttaşlar özgürlükte eşittir.

Herkesin güçlü olduğu yerde herkes güçsüzdür.

Modern yurttaş toplumunda güce yer yoktur ve yalnızca despotik artığın zoruna karşı yurttaşın ikincil zoru gerekli olur.

Despotik karakter güçsüz çünkü istençsizdir.

Despotik karakter dışsal güce boyun eğmeyi bilir.

Despotik karakter içsel olarak dürtülerine, itkilerine, içgüdülerine boyun eğer, onların kölesidir.

Despotik karakter zayıftır, öz-denetimden yoksundur ve bu nedenle dışsal yetkeye ve yasaklara gereksinir ve bu nedenle ahlakı kendisinin değil başkasınındır.

Despotik karakterde duyunç gelişimi olanaksızdır, çünkü duyunç gelişimi duyunç özgürlüğünü gerektirir.

Despotik karakter dışsal olarak kültür tarafından belirlenir.

Despotik karakter etik karakter değildir.

Despotik karakter dışsal yasaklar ve baskılar olmaksızın uygarca davranamaz. Etik normlar kendi istencine ait olmadığı için onlar karşısındaki tutumu ancak düşüncesiz bir boyun eğme tutumu olabilir.

İstençsiz insanın dinsel inancı ancak boyun eğme, yerlere kapanma, teslim olma tutumudur; inancında yükselmez ama ezilir ve bir güç karşısında yitmesi, kendini Birde yok etmesi gerektiğine inanır.

Bu bilinç gerçekliğe inançta kendi gerçekliğini, kendi büyüklüğünü duyumsamaz. Tersine, öz-duygusunun büyüklüğü kendini küçültmesi ve küçük düşürmesi ile doğru orantılıdır.

Despotik Kültür

Despotik kültür istençsiz kültürdür ve bu güçsüzlük kendini despotik kültürün her yanında sergiler.

Despotik sanatta başlıca güdü ya da giderek kimi zaman biricik güdü bilinçsiz dürtülerden ve doğal itkilerden gelir, insan olmanın değeri yiter. Sanat kendine yetmeyen, kendisi olamayan insanın bağımlılığını, zayıflığını sergilemesinin düşüncesiz aracı olur. Bu tin için Güzellik İdeası diye birşey yoktur.

Despotun inancı korku temelinde, ödül ve ceza temelinde, haz ve acı temelinde bir boşinançtır.

Despotik kişilik özgür düşünemez ve bilgi ile ilgilenmez, çünkü bu kişilikte düşünce bilince dışsal olarak verilen normların dışına çıkamaz. Bu bilinç yalnızca minik bir despotik dairede kendini yineler.

Despotizm ve Halk

Halk "yurttaş toplumu" değildir. Klasik "demos" terimi özel olarak "yurttaşları" anlatmak için kullanılırdı.

Halk aşağı yukarı her kalabalığı anlatmak için kullanılan geniş ve gevşek bir terimdir.

Romantik ilkellik duygudaşlığının görüşü ile karşıtlık içinde, halk genel olarak istençsizdir ve bir egemene boyun eğme gereksinimi içindedir. Halk moral gelişme açısından dışsal yetkeye gereksinen küçük bir çocuk gibidir.

Romantik İlkelcilik ve Kültür Kültü

Kabilecilik, ilkel kültürlere duygudaşlık, etnik geleneklere şefkat vb. tümü de bu kültürlerin yaşadıkları ve yaşamakta oldukları geriliğin acılarını gözardı eder. Bu duygudaşlık insan doğasının, özgür istenç ve ahlak kavramlarının bilgisizliği üzerine dayanır.

Geri kültürlerin komünal alışkanlıkları, eşitlikçi toplumsal yapıları ve doğal çevre ile uyumları özgür insanın hak eşitliği, ussal kollektif davranışı ve sorumluluk duygusu ile bir benzerlik göstermez. İlkel kültürel yapılar bir kural olarak daha öte gelişimi engelleyen son duraklardır. Geçmiş kültürleri yüceltmek ya da örnek olarak göstermek aşağı yukarı onları tanımlayan bilgisizliği, boşinançları, moral geriliği, etik geriliği, şiddet ve yabanıllığı paylaşmak demektir. Bu aptalca saflığı herşeyden önce bu geri kültürlerin kendileri yadsıyacaklardır.

Kuzey Amerika yerlilerinin, Avustralya aborjinlerinin, Amazon yerlilerinin, Afrika kabilelerinin yaşamlarının "ölçülemez değerleri" temsil ettikleri yanılsaması moral duyarsızlıktan doğar. Bu aynı duyunçsuzluk modern tarihte yaşanan ideolojik trajedileri de önemsemez. Bir duygusal aşırılık olarak sosyal romantizm ya da romantik ilkelcilik gerçekte tam bir duygusuzluk olduğunu gösterir.

İnsan doğasın kendisi tarafından çürütülen ilkelcilik görüşü modern dönemde bu bakış açısının

nasıl doğduğu sorusundan ötürü önem kazanır. Bilimi yadsıyan, güzel sanatı yadsıyan, genel olarak gerçekliği yadsıyan bakış açıları aynı nihilist ruh durumundan doğar.

Kültür ve Uygarlık

Kültürler çatışır. Uygarlık barıştır.

Herhangi bir sözlük bile kültürün daha genel bir kavram olduğunu ve insanların yaptıkları ve ettikleri ve düşündükleri herşeyi kapsadığını açıklar — güzel ve çirkin, iyi ve kötü, ussal ve usdışı. Kültür bizi doğadan ayırdeden tüm belirlenimleri kapsar. Issız bir adadaki bir ağacın gövdesine çizili bir çizgi bile doğadan daha çoğunu gösterir ve orada tinin bulunuşunu ele verir. İnsan Doğadır. Ve Tindir.

Uygarlık barbarlık ile karşıtlık içinde durur ve salt doğa ile göreli olarak gelişmişliği değil, tinsel gelişmişliği de anlatır — estetik, etik ve entellektüel. Kültürler barbar olabilir ve sık sık barbardır. Ve uygarlığı reddeden barbarların soyu henüz tükenmemiştir. Bu barbarların inandıklarına göre, güzel ve çirkin eşit değerdedir. İyi ve kötü eşit değerdedir. Ve bilgisizlik ve bilgililik eşit değerdedir. Ya da, ikinciler birincilere yeğlenmelidir — çirkinlik, kötülük ve bilgisizlik..

Bir saltık ölçütün yokluğunda ön-modern kültürleri eşit değerde gören görelilik bakış açısı kendi göreliliğini reddetme pahasına modern kültürü indirger. Çok-kültürlülüğün ya da kültürel çoğulculuk denilen şeyin onaylanması genel olarak kültürün onaylandığını gösterir. Ama bu bakış açısı uygarlık konusunda acımasızdır. Uygarlık "kötüdür," "yanlıştır," ve "uygarlıklar çatışabilir." "Uygarlıkların çarpışması" teriminin dikkatleri çekmesinin başlıca nedeni bir oxymoron olmasıdır. Gerçekte kültürler, barbarlar, etnik tikellikler çarpışırlar ve aslında bütün bir tarih boyunca kültürel evrim süreçlerinde sık sık birbirleri ile ölesiye çarpışmışlardır. Çünkü yeterince uygarlaşmamışlardır.

Kültürün öz-bilinci yoktur, kendini bilmez, çünkü kendi göreliliğini anlamasını sağlayacak bir saltık ölçütü yoktur.

Kültür çoğulcudur. Bir kültürler çokluğu vardır ve her bir kültür kendi için iyi, üstün, haklı, yüksek vb.dir. Ve başka her kültür bunların tersidir. Ayrım sık sık karşıtlık noktasına dek yeğinleşir ve karşıtın ortadan kaldırılması bir ölüm-kalım sorunu, bir zorunluk olur. Kendi için değerli olan kültür onu değersizleştirecek ve yok edecek olanı yok eder. Kültürel süredurum ve sakınım kültürün birincil karakteridir. Ama çarpışma iki yanlı bir barbarlıktır, çünkü iki yan da kültürdür, görelidir, sonludur, ve en sonunda iki yan da ortadan kalkmak zorundadır.

Kültürel Süredurum

Kültür tutucudur ve varoluşu istence, özgürlüğe, değişime, gelişime direnişi üzerine koşulludur. Kültür her durumda insan potansiyelinin sınırlı ve sonlu açılımlarından oluştuğu için, sürekliliği onu savunan insanın kendi doğası tarafından yadsınır. Kültür insan doğasının yetersiz somutlaşması, insan potansiyelinin güdük edimselleşmesidir. Kültür zorunlu olarak gelişme ile çatışır.

Gelişim bir gizilliğin edimselleşmesi, ‘birşeyin’ kendinde o olduğu başka bir ‘birşeyin’ ortaya çıkışıdır. Gelişim gizilliği ve erekselliği (entelekheia) varsayar.

Her kültür homo sapiensin gizilliğinin sınırlı bir açılımıdır ve bu nedenle sonludur ve ortaya çıktığı gibi ortadan yiter. Herşey sürmeye çabalar, her bir şey kendi ile özdeştir ya da her bir şey özdeşlik ilkesine bayılır. Genel olarak şeylere özünlü bir süredurum vardır. Ama süre sonludur. Ve şeyler

kendileri oldukları denli de başkalarıdır, değişime açıktırlar, ve tüm şeyler akışta, tüm doğal ve tinsel şeyler akıştadır — Logos ya da Nous ya da Us ya da İdea dışında, çünkü ne doğal ne de tinsel olmaya sınırlıdırlar. İdeaları, Logosu, genel olarak nesnel Usu reddetmek çok ussal görünür, çünkü çözümsüz görünen ontolojik problemlere, saltığın doğrulanmasına, idealizme götürür. Bu problemlerden kaçış göreciliktir ve o zaman varoluş estetik, etik ve entellektüel hiçliğe bozulur ve insan yalnızca dünyaya fırlatılmış değersiz, önemsiz, anlamsız vb. bir varlığa indirgenir.

Kültür kendini akışa, değişime karşı korumak için sıkı sıkıya köklerine sarılır — kabile köklerine, etnik köklerine, ırksal köklerine, ya da tarihsel köklerine. Ama bu tikel kökler insan doğasına ait değildir. İnsan doğasına ait olan gerçek kökler evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve bu iki bileşen temelinde özgür etik yaşamdır. Tarihin işi ortaya çıkan kültürlerin ortadan kaldırılması ve tinin sonlu şekillerinin birbiri ardına yoldan temizlenmesidir.

Uygarlık ve Küreselleşme

Uygarlık kültürel türlülük ile karşıtlık içinde kültürel türdeşliği kabul eder. Kültürel türlülük küreselleşme sürecinde etik türdeşliğe doğru gelişir, çünkü gelişim tüm kültürleri eşitleyecek evrensel-ereksel insan değerlerine doğrudur.

Etik gelişim istencin işidir ve istenç ereğinden ayrılamaz. İnsan doğası homo sapiensin, türün doğasıdır ve evrenseldir. Ve insan doğası ya da insan özü hak, ahlak ve etik kavramlarının kaynağıdır. Kültür bu kavramların tarihsel süreç içindeki sonlu, sınırlı, yetersiz açınımları ya da edimselleşmeleridir. Bu nedenle kültürler geçici ve değerleri yiticidir.

Maymun gör, maymun yap

Deneyciler bir kafes ile, dışsal olarak dayatılan sınırlayıcı bir yapı ile başladılar. Kafes içindeki bir ipun ucuna bir muz astılar ve altına merdiven koydular. Sonra kafesin içine beş maymun getirdiler. Çok geçmeden maymunlardan biri muza uzanmak için merdivenlere tırmanmaya başladı. Maymun merdivenlere dokunur dokunmaz deneyciler tüm öteki maymunların üstüne çok soğuk su püskürttüler. Bir başka maymun muzu alma girişiminde bulununca, öteki maymunların üstüne bir kez daha soğuk su püskürttüler. Bir süre sonra maymunlar gruplarından hiç birinin muza doğru gitmesine izin vermez oldular.

‘Muza uzanma’ya karşı kültürel yasağın yerleşmesinden sonra, deneyciler soğuk suyu bir yana bıraktılar. İlk maymunlardan birini kafesten çıkararak yerine yeni birini getirdiler. Muzu gören yeni maymun ona doğru yöneldi. Şaşkınlık ve dehşet içinde, tüm öteki maymunların saldırısına uğradığını gördü. Bir başka girişimden ve saldırıdan sonra yeni maymun ne zaman merdivenlere tırmanmaya ve muzu almaya çalışacak olsa saldırıya uğrayacağını öğrendi ve muza yaklaşmaya son verdi. Kafesin ‘muza yaklaşma’ kültürüne alıştırılmış ve asimile edilmişti.

Bundan sonra deneyciler ilk beş maymundan birini daha çıkararak yerine yeni birini geçirdiler. İkinci yeni maymun merdivenlere gitti ve tahmin edileceği gibi saldırıya uğradı. Birinci yeni maymun bu cezalandırma eylemine coşku içinde katıldı! Benzer olarak, başlangıçtakilerden bir üçüncü maymun yeni biri ile değiştirildi, ve sonra bir dördüncü, ve sonra bir beşinci ile. Yeni maymun merdivenlere ilerlediği her keresinde öteki maymunların saldırısına uğradı. Onu döven maymunların çoğunun niçin kendilerinin merdivenlere çıkmalarına izin verilmediği ya da niçin en yeni maymunu dövmeye katıldıkları konusunda hiçbir fikirleri yoktu. Başlangıçtaki tüm maymunlar değiştirildikten sonra, geri kalan maymunlardan hiç biri soğuk su ile ıslatılmamıştı. Buna karşın, maymunlardan hiç biri muza uzanmak için merdivenlere bir daha yaklaşmadı. Niçin yaklaşmadı?

Çünkü, bildikleri kadarıyla, ‘buralarda işler her zaman böyle yürümüştür.’

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-2018 | aziz@ideayayınevi.com

Etik ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme
Aziz Yardımlı

Giriş: Reel ve İdeal Etik

Etik ya da ethikos “alışkanlık, töre” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türer (ἔθος: Gewohnheit, Sitte; custom, habit; habitude, mœurs).

Etik evrenseldir. Tüm tarihsel tikelleşmesine, yerelleşmesine karşın, etik kavramı insanlığı bir bütün olarak kucaklar. Göreli etik problemli etiktir ve bu düzeye dek etik-dışıdır. Belki de geri olduğunu söylemek daha iyidir, çünkü etik dingin bir yapılanma, ama o denli de kendini kesintisiz olarak değiştiren ve geliştiren bir süreçtir. Etik kavramının kendisinde etiğin sağlamlığı ve akışkanlığı arasında belirtik bir çelişki vardır. Etik kültürel, yerel, uylaşımsal, kısaca göreli olabilir. Ama bu göreliliğin kendisi saltık bir etiğin, ideal bir etiğin, gerçek bir etiğin olanağından doğar. Etik, tüm gelişimsel kavramlar durumunda olduğu gibi, ereksel bir kavramdır.

Etik hakkı ve ahlakı kapsar. Aile, Toplum ve Devlet etiğin realiteleridir. Gerçekte belirli ya da reel her Aile, her Toplum, her Devlet yapısı görelidir, ideal ya da saltık değil. Ama bu onlar için bir üstünlük değildir. Tam tersine, eksiklikleridir. Belirli bireylerin ya da ulusların göreli olarak daha az haklarının, göreli olarak daha az duyunç özgürlüğünün olması, göreli olarak daha az yasa egemenliği ile yetinmeleri gerektiği düşüncesi ilginç değildir.

Etik ya da törebilim pozitif bir bilim değildir. Aslında pozitif bilim gerçekte bilim değil ama yalnızca ham görgül bilgi kütlesi, bilim için bir tür ham gereçtir. Etik için de durum böyledir. Aile, Toplum ve Devlet oluş sürecinde iken yalnızca geçici, yetersiz, kavramına uygun düşmeyen şekillerdir. Etik bu geri realiteleri de inceler, ama onları ideal ile karşılaştırma içinde irdeler.

Aile, Toplum ve Devlet realiteleri aynı zamanda törel bireyin karakterinin kendini belirleme ve edimselleştirme alanlarıdır. Bireyin karakteri onu şekillendiren kurumların yetersizliğini yansıtır. Bir karakter idealini kabul edersek, bundan çıkarılacak biricik vargı olumlu olan olguların kendilerinin olumsuzlanması gerektiğidir, çünkü kavramlarına karşılık düşmezler. Gerçekte bütün bir tarihte olan budur, ama aşamalı olarak.

Eğer etik ideal insan karakterinin ve ilişkilerinin incelemesi olarak kabul edilirse, sorun tarihsel gelişiminin bu ilişkilerin gerçek belirlenimlerinin göründüğü bir noktaya ulaşıp ulaşmadığı ve onları çıkarsamanın yönteminin ne olacağıdır. Önemli olan nokta bu ideal ilişkilerin uydurulması değil ama bulunmasıdır, ve bilgi konusu olmaları nesnel olmaları anlamına gelir.

Bu ideal biçimler Platon ve Aristoteles tarafından gerçek içerikleri içinde düşünülemedi. O çağlarda henüz insan özgürlüğü ve eşitliği kavramının bilinci ve edimselliği yoktu, henüz evrensel bir insan doğası kavramı yüzyıllar boyu uzaktaydı ve o kültürler için kölelik doğaldı. Düşünme neyi düşünemediğinin, insanlık ideasını düşünemediğinin ayrımında değildi. Onlar için etik ancak kent-devletinin realitesi içinde düşünülebilecek bir sorundu, evrensel değildi, ve barbarları

ilgilendirmiyordu. Bir insanlık ideasının bilincinin yokluğunda, Platon'un etiği atomik kent-devletinin idealize edilmesinden öteye geçemezdi.

Bilim ve Estetik alanlarında insanlığa ideali sunmuş olan klasik-Helenik kültürün başlıca eksikliği ve onu ortadan kalkmaya götüren kusuru evrensel insan doğası kavramının bilincinin yokluğu idi. Helenler için kimi insanlar doğal olarak ya da doğuştan köle, ve kimi uluslar doğallıkla üstün, başkaları doğallıkla aşağı idi. Ama, "Tüm insanlar özgür doğar." Ve özgür olan üzerinde daha güçlü hiçbir istenç tanımayandır. Bu kavram ancak modern dönemde, ancak iki bin yıl kadar sonra Rousseau'da en çarpıcı formülasyonunu kazanacak ve çevresinde bütün bir modern etiğin kendini bir realite yapmaya doğru çabaladığı özsel kavram olacaktı.

Şirket Etiği

"Yalnızca itkinin dürtüsü kölelik, ve kendimize verdiğimiz bir yasaya boyun eğmek özgürlüktür." :: "L'impulsion du seul appétit est esclavage, et l'obéissance à la loi qu'on s'est prescrite est liberté." — Rousseau, Toplumsal Sözleşme

1 Şirket Etiği

Şirket tüzel bir kişi, insan istencinin bir belirlenimidir. Hakları vardır, ve salt hakları olduğu için ödevleri vardır. Şirket aynı zamanda moral bir kişidir, eylemde bulunur, başka tüzel ve gerçek kişiler ile ilişkilere girer, kararlar alır, ve bunların doğruluk ve eğrilikleri açısından yargıda bulunması, tıpkı gerçek bir kişi gibi, bir insan gibi sorumluluk üstlenmesi gerekir. Şirket özerk bir altyapı değildir.

Şirket bir istenç belirlenimi olduğu için, onu oluşturan bireylerin sayısına bir sınır yoktur. Kâr amaçlı olabileceği gibi kâr gütmeyen bir yapısı da olabilir, eş deyişle kâr şirketin biricik varlık nedeni değildir.

Modern şirket yönetiminde şirket çıkarı biricik ilgili nokta değildir. Şirketin ilişkili olduğu başka kişileri, çalışanlar, müşteriler, şirket ile iş gören başka şirketler, topluluklar, politik örgütler, sendikalar vb. tümü de gerekli olduğunda şirket kararlarında dikkate alınması gereken yanlardır (Edward Freeman). Şirket toplumdan yalıtılmış soyut bir varlık değildir ve kâr olarak değer üretmesi bile ancak kârdan başka değerlere de değer vermesi, evrensel insan haklarını hesaba katması ile olanaklıdır.

Şirketin toplum ile ilişkisi salt bir hissedarlar grubunun toplum ile çıkar çatışması ilişkisi değildir. Şirketi modern yurttaş toplumunda kuşatan, onu belirleyen, onu vareden ilişkiler onu toplum pahasına kâr hedefine yönelik bir organizasyon olmaktan çıkarır. Onu tüm paydaşların (hissedarlar artı çalışanlar, sunumcular, müşteriler ve içinde şirketin işlediği topluluk) çıkarını dikkat almaya belirler. Tümü de eşit ve birincil önemde olan bu bileşenlerin her birinin varlığı ve gönenci başka her birinin çıkarlarının doyumu ile olanaklıdır. Şirketin etik ve ekonomik gelişimi onu toplumun bütünü ile örtüşmeye, toplumsal sorumluluk üstlenmeye, giderek "şirket yurttaş" karakterini üstlenmeye, kavramı ile uygun bir realite kazanmaya doğru götürür. Bu olgu salt hissedarların çıkarının sözcülüğünü yapan liberteryan şirket kuramını olguların kendilerinin düzleminde çürütür ve ekonominin sözde "kapitalist" karakterini, "kapitalist ekonomi" ya da doğrudan doğruya "kapitalizm" kavramını hiçbir realitesi olmayan bir ideolojiye, bir yanılsamaya indirger. Modern yurttaş toplumunun ekonomisi "kapitalist ekonomi" değil ama ekonomidir. Yurttaş Toplumunu "kapitalist toplum" olarak nitelemek özgürlük bilincinden yoksunluk zemininde olanaklıdır. Yurttaş toplumunun özgür etik karakteri "kapitalist toplum" gibi etik-dışı ideolojik bir terimi siler.

Etik Dönüşüm

İş etiği ön-modern kültürden gelen bireylerin modern etik kültüre uyarlanmaları açısından normatif etik biçimini üstlenir. Dürüstlük, doğruluk, haktanırlık kavramları despotik-geleneksel kültürlerden arta kalan davranış biçimleri, değerler vb. tarafından tehdit edilirken, etik-dışı yapılanmalar şirketlerin varlığını tehdit eder. Etik-dışı ya da etik-öncesi bireyler yalnızca şirketlerin çalışanlarına sınırlı değildir. Yöneticiler, giderek hissedarlar arasında en etik-öncesi kültüre bağlı problemler yaygındır.

Ön-Modern Etik ve Modern Etik

Ön-modern etik etiğin gelişimsel karakteri nedeniyle etik-dışı olur. Ön-modern kültürlerde de etik normlar vardır, ama bunlar özgür bireylerin kendi normları değildir. Ön-modern etik gerçekte özgürlüksüz etiktir ve etiğin özgürlüksüz olması paradoksaldir. Özgür olmayan kültürde insan hakları olan “kişi” değildir, mülkiyetsizdir. Özgür olmayan kültürlerde etik dışsaldır, bireyin duyuncunda aklanmaz ama egemenin buyruğudur.

Özgürlük: İlke ve Erek

Modern etik oluş sürecinde olan etiktir, çünkü özgürlük bilinci için başlangıç daha şimdiden ereği imler, ve özgürlüğün gerçek eylemi kendini geliştirmektir. Özgürlük ancak özgürlük içinde gelişir: Onda ilke, araç ve erek birdir. İş Dünyasına giren milyonlar ilkin sömürmeyi ve sömürülmeyi, yolsuzluğu, rüşveti, bütününde haksızlığı yaşarlar. Ve gene de gelenek dünyasına geri dönmeyi istemek yeteneklerinin ötesindedir.

Ekonomi ve Etik

Yasa, bütün bir politik alan, bütün bir devlet yapısı etiğin bir bileşenidir. Etiğin olmadığı, özgür duyuncun ve istencin gelişmediği kültürlerde yasaya sığınmanın da bir anlamı yoktur. Böyle kültürlerde bütün bir yargıçlık, savcılık, avukatlık etkinliği, bütün bir tüzel kurumlar alanı yürürlükteki etik-dışı durumu yansıtır. Bireylerin karakterleri ait oldukları etik kültürün ürünü ve özetidir. Özgürlüğe yabancı, dolayısıyla etik olarak geri kültürlerde karakter gelişimi de eşit ölçüde yürekler acısıdır. Dürüstlük, doğruluk, haklılık, ahlaklılık gibi belirlenimlerden yoksun kültürlerin bireylerinin payına kaçınılmaz olarak güvensizlik, erdemsizlik, mutsuzluk düşer.

2 Ekonomi ve Etik

Ekonomik ilişkiler törel ilişkilerdir, öyle ki, törel olmayan ekonomi gerçekte ekonomi kavramına uygun düşmez. “Toplum” (insan birlikteliğinin Aile ve Devlet biçimlerinden ayrı olarak) insan gereksinimlerinin karşılanması alanıdır. Tutucu geleneksel toplum biçimlerinde gereksinimler aşağı yukarı yalnızca durağan yaşam biçimlerinin sürdürülmesine sınırlıdır ve üretimin ve değiş-tokuş etkinliğinin düzeyi gündelik tüketimin sınırlı karakteri tarafından belirlenir. Bu geleneksel uyruk toplumları ile karşıtlık içinde, modern yurttaş toplumları (sivil toplumlar) gereksinimlerin sürekli ve sınırsız artışı ile nitelenir, ve buna göre kitlesel üretim ve kitlesel tüketim aynı sürekli ve sınırsız artış karakterini gösterir. Bu pazar ekonomisidir, onda üretim salt bireysel tüketim uğruna değil ama pazar uğrunadır, ve onda şirketin etkinliği bireysel ve toplumsal gereksinimin kesintisiz artışı tarafından güdülenir. Bu gelişen ve büyüyen ekonomik sürece koşut olarak, toplumun törel ve yasal yapıları da sürekli değişim içindedir.

Bu süreç bir yandan geleneksel toplumlar ve kültürler türlülüğünü küresel bir türdeşlik kültürüne doğru şekillendirir ve birleştirirken, öte yandan sürekli olarak yeni törel ölçünlerin ve yeni

yasaların belirlenmesi ekonomik ve politik sürece büyük ölçüde yanılma-sınama yöntemleri ile ilerleyen bir süreç görünüşünü verir. Ekonomik gelişme törel gelişmeyi yanında ister, ve çözülecek törel problemlerin ortaya çıkışı sık sık törel bozulma olarak algılanır.

Törel bozulma dönemleri ekonomik bozulma dönemleri olarak görünür. Örneğin 1980 ve 90'larda ABD'de "Tasarruf ve Kredi Bunalımı"* olarak bilinen olay 3234 varolan finans kurumundan 1043'ünün iflasında sonuçlandığı zaman, ya da 2001 Enron skandalı ve 2003 (ve sonrasında) Siemens'in kronik skandal kültürü açığa serildiği zaman, ya da 2007-08 küresel finans bunalımı yaşandığı zaman, bunlardan genellikle törel bozulmanın ekonomik bozulmaya yol açtığı vargısı çıkarılır. Burada hırs ve kâr etmenlerinin dürüstlük ve güven kaygılarının önüne geçmesi ve törel kaygılar ile karşıtlık içinde belirleyici olması söz konusudur. Oysa "törel bozulma" olarak görülen şey gerçekte yalnızca moral ve törel hamlıktır ve törelliğin askıya alınmış göründüğü böyle dönemler gerçekte törel deneyimin büyümesine, daha yüksek bir törelliğe, daha bilinçli yasal düzenlemelere, ve daha sağlam ve daha sağlıklı bir ekonomiye götürür.

1999'da dek Almanya'da yurt dışında rüşvet vermek yasal olarak kabul ediliyor ve giderek şirketler rüşvetleri vergilendirilebilir gelirlerinden düşüyorlardı. Bu durum kendisi ancak 1977'de ülke dışında rüşvet verilmesine karşı yasa çıkaran Birleşik Devletler'in baskısı altında değişti. İş dünyasındaki davranış ölçünlerinin doğruluk ve dürüstlük yönünde belirlenmesi, insanın eğrilikten değil ama doğruluktan yana olması zeminini ceza korkusu, yarar beklentisi vb. gibi dışsal etmenlerde değil, ama insanın içsel törel doğasında, törel ussallıkta bulur.

*Savings and loan crisis (https://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis).

Sözleşme

Etiğin incelemesi incelemeyi yapan için ilgisiz değildir. Tam tersine, etik bir karakter kazanabilmek için etiğin ne olduğunun bilinmesi gerekir. İnsan törel doğasının ne olduğunu bilmeksizin törel olamaz. Hiç kuşkusuz dışsal olarak verili normlara, yasalara, kurallara boyun eğmek insana etik bir karakter kazandırır. Ama bu onun öz-kazanımı değildir. Sorgulanmayan etik pekala etik olmayabilir. Ve bireyin kendi etik yargıları yeterince olgun olmayabilir.

3 Sözleşme

İş ilişkileri ister bireyler ister şirketler arasında olsun sözleşme ilişkileridir, ve sözleşme yanların özgür istençleri ile girdikleri bir alış-veriş anlaşmasıdır. Sözleşme tüzel kişileri, haklarının bilincinde olan bireyleri gerektirir. Bu düzeye dek sözleşme gerçek anlamda ancak özgür toplumlarda, Yurttaş Toplumlarının tüzel, ahlaksal ve törel olarak gelişmiş bireyleri arasında olanaklıdır. Sözleşme ekonomik gelişimin özünde yatar, öyle ki bir toplumun gönenci, gereksinimlerinin eksiksiz olarak karşılanması ve en sonunda mutluluğu sözleşmelerin yerine getirilmesinin, onun etik karakterinin yüksekliğinin bir işlevidir.

Sözleşmenin güdüsü sözleşmeye giren yanların gereksinimleri gibi görünür. Ama bu görüngüdür. Sözleşme mülkiyet iyeleri olan özgür tüzel kişilerin varlığından ötürü zorunludur. Başka bir deyişle, sözleşme bir araç olmaktan çok daha yüksek bir anlamda kendinde bir erektir. Ekonominin olması için sözleşme olmalıdır. Sözleşmenin özgür istenci varsayması ölçüsünde, despotik kültürlerin ekonomisi bir tür doğal ekonomiden, bir gereksinimler ekonomisinden daha öteye geçmez. Bu kültürlerde insan gereksinimi büyümez çünkü istenç büyümez.

İş etiğinin belirlenimi sözleşmede bulunan yanların sözlerini yerine getirmeleri olarak doğruluk ve dürüstlüktür. Bütün bir modern ekonominin işlemesi, dolayısıyla gönenç bireysel ve toplumsal etik

karakterin başarımıdır.

Sözleşme insanın kişi olduğunun ilk göstergesi ve kanıtıdır. Ancak özgür insan sözleşme yapabilir çünkü ancak mülkiyeti olan insan sözleşme yapabilir ve bir değiş-tokuş ya da alış-veriş ilişkisine girebilir.

Mülkiyet özgürlüğün ilk belirişi, soyut istencin, boş ego olarak egonun ilk belirliliği, ilk realitesidir. Herşey mülkiyet olabilir — insan bile. Duyunçsuz istenç olarak keyfi özgürlüğün korkutucu olmasının nedeni istencin ancak istenç karşısında, ancak bir Şey olmayan istençli insan karşısında sınır tanımasıdır. İstencin istenç ile ilişkisinde doğal zor ve şiddet ilişkisine karşı ilk almaşık doğar. Özgürlük korkusu, liberalizm ya da neoliberalizm denilen şeyin yarattığı nefret istençsizliğin bütünüyle olağan tepkisidir.

Mülkiyet hakkın en dolaysız anlatımı, istencin başka istençler ile ilişkisinin olanağıdır. Mülkiyet ahlakı önceler, ve ahlaksız mülkiyet korkunçtur. Modern toplumda sömürüyü olanaksız ve haksız kılan etmen istenç-istenç ilişkisi olarak sözleşmedir. Sömürünün varlığı sözleşmenin yokluğudur. Bu nedenle toplu sözleşme denilen kollektif eylem modern ekonomide öylesine birincil önemdedir. Sözleşme ilişkisi iki yanın da özgür yurttaş karakterini kazanmış olmasını öngerektirir ve bu büyüme süreci insanın tüzel, ahlaksal ve etik bilincinin oluş sürecidir. Bu nedenle yurttaş istencinin yokluğu ile tanımlanan yığınlar, kitleler, halklar durumunda sömürü kaçınılmazdır. Ve bu nedenledir ki demokrasi istençsiz yığınların, kitlelerin devleti değil, ama yurttaş toplumunun devletidir. Ve istençsiz oldukları içindik ki yığınlar, kitleler vb. önderlere gereksinirler. Sömürü iki yanın da moral geriliğine bağlıdır, ve kültürün bu aşamasında, hak bilincinin, duyuncun ve özgürlük bilincinin henüz gelişmekte olduğu aşamada sömürü kötülüklerin en büyüğü değildir.

Sözleşme kişiler arasında özgürce oluşturulan özdeş istençtir ve insan duyunçsuz çocuk yerine koyulmadıkça sözleşmenin sömürü ilişkisi olduğu ileri sürülemez. Yurttaş Toplumunda sözleşme ilişkisine giren yanlar (çalışan olarak işgücünü sunan yan ve çalıştıran olarak ücreti sunan yan) bu ilişkiye özgürce girerler. Dışsal zorunluk, darlık etmeni insanın özgürlük karakterini ve özgürlüğün sorumluluğunu silemez. Sözleşmedeki yanlar arasında bir “güç ilişkisi” yoktur ve iki yan da yurttaşlar olarak yasa önünde eşittir (“şirket yurttaş” şirketin tüzel kişiliğinin bir başka anlatımıdır).

İşgücü çalışanın mülkiyetidir ve sözleşmede onu zor yoluyla değil ama kendi istenci ile sunar. Özel mülkiyetin zorunlu olarak götürdüğü sözleşme kişiler arasındaki ilişkidir ve kişi olmak insanın ilk belirlenimidir. Evrensel insan hakları bildirgesinde görülen tüm haklar “kişi”nin haklarıdır ve “kişi” olmak istencinin bilincinde olmaktır.

İnsan haklarını, özgürlüğü ve istenci yok sayan idiotik ideoloji sözleşme ilişkisini sömürü olarak görür. İnsanı dışsal etmenlerin istençsiz oyuncağı olarak gören bu bakış açısına göre, sömürünün kaldırılması mülkiyetin kaldırılmasını gerektirir. Sözde sosyalist ya da komünist “ekonomi”de tüm üretim araçları ile birlikte işgücü de kamulaştırılır. İnsan ortadan kaldırılır çünkü istençsizleştirilerek kamusallaştırılır. Toplumculuk adına toplumsal istenç ortadan kaldırıldığında, “ekonominin” kendisi işkenceye döner.

Eşitsizlik ve işsizlik sorunlarını çözme sorumluluğu daha yükseği olmayan, daha güçlüsü olmayan politik güç olarak yurttaş toplumunun Devletine düşer. Yurttaşlık istenci, gerçek politik güç olarak, işsizliği ortadan kaldırma, ücret ve vergi süreçlerini belirleme, kısaca mülkiyet dağılımını türeli olarak düzenleme gücüdür. Demokratik toplumun en son üyesine dek ve eksiksiz olarak yurttaşlık bilincini kazanmasının önünde saltık olarak hiçbir engel yoktur.

Etik ve İş Etiği

"Duyunç özgürlüğü" yalnızca "inanç özgürlüğü" değildir. Duyunç özgürlüğü özne olabilme, kendi için karar verebilme istencidir.

4 Etik ve İş Etiği

Etik. Etik ya da Törebilim insanın Aile, Toplum ve Devleti kucaklayan törel yaşamına insanın kendisi tarafından getirilen belirlenimleri bilme isteğinden doğar. Törebilim birer istenç belirlenimi olan törel kavramları inceler, törel ölçünler ya da normlar üretmekle, insanların neyi istemeleri gerektiğini saptamakla ilgilenmez. Bu son iş modern dönemde özel ve kurumsal bireylere aittir, çünkü özgür birey kendi istenci ile ussaldır, ve çünkü her bir kurumun kendine özgü koşulları ve durumları genel olarak geçerli olacak ve ancak yaptırımlar ile yürütülebilecek kurallar getirilmesini olanaksızlaştırır. Uygulamalı etik istencin doğru olanı hedefleyen çabası olarak tarihe bırakılır.

Etiğin yalnızca doğru olanın incelemesi değil, ama doğru olanın istenmesi olması etiğin incelemesini olduğu gibi realitesini de görelilikten uzaklaştırır, ‘etik görelilik’ denilen şeyin kendisini etik-dışı yapar.

Etik olmak doğru olmak ile birdir. İnsan iyi olanı istediği aynı ussallık ile doğru olanı da ister. Etik normların doğru olmadıkları yargısı onları dolaysızca etik-dışı olarak olumsuzlamaya götürür. İnsanlar için en iyi yaşama yolu kavramının varlığı etiğin kendisini bir gelişim süreci olarak, ereksel olarak gösterir.

İş Etiği. Törebilim bütününde insan ilişkilerinin bilgisini konu alırken, “iş etiği” ya da “iş törelliği” genel olarak toplumsal ilişkileri inceler, çünkü toplum alanı (aile ve devlet alanlarından ayrı olarak) insan ekonomik ilişkilerinin alanıdır. İş Etiği alış-veriş ya da değiş-tokuş etiğidir ve iş ilişkilerini haklı, ahlaklı ve yasal olmaları bakış açısından ele alır.

Toplumda insanlar gereksinimlerini karşılama amacıyla bir araya gelirler. Özgürdürler, bireysel doyumları ile ilgilenirler, ve yabancıdırlar. Toplumsal ilişki ne aile ilişkisidir, ne de politik ilişki. Ve gene de dürüstlük, saydamlık, sorumluluk bilinci bu ilişkiler düzlemine insansal niteliğini kazandırmalı ve yabancılığı yenmeli, bireyin yaşamının büyük bölümünü geçirdiği toplum onun ikinci ailesi olmalıdır.

Bireylerin mülkiyet iyeleri olan özgür kişiler olarak ilişkileri çıkar ilişkileridir, ve törellik bu ilişkilerin tek-yanlı değil ama karşılıklı olmasını gerektirir. Bireysel çıkar törel bir belirlenimdir. Ancak öz-çıkar duygusu hırsa dönüştüğü ve kendini başka her değerin üzerine koyan bir karar ve eylem güdüsü olduğu zaman törel ve dolayısıyla ekonomik karakterini yitirir, törel ve yasal belirlenimler ile çatışma içine düşer. Ekonomi hakkın çiğnenmesi değil, tam tersine hakkın edimselleşmesi ortamıdır, çünkü ekonomik ilişki özgür bireyler arasındaki sözleşme ilişkisidir ve sözleşmede yanların hakları ve yükümlülükleri eşittir. Törel iyilik ve törel doğruluk ekonominin ve böylece toplumsal gönencin güvencesidir.

Duyunç Özgürlüğü

“Duyunç özgürlüğü” yalnızca “inanç özgürlüğü” değildir. Duyunç özgürlüğü özne olabilme, kendi için karar verebilme istencidir. — İlk olarak, duyunç da olgunlaşan bir yetidir ve erginlik çağına girinceye kadar insanın moral olarak bütünüyle olgun olmadığı ve bu düzeye dek eylemlerinin tam sorumluluğunu taşımadığı kabul edilir.

Dışsal Duyunç

— İkinci olarak, boyun eğdirilen insanlarda duyunç yetisi edilgindir ve bunlarda neyin doğru ve neyin eğri olduğuna karar veren etmen kendi duyunçları değil ama dışsal yetkedir. Özgür olmayan duyuncun gelişmemesinin, gerçekte bir duyunç "olmamasının" nedeni budur. Duyunç insanın sözcüğün gerçek anlamında en iç özüdür, dışsal hiçbir gücün erişemeyeceği ve dokunamayacağı öznel özgürlüğüdür — yeter ki etkinleşmiş olsun.

Alışkanlık ve Duyunç

Törellik bir alışkanlık olarak bir tür duyunç uyuşukluğu, varolanı sorgusuzca kabul etme tembelliğidir. Böyle köleler baş kaldırmaz, yürürlükte olan normlara karşı çıkmazlar. Varoluşlarında değişim yoktur. — Duyunç gelişen her yeti gibi başlangıçta hamdır, ve gene de "doğru" olduğunda diretir, tıpkı düşüncesinde ham olan insanların da yanılmadıklarında diretmeleri gibi. Ama duyunç doğru olmayanı, eğri ve yanlış olanı ayırdetme yetisidir. Ve bunu hiçbir zaman onun adına başka bir istenç yerine getiremez.

Ekonomi ve Küreselleşme

5 Ekonomi ve Küreselleşme

Küreselleşme. Ekonomik olarak, Küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar biçimini kazanması anlamına gelir. Toplumsal olarak, Küreselleşme Yurttaş Toplumunun evrensel toplum modeli olarak gerçekleşmesi, dünya toplumlarının tek bir Toplumun, Yurttaş Toplumunun karakterini kazanması demektir. Politik olarak, Küreselleşme insanlığın istencini özdeş yasalarda anlatması, özgür istenç birliğini anlatan bir evrensel insanlık Anayasası altında varolmasıdır. Kültürel olarak, Küreselleşme kültürel-çoğulculuğun eksiksiz uygarlık düzleminde ortadan kaldırılması, gerçek insan değerleri düzleminde tüm kültürlerin eşit ölçüde yüksek, eş deyişle ideal olarak türdeş yapılar kazanmasıdır.

Ekonomi ve Küreselleşme. Küreselleşme yalnızca ekonomik ilişkilerin değil ama özgür ekonomik ilişkilerin olmasını öngerektirir. Bu tüm gümrük sınırlamalarının ortadan kaldırılması, bütün bir yeryüzünün tek bir sözleşme ve pazar alanı olması, yeryüzünün tüm toplumlarında uyrukların hakları, ödevleri ve politik istençleri ile bireyler olarak yurttaş karakterini kazanması demektir. Yurttaş Toplumu ulusal, etnik, dinsel, ırksal, sınıfsal, eşeysel, bölgesel, yerel vb. tüm kültür ve doğa ayrımlarını bir yana bırakan ve insanları özgür bireyler olarak alan ekonomik ilişkiler alanıdır. Gerçek ekonomik etkinlik dürüstlüğü, doğruluğu, sorumluluğu gerektirir, ve bu karakter ise ancak birey tarafından, kendi istencinin ve duyuncunun bilincinde olan eğitimli ussal insan tarafından başarılır.

Etik Görelilik ve
Kültürel Çoğulculuk

6 Törel Görelilik ve Kültürel Çoğulculuk

Pozitif Etik? Her kültürün kendine özgü etik normları vardır, bunlar onunla göreli olarak saltıktır.

Etik kavramı görelilik anlatmaz: 1) Hiçbir insanın başkasından daha az hakkı kabul etmeye hakkı yoktur. 2) Doğruluk kimilerinin doğru bulamayacağı birşey değildir. 3) Etik olan, kavramın nesnel, evrensel karakterinden ötürü, kendinde haklı ve doğru olarak iyi olandır.

Etik realite reelleşmiş İyidir: Hak olarak iyinin ve ahlak olarak iyinin birliği. Törel yaşamın haklı olması gerekir; dahası, törel yaşamın ahlaksal olarak da haklı olması gerekir.

Tarihsel ya da kültürel görelilik yalnızca realitenin kavrama doğru gelişmekte olduğunu anlatı ve

işlerin geçici bir durumudur. Göreli etik kötü etiktir, ve tarihsel etik normlar ancak başka etik normlar ile karşılaştırma içinde ve kendileri için iyidir, kendinde değil.

Tarihin göreli olanda sonlanmaması gerekir. Eğer tarih ereğinden önce pıhtılaşırsa, kaçınılmaz olarak özgürlük bilinci tarafından çözündürülür. Gelişim için gerekli olan tek şey etik yapıların katılaşmaması, akışkanlıklarını, değişim ve gelişim olanaklarını sürdürmeleridir. Bu istencin işlevidir. Tarihsel etik normlar kavrama uygun düşmedikleri için göreli, geri, ve en sonunda töre-dışı, etik-dışıdırlar. Pozitif ya da göreli etik normların saltık olarak görülmesi kültürel gelişimin durdurulması, tarihin kendisinin askıya alınmasıdır. İmparatorluk Çininde, Kast Hindistanında, genel olarak despotik kültürlerde olan budur.

The Universal Declaration of Human Rights

Article 1

All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

Moral görecilik insan haklarını çiğner çünkü onları görelileştirir.

İngiliz yararcısı Bentham "Rights (hak) is the child of the law," diye yazar; "from real law come real rights; but from imaginary laws, from 'law of nature,' come imaginary rights." "Natural rights is simple nonsense."

Ve kuşkucu Hume bu noktada doğal olarak Bentham ile anlaşır. "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena."

Daha yakın zamanlarda Wittgenstein ve Austin için yasanın gerçek anlamı yine aynı Anglo-Saxon 'felsefe'nin bir başka sözcüsünün, Thomas Hobbes'un bir deyiminde özetlenir: "The command of the sovereign." (Bu kesimdeki tüm İngilizce alıntılar: Enc. Britannica, 1986, 20, 715).

Kuzey Carolina'nın köleci anayasasının yazarı da olan John Locke'a göre mülk iyesi olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıdır.

Pozitif norm evrenselleştirilemez ve bir kategorik imperativ yapılarak öğütlenemez. Özgürlük bir öğüt sorunu değildir. Ve tikel bir normun evrenselleştirilmesi önerisi ise tam olarak pozitivizm dediğimiz özgürlük-öncesi bakış açısından gelebilir. Her norm, giderek en ahlak-dışı, etik-dışı, yasa-dışı olanlar bile evrenselleştirilmeye açıktır. Gerçekte, norm daha şimdiden kendinde evrenseli imler ve önemli olan şey normun olması değil, normun gerçek etik değer taşıyıp taşımadığıdır.

Bir kültürde ya da bir tarihsel dönemde haklı, iyi ve doğru olan bir başkasında öyle olmayabilir. Dinsel doğrular ve eğriler, sorgulanmadan kabul edilen gelenekler, korku ve yetke üzerine dayanan görenekler kültürden kültüre türlülük gösterir, ve bu tam olarak moral görelilik dediğimiz şeyin bir kültürler çokluğunda sergilenişidir. Birinde kabul edilen belirlenimler bir başkasında yanlış olarak görülüp kınanabilir. Benzer olarak, yasalar çağdan çağa, kültürden kültüre türlülük gösterir, birinde haklı olan pekala bir başkasına göre bütünüyle haksız görünebilir.

Bu kültürel görelilik kültürel çoğulculuk denilen şeydir ve evrensel bir İyinin, küresel bir İyinin varlığı ile geçimsizdir. Törel yaşam iyi olarak iyi uğruna, doğru olarak doğru uğruna belirlenen yaşamdır. İnsan doğası ya da insan özü evrenseldir, ve salt bu olgu kültürel İyilerin üstünde ve ötesinde evrensel bir İyinin varlığını gerektirir. Ussal insan doğasının belirlenimi olan saltık iyi ve doğru nitelikleri tüm göreli iyileri ve doğruları kendine doğru çeken ve onları sürekli ortadan kalkış ve daha doğru ve daha iyi olana doğru gelişim sürecinde tutan etmendir.

Küreselleşme ve
Etik Normların Evrimi

7 Küreselleşme ve Etik Normların Evrimi

Küreselleşme etik normların değişimlerinde bir evrimi, bir gelişmenin yer almasını ön-koşulu olarak gerektirir. Dahası bir türdeşleşmeyi, evrensel bir ekonomik-etik ilişkiler alanının, evrensel bir kültürün şekillenmesini ister. Ve bu türdeşleşme tikel bir tarihsel kültürün etik normlarını değil, evrensel insanlık normlarını varsayar. Küreselleşme insanlığın özsel olarak ussal bir varlık olduğunu, doğrudan, iyiden, güzelden yana olduğunu varsayar. Aristoteles "kentin ereği ve amacı iyi yaşamdır" diyordu (Politika). Şimdi kent bütün bir yeryüzü olmaktadır. Ve yine Aristoteles "toplumsal yaşamın kurumları bu erek için araçlardır" diyordu. Şimdi bu kurumlar tüm bireyler için, tüm insanlık için gönenç ve mutluluk yaşamının güvenceleri olmaktadır. Çünkü insan özsel olarak ussal bir varlıktır.

Kötü Ekonomi ve Geri Etik

8 Kötü Ekonomi ve Geri Etik

Evrensel gönenç ancak evrensel emeğin ürünü olabilir, kimilerinin sandığı gibi hırsın değil. Hırs sömürünün zeminidir çünkü istenci yendiği için hırstır ve belirlenimi doymak bilmezliktir. Hırs yasadışı değildir. Ama etik değildir çünkü bilinçsiz bir dürtü olarak özgür değildir, aslında "etik-dışı" olanı yaratan etmenler arasındadır. Hırs üzerine dayalı ve buna göre ussal etik normları, giderek yasaları bile çiğneyen "ekonomi"ye pekala kapitalizm denebilir. Gerçekte kapitalizm bir realite olmaktan çok bir ideoloji, doğum yerini hırsın kendisinde bulan bir ütopyadır, çünkü kapital her durumda ussal istencin denetimi altındadır, bir fetiş olarak özerkliğini yalnızca ideolog ve kapitalist doğrular, ikisi de kapitalin birincilliği konusunda aynı görüştedir.

Güdüsünü hırstan alan kapitalist "ekonomi" yolsuzluk, rüşvet, kayırmacılık, giderek dolandırıcılık gibi etmenler nedeniyle gerçekte ekonomi karakterini taşımaz, en iyisinden 'kötü bir ekonomi' adını hak eder. Böyle ekonomiler, ister bireysel isterse kurumsal ölçekte olsun, henüz etik karakterin gelişmediği, insanların hırslarının peşinde kör gibi davrandıkları ve insan hakları kavramının bilincinde olmadıkları bir evreye özgüdür. Ama insan moral bir varlıktır, etik bu etik-dışını yener, hırs daha düzgün yasalar yoluyla kendini yener ve dizginler.

Etik gelişimin modern özgürlük dönemini karakterize ettiği düzeye dek, ekonomik gerilikler genel olarak etik geriliklerin bir izdüşümüdür.

[YAZI SONU]

1) Etik ve Küreselleşme

BÖLÜMLER
Giriş: Etik ve İş Etiği
1) Şirket Etiği
2) Ekonomi ve Etik
3) Sözleşme
4) Etik ve İş Etiği
5) Ekonomi ve Küreselleşme
6) Etik Gerilik ve Kültürel Çoğulculuk

7) Küreselleşme ve Etik Normların Evrimi

8) Kötü Ekonomi ve Geri Etik

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) Etik ve Küreselleşme

2) Kollektif Eylem Kavramı

3) Etik ve Ekonomi

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

5) G20 ve Küreselleşme

6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Kavram ve Realite

Ekonominin büyümesi ya da toplumun gelişmesi varolan yapıların geçici olduğu, her zaman daha iyilerinin ileride beklediği anlamına da gelir. Bu gelişme ya da iyileşme olguların yeterince iyi ve sağlam olmadıkları ve ideallerine, kavramlarına doğru değiştikleri ve evrimlendikleri anlamına gelir. Bu ideal ölçünlerin ya da normların varlığı kabul edildiğinde, realitenin olgularını gerçek olarak almak gereksizleşir. Olguculuk olguları ölçüt alır. Ama bir devlet, bir toplum, bir yasa, bir kültür yeterince gerçek olmayabilir, kavramına uygun düşmeyebilir, ve durum genellikle ya da tarihsel olarak böyledir. İdeal normları, örneğin bir toplumun en iyi biçiminin ne olduğunu salt düşünme yoluyla çıkarsayamayız. İdeal normlar düşüncesinin bulucusu olan Platon'un kendisi bu konuda en büyük çuvallamalardan birinin örneğini de verir ve "ideal devlet' dediği yapı gerçekte bir eşitsizlik, türesizlik, haksızlık yapısı idi. Bu onun Karl Popper'ın sandığı gibi totaliter olduğu anlamına gelmez, çünkü totaliterlik ya da bütüncülcülük yalnızca politik yapının baştan sona yukarıdan belirlenmesini değil, bu belirlemenin zor ve şiddet yoluyla yapılmasını anlatır. Platon'un "filozof kralı" böyle bir zorba ya da diktatör değildi. Dahası, görevine on yıllar süren diyalektik eğitiminden ve türe için tam yetkinliği kazandıktan sonra atanıyordu. Karl Popper kendine eleştirel rasyonalist demesine karşın, ne rasyonalist idi, ne de eleştirisi kişisel bir bakış açısından daha öte bir değer ve anlam taşıyordu. İdeal normları kabul etmiyor, onları metafizik olarak görüyor, ve olguları oldukları gibi modeller olarak alarak en iyisinden bir karşılaştırma yapıyordu. Eleştirisi göreli, ve felsefesi görgücü idi. Özgürlük kavramını, duyunç ve istenç kavramlarını çiğnediğinin bilincinde değildi ve modern Yurttaş Toplumunun gerçek yapısını formüle eden Hegel'i anlamadan, aslında okumadan totaliterlik ve kapalı toplum savunucusu olarak suçladı. Bu davranışının nedeni sözde rasyonalizminin gerçekte us ile hiçbir ilgisi olmayan ve sık sık usun kendisi ile çarpışan bir bakış açısı olması idi.

Realitenin idealiteye karşılık düşmesi için değişime açık olması, politik realitenin yapıcısı olan istencin etkin olması, insanın ve insanlığın özgür olması gerekir. Despotik kültürler özgürlüğü yadsımalarında gelişimi yadsırlar, varolan olgulara sıkı sıkıya sarılırlar, ve kültürel bir pıhtı olarak sonsuza dek değişmeden sürmeyi isterler.

Yurttaş Toplumu bir kavramdır, tüm bireyleri özgür yurttaşlar olarak, kendi duyunçları ile ve istençleri ile yaşam biçimlerini özgürce belirlemeyi isteyen insanlar olarak kapsar. Modern demokratik devlet kavramı böyle bir topluma uygun düşen devlettir, çünkü onda yasama gücü yurttaşa aittir, ve yurttaş yasamasının ussallığının güvencesini aynı zamanda evrensel de olmasında bulur. Demokrasinin ya da devletin niteliği yurttaşın niteliği üzerine bağımlıdır, ve hak eşitliği

temelinde yurttaşlık realitesinin göreli olarak yeni olması, ancak modern döneme ait olması henüz kavramın idealitesine ulaşmak için alınması gereken uzun bir yol olduğunu imler. Önemli olan değişimi sürdürebilmektir. Yurttaş Toplumu kavramı yalnızca Batıya ait olmakla kalmaz, ama modern Batı Toplumları kavramının kendisini belirleyen birincil kavramdır. Bu noktada Doğu toplumlarının henüz ne ölçüde modern Yurttaş Toplumu kavramına uygun düştükleri sorusu önem kazanır, çünkü modernliğin aşağı yukarı tüm ürünlerinden yararlanmaya başlamış olsalar da, toplumsal ve politik yapılarında henüz geleneksel despotik kültürlerinden kurtulmuş ya da kurtulmayı istiyor gibi görünmemektedirler.

Demokrasiyi "yayma" anlatımı demokrasiyi dışarıdan aşılanabilecek bir virus gibi, bir tür bakteri ya da belki de bir tür bitki tohumu vb. gibi alır. Demokrasi "yurttaş" istenci üzerine dayanır ve istenç özgürlüktür. Özgürlük zor yoluyla yayılamaz çünkü bir bilinç sorunudur. Zor yalnızca fiziksel bir kavram değildir ve insanı tinsel olarak zorlamak da olanaklıdır. Ama özgürlük bilincinin kazanımı nasıl beden üzerinde uygulanacak işlemler yoluyla başarılamazsa, düşünce üzerinde yapılacak zorlama da kavramsal bir çıkarsama yoluyla bilgilenme değil, ama en iyisinden dışsal nedenler yoluyla

A supporter of defeated Iranian presidential candidate Mir Hossein Mousavi shouts slogans during riots in Tehran on June 13, 2009. — İran'da seçimler despotlar arasından en iyisini seçme problemine bir çözüm bulmanın yöntemidir. Seçimlere başından sonuna ve sonuçlarına dek uygarlık ve ussallık değil, bir kabalık ve şiddet havası egemendir. Bu bayan “seçmen” şu ya da bu teokratik önderi seçebilir, ya da giderek başka bir durumda “demokrasi” olarak düşündüğü şey için de yumruğunu kaldırabilir. Tümü de onun için birdir ve tümü de onun için bir yumruk sorunudur çünkü henüz özgürlük bilincinden yoksundur ve demokrasiden yana olması bile salt bir boyun eğme davranışından daha iyisi olmayabilir. Demokrasi yasa egemenliği ile birdir ve yasa bilincini kavramış bir toplumu gerektirir. Bu nedenledir ki demokrasiyi bir erdem rejimi olarak, kendi istencinin bilincinde olan özgür yurttaşın rejimi olarak kabul ederiz.

İran halkının problemi Şah'ın zorbalığı ve Molla zorbalığı arasında seçim yapma problemi idi. İran'da başka bir seçeneğin, bir Özgürlük seçeneğinin olduğunun bilinci yoktur. “Zorbalık kültürü,” “şiddet kültürü” gibi birşeyden söz edebiliriz. Ama zorbalığın, şiddetin “uygar” olmasından söz edemeyiz. Uygarlık barış, dinginlik, ussallıktır, kendini bilmeyi gerektirir.

Harvard öğretim üyesi Samuel P. Huntington “uygarlıklar çarpışması” gibi birşeyden söz ederken büyük bir pot kırdığını gözden kaçırdı. Çarpışma ya da savaş istenç gerektirir. İslamik dünyanın bir istenci yoktur. Ve çoktandır bir “uygarlık” olmaktan da çıkmıştır. Bu dünya 16’ıncı yüzyıldan bu yana dünya tarihinden çekilmiştir. Ölü bir dünyadır. Arap Baharı despotun despot ile çarpışmasından öteye geçmedi ve yüz binlerce insanın ölümüne, milyonlarcasının göçüne, ve yeryüzünün şurasında ya da burasında rasgele terör saldırılarına neden oldu.

Niçin “Nefret Kültürleri”? Varoluşlarını yediklerine, içtiklerine, giydiklerine göre tanımlayan, birbirlerine işkence etmeye ve birbirlerini yok etmeye doymayan insanlar yalnızca despotun despot ile kavgasını sahneleyen oyunculardır. Bu kültürlerde değerler yalnızca en değersiz boşinançlardır ve yaşamlarında ussal hiçbirşeye yer yoktur. — Böyle “uygar” kültürler başka “uygarlıklar” ile çarpışacak bir istençten yoksundur. Gerçekte daha şimdiden yenilmişlerdir. Ölüdürler. İç kavgalarının nedeni dışsal simgeler ya da boşinançlar değildir. Neden yalnızca nefret ve ona bağlı yok etme dürtüsüdür. Orada en büyük tutku nükleer bombaya kavuşmaktır. Bu kültürler uygarlaşmaktan, özgürleşmekten, insanlaşmaktan vazgeçmiş, kendi özsel doğalarına karşı

dönmüşlerdir. Kendi kendileri ile, kendi içleri ile çarpışmaktadırlar. Varoluşları korku ve boyun eğme, zorbalık ve şiddet, saldırganlık ve yok etme gibi etmenler tarafından belirlenir. Böyle heyecanlar içinde, ussal hiçbir düşünceye, hiçbir karara, hiçbir eyleme yetenekli değildirler. Ve barışı öğrenemedikleri için, içlerinde nefret olarak nefret, amaçsız nefret başat olduğu için, her zaman kolayca yok edecek bir hedef bulabilmektedirler. Bilinçli, ussal bir amaçları olmadığına göre, yok etme dürtülerini doyurmak için her hedef uygundur: Irak, İsrail, ABD, Türkiye, ya da Ahmedinejad'ın kendisi ya da Mir Hossein Mousavi. Ne olursa.

Postmodern “Etik” ve Nükleer Fanatizmi Kucaklamak

Doğal bilincin anlamadığı kavramları ile okuduğu yazılar kendileri de onları anlamadan yazan yazarların ürünleridir. Michel Foucault ve okurları duruma bir örnektir. Genel olarak, okuma süreçlerinde umutsuz bir görelilik tonu egemendir. İster postmodernist isterse sofist görelilik diyelim, bu doğal bilinç için irrasyonalizm işlerin normal durumdur. Bu bilinç bu bilinçsizliği ile Tarihi yapmakta olan etmendir. Eğer teleolojik olmaksızın Tarih bu bilincin ve istencin eline kalsaydı, varoluş bir görelilik tiyatrosu olmanın ötesine geçemezdi.

Tahran'da Şahyad Kulesi (daha sonra Azadi Kulesi) çevresinde Michel Foucault'nun yoldaşları olan İranlı devirimciler tüm dünyayı imrendiren uygarlık, mutluluk ve sevgi gösterileri yapıyor, 1979.

İran'ın ona bölge için ve dünya için büyük önem kazandıran kaygısı nükleer bomba için duyduğu muazzam tutku oldu. Geriliik, yoksulluk, eğitimsizlik gibi önemsiz problemler ile ilgilenmeyen molla rejimi yüksekliğini, soyluluğunu ve bir devlet olarak büyüklüğünü nükleer bomba ile tanıtlamayı istemektedir.

Güleryüzlü despotları ile, İran rejimi göreli bir idealdir. Ama kültürel-çoğulculuğa önem vermeyen ve postmodernizmi dikkate almayan “tinsel politika” İran rejimini saltık model olarak görmektedir.

Eğer normlar yalnızca göreli ise ve bir evrensel ölçün yoksa, o zaman her etik dizge kendi için meşrudur, hiç biri ötekinden daha iyi ya da daha kötü, daha etik ya da daha etik-dışı değildir. Etiği yok sayan bu görelilik zemininde, devrimci Michel Foucault İran’ın despotik molla devriminin saflarına katıldı.

Bu ön-modern ya da daha doğrusu post-modern teokratik rejim kendini Batının modern etiğine karşıtlığın terimlerinde tanımlıyordu. Bu rejim iyiyi ve kötüyü vb. saltık olarak değil ama ancak göreli olarak görebilen bakış açısından, ve ancak postmodern bakış açısının anlayabileceği nedenlerle, Batının demokrasilerinden daha kötü olamazdı. Aslında, postmodern göreliliği şaşırtıcı bir tarzda da olsa, bu fanatizm her nedense göreli bir kutlamayı hak edecek denli iyi idi. Fanatizm ancak fanatizm tarafından kutlanabilir. Ve bir fanatiğin kendini radikal ve liberal olarak da görebilmesi postmodern bilinç için bütünüyle normaldir.

Demokrasiyi, evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü, kısaca insanı insan yapan modern belirlenimleri anlamayan ve gelişme kavramını tanımayan postmodern bakış açısından, her rejim kendi için en azından başka her biri ile eşit ölçüde iyi idi. Michel Foucault İran’a iki kez yolculuk yaptı ve sayısız çirkin, insanlık dışı, ahlaksız davranışı yanısıra getiren “politik tinselliği” coşkuyla kutladı. İran devrimi bu enteresan bilinç için usu edimsel olarak çürütüyor, usdışının us üzerindeki utkusunu eylemde kanıtlıyordu.*

*(1) Michel Foucault: Boşinancın Devletini Kutlamak / Aziz Yardımlı.

(2) An excerpt from Foucault and the Iranian Revolution Gender and the Seductions of Islamism / Janet Afary and Kevin B. Anderson.

Evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü, evrensel politik özgürlük gibi normlar moral göreciliğin kavrayışının ötesinde yatar. Bilinçli usdışı bakış açısı güzelliğin, etiğin, bilginin evrensel ve saltık karakterini reddeder. Ve bu kavramların evrensel olmaları gerçeğin olağan durumu ise, o zaman usdışı bakış açısı insan varoluşunda genel olarak değerler olarak kabul ettiğimiz bu belirlenimleri yadsır. Bu saçmalığa inanmak güç görünür. Ve normal olarak insanlar böyle saçmalıkların savunuluyor olamayacağını kabul ederler. Ama postmodern bilincin karakteri usdışının en aşırı çıkarsamalarını yapmak, normal bilinci dehşete düşürebilecek vargıları ortaya sermektir — ve hiç kuşkusuz çıkarsamaların kendilerinin kendine karşı dönen usun bir işlevi olduğunu bilmeksizin.

Entellektüel planda, etik görgücüler tarafından yararcılığa ve pragmatizme indirgenerek rafa kaldırıldı: Yarar ve sonuçlar moral değerin belirleyicisi, yaratıcısı, ve ölçütü idi. “İnanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmek zorunda kaldım” diyen Kuşkucu Immanuel Kant’ın sözlerinde, “insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamazdı.” Kant hiç kuşkusuz ancak yamukluğa değer veren bir kültür tarafından ciddiye alınabilirdi. Bilme yeteneği olmayan, beyni yalnızca öznel görüşlere ve bunların her biri eşit ölçüde geçerli eleştirilerinin üretimine sıkışmış insan doğallıkla etik gelişme yeteneğinden de yoksun olacaktı. Etik bir bilgi sorunudur, bir kuşku sorunu değil. İnsanı değersizleştiren nihilist felsefelerin popülerliği çağın entellektüel kültürünün sağlığı konusunda en güvenilir ölçütlerden biridir. Yine örneğin etik-dışı bir kültür kesiminin gözde yazarı olan varoluşçu, nihilist ve başka şeyler arasında ayrıca anarko-komünist eğilimleri de olan Albert Camus için insan doğrudan doğruya “saçma” idi, ve “l’homme absurde” ile, kendi karakterlerinden birinin örneği ile milyonlarca istekli okura duyunçsuz insanın etik-dışı karakterinin prototipini sevdirdi. Jean-Paul Sartre ise “seçme özgürlüğünü” özgürlük olarak gördü, insan özü diye birşeyin olmadığını çünkü “varoluşun özü belirlediğini” ileri sürdü. Bu nesnel bir gerçeklik değildi. Yalnızca Sartre moral göreliliğe ve kültürel çoğulculuğa uyarlanmış bir insan doğasından yana çıkıyordu. Ve bu özsüzlük zemininde giderek “terörü” bile yoksul insanın silahı olarak aklamada bir sorun görmede ve “despotizm hümanizmdir” dedi. Tarihsel materyalizm için insan bilinci tüm donatımı ile ekonomik altyapının bir yansıması, salt bir türev idi, ve üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin, makinenin ve sömürünün egemenliği altında düşünemediği için tembel bir kurtarıcıya gereksinimi vardı. Heideggerci Marxist Herbert Marcuse’nin “tek-boyutlu” insanı varolan usdışı toplumsal ve politik yaşama karşıtçılığını silmiş, özgürlüğe yeteneksiz bir uyuşumcu idi ve tek-boyutlu gençlik tarafından kendi öz portresi olarak coşkuyla kabul edildi. İstenç ve duyunç kavramlarını boş metafizik olarak gören Viyana Çevresi pozitivistleri “özgürlük” sözcüğünü duydukları zaman kendilerini gülmekten alamadıklarını yazdılar. İnsanlık bu entellektüel çöplüğü dinlemedi.

William Shockley (1910-1989). Nobel ödüllü Amerikalı fizikçi. Nokta uçlu transistörün (point contact transistor) bulucusu.

In July 1945, the War Department asked Shockley to prepare a report on the question of probable casualties from an invasion of the Japanese mainland. Shockley concluded:

> *"If the study shows that the behavior of nations in all historical cases comparable to Japan's has in fact been invariably consistent with the behavior of the troops in battle, then it means that the Japanese dead and ineffectives at the time of the defeat will exceed the corresponding number for the Germans. In other words, we shall probably have to kill at least 5 to 10 million Japanese. This might cost us between 1.7 and 4 million casualties including 400,000 to 800,000 killed."[9]*

This report influenced the decision for the atomic bombings of Hiroshima and Nagasaki to force

Japan to surrender without an invasion.[10]

Kötü bir yönetici ve daha da kötü bir iş adamı olarak görülen Shockley'in genetik konusunda tuhaf görüşleri vardı. Shockley IQ ölçümleri 100'den düşük olanların gönüllü kısırlaştırılmasnı önerdi. (LİNK: Wikipedia)

Etik bilincin gelişimi varolan durumlara uygulanan kavramların gelişimidir.

Kavramın üretimi. Bir bilinçte tikel bir kavramın ilk kez doğuşu nasıl olur? Kavram duyusal olarak mı algılanır?

Kavramın uygulaması. Bir bilinçte daha şimdiden bulunan bir kavramın bir duruma uygulanması nasıl olur?

Evrensel özgürlük kavramından yoksun bilinç için kölelik insan haklarının çiğnenmesi değildir. Yasa kavramından yoksun bilinç için zorbalık, diktatörlük, giderek tiranlık işlerin normal durumudur. Ve bilinç böyle özgürlük, yasa egemenliği gibi kavramları duyusal algı yoluyla kazanamaz çünkü bunlar duyusal nesneler değildir. Bu kavramlar düşünmenin ürünleridirler, ve her insanın düşünme yetisi vardır. Gereken şey düşünme özgürlüğüdür.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Etik ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme
Aziz Yardımlı

Küreselleşme ideal etiğin reelleşmesidir

Evrensel insan doğası kavramı verildiğinde, insan haklarında, duyunç özgürlüğünde ve yasa egemenliğinde türlülük doğrudan doğruya haksızlıkta, duyunçsuzlukta ve yasasızlıkta türlülüktür. İnsan doğası gelişmekte olan bir gizillik olduğuna göre, ve süreçte erişilen gelişmişlik düzeyi o denli de gelişmemişlik olduğuna göre, kültürel türlülükler estetik, etik ve entellektüel gelişimlerdeki türlülüklerdir; ilerlemedeki türlülük, eğer sürece olumsuz yanından bakılırsa, o denli de gerilikteki türlülüktür. Gelişim bir ereği varsayar, ya da gelişimin teleolojik dediğimiz bir belirlenimi vardır. İnsan doğasının ereği tüm gizilliğini edimselleştirmek, özünü görüngüsü ile bütünüyle eşit kılmaktır. İstenç tüm yerküre üzerinde ereğine erişme istencidir. Güdüsü, onu devindiren şey onun kendisi, gerçek İyidir.

Küreselleşme ideal-türdeş etiğin oluş sürecidir. Doğallıkla evrenseldir çünkü etik bir tikel etikler türlülüğünü sevmez. Ancak ideal etik kültürel-çoğulluğu uygarlığın türdeşliğine dönüştürebilir. İnsanın etik ereği karşısında, her kültür sonlu, sınırlı ya da geri bir etik yapıdır, ve gerilik olgusunun kendisi dolaysızca ilerleme olanağını imler. Özgürlük çoğulculuğu kollamak için gerekli olan tutuculuğu sevmez.

Etik istencin bir işlevi olduğuna göre, her bir tikel kültür için Aile, Toplum ve Devlet kavramına uygun ya da ideal yapılarına erişinceye dek küresel bir etik varoluş kazanamaz. Küreselleşme ne denli ileri olursa olsun henüz göreli olarak geri olan bir etik yapıya, örneğin İskandinav etiğine öykünme değildir.

İnsan etik karakterinin birincil belirlenimleri hak, duyunç ve istençtir. Tümü de özgürlük kavramının tikelleşmeleridir.

Ancak özgür insanın hakkı olabilir.

Ancak özgür insan kendi özgür duyuncu ile gerçek moral karakter geliştirebilir.

Ve ancak özgür insan politik varoluşunu kendi istenci ile belirleyebilir.

Buna göre insanlığın büyük bölümünün —

Evrensel insan haklarının bilincinde eğitimi,

Ahlaksal eğitimi,

Ve politik eğitimi küreselleşmenin problemleridir.

Bunların çözüm süreci evrensel modern devrimdir ve tinin özgürlükten başka olanaklı biricik eğitmeni köleliktir. Ama boyun eğme etiği etik-dışıdır ve aptallık gerektirir.

İdeal karakterin zemini olan özgürlük belirlenimi bütün bir dünya tarihinde ilk kez bir değişim ve gelişim bölgesi olan Batıda doğdu — Avrupa'da değil, çünkü Avrupa henüz yoktu. Helenik tin Mısır'dan Mezopotamya'ya, Anadolu'ya geniş bir alanı temsil eden Pers tininin bir çıkarsamasıdır. Muazzam bir kültürel birikimini kalıt alan özgür Helenik tin bu kültürü insan doğasına uygun olarak yeniden biçimlendirdi. Bütün bir gelecek için, aslında bütün bir Zaman için insanın estetik, etik ve entellektüel potansiyelinin ussal normlarını belirledi. Helenik tin insan yaşamının kendisini idealize etti. Platonizm özgürlüğü özgürlük içinde geliştiren Helenik tinin kendisinin vargısı idi.

Asya özgürlükten, dolayısıyla tüzel, ahlaksal ve törel karakterden bütünüyle yoksun kaldı. Dünya Tini Asya'da çıkmaz sokağa girdi ve Asyatik uygarlıkların, aşağı yukarı bütün kıtayı dolduran Çin ve Hint uygarlıklarının despotik sağlamlıkları ve yalıtılmışlıkları değişimlerini ve dönüşümlerini engelledi. Tarih ile karşılaşır karşılamaz ortadan kalkmaya ve başka şeyler olmaya başladılar.

Özgür birey, modern yurttaş toplumu ve demokrasi küreselleşmenin öncülüdür

Küreselleşme tüm modern devrimlerin ereğidir. Modern devrimler evrensel insan haklarının edimselleşme süreçleridir. Modern devrimler despotizmden demokrasiye doğru özgürlük eylemleridir. Ve modern devrimler sınıf eylemleri değil, yurttaş eylemleridir. Şiddet eylemleri değil, bilinç eylemleridir. Modern yurttaş toplumu evrensel insan haklarını anlatan başka bir terimdir.

Modern devrim bir hükümetin devrilmesinden, bir kralın giyotine gönderilmesinden, bir partinin darbesinden, bir köylü savaşının kazanılmasından bütünüyle başka birşeydir. 'Devrim' sözcüğü modernleşme sürecinde yalnızca 'devirme' yanını anlattığı ölçüde tek-yanlıdır ve tıpkı Latince revolutio/dönme gibi politik bir anlamdan yoksundur. Politika gerçekte ya da kavramında evrensel insan hakları uğruna eylemdir. Ve modern devrimler politikanın kendisinin oluş sürecidir.

Modern devrim bir süreçtir — bir toplumun bütününde özgürleşmesi ve kendi özgür istencini devlet yapması, yasada kendi istencini izlemesi. Modern devrimler tarihte ilk kez özgür bireyin, yurttaş toplumunun ve demokrasinin ortaya çıkış süreçleridir. Modern devrim yaşamın her alanında despotik-tutucu-geleneksel kültürün devrilmesi ve özgür ve değişime açık kültürün oluş sürecidir.

Modern devrimler küresel insanlığı Aile, Toplum ve Devlet boyutlarında gerçek etik yapılanmaya doğru yöneltir. Bütün bir modernleşme süreci devrim sürecinin kendisidir. Modern devrim insanın estetik, etik ve entellektüel doğasında tüm gizilliğinin engelsizce gelişimdir.

Modern devrimler kültürel çoğulculuğa parçalanmış ve hem kendi içlerinde kendilerine karşı hem de dışarıda birbirlerine karşı gizil düşmanlar olan ön-modern toplumların gerçek insanlık ilkelerine doğru gelişim süreçleridir. Başlangıç kendinde erektir, ve bir erek uğruna ilk eylemdir.

Evrensel insan hakları olarak erek etik gelişimi küresel etik türdeşliğe doğru bütünsel bir dönüşüm sürecine çevirir.

Dünya Tarihi benzeri görülmemiş bir dönüşümün ortasındadır — dünya etik olarak yeniden yaratılmakta, birçok yerde ilk kez yaratılmaktadır

İnsanların yaşama, çalışma ve ilişki biçimleri aynı bireylerin yaşam süreleri içinde değişmekte, insanlar köhne, demode, arkaik kendilerini terk etmektedirler, çünkü bu tarihsel-kültürel kimlikler yalnızca terk etmeye değerdir, çünkü insan doğasına uygun değildirler. Yerel-tikel kültürel biçimler küresel ölçekte yitmekte, yerleri küresel-evrensel kültürel biçimler tarafından alınmaktadır. Süreç hiç kuşkusuz derecelidir. Dünya etik olarak yeniden yaratılmakta, gerçekte pekçok yerde ilk kez yaratılmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda Sümerlerin, Babil'in, Asur'un bile çok çok gerilerinde kalmış kültürler dolaysızca modern yaşama sıçramaktadır — Tarihin sarp ve sık sık sapa yollarından geçmeksizin.

Ve dünyanın kültürü henüz aşağı yukarı bütününde etik-dışıdır. Silahlanma ve sürmekte olan ve potansiyel çatışmalar ve savaşlar, dayanılmaz yoksulluk ve eşitsizlik, ölçüsüz bir yolsuzluk ve rüşvet ve hırsızlık kültürü, yeryüzünün kendisinin kirletilmesi ve daha başka sorunlar tümü de insanın etik gelişiminin geriliğinin göstergeleridir.

İlk kez modern değişim insanın gerçek etik karakterine doğru değişimidir

Bugün yer almakta olan bütünsel dönüşüm tekil bir kültürel etmenin, örneğin iletişimin ya da ulaşımın ya da teknolojinin vb. sonucu değildir. Bu tür etmenler kendi başlarına davranacak özerk güçler ya da fetişler değildir. İnsan özgürdür ve özgür olarak tüm değişimin öznesidir. Bu düzeye dek tüm ussal değişim için saltık öngerek özgür bireyin, yurttaş toplumunun ve yasa egemenliğinin bilincidir. Ya da, yine bunlarla bağlı olarak, evrensel insan haklarının, evrensel duyunç özgürlüğünün ve küresel politik istencin ortaya çıkmasıdır. Modern dönem insanın tüm gizilliklerinin edimselleşmesi dönemidir.

“In too many countries, people are deprived of their most basic needs and go to bed hungry every night because of corruption, while the powerful and corrupt enjoy lavish lifestyles with impunity.” – José Ugaz, Chair of Transparency International

Küreselleşme tüm dünya kültürlerini birer problem yapmaktadır

Ekonomide olduğu gibi politikada da etik ölçünler yükselmekte, insanlar özgürleştikçe aşamalı olarak hakkın, yasanın ve dürüstlüğün gücü artmaktadır. Süreç çok yanlı ve karmaşıktır ve çözmesi gereken problemler sayısızdır. Ve pekçok ulusun ve devletin sergilediği realite dayanılmayacak bir gerilik, yoksulluk, çirkinlik ve şiddet tablosudur. Dünyanın büyük çoğunluğu için işlerin gündelik durumu olan bu çok-kültürlülük cehennemi için, kronik bir açlık ve yoksunluk durumu için ‘kültür’ sözcüğünü kullanmak bile olanaksızdır.

Ve problem ve çözümü bir ve aynıdır: Özgürlük bilincinin yokluğu ve bu bilincin kazanılması.

Çözümlerin ideal olmaları onları evrensel kılmakta, ve kültürün kendisi yükselmesi ile orantılı olarak küresel karakter kazanmaktadır. Etik sınır tanımaz.

Gelenekten hiçbirşey doğmaz; tutuculuk bir etik tutulmasıdır

Ancak despotizm etik değişimin önüne geçebilir, çünkü despotizm etik gelişimin zemini olan özgürlüğü reddeder. Despotizm yalnızca despotun istenci değildir. Bütün bir kültüre yayılan istençsizliğinin anlatımıdır. Modern dünyanın problemi özgürlük ve kölelik, demokrasi ve despotizm, etik karakter ve despotik karaktersizlik, estetik duyarlık ve duyarsız çirkinlik arasındaki kavgadır.

Etik gelişimin ereği bütün bir yerkürede sınıfsal, etnik, dinsel ve ulusal çarpışmaların ortadan kaldırılmasıdır, çünkü gelişimin ereği ideal-evrensel etiktir, bir kültürel çoğulculuk değil. İnsan hakları, duyunç özgürlüğü, yasa egemenliği çoğulculuğa, türlülüğe, ayrımcılığa izin veremez.

İnsanların eylemde bulunmadıkları yerde, korkudan kıpırdayamadıkları kültürlerde suç ve kötülük de olamaz. İstenç yoksa suç da yoktur. Ama suçsuzluk durumu hayvanın durumudur.

Suçun ve kötülüğün yokluğu insanların dürüst, iyi ve erdemli olduklarının kanıtı değildir. Yasaklar kalktığı zaman, moral gerilik kendini ailenin, toplumun ve devletin her yanında sınırsızca sergiler. Tutuculuğun yarattığı etik-dışı karaktere karşı biricik çare özgürlüktür. Ancak özgür insan gerçekten dürüst olabilir, çünkü ancak özgür insan duyuncunu geliştirebilir, dışsal ahlaktan kurtulur ve iyinin ve kötünün, doğrunun ve eğrinin gerçek yargıcı kendisi olur.

Küreselleşme etiğin küreselleşmesidir

‘Küreselleşme’ sözcüğü çeşitli anlamlara çekiştirilir ve anlatması gereken kavrama uygun olmadığı için yanlış anlamalara uygundur.

Bir bakış açısından, küreselleşme ekonomik bir olgudur ve şirketlerin uluslararası etkilerini geliştirmesi ya da uluslararası bir ölçekte işlemeye başlamaları demektir. Ya da teknolojik bir fenomendir ve bir iletişim ve ulaşım sorunudur. Biraz daha radikal olarak, kâr ve ucuz emek uçlarının buluşması, sömürünün küreselleşmesi demektir.

Gerçekte küreselleşmenin ekonomik bir süreç olarak görülmesi bile ekonominin etik temelinin evrenselliğine dayanır. Modern ekonomi ancak modern etik ile birlikte gider. Ve modern etik özgürlüktür. Başta Çin olmak üzere, binlerce yıldır uyuşuk varoluşları içinde oldukları gibi kalan kültürler ancak Batı tarafından özgürlük bilinçlerinin uyandırılması ile yaşam belirtileri göstermeye başladılar, üstelik henüz bu özgürlükleri bölük pörçük olsa bile. Gelişme yalnızca ekonomik gelişme sınırlı değildir, çünkü etik olmadıkça bu gelişme yalnızca dışsaldır, yüzeyseldir, insan tininde değildir. Gelişme ancak etik büyüme ile bütünleniyorsa 'gelişme' adını hak eder. Ekonomi tarihte hiçbir zaman etik karakter üretmeyi başaramadı.

Etik karakterin idealliği bu ideale doğru gelişen insanlıktaki geçici kültürel ayrımların silinmesine götürür. Hak, ahlak ve etik alanlarında bütün bir yer küre için türdeş bir kültür gerçek, evrensel uygarlığın doğuşu anlamına gelir.

Evrensel insan hakları idealdir

Evrensel insan hakları bir idealdir. Ve ideal reel olmadıkça küreselleşmeden, barıştan, dinginlikten söz edemeyiz. Evrensel duyunç özgürlüğü bir idealdir. Ve ideal reel olmadıkça ahlaktan, dürüstlükten, insanlıktan söz edemeyiz. Evrensel yasa egemenliği bir idealdir. Ve ideal reel olmadıkça ne evrensel insan haklarından ne evrensel duyunç özgürlüğünden ne de evrensel yasa egemenliğinden söz edebiliriz.

Evrensel insan haklarının evrensel bilinci evrensel barıştır. Özgürlüğün dili barış iken, despotizmin dili şiddettir. Despotizm konuşmayı bilmez, çünkü konuşma düşünmeyi gerektirir. Despotizm soyut

olana, düşünceye ve düşünmeye, evrensele yabancıdır. Evrensel insan haklarını anlayamamasının gizi bunda yatar.

Tunusluların ve Faslıların %90'ından çoğu kadının her zaman kocasına boyun eğmesi gerektiğini düşünmektedir. Iraklı Müslümanların yalnızca %14'ü ve Ürdünlü Müslümanların yalnızca %22'si bir kadının boşanma işlemlerine başlatmasına izin verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Gelenek öyle geldiği için gelenektir, iyi, doğru ve güzel olduğu için değil. Bu nedenle sorgulanmayı sevmez. Eğer bir davranış iyi, doğru ve güzel ise, iyi, doğru ve güzel olduğu için yapılır, salt öyle geldiği için değil. Gelenek saçma olduğu için gelenektir ve bilgisizlik, duyarsızlık, aptallık arkasına gizlenir. Sorgulanır sorgulanmaz saçma olduğunu, çirkin, kötü vb. olduğunu açığa serer.

Tarihin üzerinden atlamak

Dünya Tarihinde şimdiye dek olmamış olan şey ve yeni olan şey evrensel insan haklarının bilincinin küresel ölçekte yaygınlaşmaya başlamasıdır. Bütün tarihleri tarih-dışı kalmaktan oluşan kültürlerde insanlar ilk kez hak ile, ahlak ile, etik ile tanışmakta, ve kendilerine bunların en son biçimleri sunulmaktadır: Evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü ve evrensel yasa egemenliği.

Milyarlarca insan ilk kez özgür olduklarının, birer kişi olduklarının, haklarının olduğunu bilincini kazanmakta ve yeni etikleri ile geleneksel ve despotik aile, toplum ve devlet yapılarını bozmaktadırlar. Bütün bir Tarihin üzerinden atlamaktadırlar, çünkü Tarih onlar için daha şimdiden yapılmıştır.

Tarih değerlerin öncülüdür

Modern etik insanın mutluluğu değil, ama yalnızca mutluluğunun ön-koşulu, henüz yalnızca oluş sürecinde olan ön-gereğidir. İstencin bütün bir Tarihten başka birşey olmayan çabası duyu, duygu ve düşünce için özgürlüğün etherini üretmektir. Mutluluk etik ideal üzerine kurulu evrensel iyi yaşamdır — güzellik yaşamı, sevgi yaşamı ve bilgi yaşamı.

Modernleşme süreci bir tür kültür arınmasıdır. Tutucu-despotik kültürler yanlış tarihlere sapmış gereksiz kültürlerdir ve gerekli olan şey reformları değil ama silinmeleridir. Tinin saltık değerleri — estetik, etik ve entellüktel değerleri — geliştikçe, bu ideallerin gerisinde kalan herşey değersizleşir, önemsizleşir, anlamsızlaşır.

Dünya Tarihinin ereği bütün bir etik büyümenin ereğidir. Tarih istencin işidir ve istencin ondaki ereği kendisi ile gerçek biçimi içinde buluşmaktır. Tarih tinin onda üstlendiği tüm geçici biçimleri ile insanın üstünden atması gereken bir yüktür.

Küreselleşme herhangi bir komplo değil, Dünya-Tininin kendi komplosudur

Realitede hiçbir komplo planı işlemez çünkü Dünya-Tininin komplosu işler. Genel olarak, insanın yaptığı hiçbir plan işlemez, çünkü bireysel özençler evrensel istenç karşısında bütünüyle güçsüz, önemsiz ve geçersizdir. Realitede ancak Usun planı işler ve bu planın ereği özgürlüktür. Küreselleşme bir ideolojinin programı, şu ya da bu kurumun ya da bireyin tasarladığı bir komplo değildir. Küreselleşmenin genel olarak insan doğasına uymayan kültürel değersizliklerin olumsuzlanması olarak işler, ve ereği insan gizilliğinin evrensel olarak özgürce edimselleşmesidir.

İnsanın ussal bir varlık olduğu, hırs, bencillik vb. gibi dürtülerini yönetebildiği anlaşıldığında, insanın özgür olabildiği anlaşıldığında, özgürlük özsel olarak ussal doğanın açınımının koşulu olarak ve ereği olarak görünür. Aile, toplum ve devlet yapılarının değersiz kültürel biçimlerinden sıyrılarak tam ussallaşmaları tek bir biçim, ideal biçim kazanmaları demektir. Ve bu idealler tüm

kültürlerin evrensel ereğidir. O zaman bütün bir Tarihin işi bu ereğe erişme çabası olarak görünür. Onda evrensel insanlık payına bir kazanım olmayan herşey, özgürlük uğruna yapılmayan her eylem tarihsel olarak hiçbir önemi olmayan bir gereksizlik olarak görünür. Kültür İdeaya öykünmedir, ve göreli olarak öykünmeyi başarabilmesi öykünmeyi ideal olarak başarmasının güvencesidir.

Ekonominin birincilliği insanın ikincilliğidir

Ekonominin birincilliği kurgusu insan istencinin, yurttaş toplumunun, genel olarak özgürlüğün bilinçsizliği tarafından üretilir. O zaman kapitalizm ekonomi ile eşitlenir, toplum bir sömürü alanı ve devlet egemen sınıfın baskı aracı olur.

Hiç kuşkusuz biricik güdüleri hırsları olan insanlar, kapitalistler olarak yargılanabilecek insanlar vardır. Bunlar kapitalleri olan değil, kendileri kapitallerine eklenti olmuş insanlardır. Ve insanı hırstan daha çoğu olarak düşünemeyenler de vardır. Bunlar moronlardır. Birincilerin bir bölümü elitler arasına karışır. İkinciler karışamayanlardır. Ve elitizimin yolsuzluk ve rüşvetçilik kültürüne, despotizme, insan haklarının çiğnenmesine, yasasızlığa duyarsız olmasını açıklayan olgu moral eğitimlerinin yetersiz kalmış olmasıdır. Bu kapitalistler moral varlıklar olamamış, sorumluluk ve yükümlülük bilinci kazanacak denli büyümemiş olan insanlardır.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Etik ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Etik ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı

Giriş: Reel ve İdeal Etik

Etik ya da ethikos “alışkanlık, töre” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türer (ἔθος: Gewohnheit, Sitte; custom, habit; habitude, mœurs).

Etik evrenseldir. Tüm tarihsel tikelleşmesine, yerelleşmesine karşın, etik kavramı insanlığı bir bütün olarak kucaklar. Göreli etik problemli etiktir ve bu düzeye dek etik-dışıdır. Belki de geri olduğunu söylemek daha iyidir, çünkü etik dingin bir yapılanma, ama o denli de kendini kesintisiz olarak değiştiren ve geliştiren bir süreçtir. Etik kavramının kendisinde etiğin sağlamlığı ve akışkanlığı arasında belirtik bir çelişki vardır. Etik kültürel, yerel, uylaşımsal, kısaca göreli olabilir. Ama bu göreliliğin kendisi saltık bir etiğin, ideal bir etiğin, gerçek bir etiğin olanağından doğar. Etik, tüm gelişimsel kavramlar durumunda olduğu gibi, ereksel bir kavramdır.

Etik hakkı ve ahlakı kapsar. Aile, Toplum ve Devlet etiğin realiteleridir. Gerçekte belirli ya da reel her Aile, her Toplum, her Devlet yapısı görelidir, ideal ya da saltık değil. Ama bu onlar için bir üstünlük değildir. Tam tersine, eksikliklerdir. Belirli bireylerin ya da ulusların göreli olarak daha az haklarının, göreli olarak daha az duyunç özgürlüğünün olması, göreli olarak daha az yasa egemenliği ile yetinmeleri gerektiği düşüncesi ilginç değildir.

Etik ya da törebilim pozitif bir bilim değildir. Aslında pozitif bilim gerçekte bilim değil ama yalnızca ham görgül bilgi kütlesi, bilim için bir tür ham gereçtir. Etik için de durum böyledir. Aile, Toplum ve Devlet oluş sürecinde iken yalnızca geçici, yetersiz, kavramına uygun düşmeyen şekillerdir. Etik bu geri realiteleri de inceler, ama onları ideal ile karşılaştırma içinde irdeler.

Aile, Toplum ve Devlet realiteleri aynı zamanda törel bireyin karakterinin kendini belirleme ve edimselleştirme alanlarıdır. Bireyin karakteri onu şekillendiren kurumların yetersizliğini yansıtır. Bir karakter idealini kabul edersek, bundan çıkarılacak biricik vargı olumlu olan olguların kendilerinin olumsuzlanması gerektiğidir, çünkü kavramlarına karşılık düşmezler. Gerçekte bütün bir tarihte olan budur, ama aşamalı olarak.

Eğer etik ideal insan karakterinin ve ilişkilerinin incelemesi olarak kabul edilirse, sorun tarihsel gelişiminin bu ilişkilerin gerçek belirlenimlerinin göründüğü bir noktaya ulaşıp ulaşmadığı ve onları çıkarsamanın yönteminin ne olacağıdır. Önemli olan nokta bu ideal ilişkilerin uydurulması değil ama bulunmasıdır, ve bilgi konusu olmaları nesnel olmaları anlamına gelir.

Bu ideal biçimler Platon ve Aristoteles tarafından gerçek içerikleri içinde düşünülemedi. O çağlarda henüz insan özgürlüğü ve eşitliği kavramının bilinci ve edimselliği yoktu, henüz evrensel bir insan doğası kavramı yüzyıllar boyu uzaktaydı ve o kültürler için kölelik doğaldı. Düşünme neyi düşünemediğinin, insanlık ideasını düşünemediğinin ayrımında değildi. Onlar için etik ancak kent-devletinin realitesi içinde düşünülebilecek bir sorundu, evrensel değildi, ve barbarları ilgilendirmiyordu. Bir insanlık ideasının bilincinin yokluğunda, Platon'un etiği atomik kent-devletinin idealize edilmesinden öteye geçemezdi.

Bilim ve Estetik alanlarında insanlığa ideali sunmuş olan klasik-Helenik kültürün başlıca eksikliği ve onu ortadan kalkmaya götüren kusuru evrensel insan doğası kavramının bilincinin yokluğu idi. Helenler için kimi insanlar doğal olarak ya da doğuştan köle, ve kimi uluslar doğallıkla üstün, başkaları doğallıkla aşağı idi. Ama, "Tüm insanlar özgür doğar." Ve özgür olan üzerinde daha güçlü hiçbir istenç tanımayandır. Bu kavram ancak modern dönemde, ancak iki bin yıl kadar sonra Rousseau'da en çarpıcı formülasyonunu kazanacak ve çevresinde bütün bir modern etiğin kendini bir realite yapmaya doğru çabaladığı özsel kavram olacaktı.

Şirket Etiği

"Yalnızca itkinin dürtüsü kölelik, ve kendimize verdiğimiz bir yasaya boyun eğmek özgürlüktür." :: "L'impulsion du seul appétit est esclavage, et l'obéissance à la loi qu'on s'est prescrite est liberté." — Rousseau, Toplumsal Sözleşme

1 Şirket Etiği

Şirket tüzel bir kişi, insan istencinin bir belirlenimidir. Hakları vardır, ve salt hakları olduğu için ödevleri vardır. Şirket aynı zamanda moral bir kişidir, eylemde bulunur, başka tüzel ve gerçek kişiler ile ilişkilere girer, kararlar alır, ve bunların doğruluk ve eğrilikleri açısından yargıda bulunması, tıpkı gerçek bir kişi gibi, bir insan gibi sorumluluk üstlenmesi gerekir. Şirket özerk bir altyapı değildir.

Şirket bir istenç belirlenimi olduğu için, onu oluşturan bireylerin sayısına bir sınır yoktur. Kâr amaçlı olabileceği gibi kâr gütmeyen bir yapısı da olabilir, eş deyişle kâr şirketin biricik varlık nedeni değildir.

Modern şirket yönetiminde şirket çıkarı biricik ilgili nokta değildir. Şirketin ilişkili olduğu başka kişileri, çalışanlar, müşteriler, şirket ile iş gören başka şirketler, topluluklar, politik örgütler, sendikalar vb. tümü de gerekli olduğunda şirket kararlarında dikkate alınması gereken yanlardır (Edward Freeman). Şirket toplumdan yalıtılmış soyut bir varlık değildir ve kâr olarak değer üretmesi bile ancak kârdan başka değerlere de değer vermesi, evrensel insan haklarını hesaba katması ile olanaklıdır.

Şirketin toplum ile ilişkisi salt bir hissedarlar grubunun toplum ile çıkar çatışması ilişkisi değildir. Şirketi modern yurttaş toplumunda kuşatan, onu belirleyen, onu vareden ilişkiler onu toplum pahasına kâr hedefine yönelik bir organizasyon olmaktan çıkarır. Onu tüm paydaşların (hissedarlar artı çalışanlar, sunumcular, müşteriler ve içinde şirketin işlediği topluluk) çıkarını dikkat almaya belirler. Tümü de eşit ve birincil önemde olan bu bileşenlerin her birinin varlığı ve gönenci başka her birinin çıkarlarının doyumu ile olanaklıdır. Şirketin etik ve ekonomik gelişimi onu toplumun bütünü ile örtüşmeye, toplumsal sorumluluk üstlenmeye, giderek "şirket yurttaş" karakterini üstlenmeye, kavramı ile uygun bir realite kazanmaya doğru götürür. Bu olgu salt hissedarların çıkarının sözcülüğünü yapan liberteryan şirket kuramını olguların kendilerinin düzleminde çürütür ve ekonominin sözde "kapitalist" karakterini, "kapitalist ekonomi" ya da doğrudan doğruya "kapitalizm" kavramını hiçbir realitesi olmayan bir ideolojiye, bir yanılsamaya indirger. Modern yurttaş toplumunun ekonomisi "kapitalist ekonomi" değil ama ekonomidir. Yurttaş Toplumunu "kapitalist toplum" olarak nitelemek özgürlük bilincinden yoksunluk zemininde olanaklıdır. Yurttaş toplumunun özgür etik karakteri "kapitalist toplum" gibi etik-dışı ideolojik bir terimi siler.

Etik Dönüşüm

İş etiği ön-modern kültürden gelen bireylerin modern etik kültüre uyarlanmaları açısından normatif etik biçimini üstlenir. Dürüstlük, doğruluk, haktanırlık kavramları despotik-geleneksel kültürlerden arta kalan davranış biçimleri, değerler vb. tarafından tehdit edilirken, etik-dışı yapılanmalar şirketlerin varlığını tehdit eder. Etik-dışı ya da etik-öncesi bireyler yalnızca şirketlerin çalışanlarına sınırlı değildir. Yöneticiler, giderek hissedarlar arasında en etik-öncesi kültüre bağlı problemler yaygındır.

Ön-Modern Etik ve Modern Etik

Ön-modern etik etiğin gelişimsel karakteri nedeniyle etik-dışı olur. Ön-modern kültürlerde de etik normlar vardır, ama bunlar özgür bireylerin kendi normları değildir. Ön-modern etik gerçekte özgürlüksüz etiktir ve etiğin özgürlüksüz olması paradoksaldir. Özgür olmayan kültürde insan hakları olan "kişi" değildir, mülkiyetsizdir. Özgür olmayan kültürlerde etik dışsaldır, bireyin duyuncunda aklanmaz ama egemenin buyruğudur.

Özgürlük: İlke ve Erek

Modern etik oluş sürecinde olan etiktir, çünkü özgürlük bilinci için başlangıç daha şimdiden ereği imler, ve özgürlüğün gerçek eylemi kendini geliştirmektir. Özgürlük ancak özgürlük içinde gelişir: Onda ilke, araç ve erek birdir. İş Dünyasına giren milyonlar ilkin sömürmeyi ve sömürülmeyi, yolsuzluğu, rüşveti, bütününde haksızlığı yaşarlar. Ve gene de gelenek dünyasına geri dönmeyi istemek yeteneklerinin ötesindedir.

Ekonomi ve Etik

Yasa, bütün bir politik alan, bütün bir devlet yapısı etiğin bir bileşenidir. Etiğin olmadığı, özgür duyuncun ve istencin gelişmediği kültürlerde yasaya sığınmanın da bir anlamı yoktur. Böyle kültürlerde bütün bir yargıçlık, savcılık, avukatlık etkinliği, bütün bir tüzel kurumlar alanı yürürlükteki etik-dışı durumu yansıtır. Bireylerin karakterleri ait oldukları etik kültürün ürünü ve özetidir. Özgürlüğe yabancı, dolayısıyla etik olarak geri kültürlerde karakter gelişimi de eşit ölçüde yürekler acısıdır. Dürüstlük, doğruluk, haklılık, ahlaklılık gibi belirlenimlerden yoksun kültürlerin bireylerinin payına kaçınılmaz olarak güvensizlik, erdemsizlik, mutsuzluk düşer.

2 Ekonomi ve Etik

Ekonomik ilişkiler törel ilişkilerdir, öyle ki, törel olmayan ekonomi gerçekte ekonomi kavramına uygun düşmez. “Toplum” (insan birlikteliğinin Aile ve Devlet biçimlerinden ayrı olarak) insan gereksinimlerinin karşılanması alanıdır. Tutucu geleneksel toplum biçimlerinde gereksinimler aşağı yukarı yalnızca durağan yaşam biçimlerinin sürdürülmesine sınırlıdır ve üretimin ve değiş-tokuş etkinliğinin düzeyi gündelik tüketimin sınırlı karakteri tarafından belirlenir. Bu geleneksel uyruk toplumları ile karşıtlık içinde, modern yurttaş toplumları (sivil toplumlar) gereksinimlerin sürekli ve sınırsız artışı ile nitelenir, ve buna göre kitlesel üretim ve kitlesel tüketim aynı sürekli ve sınırsız artış karakterini gösterir. Bu pazar ekonomisidir, onda üretim salt bireysel tüketim uğruna değil ama pazar uğrunadır, ve onda şirketin etkinliği bireysel ve toplumsal gereksinimin kesintisiz artışı tarafından güdülenir. Bu gelişen ve büyüyen ekonomik sürece koşut olarak, toplumun törel ve yasal yapıları da sürekli değişim içindedir.

Bu süreç bir yandan geleneksel toplumlar ve kültürler türlülüğünü küresel bir türdeşlik kültürüne doğru şekillendirir ve birleştirirken, öte yandan sürekli olarak yeni törel ölçünlerin ve yeni yasaların belirlenmesi ekonomik ve politik sürece büyük ölçüde yanılma-sınama yöntemleri ile ilerleyen bir süreç görünüşünü verir. Ekonomik gelişme törel gelişmeyi yanında ister, ve çözülecek törel problemlerin ortaya çıkışı sık sık törel bozulma olarak algılanır.

Törel bozulma dönemleri ekonomik bozulma dönemleri olarak görünür. Örneğin 1980 ve 90’larda ABD’de “Tasarruf ve Kredi Bunalımı”* olarak bilinen olay 3234 varolan finans kurumundan 1043’ünün iflasında sonuçlandığı zaman, ya da 2001 Enron skandalı ve 2003 (ve sonrasında) Siemens’in kronik skandal kültürü açığa serildiği zaman, ya da 2007-08 küresel finans bunalımı yaşandığı zaman, bunlardan genellikle törel bozulmanın ekonomik bozulmaya yol açtığı vargısı çıkarılır. Burada hırs ve kâr etmenlerinin dürüstlük ve güven kaygılarının önüne geçmesi ve törel kaygılar ile karşıtlık içinde belirleyici olması söz konusudur. Oysa “törel bozulma” olarak görülen şey gerçekte yalnızca moral ve törel hamlıktır ve törelliğin askıya alınmış göründüğü böyle dönemler gerçekte törel deneyimin büyümesine, daha yüksek bir törelliğe, daha bilinçli yasal düzenlemelere, ve daha sağlam ve daha sağlıklı bir ekonomiye götürür.

1999’da dek Almanya’da yurt dışında rüşvet vermek yasal olarak kabul ediliyor ve giderek şirketler rüşvetleri vergilendirilebilir gelirlerinden düşüyorlardı. Bu durum kendisi ancak 1977’de ülke dışında rüşvet verilmesine karşı yasa çıkaran Birleşik Devletler’in baskısı altında değişti. İş dünyasındaki davranış ölçünlerinin doğruluk ve dürüstlük yönünde belirlenmesi, insanın eğrilikten değil ama doğruluktan yana olması zeminini ceza korkusu, yarar beklentisi vb. gibi dışsal etmenlerde değil, ama insanın içsel törel doğasında, törel ussallıkta bulur.

*Savings and loan crisis (https://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis).

Sözleşme

Etiğin incelemesi incelemeyi yapan için ilgisiz değildir. Tam tersine, etik bir karakter kazanabilmek için etiğin ne olduğunun bilinmesi gerekir. İnsan törel doğasının ne olduğunu bilmeksizin törel olamaz. Hiç kuşkusuz dışsal olarak verili normlara, yasalara, kurallara boyun eğmek insana etik bir karakter kazandırır. Ama bu onun öz-kazanımı değildir. Sorgulanmayan etik pekala etik olmayabilir. Ve bireyin kendi etik yargıları yeterince olgun olmayabilir.

3 Sözleşme

İş ilişkileri ister bireyler ister şirketler arasında olsun sözleşme ilişkileridir, ve sözleşme yanların özgür istençleri ile girdikleri bir alış-veriş anlaşmasıdır. Sözleşme tüzel kişileri, haklarının

bilincinde olan bireyleri gerektirir. Bu düzeye dek sözleşme gerçek anlamda ancak özgür toplumlarda, Yurttaş Toplumlarının tüzel, ahlaksal ve törel olarak gelişmiş bireyleri arasında olanaklıdır. Sözleşme ekonomik gelişimin özünde yatar, öyle ki bir toplumun gönenci, gereksinimlerinin eksiksiz olarak karşılanması ve en sonunda mutluluğu sözleşmelerin yerine getirilmesinin, onun etik karakterinin yüksekliğinin bir işlevidir.

Sözleşmenin güdüsü sözleşmeye giren yanların gereksinimleri gibi görünür. Ama bu görüngüdür. Sözleşme mülkiyet iyeleri olan özgür tüzel kişilerin varlığından ötürü zorunludur. Başka bir deyişle, sözleşme bir araç olmaktan çok daha yüksek bir anlamda kendinde bir erektir. Ekonominin olması için sözleşme olmalıdır. Sözleşmenin özgür istenci varsayması ölçüsünde, despotik kültürlerin ekonomisi bir tür doğal ekonomiden, bir gereksinimler ekonomisinden daha öteye geçmez. Bu kültürlerde insan gereksinimi büyümez çünkü istenç büyümez.

İş etiğinin belirlenimi sözleşmede bulunan yanların sözlerini yerine getirmeleri olarak doğruluk ve dürüstlüktür. Bütün bir modern ekonominin işlemesi, dolayısıyla gönenç bireysel ve toplumsal etik karakterin başarımıdır.

Sözleşme insanın kişi olduğunun ilk göstergesi ve kanıtıdır. Ancak özgür insan sözleşme yapabilir çünkü ancak mülkiyeti olan insan sözleşme yapabilir ve bir değiş-tokuş ya da alış-veriş ilişkisine girebilir.

Mülkiyet özgürlüğün ilk belirişi, soyut istencin, boş ego olarak egonun ilk belirliliği, ilk realitesidir. Herşey mülkiyet olabilir — insan bile. Duyunçsuz istenç olarak keyfi özgürlüğün korkutucu olmasının nedeni istencin ancak istenç karşısında, ancak bir Şey olmayan istençli insan karşısında sınır tanımasıdır. İstencin istenç ile ilişkisinde doğal zor ve şiddet ilişkisine karşı ilk almaşık doğar. Özgürlük korkusu, liberalizm ya da neoliberalizm denilen şeyin yarattığı nefret istençsizliğin bütünüyle olağan tepkisidir.

Mülkiyet hakkın en dolaysız anlatımı, istencin başka istençler ile ilişkisinin olanağıdır. Mülkiyet ahlakı önceler, ve ahlaksız mülkiyet korkunçtur. Modern toplumda sömürüyü olanaksız ve haksız kılan etmen istenç-istenç ilişkisi olarak sözleşmedir. Sömürünün varlığı sözleşmenin yokluğudur. Bu nedenle toplu sözleşme denilen kollektif eylem modern ekonomide öylesine birincil önemdedir. Sözleşme ilişkisi iki yanın da özgür yurttaş karakterini kazanmış olmasını öngerektirir ve bu büyüme süreci insanın tüzel, ahlaksal ve etik bilincinin oluş sürecidir. Bu nedenle yurttaş istencinin yokluğu ile tanımlanan yığınlar, kitleler, halklar durumunda sömürü kaçınılmazdır. Ve bu nedenledir ki demokrasi istençsiz yığınların, kitlelerin devleti değil, ama yurttaş toplumunun devletidir. Ve istençsiz oldukları içindik ki yığınlar, kitleler vb. önderlere gereksinirler. Sömürü iki yanın da moral geriliğine bağlıdır, ve kültürün bu aşamasında, hak bilincinin, duyuncun ve özgürlük bilincinin henüz gelişmekte olduğu aşamada sömürü kötülüklerin en büyüğü değildir.

Sözleşme kişiler arasında özgürce oluşturulan özdeş istençtir ve insan duyunçsuz çocuk yerine koyulmadıkça sözleşmenin sömürü ilişkisi olduğu ileri sürülemez. Yurttaş Toplumunda sözleşme ilişkisine giren yanlar (çalışan olarak işgücünü sunan yan ve çalıştıran olarak ücreti sunan yan) bu ilişkiye özgürce girerler. Dışsal zorunluk, darlık etmeni insanın özgürlük karakterini ve özgürlüğün sorumluluğunu silemez. Sözleşmedeki yanlar arasında bir “güç ilişkisi” yoktur ve iki yan da yurttaşlar olarak yasa önünde eşittir (“şirket yurttaş” şirketin tüzel kişiliğinin bir başka anlatımıdır).

İşgücü çalışanın mülkiyetidir ve sözleşmede onu zor yoluyla değil ama kendi istenci ile sunar. Özel mülkiyetin zorunlu olarak götürdüğü sözleşme kişiler arasındaki ilişkidir ve kişi olmak insanın ilk belirlenimidir. Evrensel insan hakları bildirgesinde görülen tüm haklar “kişi”nin haklarıdır ve “kişi”

olmak istencinin bilincinde olmaktır.

İnsan haklarını, özgürlüğü ve istenci yok sayan idiotik ideoloji sözleşme ilişkisini sömürü olarak görür. İnsanı dışsal etmenlerin istençsiz oyuncağı olarak gören bu bakış açısına göre, sömürünün kaldırılması mülkiyetin kaldırılmasını gerektirir. Sözde sosyalist ya da komünist “ekonomi”de tüm üretim araçları ile birlikte işgücü de kamulaştırılır. İnsan ortadan kaldırılır çünkü istençsizleştirilerek kamusallaştırılır. Toplumculuk adına toplumsal istenç ortadan kaldırıldığında, “ekonominin” kendisi işkenceye döner.

Eşitsizlik ve işsizlik sorunlarını çözme sorumluluğu daha yükseği olmayan, daha güçlüsü olmayan politik güç olarak yurttaş toplumunun Devletine düşer. Yurttaşlık istenci, gerçek politik güç olarak, işsizliği ortadan kaldırma, ücret ve vergi süreçlerini belirleme, kısaca mülkiyet dağılımını türeli olarak düzenleme gücüdür. Demokratik toplumun en son üyesine dek ve eksiksiz olarak yurttaşlık bilincini kazanmasının önünde saltık olarak hiçbir engel yoktur.

Etik ve İş Etiği

"Duyunç özgürlüğü" yalnızca "inanç özgürlüğü" değildir. Duyunç özgürlüğü özne olabilme, kendi için karar verebilme istencidir.

4 Etik ve İş Etiği

Etik. Etik ya da Törebilim insanın Aile, Toplum ve Devleti kucaklayan törel yaşamına insanın kendisi tarafından getirilen belirlenimleri bilme isteğinden doğar. Törebilim birer istenç belirlenimi olan törel kavramları inceler, törel ölçünler ya da normlar üretmekle, insanların neyi istemeleri gerektiğini saptamakla ilgilenmez. Bu son iş modern dönemde özel ve kurumsal bireylere aittir, çünkü özgür birey kendi istenci ile ussaldır, ve çünkü her bir kurumun kendine özgü koşulları ve durumları genel olarak geçerli olacak ve ancak yaptırımlar ile yürütülebilecek kurallar getirilmesini olanaksızlaştırır. Uygulamalı etik istencin doğru olanı hedefleyen çabası olarak tarihe bırakılır.

Etiğin yalnızca doğru olanın incelemesi değil, ama doğru olanın istenmesi olması etiğin incelemesini olduğu gibi realitesini de görelilikten uzaklaştırır, ‘etik görelilik’ denilen şeyin kendisini etik-dışı yapar.

Etik olmak doğru olmak ile birdir. İnsan iyi olanı istediği aynı ussallık ile doğru olanı da ister. Etik normların doğru olmadıkları yargısı onları dolaysızca etik-dışı olarak olumsuzlamaya götürür. İnsanlar için en iyi yaşama yolu kavramının varlığı etiğin kendisini bir gelişim süreci olarak, ereksel olarak gösterir.

İş Etiği. Törebilim bütününde insan ilişkilerinin bilgisini konu alırken, “iş etiği” ya da “iş törelliği” genel olarak toplumsal ilişkileri inceler, çünkü toplum alanı (aile ve devlet alanlarından ayrı olarak) insan ekonomik ilişkilerinin alanıdır. İş Etiği alış-veriş ya da değiş-tokuş etiğidir ve iş ilişkilerini haklı, ahlaklı ve yasal olmaları bakış açısından ele alır.

Toplumda insanlar gereksinimlerini karşılama amacıyla bir araya gelirler. Özgürdürler, bireysel doyumları ile ilgilenirler, ve yabancıdırlar. Toplumsal ilişki ne aile ilişkisidir, ne de politik ilişki. Ve gene de dürüstlük, saydamlık, sorumluluk bilinci bu ilişkiler düzlemine insansal niteliğini kazandırmalı ve yabancılığı yenmeli, bireyin yaşamının büyük bölümünü geçirdiği toplum onun ikinci ailesi olmalıdır.

Bireylerin mülkiyet iyeleri olan özgür kişiler olarak ilişkileri çıkar ilişkileridir, ve törellik bu ilişkilerin tek-yanlı değil ama karşılıklı olmasını gerektirir. Bireysel çıkar törel bir belirlenimdir.

Ancak öz-çıkar duygusu hırsa dönüştüğü ve kendini başka her değerin üzerine koyan bir karar ve eylem güdüsü olduğu zaman törel ve dolayısıyla ekonomik karakterini yitirir, törel ve yasal belirlenimler ile çatışma içine düşer. Ekonomi hakkın çiğnenmesi değil, tam tersine hakkın edimselleşmesi ortamıdır, çünkü ekonomik ilişki özgür bireyler arasındaki sözleşme ilişkisidir ve sözleşmede yanların hakları ve yükümlülükleri eşittir. Törel iyilik ve törel doğruluk ekonominin ve böylece toplumsal gönencin güvencesidir.

Duyunç Özgürlüğü

“Duyunç özgürlüğü” yalnızca “inanç özgürlüğü” değildir. Duyunç özgürlüğü özne olabilme, kendi için karar verebilme istencidir. — İlk olarak, duyunç da olgunlaşan bir yetidir ve erginlik çağına girinceye kadar insanın moral olarak bütünüyle olgun olmadığı ve bu düzeye dek eylemlerinin tam sorumluluğunu taşımadığı kabul edilir.

Dışsal Duyunç

— İkinci olarak, boyun eğdirilen insanlarda duyunç yetisi edilgindir ve bunlarda neyin doğru ve neyin eğri olduğuna karar veren etmen kendi duyunçları değil ama dışsal yetkedir. Özgür olmayan duyuncun gelişmemesinin, gerçekte bir duyunç “olmamasının” nedeni budur. Duyunç insanın sözcüğün gerçek anlamında en iç özüdür, dışsal hiçbir gücün erişemeyeceği ve dokunamayacağı öznel özgürlüğüdür — yeter ki etkinleşmiş olsun.

Alışkanlık ve Duyunç

Törellik bir alışkanlık olarak bir tür duyunç uyuşukluğu, varolanı sorgusuzca kabul etme tembelliğidir. Böyle köleler baş kaldırmaz, yürürlükte olan normlara karşı çıkmazlar. Varoluşlarında değişim yoktur. — Duyunç gelişen her yeti gibi başlangıçta hamdır, ve gene de “doğru” olduğunda diretir, tıpkı düşüncesinde ham olan insanların da yanılmadıklarında diretmeleri gibi. Ama duyunç doğru olmayanı, eğri ve yanlış olanı ayırdetme yetisidir. Ve bunu hiçbir zaman onun adına başka bir istenç yerine getiremez.

Ekonomi ve Küreselleşme

5 Ekonomi ve Küreselleşme

Küreselleşme. Ekonomik olarak, Küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar biçimini kazanması anlamına gelir. Toplumsal olarak, Küreselleşme Yurttaş Toplumunun evrensel toplum modeli olarak gerçekleşmesi, dünya toplumlarının tek bir Toplumun, Yurttaş Toplumunun karakterini kazanması demektir. Politik olarak, Küreselleşme insanlığın istencini özdeş yasalarda anlatması, özgür istenç birliğini anlatan bir evrensel insanlık Anayasası altında varolmasıdır. Kültürel olarak, Küreselleşme kültürel-çoğulculuğun eksiksiz uygarlık düzleminde ortadan kaldırılması, gerçek insan değerleri düzleminde tüm kültürlerin eşit ölçüde yüksek, eş deyişle ideal olarak türdeş yapılar kazanmasıdır.

Ekonomi ve Küreselleşme. Küreselleşme yalnızca ekonomik ilişkilerin değil ama özgür ekonomik ilişkilerin olmasını öngerektirir. Bu tüm gümrük sınırlamalarının ortadan kaldırılması, bütün bir yeryüzünün tek bir sözleşme ve pazar alanı olması, yeryüzünün tüm toplumlarında uyrukların hakları, ödevleri ve politik istençleri ile bireyler olarak yurttaş karakterini kazanması demektir. Yurttaş Toplumu ulusal, etnik, dinsel, ırksal, sınıfsal, eşeysel, bölgesel, yerel vb. tüm kültür ve doğa ayrımlarını bir yana bırakan ve insanları özgür bireyler olarak alan ekonomik ilişkiler alanıdır. Gerçek ekonomik etkinlik dürüstlüğü, doğruluğu, sorumluluğu gerektirir, ve bu karakter ise ancak

birey tarafından, kendi istencinin ve duyuncunun bilincinde olan eğitimli ussal insan tarafından başarılır.

Etik Görelilik ve
Kültürel Çoğulculuk

6 Törel Görelilik ve Kültürel Çoğulculuk

Pozitif Etik? Her kültürün kendine özgü etik normları vardır, bunlar onunla göreli olarak saltıktır.

Etik kavramı görelilik anlatmaz: 1) Hiçbir insanın başkasından daha az hakkı kabul etmeye hakkı yoktur. 2) Doğruluk kimilerinin doğru bulamayacağı birşey değildir. 3) Etik olan, kavramın nesnel, evrensel karakterinden ötürü, kendinde haklı ve doğru olarak iyi olandır.

Etik realite reelleşmiş İyidir: Hak olarak iyinin ve ahlak olarak iyinin birliği. Törel yaşamın haklı olması gerekir; dahası, törel yaşamın ahlaksal olarak da haklı olması gerekir.

Tarihsel ya da kültürel görelilik yalnızca realitenin kavrama doğru gelişmekte olduğunu anlatı ve işlerin geçici bir durumudur. Göreli etik kötü etiktir, ve tarihsel etik normlar ancak başka etik normlar ile karşılaştırma içinde ve kendileri için iyidir, kendinde değil.

Tarihin göreli olanda sonlanmaması gerekir. Eğer tarih ereğinden önce pıhtılaşırsa, kaçınılmaz olarak özgürlük bilinci tarafından çözündürülür. Gelişim için gerekli olan tek şey etik yapıların katılaşmaması, akışkanlıklarını, değişim ve gelişim olanaklarını sürdürmeleridir. Bu istencin işlevidir. Tarihsel etik normlar kavrama uygun düşmedikleri için göreli, geri, ve en sonunda töre-dışı, etik-dışıdırlar. Pozitif ya da göreli etik normların saltık olarak görülmesi kültürel gelişimin durdurulması, tarihin kendisinin askıya alınmasıdır. İmparatorluk Çininde, Kast Hindistanında, genel olarak despotik kültürlerde olan budur.

The Universal Declaration of Human Rights
Article 1
All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

Moral görecilik insan haklarını çiğner çünkü onları görelileştirir.

İngiliz yararcısı Bentham "Rights (hak) is the child of the law," diye yazar; "from real law come real rights; but from imaginary laws, from 'law of nature,' come imaginary rights." "Natural rights is simple nonsense."

Ve kuşkucu Hume bu noktada doğal olarak Bentham ile anlaşır. "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena."

Daha yakın zamanlarda Wittgenstein ve Austin için yasanın gerçek anlamı yine aynı Anglo-Saxon 'felsefe'nin bir başka sözcüsünün, Thomas Hobbes'un bir deyiminde özetlenir: "The command of the sovereign." (Bu kesimdeki tüm İngilizce alıntılar: Enc. Britannica, 1986, 20, 715).

Kuzey Carolina'nın köleci anayasasının yazarı da olan John Locke'a göre mülk iyesi olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıdır.

Pozitif norm evrenselleştirilemez ve bir kategorik imperativ yapılarak öğütlenemez. Özgürlük bir öğüt sorunu değildir. Ve tikel bir normun evrenselleştirilmesi önerisi ise tam olarak pozitivizm dediğimiz özgürlük-öncesi bakış açısından gelebilir. Her norm, giderek en ahlak-dışı, etik-dışı, yasa-dışı olanlar bile evrenselleştirilmeye açıktır. Gerçekte, norm daha şimdiden kendinde evrenseli

imler ve önemli olan şey normun olması değil, normun gerçek etik değer taşıyıp taşımadığıdır.

Bir kültürde ya da bir tarihsel dönemde haklı, iyi ve doğru olan bir başkasında öyle olmayabilir. Dinsel doğrular ve eğriler, sorgulanmadan kabul edilen gelenekler, korku ve yetke üzerine dayanan görenekler kültürden kültüre türlülük gösterir, ve bu tam olarak moral görelilik dediğimiz şeyin bir kültürler çokluğunda sergilenişidir. Birinde kabul edilen belirlenimler bir başkasında yanlış olarak görülüp kınanabilir. Benzer olarak, yasalar çağdan çağa, kültürden kültüre türlülük gösterir, birinde haklı olan pekala bir başkasına göre bütünüyle haksız görünebilir.

Bu kültürel görelilik kültürel çoğulculuk denilen şeydir ve evrensel bir İyinin, küresel bir İyinin varlığı ile geçimsizdir. Törel yaşam iyi olarak iyi uğruna, doğru olarak doğru uğruna belirlenen yaşamdır. İnsan doğası ya da insan özü evrenseldir, ve salt bu olgu kültürel İyilerin üstünde ve ötesinde evrensel bir İyinin varlığını gerektirir. Ussal insan doğasının belirlenimi olan saltık iyi ve doğru nitelikleri tüm göreli iyileri ve doğruları kendine doğru çeken ve onları sürekli ortadan kalkış ve daha doğru ve daha iyi olana doğru gelişim sürecinde tutan etmendir.

Küreselleşme ve
Etik Normların Evrimi

7 Küreselleşme ve Etik Normların Evrimi

Küreselleşme etik normların değişimlerinde bir evrimi, bir gelişmenin yer almasını ön-koşulu olarak gerektirir. Dahası bir türdeşleşmeyi, evrensel bir ekonomik-etik ilişkiler alanının, evrensel bir kültürün şekillenmesini ister. Ve bu türdeşleşme tikel bir tarihsel kültürün etik normlarını değil, evrensel insanlık normlarını varsayar. Küreselleşme insanlığın özsel olarak ussal bir varlık olduğunu, doğrudan, iyiden, güzelden yana olduğunu varsayar. Aristoteles “kentin ereği ve amacı iyi yaşamdır” diyordu (Politika). Şimdi kent bütün bir yeryüzü olmaktadır. Ve yine Aristoteles “toplumsal yaşamın kurumları bu erek için araçlardır” diyordu. Şimdi bu kurumlar tüm bireyler için, tüm insanlık için gönenç ve mutluluk yaşamının güvenceleri olmaktadır. Çünkü insan özsel olarak ussal bir varlıktır.

Kötü Ekonomi ve Geri Etik

8 Kötü Ekonomi ve Geri Etik

Evrensel gönenç ancak evrensel emeğin ürünü olabilir, kimilerinin sandığı gibi hırsın değil. Hırs sömürünün zeminidir çünkü istenci yendiği için hırstır ve belirlenimi doymak bilmezliktir. Hırs yasadışı değildir. Ama etik değildir çünkü bilinçsiz bir dürtü olarak özgür değildir, aslında “etik-dışı” olanı yaratan etmenler arasındadır. Hırs üzerine dayalı ve buna göre ussal etik normları, giderek yasaları bile çiğneyen “ekonomi”ye pekala kapitalizm denebilir. Gerçekte kapitalizm bir realite olmaktan çok bir ideoloji, doğum yerini hırsın kendisinde bulan bir ütopyadır, çünkü kapital her durumda ussal istencin denetimi altındadır, bir fetiş olarak özerkliğini yalnızca ideolog ve kapitalist doğrular, ikisi de kapitalin birincilliği konusunda aynı görüştedir.

Güdüsünü hırstan alan kapitalist “ekonomi” yolsuzluk, rüşvet, kayırmacılık, giderek dolandırıcılık gibi etmenler nedeniyle gerçekte ekonomi karakterini taşımaz, en iyisinden ‘kötü bir ekonomi’ adını hak eder. Böyle ekonomiler, ister bireysel isterse kurumsal ölçekte olsun, henüz etik karakterin gelişmediği, insanların hırslarının peşinde kör gibi davrandıkları ve insan hakları kavramının bilincinde olmadıkları bir evreye özgüdür. Ama insan moral bir varlıktır, etik bu etik-dışını yener, hırs daha düzgün yasalar yoluyla kendini yener ve dizginler.

Etik gelişimin modern özgürlük dönemini karakterize ettiği düzeye dek, ekonomik gerilikler genel olarak etik geriliklerin bir izdüşümüdür.

[YAZI SONU]

1) İş Etiği ve Küreselleşme

BÖLÜMLER

Giriş: Etik ve İş Etiği
1) Şirket Etiği
2) Ekonomi ve Etik
3) Sözleşme
4) Etik ve İş Etiği
5) Ekonomi ve Küreselleşme
6) Etik Gerilik ve Kültürel Çoğulculuk
7) Küreselleşme ve Etik Normların Evrimi
8) Kötü Ekonomi ve Geri Etik

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) İş Etiği ve Küreselleşme
2) Kollektif Eylem Kavramı
3) Etik ve Ekonomi
4) Modern Yunan Etiğine Doğru
5) G20 ve Küreselleşme
6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Kavram ve Realite

Ekonominin büyümesi ya da toplumun gelişmesi varolan yapıların geçici olduğu, her zaman daha iyilerinin ileride beklediği anlamına da gelir. Bu gelişme ya da iyileşme olguların yeterince iyi ve sağlam olmadıkları ve ideallerine, kavramlarına doğru değiştikleri ve evrimlendikleri anlamına gelir. Bu ideal ölçünlerin ya da normların varlığı kabul edildiğinde, realitenin olgularını gerçek olarak almak gereksizleşir. Olguculuk olguları ölçüt alır. Ama bir devlet, bir toplum, bir yasa, bir kültür yeterince gerçek olmayabilir, kavramına uygun düşmeyebilir, ve durum genellikle ya da tarihsel olarak böyledir. İdeal normları, örneğin bir toplumun en iyi biçiminin ne olduğunu salt düşünme yoluyla çıkarsayamayız. İdeal normlar düşüncesinin bulucusu olan Platon'un kendisi bu konuda en büyük çuvallamalardan birinin örneğini de verir ve "ideal devlet' dediği yapı gerçekte bir eşitsizlik, türesizlik, haksızlık yapısı idi. Bu onun Karl Popper'ın sandığı gibi totaliter olduğu anlamına gelmez, çünkü totaliterlik ya da bütüncülcülük yalnızca politik yapının baştan sona yukarıdan belirlenmesini değil, bu belirlemenin zor ve şiddet yoluyla yapılmasını anlatır. Platon'un "filozof kralı" böyle bir zorba ya da diktatör değildi. Dahası, görevine on yıllar süren diyalektik eğitiminden ve türe için tam yetkinliği kazandıktan sonra atanıyordu. Karl Popper kendine eleştirel rasyonalist demesine karşın, ne rasyonalist idi, ne de eleştirisi kişisel bir bakış açısından daha öte bir değer ve anlam taşıyordu. İdeal normları kabul etmiyor, onları metafizik olarak görüyor, ve olguları oldukları gibi modeller olarak alarak en iyisinden bir karşılaştırma yapıyordu. Eleştirisi göreli, ve felsefesi görgücü idi. Özgürlük kavramını, duyunç ve istenç kavramlarını çiğnediğinin

bilincinde değildi ve modern Yurttaş Toplumunun gerçek yapısını formüle eden Hegel'i anlamadan, aslında okumadan totaliterlik ve kapalı toplum savunucusu olarak suçladı. Bu davranışının nedeni sözde rasyonalizminin gerçekte us ile hiçbir ilgisi olmayan ve sık sık usun kendisi ile çarpışan bir bakış açısı olması idi.

Realitenin idealiteye karşılık düşmesi için değişime açık olması, politik realitenin yapıcısı olan istencin etkin olması, insanın ve insanlığın özgür olması gerekir. Despotik kültürler özgürlüğü yadsımalarında gelişimi yadsırlar, varolan olgulara sıkı sıkıya sarılırlar, ve kültürel bir pıhtı olarak sonsuza dek değişmeden sürmeyi isterler.

Yurttaş Toplumu bir kavramdır, tüm bireyleri özgür yurttaşlar olarak, kendi duyunçları ile ve istençleri ile yaşam biçimlerini özgürce belirlemeyi isteyen insanlar olarak kapsar. Modern demokratik devlet kavramı böyle bir topluma uygun düşen devlettir, çünkü onda yasama gücü yurttaşa aittir, ve yurttaş yasamasının ussallığının güvencesini aynı zamanda evrensel de olmasında bulur. Demokrasinin ya da devletin niteliği yurttaşın niteliği üzerine bağımlıdır, ve hak eşitliği temelinde yurttaşlık realitesinin göreli olarak yeni olması, ancak modern döneme ait olması henüz kavramın idealitesine ulaşmak için alınması gereken uzun bir yol olduğunu imler. Önemli olan değişimi sürdürebilmektir. Yurttaş Toplumu kavramı yalnızca Batıya ait olmakla kalmaz, ama modern Batı Toplumları kavramının kendisini belirleyen birincil kavramdır. Bu noktada Doğu toplumlarının henüz ne ölçüde modern Yurttaş Toplumu kavramına uygun düştükleri sorusu önem kazanır, çünkü modernliğin aşağı yukarı tüm ürünlerinden yararlanmaya başlamış olsalar da, toplumsal ve politik yapılarında henüz geleneksel despotik kültürlerinden kurtulmuş ya da kurtulmayı istiyor gibi görünmemektedirler.

Demokrasiyi "yayma" anlatımı demokrasiyi dışarıdan aşılanabilecek bir virus gibi, bir tür bakteri ya da belki de bir tür bitki tohumu vb. gibi alır. Demokrasi "yurttaş" istenci üzerine dayanır ve istenç özgürlüktür. Özgürlük zor yoluyla yayılamaz çünkü bir bilinç sorunudur. Zor yalnızca fiziksel bir kavram değildir ve insanı tinsel olarak zorlamak da olanaklıdır. Ama özgürlük bilincinin kazanımı nasıl beden üzerinde uygulanacak işlemler yoluyla başarılamazsa, düşünce üzerinde yapılacak zorlama da kavramsal bir çıkarsama yoluyla bilgilenme değil, ama en iyisinden dışsal nedenler yoluyla

A supporter of defeated Iranian presidential candidate Mir Hossein Mousavi shouts slogans during riots in Tehran on June 13, 2009. — İran'da seçimler despotlar arasından en iyisini seçme problemine bir çözüm bulmanın yöntemidir. Seçimlere başından sonuna ve sonuçlarına dek uygarlık ve ussallık değil, bir kabalık ve şiddet havası egemendir. Bu bayan "seçmen" şu ya da bu teokratik önderi seçebilir, ya da giderek başka bir durumda "demokrasi" olarak düşündüğü şey için de yumruğunu kaldırabilir. Tümü de onun için birdir ve tümü de onun için bir yumruk sorunudur çünkü henüz özgürlük bilincinden yoksundur ve demokrasiden yana olması bile salt bir boyun eğme davranışından daha iyisi olmayabilir. Demokrasi yasa egemenliği ile birdir ve yasa bilincini kavramış bir toplumu gerektirir. Bu nedenledir ki demokrasiyi bir erdem rejimi olarak, kendi istencinin bilincinde olan özgür yurttaşın rejimi olarak kabul ederiz.

İran halkının problemi Şah'ın zorbalığı ve Molla zorbalığı arasında seçim yapma problemi idi. İran'da başka bir seçeneğin, bir Özgürlük seçeneğinin olduğunun bilinci yoktur. "Zorbalık kültürü," "şiddet kültürü" gibi birşeyden söz edebiliriz. Ama zorbalığın, şiddetin "uygar" olmasından söz edemeyiz. Uygarlık barış, dinginlik, ussallıktır, kendini bilmeyi gerektirir.

Harvard öğretim üyesi Samuel P. Huntington "uygarlıklar çarpışması" gibi birşeyden söz ederken

büyük bir pot kırdığını gözden kaçırdı. Çarpışma ya da savaş istenç gerektirir. İslamik dünyanın bir istenci yoktur. Ve çoktandır bir “uygarlık” olmaktan da çıkmıştır. Bu dünya 16’ıncı yüzyıldan bu yana dünya tarihinden çekilmiştir. Ölü bir dünyadır. Arap Baharı despotun despot ile çarpışmasından öteye geçmedi ve yüz binlerce insanın ölümüne, milyonlarcasının göçüne, ve yeryüzünün şurasında ya da burasında rasgele terör saldırılarına neden oldu.

Niçin “Nefret Kültürleri”? Varoluşlarını yediklerine, içtiklerine, giydiklerine göre tanımlayan, birbirlerine işkence etmeye ve birbirlerini yok etmeye doymayan insanlar yalnızca despotun despot ile kavgasını sahneleyen oyunculardır. Bu kültürlerde değerler yalnızca en değersiz boşinançlardır ve yaşamlarında ussal hiçbirşeye yer yoktur. — Böyle “uygar” kültürler başka “uygarlıklar” ile çarpışacak bir istençten yoksundur. Gerçekte daha şimdiden yenilmişlerdir. Ölüdürler. İç kavgalarının nedeni dışsal simgeler ya da boşinançlar değildir. Neden yalnızca nefret ve ona bağlı yok etme dürtüsüdür. Orada en büyük tutku nükleer bombaya kavuşmaktır. Bu kültürler uygarlaşmaktan, özgürleşmekten, insanlaşmaktan vazgeçmiş, kendi özsel doğalarına karşı dönmüşlerdir. Kendi kendileri ile, kendi içleri ile çarpışmaktadırlar. Varoluşları korku ve boyun eğme, zorbalık ve şiddet, saldırganlık ve yok etme gibi etmenler tarafından belirlenir. Böyle heyecanlar içinde, ussal hiçbir düşünceye, hiçbir karara, hiçbir eyleme yetenekli değildirler. Ve barışı öğrenemedikleri için, içlerinde nefret olarak nefret, amaçsız nefret başat olduğu için, her zaman kolayca yok edecek bir hedef bulabilmektedirler. Bilinçli, ussal bir amaçları olmadığına göre, yok etme dürtülerini doyurmak için her hedef uygundur: Irak, İsrail, ABD, Türkiye, ya da Ahmedinejad'ın kendisi ya da Mir Hossein Mousavi. Ne olursa.

Postmodern “Etik” ve Nükleer Fanatizmi Kucaklamak

Doğal bilincin anlamadığı kavramları ile okuduğu yazılar kendileri de onları anlamadan yazan yazarların ürünleridir. Michel Foucault ve okurları duruma bir örnektir. Genel olarak, okuma süreçlerinde umutsuz bir görelilik tonu egemendir. İster postmodernist isterse sofist görelilik diyelim, bu doğal bilinç için irrasyonalizm işlerin normal durumdur. Bu bilinç bu bilinçsizliği ile Tarihi yapmakta olan etmendir. Eğer teleolojik olmaksızın Tarih bu bilincin ve istencin eline kalsaydı, varoluş bir görelilik tiyatrosu olmanın ötesine geçemezdi.

Tahran'da Şahyad Kulesi (daha sonra Azadi Kulesi) çevresinde Michel Foucault'nun yoldaşları olan İranlı devirimciler tüm dünyayı imrendiren uygarlık, mutluluk ve sevgi gösterileri yapıyor, 1979.

İran'ın ona bölge için ve dünya için büyük önem kazandıran kaygısı nükleer bomba için duyduğu muazzam tutku oldu. Geriliik, yoksulluk, eğitimsizlik gibi önemsiz problemler ile ilgilenmeyen molla rejimi yüksekliğini, soyluluğunu ve bir devlet olarak büyüklüğünü nükleer bomba ile tanıtlamayı istemektedir.

Güleryüzlü despotları ile, İran rejimi göreli bir idealdir. Ama kültürel-çoğulculuğa önem vermeyen ve postmodernizmi dikkate almayan “tinsel politika” İran rejimini saltık model olarak görmektedir.

Eğer normlar yalnızca göreli ise ve bir evrensel ölçün yoksa, o zaman her etik dizge kendi için meşrudur, hiç biri ötekinden daha iyi ya da daha kötü, daha etik ya da daha etik-dışı değildir. Etiği yok sayan bu görelilik zemininde, devrimci Michel Foucault İran’ın despotik molla devriminin saflarına katıldı.

Bu ön-modern ya da daha doğrusu post-modern teokratik rejim kendini Batının modern etiğine karşıtlığın terimlerinde tanımlıyordu. Bu rejim iyiyi ve kötüyü vb. saltık olarak değil ama ancak göreli olarak görebilen bakış açısından, ve ancak postmodern bakış açısının anlayabileceği

nedenlerle, Batının demokrasilerinden daha kötü olamazdı. Aslında, postmodern göreliliği şaşırtıcı bir tarzda da olsa, bu fanatizm her nedense göreli bir kutlamayı hak edecek denli iyi idi. Fanatizm ancak fanatizm tarafından kutlanabilir. Ve bir fanatiğin kendini radikal ve liberal olarak da görebilmesi postmodern bilinç için bütünüyle normaldir.

Demokrasiyi, evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü, kısaca insanı insan yapan modern belirlenimleri anlamayan ve gelişme kavramını tanımayan postmodern bakış açısından, her rejim kendi için en azından başka her biri ile eşit ölçüde iyi idi. Michel Foucault İran'a iki kez yolculuk yaptı ve sayısız çirkin, insanlık dışı, ahlaksız davranışı yanısıra getiren "politik tinselliği" coşkuyla kutladı. İran devrimi bu enteresan bilinç için usu edimsel olarak çürütüyor, usdışının us üzerindeki utkusunu eylemde kanıtlıyordu.*

*(1) Michel Foucault: Boşinancın Devletini Kutlamak / Aziz Yardımlı.

(2) An excerpt from Foucault and the Iranian Revolution Gender and the Seductions of Islamism / Janet Afary and Kevin B. Anderson.

Evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü, evrensel politik özgürlük gibi normlar moral göreciliğin kavrayışının ötesinde yatar. Bilinçli usdışı bakış açısı güzelliğin, etiğin, bilginin evrensel ve saltık karakterini reddeder. Ve bu kavramların evrensel olmaları gerçeğin olağan durumu ise, o zaman usdışı bakış açısı insan varoluşunda genel olarak değerler olarak kabul ettiğimiz bu belirlenimleri yadsır. Bu saçmalığa inanmak güç görünür. Ve normal olarak insanlar böyle saçmalıkların savunuluyor olamayacağını kabul ederler. Ama postmodern bilincin karakteri usdışının en aşırı çıkarsamalarını yapmak, normal bilinci dehşete düşürebilecek vargıları ortaya sermektir — ve hiç kuşkusuz çıkarsamaların kendilerinin kendine karşı dönen usun bir işlevi olduğunu bilmeksizin.

Entellektüel planda, etik görgücüler tarafından yararcılığa ve pragmatizme indirgenerek rafa kaldırıldı: Yarar ve sonuçlar moral değerin belirleyicisi, yaratıcısı, ve ölçütü idi. "İnanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmek zorunda kaldım" diyen Kuşkucu Immanuel Kant'ın sözlerinde, "insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamazdı." Kant hiç kuşkusuz ancak yamukluğa değer veren bir kültür tarafından ciddiye alınabilirdi. Bilme yeteneği olmayan, beyni yalnızca öznel görüşlere ve bunların her biri eşit ölçüde geçerli eleştirilerinin üretimine sıkışmış insan doğallıkla etik gelişme yeteneğinden de yoksun olacaktı. Etik bir bilgi sorunudur, bir kuşku sorunu değil. İnsanı değersizleştiren nihilist felsefelerin popülerliği çağın entellektüel kültürünün sağlığı konusunda en güvenilir ölçütlerden biridir. Yine örneğin etik-dışı bir kültür kesiminin gözde yazarı olan varoluşçu, nihilist ve başka şeyler arasında ayrıca anarko-komünist eğilimleri de olan Albert Camus için insan doğrudan doğruya "saçma" idi, ve "l'homme absurde" ile, kendi karakterlerinden birinin örneği ile milyonlarca istekli okura duyunçsuz insanın etik-dışı karakterinin prototipini sevdirdi. Jean-Paul Sartre ise "seçme özgürlüğünü" özgürlük olarak gördü, insan özü diye birşeyin olmadığını çünkü "varoluşun özü belirlediğini" ileri sürdü. Bu nesnel bir gerçeklik değildi. Yalnızca Sartre moral göreliliğe ve kültürel çoğulculuğa uyarlanmış bir insan doğasından yana çıkıyordu. Ve bu özsüzlük zemininde giderek "terörü" bile yoksul insanın silahı olarak aklamada bir sorun görmede ve "despotizm hümanizmdir" dedi. Tarihsel materyalizm için insan bilinci tüm donatımı ile ekonomik altyapının bir yansıması, salt bir türev idi, ve üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin, makinenin ve sömürünün egemenliği altında düşünemediği için tembel bir kurtarıcıya gereksinimi vardı. Heideggerci Marxist Herbert Marcuse'nin "tek-boyutlu" insanı varolan usdışı toplumsal ve politik yaşama karşıtçılığını silmiş, özgürlüğe yeteneksiz bir uyuşumcu idi ve tek-boyutlu gençlik tarafından kendi öz portresi olarak coşkuyla kabul edildi. İstenç ve duyunç kavramlarını boş

metafizik olarak gören Viyana Çevresi pozitivistleri “özgürlük” sözcüğünü duydukları zaman kendilerini gülmekten alamadıklarını yazdılar. İnsanlık bu entellektüel çöplüğü dinlemedi.

William Shockley (1910-1989). Nobel ödüllü Amerikalı fizikçi. Nokta uçlu transistörün (point contact transistor) bulucusu.

In July 1945, the War Department asked Shockley to prepare a report on the question of probable casualties from an invasion of the Japanese mainland. Shockley concluded:

> *"If the study shows that the behavior of nations in all historical cases comparable to Japan's has in fact been invariably consistent with the behavior of the troops in battle, then it means that the Japanese dead and ineffectives at the time of the defeat will exceed the corresponding number for the Germans. In other words, we shall probably have to kill at least 5 to 10 million Japanese. This might cost us between 1.7 and 4 million casualties including 400,000 to 800,000 killed."[9]*

This report influenced the decision for the atomic bombings of Hiroshima and Nagasaki to force Japan to surrender without an invasion.[10]

Kötü bir yönetici ve daha da kötü bir iş adamı olarak görülen Shockley'in genetik konusunda tuhaf görüşleri vardı. Shockley IQ ölçümleri 100'den düşük olanların gönüllü kısırlaştırılmasnı önerdi. (LİNK: Wikipedia)

Etik bilincin gelişimi varolan durumlara uygulanan kavramların gelişimidir.

Kavramın üretimi. Bir bilinçte tikel bir kavramın ilk kez doğuşu nasıl olur? Kavram duyusal olarak mı algılanır?

Kavramın uygulaması. Bir bilinçte daha şimdiden bulunan bir kavramın bir duruma uygulanması nasıl olur?

Evrensel özgürlük kavramından yoksun bilinç için kölelik insan haklarının çiğnenmesi değildir. Yasa kavramından yoksun bilinç için zorbalık, diktatörlük, giderek tiranlık işlerin normal durumudur. Ve bilinç böyle özgürlük, yasa egemenliği gibi kavramları duyusal algı yoluyla kazanamaz çünkü bunlar duyusal nesneler değildir. Bu kavramlar düşünmenin ürünleridirler, ve her insanın düşünme yetisi vardır. Gereken şey düşünme özgürlüğüdür.

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Etik ve Küreselleşme / 2018.03.15 CKM (2)

Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme — 2018.03.15

Din Kavramı; Üçlülük; Tanrı Kavramı

Katoliklik; Hıristiyanlık; Üçlülük Kavramı; Sonluluk; Sonsuzluk; Diyalektik; Çelişki: Sınırlı olmak ve sınırda kendi ile sınırlanmak gerçek sonsuzluktur. Sınırsız olmak sonsuz olmak değildir; tersine, sınırsız olmak sürekli olarak sonluda kalmaktır (kötü sonsuz, yalancı sonsuz, nicel sonsuz).

Etik ve Küreselleşme / 2018.03.29 CKM

Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme — 2018.03.29

Despotizm ve Demokrasi; Japonya'nın Açılması; Rusya'nın Zulüm Yoluyla ‘Modernleşmesi’ (Peter); Despotik Kültür ve Moral Gelişim; Werner von Braun ve Teknoloji ve Ahlak;

Almanya ve Reformasyon

Tarihin Yeni Başlangıcı ve Reformasyon

Etik ve Küreselleşme / 2018.04.05 CKM

Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme — 2018.04.05

Evrensel Dünya Tarihi Kavramı; Din Kavramı ve Tarihin Gelişimi; St. Paul ve Hıristiyanlığın Oluş Süreci

2018_04_06 Etik ve Küreselleşme / (çalışmanın ikinci yarısı için ses kaydı) / Hıristiyanlığın Başlangıcı; İlk Kilise; St. Peter; St. Paul; Yahudilik; Gentiller

Etik ve Küreselleşme / 2018.06.21 CKM

Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme — 2018.06.21

Modern kültürde etik karakteri erdem ile anlamdaş sayarız, çünkü erdem insanın modern etik normlar ile uyum içinde davranmasından oluşur. Etik karakter insanın ikinci doğasıdır.

Erdem özgür toplumun ve özgür bireyin sorunudur. Boyun eğenler ve boyun eğdirenler, egemenler ve egemen olunanlar, yönetenler ve yönetilenler erdemin adını bile bilmezler. Despotik kültür bir erdemsizlik kültürüdür, yalan, iki-yüzlülük, aldatma vb. orada varoluşun olağan bileşenleridir.

Kullar toplumu duyunç özgürlüğünden yoksun olduğu için, moral doğruyu ve eğriyi kendisi ayırdedemediği için, ancak dışsal yasaklar ve baskılar altında moral bir görünüş kazanır, ancak içsellikten yoksun bir karaktere bürünebilir. Orada dürüstlüğün anlamı bile bilinmez, yalan normal söyleşinin çeşnisi ve haksızlık hak ilişkilerinin gerçeğidir. Bu istençsiz kültürde ekonomi gibi politika da, felsefe gibi bilim de, etik gibi estetik de hakkını kazanamaz.

Bir tirana despotik denir. Saltık egemene de despotik denir. Yetkeci, otokratik, diktatörce gibi terimler tümü de despotizm ile ilişkilidir. Yunanca despotes (δεσπότης) "efendi" demektir (Lat. dominus). Despotizmin genel karakteri özgürlük bilincinin yokluğudur. Efendi efendiliğini kulların istençsizliğine borçludur.

Törebilimin işi tikel durumlar için evrensel olarak geçerli normlar ya da kategorik imperativler aramak değildir. Her tikel durum kendi içinde irdelenmeli ve çözülmelidir. Yine, bir yararlık kalkülüsü ve bir haz ve acı matematiği vb. geliştirmek de moral felsefenin işi değildir. Bu yaklaşımların kendileri istenç kavramının bilinçsizidirler ve dolayısıyla özgürlük ile bağdaşmazlar.

Despotun Varlık Zemini

Despot yalnızca kendini temsil etmez. Bireysel despot bütün bir gelenek ve boyun eğme kültürünün özetidir. Boyun eğmenin alışkısal ve otomatik olduğu ve baskı gerektirmediği durumlarda genel olarak istençsizlik vardır ve henüz özgürlük bilinci kazanılmamıştır. Despotizm özgürlük bilincinin doğmaya başlaması ile birlikte hakkının gerçekte kaba güçten doğduğunu ele vermeye başlar.

Despotun başlıca karakteristiği kendisinden güçlü olmayan başka hiçbir istenci tanımamasıdır. Despotik kültürün karakteristiği özgürlük tinini tanımaması ve korkusunu yüceltmeye çevirmesidir. Hak bilincinin yokluğunda, despotun bildiği ve gelenek kültürünün anladığı biricik dil zor ve şiddetin dilidir.

Kültürel İlkelcilik

Kültürler geçici, çoğunlukla daha şimdiden ölü yapılardır. Bir kültür ancak değişebilme ve gelişebilme yeteneğinde ise dirimlidir. Bir kültür değişime kapanmışsa değersiz ve gereksiz bir kullar, köleler, yarı-insanlar yığınıdır.

İlkel kültürleri yücelme kültü onların modern biçimlere dönüşümünü bir hata olarak, istenmeyen birşey olarak, bir acımasızlık, bir suç olarak görür. Bu postmodern kültür kültü bu kültürel ilkellik, gerilik ve yabanıllıkları bir kültürel-çoğulculuk mozayığı içine katar ve modern yurttaş toplumunu bu ilkel kültürler karşısında daha yüksek değil ama yalnızca ayrı bir kültür olarak görür. Bu türlülük kültürlerin eşit değerde görülmelerini engellemez.

Bu görelilik bakış açısı kültürel gelişim, kültürel ilerleme, kültürel büyüme kavramını reddeder, çünkü gelişim bir saltık erek kavramını gerektirir.

Bir kültür kültü olarak çok-kültürlülük ideolojisi insan doğasının gelişmesine karşı tutucu ve sık sık gerici bir postmodern önlemdir ve romantik "soylu yabanıl" kültünün komik bir yeniden doğuşu olarak görünür. Evrensel insan hakları bir kültür değildir. Ve özgür istenç ve duyunç özgürlüğü de değildir.

Genel olarak idealar kültür değil, insan yapımı kurgular değildir.

Nesnel idealar öznel insan doğasına özünlüdür ve gerçek etik yaşamın öğeleri ve erekleridir. İdea nesneldir ve insan bilincine sınırlı değildir. İdeanın evrenselliği ya da nesnelliği tinsel alanda daha kolay görülür, çünkü evrensel insanlığa özünlüdür. Doğal evrende İdeayı düşünmek daha güçtür. Ama İdeasız, Biçimsiz bir özdeği düşünmek saltık olarak olanaksızdır, çünkü başka her belirleniminden önce özdeğin kendisi bir Biçim, bir İdeadır ve bu biçim-belirlenimi olmaksızın ona "özdek" bile diyemezdik.

Hoşgörü ilkesi çok-kültürlülükten bütünüyle başka birşeydir ve çok kültürlülüğün bir saatli bomba olduğunu anlatır. Kültürler çarpışırlar, çünkü sonlu varlıklarını sonsuz olarak, göreli varlıklarını saltık olarak, değersiz geleneklerini ve boşinançlarını değerler olarak görürler. Değerleri bu geçiciliklerden ve hiçliklerden öteye gitmez ve onlar uğruna öldürür, kitle kıyımları yapar ve amansızca savaşırlar.

Önemli olan şey özgür olduğu sanısı içinde olan despotik kişiliği uyandırmaktır.

> Aydın yönetmek ister. Yasa egemenliğini değil, ama kendi istencinin egemenliğini ister.
>
> Aydın despottur, çünkü halkın hiçbir zaman kendini yönetemeyeceği ve halkı halk adına onun kendisinin yönetmesinin en iyisi olduğu inancındadır.
>
> İdeolog despottur, çünkü kendi kurtarıcı istencini istençsizlerin istenç açığını kapamak üzere kullanır.

Etnik gelenek ve gerilik kültürlerinin ortadan kalkması evrensel özgürlüğün utkusudur. Bu yitişler Tarihin günahları değil, ama usa hakkını veremeyen sonlu kültürlerin kendi haklı yazgılarıdır. Tarihin istemediği şey estetik, etik ve entellektüel geriliklerin sürekliliğidir. Tarihsel olarak

pıhtılaşmış kültürler insan doğasının gelişiminin önünde aşılması gereken engeller olarak dururlar.

Romantik "soylu yabanıl" imgesi özgürlük, eşitlik ve kardeşlik değil, şiddet, kölelik, pislik, hastalık, yoksulluk vb. gibi gerilik terimlerinde tanımlanıyordu, Kültür kültü o "soylu yabanılın" değil, gelişimden sıkılan irrasyonel entellektüelin icadıdır. Geçmişi şimdi için model olarak yücelten kültür kültü şimdinin donuk olmadığını ve modernleşmenin ereksel bir akış süreci olduğunu gözardı eder. Gelişim erekseldir ve ereği ussal insan doğasından başka yerde aramak despotik barbarlığın açık göstergesidir.

Etik ve Küreselleşme / 2018.06.28 CKM

Kaynak · Noesis

Etik ve Küreselleşme — 2018.06.28

Moral Gelişim

Moral gelişim insanın moral geriliğini imler.

Moral gelişim süreci moral geriliği kapsar. Tarihsel ve küresel ölçeklerde düşünüldüğünde, dünya-tini moral olarak gelişmekte olduğu ölçüde kaçınılmaz olarak moral gelişmemişliğini sergiler. Duyuncun gelişmeye programlanmış bir yeti olması ölçüsünde bu ancak doğal olabilir. İnsanın eylemlerinin moral değerini belirlemesi eylemlerin kendilerini varsayar ve bu eylemlerin moral yargısı arkadan gelir. Önemli olan gelişmenin olanağını, özgür istenci kazanmış olmaktır. İnsan gelişimi herşeyden önce bir özgürlük, bir istenç sorunudur. Tutucu kültürlerde ne genel olarak gelişim ne de moral gelişim problemi vardır.

Özgürlük genel olarak insanın istençli-bilinçli olarak eylemde bulunması demektir. İstenç saltık olarak bilginin eşliğindedir ve kendini yargılayan istenç duyunçtur.

Moral görecilik moral değildir
ve
moral görelilik kültürün olağan durumudur.

Tarihteki ahlaksal türlülükten ve görelilikten saltık ya da ideal ya da gerçek ahlakın olanaksızlığı vargısını çıkarmak için İdeayı anlamamak yeterlidir.

Evrensel ahlakı, duyunç özgürlüğünün evrenselliğini reddetmek için insan doğası kavramını reddetmek yeterlidir. "Tüm insanlar özgür doğar" yerine, "Kimi insanlar özgür doğar" demek yeterlidir.

Göreli olmayan ahlak, saltık ahlak evrensel İyinin doğrulanmasıdır ve duyuncun duygusal itkisinin bu İyi İdeasına yönelik olduğunu anlatır.

İstencin istediği herşey iyidir ve istenç kötü olanı isteyemez.

Sorun İstencin belirli iyiyi ve belirli kötüyü doğru yargılamasıdır. Bu yine Duyunç olarak istencin kendisinin işidir.

Duyunç ancak özgür olduğu zaman, ancak içsel olarak büyüyebilir. Dışsal moral yetke duyuncu yalnızca köreltir. Bu nedenledir ki hiçbir din, hiçbir Tanrı korkusu, hiçbir kategorik imperativ insanları ahlaklı yapmayı başaramaz. Ancak inanç insanın tinsel büyüklüğünü nesnesi olarak aldığı zaman moral karakter gelişmeye başlar.

İnsan duyunç yetisi ile doğsa da, başlangıçta yeti henüz salt gizildir ve edimselleşmelidir. Çocuklar

ilkin yalnızca doğal dürtüler ile davranışlarda bulunurlar ve doğal içgüdüsel davranışlarına doğal olarak hiçbir sınır bilmezler. Eğitimin çocuğa ilk olarak içgüdüler üzerindeki sınırlamaları öğretmesi ve onun doğallığını tinselliğe yükseltmeye başlaması gerekir. Piaget ve Kohlberg gibi ruhbilimcilere göre bu eğitim ceza ve boyun eğme düzenekleri ile sağlanır. "Ceza" bir "suçu" gerektirir, ve hiçbir uygar tüze dizgesi moral olarak olgunlaşmamış çocuğun suç işlediğini kabul etmez. Ve "boyun eğme" ise köleler ve korkaklar yetiştirmede sonuçlanır.

Ceza yoluyla boyun eğdirmenin kendisinin moral bir nitelik taşımadığı kendiliğinden açıktır. Kültür insan doğası üzerinde çalışır, ama kültürün insan doğasına verdiği belirli şekil ilkin yetersiz, sonra sık sık baştan sona hasarlıdır.

"Doğal özgürlük" ilkin çocuğun haksız sayılanı, yanlış sayılanı, genel olarak kötü sayılanı yapması demektir ve bu düzeye dek böyle özgürlük henüz kavramına uygun özgürlük değildir. İnsan "kişiliği" ilkin içgüdülerinin engellenmesi ile şekillenmeye başlar. Ve doğal içgüdülerin tinsel istenç tarafından biçimlendirilmesi ya da kültürel biçimler ile örtülmesi içgüdünün birincilliğinden istencin birincilliğine geçiş olarak özgürlüktür. Bu "özgürlük" içgüdünün baskılanması değildir, çünkü "baskı" bilinçsiz engellemeyi anlatırken, kültürel engelleme bilinçsiz değildir. Ancak içgüdülerin acı verici yaşantılar sonucunda engellenmesi "baskı" kavramı altına düşer, çünkü acılı yaşantılar bilinçaltına atılırlar, anımsanmaları ve acılı deneyimlerin sürekli olarak yeniden yaşanmaları önlenir, ve bundan böyle orada bilinçsiz olarak işlerler. Bilinçaltı dinamiktir. İçgüdüyü engeller, ama bu engelleme bilinçsizdir.

Haklı, doğru ve genel olarak iyi olmak için açıktır ki haksız, yanlış ve genel olarak kötü olan da bilinmelidir. Bu bilgi içsel ya da dışsal kaynaklı olabilir. İçsel olarak moral yargının kaynağı duyunç yetisidir. Dışsal olarak başkalarının duyuncudur.

Ön-modern despotik gelenek döneminde moral doğrular insana dinsel ve dışsal yetkeler tarafından verilir. Özgürlük kültüründe moral normlar özgür insanların kendi duyunçları tarafından belirlenir.

Moral Belirlenim ve Çevre

Çocukta moral gelişimin ya da doğruyu ve eğriyi ayırdetme yetisinin ilkin çevre tarafından belirlendiği söylenir. Bu açıklama yetersizdir, çünkü gelişecek olan gizilliği algılamaz. Çocukta belirlenecek ya da tikelleşecek bir evrenselin olması olgusu bir yana, çevrenin kendisinin moral belirlenimlerini nasıl kazandığı sorusu ortada kalır. Moral gelişimin çevre tarafından belirlendiğini ileri süren kuramlar moral gelişimi açıklamada moral gelişimin kendisini kullanırlar. (Kohlberg'in ahlak kuramında birinci ve ikinci evreler daha önceden hazırlanmış olan uylaşımları varsayar. Bu nedenle gerçek bir moral gelişim kuramı olmaktan çok, moral normların kuşaktan kuşağa aktarımını açıklayan bir kuramdır.)

•

Gelişim ve Diyalektik

Gelişim kavramı genel olarak bir gizilliğin ya da potansiyelin edimselleşmesini anlatır ve bu olgu onu hemen teleolojik yapar. Oluş ortaya çıkıştır — kendinde varolanın ortaya çıkışı. Gelişim kavramı salt oluş kavramının bir hedef ya da telos imleyen daha yüksek, daha belirli biçimidir. İlerleme kavramı da bir hedefe doğru değişimi imler, ama ilerleme gelişime göre daha genel ya da daha soyuttur ve doğrusal ya da aşamasız olanı da anlatır. Gelişim kavramının aşamalı ya da evreli olması onda bir evreyi izleyen ikinci bir evrenin de kendinde kendi karşıtını kapsadığını ya da kendinde kendi karşıtı olduğunu imler. Gelişim sürecinin her aşaması öncekini negatif olarak

kendinde kapsadığı için ondan daha yüksektir. Yalnızca kendi özünlü diyalektiğinin ürünü olan bu kesintisiz tikelleşmeler süreci erek olarak evrenselde tamamlanır.

Genel olarak oluş ve özel olarak değişim, başkalaşım, ilerleme, süreç, evrim, gelişim, vb. gibi oluşun her bir tikel kipi özsel olarak diyalektiğin bir sergilenişi ya da işlevidir. Birşey ancak kendinde olduğu başka birşeye, onu kendisi olarak ortadan kaldıracak ve bu yolla kendisi ortaya çıkacak olan başkasına değişebilir. Çocuk kendinde yetişkindir, ve karşıtına geçerek yetişkin olduğu zaman çocuk olarak ortadan kalkar, yetişkin olur. Moral gelişim benzer olarak insan doğasının ya da özünün salt doğal olmaktan doğalın karşıtı olan tinsele geçişidir. Moral büyümede ana evreler sürecin kendisi tarafından tanımlanır ve erginlik öncesi ve erginlik dönemleri ruhbilimsel moral gelişim kuramlarında temel alınan başlıca evrelerdir.

Herşey akıştadır dendikten sonra Whitehead'ın yaptığı gibi herşeyin “süreçte” olduğunu keşfetmek çok da gerekli değildir. Yine, “‘becoming’ is a creative advance into novelty” boş bir anlatımdır, çünkü “oluş” genelliği içinde henüz belirli içerik kapsamaz, ve “yaratıcı bir ilerleme” olmak, “yeniliğe ilerleme” olmak oluşun daha yüksek kipleridir ve her biri oluşu kapsar. Ayrıca "oluş bir ilerlemedir" demek mantıksız olduğu için kulağa saçma ya da anlamsız da gelir. Ama sıradan anlak bütün bir metinler alanında özellikle anlamsız olan üzerinde yoğunlaşmaya bayılır. Çünkü anlamamasının sorumlusu kendisi değildir.

Maslow'un gelişim kuramı yetilerin gelişimini bir "gereksinim" olarak, ve gereksinimlerin tam doyumunu gelişimin ereği olarak almada naivdir.

Gelişim ve Aydınlanma

Aydınlanmanın kötü bir felsefi temeli vardır ve özdeşlik ilkesine sıkı sıkıya sarılarak çelişkiyi varlığın ve düşüncenin sınırı olarak görür. Antinomiler düşüncenin bozulması olduğuna göre, diye düşünür Kant, yadsınmalıdırlar. Özdeşlik ilkesi "gelişme"ye izin vermez çünkü şey kendisi olarak kalmalıdır, çünkü yalnızca kendisidir, yalnızca kendine özdeştir, kendinde karşıtını kapsamaz.

Ama özdeşlik mantığına karşın sık sık Aydınlanmanın "ilerleme"den yana olduğu düşünülür. Bu biraz daha yumuşak bir çelişkidir, çünkü bir dönüşüme yol açmaksızın varolan dizgenin içerisinde pekala ilerleme olanaklı olabilir (örneğin bin yıllarca süren Çin ve Hint kültürlerinde olduğu gibi).

Kant (1724-1804) "Aydınlanma Nedir?" sorusuna yanıt olarak yazdığı bir yazıda despota "boyun eğilmesi" gerektiğini belirtir. Bu bakış açısı demokrasinin sonu ve barışın değil savaşın sürekliliğinin güvencesidir. Locke (1632-1704) gibi, Hume (1711-1776) gibi Aydınlanma önderlerini izleyen bütün bir İngiliz Görgücülüğü insan doğası kavramına karşı savaşımda tutucu doğasını gösterir. İnsan doğası düşüncesi modern toplumsal ve politik devrimin temelinde yatar ve demokrasinin özgürlükçü karakterini belirler. "Doğal yasa" uygunsuz bir terim olmasına karşın, yasanın "tinsel" olmasına karşın, insan usu tarafından yapılan etik normların, yasaların, anayasaların ideal ilkesini anlatır. İnsanın kendi belirlediği modern etik normları bildiğini söylemek gereksiz, çünkü bir totolojidir. Doğal yasanının ya da doğal hakkın anlattığı "evrensel özgürlük" kavramının bilinci insanın yazgısını ilk kez ele geçirmesi ve tarihin kör dövüşünü arkada bırakmanın yoluna girmesi demektir.

Yine, Aydınlanma düşünürleri olarak kuşkucu Kant ve kuşkucu İngiliz Görgücüleri bilgiyi reddetmede ortaktırlar. Kendinde ne olduğu bilinmeyen bir "hak," kendinde ne olduğu bilinmeyen bir "ahlak" ve "etik" insana ideal hak, ahlak ve etiği yadsır, ve onu göreli olanla başbaşa bırakır.

Doğal hak kavramı neyin haklı ve neyin haksız olduğunu ayırdetmenin olanağını sağlayan ideal

ölçündür. Evrenseldir, saltıktır, idealdir, ve hiçbir koşul ya da sınır olmaksızın her durumda her insan için geçerlidir — üstelik realite henüz kavrama karşılık düşmese bile. Kavramı realiteden türetmek pozitivist göreliliğin işidir.

Aydınlanmanın bilmeme ilkesi modern etik gelişim ile bağdaşmaz, çünkü modern etik etiğin bilgisi üzerine dayanır ve bunda kendini ön-modern tutucu etik yapılardan ayırır. Ön-modern toplumsal dizgelerde etik bilinçsiz bir alışkanlık sorunudur, bilgi değil (David Hume'un görgücülüğüne göre aslında yalnızca tinin yasaları değil, doğanın yasaları bile bir 'alışkanlık' sorunudur). Ve görgücü bakış açısından etik normlar ve yasalar salt bir uylaşım sorunudur ve her zaman göreli ve öznel kalmak zorundadır. Bu bakış açısından yasa önünde eşitlik ya da hak eşitliği bile kültürel uylaşımlar olarak saltık değil ama göreli normlar olmalıdır. Ama bu paradoksal ya da antinomiktir ve kuşkuculuk tarafından yadsınmalıdır.

Daha yakın zamanların mantıksal pozitivizmi ve analitik felsefesi etiği de bir bilgi konusu olarak görmez ve özgürlük üzerine düşünmeyi bile saçma bulur. Bu "felsefelere" göre, "doğal hak" ve onunla ilgili herşey bir olgu olmadığı ve salt bir "gerek" olduğu, olmayan birşey olduğu için metafiziksel ve öyleyse anlamsızdır.

Dizge ve Diyalektik

Dizge bileşenleri zorunlu olan bütündür. Zorunluk mantıksal olarak başka türlü olamayanı anlatır.

Kavramsal dizge yöntemli olarak kurulur ya da yöntem dizgenin kendisi ile bir olan biçimdir. Kavram belirlidir ve belirlilik olumsuzlamadır. Kavramın olumsuzu ile ya da karşıtı ile birliğinin bilinci "kavramın karşıtına geçişi" olarak anlatıldığında diyalektik dediğimiz zorunlu bağıntı formüle edilmiş olur. İlk kıpı salt olumlu analitik kıpıdır. Bu soyutlama yanlıştır, böyle birşey yoktur ya da gerçek değildir, çünkü olumlu ancak olumsuzu yoluyla belirlenebilir. Diyalektik kavramın açınımının ya da sürecinin sonu ya da tamamı değildir. Bu nedenle "diyalektik yöntem" bütünüyle düşüncesiz bir anlatımdır. Eğer diyalektik son olsaydı bir hiçlik ile kala kalırdık, çünkü karşıtlar ancak birbirlerini ortadan kaldırabilirler. Ama karşıtlar aynı zamanda birdir, yalnızca ayrılamaz olmaları anlamında değil, ikincinin birincide kapsanması ve onunla tam olarak aynı şey olması anlamında. Bu birlik diyalektiğin yadsınması, olumsuzun olumsuzlanması, karşıtlığın ortadan kalkışı ve yeniden olumluya dönüştür.

Evrenin kendisi bir dizgedir. Bu ilkin yeterlidir. Ve "Systems theory views the world as a complex system of interconnected parts" demek biraz fazla konuşmaktır. Dizgenin karmaşık olduğunu söylemek totoloji yapmaktan daha iyi değildir ve bir dizgenin karşılıklı-bağıntılı bir yapı olduğunu bir kez daha anımsatmak söz kalabalığı yaratmaktır.

Evrenin dizge olması evrenin her bileşeninde kavramsal olarak belirli olmasından gelir. Dizgede gereksiz ya da zorunlu olmayan hiçbir bileşen olmadığı için, evrenin dizgeselliği ondaki her bileşenin açıklanabilir olduğu anlamına gelir.

Zorunluk ontolojik olmayı vurgulamayı da gereksizleştirir, çünkü zorunlu olan vardır, çünkü vardır.

Eğer biri "diyalektik yöntem" diye birşeyden söz ediyorsa, ne dediğini bilen biri değildir ve yalnızca boş konuşmaktadır. "Diyalektik" bir kavramın yalnızca kendisi değil ama ayrıca karşıtı da olduğunu anlatmak için kullandığımız bir terimdir. Anlak buna antinomi, paradoks, çelişki vb. der ve ondan kaçar. Daha aptal bir anlak ona "yöntem" der ve bir tuhaflık yaratır. Diyalektik karşıtlığı ya da olumsuzlamayı anlatır (olumsuzlama olumlunun olumsuzlamasıdır). Ama diyalektik henüz son değildir ve karşıtlıktaki yanlar birbirlerini ortadan kaldırmak zorundadırlar, çünkü karşıtlardırlar.

Olumsuzlama kendini olumsuzlar. Bu işini sonudur ve bir kez daha olumluya, ama yeni bir olumluya dönüldüğünü anlatır. Kavramın yöntemine ne dersek diyelim, ister kurgul yöntem, ister saltık yöntem diyelim, diyalektik yalnızca bütün yöntemde kapsanan olumsuzlama kıpısıdır ve bu nedenle yalnızca olumsuza götürdüğü için sonuçsuz görülmüştür. Açıktır ki ancak bir son olarak görülürse sonuçsuzdur, çünkü naiv düşünce için sonucu hiçlik olarak görünür.

Moral Gelişim ve İdeoloji

İdeoloji bir moral sıçrama yaparak insanlığın tarihsel moral geriliğinin yol açtığı kötülükleri yenmeyi ister. Bunun için moral olarak geri kültürden moral olarak eşit ölçüde kötü ve genellikle daha da kötü devrimci organizasyonlar kurar ve zor, şiddet ve terör yoluyla, propaganda ve büyük yalanlar yoluyla süreci kısaltmayı ister. Bu yöntem insan duyuncunun en sonuna çevre tarafından belirlendiğini ileri süren kuramlar ile uyum içindedir. Bunlar insanda gelişmek üzere verili bir gizil duyunç yetisi kavramını metafiziksel olması zemininde reddederler. Onlara göre duyunç da "materyal" olmalı, yani dışsal etmen tarafından belirlenmelidir. Burada dışsal etmen ideolojik parti ve onun programıdır. Ama bu partinin egemen olmasına izin veren ya da ona boyun eğmeyi seçen bir kültürde aslında belirlenecek bir duyunç da yoktur. Duyunçsuzluk ya da moral gelişmemişlik aşağı yukarı evrenseldir.

Piaget'nin ve Kohlberg'in Moral Gelişim Kuramlarının Öncelleri

Piaget'nin keşfettiğini ileri sürdüğü iki evreli moral gelişim süreci gerçekte kültürün doğuşundan bu yana bildiği bir konudur. Erginlik dönemi öncesinde çocuk moral doğrularını ve yanlışlarını çevreden, büyüklerinden, genel olarak dışsal yetkelerden öğrenir, çünkü doğru ve eğri, haklı ve haksız vb. kavramları etkinleşme yolunda olsa da, çocuk henüz bu kavramları doğru kullanacak ve doğru moral yargıda bulunacak denli olgunlaşmış değildir. Bu aşamada sorun doğru ve eğri vb. kavramlarının uygulanması değil, ama onları doğru uygulamanın öğrenilmesidir ve bu süreç çocuğu eğitme, ona kültürel normları tanıtma ve kabul ettirme dönemidir. Piaget ve Kohlberg bu süreci ödül ve ceza ya da baskı ve boyun eğme dönemi olarak nitelerler.

Daha sonra, çocuğun moral gelişmişliğinin az çok tamamlandığı ve moral özerkliğinin ortaya çıkmaya başladığı dönem olarak kabul edilen 16 ya da 18 yaşlarında kültürün normlarının çocuk tarafından özümsendiği kabul edilir. Bu normal olarak karakterin pıhtılaşmasının tamamlanmasıdır.

Bir moral gelişim kuramının erginlik öncesi dönemde tikel olarak nasıl bir moral büyüme sürecinin geliştiğini gözlemesi gerekir. Ve moral gelişim süreci yalnızca çocuğu ilgilendiren bir süreç değildir. İnsanlığın kendisinin erginliğe geçiş dönemi vardır ve bu özgürlük bilincinin evrensel olarak doğmaya başladığı modern evreye karşılık düşer. Modern evrede bütün bir toplum kendi moral sorumluluğunu üstlenmeye başlar ve daha önceki despotik kültür ortadan kalkmaya başlar ve bu evre politik olarak öz-yönetime ya da demokrasiye karşılık düşer.

Asya'da moral gelişim yer almaz, çünkü bu sözcüğün gerçek anlatında dünya tarihinden yalıtılmış kültürler pıhtılaşmıştır. Çin ve Hint kültürleri (ve ayrıca Japon ve geri kalan Uzak Asya kültürleri) İslamik ve Hıristiyan Batı kültürleri ile karşılaşıncaya dek herhangi bir moral değişim göstermezler. Ve ham bir özerk ahlak ile bu karşılaşma yerli kültür için ilkin bozulma ve yıkım demektir.

Çocukluk evresinde moral gelişim tamamlanmaz, ama yalnızca sonlu bir yapılanma içinde katılaşma eğilimine girer. Aslında genel olarak kültürün normları içerisinde moral gelişim tamamlanmaz.

İnsanlığın Tarih sürecindeki moral gelişimi içgüdüsel-doğal davranışlardan etik-toplumsal

davranışlara geçişi ilgilendirir.

Piaget’nin Bilgi Kuramı

Piaget'nin bilginin kaynağını inceleyen "türeyişsel epistemolojisi" (épistémologie génétique ou structuralisme génétique) gelişimsel bir bilgi kuramıdır ve bilginin kaynağının insan doğasında yattığını ve bilişsel gelişimin içsel bir kavram geliştirme süreci olduğunu kabul eder. Bu yapısalcı ya da yapılaştırmacı kuramda Piaget Leibniz ve Descartes'ı ve genel olarak rasyonalizmi izler. Ve Kant'ın ve görgücülerin öznelciliğinin tersine, Piaget insanın öznel kavramlarının nesnel realitede de geçerli olduğunu kabul eder. Düşüncede varolan nesnel kavram bağıntıları nesnel olarak realitede de vardır ve realitenin kavramsal yapısının ussallığı realitenin bilgisinin de olanağıdır. Aslında bütün bir görgül bilimler alanı doğal bilincin doğal ve tinsel evreninin özsel ussallığını keşfetme çabalarıdır. Us realiteye orada kendini bulmak için gider.

Çocuklar onların gelecekteki öğrenme ve bilgi edinme süreçleri için bir temel sağlayan bir a priori ansal yapı ile doğarlar. Gelişim bu ansal gizilliğin bir süreç içinde edimselleşmesidir. Bu süreç beyinde salt soyut düşünce işlemleri olarak ve duyu-verilerinden ayrı olarak yer almaz. Nesnel deneyim dünyası ailesel ve toplumsal çevre olarak çocuğun bilişsel gelişim sürecine katılır.

Piaget'nin çözümlemesine göre, bilgi kazanımı ansal bir yapılaştırma (construction) sürecidir. Buna göre çocuk kavramlar ile etkin olarak nesnesine yaklaşır ve nesnel bilgi kazanımı aynı zamanda içsel kavram türeyişi ya da gelişimidir. Çocuk bilinçli kavram çıkarsama sürecinin irdelemesini Mantık Bilimine bırakır, ve kendi bilinçsiz mantıksal-kavramsal gelişimini deneyim dünyasında yerine getirir.

“I find myself opposed to the view of knowledge as a passive copy of reality.” — Jean Piaget

Çocuk moral dünya görüşünü yalnızca çevreden, yalnızca yetişkinlerden almaz, ama çok erken yaşlarda bile haklı ve haksız, doğru ve eğri konusundaki düşüncelerini kendisi de oluşturmaya başlar. Çocuk getirilen kurallara saygı duyar, ama aynı zamanda yenilikçidir, onları ilksiz-sonsuz gerçekliler olarak görmez ve sık sık yetişkinlerin kuralları ile çelişir.

•

Piaget’nin (1896-1980) Moral Gelişim Kuramı

Piaget'ye göre çocuklarda moral gelişim süreci iki evreden oluşur. Başlangıçta çocuklar moral normları ve yasaları dışsal olarak büyüklerinden alırlar ve onları karşı çıkılmaksızın boyun eğilmesi gereken kurallar olarak kabul ederler. Bu evrede (5-9 yaşlar) çocukların düşünme yolları özerk değildir ve yetkeler tarafından belirlenen kuralları yalnızca uyulması gereken şeyler olarak kabul ederler ve dolayısıyla çiğnemezler Bu durumda açıktır ki çocuğun moral normları kabulü etmesi için bir tür ön-koşul olarak ileri sürülen "ceza" etmeni bütünüyle ilgisiz ve gereksizdir. Öğretici, biçimlendirici ve kısıtlayıcı kültürel çevre ile çatışma ilkin çocuk moral özerklik kazanmaya başladığı zaman ortaya çıkar.

Piaget, The Moral Judgment of the Child, s. 48:

“For the child, as for Plato, intellectual creation merges into reminiscence.”

•

10-11 yaşlarından başlayarak çocuklar bir yetke tarafından belirlenen değiştirilemez kuralları karşılaştırmaya ve onları sorgulamaya yönelirler. Özerk yargılama edimleri duyunç işlevinin

gelişmeye başladığını gösterir ve çocuk bir moral görelilik ortamında duyunç yetisini kullanmayı öğrenme sürecine girer. Erginlik çağında çocuğun moral gelişiminin kendi sorumluluğunu üstlenebilecek denli gelişmiş olduğu kabul edilir.

Kohlberg'in (1927-1987) Moral Gelişim Kuramı

Piaget geleneğinde araştırmalar yapan Lawrence Kohlberg çocuklarda moral düşünme süreçleri üzerine yeni bir model sundu. Bu üç evreli gelişim modelinde ilk olarak uylaşım-öncesi evrede çocuklar ödül ve ceza düzeneği üzerine dayanan uslamlama yolu ile moral yargıda bulunurlar. İkinci uylaşım evresinde toplumun kuralları temel alınır. Üçüncü uylaşım-sonrası evrede toplumun kurallarının göreli ve değişebilir olduğu anlaşılır.

Kohlberg başlangıçta 10, 13 ve 16 yaşlarında 72 erkek çocuktan oluşan ve daha sonra sayısı arttırılan bir grup üzerinde görgül örnekleme araştırmaları yaptı ve çocuklardan aldığı yanıtlara dayanarak çocukların moral uslamlama süreçlerini irdeledi. Küçük çocuklar kurallara boyun eğmelerinin açıklaması olarak "ceza" etmenini gösterdikleri zaman Kohlberg bu açıklamayı yeterli saydı. Bu görgül anketleme yöntemi çocukların kendilerinin yorumları üzerine dayanıyordu ve daha sonraki araştırmalar çocukların çok daha erken evrelerde özerk moral yargıda bulunduklarını gösterdi.

Kohlberg'in Moral Gelişim Kuramının Çizgesi

Düzlem Bir:
Ön-Uylaşımsal Ahlak

Evre 1: Ceza-Boyuneğme Yönelimli

Evre 2: Araçsal Göreci Yönelimli

Düzlem İki:
Uylaşımsal Ahlak

Evre 3: İyi Çocuk-Güzel Kız Yönelimli

Evre 4: Yasa ve Düzen Yönelimli

Düzlem Üç:
Uylaşım-Sonrası Ahlak

Evre 5: Toplumsal Sözleşme Yönelimli

Evre 6: Evrensel Etik İlke Yönelimli

Uylaşım Öncesi Evre (dokuz yaş ve öncesi) "moral" hiçbir ölçüt kapsamazken, ikinci Uylaşım Evresinde çocuk moral ölçütlerini toplumdan alır. Birinci evrede çocuk doğru ve eğriyi ödül ve ceza düzenekleri sonucunda öğrenir (ki bu görüş açıktır ki daha şimdiden İkinci Evreyi kullanır) ve üçüncü etmen olarak "öz-çıkar" öğesi yalnızca benzer olarak çocuğu koşullandırmaya yarar ve yine benzer olarak moral bir imlemden yoksundur. Bu dışsal ödül ve ceza yetkesi tam olarak bu biçimi ile dinler tarafından da kullanılır. Sonuç olarak bu evre moral gelişimin bir evresi değil, moral-öncesi bir evredir.

Uylaşım Evresi yetişkinin doğru ve yanlış konusunda toplumun moral uylaşımlarını ve yasalarını kabul etme evresidir. Kohlberg'in kuramındaki bu evre de moral normların nasıl türediğini açıklamaz, onların yalnızca hazır verili olarak alındıklarını ileri sürer.

Uylaşım Sonrası Evre toplumsal normları sorgulama evresi olarak kabul edilir. Bu evre gerçek moral yetkinliğin ortaya çıktığı evredir.

Ahlakın ceza sonucunda kazanıldığı, insanın acıdan kaçınmak için doğru olanı kabul ettiği görüşü ilk bakışta paradoksal ya da barbarca görünür. Ortaya çıkan şeyin ahlaktan çok ahlaksızlık olması gerekir, çünkü moral duygu doğal dürtü, itki ya da başka bir güdüye karşı özgür olma gücünü ya da istencini gerektirir. Öte yandan, ceza onu önceleyen bir haksızlığın ortadan kaldırılması olduğu için mantıksal olarak moral yargıyı önceler. Ama Kohlberg'in ilgilendiği nokta bu değildir.

Moral Belirlenimlerin Göreliliği

Ahlak temelde kültür ile göreli değildir. Moral türlülük genel olarak moral iyi ve kötü kavramlarının herşeye yüklenebilir olmasına bağlıdır. Tıpkı genel olarak hak kavramının evrenselliğinin onu her nesneye yüklenebilir olmaya götürmesi gibi, iyi ve kötü evrenselleri de herşeye yüklenebilir. Kültürler yalnızca tinsel olmayan doğa nesnelerine değil, bütün bir boşinanç alanının nesnelerine de moral nitelik yüklerler. Ve örneğin Voltaire gibi bir Aydınlanma düşünürü bile Portekiz depremine moral iyi ve kötü kavramlarını uygulayarak Leibniz'in bu dünyanın olanaklı en iyi dünya olduğu önermesini çürütmeye çalışır.

Moral belirlenimlerin bu tikelleşmeleri (herhangi birşeyin iyi ya da kötü, doğru ya da eğri, haklı ya da haksız olarak görülmesi) ahlaka görelilik görünüşünü verir. Ama tüm bu tikelleşmelerde tikelleşen şey evrenseldir. İyi ve kötü kavramları soyut olarak alındıklarında saltıktırlar, göreli değil. Görelilik bir ilişki belirtir. Bir kavramı ilişkisiz olarak ya da kendinde alırsanız göreli olmaktan çıkar ve o zaman bağlantısız, bağıntısız, soyut ya da saltıktır.

Moral gelişim süreci bir yandan içsel olarak insan doğasının belirlilik kazanması iken, öte yandan bu belirli yapı dışsal olarak ailesel ve toplumsal çevrenin belirlenimlerinin bir yeniden üretimidir. Bu çevrenin kendisinin kültürel geriliğinden ötürü, çocuğun insan doğası kaçınılmaz olarak hasarlı gelişir.

Moral Belirlenimlerin Gelişimi

Moral gelişim moral iyi ve kötü, doğru ve eğri, haklı ve haksız kavramlarının kendilerinin geçerli olarak uygulanmasını ilgilendirir. Bu gelişimin ereği gerçekten haklı olanın haklı olarak, gerçekten iyi olanın iyi olarak, gerçekten doğru olanın doğru olarak yargılanmasının öğrenilmesidir.

Gerçekten iyi, haklı ve doğru olan iyi, haklı ve doğru olanın kendileridir. Bunlar evrensellerdir ve bu nedenle bütün bir tikel ya da göreli iyiler alanı gerçekten iyi, doğru ve haklı olmaktan uzaktır.

Mezhep savaşlarında Katolik Hıristiyanın mı yoksa Protestan Hıristiyanın mı haklı olduğuna karar verilemez, çünkü ikisi de haksızdır, ikisinin de "iyi" olması gereken nesnesi iyi ya da kötü değildir çünkü böyle bir nesne varoluş taşımaz.

Moral Ruhbilim ve Ahlak Felsefesi

Freud üst-bene moral bir işlev yükler. Baskılanmış yaşantıların bilinçsiz bir ruhsal alanı olarak süperego dinamiktir, uykuda değil, ve insan davranışını belirleme sürecine katılır. Ama eylemine değil. Üstben bilinçsizdir, öznenin bilincinin altında ya da dışında etkindir, ve genel olarak engelleyici bir işlevi vardır, kişiyi yasaklar, tabular vb. ile durdurur. Ama salt bu engelleyici olma niteliği üstbenin duyunç ile özdeşleştirilmesi sonucuna götürmemelidir, çünkü duyunç özgürlük iken, üstben dürtülerin başatlığını anlatır.

Üstben yalnızca görünürde bir moral işlev taşır. Ama moral yargının baştan sona bilinçli olması

ölçüsünde, üstben en azından ahlak-dışıdır, ve kişiyi doğru eylemi yerine getirmede engellediği zaman açıkça ahlaka-aykırı olur.

Süperego ya da ego ideali eleştirel işlevinde bilinçsiz suçluluk duygusunun kaynağıdır. Bu işlev de ahlak ile ilgili görünür, ama yalnızca olumsuz olarak ilgilidir ve haksız bir suçlama olmasında gerçekte ahlaka aykırıdır.

Freud olağan kavramlar yerine sık sık ilgisiz ve yanlış simgesel sözcükler kullanmayı yeğledi. Bu biçimcilik onu bilinçsiz suçluluk duygusu gibi özsel ve önemli bir kavramı moral belirlenimin kaynağı olarak görmeye de götürdü. Bunun dışında, örneğin "ego" bütünüyle genel bir kavramdır ve ona genel olarak anlama ve uslamlama gibi yetileri yüklemek gereksiz ve yanıltıcıdır. Yine, içgüdüleri anlatmak için sanki bunlar bilmecemsi birşeymiş gibi "das Es" ya da "O" sözcüğünün kullanılmasının hiçbir anlamı yoktur ve açıkça çocukça bir yöntemdir. Yeni doğmuş bir bebeğin anlığı bütünüyle "id-yüklüdür" ve "id hiçbir ahlak bilmez" gibi anlatımlar bilimsel olmaktan çok yazınsal olarak ilgi çekici anlatımlardır. Hiç kuşkusuz bu doğru bir nokta, ama ancak içgüdünün pozitif bir moral işlevi olduğunu ileri süren birine karşı vurgulanabilecek bir noktadır (örneğin "haz" ve "acı" duygularını ahlakın temel belirlenimleri yapan John Locke ve David Hume gibi görgücülere).

Bebek ilkin doğal içgüdüleri ile davranır, henüz düşünce kategorileri gelişmemiştir ve kültürel kuralları ve normları daha sonra öğrenecektir. Piaget ve Kohlberg bu aynı gelişim sürecini bir süperego kavramı olmaksızın irdelerler. Süperego bir baskı kaynağı olduğu için kimi durumlarda iyileştirilmesi gerekli olur. Ama toplumsal ya da kültürel normlar "alışkanlık" oldukları zaman, nedenleri ya da kökenleri tarihsel olarak bilinmese de bunlarda patolojik birşey yoktur ve normal olarak bir insana alışkanlığının saçma olduğunu söylemek onu alışkanlığı sorgulamaya ve terk etmeye götürmek için yeterlidir.

Etik ve Politika

Kaynak · Noesis

Etik ve Politika

Politik yetkinlik dürüstlüktür.

Politika etiğin bir dalıdır.

Politika bütünüyle etik normlar altında durur.

Etik olmayan hiçbirşey politik değildir.

Etik hak ve ahlak üzerine dayanır.

Politeia ya da Devlet etik yaşamı tamamlayan belirlenimdir.

Ancak etik yaşamın bilgisi gerçek etik yaşamı edimselleştirebilir.

Etik yaşamın bilgi üzerine dayanması etiğin saydamlığıdır.

Yurttaş istencinin bilincinde olan özgür insan olarak dünyasını ussal istenci ile uyum içinde belirleme hakkını ve gücünü taşır.

Yurttaş üzerinde güç ve denetim saçma ve safçadır.

Modern politika yalnızca ve yalnızca özgür yurttaşın eylemidir.

Etik Erdemdir.

Erdem etik normlar tarafından belirlenen altın ortadır.

Etik yaşam evrensel özgürlük bilinci üzerine olanaklıdır.

Etik yaşam tam edimselleşmesine ancak gelişmiş Aile, Toplum ve Devlette erişir.

İstencin ereği İyi, ve iyi yaşam özgür etik yaşamdır.

Evrensel küresel etik evrensel gönenç yaşamıdır.

Evoked Potentials: Clinical / By B.S. Oken, T.S. Phillips, in Encyclopedia of Neuroscience, 2009

Kaynak · Noesis

Premotor Potentials

Evoked Potentials: Clinical

B.S. Oken, T.S. Phillips, in Encyclopedia of Neuroscience, 2009

Premotor Potentials

Premotor potentials are evident in the averaged EEG waveform prior to a planned motor movement. For premotor potentials, averaging of trials is done by 'backaveraging' from the onset of EMG activity related to the movement. The bereitschaftspotential (BP) is one type of premotor potential, and it occurs prior to a voluntary movement. The BP is a slow negative shift composed of an early BP, beginning 0.8–2 s before the onset of EMG, and a later BP or negative slope (NS′) component, apparent 400 ms before the onset of EMG (Figure 6(a)). The BP is maximal over the contralateral central scalp for upper limb movements (Figure 6(b)) and midline central scalp for lower limb movements and reflects preparation for the upcoming motor movement. Unique premotor potentials, unlike the BP, can be recorded prior to pathologic unplanned movements such as myoclonus.

Generators

Dipole source analyses from EEG and MEG recordings, as well as recordings from subdural electrodes placed during neurosurgical procedures, have led several researchers to identify bilateral supplementary motor area (SMA), lateral premotor, and primary motor cortices as putative generators of the BP, with greater localization in contralateral M1 and premotor cortex 400 ms prior to movement onset in the late BP (NS′).

Nonpathological Changes in Premotor Potentials

The amplitude and duration of the early component of the BP are mediated by movement speed, movement precision, muscle force, intention, and movement selection, among other individual and task characteristics; thus, it is necessary to employ a standardized task and instruction set when assessing BPs in research settings. For this reason, BPs are not commonly used clinically to assess pathological abnormalities.

Pathological Changes in Premotor Potentials

Premotor potentials may be examined to help determine the cause of myoclonus. When premotor

potentials are recorded in individuals with cortical myoclonus, a unique premotor potential is observed within 50 ms prior to the onset of the involuntary contraction. This potential appears over the contralateral scalp in the form of a biphasic wave at electrodes overlying sensorimotor cortex of the contracting muscle(s) and is obtained by averaging trials backward from the onset of EMG activity of the first contracting muscle (termed 'jerk-locked backaveraging'). Subcortical forms of myoclonus often lack this wave. Patients with psychogenic causes of myoclonus may demonstrate a 1–2 s duration BP, as is seen with planned movements.

Studies of patients with Parkinson's disease have reported small early BP. However, the later NS′ component is intact. Cerebellar lesions have been associated with reduced amplitude of the early BP as well as reduced NS′ amplitude over the hemisphere contralateral to the lesion. Focal dystonia has been associated with preserved early BP amplitude but a reduction in the NS′ component. Following ischemic stroke, there is a reduced late BP over the lesioned hemisphere contralateral to movement and an enhanced early BP amplitude over the hemisphere ipsilateral to movement, suggesting a compensatory activation.

Read full chapter

Experiments Into Readiness for Action: 50th Anniversary of the Bereitschaftspotential / By Lüder Deecke

Kaynak · Noesis

Experiments Into Readiness for Action: 50th Anniversary of the Bereitschaftspotential

Posted on June 3, 2014

By Lüder Deecke

A special session inaugurated and chaired by Mark Hallett, Bethesda, Maryland, at the International Congress of Clinical Neurophysiology (ICCN2014) in March 2014 in Berlin celebrated the 50th anniversary of the Bereitschaftspotential. The session included lectures by Lüder Deecke, Vienna: "Experiments Into Readiness for Action — Bereitschaftspotential;" Hiroshi Shibasaki, Akio Ikeda, Kyoto, Japan: "Generator Mechanisms of BP and Its Clinical Application;" Gert Pfurtscheller, Graz, Austria: "Movement-Related Desynchronization and Resting State Sensorimotor Networks;" and Ross Cunnington, Brisbane, Australia: "Concurrent fMRI-EEG and the Bereitschafts-BOLD-Effect." The session was well accepted.

In this paper, I would like to give an outline of the history of the Bereitschaftspotential and a selection of the main research results of our experiments into readiness for action.

The History of the Bereitschaftspotential

In 1964, my mentor Hans Helmut Kornhuber (1928-2009) and I discovered the readiness potential (Kornhuber and Deecke, 1964). We submitted the full paper in the same year. It was published in the first 1965 issue of "Pflügers Archiv" (Kornhuber and Deecke, 1965).

We described a novel method, reverse averaging, for recording brain electrical activity prior to voluntary movement in humans by noninvasive means and presented the first fundamental results obtained with this method. We found that a negative electrical cortical potential consistently preceded human voluntary movement and named it the Bereitschaftspotential (BP) or readiness

potential. (See Figure 1B.)

The BP is the electrophysiological sign of planning, preparation and initiation of volitional acts. How did the idea come up to record brain potentials preceding human voluntary movements in the EEG? It began on a Saturday in May 1964 when Kornhuber invited his doctoral student L.D. for lunch into the ‘Gasthof zum Schwanen’ at the foot of the Schlossberg hill in Freiburg, Germany (near the Black Forest).

We sat in the beautiful garden and discussed our frustration with the fact that the brain was investigated — at that time — only as a responsive apparatus, i.e. as a mere reacting system. Neurophysiologists were engaged worldwide only in what was called “the responsive brain” (later culminating in a book with this title by McCallum & Knott, 1976). We felt that it would be far more exciting to investigate what is going on in our brain before we make a voluntary movement. No sooner said than done.

We went back to the lab and started immediately planning the experiment. However, we soon ran into an important problem: Brain potentials in the EEG are the result of averaging. For us to get the results we needed, the averaging process must be triggered by the movement or action itself. But how can you trigger on an event that comes as unpredictably and spontaneously as a human voluntary movement?

Tüm metin

Fragen der Ethik / "Das Scheinproblem der Willensfreiheit"

Moritz Schlick · Kaynak · Noesis

VII. Wann ist der Mensch verantwortlich?

1. Das Scheinproblem der Willensfreiheit

... das sogenannte Problem der Willensfreiheit. Dabei ist diese Scheinfrage durch die Bemühungen einiger gescheiter Köpfe längst erledigt worden; die soeben angedeutete Sachlage vor allem ist oft aufgedeckt worden, ganz besonders klar durch Hume, und es ist wirklich einer der größten Skandale der Philosophie, daß immer noch soviel Papier und Druckerschwärze an diese Sache verschwendet werden – gar nicht zu reden von dem Denkaufwand, der wichtigeren Fragen hätte zugewandt werden können (vorausgesetzt, daß er für solche ausgereicht hätte). Ich würde mich daher wahrhaft schämen, ein ethisches Kapitel über ”Freiheit“ zu schreiben.

Görelilik ve Etik

Kaynak · Noesis

Görelilik ve Etik

> Kültürel gerilik kültürel görelilik değildir.
>
> İdea bir homo sapiens yapımı değildir.
>
> Kültür bir homo sapiens yapımıdır.
>
> İdeanın karakteri saltık olmaktır.
>
> Kültürün karakteri göreliliktir.
>
> Kültürün kendinde İdeaya öykünme olması onu kendini saltık olarak görme yanılsamasına

götüren etmendir.

Her kültür kendi için değerlidir, kendi ile göreli olarak değerlidir, ve bu onu değişime dirençli ve tutucu kılan olgudur.

Değer geçici ve göreli değil, kalıcı ve saltıktır.

Kültürün karakteri değersiz olanı değerli saymaktır.

Hak, Ahlak ve Etik

Kaynak · Noesis

Hak, Ahlak ve Etik

İstenç ile tin edimsel dünyaya geçer; salt kuramsal olmaktan çıkar, kılgısal olur. İstenç kavramı gereği özgürdür ve istenç özgür olmaksızın istenç olamaz.

Hak dolaysız istenç ya da genel olarak özgürlüktür, ve "doğal hak" (ius naturale) terimi hakkın doğuştan olduğunu anlatır, doğadan geldiğini değil.

Ahlak duyuncun yargısını, kendini yargılayan istenci ilgilendirir.

Etik hakkı ve ahlakı kapsar ve duyunç tarafından doğrulanmış hak alanıdır. Etik normlar hem haklı hem de ahlaklıdır. Devlet alanını tanımlayan politika etik altına düşen bir kavramdır ve açıktır ki hak ve ahlak momentlerini kapsar.

Hak ilkin soyuttur, hiçbir belirlenimi, hiçbir sınırı yoktur ve bu belirsizlik içinde insanın herşeye hakkı vardır.

Önemli olan hakkın "haksız" olmamasıdır. Buna yine istenç karar verir — ve o zaman o özgürlük yetisine duyunç deriz ve "haksızlık" kavramının kendisi doğrudan doğruya ahlak alanına geçildiğini imler.

Neyin haklı ve neyin haksız olduğuna karar vermek duyuncun işidir. Ve duyunç özgürlüktür. Özgürlük bilincinin olmadığı ya da yalnızca tekerkin istencinin geçerli olduğu despotik dönemde yaygın olarak duyuncun işini yine tekil bireyler üstlenir ve istençsiz halklara moral doğrularını tanrılar adına bildirirler.

Hak ve Ahlak

Kaynak · Noesis

Hak ve Ahlak

Bir ansiklopedi "İnsan hakları moral ilkeler ya da normlardır" der ("Human rights are moral principles or norms"; W).

Aynı Wikipedia "Morality" başlığı altında ahlakı şöyle tanımlar: "Ahlak uygun olarak ayırdedilen ve uygun olmayan olarak ayırdedilen niyetleri, kararları ve eylemleri ayırdetmedir." :: "Morality (from Latin: mōrālis, lit. 'manner, character, proper behavior') is the differentiation of intentions, decisions and actions between those that are distinguished as proper and those that are improper." (W)

"Moral normlar" anlatımı ile denmek istenen "moral olarak aklanan normlar"dır, çünkü "insan hakları" tikel yasal belirlenimlerdir. "Moral normlar" anlatımı biraz sakattır, çünkü dışsal olarak

verili ve sorgusuzca kabul edilmesi gereken ilkeleri anlatır. "Moral normlarını" dışsal yetkeden alan duyunç büyümez. "Şu doğrudur," ya da "bu doğrudur," ya da "Şu değil de bu iyidir ya da kötüdür" gibi sözde moral normlar duyuncu boyun eğmeye eğitir ve öznel özgürlüğü çiğner. İnsan hakları, örneğin "konuşma hakkı ya da özgürlüğü," "basın özgürlüğü," "seçme ve seçilme özgürlüğü" vb. gibi belirli haklar moral normlar değil, ama duyunç tarafından aklanan etik belirlenimlerdir. "Morality" için verilen tanım bir insan "yetisinin, " iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi, haklıyı ve haksızı ayırdetme yetisinin tanımıdır ve hiç kuşkusuz "ahlak" için geçerli bir tanımdır. Ahlak duyuncun işlevidir.

Bir kavramı tanımlamak geçersizdir, çünkü tanımda kullanılan kavramların kendilerini de tanımlamak gerekir.

"Mülkiyet" bir "moral norm" değil, bir haktır, moral yargı altına alınabilir ve genel olarak hakkın ya da belirli hakkın haklılığı sorgulanabilir. Bir hakkın haklılığı hakkın kendisi tarafından sorgulanmaz. Hak ancak duyunç tarafından doğrulanabilir ya da yadsınabilir.

İnsanın salt insan olduğu için hakkı vardır. Bu ilkenin bilince çıkması için Tarihin binlerce yıllık emeği gerekli oldu. Hakkın evrenselliği tüm insanların eşitliğinin temelidir. Hak doğal ve kültürel ayrımlar ile göreli değildir ve hiçbir dışsal koşula bağlı olmaksızın insan doğasına ait olduğu için saltıktır.

Hak ben olarak istencin karşısındaki tüm dışsallıkta hiçbir başka, hiçbir yabancı nesne, hiçbir kendinde-şey vb., genel olarak hiçbir sınırlama bulmamasını anlatır. Hak bu anlamda istenç olarak benin sonsuzluğu ile birdir: Doğal ve tinsel tüm evren hakkımdır ve istencime ya da özgürlüğüme kapalı değildir.

Hak kavramının bilgi kavramından ayrımı istenç olarak benin kavram olarak benden ayrımı gibidir. Bilgi de hiçbir başkayı, ona kapalı hiçbir kendinde-şeyi kabul etmez ve genel olarak usun us ile, insansal usun evrenin ussallığı ile özdeşliği üzerine dayanır. Hak yalnızca kendinde özgürlük değil, tüm varoluş karşısında özgürlüktür.

HAZ VE ACI AHLAKI

Kaynak · İdea

Nihilizm insanın ussal özünün yadsınmasıdır ve insanın ussal bir varlık olduğunu kabul edemeyen bilinç için nihilizmden, varoluşun anlamsız ve insanın saçma olduğu öğretisinden başka bir vargıya ulaşmak düşüncesizliktir. David Hume'un kendisi böyle bir nihilist değildi. Hemen aşağıdaki sözlerinde okuduğumuz gibi, felsefesi onu kuşkunun, insana güvensizliğin çılgınlığına doğru sürüklediği zaman, usunun yapamadığını doğa yapıyor, onu içine düşmek üzere olduğu delilikten kurtarıyordu. "Hayvan inancı," duyuların söylediğine inanç varoluşun anlam ve değerini sağlıyordu. Onları dinleyerek öncelikle yemek yiyor, sonra tavla oynuyor ve dostları ile sohbet ediyordu. David Hume'un kuşkucu irrasyonalizmi bütün bir nihilizmin de çıkış noktasıdır, ama Hume nihilizme ve çıldırmaya izin vermez, çünkü yaşamda değerler olduğuna inanır.

David Hume nihilizmi ileri sürmedi. Yaşama anlam veren 'içgüdüsel' değerlerin olduğuna inanıyordu ve böyle "inanç" ona yeterli idi. İnancı bilgi ile bir değildi ve görgücülüğünün ona göstermesi gereken nihilistik vargıları çıkarmadı. Bu düşünme emeğini gerektirir. O tutkuları, alışkanlık ve eğilimleri ile yaşamayı sürdürdü. Ahlakın haz ve acı ilkeleri üzerine dayandığını söyledi ve bununla bir ahlak felsefesi değil ama bir ahlaksızlık felsefesi geliştirmek için temelleri attığının bilincinde olmayacak denli düşüncesizdi. Bu irrasyonalist işi daha sonra Nietzsche ve

Schopenhauer gibi nihilistler ve pesimistler, Sartre ve Heidegger gibi fenomenolojist varoluşçular yerine getirdi. Viyana Çevresi pozitivistleri sözde pozitif, sağın, görgül bilimler ile igilendiler. Ahlak, törellik, hak, estetik gibi kavramların yalancı-kavramlar olduğunu düşüdükleri için bir iki önemsiz deneme dışında konu ile uğraşmadılar. Olmadığını düşündükleri şeyi yok etmeyi gereksiz görerek doğa bilimlerinin yok edilmesi için çabaladılar.

David Hume'un nedensellik kavramının ruhbilimsel bir alışkanlık yapısı olduğu görüşü mantıksal olarak "töz," "özdek," giderek "Ben" gibi şeylerin varolmadığı gibi daha öte görgücü çıkarsamalar ile birlikte gider. Yirminci yüzyılda mantıksal pozitivistler Hume'un sıradan bilinç felsefesinde derin bir bilgelik ve bilimin gerçek temelleri bulduklarını ileri sürdüler. Sıradan bilincin hoşuna giden budur çünkü sıradanlık gerçeklik üzerine son söz ise o zaman onun da bir felsefesi, "ordinary language philosophy" olacaktır.

Mantıksal olguculuk ya da mantıksal görgücülk onun felsefesini yeniden ısıtmaktan daha çoğunu yapmadı. Görgücülük ilkin Anglo-Saxon dünyanın bir tür ulusal ve yerel felsefesi olmanın ötesine geçmedi. Ama kendisi bir tür bilimsel nihilizm olan pozitivizm yirminci yüzyılın nihilizm, materyalizm, varoluşçuluk, fenomenoloji, hermeneutik gibi usdışı dünya görüşlerinin yanına katılmada gecikmedi.

Ama burada çok inceltilmiş ve metafiziksel düşüncelerin üzerimizde ya çok az etkileri vardır ya da hiç yoktur mu dedim? Bu görüşü geri almaktan ve şu anki duygu ve deneyimimden çıkarak suçlamaktan kaçınamıyorum. İnsan usundaki bu çelişkiler ve eksiklikler karmaşasının yeğin görüşü üzerimde öylesine etkili oldu ve beynimi öylesine kızıştırdı ki, tüm inanç ve uslamlamayı yadsımaya hazırım ve hiçbir görüşe giderek bir başkasından daha olası ya da olabilir diye bile bakamıyorum. Neredeyim, ya da neyim? Varoluşumu hangi nedenlerden türetirim, ve hangi duruma geri döneceğim? Kimin iyiliğini elde etmeye çalışayım, ve kimin öfkesinden korkmalıyım? Hangi varlıklar kuşatır beni, ve kimin benim üzerimde etkisi ve benim kimin üzerinde etkim vardır? Tüm bu sorularla kafam karıştı, ve kendimi imgelenebilecek en acıklı durumda, en koyu karanlık tarafından kuşatılmış ve her örgen ve yetinin kullanımından bütünüyle yoksun bırakılmış duymaya başlıyorum.

Ne mutlu ki, us bu bulutları dağıtmaya yeteneksizken, doğanın kendisi bu amaç için yeterlidir, ve ya bu kafa eğilimini gevşeterek ya da küçük bir oyalanma ile ve duyularımın tüm bu kuruntuları gideren diri izlenimi ile beni bu felsefi melankoli ve sabuklamadan kurtarır. Yemek yerim, bir tavla oynarım, sohbet ederim, ve dostlarımla mutluyumdur; ve üç dört saatlik eğlenceden sonra, bu kurgulara geri döndüğüm zaman bunlar öylesine soğuk, gergin ve saçma görünürler ki, içimden onlara daha öte girmek gelmez.

But what have I here said, that reflections very refin’d and metaphysical have little or no influence upon us? This opinion I can scarce forbear retracting, and condemning from my present feeling and experience. The intense view of these manifold contradictions and imperfections in human reason has so wrought upon me, and heated my brain, that I am ready to reject all belief and reasoning, and can look upon no opinion even as more probable or likely than another. Where am I, or what? From what causes I derive my existence, and to what condition shall I return? Whose favour shall I court, and whose anger must I dread? What beings surround me? and on whom have I any influence, or who have any influence on me? I am confounded with all these questions, and begin to fancy myself in the most deplorable condition imaginable, inviron’d with the deepest darkness, and utterly depriv’d of the use of every member and faculty.

Most fortunately it happens, that since reason is incapable of dispelling these clouds, nature herself suffices to that purpose, and cures me of this philosophical melancholy and delirium, either by relaxing this bent of mind, or by some avocation, and lively impression of my senses, which obliterate all these chimeras. I dine, I play a game of back-gammon, I converse, and am merry with my friends; and when after three or four hour's amusement, I wou'd return to these speculations, they appear so cold, and strain'd, and ridiculous, that I cannot find in my heart to enter into them any farther.

— İnsan Doğası üzerine Bir İnceleme, (1739-40) Kitap I, Bölüm III (KUŞKUCU FELSEFE DİZGESİ VE BAŞKALARI), Kesim VII / A Treatise of Human Nature, Book I, Part III (Of the sceptical and other systems of philosophy), Section VII

"İncil" Yazarları ve Etik

Kaynak · Noesis

"İncil" Yazarları ve Etik

"Kutsal Savaş" kavramı Eski Ahit'in özsel temalarından biri olarak görünür, çünkü Yehowa evrenin Moral Yargıcıdır ve yeryüzünü günahtan temizlemeyi istemektedir. Bunun yolu yok etmekten geçer. Ama aynı tema Yeni Ahit'de de sürer:

Revelation 19:11 (LINK)

"I saw heaven standing open and there before me was a white horse, whose rider is called Faithful and True. With justice he judges and makes war. His eyes are like blazing fire, and on his head are many crowns. He has a name written on him that no one but he himself knows. He is dressed in a robe dipped in blood, and his name is the Word of God. The armies of heaven were following him, riding on white horses and dressed in fine linen, white and clean. Out of his mouth comes a sharp sword with which to strike down the nations. "He will rule them with an iron scepter." He treads the winepress of the fury of the wrath of God Almighty. On his robe and on his thigh he has this name written: KING OF KINGS AND LORD OF LORDS."

Exodus 15:3
"The LORD is a warrior, the LORD is His name."

A number of cases of mass killings of people, apparently at God's behest, are recorded in the Old Testament:

1. The Flood (Genesis 6-8) 2. The cities of the plain, including Sodom and Gomorrah (Genesis 18-19) 3. The Egyptian firstborn sons during the Passover (Exodus 11-12) 4. The Canaanites under Moses and Joshua (Numbers 21:2-3; Deuteronomy 20:17; Joshua 6:17, 21) 5. The Amalekites annihilated by Saul (1 Samuel 15)

The first three examples are similar in that there was no human agent involved – in each case it was God, or an angel of God, who carried out the mass killings directly. The mass killing of the Canaanites is the first of two cases in which the text claims that God's people, the nation of Israel, were commanded by Him to attack other nations. For this reason, this case will be the focus of this study.

Eski Ahit yazarlarının moral karakterden yoksunlukları köleliklerinin ve korkularının olağan sonucudur ve kölelerin özgürlüğü ilkin bir dürtü patlaması olarak nefret tarafından güdülür.

"Tanrı"nın buyruğu üzerine yapılan savaşlar gerçekte savaş bile değil ama kitle kıyımlarıdır. Şiddet yalnızca bir barbarlık belirtisi iken, "Kutsal Yazılar"da terör doğrudan doğruya yüceltilir. Bunlara "Tanrı Sözü" olarak bakmak için moral gelişimden bütünüyle yoksun olmak zorunludur.

Internally Generated Preactivation of Single Neurons in Human Medial Frontal Cortex Predicts Volition / Neuron

Kaynak · Noesis

Volume 69, Issue 3, 10 February 2011, Pages 548-562

Article

Internally Generated Preactivation of Single Neurons in Human Medial Frontal Cortex Predicts Volition

Author links open overlay panelItzhakFried123RoyMukamel1GabrielKreiman45

https://doi.org/10.1016/j.neuron.2010.11.045Get rights and content

Under an Elsevier user license

open archive

Referred to by

Patrick Haggard

Decision Time for Free Will

Neuron, Volume 69, Issue 3, 10 February 2011, Pages 404-406

PDF (78KB)

Summary

Understanding how self-initiated behavior is encoded by neuronal circuits in the human brain remains elusive. We recorded the activity of 1019 neurons while twelve subjects performed self-initiated finger movement. We report progressive neuronal recruitment over ~1500 ms before subjects report making the decision to move. We observed progressive increase or decrease in neuronal firing rate, particularly in the supplementary motor area (SMA), as the reported time of decision was approached. A population of 256 SMA neurons is sufficient to predict in single trials the impending decision to move with accuracy greater than 80% already 700 ms prior to subjects' awareness. Furthermore, we predict, with a precision of a few hundred ms, the actual time point of this voluntary decision to move. We implement a computational model whereby volition emerges once a change in internally generated firing rate of neuronal assemblies crosses a threshold.

Video Abstract

Download video (57MB)Help with mov files

Highlights

► Progressive changes in firing rates precede self-initiated movements ► Medial frontal cortex units signal volition onset before subjects' awareness ► Prediction level is high (90%) based on neuronal responses in single trials ► Volition could arise from accumulation of ensemble activity crossing a

threshold

Previous article in issue

Next article in issue

Introduction

Volitional control is at the root of our notion of self (Haggard, 2008; Jeannerod, 2007; Laplane et al., 1977). Impairments in the ability to express or detect volitional output can be devastating. Although the nature of voluntary action is a centuries-old question, the study of its neuronal basis is exceedingly difficult as it involves a phenomenon intrinsic to an organism and invisible to an observer. The neuronal circuits and mechanisms underlying self-initiated behavior are poorly understood.

In contrast to reflex actions, cortical function is essential for volitional control of movements (Brass and Haggard, 2008; Desmurget and Sirigu, 2009; Haggard, 2008; Laplane et al., 1977). On the basis of neurological cases, electrical stimulation, scalp electroencephalography, neuroimaging studies, and animal neurophysiology, a network of structures in the parietal and premotor cortex has been shown to play a key role in volition. There is substantial evidence implicating the parietal and medial frontal lobes in the representation of intention and in initiation of self-generated motor activity. This evidence is derived from lesions in animals and in patients (Assal et al., 2007; Brinkman, 1984; Fourneret et al., 2002; Laplane et al., 1977; Sirigu et al., 2004; Sirigu et al., 1999; Thaler et al., 1995), physiological recordings (Haggard and Eimer, 1999; Libet et al., 1983; Shibasaki et al., 1980; Yazawa et al., 2000), magnetoencephalography (Erdler et al., 2000), electrical stimulation in humans (Desmurget et al., 2009; Fried et al., 1991; Lim et al., 1994), and neuroimaging (Farrer et al., 2008; Lau et al., 2004a, 2004b; Milea et al., 2007; Soon et al., 2008). Macaque studies have pinpointed early events in the planning of movement to neuronal populations in supplementary motor area (Pesaran et al., 2008; Romo and Schultz, 1992; Shima and Tanji, 2000; Tanji, 1994) and parietal areas (Andersen and Buneo, 2002; Maimon and Assad, 2006a, 2006b). It has been proposed that areas within parietal cortex (including Brodmann areas 39 and 40) may participate in conscious intentions (Andersen and Buneo, 2002; Assal et al., 2007; Desmurget and Sirigu, 2009; Farrer et al., 2008; Gold and Shadlen, 2007; Haggard, 2008; Sirigu et al., 1999, 2004). These areas also receive and process sensory input (Andersen and Buneo, 2002; Gold and Shadlen, 2007) and project directly to premotor cortex (Andersen and Buneo, 2002; Desmurget and Sirigu, 2009). It has been proposed that premotor areas are involved in unconscious internally generated voluntary action (Brass and Haggard, 2008; Desmurget and Sirigu, 2009; Haggard, 2008; Libet et al., 1983).

An intriguing line of research in humans has identified a readiness potential preceding volition (Deecke et al., 1969; Haggard, 2008; Haggard and Eimer, 1999; Libet et al., 1983; Matsuhashi and Hallett, 2008). Scalp EEG and MEG recordings have revealed changes in neural activity preceding awareness of volitional state by hundreds of ms (in some studies even seconds). Additionally, recent imaging studies have identified activity changes in medial prefrontal regions that are predictive of voluntary decisions (Haggard, 2008; Soon et al., 2008). Here, we examine the neuronal correlates underlying control of self-initiated movement in humans by using single neuron recordings to address whether neuronal activity is predictive of subjective awareness of motor behavior on a single trial basis. We take advantage of a rare opportunity to examine the function of the human frontal and temporal lobe at the neuronal level and millisecond temporal resolution while subjects

report their subjective intentions. Over an interval of more than 1000 ms prior to subjects' awareness of the decision or urge to act, we show that there is a progressive recruitment of neurons that change their firing patterns either in an excitatory or an inhibitory manner. These neurons are predominantly located in the SMA proper, pre-SMA, and anterior cingulate, and their activity correlates with the emergence of self-generated intentions in single trials well before the subject becomes aware of his internal state. We propose a simple quantitative biophysical model for the emergence of self-initiated behavior from the activity of small populations of neurons.

Results

We studied 12 subjects with pharmacologically intractable epilepsy implanted with depth electrodes to localize the focus of seizure onset (Experimental Procedures). The electrode placement was determined exclusively by clinical criteria (Engel et al., 2005). We adopted a paradigm originally described by Libet and colleagues (1983). Subjects were presented with an analog clock depicted on a laptop and were instructed to fixate at the center (Figure 1A). A clock dial rotated on the screen with a period of 2568 ms. Subjects were instructed to place their right index finger on a key on the laptop keyboard, to wait for at least one complete revolution of the dial, and then press the key whenever “they felt the urge to do so” (3 subjects performed a variant of the task where they could also choose whether to use the right or left index finger). After pressing the key, the clock dial stopped and subjects were asked to indicate where the clock handle had been when they first felt the urge to move. We note that this “urge to move” can be interpreted as a decision for self-initiated movement. In each trial, we registered the time of key press (P) and the reported onset time of the “urge/decision to move” (W). The distribution of W and P times (Figures 1B and 1C) can be approximately fit by an exponential, which is consistent with a constant hazard function (Rausand and Hoyland, 2004) (as opposed to other strategies). There were very few trials in which the subjects pressed a button immediately after the first revolution of the handle (Figure 1C and see Figure S3A available online). The time between W and P was short and variable from trial to trial (Figure 1D). The W time reported by the subjects averaged at 193 ± 261 ms (mean ± SD) prior to key press (Figure 1D), similar to previous reports (Haggard and Eimer, 1999; Libet et al., 1983; Matsuhashi and Hallett, 2008). There is a lag of approximately 90 ms (93 ± 35 ms, mean ± STD) between the earliest detectable electromyographic (EMG) signal and the actual key press (Figures S3C and S3D).

Download high-res image (301KB)

Download full-size image

Figure 1. (A) Schematic diagram depicting the experimental paradigm (Libet et al., 1983). Subjects were shown an analog clock and were asked to press a key with their right index finger, at will, anytime after one rotation of the clock. After the key press event (“P”), the clock dial stopped and subjects were asked to indicate the time of onset of the “urge/decision” to press the key (“W”).

(B–D) Distribution of W times, P times and P-W across trials and subjects. Bin size = 100 ms (B, C) and 42.8 ms (D). The arrow shows the mean of the distribution (6071 ± 3005 ms; 6264 ± 3019 ms and 193 ± 261 ms, mean ± SD in (B), (C) and (D) respectively). Medians = 4964 ms, 5156 ms, 171 ms respectively. Ranges = [2795,19769] ms, [2795, 19812] ms, [43, 1455] ms respectively. W and P times are measured with respect to the trial onset time at t = 0. The vertical dashed line in (B) and (C) indicates the first revolution of the clock. These distributions and mean values are very similar to those reported in earlier implementations of the same paradigm (e.g.,

Haggard, 2008; Haggard and Eimer, 1999; Libet et al., 1983). The dotted line in (B) and (C) shows an exponential fit to the behavioral data. The coarse exponential fit suggests that the response hazard function is approximately uniformly distributed (Rausand and Hoyland, 2004).

See also Figures S2–S4.

We recorded the extracellular activity from a total of 760 units in the medial frontal lobe (264 single units (SUA) and 496 multiunits (MUA); e.g., Figures 2A and 2B) while subjects performed the task. Recorded regions include the supplementary and presupplementary motor area (SMA, and pre-SMA), and also the rostral and dorsal aspects of the anterior cingulate cortex (ACC) (Figures 2D and S6; Table 1; Experimental Procedures). We also recorded from 259 additional units in the temporal lobe (Table 1). The spike trains showed a coefficient of variation that was close to 1, similar to the one expected for a Poisson process and as previously shown for many other cortical neurons (Figure 2C). A sample of the recordings and the task is shown in Movie S1.

Download high-res image (734KB)

Download full-size image

Figure 2. (A and B) Example waveforms for five single units (A) and five multiunits (B). After spike sorting, units were classified into single units or multiunits according to the criteria described in (Tankus et al., 2009).

(C) Distribution of the coefficient of variation of the interspike interval distribution for MUA (red) and SUA (blue). The dashed lines indicate the mean of the distribution and the horizontal bars denote one standard deviation. All units in Table 1 are included here.

(D) Anatomical location of electrodes in the frontal lobe displayed on a Montreal Neurological Institute (MNI) brain (average of 305 brains) (Collins et al., 1994). Each electrode included eight recording microwires.

(E and F) Raster plots and histograms showing the responses of a neuron in left ACCd displaying a significant response after W (rank sum test, $p < 10-6$) (E), and one neuron in left pre-SMA with response onset prior to W (rank sum test, $p < 10-3$) (F). All plots are aligned to W (time = 0). Error bars indicate SEM (n = 63 repetitions). The green line in the PSTH denotes the average time of key press across all trials. Bin size for the PSTH = 100 ms.

See also Figures S2–S4 and S7.

Table 1. Anatomical Distribution of Responses (12 Subjects)

Frontal Lobe
ACCr
ACCd
pre-SMA
SMA Proper
Total
# of recorded cells
197 (141 + 56)

168 (111 + 57)

232 (147 + 85)

163 (97 + 66)

760 (496 + 264)

Before W

32 [16%] (23 + 9)

26 [15%] (18 + 8)

33 [14%] (18 + 15)

37 [23%] (20 + 17)

128 [17%] (79 + 49)

After W

24 [12%] (15 + 9)

22 [13%] (14 + 8)

35 [15%] (22 + 13)

17 [10%] (9 + 8)

98 [13%] (60 + 38)

Temporal Lobe

A

H

EC

ST

PHG

Total

# of recorded cells

24 (19 + 5)

51 (34 + 17)

127 (94 + 33)

33 (31 + 2)

24 (22 + 2)

259 (200 + 59)

Before W

2 [8%] (2 + 0)

4 [8%] (3 + 1)

9 [7%] (6 + 3)

3 [9%] (3 + 0)

2 [8%] (2 + 0)

20 [8%] (16 + 4)

After W

0 [0%] (0 + 0)

7 [14%] (4 + 3)

7 [6%] (5 + 2)

8 [24%] (8 + 0)

6 [25%] (1 + 5)

28 [11%] (18 + 10)

Total number of cells recorded, number (and percentages) of cells in each region responding prior to and after W (based on a rank sum test, $p < 0.01$, see Experimental Procedures). The numbers in parenthesis indicate the number of multi-units and single-units. SMA, supplementary motor area; ACCd, dorsal aspect of anterior cingulate cortex (including 20 postcentral units); ACCr, rostral aspect of ACC (including 26 medial cingulate units); A, amygdala; H, hippocampus; PHG, parahippocampal gyrus; EC, entorhinal cortex; ST, superior temporal gyrus (including four units in the temporal pole) (see also Tables S1 and S2 and Figures S1 and S6).

To assess whether or not units changed their firing rate in relation to the reported decision to move (W), we aligned the spike trains in each trial relative to W. Figure 2E depicts the activity of a single neuron in dorsal anterior cingulate cortex while the subject performed 63 trials of the task. This neuron increased its activity only after W, the reported onset of volition; in fact, the clearest change was after key press (green vertical line). A strikingly different pattern is exhibited by a neuron in the pre-SMA (Figure 2F), recorded simultaneously with the unit depicted in Figure 2E. This neuron increased its firing rate from a baseline of 4 Hz up to a peak firing rate of 12 Hz. This increase of firing rate commences about 700 ms before W, that is, well before the subject becomes aware of the decision/urge to move. In this example, the rise continues beyond the W point and past the key press, before it declines and returns to baseline.

Comparing the neuronal activity prior to W (400 ms interval) with the baseline firing rate (interval from -2500 to -1500 ms with respect to W; Experimental Procedures) we found that 128 out of the 760 neurons in the medial frontal lobe (17%) significantly changed their firing rate (rank sum test, $p < 0.01$; Table 1). This proportion is substantially greater compared to only 20 out of 259 (8%) in the temporal lobe ($\chi 2(1) = 18.3$, $p < 10-4$; Tables 1, S1, and S2). The number of units that showed changes in firing rate with respect to baseline in the frontal lobe was highly significant compared to different possible null hypotheses defined by either creating surrogate spike trains or by randomly shifting W (Figure S1A). In contrast, the number of units that showed changes in firing rate in the temporal lobe was comparable to the numbers obtained with surrogate spike trains (Figure S1B). In the medial frontal lobe, these changes were seen both in the SMA (pre-SMA and SMA proper) and in the ACC regions (dorsal and rostral aspects). The number of units that showed changes in firing rate was more than 3 standard deviations from the values expected by chance (and in many cases well above 5 standard deviations) for all four frontal lobe locations (Figures S1C–S1F, except for S1C2 and S1D3). The greatest proportion of neurons changing their activity

before W (37 out of 163 neurons, 23%) was seen in the SMA proper (Tables 1 and S2). In addition to the neurons that changed their activity before W, another 98 out of 760 units (13%) in the medial frontal lobe changed their firing rate only after W. Such post-W changes were observed in similar proportions in the temporal lobe (28 units out of 259 [11%]; Table 1).

The average poststimulus time histograms (PSTHs) reveal a gradual change in firing rate (e.g., Figures 2E, 2F, 3, and 4A–4C). Gradual changes in the average PSTH could arise from either gradual changes in individual trials (Figure S2A) or from abrupt changes in individual trials with variable transition times (Figure S2B). To quantify the speed of firing rate changes in single trials, we fitted a logistic function to the spike trains after smoothing with a 200 ms Gaussian (Figure S2C). Upon examining individual trials, we find examples of relatively gradual transitions (e.g., Figure S2D) and examples of more abrupt transitions (Figure S2E). The average fitted parameters for all units are shown in Figures S2F and S2G revealing a wide range of abrupt/gradual responses in individual trials.

Download high-res image (1MB)

Download full-size image

Figure 3. (A–H) Examples of response profiles. (A–D) Neurons increasing their firing rates prior to W ($p < 10-5$, $10-5$, $10-7$, and $10-5$, respectively). (E and F) Neurons decreasing their firing rates prior to W ($p < 10-5$, $10-4$, respectively). (G and H) Neurons decreasing their firing rate prior to W and then increasing their firing rates around W ($p < 10-3$, $10-5$, respectively). The conventions are as in Figures 2E and 2F.

(I–N). Examples of responses from several units that started to change their firing rate before the baseline period used in the text (-2500 to -1500 ms with respect to W). The responses are aligned to W (vertical black line); the vertical dashed line denotes the mean P. Only those trials where W occurred more than 5000 ms after the first turn of the clock are shown in the solid trace. The dotted trace shows all trials starting from 2500 ms before W (the solid curve and the dotted curves do not overlap perfectly because there are more trials averaged in the dotted curve; the number of trials is indicated on the left of each subplot). The location of each unit is indicated in each subplot. Error bars denote SEM and are shown only every 500 ms.

See also Figure S2–S4 and S7.

Download high-res image (1002KB)

Download full-size image

Figure 4. (A) Average normalized response profile of all neurons in the frontal lobe responding prior to W, separated by whether they increase (red) or decrease (blue) their rate as W is approached (referred to as “I” and “D,” respectively, in the text for increases or decreases in firing rate). For each neuron, the baseline activity (-2500 ms to -1500 ms relative to W) was subtracted. For units showing increased activity before W (red), the PSTH (bin = 100 ms) was normalized by the maximum firing rate and for units showing decreased neural activity before W (blue), the PSTH was normalized by the minimum firing rate. Note that the responses start well before the interval used to define units as “I” or “D” (in contrast to Figure S1G). Error bars denote SEM and are shown only every 500 ms for clarity.

(B) Average normalized response profile showing the temporal evolution of the responses for “I”

(red) and “D” (blue) cells for MUA (left) and SUA (right).

(C1 and C2) Average normalized firing rate of all “I” cells (C1) and “D” cells (C2) responding prior to W in each medial frontal lobe region. This plot includes both MUA and SUA (cf. B). Error bars denote SEM and are shown only every 500 ms for clarity. (C3 and C4) Average normalized standard deviation of the firing rate of all “I” cells (C3) and “D” cells (C4) responding prior to W in each medial frontal lobe region. The format and conventions are the same as in (C1) and (C2). For each unit, we computed the standard deviation of the firing rate across trials in each time bin and we normalized by the maximum standard deviation across all time bins.

(D) Percentage of frontal lobe neurons with significant change in firing rate compared with baseline (rank sum, $p < 0.01$) as a function of time before W (Experimental Procedures). For each unit, we calculated the baseline firing rate in the window -2500 ms to -1500 ms relative to W (see Figure S3E for earlier definitions of baseline period). Next, we calculated the firing rate in a 400 ms sliding window (100 ms steps) starting at time -1500 ms to 0 ms and assessed significant changes from baseline using a rank sum test. The red and blue traces show the corresponding analyses restricted to MUA (red) and SUA (blue). The arrow indicates the percentage reported in Table 1. The horizontal dashed lines show the expected percentage ($\pm$SD) according to three different null models as described in Figure S1 (red = “Random W,” green = “Poisson,” blue = “ISI conserved”; Figure S1). The inset shows the corresponding data for the medial temporal lobe.

(E) Percent of neurons across brain regions with significant change in firing rate (compared with baseline) as a function of time before W.

See also Figures S4 and S7.

We observed two main patterns of firing changes in medial frontal neurons prior to W (Figures 3 and 4A–4C). The first was a progressive increase in the average firing rate commencing well before W illustrated by the examples in Figures 3A–3D and 3I–3K (“I units” for increase in firing rate). We observed rises beginning several hundreds of ms prior to W (Figures 3A–3C) or sometimes several thousands of ms prior to W (Figures 3I–3K), or rises with a steeper slope commencing closer to the W time point, e.g., ~400 ms prior to W (Figure 3D). Rises sometimes persisted for several hundreds of ms beyond W (Figures 3A and 3B), while in other cases, activity sharply decreased around W or after movement (Figures 3C, 3D, and 3I–3K). The second pattern observed was a progressive decrease in the average firing rate with a similar temporal profile commencing several hundreds of ms prior to W (“D units” for decrease in firing rate, Figures 3E–3H and 3L–3N). In some cases, changes started several thousands of ms prior to W (Figures 3L–3N). Activity changes reached a plateau at W often near zero firing rate (Figures 3F and 3N) or increased at or near W (Figures 3G, 3H, and 3M). The average normalized response profile of all medial frontal lobe neurons responding prior to W (Figure 4A), demonstrates the gradual patterns of average firing rate increase and decrease prior to W. There was no significant difference between the baseline firing rates of “I” and “D” cells: 5.3 ± 4.5 Hz and 5.8 ± 5.5 Hz, respectively (mean $\pm$ SD; $p = 0.3$, one-tailed two-sample equal variance t test). These response patterns cannot be attributed to a mere selection bias of “I” units with high firing rates and selection of “D” units with low firing rates in the 400 ms before W (c.f. Figure S1G versus Figure 4A). Interestingly, the population average shows a reversal of the slope of responses just before W (100 to 200 ms) as exemplified by several of the individual examples (Figures 3C, 3I, 3J, 3K, 3G, 3H, and 3M). These pre-W patterns were observed both for MUA and SUA (Figure 4B). These response patterns were observed for the ACC (dorsal and rostral),

pre-SMA, and SMA proper (Figures 4C1 and 4C2). In addition to the changes in mean firing rate we also observed parallel changes in the standard deviation of the firing rate (Figures 4C3 and 4C4). More details about the anatomical distribution of neurons increasing/decreasing their firing rates prior to W are provided in Table S1.

In parallel to the process of individual medial frontal neurons steadily altering their firing rates, the number of recruited neurons that change their activity compared to the baseline period (2500 to 1500 ms before W) also increased as W is approached (Figure 4D). Of the 760 medial frontal neurons recorded, 55 changed their firing rate relative to baseline already 1000 ms before W, while at the last 400 ms before W, this population increased to 128 neurons. Figure 4E depicts the temporal profile of neuronal recruitment in each of the anatomic regions recorded in the medial frontal lobe, showing greatest and earliest recruitment in the SMA proper.

Several aspects of this task have been subject of intense debate in the field (reviewed in Desmurget and Sirigu, 2009; Haggard, 2008; Shibasaki and Hallett, 2006; see also Joordens et al., 2002; Libet, 1985; Trevena and Miller, 2002 and comments therein). We open the discussion to these issues by providing several additional analyses and controls that were not possible before in the absence of single-unit responses. The number of recruited neurons depends on the baseline period. The definition of the baseline in this task has been a matter of considerable debate in the field. As illustrated by the examples in Figures 3I–3N, some units showed changes in firing rate before the 2500 to 1500 ms baseline period used in Table 1. As we push the baseline period to earlier times, the overall number of trials decreases (subjects rarely waited for more than three revolutions of the handle; Figures 1B and 1C). Using 5000 to 4000 ms before W as the baseline produces similar results to the ones reported here and reveals that many units show changes in firing rate several thousand ms before W (Figure S3E). It was not possible to use a baseline earlier than 10,000 ms because of insufficient number of trials (Figure 1B).

Key to this task is the volitional aspect of motor output; this has also been a matter of debate in the literature. It seems unlikely that subjects were “cued” by the clock handle completing the first revolution. First, as noted in the approximate exponential fits in Figures 1B and 1C, the hazard rate was approximately uniform which is indicative of the random variations in trial length (Rausand and Hoyland, 2004). Second, there were very few “cued” trials where subjects responded within 1500 ms of the first revolution of the handle (Figure S3A). Third, we did not observe any clear difference in the neurophysiological responses between those few trials where button press (P) $<$ 1500 ms and those with P $>$ 5000 ms after the first revolution of the clock (Figure S3B).

The close temporal correlation between W and P (Figures 1D, S3F, S3G, and S4) makes it difficult to dissociate these two time points. This tight temporal correlation makes sense within this task (there is no reason for subjects to feel the urge to move (W) and wait for a long time before executing the movement (P)). There were very few trials with a long interval between W and P (Figure 1D) and we did not observe any clear neurophysiological differences between those few trials with P $-$ W $>$ 600 ms and those with P $-$ W $<$ 300 ms (Figures S3F and S3G). To further examine whether the onset of neuronal activity changes was related to W and P, we estimated the response onset time in individual trials (Experimental Procedures; Figure S4A). Figure S4B shows several examples illustrating the tight correlation between W and the onset of firing rate changes in individual units and individual trials. The average correlation coefficient between W and the neuronal response onset time was 0.48 $\pm$ 0.45 (mean $\pm$ SD, median = 0.40, range = [$-$0.32,0.99]); the average correlation coefficient between P and the neuronal response onset time

was 0.49 ± 0.42 (mean ± SD, median = 0.37, range = [−0.28,0.99]) (Figure S4C).

The subjective nature of W has also been called into question (e.g., Joordens et al., 2002). It is likely that there is a considerable degree of inaccuracy in reporting W. In an attempt to bound the inaccuracy in W, we considered two types of timing errors: time shifts and time jitter. To estimate the effect of temporal shifts on the results, we moved W in each trial by a fixed amount ranging from −1600 ms (that is, moving W 1600 ms earlier than the actual reported W) all the way to P (Figure S4D1) and repeated the previous analyses to compute the number of neurons that show changes in firing rate. We observed that small temporal shifts on the order of ±200 ms would still be compatible with the data. In fact, shifting W 50 ms earlier than the reported W actually increased the total number of responsive neurons. We speculate that this could reflect a systematic bias whereby subjects were late in reporting W. However, the results are not compatible with shifts in W of several hundred ms. To estimate the effect of temporal jitter in W, we moved W in each trial by a random amount taken from a Gaussian with zero mean and standard deviations ranging from 25 to 3200 ms (Figure S4D2). We observed that the number of responsive units would be close to the reported one with temporal jitters <200 ms but the results are not compatible with temporal jitters of several hundred ms. The analyses in Figure S4D put an approximate temporal bound on the accuracy of W. These results are consistent with the individual histograms showing variability in the peak response with respect to W (Figures 2E, 2F, and 3).

Figure 5A depicts the activity of 8 selected neurons from one experimental session (out of the 37 available units simultaneously recorded during this session) showing activity changes several hundred ms prior to W. Given the responses observed at the level of individual neurons prior to W, we hypothesized that the decision to perform the movement would depend on the concerted activity of ensembles of neurons such as the ones depicted in Figures 3 and 5A. Indeed, we could often record simultaneously from several neurons in different brain regions. We therefore asked whether we could decode W in single trials based on the activity of neuronal ensembles. To address this question we used a support vector machine (SVM) classifier (Hung et al., 2005). Given the activity of a population of neurons at a certain time, we first used the classifier to quantify how well we could discriminate activity before W from baseline activity in single trials (Experimental Procedures and Figure S5A). We started by decoding, on a trial-by-trial basis, the activity of individual neurons recorded during each experimental session. Although the activity of the “best” individual unit in this session, a neuron from right pre-SMA, yielded almost 60% discrimination performance already 500 ms prior to W, the “worst” unit in right anterior cingulate, or the average of all individual units in the population had close to chance performance at this time. We next considered an ensemble of 37 neurons consisting of all the units that were simultaneously recorded during this experimental session (Figure 5B). The population of neurons showed a distinct activity pattern that could be discriminated from baseline in individual trials better than chance well before the actual W time (e.g., 73% ± 2% accuracy at 500 ms before W, arrow in Figure 5B) and better than the best individual unit. Figures S5C–S5F show the performance of the classifier for individual subjects and different medial frontal lobe regions (Table S1).

Download high-res image (270KB)

Download full-size image

Figure 5. Discriminating Activity from Baseline on a Trial-by-Trial Basis using a Statistical Classifier

(A) Responses of eight units (each in a different color) during one experimental session. Only 15

trials, randomly selected from the 53 trials in this session, are shown here for each unit. The vertical dashed line indicates the W time.

(B) Performance of a support vector machine (SVM) classifier in distinguishing changes in population activity with respect to baseline. At each time point t with respect to W (vertical dashed line), we considered the response of each neuron during the interval [t − 200 ms; t + 200 ms]. We used a statistical classifier to assign the response of each neuron or each neuronal population as belonging to time t or the baseline period [−2500 ms; −2100 ms]. The y axis shows the performance of the classifier; the horizontal dashed line corresponds to chance performance obtained by random permutation of the training labels. We show the average performance level across all individual neurons in this session (gray). We next considered the entire ensemble of 37 units recorded during this experimental session (including single units and multiunits, 22 in SMA, 8 in ACC, 7 in the medial temporal lobe). The black curve shows the performance of the classifier based on the ensemble activity; the gray shaded region indicates SEM based on 100 crossvalidation steps (different random split of the data into a training set and a test set). In all cases, the reported performance levels are computed using test data not seen by the classifier during training. The two units illustrated in Figure 2 were recorded during this session and are therefore included in the analysis.

See also Figure S5.

We next constructed a pseudopopulation by considering units across all experimental sessions and subjects (Hung et al., 2005; Mehring et al., 2003). We note that there is significant variability across subjects (e.g., Table S1 and Figure S5D). At least partly, this variability can be accounted for by the different number of electrodes and recording locations across subjects. The pseudopopulation approach considers all electrodes independently of the subject and assumes independence in the responses from different electrodes. The performance of the classifier increases with the number of units and as W is approached (Figures 6A and S5E). As shown in Figure 6A, a pseudopopulation of 512 units pooled from across all frontal lobe regions yielded nearly 90% classification performance in identifying departure of neural activity from baseline 500 ms prior to W (and over 70% at 1000 ms before W; Figure S5E). In other words, 500 ms before the subject reports the first time of becoming aware of the decision to perform a movement, a linear decoding algorithm based on a small neuronal ensemble can detect significant changes in the population activity on 90% of the trials (and in 70% of the trials 1000 ms before W).

Download high-res image (555KB)

Download full-size image

Figure 6. Single-Trial Decoding of Response Changes from Neuronal Population Activity

(A) Performance of the decoding classifier using a pseudopopulation of varying number of units randomly sampled from the entire data set of 1019 units including both frontal and temporal regions. The horizontal dashed line indicates chance performance (50%). The red line corresponds to the classifier performance 1000 ms before W and the blue line corresponds to the classifier performance 500 ms before W as a function of the number of units used. The error bars indicate one standard deviation obtained by cross-validation from 100 random choices of the units and repetitions used for training the classifier. In all cases, the reported performance corresponds to test data not seen by the classifier during training.

(B) Comparison of decoding performance based on medial frontal (red) versus medial temporal (green) units (n = 180 units). Note the significant advantage of medial frontal neurons over medial temporal ones. The analysis is the same as in part (A) except that here we select specific regions that are used to train and test the decoder.

(C) Comparison of the decoding performance based on 150 SMA (green), 150 pre-SMA (blue), 150 rostral ACC (red), and 150 dorsal ACC units (black). The analysis and format are the same as in part (A). Note the higher classification performance of SMA over the other locations.

(D) Comparison of classification performance using units from the right hemisphere (green) versus units from the left hemisphere (red). The format and conventions follow the ones in part (A). A population of n = 268 units in each hemisphere was used (all locations combined). The horizontal dashed line shows chance performance level and the error bars were estimated by randomly shuffling the pre-W/baseline labels. The gray lines around the main curves show SEM over 100 cross-validation iterations.

(E) Comparison of classification performance using single units (red) versus multiunits (green). A spike-sorting algorithm was used to discriminate single units (SUA) from the recorded multiunit activity (MUA) and we automatically assigned clusters to SUA or MUA (Experimental Procedures). Here, we compare the decoding performance using single-units (red, n = 256) versus multi-units (green, n = 256) (all locations and hemispheres combined). The format and conventions follow the ones in (A). The horizontal dashed line shows chance performance level and the error bars were estimated by randomly shuffling the pre-W/baseline labels (one standard error over 100 cross-validation iterations).

(F) Comparison of classification performance using “I” cells (red, 50 units) versus “D” cells (blue, 50 units). In this figure, all locations are combined and SUA and MUA are combined. The format and conventions are the same as in (A).

See also Figure S5.

Since we recorded from neurons in several different brain regions (Table 1), we considered neuronal pseudopopulations coming from distinct brain locations (Figures 6B and 6C). Medial frontal lobe neurons clearly yielded higher classifier performance than medial temporal lobe neurons as expected based on the single neuron results (Figure 6B). For instance, decoding performance of 70% is reached by 180 medial frontal units 840 ms prior to W, while 180 temporal lobe neurons achieve 70% performance only 80 ms before W (arrows in Figure 6B). Within those neurons in the medial frontal lobe, neurons in SMA (including SMA-proper and pre-SMA) showed better decoding performance than the ACC units (Figure 6C). For instance, decoding performance of 70% is achieved using the activity of 256 SMA units 980 ms prior to W but only 480 ms prior to W when using the activity of 256 ACC units. Alternatively, at 500 ms prior to W, decoding performance using the activity of 256 SMA neurons is over 80% but only 70% when using the activity of 256 ACC units (Figure 6C). There was no significant difference in decoding performance when using activity from units in the left hemisphere (contralateral to the responding hand) versus units in the right hemisphere (Figure 6D). Additionally, the comparison of single units versus multiunits yielded similar decoding performance levels (Figure 6E). Decoding performance for “D” cells started earlier than for “I” cells (Figure 6F). Note that this earlier response for “D” cells is not apparent in Figure 4A emphasizing the importance of the population decoding approach as opposed to the averaging across units in Figure 4A.

Thus far, we have demonstrated that as W time is approached, we can reliably detect significant departures from baseline firing rate at the population level. Next, we tested how precisely we can predict the W time based on the neuronal activity. We used the SVM classifier to predict the time point at which the subject reported making the decision to move (Experimental Procedures; Figure 7). The algorithm detected the occurrence of W in 98% of the trials and only missed W in 2% of the trials. Figure 7D shows the distribution of predicted W times based on the activity of a pseudopopulation of 512 units. This relatively simple linear algorithm predicted W to occur, on average, 152 ms prior to the actual reported W (median = 100 ms prior to the reported W). There was a large spread around this mean, with a standard deviation of 370 ms. This spread seems to be consistent with our coarse estimations of the inaccuracies in the behavioral report of W times discussed above (Figure S4D). Overall, our linear algorithm relying on a small ensemble of neurons is able to predict a W time that is within a few hundred ms of the actual W time reported by the subjects.

Download high-res image (172KB)

Download full-size image

Figure 7. Predicting the Time of “Urge/Decision” Onset (W)

(A–C) An SVM algorithm was used to predict the time of “urge/decision” onset (W) based on the pseudo-population spiking data using 512 units. The activity of each unit was aligned to W to compare activity across different recording sessions and subjects. The classifier was trained to recognize whether W had been reached or not, using windows of size 400 ms (Experimental Procedures). The binary classifier was trained using 70% of the trials and its performance was tested on the remaining 30% of the trials. The analysis window was shifted from −3500 ms up to +1000 ms with respect to W. During testing, the predicted W time was defined as the first time point when 3 out of 4 consecutive windows yielded a label indicating the occurrence of W. (A) Single trial spike train example marking the position of the spikes and W. (B) Spike counts in windows of size tr = 400 ms. Gray rectangles denote windows where W occurred within a time tb ms. (C). Spike count windows overlapped by 100 ms.

(D) Distribution of the difference between the predicted time and W (the real W corresponds to t = 0 and is denoted here by the vertical dashed line). Bin size = 100 ms, n = 3963 trials (using cross-validation). The black and gray arrows denote the mean (−152 ms) and median (−100 ms) of the distribution, respectively (standard deviation = 370 ms). The dashed arrow indicates the mean value for a control case where training labels were assigned randomly (mean = 1153 ms, standard deviation = 995 ms). The fraction of missed trials (where the classifier could not detect W) was 2% (91% for the random label control case).

To examine whether the neuronal responses also represent information about the contents of volition, we recorded from 83 units (55 in medial frontal lobe and 28 in medial temporal lobe) in 3 additional subjects while they performed a variation of the task in which they not only chose the precise timing of the button press but also whether to press the button using their left or right hand (Haggard and Eimer, 1999). Some units showed a differential response depending on the hand choice (Figures S7B and S7C), whereas other units showed changes that were independent of the hand choice (Figure S7A). In most of the lateralized responses, the units showed a larger increase in firing rate when the subject chose the hand contralateral to the electrode's hemisphere. The neuronal population could extrapolate across hand choices to determine the volitional decision, as

demonstrated by training the classifier to detect the onset of W using the neuronal responses from those trials in which subjects chose their right hand and testing the classifier's performance on those trials in which subjects chose their left hand (and vice versa) (Figure S7D). Additionally, the neuronal population contained information about the contents of the volitional decision as evidenced by training the classifier to identify which hand the subject opted to use (Figure S7E). We note that the weights for each unit are very different in Figure S7D versus Figure S7E. Taken together, the results in this small sample suggest that essentially all the SMA units showed progressive changes in average firing rate for both hand choices, some units showed a stronger response to contra-lateral hand choices, and the population of units could indicate W regardless of hand choices and also predict the hand choice well above chance levels.

Discussion

We present evidence that preconscious activity of small assemblies of single neurons in the medial frontal lobe not only precedes volition but can also predict volition and its time of occurrence on a single trial basis. The experimental paradigm used here to capture the volition timing has been, since its inception, a topic of lively debate (e.g., Libet, 1985, and comments therein). Variables such as attention, motor preparation, decision-making and intention have been invoked to explain early changes prior to W. The reporting of W is far from trivial, as subjects need to decide when they first felt the urge to move and then report it only later. However, our analyses show that inaccuracies of up to ~200 ms in the report of W do not significantly change the number of neurons altering their activity before W (Figure S4D). We also showed that alternative definitions of the “baseline period” to the ones used in the text also yield similar conclusions (Figure S3E), that subjects were not performing “cued” movements (Figures 1D and S3A) and that there were no significant differences between short and long trials (Figure S3B). While these methodological considerations are pertinent, the early observations reporting scalp-recorded electroencephalographic readiness potential (Bereitschaftpotential) preceding volition (Colebatch, 2007; Deecke et al., 1969; Gilden et al., 1966; Libet et al., 1983; Shibasaki and Hallett, 2006) have been since replicated by several investigators and withstood the challenge of time (Haggard, 2005, 2008).

In human studies, it is difficult to make accurate timing estimates based on BOLD changes, and it is difficult to make accurate location estimates based on scalp signals. The study of volitional control in nonhuman primates presents a formidable challenge. Our study combines high spatial and temporal resolution and provides bounds for the spatial and temporal onset of volitional control. Our findings suggest a preconscious event observed at the single neuron level in the SMA prior to subjects' perceived urge to move. These findings bring to mind Eccles's sweeping hypothesis that “in all voluntary movements the initial neuronal event is in the supplementary motor areas (SMA) of both cerebral hemispheres” (Eccles, 1982). However, since our recordings were limited to regions of clinical interest, it is not clear that indeed the earliest neuronal event occurs at the SMA and not a different region we did no record from.

Some units show a progressive increase in average firing rate as W is approached whereas other units show a decrease in firing rate. These response patterns do not reveal anything about whether these units are excitatory or inhibitory. Within our sample, we find that the units recruited prior to volition are in regions of the medial wall of the frontal lobe, known to be involved in the planning, initiation, and execution of motor acts (Picard and Strick, 1996). The ramp up in activity that we describe here is reminiscent of similar slow changes in activity that have been observed in delay

tasks in macaque monkeys in frontal and parietal cortex areas (e.g., Andersen and Buneo, 2002; Boussaoud and Wise, 1993; Freedman et al., 2001; Fuster, 2001; Gold and Shadlen, 2007; Maimon and Assad, 2006a, 2006b; Miller, 2000; Rainer et al., 1999; Romo et al., 1999; Romo and Schultz, 1992; Russo et al., 2002; Shima and Tanji, 2000; Tanji, 1994). Changes preceding W were significantly less frequent and robust in the temporal lobe where the neurons studied contributed little to the prediction of W (Figures 4D, 6B, and S1; Table 1). The changes in firing rate of medial temporal lobe neurons, particularly in the vicinity of W, may indicate their role in holding or recalling the handle's position in memory. Within the medial frontal lobe, higher performance in decoding volition is achieved earlier when decoding is based on SMA compared to ACC neurons. Numerous studies have implicated the SMA in the early representation of preparation for movement (Amador and Fried, 2004; Brinkman, 1984; Erdler et al., 2000; Fried et al., 1991; Ikeda et al., 2002; Laplane et al., 1977; Lau et al., 2004a, 2004b; Lim et al., 1994; Scepkowski and Cronin-Golomb, 2003; Shima and Tanji, 2000; Tanji, 1994; Thaler et al., 1995). A recent fMRI study (Lau et al., 2004a) showed activation of the SMA (albeit in pre-SMA rather than SMA-proper) when subjects attended to the timing of the intention to move, compared to the actual movement itself. In the current study, ACC neurons are also recruited several hundred ms prior to volition. Recent fMRI data showed that intentions covertly held by human subjects prior to overt response were best decoded by activity in mesial prefrontal cortex, an area which includes the rostral ACC (Haynes et al., 2007). In monkeys, single neuron activity prior to movement occurs also in the ACC, though later than in the SMA (Russo et al., 2002).

Our sample of recording locations is far from exhaustive. Other brain areas from which we did not record in the current study could also contribute to volition. Parietal areas show strong responses to cued movements, interpreted to represent the animal's motor intentions (Andersen and Buneo, 2002; Boussaoud and Wise, 1993; Cui and Andersen, 2007; Shenoy et al., 2003). Lateral intraparietal neurons exhibit firing rate elevation reaching a consistent value at the time of proactive, rather than reactive, arm movements (Maimon and Assad, 2006a). There is also significant evidence that links activity in the human parietal lobe to conscious intentions (Assal et al., 2007; Desmurget et al., 2009; Desmurget and Sirigu, 2009; Farrer et al., 2008; Sirigu et al., 2004; Sirigu et al., 1999). A recent study has shown striking evidence that electrical stimulation in parietal cortex elicited an urge to move and showed a dissociation between the effect of stimulation in parietal and premotor areas (Desmurget et al., 2009). In a rare opportunity, we recorded from 13 units in the right posterior parietal cortex in one subject. We observed 3 units (e.g., Figure S8) that showed pre-W increases in average firing rate (similar to Figure 3). The nature of the interaction between parietal and premotor cortex is an important question for future studies (Desmurget and Sirigu, 2009; Haggard, 2008).

In addition to a yes/no decision and its timing, a key aspect of volition is the possibility of deciding among multiple alternatives. This distinction has been formalized in the framework of characterizing the “what,” “when,” and “whether” of intentional action (Brass and Haggard, 2008). These different cognitive processes may be instantiated by separate neural circuits (Brass and Haggard, 2008; Lau et al., 2004a; Soon et al., 2008; Trevena and Miller, 2002). Here, we observed that several SMA neurons showed differential responses between hand choices (Figures S7B and S7C). In our small sample, those neurons showed stronger activation when subjects opted to use the contra-lateral hand, perhaps suggesting a role in motor preparation. Yet, we note that the neuronal responses started hundreds of ms (and sometimes even several seconds; Figure 3) before W. Also,

while the subjects always used their right hand in the main variant of the task, we still did not see a difference in decoder performance when using the neural data from the right or left hemispheres (Figure 6D). These neurons still showed a progressive change in the response in those trials when subjects used the ipsilateral hand. Moreover, the classifier could extrapolate across hands (Figure S7). We can predict the volitional content (right versus left hand choice) from the population activity in SMA (Figure S7). Scalp recordings have shown that the readiness potential was not affected by hand choice but lateralized readiness potentials did show differences contingent on the hand choice (Haggard and Eimer, 1999; see also fMRI in Khonsari et al., 2007; Soon et al., 2008). Electrical stimulation studies point to contralateral biases in prevolitional responses (Fried et al., 1991; Desmurget and Sirigu, 2009). Laterality is a complex issue and the results reported in previous scalp EEG, fMRI, and electrical stimulation studies likely involve averaging over large numbers of neurons. The "overall" average activity may reveal more consistent contralateral biases than the neuronal responses described here.

Several hundreds of ms prior to volition, a neural process, explicit at the single neuron level, is set in motion. At the population level and also in several example units, activity peaks before W (Figures 3C, 3G, 3H, 3I, 3J, 3K, 3M, and 4A). As W time is approached, an increasing number of neurons are recruited (Figure 4D). Several studies have attempted to make a link between the neural events that precede W and the feeling of "will" (Brass and Haggard, 2008; Fourneret et al., 2002; Haggard, 2008; Libet, 1985; Soon et al., 2008; Trevena and Miller, 2002; Yazawa et al., 2000). The relationship between neural activity in cortex preceding motor output and the emergence of consciousness remains a topic of debate (Fourneret et al., 2002; Haggard, 2008). Although it remains unclear whether the emergence of volition is causally related to the neuronal changes described, the information conveyed by a small population of such neurons in the medial frontal lobe is sufficient to predict the onset of volition several hundreds of ms before subjects' awareness. This neuronal process suggests a mechanism whereby the feeling of will arises once integration of firing of recruited medial frontal neurons crosses a threshold (Gold and Shadlen, 2007; Libet et al., 1983; Matsuhashi and Hallett, 2008). Indeed an integrate-and-fire model that uses the medial frontal units as input could well implement this mechanism, reaching threshold within a few hundred ms of W (Figures S5G–S5I). While this is not a conclusive mechanistic proof or description of the neuronal circuitry involved in this task, this simple model suggests a potential biophysically plausible circuit for eliciting volitionally guided behavior that is consistent with our empirical observations and the ones from previous studies. Taken together, these findings lend support to the view that the experience of will emerges as the culmination of premotor activity (probably in combination with networks in parietal cortex) starting several hundreds of ms before awareness. The scientific, philosophical, and societal implications of these findings remain open for debate.

Experimental Procedures

Subjects and Recordings

The data in the current study come from 28 recording sessions in twelve patients with pharmacologically intractable epilepsy (eight right-handed; seven males; 15–46 years old). The patients were implanted with chronic depth electrodes for 7–10 days to determine the seizure focus for possible surgical resection. It should be kept in mind that these recordings come from patients with a neurological disorder; however, we note that most of the data are from regions that were

found to be nonepileptogenic.

We report data from the following sites in the medial frontal lobe: supplementary motor area (SMA) corresponding to Brodmann's area 6, including SMA proper and the pre-supplementary motor area (pre-SMA) (Picard and Strick, 1996), anterior cingulate cortex (ACC) corresponding to Brodmann's area 24, including the dorsal ACC and the rostral ACC (McCormick et al., 2006). There are no definitive criteria to distinguish SMA and pre-SMA based on imaging; the border between SMA-proper and pre-SMA was determined at the level of the anterior commisure (VAC line) (Picard and Strick, 1996, 2001; Vorobiev et al., 1998). In addition, we recorded from neurons in the temporal lobe (Table 1). All studies conformed to the guidelines of the Medical Institutional Review Board at UCLA and all patients provided their consent to participate in the study. The electrode locations were based exclusively on clinical criteria and were verified by coregistering the postimplant CT image to the preoperative structural MRI using Vitrea (Vital Images Inc.). Due to the differences in the number and location of electrodes, there is considerable variability across subjects (e.g., Table S1 and Figure S5D). Each electrode probe had nine microwires at its end, eight recording channels and one reference (Fried et al., 1999). The differential signal from the microwires was amplified using a 64-channel Neuralynx system (Tucson, Arizona), filtered between 1 and 9000 Hz and sampled at 28 kHz. After spike sorting, the units were classified as “single units” or “multiunits” based on the automatic labeling criteria described in (Tankus et al., 2009) (e.g., Figures 2A and 2B).

Experiment Design

Subjects sat in bed facing a laptop computer depicting an analog clock. The clock handle rotated with a period of 2568 ms around the clock's circumference (clock tick = 42.8 ms). Subjects were instructed to place their right index finger on a key on the laptop keyboard, to wait for at least one complete clock revolution of the handle, and then press the key whenever they “felt the urge” to do so (Figure 1). Pressing the key (P) stopped the movement of the handle, and subjects were then asked to move the clock handle back to the spot where it had been when they first felt the urge to move. This point in time was referred to as the onset time of conscious free will (W). Trials were repeated in blocks of 25. Because of delays between index finger motion onset and the keyboard press, our measurement of P is delayed with respect to the actual motor onset (Figures S3C and S3D). The actual motion onset would be even closer to W than what we report in Figure 1D. Experimental trials that fulfilled any one of the following criteria were excluded from the analyses: (1) W and P times were the same (5% of the trials); (2) W time preceded P time by >1500 ms ($<1\%$ of the trials); (3) trial duration lasted $>$ 20 s (3% of the trials); (4) Trials when the subject did not wait for one full rotation of the clock (10% of the trials); (5) one session from one subject was not considered further because there was only one good trial. These criteria are similar to those used in the original experiments by Libet and subsequent studies (Libet et al., 1983). The average number of trials per patient was 70 (range 25–128).

Three subjects performed a modified version of the task where they were allowed to choose not only the time of action but also which hand to use. These subjects could tap the keyboard with either their left or right index finger (Figure S7).

Spiking Activity

The raw data were band-pass filtered between 300 and 3000 Hz and thresholded for detection of

potential spikes. Action potentials were clustered using a clustering algorithm and manually sorted as spikes or electrical noise (Quiroga et al., 2005). The classification between single unit and multiunit was performed automatically based on the criteria described in (Tankus et al., 2009).

Data Analysis

Classification of Individual Units

Firing rate was defined as the spike count in the $(-2500, -1500)$ ms window (baseline) and in the -400 ms to 0 ms relative to W (pre-W) (Figure S3E). We compared firing rates using a non-parametric rank sum test and a threshold criterion of $p < 0.01$ (similar results were observed using a paired two-tailed t test). An analysis using a sliding window is presented in Figure 4. In Figure S1, we compared the changes in firing rate against those expected under three different null hypotheses (Supplemental Text). We classified the response of all 128 units responding significantly before W (Table 1) as either showing increase in firing rate with respect to baseline ("I," $n = 55$) or decrease in firing rate with respect to baseline ("D," $n = 73$). To plot Figures 4A–4C and S1G, the responses were normalized by subtracting the baseline activity and dividing by the maximum firing rate for "I" cells (or dividing by the absolute value of the minimum firing rate for "D" cells). After normalization, the responses were averaged.

Statistical Classifier

Figures 5–7 in the main text as well as Figure S4 use a support vector machine (SVM) (Hung et al., 2005) classifier to quantify whether the neuronal ensemble showed changes in their firing patterns before W. The classifier yields a measure of performance at the single-trial level, as opposed to the typical Bereitschaftspotential averaged over a large number of repetitions (Colebatch, 2007; Erdler et al., 2000; Haggard and Eimer, 1999; Libet et al., 1983; Ohara et al., 2006; Yazawa et al., 2000). In Figures 5 and S4, we asked whether the classifier could discriminate the neuronal responses from baseline activity at a time t prior to W (the Supplemental Text provides details about the classifier analyses). We used a cross-validation procedure whereby we randomly chose 70% of the trials for training and the remaining 30% of the trials were used to evaluate the classifier performance. Importantly, the performance of the classifier was evaluated with independent data that was not seen by the classifier during training (i.e., there was no overlap between the training and test data). The performance of the classifier at time t indicates the percentage of test trials correctly discriminated from baseline at a time t prior to W. Error bars in the classifier performance plots denote one standard error and are based on this cross-validation procedure. We also considered different subpopulations to train the classifier: right versus left hemisphere (Figure 6D), single units versus multiunits (Figure 6E), and different recording locations (Figures 6B and 6C).

Prediction of W Time

Figure 7 in the main text describes the performance of the classifier in predicting the time of volition onset (W). The procedure is described in the Supplemental Text.

Accuracy of W

Reporting W accurately is not trivial. Therefore, it is expected that there could be a variation between the reported W and the internal onset of the decision/urge to move. It is not easy to estimate this variability (Joordens et al., 2002). To quantify the impact of changes in W time on the

spiking responses and our analyses, we simulated inaccuracies in W by adding a fixed temporal bias (Figure S4D1) or random jitter (Figure S4D2) to W.

Integrate-and-Fire Model

We speculate in the main text that the urge/decision may arise when a threshold is crossed after a cumulative increase in activity in the medial frontal lobe neuronal ensemble (Crick and Koch, 2003). The Supplemental Text describes an integrate-and-fire model that quantifies and implements this idea (Figure S5G–S5I).

Acknowledgments

The authors thank the patients for their cooperation in participating in the study. We also thank Eve Isham, Emily Ho, Kelsey Laird, Eric Behnke, Tony Fields, Sasha Kraskov, and Ariel Tankus. We thank David Freedman, Davide Zocolan, Robert Desimone, and John Maunsell for comments on the manuscript. This study was supported by a grant from NINDS (I.F.), NIGMS (G.K.), NEI (G.K.), NSF (G.K.), Klingenstein Fund (G.K.), Whitehall Foundation (G.K.), and a Human Frontiers Science Program Organization fellowship (R.M.).

İstenç

Kaynak · Noesis

İstenç

> “İstenç İdeasının soyut Kavramı genel olarak özgür istenci isteyen özgür istençtir.” (TzF § 27)
>
> “Hakkın temeli genel olarak tinsel olandır ve daha tam yeri ve başlangıç noktası İstençtir. İstenç özgürdür, ve böylece özgürlük Hakkın tözünü ve belirlenimini oluşturur ve Hak Dizgesi edimselleşmiş özgürlüğün ülkesi, Tinin bir ikinci doğa olarak kendi içinden türettiği dünyasıdır.” (TzF § 4)
>
> İstenç özgürdür ve İstenci özgürlüğü herhangi bir dışsal etmen (dürtü, itki, doğal istek vb.) tarafından değil, kendisi tarafından belirlenmesi anlamına gelir.
>
> İstenç düşünce tarafından, Usun kendisi tarafından belirlenen istemedir (“İstenç tikel bir düşünme kipidir.” TzF § 4 Ek).
>
> Dışsal olarak belirlenen İstenç özgür değil, böylece İstenç değil, istençsizliktir.
>
> İstenç İyiyi ister
>
> İstenç erekseldir.
>
> İstencin ereği İyidir.
>
> İstenç güçtür — biricik ve saltık.
>
> İstenç bir ve bölünmezdir.
>
> İstenç devredilmezdir (istençsizlik istençli değildir).
>
> İnsan istenci insan özgürlüğünün tanıtıdır.
>
> İstenç eylemde bulunur.
>
> Eylem moral belirlenim taşır, düşüncesiz, dürtüsel, alışkısal davranış değildir.

İstencin nesnesi istençtir.

İstenç eyleminde istenç ile ilişkidedir.

İstek doğaldır ve zorunludur; istenç tinseldir ve özgürdür.

Eylem İstence, özgürlüğe ait olduğu içindir ki insan eyleminin sonuçlarından sorumludur.

“ İstenç (α) arı belirlenimsizlik öğesini ya da ‘Ben’in arı kendi içine yansımasını kapsar ki, bunda her sınırlama, doğa, gereksinimler, istekler ve dürtüler yoluyla dolaysızca bulunan ya da hangi yolla olursa olsun verili ve belirli olan her içerik çözülür; saltık soyutlamanın kısıtlanmamış sonsuzluğu ya da evrensellik, kendi kendisinin arı düşüncesi.” (TzF § 5)

SOYUT, DOLAYSIZ, BELİRLENİMSİZ, SINIRSIZ (SOYUT OLARAK SONSUZ) İSTENÇ

İstenç tüm belirlilikten, tüm içerikten soyutlanabilir, hiçbirşeyi istemeyen İstenç, İstençsiz İstenç olabilir. Bu gene de Özgürlük olarak görülürse, bu soyut özgürlük, hiçbir sınır, hiçbir belirlenim tanımayan, herşeyden, giderek kendi yaşamından bile vazgeçebilen bu olumsuz Özgürlük ANLAĞIN ÖZGÜRLÜĞÜdür.

1) Tüm isteği yok eden isteksizlik olarak Hindu fanatizmi; tam isteksizlikte, ‘Ben = Ben’ özdeşliğinde yalancı doyum, Brahman olarak tanrı;

2) Tüm kurumları sınırlar olarak gören politik fanatizm; Fransız Devriminde tüm yetenek ve yetke ayrımlarını silmesi gereken Terör evresi (fanatizm tüm ayrımları olumsuzlayan soyut ilkeye saltık bağlılık).

§ 6

(β) Benzer olarak, ‘Ben’ ayrımsız belirlenimsizlikten ayrımlaşmaya, belirlemeye ve bir belirliliğin bir içerik ve nesne olarak koyulmasına geçiştir. — Dahası, bu içerik doğa yoluyla verilmiş ya da tinin Kavramı yoluyla üretilmiş olabilir. Kendi kendisinin belirli olarak bu koyuluşu yoluyla ‘Ben’ genelde belirli-varlığa geçer; — ‘Ben’in saltık sonluluk ya da tikelleşme kıpısı.

BELİRLİ, TİKEL, SONLU İSTENÇ

İstenç olumsuzluğu dolayısıyla tikelleşmeye geçer, bir belirlenim kazanır. Belirlenim doğal ya da tinsel olabilir, ve “bu içerik doğa yoluyla verilmiş ya da tinin Kavramı yoluyla üretilmiş olabilir” (TzF § 6).

§ 7

(γ) İstenç bu iki kıpının birliğidir; — kendiiçine yansıyan ve bu yolla Evrenselliğe geri alınan Tikellik; — Tekillik; ‘Ben’in kendini belirlemesi, kendini bir ve aynı zamanda kendi olumsuzu olarak, eş deyişle belirli, sınırlı olarak koymak ve kendisinde, e.d. kendi ile özdeşliğinde ve evrenselliğinde kalmak, ve belirlenimde yalnızca kendi kendisi ile birleşmek. ... — Bu İstencin özgürlüğüdür ki, onun Kavramını ya da tözselliğini, ağırlığını oluşturur, tıpkı ağırlığın cismin tözselliğini oluşturması gibi.

Her kavram karşıtların birliğidir. İstenç durumunda, Kavram evrenselin ve tikelin birliği olarak bireysel, somut, gerçek İstençtir. Ancak bu somut sonsuz İstenç Özgürlüktür, çünkü karşıtların birliği olarak İstencin İstenç ile birliğidir. “Özgürlük belirli birşeyi isteme, ama bu belirlilikte kendi kendisinde olma ve yine evrensele geri dönmedir” (§ 7 Ek).

“İstenç ilkin kendini nesne* aldığı zaman kendi için kendinde olduğu gibidir” (§ 10).

Hak İstencin ve Özgürlüğün realitesidir.

Hak Kavramı (ya da modern dönemde “Evrensel İnsan Hakları”) realitesini gerçek etik yaşamda kazanır.

“Hak bir Devlette geçerlik taşıma biçimi yoluyla genel olarak pozitiftir.” (TzF § 3)

Pozitif Hak (yasalar) bir halkın etnik karakterine, tarihsel gelişim aşamasına ve doğal etmenlere bağlı olarak olumsallık yüklüdür.

“Şiddet ve tiranlığın pozitif Hakkın bir öğesi olabilmesi ona olumsaldır ve doğasına ait değildir.” (TzF § 3)

Pozitif Hak oluş sürecindedir.

Pozitif yasalar etik gelişim sürecinde Hak Kavramına (“Doğal Hak,” TzF § 3) bütünüyle uygun olma sürecindedir.

Hegel, TzF § 4: “ Hakkın temeli genel olarak tinsel olandır ve daha tam yeri ve başlangıç noktası İstençtir. İstenç özgürdür, ve böylece özgürlük Hakkın tözünü ve belirlenimini oluşturur ve Hak Dizgesi edimselleşmiş özgürlüğün ülkesi, Tinin bir ikinci doğa olarak kendi içinden türettiği dünyasıdır.”

İstenç

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

İstenç

"Tüze Bilimi özgür İstenci ilkesi ya da başlangıç noktası olarak alır."

İstenç özgürdür. Bu bağıntı üzerine, İstenç saltık olarak içgüdü, dürtü, eğilim, istek tarafından belirlenemez, köleleştirilemez. Tutkularına, dürtülerine, içgüdü ve eğilimlerine yenik düşen insana İstençsiz denir. Bilinçli olduğu düzeye dek, böyle dürtüsel, içgüdüsel belirlenime İstek deriz. İstenç özgür iken, usun belirlenimi altında dururken, İstek kendiliğindendir. 'İstediğimi isteyememem' anlatımı bir bağımlılığı, isteğin İstenç olmadığını imler. İstek de bilinçlidir, ama İstenç tarafından denetlenebilir.

İstenç Özgürlüğünü yadsıyan determinizm belirlenimin kendisini zorunluk ile karıştırır.

Determinizm ya da belirlenimcilik kavramı nedensellik anlatmaz. İstencin belirlenimi öz-belirlenim olduğu düzeye dek İstenç Özgürlüğün kendisidir.

İstencin özgürlüğü — belirlenmeksizin belirleyici olması — nesnel Tin alanında her belirlenim ve çıkarsamanın onunla uyum içinde olması gereken bağıntıdır. İstenç bu alanın daha öte her belirleniminde Özgürlük olarak kapsanan özsel içeriktir, Logostur.

Yine aynı Özgürlük belirlenimi İstencin genel olarak İyi ile, bütünüyle soyut olarak İyi Kavramı ile özsel bağıntısını gösterir. Felsefede işimiz İyiyi (ya da başka herhangi bir Kavramı) betimlemek, açıklamak, tanımlamak değildir, çünkü saltık olarak soyut birşey, İyi Kavramı, tıpkı başka her Kavram gibi, betimleme ya da açıklama ya da tanımlama konusu olamaz, çünkü buna gerek duymaz. Açıklamalar vb. onu ancak bir tasarıma çevirir ve böylece felsefi çözümlemenin dışına düşürürler. Kavramlar kendi aralarında bağıntılıdırlar, ve bu bağıntılar onları belirli kılan içerikleridir.

İstenç ilkin dolaysızdır: Duyuncun dolaylılığından geçmeksizin belirlenir. Bu soyut Hak alanının

İstencidir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 4

§ 4

Ek. İstencin özgürlüğünü açıklamanın en iyi yolu fiziksel doğaya başvurmaktır. Özgürlük bir bakıma İstencin temel belirlenimidir, tıpkı ağırlığın cisimlerin temel bir belirlenimi olması gibi. Özdek ağırdır dendiği zaman bu yüklemin yalnızca olumsal olduğu sanılabilir; ama bu böyle değildir çünkü özdekte ağır olmayan hiçbirşey yoktur. Tersine, özdek ağırlığın kendisidir. Ağırlık cismi oluşturur ve cisimdir. Özgürlük ve İstenç açısından da durum aynıdır, çünkü özgür olan İstençtir. Özgürlüksüz İstenç boş bir söz iken, Özgürlük ise yalnızca İstenç olarak, Özne olarak edimseldir.

Zusatz. Zusatz. Die Freiheit des Willens ist am besten durch eine Hinweisung auf die physische Natur zu erklären. Die Freiheit ist namlich ebenso eine Grundbestimmung des Willens, wie die Schwere eine Grundbestimmung der Körper ist. Wenn man sagt, die Materie ist schwer, so könnte man meinen, dieses Prädikat sei nur zufällig; es ist es aber nicht, denn nichts ist unschwer an der Materie: diese ist vielmehr die Schwere selbst. Das Schwere macht den Körper aus und ist der Körper. Ebenso ist es mit der Freiheit und dem Willen, denn das Freie ist der Wille. Wille ohne Freiheit ist ein leeres Wort, so wie die Freiheit nur als Wille, als Subjekt wirklich ist.

§ 7

§ 7

Ek. Asıl İstenç dediğimiz şey önceki iki kıpıyı [e.d. evrenseli ve tikeli] kendi içinde kapsar. ‘Ben,’ böyle olarak, herşeyden önce arı etkinliktir, kendi başına olan evrenseldir; ama bu evrensel kendini belirler, ve bu düzeye dek artık kendisinde değildir, tersine kendini bir başkası olarak koyar ve evrensel olmaya son verir. ?imdi bu üçüncüsü, kendi kısıtlanışında, bu başkasında kendi kendisinde olması, kendini belirlerken gene de kendi kendisinde kalması ve evrensele sarılmaya son vermemesi, — bu Özgürlüğün somut Kavramıdır. Buna karşı önceki iki kıpının baştan sona soyut ve tek-yanlı oldukları bulunur. Ama bu özgürlük duygu biçiminde, örneğin dostluk ve sevgide, daha şimdiden önümüzdedir. Burada insan kendi içinde tek-yanlı değildir, tersine kendini bir başkası ile ilişkide isteyerek kısıtlar, ama bu kısıtlanışta kendini kendisi olarak bilir. Belirlilikte insanın kendisini belirli olarak duymaması gerekir, tersine başkasını başkası olarak görürken, ilkin onda kendi öz-duygusunu bulur. Özgürlük öyleyse ne belirsizlikte ne de belirlilikte yatar; tersine, her ikisidir. Kendini salt bir ‘Bu’ya sınırlayan istenç dikkafalılıktır ki bu tikel istenci taşımadıkça özgür olmadığını sanır. Ama istenç kısıtlı birşeye bağlanmaz, tersine daha öteye gitmelidir, çünkü istencin doğası bu tek-yanlılık ve bağlanmışlık değil, belirli birşeyi isteme, ama bu belirlilikte kendi kendisinde olma ve yine evrensele geri dönme özgürlüğüdür.

Zusatz. Das, was wir eigentlich Willen nennen, enthält die beiden vorigen Momente in sich. Ich ist zuvörderst als solches reine Tätigkeit, das Allgemeine, das bei sich ist; aber dieses Allgemeine bestimmt sich, und insofern ist es nicht mehr bei sich, sondern setzt sich als ein Anderes und hört auf, das Allgemeine zu sein. Das Dritte ist nun, daß es in seiner Beschränkung, in diesem Anderen bei sich selbst sei, daß, indem es sich bestimmt, es dennoch bei sich bleibe und nicht aufhöre, das

Allgemeine festzuhalten: dieses ist dann der konkrete Begriff der Freiheit, während die beiden vorigen Momente durchaus abstrakt und einseitig befunden worden sind. Diese Freiheit haben wir aber schon in der Form der Empfindung, z.B. in der Freundschaft und Liebe. Hier ist man nicht einseitig in sich, sondern man beschränkt sich gern in Beziehung auf ein Anderes, weiß sich aber in dieser Beschränkung als sich selbst. In der Bestimmtheit soll sich der Mensch nicht bestimmt fühlen, sondern indem man das Andere als Anderes betrachtet, hat man darin erst sein Selbstgefühl. Die Freiheit liegt also weder in der Unbestimmtheit noch in der Bestimmtheit, sondern sie ist beides. Den Willen, der sich auf ein Dieses lediglich beschränkt, hat der Eigensinnige, welcher unfrei zu sein vermeint, wenn er diesen Willen nicht hat. Der Wille ist aber nicht an ein Beschränktes gebunden, sondern muß weiter gehen, denn die Natur des Willens ist nicht diese Einseitigkeit und Gebundenheit, sondern die Freiheit ist, ein Bestimmtes zu wollen, aber in dieser Bestimmtheit bei sich zu sein und wieder in das Allgemeine zurückzukehren.

Özgürlük Belirlenimsizlik Değildir

İstencin belirlenmesi Özgürlük ile bağdaşmaz görünür, çünkü belirlenebilme dolaysızca bağımlılığı, kendisinden başka birşey tarafından sınırlanmayı imler. Gene de Özgürlüğü böyle soyutluğu içinde düşünmek olanaklıdır ve İstencin tüm belirlenimden çekilmesi, hiçbirşeyi istememek Özgürlük olarak, giderek tanrısal bir durum olarak görünür, çünkü Tanrı eksiksizdir ve hiçbirşey istememek eksiksiz olmaktır. Hint bilgeliğinin özgürlük sorununa getirdiği yüksek çözüm istenci hiçbirşey istememeye, böylece belirlenimsiz olmaya belirlemek, negatif bir özgürlük elde etmektir.

Ama İstenç soyutlaması istencin kavramı değildir, analitik bir düşüncedir. İstenç belirlenir, çünkü bu soyutluğun kendisi saltık belirlenimin eytişimidir. İstenç ancak kendi kendini belirlediği sürece özgürdür. Bunun için gereken biricik koşul İstencin Düşünce ile birliğidir. İstenci Düşünceden ayırmak, düşüncesiz bir İstenç elde etmek ancak analitik olarak olanaklıdır.

İstenç ‘kılgısal’ ile anlatılmak istenen düşüncenin tözüdür. İstencin Düşünce ile birliği kuramın kılgı ile birliğidir.

İstenç kendini mülkiyet olarak, töre olarak, yasa olarak, Devlet olarak, aslında sonsuz bir türlülük içinde belirleyebilir. Ve bunların her birini dizgesel çıkarsanmaları içinde saptamaya çalışmak felsefe tarihinin başlıca görevlerinden biri olmuştur.

Kant'ın koşulsuz olarak, saltık olarak İyi dediği şey, İyi İstenç dediği şey tam olarak bu belirlenimsiz, içeriksiz İstençtir. Kant'ın bunu ileri sürebilmesinin olanağı bu istencin hiçbirşey istememesi, saltık olarak belirlenimsiz olması, hiçbir olumsuzlama içermemesidir. Ama İstenç belirlenir belirlenmez saltıklığını yitirir, sonluluğun, ilişkinin, görelililiğin alanına girer. Burada istenç için hiçbir "kategorik imperatif" yoktur. "Yalan söyleme," "sözünü tut" gibi ahlaksal gerekler bile koşulsuz olarak, saltık olarak geçerli değildir, çünkü (Platon'un Devlet'te verdiği örneklerde olduğu gibi) kimi zaman yalan söylemek (hasta bir küçük çocuğa ilacını içirmek için yalan söyleme; yöneticilerin kamu iyiliği için gerektiğinde yalan söyleyebilmeleri), kimi zaman sözünü tutmamak (sarhoş bir arkadaşa ondan ayıkken emanet alınan bir silahı geri vermeme) iyi ve doğru olandır. Herşey bir yana, Felsefenin böyle tikel buyruklar ve yönergeler ve kurallar çıkarma gibi bir sorunu yoktur.

İstenç Kavramının Eytişimi

1) İstenç ilk olarak yalnızca analitik Kavramdır — soyut, yalın, belirlenimsiz İstenç. Ben olarak İstenç kendini herşeyden soyutlayabilir; Ben hiçbirşey istemeyebilir. İstencin bu soyutlanmışlığı,

hiçbirşeyin istenmiyor olması olumsuz anlamda bir özgürlük olarak görünebilir. Tarihte bunun örnekleri vardır. Budizm bu olumsuz özgürlüğün dinginlik içindeki örneğidir. Hiçbirşey istememek hiçbirşeye bağımlı olmamak, eksiksiz olmak, Tanrı gibi olmak demektir. Hintli bu yolla kendini tüm kısıtlamanın üzerine yükseltir, Brahman olur. Ama bu olumsuz özgürlük ya da Anlak özgürlüğüdür. Bu özgürlük gerçek değildir, çünkü hiçbirşey istememek İstenç değildir. Yine, Hegel Fransız Devriminin Terör evresini soyut Özgürlüğün ve soyut Eşitliğin tüm belirlenimi ve ayrımı olumsuzlaması olarak görür.

2) İstenç — ikinci olarak — belirlidir, ve belirlilik İstencin kendinde olduğu şeyin açığa çıkmasıdır. Evrensel kendinde Tikeldir, ya da ancak Tikel ile karşıtlığı içinde Evrenseldir. İstencin belirlenimi ya da içeriği doğal ya da tinsel olabilir. İstencin belirlenmesi onun bağımlılığıdır, soyut sonsuzluğunu, belirlenimsizliğini yitirmesidir. Bu istencin belirli-Varlığa, sonluluk alanına geçişidir.

3) İstenç her zaman bu iki kıpının, Evrenselin ve Tikelin birliğidir. Birincisi yalnızca İstencin Kavramıdır. Birincisi olmaksızın ikincisi yalnızca belirlenmişlik, olumsuzlama, sonluluktur, ve bu sonluluk ve sınırlanmışlık içinde gerçekte özgürlükten söz edilemez. İstenç ancak belirleniminde kendini bulduğu zaman özgürdür. Bu mantıksal olarak Tikelin Evrensel ile özdeşliği, onunla birleşmesi, ve Tekil olarak varolmasıdır. İstenç edimselliği içinde her zaman tekil, bireysel istençtir.

Burada özsel olan nokta ilk iki kıpının kendileri için gerçek olmamaları, birer soyutlama olmaları, ve İstencin her zaman ikisinin birliği olarak bulunmasıdır. Gerçek Kavram bu kurgul birliktir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 22

§ 22

Ek. ... Böylece gerçek istenç istediğinin, e.d. içeriğinin onunla özdeş olması, böylece özgürlüğün özgürlüğü istemesidir.

Zusatz. ... So ist der wahrhafte Wille, daß das, was er will, sein Inhalt, identisch mit ihm sei, daß also die Freiheit die Freiheit wolle.

§ 23

§ 23

Yalnızca bu özgürlükte İstenç saltık olarak kendisindedir, çünkü kendini kendi kendisinden başka birşeyle ilişkilendirmez, böylece başka birşeye tüm bağımlılık ilişkisi ortadan kalkar.

Nur in dieser Freiheit ist der Wille schlechthin bei sich, weil er sich auf nichts als auf sich selbst bezieht, so wie damit alles Verhältnis der Abhängigkeit von etwas anderem hinwegfällt

§ 34

§ 34

Ek. ... İstencin tamamlanmış İdeası Kavramın kendini bütünüyle olgusallaştırmış olduğu ve belirli-varlığının onun kendi açınımından başka birşey olmadığı bir durum olacaktır.

Zusatz. ... Die vollendete Idee des Willens wäre der Zustand, in welchem der Begriff sich völlig realisiert hätte und in welchem das Dasein desselben nichts als die Entwicklung seiner selbst

wäre.

İstenç 'İstenç olarak' bütünüyle soyuttur, yalnızca istencin kavramıdır, belirlenimsizdir, analitiktir. Ama belirlenimsizlik, soyut evrensellik yalnızca ve yalnızca kendinde belirlilik ve tikellik karşısında olduğu için evrensel olarak belirlenir. Kavram belirli-Kavramdır. İstenç her zaman belirli-İstençtir — birşeyi ister. Bu belirlenim Kavramın kendi doğasından gelir, kendi Eytişimidir. İstenç kendini bir belirlenimler türlülüğüne açındırır, nesnelleştirir: Mülkiyet ve ona bağlı belirlenimler. Duyunç ve ona bağlı belirlenimler. Törellik ve ona bağlı belirlenimler.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP II
BÖLÜM I
EGEMENLİK DEVREDİLEMEZDİR

... güç pekala aktarılabilir, ama istenç değil.

...çünkü tikel istenç doğasının kendisinden ötürü yeğlemelere, genel istenç ise eşitliğe eğilimlidir.

LIVRE II
CHAPITRE PREMIER
QUE LA SOUVERAINETE EST INALIENABLE

... le pouvoir peut bien se transmettre, mais non pas la volonté.

... car la volonté particulière tend par sa nature aux préférences, et la volonté générale à l’égalité.

BÖLÜM III
GENEL İSTENÇ YANILIR MI?

Öncekilerden genel istencin her zaman haklı ve her zaman kamu yararına eğilimli olduğu çıkar; ama halkın düşündüklerinin her zaman eşit ölçüde doğru oldukları çıkmaz. Her zaman kendi iyiliğimizi isteriz, ama onun ne olduğunu her zaman görmeyiz. Halk hiçbir zaman bozulmaz, ama sık sık aldatılır ve yalnızca böyle durumlarda kötü olanı istemiş görünür.

Herkesin istenci ve genel istenç arasında sık sık büyük bir ayrım vardır; ikincisi yalnızca ortak çıkarı gözetirken, birincisi özel çıkarı göz önüne alır ve tikel istençlerin bir toplamından başka birşey değildir; ama bu aynı istençlerden birbirlerini yokeden artıları ve eksileri çıkarırsak, genel istenç ayrımların toplamı olarak kalır.

CHAPITRE III
SI LA VOLONTE GENERALE PEUT ERRER

Il s’ensuit de ce qui précède que la volonté générale est toujours droite et tend toujours à l’utilité publique: mais il ne s’ensuit pas que les délibérations du peuple aient toujours la même rectitude. On veut toujours son bien, mais on ne le voit pas toujours. Jamais on ne corrompt le peuple, mais souvent on le trompe, et c’est alors seulement qu’il paraît vouloir ce qui est mal.

Il y a souvent bien de la différence entre la volonté de tous et la volonté générale; celle-ci ne regarde qu’à l’intérêt commun, l’autre regarde à l’intérêt privé, et n’est qu’une somme de volontés particulières: mais ôtez de ces mêmes volontés les plus et les moins qui s’entre-détruisent, reste pour somme des différences la volonté générale.

İstenç ve Determinizm

İstenç Özgürlüğü kendi için karar verebilmek demektir. Bir birey, bir ulus, bir Devlet karar verebilir. Ya da başkasının kararına boyun eğer. Boyuneğme istençli, bilinçli olabilir. Boyuneğmeme yolu açıktır.

İstenç özgürlüğünün reddedilmesi benim yerime karar verenin başkası olduğunu imler. Spinoza'nın felsefesinde insan Doğanın bir kipi olarak görüldüğü ve böylece doğal yasaların zorunluğu altına düştüğü için İstenç Özgürlüğü bir yanılsama olduğu sonucu çıkarılır. Naturalizmden ve Materyalizmden de benzer sonuçlar çıkar, çünkü bu bakış açıları, ilkeleri gereği, özdeksel Doğadan ayrı bir tinsel alanın varlığını kabul etmez.

Doğa zorunluk alanıdır, orada her etkinin bir nedeni vardır, ve bu nedensellik doğa yasalarının saltık determinizmi altındadır. Tin alanı da deterministiktir, ve her insan eyleminin de bir nedeni vardır, ama bu nedensellik doğa yasasının zorunluğu değil, istencin özgürlüğüdür, ve bu nedensellik zorunlu nedensellik değil ama özgür nedenselliktir.

Seçme Özgürlüğü olumsal bir karar olarak anlaşılırsa Özençtir (kapris), ve Özenç Özgürlük için oluşturulabilecek en alt tasarımdır. Ama "seçme" anlatımı verili içerikler ya da nesneler arasında bir yeğleme olarak anlaşılırsa, o zaman Özgürlükten söz edilemez, çünkü verili olma durumu İstenç için dış bir koşul, bir zorunluktur.

Seçme Özgürlüğü duyunç yoluyla sorgulamayı imlemez, çünkü duyunç salt veril olanlar arasında seçme yapmaya sınırlanamayacak bir saltık özgürlük konumundadır. Seçme Özgürlüğü tam tersine dürtüsel, giderek içgüdüsel belirlenim zeminlerinin oyun alanı olarak görünür.

Savaş İstenci

Burada tikel istenç, Özenç yoktur. Komut vardır, ve askeri komut saltık olarak yerine getirilmesi gereken istençtir. Bu İstenç Devletin istencidir, ve amaç varoluşu güvenlik altına almaktır. Her ulus başkaları için kendinde düşmandır, ve kendi istencini başkalarına dayatabilir. Ve Devletlerin üzerinde daha yüksek bir güç olmadığı düzeye dek, İstenç anlaşmazlıklarının çözüm yeri Savaş alanıdır.

Devlet Kavramı kendi mantığı gereği Savaş Kavramını içerir. Savaşı ussallaştıran şey Devlettir, ve Savaşın usdışı olması Devletin de usdışı olmasını imler. Devletin ortadan kalkması insanlığın bütününün Devletsiz yapabilecek bir gelişmişliğe ulaşmasını gerektirir. Bu durumda bile Devlet yalnızca olumsuz bir varlığa, bir momente indirgenecektir.

Dünya-Tini henüz politik Birlik içinde değil, ama yalnızca bu Ereğe doğru gelişim sürecindedir. Dünya-Tini uygarlaşma sürecinde, bir oluş sürecinde olduğu sürece, ona Uygar ve eşit ölçüde Barbar diyebiliriz. çünkü gerçek uygar-İstenç nefreti ve düşmanlığı, yokediciliği ortadan kaldırmış olan İstençtir.

Savaş yalıtılmış bir fenomen değildir, tıpkı Barış gibi. Savaş (ya da Barış) nesnel Tinin bütün bir dizgesi içersindeki bir kıpıdır. Pasifzm Barışı saltık ilke yapar ve onun Savaştan ayrı olarak sağlanabileceğinde diretir.

İstenç ve İçgüdü

İstenç belirlenimini karşıtı ile, genel olarak İçgüdüsel eğilim ile ilişki içinde kazanır. İçgüdü ya da dürtü kendinde kötü değildir. Ama davranışın içgüdü tarafından belirlenmesi İstencin ortadan kalkması demektir. Moral durum İstenç (Duyunç) ve İçgüdü arasındaki ilişkidir. İnsan içgüdüsünün,

dürtülerinin, eğilimlerinin üstünde karar verme yeteneğine iyedir, çünkü Duyunç saltık olarak özgürdür.

İstenç saltık olarak Özgür, saltık olarak İyidir demek göreli olarak, belirli olarak böyle değildir demektir. Göreli olarak, belirli olarak İyi ya da Kötü olabilir. İstenç saltık olarak Özgür ve İyidir demek İstenç Kavramı mantıksal olarak Özgürlük ve İyi Kavramları ile birdir, bağıntılıdır demektir.

İçgüdüler ve Dürtüler Doğaya ait oldukları ölçüde İyinin ve Kötünün ötesindedirler, çünkü kendi başlarına moral belirlenim taşımazlar. Ve gene de ereksel olarak İyidirler, çünkü raslantısal olarak değil ama ereksel olarak, e.d. bütün bir örgenliğin bileşenleri olarak varolurlar.

İnsan doğal olarak İyidir ya da Kötüdür denemez çünkü İyi ve Kötü belirlenimleri Duyunca aittirler, moral dediğimiz belirlenimlerdir. İnsana ancak içgüdüsünü, dürtüsünü denetlemesi gerektiği durumda bunu yapmıyorsa kötü ya da bencil deriz.

İnsan özünün İyi olması İstencin saltık olarak İyi olmasına bağlıdır. Birer eylem oldukları ölçüde, dünyadaki en büyük kötülükler bile onları işleyenler tarafından şu ya da bu yolda İyi olarak amaçlanırlar. Nazizmin İyisi ırk güzelliğiydi. Doğal güzellik kendinde İyidir. Ama insanın bu doğal yanını ilke almak insanı ilk olarak bir doğa varlığı olarak görmek demektir. Böyle bir bakış açısı insanın tinsel özü ile, Duyunç, Hak, Us ile çatışmak zorundadır.

İnsan Özünün bu belirleniminden ötürü insanın özgür olması, e.d. gizilliğini engelsizce açındırması zorunlu olarak Duyuncun gelişmesine götürür.

Özenç İstencin doğal olmayan, ama ussal da olmayan belirlenimidir. Keyfi davranış bir insan davranışı olduğu ölçüde gene de belirlidir, ama belirlenimini bilinçsiz nedenlerden kazanır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 11

§ 11

İlk olarak salt kendinde özgür olan İstenç dolaysız ya da doğal İstençtir. Kendi kendini belirleyen Kavramın İstençte koyduğu ayrımın belirlenimleri dolaysız İstençte dolaysızca bulunan bir içerik olarak görünürler — dürtüler, istekler, eğilimlerdirler, ki bunlar yoluyla İstenç kendini doğa tarafından belirlenmiş bulur. Bu içerik, gelişmiş belirlenimleri ile birlikte, hiç kuşkusuz İstencin ussallığından doğar ve böylece kendinde ussaldır; ama böyle dolaysızlık biçimi içine bırakıldığında, henüz ussallık biçiminde değildir. Bu içerik hiç kuşkusuz benim için genel olarak benimkidir; ama bu biçim ve o içerik henüz ayrıdırlar, ve İstenç böylece kendi içinde sonlu İstençtir.

Ek. ... Dürtü Doğadadır, ama onu bu ‘Ben’e koymam istencime bağlıdır ve bu yüzden istenç dürtünün doğada yattığı görüşüne başvuramaz.

Der nur erst an sich freie Wille ist der unmittelbare oder natürliche Wille. Die Bestimmungen des Unterschieds, welchen der sich selbst bestimmende Begriff im Willen setzt, erscheinen im unmittelbaren Willen als ein unmittelbar vorhandener Inhalt — es sind die Triebe, Begierden, Neigungen, durch die sich der Wille von Natur bestimmt findet. Dieser Inhalt nebst dessen entwickelten Bestimmungen kommt zwar von der Vernünftigkeit des Willens her und ist so an sich vernünftig, aber in solche Form der Unmittelbarkeit ausgelassen, ist er noch nicht in Form der Vernünftigkeit. Dieser Inhalt ist zwar für mich der meinige überhaupt; diese Form und jener Inhalt

sind aber noch verschieden, — der Wille ist so in sich endlicher Wille.

Zusatz. ... Der Trieb ist in der Natur, aber daß ich ihn in dieses Ich setze, hängt von meinem Willen ab, der sich also darauf, daß er in der Natur liegt, nicht berufen kann

Eğilim, Dürtü, İçgüdü, Tutku, Alışkanlık Karşısında İstenç

İstencin dürtüler, itkiler, içgüdüler, eğilimler, tutkular vb. tarafından belirlenmesi Kavramına aykırıdır, ve bu durumda Özgürlükten söz edilemez. Hiç kuşkusuz böyle dolaysız-doğal dürtülere onay verebilirim, onları doğru görebilirim. Ama bu Duyuncun işlevidir, bilinçlidir, ve bir alışkanlık vb. ile yapılan bir davranışın güdüsü değil, ama bir eylem için Kararıdır. Karar İstençtir.

İstenç ve Boyuneğme

Boyuneğme gönüllüdür, bireysellik isteyerek boyun eğer, eş deyişle seçme özgürlüğü vardır ve boyun eğmeme olanaklıdır. Boyuneğmenin türleri teslim olma ediminden bir anlaşmanın zorunluk vb. nedeniyle kabul edilmesine, dayatmaya dek varır. Giderek Yasaya boyuneğme bir ödev olarak kabul edilir. Burada her durumda İstenç gerçekte istenmeyen birşeye onay verir, ve özsel olan nokta açıktır ki boyun eğilen İstencin belirlenimidir. Boyuneğmenin ancak belirli durumlarda korkaklık ve dolayısıyla erdemsizlik demek olduğunu ileri sürebiliriz.

İstenç kırılabilir, kaba kuvvet karşısında özgürlükten vazgeçilebilir, ve o zaman varoluş dayanılmaz bir hafiflik altında sürmek zorunda kalır. Kremlin'in İstenci Varşova Paktı'nın askeri gücü ile pekiştirildiğinde Çekoslovaklar için direnmek yokolmaktı. Doğu Avrupa ulusları dünyanın en büyük askeri gücü tarafından Köleleştirildiler. Ve bunlara tarihin gözünün içine baka baka Halk Demokrasileri dendi.

Bir kavgada Özgürlük ancak ölümü göze alabilen tinin hakkıdır. ABD'nin muazzam askeri gücüne karşın onun İstencini kıran ve kendi Efendiliğini tanıtlayan Vietnam Tini oldu. Teknoloji yoluyla istenç kırılamaz. Teknoloji kavramından Efendilik kavramını çıkarsayamayız. Aslında birincil olarak teknolojik güce dayanma Efendideki korkuyu, böylece Efendiliğin kendisinin yitip gittiğini ele verir. ABD teknolojik olarak Vietnam'ı yerle bir edebilir, neredeyse bütün bir nüfusu yokedebilirdi. Ve yenildi. Savaşın kavramı yoketmek değil, kendi İstencini zorla kabul ettirmektir. Vietnam Gücün Hak değil, Hakkın Güç olduğunu gösterdi.

İdeoloji İstencin bütüncül ezilişidir. İdeoloji insanlara ne düşüneceklerini, neye inanacaklarını, neye değer vereceklerini, giderek ne yiyeceklerini, ne giyeceklerini bile buyurur.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

İSTENÇ (DESCARTES, IV. MEDİTASYON)

Kaynak · Noesis

İstek doğaldır, kendiliğindendir. İstediğimizi isteyemeyiz. İstek içgüdüden, dürtüden, itkiden doğar. Zorunludur.

İstenç özgürdür. Çünkü düşünür ve bilir. İstenç kendisinden başka birşey tarafından belirlenmez ve duyunç olarak kendinin nedenidir.

Descartes (IV. Meditasyon):
"İstenç yalnızca aynı şeyi yapmayı ya da yapmamayı (eş deyişle, onu doğrulamayı ya da yadsımayı, onu izlemeyi ya da ondan kaçınmayı) seçme gücünü taşımamızdan, ya da daha doğrusu yalnızca anlağın önümüze koyduğu şeyleri doğrulama ya da yadsımada, izlemede ya da kaçınmada hiçbir

dışsal kuvvet tarafından belirlenmediğimizi duyumsamaktan oluşur."

"Öyleyse yanılgılarım nereden doğar? Yalnızca istenç anlaktan çok daha geniş bir alana yayıldığı ve onu aynı sınırlar içerisinde kısıtlamayıp anlamadığım şeylere de genişlettiğim için; öyle ki, istencin kendisi bunlara ilgisiz olduğu için ⌜çok kolayca yoldan çıkar ve iyi yerine kötüyü, ya da doğru yerine yanlışı seçer⌝ ve böylece yanılgıya ve günaha düşerim."

Descartes moral yargıdan söz etmektedir ve bu duyunç olarak istencin işlevidir.

İstenç; Din Kavramı; Üçlülük

Kaynak · Noesis

İstenç; İstek; Din Kavramı ya da Üçlülük

"Genel İstenç" anlatımı istenç kavramını anlatır. Rousseau onu Devlet anlamında da kullanır. ‘Doğal istek’ istenç değildir ve duyunç ya da kendini yargılayan istenç doğal isteği durdurabilir.

Din kavramı Tanrı, İnsan ve İnsanlık kavramlarını Birde Üçlülük olarak kapsar. (Tanrı kavramından yoksun bir 'din' gerçekte din değildir.) Doğal bilinç Tanrı kavramına ulaşmadan önce Tanrı tasarımlarını üretir ve bunlar çoğunlukla duyusal doğa-belirlenimleri ile karışmıştır. Eleatiklerin Bir ya da Varlık Kavramında Tanrı tasarımsal düşüncenin ötesine geçer. Burada Tanrı Sonsuzluk niteliğini kazanır. (Yahudi Tanrısı gerçekte tek-Tanrı değildir, çünkü bir yandan Eski Ahit'te bütünüyle açıkça ve birçok metninde Yehova'dan "başka" tanrıların varlığı da kabul edilirken, öte yandan Yahudi Tanrısı Sonsuzluk içermez ve insan ile ilişkisi bir "bağıt" ilişkisidir, Sonsuzun sonlu ile ilişkisi değil. Ve bu tikelcilik başka tanrıları dışlamada kendini başka mitolojik inançlardan ayırdeder.)

İznik Konseyi, İS 325.

Tanrı soyut Varlık, salt soyut Bir ya da soyut Sonsuz değildir. Kavramsal olarak, Bir Çoku, Sonsuz Sonluyu içerir. Dinsel bilinçte Tanrı kendi başkasını yaratarak ilkin kendini sonlulaştırır. Ama yaratısı Tanrının yaratısı olarak o denli de Sonsuzdur ve Sonsuzun Sonsuz tarafından sınırlanması sınırlama değildir. Mantıksal olarak, ilk iki kıpı kendilerinde birdir ve aralarındaki ayrım aynı zamanda özdeşliktir. Tanrının Oğlu olarak İsa da Tanrıdır, ilksiz-sonsuzdur, Tanrı ile eş-tözlüdür. Karşıtlığın kendisinin varlığı aynı zamanda yeni bir durumdur, çünkü karşıtlık yalnızca birinci kıpı ya da yalnızca ikinci kıpı değil ama ikisinin birliği olarak yeni bir terimdir. Bu üçüncü kıpı dinsel bilinçte Kutsal Tin olarak tasarımlanır. Dinsel bilinçte Tanrı, Oğul ve Kutsal Tin her üçü de Tanrıdır ve Birdir.

Kurgul düşünce tasarımın imgeselliği ile karşıtlık içinde kavramlar düzleminde düşünmedir ve kavramın belirli olması ve olumsuzluk kapsaması onun diyalektiği olarak anlaşılan şeydir. Kavram kendi olumsuzu ile birdir ve bu karşıtlığın kendisi birlik olarak yeni bir kavramdır. Dinsel Üçlülük öğretisi bu kurgul mantık üzerine dayanır ve temel olarak Platoniktir. Dinsel doğal bilinç Üçlülüğü tasarımlar düzleminde düşünür, ve burada kaçınılmaz olarak bir yorumlar türlülüğü doğar. Dinsel bilinç bir inanç sorunudur ve inanç olarak duygu tasarımsal düşüncenin çözemediği problemi duygusal sonsuzluk terimlerinde çözer.

İstenç Kavramı (KANT)

Kaynak · Noesis

KANT

Töre Metafiziği İçin Temellendirme

Grundlegung zur Metaphysik der Sitten (Riga 1785; 1786)

"İstenç belli yasaların tasarımına uygun olarak kendini eyleme belirleyen bir yeti olarak düşünülür. Ve böyle bir yeti ile yalnızca ussal varlıklarda karşılaşılabilir. Şimdi istence öz-belirleniminin zemini olarak hizmet eden şey erektir, ve bu, eğer salt us yoluyla verili ise, tüm ussal varlıklar için eşit ölçüde geçerli olmalıdır. Öte yandan, yalnızca etkisi bir erek olan eylemin olanağının zeminini kapsayan şeye araç denir. İsteğin öznel zemini dürtü, istemenin nesnel zemini güdüdür. Buna göre dürtüler üzerine dayanan öznel erekler ve her ussal varlık için geçerli olan güdüler üzerine dayanan nesnel erekler arasındaki ayrım buradan doğar. Kılgısal ilkeler tüm öznel ereklerden soyutlandıklarında biçimseldir; ama öznel erekler üzerine, dolayısıyla belli dürtüler üzerine dayandıklarında özdekseldirler. Bir ussal varlığın kendine eyleminin etkileri olarak dilediği gibi önerdiği erekler (özdeksel erekler) tümü de yalnızca görelidir; çünkü onlara değerlerini yalnızca öznenin tikel bir türden istek yetisi ile ilişkileri verir ki, buna göre bu değer tüm ussal varlıklar için ve ayrıca her isteme edimi için geçerli ve zorunlu hiçbir evrensel ilke, e.d. hiçbir kılgısal yasa sağlayamaz. Buna göre tüm bu göreli erekler yalnızca hipotetik imperativler için zemindir."

"Der Wille wird als ein Vermögen gedacht, der Vorstellung gewisser Gesetze gemäß sich selbst zum Handeln zu bestimmen. Und ein solches Vermögen kann nur in vernünftigen Wesen anzutreffen sein. Nun ist das, was dem Willen zum objektiven Grunde seiner Selbstbestimmung dient, der Zweck, und dieser, wenn er durch bloße Vernunft gegeben wird, muß für alle vernünftige Wesen gleich gelten. Was dagegen bloß den Grund der Möglichkeit der Handlung enthält, deren Wirkung Zweck ist, heißt das Mittel. Der subjektive Grund des Begehrens ist die Triebfeder, der objektive des Wollens der Bewegungsgrund; daher der Unterschied zwischen subjektiven Zwecken, die auf Triebfedern beruhen, und objektiven, die auf Bewegungsgründe ankommen, welche für jedes vernünftige Wesen gelten. Praktische Prinzipien sind formal, wenn sie von allen subjektiven Zwecken abstrahieren; sie sind aber material, wenn sie diese, mithin gewisse Triebfedern, zum Grunde legen. Die Zwecke, die sich ein vernünftiges Wesen als Wirkungen seiner Handlung nach Belieben vorsetzt (materiale Zwecke), sind insgesamt nur relativ; denn nur bloß ihr Verhältnis auf ein besonders geartetes Begehrungsvermögen des Subjekts gibt ihnen den Wert, der daher keine allgemeine für alle vernünftige Wesen, und auch nicht für jedes Wollen gültige und notwendige [4:428] Prinzipien, d.i. praktische Gesetze, an die Hand geben kann. Daher sind alle diese relative Zwecke nur der Grund von hypothetischen Imperativen."

İstenç ve Duyunç

Kaynak · Noesis

İstenç ve Duyunç

İstek doğaldır, İstenç tinsel.

İstek zorunludur, İstenç özgür.

İtkiler, dürtüler, içgüdüler doğal olarak ve zorunlu olarak etkindir, türeyişleri kendiliğindendir.

İstenç düşünen, ussal istek olarak özgürlüktür ve kendini bilinçli olarak belirler.

İstenç doğal istekler ile uyum içinde olabilir.

Kendini nesne alan İstenç olarak Duyunç dürtüsel, itkisel güdüleri moral nitelikleri açısından

yargılar.

Duyunç moral yargıda bulunma yetisidir.

Duyunç zorunlu olarak İyi olanı aklar.

Duyunç iyi olanı kötü olandan ayırdetmek için kendisinden başka bir ölçüte gereksinemez ve iyi olanı aklamaması ve kötü olanı aklaması olanaksızdır.

İstenç başkası-için-varlık değil, kendi-için-varlıktır.

İstenç ancak istenci, ancak kendini istediği zaman özgürdür.

İstenç-olmayanı, kendisinden başkasını isteyen istenç bağımlıdır, özgür değil ve dolayısıyla istenç değildir.

Bu bağlamda, isteksizlik olarak istençsizlik ‘özgürlük’ olarak görünür (sözde Nirvana durumu).

Ama bu negatif özgürlük insanlık-dışıdır ve insandan insanlığını alan bir soyutlamadır.

İstencin genel olarak birşeyi istemesi onun evrenselliğini tikelliğe, sınırlamaya, kısıtlamaya indirger.

İstenç İyi olanı ister ya da istediği İyidir.

Kötüyü isteyen istenç kötüyü iyi olarak ister.

İyinin sözde meta-etiği bu kavramsal zorunlukta yatar.

“İnsan İyiyi niçin ister?” sorusu İstenç kavramını dikkate almadıkça hiçbir yanıt bulamaz.

İstenç kavramı Erek kapsar, ya da İstenç kendinde Erektir ve Erekte nesnelleşen yine başlangıçtaki öznel İstencin kendisidir.

Erek erişilmiş İstençtir.

İstencin Ereği istencin kendini nesnelleştirmesidir ve İstenç kendini ancak kendini nesnelleştirerek karşısında bulur.

Bu başkalıkta kendinde olmak somut, gerçek özgürlüktür.

İstenç kavramı gereği İyiyi ister.

İstenç kendi Ereğidir ve Aracı ve Amacı kendisidir.

Erişilen Erek edimselleşmiş ve Erek olmaya son vermiş Erektir.

Özgür toplum etik gelişim sürecindedir ve Tarih bütününde ideal etiğin oluş sürecidir.

İstenç

İstenç değişimdir.

İstenç ereğine erişinceye dek etkin ve eylemdedir.

İstenci Ereği kendine erişmektir.

İstenç tüm etik değişimin kaynağı, aracı ve ereğidir.

İstencin etkinleşmesinin olanağı istencin öz-bilincidir.

İstenç Zayıflığı

Kaynak · Noesis

İstenç, Güç, ve İstenç Zayıflığı

İstenç güçtür.

İstençsizlik güçsüzlüktür.

Yurttaşın istenci gücüdür.

Modern yurttaş toplumunda herkes güçlü çünkü herkes özgürdür.

Modern yurttaş toplumunda güce yer yoktur.

Despotik karakter güçsüz çünkü istençsizdir. İçsel olarak dürtülerine, itkilerine, içgüdülerine boyun eğer, onların kölesidir. Despotik karakter zayıftır, öz-denetimden yoksundur. Bu nedenle dışsal yetkeye ve yasaklara gereksinir ve bu nedenle ahlakı kendisinin değil başkasınındır.

Bir duyunç yeteneği kazanamadığı için, bir etik karakter kazanamadığı için dışsal yasaklar ve baskılar olmaksızın uygarca davranamaz. Etik normlar kendi istencine ait olmadığı için onlar karşısındaki tutumu ancak düşüncesiz bir boyun eğme tutumu olabilir.

İstençsiz insanın dinsel inancı bile ancak boyun eğme, yerlere kapanma, teslim olma tutumudur. İnancında yükselmez ama ezilir ve bir güç karşısında yitmesi, kendini Birde yok etmesi gerektiğine inanır.

Bu bilinç gerçekliğe inançta kendi gerçekliğini, kendi büyüklüğünü duyumsamaz. Tersine, öz-duygusunun büyüklüğü kendini küçültmesi ve küçük düşürmesi ile doğru orantılıdır.

İstençsiz demokrasi?

Kaynak · İdea

Pakistan: İstençsiz Demokrasi?

Şiddetin Kültürü

Halk Kendini Yönetebilir Mi?

Demokrasi kentli, uygar toplumun, Yurttaş Toplumunun Devletidir. Yeryüzünün binlerce yıldır tarih uykusuna yatmış engin, ve engin oldukları kadar da eğitimsiz köylülük alanlarının en sonunda uyanmaya başlamaları ve politik istenç ve Yurttaş kimliği kazanma sürecine girmeleri bütün bir kültüre bir tür Doğa Durumu havası getirir. Ve bu sürecin küresel ölçekte yer alması ölçüsünde, modernleşmeye arkadan katılan aynı gecikmiş kültür alanları bütün bir dünya kültürüne ve kültürel varoluşun her boyutuna doğal yaşama özünlü şiddet öğesini bulaştırır.

–

Şiddet bir doğa durumu artığıdır. Dünya coğrafyasının ister Doğusunda isterse Batısında olsun, henüz terbiye edilmemiş, henüz duyunç kazanmamış, henüz moral bir varlık olmamış doğal-hayvansal insana ait bir kategoridir. Başkasının istencini tanımama, kendi istencini de bilmeme, ama yalnızca itki ve dürtüsünü dışavurmadır. Bir Eylem bile değildir, çünkü amaçsızdır, İstenç ile ilgisizdir. Ataerkil, geleneksel, boşinanç kültürünün baskıdan kurtulmaya başlamış ama henüz istençsiz ve düşüncesiz insanının davranışıdır. Bu yarı-doğal kültür onu bastırılmış ve böylece yalnızca görünürde uysal tutan despotizminden sıyrılırken, politik sürece bir zamanlar Avrupa kentlerinde moda olmuş barikat çarpışmalarını çok çok aşan yeğin, anlamsız, amaçsız şiddet biçimleri katar. Eğer şiddet Devlet kaynaklı görünüyorsa (ister Doğuda ister Batıda olsun), bu özsel

olarak Devleti, ussal yasayı tanımayan öğelere aittir. Eğer Devletin kendisi doğrudan şiddet üzerine dayanıyorsa, o düzeye dek bir Devlet karakterinden yoksundur. Yasa İstencin kendisinin anlatımı olduğu düzeye dek somut, törel Özgürlüğün kendisidir.

Genel İstenç Herkesin İstenci Değildir

-

Demokrasi Halkın istencidir. Demokrasi Halkın İstencini varsayar. Ve Halk "Herkes"tir. Özsel önemi eğitimsizliğinde yatan Halkın tininde herşey bulunur — erdem gibi erdemsizlik de, sonsuz sevecenlik gibi sonsuz acımasızlık da, ve şiddet, yokedicilik, barbarlık da. Halk özsel olarak usdışı geleneğin, boşinancın, bilgisizliğin kölesidir; Halk Toplum değildir, Yurttaş Toplumu ise hiç değildir. Bu usdışı İstenç nedeniyle, bu Özenç nedeniyle, Halk Devlet değildir. İnsan Usu Devleti "Herkesin İstenci" olarak görmeyi kabul edemez. Devlet "Genel İstenç" dediğimiz şeydir — ussal, evrensel İstenç. Devletin bir nicelik değil, nitelik sorunu olduğu düzeye dek, Demokrasi hiçbir zaman çoğunluk istenci ile aynı şey değildir. Halkın kılavuzu alışkanlıkları, ve sık sık duyguları, dürtüleri, itkileridir. Bu nedenle Düşünce, Us ona verilmelidir, onun Doğrusu ve onun İyisi ona her zaman başkası tarafından, peygamberler, mollalar, önderler vb. tarafından gösterilmelidir. Halk erginliğini kazanmamış, henüz kendi Duyuncu ve İstenci gelişmemiş bir çocuk gibidir.

Demokrasi Halkın Her İstediğini Yapması Demek değildir

-

Ve gene de Demokrasi — Halkın Erki — bu usdışı kitlenin Usu, İstenci, Duyuncu tanıması için, kendisi olabilmesi, kendi ayakları üzerinde yürümeyi öğrenebilmesi için biricik özsel olanaktır. Yönetim İstençtir, ve kendini yönetebilmek için halk ilkin İstenç kazanmalı, özgür olmalıdır. Demokrasi bu bilincin kazanılmasının zorunlu olduğu düzeye dek yalnızca bir süreçtir — halkın ussallaşma, uygarlaşma süreci, kendi gizil usunu ilk kez edimsel açınımında tanıma deneyimi. Bu ona yadsındığında hiçbir zaman büyüyemez. Ve bu tanındığında, ilkin onu düzgün olarak kullanamayacak denli hamdır. Halk bir kültürün politik özü olan Anayasanın ruhu içinde kalma koşuluyla kendini yönetmeyi öğrenmeye başlayabilir. Ve o Anayasa o ulusun ussal Tininin ürünüdür, çoğunluğun özencinin üzerindedir.

Herkesin İstencinden Ussal İstence

Güzel bir kadını öldürdüler.

Güzellikle birlikte bir halkın uygarlaşma çabasını, kendi insanlığını arayışını da öldürdüler. Ama bir Tini bireylerde yoketmek olanaksızdır.

Ait olduğu insanlığın güzelleşmesini, yani ahlaklı olmasını, yani düşünen öz-bilincini kazanmasını isteyen ve bunu başarmada etkili olacak bir insanı yok ettiler. Yeryüzünün en tehlikeli ülkelerinden birinde, insanların henüz bilgisizlik, kötülük ve çirkinlik olarak yaşadıkları bir kültürde, dişilikten korkan, güzellikte terör algılayan henüz değersiz bir varoluşta, bir boşinanç ve gelenek cehenneminde politika yapmayı tutku edinmiş, barbarlıktan uygarlık üretmeyi isteyen yürekli bir kadını yok ettiler.

_Benazir Bhutto, 1953-2007

-

Onu öldürdüler, ve başka herşeyden önce bir kadın olduğu için öldürdüler. Onu öldüren yalnızca bir kişi değildi. Yalnızca Pakistan da değildi. Onu köklerine sarılmaya, değişimi reddetmeye

çabalayan bütün bir gelenek kültürü, kendi yokoluşuna direnen bir boşinanç kültürü öldürdü. Çoktandır bir insanlık posasına bozulmuş olan Doğu kültürünü kendisinden kurtarmayı istediği için yok edildi. Bir hiçlik kültürü tarafından, tanıyacak değeri kalmamış bir nihilizm tarafından, varoluşları bir Nefret kütürüne pıhtılaşmış olanlar tarafından yok edildi. Eğer seçimi kazansaydı, yalnızca bulunuşu ile, varlığı ile Doğunun sonu gelmez görünen despotizmini silmeyi sürdüreceği için yok edildi. Çirkin bir boşinanç kültürü için yalnızca güzel çehresi ile gözdağıydı. Benazir Bhutto bütün bir Dünya-Tarihinin saltık dönüm noktasında, evrensel insanlığın ilk kez Evrensel İstence uyanmaya başladğı dönemde yitti. Ölümünün, bu son eyleminin kendisi Dünyanın Doğusunun ve Batısının Özgürleşme sürecinde küresel bir gösteridir.

Revalpindi'deki son politik eylem

Demokrasi Sözün, Logosun, Usun Erkidir, zorun ve şiddetin değil. Yalnızca Söze güvenen bireyi değil, ama Ussal İstencin düzlemine yükselmiş, bundan böyle Yurttaş Toplumu olmuş bir halkı da varsayar. Hak Güçtür. Bu kavramsal olarak doğru bir bağıntıdır. Buna göre halk Hakkının bilincinden yoksun kaldıkça Güçlü de olamaz.

27 Aralık 2007. Dört ya da sekiz bin kişinin katıldığı toplantı saat 17:00'de sona erdi; suikast 17:06'da yer aldı; öldüğü 18:06'da bildirildi. "Revalpindi Hapishanesindeki son görüşmemizde [babası Zülfikâr Ali Bhutto] bana ülkem için her özveride bulunmam gerektiğini söyledi. Bu görev uğruna yaşayacağım ya da öleceğim."

Karaçi'ye giden konvoyun bombalanması.

Benazir Bhutto'yu taşıyan zırhlı aracın önündeki taşıt 134 kişinin ölümüne ve 400 üzerinde kişinin yaralanmasına yol açan bombalardan birinin hedefi oldu. Acı çeken bu ülkede ölüm politikanın normal bileşenlerinden biridir. Şiddet beden üzerinde yokedicidir, İstenci değil. Bireyi yokeder, Tini değil. Bu düzeye dek Şiddet üzerine, Zor üzerine kurulu politikalar politika değil, ama çıplak nefret anlatımlarıdırlar. Boyun eğdirebilirler, ama dünyayı değiştiremezler, çünkü dünya dediğimiz şey Dünya-Tinidir.

Benazir Bhutto 1980'lerde ve 90'larda kendi yönetimi altında güçlenen İslamist militan grupların kurbanı oldu.

İçinde varolduğu kültürün genel karakterinden pay almaktan ve pragmatik politika batağına düşmekten kaçınması olanaksızdı. Pakistan haberalma örgütü ilk kez Benazir Bhutto'nun yönetimi sırasında Taliban'ı Afganistan'a yerleştirdi. Kaşmir'e yüzlerce İslamik militanların gönderilmesi de ilk kez onun yönetimi sırasında yer aldı. Bir süre sonra Taliban Afganistan'a yabanıl bir yaşam tarzı dayatmaya yönelirken, Kaşmir İslamik fanatiklerin oyun alanı oldu.

Benazir Bhutto demokrasinin görünürde bile işlemediği her baskıcı kültürde olduğu gibi kendisi partisi içinde zorunlu bir diktatördü, kendini yaşam boyu başkan seçtirmişti, ve tüm kararları denetliyordu. İki kez başbakan seçildi, ve iki kez yolsuzluk suçlamaları ortasında görevden alındı. Tablonun kirli yanını algılayacak moral ölçünlerden yoksun halkı onu bir önder olarak görmeyi sürdürdü. Pakistan gibi kültürlerde politikanın etkisizliğinin, güçsüzlüğünün, giderek hiçliğinin nedeni bu politikanın kaçınılmaz olarak ortadan kaldırmaya çabaladığı kirliliğin kendisi üzerine temellendirilmesine bağlıdır. Doğu kültürünün sözde onu kurtaracak politikacılar üretmesi olanaksızdır. Orada Erdem yalnızca yabancılanır, ve yokedilir. Orada politika kültürel süredurumun, statükonun kendini sergileme yolundan başka birşey değildir. Bu kültür kendini herşeyden önce kendinden kurtarmak, değişmek, geleneksel dokusunu bütününde üzerinden atmak, ölçünleri özgür bireyler tarafından belirlenen bir törelliğe yönelmek zorundadır.

Yurttaş Kavramı

Yurttaş özgür istenci ve duyuncu yoluyla politik bilince ve sorumluluğa yetenekli olan bireydir. Yurttaş kavramı modern dönemin doğuşuyla birlikte hemen tam içeriği ile edimselleşmedi. Aşamalı olarak gelişti, ve İsviçre gibi Reformasyona önemli katkılarda bulunabilmiş olan bir ülkede bile kadınlar seçme ve seçilme haklarını 1970'lerde kazandılar. Modern Yurttaş Toplumu yalnızca bir uyruklar toplumu değildir. Orada her bir birey özgür bir İstenç olarak kendi için sonsuz Erektir. Yurttaş kendinde Yasa Tinidir ve bu düzeye dek Devlet ve Yurttaş bir ve aynı ussal İstenci anlatırlar.

Kendini Yönetmek kendi İstencini Yasa yapmak, kendini Devlet yapmaktır.

–

Bunu ancak Yurttaş Toplumu, yani özgür, kendi duyunç ve istençleri ile öz-bilinçli bireylerin Toplumu başarabilir. Dünya Tarihinin başlıca dönüm noktası olan ve onu modern ve ön-modern evreler olarak ikiye bölen Burjuva Devrimleri gerçekte Yurttaş Toplumunun oluş süreçleridir. Devrim ayaktakımının ayaklanması, boş Bastillelerin basılması, 40.000 suçsuzun giyotine gönderilmesi gibi şiddet gösterileri değil, ama insanın kendi İstencinin ve Özgürlüğünün bilincini kazanması, böylece kendi Törelliğine egemen olmasıdır. Yurttaş Toplumunun ussal İstenci ile Türe İdeali arasındaki biricik ayrım ya da adım Zamandır.

Demokrasi gazeteci mantığına göre "denenecek" birşeydir: Ekonomist şöyle yazar: Başka hiçbirşey işe yaramadı: Pakistan için demokrasiyi denemenin zamanı geldi.
Oysa bir halk ancak ussal istencini kazandığı zaman, ancak Yasasını kendi yapma yetkinliğini gösterebildiği zaman kendini yönetebilir. Bu ise herşeyden önce gelenek kültürünün üzerine kentililik törelliğine yükselmiş olması anlamına gelir. Bireysel, fiziksel kişilerin buyruğunun değil, ama evrensel Kavramın, yalnızca bilinçlerde varolan Yasanın egemenliğinin kavranması anlamına gelir. Topluluk bir gelenek kültürüdür. Onda İstenç sorgulanmayan alışkanlıklara, boşinanca köledir. Demokrasi ise ancak tüm bu geleneksel varoluşu olumsuzlayan Yurttaş Toplumu ortaya çıktığı zaman, yalnızca ve yalnızca kendi ussal istencini Yasa olarak tanımayı kabul eden bilinç doğduğu zaman zorunlu ve olanaklıdır. Pakistan, bütün bir Asya gibi, bu yabancı Özgürlük ilkesini ancak kendi kendisine, kendi ölü tarihsel-kültürel dokusuna karşı dönerek, kendini baştan sona olumsuzlayarak kazanabilir.

Pakistan'da gündelik yaşam. Lahor'da bir kahvehane. Pakistan'da nükleer bomba ve eğitimsizlik yanyanadır. Ve bu paradoksun açıklaması insan gelişiminin burada ulaşabildiği en yüksek düzeyi gösteren bu tabloda yatar. Pislik, bakımsızlık, tembellik, kayıtsızlık bu güdük törelliğin başlıca belirlenimleridir. Ancak minimal bir düzen görüntüsü yaratabilen diktatörü ile, bu kültürün Dünya Tarihinde anlamı, değeri ve bir yeri yoktur. Değişiminin güdüsünü bile dışarıdan, Harward'dan ve Oxford'dan almak zorundadır.

Anlamsızın, saçmanın, usdışının kendisi. Bitkisel yaşam ve tinsel yaşam arasında bir dinginlik, uyuşukluk, değişimsizlik noktası. Köklerinden kopamayan, Tarih olamayan bir kültürel çöplük.

Her geri kültür — Doğu kültürleri gibi Batı kültürleri de — ileri teknolojiyi ileri törellikten, bombayı demokrasiden daha kolay ve daha önce üretir, çünkü Doğanın bilgisini elde etmek Tinin bilgisini elde etmekten daha kolaydır. Nükleer bombayı onun için gereken misilleri de hazırlayan Nazi Almanyasında Heisenberg geliştirdi, ve ABD'nin patlattığı ilk bomba yine bir Alman olan Oppenheimer'ın kendisi tarafından yapıldı. SSCB üretici güçleri geliştiremese de, yokedici güçleri

aynı dış kaynağa dayanarak geliştirmede çarpıcı bir başarıya ulaştı ve Yokedici Süper Güç olmada ABD'yi geride bıraktı. Genel olarak Batı da, tıpkı bugün Doğunun yapmaya çabaladığı gibi, bombayı demokrasiden, insan haklarından çok daha önce kazandı. Bir Yararcılık etiği olan Aydınlanma etiği için insan ilerlemesinin birincil ölçütü moral ilerleme değil ama pozitif bilimlerde ilerlemeydi, insan moral olarak kötü olsa da, özdeksel bolluk onun kötülükten kurtulmasının güvencesi olacaktı. Bu etik insanı ussal bir varlık olarak değil, ama koşullandırılacak bir hayvan olarak alıyordu. Bu Aydınlanma mantığı henüz Batıda olduğu gibi Doğuda da işlemektedir, çünkü görgüldür, sıradan bilincin mantığıdır.

Pakistan is the land for the lovers of adventure and culture, and its appeal is universal.

Bir Kültürün Doğuşu

İnsan özsel olarak ussal, moral ve estetik varlık ise, bütün bir insanlığın bilgisizlik, erdemsizlik ve çirkinlik kültürünü, bu nihilizmi arkada bırakması, varoluşunu özsel olarak olduğu şeye dek geliştirmesi yalnızca bir olanak değil, ama onun gerçek belirlenimi, biricik özgür yazgısıdır.

Marquis de Condorcet (1743-1794)

“İnsan türünün gelecek durumuna ilişkin umutlarımız üç noktaya indirgenebilir: Değişik uluslar arasındaki eşitsizliklerin yokedilmesi; bir ve aynı ulusta eşitliğin ilerlemesi; ve son olarak, insanın gerçek gelişimi.”

"Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar doğa tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?"

Marquis de Condorcet felsefeci ve matematikçiydi. 1791'de Yasama Meclisine Paris temsilcisi olarak girdi ve sonra Meclis başkanı seçildi. Toplumun ussal olarak yeniden kurulmasını istiyordu. Kadınlar için seçme hakkı da içinde olmak üzere tam yurttaşlık haklarını, tüm ırklardan halklar için eşit hakları, herkes için parasız ve eşit eğitim hakkını savundu. Condorcet genellikle Aydınlanma düşünürleri arasında sıralanır. Bu tarihi yalnızca bir kronoloji sorunu olarak gören bir düşüncesizlikten kaynaklanır. Aydınlanmanın yararcı etiği, kuşkuculuğu, despotizmi ile karşıtlık içinde, Condorcet insanlığın belirlenimini, yazgısını Usun ve Özgürlüğün bakış açısından çözümledi. Aydınlanmanın yararcı etiği "İşleyim Devrimi" olarak bilinen süreçte insanlığın acımasız ve amansız bir sömürüsüne ve dünyanın geri kalmış halklarının köleleştirilerek Amerikan plantasyonlarına işgücü olarak taşınmasına moral aklama sağlıyordu. Aydınlanma düşünürlerinin birincil temsilcileri olarak kabul edilen David Hume, John Locke ve Immanuel Kant köleliği aklayan "uslamlamalar" üretirken, Condorcet ise, tam tersine, Usun ışığını izleyerek tüm ırkların eşit olduğunu doğruluyordu.

Büyük İskender ve Pakistan

Büyük İskender İÖ 328'de 4.000 süvarisi ve 50.000 piyadesi ile Hindistan'a ulaştığı zaman, bugün Penjab eyaleti olan topraklarda şimdi Pakistanlıların ataları olarak da görülebilecek bir Hint Kralı olan Purushotthama (Yun. Porus) ile savaştı (İÖ 326). Jhelum (Yun. Hydaspes) nehrinin kıyılarında yer alan savaşı kazanmasına karşın, ordusu Hindistan'ın daha içlerine gitmeyi reddetti. Yorgun ordu savaşta fillerin kullandığını ilk kez burada gördü. Arrian'a göre, İskender yenik düşen Porus'a

kendisine nasıl davranılmasını istediğini sorduğu zaman, ondan "Bir Kral gibi" davranılmasını istediği yanıtını alır. Bu sözlerden etkilenen İskender tutsağına topraklarını geri verir ve onu bir vasal yapar. — İskender'in bu bölgede de sayısız İskenderiye kenti kurmuş olmasına karşın Helenik kültürden herhangi bir biçimde etkilenmiş görünmeyen bu kültür İskender'den çok sonra, ancak 10'uncu yüzyıldan başlayarak İslam kültürü tarafından dönüştürüldü ve mitolojik Hinduizm yerini tek Tanrılı Müslümanlığa bıraktı. Bütün bir İndus vadisini kucaklayan Pakistan çoktanrılı Hindu kast kültüründen bu koparılmanın ürünüdür. (Link)

Ülkenin kuzeyinde sık görülen mavi gözlü, sarışın Pakistanlıların Büyük İskender'in generallerinin soyundan geldikleri kesin olarak tanıtlanmış bir olgu olmasa da, Hunza Vadisi (1), Kalaş Vadileri (1, 2, 3), Kafiristan, Yasin Vadisi gibi bölgelerde yaşayanlar kendilerini etnik Makedonyalılar olarak görürler.

Kültürün Köklerinde Çürümesi
Salt kendini yineleyen alışkanlık kültürü ölür. Düşüncesizlik İstençsizlik, Eylemsizliktir.

Pakistan, Lahor.
Afganistan'a yakınlığından ötürü Pakistan'da eroin ucuz ve kolayca bulunabilen birşeydir. 3,5-4 milyon eroin bağımlısı ile Pakistan dünyada eroin kullananların sayısı açısından İran'ın arkasından ikincidir. Bir zamanların sol kültüründe "geri kalmışlık" Emperyalizme yüklenir ve halk bu suçtan aklanırdı. İşin gerçeği yalnızca kendi moral sorumluluğunu üstlenemeyen bir tinin sonsuza dek köle kalmak, geri kalmak, pis kalmak zorunda olduğudur.

Eylem yabancı İstencin olumsuzlanmasıdır. İstenç ancak İstenç ile bağıntılı ise İstençtir. Ve İstenç ancak başkası tarafından tanınıyorsa İstençtir.

Gelenek bireyi Eylemsiz bırakır, çünkü Eylem özsel olarak Duyunç ve İstençtir, bunlar ise gelenek bilincinin olumsuzladığı, ya da yerlerini üstlendiği şeylerdir. Gelenek bireysel İstencin bittiği, sorgulanmayan usdışı bir İstencin, yabancı bir İstencin başladığı yerdir. Gelenek düşünmez.

Bireysel Eylemin yokluğu törel değişimin yokluğu anlamına gelir ve bir kültürün salt alışkanlık tini içinde değişmeksizin kalması sözcüğün tarihsel anlamında ölümdür. Doğu kültürlerinin ilerlememelerinin nedeni dışsal sömürü, emperyalizm vb. gibi nedenlere olmaktan çok bu etmenlerin zeminleri olarak, onların karşı imgeleri olarak, "sömürülebilme" ve "egemen olunabilme" yetenekleri olarak bu kültürlere özünlü Eylemsizliğe bağlıdır. Özgürlük bireyin birey olabilmesi, Eylemde bulunabilmesi, bir kültürün politik bir varlık olabilmesi demektir.

Özgürlüksüzlük Eylemsizlik ile bir ve aynı şeydir, ve bu düzeye dek, modernleşme sürecine giren geleneksel kültürün saklayacak hiçbir Geleneği yoktur, çünkü özgür olmadığı, bireysel Duyunç ve İstenci tanımadığı düzeye dek Gelenek moral değildir ve böylece saklamayı hak eden bir Değer değildir.

Muttahida Majlis-e-Amal (MMA) destekleyicilerinin ABD karşıtı bir içgüdü gösterileri (2006). Onları tanımayan bir dünyada varolan bu insanlar öz-duygularını ancak Nefrette ve ona bağlı Yokedicilikte bulabilirler. Sorumluluk bilinçleri yoktur çünkü Özgürlük bilinçleri yoktur. Kendi geriliklerinin sorumlusunu başkalarının ilerlemesinde bulurlar. Uygarlık, özgürlük, kentlilik eğitime bağlıdır, ve bu ise bu yarı doğa-durumunda henüz yeterince bulunmayan, aslında yadsınan şeydir. Nefretleri belirli değil ama genelde Nefret olduğu için, kendini herhangi bir nesneye yöneltebilir.

Kölelik bilinci için, yalnızca boyun eğme ve boyun eğdirme kültürünü tanıyan bilinç için Özgürlük saltık düşmandır. Kendini yadsıyan bu istenç tıpkı özdek gibi kendini tek bir özekte toplamayı ve

yoğunlaştırmayı ister. Özgür olmak, Kendi olmak, Ben olmak, despot Birin istencinin dışında varolmak onun için sonsuz yitiş anlamına gelir. Özgürlük bu bilinç için yokoluşun terörürüdür.

Despotizm boyun eğmeyi doğal sayan, sinmeyi, ezilmeyi, değersizleştirilmeyi, onursuzlaştırılmayı işlerin normal durumu olarak gören kültürdür. Burada tüm törel ilişkilerde özsel olarak bir Korku etmeni bulunur, ve bu öylesine içselleştirilmiş ve özümsenmiştir ki, giderek Saygı olarak, Kibarlık olarak görülür. Doğal bilinç bu törelliği sorgulamaz çünkü sorgulamak Duyuncu gerektirir. Oysa Korku Duyuncun başkasına teslim edilmesidir. Bu kültürde İnsanlık henüz yitirdiği değerin sonsuzluğunu anlayacak bir ölçütten, Özgürlük ölçütünden yoksundur. Postmodernizm köklere dönüşü ve çok-kültürlülüğü salık verirken bunu kendisi Özgürlük ve İstenç ve Duyunç konusunda aynı bilinçsizliği paylaştığı için yapar. Postmodern kuramın temelinde gerçek anlamda Kötülük değil ama aynı çocuksu despotik saflık, aynı bilgisizlik yatar.

Despotik kültürde buyruk altında olmanın yol açtığı aşağılanmanın utancından kurtulmanın yolu onu Saygıya çevirmektir.

Bu tin için politik eylem bir yoketme uğruna yoketme davranışından öteye, bir İstenç anlatımına geçmez. Bu kör yoketme içgüdüsü her zaman ideolojik 'devrim' denilen şeylerin birincil enerjisidir.

Boşinanç Avrupa'da Reformasyon tarafından yenildi. İnanç kendi ussallığı, doğruluğu ve değeri uğruna değil ama öte-dünyada ödül beklentisi ile, bir tür alışveriş tini ile yapılan tüm hayır işlerinden, bütünüyle görünüş olan dışsal tapınmalardan, hiçbir tanrısal, kutsal yanları olmayan ekmek, şarap vb. gibi, taş, toprak, kemik vb. gibi şeylerden, bütünüyle anlamsız simgecilikten arındırıldı. Hepsinden önemlisi, Tanrı ile birey arasına giren ve insanların duyunçlarını köleleşitiren, onları yaşam boyu erginleşememiş çocuklar oarak bırakan bir rahipler sınıfı ve yalancı kutsallıklar ortadan kaldırıldı, herkes kendi rahibi, kendi imamı oldu. Tanrıya salt Tanrı olduğu için inanıldı.

Reformasyonun tersine, Avrupa'da Aydınlanma boşinancı yenmede bütünüyle başarısız oldu. Aydınlanmanın pozitif bilimi usa tam doyum vermeyi başaramazken, yararcı etiği ise duyunç temelinden bütünüyle yoksundu. Boşinanç ancak kendi içinde yenilebilir, dışsal zor yoluyla değil, çünkü inanç özsel olarak bir duyunç sorunudur ve duyunç dokunulamaz olandır.

Aydınlanmanın Boşinanca karşı aydın Despotizmine dayanmaktan başka bir yöntemi yoktur. Bu ise kavramı gereği sonuçsuzdur. Oysa boşinançlının gereksindiği tek şey bilgidir, gerçekliktir. Başörtüsünün, bir kumaş parçasının vb. inançla, insan değeri ile hiçbir ilgisinin olmadığının ona anlatılmasıdır, tıpkı bir ineğin, maymunun kutsal olmaması, insandan daha değerli ve yüksek tanrısal bir varlık olmaması gibi. Boşinanç İnanç değildir. Bir yanıyla bilgisizlik üzerine temellenirken, öte yanıyla ikiyüzyülük tarafından kollanır ve beslenir.

Nefretin esrimesi. Doğa durumunun üzerine yükselememiş bu kültürü uygarlaştırmak, kentlileştirmek Dünyanın güvenliği ve güzelliği için zorunludur. Yalnızca despotizmin dilini bilen bu tin daha büyük güç karşısında her zaman boyun eğer. Gene de Pervez Muşarraf"ın yaptığı gibi despotizmi daha çok despotizm ile bastırmak sorunun çözümü değil, yalnızca geçici bir yatıştırılmasıdır. Sorunun gerçek çözümü bu yarı-insanlığı İstence, Duyunca, Düşünceye doğru eğitmekte yatar. Bu Halka Demokrasiyi öğretebilmek onu İçgüdüden İstence yükseltmeksizin olanaksızdır. Demokrasi İstençtir, İçgüdü değil.

Çok-kültürlülüğün bu postmodern hayvanları da Halka aittirler, ve Demokrasi onların da ussal olduklarını, doğruyu ve eğriyi ayırdedebildiklerini varsayar. Ama nihilist varoluşlarının kendisi bu

varsayımın çürütülmesidir. Despotizm usdışı varoluşlarına dışarıdan dayatılan birşey değildir. Bir egemen sınıfın baskısı da değildir. Bütün bir tarihsel köklerinde İstenç, Duyunç, Özgürlük gibi değerleri tanımaya ulaşamamış böyle tinin yetenekli olduğu biricik davranış biçimi şiddet, ve biricik Devlet biçimi Despotizmdir. Eylem özgür bireye, moral bireye aittir ve koşullu tepke değildir.

Kültür bir süreçtir, ve süreç olmanın ereksel biçimi Gelişimdir. Kültürün gelişmekte olması çok-kültürlülüğün geçici olduğunu gösterir. Kültürler homo sapiensin kalıtsal, değişmez, ortadan kalkmaz belirlenimleri değildirler. Michel Foucault'nun İran'da mollaların sözde devrimi ile ilgili olarak "köklere dönme" dediği şey köklere değil, ama yalnızca sonlu bir kültürel biçime dönmedir.

Kultür Doğanın yaptığı ile karşıtlık içinde Tinin, insanın yaptığını anlatır. Ekindir.

Kültürler insanın gerçek biçimine doğru gelişim sürecinde üstlendiği geçici biçimlerdir. Buna göre Uygarlık tamamlanmış kültürdür, ve Uygarlık kavramı insanın doğa durumundan tamamlanmış kurtuluşunu imler. Uygarlığa insanın gerçek doğası ile çelişen belirlenimler yükleyemeyiz.

Gelenekler törelliğin çimentosudur. Kültürel dizgeyi yüzyıllara, giderek binyıllara yayarlar ve bir kültürün sonsuzluk özlemine doyum verirler. Bu sağlamlıkları içinde değişime, ilerlemeye, gelişime karşı en büyük güvencedirler, çünkü birer alışkanlık olarak sorgulanmazlar, ve birer Gelenek olmaları sorgulanmamalarına bağlıdır. Tinin tarihsel akışkanlığını engeller, Tarihin kendisini dondururlar.

Modernleşme yenileşme, yeniden yenileşme, ve yeniden yeniden yenileşmedir, çünkü yeni olan yeni olur olmaz eskir, çünkü yeterince yeni, saltık olarak yeni, eş deyişle klasik değildir ve bu yüzden sonludur, Tinin sonsuzluk özlemlerine yanıt vermez. Bu modernliğin ereksiz, giderek anlamsız ilericiliğidir ve bu değişim uğruna değişim bir Gelişme değildir ve yalnızca ereksiz, idealsiz bir Türlülük görünüşünü taşır. Ama modern olanın bu kavramı Modernleşme sürecini özsel olarak Gelenek ile karşıtlık içinde belirleyen şeydir ve gerçek ve evrensel yeniliğin bilinçsiz sürecidir.

Muttahida Majlis-e-Amal (MMA) destekleyicilerinin Pervez Musharraf'ın Pakistan pasaportlarından dini belirten bölümü çıkarma kararına karşı gösterileri. Altı partinin oluşturduğu köktenci bir İslamik koalisyon olan MMA Cumhurbaşkanı Pervez Musharraf'ın devrilmesini ve bir Şeriat Devletinin kurulmasını istiyor.

Gene de bu bilincin ne istediğini bildiği söylenemez. Din adına eylemde bulunduğunu sanır. Oysa bu Nefret bağnazları hiçbir biçimde Dine de yetenekli değildirler. Çünkü Tanrı Sevgidir.

Halk ve Tiranlık. Demokrasi halkın yönetimidir, ve demokratik partiler halkın istenci olmak zorundadırlar. Ama halkın istenci türdeş değildir ve giderek birbiri ile geçimsiz istekleri ve eğilimleri istencini sayısız parçaya bölebilir. Ayrıca bu eğilimler her zaman anayasal da değildirler. Gene de politikacı için halkın oyu kişisel erdeminden daha önemli olabilir. Halkın istenci anayasanın dışına ise politikacı çaresizdir ve bu durumda hiçbir zaman mutlu son yoktur. Halkın istenci genel istenç ile, ussal istenç ile bir olmadıkça Demokrasi ayaktakımının Devleti olmak zorundaymış gibi görünür. Ama ayaktakımı hiçbir zaman Devlet olamaz. Tiranlar bu işi onun adına yaparlar.

–

Gelenek ve Şiddet

Babası kızının bir insan olduğunun bilincinde olmayan bir yarı-insandır. Onun için karar verir ve büyüdüğünde kızını Pakistan'a götürüp evlendirir. Ve ağlar, çünkü İngiltere'deki yaşamı boyunca kızını nasıl bir sefillik içine attığının belli belirsiz sezecek kadar büyümüştür. İngiltere'de her yıl yaklaşık olarak 3.000 zoraki evlilik yer almaktadır. Birbirini seven iki insanın isteyerek birlikte yaşamaya karar vermeleri yerine, geleneksel almaşık bu birleşmeyi Gözdağı ve sık sık doğrudan Şiddet yoluyla yaşama geçirir. Bu despotik kocalar karılarına yalnızca buyruk verirler ve buyrukları boyun eğerek yerine getirilir. Bu Kültürdür.

Kültürel Çoğulculuğun vatanı kabul edilen İngiltere'de 1,6 milyon Müslüman yaşar. Devlet dinsel soruların dışında tutulur ve karısını dövme gibi arkaik geleneklerin sürdürülmesine bile kültürel kimliğin anlatımı olarak izin verilir.

Yazgısına karar verildiği zaman bir yaşındaydı.

Aziz Yardımlı 2007 Doğu ve Despotizm / Pakistan: İstençsiz Demokrasi? İdea Yayınevi

İyi ve Duyunç

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

İyi ve Duyunç

Duyunç yalnızca saltık Özgürlüğü içinde İyi olanı belirleme yetisidir.

Törellik alanından ayrı olarak, Ahlak alanının belirlenmiş hiçbir ilkesi, kuralı, verili doğruları ya da eğrileri yoktur.

Doğal bilincin "ahlaklı" ya da "ahlaksız" dediği şey gerçekte "törellik" ile uyumlu ya da uyumsuz olandır, çünkü bu bilinç bir eylemi yargılarken özgürce düşünen Duyunç olarak davranmak yerine sorgulamaksızın onayladığı verili törel belirlenimlere göre yargıda bulunur. Eğer Törellik alanının belirlenimlerine "içerik" dersek, Ahlak alanı biçimsel İstenç alanıdır.

İstenç İyi olanı ister, ve İstencin saltık ussallığı budur. İyi İstenç onu istediği için İyi belirlenimindedir. Duyunç Doğru olanı doğrular, ve Duyuncun saltık ussallığı budur. Benzer olarak Doğru Duyunç onu doğruladığı için Doğru belirlenimindedir. İstenç Kötü olanı isteyemez, ve Duyunç Eğri olanı doğrulayamaz.

Genel olarak İstenç saltık olarak, e.d. soyut olarak İyi olanın istenmesidir. Belirli olarak İstenç göreli olarak İyidir, e.d. göreli olarak Kötüdür. Duyunç İyinin (ve Kötünün) özgürce, içsel olarak, ussal olarak belirlenmesidir. Belirli "İstenç doğrudan doğruya iyi değildir; ama ne ise ancak emeği yoluyla o olabilir."

İstencin gelişiminden ve böylece Ereğinden söz edebileceğimiz düzeye dek, İstenç ve İyi arasındaki bu moral bağlantı (Logos) kendinde Evrenin Ereği olarak İyi ile koşuttur. İstenç bütününde Evrenin Ereği ile bir ve aynı Ereği paylaşır. Varoluşun Ereği İstencin Ereğidir.

"İstenç Kavramının ve tikel İstencin birliği olarak İyi İdeadır ki, onda soyut hak ve ayrıca gönenç, bilmenin öznelliği ve dışsal belirli-varlığın olumsallığı kendi için bağımsız olarak ortadan kaldırılır, ama böylelikle özlerine göre onda saklanır ve kapsanır, — dünyanın olgusallaşmış Özgürlüğü, saltık son Ereği." (TzF, § 129)

İyinin ne olduğunu sorduğumuz zaman buna vereceğimiz biricik geçerli yanıt onun İstenç ile bir

olduğudur. İyi böylece kendinde bütün bir dünya İstencinin, bütün bir tarihsel insan varoluşunun saltık Ereğidir. Yine bu ereksellik İyinin ve Özgürlüğün bir olduğunu gösterir. Tüm istenç belirlenimleri kendilerinde İyinin altına düşer, ve saltık aklanışlarını, ussallıklarını ancak Duyuncun saltık Özgürlüğünden kazanabilirler, dışsal bir yetkeden (dinsel öğretilerden) değil. Kötü olan usdışı olan, böylece istenmeyen, aslında istenemeyendir. İyinin dünyanın Ereği olması ölçüsünde, Tinin gelişimi olarak bütün bir Dünya Tarihi aynı zamanda Kötü olanı ortadan kaldırmanın, onu bir kıpıya, salt olumsuz bir varlığa indirgemenin tarihidir. Tinin tarihsel bilgisizliği Kötülüğün güvencesidir.

Spinoza: “İyi (bonum) ile burada her tür hazzı ve ona neden olan herşeyi, ve özellikle ne olursa olsun ateşli isteklerimizi doyuran hazzı anlıyorum. Kötü (malum) ile her tür acıyı, ve özellikle isteklerimizi boşa çıkaran acıyı anlıyorum.” Bir şeyi onun iyi olduğunu düşündüğümüz için istemeyiz: Tersine, onu istediğimiz için ona ‘iyi’ deriz.

İyinin İstencin tözü olduğunun tanıtı bu iki Kavramın ussal birliklerinden başka birşey değildir. Belirli İyilerin evrensel, ussal İyiye doğru değişimi insanlığın moral eğitimi, Özgürlüğe doğru büyümedir.

İyi salt İyi olarak, belirlenimsiz genelde İyi olarak yalnızca ve yalnızca bir soyutlamadır, yalnızca Kavram dediğimiz şeydir. Ama böyle birşey edimsellik taşımaz. Ancak kavram ve edimselliğin birliği, ancak Hegel'in İdea olarak anlattığı bu ussal olarak somut birlik gerçektir. Bu düzeye dek soyut İyi üzerine, genel olarak İyi üzerine konuşmalar kavramsal bağıntıları ilgilendirmedikleri sürece edimsellikten yoksun boş konuşmalardır.

Ahlak ve Soyut Hak (Mülkiyet)

İyi ve Doğru dolaysız İstençte yalnızca kendindedir, ve bu nedenle Ahlak (Duyunç) alanına ait olan İyi ve Kötü gibi belirlenimler dolaysız İstenç (Mülkiyet) durumunda söz konusu değildir. Mülkiyet moral bir belirlenim değildir. Yalnızca tüzel bir belirlenimdir, İstencin dolaysızca (Duyuncun yargısından geçmeksizin) dışsal bir nesne üzerine yatırılmasıdır. Mülkiyet İyinin ve Kötünün ötesinde değil ama gerisindedir, ve İyinin ve Kötünün Duyunç belirlenimleri olmaları ölçüsünde Mülkiyete moral bir belirlenim yüklemek, onun kendinde Kötü olduğunu düşünmek kavramsal olarak geçersizdir. İyilik ve Kötülük Duyuncu ilgilendirir. Mülkiyete karşıçıkış özne payına ancak sözel olabilir (ve bu durum realitede doğrulanır). Mülkiyet açısından doğal bilinci inciten şey Mülkiyetteki dışlama öğesidir. Ama bunun çözümü yalnızca Mülkiyetin tanımasından geçer. Bu açıktır ki bir İstencin tanınmasıdır, ve İstenci tanımak onu özgür olarak tanımak, özgür İstenci tanımaktır. Bu yüzdendir ki Mülkiyet düşmanlığı henüz Özgürlük bilincinin olmadığı kültürlerde bulunur. Mülkiyetin tanınma gereksinimi onun saltık olmadığını, denetlenebilir olduğunu gösterir. Ne ölçüde vergilendirileceği ve daha başka koşullar kollektif Duyuncun özgünlüklerini, tikelliklerini ilgilendirir. Liberalizmin sınırsız Mülkiyet hakkı için kavgasının başlıca Mülkiyet (soyut Hak) alanı üzerindeki sınırlamaları kaldırma isteminden oluşması olgusu onun da İstencin ve Duyuncun özgürlüğünün bilincine yabancı olduğunu gösterir. Liberalizm kendi mantığı gereği Ahlak (Duyunç, Özgürlük) aşamasına yükselememiş bilincin ideolojisidir.

Ahlak Alanı Soyut Hak alanının dolaysızlığının kendi başına geçersizliğini gösterir. Soyut Hak alanı Mülkiyet belirleniminin alanıdır, ve Mülkiyet ilişkisi, Sözleşme olarak, Haksızlığa, ve böylece bütününde kendini ortadan kaldırmaya götürür (Haksızlık Mülkiyetin kendinde Suç olma gizilliğini taşıdığını da gösterir). Ahlak alanı soyut Hakkı bir kıpı olarak kapsar ve Duyuncun belirlenimi altında durduğu düzeye dek genel olarak İyinin alanıdır. Hegel § 130'da Gönencin Hak olmaksızın

bir İyi olmadığını belirtir. İyi bir duyunç belirlenimidir, ve Gönenç hak olmaksızın da olabilir, ama bir İyi olmak için Haklı olmak, Duyuncun yargısını üstlenmek zorundadır. Kişi Mülkiyet iyesi olarak Gönenci sınırsızca amaçlayabilir, ve yine bu sınırsızlık (hırs) dolaysızca Ahlaksal belirlenimlerin dışlandığını, İstenç belirleniminin aşağı yukarı doğal dürtüler tarafından sağlandığını, Duyuncun bir aracılığının söz konusu olmadığını gösterir. İyi ilkin bir soyutlamadır, ve İyiyi salt İyi olarak, giderek İstençten bile soyutlama içinde bütünüyle analitik olarak düşünebiliriz. Ama o zaman varolmayan birşey, bir soyutlama, bir düşünce-şey olur. İyi varolmak için zorunlu olarak tikel İstenç belirlenimi ile birlik içinde olmalıdır. İyinin böylelikle ilkin soyut Hak alanına ve Gönenç ereklerine karşı saltık olarak Hakkı vardır (§ 130). Bunun anlamı açıktır: Duyunç tikel Mülkiyet ve Gönenç belirlenimlerinin üzerinde durur.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 129

§ 129

İstenç Kavramının ve tikel istencin birliği olarak İyi İdeadır, ki onda soyut hak ve ayrıca gönenç, bilmenin öznelliği ve dışsal belirli-varlığın olumsallığı kendileri için bağımsız olarak ortadan kaldırılırlar; ama böylelikle özlerine göre onda saklanır ve kapsanırlar, — dünyanın olgusallaşmış Özgürlüğü, saltık son Ereği.

Das Gute ist die Idee, als Einheit des Begriffs des Willens und des besonderen Willens, in welcher das abstrakte Recht, wie das Wohl und die Subjektivität des Wissens und die Zufälligkeit des äußerlichen Daseins, als für sich selbständig aufgehoben, damit aber ihrem Wesen nach darin enthalten und erhalten sind, — die realisierte Freiheit, der absolute Endzweck der Welt.

§ 130

§ 130

Gönencin bu İdeada tek bir tikel istencin belirli-varlığı olarak kendi için hiçbir geçerliği yoktur; tersine, geçerliğini salt evrensel gönenç olarak ve özünde kendinde evrensel olarak, e.d. özgürlük ile uyumlu olarak bulur; — gönenç hak olmaksızın bir İyi değildir. ... Buna göre İyinin, zorunluk olarak, tikel istenç yoluyla ve aynı zamanda onun tözü olarak edimsel olması gerektiği için, soyut mülkiyet hakkına ve tikel gönenç ereklerine karşı saltık hakkı vardır. Bu kıpılardan her biri, İyiden ayırdedildiği ölçüde, ancak onunla uyumlu ve ona altgüdümlü oldukça geçerlik taşır.

Das Wohl hat in dieser Idee keine Gültigheit für sich als Dasein des einzelnen besonderen Willens, sondern nur als allgemeines Wohl und wesentlich als allgemein an sich, d.i. nach der Freiheit; — das Wohl ist nicht ein Gutes ohne das Recht. ... Das Gute hiermit, als die Notwendigkeit, wirklich zu sein durch den besonderen Willen und zugleich als die Substanz desselben, hat das absolute Recht gegen das abstrakte Recht des Eigentums und die besonderen Zwecke des Wohls. Jedes dieser Momente, insofern es von dem Guten unterschieden wird, hat nur Gültigkeit, insofern es ihm gemäß und ihm untergeordnet ist.

§ 137

§ 137

Gerçek Duyunç kendinde ve kendi için iyi olanı isteme yatkınlığıdır; ... Duyunç yalnızca istencin

etkinliğinin biçimsel yanıdır ...

Duyunç öznel özbilincin saltık aklanışını, eş deyişle hakkın ve ödevin ne olduğunu kendi içinde ve kendisinden bilmeyi, ve böyle iyi olarak bildiğinden başka hiçbirşeyi tanımamayı, aynı zamanda böyle bildiğinin ve istediğinin gerçekte hak ve ödev olduğunu ileri sürmeyi anlatır.

Das wahrhafte Gewissen ist die Gesinnung, das, was an und für sich gut ist, zu wollen; ... ist es [Gewissen] nur die formelle Seite der Tätigkeit des Willens ...

Das Gewissen drückt die absolute Berechtigung des subjektiven Selbstbewußtseins aus, nämlich in sich und aus sich selbst zu wissen, was Recht und Pflicht ist, und nichts anzuerkennen, als was es so als das Gute weiß, zugleich in der Behauptung, daß, was es so weiß und will, in Wahrheit Recht und Pflicht ist.

Duyunç ve Görgücülük

İstenç belirlenimini Eğilimden de alabilir. Ama o zaman açıktır ki Duyuncun dolaylılığından geçmemiştir. Duyunç Eğilimi engelleyebilir ya da ona izin verebilir. Yalnızca o zaman Duyuncun bu aracılığı nedeniyle Eylem moral nitelik ve değer kazanır. Duyuncun içsel dolaylılığı ahlaksal olmanın kaynağıdır, ve ahlaksal olma Doğru ve İyi olmadır.

İstenç doğa zorunluğu altında durmayan özgür bir nedenselliktir, çünkü kendinde Doğru ve Eğri üzerine özgürce düşünme yetisi olarak Duyunçtur. İstenç belirlenime dışsal bir neden tarafından götürülmez.

Duyunç yürek ile, duygu ile ilişkilendirilir, Haz ve acı Duygusu ile değil, çünkü bunlar İstek ile ilgili doyum ve doyumsuzluk duygularıdır. Görgücülük bilginin deneyimden türediğini düşündüğü için ve gerçek olanı en sonunda duyusal izlenimden türeten bir bakış açısı olduğu için ahlaksal alanda duyguya dayanmayı yeğler ve ahlaksal belirlenimleri duygusal ölçütler olarak gördüğü Haz ve Acı duygularına bağlar (Hume). Ahlak Us üzerine değil ama Duygu (eğilim) üzerine dayanınca, moral eylem özgürlükten değil ama zorunluktan doğar ve özgür istenç yoktur.

Duyunç Özgürlüğü ve İnanç

Duyuncun saltık özgürlüğü onu herşeyin, giderek kutsal olana inancın da yargıcı yapar. Duyunç bir inanç öğretisini sorgulamaksızın doğrulayabilir. O zaman Duyuncun özgür olduğu, aslında bir Duyunç olduğu, Duyuncun ve dolayısıyla Ahlakın gelişmiş olduğu söylenemez. Sokrates öncesi Atinalıların dinlerine ve törelliklerine karşı tutumları böyleydi. Bu inakçılık (dogmatizm) dediğimiz şeydir ve felsefede de Skolastizm biçiminde, yetke üzerine felsefecilik biçiminde kendini her zaman, giderek modern biçimler altında bile göstermeyi sürdürür. Duyunç bir inanç öğretisini sorgulayarak doğrulayabilir, ya da yadsıyabilir. İnancın sorgulanması dinsizlik değildir, ve inancın nesnesi ile bilginin nesnesi bir olmalıdır. Bilgisiz inanç (Kant felsefesinde ve genel olarak kuşkuculukta olduğu gibi), Kavrama göre alındığında, gerçek inanç değil ama boşinançtır.

İnancın Gerçek olana inanç olması ölçüsünde inançta Bilgi, Us, Özgürlük, Duyunç zorunlu kıpılardır. Usun onaylamayacağı İnanç gerçekte bir İnanç olmayı hak etmez. Buna göre, Duyuncunu dinsel öğretiye, giderek dinadamlarına teslim etmek Özgürlüğün, özgür İstencin ortadan kalkmasıdır. Dinadamları kendi kavramları gereği belirli İyileri ve Doğruları öğütlerler, ve bunlar doğru ya da yanlış olabilir. Ama bunu kutsal sayılan bir yetke ile Tanrı adına yaptıkları zaman bütün bir kültürü kendi Özençlerinin nesnesine dönüştürürler.

Belirli İyilerin ve Doğruların göreli olmalarıdır ki, haklarında karar vermeyi bireysel Duyuncun bir

ödevi yapar. Ancak o zaman insanın insan üzerindeki kutsal yetkesi, bir dinadamları sınıfı denilen şey ortadan kalkar. Sıradan insanın dinsel yetke üstlenmesi, Tanrı adına konuşma hakkının olduğunun kabul edilmesi köleliğin en büyüğü olarak görülmelidir (İran'ın mollalar rejimi, dedelerin kutsallığı, Katolik Kilise).

Duyunç Özgürlüğünün, Duyuncun tüm nesnellik üzerinde İyinin ve Doğrunun (ve karşıtlarının) saltık yargıçlık yapma hakkının bilinci tarihte ilk kez Sokrates'te görülür. Sokrates İyiyi biricik gerçek olarak gördü, İyinin Logosunu dışsal belirlenimlerde değil, ama içsellikte, bilinçte, Duyunçta aradı. Bu yüzden Atina mitolojisini ve Atina törelliğini kuşku altına düşürdü ve Atinalıların kendileri açısından haklı olarak cezalandırıldı.

Duyunç yetisi doğuştan bir gizillik olarak her insanda bulunsa da, neyin iyi ve doğru, neyin kötü ve eğri olduğunu bilmek bir eğitim, bir bilgi sorunudur. Halkın eğitimsizliği onun boşinanca olduğu gibi kötülüğe, kabahate ve suça da açık olmasının zeminidir. Moral öğretmenler olarak peygamberlerin yetkesi moral gizillik ve edimsel bilgisizlik arasındaki bu çelişki üzerine dayanır. Musa'nın İbrani halkına bildirdiği yasalar onlara belirli İyileri gösteren moral belirlenimlerdi. Ama halk inancın yetkesini bilgide değil, korkuda görür, ve Musa'nın buyruklarının saltık olarak boyun eğilecek buyruklar olmaları arkalarında saltık güç olarak Tanrının bulunmasına bağlıdır. Korku eğitimsiz kitlelerin ahlakında saltık olarak bulunur. Bu düzeye dek Halk özgür değildir, ve ahlaksallığı ancak ve ancak bir boyuneğme sonucunda ortaya çıkan bir durumdur (Nietzsche'nin köle ahlakı dediği şey).

İslam Sünni biçimlerinde bir dinadamları sınıfını dışlar. Ama İslamik Tin Özgürlüğü ve Dini uzlaştıramadığı ve özgür bireyselliğe sınırsızca olanak tanımadığı düzeye dek dünya-tarihsel egemenliği Protestan tine bırakmak zorunda kalmıştır.

Duyunç yanılabilir, belirli İyinin ne olduğunu saptayamayabilir ve yanlış olana yönelebilir. Ama bu nedenle Özgürlükten korkmak saltık olarak kölelikte, bir boyuneğme durumunda diretmeye götürecektir. Duyunç ussaldır ve saltık olarak İyiden ve Doğrudan yanadır, bunların karşıtlarından, Kötüden ve Eğriden yana değil. Önemli olan Duyuncun belirli İyi ve Doğruları saptayabilmeyi öğrenmesidir. Duyuncun olgunlaşması, eğitimi ancak Özgürlük içinde, ancak yaşantı ve deneyim yoluyla olur. Birinin yerine karar vermek, yetkede diretmek onu köleleştirmekten başka bir sonuca götürmez. Ancak çocuklar Duyunç olgunluğundan yoksun oldukları için haklı olarak Yetke altında tutulabilirler (ve ruhsal ve ussal sağlıkları olmayanlar).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 132

§ 132

Öznel istencin hakkı onun geçerli olarak tanıması gerekenin onun tarafından iyi olarak görülmesi, ve bir eylemin, dışsal nesnelliğe çıkan erek olarak, ona ancak onun bu nesnellikte taşıdığı değere ilişkin bilgisine göre haklı ya da haksız, iyi ya da kötü, yasal ya da yasadışı olarak yüklenmesidir.

Das Recht des subjektiven Willens ist, daß das, was er als gültig anerkennen soll, von ihm als gut eingesehen werde und daß ihm eine Handlung, als der in die äußerliche Objektivität tretende Zweck, nach seiner Kenntnis von ihrem Werte, den sie in dieser Objektivität hat, als rechtlich oder unrechtlich, gut oder böse, gesetzlich oder ungesetzlich zugerechnet werde.

Ödev

İyi olanı yapmak Ödevdir. Bu soyut belirlenim İyinin yalın kavramında imlenir. Ne yapmalı? sorusunun yanıtı şudur: Ödev olan, Doğru olan, İyi olan yapılmalı, Yükümlülük yerine getirilmelidir. Bu kılgısal Usun soyut buyrumudur. Öte yandan belirli Ödevlerin neler olduklarını dışsal durumlar, bütün bir tinsel olumsallık alanı belirler, soyut evrensel bir düzgü değil. Bu düzeye dek soyut olarak Ödev kavramını yineleyip durmak (Kant'ın yaptığı gibi) sıkıntı yaratır.

Ancak özgür bireyin Ödevi olabilir, çünkü belirli Ödevin gerçekten Ödev olduğunu, haklı ve iyi ve doğru olduğunu dolaysızca Duyunç belirler, dışsal başka bir neden değil. (Ve benzer olarak ancak özgür birey Eylemde bulunabilir — çünkü Eylem onun İstencinin ve Duyuncunun bilinçli anlatımıdır.) Özgür birey törel, dinsel, tüzel belirlenimleri yalnızca sorgusuzca boyun eğilecek dışsal buyruklar olarak kabul edemez: Tersine, bunlar onun Duyuncunun onayını almalıdırlar. Ancak özgür birey her tikel durumda da İyinin ve Kötünün ayrımını yapabilir, Doğru olanı görebilir ve onu Ödev ve Yükümlülük olarak üstlenebilir. Duyuncun onayı olmaksızın tüm yasalar, tüm dinsel buyruklar, tüm törellik, tüm Devlet bireysel bilince yabancı birşey olarak, onu ezen dışsal zor olarak görünür. Duyunç yetisini kullanabilmek özgür insana özgüdür, ve bu Özgürlük insanlığın henüz yalnızca küçük bir kesiminin bilincine ulaştığı ayrıcalıktır.

Kant'ın "düzgünün evrensel bir ilke olup olamayacağını, herkes için ileri sürülüp sürülemeyeceğini irdele" önermesi (kategorik buyrum, "gerek") Ödevin belirli içeriğinden söz etmediği ölçüde yalnızca evrensel bir yasa biçimine yükseltilmiş güzel bir genel önermedir: Ama bir önerme olduğu ölçüde tasarımsaldır, düşünceyi Kavramdan uzaklaştırır. Buyrum özsel olarak ve evrensel olarak yalın "Ödev yükümlülüktür" anlamına gelir, başka hiçbir anlama değil. Bu biçimiyle bütünüyle soyuttur, içeriksizdir ve belirli Ödevlerin neler olduğunu çıkarsamaya izin vermez. Ödev ödev uğruna yapılmalıdır; ama belirli ödevler salt belirli oldukları için görelilik alanında dururlar, saltık ya da evrensel olamazlar. Hırsızlık yapma, Yalan söyleme, Öldürme. Bunlar "kategorik imperativ"lerdir ve böyle olarak sonuçlarına bakılmaksızın Ödev için, Yasa için duyulan saygıdan yapılmaları gerekir. Ama bir hırsızlık, bir yalan vb. sonsuz ölçüde İyi sonuçlar getirebilir. Her belirli, tikel durum kendi başına yargılanmalıdır. Kategorik o denli de hipotetiktir.

Felsefenin Duyunç alanındaki işlevi bir Ödevler öğretisi, bir Yasalar dizgesi, bir Töreler dizgesi vb. üretmek ve ahlakçılık ya da yasama yapmak değildir. Ahlak alanının olduğu gibi bütününde Törellik alanının da belirlenimleri kavramlardır ve bilmeyi istediğimiz şey bu kılgısal kavramların kendi aralarındaki bağıntılarıdır. Genel olarak Ödevin ne olduğunu bilmeyi, onu başka Kavramlar ile ilişkisi içindeki konumunu bilmeyi isteriz, belirli ödevlerin, yasaların neler olmaları gerektiğini değil. Böyle tikel işler, kendi ödevlerini, yasalarını, genel olarak törel belirlenimlerini saptamak tikel bireylere ve tikel uluslara aittir. Usun bilmeyi istediği şey kendisidir: Ödev, İyi, Ahlak, Duyunç, Eylem, Özgürlük, İstenç, Sonuç, Hak vb. gibi kavramlar arasındaki bağıntı ya da Logos.

Eylem belirlenimini Dürtüden değil, Ustan aldığı için eylemdir ve moraldir, özgür Özneye özgüdür (Hume'un ahlak anlayışında moral olma niteliği haz duygusuna bağlıdır).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 133

§ 133

İyi tikel özne ile onun istencinin özsel yanı olarak ilişkilidir, ve böylelikle istenç yükümlülüğünü tam olarak bu ilişkide bulur. Tikellik İyiden ayrı olduğu ve öznel istence düştüğü için, İyi ilk olarak yalnızca evrensel soyut özsellik belirlenimini, Ödev belirlenimini taşır; bu belirlenimi nedeniyle, Ödevin Ödev uğruna yapılması gerekir.

Das Gute hat zu dem besonderen Subjekte das Verhältnis, das Wesentliche seines Willens zu sein, der hiermit darin schlechthin seine Verpflichtung hat. Indem die Besonderheit von dem Guten unterschieden ist und in den subjektiven Willen fällt, so hat das Gute zunächst nur die Bestimmung der allgemeinen abstrakten Wesentlichkeit — der Pflicht; um dieser ihrer Bestimmung willen soll die Pflicht um der Pflicht willen getan werden.

Kant / Kılgısal Usun Eleştirisi

Kant / Kritik der praktischen Vernunft (1788)

Üçüncü Anakesim
Arı Kılgısal Usun Güdüleri Üzerine (s. 112)

Drittes Hauptstück.
Von den Triebfedern der reinen praktischen Vernunft

Ödev! Sen yüce ve büyük ad, ki sevilen ya da hoşa giden hiçbirşey kucaklamaz ama boyuneğme istersin, ve gene de istenci kıpırdatabilmek için yürekte doğal tiksinme ve yılgı yaratacak hiçbirşey ile gözdağı vermezsin, ama yalnızca anlığa girişini kendiliğinden bulan ve gene de gönülsüz hürmet (gerçi her zaman boyuneğme olmasa da) kazanan bir yasayı, önünde tüm eğilimlerin suskunlaştıkları ve gene de gizlice ona karşı çalıştıkları bir yasayı ortaya koyarsın; — nedir sana yaraşır olacak kökenin, nerede bulunacaktır eğilimlerle tüm akrabalığı gururla yadsıyan soylu doğuşunun kökü, ve hangi kökten türeyecektir, insanların kendilerine verebilecekleri biricik değerin vazgeçilmez koşulu olan?

Pflicht! du erhabener großer Name, der du nichts Beliebtes, was Einschmeichelung bei sich führt, in dir fassest, sondern Unterwerfung verlangst, doch auch nichts drohest, was natürliche Abneigung im Gemüte erregte und schreckte, um den Willen zu bewegen, sondern bloß ein Gesetz aufstellst, welches von selbst im Gemüte Eingang findet, und doch sich selbst wider Willen Verehrung (wenn gleich nicht immer Befolgung) erwirbt, vor dem alle Neigungen verstummen, wenn sie gleich insgeheim ihm entgegen wirken, welches ist der deiner würdige Ursprung, und wo findet man die Wurzel deiner edlen Abkunft, welche alle Verwandtschaft mit Neigungen stolz ausschlägt, und von welcher Wurzel abzustammen, die unnachlaßliche Bedingung desjenigen Werts ist, den sich Menschen allein selbst geben können?

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 137

§ 137

Duyunç öznel özbilincin saltık aklanışını, eş deyişle hakkın ve ödevin ne olduğunu kendi içinde ve kendisinden bilmeyi, ve böyle iyi olarak bildiğinden başka hiçbirşeyi tanımamayı, aynı zamanda böyle bildiğinin ve istediğinin gerçekte Hak ve Ödev olduğunu ileri sürmeyi anlatır.

Das Gewissen drückt die absolute Berechtigung des subjektiven Selbstbewußtseins aus, nämlich in

sich und aus sich selbst zu wissen, was Recht und Pflicht ist, und nichts anzuerkennen, als was es so als das Gute weiß, zugleich in der Behauptung, daß, was es so weiß und will, in Wahrheit Recht und Pflicht ist.

Duyunç ve Yasa

Duyunç İstencin öznelliğine aittir ve saltık olarak içseldir. Bu içsellik ona kendini saltık olarak belirleme, kendini her sonlu belirlenimin üzerine yükseltme hakkını verir. Ama Duyunç kendini belirli İyi ile somut dünyaya yükselttiği zaman kendisi görelilik, sonluluk belirlenimi altına düşer. Yasa duyuncun bu öznelliği ve tikelliği ile karşıtlık içinde nesnel ve evrenseldir. Ve bir Devlet içersinde öznel Duyuncun tikelliğinin değeri, hakkı, geçerliği belirli yasaların tikelliği karşısında ölçülür. Duyunç tikel yasalar ile, Devlet ile karşıtlık içine girdiğinde, kendinde pekala haklı olabilmesine karşın, bu hakkını ancak evrensel İstence, Devlete yükselttiği ölçüde ussaldır. Bunun dışında, kendinde tüm doğruluğuna, haklılığına karşın, Evrenselin, Devletin hakkı karşısında geçersizdir. Öznel duyuncun egemenliği Devletin, Törelliğin, Özgürlüğün sonudur. Ve modern ussal Devletler kuramayan kültürlerde bireysel Duyunçların öznelliği bu kültürlerin bütün bir Tarihini bir tikel İstençler kavgasının tarihi yapar.

Şili Ordusu. Salvador Allende Gossens. Politik tutuklular olarak Santiago'da Ulusal Stadyumda tutulan Yurttaşlar. 11 Eylül 1973.

Duyunç Köleliği ve Kaos

Yeryüzünün engin topraklarında kültürün hayvan doğallığının çok az üzerine yükseldiği, daha doğrusu yabanıl bir ormanı bile daha uygar gösterdiği yerler vardır.

Duyunç kendini Edimsellik ile, bozuk düzenler ile çatışma içinde bulabilir ve özellikle Haksızlığın ve Nefretin birlikte büyüdükleri modern dünyada böyle bozuk toplumsal düzenler bulma konusunda hiçbir sınır yoktur. Varolan Devletler, yasalar, kurumlar, aslında bütün bir politik, törel ve tüzel dizge çirkin, türesiz, usdışı olabilir, ve sık sık böyledir. O zaman sorunların uygar ve barışçıl çözümünün olanaksızlığı karşısında silaha sarılma, varolan düzeni şiddet yoluyla devirme ve hemen daha iyisini kurma yolu biricik kurtuluş olarak görünür. Ama ezenler gibi ezilenlerin de politik duyunç kazanamamış ve Özgürlük bilincinden yoksun oldukları durumlarda (ki örneğin Latin Amerika, Afrika ve Asya'da durum budur) çözüm girişimlerinin kendileri gerçekte yalnızca sorunun parçası olduklarını gösterir.

Burada da öğütçülük, ahlakçılık yapmak, kategorik imperatifler aramak gereksiz ve ilgisizdir ve bir kültürün kendi iç sorunlarını çözmek onun kendi kollektif Duyuncunun bir sorunudur.

Rio De Janeiro, Brezilya. Ölüm Görüntüsü. Askeri polis ve bir sivil. 1991.

Duyunç Özgürlüğü ve Dinginlik

Stokholm, İsveç.

İyi ve Kötü

Kötülüğün tanımı ya da anlamı gibi tasarımsal ya da semantik belirlenimler mantıksal çıkarsamanın işi değildir. Ahlaksal olarak olgunlaşmış her bilinç genel olarak Kötülüğü ve belirli Kötülükleri ayırdedebilir.

Kötülüğün kavramı özencin, tikel İstencin evrensel, ussal İstenç ile karşıtlık içinde belirleyici olmasıdır. İyi olabilme Kötü olabilmeyi imler ve bu düzeye dek Kötülük insan doğasına tıpkı İyilik

denli özünlüdür. Kötü tıpkı İyi gibi zeminini İstençte bulur ve buna göre Kötülük yapan onu İyi gördüğü için yapar.

Kötülüğün insan varoluşundan kalkması Kötülüğün insanın bilgisizliğine bağlı olduğunun bilincini gerektirir. Kötülük hiç kuşkusuz insanın dışındaki imgesel bir varlık, pozitif bir varoluş değildir. Kötülüğün geleneksel, dinsel, etnik, ırksal, ulusal ölçeklerde ve kitle kıyımları biçiminde yaşanması insan doğasındaki kötülüğün üstesinden gelinemeyeceği vargısını doğurmaz. Kötülük ancak insanlık Kuşkuculuğun sandığı gibi bilgisizliğe yazgılanmış ise ortadan kalkamaz. Kötülüğün bilgisizlik olması ölçüsünde, Kuşkuculuk, tüm Niyetinden ayrı olarak, Kötülüğün eline oynar. Dahası, kuşkucu bakış açısı kötülüğe kendinde kötülüktür diyemez, ama "belki" kötülüktür der.

Birkenau'da giriş kapısına götüren demiryolu hatları; burası II DS sırasında en büyük Nazi toplama ve yoketme kampı olan Auschwitz-Birkenau'nun bir bölümüydü; bu kampta 1 ile 2,5 milyon arasında insanın öldüğü düşünülüyor.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 139

§ 139

Özbilinç başka bakımlardan geçerli tüm belirlenimlerin boşluğunda ve istencin arı içselliğinde kendinde ve kendi için evrenseli ilke yapabildiği gibi, özenci, kendi tikelliğini de evrenselin üzerine yükselterek ilke yapma ve bunu eylem yoluyla olgusallaştırma, kötü olma olanağıdır.

Das Selbstbewußtsein in der Eitelkeit aller sonst geltenden Bestimmungen und in der reinen Innerlichkeit des Willens ist ebensosehr die Möglichkeit, das an und für sich Allgemeine, als die Willkür, die eigene Besonderheit über das Allgemeine zum Prinzipe zu machen und sie durch Handeln zu realisieren — böse zu sein.

Kötülük

Belirli Kötülükler görelidir ve bakış açısına göre değişirler. Ama Kötülük olarak Kötülük, soyut Kötülük saltıktır, çünkü belirli birşeyin Kötülüğü değil, ama kendinde Kötülüktür. Ve insan Kötülük (ya da İyilik) nedir diye sorduğu zaman bilmeyi istediği şey belirli Kötülükler değil ama genel olarak Kötülük, saltık Kötülüktür. Bunun yanıtını ancak Us verebilir, ve bu semantik değil ama mantıksal bir yanıt olmalıdır. Yanıt bir anlam açıklaması ya da betimlemesi değil ama bir kavram bağlantısı olmalıdır. Kötülük ilkin dolaysızca İyilik ile bağlıdır, ve bu bağ onun Logosudur.

İyi olan istenendir, ve İstencin saltık olarak iyi olmasının anlamı budur. Yine, Kötü olanın istenmesi saltık olarak olanaksızdır, ve İyinin ve Kötünün İstenç ile bağıntısının bu genelliği ve soyutluğu belirli İyi olarak İyinin bilme ile, bilgi ile ilgisini gerektirir. Erdemli olmanın, İyi ve Türeli olmanın bir koşulu, saltık olarak onsuz yapamayacağı bir koşulu Bilgidir.

Kötülük Doğanın bir belirlenimi değildir ve bu yüzden 'insan doğal olarak iyidir,' ya da 'insan doğal olarak kötüdür gibi anlatımlar,' eğer burada 'doğallık' salt örgensel Doğa olarak anlaşılacak olursa, geçersizdir. İnsan doğal olarak tinsel değildir, ve İyinin ve Kötünün ötesinde ya da üstünde değil gerisindedir. Doğa Duyuncu olmayandır. Doğa Bilinci, İstenci, Törelliği vb. de olmayandır. Doğa tam bu nedenlerle sözcüğün gerçek anlamında suçsuzluk durumu denilen şeydir. Tin olmak suçluluğun eşiğinde durmak, kendinde daha şimdiden Kötü olmaktır. Ve Kötülüğü doğallık değil ama ancak tinsellik, ancak ona neden olan İstencin kendisi ortadan kaldırabilir.

Doğa sonludur. Natüralizm sonlu olanı sonsuz ilke sayar.

İnsan doğal olarak, eş deyişle doğuştan Duyunç yetisi ile donatılıdır dediğimiz zaman bu anlatım insanın duyuncunu, düşüncelerini, genel olarak tinselliğini Doğadan türettiğini imlemez. Buna karşı Naturalizm tinselliği Doğanın bir türevi olarak almak zorundadır. çünkü Doğacı bakış açısı için Doğa herşeyin kökeni olan arke ya da ilkedir.

İnsan salt bedensel olarak Doğanın bir ürünüdür, tinsel olarak değil. Naturalizm Doğayı son nokta olarak, ilke olarak, arke olarak alan bakış açısı olarak Doğanın doğduğunu, türevsel ya da ikincil olduğunu doğrulayamaz. Ama Doğa doğduğu ölçüde kendisi bir üründür, bir sonuçtur, ve sonludur, ilksiz-sonsuz ve değişmez değildir. Tersine, özdeksel Doğa baştan sona değişimde ve devimde olandır, Herakleitos'un ikinci bir kez girilmesi bile olanaksız olan akışkan ırmağıdır. Böyle bir değişkenlik dingin, devimsiz, değişimsiz Varlığı değil, ama yalnızca Oluş sürecini, geçiciliği, yiticiliği imler. Hiçbir gezegen, hiçbir yıldız, hiçbir galaksi sonsuz değil, tersine oluş sürecinde olan geçici bir belirli-Varlıktır. Kendisi ortaya çıkan, kendisi bir ürün olan şey en son üretici ilke olamaz. Doğal bilinç Tanrıyı Doğanın yaratıcısı olarak görebilir. Buna karşı Us için Doğanın biçimlenişi, bir oluş sürecinden geçerek belirli-Varlık kazanışı Doğa Yasalarının işlevidir. İlksiz-sonsuz olan, değişmez ve saltık olan Doğa Yasalarıdır. Ve Doğanın, Doğa Yasalarının İyilik ya da Kötülüğünden söz etmek gerçekten de usu bir yana bırakarak düşünmeyi gerektirir. Tinsel varoluşu anlamada yatan güçlük onu doğal varoluş gibi, özdeksel varoluş gibi görmeyi istemeden, yalnızca sıradan eğitimin kazandırdığı bu kötü alışkanlıktan doğar. Tinselliğin varoluşundan söz ettiğimiz zaman onu duyusal, fiziksel bir varlık olarak anlamamamız gerekir. Ve Varlığı, bu en soyut kavramı duyusal, özdeksel, deneyimsel vb. birşey olarak görmememiz gerekir.

"Çünkü suçsuzluk durumu, bu cennet durumu hayvanın durumudur. Cennet bir parktır ki, orada insanlar değil ama ancak hayvanlar kalabilir." (Hegel, "Tarih Felsefesi," s. 239).

Kötülüğün Bilinci ve Kötü Duyunç

İnsan kötülüğü bildiği için değil, bilmediği için yapar. Ve gene de bu bilgisizlik onun kötülüğün sorumlusu ve kötü olmasını engellemez. Hegel Aristoteles'ten bir aktarma yapar (§ 140, dipnot):

“Her kötü insan neyin yapılacağını ve neyin yapılmayacağını bilmez, ve tam bu eksiklik insanı haksız ve genel olarak kötü yapan şeydir. İyi ve kötü arasında seçim yapmayı bilmeme bir eylemin özgürce istenmemiş olmasının (yüklenemezliğinin) değil, ama yalnızca kötü olmasının nedenidir.”

İsteme bilmeden ayrılamaz. İnsan yaptığını bildiği ve bu yüzden yaptığının sorumluluğunu taşıyabileceği için moral bir varlıktır.

Hegel aynı yerde şunları da söyler:

> *"Pascal aynı bağlamda Haç üzerindeki İsa’nın düşmanları için yakarısından da söz eder: 'Baba, onları bağışla, çünkü ne yaptıklarını bilmiyorlar,' — gereksiz bir yakarı, eğer yaptıklarını bilmemeleri eylemlerinden kötü olma niteliğini ve böylelikle bağışlanma gereksinimini kaldırıyorsa."*

Bir zamanlar eylemin ancak kötülüğünün bilinci ile yerine getirilmesi durumunda kötü olduğu düşünülürdü.

Bir anne ve kızı 1995'te Saraybosna'da bir keskin nişancının atışından korunabilmek için bir BM zırhlı personel taşıyıcısının arkasına sığınıyor.

Ahlaktan Törelliğe Geçiş

Ahlak alanının temel kategorileri — İyi ve Duyunç — soyut olarak alındıklarında yalnızca ve yalnızca nesnelliğe geçmenin zorunluğunu taşırlar.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Japon Teknolojisi ve Japon Etiği

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Japon Teknolojisi ve Japon Etiği
Aziz Yardımlı

Japon Teknolojisi ve Japon Etiği

II. Dünya Savaşında uğradığı yıkımın üzerinden çok geçmeden Japonya küllerinden yeniden doğdu — tam olarak savaştan önce olduğu gibi, aynı moral kütlük içinde, ve olan biteni hiç anlamamış olarak. Anka değişmeksizin kendini yalnızca yineler. Douglas MacArthur Anayasası da samurai tinini ortadan kaldırmayı başaramadı — tıpkı Matthew Perry tarafından esinlendirilen Meiji Restorasyonu gibi.

'Japon Mucizesi' Japon kültüründe yalnızca nicel bir mutasyona yol açtı ve Japon bilinci nitel olarak değişmeden kaldı. Japonya bugün de etnik bir gruptur, özgürlük bilincini kazanmış egemen bir ulus değil, bir yurttaş toplumu değil. Etnik kültür için politikanın bir anlamı yoktur, çünkü bu kültür istençsizdir. Japon için herşey kami tarafından belirlenir, hiçbirşey Japon içselliği tarafından, duyunç tarafından değil. Shintoizm realiteyi kamilerin oyun alanı olarak görür, ve samurai bilincinde realite moral ve etik bir nitelik taşımaz. Giderek samurai için suçu algılamak bile çok güç bir sorundur, çünkü bu bilinçte hak kavramının yeri henüz güç kavramı tarafından doldurulur. Etnik kültürde hak kavramından, moral yargıdan, etik normlardan söz etmenin bir gereği yoktur.

Bir kültürel dizgeye onunla geçimsiz bileşenler aşılamak olanaksızdır. Demokrasi bireysellik ister. Etnik grup bireyselliğe izin vermez. Demokrasi özgürlük demektir. Etnik grup istençsizdir. Teknoloji ne özgürlük ne de bireyselliktir; kendi başına etik yaratmaz, ne de despotik kültür dizgesinden herhangi bir değişim isteminde bulunur. Böyle sözde altyapı tarafından belirlenen kültürde gerçekte herşey insan doğasının alt dürtülerinin, despotik dürtünün hizmetindedir, ve bir altyapı olarak teknoloji yalnızca 'yararlı'dır. Görgücü 'yarar etiği' gerçekte insan istencini hiçe sayan ve alanı insan dürtülerinin oyununa bırakan 'zarar etiği'dir. Nazi Almanyası ve Sovyet Rusya gibi ideolojik deneyimler teknolojik gelişimin korku yoluyla, baskı yoluyla, zor, şiddet ve terör yoluyla güdülendirilebileceğinin görgül kanıtlarıdır. Bir 'Nazi etiği' ya da bir 'Sovyet etiği' gibi anlatımlar en aptal ideoloğu bile bir daha düşünmeye yöneltebilir.

Dünya egemenliği uğruna savaşa girişen Japonya yalnızca yenilmekle kalmadı, ama egemenliğini bütünüyle yitirdi. Ordusu dağıtıldı ve ülkeye samurai karakterine hiç uymayan yeni bir demokratik anayasa dayatıldı. Japonlar kolayca boyun eğdiler ve yeni efendilerini dinlemeyi hemen kabul ettiler. Demokrasiyi bile bir boyun eğme konusu yaptılar, ve istençsiz ve duyunçsuz göçebe kabilelerin ne yaptıklarını bilmeksizin toplu olarak yeni dine dönmelerini andıran bir yolda, hemen yeni rejime döndüler. Ve elit samurai sınıfı da bildiği biricik dilin, gücün dilini anlamada doğallıkla bir sorun çıkarmadı.

Yıkımdan sonra yirmi yıldan daha kısa bir süre içinde savaştan yerle bir edilmiş olarak çıkan ülke dünyanın en büyük ikinci ekonomisi oldu. Yalnızca yabancı teknolojiyi satın alan, kopyalayan ya da çalan bir ekonomi olmaktan çıktı, birçok teknolojide kendisi yenilikçi ve geliştirici olmaya

başladı. 1946'da savaş-öncesi düzeyin %27,6'sına düşen işleyimsel üretim 1960'ta %350'ye ulaştı. 1970'lerde gelinen nokta ne Kore savaşının olumlu etkisi ile, ne Marshall yardımı ile, ne de hükümetin sağgörülü politikaları ile açıklanabilecek bir sürpriz oldu. Elde edilen ekonomik sonuçlar daha önceki planlamaların ve beklentilerin çok ötesinde idi.

A transistor radio made by Sanyo in 1959. Japan manufactured much of the world's consumer electronics during this period.

Japonya'nın savaş sonrasında sergilediği tablo neredeyse bir tür saçmalık gibi göründü ve bu nedenle olan bitene 'tansık' denmeye başladı. Ekonomik gelişim görünürde etik gelişim ile tam uyum içinde idi. İmparatorluğunu kitle kıyımları yoluyla genişleten ve ancak nükleer gözdağı karşısında yatışabilen bir saldırganlık kültürü gitmiş, yerine pasifist bir toplum gelmişti. Salt yüzeysel fenomeni algılayabilen miyopluk için, Japonya dünyaya barış ve dinginlik, gelişme ve yenilik, incelik ve sevimlilik terimlerinde tanımlanan bir uygarlık modeli sunuyordu.

Samurai ve Teknoloji

Matthew Perry Kara Gemileri ile gelerek Japon shogunluğuna ülkenin Batı ile ilişkiye açılması gerektiğini bildirdi. Sonuç Japon Uçak Gemilerinden kalkan uçakların Pearl Harbor'u bombalamaları oldu. II. Dünya Savaşından yenik çıkan Meiji Militarizmi ABD teknolojisi ile ödüllendirildi. Sonuç Japonya'nın potansiyel bir süper güç olarak yeniden doğması oldu.

Japonya'da olan bitenler açıklaması güç, aslında çok güç, neredeyse bilmecemsi görünür. Savaşçı bir halk gitmiş ve yerine barışçıl insanlar gelmiş, despotizm göz açıp kapayıncaya dek demokrasiye dönüşüvermiş, ve savaş uçakları ve uçak gemileri üreten ülke oyuncaklar, transistörlü radyolar ve otomobiller üreten bir fabrikaya dönmüş, yoksul bir ülke dünyanın en büyük ekonomik güçlerinden biri olmuştu.

Çoğunluk buna bir mucize diyerek problemi çözdü ve daha öte düşünmeye gerek görmedi. Ama Japon Ekonomik Mucizesini önceleyen Japon Militaristik Mucizesi de eşit ölçüde enteresandır, ve 'mucize' terimi tarihte yalnızca insan aptallığını ele veren bir semptomdur. Militaristik ve ekonomik mucizeler her ikisi de aynı despotik zeminde doğdu. Hiç kimse Japonya'nın gereksindiği asıl mucizeden, Etik Mucizeden söz etmedi. 'Etik olmaksızın teknoloji' Japon kültürünün asıl karakterini oluşturur ve böyle teknoloji ekonomik olabildiği gibi militaristik bir amaç için de yararlı olabilir.

Batı, aptalca bir alışkanlıkla, bugün de dünyaya pragmatizmin terimlerinde bakmayı sürdürür, ve 'yararlık etiği' denilen şey gerçek etik içgörüyü karartır. 'Yararlık etiği' denilen saçmalık etiğin kendisinin doğrudan yadsınmasıdır, ve pragmatizm asıl karakterini her durumda etiğin kendisini çiğneyerek kazanır. Bu dar kafalılık için sonuçlar önemli, ve o sonuçlara götüren araçlar, yollar, politikalar önemsizdir. Yararcılık ve pragmatizm uyum içinde yalancı bir etik tablosu oluşturur, ve böyle 'etik' için etik-dışını algılamak olanaksızdır. Batıda yüceltilen, imrenilen ve bir tür kült nesnesi yapılan samurai etik karakterden bütünüyle yoksun çünkü moral karakterden bütünüyle yoksun çünkü özgürlük bilincinden yoksundur. Samurai özgürlüğü shintoizmin ve budhizmin moral hiçliği tarafından belirlenen yokluktur. Negatif özgürlük istence gereksinmez, çünkü istememe özgürlüğüdür. Böyle kültür için itkiler ve dürtüler yeterlidir.

Japon mucizesi herşeyden çok bir teknoloji mucizesi idi. Kökleri Japonya'nın çok uzağında, Batı teknolojisinde yatan bu 'mucize' ile karşıtlık içinde, II. Dünya Savaşından önce ve Meiji Dönemi (1868-1912) boyunca "Japon + teknoloji" formülünün bütünüyle uğursuz bir anlamı vardı.

Samurai imparatorluğu için teknoloji birincil olarak askeri teknoloji demekti. Meiji döneminin başlıca kazanımı Tokugawa dönemi (1600-1868) samurailerinin ‘modernize’ edilmesi ve oklar ve kılıçlar yerine bundan böyle uçaklar ve uçak gemileri ile donatılması oldu. Salt ‘kadim’ olduğu için soylu olan ve salt soylu olduğu için dünyayı ele geçirme hakkı olduğuna inanan etnik Japonya’nın önünde fetih için bütün bir dünya duruyordu. Kadim kültürler barbar kültürlerdir, ve tarihte ileri uygarlıklar için yok edici olan gelişmemiş barbarların, vandalların ve etnik hordaların sayısız örneği vardır. Bütün bir dünyanın en büyük şansı Batının o şapşallık günlerinde henüz nükleer teknolojiyi geliştirmemiş ve Japonya’ya kaptırmamış olması idi.

20 Yılda Militarizmden Pasifizme?

Japonya’nın savaş-sonrası gelişimi savaştan süper-güç olarak çıkan ve Japonya ile savaş-sonrası hesaplaşmayı aşağı yukarı yalnız başına üstlenen ABD için salt bir mucize ya da bir bilmece olmakla kalmadı, yeni bir potansiyel gözdağı da oldu. Ve görünürde ‘demokratik’ Japonya’nın gerçekten de demokratik olup olmadığı sorusu yalnızca şaşkınlık yaratmanın ötesinde karanlık bir anlam kazandı. Douglas MacArthur’un planları etik olmaksızın teknolojik bir güç yaratılmasında sonuçlanmış görünüyordu. Bu ekonomik mucize kolayca yeni bir askeri mucizeye dönüştürülebilirdi. ABD’nin Japonya’yı işgali sürdü ve yalnızca Japonya ile anlaşmaların adı değişti.

1951’i izleyen otuz yıl içinde ABD’den teknoloji aktarımı için Japonya ile 40.000 sözleşme yapıldı ve bunlar Japonya’nın aşağı yukarı tüm modern işleyim alanları için temeli oluşturdu. 1980’lerden sonra Japonya bundan böyle teknolojik olarak Batıya bağımlı değildi.

ABD 1952’de işgal resmi olarak sona erdikten sonra da Japonya’da kalmayı sürdürdü. Japonya’nın demilitarize edilmiş olmasına karşın, toplum demokratize edilemedi. Etik özgür toplumların sorunudur, ve moral olarak kütleşmiş bir samurai kültürüne teknoloji gibi kolayca giydirilecek birşey değildir. ‘Etik’ ve ‘samurai’ sözcükleri birarada durmaz. Etiğin bir karakter sorunu olduğu düzeye dek, samurainin etik bilinç kazanması ve politik olarak modernleşmesi samurainin sonu olacaktır. Samurai ‘demokratik bir samurai’ olamayacağına göre, ‘boyun eğen bir samurai’ hiç olmazsa potansiyel varlığını sürdürecektir. Ve samurailerin Japon toplumundan ayıklanması tek tek Nazilerin Alman toplumundan ayıklanması ile karşılaştırılabilir birşey değildir.

Japonya’da hiçbirşey göründüğü şey değildir.

Bir kültür bir gecede militarizmden pasifizme dönemez.
Bir ülke bir imza ile despotik bir anayasadan demokratik bir anayasaya geçemez.

Demokrasi yalnızca içi boş bir parlamento binasından oluşamaz.
Bir kültür başka kültürlerin bin yıllar boyunca biriken bilgiden türettikleri teknolojiyi birkaç yılda yaratamaz.
Despotik karakterli bir kültür moral olarak büyüyemez.

Japonya kendisi değildir. Başkasıdır — hem üstlendiği şeklin kendisine ait olmaması anlamında, hem de kendi için bir yanılsama olması anlamında. Öz görüngüdedir. Ama öz ancak düşüncenin gözü ile görülebilir.

Boyun eğmek yalnızca gücün karşısında eylemsiz kalmayı kabul etmektir, ve ‘korku’ duygusundan etik bir gelişim değil, ama ancak bir nefret ve düşmanlık çıkarsanabilir. Ve egemen olmayan ve dolayısıyla bir ulus olmayan bir ‘ulus’un, kendi istenci altında durmayan ve dolayısıyla özgür

olmayan bir halkın en sonunda salt korku nedeniyle parlamenter bir demokrasiyi işletmesi, evrensel insan haklarını tanıması ve yasa egemenliğini uygulaması olanaksızdır.

Japonya bir gecede moral olarak ve etik olarak büyüyemez, evrensel ve küresel bir insanlık görüşü kazanamazdı. Ama bir gecede bütün bir sivil teknolojiyi askeri teknoloji üretecek bir dönüşümden geçirebilirdi. Japonya 19'uncu yüzyılın sonlarında Meiji döneminde teknoloji ile tanışmıştı ve II. Dünya Savaşında yenildikten sonra bir kez daha teknoloji ile birleşen boyun eğme tini önceki 'askeri mucize'yi bu kez 'ekonomik mucize' biçiminde sürdürdü. ABD'nin bu sürekli potansiyel gözdağına karşı önlemi Japon Anayasasının 9'uncu Maddesi, ve Okinawa adasında ve Japonya'nın başka yerlerinde askeri üsler kurmak oldu.

Japonya 1946 Anayasası

Madde 9

İçtenlikle türe ve düzen üzerine dayalı bir uluslararası barış özlemi içinde, Japon halkı ulusun egemen bir hakkı olarak savaşı ve uluslararası tartışmaları çözüme bağlamanın bir aracı olarak zor kullanma gözdağını sonsuza dek yadsır.

Önceki paragrafın amacını yerine getirebilmek için, kara, deniz ve hava kuvvetleri ve ayrıca başka savaş potansiyeli hiçbir zaman sürdürülmeyecektir. Devletin savaş durumu hakkı tanınmayacaktır.

Evrensel insan hakları dünya tarihinden yalıtılmış despotik Japon bilincinin uzağında ve ötesinde kaldı. Hak kavramı tıpkı ahlak kavramı gibi etik kavramının özsel bileşenidir ve etik kavramı politik olarak yurttaşlık bilincinde anlatım bulur. Politika kavramı baştan sona etik bir kavramdır. Modern politika özgürlük istencinin eylemi olarak gerçek etik yaşamın oluş sürecidir ve evrensel insan haklarının tam edimselleşmesini hedefler. İnsanlık haklarını tanımayan bir toplum bir yurttaş toplumu değildir. Egemen de değildir, dolayısıyla bir ulus, bir devlet ya da bir ulus-devlet de değildir. Ve Japonya 1946 Anayasası ile biçimsel açıdan da bir devlet olarak sona erdirildi. Bugün de Japonya'nın bir egemenlik ya da bağımsızlık istemi yoktur, nüfusun büyük çoğunluğu durumun sürdürülmesini kabul etmekte ve ABD'nin Japonya'daki askeri bulunuşunu onaylamaktadır. Bu onay bir istenç edimi değildir. Bir istek edimidir: Japonya ABD koruması ve bakımı altında trenler, daha hızlı trenler, daha da trenler yapmayı seven bir kültürdür. Ve egemen bir ulusun güvenilir karakterini kazanmak üzere kendine özgü bir yol izlemektedir.

Son Japon Anayasası Japonya'nın kendi istencinin anlatımı olarak doğmadı. Doğamazdı çünkü Japon halkı hiçbir zaman yasa egemenliğinin ne demek olduğunu anlamadı. Japon deneyiminde yalnızca yabancı istence boyun eğme vardır, kendi istencine değil, ve güce boyun eğme yasa egemenliğini tanımak demek değildir. Tam tersine, istençsizliktir. Oysa demokrasi bütününde boyun eğmenin sonu ve özgürlüğün başlangıcı, kendi istencinin egemenliğidir. Japon halkının anayasası yalnızca ve üstün bir güce boyun eğme üzerine dayanır ve onun henüz varolmayan istencinin anlatımı değildir.

'Japon Mucizesi' denilen şey etik olmaksızın ekonomi, ve bilim olmaksızın teknoloji üzerine dayanır. Bütünüyle istençsiz uysal bir halkın teknoloji ile birleşmesidir. Tıpkı Commodore Perry'nin yüz yıl kadar önce Japonlara teknoloji armağan etmesi gibi, savaş-sonrası ABD teknolojisi de Japonlar'a açıldı, ve buna kopyalama, aşırma ve giderek açıkça çalma edimleleri eşlik etti. Teknoloji kolay gizlenebilecek birşey değildir. Dışsal kazanım yoluyla elde edilen bu teknolojinin kullanılmaya başlaması yalın bir boyun-eğme tini üzerine dayanır, minimal insan kapital gerektirir ve aşağı yukarı makineler tarafından yerine getirilebilecek bir süreçtir.

Japon teknolojisi Japonya'da olmayan ve Asya'nın bütünüyle dışında Batıda gelişen bilimin bir uygulamasıdır. Bilimden ayrı olarak, teknoloji ekonominin bir bileşenidir, pazar tarafından güdülenir ve salt mekanik emeği ya da düşünmeyen kas gücünü gerektirir. Japon 'mucizesi,' aslında Çin'de, Güney Kore'de, Tayvan'da, Singapur'da, Hong Kong'da ve başka yerlerde yer alan tüm Asya 'mucizeleri' etik temelden yoksun teknolojik dönüşümlerdir. Bir tür köle emeği olan minimal insan kapital teknolojik üretim için özellikle uygun olan emek biçimidir, çünkü teknoloji insan kapitali minimalize eder, ve bunu yalnızca fiziksel emek açısından değil, şirket organizasyonları açısından da yapar. Böyle 'teknolojik mucizelerin' gereksindiği tek şey benzer olarak minimal moral ve etik gelişim düzeyleridir ve bunu Asya'ya özgü ateistik despotizm sağlar.

Normal olarak, Asyatikler teknoloji ellerinin altında olsa da onu kullanmazlar ve geleneksel yöntemlerinde diretirler ve kendilerini yerellikleri içine gömerler. Çinliler, Hintliler, İranlılar, Araplar ve başkaları, tümü de istençsiz ve eylemsizdir. Japon da yenilik ve değişim korkusu içinde teknolojiyi ilkin ancak çekinerek Hollandalıdan öğrenmeye başladı ve Batı tıbbı, teknolojisi, sanatları, politikası vb. ile tanıştı. Bunu Tokugawa shogunluğunun kendisi o aynı tutucu yalıtılma politikası izlediği dönemde yaptı. Ve Batıyı Batının kendi yetenekleri ile yenebilme tutkusu ile yaptı.

1950-1973 Japon GNP artışı

1950'den 1973'e dek geçen yirmi üç yıl içinde Japonya'nın brüt ulusal üretimi yılda yüzde 10'un üzerinde bir oran ile büyüdü (1980'lerden sonra Çin'in büyüme hızına eşit bir hız). Bu kadar uzun bir süre boyunca böyle yüksek bir oran ile büyüme dünya ekonomik tarihinde ilk kez görülüyordu. 1950'de 11 milyar dolar olan GNP 1973'te 13 kat artarak 320 milyar dolara yükseldi ve aynı zaman aralığında kapital oluşumu ortalaması yılda yüzde 22 idi. 1973'te Japonya GNPsi ABD GNPsinin yaklaşık olarak üçte biri idi ve Japonya ABD ve SSCB'den sonra dünyanın üçüncü büyük ekonomisi oldu.

Savaş sonrası yükselişin ön hatlarında demir ve çelik, gemi yapımı, otomobil ve elektronik alanlarındaki üreticiler bulunuyordu. Bu aynı ağır işleyim alanlarının birçoğu ve aynı şirketlerin birçoğu 1930'ların askerileştirilmiş ekonomisinin de önderleri idi.

Ağır işleyimsel üretimin toplam üretim içindeki oranı 1970'de %62'ye yükseldi ve hafif işleyim dallarının payı sert bir düşüş gösterdi. Bütün bir "Japon mucizesi" teriminin açıklaması budur ve aynı "mucize" aynı dönemde Almanya için, aslında az çok bütün bir savaş-sonrası dünya ekonomisi için geçerlidir ve bugün çok daha büyük bir ölçekte Çin tarafından yaratılmaktadır.

İmparator süslü locadan (sol üst köşede) Japonya'nın yeni seçilen parlamentosu "İmparatorluk Dieti"nin çalışmasını izliyor. (Japonya'nın İmparatorluk Dieti," Gotō Yoshikage, 1890.)

Batıyı, aslında dünyayı ilgilendirmesi ve çözülmesi gereken problem Japonya'nın teknolojik gelişimini nasıl başardığı değil, ama teknolojik gelişim ile birlikte etik gelişimi de başarmış olup olmadığıdır. Sorun Japonya'nın dışsal zor nedeniyle değil ama içsel moral gelişim dolayısıyla evrensel insan haklarını ve demokrasiyi tanıyan bir etik büyüme düzeyine erişmiş olup olmadığıdır. "Dışsal zor" terimi Japon Anayasasının Douglas MacArthur tarafından dikte edilmiş olması, Japon devletinin egemen bir devlet olmaması, ve ülkeyi savunmak üzere ülkede bugün de ABD'nin önemli bir askeri gücünün bulunması olgusunu belirtir.

General Douglas MacArthur Japan Generali Hsu Yungchang'ın U.S.S. Missouri güvertesinde Japonya'nın resmi olarak teslim olduğunu belgeleyen barış antlaşmasını imzalamasını izliyor.

Japonya’nın Silahlı Kuvvetleri değil ama Öz-Savunma Kuvvetleri vardır. Anayasanın 9’uncu maddesine göre Japonya uluslararası anlaşmazlıkları çözüme bağlamak için bir araç olarak savaşa baş vurmayı sonsuza dek reddeder ve hiçbir zaman “kara, deniz ya da hava kuvvetleri” bulundurmayacağını kabul eder. Teknolojik gelişme etik gelişmenin belirsizliği durumunda bütün bir dünya için potansiyel bir problemden başka bir anlama gelmez.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-18 | aziz@ideayayinevi.com

John Locke, Hedonizm, Yararlık Etiği

Kaynak · Noesis

John Locke, Hedonizm, Yararlık Etiği

John Locke görgücülüğün babasından beklenmesi gerektiği gibi ahlak felsefesi olarak bir "ahlaksızlık" felsefesi geliştirdi ve bu "felsefe" politik felsefesine de temel oldu. John Locke insan anlığının boş ya da silinmiş bir tablet, bir tabula rasa olduğunu düşündü. Ve buna uygun olarak İyi, Doğru, Haklı gibi kavramları, genel olarak verili bir insan doğası kavramını reddetti. Bunun yerine moral "İyi" ve "Kötü" kavramlarını bir görgücünün yapması gerektiği gibi haz ve acı duygularından türetti.

LOCKE'UN AHLAK FELSEFESİNİN İLKELERİ: HAZ VE ACI

İNSAN ANLAĞI ÜZERİNE BİR DENEME

KİTAP I. BÖLÜM XVIII

5. Ahlaksal iyi ve kötü. İyi ve kötü, gösterildiği gibi (Kitap II. Bölüm xx. §§ 43) haz ya da acıdan ya da bizde haz ya da acıya vesile olan ya da onları üretenden başka birşey değildir. O zaman, ahlaksal iyi ve kötü yalnızca istemli eylemlerimizin bir yasaya uygunluğu ya da onunla anlaşmamasıdır ki, bununla iyi ya da kötü yasamacının istencinden ve gücünden bizim üzerimize çekilir; yasamacının buyruğundan ötürü yasaya uymamıza ya da onu çiğnememize eşlik eden bu iyi ve kötü, haz ya da acı ödül ya da ceza dediğimiz şeydir.

KİTAP II. BÖLÜM XX

§ 2. O zaman şeyler yalnızca haz ya da acı ile ilişki içinde iyi ya da kötüdür.

KİTAP II. BÖLÜM XXI

§ 42. O zaman tam düzeyi içindeki mutluluk yetenekli olduğumuz en büyük haz, ve sefillik en büyük acıdır. ... Şimdi haz ve acı bizde belli nesnelerin anlıklarımız ya da bedenlerimiz üzerindeki ve değişik derecelerdeki işlemi yoluyla üretildiği için, bu nedenle bizde haz üretmeye yatkın olan şeye iyi, ve bizde acı üretmeye yatkın olan şeye kötü deriz, ve bunun biricik nedeni bizde mutluluğumuzu ya da sefilliğimizi oluşturan hazzı ya da acıyı üretmek için yatkınlığından başka birşey değildir.

AN ESSAY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING

BOOK I. CHAP. XXVIII

5. Moral good and evil. Good and evil, as hath been shown, (Bk. II. chap. xx. SS 2, and chap. xxi. §§ 43,) are nothing but pleasure or pain, or that which occasions or procures pleasure or pain to us. Moral good and evil, then, is only the conformity or disagreement of our voluntary actions to some

law, whereby good or evil is drawn on us, from the will and power of the law-maker; which good and evil, pleasure or pain, attending our observance or breach of the law by the decree of the lawmaker, is that we call reward and punishment.

BOOK II. CHAP. XX

§ 2. Things then are good or evil, only in reference to pleasure or pain.

BOOK II.CHAP. XXI

§ 42. Happiness then in its full extent is the utmost pleasure we are capable of, and misery the utmost pain ...Now because pleasure and pain are produced in us by the operation of certain objects, either on our minds or our bodies, and in different degrees; therefore what has an aptness to produce pleasure in us is that we call good, and what is apt to produce pain in us we call evil, for no other reason, but for its aptness to produce pleasure and pain in us, wherein consists our happiness and misery.

Locke haz ve acı ile duyumsamadan ya da düşünmeden doğan keyif ya da rahatsızlığı anladığını belirtir:

“By Pleasure and Pain … I must all along be understood … to mean, not only bodily Pain and Pleasure, but whatsoever Delight or Uneasiness is felt by us, whether arising from any grateful, or unacceptable Sensation or Reflection.” (II.20.15)

Locke'un demek istediği "yalnızca bedensel haz ve acı" değil, ama "hem bedensel hem de düşünsel haz ve acı"dır.

Locke için birşeyin iyi ya da kötü olarak yargılanması söz konusu değildir. Duyulan haz ya da acı moral yargının bir sonucu değildir. Moral yargı duyulan haz ya da acının sonucudur.

Görgücü bir ahlak kuramı yanlış değil, ama olanaksızdır. Locke'un da ait olduğu kültürün başlıca sorunu duyunç sorunudur. Ve duyunç üzerine bir kuramın kendisi duyuncun ürünü olmalıdır.

İngiliz Reformasyonunu Kıta Reformasyonundan ayıran şey birincinin Luther gibi, Melanchton gibi, Calvin ve Zwingli gibi Protestanların çabaları ve eylemleri sonucunda yer alırken, ikincinin kendisi bir Katolik olan ve ölünceye dek Katolik kalan VIII. Henry’nin öncülüğünde yer almış olmasıdır. Salt bu enteresan olgu bile İngiliz Reformasyonunda birşeylerin ters gitmiş olduğunu düşündürmeye yeterli olmalıdır. Reformasyonun bütün bir dünya tarihi için biricik önemi insanlığa duyunç özgürlüğünü kazandırmış olmasıdır.

Reformasyon Roma Katolik Kilisesinin yetkesinin reddedilerek duyunç özgürlüğünün kazanılmasında sonuçlandı. İngiltere’de Katolik Kilise hiçbir zaman bütünüyle ortadan kaldırılmadı ve Anglikan Kilise hiçbir zaman dışsal-duyusal nesnelere tapınma davranışlarından vazgeçmedi. Duyunç özgürlüğü hiçbir zaman tam olarak tanınmadı ve bir tür "ulusal Hıristiyanlık" kurumu gibi görünen Anglikan Kilise İngiliz tininin tipik duyunç geriliği ile uzlaşmasına hizmet etti. İngiltere'de demokrasi her zaman aristokrasi ile ve liberalizm her zaman kölelik ve sömürgecilik kurumları ile birlikte gitti. Bir İmparatorluk altında duyunç özgürlüğünün tanınması ve yerleşmesi olanaksızdır.

İngiliz Görgücüleri pozitif etik kuramları ile, yararcı etikleri ile Katolik-Protestan ya da melez Anglikan Kilisesinin kültürünün sürdürülmesine yardım ettiler. Locke’un feodalizmi ve köleciliği yasalaştıran Carolina Anayasası duyunç özgürlüğünün en yabanıl çiğnenmelerinden birini örnekler.

Aydınlanma bir ilke olarak insan doğası kavramına karşı çıkar, çünkü onun tanrısal ya da metafiziksel olduğunu düşünür. Ama insan doğasının Aydının kendisi tarafından belirlenmesine

karşı çıkmaz. Ve ortaya bütünüyle bilme yetisinden bağışlanmış bir "insan," bilmediğine inanan, bilmeksizin ahlaklı olan, bilmeden etik olan enteresan bir insan karakteri çıkar.

Duyunç problemi olan bir kültür en büyük sefillikleri, sapıklıkları iyi ve doğru ve haklı görmede hiçbir güçlük çekmez. İngiltere'de bugün de Reformasyonun başlatıcısı olarak kabul edilen VIII. Henry bilinen en acımasız, en duyunçsuz tiranlardan biri idi. Ve koyu bir Katolik idi. Bu karakteri ile Anglikan Kilisesinin başkanı olarak kabul edildi.

John Locke, Hedonizm, Yararlık Etiği

Kaynak · Noesis

John Locke, Hedonizm, Yararlık “Etiği”

John Locke görgücülüğün babasından beklenmesi gerektiği gibi ahlak felsefesi olarak bir "ahlaksızlık" felsefesi geliştirdi ve bu "felsefe" politik felsefesine de temel oldu. John Locke insan anlığının boş ya da silinmiş bir tablet, bir tabula rasa olduğunu düşündü. Ve buna uygun olarak İyi, Doğru, Haklı gibi kavramları, genel olarak verili bir insan doğası kavramını reddetti. Bunun yerine moral "İyi" ve "Kötü" kavramlarını bir görgücünün yapması gerektiği gibi haz ve acı duygularından türetti.

LOCKE'UN AHLAK FELSEFESİNİN İLKELERİ: HAZ VE ACI

İNSAN ANLAĞI ÜZERİNE BİR DENEME

KİTAP I. BÖLÜM XVIII

5. Ahlaksal iyi ve kötü. İyi ve kötü, gösterildiği gibi (Kitap II. Bölüm xx. §§ 43) haz ya da acıdan ya da bizde haz ya da acıya vesile olan ya da onları üretenden başka birşey değildir. O zaman, ahlaksal iyi ve kötü yalnızca istemli eylemlerimizin bir yasaya uygunluğu ya da onunla anlaşmamasıdır ki, bununla iyi ya da kötü yasamacının istencinden ve gücünden bizim üzerimize çekilir; yasamacının buyruğundan ötürü yasaya uymamıza ya da onu çiğnememize eşlik eden bu iyi ve kötü, haz ya da acı ödül ya da ceza dediğimiz şeydir.

KİTAP II. BÖLÜM XX

§ 2. O zaman şeyler yalnızca haz ya da acı ile ilişki içinde iyi ya da kötüdür.

KİTAP II. BÖLÜM XXI

§ 42. O zaman tam düzeyi içindeki mutluluk yetenekli olduğumuz en büyük haz, ve sefillik en büyük acıdır. ... Şimdi haz ve acı bizde belli nesnelerin anlıklarımız ya da bedenlerimiz üzerindeki ve değişik derecelerdeki işlemi yoluyla üretildiği için, bu nedenle bizde haz üretmeye yatkın olan şeye iyi, ve bizde acı üretmeye yatkın olan şeye kötü deriz, ve bunun biricik nedeni bizde mutluluğumuzu ya da sefilliğimizi oluşturan hazzı ya da acıyı üretmek için yatkınlığından başka birşey değildir.

AN ESSAY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING

BOOK I. CHAP. XXVIII

5. Moral good and evil. Good and evil, as hath been shown, (Bk. II. chap. xx. SS 2, and chap. xxi. §§ 43,) are nothing but pleasure or pain, or that which occasions or procures pleasure or pain to us. Moral good and evil, then, is only the conformity or disagreement of our voluntary actions to some law, whereby good or evil is drawn on us, from the will and power of the law-maker; which good

and evil, pleasure or pain, attending our observance or breach of the law by the decree of the lawmaker, is that we call reward and punishment.

BOOK II. CHAP. XX

§ 2. Things then are good or evil, only in reference to pleasure or pain.

BOOK II.CHAP. XXI

§ 42. Happiness then in its full extent is the utmost pleasure we are capable of, and misery the utmost pain ...Now because pleasure and pain are produced in us by the operation of certain objects, either on our minds or our bodies, and in different degrees; therefore what has an aptness to produce pleasure in us is that we call good, and what is apt to produce pain in us we call evil, for no other reason, but for its aptness to produce pleasure and pain in us, wherein consists our happiness and misery.

Locke haz ve acı ile duyumsamadan ya da düşünmeden doğan keyif ya da rahatsızlığı anladığını belirtir:

“By Pleasure and Pain … I must all along be understood … to mean, not only bodily Pain and Pleasure, but whatsoever Delight or Uneasiness is felt by us, whether arising from any grateful, or unacceptable Sensation or Reflection.” (II.20.15)

Locke'un demek istediği "yalnızca bedensel haz ve acı" değil, ama "hem bedensel hem de düşünsel haz ve acı"dır.

Locke için birşeyin iyi ya da kötü olarak yargılanması söz konusu değildir. Duyulan haz ya da acı moral yargının bir sonucu değildir. Moral yargı duyulan haz ya da acının sonucudur.

Görgücü bir ahlak kuramı yanlış değil, ama olanaksızdır. Locke'un da ait olduğu kültürün başlıca sorunu duyunç sorunudur. Ve duyunç üzerine bir kuramın kendisi duyuncun ürünü olmalıdır.

İngiliz Reformasyonunu Kıta Reformasyonundan ayıran şey birincinin Luther gibi, Melanchton gibi, Calvin ve Zwingli gibi Protestanların çabaları ve eylemleri sonucunda yer alırken, ikincinin kendisi bir Katolik olan ve ölünceye dek Katolik kalan VIII. Henry’nin öncülüğünde yer almış olmasıdır. Salt bu enteresan olgu bile İngiliz Reformasyonunda birşeylerin ters gitmiş olduğunu düşündürmeye yeterli olmalıdır. Reformasyonun bütün bir dünya tarihi için biricik önemi insanlığa duyunç özgürlüğünü kazandırmış olmasıdır.

Reformasyon Roma Katolik Kilisesinin yetkesinin reddedilerek duyunç özgürlüğünün kazanılmasında sonuçlandı. İngiltere’de Katolik Kilise hiçbir zaman bütünüyle ortadan kaldırılmadı ve Anglikan Kilise hiçbir zaman dışsal-duyusal nesnelere tapınma davranışlarından vazgeçmedi. Duyunç özgürlüğü hiçbir zaman tam olarak tanınmadı ve bir tür "ulusal Hıristiyanlık" kurumu gibi görünen Anglikan Kilise İngiliz tininin tipik duyunç geriliği ile uzlaşmasına hizmet etti. İngiltere'de demokrasi her zaman aristokrasi ile ve liberalizm her zaman kölelik ve sömürgecilik kurumları ile birlikte gitti. Bir İmparatorluk altında duyunç özgürlüğünün tanınması ve yerleşmesi olanaksızdır.

İngiliz Görgücüleri pozitif etik kuramları ile, yararcı etikleri ile Katolik-Protestan ya da melez Anglikan Kilisesinin kültürünün sürdürülmesine yardım ettiler. Locke’un feodalizmi ve köleciliği yasalaştıran Carolina Anayasası duyunç özgürlüğünün en yabanıl çiğnenmelerinden birini örnekler.

Aydınlanma bir ilke olarak insan doğası kavramına karşı çıkar, çünkü onun tanrısal ya da metafiziksel olduğunu düşünür. Ama insan doğasının Aydının kendisi tarafından belirlenmesine karşı çıkmaz. Ve ortaya bütünüyle bilme yetisinden bağışlanmış bir "insan," bilmediğine inanan,

bilmeksizin ahlaklı olan, bilmeden etik olan enteresan bir insan karakteri çıkar.

Duyunç problemi olan bir kültür en büyük sefillikleri, sapıklıkları iyi ve doğru ve haklı görmede hiçbir güçlük çekmez. İngiltere'de bugün de Reformasyonun başlatıcısı olarak kabul edilen VIII. Henry bilinen en acımasız, en duyunçsuz tiranlardan biri idi. Ve koyu bir Katolik idi. Bu karakteri ile Anglikan Kilisesinin başkanı olarak kabul edildi.

Kavramlar (Tüzel; Törel; Ahlaksal)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Kavramlar (Tüzel; Törel; Ahlaksal)

Aziz Yardımlı

2008 — İdea Yayınevi

DİZİN: Ahlak ve Duyunç · Anamal (Kapital) · Anamalcılık (Kapitalizm) · Bilim, Pozitivizm, Mitoloji · Boşinanç ve Assimilasyon · Demokrasi · Despotizm · Din, Bilim, Felsefe · Doğa Durumu · Doğal Bilinç · Etik (Törebilim) · Gelişme · Güç (Erk) · Halk · İdeoloji · İnsan Doğası · Köylülük · Mülkiyet · Özgürlük · Tarih Kavramı · Tarihsel Materyalizm · Tarihsel Materyalizmin Temel İlkeleri · Ulus ve Ulusalcılık · Yararcılık · Yurttaş · Yurttaş Toplumu · Yurttaş Toplumu ve Aydın ·

_Gelişme

Gelişme ve Etik

Birşey salt kendisi ise değişemez. Değişim birşeyin kendisi ve kendisinden başka birşey olmasını gerektirir. Salt kendisi olanın (A = A) sonsuza dek kendisi kalması gerekir, ki olanaksızdır, çünkü kendisi olmak başkası olmamak, böylelikle onunla olumsuz ilişki içinde olmak, onunla ayrılmaz birlik içine olmaktır. Birşey saltık olarak Başkasıdır. Gelişme salt Değişmeden daha çoğudur. Birşey bir gizillik kapsadığı zaman, kendinde Şey olduğu Şeyden daha başkası olduğu zaman Gelişmeden söz edebiliriz. Gelişme birşeyin gizil olarak ya da kendinde ne ise o olması demektir. Bir olumsuz Varlığın, henüz olmayanın olgusallık kazanması, olumlu Varlık olması demektir. Gelişmenin raslantısal bir değişim değil ama ereksel olduğunu, bir Erek varsaydığını çıkarsamak güç olsa da, çıkarsamayı kavramak güç olmamalıdır. İnsan durumunda Gelişme onun gizilliğinin, yetilerinin açınmasından başka birşey değildir. Tin insanda düşünme yetisi, moral yeti ve estetik yeti olarak bulunur. Yeti açınmamış, gelişmemiş, salt kendinde olabilir. İnsan büyür. İnsanlık da büyür. Büyümesi dışsal bir güdü gerektirmez, çünkü gizillik İlke ve Erektir. Gereken tek şey engellenmemesidir.

Türbin Rotor, ABB. Bu uygulayımsal bilginin, yüksek nitelikli emeğin bir başyapıtıdır. Doğa + Anlaktır; duyusal Özdek + kültürel Biçimdir; ya da, doğa + doğa-üstü ya da doğa-ötesi dediğimiz şeydir. İnsan düşüncesinin özdeksel Doğa üzerine yansımasıdır. Ama eşit ölçüde de bir TÖRELLİK başyapıtı, insan Erdeminin bir cisimselleşmesidir. Bunda da doğa-üstü ve doğa-ötesidir, meta-fizikseldir. Sayısız sözleşme, yükümlülük ve kuralın uygulaması olmaksızın üretilemez. Ve gene de politik süreçte bir yoketme aygıtının parçası olabilir. Modern Törellik belirli modern törelliktir. Henüz Kavramına bütünüyle karşılık düşmez.

Doğal bilinç Gelişmenin birincil olarak materyal bir sorun, bir teknoloji sorunu olduğu düşünür — ve haklıdır, ama ancak ahlaksal ve törel olarak gelişmemiş bir kültürün de örneğin nükleer bomba yaparak gelişmişliğini tanıtladığını sanması kadar. Gelişmenin üstyapı denilen şey ile ilgisi en çoğundan ikincil bir konuymuş gibi düşünülür — eğer herşeye karşın düşünülecek olursa. Oysa

Tarihsel Materyalist ideolojide bile, ironik olarak, Devrim denilen şeyin kendisi bir Erk değişimi olduğu düzeye dek politik, böylece özsel olarak etik bir sorundur, özdeksel değil. Gelişmenin koşulu sayılan devrimin kendisi bile baştan sona tinsel bir olgudur. Terörü ve şiddeti uygulayanlar silahlar değil ama despotik ve düşüncesiz de olsa bir istenç biçimidir.

Gelişme hiç kuşkusuz bilim ve uygulayımbilim kavramlarının da özünde yatar. Ama önemli olan şey altyapının, salt teknolojinin kendiliğinden gelişmesi gibi bir materyalist buluşun geçersiz olduğunu görmektir. Teknoloji özerktir demek onu insan istencinin dışında ve üzerinde bir fetişe çevirmektir. Böyle soyutlamalar ancak analitik düşünce tarafından başarılabilir.

_Özgürlük

"Tüm insanlar özgür doğar. Ama ..." özgür olduklarının bilincine varmalıdırlar. Ancak Özgürlüğünü bilmeyen insan özgür olamaz.

Özgürlük Kavramının ne olduğunun bilinmediği söylenir. Ama benzer olarak Özdek, Uzay, Sayı, İyi vb. gibi kavramları bildiğimizi de söyleyemeyiz. Giderek bir düşünür Varlığın, bu en yalın, en soyut, en arı, en boş kavramın bile ne olduğunu bilmediğimizi düşünür. Bir Kavramı bilmek için kendisinin yeterli olmadığını düşünürüz ve onu kendisinden başka terimlerle bilmeyi isteriz. Ama bu doğru değildir. Örneğin "Özgürlük" x'tir dediğimiz zaman onu x yaparız, ama x bu Özgürlükten başka birşeydir. Bir Kavramı bilmek, gerçekte, onu başka Kavramlar ile bağıntısı, logosu içinde, dizgesel bütündeki yeri içinde bilmek demektir. Bu kurgul düşüncenin, kavramsal düşüncenin işidir.

Bir kavramı bilme isteği, sıradan bilinçten geldiği düzeye dek, onu tasarımsallaştırmak, görgülleştirmek, giderek duyusallaştırmak onu kendisinden başka birşey yapma isteği demektir. Kendinde Kavram ise bu bozulmadan bütünüyle başka birşeydir. Onda ilkin kendisinden başka düşünülecek hiçbirşey yoktur. Ve gerekli olan tek şey onun başka Kavramlar ile ilişkisini doğru olarak kurmaktır.

Özgürlük İstençtir, Duyunçtur. İstenç kavramını İstenci özgür görmeksizin düşünemeyiz. Bu nedenle ancak kendi İstençlerini bilen insanların özgür olduklarını, ancak özgür insanların kendi istençlerini politik Güç yapabileceklerini söyleriz. Politik Güç ise Yasadır, bireysel bir özenç, keyfi istenç diyebileceğimiz şey değil. Bu nedenledir ki Devlet ussal genel İstençtir, istençsiz kitlenin özencinin üzerindedir. Özgürlüğün Kavramında başkasında kendini bulma gibi bir bağıntı çıkarsarız. Bunu Yasa durumunda uygularsak, yasa ilkin benim için başkasıdır, yabancı bir güç olarak görünür, ve durum gerçekten böyle ise özgür değilimdir ve yasa bana dışsal bir baskı aracı olarak durur. Ama Yasa benim kendi İstencim ise, dürtülere, tikel istek ve eğilimlere, genel olarak özence karşı ussal Duyuncun yargısı tarafından aklanıyorsa, o zaman benim için sözcüğün en gerçek anlamında Özgürlük dediğim şey olur ve onda yalnızca kendi hakkımın anlatım kazandığını düşünürüm.

Özgürlük Duyunçtur, çünkü Duyunç dokunulamaz öznellik, içselliktir. Duyuncumu herşeyin üzerine, Yasanın, Devletin, tüm yargıların vb. üzerine, tutkuların, eğilimlerin, dürtülerin vb. üzerine yükseltebilirim, çünkü saltık olarak hiçbirşey ona ulaşamaz, saltık olarak hiçbirşey onun olumsuz, salt içsel Özgürlük alanını zorlayamaz. Duyuncum neyin İyi ve Doğru olduğunu yargılayacak olan saltık yetidir. Önemli olan şey ilkin Duyuncumun benim kendimin olmasıdır, sorgulanmayan dışsal bir yetkenin, kölece boyun eğilen dinadamının, korkutucu kutsal yazının vb. değil. Ama Duyuncum bilgim ile, bilgeliğim ile orantılı olarak iyidir, doğrudur. Ve İyinin bilgisine doğru gelişmesi için Özgürlüğün kendisinden başka hiçbirşeye gereksinmez.

Halk genel olarak eğitimsizdir, bilgisizdir. Ama aynı törel eğitimsizliği entellektüel de eşit ölçüde

paylaşır. Entellektüel salt entellektüel olarak gerçeğin bilgisizliğinde halkın gerisinde kalamaz, ve bütünüyle boş tasarlar ve düşlemler kurmada onun ilerisine gider, çünkü bildiği kavram değil ama tasarımdır. Entellektüel böyle olarak despotik ayrıcalık tininin bir artığıdır, karşısında karşıtını, entellektüel olmayan ve ona danışması, onu dinlemesi gerektiğini düşündüğü halkı görür, ve kendini politik olarak onun üzerindeki efendi karakterinde bilir. Entellektüel, politik poza girdiğinde, istençsiz halkın kaprisli önderidir.

Yurttaş politik bilgedir, ve dünyasının ussallığı onun kendi sorumluluğundadır, çünkü Yasayı kendi İstenci olarak bilir ve yalnızca kendi İstencini Yasa yapar. Özgürlük, İstenç ve Yasa arasındaki birliği ya da bağı göremeyen aydın bilinç Devleti görgül devlet olarak, salt pozitif birşey olarak, giderek kişilerin, kümelerin keyfi istençleri olarak, özençleri olarak görür. Devletin despotizmden daha iyi birşey olabileceğini düşünemez.

İnsan kendi kendisinden başka bir sorumlu aramada direttiği düzeye dek moral olarak gelişmeyecektir. İnsanlığı kendi sorumluluğunu üstlenemeyecek ve sorumluluğunu her zaman dışsal bir etmene, bir egemen sınıfa, hükümetler, despotlara vb. yüklenecek bir moronlar kitlesi olarak gören bakış açısı ancak özgürlük bilincinden yoksun bu halk bilincinin kendisi olabilir. Bu bilinç insanlığın — sömüren, ezen, yokeden insanlığın — şimdiki bilincidir. Sömürülmesi, ezilmesi, yokedilmesi ancak özgür olduğu düzeye dek kendi sorumluluğu olabilir. Ve Tin kendinde özgürdür. Bu onun özgürleşmesinin olanağı ve zorunluğudur. Özgürlük dışsal bir güçten kazanılabilecek birşey değildir.

_Etik (Törellik; Törebilim)

Etik insan ilişkilerinin belirleniminin bilgisidir. Biraz açındırırsak, bir bütün olarak bireysel İstençlerin birbirlerine karşı alması olanaklı biçimlerin bilgisidir. Homo sapiens (hem insan türü olarak varoluşunun başlangıcında, hem de bireysel insan olarak yaşamının başında) dünyaya törel olarak belirlenimsiz, ama törel olarak belirlenme yetisi ile donatılı gelir. Bu gizil belirlenimin tam derinliği içinde gelişmesi, asıl eğitim dediğimiz süreç yoluyla ereksel-ideal biçimine ulaşması Tarih olan sürecin tamamlanmasını gerektirir. Bu nedenledir ki gelişmeyi yarı yolda durduran kültürlerin (Çin, Hindistan vb.) dünya-tarihsel önemleri ve değerleri yoktur. Platon ve Aristoteles Etiği bireyin içinde olduğu toplumsal aşamada Erdeme, karakter idealine ulaşmanın yolu olarak gördüler. Platon ve Aristoteles her ikisi de insanların evrensel olarak özgür doğdukları, özsel olarak özgür oldukları kavramından yoksun idiler. İkisi de köleliği doğruladı. Ve evrensel bir insan doğası kavramları ve dolayısıyla bir Tarih kavramları olmadığı için, etik karakter idealini insanlığın evrensel belirlenimi olarak göremediler, Erdemi yalnızca kendi çağlarının eşitliksiz, parçalı toplumsal yapısı zemininde bireysel karakter ideali olarak anladılar.

Törel töz olarak İstenç tümünü de Karakter başlığı altına aldığımız belirsiz bir çoklukta ilineksel biçime dağılır. İstencin gerçek biçimine karşılık düşmeyen bu yetersiz biçimler anlamlarını, değerlerini (ya da bunların olumsuz-Varlıklarını) gerçek biçime göre belirlerler. İdeal Erdemdir: Platon'un ayrıştırdığı gibi, Türe, Bilgelik, Yüreklilik, Ilımlılıktır. Homo sapiens, ya da her bir insan, bu belirlenimlere yeteneklidir. Erdem Mutluluktur.

_Etnisite ve Etik

_

Mısırlı Satranç Oyuncuları (Lawrence Alma-Tadema).

Kültürel tikelliği içinde görüldüğünde, Ulus varoluşunu alışkanlıkta bulur, gerçek etik normlarda

değil. Alışkanlık olumsaldır, şöyle ya da böyle olabilen ya da olmayabilendir. Etnik belirlenim irksal belirlenimden daha yüksektir, çünkü birincisi kültürel iken, ikincisi doğaldır. Gene de etnik karakter evrensel Tinin tarihsel tikel bir şekillenişi olarak sonlu ve geçicidir. Ortaya çıkışı ortadan yitişinin habercisidir — sonsuzluğunun değil, sonluluğunun. Tikel kültürlerin çoğulluğu yalnızca büyük ölçek kültürel-çoğulculuktur. Ve bir etnik grubu tikel yapan, özgün ve özgül yapan, onu başkalarından ayırdederek dışlayıcı bir tekillik yapan şey tam olarak evrensel normlar denebilecek olan belirlenimlerin olumsuzlanması olan belirlenimlerdir. Bu belirlenimler yalnızca karşılaştırmalı olarak, yalnızca göreli olarak değerlerdir. Kan bağı, ırksal duygu henüz doğal belirlenimlerdir, tinsel değil, ve insanın henüz Doğadan çok fazla yükselmemiş olduğunu gösterirler. Etnik belirlenim özsel insan doğası ile, insan özü ile saltık olarak ilgisiz, bütünüyle kültüreldir. İnsanda ancak bir Alışkanlığın yerleşebileceği kadar köklüdür. — Homo sapiens soyut Ego olarak kalamaz; kendini ilkin genel olarak istencinde belirlemeli, törel olarak belirli-Ego olmalıdır. Ancak bir Törelliğe ait belirli bir Ego olmakla doğallığın ve Doğanın üzerine yükselir, gerçek belirlenimi olan Tin ve tinsellik alanına girer. Ama sonlu törel belirlenimler henüz bütün insan Kavramına karşılık düşmez, bu düzeye dek İnsanın Gerçeği değildirler. Değişim, Tinin yeni şekillerinin ortaya çıkış ve ortadan yitişi, bütün bir Tarih süreci bu Gerçeği Ereği olarak alır. Özsel değişim olarak Gelişim için bir Öz ve bu düzeye dek Özgürlük gereklidir, çünkü Özgürlük Özün kendini belirlemesi, öz-belirlenimdir. Bir gelişim süreci olarak görüldüğünde, Tarih Özgürlüğü hem Tözü olarak, hem de Ereği olarak alır. Bütün bir Tarih özsel olarak İstencin kendini belirleme, kendini anlatma alanıdır. Değişim katılaşmamayı, plastik, akışkan olmayı gerektirir. Özgürlüğün sürekli akış durumunda olmayı gerektirmesi ölçüsünde süreç Tinin herrhangi bir sonlu biçiminde, bütün insan Kavramına karşılık düşmeyen törelliklerde takılıp kalamaz. Etnik karakter bir alışkanlık sorunu olarak, yerleşik bir törellik biçimi olarak Tinin dinginliksiz sürecinde bir dinginlik noktası, kendini o törellik ilkesinin tüm belirlenimlerinde açındırma, varoluşun o belirli biçiminin hazzını ve doyumunu yaşama kıpısıdır. Ama kıpı geçicidir, ve o sonluluk kıpısı örneğin Mısır durumunda olduğu gibi binlerce yıl sürse bile, Dünya-Tinininin Ereğine doğru yürüyüşünde yalnızca bir zaman noktası gibidir.

İmparatorluklar, tektanrılı dinler sonlu etnik belirlenimlerin üzerinde dururlar ve insanlığı göreli olarak daha evrensel belirlenimler altında birleştirirler. Etnik karakter her kendi-için-Varlık belirlenimi gibi dışlayıcı, kendinden iticidir: Bir etnik gruplar çoğulluğu vardır. Kümenin kendi içinde Bir olması ölçüsünde, başka Birler onun için sınır olarak, böylece ortadan kaldırılmaları gereken karşıtlar ve başkaları olarak bulunurlar. Etnik karakter kendinde Düşmanlık olanağını saltık olarak kapsar. Kendi içindeki tüm tikellikleri, ayrımları, karşıtlıkları sindiren bir Bir olarak, varoluşu onu olumsuzlayan başka Birleri olumsuzlamaya doğru, kendi tikel sonlu biçiminin Özgürlüğüne doğru bir itkidir. Etnik varoluşun bir duygu olarak yaşandığı düzeye dek, bu sonluluğun duygusu da eşit ölçüde sonludur, kendi içinde olumsuzlama kapsar, ve kendi için sevgisi kendinde her zaman başkası için nefreti ile birlikte gider. Etnik karakter etnisiteyi İnsanlığın üzerine koyar.

_Ahlak ve Duyunç

Political Corruption

Dünyada Rüşvetin yaklaşık 1.000.000.000.000 (trilyon) dolar olduğu tahmin ediliyor. Bireysel Özgürlük gelişme ve ahlak ile birlikte giderken, Despotizm kaçınılmaz olarak ekonomik ve moral gerilik ile birlikte gider. Bir politik komplo olmayan, bir kültür biçimi olan Despotizm bireyi moral, entellektüel ve estetik olarak büyümemiş bırakır — ezilenlerini olduğu gibi egemenlerini de.

Ahlak Duyunç Özgürlüğüdür. Ya da Duyunç Özgürlüğü olmaksızın Ahlak olanaksızdır. Ahlak yargılama yetisidir, ya da Duyunç yargılar, bir Eylemin, dolayısıyla bir İstencin iyi ya da kötü olduğuna karar verir. Duyunç her İstencin, eşit ölçüde kendinin ve başkasının İstencinin Yargıcıdır, ve kendini nesne yapabilmesi düşünce gücünü, derin-düşünceyi gerektirir.

Duyunç olgunlaşır, ve tekil olanın ya da evrenselin, bireyin ya da bütün bir insanlığın ahlaksal olarak, moral olarak gelişmesi erginleşme dediğimiz şeydir.

İstencin dürtü tarafından belirlenmesi olanaklıdır, ve dürtü, içgüdü, itki insan özünün doğal, istençsiz yanıdır. Ama dürtünün İstenci doğru olana karşı belirlemesi ahlaksızlıktır. Bunun bilinçsizliği ergin bireyin bağışlanması için yeterli değildir.

olitik Yozlaşma (rüşvet, haraç, kayırma, akraba kollama, hamilik, yolsuzluk, zimmet vb.) despotik kültürün bir bileşenidir. Despotizm duyuncun büyümesini engeller, ve bütünlükleri içinde uluslar doğruyu ve eğriyi ayırdedemeyen erginleşmemiş bireyler gibi, birer çocuk gibi kalırlar. Bu kültürlerin hiçbir bileşeni özgürce gelişmez — ne sanatları, ne politik yapıları, ne ekonomileri, eğitim kurumları vb.

İnsan Doğasının entellektüel ve moral belirlenimi estetik belirlenim ile birdir. Ancak özgür ve ussal, ancak moral olarak düzgün ve gerçek bilinç ile donatılı tinsellik güzeldir. Bu demektir ki insan kaçınılmaz olarak bugün ulaştığından daha yüksek Güzelliğe erişmek zorundadır.

İnsan Doğası kavramını reddeden varoluşçuluk, kuşkuculuk, nihilizm vb. gibi sözde felsefeler insan gelişimi kavramını da yadsımak zorundadırlar, çünkü gelişim bir 'Kendinde'nin, bir gizilliğin kendini ortaya çıkarmasından başka birşey değildir. Buna karşı Klasik Felsefe bir insan özünü kabul ettiği düzeye dek insanın gelişiminin salt zamansal bir sorun olduğu, bir Tarih sorunu olduğu, ve Tarihin yalnızca bu gelişim sürecinin kendisi olarak anlam taşıdığı vargısını çıkarır.

İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, bedensel ve ruhsal, özdeksel ve tinsel bir bütündür. Birey olarak ve Tür olarak, gelişmek üzere, varoluşun son Ereği olarak kendini gerçekleştirmek üzere doğar ve varolur. Dünyaya fırlatılmış değil, ama ussal olarak belirlenmiştir. Belirlenimsiz Kaostan değil, belirlenimli Kozmozdan türemiştir, olumsal ya da raslantısal değildir ve dinsel bilinç bile insanın türeyişini Tanrıya bağlayarak bu olumsallığı reddeder. Ussal bir Doğa, ya da evrensel Doğa Yasaları verildiğinde, Homo sapiensin ortaya çıkışı bir raslantı değil, ama bir zorunluktur, ereksel bir sürecin çıkarsamasıdır.

Erek sonluluk imlemez. Tersine, insan doğasının tam gerçekleşmesi olarak sonsuzdur, yani daha ötesini imleyen herhangi bir sınır ile sınırlı değildir. İnsan düşüncesi insan özünün kendisidir ve tüm Evrenin özsel olarak Nous olması (Anaxagoras), özsel olarak kavramsal olması tüm Evrenin kuramsal olarak insan doğası karşısında bir yabancı, bir başkası, bir bilinemez olmadığını imler. İnsanın Kavrama dayalı Bilgisinin herhangi bir başkası tarafından, bir kendinde-Şey gibi kavrama yabancı bir sayıltı tarafından sınırlanmadığını imler. Bu düzeye dek insan düşüncesi, insan bilgisi gerçek anlamda sonsuzdur, çünkü sonsuzluk Kavramı kendi başkasında kendi ile karşı karşıya gelmeyi, kendini bulmayı anlatır. İnsan özü kabul edildiğinde, insanın moral olarak gelişmesi de örneğin Kant felsefesinde olduğu gibi salt bir "Gerek," salt moral eksiksizliğe doğru ona hiçbir zaman erişemeyecek bitimsiz bir ilerleme, böylece her zaman sonluda kalma değil, ama gerçekleşmiş Özgürlüktür. Özgürlük İstencin karşısında İstenci bulmasıdır.

İnsanın moral eksiksizliği onun duygusal eksiksizliğidir, çünkü Duyunç Duygudan ayrılamaz. Duyuncun gelişmeyeceği görüşü sıradan bilince, kuşkuculuğa, ve felsefe tarihinde salt o tarihin

olumsuz imgesi olarak hizmet etmeye ayarlanmış irrasyonalizme ait bir çıkarsamadır, herşeye karşın usun kendisine dayanmak zorunda olan bir uslamlamadır.

_Yurttaş Toplumu ...

... ve Aydın

Modern kültürde 'Halk' ile bir tiyatroda vb. karşılaşılır. Bireyler Devlet ile ilişkilerinde 'Halk' değil, ama 'Toplum,' daha doğru olarak 'Yurttaş Toplumu'durlar.

Yurttaş Toplumu halk ya da kitle ya da sınıf değildir. Modern Toplumun bireysel özgürlük üzerine kurulu olduğu düzeye dek, orada bireyler her biri kendi Duyunç ve İstenç özgürlüğü ile eşit kişilerdir. Devletin onların genel-ussal İstençleri olduğu düzeye dek, birbirlerinden daha güçlü ya da daha güçsüz değildirler; birbirlerinin astı ya da üstü değildirler; ayrıcalık, öncelik, kayırma gibi belirlenimlerden bağışıktırlar. Orada Egemen olan Yasadır, ve Yasa Yurttaş Toplumunun istenci olarak tüm bireyleri kişiler olarak eşitleyen saltık Güçtür.

Bu eşitlik ve özgürlük zemininde, Yurttaş Toplumunun Aydına gereksinimi yoktur. Törel Gelişmenin bir göstergesi Aydının ortadan kalkmasıdır. Aydın kendini halkın geriliği zemininde vareder. Halkın istençsizliği, özgürlük bilincinden yoksunluğu Aydının Gücüdür. Bu düzeye dek, Aydın ön-modern gelenek kültüründen Yurttaş Toplumuna sarkan bir kalıntı, kendisi modern özgürlük bilincinden yoksun ve kentlilik ile bağdaşmayan despotik karakterdir. Aydınlık Karanlık ile karşıtlık içinde belirlenir. Aydın gereksindiği Karanlığı halka özgü gelenek ve boşinanç kültüründe bulur. Buna karşı Yurttaş Toplumunda her bir birey kendi ışığını kendi duyuncundan ve usundan türetir ve dışsal Aydınlanmaya gereksinmez. Bunun dışında, Aydın kendini bilgi ile — örneğin matematik, kimya, fizik, giderek felsefe üzerine bilgi ile değil — ama yalnızca boşinancın üzerinde olma karakteri ile belirler. Bu üstünlüğün ona kendi tekil duyuncunu başkalarına dayatma yetkisini verdiğini düşünür. Kendinde gerekirse Zora ve Şiddete başvurma hakkını taşıdığını düşünür. Sorun Aydının halkın duyuncunu gasbetmesi değildir. Sorun Aydının bildiği biricik törelliğin yararcılık töresi olması, böylece gerçekte töresizlik olmasıdır. Bu 'etik' temelinde ırkçılık bile moral bir sorun değil ama bir yararlık sorunudur. Avrupa'da John Locke, David Hume, Jeremy Bentham, Voltaire ve Aydınlanmanın asıl tinine ait daha başka sayısız düşünür — tümü de Usu, Duyuncu, Evrensel İnsan Haklarını tanımayan görgücülerdi. Giderek kuşkucu Kant da haklı olarak Aydınlanma düşünürleri arasında sayılır, çünkü tüm öznel ahlak felsefeciliğine karşın kuşkucu felsefesi ussal bir törellik çıkarsamaya saltık olarak uygun değildi.

Aydın boşinançlı Halkın zorunlu karşısavıdır. Ama boşinancın ortadan kaldırılması değil, tersine onun doğrulanmasıdır. Bu düzeye dek Aydın kendi kavramı, e.d. varlık nedeni gereği, çelişkinin ortadan kalkmasını değil, ama sürdürülmesini temsil eder. Aydın Avrupa'da ortadan kalkmış, aslında dönüşmüştür. Pozitivizm Aydınlanma ile aynı görgücü temeller üzerinde durur. Nihilizm Aydınlanmanın Deizminin Ateizme dönüşmesinin sonucudur.

_Mülkiyet

Mülkiyet bir Şey üzerindeki tanınmış İstençtir.
Mülkiyet Hırsızlık değildir, çünkü Hırsızlık daha şimdiden Mülkiyeti varsayar.

Mülkiyet tinselliktir. İstençte varolur. Belirli bir İstençtir.

Mülkiyet Şeyin İstencimin altında olmasını, 'benim' olma belirlenimini, bu tinselliği taşıdığını anlatır. Benim olan Şey ile dilediğimi yaparım — onu kullanırım, tüketirim, onunla yokederim ya

da varederim, onunla sömürürüm ya da iyilikte bulunurum, onu yokedebilirim, satabilirim, armağan edebilirim, vb. O benimle hiçbirşey yapamaz.

Mülkiyet insan kötülüğünün sorumlusu değildir. Mülkiyet davranmaz, kendi başına insan üzerinde etkili değildir, çünkü Mülkiyet kendi için varolan, kendi istenci olan özerk bir cisim, bir tür fetiş değil, kendisi insan İstencinin anlatımı ve tanınmasıdır. Mülkiyetin insana egemen olması, altyapının insan bilincini belirlemesi denilen şey Duyuncun hırsa yenik düşmesi, duyunçsuzluk dediğimiz şeydir. Bu düşünce köle bilincine özgüdür, çünkü insanı kendi duyuncu ve istenci ile varolan moral bir varlık olarak tanıyamaz.

İstencimi herşey üzerine, tüm Şeyler üzerine yatırabilirim, herşey Mülkiyetim olabilir ve böyle olarak tanınabilir: Şeyler, düşünsel ürünler, yetenekler, yetiler, bedenim.

Mülkiyet insanın bilincinde, daha doğrusu İstencindedir. Ancak düşüncesiz bakış açısı Mülkiyeti fiziksel Şey olarak görür, çünkü ancak özdeksel olanın var olduğu sanısı içindedir. Tinsel olduğu, dolaysız düşüncesiz bir İstenç belirlenimi olduğu düzeye dek, Mülkiyet değil, insan kötüdür, çünkü dolaysız İstenç henüz Duyuncun yargısından geçmemiştir. Buna göre Kötülük dışarıda değil ama içeride, insan Duyuncunun sorumluluğundadır, ve bu sorumluluk Ahlak dediğimiz şeyin kendisidir..

Mülkiyet, para, kapital, ya da sözleşme, yasa, anayasa, devlet, kurumlar, dernekler, parlamentolar vb. vb. tümü de İstencin belirlenimleridir. Mülkiyet Tindir; metafizikseldir, fiziksel değil. Şey mülkiyet olmadan da Şey olabilir. O zaman insan İstenci ile ilgisiz olarak salt Doğanın Şeyidir, yalnızca özdekseldir.

Mülkiyeti yasaklamak ona bağımlı olmayı önler. Ama bu Anlağın Özgürlüğü, kaçarak Özgürlüktür, ve soyutlamacı analitik Anlak tıpkı Brahmanın olumsuz Özgürlüğü durumunda olduğu gibi insanın ancak istemeyerek, ancak eylemsiz bırakılarak suçsuz olabileceği sanısı içindedir. Bu engelleme insanı özgür kılmaz, tersine onun moral bir varlık olmasına son verir. İstenç belirlenimsiz kalamaz, saltık olarak belirli olmak, birşeyi istemek zorundadır; ya da İstenç bir Kavram olarak belirlidir, ve ancak belirli İstenç edimsel istençtir.

İnsan İster, düşünerek, İstenci ile ister. Bu evrenselin tikele geçmesi, İstencin kendini belirlemesidir. Bu Mülkiyetin Diyalektiğidir, salt olumlu, belirlenimsiz, genel olarak İstençteki olumsuzun kendini ileri sürmesi, kendinde olan çelişkinin açığa çıkmasıdır. Hiç kuşkusuz Mülkiyet olarak İstencin belirli ve böylece belirleyici olması insanın moral olarak bozulmasının zemini olur — ama yalnızca zemini. Ama bu diyalektik moment, bu ilk olumsuzlama, evrensel ve tikel arasındaki ayrım kendini ortadan kaldırmak zorundadır: Evrenselin ve tikelin eşitlenmesi zorunludur, çünkü tikelde evrenselde olandan başka hiçbirşey yoktur. Bu birlik belirli-tikel olarak Mülkiyetin olumsuzlanması, ve ilk olumsuzlamanın olumsuzlanması olarak olumlu olandır. Gerçekten de tikel Mülkiyet bütünüyle evrensel İstencin (volonté générale) denetimi altında durur ve Yurttaş Toplumu Mülkiyet üzerindeki bu saltık hakkını onu ileri sürerek ve edimselleştirerek tanıtlar. Kendisi bir olumsuzlama olan Mülkiyetin genel İstenç tarafından bir kez daha olumsuzlanması — örneğin ulusallaştırma, devletleştirme, ya da giderek vergilendirme durumunda olduğu gibi — onun hiçliğinde ya da yok olmasında sonuçlanmaz. Kurgul kıpı ayrım kıpılarını negatif olarak kapsayan olumlu birliktir. Mülkiyetin olumsuzlanması somut Mülkiyettir, evrensel İstenç ile birliğini kazanmış tikel İstençtir. Bu birlik içinde, Mülkiyet İstenci tikel Özenç olmanın üzerine yükselir, insanın tikel İstenci evrensel İstenç ile çakışır. Bu kurgul birlik Özgürlüktür. Gerçek bağımsızllık ancak bağımlılığın olumsuzlanması ve ortadan kaldırılması ile kazanılır, bağımlı olmayı saltık olarak, soyut olarak yadsımakla değil, ama onu olumsuz bir kıpıya dönüştürme yoluyla. (MÜLKİYET: DAHA GENİŞ

ÇÖZÜMLEME)

_Kapital ve ...

Kapital Kapitalizm Değildir.

Anamalın temel belirlenimi Gereksinimi birikmiş Emek olarak dolaylı bir yolda karşılamasında yatar. Bu ilişki Anamalın artı değer üreten Mülkiyet olarak tanımlanmasının zeminidir.

Anamal Emektir ve Emeğin toplumsal doğası Anamalı da toplumsal kılar. Emeğin kendisi yalnızca bireysel değil, ama aynı zamanda toplumsaldır, çünkü birey toplumsal kültürü tarafından belirlenir ve onda bireysel olan aynı zamanda toplumsal kültürden aldığıdır. Bilgisi, alışkanlıkları, töreleri, beğenileri, eğilimleri, yetenekleri vb., tümü de Egosunun belirli-Egoya somutlaşması olarak bireyin içine doğduğu çevre tarafından belirlenirler. Bireysel Emek bu toplumsal Tözün bir ilineğidir. Buna göre toplumsal Emeğin kendisinin cisimselleşmesi olan Anamal da toplumsaldır. Anamalın hangi İstenç biçiminin altına alınacağı olumsaldır: Bireylerin, şirketlerin, devletin vb. iyeliği olabilir ve olur. Mülkiyet Emek tarafından değil, bireysel İstencin Şeyler üzerindeki Hakkının tanınması tarafından belirlenir. Bu tanınma koşulsuz değildir. Yurttaş Toplumu genel-ussal İstenç olarak, saltık İstenç olarak Mülkiyetin kime ait olacağını belirleyen biricik Güçtür. Sorun edimsel Yurttaş Toplumunun ussal Yurttaş Toplumuna, kendi gerçek Kavramına karşılık düşmesi, Duyuncunda saltık gelişmişlik düzeyine ulaşmasıdır.

Kapital (ya da Anamal) tüm toplumlarda — Eski Mısır'da, Roma İmparatorluğunda, Osmanlı İmpartorluğunda vb. — vardır, çünkü insan Gereksinimdir ve Gereksinimi doyurmak üzere üretimin bileşenlerinden biri Kapitaldir. Kapital ona iye olanı Kapitalist yapmaz. Kapitalist İstencini saltık olarak Kapitalin mantığına teslim etmiş olan ve başka hiçbir değer tanımayan bireydir. Bireysel İstence bağlı olsa da, Kapital toplumsal istencin bir anlatım kipidir ve nasıl ele alınacağı ve düzenleneceği en sonunda toplumsal İstencin moral hamlığına ya da olgunluğuna bağlıdır.

İstenç dışsal olarak belirlendiği değil, içsel olarak belirlendiği, Duyunç tarafından belirlendiği düzeye dek İstençtir ve özgürdür. Bu düzeye dek Kapital üzerinde de saltık güçtür. Aslında nesnel Tin alanında İstenç saltık olarak belirleyici Güçtür, Devlettir. Sömürü dediğimiz olgu İstencin kendisinin olumsuz bir belirlenimi, özbilinçsiz İstençtir. İstenç kendini saltık gelişmişliği içinde belirleme, Türeyi varoluşunun edimsel belirlenimi yapma yeteneğindedir. Tarihsel Materyalist bakış açısından Anamal belirleyicidir, İstenç değil. O zaman açıktır ki insana Özgürlük yerine Kölelik belirlenimi düşer. Kölelerin Özgürlükten korkmalarının biricik nedeni Özgürlüğün biinçsizi olmalarıdır.

_... Kapitalizm

Kapitalizm Artı-Değer ve Hırs Kıpılarının Sentezidir.

Yalnızca Kapital Kapitalizm değildir.

Kapitalin Hırs ile birleşmesi Duyunç hamlığı zemininde olanaklıdır.

Kapitalist bilinç moral olarak olgunlaşmamış, geri, yetersiz bir bilinçtir.

Kapitalistin yamukluğu yalnızca Kapital alanına sınırlı değildir. Kapitalizm yalnızca insan Duyunçsuzluğun ekonomik ilişkiler alanındaki anlatımıdır.

Kapitalizm kavramı Kapitalin bütün bir İstencin ve Anlağın saltık değeri yapılmasını anlatır. Kapitalin artı değer büyümesi olan mantığı insanda hırs ile, kazanç tutkusu ile, açgözlülük vb. ile örtüşür. Kapitalizmin erdem ile bir ilgisi yoktur. Kapitalizm Kapitalin arke olarak alınması, Aile,

Toplum ve Devlet alanlarının Kapital mantığı tarafından belirlenmesi istencidir. Duyuncun bütünüyle silinmesini gerektirir. Bu olanaksızdır. Gene de, ilkenin gücü oranında, kültürün kendini o ilkeye uyarlaması ölçüsünde, sonuç insanın ve yaşamının değersizleşmesidir.

Kapital tüm toplumlarda vardır, çünkü insan özdeksel ve tinsel Gereksinimdir ve bunun doyurulmasının olanağı Kapitaldir. Kapital klasik ekonomide ondan ayrıldığı düşünülen Emek ve Toprak kategorilerini de kapsar.

İnsanın ahlaksız olamayacağı düzeye dek Kapitalizm olanaksızdır. Ya da, ancak insanın ahlaksız olabileceği düzeye dek olanaklıdır. Buna göre Kapitalizm insanın moral olarak gelişmemişliğinin düzeyini anlatır.

Kapitalin kavramsal mantığı gereği artma eğilimine insanda Hırs karşılık düşer. İnsan Hırsı başkaları pahasına yaşanan bir duygudur. Duyuncu bastırır, insanı moral bir varlık olmaktan çıkarır. Duyunçsuz doyuma götürür. Gülümsemenin kendisini başkalarının somurtmasına indirger.

"Kapitalizm" anlatımı sık sık bir toplum biçmi olarak algılanır ve "Yurttaş Toplumu" anlatımının yerine kullanılır. Eğer kapitalizmi bütün bir törel varoluşu 'kapital' ilkesine göre düzenleme programı olarak alırsak, kapitalizm kendini bir realite olarak değil, bir ideoloji olarak gösterir. Yalnızca özel mülkiyet iyeliği kapitalizmi belirlemek için yeterli değildir. "Kapital" toplumsal bütünde herşeyi belirleyen bir ilke olmaktan bütünüyle uzak, kendisi dizgenin anayasa, yasa, eğitim, sanat, bilim gibi bileşenleri ile tek-yanlı değil ama karşılıklı belirlenim ilişkisi içinde duran bir bileşenidir.

Kapitalin kendisinin bir istenç belirlenimi olduğu düzeye dek, özerkliğini ancak göreli olarak ve ancak insan duyuncunun gelişmemişliği ile orantılı olarak taşır. Kapital "görünmez el" olarak davranışı insanın moral yetersizliğine, İstencin Duyunçsuzluğuna, düşüncesiz İstence anlatım verir. Kapital toplumsal duyuncun gelişmemiş olduğu her toplumda belirleyici politik ilke olarak görünebilir. Ve gene de, ortada bir Devlet olduğu düzeye dek, insan Hırsının anlatımı olarak Kapital engelsizce işleyemez.

_Tarihsel Materyalizmin Temel İlkeleri

-

Adam Smith (1723-1790).
‘‘An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations’’ (1776)

"Ulusların Gönenci"nde Adam Smith'e göre toplum dört değişik örgütlenme evresi içinden geçerek gelişir. Bunlardan birincisi "kaba" ("rude") avcıların durumudur. İkincisi "göçebe tarım" ("nomadic agriculture") evresidir ve üçüncü olarak feodal "çiftçilik" evresi gelir. Dördüncü ve son evre tecimsel ilişkiler evresidir. Bu evrelerden her birine gereksinimlerine uygun kurumlar eşlik eder. Örneğin avcılık döneminde "hemen hemen hiçbir mülkiyet yoktur; ve böylece yerleşik devlet görevleri ya da düzenli bir türe uygulaması bulunmaz." Sürülerin ortaya çıkışıyla birlikte daha karmaşık bir toplumsal örgütlenme biçimi, ordular, özel mülkiyet ve onu desteklemek için yasa ve düzen doğar. "Yurttaş hükümeti, mülkiyet güvenliği için kurumsallaştırıldığı ölçüde, gerçekte varsılların yoksullara karşı, ya da bir miktar mülkiyeti olanların hiç olmayanlara karşı savunulması için kurumsallaştırılır" :: “Civil government, so far as it is instituted for the security of property, is in reality instituted for the defence of the rich against the poor, or of those who have some property against those who have none at all.” Smith ve Marx arasındaki ayrım birincinin insan doğasını özsel olarak tutkuların denetimi altında görürken, Karl Marx'ın ise yine aynı tutkuların denetimindeki

ilişkileri (üretici güçler ile birlikte) 'altyapı' dediği etmenin kapsamına almış olmasıdır.

Adam Smith'in toplumsal yapıyı ekonomik altyapının terimlerinde çözümlemesi Marxist ya da materyalist tarih görüşünün bir öncelemesidir. Marxist İdeoloji ile benzerlik çok daha ileri, olgunun asıl özüne dek gider ve Smith'in düşüncesinin özü toplumsal yararlıklarından hiç kuşku duymadığı bu kurumları Hak ve Yasanın araçları olarak değil, ama "ayrıcalığın" korunmasının araçları olarak tanımasıdır. Smith feodalizmden evrimlenen toplum evresinin lonca değil, pazar tarafından belirlenen ücretler, ve hükümet tarafından değil, bireysel girişim tarafından kurulan işletmeler gibi yeni kurumlar gerektiren bir toplum evresi olarak betimler. Kapitalizm olarak adlandırılan bu düzende kapital üzerinde saltık olarak hiçbir denetimin olmaması özseldir. Ve Karl Marx yine Adam Smith'in çözümlemesini izleyerek böyle bir denetimin (Ahlak, Yasa) olmaması gerektiğinde değil, ama olmasının olanaksız olduğunda diretir. Karl Marx ve Adam Smith'in çözümlemeleri arasındaki bu özsel birlik pozitivizmin ve materyalizmin aynı görgül yöntemi kullanmasının sonucudur. Her iki bakış açısında da Özgürlükten söz edilebileceği düzeye dek, bu Hegel'in "soyut Hak" ya da "dolaysız İstenç" alanına özgü, henüz Ahlakın dolaylılığından geçmemiş dolaysız İstençtir. Ve liberalizm olarak bilinen ideoloji de Özgürlüğü bu aynı soyut Özgürlük biçiminde doğrulamanın ötesine geçmez, Özgürlüğü İstencin Dürtüye karşı belirleyici olması biçiminde değil, ama bayağı insan Hırsının denetlenmemesi olarak anlama noktasında kalır. Felsefe olarak görüldükleri düzeye dek, Görgücülük ve Özdekçilik sırasıyla deneyim ilkesinin ve özdek ilkesinin "duyusal" olana göndermeleri nedeniyle çok yakından akrabadırlar. Hegel "sonuna dek götürüldüğünde bu [görgücü] ilke yakın zamanlarda Özdekçilik olarak adlandırılmış olan görüşe varır" der (Ansiklopedi, § 38). İki felsefe de Kavramdan ve Düşünceden uzak durur ve moral ilkeyi doğrudan doğruya özdekte olmasa da özdeğe yakın olanda, duyu öğesinde bulurlar. Özerk moral Usun (Duyuncun) yokluğunda, Karl Marx için olduğu gibi Adam Smith için de Tarih bir Hırs ve sınıf kavgaları arenası olmanın ötesinde anlam taşımaz ve Devlet bir genel istenç (la volonté générale) değildir, ama Hakka karşı Haksızlığın ayrıcalığını sürdürmenin aracı olarak vardır. İnsan hırsının, dürtülerinin, açgözlülüğünün güdümü, bu sözde "görülmez el," bu "altyapı" belirleyici olandır. Her iki düşünür İstenç ve Özgürlük kavramlarının geçersizliğinde anlaşırlar. Altyapının belirleyiciliği Özgürlüğün ve İstencin yok sayılmasıdır.

Ahlaksal Duygular Kuramı ("The Theory of Moral Sentiments," 1759) Adam Smith'in yayımı "Ulusların Gönenci"ni (1776) önceleyen bu çalışması daha sonraki "Ulusların Gönenci"nin ruhbilimsel temeli olarak kabul edilir. Bunda Smith "insan doğası"nın ilkelerini inceler. Smith'in üzerinde durduğu noktalardan biri öz-sakınım ve öz-çıkar ile çatışan moral yargıların nasıl olanaklı olduğu sorusudur. Duyunç kavramı kendini "inner man/iç insan," "impartial spectator/yansız gözlemci" gibi terimlerde gösterir. Ama insan Smith için başlıca "tutkular/passions" tarafından güdülen bir varlık olsa da, doğru olan uğruna uslamlama yapabilir ve ayrıca "duygudaşlık" yetisi ile donatılıdır ki, bu son ikisi moral yargıda bulunmak için gereken Duyunç işlevini yerine getirirler. Ama Smith Duyunç yetisinin özerkliği konusunda daha şimdiden kuşkuludur, ve daha sonra "Ulusların Gönenci"nde yineleyeceği şu gözlemi yapar: Kendi çıkarlarının peşinde olan insanlar sık sık "görülmeyen bir el tarafından ... onu bilmeden, onu niyet etmeden, toplumun çıkarını ilerletmeye götürülürler" :: "led by an invisible hand…without knowing it, without intending it, [to] advance the interest of the society." Bu bakış açısının moral olduğunu düşünmek kolay değildir. Smith daha sonra "Ulusların Gönenci"nde de ekonomik dizgeyi büyük ölçüde a-moral bir bakış açısından açımlar.

Ulusların Gönenci (1776) Politik Ekonomi alanında ilk büyük çalışma olarak bilinen "Ulusların Gönenci" gerçekte "Ahlaksal Duygular"da başlayan temanın bir sürdürülüşüdür: Bireyin iç dünyasındaki

"tutkular" ve "yansız gözlemci" arasındaki çatışma toplumun ve tarihin büyük ölçek arenasında nasıl işler? Sorunun yanıtı (Kitap V) dört toplumsal evre kuramı çerçevesinde incelenir. Bu tarihsel evrim kuramı "görülmez el"in bu evrelerde nasıl işlediği sorusu altında çözümlenir. "Moral Duygular"da moral yargının olanağı olarak görülebilecek bir "iç insan" etmeni varken, "Ulusların Gönenci"nde tutkuların denetlenmesinin sorumluluğu moral yargıdan bütünüyle bağışık tutulur ve bunun yerine bir kurumsal düzenek getirilir. Gerçekten de birey için moral yargının asıl kaynağının "iç insan" ya da "duyunç" olması gibi, Smith'ten normal olarak toplum için moral niteliği töreler ve yasalar gibi kuramlara bağlamış olması beklenirdi. Ama Smith denetimsiz kör tutkuların ve bencilliğin yol açacağı kaosu önleyen koruyucu düzeneğin "yarışmacılık/rekabet" olduğunu belirtir. Bu kişinin kendi durumunu iyileştirmek için tutkulu bir isteğidir, "bir istek ki anne karnından bizimle birlikte gelir, ve bizi mezara girinceye dek bırakmaz" :: "a desire that comes with us from the womb, and never leaves us until we go into the grave." Görülmez el bu yarışmacı savaşımın niyet edilmeyen sonucu olarak ekonomiyi düzenler. Bu yolla metaların ederleri onları üretim giderlerine karşılık düşen "doğal" düzeylere çekilir, emek ve kapital daha az kârlı alanlardan daha kârlı alanlara ya da mesleklere kayar (ki bu da kendi payına kısa vadede sapmış olabilecek meta ederlerini yine normal düzeylerine çeker), ve ücretler, kiralar ve kârlar da aynı çıkar yarışması disiplininin sağladığı düzeneğin altında dururlar. Bu düzeneksel etkileşim süreci özerk olarak görülür.

Liberalizm (Kapitalizm) Smith'in Pazarı kendini düzenleyen ve kendini düzelten öz-denetimli bir altyapı olarak açıklaması onun için herhangi bir üstyapı (hükümet, yasalar, kurallar vb.) tarafından getirilebilecek tüm moral denetimi dışlar. Bu yalnızca işlerin nasıl olduğunu gösteren bir çözümleme değil, ama özel olarak uyulması gereken bir politika olarak sunulur, çünkü salt kazanma itkisi yoluyla yıllık ulusal gönenç miktarının sürekli olarak büyüyeceği kabul edilir. Örneğin ekonomik büyümenin önemli bir etmeni olan iş-bölümü emeğin üretkenliğini arttırarak aynı görülmez el ilkesinin bir düzenlemesidir. Bütünsel ekonomik düzenekte etmenler arasındaki etkileşim kendini yine aynı görülmez el aracılığıyla belirler. Birey ve Toplum Duyunca ve İstence gereksinmeyen bir makine oluştururlar, ve devindirici ilke ne us, ne bilgi, ne de herhangi bir biçimde insanca bir duygu denebilecek bir duygudur. Hırs — erdemsizlik, insanın en bayağı tutkusu — ekonominin herşeyi belirleyen ilkesidir —, ve öyle olması gerekir. Bu kuramda Devlet, Yasa, Türe yalnızca yoksullar karşısında "ayrıcalığı" korumanın araçlarıdır, ve Bilgi, Bilim, Eğitim yalnızca hiç doymak bilmeyen Hırsın hizmetindedir. Karl Marx ve Adam Smith arasındaki ayrım Smith'in öznel bir yeğleme sorunu olarak gördüğü şeyi (altyapıya dışarıdan karışmama istemi) Marx'ın olanaksız görmesinde yatar. Tarihsel materyalist bakış açısı Ahlak, Duyunç, Yasa gibi tinsellikleri etkisiz metafiziksel kurgular olarak görmek zorundadır. İki çözümlemeden hangisinin daha kötü olduğu gibi bir soru ve karşılaştırma pek anlamlı görünmez. Yurttaş Toplumu her iki çözümlemeyi de birer fantazi olarak kabul eder.

_Tarihsel Materyalizm

_

Özdek tasarımları. Özdek olarak özdek, belirlenimsiz ya da Biçimsiz özdek bir soyutlamadır. Varolan özdek her zaman belirli, Biçimli Özdektir. Biçimin Özdekten ayrılmasının, ya da ikisinin de karşıtı olmaksızın var olmasının olanaksızlığı ölçüsünde, Özdekçilik yerine eşit hakla Biçimcilik de denebilir. Ama o zaman benzer olarak Biçimin kendisi Özdek olmaksızın bir soyutlama olmanın ötesine geçemez. Varolan Özdek her zaman kendisinin ve karşıtının birliğidir. — Özdek kavramından Tarih kavramına uzun bir yol vardır. Bu tür modern felsefeler Felsefenin en zayıf kavramını bile temsil etmezler.

Bu anlatımda "materyalizm/özdekçilik" sözcüğü bütünüyle anlamsızdır. Eğer Marx'ın kendisinin kullandığı "Materyalist Tarih Görüşü" anlatımı yeğlenirse, bu da eşit ölçüde geçersiz olacaktır, çünkü "özdekçiliğin," "atomculuğun" ve daha başka erken özdekçi felsefi dizgelerin felsefe tarihinde önemleri ve anlamları olsa da, bugün örneğin Devleti, Yasaları, insan ilişkilerini, sanatı, felsefenin kendisini vb. atomlardan ve moleküllerden çıkarsamaya çalışan bir felsefi girişim pek ciddiye alınmayacaktır. Eğer materyalizm bir monizm ise, o zaman tinselliğe de varlık yükleyebilecek bir düalizmi dışlayacaktır. Ve gerçekten de Marx Hegel'i devleti, yasayı vb. "tinsellikler" olarak görmekle eleştirir.

Marx'ın şu sözleri Tarihsel Materyalizmin ya da Marx'ın kullandığı anlatımla "Materyalist Tarih Görüşü"nün temel önermesi olarak kabul edilir. “İnsanların varoluşlarını belirleyen onların bilinçleri değildir, ama bilinçlerini belirleyen toplumsal varoluşlarıdır." ("Ekonomi Politiğin Eleştirisine Bir Katkı"ya Önsöz). Sıradan bilinç bu çözümlemede büyük bir kavrayış gücü ve bilgelik ile ortaklığının gururunu ve doyumunu yaşar. Bu önerme çok derin görünebilir, ve gerçekten de pekçokları tarafından öyle görülür. Bunun nedeni çok genel olan "varoluş" ya da "toplumsal varoluş" anlatımının nasıl anlaşılacağı ile ya da bilinç ve varoluş arasındaki belirleme ilişkisinin doğası ile ilgili değildir. Bu önermenin dolaysızca kabul edilmesi insanın "belirlenmesi" yönünde bilinçlerde daha şimdiden hazır bulunan eğilimdir. Nedense insanın belirlenmesi insanın belirlemesinden daha çekici gelir. Oysa sıradan yaşamda bile genel olarak yer alan şey bunun tersidir ve toplumsal varoluşumuzu bilincimizle, daha tam olarak istencimizle belirlemeye çabalarız ve bunun hiç de olanaksız olmak zorunda olduğunu düşünmeyiz. Hiç kuşkusuz bireyin içinde yaşadığı törellik dünyası, yasalar, toplumsal düzenlemeler vb. insanı ya da onun bilincini belirlerler. Ama gene de tüm bu belirlenimler kökensel olarak ve özsel olarak insan usu ve istenci tarafından saptanırlar: Töreler değişir, ortadan kalkar, yenileri gelir; yasalar — ister Solon yasaları, isterse Nürnberg Yasaları ya da Draco yasaları ya da Musa'nın buyrukları olsun — her durumda insanlar tarafından yapılır, ve Demokratik devletlerde yasama gücü dolaylı olarak ve zaman zaman giderek doğrudan olmak üzere ve şu ya da bu ölçüde halkın kendisine aittir. Marx'ın çözümlemesi açıktır ki düşünmeme koşuluyla kolayca kabul edilebilir. Ama bilinci düşünmeye kapayan daha öte bir etmen vardır ve bu Despotizmdir. İnsanın belirleyen değil ama belirlenen olduğu düşüncesi ancak ve ancak insanın Özgürlüğü kavramına yabancı bir bilinçte, o kavrama ancak bulanık bir tasarım biçimde kapsayan bilinçte bulunabilir. İnsanı belirlenen, edilgin, güçsüz bir varlık olarak görmek, giderek onu Doğanın determinizminin içerisine almak ancak ve ancak Özgürlük Kavramının anlaşılmaması ve salt bu nedenle reddedilmesi üzerine olanaklıdır. İstenç özü gereği Özgürdür, öyle ki özgür olmaması İstencin İstenç olmaması demektir. Ama İstenç, Özgürlük, Ben gibi kavramları tanımak onları bilmek değildir. Ve bu Kavramı tanımanın güçlüğünün düzeyi onun bütün bir tarihsel insan çabasının Ereği olan başlıca Kavram olması olgusundan çıkarılabilir.

İnsanlar Üretim İlişkilerine İstençsiz Olarak Mı Girerler? Karl Marx'ı düzeltmeden okumalıyız. Onu düzeltmek revizyonizmdir. — İnsan soyu varolmak için üretmek zorundadır. Bu öylesine açıktır ki, bunu birine anımsatmak bile gereksiz olarak görülebilir. Marxizm bu aksiyomu insanı ve toplumu anlamak için temel ilke olarak alır. Bu öncülü ondan bir çıkarsama olarak insanların üretim sürecinde birbirleri ile girdikleri ilişkilerin üretim ilişkileri olduğu gerçeği izler. Ama Marx'ın katkısı bu yalın olgular değil, bu ilişkilerin insanların "İstençlerinden bağımsız olan ilişkiler" oldukları çıkarsamasıdır ("In the social production of their existence, men inevitably enter Into definite relations, which are independent of their will, namely relations of production appropriate to a given stage in the development of their material forces of production," A contribution to the Critique of Political Economy). Marx'ın düşündüğü gibi

düşünmek kolay değildir, çünkü üretim ilişkilerinin kendilerinin İstenç ilişkilerinden başka birşey olarak düşünmek güçtür. Ama Karl Marx özdeksel olduğunu düşündüğü üretim sürecinde insanın İstencinin ve Özgürlüğün bulunuşunu kendi özdeksel öncülleri gereği kabul etmemelidir.

Gerçekten de yaşamlarını paranın ve kişisel çıkarın çevresinde kuran ve başka herşeyi bu ekonomik altyapıya bağımlı kılan kişiler vardır. Ya da başlangıçta böyle olmasalar bile, Hırs tarafından yaşamdaki tüm değerlerden adım adım koparılan bireyler vardır. Bu karakter sözcüğün asıl anlamında "Kapitalist" olan şeydir. Onun için üretim ilişkileri hiç kuşkusuz varoluşunun belirleyici ilkesidir ve Karl Marx hiç kuşkusuz haklı olarak böyle kişilerin bilinçlerinin toplumsal varoluşları tarafından belirlendiğini söyleyebilir. Ve yine bu karakterin sözcüğün asıl anlamında Burjuva olduğu da düşünülebilir, çünkü yaşamında felsefenin, güzel sanatların, inancın, kısaca insanı insan yapan değerlerin hiçbir yeri yoktur. Ama bu karakter kendi duyuncundan kaçabilse de, toplumsal duyunçtan kaçamaz. Yurttaş Toplumu ancak kendi moral güçsüzlüğü ile orantılı olarak bu ideolojiye doğru eğilim gösterir.

_Yararcılık

Yararcılık zararlıdır. Kötü olan şey Yarar değil, ama Yararcılıktır. Yararlık beden için, sağlık için, ruh için, düşünce vb. için olabilir. Yararda hiçbir kötülük aramak gerekmez. Ama Yararcılık törellik için bir ilke yapıldığı zaman, sözde duyunç tarafından İyinin, Doğrunun ölçütü, giderek kuramsal alanda Gerçeğin kendisinin ölçütü yapıldığı zaman ("Yararlı olan Gerçek olandır" dendiği zaman), o zaman ilkesi olduğu tüm bu değerlerin kendileri tersine döner, Kötü, Eğri ve Yanlış olurlar. Yararlı olan doğru olabilir, moral bir çatışmaya konu olmayabilir; ama eğer yararlı olanı yapmanın kendisi eğri olduğu zaman Duyunç bunu göremiyorsa, giderek bencilik gene de yararlı olanı ölçüt olarak almada diretiyorsa, bu ahlak değil ama ahlaksızlıktır. Nedendir bilinmez, İngiliz görgücülüğü sözde Yararcı Etiğin başlıca formüle edicisidir.

Yararcı etik olanaklıdır, çünkü Etik Ahlak değildir, ama Ahlakı yalnızca temel alır. Ahlak İyinin ve Kötünün, Doğrunun ve Eğrinin yargılayıcısı olan Duyuncun işlevidir. İyinin ve Kötünün ölçütünü Yarar olarak, giderek David Hume durumunda görüldüğü gibi Haz ve Acı olarak almak İyiyi ve Kötüyü a priori somut olarak belirlemek demektir ve gerçekte İyiyi ve Kötüyü kavram olmaktan çıkarmak, birer tasarıma bozmaktır. Yararın, giderek Hazzın ve benzerlerinin "genel olarak İyi" olması gerçekte Ahlakın kendisinin ortadan kaldırılmasıdır, çünkü Yarar, Haz ve benzerleri genel olarak kötü değilken, moral İyiye ve Doğruya karşı ileri sürüldükleri zaman saltık olarak kötü olurlar. Yanlış birşey Haz verici ya da Yararlı olabilir. Ama Hazzın ve Yararın karar vermenin ölçütü yapılması Duyuncun çiğnenmesidir. David Hume'un Haz ve Acıyı ahlaksal ölçütler olarak almasının altında yatan neden Görgücülüğünün bilginin a priori doğasını yadsıması ve onun deneyim verilerinden türetilmesi gerektiği varsayımıdır.

_

19'uncu yüzyıl başlarında İngiltere'de bir kömür madeni. İşleyim Devrimi olarak bilinen süreç İngiltere için bir övünç ve kazanç kaynağı olduğu kadar bir acı kaynağı da oldu. Özdeksel yararın bedeli insanlıktan ödendi. Süreçte çok küçük çocuklar bile sözcüğün gerçek anlamında ölesiye çalıştırıldı. Bunun için Yararcı Etiğin herhangi bir dinsel, törel, giderek tüzel ilke tarafından engellenmemesi özseldi. "Görülmez el" herşeyi yoluna koyabilirdi. Aydınlanmanın Deizmi, Aydınlanmanın Yararcılığı, Aydınlanmanın pozitif Bilgisi ve Aydın Despotizmi eksiksiz bir mantıksal tutarlılık içinde modern dönemin ilk evrelerine özgü Törelliği tanımladılar. Fırtınalı denizlere yelken açan bir avuç özgür, gözüpek ve açgözlü insan yeni bir kültür biçimini bütün bir

dünyaya bulaştırmaya girişti. Kendi içinde uyumuş, donmuş, grileşmiş Asya çıplak şiddet ve zor yoluyla ilk kez Tarihin dinamik değişim sürecine çekildi. Afrika ve Amerika modern Tinin bilgisini, toplarını ve zincirlerini tanıdı. Eğer insan duyuncu gelişen bir yeti ise, eğer insan moral bir varlıksa, Batı henüz Ahlakın oldukça başlarında olduğunu gösterdi. İnsanın gelişmeye yeteneksiz usdışı bir varlık olduğunu ileri süren postmodern Nihilizm gerçekte insanın ahlaksız bir varlık olarak kalmak zorunda olduğunu ileri sürdüğünü görmemektedir.

Yararcılığın bir törellik ilkesi olarak, giderek birincil "değer" olarak kabul edilmesi aristokratik bilinç için olduğu gibi dinsel bilinç için de olanaksızdır, çünkü ikisi de dünyasal ve özdeksel olmayan değerlere bağlıdır. Yararcılık bir ilke olarak onur, inanç, duygu, erdem, bilgi vb. gibi değerleri göreli kılan, böylece değerleri değersizleştiren bir bilinç biçimini gerektirir, çünkü değer ancak saltık ise değerdir, daha yüksek bir değer karşısında vazgeçilebiliyor ya da geri çekilebiliyorsa değer değildir. Aydınlanmanın Deizmi ve Ateizmi ile, ve kuşkucu-görgücü dünya görüşü ile "yarar" kategorisini bütün bir Törellik için — Aile yaşamından Toplum ve Devlet yaşamına dek — belirleyici ilke olarak kabul etmesi için hiçbir engel yoktur. Yarar kategorisi ekonomi ile dolaysızca bağıntılıdır, çünkü ekonomi yarardan başka birşey üretmez. Aydınlanmanın Reformasyonun arkasından önemli ölçüde gecikerek de olsa ortaya çıktığı dönem Avrupa'da yeni bir Tinin, yeni bir toplumsal biçimlenmenin gelişmekte ve üretimin özgür emek ve mülkiyet koşulları altında yeni bir nitelik kazanmakta olduğu dönemdir. Kendisi başka koşullara bağımlı olan Üretimi toplumsal yapının özeğine ve temeline koyan ekonomist bakış açısı doğallıkla bütün bir törelliğin yeniden örgütlenişi için de eşit ölçüde materyal bir ilkeye yönelecektir. Üretim sürecinin tinsel değerler değil, özdeksel değerler üretmesi ölçüsünde Yarar kategorisi üretim sürecinin özünü anlatır ve yararcı bir etik, estetik ve bilimsellik yalnızca bu ekonominin üstyapısı olarak formüle edilir.

Yararcılık ancak zayıf bir duyunç kültüründe, halkın biricik duyuncu olan dinsel duyuncun da gelişmemiş olduğu bir tinsel durumda olanaklıdır. Avrupa'da modern sürecin hızla büyümekte olan kentlerini dolduran ve modern tinin ilk kuşaklarını oluşturan nüfus kaçınılmaz olarak moral bir gerilik içindeydi. Böyle bir tinde Hırsın egemenliği işlerin normal durumudur ve ahlakın ve estetiğin ve bilimin yararcı bakış açısının ölçütleri altına getirilmesi için herhangi bir özel çaba bütünüyle gereksizdir, çünkü bu alt-kültür durumu henüz gerçek insan değerleri ile kaygılanamayacak bir moral, estetik ve entellektüel gerilik durumudur.

Tarihsel Materyalizmin öteki adı olan Yararcılık salt kendi başına duran bir belirlenim değildir. Karşıtı ile birlikte durur. Ama modern dönemin başlangıç evrelerine özgü başka birçok belirlenim ile de birlikte gider: İşleyim devrimi, liberalizm, sömürgecilik, giderek yeni kıtadaki kölecilik, görgücülük ve daha sonraki pozitivizm, pragmatizm.

_İdeoloji

İdeoloji (Geniş Çözümleme)

Tin özgür olmaya hazır olmadıkça özgür olamaz. Özgürlük İstencin Hakkıdır. Ama açıktır ki Özgürlüğü istemek için onu bilmek, yalnızca adını değil ama gerçeğini, Kavramını bilmek gerekir, tıpkı Hak, İstenç, Duyunç, Türe, Erdem için de olduğu gibi.
Kuram olmaksızın Kılgı olanaksızdır — tıpkı Kuram olduğunda Kılgının olmamasının olanaksız olması gibi.

Dünya Tarihinde İstenç bireylerin, kümelerin, sınıfların vb. değil, ama Ulusların İstencidir.

Özgürlüğün bilinci sorunu Ulusların sorunudur. Özgürlüğün bilinçsizliği Despotizmin de bilinçsizliğidir. Özgürlüksüz bilince yetkeye boyun eğme işlerin normal durumu olarak görünür. Halk kendi gelişmemiş dinginliği içinde kendinden hoşnuttur. Daha da kötüsü, Özgürlük entellektüel Despotizme onu Kapitalizme götürecek ahlaksızlık olarak, ve kendi bilinçsiz Despotizmi ise onu Kapitalizmden, Emperyalizmden vb. kurtaracak erdem olarak görünür. Gerçekten de tam olarak moral olarak gelişmemiş bu bilincin kendisi Özgürlüğü ilk olarak doğal İstencinin, Hırsının bir anlatımı olarak sergilemek zorundadır — ve buna göre aldatır, çalar, sömürür. Moral olarak gelişmemiş bir bireyin, halkın vb. Özgürlüğü anlamasının ve dolayısıyla uygulamasının ilk biçimi kaçınılmaz olarak haksızlık ve ahlaksızlıktır. Oysa henüz var olmayan Duyunç ancak bu kendi Yokluğunun, bu duyunçsuzluğun bilincinden doğabilir, ve o zaman, ama ancak o zaman Törellik kendi Kavramına uygun olarak, ussal, özgür, güzel Törellik olarak şekillenme sürecine girer.

İdeoloji Duyunç Özgürlüğünü ve İstenç Özgürlüğünü yadsır. Türeyi, Erdemi, bütününde Hakkı yadsır. Bütün bunlar bilgisizlikten kaynaklanır. İnsanlık Tarihte kendini henüz bilmediği şeylerden ötürü yargılayamazdı. Ama, ön-modern dönemin tersine, bugün, modern dönemde, bütün bu Kavramlar İnsan Hakları olarak bilinmektedir. Bu bilinç İdeolojiyi Tarihe karşı bir Suç yapar.

İdeoloji politik olarak, e.d. Devlet ile ilişki içinde anlaşıldığında, yaşamı bir ilke temelinde örgütlemek için Güç İstencidir. Bir moral ilke olduğu için, kendi için iyi ve doğru ve haklı olduğu için, kendini bağımsız bireysel İstenç üzerinde saltık yetke olarak görür ve saltık boyuneğme ister. İdeoloji bir İstençtir, ama evrensel-ussal istenç değil, tersine İstencin Özgürlüğünün kendisini tanımayan, onu kendi sonsuz ussallığı içinde büyümeye ve gelişmeye bırakmayan geçici tarihsel bir istençtir. Özgürlüğü olumsuzlayan Özgürlük, böylece kendi içinde çelişki, kendi ile bitimsiz kavgadır. İdeoloji Duyunç Özgürlüğünü de tanımaz, çünkü kendisi saltık İyi ve Doğrudur. İdeoloji böylece dinsel İnancın da yerini alır ve genel olarak Din ile de bağdaşmaz. İster Nazizm ister Bolşevizm biçiminde olsun, her durumda ateizmdir. Tüm ütopyasına karşın, Duyuncu, İstenci, Özgürlüğü yadsıdığı için, İdeoloji moral kibrinde moral nitelikten yoksundur. Usun, İstencin, Duyuncun özgür gelişimine karşı savaşmak zorunda olması onu kesintisiz Terör yapar.

İdeoloji ussal Yasa İstenci olarak Devleti yokeder. Giderek Partinin İstenci bile ideoloji için fazla geniştir ve İstencin odaklanması, tek bir noktada yeğinleşmesi mantıksaldır, çünkü ideoloji bir savaşımdır ve o zaman bir istençler çoğulluğu istençsizlik demektir. İdeolojinin Önder kültüne götürmesi Sevgili Önderin yüksek erdemine değil, Devletsiz ve Yasasız kalan halkın erdemsizliğine ve çaresizliğine bağlıdır.

İdeoloji Niçin Çekicidir?

Hitler partililerle.

İdeoloji anlamsız, amaçsız modern varoluşun idealist bir almaşığı olarak ortaya çıkar. Kendini moral yükseklik olarak, insanın sıradan amaçlarını aşan değerlerin anlatımı olarak, bütününde Kurtuluş olarak sunar. Bir amaç birliği olarak o yalnızlaştırıcı, yabancılaştırıcı bireyciliği yener ve bir topluluk duygusu yaratır. Bu — kendini Birde yoketmek — despotik Tin için herşeydir. Avrupa'nın, özellikle Almanya'nın despotik kalıntıdan arınmış olduğunu düşünmemeliyiz. Modern insan henüz Özgürlüğün yolundadır, ona gerçekliği içinde erişmiş değildir, ve kendi içinde henüz despotik kabile tininin artıklarını barındırmayı sürdürür. İdeoloji öylesine sonsuz bir amaç yüceliğidir ki, kendini ona kaptıran birey tüm erdemsizliğini, insan olarak tüm yetersizliğini, kötülüklerini unutur, bir arı kibir tini olur — ve bir bebek gibi suçsuz, salt kötülüğü yadsıdığı için saltık olarak, ama salt olumsuz olarak iyinin kendisidir. Bu yüceliğin karşısında olan herşey

kötüdür, haindir, düşmandır, ve ideolojik bilincin insanlık için duyduğu Sevginin yeğinliği onun düşmanları olarak gördükleri için duyduğu Nefretin yeğinliğini belirler — ve Şiddet daha şimdiden eğitilmemiş dürtüsel yanında, üst-beninde sorgusuzca doğrulanır. İdeoloji anlamsız ve değersiz bir modern çağın anlamsızlığının ve değersizliğinin özeti olarak görünen Kapitalizme a priori karşıttır, ve bu nedenle Faşizmin ve Nazizmin de Sosyalist olduklarını, işçi sınıfının da politik sözcülüğünü üstlendiklerini görürüz. Nasyonal Sosyalizm Sınıfı ve Ulusu özdeşleştirerek iç bölünmeyi gizler ve Birlik duygusunu pekiştirir. İdeoloji kendi yarattığı bir idealitede varolur ve onu realiteye çevirmeyi, dünyayı değiştirmeyi ister. Ve İstenci ve Usu henüz büyümemiş entellektüel — ki her durumda analitik Anlaktan daha iyi değildir — bu idealitenin usdışı doğasını kavrayacak düşünce gücünden yoksundur. Realiteye uyumsuzluğu ile orantılı olarak köktencidir. Onda olumsuz varoluşunun olumluya dönüverdiğini görür.

İdeoloji (Geniş Çözümleme)

_İnsan Doğası

İnsan Doğası kavramı bir gizilliği, bir 'kendinde'yi ve dolayısıyla Gelişmeyi içerir: Gelişme bir gizilliğin mantıksal ve olgusal çıkarsamasıdır, zorunludur. İnsan Doğası Güzellikte sonsuzluktur. Duyguda sonsuzluktur. Ve Bilgide sonsuzluktur — çünkü bu kategorilerin gerçeklikleri sonsuzluk imlemeleridir. Tümü de Başkalıkta, Sınırda, karşıt olanda, olumsuzunda Kendi ile bir olmayı imler. Sonsuzluk Başkasının yokluğunu değil ama varlığını, Başkası tarafından sınırlanmayı, ama Başkası olan bu Sınırda o denli de Kendi ile olmayı anlatır. Bilgi insanı tüm Evrenin kavramsal özü ile, Logos ile Bir kılar; Sevgi insanı başkalığı içindeki insanlık ile Bir kılar, Başkasında yaşanan öz-duygudur; Güzellik insanı düşüncenin ve duygunun duyusal Biçim olarak sonsuzluğuna, estetik Biçim olarak erişilen saltık eksiksizliğe, İdeale yükseltir. İnsanı değersiz, dünyaya fırlatılmış bir saçmalık olarak değil, ama varoluşun olabileceği, yükselebileceği, erişebileceği sonsuzluğun Aracı ve Amacı, İlkesi ve Ereği olarak görmemiz gerekir. Ancak böyle bir varlığın kendini gerçekleştirmek için Hakkı ve Gücü olabilir.

İnsan ‘Doğası’ anlatımı İnsanın Doğanın ona vermiş olduğundan daha çoğu olduğu, Tin olduğu düzeye dek uygunsuzdur. Denmek istenen şey İnsanın Özü, onda değişmez ya da türsel olan, saltık olandır, homo sapiensi bir hayvan değil ama tinsel bir varlık yapan özselliktir. Homo sapiens varoluşa bir tinsel yetiler gizilliği ile donatılı olarak gelir. Kendinde, insanın yazgısı bu gizilliği edimselleştirmek, onda gizil olarak Gerçek, İyi ve Güzel olana eksiksiz olarak belirli, olgusal anlatım vermektir.

İnsanın bu özü dinsel bilincin tasarımsal düşünce alanı için Tanrı tarafından belirlenir ve verilidir. Felsefe ya da kavramsal düşünce onu kökeni ile, nedeni ile bir olarak, Us/Logos olarak görür.

Değişkenlik kavramı eksiklik, sonluluk, geçicilik imler. Ve böyle olarak bir akış, bir oluş süreci olan görüngü dünyasına aittir. Değişmezlik eksiksizlik, sonsuzluk, süreklilik imler. İnsan bu iki dünyaya da katılır. İnsan doğasının değişkenliğini ve varoluşun ya da görüngünün birincilliğini ileri sürmek bütünüyle mantıksal olarak insan doğasının göreliliğine, böylece varoluşun kendisinin saçmalığı, anlamsızlığı, değersizliği gibi usdışı vargılara götürecektir. Özsüz varoluş bir görüngüden, kendisi-olmayandan başka birşey değildir ve böyle bir varoluşun geçersiz bakış açısı kültürel olarak bir gelişimi değil ama ancak türlülüğü ve göreliliği kabul edebilir. İnsan varoluşunda saltık olanı, ussal olanı kavrayamayan bu Anlak bakış açısından evrensel bir nihilizmin çıkarsanması biricik tutarlı mantıksal vargıdır. Nihilizm hiç kuşkusuz modern Yurttaş Toplumunda insandan yalnızca yararlı bir iş aracı, yalnızca şu ya da bu düzeyde üretken bir emekçi yapılmasını bekleyen eğiliminin de

moral durumudur.

Tinin kültürel-tarihsel oluşumları bir İnsan Doğası kavramı karşısında onun sonlu, geçici, yitici şekilleridir. Saltık olarak değerli değildirler. Doğunun gelişimi gelenek kültürünün ötesine geçmedi, ve Tinin gelişiminin statükocu çocukluk aşamasındaki her kültürün yaptığı gibi varolanın ötesine geçmemek için özellikle direndi. Dikkafalılığı bıraktığı zaman tüm modernleşmesini Batıdan ödünç almaya ve kendini baştan sona Batının imgesinde yeniden şekillendirmeye girişti.

Bir Gizillik olarak İnsan Doğası kavramı kendinde Gelişme ve Erek imler. Tarih kavramının insan bilincine çıkışının kendisi özsel İnsan Doğası kavramının doğuşunun bir sonucudur. Ancak Tinin ereksel süreci Tarih olabilir.

_Tarih Kavramı

Tarih ancak ve ancak İnsan Doğasının gizilliği zemininde olanaklıdır. Ancak gelişen bir Tinin Tarihi olabilir. Gelişmeyen bir Tinin yalnızca Tarihçesi.

Tarih kavramının bilgisi için insan doğasının bilgisi gerekir. Platon ve Aristoteles insan doğasının bilgisinden yoksundular, çünkü tüm insanların özgür doğdukları bilgisinden yoksundular. Bu eksiklik nedeniyle Tarih kavramları da yoktu ve politik felsefeleri yalnızca kendi çağlarının devletlerinin bir çözümlemesi ve iyileştirilmesi ile ilgiliydi. İnsanın doğasının, özünün Özgürlük olduğu ilk kez modern dönemde kavrandı. O zaman Tarih bu özü Özgürlük olan varlığın o özünü varoluşa geçirmesinden, gelişim sürecinden başka birşey değildir. Daha tam olarak, Tarih Dünya-Tininin Özgürlük Ereğine doğru gelişiminin realitesi ve kavramıdır. Tarih yalnızca "olaylar" değildir. Yalnızca "olma" da değildir. Tarih "oluş"tur. Gerçekte, Tinin gizilliği onun gelişmek zorunda olduğunu imler. Bu gizillik onda yeti olarak, bir olanak olarak, bir 'kendinde' olarak bulunur. Ve gelişmenin ussal İstencin güdümünde olmasından ötürü, gelişmenin kendisi Özgürlüğün Özgürlük yoluyla elde edilmesi sürecidir.

Tarih yalnızca olaylar değildir; ilgisiz, bağlantısız bir olaylar yığını ancak gündelik gazetenin içeriğini oluşturabilir. Tarih bağdır, Logostur, ama ereğine doğru gelişen bir bütünün Bağı, Anlamıdır.

Doğa Durumu?

Doğa Durumu ve Soylu Yabanıl

Avrupa'da modern dönemin başlarında şekillenmeye başlayan politik felsefede Doğa Durumu denilen ve Devletin kurulmasını önceleyen kurgusal bir evrenin varlığı tartışıldı. Doğa Durumu bir yandan "herkesin herkes ile savaşı" olarak görülürken, öte yandan kimi kafalarda bir "soylu yabanıl" imgesi oluştu. Bu evrede yasa olmadığına göre hiçbir yasasızlığın, hak olmadığına göre hiçbir haksızlığın, genel olarak Kötülüğün bulunmadığı düşünülüyordu. Buna karşı modern toplum kendini bir türesizlik, eşitsizlik ve haksızlık kültürü olarak gösteriyordu.

Doğa Durumu imgesinin temelinde bir yandan modern kentteki insan ilişkilerinin anlamsızlığına karşı romantik bir tepki yatar. Bu durumda 'Doğa' sözcüğü dolaysızca anlattığı kavramdan başka birşeyi, bir yalınlık, arılık, suçsuzluk durumunu anlatır. Gelişmenin kötü birşey olduğu, aslında olmaması gereken birşey olduğu düşünülebilir. Ama gelişmenin kendisinin geçici bir evre olduğu, bir süreç olarak ancak ereğin bir aracı olduğunu düşünmek de olanaklıdır. Eğer Doğa Durumu gerçekten Doğa Durumu ise bu bir içgüdü durumu, bir hayvanlık durumudur. İnsanın insan olarak salt bir Doğa Durumunda olması insan Kavramına aykırıdır. İnsan Doğa ve Tinin, Beden ve Ruhun

birliğidir. Bu demektir ki insan durumunda Doğa saltık olarak Tin ile birlik içindedir, insanın doğallığı aynı zamanda onun tinselliği ile birlik içindedir. İnsanın doğal içgüdüsü bile onun tinselliği ile, düşüncesi, duygusu, duyarlığı ile birlik içindedir. İnsan yalnızca yemez ve içmez, ama kültürel olarak yer ve içer; insanın eşeysel davranışı yalnızca içgüdüsel değil, ama duygu ve duyu, sevgi ve güzellik öğelerinin eşliğindedir.

Öte yandan Tinin durumunun doğa durumu değil ama zorunlu olarak tinsel-kültürel bir durum olduğu, ve bunda Türenin, Hakkın, Özgürlüğün oluş sürecinde oldukları, eş deyişle henüz gelişmemiş oldukları düşünülebilir. İnsanın kölelikten, haksızlıktan, kötülükten vb. bunlara yol açan kültür durumunun yadsınması yoluyla kaçınabileceği sanılabilir. Ama bu negatif bir kazançtır. Buna karşı insanın pekala kötülük olanağına karşın iyi olanı seçme yeteneğinde olduğu, aslında ussal bir varlık olarak en sonunda bunu başarabileceği, ve bunun için Kültür içinden geçmek zorunda olduğu düşünülebilir. Dünyanın değişmesi denilen şey gerçekte Tinin değişmesidir. Ve Tin İstenç olarak kendinde, yani gizil olarak Özgürlüktür.

Özgürlük Doğa Durumunun bir kategorisi olmaktan öylesine uzaktır ki, tam tersine Doğa Durumunda Gücün Hak olduğunu, Doğa Durumunun henüz Tinin Durumu olmadığını, Hayvanın Durumu olduğunu söylemek gerekir. Tarih Özgürlüğün Oluş sürecidir. Bu düzeye dek Tarihte Özgürlük yoktur. Ama Oluş süreci aynı zamanda Özgürlüğün var olduğunu imler. Süreç Özgürlüğün bütün bir Dünya-Tini için ve bütün bir içeriğinde kazanılmasını anlatır. Değişim, yenileşme, gelişme bu yüzden özseldir. Tinsel katılık ve değişmezlik Doğunun belirlenimidir. Çin de bütün bir Asya gibi Özgürlük bilincini dışarıdan almak zorundaydı. Özgürlük Kavramı ilk kez gerçek içeriği ile İstenç ve Duyunç Özgürlüğü olarak Batıda kavrandı. Ama Çin'in despotik Tininin Batı ile ilişkisinde ondan öğrendiği ilk şey Despotizmin bir başka biçimi olan Marxizm oldu.

_Halk

Halk politik olarak, e.d. Devlet ile ilişki içinde görüldüğünde, özsel önemde olan belirlenim Halk ve İstenç kavramları arasındaki ilişkidir. Halk yönetilmeye gereksinir: Önder, Parti, Führer, Aydın, Tiran vb., tümü de Halk kavramına mantıksal olarak eşlik eden despotik İstenç biçimleridir, ve tümü de Halkın politik istencinin varlığına değil yokluğuna tanıklık ederler. Halkın İstenci her belirlenime açıktır — Tiranlığa olduğu gibi Özgürlüğe de. Yurttaş Toplumuna geçişte başlıca güçlük Halkın boşinancını, gelenekçiliğini, genel olarak tinsel geriliğini kullanmada Demagogun Halk ile aynı gerilik tinini paylaşmasına dayanan üstünlüğüdür.

Özgürlük Halka önderlik ediyor. (Eugène Delacroix; 1830.)

Erdem bilgelik gerektirir. Halkta olması olanaksız olan şey budur. Bilgelik öğrenilir, doğuştan değildir. Ve Dünya Tini bu eğitim için onyıllara değil, ama yüzyıllara gereksinir.

Önderlerini coşkuyla selamlayan Südetli Almanlar. Carlsbard, 1938. Bu kutlamanın yalnızca dünya tarihinde yaşanacak en büyük yokedicilik eyleminin ön habercilerinden biri olduğunu anlamaktan çocuklar kadar uzaktılar.

Bu insanlar despotizmi vareden ikinci bileşeni oluştururlar. Yurttaşlık haklarının evrensel olduğunun, insanlık haklarının evrensel olduğunun henüz bilincinde değildirler. Erdem yürekli olmayı gerektirir. Ama halk, gündelik yaşamlarındaki normal insanlar, her zaman Kötülüğe teslim olmaya hazır olabildiklerini gösterirler. Boyun eğme, korku, sindirilme pekala düşmanın onaylanması yoluyla hiç olmazsa görünüşte vakara dönüştürülebilir, örneğin Hitler'in doğum gününü kutlayan Wilhelm Furtwängler durumunda da görüldüğü gibi (1942).

Önderlerini 51'inci doğum günü dolayısıyla kutlayan Almanlar.

Bu insanlar Yurttaş değildirler, çünkü Yurttaş kavramı İstenci kapsar. Erdemi, türe ve bilgeliği kapsar. Bu insanlar Halktır, Yurttaş Toplumu değil. Bu insanlar korkmuş, sinmişlerdir. Pekçoğu bir zamanlar Sosyal Demokrat idi. Şimdi kendi istençleri geçersizdir; bundan böyle istençleri Führerlerinin istencidir. Geçmişi anımsadıklarında yüzleri kızarır, ne olduğunu anlamayı başaramazlar. Bu Almanların yozlaşmaları, törel olarak bozulmaları demek değildir; Dünya Tininin hemen hemen bütünü gibi, henüz özgürlük bilincini kazanmamış, hiçbir zaman Yurttaş olmamış olmaları demektir. Törel olgunluk bir halk olabilmekten daha çoğunu, kendini ve her bir insanı eşit hakları olan özgür bireyler olarak tanımayı gerektirir. İnsanların Yurttaş Kavramını henüz gerçekleştirememiş olmaları Kavramın eksikliği değil, insanların kendilerinin eksiklikleridir. Bu eksiklik onların moral varlıklar olabilmelerinden doğar, ve eksiklik giderilebileceği için eksikliktir.

Önderlerini selamlayan Almanlar, Berlin, 1933.

_Yurttaş

Özgür Yurttaşın kurtarılmaya gereksinimi yoktur. Modern toplum Yurttaş Toplumudur.

Avrupa Parlamentosu, Strasbourg.

Yurttaş Kavramı herşeyden önce Duyunç Özgürlüğünü, bu öznel, içsel Özgürlüğün tanınmış olmasını içerir. İstenç ancak özgür bir Duyunç temelinde Özgürdür, ve bu düzeye dek İstenç Özgürlüğünden söz edildiğinde Duyunç Özgürlüğü zorunlu olarak varsayılır. İstenç kendini politik olarak Devlet biçiminde anlatır ve Devlet Kavramı Özgürlüğün Kavramı olduğu düzeye dek bu Özgürlük Yurttaşın Özgürlüğü, onun İstencidir. Yurttaş yönetilmez, çünkü Devlet onun kendi İstencinden başka birşey değildir. Yurttaş Kavramında onun yalnızca bir Devlete ait olmasından, bir uyruk olmasından daha çoğu, Devletin onun kendisinin İstenci ile bir olduğu imlenir. Yurttaş modern Devletin politik öğesidir; onda bir sınıfın (işçi ya da işveren sınıfının), bir topluluğun (bir tarikatın, loncanın vb.), özel bir kümenin (örneğin bir partinin) üyesi olarak bulunmaz. Yurttaşın İstenci yalnızca ve yalnızca kendine aittir.

İlk kez Duyunç Özgürlüğü ile Devlet Kavramına karşılık düşen Devletin edimselleşmesi olanaklı olur. Bu bir süreçtir. Modern dönemi — Modernliği — tüm ön-Modern dönemden ayıran belirlenim Duyunç Özgürlüğünün tanınmış olması olgusudur. Reformasyonun Avrupa'da Duyunç Özgürlüğü temelinde toplumsal yeniden yapılanmanın başlangıcı, ama yalnızca başlangıcıdır.

Duyunç Özgürlüğünden yoksun birey Özgürlükten korkar ve onda haklı olarak kendi içselleştirilmiş dogmatik-despotik değerleri için bir gözdağı görür. Yine, Özgürlük bilincinden yoksun olmak Özgürlüğün kendisini moral bozukluk olarak görmeye götürür. Bu bilinç için dışsal yetke moral belirlenimlerin kaynağıdır, ve bir bakıma ona dışsal bir Duyuncu kendi duyuncu olarak içselleştirir. Despotik bilinç moral olarak her zaman dışsal kaynaklardan beslenir, kendi duyuncuna danışmak yerine önderlere, dinadamlarına, yetkelere, tek bir sözcükle bireysel olanın kendisine dayanmayı yeğler. İlkeler, kavramlar, genel olarak düşünce ona bütünüyle yabancıdır. Doğal bilincin bu despotik durumda politik karakteri yoktur, yalnızca yönetilir, ve tek şansı egemenlerinin erdemidir.

Mülkiyet korkusu benzer olarak Özgürlük korkusudur, ve Duyunçtan, moral öz-denetim yeteneğinden yoksun olan bilinç böyle birşeyin olabileceğini de düşünemez ve Mülkiyeti kolayca kötülüğün kaynağı, giderek doğlaysızca kendisi olarak görür ve onun ortadan kaldırılması ile sorunun çözüleceği çıkarsamasını yapar. Hiç kuşkusuz Mülkiyetin bastırılması İstencin bastırılması olduğu düzeye dek Kötülük de bastırılır, çünkü İstençsiz birey için Eylem olanağı da yoktur.

Yurttaş ekonomik bir Sınıfın üyesi değil, politik Bütünün, Devletin üyesi, ya da daha tam olarak Devletin kendisidir, çünkü İstenci Devletin İstencidir. Sınıf olgusunun Türe Kavramı ile bağdaşmadığı düzeye dek, yürürlükteki türesizlik henüz Yurttaşın kendisinin kendi Kavramına karşılık düşmediğini, gerçek Yurttaş olmadığını anlatır.

_Demokrasi

Halkın Yasamacıları ve Oluş Sürecindeki Demokrasi. Politika Kentlinin işidir. Ussal yasa Hakkın zeminini Zor ve Şiddette görmeyen kültüre özgüdür. Gene de, yüzmeyi bilmeyenler onu yüzerek öğrenmelidirler.

Demokrasi istençsiz halkın Devleti olarak anlaşıldığında bir oxymorondur, olmayan birşey, bir Gedankending, realitesi olmayan bir kurgudur. Halk sözcüğünün Egemenlik ve Erk ile birlikte kullanılması durumunda, sözcük ile denmek istenen gerçekte Yurttaş Toplumudur.

Düşüncenin, saygının, karşılıklı tanımanın olmadığı yerde kaba hayvan gücü Sözün, Logosun yerini alır. Ama kentlilik kavramı şiddeti saltık olarak dışlar. Şiddete başvurma ancak uygarlaştırılmamış, terbiye edilmemiş çocukların büyüdükleri zaman, kente geldikleri zaman da sürdürdükleri bir erdemsizliktir. Her halk kendini yönetecek denli, törel varoluşunu, Devletini ussallığının belirlenimleri ile barış içinde düzenleyecek denli kentlileşmiş değildir. Her halk Demokrasiye yetenekli değildir. Montesquieu bu olguyu ilk anlayanlardan biriydi ve "Demokrasi Erdem olmaksızın olanaksızdır" diyordu. Bu Özgürlük olmaksızın halk kendini yönetemez demenin bir başka yoludur, çünkü ancak özgür birey ve özgür halk erdemli olabilir. Erdemsiz halkın vekilleri modern yasama gibi ussal bir eylemi yerine getiremezler, çünkü Genel İstenci, bireysel özencin üzerindeki ussal-evrensel İstenci bilmezler ve tanımazlar. Bu yüzden sık sık kendilerine teslim edilen Devleti devrilme noktasına dek bozarlar, ve Anayasa, bir ulusun bütün bir tarihinin özeti olan ussal politik Tin işleri yeniden yoluna koyduktan sonra Devlet bir kez daha ellerine teslim edilir. Sık sık yargılayamadıkları, aslında anlayamadıkları yasaları oylar ve onaylarlar. Yasama Meclisi onu özgürce seçen halkın kendisinin törel olgunluğunun göstergesidir. Ama hiçbir halk eğitimli ve erdemli doğmaz. Erdemi ancak boşinançtan ve bir başka boşinanç olan ideolojiden özgürlük koşulunda öğrenebilir. Despotik kültür, İstençsiz kültür erdemsizdir. Ancak İstenci başkasına değil ama kendisine ait olan insan, ancak Kendisi olan insan erdemli olabilir. Erdem bilgidir. Despotik bilinç onda Özgürlüğün bilgisi olmadığı için despotiktir. Ama bu bilinç de bütününde her bilinç gibi onu öğrenme becerisini, Özgürlük sözcüğünü, tasarımını onun Kavramına yükseltme yeteneğini taşır. Sorun bu bilginin despotik bilincin bütün bir yapısının değişimini zorunlu kılmasında yatar. Bu yüzden değişim büyük ölçüde bir kuşaklar dizisini ilgilendiren bir sorundur. Ve yine bu yüzden modern toplumlarda da Özgürlük ve Erdem bilinci henüz oluş durumundadır, henüz tamamlanmış olmayan bir süreçtir.

_Yurttaş Toplumu

Yurttaş Toplumu bütün bir Dünya-Tarihinde Toplumun kendi Kavramına uygun düşen biricik realitesidir, ve modern dönemi modern yapan başlıca olgudur. Toplum kavramsal olarak insanların Gereksinimlerinden ötürü oluşturdukları birlikleridir. Toplum Aile ya da Devlet değildir. Kültürel değerler yoluyla birarada tutulan Topluluktan ayrı olarak, Toplumda bireyler Gereksinimleri yoluyla biraraya bağlanırlar. Bu düzeye dek modern Yurttaş Toplumu özsel olarak özgür ve eşit kişilerin alış-veriş ilişkilerinin bir dünyasıdır. Yurttaş Toplumu ilkin Yurttaşın kendisinin henüz yetersiz olan moral gelişmişliği nedeniyle Türesiz, giderek Tüzesiz bir yarışma alanı, bir çıkar çatışmaları, haksızlık, sömürü, eşitsizlik alanıdır. Ama Yurttaş Kavramı insan Doğasının gerçekliği

içinde şekillenmesi için hiçbir engel kapsamaz; tersine, bu gelişmenin biricik Zemini ve Olanağıdır. Yurttaş İstençtir, özgür İstençtir, ve bu onun moral ve etik gelişime sonu dek açık olması demektir. İnsan bir hayvan gibi varolmak zorunda değildir. İnsanı gelişmeye yeteneksiz görmek Nihilizmin bakış açısıdır, çünkü nihilizm tam olarak Usu, Logosu, insan özünü reddeden bakış açısıdır.

_Despotizm

Despotizm Özgürlük bilincinin yokluğudur.

Despotizm, sözcüğe yüklenen tasarımlardan ayrı olarak Kavramına göre düşünüldüğünde, bir Devlet biçimi olarak kendi istençlerini Yasa olarak görmeyen bireylerin tek bir bireysel istencin buyruklarına boyun eğmeleri ile belirlenir. Despotizm insanlığın henüz Duyunç ve İstenç Özgürlüğünün bilincinde olmadığı bütün bir tarihsel dönemde olanaklı biricik Devlet biçimidir. Böyle bir yönetim biçiminde Despotun istenci Yasadır, ve bu istenç uyruklarının özençleri karşısında ussal olanın anlatımıdır. Despotik İstenç uyrukların İstençsizliğinin anlatımıdır.

Modern dönemin salt bir kronoloji sorunu olarak değil ama Kavramına göre anlaşıldığı ve ilkede Özgürlük bilinci tarafından tanımlandığı düzeye dek, Despotizm bütününde ön-modern kültürlere özgü evrensel politik yapıdır. Despotizmin türleri olabilir — tiranlıktan imparatorluğa, oligarşiden askeri diktatörlüklere vb. — Despotizm zorunlu olarak baskıcı değildir, çünkü baskının bilinci özgürlüğün bilincini gerektirir. Ancak Özgürlük bilinci ile belirlenen modern dönemde Despotizmi bilinçli olarak ortadan kaldırma savaşımı gündeme gelebilir. Modern dönemi ön-Modern dönemden ayıran başlıca belirlenim bireyin kendi Duyunç ve İstencinin bilincini, tüm insanların özgür doğdukları gerçeğinin bilincini kazanmış olmasıdır. İdeoloji — ister sol isterse sağ denilen biçimlerinde olsun — modern Özgürlük kavramına yabancı, aslında onu olumsuzlayıcı olmasında despotiktir.

Despot genel olarak Özgürlüğü tanımadığı için Güç gereksinimi duyar ve ona hiç kuşkusuz başkalarına karşı kullanmak üzere gereksinir. Yurttaş Toplumu birbirlerini karşılıklı olarak özgür olarak tanıyan özgür bireylerin Toplumu olduğu ve böylece İstenç saltık olarak ona yabancı bir İstence boyun eğmek zorunda olmadığı için Güç İstencini saltık olarak dışlar. Yurttaş Toplumu Kavramına göre Politik Yetki bir Ödevdir — ve realitenin bunu çürüttüğünü düşünmek, olgulardan böyle bir vargı çıkarmak Kavramın kendisini çürütmez. Güç İstenci, ister Doğuda isterse Batıda olsun, despotik kültürün bir kalıntısıdır.

_Boşinanç ve Assimilasyon ya da Kültürel Bütünleşme

Postmodern Durum: Kültürel Çoğulculuk

Boşinanç İnanç değildir. İnanç gerçek olanı ilgilendirir, ve insanı büyütür, onu duygusunda, yüreğinde sonsuza taşır. Boşinanç ise gerçek olmayana duyulan inançtır — ve anlamsız denilen şeyin kendisidir. İnsanı küçültür ve küçük düşürür. Geleneğin sorgulamayan düşüncesizliğine, bir ölçüde boş kalmış bilince aittir. Boşinanç gerçekte inançsızlıktır, çünkü İnanç Bilgi üzerine, Us üzerine dayanmalıdır, gerçek olana duyulan inanç olmalıdır. İnanç Boşinancı dışlar. Boşinanç saflık içinde, tam bir bilgisizlik, giderek tam bir aptallık içinde olabilir. Ama pekala zorun, şiddetin, terörün dayattığı bir boyuneğmenin sonucu da olabilir. Gene de bugün boşinanç çoğunlukla boşinanç olduğunu bilir ve kendini kendinden bile gizlemeyi başaramaz. Boşinançlı kişi ilkin kendine karşı dürüst değildir, ve bu onu kendi içinde yaralar, öz-saygısını yıkar. Boşinancı ussallaştırmaya, aklamaya çalışan bilinç ussallığın kendisini çürütmeye, var olmayanı var saymaya, yanlış olanı doğru saymaya yönelir. İnandığı şey hiçbir gerçekliği olmayan birşeydir. Yoktur.

Boşinanç kendine yalanı kabul ettirmeyi başardığı düzeye dek, Usunu, sağlıklı düşünme yetisini bozar. Güzellik algısının gelişmesini bastırmayı başardığı düzeye dek, Duyarlığını, estetik yetisini bozar, Ruhunun güzelleşmesine ve böylece fiziksel, bedensel güzelleşmesine izin vermez. Ve, ironik olarak, boşinancını pekiştirdiği düzeye dek, özsel olarak ussal olan İnancın kendisini yokeder, Duyuncunu bozar. Bu us zayıflığı, tıpkı onu aklayan postmodern bakış açısı gibi, Değer olanın kendisini değersizleştirir. Boşinanç (ya da Postmodernizm) insanın insan olmaya yükselmesine, insanın büyüklüğüne, güzelliğine, erdemine, sonsuz duygusuna izin vermez. İnsandaki insanlık niteliğini bozar.

Değişim, gelişim zorunlu olarak Assimilasyon, şu ya da bu tikel kültüre Benzeşme değildir. Assimilasyon ancak göreli bir gelişim, henüz saltık olmayan yetersiz, koşullu bir değişim, alt kültürün üst kültüre öykünmesidir — ki bugün geri kalmış kültürlerin edimsel olarak yapmaya çabaladıkları şey bunun bile gerisinde kalan dışsal bir benzeşmedir —, çünkü örnek ya da ölçün alınan kültürün kendisi değişme ve daha öte gelişme gereksinimi içinde duran göreli bir modeldir. İnsanlık Kendine benzemeli, Kendisi olmalıdır, Başkası değil. Bu onun saltık değişimi ve gelişimidir, kavramının, özsel doğasının çıkarsaması, ve aynı zamanda bütün bir edimsel Tarihinin Ereğidir. Bu Erek uğrunadır ki, Kendisi olmak içindir ki Kendini bilmelidir. Ve bu sözcüğün en gerçek anlamında Büyük Anlatı, Saltık Anlatı dememiz gereken şeydir. Bu onun Özgürlüğü ve aynı zamanda Zorunluğu, kendini kendi özsel doğasına göre belirlemesidir. Usun bakış açısından, bütün bir Tarihin kavramı ve anlamı budur. İrrasyonalist postmodern bakış açısı böyle bir özsel doğayı ve özsel belirlenimi, Logosu yadsıdığı düzeye dek bütünüyle tutarlı olarak kültürel çoğulculuğu, insanlığın, Dünya Tininin tarihte üstlendiği sonlu kötü kültürel biçimleri aklamak ve doğrulamak zorundadır. Doğrulamak, yani çıkarsama yapmak zorundadır, çünkü kendi en özsel doğasını ne denli yadsırsa yadsısın gene de bir 'mantıktır,' üstelik kötü bir mantık, diyalektiğin bilinçsizi analitik bir mantık olsa da. Değişmemeyi, gelişmemeyi, eğer herşeye karşın böyle birşey olmuşsa sözde kültürel köklere geri dönmeyi çıkarsamak zorundadır. Postmodernizmin kendisi ussal olmaksızın yapamaz. Ama bu ussallık Özgürlük Kavramından ve onun daha öte çıkarsamalarından yoksun kötü bir ussallıktır.

_Güç (Erk)

İmparatorluk İstenci tekil bir İstencin herkesin istenci tarafından tanınan Gücüdür. İmparatorluk İstenci evrensel-ussal İstencin yokluğunda, henüz insanlığın Özgürlük bilincinden yoksun olduğu dönemde Hakkı, Barışı, Gönenci, kısaca Usu temsil eder. Tekerk karşısında herkes kuldur, ve kulluklarının biricik nedeni istençsiz olmalarıdır.

Tinsel Güç fiziksel Güçten güçlüdür. İstencin nedenselliği — özgür nedensellik — doğanın özdeksel nedenselliğinin üzerindedir, çünkü onu denetleyebilir. Ama Güç İstenci denilen şey Doğa üzerinde üstünlük istenci değildir. İnsanın İnsana üstünlüğü için özlemi, böylece gerçekte güçsüzlüğü anlatır.

Güç bir Tindir, tikel bir İstencin başka İstençlere karşı üstünlüğü, başka bilinçlerde yarattığı boyuneğmedir. Yabancı istenç gönüllü olarak tanınabilir — demokrasilerde çoğunluğun istencinin tanınması gibi. Ya da zor ve şiddet yoluyla tanınabilir, ki boyuneğme dediğimiz şeydir.

Özgür Yurttaş Toplumunda ussal, özgür, evrensel İstenç olarak Yasa Güçtür, Güç Yasa değil. Güç — politik Güç — belirli bir İstencin başka İstençler tarafından Egemen olarak tanınmasıdır. Bir İstenç olarak Yasa genel olarak istem, dilek, kural, töre vb. gibi belirli İstenç biçimlerinden ayrı olarak fiziksel güç yoluyla, Zor yoluyla da kabul ettirilebilir.

Politik Güç özsel olarak karşı-Gücün, Yurttaş Özgürlüğüne karşı direnen usdışı öğelerin bastırılması

için gereklidir. Yasa özgür Yurttaşın kendi istencini anlattığı ölçüde ona karşı değil ama onun kendi Gücüdür ve köleliğe karşı Özgürlük için Gücüdür.

Gücün belirli bir İstencin egemen olarak tanınması olması ölçüsünde Gücü yaratan etmen bireysel İstenç değil ama onu tanıyan İstençler alanıdır. Bu tanınma sona erer ermez Güç de sona erer. Gücü sürdürmek için uygulanan Zor ne denli şiddetli olursa olsun en sonunda bilinçlerde tanınmışlığın yarattığı o gerçek Gücü yaratmayı başaramaz. Zor kullanımı belirli bir İstencin tanınmasını sağlayabilir. Ama boyun eğen İstenç egemen İstenci kendi özgür Duyuncu ile tanımadığı sürece Zorun sürekli olması gerekir.

_Doğal Bilinç

Doğal Bilinç Öz-Bilinçsiz Ustur.

Doğal bilinç Usunun hiçbir biçimde bilincinde olmayan Kavramsız bilinçtir. Doğal bilinç tüm realitesini kendi kavramları ile biçimlendirdiğinin, tüm realitesinin kendi bilincinde bulunan bir görüngü olduğunun, baştan sona öznel olduğunun bilinci değildir. Doğal Bilinç kendi bilincinde kendi gelişmişlik düzeyi ile orantılı olarak geliştirebildiği bu soyut biçimselliğin gerçeklik olduğu, onda olduğu gibi var olduğu sanısı içindedir. Onda yalnızca kendi bilinçsiz kavramlarının olduğunun bilincinde değildir. Doğal bilinç özsel olarak bilinçsizdir.

Bu bilinç varlığında kendisinde ve kendisi değildir. Bu kendine yabancılaşmış olması demek değildir. Tam tersine, sürekli olarak bu öz-bilgisizliği olumsuzlamakta, kendisini, egosunu aşamalı olarak daha gerçek biçimlere doğru yükseltmekte, gerçekte yabancılık denebilecek olan bir şeyi, kendini-bilmemeyi olumsuzlamakta, kendi gerçeğinin bilincine doğru şekillenmektedir.

Bu bilinç her konuda düşüncesinde zayıf bilinçtir , ve her durumda önüne koyulan çözümlemeleri çözümleyebilecek, onları gerçek bağıntıları ve anlamları içinde anlayabilecek, onları kavrayabilecek yetenekten yoksundur, çünkü bu kavrama bir ölçütün, saltık ölçütün, Usun bilgisini gerektirir. Tam tersine, bu bilinç her durumda kendisi o soyut çözümlemeler tarafından yakalanır, kaçınılmaz olarak en yüzeysel analitik anlak kurgularına, dünya-görüşlerine, yorumlara vb., ilk karşılaştığı sözde felsefe parçasına yenik düşer, onlarda "bilimsel" olanı, gerçek olanı bulduğunu sanır, üstelik bunlar açıkça bilim ve gerçeği reddediyor olsalar bile, tıpkı Picasso'nun çirkin kübizmini "güzel" bulan estetik topluk gibi. Bu bilinç genel olarak kendi çağının, çevresinin kültürünü kendine biçim olarak üstlenir. Edilgindir. Soyut, biçimsiz, belirlenimsiz Egosu tarihsel bir Ego, şu ya da bu olumsal bilinç olur. Kavramsal olarak düşünemez; düşüncesi salt tasarımlar, imgeler arasında bütünüyle öznel güdüler ve dürtüler yoluyla ileri geri gidip gelmekten ve bu olumsallıklar arasında her durumda geçersiz bağıntılar kurmaktan oluşur. Kendisi olmadığını, herhangi bir kültür tarafından belirlendiğini bilmez. Bu kavramsız entellektüel etkinlik, bu herşeyi herşey ile bağıntılayabilen soyutlamacı derin-düşünce etkinliği her doğal bilincin kendini anlatma ve belirtme yoludur. Özgürlüğü, İstenci, Duyuncu vb. salt tasarım olarak bilir, kavram olarak bilmez, ve bu nedenle onlar arasında zorunlu bağıntılardan özgür olarak, başıboşluk içinde herşeyi herşey ile bağlar.

Doğal bilinç kendine henüz tam hakkını vermemiş bilinçtir. İster deha, isterse varsıl, ünlü, bilimci, felsefeci, politikacı, sanatçı vb. ya da ne olursa olsun henüz tam olarak kendisi değildir. Yarım kalmıştır. Ve gene de bu yarımlığı içinde kendini saltık olarak sonsuza dek saklamayı ister. Bu onun varoluşudur — değerli, anlamlı, vazgeçilmez bulunuşudur. Ama özü değildir.

Bir Ego olduğu için, tüm güdüklüğüne karşın saltık Hakkını ileri sürer. Bu değişiminin sonudur.

Din, Bilim, Felsefe

Din tinselliktir, pozitivist bakış açısının teleskop ya da mikroskopla incelemeyi ve ölçmeyi istediği ve türleri ve alttürleri ile doğal seçme süreçlerine göre evrimlenen doğal bir fenomen değildir. Tinsel bir fenomendir. Ve insan tarihindeki ilk ayinlere ve kültlere dek giden bir fenomen olduğu içindir ki kavramsal olarak irdelenmelidir, çünkü fenomen gerçeği, varlığı kendinde değil, başkasında olandır. Din yalnızca yüreğin Duygusu değildir; düşünen, daha doğrusu imgeler ve tasarımlar düzleminde düşünen bir yanı da vardır ve varoluşu doğal bilincin kavramsal olmayan bu tasarımsal-imgesel düzleminde açıklamaya çabalar. Dinin bu yanı onun pozitif, göreli, kültürel karakterinden, onun "afyon" denilen yanından sorumludur (felsefeye de din gibi pozitif bir karakter verilebilir ve salt bu yanında pekala ideolojiye araç olarak kullanılabilir). Bu yanından, tüm pozitif içeriğinden soyutlandığında geriye kalan yalnızca duygu kipindeki İnançtır. Ve gene de İnanç ve Bilgi arasında bir karşıtlık değil, ama birlik olması gerekir. Din sonsuzluğu insan yüreğinde, duygusalın boyutunda yakalar, o tasarımsal boyutta değil. Ama İnancın nesnesinin Gerçeklik olması gerekir, saçmalık değil (Tertullian'ın sandığı gibi).

Pozitivizm salt dinsel tasarımlara karşı çıktığı için doğru olmak zorunda değildir.

Olympia: Zeus Tapınağı

Homo sapiens ilkin Doğanın ürünüdür, ve gene de Doğadan daha çoğudur, doğaüstüdür, Kültür yapan Tindir; ama Doğanın kendisinin sonlu olması, doğması ölçüsünde, açıklamasını özdeksel Doğada sonlandırmayı isteyen Natüralizm ya da Materyalizm açıklamanın yarısıdır, eksiksiz bilgi değildir, böylece bu düzeye dek bilgi değil ama boş konuşmadır. Öte yandan dinsel bilinç bilimsel bilinç değildir ve açıklamak ve anlamak istediğine kavramlar yoluyla değil, ama tasarımlar yoluyla, imgeler yoluyla ulaşmaya çabalar. Sonlu Doğanın ve sonlu Tinin nedenini sonsuz olan, kendisi yaratılmayan, türevsel, ikincil, dolaylı olmayan yaratıcı Tanrı olarak kabul eder. Bunda kurguldur. Giderek mitoloji bile değişim durumundaki, sürekli akış durumundaki görüngü dünyasını, doğal ve tinsel oluş alanını bir enson olarak, ya da bir ilk olarak göremeyen, onu kendileri sonlu varlıklar olan güzel, duyusal tanrılara bağlayan Usun sezgisinin ürünüdür. Naturalizm doğal fenomenleri sorgulamamasında, onları bir ilk olarak almasında mitolojiden de geri bir bakış açısıdır. Felsefede — hiç kuşkusuz Klasik Felsefede, özgür ussal, bilimsel düşüncede — varoluşun düzeni, dizgesi Logostur. Evrenin özü Noustur, Usun kendisidir. Ve Kavram Kavramı bilir. Doğa özsel olarak yasaldır ve insan Usu bu yasaları, bu kavram-bağıntılarını bilebilir, çünkü onlarla aynı tözü paylaşır, Kavram ve Varlık birdir; bilinemez olduğu düşünülen kendinde-Şeyin kendisi tüm belirlenimleri uzaklaştırılmış ve böylece bilinecek bir yapısı, biçimi kalmamış bir düşünsel soyutlamadır, analitik bir kurgudur. Düzen olan, Kozmoz olan Logostur; ve Tin özsel olarak ussaldır. Dinsel bilinç tasarımsal-duygusal inanç düzleminde kalır; Us Varlık ile bir olan Kavramın, bütün bir varoluşu kendisi olarak bilen, varoluşta yalnızca kendini bilen Kavramın özgür, öz-belirlenimli etkinliğidir.

Kültür bireyin bilincini belirler. Bu doğrudur, ve Çin'de doğup yetişen bir birey Çinli olur, Türk, Amerikalı vb. değil. Ama kültürün kendisi Tinin, bir bütün olarak insanlığın ürünüdür ve içerdiği düşünceler vb. Tinin a priori ya da verili gizilliğinin anlatımlarıdırlar. Soru bireyin kültür tarafından nasıl belirlendiği olmaktan çok Tinin a priori özünün nasıl belirlendiğidir. Dinsel bilinç için bu içerik kişisel bir Tanrı tarafından belirlenir. Us a priori olana kendisinden başka bir köken kabul etmez. Din için Tanrı olan Felsefe için Us ya da Logostur.

Bilim, Pozitivizm, Mitoloji

Yasa; Nedensellik; Belirlenimcilik (Determinizm); Olasılık; Yanlışlanabilirlik/Doğrulanabilirlik;

Tansık

Zeus

Doğa zorunlu Nedensellik alanıdır; Tin özgür Nedensellik alanıdır. Doğada herşey zorunludur, tüm fenomenler, görüngüler evrensel ve zorunlu Yasalara göre yer alır. Bu determinizm ya da belirlenimcilik dediğimiz şeydir. Evren doğal ve tinsel Herşeydir, ve deterministik Evren Kozmoz dediğimiz şeydir. Doğa Yasasının evrensel ve zorunlu olma belirlenimi, hiçbir kuraldışına izin vermeyen, nedenselliğin kendisinin bozulmasına, Nedensiz Etkilere ve Etkisiz Nedenlere izin vermeyen saltık karakteri sözde Evrene yüklenen olasılığın gerçekte nesnel değil, öznel olduğunu anlatır, ve buna göre Kaos, belirlenimsizlik, indeterminizm Evrene değil, insan düşüncesinin öznelliğine, bilgisizliğine, ölçüm yetersizliğine aittir.

İnsan Usu, Klasik Felsefeye göre, Kozmozu, tüm doğal ve tinsel Evreni bilebilir, çünkü Evrenin özü Noustur, Ustur, ve insan Usu evrensel Us ile birdir. Bu bilginin olanağıdır. Aynılar aynıları bilirler. Karşıt görüş insan düşüncelerinin Evrenin belirlenimlerinden ayrı bir töz oldukları, insan düşüncelerinin, kategorilerinin kendilerinde varolan Şeylere, kendilerinde-Şeylere uygulanamayacak öznellikler olduğudur (Kant; görgücülük; kuşkuculuk; bilinemezcilik).

Pozitivizm Nedensellik kavramını salt öznel, salt insan düşüncesine ait gördüğü için, Evrende zorunlu, saltık Nedenselliğin olup olmadığı konusunda kuşkudadır. Belirlenimsiz bir Evren, bir Kaos pozitivist bilincin öncülünün mantıksal çıkarsamasıdır. Pozitivizmin böyle birşey yapmadığını düşünmemeli, onu düzeltmemeli, onu çıkarsaması gereken ve edimsel olarak çıkarsadığı vargıları ile anlamalıyız. Analitik düşünce pozitivizmin düşüncesidir ve özelliği analiz etmek, diyalektiğin birlik içinde tuttuğu kavramları ve olguları birbirinden çözmek, ayrıştırmak, herşeyi duyusal olanın sözde tekilliğine indirgemektir. Neden Etkisinden soyutlandığı zaman (tıpkı içbükeyin dışbükeyden, kuzeyin güneyden vb. soyutlanması gibi) evrensel ve zorunlu Yasaların kendilerine olasılık, belirlenimsizlik öğesi girer. Ve dahası, yasaların ya da bilimsel kuramların sınanabilir ve buna göre doğrulanabilir/yanlışlanabilir olmaları gerekir. Dahası yanlışlanabilirliği bilimsel olmamanın, kuşkulu olmanın değil, ama bilimsel olmanın ölçütü olarak almak gerekir. Çünkü pozitivizme göre Yasalar ancak pozitif olgulardan, ancak görgül, deneyimsel tekil örneklerden türetilebilir, ve o zaman bu tümevarımsal belirlenimler evrensel ve zorunlu olamazlar, doğa yasaları da tıpkı insan yasaları gibi çiğnenebilir, değiştirilebilir, bozulabilir. Etkiler Nedensiz olabilir.

Öte yandan mitolojik bilinç bile doğa fenomenlerinin Nedensiz olamayacaklarını, bu görüngülerin Varlıklarının kendilerinde taşıyamayacaklarını, görüngü dünyasının arkasında, özünde saltık olarak bir imgesel tanrılar dünyasının yattığını düşünür. Şimşek fenomeni pozitivizmin sandığı gibi Varlığı kendinde olan birşey değil, ama Zeus'un bir gösterisidir. Bir Varlık değil, ama bir görüngüdür, oluşta olan, ortaya çıkan ve ortadan yiten, Varlığı olduğu gibi Yokluğu da kendisinde kapsayan sonlu birşeydir. Doğa yasalarını, evrensel ve zorunlu belirlenimleri doğrulayamayan pozitivizm tansıklara, boşinanca, usdışının çılgınlıklarına sonuna dek açıktır ve bu nedenle 20'nci yüzyılda aralarında David Bohm gibi değerli adlar da olmak üzere birçok pozitivist düşünürün gizemciliğe döndüklerini görürüz.

Köylülük

Marx ve Engels "Komünist Manifesto"da "kırsal yaşamın aptallığı" gibi birşeyden söz ederler. Onlara göre köylüler geridirler, ilerici ya da devrimci olmayan ekonomik ve toplumsal koşullarda yaşarlar. Tarihsel değişim kırdan değil, ama kentlerde burjuva ve proleteryanın sınıf kavgasından doğacaktır. Mao Köylülükte devrimci bir güç gördü, ve ideolojiyi önündeki koşullara uyarladı. Çin devrimi

köyün kente karşı bir kavgası niteliğini kazandı. ...

Dizin

Ahlak ve Duyunç · Anamal (Kapital) · Anamalcılık (Kapitalizm) · Bilim, Pozitivizm, Mitoloji · Boşinanç ve Assimilasyon · Demokrasi · Despotizm · Din, Bilim, Felsefe · Doğa Durumu · Doğal Bilinç · Etik (Törebilim) · Gelişme · Güç (Erk) · Halk · İdeoloji · İnsan Doğası · Köylülük · Mülkiyet · Özgürlük · Tarih Kavramı · Yararcılık · Yurttaş · Yurttaş Toplumu · Yurttaş Toplumu ve Aydın ·

Aziz Yardımlı / 2008 / Tüzel, Ahlaksal, Törel Kavramlar / İdea Yayınevi

Küresel Etik-Karakter

Kaynak · Noesis

Küresel Etik-Karakter

> Toplumun en son üyeye dek tüm üyeleri etik karakter kazanabilir ve yeryüzünün tüm bireyleri haksızlık yapmayan, moral olarak bütünüyle gelişmiş eksiksiz etik karaktere eğitilebilir. İnsanlığın bir bölümüne bu olanağı ve yeteneği yadsımak usdışı ve etik-dışıdır.
>
> Etik sınır tanımaz, çünkü insan doğası sınır tanımaz. Etik gelişimin belirlenimi insan doğasının işlevidir. Etik karakterin pozitif olarak dinler tarafından, ideoloji tarafından, genel olarak insanüstü herhangi bir dışsal yetke tarafından planlanması usdışıdır ve ancak bir etik karakter 'görünüşünde' sonuçlanır.
>
> İnsan doğası kültürel değildir, tarihsel değildir, değiştirilebilir değildir. Hak İdeası, Özgürlük İdeası, Türe İdeası insan yapımı nesneler değildir. İdealar yapılı değildirler, verilidirler. Hiçbir insan hak ideasından ya da kavramından yoksun değildir. Ve benzer olarak özgürlük ve türe idelarından da. İdeanın nesnelliğini anlamamak, evrenselin ussallığını anlamamak olanaklıdır. Bunun için varlığı yalnızca fiziksele, yalnızca özdeksele indirgemek yeterlidir. O zaman kültürel, tarihsel "ideaları" tiranların, ideologların, rahiplerin, mollaların vb. bilincinden türetmek gerekecektir. O zaman evrensel etikten vazgeçmek ve her birinin kendi göreli değerleri olan kültürlerin grotesk bir çoğulculuğu ile yetinmek gerekecektir. O zaman bu kültürler kalabalığında güzel ve çirkin, ahlaklı ve ahlaksız, bilgili ve bilgisiz arasında hiçbir ayrım kalmayacaktır.

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - I

Barış Parkan

Human Action, Selfhood and Freedom: A Comparison Between Hegel and Arendt / İnsan Eylemi, Kendilik ve Özgürlük: Hegel ve Arendt Arasında Bir Karşılaştırma

Abstract / Özet

Human Action, Selfhood and Freedom: A Comparison Between Hegel and Arendt

In my talk, I shall compare the philosophies of Hegel and Hannah Arendt with a view to clarifying the connections between human action, freedom and "selfhood." In describing the process of history as the Spirit's (or mankind's) process of self-liberation and self-discovery, Hegel emphasized

the importance of the role work and production play in this process and thus revealed the connections between freedom, production and selfhood within a unified system that paints an optimistic picture of history. Hannah Arendt, on the other hand, examined the active dimension of human life via a hierarchic classification of “labor, work and action” and held that true individuality, natality and freedom are possible only when man is free from labor and production. In revealing the connections between freedom, production and selfhood, Hegel has played a key role in the formation of a conception of freedom that dates back to at least Rousseau and Kant and has continued with Marx. But carrying on discussions over the concept of freedom by contrasting it with the liberal conception remains unfruitful and leaves unanswered more fundamental questions. As Frithjof Bergmann has argued in his book On Being Free how one defines one’s self, what one identifies one’s self as subject with is a question that needs to be answered before one enters discussions about freedom. The answer to this question would determine not only the more abstract questions about freedom but also how we will evaluate the more concrete aspects of social and political institutions. Therefore, a comparison between Hegel and Hannah Arendt who seem to hold the opposite views on the relation between freedom and production would take us beyond the classical negative freedom/positive freedom debate and help us emphasize the importance of examining the relations between the concept of selfhood, production and political institutions.

İnsan Eylemi, Kendilik ve Özgürlük: Hegel ve Arendt Arasında Bir Karşılaştırma

Bildirimde, insan eylemi, özgürlük ve “kendi”lik arasındaki bağları, Hegel ile Hannah Arendt’in felsefeleri arasında bir karşılaştırma yaparak irdelemeyi amaçlıyorum. Hegel, tarihsel süreci, Tin’in (ya da insanın) kendini özgürleştirmesi ve kendini keşfetmesi süreci olarak tanımlarken, bu süreçte üretimin/emeğin oynadığı role de vurgu yaparak özgürlük, üretim ve kendilik arasındaki sıkı bağları insanlık tarihinin iyimser bir tablosunu çizen bütünlüklü bir sistem içerisinde gözler önüne serer. Hannah Arendt ise, insan hayatının aktif boyutunu “emek, iş ve eylem” olmak üzere hiyerarşik bir sınıflama yoluyla incelerken, insanın kendiliğinin ve özgürlüğünün ancak emekten ve üretimden bağımsız olunabildiğinde ortaya çıkabileceğini savunur. Hegel, özgürlük, üretim ve kendilik arasındaki bağları açığa çıkarırken, felsefe tarihinde Rousseau ve Kant ile (aslında daha da önce) başlamış ve Marx ile devam etmiş olan belirli bir özgürlük anlayışının şekillenmesinde anahtar rolü oynamıştır. Fakat bu özgürlük anlayışını liberal düşünürlerin özgürlük anlayışı ile karşılaştırarak özgürlük kavramı üzerinde tartışmalar yürütmek verimsiz kalmakta ve daha önemli bir noktayı gözden kaçırmaktadır. Frithjof Bergmann’ın Özgür Olmak Üzerine (On Being Free) adlı kitabında belirttiği gibi kişinin, “kendi”ni nasıl tanımladığı, bir özne olarak “kendi”ni ne ile özdeşleştirdiği sorusu özgürlük kavramı üzerinde tartışmalara girmeden önce netleştirilmesi gereken daha öncelikli bir sorudur. Bu sorunun cevabı, yalnızca soyut anlamda özgürlük kavramını değil, toplumsal kurumların yapılanışını da ne şekilde değerlendireceğimizi belirleyecektir. Bu nedenle, Hegel’i, özgürlük ve üretim arasındaki ilişki konusunda kendisiyle tamamen zıt görüşte bulunan (ya da ilk bakışta öyle görünen) Hannah Arendt ile karşılaştırmak bizi klasik negatif/pozitif özgürlük tartışmalarından ileri götürecek ve özgürlükten önce, kendilik kavramı ve politik yapılanmanın üretimle ilişkilerini gözden geçirmenin önemini vurgulamamızı sağlayacaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

Luther, Erasmus ve Özgür İstenç

Kaynak · Noesis

Luther, Erasmus ve Özgür İstenç

Martin Luther 1525'te "İstencin Köleliği Üzerine" (De Servo Arbitrio, sözel olarak, "Köle İstenç Üzerine" ya da "Bağlı Seçim Üzerine") başlıklı çalışmasında Desiderius Erasmus'un 1524'te yayımladığı "Özgür İstenç" (De libero arbitrio diatribe sive collatio, ya da sözel olarak "Özgür İstenç Üzerine: Söylemler ve Karşılaştırmalar) başlıklı çalışmasına yanıt verdi. Kitap Erasmus'un Luther üzerine ilk açık saldırısı idi. Konu insanların "insanın düşüşü"nden sonra iyiyi ya da kötüyü seçmede özgür olup olmadıkları idi.

Erasmus.

Roma Katolik Kilisesinin içeriden reformasyona gereksindiğini ve Luther'in çok ileri gittiğini düşünen Erasmus tüm insanların özgür istençlerinin olduğunu ve ön-belirlenim (predestination) öğretisinin İncil'in öğretileri ile çeliştiğini ileri sürdü.

Tanrının olayları önceden bilmesinin o olayların nedeni olduğu inancına karşı çıktı ve pişmanlık, vaftiz ve dönme öğretilerinin özgür istencin varoluşu üzerine bağımlı olduğunu savundu.

Luther'in yanıtı günahın insanların kendi esenliklerini kazanmalarının önüne geçtiği ve Tanrıya ulaşmaya bütünüyle yeteneksiz oldukları biçiminde oldu. Luther'e göre insanlık için bir özgür istenç yoktur çünkü istenç olsa bile günahın etkisi tarafınan etkisizleştirilir. İnsan iyi ve kötü arasında seçim yapmaz, çünkü doğal olarak kötülüğün denetimi altındadır ve kötüdür. Esenlik yalnızca Tanrı tarafından insanın yüreğinin değiştirilmesinin ve iyi ereklere yöneltmesinin ürünüdür. Moral sorumluluk en sonunda insana ait değildir ve insanın özgür seçimde bulunduğunu düşünmesi salt bir yanılsamadır. Çünkü Tanrı herşeyden güçlüdür, biricik güç ve biricik istençtir. İnsanın özgürlüğünden söz etmek Tanrının yüceliğine saygısızlık olacaktır.

Bugün Protestanlık onun tarihsel önderlerinden biri olan Luther'e olmaktan çok Protestanlığa karşı çıkarak Katolik kalan Erasmus'a yakındır. Buna karşı, Luther'in radikal tutumu Roma Katolik Kilisesinin yetkesini tanımayarak bütününde dinsel yetkeyi reddetmenin ve insanın kendi duyuncuna dönmesinin yolunu açar. Sola scriptura gerçekte tüm inanç sorunlarını getirip insan duyuncunun yargısı önüne bırakır ve insanın bireysel moral yargısının üzerinde kendi usundan başka hiçbir dışsal yetkeye izin vermez.

Erasmus: "Kayradan (özel kayra demek istiyorum) yoksun olanlarda usun kararmış ama yok edilmemiş olması gibi, pekala olasıdır ki istenç güçleri de bütünüyle yok edilmemiş, ama dürüst eylemler için etkisizleşmiştir." :: “As in those who lack grace (special grace, I mean), reason is darkened but not destroyed, so it is probable that their power of will is not wholly destroyed, but has become ineffective for upright actions.”

Luther: "Bundan şu çıkar ki Tanrının kayrası olmaksızın özgür istenç hiç de özgür değil, ama kötülüğün sürekli mahkumu ve kölesidir. ... Etkisiz güç (yalın dilde) bütününde güçsüzlükten başka nedir? Böylece özgür istenç vardır ve gücü, ama etkisiz gücü vardır demek Sofistlerin deyimi ile terimlerde bir çelişkidir. Özgür istencin özgür olmayan birşey olduğunu söylemek gibidir." :: "Hence it follows that free will without God’s grace is not free at all, but is the permanent prisoner and bondslave of evil. . . . What is ineffective power but (in plain language) no power at all? So to say that free will exists and has power, albeit ineffective power, is, in the Sophists’ phrase, a contradiction in terms. It is like saying free will is something which is not free."

LINK

Modern Moral Philosophy / G. E. M. Anscombe

Kaynak · Noesis

Modern Moral Philosophy / G. E. M. Anscombe

Analitik ahlak felsefesi "ruhbilim"den başlanması gerektiğini düşünür, çünkü moral belirlenimler deneyim nesneleri değildirler.

Katolikliğe dönen ve yaşam boyu koyu bir Katolik olarak kalan Anscombe “Modern Moral Philosophy”de (1958) şunları yazar:

> "It is not profitable for us at present to do moral philosophy; that should be laid aside at any rate until we have an adequate philosophy of psychology, in which we are conspicuously lacking."
>
> "Concepts of obligation, and duty — moral obligation and moral duty, that is to say — and of what is morally right and wrong, and of the moral sense of "ought," ought to be jettisoned if this is psychologically possible; because they are survivals, or derivatives from survivals, from an earlier conception of ethics which no longer generally survives, and are only harmful without it."
>
> "The differences between the well-known English writers on moral philosophy from Sidgwick to the present day are of little importance."

Ahlak felsefesine dinsel-olmayan yaklaşımların temelsiz olduğunu düşünür ve "doğru," "haklı" ve "gerekli" vb. gibi moral kavramların legalistik olduğunu ve dışsal bir yetke gerektirdiğini ileri sürer. Geçmişte Tanrı bu konumu dolduruyordu. Tanrı kavramının bu işlevinden vazgeçen ahlak felsefelerin temeli yoktur. Bu temel bir tür ahlaksal "ruhbilim" tarafından sağlanmalıdır.

Gerçekte bu temel Locke ve Hume'un "ahlak felsefelerinde" sağlanıyor görünür, çünkü Locke ve onu izleyen Hume haz ve acının moral olarak iyi ve moral olarak kötü ile bağlantılarını insan eyleminin temel güdüleri olarak kabul ederler.

> "I should judge that Hume and our present-day ethicists had done a considerable service by showing that no content could be found in the notion "morally ought"; if it were not that the latter philosophers try to find an alternative (very fishy) content and to retain the psychological force of the term. It would be most reasonable to drop it. It has no reasonable sense outside a law conception of ethics ..."
>
> . It would be a great improvement if, instead of "morally wrong," one always named a genus such as "untruthful," "unchaste," "unjust." We should no longer ask whether doing something was "wrong," passing directly from some description of an action to this notion; we should ask whether, e.g., it was unjust; and the answer would sometimes be clear at once.

"Ahlaksal gerek" için bir içerik bulunamaz, çünkü açıktır ki geneldir. Bir kategorik imperativ de geneldir ve "gerek"ten başka birşey anlatmaz. Ona içerik bulduğumuz ve onu belirlediğimiz zaman bu pekala "doğru" olduğu gibi yanlış" da olabilir, çünkü belirli içerik saltık değil, görelidir.

Sorun bir içerik bulmak değil, "gerek" kavramının kendisi için bir çıkarsama ya da aklama yapmaktır. "Gerek" "zorunluk" değildir, çünkü moral "gerek" yerine getirilmeyebilir ve ahlakın bir problem olmasının, bir özgürlük sorunu olmasının anlamı budur. Özgürlük "gerek" ile çatışmak ve onu çiğnemek değil, onu yerine getirmek, bir "dir" yapmaktır. Duyunç her zaman "gerek" kipindedir, içseldir, bir "dir" ya da "varlık" değildir. Belirli olduğu ve eylemde nesnelleştiği zaman bakış açılarının göreliliği altına düşer ve doğru olduğu gibi yanlış da olabilir. Belirli olanın

kendinde doğru olması söz konusu değildir, çünkü görelidir.

Bu görelilik etiğin, erdemin, genel olarak ahlakın değişiminin ve gelişiminin olanağıdır. "Gerek" duyunçtan doğar ve genel olarak moral gelişime açıklığı anlatır.

Anscombe'un önerisi "ahlaksal olarak yanlış/morally wrong" yerine "haksız/unjuust" terimini geçirmektir. Ve bu yaklaşım Anscombe'in dinsel temelli bir etik yerine bir "erdem etiğini" savunduğu biçiminde yorumlanır. Anscombe'a göre yararlık etiği kişiyi salt ‘yararlı’ olmaları zemininde moral olarak ‘yanlış’ olan eylemleri aklamaya götürür.

"Erdem etiği" terimi etiğin kendisinin erdem olduğu olgusunun kavranmamasından doğar. "Erdemler" bir dizi karakter özelliğini anlatan listelerde toplanır ve bunlar yazardan yazara, çağdan çağa değişir. Ama bu türlülüğe karşın, tümü de etik normlar ile bağıntılı içindedir. Erdem bütününde aile, toplum ve devlet yaşamında etik normlar ile uyum içinde davranmaktan ve yaşamaktan başka birşey değildir. Erdem gibi etik de henüz "var" olmayan ama bir "gerek" olandır. Ya da "gerek" "var" olduğu gibi henüz "var" olmayanı, akışta olanı, değişimde olanı anlatır. Ve ancak bu çelişkili karakter etik ideale erişmenin olanağını verir.

Modern Yunan Etiğine Doğru

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Modern Yunan Etiğine Doğru
Aziz Yardımlı

Modern Yunan Etiğine Doğru

Avrupa Birliği etik bir birliktir, ve bu etik birliğin ulusal değil ama uluslar-üstü olması, evrensel insan haklarının anlatımı olarak tek bir Anayasa ile uyum içinde belirlenmesi gerekir. Avrupa Birliği’nin insan istencinin ussal birliğini, politik gelişimin doruk noktasını tanıtlaması gerekir. Ama Avrupa Birliği’nin ekonomik kaygılar tarafından yaratıldığı ve sözde neoliberal bir ideoloji üzerine dayandığı, egemenliğin herşeye karşın ekonominin bir işlevi olduğu yanılsaması yaygındır. Bu nedenle, Yunanistan’ın yaşamakta olduğu bunalımın yalnızca ekonomik bir problem olduğu neredeyse tartışmasız olarak kabul edilen bir dogma olmuştur.

Yunanistan Avrupa Birliği ile ekonomik bütünleşmeyi kabul ederken küresel yurttaş toplumuna yerel bir etik ile, modern etiğe uygun düşmeyen bir gelenek kültürü ile katılabileceği gibi bir yanılsama içinde idi. Tüm turistik görünüşe karşın, ülkede yasa-egemenliği yaygın olarak çiğnenir. Bununla tutarlı olarak, aşağı yukarı bütün bir nüfus az çok isteyerek kayıt-dışı ekonomiye katılır. Örneğin bir arsa satın alma gibi yalın bir alış-verişte kayıt-dışı ödemeler kapsanır. Son 15 yılda yapılan apartmanların çoğunun alanı izin verilen sınırın ötesindedir. Serbest meslek sahiplerine ödenen paraların büyük bölümü kayıt-dışıdır.* Transparency International’e göre, Yunanistan kamu rüşvetçiliği sıralamasında, İtalya ile birlikte, AB’nin en kötüsüdür.

Ülkede vergi kaçırma alışkanlığının bedeli her yıl için yaklaşık €30 milyar olarak hesaplanmaktadır (Brüt Yurtiçi Üretimin %12’si). Yunanistan’da insan yönetir, yasa değil, ve eş-dost kayırmacılığı, akraba kayırmacılığı, rüşvetçilik haklı olanın hakkını haklı olmayana vermeyi sürdürmektedir. Yolsuzlukların parasal değerini ölçmek neredeyse olanaksızdır, çünkü yalnızca paranın el değiştirmesi biçiminde değil, ama kayırmalar, hizmetler, hediyeler biçiminde de yer alırlar. Dünya Bankasına göre, karaborsa Yunanistan “ekonomisinin” üçte birini oluşturmaktadır (İtalya’da %27). Devletin biriken borçları Brüt Yurtiçin Üretimin %160’ı kadardır. Ülkenin €350 milyarlık borcunun

artmasını önlemek için yılda %4'lük bir büyüme oranını tutturması gerekirken, yalnızca 2011'deki küçülme oranı %5'tir.**

Modern yurttaş toplumuna ve yasa egemenliğine uymayan etiği ile, Yunanistan çoktandır Platon ve Perikles'in Avrupa'ya, Batıya, aslında bütün bir modern dünyaya ussal, etik ve estetik değerlerini sunmuş olan Yunanistanına en az benzeyen kültürlerden biridir. Bir parçası olmayı istediği daha yüksek bir kültüre uymayan bir toplum olarak görünmektedir. Hiç kuşkusuz, Yunanistan'ın sahnelediği trajedi modern dünyada sayısız ulusun yazgısını yansıtır. Küreselleşme Yunanistan gibi ülkelere sıkı sıkıya sarıldıkları geleneksel kültürlerini ellerinden alma gözdağını vermektedir. Çoktandır arkaik olmuş bir kültürel-çoğulculuk dünyasının sözde değerleri modern yurttaş toplumunun kültürel ayrımları silen ve herşeyden önce eşitlik, dürüstlük ve güvenilirlik isteyen ekonomik ilişkiler alanında ilgisiz, önemsiz ve değersiz görünmektedir.

*Understanding the Crisis in Greece: From Boom to Bust. Michael Mitsopoulos and Theodore Pelagidis (2011, Palgrave Macmillan).

**Daily Telegraph, 21 August 2011, "Greece: It's the corruption, stupid!"

Yeni Yunanistan'ın Tarihi

1 Yeni Yunanistan'ın Tarihi

15'inci yüzyılda Bizans İmparatorluğunun Osmanlı İmparatorluğu tarafından ortadan kaldırılmasından sonra, ilk Helenik devlet olan Yunan Krallığı Mayıs 1832'de bir Londra Konferansında Büyük Güçler (İngiltere, Fransa, Rusya) tarafından kuruldu. Navarino deniz çarpışması, 1828-29 Türk-Rus savaşı ve Fransız kuvvetlerinin Peloponez'e girmesi Yunan Devriminin belirleyici askeri öncülleri idi. Lord Byron, Delacroix ve romantiklerin coşkuları ile modern Yunan tarihi klasik Helenik tarihin bir uzantısına dönüştürüldü, Rusya'dan gelen Yunanlıların kurduğu Filiki Etaireia (Dostlar Toplumu) yitik bir Altın Çağın prelüdü olarak görüldü.

Bağımsız Yunanistan'ın 1832'de tahta çıkan ilk Helenik kralı bir Roma Katoliği olan Bavyeralı Otto idi. Atina Üniversitesini ve Atina Politeknik Okulunu kuran, Yunan yönetim, ordu, türe ve eğitim dizgelerinin temellerini atan Otto ve Bavyeralı danışmanları Yunanistan'ın yoksulluğunu yenmeyi başaramadılar, halka Osmanlıların uyguladığından daha da ağır vergiler dayattılar ve Büyük Güçlerin Yunanistan'a karışmasını önleyemediler. Otto 1862'de Yunanistan'dan sürüldü. Yunanlıların Kraliçe Victoria'nın oğlu Prens Albert'i yeni kralları olarak istemelerine karşın, bu Büyük Güçler tarafından veto edildi ve yerine genç bir Danimarka prensi Kral George I olarak kabul edildi. Yunanistan'ı 1863-1913 yılları arasında yöneten George'un daha demokratik bir anayasa getirmesine ve tüm yetişkin erkeklere oy hakkı tanımasına karşın, Yunan politikası hanedan karakterini sürdürdü ve halk yasaya değil ama adlara bağlı kalmada diretti. 1890'larda Yunanistan'ın üzüm ve tütün üzerine kurulu ekonomisi Yunan politik bilincinden daha iyi durumda değildi ve yoksulluk ancak Birleşik Devletler'e büyük ölçek göç yoluyla hafifletildi. 1893'te devlet iflas etti ve borçlarını yönetmek üzere Uluslararası Finans Denetimi kabul edildi.

1924'te monarşi kaldırıldı ve ikinci Helenik Cumhuriyet kuruldu. Yeniden kurulan Yunanistan Krallığı 1935'ten 1974'e kadar sürdü. Yedi yıllık askeri cuntadan sonra krallık yeniden kaldırıldı ve üçüncü cumhuriyet kuruldu.

Bir Etik Türdeşlik Olarak AB

2 Bir Etik Türdeşlik Olarak Avrupa Birliği

1957’de Roma Antlaşması daha açık ve uyumlu bir Avrupa ekonomik alanı yaratma amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kurdu. 1992’de Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği yaratıldı ve 2002’de euro 12 ülkenin ortak para birimi oldu.

Avrupa Birliği yerkürenin küçük bir parçasını oluştursa da, küreselleşme sürecinde büyük adımlardan biridir. Küreselleşme modern etik gelişim düzeyine yükselen ulusların en yüksek politik türdeşlik uğruna, evrensel, ussal ve özgür Anayasa uğruna kolektif eylemleridir. Engin bir arkaik değerler bolluğu ile tanımlanan bir kültürel-çoğulculuk bölgesi olarak, sürekli bir savaş alanı olarak Avrupa tarih olmaktadır.

Evrensel insan doğasına aykırı ulusal ve etnik ayrımlar tarafından, insanın sonsuz değerine aykırı boşinançlar tarafından, evrensel insanlık duygusuna aykırı ideolojik sapınçlar tarafından parçalanan Avrupa çoktandır demodedir. Modern Yurttaş Toplumu insanları salt gereksinimlerin doyumu uğruna birleştiren ve bu birlik ile bağdaşmayan tüm kültürel takıntıları anlamsızlaştıran ve değersizleştiren nihilistik bir potadır. Onda insan geçerlidir, Alman ya da Yunanlı, Türk ya da Kürt, Protestan ya da Katolik vb. değil. Modern Yurttaş Toplumunun nakiti “Yurttaş”tır ve özgür istencin cisimselleşmesi olarak Yurttaş eşeysel, etnik, ırksal, dinsel ve dilsel hiçbir ayrımcılığı tanımayan ekonomik yapının, ekonomik büyümenin, ekonomik gönencin mimarıdır.

Ama özgür bireysel istenç yalnızca ekonomik değil politik istençtir. Modern yasa Yurttaşın istenci, yalnızca ve yalnızca onun özgürlüğünün somutlaşmasıdır—kendi hakkı çiğneme eğilimlerine karşı zora dayalı bir önlem olarak. Kendi istencine boyun eğen insan özgürdür. Modern Devlet şu ya da bu ekonomik sınıfın, herhangi bir etnik grubun istenci değil, hak, ahlak ve törellik alanlarını nesnel, ussal, genel istenci ile kendisi belirleyen yurttaşın özgürlüğüdür. Ve bunu bur ulus olma duygusu içinde yapar. Tam gelişmiş modern ulusu bir başka tam gelişmiş modern ulustan ayırdedecek bir hiçbir ayrım yoktur: Tümünde ulusal duygu evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve ussal yasanın duygusudur. Türk, Alman, İngiliz, Norveçli, Bulgar, İspanyol, İtalyan bundan böyle bu evrensel duyguda gerçek egemenliği, gerçek gücü paylaşır.

Evrensel bir insanlık Anayasasına doğru türdeşleşen politik karakteri ile, Avrupa Birliği herşeyden önce evrensel insan haklarının yaratısıdır. Yasa egemenliğinin yaratısıdır. Ve duyunç özgürlüğünün yaratısıdır. Yarışmacı üstünlük kazanma gibi sözde neoliberal dürtülerin değil, ama etiğin sınır tanımayan karakterinin yaratısıdır. Etik yalnızca ekonominin güvencesi olmaktan daha çoğudur. Politik yapının karakterini de tanımlar. Çok değil elli yıl kadar önce, başta Almanya olmak üzere Avrupa’nın çoğunun demokrasiye yabancı, giderek düşman olduğu yirminci yüzyılın ilk yarısında Avrupa’nın birliği Lenin’in ve Hitler’in despotik düşlerini süslüyordu. Führerlerin, ducelerin, diktatörlerin kitlelere, yığınlara, halklara tanrılar gibi egemen olduğu o arkaik günlerde düşmanlık, nefret, yokedicilik Avrupa’da varoluşun normal durumu idi. Avrupa’nın yaşadığı ve yaşattığı yabanıllık, yokedicilik ve kötülüklerin insanlık tarihinde çok az benzeri vardır. Bugün tüzel, törel, politik türdeşlik Avrupa’nın yabanıl kültürel çoğulculuğuna bağlı arkaik ayrımları önemsizleştirmekte, aşamalı olarak ortadan kaldırmaktadır.

Uluslar ancak gelişimlerinin en yüksek düzeyinde ulus kavramında içerilen türdeş karakteri kazanabilirler. Etik gelişim karakter gelişimidir. Her ulusun ereği evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve demokrasinin eksiksiz gerçekleşmesidir. Hiçbir ulus evrensel insan haklarını edimselleştirmede, duyunç özgürlüğünü uygulamada, yasalarını belirleme yetkinliğinde başkalarından daha geri, daha yeteneksiz, daha beceriksiz olmayı kabul etmeyecektir. Bu utandırıcıdır. Kulübün dışında, barbarların arasında kalmak kabul edilebilir değildir. Bu birliğin

pragmatik sonuçları ne kadar yararlı, kazançlı, kârlı olursa olsun, ulusun gelişmesi eksiksiz ekonomik gönenç ereği tarafından değil, ama ulus kavramının kendi mantığı tarafından güdülür: Etik, ereğine ulaşmadığı sürece, geridir, etik-dışıdır. Eksiksiz ulusal gelişim küresel türdeşleşmenin olanağı ve koşuludur. Avrupa ülkeleri için bundan böyle ulus Avrupa'dır.

Modern etiğin gerektirimleri dikkate alındığında, Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne bütünleşmesi kaçınılmaz olarak etik bir bunalım olarak, geleneksel etiğin modern etik ile çarpışması olarak, etik-dışının etik ile çarpışması olarak yaşanacaktır. Bu gerçekte tüm ülkeler için böyledir ve aralarındaki biricik ayrım daha şimdiden ulaşılan törel gelişim düzeylerinin ayrımı tarafından belirlenir.

Ekonomik büyüme çoktandır salt bir iç pazar değil ama küresel pazar sorunu olmuştur, ve ekonomi çoktandır salt yerel değil ama küresel bir etkinliktir. Ve küresel etiği gerektirir. Sınır tanımayan ekonomi sınır tanımayan bir etik ile birlikte gider, ve insanlığı bölen ve parçalayan etik-türlülüğün sürmesini değil, ama insanlığı dürüstlük, doğruluk ve güvende birleştiren evrensel etiğin yürürlüğe girmesini ister.

Yunanistan'ın ekonomik-etik dönüşümünün Avrupa Birliği ile bir kavgaya dönüşümünün nedeni, geleneksel etiğin modern etiğe karşı her kavgasında beklenmesi gerektiği gibi, kendi sorumluluğunu yadsıma ve hesabı başkasından sorma, faturayı başkasına çıkarma tutumudur. Gelenek düşünmez, çünkü hak ve ahlak onun için daha şimdiden verilidir. Ancak özgürlük kendi sorumluluğunu üstlenme yeteneğini kazandırır. Yunanistan'ın başına gelen hiçbir şeyin sorumluluğunu üstlenmeme alışkanlığı ile bir çizgide, ülke içinden ve dışından kimi yorumcular Yunan kültüründeki bu olgunun zeminini Osmanlı Yunanistanının Osmanlı İmparatorluğu tarafından kötü yönetilmiş olmasına bağlar. Daha başka yorumculara göre Yunanistan'ın ekonomik başarısızlığının sorumlusunun Yunanistan'ın kendisi değil, bundan böyle Osmanlı İmparatorluğu da değil, ama Almanya olduğudur. Yunanistan buna göre yıkımdan sorumlu olanların durumu düzeltmekten, Yunanistan'ı yeniden yapmaktan da sorumlu olduğunu düşünmektedir. Ülkede olan hiçbirşey Yunanistan'ın kendi edimi değildir. Bu eğilim Yunanistan'ın modern tarihi boyunca gösterdiği eğilim ile uyum içindedir. Syriza Avrupa'dan borç istemekte, borcunu ödemek için yeniden borç istemekte, ve bütün bunlar yetersiz olunca Almanya'dan II. Dünya Savaşında uğradığı yıkım için ek tazminatlar istemekte, giderek Putin'den bile borç istemektedir.

Yunan Etiği ve
Yunan Ekonomisi

Geri etik kültürler ileri kültürleri anlamaz, çünkü bir ulusun etiği onun için ulaşılabilecek en yüksek, en iyi etik düzeyi olarak görünür, bilinir ve doğrulanır. Her kültür dünyayı ancak kendi etik terimlerinde anlayabilir. Etik-dışı kültür bir politik güvensizlik, ekonomik güvensizlik, bireysel güvensizlik kültürüdür. Onun için güven bütününde bir aldanmaca, dürüstlük tehlikeli, doğruluk yalan, insan saçma, ve varoluş anlamsızdır. Avrupa Birliği ancak politik güven üzerine olanaklıdır.

3 Yunan Etiği ve Yunan Ekonomisi

Yunanistan'da vergi kaçıranların en önünde serbest meslek sınıfları gelir.* Vergi kaçırma Yunan politikacıları tarafından "ulusal spor" olarak kabul edilir ve örneğin 2009 yılı için başlıca saymanlar, dişçiler, avukatlar, doktorlar, mühendisler, özel öğretmenler ve finans danışmanları gibi özel meslek sahipleri tarafından kaçırılan vergi miktarının Yunanistan yıllık bütçe açığının yaklaşık üçte biri olan €28 milyar kadar olduğu hesaplanır (aynı yıl için brüt yıllık üretim €235 milyar ve toplam vergi tabanı €98 milyar olarak hesaplanmıştır). Nüfusun genel kanısı 2013 sonrasında

rüşvetçilik düzeyinin azalmaktan çok arttığı yönündedir.

Fakelaki

2014 yazında Atina'nın en büyük devlet hastanelerinden birinde bir asansör bozuldu. Onarım için gelen teknisyen gözlerine inanamadı: Asansör boşluğunun dibinde diz boyu fakelaki yığını birikmişti.** Yunanistan yalnızca Platon'u ve Perikles'i bütünüyle unutmakla kalmamış, ama Hippokrates'i de kendisinden saymaz olmuştur. Ekonomik krizin patlak vermesinden beş yıl sonra, kimi Yunanlılar herhangi bir ceza korkusu olmaksızın, herhangi bir duyunç rahatsızlığı duymaksızın, yolsuzluğu, rüşvetçiliği ve vergi kaçırmayı sürdürüyorlardı. Hastanelerdeki yakınmalar moral bir yıkımı açığa serdi: "Kimi doktorlar, giderek kamu görevlisi doktorlar bile açıkça para istiyorlar. Testleri yapmadan önce istiyorlar. Sonuçlarınızı geri alacağınız zaman da istiyorlar" (Maro Kouri, Atina).*** Fakelaki ya da içi para dolu "küçük zarf" hastalanan, yaralanan, giderek bir bölümü yaşama tutunabilme kavgası vermekte olan insanların doktorlara sundukları küçük-rüşveti anlatan bir sözcüktür. Bu küçük alış-veriş ilişkisinde doktorlar hastalarından bir miktar para almakta ve onlara sağlıklarını, yaşamlarını vermektedirler. Ama fakelaki ile trampa ettikleri şey karakterleridir. Dürüstlüğün etik demek olduğunun bilincinde değildirler ve insan yaşamına değer vermemekte, çünkü değer vermeyi bilmemektedirler. Değer tinseldir. Fakelaki materyal. Küçük-rüşvetçiliğin Yunanistan'a faturası büyüktür ve 2011 için €554 milyon olarak hesaplanmaktadır. Ama bu faturaya ek olarak çıkan ikinci bir faturanın, insan karakterlerinden yitirilen değerin niceliği hesaplanamamaktadır.

Hangi büyüklükte olursa olsun, rüşvetçilik ve dolandırıcılık etik olarak en düzgün ülkelerde bile eksik değildir. Ama Yunanistan'ı göreli olarak daha temiz ülkelerden ayırdeden şey onda rüşvetçiliğin aşağı yukarı bütün bir nüfusa bulaşmış olması, moral bir sorun olarak görülmemesidir. Rüşvet yaşamın olağan bir koşulu olarak algılanmaktadır.

*The Guardian, 9 September 2012, "Primary Greek tax evaders are the professional classes.".

**The Guardian, Wednesday 3 December.

***Inside Greece's health care crisis (CNN).

Politik Partiler

Yunan halkının %90'ı için politik partiler rüşvetçi ya da aşırı rüşvetçidir. Ve bu partiler politik istencini anlatmanın başka bir yolunu bulamayan aynı %90'ın yarattığı partilerdir. Bu enteresan durum yalnızca rüşvet vermenin rüşvet almak ile bir ve aynı olduğu olgusunu doğrulamaktadır. Halk politik gücünü sol ve sağ maskeler takan demagogların, etik-dışı politikacıların eline bırakmakta, sorunu çözememekte çünkü sorunu sürekli olarak kendisi yaratmaktadır. Yunanistan'da politika daha nitelikli ve daha düzgün yasalara ulaşmanın aracı değil, ama bugünlerde ekonomik ve etik sorumluluğu Avrupa Birliği'nin ve özellikle Almanya'nın üzerine atmak için üstlenilen bir gösteridir.

Etiğin Öğrenilmesi Etiğin Yaratılmasıdır

2010 yılında doldurulan vergi formlarına göre Atina'nın kuzey banliyölerinde yalnızca 324 konutta vergi kapsamına giren yüzme havuzunun bulunduğu bildirildi. Bunun üzerine vergi memurları uydu fotoğraflarını incelediler ve rakamın 17.974 olduğunu saptadılar.* Yunanistan'da bu işlerin normal durumudur. Bir etik bozulma, yüksek bir ahlaksal gelişmişlik düzeyinden aşağılara düşüş söz konusu değildir çünkü şimdiye dek törel bir yükseliş olmuş görünmez. Bir gazete bayii olan Ioannis Plakopoulos "Büyümemiz gerekiyor," dedi. "Kandırmamayı ve başkalarının kandırmasına

izin vermemeyi öğrenmemiz gerek."**

Homo sapiens yalnızca bilen değil, ama duyuncu da olan bir varlıktır. İyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi bilme ve doğru ve iyi olanı isteme yeteneği ile donatılıdır, ve bu öz insanın moral yüksekliği ve değeridir. Ussal, moral ve estetik donatımı ile insan bütün bir varoluşun en yüksek yaratısı, daha yükseği olmayan idealidir. Ahlaksal yeti insana verili olsa da, pozitif etik normlar doğuştan değildir. Yaşanırlar, öğrenilirler, ilkin kötü olana iyinin, eğri olana doğrunun, çirkin olana güzelin değerinin yüklenmesine karşın, insan bu kendi yanlışlarını doğrulara çevirme, kendini gerçek değerlerine doğru, bütünüyle düzgün bir varlığa doğru eğitme gücünde ve istencindedir. Realiteler kavramlarına uygun olmaya doğru gelişirken, insan bu kendi etkinliğinde gerçek 'kendi'sini bilmeye, ideal Ailesini, ideal Toplumunu, ideal Devletini kavramaya, insan olarak gerçek, evrensel, küresel etik karakterini oluşturmaya başlar. Etik normların öğrenilmelerinin gerekmesi olgusunun kendisi her bireyin, her toplumun gelişim sürecinde kaçınılmaz olarak etik-dışı ya da etik-öncesi davranışların yaşandığı bir hamlık evresinden geçilmesi gerektiğini gösterir. Bu tarihsel kültürel-çoğulculuk, kültürel-görelilik durumunda, etik-dışının algılanması etik olanın, doğru, dürüst ve iyi olanın anlaşılması ile birlikte gider ve toplum ancak bu algı temelinde pekişen güven duygusu içinde varlığını sürdürebilir. İnsanlar normal olarak ve ussal olarak doğrudan, dürüstlükten, güvenden yanadırlar. Ama etik-gerilik kültürlerinde ayrı ayrı değerler ile, ya da daha doğrusu ayrı ayrı değersizlikler ile birbirlerine yabancı bireylerin birbirlerine güvenme yetenekleri de olanaksızdır. Etiklerinin kollektif olmasının gerekmesi ölçüsünde, bir etik minimumunda güvensizlik, mutsuzluk, anlamsızlık içinde ancak varlıklarını sürdürmeyi başarabilirler. Ve ekonominin işlemesi, ekonomik büyümenin sürmesi etik değerlerin etik-dışı alışkanlıklara üstün gelmesi koşulu üzerine dayanır.

*The New York Times, Greek Wealth Is Everywhere but Tax Forms.

**Aynı yer.

RÜŞVET FİYAT LİSTESİ (2011-2012)*

Hizmet tipi

Min.

Max.

KAMU SEKTÖRÜ

KAMU HASTANELERİ

İşlem/Ameliyat

2011

€100

€30000

2012

€50

€20000

Bir davanın hızlandırılması

2011

€30

€20000

2012

€10

€7000

VERGİ DAİRELERİ

Borç tasfiyesi

2011

€300

€10000

2012

€500

€4000

Mali kayıtların denetimi için düzenleme

2011

€100

€20000

2012

€100

€1000

Bir davanın hızlandırılması

2011

€10

€30000

2012

€200

€1.000

LİSANS
(İNŞAAT
KURUMLARI)

Bir inşaat izninin çıkarılması

2011

€200

€8.000

2012

€100

€7.500

Bir davayı hızlandırma

2011

€200

€600

2012

€50

€5.000

Yasadışı inşaatın bir çözüme bağlanması

2011

€200

€5.000

2012

€400

€3.000

ÖZEL
SEKTÖR

SAĞLIK HİZMETLERİ
(HASTANELER, KLİNİKLER)

İşlem/Ameliyat

2011

€150

€7.000

2012

€90

€25.000

Tıbbi testler

2011

€30

€500

2012

€10

€3.100

TAŞITLAR

Taşıt denetimi (VTCC)

2011

€20

€100

2012

€20

€200

Sürücü belgesi

2011

€40

€500

2012

€100

€300

Transparency International tarafından yapılan anket çalışmalarının altıncısının verilerini özetleyen ve kemer sıkma politikasının etkilerini gösteren bu küçük-rüşvetler tablosu Ocak-Aralık 2012'de 12.014 kişinin sorgulanması üzerine dayanır. Sağlık kesiminde 2011'de ortalama rüşvet masrafı €1399 iken, bu 2012'de €1228'ya düşmüştür. Özel kesimde ortalama €1406'dan €1442'ya yükselmiştir.*

Bugün Yunanistan'da ticari bir sözleşmenin yürürlüğe koyulması için gereken yasal işlemler dört yıldan daha uzun bir süreyi gerektirmektedir. (Örneğin World Bank tarafından 186 ülke için yapılan bir 2015 anketine göre, Yunanistan inşaat izinlerinin alınmasında 88'inci, elektrik almada 80'inci, sözleşmeleri yürürlüğe koymada 115'inci (Türkiye: 38), vergileri ödemede 59'uncu sırada gelmektedir.)**

Yunan etiği ülkenin euro bölgesine girmesi ile birdenbire kötüleşmedi. Euro bölgesine giriş Yunanistan'a geri ödeyebileceğinden çok daha fazla borç alma olanağını sağladı. Herşeye karşın, Yunanistan'ın borcu Syriza 2014'te hükümeti kurmadan önce yönetilebilir bir durumda idi ve bütçe kesintilerine ve vergi reformuna karşı çıkan radikal sol partinin savurganlığı ve beceriksizliği ülkenin borcunu altından kalkılamaz duruma getirdi. Portekiz 2014'te, İrlanda 2013'te ve İspanya 2014'te ekonomik problemlerini çözdü ya da hiç olmazsa bir ölçüde hafifleterek bir ekonomik büyüme oranını yeniden yakaladı. Yaşanan tüm ekonomik güçlüklere ve acılara karşın, işsizliğe, parasızlığa, giderek nüfusun önemli bir bölümünün edimsel olarak yaşadığı açlığa karşın, radikal

solun tüm tutucu politikalarına, propagandalarına ve demagojilerine karşın, bu ülkelerden hiç biri Avrupa Birliği'nden ayrılmayı ve kendi demode kabuğuna kapanmayı düşünmedi. Yunanistan'ın kendisi de aralarında olmak üzere, tümü de sanki çok daha iyi bir gelecek uğruna kendi köhnemiş etiklerinden, çoktandır anlamsızlaşmış, gereksizleşmiş kültürel yapılarından vazgeçmeyi istermiş gibi, henüz gerçek doğasını tam olarak anlamadıkları Avrupa Birliği'ne sarılmada en küçük bir duraksama göstermedi.

*Transparency International, Greece: The cost of a bribe.

**World Bank, Doing Business in Greece.

Yunanistan Euro Bölgesine

Nasıl Girdi?

4 Yunanistan Euro Bölgesine Nasıl Girdi?

Tüm Balkan ülkelerinin toplam ekonomisinden daha büyük ekonomisi ile Yunanistan servis (%85), endüstri (%12) ve tarım (%3) sektörlerinin 2013'te yarattığı $242 milyar brüt yıllık üretim ile AB'nin 15'inci büyük ekonomisidir. Buna göre Yunanistan yüksek yaşam ölçünleri ile gelişmiş bir ülkedir.

Yunanistan 2000'de AB Ekonomik ve Parasal Birliğine kabul edildi. Üyelik 1999 yılı rakamları ile göreli olmak üzere enflasyon oranı, bütçe açığı, kamu borcu, uzun-erimli faiz oranları gibi bir dizi ölçüt üzerine dayanıyordu.

2004'te yapılan bir finansal denetimden sonra Eurostat bütçe açığı için istatistiklerin PASOK hükümeti tarafından 1999 yılı için olduğundan düşük gösterildiğini saptadı. Bütçe açığı oranının yanlışlanması başlangıçta küçüktü (%3'ün altında olması gereken ve öyle gösterilen borç/(brüt yıllık üretim) oranı gerçekte %3,1 idi). Ama oran daha sonra her yıl artarak 2009'da %12'ye patladı. Kimi zaman büyük askeri harcamalar hesap dışı bırakıldı, kimi zaman milyarlara varan hastane borçları. Ayrıca Goldman Sachs, JPMorgan Chase ve sayısız başka banka Yunanistan, İtalya ve başka birçok Avrupa ülkesine borçlanmalarını gizleyecek yöntemler kullanarak kredi sağladı. Bankalardan alınan krediler "takaslar/swaps" olarak gösterildi ve bu yolla alınan krediler borçlar olarak kayda geçirilmedi. Böylece süreçte Maastricht kuralları çiğnenmemiş oldu.* Ama sonuçta ülkenin daha şimdiden yüksek olan borcu daha da arttı.

Yunanistan 2009 Ekiminde yıllardır bütçe açığını düşük gösterdiğini, bütün bir dünyaya yalan söylediğini açıkladıktan sonra finansal marketlerden borç alamaz oldu. Kredi notu düşürülmüştü. 2010 baharında iflasa doğru sürüklenmeye başladı. Bunun önüne geçmek için IMF, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Komisyonu tarafından Yunanistan'a toplam €240 milyar olan iki uluslararası kurtarma paketi sunuldu. Buna karşılık olarak önemli bütçe kesintileri ve etkili bir vergi politikasının uygulanması istendi. Bu büyük yardıma karşın, Yunanistan ekonomisini düzenlemeyi başaramadı. Ekonomi beş yıl içinde dörtte bir kadar küçüldü ve işsizlik oranı %25'in üzerine çıktı. Kurtarma paketleri başlıca borçların ödenmesi için kullanıldı.

* Greece's debt managers agreed a huge deal with the savvy bankers of US investment bank Goldman Sachs at the start of 2002. The deal involved so-called cross-currency swaps in which government debt issued in dollars and yen was swapped for euro debt for a certain period -- to be exchanged back into the original currencies at a later date.

Etik, Ekonomi ve

5 Etik, Ekonomi ve Politika

Ekonomik bunalım modern bir fenomendir çünkü modern ekonominin kendisi henüz şekillenmekte olan bir süreçtir. Gelişimini tamamlamış ve değişime kapanmış bir yapı değil ama öngörülmesi olanaksız etik-temelli problemler ve krizler ile karşılaşmak zorunda olan bir keşif ve etik uyarlanım sürecidir. Modern ekonomik süreç insanın kendisini yapmasının ve böylece tanımasının olanağıdır. Bu düzeye dek, ekonomik bunalım her durumda özsel olarak modern etik normların eksikliği zemininde yaşanır, bozulmaları ya da çiğnenmeleri zemininde değil.

Adam Smith için, aslında ekonomide istenç etmenini tanımayan bütün bir ekonomi politik için görülmez el olan şey henüz deneyimlenmemiş ve dolayısıyla kavranmamış olan etik normların, istenç belirlenimlerinin işlevidir. 1930'ların borsa çöküşü ile tetiklenen Büyük Bunalımından yaygın finansal düzenleme ve denetim yokluğu zemininde ortaya çıkan 2007-08 ekonomik bunalımına ve onu izleyen son Avrupa borç bunalımına dek, yaşanan tüm bunalımların nedeni değişmez doğa yasaları gibi insan istencinin dışında yatan "ekonomik yasalar" değildir. Ekonominin yasalarını insan yapar, ve bunların etik nitelikte olması, eş deyişle haklı ve iyi olması gerekir.

Ekonomik ilişki istenç ilişkisidir. Ekonomik bunalımın zemini ekonomik ilişkiye, özsel olarak sözleşme ilişkisine giren insan istencinin kendisinin geriliği ya da zayıflığı, ve hırs, çıkar dürtüsü gibi etmenlere yenik düşmeye açık olma düzeyidir.

Bir zamanlar ekonomik bunalımların neredeyse mekanik bir kurallılık ile dönemsel olarak ortaya çıktıklarına inanılırdı. Bugün yaygın olarak bunalımlar önce borsaların ve arkadan bankaların çöküşüne bağlanır. Ama bu çöküşlerin kendileri görülür bir elin, borç üzerine kurulu bir kültürün, denetimsiz, düzensiz ve ölçüsüz borçlanmanın sonucudur. Modern ekonominin güven ilişkisi temelinde işlediği düzeye dek, ekonomik denilen bunalım sözleşme ilişkilerinin işlememesinden, dürüstlük duygusunun gelişmemişliğinden doğar. Dürüstlük yoksunluğu istençsizliktir çünkü hırsa yenik düşen bir istenç istenç değildir. Moral yetersizlik, bireylerin neyin doğru olduğunu çıkarmada yaşadıkları sorun yasaların yetkesi yoluyla ancak bir ölçüde giderilebilir. Çözüm her bunalımın arkasından çıkarılan yeni yasaların gücünde aranır. Ama, göreli olarak çok yakınlarda başladığı gibi, şirketlerin etik niteliklerinin denetimi ile ilgilenen şirket üst-yönetimi şirket etiğini şirket etiği ile ilgili sorunları şirketin kendi içinden ve şirketin bütününde çözüme bağlamanın gerçek çözümünü hedefler.

Dolandırıcılık, rüşvetçilik, yolsuzluk, kayırmacılık ekonomiye ait terimler değildir, çünkü etik-dışıdırlar ve ekonomik bunalımların zemininde yatan sözde gizli elin bileşimine katılırlar. Finansal bunalım bu düzeye dek toplumun özsel olarak etik bir bunalım yaşamakta olduğunun göstergesidir.

Avrupa, özellikle Almanya ve Kuzey Avrupa ülkeleri bir Avrupa ülkesi olan Yunanistan'a doğal olarak kendi etik normlarının terimlerinde bakma alışkanlığındadırlar: Yasallık, dürüstlük, güven. Ve böyle etik normlara uygun olduğu varsayılan bir ülkenin yaşamakta olduğu ekonomik problem etik bir problem olarak değil, salt raslantısal bir talihsizlik olarak algılanır. Popüler bilinç bir kültürel-çoğulculuk dünyasında her kültürün kendine özgü bir etik yapılanma içinde olduğunu düşünmez, empati yapmaktan hoşlanmaz, ve görüngüde olan ile yetinir. Aslında Yunanistan böyle ekonomik-etik bunalıma ilk kez düşmemektedir ve tarihinde (başka pekçok ülkenin tarihinde olduğu gibi) devlet iflasları yeni değildir. Dış borçlar daha önce 1826, 1843, 1860 ve 1894 yıllarında da ödenmemişti.* Yunanistan (yine başka ülkeler durumunda da olduğu gibi) iyi hükümet, hesap verebilirlik ve yasa egemenliği gibi özsel etik kriterler açısından sorunludur.

Daha geniş bir ekonomik alanda, AB'de beş yurttaştan dördü (%78) ülkelerinde rüşvetin ciddi bir sorun olduğunu, dahası sorunun son yıllarda daha da ağırlaştığını kabul etmektedir (Yunanistan'da oran %95; Danimarka'da %22).** Kendilerinden rüşvet istendiğini kabul eden yurttaşların EU ortalaması %9'dur (Danimarka için, %1; Yunanistan için, %16; Romanya için, %26).

Ekonomik sözleşme ilişkisini çürüten ve çalışan bireyin ve toplumun haklarını çiğneyen rüşvetçiliğin yaygınlığı politik düzlemde demokrasinin ve yasa egemenliğinin zayıflığının bir belirtisidir. Kendini ekonomik başarısızlıkta ele veren etik gerilik hiç kuşkusuz politik alanda daha başarılı bir performansa yetenekli değildir. Kendileri rüşvet ve yolsuzluklar sürecinde etkin rol oynadıkları sürece, politik partiler etik sorunları gün ışığına çıkarmak ve tartışmak yerine sorumluluğu başkalarında arayacaklardır. Ve halkın patileri oldukları sürece, kendilerine oy veren halkın etik hamlığından ve geriliğinden söz etmeyecek, toplumun tüm dokularında işleyen yolsuzluk, dolandırıcılık ve rüşvetçiliği görmezden geleceklerdir. Yunan politik partilerinin yaptığı şey ülkenin etik notunun düşüklüğünü kabul etmek yerine, sorumluluğu başkalarının üstüne, giderek onlara el uzatanların üstüne atmaktır. Halk bu partileri dinlemektedir çünkü bu partiler etik problemin halka ait olması kadar halka aittir, etik problemin sürdürülebilirliğinin güvencesidir. Etik-dışı halkın ve etik-dışı partilerin tangosunu bozmanın, kısır döngüyü kırmanın yolu özgürlük bilincinin kavranmasına ve böylece insan öz-değerinin kazanılmasına bağlıdır.

Yurttaş Toplumunda devlet görevleri ve kurumları yurttaşlık istencinin anlatılmasının yollarıdır, bir "güç konumu" değil. Bu konumların ve kurumların kişiselleştirilmesi, kişisel kazanç ve çıkar araçları olarak kullanılması yalnızca sevgili önderlerin değil, istençlerini onlara teslim eden çoğunlukların politik geriliğinin göstergesidir. Önderlerin politik gücünün biricik anlamı halkın politik güçsüzlüğü, istençsizliğidir. Modern döneme sarkan despotik kültürlerde görüldüğü gibi, kimi tekil bireylerin elinde yoğunlaşan muazzam politik güç halkın eşit ölçüde muazzam istençsizliği tarafından yaratılır ve beslenir. Ama bu güçsüzlük evresi aynı zamanda halkın kendini demokrasiye eğitme ve kendini özgürlük ile onurlandırma sürecinin acılı ve öğretici gerilik deneyimleri ile doludur. Ekonomik yolsuzluk kültürü evrensel kalkınma ve gönencin artması için engelleyicidir, çünkü böyle güvensizlik kültürü ekonominin ruhu ve enerjisi olan sözleşme ilişkilerinin gelişmesini engeller. Böyle kültürlerde dürüstlük ve yetenek gelişmez. Güvensizlik, korku, ve mutsuzluk sürer.

*Reinhart, Carmen (2010). "Greece: Crises dates, 1800–2010."(http://www.carmenreinhart.com; Excel file; economic database).

**Special Eurobarometer (European Commission): Attitudes of Europeans towards Corruption / Full report.

Etiğin Öğrenilmesi
Etiğin Gelişimidir

6 Etiğin Öğrenilmesi Etiğin Gelişimidir

Ekonominin ereği insan gereksinimlerinin sınırsızca karşılanması, insanın doğal ve tinsel gereksinimlerinin evrensel-küresel ölçekte doyumudur. Özgürleşme insan gereksinimlerini arttırırken, bunların doyumu için gereken ekonomik ve etik gelişim de olanağını özgürlükte, istencinin bilincinde bulur.

İnsan toplumda salt kişisel çıkar dürtüsü, salt bencillik güdüsü ile davrandığı ölçüde rüşvet, yolsuzluk, dolandırıcılık vb. ilişkileri içinde yiter, küçülür. Bu geriliğin sorumlusu geriliğin kendisi,

ve özgürlüğü kazanmanın yolu özgürlüğü uygulamanın kendisidir. Özgür istenç hırsın dürtüsünün üstesinden gelmeyi öğrenmediği sürece, insan hırsa köle olduğu sürece ekonominin kendisi ekonomi karakterini kazanamaz. Bu düzeye dek, ekonominin gelişimi toplumsal etiğin gelişimi ile bir ve aynı şeydir. Bunun bir sonucu etiğin öğrenilmesinin zorunlu olmasıdır. İnsan ahlaklı olarak doğmaz. Pozitif etik belirlenimler insan beyninde basılı değildir. Gelişmeleri insanın ahlaksal ve törel bir varlık olarak gelişmeye açık olmasına, özgürlüğe, değişim ve yeniliğe açık olmasına bağlıdır. Bu nedenledir ki erken kültürel biçimlerde pıhtılaşmış halklar kendini yineleyen düşüncesiz ve istençsiz bir alışkanlık yaşamında moral, törel ve tüzel olarak daha öte gelişmez, değişime ve yeniliğe direnmeyi erdem olarak görürler. İnsan duyunç yetisi ile doğar, duyuncun bilinci ile, özgürlük bilinci ile, neyin doğru ve neyin eğri olduğunun bilgisi ile değil. Buna göre doğrunun ve eğrinin, iyinin ve kötünün ne olduğu öğrenilmeli, ve bunun için insan yukarıdan buyruklar, imperativler almaya ve beklemeye son vermeli, iyiyi ve doğruyu kendi özgür duyuncunda bulmalıdır. Etik gelişim, ve ekonomik gelişim özgürlüğü, kendi duyuncunu ve istencini uygulamayı öğrenmeyi gerektirir: Moral olarak büyümüş bireylerin toplumunu, modern yurttaş toplumunu.

Bu nedenle ekonomik kemer sıkma, kısıntılar vb. beklenen ekonomik iyileşme sonucunu getirmez ve ancak daha şimdiden geçici olan bir problemi çözebilirler. Dahası, bu önlemlerin uygulanmasının kendisi insanlarda etik karakterin gelişmiş olmasını öngerektirir. Bu nedenledir ki Yunanistan'a dayatılan finansal yaptırımlar en iyisinden bir ceza gibi görünür, bir çözüm olarak değil. Etik kimlik bir şablonun dolaysızca bilinç üzerine uygulanması değil, ama özgürlüğün zaman içinde yerleşmesi, insanların dürtüsel, öz-çıkarcı, bencil alışkanlık ve eğilimlerini duyunçlarının denetimi altına almayı öğrenmelerini, kendi doğal ve bilinçsiz yanlarına karşı özgür olmalarını gerektirir. Bu olanaklıdır, çünkü insan doğası doğrudan, iyiden, güzelden, bilgiden vb. yanadır. Bu onun özsel ussallığı gereğidir. Bu olgunluktan yoksun olan kültürler rüşveti, kayırmacılığı, ayrımcılığı, giderek apaçık yolsuzluğu ve yasasızlığı bile iyi ve doğru ve haklı sayarlar, çünkü duyunçlarında gelişmemişlerdir. Ekonomik gerilik etik gerilikten başka birşey değildir. Rüşvet yalnızca az-gelişmiş ülkelerde değil, ama kazançlarını rüşvet yoluyla arttırmayı bilen gelişmiş ülke şirketleri için de sorundur. Yalnızca politikacıların ve partilerin değil, ama onlara oy vermek zorunda kalan milyonların da sorumluluğudur. Suç rüşvet alanların değil, ama verenlerin de suçudur. İnsanlar etik-geriliğin bedelini yalnızca ekonomik gönençlerinden değil, ama öz-saygılarından, öz-değerlerinden öderler. Küçük çıkarlarına teslim olmanın mutlulukları pahasına olduğunu anlayamazlar. Ahlaksızlık dışsal sefilliğin olduğu gibi içsel sefilliğin de yaratıcısıdır.

Yunanistan için gerekli olan ekonomik denetim aynı zamanda etik denetimdir. Ama bunu kim yapacaktır? Geri bir etik yapının kendini etik olarak denetlemesi ve düzeltmesi olanaklı mıdır? İnsanlığın tarihinin kendisi bunun olanaklı olduğunu göstermiştir. Öznel özgürlük, duyunç özgürlüğü tüm etik gelişim sürecinin gerçek etik normlara erişilinceye dek akışkan kalmasının güvencesidir. Duyuncun kendisi gelişen bir yetidir, ve ahlakın ve etiğin gelişmesinin biricik koşulu tikel bir kültürel evrede takılıp kalmamaktır. Özgürlüğü insanın en iç doğasında, duyuncun kendisinde kazanmak, doğruyu ve iyiyi istemeyi başarabilmek tinsel gelişim sürecinin biricik koşuludur.

Syriza'nın
İdeolojik Politikası

7 Syriza'nın İdeolojik Politikası

Seçimleri kazandıktan ve yemin ettikten hemen sonra, Alexis Tsipras'ın ilk eylemi II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgal kuvvetleri tarafından öldürülen Yunan direniş savaşçıları adına dikilen anıtı ziyaret etmek oldu. Çevresindekiler haykırıyordu: "Direniş ulusların tutması gereken yol olmalıdır!" Sanki II. Dünya Savaşı sona ermemiş, Almanya yenilmemiş, savaş sona ermemişti. Syriza'nın demagojisinde "savaş" sözcüğü ülkenin içinde bulunduğu durumu özetlemek için sık kullanılan bir sözcüktür. Tsipras savaşı sürdürerek ve direnerek Yunanlılara "vakarlarını, öz-değerlerini yeniden kazandırmak" istiyordu. Yalnızca, bu kez direnişin ülkenin kendini kendi içinde besleyen etik gerilik kültürüne karşı olması gerektiğini görmüyordu. Yunanistan'ın özgürlük gibi bir lüksü olmadığına göre, hiçbirşey yapmadığına göre, sorumluluk da ona ait olmamalıydı.

Alexis Tsipras'ın realitesinde Yunanistan'ın problemlerinin kaynağı bütünüyle dışsaldı: "Yabancı tefecilerin" kafasında tek bir şey var: "Yunan halkının yoksullaşması ve ülkemizin satılması." Avrupalıların tek bir hedefi var: Egemen Yunan ulusunun sonunu getirmek: "Yunanistan'ın bir kez daha Alman mandası olmasını önlemeliyiz. Biz bir Alman kolonisi değiliz."* Almanya'nın yalnızca Yunanistan'a para akıtması gerekiyordu—ve çenesini kapamalıydı. Benzer bir Avrupa karşıtı rhetorik bir neo-Nazi organizasyon olarak görülen Altın Şafak tarafından da kullanılmaktadır. Syriza ülkenin "kapitalist" ekonomik yapısını devirmeyi isteyen radikal sol bir gruptur. Altın Şafak ise yayınlarında Hitler'i ve Mein Kampf'ı öven radikal sağ bir çete. İkisi de kitlelerin duyguları ve tepkileri üzerine politika yapan örgütlerdir. Yunan etik ve politik olgunluk düzeyini temsil eden Tsipras'ın demagojisinde ülkedeki endemik yolsuzluklara, rüşvetçiliğe, aşağı yukarı tüm mesleklerin katıldığı kronik vergi kaçakçılığına hiçbir zaman hiçbir gönderme yoktur. Seçmen incitilmemeli, moral yetersizlik yalanlar ile örtülmelidir. Yunan borçları emperyalist komplonun sonucudur. Ekonominin tam yıkımının ve "gelişmiş" bir Avrupa ülkesinde insanların açlık çekmeye başlamasının sorumlusu "uluslararası kapital"dir, ulusal kapital değil, ve "Angela Merkel'in yanlış Protestan ilkeleridir," Tsipras'ın doğru Ortodoks ilkeleri değil. Doğru ilkeleri ile uyum içinde, Tsipras kısa bir süre önce Rus başkanı Putin'den para isterken durumu çok güvendiği dostuna "Yunanistan'ın problemi bir Yunan problemi değil, ama bir Avrupa problemidir" sözleri ile açıkladı. Putin'in yanıtı "Evet, doğru," oldu. "Eğer birine borcunuz çok büyükse, o zaman bu sizin probleminiz değil ama borçlu olduğunuz kişinin problemidir."

Belki de Tsipras için yapılacak en iyi şey 2002'de tam olarak aynı kamu borçları bunalımından geçerek iflasını bildiren Arjantin'in öğüdünü dinleyerek "iflas" etmekti. Ama Tsipras bu öneri ile ilgilenmedi. "Yunan halkı kendini ültimatoma kaşı büyük bir 'Hayır' ile savunmayı" deneyecekti. Yunanistan özgür olmadığına ve yaptıkları kendi edimi olmadığına göre, olan bitenden sorumlu tutulamazdı. Halka ancak duymak istediği şeyler söylenmeliydi. Avrupa Birliği'nde ve euro bölgesinde kalmak Yunanistan'ın borçlarını ödemek için gereksindiği milyarlarca euroluk yeni borçları elde etmenin biricik yoluydu. Tsipras "inanmadığı bir metni" imzaladı. Bunalım zamanlarında "ideolojik arılık" olamazdı.**

Tsipras çocukluğundan bu yana özellikle Che Ernesto Guevara'nın bir hayranı idi. Belki de ormanlarda ne yaptıklarını hiç bilmeyen köylüler ile birlikte ne yaptıklarını eşit ölçüde bilmeyen hükümet güçlerine karşı gerilla savaşı vermek istiyordu. Büyük tutkusu yalnızca Yunanistan'ı değiştirmekle sınırlı değildi. Başbakanlık görevine bütün bir Avrupa'yı değiştirme amacıyla girdi. Avrupa dört gözle yeni ekonomik yapısının nasıl olacağını çökmüş bir ekonominin, neredeyse baştan sona bozulmuş bir etiğin ideolojik, pragmatik, demagojik başbakanından öğrenmeyi bekliyordu.

Syriza'nın radikal sol politikasına göre ekonomik bunalımları önlemek için IMF, ECB, EU gibi kötü

kurumlar ortadan kaldırılmalıdır. Sömürüyü ortadan kaldırmak için özel mülkiyet, para ve kapital ortadan kaldırılmalı, aslında bütün bir ekonomi ve etik bir yana atılarak ormana geri dönülmelidir. Mağara devrinde IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği vb. olmadığına göre euro, borç ve iflas da olmayacaktır. Syriza bütünüyle ciddi olarak alternatif bir küreselleşmeyi, bir alter-globalizasyonu düşlemektedir. Ama ne yazık ki yakın bir gelecekte alternatif bir küre bulma olasılığı çok düşüktür.

*Der Spiegel, February 21, 2012.

**Der Spiegel, July 17, 2015.

Küreselleşme
Arkaik Terimlerde
Nasıl Algılanır?

8 Küreselleşme Arkaik Terimlerde Nasıl Algılanır?

İdeolojik düşünürlerin yabancısı oldukları ve kullanmadıkları terimlerin başında "yurttaş toplumu" gelir. Bu kavrama bir anlam veremezler, çünkü bu kavramın tözü olan özgürlük, istenç, duyunç gibi kavramların, genel olarak usun kendisinin altyapı tarafından belirlenen bir türev olduğunu kabul ederler. Politikanın özsel olarak yasa, ve ekonominin etik olduğunu düşünmek materyalist terimlerde olanaksızdır. Aynı zamanda olgucu ya da görgücü de olabilen bu yaklaşımda, varolan olgu kavramların yaratıcısı olarak alınır. Varolan olgular yalnızca birer kötülük kaynağı olmaları gereken fetişistik güçlerdir: Kapital, para, kâr. Böyle materyal zeminler üzerinde, kullanılan birincil sosyo-ekonomik terimler "kapitalizm," "kapitalist toplum," "kapitalist ekonomi"dir — sanki kapitalin üzerinde yasa yokmuş gibi, sanki yasa egemenlerin ve egemen sınıfların kaprisinin anlatımı imiş gibi, sanki "kapitalin olması" kapitalizm imiş gibi.

Tarihi egemen sınıfın komplosu olarak gören ve insana özgürlüğünü yadsıyan bakış açısı ile karşıtlık içinde, özsel olarak ussal ve özgür insan doğası verildiğinde, Tarih gelişimdir. Çağdaş tarihte gelişim bir ön-modern kültürler çokluğundan evrensel modern kültüre doğrudur. Bunun anlamı genel olarak gelişmenin kendisinin geriliği içermesi, ekonomik ve etik gelişmenin ekonomik ve etik geriliğin ortasında ve onunla karşıtlık içinde yer almakta olmasıdır. Gelişmemişlik ya da gerilik, bu materyalist sosyolojilere ve tarih yorumlarına göre, egemen sınıfların, herşeyden güçlü kapitalist ailelerin, yalnızca hırs tarafından güdülen kapitalistlerin komplosudur. Saf, aldatılan, yalnızca manipüle edilen istençsiz insanlık kurtuluşu için altyapını sarhoş edici etkisine bağışık olan ideolojik peygamberleri beklemeyi sürdürmelidir.

Gerçekte, özgür Yurttaş Toplumunun ne kurtuluşa ne de böyle kurtarıcılara gereksinimi vardır. Onun sorunu tüzel, moral ve etik gelişimini sürdürmektir.

Neoliberalizm "kapitalizm" yerine kullanılan ve belki de daha az çirkin, daha az uygunsuz sanıldığı için özellikle yeğlenen bir terimdir. Ama terimin kullanımında bir ciddiyetsizlik vardır. "Özgürlük" sözcüğünü bir sövgü terimi olarak, bir suçlama terimi kullanmak materyalizmin dehasına özgüdür. Dahası, sözcük bu Latinleştirilmiş biçiminde sanki bulanıklığa daha kolay izin veren, tutarsızlıkları sıkı sıkıya örtebilen bir sözcük gibi görünür.

Avrupa Birliğini neoliberalizmin bir planı olarak gören Jürgen Habermas gibi, Wolfgang Streeck gibi yazarların temsil ettiği materyalistik bakış açısından, euro Avrupa'yı birleştirmek yerine bölmektedir.* Para birimi bir fetiş gücündedir. Ve gene de üç yıl önce, 2012'de, aynı Habermas "Güncel bunalım euronun bir bunalımı değildir," diyordu. "Euro kendini kararlı bir para olarak göstermiştir. Ne de güncel bunalım Avrupa'ya özgü bir borç bunalımıdır. ABD ve Japonya ile

karşılaştırıldığında, AB — ve AB'nin içerisinde euro alanı — her üç bölgede en düşük borç düzeyine sahiptir."** Aradan geçen süre içinde euro dramatik bir karakter değişimine uğramış olsun ya da olmasın, değişim dünyasal işlerin normal durumudur. Ve toplumların etik beceriksizliklerinin hesabını para biriminden sormak fetişi dövmekten başka birşey değildir.

Toplumların ekonomik ve etik statükolarını bozmaları ölçüsünde, bunun zorunlu ve vazgeçilmez olması ölçüsünde, ekonomik ve etik bunalım süreklidir çünkü ekonomi ve etik dinginlik değil değişim ister. Modernleşme bir oluş sürecidir, ön-modern etik ve modern etik arasındaki kesintisiz çatışmanın anlatımıdır. Bu çalışmanın yokluğunda, Avrupa da, tıpkı erken olgunlaşmış Asyatik uygarlıklar gibi, yerel, kapalı kültürlerin sonu gelmez yinelemesinde, durağan bir kültürel-çoğulculuk düzleminde takılıp kalırdı. Çatışkısızlık, çelişkisizlik, karşıtlıksızlık tam olarak tutuculuğun temsil ettiği ve uğruna varolduğu politikadır. Ama modern etik, özgürlük, birey, istenç, yurttaş toplumu gibi kavramlardan yoksun bu ideoloji küreselleşmeyi kapitalizm, sınıf egemenliği vb. gibi kavramlar yoluyla anlamaya çalıştığı zaman, olmayan bir realite yaratmaktadır. İdeolojinin bayıldığı terimler bilinçsiz olanın insanı gütmesi gerektiğini imler ve bu bakış açısına kitlenen bilinç insanın ussallığı ve özgürlüğü kavramlarını olanaksız bulur. Kölelikten ötesinden korkar, ve köleliğinden hoşnuttur. Ekonominin kendisinin etik normlar tarafından, bilimsel etkinliğin ve eğitim düzeyinin niteliği tarafından, genel olarak yurttaş toplumunun politik gelişmişlik düzeyi tarafından belirlendiğini kabul edemez çünkü ekonominin her nasılsa bütün bu bileşenleri kendi başına belirleyen direnilmez, özerk, fetişistik güç olduğu kabul edilir.

Avrupa Birliği modern yurttaş toplumunun kültürel tikellikleri indirgeyen evrensel etik karakteri temelinde doğan bir projedir. Ön-modern kültürel-çoğulculuk başlıca savaşı-çoğulculuğa yetenekli bir değerler türlülüğü ile tanımlanırken, özgür ekonomik etkinlik süreci olarak yurttaş toplumu kültürel göreliliği yadsır, insan eşitliğini ve özgürlüğünü ister, sözde kültürel değerlerin değersizliğini tanıtlar. Modern toplumda eşeysel, ırksal, etnik, dinsel, bölgesel, yerel vb. ayrımlar önemsizleşmeye başlar; değersiz değerler için bir yitiş süreci açılır; evrensel insan hakları ve duyunç özgürlüğü zemininde, insan olarak insana uygun gerçek törel yapı şekillenmeye başlar. Aile, Toplum ve Devlet modern dönemde gerçek kavramlarına uygun realiteler kazanmaya başlar. Tümü de özgür bireysel istenç çevresinde yeniden biçimlenir. Ulusal karakter ayrımları demode olurken, boşinançlardan, despotik ideolojik saplantılardan, arkaik ırksal, etnik, yerel değerlerden özgürleşen bireyler ve toplumlar ussal insan özü tarafından belirlenen gerçek törel bilinç biçimine doğru evrimlenir. Avrupa Birliği gerçek insanlık Anayasası temelinde olanaklıdır.

*Wolfgang Streeck, Why Euro divides Europe? (Tam makale).

**The Guardian, 9 August 2012.

Avrupa Almanyası Mı,

Alman Avrupası Mı?

9 Avrupa Almanyası Mı, Alman Avrupası Mı?

"AB'de biraz yalnızım, ama buna aldırmıyorum. Haklıyım. Amerikalılar dünyada ne iseler, Avrupa'da bizler oyuz: Sevilmeyen önder güç."* – Angela Merkel

Yakın tarihinde kendi üzerinde bile egemen olamayan bir "devletin" hegemon olabileceğini düşünen iki İtalyan gazeteci, Vittorio Feltri (Il Giornale) ve Gennaro Sangiuliano (Rai 1), "Dördüncü Reich: Almanya Avrupa'ya Nasıl Boyun Eğdirdi?" başlıklı kitaplarında Şansölye "Merkiavelli"nin Hitler'in gerçekleştirmeyi başaramadığı planı tamamladığını ileri sürdüler. Bu kez

boyun eğdirmenin araçları “tank taburları” değil ama euro idi. Ve bir solcu olarak yanılgıya bağışık olan ya da her türden yanılgıyı ortaya sürme hakkı olan Fransız entellektüeli Emmanuel Todd Almanya’nın “giderek artan bir biçimde güç ve gizli yayılmacılık politikası” uyguladığı uyarısında bulundu. Tarih bir kez daha kendini yinelemeye hazırlanıyordu.

Realite ve düşlem alanları arasında gidip gelen bilinçlerde beliren bir başka kuşku da bir “Dördüncü Reich” beklentisi ile ilgilidir. Bu teze göre, Almanya bugün de bir saldırgandır. İtalyan faşistlerine ve Nazilere karşı savaşmış bir Yunanlı olan Manolis Glezos İtalyan gazetecilerin uyarılarının nasıl ciddi olduğunu göstermek için giderek olasılık matematiğine bile başvurur: Nazi propaganda bakanı Goebbels’in 2000 yılında “Almanya önderliğinde bir Avrupa” projesinde yalnızca 10 yıllık bir hata vardır.** İspanya, İngiltere, Polonya, İtalya, Portekiz ve hiç kuşkusuz Yunanistan’da karikatüristler kaygılarını bıyıklı bir Merkel imgesi altında Alman tanklarının güneye inişini gösteren posterlerde anlatmaktadır. Güneyin kaygıları ekonomik sorunlarına yol açan aynı etik zeminlerden doğuyor görünür çünkü sorumluluk üstlenmeme tutumu yalnızca ekonomiye sınırlı olamamakla kalmaz, kendini bütün bir etik alana, uluslararası ilişkilere bakışta da sergiler. Buna göre ülkenin ağır ekonomik problemlerine ülkenin kendisi değil ama Alman emperyalizminin karanlık politik niyetleri neden olmuştur. Helenik Logos gerçekten de çoktandır bir altyapı türevini indirgenmiş, özgür, nesnel çıkarsama yetisi ekonomik altyapıdaki rahatsızlıkların bir yansıması olmuş görünür. “Size yardım ediyorum, ama başkalarının sırtından geçinmemek için harcamalarınızı düzenleyin” koşulundan “Nazizmi” çıkarsamak tarihsel sofistleri bile imrendirecek bir tasım hilesidir.

III. Reich’ın yenilgisi Alman egemenliğini bütününde ortadan kaldırmış ve Bağlaşık Ülkeler Almanya için karar veren güçler olarak yalnızca ülkenin sınırlarını değil, ama Anayasasını da belirlemişlerdir. III. Reich’ın sonu ve Avrupa Birliği’nin doğuşu arasındaki kısa tarih diliminde Almanya’dan egemen bir devlet olarak söz etmenin herhangi bir anlamı yok iken, AB içine soğrulan Almanya ise sanal egemenliğini birlik üyesi başka her ulusal devlet gibi aşamalı olarak daha yüksek egemenin eline teslim etmektedir. Almanya Avrupa Birliği’nde yalnızca başkaları ile eşit politik gücü olan üyelerden biridir. Küreselleşme süreci Almanya’nın egemen bir devlet olma beklentisini sonsuza dek ortadan kaldırmakta, Almanya ilk kez Avrupa Birliği’nin bir üyesi olarak Yurttaş Toplumu ve Demokrasi olmanın mutluluğunu yaşamayı öğrenmekte, Nürnberg “yasaları” yerine insan yasalarının değerini ve anlamını keşfetmektedir.

Avrupa Birliği projesinin pragmatik temelinde birleşik bir Avrupa’da bundan böyle bir iç savaş zemininin bulunmayacağı görüşü yatar. Başka bir deyişle, Avrupa Birliği projesi Almanya’yı etkisizleştirmek için tasarlanmış görünür. Ancak birleşik bir Avrupa ulusalcılıkları durdurabilir ve Avrupa’nın bütünü için gözdağı olan bir Almanya’yı soğurabilir. Amaç görünürde sağgörülüdür. Ama Avrupa Birliği’nin olanağı için demokrasiler gereklidir. Ve birlik demokrasiyi yaratmaz, demokrasi birliği yaratır. Yurttaş Toplumu, demokrasi, modern etik ulusal sınırların, ulusal devletlerin, ulusal düşmanlıkların daha şimdiden ortadan kaldırılmış olduğunun ön-habercisidir ve evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasi terimlerinde ortak olan ulusların eşit istenci, ortak Anayasaları tümünün egemenliğinin güvencesidir. Ancak bu olduğu zaman, ancak çocuksu egemenliklerin yeri gerçek insan egemenliği tarafından alındığı zaman uluslar arasında savaşa yol açabilecek bir istenç çatışması olanaksız olur. Hak, ahlak ve etik terimlerinde türdeşleşen kültürler arasındaki ayrımlar düşmanlığa yabancıdır. Bu birlik evrensel istençten, tüm ulusların gerçekten uygarlaşmış ussal istencinden başka birşey değildir. İstencin ereği istenç, ama herhangi bir istenç değil, eksiksiz ussallığına açınmış istençtir.

[YAZI SONU]

*Independent, 24 March 2015.

**Der Spiegel, March 23 2015.

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

BÖLÜMLER

1) Yeni Yunanistan'ın Tarihi
2) Bir Etik Türdeşlik Olarak Avrupa Birliği
3) Yunan Etiği ve Yunan Ekonomisi
4) Yunanistan Euro Alanına Nasıl Girdi?
5) Etik, Ekonomi ve Politika
6) Etiğin Öğrenilmesi Etiğin Gelişimidir
7) Syriza'nın İdeolojik Politikası
8) Küreselleşme Arkaik Terimlerde Nasıl Algılanır?
9) Avrupa Almanyası Mı, Alman Avrupası Mı?

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) Etik ve Küreselleşme
2) Kollektif Eylem Kavramı
3) Etik ve Ekonomi
4) Modern Yunan Etiğine Doğru
5) G20 ve Küreselleşme
6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Why does the US have 800 military bases around the world?

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Modern Yunan Etiğine Doğru

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

f İDEA / MODERN YUNAN ETİĞİNE DOĞRU

Modern Yunan Etiğine Doğru

Aziz Yardımlı

Modern Yunan Etiğine Doğru

Avrupa Birliği etik bir birliktir, ve bu etik birliğin ulusal değil ama uluslar-üstü olması, evrensel insan haklarının anlatımı olarak tek bir Anayasa ile uyum içinde belirlenmesi gerekir. Avrupa Birliği'nin insan istencinin ussal birliğini, politik gelişimin doruk noktasını tanıtlaması gerekir. Ama Avrupa Birliği'nin ekonomik kaygılar tarafından yaratıldığı ve sözde neoliberal bir ideoloji üzerine dayandığı, egemenliğin herşeye karşın ekonominin bir işlevi olduğu yanılsaması yaygındır. Bu nedenle, Yunanistan'ın yaşamakta olduğu bunalımın yalnızca ekonomik bir problem olduğu neredeyse tartışmasız olarak kabul edilen bir dogma olmuştur.

Yunanistan Avrupa Birliği ile ekonomik bütünleşmeyi kabul ederken küresel yurttaş toplumuna

yerel bir etik ile, modern etiğe uygun düşmeyen bir gelenek kültürü ile katılabileceği gibi bir yanılsama içinde idi. Tüm turistik görünüşe karşın, ülkede yasa-egemenliği yaygın olarak çiğnenir. Bununla tutarlı olarak, aşağı yukarı bütün bir nüfus az çok isteyerek kayıt-dışı ekonomiye katılır. Örneğin bir arsa satın alma gibi yalın bir alış-verişte kayıt-dışı ödemeler kapsanır. Son 15 yılda yapılan apartmanların çoğunun alanı izin verilen sınırın ötesindedir. Serbest meslek sahiplerine ödenen paraların büyük bölümü kayıt-dışıdır.* Transparency International'e göre, Yunanistan kamu rüşvetçiliği sıralamasında, İtalya ile birlikte, AB'nin en kötüsüdür.

Ülkede vergi kaçırma alışkanlığının bedeli her yıl için yaklaşık €30 milyar olarak hesaplanmaktadır (Brüt Yurtiçi Üretimin %12'si). Yunanistan'da insan yönetir, yasa değil, ve eş-dost kayırmacılığı, akraba kayırmacılığı, rüşvetçilik haklı olanın hakkını haklı olmayana vermeyi sürdürmektedir. Yolsuzlukların parasal değerini ölçmek neredeyse olanaksızdır, çünkü yalnızca paranın el değiştirmesi biçiminde değil, ama kayırmalar, hizmetler, hediyeler biçiminde de yer alırlar. Dünya Bankasına göre, karaborsa Yunanistan "ekonomisinin" üçte birini oluşturmaktadır (İtalya'da %27). Devletin biriken borçları Brüt Yurtiçin Üretimin %160'ı kadardır. Ülkenin €350 milyarlık borcunun artmasını önlemek için yılda %4'lük bir büyüme oranını tutturması gerekirken, yalnızca 2011'deki küçülme oranı %5'tir.**

Modern yurttaş toplumuna ve yasa egemenliğine uymayan etiği ile, Yunanistan çoktandır Platon ve Perikles'in Avrupa'ya, Batıya, aslında bütün bir modern dünyaya ussal, etik ve estetik değerlerini sunmuş olan Yunanistanına en az benzeyen kültürlerden biridir. Bir parçası olmayı istediği daha yüksek bir kültüre uymayan bir toplum olarak görünmektedir. Hiç kuşkusuz, Yunanistan'ın sahnelediği trajedi modern dünyada sayısız ulusun yazgısını yansıtır. Küreselleşme Yunanistan gibi ülkelere sıkı sıkıya sarıldıkları geleneksel kültürlerini ellerinden alma gözdağını vermektedir. Çoktandır arkaik olmuş bir kültürel-çoğulculuk dünyasının sözde değerleri modern yurttaş toplumunun kültürel ayrımları silen ve herşeyden önce eşitlik, dürüstlük ve güvenilirlik isteyen ekonomik ilişkiler alanında ilgisiz, önemsiz ve değersiz görünmektedir.

*Understanding the Crisis in Greece: From Boom to Bust. Michael Mitsopoulos and Theodore Pelagidis (2011, Palgrave Macmillan).

**Daily Telegraph, 21 August 2011, "Greece: It's the corruption, stupid!"

Yeni Yunanistan'ın Tarihi

1 Yeni Yunanistan'ın Tarihi

15'inci yüzyılda Bizans İmparatorluğunun Osmanlı İmparatorluğu tarafından ortadan kaldırılmasından sonra, ilk Helenik devlet olan Yunan Krallığı Mayıs 1832'de bir Londra Konferansında Büyük Güçler (İngiltere, Fransa, Rusya) tarafından kuruldu. Navarino deniz çarpışması, 1828-29 Türk-Rus savaşı ve Fransız kuvvetlerinin Peloponez'e girmesi Yunan Devriminin belirleyici askeri öncülleri idi. Lord Byron, Delacroix ve romantiklerin coşkuları ile modern Yunan tarihi klasik Helenik tarihin bir uzantısına dönüştürüldü, Rusya'dan gelen Yunanlıların kurduğu Filiki Etaireia (Dostlar Toplumu) yitik bir Altın Çağın prelüdü olarak görüldü.

Bağımsız Yunanistan'ın 1832'de tahta çıkan ilk Helenik kralı bir Roma Katoliği olan Bavyeralı Otto idi. Atina Üniversitesini ve Atina Politeknik Okulunu kuran, Yunan yönetim, ordu, türe ve eğitim dizgelerinin temellerini atan Otto ve Bavyeralı danışmanları Yunanistan'ın yoksulluğunu yenmeyi başaramadılar, halka Osmanlıların uyguladığından daha da ağır vergiler dayattılar ve Büyük Güçlerin Yunanistan'a karışmasını önleyemediler. Otto 1862'de Yunanistan'dan sürüldü.

Yunanlıların Kraliçe Victoria'nın oğlu Prens Albert'i yeni kralları olarak istemelerine karşın, bu Büyük Güçler tarafından veto edildi ve yerine genç bir Danimarka prensi Kral George I olarak kabul edildi. Yunanistan'ı 1863-1913 yılları arasında yöneten George'un daha demokratik bir anayasa getirmesine ve tüm yetişkin erkeklere oy hakkı tanımasına karşın, Yunan politikası hanedan karakterini sürdürdü ve halk yasaya değil ama adlara bağlı kalmada diretti. 1890'larda Yunanistan'ın üzüm ve tütün üzerine kurulu ekonomisi Yunan politik bilincinden daha iyi durumda değildi ve yoksulluk ancak Birleşik Devletler'e büyük ölçek göç yoluyla hafifletildi. 1893'te devlet iflas etti ve borçlarını yönetmek üzere Uluslararası Finans Denetimi kabul edildi.

1924'te monarşi kaldırıldı ve ikinci Helenik Cumhuriyet kuruldu. Yeniden kurulan Yunanistan Krallığı 1935'ten 1974'e kadar sürdü. Yedi yıllık askeri cuntadan sonra krallık yeniden kaldırıldı ve üçüncü cumhuriyet kuruldu.

Bir Etik Türdeşlik Olarak AB

2 Bir Etik Türdeşlik Olarak Avrupa Birliği

1957'de Roma Antlaşması daha açık ve uyumlu bir Avrupa ekonomik alanı yaratma amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kurdu. 1992'de Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği yaratıldı ve 2002'de euro 12 ülkenin ortak para birimi oldu.

Avrupa Birliği yerkürenin küçük bir parçasını oluştursa da, küreselleşme sürecinde büyük adımlardan biridir. Küreselleşme modern etik gelişim düzeyine yükselen ulusların en yüksek politik türdeşlik uğruna, evrensel, ussal ve özgür Anayasa uğruna kolektif eylemleridir. Engin bir arkaik değerler bolluğu ile tanımlanan bir kültürel-çoğulculuk bölgesi olarak, sürekli bir savaş alanı olarak Avrupa tarih olmaktadır.

Evrensel insan doğasına aykırı ulusal ve etnik ayrımlar tarafından, insanın sonsuz değerine aykırı boşinançlar tarafından, evrensel insanlık duygusuna aykırı ideolojik sapınçlar tarafından parçalanan Avrupa çoktandır demodedir. Modern Yurttaş Toplumu insanları salt gereksinimlerin doyumu uğruna birleştiren ve bu birlik ile bağdaşmayan tüm kültürel takıntıları anlamsızlaştıran ve değersizleştiren nihilistik bir potadır. Onda insan geçerlidir, Alman ya da Yunanlı, Türk ya da Kürt, Protestan ya da Katolik vb. değil. Modern Yurttaş Toplumunun nakiti "Yurttaş"tır ve özgür istencin cisimselleşmesi olarak Yurttaş eşeysel, etnik, ırksal, dinsel ve dilsel hiçbir ayrımcılığı tanımayan ekonomik yapının, ekonomik büyümenin, ekonomik gönencin mimarıdır.

Ama özgür bireysel istenç yalnızca ekonomik değil politik istençtir. Modern yasa Yurttaşın istenci, yalnızca ve yalnızca onun özgürlüğünün somutlaşmasıdır—kendi hakkı çiğneme eğilimlerine karşı zora dayalı bir önlem olarak. Kendi istencine boyun eğen insan özgürdür. Modern Devlet şu ya da bu ekonomik sınıfın, herhangi bir etnik grubun istenci değil, hak, ahlak ve törellik alanlarını nesnel, ussal, genel istenci ile kendisi belirleyen yurttaşın özgürlüğüdür. Ve bunu bur ulus olma duygusu içinde yapar. Tam gelişmiş modern ulusu bir başka tam gelişmiş modern ulustan ayırdedecek bir hiçbir ayrım yoktur: Tümünde ulusal duygu evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve ussal yasanın duygusudur. Türk, Alman, İngiliz, Norveçli, Bulgar, İspanyol, İtalyan bundan böyle bu evrensel duyguda gerçek egemenliği, gerçek gücü paylaşır.

Evrensel bir insanlık Anayasasına doğru türdeşleşen politik karakteri ile, Avrupa Birliği herşeyden önce evrensel insan haklarının yaratısıdır. Yasa egemenliğinin yaratısıdır. Ve duyunç özgürlüğünün yaratısıdır. Yarışmacı üstünlük kazanma gibi sözde neoliberal dürtülerin değil, ama etiğin sınır tanımayan karakterinin yaratısıdır. Etik yalnızca ekonominin güvencesi olmaktan daha çoğudur.

Politik yapının karakterini de tanımlar. Çok değil elli yıl kadar önce, başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın çoğunun demokrasiye yabancı, giderek düşman olduğu yirminci yüzyılın ilk yarısında Avrupa'nın birliği Lenin'in ve Hitler'in despotik düşlerini süslüyordu. Führerlerin, ducelerin, diktatörlerin kitlelere, yığınlara, halklara tanrılar gibi egemen olduğu o arkaik günlerde düşmanlık, nefret, yokedicilik Avrupa'da varoluşun normal durumu idi. Avrupa'nın yaşadığı ve yaşattığı yabanıllık, yokedicilik ve kötülüklerin insanlık tarihinde çok az benzeri vardır. Bugün tüzel, törel, politik türdeşlik Avrupa'nın yabanıl kültürel çoğulculuğuna bağlı arkaik ayrımları önemsizleştirmekte, aşamalı olarak ortadan kaldırmaktadır.

Uluslar ancak gelişimlerinin en yüksek düzeyinde ulus kavramında içerilen türdeş karakteri kazanabilirler. Etik gelişim karakter gelişimidir. Her ulusun ereği evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve demokrasinin eksiksiz gerçekleşmesidir. Hiçbir ulus evrensel insan haklarını edimselleştirmede, duyunç özgürlüğünü uygulamada, yasalarını belirleme yetkinliğinde başkalarından daha geri, daha yeteneksiz, daha beceriksiz olmayı kabul etmeyecektir. Bu utandırıcıdır. Kulübün dışında, barbarların arasında kalmak kabul edilebilir değildir. Bu birliğin pragmatik sonuçları ne kadar yararlı, kazançlı, kârlı olursa olsun, ulusun gelişmesi eksiksiz ekonomik gönenç ereği tarafından değil, ama ulus kavramının kendi mantığı tarafından güdülür: Etik, ereğine ulaşmadığı sürece, geridir, etik-dışıdır. Eksiksiz ulusal gelişim küresel türdeşleşmenin olanağı ve koşuludur. Avrupa ülkeleri için bundan böyle ulus Avrupa'dır.

Modern etiğin gerektirimleri dikkate alındığında, Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne bütünleşmesi kaçınılmaz olarak etik bir bunalım olarak, geleneksel etiğin modern etik ile çarpışması olarak, etik-dışının etik ile çarpışması olarak yaşanacaktır. Bu gerçekte tüm ülkeler için böyledir ve aralarındaki biricik ayrım daha şimdiden ulaşılan törel gelişim düzeylerinin ayrımı tarafından belirlenir.

Ekonomik büyüme çoktandır salt bir iç pazar değil ama küresel pazar sorunu olmuştur, ve ekonomi çoktandır salt yerel değil ama küresel bir etkinliktir. Ve küresel etiği gerektirir. Sınır tanımayan ekonomi sınır tanımayan bir etik ile birlikte gider, ve insanlığı bölen ve parçalayan etik-türlülüğün sürmesini değil, ama insanlığı dürüstlük, doğruluk ve güvende birleştiren evrensel etiğin yürürlüğe girmesini ister.

Yunanistan'ın ekonomik-etik dönüşümünün Avrupa Birliği ile bir kavgaya dönüşümünün nedeni, geleneksel etiğin modern etiğe karşı her kavgasında beklenmesi gerektiği gibi, kendi sorumluluğunu yadsıma ve hesabı başkasından sorma, faturayı başkasına çıkarma tutumudur. Gelenek düşünmez, çünkü hak ve ahlak onun için daha şimdiden verilidir. Ancak özgürlük kendi sorumluluğunu üstlenme yeteneğini kazandırır. Yunanistan'ın başına gelen hiçbir şeyin sorumluluğunu üstlenmeme alışkanlığı ile bir çizgide, ülke içinden ve dışından kimi yorumcular Yunan kültüründeki bu olgunun zeminini Osmanlı Yunanistanının Osmanlı İmparatorluğu tarafından kötü yönetilmiş olmasına bağlar. Daha başka yorumculara göre Yunanistan'ın ekonomik başarısızlığının sorumlusunun Yunanistan'ın kendisi değil, bundan böyle Osmanlı İmparatorluğu da değil, ama Almanya olduğudur. Yunanistan buna göre yıkımdan sorumlu olanların durumu düzeltmekten, Yunanistan'ı yeniden yapmaktan da sorumlu olduğunu düşünmektedir. Ülkede olan hiçbirşey Yunanistan'ın kendi edimi değildir. Bu eğilim Yunanistan'ın modern tarihi boyunca gösterdiği eğilim ile uyum içindedir. Syriza Avrupa'dan borç istemekte, borcunu ödemek için yeniden borç istemekte, ve bütün bunlar yetersiz olunca Almanya'dan II. Dünya Savaşında uğradığı yıkım için ek tazminatlar istemekte, giderek Putin'den bile borç istemektedir.

Yunan Etiği ve

Geri etik kültürler ileri kültürleri anlamaz, çünkü bir ulusun etiği onun için ulaşılabilecek en yüksek, en iyi etik düzeyi olarak görünür, bilinir ve doğrulanır. Her kültür dünyayı ancak kendi etik terimlerinde anlayabilir. Etik-dışı kültür bir politik güvensizlik, ekonomik güvensizlik, bireysel güvensizlik kültürüdür. Onun için güven bütününde bir aldanmaca, dürüstlük tehlikeli, doğruluk yalan, insan saçma, ve varoluş anlamsızdır. Avrupa Birliği ancak politik güven üzerine olanaklıdır.

3 Yunan Etiği ve Yunan Ekonomisi

Yunanistan'da vergi kaçıranların en önünde serbest meslek sınıfları gelir.* Vergi kaçırma Yunan politikacıları tarafından "ulusal spor" olarak kabul edilir ve örneğin 2009 yılı için başlıca saymanlar, dişçiler, avukatlar, doktorlar, mühendisler, özel öğretmenler ve finans danışmanları gibi özel meslek sahipleri tarafından kaçırılan vergi miktarının Yunanistan yıllık bütçe açığının yaklaşık üçte biri olan €28 milyar kadar olduğu hesaplanır (aynı yıl için brüt yıllık üretim €235 milyar ve toplam vergi tabanı €98 milyar olarak hesaplanmıştır). Nüfusun genel kanısı 2013 sonrasında rüşvetçilik düzeyinin azalmaktan çok arttığı yönündedir.

Fakelaki

2014 yazında Atina'nın en büyük devlet hastanelerinden birinde bir asansör bozuldu. Onarım için gelen teknisyen gözlerine inanamadı: Asansör boşluğunun dibinde diz boyu fakelaki yığını birikmişti.** Yunanistan yalnızca Platon'u ve Perikles'i bütünüyle unutmakla kalmamış, ama Hippokrates'i de kendisinden saymaz olmuştur. Ekonomik krizin patlak vermesinden beş yıl sonra, kimi Yunanlılar herhangi bir ceza korkusu olmaksızın, hehangi bir duyunç rahatsızlığı duymaksızın, yolsuzluğu, rüşvetçiliği ve vergi kaçırmayı sürdürüyorlardı. Hastanelerdeki yakınmalar moral bir yıkımı açığa serdi: "Kimi doktorlar, giderek kamu görevlisi doktorlar bile açıkça para istiyorlar. Testleri yapmadan önce istiyorlar. Sonuçlarınızı geri alacağınız zaman da istiyorlar" (Maro Kouri, Atina).*** Fakelaki ya da içi para dolu "küçük zarf" hastalanan, yaralanan, giderek bir bölümü yaşama tutunabilme kavgası vermekte olan insanların doktorlara sundukları küçük-rüşveti anlatan bir sözcüktür. Bu küçük alış-veriş ilişkisinde doktorlar hastalarından bir miktar para almakta ve onlara sağlıklarını, yaşamlarını vermektedirler. Ama fekelaki ile trampa ettikleri şey karakterleridir. Dürüstlüğün etik demek olduğunun bilincinde değildirler ve insan yaşamına değer vermemekte, çünkü değer vermeyi bilmemektedirler. Değer tinseldir. Fekelaki materyal. Küçük-rüşvetçiliğin Yunanistan'a faturası büyüktür ve 2011 için €554 milyon olarak hesaplanmaktadır. Ama bu faturaya ek olarak çıkan ikinci bir faturanın, insan karakterlerinden yitirilen değerin niceliği hesaplanamamaktadır.

Hangi büyüklükte olursa olsun, rüşvetçilik ve dolandırıcılık etik olarak en düzgün ülkelerde bile eksik değildir. Ama Yunanistan'ı göreli olarak daha temiz ülkelerden ayırdeden şey onda rüşvetçiliğin aşağı yukarı bütün bir nüfusa bulaşmış olması, moral bir sorun olarak görülmemesidir. Rüşvet yaşamın olağan bir koşulu olarak algılanmaktadır.

*The Guardian, 9 September 2012, "Primary Greek tax evaders are the professional classes.".

**The Guardian, Wednesday 3 December.

***Inside Greece's health care crisis (CNN).

Politik Partiler

Yunan halkının %90'ı için politik partiler rüşvetçi ya da aşırı rüşvetçidir. Ve bu partiler politik istencini anlatmanın başka bir yolunu bulamayan aynı %90'ın yarattığı partilerdir. Bu enteresan

durum yalnızca rüşvet vermenin rüşvet almak ile bir ve aynı olduğu olgusunu doğrulamaktadır. Halk politik gücünü sol ve sağ maskeler takan demagogların, etik-dışı politikacıların eline bırakmakta, sorunu çözememekte çünkü sorunu sürekli olarak kendisi yaratmaktadır. Yunanistan'da politika daha nitelikli ve daha düzgün yasalara ulaşmanın aracı değil, ama bugünlerde ekonomik ve etik sorumluluğu Avrupa Birliği'nin ve özellikle Almanya'nın üzerine atmak için üstlenilen bir gösteridir.

Etiğin Öğrenilmesi Etiğin Yaratılmasıdır

2010 yılında doldurulan vergi formlarına göre Atina'nın kuzey banliyölerinde yalnızca 324 konutta vergi kapsamına giren yüzme havuzunun bulunduğu bildirildi. Bunun üzerine vergi memurları uydu fotoğraflarını incelediler ve rakamın 17.974 olduğunu saptadılar.* Yunanistan'da bu işlerin normal durumudur. Bir etik bozulma, yüksek bir ahlaksal gelişmişlik düzeyinden aşağılara düşüş söz konusu değildir çünkü şimdiye dek törel bir yükseliş olmuş görünmez. Bir gazete bayii olan Ioannis Plakopoulos "Büyümemiz gerekiyor," dedi. "Kandırmamayı ve başkalarının kandırmasına izin vermemeyi öğrenmemiz gerek."**

Homo sapiens yalnızca bilen değil, ama duyuncu da olan bir varlıktır. İyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi bilme ve doğru ve iyi olanı isteme yeteneği ile donatılıtır, ve bu öz insanın moral yüksekliği ve değeridir. Ussal, moral ve estetik donatımı ile insan bütün bir varoluşun en yüksek yaratısı, daha yükseği olmayan idealidir. Ahlaksal yeti insana verili olsa da, pozitif etik normlar doğuştan değildir. Yaşanırlar, öğrenilirler, ilkin kötü olana iyinin, eğri olana doğrunun, çirkin olana güzelin değerinin yüklenmesine karşın, insan bu kendi yanlışlarını doğrulara çevirme, kendini gerçek değerlerine doğru, bütünüyle düzgün bir varlığa doğru eğitme gücünde ve istencindedir. Realiteler kavramlarına uygun olmaya doğru gelişirken, insan bu kendi etkinliğinde gerçek 'kendi'sini bilmeye, ideal Ailesini, ideal Toplumunu, ideal Devletini kavramaya, insan olarak gerçek, evrensel, küresel etik karakterini oluşturmaya başlar. Etik normların öğrenilmelerinin gerekmesi olgusunun kendisi her bireyin, her toplumun gelişim sürecinde kaçınılmaz olarak etik-dışı ya da etik-öncesi davranışların yaşandığı bir hamlık evresinden geçilmesi gerektiğini gösterir. Bu tarihsel kültürel-çoğulculuk, kültürel-görelilik durumunda, etik-dışının algılanması etik olanın, doğru, dürüst ve iyi olanın anlaşılması ile birlikte gider ve toplum ancak bu algı temelinde pekişen güven duygusu içinde varlığını sürdürebilir. İnsanlar normal olarak ve ussal olarak doğrudan, dürüstlükten, güvenden yanadırlar. Ama etik-gerilik kültürlerinde ayrı ayrı değerler ile, ya da daha doğrusu ayrı ayrı değersizlikler ile birbirlerine yabancı bireylerin birbirlerine güvenme yetenekleri de olanaksızdır. Etiklerinin kollektif olmasının gerekmesi ölçüsünde, bir etik minimumunda güvensizlik, mutsuzluk, anlamsızlık içinde ancak varlıklarını sürdürmeyi başarabilirler. Ve ekonominin işlemesi, ekonomik büyümenin sürmesi etik değerlerin etik-dışı alışkanlıklara üstün gelmesi koşulu üzerine dayanır.

*The New York Times, Greek Wealth Is Everywhere but Tax Forms.

**Aynı yer.

RÜŞVET FİYAT LİSTESİ (2011-2012)*

Hizmet tipi

Min.

Max.

KAMU SEKTÖRÜ

KAMU HASTANELERİ

İşlem/Ameliyat

2011

€100

€30000

2012

€50

€20000

Bir davanın hızlandırılması

2011

€30

€20000

2012

€10

€7000

VERGİ DAİRELERİ

Borç tasfiyesi

2011

€300

€10000

2012

€500

€4000

Mali kayıtların denetimi için düzenleme

2011

€100

€20000

2012

€100

€1000

Bir davanın hızlandırılması

2011

€10

€30000

2012

€200

€1.000

LİSANS
(İNŞAAT
KURUMLARI)

Bir inşaat izninin çıkarılması

2011

€200

€8.000

2012

€100

€7.500

Bir davayı hızlandırma

2011

€200

€600

2012

€50

€5.000

Yasadışı inşaatın bir çözüme bağlanması

2011

€200

€5.000

2012

€400

€3.000

ÖZEL
SEKTÖR

SAĞLIK HİZMETLERİ
(HASTANELER, KLİNİKLER)

İşlem/Ameliyat

2011

€150

€7.000

2012

€90

€25.000

Tıbbi testler

2011

€30

€500

2012

€10

€3.100

TAŞITLAR

Taşıt denetimi (VTCC)

2011

€20

€100

2012

€20

€200

Sürücü belgesi

2011

€40

€500

2012

€100

€300

Transparency International tarafından yapılan anket çalışmalarının altıncısının verilerini özetleyen ve kemer sıkma politikasının etkilerini gösteren bu küçük-rüşvetler tablosu Ocak-Aralık 2012'de 12.014 kişinin sorgulanması üzerine dayanır. Sağlık kesiminde 2011'de ortalama rüşvet masrafı €1399 iken, bu 2012'de €1228'ya düşmüştür. Özel kesimde ortalama €1406'dan €1442'ya yükselmiştir.*

Bugün Yunanistan'da ticari bir sözleşmenin yürürlüğe koyulması için gereken yasal işlemler dört yıldan daha uzun bir süreyi gerektirmektedir. (Örneğin World Bank tarafından 186 ülke için yapılan bir 2015 anketine göre, Yunanistan inşaat izinlerinin alınmasında 88'inci, elektrik almada

80’inci, sözleşmeleri yürürlüğe koymada 115’inci (Türkiye: 38), vergileri ödemede 59’uncu sırada gelmektedir.)**

Yunan etiği ülkenin euro bölgesine girmesi ile birdenbire kötüleşmedi. Euro bölgesine giriş Yunanistan’a geri ödeyebileceğinden çok daha fazla borç alma olanağını sağladı. Herşeye karşın, Yunanistan’ın borcu Syriza 2014’te hükümeti kurmadan önce yönetilebilir bir durumda idi ve bütçe kesintilerine ve vergi reformuna karşı çıkan radikal sol partinin savurganlığı ve beceriksizliği ülkenin borcunu altından kalkılamaz duruma getirdi. Portekiz 2014’te, İrlanda 2013’te ve İspanya 2014’te ekonomik problemlerini çözdü ya da hiç olmazsa bir ölçüde hafifleterek bir ekonomik büyüme oranını yeniden yakaladı. Yaşanan tüm ekonomik güçlüklere ve acılara karşın, işsizliğe, parasızlığa, giderek nüfusun önemli bir bölümünün edimsel olarak yaşadığı açlığa karşın, radikal solun tüm tutucu politikalarına, propagandalarına ve demagojilerine karşın, bu ülkelerden hiç biri Avrupa Birliği’nden ayrılmayı ve kendi demode kabuğuna kapanmayı düşünmedi. Yunanistan’ın kendisi de aralarında olmak üzere, tümü de sanki çok daha iyi bir gelecek uğruna kendi köhnemiş etiklerinden, çoktandır anlamsızlaşmış, gereksizleşmiş kültürel yapılarından vazgeçmeyi istermiş gibi, henüz gerçek doğasını tam olarak anlamadıkları Avrupa Birliği’ne sarılmada en küçük bir duraksama göstermedi.

*Transparency International, Greece: The cost of a bribe.

**World Bank, Doing Business in Greece.

Yunanistan Euro Bölgesine
Nasıl Girdi?

4 Yunanistan Euro Bölgesine Nasıl Girdi?

Tüm Balkan ülkelerinin toplam ekonomisinden daha büyük ekonomisi ile Yunanistan servis (%85), endüstri (%12) ve tarım (%3) sektörlerinin 2013’te yarattığı $242 milyar brüt yıllık üretim ile AB’nin 15’inci büyük ekonomisidir. Buna göre Yunanistan yüksek yaşam ölçünleri ile gelişmiş bir ülkedir.

Yunanistan 2000’de AB Ekonomik ve Parasal Birliğine kabul edildi. Üyelik 1999 yılı rakamları ile göreli olmak üzere enflasyon oranı, bütçe açığı, kamu borcu, uzun-erimli faiz oranları gibi bir dizi ölçüt üzerine dayanıyordu.

2004’te yapılan bir finansal denetimden sonra Eurostat bütçe açığı için istatistiklerin PASOK hükümeti tarafından 1999 yılı için olduğundan düşük gösterildiğini saptadı. Bütçe açığı oranının yanlışlanması başlangıçta küçüktü (%3’ün altında olması gereken ve öyle gösterilen borç/(brüt yıllık üretim) oranı gerçekte %3,1 idi). Ama oran daha sonra her yıl artarak 2009’da %12’ye patladı. Kimi zaman büyük askeri harcamalar hesap dışı bırakıldı, kimi zaman milyarlara varan hastane borçları. Ayrıca Goldman Sachs, JPMorgan Chase ve sayısız başka banka Yunanistan, İtalya ve başka birçok Avrupa ülkesine borçlanmalarını gizleyecek yöntemler kullanarak kredi sağladı. Bankalardan alınan krediler “takaslar/swaps” olarak gösterildi ve bu yolla alınan krediler borçlar olarak kayda geçirilmedi. Böylece süreçte Maastricht kuralları çiğnenmemiş oldu.* Ama sonuçta ülkenin daha şimdiden yüksek olan borcu daha da arttı.

Yunanistan 2009 Ekiminde yıllardır bütçe açığını düşük gösterdiğini, bütün bir dünyaya yalan söylediğini açıkladıktan sonra finansal marketlerden borç alamaz oldu. Kredi notu düşürülmüştü. 2010 baharında iflasa doğru sürüklenmeye başladı. Bunun önüne geçmek için IMF, Avrupa Merkez

Bankası ve Avrupa Komisyonu tarafından Yunanistan'a toplam €240 milyar olan iki uluslararası kurtarma paketi sunuldu. Buna karşılık olarak önemli bütçe kesintileri ve etkili bir vergi politikasının uygulanması istendi. Bu büyük yardıma karşın, Yunanistan ekonomisini düzenlemeyi başaramadı. Ekonomi beş yıl içinde dörtte bir kadar küçüldü ve işsizlik oranı %25'in üzerine çıktı. Kurtarma paketleri başlıca borçların ödenmesi için kullanıldı.

* Greece's debt managers agreed a huge deal with the savvy bankers of US investment bank Goldman Sachs at the start of 2002. The deal involved so-called cross-currency swaps in which government debt issued in dollars and yen was swapped for euro debt for a certain period -- to be exchanged back into the original currencies at a later date.

Etik, Ekonomi ve
Politika

5 Etik, Ekonomi ve Politika

Ekonomik bunalım modern bir fenomendir çünkü modern ekonominin kendisi henüz şekillenmekte olan bir süreçtir. Gelişimini tamamlamış ve değişime kapanmış bir yapı değil ama öngörülmesi olanaksız etik-temelli problemler ve krizler ile karşılaşmak zorunda olan bir keşif ve etik uyarlanım sürecidir. Modern ekonomik süreç insanın kendisini yapmasının ve böylece tanımasının olanağıdır. Bu düzeye dek, ekonomik bunalım her durumda özsel olarak modern etik normların eksikliği zemininde yaşanır, bozulmaları ya da çiğnenmeleri zemininde değil.

Adam Smith için, aslında ekonomide istenç etmenini tanımayan bütün bir ekonomi politik için görülmez el olan şey henüz deneyimlenmemiş ve dolayısıyla kavranmamış olan etik normların, istenç belirlenimlerinin işlevidir. 1930'ların borsa çöküşü ile tetiklenen Büyük Bunalımından yaygın finansal düzenleme ve denetim yokluğu zemininde ortaya çıkan 2007-08 ekonomik bunalımına ve onu izleyen son Avrupa borç bunalımına dek, yaşanan tüm bunalımların nedeni değişmez doğa yasaları gibi insan istencinin dışında yatan "ekonomik yasalar" değildir. Ekonominin yasalarını insan yapar, ve bunların etik nitelikte olması, eş deyişle haklı ve iyi olması gerekir.

Ekonomik ilişki istenç ilişkisidir. Ekonomik bunalımın zemini ekonomik ilişkiye, özsel olarak sözleşme ilişkisine giren insan istencinin kendisinin geriliği ya da zayıflığı, ve hırs, çıkar dürtüsü gibi etmenlere yenik düşmeye açık olma düzeyidir.

Bir zamanlar ekonomik bunalımların neredeyse mekanik bir kurallılık ile dönemsel olarak ortaya çıktıklarına inanılırdı. Bugün yaygın olarak bunalımlar önce borsaların ve arkadan bankaların çöküşüne bağlanır. Ama bu çöküşlerin kendileri görülür bir elin, borç üzerine kurulu bir kültürün, denetimsiz, düzensiz ve ölçüsüz borçlanmanın sonucudur. Modern ekonominin güven ilişkisi temelinde işlediği düzeye dek, ekonomik denilen bunalım sözleşme ilişkilerinin işlememesinden, dürüstlük duygusunun gelişmemişliğinden doğar. Dürüstlük yoksunluğu istençsizliktir çünkü hırsa yenik düşen bir istenç istenç değildir. Moral yetersizlik, bireylerin neyin doğru olduğunu çıkarmada yaşadıkları sorun yasaların yetkesi yoluyla ancak bir ölçüde giderilebilir. Çözüm her bunalımın arkasından çıkarılan yeni yasaların gücünde aranır. Ama, göreli olarak çok yakınlarda başladığı gibi, şirketlerin etik niteliklerinin denetimi ile ilgilenen şirket üst-yönetimi şirket etiğini şirket etiği ile ilgili sorunları şirketin kendi içinden ve şirketin bütününde çözüme bağlamanın gerçek çözümünü hedefler.

Dolandırıcılık, rüşvetçilik, yolsuzluk, kayırmacılık ekonomiye ait terimler değildir, çünkü etik-dışıdırlar ve ekonomik bunalımların zemininde yatan sözde gizli elin bileşimine katılırlar. Finansal

bunalım bu düzeye dek toplumun özsel olarak etik bir bunalım yaşamakta olduğunun göstergesidir.

Avrupa, özellikle Almanya ve Kuzey Avrupa ülkeleri bir Avrupa ülkesi olan Yunanistan'a doğal olarak kendi etik normlarının terimlerinde bakma alışkanlığındadırlar: Yasallık, dürüstlük, güven. Ve böyle etik normlara uygun olduğu varsayılan bir ülkenin yaşamakta olduğu ekonomik problem etik bir problem olarak değil, salt raslantısal bir talihsizlik olarak algılanır. Popüler bilinç bir kültürel-çoğulculuk dünyasında her kültürün kendine özgü bir etik yapılanma içinde olduğunu düşünmez, empati yapmaktan hoşlanmaz, ve görüngüde olan ile yetinir. Aslında Yunanistan böyle ekonomik-etik bunalıma ilk kez düşmemektedir ve tarihinde (başka pekçok ülkenin tarihinde olduğu gibi) devlet iflasları yeni değildir. Dış borçlar daha önce 1826, 1843, 1860 ve 1894 yıllarında da ödenmemişti.* Yunanistan (yine başka ülkeler durumunda da olduğu gibi) iyi hükümet, hesap verebilirlik ve yasa egemenliği gibi özsel etik kriterler açısından sorunludur.

Daha geniş bir ekonomik alanda, AB'de beş yurttaştan dördü (%78) ülkelerinde rüşvetin ciddi bir sorun olduğunu, dahası sorunun son yıllarda daha da ağırlaştığını kabul etmektedir (Yunanistan'da oran %95; Danimarka'da %22).** Kendilerinden rüşvet istendiğini kabul eden yurttaşların EU ortalaması %9'dur (Danimarka için, %1; Yunanistan için, %16; Romanya için, %26).

Ekonomik sözleşme ilişkisini çürüten ve çalışan bireyin ve toplumun haklarını çiğneyen rüşvetçiliğin yaygınlığı politik düzlemde demokrasinin ve yasa egemenliğinin zayıflığının bir belirtisidir. Kendini ekonomik başarısızlıkta ele veren etik gerilik hiç kuşkusuz politik alanda daha başarılı bir performansa yetenekli değildir. Kendileri rüşvet ve yolsuzluklar sürecinde etkin rol oynadıkları sürece, politik partiler etik sorunları gün ışığına çıkarmak ve tartışmak yerine sorumluluğu başkalarında arayacaklardır. Ve halkın patileri oldukları sürece, kendilerine oy veren halkın etik hamlığından ve geriliğinden söz etmeyecek, toplumun tüm dokularında işleyen yolsuzluk, dolandırıcılık ve rüşvetçiliği görmezden geleceklerdir. Yunan politik partilerinin yaptığı şey ülkenin etik notunun düşüklüğünü kabul etmek yerine, sorumluluğu başkalarının üstüne, giderek onlara el uzatanların üstüne atmaktır. Halk bu partileri dinlemektedir çünkü bu partiler etik problemin halka ait olması kadar halka aittir, etik problemin sürdürülebilirliğinin güvencisidir. Etik-dışı halkın ve etik-dışı partilerin tangosunu bozmanın, kısır döngüyü kırmanın yolu özgürlük bilincinin kavranmasına ve böylece insan öz-değerinin kazanılmasına bağlıdır.

Yurttaş Toplumunda devlet görevleri ve kurumları yurttaşlık istencinin anlatılmasının yollarıdır, bir "güç konumu" değil. Bu konumların ve kurumların kişiselleştirilmesi, kişisel kazanç ve çıkar araçları olarak kullanılması yalnızca sevgili önderlerin değil, istençlerini onlara teslim eden çoğunlukların politik geriliğinin göstergesidir. Önderlerin politik gücünün biricik anlamı halkın politik güçsüzlüğü, istençsizliğidir. Modern döneme sarkan despotik kültürlerde görüldüğü gibi, kimi tekil bireylerin elinde yoğunlaşan muazzam politik güç halkın eşit ölçüde muazzam istençsizliği tarafından yaratılır ve beslenir. Ama bu güçsüzlük evresi aynı zamanda halkın kendini demokrasiye eğitme ve kendini özgürlük ile onurlandırma sürecinin acılı ve öğretici gerilik deneyimleri ile doludur. Ekonomik yolsuzluk kültürü evrensel kalkınma ve gönencin artması için engelleyicidir, çünkü böyle güvensizlik kültürü ekonominin ruhu ve enerjisi olan sözleşme ilişkilerinin gelişmesini engeller. Böyle kültürlerde dürüstlük ve yetenek gelişmez. Güvensizlik, korku, ve mutsuzluk sürer.

*Reinhart, Carmen (2010). "Greece: Crises dates, 1800–2010."(http://www.carmenreinhart.com; Excel file; economic database).

**Special Eurobarometer (European Commission): Attitudes of Europeans towards Corruption / Full

report.

Etiğin Öğrenilmesi
Etiğin Gelişimidir

6 Etiğin Öğrenilmesi Etiğin Gelişimidir

Ekonominin ereği insan gereksinimlerinin sınırsızca karşılanması, insanın doğal ve tinsel gereksinimlerinin evrensel-küresel ölçekte doyumudur. Özgürleşme insan gereksinimlerini arttırırken, bunların doyumu için gereken ekonomik ve etik gelişim de olanağını özgürlükte, istencinin bilincinde bulur.

İnsan toplumda salt kişisel çıkar dürtüsü, salt bencillik güdüsü ile davrandığı ölçüde rüşvet, yolsuzluk, dolandırıcılık vb. ilişkileri içinde yiter, küçülür. Bu geriliğin sorumlusu geriliğin kendisi, ve özgürlüğü kazanmanın yolu özgürlüğü uygulamanın kendisidir. Özgür istenç hırsın dürtüsünün üstesinden gelmeyi öğrenmediği sürece, insan hırsa köle olduğu sürece ekonominin kendisi ekonomi karakterini kazanamaz. Bu düzeye dek, ekonominin gelişimi toplumsal etiğin gelişimi ile bir ve aynı şeydir. Bunun bir sonucu etiğin öğrenilmesinin zorunlu olmasıdır. İnsan ahlaklı olarak doğmaz. Pozitif etik belirlenimler insan beyninde basılı değildir. Gelişmeleri insanın ahlaksal ve törel bir varlık olarak gelişmeye açık olmasına, özgürlüğe, değişim ve yeniliğe açık olmasına bağlıdır. Bu nedenledir ki erken kültürel biçimlerde pıhtılaşmış halklar kendini yineleyen düşüncesiz ve istençsiz bir alışkanlık yaşamında moral, törel ve tüzel olarak daha öte gelişmez, değişime ve yeniliğe direnmeyi erdem olarak görürler. İnsan duyunç yetisi ile doğar, duyuncun bilinci ile, özgürlük bilinci ile, neyin doğru ve neyin eğri olduğunun bilgisi ile değil. Buna göre doğrunun ve eğrinin, iyinin ve kötünün ne olduğu öğrenilmeli, ve bunun için insan yukarıdan buyruklar, imperativler almaya ve beklemeye son vermeli, iyiyi ve doğruyu kendi özgür duyuncunda bulmalıdır. Etik gelişim, ve ekonomik gelişim özgürlüğü, kendi duyuncunu ve istencini uygulamayı öğrenmeyi gerektirir: Moral olarak büyümüş bireylerin toplumunu, modern yurttaş toplumunu.

Bu nedenle ekonomik kemer sıkma, kısıntılar vb. beklenen ekonomik iyileşme sonucunu getirmez ve ancak daha şimdiden geçici olan bir problemi çözebilirler. Dahası, bu önlemlerin uygulanmasının kendisi insanlarda etik karakterin gelişmiş olmasını öngerektirir. Bu nedenledir ki Yunanistan'a dayatılan finansal yaptırımlar en iyisinden bir ceza gibi görünür, bir çözüm olarak değil. Etik kimlik bir şablonun dolaysızca bilinç üzerine uygulanması değil, ama özgürlüğün zaman içinde yerleşmesi, insanların dürtüsel, öz-çıkarcı, bencil alışkanlık ve eğilimlerini duyunçlarının denetimi altına almayı öğrenmelerini, kendi doğal ve bilinçsiz yanlarına karşı özgür olmalarını gerektirir. Bu olanaklıdır, çünkü insan doğası doğrudan, iyiden, güzelden, bilgiden vb. yanadır. Bu onun özsel ussallığı gereğidir. Bu olgunluktan yoksun olan kültürler rüşveti, kayırmacılığı, ayrımcılığı, giderek apaçık yolsuzluğu ve yasasızlığı bile iyi ve doğru ve haklı sayarlar, çünkü duyunçlarında gelişmemişlerdir. Ekonomik gerilik etik gerilikten başka birşey değildir. Rüşvet yalnızca az-gelişmiş ülkelerde değil, ama kazançlarını rüşvet yoluyla arttırmayı bilen gelişmiş ülke şirketleri için de sorundur. Yalnızca politikacıların ve partilerin değil, ama onlara oy vermek zorunda kalan milyonların da sorumluluğudur. Suç rüşvet alanların değil, ama verenlerin de suçudur. İnsanlar etik-geriliğin bedelini yalnızca ekonomik gönençlerinden değil, ama öz-saygılarından, öz-değerlerinden öderler. Küçük çıkarlarına teslim olmanın mutlulukları pahasına olduğunu anlayamazlar. Ahlaksızlık dışsal sefilliğin olduğu gibi içsel sefilliğin de yaratıcısıdır.

Yunanistan için gerekli olan ekonomik denetim aynı zamanda etik denetimdir. Ama bunu kim

yapacaktır? Geri bir etik yapının kendini etik olarak denetlemesi ve düzeltmesi olanaklı mıdır? İnsanlığın tarihinin kendisi bunun olanaklı olduğunu göstermiştir. Öznel özgürlük, duyunç özgürlüğü tüm etik gelişim sürecinin gerçek etik normlara erişilinceye dek akışkan kalmasının güvencesidir. Duyuncun kendisi gelişen bir yetidir, ve ahlakın ve etiğin gelişmesinin biricik koşulu tikel bir kültürel evrede takılıp kalmamaktır. Özgürlüğü insanın en iç doğasında, duyuncun kendisinde kazanmak, doğruyu ve iyiyi istemeyi başarabilmek tinsel gelişim sürecinin biricik koşuludur.

Syriza'nın
İdeolojik Politikası

7 Syriza'nın İdeolojik Politikası

Seçimleri kazandıktan ve yemin ettikten hemen sonra, Alexis Tsipras'ın ilk eylemi II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgal kuvvetleri tarafından öldürülen Yunan direniş savaşçıları adına dikilen anıtı ziyaret etmek oldu. Çevresindekiler haykırıyordu: "Direniş ulusların tutması gereken yol olmalıdır!" Sanki II. Dünya Savaşı sona ermemiş, Almanya yenilmemiş, savaş sona ermemişti. Syriza'nın demagojisinde "savaş" sözcüğü ülkenin içinde bulunduğu durumu özetlemek için sık kullanılan bir sözcüktür. Tsipras savaşı sürdürerek ve direnerek Yunanlılara "vakarlarını, öz-değerlerini yeniden kazandırmak" istiyordu. Yalnızca, bu kez direnişin ülkenin kendini kendi içinde besleyen etik gerilik kültürüne karşı olması gerektiğini görmüyordu. Yunanistan'ın özgürlük gibi bir lüksü olmadığına göre, hiçbirşey yapmadığına göre, sorumluluk da ona ait olmamalıydı.

Alexis Tsipras'ın realitesinde Yunanistan'ın problemlerinin kaynağı bütünüyle dışsaldı: "Yabancı tefecilerin" kafasında tek bir şey var: "Yunan halkının yoksullaşması ve ülkemizin satılması." Avrupalıların tek bir hedefi var: Egemen Yunan ulusunun sonunu getirmek: "Yunanistan'ın bir kez daha Alman mandası olmasını önlemeliyiz. Biz bir Alman kolonisi değiliz."* Almanya'nın yalnızca Yunanistan'a para akıtması gerekiyordu—ve çenesini kapamalıydı. Benzer bir Avrupa karşıtı rhetorik bir neo-Nazi organizasyon olarak görülen Altın Şafak tarafından da kullanılmaktadır. Syriza ülkenin "kapitalist" ekonomik yapısını devirmeyi isteyen radikal sol bir gruptur. Altın Şafak ise yayınlarında Hitler'i ve Mein Kampf'ı öven radikal sağ bir çete. İkisi de kitlelerin duyguları ve tepkileri üzerine politika yapan örgütlerdir. Yunan etik ve politik olgunluk düzeyini temsil eden Tsipras'ın demagojisinde ülkedeki endemik yolsuzluklara, rüşvetçiliğe, aşağı yukarı tüm mesleklerin katıldığı kronik vergi kaçakçılığına hiçbir zaman hiçbir gönderme yoktur. Seçmen incitilmemeli, moral yetersizlik yalanlar ile örtülmelidir. Yunan borçları emperyalist komplonun sonucudur. Ekonominin tam yıkımının ve "gelişmiş" bir Avrupa ülkesinde insanların açlık çekmeye başlamasının sorumlusu "uluslararası kapital"dir, ulusal kapital değil, ve "Angela Merkel'in yanlış Protestan ilkeleridir," Tsipras'ın doğru Ortodoks ilkeleri değil. Doğru ilkeleri ile uyum içinde, Tsipras kısa bir süre önce Rus başkanı Putin'den para isterken durumu çok güvendiği dostuna "Yunanistan'ın problemi bir Yunan problemi değil, ama bir Avrupa problemidir" sözleri ile açıkladı. Putin'in yanıtı "Evet, doğru," oldu. "Eğer birine borcunuz çok büyükse, o zaman bu sizin probleminiz değil ama borçlu olduğunuz kişinin problemidir."

Belki de Tsipras için yapılacak en iyi şey 2002'de tam olarak aynı kamu borçları bunalımından geçerek iflasını bildiren Arjantin'in öğüdünü dinleyerek "iflas" etmekti. Ama Tsipras bu öneri ile ilgilenmedi. "Yunan halkı kendini ültimatoma kaşı büyük bir 'Hayır' ile savunmayı" deneyecekti. Yunanistan özgür olmadığına ve yaptıkları kendi edimi olmadığına göre, olan bitenden sorumlu tutulamazdı. Halka ancak duymak istediği şeyler söylenmeliydi. Avrupa Birliği'nde ve euro

bölgesinde kalmak Yunanistan'ın borçlarını ödemek için gereksindiği milyarlarca euroluk yeni borçları elde etmenin biricik yoluydu. Tsipras "inanmadığı bir metni" imzaladı. Bunalım zamanlarında "ideolojik arılık" olamazdı.**

Tsipras çocukluğundan bu yana özellikle Che Ernesto Guevara'nın bir hayranı idi. Belki de ormanlarda ne yaptıklarını hiç bilmeyen köylüler ile birlikte ne yaptıklarıı eşit ölçüde bilmeyen hükümet güçlerine karşı gerilla savaşı vermek istiyordu. Büyük tutkusu yalnızca Yunanistan'ı değiştirmekle sınırlı değildi. Başbakanlık görevine bütün bir Avrupa'yı değiştirme amacıyla girdi. Avrupa dört gözle yeni ekonomik yapısının nasıl olacağını çökmüş bir ekonominin, neredeyse baştan sona bozulmuş bir etiğin ideolojik, pragmatik, demagojik başbakanından öğrenmeyi bekliyordu.

Syriza'nın radikal sol politikasına göre ekonomik bunalımları önlemek için IMF, ECB, EU gibi kötü kurumlar ortadan kaldırılmalıdır. Sömürüyü ortadan kaldırmak için özel mülkiyet, para ve kapital ortadan kaldırılmalı, aslında bütün bir ekonomi ve etik bir yana atılarak ormana geri dönülmelidir. Mağara devrinde IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği vb. olmadığına göre euro, borç ve iflas da olmayacaktır. Syriza bütünüyle ciddi olarak alternatif bir küreselleşmeyi, bir alter-globalizasyonu düşlemektedir. Ama ne yazık ki yakın bir gelecekte alternatif bir küre bulma olasılığı çok düşüktür.

*Der Spiegel, February 21, 2012.

**Der Spiegel, July 17, 2015.

Küreselleşme
Arkaik Terimlerde
Nasıl Algılanır?

8 Küreselleşme Arkaik Terimlerde Nasıl Algılanır?

İdeolojik düşünürlerin yabancısı oldukları ve kullanmadıkları terimlerin başında "yurttaş toplumu" gelir. Bu kavrama bir anlam veremezler, çünkü bu kavramın tözü olan özgürlük, istenç, duyunç gibi kavramların, genel olarak usun kendisinin altyapı tarafından belirlenen bir türev olduğunu kabul ederler. Politikanın özsel olarak yasa, ve ekonominin etik olduğunu düşünmek materyalist terimlerde olanaksızdır. Aynı zamanda olgucu ya da görgücü de olabilen bu yaklaşımda, varolan olgu kavramların yaratıcısı olarak alınır. Varolan olgular yalnızca birer kötülük kaynağı olmaları gereken fetişistik güçlerdir: Kapital, para, kâr. Böyle materyal zeminler üzerinde, kullanılan birincil sosyo-ekonomik terimler "kapitalizm," "kapitalist toplum," "kapitalist ekonomi"dir — sanki kapitalin üzerinde yasa yokmuş gibi, sanki yasa egemenlerin ve egemen sınıfların kaprisinin anlatımı imiş gibi, sanki "kapitalin olması" kapitalizm imiş gibi.

Tarihi egemen sınıfın komplosu olarak gören ve insana özgürlüğünü yadsıyan bakış açısı ile karşıtlık içinde, özsel olarak ussal ve özgür insan doğası verildiğinde, Tarih gelişimdir. Çağdaş tarihte gelişim bir ön-modern kültürler çokluğundan evrensel modern kültüre doğrudur. Bunun anlamı genel olarak gelişmenin kendisinin geriliği içermesi, ekonomik ve etik gelişmenin ekonomik ve etik geriliğin ortasında ve onunla karşıtlık içinde yer almakta olmasıdır. Gelişmemişlik ya da gerilik, bu materyalist sosyolojilere ve tarih yorumlarına göre, egemen sınıfların, herşeyden güçlü kapitalist ailelerin, yalnızca hırs tarafından güdülen kapitalistlerin komplosudur. Saf, aldatılan, yalnızca manipüle edilen istençsiz insanlık kurtuluşu için altyapını sarhoş edici etkisine bağışık olan ideolojik peygamberleri beklemeyi sürdürmelidir.

Gerçekte, özgür Yurttaş Toplumunun ne kurtuluşa ne de böyle kurtarıcılara gereksinimi vardır.

Onun sorunu tüzel, moral ve etik gelişimini sürdürmektir.

Neoliberalizm “kapitalizm” yerine kullanılan ve belki de daha az çirkin, daha az uygunsuz sanıldığı için özellikle yeğlenen bir terimdir. Ama terimin kullanımında bir ciddiyetsizlik vardır. “Özgürlük” sözcüğünü bir sövgü terimi olarak, bir suçlama terimi kullanmak materyalizmin dehasına özgüdür. Dahası, sözcük bu Latinleştirilmiş biçiminde sanki bulanıklığa daha kolay izin veren, tutarsızlıkları sıkı sıkıya örtebilen bir sözcük gibi görünür.

Avrupa Birliğini neoliberalizmin bir planı olarak gören Jürgen Habermas gibi, Wolfgang Streeck gibi yazarların temsil ettiği materyalistik bakış açısından, euro Avrupa’yı birleştirmek yerine bölmektedir.* Para birimi bir fetiş gücündedir. Ve gene de üç yıl önce, 2012’de, aynı Habermas “Güncel bunalım euronun bir bunalımı değildir,” diyordu. “Euro kendini kararlı bir para olarak göstermiştir. Ne de güncel bunalım Avrupa’ya özgü bir borç bunalımıdır. ABD ve Japonya ile karşılaştırıldığında, AB — ve AB’nin içerisinde euro alanı — her üç bölgede en düşük borç düzeyine sahiptir.”** Aradan geçen süre içinde euro dramatik bir karakter değişimine uğramış olsun ya da olmasın, değişim dünyasal işlerin normal durumudur. Ve toplumların etik beceriksizliklerinin hesabını para biriminden sormak fetişi dövmekten başka birşey değildir.

Toplumların ekonomik ve etik statükolarını bozmaları ölçüsünde, bunun zorunlu ve vazgeçilmez olması ölçüsünde, ekonomik ve etik bunalım süreklidir çünkü ekonomi ve etik dinginlik değil değişim ister. Modernleşme bir oluş sürecidir, ön-modern etik ve modern etik arasındaki kesintisiz çatışmanın anlatımıdır. Bu çalışmanın yokluğunda, Avrupa da, tıpkı erken olgunlaşmış Asyatik uygarlıklar gibi, yerel, kapalı kültürlerin sonu gelmez yinelemesinde, durağan bir kültürel-çoğulculuk düzleminde takılıp kalırdı. Çatışkısızlık, çelişkisizlik, karşıtlıksızlık tam olarak tutuculuğun temsil ettiği ve uğruna varolduğu politikadır. Ama modern etik, özgürlük, birey, istenç, yurttaş toplumu gibi kavramlardan yoksun bu ideoloji küreselleşmeyi kapitalizm, sınıf egemenliği vb. gibi kavramlar yoluyla anlamaya çalıştığı zaman, olmayan bir realite yaratmaktadır. İdeolojinin bayıldığı terimler bilinçsiz olanın insanı gütmesi gerektiğini imler ve bu bakış açısına kitlenen bilinç insanın ussallığı ve özgürlüğü kavramlarını olanaksız bulur. Kölelikten ötesinden korkar, ve köleliğinden hoşnuttur. Ekonominin kendisinin etik normlar tarafından, bilimsel etkinliğin ve eğitim düzeyinin niteliği tarafından, genel olarak yurttaş toplumunun politik gelişmişlik düzeyi tarafından belirlendiğini kabul edemez çünkü ekonominin her nasılsa bütün bu bileşenleri kendi başına belirleyen direnilmez, özerk, fetişistik güç olduğu kabul edilir.

Avrupa Birliği modern yurttaş toplumunun kültürel tikellikleri indirgeyen evrensel etik karakteri temelinde doğan bir projedir. Ön-modern kültürel-çoğulculuk başlıca savaşı-çoğulculuğa yetenekli bir değerler türlülüğü ile tanımlanırken, özgür ekonomik etkinlik süreci olarak yurttaş toplumu kültürel göreliliği yadsır, insan eşitliğini ve özgürlüğünü ister, sözde kültürel değerlerin değersizliğini tanıtlar. Modern toplumda eşeysel, ırksal, etnik, dinsel, bölgesel, yerel vb. ayrımlar önemsizleşmeye başlar; değersiz değerler için bir yitiş süreci açılır; evrensel insan hakları ve duyunç özgürlüğü zemininde, insan olarak insana uygun gerçek törel yapı şekillenmeye başlar. Aile, Toplum ve Devlet modern dönemde gerçek kavramlarına uygun realiteler kazanmaya başlar. Tümü de özgür bireysel istenç çevresinde yeniden biçimlenir. Ulusal karakter ayrımları demode olurken, boşinançlardan, despotik ideolojik saplantılardan, arkaik ırksal, etnik, yerel değerlerden özgürleşen bireyler ve toplumlar ussal insan özü tarafından belirlenen gerçek törel bilinç biçimine doğru evrimlenir. Avrupa Birliği gerçek insanlık Anayasası temelinde olanaklıdır.

***Wolfgang Streeck, Why Euro divides Europe? (Tam makale).**

**The Guardian, 9 August 2012.

Avrupa Almanyası Mı,
Alman Avrupası Mı?

9 Avrupa Almanyası Mı, Alman Avrupası Mı?

“AB’de biraz yalnızım, ama buna aldırmıyorum. Haklıyım. Amerikalılar dünyada ne iseler, Avrupa’da bizler oyuz: Sevilmeyen önder güç.”* – Angela Merkel

Yakın tarihinde kendi üzerinde bile egemen olamayan bir “devletin” hegemon olabileceğini düşünen iki İtalyan gazeteci, Vittorio Feltri (Il Giornale) ve Gennaro Sangiuliano (Rai 1), “Dördüncü Reich: Almanya Avrupa’ya Nasıl Boyun Eğdirdi?” başlıklı kitaplarında Şansölye “Merkiavelli”nin Hitler’in gerçekleştirmeyi başaramadığı planı tamamladığını ileri sürdüler. Bu kez boyun eğdirmenin araçları “tank taburları” değil ama euro idi. Ve bir solcu olarak yanılgıya bağışık olan ya da her türden yanılgıyı ortaya sürme hakkı olan Fransız entellektüeli Emmanuel Todd Almanya’nın “giderek artan bir biçimde güç ve gizli yayılmacılık politikası” uyguladığı uyarısında bulundu. Tarih bir kez daha kendini yinelemeye hazırlanıyordu.

Realite ve düşlem alanları arasında gidip gelen bilinçlerde beliren bir başka kuşku da bir “Dördüncü Reich” beklentisi ile ilgilidir. Bu teze göre, Almanya bugün de bir saldırgandır. İtalyan faşistlerine ve Nazilere karşı savaşmış bir Yunanlı olan Manolis Glezos İtalyan gazeteticilerin uyarılarının nasıl ciddi olduğunu göstermek için giderek olasılık matematiğine bile başvurur: Nazi propaganda bakanı Goebbels’in 2000 yılında “Almanya önderliğinde bir Avrupa” projesinde yalnızca 10 yıllık bir hata vardır.** İspanya, İngiltere, Polonya, İtalya, Portekiz ve hiç kuşkusuz Yunanistan’da karikatüristler kaygılarını bıyıklı bir Merkel imgesi altında Alman tanklarının güneye inişini gösteren posterlerde anlatmaktadır. Güneyin kaygıları ekonomik sorunlarına yol açan aynı etik zeminlerden doğuyor görünür çünkü sorumluluk üstlenmeme tutumu yalnızca ekonomiye sınırlı olamamakla kalmaz, kendini bütün bir etik alana, uluslararası ilişkilere bakışta da sergiler. Buna göre ülkenin ağır ekonomik problemlerine ülkenin kendisi değil ama Alman emperyalizminin karanlık politik niyetleri neden olmuştur. Helenik Logos gerçekten de çoktandır bir altyapı türevini indirgenmiş, özgür, nesnel çıkarsama yetisi ekonomik altyapıdaki rahatsızlıkların bir yansıması olmuş görünür. “Size yardım ediyorum, ama başkalarının sırtından geçinmemek için harcamalarınızı düzenleyin” koşulundan “Nazizmi” çıkarsamak tarihsel sofistleri bile imrendirecek bir tasım hilesidir.

III. Reich’ın yenilgisi Alman egemenliğini bütününde ortadan kaldırmış ve Bağlaşık Ülkeler Almanya için karar veren güçler olarak yalnızca ülkenin sınırlarını değil, ama Anayasasını da belirlemişlerdir. III. Reich’ın sonu ve Avrupa Birliği’nin doğuşu arasındaki kısa tarih diliminde Almanya’dan egemen bir devlet olarak söz etmenin herhangi bir anlamı yok iken, AB içine soğrulan Almanya ise sanal egemenliğini birlik üyesi başka her ulusal devlet gibi aşamalı olarak daha yüksek egemenin eline teslim etmektedir. Almanya Avrupa Birliği’nde yalnızca başkaları ile eşit politik gücü olan üyelerden biridir. Küreselleşme süreci Almanya’nın egemen bir devlet olma beklentisini sonsuza dek ortadan kaldırmakta, Almanya ilk kez Avrupa Birliği’nin bir üyesi olarak Yurttaş Toplumu ve Demokrasi olmanın mutluluğunu yaşamayı öğrenmekte, Nürnberg “yasaları” yerine insan yasalarının değerini ve anlamını keşfetmektedir.

Avrupa Birliği projesinin pragmatik temelinde birleşik bir Avrupa’da bundan böyle bir iç savaş zemininin bulunmayacağı görüşü yatar. Başka bir deyişle, Avrupa Birliği projesi Almanya’yı etkisizleştirmek için tasarlanmış görünür. Ancak birleşik bir Avrupa ulusalcılıkları durdurabilir ve

Avrupa'nın bütünü için gözdağı olan bir Almanya'yı soğurabilir. Amaç görünürde sağgörülüdür. Ama Avrupa Birliği'nin olanağı için demokrasiler gereklidir. Ve birlik demokrasiyi yaratmaz, demokrasi birliği yaratır. Yurttaş Toplumu, demokrasi, modern etik ulusal sınırların, ulusal devletlerin, ulusal düşmanlıkların daha şimdiden ortadan kaldırılmış olduğunun ön-habercisidir ve evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasi terimlerinde ortak olan ulusların eşit istenci, ortak Anayasaları tümünün egemenliğinin güvencesidir. Ancak bu olduğu zaman, ancak çocuksu egemenliklerin yeri gerçek insan egemenliği tarafından alındığı zaman uluslar arasında savaşa yol açabilecek bir istenç çatışması olanaksız olur. Hak, ahlak ve etik terimlerinde türdeşleşen kültürler arasındaki ayrımlar düşmanlığa yabancıdır. Bu birlik evrensel istençten, tüm ulusların gerçekten uygarlaşmış ussal istencinden başka birşey değildir. İstencin ereği istenç, ama herhangi bir istenç değil, eksiksiz ussallığına açınmış istençtir.

[YAZI SONU]

*Independent, 24 March 2015.

**Der Spiegel, March 23 2015.

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

BÖLÜMLER
1) Yeni Yunanistan'ın Tarihi
2) Bir Etik Türdeşlik Olarak Avrupa Birliği
3) Yunan Etiği ve Yunan Ekonomisi
4) Yunanistan Euro Alanına Nasıl Girdi?
5) Etik, Ekonomi ve Politika
6) Etiğin Öğrenilmesi Etiğin Gelişimidir
7) Syriza'nın İdeolojik Politikası
8) Küreselleşme Arkaik Terimlerde Nasıl Algılanır?
9) Avrupa Almanyası Mı, Alman Avrupası Mı?

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK
1) İş Etiği ve Küreselleşme
2) Kollektif Eylem Kavramı
3) Etik ve Ekonomi
4) Modern Yunan Etiğine Doğru
5) G20 ve Küreselleşme
6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Why does the US have 800 military bases around the world?

Moral Gelişim

Kaynak · Noesis

Moral Gelişim

Ancak özgür insan moral nitelik kazanır. Kölenin ahlakı yoktur, çünkü istenci efendinin istencidir ve efendinin buyruklarını moral olarak yargılama hakkı yoktur. Köle sorumluluk taşımaz, çünkü davranışları kendi istencinden doğmaz. Köle yine aynı nedenle hesap veremez ve davranışlarının sonuçlarından başkası sorumludur.

İnsan duyunç yetisi ile doğar. Önemli olan bu yetinin gelişmesidir — başka her doğuştan yeti için olduğu gibi. Özgürlük ancak özgürlük içinde gelişebilir ve duyunç özgürlüğün özü olarak gelişimi için kendisi özgürlüğe gereksinir. Moral ölçünler katılaştıkları ve çiğnenemez, sorgulanamaz, değiştirilemez oldukları ölçüde insanın moral gelişimini durdururlar.

Moral ölçünlerin değişebilir ya da göreli olmaları ahlak kavramının kendisinin göreli olması demek değildir. Ölçünlerin değişime ya da kendilerinin ortadan kalkışına izin vermeleri moral büyümenin koşuludur.

Dışsal duyunç altında, şu ya da bu tür bir yetkenin, dinsel, politik, etik vb. yetkenin normlarını kabul ederek onları sorgulamadan yaşamak moral büyümeden vazgeçmek demektir. Moral sorgulama duyunç olgunluğunu gerektirir. (Akademik yetke üzerine bilgilenmek de bir tür köleliktir, çünkü bu "bilgi" anlaşılan bir bilgi değil, özgür uslamlama üzerine dayanan bir bilgi de değil, ama inakçı bir bilgidir — ezber, belleme, mekanik öğrenme.)

İnsan eylemleri kavram gereği özgür karar üzerine dayanır ve eylem özsel olarak moral nitelik taşır. ("Davranış" genel olarak alışkanlık dediğimiz belirlenim üzerine dayanır ve düşüncesizce yapılır.)

Metaetik. Moral "doğrular" yanlış olabilir. Bu nedenle de "moral değerler"den söz etmek yerine "moral ölçünler" ya da "moral normlar" demek daha iyidir. Yine, moral "değerler" bir topluluğun yükselttiği ve onu tanımlayan ilkelerdir, ama bütünüyle etik-dışı, ahlak-dışı, yasa-dışı vb. olabilirler.

"Bağlılık" tikel bir kişiye, ölçüne, değere, ilkeye bağlılık değil, ama doğruluğa bağlılık olmalıdır.

Moral Aklanma. İnsan niçin iyiyi doğrulamalı ve kötüyü yadsımalıdır? Duyunç ve istenç kavramsal olarak İyiyi erek olarak alır. Duyuncun yanlışı aklaması kavramına aykırıdır ve buna göre yanlışı bile doğru olduğu kanısı içinde aklar, ve İstencin İyi olmayanı, kötü olanı istemesi benzer olarak kavramına aykırıdır.

Moral ölçünler aklanmaları açısından Tanrı korkusu üzerine, ya da ödül ve ceza düzeneği üzerine dayanabilir ve özgür olmayan insan için böyle bir moral yetke zorunludur. Böyle temellendirilen bir etik sopa etiğidir.

Moral Gelişim

Kaynak · Noesis

Moral Gelişim
Aziz Yardımlı

Moral Gelişim

Etik ve Küreselleşme — 2018.06.28

Moral Gelişim

Moral gelişim insanın moral geriliğini imler.

Moral gelişim süreci moral geriliği kapsar. Tarihsel ve küresel ölçeklerde düşünüldüğünde, dünya-tini moral olarak gelişmekte olduğu ölçüde kaçınılmaz olarak moral gelişmemişliğini sergiler. Duyuncun gelişmeye programlanmış bir yeti olması ölçüsünde bu ancak doğal olabilir: İnsanın kendi eylemleri üzerine moral yargıda bulunması eylemlerin kendilerini varsayar. Önemli olan gelişmenin olanağını, özgür istenci kazanmış olmaktır. İnsan gelişimi herşeyden önce bir özgürlük, bir istenç sorunudur. Tutucu kültürlerde ne genel olarak gelişim ne de moral gelişim problemi vardır. Tutucu kültür bir alışkanlık ve gelenek kültürüdür. Ve gelenek ve alışkanlık ölümdür.

Özgürlük genel olarak insanın istençli-bilinçli olarak eylemde bulunması demektir. İstenç saltık olarak bilginin eşliğindedir ve kendini yargılayan istenç duyunçtur.

Moral görecilik moral değildir

ve

moral görelilik kültürün olağan durumudur.

İnsan doğası gelişmeye belirlenmiştir.

Tarihteki ahlaksal türlülükten ve görelilikten saltık ya da ideal ya da gerçek ahlakın olanaksızlığı vargısını çıkarmak için İdeayı anlamamak yeterlidir.

Evrensel ahlakı, duyunç özgürlüğünün evrenselliğini reddetmek için insan doğası kavramını reddetmek yeterlidir. "Tüm insanlar özgür doğar" yerine, "Kimi insanlar özgür doğar" demek yeterlidir.

Göreli olmayan ahlak, saltık ahlak evrensel İyinin doğrulanmasıdır ve duyuncun duygusal itkisinin bu İyi İdeasına yönelik olduğunu anlatır.

İstenç erekseldir ve ereği İyidir.

İstencin istediği herşey iyidir ve istenç kötü olanı isteyemez.

Sorun İstencin belirli iyiyi ve belirli kötüyü doğru yargılamasıdır. Bu yine Duyunç olarak istencin kendisinin işidir.

Duyuncun gelişimi için biricik koşul engellenmemektir.

Duyunç ancak özgür olduğu zaman, ancak içsel olarak büyüyebilir. Dışsal moral yetke duyuncu yalnızca köreltir. Bu nedenledir ki hiçbir din, hiçbir Tanrı korkusu, hiçbir kategorik imperativ insanları ahlaklı yapmayı başaramaz. Ancak inanç insanın tinsel büyüklüğünü nesnesi olarak aldığı zaman moral karakter gelişmeye başlar.

İnsan duyunç yetisi ile doğsa da, başlangıçta yeti henüz salt gizildir ve edimselleşmelidir. Çocuklar ilkin yalnızca doğal dürtüler ile davranışlarda bulunurlar ve doğal içgüdüsel davranışlarına doğal olarak hiçbir sınır bilmezler. Eğitimin çocuğa ilk olarak içgüdüler üzerindeki sınırlamaları öğretmesi ve onun doğallığını tinselliğe yükseltmeye başlaması gerekir. Piaget ve Kohlberg gibi ruhbilimcilere göre bu eğitim ceza ve boyun eğme düzenekleri ile sağlanır. "Ceza" bir "suçu" gerektirir, ve hiçbir uygar tüze dizgesi moral olarak olgunlaşmamış çocuğun suç işlediğini kabul etmez. Ve "boyun eğme" ise köleler ve korkaklar yetiştirmede sonuçlanır.

Ceza yoluyla boyun eğdirmenin kendisinin moral bir nitelik taşımadığı kendiliğinden açıktır. Kültür insan doğası üzerinde çalışır, ama kültürün insan doğasına verdiği belirli şekil ilkin yetersiz, sonra sık sık baştan sona hasarlıdır.

"Doğal özgürlük" ilkin çocuğun haksız sayılanı, yanlış sayılanı, genel olarak kötü sayılanı yapması

demektir ve bu düzeye dek böyle özgürlük henüz kavramına uygun özgürlük değildir. İnsan "kişiliği" ilkin içgüdülerinin engellenmesi ile şekillenmeye başlar. Ve doğal içgüdülerin tinsel istenç tarafından biçimlendirilmesi ya da kültürel biçimler ile örtülmesi içgüdünün birincilliğinden istencin birincilliğine geçiş olarak özgürlüktür. Bu "özgürlük" içgüdünün baskılanması değildir, çünkü "baskı" bilinçsiz engellemeyi anlatırken, kültürel engelleme bilinçsiz değildir. Ancak içgüdülerin acı verici yaşantılar sonucunda engellenmesi "baskı" kavramı altına düşer, çünkü acılı yaşantılar bilinçaltına atılırlar, anımsanmaları ve acılı deneyimlerin sürekli olarak yeniden yaşanmaları önlenir, ve bundan böyle orada bilinçsiz olarak işlerler. Bilinçaltı dinamiktir. İçgüdüyü engeller, ama bu engelleme bilinçsizdir.

Haklı, doğru ve genel olarak iyi olmak için açıktır ki haksız, yanlış ve genel olarak kötü olan da bilinmelidir. Bu bilgi içsel ya da dışsal kaynaklı olabilir. İçsel olarak moral yargının kaynağı duyunç yetisidir. Dışsal olarak başkalarının duyuncudur.

Ön-modern despotik gelenek döneminde moral doğrular insana dinsel ve dışsal yetkeler tarafından verilir. Özgürlük kültüründe moral normlar özgür insanların kendi duyunçları tarafından belirlenir.

Moral Belirlenim ve Çevre

Çocukta moral gelişimin ya da doğruyu ve eğriyi ayırdetme yetisinin ilkin çevre tarafından belirlendiği söylenir. Bu açıklama yetersizdir, çünkü gelişecek olan gizilliği algılamaz. Çocukta belirlenecek ya da tikelleşecek bir evrenselin olması olgusu bir yana, çevrenin kendisinin moral belirlenimlerini nasıl kazandığı sorusu ortada kalır. Moral gelişimin çevre tarafından belirlendiğini ileri süren kuramlar moral gelişimi açıklamada moral gelişimin kendisini kullanırlar. (Kohlberg'in ahlak kuramında birinci ve ikinci evreler daha önceden hazırlanmış olan uylaşımları varsayar. Bu nedenle gerçek bir moral gelişim kuramı olmaktan çok, moral normların kuşaktan kuşağa aktarımını açıklayan bir kuramdır.)

•

Gelişim ve Diyalektik

Gelişim kavramı genel olarak bir gizilliğin ya da potansiyelin edimselleşmesini anlatır ve bu olgu onu hemen teleolojik yapar. Oluş kendinde varolanın ortaya çıkışıdır. Gelişim kavramı salt oluş kavramının bir hedef ya da telos imleyen daha yüksek, daha belirli biçimidir. İlerleme kavramı da bir hedefe doğru değişimi imler, ama ilerleme gelişime göre daha genel ya da daha soyuttur ve doğrusal ya da aşamasız olanı da anlatır. Gelişim kavramının aşamalı ya da dereceli olması onda bir evreyi izleyen ikinci bir evrenin de kendinde kendi karşıtını kapsadığını ya da kendinde kendi karşıtı olduğunu imler. Gelişim sürecinin her aşaması öncekini negatif olarak kendinde kapsadığı için ondan daha yüksektir. Yalnızca kendi özünlü diyalektiğinin ürünü olan bu kesintisiz tikelleşmeler süreci erek olarak evrenselde tamamlanır.

Genel olarak oluş ve özel olarak değişim, başkalaşım, ilerleme, süreç, evrim, gelişim, vb. gibi oluşun her bir tikel kipi özsel olarak diyalektiğin bir sergilenişi ya da işlevidir. Birşey ancak kendinde olduğu başka birşeye, onu kendisi olarak ortadan kaldıracak ve bu yolla kendisi ortaya çıkacak olan başkasına değişebilir. Çocuk kendinde yetişkindir, ve karşıtına geçerek yetişkin olduğu zaman çocuk olarak ortadan kalkar, yetişkin olur. Moral gelişim benzer olarak insan doğasının ya da özünün salt doğal olmaktan doğalın karşıtı olan tinsele geçişidir. Moral büyümede ana evreler sürecin kendisi tarafından tanımlanır ve erginlik öncesi ve erginlik dönemleri ruhbilimsel moral gelişim kuramlarında temel alınan başlıca evrelerdir.

Herşey akıştadır dendikten sonra Whitehead'ın yaptığı gibi herşeyin “süreçte” olduğunu keşfetmek çok da gerekli değildir. Yine, “‘becoming’ is a creative advance into novelty” boş bir anlatımdır, çünkü “oluş” genelliği içinde henüz belirli içerik kapsamaz, ve “yaratıcı bir ilerleme” olmak, “yeniliğe ilerleme” olmak oluşun daha yüksek kipleridir ve her biri oluşu kapsar. Ayrıca "oluş bir ilerlemedir" demek mantıksız olduğu için kulağa saçma ya da anlamsız da gelir. Ama sıradan anlak bütün bir metinler alanında özellikle anlamsız olan üzerinde yoğunlaşmaya bayılır. Çünkü anlamamasının sorumlusu kendisi değildir.

Maslow'un gelişim kuramı yetilerin gelişimini bir "gereksinim" olarak, ve gereksinimlerin tam doyumunu gelişimin ereği olarak almada naivdir.

Dizge ve Diyalektik

Dizge bileşenleri zorunlu olan bütündür. Zorunluk mantıksal olarak başka türlü olamayanı anlatır.

Kavramsal dizge yöntemli olarak kurulur ya da yöntem dizgenin kendisi ile bir olan biçimdir. Kavram belirlidir ve belirleme olumsuzlamadır. Kavramın olumsuzu ile ya da karşıtı ile birliğinin bilinci "kavramın karşıtına geçişi" olarak anlatıldığında diyalektik dediğimiz zorunlu bağıntı formüle edilmiş olur. İlk kıpı salt olumlu analitik kıpıdır. Bu soyutlama yanlıştır, böyle birşey yoktur ya da gerçek değildir, çünkü olumlu ancak olumsuzu yoluyla belirlenebilir. Diyalektik kavramın açınımının ya da sürecinin sonu ya da tamamı değildir. Bu nedenle “diyalektik yöntem” bütünüyle düşüncesiz bir anlatımdır. Eğer diyalektik son olsaydı, eğer olumsuzlama son durak olsaydı, salt bir olumsuz ile, hiçlik ile kalırdık. Ama karşıtlık son durak değildir. Karşıtlık dingin değildir ve kendini ortadan kaldırır, çünkü karşıtların karşıtlar olmasının anlamı birbirini ortadan kaldırmalarıdır. Karşıt olan dinginlik içinde durup beklemez. Ve ortadan kalkmış karşıtlık salt olumsuz, salt yokluk değil, olumsuzlamanın olumsuzlaması, ortadan kalkmış karşıtlık ya da olumsuz karşıtlıktır. Bu üçüncü kıpı olumsuzun olumsuzu olarak olumlu birliktir.

Karşıtlar birdir, yalnızca ayrılamaz olmaları anlamında değil, ama ikincinin birincide kapsanması ve onunla tam olarak aynı olması anlamında. Ama böyle birlik kendini ortadan kaldırmalıdır. Bu birlik diyalektiğin yadsınması, olumsuzun olumsuzlanması, karşıtlığın ortadan kalkışı ve yeniden olumluya dönüştür.

Evrenin kendisi bir dizgedir. Bu ilkin yeterlidir. Ve "Systems theory views the world as a complex system of interconnected parts" demek biraz fazla konuşmaktır. Dizgenin karmaşık olduğunu söylemek totoloji yapmaktan daha iyi değildir ve bir dizgenin karşılıklı-bağıntılı bir yapı olduğunu bir kez daha anımsatmak söz kalabalığı yaratmaktır.

Evrenin dizge olması evrenin her bileşeninde kavramsal olarak belirli olmasından gelir. Dizgede gereksiz ya da zorunlu olmayan hiçbir bileşen olmadığı için, evrenin dizgeselliği ondaki her bileşenin açıklanabilir olduğu anlamına gelir.

Zorunluk ontolojik olmayı vurgulamayı da gereksizleştirir, çünkü zorunlu olan vardır, çünkü vardır.

Eğer biri “diyalektik yöntem” diye birşeyden söz ediyorsa, ne dediğini bilen biri değildir ve boş konuşmaktadır. “Diyalektik” bir kavramın yalnızca kendisi değil ama ayrıca karşıtı da olduğunu anlatmak için kullandığımız bir terimdir. Anlak buna antinomi, paradoks, çelişki vb. der, ve ondan kaçar. Daha aptal bir anlak ona “yöntem” der ve bir tuhaflık yaratır. Diyalektik karşıtlığı ya da olumsuzlamayı anlatır (olumsuzlama olumlunun olumsuzlamasıdır). Ama diyalektik henüz son değildir ve karşıtlıktaki yanlar birbirini ortadan kaldırmak zorundadır, çünkü karşıtlardırlar. Olumsuzlama kendini olumsuzlar. Bu işin sonudur ve bir kez daha olumluya, ama yeni bir

olumluya dönüldüğünü anlatır. Ve yeni olumlu ile yeni bir diyalektik başlar. Kavramın yöntemine ne dersek diyelim, ister kurgul yöntem, ister saltık yöntem diyelim, “diyalektik” yalnızca bütün yöntemde kapsanan olumsuzlama kıpısıdır ve bu nedenle yalnızca olumsuza götürdüğü için sonuçsuz görülmüştür. Açıktır ki ancak bir son olarak görülürse sonuçsuzdur, çünkü naiv düşünce için diyalektiğin sonucu hiçlik olarak görünür.

Gelişim ve Aydınlanma

Aydınlanmanın kötü bir felsefi temeli vardır ve özdeşlik ilkesine sıkı sıkıya sarılarak çelişkiyi varlığın ve düşüncenin sınırı olarak görür. Antinomiler düşüncenin bozulması olduğuna göre, diye düşünür Kant, yadsınmalıdırlar. Özdeşlik ilkesi "gelişme"ye izin vermez çünkü şey kendisi olarak kalmalıdır, çünkü yalnızca kendisidir, yalnızca kendine özdeştir, kendinde karşıtını kapsamaz.

Ama özdeşlik mantığına karşın sık sık Aydınlanmanın "ilerleme"den yana olduğu düşünülür. Bu biraz daha yumuşak bir çelişkidir, çünkü bir dönüşüme yol açmaksızın varolan dizgenin içerisinde pekala ilerleme olanaklı olabilir (örneğin bin yıllarca süren Çin ve Hint kültürlerinde olduğu gibi).

Kant (1724-1804) "Aydınlanma Nedir?" sorusuna yanıt olarak yazdığı bir yazıda despota "boyun eğilmesi" gerektiğini belirtir. Bu bakış açısı demokrasinin sonu ve barışın değil savaşın sürekliliğinin güvencesidir. Locke (1632-1704) gibi, Hume (1711-1776) gibi Aydınlanma önderlerini izleyen bütün bir İngiliz Görgücülüğü insan doğası kavramına karşı savaşımda tutucu doğasını gösterir. İnsan doğası düşüncesi modern toplumsal ve politik devrimin temelinde yatar ve demokrasinin özgürlükçü karakterini belirler. "Doğal yasa" uygunsuz bir terim olmasına karşın, yasanın "tinsel" olmasına karşın, insan usu tarafından yapılan etik normların, yasaların, anayasaların ideal ilkesini anlatır. İnsanın kendi belirlediği modern etik normları bildiğini söylemek gereksiz, çünkü bir totolojidir. Doğal yasanının ya da doğal hakkın anlattığı "evrensel özgürlük" kavramının bilinci insanın yazgısını ilk kez ele geçirmesi ve tarihin kör dövüşünü arkada bırakmanın yoluna girmesi demektir.

Yine, Aydınlanma düşünürleri olarak kuşkucu Kant ve kuşkucu İngiliz Görgücüleri bilgiyi reddetmede ortaktırlar. Kendinde ne olduğu bilinmeyen bir "hak," kendinde ne olduğu bilinmeyen bir "ahlak" ve "etik" insana ideal hak, ahlak ve etiği yadsır, ve onu göreli olanla başbaşa bırakır.

Doğal hak kavramı neyin haklı ve neyin haksız olduğunu ayırdetmenin olanağını sağlayan ideal ölçündür. Evrenseldir, saltıktır, idealdir, ve hiçbir koşul ya da sınır olmaksızın her durumda her insan için geçerlidir — üstelik realite henüz kavrama karşılık düşmese bile. Kavramı realiteden türetmek pozitivist göreliliğin işidir.

Aydınlanmanın bilmeme ilkesi modern etik gelişim ile bağdaşmaz, çünkü modern etik etiğin bilgisi üzerine dayanır ve bunda kendini ön-modern tutucu etik yapılardan ayırır. Ön-modern toplumsal dizgelerde etik bilinçsiz bir alışkanlık sorunudur, bilgi değil (David Hume'un görgücülüğüne göre aslında yalnızca tinin yasaları değil, doğanın yasaları bile bir 'alışkanlık' sorunudur). Ve görgücü bakış açısından etik normlar ve yasalar salt bir uylaşım sorunudur ve her zaman göreli ve öznel kalmak zorundadır. Bu bakış açısından yasa önünde eşitlik ya da hak eşitliği bile kültürel uylaşımlar olarak saltık değil ama göreli normlar olmalıdır. Ama bu paradoksal ya da antinomiktir ve kuşkuculuk tarafından yadsınmalıdır.

Daha yakın zamanların mantıksal pozitivizmi ve analitik felsefesi etiği de bir bilgi konusu olarak görmez ve özgürlük üzerine düşünmeyi bile saçma bulur. Bu "felsefelere" göre, "doğal hak" ve onunla ilgili herşey bir olgu olmadığı ve salt bir "gerek" olduğu, olmayan birşey olduğu için

metafiziksel ve öyleyse anlamsızdır.

Moral Gelişim ve İdeoloji

İdeoloji bir moral sıçrama yaparak insanlığın tarihsel moral geriliğinin yol açtığı kötülükleri yenmeyi ister. Bunun için moral olarak geri kültürden moral olarak eşit ölçüde kötü ve genellikle daha da kötü devrimci organizasyonlar kurar ve zor, şiddet ve terör yoluyla, propaganda ve büyük yalanlar yoluyla süreci kısaltmayı ister. Bu yöntem insan duyuncunun en sonuna çevre tarafından belirlendiğini ileri süren kuramlar ile uyum içindedir. Bunlar insanda gelişmek üzere verili bir gizil duyunç yetisini meteryal olmaması zeminind e reddederler. Materyalizme göre duyunç da "materyal" olmalı, kendini belirlememeli, dışarıdan belirlenmelidir. Bu dışsal rol ideolojik partiye ve onun programına düşer. Ama böyle partinin egemen olmasına izin veren ya da ona boyun eğmeyi seçen bir kültürde aslında belirlenecek bir duyunç da yoktur. Böyle kültürde duyunçsuzluk ya da moral gelişmemişlik aşağı yukarı evrenseldir.

Piaget'nin ve Kohlberg'in Moral Gelişim Kuramlarının Öncelleri

Piaget'nin keşfettiğini ileri sürdüğü iki evreli moral gelişim süreci gerçekte kültürün doğuşundan bu yana bildiği bir konudur. Erginlik dönemi öncesinde çocuk moral doğrularını ve yanlışlarını çevreden, büyüklerinden, genel olarak dışsal yetkelerden öğrenir, çünkü doğru ve eğri, haklı ve haksız vb. kavramları etkinleşme yolunda olsa da, çocuk henüz bu kavramları doğru kullanacak ve doğru moral yargıda bulunacak denli olgunlaşmış değildir. Bu aşamada sorun doğru ve eğri vb. kavramlarının uygulanması değil, ama onları doğru uygulamanın öğrenilmesidir ve bu süreç çocuğu eğitme, ona kültürel normları tanıtma ve kabul ettirme dönemidir. Piaget ve Kohlberg bu süreci ödül ve ceza ya da baskı ve boyun eğme dönemi olarak nitelerler.

Daha sonra, çocuğun moral gelişmişliğinin az çok tamamlandığı ve moral özerkliğinin ortaya çıkmaya başladığı dönem olarak kabul edilen 16 ya da 18 yaşlarında kültürün normlarının çocuk tarafından özümsendiği kabul edilir. Bu normal olarak karakterin pıhtılaşmasının tamamlanmasıdır.

Bir moral gelişim kuramının erginlik öncesi dönemde tikel olarak nasıl bir moral büyüme sürecinin geliştiğini gözlemesi gerekir. Ve moral gelişim süreci yalnızca çocuğu ilgilendiren bir süreç değildir. İnsanlığın kendisinin erginliğe geçiş dönemi vardır ve bu özgürlük bilincinin evrensel olarak doğmaya başladığı modern evreye karşılık düşer. Modern evrede bütün bir toplum kendi moral sorumluluğunu üstlenmeye başlar ve daha önceki despotik kültür ortadan kalkmaya başlar ve bu evre politik olarak öz-yönetime ya da demokrasiye karşılık düşer.

Asya'da moral gelişim yer almaz, çünkü bu sözcüğün gerçek anlatında dünya tarihinden yalıtılmış kültürler pıhtılaşmıştır. Çin ve Hint kültürleri (ve ayrıca Japon ve geri kalan Uzak Asya kültürleri) İslamik ve Hıristiyan Batı kültürleri ile karşılaşıncaya dek herhangi bir moral değişim göstermezler. Ve ham bir özerk ahlak ile bu karşılaşma yerli kültür için ilkin bozulma ve yıkım demektir.

Çocukluk evresinde moral gelişim tamamlanmaz, ama yalnızca sonlu bir yapılanma içinde katılaşma eğilimine girer. Aslında genel olarak kültürün normları içerisinde moral gelişim tamamlanmaz.

İnsanlığın Tarih sürecindeki moral gelişimi içgüdüsel-doğal davranışlardan etik-toplumsal davranışlara geçişi ilgilendirir.

Piaget'nin Bilgi Kuramı

Piaget'nin bilginin kaynağını inceleyen "türeyişsel epistemolojisi" (épistémologie génétique ou

structuralisme génétique) gelişimsel bir bilgi kuramıdır ve bilginin kaynağının insan doğasında yattığını ve bilişsel gelişimin içsel bir kavram geliştirme süreci olduğunu kabul eder. Bu yapısalcı ya da yapılaştırmacı kuramda Piaget Leibniz ve Descartes'ı ve genel olarak rasyonalizmi izler. Ve Kant'ın ve görgücülerin öznelciliğinin tersine, Piaget insanın öznel kavramlarının nesnel realitede de geçerli olduğunu kabul eder. Düşüncede varolan nesnel kavram bağıntıları nesnel olarak realitede de vardır ve realitenin kavramsal yapısının ussallığı realitenin bilgisinin de olanağıdır. Aslında bütün bir görgül bilimler alanı doğal bilincin doğal ve tinsel evreninin özsel ussallığını keşfetme çabalarıdır. Us realiteye orada kendini bulmak için gider.

Çocuklar onların gelecekteki öğrenme ve bilgi edinme süreçleri için bir temel sağlayan bir a priori ansal yapı ile doğarlar. Gelişim bu ansal gizilliğin bir süreç içinde edimselleşmesidir. Bu süreç beyinde salt soyut düşünce işlemleri olarak ve duyu-verilerinden ayrı olarak yer almaz. Nesnel deneyim dünyası ailesel ve toplumsal çevre olarak çocuğun bilişsel gelişim sürecine katılır.

Piaget'nin çözümlemesine göre, bilgi kazanımı ansal bir yapılaştırma (construction) sürecidir. Buna göre çocuk kavramlar ile etkin olarak nesnesine yaklaşır ve nesnel bilgi kazanımı aynı zamanda içsel kavram türeyişi ya da gelişimidir. Çocuk bilinçli kavram çıkarsama sürecinin irdelemesini Mantık Bilimine bırakır, ve kendi bilinçsiz mantıksal-kavramsal gelişimini deneyim dünyasında yerine getirir.

“I find myself opposed to the view of knowledge as a passive copy of reality.” — Jean Piaget

Çocuk moral dünya görüşünü yalnızca çevreden, yalnızca yetişkinlerden almaz, ama çok erken yaşlarda bile haklı ve haksız, doğru ve eğri konusundaki düşüncelerini kendisi de oluşturmaya başlar. Çocuk getirilen kurallara saygı duyar, ama aynı zamanda yenilikçidir, onları ilksiz-sonsuz gerçekliler olarak görmez ve sık sık yetişkinlerin kuralları ile çelişir.

•

Piaget’nin (1896-1980) Moral Gelişim Kuramı

Piaget'ye göre çocuklarda moral gelişim süreci iki evreden oluşur. Başlangıçta çocuklar moral normları ve yasaları dışsal olarak büyüklerinden alırlar ve onları karşı çıkılmaksızın boyun eğilmesi gereken kurallar olarak kabul ederler. Bu evrede (5-9 yaşlar) çocukların düşünme yolları özerk değildir ve yetkeler tarafından belirlenen kuralları sorgulamaksızın yalnızca uyulması gereken buyruklar olarak kabul ederler ve çiğnemezler. Büyüklerinin egosu onların kendi egosu gibidir ve bu durumda açıktır ki çocuğun moral normları kabulü etmesi için bir tür ön-koşul olarak ileri sürülen "ceza" etmeni bütünüyle ilgisiz ve gereksizdir. Öğretici, biçimlendirici ve kısıtlayıcı kültürel çevre ile çatışma ilkin çocuk moral özerklik ve bireysellik kazanmaya başladığı zaman ortaya çıkar.

Piaget, The Moral Judgment of the Child, s. 48:

“For the child, as for Plato, intellectual creation merges into reminiscence.”

•

10-11 yaşlarından başlayarak çocuklar bir yetke tarafından belirlenen değiştirilemez kuralları karşılaştırmaya ve onları sorgulamaya yönelirler. Özerk yargılama edimleri duyunç işlevinin gelişmeye başladığını gösterir ve çocuk bir moral görelilik ortamında duyunç yetisini kullanmayı öğrenme sürecine girer. Erginlik çağında çocuğun moral gelişiminin kendi sorumluluğunu üstlenebilecek denli gelişmiş olduğu kabul edilir.

Kohlberg’in (1927-1987) Moral Gelişim Kuramı

Piaget çizgisinde araştırmalar yapan Lawrence Kohlberg çocuklarda moral düşünme süreçleri üzerine yeni bir model sundu. Bu üç evreli gelişim modelinde ilk olarak uylaşım-öncesi evrede çocuklar ödül ve ceza düzeneği üzerine dayanan uslamlama yolu ile moral yargıda bulunurlar. İkinci uylaşım evresinde toplumun kuralları temel alınır. Üçüncü uylaşım-sonrası evrede toplumun kurallarının göreli ve değişebilir olduğu anlaşılır.

Kohlberg başlangıçta 10, 13 ve 16 yaşlarında 72 erkek çocuktan oluşan ve daha sonra sayısı arttırılan bir grup üzerinde görgül örnekleme araştırmaları yaptı ve çocuklardan aldığı yanıtlara dayanarak çocukların moral uslamlama süreçlerini irdeledi. Küçük çocuklar kurallara boyun eğmelerinin açıklaması olarak "ceza" etmenini gösterdikleri zaman Kohlberg bu açıklamayı yeterli saydı. Bu görgül anketleme yöntemi çocukların kendilerinin yorumları üzerine dayanıyordu ve daha sonraki araştırmalar çocukların çok daha erken evrelerde özerk moral yargıda bulunduklarını gösterdi.

Kohlberg'in Moral Gelişim Kuramının Çizgesi

Düzlem Bir:
Ön-Uylaşımsal Ahlak

Evre 1: Ceza-Boyuneğme Yönelimli

Evre 2: Araçsal Göreci Yönelimli

Düzlem İki:
Uylaşımsal Ahlak

Evre 3: İyi Çocuk-Güzel Kız Yönelimli

Evre 4: Yasa ve Düzen Yönelimli

Düzlem Üç:
Uylaşım-Sonrası Ahlak

Evre 5: Toplumsal Sözleşme Yönelimli

Evre 6: Evrensel Etik İlke Yönelimli

Uylaşım Öncesi Evre (dokuz yaş ve öncesi) "moral" hiçbir ölçüt kapsamazken, ikinci Uylaşım Evresinde çocuk moral ölçütlerini toplumdan alır. Birinci evrede çocuk doğru ve eğriyi ödül ve ceza düzenekleri sonucunda öğrenir (ki bu görüş açıktır ki daha şimdiden İkinci Evreyi kullanır) ve üçüncü etmen olarak "öz-çıkar" öğesi yalnızca benzer olarak çocuğu koşullandırmaya yarar ve yine benzer olarak moral bir imlemden yoksundur. Bu dışsal ödül ve ceza yetkesi tam olarak bu biçimi ile dinler tarafından da kullanılır. Sonuç olarak bu evre moral gelişimin bir evresi değil, moral-öncesi bir evredir.

Uylaşım Evresi yetişkinin doğru ve yanlış konusunda toplumun moral uylaşımlarını ve yasalarını kabul etme evresidir. Kohlberg'in kuramındaki bu evre de moral normların nasıl türediğini açıklamaz, onların yalnızca hazır verili olarak alındıklarını ileri sürer.

Uylaşım Sonrası Evre toplumsal normları sorgulama evresi olarak kabul edilir. Bu evre gerçek moral yetkinliğin ortaya çıktığı evredir.

Ahlakın ceza sonucunda kazanıldığı, insanın acıdan kaçınmak için doğru olanı kabul ettiği görüşü ilk bakışta paradoksal ya da barbarca görünür. Ortaya çıkan şeyin ahlaktan çok ahlaksızlık olması

gerekir, çünkü moral duygu doğal dürtü, itki ya da başka bir güdüye karşı özgür olma gücünü ya da istencini gerektirir. Öte yandan, ceza onu önceleyen bir haksızlığın ortadan kaldırılması olduğu için mantıksal olarak moral yargıyı önceler. Ama Kohlberg'in ilgilendiği nokta bu değildir.

Moral Belirlenimlerin Göreliliği

Ahlak temelde kültür ile göreli değildir. Moral türlülük genel olarak moral iyi ve kötü kavramlarının herşeye yüklenebilir olmasına bağlıdır. Tıpkı genel olarak hak kavramının evrenselliğinin onu her nesneye yüklenebilir olmaya götürmesi gibi, iyi ve kötü evrenselleri de herşeye yüklenebilir. Kültürler yalnızca tinsel olmayan doğa nesnelerine değil, bütün bir boşinanç alanının nesnelerine de moral nitelik yüklerler. Ve örneğin Voltaire gibi bir Aydınlanma düşünürü bile Portekiz depremine moral iyi ve kötü kavramlarını uygulayarak Leibniz'in bu dünyanın olanaklı en iyi dünya olduğu önermesini çürütmeye çalışır.

Moral belirlenimlerin bu tikelleşmeleri (herhangi birşeyin iyi ya da kötü, doğru ya da eğri, haklı ya da haksız olarak görülmesi) ahlaka görelilik görünüşünü verir. Ama tüm bu tikelleşmelerde tikelleşen şey evrenseldir. İyi ve kötü kavramları soyut olarak alındıklarında saltıktırlar, göreli değil. Görelilik bir ilişki belirtir. Bir kavramı ilişkisiz olarak ya da kendinde alırsanız göreli olmaktan çıkar ve o zaman bağlantısız, bağıntısız, soyut ya da saltıktır.

Moral gelişim süreci bir yandan içsel olarak insan doğasının belirlilik kazanması iken, öte yandan bu belirli yapı dışsal olarak ailesel ve toplumsal çevrenin belirlenimlerinin bir yeniden üretimidir. Bu çevrenin kendisinin kültürel geriliğinden ötürü, çocuğun insan doğası kaçınılmaz olarak hasarlı gelişir.

Moral Belirlenimlerin Gelişimi

Moral gelişim moral iyi ve kötü, doğru ve eğri, haklı ve haksız kavramlarının kendilerinin geçerli olarak uygulanmasını ilgilendirir. Bu gelişimin ereği gerçekten haklı olanın haklı olarak, gerçekten iyi olanın iyi olarak, gerçekten doğru olanın doğru olarak yargılanmasının öğrenilmesidir.

Gerçekten iyi, haklı ve doğru olan iyi, haklı ve doğru olanın kendileridir. Bunlar evrensellerdir ve bu nedenle bütün bir tikel ya da göreli iyiler alanı gerçekten iyi, doğru ve haklı olmaktan uzaktır.

Mezhep savaşlarında Katolik Hıristiyanın mı yoksa Protestan Hıristiyanın mı haklı olduğuna karar verilemez, çünkü ikisi de haksızdır, ikisinin de "iyi" olması gereken nesnesi iyi ya da kötü değildir çünkü böyle bir nesne varoluş taşımaz.

Moral Ruhbilim ve Ahlak Felsefesi

Freud üst-bene moral bir işlev yükler. Baskılanmış yaşantıların bilinçsiz bir ruhsal alanı olarak süperego dinamiktir, uykuda değil, ve insan davranışını belirleme sürecine katılır. Ama eylemine değil. Üstben bilinçsizdir, öznenin bilincinin altında ya da dışında etkindir, ve genel olarak engelleyici bir işlevi vardır, kişiyi yasaklar, tabular vb. ile durdurur. Ama salt bu engelleyici olma niteliği üstbenin duyunç ile özdeşleştirilmesi sonucuna götürmemelidir, çünkü duyunç özgürlük iken, üstben dürtülerin başatlığını anlatır.

Üstben yalnızca görünürde bir moral işlev taşır. Ama moral yargının baştan sona bilinçli olması ölçüsünde, üstben en azından ahlak-dışıdır, ve kişiyi doğru eylemi yerine getirmede engellediği zaman açıkça ahlaka-aykırı olur.

Süperego ya da ego ideali eleştirel işlevinde bilinçsiz suçluluk duygusunun kaynağıdır. Bu işlev de ahlak ile ilgili görünür, ama yalnızca olumsuz olarak ilgilidir ve haksız bir suçlama olmasında

gerçekte ahlaka aykırıdır.

Freud olağan kavramlar yerine sık sık ilgisiz ve yanlış simgesel sözcükler kullanmayı yeğledi. Bu biçimcilik onu bilinçsiz suçluluk duygusu gibi özsel ve önemli bir kavramı moral belirlenimin kaynağı olarak görmeye de götürdü. Bunun dışında, örneğin "ego" bütünüyle genel bir kavramdır ve ona genel olarak anlama ve uslamlama gibi yetileri yüklemek gereksiz ve yanıltıcıdır. Yine, içgüdüleri anlatmak için sanki bunlar bilmecemsi birşeymiş gibi "das Es" ya da "O" sözcüğünün kullanılmasının hiçbir anlamı yoktur. Yeni doğmuş bir bebeğin anlığı bütünüyle "id-yüklüdür" ve "id hiçbir ahlak bilmez" gibi anlatımlar bilimsel olmaktan çok yazınsal olarak ilgi çekici anlatımlardır. Hiç kuşkusuz bu doğru bir nokta, ama ancak içgüdünün pozitif bir moral işlevi olduğunu ileri süren birine karşı vurgulanabilecek bir noktadır (örneğin "haz" ve "acı" duygularını ahlakın temel belirlenimleri yapan John Locke ve David Hume gibi görgücülere).

Bebek ilkin doğal içgüdüleri ile davranır, henüz düşünce kategorileri gelişmemiştir ve kültürel kuralları ve normları daha sonra öğrenecektir. Piaget ve Kohlberg bu aynı gelişim sürecini bir süperego kavramı olmaksızın irdelerler. Süperego bir baskı kaynağı olduğu için kimi durumlarda iyileştirilmesi gerekli olur. Ama toplumsal ya da kültürel normlar "alışkanlık" oldukları zaman, nedenleri ya da kökenleri tarihsel olarak bilinmese de bunlarda patolojik birşey yoktur ve normal olarak bir insana sorgulanmayan alışkanlığının usdışı olabileceğini söylemek onu alışkanlığı sorgulamaya ve terk etmeye götürmek için yeterlidir.

© Aziz Yardımlı 2017-2018 | aziz@ideayayinevi.com

Moritz Schlick, "Fragen der Ethik" / VII. 2. Zwei Bedeutungen der Wortes ”Gesetz“

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

VII. Wann ist der Mensch verantwortlich?

2. Zwei Bedeutungen der Wortes ”Gesetz“

Alles beginnt mit einer irrtümlichen Deutung des Wortes ”Gesetz“. In der Praxis versteht man darunter eine Regel, durch die der Staat seinen Bürgern ein bestimmtes Verhalten vorschreibt. Diese Vorschriften widersprechen oft den natürlichen Wünschen der Bürger (täten sie es nicht, so brauchten sie gar nicht aufgestellt zu werden) und werden daher von manchen Bürgern tatsächlich nicht befolgt, von andern zwar innegehalten, aber als Zwang empfunden. Wirklich zwingt der Staat den Bürger durch besondere Sanktionen (Strafen), welche dazu dienen, seine Wünsche mit den Gesetzesvorschriften in Einklang zu bringen.

Moritz Schlick, "Fragen der Ethik" Vorwort

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

Vorwort

Die Ethik wird gewöhnlich als Teil der Philosophie betrachtet. Philosophie aber ist nach der hier vertretenen Ansicht nicht eine Wissenschaft, d. h. nicht ein System von Aussagen, sondern ihre Aufgabe besteht darin, den Inhalt der wissenschaftlichen (und schließlich auch aller andern) Aussagen zu klären, d. h. ihren eigentlichen Sinn aufzufinden oder festzusetzen. Die endgültige Festlegung des Sinnes von Sätzen kann aber nicht selbst wieder durch Aussagen erfolgen, mithin

nicht eine Wissenschaft bilden, weil man sonst immer von neuem nach dem Sinn der erklärenden Aussagen fragen müßte und so in einen unendlichen Regreß geriete. Jede Angabe einer Bedeutung (genannt ”Definition“) muß, meist durch eine Reihe von Subdefinitionen hindurch, schließlich zu einer unmittelbaren Aufweisung des Gemeinten führen, die nur durch eine wirkliche Handlung, ein körperliches oder geistiges Tun geschehen kann. Die Feststellung des endgültigen Sinnes geschieht also stets durch eine Tätigkeit; diese macht das Wesen der Philosophie aus; es gibt keine philosophischen Sätze, sondern nur philosophische Akte.

Moritz Schlick / Törebilim Soruları İstenç Özgürlüğü Yalancı-Problemi

Moritz Schlick · Kaynak · Noesis

VII. İnsan Ne Zaman Sorumludur?

1. İstenç Özgürlüğü Yalancı-Problemi

[Bu] sözde İstenç-Özgürlüğü problemi[dir]. Dahası bu yalancı-problem kimi daha aklı başında kafalar tarafından çoktandır bir çözüme bağlanmıştır. Herşeyden önce işlerin hemen yukarıda betimlenen durumu Hume tarafından çok özel bir duruluk ile sık sık açığa serilmiştir, ve gerçekten de bu sorun üzerine hiç durmadan bu kadar çok kağıt ve matbaa mürekkebinin harcanmış olması felsefenin en büyük skandallarından biridir – ki burada daha önemli sorulara uygulanmış olabilecek düşünce çabasının sözünü bile etmiyoruz (düşüncenin bunlar için yeterli olacağını kabul ederek). Böylece "özgürlük" üzerine törel bir bölüm yazmak zorunda kalmış olmaktan gerçekten utanç duyuyorum.

Moritz Schlick, "Törebilim Soruları" / VII. 1. İstenç-Özgürlüğü Yalancı-Problemi

Moritz Schlick · Kaynak · İdea

VII. İnsan Ne Zaman Sorumludur?

1. İstenç Özgürlüğü Yalancı-Problemi

[Bu] sözde İstenç-Özgürlüğü problemi[dir]. Dahası bu yalancı-problem kimi daha aklı başında kafalar tarafından çoktandır bir çözüme bağlanmıştır. Herşeyden önce işlerin hemen yukarıda betimlenen durumu Hume tarafından çok özel bir duruluk ile olmak üzere sık sık açığa serilmiştir, ve gerçekten de bu sorun üzerine hiç durmadan bu kadar çok kağıt ve matbaa mürekkebinin harcanmış olması felsefenin en büyük skandallarından biridir – ki burada daha önemli sorulara uygulanmış olabilecek düşünce çabasının sözünü bile etmiyoruz (düşüncenin bunlar için yeterli olacağını kabul ederek). Böylece "özgürlük" üzerine törel bir bölüm yazmak zorunda kalmış olmaktan gerçekten utanç duyuyorum.

Mülkiyet ve İstenç

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Mülkiyet ve İstenç

Mülkiyet pekala Hırsızlık olabilir, ama ancak Hırsızlık daha şimdiden Mülkiyeti varsaymadığı sürece. Ya da, “Mülkiyet Hırsızlıktır” demek Mülkiyet Mülkiyetten önce vardır demektir. Ya da, o önermede Mülkiyeti tanımlaması gereken yüklemin kendisi Mülkiyeti kapsar. — Doğal bilinç ancak

kendi Usunun çıkarsamalarını doğrulama yürekliliğini gösterdiği zaman ussal bilinç olabilir.

Mülkiyet insanın bilincinde, daha tam olarak İstencindedir. Mülkiyet İstencin Şey üzerinde tanınmasıdır. Bu onu Hırsızlıktan, Suç olmaktan ayıran etmendir. Materyalist bakış açısı Mülkiyeti bir İstenç belirlenimi olarak değil, bir tinsellik olarak değil, ama fiziksel Şey olarak görür. Öyle görmelidir çünkü bu bakış açısı tinsel olanı özdeksel yapmak zorundadır. — İstenç ve Şey arasındaki dolaysız bağıntıda İstenç ilkin Duyuncun yargısı altında değildir, ve böyle dolaysız, duyunçsuz olarak İstenç ilkin her nesneye, giderek insanın kendisine dek uzanır. Liberalizm/ Kapitalizm bu duyunçsuz istencin kendini Anamal olarak etkinleştirmesidir, sınırsızca ve koşulsuzca isteyen Mülkiyet İstenci ile — Hırs ile — aynı şeydir. Kapitalisti kapitalist yapan kapitali değil, ama kapitalini birincil sayması, onu tüm moral, törel ve giderek tüzel belirlenimlerin de üzerine koyma İstencidir. Ama Yurttaş Toplumu bu dolaysız İstenci denetler, ona Tüze olarak kendi İstencini tanıtır, ve bu nedenledir ki Yurttaş Toplumu 'Kapitalist Toplum' denilen saçmalık değildir.

Mülkiyet ussallığını onunla insanın tüzel Kişi olmasında bulur, yararında, kullanım değerinde değil. Mülkiyet İstencin ilk belirlenimi, soyut içselliğinden ilk özgürleşmesi ve edimsellik kazaması, insanın ilk ussal edimidir. Mülkiyet insandan bağımsız bir güç değil, tam tersine onun kendi İstencinin, benliğinin, kişiliğinin ilk anlatımı, Özgürlüğünün ilk cisimselleşmesidir. Ama ilk olan eşit ölçüde soyut olandır, ve Mülkiyet istencin en soyut belirlenimi olarak Ahlak ve Törellik belirlenimlerinin altında durur. Mülkiyetten nefret istencin ne olduğu konusunda tam bilgisizlik, buna göre tam istençsizlik, tam eylemsizlik, eksiksiz köleliktir. Ancak kendi istencinin bilincinde ve böylece istençli olan insan eylem yapabilir, birşey üretebilir ve yaratabilir. Ve ancak kendi istencinin bilincinde olan insanın moral yeteneği vardır, düşünür, duyuncunu etkinleştirebilir. İstençsiz insanın, kölenin Özgürlükten korkusu onda kendi olumsuzlamasını görmesine bağlıdır. Bu düzeye dek Mülkiyet düşmanlığı ahlaksal değil ama ahlaksal-olmayan bir tepkidir, ussal değil ama tam olarak usdışı bir davranıştır.

Mülkiyeti ortadan kaldırmak İstencin bastırılması yoluyla olanaklıdır. Marxizm insanlığın engin despotik alanlarında İstençsiz bir toplum ortaya çıkarmayı başarabilmiş, ya da yine aynı şey, ancak yeryüzünün daha şimdiden istençsiz köylülük ve serflik alanlarında, Asyanın engin despotik topraklarında bir onay bulabilmiştir. Ama böyle istençsiz, dolayısıyla duyunçsuz insanların oluşturduğu toplum gerçekte bir toplum karakterini taşımadığını, dolayısıyla varolmayan bir toplum olduğunu kendini ortadan kaldırarak tanıtlar. Mülkiyet üzerinde efendilik onun insan istencinin anlatımından başka birşey olmadığının bilincinden doğabilir. Mülkiyet pekala yasaklanabilir. O zaman dolandırıcılık, suç, genel olarak haksızlık ortadan kalkar. Hiçbir istençleri olmayan insanlar hiçbir kötülük yapamazlar. Gerçekte hiçbirşey yapmazlar.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Emek

İdea Yayınevi / 2014

Mülkiyet ve İstenç ve Duyunç

Kaynak · Noesis

Mülkiyet ve İstenç ve Duyunç

Mülkiyet istençtir, fiziksel ya da tinsel bir nesne değil, ve bir tanımda değil ama ancak kavramsal bağıntılarında anlaşılabilir.

Mülkiyet ne fetiştir, ne de birinin sandığı gibi hırsızlık (hırsızlığın kendisi mülkiyeti öncülü olarak gerektirir). Mülkiyet her istenç belirlenimi gibi özgürlük anlatımıdır ve insanın moral usunun, duyuncunun gücü altındadır, tersi değil. Sorun bu moral özgürlüğün uyanmışlık, büyümüşlük, gelişmişlik düzeyinde yatar.

Mülkiyet özgür olmayan bilinç için korkutucudur, ve gerçekten de öyle olması gerekir. İlk olarak, bir özgürlük anlatımı olduğu için, çünkü despotik bilinç özgürlüğün tüm belirlenimlerinden, genel olarak özgürlükten korkar. onda kendi yitişini görür. İkinci olarak, despotik istencin kendisinin elinde mülkiyet edimsel olarak korkutucu olur, çünkü bu ham istenç henüz moral değildir. Bu istenç güdüsünü "hırs" denilen dürtüden alır ve moral öz-denetimden yoksundur. Özgürlük bilincinden yoksun insan hırsı yok etmenin yolunun onun nesnesini ortadan kaldırmak olduğuna inanır. Ama mülkiyetin ortadan kaldırılması hırsın ortadan kaldırılması değildir ve soyut hakkın bastırılması kendini moral ve etik geriliğin sürmesinde tamamlar.

İdeoloji mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması ile tüm kötülüklerin ortadan kalkacağı yanılsamasıdır. Bu programda insan doğası, insanın moral gelişebilirliği gibi kavramlar metafiziksel olarak görülür ve reddedilir ve sonuç etik-dışı ya da etik-öncesi karakterin ortaya çıkışıdır.

Bireysel ya da özel mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması için genel olarak hakkın ortadan kaldırılması zorunludur.

Mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması ile birlikte bütün bir ekonomi de ortadan kalkar ve insanların gereksinimleri bir tür köle emeği tarafından karşılanmaya başlar. Planlı ekonomi, devlet ekonomisi gerçekte us-dışı ve etik-dışı ekonomidir ve işlemez. Ekonomi özgür sözleşme ilişkisi temelinde işleyen etik alanıdır, bütününde yurttaş toplumunun, özgür bireysel istencin etkinliğidir. Ekonomi toplumun işidir, devletin değil, çünkü mülkiyet kişi olarak yurttaşın mülkiyetidir, devletin değil. Mülkiyet bir hak olarak bütününde özgür yurttaşa aittir ve mülkiyet üzerindeki yaptırımları yine yurttaşın istenci olarak yasama gücü belirler. Bir gereksinimler dizgesi olarak modern toplumun gereksinimlerinin devlet tarafından belirlenmesi ne olanaklı ne de gereklidir. Mülkiyet genel istencin egemenliği olan yasama gücüne altgüdümlüdür.

Nefret

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Aziz Yardımlı Not B:

Nefret

Felsefenin ve felsefecinin ‘düşmanı’ işi felsefeyi ve felsefeciyi yoketmeye, aslında edimsel olarak yoketmeye dek götürür: Spinoza’nın kendi yaşam deneyiminde kavradığı gibi, Nefret yokedicilik dürtüsüdür, ve bu elbette insana yönelik yokediciliktir. Her insan böyle nefrete yetenekli değildir.

Bu ruhlar sadistik eğilimlerini bilinçsiz süreçlerinden beslerler, ve onlara ‘mantıksal’ anlatımlar verirler. Mantıkları dürtülerinin hizmetindedir. Bunlar için bilgeliği seven insan açık toplumun ‘Düşman’ıdır (Popper). Bunlar felsefeye ‘felsefeyi yoketmek’ için girerler (Viyana Çevresi). Gerçekte yalnızca kendi imgelemlerinde kendi kişilik gereçlerinden bir düşman üretir ve ondan nefret ederler. Kendi egolarından nefret ederler. Kendilerini onları yalnızca insanlaştırmak, sevecenleştirmek isteyen, onlardaki insanı da, onlardaki usun ışığını da diriltebilecek ussalcının, idealistin düşman olduğuna, tehlikeli olduğuna, ve nefretlerinin haklı olduğuna inandırırlar. Bu aynı nefret yirminci yüzyıl özdekçiliğinin, pozitivizminin, nihilizminin özsel güdüsüdür, başlıca erke kaynağıdır. Modern dönemde ayrıca Spinoza ve Descartes’a ve hepsinden önce Hegel’e yöneliktir. Sokrates ile, Platon ile sözcüğün tam anlamıyla *aynı* tini, *aynı* felsefe idealini, *aynı* eytişimi paylaşan, herk ikisini de gerçek öğretmenleri olarak gören Hegel bugün aynı nefrete konudur. Bu kez Atina mahkemesi bütün bir Batı entellektüel bilincidir, ve yargılanan ise bütün bir Felsefe Tarihi, bütün bir İdealizmdir. Yargıç yine aynı irrasyonalizmdir. Gerçeklik kavgasının doğası budur. Yargıçlar sürekli olarak yitirirler. Sokrates onu ilk suçlayanlardan yalnızca birini, ölümünden hiç kuşkusuz doğrudan doğruya sorumlu olan Aristofanes’i tanıdığını söyler, ve genel güdü olarak ‘‘kıskançlık ve çekememezlik’’ duygularını belirtir. Bunlar ‘ekonomik-politik’ ya da ‘sınıfsal-altyapısal’ duygular değildir. Özsel olarak sadistik bir kişiliğin, baskıcı bir karakterin belirtileridir. Ve tüm despotik rejimler, tüm tiranlıklar, tüm totaliter toplumsal yapılar ancak böyle kişiliklerin, bu sadistik bilinçaltının sağladığı destek sürdükçe ayakta kalabilirler. (Kıskançlık ve Haset ve Nefret üzerine bkz. Spinoza'nın çözümlemeleri. Mevlana, yalnızca onun konuştuğu dili anlaması koşuluyla, nefret eden insanı da kabul ediyordu. Goethe ‘üstün güce karşı sevgiden başka çare yoktur’ diyordu.)

Ödev Etiği (Deontolojik Etik)

Kaynak · Noesis

Deontolojik Etik (δέον, deon, ödev) (deontik :: ödev ile ilgili)

Ödev etiği ödevlerin kendilerini moral normlar olarak alır ve buna göre ödeve uygun eylemin moral eylem olması gerektiği sonucunu çıkarır. Ödeve uygunluğun yararlı da olmasının bir önemi yoktur, çünkü moral nitelik yarardan değil ama ödevden, ya da sonuçtan değil ama niyetten doğar. Ödevden doğan eylemin ödeve uygun olmasının da gerekmesine karşın, ayrımın bir önemi yoktur. Bu ödev temelli "etik" anlayışı evrensel olarak geçerli olması gereken normlar bulmak zorundadır, ama bulamaz. Çünkü evrensel olarak geçerli ödev gerçekte yalnızca ödevin bütünüyle belirsiz kavram ya da ödev olarak ödevdir. Bu tikel olarak, belirli olarak neyin ödev olduğunu söylemez.

Kılgısal us ya da duyunç neyin ödev olduğunu, neyin doğru ya da eğri, haklı ya da haksız olduğunu kendi içinden belirleyecektir ve bu konuda üzerinde hiçbir dışsal yetke yoktur. Moral özgürlüğün anlamı budur. Kuramsal us doğa yasalarını kendisi belirlemez, onları verili olarak bulur ve nesnelliklerinin anlamı budur. Us doğa alanında zorunluk karşısındadır. Ama kılgısal us ya da duyunç için dışsal olarak verili hiçbir etik belirlenim yoktur, tümünü kendi kaynaklarından üretecektir, ve aynı zamanda varolan tüm etik belirlenimleri yargılayabilir. Kılgısal us duyuncun bir başka adıdır. Us ahlak alanında saltık olarak özgürdür ve tüm kılgısal belirlenimlerin kaynağı ve yargıcı kendisidir.

Özgürlük ve Modernlik; Despotizm ve Gelenek

Kaynak · Noesis

Özgürlük ve Modernlik; Despotizm ve Gelenek

Özgürlük modern dünyan

ın karakteridir; evrensel-küresel etik yaşamın güdüsü ve gücüdür; ve insanın sonsuz değerine ulaşmasının zeminidir. Özgürlük değer değil ama değerin olanağı ya da zeminidir.

Despotizm özgürlük bilincinin yokluğudur ve yalnızca bireysel despotun yaratısı değil, istençsiz kitlelerin, yığınların, halkların boyun eğme karakterlerini anlatır.

Despotizmde herşey öyle geldiği için öyle gider, hiçbirşey sorgulanmaz ve bütün bir kültür devasa bir gelenektir.

Özgürlük bilincinin yokluğu despotizmi tutucu yapan etmendir, çünkü istençsiz kültür eylemsiz kültürdür, Despotizm Tarihi durdurur, çünkü değişimi sağlayacak olan özgür istencin yokluğu ya da bastırılması ile karakterize edilir.

Pagan Etik

Kaynak · Noesis

Pagan Etik

Yunan ve Roma etiği, aslında Mısır ve Mezopotamya etiği mitolojik tanrıların yetkesi üzerine dayanmaz. Ve doğal usun doğru ve iyi ve haklı kavramlarından başka birşey üzerine dayanmaz.

Helenik-Helenistik kültür etik normlarını felsefede aradı, mitolojik dinin imgesel yetkesinde değil. Eğer Tanrı kavramının Bir, Evrensellik, Sonsuzluk gibi yüklemlerini ararsak, bunlar dahaçok duyusal idealin güzellik imgeleri olan Yunan tanrılarında bulunmaz. Bu saltık belirlenimler dinsel bilinçte olmaktan çok ilkin İyonik felsefe dizgelerinin arkelerini karakterize eder, üstelik henüz duyusal-tasarımsal biçimler altında dursalar da. Doğa güçlerini temsil eden mitolojik tanrıların insan varoluşu üzerinde herhangi bir hakları, moral yetkeleri, güçleri yoktu. Bu kişisel tanrıların kendileri moral normlara ilgisiz idiler..

Helenik tin moral problemlere yanıtı felsefede aradı, ve felsefenin sunduğu yetke insan doğasının tanıyabileceği en yüksek yetke, usun kendisinin yetkesi idi. Önemli olan usun bilgisinin ne düzeyde kavranmış olduğu idi. Erdem özgürlük üzerine dayanabilir ve Yunan ve Roma kültürlerinde gerçekten de usun yetkesi üzerine dayanıyordu. Bu nedenle Yunan ve Roma etiği, özgür yurttaşlar arasında yerleşik olduğu düzeye dek, bu uygarlıkların arkasından gelen monoteistik kültürlerde görülen korku etiği ile, ödül ve ceza etiği ile karşılaştırılamayacak kadar yüksek ve soyludur. Tüm etiğin temeli ve son aklayıcısı duyunçtur. Ve duyunç ancak içsel ve böylece gerçekten özgür iken iyi ve doğru olanı duyumsayabilir ve bilebilir.

Reformasyon ve Özgürlük

Kaynak · Noesis

Hıristiyanlık ve Yahudilik

Reformasyon Tarihin kendisinin gelişimi için zorunlu olan evrensel duyunç ve istenç özgürlüğünün kazanılmasını sağladı, üstelik reformcuların kendilerinin böyle bir amaçlarının olmamasına, Luther'in özgür istenci tanımamasına karşın.

Hıristiyanlığın Kutsal Tin kavramı evrensel insanlığı temsil eder (Paul: "Ne Yahudi ne Yunanlı

vardır," der, "çünkü İsa'da hepiniz birsiniz.). Yahudilik tikel bir halkın dini olarak din kavramına uygun değildi. Yahudiler insanlık olarak yalnızca onları seçen ve başka herkesi insanlıktan dışlayan kendi özel Tanrılarının yanısıra "başka" tanrıların varlığı da kabul ediyorlardı. Bu düzeye dek, Yahudilik monoteizm değildir.

ROMA VE ETİK

Kaynak · Noesis

Vibia Sabina, wife of Hadrian, 2nd century CE.

Roma'nın kurucuları Etrüskleri, Latinleri ve Sabinleri ve daha başka etnik grupları direnilmez bir istenç gücü altında birleştirdiler. "Yurttaş," "yasa," "egemenlik," "güç," "Cumhuriyet" — tümü de civisin özgürlüğünden türeyen ve onu anlatan bu kavramlar Roma tinini etnik, yerel, kültürel türlülüklerin üzerine, ancak ideale öykünmede ortaya çıkabilen o kentlilik ve türdeşlik düzlemine yükseltti. Etik, dürüstlük, güven, erdem — bu kavramlar Roma'nın etnik komşularında olmayan ve onun gücünü oluşturan asıl öğeler olarak Roma'yı tüm istençsiz dünyanın egemeni olmaya belirledi. Roma'yı güç bozmadı. "Güç yozlaştırır," ve "saltık güç saltık olarak yozlaştırır" gibi henüz gelecekte bekleyen budalaca görüşler Roma'nın güç ile bir ve aynı şey olan istenci tarafından yüz yıllar önce çürütüldü. Roma güç idi, çünkü özgürlük, istenç, egemenlik idi. Güç olmayan istenç istenç değildir. Önemli olan gücün evrenselliğidir, çünkü gücün evrenselliği, herkesin eşit ölçüde güçlü olması gücün kendisini güçsüzlük yapan, güç ve zor ve şiddet etmenini insan ilişkilerinden sonsuza dek uzaklaştıran kavramdır. Herkesin güçlü olduğu yerde hiç kimse güçlü değildir. Pax Romana gücün evrenselliği, ya da yine aynı şey gücün güçsüzlüğü idi. Roma'yı bozan ve zayıflatan ve sonunda ortadan kalkmasını kaçınılmaz kılan etmen gücün evrenselliği değil, gücün yeterince evrensel olmaması, Roma'nın evrenselinin en sonunda tikel olması idi. Roma için civis evrensel değil ve civitas evrensel insanlık değildi. Cumhuriyet Roması yurttaşların Roması idi. Ama yurttaşlık hakkının kendisi salt bir ayrıcalık idi. Roma evrensel insanlık bilincinin doğuşunun eşiğinde duruyordu.

Bir olgu ve kurgu karışımı olan monarşik tarihi ile ilgili kaynaklara göre, Roma zorbalar tarafından kuruldu. Sonra özgürlüğü ile, istenci ile tanıştı. Buna göre, ilk devrimi zorbalığın kendisini ortadan kaldırmak oldu. Krallar sürüldü, insanın insana egemenliğine izin vermemek için ant içildi, ve tiranlıktan özgürlüğün ancak bir istençler çoğulluğunun egemenliği altında olanaklı olabileceği gibi saçma bir görüş kabul edildi. Yasa Egemenliği Roma tininin özü ve özetidir. Tikel önderliği yasakladılar, kendi kendilerinin önderleri oldular, ve patrisyen ve pleblerin Senatosu altında, her biri seçimle atanan konsüller ve tüm başka magisterler altında Cumhuriyet büyümeyi sürdürerek sonunda Akdeniz'in biricik gücü oldu. Ama egemenlik birdir, bir istençler çoğulluğu değil. Cumhuriyeti belirleyen istençler çoğulluğu Cumhuriyetin istençsizleşmesine ve sonunda bir iç savaşlar sürecine götürdü. Roma'nın bütünüyle dağılarak yitme riski ancak Julius Sezar'ın istenci altında önlenebildi.

TEKNOLOJİ VE ETİK

Kaynak · Noesis

Teknoloji ve Etik

Aziz Yardımlı

1 Teknoloji ve Modern Etik

Etik özgürlük üzerine dayanır.

Teknoloji etiği belirlemez çünkü tıpkı etiğin istencin bir işlevi olması gibi, teknoloji de istence bağımlıdır, istenç teknolojiye değil.

İstenç güçtür — eylem için. İçgüdü, dürtü, itki vb. istenci yendiği zaman durum istençsizliktir. Teknoloji de güç gibi görünür ama değildir ve en çoğundan fiziksel bir güç olabilir. İstenci belirleyen bir altyapı öğesi olarak görülürse, teknoloji fetişleştirilir. Ama teknoloji özerk değildir ve istence altgüdümlüdür. İstenç özgürlük olarak kendini belirlemektir ve başkası tarafından belirlenmez. Dışsal etmenler tarafından belirlenen istenç "istenç" değildir.

Tüm etik-öncesi kültürler teknolojiyi etik-dışı yollarda kullanmaya açıktır. Yalnızca şu ya da bu tikel teknolojiyi değil, tümünü. Bu düzeye dek teknolojiden sağladıkları yarar kültürleri ile eşölçümsüz iken, moral yanlışlarının sonuçları da ellerindeki teknolojinin gücü ile orantılı olarak ağırdır. Teknoloji onları yönetmez. Onlar teknolojiyi yönetemezler. Geri kültürler henüz bir duyunç geliştirmedikleri düzeye dek kendileri tutkuları, dürtüleri, hırsları tarafından yönetilirler. Hırs iyi-kötü ikileminin dışındadır, çünkü moral değil, dürtüseldir. Hırsın güdümünde olmak özgür olmamaktır.

Ekonomi kapitalizm değildir. Modern ekonomi yalnızca kapital tarafından belirlenmez. Eşit ölçüde başka şeyler tarafından, beden ve kafa emeği, sözleşme, teknoloji ve yasa tarafından da belirlenir. Kapital fiziksel şey değil, salt toplumsal ilişkinin bir biçimi, salt bir istenç belirlenimidir. İstencin sorumluluğunda olduğu için, etik ile bütünüyle uyum içinde olmalıdır. Gerçekte, bir istenç ilişkileri alanı olarak bütününde ekonomi etik ile baştan sona uyum içinde olmalıdır. Sömürü, dolandırıcılık, yolsuzluk vb. etik-dışı ve dolayısıyla ekonomi-dışı etmenlerdir. İnsanlığın geri bir kültürel evresine ait tarihsel fenomenlerdir.

Teknoloji ve Kapital

‘Kapital’ kavramında ussal yan, onu herhangi bir mülkiyet değil ama ‘kapital’ yapan birincil yan artan, büyüyen, çoğalan mülkiyet olmasıdır. Bu artı-değerin olanağı insanın fiziksel ve entellektüel emeğinin somutlaşması olarak modern teknolojide yatar. Modern ekonomi kapitalde, kapitalin özü olan pazarda, kapitalin özü olan teknolojide durağan, geleneksel, despotik geçim ekonomisinden ayrılır. Ekonomi büyümelidir. Tutuculuk ile bir olan geçim ekonomisi büyümez.

Artı-değerin sömürü aracı olarak mı yoksa küresel-toplumsal ilerlemenin güdümünde mi kullanılacağı, ya da artı-değerin nasıl yönetileceği sorusu baştan sona etik bir problemdir ve problemin çözüm yolları toplumların etik gelişmişlik düzeyleri tarafından belirlenir. Modern moral problemi yaratan şey mülkiyet değil (çünkü mülkiyet insan istencinin ve özgürlüğünün ilk belirlenimidir), ama istencin kendisini evrensel insan hakları ile uyumlu kılacak duyunç büyümesinin zorunlu olarak arkadan gelmesidir. Teknoloji sözde bir ‘altyapı’ bileşeni olarak dolaysızca ‘üstyapıyı’ belirlemez ve teknolojik gelişim otomatik olarak moral gelişim getirmez. Bu en iyisinden kölelik olurdu. Duyunç özgür yargılarını dışsal düzeneklerden türetmez. Teknolojik gelişim insan ilişkilerinde yeni durumlar yaratarak yeni moral problemler yaratır. Ve moral problem teknolojik problemden daha çetindir, çünkü teknoloji hazır bilgiyi uygulamaya koymaktan oluşurken, moral yargı sözde kategorik imperativler olarak hazır değildir ve özgürlüğü ve düşünmeyi gerektirir. Despotik bilinç için özellikle güç olan, aslında despotik kaldığı sürece çözümsüz olan problem budur.

Teknoloji ekonomik sürecin, dolayısıyla etik sürecin bir kıpısıdır ve etiğin özgürlük anlatımı olması

ölçüsünde ancak özgür toplumlar modern ekonomiyi ve modern teknolojiyi geliştirebilir. Ön-modern despotik kültürler teknolojiyi ancak modern özgür kültürlerden öğrenebilirler. Teknolojik bağımlılık süreklidir, çünkü bu kültürler etik geriliklerinden ötürü ekonomik-teknolojik olarak da her zaman geride kalmak zorundadırlar. Ve despotizm altında yaratılan derme çatma bir 'etik' de tıpkı dışsal kökenli teknoloji gibi sanaldır.

Ön-modern despotik kültürde ekonominin ancak etik kadar realitesi vardır. Özgürlük ahlakın ve etiğin temeli olduğu için, özgürlüklerinde gelişmemiş, moral olarak gelişmemiş insanlar arasında ekonomik ilişki olanaksızdır, çünkü ekonomik ilişki toplumsal etiğin realitesidir. Moral gerilik bir kullar kültüründe sözleşme ilişkisini olanaksız kılar, çünkü moral gelişimden ve etik karakterden yoksun olan kul gerçekte yalnızca bir sözleşme olan alış-veriş ilişkisini bir yalancılık, dolandırıcılık, sömürü ve haksız kazanç fırsatı olarak görür. Ve bir sözleşmeler okyanusunda işleyen modern ekonomi böyle etik-dışı kültürlerde hiçbir zaman gelişmez.

İnsan sömürebilir. Bu insanın normal durumudur. İnsan sömürür. Bu ideoloji için insanın normal durumudur. İdeoloji için sömürüyü ortadan kaldırmanın yolu insanı ortadan kaldırmaktır. İdeoloji sömürünün olanağını ortadan kaldırmak için evrensel insan haklarını ortadan kaldırdığı için toplumsal ilişkiyi, sözleşme ilişkileri olarak bütün bir ekonomiyi, ve sonuçta bütün bir toplumsal etiği de ortadan kaldırır.

Toplumcu ideoloji birey ve toplumu uzlaşmaz karşıtlar olarak görür ve toplumun birincilliği uğruna bireyin kendisini realiteden siler. Ama toplum ancak bireylerin toplumu olarak toplumdur. İstençsiz insanlar — bireysellikten yoksun insanlar — eylemsizlikte eşittir ve ekonomiden bağışık olmaları haksızlığa karşı saltık olarak bağışık olmalarını sağlar. Suçsuzluğun saltık olanağı istençsizliktir.

'Buyruk etiği' bir oxymorondur çünkü etik özgürlüğün somutlaşmasıdır. Buyruk etiğinin yarattığı boyun eğme tini salt görünüşte bir etiktir ve burada üretim etik-politik gelişimden bütünüyle habersiz robotik insanlar tarafından yerine getirilir.

Despotizm altında etik gelişme düşüncesi paradoksaldir. Çünkü istencin kendisinin belirlenimi olarak etik yaşam özgür toplumsal ve politik yaşam biçiminden başka birşey değildir. Etik gerilik insan doğası tarafından, insanın özsel özgürlüğü tarafından çürütülür ve 'geri etik' etik-dışı olmada kendi ortadan kalkışının zorunluğunu taşır. Despotizm duyunç ve istenç düzleminde düşünmediği için, salt alışkanlık etiği olduğu için, salt verili 'etik' normlara kitlendiği için despotizmdir.

Teknolojide insanın doğanın gizlerine yaklaşma duygusunun gurur ve kibri vardır. İlk olarak matematiğin estetiği ve sağınlığı vardır. İkinci olarak, istencin karşısında kendi kendisini bulması olarak, doğanın plastikleşmesi olarak bir tür özgürlük duygusu vardır. Teknoloji insanı doğa ile yakınlaştırır, çünkü işleyişinde insan usuna doğanın ussallığının bir sezgisini verir.

Teknolojinin ya da uygulayımbiliminin özünde yatan bilimlerden de yoksun olan etik-öncesi kültürler teknolojiyi ancak ödünç alabilir, kopya edebilir, ya da çalabilirler. Ama onunla birlikte bir parça toplumsal ve politik etik de ödünç almak zorundadırlar, çünkü — silahlanma teknolojisi dışında — teknoloji kitle tüketimini, dolayısıyla bir pazar ekonomisini ve mülkiyet ilişkilerini gerektirir. Bu koşul Çin için bir Anayasa düzeltmesi ile sağlanmıştır: "Devlet ekonominin özel kesiminin yasa tarafından belirlenen sınırlar içerisinde varolmasına ve gelişmesine izin verir" (Anayasanın 11. Maddesine eklenen yeni paragraf). "Özel kesim" mülkiyeti belirtmek için kullanılır.

Çin'in ortaklaşacı ekonomisi bir kıtlık, açlık, sefillik ve ölüm ekonomisi idi. Bir ekonomi değildi.

Çünkü mülkiyetsiz insanlar arasında değiş-tokuş ilişkisi bile olanaksızdır ve ortaklık ancak bir topluluk yaratır, toplum değil. Orada üretim geçime sınırlıdır ve tüketim de benzer olarak aşağı yukarı hayvansal düzeydedir. Sözcüğün gerçek anlamında, ancak avcı-toplayıcı gruplar mülkiyetten yoksundur ve orada eksiksiz ortaklık zemininde birey ve küme bir ve aynı şeydir. Çin bir parça ekonomiye geçmek için bir parça özgürlüğe de geçmek zorunda idi, ve ikisini de kendi tarihinden değil, başkasının tarihinden öğrendi.

Modern teknoloji bir sözleşmeler kültürü temelinde olanaklıdır. Ve sözleşme dürüstlüğü gerektirir. Teknolojik gerilik yalancılık ile birlikte gider. Etik kavramı dürüstlük öğesini de kapsar ve modern pazar ekonomisinin sözleşme ilişkileri temelinde olanaklı olması olgusu ancak etik olarak yüksek ya da ileri kültürlerin ekonomik gelişiminin olanaklı olduğunu imler. Teknoloji kendini pazara sunar. Ama teknoloji aynı zamanda pazar ilişkilerinin kendilerinin dürüstlük temelinde işlemesi zemininde olanaklıdır. Modern teknoloji kollektif bir çabanın ürünü olduğu düzeye dek, ancak özgür etik ilişkiler temelinde, ancak demokratik politik kültürde olanaklıdır.

Ön-modern gelenek kültürünün modern teknoloji ile ilişkisi bir yandan reddetme ilişkisidir ve bunun nedeni açıktır. Gelenek bozulmayı sevmez. Asya'yı bütün bir değişimsiz ve tutucu tarihi boyunca yerinde kalmaya ve güçsüz kalmaya belirleyen etmen teknoloji değil, teknolojiye direnç olmuştur. Öte yandan, aynı gelenek kültürü aynı zamanda kendinden hoşnutsuzdur ve (Japonya'nın sandığı gibi) geriliğini yenmenin yolunun teknolojiden geçtiği yanılsamasına kapılır. Teknoloji yoksulluğun ve güçsüzlüğün bölümsel çözümünü sağlasa da, moral ve etik geriliğinin çözümü teknolojide değil, özgürlük bilincinin kazanılmasında yatar.

Modern teknolojinin sağladığı sınırsız üretim olanağının insanlığın sorunlarını çözeceği biçimindeki trajik aptallık da ekonomik gelişimin ve etik gelişimin bir ve aynı şeyin iki yanı olduğu olgusunun gözden kaçırılmasına bağlıdır. Özel mülkiyeti ve sömürüyü ortadan kaldırma amacıyla özgürlüğü ortadan kaldıran ve bir insan etiğini bütünüyle ortadan kaldırarak yerine materyal bir 'etik' geçiren Sovyet deneyimi yalnızca etiğin değil, yalnızca ekonominin değil, ama insanlığın yitişini sergiledi. 'Sovyet-etiği,' 'sosyalist etik,' 'ortaklaşacı etik' gibi terimler birer oxymorondur.

Teknolojinin kendinde ondan etik çıkarsamalar yapmaya izin verecek bir içeriği yoktur. Böyle birşeyi ummak özgürlük, duyunç ve istenç kavramlarının tam bilinçsizi olmayı gerektirir ve bu kütlük despotik kültürün başlıca karakteristiğidir. Teknoloji hiçbir zaman insanları daha dürüst, daha ahlaklı, daha iyi, daha dürüst yapmanın formülünü üretmez. Bunun ilk görgül örneğini ve doğrulamasını 19'uncu yüzyılda işleyim 'devrimi' denilen dönüşüm sırasında özellikle İngiltere'de yer alan acımasız sömürü dönemi sağladı. 'İşleyim devrimi' terimi birincil olarak Anglikan duyunçsuzluğun gözardı edilmesine yaradı.

Teknolojik ilerleme etik büyümenin önünde gidiyor göründüğü zaman, ancak özgür bir kültür problemlerin çözümü için vazgeçilmez olan açıklığa, saydamlığa ve dürüstlüğe yeteneklidir.

Teknoloji hem 'despotik gelenek kültürü' tarafından hem de 'demokratik gelenek kültürü' tarafından kullanılabilir (çeşitli derecelerde geleneksel ve despotik olmak üzere: İran, İsrail, Kuzey Kore, Pakistan, Hindistan ve başkaları; benzer olarak görünürde demokratik ve özünde geleneksel olmak üzere: Japonya, Güney Kore, Tayvan). Çünkü modern teknoloji bilimi üretmek değil, daha şimdiden üretilmiş bilimi uygulamaktır. Bilim için özgür etik kültür gereklidir; uygulayımbilim için despotik kültür yeterlidir.

İletişim teknolojisi hiç kuşkusuz etik üzerinde muazzam etkide bulunabilir ve bulunmaktadır. Bilginin yayılmasının önündeki güçlükler ve engeller aşamalı olarak ortadan kalkmaktadır. Ama

teknoloji insanlara doğruları ilettiği gibi yalanları da iletmektedir. Ve demokratik bilinç tarafından kullanıldığı gibi despotik kültür tarafından da kullanılmaktadır. Teknoloji kimilerinin sandığı gibi ‘özerk’ olmadığı için, kendisi etiğin denetimine altgüdümlüdür.

Nazi teknolojisi Alman etiği üzerinde yükseldi. Ama bu etik bir buyruk etiği olduğu için etik-dışıdır. Etik özgürlük ister.

Nazizm Almanya’da modern yurttaş toplumunun ve demokrasinin zayıf olduğunu tanıtladı. Güçsüz ve etkisiz bir karşıtçılık dışında, Almanlar kolayca evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü ve yasa egemenliğini çiğnediler. Irk üstünlüğünü, Führer kültünü kabul etmeleri Almanlara etikten geriye yalnızca "Alman çalışma etiği" denilen şeyi bıraktı. Nükleer bombayı geliştirmede başarılı olamasalar da, roket teknolojisi başta olmak üzere çeşitli silah teknolojilerini geliştirdiler. ABD savaşı kazanmanın yolunun stratejik gündüz bombardımanları ile Alman teknolojisini yok etmekten geçtiğini gördü.

Teknolojinin özerkliği ve insana egemenliği düşüncesi özgür istenç kavramını ve dolayısıyla etik kavramını olanaksızlaştırır ve dirimsiz aracın kendisini bir özneye yükseltir. Bu etik-dışı görüş altyapı denilen fetişist bir süreci insan realitesinin yaratıcısı olarak gören sözde materyalist felsefelerden gelir. Ve yine yirminci yüzyılda biraz daha yakın zamanlara gelirsek, hak, ahlak ve etik alanlarının normlarını ‘olgular’ olarak değil, ‘değerler’ olarak görerek bu alanların problemlerinin bilişsel olmayan mistik, anlamsız, metafiziksel, yalancı problemler olduklarını ileri süren pozitivizm tarafından beslenir.

Teknolojinin ekonomik sürecin bir bileşeni olması olgusu onu sürekli olarak etik gelişime altgüdümlü kılar, çünkü ekonomi toplumsal etiğin başka bir adıdır. Ekonomik süreç her belirleniminde istençler arasındaki sözleşme ilişkileri üzerine dayandığı için, işlemesi birincil olarak özgür moral karakteri öngerektirir. Yasal belirlenimler bu aynı moral temel üzerine dayanan, onu evrensel olarak öğreten ve onu kollayan istenç belirlenimleridir. Ekonominin bir sömürü süreci ya da ‘kapitalizm’ olarak görülmesi ondaki etik-dışı yanın onun başlıca belirlenimi olarak alınmasına bağlıdır. Bu bakış açısı ‘hırs’ etmenini ‘iyi’ olarak kabul eden aptallığın bakış açısıdır.

Modern ekonomin büyüme ekonomisi olması teknolojinin kendisinin sürekli gelişmekte olan bir süreç olma karakteri ile birlikte gider.

Teknoloji şimdiden insanlığı ve kültürünü yok etme olanağının çok yakınına ulaşan bir düzeye dek gelişmiştir. Teknolojinin gelişmesinin etik üzerine koşullu olduğu düzeye dek, teknolojinin yokedici gizillikleri de insan istencinin denetimi altındadır. Salt bir araç olarak teknoloji kendinde iyi ya da kötü değildir. Ama teknoloji istencin uzantısı gibidir ve şiddet politikalarının da aracıdır. Etik-dışı kültürlerin hazır nükleer ve kimyasal vb. yok edici teknolojilere erişmesi ve sonuçta teknolojinin usdışının aracı olması bir olanaktır.

Robert Oppenheimer Los Alamos'ta ilk atom bombasını yapan ekibin başkanı idi ve yaptığı işin ne demek olduğunu ancak Hiroşima ve Nagasaki üzerinde patlayan uranyum ve plutonyum bombalarının sonuçlarını görünce anladı. Uyanan duyuncu ile H-Bombasının yapılmasına karşı çıktı, onu bir savaş aracı olarak değil, bir soykırım aracı olarak gördü. Nükleer bomba fiziğin yaratısı olsa da, üretiminin durdurulması için tüm fizikçilerin kollektif eylemi yeterli değildir. Bunun için küresel istenç gereklidir. Nükleer savaşın önlenmesinin ancak Demokrasinin ve despotizmin nükleer eşitliği zemininde olanaklı olduğu düşüncesi Georg Teller'in H-Bombasının yapılmasını desteklemesinin gerekçesi idi. Nükleer dengenin iki düşman yanın karşılıklı olarak birbirini yok etmesini önleyeceği varsayımı bugün de dün olduğu gibi barışın sürmesinin güvencesi

olarak görülmektedir. Demokrasinin özgür istenç olduğu açıktır. Ama Despotizmin aptallığı eşitliğin ne olduğunu anlamasını güçleştirebilir.

Teknoloji insanın özdeksel dünyasının tam olarak ussallaştırılmasının, yapay ya da üretilen dünyanın insan istencinin bir uzantısı yapılmasının aracıdır. Teknoloji doğanın görgül bilgisi temelinde doğanın istenç yoluyla yeniden biçimlendirilmesidir. Teknoloji insan yaşamını anlamsız bedensel emekten özgürleştirir. Eşit ölçüde, anlamsız entellektüel emekten de özgürleştirir.

Teknoloji modernleşme sürecinin ekonomisine, büyüyen ve küreselleşen ekonomiye katılan ve birincil güdüsünü ekonomik özgürlükte bulan zorunlu bir dizge bileşenidir. Modern teknoloji eskimeyen, zamana direnen arkaik teknoloji değil, ama kendini sürekli eskiyerek tanıtlayan yeni teknolojidir. Modern teknoloji sonu gelmez bir yolda sonraki yeni şey için bir arayıştır ve sürekli yenileşmenin ve sürekli eskimenin birlikteliği tarafından tanımlanır.

Teknoloji yapıcı olduğu denli de yıkıcıdır, arkaik işleyim yollarını çöpe atar, pazar işleyişini bozar, sağlam şirket yapılarını çürütür, denetim ve sömürü aracı olarak, ve en sonunda yok etme aracı olarak da kullanılabilir. Ama teknoloji özgür istencin düşmanı değildir, çünkü teknoloji bir istenç değildir. Bozuculuk, yıkıcılık, dağıtıcılık ya da giderek yok edicilik “gelişme” kavramının kendisinde yatar ve onun özsel bir yanıdır. Burada önemli olan şey bozucu olanın yalnızca eski olanı yok etmekle kalmayıp yeni ve daha yüksek olanın ortaya çıkışına götürmesidir. Gelişmenin aynı zamanda yok edici olması diyalektiğe yabancı bilinç için olağanüstü ilginçtir çünkü bunda bir çelişki görür ve çelişkinin olmaması gereken birşey olduğunu düşünür. Eğer yıkıcı bir teknoloji ya da yenilik yerleşik bir teknolojiyi geçersiz kılıyor ve eskisini dağıtarak yeni bir üretim düzeni, yeni bir pazar düzeni vb. yaratıyorsa, bu durum eski teknolojiye bağımlı olan ve eski kalmada direten herşey için yıkıcıdır.

Kişisel bilgisayarın daktilo makinesini ortadan kaldırması, bulut teknolojisinin dışsal veri disklerinin yerini alması, 1908’de Henry Ford’un kitle için üretilen T-Modelinin 30 yıldır rahatsız edilmeyen otomobil pazarını bozması yokedicilik örnekleridir. Müzik alanında uzun çalarlardan internet formatlarına değişim çok kısa bir süre içinde ve çok keskin oldu. 1985’te yeni olan, yepyeni olan Cray 2 süper bilgisayarının ederi $17,5 milyon ve ağırlığı 2.500 kilogram iken, işlem gücü bugünün bir cep telefonunun gücü kadar bile değildi. Bugünkü teknolojiyi de hiç kuşkusuz benzer bir yazgı beklemektedir.

Ekonomik özgürlük

Mülkiyet yalnızca bir istenç kipidir ve ussallığı ya da kavramı gereksinimi karşılama ya da kullanım yanında değil, ama kavramın realitesi olmasında yatar. Mülkiyet özgürlüğü bütün bir modern toplumun ilk koşuludur. Mülkiyet istenç özgürlüğünün dolaysız anlatımıdır Mülkiyetin bu belirlenimi onun fetişistik bir karakter taşıdığı ve insanı denetlediği gibi kurguları geçersiz kılar.

Ekonomik özgürlük fetişistik bir mülkiyetin, kapitalin vb. denetimi değildir. Tam tersine, ekonominin kendisi bir özgürlük alanı olarak baştan sona etik bir karakter taşır ve mülkiyet özgürlüğünü çiğneyen yolsuzluk, dolandırıcılık, rüşvet gibi etik-dışı ve ekonomi-dışı öğeler ekonomik özgürlük tarafından ortadan kaldırılır.

Sömürü

Sömürü ilişkisinin kendisi mülkiyet özgürlüğü ile bağdaşmaz, çünkü mülkiyet bir haktır. Sömürü başkasının mülkiyetine haksız olarak iye olmaktır. Sömürü kültürün ahlak ve duyunç kavramlarının gelişmemiş olarak pazar ilişkilerine girmesinin zorunlu sonucudur ve özgürlük bilincinin

yükselmesi ile orantılı olarak yalnızca azalır.

Özellikle modern dönemin başlarındaki İngiltere'yi tanımlayan "işleyim devrimi" terimi gerçekte moral geriliğin yol açtığı acımasız sömürü olgusunu örtmeye hizmet eder. Aynı moral gerilik nedeniyle sömürü özgürlük ile yeni buluşan Asyatik kültürlerde yeğindir ve "ortaklaşacı" Çin'de ortaya çıkan muazzam ekonomik eşitsizlik olgusu kitlenin sevgili önderlerinin moral gelişim düzeyinin en güvenilir ölçüsüdür.

Modernite ve Modernizm

Modernlik ya da yenilik kendisinden başka birşeyi anlatmaz. Modernizm başka birşeydir. Modernizm modernliğin birincilliği görüşüdür ve ilk olarak usdışıdır çünkü yenilik uğruna yenilik formülünü herşeyin önüne koyar.

Modern olanın kendisi ortaya çıkar çıkmaz kendini olumsuzladığı için, modernlik hırsı sürekli yenilik arayışı, yenilik uğruna yenilik itkisidir. Modernizm yeniliğin kendinde eskilik olması ölçüsünde yalnızca geçici ve raslantısal bir türlülük yaratır, ereksel ve ideal değildir. Bir "farklılık" yaratmak bir yenilik yaratmaktır, ama "farklılık" pekala bir saçmalıktan daha iyi olmayabilir.

Bilim ve Uygulayımbilim

Teknoloji insanı değersizleştiren ve aptallaştıran mekanik davranışı ortadan kaldırır, insanı kendine kazandırır.

2 Bilim ve Uygulayımbilim

Teknoloji modern yaşamın yalıtılmış bir boyutu değildir. Herşeyden önce kendisi modern kültüre ait olan bilimsel bilgiye gereksinir. Sonra etik-ekonomik temel gerektirir ve kendisi etik normların ve ekonomik ilişkilerin yeniden uyarlanmasını ve yapılandırılmasını güdüler.

Modern teknolojinin ön-modern teknolojiden özsel ayrımlarından biri de ön-modern teknolojinin aşağı yukarı salt bir el-becerisi (τέχνη/tekhne) iken, modern teknolojinin bilimsel gelişim üzerine temellenmesidir. Bu bağımlılık uygulayımbilimsel gelişmeyi mekanik, kimya ve yaşambilim alanlarındaki gelişmelerin bir türevi yapar ve yabancı kökenli olan ve bu nedenle biraz insanların kafalarını karıştıran 'teknoloji' sözcüğünün gerçek anlamını uygulayımbilim olarak belirler. Bu karakteri ile, uygulayımbilimsel gelişim üretim sürecinde insan elinin ve emeğinin payını makinelere aktarırken, aynı zamanda kafa emeğinin payını sürekli olarak arttırır. Bu sürecin ereği öyle bir noktayı gösterir ki, orada doğanın gizlerinin bilgisi insana sonsuz ölçüde yapıcı ve eşit ölçüde yok edici bir güç kazandıracaktır.

Görgül ya da pozitif bilgi kendini teknolojide, insanın doğal ve kültürel dünya ile etkileşiminde yararlı kılar. Teknolojide de bilgi (logos/λόγος) içerilir, ama bu bilgi kuramın (theoria/θεωρία) bilgisi değil, kuramı uygulamanın bilgisidir ve kuramın değişmesi ve gelişmesi ile onun da değişmesi ve gelişmesi gerekir. Bilimsel bilgiden yoksun ve onu üretemeyen kültürlerin elindeki uygulayımsal bilgi bu nedenle geçicidir ve bir süre sonra değersizleşir ve yararlığını yitirir. Çin bütün bir kültürünü özgürleştirmedikçe, gerçek bir etik yapı kazanmadıkça, düşünmeyi öğrenmedikçe, uygulayımbilimin kavramsal-bilimsel temelini de üretecek denli büyümedikçe, elindeki teknolojik bilgi sürekli olarak eskiyecek ve yeni olan karşısında hiçbir işe yaramaz olacaktır. Gerçek bilgiye ve bilime ancak gerçek bir etik yaşam düzleminde erişebilir. Demokrasiye eriştiği zaman korkmaya ve korkutucu olmaya da son verecektir.

Bugün bütün bir modern öğretim etkinliğinin çevresinde döndüğü görgül 'bilgi' kuşkulu olasılık

bilgisi ya da sınırlı bilgidir ve sınırlı uygulayım için yararlıdır. Bu güdük bilgi ile karşıtlık içinde, ussal ya da kavramsal-mantıksal bilgi tüm gerçeğin bilgisidir ve insan usunun doğanın ve tinin özsel ussal belirlenimi ile özdeş olduğu öncülü üzerine dayanır. Bu özdeşliğin yokluğu teknolojinin de sınırını çizer. Sınırsız teknoloji doğanın işleyişinin eksiksiz bilgisini gerektirir.

Kuşkuculuk ruhsal bir eğilim olarak bilginin olanağını yadsır. 'Kuşkuculuk' yalnızca varolan karşısında duyulan sağlıklı ve normal kuşku değil, ama kuşkunun saltık olduğuna, bilgisizliğin ilksiz-sonsuz olduğuna duyulan sarsılmaz bir inançtır. Hiç kuşkusuz paradoksal olduğu, diyalektik ile ilgisi olmayan bir tek-yanlılık olduğu ve insanı estetik, etik ve entellektüel göreliliğe düşürdüğü açıktır. Öte yandan bilginin olanağı insanı bir bakıma tanrısallaştırır, onun bütün bir doğal ve tinsel evren ile entellektüel birliğini kurar. Bu iki yoldan hangisinin doğru olduğu keyfi bir seçim sorunu değildir, ve insan tininin doğasını ilgilendirir.

Mekanik uzay, zaman ve özdeğin bilimi olarak en soyut bilim olduğu için, tıpkı salt nicelik kavramı ile ilgilenen matematik gibi, zamanda ilk olarak gelişir. Uzay ve zaman kavramlarının (ve onların birliği olarak özdek kavramının) nicelik kavramının uzaydaki ve zamandaki (ve dolayısıyla özdekteki) realitesi olmaları mekanik bilimini aşağı yukarı matematiğe (aritmetik ve geometri) indirger. Kimya mekaniği kapsar ama mekanikten daha çoğudur. Mekanik bağıntı dışsal ve dolaysız iken ve yalnızca yerçekimi kuvveti olarak belirli iken, kimyasal bağıntı nesnelerin göreli, dolaylı bağıntısıdır ve nesneler olarak atomlar ve moleküller bu karşılıklı ilişki yoluyla belirlenim kazanır. Kimya özdek olarak özdeğin değil, belirli özdekler olarak atomların ve moleküllerin ilişkisini kapsar. Mekaniği ve kimyayı kapsayan Yaşambilimin en alt düzleminde DNA salt kimyasal ilişkiden daha çoğunu, bir erek ya da telos kavramını kapsar. DNA salt bir nedensellik ilişkisi değil, salt kimyasal bir molekül yapısı da değil, ama dirimli bir örgenliğin programıdır. Bu program ya da erek olarak Biçim (İdea) ilk olarak özdekselin üzerinde özdekselin kendisinden ayrı bir belirlenim, yaşam belirlenimidir. Telos kavramının tanrısal olarak anlaşılması zorunlu değildir; bir ereğe doğru açınım o açınıma ya da sürece bir bilinç yüklemeyi gerektirmez. Doğa alanının kavramsal bağıntılarının kendisi mantıksal olarak homo sapiensin ortaya çıkışına doğru erekseldir. Doğa bir bakıma saltık teknolojisini homo sapiensi yaparak sergiler ve doğa kavramlarının bağıntıları olarak doğa yasalarının zorunlu ürünü olan insan bütün bir fiziksel varoluşun en yüksek biçimlenişidir. Eğer insanın türeyişi salt olumsal bir olay, salt bir şans sorunu değilse, bütün bir evren tarihi bu ereğe doğru odaklanmıştır ve sürecin bilgisi aynı zamanda sürecin zorunluğunun bilgisidir. Genel olarak doğa biliminin içeriği bu ereğin zorunluğunun kavramsal olarak gösterilmesinden oluşur. Homo sapiens aynı zamanda doğayı öncülü olarak alan tindir ve eğer benzer olarak tinin belirlenimleri için de olumsallık ya da raslantısallık kabul edilmezse, tinin başlangıçta salt bir potansiyel olan belirlenimlerinin bilgisi bu potansiyelin kendini tarihsel süreçte edimsel olarak açındırmasını izleyecektir.

Teknoloji ve Kültürel Süredurum

Teknoloji insanı değersizleştiren ve aptallaştıran mekanik işleri ortadan kaldırır, insanı kendine kazandırır.

Çevre kirliliğinden, kaynakların tükenmesinden (Wikipedia'nın yazdığının tersine) teknoloji değil, insan sorumludur.

3 Teknoloji ve Kültürel Süredurum

Yürürlükteki kültür bir yandan teknoloji ile geçimsizdir ve kültüre özgü süredurum değişime ve yeniliğe ya izin vermez ya da en iyisinden ilkin direnç gösterir. Kültür bütün bir dizge iken,

teknoloji bu tarihsel olarak göreli gerilik içinde biçimlenmiş yapının geri kalan bileşenleri ile uyum içinde işlemesi gereken bir bileşenidir. Kültürün sağlamlığı teknolojinin de engellenmesi ve reddedilmesi demektir, çünkü tutuculuk yenilikten ve değişimden duyulan genel bir korkudur ve evrensel bir istençsizlik zemininde kültürü herhangi bir sonlu-tarihsel şeklinde dondurma ve saklama isteğinden başka birşey değildir. Bu bilinçsiz alışkanlık etiği gerçek moral temelden, özgür duyunçtan yoksundur.

Öte yandan, despotik kültür geriliğinden korkmaya başlar başlamaz ve geleneklerini yener yenmez teknolojik geriliğin güçsüzlük ve yoksulluk olduğunu ve tılsımlı teknolojinin kültürün tüm problemlerin çözümü ya da çözümünün başlangıç noktası olduğunu düşünmeye başlar. Başkan Mao istençsiz ve bilgisiz köylüleri arka bahçelerinde çelik üretmeyi önerdiği ve bu yolla 'Büyük Sıçrama' dediği şeyi başarabileceğine inandığı zaman, çok geçmeden Deng Xiaoping'in 'serüvencilik' dediği bu altyapı politikacılığının yalnızca bir serüven olmadığı açığa çıktı. Etik olmaksızın teknoloji girişiminin İngiliz işleyim devrimi örneğinde görülen acımasızlığı insanlık adına yeterince utanç verici iken, Çin'de sonuç insanların tarımsal üretimden aşağı yukarı bütünüyle çekilmeleri ve açlık nedeniyle kitleler olarak ölmeleri oldu. (45 million died in Mao's Great Leap Forward, Hong Kong historian says in new book.)

Despotik tutucu kültür modern bilimi geliştiremediği için modern teknolojiyi de geliştiremez ve onu dışarıdan almak zorundadır. Modern teknolojinin gelmesi ile birlikte pazar ve mülkiyet ve ekonomi de gelir ve ekonomi özgürlük gerektirir. Teknoloji bu karakterinden ötürü genel olarak geleneksel olanı baştan sona bozucudur ve yürürlükteki ön-modern alışkanlık etiğini kendine uyarlamaya başlar. Teknoloji bütün bir ekonomik sürecin zorunlu öngereği olan etik karakteri de ister. Eğer bu yoksa, yaratılır. Sözleşme ilişkilerini işletecek denli dürüst olmayan insanlar yalnızca teknolojiye değil, ekonomiye de yeteneksizdirler.

Despotik-geleneksel kültür ve teknoloji arasındaki ilişki yokedici teknolojinin bu kültürlerin elinde nasıl kullanılacağı sorusunu ilgilendirir. Geleneksel kültür değişime ve yeniliğe izin vermeyen despotik kültürdür. Ve despotizm özgür düşünceye izin vermese de, teknoloji özgür bilimsel düşünceyi gerektirmez.

Ekonomi, Üniversite ve Teknoloji

Teknoloji insanı değersizleştiren ve aptallaştıran mekanik davranışı ortadan kaldırır, insanı kendine kazandırır.

4 Ekonomi, Akademi ve Teknoloji

Teknolojinin ekonomi ile 'etkileşim içinde' olduğu gibi anlatımlar biraz safçadır, çünkü tüm 'araştırma ve geliştirme' çalışmaları ekonominin onlarsız da olabileceği dışsallıklar değil, tam tersine onun kendisini oluşturan öğelerdir. Ve bu araştırma modern üniversitenin kendisinin üstlendiği başlıca uğraşlardan biridir.

Teknoloji ekonominin bir bileşeni olduğu düzeye dek onun tarafından güdülenir. Ön-modern ekonomi ve ön-modern teknoloji dinginlik ve değişimsizlik karakterini ortaklaşa taşır. Modern ekonominin ve teknolojinin karakteri gelişimdir. Ve 'gelişim' ereksel olduğu için, ilerlemesinin ölçütünü sağlayan bir ideal biçime bağlı olduğu için gelişimdir. Ekonominin ereği sürekli artmakta olan insan gereksinimlerini sınırsızca karşılamak, ve bunu sınırsız teknoloji aracılığıyla yapmaktır.

Modern teknoloji bedensel olduğu gibi düşünsel emek etmenini de güdülendirir ve güçlendirir, ve bunu insan payına düşen emeği indirgeyerek, emeğin işini makinenin işlevine dönüştürerek yapar.

Kimi işler ortadan kalkarken, kimileri değişir. Her durumda insanlar mekanik emeğin aptallaştırmalarından bağışlanır, kol emeğinin yerini entellektüel emek alır, ve bir makine yerine bir insan olma olanağı büyür.

Üniversite pozitif bilimlerin öğretimine sınırlanan işlevi ile pragmatik-yararcı ekonomik kültürün bir bileşenidir. Böyle kültüre bağımlı kılındığında, bilim asıl anlamını ve değerini yitirir, yararcılaşır, ve giderek teknolojinin bir hizmetçisi gibi iş görmeye başlar. Böyle bilim ne bilginin asıl nesnesi olan evrensel ile ilgilenir, ne de sunduğu bilgi pozitif bilginin ötesine geçer. Sonuçta doğal ve insansal realiteden ve gerçeklikten uzaklaşır. Ve sonunda bilim olma karakterinden uzaklaşır, uygulayımbilim düzeyine indirgenir.

Modern yurttaş toplumunda üniversite henüz başlıca ekonomik bir şirket karakterini taşır (ücretsiz olduğu yerde de ücretini toplumun kendisi öder), genel olarak ekonomik etkinliğin gereksindiği elemanları yetiştirir ve pozitif bilginin entellektüel bir mülkiyet olarak pazarlanmasını sağlar. Bu bütünün işleyişinde, bilgi uğruna bilgi önemsiz ve anlamsız görünmese de, en azından ikincildir (pozitivizmin kendisi kuramsal bilgiyi anlamsız görür).

Duyusal-deneyimin ötesinde hiçbir anlamları ve değerleri olmayan görül bilgiler, bu karakterleri ile tutarlı olarak, hem doğa alanında hem de insan bilimleri alanında kendilerini modern ekonominin ve politikanın işleyişine hizmete sınırlamayı sürdürürler. Gerçekte hiçbir zaman pragmatik olamayacak olan felsefeye bile pragmatik kültürde doğa ve tin alanlarının görgül bilimlerinin alanının ötesinde olan kavramsal sorunların araştırılması ile ilgilenmekten çok, dar, kuşkulu, sınırlı pozitif bilgiyi aklama görevi verilir (ki felsefeyi bilimden, varoluşu ussal özünden ayırmanın bir başka yoludur). Bu nedenle görgül bilimler bilim olma karakterine yabancı kalmayı sürdürür, özellikle insan bilimleri her kültüre göre, her bireye göre, her yazarın kendi özel bakış açısına göre değişen kavramsız öyküler, masallar, görüşler vb. anlatma batağından çıkamazlar. Aynı irrasyonalizm temelinde, doğa bilimleri özellikle mekanik alanında birbiri ile yalnızca çelişen bir kuramlar türlülüğü tablosu sergilerken, insan bilimlerinde başlıca etiğin konusu olan tüze, toplumbilim, tarih gibi özsel bilimler bütünüyle keyfi, kişisel, giderek ideolojik-despotik görüşlerden oluşan programları ile boş bir tartışmacılık alanında kalmayı sürdürür.

Yenilik ve Teknoloji

5 Yenilik ve Teknoloji

‘Yenilik’ yirminci yüzyılın modernist sanatında kendini yeterince sergiledikten sonra şimdi biraz gecikme ile de olsa iş dünyasında günün sloganıdır — sanki güneşin gökyüzünde durmaya ve gezegenlerin onun çevresinde dönmeye başlamasından bu yana insanlık ilk kez ‘yenilik’ ile karşılaşıyormuş gibi. ‘Yenilik’ yirminci yüzyılın başlarında sanat dünyasında da en az bugün olduğu kadar popüler olmuştu ve beceriksiz ve başarısız sanatçılar klasik karşısında yargılanmaktan kurtuluşu ‘yenilik uğruna yenilik’ formülünde buldular. Sonuçta eğitimsiz kitlelerin estetik geriliğine sığındılar. Eğer ‘yenilik’ sözcüğünün bu tür abartmalarına karşı birşey söylemek gerekirse, değerli, önemli ve özsel olan ‘yenilik’ değil, klasiktir. Yeni olan eskiyecektir. Klasik olan her zaman açıktır ki yeni kalacaktır.

Çeşitli toplantılarda zaman zaman bir elit gibi konuşan Bill Gates bir keresinde Stanford Üniversitesinde öğrencilere yaptığı bir konuşmada onlara çözüm yolunu gösterirken “innovation can solve almost every problem” dedi. Bu hiç kuşkusuz doğrudur, çünkü eski olmayan her çözüm yenidir. Ama ‘yenilik’ her problemin çözümüne ilgisizdir. Çözümde salt yenilikten daha çoğu vardır ve özsel olan, çözümü çözüm yapan şey çözümün yeniliği değildir. Gates’in gözünden kaçan

kaçmaması gereken birşeydir.

Gerçekte yeniliğin kendisi yeni değildir. Ama sözcüğün bir suçu yoktur. Yeniliğin kendisinde yeni olan şey onun modern dönemi tanımlayan kavram olması, modern yenileşmenin sürekliliğidir. Modern dönemde hiçbir teknoloji, hiçbir etik durum, hiçbir yasa yeni değildir, çünkü doğum saati ölüm saatidir. Onda herşey gerilim içindedir, ve kopar. Dinginlik arayan ruh buna dayanamaz, çözülür, ve anlamı yitici olanda aradığı için anlamsızı bulur. Modernlik pekinliğin sürekli yitişi ve hiçbir zaman kurulamayışıdır. Sonluda aradığı sonsuzu bulamayan anlak yalnızca bitip tükenir.

Yeni olanın belirleniminin ortaya çıkar çıkmaz eskimek, eskimiş yeniye dönüşmek olduğu düzeye dek, böyle yenilik gerçek yenilik değil, eskimeyen yenilik değil, ama daha şimdiden eski olan yenilik, yalancı yenilik, kötü yenilik, kısaca eskiliktir. Yeninin kendinde eski olması, eskinin ve yeninin bu birliği yenileşme, modernleşme dediğimiz sürecin olanağıdır. Böyle bir 'yeni'ye sıkı sıkıya sarılmak değişimi durdurmaktır. Ve ister etikte ister teknolojide isterse başka herşeyde olsun böyle değişimsizliği başarabilen, eskiye yeninin değerini verebilen şeye tutuculuk deriz.

Gene de gerçek yeni, eskimeksizin her zaman yeni kalan yeni, yeni-eski ikiliğinin ötesinde yatan ideal yeni asıl erektir ve onun gerisine düşen her yeni gerçekte eskidir. Realitenin İdealiteye ulaşıp ulaşamayacağı sorusunu yanıtlamak ve o yanıtı yargılamak herkesin kendi usu ile üstlenmesi gereken bir problemdir. Ama burada en azından realitesinin yokluğunda idealitenin ne işe yarayacağı, realite de olmadan salt idealite olmanın bir anlamının olup olmadığı sorulabilir.

Yenilik yalnızca Şeyleri ilgilendiren ve İnsanı ilgilendirmeyen bir sorun değildir, ve yalnızca insan yapımı şeylerin değil, insanın kendisi sandığı kültürünün eskimesi, insanın kendisinin eskimesi söz konusudur.

'Yenileşme/innovation' bütünüyle genel bir anlatımdır. İtalyan Faşizmi yeni idi, tıpkı Rus Bolşevizmi gibi. Picasso sanatta devrim yaptı ve yeniliği, sözde 'türlülüğü' slogan yaparak modernizmi klasisizme, güzel sanatın kendisine karşı çevirdi. Nazizm, atom bombası, hidrojen bombası, Hitler, Lenin, Stalin, Mao ve başkaları tümü de yeni idi. Benzer bir yenilik uğruna yenilik eğilimi kendini Geometride gösterdi ve çelik gibi sağlam aksiyomlar üzerinde yapılan 'yenilikler' onları plastik önermelere çevirdi. Ve Fizikte gösterdi, ve bilim bilim-kurguya benzemeye başladı.

'Yenilik uğruna yenilik' kültü olarak modernizm güzel sanatı gömmeye çalıştı. Eğer 'yenilik' başka her niteliği dışlama pahasına yenilik olacaksa herşey yenilik olabilir. Bu nedenle yenilik kötü sonsuzdur — hiçbir zaman amacına ulaşamaz, hiçbir zaman yeni olamaz çünkü her zaman eskir. Yenilikler bir eskiler türlülüğüne bozulur.

Yenilik gerçekten yenilik olacaksa salt yeni olmaktan daha çoğu olmalı, eskimeyi yenmeli, her zaman yeni kalmalıdır.

Teknoloji ve İnsan Yetileri

Margaret Thatcher: "There is no such thing as society. There are individual men and women."

6 Teknoloji ve İnsan Yetileri

Teknolojinin başlangıcı zaman zaman çok geniş tanımlarda mağara devrine dek indirilir ve ateşin, yontma taşın kullanımı, ve daha sonra tekerleğin ve yalın mekanik aygıtların icadı ilk teknolojik edimler ve buluşlar olarak kabul edilir. Tüm bunlarda homo sapiens Doğayı Doğanın kendisinden başka birşeye, Kültüre çevirir. Teknoloji Doğayı Kültüre dönüştürür.

Teknoloji insanın ansal ve bedensel güçlerinin bir genişlemesi gibi görünür. Genel olarak aletler

insanın bedensel gücünü genişletirken, telgraf, telefon, teleskop, radar, radyo, televizyon gibi bir bölümü daha şimdiden tarihe karışmış modern iletişim aygıtları insan duyularının bir uzantısı gibidir ve bütünüyle uygunsuz bir biçimde ‘bilgisayar’ dediğimiz dijital makineler gerçekte yalnızca insanın sayma yeteneğini hızlandırmaya hizmet eder.

Tüm gelişimlere karşın, insan teknolojisi doğanın mikro ve makro teknolojisi ile karşılaştırıldığında henüz yalnızca yolun başındadır. Teknoloji insanın doğanın görkemli ussallığı ile yarışma süreci, doğanın hayranlık verici teknolojisi ile eşit olma çabasıdır. Teknoloji insanın doğanın yaptığını yapabilme yeteneği olarak doğanın bilgisi üzerine dayanır ve modern teknoloji bu düzeye dek modern doğa bilimlerinin bir uzantısıdır.

Despotizm ve Teknoloji

Ama teknolojik aygıt ya da araç onu üretmenin olanağını sağlamış olan bilimsel bilgi, araştırma emeği, ve birkaç yüzyıllık çaba olmaksızın salt dışsal öykünme yoluyla kolayca kopyalanabilir, ve evrik mühendislik yoluyla aşağı yukarı her aygıtın eşlemi üretilebilir. Teknolojik gelişimin zemini olan bilimsel gelişime ve ekonomik özgürlüğe izin vermeyen tutucu kültürler de bilimsiz teknolojiden yararlanmayı başarabilir ve sonuçta despotizm ve teknoloji buluşabilir.

Teknoloji ve İnsan Potansiyeli

"G

7 Teknoloji ve İnsan Potansiyeli

İnsan potansiyeli geliştirilebilir mi?

İnsan gizilliklerinin doğal olarak ya da doğuştan verili ve sınırsız olduğu düzeye dek geliştirilecek olan şey gizillik değil, onun edimselleşmesidir. Gelişme her durumda bir gizilliği öngerektirir. Homo sapiensin daha öte gelişmesi onun bir başka türe, yeni bir türe dönüşmesi demektir. Kavramı gereği tür olan dirimli varlık ancak özsel bir değişkiye (mutasyona) uğrayabilir. Bunun herhangi bir anlamda bir gelişme olup olmayacağını belirlemek için bir ölçüt gerekecektir ve eğer homo sapiensin yetilerinin ötesinde bir gelişim söz konusu ise, homo sapiens bunu saptayacak ölçütlerden yoksun olacağı için bir aptal durumuna düşecektir. Gene de insan gizilliklerinin daha öte gelişmesi gereksiz görünür, çünkü asıl insan belirlenimlerinde, estetik, etik ve entellektüel yetilerde insan gizilliğinin sonlu olduğunu düşünmek için herhangi bir neden var gibi görünmez.

Teknolojinin kendisinin insan entellektüel yetisinin bir ürünü olması ölçüsünde, teknoloji doğal olarak verili ya da a priori insan yetilerinin bir gelişimi değil, bir edimselleşmesidir. Teknoloji insan yetkinliğinin bir uzantısı, ansal ve bedensel gücünün sınırsızca genişlemesidir. Teknoloji insanın Doğa ile, özdekselin alanı ile ilişkisinde iş görür.

İnsan anlığı ya da tini doğayı öngereği olarak alır ve onun gerçeğidir. Tin olmaksızın doğa doğa-olma belirlenimini yitirecektir. Doğa belirli olarak, somut olarak verilidir. Ve homo sapiens doğanın ereği olarak verilidir. Bu nedenle kendini edimselleştirmeli, belirlemeli, gelişmelidir. Genel olarak tarih insanın bu tinsel gelişiminin sürecidir.

Tüm insan potansiyeli dediğimiz zaman bu entellektüel, etik ve estetik potansiyelleri anlatır. Ve potansiyel ya da gizil olan edimselleşeceği için öyledir ve ancak kapsadığı kadarını, ancak onda olanı edimselleştirebilir. Önemli olan nokta bu potansiyel güçlerin ya da yetilerin özsel olarak sonlu olup olmadıklarıdır. (Yetinin ‘gelişmesi’ yeteneğin gelişmesinden başka birşeydir.) Bu gizillik ancak daha ötesi varsa, ancak sonlu ise daha öte gelişime açıktır. İnsanın bilme yetisinin bilme kavramına

karşılık düşen bir bilme yetisi olması, doğal ve tinsel evrenin özsel olarak insan bilgisine açık olması bu yetinin tam, ideal, sınırsız olması demektir. İnsan usunun karşısında duran tüm nesnel dünyanın kendinde ussal olması demektir.

İnsanın estetik gelişimi de estetik duyarlığının güzelliğin sonsuzluğunu duyumsamaya yetenekli olması anlamında bir son ya da sınır ile karşılaşmaz. Biçim olan güzellikte insan duyarlığı insanın kendisinin biçiminde, onun iç güzelliğinin ve dış güzelliğinin, tinsel ve bedensel güzelliğinin birliğinde bir tür sonsuza ulaşır. Güzellik de daha ötesi olmaması anlamında sınırsızdır.

Ve duygusal alanda bireysel duygunun karşı duyguda, bütün bir insanlıkta kendi duygusunu bulması bir sınır ile, başkalık ya da yabancılık ile karşılaşmaması demektir. İnsanın tam duygusal gelişiminin anlamı budur.

İnsanın öznel doğası hiç kuşkusuz görgül ruhbilimin yaptığı gibi çeşitli yetilere çözümlenebilir, ama yetiler ancak birlik içinde etkindir. Analiz ancak bütünün içerisinde dirimli olanı öldürür. Dahası, insanın doğal bütününü ruhsal etmen ve beden olarak birbirinden soyutlamak, insanın ideal yanını ve reel yanını birbirinden ayırmak yine aynı sonucu getirir: Bedensiz bir ruh ya da ruhsuz bir beden kolayca görebildiğimiz gibi, salt düşünsel kurgulardır.

Dark humor: Shortly before the first detonation of a nuclear device, the Trinity test, July 16, 1945, Enrico Fermi jokingly took bets on “whether the atmosphere will be set on fire,” according to physicist Hans Bethe. Fermi was mocking concerns raised by Edward Teller that the fission explosion might trigger runaway fusion. Photo of Trinity courtesy of National Nuclear Security Administration/Nevada Site Office.

The 70th anniversary of the bombings of Hiroshima and Nagasaki has reminded me of an extraordinary incident that occurred during the Manhattan Project, when Edward Teller and other physicists feared the fission bomb they were building might incinerate the planet. I heard about the incident in 1991 while preparing for an interview with Hans Bethe, who headed the Manhattan Project’s theoretical division. Teller reportedly did calculations suggesting that a fission explosion might generate heat so intense that it would trigger runaway fusion in the atmosphere. (Ironically, Teller later helped create thermonuclear bombs, in which fission catalyzes a vastly more powerful fusion explosion.) Teller brought his concerns to other physicists, including Bethe, an authority on fusion (and pretty much everything else in nuclear physics). After considering Teller’s concerns, Bethe and others concluded… Well, I’ll let Bethe tell the story in his own words. Here is an exact transcript of my interview with him, which took place at his home in Ithaca, New York.

LİNK

1) Hiroshima: Before and After the Atomic Bombing

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Terör Temelinde Erdem Cumhuriyeti

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Terör Temelinde Erdem Cumhuriyeti
Aziz Yardımlı

Terör ve Devrim

Terörün Erdemi

Maximillien Robespierre

“Uğruna çabaladığımız hedef nedir? Özgürlük ve eşitliğin barış içinde yaşanması, yasaları mermere ya da taşa değil ama tüm insanların yüreklerine kazınmış o ilksiz-sonsuz türenin egemenliğidir. Şeylerin öyle bir düzenini istiyoruz ki orada tüm düşük ve yabanıl tutkular yasalar tarafından zincire vurulmuş, tüm iyiliksever ve yücegönüllü duygular uyanmıştır; orada hırs şana değer olma ve anavatana hizmet etme isteğidir; orada ayrımlar yalnızca eşitsizliğin kendisinden doğar; orada yurttaş yetkiliye, yetkili halka, halk türeye boyun eğer; orada ulus her bir bireyin gönencini kollar, ve her bir birey gurur ile anavatanının yükselmesini ve şanını duyumsar; orada tüm ruhlar cumhuriyetçi duyguların sürekli değiş-tokuşu tarafından ve büyük bir halkın saygısını kazanma gereksinimi tarafından büyütülür; orada sanatlar onları soylulaştıran özgürlüğün süsüdür; ve orada tecim kamu gönencinin kaynağıdır, yalnızca bir kaç çirkin serveti değil.

“Şimdi demokratik hükümetin ya da halk hükümetinin temel ilkesi, eş deyişle üzerine dayandığı ve işlev görmesini sağlayan özsel etmen nedir. Erdemdir. Kamu erdemi demek istiyorum. ... O erdem yurdun ve yasalarının sevgisinden başka birşey değildir.

“Eğer barış zamanında halk hükümetinin temeli erdem ise, devrim zamanında halk hükümetinin temeli hem erdem hem de terördür. Erdem ki onsuz terör canicedir, terör ki onsuz erdem güçsüzdür.

“Terör hızlı, sert, engellenemez türeden başka birşey değildir; o zaman erdemden doğar.”

Maximillien Robespierre bir deli değildi. Normal bir insandı — Karl Marx gibi, Lenin ve Stalin gibi, Mao ve başkaları gibi. Terörün etkilerini ussal olarak hesapladı ve erdem dediği şey için terörün zorunlu olduğu sonucunu çıkardı. “Terör erdemden doğar.” Bu çıkarsamayı anlamak kolay değildir. Ama erdemi bir saltık ego olarak, saltık özgürlük olarak düşünmeye çalışırsak ve bunu başarabilirsek, ego dışındaki tüm belirlenimin ego için bir sınır olduğu vargısını çıkarabiliriz. Terörü Robespierre icat etmedi. Robespierre terörün özgürlük uğruna zorunlu bir araç olduğu yalanını icat etti.

Terörün amacı kendini dışsal düşmana karşı savunma ya da içerideki karşı-devrimcileri etkisizleştirme değildir. Böyle amaçlar terörü bir hükümet politikası olarak meşrulaştıran "Kuşku Yasası" ya da "22 Prairial Yasası" gibi şeyler olmaksızın yerine getirilebilir. Terör hedefi olarak seçtiği egonun suçlu olmasını beklemez. Yalnızca kuşkulu olması yeterlidir ve bu bakımdan terör kraliyet, aristokrasi ya da sıradan insan arasında hiçbir ayrım yapılmaz. Hiç kimse kuşkudan bağışık değildir. Bu düzeye dek terörün belirli bir hedefi yoktur çünkü hedef herkestir. Terörün amacına ulaşmasından söz etmek anlamsızdır, çünkü terörün amacı amacın kendisini, sözde kurtaracağı insanların kendilerini yok etmektir.

Terör devrimin bir bileşeni değil, çünkü politik bir eylem değildir. Terörün gerekçesini politik terimlerde anlamak olanaksızdır, çünkü belirli bir istenç anlatımı değildir. Hiç kuşkusuz bir karar, ölüm kararı vardır, ama yok edilecek olan karşı-devrimci ya da kraliyetçi değil, herhangi bir insan, genel olarak insandır.

Hegel'in "saltık özgürlük" ve Terör arasında kurduğu bağıntı çok geneldir. Tinin Görüngübilimi, § 592'de şunları yazar: "Kendinde o özgürlük tam bu soyut özbilinçtir ki, tüm ayrımı ve ayrımın tüm kalıcılığını kendi içinde yok eder." Soyut özgürlük tüm yabancı belirlenimin olumsuzlanmasına yönelik istençtir. Bu istenç somut olarak, yaşayan bir bireyin istenci olarak düşünüldüğünde, kendi

kurtarıcı istencini saltık olarak kabul eden bir fanatiğin istencidir ve bu nedenle politik alanda olduğu gibi dinsel alanda da görünür. Her iki durumda da, kendisi her nasılsa kurtulmuş olduğu için kendinde başkalarını kurtarma hakkını ve ödevini görür. Kendinden başka bir egoyu tanımaz. Ona kendini başkaları üzerinde belirleyici ve efendi olarak görme hakkını veren etmen yüksek kurtarıcı misyonudur. Bu düzeye dek soyut özgürlük soyut hak olarak da görünür ve kendi hakkından başka hiçbir hakkı tanımadığı için tüm insanlığı hiçliğe indirgemede sorun görmez. "İnsan değeri" gibi bir duygu ve düşünce bütünüyle yitmiştir. En yüksek moral ödevinde paradoksal olarak tüm duyuncu olumsuzlar, kendi saltık İyiliğinde tüm moral niteliğini yitirir. Robespierre evrensel kurtarıcı olarak saltık duyunçtur. Ama devrim uğruna devrim istencine dönüşen fanatizmi ile, gerçekte tüm duyuncunu silmiştir. Onun için insan öldürmek, yüzlerce, binlerce, milyonlarca insanı yok etmek yalnızca yanlış olmamakla kalmaz, ama kendi uğruna ödev, ödev uğruna ödevdir.

Fransa tarihte ilk kez terörü resmi hükümet politikası yapan ülkedir. Fransız Devriminin teröristleri Fransız hükümeti idi. Ulusal Konvansiyon tarafından onaylanan Terör yasal idi.

Terörü sevenler, duyunç gelişiminden aşağı yukarı bütünüyle yoksun olan postmodern entellektüeller terörü Devrimden ayırmazlar. Onu kronolojik olarak da sınırlamazlar ve ‘Terör Evresi’ gibi bir bölümlemeyi kabul edemezler. Onu Assemblée nationalein kurulması ile başlatarak Devrimi bütününde bir terör süreci olarak görürler. Fransa durumunda — aslında Rusya durumunda, Çin durumunda ve benzerleri durumunda da — bir açıdan bütünüyle haklıdırlar, çünkü böyle despotik kültürlerde devrimler yok edicilik eylemlerine indirgenir ve onu denetleyen efendiden kurtulan despotik halkın ‘özgürlüğü’ entellektüelin eşit ölçüde despotik özgürlüğü ile kucaklaşır. Robespierre sans-culettes olmaksızın Robespierre olamazdı.

Böyle materyal entellektüeller aynı zamanda normal insanlardır ve aralarında şairler, yazarlar, ressamlar, giderek Sartre gibi, Heidegger gibi "felsefeciler" de bulunur. Bunlar terörü, sayısız suçsuz insanın yok edilmesini devrim dedikleri şeyin başarısı için zorunlu görürler. Bunlar için insan varoluşu anlamsız ve değersizdir ve harcanabilir birşeydir. Erek insan ile ilgili değildir. Aslında erek şiddetin ve terörün kendisi gibi görünür çünkü terörün evrensel bir yılgı yaratmanın dışında, kendisi dışında hiçbir amacı yoktur. Terör durumunda politik bir istençten söz etmek olanaksızdır çünkü politik istenç kendi kavramı gereği duyunç kapsar.

Özgürlüğün bu yabanıl biçiminde, henüz moral karakter kazanmamış bu soyut özgürlükte hiçbir amaç yoktur çünkü amaç duyunçtur. Bu amaçsızlık nedeniyle, eylem "yok etme uğruna yok etme"dir. Terör duyunç-öncesi istencin bildiği biricik eylemdir ve kendisinden başka birşeyi erek olarak kabul edemez. Terör bir araç değildir, çünkü bir araç bir amaç uğrunadır.

Despotik kültürlerde yapılan devrimlerin teröre batmalarının zemini halkın kendisinin despotik karakteri, istençsiz ve duyunçsuz olmasıdır. Despotizm altında moral karakter gelişmez. Moral karakter içsel özgürlükte, yaşamın kendisini sorgulayabilen duyuncun özgürlüğü içinde gelişir. Despotik kültürde kitlesel saldırganlığı denetleyen ve dizginleyen efendinin ortadan kaldırılması özgürlüğün kazanılması değil, ama despotik halkın istençsiz dürtülerinin sınırsızca ve denetimsizce etkinleşmesidir. Kitle kıyımları birer sürüye bozulan böyle denetimsiz halkların başlıca eylemleridir. Bu bağlamda ‘istenç’ ve ‘özgürlük’ sözcükleri aldatıcıdır, çünkü ‘yoketme istenci’ moral özgürlük ile ilgisiz bir dürtü ya da itkidir.

Despotik denetimden kurtulan despotik halkın özsel karakteri hiçbir moral belirleniminin olmamasıdır. Fransa durumunda da, despotun (Kraliyet ve Katolik Kilise) ‘ahlakına’ boyun eğme süreci sırasında halkın moral bir karakter geliştirmesi olanaksızdı. Böyle halk için yaşam

çaresizlikten oluşur ve yalnızca bir bitkinin yaşamı gibi boş, amaçsız, anlamsız kendini yineleme yaşamıdır. Onun için doğru ve eğri, haklı ve haksız, iyi ve kötü ayrımı bir haz ve acı sorunudur, bir duyunç sorunu değil. Devrime dek yalnızca boyun eğmiş, moral belirlenimleri ona kendisi despotik Katolik Kilise tarafından dayatılmıştır. Böyle köle halklarda duyunç yeteneğinin gelişmesi için hiçbir neden ve zemin yoktur. Fransız Devrimi güçsüz ve etkisiz bildirgeler ve yasalar çıkarmanın dışında insanların kitle ölçeğinde yok edilmesinden başka bir sonuç getirmedi. Halk bir halk olarak, istençsiz bir kitle olarak kaldı — tıpkı eski rejim döneminde olduğu gibi.

Terör, despotik halkın özgürlüğü olduğu düzeye dek, tarihsel olarak yalnızca Fransız devrimine sınırlı değildir. Çok daha büyük ölçeklerde olmak üzere başlıca Rus ve Çin devrimlerinde yaşandı. Ve saltık olarak olumlu herhangi bir sonuçtan yoksun bu ‘devrimlerin’ geri alınması duyunç özgürlüğü olmaksızın devrimin ve demokrasinin de olamayacağı gibi açık bir olguyu, despotik kültürlerin politik eyleme yetenekli olamayacakları gerçeğini doğruladı. Duyunç özgürlüğünün kendisinin zoru ve şiddeti olumsuzlaması onun ancak ve ancak zor ve şiddet olmaksızın kazanılmasına izin verir. Bu iç özgürlüğün kazanılması despotik devrimci için biricik şans olmaktan da ötesi, sözcüğün gerçek anlamında insan olmanın bir öngereğidir.

TERÖR DÖNEMİ

Fransız Devrimi yozlaşmış ve haksız bir hükümet dizgesini devirdi, ama çok geçmeden raydan çıktı. Önce soylular idam edildiler; sonra devrimciler yoldaşlarına dönerek onları da giyotine göndermeye başladılar. Eğer Jacobinlerin despotizmine ‘devlet’ denebilirse, ülke korku yöntemi ile yönetilmeye başladı. Terör Döneminin genellikle 1793 Ocağında XVI. Louis'nin idamından sonra ya da aynı yılın Mart ayında Devrimci Mahkemelerin kurulması ile ya da Temmuz ayında Marat'nın öldürülmesinden sonra başladığı kabul edilir. Terör devrim ile eşitlenince, teröre karşı konuşmak karşı-devrimci bir eylem oldu.

KAÇ KİŞİ ÖLDÜ?

Terör Dönemi sırasında (1793-1794) kimi hesaplamalara göre 40.000 kadar insan idam edildi ya da öldürüldü (sayı kimi hesaplamalara göre 50.000'in üzerindedir). Paris'te Place de la Révolution'da bir giyotin kuruldu. Keskin bir bıçağın kurbanın boynuna düşmesi yoluyla işleyen bu sözde "insani idam yolu"nun etkililliği her gün yüzlerce insanın ölmesi demekti. Terör Marie-Antoinett'dan Danton'a, Lavoisier'e pekçok ünlü adı ölüme göndermiş olsa da, kurbanların büyük çoğunluğu Üçüncü Katmana aitti.

TERÖR NE ZAMAN SONA ERDİ?

Terör Döneminin birincil aktörü Robespierre 1794'te karşıtları tarafından Ulusal Konvansiyonda yakalandı ve giyotine gönderildi. Thermidor döneminde terör sona erdi ve terör yasaları kaldırıldı. Sonra, 1795'te özellikle Paris'te yoğunlaşmak üzere büyük ayaklanmalar patlak verdi. Toplumsal ve politik kaosun sonu gelmiyordu. Düzen Napoleon Bonaparte tarafından sağlandı. Güç Direktuar olarak bilinen beş kişilik bir gruba geçti. Direktuar kaosu önlemede başarısız kalınca, 1799'da Napoleon bütün gücü kendi eline geçirdi. Fransız Devrimi edimsel olarak bir İmparatorluğun kurulmasında sona erdi.

Fransız Devriminin iki-yüzlülüğünün ve halka karşı ikili-oyununun sert bir eleştirisi Fransız ressam Charles-Louis Muller tarafından "Terörün Kurbanlarının Son Yoklaması"nda sunuldu. Bu başyapıt Paris'te la Conciergerie hapishanesinde Cumhuriyetçi Hükümetin bir mübaşirinin idam edilecek

mahkumların adlarını okumasını betimler.

Kamu Güvenlik Komitesi Ulusal Konvansiyonda on iki kişiden oluşan güçlü bir grup idi. Başlıca görevleri Devrimin amaçlarının yerine getirilmesini sağlamak ve yeni Cumhuriyeti iç düşmanlardan korumaktı. Robespierre'in etkisi altında, komite yeni yönetimin görevinin yurttaşlarda erdem geliştirmek olduğuna inanmaya başladı. Erdem yurttaşlık gururu, kimliği ve etkinliği ile özdeşleştirildi.

Kuşkululer Yasası (Eylül 1793) ve 22 Prairial Yasası (Haziran 1794)

Kuşkululer Yasası istifçilik yapan, kuşkululeri saklayan, askerlik görevinden kaçan, zararlı belgeler bulunduran ve giderek hükümete karşı eleştirel olarak konuşan birinin hemen suçlanabilmesine izin verdi. Tutuklamalar ve yargılamalar Devrimci Mahkemeler tarafından yerine getiriliyordu. Bu yasanın işlemesi kısa bir süre içinde hapishanelerin dolmasına yol açtı. Duruma çözüm olarak Konvansiyonun bir kararı ile, beş kişilik bir Komiteye "olağan avukatlık ve tanıklık formalitelerinden vazgeçerek ölüm cezası çıkarma" yetkisi verildi. Ek olarak, suçlu bulunanlara ölüm cezası dışında başka bir cezanın verilmesi yasaklandı.

22 Prairial Yasası (ya da, loi de la Grande Terreur) 10 Haziran 1794'te çıktı (Fransız Devrim Takviminin II'nci Yılı, 22 Prairial).

Bu 'Büyük Terör Yasası'na göre, "Her yurttaşın komplocuları ve karşı-devrimcileri yakalama yetkisi vardır." Ve bir yurttaşın 'kuşkulu' olması için bir dedikodunun onu suçlaması yetiyordu. Kuşku suçun yerini aldı, ve suç evrensel istence karşı işlendiği için cezanın ölüm olması zorunlu idi. Bu 'yasa' görünürde mahkeme sürecini yalınlaştırmak ve hızlandırmak için amaçlanmıştı, çünkü daha şimdiden tıka basa dolmuş hapishanelerde sürekli olarak yenileri bulunan 'kuşkulu' insanlar için yer kalmamıştı. Ama toplum baştan sona bir kuşku alanıydı ve hiç bir birey kuşkudan bağışık değildi. Ve hükümet için böyle evrensel bir korku kaynağına karşı ancak eşit ölçüde etkili bir korku kaynağı etkili olabilirdi. Terör yürürlükte olan korkunç dengenin özeti olarak doğdu. Konvansiyonun kendi üyelerini de kapsamına alan yeni bir düzenlemenin getirilmesinden sonra, günde ortalama beş olan idam sayısı yirmi altıya kadar yükseldi. Yasa 'Büyük Terör' denilen dönemi başlattı.

Kral ve birkaç aristokrat dışında sözde devrimin on binlerce kurbanının aşağı yukarı tümü normal insanlardı. Aralarından birçoğu devrimin ateşli savunucuları idi.

Fransız Devriminin en köktenci evresini temsil eden sekiz aylık süre içinde erk Ulusal Meclisten Robespierre'in denetimindeki Kamu Güvenlik Komitesinin eline geçti. Başlangıçta ölüm cezasına kararlı olarak karşı çıkan ve Liberté, égalité, fraternité belgisinin yaratıcısı olduğu söylenen Robespierre sonunda kendi idamına da götürecek olan terör döneminin ikonik adı oldu. Bu insanlar birer ruh hastası ya da çılgın değillerdi. Yaptıklarının haklı olduğunu, ya da belki de soylu ve yüce bir eylem olduğunu düşünüyor, yalnızca karşı-devrim ile savaştıklarına, devrime karşı nötral olmanın bile ihanet olduğuna inanıyorlardı. Kendilerini devrim dedikleri şey ile özdeşleştirdikleri için, bu kurtarıcılara karşıtlık saltık suç anlamını taşıyordu. Gerçeklik bir olduğuna ve Robespierre o gerçeği bilen kişi olduğuna göre, onun görüşlerine aykırı görüşler kabul edilemezdi.

Madam Vigée Le Brun tablolarını yaptığı dünyanın parçası idi ve aristokratik koruyucuları gibi giyotinin gözdağı altında yaşadı.

Olayların ve olguların pozitif sürecinin arkasında, duyuncun aşırılığı duyuncun kendisini aşmış, duyunçsuzluğa dönüşmüş görünür. Fransa toplumunun her kesimi, yönetenler gibi yönetilenler de,

evrensel bir duyunç geriliği, acımasızlık ve kabalık sergiler. Ve bu duyunçsuzluk zemininde istenç kendini gösterdiği zaman, eylem ahlaksal bir nitelik taşıyamaz. Özgürlük saltıklaştırılınca her belirlenim özgürlük için bir olumsuzlama olarak, bir sınır olarak, ve her belirli eşitlik bir eşitsizlik olarak görünür. Benzer fanatizm tüm ideolojilerde ve tek-tanrılı dinler durumunda da kendini gösterir. İnanç kutsal olmanın inancına yükseldiği zaman ahlaksal bir saltıklık duygusu ile özdeşleşir, duyunç kendi karşıtına döner, ve bundan böyle kişisel yargının sapıklığı üzerinde başka hiçbir yargı tanınmaz. Bu soyut, içsel, bütünüyle evrensel özgürlüktür ki, onun için başka her istenç belirlenimi bir olumsuzlama, bir sınırlama, yok edilmesi gereken bir karşı-istençtir.

SON GIRONDINLER giyotin yolunda, 31 Ekim 1793 (Karl von Piloty, 1826-1886). Devrim kısa bir süre sonra Anayasayı, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesini, Demokrasiyi devirdi ve Jacobinler Fransız toplumunu tüm ussallıktan, sağgörüden, ılımlılıktan, kısaca Erdemin kendisinden temizlediler. Robespierre Erdemden en uzak şeyi Erdem olarak, terörizmi hümanizm olarak gördü (ve bunda Jean-Paul Sartre'ı önceledi).

Dehşet seyircileri. Versailles'e yürüyen kadınlar. Ya da idamlar sırasında dinginlik içinde örgü örmeyi sürdüren trikocu devrimciler (Les Tricoteuses Jacobines). Aralarda yapacak bir iş olmadığı için örgü ören bayanlar (tricoteuse) başlangıçta devrimin saygın üyeleri idiler. Devrimin erken döneminde yükselen ekmek ederlerini protesto etmek için Versailles'a yağmur altında kilometrelerce yol yürümüş, binleri bulan sayıları ile XVI. Louis'nin dikkatini çekmiş ve isteklerini kabul ettirmişlerdi. Sıradan pazar kadınlarının politik olarak böylesine etkili olmaları görülmüş birşey değildi. Önemli olaylara davet edilmeye başladılar ve Ulusal Konvansiyonun çalışmalarını izlemeleri için kendilerine yer ayrıldı. Sonra sokaklarda düzgün giyinmiş 'kuşkulu' insanları rahatsız etmeye ve kent güvenliği için sorunlar yaratmaya başladılar. Hükümet çalışmalarını izleme ve politik toplantı yapma izinleri kaldırıldı. Bunun üzerine Place de la Révolution'da giyotinin çevresinde toplanmaya başladılar. Kelleler düştüğü zaman çığlık atanlar ve şamata yapanlar başlıca bu bayanlar idi. İdam aralarında örgü örmeye ve kendi aralarında gevezelik yapmaya dönüyorlardı.

Fransız Devrimi durumunda terör yalnızca Robespierre'in ve arkadaşlarının dahice bir buluşu değildi. Fransız kültüründe Özgürlük kendini yok edicilik olarak açığa vurdu. Terör zeminini ancak bir nefret kültüründe bulabilirdi — Konvansiyonun kendisi, Kamu Güvenlik Komitesi, Devrimci Mahkemeler, ihbarcılar, dedikoducular ve jüriler, kısaca herkesin istenci terörün doğum yeri idi. Durumun kötüleşmesinde Fransa'nın iç koşullarının ağırlığının ve dışarıdan uğradığı saldırıların etkisinin olduğu düşünülebilir. Ama, paradoksal olarak, durum iyileşirken ve sürmekte olan savaşlardan iyi haberler gelirken bile terörün dozu artmayı sürdürdü.

• İngiliz ordusu Vatikan'da, 1944.

Fransa'da kurumsal dinin etkisi altında duyunç hiçbir zaman düşünce ile birleşmedi, yalnızca duygu olarak kaldı. Ve varolan duygu güvensizlik ve korku duygusu idi. Bir Katolik kültür olmak ve aynı zamanda özgürlüğü ileri sürmek ve altından kalkamayacağı bir işe, yalnızca entellektüelin despotik imgeleminde planlanan sözde bir 'devrimi' yapmaya girişmek Tarihi olanaksızın alanına sürmekten başka birşey değildi. Ve Fransa kendi payına, aslında bütün bir Avrupa payına Tarihi bir trajediye dönüştürecek kadar güçlü bir imparatorluk idi. Reformasyonu bastıran ve ruhunu Papalığa teslim eden bir halkın Tarih tarafından özgürlük, eşitlik ve kardeşlik yönüne döndürülmesi için herşeyden önce kendi belirlenimini yenmesi, kendi yazgısı ile çarpışması gerekiyordu. "Tarih Fransızlar için hiçbir zaman kolay olmadı" (Richard Bernstein). Fransa nedeniyle, Tarih gerçekte Fransa'nın kendisi baş rolde olmak üzere bütün bir Avrupa sahnesinde yaşanan bir trajedi oldu. Ve aynı trajik

yazgı bir kardeş kültür olan Rusya'yı bekliyordu — ama bu kez çok daha büyük ve bütün bir dünya için gözdağı olacak bir ölçekte.

"Devrim büyük bir şeydi! ... hırsızlık, cinayet ve kral-öldürme. ... Bunlar aşırılıklardır hiç kuşkusuz; ama önemli olan onlar değildir. Önemli olan insan hakları, önyargılardan kurtuluş ve yurttaşlık niteliğidir."

Tolstoy, Savaş ve Barış'ta, Pierre Bezukhov.

Bir Fransız soylusu olan Antoine Lavoisier (1743-8 Mayıs 1794) bilimi ve kamu etkinliğini birlikte yürüten biri idi. Başka katkıları arasında oksijenin bulunuşunda önemli bir rol oynayan Lavosier kimilerine göre modern kimyanın babası idi. Aynı zamanda birçok aristokratik konseyin üyesi ve Eski Rejimin en nefret edilen kurumlarının birinin, devleti sömüren, tütün tekeli uygulayan ve şiddet uygulamaya hazır ajanları olan Ferme générale'in yöneticilerinden biri idi. Lavosier Devrimin terör döneminde vergi dolandırıcılığı yaptığı ve ıslatılmış tütün sattığı suçlamaları ile giyotine gönderildi. Yaşamının bağışlanması isteklerine yargıç Coffinhal'ın yanıtı açıktı: "La République n'a pas besoin de savants ni de chimistes" :: "Cumhuriyetin bilimcilere ve kimyacılara gereksinimi yoktur." Bir buçuk yıl sonra yeni hükümet Lavosier "haksız yere suçlandı" açıklamasında bulundu.

Sayılar

Terör Dönemi sırasında en az 300.000 kuşkulu tutuklandı; 17.000 kadarı resmi olarak idam edildi; kimi hesaplamalara göre sayı 40.000'in üzerinde idi; yaklaşık 10.000 kadarı mahkemeye çıkarılmadan hapishanede öldü. Daha sonra aynı kültür Vendée soykırımı olarak bilinen olayda sayıyı yüz binlere ve terörü kitle kıyımı boyutlarına tırmandırdı.

Giyotin

•

Önder

Önder her zaman kendi istenci olmayan kitlelerin önderidir. Burjuva Devrimi ya da Yurttaş Devrimi olması gereken şey öndere gereksinmez, çünkü Yurttaş kendi istencinin bilincinde olan özgür bireydir.

Terör Dönemi

Terör Dönemi ("La Terreur") 5 Eylül 1793'te Robespierre'in Terör "gündem" olacaktır duyurusu ile başladı. 27 Temmuz 1794'de Robespierre'in yetkisi alındığı ve idam edildiği zaman sona erdi.

Terör Dönemi sırasında Fransa Kamu Güvenlik Komitesi tarafından yönetildi. Grubun önderi aynı zamanda Jacobinlerin de önderi olan Maximillien de Robespierre idi. 1794 baharında soldaki (Hébertistler) ve sağdaki (Dantonistler) düşmanlar giyotine gönderildi. Komite Meclisten 22 Prairial Yasasını elde etti. Yasa kuşkulunun avukat ve tanık hakkını kaldırdı.

Terör görünürde devrimin düşmanlarını korkutmayı ve karşı-devrimin güçlenmesini önlemeyi amaçlıyordu. İdam edilenlerin çoğu soylular değil ama dedikodu ile ihbar edilen sıradan insanlardı.

Bir tiranlık rejimi olan Terör Döneminde yasa egemenliği, insan hakları ve yurttaşlık hakları silindi. "Hainlere yumuşaklık hepimizi yok edecektir," diyordu Robespierre. "Erdem olmaksızın terör canicedir; terör olmaksızın erdem güçsüzdür. Terör çabuk, ağır ve amansız türeden başka birşey değildir."

Radikal Jacobinler bile Robespierre'in kafasında birşeylerin yanlış gittiğinden kuşkulanmaya başladılar. Ama Danton Konvansiyonda Teröre son verilmesi çağrısında bulununca hemen kendisi giyotine gönderildi. Robespierre Kamu Güvenliği Komitesinin geri kalan üyelerini de tehdit eder görünen yeni bir temizlik önerdiği zaman Robespierre'in tiranlığının herkes için bir gözdağı olduğu anlaşılmaya başladı. Ertesi gün Robespierre'in kendisi giyotine gönderildi.

Terörde öldürülenler arasında Ulusal Konvanyisonun kendisinin 82 kadar üyesi de vardı (toplam üye sayısının %10'undan fazlası).

Terörü açıklamada dışsal etmenler yabancı güçlerin işgali ve karşı-devrim öğeleridir. Ama bunları karşılamanın biricik yolunun Terör olduğunu düşünmek güçtür. Hegel'in açıklamasında terör "genel istencin" tüm belirlenimi yok etme eğilimine bağlanır. İstenç özgürlüktür, ve herhangi bir belirlenim bu özgürlük ile bağdaşmaz ve özgürlüğün kendini ileri sürmesi mantıksal olarak olumsuzlama içeren belirlenimin bütününde ortadan kaldırmasını zorunlu kılar. Rousseau'nun "genel istenci" genel olarak "istencin" kavramıdır ve böyle olarak yasaların kaynağıdır (aslında salt "istenç" dediğimiz zaman bile bu henüz belirli bir istenç değil, ama istencin kavramı, "genel istençtir"). Ayrıca Rousseau "genel istenç" (volonté générale) kavramını "herkesin istenci" (volonté de tous) kavramından, keyfi istençten ayırdetmek için kullanır ve "genel istenci" soyutluğu ya da saltıklığı içinde kendi başına modern devletin biricik etmeni olarak ileri sürmez, onu belirli yasaların evrenseli olarak görür.

Negatif özgürlüğün salt politik biçim alması gerekmez. Hintlinin arı meditasyon fanatizmi de istencin tüm belirlenimden geri çekilmesi, tam isteksizlik ve dolayısıyla yalancı bir tam doyum durumudur. Bu ise tanrı gibi olmaktır. Herşeyden çekilen bu soyut özgürlük yoluyla Hintli Brahman olur.

Politik olarak olumsuz özgürlük tüm düzenin yok edilmesi biçimini alır, çünkü her kurum, her organizasyon istencin önünde bir sınır olarak görünür. Ve Terör kendini ancak sürekli yok etme ediminde var ettiği için, halk kendi yaptığı kurumları da yeniden yok etme işine girişir.

Jacobinlerin kitlesel olarak yok ediciliğe yönelmeleri, Marat'nın yüz binlerce kelleyi uçurmaktan söz etmesi, tanıksız ve avukatsız mahkemelerin kurulması için yasa çıkarılması, kuşkunun suç ile eşitlenmesi, Kamu Güvenliği Komitesinin başlıca Vendeé durumunda görüldüğü gibi kitle kıyımı için emirler göndermesi vb. gibi sayısız terör eylemi dışında, kurumların yok edilmesi de vardır.

•

“The youngest of the guards, who seemed about eighteen, immediately seized the head, and showed it to the people as he walked round the scaffold; he accompanied this monstrous ceremony with the most atrocious and indecent gestures. At first, an awful silence prevailed; at length some cries of ‘Vive la Republique!’ were heard. By degrees, the voices multiplied and in less than ten minutes this cry, a thousand times repeated, became the universal shout of the multitude and every hat was in the air” (Henry Edgeworth).

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

The point of no return in vetoing self-initiated movements / PNAS

Kaynak · Noesis

LİNK

The point of no return in vetoing self-initiated movements

Matthias Schultze-Krafta,b,c,1,2,

Daniel Birmana,d,1,

Marco Rusconia,d,

Carsten Allefelda,d,

Kai Görgena,d,

Sven Dähnee,

Benjamin Blankertza,b,c, and

John-Dylan Haynesa,c,d,f,g,h,2

Author Affiliations

Edited by William T. Newsome, Stanford University, Stanford, CA, and approved November 4, 2015 (received for review July 10, 2015)

Abstract

Full Text

Authors & Info

Figures

SI

Metrics

Related Content

PDF

PDF + SI

Significance

Many studies have shown that movements are preceded by early brain signals. There has been a debate as to whether subjects can still cancel a movement after onset of these early signals. We tested whether subjects can win a “duel” against a brain–computer interface designed to predict their movements in real time from observations of their EEG activity. Our findings suggest that subjects can exert a “veto” even after onset of this preparatory process. However, the veto has to occur before a point of no return is reached after which participants cannot avoid moving.

Next Section

Abstract

In humans, spontaneous movements are often preceded by early brain signals. One such signal is the readiness potential (RP) that gradually arises within the last second preceding a movement. An important question is whether people are able to cancel movements after the elicitation of such RPs, and if so until which point in time. Here, subjects played a game where they tried to press a button to earn points in a challenge with a brain–computer interface (BCI) that had been trained to detect their RPs in real time and to emit stop signals. Our data suggest that subjects can still veto a

movement even after the onset of the RP. Cancellation of movements was possible if stop signals occurred earlier than 200 ms before movement onset, thus constituting a point of no return.

free choice

readiness potential

brain–computer interface

point of no return

veto

It has been repeatedly shown that spontaneous movements are preceded by early brain signals (1⇓⇓⇓⇓⇓⇓⇓–8). As early as a second before a simple voluntary movement, a so-called readiness potential (RP) is observed over motor-related brain regions (1⇓–3, 5). The RP was found to precede the self-reported time of the "'decision' to act" (ref. 3, p. 623). Similar preparatory signals have been observed using invasive electrophysiology (8, 9) and functional MRI (7, 10), and have been demonstrated also for choices between multiple-response options (6, 7, 10), for abstract decisions (10), for perceptual choices (11), and for value-based decisions (12). To date, the exact nature and causal role of such early signals in decision making is debated (12⇓⇓⇓⇓⇓⇓⇓⇓–20).

One important question is whether a person can still exert a veto by inhibiting the movement after onset of the RP (13, 18, 21, 22). One possibility is that the onset of the RP triggers a causal chain of events that unfolds in time and cannot be cancelled. The onset of the RP in this case would be akin to tipping the first stone in a row of dominoes. If there is no chance of intervening, the dominoes will gradually fall one-by-one until the last one is reached. This has been coined a ballistic stage of processing (23, 24). A different possibility is that participants can still terminate the process, akin to taking out a domino at some later stage in the chain and thus preventing the process from completing. Here, we directly tested this in a real-time experiment that required subjects to terminate their decision to move once a RP had been detected by a brain–computer interface (BCI) (25⇓⇓⇓⇓⇓–31).

Previous SectionNext Section

Results

Subjects were confronted with a floor-mounted button and a light presented on a computer screen. Once the light turned green ("go signal"), subjects waited for a short, self-paced period of about 2 s after which they were allowed to press the button with their right foot at any time. They could earn points if they pressed while the light was green, but lose points if they pressed after the light had turned red ("stop signal"). The experiment had three consecutive stages (Fig. 1A). In stage I, stop signals were elicited at random onset times (sampled from a uniform distribution); thus, the movements were not being predicted. The EEG data from stage I were then used to train a classifier to predict upcoming movements in the next two stages of the experiment. In stage II, movement predictions were made in real time by the BCI with the aim of turning the stop signal on in time to interrupt the subject's movement. The term "prediction" will be used here to denote any above-chance level of predictive accuracy, not only perfect prediction. After stage II, subjects were informed that they were being predicted by the computer and that they should try and move unpredictably, and another otherwise-identical stage followed.

In a new window

Download PPT

Fig. 1.

Experimental design and possible trial outcomes. (A) The experiment consisted of three consecutive stages. During stage I, the stop signals were random. After stage I, a classifier was trained on button presses from stage I and the BCI predictor was activated. In the subsequent stages II and III, stop signals were elicited in real time by the BCI predictor. After stage II, subjects were informed about the predictor and instructed to try and move unpredictably. (B) Possible trial outcomes (see main text).

The mean waiting time between trial start and electromyogram (EMG) onset across subjects and stages was 5,441 ms. The mean movement duration from EMG onset to button press across subjects and stages was 316 ms. There was no significant effect of stage on waiting time [$F(2,18) = 3.36$, $P = 0.06$], but a significant effect of stage on movement velocity [$F(2,18) = 9.86$, $P = 0.0013$], such that movements were faster in stages II and III (see SI Appendix, Fig. S1, for details on stages).

Fig. 2 shows average RPs, EMG signals, and button press times. During all of the experimental stages, the event-related potential time-locked to EMG onset showed the typical exponential-looking RP with a peak over channel Cz (2). The RP was not lateralized at any time, which is to be expected for foot movements (32) where the cortical motor representation is on the medial wall. Despite the differences in experimental conditions, there was no significant difference between RPs in the three stages (Fig. 2). Thus, the instruction given to subjects between stages II and III to use strategies to avoid prediction did not alter the shape of the RP. We further performed a qualitative assessment of the amplitude of the RP at EMG onset. For this, we used the cross-validated classifier output at EMG onset (for details see Experimental Procedures) as an estimate for RP amplitude, since both quantities are directly related. The amplitude of the RP at EMG onset showed a significant negative correlation both with waiting time ($r = -0.10$; $P = 0.009$) and with movement duration ($r = -0.25$; $P < 0.001$).

In a new window

Download PPT

Fig. 2.

Mean readiness potential (RP), EMG activity, and button press distribution. The top panel shows the average squared EMG potential recorded at the right calf, averaged over all stages and subjects. The Inset on the Right shows the button press distribution relative to EMG onset, pooled across stages and subjects. The three colored lines in the bottom panel show the grand average RP at channel Cz, during individual stages of the experiment. For stage I missed button press trials were used, for stages II and III silent trials were used because these were not interrupted by the BCI (see text for details on silent trials). Individual RPs were averaged across subjects (colored shadings indicate SEM). The scalp topographies show the EEG potential of all recorded channels, averaged over three time intervals indicated by the shaded regions: [−550 −400] ms, [−150 0] ms, and [250 400] ms. There was no significant difference between RPs of the three stages [$F(2,18) = 0.02$, $P = 0.97$; $F(2,18) = 0.12$, $P = 0.89$; and $F(2,18) = 0.20$, $P = 0.82$, respectively].

Each trial could end in one of four possible ways (Fig. 1B): In the first case, a subject would press the button while the light was green without a RP being detected. We refer to these as “missed button press” trials. In this case, the participant won. A second case was when the computer

detected the RP, turned on the stop signal, and the subject subsequently pressed the button within the next 1,000 ms. We term this a “predicted button press” trial. In this case, the computer has won the trial. Another possibility is that the BCI indicated a RP and elicited a stop signal but the subject did not press the button within 1,000 ms. Here, neither the participant won (because they did not manage to press the button without being detected) nor the computer won (because the participant did not move as the task required). At first sight, one might consider all of these trials as false alarms where the classifier indicated a movement while the participant had neither made a decision nor initiated a movement. However, it is also possible that the classifier detected a movement that was being prepared but that the participant was able to cancel in time. One such case would be if the participant started to move (as indicated by the EMG) but then did not complete the button press. We term this an “aborted button press” trial. A different possibility is that the stop signal was elicited but the participant showed no overt sign of movement. This could either result from a prepared movement being terminated at an early stage, which we call an “early cancellation.” Alternatively, this could reflect spurious or false-positive detection by the classifier, which we term a proper “false alarm.” As there is no observable difference between these latter two cases, we jointly refer to them as “ambiguous” or “early cancellation/false alarm” trials. Fig. 3 shows the proportion of trials that had these four outcomes, separately for stages I, II, and III:

i) Missed button presses: In stage I (black bars in Fig. 3) when stop signals were random, most trials (66.5%) end with an undetected button press, i.e., the subject wins. The proportion of these trials is substantially reduced in stages II and III when the classifier is active [31.9% and 30.8%, respectively; paired $t(9) = 6.49$, $P < 0.001$, and paired $t(9) = 9.99$, $P < 0.001$]. There is no difference in the number of undetected button press trials between stages II and III despite the fact that subjects were informed of being predicted and they were instructed to act unpredictably before stage III [paired $t(9) = 0.33$, $P = 0.75$].

ii) Predicted button presses: In stage I, a very small number of trials (1.2%) ends with a detected button press, i.e., a case where the (random) “classifier” has won. In contrast, during stages II and III, the proportion of such trials is strongly increased by a factor of around 18 [19.5% and 22.8%; paired $t(9) = 5.52$, $P < 0.001$, and paired $t(9) = 7.19$, $P < 0.001$].

iii) Aborted button presses: In stage I, aborted button presses occur very rarely (2.2%), a rate that substantially increased in stages II and III [15.2% and 16.3%; paired $t(9) = 2.67$, $P = 0.025$, and paired $t(9) = 2.81$, $P = 0.020$].

iv) Ambiguous (early cancellations or false alarms): These types of trials occurred with similar rates in stages I, II, and III (30.1%, 33.5%, and 30.0%) with no significant difference between stage I and stages II and III [paired $t(9) = 0.77$, $P = 0.46$, and paired $t(9) = 0.023$, $P = 0.98$].

In a new window

Download PPT

Fig. 3.

Percentage of trial outcomes across stages for the four trial categories (as in Fig. 1B). All trial categories in one stage (bars of same color) add up to 100%. Shown is the average across subjects (error bars indicate SEM).

If one were to count any movement after a stop signal (whether completed or aborted) as a win for the BCI predictor, then the proportion of trials on which the BCI wins is considerably increased and

there is no significant difference between subject wins and BCI wins in stages II and III [34.6% versus 39.1%; $t(9) = -0.27$, $P = 0.79$, and paired $t(9) = -0.88$, $P = 0.39$].

We also assessed how the timing of stop signals was related to movement onsets (as assessed by EMG). Fig. 4A (red) shows the distribution of stop signals in predicted button press trials. The vast majority of stop signals occurred after EMG onset; thus, when subjects had already begun to move but before the button was depressed. Here, the stop signal presumably came too late to prevent the subjects from finishing their movement and pressing the button. Fig. 4B (green) shows the distribution of stop signal times for aborted button press trials. Here, the stop signals occurred earlier (starting around 200 ms before EMG). Thus, when stop signals were presented at late stages of movement preparation subjects could not prevent beginning to move, even though they could abort the movement. There was a gradual transition between stop signal times where movements could be aborted and those where they could not be aborted (Fig. 4C). This presumably reflects a variability in trial-by-trial stop signal reaction times (24).

In a new window

Download PPT

Fig. 4.

Distribution of BCI predictions time-locked to EMG onset (vertical line). The three panels show the distribution of stop signals timings in predicted button press trials (A, red) and in aborted button press trials (B, green). C (red and green) shows their joint distribution. The black distribution superimposed as outline in all three panels shows the stop signal distribution in silent trials adjusted to account for the imbalanced probability of a trial being silent (40%) or not (60%). All bins comprised intervals of 100 ms, and counts were pooled across stages II and III of all subjects. Please note that, in silent trials, the distributions refer to the first stop signals that would have been emitted.

There were hardly any cases where subjects moved despite being presented with stop signals earlier than 200 ms before EMG. This is interesting given that the RP onset occurred more than 1,000 ms before EMG onset (Fig. 2). One possibility is that some detections were made at this early stage but that participants were almost always able to cancel the movement completely. To assess how early predictions could be made in principle, independent of the presentation of a stop signal, we studied the behavior of the predictor when stop signals were omitted. For this, 40% of trials in stages II and III were “silent trials”: Here, when the BCI predicted a movement, the time was silently recorded but the stop signal was not turned on and the trial continued until the button was pressed. As Fig. 4 A–C (black distribution) shows, a majority of predictions also in silent trials occurred around movement onset. However, many silent predictions occurred more than 200 ms before movement onset, compatible with the early RP onset. These early predictions were not found for predicted button press trials (Fig. 4A, red) or aborted button press trials (Fig. 4B, green) when stop signals are active. Thus, had the stop signal been active for these early predictions, subjects might have been caught preparing a movement but been able to cancel preparation early enough to prevent any observable movement. Resolving this issue would directly address the question of whether trials with stop signals, but no overt movements, constitute early cancellations or false alarms, and thus help interpret this ambiguous trial category.

If a proportion of these trials indeed reflected early cancellations instead of false alarms, one might observe some signs of movement preparation given that movement-predictive signals have been

proposed to start before a decision (19). However, testing for the presence of an RP in the ambiguous trials would be biased: The classifier was trained to detect a RP and thus a false alarm should exhibit an RP-like topography as well. Thus, we searched for an independent indicator of movement preparation on ambiguous trials that was not based on the RP. For this we chose the event-related desynchronization (ERD) that occurs before and during movements in particular frequency bands in the EEG (33). ERD and RPs have been shown to have different generators in the brain and thus provide different information, therefore making ERD an index for motor preparation that is independent of the RP (34). We trained a classifier on the power contrast in those bands and tested it on the ambiguous trials (for full information on methods and results, see SI Appendix, Fig. S2). In this independent ERD analysis, movement preparation was also detected in ambiguous trials, but not in the random stop signal trials from stage I. Thus, at least a subset of ambiguous trials had likely already reached movement preparation and thus were not false alarms, but rather early cancellations.

We also used a questionnaire after each stage to assess subjects' experiences and strategies during the different sections of the experiment (see SI Appendix, Supplemental Methods and Results, for details). When asked about their strategies during stages II and III, they reported "not thinking about the movements" (5 of 10), "pressing earlier" (4 of 10), or "trying to be more spontaneous" (4 of 10). When asked about whether they felt a connection between actions and the control of the light, several subjects reported that thinking about the movement caused the interruption (i.e., the light turning to red). As mentioned above, the changes revealed by the behavioral analyses did not result in a modification of the recorded RP.

Previous SectionNext Section

Discussion

Our findings extend an important line of experimental work on the nature of early brain activity preceding movements (4, 6⇓–8, 19). Movement or intention detection has been typically studied off-line (35), whereas to date only few have undertaken the approach in real time (9, 26, 36). Neural mechanisms for the inhibition of cued as well as voluntary actions have been previously found in lateral and medial prefrontal cortex (PFC), pre-supplementary motor area (pre-SMA) and insular cortex (37⇓⇓⇓–41). However, these inhibitory processes have not been directly linked to preparatory signals, and it has remained unclear whether subjects can intentionally override early brain signals. In contrast, our study combined aspects of real-time BCI with interruption studies (19, 42) and cancellation studies (24, 38, 39). Please note that our choices pertained to decisions "when" to move and "whether" to move, but it did not involve a choice between different responses ("what" choices; see ref. 43).

We found that the shape of the RP was not affected by the instruction. In stage III, when subjects were instructed to evade being predicted, the RP had the same shape as in the other stages (Fig. 2). This is compatible with previous reports that the shape of the RP is highly stereotypical across different experimental conditions (19, 23). When they were actively being predicted by the BCI, subjects "lost" the trial 50% more often, due to pressing the button after a stop signal had been shown (Fig. 3). The proportion of trials where subjects moved despite being presented with a stop signal increased about 18-fold. If not only completed movements but also partial movements are taken into account, the success rates of the BCI and of the subjects were even comparable. Please note that our design involved a self-paced or asynchronous BCI predictor (29, 30), which imposes

certain limitations on accuracy compared with a BCI operating on fixed time intervals (SI Appendix, Supplemental Discussion).

Despite the stereotypical shape of the RP and its early onset at around 1,000 ms before EMG activity, several aspects of our data suggest that subjects were able to cancel an upcoming movement until a point of no return was reached around 200 ms before movement onset. If the stop signal occurs later than 200 ms before EMG onset, the subject cannot avoid moving. However, up until a second point of no return is reached (after movement onset), participants can still avoid completing the movement. Fig. 5 shows a hypothetical time line of events and stages leading up to a button press.

In a new window

Download PPT

Fig. 5.

Summary model of results (see text for details). Abbreviations: BP, button press; EMG, electromyogram; ERD, event-related desynchronization; RP, readiness potential; SSRT, stop signal reaction time.

Baseline.

In a first stage, a person has not yet engaged in preparing for a movement. If a RP is detected at this stage, it is due to a false positive: a similarity between the RP shape and random fluctuations in brain activity. If a stop signal is elicited during this stage, this constitutes a false alarm. Please note that our data are agnostic as to whether the onset of the RP occurs before the preparation or not (see ref. 19).

Movement Preparation.

At some point, a person decides to move and starts movement preparation. If a stop signal is presented during this period, movement preparatory signals can be observed, for example, a RP or ERD, but there are no overt signs of movement (as indicated by the EMG). However, an explanation is needed to clarify why people cannot prevent themselves from moving if the stop signal is presented later than 200 ms before movement onset. This cannot reflect the conduction delay between primary motor cortex and the calf muscles controlling the movement of the foot, because this delay is much shorter, around 25–30 ms (44). Instead, it presumably reflects the time it takes between the physical onset of the stop signal and the time the stop signal can catch up with and cancel a prepared movement (indicated by “X” in Fig. 5). This so-called stop signal reaction time has been reported to be around 200 ms (24), which is compatible with our data. So the time around 200 ms before movement onset constitutes a point of no return (19, 23) after which the initiation of a movement cannot be cancelled, even if it might still be possible to abort the completion of the movement.

Movement Execution.

Once the efferent motor signals have reached the peripheral muscles, the person begins to move. In the early stages of this phase, it is still possible to abort the movement. As the movement progresses toward completion, this becomes less possible due to the stop signal reaction time. Aborting a movement at this stage constitutes a “late cancellation” because it occurs in time to prevent

pressing the button but not in time to cancel signs of overt movement. Once a second, late point of no return is reached, the stop process cannot catch up with the go process in time to abort the completion of the movement and thus the button will be pressed.

A recent study by Schurger et al. (19) combined EEG with computational modeling in a Libet task with interruptions. They suggest that cancellation can occur at very late cortical stages up to around 150 ms before a movement. Previous work on event-related potentials has indicated that planned movements can be interrupted by stop signals until very late stages, even beyond central planning all of the way into motor execution (23). This has been taken to indicate that there is no final "ballistic" stage in the brain (or potentially even in the periphery) where a movement will necessarily unfold fully once triggered. Our data in contrast concur with those of Schurger and suggest that there is a point of no return around 200 ms before a movement after which the onset of a movement cannot be cancelled (even if it is still possible to alter the movement).

Schurger et al. (19) interpret the RP to reflect the leaky integration of spontaneous fluctuations in autocorrelated neural signals. The interpretation of our data are agnostic in this respect. For our purposes, it is sufficient that the RP (or in the model of Schurger a stochastically accumulated signal) is to some degree predictive of the subsequent movement. Also, within the Schurger model, the accumulation of a leaky integrator is predictive of the probability of emitting a response. The more signal has been accumulated, the higher the probability that it can cross the threshold over the next brief time period. What is particularly interesting about the study by Schurger et al. is that they identify the onset of the decision not with the onset of the RP but with the final stage when the RP crosses a threshold in movement-related brain regions (19, 45). This postpones the potential period during which a decision can be influenced toward the end of the RP. Our study is compatible with this and suggests that a decision to move can be cancelled up until 200 ms before movement onset. Please note that our study used interruptions to cancel movement plans, which allowed us to assess a potential point of no return. In contrast, Schurger et al. (19) used interruptions to trigger movements, which does not directly reveal whether a movement can still be cancelled.

It has been previously reported that subjects are able to spontaneously cancel self-initiated movements (13, 38). This has been referred to as a "veto" (13). The possibility of a veto has played an important role in the debate about free will (13), which will not be discussed further here. Note that the original interpretation of the veto was dualistic, whereas in our case veto is meant akin to "cancellation." Our study did not directly address the question of which cortical regions mediate the cancellation of a prepared movement. However, many previous studies have investigated the neural mechanisms that underlie inhibition of responses based on externally presented stop signals (reviewed in refs. 39 and 41). Please note that, in contrast to stop signal studies, in our case the initial decision to move was not externally but internally triggered. Conceptually, this could be compared with a race (24) between an internal go signal and an external stop signal. Many stop signal studies have reported that inhibition of a planned movement is accompanied by neural activity in multiple prefrontal regions, predominantly in right inferior PFC (41). It has been proposed that right inferior PFC acts like a brake that can inhibit movements both based on external stimuli or on internal processes such as goals (41). Another region that has been proposed to be involved in movement inhibition is medial PFC; however, its role is more controversial. On the one hand, stop signal studies show that activity in medial PFC might not directly reflect inhibition (37). However, it seems to be involved in cancelling movements based on spontaneous

and endogenous decisions rather than based on external stop signals (38).

To summarize, our results suggest that humans can still cancel or veto a movement even after onset of the RP. This is possible until a point of no return around 200 ms before movement onset. However, even after the onset of the movement, it is possible to alter and cancel the movement as it unfolds.

Previous SectionNext Section

Experimental Procedures

Subjects.

We investigated 12 healthy, right-handed, naive subjects (7 females; mean age, 24.9; SD, 2.3 y). Two subjects (one male, one female) were removed directly after stage I because their low RP amplitudes yielded classifier accuracies near chance level. The experiment was approved by the local ethics board of the Department of Psychology (Humboldt Universität zu Berlin) and was conducted in accordance with the Declaration of Helsinki. All subjects gave their informed oral and written consent.

Task.

Subjects were seated in a chair facing a computer screen at a distance of ~1 m. They were asked to place their hands in their lap and their right foot 1–2 cm in front of a 10 × 20-cm switch pedal (Marquardt Mechatronik) attached to the floor. The delay times between motor cortex and onset of EMG in the peripheral muscle (soleus) are well described and amount to around 25 ms (44), which is slightly slower than delay times for hand movements of 15 ms (46). However, depressing a pedal/button with the foot is a very standard effector. Especially to everyone driving a car, this foot movement is well learned due to its similarity to pressing the brake pedal in a motorized vehicle. It has also been studied in several BCI settings, e.g., in the context of emergency braking (47). The precise movement task consisted in lifting the foot from the floor and pressing the button as fast as possible and in a consistent way. Foot movements were chosen after piloting instead of hand movements because they yield larger RPs (32).

In the experiment, subjects played a novel game using aspects of interruption and stop signal tasks (19, 24, 38, 42). The framing of a game was chosen so that subjects would feel encouraged to generate spontaneous, endogenous movements before a stop signal from the predicting computer. The game was organized into three stages (each with two 10-min blocks), and each stage consisted of individual trials. Each subject performed an average of 326 trials during the whole experiment.

The start of a trial was signaled by the circle in the middle of the screen turning green. Subjects were instructed to wait for 2 s after the start cue, after which they could press the button at any time, unless the stop signal—indicated by the circle turning red—was shown. In that case, they were told to withhold any movements. Each trial could end either by an undetected button press or 1,000 ms after a stop signal was issued. In principle, this task design leads to four different types of trial outcomes (Fig. 1B). If the trial ends with the button press, the subject wins a point in the game and we refer to those as missed button press trials. If a stop signal is issued, there is a 1-s time window during which button presses are still possible before the trial ends. We distinguish between trials where the button is pressed during that interval, called predicted button press trials, or trials where the subject begins to move (as detected by the EMG) but does not press the button, called

aborted button press trials, and finally trials where no overt movement at all occurs during that interval, grouped together in an ambiguous early cancellation/false alarm category. During stage I, stop signal times were randomly drawn from a uniform distribution in the interval 2–18.5 s after the trial start cue. During stages II and III, stop signals were triggered in real time by the BCI predictor trained beforehand. Furthermore, in these two stages, 40% of trials were randomly assigned as "silent." These were always ended by the subject pressing the button because BCI predictions were recorded but the stop signal was turned off.

Before stage I, subjects were informed that the computer generated the stop signals "randomly" and that there was "no particular pattern." No new information was provided to subjects before stage II, i.e., they were unaware of the change of the origin of stop signals. Before stage III, subjects were told that the computer was trying to predict them: "The computer will try to guess when you are about to move and interrupt you, the interruptions are based on your history of previous actions." Subjects were asked not to test the system by making false or bizarre movements—with the new instruction that they should "try to be unpredictable."

Questionnaire.

A questionnaire was used to collect information about each subject's subjective experience (SI Appendix, Supplemental Methods and Results). After each stage subjects were asked two questions: "Did you use a particular strategy during the last round?" and "Did you feel there was a connection between your actions and the appearance of an interruption?" After stage III, subjects were asked three further questions: whether or not they felt predicted; how good the computer's predictions were; and if predictions had improved or worsened since the last stage. At the end of the experiment, subjects were paid 10€ per hour and earned a bonus based on the number of points they earned.

Data Acquisition.

EEG was recorded at 1 kHz with a 64-electrode Ag/AgCl cap (64Ch-EasyCap; Brain Products) mounted according to the 10–20 system, referenced to FCz and rereferenced off-line to a common reference. In addition to the EEG, the right-calf EMG was recorded using surface Ag/AgCl electrodes to obtain the earliest measure of movement onset. The amplified (analog filters: 0.1, 250 Hz) signal was converted to digital (BrainAmp MR Plus and BrainAmp ExG), saved for off-line analysis, and simultaneously processed on-line by the Berlin Brain–Computer Interface (BBCI) (github.com/bbci/bbci_public) Toolbox. The Pythonic Feedback Framework (PyFF) (48) was used to generate visual feedback.

BCI Predictor.

For the BCI predictor used in stages II and III, a linear classifier was trained using segments of EEG data from missed button press trials in stage I. Two periods were defined as "movement" and "no movement": The former were 1,200-ms-long segments preceding EMG onset, whereas the latter were 1,200-ms-long segments preceding the trial start cue. EEG data from those segments were averaged over 100-ms windows, resulting in 12 samples per window and channel. The samples from a subset of channels were concatenated and used as features to train a regularized linear discriminant analysis (LDA) classifier with automatic shrinkage (31). Channels in which the RP peak amplitude was above the mean RP amplitude across all channels were chosen as the subset; the number varied between 8 and 12 across subjects. EMG onset was determined by first rectifying

the EMG signal and then detecting the time points exceeding a subject-specific threshold of 99.9% above baseline. The so-trained classifier was eventually used to make predictions of movements in real time during stages II and III. Every 10 ms, a feature vector was constructed from the immediately preceding 1,200 ms of EEG data and used as input to the classifier, generating a classifier output value every 10 ms. Please note that all timings of stop signals and classifier outputs pertain to a classifier that has access to information only backward in time, i.e., a classifier output at $T = 0$ ms integrates preceding information, but not subsequent information. Whenever the classifier output crossed a threshold, this was considered a prediction, the event time was recorded, and a stop signal was issued (except for silent trials). The classifier output threshold was determined individually for each subject after training of the classifier. For this, we performed a 10-fold cross-validation on missed button press trials from stage I and—mimicking the real-time predictor with a sliding window—computed the time of first threshold crossing of classifier output for different threshold values. We assumed that predictions earlier than the onset of the RP at 1,000 ms before movement onset likely represented false positives. Because we sought to predict subjects as early as possible, the threshold was chosen such that the number of predictions in the interval $-1{,}000$–0 ms with respect to movement onset was maximal. Average RPs were computed by averaging EEG segments time-locked to the time of EMG onset and baseline corrected to the mean between $-2{,}000$ and $-1{,}800$ ms.

Previous SectionNext Section

Acknowledgments

We thank Robert Deutschländer and Lasse Loose for help in recording the data, and Gabriel Curio and Ulrich Kühne for valuable discussions. Support was provided by Grants 01GQ0850, 01GQ0851, and 01GQ1001C from the German Federal Ministry of Education and Research (BMBF) and by Grants SFB 940, KFO 247, and GRK 1589/1 from the German Research Foundation (DFG).

Previous SectionNext Section

Footnotes

1M.S.-K. and D.B. contributed equally to this work.

2To whom correspondence may be addressed. Email: haynes@bccn-berlin.de or schultze-kraft@tu-berlin.de.

Author contributions: J.-D.H. conceived the study; M.S.-K., D.B., M.R., B.B., and J.-D.H. designed the experiment; M.S.-K. and D.B. performed research; M.S.-K., D.B., M.R., C.A., K.G., S.D., B.B., and J.-D.H. contributed new analytic tools; M.S.-K. and B.B. adapted the BBCI toolbox for this experiment; M.S.-K. and D.B. analyzed data; M.S.-K., D.B., and J.-D.H. wrote the paper; and M.R. and B.B. contributed to writing the paper.

The authors declare no conflict of interest.

This article is a PNAS Direct Submission.

Data deposition: EEG data have been deposited at bbci.de/supplementary/2015-PNAS-Veto.

See Commentary on page 817.

This article contains supporting information online at www.pnas.org/lookup/suppl/doi:10.1073/pnas.1513569112/-/DCSupplemental.

Freely available online through the PNAS open access option.

Previous Section

References

↵

Kornhuber HH,

Deecke L

(1965) Hirnpotentialaenderungen bei Willkürbewegungen und eurons Bewegungen des Menschen: Bereitschaftspotential und reafferente Potentiale. Pflugers Arch 284(1):1–17

.

CrossRefWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Deecke L,

Scheid P,

Kornhuber HH

(1969) Distribution of readiness potential, pre-motion positivity, and motor potential of the human cerebral cortex preceding voluntary finger movements. Exp Brain Res 7(2):158–168

.

MedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Libet B,

Gleason CA,

Wright EW,

Pearl DK

(1983) Time of conscious intention to act in relation to onset of cerebral activity (readiness-potential). The unconscious initiation of a freely voluntary act. Brain 106(Pt 3):623–642

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Coles MGH

(1989) Modern mind-brain reading: Psychophysiology, physiology, and cognition. Psychophysiology 26(3):251–269

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Cui RQ,

Huter D,

Lang W,

Deecke L

(1999) Neuroimage of voluntary movement: Topography of the Bereitschaftspotential, a 64-channel DC current source density study. Neuroimage 9(1):124–134

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Haggard P,

Eimer M

(1999) On the relation between brain potentials and the awareness of voluntary movements. Exp Brain Res 126(1):128–133

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Soon CS,

Brass M,

Heinze HJ,

Haynes JD

(2008) Unconscious determinants of free decisions in the human brain. Nat Neurosci 11(5):543–545

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Fried I,

Mukamel R,

Kreiman G

(2011) Internally generated preactivation of single neurons in human medial frontal cortex predicts volition. Neuron 69(3):548–562

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Maoz U,

Ye S,

Ross I,

Mamelak A,

Koch C

(2012) Predicting action content on-line and in real time before action onset—an intracranial human study. Advances in Neural Information Processing Systems 25: 26th Annual Conference on Neural Information Processing Systems 2012, ed Bartlett P (Curran Associates, Red Hook, NY), pp 881–889

.

Google Scholar

↵

Soon CS,

He AH,

Bode S,

Haynes JD

(2013) Predicting free choices for abstract intentions. Proc Natl Acad Sci USA 110(15):6217–6222

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Bode S, et al.

(2012) Predicting perceptual decision biases from early brain activity. J Neurosci 32(36):12488–12498

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Maoz U, et al.

(2013) Predeliberation activity in prefrontal cortex and striatum and the prediction of subsequent value judgment. Front Neurosci 7:225

.

MedlineGoogle Scholar

↵

Libet B

(1985) Unconscious cerebral initiative and the role of conscious will in voluntary action. Behav Brain Sci 8:529–566

.

CrossRefWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Lau HC,

Rogers RD,

Passingham RE

(2007) Manipulating the experienced onset of intention after action execution. J Cogn Neurosci 19(1):81–90

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Matsuhashi M,

Hallett M

(2008) The timing of the conscious intention to move. Eur J Neurosci 28(11):2344–2351

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Haggard P

(2008) Human volition: Towards a neuroscience of will. Nat Rev Neurosci 9(12):934–946

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Trevena J,

Miller J

(2010) Brain preparation before a voluntary action: Evidence against unconscious movement initiation. Conscious Cogn 19(1):447–456

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Haynes JD

(2011) Decoding and predicting intentions. Ann N Y Acad Sci 1224:9–21

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Schurger A,

Sitt JD,

Dehaene S

(2012) An accumulator model for spontaneous neural activity prior to self-initiated movement. Proc Natl Acad Sci USA 109(42):E2904–E2913

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Guggisberg AG,

Mottaz A

(2013) Timing and awareness of movement decisions: Does consciousness really come too late? Front Hum Neurosci 7:385

.

MedlineGoogle Scholar

↵

Chiang T

(2005) What's expected of us. Nature 436(7047):150

.

CrossRefGoogle Scholar

↵

Marks LE

(1985) Toward a psychophysics of intention. Behav Brain Sci 8(04):547

.

Google Scholar

↵

De Jong R,

Coles MG,

Logan GD,

Gratton G

(1990) In search of the point of no return: The control of response processes. J Exp Psychol Hum Percept Perform 16(1):164–182

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Logan GD,

Cowan WB

(1984) On the ability to inhibit thought and action: A theory of an act of control. Psychol Rev 91(3):295–327

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Wolpaw J,

Wolpaw EW

, eds (2012) Brain–Computer Interfaces: Principles and Practice (Oxford Univ Press, Oxford)

.

Google Scholar

↵

Blankertz B, et al.

(2006) The Berlin Brain–Computer Interface: Machine learning based detection of user specific brain states. J Univers Comput Sci 12(6):581–607

.

Google Scholar

↵

Krauledat M, et al.

(2004) Improving speed and accuracy of brain–computer interfaces using readiness potential features. Conf Proc IEEE Eng Med Biol Soc 6:4511–4515

.

MedlineGoogle Scholar

↵

Lew E,

Chavarriaga R,

Silvoni S,

Millán J del R

(2012) Detection of self-paced reaching movement intention from EEG signals. Front Neuroeng 5:13

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Fatourechi M,

Ward RK,

Birch GE

(2008) A self-paced brain-computer interface system with a low false positive rate. J Neural Eng 5(1):9–23

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Borisoff JF,

Mason SG,

Bashashati A,

Birch GE

(2004) Brain–computer interface design for asynchronous control applications: Improvements to the LF-ASD asynchronous brain switch. IEEE Trans Biomed Eng 51(6):985–992

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Blankertz B,

Lemm S,

Treder M,

Haufe S,

Müller KR

(2011) Single-trial analysis and classification of ERP components—a tutorial. Neuroimage 56(2):814–825

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Brunia CH,

Voorn FJ,

Berger MP

(1985) Movement related slow potentials. II. A contrast between finger and foot movements in left-handed subjects. Electroencephalogr Clin Neurophysiol 60(2):135–145

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Pfurtscheller G,

Aranibar A

(1979) Evaluation of event-related desynchronization (ERD) preceding and following voluntary self-paced movement. Electroencephalogr Clin Neurophysiol 46(2):138–146

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Bai O,

Vorbach S,

Hallett M,

Floeter MK

(2006) Movement-related cortical potentials in primary lateral sclerosis. Ann Neurol 59(4):682–690

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Salvaris M,

Haggard P

(2014) Decoding intention at sensorimotor timescales. PLoS One 9(2):e85100

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Bai O, et al.

(2011) Prediction of human voluntary movement before it occurs. Clin Neurophysiol 122(2):364–372

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↵

Rubia K,

Smith AB,

Brammer MJ,

Taylor E

(2003) Right inferior prefrontal cortex mediates response inhibition while mesial prefrontal cortex is responsible for error detection. Neuroimage 20(1):351–358

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Brass M,

Haggard P

(2007) To do or not to do: The neural signature of self-control. J Neurosci 27(34):9141–9145

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Verbruggen F,

Logan GD

(2008) Response inhibition in the stop-signal paradigm. Trends Cogn Sci 12(11):418–424

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Rae CL,

Hughes LE,

Weaver C,

Anderson MC,

Rowe JB

(2014) Selection and stopping in voluntary action: A meta-analysis and combined fMRI study. Neuroimage 86:381–391

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Aron AR,

Robbins TW,

Poldrack RA

(2014) Inhibition and the right inferior frontal cortex: One decade on. Trends Cogn Sci 18(4):177–185

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Hughes G,

Schütz-Bosbach S,

Waszak F

(2011) One action system or two? Evidence for common central preparatory mechanisms in voluntary and stimulus-driven actions. J Neurosci 31(46):16692–16699

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Brass M,

Haggard P

(2008) The what, when, whether model of intentional action. Neuroscientist 14(4):319–325

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Morita H, et al.

(2000) Differential changes in corticospinal and Ia input to tibialis anterior and soleus motor eurons during voluntary contraction in man. Acta Physiol Scand 170(1):65–76

.

CrossRefMedlineWeb of ScienceGoogle Scholar

↵

Hanes DP,

Schall JD

(1996) Neural control of voluntary movement initiation. Science 274(5286):427–430

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Calancie B,

Nordin M,

Wallin U,

Hagbarth KE

(1987) Motor-unit responses in human wrist flexor and extensor muscles to transcranial cortical stimuli. J Neurophysiol 58(5):1168–1185

.

Abstract/FREE Full Text

↵

Haufe S, et al.

(2011) EEG potentials predict upcoming emergency brakings during simulated driving. J Neural Eng 8(5):056001

.

CrossRefMedlineGoogle Scholar

↲

Venthur B, et al.

(2010) Pyff - a pythonic framework for feedback applications and stimulus presentation in neuroscience. Front Neurosci 4(100):179

.

MedlineGoogle Scholar

Törellik

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Etik

“İdeanın tüm belirlenimlerine hakkını veren modern dünya ...”
— Hegel, Tarih Felsefesi

Etik yaşam Aile, Toplum ve Devlet alanlarını kapsar. Onları oluş sürecinde oldukları düzeye dek kapsar. Etik normların alışkanlığa pıhtılaşması etik gelişim sürecinin askıya alınmasıdır.

Hegel felsefenin işinin var olan ile ilgili olduğunu, var olmayan ile hiçbir ilgisinin olmadığını ileri sürdü. Ve kavramsal bilginin ancak tasarımsal bilgiden, görgül bilgiden türetilebileceğini. Ama Hegel'in çağında realite ve onun tasarımları henüz İdeanın tüm belirlenimlerine tam haklarını vermiş değildi. Halklar henüz Demokrasiyi edimselleştirecek Yurttaşlık bilincine ulaşmış değildi. Kadın henüz tinsel olmaktan çok doğal belirlenimi ile tanınıyor ve Erkek Ailede Reis konumunu sürdürüyordu. Aile, Toplum ve Devlet için bir parça daha gelişme alanı vardı.

Modernleşme ya da Yenileşme süreci Özgülük bilicinin doğmasını gerektirir, çünkü ancak özgür olan kendi özü ile uyum içinde değişebilir. Birey ancak tüm dışsal yetkeyi sorguladığı, kendi ussal özünü gerçek olarak görebildiği zaman serf ya da kul olmaya son verir, çünkü Duyunç ve İstenç kazanmıştır. Özgür İstencin bilinci insanın olabileceği herşey olması için tüm engelin olumsuzlanmasıdır: Moral olarak, estetik olarak ve entellektüel olarak. Modern dönem Dünya Tininin Tarihde yalnızca başkaları arasında bir dönem değil, ama saltık dönem, hiçbir koşulu, hiçbir sınırı, hiçbir engeli olmayan dönemdir, çünkü modern dönem Özgürlük bilincinin doğduğu dönemdir. İnsanlığın eksiksiz gelişiminin önünde bundan böyle hiçbir engel yoktur, çünkü Tinin gelişiminin biricik engeli kendi sonlu biçimlerine takılmak, onu bir son olarak görmektir. İnsanlığın eksiksiz gelişimi kavramı Humanizm kavramının gerçek içeriğidir.

Aile, Toplum ve Devlet, tüm alt belirlenimleri ile birlikte, ilk kez modern dünyada tam edimselleşme sürecine girerler, çünkü Modern Tin Özgürlük Bilincini kavramış olan insanlıktır. Hegel için bilgi ancak bilinecek nesnenin bilincin önünde, deneyim ve olgu dünyasında olması ile

olanaklıdır, çünkü kavramsal bilgi tasarımsal bilgiden üretilir. O zaman soru Hegel'in çözümlemesinin nesnesinin, Hegel'in içinde yaşadığı ve düşündüğü realitenin Kavramın kavranmasına olanak verecek düzeye dek gelişmiş olup olmadığıdır. Modern dönemin de gelişmekte olması, bir oluş süreci olması pozitivizmin, fenomenalizmin bilgi üretmesinin olanaksızlığını anlatır, çünkü bu görgül bakış açıları bilgilerini olgulardan ve görüngülerden türetirler. Olgu, görüngü, deneyim dünyası ise sonlu, geçici ve yitici değişim ve akış dünyasıdır. Bilginin kaynağı olamaz. Hegel ne Aileyi, ne Toplumu, ne de Devleti kavramlarına uygun realiteleri içinde görebildi. Aile çözümlemesi bir ölçüde iki yüzyıl önceki Ailenin realitesi ile uyum içinde gelenekseldir; Yurttaş Toplumunu çözümlemesi köylülük tarafından ve dolayısıyla bu sınıfa bağlı gelenek tini tarafından Kavramdan uzaklaştırılır; Devleti çözümlemesi Tinin bütününde politik yeterliği ve olgunluğu, evrensel Özgürlük Bilincini henüz kazanamamış olmasından ötürü Demokrasi kavramında doruklanmaz. Törellik alanının Kavramlarını çağdaş gelişimler temelinde gerçek içeriklerinde düşünmek için bugün Hegel'in zamanında olduğundan daha dolu bir deneyim birikimi vardır. Aile Kavramı Kadın ve Erkeğin eksiksiz tinsel eşitliğini içerdiği zaman onu ideal biçimi içinde düşünmeyi ve açındırmayı olanaksızlaştıran başlıca etmen ortadan kalkar. Toplum her bir bireyin Yurttaşlık Bilincini tam içeriği ile kavraması durumunda hiçbir sınıfsal, bilişsel, estetik ve moral ayrımı dayatmayan ve kabul etmeyen bir yapı kazanır. İstecinin bilincini eksiksiz olarak kazanmış bireylerin Devleti ussal istencin ve herkesin istencinin birliği olarak gerçek İdeasını somutlaştırır, Realite ve İdealite, Olgusallık ve Kavram arasında tam eşitlik kurulmuş olur.

Modern Etik edimselleşmiş Özgürlüktür, onda etik normların kaynağı geleneğin, alışkanlığın sorgulanmayan yetkesi değil, ama özgür İstencin ve Duyuncun kendisidir. Bu Özgürlük zemininde modern Etik ereksel değişim sürecine bütünüyle açıktır. Modern Etik dinginliksiz bir değişim, yenileşme, gelişme sürecidir. Onda nesnel Tin kendini saltık Tin alanına dek geliştirmenin zeminini bulur.

Nesnel Tinin bu son alanında önceki soyut Mülkiyet Hakkının duyunçsuzluğu gibi, ikinci alan olan Ahlakın öznelliği de ortadan kaldırılmış, İstenç özbilinçli edimselliğini kazanmıştır. Törellik soyut Hakın Duyunç tarafından aklanan edimselliğidir. Törel belirlenimler Hakkın moral ussal biçimleridirler, Duyuncun onayını almışlardır. Asyatik kültürde Hak Bire aittir. Onun İstenci saltık yetkedir ve toplumun hiçbir İstenci yoktur çünkü dünyasal Birin altındadır. Helen-Roma tininde İstenç monolitik olmaya son verir, kendi İstençleri ile Bireyler ortaya çıkar. Bölümsel Özgürlük ancak İnsanlığın bütününün özgür ve eşit olduğunun bilinci ile ortadan kalkmaya ve evrensel İstence gelişmeye başlar. Bu gerçek insan doğası üzerine ilk bilincin de doğuşudur. Hıristiyanlık Yahudiliğin bölümsel tanrısının bilincini evrensel Tanrının bilincine yükselterek insanlığı ilkin dışsal-dinsel Duyunç düzleminde eşitler ve özgürleştirir. Kölelik evrensel tek-tanrı düşüncesi ile bağdaşmaz. Realitenin İdealiteye karşılık düşme süreci dışsal-dinsel Duyuncun gerçek içsel Duyunca gelişimi sürecidir. İnsanın moral yetkeyi kendi duyuncunda geliştime süreci özgürlüğün özgürlük yoluyla gelişmesi sürecidir.

Etik Aile, Toplum ve Devlet alanlarında özgür bireysel ilişkileri belirleyen bir kurallar, düzenlemeler, yasalar dizgesidir ki, onlarda birey özsel olarak kendi ussal istencinin belirlenimlerini bulur, çünkü kendisi onlar olarak yetiştirilmiştir. Bir Tözdür ki, ona bireyler ilinekleri olarak bağlıdırlar.

Etik varoluş Tinin sonluluk evresinin tamamlanışı, ve üzerine saltık Tinin, bilgi, inanç ve güzellik Tininin dayanacağı temeldir. Buna göre Din de saltık Tin alanının bir belirlenimi olarak İstenç alanının çözümlemesinde kapsanmaz. Tüze Felsefesi etiği bir karşılaştırmalı, göreli etik tarzında

değil, ama İstencin alabileceği en yüksek ve en son biçimlerin bir dizgesi olarak çözümler. Özsel nokta tiğin tarihsel evrimini olmaktan çok etiğin enson örgütlenişini çıkarsamaktır. Başka bir deyişle —

Hegel'in nesnel Tin dizgesinde Törellik alanı soyut Hak ve Ahlak alanlarını kapsar, onların somutlaşmalarıdır. Hegel nesnel Tini "Tine tüm haklarını veren modern dünya" düzleminde çözümlemektedir ve bunun imlemi anlamı dizgenin tüm kavramlarının tam içerikleri ile alındıklarıdır. Hak, Ahlak ve Törellik, her biri kavrama tam hakkını veren modern dünyanın belirlenimi içinde düşünülmelidir. Mülkiyet Hakkı olarak soyut Hak İstencin tarihsel olarak sonlu bir biçimine değil ama modern dönemin evrensel özgürlüğün bilinci içindeki Tinin İstencine aittir. Osmanlı kulunun hiçbir mülkiyeti yoktu, çünkü İstenci yoktu. Tüm ülke Padişahın mülkü idi. Benzer olarak, Ahlak kavramı tam gerçekliğine tarihte ancak evrensel özgür İstencin doğuşu ile erişebilecek bir kavramdır — ve kölenin, serfin, kulun İstenci en azından gerçek değildir, üzerinde başka bir istence boyun eğme kipindedir. Moral gelişim Duyunç Özgürlüğünü kabul eden Yurttaş Toplumunda olanaklıdır.

Tüze Felsefesi modern Tinin çözümlemesidir.

Gelenek ve Boşinanç

Din ve Laiklik

Gelenek dinsel bir kategori değildir.
Gelenek değişmemenin, dolayısıyla gelişmemenin güvencesidir. Yine, Gelenek duyunçsuzdur çünkü sorgulamanın üzerindedir.

Gelenek 'değer' olarak görülür, ama sorgulanmadığı için ve sorgulanmadığı sürece. Sorgulanması değersizleşmesidir.

Gerçekte Gelenek Tini belirli değişmez tarihsel-kültürel şekillenmeleri içinde tutar, insanın saltık hakkı olan, onu insan yapan Özgürlüğünü ve İstencini tanımaz, onun bireyselliğini yadsır, onun yalnızca ve yalnızca gelişmek için varolan gizilliğini, yetilerini yeteneklerini sorgulanmayan usdışı biçimler altında tutuklar. Gelenek ne kadar köklüyse, savunulması o kadar güçlü ve böylece değişime ve gelişime direnci o kadar dikkafalıdır. Ama bu dikkafalılığında Gelenek gerçekte gerçek insan karakterinin oluşumunun önünde engeldir. Erdem bilgi üzerine dayalı karakter ideali iken, gelenek sorgulanmayan, dokunulmayan, zemini bilinmeyen boş bir davranış kuralının anlamsızca yinelenmesidir. Gelenek yalnızca 'geldiği' için, sorgulanmadığı için gelenektir. Geleneğin usdışı olması bir raslantı değildir: Usdışı kendini sorgulanmaktan ancak gelenek biçimi altında koruyabilir. Gelenek Din ile ilgisizdir, ve gene de giderek kutsal ve dinsel bir hava bile taşır.

Gelenek aptallaştırıcıdır ve sorgulanmayı yasaklaması bireysel bilincin kuramsal, etik ve estetik büyümesini ve gelişmesini engeller. Eğitimsiz gelenek tini homo sapiensin ancak ve ancak işinin — kendini gerçek kendisi yapma sürecinin — başlarında olduğuna tanıklık eden bir gerilik tinidir. Bu biçimiyle gelenek öğesi politik bilinçte de benzer moral ve entellektüel yıkımlara yol açar, çünkü sorgulanamaz inaklar içinde düşünmeye zorlanan anlak bu kategorilerin sınırlı alanının ötesine geçemez, onların izin verdiği düzlemde kısırlaşır, yalnızca kendini yineler ve ikiyüzlü olmaya zorlanır. Bu düzeye dek İdeoloji Dine değil ama geleneksel bilince akrabadır, çünkü inanç içerdiği pozitif boşinanç ile karşıtlık içinde en sonunda Gerçeklik ile, Us ile uyum içinde olma eğilimindeyken, ideolojinin ve geleneğin Usu yoktur.

Dinsel İnanç dinsel öğretilerin kapsadığı pozitif öğelerden ve boşinançlardan özgürdür.

Etik alanının bütününde — Ailede, Yurttaş Toplumunda ve Devlette — pozitf Dinin belirleyici olmaya son vermesi Laikliktir. O zaman genel olarak etik normlar üzerinde hiçbir kutsallık yetkesi kalmaz ve ussal yenileşmelere dirençsiz bir akıcılık ve plastiklik kazanırlar. Modern Tin Duyuncunda ve İstencinde saltık olarak özgürdür, kendi ilişkiler dizgesini pozitif dinsel yetke altında değil, ama kendi Duyuncu ve istenci ile belirler. İnsan özgürlüğünün bilincini kazanır kazanmaz ilişkilerini düzenlemede bundan böyle boşinancın olduğu gibi dinsel inancın da yeri kalmaz. Ancak o zaman gerçekte onu ahlaksız kılan ahlaksal bağımlılıktan özgürleşir ve kendi Duyuncunu tanıyarak, onu eğiterek ve geliştirerek moral olarak büyümeye başlar.

Laiklik Dinin bir dinadamları sınıfının özencinden özgürleşmesi olduğu ölçüde İnancın bireyin Duyunç özgürlüğü ile uzlaşmasının ve böylece özgür, gerçek İnancın zeminidir.

Klasik Yunan Tini de etik normlarını tanrıların ya da rahiplerin yetkelerden türetmiyordu. O kültürde bireysellik hiçbir zaman kutsallık ileri süren insan özencinin denetimi altında olmadı. Ve o kültürde Felsefenin, Bilimlerin, Erdemin ve Güzel Sanatların başka hiçbir kültürde yer almayan gelişimi Tarihin o döneminde başka hiçbir kültürde bulunmayan bu Özgürlük zemininde olanaklı oldu. Başka yerlerde Rahipler herşeyi biliyorlardı. Helenik Tinin Rahipleri yoktu.

Ama Helenik Tin etik normlarının kökeninin kendi özgür ussal İstenci ve Duyuncu olduğunun bilincinde değildi. Onların kökenlerini bilmiyordu. Sorgulamaya başlaması — Sofistler ve Sokrates — o alışkanlık etiğinin sonu oldu, Mitoloji ve onunla uyum içinde olan Köleliğin sonunun başlangıcına, ama yalnızca başlangıcına ulaşıldı. Ancak modern özgürlük Tini etik yapısını bütünüyle kendisi belirleme hakkının bilincine ulaşmıştır ve bütün bir Dünya Tininin saltık modelidir.

Avrupa'da Katolik Kilisenin Tanrı adına insan Duyuncunu köleleştiren dünyasal yetkesinden kurtuluş bir şiddet, yıkım ve savaşlar süreci yoluyla oldu. İslam tanrısal yetke ile donatılı bir dinadamları sınıfına izin vermediği ölçüde Protestanlık gibi Laikliği kendi içinde kapsar. Doğuşuna eşlik eden gelişiminin başdöndürücü hızı ve görkemi özsel olarak daha başından Duyunç Özgürlüğünü tanımasına bağlıdır. İslamın İnancın özü ile ilgisiz olarak kapsadığı pozitif dışsal yönergeler temelinde Dinin politik sürece sokulması ve kötüye kullanılması yaygın kitlesel erdemsizliğe, eğitimsizliğe ve bu zeminde beslenen boşinançlara bağlıdır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 145

§ 145

Etik alanının İdeanın bu belirlenimlerinin [= yasalar ve düzenlemeler] dizgesi olması onun ussallığını oluşturur. Bu yolda etk yaşam dünyyası Özgürlük dünyasıdır ya da nesnel olan olarak kendinde ve kendi için varolan İstençtir, bir zorunluk dairesidir; bunun kıpıları bireylerin yaşamlarını yöneten etik güçlerdir ki, ilinekleri olarak bireylerde temsillerini, görüngüsel şekil ve edimselliklerini bulurlar.

Daß das Sittliche das System dieser Bestimmungen der Idee ist, macht die Vernünfligkeit desselben aus. Es ist auf diese Weise die Freiheit oder der an und für sich seiende Wille als das Objektive, Kreis der Notwendigkeit, dessen Momente die sittlichen Mächte sind, welche das Leben der Individuen regieren und in diesen als ihren Akzidenzen ihre Vorstellung, erscheinende Gestalt und

Wirklichkeit haben.

Alışkanlık — İkinci Bir Doğa

"Alışkanlık" etik yaşamı bireyin ikinci bir doğası yapan belirlenimdir. Buna göre çocukluktaki eğitim ve terbiye özseldir, çünkü etik kimlik o çağda kazanılır, doğal eğilimler ancak erken bir yaşta kültürel biçimler altına alınabilirler. Kişiliğin çocukluk döneminde kazanılmasının anlamı bireylerin genellikle o belirlenimleri kazandıktan sonra daha öte büyümemeleridir. Sorun etik normların insanın tanrısal doğasına, bilgi, özgürlük ve güzellik değerlerine ne denli uygun oldukları ve değişime izin verip vermedikleridir. Özgür gerçek Etik bir alışkanlık olduğu denli de plastik, akışkan, gelişen bir tinsellik olmalıdır, çünkü erekseldir ve insan karakterinin ideal biçimlere doğru evrimlenmesine izin vermelidir.Modern Birey kimliğini olumsallığın eline bırakmamalı, karakterindeki usdışı yanın bilincini kazanmalı, özsel belirlenimini, gerçek insan doğasını bilmelidir. Bireysel Özgürlük bilincinin doğuşu Özgürlüğün dolaysızca edimselleşmesi değildir ve yalnızca ilkenin eksiksiz açınımına götürecek bir sürecin başladığını anlatır. Bu ilkenin kendisi, salt Özgürlük olduğu için, etiğin insan üstünlüğüne, eşsizliğine, Erdeme doğru gelişime engel olacak bir gelenek pıhtılaşmasına izin vermez. Modern Tin — yenilikçiliği saltıklaştıran modernist sapmadan ayrı olarak — salt ilkesinin, Özgürlük Kavramının mantığı gereği kendini sürekli olarak yenileştirme eğilimindedir. Çünkü, "İnsan alışkanlık tarafından [= gelenek tarafından] öldürülür, daha açık olarak, eğer yaşamla tam bir uzlaşmaya girerse tinsel olarak ve bedensel olarak körelir, öznel bilinç ve tinsel etkinlik arasındaki karşıtlık yiter, çünkü insan ancak hedefine erişmediği ve kendini onunla ilişki içinde üretken ve geçerli yapmayı istediği sürece etkindir. Bu tamamlandığında, etkinlik ve dirimsellik yiter, ve o zaman ortaya çıkan ilgisizlik tinsel ya da bedensel ölümdür" (Tüze Felsefesi, § 151, Ek).

Bireyler biçimlerini kültürlerin yüzyıllar, binyıllar boyunca işleyip geliştirdikleri bu etik normlardan ödünç alırlar. Kendileri, karakterleri, kişilikleri olarak bildikleri şey dışsal, tarihsel kökenlidir ve etik tinsel tözün her bir bireyde aldığı ilineksel şekildir. İnsan doğasının Ereğine doğru gelişmek için yaratılmış olması ölçüsünde, Tarihin birincil dönüm noktası bireysel İstencin gelişimini sınırlayan dışsal yetkenin saltık olarak kalkması, bireyin hiçbir koşul olmaksızın birey olarak tanınması ve sayılmasıdır. Bu özgür koşul Doğuda hiçbir zaman olmadı. Bu yüzden Doğu ancak despotizmin izin verdiği düzeye dek gelişti. Ve bugün de öyledir. Doğuda bireysel özgürlük hiçbir zaman bireylerin bilincine ulaşamadı. Bugün de öyledir. Bireyin insanlığın bütün bir varoluş sürecinde ilk kez özgürce kendi Usu ve kendi Duyuncu ile başbaşa kalabildiği yer İyonya kıyılarıdır, ve zaman İÖ 5'inci yüzyıldır. Dışlarında ve üstlerinde hiçbir yetke tanımadan ve yalnızca ve yalnızca Usun yetkesini, kendi en öz yetkelerini tanıyarak düşünen ve davrananlar ilkin ön-Sokratikler oldular. Helenik Tin yalnızca yetkeye güdümlü olmayı, yalnızca boyuneğmeyi bilen bir kültür geliştirmiş olan Doğunun binlerce yıllık birikimini üstlendi ve bin yıllarca yalnızca kendini yinelemiş olan ve bin yıllarca daha yalnızca kendini yineleyecek olan Doğuyu olduğu yerde bırakarak Tinin neye yetenekli olduğunu gösterdi. Bütün bir Bilimler kütlesi, bütün bir Felsefe, ideal biçimlere yükselen Güzel Sanatlar, özgür ve erdemli yurttaşlarının bir başka sanat yapıtı olan Demokrasi en gerçek, arı ve güzel biçimlerini ilk kez o tinde kazandı. Helenik Tinin daha öte gelişim için yalnızca ilkelerden daha çoğunu üretmesine karşın, Helenik uygarlık Tinin eksiksiz gelişimine izin vermeyecek bir Kölelik kurumu ve Mitoloji ile lekeliydi. Dünya-Tininin daha ileri açınımı Hıristiyanlığın köleliği ve İslamın putperestliği ortadan kaldırmasıyla sürdü.

Modern Tin bireysel Özgürlüğü, Duyunç ve İstenç Özgürlüğünü bilen tindir. Onda bireysel gelişmenin önü saltık olarak açıktır ve buna göre şimdi süreç kendinde evrensel olan, yalnızca bir

azınlığa ait olmayan bu olanağı, bu ilkeyi realitede de edimselleştirme sürecidir. Tüm insanlar Tanrı önünde eşittir. Tüm insanlar Gerçeklik ve Us önünde eşittir. Modern dünyanın kendi duyunçsuzluğu ile geleneğin dünyasını acımasızca ezmekte olmasına karşın, Doğunun ve özgürlüğe en az eşit ölçüde yabancı olan başka yetkeci kültürlerin özsel sorunları geleneksel yapıları tarafından tutsak edilmeyi sürdürmekte olmalarıdır. Buralarda Etik yaşamın kendisi bir oluş sürecindedir. Aile yapıları, toplumsal yapılar ve Devletlerin kendileri kendi içlerine çökerek, devrilerek, ölerek ve yeniden doğarak Doğunun ilerlemeyen yazgısını yinelemeyi sürdürmektedir. Özgür olmayan Özgürlüğü bilmez. Özgürlük bilincinden yoksun olan Doğu Tini salt özgür olmanın ne demek olduğunu bilmediği için kendi sorumluluğunu da üstlenmez ve sefilliğinin nedenini Efendisi olarak tanıdığı modern Tinde görür. Modern Tin gerçekten de henüz soyut Hak aşamasının ötesinde kaygı duymaktan, Mülkiyet İstencinin birincilliğini kırmış olmaktan uzaktır. İnsanın insana hizmet etmesi, uşaklık etmesi, kölelik etmesi sözde 'özgür' biçimler altında, ama gerçekte yaşım zorunlukları zemininde sürmektedir. Modern Tin henüz ahlaksal ve etik varoluşunda yoksuldur. Küçük bir azınlık içeride ve dışarıda dünyanın geri kalanının ezmeyi, sömürmeyi, yoketmeyi sürdürmektedir Ve gene de, ne yerde ne de gökte Özgürlük bilincini yenecek, Duyuncun olgunlaşmasını önleyecek hiçbir güç yoktur. Bu Kavramlar, insan doğasının özsel belirlenimleri olarak, insanın insan için şu ya da bu biçimde hizmet, uşaklık, kölelik yapmasını saltık olarak yadsırlar.

Modern Türk Tini

Modern Türk tini ulus tinidir, etnik tin değil. Ulus kendini tekerkliğe karşı belirler.

Modern Türk Tini eksiksiz Özgürlük Tinidir ve böylece sonlu tikelliklerin üstünde ve ötesinde gelişime, ussal değişime saltık olarak açıktır.

Sarsılmaz bir İstenç ve Duyunç Özgürlüğü ilkesi temelinde, modern Türk Tini bir imparatorluk tini olan Osmanlı Tininden bütünüyle başka bir etik yapıyı hedefler. Bu Tin insan Karakterini ve Erdemini yükseltmek için, boşinançlara bağlı gelenekleri içinde köleleşmiş milyonları özgürlüğün Onuru ve Değeri ile yeniden diriltmek için, bireyin düşünsel, etik ve estetik gelişiminde gereksindiği tutkuyu ilk kez tutuşturmak için engel tanımayan çelikten bir İstençtir. Özgürlük Tini evrenseldir, etnik tikelliğin üstünde ve ötesinde durur, ve İstencinde özbilinçli, duyunçlu ve ussaldır.

Modern Türk Tini Atatürk'ün Çağdaş Uygarlık dediği Özgürlük tini ile uyum içinde şekillenmekte olan Erdem ve Bilgi tinidir.

Evrenseldir. Özgürlük tini göreli, kültürel, giderek tarihsel de değildir. Bir İstenç sonsuzluğudur ki, karakteri erdeme doğru yeniden şekillendirmek, etik insan kimliğini yaratmak için biricik zemindir.

Modern Türk Tini geleneksel, yerel, özgürlüksüz köylü tininin içinden doğmadı. Tam tersine, çoktandır modernleşme çabalarına girmiş olan Osmanlı tininden doğdu ve Dünya Tinin eriştiği en yüksek Kavramın, Özgürlük İstencinin bilincine sarılarak Cumhuriyeti kurdu. Kültürel bütünlerin ussal-dizgesel yapılar olması ölçüsünde, yeni bir tin kendini tüm bileşenlerinde uyumlu olmak üzere baştan sona yeniden belirler. Osmanlı tini modern Türk tini için öncüldür: Bütünüyle yitmemiştir ve Cumhuriyet Tininde olumsuz bir moment olarak varlığını sürdürür.

Osmanlı İmparatorluğu bütün bir evrnsel dünya tarihinde kendini Cumhuriyete dönüştüren biricik İmparatorluktur. Cumhuriyetin görevi İmparatorluğun "milletlerini" ulus yapmak, istençsiz bir halk kitlesini Yurttaş Toplumuna yükseltmekti. Egemenlik saltık olarak Ulusundur.

Cumhuriyet yeni bir başlangıçtır. Şu ya da bu bileşenini (yönetim, türe, eğitim, inanç biçimi, gelenekler vb.) eski tinden ödünç alamaz. Tümünü evrensel Usun kaynaklarından yaratmak zorundadır.

Gelenek tini ne Osmanlı tinidir, ne de özgür ve erdemli Türk tini. Bu kendi arabeski ile, davul zurna kültürü ile, takunya ve turbanı ile ulussuz, gelişmesiz, tutucu bir köylü tinidir ki, önündeki biricik yol özünde ve biçiminde, özgürlüğünde ve vakarında Çağdaş Uygarlık düzeyine yükselmek, devimsiz, değişimsiz yüzyılların uyuşukluğundan sıyrılarak tarih olmak, uygar, özgür, erdemli insanlık ile bütünleşmektir.

Etik ve Değişim

Etik normlar ya da töreler saltık değildir, çünkü belirlidirler, ve belirlilik başka türlü belirlenebilmeyi, göreliliği, sonluluğu imler. Buna göre etik yaşam çeşitli uluslar arasında türlülük gösterebildiği gibi kendi içinde de değişime ve gelişime açıktır. Binlerce yıldır eskimeden sürmüş, değişime karşı kendini dünyadan yalıtma pahasına direnmiş olan Çin ve Hint geleneksel yapıları bile sonunda daha iyi, daha üstün, daha özgür olan karşısında yenik düşmüşler, onlara dışsal olarak öykünmeye başlamış, kendilerini birer kültür olarak çözündürecek ve dönüştürecek ve bambaşka kimlikler içinde yeniden üretecek olan Dünya-Tarihine katılmışlardır. Etik normlar evrenseldir; öznel özenç biçimleri değil, bir kültürün ulaştığı göreli olarak ussal yapılardır. Birey onlarda kendi istencinin anlatımını, kendi özsel belirlenimini, Benliğini bulur. Ve gerçekten de onlarda yalnızca kendini bulur, çünkü etik özbilinci daha çocukluğundan başlayarak onların bilgisi tarafından şekillendirilmiş, bu belirlenimler onun ikinci bir doğası olmuşlardır. Normal olarak onları sorgulamaz ve nereden geldiklerini bilmez. Kendi tininde o belirlenimleri edimselleştirir, Aile yaşamında, toplumsal yaşamda ve politik yaşamda onları yaşar. Ama "sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmez" sözleri tam olarak bu bağlamda söylenmiştir. Etiğin sorgulanma saati onu ölüm saatidir.

Eksiksiz Etik yaşam insan ilişkisinin gerçek biçimleri içinde varolduğu, insanların birbirlerine karşı şu ya da bu olumsal, tarihsel-kültürel kimliklerde değil, ama gerçekten özgür ve gizillikleri edimsellikleri ile bir olan bireyler olarak çıktıkları varoluştur. Ama bu o denli de etiğin kendisini bir kıpıya, olumsuz bir varoluşa indirgemiş kültür-ötesi durumdur. Reel etik bir belirlenimler, bir sınırlar, bir sonluluklar alanıdır. Etik yaşamda insan genelde insan olarak, soyut insan olarak değil, ama belirli somut karakter ve kişilik olarak bulunur. Etik yaşamda insanlar birbirleri ile ilişkilerinde aile üyeleri, sınıfların üyeleri ve Devletlerin üyeleri olarak davranırlar. Daha doğrusu, onlar aracılığıyla biraraya gelen ve ilişkiye giren şey bu tözsel belirliliklerdir. Modern Toplumda gelenekler akışkan kültürün dinamizmi ile, bireysel özgürlük ile çelişmedikleri düzeye dek varlıklarını zararsızca sürdürürler.

İsveç, Lutheran Kilise; vaftiz edilmiş genç kızlar Kiliseye tam üyeliğe kabul ediliyor.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 142

§ 142

Etik Özgürlük İdeasıdır — yaşayan İyi olarak, ki özbilinçte bilgisini, istencini, ve onun eylemi yoluyla edimselliğini bulur, tıpkı özbilincin etik varlıkta kendinde ve kendi için varolan temelini ve

devinen ereğini bulması gibi: Etik varrolan dünyaya ve özbilincin doğasına gelişmiş Özgürlük Kavramıdır.

Die Sittlichkeit ist die Idee der Freiheit, als das lebendige Gute, das in dem Selbstbewußtsein sein Wissen, Wollen und durch dessen Handeln seine Wirklichkeit, so wie dieses an dem sittlichen Sein seine an und für sich seiende Grundlage und bewegenden Zweck hat, — der zur vorhandenen Welt und zur Natur des Selbstbewußtseins gewordene Begriff der Freiheit.

Ödevler Dizgesi Olarak Etik

Etik normlara (yasalar, töreler, yönergeler, kurallar vb.) bireyler için bağlayıcı Ödevlerdir. Etik yaşam alanında Ödev öznel Ahlak alanının belirlenimsiz, içeriksiz Ödevi — Kant'ın 'kategorik imperatif' dediği şey — olmaya son verir, ve ilk kez burada somut etik normlar olarak içerik ve geçerlik kazanır. Etik norm evrensel İstenç kipi olarak bireysel istencin Tözü ve Özü olan Ödevdir. Yerine getirilmesi, uyulması zorunludur, çünkü ussal, evrensel İstençtir, özsel olarak her bireyin kendi istencinin bir anlatımıdır ve böylece belirli Özgürlükten başka birşey değildir. Ödev ancak dürtü ve eğilimlere karşı, kendini özenç yoluyla belirleyen Ahlakın (Duyuncun) istemlerine karşı kısıtlayıcıdır. Bu özenç kendini Devletin üzerine yükseltme, Devleti devirme deliliğine dek vardırabilir.

Ödev ve Devlet

Genel olarak, bireyin Duyuncunu Devletin İstenci üzerine yükseltme hakkı yoktur. Bu yapıldığında, o bilinçte Devlet doğrudan doğruya Devlet olarak sona erer, çünkü Devletin varoluşunu bulduğu biricik yer o bireysel bilinçler ve istençler alanıdır. Buradaki kavramsal zorunluğu anlamada sıkıntıya düşen düşüncesiz bilinç öznel Duyuncu, başıboş Özenci Yasanın üzerine koyma istencinin yadsınmasında Devletin yüceltildiği gibi anlamsız çıkarsamalara yönelir. Bu bakış açısı kendine düşünmeyi ve gerçekliği yadsıyan, özgürlüğün gizemini anlamayan özgürlük korkusudur. Duyunç Yasada (ve Devlette) içerilir, öyle ki Duyuncun onaylamadığı Yasa bir Yasa olarak hakkını ve gücünü yitirir. Devlet varsa, Duyuncun onayı yoluyla vardır. Devletin hakkı öznel özencin, tikel duyuncun onun önünde kendini bir yana bırakması gerektiğidir. Eğer Devletin kendisi Duyuncu, Türeyi, Hakkı tanımayan bir Devlet ise (örneğin Batista Kübası ve Castro Kübası, Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği vb.), o zaman kendinde daha şimdiden bir Devlet olarak sona ermiştir, üstelik yerine gelecek olan, o ulusal Tinin özünlü geriliğinden ötürü, hiçbir biçimde daha iyisi olmayacak olsa bile. Devlet kurabilen her ulus ancak ve ancak hak ettiği nitelikte Devleti kurabilir, daha iyisini değil. Devletinin türesizliği, yasasızlığı, haksızlığı gerçekte yalnızca o tinin türesizliğini, yasasızlığını, haksızlığını anlatır.

Ödev ve Özgürlük

Ödevin özgürlük ile bağdaşmadığını, özgürlüğü kısıtladığını düşünmek Özgürlüğün belirlenimsizlik olduğunu, ya da belki de içgüdüler, tutkular, hevesler vb. tarafından belirlenmek olduğunu düşünmektir. O zaman, bu içgüdüsel bilinç için, bu özencin hakkı için Ödev gerçekten de tiranlıktır. Ve öyle kalabilir ve kalmalıdır. Bu genel olarak modern Liberalizmin toplumsal yükümlülük karşısındaki bireyci başkaldırma tutumudur.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 149

§ 149

Bağlayıcı ödev ancak belirsiz öznelliğe ve soyut özgürlüğe karşı, ve doğal istencin ya da kendi belirsiz İyisini özenci yoluyla belirleyen ahlaksal istencin dürtülerine karşı kısıtlayıcı birşey olarak görünebilir. Ama birey ödevde dahaçok özgürleşmesini bulur: Bir yandan salt doğal dürtüleri üzerine bağımlılıktan ve neyin olması gerektiği ve neyin olabileceği üzerine ahlaksal derin düşüncelerde öznel bir tikellik olarak kaçınamayacağı çöküntüden özgürleşmesini, öte yandan eylemin belirli-varlığına ve nesnel belirliliğine ulaşamayan ve edimsellikten yoksun birşey olarak kendi içinde kalan belirsiz öznellikten özgürleşmesini. Ödevde birey tözsel özgürlüğünü kazanır.

Ek. Ödev yalnızca öznelliğin özencini sınırlar ve yalnızca öznelliğe sarılan soyut İyinin yoluna çıkar. İnsanlar özgür olmayı istiyoruz dediklerinde, bu ilkin salt soyut olarak özgür olmak istiyoruz demektir, ve Devletteki her bir belirlenim ve örgüt bu özgürlük için bir sınırlama olarak geçerlidir. Ödev bu düzeye dek özgürlüğün değil ama yalnızca ödev soyutlamasının, e.d. özgürlük yoksunluğunun sınırlanışıdır: Ödev öze erişmek, olumlu özgürlüğü kazanmaktır.

Als Beschränkung kann die bindende Pflicht nur gegen die unbestimmte Subjektivität oder abstrakte Freiheit und gegen die Triebe des natürlichen oder des sein unbestimmtes Gute aus seiner Willkür bestimmenden moralischen Willens erscheinen. Das Individuum hat aber in der Pflicht vielmehr seine Befreiung, teils von der Abhängigkeit, in der es in dem bloßen Naturtriebe steht, sowie von der Gedrücktheit, in der es als subjektive Besonderheit in den moralischen Reflexionen des Sollens und Mögens ist, teils von der unbestimmten Subjektivität, die nicht zum Dasein und der objektiven Bestimmtheit des Handelns kommt und in sich und als eine Unwirklichkeit bleibt. In der Pflicht befreit das Individuum sich zur substantiellen Freiheit.

Zusatz. Die Pflicht beschränkt nur die Willkür der Subjektivität und stößt nur gegen das abstrakte Gute an, welches die Subjektivität festhält. Wenn die Menschen sagen, wir wollen frei sein, so heißt das zunächst nur, wir wollen abstrakt frei sein, und jede Bestimmung und Gliederung im Staate gilt für eine Beschränkung dieser Freiheit. Die Pflicht ist insofern nicht Beschränkung der Freiheit, sondern nur der Abstraktion derselben, das heißt der Unfreiheit: sie ist das Gelangen zum Wesen, das Gewinnen der affirmativen Freiheit.

Erdem

Erdem törel belirsizliğin çaresidir. Erdem etik karakter idealidir: Türelilik, yüreklilik, ılımlılık ve bilgelikte insanın özsel gizilliğini geliştirmiş olması, ve bunun verdiği gerçek, sınırsız, sonsuz üstünlük ve eşsizlik duygusudur. Erdem bu ideal doyum durumu olarak mutluluk ile bağlanır. Bu düzeye dek, Erdem bütün bir insan varoluşunun anlam ve değerinin tözüdür. Erdem ancak özgür bireyin karakteri olabilir, çünkü İstenci ve Duyuncu kendisine ait olmayan birey ne yürekli, ne türeli, ne ılımlı, ne de bilge olabilir. Bu düzeye dek Erdem Özgürlüğü tanımayan kültürlerde boş bir sözden daha çoğu değildir. Sparta'da bile Likurgus'un belirlediği ve özsel insan doğası ile bağdaşmayan bir kimliğe bürünmeye zorlanmış yurttaşlar üzerlerindeki baskı kalkar kalkmaz Erdemlerinin bir hiç olduğunu, gerçek karakterlerinin kendinde tam bir Erdemsizlik olduğunu göstermede gecikmediler. Buna karşı Atina tininin özgür güzelliği kent büyüklüğünü, görkemini, gücünü yitirdikten sonra da sürdü, çünkü Atina yurttaşlarında Erdem gerçek bir duygusal eğilim olarak, kişiliğin özü olarak kökleşmişti, salt görünüşte değil ama yüreklerdeydi.

Erdemsiz insan Erdemi bilmeyen insandır. Erdemin bilgi ile bir olması yeterli değildir. Erdem türe ve yüreklilik ve ılımlılık ile de birdir. Aristoteles Sokrates'i Erdemi yalnızca "ruhun düşünen yanı (logos)" ile ilişkilendirmekle ve "duygusal yanı" (ethos, eğilim ve alışkanlık) gözden kaçırmakla

eleştirir. Aslında eğilim ve alışkanlığın düşünce ile, duyunç ile çatıştığı düzeye dek Erdemi insanda doğal olana bağlamak geçersiz görünür. Ama Erdemin insana onun karakteri olarak, ondaki özsel etik öğe olarak yerleşmesi Erdemin ancak ikinci bir doğa yapılmasıyla, eğitim sürecinde duygu ve eğilim ve alışkanlık düzeyinde kökleşmesiyle olanaklıdır. Erdem onu kazanmada geç kalanlar için kazanılması olanaksız ya da en azından daha şimdiden katılaşmış bir karakterin üzerine yeniden işlenmesi güç olan bir niteliktir, ve ailenin, öğretmenin, genel olarak bireyi kuşatan toplumun karakterine bağlıdır. Erdem öğretilebilir ve öğrenilebilirdir, ama öğrenme yeteneği, değişme yeteneği etkin olduğu ve Erdem öğretmenleri bulunduğu sürece.

Erdem doğuştan gelen bir nitelik değil, ama kazanılan, öğrenilen etik karakterdir. İnsan doğuştan yalnızca bir yeti ile, dürüstlük, yüreklilik, ölçülülük vb. için yalnızca gizillikler ile donatılıdır ve bireyler yalnızca ve yalnızca bu doğuştan yetilere iyelikte eşittirler. Bu yetilerin belirli karakter özellikleri olarak şekil kazanması eğitimin işidir. Erdemin öğretilebilirliği ya da kazanılan bir bilgi olması da tıpkı İyinin soyut İyi olarak insan doğasında yalnızca doğuştan bir yeti olması ve ancak yaşantılar, deneyimler yoluyla belirli İyiler olarak varoluş kazanması gibi bir süreci imler. Ve bu bilginin, bireyi erdemli kılacak olan kavramların üretimi insanın uygarlaşma sürecinde önemli bir birikimi öngerektirir. Bu yüzden Erdem uygarlığın gelişiminin ancak belirli bir aşamasında doğar. Mısır'da, Mezopotamya'da, Persler ve Medler arasında bireyselliğin geliştiğini, bireylerin özgürlüklerinin bilincinde olduklarını görmeyiz. Doğunun gelenek tini bireye özgür olma, kendi istenç ve duyuncuna iye olma hakkını tanımadığı düzeye dek kaçınılmaz olarak bireyselliği yok eden bir erdemsizlik tinidir. Erdem ancak özgürlük içinde gelişir. Modern kültür alanlarında bireysel gelişimin sınırlandırıldığı, durdurulduğu ve giderek baskılandığı düzeye dek yine aynı erdemsizlik egemendir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 150

§ 150

Etik öğe genel olarak doğa tarafından belirlenen bireysel karakterde yansıdığı düzeye dek Erdemdir ki, bireyin ait olduğu ilişkiler alanının ödevlerine yalın uyumundan başka hiçbirşeyi göstermediği ölçüde, Dürüstlüktür.

Das Sittliche, insofern es sich an dem individuellen durch die Natur bestimmten Charakter als solchem reflektiert, ist die Tugend, die, insofern sie nichts zeigt als die einfache Angemessenheit des Individuums an die Pflichten der Verhältnisse, denen es angehört, Rechtschaffenheit ist.

Etik bir toplulukta bireyin ödevleri onun bir aile üyesi olarak, bir emekçi olarak, bir yurttaş olarak katıldığı ilişkiler alanı tarafından belirlenir. Ama Duyunç (ahlaksal iç özgürlük alanı) kendini bu ilişkiler düzleminin de yargıcı olarak görebilir ve kendi öznelliği içinde daha yüksek istemlerde bulunabilir. Yanlış olanı görmek kolaydır, çünkü doğal bilinç için kendi sonlu tasarımı ile bağdaşmayan herşey dolaysızca yanlıştır. Ve oluş süreci içindeki etik durumda Duyuncun doyum bulamaması bir yandan haklı ve doğru iken, öte yandan aynı duyunç neyin doğru ve iyi olduğunu saptamada henüz olgunlaşmamış olan kendi kültürünün yazgısını paylaşır. Erdem bu etik belirlenimsizlik ortamında, henüz etik belirlenimleri yerleşmemiş eğitimsiz kültürlerde vurgulu olarak ortaya çıkar. Klasik Yunan Tininde Erdeminin öylesine önemli olması ve giderek yurttaşlığın zorunlu bir bileşeni olarak görülmesi Mitolojik tanrıların moral karakterden yoksun olmalarına

bağlıdır. Dinsel moral yetkenin yokluğunda birey dürüstlüğü, ödevi, yükümlülüğü, onur ve değeri ancak kendi bireysel moral çabalarıyla üretebilirdi.

Daha insansal iken Tanrılar,
Daha tanrısaldı İnsanlar.

Da die Götter menschlicher noch waren,
Waren Menschen göttlicher.

Roman: Etik ve Ahlak

Etik yaşam alışkısal davranış alanıdır, Eylem alanı değil. Eylem tiği çiğner. Eylem kendi İyiliğinin ve Doğruluğunun saltık güveni içinde, tinsel-törel dünyada bir değişimi amaçlar ve buna göre dingin, sağlam etik dizgesi ile uyumsuzluğu, giderek bir çatışmayı anlatır. Eylem güdüsünü Duyuncun Özgürlüğünden, etik normlar dışında ve onlara aykırı davranma Özencinden türetir. Buna göre Eylem etik yaşam ile ilişkisinde erdemsizlik olarak, haksızlık olarak, kötülük olarak görünür ve moral niteliğine bakılmaksızın etik normlar tarafından yadsınır. Bu düzeye dek Eylem alanı erdem, kahramanlık, yüreklilik, türe olarak göründüğü gibi, erdemsizlik, türesizlik, haksızlık ve kötülük olarak da görülebilir. Tiyatro, roman, sinema sanatları özsel olarak Duyunç ve Etik yaşam arasındaki bu çatışmayı konu alır (bkz. Sofokles'in "Antigone"sinden den parça), çünkü özgür bireyin önünde boyun eğmek zorunda olduğu herhangi bir enson Yazgı yoktur ve etik normlara meydan okuma kendinde kahramanlıktır. Yunan sanatı onları ölümlülerin ve tanrıların çocukları olarak betimler.

Roman bu yüzden ancak modern dönemde, erkeklerin ve kadınların Duyunç Özgürlüğünün bilincine ulaştıkları, Bireyler oldukları, Eylemde bulunma yeteneğini taşıyan Öznenin bağımsızlığına yükseldikleri bir zamanda doğabilirdi. Ancak özgür bireylerin Amaçları olabilir, ancak kendi İstençleri olan insanlar Sorumluluk üstlenebilir, İyi ve Kötüyü, Doğru ve Eğriyi özençleri tarafından belirleyebilirler. Bu bireysel özgürlüğe ulaşmamış kültürlerin Romanları değil ama imgesel masalları, mitleri vb. vardır. Kölelerin ve serflerin ve kulların özgürlükten yoksunlukları onların moral kişiler olmalarını, insan karakterinin büyüklüğünü, güzelliğini sergilemelerini önler. Güzel Sanat idealine ancak saltık olarak özgür Duyarlıkta, ancak insanın büyüklüğünü algılayabilen ruhlarda ulaşır. Kahramanın özgürlüğü ancak eşit ölçüde özgür Sanatçının duyarlığında yeniden yaşanabiir ve betimlenebilir. Etik ile çatışan bütün bir moral eylemler dünyası — cinayet, hırsızlık, aldatma, dolandırıcılık — dingin etiğin anlamsızlaşmış tekdüzeliğini ve ölümcül alışkanlık yapısını kırar ve tıpkı Devletlerin kuruluş dönemlerinde olduğu gibi erdemi, moral yüksekliği, yiğitliği, türesi, güzelliği ile Kahramanın doğmasına götürür. Güzel Sanat ölü realiteyi bir yana bırakır, dirimli idealiteyi biçimlendirir.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Türkiye 2007: Devlet Ussal Yasa İstencidir

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

Aziz Yardımlı
DEVLET USSAL YASA İSTENCİDİR
Türkiye 2007
Yurttaş Toplumunda, özgür istençlerini Yasa yapan Bireylerin toplumunda 'Aydın' kültürün dibi ile,

boşinanç kültü ile ortak yaşam içindedir. Kendini karanlık karşısında tanımlar. Varoluş nedenini bulamazsa onu sanrılar, çünkü acınması gereken bir ilkellik ve ürkeklik karşısında korku duyar

AYDIN BİR ÖCÜ YARATMAK ZORUNDADIR

Devlet ussal yasa İstencidir, ve ona yaklaşan yasa-tanımaz gelenekçi kişilikleri bile hizaya sokar, onları olabildikleri ölçüde uygarlaştırır, kentlileştirir. Ama böyle erdemsizliklerden korkmak gerçekte daha da büyük bir erdemsizliğin göstergesidir, çünkü hep korkmuş olandan korkmak korkakların büyüğü olmak demektir. Bu duygu kendini paranoya düzeyine dek tırmandırır, ABD, AB ve Japonya'yı düşmanlar yapar, ve "Dünya Barışına Türk Gözdağı" dolayısıyla "III. Dünya Savaşının" kapıda olduğu yolunda gelecekten haberler bile verir. (I. Dünya Savaşı Saraybosna'da sıkılan tek bir kurşunla başladığına göre, bir Cuntadan doğabilecek dünya-tarihsel bir deprem bu işi çok daha kolay başlatamaz mı?) Dünyanın Sonu tasarımı aşksız bir ruhun semptomu ya da bir dementia belirtisi iken, korku ise kendini herşeyden önce nefret ve şiddet ile büyüten İdeolojinin — sağda ve solda o Devlet devirme megalomanyasının — kitle besinidir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

TURBANDAN TEOKRASİ YARATMAK

ÇAĞLAYAN, İSTANBUL, 29 NİSAN 2007. MODERN İSTENÇ.

Bir dinadamları sınıfı olmaksızın salt Turban kültüründen bir Teokrasi (ve buna karşı bir Cunta) çıkarsamak ciddiyetin değil ama komplo-kuramcısı bir imgelemin işidir. Bir yanda artık yalnızca hor görülmeye, küçümsenmeye içerlemeden başka bir anlamı ve önemi kalmayan çocuksu turban simgeciliğinin, öte yanda karşılık olarak saatini 100 yıl geri almaya hazırlanıyor görünen ve Dünyanın Sonu duyurusunu yapan geriyatrik Aydının bu arkaik tangolarının üstünde ve ötesinde güzel bir bahar vardır (... aslında yaz geldi bile), çiçekler açar (... aslında çoktandır açtılar), kuşlar şakır, çocuklar neşeyle oynar, sevgililer öpüşür, ve Tarih Özgürlüğü içindeki Tinin nasıl dönüştüğünü gösterebilmek için bütün bir Cumhuriyet döneminde taş üstüne taş koyamayan Özgürlük kusurlu Aydını kendi sanrıları ile başbaşa bırakarak Özgürlüğe ve Erdeme doğru ilerlemesini sürdürür. Yurttaş — bu Cumhuriyeti kuran büyük insanın ve onun ussal istencini yaşatanların gördüğü gibi — ancak Özgürlük içinde büyür, uygarlaşır, erdemli olur. Demokrasi ancak erdemli bir ulusun istenci ve Devleti olabilir.

DEĞİŞEBİLMEK TARİHSEL OLABİLMEK, ASLINDA TARİH OLABİLMEKTİR.
YENİ OLAN ESKİ OLANDAN DOĞAR: GELENEK KENDİNDE MODERNDİR.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Ulus, Egemenlik, Özgürlük — 1

Kaynak · Noesis

Ulus, Egemenlik, Özgürlük — 1

Ulus özgürdür ve bu özgürlük

evrensel insan hakları,

duyunç özgürlüğü ve

yasa egemenliği olarak belirli ve somuttur.

Ulus tüze, ahlak ve etik alanlarında ereğine doğru özgürce büyüyen tinselliktir. Özgürlük tüm etnik, ırksal, dinsel, dilsel, yerel, sınıfsal, geleneksel, kültürel vb. ayrımları silen direnilmez güçtür, çünkü istençtir. Tüm bu tarihsel türlülük evrensel insan doğasına ilgisiz geçici ve sonlu şekillerin bir yığınıdır ve dünya tarihinin posasını oluşturur.

Ulus duygusu geri ve tikel bir etnik, yerel, bölgesel, vb. duygu değil, evrensel bir yükseklik duygusudur. Ulus özgürlüğünden ötürü her zaman akıştadır ve ideal ulusun realitesine doğru, evrensel insanlık ve uygarlık duygusuna doğru gelişimdedir.

Ulus saltık olarak egemendir çünkü özgürdür. Ulusal istenç salt bir istenç olduğu için erekseldir ve bu olgu ulusun kendisini bir süreç yapar. Ulus sürekli ereksel değişim ve gelişimdir. İstencin ereği özgürlüğün tam açınımını olarak, kavramına uygun Aile, Toplum ve Devlet olarak gerçek etik yapıdır. (Etik soyut hak ve ahlak belirlenimlerini kapsar ve somuta çevirir). İstencin ya da özgürlüğün evrensel karakteri gelişimini genel olarak türlülüğün ötesine, türdeşliğe doğru belirler. Etik gelişimin ereği küresel ya da türdeş etiktir, çünkü erek idealdir. Bir kültürel çoğulculuk olarak uluslar kalabalığını ideal normlarda türdeşliğe, evrensel dünya kültürüne, küreselleşmeye doğru geliştiren etmen istencin kendisidir. Özgürlük yalnızca özgürlüğe gereksinir ya da istenç kendini belirleyen ustur. Özgürlük insan doğasının sonlu, tarihsel alandaki özsel belirlenimidir.

Ulusun öndere gereksinimi yoktur, çünkü ulus koşulsuz olarak egemendir. Güçlü öndere ise hiç gereksinimi yoktur, çünkü ulusun istenci biricik güçtür. Demokraside önderin hiçbir gücü ve dolayısıyla hiçbir yeri yoktur.

Demokraside "güçlü önderlik" hiçbir realitesi olmayan bir megalomanyadan, hastalıklı bir yanılsamadan başka birşey değildir. Despotik kültürün bir artığıdır ve doğallıkla modernleşme sürecindeki toplumun yalnızca korkak ve onursuz kesimi tarafından kabul edilir. Bu nedenle gücü korkaklık ve kölelik üzerine dayanır ve yalnızca yalancı bir güçtür. Modern toplumda "önderlik" pozu doğrudan doğruya kişinin güçsüzlüğünü ve tiranlık özlemini ele verir.

Yurttaş Toplumu bir kullar toplumu değildir ve onda tüm bireyler özgür, tüm bireyler güçlü, eş deyişle tüm bireyler güçsüzdür. Demokraside gücün kendisinden daha değersiz ve daha gereksiz birşey yoktur. Orada güçlü önder değil, insan değil, yasa yönetir, ve yasa biricik egemen olan ulusun istencidir.

Evrensel Dünya Tarihinin ereği ona katılan ulusların ya da devletlerin evrensel özgürlük bilincini kazanmalarıdır. Bu bilinç, istencin kendisinin öz-bilinci olarak, aynı zamanda dolaysızca edimselleşmedir. Özgürlük edimselleşme için yalnızca özgürlüğe gereksinir.

Ulusal duygu ancak etik gelişmişlik koşulunda olanaklıdır. Ancak moral olarak gelişmiş düzgün insanlar birbirlerine güven duyabilir ve bir ortak duyguda uyum ve barış içinde varolabilirler. Despotik kültürde moral gelişim yoktur, çünkü duyunç özgürlüğü yoktur. Kabilecilik, bölgecilik, mezhepçilik, gelenekçilik, kayırmacılık vb. gibi yalancı değerlerin tanımladığı bir kültürel-çoğulculuk ancak boyun eğen uyrukların geçimsiz, verimsiz, uyuşuk kalabalığı olarak varolabilir.

Yalnızca düşmanlıkları örtmeye yarayan hoşgörü ve bastırılmış nefretler temelinde olanaklı olan kültürel-çoğulculuk yaşamı etik yaşam adını hak etmez. Etik yaşam evrensel özgürlük bilinci temelinde dürüst, açık, saydam bir güven yaşamıdır.

“Köle etiği,” “kul etiği,” “uyruk etiği” diye bir kavram henüz icat edilmiş değildir.

Despotik kültür türdeş bir bütün oluşturmaz. Aşağı yukarı bütünüyle yalıtılmış ve kendi içine kapanmış parçalardan oluşan bu kültürün karakterini yerellik belirler ve bu alışkanlık yapısı daha sonra kent yaşamında "bölgecilik" olarak ve daha başka ayrımcılık biçimleri olarak ortaya çıkar. Yine, atalar, ortak geçmiş, gelenekler, mitler gibi öğeler çevresinde oluşan etnik gruplarda kökene bağlılık da salt bilinçsiz bir alışkanlık sorunudur ve yerellikte diretmede ve değişim ve gelişime direnişte sonuçlanır.

Yunanca (ethnos/ἔθνος sözcüğü "sürü," "yığın," "kalabalık" demektir ve kökeni ἔθω (étho/"alıştım") sözcüğüdür.

Ulus, Egemenlik, Özgürlük — 2

Kaynak · Noesis

Ulus, Egemenlik, Özgürlük — 2

Ulusun karakterinin özgürlük tarafından belirlenmesi ölçüsünde ulus modern dönemin realitesidir. Ön-modern despotik dönemde halklar, kitleler, yığınlar vardır. Yurttaş değil ama salt uyruk vardır. İmparatorluk özgürlük bilincinden, haklarının bilincinden, duyunç özgürlüğünden yoksun bir uyruklar nüfusunu politik bir bütüne, yasa egemenliği ile belirlenen bir devlete dönüştürebilecek biricik formüldür. İmparatorluğun yönettiği halklar ulus değildir. Ön-modern dönemde Helenik kent-devletlerinde ve Roma Cumhuriyetinde demokrasinin sınırlı olmasının nedeni özgürlük bilincinin evrensel değil bölümsel olmasıdır. Hiçbir zaman yalnızca birin, yalnızca İmparatorun özgürlüğünden ve egemenliğinden daha ötesini tanımamış olan despotik Asya'nın tersine, Helenik kent-devletlerinde ve Roma Cumhuriyetinde nüfusun bir bölümünün özgürlüğü kabul edilir. Evrensel insan hakları ya da evrensel özgürlük bilinci, tüm insanların eşit olduğunun bilinci tarihsel olarak ilkin Avrupa'da doğdu. Bu kavrayışın ortaya çıkışı dinin din kavramına uygun olarak yapılanması ile, modern aile, toplum ve devlet biçimlerinin doğmaya başlaması ile aynı şeydir.

Ulustan başka bir gücün, bir tekerkin, bir partinin, bir önderin vb. gücünün olduğu yerde ulus yoktur.

Ulusun egemenliği uluslar-üstü bir gücün tanınmaması demektir. Ulus güçtür ve özgürlük ulusun gücünün saltık olması demektir. Uluslar bir üst yasama gücü altında duramazlar.

"The nation-state is one where the great majority are conscious of a common identity and share the same culture " - UNESCO

"Ortak kimlik" ve "özdeş kültür" terimlerinde verilen bu tanım pekala klanlara, kabilelere, genel olarak kitlelere vb. de uygulanabilir. İnsanlığın küresel kültürünü temsil etmesi gereken kurumlar henüz yerellik tinini aşabilmiş değildir.

Ulus özgür olduğuna göre, insan haklarını evrensel olarak tanır ve bir özdeş istençler dünyasında savaş olanaksızdır. Savaş Dünya Tarihinin ön-modern evresine aittir. Şiddet tikel istencin başka tikel istenç ile çelişkisinin çözümüdür. Düşmanlık genel olarak istenç ayrımıdır — ayrımın içeriği ne olursa olsun.

Ulus-devlet ‘toplum’ değildir, ve yurttaş kendi istencinden başka birşey olmayan devleti ile sözleşme yapmaz.

Ulus-devlet toplum değildir. Ve "toplumsal sözleşme" kuramı ya da bireyin devlet ile sözleşme yapması kuramı bireyin yasa karşısında keyfi olabileceği varsayımı üzerine dayanır. Ama yasa yurttaş olarak bireyin kendi istencinden ve özgürlüğünden başka birşey değildir.

Ulus saltık olarak egemendir çünkü özgürdür. Eğer ulus varsa güç ulustadır. Güçsüz bir ulus hiçbirşeydir. "Ulus saltık olarak egemendir" önermesi bir "gerek" önermesi değil, bir "olgu" önermesidir.

İstenç ve egemenlik birdir. Özgürlük ve egemenlik birdir. Güç ve egemenlik birdir. Bu nedenle bir ulusun varlığı onun özgürlüğü ya da bağımsızlığıdır. Bağımsızlık yoksa egemenlik yoktur ve ulus da yoktur. Bu bağıntı "Ya bağımsızlık, ya ölüm" ilkesinde anlatılan istençtir.

Bilim, teknoloji ve etik

Teknolojik Devrimler

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Teknolojik Devrimler

Aziz Yardımlı

William Shockley, John Bardeen ve Walter Brattain'ın transistörü buluşlarından sonra Robert Noyce (1927-1990) ve arkadaşlarının tümleşik devre (mikroçip) teknolojisini daha öte geliştirmeleri Dijital Devrimi başlatan ve daha sonra "Silicon Valley" olarak bilinecek olan kültürün gelişimine götüren olay oldu.

Robert Noyce'dan (önde ve ortada) saat yönünde: Jean Hoerni, Julius Blank, Victor Grinich, Eugene Kleiner, Gordon Moore, Sheldon Roberts ve Jay Last. Schokley'den ayrılan "Hain Sekizler" "Fairchild Semiconductor"ı kurdular. Daha sonra, 1969'da, Noyce ve Moore birlikte Intel Corporation'ı kurdular.

Teknolojik Devrimler

> “Teknolojik devrim” Avrupa bağlamında feodalizmden çıkış sürecine ve yurttaş toplumunun doğuşuna eşlik eden kültürel bir bileşendir.
>
> Pazar ekonomisi yurttaş toplumunun ekonomisidir.
>
> Teknolojik devrim varolan teknolojilerin devrilmesi ve yeni teknolojinin gelişmesi ile nitelenir.
>
> Teknolojik devrim genellikle üretkenlik ve etkerlikte bir artışta sonuçlanır.
>
> Teknolojik bileşen kültürel dizgenin bütünsel yapısına uygun olmak zorundadır.
>
> Kültürün geçerli bileşenleri ile çatışan teknolojiler direniş ile karşılaşır (reddedilir ya da kabul edilirler).
>
> Teknolojinin olumsuz etkileri denilen şey (çevre kirlenmesi, işsizliğin artması vb.) gerçekte teknolojinin fetişistik gücüne değil, toplumsal duyarsızlığa ve duyunçsuzluğa bağlıdır. (Schumpeter’in yaratıcı-yokediş terimi (schöpferische Zerstörung) ekonomik sürece fetişistik rol yüklemesinin dışında bilinen birşeydir.)
>
> Altyapı olarak görülen ekonomik sürecin insan duyuncundan ve istencinden bağımsız olduğu

görüşü kişisel moral gerilikten doğar.

Moral gerilik hırs etmeninin istenci etkisizleştirdiği görüşünde anlatım bulur (burada tekil olgulardan bir tümevarım yapılır ve kişisel moral gerilik genelleştirilir).

İnsanın moral varlık olmasının anlamı duyuncun hırs, dürtü, itki, içgüdü gibi etmenler ile çatışma durumunda güçlü yan olabilmesidir.

Güçlü olabilen şey güçsüz olmaya da açıktır.

İstenç zayıflığı durumunda, hırs, tutku vb. moral kötülük ve yanlışlık nedeni olabilir.

Ekonomik çöküntüler ve bunalımlar (Büyük Çöküntü, riskli kredilere bağlı bankacılık panikleri, ekonomik balonlar, Enron vb.) bir kural olarak hırs etmeninin duyuncu ve istenci bastırmasının sonucudur ve trajedi yaşandıktan sonra çıkarılan yeni yasalar ve düzenlemeler ile denetim altına alınırlar.

1760 öncesi ekonomik büyüme oranı %0,5 idi.

1760 ve 1830 arasında büyüme oranı yine %0,5 idi.

World GDP per capita, 1400–2003 (L).

Teknolojik gelişimin yayılması

The Great Exhibition
Exhibition organized in 1851 by Prince Albert to show off British industrial achievements.
Exhibition exhibitors came from twenty-seven countries.

Feodal Avrupa bağlamında yer alan teknolojik devrim Protestan ülkelerde yer almakta olan total kültürel dönüşümün bir bileşeni olarak görünür. Bir devrim olarak devirdiği herhangi birşey yoktur çünkü devrilecek bir “feodal teknoloji”den söz etmek gereksizdir. “Devrim” sözcüğünün kullanımı dönemin geriliklerini örtmede ve süreci süslemede yararlıdır.

Serf toplumundan yurttaş toplumuna geçiş eskimiş kültürün tüm bileşenleri ile sönmesidir. Ama henüz doğmakta olan yurttaş toplumu önceli olan ön-modern feodal kültürün artıkları ile yüklüdür. Ve bunlar insan karakterlerinde daha yüzyıllar boyu sürecek denli derine işlemiştir. Feodal toplum moral gelişimden ve etik yaşamdan bütünüyle yoksun sefil bir varoluş biçimidir. Orada güç haktır. Ve yeni toplum oluş sürecinde feodal karakteristikleri ancak aşamalı olarak silebilir.

Batının modernleşme sürecinin yanlarından biri olarak modern uygulayım-bilim herşeyden önce doğa bilimlerinde yer alan ilerlemelere dayanır ve özgür ekonominin, daha belirli olarak kitle tüketim ekonomisinin bir bileşenidir.

İşleyim Devrimi ya da Teknolojik Devrim Avrupa’da ve Birleşik Devletler’de geleneksel geçim ekonomilerini pazar uğruna işleyim ekonomilerine, ve birincil olarak kırsal nüfusları birincil olarak kentsel nüfuslara çevirdi. Modern dönem insanın yalnızca estetik olarak duyarlı, etik olarak düzgün ve entellektüel olarak düşünen insan olma değil, çalışkan insan olma sürecine girmesi ile de tanımlanır. Ve insanlık bu evrensel yenileşme sürecine tam bir eskilik ile, usdışı boşinançlar ve gelenekler ve derin bir bilgisizlik ile girer. Kültürün tutucu düzeneklerinden kurtulma yoluna giren istenç bütün bir geleneksel kültürün katılığını eritmeye başlar, ve insan potansiyeli tüm boyutlarında gelişme sürecine döner. Modernleşme demokratik ya da kitlesel bir fenomendir, bir imparatorluk politikası değil; tersine, gerçekte imparatorluğun kendisine karşı işleyen ve despotik eşitsizlik kültünün son izlerini silmeyi hedefleyen bir süreçtir. Ve gene de tekerklerin yurttaş — ya

da birinci yurttaş — olmayı istemelerini önleyecek hiçbir engel yoktur.

During the eighteenth century there came an amazing succession of technological changes. Abraham Darby's iron-smelting with coke (1709) bypassed the need for charcoal; Thomas Newcomen's steam engine (1712) permitted the pumping out of deep coalmines; John Kay's flying shuttle (1733) speeded up weaving; James Hargreaves's spinning jenny (c.1765) multiplied the effectiveness of hand-spinning; Richard Arkwright's water frame (1769) used power for spinning with rollers; James Watt's condenser (1769) meant economical steam power; Samuel Crompton's mule (1779) began mass production of high-quality yarn; Henry Cort's rolling mill (1783) speeded up production of iron; Edmund Cartwright's loom (1787) enabled water and steam power to be used to make cloth. (The English and Their History, Robert Tombs, 2014).

Bu teknolojik buluşların tümü de pazar ekonomisi tarafından, kazanç tutkusu tarafından güdülendirilen ve çocuklar tarafından da rahatça geliştirilebilecek ve daha sonra gerçekten de tarihin en acımasız sömürü süreçlerinden birinde çocuklar tarafından işletilen aygıtlardır. Bir aygıtın kullanımı için gereksinim doğduğu zaman icadı hiçbir zaman güç değildir. Bu aygıtların tümü de yalın mekanik düşüncenin ürünü idi. Geometri ya da kalkülüs ancak ince ayar gerekli olduğu zaman devreye girer ve uygulayımbilimsel devrim için bilimsel temel çoktandır hazırdı.

Teknolojik devrim bilimsel devrim tarafından öncelenir. Bilimsel devrimin 'devrim' olmasının geleneksel kuramların devrilmesi, ve teknolojik devrimin 'devrim' olmasının geleneksel teknolojilerin devrilmesi anlamına gelmesi gerekir. Modern teknolojilerin geleneksel teknolojileri devirmesinin bütünüyle anlaşılır birşey olmasına karşın, devrilecek 'geleneksel' bir bilimin olmaması ölçüsünde 'modern' bilim anlatımı ve dolayısıyla bilimsel 'devrim' sorunu enigmatiktir, çünkü bu devrimin devirdiği şey üzerine dayanmasının zorunlu olması ölçüsünde 'bilimsel devrim'in devirmesi gereken bilimi devirmemesi, böylece bir devrim olmaması ya da kendi temellerini devirmeyen bir devrim olması gerekir.

Galileo, Kopernik, Kepler ve başka birçok bilimci tarafından mekanik alanında (başlıca gökbilimde) yapıldığı düşünülen 'devrim' gerçekte Helenik-Helenistik geometrik ve mekanik temeller ve modeller üzerine dayanır ve onlarla süreklilik içindedir. 'Paradigma' terimi sürekliliği koparmayacak kadar ikincil bir kavramdır.

İçinde yaratıldığı kültürden ötürü eşölçümsüz sayılması gereken geometri Leibniz'in kalkülüsü geliştirmesine dek bütün bir modern mekaniğin matematiksel temeli olarak kullanıldı. Bu nedenle, eğer modern teknolojik devrim gibi birşeyden söz edilecekse, bu devrim matematiksel temellerini yalnızca ve yalnızca antik bilime borçlu idi ve modern mekanik klasik geometri üzerinde yükseldi. Klasik Tin insanlığa yalnızca bilimleri ve felsefeyi değil, güzel sanatları ve özgür etiğin bilgisini de kazandırdı. Buna göre, önce Batı ve şimdi onun yörüngesinde dönmeye başlayan bütün bir dünya kültürü ekonomisinden etiğine, inancından politikasına, bilimlerinden felsefesine Helenik-Helenistik kültürün bir uzantısı olarak görünür.

Yaygın olarak kabul edilen 'bilimsel devrim' tablosunda özellikle tuhaf görünen olgu bütün bir mekaniğin özeti olan evrensel yerçekimi yasasının bulunmasının bir fizikçi olduğu kadar bir Hermetik büyücü ve simyacı da olan Newton'a yüklenmesi, ve ek olarak, Leibniz'in kalkülüsü buluşundan ve bugün de kullanılan notasyonu ile yayımlamasından on yıl sonra kalkülüsü yirmi yıl önce bir mektuplaşmada ondan çaldığını söyleyen aynı Newton'ın kalkülüsün bulucusu olarak gösterilmesidir.

Mekanik biliminin gelişmesinin arkasından başkalarının yanısıra başlıca Faraday'ın görgül

çalışmaları üzerine dayanan Maxwell'in matematiksel-kuramsal çalışmaları tarafından güçlendirilen elektrik ve elektromanyetik kuramlar bütün bir teknoloji ve ekonomi alanını yeniden tanımladı, ve Maxwell'in ether kuramı atomik ve kozmik fiziksel araştırmayı ve spekülasyonu baştan sona dağıttı. Bugün başlıca mekanik bilimi birden çok görelilik kuramı ve birden çok quantum kuramı ile kozmik olmaktan çok kaotik bir tablo sergiler. Bu alanda sansasyon ve heyecan bileşeni irrasyonalist fizik kuramlarının payına düşerken, bütün bir elektrik ve elektronik teknolojisi sessizce ve yalnızca Maxwell'i kullanmayı sürdürür.

Görgül bilimler olarak mekanik, kimya ve yaşambilim sonuçları açısından teknoloji, pazar ekonomisi, kitle tüketimi, silahlanma, yararcılık, pragmatizm ve Aydınlanma gibi birbirinden ayrı görünen alanlar ile ilgilidir.

Modern ekonomi dolaysız gereksinimin karşılanması uğruna ya da karın tokluğuna üretimin ötesinde pazar uğruna üretimi kapsadığı için, özgür mülkiyet iyeleri arasındaki sözleşme ilişkileri temeline, etik dürüstlük üzerine dayanır. 'Yararcılık' etiği burada dürüstlük etmeninin yerine yarar etmenini geçirir ve böylece gerçekte etik-dışı bir 'etik' kuramı olduğunu gösterir (dolandırıcılık, giderek hırsızlık bile en büyük çoğunluğun en büyük yararı uğruna 'etik' değer taşıyor olarak görülebilir). Ve sözleşme ilişkisinde etik denebilecek herşeyin tözü olan güven ve dürüstlük etmenini tanımayan yararcılık tini 'yarar' etmenini tüm moral kaygıların önüne geçirmesinde gerçekte modern ekonomi tarihinde yaşanan tüm finansal bunalımların nedenini açıklar (1929 Büyük Çöküntüsünden 21'inci yüzyıl başlarındaki bunalımlara dek) ve 'görülmez eli' görülür kılar.

Teknolojik gelişim birincil güdüsünü kitlesel tüketim olgusundan türetir ve bu düzeye dek kendisi pazar ekonomisine altgüdümlüdür. Ve ekonomik etkinliğin bir kültürün etik karakteri temeline dayandığı düzeye dek, sonuçta teknolojik devrim bir etik devrim ile, modern etiğin ve demokrasinin doğuşu ile birlikte gider. Yurttaş toplumuna 'kapitalist toplum' diyen ve ekonomiyi 'kapitalizm' olarak yeniden adlandıran ideoloji — ve alışkanlıkla zaman zaman düşmanının terminolojisini kullanmayı sürdüren liberalizm — 'kapitalizm' dediği şeyin tüm etiğin sonu olduğunu, insanlığı kapitalin bir eklentisine indirgediğini, insanlığın öz-değeri denebilecek herşeyi değersizleştirdiğini, modern dünyayı bütününde saçmalaştırdığını anlamaz. Böyle etik-dışı bir dünya yorumunda silahlanmanın, sömürünün, doğanın yok edilmesinin, eşitsizliğin, yoksulluğun, açlığın vb. önüne geçecek bir insan istenci yoktur. Çünkü bu moronluğa göre dünyada egemen olan şey bir tür özerk fetişin gücünü taşıyan kapitaldir.

Teknoloji ve Despotik Kültür

Bilimlerden ve bilgi üretiminden ayrı olarak, teknolojinin salt el emeği ürünü olma görünüşünü taşıması onu varoluşlarını bilime ve bilgiye kapalı olma koşulu üzerine sürdürebilen ön-modern geleneksel kültürler için çekici kılar, çünkü bu kültürlerin kafa yapılarını ve despotik karakterlerini bozmalarına yol açmadan kullanılabilirdir, ve onların uygarlaşmalarına hizmet etmekten önce despotik gereksinimlerini karşılamaya yarar. Samurai tren yapabildiği gibi uçak gemisi de yapabilir. Despotik karakterleri gereği düşünemeyen bu kültürler teknolojik devrimlere katılamasalar da, tutucu etik yapılarını devirme gözdağını da kapsayan teknolojilerin çekimine kapılırlar.

Teknoloji bir yandan Çin gibi, Hindistan gibi ölü kültürleri yeniden diriltmeye hizmet ederken, aynı zamanda yasa egemenliğine, insan haklarına ve demokrasiye düşman ya da yabancı olan böyle kültürlerde onların bildiği biricik yöntem olan şiddet yöntemlerinin daha etkili olmasına ve güçlenmesine hizmet eder.

Küresel silahlanma dürtülerini kaçırılmayacak bir kâr fırsatı olarak kullanmak Batı etiğinin

kendisinin henüz ne kadar etik-dışı olduğunu gösterir. Ve etik olan herşeyi çiğneyen pragmatizm despotizme gözünü yumduğu zaman, modern devlet henüz politika yapamadığını, yaptığı şeyin sefil bir beceriksizlik olduğunu gösterir.

‘Birinci’ Teknolojik Devrim: Kömür, demir ve buhar

Teknolojik devrimin yerinin İngiltere olarak saptanması yetmez. Daha sağın olmak gerekir çünkü bu devrimin de İngiliz patentli olduğunun iyice gösterilmesi gerekir. İngiltere’de Shropshire yakınlarında bir köy olan Coalbrookdale işleyim devriminin doğum yeri olarak kabul edilir. Demir cevheri kok kömürü ile ilk kez Abraham Darby tarafından 1709’da burada eritildi.

Gerçekte ne Abraham Darby bir öncüdür, ne de işlem ilktir. Tüm öykü simgeseldir. Dökme demir demiryollarının ve dokuma tezgahlarının ve daha başka işleyim makinelerinin yapımında kullanıldı. İşleyim devrimini yalnızca demir eritme vb. gibi mekanik işlemlere bağlamak geçersizdir, çünkü bu ve benzeri işlem binlerce yıldır bilinmekte ve uygulanmaktadır. İşleyim Devrimi daha bütünsel bir tarihsel ve kültürel yenileşmenin parçasıdır ve kendisi öncelikle Bilimsel Devrim ile birlikte gider ve devletin ve toplumun modern etik dönüşümlerinde bir ilerlemeyi varsayar.

Birinci Teknolojik Devrim olarak da bilinen İşleyim Devriminin 18’inci yüzyılın ikinci yarısı ve 19’uncu yüzyılın ilk yarısı sırasında (1760-1840) başlıca İngiltere’de yer aldığı kabul edilir. Almanlar felsefe ve bilim ile, Fransızlar devrim ve terör ile, Osmanlı milletleri tarım ile ilgilenirken, İngiltere kapital, kömür, demir temelinde tecim ile ve dünyanın bütününün dev bir pazara dönüştürülmesi ile ilgilenmeye başladı.

Modern teknoloji mekanik bilimindeki gelişmelerin çelik üzerine, kömür üzerine, su, toprak, ateş ve buhar üzerine uygulanmasıdır. Ama bu bilim ve uygulayım eylemi bir olgu olabilmek için ön-koşullara gereksinir: Özel mülkiyet, tüzel kişi ve pazar ilişkileri gibi başka öncüllerin de az çok gelişmiş olmasını varsayar. İşleyim devrimi Osmanlı İmparatorluğunun reayası, Japon samurailer, Rus serfler tarafından başarılabilecek birşey değildi. Ve özellikle Osmanlıların devlet tarafından üstlenilen İşleyim Devrimi programlarının boşa çıkması bu işin devlete düşmediğini, Avrupa’da olduğu gibi yurttaş toplumunun minimal bir gelişimini gerektirdiğini tanıtladı.

Sömürü Devrimi

İşleyim sürecindeki atılımı tanımlamak için ‘devrim’ sözcüğünün kullanımı ‘Fransız Devrimi’ anlatımına yüklenen önemin indirgenmesini amaçlıyor görünür. Hiç olmazsa devrimin materyal bir altyapısının olduğu görüşünü öne çıkarmayı amaçlıyor görünür. Ama daha da önemlisi, 1750’den sonraki yüz yıl boyunca İngilizlerin yaptığı şeyin işleyim devrimi olmaktan önce sömürünün tarzında bir devrim olduğu olgusunu gizlemeye yarıyor görünür. Üretimin artışı yalnızca yeni makinelerin kullanımına bağlı değildi. Yaygın olarak kullanılan çocuk emeği de İngiliz işleyim devriminin vazgeçilmez etmenlerinden biri oldu. Öyle görünür ki, eğer çocuk emeği kullanılmamış olsaydı, İngiltere’nin kömür üretimi hiçbir biçimde ‘devrimci’ boyutlara ulaşamazdı. İngiltere’nin teknolojik ilerlemesinin özsel bir koşulu etik gerilik idi. Ve bu etik geriliğin başlıca bağlamı İngiliz Reformasyonunun en sonunda Anglikan Kilise gibi yerel bir dinsel kurumu ortaya çıkarmış ve hiçbir zaman gerçek bir Protestan karakter kazanmamış olmasıdır. İngiliz etiğinin belirlenmesinde bugün de özsel bir bileşen olan Anglikan Kilise yarı-Katolik ve yarı-Protestan bir melez yapıdır.

Öte yandan, işleyim devriminde İngiltere’yi göreli olarak öne geçmeye götüren bir başka etmen buhar makinesinin kullanımında ve demir üretiminde Avrupa’nın başka ülkelerinin göreli olarak

gerilemeleri idi. Kıta Avrupası Fransız Devriminden bütün bir Kıtaya yayılan şiddetin ve Napoleon Savaşlarının yarattığı kaosun içine düşmüşken, İngiltere bu yıkımın dışında kaldı. 'Devrimci' bir İmparatorun önderliğinde ilerlemekte olan eşitlik, özgürlük ve kardeşlik sloganları aşağı yukarı bir dünyanın fethi projesine dönmüş, Napoleon Trafalgar bozgunundan (1805) sonra İngiltere'nin işgalini erteleyerek işe ilkin Kutsal Roma İmparatorluğunu ortadan kaldırarak (1806) başlamış ve Avrupa'nın geri kalan imparatorluklarına karşı dönmüştü. Napoleon Savaşları sonlandığında bütün bir Kıta yerle bir edildi, 3,5 milyon (ya da kimi hesaplamalara göre, 6,5 milyon) asker ve sivil yaşamını yitirdi. Kıta Avrupası kendi iç despotizmi ile hesaplaşmayı sürdürüyordu.

Yararcı 'etik' kuramlarının yararı:

Revealed: Industrial Revolution was powered by child slaves

Huge factory expansion would not have been possible without exploitation of the young

Child labour was the crucial ingredient which allowed Britain's Industrial Revolution to succeed, new research by a leading economic historian has concluded. After carrying out one of the most detailed statistical analyses of the period, Oxford's Professor Jane Humphries found that child labour was much more common and economically important than previously realised. Her estimates suggest that, by the early 19th century, England had more than a million child workers (including around 350,000 seven- to 10-year-olds) – accounting for 15 per cent of the total labour force. The work is likely to transform the academic world's understanding of that crucial period of British history which was the launch-pad of the nation's economic and imperial power. (LINK)

"Önde gelen bir ekonomistin bir araştırmanın vargısına göre, çocuk emeği İngiltere'nin İşleyim Devriminin başarılı olmasını sağlayan belirleyici bileşen idi. :: Child labour was the crucial ingredient which allowed Britain's Industrial Revolution to succeed, new research by a leading economic historian has concluded."

Teknolojik devrim Avrupa'da yer almakta ve ivmelenmekte olan çok daha kapsamlı bir dönüşümün, aile yapısından toplum ve devlet yapısına, felsefeden, bilimlerden güzel sanatlara, duyunç özgürlüğüne bütünsel bir kültürel değişimin yalnızca bir bileşenidir. Avrupa bu total dönüşüm sürecinde yalnızca geleneksel teknolojisini devirmekle kalmadı, ama bütün bir toplumsal ve politik yapısını değiştirmeye başladı. Politik eşitlik ve özgürlük tüzel kişinin, özgür bireyin, yurttaşlık bilincinin ortaya çıkmasını ve bütün bir insan potansiyelinin etkinleşmeye başlamasını getirirken, feodal ve despotik boşinanç kültürü çözülme ve ortadan kalkma sürecine girdi. Eskinin alışkanlıklarını taşımayı sürdürse de, yerküre üzerinde aşamalı olarak yenileşmekte olan bir insanlık dilimi aile, toplum ve devlet yapılarını daha ussal biçimlere doğru dönüştürmeye başladı. İnsan olarak insanın özgür olduğu ve tüm insanların eşit olduğu bilinci ilk kez Avrupa'da, daha tam olarak Kuzey Avrupa'da milyonların kafasına girmeye ve yeni yaşam biçimini belirlemeye başladı. Bu ussal bilincin evrenselleşmesi modernleşme süreci dediğimiz ve eski kültür ile bütünsel bir çarpışmayı içeren ve bugün de sürmekte olan bir dönüşümler süreklisinin tetikleyicisi olarak görünür. Tüm bu devrimler ve dönüşümler için öncül insan usunun özgürleşmesi, duyunç özgürlüğünün ve özgür istencin bilincinin kazanılmasıdır. Bu bilincin düşünce özürlü düşünürlerin sandığı gibi bir causa sui rolünü üstlenecek materyal etmenlerin yaratacağı materyal bir nesne olması pek olası görünmez.

Modern teknolojinin doğuşu başlangıçta özellikle mekanik biliminin hızlı gelişimine bağlı olarak bir

makine devrimi karakterini taşır. İşleyim tarzlarının değişmesini ya da devrilmesini ilgilendirdiği düzeye dek, büyüyen ekonomi ile karakterize edilen teknolojik devrim “tarım ekonomisinden işleyim ekonomisine geçiş” denilen şeyi değil, büyümeyen bir geçim ekonomisinden kopuşu ve tarımı da kapsamak üzere tüm kesimlerde pazar uğruna üretime geçişi anlatır. Gerçekte, nüfusların büyümesi ile olmaktan çok genel olarak insan gereksiniminin büyümeye başlaması ile koşulludur.

Modern ekonominin büyüme ekonomisi olması işleyim devriminin yanısıra özel mülkiyetin ilk kez evrensel ölçekte doğuşu, kentlerin ve pazar ekonomisinin gelişmesi, bilimsel öğretimin gelişimi ve yaygınlaşması, yasa egemenliğinin yerleşmesi, kısaca modern Yurttaş Toplumunun gelişimi ile birlikte gider. Süreçte politik eşitsizlikler, loncalar, iç gümrükler, genel olarak feodal ve aristokratik kültüre özgü usdışı ayrıcalık ve eşitsizlikler ortadan kalktı, bütün bir toplum yasa egemenliği temelinde ussal bir pazar karakterini kazandı. Modern yurttaş toplumunu karakterize eden şey sınıfsal, etnik, eşeysel, dinsel ayrımların silinmesi ile insan olarak insanın yasa önünde eşitliğinin tanınmasıdır. Dünyanın geri kalanı değişmeyen, gelişmeyen, büyümeyen toplumsal ve politik yapılar içinde yerinde saymayı sürdürürken, Avrupa aşamalı olarak bir şiddet, zorbalık, boşinanç kültürünü ortadan kaldırma sürecine girdi.

20'inci yüzyıl başlarında Pennsylvania’da kömür madenlerinden çalıştırılan çocuk işçiler. (LİNK: The History Place)

Teknolojik devrim aynı zamanda İngiltere’nin etik gelişmişlik düzeyinin sergilenmesini ve zamanla insan haklarına daha uygun yasaların çıkarılmasını sağladı. Fabrikalarda ve madenlerde çocuk emeğinin kullanılması işleyim devriminin, özellikle Victorian İngiltere’nin moral geriliğini gün ışığına çıkaran etmen oldu. Charles Dickens’ın (1812-1870) kendisi borç hapsinde olan ailesini kurtarabilmek için 12 yaşında okulunu bırakarak bir boya fabrikasında çalıştı. İşleyim Devrimi sırasında 4 yaşındaki çocuklar bile çalıştırılırken, 5 yaşında kömür madenlerinde çalışmaya başlayan ve birçoğu için günlük çalışma süresi 16 saat olan çocukların yaşam süresi genellikle 25 yılın ötesine geçmiyordu.

İngiltere'de bedensel küçüklüklerinden ötürü dar maden ocaklarında çalıştırılan çocuklar. (Ayrıntılı bilgi ve resimler için Link: The Victorian Web)

İngiltere’de her zaman hırs duyuncun önünde gider. Bu acımasızlık İngiltere’ye özgüdür ve bir benzeri Nazi toplama ve çalışma kamplarında ya da Sovyet toplama ve çalışma kamplarında bile görülmedi. 1840'larda Londra'daki çocukların yalnızca %20'si okula gidiyor, geri kalanlar çalışıyor ve 25 yaşında ölüyorlardı. Belli bölgelerde 4 yaşının üzerinde olup da boş duran insan bulmak olanaksızdı. Çocuklar çalışmadıkça ailelerin geçinmesi olanaklı değildi ve çocukların pek çoğu için günlük çalışma süresi 16 saat idi. İngiliz Kraliyeti, İngiliz Parlamentosu, Anglikan Kilisesi ve İngiliz İşleyim Devrimi böyle moral temeller üzerinde yükseldi. Bir etik karakter ve moral gelişim sıralamasında dönemin İngilteresi ile yarışabilecek bir başka ülke bulmak güçtür.

Ludwig von Mises:

“It is a distortion of facts to say that the factories carried off the housewives from the nurseries and the kitchen and the children from their play. These women had nothing to cook with and to feed their children. These children were destitute and starving. Their only refuge was the factory. It saved them, in the strict sense of the term, from death by starvation.”

“The huge increase in productivity made possible by using machines can be shown in the amount of raw cotton Britain imported in 1760 and 1850. In 1760 the British imported a bit over 1000 tons;

in 1850 the number had risen to over 222,000 tons.”

Victorian Dönem (1837-1901)

İngiltere'nin nüfusu 16,8 milyondan 1901'de 30,5 milyona yükseldi.

Kırım Savaşı dışında,

Reform Act 1832. Yasa İngiltere'nin seçim dizgesini önemli ölçüde iyileştirdi. Yasa seçmenlerin sayısını 500.000'den 800.000'e yükseltti (tüm yetişkin erkeklerin beşte biri).

Anglikan Kilisesinin uyuşumcu-olmayan (nonconformist) üyelerinin etkisi altında yüksek moral ölçünlere doğru bir yönelim başladı.

İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğü ekonomik gelişim ile ve göreli olarak yüksek eğitimli bir nüfus ile birleşince özellikle Asya ve Afrika'da olmak üzere emperyalist yayılmaya ve sonuçta tarihteki en geniş imparatorluğun kuruluşuna götürdü.

İç politikada liberal eğilimler ağırlık kazandı; tekstil ve makine üretimi nüfusun bir kesimi için yaşam koşullarında yükselme sağladı.

İngiltere'de teknolojik ilerleme etik geriliğin boyutlarını ortaya serdi. Gerçekte, İngiltere'de teknolojik ilerlemenin etik gerilik temelinde olanaklı olduğunu gösterdi. Bir ulus duygusu bu eşitsizlik ile bağdaşmaz, çünkü ulus duygusu türe duygusu ile birdir. Bir devlet istenci bu türesizlik ile bağdaşmaz, çünkü devlet istenci evrensel insan haklarının anlatımıdır. İngiltere ne ulus ne de modern bir devlet idi. Kentlere gelen kırsal nüfus kaçınılmaz bir sefaletin içine düştü ve 18'inci yüzyıldan 20'nci yüzyıla dek çocuklar, kadınlar ve erkekler işleyim devriminin bedelini yaşamları ile ödediler.

Kültür henüz etik normlardan ve insan haklarının ve değerinin bilincinden yoksun bir hırs kültürü idi. Durumları iyi olan Victorianlar yoksulların dayanılmaz durumundan habersiz değildiler. İngilizler etik-dışı her sorun durumunda yaptıkları gibi bu durumda da büyük yalanlara sarıldılar. Tıpkı Magna Charta'nın dünyaya demokrasiyi ve insan haklarını öğrettiği kibri içinde olmaları gibi, tıpkı VIII'inci Henry'nin bir Reformasyon önderi olduğunu düşünmeleri gibi, Victorian İngiltere'nin de dünyaya modern toplumun modelini sunduğuna inanmaya başladılar. Bir kültür barbar olabilir. Ama barbarlığı uygarlık ile karıştırıyorsa, tekstil tezgahlarını ve buhar makinesini uygarlık ile bir görüyorsa, bir kat daha barbardır.

İkinci Teknolojik Devrim ya da İkinci İşleyim Devrimi denilen şey on dokuzuncu yüzyılın son üçte birinden yirminci yüzyılın başlarına dek yer alan hızlı işleyimcileşme dönemidir (1870-1914) ve gerçekte birincisinin sürmesinden başka birşey değildir. ‘İki’ devrim ayrımı araya giren kısa bir yavaşlama dönemine bağlıdır ve bir eşölçümsüzlüğü ya da paradigmatik kopukluğu anlatmaz. İkinci işleyimsel gelişim dönemi başlıca İngiltere, Almanya, ABD, Hollanda, Fransa ve Japonya’da belirgindir ve büyük ölçek demiryolu yapımı ve demir ve çelik üretimi ile, makinelerin yaygın kullanımının başlaması ile, telgraf ve petrol kullanımı ve elektrik kullanımının yayılmaya başlaması ve kimyasal işleyimin doğuşu ile tanımlanır. Bu yeni dönemin isim babası olan Georges Friedmann 1960’larda görülen hızlı ekonomik ve bilimsel gelişme ile otomasyon ve atom enerjisi temelinde bir üçüncü işleyim devriminin ayırdedilebileceğini düşünür.

İngiltere'de kömür madencileri olarak çalıştırılan çocuklar. Gravürler 19. yüzyılda 'Le Magasin pittoresque'de yayımlandı. (Link)

Batının gelişimini teknolojik devrime bağlayan kuramlar teknolojinin Batıda yer almakta olan

demokratikleşmeyi açıklayamayacağını gözden kaçırır. Teknolojik devrim dolaysız bir nedensellik etmeni değil, ama kendisi bir dizi kültürel bileşen ile etkileşim içinde gelişen bir süreçtir. Kimi düşünürler işleyim devriminin kökenlerini buhar makinesinin icadında bulurken, kimi değerli tarihçiler onu daha da gerilere, erken orta çağlara dek götürür ve guguklu saatin icadına ya da kilise çanlarının düzenli çalışına dayandırırlar. Ama bu tür etmenler modern teknolojinin başlangıç adaylığı için ne denli uygun ve sevimli görünseler de, hiç biri bir causa sui değildir. Benzer düşünce çizgisinde ilerleyerek teknolojinin özünü olmadığı yerlerde arayan daha başka düşünürler (örneğin Heidegger ve Marcuse gibi) teknolojinin özerk olduğunu, nedeninin kendi kendisinde yattığını düşünmüşlerdir. Özgürlük bilincinden yoksun olmaları (çünkü her ikisi de ideolojik despotizmin çok kararlı destekleyicileri idi) niçin böyle düşündüklerini açıklayabilir. Açıktır ki banalitenin düşünürleri özgürlüğü insanın özü olarak görmüyor, böylece onu aşağı yukarı fetişistik bir anlam yükledikleri teknolojinin elindeki bir oyuncak olarak görüyorlardı.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Din felsefesi

A.J. Ayer, Dil, Gerçeklik ve Mantık (1946) / BÖLÜM VI. TÖREBİLİMİN VE TANRIBİLİMİN ELEŞTİRİSİ

A. J. Ayer · Kaynak · İdea

BÖLÜM VI. TÖREBİLİMİN VE TANRIBİLİMİN ELEŞTİRİSİ

II. Dünya Savaşında 7 Eylül 1940'da Nazi Almanyası Londra üzerine hava bombardımanına başladı. 21 Mayıs 1941'e dek süren stratejik bombardımanda Londra'ya 71 kez saldırı yapıldı. Hitler dikkatini Doğudaki Oparasyon Barbarossa'ya döndürerek İngiltere üzerine bombardımanı durdurduğu zaman ölenlerin sayısı 40.000'e çıkmıştı. (Varşova bombardımanında yok edilen sivilin sayısı 20-25.000 kadardı.)

Törel felsefenin yalnızca törel kavramların yalancı-kavramlar ve öyleyse çözümlenemez olduklarının söylenmesinden oluştuğunu buluruz. Ayrı törel terimlerin anlatmak için kullanıldığı ayrı duyguları, ve genellikle yarattıkları ayrı tepkileri betimleme gibi daha öte görev ruhbilimciye düşen bir görevidir. Törel bilim gibi birşey olamaz, eğer törel bilim ile "doğru" bir ahlaksal ilkeler (morals) dizgesinin geliştirilmesi denmek istenirse. Çünkü gördük ki, törel yargılar yalnızca duygu anlatımları oldukları için, herhangi bir törel dizgenin geçerliğini belirlemenin bir yolu olamaz, ve aslında böyle herhangi bir dizgenin doğru olup olmadığını sormada bir anlam olamaz. Bu bağıntıda meşru olarak soruşturulabilecek tek şey 'Verili bir kişinin ya da insanlar kümesinin ahlaksal alışkanlıkları nelerdir?' ve 'Onları tam olarak o alışkanlıkları ve duyguları taşımaya ne götürür?' sorularıdır. Ve bu soruşturma bütünüyle varolan toplumsal bilimlerin alanı içerisine düşer.

O zaman öyle görünür ki, törebilim, bir bilgi dalı olarak, ruhbilimin ve toplumbilimin bir bölümünden daha çoğu değildir.

Ahlaksal davranışın başlıca nedenlerinden biri, hem bilinçli hem de bilinçsiz olmak üzere, bir tanrının hoşnutsuzluğundan korku ve toplumun düşmanlığından korkudur. Ve bu gerçekten de ahlaksal kuralların kendilerini kimi insanlara "kategorik" buyruklar olarak sunmasının nedenidir.

Avrupa’da Din Savaşları (Reformasyon Savaşları) (1522-1700)

Kaynak · Noesis

Avrupa’da Din Savaşları (Reformasyon savaşları) (1522-1700)

Kutsal Roma İmparatorluğu, 1630 (modern sınırlar üzerine yerleştirilmiş olarak). — Yaklaşık 8 milyonluk bir nüfusa egemen olan İmparatorluk Habsburg Hanedanının elinde bulunuyordu. İmparatorun kendi aralarında imparatora karşı bağlaşmalar kuran prensler üzerinde hiçbir gücü yoktu. Kendine ait bir adı bile olmayan Germanik seçim İmparatorluğunun ‘Roma’ İmparatorluğu ile de ne olursa olsun hiçbir ilgisi yoktu.

İlkin Kuzey Almanya'da Luther'i destekleyen Protestan prensler Katolikliği yasakladılar ve Kilisenin topraklarına el koydular. Bunu izleyen Münster Köylü ayaklanmaları Lutheranların reformu toplumun bütününe yayma isteği nedeniyle başladı ve 1525'te doruğuna ulaşan çatışmalara 300.000 kadar köylü, kasabalı ve soylu katıldı. Alman Köylü Savaşı çoğunlukla güney, batı ve orta Almanya'da yer aldı ve İsviçre ve Avusturya'yı da etkiledi. Savaşlarda ölenlerin sayısı 100.000 olarak tahmin edilmektedir. Feodal bir köylü ayaklanması olarak başlayan eylemler ideal bir Hıristiyan topluluğun yaratılmasını ve malların saltık eşitlik ve ortaklığının kurulmasını amaçlıyordu. Martin Luther ayaklananların istemlerini kabul etmedi ve Almanya'nın egemenlerinin ayaklanmayı bastırma haklarını tanıdı.

Köylü Savaşından sonra bir teokrasi kurmak için Münster'de Jan Matthys önderliğinde daha kararlı bir girişimde bulunuldu (1532-1535). Kenti ele geçiren grup dünya egemenliği kurmak için hazırlıklara başladı. Burada Leidenli John poligamiyi yasallaştırdı, kendine on altı kadın aldı ve malların ortaklığını kurumsallaştırdı. John 1535'te yenildi ve pazar yerinde idam edildi.

İsviçre'da Zwingli önderliğindeki Protestan devim de benzer olarak yenildi ve Zwingli'nin kendisi savaşta öldürüldü. Protestanlar ve Katolikler arasında yapılan barış anlaşmasına göre İsviçre yamalı bohça gibi bölündü, Protestanlar daha büyük kentlerin yönetimini üstlenirken Katolikler kırsal alana egemen oldular.

Öte yandan Katolik V. Charles (ya da Karl) dış sorunlarının ağırlık kazanması nedeniyle en sonunda Protestan Schmalkaldik Liga ile barış anlaşması yapmak zorunda kaldı. 1555'te imzalanan Augsburg Barışına göre Lutheranlar ve Almanya'daki Katolikler arasındaki şiddet sona erdi. Alman prensler kendi bölgelerinde inanç biçimini kendilerine göre seçecekler ve uyruklar egemenlerinin dinlerini kabul edeceklerdi (cuius regio, eius religio). 16'ncı yüzyılda gerilimin sürmesine karşın, güney Almanya Katolik kalırken, kuzey Almanya'da Lutheranlar ve orta ve batı Almanya, Hollanda ve İsviçre'de Calvinistler çoğunluğu oluşturdular.

Mezhep savaşlarının daha önce başlamış olmasına karşın, Otuz Yıl Savaşlarının geleneksel olarak 1618'de geleceğin Kutsal Roma İmparatoru II. Ferdinand'ın Bohemya'da Roma Katolik saltıkçılığı dayatması üzerine Bohemyalı ve Avusturyalı Protestan soyluların başkaldırısı ile başladığı kabul edilir. Danimarka fırsattan yararlanarak Almanya'da toprak kazanma amacıyla girdiği savaşlarda yenildi ve bir Avrupa gücü olarak silindi. Buna karşı İsveç kralı II. Gustav Adolf Almanya'yı işgal etti ve Alman prenslerden birçoğunu Protestan davaya kazandı. Sonuçta İsveç ve Hollanda'nın desteği altında Protestan Alman kasabaları ve prenslikleri Katolik Kutsal Roma İmparatorluğuna karşı geniş bir bağlaşma içine girdiler. Bu süreç ile aynı zamanda, ama dinsel ayrım ile bütünüyle çelişkili bir yolda, Katolik Fransa da Katolik Habsburg ile bir güç kavgasına girişti. Savaşlar başlıca Alman kent, kasaba, köy ve çiftliklerini büyük yıkımlara uğrattı.

MEZHEP SAVAŞLARI: SERFLİKTEN ÖZGÜRLÜĞE GEÇİŞ

Reformasyonun bedeli Avrupa'da, özellikle Almanya'da henüz duyunçsuz insanlığın ölçüsüz şiddetinin yaşanması oldu. Başlıca dinsel ve tecimsel nedenler tarafından tetiklenen savaşların gidişinde hanedan ve toprak çıkarları da etkili oldu. Savaşların çoğu Westphalia Barışı (1648) ile sonlandı. Buna göre İspanya hem Hollanda'yı hem de Avrupa'daki başat konumunu yitirdi. Fransa birincil Avrupa gücü oldu. İsveç Baltık'ın denetimini üstlendi. Birleşik Hollanda egemen bir devlet olarak tanındı. Sonuçta tinsel olarak papanın ve dünyasal olarak imparatorun egemenliği altında işleyen bir Kutsal Roma İmparatorluğu düşüncesi bütünüyle terk edildi ve bir egemen devletler topluluğu olarak modern Avrupa'nın yapısı belirmeye başladı. Üç ayrı mezhebin (Roma Katolikliği, Lutheranizm, Calvinizm) varlığı kabul edildi.

Otuz Yıl Savaşı

Otuz yıl savaşı başlıca Almanya topraklarında olmak üzere 1618 ve 1648 arasında yer aldı ve Avrupa'nın büyük güçlerinden çoğu savaşa katıldı. Protestanlar ve Katolikler arasındaki bir savaş olarak başlamasına karşın, sonunda her durumda din ile ilgili olmaksızın Avrupa'nın çoğuna yayılan genel bir savaş karakterini kazandı. Fransa ve Habsburg Hanedanı arasındaki düşmanlık çevresinde dönen savaş daha sonra Fransa ve İspanya arasında doğrudan bir savaşa götürdü. Danimarka ve İsveç Protestan yanda savaşa katılırken, Habsburg'dan korkan Katolik Fransa da Protestan yanda savaştı. Paralı askerlerin yaygın olarak kullanıldığı savaşta bütün bölgeler yerle bir edildi, açlık ve hastalık Alman devletlerin nüfusunu kırdı ve savaşa katılan devletlerin çoğunu iflasa götürdü. Savaş sırasında Almanya'nın nüfusu %30 oranında azaldı. Brandenburg'da yitirilenlerin sayısı nüfusun yarısına, kimi bölgelerde üçte ikisine ulaştı. Yalnızca İsveç orduları Almanya'da 2.000 kadar şatoyu, 18.000 köyü ve ülkedeki toplam kasabaların üçte birini oluşturan 1.500 kasabayı yok ettiler.

SEKSEN YIL SAVAŞI ya da Hollanda Devrimi olarak bilinen çatışmaların kökleri 1530'lardaki Calvinist devime kadar gidiyordu. İspanyollar başlangıçta Hollanda'daki ayaklanmayı bastırmayı başardılarsa da, sonunda, ikonoklazm, ölçüsüz zulüm, kitle kıyımları ve yağmalar ile damgalanan süreçte Calvinistler ülkenin kuzeyinin bağımsızlığını kazandılar ve bir barış anlaşması yapıldı. Güney İspanyolların denetiminde ve Katolik kaldı.

Avrupa'nın Reformasyon savaşlarındaki şiddetin ölçüsüzlüğü Avrupa'nın moral geriliğinin ve duyunç özgürlüğüne gereksiniminin bir ölçüsünü verir.

Efendinin istencinden ilk kez kurtulan ve böylece ilk kez kendi duyuncuna dayanmak zorunda kalan kölelerin "ahlaksal doğruları" henüz dürtüleri, itkileri ve içgüdüleri tarafından belirlenmeyi sürdürür, çünkü bu insanlarda henüz duyunç yetisi, düşünme yetisi gelişmemiştir. Kölelere özgürlük vermenin, üzerlerindeki tüm yetkeyi ve denetimi kaldırmanın ve onları kendi duyunçlarını dinlemeye bırakmanın bedeli bu insanların duyunçsuzluklarının düzeyi tarafından belirlenir. Avrupa ahlaksal olarak uyanmaya başladığı zaman aşağı yukarı baştan sona ahlaksız ve aşağı yukarı bütünüyle duyunçsuz iidi. Mezhep savaşları yüz elli yıl sürdü.

Kul korkaktır ve yenilikten ve değişimden kaçınır. Moral normlara göre davranır ve eğer ona yol gösterecek moral norm bulamazsa moral problemini çözemez ve yalnızca ahlaksızlığını sergiler.

Katolik Kilise tüzel bir kişi gibi davranıyordu ve Avrupa'daki toprakların üçte biri onun elinde edi. İnsanları vaftiz ediyor, günahlarını dinliyor, evlendiriyor, günahlarını siliyor ve ölüm döşeklerine kadar ruhlarını elinde tutuyordu. Bütün bunları İncil'in okunmasını yasaklayarak, halkı eğitimsiz ve boşinançlar içinde tutarak, ve açıkça aldatarak ve sömürerek yapıyordu. Reformasyonun Kurumsal Kilisenin elinden kurtardığı insanlar böyle etik-dışı, ahlak-dışı bir kültürü efendilerin elinden

kurtardı.

French Catholics simultaneously murdered Huguenots (Protestants) en masse on St. Bartholomew's Day, 1572, mostly in Paris but also subsequent massacres in a dozen other cities.

Catherine de Medici Gazing at Protestants Massacred in the Aftermath of the Massacre of St. Bartholomew (Edouard Debat-Ponsan, 1880).

Les Grandes Miséres de la Guerre (The Great Miseries of War, aka The Hanging), Jacque Callot, ca. 1633.

Battle of Rocroi, (May 19, 1643), a military engagement of the Thirty Years' War in which a French army of 22,000 men, under the Duke d'Enghien (later known as the Great Condé), annihilated a Spanish army of 26,000 men under Don Francisco de Melo, marking the end of Spain's military ascendancy in Europe.

Boşinancın Devletini Kutlamak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Michel Foucault:

Boşinancın Devletini Kutlamak

Aziz Yardımlı

Foucault "Şah Zamanın Yüz Yıl Gerisindedir" başlıklı bir makale yazdı. Ve bunu yüz yıl çok uzun olduğu için değil, ama çok kısa olduğu için yazdı. İleride olmaktansa Geride olmanın İyi olduğunu ve dolayısıyla bin yıl geride olmanın daha İyi olduğunu düşünüyordu. İran'ın köklerinin Darius'a, aslında Kyros'a dayandığını ise bilmiyordu.

Despotizmi, giderek Tiranlığı Özgürlük olarak görmek olanaklı mıdır? "Görmek," "sanmak" olanaklıdır. Tarihsel Materyalizm çoktandır terörü erdem, cehennemi kurtuluş olarak görmeye alışmıştır. Ama bunun için düşüncenin sökülmüş, yapısızlaştırılmış olması, ve Anlamın kaçması gerekir. Sanılan Olmayandır. Ama Postmodernizmin plastik realitesinde olanaksız olanaksızdır, yani olanaklıdır, aslında tutarsızlık, giderek çelişki plastik olanın kendisidir. Böyle söylem kendisi üzerine, "Konuşma" üzerine dayanır, saltık olan üzerine, kendi kendisinden kaçmayan Anlam üzerine, "Us" üzerine değil. Heidegger sonunda Logos'un Us değil, ama Söylem olduğunu bulmamış mıydı? Böylece tüm gerçeklik plastik bir konuşmadır — ya da yazı, simge, eşlem, görünüş vb. —, çünkü bildiğimiz gibi sökülmüştür, bütün yitmiş, geriye iç bağdan yoksun bir salt parçalılık kalmıştır.

Modernleşme, gelişme, değişme karşıtı Michel Foucault sık sık insan Özgürlüğüne güçlü bir inancı olduğunu ve felsefesinin iyimser bir felsefe olduğunu belirtirdi. Çünkü Despotizmde Özgürlüğü, Kötüde İyi olanı bulabiliyordu. Aydınlanmayı, gerçi gizlice, ya da belki de bilmeden de olsa, Aydınlanmanın kendi kategorilerine dayanarak çürüttü. (Aslında Derrida da benzer olarak, ama açık sözlülükle, Usu ancak Usun kendisini doğrulayarak yadsıyabileceğini ileri sürmüştü.) Herşeye karşın, Foucault'nun plastisizmi nihilistlerin kendileri tarafından bile tehlikeli ölçüde nihilist bulundu. Söylediği sözlerin Kavramlarını bilmesi gereksiz, aslında olanaksızdı, çünkü Kavramlar gerçek varlıklar değil, ama yalnızca toplumsal kurgulardı. Böylece her durumda kolayca normal anlamları bozulabilir, yapısızlaştırılabilirler, sökülebilirlerdi.

Foucault İran'a yaptığı iki geziden sonra ülkeye egemen olan despotik boşinanç rejimini kültürel köklere dönüş olarak, yepyeni bir "tinsel politika" olarak selamladı. (“Kök” sözcüğünü henüz sökmemiş olmalıydı.) Daha sonra eşcinsellik ve sadomazoşizm alt-kültürlerine katıldı. Postmodernizmin erotizmi de sökülmüş olmalıdır. 1984'te Paris'te AIDS bağıntılı postmodern bir hastalıktan öldü. Özgürlüğü öz-belirlenim olarak değil, ama ancak özenç olarak, ancak belirlenimsizlik olarak anlayabiliyor, ve rasyonel ve irrasyonel arasında hiçbir ayrım olmadığını düşünüyordu. Doğrunun ve eğrinin, iyinin ve kötünün, güzelin ve çirkinin ötesinde aşkınsal bir varoluşta yaşadı. Plastik düşünceleri, anlam bozumları, kavram sökümleri ile, eşit ölçüde bozulmuş ve sökülmüş bir bilinç alanında sonsuza dek anlamdan anlama sıçramayı sürdürecektir. — Nihilizm umutsuzluktu. Pozitivizm umursamazlık. Nihilizmin ve Pozitivizmin sentezi olarak Postmodernizm bir parodidir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Budhizm

Kaynak · Noesis

Budhizm

Most Buddhists do not believe in God.

There are 376 million followers worldwide.

The Buddha was born 500 years before Christ, in what is now Nepal. His dad was a king, his mom was a queen, and his dad wanted him to take over the family business (the kingdom) when he got older. ... At the age of 29, the Buddha stopped praying to the gods to end his suffering and the suffering of others.

Buddhism arose as a result of Siddhartha Gautama's quest for Enlightenment in around the 6th Century BC.

Buddha is not a deity or supreme being in the same way that the Christian God is. (Ganesha is the son of Shiva and Parvati and he is the brother of Karthikeya (or Subrahmanya), the god of war. He was created by his mother using earth which she moulded into the shape of a boy.)

He is considered to be an ordinary person like you and me, but that he woke up.

Buddhists seek to reach a state of nirvana.

Buddhism is a spiritual tradition that focuses on personal spiritual development.

Buddhism is about ... Suffering.

> There is no belief in a personal god. Buddhists believe that nothing is fixed or permanent and that change is always possible.
>
> The Tripitaka (Pali Canon), Mahayana Sutras and the Tibetan Book of the Dead are three major noncanonical Buddhist texts.
>
> Buddhists believe in a cycle of death and rebirth called samsara. Through karma and eventual enlightenment, they hope to escape samsara and achieve nirvana, an end to suffering.
>
> When the Buddha was asked how the world started, he kept silent. In the religion of Buddhism we don't have a first cause, instead we have a never ending circle of birth and death.
>
> The path to Enlightenment is through the practice and development of morality, meditation and wisdom.

Budhizm bir Tanrı kapsamadığı düzeye dek bir din değil, "tinsel bir gelenek"tir.

Budhizm ve Banalite

Kaynak · Noesis

Budhizm ve Banalite (LINK)

I read that you are a Buddhist, what does it mean to you? How much does it affect your art and your way to see the world?

I believe in Buddhism. The Buddhism opened a gate for me to understand the world and the human beings. You are the Buddha, I am the Buddha and everyone is the Buddha. We are all heroes in our hearts.

“Zhang Huan had stripped naked, covered himself with honey and then sat for an hour in a Beijing public toilet while flies landed on him. It’s named “The 12 Square Meters.”” China Daily / The avant-garde art goes too far?

Din Kavramı

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

İslamın Öncülleri — Din Kavramı

CKM 2018-19 / Aziz Yardımlı

İslamın Öncülleri — Din Kavramı

Din Kavramı

LOGOS (İDEA, US)

DOĞA

TİN

FİZİK-ÖNCESİ

FİZİK

FİZİK-ÖTESİ ya da DOĞA-ÜSTÜ

> Homo sapiens bir veridir. Dinsel bilinç insanın ortaya çıkışını yaratılış mitleri ile açıklar. Bilim bu türeyişi tanıtlamalıdır.

Din gerçeklik inancıdır. Felsefe gerçekliğin bilgisidir.

Dinin özü inançtır ve inanç özel bir ‘kutsal insanlar’ kastına gereksinmez: Tüm inananlar rahiptir.

İnanç bilgide pekinlik duygusudur ve kuşku duygusunu, sorgulama edimini bastırır.

Tanrı Usun duygu ve tasarımdaki imgesidir.

Din Kavramı, özgürlük açısından, insanın sonlu kültürel yaşam biçimlerini geride bırakarak hak, ahlak ve etik idealine doğru tam gelişim özlemine anlatım verir (ve bunda Platonik idealara öykünür).

Din Kavramı estetik duyarlık, evrensel insanlık duygusu ve nesnel düşünce açısından da ideale yöneliktir (benzer olarak).

Dinsel idealler yalnızca tinsel olmada ‘doğa-üstü’dür.

Gerçeklik tindir ve gerçekliğin bilgisi tindedir.

İnsanlık ancak gerçeklik inancında evrensel ‘Bir’ olabilir, eş deyişle boşinançlara dayalı kültürel parçalanmışlıklardan özgürleşerek bütününde şiddetten özgür ussal bir varoluş kazanabilir.

Evrensel gerçekliğin yokluğunda, kültürel-çoğulculuk — yalnızca ortadan kalkmayı hak eden değersiz etnik ve mezhepsel kültürlerin bir çokluğu — insanlığın bir şiddet varoluşunu sürdürmekte olduğunu anlatır.

Schleiermacher dini das schlechthinnige Abhängigkeitsgefühl olarak, “saltık bağımlılık-duygusu” olarak tanımladı. Bu insanı köleleştirip küçük düşüren kof bir tasarımdır.

Hegel dini “sonlu tin yoluyla kendinin bilinincini kazanan Tanrısal Tin” olarak gördü. Bu formül insanın gerçek, sonsuz değerini doğrular.

Postmodern dinsel-türlülük tablosu ineğe, maymuna vb. tapan kültürü Tanrıya inanan kültür ile eşitler.

Bir Hıristiyan olan Darwin’e göre, “There is no fundamental difference between man and the higher mammals in their mental faculties.”

Hinduizm insanları bir doğal “kastlar” dizgesinde türlüleştirir.

Judaizm insanları “etnik” köken açısından seçilmiş kabileleler olarak ve seçilmemiş bütün bir insanlık olarak ikiye ayırır.

Five largest religions

2010 (billion)

2010 (%)

2000 (billion)

2000 (%)

Demographics

Christianity

2.2

32%

2.0

33%

Christianity by country

Islam

1.6

23%

1.2

19.6%

Islam by country

Hinduism

1.0

15%

0.811

13.4%

Hinduism by country

Buddhism

0.5

7%

0.360

5.9%

Buddhism by country

Folk religion

0.4

6%

0.385

6.4%

Total

5.8

84%

4.8

78.3%

Sümerler ve Din Kavramı

Kentleri ve kralları, yazı ve ekonomisi, sanat ve bilimi, aile ve toplum yapıları ile bütün bir Batı uygarlığının beşiği olan Mezopotamya dinin ve tanrıların da doğduğu yer oldu.

Homo sapiens ilk kez Mezopotamya'da düşünmeye başladı ve hak, ahlak ve etik kavramları belirli realitelerini ilk kez orada kazandı,

İlk yasama dizgeleri (Urukagina, Ur-Nammu ve başkaları, ve sonra Hammurabi), ilk inanç biçimleri, ilk etik yapılar Sümerler tarafından üretildi.

İlk güzel sanat yapıtları, ilk dinsel mitler ve ilk bilimsel buluşlar Sümerler tarafından üretildi.

Sümer kökenli Mezopotamya dini ailesel, toplumsal ve politik yaşam ile uyum içinde idi.

Semitik-olmayan Sümerlerin mitolojisi daha sonra Semitik Akad ve Asur kültürleri tarafından üstlenildi ve daha öte işlendi.

Pers ve Hitit dinleri Mezopotamya mitolojisinden türetildi.

Din ilkin doğa güçlerine tapınma biçiminde başladı ve bu güçler insan şekillerinde görselleştirildi.

Krallar zamanla tanrılar olarak kabul edildiler (Naram-Sîn; Shulgi); Ur-III hanedanından sonra bu gelenek sona erdi ve Sargonik hanedan tanrısal değildi.

Bilimin yokluğunda, Sümer mitolojisi kozmozun kaostan geldiğini kabul ederek doğa ve insan dünyalarının olaylarını nedenleri olarak tanrısal güçlerin terimlerinde açıkladı.

Mezopotamya tanrıları insanbiçimlidir ve her iki eşeyden de olabilir.

Mezopotamya tanrıları yaratıcıdır (Sümer, "Eridu Genesis"; Babil, Enuma Elish; ve başkaları).

Mezopotamya tanrıları yok edicidir (Atrahasis Tufan Miti).

Mezopotamya tanrıları ölür ve yeniden-dirilir (Dumuzi-Temmuz).

Mezopotamya dinlerinde günah ve bağışlanma kavramları bulunur.

Mezopotamya dinsel metinlerinde mitler, ilahiler, dualar, ağıtlar, ve ayin, bilicilik ve büyücülük sözleri bulunur.

Mezopotamya tanrıları etnik değildir ve evrensel paylaşıma açıktır.

Mezopotamya tanrıları insanlar ile etnik sözleşmeler yapmaz.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2018-2019 | aziz@ideayayinevi.com

DİN KAVRAMI VE HAÇLI SEFERLERİ

Kaynak · Noesis

Din Kavramında "kutsal toprak" tarzında dışsallıklar için ayrılmış yer yoktur.

Özdeksel nesnelere "kutsallık" yüklemek putperestliktir ve insan aptallığının sürmesini sağlar.

Haçlı Seferleri Roma Katolik Kilisesi tarafından başlatılan "dinsel savaşlar" ya da "kutsal savaşlar"dır (İspanya'nın kurtarılması — reconquisita — ile aynı zamanda yer aldılar).

Germanik etnisite tarafından belirlenen Orta Çağlar Avrupasının karakteristiklerinden biri devletsizliktir.

Feodalizm devletin yokluğunda ortaya çıkan ve yasa değil ama kaba güç üzerine dayanan toplum yapısıdır.

Feodalizm lord-serf ilişkisi ile belirlenir.

Feodal yaşam ahlak dışıdır.

Feodal yaşam etik dışıdır.

Feodal yaşam yasa dışıdır.

Moral yargının yokluğunda, yalnızca dürtüsel kararlar ve eylemler vardır.

Moral gelişimin yokluğunda din kavramına uygun bir dinsel kültür yoktur.

Katolik Kilisesi Hıristiyan değildir.

Avrupa'da moral uyanış Reformasyon ile başlar (yalnızca başlar).

Orta Çağların 'Hıristiyanlığı' boşinançlar ile yüklü bir paganizmdir.

Papalık, keşişlik, genel olarak kurumsal kilise Hıristiyanlığa ve din kavramına ait olmayan belirlenimlerdir.

Katolik Kilise kendini insan ve Tanrı arasında zorunlu bir aracı olarak kabul ettirdi.

İncil'in çevrilmesi, basılması, yayılması, genel olarak inananlar tarafından okunması bütün Karanlık Çağlar boyunca yasaktı.

Duyunç özgürlüğü duyunç üzerindeki tüm dışsal yetkeyi ortadan kaldırır, insanı birey olma zorunluğu ile yüz yüze bırakır, ve moral yargı yeteneğinin gelişiminin koşuludur.

Özgürlük bilincinin yokluğu ile belirlenen despotik ön-modern dönemde zor ve şiddet hak sorunlarını çözmenin biricik geçerli yoludur. Despotik kültür özgürlük bilincinin yoksunluğu ile belirlenir ve bunun birinci sonucu moral yargının yokluğu ve dolayısıyla hak sorunlarının güç yoluyla çözülmesidir. Güç imparatorluğun tekeline alınıncaya dek, hak sorunlarının çözümü duyunçsuz halklar ve bireyler tarafından üstlenilir.

Ön-modern devlet tekerkliktir ve istençsiz uyrukların boyun-eğmesi üzerine dayanır. Buna göre toplumsal düzen özgür insan ilişkilerinin olmaktan çok korkunun ürünüdür. Avrupa'nın karanlık orta çağları bütününde devletlerin yokluğu ile belirlenir ve "Kutsal Roma İmparatorluğu" bir "imparatorluk" değil, yalnızca bir zor ve şiddet kültürü olan feodalizme uyarlanmış bir tür Germanik konfederasyon idi.

Feodal Avrupa'da Roma Katolik Kilisesi başlıca dünyasal bir güç olmakla ilgileniyordu ve Hıristiyanlık ile salt göstermelik bir ilişkisi vardı. Haçlı seferlerinin güdüsü Katolik Kilisenin boşinançları tarafından beslendi ve feodal derebeyler tarafından yerine getirildi. Görünürdeki dinsel amaçların altında, gerçekte birer yağma ve fetih eylemleri idiler.

Haçlı Seferleri Roma İmparatorluğunu yıkan feodal-barbar kitlelerin Roma Katolik Kilisesi tarafından güdülendirilen eylemleri olarak tarihsel bir anomalidir.

Haçlı Seferleri 1095'te başladı ve 1291'de Latin Hıristiyanların Suriye'deki krallıklarının yok edilmesi ile sonlandı.

Yüzeysel gerekçeleri: — paganizmin ve heretikliğin bastırılması; — Katolik gruplar arasındaki çatışmaların çözüme bağlanması; — politik üstünlük ve toprak kazanımı.

Seferler birçok Hıristiyan tarafından günahların bağışlanması için bir araç olarak görüldü; başkaları tarafından bir yağma aracı olarak.

14'üncü yüzyılda Osmanlılara karşı da sürdürülen Haçlı Seferleri Protestan Reformasyondan sonra

papalık yetkesinin zayıflaması ile hızla ortadan kalktı.

Peter the Hermit Preaching the First Crusade.

1095'te Papa Urban II ilk haçlı seferleri için çağrıda bulundu.

Amaç Anadolu'yu kolonileştiren Türklere karşı Roma İmparatorluğunu korumak idi ve bunun için 40.000 kişilik bir güç oluşturuldu.

Birinci Haçlı Seferi Fransa ve Almanya'da pogromlar ile başladı, sayısız Yahudi ve Hıristiyan yok edildi ve malları yağmalandı.

Rhineland Massacre. Massacre of the Jews of Metz during the First Crusade, by Auguste Migette. (W)

Siege of Antioch, (20 October 1097-28 June 1098). This marked the arrival of the First Crusade in the Holy Land. Events set a pattern of betrayal, massacre, and heroism that was to mark future campaigns. By capturing Antioch, the crusaders secured lines of supply and reinforcement to the west. — Scenes from the First Crusade (People's Crusade), illustration by Sebastian Marmoret, c. 1490.

1097'de İznik ele geçirildi.

Selçuklu bölüngüler kendi aralarında savaşırken Fatımiler (al-Afdal) Haçlılara yansızlık güvencesi verdiler.

1098'de Antakya, 1099'da Kudüs alındı.

Altı büyük Seferin yanısıra birçok önemsiz sefer de yer aldı.

Birinci Haçlı Seferi başarılı oldu ve dört Haçlı devleti kuruldu (Antakya, Edessa (Urfa), Kudüs ve Tripoli (Trablus)).

İki yüzyıl süren Haçlı Seferleri bütününde başarısızlıkla sonuçlandı.

Seferler sırasında sayısız Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi yok edildi.

Eleanor of Aquitaine marrying Louis VII in 1137 (left scene) and Louis VII departing on the Second Crusade (1147), drawing from Les Chroniques de Saint-Denis, late 14th century.

Avrupa'da 1000 Yıllık Karanlık

"Orta Çağlar" terimi yalnızca Avrupa tarihine aittir (5-15'inci yüzyıllar), ve Batı Asya'yı, genel olarak Dünya Tarihini ilgilendirmez.

Kuzey Avrupa (Germenler, Keltler, Slavlar) coğrafi yalıtılmışlık içinde dünya tarihine geç katılan etnik-göçebe-barbar kültür alanları idi (Kuzey Avrupa'da tarih-öncesi Sümerler ile karşılaştırma içinde 3.000 yıl daha geç sonlanır).

Göreli olarak uygar Akdeniz bölgesi dışında, barbar kültüründen feodal şiddet kültürüne geçiş sürecinde Avrupa birincil olarak bir gerilik ve şiddet arenası idi.

Henüz herhangi bir moral nitelikten bütünüyle yoksundu ve etik bir yapılanmanın başlangıcı yüzyıllar boyu uzakta yatıyordu.

Avustralya aborijinleri Avrupalılardan çok önce dil kullanma yeteneğini kazandılar.

Hallstatt (İÖ 650-450) ve onu izleyen La Tène (İÖ 450-100) kültürleri tarım ve metal işleme üzerine dayalı kabile kültürleri idiler (ve bir kültür aşaması yalıtılma içinde değişmeden ve gelişmeden

binlerce yıl sürebilir). Güney uygarlıkları (Etrüsk, Yunan) ile tecim ilişkileri homo sapiensin bu uygarlıktan uzak Kuzey Avrupa bölgesini tarih-öncesinden tarihe döndürmek için yeterli olmadı. Roma da Germanik barbarlığı uygarlığa dönüştürmeyi başaramadı (tam tersine, Roma Batıda karanlık çağlar denilen dönemin içerisine soğruldu). Kuzeyin kabileleri güneyin kentileri ile karşılaştıkları zaman, bu uygarlığı anlamak için yeterli kavramsal ve dilsel donatımdan yoksun idiler. Sonuç Roma'nın bu kabileler tarafından nüfuslandırılan Batı bölümünde uygarlığın dağılması oldu. Roma burada politik yapısı, sanatı, erdem ve moral karakteri, etik ve yasal yapısı ile tarihten silindi. Klasik tin yitti ve Katolik tin doğdu. Giderek Latince bile bütünüyle unutuldu ve yeri daha sonra İtalyanca olacak alan yerel bir lehçeler türlülüğü tarafından alındı. Yine bu kültür alanı Katolik inanç biçimini türetti ve sürmekte olan Roma İmparatorluğunu heretik olarak ve düşman olarak görmeye başladı. 1204'te Konstantinopolis Haçlı orduları tarafından fethedildi ve yağmalandı. Bu Germanik-Keltik kültür "Roma¨nın yalnızca adını alarak kendine "Kutsal Roma İmparatorluğu" adını verirken asıl Roma ise "Bizans" yapıldı.

Katolik Hıristiyanlık açıkça putperest öğler kapsıyordu.

Roma'nın mitolojik tanrılarının hiyerarşisinin yeri Katolik inanç biçiminde papadan keşişlere dek insan hiyerarşisi tarafından alındı.

Roma Katolik Kilisesi nüfusun moral, etik ve kültürel gelişimi için tüm yolları kapadı.

11'inci yüzyıl sonunda Hıristiyan dünyanın yaklaşık üçte ikisi Müslümanlar tarafından ele geçirilmişti ve bütünsel bir istila korkusu yaygındı.

Feodal Avrupa politik bir yapılanmadan, devletlerden, yasa egemenliği denebilecek herhangi bir düzenden bütünüyle yoksundu.

Varolan 'krallar' gerçekte yalnızca yoksul feodal derebeyleri idi.

Feodal yaşamın dünyasal bir anlamı ve ereği yoktur ve duyunçsuz ve istençsiz bir kültür olarak herhangi bir değişim dinamiğinden de yoksundur.

Doğumdan ölüme tüm yaşamı denetleyen Roma Katolik Kilisesi betimlenemez yozluğu içinde sürüsünü 'dünyanın sonu' için hazırlamakla ilgileniyordu.

"Karolen Rönesansı" sırasında, Charlemagne ve yanındaki soylular adlarını nasıl yazacaklarını öğrenme çabasına girişmişlerdi.

Katolik karakterli Rönesans ile karşıtlık içinde, dinsel yetkeyi yadsıyan Protestan Reformasyon Avrupa'da, aslında bütün bir Dünya Tarihinde duyunç özgürlüğünün, böylece bireysel özgürlüğün, ve böylece modern dönemin doğuşunun yolunu açtı.

Modern Tinin gelişimi, tıpkı onun tarihsel öncülü olan İslamik dünyada uygar olan herşey durumunda olduğu gibi, Klasik dünyanın ussal kültürel birikimi üzerine koşulludur.

Dante bir pasifist idi ve İtalyan kent-devletlerinin ya da başka Avrupa güçlerinin kendi aralarındaki savaşları aklamadı. Dante yalnızca Haçlı Seferlerini kutladı ve kutsadı ve Haçlı askerler için Paradiso'da yer ayırdı.

Dante'nin Yazınsal Haçlı Seferi —

Tanrısal Komedya şiddeti dinin bir bileşeni olarak görür ve pasivist Dante kutsal savaşları egemen devletler arasındaki toprak savaşlarından ya da başka savaşlardan ayırdeder.

"In Canto IV the Pilgrim and Virgil first "descend into the sightless world," entering the First Circle,

also known as Limbo.49While rubbing shoulders with the virtuous pagans of Limbo, Dante's Pilgrim met with great figures of Western history, including Homer, Horace, Ovid, Aeneas, Hector, Lucius Brutus, and even Julius Caesar. The presence of these figures was easily explained by Virgil, who told the Pilgrim that it was not sin that damned these shades to Limbo, but their disbelief in the One God (prior to the coming of the Christ) or their lack of baptism (after the coming of the Christ) that condemned them to their "untormented grief."50

The presence of these monumental figures makes sense for the reader: while not Christians, they were foundational to Western (Christian) civilization.51 More difficult to explain is the presence of the Ṣulṭān of Egypt (Miṣr), Ṣalāḥal-Dīn Yūsuf bin Ayyūb, Kurdish general and leader of the coordinated Islamic resistance during the Crusades.52 He was joined in Limbo by fellow Muslims ibn Sīnā and ibn Rushd (noother Muslims are mentioned in Limbo but were possibly present). The philosophical writings and commentaries on Aristotle by ibn Sīnā and ibn Rusd inspired Western thinkers.

49 Dante, InfernoIV:13, 24, 45.

50 Dante, Inferno, IV:34-8, 28.

51 Distinction is made here between Eastern and Western Christians and Christianity's Afro-Asiatic roots and the form it took medieval Europe.

52 Saladino in Italian, or Saladin in English translation. The more accurate Ṣalāḥal-Dīn is used here to reflect the historical person. Ṣalāḥal-Dīn was an important leader during the Second and Third Crusades (1147-9 and 1189-92). Ṣalāḥal-Dīn died shortly after the conclusion of the Third Crusade.

Dante başkalarının moral yargıcı olma rolünü üstlenmede ortaçağlıdır, papa gibidir, ve Katolik Kilesinin bütün bir karakterini özetler.

"Eastern Christendom has never forgotten those three appalling days of pillage ... What shocked the Greeks more than anything was the wanton and systematic sacrilege of the Crusaders. How could men who had specially dedicated themselves to God's service treat the things of God in such a way? As the Byzantines watched the Crusaders tear to pieces the altar and icon screen in the Church of the Holy Wisdom, and set prostitutes on the Patriarch's throne, they must have felt that those who did such things were not Christians in the same sense as themselves ...

Can we wonder if the Greeks after 1204 also looked on the Latins as profani? Christians in the west still do not realize how deep is the disgust and how lasting the horror with which Orthodox regard actions such as the sack of Constantinople by the Crusaders."

(The Orthodox Church, New York: Penguin Books, revised 1980 edition, 69)

Eastern Hemisphere, 1025 AD.

Din ve Dünya Tarihi

Kaynak · Noesis

Din Kavramı ve Dünya Tarihi

Duyunç "içsel özgürlük" ya da "öznel özgürlük" terimleri ile de anlatılabilir. Duyunç kendinde özgürdür. Duyunç iyi ve kötü, doğru ve eğri, haklı ve haksız üzerine yargıda bulunma yetisidir. Yargı keyfi değildir ve duyuncun yargısı mantıksal olarak haklıyı, doğruyu vb. belirler. Duyunç hakka uygun olarak yargıda bulunur, çünkü özgürlüğü bunu gerektirir. Ahlak bütününde duyuncun

işlevidir.

Duyuncun göreliliği tarihsel kültürlerde görülen norm ayrımları ile, duyuncun tikel yargıları ile ilgilidir. Duyuncun koşulsuz olarak haklı olanı, kendinde haklı olanı belirleme yetkinliğinin gelişmesi duyunç özgürlüğünün kendisi yoluyla olanaklıdır.

Dinsel Üçlülük kavramı evrensel özgürlük kavramının zeminini sağlar, çünkü bu kavramın Hıristiyan biçiminde Tanrının Oğlu-Kızı olarak insan sonsuz değerdedir, kendi özünden başka hiçbir sınır altında durmaz ve kendi istenci tarafından belirlenmek özgürlüktür.

Evrensel Dünya Tarihinin tinsel bir süreç olma, özsel olarak istencin kendisinin açınması olma yanı onu bu evrensel tarihi insanlık üzerinde hak, ahlak ve etik alanlarında yetke ileri süren dinler ile ilişki içine getirir. Genel olarak, insanlık hak, ahlak ve etik alanlarını ilgilendiren yargılar için olumsallığın ve keyfiliğin üzerinde duran saltık bir yetke ister ve bu yetkeyi Tanrı kavramında bulur. Yine, insanlık hak, ahlak ve etik alanını ilgilendiren yargıları kendi içinde de üretir. Sokrates İyinin kavramını ya da moral ölçütü insan usunda bulur ve bu bağlamda "Sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmez," der.

Din ve Politika

Kaynak · Noesis

Din ve Politika

> According to information provided by the Organisation of the Islamic Conference (OIC), there are currently 57 islamic states worldwide, defined as countries in which islam is the religion of (1) the state, (2) the majority of the population, or (3) a large minority.
>
> Britain is in some ways a more secular society than it once was, but it is not a secular state. The monarch promises to uphold Christianity. The Church of England's leaders (unelected Bishops in the House of Lords) can vote on legislation in Parliament. Religious schools are allowed to discriminate in selection and recruitment. — The Queen is the Supreme Governor of the church. — The Archbishops of Canterbury and York, plus 24 bishops - the Lords Spiritual - have seats in the House of Lords.
>
> Egypt is a civil state governed by the constitution and laws compatible with the principles of Islamic Sharia, all of which is inconsistent with the establishment of a secular party.

Her din kendini bütün insanlığa önerir. Yahudilik değil. Seçilmiş bir kabile dışında, tüm insanlığı dışlar. Eski Ahit'e göre YHWH başka tanrıların yanısıra varolan tanrılardan biridir ve bir tanrı olarak bilnmeyen bir nedenle İsrail kabilelerini seçmiş ve Musa ile bir toprak sözleşmesi yapmıştır.

İsrail demokratik bir Yahudi devletidir ("the State of Israel as a Jewish and democratic state"). İsrail'de yasama toplumun istencini yansıtır ve başka birçok modern özgürlük kurumu yürürlüktedir.

Aynı zamanda, İsrail devleti evrensel insan haklarını ve duyunç özgürlüğünü tanımaz. Devlet etnik anlamda bir Yahudi devletidir ve İsrail devletinin uyruğu olmak için Yahudi olmak zorunludur. Öte yandan 1922'de kabul edilen "The Declaration of Independence / Establishment of The State of Israel" din özgürlüğünü korur.

İsrail'de evlenme ve boşanma hakkı sivil yasalar tarafından değil, dinsel yetkeler tarafından belirlenir . Konu Kutsal Yazılar'daki arkaik yönergelere danışılarak ele alınır ve bu nedenle

evlendirme işlemi ancak geleneklere bağlı kalmayı sürdüren rabbiler tarafından yerine getirilebilir. (LINK)

Yine, bir başka arkaik geleneklerden biri daha büyük ölçüde yürürlüktedir. Sabbath günü kamu taşımacılığı yavaşlamakta, alış-veriş merkezlerinin %20'si açık kalmaktadır.

Kudüs'in Sefardik Baş Rabbisi Shlomo Amar 2014'te Knessette pişirilen yemeklerin Eski Ahit yasalarına ve YHWH'in yasaklarına uygun olup olmadığını denetliyor.

> The Jewish population of Israel, can be divided, albeit imperfectly, into three groups: Orthodox, Traditional, and Secular. The largest group is the Secular Jews making up 41.4% of the Jewish population, followed by the Traditional Jews accounting for 38.5% of the population, with the remaining 20% populated by the orthodox and ultra-orthodox.
>
> In order to be formally married in Israel, a Jewish couple has to be married by a rabbi. This also applies when and if a couple would like to divorce, they must seek out rabbinical council.
>
> All food at army bases and in cafeterias of government buildings has to be Kosher even though the majority of Israelis do not follow these dietary laws.
>
> One in every ten member of parliament is a muslim. There is also a official mosques inside the parliament building for the muslim members of parliament.
>
> In Israel, to be considered legally Jewish by the rabbinate you have to have a Jewish mother.
>
> The largest religious minority population is the Muslim community of Israel and it amounts to 17.3% of the overall population ... They are free under the law to vote, practice religion, be members of the Israeli parliament and can use the same Israeli education system as the rest of the country.

Din ve Politika

Kaynak · Noesis

Din ve Politika

> Tin duyusal, duygusal ve düşünseldir
>
> Estetik, Etik ve Entellektüel :: Güzellik, Özgürlük (istenç, iyi), ve Gerçeklik.
>
> Din duyu ve bilgi alanları ile değil, duygu alanı ile ilgilidir.
>
> Din nesnel Tin (Aile, Toplum, Devlet) alanını öncülü olarak alır.
>
> Din kavramı Saltık Tin alanında Sanatı öncülü olarak alır ve Bilgi alanına geçer.
>
> Saltık Tin alanı Nesnel Tin alanını öncülü olarak alır.
>
> Din kavramı saltık Tin alanına aittir ve Etik Yaşamı (nesnel Tin) öncülü olarak alır.
>
> Din Kavramı dinsel bilincin tarihsel sürecinde gelişimsel ya da erekseldir.
>
> Din Kavramı ilksiz-sonsuz Tanrı, yaratılan sonlu Doğa ve sonsuz Tin kavramlarını kıpıları olarak alır.

ESTETİK TANRILARDAN ETİK VE ENTELLEKTÜEL TANRIYA

Kaynak · Noesis

Marble relief on the exterior wall of the Ara Pacis, an altar in Rome dedicated to Pax, the Roman goddess of Peace.,

Roma dini Yunan mitolojisinin bir uyarlaması idi.

Politeistik din Roma kültürel dizgesinde özsel bir bileşendir ve kültürel bütünün geri kalan bileşenleri (tüzel, moral ve etik) ile uyum içindedir.

Politeistik din moral, etik ve politik istencin üzerinde değildir.

Hıristiyanlık 380'de imparatorluğun resmi dini oldu.

Mitolojik tanrılar sonlu doğal ve tinsel güçlerdir. Logos henüz Doğa ve Tin olarak tamamlanmış somutluğu içinde değildir.

Dinsel olarak Tanrının Doğa ile ilişkisi yaratıştır; mantıksal olarak, Logostan Doğaya geçiş ilişkisidir.

Tin Doğadan sonra gelir; ama Doğa Tini yaratmaz, çünkü Doğanın kendisi mantıksal olarak Logosa ikincildir.

Mezopotamya, Mısır ve Persia'nın yarı-insan ve yarı-hayvan tanrılarından sonra, Klasik dünyanın tanrıları arı ya da ideal biçime geçer, din doğal gerçekliğini kazanır. Sanat Dininde güzellik tanrısal-sonsuz belirlenim olarak insan güzelliğidir. Klasik tanrılar başlıca duyusal tanrılardır, güzel biçimlerdirler, ve içsel moral yandan yoksundurlar. Entellektüel olarak da sonludurlar ve herşeyi değil, belli şeyleri bilirler. Hıristiyanlıkta ve Müslümanlıkta Tanrı doğallığını bütünüyle terk etmez ve her-yerde-bulunma ve herşeyden-güçlü-olma belirlenimlerini kapsar. Ama bu doğallığın ötesine, arı tinsellik belirlenimine yükselir. Moral olarak en İyidir. Entellektüel olarak herşeyi-bilen sonsuz bilgeliktir.

Klasik tanrılar insan istenci ile, insanın tüzel, moral ve etik yaşamı ile ilgilenmez. Bu sonluluk dünyasında Klasik kültür bireyi kendi özgürlüğü içinde bırakır ve erdemli olmak bireyin kendisinin bir problemi olur. Bireyin üzerinde kendi duyuncundan başka hiçbir moral yetke yoktur. Bu sorumluluk moral büyümenin ve etik karakter geliştirmenin biricik olanağıdır. Bu nedenle Helenik, Helenistk ve Romanik dünyalar etik karakter ve etik yaşam açısından daha sonraki moral kölelik çağları ile karşılaştırılmayacak bir yükseklik gösterirler.

Din kavramı duyunç özgürlüğünü kapsar, ve özsel olarak bu iç özgürlük nedeniyledir ki dinin moral ilgisi varndır.

Din aynı zamanda bilinen gerçekliğe inanç olmalıdır, ve özsel olarak bu düşünsel yan nedeniyledir ki dinin entellektül ilgisi vardır.

Ön-modern despotik dönemde duyunç özgürlüğü yoktur ve insanlar moral normlarını içsel olarak kendi duyunçları aracılığıyla belirlemezler, ama dışsal moral yetkelerden ya da güçlerden alırlar. Antikçağda ise böyle moral dışsal yetkeler yoktur ve Yunan-Roma kültürlerinde moral ve etik problemler için çözüm erdem yoluyla aranır. Erdem özgür bireyin davranışlarını belirlemede biricik ölçüttür. (Kullar ve köleler durumunda özgürlük yoksunluğundan ötürü herhangi bir moral sorun ya da erdem sorunu yoktur.)

Din doğal olanın doğal olandan daha çoğu olduğu, tinsel olanın tinsel olandan daha çoğu olduğu inancı üzerine başlar. Tüm sonlular, oluş sürecinden doğan ya da yatılan herşey kaynaklarını kendilerinden başka bir öğede bulurlar. İkincil, geçici, sonludurlar. Kaynak ise yaratılmamış,

dolaysız, sonsuz, ilksiz-sonsuz, bir vb.dir.

İnsan usu bu ayrımı yapmaya, kendi sonluluğunu duyumsamaya ve düşünmeye yeteneklidir, çünkü kendisi us olarak sonsuz olanın, ilksiz-sonsuz olanın, bir olanın tözünü taşır.

Fransız Devrimi ve Katolik Kilisesi

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Fransız Devrimi ve Katolik Kilisesi
Aziz Yardımlı

Katolik Kilisesi ve
Dinadamları Sınıfı

📽 POPE: “Personal Relationship with Jesus VERY DANGEROUS & HARMFUL.” (LINK)

Avrupa’nın moral problemlerinin kaynağı Avrupa’nın sözde Orta Çağlarında yatar. Sorun Hıristiyanlıkta değildir; onun kötü bir ön biçiminden, duyunç özgürlüğüne izin vermeyen ve insanların moral büyümesini durduran kendisi duyunçsuz bir kurumsallıktan kaynaklanır. Halkların ve önderlerinin kararlarında ve eylemlerinde moral karakterin birincil belirleyici olduğu düzeye dek, bütün bir Fransa’nın amoral egemeni olan Katolik Kilisesi bu ulusun yakın tarihinde yaşanan her trajedinin birincil aktörüdür. Devrimin özsel olarak moral bir eylem, bir özgürlük eylemi olması gerekir. Fransa’nın tarihinde durum başka türlüdür. Fransa’nın moral-olmayan devriminin karakterini açıklayan etmen Katolik Kilisesinin ülke tarihindeki özsel yeridir. Moral olarak bütünüyle yetersiz ve geri bir kültürün ‘özgürlük’ adına yaptığı eylem ülke içinde olduğu gibi ülke dışına da bir zorbalık, şiddet ve terör süreci olarak yaşandı. Ve Fransız aydını terörden bilgelik türetmeyi istedi.

Fransız Devrimi modernleşme sürecinde bir boşinanç kültürünün ve moral nitelikten yoksun özgürlüğün sentezini örnekler. Croisade des albigeois, massacre de la Saint-Barthélemy, la Terreur, campagne de Russie, prise de Moscou, Algérie française, Régime de Vichy ve benzerleri Roma Katolik Kilisesinin denetimi altında geçen yüzyılların moral ya da daha doğrusu a-moral kalıtından örneklerdir.

Katolik Kilisede dünyasal güç ilişkileri egemendir — tam olarak yetkeci-hiyerarşik kurumlarda olduğu gibi. Saf insanlığın kutsal saydığı şeylerin yeri bu kurumda insanın en aşağılık karakteristikleri tarafından alınır. Ve bugün de yeryüzünde bir milyarın üzerinde insan bundan hoşnuttur. Roma Katolik Kilisesi yalnızca papadan, kardinallerden ve rahiplerden oluşmaz. Din kavramı insanı kendi imgesinde yaratan Tanrıyı özsel olarak homo sapiens ile bir saymasında insanın özgürlüğünü ve sonsuz değerini doğrular ve insanın insana egemenliğine, genel olarak boyun eğme ve yönetilme ilişkisine izin vermez. Ama Katolik Kilisesi böyle evrensel eşitlik ilişkisini tanımaz, insanın Tanrısı ile doğrudan ilişkisine de izin vermez, çünkü bir teokrasi, Tanrı adına yöneten insansal güçtür, ve dünyasal bir kurumun kendini aldatmada direten bir insanlık kesimi üzerindeki hiyerarşik güç yapısını temsil eder. Ezici görkemi ile, göz alıcı süsleri ile Tanrı ve insan arasına girer, bireyin inancının, yüreğinin, duygusunun efendisi olur, bir milyar insanın duyuncunu teslim alır. ‘Yanılmazlık’ gibi bir üstünlüğü olan papanın ve ‘kutsal güçler’ ile donatılı rahipler sınıfının bireysel duyunç üzerindeki dinsel yetkesinin anlatımı olarak, Kilise yadsınması suç sayılan bir eşitsizlik üzerine dayanır. Fransa’da bu Katolik Kilise kraliyet ve soyluluk ile birlikte Eski Rejimin temel direklerinden biri idi.

Vatikan Kent Arması: Bir Devlet olarak Katolik Kilise.

Duyunç özgürlüğü, tıpkı evrensel insan hakları ve yasa egemenliği gibi, modernliğin, demokrasinin, eşitliğin, genel olarak bireysel ve toplumsal gelişimin saltık koşullarından biridir. Denebilir ki, insanı gerçekten insan yapan en içsel nitelik, onun herşeyden önce kendi kendisine karşı açıklığı ve dürüstlüğü, kendi için bütünüyle saydam olabilmesidir. Duyunç bir insanı kendisi yapan, birey yapan, özgür yapan özsel, içsel, öznel etmendir. Özgür olmayan ve dolayısıyla kendisi olmayan insanın karşısında neyin karşısında olduğumuzu bilemeyiz. Köle gerçekte başkasıdır. Ancak duyuncu özgür olan insan moral olarak büyüyebilir ve ancak bu moral karaktere büyüyen insanlar eşit olabilirler.

Ama Katolik Kilisesinin öğretisi duyunç özgürlüğünü bastırmayı birincil ilkesi olarak kapsar: Hiç kimse kendi için karar vermemelidir, çünkü papa yanılmazdır, ve rahip insan duyuncunun en güç problemlerinin çözücüsü, günahları silmenin ve esenliği kazanmanın biricik olanağıdır. Kilise inanan insanların duyuncunu kendisi üstlenmiştir, öyle bir düzeyde ki, inanılan şey odur, Gerçeklik değil. Roma Katolik Kilisesi karanlık tarihinde Kutsal Yazıların anadillere çevrilmesine, halk tarafından okunmasına bile izin vermedi ve sıradan insana rahipler tarafından üretilen yorumları ve yalanları yeterli gördü. Yalan yüzyıllarının sonucu dışsal ahlak ve içsel çöl oldu. Böyle bir kültürde yoğrulan ve eğilip bükülen insanların neler olabileceklerini ve neler yapabileceklerini çıkarsamak güç değildir. Fransız Devrimi moral olarak büyümemiş bir monarşide bir devrimin zorunlu olarak bir iç savaşa, kitle kıyımlarına ve teröre bozulacağını gösteren ilk büyük olaydır.

Vendée ayaklanmaları ve Vendée savaşları

Avrupa'nın birçok yerinde Reformasyon Katolik Kilisesindeki bu bozukluğu düzeltmek için uğraşıp didinirken, Reformasyonu daha önce de sık sık yaptığı gibi odun yığını ile bastıran ve ülkeyi Protestanlardan temizleyen Fransa'da kurumsal din ile ilgilenme işi Voltaire'e kaldı. Aydınlanma böyle kurumsal dini boşinanç olarak görüyor ve 'aydınlık' olmakla boşinancın karanlığını aydınlığa çevirmenin kendi sorumluluğuna düştüğünü düşünüyordu. Ama Aydınlanmanın başlıca bir Fransız fenomeni olması onun da aynı moral iklimde doğmuş ve büyümüş olması anlamına gelir. Ve Aydınlanma da — tıpkı karşı çıktığı Roma Katolik Kilisesi gibi — insanı özgürlüğe yeteneksiz ve yönetilecek bir şey olarak kabul ediyordu.

Özgürlük ve eşitlik devrimine katıldığı, hiç olmazsa onda önemli bir payı olduğu söylenen Aydınlanmanın hiçbir Aydınında eşitlik ve özgürlük ilkelerinin anlatması gereken evrensel insan haklarının bilinci yoktu. Aydının 'özgürlük' belgisi karanlık halkın aydınlık despota boyun eğmesini de içeriyordu. Devrim sürecinin sıcağında, Aydının hoşgörüsü yerini kolayca sonsuz hoşgörüsüzlüğe ve teröre bıraktı. Aydınlanma tıpkı düşmanı olduğu boşinanç gibi despotik idi.

Fransa'da on beşinci yüzyılda gelişmekte olan Protestanlığın acımasızca yok edilmesinden sonra Katoliklik devlet tarafından izin verilen biricik inanç biçimi oldu. Aşağı yukarı bütün nüfus Katolik idi ve Fransız olmak Katolik olmak demekti (minik Protestan ve Yahudi azınlıkların yurttaşlık hakları kırpık idi). Ve tüm bozukluğuna karşın, Kilisenin ülkede varolan minimal moral düzenin başlıca sağlayıcısı ve güvencesi olması Kral için halkının ne kadar önemsiz ve değersiz olduğuna, yalnızca bir vergi ve asker kaynağı olduğuna tanıklık eder. 'Politika' ya da 'devlet' kralın saltık istencinde yoğunlaşmış bir keyfilikten başka birşey değildi. Devrimin Kiliseyi de devirmesi ve aşağı yukarı fiziksel olarak yok etmesi varolan biricik ahlak biçimi olan dışsal ahlakın son kırıntısına dek devrilmesi sonucunu getirdi ve bir duyunçsuzluk kültüründe kitle kıyımları, yargısız idamlar vb. günün normal olayları sayılır oldu.

Fransa’da on yedinci yüzyılda bir köylü ailesi. ("Köylü Yemeği," Louis Le Nain, yklş. 1642.)

Fransa’da dinadamları sınıfı gök ile göstermelik ilişkisinin yanısıra aynı zamanda bütünüyle dünyasal bir sınıf idi. Birinci Katmanı oluşturuyordu (ikincisi soylular ve üçüncüsü halk olmak üzere). Devrim sıralarında Fransa’da Katolik rahip ve rahibelerin toplam sayısı 150.000’in üzerinde idi. (Yurttaşlık hakları olmayan Protestanlar nüfusun %2 kadarını oluşturuyordu.) Ülke topraklarının %6-10 kadarı Kiliseye aitti ve kurum büyük gelir getiren çok geniş toprakları da denetliyor, onda-bir (dîme) denilen vergiden muazzam gelir elde ediyordu. Ülkede hastaneler ve eğitim kurumları kimi bölgelerde yalnızca Kilisenin denetiminde olduğu için, Kilisenin aşağı yukarı tüm nüfus üzerindeki ve Fransız devleti üzerindeki etkisi olağanüstü idi. Devrim tabloyu değiştirdi. 1794’te Fransa’nın kiliseleri ve dinsel tarikatlar kapatıldı, dinsel tapınma yasaklandı ve bir süre sonra yeni bir ‘din,’ Us Dini denilen bir saçmalık getirildi.

Papa Pius VI. 1775 ve 1799 arasında Papa olarak hüküm sürdü. Fransız Devrimin patlak vermesinden sonra Pius VI Fransa'da Roma Katolik Kilisesinin kapatıldığını, kilisenin ve papalığın mallarına el koyulduğunu gördü. Yalnızca devrimi değil, İnsan Hakları Bildirgesini de kınadı.

Fransız Devriminin saldırılarının hedefi başlangıçta Kilisedeki yozlaşma ve yüksek din adamlarının elindeki servet idi. Yasalar dinadamlarını ve soyluları vergiden bağışık tutarken, tüm yükü yoksul köylülerin sırtına bindiriyor, ama köylülüğün kendisi vergilerden herhangi bir yarar görmüyordu. Devrim başlar başlamaz halkın büyük bir çoğunluğu ve büyük bir hızla Katoliklikten koptu. Katolik Kiliseden yana çıkan biri devrimin düşmanı olarak görülüyordu ve mahkemenin sonucu hemen hemen her zaman ölüm cezası idi. Devrim Kiliseyi sindirdi, mülkiyetini devletleştirdi, dinadamlarının ayrıcalıklarını kaldırdı, 30.000 kadar rahibi sürdü ve yüzlercesini öldürdü. Yontular, haçlar, çanlar ve tüm dışsal tapınma simgeleri ve tüm ikonografi yok edildi. Yerine önce Us Kültü (Culte de la Raison) ve daha sonra Yüksek Varlık Kültü (Culte de l'Être suprême) getirildi (1794).

Din kavramını bilmeyen ve tanımayan Roma Katolik Kilisesi papanın yanılmazlığı gibi, rahiplerin insanların günahlarını bağışlayabilecekleri gibi boşinançlar üzerinde durur. Katolik Kilisenin Reformasyon öncesi tarihi din ile, inanç ile, gerçeklik ile tam karşıtlık içinde duran dile gelmez saçmalıklar ile doludur. Doğaüstü güçler ile donatılı bir dinadamları sınıfı olan Kurumsal Kilisenin öğretisi insan eşitliği ile, duyunç özgürlüğü ile, yasa egemenliği ile, yurttaşlık hakları ile, insan onuru ve değeri ile bağdaşmaz. Tam tersine, insanı aşağılar, köleleştirir, değersizleştirir, bireysel istence ve özgür karara izin vermez. Kurumsal Kilise bu konularda tam bir pozitivist okul gibidir. Dürüstlük, arılık, saydamlık ile en küçük bir ilgisi olmayan Kilise varlığını yığınların sonsuz aptallığı ve ahlaksızlığı üzerinde sürdürür. Egemen olduğu her kültürde sefillik, yoksulluk, haksızlık, hırsızlık, yolsuzluk da egemendir. Çoğunlukla şu ya da bu yolda ortaçağ Latin karakteri ile akraba olan bu kültürler etik ve ekonomik olarak geridir ve politik olarak sonu gelmez devrimlerin toprağı olmuşlardır. Modernleşme, etik, ekonomik ve politik gelişme bu ülkelere bugün bile ancak Kilisenin insanların yüreklerindeki gücünün ve dünyasal nüfuzunun zayıflaması ile orantılı olarak girebilmektedir. Duyunç özgürlüğünün yokluğu bireysel ahlakın yokluğunun güvencesidir. Ve bir milyar kadar insanın bu bin yıllık yalan karşısındaki aptallığı bu tarihsel skandalın sürmesini sağlayan kısır döngünün ikinci ucudur. Kötülük anlaşılmayacak birşey değildir. Anlaşılması daha güç olan şey bir milyar insanın dünya tarihinin tanık olduğu en büyük kötülüğü bağışlamayı ve onaylamayı sürdürmesidir (Kilisenin on milyarlarca dolara ulaşan yıllık gelirinin yanısıra, Almanlar kuruma her yıl 5 milyar ve Amerikalılar 6 milyar dolar bağışta bulunmakta, ve Papalığın finansal durumu bir gizlik perdesi arkasında kalmayı sürdürmektedir). İnsanlar yalana

inanmayı başarmakta ve bütün bunlar Dan Brown'ın imgelemini beslemektedir. Devasa bir suç örgütü karakterini taşıyan ve hiçbir etik karakter taşımayan Kurumsal Kilisenin sürmekte olan alışkanlıkları arasında Mafya ile işbirliği, kurumsal sapıklıklar, pedofili vb. gibi konular da bulunur — geçmişte İtalyan Faşistleri ile işbirliğine ve Naziler ile yaptığı uyum anlaşmasına (concordat) ek olarak. (LİNK)

Katolik Kilisenin devrilmesi bir bakıma on altıncı yüzyılda Fransa'da Reformasyonun başaramadığı şeyi başka bir tarzda başarmak için bir olanak yaratıyor göründü. Ama boşinancın yarattığı karşıtlık ve düşmanlık başka bir boşinançta sonlandı. Aydınlanma karşı çıktığı Katolik Kilisenin yaptığına benzer birşeyi yaptı. Bir yalanın yerine bir başka yalanı geçirdi, bir 'Us Dini' icat etti, ve Fransızlar inanç konusunda bildikleri biricik şeyi yaparak yalana inanma alışkanlıklarını sürdürdüler. Kültürün moral durumu verildiğinde, yalanlar zincirinin sona ermesi için bir neden yoktu. Kültür temel olarak bir süredurum sorunudur. Fransızlar dinlerini nasıl çabuk terk ettilerse, devrimin heyecanı geçtikten ve kaos yatıştıktan sonra yine öyle eşit hızla ona geri döndüler.

"Avukatımın, terzimin, uşaklarımın, giderek karımın bile Tanrıya inanmasını isterim. Eğer inanırlarsa daha az soyulacağımı ve daha az aldatılacağımı sanıyorum."

Fransa'da Hıristiyanlığın bastırılması Aydınlanmanın ve birincil olarak Voltaire'in etkisinin sonucu olarak görülür. Jacobinlerin "En Yüksek Varlık Kültü" de Voltaire'in düşüncesinden esinlendi: "Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer" :: "Eğer Tanrı varolmasaydı, onu icat etmek gerekirdi." Voltaire bir deist idi: "Ama tüm doğa (Tanrı) vardır diye haykırır; bir en yüksek us, muazzam bir güç ve hayranlık verici bir düzen vardır, ve herşey bize ona bağımlılığımızı öğretir ("Mais toute la nature nous crie qu'il existe; qu'il y a une intelligence suprême, un pouvoir immense, un ordre admirable, et tout nous instruit de notre dépendance"). Voltaire böyle sözleri "düzenbazlar" olarak gördüğü d'Holbach ve Grimm gibi ateistlere karşı yazdı. Aynı zamanda Katolik Kilise için "écrasez l'infâme!" diyordu — "ezin rezili!" Fransa'da din en olmaması gereken şey olmuş, dünyasal alçaklığın aleti yapılmıştı. Voltaire ne Katolik Kiliseyi reformdan geçirebilirdi, ne de yeni bir Kilise kurabilirdi. Ciddiyetsiz kuşkuculuğu ile ancak boşinanç hakkında kuşkular yayabilirdi ve öyle yaptı. Birkaç kişinin kafasında Kilisenin öğretilerine ve dolayısıyla tanrısal yetkesine güveni sarstı. Ama halkın büyük kitlesi ona aldırmadı ve aptallığı içinde kendinden bütünüyle hoşnut olarak boşinançlarına sarılmayı sürdürdü. Aydınlanma her zaman boşinanç ile çarpışmayı asal görevi olarak gördü, çünkü aptallık ile çarpışmayı ancak aptallık üstlenebilir, ve boşinanç ile uğraşmayı ancak başka bir boşinanç kendine iş edinebilir. Voltaire'in ne felsefenin ne de bilimin işi ile bir ilgisi vardı — saçmalıkları ile anlamadığı işlere karışmanın dışında. Hiçbir zaman Rousseau'ya saldırmaktan vazgeçmedi, ve Fransa'dan rasyonalist Descartes'ı kovarak yerine çok tutkulu bir simyacı ve büyücü de olan Newton'ı geçirdi.

Zaman zaman ince ayarlı sözler de eden Voltaire insanın neye inanacağını özellikle bilmemesi gerektiğini söylüyordu: "İnanç usun inanamayacağına inanmaktan oluşur" :: "La foi consiste à croire ce que la raison ne croit pas." Bilmediğine inanma tutumuna Voltaire de katılmış görünür. Bu nedenle güvenle diyebiliriz ki Voltaire neye inandığını bilmiyordu. Bu bir entellektüelin düşünme ustalığını anlamak için iyi bir ölçüttür. Bir yandan nükte ve espri ile monarşiye ve despotlara saldırırken, öte yandan yine aynı monarşiye ve despotlara ilericilik dersleri verdi. Ne kadar kuşkucu olursa olsun, halka değil ama despotlara inancı tam olmuş görünür. Us Çağının usu ussal değildi: "Gerçekte, tarih suçların ve talihsizliklerin bir tablosundan başka birşey değildir," diyordu (En effet, l'histoire n'est que le tableau des crimes et des malheurs.)

Konvansiyon üyesi ve bir oyun yazarı olan Louis-Sebastien Mercier 1782'de Paris'in "ne kiliseye ne de devlete hizmet eden rahipler ve kafaları traşlı dinadamları" ile dolup taşmasından yakınıyordu. Bu aylaklığın yanısıra, kemiklere tapınma, azizlere tapınma, ikonlara tapınma ve buna benzer sayısız saçmalık Aydınlanmanın keskin pozitivizminin hedefleri oldu.

Dünyasal bir eşitsizlik de getiren kutsal hiyerarşileri nedeniyle, Katolik öğreti tüm insanları dünyasal yasa önünde eşitleyen yurttaş toplumu ile bağdaşmaz. Katolik kültürde yurttaşlık bilinci ve dolayısıyla demokrasi hiçbir zaman yerleşmez. Demokrasi bireyleri, istençlerinin bilincinde olan yurttaşları gerektirirken, duyunçlar üzerindeki denetimi nedeniyle Katolik Kilise özgür bireyler değil ama uysal uyruklar yetiştirir. Tanrılarının karşısına kendi özgür duyunçları ile çıkamayan insanlar duyunç olgunluğu kazanamazlar. Onların doğrularını ve eğrilerini kutsal yetkeler ile donatılı rahipler sınıfı saptar.

Fransa'da Devrimin başlıca paradokslarından biri Dinadamları Katmanının devrimi tüm şiddet yöntemleri ile destekleyen halkın büyük kesiminin ruhani önderliğini elinde tutması olgusu idi, çünkü bu eğitimden geçmiş bir halk hükümetleri devirmenin aracı olmaya yetenekli olabilse de, kendisi hükümet olmaya yetenekli değildir. Böyle bir halkın devrimi salt tepkisel bir yok etme ediminden öteye gitmez. Bastille'in alınması, kadınların Versailles'a yürüyüşleri, Eylül Kitle Kıyımları ve daha başka eylemler tümü de tekil ve örgütsüz şiddet eylemleridir.

Laïcité (laisite) sözel olarak 'laiklik' demektir ve hükümet işlerinin dinsel kaygılardan tam bağımsızlığı anlamına gelir. Etimolojik olarak 'laiklik' Yunanca λᾱός (lāós/halk) sözcüğünün sıfat biçimi olan λᾱϊκός (lāïkós/halksal; Lat. lāicus) sözcüğüne bir nitelik takısı (-ité) eklenmesi ile türemiştir. Kavramın sözcük ile bir ilgisi yoktur ve bu nedenle 'laiklik' sözcüğü yerine din ve dünya işlerinin ayrılığını anlatmak için 'dünyasallık/saeculum' sözcüğü de kullanılır. Sorun gerçekliğe inanç alanını henüz gerçekliğe uygun olmayan toplumsal ve politik oluş dünyaları ile ilişkilendirmenin güçlüğünden kaynaklanır.

Din kavramı tüm insanları Tanrının çocukları olarak gördüğü ve bu düzeye dek yurttaş eşitliği ile çelişmediği sürece, dinin içsel olarak, bir duyunç olgusu olarak tüm yurttaş hükümeti işlerine karıştığını, baştan sona dışsal ya da dünyasal da olduğunu söylemek gerekir. Ama Fransa'da Eski Rejim sırasında din bir kurum olarak Katolik Kilisenin denetiminde olduğu için, kendisi dünyasallaştığı için, dinin devlet sorunlarına karışması insan özencinin, papalığın, Kilisenin, rahiplerin vb. devlet sorunlarına karışması anlamına geliyordu. Din ve Devlet ayrılığı bir kültürün dinsel inançlarının din kavramına uygun düşmediği durumlarda kaçınılmaz olarak bir sorun karakterini kazanır. Eğer bir din belli bir etnik gruba (İsrail oğullarına) sınırlı ise, eğer bir din kimi bireylerin (dedeler, rahipler, mollalar) kutsal güçler ile donatılı olduğunu kabul ederek devletin ve yasasının üzerinde duran bir dinadamları sınıfını tanıyorsa, orada evrensel insan hakları ve duyunç özgürlüğü silinir. Böyle pozitif dinin Devlet işlerinin dışında tutulması (Din ve Devlet işlerinin ayrılığı ilkesi) yalnızca din kavramına uygun düşmeyen inanç biçimlerinin reformunun olanaklı ve zorunlu olduğunu gösterir.

Dinin dünyasal politik sorunlara karıştırılması, insanın insana egemenliği din kavramının kendisine aykırıdır ve bu aptallığı ancak dinsel inançları gerçek inanç düzeyine yükselmemiş politikacılar ve partiler halkın bilgisizliğinden ve boşinançlarından çıkarlar sağlamak için besler ve sürdürürler. Duyunç özgürlüğü üzerine kurulu modern toplumda din sonluluk alanının bir sorunu, dünyasal ilişkilerin bir konusu değildir. Din kavramına uygun din yüreği ilgilendirir. Katolik Fransa'da ancak 1905 yılında çıkarılan bir yasa ile devletin herhangi bir dini tanıması ya da desteklemesi

yasaklandı, laïcité sözcüğü ancak 1946'da IV. Cumhuriyet ile Anayasaya girdi ve Katolik Kilisenin kendini devlete uyarlaması zorunlu oldu, tersi değil. Modern demokratik Fransa'da yasa papayı yanılmaz olarak tanımaz, ve rahibin insanların günahlarını bağışlaması yasanın suçu bağışlaması demek değildir. Anayasanın 1'inci maddesi şunları kabul eder: "La France est une République indivisible, laïque, démocratique et sociale." Laikliğin Anayasada kapsanması devlete boşinanç ile çarpışma yetkisini verir, çünkü demokratik devleti kendi istenci ile belirleyen modern yurttaş toplumu boşinanç ile bağdaşmaz.

Din gerçekliğe inanç olmalıdır, çünkü bir duygu olarak inanç bilgi ile çelişmemelidir. Bilinmeyene inanç hiçliğe inançtır. Ve sonlu duyusal nesnelere, simgelere, imlere, ikonlara, sözde kutsal insanlara vb. inanç yalana ve yanlışa inançtır ve insanı aptallığının ulaşabileceği en karanlık derinliklere düşürür. Felsefe tarihinde buna benzer bir sığlığı bilgiyi duyusal deneyime sınırlayan görgücülük ve türevleri temsil eder. Fransa'da Aydınlanma dini yalnızca bu boşinanç olarak gördüğü için, bir 'Us Dini' ve bir 'En Yüksek Varlık Kültü' yaratarak halkı bir yalandan başka bir yalan yoluyla kurtarmaya çalıştı. Karşı-Reformasyonun (ki Trent Konseyinin kararları ile, Katolik Kilisenin kendi içinde yer alan bir tür Reformasyon demektir) Katolik inancı kemiklere tapınma, günahların para karşılığında silinmesi, cennette yer satın alma gibi boşinançlardan bir ölçüde temizlemiş olmasına ve sıradan insanın İncil'i okumasına izin vermiş olmasına karşın, papanın yanılmazlığı, rahibin günahları bağışlayabilen kutsal bir güç ile donatıl olması gibi boşinançları, boşanma yasağı vb. gibi kuralları bugün de kapsamaktadır.

Toplum alanı ekonomik alandır ve modern birey ailede, toplumda ve devlette aynı birey olduğu için, tıpkı politika alanı gibi ekonomik alanda da evrensel insan hakları, yurttaş eşitliği ve duyunç özgürlüğü egemendir. Bu nedenle ekonomik ve politik alanlarda insanlar yalnızca insanlar olarak değer taşırlar, dinleri, etnik kökenleri, sınıfları, ırk ve eşeyleri nedeniyle değil.

Duyunç Özgürlüğü

Duyunç özgürlüğü gerçek inancın saltık koşuludur, çünkü gerçekliğe inanç kurumsal bir baskı ya da zorlama ya da korkuyu yadsır. Fransız Devrimi dinin resmi reddedilişini getirdi.

Din ve Devlet

Üçüncü Katman üyeliğine seçilen Jansenist tanrıbilimci Armand-Gaston Camus yeni yasamanın Yeni Ahit ile ve dördüncü yüzyıl Konsüllerinin kararları ile bütünüyle uyum içinde olduğunu ileri sürdü. Gerçekliğe inanç olarak, din kavramı insanların Tanrı karşısında eşitliğini, özgürlüğü ve sevgiyi içerir.

Culte de l'Être suprême

Voltaire ve Yüksek Varlık Kültü

Fransız Aydınları 'us' olarak anladıkları saçmalık adına bir din yarattılar. Katolikliğin yerini almak üzere tasarlanan bu devlet dini Voltaire'in yararcı Tanrı görüşü üzerine dayanıyordu: "Eğer hiçbir Tanrı olmasaydı, onu icat etmek zorunlu olurdu." Önce "Us Kültü" (Hébertistler) sonra "Yüksek Varlık Kültü" (Montagnardlar) olan bu 'devrimci din' anlayışına da Robespierre fanatizmini ekledi ve onun baskısı ile Ulusal Konvansiyon 1794'te aşağı yukarı yalnızca Robespierre tarafından tasarımlanan Yüksek Varlık Kültünü sivil din olarak kabul eden bir yasa çıkardı.

Us Tapınması Denis Diderot'nun ateizminden ve natüralizminden esinlenen Jacques-René Hébert tarafından yaratıldı. Birçok kilise Us Tapınağına dönüştürüldü. Aydınlanma idealinin anlatımı

olarak Yüksek Varlık Festivali/Fête de l'Etre suprême 1793 ve 1794'te kutlandı. Robespierre ‘us’ dediği şeyi ‘erdem’ dediği bir başka şey için bir araç olarak görüyordu. Devlet dininin açılışını yapmak için bir Yüksek Varlık Festivali düzenlendi ve devrim sırasında reddedilen her tür saçmalık gösteride Jacobinlerin kendileri tarafından sergilendi. Robespierre’in ölümü ile Kült unutuldu ve daha sonra Napoleon tarafından yasaklandı.

(Pierre-Antoine Demachy, 1794)

Din görevlileri için yasama

Dinadamları İçin Sivil Anayasa 12 Temmuz 1790'da çıkarıldı. Yasa Fransa'da Katolik Kiliseyi hemen Fransız hükümetinin yönetimi altına aldı. Kilisenin toprakları daha önceki bir yasa ile elinden alınmıştı (devrimden önce Fransa'da toprağın %6'sı Kilisenin mülkü idi) ve bu son yasa manastır düzenlerinin yok edilmesini tamamladı. Kilise görevlilerinin Papaya bağımlılığı yasaklandı, piskoposların ve rahiplerin halk tarafından seçim yoluyla atanmasını karara bağladı. Kral yasayı kabul etmek zorunda kaldı. Yasa Bastille'in alınmasından iki gün önce kabul edildi.

Dünyasal bir kurum olarak Katolik Kilise devlet içinde bir devlet, ve dinadamları sınıfı sıradan insanlar üzerinde üstünlükleri, güçleri ve ayrıcalıkları olan kutsal bir sınıf idi. Bunların tümü de din kavramının kendisine aykırı idi. Rahiplerin insanların günahlarını bağışlamaları, onlara neye inanacaklarını vb. dikte etmeleri, Mass ayininde kutsal bir işlev üstlenmeleri ve benzeri uygulamalar Aydınlanmayı yaratan boşinanç tinini oluşturur. Aydınlanma böyle boşinancı din olarak gördüğü için, bütününde dini ortadan kaldırmaya yöneldi.

Üçüncü Katman temsilcisi olan Jansenist tanrıbilimci Armand-Gaston Camus yeni yasamanın Yeni Ahit ile ve dördüncü yüzyıl Konsüllerinin kararları ile bütünüyle uyum içinde olduğunu ileri sürdü.

Katolik Kilisenin Tarihi

Yaklaşık 1500 yıl boyunca Batı Avrupa'da Hıristiyanlar çoğunlukla Roma'dan yönetilen Roma Katolik Kilisesine ait idiler. Kilise Batı Avrupa'da önemli bir politik ve askeri güç idi. Kilisenin başkanı olarak Papa tinsel önder idi ve dinsel öğreti üzerine görüşleri son söz olarak görülüyordu.

110 ve 1500 arasında Kilise ve Papalar Avrupalılar üzerindeki güç ve denetimlerini arttırdılar. Halktan onda-birler, vergiler, kilise ücretleri ve sayısız dinadamını beslemek için ödemeler alıyorlardı. Kiliseye borçlarını ödeyemeyenlere aforoz ile gözdağı veriliyordu. Kilise onların inanç haklarını ortadan kaldırabiliyordu.

Katolik rahipler Avrupalıların gündelik yaşamlarında da çok güçlü idiler. Kendi topluluklarına vaazlar, itiraf çıkarmalar ve Mass Ayininin kutlanması yoluyla önderlik ediyorlardı. Sapanları sürüye geri getirmek rahibin işi idi. Rahip Tanrının sözü olarak İncil'i halk için yorumluyordu. Kilisenin isteklerini yerine getirenler için öte dünyada iyi bir yerin hazır olduğuna inanılıyordu. 16'ncı yüzyılda Batı Avrupa'da Hıristiyanlık aşağı yukarı bir putperestlik biçimini almıştı.

Luther ve hiç kuşkusuz onun gibi çok sayıda insan Katolik Kilisenin yaptığı şeylerin din ile bir ilgisinin olmadığını düşünmeye, esenliğin yalnızca "inanç" yoluyla geldiğine inanmaya başladılar Luther ilkin bağışlama belgelerinin satılması uygulamasının, rahibe ödenen paralar karşılığında günahların silinmesinin saçmalığını gördü ve bunu anlatmayı istedi. Bağışlama belgeleri ile ilgili görüşlerini 1517'de 95 tez biçiminde Wittenberg Kilisesinin kapısına çiviledi. Dinde Kurumsal Kilisenin hiçbir yerinin olmadığı, aslında Katolik Kilisenin yaptıklarının din kavramına aykırı olduğu görüşü Kuzey Avrupa'da çok kısa bir süre içinde yaygın olarak kabul edildi ve Katolik

Kilisenin birliği bozuldu. Reformasyon başlangıçta Katolik Kiliseyi devirmeyi amaçlamıyordu. Ama Kilise Protestanların düşüncelerini dikkate almayınca bölünme kaçınılmaz oldu. Reformasyon Fransa'yı da kapsamak üzere Güney Avrupa'da aşağı yukarı bütünüyle reddedildi.

Reformasyon

31 Ekim 1517'de Martin Luther küçük bir Alman kasabası olan Wittenberg'de bir kilisenin kapısına 95 tezini çivileyerek Protestanlığın Roma Katolik Kilisesinden kopmasına götüren süreci, Hıristiyan dini için bir devrimi başlattı. Başlıca yakınması Katolik Kilisenin çıkardığı "bağışlama belgeleri" ile ilgili idi. Kilise tarafından satılan bu belgeler pişmanlık duyan bir günahkârın Kiliseye para ödenmesi yoluyla arafta geçireceği ceza süresinin kısaltılabilmesini sağlıyordu. O sırada 30 yaşlarında bir tanrıbilim profesörü olan Luther ayrıca papalığın davranışlarına da saldırdı ve azizlerin yerini sorguladı. Luther üç yıl sonra aforoz edildi. Ama mesajı gelişmekte olan matbaa yoluyla hızla yayıldı. Gerçekte, Luther Hıristiyan dünyada bir süredir kendini göstermekte olan yaygın bir uyanışa ve protestoya anlatım verdi.

Reformasyon Avrupa'da büyük altüst oluşlara neden oldu ve savaşlara, zulumlere ve sürgünlere götürdü. Avrupa'nın din savaşlarının en büyüğü Otuz Yıl Savaşı idi. 1648'de sona eren savaş Avrupa politikasında dinin rolünün zayıflaması sonucunu getirdi.

Katoliklik ve Protestanlık arasındaki ayrımlar

> Protestanlar yalnızca İncil'in yetkesine inanırken, Katolikler buna Kilisenin geleneklerini de eklerler.
>
> Katolikler azizlere de dua ederler ve Mass Ayininde rahibin kutsaması ile ekmeğin ve şarabın edimsel olarak İsa'nın bedenine ve kanına dönüştüğüne inanırlar.
>
> Protestanlar için esenlik yalnızca inanç yoluyla gelirken, Katolik öğreti "iyi işlerin" ya da "hayırların" Tanrının kişi hakkındaki görüşünü etkileyebileceğini kabul eder.
>
> Katolik Kilise rahipliği bekar kalmaları gereken erkeklere ayırır. Protestanlıkta din görevlileri evlenebilir ve çocukları olabilir ve birçok kilisede kadınlar rahipliğe ve hiyerarşiye kabul edilir.

Zamanla Protestanlık üç ana dala ayrıldı: Lutheranizm, Kalvinizm ve Anglikanizm. 2011'de dünyada yaklaşık 800 milyon kadar Protestan vardı. Bu tüm Hıristiyan nüfusun %37'sini oluşturur. Katoliklerin oranı %50 kadardır. 2015'te dünya nüfusunun üçte birini oluşturan 2,3 milyar insan Hıristiyan idi. (Aynı tarihte İslamın ikinci büyük din olarak 1,8 milyarlık bir inananlar kitlesi vardı.)

(c) Aziz Yardımlı 2107-18

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
iletisim@ideayayınevi.com

I ABSTRACT

Kaynak · İdea

Istanbul

International Hegel Congress - II

Eyüp Ali Kılıçaslan

Hegel’s ‘‘Science of Logic’’ or Science of Pure Reason as Speculative Theology /

Hegel’in “Mantık Bilimi,’’ ya da Kurgul Tanrıbilim Olarak Arı Usun Bilimi

Abstract / Özet

Hegel’s ‘‘Science of Logic’’ or Science of Pure Reason as Speculative Theology

Hegel'in ‘‘Mantık Bilimi,’’ ya da Kurgul Tanrıbilim Olarak Arı Usun Bilimi

The Science of Logic must be looked at as the content of pure Reason. Pure Reason is the final form of the development of the experience of consciousness. In pure Reason consciousness, i.e. the immediate existence of Spirit, the appearance of Spirit, realizes or actualizes its highest life and purpose, namely, to be at home in its object or otherness. Pure Reason is Spirit itself, the realization and actualization of its essential nature.

In the Science of Logic we have the most complete form of the self-consciousness of Spirit, “the crown of a world of Spirit” (PS, 12 / PM,76). In the content or system of pure Reason Spirit knows its essential self, its constitutive and final, complete, absolute essentialities. They are its own distinguishing essence. As Hegel puts it, in the Science of Logic Spirit “knows itself in the form of the Self”; the Concept is its specific realization, that is to say, the Concept is its Specified Self, and the Concept is in the form of the Self. Thus, Spirit cannot be developed further from than this, and with the Science of Logic the experience or development of Spirit as a process towards its self-consciousness must be completed.

The Science of Logic should be called ultimate Science, Absolute Knowing. That knowledge of the Concepts is Absolute Knowing is evident from the fact that the object which Spirit knows is nothing but Spirit itself. The object is not independent of Spirit which knows it; Spirit, again, does not refer to an alien object which lies beyond the reach of its life. If knowledge deals only with the Self which knows, it is completely self-constituted, self-determined. To be completely self-sufficient is precisely what is meant by being Absolute. And such knowledge, Absolute Knowledge is ultimate and final.

The Phenomenology of Spirit demonstrates that the final truth of experience or knowledge is Spirit which knows itself as Spirit, i.e. Absolute Knowledge. The truth of knowledge or consciousness is pure self-conscious knowledge, pure Reason. The Science of Logic is the self-knowledge of the Absolute Spirit.

Because of its intimate relation to religion, from which it can be said to originate, the Science of Logic can be seen as the philosophical-speculative presentation of the object of the religious consciousness. If so, then it can be thought of at once Theology and Revelation. Hegel determines that it is both. The Science of Logic, Hegel writes, contains “the unfolding of God as it is in its eternal essence before the creation of a finite nature and of a finite spirit.” It is obviously seen that such an expression is precisely what a theology proper aims at. Again, throughout the Science of Logic, Hegel continually emphasizes the theological reference of the Science of Logic by his recognition of the Concepts as determinations of the Absolute Being in-and-for-itself. This will be found from beginning to end of the Science of Logic. The Science of Logic may be described as the Revelation. It is the self-exposition of the Absolute Being in-and-for-itself. Revelation means simply the manifestation or disclosure of the inner life realm and truth of the Absolute Being. Hegel holds the view that the true form of Spirit is to be what is revealed or manifest; this is its Concept. Further than this, Hegel writes that “Here... God is revealed as He is; He is immediately present as Spirit. God is attainable in pure speculative knowledge alone and is only in that knowledge, and is

only that knowledge itself, for He is Spirit; and this speculative knowledge is the knowledge of the revealed religion. Speculative knowledge knows God as Thought or pure Essence, and knows this Thought as simple Being and as Existence, and Existence as the negativity of itself, hence as Self, as the Self that is at the same time this individual, and also the universal, Self. It is precisely this that the revealed religion knows. The hopes and expectations of the world up till now had pressed forward solely to this revelation, to behold what absolute Being is, in it to find itself" (PS, 761 / PM, 761).

Mantık Bilimi arı Usun içeriği olarak görülmelidir. Arı Us bilincin deneyiminin gelişiminin son biçimidir. Arı Us'ta bilinç, e.d. Tinin dolaysız varoluşu/dışvarlığı, Tinin görünüşü, en yüksek yaşamını ve ereğini olgusallaştırır ya da edimselleştirir, yani, kendi nesnesinde ya da başkalığında kendi kendisindedir. Arı Us Tinin kendisidir, onun özsel doğasının olgusallaşması ve edimselleşmesidir.

Mantık Bilimi'nde Tinin öz-bilincinin en eksiksiz biçimini, "bir Tin dünyasının tacı"nı (TGb, § 12) buluruz. Arı Usun içeriğinde ya da dizgesinde Tin kendi özsel 'kendi'sini, kurucu/yapıcı ve son, eksiksiz, saltık özselliklerini bilir. Bunlar onun kendinin ayıredici özüdür. Hegel'in de açıkladığı gibi, Mantık Bilimi'nde Tin "kendisini 'Kendi'/Ben biçiminde bilir"; Kavram onun özel, kendine özgü olgusallaşmasıdır, başka deyişle, Kavram onun belirli 'Kendi'sidir ve 'Kendi' biçimindedir. Buna göre, Tin bundan daha öte geliştirilemez ve Mantık Bilimi ile kendi öz-bilincine doğru bir süreç olarak Tinin deneyimi ya da gelişimi tamamlanmalıdır.

Mantık Bilimi asıl Bilim, Saltık Bilme olarak kabul edilmelidir. Kavramların bilgisinin Saltık Bilme olduğu, Tinin bildiği nesnenin Tinin kendisinden başka bir şey olmadığından da belirtiktir. Nesne onu bilen Tinden bağımsız değildir; yine Tin onun yaşam eriminin ötesinde yatan yabancı bir nesneye karşılık gelmez. Bilgi yalnızca bilen Tinle ilgiliyse, o her bakımdan kendi-kendisini-kuran, kendi-kendisini-belirleyendir. Bütünüyle kendi-kendine-yeterli olmak tam da Saltık olmakla kastedilen şeydir. Ve bu bilgi, Saltık Bigi en yüksek ve sonsaldır.

Tinin Görüngübilimi deneyimin ya da bilginin son(sal) gerçekliğinin kendisini Tin olarak bilen Tin olduğunu, yani Saltık Bilgi olduğunu tanıtlar. Bilginin ya da bilincin gerçekliği arı öz-bilinçli bilgi, arı Ustur. Mantık Bilimi Saltık Tinin öz-bilgisidir.

Kaynağı olduğunu söyleyebileceğimiz dinle içten, derin ilişkisinden dolayı Mantık Bilimi dinsel bilincin nesnesinin felsefi-kurgul açınımı olarak da görülebilir. Eğer böyleyse, o zaman Mantık Bilimi aynı zamanda Tanrıbilim ve Tanrısal Bildirim olarak da düşünülebilir. Hegel'e göre Mantık Bilimi her ikisidir. Mantık Bilimi, diye yazar Hegel, "sonlu bir doğayı ve sonlu bir tini yaratmadan önce bengi özü içinde olduğu şekliyle Tanrının açınımıdır" (Science of Logic, s. 50). Böyle bir anlatımın tam olarak gerçek anlamdaki tanrıbilimin amaçladığı şey olduğu açıklıkla görülebilir. Yine, Mantık Bilimi'nin her yerinde Hegel Kavramları kendinde-ve-kendisi-için Saltık Varlığın belirlenimleri olarak tanıtmasıyla yapıtın tanrıbilimsel ilgisini sürekli vurgular. Bu Mantık Bilimi'nin başından sonuna görülebilir. Mantık Bilimi Tanrısal Bildirim olarak da tanımlanabilir. O kendinde-ve-kendisi-için Saltık Varlığın öz-açınımıdır. Tanrısal Bildirim yalın bir şekilde Saltık Varlığın iç yaşam ülkesinin ve gerçekliğinin belirişi ya da açığa vuruluşudur. Hegel Tinin gerçek biçiminin bildirilen ya da beliren şey olduğu görüşünde ısrar eder; bu ise Tinin Kavramıdır. Bundan da ileri giderek Hegel şunu yazar: "Tanrı... burada olduğu gibi açığa çıkarılmıştır; O kendinde olduğu gibi 'orada'dır; Tin olarak 'orada'dır. Tanrı ancak arı kurgul bilgide erişilebilendir, ve salt bu bilgide vardır ve salt bu bilginin kendisidir, çünkü Tindir; ve bu kurgul bilme bildirilen dinin

bilgisidir. Kurgul Bilgi Tanrıyı Düşünce olarak ya da arı Öz olarak bilir, ve bu Düşünceyi Varlık olarak ve Dışvarlık olarak, ve bu Dışvarlığı kendisinin olumsuzluğu olarak, ve böylece ‘kendi’olarak, bu [tekil] ve evrensel ‘kendi’ olarak bilir; bildirilmiş dinin bildiği işte budur.- Bütün bir önceki dünyanın umut ve beklentileri yalnızca bu açıklamaya doğru, saltık Varlığın ne olduğunu görmeye ve kendi kendisini onda bulmaya doğru yönelmişti”(TGb, § 761).

Özetler / Abstracts / II. Uluslararası İstanbul Hegel Kongresi 2008

Papalık ve dünyasal egemenlik

Kaynak · Noesis

Papalık ve dünyasal egemenlik

Papalık tarihi Peter'den başlatılır ve bugüne dek uzanır (2018 Nisanında sayı kimi sayımlara göre 226'ya ulaşmıştır). İmparator Büyük Konstantin'in (Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, İS 272- İS 337; İmp. 336-337) zamanına dek papaların dünyasal bir güçleri yoktu. Roma'nın düşüşünden (476) sonra papaların dünyasal güçleri arttı ve İtalyan yarımadasında papaların doğrudan yönetimleri altında duran bir dizi Papalık Devleti kuruldu ve bunlar 8'inci yüzyıldan 1870'e dek sürdü.

Rönesans sırasında dünyasal egemen olarak papalığın gücü doruğuna yükseldi. Toprakları genişledi ve Kilisenin başı olmanın yanısıra İtalya'nın en güçlü devletlerinden biri oldu. Başka egemen devletler ile anlaşmalar imzalıyor ya da savaşlar yapıyordu.

Saeculum obscurum (Karanlık Çağ, 904-964 yılları) papalığın ahlaksızlık çağı olarak bilinir. On dokuzuncu yüzyıl Alman tanrıbilimcileri dönemi tanımlamak için Pornocracy (German: Pornokratie, Yun. pornokratiā, "fahişeler egemenliği"), Hetaerocracy ("metresler egemenliği") terimlerini türettiler. Pornokrasi döneminde 12 papa öldürüldü, üçü tahttan indirildi ve üçü tahttan vazgeçti.

Papalık bir aile mülkiyeti gibi oldu. Rönesans döneminde aşağı yukarı herşeyin ve herkesin bir ederi vardı ve hiçbir şeye ve hiçbir kimseye güvenmek olanaklı değildi. Leo X'un "Papalığın keyfini sürelim, çünkü onu bize Tanrı verdi" dediği söylenir ("Let us enjoy the papacy since God has given it to us" LINK).

İspanyol kökenli Borgias Ailesi 15 ve 16'ncı yüzyıllarda kilise ve politika sorunlarına nüfuz kazandı ve bu dönemdeki papalardan ikisi ailenin üyeleri idiler.

Bu Rönesans papalarının birçoğunun metresleri vardı ve onlardan çok sayıda çocukları oldu. Entrikalara giriştiler ve bir zina, ensest, simoni, hırsızlık, rüşvetçilik ve cinayet kültürü yarattılar.

A Glass of Wine with Caesar Borgia (1893) by John Collier. From left: Cesare Borgia, Lucrezia Borgia, Pope Alexander VI, and a young man holding an empty glass. The painting represents the popular view of the treacherous nature of the Borgias - the implication being that the young man cannot be sure that the wine is not poisoned.

Avrupa’da Duyunç Gecikmesi

Roma Katolik Kilisesinin bir moral niteliğinin olmadığını söylemek gereksiz görünür. Halkın inancı papalar, kardinaller ve rahipler için dünyasal bir egemenlik aracı olarak, insanları aldatmak için bir araç olarak kullanıldı. Kilisenin halk üzerindeki zulmünün yine halkın kendisine ödetilen ek bir bedeli daha vardı. Bütün süreç boyunca, işkence, odun yığını, kitle kıyımı Kilisenin en etkili araçları oldu.

Haçlı Seferleri bu karanlık çağları tanımlayan bir başka fenomen idi. Seferler “Kutsal Roma İmparatorluğu” denilen Germanik feodal federasyonun ve Katolik Kilisesinin işbirliği ile düzenlendi. “Orta Çağlar” denilen ama gerçekte hiçbirşey için “orta” olamayacak olan dönem gerçekte Germanik feodal nüfusun boşinançlarının ve moral geriliğinin anlatımı idi. İnsan düşüklüğü tarafından güdülenen Haçlı Seferleri sırasında aralarına Kudüs de olmak üzere pek çok kentte sayısız kitle kıyımı yapıldı.

“Orta Çağlar” Avrupası aşağı yukarı baştan sona evrensel bir yalan temeline dayanlı feodal bir gerilik, yoksulluk, hastalık ve pislik kültürü idi. Bu sefillik ile karşıtlık içinde, Katolik Kilise bir gösteriş ve görkem tablosu sergiliyor, kafaları ve yürekleri boş olan kitlelerden toplanan paralar ile Raphael, Michelangelo, Leonardo da Vinci, Titian gibi Rönesans sanatçılarını kiralıyor, çirkin gücünü güzel sanatın gösterişi ile süslüyordu. Borgia ve Medici aileleri gibi güçlerin nüfuzu altında bütünüyle dünyasal sorunlara gömülen Katolik Kilise din örtüsü altında güçlü bir politika, finans, entrika ve cinayet kurumu idi. Askeri seferler düzenliyor (6 haçlı seferi), devletler kuruyor (Papalık Devletleri), kentleri vergilendiriyor ve savaşlar yapıyordu. Engizisyon da bu dönemin bir yaratısı idi. Jesuit düzenleri papalığın fanatik koruyuculuğu uğruna kuruldu. Katolik Kilisenin daha sonraki yüzyıllarda da değişmeyen yozluğu her çağın değişimlerine ve yeniliklerine uyarlanarak ve kesintisiz olarak sürdürüldü. Kilise en karanlık işler ile uğraşmada bir sakınca görmeyen bir banka kurdu, Naziler ve Mafya ile ilişkiler sürdürdü, ve pedofili aşağı yukarı kurumsallaştırıldı.

Martin Luther bağışlama belgelerini kınayan Tezlerini yayımladığı zaman tarih 16'ncı yüzyıl başlarını gösteriyordu ve bu olgu o tarihlere dek yalnızca Katolik Kilisenin ahlaksızlığını değil, henüz Germanik Avrupa'nın bütününün moral yoksunluğunu gösterir. Karanlık olarak nitelenen yüzyıllarda bir iki cılız ses dışında bütün bir Avrupa Kilisenin ruhları ve keseleri sömürmesine karşı suskundu. Yalnızca Katolik dinadamları değil, bütün bir feodal lordlar ve soylular kalabalığı, genel olarak eğitimli ve eğitimsiz nüfusun bütünü doğruyu ve eğriyi, haklıyı ve haksızı ayırdedemiyordu.

Reformasyon yalnızca Katolik Kilisesinin gücünü kırmakla kalmadı, ona önderlik eden insanların beklentilerinden çok ayrı sonuçlara götürdü. Duyunç üzerindeki tüm dışsal yetkeyi kaldırarak Avrupa'nın moral gelişim yoluna girmesini sağladı. Anglikan Kilisesi ile İngiltere Püritanlar dışında bütünüyle bir tür yarı-Katolik yarı-Hıristiyan inanca bağlı kalmayı sürdürse de, Avrupa'da geniş bir Protestan nüfus alanı modern dönemi başlattı ve Tarihin şimdiye dek bilinmeyen yeni yollarına döndü. Reformasyon Katolik Kiliseyi reformdan geçirmeyi başaramasa da, Tarihin kendisini baştan sona reformdan geçirmeye başladı.

Paul (The First Epistle of Paul the Apostle to Timothy 2:5)
"For there is one God, and one mediator between God and men, the man Christ Jesus". — "Çünkü tek bir Tanrı, ve Tanrı ve insanlar arasında tek bir aracı, insan İsa vardır."

Protestanlık ve Modernlik

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

İdea Yayınevi İnternet Yayınları — 6

idea

Aziz Yardımlı Protestanlık ve Modernlik G.R. Elton’un “Reformasyon Avrupası, 1517-1559” Başlıklı Çalışmasına Arkasöz

idea idea

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com Protestanlık ve Modernlik © AZİZ YARDIMLI 2012, 2014 G.R. Elton'ın Reformasyon Avrupası 1517/1559 Başlıklı çalışmasının Türkçe çevirisine Arkasöz olarak yayımlanmıştır. Tüm hakları saklıdır. Bu metin bu formatta İdea Yayınevinden izin alınması gerekmeksizin sınırsızca çoğaltılabilir ve yayılabilir. İdea Yayınevi İnternet Yayınları — 6

Protestanlık ve Modernlik G.R. Elton'un "Reformasyon Avrupası, 1517-1559" Başlıklı Çalışması İçin Arkasöz AZİZ YARDIMLI Geoffrey Elton (Gottfried Rudolph Ehrenberg, 1921-1994) Almanya'da Tübingen'de Yahudi bir ailede doğdu. 1929'da Prag'a yerleşen Ehrenbergler 1939'da Hitler'in kenti işgalinden bir ay önce İngiltere'ye kaçtılar. Eğitimini 1939'da Methodist Rydal School'da sürdüren ve Londra Üniversitesinde erken modern tarih üzerine bir doktora çalışması ile tamamlayan Elton 1947'de İngiliz uyruğuna geçti. Birincil olarak İngiliz anayasa tarihinin yorumlayıcısı olduğunun, özellikle VIII. Henry ve I. Elizabeth üzerinde uzmanlaştığının ileri sürülmesine karşın, Elton bunu bir kompliman olarak değil, ama tarihçiliğinin ussal-dizgesel karakterine aykırı olarak duyumsamış görünür.1 Elton Reformasyon, modern dönemin çözümlemesi ve tarihsel araştırmanın yöntemi üzerine çalışmaları ile İngiliz tarihçiliğinde önde gelen adlardan biridir, ve ilk kez özellikle Reformasyonun etkili yandaşı Thomas Cromwell'in İngiltere'de modern bürokratik hükümetin mimarı olduğu görüşü ile dikkati çekmiştir. Reformasyonun salt bir inanç değiştirmenin ötesine geçmesine, din kavramına uygun bir dine dönüş olmasına karşın, tarihsel anlamı ve önemi dinsel yanında yatmaz. Tersine, Reformasyonun inancı kamu alanından, aslında tarihin kendisinden çekip alması ve insan yüreğine geri döndürmesi onun büyük dünyasal eylemi olarak görünür. Din bu yolla Aile, Toplum ve Devlet alanlarının dışına ve üzerine, insanın gerçek moral ve duygusal değer alanına, onun dokunulamaz Duyuncun yükseltilir. Hiç kuşkusuz yeni inanca, ya da Hıristiyanlığın özüne geri dönüş eskimiş, bozulmuş, yozlaşmış olan ile çarpışmanın getirdiği betimlenemez acıların ve kötülüklerin eşliğinde yer 1 "'I am not,' Geoffrey Elton insisted, 'I am not a legal historian." Elton'ın 1978'deki sözleri ciddi idi ve bir alçakgönüllülük anlatmıyordu. Bkz. Clive Holmes (1997). G. R. Elton as a Legal Historian. Transactions of the Royal Historical Society (Sixth Series), 7 , ss. 267-279. Elton özelleşmenin ya da tikelleşmenin bilginin dizgesel-bütünsel karakterini gözardı ettiği düzeye dek bilgiden uzaklaştırdığını ve bir tür kaba görgücülüğe götürdüğünü hiçbir zaman gözardı etmedi: The Practice of History (1967), Political History: Principles and Practice (1970), Which Road to the Past? (1983) ve Return to Essentials: Some Reflections on the Present State of Historical Study (1991) tümü de Elton'ın görgül tarihçilikten daha iyisinin varlığını, önemini ve zorunluğunu tanıdığını gösteren çalışmalardır.

aldı. Ama Avrupa'da yüzyıllara yayılan mezhep savaşları, duyunçsuz kıtanın bu amansız ve ölçüsüz kıyım çılgınlığı tarihin salt anlatısal yanını ilgilendirir, feodal Avrupa'nın barbarlığını ve şiddete duyarsızlığını sergiler, ve hoşgörü yeteneksizliğine tanıklık eder. Tarih pekala onlarsız da olabilirdi. Ama Reformasyonsuz değil. Reformasyon, Elton'ın kitabın son bölümüne sıkıştırdığı özsel kültürel çözümleme ile göstermeye çalıştığı gibi, modern tini tanımlayan bütün bir kültürel yapının zorunlu bir bileşenidir ve kültürü politik, toplumsal, ekonomik, sanatsal, bilimsel bileşenlerinde engelsizce gelişmeye bırakan öznel özgürlük zeminini sağlar. Bileşen zorunludur. Ama ne temeldir, ne de birincil ya da özsel. Bütüne bağımlıdır ve kendisi bütünün gelişimi ile birlikte gelişir. Avrupa, dingin, değişimsiz ve gelişimsiz Asya'dan ayrı olarak, dünya tarihinde bu bütünsel gelişimin gerekli bileşenlerinin, sanatsal, dinsel ve bilimsel bileşenlerin buluştuğu biricik yerdir. Elton'ın sunduğu

tarihsel tablo öncelikle Protestanlığın kendisi olmak üzere Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlığın, genel olarak ideolojilerin, ateiz min ve deizmin, ve hiç kuşkusuz bütününde dinsel bilincin anlayabileceği ve doğrulayabileceği bir tablo değildir. Tersine, çalışma Tinin tüm bu görüngülerini seslendiren tarihçilik tarafından reddedilir ve o çevrelerden ancak düşmanca bir eleştiri bekleyebilir. Elton'ın çözümlemesi ile karşılaştırmayı hak eden biricik çözümleme, aslında giderek onun esin kaynağı olarak görünen çözümleme Hegel'in Tarih Felsefesi' nde Germanik Tin üzerine yaptığı çözümlemedir.1 Reformasyonu tarihsel, daha doğrusu dünya-tarihsel yapan şey, paradoksal olarak, dinsel değil ama dinsel-olmayan etkileridir—politik, ekonomik, toplumsal. Reformasyon özellikle Calvin ve Zwingli 1 Elton'ın kendisi, tüm yöntemsel ussalcılığına ve nesnelliğine karşın, Tarih Felsefesi adından söz etmeyi bile göze almaz ve çözümlemesinin Hegel'in çözümlemesi ne ölçüde örtüştüğünü biliyor olmalıdır. Matematikte ve Doğa Bilimlerinde en azından bu görgül bilimlerin gerçekten bilim olabilmek için kavramsal temellerinin incelenmesinin zorunluğunun çoktandır anlaşılmış olmasına karşın, Tarih Felsefesi henüz modern tarihçiliğin kendisi için bir tabu olmayı sürdürmektedir. Sonuç Tarih Bilimi yerine sonu gelmez bir akış süreci, bir görüşler, yorumlar, anlatılar tufanıdır. Bu akışkanlık kaçınılmazdır. Çünkü bir yandan Tarihin kendisi bir oluş süreci iken ve tarihsel momentin kendisi ile birlikte çözümlemesini de geçersizleştirir ve ortadan kaldırırken, öte yandan Tarih Bilimi tüm bilimler arasında sözcüğün gerçek anlamında en güç olanıdır çünkü tüm bilimleri öncülleri olarak alır, kullandığı ya da henüz kullanmadığı doğal ve tinsel kavramların kendilerinin bilgisini öngerektirir. Max Weber'in Protestanlık ve modern tin ilişkisini çözümlemesinin 'kapitalist tin' yerine yurttaş toplumu kavramının geçirilmesi ile iyileştirilebilecek olmasına karşın, Protestanlığı modern tinin gelişiminde birincil etmen olarak görme eğilimi çözümlemesini üstesinden gelinemez güçlüklere düşürür. Öte yandan Batıda politik istencin gelişiminin henüz doğmakta olan modern Devlete karşı iyi almaşık olarak Londra kahvehanelerini, Paris salonlarını ve Alman masa-toplumlarını (Tischgesellschaften) renklendiren dilbilimsel, iletişimsel ve söylemsel eylemlere bağlı olduğu ileri süren Habermas'ın çözümlemesi özdeksel bir "altyapı" arayışı tarafından güdülür (Jürgen Habermas, Strukturwandel der Öffentlichkeit ya da Kamu Alanının Yapısal Dönüşümü, 1962). Habermas uygunsuz bir kavram altında "temsilci" kültür dediği ve örneğin XVI Louis ile bağladığı 'feodal' Devlet gibi bir oxymoron tarafından temsil edilen kültürün karşısına Öffentlichkeit kültürü deyimi ile anlatmayı yeğlediği liberal kültürü çıkarır, ki en sonunda yurttaş ya da burjuva toplumunun kültürüdür. Liberal kültürü yaratması gereken kamusal alanın kendisi, örneğin İngiltere'de olduğu gibi, daha şimdiden yaratılmış olan liberal kültürün kendisi tarafından yaratılır. Habermas etkiyi neden yerine aldığını görmez.

gibi reformcuların ve radikal reformcuların amaçladıkları, istedikleri ve yer yer ve bir süre için uygulamayı bile başardıkları teokrasilerin bütünüyle karşıtı olan bir dünyasal özgürlük tininde sonuçlandı. Reformasyon dinsel değer için Katolik Kilisenin yetkesinin birincilliği ile karşıtlık içinde inancın birincilliğini savundu. Böylece duyunç özgürlüğünü savunmak zorunda kaldı. Ve sonuçta İstenç tüm dışsal engellerden özgürleşti, insan ilk kez ve evrensel olarak kul, serf, köle belirlenimlerinin ötesinde birey, kişi, yurttaş olarak ortaya çıktı. Tarih herşeyden önce insan İstencinin açınım ve gelişim alanıdır ve böylece özsel olarak politiktir. Modern devletin doğuşunda Reformasyonun yalnızca sonucu değil ama güdüsü de olan bireysel duyunç ve istenç gelişimi, Elton'ın Cromwell çözümlemesinde göstermeye çalıştığı gibi, gerçekte bütün bir modernleşme

sürecini özgürleştiren etmendir. Elton Tarihi başlıca politik süreç olarak alır, geçmişin anlamını insan istenç ve eyleminin terimlerinde görür. Edimsel Tarih insan İstencinin büyümesi, toplum ve devletin gerçek şekillerini, kavramlarına uygun uygar biçimlerini kazanma sürecidir. Elton'ın tarihçilik anlayışında, İstenç yoksa Tarih de yoktur. Ve Reformasyonun büyük tarihsel önemi politik İstenci yüzyıllara yayılan zorlu bir törel eğitim sürecinde halklar ile birleştirmesinde yatar. Bir Metin Olarak Tarih

Tüm bilimler durumunda olduğu gibi tarih durumunda da us görgül araştırmada her zaman yaptığı şeyi yapar, nesnesine onda kendini bulmak için yaklaşır. Gerçekten de genellikle sonuçta yalnızca kendini bulur, tarihsel realite öznel görüşlerin bir izdüşümü olur, ve nesnellik ile birlikte bilgi de gider. Modern dönemin ussalcı felsefesi insan düşüncesinin nesnel göndermesinin olduğunu, insan düşüncesinin kategorilerinin gerçekte olguların da kategorileri olduğunu kabul etti. Bu görüşün karşısında gerçek bilginin ve gerçeğin bilgisinin olanağını reddeden kuşkucu görgücülük duruyordu. (Bir gösteriş tonuyla 'Us Çağı' olarak adlandırılan Aydınlanma çağının felsefecilerinin tümünün de ussalcılar değil ama görgücüler ve kuşkucular olduklarına dikkat etmeliyiz.) Postmodernizm daha köktenci bir karşı-ussalcı konumu temsil eder ve bilimin ve usun özsel olarak yokedici olduklarını ileri sürme noktasına dek gitmekten çekinmez. Böylece bu bakış açısı için tarihte bilinebilecek hiçbirşey yoktur, ya da tüm tarihçilik bir öznellik ve yorum karışımı denemeciliktir. Öyleyse metinden başka hiçbirşey yoktur ve realite realite değil ama bir kurgudur. Hiç kuşkusuz çağdaş tarihçilik hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir yolda bu yorumu haklı çıkaran bir yorumculuktan, başıboş çıkarsamalardan, salt bir metinden daha iyi değildir, öyle bir düzeye dek ki, postmodernist bakış açısının sözde nesnellik taslayan ama öznellikten bir adım bile ileri gidemeyen bu tarihçiliği yadırgaması, giderek eleştirmesi postmodernizmin kendini iyi anlayıp anlamadığı konusunda kuşkular yaratır. İki yanın da özü birdir. Elton da metinler üretmiş, ve metinlerinin plastikliğini önce kendisi kabul etmiştir. Ama onların daha nesnel, daha gerçekçi, daha doğru olmaya açık olduklarını yadsımak bir yana, bu plastikliği granit gerçekliğin ön-koşulu olarak görmüştür. Tarihçi noktalar, çizgiler ve yüzeyler ile, ya da elektronlar

ve protonlar ve atomlar ile ilgilenmez; insan istencinin yaratıları olan olgular ve olaylar ile ilgilenir. Geometrinin, fiziğin vb. kavramları onun kavramlarının yanında neredeyse çocuksu kalır. Tarihsel kavramların içerikleri çok daha varsıl, ve bu düzeye dek bağıntıları çok daha karmaşık ve çözümlenmeleri eşit ölçüde güçtür. Ve çıplak olgu, kavramsız olgu diye birşey olmadığına göre, tarihçi daha olgularını yaklaşırken onları biçimlendirir, böylece öznelleştirir, ve tüm nesnellik kaygısına karşın onları kişiselleştirir. Ama bu ham gereci işlemeli, ürettiği metin realitenin bir yeniden-üretimi olmalıdır. Metnin nesnelliği onda olguları belirleyen kavramların bağıntılarının ussallığında elde edilir. Elton önermelerinin onun kişisel bildirimleri ya da yargıları olduğu için geçerli sayılmaları gerektiğini düşünmez. Tersine, bilimlerde böyle sözde bilimsel yetkeciliği önlemek yönteminin başlıca amacıdır. Elton bilimi ciddiye alır ve biraz aşağıda kendi sözlerinden görüleceği gibi, önermelerinin metnin kendisinin logosu, usu tarafından belirlenmesi gerektiğini kabul eder ve açıktır ki burada kişiselliğin öznelliğini yenmeyi isteyen bir nesnellik vardır. Metnin nesnel olması hiç kuşkusuz fiziksel bir varlık kazanması, cisimselleşmesi demek değildir. Onun insan keyfiliğinden bağımsız mantıksal bir kurgusunun olması demektir. Bu yapılmadıkça metnin realiteye ilgisiz öznelliğinden, kişiselliğinden, hermeneutiğinden kaçınmak olanaksızdır. O zaman Hume'un, Kant'ın, Russell'ın, Derrida'nın irrasyonalist bilgisizlik kampında yerimizi alabiliriz.

Elton'ın nesnel gerçekliği amaçlayan yöntemi beklenebileceği gibi yalnızca "intellectual crack" ürettiklerini söylediği yazarlar tarafından geleneksel olarak, tutucu olarak görülmüştür—sanki postmodernizm modern ve ilerici imiş gibi, sanki yargıç olarak eleştiri üretmesine izin verecek nesnel ölçütler, saltık idealar kabul ediyormuş gibi, ve sanki Mozart, Schubert, Grieg salt klasik oldukları için geleneksel imişler gibi. Olgular, Nesnellik, Us

Elton tarihi anlamada anlaşılacak olan içeriğin tarihin o lguları ve olayları olduğunu kabul eder (tıpkı doğa olayları durumunda gözlem, deneyim, ölçüm vb.nin bilgiyi değil ama yalnızca bilinecek gereci oluşturmaları gibi), ve olgularda, olaylarda, eylemlerde bilinecek olanı onların ussal belirlenimlerinde bulur. Olguları yalnızca tarihçinin ona yükleyeceği kavramları bekleyen biçimsiz, belirlenimsiz soyutlamalar olarak görmez. Tersine, onları belirli olarak alır, kendinde kavramsal olanı ona eşit bir kavramsal yaklaşım ile gerçekliği içinde, gerçek bağlamı içinde saptamaya çabalar. Elton için soyut olgu, kavramdan yalıtılmış arı kanıt diye birşey yoktur, ve tüm olgusal kanıt onu kavrayan usun belirlenimlerini taşır. "Kanıtın tüm değerlendirmesi uslamlama yetisinin işi olmalıdır. Tarihçi ancak yer alan herşeyin ussal açıklamaya açık olduğu ve kanıtın us tarafından keşfedilebilir bir edimin ürünü olduğu sayıltısı üzerine çalışabilir."2 Ama sayıltının bilgiye yükseltilmesi, 2 "All assessment of evidence must be the work of the intellect, of the reasoning faculty. The historian cannot but work on the assumption that whatever happened is capable of rational explanation and that evidence is the product of an act discoverable by reason."

Usun tarihte olduğu gibi tarihçinin çözümlemesinde de işlediğinin tanıtlanması gerekir. Us ancak ussal olanı bilebilir, ve eğer bilgi olacaksa, eğer salt metinden daha ötesi varsa, edimsel Tarihin kendisi özsel olarak ussal olan insanın eyleminin, onun özgürlüğünün, istencinin süreci olmalıdır. Elton'ın yöntemi tarihi yalnızca bir yorumlama sorunu olarak gören bakış açıları ile karşıtlık içinde tarih için bir bilim olma hakkını doğrular ve tarihin ussal, nesnel çözümlemesini olanaklı olarak kabul eder. "Ussal ve derin-düşünsel tarih modern Avrupa'nın önde gelen iki entellektüel başarımından biridir; doğa bilimi ötekidir"3 (RA, s. 228). Olguların Kavram Tarafından Belirlenmesi

Olguların kişiden kişiye, görüşten görüşe değiştikleri, özneye göreli oldukları doğrudur ve her özne olguyu, realite olarak gördüğü şeyi kendi kategorileri ile tanımlar. Ama bu nesnel olgu değil, kendinde olgu değil, gerçekliği içindeki olgu değildir. Bu görüş dediğimiz, kamu görüşü ya da kamu alanı (Öffentlihchkeit) dediğimiz şeydir ve Avrupa'nın kahve köşelerinde, salonlarda, masa-toplumlarında kendine en uygun yeri bulmuştur. Giderek kendine politik istenç olarak anlatım veren şey de bir metinden daha iyisini üretmeyen bu yorumlama sürecinde yoğrulur. Ama bilgi görüşten, sanıdan, metinden başka birşeydir, olgunun kendindesini belirleyen kategorileri, öznenin The Practice of History, 1967, s. 81. 3 E. H. Carr What is History? başlıklı çalışmasını yayımlandıktan sonra Elton'ın Carr ile giriştiği tartışmadaki anlaşmazlık en azından nesnellik kavramının doğası ile ilgili görülmemelidir. Carr da Pozitivizmin "olgular kültü" dediği şeyi reddeder ve olguları öznenin onları belirlemesinden, biçimlendirmesinden bağımsız şeyler olduğunu düşünmez. Onları tarihçinin yeni düşünceleri ile değişkiye uğrayan plastik veriler olarak görür. "Locke'dan Russell'a İngiliz felsefesinde başat çizgi olan görgücü gelenek," diye belirtir, "özne ve nesne arasında tam bir ayrılığı varsayar" (What is History?, s. 9). Bu geçersizdir. Ama Carr tarihsel olgunun nesnel varoluşu düşüncesini de tarihçinin olguya erişmesini önleyen bir yanılgı

olarak görür. Böyle salt kendisinin anlayabildiği ve doğrulayabildiği öncülleri temelinde, tarihsel çözümlemenin göreliliğini ve hermeneutik karakterini vurgular. Ama tam olarak bu nedenledir ki tıpkı kendine yeterli olmayan ve bilim felsefesine yönelen görgül doğa bilimleri durumunda olduğu gibi görgül tarih biliminde de daha yüksek kavramsal çözümleme için, tarih felsefesi için gereksinim vardır. Öte yandan, postmodern irrasyonalizm doğa bilimlerinde olduğu gibi tarihte de nesnelliği 'gelenekçilik' olarak, giderek 'tutuculuk' olarak anladığı zaman yalnızca yapması gerekeni yapmaktadır. Nesnellik, ussallık, bilimsellik kavramları hiç kuşkusuz 'dilbilimsel söylem'in öznelliği, göreciliği, başıboşluğu ile bağdaşmazlar ve masa-toplumlarının, salonların ve kahvehanelerin tini için hiç kuşkusuz uygun değildirler. 1997'de In Defence of History' de, "present reality can be felt and experienced by our senses" (s. 96) sözleri ile yalnızca güncel tarihçiliğin felsefe açığının derinliğinin bir örneğini veren Richard J. Ewans postmodernist yazarları "intellectual barbarians" olarak, "the invading hordes of semioticians, post-structuralist, New Historicists, Foucauldians, Lacanians and the rest" (s. 9) olarak tanımladı. Tüm tarihin kaynakların kişisel yorumu üzerine dayanması zemininde akıllı olarak tarih incelemesinin geçerliğini ve gerekliliğini yadsıyan postmodernistler bu sözleri de bir metin olarak görmüş olmalıdırlar. Elton 1991'de postmodern metinleri "the intellectual equivalent of crack" olarak yorumlamıştı (Return to Essentials, s. 41). Postmodern moronluk için her iki niteleme de uygun görünür. İran'ın yalnızca Orta Doğu için değil ama Avrupa için de geçerli olabilecek yeni bir "politik tinsellik" ürettiğini düşünen Foucault'nun molla despotizmini kutlaması ve aklaması bir yandan barbarlık öte yandan bir dopamin etkisi olarak görülebilir.

özencine bağlı olmayan nesnel belirlenimleri gerektirir, ve bilimin işi bu nesnelliği kavramaktır. Görgül tarihçiliğin henüz görgül kalmada diretmesi ve tarih felsefesine yönelmemesi, eğer tarihsel olguların göreli olarak daha plastik niteliğini dikkate alırsak, bütünüyle anlaşılabilir birşeydir. Tarihsel olayı çözümlemek mekanik doğanın parçacıklarını ve galaksileri incelemekten çok daha karmaşık bir iştir ve tarihçiliğin ister daha dar bölgesel ve yerel tarihler isterse dünya tarihinin bütünü olsun nesnesini gerçekliği içinde kavramak için çabası özgürlük, istenç, duyunç, eylem, yurttaş, devlet, yasa, anayasa, tüze, türe, ahlak, törellik gibi kavramların bilgisini gerektirir ve bunlarla çalışmak uzay, zaman, özdek, kütle, alan, kuvvet, vektör, çarpma, toplama, çıkarma tümlev, türev gibi göreli olarak daha ilkel kavramlar ile iş gören doğa bilimcinin ve matematikçinin düzleminden daha yüksek, daha karmaşık bir kuramsal düzlemde düşünmeyi gerektirir. Elton'ın Reformasyon Üzerine Çalışması

Elton'ın toplumsal ve ekonomik etmenler üzerinde olmaktan çok dinsel ve politik etmenler üzerinde yoğunlaşan çözümlemesi salt bu nedenle yayımlandığı çağın göreli olarak daha materyalistik bilincinin kavrayışının ötesinde yatsa da, daha özgür düşünme eğiliminin güçlenmesi ve böylece nesnel tarihçilik için daha elverişli bir zeminin gelişmesi ile çalışma zamanın geçişi içinde eskimekten çok kendini yenilemektedir. Reformasyonun belirleyici olaylara sahne olan ilk kırk iki yılını ele alan bu klasikleşmiş çalışma karmaşık tarihsel problemleri başlıca dönemin politik ve dinsel aktörleri çevresinde açımlar ve tarihsel sahne başat konuma yeniden yerleştirilen reformcu Luther ve gelenekçi, despotik, Katolik V. Charles arasındaki çatışmanın ekseni çevresinde kurulur. Elton'ın çözümlemesi Batıda çok sayıda araştırmacının dönemi anlayışlarını derinden etkilemiştir—biraz 'subluminal' olmasına karşın. Bugün neredeyse ölçün bir karakter kazanan az çok nesnel Reformasyon çözümlemeleri özsel olarak Elton'ın çözümlemesinin özetleridirler. Gene de

etkilenmek bilmekten bütünüyle ayrı birşeydir, ve neredeyse gurur duygusu içinde kabul edilen bu etkilenmeler ancak Elton'ın göz önüne almadığı pekçok özsel noktayı araştırmaya güdülendirdikleri ölçüde sözel olmanın ötesine geçebilirler—örneğin Reformasyonun niçin Kuzey Avrupa'ya sınırlı kaldığı, modern demokratik bilincin doğuş ve güçlenmesi ile ilgisi, bilimsel ve sanatsal gelişme için engelleyici olmayan bir törel zeminin yaratılmasındaki etkisi, mülkiyet iyesi olma hakkı ile tüzel kişinin ve böylece modern ekonominin gerektirdiği törel zeminin doğuşu üzerindeki etkisi. Ama sürecin tüzel, moral ve törel kategorilerin terimlerinde çözümlenmesi, özgürlük, istenç, duyunç kategorilerinin görgül gereci örgütleyen ilkeler olarak alınması görgül tarihçiliğin işi değildir. Elton'ın çalışmasının gerekçesi ve amacı, yazarın kendisinin belirttiği gibi, konuya yönelik diri ilginin ve araştırmanın kesintisiz olarak sürmekte olmasıdır. Bu düzeye dek Reformasyonun özsel karakteri üzerine henüz bilgi değil ama ancak bir görüşler ve yorumlar türlülüğü vardır. Henüz işlemekte olan bir süreci çözümlemeyi amaçladıkları ölçüde, bu girişimlerin sürecin kendisi gibi akışkan ve değişken olmaları bütünüyle doğaldır.

PROTESTANLIK VE MODERNLİK

9

Reformasyonun Gerekçesi

Katolik Kilise Avrupa'nın genellikle karanlık olduğu kabul edilen Orta Çağlarının bütünün kendisinden daha iyi olamayacak bir bileşeni idi. Reformasyon Katolik Kilisenin duyunç yoksunluğundan doğdu. Din özsel olarak yalnızca duyunca aittir, ve Din kavramının kendisine uymayan tüm dışsal ilinekler gerçekte tözsel bozukluğun anlatımları idiler. Tinsel olanın zayıflığı doğal olanın gücüdür. Ve inancın tinselliği onun duyunca ait olmasından gelir. Katolik Kilisenin kurumsal karakteri, bir din adamları sınıfının varlığı, bağışlama belgelerinin satılması, fiziksel olanın tanrısallaştırılması, imgelere tapınma—tümü de duyuncun zayıflığında, doğruyu ve eğriyi ayırdetme yeteneksizliğinde birleşiyordu. Hıristiyanlığın duyunca hakkını vermesi, insanı Tanrının yasası altındaki kul olarak değil ama onunla bir görmesi ölçüsünde, Katolik Kilise daha başından Hıristiyanlığın özünden uzaklaşmış, bozulmuştu. Daha iyisi, henüz özünü kazanamamıştı. Sevginin olması gereken yerde bir korku, yozlaşma ve şiddet yaşamı, ve Özgürlüğün olması gereken yerde bir kölelik ve yalan kültürü vardı. Özgürlüğün yokluğunda ahlak da yoktur çünkü kölelik ve korku altında duyunç gelişimi olamaz; ve Katolik Kilise daha da ileri gidiyor ve eğri, yanlış ve kötü olanı din adına aklıyor, dünyasal çıkarları dinsel bir üstünlük konumundan koruyordu.4 Reformasyon Katolik Kiliseye karşı zamanın popüler tepkisini paylaşan ve onu yeniden Hıristiyanlığı özü olarak gördükleri şeye döndürmeyi isteyen Luther, Melanchton, Karlstad, Calvin, Zwingli gibi din adamlarının önderliğinde yer aldı. Daha başından politik bir karakter taşıdığını gösterdi. Alman prensler Luther'i papa ve Kutsal Roma İmparatoru Katolik V. Charles karşısında korur ve desteklerken, İsviçre'de Zwingli ve Calvin magisterlerin desteğini aldı. İngiltere ve İskandinavya'da kralların kendileri milyonları Protestanlığa döndürmede öncülük ettiler. Fransa'da öndersiz devim kışkırtmalar nedeniyle I. Francis'in hoşgörüsünü yitirip dağılırken ve Huguenotlar tümüyle yok edilirken, İtalya'da Reformasyonun kısa bir süre içinde İtalyan kent devletlerine yayılmasına karşın, Engizisyon ve popüler süredurum Protestanlığın yerleşmesine izin vermedi. Luther'in saldırısının hedefi olan bozulma salt dışsal değildi. Tersine, Katolik Kilisenin özünü ilgilendiriyordu. Hıristiyanlığın özü kavramı—ki yalın olarak dinin kavramı olarak Üçlülüktür —Tanrı ve inanan insan arasında herhangi bir insansal aracılığın olmamasını gerektirir ve esenliğin hayırlar, adaklar, oruçlar, ayinler vb. ile ilgili değil ama yalnızca inanç ve Tanrının kayrası yoluyla kazanılacağını imler. Katolik Kilise ise İncil'in değil ama papanın yanılmazlığını, her Hıristiyanın değil ama

yalnızca rahibin onu yorumlayabileceğini, ve insan günahlarının Tanrının kayrası tarafından değil ama ancak iyi işler yoluyla bağışlanabileceğini kabul 4 Onuncu yüzyılda Papa XII. John'un sayısız metresi oldu. On dördüncü yüzyılda VI. Urban kardinallerinden bir bölümünü işkence altında öldürttü. Başka birçokları gibi köle tecimine izin veren on beşinci yüzyıl papası VIII. Innocent'in on altı, bir başka Rönesans papası VI. Alexander'ın ise yalnızca yedi çocuğu oldu. Aynı zamanda Avrupa'da politik bir güç olan böyle bir kilise bağışlama belgeleri satarak ölüler de aralarında olmak üzere insanların günahlarını siliyordu (yalnızca söylendiği gibi 'dünyasal cezalarını' değil), ve dinsel konumların para ile satılması (simoni) ve akraba kayırmacılığı (nepotizm) yaygındı.

ediyordu. Hıristiyanlığın özü sorunu böylece Kilisenin yetkeci ve kurumsal yapısını ve varlığını ilgilendiriyordu. Luther esenliği insanın günahtan kaçınma ya da pişmanlık edimlerinin, Tanrıya rüşvet olarak yerine getirilen hayır işlerinin sonucu olarak değil, ama seven bir Tanrının insana karşılıksız armağanı olarak gördü. İnsan ne kadar günah yüklü olursa olsun özsel olarak iyi olmalıydı, kötü değil, ve Luther bunu salt içsel ya da gizemsel bir duygu ile değil, bir us düşmanı olduğu ölçüde ussal olarak da değil, ama Tanrının onun karşısında ölümlü insanın temsilcisi olarak görünen oğul İsa ile ilişkisine dayanarak aklayabilirdi. Tanrı ancak kendisi gibi olanı sevebilirdi. Luther'in yalnızca inanç yoluyla aklanma öğretisinin ilk çıkarsaması Katolik Kilisenin dünyasal yetkesinin geçersizliğini ve gereksizliğini gösterdi. Reformasyonun Öngörülmeyen Sonuçları

Luther Katolik Kiliseyi birkaç bozuk noktasında iyileştirmeyi isterken beklediğinden biraz daha fazlasının gerçekleştiğini gördü. Salt Kilisenin yozlaşmasına karşı dinsel bir protesto olarak başlayan ve kiliseyi devirmeksiniz yalnızca iyileştirmeyi amaçlayan eylem önderlerinin dinsel niyet ve anlayışlarının çok ötesine geçen dünyasal sonuçlar getirdi. Katolik Kilisenin dinsel karakterini yitirmiş olması ölçüsünde, Reformasyon ayrı bir din oluşturmaktan çok Avrupa'da ilk kez tek-tanrılı din kavramına uygun bir inancın doğuşunun başlangıcı oldu. Güney eski kültürü içinde kalarak ikonlara tapınmayı, iyi işler yapmayı, İncil'i değil ama rahibin özencini dinlemeyi sürdürürken, kuzey Avrupa'da Katolik Kilise manastırları, rahipler sınıfı, imgelere, kalıntılara tapınması ve azizler kültü, pagan ayinleri ile birlikte yıkıldı. Kilisenin yetkesi ile birlikte batı Avrupa'nın Katolik birliği ortadan kalktı ve nüfus iki silahlı kampa bölündü. Luther Wittenberg'de tezlerini kilisenin kapısına çivilediği zaman Katolik Kilisenin çöküşünü başlattığını düşünmekten ve istemekten çok uzaktı. Bir ilke sık sık onu ilk kez ileri sürenler tarafından anlaşılmaz ve onların anlayışlarının ötesinde açınımlar ve sonuçlar getirir. Luther'den, aslında dönemin hiçbir aktöründen bütün bir modern tarihin kendisinin yapacağı çıkarsamaları beklememeliyiz. Bozulma bir süredir duyumsanıyordu ve onu ilk kınayanlar Reformasyonun önderleri değildi. Ama Rönesans Hümanizminin Kiliseye karşı tutumu kınamanın ve onu kurumsal olarak iyileştirme isteminin ötesine geçmedi. Kilisedeki bozulmayı salt bir ilinek sorunu olarak gören Erasmuscu Hümanistler önce papanın ve sonra insanın temsilcileri kalmada direttiler. İspanya'dan Fransa, Almanya ve İngiltere'ye Roma Kilisesinin kendisinin içerisinde reform girişimleri olmuştu. Ama özsel olarak dünyasal, neredeyse cisimsel bir karakter taşıyan bir kuruma tinsel öz kazandırma girişimleri için başarısızlık kaçınılmazdı. Kilise dünyasal karakterine yönelen her gözdağını dünyasal şiddetle ortadan kaldırmaya ve kaba gücü hak yapmaya hazırdı. Gerçekten de Katolik Kilisenin bölümsel düzeltmelerden, bir Karşı-Reformasyon ya da Katolik Reformasyon işleminden geçerek bütün bir Latin Avrupa'da sürmesinin kendisi iyileşmesinin olanaksızlığının kanıtı oldu.

Luther için insanın bağışlanması, düşmüş ve günahkâr durumundan kurtuluşu yalnızca inanç yoluyla olanaklıydı. Ama sola fide yalnızca insanın yüreğini ilgilendiren bir içsellik olmadığını gösterdi ve bir kez insanların bilincine yerleşir yerleşmez tüm inananların rahipler oldukları çıkarsaması ile bütün bir din adamları sınıfının ve kurumsal kilisenin sonunu getirdi. İnsan Tanrı ile doğrudan bağıntı içinde duramayacak ve öğretiyi kendisi öğrenemeyecek denli sefil değildi. İnanç özgürlüğü yalnızca sıradan insanın duyuncunu din adamlarının kutsal denetimlerinden özgürleştirmekle kalmadı. Luther ve Reformasyonun önderlerinin yeniden kazanmaya çalıştıkları Hıristiyanlığın özü kavramı dinsel duyuncun kendisinin ötesini gösteriyordu. Reformasyonun Katolik Karakteri

Bireyin kurumsal Kiliseden, papadan ve bir din adamları sınıfından özgürlüğünün anlamı bireyin doğrunun ve eğrinin asıl yargıcı olması, duyuncun, insanın ahlaksal usunun kendinin bilincini kazanmasıydı. Doğruyu kendi dışına şurada burada herhangi bir kaynakta arayan insan özgür değildir. Reformasyon yalnızca rahibin ayinlerini izleyen ve Latince dualarını anlamadan dinleyen aşağı yukarı İncil'siz bir Katolik Hıristiyan dünyaya anadilde İncil'i kazandırmakla kalmadı, ama onu duyuncun yargısının önüne de koydu. Her inanan rahipti, ve birey Kutsal Yazıları kendi duyuncu ile yorumlayacaktı. Bu yorumlama özgürlüğü duyuncun başıboşluğu olarak Deizme dek vardı. Ama Luther, Calvin ve başka Reformcular, eski Katolikler olarak, Kutsal Tin üzerindeki denetimlerinden vazgeçmeyi akıllarından bile geçirmiyorlardı ve kutsal amaçları için tıpkı karşıtları gibi gerekli gördüklerinde baskıya ve zulme başvurmaktan geri kalmadılar. Şiddete duyarsızlık Luther'in 100.000 yaşamın yitirilmesi ile sonuçlanan köylü savaşlarında Öldüren, Çalan Köylü Hordalara Karşı prenslerden yana tutumunda sergilenir (s. 46-48), ve giderek pasifist Anabaptistler bile şiddete başvurmaktan kaçınmadılar. Reformasyonun başlangıcında görülen kent teokrasileri gerçekte onlara izin vermeyen bir ilke üzerine dayanıyordu ve ancak bu çelişki zor yoluyla örtülü kaldığı sürece varolabildiler. Reformasyon "Cenevre'de ya da Massachusetts'de olduğu gibi daha tam utku kazandığı her yerde insanların anlıkları üzerinde genellikle eski düzende kullanılmış olandan daha şiddetli bir denetim uyguladı" (s. 219). Reformcuların kendileri hoşgörü gibi birşeyi tanımadıklarını, us düşmanlıklarını tanrıbilimlerinde de tanıtladılar. Luther inancın olanağını usun çiğnenmesinde görüyordu. İstencin Köleliği Üzerine yazıyor, ve Reformasyonun başka önderleri ile birlikte İstenci boşa çıkaran bir tür yazgıcılık olarak ön-belirlenim öğretisini (Augustine) kabul ediyordu. Reformasyon, Elton'ın haklı olarak belirttiği gibi, "gerçekte bir duyunç ya da düşünce özgürlüğü devimi değildi" (s. 219). Anti-semitik Luther, Calvin ve başka önderler kendileri yetkeci Katolik gelenek içinde yetişmişlerdi. Paradoksal olarak, inanç özgürlüğünü savunan kafalar istenç özgürlüğünü reddettiler. Bunda hiçbir tutarsızlık görmediler. Luther "Düşüşten sonra, özgür istenç bir sözcükten başka birşey değildir" diye yazarken, İsviçre'de Calvin'in teokrasisi altında ahlak polisi insanların davranışlarını denetim altında tutuyordu. Reformasyonun önderleri bir teokrasiyi bir başkası ile

yenmeye çalıştılar. Ama sola fide tıpkı bir din adamları sınıfına yer vermeyen Sünni İslam durumunda olduğu gibi tüm inananların rahipliğini imlediğine göre, insana neye inanacağını, ne yapacağını, neyin doğru ve neyin eğri olduğunu söylemek papazın, kardinalin, papanın ya da

Luther, Calvin ya da Zwingli'nin işi değildi. Reformasyondan Daha Çoğu Olarak Duyunç Özgürlüğü

Katolik Kilisenin öğretisi insanın duyuncunun dışarıdan, rahibin özencinden yardım almadan moral yargıda bulunamayacağını kabul ediyordu.5 Reformasyon herkesin İncil'i içsel olarak, kendi duyuncuna göre yorumlamasını savundu. Böylece ilk olarak rahipliğin aracılığını ve Katolik Kilisenin yetkesini ortadan kaldırdı ve duyuncun saltık yargıç konumunu tanıyarak insanlık tarihinde ilk kez özgür kişiliğin evrensel ölçekte ortaya çıkmasına izin verdi. Duyunç özgürlüğü özgürlüğün içsel, öznel biçimidir ve kendini İstenç olarak bütün bir törellik alanında, Aile, Yurttaş Toplumu ve Devlette nesnelleştirir. Her insan doğruyu eğriden ayırdetme yetisi ile doğar, ama bu yargının onun kendisinin mi yoksa herhangi bir dışsal yetkenin bir dayatması mı olduğu arasındaki ayrım birey olup olmama arasındaki ayrımdır. Reformasyon en sonunda onu başlatanların fanatik denetiminden bütünüyle sıyrılacak, tüm inananlar rahip olurken rahip yalın bir birey olarak topluma karışacak, ve modern törellik Reformasyonu yalnızca yokluğu ile duyumsayacaktı. Eğer tarihçinin işi yalnızca fenomenleri sıralamaktan daha çoğu ise, bir alışkanlık bilinci olarak modern törelliği her boyutunda yalnızca olumsuz varlığı ile belirleyen bu unutulmuş momenti açığa çıkarmak tarihin salt bir metin olmaması için özseldir. Reformcuların inanç özgürlüğü dedikleri şeyin duyunç özgürlüğü ile birlikte gittiğini ve onunla bireyselliğin en son yabancı yetkeden de özgür kılındığını anlamaları gibi birşey söz konusu olamazdı. Yoksa yaptıklarına kendileri karşı çıkarlardı. Reformasyonun önderleri bütün kültürel dizgenin içerisine öyle bir kavram yerleştirmeyi başardılar ki, bunun dizgeyi tüm öğelerinde değiştirmeden ve onu bütününde yeniden yapılandırmadan geçerli ve kalıcı olması olanaksızdı. Duyunç özgürlüğü feodalizm ile, kurumsal Kilise ile, ve en sonunda despotizmi tözü olarak alan hiçbir toplumsal, politik, ekonomik yapı, kurum, örgüt ile bağdaşamazdı. Reformasyon Avrupa'nın, hiç olmazsa Germanik halkların ona hazır ve istekli oldukları bir çağda sahneye çıktı. Salt birkaç bireyin istencinin topluma dayatılması, birkaç dahinin tutkularının gücü kendi başına tarihsel bir etmen değildir. Reformasyonun önderleri yeni istenci formüle ederken, dizgenin kendisi henüz işin başlangıcında olan bilimsel ve sanatsal çabalarında ve onlarla bağdaşmayan ekonomik ve politik yapısızlığında daha şimdiden 5 Catholic Encyclopedia 'conscience/duyunç' girişinde şöyle bir tanım verir: "The natural conscience of the Christian is known by him to act not alone, but under the enlightenment and the impulse derived from revelation and grace in a strictly supernatural order" :: "Hıristiyanın doğal duyuncu onun tarafından yalnız başına değil ama tam olarak doğa-üstü bir düzende tanrısal bildirişten ve kayradan türetilen aydınlanma ve dürtü altında davranıyor olarak bilinir." Tanrısal bildiriş inanan insana ancak Katolik rahibin yorumu altında ulaşabilir..

PROTESTANLIK VE MODERNLİK

13

köklü bir değişime gereksinim içinde, ve böylece değişimi başarabilecek bir durumda idi. Reformasyon onu başarmaya istekli ve yetenekli bir çağda ortaya çıktı. Çağ Rönesans çağı idi ve Avrupa Klasik Helenik tin ile, onun sanatsal, bilimsel ve törel-politik kalıtı ile tanışmıştı. Rönesansın özü sanatsal ve bilimsel Klasik-Helenik tin idi. Ve çağ ayrıca Katolik Kilisenin çağı idi. Sanatta ve bilimde saltık olanı tanıması ile, ve bir 'Hümanizm' olmasına karşın insanın tüzel, moral ve törel değerini tanımaması ile, Rönesans bu iki tinin, Klasik Helenik ve Hıristiyan Katolik tinin bir sentezi idi. Bu yeterli değildi. Eğer yalnızca bilim ve sanat, yalnızca düşünce ve klasik güzellik değerleri insanı yapıyorsa, Rönesans hümanist idi. Ama eğer insan için özgürlük de gerekli idiyse, Rönesans insanın bu eşit ölçüde özsel değerini Katolik Kilisenin özencine teslim etmede yalnızca ironik olarak hümanist idi. Reformasyona özgü "o bireye tapınma" Rönesansta yoktur (s. 221).

Özgürlük duyunç olarak insanın iç insanlığı, ve istenç olarak dünyasal insanlığıdır. Klasik Helenik tin hiç kuşkusuz güzel, ussal, törel bireyselliğin olanağı olan özgürlüğü tanıyordu—ama köleliği de. O özgürlükte eksik olan öğe insanın özsel olarak, doğal olarak, ve evrensel olarak özgür olduğunun bilinci idi. Rönesans kalıtçısı olduğu tinin eksikliğinin de kalıtçısı oldu. Tüm eleştirel karakterine karşın, o eksikliği, dolayısıyla Katolik Kiliseyi sorgulamadı. Tin kendi değer alanını bütünlüğü içinde keşfetmeli, insanın özgürlüğünün, duyunç ve istencinin de onun özsel doğasının parçası olduğu bilinmeli, ve duyunç ve inanç bir olmalıydı. Tinin daha öte gelişmesi için yer vardı. Reformasyon zorunluydu, ve Rönesans Hümanizmi Reformasyon ile acımasızca çarpıştı. Zamanla 'Hümanizm' teriminin kendisi insana gerçek hakkını vermediği için arkaikleşecek ve tarihsel bir anıya indirgenecekti. Modernlik ve Modernleşme Rönesans Hümanizmi ile değil ama başından onda iyi olana hakkını veren ve onu böyle olarak kapsayan Reformasyon ile bağlandı. Özgürlüğünün bilincine varmaya başlayan tinin daha öte gelişim isteyen dinamiği Avrupa'nın yürürlükteki törel yapısı ile, feodalizme uyarlanmış bir Katolik Kiliseyi de özsel bir bileşeni olarak kapsayan bir zorbalık ve şiddet kültürü ile birlikte gidemezdi. Yüzyıllara gereksinen bir değişim, dönüşüm, gelişim süreci kapıdaydı. Yalnızca Kiliseden değil ama bütününde dışsal yetkeden özgürleşme koşulu insan gizilliğinde engelsiz gelişime olanak verecek törel zemini sağladı, ve bunu insanlığın bir bölümünü insanlık olarak görmeyen ve köleliği doğal sayan Klasik Helenik tinde eksik olan evrensellik öğesini tamamlayarak yerine getirdi. Reformasyon hiç kuşkusuz dinsel bir devimdi, ve dini, Kiliseyi, bireysel ve toplumsal ahlakı ve törelliği iyileştirmeyi amaçlıyordu. Ama dinin en sonunda dayandığı duyuncun kendisi dinsel bir yeti değildi. İyinin ve kötünün, doğrunun ve eğrinin yargıcı olarak tüm yetkenin üzerinde ve üstündeki saltık yetke olan duyunç insanın içsel özgürlüğün yeri, hiçbir gücün ona ulaşamayacağı ve dokunamayacağı gerçek tapınaktır. Reformasyon inanç özgürlüğü ile, biricik yetkenin yüreğin inancında olduğunda diretmesi ile, insana dışsal duyuncun dayatılmasına son verdi. Ancak kendi duyuncunu bilen, ancak dışsal inağı, alışkanlığı, geleneği sorgulayabilen insan duyunçludur, ergindir, ve ahlaksal yargılarını

kendisi üretir. Din genç insanlığın ahlaksal öğretmenidir, onun doğrularını ve eğrilerini saptar, özellikle bilgi değil ama inançtır, ve doğru ve iyi olanın sevgiye, saygıya ve korkuya dayalı kabulüdür. Reformasyon dinin kendisini duyuncun yargısı altına getirdi ve böylece inancın bilgi ile bağdaşmasının, aslında birliğini doğruladı. İnsanlığın bütün bir tarihinde ahlakın ve törelliğin özgür, ussal ve sürekli güncellenmesi için hiçbir engel kalmadı. 6

Tarihe Tabu İle Bakmak

Eğer tarihsel çözümlemede doğru kavramlar doğru olgulara uygulanacaksa, görüngülerde, olgularda ussal olanı, haçtaki gülü görmek, insan tarihindeki dayanılmaz yıkımların, acıların ve kötülüklerin üstünde ve ötesinde olanı, ussallaşma, iyileşme ve güzelleşmeyi, tinin gelişimini de ayrımsayabilmek gerekir. Ancak özgürlüğe yetenekli bir insanlık sorumludur ve sorumlu tutulabilir, ve ancak iyinin ve kötünün yargıcı olabilecek bir insanlık iyileşebilir, büyüyebilir. Kendi dışındaki etmenler tarafından belirlenen bir insanlık moral değil, böylece insanlık değildir. Doğallıktan daha çoğu olan homo sapiensin tüm tinselliğini gerçekleştirme sürecini, onun Tarihinin kendisini sınıf savaşları, altyapılar, sosyo-ekonomik etmenler gibi sözde 'özdeksel' kategorilerin terimlerinde tanımlamaya çalışmak Özgürlüğü, Tarihin anlamını, insanın büyüklüğünü silmeyi gerektirir. İnsanın yalnızca belirlenen ama kendini belirlemeyen bir varlık olarak görülmesi, bunun neredeyse

taşkınlığa varan bir tonla materyalist ‘bilimsellik’ adına ileri sürülmesi kölelik sevgisini ve özgürlüğün bilgisizliğini ele verir. İnsanın kendi özü değil ama dışındaki etmenler tarafından belirlenmesi onu bu etmenlerin bir türevi ve istençsiz yapacaktır. Bu bakış açılarında sözde ‘özdeksel’ olgular ölçüttür, ve kavramları kavramsız olgular belirler. İnsan gerçekte yalnızca bu altyapıların özü olan hırsın, kör tutkuların ve bencilliğin güdümündeki saçma bir varlıktır. 6 Kant “Was ist Aufklärung?” sorusuna yanıtında Aydınlanmanın değil Reformasyonun tanımını verdi—Aydınlanmanın Katolik Fransa’da daha başlarken bastırılan Reformasyonun ertelenmiş işini üstlenme karakteri ile uyum içinde. “Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbstverschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes ohne Leitung eines anderen zu bedienen” :: “Aydınlanma insanın kendine dayattığı erginlik yosunluğundan çıkışıdır. Erginlik yoksunluğu kendi anlağını bir başkasının kılavuzluğu olmaksızın kullanmaya yeteneksizliktir.” Aydınlanma başlıca Reformasyonu bastıran Fransa’da boşinanca ve inanca karşı görgül-pozitif bilgi adına tepki, usdışına karşı usdışı idi. Bir yanılsama olarak yanılsamaya vurdu. Politik karakteri açıkça despotik idi: Halkı halk adına halkın kendisinden daha iyi yönetebilirdi. Reformasyon boşinancın kaynağını ortadan kaldırdı ve halksal duyuncun yetkeden özgürlük içinde olgunlaşmasının koşulunu yarattı. Erginlik sorunu açıktır ki Aydınlanmanın değil ama Reformasyonun ilgisi ve kaygısıdır. Aydınlanma deizm ve ateizmde demir atarken ve böylece halkın törelliğinin zeminini ortadan kaldırırken, Reformasyon yol açtığı duyunç özgürlüğü ile törelliğin gerçek zemini oldu. Dinsel bir kavram olmayan duyuncun anakronistik dinsel öğretiler tarafından dışsal olarak belirlenmesi onun özgürce olgunlaşmasını ve büyümesini durdurur, ve dışsal belirlenim kalktığında duyunç yoksunluğu kendini kaçınılmaz olarak en aşırı, acımasız ve insanlık dışı biçimlerde gösterir. Aydınlanma hiç kuşkusuz modern kültürün karakterinde güçlü, ama ön-modern anlamda güçlü bir etmen oldu. Usu tanımayan irrasyonalizmi ile, ve insan eşitsizliğine izin veren deizmi ile modern değildi ve politik olarak ön-modern bir kalıntı idi. Sözde ‘Us-Çağı’nın Aydınlanması açıkça görgücü-kuşkucu bir ‘dünya-görüşü’ idi, felsefe değil; ve deizm Reformasyonun kitleler üzerindeki moral yaptırımından bütünüyle yoksundu.

Öyleyse kurtarılmalıdır, ve onu kendisi değil ama ancak her nasılsa kendileri altyapının determinizminden kaçabilen ve ahlaklı, bilge, ussal olabilen sevgili önderler kurtarabilir—ve hiç kuşkusuz zor yoluyla. Tarihi insanlığın özgürlük bilincine ulaşması için ereksel gelişim süreci olarak görmek insanın Özgürlüğe ve İstence yetenekli olduğunu kabul etmeyi gerektirir ve gerilerden modern kültüre sarkan o despotik Aydınlanma tini tam olarak bu kavramların eksik oldukları yerdir. Kurtarıcı ideoloji modern tinin içerisinde işleyen bu despotik artığın toprağında beslenir ve özgürlük kavramına yabancı entellektüalizmin biricik besinidir. Ekonomik determinizm insanı özsüzleştirmede, onu duyunçsuz ve istençsiz bir varlığa indirgemede hiç kuşkusuz yalnız değildir ve insanın moral hiçliği, insanın dünyaya fırlatılmışlığı, insanın saçmalığı, insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşeyin yapılamayacağı gibi nihilistik eğilimler ile uyum içindedir. Bu düzeye dek, Elton’ın elli yıl önceki girişimi yayımlandığı zaman sözcüğün gerçek anlamında Batı kültürünün her boyutuna sinmiş bir tabuyu yıkma sorunu ile karşı karşıya kaldı. Tümü de kendi alanında insanı indirgeyen pozitivizm, nihilizm, pesimizm, materyalizm, kübizm yüzyılın başat tinini tanımlıyordu. Reformasyonun modern tarihin çözümlemesinin özeğine yerleştirilmesi hiç kuşkusuz dine afyon olarak, bir sinirce olarak, bir boşinanç olarak bakmaktan daha iyisini yapabilecek bir bakış açısını gerektirir. Eğer bakış açısında böyle bir değişim bilincin bütün bir yapısının değişimini

gerektiriyorsa, bu güçlük yeni bir tarihçiler kuşağının yetişmesinden daha azı ile çözülecek gibi görünmez. Elton Reformasyonun yalnızca Protestan ya da Katolik bakış açılarından değil, ama materyalist ve pozitivist bozmalardan da özgür ussal bir çözümlemesini yapma girişiminde bulundu, ve girişim bugün bile bütününde Batı tarihçiliğine yabancı bir yaklaşımdır. Elton'ın çözümlemesi bir eleştiri okyanusuna bırakılmıştır. Eleştiri her yerde aynı bilgisizliği sergiler, düşmanına olmadığı yerde vurur, hiçbir zaman onun karşıtı olmayı, onu içeriden çürütmeyi başaramaz. Eleştiri yorumdur, hermeneutiktir, ve ne yaptığını çok iyi bilen postmodernist Derrida'nın kendisinin de gördüğü gibi hiçbir zaman 'doğru yorum' diye birşey yoktur. Eleştiri ('eleştirel' kuram, 'eleştirel' düşünme, 'eleştirel' felsefe, 'eleştirel' bakış açısı, 'eleştirel' okuma, 'eleştirel' araştırma, 'eleştirel' ussalcılık vb.) salt kendi başına yargıç olmaya karar vermiş bir öznelliktir, ve burada yargıç hiçbir zaman usun evrenselliği ve nesnelliği değil ama entellektüel hiçliğin başkaldırısı, her zaman tikelliğin başıboşluğudur. Bilgisizlik ve onunla beslenen kuşku kendi için hiçbir zaman eleştiriden daha iyi bir biçim bulamaz. Usu eleştiren Kant'ın Eleştirileri gerçekten de Kant'ın kendisinin kişisel eleştirileridir, ve usun kendini eleştirisi, diyalektik onun için yalnızca usun güçsüzlüğünün kanıtıdır. Eleştiri kapıyı kişisel kaprise sonuna dek açmasında çekicidir, kathartiktir, ve hiç kuşkusuz özneldir. Elton'ın çalışmasında nesnelliğin amaçlanması bile onu içine düştüğü bu hermeneutik ortama yabancılaştırır. R eformasyon Avrupası' nın İngilizce ikinci yayımına 1999'da bir Arkasöz yazan Andrew Pettegree'nin anlayışlı sözlerinde Elton'ın çözümlemesi "is a history of Reformation era unlike any other." Gerçekten de Elton'ın kişileri, olguları, olayları kendilerinde, gerçeklikleri içinde bağlamlandırmayı amaçlayan çözümleme girişimi benzersizdir.

16

AZİZ YARDIMLI

Elton tarihin ana temasını "politik" olarak gördü—ve politikayı en yüksek istenç alanı olarak. Çözümlemede ana tema "zamanın kamu yaşamında hükümetlerin ve yönetilenlerin eylemlerinden oluşmalıdır" (The Practice of History, s. 172), ve buna göre Reformasyonu yalnızca Kilise içindeki bir olay, yalnızca moral-dinsel bir olay değil, ama herşeyden önce modern devletin doğuş sürecinde belirleyici bir eylem olarak saptadı. Devlet istençtir. Ama modern devlet kavramı, dayandığı duyunç özgürlüğü ile, kendi içinde despotik öğeyi bütünüyle ortadan kaldırmış ussal genel istençtir. Ve salt bu özgürlüğün gücü ile, ait olduğu modernleşme sürecinin kendisi gibi oluştadır. Devlet kavramını pozitif olguların, reel devletlerin insan bilincindeki bir "yansıması" olarak çıkarsayan sözde epistemolojinin özgürlük ve istenç kavramları ile değil ama despotik kültürün kendisinden arta kalan tasarımlar ile çalışmakta olduğunu belirtmek gereksizdir. Ve henüz gelişmemişliğin kendisini özsel kıpısı olarak kapsayan süreci eksiksiz duyunç ölçütleri ile yargılamayı istemek gelişim kavramının kendisinin gelişmemişliği içerdiğini gözden kaçırmak ve kendi özencini yargıç konumuna yükseltmektir. Tikel bir dönemi genelleştirmek bir tümevarım bile değildir. Nazizm ve Bolşevizm gibi olaylar Avrupa'nın moral büyümesinde gerilemeler ya da düşüşler olarak değil, ama moral geriliğin ve yetersizliğin kendisinin törel ve politik belirişleri olarak görünürler, tıpkı Reformasyonun hedef aldığı boşinançların sonradan yer alan bozulmalar değil ama kurumsal Katolik Kilisede daha başından eksik olan tinselliğin ve kapsanan putperest artıkların anlatımları olması gibi. Bu tür tikel olguların ancak daha büyük zamansal bütünün içerisinde ve ışığında yargılanabilir oldukları düşüncesi reddedilebilir. Ama bu reddediş ancak insanın özsel ussallığının ve gelişim kavramının kendisinin yadsınması zemininde olanaklıdır. Reformasyon-öncesi Katolik Avrupa'da eksik olan ve gelişimi Kilisenin kendisi tarafından engellenen bileşen duyunç ve istenç

özgürlüğü idi. Özgürlük modern tinin törel karakteridir ve salt kendi başına modern tini yapmaz.
Duyuncun Ussallığı

Özgürlük olan, kendini belirleyen duyuncun ussallığı ancak ve ancak doğru olanı onaylayabilmesinde yatar, ve eğri olanı onaylamak duyuncun yeteneği içinde değildir—tıpkı estetik duyarlık için çirkini beğenmenin ve güzelden tiksinmenin olanaksız olması gibi. Pozitif ahlaksal yargı hiç kuşkusuz görelidir, ve belirli iyi bir başka bakış açısından pekala belirli kötü olabilir. Ama bu göreliliğin kendisi aynı zamanda ahlakı gelişen bir süreç yapan ve onun tarihsel, kültürel, yerel pıhtılaşmalarını geçici kılan etmendir. Göreli olan ancak saltık olan karşısında öyledir. İyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi ayırdetme, onları bilme yeteneği kazanılmadıkça henüz özgürlük ve istenç de kazanılmış değildir. İnsanın bilme yeteneği bu düzeye dek insanın moral yetenek ve değerinin de kendisidir ve insanın bilemeyeceğini, yalnızca inanabileceğini ileri süren sözde felsefeler bu düzeye dek insanın moral değerini de silmek zorunda kaldıklarını gözden kaçırırlar—örneğin “inanca yer açabilmek için bilgiyi ortadan kaldırmak zorunda kaldım” diyen Immanuel Kant durumunda olduğu gibi. Duyunç yetisi doğuştandır, tıpkı estetik yeti

ve düşünme yetisi gibi, ve homo sapiensin özüne aittir. Ama homo sapiens özgürlüğünün, bu içsel yargı yeteneğinin bilinci ile doğmaz. Moral bilinç gelişmeli, kendinin bilgisini kazanmalı, özbilinçli Duyunç ve İstenç olmalıdır. Gelişim kavramının kendisi erekseldir, gelişecek gizilliğin ereği olan edimselleşmeyi imler. Reel içerik, belirli iyilerin, belirli doğruların ve bunların karşıtlarının bilgisi yaşantının a posteriori sürprizleridir. Bir kez duyunç yaşına erişilir erişilmez, bir kez erginlik kazanılır kazanılmaz, insana neyin iyi, doğru ve haklı olduğunu ve neyin olmadığını bildirmek bundan böyle hiçbir yetkenin işi değildir. Ama insanın kendi duyunç ve istencinin varlığının bile bilincinde olmaması durumunda kölelik onun için olması gereken durumudur. Bugün milyarlarca insan boyun eğdiğinin bilincinde olmaksızın yaşamaktadır. Özgürlük bilincinin yokluğunda, köleliklerinin de bilincine değildirler. Ve insan yaşamındaki değerin, anlamın, güzelliğin da bilincinde değildirler. Daha şimdiden birer nihilist ve pozitivisttirler. Özgürlük ön-modern tin için korkutucudur çünkü ona seçme özgürlüğü olarak, dilediğini yapma hakkı olarak, keyfi istenç olarak görünür. Onun için yalnızca despot özgürdür. Moral yetenek kazanmamış kültürler onlara moral belirlenimlerini bildirecek önderlere gereksinirler, onları dinlerler, baba gibi severler, ve köleliklerini sevdikleri ölçüde özgürlükten ve özgür olandan nefret ederler. Politik Etki: Usun Hilesi Olarak Reformasyon

Reformasyonun din ve devlet ilişkisi üzerine etkisi dikkate alındığında, dinin kurumsal karakterinin ortadan kalkışının ve politik yaşamdan çekilmesinin kendisi dinin politik yaşam üzerindeki büyük etkisi olarak görünür. Din sonluluk dünyasının, tüze, ahlak ve törellik alanlarının bir kategorisi değildir. Dinin mülkiyet, duyunç, aile, toplum ve devlet alanları ile ilgisi yalnızca onları yukarıdan kutsamaktır. Modern tinin tözü olan duyunç özgürlüğü bile Reformasyonun amaçları arasında bulunmuyordu. Tersine, Duyunç olarak Us reformcuların düşmanı idi. Ve gene de onu tüm modern varoluşu biçimlendirmek için özgür bıraktılar. Manastırlar ve manastır mülkiyeti, aile ve evlillik, ekonomi ve politika alanlarında kilise yetkesinin sonu yalnızca dinin orada bulunmadığının, orada olanın yalnızca dinin bir yanılsaması olduğunun anlaşılması idi. Bu sonlu realiteler dünyasal istencin açınımlarıdır ve kavramlarına uygun olma, ussal biçimlere doğru özgürce gelişme sürecinde onlara dayatılan herhangi bir katı şeklin altında pıhtılaşmayı kabul etmezler.

Reformasyonun etkisi bu bakımdan gerçekten de dinin kavramına uygun olmasını, Hıristiyanlığın özünü yeniden kazanmasını sağladı. Dini ait olmadığı yerden çekti, tiranlık adına kötüye kullanımını önledi, ve hem dine hem de sonluluk alanına haklarını yeniden kazandırdı. Reformasyon monarşi tarafından desteklendi çünkü Katolik Kilise monarşi ile bağdaşmayan bir gereksizlikti: Tekerkliğin üzerindeki bir tekerk olarak tekerkin kendisini geçersizleştiriyordu. Devlet kavramı kurumsal kilise yetkesini, ne olursa olsun herhangi bir üst istenci tanımaz. Öte yandan tekerkliğin kendisi törel olarak başlıca Reformasyonun sonuçlarından biri olan

Yurttaş kavramı ile karşıtlık içinde durur. Yurttaşın, kendi duyuncu ve istenci ile gerçek politik güç olan özgür bireyin ortaya çıkışı tekerkliğin ortadan kalkışı ve demokrasinin doğuşudur. Ama doğuş yalnızca başlangıçtır. Total bir bilinç değişimi olarak, Aile, Toplum ve Devlet kavramlarının, bu gerçek özlerin edimselleşmesi olarak bu süreç Yurttaş Devrimi, Burjuva Devrimidir. Reformasyonun politik etkisi Avrupa'da Devletlerin oluşumunu tetiklemek olmadı. Eğer geç orta çağların yoz kilisesi ile ortaklık içinde bir yasasızlık, zor ve şiddet dizgesi olan feodalizmin bağrında oluşmakta olan şeylere Devlet diyebilirsek, Avrupa'da monarşilerin oluşumu Reformasyondan önce başlamıştı ve bu, Reformasyonun evrenselci karakteri ile karşıtlık içinde, onların yerelliklerini, ulusallıklarını açıklar. Bu süreç özsel olarak yalnızca boyun eğen ve herhangi bir politik istenci olmayan serf nüfusun ve kasabaların feodalizme karşı politik bir güç kurmaya çabalayan güçsüz tekerklerin istenci altına girmeye başlamasından daha iyi değildi. Halkın tam moral düşkünlüğü durumunda, despotizmin tüzesi ve türesi bile ussaldır. Feodal Avrupa despotik devletten de yoksundu. Roma İmparatorluğunun bin yıl önceki yıkılışından bu yana Avrupa'da politik olarak nitelenebilecek biricik realite İmparatorluktan arta kalan ve hemen yitip gitmeye direnen yasa tinini unutma süreciydi. Yasanın tekerkin mi yoksa halkın istencinin mi anlatımı olduğu arasındaki ayrım despotik devlet ve modern özgür devlet arasındaki ayrımdır ve bütün bir modern dönemin politik dinamiğini tanımlar. Despotizm her durumda gücünü halklar, kitleler, yığınlar dediği istençsizlikten türetir, ve bu arkaik tango henüz dünyanın engin topraklarında bilinen ve yaşanan başlıca politik biçimdir. Modern dönemde özgürlük bilincinin doğuşu karşıtlığın uyanması, etkinleşmesi, ve çözülüşüdür. Monarşi uygarca simgeselleşebilir; Aydın despotizmi rolünde zor gözdağının arkasına geçebilir; ya da açıkça tiranlığa dönüşüp devrilmeyi hak edebilir. Yurttaş salt uyruk gibi yalnızca yasa altında değil, kendi yasası altında durur. Yasası İstencidir. Reformasyonun politik etkisi yan ürünü olan duyunç özgürlüğüne bağlı olarak politik toplumun, yurttaş toplumunun şekillenmeye başlaması oldu. Modern devlet özgür istencin anlatımı olan Yurttaş tarafından tanımlanır ve monarşinin tam karşıtıdır. 16 ve 17'nci yüzyılların çok çarpıcı olarak görünürde olan yabanıl kutsal savaşlarının, inancın üstüne atılamayacak ölçüsüz şiddet sahnelerinin arkasında, Reformasyon Avrupa'nın törelliğini yeniden formatlama işini başlattı. Hak, Ahlak ve Törellik ideaları ilk kez kendilerine uygun realitelerini belirlemek için yüzyılların emeğini üstlendiler. Sık sık yapıldığı gibi bir oluş sürecini ondaki geçici kıpılardan herhangi biri ile tanımlamak ancak kavramsız pozitivizmin işi olabilir. Ve süreci yargılamak için sürecin bütününün yaşanmasının, deneyimlenmesinin zorunlu olması ölçüsünde, henüz var olmayan üzerinde yorumda bulunmanın hava tahmininden öte bir geçerliği olmayacaktır. Eğitimli nüfusları ile Helenik kent-devletlerinin bölümsel demokrasilerinin dışında, dünya tarihinde ilk kez tüm dışsal yetkeden özgür bireyselliğin kendini göstermesine izin veren törel zemini Reformasyonun negatif etkisi hazırladı. Bu bütün bir dünya tarihinde o güne dek yaşanmamış bir

dönüşümdü. İnsan ilk kez gerçek törel özü ile tanındı. Çin binlerce yıl boyunca yalnızca en yüksek ve tek istenç olan imparatora boyun eğmeyi sürdürürken ve tarih olmazken, Hindistan insanı hayvanın da altına indirgeyen ve toplumu doğaya göre sınıflara bölen kast dizgesine kilitlenmişken, Rusya bugün de olduğu gibi yalnızca bir despotizmi bir başkası ile değiştirme döngüsünde kalırken, Asya'da olan şey Tarih değildi çünkü olan hiçbirşey idi. Yalnızca Tarihin ziyan edilmesiydi. Despotik uzamı içindeki Asyatik tin akışkanlığa ve ortadan kalkışa direncinde Herakleitos'u bile çürütmüş görünür. Tarih-özürlü Asya bugün varoluşunun her boyutunda sanal bir kültürdür. Değişimi dışsaldır, ve modernliğin tüm boyutlarını dışsallığı içinde algılamanın ötesine geçemez. Giderek bir Avrupa ve Asya sentezi olarak Osmanlı İmparatorluğu bile kulluk tininin en sonunda eylemsizlikte ve edilginlikte demir atmak zorunda olduğunu tanıtladı. Kul eylemde bulunmaz, giderek Padişah olsa bile, çünkü kendi istenci yoktur ve yerine getirdiği yalnızca Tanrının, efendinin istencidir. Osmanlı devletinde bir din adamları sınıfı ya da Katolik Kiliseye benzer bir güç odağının olmamasına karşın, ve 18. yüzyılın sonlarında başlayan politik reform ve modernleşme girişimleri ile İmparatorluğu Cumhuriyete dönüştürmenin başarılmış olmasına karşın, kulluk tini yerindedir. Sünni Osmanlıların Protestanlığa karşı tutumu bekleneceği gibiydi. Her iki yan da putlara tapmıyordu, her iki yan da birbirini Katolik Kiliseye olduğundan daha yakın buluyordu, ve V. Charles ve papa ortak düşmanlar idi. İspanya'ya karşı savaşlarında Hollandalıların sloganı "Liever Turks dan Papist" ve donanmalarında bayrak ve flamaları kırmızı üzerine hilal iken, Osmanlıların Hollandalılara ilk armağanları lâle olmuştu. Ama benzerlik gerçekte ancak kul ve özgür birey arasındaki benzerlik kadardı. Kısa bir süre içinde minik Kalvinist Hollanda kültürel ve ekonomik olarak Avrupa'nın en ileri devleti olur ve bir imparatorluğa büyürken, dünyanın en büyük gücü olan Osmanlı İmparatorluğu ortadan kalkmanın yoluna girdi. Bir yanın bireyleri vardı —eğitime, eyleme, yaratıcılığa, yeniliğe, gelişime aç ve açık bir nüfus. Öteki yanın değişime ve gelişime ve eyleme kapalı kulları—ve kul sevmez, ama korkar. Yurttaş yalnızca uyruk değil, ya da köle, serf ya da kul değil, ama Devleti, yasayı kendi ussal istenci yapmayı bilen özgür bireydir. Katolik Kilise altında Devlet olanaklıdır, ama kendilerini özgür istençleri ile tanımlayan bireylerin toplumu olarak yurttaş toplumu değil. Gene de eğer bu tin altında yurttaş toplumunu andıran birşeyden söz edilebilirse, yurttaşların iyi yurttaş olabilmeleri ancak kötü Katolikler olmaları ile orantılıdır ve modern Fransa'nın tarihi nüfusunun geniş ateist kesiminin törellik için yeterli bir ussal zemin bulabildiğine tanıklık etmez. Modern toplumun sürecinde özgür İstencin gelişimi onun Eğitimidir. Ancak özgür birey Eğitime yeteneklidir ve biricik engeli henüz kendi despotik tarihinden taşıdığı artıklar, ya da yine aynı şey, henüz kendi gizilliğinden çıkarsamadığı törel belirlenimlerdir. Protestanlığın tarihsel etkisi olumsuz olarak olumlu olmuş görünür. Politik alandaki etkisi bir kurum ve yetke olarak Kilisenin ve din adamları sınıfının olumsuzlanması yoluyla ussal politik istenç olarak demokrasinin gelişimine engelleri kaldırmasıdır. Ussal

insan özgürlüksüz olamaz, ve insan ussaldır (hiç kuşkusuz postmodernist kafalar dışında). Yine, Katolik Kilisenin tersine, Reformasyon bilimlerin gelişiminde yalnızca engelleyici olmamakla olumlu bir rol oynadı. Modern toplumun özgür bireyler arasında belirlenen bir sözleşmeler alanı olması zeminde, modern ekonomi yurttaş toplumuna dayanmanın ötesine geçer ve onun kendisidir.

Bu hiç kuşkusuz “Yurttaş Toplumu”nun “Kapitalist Toplum” olması demek değildir. Yurttaş Toplumunun moral temelini kapitalizmin tini olarak görmek, bir çilecilik etiğini tam tersine hırs tarafından belirlenen bir kültürün temeline koymak en azından paradoksaldir. Reformasyonu Max Weber’in yaptığı gibi Protestan Avrupa’nın törel, ekonomik ve politik yapılarını belirleyen birincil etmen olarak göremeyiz, çünkü kapitalizmin çilecilik ile saltık olarak geçimsiz ve hırs kavramının ekonomik anlatımı olması olgusu bir yana, Reformasyon kendisinden daha büyük bir dizgenin, bütünsel bir ussal gelişim sürecinin bir bileşenidir: Onlar tarafından belirlenir ve onları belirler. *** Elton’ın Reformasyon üzerine çalışması beş yüz yıl önce Avrupa’da başlayan bir süreci çözümleme uğraşının henüz sürmekte olduğunu gösteren sayısız örnekten biridir. Ve tarihin kendisi de aynı çıkarsamaları realitenin kendisinde yapmayı sürdürmektedir. Reformasyonun sonuçlarının yalnızca onu formüle edenlerin değil ama modern tarihçiliğin kavrayışının da üzerinden uçması bir yandan sürecin akışkanlığına ve henüz kendini bütünlüğü içinde sunmamış olmasına bağlıdır. Öte yandan, Reformasyonun insanın özünü yeniden kazanma girişimi olması modern tarihçilikten çözümlemesinde olguları yalnızca sıralamanın ötesine geçmesini, onlarda ussal olanı, özgürlüğü dikkate almasını ister. Tarih doğa zorunluğu ile değil ama tinin özgürlüğü ile belirlenen deterministik bir süreçtir. Ve özgürlük duyunç ve istençtir. Reformasyon modernleşme tini olarak tüm dünyayı değiştirmekte, Protestan Batı tüm kültürleri kendi imgesinde yeniden biçimlendirmektedir. Ama bu çoktandır gönüllü olan değişim dışsaldır, içsel değil. Milyarların duyunçlarının uyanması ve özgürlük bilincini kazanmaları kravat takmayı ve nükleer silahlar yapmayı öğrenmelerinden bütünüyle başka türde bir dönüşümdür ve salt görüngüye öykünmeden daha iyisini gerektirir. Sürecin şansı bu kez değişecek olanların barbar Germenler olmamasıdır. Aziz Yardımlı Fenerbahçe, 2012

Püritanlar ve Pilgrimler

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Püritanlar ve Pilgrimler

Aziz Yardımlı

Robert W. Weir

This painting depicts the Pilgrims on the deck of the ship Speedwell on July 22, 1620, before they departed from Delfs Haven, Holland, for North America, where they sought religious freedom.

Püritanlar ve Pilgrimler

Pilgrimler ayrılıkçı Püritanlar idiler. Başka Püritanlar gibi Anglikan Kilisesini reformdan geçirmek yerine ondan ayrılmayı seçen bu radikal Protestanlar dinin tüm dışsallığını dışlıyorlardı. Bir devlet kilisesi olan Anglikan Kilisesini arındırmak doğrudan doğruya kraliyete vurmak olacak ve eylem politik bir devrim niteliğini kazanacaktı. Ama ne İngiltere’de bir Protestan devrim için zemin vardı, ne de bir duyunç özgürlüğü sorunu olan Protestanlık bir şiddet eyleminin ürünü olabilirdi. Püritanların bir İç Savaştan (1642-46) utku ile çıkmalarına karşın, kısa süreli bir Cumhuriyet’ten sonra 1660’da yeniden Kraliyete dönüldü ve bu kez Anglikan Kilisesi kendini tüm Püritanlarından arındırdı. Modern devrimin gerçek eylemcisi olacak olan yurttaş toplumu Yeni Dünyaya sığınmaya başladı.

‘İngiliz Reformasyonu’ yalnızca bir şaka idi ve sözde ‘Protestan’ Anglikan Kilisesi daha başından yalnızca Katolik bir kralın bir kaprisi olarak doğmuştu. Ardılları da ya Katolik idiler ya da hiçbir zaman Katolikliği bütünüyle terk etmediler, her zaman şu ya da bu ölçüde ‘arınmamış’ kaldılar.

Püritanlar Tanrıları ile aralarında herhangi bir insan aracılığını kabul etmiyor, yalnızca kendi bireysel yüreklerinin yetkesi altında yaşamayı istiyorlardı. İnançlarının biricik temelini “Kutsal Yazılar” dedikleri ve çok iyi anlamadıkları metinler oluşturuyordu. Ayinleri, törenleri, ikonları, imgeleri ve tüm biçimsel davranışları ve takıntıları inançlarına ilgisiz buluyor, Kilisenin özünü rahiplerin değil, yalnızca inananların oluşturduğunu kabul ediyorlardı. Ve bu Calvinistler seçilmiş, yazgıları önceden-belirlenmiş bir azınlık oluşturuyorlardı. Duyunçları üzerinde ne olursa olsun hiçbir yetke tanımadıkları için, Yazıları hiçbir sınırlama olmaksızın özgürce yorumluyor, tartışıyor, ve herşeyde son sözü yalnızca kendileri söylüyorlardı. Karakterlerinde hiçbir zaman insanın insana egemenliği gibi bir tuhaflığı anlama yeteneği gelişmedi. İngilizler olmalarına karşın etnisite ile ilgilenmediler, ve ülkelerinin adını bile bir İtalyan’dan ödünç almada duraksamadılar.

İngiltere'de Püritanlar üzerindeki baskı ve zulüm yarı-Protestan, yarı-Katolik Elizabeth’in ölümünden sonra daha da yeğinleşti. Kilisenin denetiminden özgür olmaları ancak ülkelerinden ayrılmaları ile olanaklı görünüyordu ve binlercesi, aslında on binlercesi ilkin yakın uzaklara, sonunda uzak uzaklara yelken açtı. İlkin yakındaki bir yere, gidebilecekleri en yakın hoşgörü ülkesi olan Hollanda’ya gittiler. Zamanla Hollanda’nın büyük kent ve kasabalarında yaşayan İngiliz Püritanların sayısı on binlere ulaştı. 1630’da Hollanda da iki düzineden fazla İngiliz kongregasyonu vardı. Ama Hollanda da Pilgrimlerin arılık özlemlerine yanıt vermedi ve süreçte Püritanların daha büyük bir sayısı yaşama en başından başlamak ve kendi dünyalarını yaratmak üzere Yeni Dünyaya göç etti. Bu insanlar İngiltere'de başarılması gereken modern demokratik devrimi Yeni Dünyaya taşıdılar.

On yedinci yüzyılın başlarında ülkelerini terk etmelerinin nedeni yalnızca dinsel hoşgörünün yokluğu değildi. Hoşgörü altında yaşamak en iyisinden arınmış olmayanlar arasında, gizli bir nefret kültürü ortasında, bir kültürel çoğulculuk yalanında yaşamak olacaktı. İlkin Hollanda’ya göç ettiler. Ama Protestanlara en büyük hoşgörüyü tanıyan ve çoğunluğu Calvinist olan Hollanda’da yapamadılar. Henüz kendileri yerel kültürlerinden, etnik karakterlerinden bütünüyle arınmamışlardı. İngilizler olarak Hollandalıları yabancıladılar. Bu dinsel sürgünler toplumsal tikelliklerden bütünüyle arınmış ve bütünüyle dürüst tanrısal bir topluluk içinde, aslında göğün krallığında yaşamayı istiyorlardı. Olanaklı gördükleri biricik çözüme döndüler ve Yeni Dünyaya giderek bu seçilmişler topluluğunu kendileri yaratmaya karar verdiler. İnançları görünmeyen şeylerin tanığı idi ve görülür dürüstlüğün tanrısallık gibi olduğuna inanıyorlardı.

Püritanlar Yeni Dünyaya ne "kapitalizmi" kurmak için, ne "köle tecimi" yapmak için, ne de bir "süper güç" yaratmak için gittiler. Deniz-aşırı bir göçün ve yaşama aşağı yukarı sıfırdan başlamanın çilelerini ve güçlüklerini yalnızca düzgün ve dürüst bir yaşam uğruna, Tanrının krallığını yeryüzünde yaratma uğruna göze aldılar. Çabaları bütünüyle boşa çıkmadı. Tüm dışsal kültürel geriliklerine karşın, bütününde etik bir yaşamın temellerini atmayı başardılar. Tasarlamadıkları ve öngöremeyecek oldukları şey etik yaşamın ancak sınırsız bir ekonomik ve politik gelişimde sonuçlanacak olması, etik olmaksızın ekonomi ve politikanın da olamayacak olması olgusu idi. Püritanlar yüz yılı aşkın bir süre boyunca yalnızca temel atmakla ilgilendiler. Sonra aşamalı olarak Yeni Dünyanın giderek arılığını yitirmekte olan yeni kültürü tarafından örtüldüler.

Pilgrimler için Yeni Dünyaya göç ilkin tehlikeli bir deniz yolculuğu demekti. Sonra yabanıl ve zorlu bir doğal çevrede tüm gereksinimlerini kendi emek ve becerileri ile karşılamayı başarmaları, aşağı yukarı herşeyi sıfırdan başlamak üzere kendilerinin üretmesi demekti. Ve tüm bu güçlüklerin altında yatan görülmeyen amaç tanrısal bir krallığın yaratılması idi. Pilgrimler ve Püritanlar Yeni Dünyaya tecimsel kazanç ya da başka dünyasal çıkarlar amacıyla gitmediler. Ve gene de

Püritanların Yeni Dünyası 20’nci yüzyıla doğru dünyanın en büyük ekonomik gücü oldu ve giderek zamanla Eski Dünyanın arkaik kültürlerinin sonu gelmez şiddet kültürünü dizginleme ve yatıştırma işlevini de üstlendi. Ekonomi etik gerektirir. Kapitalizm hırs gerektirir. Ekonomik güdüyü hırsa indirgemek hırsın ‘moral’ etmen olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Edimsellik kimi yararcı ‘ekonomistlerden’ daha moraldir, çünkü düzgün ve özgür insan moral normunu duyuncundan türetir, yarardan değil.

“Most settlers in the American Mid-Atlantic and New England were Calvinists, including the English Puritans, the French Huguenots and Dutch settlers of New Amsterdam (New York), and the Scotch-Irish Presbyterians of the Appalachian back country. Nonconforming Protestants, Puritans, Separatists, Independents, English religious groups coming out of the English Civil War, and other English dissenters not satisfied with the degree to which the Church of England had been reformed, held overwhelmingly Reformed views. They are often cited among the primary founders of the United States of America. Dutch Calvinist settlers were also the first successful European colonizers of South Africa, beginning in the 17th century, who became known as Boers or Afrikaners.” (W)

Püritanlığın tarihsel önemini yadsımak için ciddi bir düşüncesizlik yeteneği gereklidir. Pozitif dinsel kurgulardan bütünüyle ayrı olarak, Din kavramı insan haklarını evrensel olarak tanır, duyunç özgürlüğü üzerine dayanır, ve ancak bu hak ve ahlak temellerinde aklanan dünyasal etik toplumsal yaşamın gerçek biçimidir. Bunlar Devlet kavramının da biricik özsel içeriğidir. Püritanların topluluk yaşamları bütünüyle demokratik ve bütünüyle dinsel idi. Laiklik gibi bir sorunları yoktu ve dünyasal yaşam ve dinsel yaşam arasında bir ayrım yapmaları gereksizdi.

Modern dünyanın politikasından piskoposları, rahipleri ve daha başka ‘kutsal’ figürleri arındırmak demokrasinin kendisini gerçek kavramına yaklaştırmaktan daha önemsiz bir sonuç getiremezdi. Monarşilere, aristokrasiye ve dinadamları sınıfına karşı savaşımda radikal Protestanlardan daha ödünsüz bir politik güç bulmak olanaksızdır. Ve bu öndersiz güç, Roma Katolik Kilisesinin istençsiz ve eylemsiz sürüsünün tersine, Dünya Tarihinin kendisinin istenci olan yurttaş toplumunun bir ön biçimi idi. Modern dönem ve modern tarih yalnızca kendi istencini ve kendi egemenliğini tanıyan ve kendinden başka hiçbir güce hesap vermeyi kabul etmeyen yurttaş toplumu ya da özgür ulus doğuşu ile başlar. Ve bu doğuş henüz salt doğuş olduğu uzun bir devrim sürecinin ilk habercisidir. Demokratik bilincin büyüyüp olgunlaşması, küreselleşmesi, etik yaşamın arkaik yaşam biçimlerini yeryüzünden silmesi şu ya da bu önderin değil, yurttaş toplumunun sorumluluğuna düşer. Ve türdeş ulus-devletlerin önlerinde bekleyen gelecek savaşmak değil, birleşmektir.

Dünya Tini demokrasiye ilerleyişinde hiçbir "öndere" gereksinmez. Calvin, Luther, Zwingli gibi "önderler" grotesk teolojik amaçlarına ulaşamadılar. Hiçbir ussal ve özgür insan onları dinlemedi. Reformasyon kurumsal kiliseyi tanımayarak yalnızca bireysel duyuncun dışsal yetkeden özgürleşmesini sağladı. Özgürlük bilincinin evrenselleşmesi ile, özgür istencin doğuşu ile politika ve ekonomi de doğmaya, "kişi," "birey," "yurttaş" kavramları realite olmaya başladı. Etik yapı önderlerin planlarına göre değil, insan doğasına göre biçimlenir ve bunun bir süreç olması için henüz kültürel bir kaos olan Avrupa’da eksik olan şey duyunç özgürlüğü idi. Etik yapılar ancak moral değişim temelinde değişebileceği için, duyunç özgürlüğü modern tinin özsel karakterini tanımladı. Yurttaşın özgür istencinin egemenliği olarak demokrasi aileden topluma, devlete bütün bir etik yaşamın yeniden örgütlenmesi için tarihsel etkinliğine başladı.

Modern devrim geri alınamayacak biricik gerçek devrimdir, çünkü devrim bir partinin, önderin vb. istenci tarafından kraliyetin devrilmesi değil, duyunç ve istenç özgürlüğünün bilincine varan kitle

tabanının kendisi tarafından yerine getirilen gerçek politikadır. Modern devrim Dünya Tarihinin bütün bir emeğini üstlenen ve onu ereğine ulaştıracak olan yeni bir tinin, modern tinin oluşu sürecidir.

> Puritanism was not merely a religious doctrine, but corresponded in many points with the most absolute democratic and republican theories. Alexis Tocqueville
>
> Few bodies or parties have served the world so well as the Puritans. Ralph Emerson
>
> Puritanism and democracy have worked together [and America] is a lineal descendent of Puritanism. Edward Ross
>
> Puritanism [has] the anti-authoritarian tendency. Max Weber
>
> Puritanism was a cutting edge which hewed liberty, democracy, humanitarianism, and universal education out of the black forest of feudal Europe and the American wilderness. Samuel Morison

Anglikan Kilisesi yarı Katolik ve yarı Protestan bir via media idi. Burada her zaman bir parça kendini-aldatma, bir parça yalan ve yamukluk bulunur. Dışsal şeyler, ilgisiz ya da önemsiz şeyler ("indifferent things") inancın tinsel arılığını bozar, duyunç özgürlüğü kendini kısıtlamaya başlar, ve dinadamına boyun eğme alışkanlığı sürer.

Pilgrimler ülkelerinden ayrılmayı yeğlediler. Başlangıçta Amerika'ya göç etme gibi bir planları yoktu. Bu nedenle ilkin, 1608'de, Avrupa'nın her tür Protestanı için hoşgörü ülkesi olan Hollanda'ya yerleştiler ve hiç kimsenin kendilerine karışmadığı bu ülkede "much peace and liberty" buldular. Ama bir süre sonra Hollanda'nın çocuklarını yetiştirmek için uygun olmadığını düşünmeye başladılar. Dahası, ağır işlerde çalışmalarına karşın büyük geçim sıkıntıları içine düştüler. Pilgrim ailelerin çoğu aşağı yukarı yalnızca karın doyurabilmek için haftada altı gün gün doğuşundan gün batımına dek tekstil fabrikalarında çalışıyordu.

Ayrılıkçı Püritanlar İngiltere'de 1600'lerin başında bir topluluk oluşturmaya başlamışlardı. Ülkenin geri kalanının ne yaptığı ile ilgilenmiyor, İngiltere'yi reformdan geçirmeyi de düşünmüyor, yalnızca rahat bırakılmayı istiyorlardı. İngiltere Kilisesinden uzaklaşarak sonunda kopma noktasına geldiler. İngiliz hükümetinin onları uğraşmaya değmez bulmasına karşın, yerel hükümetler ve topluluklar tarafından rahatsız ediliyorlardı. Ve Pilgrimlerin bir krala ya da sivil yetkeye bağlılık yemini etmeyi kabul etmeleri söz konu olamazdı. 1607'de Hollanda'ya yerleştiler.

Ama bir süre sonra Hollanda'nın onlara uygun olmadığını düşünmeye başladılar. Pilgrimlerin büyük ölçüde kırsal düşünce yapıları için Hollanda çok fazla kentli ve kozmopolitan idi. Çocukları Hollanda toplumuna assimile oluyor, giderek aralarından kimileri Hollandalılar ile evleniyordu. Pilgrimler başka bir çözüm aramak üzere İngiltere'ye geri döndüler.

REFORMASYON VE PÜRİTANİZM

Reformasyon Kuzey Amerika'nın kolonileştirilmesinde birincil güdülerden birini sağladı. Ve yeni kültürün demokratik karakterini belirlemede başlıca etmen oldu. 17'nci yüzyılda Avrupa'da Reformasyon henüz göreli olarak yeni idi ve duyunç özgürlüğünü tanımayan Roma Katolik Kilisesi ve duyunç özgürlüğü isteyen Protestanlar arasındaki gerginlikler sürüyordu. 1534'te VIII. Henry İngiltere'yi Roma Katolik Kilisesinden koparmış ve başkanlığını kendisinin üstlendiği Anglikan Kilisesini kurmuştu. Henry'nin Reformasyon gibi bir niyetinin olmamasına karşın, ülkedeki Protestanların bir bölümü bunu İngiltere'de Kiliseye gerçek bir reform getirmek için bir fırsat olarak gördüler. Zamanla bu Protestanlar Püritanlar olarak bilinir oldular, çünkü Anglikan Kilisesini İncil'e

uygun olmadığına inandıkları Katolik geleneklerden arındırmayı istiyorlardı. Ama yıllar geçtikten sonra Püritanların bir bölümü gerçek reforma doğru çok az şey başarıldığını düşünerek İngiltere Kilisesinden ayrılma ve yeniden başlama yolunu seçtiler. Püritanlar İngiltere Kilisesinin bir bölümü olarak kalırken, ayrılıkçılar hainler olarak görülmeye başladı. Pilgrimleri oluşturacak olan bu grup zulümden ve hapis tehlikesinden kurtulmak için ilkin Hollanda'ya yerleşti.

Büyük ölçüde Calvinist öğretilere dayanan bir Hıristiyanlık biçimini kabul eden Pilgrimler Yeni Dünyada yaşamlarına yeniden başlama planları ile yola çıktılar. Virginia kolonisine ulaşmayı tasarlamış olmalarına karşın, çok daha kuzeye sürüklendiler. 26 gün süren yolculuk zorlu geçti ve tekne sonunda Plymouth adını alacak olan noktaya ulaşmayı başardı. İlk kış boyunca 102 Pilgrimden yaklaşık üçte biri yaşamını yitirdi. Ama ertesi yıl Plymouth kolonisi az çok kararlı bir yapı kazandı.

Pilgrimlerin yerli nüfus ile başlangıçta çok az ilişkileri oldu. Buna karşın, Pilgrimlerin varışından kısa bir süre sonra yerel nüfusun büyük bölümü çiçek hastalığı salgını nedeniyle öldü. Bunun nedeni büyük olasılıkla bölgeye Pilgrimlerden daha önce gelen Avrupalılar idi. Sağ kalan yerlilerden bir bölümü Pilgrimlere bölgede hangi ekinlerin ve hayvanların yetiştirilebileceğini öğretti. Kimi paranoid tarihçiliğin masalları ile karşıtlık içinde, yerliler Pilgrimleri bir gözdağı olarak görmediler; onları rahat bırakmakla da kalmadılar ve ilk kolonistlerin sağ kalmalarını sağlamada başlıca etmen oldular. Plymouth kolonisi bir süre sonra 1629'da Massachusetts Bay kolonisine katıldı.

Daha sonra gelen Püritanlar geleceğin Boston ve New Haven'ı olacak olan yerleşim noktalarını kurdular. Bu grup daha radikal, daha zorlayıcı ve daha az hoşgörülü idi.

HARVARD KOLEJİ

1630'da Plymouth Kolonisinin kurulmasından sonra İngiltere'den Püritan John Winthrop önderliğinde gelen ikinci göçmen dalgası Massachusetts Körfez Kolonisini kurdu. 1636'da Massachusetts koloni meclisi bir kolej kurulmasına karar verdi ve proje için 400 poundluk bir bütçe ayırdı. Daha sonra İngiliz din adamı John Harvard 400 kitaptan oluşan kütüphanesini ve 780 poundluk bir miktar parayı koleje kalıt bıraktı. 1638'de koloni meclisi henüz yapımı tamamlanmamış olan okulun adının "Harvard" olmasına karar verdi. Harvard Koleji Birleşik Devletler'deki en eski yüksek öğrenim kurumudur. Daha sonra dünyanın en saygın eğitim kurumlarından biri olan Harvard Üniversitesine dönüşecek olan kolej İngiliz Kuzey Amerikasının bilinen ilk matbaasını elde etti.

İngiliz Kilisesi (Anglican Church ya da ecclesia anglicana)

'İngiliz Reformasyonu' tuhaf bir terimdir çünkü bu 'Reformasyon'un önderi bir Katolik olan ve Katolik kalmayı sürdüren VIII. Henry'dir.

İlk bakışta Roma Katolik Kilisesinden kopuş VIII. Henry'nin kaprisi olarak görünse de, Reformasyonun düşünceleri ülkede bir süredir yayılmaya başlamış ve nüfusun bir bölümü daha şimdiden Calvinizme dönmüştü. Aynı zamanda İngiltere Roma Katolik Kilisesinin bütün bir Avrupa'daki en güçlü kalesi idi ve kurumsal Kilisenin bütün bir yozlaşması İngiltere'de İngiliz karakteristikleri ile bütünlük içinde sergileniyordu. 1534'te Katolik Henry'nin İngiltere'yi Roma Katolik Kilisesinden koparması ve kendini Anglikan Kilisesinin Başkanı yapması bir Reformasyona eşit değildi. İngiliz 'Reformasyonu' bilmeden ve istemeden yanlışlıkla yapılan bir davranış gibidir. Ama kendinde fazla önemli olmayan bu olay hiçbir biçimde öngörülemeyecek sonuçlara götürdü.

Püritanlar ülkeyi boşaltmaya başladılar ve İngiltere'de yalnızca onlar tarafından temsil edilen etik karakteri de yanlarına alarak ve Yeni Dünyada kendilerine yeni bir ülke kurmaya gittiler.

İngiltere Katolik kültürüne bağlı kalmada diretti ve ülkede hiçbir zaman başka kuzey ülkelerinde olduğu gibi kültürün bütününü tanımlayacak bir Reformasyon gerçekleşmedi. Kaçınılmaz olarak zulüm görmeye başlayan Protestanlar için seçenekler ya Anglikan Kilisesini içeriden arındırmak (Püritanizm ya da Arındırmacılık) ya da ondan bütünüyle ayrılmak (Ayrılıkçılık) idi. Püritanlar kitlesel olarak Anglikan Kilisesinden kaçmayı seçtiler ve kalanlar inançlarının arılığından özveride bulunarak kendilerini bir yarı-Katolik yarı-Protestan inanca uyarlamaya başladılar.

VIII. Henry'nin manastırları dağıtması ve toprak ve servetlerine el koyması dinsel değil, ekonomik güdülere bağlı bir eylem idi. Manastırların kaldırılmasından sonra da Henry Katolik inancına bağlı kalmayı sürdürdü. Tarihçi G. W. Bernard'a göre:

"The dissolution of the monasteries in the late 1530s was one of the most revolutionary events in English history. There were nearly 900 religious houses in England, around 260 for monks, 300 for regular canons, 142 nunneries and 183 friaries; some 12,000 people in total, 4,000 monks, 3,000 canons, 3,000 friars and 2,000 nuns ... one adult man in fifty was in religious orders." [W]

16'ncı yüzyılda Kıtada Reformasyon güçlenirken, Avrupa'nın İspanya'dan sonraki Katolik kalesi olan İngiltere'de Luther ile ya da Calvin ile ya da Zwingli ile karşılaştırılabilecek bir önder çıkmadı. Bunun nedeni İngiltere'nin uygarlıktan göreli yalıtılmışlığında ve buna bağlı etik geriliğinde yatar. Fransızca'dan gelmiş olabileceği düşünülen 'puritan' sözcüğü bile ilk kez ancak 16'ncı yüzyılın sonlarına doğru kullanılmaya başladı. Sözcük özel bir mezhebi ya da bir tür fanatizmi anlatmaktan çok tamamlanmış bir Reformasyonu ve özüne yeniden geri dönmüş Hıristiyanlığı anlatmak için kullanılıyordu.

1530'larda kurulan İngiliz devlet kilisesi — Anglikan Kilisesi — uygulamalarına uyulması isteminde diretirken, Püritanlar daha büyük reformlar uğruna çabalıyorlardı. 1620'lerde İngiltere Kilisesi önde gelen Püritan rahipleri ve izleyicilerini yasa-dışı olarak, gücüne karşı çıktıkları için bir güvenlik sorunu olarak görmeye başladı. Üzerlerindeki baskının artması ile, birçok Püritan Yeni İngiltere'ye gitmeye karar verdi. 1640'ta Yeni İngiltere'nin nüfusu 25.000'e yükseldi. Bu arada İngiltere Kilisesinin Püritanları tanımayan üyelerinden bir bölümü ekonomik fırsatlar yakalama uğruna Virginia'ya gitti.

1640'larda İngiltere'deki mezhep sorunları kızışarak bir iç savaşa dönüştü. Bir yanda Kral I. Charles'ın ve İngiltere Kilisesinin destekleyicileri ve karşı yanda Parlamentarianlar, Püritan reformistler ve bunların Parlamentodaki destekleyicileri vardı. 1649'da Parlamentarianlar üstünlüğü ele geçirdiler ve beklenmedik bir kararla I. Charles'ı idam ettiler. Kralsız kalan İngiltere bir 'cumhuriyet' oldu. Amerika'daki İngiliz kolonistler olayları yakından izliyorlardı. Aralarından bir bölümü Yeni İngiltere'den ayrılarak krala ve devlet kilisesine karşı savaşa katılmak üzere ülkeye geri döndü. İngiltere'deki karışıklıklar kolonileri yönetme işini güçleştirdi ve İngiltere ve koloniler arasındaki kültürel ayrımlar büyüdü.

Reform düşünceleri de başka herşey gibi İngiltere'ye Kıtadan geldi ve başlıca Calvin'den etkilenen dinadamlarının çabaları yoluyla yayıldı. Ama sonuçta ortaya çıkan Anglikan Kilisesi Protestan bir karakter taşımaktan çok orta bir yol izleyerek (via media) Roma Katolik Kilisesinin boşinançlarının bir bölümüne bağlı kalmayı sürdürdü.

İngilizlerin hiçbir zaman bir Luther gibi ya da Calvin gibi Protestan önderleri olmadı. Ama on

yedinci yüzyılda I. Elizabeth zamanında güçlü bir Püritan devim gelişti. Calvin'in öğretilerini izleyen Püritanizm Anglikan Kilisesini devirmek yerine kurumu içeriden dönüştürmeyi istedi. Kilisede güç ve sorumluluk konumları elde etmelerine karşın umutları boşa çıktı. İngiltere Anglikan Kilisesinin orta yolcu karakteri ile ülkede yer alan modern etik dönüşümü önledi ve radikal Protestanlara ülkenin yarı-Katolik Anglikan Kilisesinden kaçmaktan başka seçenek bırakmadı.

Püritanlar

Calvin'in düşüncelerini değişik yollarda yorumlayan Püritanlar kendi aralarında bölündüler. İskoçya'da John Knox önderliğindeki Presbyterianlar Katolik rahipler gibi iş gören piskoposlar yerine topluluğun yaşlılarının (presbyters) yönetiminde ayrı bir ulusal kilise istediler. Kongregasyonel kiliseler her topluluğun bağımsız olmasını istiyordu. Ayrılıkçılar ya da Bağımsızlar (Separatists ya da Independents) kendi topluluklarını oluşturmak üzere Anglikan Kiliseden bütünüyle koptular.

Püritanlar yaşamın her alanında Tanrının istencine boyun eğmeyi istiyorlardı. Ama herkes yaşamında böylesine kökten bir değişime istekli değildi ve belli bir gevşeklik payının olması gerektiğini düşünenler vardı. Papayı yadsımak, bir Protestan Kilisede aşağı yukarı eskiden olduğu gibi tapınmayı sürdürmek, İncil'i yüzeysel olarak okumak onlar için bütünüyle yeterli idi.

Püritanlar da onlara yüklenen tüm düşlemsel karakter özelliklerine karşın normal insanlardı. Ancak Katolik gevşeklik ve hedonist bakış açısı ile göreli olarak normal olanın çileci görünmesi kadar çileci idiler. Kültürel dışsallıklardan rahatsız olmaları iyi giyinmeyi, iyi yemeyi ve başka herkes gibi toplumsal olmayı sevmelerinin önüne geçmedi. Onları İngiltere'nin yarı-Protestanlarından ayıran yan dürüst ve düzgün olmak için istekli ve kararlı olmaları, ve bunu kendi duyunçları ile başarmaya çalışmaları idi. Ancak etik yaşamda olanaklı olan bireyselliğin gelişmesi toplumsallığın da gelişmesinin ön-koşuludur.

İngiltere'de Püritanların başka herşeyden çok sevdikleri şey toplanarak birlikte İncil'i okumak ve tartışmak idi. Bu toplantılarda gerçeği bir rahipten ya da piskopostan almıyor, tersine onu kendi başlarına tartışıyorlardı. Aralarından bir bölümünün kutsal yaşam isteğinde aşırılığa gitmesi kaçınılmazdı. 1588'de radikal Püritanların eylemleri ve Kraliçenin karşı eylemleri başladı. 1593'te Parlamento Püritanlara karşı bütün topluluğu bastırmaya yönelik yasalar çıkardı. İngiltere'de devlet ve kilise bir olduğu için, ayrılıkçılık doğal olarak ihanet ile bir görülüyordu ve kilise bir devlet kilisesi olduğu için, ondan ayrılmak İngiltere'nin kendisinden ayrılmak demekti. Bu düzeye dek İngiltere'ye karşı Amerikan Bağımsızlık Savaşını daha savaş yapılmadan kazananlar ilkin Pilgrimler oldu.

Niçin geldiler?

Pilgrimler Amerika'ya yoksul oldukları için ya da Hollandalılar gibi tecim yapmak için ya da İspanyollar gibi altın ve gümüş bulmak için gelmediler. Öyle görünür ki başlıca güdüleri Yeni Dünyada kendilerine gerçekten yeni bir dünya yaratmak, "Tanrılarını utandırmayacak" insanlar olmak idi. Dışsal arınma yeterli değildi. Ve içsel arınma sürekli içsel yenileşmeyi olanaklı ve kaçınılmaz kıldı. Püritanlıkları ile, sonlu gelenek kültürlerinin geçiciliğini tanıdılar. Kültürün pıhtılaşmasına izin vermeyen duyunç ve istenç özgürlüğü ile büyümeye başladılar. Modern kültürün dayanıksız, değersiz ve akışkan karakteri ile uyum içinde değişmeyi sürdürdüler.

Amerikan Tininin kökenine ilişkin özsel mit Pilgrimlerin Plymouth'ta yerleşmesidir. Mayflower adlı geminin iki aylık bir yolculuktan sonra İngiltere'den getirdiği 102 göçmen Plymouth'a

(Massachusetts) yerleşmeyi başardı. Bu ilk yerleşim değildi. Daha önce gelenler vardı ve ilk sürekli İngiliz yerleşimi 1607'de Virginia Company of London tarafından kurulan Jamestown (Virginia) idi.

İngiltere laik değildi. Din devlete altgüdümlü ve Anglikan Kilisesi devletin denetiminde iken, 'devlet' kralın kaprisi idi. Bu nedenle Protestanlardan bir bölümü devletin karışamayacağı bir dinsel özgürlük istediler. 16-18'inci yüzyıllarda English Dissenters ya da English Separatists (İngiliz Ayrılıkçılar) olarak bilinen Protestanların bir bölümü devletin kiliseye karışmasına karşı çıkarak kendi kiliselerini, eğitim kurumlarını ve topluluklarını oluşturdular (Püritanlar İngiliz Kilisesinin içeriden reformdan geçirilmesini isterken, Ayrılıkçılar ya da Brownistler kiliseden çekildiler). Bunların bir bölümü Hollanda'ya göç etti ve orada aradıkları barış ve özgürlüğü buldular. Daha sonra Hollanda'dan ayrılarak Amerika'ya gitmelerinin nedeni Hollanda'da yaşama, çalışma ve çocuklarını yetiştirme koşullarının ağır olması idi. Ek olarak, Hollanda'yı çok liberal ve yozlaştırıcı buluyorlardı.

Püritanlar ve Pilgrimler

İngiltere 1545'te Roma Katolik Kilisesinden koptu. Bunun nedeni VIII. Henry'nin politika ve evliliği ile ilgili kişisel sorunları idi. Ama Protestan Reformcular bunu İngiltere'de Kiliseye gerçek bir reform getirmek için fırsat olarak gördüler. Bu Reformculara zamanla Püritanlar dendi (çünkü İngiliz Kilisesini İncil'e uygun olmadığını düşündükleri Katolik geleneklerden "arındırmak" istiyorlardı).

Ama Püritanların bir bölümü reform yönünde çok az ilerleme yapıldığını düşünüyordu. İngiliz Kilisesinden ayrılarak baştan başlamanın zamanı gelmişti. Püritanlar ve Ayrılıkçılar arasındaki ayrım böyle doğdu.

Hollanda ve Yeni Dünya

Aynı inançları ve değerleri paylaşmalarına karşın, Püritanlar İngiliz Kilisesinde kalmayı seçtiler. Pilgrimler Ayrılıkçılar grubuna aitti. Kilise Devlete bağlı olduğu için, Ayrılıkçılar hain olarak görülmeye başladı. Böylece hem zulüm hem de hapis cezası ile karşı karşıya kaldılar. Aralarından küçük bir grup 1607'de Hollanda'ya göç etti (Amerika'ya değil). Orada Leiden'e yerleştiler ve çevrede sorun çıkarmadıkları sürece tüm Protestan inanç biçimlerine izin veren dinsel hoşgörü kültüründe özgürce kendi kiliseleri altında toplandılar. Aradıkları dinsel özgürlüğü bulmuşlardı. Ama 1620'de Hollanda'dan ayrılarak Yeni Dünyaya gittiler. Ayrılmalarının nedenlerinden biri Hollanda'da göçmenler için yaşam koşullarının çok ağır olması, yoksulluklarının sürmesi ve çocuklarının geleceği ile kaygılanmaları idi. Ayrıca çocukları Hollanda kültürüne asimile oluyor ve aile değerlerinden kopuyordu. Ve bunlara ek olarak misyonerlik etmeni vardı. İncil'i bilmeyen insanlara onu tanıtmak istiyorlardı. Bu gerekçeler Bradford'un yazılarında belirtildi.

"Mayflower," Plymouth

Hollanda çok daha kozmopolitan ve kentli iken, Pilgrimler daha kırsal kafalı insanlardı. Ve reform ile kaygılanmaktan çok rahat bırakılmayı istiyorlardı. Daha çok yeni düşünceleri kabul etmede yavaş ve katı olan Calvinist öğretilere bağlı idiler.

Yeni Dünyada Virginia'yı uygun yer olarak gördüler ve 1620 Ağustosunda tek bir gemiye, Atlantik geçişine uygun olmayan Mayflower'a sıkışarak yola çıktılar. 101 insanın zorlu yolculuğu 26 gün sürdü. Kıtaya sonbaharda ulaştıkları için ekim yapamadılar. Bu nedenle ilk kış aralarından üçte birini yitirdiler. 1621 sonbaharında az çok düzenli bir yaşam biçimine geçmeyi başardılar.

Mayflower başlangıçta Virginia Kolonisi'ne ulaşacaktı. Fırtınalar gemiyi şimdi Massachusetts olan yerde Cape Cod'un kancasında demir atmaya zorladı.

Püritanizm

Püritanlar İngiltere'de Reformasyonun yeterince ileri gitmediğini düşünen Protestanlar idiler. Bu nedenle ulusal kiliselerini Katolikliğin en son kalıntılarından da arındırmayı istediler.

Püritanizm kendisi Protestan olan İngiliz Kraliçesi I. Elizabeth'in yönetimi sırasında (1558-1603) başladı.

Mayflower Bağıtı

İngiliz kilisesi 1530'larda VIII. Henry'nin Aragonlu Catherine ile evliliğini bozmayan papalık yetkesini reddetti. İngiliz 'Reformasyonu'nun böyle dünyasal bir başlangıcı vardır. 'Bloody Mary' olarak da bilinen Kraliçe I. Mary altında papalık yetkesinin kısa bir tanınması dışında (ve buna göre inançlarını geri almayan birçok Protestanın yakılması dışında), İngiliz Reformasyonu ivmelendi (Protestanlar da Katoliklere karşı benzer öldürme eylemlerinde bulundular). I. Elizabeth İngiliz kilisesinin kendini 'hem Katolik hem de Reformlu' olarak betimlemesine izin veren geniş bir orta yol (via media) formüle etti.

Mayflower Compact: Roots of Our Democracy / NBC News Learn (LINK)

Pilgrimler

Making the Thirteen Colonies, The New Enland States/ DerowBradleyUS (LINK)

Making the Thirteen Colonies The Middle Colonies / DerowBradleyUS (LINK)

Making the Thirteen Colonies The Southern Colonies / DerowBradleyUS (LINK)

American Experience: The Pilgrims (Full Documentary)

American Experience: The Pilgrims (Full Documentary) (LINK)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Reformasyon

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Reformasyon

Hegel, "Tarih Felsefesi" (s. 302):

"Reformasyon Kilisenin bozulmasından doğdu. Kilisenin bozulması olumsal birşey değildi; yalnızca güç ve egemenliğin kötüye kullanımı değildi. Bozulma sık sık bir kötüye kullanma olarak görülür; temelin iyi olduğu, şeyin kendisinin hatasız olduğu, ama insanların tutkularının, öznel çıkarlarının, genel olarak olumsal istencinin o iyi şeyi bir araç olarak kendi için kullandığı, ve yapılması gereken tek şeyin bu olumsallıkları uzaklaştırmak olduğu kabul edilir. Böyle bir düşüncede şeyin kendisi kurtarılır ve kötülük onun için salt dışsal bir yan olarak alınır. Ama bir şey olumsal bir yolda kötüye kullanılırsa, o zaman bu salt tekil yanlara sınırlıdır; oysa bir Kilise gibi böyle büyük ve evrensel bir şey durumunda evrensel ve büyük bir kötüye kullanım bütünüyle başka birşeydir. —

Kilisenin bozulması onun kendisinden gelişmiştir; bozulmanın ilkesi tam olarak onda [tanrısal] olanın duyusal birşey olarak bulunmasında, dışsal olanın böyle dışsal birşey olarak onun kendisinin içersinde kapsanmasında yatar. Daha yüksek olan Dünya Tini tinsel olanı daha şimdiden ondan dışlamıştır; tinsel olanda ya da onunla uğraşta onu ilgilendirecek birşey bulamaz; böylece tanrısal olanı saklı tutar — onun tarafından tinsele dönüştürülmemiş dolaysız duyusal Öznellik olarak. — Bu öğe bundan böyle Dünya Tininin gerisine düşer; Dünya Tini daha şimdiden onun ötesindedir, çünkü duyusal olanı duyusal olarak, dışsal olanı dışsal olarak bilme, sonlu olanda sonlu kipte etkin olma ve tam bu etkinlikte geçerli ve aklanmış bir Öznellik olarak kendi kendisinde kalma noktasına gelmiştir."

Martin Luther (1483-1546)

John Calvin (1509-1564)

(s. 303-4)

"Bu tür dindarlık genel olarak boşinancın, duyusal birşeye, sıradan bir Şeye en değişik şekillerde bağlanmışlığın zeminidir: — Yetkeye kölelik, çünkü Tin kendi kendisinde kendi dışında olarak özgür değildir, kendi dışına yakalanmıştır; — en saçma ve en çocuksu türde Tansıklar, çünkü Tanrısal olanın kendini bütünüyle tekilleşmiş ve sonlu yollarda bütünüyle sonlu ve tikel erekler için belirtmesi gerekir; — sonra egemenlik hırsı, sefahat, yabanıl ve bayağı yozlaşmanın tüm biçimleri, ikiyüzlülük, aldatmaca, — tüm bunlar kendilerini Kilisede sergilerler; çünkü genel olarak Duyusal öğe onda Anlak tarafından dizginlenmiş ve eğitilmiş değildir; özgür olmuştur, ama hiç kuşkusuz salt kaba, yabanıl bir yolda. — Öte yandan Kilisenin erdemi duyusallığa karşı olumsuz olmakla salt soyut olarak olumsuzdur; onun karşısında törel olmayı bilmez ve buna göre edimsellikteki tutumu yalnızca kaçınmak, yadsımak, yaşamamaktır."

"Kilisenin içersindeki bu zıtlıklar — kaba erdemsizlik ve kösnü, ve herşeyden özveride bulunan ruhun yüceliği — şimdi öznel kuvveti içindeki insanın doğadaki dışsal şeyler karşısında kendisinde duyumsadığı enerji yoluyla daha da güçlü oldular — bir enerji ki, onunla insan kendini özgür bilir ve böylece kendi için saltık bir hak kazanır. — Ruhları bozuluştan kurtarması gereken Kilise bu kurtuluşun kendisini dışsal bir araç yapar ve şimdi onu dışsal bir yolda ortaya çıkarmaya girişecek denli bozulur. Günahların Bağışlanması, ruhun aradığı en yüksek kurtuluş, Tanrı ile birleşmesinden emin olmak, bu en derin, en iç olan şey insana en dışsal ve en bayağı yolda teklif edilir — yalnızca para ile satın alınmak üzere —, ve aynı zamanda bu satış sefahat gibi dışsal bir amaç uğruna yapılır. Hiç kuşkusuz St. Peter Kilisesi'nin yapımı, dinin başkentinin özeğine Hıristiyanlığın o görkemli başyapıtının kurulması da amaçlardan biriydi. Ama nasıl tüm sanat yapıtlarının başyapıtı Athene ve onun Tapınak-Kalesi Atina'da onun bağlaşıklarının parasıyla yapıldıysa ve sonunda kenti hem bağlaşıklarını hem de gücünü yitirmeye götürdüyse, yine öyle St. Peter Kilisesi'nin ve Michelangelo'nun Papalık Kapellası'ndaki Son Yargı'sının tamamlanışı da bu gururlu yapının yargısı ve yıkımı oldu."

Ulrich Zwingli (1484-1531)

Din Kavramı

Din Kavramı insan Yüreğinin ve Duygusunun sonsuzluğunun bir anlatımı olduğu ölçüde Sevgi tinini özsel belirlenimi olarak alır. Bu Kavram böylece Nefret ile ilgili herşeyi, genel olarak Zorbalığı, Hoşgörüsüzlüğü, din savaşlarını, kutsal savaşları, Haçlı seferlerini, bütününde zulüm ve baskı ile ilgili herşeyi saltık olarak dışlar. Zor üzerine, Korku üzerine dayalı inanç salt bir Köleliktir,

Özgürlük değil, bir değersizliktir, değer değil. Dinin insan Usunun sonsuzluğu ile uyum içinde olması ve İnancın Bilgiden ayrı olmaması ölçüsünde, aslında Din kavramının kendisi bütün bir boşinancı, kişiler, şeyler, yerler ile ilgili tüm kutsallık savlarını dışlar. Din Gerçekliği içinde düşünüldüğünde bütün pozitif içeriğinden arınmış olarak düşünülmelidir. O zaman bireysel Özgürlük tanınır ve bunun İnanç için önemi sonsuzdur, çünkü ancak özgür bireyin özgür Duyuncu gerçek İnanca yeteneklidir. Gerisi bilgisizlik, kendini aldatma ve ikiyüzlülüktür.

İsa Fırtınayı dindiriyor (James Tissot). — Kutsal Yazılar tansıkları tanrısalın kanıtı olarak kabul eden bilgisiz ve eğitimsiz halkların imgelemine göre şekillendirilirler. Bu pozitif içerik sık sık felsefecilerin, sanatçıların ve genel olarak sağduyulu insanların kafalarını da bulandırır ve çılgın imgelemi ussallaştırmaya girişirler. Boşinanç İnanç ile bir değildir. İnanç Us ile, Bilgi ile uyum içinde olduğu zaman gerçek İnançtır. Usdışına, Gerçeklik dışına bir kez açılan bir bilincin çılgınlığı sınır tanımaz, yapamayacağı kötülük yoktur, aslında bilgisizliği içinde iyilik adına saltık kötülüğe yeteneklidir. — İsa'nın tarihsel olmadığı söylendiği zaman sıradan bilinç bundan tarihte 'İsa' adında birinin olmadığının ileri sürüldüğü sonucunu çıkarır. Tarihsel kayıtlara göre İsa yaşamıştır. Ama Bilimin bakış açısından İsa hiç kuşkusuz tarihsel değildir, popüler imgelemin usdışı tasarımları tarafından şekillendirilmiş, büyütülmüş ve bir mitoloji yapılmıştır. — Modern Pozitivizm bilimci pozu ile böyle mitolojilere, metafizik dediği şeylere karşı savaşır. Ama gene de kendi olgucu öncülleri gereği böyle mitler karşısında bunlar "Olanaksızdır" diyemez, çünkü bu modern 'felsefecilik' türü (ki arkaik İngiliz Görgücülüğünün ileri bir aşamasıdır) Doğa Yasalarının zorunlu ve saltık değil ama olası ve göreli olduklarını, örneğin Newton'un savunduğu gibi zaman zaman kesintiye uğrayabileceklerini, değişebileceklerini kabul eder. Bu kıpılar tansık kıpılarıdır — fırtınalar durur, denizler yarılır, ay ikiye bölünür, ve tümü de tanrısal bir istencin edimleri olarak görülürler. Doğa Yasalarının saltık olmamaları, göreli olmaları durumunda her usdışı kurgulama olanaklıdır. Ve İnanç kendini usdışına dayandırdığı zaman Boşinanç olur. Boşinanca açık bir ruh bu köleliği ve barbarlığı içinde Erdeme kapalıdır, çünkü Erdem İstencin ve Duyuncun herşeyden önce birinin kendi ussal İstenci ve Duyuncu olmasına bağlıdır.

Katolik Kilise

Tanrının herkese yalnızca inancının değerinden ötürü karşılıksız olarak sunduğu Esenlik Katolik Kilisenin uygulaması altında pazardaki bir mal gibi satılıyordu. Kitlelerin İncil'i kendi anadillerinde okumaları bir yana, insanlar dinadamları sınıfının ikiyüzlülüğünü kutsal sayıyor ve onlar aracılığıyla günahlarından bağışlanacaklarına inanıyorlardı. Kutsal denilen Topraklar, nesneler, kalıntılar tanrısalın arandığı şeylerdi ve tanrısal olanın duyunçta, duyguda ve düşüncede değil, ama dünyasal şeylerde aranması ölçüsünde onları elde etmenin yolu barbarca savaşlardan geçiyordu.

517'den bir Bağışlama Belgesi. ya da Günah için izin: "Tüm Azizlerin yetkesi ile ve senin için acıma ile, seni tüm günahlarından ve suçlarından kurtarıyorum ve seni on gün için tüm cezalardan bağışlıyorum — Johann Tetzel."

Protestan İlke ve Edimselleşmesi

Reformasyon onu yaratanların başka bakımlardan eğilimleri ne olursa olsun Avrupa'da ilk kez insan içtenliğine ve dürüstlüğüne, ilk kez insana yaraşır bir ahlak ve törellik biçimine doğru yönelimi gösterdi. Çünkü ilk kez ikiyüzlü rahipliği değil ama insan duyuncunu insanın gerçek efendisi olarak, insanın gerçek değer kaynağı olarak tanıdı. Gene de Reformasyonda içerilen bu ilkenin kendini edimsel dünyada göstermesi yüzyıllar gerektirdi. Duyunç bu özgürlük olanağı ile doğrudan doğruya tam edimselleşmesini kazanmış olmadı. Protestanlar Katoliklerde kınadıkları herşeyi yüzyıllar

boyunca kendileri yaptılar: Sınırsız şiddete ve baskıya başvurdular, Katoliklere işkence ettiler, onları tıpkı onların yaptığı gibi yaktılar, Köleciliği desteklediler ve uyguladılar; Deistlerin kendileri milyonlarca Amerikan yerlisinin yokedilmesinden sorumlu oldular. Tek tek bireylerin bilinçlerini ve duyunçlarını bir inancın biçimi ile uyumlu kılabildiği düzey tarihsel süreç tarafından belirlenir. Ve bilgisiz ve eğitimsiz milyonların moral ve törel değerlerini alabilecekleri biricik kaynak bu kutsal kitaplardır. Onlarsız ne olmuş olduklarını ancak onlara karşın ne olabildikleri gösterir. Din yeryüzünde yürümeye yeni başlamış töresiz, ahlaksız, yasasız homo sapiens kitlelerinin uygar olmalarının ilk koşuludur.

Reformasyonun Beklenmeyen Sonuçları

Martin Luther'in Amacı Hıristiyanlığa Katolik Kilisede başından bu yana bastırılmış olan gerçek özünü, asıl inanç temellerini yeniden kazandırmaktı. Latince'de ve Yunanca'da sağlam bilgisi olan Luther İncil'i Almanca'ya çevirdi ve Hıristiyan Avrupa'da tarihte ilk kez inananlar neye inandıklarını kendi anadillerinde okuyup öğrenmeye başladılar. Aslında Luther çoktandır dayanılmaz bir duruma gelmiş olmasına karşın Rönesans düşünürlerinin — giderek Erasmus'un bile — duyumsamadıkları bir yozlaşmaya karşı Germanik dünyada yaygın olarak paylaşılan bir tepkiyi dile getirmekten çoğunu yapmadı. Bireysel Eylemi yalnızca bir Kilisenin kapısına doğru olduğuna inandığı tezlerini asmaktan oluşuyordu. Sonuç Tarihte yaşanan en büyük dönüşümlerden biri, modern ussal tinin gelişimindeki başlıca momentlerden biri oldu. Amaç Kavramının eytişiminin imlediği gibi, bir Eylem öznenin Niyetinde kapsanandan başka sonuçlar da getirir. Protestanlık Kuzey Avrupa'da Güney'in Katolik Kilisesinin dünyasal gücünü ortadan kaldırarak onun tarafından etkin olarak durdurulan bilimsel, tüzel, politik gelişmenin de yolunu açtı ve özgür İstenç bütün bileşenleri ile modern törel yaşamın kuruluşu sürecine girdi. Reformasyon inancı içselleştirerek geleneksel topluluğu arka tasara çekti ve politik ve toplumsal süreçleri dinadamları sınıfının özencinden kurtardı. Katolik ülkeler Reformasyonu engelleyerek gelişmelerini de engellediler. Katolik Fransa duyunç özgürlüğünü daha az uygar bir yolla, terör ve şiddet yoluyla elde etmek zorunda kaldı ve içeride evrensel bir geçerlik kazanmayan Laiklik bütün bir kültürü kendi içinde düşman kamplara böldü. Katolik İtalya 1950'lerde bile bir tarım ülkesi olarak kalmayı sürdürdü ve çalışan nüfusun çoğu tarım kesimindeydi. Katolik İrlanda yirminci yüzyılın sonlarına dek geri bir üçüncü dünya ülkesinden daha iyi bir durumda değildi.

Kârlı İş: Almanya'da Reformasyondan önce tipik bir pazar sahnesi.

Luther için gerçek tinsellik — İsa — dışsal biçimde değil ama içsel inançta bulunur.

Protestanlık adı 1529’da Speyer Diet’inde (= meclis) kabul edildi. 19 Nisan 1529’da resmi bir “Protesto” yayımlandı ve bunda “Tanrının onurunu ve ruhlarımızın esenlik ve sonsuz yaşamını ilgilendiren sorunlarda herkes Tanrı önünde kendi başına durmalı ve hesap vermelidir” görüşüne yer verildi. Bununla Hıristiyanlık kendini Kurumsallıktan özgürleştirdi, dinadamları sınıfı ortadan kalktı.

Reformasyon asıl gerekli olduğu yerde, Roma Katolik Kilisesinde yenildi ve Protestanlar Katolik ülkelerden sürüldüler. Latin kültürler aşağı yukarı eskisi gibi inanmayı ve yaşamayı sürdürdüler. Protestan tin kendi içinde sınırsız bir ayrışma sürecine girdi ve sonuçta Duyunç Özgürlüğü ile çatışmayan öğeler dışında Hıristiyan öğretinin kendisi reformdan geçirildi ve inanç politik, ekonomik ve kültürel yaşam ile geçinebilir bir biçim kazandı.

31 Ekim 1517, Wittenberg: Luther'in 95 Savı Kilisenin Kapısında.

_Max Weber

Luther Reformasyonunun edimsel olarak yerine getirdiği bu kavrayışın tarihsel önemini Hegel'den sonra kavrayan ilk düşünür Max Weber oldu.

Ama Max Weber Reformasyonu Modern Toplumun ilkesi olarak, birincil ve biricik temeli olarak almakla çözümlemesini öznelleştirdi ve realitenin ancak tek-yanlı bir açımlamasını üretebildi. Modernlik Reformasyonu, Duyunç Özgürlüğünü yalnızca bir bileşen olarak kapsar. Tinin yalnızca Duyunçta gelişimi ne yeterli, ne de olanaklıdır. Avrupa'da söz konusu olan yenileşme özsel olarak Usun bütünsel açınımıdır ve ancak bu zeminde Tinin tüm belirlenimlerinde bir gelişim olanaklıdır. Gelişimin zamansallığı sürecin çözümlemesini güçleştiren başlıca etmendir ve modern ussallık ancak kendini modern kurumlarda yadsınamayacak bir belirlilik içinde ortaya koyduğu zaman kavranabilir ve çözümlenebilir olur..

Max Weber'in düştüğü aynı tek-yanlılık üretici güçleri toplumsal sürecin birincil güdüsü olarak alan klasik ekonomi politik kuramlarında da vardır. Üretici güçlerin gelişimi yalnızca bilimsel gelişimi gerektirmekle kalmaz, ama yasa istencinin, yurttaşlık bilincinin, mülkiyet özgürlüğünün vb. gelişimini de zorunlu olarak gerektirir.

Max Weber

_Tanrı ve İnsan

Din Kavramında Tanrı insan yüreğinde ve tasarımında varolan ilksiz-sonsuz Varlıktır. Tanrının insan ile dolaysız birliği insanı Tanrıya yüklenen sonsuzluğun eşiti kılar. Bu insanın değerini sonsuzluk ölçeğinde arttırırken, buna karşı insanı Tanrı karşısında küçük, önemsiz, anlamsız bir varoluş olarak alan kültürler yalnızca bundan böyle tarihsel önemi kalmamış ölü bir geçmişi temsil ederler.

Sünnilik ve daha sonra Protestanlık insan ve Tanrı arasındaki bu birliği dolaysızlığı ve aracısızlığı içinde tanırlar. Bu inançları kabul eden Toplulukların inancın özüne uygun olup olamadıkları tarihsel bir sorundur ve çağdaş İslamik toplumların şimdiki usdışı durumları İslamın onu önceleyen uygarlık birikimi ile bütünleşerek kazandığı tarihsel büyüklüğü ve önemi azaltmaz.

İsa'nın tanrısal olması insanın tanrısal olmasıdır. Ancak bu kavrayış Duyunç Özgürlüğünü ve dolayısıyla İstenç özgürlüğünü İnanç açısından aklayabilir, çünkü sonsuz değeri olmayan bir varlık Duyuncunda ve İstencinde saltık olarak özgür olma belirlenimine yetenekli değildir. Dinsel öğretilerin pozitif içeriğinde bu özselliğe uygun olmayan tüm yanlar sonlu duyusal dışsallığa, bilgisizliğin boşinancına aittir ve eğitimli us inancın arı, sonsuz tinsel içeriğini öğretideki dışsal pozitif öğelerden ayırdetmeyi bilir.

Alevler Papa'nın Aforoz Duyurusunu yakıyor. Luther Papalık öfkesini gözardı etti ve 10 Aralık 1520'de Wittenberg'in kapılarının dışında Papalık Duyurusunu, VI. Clement'in Buyruklarını, Summa Angelica'yı, Dr. Eck'in Chrysposus'unu vb. alevlere attı.

Avrupa ve İslamik Birikim

Reformasyon bir sürecin tetikleyicisi değil, ama kendisi tetiklenen bir bileşendir. Roma İmparatorluğunun çöküşünden sonra Kuzeyli barbar halkların istilalarıyla adım adım barbarlaşan ve Orta Çağlar olarak bilinen karanlık döneme giren Avrupa'da Usun uyanışı ancak Dünya Tarihi ile, bu tarihin o güne dek ürettiği ekinsel değerler ile ilişki içinde açıklanabilir. Ve karanlık Avrupa'nın kültürel olarak dayanabileceği ve yararlanabileceği biricik ilişki aydınlık İslamik dünya

ile ilişkisiydi. Önünde yalnızca gelişme yolu açık olan Avrupa kısa bir süre içinde Helenik, Helenistik, Romanik ve İslamik kültürler süreklisinin bütün bir birikimini özümsemeye başladı ve kültürün her boyutunda büyümeye başladı. Felsefe, Bilimler, Güzel Sanatlar, Tüze Bilimi, Politika vb. alanlarında başlıca yenileşmeler ve ilerlemeler Reformasyonun egemen olduğu kültürlerde elde edildi. Çin ve Hindistan gibi değişime kapalı dingin Asya kültürlerinden ayrı olarak, Osmanlı İmparatorluğu imparatorluk yapısı içinde kazanabileceği en yüksek gelişimi kazanmış ve daha öte değişime kapanmıştı. Avrupa'nın ise önünde başlamaktan başka hiçbir seçeneği yoktu. Ve tüm kaynağı İslamik dünyadan aldığı kültürdü. Modern dönemde Dünya Tini bireysel özgürlük zemininde kendine verebileceği en son şekli geliştirme sürecine girdi.

Kutsal Aile.

Rönesans

Rönesans Bilim ve Sanat alanlarına sınırlıydı ve Katolik Kiliseye karşı tutumu köktenci olmaktan bütünüyle uzaktı.

_Sünni ve Şii

Sünnilikte bir dinadamları sınıfı yoktur ve herkes imam (önder) olarak görülür. Bu herhangi bir bireyin ya da kümenin başkaları üzerinde dinsel bir yetke uygulamasının önüne geçtiği gibi, çeşitli dinsel kümeleşmelerin ayrı değerleri olan düzenler olarak birbirlerine yabancılaşmalarını da önler. İnanç bütünüyle bireysel duyuncun bir sorunu olarak yaşanır ve insan insanın özencine, keyfine boyun eğmez.

Buna karşı Şiilikte İmam inanç için özseldir ve insanüstü güçler ile donatılı olarak kabul edilir. Şii İmam tıpkı Katolik Papa gibi yanılmazdır, günahtan özgürdür ve bu tanrısal konumu ile insansal dünya ve görülmez dünya arasında aracılık eder. Bu düzeye dek Şiilik tinsel olana, Tanrıya değil, ama dolaysızca dünyasal olanın özencine boyun eğer, inancının nesnesi olarak arı tinselliği değil ama duyulur bireyselliği ve onun saltık buyruğunu kabul eder. Bu duyusal tekillik bütün bir inancın özünü belirler ve tarihsel olarak İmamlığın kimin hakkı olduğunun saptanması sorunu inancın kendisini sonu gelmez anlaşmazlıklara, çekişmelere ve savaşlara sürükler.

Imamate: The Vicegerency of the Prophet [s]
Shi'a Islam

İnanç ve Bilgi

İnanç özgür Duyunç tarafından doğrulanmadıkça ve Bilgi ile desteklenmedikçe, İnancın nede boşinançtan ayrıldığını saptamak güçtür. Aslında Bilginin Gerçeklik olması ölçüsünde İnancın içeriğinin Bilgi ile ve Bilim ile çelişmesi söz konusu olamaz. Bilgi Dünya Tininin evrensel kazanımıdır ve bu düzeye dek İnancın kendisi Tinin tarihsel gelişimine koşut gider. İslamın doğuşundaki olağanüstü dinçliği olduğu gibi İslamik kültürün arkadan gelen sönüş ve çöküş evresinde de belirleyici olan birincil etmen Dünya Tarihi ile bu ilişkinin niteliğidir. Parlama evresi gelişmekte olan Dünya Tini ile bütünleşmeye, Helenik ve Helenistik kültürü özümsemeye bağlıyken, durgunluk ve bozulma eğilimine giriş İslamik kültürel dizgenin olanaklı gelişiminin sınırlarına ulaştığının ve kendini gelişime uyarlama çabasında iç dirence yenik düştüğünün göstergeleridir. Bir dizgenin dönüşümü ancak bütünsel olabilir ve dönüşümünü tamamladığı zaman bir dizge olarak varolmaya son vermiş, başka bir dizge, başka bir kültür olmuştur. Değişmeyen İslamik tin bugün varlığını yüzyıllar öncesinin geleneksel kültür biçimleri içinde sürdürmektedir.

Martin Luther (1483-1546)

31 Ekim 1517'de Wittenberg Saxon Üniversitesinde tanrıbilim profesörü Dr. Martin Luther kasabanın Kale Kilisesinin kapısına 95 Sav içeren bir kağıt çiviledi. Bu tartışılması istenen bir konuyu duyurmak için sık sık başvurulan bir yöntemdi. Luther'in savları günahlar için cezayı para cezasına çeviren "gözardı etme/ indulgence" belgelerinin satışına saldırıyordu. Luther'in Kilisede bölünme yaratma gibi bir amacı yoktu. Ve bunu ilk kez de yapmıyordu. Ama gün Lutherci ülkelerde Reformasyonun yıldönümü olarak kutlanır.

Luther insanın yalnızca inanç yoluyla aklandığına (kurtarıldığına) inanıyordu (sola fide). İnsan yaptığı işlerle — dua, oruç, nefsi köreltme, hayır — kurtarılamazdı. Ama eğer inanırsa, Tanrı ona esenliği ve sonsuz yaşamı verecekti. Ama bu öğreti yeni değildi.

Luther'in insanın esenliği kazanma konusundaki tam çaresizliği düşüncesi sonunda İnsan ve Tanrı arasında aracılık için tasarlanmış tüm Kilise aygıtını gereksizleştirdi. Eğer insanın aklanışı Tanrının inanan ruha kayrasını yöneltmesine bağlıysa, rahiplik ve yerine getirdiği kutsamalar için hiçbir gereksinim yoktu. Salt İnanç Yoluyla Aklanma öğretisinin yanına tüm inananların rahipliği düşüncesi eklendi.

Luther'in başlangıçta Papa ile arasında herhangi bir tartışma söz konusu değildi. Ama düşünce açınıyordu. Eğer herkes "rahip" ise, rahiplik yalnızca gereksiz olmakla kalmıyor, ama bir engel oluyordu. Rahipler yalnızca insana Tanrının Sözünü iletmeliydiler. Luther otuz yıl boyunca sayısız broşür, vaaz ve mektup yazdı (iki haftada bir bir yayın). Reformasyon bir kişinin işi olmasa da, gene de Luther'siz bir Reformasyonun olamayacağı kabul edilir.

"Bağışlama Belgeleri" itirafta bulunan ve aklanan günahkarlara para ile satılıyordu. Papalar ilkin bu uygulamayı yalnızca kendileri yapıyorlardı. Ama parasal zorunlukların dayatmasıyla çok geçmeden uygulama yaygınlaştı ve yaygınolarak kötüye kullanılmaya başladı. Giderek 15. yy'da cehennemde geçirilecek sürenin kısaltılması amacıyla ölülerin ruhları için de belge satın alınmaya başladı. Gelir başlangıçta haçlı seferleri ya da bir katedral yapımı için kullanılmış olsa da, zamanla papalığın başlıca para kaynaklarından biri oldu. Luther savlarını ilkin Latince'de yayımladı. Ama kısa bir içinde bunlar Almanca'ya çevrildiler ve basım uygulayımı yoluyla hızla yayıldılar.

Luther bir heretik olarak suçlandı (profesör John Eck tarafından) ve dava Roma'ya gönderildi. Luther 1518 Ağustosunda Roma'ya çağrıldı. Önce Almanya'da bir Dominikan kardinal tarafından sorgulandı. Luther kazıkta yakılma cezasını bekliyordu, ama konuşmalar barışçıydı ve Luther bir papanın bile yanılabileceğini ileri sürdü. Sonuçta daha fazla yandaş kazandı. 1520'de papalığı Hıristiyanlığı gerçek din olmaktan çıkarmakla suçladı, kutsamaların gereksizliğini ileri sürdü. Papa Leo X Luther'i aforoz etti (Haziran 1520). Gördüğü destekle güven kazanan Luther papalığın reformdan geçirilmesi düşüncesini terkederek bu "büyük hayvan"ın yokedilmesi gerektiğini bildirdi. Papa'yı "Antichrist" olarak, 'şeytan' olarak görmeye başladı.Luther üç yıl içinde Almanya'nın çoğuna egemen olan tinsel bir devimin önderi oldu. Kilisenin birliği ve Papanın üstünlüğü tehlikedeydi.

Luther papalığın afarozundan sonra dinsel bir önder konumuna yükseldi. Ama henüz bir Lutherci Reformasyon, bir Lutherci Kilise yoktu. Luther henüz bölünmeyi kabul etmiyordu. Luther Worms Diyetinin karşısına çıktığı zaman, bu Reformasyonun başlangıcı oldu (1521). Luther Diette temel öğretilerini savundu ve Diet tarafından heretiklik ile suçlandı. Worms'dan dönüşünde dostları tarafından kaçırıldı ve Wartburg şatosunda saklandı. Orada İncil'i Almanca'ya çevirdi (çeviri 1534'e dek yayımlanmadı).

Luther'in yokluğu sırasında işi tek bir vuruşta bitirmek isteyen daha köktenci Reformistler (Andrew Carlstadt 1480-1541) devime önderlik ettiler. Ama Luther geri dönünce denetimi ele aldı. Philip Melanchton (1497-1560) yeni öğretinin ilkeleri üzerine yazılar yazdı. Luther 1525'te evlendi.

Kilise yalnızca gerçek inananlara değil ama günahkarlara da açık olmalıydı. Kimin aklanacağı yalnızca Tanrının kararına bağlıydı. Afaroz kurumu Lutherci Kilisede fazla önem kazanmadı. Kilise devlet gücü ile birlikte örgütlendi, bir tür devlet-Kilisesi doğdu, ve model başka yerlerde örnek alındı.

Luther'in Reformasyonun kılıç yoluyla yalılması görüşüne karşı çıkmasına karşın, İmparatorluk şovalyeleri Reformasyonu şiddete başvurarak yaymaya giriştiler. Ama girişim başarısızlığa uğradı.

Köylüler Savaşı 1524'te başladı ve bir yıl içinde tüm Almanya'ya yayıldı. Neden ekonomikti, feodal derebeylerinin aşırı sömürülerine bağlıydı. Köylüler otlak, balıkçılık ve avcılık haklarının verilmesini, aşırı rantların düşürülmesini ve herşeyin Tanrının yasasına göre yargılanmasını istiyorlardı. Örgütsüz köylüler yenildiler ve 100.000 kadar köylü öldürüldü.

1525'te Luther hümanist gelenekle bozuştu. Luther'in insanın bütünsel bozulmuşluğu görüşü hümanistlerin insanın temel İyiliği görüşü ile bağdaşmıyordu. Dini törebilime indirgeyen Erasmus özgür istenci savunurken, Luther istenci köle olarak görüyordu. İnsanın düşmüş doğası yönetimi gerektiriyor, ve Tanrının buyruğu dünyasal kurumlara boyun eğilmesini istiyordu (Melanchton). Boyuneğme ödevi yalnızca prenslerin Tanrının buyruğuna ters düşmeleri durumunda sınırlanıyordu. 1530'un başlarında Almanya'da imparatorluk kentlerinin üçte ikisi Reformasyonu benimsedi.

Huguenotlar (Fransız Protestanları)

1560'ta Fransa nüfusunun yalnızca %8'inin Huguenot olmasına karşın, etkilerinin oranı daha yüksekti. 1561'de Kiliselerinin sayısı 2000'in üzerindeydi. 24 Ağustos 1572'te, St. Bartholomew Gününden bir gün önce kraliyet güçleri Paris'te 3000 kadar Huguenot'u yokettiler. Üç günde 20.000 kadar Huguenot öldürüldü. Protestanlar bundan sonra Katolikliği şeytanın kendisinin gücü olarak görmeye başladılar.

Cadılar

16'ncı yüzyılda Cadılar Katolik ve Protestan inançlar için ortak bir sorundu. Kadınlarda Kötülük İlkesinin bulunduğu görüşü giderek yaygınlık kazandı (bu gerçekte histeriye bağlı bir boşinançtı). Buna göre giderek artan sayıda Cadı mahkemeleri kuruldu ve sayısız yargılama yapıldı. Kötülük pozitif olarak gösterilemeyeceğine göre bu mahkemelerin hükümlerine zemin olarak yalnızca kuşku öğesi geçerliydi. Katolikler arasında Engizisyon yargıçlığı Dominikanlara bırakıldı. İşkence yöntemli olarak uygulandı. 1780 gibi ileri bir tarihte bile İsviçre'de Glarus'ta kamu önünde cadı yakıldı.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Shintoism

Kaynak · Noesis

Shintoizm

> Shinto (神道 Shintō) or kami-no-michi is the traditional religion of Japan that focuses on ritual practices.
>
> Shinto today is the religion of public shrines devoted to the worship of a multitude of 'spirits',

'essences' (kami).

Kami (Japanese: 神, [kaˀmi]) are the spirits or phenomena that are worshipped in the religion of Shinto.

Kami also refers to the singular divinity, or sacred essence, that manifests in multiple forms: rocks, trees, rivers, animals, places, and even people can be said to possess the nature of kami. ... Traditionally, great or sensational leaders like the Emperor could be or became kami.

The kami are born, live, die, and are reborn like all other beings in the karmic cycle.

As much as nearly 80% of the population in Japan participates in Shinto practices or rituals, but only a small percentage of these identify themselves as "Shintoists" in surveys.

Shinto has 81,000 shrines and 85,000 priests in the country.

Das Wort shintō entstammt dem Chinesischen, wo es shendao ausgesprochen wird. Shen bedeutet „Geist(er), Gott/Götter“, dao ist der „Weg“.

Shintō und Buddhismus, die beiden in Japan bedeutendsten Religionen, sind aufgrund ihrer langen gemeinsamen Geschichte nicht immer leicht zu unterscheiden.

... kennt das klassische Shintō keine heiligen Schriften im Sinne eines religiösen Kanons.

Shintō besteht aus einer Vielzahl von religiösen Kulten und Glaubensformen, die sich an die einheimischen japanischen Gottheiten (kami) richten.

Kami sind zahlenmäßig unbegrenzt und können die Form von Menschen,

„Shintō … [ist] im weitesten Sinne die Urreligion Japans, im engeren Sinne ein aus Urreligion und chinesischen Elementen zu politischen Zwecken ausgebautes System.“[3]

I Shinto har den pratiserende mulighed for at komme i "kontakt" med kami (神, shin, kami) – ophøjede væsener, spændende fra deciderede gudefigurer til væsener med særlige attraktive værdier.

Etnik bir tapınma biçimi olan Shintoizmde bir Tanrı ya da tanrılar yoktur. Bunun yerine ölümlü ve sonlu olan tinler ya da ruhlar vardır ve bu varlıkların insanlar ile ilgileri onlara sağlık, başarı ve buna benzer iyilikler getirmektir. Shintoizm bir din ya da inanç biçimi olmaktan çok bir "dilek kültü"dür.

Shinto dirimli ve dirimsiz tüm şeylerde ruhların (kami) bulunduğuna inanan bir tür animizmdir. Ata tapınması durumunda kami bir tür antropomorfik tanrı tasarımına yaklaşır ve bir tanrılar ve tanrıçalar nüfusu ile shinto mitolojik bir içerik kazanmaya başlar. Tapınak ayinleri bireylerin tanrılar ile iletişimde bulunma yollarıdır ve dilekte bulunma edimlerinden öteye geçmez. ‘Kami’ insanlara etik buyruklar vermezler ve sık sık kendileri yanılır ve yanlış şeyler yaparlar.

Shintoizm ve Budizm Japon yaşamına birlikte karışır ve nüfusun yaklaşık 83% kadarı Shintoyu izlerken %75 kadarı Budhizmi de izler.

Shintoizm, Budhizm, Zen Budhizm

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Shintoizm, Budhizm, Zen Budhizm

Aziz Yardımlı

Shintoizm, Budhizm, Zen Budhizm

Asyatik tin istençsizlik ile tanımlanır. Bütün bir Asya tarihinde istenç her zaman tek bir insanda, tek-erkte yoğunlaşır ve halkın payına yalnızca boyun eğmek düşer. Orada henüz Yunan kent-devletlerinde ve Roma dünyasında görünen bölümsel özgürlük yoktur. Bireyselliğin yokluğunda, yalnızca düşüncesiz alışkanlığın yinelemesi vardır. Tekil bir istenç altında pıhtılaşan Asyatik tin eylemsizdir. Özgürlük bilincinin yokluğunda insan kendisi değildir, ve erdem, ahlak ve etik gibi kavramlar gelişmez. Tüm tinsel dünya donup kalır, hiçbir ilerleme ve süreç yoktur, felsefe, din ve güzel sanatlar gelişmez, erken doğmuş bir uygarlığın ham öğeleri olarak uygarlığın kendisinin gelişimini engelleyen engeller olurlar. Bu değişimsizlik ve gelişimsizlik Persia'dan Mısır'a, Babil'e, Yunan ve Roma dünyalarına, Osmanlı İmparatorluğuna başka her imparatorluk ortadan kalkarken niçin Çin'in ve Hindistan'ın binlerce yıl değişmeksizin sürdüklerini açıklayan tözsel niteliktir.

Hinduizmin ve Budhizmin her ikisine de ortak olan nirvana ya da isteksizlik olarak doyum ilkesi, ve eksiksiz aptallaşma olarak aydınlanma ya da meditasyon ilkesi Asyatik istençsizlik tinini aklar. Bundan sonra değişimden söz edilemez, ve homo sapiens bu kültürlerde tüm gizilliğini kendi içinde bastırmış olarak kalır. Bu düzeye dek bu kültürlerin evrensel dünya tarihindeki varlıkları da hiçliktir ve ancak modern dünya ile karşılaştıkları zaman bozulmaya, dağılmaya ve ortadan kalkmaya başlarlar.

Budhizm ve Zen Budhizm

Zen Budhizmin kendini bireysel kaygıya sınırlaması ve politik ilgisinin olmaması onu Japonya için özellikle uygun bir öğreti yapar. Zen bilincin boşluğunu öğretir: Benliğin tam bastırılması, bir tür ruhsal harakiri. Tüm katılığına karşın, Zen kendi olanaksızlığını ve saçmalığını gösterir: Kendini çay törenlerinde, Japon bahçelerinde de sergiler. (Buna karşı Çin'de Konfiçyus öğretisi ve onun karşısavı olarak daha bireyselci Tao öğretisi özsel olarak devlet yapısı ve düzeni ile ilgili öğretilerdir.)

Budhizm insana negatif özgürlük salık verir. Ona doğal dürtülerini anlamayı ve onları barışçıllaştırmayı, genel olarak uygarlaşmayı önermek yerine, doğal istekten kaçmayı öğretir. Sanki olanaklı imiş gibi, onu ortadan kaldırma çabasına yöneltir. Meditasyon bu isteksizlik durumunu sağlamanın bir yoludur. Budhist bilinç meditasyonu Aydınlanma (bodhi) ve Nirvana dediği şeye götüren bir yol olarak uygular. Nirvana içgüdüden ve isteklerden vazgeçme durumu olmada insanı Tanrının doyumuna yükseltir, çünkü Tanrının hiçbir eksikliği, dolayısıyla hiçbir gereksinimi yoktur. Ama Tanrının tersine, insanın istekleri ve içgüdüleri doğaldır ve ancak insan bedeni ile birlikte yiterler. Acının ve doyumsuzluğun yenilmesi bu dinin başlıca kaygısıdır ve bunu olumsuz bir yolda, istekten ve içgüdüden vazgeçme çabası yoluyla kazanmayı hedefler. Bu negatif özgürlük, hiçliğin özgürlüğüdür ve insanlıktan uzaklaşma anlamına gelen bir Aydınlanma pahasına elde edilebilir. Budhizmin moral bir ilgisi yoktur, çünkü duyunç ve istenç ile değil, meditasyon ile ilgilenir. Meditasyon etkin bir duyarsızlaşma ve aptallaşma yoludur ve ancak daha şimdiden aptal olanlar için çekicidir.

Tapınakları, kutsal metinleri, şarkıları, ayinleri ve çay törenleri ile Budhizme zaman zaman bir 'din' karakteri yüklense de, öğreti bir Tanrı kavramından yoksundur. Budha yalnızca bir insandır, İsa gibi değildir. Budhizmin tanrısı sonlu, fiziksel insan olduğu için, tanrısallık olması gereken herşey insan özencine bağlanır. Budha Tanrının tüm yüklemlerini taşır ve imgeleri tapınma nesneleri yapılır. Budha nirvanaya kendisi ulaşmışken, Budhistler nirvanaya ölümden sonra ulaşırlar ve nirvanaya ulaşan kendisi Budha olur.

Zen Budhizm Çin Budhizminin bir alt dalıdır. Sert bir öz-denetim ve meditasyon uygulaması uygular. Meditasyon oturarak yapılır ve bu sırada başlıca eylem dikkatin "sayı sayma" ya da "nefes alıp verme" üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bu eylem her gün saatlerce yinelenir.

Budhizm

Bir Hint dini olan Budhizmin aşağı yukarı 500 milyon kadar izleyicisinin olduğu kabul edilir (dünya nüfusunun yaklaşık %7'si). Budhizm yukarıdan bildirilmemiştir. Tarihsel bir kişi olan Siddhartha Gautama tarafından geliştirilen bir öğretidir. Budhistler dirimli, fiziksel, bireysel insanı Tanrı olarak kabul ederler (örneğin Dalai-Lama), ve ona hiçbir güç yüklemezler.

Budhizm de insan tininin sonluluğu reddedişinin ve sonsuza sonlunun araçları yoluyla ulaşma itkisinin duyusal, duygusal ve düşüncesiz bir anlatım yoludur. Batıda yer alan evrensel gelişimin dışında ve gerisinde kalan Asyatik tinin inanç biçimleri de baştan sona estetik, etik ve entellektüel bir gerilik sergiler. Bu tarihsel olarak zorunludur. Zorunlu olmayan şey çağdaş milyarların bu gerilik kültürüne bağlılıkta diretmesidir.

İsteğin ve bireysel istencin üzerinde olan Budha dingin ve yumuşak bir içsellik simgesidir ve düşünmeye gömülmüş insan heykellerinde temsil edilir. Bu arı içselliğe erişme bu inancın en yüksek ereği olarak görülür. Herşeyin hiçlikten geldiğini ve hiçliğe geri döndüğünü kabul eden bu öğretiye göre herşey geçici ve değersizdir ve hiçlik ile bir birlik, nirvana durumu tüm isteğin yenildiği en yüksek durum, bir bakıma Tanrı ile birlik durumudur. Burada hiçbir fiziksel durum olmadığı gibi hiçbir tüzel, ahlaksal, törel durum, genel olarak hiçbir kültürel durum da yoktur ve doğal ve tinsel yaşamın tüm belirlenimleri yitmiştir. Bu saltık olarak soyut tanrısallık karşısında, hiçlik karşısında tüm dışsal varoluş, doğal ve kültürel nesneler ilgiye değmez ve önemsiz şeylerdir ve paradoksal olarak yalnızca hiçlik ya da yokluk saltık olarak değerli, önemli, anlamlı olan varoluştur. Hiçlik ile birleşmek ancak bu saltık olumsuzlama yoluyla olanaklıdır. O zaman insan Tanrı ile özdeş olmuş, Tanrı ya da Budha olmuştur. Yokluk olarak belirlenimsizlik aynı zamanda hiçbir olumsuzlama ile yüklü olmamaktır. Bu tanrısal durum Hinduizmde sonu gelmez döngüler içine hapsolmuş ruh için eksik olan ve hiçbir zaman tamamlanamayacak olan şeydir. Burada sonsuzluğun en alt biçimi, varlığın kendisi kadar soyut bir biçimi vardır. Bu sınırsızlık ya da sonsuzluk ile, nirvana durumu bir Tanrıdan bile yoksun bir tanrısallıktır.

Budhizm tarihsel olarak bir tür reformdan geçirilmiş Hinduizm gibidir. Reformcular Hinduizmin kölelik tinine ve özellikle insanı doğa belirlenimlerine bağımlı kılan kast dizgesine karşı çıkıyorlardı. Budha kral olarak, öğretmen olarak, Tanrı olarak tasarımlanır. Budhizm göreli olarak daha insana yakın bir dindir ve giderek sıradan insanı Tanrının kendisi olarak kabul eder. Budhistler yaşayan bir insana Tanrı olarak taparlar. Budha doğal bir varlık değil, ama tinsel bir varlık, bir insandır. Aynı zamanda ölümsüz, ilksiz-sonsuz olarak kabul edilir. (Lama ya da rahip Tanrının kendini insanlara sunmasının aracıdır.) Tanrının insan olması dağları, taşları, ırmakları, hayvanları vb. tanrılaştıran Hint panteizminden bütünüyle başka birşeydir. Budhizm Tanrıyı insanlaştırmasında insanı yükseltir, onu doğallığa bağımlılığından kurtarır ve ona daha büyük bir özgürlük alanı tanır. Çin, Burma, Seylan, Tibet'te ve Moğollar arasında kast dizgesi yoktur. Budhizmde rahipler manastırlarda yaşarlar, ama bu bir dinadamları sınıfı oluşturmaz, bütün halktan gelirler (Tibet'te manastırlardan birinde 2000 rahip yaşar). Bu insanlar ile karşılaşan ilk Batılılar tarafından Tibetliler ve Moğollar çok iyi-huylu, açık, güvenilir, dikkatli, sözünü tutan insanlar olarak ve Hindular arasında yaygın olan yalancılık, korkaklık ve bayağılıklardan uzak olarak betimlenmiştir. Et yemezler ve barışçıldırlar ve Moğollar bir hayvan öldürmeyi bile yanlış

sayarlar. Bu halkların özgürlüğü zaman zaman dışa doğru patlar ve Cengiz Han durumunda olduğu gibi sınırsızca yayılmaya başlar. Ama böyle taşkınlar başladıkları gibi söner ve bu nedenle bu halkların dünya tarihinde önemleri sınırlıdır.

The Thirteen Buddhist Deities of Japan (PDF)

Budhistik bilgeliğe göre, istek acıya götürür ve bu ise dünyadaki tüm problemlerin kaynağıdır. İsteğin doğal ve doğuşunu önlemenin olanaksız olduğu düzeye dek, nirvana ya da istememe durumu yalnızca kendi ile umutsuz kavgadır.

Budhizm herhangi bir moral nitelik taşımaz, çünkü moral problemin doğmasını önlemeyi ister.

Özgürlük istememek değil, ama isteğe doğru bir içerik vermektir. İstek istenç ile aynı şey değildir. İstek doğal iken ve doğması engellenemez iken, istenç bir doğal güdü olan isteğin üzerindeki bilinçli güdü olarak özgürlüktür.

Budhizmin Batı bilinci için çekici yanı kültürü bütününde olumsuzlamasında yatar.

Kültür geçicidir ve kendi kendini olumsuzlamayı sürdürür ve bu bakımdan Budhizme hiçbir gereksinimi yoktur. Budhizmin kavramsız bilincinde geçici olanın dışında olumlu hiçbirşey bulamaz. Onda yalnızca olumsuz olumludur. Budhizmde bir Tanrı için yer yoktur. Aslında hiçbirşey için, insan ve insanlık için de yer yoktur.

Konfiçyus ve Japon kültürü

Ne zaman Konfiçyus öğretisi söz konusu olsa, insanların aklına uyum, denge, dinginlik, barış gibi düşünceler gelir. Giderek, Konfiçyus öğretisi neredeyse dünyasal mutluluğun gizemini yakalamış bir felsefeye yükseltilir. Durum böyle olmaktan çok uzaktır.

Konfiçyus aile, toplum ve devlet alanlarında bir yetkeye boyun eğme tinini salık verir, bir baba olarak görülen imparator altında ülkenin düzenini amaçlar, ve bu öğreti olmaksızın bir İmparatorluk olarak Çin'in varolması olanaksızdır. Japonya'da ise düzen olanaksızdır. Shintoizm hiçbir babaya olanak tanımaz ve acımasız shogunluk ve samurai tini altında Japonya'da politik, toplumsal ya da ailesel bir düzen olanaksızdır. Güçlü bir baba yetkesini içeren Konfiçyus öğretisi Japonya'da ancak geri kalan shougunları dize getiren Tokugawa shogunluğu döneminde göreli bir önem kazandı. Shogun bir baba imgesidir — ama sevecen değil, acımasız ve amansız—, ve göğün yetkesini tanımaz.

Konfiçyus öğretisi özsel kavramlarından birinin boyun eğme olduğu düzeye dek açıktır ki etik-dışı bir öğretidir, çünkü etiğin olanağı özgürlük, bireysellik, kişilik üzerine dayanır. Bu öğreti en iyisinden bir köle etiğidir ve bu etik ile insanlar ne ekonomi ne de politika yapabilirler. Boyun eğme ilişkisi Konfiçyus öğretisinin özsel kavramlarından biri sayılan "dürüstlük" öğesini de dışlar, çünkü bir boyun eğme kültüründe dürüstlük insan için en olanaksız erdemlerden biridir. Konfiçyus "etiği" boyun eğme eğilimini güçlendirerek insanları yalanın normal olduğunu kabul etmeye eğitir. Böyle kültürlerde tüm başka erdemler de yiter, çünkü erdem özgür insanın bir sorunudur.

Çin için geçerli olan yetkeci düzenin özeksel bir yetkeden bütünüyle yoksun Japonya için olanaksız olması zemininde, Japon karakterini Çin karakterinin terimlerinde açıklamak olanaksızdır. Japonlar hiç kuşkusuz boyun eğerler, ama bu Çin'de olması gereken tarzda geleneksel ailesel ilişkileri tanımlayan boyun eğme normundan ayrıdır. Boyun eğme davranışı Japon kültüründe kendini saygı ve incelik olarak gösteren korkudur. İnsanlar arasındaki güç ilişkileri, insanın insana egemenliği duygusal olarak korku üzerine dayanır. Ve bir "korku etiği" terimi en iyisinden bir oxyomorundur.

Torii bir Shinto tapınağının girişinde bulunur ve dünyasaldan kutsala geçişi belirtir (yukarıdaki toriiden yüzerek ya da bir sandal ile kutsala geçiş olanaklıdır). Toriilerden ilk kez 10'uncu yüzyılda söz edilir. Kutsala geçiş için bir kapı sağlamalarına karşın, tapınaklar çok az Japon için bir uğrak yeridir. Daha kullanışlı bir yöntem olarak, evlerin çoğunda bir Budhist sunu taşı ya da Shinto kamidana bulunur.

Shintoizm

Belli tahminlere göre Japonya'da nüfusun %90 kadarı önemli ölçüde Budhizm ile kaynaşmış yerel Shinto "dinine" bağlıdır. Milyonlarca kaminin (her bir şeyde bulunan ruhlar) yanısıra, Shinto tapınaklarının sayısı 100.000 ve rahiplerinin sayısı 80.000 kadardır. Aynı zamanda Japonların %80 kadarı herhangi bir dine inanmadığını kabul eder.

Etnik bir tapınma ya da ayin biçimi olan Shintoizmde bir Tanrı ya da tanrılar yoktur. Bunun yerine ölümlü ve sonlu olan tinler ya da ruhlar (kami — (çoğul)) vardır ve bu varlıkların insanlar ile ilgileri onlara sağlık, başarı ve buna benzer iyilikler getirmektir. Shintoizm bir din ya da inanç biçimi olmaktan çok bir "dilek kültü"dür.

Bir baba olarak Tanrı imgesinden yoksun Shintoizm bir imparator karakterine gereksinmemekle kalmaz, gerçekte onunla çatışır. Kamiler arasında yerleşik bir hiyerarşi yoktur.

Shinto dirimli ve dirimsiz tüm şeylerde kami bulunduğuna inanan bir tür animizmdir. Ata tapınması durumunda kami bir tür antropomorfik tanrı tasarımına yaklaşır ve bir tanrılar ve tanrıçalar nüfusu ile shinto mitolojik bir içerik kazanmaya başlar.

Tapınak ayinleri bireylerin tanrılar ile iletişimde bulunma yollarıdır ve dilekte bulunma edimlerinden öteye geçmez. Kami insanlara etik buyruklar vermez ve sık sık kendileri yanılır ve yanlış şeyler yaparlar. Shintoizm moral bir nitelik taşımaz.

Budhizm ülkeye 6'ncı yüzyılda Kore'den geldi.

Hıristiyanların oranı %1 ya da 2 gibidir.

Shintoizm ve Budhizm Japon yaşamına birlikte karışır ve nüfusun yaklaşık 83% kadarı Shintoyu izlerken %75 kadarı Budhizmi de izler. (LINK) (LINK) (LINK) (LINK)

Başbakan Shinzo Abe "Ise Jingu" tapınağında

Tapınak eğer gerçekten tapınak ise, ona tapınmak için gidilir. Ve Shinzo Abe de tapınağa tapınmak için gider. Ama Abe en çoğundan kamiye, tüm şeylerde bulunan "ruhlara" ya da "cinlere" tapınabilir. Ve tapınma edimi dilek dilemekten oluşur. Cinler başka herşeyin yanısıra Japon yaşamını, Japon etiğini, Japon politikasını belirleyen güçlerdir.

Bütün bir Japon İmparatorluk hanedanının kaynağı olan güneş tanrıçası Ametarasu'nun yaşadığı İse Jingu'da ("Büyük Tapınak") her Japon tapınamaz. Tapınak kamuya kapalıdır ve sıradan insan ancak uzaktan tapınağın çatılarını görebilir. Ametarasu tarafından yeri özel olarak seçilen tapınakta ayrıca Yata no Kagami adında bir de Kutsal Ayna vardır ve Japonlara "bilgelik" ya da "dürüstlük" kavramlarını yansıtır. Japon kültüründe "doğruluk" ayna tarafından temsil edilir, çünkü ayna yalnızca olguları yansıtır. Yansı bir yanılsama olsa da, kutsal ayna yanılsamaları yansıtamaz çünkü yanılsamaların duyu-algısına sunulacak bir nesneleri yoktur.

Bu rahibin ve bu başbakanın ve benzer rahiplerin ve başbakanların beyinlerinde insan usundan geriye neyin kaldığı sorulabilir.

U.N. official’s claim that 13% of Japanese girls engage in ‘compensated dating’ angers government

Kyodo Nov 10, 2015

The Foreign Ministry has protested remarks by a U.N. official who said 13 percent of schoolgirls in Japan are engaged in enjo kosai, or compensated dating, and called for the comment to be retracted. (LINK)

26 ‘compensated dating’ teenage girls in custody following police roundup in Tokyo

Apr. 10, 2017

The National Police Agency (NPA) over the weekend took into protective custody 26 girls working for businesses providing various dating services to adult men for financial compensation, a bustling underground industry known as “JK business.”

“JK” stands for “joshi kosei,” or female high school students. (LINK)

Enjo-kōsai (援助交際 compensated dating, shortened form enkō 援交,) is a type of transactional relationship. It is the Japanese language term for the practice of older men giving money and/or luxury gifts to attractive young women for their companionship or possibly for sexual favors. The female participants range from school girls (aka JK business) to housewives. Enjo-kōsai does not always involve some form of sexual activity. (w)

Nanking Kitle Kıyımı

Nazizmin insanın yetenekli olduğu kötülüğün sınırlarına ulaştığı, daha kötüsü olamayacak en son kötülüğü sergilediği düşünülür. Ama bu bir önyargıdır ve İmparatorluk Japon Ordusunun Çin'e yaptıkları tarafından çürütülüyor görünür.

İmparatorluk Japon "Ordusu" 13 Aralık 1937'de Kuomintang yönetimindeki Çin'in başkenti Nanking'e girdi. Kenti savunmanın olanaksız olduğunu anlayan Chiang Kai-shek Çin ordusunun elit bölümünün yok edilmesini önlemek için kuvvetlerini kuzeye çekmişti. Aşağı yukarı savunmasız kalan ve boşaltılması da Çinlilerin kendileri tarafından yasaklanan kentin işgalini izleyen altı hafta boyunca olanlar "Kitle Kıyımı" olarak bilinir. Ama bu terim olanları anlatmak için yeterli değildir. İşgal süresince ırza geçme, yağma ve kundakçılık gibi suçların sonu gelmedi. Aralarında kadınlar ve çocuklar da olmak üzere "ordu" tarafından yokedilen insan sayısı Uzak Doğu İçin Uluslararası Askeri Mahkemenin (International Military Tribunal for the Far East) kabul ettiği tahmine göre 200.000’in üzerinde idi. Çin’in tahminine göre rakam 300.000'dir ve başka tahminler 25.000 ve 400.000 arasında değişmektedir.

According to one Japanese journalist embedded with Imperial forces at the time, "The reason that the [10th Army] is advancing to Nanking quite rapidly is due to the tacit consent among the officers and men that they could loot and rape as they wish."

İki Japon Subayı Arasında Öldürme Yarışı

Perhaps the most notorious atrocity was a killing contest between two Japanese officers as reported in the Tokyo Nichi Nichi Shimbun and the English language Japan Advertiser. The contest — a race between the two officers to see which could kill 100 people first using only a sword — was covered much like a sporting event with regular updates on the score over a series of days. In Japan, the veracity of the newspaper article about the contest was the subject of ferocious debate for several decades starting in 1967.

(W)

Japon hükümetinin Nanking Kitle Kıyımı konusunda resmi olarak özür dilemiş olmasına karşın, Çinliler arasında henüz içtenlikle özür dilemiş olmadığı duygusu yaygındır. Hükümet kurbanların sayısının ileri sürülenlerden daha az olduğunu gösterme çabalarını kamu önünde destekler ve yüreklendirirken, hem hükümette hem de hükümet dışında küçük bir azınlık böyle bir kıyım ve tecavüzün yer almadığını ileri sürmektedir.

"Nanking Tecavüzü" sırasında öldürülen sivillerin sayısının yüz binleri bulmasına karşın, 20'inci yüzyıl bağlamında Çin'de yitirilen yaşamların sayısının karşılaştırılamayacak kadar yüksek olması Nanking'in acısını hafifletecek bir etmen değildir (Çin İç Savaşında yitirilen insan yaşamı 10 milyon, İleriye Büyük Sıçramada 20 ya da 43 milyon, Kültür Devriminde 10 ya da 30 milyon, ve geriye gidildiğinde 1854-60 yıllarında Taiping İsyanında 40-60 milyondur).

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-18 | aziz@ideayayinevi.com

İnsan, ruh ve eylem

Baskı (1915d)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

□□

BASKI
(1915d)

İçgüdünün Yazgılarından Biri De Dirençle Karşılaşmaktır 109
Dışsal Uyarının Tersine, İç-Güdüden Kaçılamaz 109
İçgüdüyü Durdurmanın Bir Yolu Yargı Yetisinin Kınamasıdır 109
Baskı Kaçış Ve Kınama Arasında Bir Orta Noktadır 109
Baskı Koşulu: İçgüdünün Doyumu Haz Yerine Hazsızlık Getiriyor Olmalıdır, Ki Olanaksız Bir Koşuldur 109
Hazsızlık Doğuran Doyum Koşulunu Aramak Zorundayız 109
İçgüdüsel Dürtünün Doyumsuzluğu Baskıya Neden Olamaz 110
Hazsızlık Güdüsü Doyumun Verdiği Hazdan Daha Güçlüdür 110
** BASKININ DOĞASI ** 110
1) Baskı Kökensel Bir Savunma Düzeneği (İçgüdüsel) Değildir 110
2) Baskı Bilinçli Ve Bilinçsiz Ruhsal Etkinlikler Arasına Bir Ayrımın Getirilmesinden Önce Ortaya Çıkamaz 110
3) Bilinçli Olanı Reddediş 110
Baskı Üzerine Tam Anlayış Bilinçli/Bilinçsiz Üzerine Anlayışı Gerektirir (Bu Son Çözümleme Şimdilik Erteleniyor) 110
Bu Yüzden Burada Ancak Betimlemeci Bir Toparlama Yapabiliriz 110

Bir İlk-Baskı Evresi: İçgüdü-Temsilcisinin Bilince Girmesi Engellenir 110
İlk-Baskı: İçgüdü Tasarımı Durağanlaşır, (Durdurulma/Fixierung) Ve İçgüdü Ona Bağlı Kalır 110
İkinci Baskı Evresi: İçgüdü-Temsilcisinin Türevleri Ve Onunla İlişkili Uslamlamalar Da Durdurulur 111
Baskının Sürekliliği: İçgüdünün Durdurulması Ansal Yapıyı İçgüdü İle Bağıntılı Tüm Alanlarda Etkiler 111
İlk-Baskılanmışın Tüm Türevleri Bilinçliden Uzak Değildir 111
Ruhçözümlemede Bu Türevlerin İzine Düşülür 112
Sinirce Belirtileri De Baskılanmışın Türevleridirler 112
Baskı Büyük Ölçüde Bireysel Davranır 112
Baskı Ayrıca Aşırı Ölçüde Devingendir 113
Bilince Çıkma Eğilimindeki Baskı Sürekli Bir Karşı Baskı Tarafından Dengelenmelidir, Ve Buna Göre — 113
Baskının Sakınımı Sürekli Bir Kuvvet Harcanışını Gerektirir 113
Baskının Devingenliği Düş Oluşumuna Da Katılır 113
Baskılanmış Dürtü Baskıyı Ortadan Kaldırmaksızın Yan Yollardan Bilince Giren Süreçleri Uyarabilir 113
Baskıda Erke Yatırımının Artışı Bilinçsize Yaklaşma Anlamına Gelir 114
İçgüdü Temsilcisi Libido Yüklü Belli Bir Tasarım Ya Da Tasarımlar Kümesidir 114
İçgüdü Temsilcisinin İkinci (Nicel) Öğesi Heyecan-Miktarıdır (Affektbetrag) 114
İçgüdü (Nicel Açıdan): 1) Bütünüyle Baskılanabilir; 2) Bir Heyecan Olarak Anlatım Kazanır; 3) Endişeye Çevrilir 114
Baskı Sürecinin Düzeneği (Ancak Sonucundan Çıkarsanabilir) 115
Baskı Bir Kural Olarak Bir Almaşık-Oluşum Yaratır 115
Baskı Ayrıca Belirti-Oluşumu Üretir 115
Hem Almaşık-Oluşumu Hem De Belirti-Oluşumu Baskılanmışın Geri Dönüşü Yoluyla Üretilir 115
Baskı Düzeneği Almaşık Oluşumu Düzeneği İle Çakışmaz 116
Baskı Düzeneklerinde Erke Yatırımı (Ya Da Libido) Geri Çekilir 116
Örnek: Hayvan Fobisi Oluşumu 116

Bilinçaltı (1915e)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

BİLİNÇALTI
(1915e)

Baskının Özü: İçgüdüyü Temsil Eden Tasarımın Yokedilmesi Değil Ama Bilinçli Olmasının Engellenmesi 124

I

BİLİNÇSİZİN AKLANMASI
Bilinçsizin Varoluşu Güdüleri Bilinçli Olmayan Eylemler Tarafından Sağlanır 125
Bilinç Kıpısaldır, Her Bir Kıpıda Edimsel Olarak Salt Çok Küçük Bir İçerik Kapsar (Bilinç Sözcüğü Tüm Bilgilerin Eşzamanlı Olarak Ya Da Birarada Bilindiklerini İmlemez) 126
‘Bilinç = Ruhsal Olan’ Denklemi Geçersizdir: Ruhsal Olan Bilinçte Olandan Daha Çoğudur 126
Usumuzun Doğal Varsayımı: Tüm İnsanlar Bizimle Aynı Ansal Doğayı Paylaşırlar 127

II

BİLİNÇSİZİN ÇOK ANLAMLILIĞI VE YERSEL BAKIŞ AÇISI
Kısaltmalar: Bilinç: Bç; Bilinçsiz: Bç-siz; Önbilinçli: Öbç 130
Ruhsal Edim İki Evre Arasında Yer Alan Bir Sınama (Sansür) İşleminden Geçer 130
Ruhsal Edimin Birinci Evresi Bilinçsizdir 130
Ruhsal Edimin Sansür Tarafından Bilinçsizde Tutulması Baskıdır 130
Ruhsal Edim Sansürden Geçerse İkinci Evreye, Bç Dizgesine Katılır 130
Sansürden Geçen Ruhsal Edim İlkin Bilinçli Değil Ama Bilince-Yeteneklidir (Önbilinçli) 130
Şimdilik Öbç Ve Bç Dizgelerini Bir Ve Aynı Sayıyoruz 131
Ruhsal Süreçler Dinamik Ölçütün Yanısıra Topografik Ölçüte Göre De Ayırdedilirler 131
Bilinçsizden Bilinçliye Aktarılma Sonucunda Tasarım Her İki Dizgede De Bulunur Mu? 131
Tasarımlar, Uyarılar Vb Sinir Gözeciklerinde Ya Da Beyin Liflerinde Dolaşmazlar 132
Ruhsal Topografinin Anatomi İle Hiçbir İlgisi Yoktur: Bölgeleme Kavramsaldır 132
Topografik Varsayım Üzerine, Bir Tasarım Ruhsal Aygıtın İki Yerinde Eşzamanlı Olarak Bulunabilir 132
Baskılanmış Tasarımın Hastaya İletilmesi Baskıyı Kaldırmak İçin Yeterli Değildir 132
Baskılanmışın Sözel İletimi Baskılanmış Tasarımın Yeni Bir Baskılanışında Sonlanır 132
Baskının Ortadan Kaldırılışı Direncin Yenilmesi Üzerine Bilinçli Tasarımın Bilinçsiz Anı-İzi İle Birleşmesinden Sonra Olur 133
Bilinçli Tasarım Ve Bilinçsiz Anı-İzinin Birleşmesi Elbette Aynı İçeriğin İki ‘Ruhsal Konum’da Birden Bulunduğunu Gösterir 133

III

BİLİNÇSİZ DUYGULAR
İçgüdü Hiçbir Zaman Bilincin Nesnesi Olamaz (İçgüdü Temsilcisi Olabilir) 134
İçgüdü Bilinçaltında Bile Tasarım Yoluyla Temsil Edilir 134
Bilinçsiz Duyum, Duygu Ve Heyecanlar Olamaz (Her Zaman Bilinçlidirler) 134
Gene De Ruhçözümleme Uygulayımında Bilinçsiz Duygulardan Söz Ederiz, Çünkü — 134
Baskılanan Asıl İçgüdü Temsilcisi Başka Bir Tasarım İle Bağıntıya Zorlanır 134
Her Durumda Baskılanan Şey Heyecan Değil Ama Yalnızca Tasarımıdır (İçgüdüsel Temsilcisi) 134
Duyguların Yazgıları: 1) Bütünsel Ya Da Bölümsel Olarak Sürme, 2) Nitel Olarak Ayrı Bir Heyecan Miktarına Dönüşme, 3) Baskı 134
Baskının Asıl Hedefi Heyecan Gelişiminin Bastırılmasıdır 135
Bç Dizgesi Heyecanlanabilirliği, Kas Etkinliğini De Denetler (Bireyi Normal Durumda Tutar) 135

IV

BASKININ TOPOGRAFİ VE DİNAMİĞİ
Baskı Bç-siz Ve Öbç (Bç) Dizgelerinin Sınırındaki Tasarımlar Üzerinde Etkilidir 137
Baskı Bir Yatırım Çekilişi İle İlgilidir 137
Baskıda Yatırım Çekilişi Hangi Dizgede Yer Alır? 137
Baskıda Geri Çekilen Yatırım Hangi Dizgeye Aittir 137
Baskılanan Tasarım Bç-siz'de Eyleme Yetenekli (=Dinamik) Kalır: Yatırım Korunur 137
Baskı Ancak Tasarımdan Öbç-li Yatırımının Çekilmesinden Oluşabilir 137
Yatırımlı [Erkeli] Bç-siz Tasarımının Öbç'ye Girişi Nasıl Engellenir? 137
Öbç Dizgesi Kendini Bilinçsiz Tasarımın Basıncına Karşı Koruyor Olmalıdır: Karşı-Yatırım 137
Ruhsal Sürecin Dinamik, Topografik Ve Ekonomik İlişkilerine Göre Tamamlanmış Betimlemesine METAPSİKOLOJİ Ya Da RUHBİLİMÖTESİ Adını Veriyoruz 138
Endişe Histerisi İnceleniyor 138

V

Bç-SİZ DİZGESİNİN TİKEL ÖZELLİKLERİ
Bç-siz'in Çekirdeği İçgüdü Temsilcilerinden (Dilek-Dürtüleri) Oluşur 142
Bç-siz'deki Süreçlerin Dört Özelliği: 142
1) Bç-siz'deki İçgüdü Dürtüleri Birbirleri İle Çelişemezler 142
Bç-siz Dizgesinde Hiçbir Yadsıma, Kuşku Ya Da Pekinlik Yoktur 142
2) Bç-siz'deki Tasarımlar Yerdeğişimi Aracılığıyla Yatırım Yeğinliklerini Kendi Aralarında Değiştirebilirler 142
Yoğunlaşma Süreci Yoluyla Bç-sizdeki Bir Tasarım Başka Tasarımların Yatırımlarını Üstlenebilir 142
Yerdeğiştirme Ve Yoğunlaşma Süreçleri Birincil Ruhsal Süreçlerin Göstergeleridir 142
3) Bç-siz'in Süreçleri Zamansal Bir Düzen Tanımazlar 142
4) Bç-siz Süreçler Olgusallığı Dikkate Almazlar, Haz İlkesine Altgüdümlüdürler 143
Bilinçsiz Süreçler Düş Görme Ve Sinirce Koşulları Altında Tanınabilir Olurlar 143
Yatırım Erkelerinin İki Ayrı Durumu: 1) Bağlı, 2) Özgürce Devinebilir 144
Öbç'nin Görevleri: Tasarım İçerikleri Arasında İletişim; Tasarımların Zamansal Düzenlenişleri; Sansür; Olgusallık Sınaması; Olgusallık İlkesi 144

VI

İKİ DİZGENİN İLETİŞİMİ
Bç-siz Dizge Etkin, Gelişime Yetenekli, Etkileşimlidir, Kendini Türevlerde Sürdürür 145
Bç-siz'in Türevleri İnceleniyor 145
Bç-sizin Türevleri Arasında Bç Oluşumlarından Güçlükle Ayırdedilenler Vardır: Nitel Olarak Öbç'ye, Olgusal Olarak Bç-siz'e Aittirler: Örneğin Düşlemsel İmgeler 145
Öbç Ve Bç Arasındaki Sansür 146
Yalnızca Baskılanmış İçerik Değil, Ama Baskılanmamış Dürtülerin Bir Bölümü De Bilinçsiz Kalır 147
Ruhçözümsel Sağaltım Bç-sizin Bç Tarafından Etkilenmesi Üzerine Kuruludur 148

VII

BİLİNÇSİZİN TANISI

Sinircelerde Nesne-Yatırımı Baskıya Karşın — Aslında Baskının Sonucu Olarak — Sürer 150

Şizofrenide Libido Bene Geri Döner, Nesne-Yatırımından Vazgeçer (Nesnesiz Narsissizm) 150

Şizofreni Histeride Baskılanan Pekçok Şeye Bilinçli Anlatım Verir 150

Şizofrenide Ben—Nesne İlişkisi Ve Bilinç İlişkileri Arasındaki Bağıntı Konusunda Birşey Bilmiyoruz 151

Şizofrenide Anlatım Gösterişli Ve Yapmacık Olur; Tümce Yapıları Bozulur, Anlatımlar Saçma Görünür 151

Şizofrenide Anlatım İçerikleri Bedensel Örgenlerle Ya Da Bedensel Sinir-Uyarıları İle İlişkilenir 151

Histeride Bilinçsiz Dinamik Belirtilere Şizofrenide Bilinçli Sözel Belirtiler Karşılık Düşer 152

Şizofrenide Sözcükler Birincil Ruhsal Sürece Altgüdümlü Olurlar, Yoğunlaşma Ve Yerdeğişimine Uğrarlar 152

Şizofrenide Yatırım Yoğunlaşması Tek Bir Sözcük Üzerine Yönelebilir 152

Şizofrenide Sözcük-Bağıntısı Şey-Bağıntısından Daha Güçlüdür 153

Şizofrenide Nesne-Yatırımlarından Vazgeçilir, Nesnelerin Sözcük-Tasarımlarının Yatırımı Sürdürülür 154

Sinircede Baskının Geri Çevrilen Tasarıma Yadsıdığı Şey Sözcüklerle Anlatılma Olanağıdır 154

Baskı Durumu Ruhsal Sürecin Bç-siz'de Sözcük Anlatımından Yoksun Olarak Kalışıdır 154

Bir Yanılsamanın Geleceği (1927c)

Kaynak · İdea

Çözümleme

BİR YANILSAMANIN GELECEĞİ

(1927c)

I

Kişinin Kendi Kültürünü Tanıma Girişiminde Yatan Güçlükler 5

Birey Kendi Kültürünün Yazgısı Üzerine Yargısında *Öznellikten,* Kişisel *Eğilimlerinin* Etkisinden Kaçınmalıdır 5

Uygarlık İnsanın Doğal Koşulların Üzerine Yükselmesidir
[Freud 'Kültür' Ve 'Uygarlık' Anlatımlarını Özdeş Görür; Gerçekte Kültür Tamamlanmış Uygarlıktır; Kültür Herşeydir; Uygarlık İdeal] 5

Uygarlık (1) Doğanın Kuvvetlerine Egemen Olmayı (Uygulayımbilim) Ve (2) Toplumsal Ve Ekonomik İlişkileri Kapsar 5

Uygarlığın Evrensel Bir Çıkar Olmasına Karşın, Gizil Olarak Her Birey Bir Uygarlık Düşmanıdır [=Uygar İnsan Sinircelidir] 6

Uygarlığın Onu Yokedici Bireysel İçgüdüsel Eğilimlere Karşı Baskıcı Kültürel Yapılar Yoluyla Korunması Gerekir 6

Uygarlığın Baskısı Uygarlığın Giderilebilecek Bir Eksikliği Midir? 6

Uygulayımsal Alandaki Büyük Gelişime Karşın, İnsan Sorunlarının Yönetiminde Benzer Başarı Elde Edilememiştir 6

Zor Ve Baskı İçermeyen Bir Uygarlık Olanaklı Mıdır? 6

Her Uygarlık Zor Üzerine Ve İçgüdüden Vazgeçme Üzerine Kurulmalıdır 6

Tüm İnsanlarda Yokedici Eğilimler, Karşı-Toplumsal, Karşı-Kültürel Eğilimler Vardır, Ve Davranışı Belirlerler 7

Uygarlık (Kavramsal Olarak Tembel Ve Bilgisiz) Kitle Üzerinde Zor Ve Denetim Olmaksızın Yapamaz 7

Politik Önder Kitlenin Kimliğinin Özetidir 7

Baskının Gerekçeleri: 1) İnsanlar Çalışmayı Sevmezler; 2) Tutkuları Uslarını Dinlemez 7

Freud'a Karşı: İnsanın 'Tembel' Karakteri Kültürel Düzenlemelerin Bozukluğunun Ürünü Olabilir 7

Karakterli Bireyler Aracılığıyla Kitlenin Kültürel Dönüşümü Başarılabilir: Uygarlık Düşmanları Bir Azınlığa İndirgenebilir [Salt Zayıf Bir Olasılık] 8

İnsanın Eğitilebilirlik Yeteneği Üzerine Kafa Yormalıyız 8

[Freud Sovyet Deneyi Üzerine Yargıda Bulunma Gibi Bir Amacının Olmadığını Belirtir] 8

II

Uygarlık Ne Yalnızca Ne De Özsel Olarak Şeyleri Üretme Ve Paylaştırma Araçlarından Oluşur: Uygarlığın Daha Sağlam Ruhsal Temeli İçgüdüden Vazgeçmedir (Baskı) 9

Uygarlığın Savunusu/Sürekliliği Zor Yoluyla Sağlanamaz 9

Uygarlığın Sürekliliği İçin Gereken Baskının Kendisi Uygarlaşmalı, Değerlere Yüceltilmelidir 9

Uygarlığın Bileşenleri 9

1) Herkes İçin Eşit Olarak Geçerli Olan İçgüdüsel Kısıtlamalar (Aralarında: İç-Zina, Yamyamlık, Öldürme İsteği) 9

(Sinirceliler Bu İçgüdüsel Kısıtlamaların Sıkıntısını Çeken [Baskıda Başarılı Olamayan] Kümedir) 9

İnsanın Ruhsal Yapısı Tarihsel Değişime Uğrar 10

Üst-Ben Uygarlığın Ruhbilimsel Desteğidir 10

Gene De Tam Olarak İçselleştirilemeyen Yasaklamalar Vardır: Açgözlülük, Saldırganlık, Eşeysel Kösnü 10

2) Belli Toplumsal Sınıfları İlgilendiren Kısıtlamalar: Ezilenlerin Uygarlık Düşmanlığı Ayaklanmaya, Kültürün Kendisini Yoketmeye Dönüşebilir 10

Türesiz Uygarlığın Kalıcı Olması Olanaksızdır, Ne De Buna Hakkı Vardır 11

Ahlak Uygarlık Düzgülerinin İçselleştirilmesidir [Ahlak Baskının, İçgüdü Engellenişinin Tam Başarısıdır] 11

İdealler Ve Sanatsal Değerler De Bir Kültürün İç Bütünlüğünü Sağlamlaştırır [Kültürel Narsissizm] 11

Her Kültür Başka Kültürlere Yukarıdan Bakar 11

Kültürel/Ulusal İdealler Ezilenleri Ezenlerle Birlik İçine Kaynaştırır 11

Sanat İçgüdüsel Vazgeçmeyi Almaşık Doyumlar Yoluyla Güçlendirir, Kültürel Özdeşleşmeyi Ve Türdeşleşmeyi Destekler 12

Uygarlığın En Önemli Bileşenlerinden Biri Dinsel Tasarımlardır 12

III

Soru: "Dinsel Tasarımların Özsel Değeri Nerede Yatar?" 13

Yanıt: Dinsel Tasarımların Özsel Değeri Uygarlık Temeli Olmalarında Yatar 13

Uygarlığın Başlıca Görevi, Varoluş Nedeni Doğaya Karşı Savunmadır 13

Yazgı (Tanım): "Denetim Altına Alınmamış Doğa" 14

İlkel İnsan Doğayı İnsanlaştırır (Freud'un Kendi Sözleri: "Doğabilimin Yerini Ruhbilim Alır") 14

İlkel İnsanlığın Tanrılar Karşısındaki Durumu Çocuğun Baba Karşısındaki Durumu Gibidir 15

İnsan Doğanın Kuvvetlerini Yalnızca Kendi İmgesinde Tanrılar Yapmakla Kalmaz, Ama Soygelişimsel İmgeyi İzleyerek Onlara Baba Karakterini De Verir 15

Doğa Bilimlerinin Gelişimi İle Doğanın Kuvvetleri İnsansal Özelliklerini Yitirdiler 15

Tanrıların Üçlü Görevleri: 1) Doğanın Terörünü Uzaklaştırmak; 2) İnsanı Yazgı İle Uzlaştırmak; 3) Törel İçgüdü-Vazgeçmelerine Karşı Gelecek Dünya Ödülleri Sunmak 15

Tanrılar Doğa Düzenini Belirleyip İşlemeye Bırakırlar, Ve İşleyişine Yalnızca Tansıklar Yoluyla Zaman Zaman Karışırlar 15

Ama Tanrılar Yazgı Konusunda Da Başarısızlığa Uğrarlar: Kendileri Yazgının Altında Dururlar 16

Böylece Tanrıların Başlıca İşlevi Törel Alana Kısıtlandı 16

Tek Tanrı Görüşünün Doğuşu 17

IV

Dinsel Tasarımlar Kültürün Kendini Doğanın Ezici Üstünlüğüne Karşı Savunma Zorunluğundan Doğar 18

Dinsel Tasarımlar Bireye Şimdiden Hazır Olarak Verilirler: Onları Kendisi Yaratmaz 18

Eleştiri: "Totem Ve Tabu" Dinin Kökeni Sorununu Baba-Oğul İlişkisinin Işığında İrdelemesine Karşın- 19

Freud "TvT" Sonrası Çalışmasında Dinin Oluşumunda En Büyük Rolü İnsanın Doğa Karşısındaki Güçsüzlük Ve Çaresizliğine Yükler 19

Eleştiriye Yanıt: "Totem Ve Tabu" Dinlerin Değil Ama Totemizmin Doğuşunu Açıklar 19

RUHÇÖZÜMLEMENİN DİNİN KÖKENİ KURAMINA KATKISI ÇOCUKLUK YAŞANTISININ ÇÖZÜMLEMESİ ÜZERİNE DAYANIR 20

Büyümekte Olan Çocuk Üstün Doğa Güçlerini Baba İmgesine Yükler Ve Böylece Tanrıları Yaratır 20

V

Dinsel Tasarımların Ruhbilimsel İmlemi Nedir? 22

Dinsel Tasarımlar Dış Ve İç Olgular Ve İlişkileri Üzerine Öğretiler Ve Önesürümlerdir (Bunlar Elbette Ruhbilimsel Değildir) 22

Dinsel Öğretilere İnancın Zeminleri: Usdışı Öğretiler Zor Yoluyla Kabul Ettirilir 23

Dinsel Öğretilerin Tanıtlanabilirlikleri Söz Konusu Değildir 23

Freud'un Din İle Anladığı Şey Ruh Çağırma Oturumlarını Da Kapsar 24

Usun Üzerinde Hiçbir Yetke Yoktur 24

VI

Dinsel Öğretiler Deneyimin Ya Da Düşünmenin Sonuçları Değil Ama Yanılsamalardır 27

Yanılsama Dilek Gerçekleşmesi Tarafından Güdülenen İnançtır 28

Felsefecilerin Tanrı "Yorumları" 29

VII

Tıpkı Dinin Bir Yanılsama Olması Gibi, Başka Kültürel Kazanımlar Da Yanılsamalar Olamaz Mı? 31

Ve Bilim De Bir Yanılsama Olamaz Mı? 31

Ama Bunları Bir Yana Bırakıyoruz, Ve Yalnızca Dinsel Yanılsama İle İlgileniyoruz 31

Freud'a Karşıçıkış: Din Uygarlığın Temeli İse, Bu Temeli Niçin Yıkalım? 31

Freud'un Yanıtı: Dine Karşı Şimdiki Tutum Sürecek Olursa, Bu Durum Uygarlık İçin Daha Tehlikeli Olacaktır 32

Ruhçözümleme Dinin Ruhbilimsel Kökenlerini Çözümleyebilir, Ama "Gerçeklik-Değerini" Bildirme Konumunda Değildir 33

Din Uygarlığa Büyük Hizmetlerde Bulunmuştur: Toplum-Dışı İçgüdüleri Uysallaştırmıştır 33

Ama Din Uygarlığı Bütününde Ussallaştırmayı Başaramamıştır 34

"Her Çağda Törellikten Daha Az Olmamak Üzere Töresizlik De Dinde Destek Bulmuştur 34

Eğitimli İnsanlar Uygarlığa Gözdağı Değildir [Freud'un En Büyük Yanılgılarından Biri] 35

Uygarlığın Temeli Tanrı KORKUSU Mudur? Ve Ceza KORKUSU Kalkarsa Komşunuzu Öldürmek Zorunda Mısınız? 35

Uygarlık Ve Din Arasındaki İlişki Bir Düzeltmeden Geçmelidir [Nasıl? Freud Konuyu Sonraki Bölümde Ele Alır] 35

VIII

'Öldürme!' Buyruğu Kendinde Değeri (Ussallığı) Olan Bir İlke Midir Yoksa Pragmatik Bir Sağgörü Sorunu Mudur? 36

Türe Ve Ceza Salt Pragmatik Sağgörü Sorunudur [Freud Bu 'Ussal' Temellendirmeye Katılmadığını Belirtiyor] 36

Kültürel Kurumları Tanrısal Yetkeden Bağışlayarak İnsansal Kökenlerini Kabul Etmek Üstünlük Olacaktır 37

İnsansal Ussallık Temelindeki Uygarlığın Sorunları 37

İnsan Usu İçgüdüsel Dürtülere Karşı Yeterince Güçlü Değildir 37

Uygarlığın İlkeleri Toplumsal Zorunluğun Bilincinden (Toplumsal Ussallıktan) Doğmazlar Ama Dinsel (Ruhbilimsel) Kökenlidirler 37

İnsanlık Tarih İçinde Sinircelere Andırımlı Evrelerden Geçer 38

Din İnsanlığın Evrensel Saplantı Sinircesidir 38

Sofuların Evrensel Sinirceyi Kabulleri Bireysel Sinirce Oluşturmalarının Önüne Geçer 39

Şimdi Baskının Etkilerini Ussal Düşüncenin İşlemleri İle Değiştirmenin Zamanı Gelmiştir 39

Freud: Görevimiz İnsanları Uygarlık İle Uzlaştırmaktır 39

Uygarlığın Değerlerinin Dinsel Olarak Güdülenmesi Uygarlık İçin Tehlikedir 41

İnsanlar Sağlam Uslamlamalara Çok Az Açıktırlar Ve İçgüdülere Kolayca Boyun Eğerler 42

Eğitim Bozukluğunun (Sakatlanmış Atropik Bilinç Biçimlerinin Üretiminin) Tüm Sorumlusu Din Midir? 42

Modern Eğitim İzlencesi: 1) Eşeysel Gelişimi Geciktirmek, ve 2) Dinsel Etkiyi Erkene Almak 42

Baskı Düzenini Yenmek Olanaklıdır: İçgüdü Us Tarafından Denetlenir 42

Ruhbilimsel İdeal: Usun Birincilliği 42

Kadınlar Durumunda Daha Erken Eşeysel Baskı Daha Büyük Entellektüel Atropide Sonuçlanır 42

Dinsel Olmayan Bir Eğitim Girişimi 43

X

Freud'a Kötümser-Gerici Karşıçıkışlar: 1) İnsanlığın Kurtuluşu Tasarı Bir Yanılsamadır 45

Kötümser-Gerici Karşıçıkışlar: 2) Uygarlığa Eğitimde Din Dışlansa Bile Yeri Bir Eşdeğer Tarafından Doldurulmalıdır 45

Kötümser-Gerici Karşıçıkışlar: 3) Uygar Eğitim Çocukları Uslarında Ve İçgüdülerinde Baskılamak Zorundadır 45

Kötümser-Gerici Karşıçıkışlar: 4) Dinsel Eğitim Sorunu Pragmatik Bir Sorundur, Bir Gerçeklik Sorunu Değil 45

Kötümser-Gerici Karşıçıkışlar: 5) Bireyin Uygar Ölçünlere Göre Yoğrulması İçin Ussal Olgunlaşması Önlenmelidir 46

Kötümser-Gerici Karşıçıkışlar: 6) Gerçekliği Bilmenin Olanaksızlığı Karşısında, Çocuğu Göreli Uygar Topluma Uyarlamak (Ussal Ve Ruhsal Gelişimini Durdurmak) Bütünüyle Mantıklıdır 46

Freud'un Yanıtları: 1) Ussal 'Yanılsamalar' Düzeltilebilir 46

Freud'un Yanıtları: 2) İnsanlık Çocukluk Sinircesinin Üstesinden Gelecektir 47

Freud'un Yanıtları: 3) Ussal Olan Edimselleşir 47

Freud'un Yanıtları: 4) Usun Birincilliği Çok Uzak Bir Gelecekte Yatar, Ama Erişilemeyecek Denli Uzakta Değil 47

Freud'un Yanıtları: 5) "Tanrımız (=Logos) Ussal İnsan Dileklerini Edimselleştirecektir" 47

Freud'un Yanıtları: 6) İdeal Ereğe Götüren Süreçte Hiçbir Yanılsama Usun Önünde Direnemez 47

Freud'un Yanıtları: 7) Usu Kavramayan Bilinç İçin Dinsel Yanılsamanın Yitişi Dünyasının Da Anlamsızlaşmasıdır: Geriye İnsanlığın Geleceği Konusunda Umutsuzluktan Başka Birşey Kalmaz [Nihilizm Kalır] 48

Freud'un Yanıtları: 8) Bizim Tanrı-Logosumuzun Ussal Ereğine Götüren Yol Yalnızca Bilimin Taşları Tarafından Döşenir 48

** FREUD YALANCI BİLİMİ, POZİTİVİZMİ, BİLİMDE SÜREKLİLİĞİ REDDEDEN "BİLİMSEL DEVRİMLER" MASALINI REDDEDİYOR ** 48

Bilimsel Görüşün Dönüşümleri Gelişmelerdir, İlerlemelerdir, Devrimler Değil 48

Freud Kantçı Kuşkuculuğu, Kendilerinde Şeylerin Bilinemeyeceği Saçmalığını Kınıyor 49

Düşler Kuramına Metapsikolojik Bir Ek (1917d [1915])

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud'un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

DÜŞLER KURAMINA METAPSİKOLOJİK BİR EK
(1917d [1915])

Uyku Durumu: (Baskıcı) Kişiliğin Soyutlanması 161
Uyku: Uterus Durumunun Yeniden Etkinleşmesi 161
Uyku: Olgusallıktan Tam Bir Geriye Çekiliş Durumu 161
Uyku Durumunda: 1) *Ben* İlkel Narsissizme; 2) *Libido* Sanrısal Doyuma Geriler 161
Uyku Durumu Narsissistiktir (Libidinal Bir Bencillik Durumudur) 162
Narsissizm Bencilliğin Libidinal Bileşenidir 162
Düşlerin Tanı Sağlama Yetenekleri (Ruhsal Hastalık İlkin Düşlerde Yaşanır) 162
Düş Bir Yansıtmadır (İçsel Sürecin Dışsallaştırılması) 162
Düşler Birer Düşünce-Yatırımı Olan Gün-Artıkları Tarafından Uyarılırlar 163
Gün-Artıkları Çözümlemede Gizli Düş-Düşünceleri Olarak Anlatım Bulur 163
Uykudu Durumunda Gün-Artıklarının Erke Yatırımı Uyanıklıkta Olduğundan Daha Zayıftır 163
Düş Oluşumunda Evre 1) Gün-Artıklarının Uyku Sırasına Pekiştirilmeleri Gerekir 163
Uyku Durumunda Öbç ve Bç-siz Arasındaki Sansür Zayıflar, Aralarındaki İletişim Kolaylaşır 163
Narsissistik Uyku Durumunda Bir Çelişki Var: Tüm Yatırımlar Bene Teslim Edilmiştir 163
Tüm Yatırımlar Bende Olunca, Gün Artıklarının İçgüdüsel Pekiştirmesi Olamaz 163
Kuramın Mantığında Bir Değişki Zorunludur 163
Narsissistik Uyku Durumunda Bile Bç-siz Tüm Yatırımından Vazgeçmez 163
Bç-siz´deki Yatırımı Dengelemek İçin Karşı-Yatırım (Anti-Katheksis) Sürdürülür 164
** Uyku Durumunun Tam Çözümlemesi (§ 9 Sonu) ** 164
Gün Artıklarının Direnci Yatırımını Bir Ölçüde Koruyan Bç-siz Dizge İle Öbç Arasındaki İletişime Bağlı 164

Düş Oluşumunda Evre 2) Düş Dileği: Gün-Artıklarındaki Bilinçsiz Dürtüye Anlatım Veren (Ön)Bilinçli İstek 164
Düş Dileği: Gün Artıklarındaki Bilinçsiz, Usdışı, İçgüdüsel İsteğe Anlatım Verir 164
Dilek Dürtüsünün Olası Yazgıları: 1) Öbç´den Bç´ye Geçebilir Mi (Sabuklama Gibi)? Hayır; 2) Bç´yi Atlayıp Doğrudan Motor Boşalım Bulabilir Mi (Uyurgezerlik Gibi)? Hayır; 3) Algıya (Bilince) Doğru Bir Yol İzler 165
Düş Oluşumunda Evre 3)Öbç´den Başlayan Süreç Bç´ye (Algıya) Doğru İlerler 165
Düş Oluşumunda Sözcük Tasarımları Şey Tasarımlarına Geri Alınır (Düşünceler İmgelere Dönüşür) 166
Düş İçeriği Önceleyen Günün Sözel Ve İmgesel Artıklarıdır 166
Düş-çalışması ve Şizofreni Arasındaki Ayrım Nedir? 167
Şizofrenide Sözcükler Düşünceleri (Kavramları) Anlatamazlar (Kavram—Sözcük İlişkisi Libido Tarafından Koparılır) 167
Düşlerde İmgeler Ve Kavramlar Arasında Kopukluk Vardır 167
Düşlerde Sözcük Ve Şey Yatırımları Arasında İletişim Özgürdür; Şizofrenide Değil 167
Düş Süreci Bilinçli Algı Oluşumunda Tamamlanır 167
Sanrısal Dilek Çıldırısı (İmgenin/Tasarımın Somut `Varlığı´ Sanısı) 168
Normal Bilinçte Varlık Kategorisi Duyular Tarafından Aklanır 168
Sanrıda İmgenin Olgusallığı/Varlığı Sanısı Nereden Doğar? 168
Sanrı Bilinçsiz İmgelerin Geriden Gelen Yeniden Dirilişinden Daha Çoğudur 168
Edimsel/Nesnel Algı Ve Öznel Tasarım Ayrımı: Olgusallık Sınaması 169
Olgusallık Sınamasının Doğası Nedir? 169
Olgusallık Sınaması İçsel Ve Dışsal Ayrımının Saptanmasına Dek İndirgenir 170
Olgusallık Sınaması Algının Sağlamlığının Sınamasıdır 170
Olgusallık-Sınaması Duyuların Değil Ama Benin/Usun İşlevidir (Sınananın Kendisi Duyusal Öğedir — Görgücülüğün, Görgül-Fizikçiliğin Vb Kulakları Çınlasın) 170
Uyku Durumunda Olgusallık Sınaması Terkedilir: Bç Dizgesi İmgelerin Varlığını Sorgulamaz 171

Ego ve İd (1923b)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

□□□</INDENT>

EGO VE İD
(1923b)

Sunuş 253
‘‘Ego Ve İd’’ ‘‘Haz İlkesinin Ötesi’’ndeki Düşünce Çizgilerinin Sürdürülmesidir 253

I

BİLİNÇ VE BİLİNÇALTI
Bu Kesim Bu Son Çalışmayı Önceleyen Kavramların Bir Toparlanışıdır 255
Ruhsalın Bilinçli Ve Bilinçsiz Olarak Ayrımı Ruhçözümlemenin Temel Varsayımıdır 255
‘Felsefe’de Eğitimli Pekçok İnsan ‘Ruhsal Olan’ = ‘Bilinçli Olan’ Denklemini Savunur 255
Bilinçli Ve Bilinçsiz Üzerine Daha Öte Çözümlemeler 255
Ruhçözümleme Bilinçsizin Kavramına Ruhsal Dinamiği Sergileyen [Histerik] Deneyimleri İrdeleyerek Ulaştı 256
Baskı: Tasarımların Bilinçli Olmadan Önceki Durumları 256
Direnç: Baskıyı Kuran Ve Sürdüren Ve Ruhçözümleme Sürecinde Kendini Gösteren Kuvvet 256
İki Tür Bilinçsiz İçerik Vardır: 1) Gizli Ama Bilinçli Olmaya Yetenekli; 2) Baskılanan Ve Dolaysızca Bilinçli Olamayan 256
Ön-Bilinçli: Dinamik Değil Ama Salt Betimsel Anlamda Bilinçsiz 256
Ruhsal Dizgeleri Belirten Kısaltmalar: Bilinçli/Bç, Önbilinçli/Öbç, Bilinçsiz/Bç-siz 256
Betimleyici Anlamda İki Tür, Ama Dinamik Anlamda Yalnızca Bir Tür Bilinçsiz Vardır 257
Yine Bilinçsizin İkircimi Üzerine [Dipnot 2]: 257
Ben: Ruhsal Süreçlerin Tutarlı Örgütlenişi [Normal Düşünce Süreçleri] 258
Ben Ona Ait Tüm Bölümsel Süreçler Üzerinde Denetim Uygular 258
Ben Baskıların Da Kaynağıdır 258
Ruhçözümleme Benin Baskılanmış Gerecin Bilince Çıkışına Karşı Dirençlerini Ortadan Kaldırmaya Çalışır 258
Baskılanmış Gerece Yaklaşan Çağrışımlar Başarısızlığa Uğrar (Hazsızlık Belirişi; Direncin Egemenliği Durumu) 258
Direnç Benden Kaynaklanır Ve Ona Aittir 258
Benin Kendisinde “Bilinçsiz” Birşey Vardır, Ve Baskılanmış İçerik Gibi Davranır: Dinamiktir; Ve Bilince Çıkışa Karşı Direnir 258
Tüm Bç-siz İçerik Baskılanmış İçerikten Daha Geniştir 259
Benin Bir Bölümü Bç-sizdir 259

II

BEN VE O
Ben De Bilinçsiz Olabilir 260
Birşey Nasıl Bilinçli Olur? 260
Birşey Ona Karşılık Düşen Sözcük-Tasarımları İle Bağlanarak (Ön-)Bilinçli Olur 261
** İçsel Algıların Ben İle İlişkileri ** 262
Hazsızlık Veren İç Duyumlar Boşaltıma Doğru Basınç Yaparlar: Erke Yatırımı Yükselir 262
Hazsızlık Duyumu A(lgı) Dizgesine Doğru Yükselerek Bilinçli Olur 262
Acı Dış Dünyadan Kaynaklandığı Yerde Bile Bir İç Algı Gibi Davranır 263
Duyumlar İçin Bç Ve Öbç Ayrımı Yoktur 263
Sözcük-Tasarımlarının İşlevi İç-Düşünme Süreçlerini Algılara Çevirmektir: 263
Ben: Algı Dizgesinden Doğan Ve İlkin Önbilinçli Olan Ruhsal Yapı Parçası 263
O: Ruhsal Yapının Bilinçsiz Davranan Parçası 263

Ben Olgusallığın Etkisine O Ve Amaçları Üzerinde Geçerlik Kazandırmaya Çabalar 265
O'da Kısıtlanmadan Hüküm Süren Haz İlkesininin Yerine Olgusallık İlkesini Geçirmeye Çabalar 265
Algı Ve Ben İlişkisi İçgüdü Ve O İlişkisi Gibidir 265
O Tutkuları, Ben İse Us Ve Sağduyuyu Temsil Eder 265
Ussal Süreçlerin Bir Bölümü Bilince Çıkmaksızın (Önbilinçli Olarak) Yerine Getirilebilir 266
Bilinçsiz Duyunç Ve Özeleştiri Yetenekleri, Ayrıca Bilinçsiz Suçluluk Duygusu 266

III

BEN
Benin İçersinde Bir Ben-İdeali Ya Da Üst-Ben Kıpısı Vardır 268
Üst-Benin Bilinç İle Bağıntısı Örtüktür 268
** Üst-Benin Çıkarsaması ** 268
İlkel Oral Evrede Nesne Yatırımı Ve Özdeşleşme (Yeme) Birbirlerinden Ayırdedilmezler 269
Daha Sonra Nesne-Yatırımları O'dan Doğar, Ve — 269
Zayıf Ben Erotik Nesne Yatırımlarını Onaylar Ya Da Baskılar 269
Vazgeçme Nesnenin Bende Bir Kuruluşuna (İçeyansıtma, Oral Evre Düzeneğine Gerileme) Yol Açar (Sürecin Düzeneğini Bilmiyoruz) 269
"Karakter Vazgeçilmiş Nesne-Yatırımlarının Bir Tortusudur" 269
Nesneden Vazgeçme: Nesneyi İçselleştirme: Benin Nesne Olması: Nesne Libido Narsissistik Libidoya Dönüşür 270
Nesne Libidonun Narsissistik Libidoya Dönüşümü Eşeysizleştirmeyi, Dolayısıyla Yüceltmeyi Getirir 270
Libidonun Büyük Kaynağı O'dur (Dipnot 28) 270
Özdeşleşmeler Yoluyla Bene Akan Libido İkincil Narsissizmi Ortaya Çıkarır [Dipnot 28] 270
Benin Nesne İle Özdeşleşmeleri: Kişilik Bölünmesine, Çoklu-Kişiliğe Yol Açabilir 270
Ben-İdealinin Doğuşu Bireyin İlk Ve En Anlamlı Özdeşleşmesinin, Anne/Baba İle Özdeşleşmenin Sonucudur 270
Bu (Birincil) Anne/Baba Özdeşleşmesi Dolaysız Bir Özdeşleşmedir Ve Tüm (İkincil) Nesne-Yatırmlarından Önce Yer Alır 270
Ödipus Durumu Ve İki-Eşeysellik 271
Erkek Çocuk Anne İçin Bir Nesne-Yatırımı Ve Baba İle Bir Özdeşleşme Geliştirir 271
Baba İle Özdeşleşme Düşmanca Bir Ton Kazanır, İki-Değerli Olur 271
Yalın Olumlu Ödipus Karmaşası: Babaya Karşı İki-Değerli Tutum, Anneye Karşı Salt Sevecen Nesne-İlgisi 271
Ödipus Karmaşasının Yıkılışı: Anneye Yönelik Nesne-Yatırımından Vazgeçme, Ve Ya Anne İle Özdeşleşme Ya Da Baba İle Özdeşleşmenin Güçlenmesi 271
Üst-Ben (Ben-İdeali) Ödipus Karmaşasının Çözülüş Ürünüdür 273
Üst-Ben Yalnızca O'nun Nesne Seçimlerinin Bir Kalıntısı Değildir: Bu Seçimlerin Olumsuzlanması Olanağı Da İmlenir 273
Bir Suçluluk Duygusu İşlevindeki Duyuncun Ödipus Sürecindeki Kökeni 273
Üst-Ben Ödipus Karmaşasının Çözülüşü Dolayısıyla Ben Karşısında O'nun Sözcüsüdür 274

Suçluluk Duygusu: Benin Yaptıkları Ve Duyuncun İstemleri Arasındaki Gerginlik 275

IV

İÇGÜDÜLERİN İKİ SINIFI
İki İçgüdü Türü Ayırdediyoruz: 1) Eşeysel İçgüdüler (Eros); 2) Ölüm İçgüdüsü 277
Yaşam İçgüdüsü Engellenmemiş Asıl Eşeysel İçgüdüyü, Ondan Türetilen Amaçta-Engellenmiş (Yüceltilmiş) İçgüdüsel Dürtüleri, Ve Öz-Sakınım İçgüdülerini Kapsar 277
Ölüm İçgüdüsü: Görevi Örgensel Yaşamı Dirimsiz Duruma Geri Götürmektir 277
Yaşam Eşeysel İçgüdüler Ve Ölüm İçgüdüleri Arasındaki Çatışmanın Birliğidir 277
Yaşam Ve Ölüm İçgüdüleri Birbirleri İle Çeşitli Ama Henüz Saptayamadığımız Yollarda Birleşir, Karışır, Kaynaşırlar 278
Ölüm İçgüdüsü Yoketme İçgüdüsü Olarak Dış Dünyaya Yönelir 278
Eşeysel İçgüdüde Sadistik Bileşen İki İçgüdü Sınıfının Karışımının Bir Örneğidir 278
Haz İlkesi Ve İki İçgüdü Türü Arasındaki İlişkiyi Belirlemede Ciddi Sorunlar Olabilir Mi? 279
İki İçgüdü Türü Arasındaki Ayrım Yeterince Tutarlı Görünmez Ve Klinik Olgularla Çelişebilir 279
Böyle Bir Olguyu İnceleyelim: Sevgi Ve Nefret Kutupsallığı 279
Ama Klinik Gözlem Sevgi Ve Nefretin Eşzamanlı, İki-Değerli Ve Dönüşümlü Olduğunu Gösterir 279
Yaşam Ve Ölüm İçgüdüleri Arasındaki Nitel Karşıtlık Doğrudan Dönüşüm Olanağına Aykırıdır 280
Ama Bu Durumda İçgüdülerin Dönüşümü İçin Ruhsal Yaşamda Her İki İçgüdünün De Yatırımlarını Arttırabilen Yerdeğiştirebilir Ve İlgisiz Bir Erke Varsayımı Zorunlu Olur 280
Bu Yerdeğiştirebilir Erke Nedir? 280
Bu Yerdeğiştirebilir İlgisiz Erke Narsissistik Libido Kaynağından Gelebilir: Eşeysizleştirilmiş Eros Olabilir 280
Bu Yerdeğiştirme Erkesi Eşeysizleştirilmiş Libido İse, Ona ‘Yüceltme’ De Diyebiliriz 281
Narsissizm Kuramında Önemli Bir Genişleme: İkincil Narsissizm Geri Çekilmiş Nesne-Libido Üzerine Dayanır 282
Tüm İçgüdüsel Dürtüler Eros’un Türevleridir 282
Sadistik Bileşenler De En Sonunda Kendilerini Eros’a Bağlarlar 282
Haz İlkesi Libido İçin Olduğu Gibi Libidoya Karşı Savaşımda Da Hizmet Eder 282

V

BENİN BAĞIMLILIKLARI
Ben Büyük Ölçüde O Tarafından Terkedilen Yatırımların Yerini Alan Özdeşleşmelerden Oluşur 284
Üst-Ben Benin Zayıf Olduğu Bir Dönemde Yer Alan İlk Özdeşleşmedir 284
Üst-Ben, Ödipus Karmaşasının Kalıtçısı Olmakla, O’nun Soygelişimsel Belirlenimleri İle İlişkilidir 284
Üst-Ben Ben Karşısında O’nun Temsilcisi Olarak Davranabilir 284
Suçluluk Duygusu Sağaltım Çabalarına Karşı Olağanüstü Büyük Bir Dirençle Saklanabilir 285
Sinircenin Ağırlığını Belirleyen Şey Ben-İdealine Bağlı Suçluluk Duygusu Olabilir 286
1) Normal (Bilinçli) Suçluluk Duygusu Ben Ve Ben-İdeali Arasındaki Gerginlik Üzerine Dayanır 286
2) Saplantı Sinircesinde Ben Suçluluk Duygusuna Karşı Çıkar (Çözümlemede Baskılanmış Dürtüler Ortaya Çıkarılabilir) 286

3) Melankolide Ben Suçluluk Duygusuna Karşı Çıkmaz (Suçlanan Nesne Özdeşleşme Yoluyla Bene Katılmıştır) 286
[Suçluluk Duygusunun Varoluş Nedeni Biraz Aşağıda Tartışılacak] 287
4) Histerik Ben Suçluluk Duygusunu Dışlar (Tıpkı Baskı Edimini Uzak Tutması Gibi), Dolayısıyla Bilinçsiz Suçluluk
Duygusunun Sorumlusu Bendir 287
Suçluluk Duygusunun Büyük Bölümü Normal Olarak Bilinçsizdir 287
Bilinçsiz Suçluluk Duygusu [Üst-Ben] İnsanları Suçlulara Dönüştürebilir 287
Üst-Benin Kökenini İşitilmiş Sözcüklerden Aldığı Reddedilemez; Ama Yatırım-Erkesi O'dan Gelir 288
Üst-Ben Niçin Kendini Bir Suçluluk Duygusu Olarak Anlatır Ve Aynı Zamanda Bene Karşı Aşırı Bir Sertlik Geliştirir? 288
Sadizm Durumunda Üst-Bende Ölüm İçgüdüsünün (Yokedici Bileşen) Bir Arı-Ekini Yoğunlaşır 288
Melankoli İle Karşıtlık İçinde, Saplantı Sinircesinde Hastanın Kendini Yoketme Eğilimi Sıfırdır [Saldırganlık Nesneye Yöneliktir] 288
Saplantı Sinircelerinde Sevgi Dürtüleri Nesneye Karşı Saldırı Dürtülerine Çevrilir (Ben Buna Karşı Çıkar) 288
Ben Saldırganlık Eğilimlerini Reddederken, Bunlar O'da Kalırlar Ve Üst-Ben Sanki Ben Onlardan Sorumluymuş Gibi Davranır 288
Ben Bir Yandan O'dan Gelen İstek Ve Öte Yandan Üst-Benden Gelen Suçlama Karşısında Kalır 288
Tehlikeli Ölüm İçgüdüleri (1) Erotik Bileşenlere Kaynaşırlar, (2) Benin Kendisi Saldırganlaştırırlar, (3) Geri Kalan Bölüm Engelsizce İçerde Kalır 289
Baskının Ya Da Ahlakın Bakış Açısından, O Ahlak-Dışıdır 289
Dışarıya Yönelik Saldırganlık Ne Denli Kısıtlanırsa, Üst-Benin (Ahlaksal Belirlenimli O, Ya Da Ben-İdeali) İçe Yönelik Saldırganlığı O Denli Artar 289
Üst-Ben Bir Eşeysizleştirme Ya Da Yüceltme Niteliği Gösterir 289
Yüceltmeden Sonra Erotik Bileşen Yokedici Bileşeni Durduramaz: Saldırganlık Ve Yokediciliğin Önü Açılır 289
Benin İşlevleri: 1) Zamansal Düzen, 2) Olgusallık Sınaması, 3) Düşünce Denetimli Kas Eylemleri 290
O Ben Üzerinde Doğrudan Ya Da Üst-Ben İle Dolaylı Etkide Bulunur 290
Ben İçgüdülere Egemen Olabilir 290
Ruhçözümlemenin Kendisi Benin O'ya Karşı Üstünlüğünü Amaçlayan Bir Araçtır 290
Benin Yaşam Ve Ölüm İçgüdüleri Arasındaki İşi Güçtür 291
Ben Endişenin Asıl Yeridir 291
Ölüm Endişesi Narsissistik Libido Yatırımını Çok Büyük Ölçüde Salıvermesine Bağlıdır 292
Ölüm Endişesi Ve Duyunç Endişesi Eneme-Endişesinin Anlatımıdır 292
O Bene Sevgi Ya Da Nefret Duyamaz: Eros Ve Ölüm İçgüdüsü Onda Savaşırlar 293
İnsan Tutkularının Ölüm İçgüdüsünün Egemenliği Altında Durduklarını Kabul Edebilir Miydik? 293
Elbette Hayır — 293
Bu Tutum Varoluşçuluk, Nihilizm, Pozitivizm, Postmodernizm, Kısaca KUŞKUCULUK Ve KÖTÜMSERLİK Olurdu — "Eros'un Rolünü Hafife Almak Olurdu" 293

Freud / Ruhçözümleme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ruhçözümleme

Freud'un Metapsikolojik Metinleri İçin
Çözümlemeler

Aziz Yardımlı

METAPSİKOLOJİ ÜZERİNE ÇÖZÜMLEMELER (*.doc)

1) Ruhsal Olayların İki İlkesi Üzerine Formülasyonlar (1911b)

2) Ruhçözümlemede Bilinçaltı Üzerine Bir Not (1912g)

3) Narsissizm Üzerine (1914c)

4) İçgüdüler ve Yazgıları (1915c)

5) Baskı (1915d)

6) Bilinçaltı (1915e)

7) Düşler Kuramına Metapsikolojik Bir Ek (1917d [1915])

8) Yas ve Melankoli (1917e)

9) Haz İlkesinin Ötesi (1920g)

10) Ego ve İd (1923b)

11) Mazoşizmin Ekonomik Sorunu (1924c)

12) 'Gizemli Bloknot' Üzerine Bir Not (1925a)

13) Yadsıma (1925h)

FREUD'UN KÜLTÜREL ÇÖZÜMLEMELERİ ÜZERİNE ÇÖZÜMLEMELER (*.doc)

Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları (1930)

Bir Yanılsamanın Geleceği (1927c)

Eros, Modernlik ve
Ruhçözümleme
Aziz Yardımlı

Tüm ruh-çözümleme uygulayımında en önemli olan sorun hastanın — bu durumda modernliğin kendisinin — özgür çağrışıma ve ussal iletişime açık olup olmadığıdır. Eğer nihilist yorum haklıysa, eğer modern toplum postmodern duruma, şizofrenik bir duruma bozulmuşsa, ussal iletişimden başka bir yöntemi olmayan ruhçözümleme geçersizdir.

Noesis Felsefe Atölyesi
Metapsikoloji Ses Kayıtları
Aziz Yardımlı

Pino Daeni, Düş Görme

NOESİS FELSEFE ATÖLYESİ / METAPSİKOLOJİ SES KAYITLARI

2009 02 11 / RUHSAL OLAYLARIN İKİ İLKESİ.MP3

2009 02 18 / BASKI ÜZERİNE.MP3

2009 03 04 / İÇGÜDÜLER VE YAZGILARI.MP3

2009 03 11 / HAZ VE ACI.MP3

2009 03 11 / NARSİSSİZM.MP3

2009 03 18 / METAPSİKOLOJE - TOPARLAMA.MP3

2009 04 01 / BİLİNÇALTI ÜZERİNE 1.MP3

2009 04 08 / BİLİNÇALTI ÜZERİNE 2.MP3

2009 04 15 / METAPSİKOLOJİ - KAVRAMLAR.MP3

2009 04 22 / DÜŞLER KURAMI ÜZERİNE METAPSİKOLOJİK BİR EK.MP3

2009 05 14 / YAS VE MELANKOLİ 1.MP3

2009 05 13 / YAS VE MELANKOLİ 2.MP3

2009 05 06 / YAS VE MELANKOLİ 3.MP3

2009 05 06 / YAS VE MELANKOLİ 4.MP3

2009 05 20 / HAZ İLKESİNİN ÖTESİNDE 1.MP3

2009 05 20 / HAZ İLKESİNİN ÖTESİNDE 2.MP3

2009 05 27 / HAZ İLKESİNİN ÖTESİNDE 1.MP3

2009 05 20 / HAZ İLKESİNİN ÖTESİNDE 2.MP3

2009 06 03 / İD VE EGO 0.MP3

2009 06 10 / İD VE EGO 1.MP3

2009 06 10 / İD VE EGO 2.MP3

2009 05 17 / İD VE EGO 3.MP3

Ruhçözümleme Üzerine Gereç

MAKALELER

A Counterblast in the War on Freud: The Shrink is in, Lear

A century of psychoanalysis: critical retrospect and prospect, Adolf Grünbaum

The Freud Files, Von Hoffman

Freud, Jung and Psychoanalysis

Books of The Times; A Failure for Freud, and Its Lesson

SİTELER

Freud Museum in London

Library of Congres • Sigmund Freud: Conflict & Culture

YAŞAMÖYKÜSÜ

Freud’un Yaşamöyküsü

SÖZLÜK

*.PDF FORMATINDA 1-20. SAYFALAR

İdea Yayınevi / 2014

FREUD'UN Yaşamöyküsü

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ruhçözümleme / Freud

online satış

Sigmund Freud İçin Bir Yaşamöyküsü (1856-1939)

FREUD MUSEUM LONDON

1856

Freiberg’deki ev

Sigismund Schlomo Freud 6 Mayıs 1856’da Freiberg’de, (Moravia; Çek Cumhuriyetinde Pribor) bir Yahudi ailede doğdu. Babası Jacob Freud (1815-1896) ve annesi Amalia (Nathanson) Freud (1835-1930) bir yıl önce evlenmişlerdi ve babanın eski evliliğinden olan yetişkin çocukları Emanuel ve Philipp de aile ile birlikte yaşıyordu. Daha sonra Emanuel’in çocukları, John ve Pauline, Freiberg’de Freud’un ilk oyun arkadaşları oldular.

Küçük kardeşi Julius 1857’de doğdu. Ağabeyinin kıskançlık duygusuna neden olan Julius birkaç aylık iken öldü. Bunun üzerine kardeşinin ölümünü dilemiş olan Freud kendini kınama duyguları yaşadı. Daha sonra Julius ve John ile ilişkilerinin tüm sonraki dostluklarının sinirceli öğelerini belirlediğini söyleyecekti.

1859

16 yaşındaki Sigmund annesi Amalia ile.

Freud ailesi parasal nedenlerle Freiberg’den ayrılarak Leipzig’e, ve orada kısa bir süre kaldıktan sonra Viyana’ya yerleşti. Freud 78 yıl sonra Avusturya’nın Naziler tarafından ilhak edilmesine dek yaşamını Habsburg imparatorluğunun anti-Semitik başkentinde geçirdi.

Üvey kardeşlerin aileleri Manchester’e taşındı.

1860

Freudlar Viyana’ya taşındı.

Sonraki yıllarda Rosa, Marie, Adolfine, Pauline adlarında dört kızkardeşi daha doğdu.

1865

İlk okulu olan Leopoldstaedter Realgymnasium’a başladı.

1873

Sperl Gymnasium’u bitiren Freud Goethe’nin doğa üzerine bir denemesinden esinlenerek Viyana Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. Carl Claus’un hayvanbilim, Ernst von Brücke’nin fizyoloji, ve Franz Brentano’nun felsefe derslerine katıldı. (Brücke Hermann von Helmholtz’un özdekçi, karşı-

dirimselci biliminin bir sözcüsüydü.)

1875

Manchester'de üvey kardeşlerini ziyarete gitti.

1876

Karşılaştırmalı Anatomi Kurumunda çalıştı ve Trieste'de Deniz Yaşambilimi Laboratuarında çalışmak üzere bir araştırma bursu kazandı.

Freud ailesi.

Trieste'den döndükten sonra Ernst Bruecke tarafından yönetilen Fizyoloji Kurumunda yardımcı olarak çalışmaya başladı.

1877

İlk yayımlar: anatomi ve fizyoloji üzerine denemeler.

1881

Freud Tıp doktoru olarak okulu bitirdi.

1882

Martha Bernays ile nişanlandı.

Martha Bernays ile.

1882 — 85

Viyana Genel Hastanesinde çalıştı. Ona "konuşma sağaltımı" ile iyileştirdiği bir hastadan söz eden Dr. Josef Breuer ile dostluğu bu dönemde başladı. Söz konusu hasta Histeri Üzerine İncelemeler'de "Anna O." olarak bilinen kişidir.

Anna O. ve Özgür Çağrışım

Freud meslektaşı Josef Breuer'den hastalarından biri hakkında işittiklerinden çok etkilenmişti. Bu hasta olay öyküsünde Anna O. adı verilen Bertha Pappenheim'dı (1859–1936). Yaralayıcı deneyimlerini ve onlara ilişkin duygularını betimleyerek Bertha bölümsel felç ve sanrılar gibi rahatsız edici belirtilerinden yavaş yavaş kurtulmaya başladı. Breuer'in sağaltımı Freud'un ileri sürdüğü denli başarılı olmamış olsa bile, Pappenheim sonunda belirtileri yenerek toplumsal yaşamına yeniden döndü ve Almanya'da kadın haklarının savunusunda bir önder oldu.

Anna O., ya da Bertha Pappenheim, yklş. 1880.

Ruhçözümlemenin ilk hastası olarak bilinen Anna O. 1881'de Breuer'e bir dizi tuhaf belirti ile geldi: sanrılar, bilinç yitirmeleri, bir öksürük, bölümsel felç ve anadilini, Almanca'yı konuşma yeteneğinin yitişi. Breuer kızın hipnoz altında sanrıları üzerine konuşması sağlandığı zaman rahatladığını gördü. Freud 10 yıl sonra Breuer'i olay öyküsünü bir Freud-Breuer işbirliğinin parçası olarak yayımlama konusunda kandırdı. "Histeri Üzerine İncelemeler" histerikleri "başlıca anılardan acı çeken insanlar" olarak betimledi.

1884 — 87

Freud kokain kullanımının klinik etkilerini araştırdı.

1885

Viyana üniversitesinde Nöropatolojide Privatdozent (üniversite öğretmeni) olarak atandı.

1885 Ekim — 1886 Şubat

Paris'te Salpêtriére'de (sinir hastalıkları hastanesi) Jean-Martin Charcot'nun yanında 19 hafta çalıştı. İlgisi ilkin histeriye, daha sonra hipnoza kaydı.

Nöroloji ve Hipnoz

Freud 1885'te Jean-Martin Charcot ile çalışmak için Paris'e gittiği zaman sinirbilimci daha şimdiden kendi odağını nöropatolojiden histeri, hipnoz ve telkin sorunları üzerine çevirmişti. Charcot histeri evrelerini fotoğraflarla da belgeliyordu. Ama bu uygulama kuşkuluydu çünkü hastalar kamera için gösteri yapma eğilimi gösteriyor ve doktorlar en fotojenik olanların resimlerini çekiyorlardı. Freud da kendini histeriyi incelemelerine verdi. Hastalar ruhsal rahatsızlıkların kaynağının beyinde ya da sinir dizgesinin başka bir yerinde olmaktan çok ruhsal aygıtın kendisinde olabileceğini düşündürüyorlar çünkü örneğin bir koldaki felç gibi histerik bir belirti hipnotik bir telkin sonucunda giderilebiliyordu. Freud çok geçmeden hipnoz yöntemini terkedecek olmasına karşın, şubat ayında Viyana'ya döndüğünde yanında yepyeni bir yöntemin ilk düşüncelerini getirdi.

Charcot'nun Salpêtrière'deki bir klinik dersi.

1886

13 Eylülde, dört yıllık nişanlılık döneminden sonra, Martha Beynars ile evlendi. Seçkin bir Yahudi aileden gelen Martha'nın ataları arasında Heinrich Heine de bulunuyordu. Martha oldukça zorlu bir meslek yaşamına yazgılanmış kocası için önemli bir destek oldu.

Viyana'da sinir hastalıkları için özel çalışmasına başladı.

1886 — 93

Viyana'da Kassowitz Kurumunda nöroloji üzerine çalışmalarını sürdürdü

1887

İlk kızı Mathilde doğdu.

1887 — 1902

Wilhelm Fliess ile dostluğun başlangıcı.

Wilhelm Flies ile dostluk ve yazışma.

Freud'un ölümünden sonra 1950'de yayımlanan dönem mektupları görüşlerinin gelişimi üzerine önemli ışık düşürür. Fliess 15 yıllık yakın dostlukları boyunca Freud'un en gözüpek düşüncelerini tartıştığı biri oldu. Freud'un insanın başlangıçtaki eşeysel belirlenimsizliğine inancı, bedendeki erotojen bölgeler üzerine görüşü ve belki de giderek çocuk eşeyselliği görüşü bile dostukları tarafından esinlendirilmiş olabilir.

1887

Uygulamasında hipnotik telkinin kullanımına başladı.

1888

Histerinin boşaltıcı sağaltımı için hipnozu kullanmada Breuer'i izlemeye geçti. Yavaş yavaş hipnozu bırakarak özgür çağrışıma döndü.

Freud’un doktor Josef Breuer ile dostluğu Paris’ten dönüşünden hemen sonra kuruldu. İşbirliği başlamadan önce 1880’lerin başlarında Breuer daha sonra Anna O. olarak bilinecek olan bir hastanın sağaltımını üstlenmişti. Charcot’nun yaptığı gibi hipnoz yöntemini kullanmak tersine, Breuer hastasını bir tür oto-hipnoz durumuna girmeye yöneltti ve belirtilerinin kendilerini gösterdikleri ilk durum üzerine konuşmasını sağladı. Breuer konuşma ediminin kendisinin belirtilerin hafiflemesine yol açtığını gördü. ‘‘Konuşma sağaltımı’’ patolojik davranışın kökünde yatan duygusal engellerin boşalmasını sağlıyordu. Henüz Charcot’nun hipnotik yöntemine bağlı kalan Freud Breuer’in deneyinin tam anlam ve değerini kavramamıştı. Özgür Çağrışım 10 yıl sonra gelişti.

Josef Breuer Freud’un en büyük kızına adını
veren karısı Mathilde ile.

1889

Telkin uygulayımını incelemek için Nancy’de Bernheim’ı ziyaret etti.

Charcot’nun bir rakibi olan Hippolyte Bernheim histerinin telkinin bir sonucu olduğuna ve hipnoz yoluyla sağaltılabileceğine inanıyordu. Freud Bernheim’ın hipnoz ve telkini bilimsel araştırmanın geçerli konuları yapma ve onları sağaltım aygıtları olarak geliştirme girişimini destekledi.

1889

İlk oğlu Martin doğdu.

1891

Afazi ya da sözyitimi üzerine monograf.

İkinci oğlu Oliver doğdu.

Eylül ayında Freud Berggasse 19’daki apartmana taşındı, ve 1938’de İngiltere’ye göç edinceye dek aile orada kaldı.

1892

üçüncü oğlu Ernst doğdu.

1893

Breuer ve Freud’un ‘Ön İleti’lerinin yayımı: yaralanma histeri kuramının ve boşaltıcı sağaltımın açımlaması.

İkinci kızı Sophie doğdu.

1893 — 98

Histeri, saplantılar ve endişe üzerine araştırma ve kısa denemeler.

Özgür çağrışım yöntemi 1895’te Breuer ile birlikte yayımladığı Histeri Üzerine İncelemeler’de duyuruldu. Hastayı çağrışım yoluyla aklına gelen rasgele düşünceleri anlatmaya yüreklendirerek, uygulayım hastanın ruhsal yapısının o zamana dek anlatım bulmamış gereci ortaya çıkarmayı amaçlıyordu. Bilinçsiz gerecin başlıca özelliği bilincin açık içeriği ile tutarsızlığı idi. Daha da önemlisi, bu içeriğin anlatıma çıkmasına karşı hastanın gösterdiği savunma ya da dirençti. Charcot’un tersine, Freud dirençli gerecin özellikle eşeysel doğada olduğu vargısını çıkardı ve sinirce belirtilerinin kökenini eşeysel dürtü ve ona karşı ruhsal savunma düzenekleri arasındaki

çatışmaya bağladı. Sağaltım bastırılan dilek ve savunma arasındaki bir uzlaşmadan oluşuyordu.

1895

Breuer ile birlikte Histeri Üzerine İncelemeler: Freud tarafından olay öyküleri ve uygulayımının betimlemesi, aktarımın ilk açıklaması.

1893 — 96

Freud ve Breuer'in görüşleri arasında aşamalı bir kopuş. Freud ego ve libido arasındaki bir çatışmanın sonucu olarak savunma ve baskı ve sinirce kavramlarını getirir.

1895

Üçüncü kızı Anna doğdu.

Bilimsel Bir Ruhbilim İçin Tasar (Entwurf einer Psychologie): İlk kez 1950'de yayımlandı; ruhu düzenekçi-fizyolojik ve özdeksel terimlerde çözümlemeye, ve ruhbilimi nörolojik terimlerde bildirmeye yönelik başarısız bir girişim; ama Freud'un sonraki kuramlarından çoğunun öncelemelerini kapsar.

1896

'Ruhçözümleme' terimini ilk kullanışı.

1897

Freud'un öz-çözümlemesi; yaralanma kuramının terkedilmesine ve çocuk eşeyselliğinin ve Ödipus karmaşasının kabulüne götürdü.

1900

Düşlerin Yorumu: Son bölüm Freud'un dinamik ansal süreçler görüşünün, bilinçaltının, ve 'haz ilkesi'nin egemenliğinin ilk tam açıklamasını verir.

1901

Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi. Bu, düşler üzerine kitap ile birlikte, Freud'un kuramlarının yalnızca patolojik durumlara değil ama normal ruhsal duruma da uygulanabilir olduğunu açıkça ortaya koydu.

18 yaşındaki Dora'nın ruhçözümlemesine başladı.

8 yaşındaki Dora erkek kardeşi ile birlikte.

1900'de Freud gizemli bir öksürük ve başka histeri belirtileri nedeniyle 18 yaşındaki bir genç kızın sağaltımına başladı. Freud'un 'Dora' takma adını verdiği kızın adı Ida Bauer'di. 11 hafta sonra Dora çözümleme çalışması bir sona ulaşmadan sağaltımı durdurdu.

Avusturya'da Yahudilerin nazik bir durumda olmalarına ve gerçek duygusal ve parasal güvenlikten yoksun olmalarına karşın, Ida'nın babası Philipp başarılı bir işadamıydı ve Bohemia'da iyi gelir getiren dokuma tezgahları vardı. Ida'nın doğum yılı olan 1882'de anti-Semitizm yeniden güçlenmişti ve 1897'de Viyana'nın açıkça anti-Semitik olduğunu bildiren bir belediye başkanı vardı. Bunun dışında, yüzyılın sonlarında Viyana'da kadınlar toplumsal olarak aşağı bir düzeyde görülüyordı ve kızlar için eğitim olanakları büyük ölçüde sınırlıydı. Kadınlardan katı Viktoryan ölçünlere uygun davranmaları bekleniyordu. (Dora çözümlemesinin ayrıntıları için bkz. Raymond Fancher'in bu sitedeki Çatışmadaki İnsan başlıklı yazısı).

1902

Ekstraordinarius profesörlüğe atandı.

‘Çarşamba Ruhbilim Topluluğu’nun kuruluşu. Topluluk daha sonra ‘Viyana Ruh-çözümleme Toplumu’ adını aldı.

1903

Wilhelm Fliess ve Freud Viyana’da son kez buluştular.

1904

Kardeşi Alexander ile birlikte ilk kez Atina’ya yolculuk.

1905

Eşeysellik Üzerine Üç Deneme: İlk kez insanlarda eşeysel içgüdünün çocukluktan olgunluğa gelişim yolunu izledi.

Şakalar ve Bilinçaltı İle İlişkileri, Bir Histeri Olayının Çözümlemesinden Parçalar (‘Dora’) çıktı.

1906

Jung ruhçözümlemenin savunucuları arasına katıldı ve Freud ile mektuplaşmaya başladı.

1908

İlk uluslararası ruhçözümleme toplantısı (Salzburg).

Cafe Korb, Viyana. Artan üyelik nedeniyle toplantılar Cafe Korbda yapılmaya başladı.

1909

Freud ve Jung konferanslar vermek üzere Birleşik Devletler’e çağrıldılar.

Bir çocuğun özellikle çocuk eşeyselliği ve Ödipus ve eneme karmaşaları ile ilgili olarak ilk çözümlemesinin olay öyküsü.

Clark Üniversitesi önünde küme fotoğrafı: Sigmund Freud, Stanley Hall,
C.G. Jung; arka sıra: Abraham A. Brill, Ernest Jones, Sandor Ferenczi

1910

‘Narsissizm’ kuramının getirilişi.

Uluslararası Ruhçözümleme Derneği kuruldu.

1911 — 15

Totem ve Tabu: Ruhçözümlemenin insanbilimsel gerece uygulaması.

Alfred Adler Viyana Ruhçözümleme Toplumundan ayrıldı.

Alfred Adler.

‘‘Hiçbir ruhçözümlemeci kendi karmaşalarının ve iç direncinin izin
verdiğinden daha öteye gitmez.’’ (S. Freud, 1910)

1912

Ruhçözümleme dergisi Imago yayıma başladı.

Carl Gustav Jung.

1914

Jung ile kopuş.
‘Ruhçözümleme Deviminin Tarihi üzerine.’ Adler ve Jung üzerine bir polemik bölümü kapsar.
‘Kurt Adam’ üzerine son önemli olay öyküsünü yazdı (1918’dek yayımlanmadı.)
Rainer Maria Rilke’nin ziyareti.
Birinci Dünya Savaşı patlak verdi.

1915

Temel kuramsal sorular üzerine on iki ‘metapsikolojik’ denemeden oluşan dizisini yazdı ve bunlardan yalnızca beşi saklandı.

Freud'un çalışma odası.

“... baskının özü yalnızca [birşeyi] bilinçli olma durumundan geri çevirmekten ve ondan uzakta tutmaktan oluşur.
... ihr Wesen nur in der Abweisung und Fernhaltung vom Bewußten besteht.”
(S. Freud1915)

1915 — 17

Giriş Dersleri. Freud’un Birinci Dünya Savaşına dek geliştirdiği görüşlerin kapsamlı bir genel açıklamasını verir.

1916

Ruhçözümleme Üzerine Giriş Dersleri, ilk bölüm yayımlandı.

1917

Georg Groddeck ruhçözümleme devimine katıldı.

Moritz Ludwig von Schwind (Avursturyalı, 1804 - 1871):
Mahkumun Düşü. “Ruhçözümleme Üzerine Giriş
Dersleri”nden bir resim.

1919

Narsissizm kuramının savaş sinircelerine uygulaması.

1920

İkinci kızı öldü.
Haz İlkesinin Ötesi: ‘yineleme zorlaması’ ve ‘ölüm içgüdüsü’ kavramlarının ilk belirtik getirilişi.
İngilizce International Journal of Psycho-Analysis kuruldu.

1921

Küme Ruhbilimi. Benin dizgesel bir çözümlemesinin başlangıçları.
André Breton Freud’u Viyanada ziyaret etti.

Freud’s office in London ("Freud’s Last Session"dan)

Kitaplık ve çalışma odası Freud’un ölümünden sonra Anna tarafından olduğu gibi saklandı. Freud’un arkasındaki masada Goethe’nin yanısıra Heine, Multatuli ve Anatole France gibi en

sevdiği yazarların kitapları da bulunur.

1923

Frued'un ağız kanserinin ilk belirtilerinin ortaya çıkışı.

1924

Otto Rank ile 'doğum yaralanması' teriminin anlamı üzerine çatışma.

Otto Rank

1925

Kadınların eşeysel gelişimleri üzerine düzeltilen görüşler.
Freud'un toplu yapıtlarının birinci cildi çıktı.

1926

Engellemeler, Belirtiler, ve Endişe. Endişe sorunu üzerine düzeltilmiş görüşler.
Uluslararası Ruhçözümleme yayını Almanach ilk kez 1926'da çıktı.

1927

Bir Yanılsamanın Geleceği. Dinin bir tartışması: Freud'un geri kalan yıllarının çoğunu ayırdığı toplumbilimsel çalışmaların ilki.
Viyana Sosyal Demokratları için Freud tarafından da imzalanan bir seçim duyurusu Arbeiter Zeitung'da çıktı.

Ernest Jones

10'uncu Uluslararası Ruhçözümleme Kongresi Innsbruck'da toplandı. Eitingon Toplumun başkanı olurken, Sándor Ferenczi ve Ernest Jones başkan yardımcılığına, ve Anna Freud sekreterliğe seçildi.

Sándor Ferenczi
(1873-1933)

1930

Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları. Bu Freud'un yokedici içgüdü ('ölüm içgüdüsü'nün bir belirişi olarak görülen) üzerine ilk kapsamlı çalışmasını içerir.

Freud'a Frankfurt Kenti tarafından Goethe ödülü verildi.
Annesi öldü (95 yaşında).

1932

Freud Wilhelm Reich'ın ruhçözümlemeyi politik uygulamasını doğrulamadı.

Wilhelm Reich

1933

Hitler Almanya'da erki ele geçirdi. Başkaları arasında Freud'un kitapları da Berlin'de kamu önünde yakıldı.

Naziler kitap yakıyor,
Opernplatz, Berlin, 10 Mayıs 1933.

“Nasıl ilerliyoruz. Orta çağlarda beni yakacaklardı. Bugün kitaplarımı yakmakla yetiniyorlar.” Ernest Jones bu alıntıdan sonra Freud’u düzeltir: Bu bile bir ilerleme yanılsamasıdır (s. 618).

1934 — 38

Musa ve Tektanrıcılık. Freud’un sağlığı sırasında yayımlanan çalışmalarından sonuncusu.

1935

Sekseninci yaşgünü. Royal Society’ye onur üyesi olarak seçildi.

1936

Thomas Mann Konser Salonunda “Freud ve Gelecek” üzerine bir kutlama konuşması yaptı.

Thomas Mann “Freud ve Gelecek”
üzerine ünlü konuşmasını
yapıyor (Sigmund Freud Museum).

Freud 70’inci doğum yıldönümünde
bir makalesini Romain Rolland’a sundu:
Akropolis’te Bir Bellek Karışıklığı.

1938

13 Martta Hitler Avusturya’yı ilhak eti. Bir politik tutuklamalar ve anti-Semitik zulüm dalgası başladı. Freud’un apartmanı ve Viyana Ruhçözümleme Toplumu araştırıldı. Anna Freud sorgulanmak üzere Gestapo tarafından bir gün için gözaltına alındı.

Freud 4 Haziranda Paris üzerinden Londra’ya gitmek üzere Viyana’dan ayrıldı.

Londra'ya gitmek üzere Viyana’dan ayrılan Freud ve
Anna Paris'e varıyor.

Bir Nüremberg toplantısında Nazi bayrakları. Fotoğraf bir Alman Yahudisi olan ve daha sonra göç eden Lilli Rahn tarafından çekildi (FOTO).

1939

Ruhçözümlemenin Anahatları. Ruhçözümlemenin son, bitmemiş, ama derin bir açımlaması.

1939

Freud 23 Eylülde Londra’da öldü.

Freud Fransa'da. Freud daha sonra gittiği İngiltere'de İngiliz yurttaşlığına kabul edilmedi.

İdea Yayınevi / 2014

‘Gizemli Bloknot' Üzerine Bir Not (1925a)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

‘GİZEMLİ BLOKNOT’ ÜZERİNE BİR NOT
(1925a)

Ruhsal Aygıt Sınırsız Alıcılık Yeteneğindedir Ve Kalıcı Anı İzleri Yaratır 312
A-Bç Dizgesi Alıcıdır Ama Kalıcı Anı İzi Barındırmaz 312
Kalıcı Anı İzleri ‘Anı Dizgeleri’nde Saklanır 312

Haz İlkesinin Ötesi (1920g)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

HAZ İLKESİNİN ÖTESİ
(1920g)

I

Ruhçözümleme Kuramında Ruhsal Olayları Düzenleyici Etmen Haz İlkesi Olarak Alınır 197
Ruhsal Olayların Başlangıcı: Hazsızlık Verici Gerginlik; Hedef: Gerginliğin Azaltılması (Hazsızlıktan Kaçınma Ya Da Haz Üretimi) 197
Hazsızlık: Ruhsal Yaşamda Bağlı Olmayan (=Birincil, İdsel) Uyarı Niceliğinde Artış; Haz: Bağlı Olmayan Uyarı Niceliğinde Azalış 197
Sorun Haz/Hazsızlık Yeğinliği İle Uyarı Niceliğindeki Değişim Arasındaki Bir Orantı Sorunu Değildir 198
Ruhsal Aygıt, Haz İlkesine Göre, Ondaki Uyarı Niceliğini Düşük Tutmaya Çalışır 198
Haz İlkesi Değişmezlik İlkesinden Doğar 198
Haz İlkesinin Ruhsal Süreçler Üzerindeki Üstünlüğü Saltık Değildir: Daha Güçlü Karşıt Bir İlke Olmalıdır 199
Haz İlkesi Öz-Sakınım Açısından Etkisiz Ve Büyük Ölçüde Tehlikelidir 199
‘Ben’in Öz-Sakınım İçgüdüleri Tarafından Belirlenen Olgusallık İlkesi Haz İlkesinin Yerini Alır 199
Olgusallık İlkesi [Doğal Us] Hazza Dolaylı, Ertelenmiş Yolda Ulaşılmasını Önerir 199
Ama Haz İlkesi Diretir Ve Sık Sık Baskın Çıkar 199
Ruhsal Erke = İçgüdüsel Dürtüler 200
Ben İçgüdüleri İle Çatışan İçgüdüler Baskılanır, Doyum Ve Gelişmeleri Engellenir 200
Baskılanan İçgüdülerin Doyumu Hazsızlık Olarak Yaşanır 200
Baskı Bir Haz Olanağını Bir Hazsızlık Kaynağına Nasıl Dönüştürebilir? 200

II

** Yaralanma Sinircesi ** 200
Savaş Ruhsal Yaralanmaya Da Yol Açar (Sinir Dizgesinde Fiziksel Hiçbir Yaralanma Olmaksızın) 201
Yaralanma Sinirceleri Belirtilerinde Histeriden Daha Ağır Tablolar Sunar 201

Yaralanma Sinircesinin Nedeni ‘Ürkü’dür, Endişe Ya Da Korku Değil, Fiziksel Yaralanma Da Değil 201
Yaralanma Sinircelerinde Düşlerde Kaza Durumu Yinelenir 202
** Çocukların Oyunu Üzerine Bir Gözlem ** 202
[Hazsızlık Verici İzlenimlerin Yinelemesi Haz Kazanımı İle Bağlıdır] 204

III

** RUHÇÖZÜMLEMENİN EVRİMİ ** 206
1) Çözümlemeci Doktor Hastadaki Bilinçsiz/Baskılanmış İçeriği Saptamaya Çalışırdı 206
2) Hasta Yorumu Kendi Belleği Yoluyla Doğrulamaya Zorlanırdı 206
3) Hastanın Gösterdiği Dirençler Ona Gösterilir Ve Böylece Onları Yenmesi Beklenirdi 206
4) Ama Direncin Telkin Yoluyla Yenilmesi Ve Bilinçsiz Gerecin Bilince Çıkması Tam Değildir 206
5) Çünkü Hasta Baskılananın Bütününü, Özellikle Özsel Olanı Anımsayamaz, Ama Onu *Yinelemek* Zorunda Kalır 206
Geçmişi ANIMSAMA Yerine Şimdide YİNELEME 206
Bu Yineleme Çocuk Eşeysel Yaşamının (Ödipus Karmaşasının Ve Türevlerinin) Bir Parçasını İçerik Olarak Alır 206
Ödipus Karmaşasının Eski İçeriği Sağaltım Sürecinde Doktorla İlişki Alanına Aktarılır: *Erken* Sinirce AKTARIM SİNİRCESİNE Dönüşür 206
Doktor *Anımsanan* Ve *Yinelenen* Orantısını Birinciden Yana Değiştirmeye Çabalamalıdır 206
Dirençlere Karşı Savaşımda Hedef Bilinçsizin Direnci Değildir 206
Bilinçsiz İçerik Sağaltıma Direnç Göstermez: Tersine, Kendisi Her Zaman Bilinçte Ya Da Eylemde Belirişe Doğru Çabalar 207
Direnç Baskıyı Üretmiş Olan Aynı Ansal Yapılardan Doğar 207
Çatışma Bilinçli Ve Bilinçsiz Arasında Değil, Ama ‘Tutarlı Ben’ Ve Baskılanmış İçerik Arasındadır 207
[Burada ‘Ben’ Konusunda “Ego ve İd” Bölüm III’te Düzeltilen Bir Anlatım Var] 207
“Benin Çekirdeği Bilinçsizdir” 207
Yalnızca Küçük Bir Parçası ‘Önbilinçli’dir 207
Ruhçözümlemeye Direnç Hastanın Beninden Doğar 207
Yineleme-Zorlaması Bilinçsiz Baskılanmış İçerikten Doğar [Baskının Baskıcı Anlatımıdır] 207
Direnç Bütününde Haz İlkesinin Hizmetindedir: Baskı Kalkışının Üreteceği Hazsızlığı Önler 207
Sağaltım Çabası Hastaya Olgusallık İlkesinin Üstünlüğünü Kabul Ettirmeyi Amaçlar 208
Soru: Yineleme-Zorlamasının Doyum Ve Haz İle İlişkisi Nedir? 208
Yineleme-Zorlaması Haz İlkesi İle Çelişmez 208
Ama Yineleme-Zorlaması Hiçbir Haz Olanağı Kapsamayan Yaşantıları Da Yeniden Getirir 208
[Nihilist Kişiliğin Ruhsal Temeli:] Çoçuk Bir Sevgi Yitimi Sürecinde Büyür 208
Aktarım Sinircesi Acılı Çocukluk Deneyimlerini Yineler [Ekinsel Kişilik Oluşumu Kökenlerinde Sergilenir] 208
Normal İnsanlarda Yineleme-Zorlaması 209
Yineleme-Zorlaması Haz İlkesine Baskın Çıkar 210

Yineleme-Zorlaması Haz Verici Doyumla Birleşir 210
Yineleme Zorlaması Haz İlkesinden Daha Kökensel, Öğesel, İçgüdüseldir 210

IV

Bilinç Ruhsal Süreçlerin En Evrensel Özelliği Değil Ama Yalnızca Tikel Bir İşlevleridir 211
Bilinç Dışsal Uyarıların (Algı) Ve İçsel Duyumların (Haz/Hazsızlık) Alanıdır 211
Bellek Bilinçli Değildir [Bilinçli Anı Bir Paradokstur] 211
Ama Bellek Bilinçsiz De Olamaz 212
Uyarı Bilinçlidir: Ama Bilinçte İz Bırakmaz: Başka Bir Dizgede Kalır 212
Uyarılar Bilinçte Kalıcı Değişim Bırakmazlar: Bilinçte Yalnızca Sönerler 212
Bilinçli Gereç Bağlı Değil Ama Özgürce Boşalabilir Erke Taşır 213
Bilinçsiz Ruhsal Süreçler Kendilerinde Zamana İlgisizdir 214
'Düş Dilek Gerçekleşmesidir' İlkesine Kuraldışı 217
Ceza Düşleri Suçluluk Duygusunun Dilek Gerçekleşmeleridir 217
Hazsızlık Düşleri Yineleme-Zorlamasına Boyun Eğerler 217

V

İçgüdüsel Dürtüler Bağlı Değil Ama Boşalmaya Doğru Özgürce Devinebilir Süreç Tiplerine Aittirler 219
Bilinçsizde Yatırımlar Aktarılabilir, Yerdeğiştirebilir, Yoğunlaştırılabilir 219
Önbilinçli Gereç Durumunda Yatırım İşlemleri Zayıflar (İkincil Süreçleri İzler) 219
Tüm İçgüdüsel Dürtüler Bilinçsiz Dizgelere Saldırırlar (Birincil Süreçleri İzlerler) 219
Birincil Ruhsal Süreç Özgürce Devinebilir Yatırım İle, Ve İkincil İse Bağlı Yatırımdaki Değişimlerle Özdeş (Breuer) 219
İçgüdüsel Uyarıyı Bağlamak Ruhsal Aygıtın En Yüksek Katmanının (Benin) İlk Görevidir 219
Çocuk Ruhsal Yaşamında Yineleme-Zorlaması 219
İçgüdüsellik Ve Yineleme Zorlaması Arasındaki İlişki Nedir? 220
İçgüdü Şeylerin Erken Bir Durumunun Yeniden Kurulması İçin Dirimli Örgenliğe Özünlü Bir İtkidir 221
İçgüdüsel Dinamik Örgensel Yaşamdaki İlksel Süreduruma Erişmeye Çabalar 221
'Üst-İnsan' İçgüdüsü Varsayımı 'Rahatlatıcı Bir Yanılsama,' Bir Palavradır 225
Eros'un Örgensel Tözleri Her Zaman Daha Da Büyük Birimlere Birleştirme Çabaları 226

VI

Libido: Yaşam İçgüdülerinin Etkinliği 232
Eşeysel İçgüdülerin Libidosu Ve Tüm Dirimli Varlıkların Birliği Olarak Eros 232
** Libido Kuramının Gelişiminin Özeti ** 232
Aktarım Sinircelerinin Çözümlemesi Eşeysel İçgüdüler Ve Ben İçgüdüleri Arasındaki Karşıtlığı Gösterdi 232
Öz-Sakınım İçgüdüleri En Önemli Ben-İçgüdüleridir 233
Ruhbilim Ancak Ve Ancak İçgüdülerin Evrensel Ve Tikel Doğalarının Bir Bilgisi Üzerine Bir Bilim

Olabilir 233
Başlangıçta Libido Kavramı Eşeysel İçgüdü Erkesi Üzerine Kısıtlı Olarak Görüldü 233
Ama Ruhçözümleme Kuramı Libidonun Nesneden Çekilerek Bene Geri Döndüğünü (Introversion) Gördü 234
Libidonun Gerçek Ve Kökensel Kaynağı Olarak Ben [Bu Görüş “Ego Ve İd,” III’te Düzeltildi] 234
Narsissistik Libido (Bene Yerleşen Libido) Öz-Sakınım İçgüdüleri İle Özdeşleştirildi 234
Ben-İçgüdüleri Ve Eşeysel İçgüdüler Arasındaki (Analitik = Tek-Yanlı) Karşıtlık Yetersizdir 234
[Karşıtlık Eytişimsel-Bireşimli Olmalıdır:] Ben-İçgüdüleri O Denli De (Bölümsel Olarak) Libidinaldir 234
Gene De Sinirce Ben-İçgüdüleri Ve Eşeysel İçgüdüler Arasındaki Karşıtlığa Bağlıdır [Sinirce Somut Birlikten Yoksun Soyut Karşıtlık Durumudur] 234
Eşeysel İçgüdü Tüm Şeylerin Sakınıcısı Eros Gibidir; Ve Öz-Sakınım İçgüdüleri De Libidinal Doğadadırlar 234
Ruhçözümlemeye Yönelik Tüm-Eşeyselcilik Suçlaması Haklı Mıdır? 234
Libidoyu Genel Olarak “İçgüdüsel Kuvvet” Yerine Kullanan Jung Haklı Değil Midir? 234
Görüşümüz İkicidir, Karşıtlığı Doğruluyoruz: Ama Ben-İçgüdüleri Ve Eşeysel İçgüdüler Arasında Değil, Yaşam İçgüdüleri Ve Ölüm İçgüdüleri Arasında 235
Jung’un Libido Kuramı Bircidir: Kabul Ettiği Tek İçgüdüsel Kuvvete Libido Der 235
Bende Libidinal Öz-Sakınım İçgüdülerinden Başka İçgüdülerin De Etkin Olması Gerekir, Ama Bu Konuda Hiçbirşey Bilmiyoruz 235
** İÇGÜDÜNÜN EYTİŞİMİ ** 235
Yaşam Ve Ölüm İçgüdüleri Arasındaki Karşıtlık Sevgi Ve Nefret Karşıtlığıdır 235
Eşeysel İçgüdüde Sadistik Bir Bileşen Vardır 235
Ama Yokedici Sadistik İçgüdü (Ölüm İçgüdüsü) Yaşam Sakınıcı Eros’tan Nasıl Türeyebilir? 235
Oral Evrede (Bebekte) Nesne Üzerinde Erotik Doyum O Nesnenin Yokedilmesi (Yeme) İle Çakışır 236
Genital Evrede Sadistik İçgüdü Sürer Ve Eşeysel Nesneye Egemen Olma (Zor) İşlevini Yerine Getirir 236
Mazoşizm, Yoketme İçgüdüsünün Bene Karşı Dönmesi İçgüdünün Erken Bir Evresine Geri Dönüştür 236
Ruhsal Yaşama Egemen Eğilim (Haz İlkesi) Uyarıların Sıfırlanmasını Amaçlar (Barbara Low’un Anlatımıyla: NİRVANA İLKESİ) 237
Ölüm İçgüdüsü Konutlanıyor 237
Platon’un “Simpozyum”unda Eros 238

VII

** Kimi Kuşkulu Sorunlar ** 242
Şeylerin Erken Bir Durumuna Yeniden Dönme Eğilimindeki Bölümsel-İçgüdüler Ruhsal Yaşamda Haz İlkesinden Bağımsız Olsalar Da Haz İlkesi İle Karşıtlık İçinde Olmayabilirler 242
Haz İlkesinin İşlevi Ruhsal Aygıtı Uyarıdan (Olanaklı Olduğu Ölçüde) Özgür Kılmaksa, Erek Örgensel Olmayan Dünyanın Dinginliğine Geri Dönmek Olur 242
Tüm Dirimli Tözün En Evrensel Çabası: Örgensel Olmayan Dünyanın Dinginliğine Geri Dönmek 242

Haz İlkesi En Erken (Birincil) Ruhsal Süreçlerde Etkindir 242

Haz İlkesi Doğrudan Ölüm İçgüdülerinin Hizmetinde İşliyor Görünür 243

İçgüdüler ve Yazgıları (1915c)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud'un Metapsikolojik Metinleri İçin

ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR

AZİZ YARDIMLI

İÇGÜDÜLER VE YAZGILARI

(1915c)

Bilimsel Kuram Görgül Gerecin (Deneyimin/Görüngünün) Kavram Tarafından Belirlenmesi Yoluyla Gelişir 85

Kavramlar Görgül Gerecin Daha Öte İşlenmesinde (=Eytişimsel Gelişiminde) Vazgeçilmezdirler 85

Kavramsal İçerik Başlangıçta Bir Ölçüde Belirsizdir 85

** İÇGÜDÜ KAVRAMININ İÇERİĞİ ** 85

(Ruhsal Olmayan Dışsal) UYARI Ve TEPKE-ŞEMASI (Kas Eylemi) İlişkisi Fizyolojiktir 86

İçgüdü Ruhsal Doğa İçin Bir Uyarıdır 86

Ama 'İçgüdü =Ruhsal Uyarı' Değildir: Dışsal (İçgüdüsel Olmayan) Uyarılar Da Vardır (Örneğin Optik Uyarılar) 86

Açlık Ve Susuzluk Birer İçgüdü Uyarısıdır 86

İçgüdü Uyarısı Örgenliğin Kendi İçinden Kaynaklanır 86

İçgüdü Uyarısı, Kıpısal Dışsal Uyarının Tersine, Süreklidir 86

İçgüdüsel Uyarıdan Devimsel Kaçış Elbette Olanaksızdır 86

İçgüdüsel Dürtü = Gereksinim; Gereksinimin Ortadan Kalkışı = Doyum 86

İçgüdüler Örgenlik İçindeki Uyarı Kaynaklarından Türerler 87

Sinir Dizgesi Ruhçözümlemeci Uslamlamaya Belirsizlikler Gösteren Bir Varsayım Olarak Alınmalıdır 87

Sinir Dizgesi: Uyarıları Savuşturma, İndirgeme, Ve Olanaklıysa Sıfıra İndirme İşlevi İle Donatılı Bir Aygıttır 87

Sinir Dizgesi, Kısaca, Uyarıları Denetler 87

Sinir Dizgesini Geliştiren Başlıca Etmenler Dış-Uyarılar Değil Ama İç-Güdülerdir 88

İçgüdülerin Kendileri Soygelişim Sürecinde *Ancak Bölümsel Olarak* Dış Uyarıların Etkileri Olmuş Olabilirler 88

Böylece Ruhsal/Ansal Aygıt İçsel Haz İlkesine Altgüdümlüdür 88

Haz Uyarı Azalışı İle, Hazsızlık Uyarı Artışı İle İlgilidir 88

"Değişmezlik İlkesi" Ve "Nirvana İlkesi" ("Süreduruma [=Uyarından Kaçınmaya] Doğru Birincil Eğilim") [Editörün Dipnotu 6'da] 88

İçgüdü Ruhsal Ve Bedensel Arasındaki Temel Kavramdır ("Uyarıların Ruhsal Temsilcisi") 89

İçgüdünün *Basıncı* Onun Devindirici Yanıdır 89

İçgüdünün *Hedefi* Doyumdur 89

İçgüdünün *Nesnesi* Onu Hedefe (Doyuma) Ulaştıran Şeydir 89

İçgüdünün Nesnesi Birinin Kendi Bedeni De Olabilir Ve Aynı Zamanda Birçok İçgüdünün Doyumunu Da Sağlayabilir 89

İçgüdünün Kaynağı: Bedensel Uyarı Süreci (Kimyasal Ya Da Düzeneksel Doğası Ruhbilim Tarafından Saptanamaz) 90

İçgüdülerin Tümü De Nitel Olarak Türdeştir 90

İçgüdülerin Ayrımları Uyarı Niceliklerinin Büyüklük Ve İşlev Ayrımlarıdır 90

Kök İçgüdüler: 1) Ben-İçgüdüleri (=Öz-Sakınım İçgüdüleri); 2) Eşeysel İçgüdüler (Geçici Bir Varsayım) 90

Eşey İçgüdüleri: Sayıca Çok Fazla; Örgensel Kaynakları Çok Çeşitli; Birbirlerinden Bağımsız Olarak Etkin; Tam Bireşimleri Sonradan Ortaya Çıkar 92

Eşey İçgüdülerinin Hedefleri Örgen Hazzıdır 92

Eşey İçgüdüleri Tamamlanmış Bireşimden Sonra Üreme İşlevinin Hizmetine Girerler 92

Eşey İçgüdüleri İlkin Öz-Sakınım İçgüdülerine Güdümlüdürler (Yerdeğiştirme, Yüceltme) 92

İçgüdülerin Karşılaşabilecekleri Yazgılar: 1) Karşıtına Evrilme; 2) Kişinin Kendisine Karşı Dönme; 3) Baskı; 4) Yüceltme 92

(Burada Yalnızca Karşıtına Evrilme Ve Kişinin Kendisine Karşı Dönme İrdelenecek) 93

İçgüdülerin Yazgıları İçgüdülere Karşı Savunma Kipleridir 93

İçgüdünün Karşıtına Evrilmesi İki Ayrı *Süreçtir*: 1) Etkinlikten Edilginliğe Dönüşü; 2) İçeriğinin Evrilmesi 93

1) Etkinlikten Edilginliğe Dönüş: Sadizm-Mazoşizm Ve Seyretmecilik-Sergilemecilik Karşıt Çiftleri 93

İçeriğin Evrilmesi İçgüdülerin Hedefini İlgilendirir: Etkin Hedef (İşkence Etmek, Seyretmek) Edilgin Hedef (İşkence Edilmek, Seyredilmek) İle Yer Değiştirir 93

2) İçerik Evrilmesinin Tek Örneği: Sevginin Nefrete Dönmesi 93

Mazoşizm Kendine Dönmüş Sadizmdir 93

Sergilemecilik Kendine Dönmüş Seyretmeciliktir 93

Kendine Karşı Dönme Etkinlikten Edilginliğe Dönme İle Birlikte Gider 93

Bu Kendine Karşı Dönmenin Mantığı Nedir? 93

İçgüdünün Kökensel Hedefleri Arasında Acı Çektirmenin (Sadizmin) Yeri Yoktur 94

Acı Duyumları Eşeysel Uyarının Alanına Geçerek Haz Verici Olurlar (Mazoşizm) 94

Sadistik Haz Acı Çektirilen Kişi İle Özdeşleşmeye Bağlıdır 94

Haz Acıdan Değil Ama Ona Eşlik Eden Eşeysel Uyarıdan Doğar 94

Seyretmecilik Ve Sergilemecilik 95

İçgüdünün Kişinin Kendisine Ve Etkinliğin Edilginliğe Dönmesi İçgüdüsel Dürtü Niceliğinin Tümünü İlgilendirmez 96

İçgüdüsel İki-Değerlilik/Ambivalenz 96

İçgüdüsel İki-Değerlilik Arkaik Bir Kalıttır 96

Edilgin Seyretmecilik Ve Mazoşizm Narsissistik Nesneye Geri Dönüşü İmler 97

İçgüdünün İçerikte Karşıtına Dönüşünün (Duygu İki-Değerliliğin) Biricik Örneği Sevgi-Nefret Dönüşümünde Gözlenir 97

Sevme Üç Karşıtlık Durumuna Yetenekli: 1) Sevme-Nefret Etme, 2) Sevme-Sevilme, 3) İlgisizlik 98

Ruhsal Yaşamın Üç Kutupsallığı: 1) Özne-Nesne, 2) Haz-Hazsızlık, 3) Etkin-Edilgin 98

Ben Ruhsal Yaşamın Başlangıcında İçgüdü-Yatırımı Altında Bulunur (Dış Nesnesiz Narsissizm Durumu; Doyum Öz-Erotik) 99

(Narsissizm Durumunda Ben-Özne Haz Verici Olan, Dışsal Dünya İlgisiz Ya Da Hazsızlık Verici Olandır) 99

Öz-Erotik Durumda Ben Salt Kendini Sever, Dünyaya İlgisizdir — 99

Ama Dışsal Dünya Bene İlgisiz Değil, Tersine Uyarı/Hazsızlık Vericidir 100

Haz İlkesi Denetiminde İçe- ve Dışa-Yansıtma 100

Haz Verici Nesneler İçeri Alınır (Sözel Olarak); İçe-Yansıtma/Introjektion 100

Hazsızlık Verici Olanlar Uzaklaştırılır; Dışa-Yansıtma/Projektion 100

Olgusallık-Beni İç Ve Dış Ayrımlaşması Yoluyla Arıtılmış Haz-Bene Dönüşür 100

Dış Dünya Haz-Verici (Dost) Ve Hazsızlık-Verici (Yabancı/Düşman) Olarak Ayrımlaşır 100

Nefret Narsissistik Evrenin Çözülüşünü Öngerektirir 100

“En Başında, Dışsal Dünya, Nesne Ve Nefret Edilen Özdeş Olarak Görünür” 101

Haz Kaynağı Olarak Sevilen Nesne Böylece Haz-Ben İçin Kendinde (Gizil) Bir Hazsızlık/Nefret Kaynağıdır 101

Hazsızlık; İticilik; Nefret; Saldırganlık; Yoketme Niyeti 101

Sevgi Ve Nefretin Değişik Kökenleri Vardır 102

Sevgi ‘Ben’in Bir Yeteneğidir, Kökeninde Narsissistiktir 102

Sevgi İçgüdüsel Dürtülerin Örgen-Hazzı Amacıyla Öz-Erotik Doyumundan Türer 102

Narsissistik Sevgi Daha Sonra Genişlemiş Bene Katılan Nesnelere Yayılır [Sevgi Benin Kendi Karşıtında Yalnızca Kendisini Bulmasıdır] 102

Eşeysel İçgüdülerin Bireşimi Tamamlanınca Sevgi Eşeysel Çabanın Bütünü İle Çakışır 102

Sevginin Ön-(Genital)-Evreleri Geçici Eşeysel Hedeflerdir: Kendine-Katma (Fiziksel Olarak, Yeme; Sadistik-Anal Örgütlenme) 102

Sevginin Ön-Genital Evresine Özgü Egemenlik Dürtüsü Aşağı Yukarı Nefret İle Özdeştir 102

İlkin Genital Örgütlenmenin Kuruluşu İle Sevgi Nefretin Karşıtı Olur 102

Nefret Sevgiden Daha Eskidir (Narsissistik Benin Çevre İle İlk İlişkisi Uyarı/Hazsızlık Alınışıdır) 102

Nefretin Öz-Sakınım İçgüdüleri (Ben-İçgüdüleri) İle İlgisi Açık Olmalıdır 103

Mazoşizmin Ekonomik Sorunu (1924c)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin

ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR

AZİZ YARDIMLI

MAZOŞİZMİN EKONOMİK SORUNU

(1924c)

Mazoşistik Eğilimin Varoluşu Haz İlkesi İle Çelişir 298

Buna Göre İlkin Haz İlkesinin Ölüm Ve Yaşam İçgüdüleri İle İlişkisi Araştırılmalıdır 299

Haz İlkesi Ruhsal Aygıta Gelen Uyarıyı Sıfıra İndirme Ya Da Olanaklı Olduğu Ölçüde Azaltma Eğilimidir (Sağlamlığa Doğru Eğilim) 299

Barbara Low Ruhsal Aygıtın Uyarısızlık Durumunu Belirtmek Üzere Nirvana İlkesi Adlandırmasını Önerdi 299

Nirvana İlkesi İle Eşitlenen Haz İlkesi Örgenliği Uyarısızlık Durumuna Götürür: Ölüm İçgüdüsünün Hizmetindedir 299

Ama Nirvana İlkesi Haz İlkesi İle Aynı Şey Değildir 300

Çünkü Haz Verici (Eşeysel) Gerilimler Ve Hazsızlık Verici Gerilim Boşalmaları Vardır 300

Haz Ve Hazsızlık Uyarı Geriliminin Nicel Değişimine Bağlı Olamaz 300

Öyleyse Haz Ve Hazsızlık Bir Nitelik Sorunu Olmalıdır 300

Nirvana (Ölüm İçgüdüsü) Dirimli Varlıklarda Onu Haz İlkesi Yapan Bir Değişkiye Uğrar 300

Haz İlkesini Nirvana İlkesinden Ayıran Etmen Yaşam İçgüdüsüdür (Libido) 300

Haz İlkesi Ölüm İçgüdüsü Olmak Bir Yana, Tersine Yaşamın Bekçisidir 300

Mazoşizm: 1) Erotojen M; 2) Dişil M; 3) Ahlaksal M 300

Erotojen Mazoşizm: Acıdan Haz Duyma 300

Ahlaksal Mazoşizm: Bilinçsiz Suçluluk Duygusu İçerir 301

Dişil Mazoşizm 301

Örgenliğin Tüm İç Süreçleri (Belli Bir Yeğinlik Durumunda) Eşeysel Uyarı Doğurur 302

Örgenlikte Acı Ve Hazsızlık Uyarısı Da Eşeysel Uyarı Doğurur 302

Yokedici İçgüdü Libido Tarafından Dış Dünyaya Yöneltilerek Zararsızlaştırılır 302

Sadizm: Yoketme İçgüdüsünün Dışarıya Yönelik Eşeysel İşlevi 302

Mazoşizm: Yoketme İçgüdüsünün İçeriye Yönelik Eşeysel İşlevi 302

Kökensel/Birincil Mazoşizm Yoketme İçgüdüsünün İçerde Kalan Parçasının İşlevidir 302

Örgenliğin İçinde Etkin Olan Ölüm İçgüdüsü (=Birincil Sadizm) Mazoşizmdir 303

Erotojen Mazoşizmin Ayrımlaşması 303

Ahlaksal Mazoşizm: Eşeysellik İle İlişkisi Gevşek 303

Ahlaksal Mazoşizm: Acının Sevilen Kişiden Gelmesi Zorunlu Değil 304

Ahlaksal Mazoşizm: Suçluluk Duygusunun Doyumu Hazzın Kaynağı 304

Ahlaksal Mazoşizm: Bilinçsiz Suçluluk Duygusu: Ceza Gereksinimi: Üst-Ben Ve Ben Arasındaki Gerilim 304

Kant'ın 'Kesin Buyrumu' Ödipus Karmaşasının Kalıntısı Olan Bilinçsiz Bir Dürtüdür 305

Ödipus Karmaşası Ahlakın Kaynağıdır 305

Sadizm Durumunda Olanın Tersine, Ahlaksal Mazoşizmi Konusunda Kişi Bilinçsizdir 307

Bilinçsiz Suçluluk Duygusu: Ceza Gereksinimi: Dişil Karakter 307

Duyunç Ve Ahlak Ödipus Karmaşasının Eşeysizleştirilmesi Sonucunda Ortaya Çıkarlar [Törelliğin Ussal Değil Ama İçgüdüsel 'Kökeni'] 307

□□□</INDENT>

Narsissizm Üzerine (1914c)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

NARSİSSİZM ÜZERİNE
(1914c)

** I **

Narsissizm Terimi Havelock Ellis ve Paul Näcke Tarafından Getirildi 47

Narsissizm Bireyin Kendi Bedenini Tam Duyusal Doyum Veren Eşeysel Bir Nesne Olarak Alma Tutumudur 47

Kendi Bedenini *Tam Doyum Nesnesi Olarak Kullanma Düzeyinde* Narsissizm Bir Sapıklıktır 47

Ama Çok Daha Geniş Ruhçözümsel Bir Kavram Olarak Narsissizm *Düzenli* Eşeysel Gelişimde Bir Evredir 47

Narsissizm Öz-Sakınım İçgüdülerinin Bencillik Yönünde Libidinal Bir Tümlecidir 47

Birincil Narsissizm [Doğuştan Öz-Sevgi] 48

Paranoyanın İki Özelliği: 1) Megalomanya; 2) Olgusallık İlgisinin Azalışı (Ruhçözümlemeye Kapalı Olmalarının Nedeni) 48

Histeri Ya Da Saplantı Sinircesi Olgusallık İle İlişkisinden Bölümsel (Motor) Olarak Vazgeçmiştir: Ama Düşlemsel Erotik İlişkisi Sürer 48

Paranoyada Libidonun Olgusallık İlişkisi Düşlemsel Düzlemde De Kopmuştur 48

Şizofrenide Geri Çekilen Libidonun Yazgısı: Nesne-Libido Pahasına Megalomanya 48

Megalomanyada Olgusallıktan Geri Çekilen Libido Bene Yönelir: Narsissizm *Yeniden*-Doğar 48

İkincil Narsissizm: Nesne-Yatırımının İçeri Çekilmesidir Ve Birincil Narsissizm Üzerine Kurulur 48

[Freud Burada Şizofreni Sorununu İrdelemediğini Vurguluyor] 49

Bene Yönelik Kökensel Bir Libidinal Yatırım (Birincil Narsissizm) Vardır 49

Nesne-Libido Birincil Narsissizmin Türevidir 49

Ben-Libido Ve Nesne-Libido Arasındaki Karşıtlık: Birinin Kullanımı Ötekini Yoksullaştırır 49

Nesne-Libidonun Uç Noktası: Sevgi (Ben-Libido Pahasına) 49

Ruhsal Erkeler (Birincil) Narsissizm Durumunda Ayrımlaşmamıştır 49

Eşeysel Erke (=Libido) Ben-İçgüdülerinden Ayrıdır 50

Soru 1) Narsissizmin Öz-Erotizm (Libidonun Erken Bir Durumu) İle İlişkisi Nedir? 50

Soru 2) Eşeysel Bir Libidonun Eşeysel Olmayan Bir Erkeden Ayrımı Niçin Gereksin? 50

Yanıt 1) Narsissizm = Öz-Erotizm + “Yeni Bir Ruhsal Eylem” 50

(Freud’un Yöntem Üzerine Görüşleri) 50

Yanıt 2) Ayrım Eşey-İçgüdüleri Ve Ben-İçgüdüleri Arasındaki Ayrımı Varsayar (Bu Ayrım Sinircenin Gözleminden Doğdu) 51

Birey, En Sonunda, 1) Ustur; Ve 2) Kendi Tohum-Plazmasına Bir Ektir 51

Tüm Ruhbilimsel İşlevler En Sonunda İnsan Bedeninin Özdeksel/Örgensel Temeli Üzerine Dayanırlar 51

Ben-İçgüdüleri Ve Eşey-İçgüdüleri Sayıltısı Ruhbilimsel Değil Ama Yaşambilimsel Temel Üzerine Dayanır 52

Eşeysel Erke Arı Ruhsal (Ansal) Erkenin Bir Türevi Olabilir 52
Jung'un Libido Kuramını Çürütmesinin Çürütülmesi 52
Freud, Jung'un Sanısının Tersine, Daha Geniş Bir Kavram Varsayarak Libido Kuramını Geri Çekmiş Değildir 52
Jung: Normal Olgusallık İşlevinin Yadsınması Yalnızca Libidonun Geri Çekilişi Yoluyla Açıklanamaz 53
** II **
Narsissizmi *Doğrudan* İncelemenin Güçlüğü Ona Paranoyalar Aracılığıyla Yaklaşmayı Gerektirir 54
Örgensel Hastalığın Libido Dağılımı Üzerindeki Etkileri 54
1) Bedensel Acı Nesnel Libidinal Yatırımı Sonlandırır; Ruhçözümsel Terimlerde— 54
2) Bedensel Acı Libidinal Yatırımları Bene Geri Çevirir 54
Uyku Durumu Da Narsissistik Bir Geri Çekiliştir 54
Hipokondria (Hastalık Hastalığı) İrdeleniyor 55
Hipokondriak İlgisini Ve Libidosunu Dışarıdan Çekerek 'Hasta' Örgen Üzerinde Yoğunlaştırır 55
Hipokondriak Duyumlar Sinirce Duyumları Gibidir (Örgensel Olarak Temelsiz) 55
Genitaller Normal İşlevlerinde Hastalıklı Örgeni Andırırlar 55
Bedenin Tüm Bölgeleri Erotojeniktir (=Erojenik) Ve Genital Andırımlı Davranabilirler 55
Böylece, Hipokondria Da Bir Libido Dağılımı Sorunudur 56
Hipokondrik Durum Ben-Libodunun Engellenmesini İlgilendirir 56
Narsissizm Niçin Aşılır? 56
Libidonun Nesnelere Yönelmesini Zorunlu Kılan Şey Nedir? 56
Libido Ben-Yatırımı Belli Bir Ölçüyü Aşınca Nesnelere Taşar: Narsissizm Evrensel Sevgiye Yükselerek İyileşebilir 56
Dışa Boşalamayan Uyarıların Ruhsal Aygıtta İşlenmelerinin Önemi 57
Parafrenianın Düzeneği 57
Parafreniada (Histeri İle Karşıtlık İçinde) Libido Düşlem Nesnelerine Değil Ama Bene Geri Döner 57
Parafreniklerde Libidonun Nesnelerden Sık Sık Bölümsel Olarak Kopar 57
Normal Sevgi Yaşamının İncelemesi Yoluyla Narsissizm Çözümlemesine Yaklaşım 58
Nesne-Seçimi Tipleri: 1) Dayanma-Tipi; 2) Narsissistik Tip 58
Eşeysel İçgüdüler *Başlangıçta* Ben İçgüdülerinin Doyumuna Bağımlıdır 58
Nesne-Seçiminin Dayanma-Tipi: Anneye Ya Da Anne Almaşığına Bağımlılık 58
Narsissistik Nesne Seçimi Tipi: Sevgi Nesnesini Annede Değil Ama Kendi Kendisinde Bulan Sapıklık Ve Eşcinsellik 58
İki Nesne-Seçimi Tipi De Her İnsana Açıktır 59
İnsanın İki Kökensel Eşeysel-Nesnesi Varı: Kendi Kendisi Ve Annesi 59
Erkekte Dayanma-Tipindeki Tam Nesne-Sevgisi Başattır: Sevme Eğilimi 59
Dişide Erinlik Narsissizmin Yeğinleşmesine Götürür: Sevilme Eğilimi 59
** NESNE SEÇİMİNE GÖTÜREN YOLLAR ** 60
Ebeveynlerin Çocuk Sevgileri Vazgeçmiş Oldukları Kendi Narsissizmlerinin Bir Yeniden Dirilişidir

61
** III **
Narsissizmin Yazgısı (Narsissizmden En Yakın Çıkarsamalar) 62
Eneme Karmaşası: Ayrımlaşmamış Ben- ve Eşey-İçgüdüleri Kendilerini Narsissistik İlgiler Olarak Gösterirler 62
Adler'in Eril Başkaldırısı Libidinal Değil Ama Toplumsal Bir Temelden Türetilir 62
Ruhçözümlemenin Bakış Açısından Eril Başkaldırı (Karakter Oluşumunda Bileşen) Narsissistik Doğadadır Ve Eneme Karmaşasından Türer 62
Eril Başkaldırı Sinirce Nedeni Değildir 62
Normal Yetişkinde Çocukluk Megalomanyası Ve Narsissizmi Ortadan Kalkar 63
** Yetişkinde Ben-Libidoya Ne Olmuştur? ** 63
Libidinal Dürtülerin Bireyin Ekinsel Tasarımları İle Çatışması Patojenik Baskıya Götürür 63
Baskı Benin Öz-Saygısından Kaynaklanır 63
Ben İdeali Baskının Koşuludur 63
Narsissistik Libido Ben-İdealinin Üzerine Kayar 63
Ben İdeali (=Baskı) Yitik Narsissistik Doyumun Yeniden Kazanılmasına Hizmet Eder 63
İdeal Oluşumu Ve Yüceltme Arasındaki İlişki Nedir? 63
** İÇGÜDÜDE ** YÜCELTME: Nesne-Libidoyu İlgilendirir, Ve *İçgüdünün* Eşeysel Olmayan Doyumunu Hedefler 64
** NESNEYİ ** İDEALLEŞTİRME: Nesne-Libidonun Ya Da Ben-Libidonun Alanında *Nesneyi* Ruhsal Olarak Yükseltir 64
Ben-İdealin Oluşumu İçgüdü Yüceltmesi Değildir 64
İdeal Oluşumu Baskı Gerektirirken, İçgüdü Yüceltmesi Baskısızca Yerine Getirilebilir 64
Ben İdeali İçin Ölçüt Nedir? 64
Ben İdeali İçin Ölçüt Duyunçtur [Bir Üst-Güç Tarafından Gözlenme: Paranoya] 64
Duyunç Temelde Aile Eleştirisi + Toplumsal Eleştiri Tarafından Belirlenir 65
Öz-Saygı Narsissistik Libidoya Bağımlıdır 66
Öz-Saygı Parafreniklerde Artmıştır 67
Nesneye Libido-Yatırımı Öz-Saygıyı Azaltır 67
Benin Gelişimi Birincil Narsissizmden Uzaklaşmayı (Ben İdeali) İmler 68

Ruhçözümlemede Bilinçaltı Üzerine Bir Not (1912g)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud'un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

RUHÇÖZÜMLEMEDE BİLİNÇALTI ÜZERİNE BİR NOT
(1912g)

Bilinçsiz Tasarım Algılanmasa Da Anlıkta Bulunur 29

Ama Bu Gizli Varoluşun ‘Şekli’ Konusunda Bir Tahminde Bulunmuyoruz 29
Bilinçli Olmasa Da Tasarım Ruhbilimin Konusudur 29
‘Bilinçli = Ruhsal’ Eşitliği Yetersizdir 29
Örneğin Bellek De Ruhsal Ve Ruhbilimseldir 29
Bilinçli Tasarım Bilinçte Bulunan Ve Algılanan Tasarımdır 29
Bilinçsiz Tasarım Algılanmasa Da Varoluşunu Başka Belirtiler Yoluyla Gösterir 29
Bilinçsiz Tasarımlar Kesinlikle Yalnızca Belleğe Sınırlı Değildir 31
Hipnoz Sonrası Telkin Bilinçaltının İlk Kanıtlarından Birini Verir 31
[Bilinçli Üzerine] Betimlemeci Yorumdan [Bilinçsiz Üzerine] Dinamik Görüşe [İmlem: Bilinçsiz Tasarımlar Sürekli Etkindir] 31
Bilinçsiz Düşünce Etkinleşmesine Karşın Bilince Çıkmaz (Etkin Ve Bilinçsizdir) 31
Histerik İnsanların Ruhsal Yaşamları Etkin Ama Bilinçsiz Düşüncelerle Doludur 33
Etkin Bilinçsiz Düşünceler Tüm Sinircelerde Özseldir 33
Etkin Bilinçsiz Düşünceler Zorunlu Olarak Zayıf Değildirler [Zayıflık = Etkisizlik = Patoloji Yokluğu] 33
Bilinçsiz Düşüncenin Güçlü Olması Zorunlu Olarak Bilince Çıkmasını Kolaylaştıran Bir Etmen Değildir 33
Sınıflandırma: *Önbilinçli* Düşünceler Gizli Ve Zayıftır; *Bilinçsiz* Düşünceler Gizli Ve Güçlüdür (Dinamik) 33
Bilinç Bölünmesi Önsavı [Dr Azam] Bilinçsiz Bir Bilinç Paradoksunu İmler 33
Bilinç Bölünmesi Kuramına Karşı: “Bilinçsiz” Sözcüğü İkinci Bir Bilinç Alanını Anlatmaz Ya Da Kapsamaz 35
Ruhçözümleme Patolojik Durumlara Sınırlı Değildir 35
Etkin Bilinçsiz Öğe Belli Bir Çaba Sonucunda Bilince Çıkabilir 35
Bilinçsiz Düşüncenin Bilince Yükselişi Dirençle Karşılanır 37
Önbilinçli Ve Bilinçsiz Edimler Arasındaki Ayrım (Geçici Yorum) 37
Ruhçözümleme Düşlerin Yorumu Üzerine Kurulmuştur 37
Düş Oluşumunun Çözümlemesi 37
Düş İçeriği Gündelik Düşünce Artıkları İle Çocukluktan Kalan Baskılanmış Dilekler Arasında Kurulan Bağıntı Tarafından Belirlenir 39

Yadsıma (1925h)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud’un Metapsikolojik Metinleri İçin
ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR
AZİZ YARDIMLI

YADSIMA
(1925h)

Ruhçözümleme Sırasında Çağrışıma Bağlı Yadsımalar Gerçekte Birer Doğrulamadır 317
Baskılanmış İçerik Yadsınması Koşulu Altında Bilinçli Olabilir 317

Yadsıma Baskının Ortadan Kaldırılışı, Ama Baskılanmışın Kabulü Değildir 317

Yadsıma Baskılanmışın Düşünsel Kabulü Ama Duygusal Reddidir 318

Olumsuz Yargı Baskının Düşünsel Almaşığıdır 318

Düşünsel Yargı İşlevinin Ruhsal/Duygusal Koşutu [Freud Yargının Ruhbilimsel *Köken*inden Söz Ediyor] 318

Yargı İşlevinin Varlık İle İlgisi (Ruhbilim Ve Bir Tür Ontoloji) 318

Kökensel Yargı, Oral İçgüdülerin Diline Çevrildiğinde, Yalnızca Bir Nesneyi Yemeyi Ya Da Yememeyi Anlatır 318

Olgusallık Sınaması, Nesnel Ve Öznel Ayrımı, İç Ve Dış Sorunu 318

Yargının (Bir Kez Daha Ruhbilimsel) Kökeni 320

İlksel Doğrulama: Yeme; Birlik, Eros, Sevginin Arı İçgüdüsel Anlatımı; Eros'un Yokediciliği 320

İlksel Yadsıma: Yememe; Yoketme İçgüdüsü, Nefret Anlatımı 320

Yas ve Melankoli (1917e)

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Freud'un Metapsikolojik Metinleri İçin

ÇÖZÜMLEMELER ve NOTLAR

AZİZ YARDIMLI

YAS VE MELANKOLİ

(1917e)

Yas ve Melankoli Karşılaştırılıyor 179

Melankolinin Klinik Biçimleri Tek Bir Kümede Toplanamaz; Bedensel Ve Ruhsal Kökenli Olanlar Vardır 179

Burada Ruhsal Kökenli Melankoliyi İnceliyoruz 179

Melankoli Ve Yas Arasındaki Benzerlik Her İkisinin De Genel Tabloları Ve Nedenleri Tarafından Aklanır 179

Yas Sevilen Bir Kişinin Ya Da Değer Verilen Birşeyin Yitişi Üzerine Olağan Sayılan Tepkidir 179

Melankoli: Acılı Dış Dünyaya İlginin Yitişi, Öz-Saygının İndirgenişi, Kendini-Suçlama 180

Yas: Öz-Saygının Yitişi Dışında, Melankoli İle Aynı Belirtileri Gösterir 180

Yas Edimi: Libidonun Sevilen Nesneden Çekilmesi 180

Yas: Yitirilen Sevgi Nesnesine Sanrısal Libidinal Bağlılık 180

Melankoli De Yas Gibi Sevgi Nesnesinin Yitirilişine Tepki Olabilir 181

Yas: Yitirilen Nesne Bilinçte; Melankoli: Nesne-Yitimi Bilinçaltında 181

Yas: Dünya Yoksullaşmıştır; Melankoli: Ben Yoksullaşmış, Boşalmıştır 181

Melankolik Kendini Aşağılama, Kınama Vb Gizli Değil Ama Açıktır 182

Yas: Yitik Nesne İle İlgili; Melankoli: Yitik Öznenin Kendi Beninden 182

Melankoli: Ben Bölünür, Bir Parçası *Duyunç* Olarak Geri Kalan Parçayı Suçlamaya Başlar 182

Melankolik Öz-Eleştiri Bedensel Değil Ama Ruhsal Doğaya Yönelik 183

Melankolide Öz-Suçlamalar Kendine Olmaktan Çok Sevilen Kişiye Uyar 183

Melankolide Birinin Başkasına Yönelik Suçlamaları Kendi Benliğine Karşı Dönerler 183
Melankolik Öz-Yakınma Gerçekte Başkasından Yakınmadır 183
Melankoli Sevilen Kişi Tarafından Küçük Düşürülmenin Ya Da Düşkırıklığının Sonucudur 183
Melankolide Libido Yatırımı Sevilen Kişiden Bir Başkasına Değil Ama Benin Kendisine Kaymıştır 184
Melankolik Libido Beni Sevilen Ve Reddedilen Kişi İle Özdeşleştirir 184
Melankolide Başkalaşan (Sevilen Nesne İle Özdeşleşen) Ben Öz-Eleştiri Konusu Yapılır 184
Melankolik Nesne-Yitimi Özdeşleşme Yoluyla Bir Ben-Yitimi Olur 184
Melankolide Nesne-Seçimi Narsissistik Bir Eğilim Gösterir (Sonuçtaki Özdeşleşmenin Zemini) 184
Özdeşleşme Nesne-Seçiminin İlk Basamağıdır Ve İki-Değerlidir (Ambivalent) 184
Özdeşleşme Libidinal Gelişimin Oral Evresinde Yamyamlıktır 184
Melankolide Yememe Davranışı Özdeşleşmeyi Yadsıma İle Bağıntılı (Abraham) 184
Melankoli Nesne-Seçiminde Narsissistik Tipin Başatlığına Bağlıdır 184
Narsissistik Özdeşleşmede Nesne Yatırımından Vazgeçilirken, Histerik Özdeşleşmede Bu Olmaz 185
Melankoli Bir Yas Ve Narsissistik İncinme Bileşimi Gibidir 185
Melankolide Nefret Nesnenin Yerini Alan Benin Kendisine Yönelir 185
Melankolide Bene Yönelmiş Nefret İntihar Koşulunun Olanağıdır 186
İntihar Dışa Yönelik Düşmanlığın Benin Kendisine Karşı Dönmesi İle Olanaklıdır 186
Melankolik Yoksullaşma Endişesi Anal Erotizmden Türer 186
Melankoli De Yas Gibi Arkada İz Bırakmaksızın Yitip Gider 186
Melankolik Uykusuzluk Yatırım Erkelerinin Geri Çekilişinin Olanaksızlığına Bağlı 187
Melankoli Zorunlu Olarak Manya Durumuna Götürmez 187
Manya Durumunda Ben Nesnenin Yitirilmesinin Üstesinden Gelmiştir 188

İstenç, özgürlük ve sorumluluk

Özgürlük

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Özgürlük

(BU BÖLÜM ÜZERİNE ÇALIŞMA SÜRÜYOR...)

Eğer Özgürlüğü dilediğini yapabilme gücü olarak düşünürsek, bu dileğin kaynağı ya da güdüsü nedir sorusu doğar. Şunu ya da bunu yapabilirim ve yaparım, ama beni buna belirleyen etmen nedir? Beni davranışa, Eyleme belirleyen güdü bir içgüdü, bilinçsiz bir dürtü, bir eğilim, bir alışkanlık, bir itki, bir istek olabilir. Ama tüm bu kaynaklar tarafından belirleniyorsam bu benim özgürlüğüm müdür, yoksa onlara boyun eğme durumunda mıyımdır? Onlar mı Beni belirlemektedirler? Yoksa Ben mi onları?

Özgürlükte özsel olan nokta eylemin güdüsüdür. Ve açık olan şey Beni eyleme belirleyen şeyin Benim kendi İstencimden başka birşey olduğu düzeye dek özgür olmadığımdır. Özgürlük herşeyden önce dışsal belirlenim ile bağdaşacak birşey olamaz. Spinoza'nın saltık determinizmi onu Özgürlüğü bir yanılsama olarak görmeye götürdü. Eylemin içsel belirlenimi İstenç dediğimiz şeydir, çünkü

İstenç bir güdü, dürtü, itki değil, ama her zaman düşünen belirleme yetisidir.

Özgürlük İstencin tözüdür, öyle ki İstencin İstenç olması ve gene de özgür olmaması olanaksızdır.

Özgürlük belirlenimsizlik demek değildir.

Soyut, belirlenimsiz, salt kavramsal İstenç mantıksal olarak belirlilik kıpısına geçtiği, belirli İstenç olduğu zaman ilkin kendisinden başka birşeyi nesne alır. Bu onun sonluluğunu, kendisinden başka birşey tarafından belirlenmesini oluşturur. Birşeyi istemek ona bağımlı olmak, onun tarafından sınırlanmak, özgürlüğünü yitirmektir. İstemenin kendisinden vazgeçme olarak negatif özgürlük ortaya bu noktada sonluluğun olumsuzlanması olarak çıkar.

Özgürlük kavrama yabancı bilinç için, özgür olmayan bilinç için korkutucu görünür, çünkü onun için Özgürlük herhangi birşeyi, aslında herşeyi istemektir, ve bu ise saçma, sakıncalı, giderek tehlikelidir. Dahası, bu bilinç için başkası her zaman onun için bir yabancı, bir sınırdır, onun soyut olumsuzlanmasıdır.

1) İstenç olumsuz Özgürlük olarak, tüm isteğin yenilmesi olarak Özgürlük görünüşünü taşıyabilir. İstek insanın eksikliğinin bir anlatımıdır, ve istememe bu bakış açısından eksiksizlik olarak, Tanrı gibi olmak olarak görünür. Böylece Nirvana Hinduizmde ve Budizmde ölüm ve yeniden doğum döngüsünden kurtuluş çabasının doruğu olarak tüm bağlılıktan, tüm istekten özgürlüktür. Bu özgürlük Brahman ile özdeş olmaktır.

2) belirli İstenç olarak, birşey için İstenç olarak , istenen şey İstenç için bir bağımlılık olarak, bir sınır olarak görünür ve İstenç bu özgürlüksüzlükten geri çekilebilir. Bu olumsuz özgürlüktür, ve istememe olarak, saltık vazgeçme olarak Hintlinin Brahman olma sürecini oluşturur.

ve buna göre örneğin "özgürlük başkasının özgürlüğünün başladığı yerde biter " gibi yasaklayıcı anlatımlarda tanımlanır. Bu Anlak özgürlüğüdür, ve

Özgürlük ilkin sınırsızlık olarak anlaşılır.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR
BÖLÜM IV
KÖLELİK

Özgürlüğü yadsımak insan niteliğini, insanlık haklarını, giderek ödevlerini bile yadsımak demektir. ... Böyle bir vazgeçme insan doğası ile bağdaşmazdır; istencinden tüm özgürlüğü kaldırmak eylemlerinden tüm ahlakı kaldırmaktır.

LIVRE PREMIER
CHAPITRE IV
DE L’ESCLAVAGE

Renoncer à sa liberté c’est renoncer à sa qualité d’homme, aux droits de l’humanité, même à ses devoirs. ... Une telle renonciation est incompatible avec la nature de l’homme, et c’est ôter toute moralité à ses actions que d’ôter toute liberté à sa volonté.

BÖLÜM VIII
YURTTAŞLIK DURUMU

Tüm bunların üstünde, insanın yurttaşlık durumunda kazandıklarına ahlaksal özgürlüğü ekleyebiliriz ki, onu gerçekten kendisinin efendisi yapan odur; çünkü yalnızca itkinin dürtüsü kölelik iken, kendimize verdiğimiz bir yasaya boyun eğme ise özgürlüktür.

CHAPITRE VIII

DE L'ETAT CIVIL

On pourrait sur ce qui précède ajouter à l'acquis de l'état civil la liberté morale, qui seule rend l'homme vraiment maître de lui; car l'impulsion du seul appétit est esclavage, et l'obéissance à la loi qu'on s'est prescrite est liberté.

Freedom House, Dünyada Özgürlük, 2005.

Özgürlük

Özgürlük bireyin birey olabilmesi, başka hiçbir istenci kendi istencinin üzerinde bilmemesi, doğruyu ve eğriyi saltık olarak kendi Duyuncu tarafından belirleyebilmesidir. Bu Özgürlük kavramı bugün dünyanın çok küçük bir kesiminde egemendir.

Özgürlük İstencin kendi kendini belirlemesi ve dışsal başka istenç tarafından denetlenmemesi olarak anlaşıldığında, bütün bir Asya ve Afrika eksiksiz bir İstenç özgürlüğünden yoksundur. Çin'de Partinin İstenci bütün bir halkın istencinin üzerinde durur. Hindistan'da Kast dizgesi milyonları doğuştan köleliğe mahkum eder. Katolik inancın egemen olduğu bölgelerde Kilisenin İstenci bireyin Duyunç Özgürlüğünün üzerindedir. İslamik ülkelerde İslamın Kavramına aykırı olarak dinsel yetke kendini duyunç özgürlüğünün üzerinde tutar.

Sokrates'e göre, ussal olarak törel davranan özgürdür (Xenofanes., Memor. IV, 5). Platon'a göre, İstek tarafından bağlanan kişi özgür değildir (Fedon. 81 B). Aristoteles'e göre, dışsal olarak zorlanan ve bilgisizce eylemde bulunan kişi özgür değildir (Eth. Nic. III 1, 1110 a). Bilinçli olarak yapılan özgürce yapılandır (1135 a 24). Özgürce davranmak kendi kararından davranmak, eyleminin ilkesini kendisi belirlemektir (1111 a 20). Özgür insan eyleminin kaynağı olandır (1112 b 31).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 4

§ 4

Ek. İstencin özgürlüğünü açıklamanın en iyi yolu fiziksel doğaya başvurmaktır. Özgürlük bir bakıma İstencin temel belirlenimidir, tıpkı ağırlığın cisimlerin temel bir belirlenimi olması gibi. Özdek ağırdır dendiği zaman bu yüklemin yalnızca olumsal olduğu sanılabilir; ama bu böyle değildir çünkü özdekte ağır olmayan hiçbirşey yoktur. Tersine, özdek ağırlığın kendisidir. Ağırlık cismi oluşturur ve cisimdir. Özgürlük ve İstenç açısından da durum aynıdır, çünkü özgür olan İstençtir. Özgürlüksüz İstenç boş bir söz iken, Özgürlük ise yalnızca İstenç olarak, Özne olarak edimseldir.

Zusatz. Die Freiheit des Willens ist am besten durch eine Hinweisung auf die physische Natur zu erklären. Die Freiheit ist namlich ebenso eine Grundbestimmung des Willens, wie die Schwere eine Grundbestimmung der Körper ist. Wenn man sagt, die Materie ist schwer, so könnte man meinen, dieses Prädikat sei nur zufällig; es ist es aber nicht, denn nichts ist unschwer an der Materie: diese ist vielmehr die Schwere selbst. Das Schwere macht den Körper aus und ist der Körper. Ebenso ist

es mit der Freiheit und dem Willen, denn das Freie ist der Wille. Wille ohne Freiheit ist ein leeres Wort, so wie die Freiheit nur als Wille, als Subjekt wirklich ist.

Eşitlik

Eşitlik bilindiği gibi Fransız Devriminin ilkelerinden biriydi. Ama bu ilke evrenseldir, soyuttur ve nede eşitlik olduğunu anlatmaz. Buna karşı belirli Eşitlik Eşitliğin sınırlanması, böylece Eşitsizliğin doğrulanmasıdır. Özgürlük için de aynı şey geçerlidir, ve soyut Özgürlük, Anlak Özgürlüğü her belirlenimi olumsuzlar (Terör evresi buna bağlıdır).

Oy verme, mülkiyet edinme, yolculuk edebilme, kalıt bırakabilme — tüm bunlar ve daha başkaları insanların her zaman iye oldukları haklar değildiler. Köle hiçbirşeye iye değildi, Serf Lordun keyfi istenci altında olabildiği kadar hakka iyeydi. Loncalar birer topluluk istenci olarak üyeleri üzerinde egemendiler. İsviçre'de kadınlar 1970'lere dek politik eşitlikten yoksundular ve oy verme hakları yoktu.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Toplumsal ve uygulamalı etik

Davos'ta Kültürel Çoğulculuk

Kaynak · Noesis

Davos'ta Kültürel Çoğulculuk

Küreselleşme ve yerellik
Kültür 'kültürel-çoğulculuk' olmaksızın da bir çoğulculuktur.

Yerellik temelinde küresellik

Kültürel türlülük yerel insanın uygunluk, uyuşum ve uyuşukluk karakterinin anlatımı olan tikelliklerin bir türlülüğüdür. Yerel kültür insana ereksel gelişimini durduran katılaşmış bir biçim verir, onu aptallaştırır, ona gerçek karakterine doğru gelişimi yasaklar. Yerel insan — ya da kültür tarafından belirlenen donuk, bilgisiz ve yamuk karakter — kültürel geriliği içinde pıhtılaşmıştır. Davos'ta az çok bu tür bir kültürel çoğulculuk ortamında buluşan "küresel elit" orada etik olmaksızın küreselleşme üzerine, dünyanın durumunun iyileştirilmesi üzerine kafa yorar.

Tikel olan evrensele erişemediği için geri, ve geri olduğu için değersizdir. Yerel kültürler kendilerini birbirlerine karşı tanımlarlar ve biri başkalarının olmadığı herşeydir. Doğallıkla birbirlerinde karşılıklı olumsuzlamalarını bulurlar. Bu nedenle varoluşlarının biricik olanağı gizil gözdağını gizleyen hoşgörüdür. Bir yandan tarihsel gelişim süreçlerinin türlülüğü ve öte yandan böyle gelişimlerin şu ya da bu aşamasında olmaları küresel bir kültürel çoğulculuk tablosu yaratır. Bu tablo estetik, moral ve etik bir sefillikler-çoğulculuğudur.

Kültürel türlülüğün realitesinde en önemsiz, en değersiz, giderek en usdışı şeyler bile kültürleri ve insan kimliklerini belirlemede birincil etmenler olurlar. Kimi kültürlerde belirleyici öğe kutsal inektir, başkasında papalık; kimilerinde etnik kimlik, başkalarında eskilik.

Tüm kültürler oluş sürecinde ve öyleyse eksik, geçici, değersizdir. Bu süreç mağara devri kültüründen nüfusun %1'inin kültürüne dek engin bir kabilesel, etnik, sınıfsal, ulusal, kısaca tarihsel bir türlülük tablosu sergiler. Tarih kültürel çoğulculuğun oyun alanıdır. Bir kültürler arenasıdır ki sürdürdüğü eşitsizlikler, türesizlikler, boşinançlar, şiddet ve savaşlar ile insanın neleri

terk etmesi gerektiğini gösterir.

Kültürel çoğulculuk değişimi yadsıyan tutucu karakteri ile barış, erinç ve dinginlik demektir; ama herşeyden çok hoşgörü demektir. Ama kültürel çoğulculuk başka şeyler de demektir. En tiksinti verici şeyleri hoşgörü ile karşılamak demektir, çünkü başkalarının aynı nitelikteki hoşgörüsü ancak hoşgörü ile kazanılır. Hoşgörü en temelde yatan düşmanlıkları ve nefretleri de örtmek demektir. Ve bu aynı hoşgörü despotizme hoşgörüye, insan haklarının çiğnenmesine hoşgörüye, yasa egemenliğinin çiğnenmesine hoşgörüye dek varır.

Hoşgörü tini Davos'ta saçmalığın doruğuna ulaşır. Orada despotizme hoşgörü, insan haklarının çiğnenmesine hoşgörü, hırsızlık ve yolsuzluklara hoşgörü egemendir. Bu hoşgörü tini içinde, dünyanın sorunlarının nasıl çözülemeyeceği irdelenir.

‘Evrensel’ salt ortak olanı, salt birbirine benzeyenlerin birlikteliğini anlatmaz. 'Evrensel' kavramı anlattığı ölçüde gerçek olanı, ideal olanı, tikelin ona öykünmesi gereken İdeayı anlatır. Ve özgürlük sürecinde ereksel olan, ideal olan evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliğidir. Davos tini etiğin tözü olan bu ölçütleri çiğner.

Kültür oluşumu:

“Maymun gör,

maymun yap.”

Deneyciler bir kafes ile, dışsal olarak dayatılan sınırlayıcı bir yapı ile başladılar. Kafes içindeki bir ipun ucuna bir muz astılar ve altına merdiven koydular. Sonra kafesin içine beş maymun getirdiler. Çok geçmeden maymunlardan biri muza uzanmak için merdivenlere tırmanmaya başladı. Maymun merdivenlere dokunur dokunmaz deneyciler tüm öteki maymunların üstüne çok soğuk su püskürttüler. Bir başka maymun muzu alma girişiminde bulununca, öteki maymunların üstüne bir kez daha soğuk su püskürttüler. Bir süre sonra maymunlar gruplarından hiç birinin muza doğru gitmesine izin vermez oldular.

‘Muza uzanma’ya karşı kültürel yasağın yerleşmesinden sonra, deneyciler soğuk suyu bir yana bıraktılar. İlk maymunlardan birini kafesten çıkararak yerine yeni birini getirdiler. Muzu gören yeni maymun ona doğru yöneldi. Şaşkınlık ve dehşet içinde, tüm öteki maymunların saldırısına uğradığını gördü. Bir başka girişimden ve saldırıdan sonra yeni maymun ne zaman merdivenlere tırmanmaya ve muzu almaya çalışacak olsa saldırıya uğrayacağını öğrendi ve muza yaklaşmaya son verdi. Kafesin ‘muza yaklaşma’ kültürüne alıştırılmış ve asimile edilmişti.

Bundan sonra deneyciler ilk beş maymundan birini daha çıkararak yerine yeni birini geçirdiler. İkinci yeni maymun merdivenlere gitti ve tahmin edileceği gibi saldırıya uğradı. Birinci yeni maymun bu cezalandırma eylemine coşku içinde katıldı! Benzer olarak, başlangıçtakilerden bir üçüncü maymun yeni biri ile değiştirildi, ve sonra bir dördüncü, ve sonra bir beşinci ile. Yeni maymun merdivenlere ilerlediği her keresinde öteki maymunların saldırısına uğradı. Onu döven maymunların çoğunun niçin kendilerinin merdivenlere çıkmalarına izin verilmediği ya da niçin en yeni maymunu dövmeye katıldıkları konusunda hiçbir fikirleri yoktu. Başlangıçtaki tüm maymunlar değiştirildikten sonra, geri kalan maymunlardan hiç biri soğuk su ile ıslatılmamıştı. Buna karşın, maymunlardan hiç biri muza uzanmak için merdivenlere bir daha yaklaşmadı. Niçin yaklaşmadı? Çünkü, bildikleri kadarıyla, ‘buralarda işler her zaman böyle yürümüştür.’

Küreselleşme üst kültüre benzeşme değildir

Küreselleşme bir gündelik yaşam sorunu, aynı metaları, aynı düşünceleri, aynı alışkanlıkları

paylaşmaktan oluşan dışsal bir benzeşme sorunu, geri kültürlerin ileri kültürlere öykünmesi değildir. Kültürel küreselleşme kültürel geriliklerin birbirleri ile kucaklaşmalarını değil, kültürlerin idealleşmesini ister.

Kültürel türdeşleşme yüksek kültüre assimilasyon ya da benzeşme yoluyla elde edilebilecek bir durumu da düşündürebilir. Ama küreselleşmenin karakteristiği ideal terimlerde özdeşleşmedir — evrensel insan haklarında, eksiksiz duyunç özgülüğünde ve gerçek etik belirlenimlerde (Aile, Toplum ve Devlet).

Davos'ta 'küreselleşme' ve Davos 'etiği'

Küreselleşmenin ereği bir "Davos Man" yaratmak değildir. Mr. Huntington, olgulardan vargılar çıkaran bir politika bilimcisi olarak, küreselleşmeyi bir elitizm sorunu olarak görür ve 'küresel insanın' Davos'ta yetiştiğini düşünür. Bu seçkinler uluslararası finans, basın ve diplomasi dünyasını yönettiklerine, bireycilik, pazar ekonomisi ve kendilerine özgü bir demokrasi anlayışı ile insanlığın yeni efendileri olduklarına inanırlar. Gerçekte, sık sık kendilerini bile yönetemezler.

Olumsuz terimlerde tanımlandığında, küreselleşme "ulusal bağlılık için çok az gereksinim" duymak, "ulusal sınırları yitmekte olan engeller olarak" ve "ulusal hükümetleri geçmişten kalıntılar olarak" görmektir. Böyle anlaşıldığında, küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir pazar olması demektir. Ama böyle bir evrensel pazar bir evrensel etik gerektirir ve evrensel insan haklarının evrensel olarak tanınması, duyunç özgürlüğünün evrensel olarak kazanılması ve yasa egemenliğinin evrensel olarak kurulması olmaksızın ekonomi evrenselleşemez. Etiğin ve ekonominin her ikisinin de evrensellik istemesi her ikisinin de toplumun belirlenimleri olmasına bağlıdır. Toplum en tam bireyi gerektirir, ve ekonomi en düzgün insan karakterini, gerçek etik karakterini gerektirir.

"Davos Man" için henüz modern toplum kavramı, gerçek politik eşitlik kavramı, evrensel insan hakları kavramı, insanın eksiksizleşebilirliği kavramı yoktur. Etik insanın güvenilir bir varlık olduğunu, özsel olarak ussal olduğunu varsayar. Davos tininin belirleyici yanlarından biri güvensizlik, kapalılık ve ikiyüzlülüktür.

Davos seçkinleri insanlığı bir tür kast dizgesi içinde görmeyi sürdürürler, ve onlar için dünyanın geri kalanı bir bakıma ayrı bir insanlık türü olarak kalır. Bu elit sınıfın üyeleri kendi yerel kültürleri içinde birbirleri ile bütünüyle tanışıktır, tümü de üst sınıftan olduklarını kabul eder ve kendi ülkelerinin daha az incelmiş insanlarına göreli bir yükseklikten bakarlar. Bu yeni aristokratik hordanın bilincinde politik eşitsizlik, demokrasinin hamlığı işlerin normal ve sürekli durumudur. Bu bilinçte küreselleşme yalnızca yerelleşmenin bir başka adıdır.

WORLD ECONOMIC FORUM dünyanın durumunun iyileştirilmesine adanmıştır.

Tüm dünyadan gelen politik önderler, yatırım bankerleri ve şirket yöneticileri ve daha başka seçkinler birarada geçirdikleri beş gün boyunca "Shared Norms for the New Reality" üzerine konuşurlar. Despotlar ve demokratlar, hırsızlar ve dürüstler, gangsterler ve sanatçılar aralarındaki ayrımları bir yana atar, en küçük ortak karakterde buluşur, ve dünya için neyin iyi olduğu üzerine hiç de iyi olmayan kafalarını yorarlar. Beyinleri dünyanın güncel kültürünü yaratan ve onun tarafından şekillendirilen beyinlerdir. Probleme çözümü kaçırırlar çünkü problemi oluşturan, problem olan şeyin yarısı kendileridir. İkinci yarı henüz aptalların ve çaresizlerin başka bir cinsini oluşturan %99'dur.

Elitler arasında dürüstlük aşağı yukarı hiç bulunmayan bir nesnedir, çünkü elitizm kavramı doğrudan doğruya etik-dışıdır. Seçkin gerçek 'kendisi' olmayan insandır, çünkü seçilmiştir.

Kendisini, benlik duygusunu "başkalarında," seçkin olmayanlarda bulur. Elitizmin modern eşitlik ilkesini anlamamasının biricik nedeni elitizm olmasıdır. Elit insan güç, ün ve para etmenleri ile geleneksel, giderek eşeysel bir üstünlük duygusu içinde varolur. Ama üstünlüğünü aşağıda olanlardan ödünç alır.

Seçkin bir ikiyüzlülük çevresi

Tıpkı yamukların kendileri gibi yamuklardan oluşan bir çevreye mahkum olmaları gibi, elit de kendisi gibi etik-dışı materyal kimlikler arasına sıkışır. Dostluğun temeli dürüstlük ve güvendir. Ama elitizm etiğin bittiği ve yalanın başladığı yerdir. Ve yalan "Davos Man"in kendini dünyanın iyileştirilmesine bağlamış olmasıdır. Hiç kuşkusuz birey dünyanın iyileştirilmesi uğruna çaba göstermeyi isteyebilir ve bunu yapabilir. Ve tarihte giderek halklarının iyiliği ve gönenci uğruna çabalamış sayısız aydın despotun örneği vardır. Ve despotun insan değerini anlamayan aptal bir dürüst olması olanaklıdır. Ama Davos insanı, hiç olmazsa eğer böyle birşeyin ortalaması alınabilirse, etik-dışı ile oyun oynamaktadır.

Aralarında çok sayıda politikacı da vardır, ama bunlar evrensel insan haklarını, yasa egemenliğini ve demokrasiyi ciddiye almayan ve küreselliğin özsel belirlenimleri olarak görmeyen yalancı politikacılardır.

Huntington'ın düşlemsel çözümlemesi

The World Economic Forum (WEF) is a Swiss nonprofit foundation, based in Cologny, Geneva. Recognized by the Swiss authorities as an international body, its mission is cited as "committed to improving the state of the world by engaging business, political, academic, and other leaders of society to shape global, regional, and industry agendas".

Davos men supposedly see their identity as a matter of personal choice, not an accident of birth. According to political scientist Samuel P. Huntington, who is credited with inventing the phrase "Davos Man", they are people who "have little need for national loyalty, view national boundaries as obstacles that thankfully are vanishing, and see national governments as residues from the past whose only useful function is to facilitate the élite's global operations". In his 2004 article "Dead Souls: The Denationalization of the American Elite", Huntington argues that this international perspective is a minority elitist position not shared by the nationalist majority of the people.

İnsanlığın yazgısı hakkında yorulan kafalar

The meeting brings together some 2,500 top business leaders, international political leaders, economists, and journalists for up to four days to discuss the most pressing issues facing the world.

The forum was founded in 1971 by Klaus Schwab, a German-born business professor at the University of Geneva. First named the "European Management Forum", it changed its name to the World Economic Forum in 1987.

Etik Problemler:

Elitizm ve Popülizm

Davos Forumu kendini Dünyanın Durumunu 'iyileştirmeye' adamıştır.

"Davos Man" biraz can sıkıcı bir karakterdir, çünkü elitizmin despotizmi reddetme gibi bir sorunu yoktur. Tersine, Davos'un kendisi bir tür elitist "güç" gösterisidir ve bu güç öyle bir güçtür ki, silahın namlusundan çıkıp gelmese de, kendini dünyanın geri kalanının güçsüzlüğü karşısında tanımlar. Ve öyle bir elitizmdir ki, kendini dünyanın sefilliği, aptallığı, açlığı ve yoksulluğu ile

karşıtlık içinde belirler.

Popülizm elitizm ile karşıtlık içinde durur, ama popülizm de benzer olarak evrensel insan hakları ile, duyunç özgürlüğü ile ve yasa egemenliği ile geçimsizdir. Halkın etnik, dinsel, ırksal tikelciliklerine, haksız çıkar beklentilerine, sözde tarihsel değerlerine, sözde ulusal değerlerine seslenir. Bu türlülük ile, popülizm bir ideoloji değil ama demagojidir ve sol ve sağ yalancı-politikacılar tarafından eşit başarı ile kullanılır.

“It’s a big club and you ain’t in it!”

Salt "ekonomik" bir forum olduğu için, Davos'ta insan hakları, yasa egemenliği, demokrasi gibi etik sorunlar bir yana bırakılır. Yoksa despotlar, yolsuzlar, dolandırıcılar ile nasıl toplantı yapılır? Davos tini yolsuzluk, hırsızlık ve yasasızlık karşısında güçlü bir biçimde nötralliğin sesini yükseltir. Çünkü hırsızlık, yolsuzluk vb. sorunlarını etik düzlemde değil, yalnızca ekonomik düzlemde ele alır. Bu elitist bakış açısından, rüşvetçilik, yolsuzluk vb. etik sorunlar değil ama önemsiz ekonomik sorunlardır. Davos büyük bir klüptür, ama büyüklüğünü belirleyen başlıca ölçüt moronluğunun büyüklüğüdür.

Davos’ta despotizm ve ona bağlı yolsuzluk-hırsızlık kültürü bir yana atılır

Davos tini ekonominin birincilliği görüşü üzerine dayanır. Tarihsel Materyalizmin başka araçlar ile sürdürülmesidir. İnsan ekonomi tarafından yönetilir. Bu kölelik ideolojisidir ve bu nedenle Davos meditasyonlarında demokrasiye, insan haklarına, yasa egemenliğine kesinlikle yer yoktur. Böyle birşey elitlerin hiç olmazsa bir bölümünün kafasını karıştıracak, belki de canlarını sıkacak, yersiz olacaktır.

Xi emerged as a champion of economic globalization, insisting that despite a Western backlash, it still had the power to change people’s lives for the better.

Küreselleşmede ve Özgür Tecimde Despotizmin Önderliği

Çin’in önderleri küreselleşmeyi savunmada kararlıdır, çünkü küreselleşme ile anladıkları şey ekonomik küreselleşmedir. Bunun etik ile ne gibi bir ilgisi olabileceğini hiçbir zaman anlayamazlar, çünkü etik sözcüğünden bile habersizdirler. İdeolojilerinin kısa yaşamları boyunca onlara öğrettiği gibi, herşey ekonomidir. İnsan ekonominin bir eklentisidir.

Köylü etiği ve Köylü devrimi

Mutluluk posterlerinde her zaman gülümseyen Çinli Köylüler sözde devrimlerini yapmak için aralarından ??.000.000 kadarını yok ettiler. Sonra yaptıkları saçmalığı geri aldılar, emperyalizm dedikleri herşeye kucak açtılar, ve bu kez mutluluktan ölmeye başladılar. Şimdi Batının kapitali ile, Batının teknolojisi ile, ve Doğunun despotizmi ile, küreselleşme sürecinde önderlik taslamaktadırlar. Haklı olarak, çünkü küreselleşme ile düşünebildikleri tek şey alış-veriş eylemidir. Kültür devriminden ve Kızıl Kitaptan sonra, yeni ikonlar alış-veriş merkezleri ve Ekonomik Kitaptır. Varoluş üretmek ve tüketmektir, ve onda özgür düşünceye, güzel sanata ve politik onur ve öz-saygı duygusuna gerek yoktur.

Çin’de egemen olan adlardır, yasa değil. Bir milyarlık bir kitleye birinin kaprislerinin egemen olması, birinin keyfi kararlarının on milyonların yaşamını yok edecek sonuçlar getirmesi, bunlar ancak kitlelerin böyle önderlere tapınması koşulu ile olanaklıdır. Çin bu tapınma kültürü altında Batı teknolojisini ve kapitalini kölece uygulayarak ekonomik sıçrama yapmakta, ve sonra Çin’in diktatörleri dünyanın ekonomik efendileri olma hakkını ileri sürmektedir.

Despotik gülümsemeler

İnsanlar köleliklerini bile sevmeye alışabilirler, diyordu Rousseau. Bunun bir örneğini yirminci yüzyılın ilk yarısında Almanlar verdiler — büyümekte olan demokrasiyi önce Almanya'da yok ederek, sonra dünyanın başka despotları ile el ele vererek yeryüzünün bütününden kaldırmayı isteyerek.

Ama Çinli tarihinde ilk kez gülümsemektedir. Çinli sonradan köleleştirilmiş ve ona sonradan alışmış değildir. Çin tarihi özgür imparator karşısında her zaman köle tininde kalmayı sürdürmüş bir halkın boş tarihidir. Binlerce yıl boyunca içinde varolduğu çamurlu pirinç tarlalarından ilk kez çıkarak kendini kentteki fabrikaların tüketici temposuna teslim etmek bile böyle bir kültür için mutluluk ile eşittir. Ama Çinli de homo sapienstir, ussal bir varlıktır, ve her insan gibi özgür ve eşit doğar. Bir İsveçliden, Finlandiyalıdan, Danimarkalıdan daha az hakka, daha az özgürlüğe ve bir diktatörlüğün çamurlu politikasına yazgılanmış değildir. Ama bu gerçekleri öğrenmesi yepyeni bir devrimi, kendi iç despotizmini devirmesini gerektirir. Aslında moral ve etik gerçekler de tıpkı teknoloji gibi ona sunulmak üzere daha şimdiden hazırdır.

Çinli evrensel insan haklarından, demokrasiden, anlatım özgürlüğünden, kendisi olma özgürlüğünden habersizdir. Henüz bilincinde bu kavramlar bulunmaz. Kendinde özgür bir insan olduğunun, doğruyu ve eğriyi kendi duyuncu ile belirleme hakkının olduğunun, yasalarının kendi özgür ve ussal istenci ile uyum içinde olması gerektiğinin bir bilincinden yoksundur. Bu bilinci ona Devleti yasaklamaktadır.

Despotizmden özgürlüğe keskin geçişin, despotik özeğin yok olmasının ve halkın bütünüyle yasasız ve devletsiz kalmasının sonuçlarını herşeyden önce imparatorluk sonrası Çin'in kendi tarihi gösterir. Bunun için sözde Fransız Devrimi ve Bolşevik Devrim denilen terör eylemlerini tanıması gerekmez. Ama Çin'de Mao henüz bir put olarak kalmayı sürdürmektedir, ve Parti despotik karakteri ile küreselleşmeye "önderlik" etme gibi bir sabuklama içindedir. Dünya Tarihi Çin'in demokratik devrime gereksinimi olduğunu çok iyi bilmektedir. Ama bunun nasıl olacağını görmek için o Tarihin bu eylemi edimsel olarak yerine getirmesi gerekecektir.

Etik-dışı Davos tini için küreselleşme ekonomik bir fenomendir

Xi Jinping bir milyarın üzerinde bir nüfusun diktatörüdür. Komünist Çin'de milyarderlerin sayısı belirsiz, yolsuzlukların boyutları belirsiz, ve zulme uğramış, uğrayan ve uğrayacak insanların sayıları belirsizdir. Bu Çin ekonomik küreselleşmenin en güçlü savunucusudur. Ve bu aynı Çin etik küreselleşmenin en büyük düşmanıdır.

Etik Aile, Toplum ve Devlet yapılarının özgür ve ussal bireylerin istençleri ile uyum içinde olmasını gerektirir. Onlarda birey sevgi, doyum ve güvenlik bulmalıdır — ideal tinselliğini geliştirmenin öncüllerini. Çin'de henüz bu üç kurum da Partinin kararlarından bağışık değildir. Birey bir hiç olduğu için, Partinin bilgeleri Ailenin, Toplumun ve Devletin nasıl olacağını belirlerler. Uyguladıkları bu güç halkın istençsizliğinden doğar. Etiğin, hiç olmazsa modern etiğin özgürlük tarafından belirlendiği düzeye dek, Çin'in etiği nedir?

Country

Corruption Index in 2010

Corruption Index in 2015

China

78/168

83/168

Hong Kong

13

17

Pakistan

143

117

India

87

76

Finland

4

2

USA

22

16

Source: Transparency International

A new leadership role for China

Çin Davos ölçütlerine göre pekala önderlik konumunda olabilir, çünkü Çin yalnızca ekonomiden oluşur, başlıca sorunu ekonomiktir, ve etik ile hiçbir ilgisi yoktur. Davos tini de eşit ölçüde ekonomik ve etik-dışıdır.

Before the meeting even started, China was already making headlines: not only was Xi Jinping the first Chinese president to come to Davos, but he was joined by the largest delegation the Asian giant has ever sent.

In an address to participants, Xi emerged as a champion of economic globalization, insisting that despite a Western backlash, it still had the power to change people’s lives for the better.

“Güç silahın namlusundan doğar.”

Çin politikası bir düşlemdir, yalanlar ve yanılsamalar üzerine kuruludur. Çin "politikası" bir politika bile değildir. Sözde "kültür devrimi" yapmış olan, "büyük sıçrama" yapmış olan, kısaca ne yaptığını hiçbir zaman bilmemiş olan bir Parti vardır. Ve kendi varoluşunu hiçbir zaman kendisi belirlememiş bir halk vardır. Mao'nun ve ardıllarının kaprisi ülkedeki her eylemin biricik güdüsü olduğu için, bir Çin istencinden söz etmek olanaksızdır. Bu nedenle Çin politikası ne etiktir, ne de bir "politika"dır. İlk kez Deng Xiaoping altında Çin "mülkiyet" ile tanışmış, ve ahlak olmaksızın, etik olmaksızın "mülkiyet" istencinin eline düşmüştür. Orada yolsuzluklar, hırsızlıklar, rüşvetçilikler Çin ölçeğindedir. Çin'in ahlakı her zaman Partinin ahlak dediği şeydir. Böyle dışarıdan hazır verilen ahlak ile belirlenen insanlar kendi duyunçlarına gereksinim duymazlar. Ve duyunç onlarda salt

kendinde bir yeti olmanın ötesine geçemez. Büyüyemez. Eğer duyunç gelişimi için özgürlük gerekiyorsa, Çin bir milyarlık duyunç yoksunu bir kitledir.

AMENDMENTS TO THE CONSTITUTIION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

(Adopted at the First Session of the Seventh National People's Congress on April 12, 1988)

1. Article 11 of the Constitution shall include a new paragraph, which reads: "The state permits the private sector of the economy to exist and develop within the limits prescribed by law. The private sector of the economy is a complement to the socialist public economy. The state protects the lawful rights and interests of the private sector of the economy, and exercises guidance, supervision and control over the private sector of the economy."

Komünist Parti ve özel mülkiyet

Deng Xiaoping Marxizm-Leninizm-Maoizm düşüncesini terk etmemiş, onu Çin'in varolan toplumsal-ekonomik koşullarına uyarlamıştır. Deng Çin'de özel mülkiyet özgürlüğünü getirmiş, ve bunu ideolojisinden sapmadan yapmıştır. Bu yönteme pragmatizm denir, ve pragmatizm ilkeye değil, sonuçlara bakar. Deng'e göre, "Fare yakaladığı sürece bir kedinin siyah mı yoksa beyaz mı olduğunun önemi yoktur." Bu yararcı etiktir ve İngiliz görgücülerinden çok çok önce taş devrinde geliştirilmiştir. Deng, kölesi olduğu ideoloji ile uyum içinde, üretici güçleri geliştirmenin önemini anladı; ve bu ilkeye bu işi yapanın kim olduğunun önemli olmadığı koşulunu ekledi. Üretici güçler "emperyalizm" ya da "kapitalizm" ya da "tekelci kapitalizm" ya da "burjuva diktatörlüğü" gibi etiketler ile tanımlanan Batı yurrtaş toplumu tarafından geliştirilmişti. Deng'in pragmatizmi için, hangi kedi tarafından geliştirildiğinin bir önemi yoktur. Önemli olan teknolojiyi ödünç alabilmek, satın alabilmek, ya da çalabilmek, kopya edebilmek, ondan ne olursa olsun herhangi bir yolda yararlanabilmekti. Deng Komünizmin üretici güçleri geliştirmek bir yana, yok etmesinin kaçınılmaz olduğunu anlayacak kadar derin bir düşünürdü. Daha doğrusu bunu kendi yaşamında ve deneyiminde öğrenmişti.

Deng ve arkasından gelen kurtarıcı önderler teknolojinin ona temel olan bilimler üretilmediği sürece daha büyük bir bağımlılık yarattığını, teknolojinin — bu ister misil teknolojisi isterse nükleer teknoloji olsun— hemen yarın eskidiğini bilmiyordu.

Çin’in etik-öncesi kalması dünyanın gerçek problemi olarak görünür, çünkü Çin’in egemenleri için "güç silahın namlusundan doğar" görüşü eskimemiş, tersine daha da önem kazanmıştır. Ve mağara insanı bile kendi taş devri teknolojisi ile kardeşlerini öldürmeyi başarıyordu.

While wealth of world's billionaires skyrockets, 1 in 10 people survive on less than $2/day.

Bill Gates: “There will be almost no poor countries left in 20 years time.”

Bill Gates zaman zaman bir elit gibi konuşmanın önüne geçemez.

Davos yıldızlarını yıldız yapan şey yoksul, eşitliksiz, özgürlüksüz bir dünya karşısında parlamalarıdır. Düzgün bir dünyada puslu şekiller olarak görüneceklerdir. Despotizmi algılamamak, evrensel bir yolsuzluk ve eşitsizlik kültürünü algılamamak düşük bir entellektüel niteliği gerektirir. Ya da etik-geriliği. Ve etik gerilik entellektüel gerilik ile birlikte gider. Bu etik-geriliğin varoluşu onu yaratan küresel etik-geriliğin sürdürülebilir olmasına bağlıdır. Popülizm bu çirkin elitizm ile aynı etik gerilik kaynağından beslenir.

‘ETİK’ KAPİTALİZM?

Ne modern ekonomi ‘kapitalist ekonomi’dir, ne de modern toplum ‘kapitalist toplum.’

Kapitalizm kirli bir sözcüktür ve öyle kalmak zorundadır, çünkü kapitalin birincilliğini anlatır—etik üzerinde. Bu nedenle 'etik kapitalizm' anlatımı bir oxymorondur. 'Kapitalist toplum' anlatımı da benzer olarak etik-dışı toplum demektir ve bencilliğin, hırsın, açgözlülüğün vb., insanın tüm alt yetilerinin hak üzerindeki egemenliğini anlatır. Böyle bir 'toplum' bir varlık taşıyamaz, aslında ortaya bile çıkamaz, çünkü varolan en kötü toplum bile eğer varsa, eğer kendini besleyebiliyorsa, minimal bir etik biçim taşımak zorundadır.

Ne modern ekonomi kapitalist ekonomidir, ne de modern toplum 'kapitalist toplum.' 'Kapital' ekonomik sürecin bileşenlerinden yalnızca biridir ve birincil olması için hiçbir neden yoktur. Bir istenç anlatımıdır, kendi başına davranan bir fetiş değildir. 'Kapitalist toplum,' 'burjuva toplumu' gibi anlatımlar arkaik bilinçlerde yaşamlarını sürdürmektedir ve despotik ideolojinin artıklarıdırlar. Özsel olan nokta yurttaş toplumunun gerçek etik karakterini kazanması, ön-modern despotik davranış kalıplarını bütünüyle terk etmesi, yasalarını evrensel insan hakları kavramı ile eksiksiz olarak çakıştırmasıdır.

Somebody: "Capitalism is far from perfect; no system is. But capitalism is the best system we have come up with so far, and when combined with a real commitment to ethics, offers society the best opportunity to create wealth and lift people out of poverty."

Kapital artan mülkiyet, ya da istersek artımlı-mülkiyettir. Ya da anamal doğuran maldır. Herşey mülkiyet olabilir ve mülkiyetin kapital olması ondaki artabilme öğesine bağlıdır. Mülkiyette ussal olan yan bu artı-değer yaratabilme yanıdır. Salt gündelik tüketime ayarlanmış geleneksel üretim ya da geçim üretimi hiçbir büyümeye götürmez ve böyle bir ekonomi "ekonomi" adını bile hak etmez.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

İş Etiği ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İş Etiği ve Küreselleşme
Aziz Yardımlı

Giriş: Etik ve İş Etiği

Etik ya da ethikos "alışkanlık, töre" anlamına gelen "ethos" sözcüğünden türer (ἔθος: Gewohnheit, Sitte; custom, habit; habitude, mœurs).

Etik keyfi olabilir mi? Ya da tarihsel, kültürel, kişisel, uylaşımsal? Kısaca, etik göreli olabilir mi?

Olabilir. Gerçekte belirli ya da reel her Aile, Toplum ve Devlet yapısı görelidir, ideal ya da saltık değil. Görelilik saltık ile karşıtlık içinde anlamlıdır, ve saltık olan ise evrensel, gerçek, ideal modeldir. Göreli olanın değeri başka göreliler ile değil ama saltık olan ile göreli olarak ölçülür.

Felsefi etiğin ya da törebilimin işinin insan için tarihinin herhangi bir noktasında etik ideali nasıl elde edeceği konusunda yönergeler çıkarmak olduğu düşünülür. Buna göre bir kültürde insanlar için en iyi yaşam yolunun ne olduğunu, tikel durumlarda hangi eylemlerin doğru ve hangilerinin yanlış olduğunu saptaması gerekir — sanki her bir kültür için, her bir ulus için ona özgü özel bir etik saptanmalıymış gibi. Böyle bir girişim her bir ulus için özel bir "tikel haklar bildirgesi" yayımlanmasını gerektirecek, her bir kültür yalnızca onunla göreli olarak geçerli özel bir iyi-kötü, doğru-eğri, haklı-haksız kodunun geliştirilmesini isteyecektir. Bu etik görelilik biçimine göre, en

sonunda her bir birey kendi için özel yasal, ahlaksal ve törel normlar seçmede özgür olacaktır.

Etiğin Kavramı. Etik ile ilgili böyle popüler tasarımların* ötesinde, Etik kavramı herşeyden önce Hak ve Ahlak kavramları üzerine dayanır ve Etik alanı haklı ve haksız, doğru ve eğri, iyi ve kötü kavramlarını ilkin bu öncüllerinden ödünç alır. Etik olan haklı ve ahlaklı olandır.

Etiğin Kapsamı. Etik Aile, Toplum ve Devletin gerçek, nesnel, ussal biçimlerinin bilgisi ile ilgilenir, onları tarihsel biçimlerinde oldukları gibi değil, ama gerçek ya da ideal biçimlerinde kavrar. Etik pozitif bir bilim değildir çünkü pozitif bilim gerçekte bilim değil ama yalnızca ham görgül bilgi kütlesidir ve bilim için bir tür ham gereçtir. Aile, Toplum ve Devlet oluş sürecinde iken yalnızca geçici, yetersiz, kavramına uygun düşmeyen şekillerdir. Bu üç kavram aynı zamanda törel bireyin karakterinin kendini belirleme ve edimselleştirme alanlarıdır. Bu öncüller üzerine, etik ideal insan karakterinin ve ilişkilerinin incelemesi olarak kabul edildiğinde, sorun tarihsel gelişiminin bu ilişkilerin gerçek belirlenimlerinin göründüğü bir noktaya ulaşıp ulaşmadığı ve onları çıkarsamanın yönteminin ne olacağıdır. Önemli olan nokta bu ideal ilişkilerin uydurulması değil ama bulunmasıdır, ve bilgi konusu olmaları nesnel olduklarını varsayar.

Bu ideal biçimler Platon ve Aristoteles tarafından gerçek içerikleri içinde düşünülemedi. O çağlarda henüz insan özgürlüğü ve eşitliği kavramının bilinci ve edimselliği yoktu, henüz evrensel bir insan doğası kavramı yüzyıllar boyu uzaktaydı ve o kültürler için kölelik doğaldı. Düşünme neyi düşünemediğinin, insanlık ideasını düşünemediğinin ayrımında değildi. Onlar için etik ancak kent-devletinin realitesi içinde düşünülebilecek bir sorundu, evrensel değildi, ve barbarları ilgilendirmiyordu. Bir insanlık ideasının bilincinin yokluğunda, Platon'un etiği atomik kent-devletinin idealize edilmesinden öteye geçemezdi.

Bilim ve Estetik alanlarında insanlığa ideali sunmuş olan klasik-Helenik kültürün başlıca eksikliği ve onu ortadan kalkmaya götüren kusuru evrensel insan doğası kavramının bilincinin yokluğu idi. Helenler için kimi insanlar doğal olarak ya da doğuştan köle, ve kimi uluslar doğallıkla üstün, başkaları doğallıkla aşağı idi. Ama, "Tüm insanlar özgür doğar." Ve özgür olan üzerinde daha güçlü hiçbir istenç tanımayandır. Bu kavram ancak modern dönemde, ancak iki bin yıl kadar sonra Rousseau'da en çarpıcı formülasyonunu kazanacak ve çevresinde bütün bir modern etiğin kendini bir realite yapmaya doğru çabaladığı özsel kavram olacaktı.

İş Etiği. Etik Aile, Toplum ve Devlet kavramlarının bilgisi ile ilgilenirken, İş Etiğinin kendi başına bir etik inceleme alanı olarak doğması modern ekonominin ve modern toplumun birleşmelerine, modern şirket yapısının toplumsal yapı ile giderek artan benzeşmesine ve örtüşmesine bağlıdır. Şirket "kollektif" demektir ve ekonominin ussal doğası şirketi ön-modern tikelliklerden ve bireysel özençten kaynaklanan etik-dışı ya da etik-öncesi yapısızlıkların ötesine, gerçek etik karakterine doğru evrimlendirmekte, onu toplumsal yapının kendisi ile örtüşmeye doğru şekillendirmektedir.

İş etiği alanında hem realitede hem de kuramsal alanda ağır basan görüş küresel-evrensel insanlık normlarının bulunduğu görüşüdür. Etiğin gerçek karakteri küresel olmaktır. Eğer küreselleşme karşıtlığının ne anlama gelebileceğini sorgularsak, bunun evrensel insan haklarına, evrensel yasa egemenliğine, evrensel duyunç özgürlüğüne, kısaca küresel evrensel etiğe karşıtlık olduğunu buluruz. Mimariden ödünç aldığı adı bile anlamsız ve uygunsuz olan sözde "postmodernizm" gerçekte ahlak, etik, ve estetik boyutlarında insan doğasının yadsınmasını temsil eder ve yalnızca politik despotizmi kollamakla kalmaz, ama yoksulluğun ve eşitsizliğin birincil kaynağı olan etik-dışı ve etik-öncesi bir kültürel çoğulculuğun da sürdürülmesini savunur.

İş Etiği ya da Şirket Etiği (business ethics, corporate ethics) gibi bir olgunun bütün bir tarih

boyunca varolmasına karşın, akademik bir kavram olarak kabul edilmesi göreli olarak yenidir. Terim Batıda ilk kez ABD'de 1970'lerden sonra kullanılmaya başladı. Marxist kuramsal tuhaflıkların bütün bir entellektüel dünya üzerindeki muazzam etkisi altında, ve iş dünyasının öncülerinin kendilerinin yaygın olarak etik-dışı karakterleri ve davranışları karşısında, modern dönemin başlarında "İş Etiği" terimi bir oxymoron olarak görünecekti. Sömürü, kölecilik, dolandırıcılık gibi öğeler tarafından tanımlanan bir iş dünyası güven, dürüstlük, toplumsal sorumluluk, saydamlık kavramları ile birlikte giden "etik" sözcüğünün kendisine yabancıydı. Toplumun, çalışan insanlığın böyle bir iş dünyasına uygun terimlerde düşünmeyi sürdürmesi bir uyarlanma sorunu olmaktan çok henüz demokratik bilincin geriliğinin, yurttaş toplumunun güçsüzlüğünün bir sonucu idi.

Etik ve Ekonomi. Toplum ekonomik olmaksızın ve ekonomi toplumsal olmaksızın olanaksızdır. Geleneksel toplumsal yapılar ile bağdaşmayan modern ekonomi modern toplumun doğuşunu gerektirir. Bu süreç aynı zamanda geleneksel etiğin kendisinin modern özgür etiğe dönüşümü demektir. Etik ve ekonomi birlikte gider.

İş etiğinin bir inceleme dalı olarak ortaya çıkması dünya kültürünün bütününde yer alan bu etik dönüşüme, bütün bir ön-modern kültür ortadan kalkarken modern kültür dünyasına katılmaya başlayan kitlelerin, yığınların, halkların modern özgür etiğe eğitilmelerinin ve uyarlanmalarının kaçınılmaz olmasına bağlıdır. Daha yüz yıl öncesine dek bütün bir Batı dünyası bir Deng Xiaoping Çini idi. Şimdi — hiç kuşkusuz İsveç'in kendisi ile birlikte — daha çok İsveç'e benzemeye başlamıştır.

"Çalışanlar" bundan böyle yalnızca niteliksiz bir kol emekçileri sınıfı değildir. Bundan böyle örneğin Rockefeller'ın zamanında olduğu gibi günde on iki saat ve haftada altı gün çalışmayı, her yıl aralarından yüzde onunu iş kazalarında yitirmeyi, şirket kârlarının artması için ücretlerinin düşürülmesini insanlık-dışı bulacak denli eğitimli bireylerden oluşmaktadır. Makinenin işini yapmak yerine, makinenin efendisi olmaktadır. Topluluklar dev işleyim şirketleri tarafından çevrelerinin kirletilmesine, doğalarının bozulmasına ve çirkinleştirilmesine aldırmayan duyarsız yığınlar ve kitleler olmaya son vermektedir. Ekonomik bunalımlar görülmez elin ya da fetişistik güçlerin nedenleri anlaşılamayan falsoları olarak değil, ama etik bunalımlar olarak algılanmakta, ve modern ekonominin ya da yurttaş toplumunun kronik hastalığı olmak yerine etik-öncesi kültürün artıkları olarak ele alınmaktadır. Etik-dışının gerçekte etik-öncesi olduğu anlaşılmakta, etiğin ve ekonominin gelişiminin bir moral eğitim ve özgürlük sorunu olduğu kabul edilmektedir. En gelişmiş işleyim ülkelerinde, rüşvete izin veren yasalar yerlerini rüşveti suç olarak cezalandıran daha etik yasalara bırakmakta, eşitsizliğin ve yoksulluğun ancak küresel etik yoluyla çözülebilecek bir problem olduğu kabul edilmektedir. İş Dünyası bütününde insana yaraşır bir nitelik kazanmakta, şirketler Milton Friedman'ın onları etik-dışı olmaya teşvik eden liberteryan ideolojisinden özgürleşerek topluma karşı sorumlu moral "şirket yurttaşlar" karakterini kazanmaktadır. Ve şirketin etik karakterinin gelişmesi şirketi batırmak yerine, tersine şirketin kendisini daha küresel, daha büyük, daha üretken, ve paydaşlarını daha mutlu insanlar ve kurumlar yapmaktadır.

Modern etik incelemeleri şimdi ilk kez etik gelişim sürecine katılmakta olan milyarların aşağı yukarı etik-öncesi kültürlerini dönüştürme, onlara etiğe ve dolayısıyla ekonomiye uygun bir biçim verme problemini de ele almak ve çözmek zorundadır.

Duyunçsuz İstenç. Özgürlüğün ilk biçimi, ilk kez varoluş kazanmakta olan İstencin ilk biçimi doğrudanlık, dolaysızlık, doğallıktır. Bu İstenç özbilinçsiz istençtir, kendi üzerine dönmez ve kendini ayrımsamaz, ahlaksal değildir. Burada istencin içeriğini belirleyen dürtüler, istekler, ya da

HIRS etmeni birincildir. Hırs bir duygudur, düşünce değil; bir enerji ve dürtü kaynağı olmasına karşın oynak ve değişkendir, düşünen istenç gibi kararlı değil, ve istence ağır basarak onu belirlediği zaman dürüst ve doğru olmayan sonuçlara götürebilir. İstenç ilkin kendi üzerine düşünmeye, kendini yargılamaya başladığı zaman moral nitelik kazanır. Düşüncesiz hak ahlakın yargısı altına alınır.

Etik, özgürlük, ussallık. Dürüst olmak ussal olmayı gerektirir ve ancak özgür insan ussal olabilir. Ancak özgür insan moral bir problemi hırsından, tutkularından, bilinçsiz dürtülerinden bağımsız olarak çözebilir, ve etik yaşamında salt alışkanlıkla davranmaz, ama bilinçli olarak karar verebilir. Rousseau, "bir insandan özgürlüğünü alın, ahlakını da alırsınız," diyordu. Bu güzel anlatım özgürlüğün ve ahlakın birliğini doğrular. Ama gene de insandan iç özgürlüğünü alamazsınız. Özgürlük bilinci ancak gelişmediği sürece, ancak varolmadığı sürece yok edilebilir, çünkü tersinmezdir — tıpkı tapındığı şeyin put olduğunu bir kez anlayan bir insanın bir daha putun önünde diz çökemeyecek olması gibi. İnsana boyun eğdirilebilir, istenci kırılabilir; ama duyunca, insanın en iç, öznel, soyut özgürlüğüne dokunulamaz. Rousseau'nun sözleri "Henüz özgür olmayan insanlar ve toplumlar henüz ahlaklı değildir" olmalıydı. Sokrates'in "İnsan kötü olanı iyi sandığı için yapar" formülü çok daha güçlü ve ussaldır. İnsan doğal olarak iyi değildir; tinsel olarak iyidir, ve bu nedenle etik ya da törellik alanı eğitimin bir çözüme kavuşturulacağı asıl alandır. Etik-öncesi bireyler ve toplumlar durumunda, dünyanın bugünkü etik hamlığı konusunda dikkate alınması gereken çözümleme Sokrates'inki gibi görünür. Ahlaklı olmayan insanlar ve toplumlar karşısında, tıpkı erginlik dönemine, us yaşına girmemiş çocuk durumunda olduğu gibi, acımasız olmamak, sonsuza dek etik-dışı kalmaya yazgılandıklarını düşünmemek gerekir.

Etik bir süreçtir ve değişen etik değerler gerçekten değer olmadıkları için, değersiz oldukları için değişir ve önemsiz, saçma, giderek sefil alışkanlıklar olarak ortadan kalkar. Törel yaşamın bilinçsizliğinden başka birşey olmayan ve salt sorgulanmadıkları için süren alışkanlıklar değişime uğrar, ve o zaman önemli olan soru tüm alışkanlıkların ya da törelerin eşit değer de mi olduğu, yoksa evrensel ya da gerçek törel normların mı bulunduğudur.

Washington, D.C., circa 1915. "W.L. Smith agency, Argo cars, 14th Street N.W." Also home, as seen here earlier, to the Square Deal Auto Exchange. National Photo Company Collection glass negative. (LİNK)

Yasa, ulus, özgürlük. Benzer olarak, yasalar da, politik etik normlar olarak, duyuncun yargısı altında durur — ve bu durumda bütün bir ulusun moral yargısı altında. Ancak özgür uluslar yasalarını kendileri belirleyebilir ve onları insan haklarına, ya da, eğer dilersek, evrensel insan haklarına uygun olarak yapabilirler. Despotik uluslar yalnızca boyun eğer, ve moral varlıkları yalnızca kölelik karakterini taşır. Başka bir deyişle, henüz gerçek moral varlıklar değildirler.

Modern toplumda ön-modern kültürlerden arta kalan geleneksel davranış ve karakter biçimleri küresel kültürdeki etik-dışı öğeleri, modern ekonominin yaşadığı problemler kütlesini oluşturur. Bu öğeler etik-dışı oldukları denli de ekonomi-dışıdır. Etik gerilik ekonomik gerilik ile birlikte gider. Etik-dışının başlıca problemi kendini etik olarak ileri sürmede diretmesine bağlıdır. Küresel etik ve küresel iş etiği gerçek evrensel törel normların varoluşun olağan, normal belirlenimleri olmasına doğru evrimlenen bir süreçtir.

Erdem ve etik. Modern etik, normlarının belirlenmiş olduğu düzeye dek, birey için davranış kalıplarını saptar ve onu erdemli olabilmek için ölçülü olma, "altın orta"yı bulma probleminden bağışlar. Modern erdem etik olmaktan oluşur.

Etik normların göreliliği? Sağ duyumuz için norm ya göreli ya da saltık olmalıdır ve hem göreli hem de saltık olamaz. Ama norm ikisini de kabul eder. Norm bir yandan çiğnenemez, koşulsuz belirleyici olması anlamında saltıktır, ve onu öyle kabul eder, evrenselliğini tanır ve çifte standardı vb. yadsır, herkes ile birlikte koşulsuzca ona bağlı kalırız. Ama norm değiştirilmeyi, kaldırılmayı kabul eder, giderek çiğnenmeyi bile izin verir çünkü doğa yasası gibi çiğnenemez değildir, ve o zaman saltık değil ama göreli olmalıdır.

Etik normlar ya da ölçünler pozitif oldukları, insanlar tarafından tarihsel olarak koyuldukları ve belirlendikleri düzeye dek görelidir ve bu görelilik ya da değişkenlik onların tarihsel akışkanlıklarını, evrimlerini ya da gelişimlerini olanaklı kılar. Bu süreç normların, örneğin Aile, Toplum ve Devlet yapılarının ideal ya da gerçek biçime doğru gelişmeleri anlamında erekseldir — bireyler bunu bilsinler ya da bilmesinler. Örneğin ekonomik süreçte her bir birey kendi tikel iyisinin peşinde çabalarken aynı zamanda evrensel gönenç doğar. Süreç bir bakıma evrensel İyinin çekimi altında ilerler, çünkü insan istencinin belirlenimi iyiyi istemektir. Oysa gelişim yoksa ve salt türlülük varsa, o zaman ereksellikten söz edemeyiz ve mağara devrinden bu yana herhangi bir gelişimin olmadığını ileri sürmek zorunda kalırız. Bu insana kinik bir bakış açısından bütünüyle haklıdır.

Doğru, iyi, ve haklı olmaları gereken etik normlar doğru, iyi ve haklı olanın ideal biçimini temsil ettikleri ölçüde onlar gibi saltık bir ereğe doğru biçimleniyor olmalıdır. Eğer hakkın, yasanın, normun yalnızca göreli olduklarını kabul edersek, o zaman onların evrenselliğini ve dolayısıyla normlar olma karakterlerini sileriz. Postmodernizm, pozitivizm, pragmatizm vb. tümü de evrenseli yadsır, somut, ele gelir, duyulur olduğunu düşündükleri evrenselsiz bireyseli doğrular.

İş etiğinin, toplumsal etikten ayrı olarak, özellikle iş dünyasındaki davranışların etik niteliğinin değerlendirmesi ile ilgilenmesi gerekir. Ama iş ilişkileri bütününde değiş-tokuş ya da alış-veriş ilişkileri olarak sözcüğün gerçek anlamında toplumsal ya da ekonomik ilişkilerdir. Ekonomik ilişki toplumun sınırlı bir bölgesine sıkışmış özel bir toplumsal ilişki biçimi değil, genel olarak toplumsal ilişkiye etik karakterini veren sözleşme, güven, dürüstlük ilişkisidir. Toplum ekonominin varolma alanıdır.

İş etiği toplumsal etiğin yalnızca bir parçası değildir. Toplumun işinin ve işlevinin ekonomi yapmak olduğu düzeye dek, iş etiği toplumsal etik ile baştan sona çakışır. İşletme bir gereksinimler dizgesi olarak toplumun küçük ölçek bir modelidir. Mülkiyet ilişkilerinin tözsel biçimi olarak sözleşme işletmenin de ruhudur ve sözleşmenin insan dürüstlüğünü gerektirmesi olgusu daha başından işletmeye moral bir nitelik verir. Yurttaş eşitliği temelinde haklar ve ödevler açısından ayrışma işletmenin hiyerarşik yapısını belirler. İşletme eşit ölçüde ekonomik ve etik bir yapıdır ve işlev görmesi ve yazgısı toplumsal etiğin gelişmişlik düzeyi tarafından olduğu gibi işletmenin kendi etik gelişmişlik düzeyi tarafından da belirlenir.

Ekonomik ilişki bir yandan tüzel ilişki olarak, mülkiyet iyeleri arasındaki ilişki olarak hak kavramının olgusallaşmasıdır. Aynı zamanda bu ilişki ahlaksal olarak da aklanmalıdır. Ekonomik ilişki dayandığı hak ve ahlak öğeleri nedeniyle etik karakter taşır, ve bu etik karakteri onu özsel olarak insan gönenci ve insan iyiliği ile bağlar. İş etiği bu insan gönenci ve insan iyiliği kavramlarını bireysel çıkar, kazanç, kâr karşısında birincil olarak, aslında onların temeli ve olanağı olarak kabul eder. Buna göre şirketlerin ekonomik niteliklerinin yanısıra toplumsal ve politik rolleri de vardır.

*Örneğin Wikipedia ya da Internet Encyclopedia of Philosophy sayfalarında ve başka birçok sayfada

bulunduğu gibi. Kavramı yakalayamamanın yanısıra, bunlarda göze çarpan başlıca kusur etik ve ahlak arasında ayrım yapmamalarıdır. Bunun dışında, “Afrika etiği,” “islamik etik,” “feminist etik" vb. gibi enteresan etik ayrımcılıklar etiğin evrensel ve nesnel karakterinin anlaşılmamasına bağlıdır.

Şirket Etiği

"Yalnızca itkinin dürtüsü kölelik, ve kendimize verdiğimiz bir yasaya boyun eğmek özgürlüktür." :: "L’impulsion du seul appétit est esclavage, et l’obéissance à la loi qu’on s’est prescrite est liberté." — Rousseau, Toplumsal Sözleşme

1 Şirket Etiği

Şirket tüzel bir kişi, insan istencinin bir belirlenimidir. Hakları vardır, ve salt hakları olduğu için ödevleri vardır. Şirket aynı zamanda moral bir kişidir, eylemde bulunur, başka tüzel ve gerçek kişiler ile ilişkilere girer, kararlar alır, ve bunların doğruluk ve eğrilikleri açısından yargıda bulunması, tıpkı gerçek bir kişi gibi, bir insan gibi sorumluluk üstlenmesi gerekir. Şirket özerk bir altyapı değildir.

Şirket bir istenç belirlenimi olduğu için, onu oluşturan bireylerin sayısına bir sınır yoktur. Kâr amaçlı olabileceği gibi kâr gütmeyen bir yapısı da olabilir, eş deyişle kâr şirketin biricik varlık nedeni değildir.

Modern şirket yönetiminde şirket çıkarı biricik ilgili nokta değildir. Şirketin ilişkili olduğu başka kişileri, çalışanlar, müşteriler, şirket ile iş gören başka şirketler, topluluklar, politik örgütler, sendikalar vb. tümü de gerekli olduğunda şirket kararlarında dikkate alınması gereken yanlardır (Edward Freeman). Şirket toplumdan yalıtılmış soyut bir varlık değildir ve kâr olarak değer üretmesi bile ancak kârdan başka değerlere de değer vermesi, evrensel insan haklarını hesaba katması ile olanaklıdır.

Şirketin toplum ile ilişkisi salt bir hissedarlar grubunun toplum ile çıkar çatışması ilişkisi değildir. Şirketi modern yurttaş toplumunda kuşatan, onu belirleyen, onu vareden ilişkiler onu toplum pahasına kâr hedefine yönelik bir organizasyon olmaktan çıkarır. Onu tüm paydaşların (hissedarlar artı çalışanlar, sunumcular, müşteriler ve içinde şirketin işlediği topluluk) çıkarını dikkat almaya belirler. Tümü de eşit ve birincil önemde olan bu bileşenlerin her birinin varlığı ve gönenci başka her birinin çıkarlarının doyumu ile olanaklıdır. Şirketin etik ve ekonomik gelişimi onu toplumun bütünü ile örtüşmeye, toplumsal sorumluluk üstlenmeye, giderek “şirket yurttaş” karakterini üstlenmeye, kavramı ile uygun bir realite kazanmaya doğru götürür. Bu olgu salt hissedarların çıkarının sözcülüğünü yapan liberteryan şirket kuramını olguların kendilerinin düzleminde çürütür ve ekonominin sözde “kapitalist” karakterini, “kapitalist ekonomi” ya da doğrudan doğruya “kapitalizm” kavramını hiçbir realitesi olmayan bir ideolojiye, bir yanılsamaya indirger. Modern yurttaş toplumunun ekonomisi “kapitalist ekonomi” değil ama ekonomidir. Yurttaş Toplumunu “kapitalist toplum” olarak nitelemek özgürlük bilincinden yoksunluk zemininde olanaklıdır. Yurttaş toplumunun özgür etik karakteri “kapitalist toplum” gibi etik-dışı ideolojik bir terimi siler.

Etik Dönüşüm

İş etiği ön-modern kültürden gelen bireylerin modern etik kültüre uyarlanmaları açısından normatif etik biçimini üstlenir. Dürüstlük, doğruluk, haktanırlık kavramları despotik-geleneksel kültürlerden arta kalan davranış biçimleri, değerler vb. tarafından tehdit edilirken, etik-dışı yapılanmalar şirketlerin varlığını tehdit eder. Etik-dışı ya da etik-öncesi bireyler yalnızca şirketlerin çalışanlarına sınırlı değildir. Yöneticiler, giderek hissedarlar arasında en etik-öncesi kültüre bağlı problemler

yaygındır.

Ön-Modern Etik ve Modern Etik

Ön-modern etik etiğin gelişimsel karakteri nedeniyle etik-dışı olur. Ön-modern kültürlerde de etik normlar vardır, ama bunlar özgür bireylerin kendi normları değildir. Ön-modern etik gerçekte özgürlüksüz etiktir ve etiğin özgürlüksüz olması paradoksaldir. Özgür olmayan kültürde insan hakları olan "kişi" değildir, mülkiyetsizdir. Özgür olmayan kültürlerde etik dışsaldır, bireyin duyuncunda aklanmaz ama egemenin buyruğudur.

Özgürlük: İlke ve Erek

Modern etik oluş sürecinde olan etiktir, çünkü özgürlük bilinci için başlangıç daha şimdiden ereği imler, ve özgürlüğün gerçek eylemi kendini geliştirmektir. Özgürlük ancak özgürlük içinde gelişir: Onda ilke, araç ve erek birdir. İş Dünyasına giren milyonlar ilkin sömürmeyi ve sömürülmeyi, yolsuzluğu, rüşveti, bütününde haksızlığı yaşarlar. Ve gene de gelenek dünyasına geri dönmeyi istemek yeteneklerinin ötesindedir.

Ekonomi ve Etik

Yasa, bütün bir politik alan, bütün bir devlet yapısı etiğin bir bileşenidir. Etiğin olmadığı, özgür duyuncun ve istencin gelişmediği kültürlerde yasaya sığınmanın da bir anlamı yoktur. Böyle kültürlerde bütün bir yargıçlık, savcılık, avukatlık etkinliği, bütün bir tüzel kurumlar alanı yürürlükteki etik-dışı durumu yansıtır. Bireylerin karakterleri ait oldukları etik kültürün ürünü ve özetidir. Özgürlüğe yabancı, dolayısıyla etik olarak geri kültürlerde karakter gelişimi de eşit ölçüde yürekler acısıdır. Dürüstlük, doğruluk, haklılık, ahlaklılık gibi belirlenimlerden yoksun kültürlerin bireylerinin payına kaçınılmaz olarak güvensizlik, erdemsizlik, mutsuzluk düşer.

2 Ekonomi ve Etik

Ekonomik ilişkiler törel ilişkilerdir, öyle ki, törel olmayan ekonomi gerçekte ekonomi kavramına uygun düşmez. "Toplum" (insan birlikteliğinin Aile ve Devlet biçimlerinden ayrı olarak) insan gereksinimlerinin karşılanması alanıdır. Tutucu geleneksel toplum biçimlerinde gereksinimler aşağı yukarı yalnızca durağan yaşam biçimlerinin sürdürülmesine sınırlıdır ve üretimin ve değiş-tokuş etkinliğinin düzeyi gündelik tüketimin sınırlı karakteri tarafından belirlenir. Bu geleneksel uyruk toplumları ile karşıtlık içinde, modern yurttaş toplumları (sivil toplumlar) gereksinimlerin sürekli ve sınırsız artışı ile nitelenir, ve buna göre kitlesel üretim ve kitlesel tüketim aynı sürekli ve sınırsız artış karakterini gösterir. Bu pazar ekonomisidir, onda üretim salt bireysel tüketim uğruna değil ama pazar uğrunadır, ve onda şirketin etkinliği bireysel ve toplumsal gereksinimin kesintisiz artışı tarafından güdülenir. Bu gelişen ve büyüyen ekonomik sürece koşut olarak, toplumun törel ve yasal yapıları da sürekli değişim içindedir.

Bu süreç bir yandan geleneksel toplumlar ve kültürler türlülüğünü küresel bir türdeşlik kültürüne doğru şekillendirir ve birleştirirken, öte yandan sürekli olarak yeni törel ölçünlerin ve yeni yasaların belirlenmesi ekonomik ve politik sürece büyük ölçüde yanılma-sınama yöntemleri ile ilerleyen bir süreç görünüşünü verir. Ekonomik gelişme törel gelişmeyi yanında ister, ve çözülecek törel problemlerin ortaya çıkışı sık sık törel bozulma olarak algılanır.

Törel bozulma dönemleri ekonomik bozulma dönemleri olarak görünür. Örneğin 1980 ve 90'larda ABD'de "Tasarruf ve Kredi Bunalımı"* olarak bilinen olay 3234 varolan finans kurumundan 1043'ünün iflasında sonuçlandığı zaman, ya da 2001 Enron skandalı ve 2003 (ve sonrasında)

Siemens'in kronik skandal kültürü açığa serildiği zaman, ya da 2007-08 küresel finans bunalımı yaşandığı zaman, bunlardan genellikle törel bozulmanın ekonomik bozulmaya yol açtığı vargısı çıkarılır. Burada hırs ve kâr etmenlerinin dürüstlük ve güven kaygılarının önüne geçmesi ve törel kaygılar ile karşıtlık içinde belirleyici olması söz konusudur. Oysa "törel bozulma" olarak görülen şey gerçekte yalnızca moral ve törel hamlıktır ve törelliğin askıya alınmış göründüğü böyle dönemler gerçekte törel deneyimin büyümesine, daha yüksek bir törelliğe, daha bilinçli yasal düzenlemelere, ve daha sağlam ve daha sağlıklı bir ekonomiye götürür.

1999'da dek Almanya'da yurt dışında rüşvet vermek yasal olarak kabul ediliyor ve giderek şirketler rüşvetleri vergilendirilebilir gelirlerinden düşüyorlardı. Bu durum kendisi ancak 1977'de ülke dışında rüşvet verilmesine karşı yasa çıkaran Birleşik Devletler'in baskısı altında değişti. İş dünyasındaki davranış ölçünlerinin doğruluk ve dürüstlük yönünde belirlenmesi, insanın eğrilikten değil ama doğruluktan yana olması zeminini ceza korkusu, yarar beklentisi vb. gibi dışsal etmenlerde değil, ama insanın içsel törel doğasında, törel ussallıkta bulur.

*Savings and loan crisis (https://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis).

Sözleşme

Etiğin incelemesi incelemeyi yapan için ilgisiz değildir. Tam tersine, etik bir karakter kazanabilmek için etiğin ne olduğunun bilinmesi gerekir. İnsan törel doğasının ne olduğunu bilmeksizin törel olamaz. Hiç kuşkusuz dışsal olarak verili normlara, yasalara, kurallara boyun eğmek insana etik bir karakter kazandırır. Ama bu onun öz-kazanımı değildir. Sorgulanmayan etik pekala etik olmayabilir. Ve bireyin kendi etik yargıları yeterince olgun olmayabilir.

3 Sözleşme

İş ilişkileri ister bireyler ister şirketler arasında olsun sözleşme ilişkileridir, ve sözleşme yanların özgür istençleri ile girdikleri bir alış-veriş anlaşmasıdır. Sözleşme tüzel kişileri, haklarının bilincinde olan bireyleri gerektirir. Bu düzeye dek sözleşme gerçek anlamda ancak özgür toplumlarda, Yurttaş Toplumlarının tüzel, ahlaksal ve törel olarak gelişmiş bireyleri arasında olanaklıdır. Sözleşme ekonomik gelişimin özünde yatar, öyle ki bir toplumun gönenci, gereksinimlerinin eksiksiz olarak karşılanması ve en sonunda mutluluğu sözleşmelerin yerine getirilmesinin, onun etik karakterinin yüksekliğinin bir işlevidir.

Sözleşmenin güdüsü sözleşmeye giren yanların gereksinimleri gibi görünür. Ama bu görüngüdür. Sözleşme mülkiyet iyeleri olan özgür tüzel kişilerin varlığından ötürü zorunludur. Başka bir deyişle, sözleşme bir araç olmaktan çok daha yüksek bir anlamda kendinde bir erektir. Ekonominin olması için sözleşme olmalıdır. Sözleşmenin özgür istenci varsayması ölçüsünde, despotik kültürlerin ekonomisi bir tür doğal ekonomiden, bir gereksinimler ekonomisinden daha öteye geçmez. Bu kültürlerde insan gereksinimi büyümez çünkü istenç büyümez.

İş etiğinin belirlenimi sözleşmede bulunan yanların sözlerini yerine getirmeleri olarak doğruluk ve dürüstlüktür. Bütün bir modern ekonominin işlemesi, dolayısıyla gönenç bireysel ve toplumsal etik karakterin başarımıdır.

Sözleşme insanın kişi olduğunun ilk göstergesi ve kanıtıdır. Ancak özgür insan sözleşme yapabilir çünkü ancak mülkiyeti olan insan sözleşme yapabilir ve bir değiş-tokuş ya da alış-veriş ilişkisine girebilir.

Mülkiyet özgürlüğün ilk belirişi, soyut istencin, boş ego olarak egonun ilk belirliliği, ilk realitesidir.

Herşey mülkiyet olabilir — insan bile. Duyunçsuz istenç olarak keyfi özgürlüğün korkutucu olmasının nedeni istencin ancak istenç karşısında, ancak bir Şey olmayan istençli insan karşısında sınır tanımasıdır. İstencin istenç ile ilişkisinde doğal zor ve şiddet ilişkisine karşı ilk almaşık doğar. Özgürlük korkusu, liberalizm ya da neoliberalizm denilen şeyin yarattığı nefret istençsizliğin bütünüyle olağan tepkisidir.

Mülkiyet hakkın en dolaysız anlatımı, istencin başka istençler ile ilişkisinin olanağıdır. Mülkiyet ahlakı önceler, ve ahlaksız mülkiyet korkunçtur. Modern toplumda sömürüyü olanaksız ve haksız kılan etmen istenç-istenç ilişkisi olarak sözleşmedir. Sömürünün varlığı sözleşmenin yokluğudur. Bu nedenle toplu sözleşme denilen kollektif eylem modern ekonomide öylesine birincil önemdedir. Sözleşme ilişkisi iki yanın da özgür yurttaş karakterini kazanmış olmasını öngerektirir ve bu büyüme süreci insanın tüzel, ahlaksal ve etik bilincinin oluş sürecidir. Bu nedenle yurttaş istencinin yokluğu ile tanımlanan yığınlar, kitleler, halklar durumunda sömürü kaçınılmazdır. Ve bu nedenledir ki demokrasi istençsiz yığınların, kitlelerin devleti değil, ama yurttaş toplumunun devletidir. Ve istençsiz oldukları içindik ki yığınlar, kitleler vb. önderlere gereksinirler. Sömürü iki yanın da moral geriliğine bağlıdır, ve kültürün bu aşamasında, hak bilincinin, duyuncun ve özgürlük bilincinin henüz gelişmekte olduğu aşamada sömürü kötülüklerin en büyüğü değildir.

Sözleşme kişiler arasında özgürce oluşturulan özdeş istençtir ve insan duyunçsuz çocuk yerine koyulmadıkça sözleşmenin sömürü ilişkisi olduğu ileri sürülemez. Yurttaş Toplumunda sözleşme ilişkisine giren yanlar (çalışan olarak işgücünü sunan yan ve çalıştıran olarak ücreti sunan yan) bu ilişkiye özgürce girerler. Dışsal zorunluk, darlık etmeni insanın özgürlük karakterini ve özgürlüğün sorumluluğunu silemez. Sözleşmedeki yanlar arasında bir “güç ilişkisi” yoktur ve iki yan da yurttaşlar olarak yasa önünde eşittir (“şirket yurttaş” şirketin tüzel kişiliğinin bir başka anlatımıdır).

İşgücü çalışanın mülkiyetidir ve sözleşmede onu zor yoluyla değil ama kendi istenci ile sunar. Özel mülkiyetin zorunlu olarak götürdüğü sözleşme kişiler arasındaki ilişkidir ve kişi olmak insanın ilk belirlenimidir. Evrensel insan hakları bildirgesinde görülen tüm haklar “kişi”nin haklarıdır ve “kişi” olmak istencinin bilincinde olmaktır.

İnsan haklarını, özgürlüğü ve istenci yok sayan idiotik ideoloji sözleşme ilişkisini sömürü olarak görür. İnsanı dışsal etmenlerin istençsiz oyuncağı olarak gören bu bakış açısına göre, sömürünün kaldırılması mülkiyetin kaldırılmasını gerektirir. Sözde sosyalist ya da komünist “ekonomi”de tüm üretim araçları ile birlikte işgücü de kamulaştırılır. İnsan ortadan kaldırılır çünkü istençsizleştirilerek kamusallaştırılır. Toplumculuk adına toplumsal istenç ortadan kaldırıldığında, “ekonominin” kendisi işkenceye döner.

Eşitsizlik ve işsizlik sorunlarını çözme sorumluluğu daha yükseği olmayan, daha güçlüsü olmayan politik güç olarak yurttaş toplumunun Devletine düşer. Yurttaşlık istenci, gerçek politik güç olarak, işsizliği ortadan kaldırma, ücret ve vergi süreçlerini belirleme, kısaca mülkiyet dağılımını türeli olarak düzenleme gücüdür. Demokratik toplumun en son üyesine dek ve eksiksiz olarak yurttaşlık bilincini kazanmasının önünde saltık olarak hiçbir engel yoktur.

Etik ve İş Etiği

"Duyunç özgürlüğü" yalnızca "inanç özgürlüğü" değildir. Duyunç özgürlüğü özne olabilme, kendi için karar verebilme istencidir.

4 Etik ve İş Etiği

Etik. Etik ya da Törebilim insanın Aile, Toplum ve Devleti kucaklayan törel yaşamına insanın

kendisi tarafından getirilen belirlenimleri bilme isteğinden doğar. Törebilim birer istenç belirlenimi olan törel kavramları inceler, törel ölçünler ya da normlar üretmekle, insanların neyi istemeleri gerektiğini saptamakla ilgilenmez. Bu son iş modern dönemde özel ve kurumsal bireylere aittir, çünkü özgür birey kendi istenci ile ussaldır, ve çünkü her bir kurumun kendine özgü koşulları ve durumları genel olarak geçerli olacak ve ancak yaptırımlar ile yürütülebilecek kurallar getirilmesini olanaksızlaştırır. Uygulamalı etik istencin doğru olanı hedefleyen çabası olarak tarihe bırakılır.

Etiğin yalnızca doğru olanın incelemesi değil, ama doğru olanın istenmesi olması etiğin incelemesini olduğu gibi realitesini de görelilikten uzaklaştırır, 'etik görelilik' denilen şeyin kendisini etik-dışı yapar.

Etik olmak doğru olmak ile birdir. İnsan iyi olanı istediği aynı ussallık ile doğru olanı da ister. Etik normların doğru olmadıkları yargısı onları dolaysızca etik-dışı olarak olumsuzlamaya götürür. İnsanlar için en iyi yaşama yolu kavramının varlığı etiğin kendisini bir gelişim süreci olarak, ereksel olarak gösterir.

İş Etiği. Törebilim bütününde insan ilişkilerinin bilgisini konu alırken, "iş etiği" ya da "iş törelliği" genel olarak toplumsal ilişkileri inceler, çünkü toplum alanı (aile ve devlet alanlarından ayrı olarak) insan ekonomik ilişkilerinin alanıdır. İş Etiği alış-veriş ya da değiş-tokuş etiğidir ve iş ilişkilerini haklı, ahlaklı ve yasal olmaları bakış açısından ele alır.

Toplumda insanlar gereksinimlerini karşılama amacıyla bir araya gelirler. Özgürdürler, bireysel doyumları ile ilgilenirler, ve yabancıdırlar. Toplumsal ilişki ne aile ilişkisidir, ne de politik ilişki. Ve gene de dürüstlük, saydamlık, sorumluluk bilinci bu ilişkiler düzlemine insansal niteliğini kazandırmalı ve yabancılığı yenmeli, bireyin yaşamının büyük bölümünü geçirdiği toplum onun ikinci ailesi olmalıdır.

Bireylerin mülkiyet iyeleri olan özgür kişiler olarak ilişkileri çıkar ilişkileridir, ve törellik bu ilişkilerin tek-yanlı değil ama karşılıklı olmasını gerektirir. Bireysel çıkar törel bir belirlenimdir. Ancak öz-çıkar duygusu hırsa dönüştüğü ve kendini başka her değerin üzerine koyan bir karar ve eylem güdüsü olduğu zaman törel ve dolayısıyla ekonomik karakterini yitirir, törel ve yasal belirlenimler ile çatışma içine düşer. Ekonomi hakkın çiğnenmesi değil, tam tersine hakkın edimselleşmesi ortamıdır, çünkü ekonomik ilişki özgür bireyler arasındaki sözleşme ilişkisidir ve sözleşmede yanların hakları ve yükümlülükleri eşittir. Törel iyilik ve törel doğruluk ekonominin ve böylece toplumsal gönencin güvencesidir.

Duyunç Özgürlüğü

"Duyunç özgürlüğü" yalnızca "inanç özgürlüğü" değildir. Duyunç özgürlüğü özne olabilme, kendi için karar verebilme istencidir. — İlk olarak, duyunç da olgunlaşan bir yetidir ve erginlik çağına girinceye kadar insanın moral olarak bütünüyle olgun olmadığı ve bu düzeye dek eylemlerinin tam sorumluluğunu taşımadığı kabul edilir.

Dışsal Duyunç

— İkinci olarak, boyun eğdirilen insanlarda duyunç yetisi edilgindir ve bunlarda neyin doğru ve neyin eğri olduğuna karar veren etmen kendi duyunçları değil ama dışsal yetkedir. Özgür olmayan duyuncun gelişmemesinin, gerçekte bir duyunç "olmamasının" nedeni budur. Duyunç insanın sözcüğün gerçek anlamında en iç özüdür, dışsal hiçbir gücün erişemeyeceği ve dokunamayacağı öznel özgürlüğüdür — yeter ki etkinleşmiş olsun.

Alışkanlık ve Duyunç

Törellik bir alışkanlık olarak bir tür duyunç uyuşukluğu, varolanı sorgusuzca kabul etme tembelliğidir. Böyle köleler baş kaldırmaz, yürürlükte olan normlara karşı çıkmazlar. Varoluşlarında değişim yoktur. — Duyunç gelişen her yeti gibi başlangıçta hamdır, ve gene de "doğru" olduğunda diretir, tıpkı düşüncesinde ham olan insanların da yanılmadıklarında diretmeleri gibi. Ama duyunç doğru olmayanı, eğri ve yanlış olanı ayırdetme yetisidir. Ve bunu hiçbir zaman onun adına başka bir istenç yerine getiremez.

Ekonomi ve Küreselleşme

5 Ekonomi ve Küreselleşme

Küreselleşme. Ekonomik olarak, Küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar biçimini kazanması anlamına gelir. Toplumsal olarak, Küreselleşme Yurttaş Toplumunun evrensel toplum modeli olarak gerçekleşmesi, dünya toplumlarının tek bir Toplumun, Yurttaş Toplumunun karakterini kazanması demektir. Politik olarak, Küreselleşme insanlığın istencini özdeş yasalarda anlatması, özgür istenç birliğini anlatan bir evrensel insanlık Anayasası altında varolmasıdır. Kültürel olarak, Küreselleşme kültürel-çoğulculuğun eksiksiz uygarlık düzleminde ortadan kaldırılması, gerçek insan değerleri düzleminde tüm kültürlerin eşit ölçüde yüksek, eş deyişle ideal olarak türdeş yapılar kazanmasıdır.

Ekonomi ve Küreselleşme. Küreselleşme yalnızca ekonomik ilişkilerin değil ama özgür ekonomik ilişkilerin olmasını öngerektirir. Bu tüm gümrük sınırlamalarının ortadan kaldırılması, bütün bir yeryüzünün tek bir sözleşme ve pazar alanı olması, yeryüzünün tüm toplumlarında uyrukların hakları, ödevleri ve politik istençleri ile bireyler olarak yurttaş karakterini kazanması demektir. Yurttaş Toplumu ulusal, etnik, dinsel, ırksal, sınıfsal, eşeysel, bölgesel, yerel vb. tüm kültür ve doğa ayrımlarını bir yana bırakan ve insanları özgür bireyler olarak alan ekonomik ilişkiler alanıdır. Gerçek ekonomik etkinlik dürüstlüğü, doğruluğu, sorumluluğu gerektirir, ve bu karakter ise ancak birey tarafından, kendi istencinin ve duyuncunun bilincinde olan eğitimli ussal insan tarafından başarılır.

Etik Görelilik ve
Kültürel Çoğulculuk

6 Törel Görelilik ve Kültürel Çoğulculuk

Pozitif Etik? Her kültürün kendine özgü etik normları vardır, bunlar onunla göreli olarak saltıktır.

Etik kavramı görelilik anlatmaz: 1) Hiçbir insanın başkasından daha az hakkı kabul etmeye hakkı yoktur. 2) Doğruluk kimilerinin doğru bulamayacağı birşey değildir. 3) Etik olan, kavramın nesnel, evrensel karakterinden ötürü, kendinde haklı ve doğru olarak iyi olandır.

Etik realite reelleşmiş İyidir: Hak olarak iyinin ve ahlak olarak iyinin birliği. Törel yaşamın haklı olması gerekir; dahası, törel yaşamın ahlaksal olarak da haklı olması gerekir.

Tarihsel ya da kültürel görelilik yalnızca realitenin kavrama doğru gelişmekte olduğunu anlatı ve işlerin geçici bir durumudur. Göreli etik kötü etiktir, ve tarihsel etik normlar ancak başka etik normlar ile karşılaştırma içinde ve kendileri için iyidir, kendinde değil.

Tarihin göreli olanda sonlanmaması gerekir. Eğer tarih ereğinden önce pıhtılaşırsa, kaçınılmaz olarak özgürlük bilinci tarafından çözündürülür. Gelişim için gerekli olan tek şey etik yapıların katılaşmaması, akışkanlıklarını, değişim ve gelişim olanaklarını sürdürmeleridir. Bu istencin

işlevidir. Tarihsel etik normlar kavrama uygun düşmedikleri için göreli, geri, ve en sonunda töre-dışı, etik-dışıdırlar. Pozitif ya da göreli etik normların saltık olarak görülmesi kültürel gelişimin durdurulması, tarihin kendisinin askıya alınmasıdır. İmparatorluk Çininde, Kast Hindistanında, genel olarak despotik kültürlerde olan budur.

The Universal Declaration of Human Rights

Article 1

All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

Moral görecilik insan haklarını çiğner çünkü onları görelileştirir.

İngiliz yararcısı Bentham "Rights (hak) is the child of the law," diye yazar; "from real law come real rights; but from imaginary laws, from 'law of nature,' come imaginary rights." "Natural rights is simple nonsense."

Ve kuşkucu Hume bu noktada doğal olarak Bentham ile anlaşır. "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena."

Daha yakın zamanlarda Wittgenstein ve Austin için yasanın gerçek anlamı yine aynı Anglo-Saxon 'felsefe'nin bir başka sözcüsünün, Thomas Hobbes'un bir deyiminde özetlenir: "The command of the sovereign." (Bu kesimdeki tüm İngilizce alıntılar: Enc. Britannica, 1986, 20, 715).

Kuzey Carolina'nın köleci anayasasının yazarı da olan John Locke'a göre mülk iyesi olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıdır.

Pozitif norm evrenselleştirilemez ve bir kategorik imperativ yapılarak öğütlenemez. Özgürlük bir öğüt sorunu değildir. Ve tikel bir normun evrenselleştirilmesi önerisi ise tam olarak pozitivizm dediğimiz özgürlük-öncesi bakış açısından gelebilir. Her norm, giderek en ahlak-dışı, etik-dışı, yasa-dışı olanlar bile evrenselleştirilmeye açıktır. Gerçekte, norm daha şimdiden kendinde evrenseli imler ve önemli olan şey normun olması değil, normun gerçek etik değer taşıyıp taşımadığıdır.

Bir kültürde ya da bir tarihsel dönemde haklı, iyi ve doğru olan bir başkasında öyle olmayabilir. Dinsel doğrular ve eğriler, sorgulanmadan kabul edilen gelenekler, korku ve yetke üzerine dayanan görenekler kültürden kültüre türlülük gösterir, ve bu tam olarak moral görelilik dediğimiz şeyin bir kültürler çokluğunda sergilenişidir. Birinde kabul edilen belirlenimler bir başkasında yanlış olarak görülüp kınanabilir. Benzer olarak, yasalar çağdan çağa, kültürden kültüre türlülük gösterir, birinde haklı olan pekala bir başkasına göre bütünüyle haksız görünebilir.

Bu kültürel görelilik kültürel çoğulculuk denilen şeydir ve evrensel bir İyinin, küresel bir İyinin varlığı ile geçimsizdir. Törel yaşam iyi olarak iyi uğruna, doğru olarak doğru uğruna belirlenen yaşamdır. İnsan doğası ya da insan özü evrenseldir, ve salt bu olgu kültürel İyilerin üstünde ve ötesinde evrensel bir İyinin varlığını gerektirir. Ussal insan doğasının belirlenimi olan saltık iyi ve doğru nitelikleri tüm göreli iyileri ve doğruları kendine doğru çeken ve onları sürekli ortadan kalkış ve daha doğru ve daha iyi olana doğru gelişim sürecinde tutan etmendir.

Küreselleşme ve
Etik Normların Evrimi

7 Küreselleşme ve Etik Normların Evrimi

Küreselleşme etik normların değişimlerinde bir evrimi, bir gelişmenin yer almasını ön-koşulu olarak

gerektirir. Dahası bir türdeşleşmeyi, evrensel bir ekonomik-etik ilişkiler alanının, evrensel bir kültürün şekillenmesini ister. Ve bu türdeşleşme tikel bir tarihsel kültürün etik normlarını değil, evrensel insanlık normlarını varsayar. Küreselleşme insanlığın özsel olarak ussal bir varlık olduğunu, doğrudan, iyiden, güzelden yana olduğunu varsayar. Aristoteles "kentin ereği ve amacı iyi yaşamdır" diyordu (Politika). Şimdi kent bütün bir yeryüzü olmaktadır. Ve yine Aristoteles "toplumsal yaşamın kurumları bu erek için araçlardır" diyordu. Şimdi bu kurumlar tüm bireyler için, tüm insanlık için gönenç ve mutluluk yaşamının güvenceleri olmaktadır. Çünkü insan özsel olarak ussal bir varlıktır.

Kötü Ekonomi ve Geri Etik

8 Kötü Ekonomi ve Geri Etik

Evrensel gönenç ancak evrensel emeğin ürünü olabilir, kimilerinin sandığı gibi hırsın değil. Hırs sömürünün zeminidir çünkü istenci yendiği için hırstır ve belirlenimi doymak bilmezliktir. Hırs yasadışı değildir. Ama etik değildir çünkü bilinçsiz bir dürtü olarak özgür değildir, aslında "etik-dışı" olanı yaratan etmenler arasındadır. Hırs üzerine dayalı ve buna göre ussal etik normları, giderek yasaları bile çiğneyen "ekonomi"ye pekala kapitalizm denebilir. Gerçekte kapitalizm bir realite olmaktan çok bir ideoloji, doğum yerini hırsın kendisinde bulan bir ütopyadır, çünkü kapital her durumda ussal istencin denetimi altındadır, bir fetiş olarak özerkliğini yalnızca ideolog ve kapitalist doğrular, ikisi de kapitalin birincilliği konusunda aynı görüştedir.

Güdüsünü hırstan alan kapitalist "ekonomi" yolsuzluk, rüşvet, kayırmacılık, giderek dolandırıcılık gibi etmenler nedeniyle gerçekte ekonomi karakterini taşımaz, en iyisinden 'kötü bir ekonomi' adını hak eder. Böyle ekonomiler, ister bireysel isterse kurumsal ölçekte olsun, henüz etik karakterin gelişmediği, insanların hırslarının peşinde kör gibi davrandıkları ve insan hakları kavramının bilincinde olmadıkları bir evreye özgüdür. Ama insan moral bir varlıktır, etik bu etik-dışını yener, hırs daha düzgün yasalar yoluyla kendini yener ve dizginler.

Etik gelişimin modern özgürlük dönemini karakterize ettiği düzeye dek, ekonomik gerilikler genel olarak etik geriliklerin bir izdüşümüdür.

[YAZI SONU]

1) İş Etiği ve Küreselleşme

BÖLÜMLER

Giriş: Etik ve İş Etiği
1) Şirket Etiği
2) Ekonomi ve Etik
3) Sözleşme
4) Etik ve İş Etiği
5) Ekonomi ve Küreselleşme
6) Etik Gerilik ve Kültürel Çoğulculuk
7) Küreselleşme ve Etik Normların Evrimi
8) Kötü Ekonomi ve Geri Etik

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) İş Etiği ve Küreselleşme

2) Kollektif Eylem Kavramı

3) Etik ve Ekonomi

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

5) G20 ve Küreselleşme

6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

Kavram ve Realite

Ekonominin büyümesi ya da toplumun gelişmesi varolan yapıların geçici olduğu, her zaman daha iyilerinin ileride beklediği anlamına da gelir. Bu gelişme ya da iyileşme olguların yeterince iyi ve sağlam olmadıkları ve ideallerine, kavramlarına doğru değiştikleri ve evrimlendikleri anlamına gelir. Bu ideal ölçünlerin ya da normların varlığı kabul edildiğinde, realitenin olgularını gerçek olarak almak gereksizleşir. Olguculuk olguları ölçüt alır. Ama bir devlet, bir toplum, bir yasa, bir kültür yeterince gerçek olmayabilir, kavramına uygun düşmeyebilir, ve durum genellikle ya da tarihsel olarak böyledir. İdeal normları, örneğin bir toplumun en iyi biçiminin ne olduğunu salt düşünme yoluyla çıkarsayamayız. İdeal normlar düşüncesinin bulucusu olan Platon'un kendisi bu konuda en büyük çuvallamalardan birinin örneğini de verir ve "ideal devlet' dediği yapı gerçekte bir eşitsizlik, türesizlik, haksızlık yapısı idi. Bu onun Karl Popper'ın sandığı gibi totaliter olduğu anlamına gelmez, çünkü totaliterlik ya da bütüncülcülük yalnızca politik yapının baştan sona yukarıdan belirlenmesini değil, bu belirlemenin zor ve şiddet yoluyla yapılmasını anlatır. Platon'un "filozof kralı" böyle bir zorba ya da diktatör değildi. Dahası, görevine on yıllar süren diyalektik eğitiminden ve türe için tam yetkinliği kazandıktan sonra atanıyordu. Karl Popper kendine eleştirel rasyonalist demesine karşın, ne rasyonalist idi, ne de eleştirisi kişisel bir bakış açısından daha öte bir değer ve anlam taşıyordu. İdeal normları kabul etmiyor, onları metafizik olarak görüyor, ve olguları oldukları gibi modeller olarak alarak en iyisinden bir karşılaştırma yapıyordu. Eleştirisi göreli, ve felsefesi görgücü idi. Özgürlük kavramını, duyunç ve istenç kavramlarını çiğnediğinin bilincinde değildi ve modern Yurttaş Toplumunun gerçek yapısını formüle eden Hegel'i anlamadan, aslında okumadan totaliterlik ve kapalı toplum savunucusu olarak suçladı. Bu davranışının nedeni sözde rasyonalizminin gerçekte us ile hiçbir ilgisi olmayan ve sık sık usun kendisi ile çarpışan bir bakış açısı olması idi.

Realitenin idealiteye karşılık düşmesi için değişime açık olması, politik realitenin yapıcısı olan istencin etkin olması, insanın ve insanlığın özgür olması gerekir. Despotik kültürler özgürlüğü yadsımalarında gelişimi yadsırlar, varolan olgulara sıkı sıkıya sarılırlar, ve kültürel bir pıhtı olarak sonsuza dek değişmeden sürmeyi isterler.

Yurttaş Toplumu bir kavramdır, tüm bireyleri özgür yurttaşlar olarak, kendi duyunçları ile ve istençleri ile yaşam biçimlerini özgürce belirlemeyi isteyen insanlar olarak kapsar. Modern demokratik devlet kavramı böyle bir topluma uygun düşen devlettir, çünkü onda yasama gücü yurttaşa aittir, ve yurttaş yasamasının ussallığının güvencesini aynı zamanda evrensel de olmasında bulur. Demokrasinin ya da devletin niteliği yurttaşın niteliği üzerine bağımlıdır, ve hak eşitliği temelinde yurttaşlık realitesinin göreli olarak yeni olması, ancak modern döneme ait olması henüz kavramın idealitesine ulaşmak için alınması gereken uzun bir yol olduğunu imler. Önemli olan değişimi sürdürebilmektir. Yurttaş Toplumu kavramı yalnızca Batıya ait olmakla kalmaz, ama modern Batı Toplumları kavramının kendisini belirleyen birincil kavramdır. Bu noktada Doğu toplumlarının henüz ne ölçüde modern Yurttaş Toplumu kavramına uygun düştükleri sorusu önem

kazanır, çünkü modernliğin aşağı yukarı tüm ürünlerinden yararlanmaya başlamış olsalar da, toplumsal ve politik yapılarında henüz geleneksel despotik kültürlerinden kurtulmuş ya da kurtulmayı istiyor gibi görünmemektedirler.

A supporter of defeated Iranian presidential candidate Mir Hossein Mousavi shouts slogans during riots in Tehran on June 13, 2009. — İran'da seçimler despotlar arasından en iyisini seçme problemine bir çözüm bulmanın yöntemidir. Seçimlere başından sonuna ve sonuçlarına dek uygarlık ve ussallık değil, bir kabalık ve şiddet havası egemendir. Bu bayan "seçmen" şu ya da bu teokratik önderi seçebilir, ya da giderek başka bir durumda "demokrasi" olarak düşündüğü şey için de yumruğunu kaldırabilir. Tümü de onun için birdir ve tümü de onun için bir yumruk sorunudur çünkü henüz özgürlük bilincinden yoksundur ve demokrasiden yana olması bile salt bir boyun eğme davranışından daha iyisi olmayabilir. Demokrasi yasa egemenliği ile birdir ve yasa bilincini kavramış bir toplumu gerektirir. Bu nedenledir ki demokrasiyi bir erdem rejimi olarak, kendi istencinin bilincinde olan özgür yurttaşın rejimi olarak kabul ederiz.

İran halkının problemi Şah'ın zorbalığı ve Molla zorbalığı arasında seçim yapma problemi idi. İran'da başka bir seçeneğin, bir Özgürlük seçeneğinin olduğunun bilinci yoktur. "Zorbalık kültürü," "şiddet kültürü" gibi birşeyden söz edebiliriz. Ama zorbalığın, şiddetin "uygar" olmasından söz edemeyiz. Uygarlık barış, dinginlik, ussallıktır, kendini bilmeyi gerektirir.

Harvard öğretim üyesi Samuel P. Huntington "uygarlıklar çarpışması" gibi birşeyden söz ederken büyük bir pot kırdığını gözden kaçırdı. Çarpışma ya da savaş istenç gerektirir. İslamik dünyanın bir istenci yoktur. Ve çoktandır bir "uygarlık" olmaktan da çıkmıştır. Bu dünya 16'ıncı yüzyıldan bu yana dünya tarihinden çekilmiştir. Ölü bir dünyadır. Arap Baharı despotun despot ile çarpışmasından öteye geçmedi ve yüz binlerce insanın ölümüne, milyonlarcasının göçüne, ve yeryüzünün şurasında ya da burasında rasgele terör saldırılarına neden oldu.

Niçin "Nefret Kültürleri"? Varoluşlarını yediklerine, içtiklerine, giydiklerine göre tanımlayan, birbirlerine işkence etmeye ve birbirlerini yok etmeye doymayan insanlar yalnızca despotun despot ile kavgasını sahneleyen oyunculardır. Bu kültürlerde değerler yalnızca en değersiz boşinançlardır ve yaşamlarında ussal hiçbirşeye yer yoktur. — Böyle "uygar" kültürler başka "uygarlıklar" ile çarpışacak bir istençten yoksundur. Gerçekte daha şimdiden yenilmişlerdir. Ölüdürler. İç kavgalarının nedeni dışsal simgeler ya da boşinançlar değildir. Neden yalnızca nefret ve ona bağlı yok etme dürtüsüdür. Orada en büyük tutku nükleer bombaya kavuşmaktır. Bu kültürler uygarlaşmaktan, özgürleşmekten, insanlaşmaktan vazgeçmiş, kendi özsel doğalarına karşı dönmüşlerdir. Kendi kendileri ile, kendi içleri ile çarpışmaktadırlar. Varoluşları korku ve boyun eğme, zorbalık ve şiddet, saldırganlık ve yok etme gibi etmenler tarafından belirlenir. Böyle heyecanlar içinde, ussal hiçbir düşünceye, hiçbir karara, hiçbir eyleme yetenekli değildirler. Ve barışı öğrenemedikleri için, içlerinde nefret olarak nefret, amaçsız nefret başat olduğu için, her zaman kolayca yok edecek bir hedef bulabilmektedirler. Bilinçli, ussal bir amaçları olmadığına göre, yok etme dürtülerini doyurmak için her hedef uygundur: Irak, İsrail, ABD, Türkiye, ya da Ahmedinejad'ın kendisi ya da Mir Hossein Mousavi. Ne olursa.

Postmodern "Etik" ve Nükleer Fanatizmi Kucaklamak

Doğal bilincin anlamadığı kavramları ile okuduğu yazılar kendileri de onları anlamadan yazan yazarların ürünleridir. Michel Foucault ve okurları duruma bir örnektir. Genel olarak, okuma süreçlerinde umutsuz bir görelilik tonu egemendir. İster postmodernist isterse sofist görelilik diyelim, bu doğal bilinç için irrasyonalizm işlerin normal durumdur. Bu bilinç bu bilinçsizliği ile

Tarihi yapmakta olan etmendir. Eğer teleolojik olmaksızın Tarih bu bilincin ve istencin eline kalsaydı, varoluş bir görelilik tiyatrosu olmanın ötesine geçemezdi.

Tahran'da Şahyad Kulesi (daha sonra Azadi Kulesi) çevresinde Michel Foucault'nun yoldaşları olan İranlı devirimciler tüm dünyayı imrendiren uygarlık, mutluluk ve sevgi gösterileri yapıyor, 1979.

İran'ın ona bölge için ve dünya için büyük önem kazandıran kaygısı nükleer bomba için duyduğu muazzam tutku oldu. Geriliik, yoksulluk, eğitimsizlik gibi önemsiz problemler ile ilgilenmeyen molla rejimi yüksekliğini, soyluluğunu ve bir devlet olarak büyüklüğünü nükleer bomba ile tanıtlamayı istemektedir.

Güleryüzlü despotları ile, İran rejimi göreli bir idealdir. Ama kültürel-çoğulculuğa önem vermeyen ve postmodernizmi dikkate almayan “tinsel politika” İran rejimini saltık model olarak görmektedir.

Eğer normlar yalnızca göreli ise ve bir evrensel ölçün yoksa, o zaman her etik dizge kendi için meşrudur, hiç biri ötekinden daha iyi ya da daha kötü, daha etik ya da daha etik-dışı değildir. Etiği yok sayan bu görelilik zemininde, devrimci Michel Foucault İran’ın despotik molla devriminin saflarına katıldı.

Bu ön-modern ya da daha doğrusu post-modern teokratik rejim kendini Batının modern etiğine karşıtlığın terimlerinde tanımlıyordu. Bu rejim iyiyi ve kötüyü vb. saltık olarak değil ama ancak göreli olarak görebilen bakış açısından, ve ancak postmodern bakış açısının anlayabileceği nedenlerle, Batının demokrasilerinden daha kötü olamazdı. Aslında, postmodern göreliliği şaşırtıcı bir tarzda da olsa, bu fanatizm her nedense göreli bir kutlamayı hak edecek denli iyi idi. Fanatizm ancak fanatizm tarafından kutlanabilir. Ve bir fanatiğin kendini radikal ve liberal olarak da görebilmesi postmodern bilinç için bütünüyle normaldir.

Demokrasiyi, evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü, kısaca insanı insan yapan modern belirlenimleri anlamayan ve gelişme kavramını tanımayan postmodern bakış açısından, her rejim kendi için en azından başka her biri ile eşit ölçüde iyi idi. Michel Foucault İran’a iki kez yolculuk yaptı ve sayısız çirkin, insanlık dışı, ahlaksız davranışı yanısıra getiren “politik tinselliği” coşkuyla kutladı. İran devrimi bu enteresan bilinç için usu edimsel olarak çürütüyor, usdışının us üzerindeki utkusunu eylemde kanıtlıyordu.*

*(1) Michel Foucault: Boşinancın Devletini Kutlamak / Aziz Yardımlı.

(2) An excerpt from Foucault and the Iranian Revolution Gender and the Seductions of Islamism / Janet Afary and Kevin B. Anderson.

Evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü, evrensel politik özgürlük gibi normlar moral göreciliğin kavrayışının ötesinde yatar. Bilinçli usdışı bakış açısı güzelliğin, etiğin, bilginin evrensel ve saltık karakterini reddeder. Ve bu kavramların evrensel olmaları gerçeğin olağan durumu ise, o zaman usdışı bakış açısı insan varoluşunda genel olarak değerler olarak kabul ettiğimiz bu belirlenimleri yadsır. Bu saçmalığa inanmak güç görünür. Ve normal olarak insanlar böyle saçmalıkların savunuluyor olamayacağını kabul ederler. Ama postmodern bilincin karakteri usdışının en aşırı çıkarsamalarını yapmak, normal bilinci dehşete düşürebilecek vargıları ortaya sermektir — ve hiç kuşkusuz çıkarsamaların kendilerinin kendine karşı dönen usun bir işlevi olduğunu bilmeksizin.

Entellektüel planda, etik görgücüler tarafından yararcılığa ve pragmatizme indirgenerek rafa kaldırıldı: Yarar ve sonuçlar moral değerin belirleyicisi, yaratıcısı, ve ölçütü idi. “İnanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmek zorunda kaldım” diyen Kuşkucu Immanuel Kant’ın sözlerinde,

“insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamazdı.” Kant hiç kuşkusuz ancak yamukluğa değer veren bir kültür tarafından ciddiye alınabilirdi. Bilme yeteneği olmayan, beyni yalnızca öznel görüşlere ve bunların her biri eşit ölçüde geçerli eleştirilerinin üretimine sıkışmış insan doğallıkla etik gelişme yeteneğinden de yoksun olacaktı. Etik bir bilgi sorunudur, bir kuşku sorunu değil. İnsanı değersizleştiren nihilist felsefelerin popülerliği çağın entellektüel kültürünün sağlığı konusunda en güvenilir ölçütlerden biridir. Yine örneğin etik-dışı bir kültür kesiminin gözde yazarı olan varoluşçu, nihilist ve başka şeyler arasında ayrıca anarko-komünist eğilimleri de olan Albert Camus için insan doğrudan doğruya “saçma” idi, ve “l’homme absurde” ile, kendi karakterlerinden birinin örneği ile milyonlarca istekli okura duyunçsuz insanın etik-dışı karakterinin prototipini sevdirdi. Jean-Paul Sartre ise “seçme özgürlüğünü” özgürlük olarak gördü, insan özü diye birşeyin olmadığını çünkü “varoluşun özü belirlediğini” ileri sürdü. Bu nesnel bir gerçeklik değildi. Yalnızca Sartre moral göreliliğe ve kültürel çoğulculuğa uyarlanmış bir insan doğasından yana çıkıyordu. Ve bu özsüzlük zemininde giderek “terörü” bile yoksul insanın silahı olarak aklamada bir sorun görmede ve “despotizm hümanizmdir” dedi. Tarihsel materyalizm için insan bilinci tüm donatımı ile ekonomik altyapının bir yansıması, salt bir türev idi, ve üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin, makinenin ve sömürünün egemenliği altında düşünemediği için tembel bir kurtarıcıya gereksinimi vardı. Heideggerci Marxist Herbert Marcuse’nin “tek-boyutlu” insanı varolan usdışı toplumsal ve politik yaşama karşıtçılığını silmiş, özgürlüğe yeteneksiz bir uyuşumcu idi ve tek-boyutlu gençlik tarafından kendi öz portresi olarak coşkuyla kabul edildi. İstenç ve duyunç kavramlarını boş metafizik olarak gören Viyana Çevresi pozitivistleri “özgürlük” sözcüğünü duydukları zaman kendilerini gülmekten alamadıklarını yazdılar. İnsanlık bu entellektüel çöplüğü dinlemedi.

William Shockley (1910-1989). Nobel ödüllü Amerikalı fizikçi. Nokta uçlu transistörün (point contact transistor) geliştirilmesinde rol oynadı.

In July 1945, the War Department asked Shockley to prepare a report on the question of probable casualties from an invasion of the Japanese mainland. Shockley concluded:

> *"If the study shows that the behavior of nations in all historical cases comparable to Japan's has in fact been invariably consistent with the behavior of the troops in battle, then it means that the Japanese dead and ineffectives at the time of the defeat will exceed the corresponding number for the Germans. In other words, we shall probably have to kill at least 5 to 10 million Japanese. This might cost us between 1.7 and 4 million casualties including 400,000 to 800,000 killed."[9]*

This report influenced the decision for the atomic bombings of Hiroshima and Nagasaki to force Japan to surrender without an invasion.[10]

Genetik konusunda tuhaf görüşleri olan Shockley IQ ölçümleri 100'den düşük olanların gönüllü kısırlaştırılmasnı önerdi. (LİNK: Wikipedia)

Site Haritası | Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

İş Etiği ve Küreselleşme (pdf)

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

ETİK VE TEKNOLOJİ TÜRBİN ROTOR, ABB. — Bu uygulayımsal bilginin, özgür ve yüksek nitelikli emeğin bir başyapıtıdır. Doğa + Anlaktır; duyusal Özdek + kültürel Biçimdir; ya da, doğa + doğaüstü diyebileceğimiz bir sentezdir. İnsan düşüncesinin, bilim ve teknolojinin özdeksel Doğa

üzerine yansımasıdır.

1

— Ama eşit ölçüde de bir TÖRELLİK başyapıtı, insan istencinin ve duyuncunun bir cisimselleşmesidir. Sayısız tüzel sözleşme, ahlaksal sorumluluk ve törel dürüstlük olmaksızın üretilemez. Ve gene de politik süreçte bir şiddet ve yoketme aygıtının parçası olabilir. Modern Törellik belirli modern törellik, süreçteki törelliktir. Henüz kavramına tam olarak karşılık düşen etik değildir. Henüz zor ve şiddet öğelerini bütünüyle üzerinden atamamıştır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

TEİD 2015 (www.teid.org) 5. Uluslararası Etik Zirvesi İş Etiği ve Küreselleşme / Aziz Yardımlı (aziz@ideayayinevi.com)

2

— Bu çözümlemede nesnel kavram mantığı izlendi. Etik realite insan istencinin belirlenimlerinin bir dizgesidir. Ama İstenç Etikten biraz daha geniştir, ve kendi özgürlüğünden Hak ve Ahlak alanlarını da çıkarsar. Etik bu iki alana bileşenleri olarak gereksinir. Hak, Ahlak ve Törellik kavramları istencin kendine kendi özgürlüğünden verdiği ilk genel belirlenimlerdir. Etik alanı Aile ve Devletin yanısıra modern Toplum = Ekonomi denklemini kucaklar. Küreselleşme İstencin türdeşleşmeye doğru açınımıdır. Türdeşlik istencin bütün bir potansiyelini edimselleştirmesini öngerektirir: Küreselleşme ancak ideal istenç düzleminde bir realite olabilir. Ve gene de istenç alanı varoluşun bütününü örtmez, salt sonlu değerleri ilgilendirir. Ereğine ulaşması insanlığı varoluşun gerçek değerlerinin yaşandığı alana yükselmesidir: Güzellik, Sevgi, ve Bilgi. İnsan kendini bilmek için gerçek kendisini yaratmak zorundadır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi İş Etiği ve Küreselleşme / Aziz Yardımlı

3

ETİK VE TEKNOLOJİ 1 ETİK VE TARİH — 1 4 ETİK VE TARİH — 2 5 ETİK VE AHLAK — 1 6 ETİK VE AHLAK — 2 7 ETİK KAVRAMI VE ETİĞİN REALİTESİ KAPiTAL VE KAPİTALİZM — 1 9 KAPiTAL VE KAPİTALİZM — 2 10 EKONOMİ VE AHLAK 11 SÖZLEŞME VE EKONOMİ 12 SÖZLEŞME VE GÜVEN 13 ETİK VE GÜVEN 14 ŞİRKET VE ETİK 15 ŞİRKETLER VE GELİRLER 16

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

8

www.teid.org ŞİRKET KURAMLARI — 1 “HİSSEDAR BİRİNCİLDİR” (Milton Friedman) 17 ŞİRKET KURAMLARI — 2 18 ŞİRKET YURTTAŞLIĞI/CORPORATE CITIZENSHIP 19 ŞİRKET VE DEVLET 20 ŞİRKET VE POLİTİK KARIŞMA 21 ŞİRKET, TOPLUM VE ANLAM 22 KÜRESELLEŞME VE ETİK 23 İŞ VE ETİK 24 TOPLUM VE EKONOMİ 25 ÖZGÜRLÜK YOLUYLA ÖZGÜRLÜK 26 KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL TÜRDEŞLEŞME 27 A) KÜRESELLEŞME VE HAK 28 B) KÜRESELLEŞME VE AHLAK 29 KÜRESELLEŞME VE ETİK 30

KlasikHelenik dönemde tarih kavramının bilinci yoktur.

ETİK VE TARİH — 1 — Etik bir süreçtir. Ereği İyinin gerçekleşmesi olan bir gelişim sürecidir. Ve gene de etik yapılar değişime direnen tutucu alışkanlık yapılarıdır. Ama alışkanlık ölümdür, ve ölür, çünkü duyunç her zaman daha iyisini bulur. Etik akışkanlık bir etik idealin ve bu ideale

erişmenin güdüsü olarak duyunç özgürlüğünün belgesidir.

— Platon'un ütopik devlet modeli ya da Aristoteles'in aristokratik devlet modeli Helenik etiğin yetenekli olduğu en iyi ya da en yüksek Aile, Toplum ve Devlet yapılarının formüllerini verir. Ama bu formüller etik kavramının güdük açınımlarıdır.

4

— Klasik Yunanlılarda insan doğasının bilgisi eksiktir. Onlar için evrensel bir insan kavramı yoktur. Helenik etik kölelik kurumunu doğrular, kadına tam yurttaşlık hakkı tanımaz, ve insanlığı Helenler ve barbarlar olarak böler. Helenik törel yaşam bu eşitsizlikler üzerine kurulu aile, toplum ve devlet yapıları düzleminde yaşanır. Burada törel yaşam henüz doğa belirlenimlerini kapsar, bütünüyle tinsel ve özgür değildir.

Platon ve Aristoteles için bile tarih Helenik Kent-Devletinde sonlanmıştır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Helenik etik hiç kuşkusuz özgürlüğün bir anlatımı, bir istenç başyapıtı idi. Ama

ETİK VE TARİH — 2

— Yalnızca despotun istencini tanıyan ve ona boyun eğen Doğunun tersine, Yunanlılar yurttaş özgürlüğünü tanıdılar. Bireyi yarattılar, ve dünyaya yalnızca güzel sanatları, felsefeyi, bilimleri değil, demokrasiyi de armağan ettiler. Helenik özgürlüğün olanağı kent-devletinde bireysel özgürlüğü ve dolayısıyla insan gelişimini bastıracak bir rahipler sınıfının yokluğu idi.

5

— Helenik etik ideal etik olmayı istedi. En azından Platon ve Aristoteles onu böyle görmeyi istediler. Bir tarih kavramının yokluğunda, Helenik kültürü tarihin sonu olarak gördüler, ve geçici ve yitici olanı idealize ettiler. Helenik etik ortadan kalktı, çünkü atomik kent-devleti etiğin ideal realitesi değildi. — Helenik etik tüm insanları doğal ve kültürel ayrımlara bakılmaksızın insanlar olarak görmedi, insanı sonsuz değer taşıyan, kendini gerçekleştirme hakkı ve ödevi olan varlık olarak tanımadı. Duyunç bu yetersiz etiği ortadan kaldırdı. Etiğin büyümek için biricik gereksinimi tutucu etmenin yokluğudur.

teid etik zirvesi 2015

Helenik etikte kölelik ve barbarlık kategorileri vardı, ve evrensel insan hakları, evrensel özgürlük ve eşitlik kavramları yoktu.

İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Törel pıhtılaşmayı Ahlak çözer.

ETİK VE AHLAK — 1

— Ahlak Duyunç Özgürlüğüdür. Törellik ya da Etik dediğimiz şey alışkanlıktır, ve sorgulanmayan, değişime ve gelişime izin vermeyen, ve sonuçta ortadan kalkmayan etik taşlaşmış etiktir — Asyatik etik. Etik gelişmelidir ve gelişmek için kendini ortadan kaldırabilmeli, yeni bir etik, yeni bir tin olarak doğabilmelidir. Bu özgürlük gerektirir.

6

— Çin ve Hindistan çok sağlam, aşırı sağlam törel belirlenimleri ile Tarihe direnen kültürel yapılardı. Değişmediler, eskimediler, ve yenileşmediler — sonunda Batı tarafından zor yoluyla çözündürülünceye dek. Doğu bugün dışsal gelenek ahlakının ve eşit ölçüde dışsal modern törelliğin enteresan bir sentezidir. Birkaç milyar insan için moral parametreler, doğrular ve eğriler, iyiler ve kötüler Parti tarafından, Kast Dizgesi tarafından belirlendiği zaman ahlaksal ve törel büyüme ertelenir.

teid etik zirvesi 2015

Ahlak Duyuncun işlevidir. Törel belirlenimleri sorgular, ve sorgulanması törel realitenin sonudur.

İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Duyunç herşeyi yargılayabilir. Aşırıya gidebilir. Ama

ETİK VE AHLAK — 2

— İyi törel yaşamın ereğidir. Ve neyin iyi olduğu yargılamak duyuncun sorunudur, çünkü duyunç İyi ile bir ve aynı olmanın dışında olanaklı değildir. Ahlak öznel duyuncun öznel iyisinin en yüksek yargı konumudur. Etik ya da törellik ahlakı kapsar; ya da, etik belirlenimler duyuncun onayı ile geçerlidir. Bu onları göreli, geçici, değişken kılan etmendir.

7

— Duyunç iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve eğriyi ayırdetme yetisi olarak tüm pozitif törel normları gerçek törel normlar karşısında, tüm pozitif yasaları henüz bir ideal olan gerçek insan hakları karşısında yargılar. Ve gerçek biçimine ulaşıncaya dek, törel yaşamı görelilik, çoğulculuk, türlülük kategorileri altında yargılar. Görelilik vb. ancak bir ideal norm karşısında görelidir. Ve kültürel bir evre ancak ideal bir erek karşısında geçici, sonlu, geri karakterini sergiler.

 aşırılığı bile kendi yargısı altında durur.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Ekonomi kavramsal olarak ve reel olarak baştan sona töreldir.

ETİK KAVRAMI VE ETİĞİN REALİTESİ

— Etik Toplumdan daha çoğunu ilgilendirir. Aileyi ve Devleti de kucaklar. Toplumun törel karakteri İyinin edimselleşmesi olmasına bağlıdır: Toplumsal olmak törel olmayı gerektirir. Ve bir gereksinimler dizgesi olarak toplum ekonominin bir başka adıdır. Ekonomi kavramı her noktasında ve baştan sona törel olmayı anlatır.

8

— Olgu kavrama, realite idealiteye doğru gelişir. Pozitivizm (ya da postmodernizm) tersini düşünür. Olguların geçici türlülüğünü sürekli çoğulculuk olarak, değerlerin hiyerarşisini sözde eşdeğerlerin türlülüğü olarak, kültürel göreliliği saltık olgu olarak yorumlar. Değişimi ve gelişimi yadsımasında, kültürel-çoğulculuk ideolojisi kendini tutuculuk olarak tanıtlar.

Göreli etik evrensel değil ama tikel etik, kötü etiktir. Kötü etik ise etik değildir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

“Kapitalist Toplum” Yurttaş Toplumu değildir.

KAPiTAL VE KAPİTALİZM — 1

— Kapitalizm artı-değer ve hırs etmenlerinin sentezidir. Yalnızca kapital kapitalizm değildir. — Kapitalin hırs ile birleşmesi duyunç hamlığı zemininde olanaklıdır. O zaman kapital sömürebilir, rüşvetçilik, yolsuzluk ve dolandırıcılık yapabilir, ve daha da kötülerini yapabilir. Bu düzeye dek, “kapitalist bilinç” moral olarak önünde atması gereken Kapital etiktir; adımlar olan bilinçtir.

9

— Etik-dışı-olan ancak etik-olanın gelişimine götürebilir. Enron, WorldCom vb. skandalları yalnızca fetişistik altyapı fenomenleri ya da indeterministik olgular değil, ama doğrudan doğruya törel ve yasal geriliğin kendini su yüzüne çıkarmasıdır.

Kapitalizm değil. Etik-dışı ise modern yurttaş toplumunda gelişim tarafından temizlenen yandır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Some 13 years after Enron, auditors still can’t stop managers cooking the books. Time for some serious reforms

KAPiTAL VE KAPİTALİZM — 2 — Ekonomik İstencin özgürlük ile bir olduğu düzeye dek, ekonominin etiği belirlemesi söz konusu değildir. Ekonomi etiktir.

— WorldCom ve Enron skandalları ve benzerleri hırsın istence, etikdışının etiğe üstün çıkma girişimlerinin bedelidir. Böyle şirketlerin gerçekte birer şirket olmadıkları yok olmaları tarafından tanıtlanır. Etiğin ve ekonominin gelişim süreci trajiktir, çünkü süreçte yok olan kahraman yalnızca hırsın öznesi değil, ama ayrıca o hırsı paylaşan milyonların eşit ölçüde hırslı beklentileridir. Bir tango iki kişi ile yapılır.

10

Avrupa’nın Enron’u İtalyan PARMALAT 80 ülkede iş yapıyordu, 130.000 kadar paydaşı ve 100.000’in üzerinde yatırımcısı vardı. 2004’te Parmalat’ın borçları firmanın kabul ettiğinin sekiz katı gibi bir rakamla €14.3 milyar olarak saptandı ve bununla tarihteki en büyük dolandırıcılıklardan biri oldu.

— DENETÇİNİN DENETÇİSİNİN DENETÇİSİNİN DENETÇİSİNİN ... DENETİMİ? — Bu kötü sonsuzluk evrensel etik gelişmişlik düzeyinde tamamlanır. Bu eğer öncülü doğru ise doğrudur: İnsanlık özsel olarak ussal, törel, iyi, düzgün, dürüst vb. dir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Ekonomi insan istencinin (= özgürlüğünün) bir belirişidir.

11

EKONOMİ VE AHLAK — Ekonominin birincilliği denilen şey ahlakın (ve başka pekçok şeyin) bir sömürü süreci olarak görülen ekonominin bir türevi olduğunu imler. Sözde altyapının birincilliği

öğretisi insan özgürlüğü ile bağdaşmaz.

— “Materyal altyapı” denilen şey istenci bir yanılsamaya indirger, böylece özgürlüğün somut belirişi olan Hak, Ahlak ve Törellik alanlarını altyapıya boyun eğmesi gereken üstyapılar olarak görür. Bunun anlamı Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının boş metafizik olmasıdır (pozitivizm). Ekonominin ancak baştan — Modern ekonominin gelişiminin önünde ne dönemsel bunalımlar miti, ne sona törel olarak düşülecek dipler, ne de sözde egemen sınıfın komploları gibi engeller vardır. olanaklı olması modern Modern yurttaş toplumu etik ve ekonominin özgürce üretime ve özgürce ekonominin özgürce ve tüketime belirlenmiş ussal sentezidir. Bir etik problem çözme alanı olarak özgür sınırsızca gelişiminin ekonomi alanı duyuncun en yüksek güvencesi altındadır. güvencesidir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Sözleşme toplumsal = ekonomik ilişkinin özetidir.

12

SÖZLEŞME VE EKONOMİ — Toplumsal ilişki ekonomik ilişki, ve ekonomik ilişki SÖZLEŞMEdir. Sözleşme haklarının bilincinde olan, eş deyişle mülkiyete iye olabilen KİŞİLER arasındaki değiş-tokuş ilişkisidir. Mülkiyet bilinci özgürlük bilinci ile eşgüdümlüdür.

— Rüşvetçilik, yolsuzluk, dolandırıcılık gibi etik-dışı ve dolayısıyla ekonomidışı etmenler ekonomiye SÖZLEŞME momentinde girer. Gene de eğer güvensizliğin ne olduğunu belgeleyen bu etmenlere ekonomik terimler diyeceksek, bunlar ekonomiye ancak olumsuz terimler olarak girer. Etik baştan sona olumlu imlem taşır, ve dolayısıyla ekonomi özgür, dürüst, temiz bir ilişkiler dizgesi olma karakterinde kendini etik ile birleştirir. Etiğin toplumsal ilişkilerden daha geniş bir kaplamının olmasına karşın, ekonomi baştan sona etiktir.

Sözleşme özgür kişiler arasındaki ilişkidir. Ahlaksal karakter üzerine dayandığı için, ekonomiyi bozan tüm ahlaksızlığın da doğum yeridir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Tüm toplumsal ilişki sözleşme ilişkisidir. Toplum ne Aile ne de Devlettir.

13

SÖZLEŞME VE GÜVEN — Bireysel özgür istenç sözleşmenin olanağı ve zorunluğudur. Bunun anlamı bireyin olmadığı yerde ekonominin de olamayacağıdır. Böyle özgürlüksüz kültürlerde insanlar ekonomisizdir ve aşağı yukarı yalnızca karın doyurma uğruna varolurlar, — bilimsiz, bilgisiz, ahlaksız, güzelliksiz, töresiz, yasasız.

— İş dünyasında önemi sonsuz olan Güven kavramının yeri burasıdır: Sözleşme. Güvenin kendisinden başka hiçbir güvencesi yoktur — tehlikeli olacak denli özneldir. Güven kendi egomu başka ego ile özdeşleştirmem, başka beni kendi benim ile bir saymamdır. Eğer başkası bu özdeşliği çiğnerse, egomu çiğnemiş olur. Güvenin bu bireysel öznelliği ile karşıtlık içinde, kurumsal güven resmi nitelik taşır ve yasalar tarafından güvence altına alınır. Güven duygusu yalnızca törelliğin ve ekonominin işlemesinde sonuçlanmaz: Güven insana insanlığının duygusunu yaşatır.

teid etik zirvesi 2015

Güven yasanın güvencesi altına alındığında yasanın kendisi güvence ister.

İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Güven kavramı etik ile anlamdaştır. Etik olarak geri kültürlerde güvenin yeri yoktur.

ETİK VE GÜVEN

— Güven insanın ahlaksal ve törel gelişmişliği ile orantılı olarak büyür. Bu nedenle ancak ahlaksal olarak gelişmeye yetenekli toplumlar, ancak özgür toplumlar ve bireyler güven ilişkilerini ve duygularını yaşayabilirler. Despotik kültürlerde güvensizlik egemendir, çünkü güven ahlaksal kişiliğin gelişmesi, dolayısıyla özgürlük üzerine bağımlıdır.

14

— Etik öğrenilebilir demek etik insanın doğallığına karşı kavgası sonucunda kazanılır demektir. Doğallık kültürün karşıtıdır ve a priori suçsuzdur. Ama insan doğallığı insanın ahlaksal yetisi ile bağıntı içinde kötü olmanın zeminidir. Duyuncu ve istenci ile doğal içgüdüselliğinin üzerine yükselemeyen insan ahlaksız, etik-dışı, yasa-dışı olur. Özgürlük ile, duyunç ve istenç ile donatılı olmak sorumlu, suçlu, kötü olmanın zeminidir. Kötülük doğal hayvanın değil, tinsel insanın yeteneğidir.

Dürüstlük kavramı etik ile anlamdaştır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Etik olmaksızın Ekonomi ütopyadır. Ya da, daha iyisi, dystopyadır.

15

— Şirket yalnızca kapitalden oluşmaz. Şirket etik-ekonomik bir yapı olarak Aile, Toplum ve Devlet ile ilişkilidir.

— ABD'de yürürlükte olan Sarbanes-Oxley Yasası (SoX) tüm şirket yönetimini kamu etiğinin denetimi altına getirir. Yasa sözde "iyi" olduğu ileri sürülen hırs etmeninden özgürlüğün tikel bir anlatımıdır. Enron ve WorldCom gibi büyük şirket skandallarına tepki olarak çıkarılan yasa Türkiye, Kanada, Almanya, Güney Afrika, Fransa, Avustralya, Hindistan, Japonya, İtalya ve İsrail tarafından da kabul edildi.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

ŞİRKET VE ETİK

21'inci yüzyılın Solonları. Senatör Paul Sarbanes (D–MD) ve Temsilciler Meclisi Üyesi Michael G. Oxley (R–OH-4). Yasa Temsilciler Meclisinde 3'e karşı 423 ve Senatoda 0'a karşı 99 oyla kabul edildi.

ŞİRKETLER VE GELİRLER Şirket Toplum

— 2010 mali yılı için, ABD firması Wal-Mart Stores $421,849 milyarlık gelir bildirdi; Exxon Mobile'in geliri $370,125 milyar; Royal Dutch Shell'in geliri $368,056 milyardır.

16

IMF’nin 2010 yılında 183 ekonomi için listesinde 155 ülke için GSMH Wal-Mart’ın 2010 gelirinden daha düşüktür. 1962’de kurulan şirketin 2015’te 28 ülkede 11.453 şubesi ve 2,2 milyon çalışanı vardır. Walton ailesi (toplam servet: US$174.6 milyar) yüzde 50’nin üzerinde hisse ile şirketin denetleyicisidir. Walmart bir etik laboratuarıdır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Şirket = Hissedarlar?

ŞİRKET KURAMLARI — 1 “HİSSEDAR BİRİNCİLDİR” (Milton Friedman)

— Şirkette (corporation) hissedarlar bileşenlerden yalnızca biridir. Milton Friedman Şirketin hissedarlar uğruna yönetilmesi gerektiğini ileri sürer.

17

— Eğer bunun anlamı şirketin geri kalan bileşenlerini gözden çıkarabileceği ise, o zaman hissedarların kendileri de gözden çıkarılır, çünkü şirket bir dizgedir, varoluşu tüm bileşenlerinin varoluşu üzerine koşulludur. Kaynak: Business Ethics, Deon Rossouw ve Leon van Vuuren, 2013.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Şirketin doğası üzerine kuramlar şirketin kavramını yansıtmaya doğru evrimlenir.

ŞİRKET KURAMLARI — 2 — “Şirket kimler yararına ve kimler pahasına yönetilmelidir?” Edward Freeman (1993): “Hukuk hissedar çıkarını firma üzerindeki başka hak sahipleri pahasına kollamayı etkili olarak sınırlamak üzere evrimlenmiştir”

:: “The law has evolved to effectively constrain the pursuit of stockholder interest at the expense of other claimants on the firm.”

— Yasa duyuncun onayını almalıdır. Duyunç kendini evrensel insan hakları kavramında tanıtlar, çünkü duyunç haklı, doğru ve iyi olanın sesidir.

18

— Şirket salt kapital değildir. Hissedar istencinin başka hak sahipleri üzerindeki birincilliği etik değil, çünkü kapitalizmdir. Kapitalizm istenç özgürlüğü ya da genel istenç değil, ama tikel bir istencin, kapital istencinin genel istenci yok etmesidir. Bu nedenle yalnızca bir başka dystopiadır.

Şirket tüzel bir kişi olduğu için yasal belirlenimler altında durur. Tam bu nedenle ahlaksal yargıya açıktır ve törellik normları altında durur.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

The business of business is business?

19

ŞİRKET YURTTAŞLIĞI / CORPORATE CITIZENSHIP — Yurttaş kendi istencinin ve özgürlüğünün bilincinde olan modern bireydir. Ve hak olarak istenç kendini ahlak işlevinde sürekli olarak

iyileştirir ve ussallaştırır, ve etik olarak evrensel iyi ereğini gerçekleştirir.

— Şirketler de yurttaş karakterini taşır, çünkü yurttaşlık istencinin anlatımlarıdırlar, kendi başlarına işleyen özerk altyapı kurumları değil. Şirketler salt hırs ve dürtü yoluyla, örneğin salt kâr güdüsü ile davrandığı zaman, bu Organizasyonel onları ahlaksız, etik-dışı ve yasa-dışı yapar. O zaman sözcüğün gerçek Yurttaşlık şirketin anlamında Milton Friedman'ın istediği türde "altyapı" kurumları olurlar, toplumsal karakterinin insan duyuncundan ve istencinden bağımsız fetişler gibi davranırlar. O bilincidir. Yurttaşlık istenci zaman toplumsal yükümlülüklerini yerine getirme ödevlerini gözardı yalnızca ekonomik değil eder, yasaları çiğner, vergi kaçırır, rüşvetçilik, yolsuzluk, dolandırıcılık ama aynı zamanda yapmayı, genel olarak sömürüyü göze alırlar. politik istençtir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Şirket toplumun yalnızca bir parçası değildir. Modern etik kültürün ve modern ekonomik kültürün örtüşmesinin göstergesidir.

ŞİRKET VE DEVLET

— Şirketler büyük-ölçek toplum olma sürecinde olan küçük-ölçek toplumlardır. Şirketlerin (çoğul/ yerel) ereği şirket (evrensel/küresel) olmaktır.

20

— Laissez-faire ekonomi kuramı şirketlerin hükümet denetiminden tam bağımsızlığını ileri sürer. Hiç kuşkusuz Devletin işi pazarcılık değildir ve hiç kuşkusuz devletçilik yurttaş toplumunun etik = ekonomik geriliğinin itirafıdır. Gene de Devlet ve şirket birbirine ilgisiz kendilikler değildir. İkisi de aynı törel yazgıyı paylaşır, ikisi de aynı ideal İyi karşısında ölçülür. Biri büyümedikçe öteki de büyümez.

teid etik zirvesi 2015

ABD Sox Yasaları ve Güney Afrika Şirketler Yasası insanlığın genel törel gelişiminin Devletlere ve şirketlere yansımasının göstergeleridir.

İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Modern Yurttaş Toplumu bireyin ikinci Ailesidir. Etik bireye insanlığının duygusunu kazandırır ve Şirketi onun için ikinci bir yuva yapar.

ŞİRKET VE POLİTİK KARIŞMA

— Şirket kavramı şirketin ekonomik etkinliklerinin özü olan sözleşme ya da pazar ilişkilerinde özgür olmasını gerektirir, ve finansal denetim bir karışma değildir. Gene de eğer şirket kültürü yaygın olarak etik-dışı eğilimler gösteriyorsa, eğer evrensel etikekonomik geriliğin anlatımı ise, o zaman üst-yönetim, devlet karışması vb. etkisiz olacak, çünkü etik-dışı toplumun devleti de etik-dışı olacaktır. Etik gelişim anlatımı ilkin etik geriliğin göstergesidir. — Şirket insan istencinden bağımsız bir robot, sözde bir altyapı öğesi olarak kendi başına davranan özerk bir güç değildir. Korporasyon toplumun kendisidir. Modern tüzel, ahlaksal, törel gelişimin, bilimsel, teknolojik ve politik gelişimin sentezidir. Aileden, toplumdan devlete tüm törellik alanı korporasyonda cisimselleşir.

21

— Kentler Romalıların korporasyonlar olarak ele aldıkları ilk kendilikler idi. ‘Şirket’ sözcüğü “ortaklık” demektir, tıpkı corpus sözcüğünün de bir birey olarak davranma yetkisi olan bir kümeyi anlatması gibi.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Toplum bir çıkar ilişkileri alanı olarak varoluşun anlam ve değerinin aranacağı yer değildir. Bu boş arayış nihilizmin ve kinizmin köklerinin aranacağı asıl yerdir.

Ve gene de Şirket çalışan bireyin yaşamını geçirdiği yerdir. Birey ailesinde olduğu kadar şirkette de yaşar.

22

ŞİRKET, TOPLUM VE ANLAM

— İnsanlar anlamsız olduğu söylenende, yani toplumsal-ekonomik ilişkilerin bencilliğinin ortasında anlam yaratmalı, ekonomik süreci özgürleştirmeli, onu hırsın irrasyonalizminden temizlemeli, ona kavramına uygun etik karakterini kazandırmalıdırlar. Gene de varoluşun törel anlamı onun gerçek anlamı, ideal anlamı değildir. Daha iyisi vardır. — Şirket çalışanların sömürüleceği, küçük düşürüleceği, mutsuz olacağı, değersizleştirileceği ya da rüşvet arayacağı, nefret edeceği bir yer değildir. Şirketin törel evrimi aynı zamanda Devletin ve Toplumun törel evrimidir.

teid etik zirvesi 2015

Değerin ve anlamın yeri sonlu toplumsal amaçların üzerinde ve ötesinde, güzellik, duygu ve bilgi tininde yatar.

İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Küreselleşme törel türdeşleşmedir.

KÜRESELLEŞME VE ETİK — Küreselleşme etiğin küreselleşmesidir. Ya da, bütün bir yeryüzünde Aile ve Toplum ve Devlet yapılarının kavramın ereksel-ideal düzleminde türdeşleşmesidir. Küreselleşme bütün bir Dünya-Tarihinin ereğinin, özgürlük bilincinin kazanılmasının başka bir anlatımıdır.

1) Küreselleşme bir ideolojik programın realize olması değildir. Küreselleşme yurttaş toplumunun evrensel karakterinden doğarken, ideoloji kendini özellikle yurttaş toplumunu yadsımasında tanımlar. Küreselleşme Dünya-Tininin öndersiz ya da salt kendi önderliği yoluyla açınımıdır. Özgürlük bilincinin gelişiminin vargısı, evrensel insan Törel potansiyelinin ideal realizasyonudur.

23

2) Küreselleşme göreli olarak iyi gelişmiş reel bir kültürün model alınması değildir, çünkü Batı evrensel model olmak için gereken ideal tüzel, ahlaksal, törel karakterin gerisindedir. Küreselleşme ancak ideal terimlerde olanaklıdır.

teid etik zirvesi 2015

türdeşleşme ideal Aile, Toplum ve Devlet yapılarının reel yapılar olmasıdır.

İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Ekonominin törel olması bir “gerek” sorunu değildir, çünkü

İŞ VE ETİK

— İş dünyasında etiğin gerekli olmadığı, aslında işletme için zararlı olduğu görüşü kapitalist ideolojiye aittir. İş dünyasında etiğin olmadığı, aslında olanaksız olduğu görüşü kollektivist ideolojiye aittir. Gerçek başka türlüdür: Modern ekonominin sözleşme ilişkisi temelinde işlemekte olması olgusu bile yalnızca şirketin değil, bütün bir ekonominin törel karakterini tanıtlar. Sözleşme özgür, ahlaksal, ussal bireyin yeteneğidir. — Ekonomi törel olmak zorunda değildir, çünkü daha şimdiden toplumsal törelliğin kendisidir. Başka türlü olanaksızdır.

24

— Törel olmayan ekonomi gerçekte ekonomi adını hak etmez. Rüşvetçilik, dolandırıcılık, yolsuzluk vb. ancak kinik bir bakış açısında ekonomik öğeler olarak geçerlidir. Dünya Ekonomisinin gelişiminin olanağı insanlığın duyunçsuz dürtüsel karakterini terk etmesi, ve moral ve törel karakterinin gelişmesidir.

 ekonomi törelliğin kendisidir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

TOPLUM VE EKONOMİ — Toplum bir gereksinimler dizgesidir. Toplum Aile ya da Devlet değildir. Modern toplumsal ilişkiler özgür KİŞİLER arasındaki ilişkiler olarak SÖZLEŞME ilişkileri ya da mülkiyet değiş-tokuşu ilişkileri, genel olarak iş ilişkileridir.

25

— Çıkar toplumsal ilişkilerin başlıca güdüsü olarak görülür, ve haklı olarak öyle görülür. Çıkar ya da kazanç kötü değil, tersine iyi, çünkü bir gereksinimin doyurulması olarak toplumsal ilişkinin ereğidir. Ve birinin çıkarı aynı zamanda başkasının da çıkarıdır, çünkü ilişki özgür, eşit, karşılıklıdır. Kötü olan şey çıkarın tek-yanlı olduğu sanısıdır. O zaman karşımızda çıkarcılık ve bencillik dediğimiz kötülük vardır. Ahlak-dışı, etik-dışı, giderek yasa-dışı olan budur. O zaman bir ahlak, etik ve yasa süreci olan ekonomi yitmiştir. Törel gerilik geri kalmışlık, az gelişmişlik vb. dediğimiz şeyin gerçeğidir.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Özgürlük ereğine özgürlük aracığıyla erişilir.

ÖZGÜRLÜK YOLUYLA ÖZGÜRLÜK — Küreselleşmeyi ancak çözümleyebiliriz, belirleyemeyiz. Özgürlük komplo kuramcılığının kavrayışının ötesindedir. Gerçekte, her tür komplo kuramcılığı insan istencinin ve özgürlüğünün bilinçsizliğinin anlatımıdır. Yedi ya da yetmiş yedi milyar insanın gelişiminin bağlı olduğu biricik etmen Özgürlüktür.

— Bir amaç olarak özgürlük ancak bir araç olarak özgürlük yoluyla gelişir. Ancak özgür toplumlar özgürlüğe doğru gelişebilir. Özgürlük duyunç ve istençtir, ve insan bilincinde belirişi için, özgürlük bilincinin doğuşu için gereken tek şey engellenmemesidir.

26

— Etik kavramı kötü olmayı, yanlış olmayı kabul etmez. Etik iyi, doğru, dürüst, düzgün olandır. “Kötü etik” etik-dışıdır, “yamuk etik” etik değil ama başka birşeydir. Etiğin gelişimsel olması etiğin bu saltık olarak İyi olma karakterine bağlıdır. İyi olmadığını kavrayan İstenç kendini olumsuzlar.

Duyuncun ussallığı ancak İyi olanı doğrulayabilmesinde yatar.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Küreselleşme ancak hak, ahlak ve törellikte büyümüş insanlığın başarımı olabilir.

KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL TÜRDEŞLEŞME — Küreselleşme salt ekonomik bir süreç değil, ama bütünsel bir kültürel dönüşüm sürecidir, çünkü ekonomi bütünden yalıtılmış bir süreç değil, ama bir dizgenin başka bileşenler ile birlikte işleyen bir bileşenidir.

1) İNSAN HAKLARI kavramının dünyanın bilincinde uyanması evrensel türdeş bir hak realitesi yaratmakta, insanlar kişiler olmanın yoluna girmektedir. 2) DUYUNÇ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN yaygınlaşması evrensel ahlaksal yükselişin koşuludur, çünkü ancak özgür insanlar kendi ussal ahlak yetilerini geliştirebilir, ahlaksal olarak erginleşebilirler.

27

3) 1 ve 2’nin sonucu TÖREL YAŞAMDIR. Aile, Toplum ve Devlet alanlarının bütünlüğü olarak etik alanda yalnızca çatışmaları besleyen kültürel-çoğulculuk tini yerini ussal, özgür, barışçıl türdeşliğe bırakmaktadır.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Ancak Hak kavramının bilinci insanı kişi yapar. Ve tüzel kişi ekonominin ruhudur.

A) KÜRESELLEŞME VE HAK — Hak insanı tüzel KİŞİ yapan etmendir. Ancak hakkının bilincindeki insan olarak kişi MÜLKİYET sahibi olabilir ve SÖZLEŞME ilişkilerine, topluma, ekonomik sürece girebilir.

— HAK insanın istencinin özgürlüğünden bütün bir dışsal dünya üzerine yaptığı yatırımdır: Tüm varoluş insan istencinin nesnesidir. Ancak hak kavramının bilinci ile insan ekonomi olan üretim, dağıtım ve tüketim sürecinin sonlu etkinliğine girebilir. Yerkürenin henüz bir hak kavramının bilincinden bile yoksun milyarları için bu sonlu varoluş alanı tüm sömürüsü, çilesi, ve acısı ile bir nimettir. Aynı zamanda bu bilincin yetenekli olduğu anlamın da sınırıdır.

28

— Hak kavramının küresel bir realite olması diktatörlüklerin, kast-dizgelerinin, feodal kültürel yapıların, gelenek kültürlerinin, genel olarak kültürel çoğulculuğun, bir gerilikler türlülüğünün yerini özgür modern yurttaş toplumunun türdeşliğine bırakmasını gerektirir. Evrensel insan hakları edimsel olarak evrensel olmadıkça, küreselleşmenin kendisi yalnızca boş bir sözcüktür.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Duyunç özgürlüğü gerçek ahlakın olanağı ve güvencesidir.

B) KÜRESELLEŞME VE AHLAK — Ahlak duyunç özgürlüğünün anlatımı olarak doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdetme yetisi olduğu için, gelişimi dışsal ahlakın yerini içsel ahlaka bırakması üzerine koşulludur. Doğrularını, iyilerini dışsal yetkeden öğrenen insan ahlaksal olarak tembelleşir, eylemsizleşir. Despotik kültür büyümez.

— Ahlaksal küreselleşme duyunç özgürlüğünün küreselleşmesi, insanın yukarıdan duyunç dayatmalarından kurtulmasıdır. O zaman birey ortaya çıkar, ve ussal istenci ile özgür birey dünyanın, kültürün, uygarlığın yapıcısıdır.

29

— Ancak ahlaksal insan eylemde bulunabilir. Özgür olmayan insan her zaman suçsuzdur, çünkü hiçbirşey yapmaz. Ancak eylem yapan insan neyin iyi ve doğru olduğunu öğrenebilir. Despotik kültür en iyisinden özgür kültüre öykünebilir — monkey see, monkey do.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

C) KÜRESELLEŞME VE ETİK — Bir süreç olarak Etiğin ereği özgür istencin kendine Aile, Toplum (Ekonomi) ve Devlet (Politika) düzlemlerinde ideal belirlenimler vermesidir.

30

— Politik gelişimin ereği politik realitenin kavramına uygun kılınması, yasaların evrensel insan haklarına uygun karakterlerini eksiksiz olarak kazanmasıdır. Evrensel insan hakları tanım gereği tikel haklar çoğulculuğunu yadsır. Bu düzeye dek ulusal gelişimler eksiksiz etik gelişimi, ve politik gelişim tek bir Evrensel Anayasayı hedefler — politik küreselleşme.

teid etik zirvesi 2015 İŞ ETİĞİ VE KÜRESELLEŞME

Modern Dönem

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Modern Dönem

Aziz Yardımlı

Modern Dönem

Modernleşme kurtuluştur — gelenekten.

Hiçbir dönemin kültürü değişime dayanamazken, modern kültür kesintisiz değişim kültürüdür. Her dönemin kültürü kendi için yenidir ve gurur ve kibir içinde eskimeyeceğini varsayar. Ya da, yine aynı şey, onda eskilik kültürün asıl değeri olarak görülür ve özellikle korunur. Güzelden kaçınma, ussal düşünmenin yokluğu, değersizde yaşanan doyum köhnenin sakınımı için ödenen bedeldir. Modern kültür sürekli eskime kültürüdür ve kendini sürekli ereksel yenileşme ile belirler. Oluş dinginliğe, ve modernleşme klasiğe özlemdir.

Geleneklerinde pıhtılaşmış despotizm geleceksizdir ve ancak geçmişte ve ancak geçmişi yaşayabilir. Despotizmin şimdisi geçmişidir ve yüreği ‘kadim’ olan için atar — ve “altın zamanlar” uğruna varolur. Eskilik, tutuculuk, gelişimsizlik, gerilik — bunlar despotizmin karakterini oluşturur. Ve bu karakter insan doğasına uymaz. Despotizm eskiyemez çünkü özgürlük kavramının yoksunluğu

içinde her zaman eskidir. Yazgısı modern tarafından silinmektir. Modern eski ile birlikte varolmayı, kültürel çoğulculuğu kabul etmez. Yok edicidir. Despotizmin yitişini, gelenekten kurtuluşu ister ve her zaman şimdide geleceği yaşama istencidir. Modernite şimdinin salt bir kıpı olduğunu bilir ve geçici realitelerde eyleşmeyi sevmez. Modernite anılarda değil, yitici olanda değil, gerçek olanda, idealde yaşamayı ister. Despotizm ise uzun belleği sever, anılarda eşinmeye bayılır, ve acı içinde bir geleceğinin olmadığını duyumsar. Despotizm zamanı sevmez çünkü gelenek tarihsizlik ister.

Gelenek eskinin gücü, eskiyi yaşatan değer, değeri değersizleştiren hiçliktir. Gelenek-görenek ussal hiçbirşey kapsamadığı için kendini sorgulamaya kapatır, düşünceyi dondurur, ve kültürü salt bir aptallık ve miskinlik kültürüdür. Tutuculuk geleneğin ve göreneğin gereksinimidir. Geleneğin gücü herhangi bir yolda bir değer olmasından değil, yalnızca gelmesinden doğar. Görenek yalnızca görülmesi nedeniyle görenek olur. Görenek yalnızca gördüğünü yapar. Geleneğin ve göreneğin gücü usdışının gücüdür, ve oluşun gücü karşısında geliş saati gidiş saatidir.

Ara Pacis — dünyadaki biricik Barış Tapınağı. İÖ 13-9'da Roma Senatosu tarafından Augustus onuruna yaptırılan tapınak Pax'a, Roma Barış Tanrıçasına adandı (Link 1). Yeniden düzenlenen tapınağı örten modern yapının yan duvarına işlenen Res Gestae'nin en tam metni Ankara'da bulunmaktadır. Sümerlerden Helenlere bütün bir Batı uygarlığını temsil eden Roma tini yalnızca evrensel barış idealini düşünmekle kalmadı. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος anlatımı da ondan gelir: Başlangıçta Logos vardı, Logos Tanrı ile idi, ve Tanrı idi Logos.

Bütün bir Batı Tarihinin yapıtı ve özeti olan Roma İmparatorluğu eşitlik düşüncesinin, insanın ve insanlığın sonsuz değerinin bilincinin doğduğu yer oldu. Klasik felsefe insana insanın özsel olarak Logos olduğunu anlattı. İstenç olarak Logos, Özgürlük olarak Logos evrensel bireydir. Ve İstenç olarak Logos Telos imler.

Modern Tin gökten inmedi. Klasik Tin üzerine, ideale istenç üzerine doğdu. Ona özünlü özgürlük tarafından belirlendiği için, ereğine doğru gelişimdir.

Modern dönem klasik dönemin yarım bıraktığı işin tamamlanması olma anlamında onun ussallığı üzerine, onun sanatı, etiği ve bilimi üzerine dayanır. 'Modern' klasiğin karşıtı değildir, çünkü klasik her zaman modern, her zaman yeni olandır. Ve 'modern' ancak klasiğe ait olması, ondan özgürlük tinini ödünç alması ölçüsünde gerçekten modern ya da yenidir. Böylece onun ürünü, onunla süreklilik, onunla bütünlüktür. Özgürlüğün ve istencin eylemi olarak, modernleşme klasik ideali edimselleştirme sürecidir.

Helenik tin evrensel insan doğası kavramından yoksundu. Kent-devletinin tikelliğine uyarlanmış olarak, onda özgürlük ve eşitlik evrensel değildi ve bu nedenle Helenik tin etiğinde eksikti. İdealin yalnızca kavramı idi, realitesi değil. Böylece gerçek İdea, kavramın ve olgunun birliği değildi. Tinin daha öte gelişebilmesi uğruna, eksiksizleşebilmesi uğruna tarih oldu, ortadan kalktı. Asya kültürleri hiçbir zaman eskimediler, hiçbir zaman tarih olmadılar.

Helenik kültür modern kültürün doğduğu yer, ona hiçbir biçimde yabancı olmayan, tersine onu yetiştiren, ona tinin öz-değerini ve öz-saygısını öğreten gerçek kaynaktır. Bir güzellik ve gerçeklik kültürü olan Helenik tinden sonra, insanın sonsuz değeri ilkin Roma dünyasında ve tasarımsal olarak, Tanrının Oğlu imgesi altında kavrandı. İnsanın — her bir insanın — bu dünyasal varoluştaki saltık değeri verildiğinde, bundan böyle kölelik ve eşitsizlik insanın toplumsal ve politik dünyasında ortadan kalkmaları zorunlu yanlar oldular.

Değerleri sonsuz olan bireyler arasındaki ilişki, etik büyüme ile orantılı olarak, dışsal, olumsal, sonlu belirlenimlerinden bütünüyle arındırılır, özgürleşir, ve özgür duygu ilişkisi biçimine yükselir. Etik olarak büyümüş bireyler birbirlerinde en eksiksiz öz-duygularını bulurlar. Dünya Tarihinin uğruna çalışıp çabaladığı ideal-ereksel etik yaşam biçimi yalnızca tinin duyusal, duygusal ve düşünsel sonsuzluğu için bir öncüldür.

Kötülük, çirkinlik, nefret, bilgisizlik vb. yalnızca insan gelişiminin geriliğinin belirtileridir — insanın gelişmişliğinin değil, yalnızca gelişmekte olduğunun. Yenilmeleri salt bir zaman sorunu, edimsel Tarihin görevidir. Helen-Roma tininin özgürlük ilkesini, evrensel eşitlik ilkesini kavraması Tarihi evrensel özgürlük istenci ile birleştiren kıpı oldu. Bunu izleyen süreç engelsiz ereksel gelişimdir, çünkü istenç güçtür, ve gücü saltık güçtür. İstenç varsa erek vardır, ve istencin ereği kendisi, kendini eksiksiz bir etik dünya olarak edimselleştirmektir.

Modernlik yalnızca yenilik değil, akışkan yeniliktir. İstencin denetimindeki modernleşme İstencin ideal Aile, Toplum ve Devlet biçimlerine erişinceye dek engelsizce açınımı, ilerlemesidir. Modernlik dinginlik olamaz. Tersine, sonlu istencin dünyasında yeni olan ortaya çıkar çıkmaz eskidiği için, modernleşme kesintisiz bir olumsuzlama etkinliğidir. Bu sürekli yiticiliği ve geçiciliği ile, modern dönem bundan böyle bir ‘dönem’ bile değil ama bir süreç, salt sürmekte olan bir değersizlik, uçuculuk ve yiticiliktir. Onda hiçbir durum ve belirlenim tam ve kalıcı değil, her zaman eksik ve geçicidir. Tüm pıhtılaşmış ön-modern kültür biçimleri ile karşıtlık içinde, modernleşme hiçbir zaman tutucu olmayı başaramaz, çünkü istenç ereğine erişmeden dinginlik ve doyum bulamaz. Tutuculuk despotizme aittir çünkü despotizm istençsiz olmakla değişime yeteneksizdir. Modern Tini değişime yetenekli kılan etmen, ön-modern dönemde bulunmayan etmen ondaki evrensel duyunç özgürlüğü ve istenç gücüdür.

Modern dönem onda evrenselleşen bu bireysel özgürlük tini ile tanımlanır. Özgürlük insanın başkası değil, kendisi olmasıdır. Bu istenç gücü insanın kendinde olanı yapabilmesinin, yalancı ve geçici ve değersiz kendilerden kurtularak gerçek kendisi olabilmesinin saltık güvencesidir, çünkü istenç gücün kendisi, üzerinde daha güçlüsü olmayan saltık güçtür. Dünyasını onun estetik, etik ve entellektüel gizilliği ile uyum içinde yaratma gücü yalnızca özgür bireyselliğe aittir.

Birey ancak özgür bireyler arasında, ancak kendileri eşit ölçüde bireyler olarak onun başkası olmayan kendilerin evrenselliğinde varolur. Bireysellik tikellik, ama kendini evrensel ile eşitlemiş tikelliktir. Evrensel bireyleri kendi içinde toplayan bir tümlük değildir. Evrensel tikeller ile yalnızca çatışan ve onları yalnızca altına alan bir tümlük de değildir. Evrensel tikel de olduğu, onunla bir olduğu için evrenseldir ve tikeli ancak kendisi kendi karşıtı da olduğu için kapsar. Mantıksal bağıntı dışsal yanyanalık değil, karşıtların içsel birliğidir. Evrensel tikelde salt kendi ile bağıntı içindedir. Tikel ile bir olmayan, ondan ayrı da ‘olabilen’ evrensel gerçekte evrensel değil, salt soyut bir düşüncedir. Bireysel hiç kuşkusuz tikeldir, ama salt tikel olduğu için evrensel ile birdir.

Bireysellik ancak evrensel özgürlük tininde ortaya çıkar ve köleler ve kullar karşısında bir üstünlük sorunu değildir. Üstünlüğünü kulluk karşısında duyumsayan insanın kendisi kulluğa bağımlı bir sefildir. Bireysellik üstünlük imler ve kendini eşit ölçüde üstün olan başka bireyselliklerde bulur. Ama herkesin üstün olduğu yerde hiçbir üstünlük yoktur. Bireysellik ancak eşit ölçüde özgür olan başka bireysellikler karşısında doğar, çünkü onlarda sınırını, kendi olumsuzunu, kendi başkasını değil, yalnızca kendini bulur. Özgürlük hiçbir olumsuzun olmaması değildir. Bu Nirvananın hiçliği, saltık istençsizlik, saltık eylemsizliktir. Özgürlük sınırda, kendini olumsuzlayanda, başkasında kendini bulmaktır. İstenç erek olarak yalnızca kendini ister.

Bireysellik saltık bireysellikler arasında varolabilen gerçek etik karakterdir, çünkü onlarda salt kendi ile karşıtlık içinde olduğu için özgürdür. Bireysel istenç kendini evrenselleştirebilme gücüdür, çünkü kendinde evrenseldir. Bireysel istenç ancak evrensel istenç ile birliğinde kendisidir, ve bu birlik ancak erişilen erekte edimselleşir.

Eğer modern yaşamın bir karakteri varsa, bu etik sağlamlık ve kararlılık ve değişmezlik değildir. Bunlar, tam tersine, katı gelenek yaşamının belirlenimleridir. Modern yaşam akıştadır. Modern yaşamın etik karakteri yoktur, çünkü bu karakter oluştadır. Ve bu yalnızca belirli herhangi bir biçiminin olmaması değil, ama hiçbir biçiminin henüz gerçek karakter olmaması demektir. Onda geleneğin karakterleri bozulmuş, ve henüz yenileri yapılmamıştır. Onun realitesinde herşey yanlış, eksik, etik-dışıdır. Ve yitici ve geçicidir. Kültür ereğine erişmiş tinin bütününde üzerinden atacağı bir tür dış kabuk gibidir. İdea ya da İdeal kültür değildir. Modern dünya yaşayan ve değişen bir dünyadır ve ekonomik, politik, kültürel tüm biçimlerini ortaya çıkar çıkmaz eksik olarak yargılar ve ortadan kaldırır. İnsanın eksiksizleşebilirliği düşüncesinin kendisi henüz insanın eksik olduğunu, salt kültürel olduğunu imler.

Özgürlüğü ile, modern dönem insanın gerçek karakterini yaratma süreci, etik-karakterin oluş sürecidir. Çünkü ilk kez modern dönem herkes için özgürlük dönemi ve böylece herkes için etik karaktere doğru biçimlenme olanağıdır. Özgürlük dönemine insanlar despotik serflik, kölelik, kulluk kültürlerinden başlarlar ve ona tüm bu geri karakter özellikleri ile katılırlar.

Modern etik düşünmeyen alışkanlık değildir. Tam tersine, duyunç özgürlüğü etiğin kendisini sürekli olumsuzlanma ve sürekli akışkanlık durumunda tutar, haklı olmayan, doğru olmayan, iyi olmayan her belirlenimi ortadan kaldırır, aile, toplum ve devlet yaşamlarını ideal ve ussal olana doğru sürekli olarak yeniden biçimlendirir.

Modern dönem politik olarak demokratik dönemdir, ama demokrasi ancak modern toplumun kendisi kadar iyidir. Henüz sık sık kendini saçmalık olarak, sefillik olarak gösteren bir demokrasidir, çünkü bütün bir ön-modern despotik gelenek kültürü tüm artıklarını ona boşaltır. Bu niteliği ile, demokrasi modern tinin etik büyüme yoludur.

Modern dönem ekonomik dönemdir — ön-modern karın-doyurma ekonomisi değil, ama sınırsızca artan gereksinimler için sınırsızca büyüme, sınırsızca üretme ve sınırsızca tüketme ekonomisi. Ama ekonomisi de ancak etiği kadar iyidir ve modern toplumun ve bireyin etik karakterinin akışkanlığı ile uyum içinde, modern ekonomi de henüz çocuksudur, insanın dünyasını baştan sona yeniden biçimlendiren bu muazzam etik çaba aynı zamanda etik-dışı bir yolsuzluklar, dolandırıcılıklar ve giderek açıkça hırsızlıklar alanıdır.

Modern yaşam akışkandır — ya da uçucu, yitici, değersiz. Gelenek yaşamı dingindir — ya da uyumlu, kalıcı, ve sürdürülebilir normları ile değer yüklü. Modern yaşam olgunlaşmamış bir değişim yaşamıdır. Gelenek yaşamı olgunlaşmış bir yaşamdır — ama zamanından önce olgunlaşmış, değişime kapanmış, tutucu. Bu geri yetişkinliğinin perspektifine takılmış olarak, ön-modern yaşam yeni, ileri, daha güzel ve daha iyi ve daha özgür olanı algılamaz ve tanımaz. Gene de ön-modern kültür bir aptallık kültürüdür, çünkü aptallık kendisinden başka olanı anlamasını sağlayacak kavramların yoksunluğundan başka birşey değildir.

Modern toplumun işi ekonomidir — üretim ve paylaşım —, ve onda insan ilişkileri kişi ilişkileri olarak yalnızca ve yalnızca sözleşme ilişkileridir. Modern toplumun işi değerler ile ilgili değildir. Onda bireyler birbirlerine yabancıdır, kendilerinde erekler değil ama araçlardır, ve mülkiyetin güdümünde olduğu düzeye dek toplumsal değiş-tokuş ilişkileri gerçek insan ilişkilerinin aranacağı

düzlem değildir. Tam tersine, sürdürülen etik gerilik nedeniyle, bu ilişki muazzam eşitsizlik olgusunun doğduğu yerdir.

İnsanın hakkı kendinde sonsuzdur, ve kendinde insanın tüm varoluş üzerinde hakkı vardır, kendinde herşey sınırsızca onundur. Kendi için ya da belirli mülkiyet bu evrensel-sonsuz hakkın sınırlanması olarak, dışlayıcı olarak, etik-dışının zemini olarak, kötü olarak görünür. Ama mülkiyet tikel olduğu denli de evrenseldir ve bu çelişkinin çözümünün olanağı tikelin evrensel ile birliğinin zorunluğunda yatar. Ancak köle bilinç, ancak bağımlı bilinç sorumluluk olan bir özgürlük belirlenimini kendi dışında, bir fetiş olarak gördüğü mülkiyette arar.

Ve gene de, modern yaşama umutsuz bilgeliğini sunan nihilistin tersine, modern tin nihilizme düşmez: Modernleşme bir idealin, sürekli olarak sonlu istenç biçimlerinden kaçmayı sürdüren ussal ereğin güdümündedir. Modernleşme yenilik uğruna yenilik değil, istencin yeniliğidir, ve istenç her zaman bir erek uğrunadır. Ve ereği gerçek değer olan bir gelişim süreci değerlerini kendi değerinden yaratır.

“Modern” terimi yalnızca yenilik ile değil ama hemen eskiyen yenilik ile, her zaman sonraki yeniyi arayan kesintisiz değişim ile bağlıdır. Modern dönem modern ekonomide ve teknolojide, kentleşme ve demokratikleşmede sürekli yenileşme ile, özgürlük ile, istenç ve ussallık ile bağdaşmayan kültürel artığın soyutlanması ve temizlenmesi ile tanımlanır. Modern yaşam eskiliği, değersizliği, hiçliği yaşatan gelenekten, arkaik ve despotik herşeyden dehşete düşer.

Ön-modern yaşam istençsiz ve dolayısıyla herşeyden önce gerilimsiz ve endişesizdir. Bireyselleşmeye izin vermez ve dolayısıyla yabancılaşmasızdır. İnsanı sımsıkı kabile ve klan değerlerine yapıştırarak toplumsallaşmaya izin vermez. Boşinançların sağlamlığı nedeniyle kuşku duyamaz, anlamsızlık nedir bilemez, ve düşkırıklığına düşemez. Alışkanlığın gücü altında parçalanmaya bağışıktır.

Büyümeyen tutucu geleneksel kültür biçimleri ile karşıtlık içinde, özgür modern yaşam kesintisiz bir estetik, etik ve entellektüel büyüme yaşamıdır. Özgür değişim salt değişim uğruna değişim, salt yenilik uğruna yenilik değildir. Tinin özgürlüğü tinin gizilliklerinin edimselleşmesi olarak ereksel olduğu için süreç yalnızca ilerleme değil ama ereksel ilerleme olarak gelişimdir. Modern yaşam bir istenç yaşamıdır.

Kültür tinin kendini geçici ve yalancı biçimlerinde açındırma sürecidir. Kültür bir bakıma insanın kendini aldatma ve avutma sürecidir. Onda kendi içinden yarattığı her belirlenim — ister estetik, ister etik isterse entellektüel olsun — ideal belirlenimler karşısında yetersizdir. Ve gene de gelişimin doğası bu geri basamaklardan geçmek, önce Mezopotamya ve Mısır olmak, sonra Persia olmak, sonra Helen-Roma dünyası olmak, sonra bunları reddetmek ve sonunda bütünüyle özgür dünyada hiçbir engel olmaksızın, hiçbir sınır olmaksızın kendini yaratmaya başlamaktır.

Modern yaşam daha özgür olana doğru değişir. Modern yaşam daha dürüst olana doğru değişir. Ve modern yaşam daha güzel olana doğru değişir. Modern yaşam etik ideal uğruna değişir, yenileşir, ve ussallaşır. Modern yaşam insan gizilliğini sürekli olarak edimselleştirir. Modern yaşam yalnızca şimdiyi değil ama geleceği de yaşamaktır çünkü bir istenç yaşamıdır. Ve bir istenç yaşamı bir gerilim yaşamıdır. Modern yaşam bir erek yaşamı olduğu için doyumsuz ve dinginliksizdir.

Modern yaşam toplum yaşamıdır — topluluk yaşamı değil. Ve özgür politik yaşamdır, apolitik despotik yaşam değil. Özgür yaşam politik yaşamdır — bireye kişi olma, özne olma, yurttaş olma iznini vermeyen yetkeci gelenek yaşamı değil. Modern yaşam tüzel kişinin kendini kendi özgürlüğü

içinden ve kendi özgürlüğü yoluyla yaratma, kendini yönetmeyi öğrenme sürecidir.

Klasik çağlarda çözümü bireysel erdeme düşen problem modern dönemde toplumun evrensel problemi olur, ve bireyin etik karakteri evrensel etik karakterden türer. Aile, toplum ve devlet yaşamlarında göreli belirlenimlere uygun davranan birey göreli olarak erdemli olur. Bu aptalca görelilikleri saltık ile eşitlemek modern politik istencin çözmesi gereken problemdir. Modern dönem istenç dönemi olduğu için birey ancak ve ancak politik olduğu düzeye dek, istencini etik yaşama kattığı düzeye dek erdemlidir. Etik karakter politik istenci kapsar ve apolitik olmak erdemsiz olmaktan daha iyi değildir.

Modern etik yaşam politik yaşamdır ve hiç kimse politikayı yurttaştan daha iyi yapamaz. Politik olmayan istenç bir istenç bile değildir.

Yurttaşlık bilinci tarafından yapılmayan politika ne etik, ne dürüst, ne de onurludur, çünkü tikel özencin işidir. Etik-dışı, onursuz, ve çirkindir. Popülizm politika değil, banalitedir. Etik en yüksek biçiminde politiktir ve politik yaşam anayasalar ve yasalar yapma yaşamıdır. Yasalar insanı değil, insan yasaları yapar ve onları kendi duyuncundan ve istencinden, kendi usundan yapar. Yaptığı hiçbir pozitif yasa haklı olmadığı için onları sürekli olarak yeniden yapar. Soyut yasa kavramının tersine, pozitif yasalar saltık değil, görelidir. Ama insan doğası saltıktır ve yasalar onun saltık hak kavramına, doğal hak denilen ama yalnızca ve yalnızca tinsel olan hakka doğru evrimlenir. Ve bu evrimin olanağı yurttaşın istencinde yatar. İstençsiz yurttaş salt bir uyruktur, ve istençsiz olmakla yalnızca güdülmeyi hak eder.

Likurgus'un yasalarının 800 yıl boyunca değişmeden kalacak denli iyi oldukları söylenir. Gerçekte o bilgenin değişmeyen yasaları Sparta'nın etik geriliğinin tanıkları ve kanıtları oldular, çünkü bu grotesk yasaların sağlamlığı Sparta halkının etik değişim ve gelişimini engelledi ve aptallar olarak kalmalarını sağladı.

Yasaları kendisi oluşta olan genel istenç yapar ve bu onların henüz büyüme sürecinde olan bir istencin hak, ahlak ve etik olgunluğunun anlatımlarına sınırlı olması demektir. Evrensel istencin gerisine düşen bir ham istencin belirlenimleri olarak, pozitif yasalar tikel, göreli, çelişkili, ve geçicidir. Politikanın ereği kültürel tikellikler değil, evrensel insan haklarıdır, ve politikayı yerel, dinsel, etnik, sınıfsal vb. kültürel normlara indirgemek evrensel insan haklarının bilinçsizliğinden kaynaklanır.

Politik istenç salt istencin özgürlüğü nedeniyle doğal çevre tarafından, genetik etmenler tarafından, ruhsal yapı vb. tarafından belirlenmez, çünkü özgürlük istenç gücüdür ve tam olarak karar vermede böyle dışsal etmenlere egemen olabilmek demektir. İstenç dürtü, itki, eğilim, tutku vb. gibi bilinçsiz doğal-kültürel güdüler değildir — üstelik onlarla barış içinde olabilse bile. Politik manipulasyon da benzer olarak özgür istenci sorumluluktan bağışlamaz, çünkü aldatılmak kulluk kültürüne özgüdür ve yurttaş toplumuna yakışmaz.

Modern yaşam teknolojik yaşamdır. Modern yaşam demokratik yaşamdır. Modern teknoloji saltık şiddetin olanağı, ve demokrasi şiddetin saltık yadsınmasıdır, çünkü şiddeti olağan bir bileşeni olarak içeren despotik kültür ile karşıtlık içinde, demokratik yaşam zor ve şiddet olmaksızın yaşamdır. Demokrasi yurttaş toplumunun politik biçimi olarak evrensel insan haklarıdır. Hak eşitliğinin ya da güç eşitliğinin bilinci olarak demokrasi yaşamı barışçıllaştırmanın biricik biçimidir, çünkü demokratik yaşamda herkes eşit ölçüde güçlü, dolayısıyla herkes eşit ölçüde güçsüzdür. İstenç güçtür, ve evrensel istencin geçerli olduğu yerde, özgürlüğün evrensel olduğu yerde güç herkesin gücüdür. Zor ve şiddet kültürü özgür modern yaşama ön-modern despotik yaşamın artığı

olarak uzanır.

Teknolojinin ereği yalnızca insanı banaliteden kurtarmak, yalnızca anlamsız ve aptal yinelemelerden, bir robotun yerine getirebileceği mekanik işlerden ve işlemlerden kurtarmak değil, ama insan istencinin bütününde doğanın içine işlemesidir. Teknolojinin ereği insan varoluşunu teknolojinin kendisinden bağışlamaktır. Τέχνη doğal olarak bilgi içerir, çünkü istenç usun isteği ya da düşünen istektir. Doğanın ussallığı doğa bilimi olarak insan ussallığının bir yanı olduğuna göre, ya da nesnel doğanın kavramları eşit ölçüde öznel insanın usunun kavramları olduğuna göre, doğanın gücü ve erkesi insanın gücü ve erkesidir. Bu nedenle teknolojinin insanın fiziksel gücünü arttırmasının hiçbir sınırı olmadığı için teknolojik şiddet de sınırsız görünür. Teknolojik şiddete karşı biricik geçerli önlem insan istencinin bilgisi olarak evrensel etik yaşamdır. Suçsuz aptal insan değil, ama ancak suçu bilen insan suça karşı bağışık olabilir. Şiddete karşı güvenliğin güvencesi teknolojinin dehşet verici gizil sonuçlarının korkusu değil, insanın gerçek etik karakterinin bilgisidir. Etik karakter özgürlüğün ve ussallığın saltık gücüdür. Bu koşulda bile şiddet insan için her zaman bir olanaktır, ve teknoloji saltık terörün olanağını hazırlar. Ama özgürlük salt olanak olarak kalacak denli güçsüz değildir. Özgürlüğün bilgisi özgürlüğün edimselliğidir. Teknoloji özgür ya da özerk değildir, çünkü insan istencinin bir uzantısıdır. İnsanı teknoloji yok etmez; insanı moral gelişimden yoksun duyunçsuz ve istençsiz insan yok eder.

Ve duyunç özgürlüğü, özgür eğitim ve sınırsız öğrenim, estetik duyarlığın yükselmesi ve yaygınlaşması—tümü de realitelerini arayan idealitelerdir ve modern varoluşa bir deneysellik, uçuculuk, yiticilik karakteri verirler. Tümü de evrensellik hakkını ileri sürer. Tümü de kollektif erekleri yaşamın etik dinginliği, güzelliği, ussallığı olan süreçlerdir.

Yenilik dinginlik değildir. Yeniliğin zamanda ortaya çıkışı doğrudan doğruya eskimenin başlangıcıdır çünkü özgür tin hiçbir zaman dinginlikte değil, her zaman kendini olumsuzlama uğraşındadır. Değişim tinin belirli bir şeklinin ve tam olarak o şeklin karşıtının birlikteliğidir. Modernleşme sürekli değişim, dönüşüm, devimdir.

Modern etiğin niteliği değişmez bir alışkanlıklar sahnesi sergilemek değil, ama aileden devlete, ekonomiden, eğitimden politikaya tüm kültürel boyutlarda bireyselliğe, özgürlüğe, eşitliğe doğru değişimler, dönüşümler, devrimler sergileyen bir oluş süreci olmaktır. Modern kültürdeki dinginlik ara-dönemleri modernliğin kendisinin askıya alındığı eskime dönemlerdir.

Modern dönem insan estetik, etik ve entellektüel niteliğinin sürekli yükselişi ile belirlenir. Bunun için gereken biricik tarihsel koşul özgürlüktür. Gerisi insan doğasındadır; verilidir, ve insanlık, kendini kültürel olarak pıhtılaştırmadıkça, bu gizillikleri geliştirmekten başka birşey yapamaz. Özel olarak, Tarih Kavramının bütün anlamı ve içeriği insanlığın gerçek politik belirlenimini kazanma süreci olmasında yatar.

Tinin yenileşmesi eski şekillerin varoluşunda her zaman bir direnç bulur. Bu nedenle Avrupa'da Kuzeyin Barbar halkları gelişmekte olan tarihsel süreçte saklayacak kültürel 'değerlerinin' olmaması nedeniyle yeni olan her şeye karşı daha alıcı oldular — bilim, sanat, politika, din alanlarında yeni olanı benimsemelerini ve özümsemelerini engelleyecek hiçbir değerleri, hiçbir birikimleri yoktu. Bir belirlenim arıyorlardı. Avrupa'nın Güneyindeki ve Doğusundaki kültürlü uluslar değişime direnç gösterdiler ve eski olana sarılmada direttiler.

Modern dönemin karakteri olan sürekli gelişime aynı zamanda ereksel olduğu için, ve erek homo sapiensin ereği olduğu için, gelişme kültürel türlülüğün kültürel türdeşliğe doğru ilerleme sürecidir. Burada kültür insanda doğal olanın ötesinde olan herşeyi, tinsel herşeyi kucaklar — sonlu tinin ve

saltık tinin tüm gizilliğini. İnsan hak, ahlak ve etik boyutlarında gelişir. Ve insan duyu, duygu ve düşünce ya da güzellik, sevgi ve bilgi boyutlarında gelişir. Gelişimin ereği evrensel-küresel kültürün ortaya çıkışıdır.

Asya bu bakımdan tarihsel olarak gelişmeye kapanmış kültürlerin bölgesidir. Buna karşı, Persia'dan Germanik dünyaya dek engin bir alana yayılan Batı dünyası, Doğunun tersine, onda hiçbir üyenin ayık kalmadığı bir Bakhüs taşkınlığı gibi görünür. Orada uygarlıklar doğar, gelişir ve ortadan kalkar. Sümerler, Persler, Mısır, Helenik dünya, Roma dünyası, uygarlığın temel taşlarını üretmiş olan tüm bu görkemli yapılar tinin yeni belirlenimleri ile ortaya çıkarlar ve daha öte gelişemeyecek şekillere olgunlaşarak ortadan yiterler. Erken bir olgunlaşma durumu değil, ama ancak bu akışkan oluş süreci gelişime izin verir.

Yok olmaları hüzün verici değildir çünkü tümü de eksik ve geri idiler. İnsanlığın gerçek etik varoluş biçimini temsil etmekten uzak, evrensel insan haklarına ve duyunç özgürlüğüne yabancı bu kültürler ancak ortadan kalkarak Tarihin ereksel gelişimine olanak tanıdılar. Doğu pıhtılaşması içinde kalırken, kendi içlerinde daha öte gelişmeye izin vermeyen ve kendi dışlarına karşı kendilerini güçlü biçimlerde yalıtan kültürlerde taşlaşırken, kaçınılmaz olarak daha yüksek kültürlerin gerisine düştü. Batı istenç özgürlüğü ile nitelenirken, Doğu despotizm ile nitelenir. İstenç özgürlüğü içinde kendini hak, ahlak ve etik boyutlarında geliştirirken, Doğu kendini eskiliği, tutuculuğu içinde can sıkıcı bir hiçliğe teslim etti.

KÜLTÜR

Kültür insanın ideal normlara doğru büyüme sürecinde ürettiği geçici belirlenimlerin tümünü kapsar. İdea kültür değildir. Kültür ideaya öykünmedir, ve öykünme hiçbir zaman asıl değil, çünkü hiçbir zaman yeterince iyi değildir. Ama insan kültürden daha çoğudur. Kültür İdeaya eriştiği zaman kültür olmaya, sonlu insan yapımı olmaya son verir ve usun biçimini kazanır.

Etik söz konusu olduğunda, kültürel problem aile, toplum ve devletin biçimlerini ilgilendirir. Ailede, toplumda ve politik yaşamda gelişim olgusunun kendisi bu alanlarda yürürlükte olan kültürel biçimlerin insan doğasına uymadıklarını ve ortadan kalkmaları gerektiğini tanıtlar. 'Gelişim' kavramı her zaman 'gelişenin' gelişmemiş olduğunu anlatır.

Geleneksel aileler bireylerin istenç ve özgürlüklerini tanımazken ve onları kendi geleneksel kalıplarında yeniden yoğurmayı sürdürürken, despotik toplum da insanlara benzer olarak bireyler olmayı yasaklar, onları ait oldukları kast, tekke ve sınıf kültürlerinin dışına bırakmama eğilimini sürdürür.

Aile ve toplum yapılarındaki gelenekçi ve despotik eğilimler benzer olarak devlet yapısını da tanımlar ve bireysel istenci, insan haklarını ve yasa egemenliğini tanımayan böyle devlet yalnızca varolan geri kültürel durumu sürdürmeye uyarlanır. Böyle devlet özgür değildir, etik-dışıdır, saçmadır, ve moronların kapris alanı olarak insanlığa yakışmaz.

Etik gerilik kendini kültürün her alanında gösterir: Ailede ve toplumda, ekonomide ve politikada, bilim, felsefe ve sanatta. Kültürün katılığı onun süredurumudur ve genel olarak insanların gelişmemiş durumlarında tutulmasını sağlar.

Yurttaş toplumu açısından kültürel ayrımlar ya da kültürel çoğulculuk yalnızca yurttaşlık haklarını ilgilendirir. Yurttaş kavramı tüm etnik, eşeysel, dinsel ayrımları siler, kültürel türlülüğü ideal türdeşliğe doğru eşitleme ereğine yönelir.

Yurttaşlık kavramı özsel olarak özgür istenç kavramının etik anlatımıdır ve açıktır ki dinsel, etnik,

ırksal, eşeysel vb. belirlenimler yurttaşlık kavramını ilgilendirmez ve hiçbir uygar anayasa bu ayrımları tanımaz.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-2020 | aziz@ideayayınevi.com

Hukuk ve siyaset

Devlet, iktidar ve demokrasi

Avrupa ve Demokrasi

Kaynak · Noesis

Avrupa ve Demokrasi

Demokratik Bilince Doğru

Yirminci yüzyıl Avrupası eski kıtanın demokraside ilerlemesinin henüz ne kadar yetersiz olduğunu gösterdi. Monarşilerden demokrasiye geçiş bütün bir kıta bilincinin değişimini, insanların serflik kimliğinden çıkarak özgür yurttaş karakteriini kazanmalarını gerektiriyordu. Kıtanın milyonları haklarının bilincinden yoksun boyun eğen uyruklar idiler ve henüz istençlerinin bilincini taşımıyorlardı. Aristokratik ayrımcılık her yerde açıkça sürüyordu.

Latin ve Slav Avrupa ideolojiye dönerken, yalnızca Hollanda, İskandinav ülkeleri ve İngiltere despotizme bağışık olduklarını gösterdiler. Reformasyonun başladığı yerlerden biri olan Almanya'da güçsüz yurttaş toplumu Katolik Güneyin gücüne teslim olmaktan başka birşey yapamadı.

Demokrasi özgür istenç gelişiminin kanıtı ve sonucudur. Tekil bir ideanın bütün bir despotik insanlığın bilincine yayılması ve bütün bir kültürü baştan sona yeniden biçimlendirmesi, özgürlük düşüncesinin despotik bilinci özgürlük bilincine dönüştürmesi — bu usun gücünün kanıtı ve sonucudur.

İdeoloji ve Din

İdeoloji din ile bağdaşmaz, çünkü Hıristiyanlık ve İslam evrensel insan haklarını ve insan eşitliğini temel öğretileri olarak doğrularken, ideoloji tam olarak hak, özgürlük, istenç, duyunç kavramlarını reddeder.

> Nazi ideolojisi etnik temelinden ötürü yalnızca anti-semitik olmakla kalmaz, ama tüm evrensel din biçimlerine düşmandır. Nazizm Hıristiyan halk kültürüne ait bir bileşen olan anti-semitizmi icat etmedi. Onu yalnızca elverişli bir araç olarak kullandı.
>
> Ortaklaşacı ideoloji bireysel mülkiyeti ortadan kaldırmak için bireyselliğin kendisini ortadan kaldırmak zorundadır. Bu bütününde evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin çiğnenmesinde sonlanır.

Modern Türk Cumhuriyeti demokrasiyi yukarıdan devlet aracılığıyla getirmek zorunda kaldı, çünkü İslamik kulluk inancı altında insanlar evrensel olarak eşit olsalar da, bu eşitlik özgürlüklerini reddeden kulların eşitliği idi. Kullar haklarının, özgürlüklerinin, duyunçlarının bilincinde değildir ve sürekli olarak kendilerini yönetecek dışsal bir egemen arayışı içindedirler. İslamik Arap devletleri tarihsel olarak aralarında doğan dine karşın İslamik eşitlik ilkesini tanımazlar ve nomadik sınıfsal ayrımlara göre yaşamayı sürdürürler.

If You’re Not a Democracy, You’re Not European Anymore

Polonya gibi, Macaristan gibi "Avrupa" ülkeleri henüz yasa egemenliği kavramının bilincinden yoksundur. Böyle geri kültürlerin Avrupa Birliiği'ne katılmayı istemelerinin nedeni aşağı yukarı dilencilik ile birdir. Bu kültürler bütününde insan değeri ve insana saygı gibi kavramlara henüz

yabancıdır. (Macaristan kabadayılığını demokratik normları çiğneyen Polonya'nın birlikten sürülmesini veto edeceğine söz vermeye dek vardırdı.) (LINK)

Çeviriler Üzerine Not

Kaynak · Noesis

Çeviriler Üzerine Not

İngilizce çeviriler Charles Buttersworth (2001) ve D. M. Dunlop (1961) tarafından.

Fusul Al-Madani'nin Dunlop tarafından yapılan ve iki elyazması (the Chester Beatty, no. 3714; ve Bodleian, Hunt., no. 307) üzerine dayanan çeviri 1961'de yayımlandı (daha önce 1952'de yayımlanan bir çevirisi için LINK). Dunlop "Aphorism of Statesman" başlığını kullandı.

Buttersworth çevirisi Fauzi M. Najjar tarafından yayıma hazırlanan "Selected Aphorisms" üzerine dayanır. Najjar'ın kullandığı elyazması birincil olarak Muhsin Mahdi'nin Diyarbakır Merkez Kütüphanesinde (no. 1970) bulduğu bu daha eski ve daha güvenilir metindir. Bu elyazması Dunlop tarafından bilinmiyordu. Ek olarak, Mahdi yine Dunlop'un bilmediği bir başka Türkçe elyazması daha buldu (Istanbul Millet Kütüphanesi, Feyzullah, no. 1279). Najjar ayrıca yine Dunlop tarafından bilinmeyen iki elyazmasını daha kullandı (Tahran Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Mishkat, no. 250, ve Tahran Üniversitesi, "Ilahiyyat" Fakültesi, no. 695).

Demokrasi

Kaynak · Noesis

Demokrasi

Politik istençten yoksun olduğu düzeye dek halk yönetilme gereksinimindedir. Halkın bilincinde etik aile normları olarak kabul edilen tabulardan ve daha başka belirlenimlerden ve sınırlı toplumsal ilişkiler düzleminde işleyen alışkanlıklardan öteye geçmez. Bu düşüncesiz normlar halkın yasaları gibi işlev görür ve tüm varoluşu onun üzerindeki üstün bir gücin istenci altındadır. Efendisine vergisini ve yaşamını verir ve sonsuz değerini boşinançlarda duyumsamaya çabalar. Halk kendini yönetemez ve bunu istemez. Egemen değildir ve egemenlik konusunda hiçbir söz ya da oy hakkı yoktur. Egemen ile yalnızca duygusal bir ilişkisi vardır: Özgürlükten yoksun olarak, haktan yoksun olarak, yalnızca onu yönetene güvenir, onu sever, ya da ondan korkar ve nefret eder. İki durumda da eğilir, düzgünlüğünü yitirir.

"Demokrasi" kavramındaki "demos" sözcüğü "halk" demek değildir ve "demos" Helenik kent-devletindeki özgür yurttaşları anlatmak için kullanılır. Ancak özgürlüğünün, ancak istencinin bilincinde olan insan yurttaştır ve kendini yönetir, e.d. yasalarını kendisi belirler ya da doğrudan doğruya kendisi yapar. "Halk," "yığın," "kitle" gibi terimler ideolojinin despotik terminolojisine aittir ve tümünün ideolojinin önderliğini ve önderlerini beklediği varsayılır. Demokrasi yurttaş toplumunun devletidir.

DEMOKRASİ

Kaynak · Noesis

Demokrasi halkın değil, ulusun egemenliğidir.

Halk istençsizdir.

Yurttaş yasama gücünü kendi istencinde bulan özgür bireydir.

Ulus yurttaşların politik istencidir.

Demokrasi (δημοκρατία/demokratia) yurttaş toplumunun politik-etik biçimidir.

Demokrasi duyunç tarafından onaylanan etik norm üzerine, kendinin bilincinde olan istenç üzerine dayanır.

Özgürlük bilincinin politik anlatımı olması olgusu demokrasiye sürekli gelişim karakterini verir, çünkü istenç sonlu hiçbir belirlenimde durup kalmaz, duyunç gerçekten iyi ve doğru olmayan hiçbir belirlenimi sonsuza dek aklayamaz.

Demokrasi yasamanın evrensel insan hakları ile tam uyum içinde edimselleşmesine doğru sürekli gelişimidir.

Demokrasinin sınırlı biçimlerinin de ‘demokrasi’ olarak kabul edilmesi bu rejimlerde halkın büyük bir bölümünün özgür yurttaşlık bilincini kazanmış olmasına bağlıdır.

Kent-devleti ulus-devlet değildir.

Antik Helenik kent-devletlerinde yalnızca özgür erkekler yurttaşlar olarak tanınıyordu.

Antik demokraside kadınlar ve köleler özgür yurttaşlar olarak görülmüyordu.

Modern demokrasi Amerika ve Avrupa’daki doğuşunda da benzer kısıtlamalar altında idi.

Birçok demokratik Batı ülkesinde kadınların ve etnik, ırksal ve dinsel grupların bir bölümünün politik eşitliği 20’nci yüzyıl ortalarına dek tanınmadı.

Demokrasi ve Evrensel İnsan Hakları

Kaynak · Noesis

Demokrasi ve Evrensel İnsan Hakları

Bir Süreç Olarak Demokrasi

Demokrasi bir süreçtir. Yurttaş toplumunun istencinin politik anlatımı olduğu için, demokrasinin niteliği yurttaş toplumunun niteliği tarafından belirlenir. "Çoğunluk diktatörlüğü" yurttaş toplumu karakterini kazanmamış, henüz haklarının, eşitliğinin ve özgürlüğünün bilincinde olmayan istençsiz bir halkın seçme hakkından yararlanmasının kaçınılmaz sonucudur. Weimar Almanyasında ve başka pekçok durumda demokrasinin kendisinin düşmanlarının seçilmesi demokrasinin varlığının sonucu değil, yurttaş toplumunun yokluğunun sonucudur. Bir serfler toplumu için demokrasi dolaysızca serfliğin kaldırılması demek değildir. Ve kraliyetlerin ve imparatorlukların devrilmesi ertesi gün demokrasinin kurulması demek değildir. Yurttaş toplumu karakterini kazanmamış halklar pekala devrimci olabilirler, kralları başlarından atabilirler, ama henüz ondan boşalan koltuğu dolduracak istençleri yoktur. Politik istençten yoksun oldukları sürece kendi yönetimleri olarak "demokrasi" yalnızca sözeldir. Ya da monarşik despotizmden boşalan yer zorunlu olarak başka diktatörlükler tarafından doldurulur.

Seçme Hakkı ve Çoğunluk Diktatörlüğü

Demokrasiyi salt "seçme hakkı" olarak anlayan aptal görüş çok haklı olarak "çoğunluk diktatörlüğü" ya da "illiberalizm" gibi endişelerden kaçınamaz, çünkü henüz "yurttaş" ile eşit olmayan "seçmen" kendini yönetecek önderleri aramayı ve seçmeyi sürdürür. Despotik karakter ancak despotik

karakterde kendini bulur.

Demokrasi süreçtir. Ama evrensel insan haklarının bilinci, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği tümü de insan bilincinin değişimi ve dönüşümü olarak süreçlerdir. Ancak kavramın bir tarihi yoktur. Kavramın realizasyonu tarihin kendisinin biricik gerekçesidir.

Demokrasinin bir gelişim süreci olması demokrasi hakkında ileri geri konuşmanın dikkate almadığı asıl noktadır. Gelişmekte olan herşey gelişmesinin güdüsünü gelişmemişliğinde bulur. Anayasalar, yasalar, genel olarak politik-etik yapı tümü de ideal ereklerine erişmek için tarihin kendisini kullanırlar, bütün bir tarihi etik gerilik olarak açığa sererler. Dünya Tarihi Tinin büyüme sürecidir.

"Evrensel İnsan Hakları" kavramı modern politik yaşamın tüm bileşenlerinin kavramlarına uygun düşüp düşmedikleri için denek taşıdır. Nerede bu kavram çiğneniyorsa orada politika yoktur.

Doğal bilinç her zaman realitenin akış durumunda olduğunu unutur. Özgür toplumlarda demokrasiler, anayasalar, yasalar sürekli gelişim süreci içindedir ve bu olgu onların henüz kavramlarına, İdealarına karşılık düşmediklerini gösterir. Önemli olan nokta bir toplumun politik değişim sürecine girmiş olup olmadığıdır. Despotik kültürler değişime izin vermeyen istençsiz, duyunçsuz, haksız, ahlaksız ve sonuçta etik-dışı toplumlardır. Bir insanın istençsizliği kendisi değil başkası olması demektir.

Avrupa demokrasi düşüncesinin doğduğu yer oldu. "Tüm insanlar özgür doğar" (Rousseau). Avrupa ve Amerikan demokrasileri arasındaki ayrım Kuzey Amerika kolonilerinde demokrasinin başından biricik olanaklı politik rejim olarak başlarken, Avrupa'da evrensel insan eşitliğinin önünde yenilmesi zorunlu muazzam bir arkaik kültür kültesinin bulunmasıdır. Anglikanizm Püritanları Yeni Dünyaya sürdü ve Pilgrimler Yeni Dünyaya eski dünyanın arkaik politik kültüründen aşağı yukarı hiçbirşey götürmediler ve tüm boşinançlarına karşın politik olarak eşitlik ilkesinden yola çıktılar ve sonunda Kraliçenin uyrukları olmaya karşı çıkarak bağımsızlıklarını kazandılar. Avrupa'da yalnızca kuzey ülkelerinde arkaik kültürü temizleme süreci başlamışken, Katolik ve Ortodoks güney ve doğu Avrupa ülkeleri arkaik kültürlerine, demode kimliklerine ve despotik karakterlerine bağlı kalmayı sürdürdüler. Faşizm-Nazizm ve Bolşevizm bu başlıca despotik kültürlerde doğdu ve Devleti ve yasa egemenliğini tanımayan ideolojik programlar zorunlu olarak tiranlık biçimini aldı. 1940'ların başlarında İsveç, İsviçre, İngiltere ve Türkiye dışında bütün bir Eski Dünya baştan sona ideolojik bir despotizmin örtüsü altında idi.

Genel olarak inanç biçimleri o inançları kabul ettiklerini düşünen insanlar tarafından bütünlükleri içinde uygulanmaz. İdeolojiler ve dinler yeni öğretileri ile hemen milyonların bilincine eksiksiz olarak egemen olamaz. Genel olarak, halk düşünmez. Tüm gerilikleri içindeki despotik realiteler aynı zamanda özgürlük istencinin doğduğu ve kültüre egemen olmaya başladığı yerlerdir.

Despotizm altında ulus olanaksızdır. Despotizm altında istençsiz yığınlar, kitleler, halklar olanaklıdır.

Ulus Saltık Olarak Egemendir

Ulus özgürdür. Bu özgürlük onun istenci ve egemenliğidir. Ulus kavramı salt politik istenç ve özgürlük anlatımı olduğu için, ulusun realitesi ideal etik normların engelsizce ve sınırsızca gelişme alanıdır. Tin etik ereğine ulusun türdeşliği içinde erişir ve etik evrensel olduğu ve hiçbir sınır tanımadığı için, —

— ulus etik ideal olarak küreselleşmenin öncülüdür.

Ulus yurttaş toplumu değildir. Yurttaş toplumu ekonomik bir kavram iken (çünkü toplum bir gereksinimler dizgesidir), ulus aynı toplumun politik karakterini belirtir ve bu olgu ulus-devlet kavramında anlatılır. Ulus kavramı kültürel ayrımları dışlar, din, dil, ırk, etnik köken, eşey ayrımları silinir ve tüm insanlar yurttaş olma karakterlerinde eşitlenir.

Bu evrensel türdeşlik eğilimi ile ulus-devlet kavramı "uluslararası" ya da "enternasyonel" denilen kültürel-çoğulculuk ile bağdaşmaz ve evrensel insan hakları zemininde küresel türdeşliğe doğru gelişir.

Demokratik Rusya'ya Doğru

Kaynak · Noesis

Noesis Felsefe Atölyesi

2024

NFA site planı

— Despotizmden Despotizm Yoluyla Despotizme

— Çarlıktan, Bolşevizmden, Putin'den ... Demokrasiye

> Rus realitesinde henüz özgürlük, istenç, demokrasi kavramları işlevsizdir; dürtü, votka, şiddet ve boşinanç işlevseldir.
>
> İstençsiz Rusya için despotik yaşam yolu biricik tanıdık ve alışıldık yaşam yolu, ve özgürlük korkutucudur.
>
> Despotizm halkın istençsizliği ve moral geriliği üzerine koşulludur.
>
> Demokrasi özgür yurttaşın politik istencidir.
>
> Moral gelişim özgürlük bilincini gerektirir ve etik-yaşamın temelidir.
>
> Rusya'nın politik hiçliğinden Putin değil, istençsiz Rus halkı sorumludur ve Putin Rusya'nın moral geriliğinin bir yaratısıdır.

Despotizmden — Despotizm Yoluyla — Despotizme

📽 Absolute Corruption ↔ Putin (LINK)

When Kremlin critic Alexey Navalny was arrested while returning to Russia last month (February 2021), crowds came out to protest against the Russian leadership. If the protests were anything to go by, many Russians have been disillusioned and angered by President Vladimir Putin and the economic gloom.

Navalny released a video that claimed a billion-dollar palace on the Black Sea was built for Putin. The Kremlin denied the allegation.

But decades-long questions about Putin's wealth will not go away.

We talk to Hermitage Capital's Bill Browder, who believes he has the answer. (Al-Jazira)

"Putin says if Russia wanted to kill opposition leader Navalny, it would have 'finished' the job." (L)

> Putin'in sözleri dünya nüfusunun moral yargı yetenğinden yoksun %90'ı için önemsizdir.

— US president calls Russia's Putin 'killer' with no soul. (L)

Demokratik Rusya

Alexei Navalny

Alexei Navalny Rus Arktik Ceza Kolonisi IK-3'te öldürüldü. Ama her gün ölen ve 16 Şubat 2024'te de bir kez daha ölen Putin'in kendisidir, çünkü korktuğu şey ölümlü bir insan değil, demokrasidir. Bir hırsız ve bir katil olan Putin 2020 Aralığında "eğer Rus güvenlik örgütleri Navalny'yi öldürmek isteselerdi, işi bitirirlerdi" dedi. Başarısız girişimlerden sonra iş bitirildi, sonu gelmeyen cinayetler zincirine bir yenisi daha eklendi, ve kleptokrasi ona karşı çıkmayı göze alanlardan birini daha yok etti.

Navalny demokrasiyi, evrensel insan haklarını, yasa egemenliğini, ve, biraz geç ve acılı bir yolda da olsa, uluslararası yasa egemenliğini de anlamakta olan, despotik kültürünün ona dayattığı kimliği üzerinden atarak uygar yaşamın normlarını öğrenmekte olan bir insan idi. Kleptokrasi gözdağını bireylerde algılar, ve onları yok eder. Ama gerçek gözdağı despotik algının ötesinde yatan ve despotizmin gerçek yadsınması olan Özgürlük İdeasıdır. Gene de bu düşünce despotik bilincin kendisinde bile bulunur, despotik kültürü en içinden tüketir. Bu nedenle despotizm demokrasiye değil, demokrasi despotizme gözdağıdır.

Rusya'da demokrasinin gelişmesi yalnızca tikel bir yurttaş toplumunun sorunu değil, bütün bir küresel yurttaş toplumunun sorunudur, çünkü insan hakları evrenseldir, çünkü demokrasi sınır tanımaz, çünkü gerçek etik yaşam bir etnik yaşamlar türlülüğü değil, insan doğasının kendisinden türeyen evrensel anayasa altında türdeş küresel etik yaşamdır.

Despotizmin hiçbir çıkış yolu yoktur — demokrasi olmaktan başka. Despotik kültürlerin politik bir karakteri yoktur. Böyle kültürlerde insan istençsizdir, boyun eğer; onursuz, değersiz, ve erdemsizdir. Böyle kültürler etik güven ve dinginlik duygusu tarafından değil, korku tarafından, sık sık ölüm korkusu tarafından tanımlanır. Moral olarak gelişmemişlerdir, yaşamın her alanında yolsuzluklar içinde boğulurlar. Despotik bilinçleri ekonomilerini olduğu gibi politikalarını da baltalar, ne bilimlerde ne de sanatlarda gelişebilirler, ve her zaman arkadan yürümek, her konuda ileri kültürlerden beslenmek zorundadırlar. Despotik kültürde politik bilinçsizlik devletin sefilliğinde sonuçlanır. Yasama gücü despotun buyruğuna indirgenir, yürütme gücü diktatörün oyuncağı olur, ve yargı gücü türeyi yerine getiremez çünkü bağımsız değil, korkuya bağımlıdır, ve yargıçlar gerekli gördükleri her zaman yasaları kolayca rüzgarın yönüne çevirirler. "Despotik etik" bir oxymorondur, çünkü etik yaşam ancak özgürlük bilinci ile olanaklıdır. Despotik kültürler insan doğasının itkilere ve içgüdülere köleliğini sürdürdüğü, henüz özgür tinselliğe yükselmediği estetik, etik ve entellektüel gerilik evrelerini temsil ederler. Estetik gerilikleri içinde ancak çirkin olanı beğenebilirler; etik gerilikleri içinde ancak yamuk olabilirler; ve entellektüel gerilikleri içinde ancak teknolojik öykünmeye yeteneklidirler. Tarihsiz oldukları için, tarihleri anlamsız ve gereksiz olduğu için, Tarihin bütün bir birikimini ancak geriliklerinin izin verdiği ölçüde almak zorundadırlar.

Yasa egemenliğinin çiğnenmesi sıradan suçlunun yasayı çiğnemesi değildir. Despotizmin devleti çiğnemesinin bir yanı olarak, yasa egemenliğinin çiğnenmesi yargının yasayı çiğnemesidir ve Rusya'da ve benzeri despotik kültürlerde bir kural olarak işleyen süreç budur. Bu koşulda, gerekli olan şey Putin'in ve benzer diktatörlerin alçaklığını tanıtlamak değildir, çünkü alçak kültür henüz yüksek olanı bilmediği için alçaklığını da anlayamaz. Gerekli olan şey dürüstlüğe yabancı kültürü dürüstlüğü algılamaya yetenekli kılmaktır, çünkü ancak o zaman yolsuzlukları, yozlukları, yalanları ve yanlışları algılayabilir. Etik-dışı kültürü etik yaşama eğitmek etik kültürün birincil sorumluluğu ve yükümlülüğüdür. Etik-dışı ve etik-öncesi bilincin etik gelişimi en zor olanıdır, çünkü etik-dışı kültür teknolojiyi kendini değiştirmeksizin de kolayca alırken (Singapur, Japonya, Hindistan,

Güney Kore, Taiwan) ve kimi durumlarda küçük düşürücü yollara baş vurarak alırken (Çin, Kuzey Kore), etiğin kazanılması ise despotik yapının bütününde yok edilmesini, kültürün bütününde özgürleşmesini gerektirir. Etik gelişim en zor olanıdır çünkü özgürlük bilincinin kazanılması bütün bir Dünya Tarihin işini ödünç almayı gerektirir, çünkü kendini bütününde olumsuzlamayı, bozuk kendisini bir kez daha bozarak bütününde düzgün olarak baştan sona yeniden yaratmayı gerektirir. Gene de, bu bilinç daha şimdiden edimsel olarak kazanıldığı için, bütün bir insanlığın etik varoluş biçiminin özgür, ussal insan doğası tarafından belirlendiği bilindiği için, tek tek despotik ülkeler durumunda etik dönüşüm yalnızca despotik pıhtılaşmanın çözülmesini, ussal İstencin direnilemez etkinliğini gerektirir.

Düzgün ve sağlam olan yamuk ve çürük olanın yanına yerleşemez, onu siler. Bu nedenle, despotik halkların öz-sakınım itkisi despotik önderleri yeğler, ve moral ve etik gerilikleri içinde bu halklar önderlerinin hırsızlık, yolsuzluk ve zorbalıklarında tam olarak kendilerini, alıştıkları ve tanıdıkları bir ruhu bulurlar. Dürüst ve düzgün olanı yabancılar, ondan kaçınırlar. Politikaya yabancı despotik bilinç politikayı yasaklayan despotizmi biricik çözüm olarak bilir, çünkü özgürlükten, kendini yönetmenin sorumluluk ve değerinden, demokrasiden ürker, yönetilmeyi yeğler. Despotizm politika değil ama politikanın yadsınmasıdır. Bu nedenle ancak kendi karşıtı tarafından, ancak politika tarafından ortadan kaldırılabilir.

(Aziz Yardımlı, 17 Şubat 2024)

Rus kleptokrasisi (ki bir nükleer kleptokrasidir) Bolşevik despotizmin kalıtıdır.

> Bugün de yüz yıl önce olduğu gibi Rusya serflerin bir Rusyasıdır. Rusya kendisinden kurtulmayı başaramadı. İnsan büyüklüğüne ve görkemine tanıklık eden pekçok sanatçı yaratmış olan bu büyük kültür kendi içindeki zorbalığın küçüklüğüne yenik düştü.
>
> Sovyetler Birliğinde ideolojik tiranlık 70 yılda Rus bilincinden tüm moral yargı yeteneğini sildi ve nükleer silahlar ile donatılı etik-öncesi bir kültür yarattı.
>
> Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra geriye (a) insan hakları, (b) duyunç özgürlüğü, (c) yasa egemenliği konusunda bilinci bütünüyle boş bir Rus halkı kaldı. Bu belirlenimler modern etiği, demokratik devleti, ve uygar yaşamı tanımlar. Sovyetler Birliğinin ideolojik programı başlıca bu belirlenimlerin yadsınması üzerine dayanıyordu.
>
> İnsanlık suçları listesinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Nasyonal Sosyalist Almanya ve İmparatorluk Japonyası en önde durur. Çoktandır bu grubun dördüncü üyesi olan Çin Halk Cumhuriyeti “Çin karakteristikleri” ile tanımlanacak ideolojik bir dünya düzeni yaratmak üzere hazırlanmaktadır. Moral geriliğin ve kitlesel büyüklüğün birliği Rusya durumunda tarihin gördüğü en korkutucu gücü, kendi nüfusuna olduğu gibi dünyanın bütününe karşı da en acımasız diktatörlüğü uygulayan Sovyetler Birliğini yarattı. Çin bu her iki bakımdan da, moral hamlık açısından olduğu gibi sayısal büyüklük açısından da Çarlık Rusyasının çok çok önündedir. 1,4 milyarlık devasa kitlenin bütün bir tarihi yalnızca bir yinelemeler tarihi, bir imparatora koşulsuzca boyun eğmekle geçen özgürlüksüz, değişimsiz, gelişimsiz boş bir tarih, bir tarih olmayan bir tarihtir. “Çin karakteristikleri” arasında en belirgin olanı hiç olmazsa bütün bir yeryüzünü esirgeyecek bir moral karakteristiğin eksikliğidir. Ve Napoleon’u bile Çin’in uyanmasından ürkmeye götüren etmen bütün bir kültüre özünlü bu moral güçsüzlük ve yeteneksizliktir.
>
> Rusya bugüne dek bütün bir tarihinde hiçbir zaman demokrasiyi tanımadı, Rus özgürlük tini

hiçbir zaman Rus despotizmini dönüştürecek kadar büyümeyi başaramadı.

Çarlık barbarlığına karşın çiçeklenmeye başlayan Rus özgürlüğü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin ideolojik tiranlığı altında kökünden koparıldı.

Rus halkı her zaman bir halk olarak kaldı, hiçbir zaman egemen bir ulus, hiçbir zaman özgür bir yurttaş toplumu olmadı.

İdeolojik tiranlığın kalıtı elinde 3.000 kadar nükleer bomba ile nükleer bir kleptokrasi oldu

Putin'in Kasım 2023 için popülerlik oranı %85 idi (Statista). Oran Rus halkının moral geriliğinin ölçüsüdür.

Demokrasi Avrupa için yeni, çok yenidir (Avrupa'da monarşiler 20'inci yüzyılda devrildi).

Batılı demokrasilerin gelişmekte olmaları henüz gelişmemiş olduklarının, henüz kendi içlerinde despotizmin işini bitirmediklerinin anlatımıdır.

Kendini Putin'in imgesinde biçimlendiren yeni Rus despotizmi Batının henüz küresel despotizmi algılamamada direten pragmatik demokrasileri tarafından da hoşgörü ile karşılandı, desteklendi, ve güçlendirildi.

SSCB'nin çöküşünden sonra da, sayısız Batılı önder Çeçenistan'dan, Gürcistan'dan Kırım'a, Ukrayna'ya kentler ölçeğinde yıkım getiren, yüz binlerce insanın ölümüne yol açan, elindeki nükleer silahlarda bütün bir Avrupa'yı yok edebilecek gücü gören, ama kendini gerçekte yalnızca bir hırsız ve katil olarak tanımlayan Putin'i bir devlet-adamı olarak saymayı sürdürmektedir.

Etik-dışına göz yummak etik-dışıdır. Despot ile ancak despot uzlaşır.

Yurttaş toplumu önder tanımaz.

Yurttaş toplumunun önderi insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliğidir.

Yurttaş toplumu kendi önderidir; önderin olduğu yerde egemen ulus değil, istençsiz halk vardır.

Rusya'da yurttaş toplumun gelişmesine katkıda bulunmak demokrasilerin başlıca sorunlarından ve yükümlülüklerinden biridir.

Bir SPD "politikası" olan Ostpolitik yalnızca gücün dilinden anlayan tiranlık ile uzlaşma politikası olarak tasarlandı ve ayı ile barış içinde yaşamanın formülü "yakınlaşma yoluyla değişim/Wandel durch Annäherung" ya da "tecim yoluyla değişim/Wandel durch Handel" olarak belirlendi. Ostpolitik ya da Doğu-Politikası gerçekte bir politika değil, politikanın yadsınmasıdır. Almanya bugün bile politikanın bir "evrensel insan hakları" sorunu olduğunu anlamış değildir.

Angela Merkel tecimi insan haklarının üzerinde sayan ya da insan haklarını tecimin bir ödülü sayan bu sözde "politik" formülü insan haklarını çiğneme konusunda SSCB ile eşit olan Çin durumunda da uygulamayı sürdürdü. Açıktır ki " insan hakları" kavramı üzerine bir kez bile düşünmüş değildi.

Almanya Rusya'ya Ukrayna saldırısından ötürü yaptırımlar uygulamayı kabul eden en son AB ülkesi oldu.

Nazi Almanyasından kalan artıklardan kurulan Federal Batı Almanya demokrasiye olmaktan çok Sovyet despotizmine duygudaşlık gösterdi.

Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra, birleşik Almanya despotik Putin Rusyası ile çok sıcak

dostluğunu sürdürdü.

Willy Brandt, Helmut Schmidt, Gerhard Schröder, Angela Merkel — tüm bu pragmatik Alman önderleri moral olarak Rus despotizmine göz yumacak denli duyarsız idiler

İlk iki sosyal demokrat önder ve başbakan, Brandt ve Schmidt, "evrensel insan hakları" kavramının bilinçsizi idiler ve ancak evrensel insan haklarının çiğnenmesi pahasına olanaklı olan Ostpolitik öğretisini uygularken, gücün dilinden başka bir dil bilmeyen despotizmin "ussal diyalog" yoluyla durdurulabileceği yanılgısı içinde idiler.

Gazprom, Nord Stream, Nord Stream 2, Rosneft projelerinde güçlü bir katalizör rolü oynayan Sosyal Demokrat başbakan Schröder (1998-2005) Putin'in adamı idi ve Putin'i "lekesiz bir demokrat/ein makelloser Demokrat" olarak gördü. Ödül olarak kleptokrasiye ortak yapıldı.

Putin tarafından yakın ve güvenilir bir dost olarak görülen ve onunla aynı yoldaşlık tinini paylaşmış olan Angela Merkel (2005-2021) Putin'in hırsızlık ve cinayetlerini olduğu gibi Kırım'ı ve 14.000 insan yaşamı pahasına Ukrayna'nın doğu Donbas topraklarının bir bölümünü ele geçirmesini de görmezden geldi.

Despot ancak despotluğu algılanmadığı sürece güçlüdür, ve despotu ancak despot algılamaz.

Merkel ve benzerleri de, tıpkı Rus halkı gibi, Putin ve çetesinin adi bir suç örgütü olduğunu çok iyi bilmekte, ve bu pragmatik Alman önderler Rus halkı ile aynı moral geriliği paylaşmaktadır.

20 Ağustos 2021. "Putin büyük bir yanlış yaptı" diyen Angela Merkel Almanya'nın Rusya politikasından ötürü özür dilemeyeceğini bildirdi. Politikanın ne olduğunu öğrenmeye hazır değildi.

Almanya bütün tarihi boyunca ancak kısa süreli bir demokrasi yaşadı (Weimar Cumhuriyeti, 1918-1933).

Nazi despotizmi altında Almanya (tıpkı Bolşevik despotizmi altındaki Rusya gibi) doğmakta olan demokratik bilinçten bütünüyle temizlendi ve nüfus Nasyonal-Sosyalizme eğitildi.

Her iki ülkede, Almanya'da ve Rusya'da Nasyonal-Sosyalist ve Enternasyonal-Sosyalist ideolojilerin yıkılmasından sonra yeniden özgürlüğe uyanan nüfuslar despotizme alışmış ve demokrasiye yabancı idiler; her iki ülkede de halkın kendini yönetmek için niyeti ve deneyimi yoktu.

Nazilerin yenilmesinden sonra Batı Almanya bugün de sürmekte olan ABD denetiminin altında egemenliğinden yoksun bir tür görünürde devlet olmanın ötesine geçemedi. (Aynı şey Nazi ideolojisi gibi birşeye bile gereksinim duymadan Hirohito militarizmi altında ilkin doğu Asya'yı terörize eden ve sonra kendini dünya egemenliği düşlerine kaptıran despotik Japonya için de geçerlidir. Kimyasal ve biolojik yöntemler de aralarında olmak üzere dile gelmez her tür yöntem ile 10-30 milyon kadar insanı yok eden aynı Japonya, aynı nüfus, aynı militarist tin savaştan hemen sonra, sanki hiçbir şey olmamış gibi, sanki bir amnezi yaşamış gibi, bu kez pasifizme sarıldı, kendini teknolojiye adayarak çok kısa bir süre içinde dünyanın ikinci büyük ekonomisi oldu.)

Anayasası ("Temel Yasa" ya da "Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland," 1949) ABD'nin yardımı ile yazılan Almanya (şimdi eski Doğu Almanya'yı da kapsamak üzere), ve Anayasası yine ABD generali Douglas MacArthur tarafından yazdırılan (1947) Japonya bugün de ABD hegemonyası altındadır, sözcüğün gerçek anlamında egemen değildirler, ve kendi başlarına bırakıldıklarında demokrasiye bağlı kalıp kalmayacakları kuşkuludur.

Demokrasi en büyük gözdağıdır — despotizm için.

Despotizmin bildiği biricik dil gücün dilidir. Despot hak terimlerinde ussal bir diyalog için yeteneği ve yetkinliği olmadığı için despottur.

“Despotik etik” bir oxymorondur ve böyle bir “karakteristik” ancak Çin Komünist Partisi için olanaklıdır.

Despotizmin olanağı istençsiz halkların hak ve özgürlük kavramları üzerine bilinçsizliğidir.

Bu nedenle, despotik kültür güç yoluyla olmanın dışında durdurulamaz ve denetlenemez, ve despotik kültürü yenmenin biricik yolu ona özgürlük bilincini kazandırmaktır; bu olanaklıdır çünkü en sonunda kendisi onu kazanmayı beklemekte, barbarlığından utanmayı istemekte, ve uygar sayılma özlemi içinde eriyip tükenmektedir.

Putin için suikast politikanın başka araçlar ile sürdürülmesidir.

Putin için politika politikanın kendisinin yok edilmesi için bir araçtır.

Despotizm zor üzerine dayanır ve ilk zoru uygulayandır.

Putin politika yapmaz, çünkü bir despot politikanın ne olduğunu, bir hak, ahlak ve etik sorunu olduğunu bilmez.

Putin Marxist-Leninist bir KGB görevlisi idi, SSCB’nin çöküşünden sonra ilk olarak başarılı Petersburg yolsuzluğunu örgütlemesi ile dikkati çekti, Yeltsin tarafından Rusya cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturtuldu (1999), ve votka temelinde alınan bu karar yine votka temelinde Rus halkı tarafından seçim yoluyla onaylandı (2000).

Kleptokrasi bir devlet değil, ve Putin’in yaptıkları politika değildir.

Putin’in ‘devleti’ bir yolsuzluklar örgütü olmanın da ötesinde bir adi suç örgütüdür, moral gerilik içindeki despotik kitleler ve yığınlar tarafından ayakta tutulur, ve politik hiçbir karakter taşımayan bu kleptokratik örgüt Batı pragmatizmi ve yararcılığı tarafından bir ‘devlet’ olarak kabul edilir.

Bolşevik tiranlık tarafından yoğrulan, ideolojik çürümeyi kimliği olarak kabul eden ve yüreğinde her zaman bir Bolşevik kalan Putin için Sovyetler Birliğinin çöküşü “the greatest geopolitical catastrophe of the century” idi. Bir “yıkımın” yer aldığı hiç kuşkusuz doğrudur, ama bu yıkım politik olmaktan çok coğrafi bir yıkım gibi birşey, bir tür doğa fenomenini gibi birşey idi. SSCB ne istediğini bilen, demokrasiyi isteyen bir toplum tarafından değil, ama çoktandır tükenmiş bir halkın doğal dürtüleri tarafından, açlık ve varoluşsal bir korku tarafından devrildi.

Sovyetler Birliğinin çöküşü ona “politik” bir devrim karakterin kazandıracak, ülkeyi despotizmden demokrasiye yöneltecek “istenç” etmeninden bütünüyle yoksun idi. Ne Gorbaçev ne de Yeltsin olan bitenin bilincini taşıyordu. Yurttaş toplumunun yokluğunda, ideolojik diktatörlüğün çöküşünün getirdiği anarşi ve kaos ancak bir başka diktatörlük tarafından önlenebilirdi. İstençsiz halk bildiği biricik çözüme sarıldı ve yeni bir diktatörlük rejimi daha yaratmada gecikmedi.

Oligarkların ve kleptokratların varlığı devletin ve politikanın yokluğudur.

Marxist-Leninist ideoloji yetmiş yıl boyunca on milyonlarca insanı fiziksel olarak yok ederken, ideolojik tiranlığın terörü bilinçlerdeki son moral, etik ve politik kırıntıları sildi, bütünüyle istençsiz yığınlar ve kitleler yarattı. Bu duyunçsuzluk ortamında, jeopolitik yıkım SSCB etiketinin

yerine kleptokrasi etiketinin geçirilmesinde sonuçlandı. Moral varlıklar olmayan eski komünistler kolayca yeni oligarklar ve kleptokratlar oldular.

İlgili linkler:

How Putin's Oligarchs Hide Their Billions — Video

Navalny’s Future Russia Did Not Include Everyone

What is kleptocracy and how does it work?

Turkmenistan: A Model Kleptocracy

How the KGB shaped Putin and his oligarchs – Video

The UK’s kleptocracy problem; How servicing post-Soviet elites weakens the rule of law?

I'm the world's only true democrat, says Putin (2007)

He (Schröder) used to rule Germany. Now, he oversees Russian energy companies and lashes out at the U.S.

📌 Message Navalny recorded for Russian people if he was killed (LINK)

📌 Putin's biggest threat (LINK)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-2024 | aziz@ideayayınevi.com

Despotik Kültür ve Reform

Kaynak · Noesis

Despotik Kültürün Reformu
Kültürler zorunlu bileşenlerden oluşan bütünsel dizgesel yapılardır. Despotik kültür de bir dizgedir, her bileşeni bütün ile uyum içinde olmalıdır, ve bu kültüre özgü devlet, toplum ve aile yapıları insan doğası ile bağdaşmayan biçimlerdir. Despotik kültürde —

devlet evrensel insan haklarını tanımayan güç istenci tarafından belirlenir,

toplum istençsiz uyruklardan oluşur, ve

aile ataerkildir.

"Reform" gevşek bir terimdir, iyileştirme ve düzeltme gibi anlamlara gelir, ve despotizmin reformu despotizmin iyileştirilmesini, "iyi bir despotizmin" olanağını imler. Aydınlanma "aydın despot" kuramı ile despotizmin ortadan kaldırılmasını değil, onu iyileştirmeyi ister. İdeoloji despotizmi yadsımaz, kendisi insan doğasına karşı programı ile despotik yapıları bir parti-devletin gücü yoluyla yeniden biçimlendirmeyi ister. Roma Katolik Kilisesine karşı Reformasyonun Kiliseyi içeriden değiştirme amacı ile ortaya çıkmasına karşın, başarılı olduğu ülkelerde Katolik Kiliseyi yeniden biçimlendirmedi, bütünüyle ortadan kaldırdı. Bu gerçekte salt "Reformasyon" olmanın ötesinde bir eylemdir.

Despotik kültürleri reformdan geçirmek ne olanaklı ne de gereklidir. Pıhtılaşarak insan gelişimini engelleyen bu kültürlerin yazgısı ortadan kalkmaktır. Homo sapiensin bu kültürel biçimlerini yeniden biçimlendirmek onları sürdürmeden öteye geçemez. Despotik kültür özgürlüksüz kültürdür. Böyle kültürlerin varlığının "bekası" böyle "kadim" biçimlerin sürdürülmesine bağlıdır.

Despotik Tin

Kaynak · Noesis

Despotik Tin

> Despotik kültür istençsiz kültürdür ve bu güçsüzlük kendini despotik kültürün tüm yanlarında sergiler.
>
> Despotik sanatta başlıca güdü ya da giderek kimi zaman biricik güdü bilinçsiz dürtülerden ve doğal itkilerden gelir, insan olmanın değeri yiter. Sanat kendine yetmeyen, kendisi olamayan insanın bağımlılığını, zayıflığını sergilemesinin düşüncesiz aracı olur. Bu tin için Güzellik İdeası diye birşey yoktur.
>
> Despotun inancı korku temelinde, ödül ve ceza temelinde, haz ve acı temelinde bir boşinançtır.
>
> Despotik kişilik özgür düşünemez ve bilgi ile ilgilenmez, çünkü bu kişilikte düşünce bilince dışsal olarak verilen normların dışına çıkamaz. Bu bilinç yalnızca minik bir despotik dairede kendini yineler.

Despotik Toplumdan Yurttaş Toplumuna

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Küreselleşme

Despotik Toplumdan Yurttaş Toplumuna
AZİZ YARDIMLI

Despotik kültürü her türünde ortadan kaldırmaya yetenekli biricik güç: Özgürlük, Barış, Ussallık. Bir toplumun demokrasiye, barışa, gönence yetenekli Yurttaş Toplumu olabilmesi için köylülüğünü kentlileştirmesi, başbakanını, milletvekillerini, güvenlik kuvvetlerinin üyelerini ulus tarafından yalnızca ülkeye hizmet etmekle görevlendirilmiş yalın Yurttaşlar olmanın bilincine, onuruna ve vakarına eğitmesi gerekir.

Despotizm Özgürlük bilincinin kazanılmamışlığı ile, İstenç yoksunluğu ile belirlenir: İnsanın henüz yarı-insan olduğu, herüz yeterince büyümediği bir ön-evredir. Yalnızca despotun değil ama halkın da politik geriliği ile karakterize edilir, ve Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının bilincinin zayıflığının sonuçlarını sergiler. Despotizm son olarak estetik düşkünlük ile, inançta dışsallık ve iki-yüzlülük ile, ve derin bir bilgisizlik ile karakterize edilir.

Hiçbir despot istenç ve özgürlük kavramlarının bilincinden yoksun halkların onayı olmadıkça, halkların kendileri despotik bir karakterde olmadıkça despot olarak kalamaz. Bir tango iki kişi ile yapılır. (δεσπότης, despotes, "efendi" demektir; sözel olarak "evin efendisi"dir; dom :: ev; potis :: efendi.)

Despotizm Tiranlık değildir. Bir yönetimi imler, ve despotun buyruğu yasadır. Eğer herşeye karşın ortada Devlet denebilecek birşey varsa, yasanın despotun kendisi için de yasa olması gerekir. Monarşi ne devletsiz ve yasasız feodalizmdir, ne de keyfi istencini ancak zor yoluyla egemen kılabilen tiranlık. Despotizm yönetilenlerin özgürlüklerinin bilincinden yoksun salt istençsiz uyruklar olmaları durumunda olanaklı biricik meşru politik biçimdir. Uyruklar onlara buyrulanı yerine getirmeyi, söz dinlemeyi, genel olarak üstleri olarak saydıkları başkalarına boyun eğmeyi işlerin normal durumu olarak kabul ederler. Uyruğun "kendi"si gerçekte onun kendisi değil ama başkasıdır. Ama uyruk da tinsel bir varlıktır, insan olmanın sonsuz değerini taşır, düşünebilir, ve

işlerin durumunun başka türlü olabileceğini anlayabilir. Despotun (kral, padişah, imparator, çar) istenci altında olanlar pekala Özgürlük bilincini, kendi İstençlerinin bilincini kazanabilirler ve insanın insana boyun eğmesinin onursuzluk, değersizlik ve saçmalık olduğunu görebilirler. O zaman despot despot yapan zemin ayağının altından çekilir ve ortaya şiddetin dili ile konuşmaktan iyisini bilmeyen tarihsel bir moron çıkar. Özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde, o zaman ya despot ya despotluğuna son verecek ve ortadan kalkacak, ya da varlığını sürdürebilmek için zor ve şiddete başvuracak, tiranlığa geri düşecektir.

Bugün insanlık bu çocuksu kültüre son verecek düzeye dek büyümüştür. En azından Batıda, insanların bundan böyle aydın despotlara, sevgili önderlere, asrın liderlerine, efendilere, kutsal rahiplere, kutsal mollalara, kutsal dedelere vb. gereksinimleri yoktur ve bundan böyle bu demode kalabalık yalnızca postmodern düşünürün arkaik imgelemini süsleyen kültürel çoğulculuğa aittir. Kutsal insan, bilge insan, kurtarıcı ideolog, yönetme hırsı ile yanıp tutuşan maço politikacı, güçsüzlüklerini güç-istencinde ele veren tüm bu yarı-insanlar insanlığın ön-modern despotik evresinin çoktandır yalnızca can sıkıcı olmaya başlamış kalıntılardır. Özgür insanın kurtarılmaya ve kurtarıcılara gereksinimi yoktur.

Modern dönem evrensel Özgürlük dönemidir. Özgürleşme insanın salt insan olmaktan gelen sonsuz değerinin engelsizce kazanılması, estetik, etik ve entellektüel karakterinin eksiksiz olarak gelişmesi sürecidir. Özgürleşme bir süreçtir, ve onda en önemli olan, en dirimsel, en vazgeçilmez olan şey tam olarak bir süreç olması, sürmesi, kendini engellemeyen bir akış olmasıdır. İstenç ile bir olan Özgürlüğün kendi kendisinden başka hiçbir ön-gereği, kendi kendisinden başka hiçbir ön-koşulu yoktur. Ve bu nedenle kendi bilinçsizliğinden başka bir engeli yoktur. Özgür insanın toplumu Yurttaş Toplumudur, içinde kendi Özgürlüğünü ve herkesin Özgürlüğünü yaşadığı ve soluduğu biricik temiz, güzel, açık atmosferdir.

Toplumsal Erdem bundan böyle ödevini yerine getirme ile eşittir çünkü özgür toplum birbirlerini özgür olarak, değerli olarak, eşit olarak tanıyan ussal insanların toplumudur. Özgür törelliğin normları kendini özgür olarak, böylece değerli olarak tanıyan bireyin duyuncunun ve istencinin normlarıdır. Özgür insanın törelliği dışsal bir korku üzerine değil ama bireyin kendi sonsuz değerinin bilinci üzerine dayanır. Bu nedenle normları salt bireysel değil ama kendi ile eşit ve özgür olarak gördüğü toplumsal bireyin evrensel normlarıdır. Özgür yurttaş toplumunda Ben Bizdir, ve Biz Bendir. Evrensel düzgünlük, doğruluk ve haklılıktır ancak özgür bireylerin toplumunda olanaklıdır. Orada bir yandan Ödev ussal istencin belirlenimi olarak Hak ile bir iken, öte yandan özgür toplumun ve özgür bireyin istencinde sözleşme, yükümlülük, genel olarak Gerek onun için dışsal bir istenç, bir baskı ve zor aygıtı değil, ama bireyin kendi duyuncunda onayladığı ve akladığı kendi istenci, onun kendisi için de doğru ve haklı olan evrensel ussal istençtir. Gerçek ahlak dışsal değil içsel ahlaktır, çünkü özgür insan korkusuz insandır. Dinsel bir ödül ve ceza düzeneği ile sağlanan ahlak ancak özgürlüğünün bilincinde olmayan despotik kültüre özgüdür. Özgür insan sözde caydırıcı bir yasanın korkusu ile değil, ama yasa kendi istencinden başka birşey olmadığı için erdemlidir.

Yasama, yürütme ve yargı güçlerini sanki değişik kültürlere aitmiş gibi, sanki birer özenç sorunu imiş gibi yalnızca ayrı ayrı kucaklamayan, ama onları Yurttaşın ussal istencinde eşit ölçüde bir olarak da kucaklayan modern Devlet yalnızca Yurttaşın egemen gücünün, yalnızca Yurttaş Toplumunun istencinin anlatımıdır. Devlet şu ya da bu politikacının değil ama baştan sona Yurttaşın sorumluluğundadır çünkü yalnızca ve yalnızca onun istencidir. Bundan böyle politikanın biricik tanımı kavramı ile uyum içinde olan tanımıdır: Politika Yasa ile birdir. Budalaları aldatma

oyunu olarak, halklar, yığınlar, kitleler için bir propaganda, yalan ve ikiyüzlülük şamatası olarak politika yalnızca toplumun henüz köylülük karakterini taşıdığının, henüz yeterince kentli olmadığının belgesidir. Böyle bir aşamada Devlet henüz yurttaşların bilincinde ve istencinde değil, ama asrın liderlerinin, sevgili önderlerin vb. keyfi istençlerinde belirlenir.

Yurttaş Toplumu tüm gelenekleri, tüm usdışı toplumsal alışkanlıkları, tüm sözde değerleri ortadan kaldırır, onların değersizliklerini gösterir. Nihilist bu pozitif değerlerin yitişi için yas tutar, çünkü pozitif olandan, bedenin değerlerinden daha iyisinin olabileceğini düşünmediği için herşeyin sonunun geldiği, Tanrının öldüğü duygusunu yaşar.

Devlet Yurttaş Toplumu ile bir değildir, çünkü Yurttaş Toplumu bir sözleşme ilişkileri alanı iken, Devlet ussal yasanın anlatımı olarak hiçbir sözleşmenin, hiçbir özencin konusu edilemeyecek, hiçbir insanın keyfi bir istenç sorunu olarak görmeyi istemeyeceği Özgürlüktür.

Modern dönem özgürlük dönemidir, çünkü insanlığın bir bölümü, Avrupa, ilk kez modern dönemde gerçek inancın koşulu olarak duyunç özgürlüğünü kazanmakla kalmamış, ama insanın insanın kulu olmadığını, giderek Tanırının bile kulu olmadığını anlamaya, aslında onun tarafından sevildiğinin duygusunu kazanmaya başlamıştır. Kuzey Avrupa tekerklerinin bir bölümünün Aydın Despot rolünü üstlenmelerine karşın, çoğunluk Reformasyonun onlara da kazandırdığı duyunç özgürlüğü sonucunda aşamalı olarak güçlerinden vazgeçerek kendilerini simgeselleştirmiş, duyunç ve istenç özgürlüğü temelinde Devlet yurttaşın istenci olmuştur. Hollanda, İngiltere, İskandinaya'da olan budur. Nüfusunun yarısı Katolik yarısı Protestan olan Almanya hiçbir zaman Yurttaş Toplumunun erdemine ve olgunluğuna ulaşamamış, Nazi tiranlığına ABD tarafından son verilmesinden sonra bu kez Bağlaşık Kuvvetlerin istencine boyun eğmek zorunda kalmıştır, ve bugün Avrupa Birliğine soğrularak kendini kendi despotizminden kurtarma beklentisi içindedir. Avrupa'nın, daha tam olarak Protestan Avrupa'nın bir uzantısı olan ve varoluşunu kraliyete karşı verdiği bağımsızlık savaşı sonucunda kazanan ABD hiçbir zaman Avrupa'nın aristokrasi, feodalizm, usdışı ulusalcılık gibi arkaik kurum ve geleneklerini tanımamıştır ve içindeki köleliciliğe ve ırkçılığa ve dışındaki Nazizme, Bolşevizme, genel olarak despotizme karşı

Modernleşmenin İstenç özgürlüğünü gerektirmesi modernleşmeyi Reformasyona borçlu kılan olgudur (Aydınlanma despotik karakteri nedeniyle modern olmaktan çok ön-modern kültürün modern döneme bir uzantısıdır). Modern politika duyunç ve istenç özgürlüğü üzerine dayanır. Avrupa'ya Reformasyonun kazandırdığı duyunç özgürlüğünü, istenç özgürlüğünü, genel olarak bireysel özgürlüğü tanımayan despotik nüfusları ile Latin ve Slav Avrupa halkları arasında demokratik Devlet biçimine geçiş yerine egemen olan tablo despotun despot ile sonu gelmez kavgasıdır. Öte yandan, Türk modernleşmesi Avrupa'nın bir parçası olan Osmanlı İmparatorluğunda başlayan özgürleşme eylemlerinin bir armağanıdır. Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'da Katolik güçlere karşı Reformasyonu tanımış ve desteklemiş ve kendisinin modernleşme sürecine girmiş olmasına karşın, modern bireysel özgürlüğe izin vermeyen yazgıcı İslamik kulluk tini sürecin gelişimini yavaşlatmıştır. Bu modernleşmenin sonucu ve kanıtı olan Cumhuriyet Laiklik ve Demokrasi ilkeleri ile birincil olarak bütün bir toplumu ussallaştırmaya ve modernleştirmeye ayarlanmıştır. Kendini eğitmeye isteksiz bir halkın direnci, özgürlükten ve özgürlüğün sorumluluğunu üstlenmekten korkan bağımlılık duygusu, değişime ve modernleşmeye direnen despotik aydının özgürlük fobisi ve tutucu direnci Yurttaş Toplumunun oluş sürecinin çözmesi gereken problemlerdir.

ABD'ye karşı ön-yargılar çok derindir. Ama bu ön-yargılar derin oldukları kadar da karanlıktır, ve

nesnellik, haktanırlık yerine özgürlük korkusu ve dolayısıyla özgürlük nefreti üzerine dayanırlar. ABD'nin Avrupa'dan ayrımı özgürleşmede daha istekli, daha az tutucu olmasında yatar.

Çünkü özgürlük sorumluluktur, ve yanlış yapmanın olanağıdır. Barbar miskindir, eylem yapmaz, ve eylemsizin suçsuzluğu içindedir. Kendi geri kalmışlığının faturasının bile başkalarına, emperyalizme, sömürüye vb. çıkarar.

bir oluş süreci durumunda nesnel yargıda bulunmanın güçlüğünden başka birşeydir. ve karalamaları aklamak için yeterince zemin bulmak çok kolaydır. Ama bir yandan özgürlük oluş sürecindedir ve Avrupa'nın bugün bile etkili olan feodal alışkanlık ve geleneklerinden bağışık kalmış ABD'de bu oluş olarak modernleşme süreci

güçleştirir. edimselleşmesi olarak modernleşmenin

Özgürlük bilinci Özgürlüğün kendisi ile öylesine birdir ki, özgür olmayan insan özgürlüğü bilmediği için özgür değildir. Özgürlük insanın ussallığının parçasıdır ve modern dönemi tanımlayan başlıca belirlenim Özgürlük bilincidir. Özgürlüğün politik öznesi Yurttaştır. Modern Toplum, Yurttaş Toplumu homo sapiensin bütün bir tarihinde ilk özgür toplumdur, ve bu toplumun tözü olan İstenç Özgürlüğü yenileşmenin, modernleşmenin, gelişmenin güdüsü, gücü ve ereğidir.

Gelenek insanı köleliğe eğitir, düşünmemeye, sorgulamamaya alıştırır, aptallaştırır. Gelenek insanı eylemsizleştirir, onun kendi istenci ile davranmasını önler, gelenek ile uyum içinde davranmaya koşullandırır. Gelenek salt öyle geldiği için kabul edilmesinde anlamsızlığını, saçmalığını, giderek yanlışlığını gizler. Gelenek dinle, der, boyun eğ. Karşı çıkma der, boyun eğ. Büyüklerini say. Ama sayılacak büyük pekala bir hırsız vb. olabilir.

Özgür olmayan insanda insan karşısında olduğumuzu duyamsamayız. Onda bir dürtüsel denetimsiz davranışlar, tepkiler kalabalığı, tam bir vakarsızlık görünür.

Özgürlük Her Yere (2013)

Devlet Yurttaş üzerinde yabanıl bir şiddet aygıtı olmanın ötesinde ve uzağında, onun Özgürlüğünün anlatımıdır, çünkü tam olarak böyle doğa durumu dürtülerinin, itkilerinin, öfkelerinin, ve gerçek çapulcunun kendisinin üzerinde egemen olan Yasadır. Yurttaş Devlette kendi İstencini bulduğu için Yurttaştır, ve kendi egemen, erdemli, eğitimli İstencini Devlet yaptığı düzeye dek özgürdür. Modern demokratik Devlet despotik komedyanın bittiği, rustik karakterlerin bulunmadığı, ciddiyetin, öz-saygının, uygar dinginliğin başladığı yerdir. Eğer Devlet henüz kavramına karşılık düşmüyorsa, eğer çirkinlik, maçoluk, moronluk Devleti utandırıyorsa, onu ona yabancı özençten özgürleştirmek özgür Yurttaşın hakkı, sorumluluğu ve ödevidir. Modern Yurttaş Toplumunda Politika ve Yasa birdir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Hegel'in Tüze Felsefesi'nde Yurttaş Toplumu / Die bürgerlicher Gesellschaft
Aziz Yardımlı, 2013

Yurttaş Toplumu

Yurttaş

Brezilya 2013

Türkiye 2013

Modern toplumda politik kimlik bir üstünlük konumu değil, bir hizmet konumudur. Politikacı hiçbir biçimde yalın yurttaştan üstün değil, onun yöneticisi değil, onun egemeni değildir. Böyle sanıyorsa, modern kültüre, modern dünyaya ait değildir. Arkaiktir. Despotiktir. — Yurttaş Toplumunda "Yönetenler" ve "Yönetilenler" ayrımı geçersizdir çünkü Yurttaş kendini yöneten, kendi yasasını kendi kendisine veren ve böylece onda kendi istencini, özgürlüğünü bulan insandır. Modern Devlette politikacı yalnızca onu o göreve getiren insanlara hizmet etme yükümlülüğü altındadır ve güç onda değildir çünkü güç yasadır, egemen güç yalnızca yurttaşın ussal, özgür İstencidir. Eğer politikacı bir hırs sonucunda konumunu kazanmışsa, eğer bir güç ele geçirdiğini sanıyorsa, bu halkın eğitimsizliğine, bilgisizliğine, henüz kendini kurtaramadığı kendi despotik karakterine bağlıdır. Eğer politikacı tutkular ile yanıp tutuşuyorsa, eğer kurtarıcı olma düşleri görüyorsa, bu onda onu modern Yurttaş Toplumu ile geçimsiz yapan ruhsal bir dengesizlik ve gerilik olduğunun kanıtıdır. Özgür yurttaşların öndere, kurtarıcıya, kurtarılmaya gereksinimi yoktur. Özgürlük kendi sorumluluğunun da bilincidir.

Ukrayna 2013-14

KÜRESEL YURTTAŞ TOPLUMU — KÜRESEL EYLEM — KÜRESEL ETİK — KÜRESEL GÖNENÇ

Modern Yurttaş Toplumunda hiçbir ulus, etnik köken, din, mezhep, eşey ayrımı yoktur, çünkü bir sözleşme ilişkileri alanı, ekonomi alanıdır, hiçbir kültürel ayrım tarafından engellenemeyecek kesintisiz bir büyüme süreci, gönenç uğruna çalışma ve emektir. Modern Devlette hiçbir ulus, etnik köken, din, mezhep, eşey ayrımı yoktur, çünkü modern Devlet kültürel ve doğal ayrımların üzerinde olan Yasadır, Yurttaşın evrensel insan haklarının anlatımı olan İstencidir. Despotluk, görgüsüzlük, kendini bilmezlik ne Devlete ne de Yurttaşa aittir. Pre-modern ve post-moderndir: Bir yandan İstenç ve Özgürlüğü tanımayan ön-modern despotik karakter artıklarıdır; öte yandan evrensel-küresel bir insanlık kültürünü kavrayamaması zemininde insanlığa kültürel çoğulculuğu, kültürel göreciliği teklif eden postmodern komedyenlere özgüdür. Yurttaş Toplumu Devlet değildir, çünkü bir sözleşmeler alanıdır. Devlet Yurttaş Toplumu değildir, çünkü saltık olarak egemen İstençtir, Anayasa ve Yasa olarak insan Özgürlüğünün en son, saltık anlatımıdır. Usun ve Realitenin bir olması, Yurttaş Toplumunun ve Devletin kavramlarına uygun olgusallıklar kazanması saltık olanaktır. Ve ancak ve ancak Us edimsel olabilir.

Yurttaş Toplumu salt bir değiş-tokuş alanı, tüketim uğruna üretim etkinliği, gönenç uğruna kesintisiz çalışma alanıdır. Çünkü Tinin gereksinimi Toplum demektir, salt Doğa değil, çünkü işbölümünü, emek ürünlerinin değiş-tokuşunu, herkesin salt başkalarının çıkarı uğruna kendi öz-çıkarı için çalışmasını gerektirir. Yurttaş kendi İstenci ve Duyuncu ile özgür Bireydir. Yurttaş Toplumu değerler alanı değildir: Güzel Sanatın, Dinin ve Bilimin yeri değildir. Aile ve Devlet de değildir. Bir gereksinimler dizgesi, sürekli olarak büyüyen tinsel gereksinimlerin sürekli olarak doyurulması etkinliğidir. Yalnızca hayvanların salt özdeksel ya da doğal gereksinimleri vardır. Yurttaş Toplumunun kesintisiz akış sürecinde hiçbirşey tözsel, hiçbirşey kalıcı, hiçbirşey sağlam değildir, ve öyle olmalıdır. Onun değersizlik ya da nihilistik sürecinde herşey değişmeli, yenilenmeli, sürekli olarak daha iyi, daha güzel, daha gerçek olmalıdır. Kültürel türlülüğü kültürel türdeşliğe yükselten Modern Tin tüm kültürel ayrılık, karşıtlık ve giderek düşmanlıkları premodern ve postmodern komedyenlerin bakımına terk etmiştir. İnsan gelişmeyen, değişmeyen, çirkin, ahlaksız, bilgisiz sonlu kültürel biçimlere takılan dirimsiz bir nesne değil, tersine ereğine doğru tinsel olarak sürekli büyüyen bir gizilliktir. Yurttaş Toplumu gereksinimlerinin engelsiz büyümesinde kendisi engelsizce büyüme süreci, problemleri keşfederek gün ışığına çıkarma ve onları çözerek yeni problemlere doğru ilerleme sürecidir — değişmeyen, pıhtılaşmış, ölü bir

gelenek toplumu, bir sıfır problem saçmalığı değil.

Devlet de tüm kültürel tikelliklerin ötesine, İstencin evrensel Anayasaya doğru, bütün bir insanlığın ussal törel varoluş biçimine doğru politik büyüme alanıdır. Yurttaş Toplumu göreli İstenç alanıdır. Devlet saltık İstenç alanıdır. Ve İstenç her durumda Yurttaşın tözü, özü, Özgürlüğüdür. Bu evrensel bireysellik, evrensel özgürlük, küresel türdeşlik karakteri ile Yurttaş Toplumu ve Modern Devlet geleneği, tutuculuğu, despotluğu ve ideolojik barbarlığı en son tanıyacak olan özgürlük İstencidir. Dünya-Tininin arkaik kültürel artıklardan özgürleşmesi, yetersiz törelliğini ve böylece törel idealini kavrayarak kendi gerçek değerleri ile varoluş kazanması — bu Erek erişilen öznel Özgürlük Bilincinin küresel nesnel yanıdır. Özgürlük Eylemdir.

İdea Yayınevi / 2014

Despotik Toplumdan Yurttaş Toplumuna

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Küreselleşme

Despotik Toplumdan Yurttaş Toplumuna
AZİZ YARDIMLI

Despotik kültürü her türünde ortadan kaldırmaya yetenekli biricik güç: Özgürlük, Barış, Ussallık. Bir toplumun demokrasiye, barışa, gönence yetenekli Yurttaş Toplumu olabilmesi için köylülüğünü kentlileştirmesi, başbakanını, milletvekillerini, güvenlik kuvvetlerinin üyelerini ulus tarafından yalnızca ülkeye hizmet etmekle görevlendirilmiş yalın Yurttaşlar olmanın bilincine, onuruna ve vakarına eğitmesi gerekir.

Despotizm Özgürlük bilincinin kazanılmamışlığı ile, İstenç yoksunluğu ile belirlenir: İnsanın henüz yarı-gelişmiş olduğu, herüz tüzel, ahlaksal ve törel olarak yeterince büyümediği bir ön-evredir. Gerçekte, modern dönemin Özgürlük bilinci ile belirlendiği düzeye dek, bütün bir ön-modern evre kültürel olarak despotik olma karakterini taşır.

Kültürel despotizm yalnızca despotun değil ama halkın da politik geriliği ile karakterize edilir ve Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının bilincinin zayıflığının sonuçlarını sergiler. Onda Mülkiyet hakkı, dolayısıyla Birey yoktur. Onda Duyunç Özgürlüğü yoktur ve bütün bir nüfus erginleşmemiş çocuklar gibidir. Ve onda törel özgürlük olmadığı için aile geleneksel, toplum despotik ve devlet efendidir. Despotik kültür son olarak estetik gerilik ile, inançta dışsallık ve iki-yüzlülük ile, ve derin bir bilgisizlik ile karakterize edilir.

Hiçbir despot istenç ve özgürlük kavramlarının bilincinden yoksun halkların onayı olmadıkça, halkların kendileri despotik bir karakterde olmadıkça despot olarak kalamaz. Bir tango iki kişi ile yapılır. (δεσπότης, despotes, "efendi" demektir; sözel olarak "evin efendisi"dir; dom :: ev; potis :: efendi.)

"Timid men prefer the calm of despotism to the tempestuous sea of liberty." Thomas Jefferson.

Despot Yunanca "despotes"ten gelir (δεσπότης, despotes, "efendi" ya da "güçlü" demektir; sözel olarak "evin efendisi"dir; dom :: ev; potis :: efendi.)

Despotizm Tiranlık değildir. Bir yönetimi imler, ve despotun buyruğu yasadır. Eğer herşeye karşın ortada Devlet denebilecek birşey varsa, yasanın despotun kendisi için de yasa olması gerekir. Monarşi ne devletsiz ve yasasız feodalizmdir, ne de keyfi istencini ancak zor yoluyla egemen

kılabilen tiranlık. Despotizm yönetilenlerin özgürlüklerinin bilincinden yoksun salt istençsiz uyruklar olmaları durumunda olanaklı biricik meşru politik biçimdir. Uyruklar onlara buyrulanı yerine getirmeyi, söz dinlemeyi, genel olarak üstleri olarak saydıkları başkalarına boyun eğmeyi işlerin normal durumu olarak kabul ederler. Uyruğun "kendi"si gerçekte onun kendisi değil ama başkasıdır. Ama uyruk da tinsel bir varlıktır, insan olmanın sonsuz değerini taşır, düşünebilir, ve işlerin durumunun başka türlü olabileceğini anlayabilir. Despotun (kral, padişah, imparator, çar) istenci altında olanlar pekala Özgürlük bilincini, kendi İstençlerinin bilincini kazanabilirler ve insanın insana boyun eğmesinin onursuzluk, değersizlik ve saçmalık olduğunu görebilirler. O zaman despot despot yapan zemin ayağının altından çekilir ve ortaya şiddetin dili ile konuşmaktan iyisini bilmeyen tarihsel moron çıkar. Özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde, o zaman ya despot ya despotluğuna son verecek ve ortadan kalkacak, ya da varlığını sürdürebilmek için zor ve şiddete başvuracak, tiranlığa geri düşecektir.

Bugün insanlık bu çocuksu kültüre son verecek düzeye dek büyümüştür. En azından Batıda, insanların bundan böyle aydın despotlara, sevgili önderlere, asrın liderlerine, efendilere, kutsal rahiplere, kutsal mollalara, kutsal dedelere vb. gereksinimleri yoktur ve bundan böyle bu demode kalabalık yalnızca postmodern düşünürün arkaik imgelemini süsleyen kültürel çoğulculuğa aittir. Kutsal insan, bilge insan, kurtarıcı ideolog, yönetme hırsı ile yanıp tutuşan maço politikacı, güçsüzlüklerini güç-istencinde ele veren tüm bu yarı-insanlar insanlığın ön-modern despotik evresinin çoktandır yalnızca can sıkıcı olmaya başlamış kalıntılardır. Özgür insanın kurtarılmaya ve kurtarıcılara gereksinimi yoktur.

Modern dönem evrensel Özgürlük dönemidir. Özgürleşme insanın salt insan olmaktan gelen sonsuz değerinin kesintisiz olarak kazanılması, estetik, etik ve entellektüel karakterinin eksiksiz olarak gelişmesi sürecidir. Özgürleşme bir süreçtir, ve onda en önemli olan, en dirimsel, en vazgeçilmez olan şey tam olarak bir süreç olması, sürmesi, kendini engellemeyen bir akış olmasıdır. Despotizm dışsal değil ama ancak içsel olduğu zaman bir engeldir, çünkü özgürlük tini karşısında, istenç karşısında kölelik tini yalnızca eylemsiz bir korkaklık tinidir. Despotik toplum erdemsiz ve istençsiz kölelerin bir toplumu, sözcüğün gerçek anlamında bir korkaklar toplumudur. İstenç ile bir olan Özgürlüğün kendini olgusallaştırması için kendi kendisinden başka hiçbir ön-gereği, kendi kendisinden başka hiçbir ön-koşulu yoktur. Ve bu nedenle kendi bilinçsizliğinden başka bir engeli yoktur. Özgür insanın toplumu Yurttaş Toplumudur, içinde kendi Özgürlüğünü ve herkesin Özgürlüğünü yaşadığı ve soluduğu biricik temiz, güzel, açık atmosferdir.

Boşinanç inanç değildir. Bu saçmalığın ne din ile, ne ahlak ile, ne de insan değeri bir ilgisi vardır. Tam tersine. Bir korku, yalan, kölelik, çirkinlik tininde inancın kendisi değerini yitirir, dışsal görünüş yalnızca özdeki geriliği, eğitimsizliği, kabalığı ele verir, Despotizm duyunç ve istenç özgürlüğüne yabancı ön-modern kültürlerin evrensel karakteridir. Orada anlamsız, değersiz, insanı küçük düşürüce her türden gelenek egemendir. Çünkü orada ussal sorgulama, kendi için yargıda bulunma, kendine değer verme, öznel özgürlük ilkesi olarak duyunç gelişmemiştir.

Toplumsal Erdem bundan böyle ödevini yerine getirme ile eşittir çünkü özgür toplum birbirlerini özgür olarak, değerli olarak, eşit olarak tanıyan ussal insanların toplumudur. Özgür törelliğin normları kendini özgür olarak, böylece değerli olarak tanıyan bireyin duyuncunun ve istencinin normlarıdır. Özgür insanın törelliği dışsal bir korku üzerine değil ama bireyin kendi sonsuz değerinin bilinci üzerine dayanır. Bu nedenle normları salt bireysel değil ama kendi ile eşit ve özgür olarak gördüğü toplumsal bireyin evrensel normlarıdır. Özgür yurttaş toplumunda Ben Bizdir, ve Biz Bendir. Evrensel düzgünlük, doğruluk ve haklılık ancak özgür bireylerin toplumunda

olanaklıdır. Orada bir yandan Ödev ussal istencin belirlenimi olarak Hak ile bir iken, öte yandan özgür toplumun ve özgür bireyin istencinde sözleşme, yükümlülük, genel olarak Gerek onun için dışsal bir istenç, bir baskı ve zor aygıtı değil, ama bireyin kendi duyuncunda onayladığı ve akladığı kendi istenci, onun kendisi için de doğru ve haklı olan evrensel ussal istençtir. Gerçek ahlak dışsal değil içsel ahlaktır, çünkü özgür insan korkusuz insandır, doğru olanı salt doğru olduğu için yapan, haklı olanı salt ussal olduğu için kavrayan ve onaylayan insandır. Dinsel bir ödül ve ceza düzeneği ile sağlanan ahlak özgürlüğünün bilincinde olmayan despotik kültüre özgüdür. Özgür insan sözde caydırıcı bir yasanın korkusu ile değil, ama yasa kendi istencinden başka birşey olmadığı için erdemlidir.

Yasama, yürütme ve yargı güçlerini sanki bunlar değişik kültürlere aitmiş gibi, sanki birer özenç sorunu imiş gibi yalnızca ayrımları içinde almayan, ama onları Yurttaşın ussal istencinde eşit ölçüde bir olarak da gören modern Devlet yalnızca Yurttaşın egemen ve bölünmez gücünün, yalnızca Yurttaş Toplumunun ussal istencinin anlatımıdır.

Modern Devlet şu ya da bu politikacının değil ama baştan sona Yurttaşın sorumluluğundadır çünkü yalnızca ve yalnızca onun egemen İstencidir. Egemenlik Yurttaşların salt duygu birliği olarak Ulusundur. Devlet görevlisi yalnızca kendisinin de taşıdığı Yurttaşlık istencinin gereksindiği hizmetleri yerine getirme ile onurlandırılan kişidir. Yurttaşın ona verdiği yetkiyi bir kabalaşma vesilesi olarak gören görevli yalnızca kendini değersizleştirmekte, kendi zayıflığını, duyunçsuzluğunu, ilkelliğini sergilemektedir.

Modren dönemde politikanın biricik tanımı kavramı ile uyum içinde olan tanımıdır: Politika Yasa ile birdir. Budalaları aldatma oyunu olarak, halklar, yığınlar, kitleler için bir propaganda, yalan ve ikiyüzlülük şamatası olarak politika yalnızca toplumun henüz bilgisiz, eğitimsiz köylülük karakterini taşıdığının, henüz yeterince kentli olmadığının belgesidir. Böyle bir aşamada Devlet henüz yurttaşların bilincinde ve istencinde değil, ama asrın liderlerinin, sevgili önderlerin vb. keyfi istençlerinde belirlenir.

Özgürlük Her Yere (2013)

Devlet Yurttaş üzerinde yabanıl bir şiddet aygıtı olmanın ötesinde ve uzağında, onun Özgürlüğünün anlatımıdır, çünkü Devlet tam olarak böyle doğa durumu dürtülerinin, itkilerinin, öfkelerinin, ve gerçek çapulcunun kendisinin üzerinde egemen olan Yasadır. Yurttaş Devlette kendi İstencini bulduğu için Yurttaştır, ve kendi egemen, erdemli, eğitimli İstencini Devlet yaptığı düzeye dek özgürdür. Modern demokratik Devlet despotik komedyanın bittiği, rustik karakterlerin bulunmadığı, ciddiyetin, öz-saygının, uygar dinginliğin başladığı yerdir. Eğer Devlet henüz kavramına karşılık düşmüyorsa, eğer çirkinlik, maçoluk, moronluk Devleti utandırıyorsa, onu ona yabancı özençten özgürleştirmek özgür Yurttaşın hakkı, sorumluluğu ve ödevidir. Modern Yurttaş Toplumunda Politika ve Yasa birdir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Hegel'in Tüze Felsefesi'nde Yurttaş Toplumu / Die bürgerlicher Gesellschaft

Aziz Yardımlı, 2013

Yurttaş Toplumu

Yurttaş

Brezilya 2013

Türkiye 2013

Modern toplumda politik kimlik bir üstünlük konumu değil, bir hizmet konumudur. Politikacı hiçbir biçimde yalın yurttaştan üstün değil, onun yöneticisi değil, onun egemeni değildir. Böyle sanıyorsa, modern kültüre, modern dünyaya ait değildir. Arkaiktir. Despotiktir. — Yurttaş Toplumunda "Yönetenler" ve "Yönetilenler" ayrımı geçersizdir çünkü Yurttaş kendini yöneten, kendi yasasını kendi kendisine veren ve böylece onda kendi istencini, özgürlüğünü bulan insandır. Modern Devlette politikacı yalnızca onu o göreve getiren insanlara hizmet etme yükümlülüğü altındadır ve güç onda değildir çünkü güç yasadır, egemen güç yalnızca yurttaşın ussal, özgür İstencidir. Eğer politikacı bir hırs sonucunda konumunu kazanmışsa, eğer bir güç ele geçirdiğini sanıyorsa, bu halkın eğitimsizliğine, bilgisizliğine, henüz kendini kurtaramadığı kendi despotik karakterine bağlıdır. Eğer politikacı tutkular ile yanıp tutuşuyorsa, eğer kurtarıcı olma düşleri görüyorsa, bu onda onu modern Yurttaş Toplumu ile geçimsiz yapan ruhsal bir dengesizlik ve gerilik olduğunun kanıtıdır. Özgür yurttaşların öndere, kurtarıcıya, kurtarılmaya gereksinimi yoktur. Özgürlük kendi sorumluluğunun da bilincidir.

Ukrayna 2013-14

KÜRESEL YURTTAŞ TOPLUMU — KÜRESEL EYLEM — KÜRESEL ETİK — KÜRESEL GÖNENÇ

Modern Yurttaş Toplumunda hiçbir ulus, etnik köken, din, mezhep, eşey ayrımı yoktur, çünkü bir sözleşme ilişkileri alanı, ekonomi alanıdır, hiçbir kültürel ayrım tarafından engellenemeyecek kesintisiz bir büyüme süreci, gönenç uğruna çalışma ve emektir. Modern Devlette hiçbir ulus, etnik köken, din, mezhep, eşey ayrımı yoktur, çünkü modern Devlet kültürel ve doğal ayrımların üzerinde olan Yasadır, Yurttaşın evrensel insan haklarının anlatımı olan İstencidir. Despotluk, görgüsüzlük, kendini bilmezlik ne Devlete ne de Yurttaşa aittir. Pre-modern ve post-moderndir: Bir yandan İstenç ve Özgürlüğü tanımayan ön-modern despotik karakter artıklarıdır; öte yandan evrensel-küresel bir insanlık kültürünü kavrayamaması zemininde insanlığa kültürel çoğulculuğu, kültürel göreciliği teklif eden postmodern komedyenlere özgüdür. Yurttaş Toplumu Devlet değildir, çünkü bir sözleşmeler alanıdır. Devlet Yurttaş Toplumu değildir, çünkü saltık olarak egemen İstençtir, Anayasa ve Yasa olarak insan Özgürlüğünün en son, saltık anlatımıdır. Usun ve Realitenin bir olması, Yurttaş Toplumunun ve Devletin kavramlarına uygun olgusallıklar kazanması saltık olanaktır. Ve ancak ve ancak Us edimsel olabilir.

Yurttaş Toplumu salt bir değiş-tokuş alanı, tüketim uğruna üretim etkinliği, gönenç uğruna kesintisiz çalışma alanıdır. Çünkü Tinin gereksinimi Toplum demektir, salt Doğa değil, çünkü işbölümünü, emek ürünlerinin değiş-tokuşunu, herkesin salt başkalarının çıkarı uğruna kendi öz-çıkarı için çalışmasını gerektirir. Yurttaş kendi İstenci ve Duyuncu ile özgür Bireydir. Yurttaş Toplumu değerler alanı değildir: Güzel Sanatın, Dinin ve Bilimin yeri değildir. Aile ve Devlet de değildir. Bir gereksinimler dizgesi, sürekli olarak büyüyen tinsel gereksinimlerin sürekli olarak doyurulması etkinliğidir. Yalnızca hayvanların salt özdeksel ya da doğal gereksinimleri vardır. Yurttaş Toplumunun kesintisiz akış sürecinde hiçbirşey tözsel, hiçbirşey kalıcı, hiçbirşey sağlam değildir, ve öyle olmalıdır. Onun değersizlik ya da nihilistik sürecinde herşey değişmeli, yenilenmeli, sürekli olarak daha iyi, daha güzel, daha gerçek olmalıdır. Kültürel türlülüğü kültürel türdeşliğe yükselten Modern Tin tüm kültürel ayrılık, karşıtlık ve giderek düşmanlıkları premodern ve postmodern komedyenlerin bakımına terk etmiştir. İnsan gelişmeyen, değişmeyen, çirkin, ahlaksız, bilgisiz sonlu kültürel biçimlere takılan dirimsiz bir nesne değil, tersine ereğine doğru

tinsel olarak sürekli büyüyen bir gizilliktir. Yurttaş Toplumu gereksinimlerinin engelsiz büyümesinde kendisi engelsizce büyüme süreci, problemleri keşfederek gün ışığına çıkarma ve onları çözerek yeni problemlere doğru ilerleme sürecidir — değişmeyen, pıhtılaşmış, ölü bir gelenek toplumu, bir sıfır problem saçmalığı değil.

Devlet de tüm kültürel tikelliklerin ötesine, İstencin evrensel Anayasaya doğru, bütün bir insanlığın ussal törel varoluş biçimine doğru politik büyüme alanıdır. Yurttaş Toplumu göreli İstenç alanıdır. Devlet saltık İstenç alanıdır. Ve İstenç her durumda Yurttaşın tözü, özü, Özgürlüğüdür. Bu evrensel bireysellik, evrensel özgürlük, küresel türdeşlik karakteri ile Yurttaş Toplumu ve Modern Devlet geleneği, tutuculuğu, despotluğu ve ideolojik barbarlığı en son tanıyacak olan özgürlük İstencidir. Dünya-Tininin arkaik kültürel artıklardan özgürleşmesi, yetersiz törelliğini ve böylece törel idealini kavrayarak kendi gerçek değerleri ile varoluş kazanması — bu Erek erişilen öznel Özgürlük Bilincinin küresel nesnel yanıdır. Özgürlük Eylemdir.

İdea Yayınevi / 2014

DESPOTİZM

Kaynak · Noesis

Despotik toplumlar kendilerini yönetemezler.

Despotizm utançtır.

Despotizm (Δεσποτισμός, despotismos) özgürlük bilincinin yokluğu ile nitelenir.

Despotik kültür etik-dışıdır.

Despotizm duyunçsuz alışkanlık üzerine, yalancı ahlak üzerine dayanır.

Bilinçsiz, istençsiz bir alışkanlık yaşamı olarak despotizm tutuculuğun ve değişime direncin kendisidir.

Despot özgürlük kavramının bilincinden yoksunluğu anlatır.

Despotik bilinç de kendinde özgür, kendinde ussal bilinçtir.

Despotu düzeltmenin biricik yolu ona özgürlük bilincini kazandırmaktır, çünkü almayı beklemektedir.

Despotik bilincin bilmediği şey özgürlüğün yalnızca kendisine ait bir ayrıcalık ve üstünlük değil, evrensel olduğu, onun da kendinde evrensel bir birey olduğu ölçüde özgür olabileceğidir.

Despotik bilinç kabalığın, zorbalığın, şiddetin utandırıcı olduğunu da öğrenebilir.

Despotizm ve İstençsizlik

Despotizm yalnızca despotun istenci değildir.

Despotizm halkın istençsizliği zemininde olanaklıdır.

İstençsiz halklar politika yapmaz, çünkü düşünmezler ve sanılar içinde varolurlar.

Halkın ‘politik’ davranışı dürtü, itki ve içgüdü tarafından belirlenir.

Halk Yurttaş Toplumu değildir.

Halk kendini özgürlük ve egemenlik bilinci ile belirleyen Ulus da değildir.

İstenç özgürlüğünün bilincinde olan ustur.

İstençsizliklerinden ötürü halklar, yığınlar, kitleler vb. devrimler değil, deli önderlerinin güdümünde ve peşinde iç savaşlar, kitle kıyımları, vb. yaparlar.

'Halk Devrimleri,' 'Halk Cumhuriyetleri' gibi terimler birer oxymorondur.

Bütünüyle halkın eline kaldığında, politik parti politik karakterini bütünüyle yitirir, yolsuzluk aracına bozulur.

Yurttaşın politik istenci olarak Parti evrensel insan hakları, evrensel eşitlik ilkesi ve yasa egemenliği ile çatışan hiçbir programı tanımaz.

Etnik, dinsel, mezhepsel, sınıfsal itki ve dürtüler temelinde ortaya çıkan parti despotik kültürün artıklarını barındırır ve Yurttaş Toplumunda illegaldir.

Etik yaşamın tözü olan istençten yoksun halk ekonomiye de yeteneksizdir ve salt geçim ekonomisinin gerilik kültüründe varoluşunu anlamsızca yineler.

Homo sapiensin gerçek etik karakteri evrensel olarak kazanmasının önünde kendisinden başka hiçbir engel yoktur.

Platon tasarladığı devlet modelinde halkın etik gelişim sürecinde ve henüz erdemsiz olduğu olgusunu dikkate almadı.

Despot karışır.

Despotizm tarihe izin vermez.

Despotik kültür istençsiz, eylemsiz, ve değişime kapalıdır.

Despotik kültür politikasız kültürdür, çünkü politika özgürlük ve etiktir.

Etik özgür toplumların sorunudur.

Etik özgür istencin sorunudur.

Despotizm toplumun istençsizliği koşulunda olanaklıdır.

Despotik kültürde politika kavramına uygun değildir.

Despotik kültür etik-dışı ya da etik-öncesidir.

Yurttaşlık istencine yabancı despotik bilincin yaptığı şey politika değildir.

Despotik kültürde politika etnik, mezhepsel ve ideolojik itkiler ve dürtüler tarafından depolitize edilir.

Bir despotun ussal yanı uyruklarının moronluğundan duyduğu utançta sergilenir.

World map representing Human Development Index categories (based on 2018 data, published in 2019).

0.800–1.000 (very high)

0.700–0.799 (high)

0.550–0.699 (medium)

0.350–0.549 (low)

Data unavailable

Despotik kültürler İnsan Gelişim İndeksinde alt sıraları doldurur.

BM perspektifinde, İnsan Gelişim İndeksi yaşam süresi, eğitim, ve kişi başına gelir parametreleri ile saptanır.

İnsan Doğası Kavramına göre, ‘insan gelişimi’ estetik, etik ve entellektüel gelişimi ilgilendirir.

Despotik kültürde eğitim kültürün değişmeksizin yeniden-üretimine indirgenir.

Despotik eğitim etik gelişim değildir ve geleneğin yinelemesinde sonuçlanır.

Despotik eğitim insan gelişimini değil, insan gelişiminin engellenmesini sağlar.

Klasik Batı uygarlığı tarihsel olarak despotik Pers kültürü için başlıca problem oldu.

Pers despotizmi homo sapiensin etik ve entellektüel gelişimine olanak tanımadı.

Özgürlük bilinci doğmadıkça, ne felsefe, ne bilimler, ne güzel sanatlar, ne de etik yaşam gelişebilir.

Pers despotizmi özgür Helenik tin için de gözdağı oldu.

Tarihsel olarak Batı Pers despotizminin birincil nefret nesnesi oldu.

Genel olarak despotik kültürde etik oluş sürecinde değildir, çünkü despotik kültür istenci bastırır.

Despotik kültür gelenek kültürüdür ve gelenek değişim ve gelişime kapalı kültürel pıhtılaşmadır.

Despotik yaşam geleneğin ve alışkanlığın yinelemesi olarak ölüm ile birdir.

Çin, Hindistan, Japonya yalıtılmış kültürler olarak tarihsel gelişimden yoksun kaldılar.

Despotik kültür ahlaksızdır.

Despotun egemenliği altında duran halk durumunda, uysallık ya da korku etik karakteri gelişimini engeller.

Halk, kitle, yığın istençsiz olduğu için tüm despotlar — sözde devrimciler, dinciler, popülistler — halklara, kitlelere, yığınlara kur yapar.

Tekerklikte politika tekerkin istencidir.

Tekerklik istençsiz etnik halkların yasa egemenliği altında yaşamalarını olanaklı kılan biricik politik biçimdir.

Evrensel özgürlük bilincinin gelişmesi tekerkliğin sonudur.

Ulus imparatorluğa son verir.

Despotizm altında liberalizm

Kaynak · İdea

Çin’in İronisi

Dizin

Ahlak ve İdeoloji · Batı · Batı İle İlişkiler · Çin Halk Cumhuriyeti · Değişim / Gelişim · Doğa Durumu · Doğu ve Batı · Doğu · Emek · Gelenek · İdeoloji (Ahlak) · İdeoloji (Despotizm) · İdeoloji (Ruhbilim) · İdeoloji (Yurttaş Toplumu) · İnsan Doğası · Japon Etiği · Japonya İle İlişkiler · Kızıl Muhafızlar ·

Konfiçyus · Köylülük · Kültür · Kültür ve Değeri · Kültür Devrimi · Kültür Devrimi İronisi · Nanjing · Opium Savaşı · Varoluşçuluk (Kültür) · Veriler (Nüfus vb.) · Yönetim (ÇKP) · Yurttaş Toplumu · Yurttaş Toplumu (İdeoloji) ·

Doğu ve Batı

Doğal bilinç, tasarımlarla düşünen ve realitesini bu tasarımlar arasında kurduğu dışsal bağıntılarla belirleyen bu sonlu bilinç kavramsal düşünceye bütünüyle yabancıdır. Batı ile Kötü terimini birlikte düşünür. Onları düşüncesiyle değil ama dürtüleriyle, eğilimleriyle, duygularıyla bağlar. Sorunun daha karışık olduğunu anlayacak düşünce özgürlüğünden yoksundur. Batı kötü, suçlu, duyunçsuz olmalıdır. Doğu ise suçsuz kurban. Ama eğer Özgürlük ahlak için için saltık koşul ise, eğer ancak özgür bireyin kendi Duyuncu ve İstenci ile varolma olanağı olduğu doğru ise, eğer Özgürlük insanın insan olarak tüm iç değerini, insanlığının kendisini geliştirmesi için vazgeçilmez koşul ise, o zaman sorulması gereken soru şudur: Özgürlük tüm bireylerin, tüm insanların doğuştan hakları olarak nerede kavranmıştır? Çin'de mi? İnsanlığın bütün bir varoluşunda ve bütün bir tarihinde daha önemlisi, yükseği olmayan bu bilinç bütün bir Dünya Tarihinde nerede doğmuştur? Hindistan'da mı?

Doğu bu evrensel Özgürlüğü hiçbir zaman tanımamıştır. Doğunun bildiği ve tanıdığı biricik özgürlük Despotun, Birin özgürlüğüdür. Batı bu evrensel Özgürlüğün bilincinin doğduğu kültür alanıdır. Bu demek değildir ki bu bilinç doğar doğmaz Avrupa Özgürlüğü tam içeriği ile yaşama geçirmiş, Ahlak birden bire bütün bir varoluşun koşulu olmuştur. Tersine, kavramın kendini realiteye çevirmesi, tüm insanların bilincine yayılması Zamanda, Tarih dediğimiz ereksel süreçte yer alır. Yüzyılları gerektirir. Doğu ise Özgürlüğü bugün bile öğrenebilmiş, kavrayabilmiş değildir. Onu öğrenmek zorundadır çünkü onu öğrenmeye yeteneklidir. Doğulu Batılıdan ayrı bir tür değildir. O da homo sapienstir, ve insan olmanın tüm değerini, anlamını, güzelliğini, mutluluğunu yaşayabilir ve yaşamalıdır.

Doğu

–

Doğa Kültür yapmaz; Kültürü Tin yapar. Doğa doğar. Tin Doğadan doğar. Logos doğmaz. Sonsuzluktur. Devimsiz, değişimsiz soyutlamadır. Somutluğunu ilkin Doğada ve sonra Tinde bulur.

Tin başlangıçta salt bir gizilliktir. Doğadan henüz çıkmakta olan homo sapiens varlığında bir olanak olarak bütün bir Tarihi ve daha fazlasını taşıdığının bilinçsizidir. Tarihi ancak kendisinde onu yapma yetisini taşıdığı için, kendisi ona verili bir düşünce ve istenç gizilgücü ile yüklü olduğu için yapabilir. Tarihten almadığı, Doğadan ise hiç almadığı, ama onunla birlikte doğduğu bu gizilliğinin, onda tüm deneyimine, yaşantısına a priori olan bu kendi özünün bilgisini kazanabilmek için, ne olduğunu bilebilmek için ilkin o gizilliğini açındırmalıdır. İlkin Kendini bütününde kültür olarak kendi karşısına koymalı, tözünü kültür olarak Uzayda ve Zamanda sergilemeye başlamalıdır. Ancak bu olduğu zaman o dışsal-tinsel dünyasından kendine yansıyabilir, o kültür dünyasının onun Kendisi olduğunu bilebilir. Bu İstencin tarihsel olan, aslında Tarih olan işidir. Tarih Tinin, homo sapiensin kendini ne yaptığını bilmeksizin edimselleştirme sürecidir. Bütün bir Tarih özsel olarak Tinin — düşüncenin ve istencin — kendini Uzay ve Zamanın günışığına dökmesidir. Ancak ve ancak onda gerçek Kendisinin tanıdığı düzeye dek onun bir Süreç olduğunu, Tarih olduğunu da anlar.

Dünya-Tini İstenç olarak gizilliğini ilkin Asya'da dolaysızca ortaya döker: Ya da, en azından,

Asya'da kaynaklarından hemen hemen bütünüyle yalıtılmış bir insanlık bölümü kendini bir kültür olarak nereye dek götürebileceğini gösterir. Tinin özselliklerini dışarıya yansıtması,kendini bütün bir estetik, etik ve entellektüel kültür olarak biçimlendirmesi onda doğrudan doğruya kendini bilmesi demek değildir. Asya'da Tin arı dışsallıktır, ve o dışsallıkta kendini bilmez, öz-bilinçli Us değildir. Henüz kendi içine bakış yoktur, birey kendi içselliğini, kendi Duyunç ve İstencini bilmez. Bu Tinde birey kendini henüz tözsel bütünden ayırmış değildir ve özbilinçli birey olarak bulunmaz, Tözün salt önemsiz ve değersiz bir ilineğidir, kendini ve başkalarını özgür istençler olarak tanımaz; boyun eğer ve baş kaldırır, köle ve isyancıdır; korkar ve korkutur, siner ve saldırgandır. Devleti, yasayı evrensel-ussal tin olarak değil, bireyselin, tekil despotun buyruğu ve özenci olarak bilir. Şiddeti bir sanat düzeyine dek yükseltir ve yüceltir. Asya kültürü Tinin öznellikten yoksun tözselliği, özgür bireysellikten yoksun katı, soyut evrenselliğidir. Orada bütün, Töz, kendini görkemli kültürel yapılara açındırır, muazzam bir devlet erki olarak taşlaştırır. Devlet bir Aile ilişkisi üzerine temellendirilir, bir Baba olarak İstenci kaba gücün evrenselidir. Birey büyümemiş erginleşmemiş, kendi Duyuncu ve İstenci olmayan bir çocuktur. İnsan karakteri erdeme doğru eğitilmez, ama ezilir, kırılır, bozulur. Gerçek Kendi, gerçek Ben olamaz. Değişim yalnızca varolan bütünün içerisine sınırlanır. Bireysel gelişmenin yokluğunda, bu Tinin özsel karakteri değişmezliği, tözselliği, sağlamlığı, kalıcılığıdır. Akışkan değildir, ortadan kalkmaz ve Tarih olmaz. Estetik, etik ve entellektüel gelişim ulaşılan sonlu biçimlerde, özgürlüğe izin vermeyen şekillerde tamamlanmış ve bitmiştir. Onda tüzel Yasa bireye dışarıdan verilir, onun kendi İstencinin belirişi değildir. Onda ahlaksal Doğru bireye dışarıdan verilir, onun kendi Duyuncu değildir. Burada karakter ve erdem ideali gerçek değil, içsel değil, ama dışsaldır, bireyin tininde kökleşmemiş, ama doğal belirlenimlere bağımlı kalmıştır. Doğaya Tinden, hayvanlara insandan daha fazla değer verilir.

Batı

–

Bir Ulusun anlamı, önemi ve değeri Dünya Tarihindeki konumu tarafından belirlenir. Tarihsel konum kalıcı değil geçici olandır. Değişmemek Tarihi durdurmak, Tarih olmamak, tarihsel olmamaktır. Dünya Tarihi Ereği Özgürlük olan bir süreçtir ve Dünya Tini o Ereğine erişinceye dek kültürel biçimlerinin ussallıkları Tarihin önünden çekilmelerinde yatar. Dünya Tininin türesi onun bir şeklinin Doğuş saatinin onun Batış saati olmasını ister.

'Batı' anlatımını Dünya Tarihinin gevşek bir tasarımı olmaktan çıkarıp Kavramının ne olduğunu irdelersek ilk dikkat etmemiz gereken şey ilkin 'Batı'nın Roma İmparatorluğunun yıkılışını izliyor ve böylece onu tarihsel bir kıpı olarak kapsıyor olmasıdır. Roma Tinini Dünya-Tininin sürecinde Çin İmparatorluğundan ayırdeden etmen bu ikincinin tersine, Roma İmparatorluğunun kendi içinde onu ortadan kaldıracak karşıtlığın üretilmesine izin verirken, Çin'in geleneğin katılığı içinde hiçbir akışkanlığa izin vermemiş olmasıdır. Roma Tini de bireysellik ilkesini, yani Duyunç ve İstenç olarak Özgürlüğü tanımayan, bireysel olana hakkını vermeyen soyut Evrenselin gücüydü. Ama bütün bir dünya kültürünün tersine, ilk kez onun tarihsel egemenlik alanında insanın salt insan olarak sonsuz değerinin olduğunun bilinci doğdu. Sonlu, tikel, dışlayıcı bir ulus tanrısı olan İbrani Tanrısının üzerinde ve ötesinde evrensel insanlığı kucaklayan, sonlu bireysel olanla Bir olan sonsuz, evrensel Tanrı düşüncesi Roma İmparatorluğunun sınırları içindeki tüm bireyleri kültürel türlülüklerine bakılmaksızın yurttaş olarak tanıyan evrenselliğinin vargısıydı. İsa'nın yaşamı çevresinde (tıpkı örneğin Çin'de Konfiçyus öğretisi durumunda olduğu gibi) zamanın gereksinimine uygun bir öğreti şekillendi.

Çin İmparatorluğunda, Pers İmparatorluğunda, Yunan kent-devletlerinde, Roma İmparatorluğunda, İbrani kültüründe vb., gerçekte bütün bir antik Dünya Tarihinde eksik olan şey bu ilkenin, insanların evrensel olarak özgür olduklarının bilinciydi. Bu ilkenin bilinci gerçekte uğruna bütün bir Dünya-Tarihinin çabaladığı Erekti. İnsanın ussal bir varlık olduğu, sonsuz Logos ile bir ve aynı evrensel tözü paylaştığı düşüncesi ilk kez Hıristiyanlık ile doğmadı. Bu kavrayış Klasik Yunan felsefesinin özünde ve özeğinde, Platon-Aristoteles idealizminde çok daha önceden çıkarsanmıştı: İnsan tanrısal Logos ile birdi. Yunan felsefesinde eksik olan şey ilkenin evrensel olarak geçerli olduğunun bilinciydi. Hıristiyanlık tüm insanları Tanrının onunla aynı tözü paylaşan çocukları yaptı. Bu kavram daha önce Stoacılar tarafından üretilmişti. Hıristiyanlık onu evrenselleştirdi.

İlkenin edimselleşmesi Dünya-Tarihinin onun bildirilmesini, kavranmasını izleyen sonraki Eylemidir. Tarihin gelişmesi insan doğasının gizilliğini edimselleştirmesidir ve Özgürlük bunun için özsel olarak zorunludur. Gerçekte Özgürlük insan doğasının kendini gerçekleştirme İstenci ile bir ve aynıdır. Ancak Duyunç ve İstenç olabilen insanlık kendi doğasının belirlenimini, gizilliğini yaşama geçirebilir, değişebilir, gelişebilir. Doğunun dinginliği, katılığı, değişmezliği, sözcüğün gerçek anlamında bir Tarihinin olmaması — aslında kendisinin Tarih olmaması — onda bu gizilliğin, Duyunç ve İstenç olarak, Özgürlük olarak insan doğasının bilincinin kazanılmamış olmasına bağlıdır. Doğu insanlığı daha öte gelişmesi gereken sonlu törel yapılar içinde dondurur; Çin'de bütün bir nüfus İmparatorun bütününde keyfi istenci altında tutulan bir törellik yapısında kalıplaşmış, Hindistan'da doğa belirlenimlerine bağlı bir Kast dizgesi içinde dondurulmuş ve böyle olarak saklanmıştır. Bu dizgeler ancak kendi içlerinde gelişirler, dışlarına doğru değil.

Hıristiyanlığın ilk biçimlenişi içinden doğduğu boşinanç kültürünün izleri ile lekelidir, duyusal simgecilik ile damgalı, kabalık, barbarlık yüklüdür. Tıpkı onu önceleyen mitolojik inanışta olduğu gibi, doğal olana tinsel olanın değeri verilir; toprak, kalıntılar, ve şarap ve ekmek kutsaldır, ve daha da kötüsü ölümlü rahiplerin kendileri tüm özençleri ile birey ve Tanrısı arasına girerler. İslam ve daha sonra Protestanlık bu eksikliği gidermek için, yüreği dünyasalın sonluluğundan tanrısalın sonsuzluğuna yeniden döndürmek için doğdular. İslamda bireysellik bir kez daha, ama bu kez göğün evrenseli karşısında geri çekildi. İslamda bir dinadamları sınıfı tanınmasa da, birey kendi sonsuz değerinin bilincinde değildir, ve başlangıçta bu dünyaya bütünüyle dönük İstencini bu dünyadan, Tarihten çeker, soyut bir güce teslim olur. Dünya-Tini çıkış noktasını başka bir bilinç alanında bulacak, gelişimini Germanik bilinçte sürdürecektir. Tarih Duyunç ve İstenç Özgürlüğünün sonsuz değerini kavramış, ama henüz bunun tam açınımının ve içeriğinin bilincinden yoksun Avrupalı Germanik bireyselliğin eline geçmeye başlar. İlk kez Avrupa, ilk kez Batı tüm insanların özgür doğduklarının ve henüz her yerde zincire vurulmuş olduklarının bilincini kavramıştır. Bu bütün bir Dünya Tarihini ön-modern ve modern evreler olarak ayıran muazzam bölünmedir. Tarihin bundan sonraki gelişiminin ekseni Özgürlük bilincidir. Batı bir süreçtir, ve insanlık için önemli olan, gerekli olan budur. Henüz bütün bir insanlığın önünde geliştireceği bir tinsel içerik vardır ki, eğer insana ve insanlığa Logosun, onun kendi özselliğinin bakış açısından bakılırsa, estetik, etik ve entellektüel değeri sonsuzdur.

Değişim Gelişim Midir?

Gelişme zorunludur, çünkü bir gizilliğin vargısıdır. Başka bir deyişle, bir gizillik var ise ya da zorunlu ise, gelişme de zorunludur; gizillik edimselleşeceği için, kendini somut varoluşa yükselteceği için gizilliktir.

Önemli olan "dünyanın değişmesi" değil, ama değişimin karakteridir, birşeyin hangi başkasına dönüşmeye yetenekli ve dönüşmek zorunda olduğudur. Dünya her zaman değişmektedir. Hiçbirşey

yalnızca kendisi değil, ama kendi başkasıdır. "Birşey = Birşey" denklemi usdışıdır, yani yoktur. Birşey Başkasıdır. Değişmeyen tek bir şey ve değişim içermeyen tek bir an yoktur. Zaman değişimin kendisidir, ve zamanda olanın, sonlu olanın yazgısı ortadan kalkmak ama o denli de saklanmak, yani başkalaşmaktır. Herşey, saltık olarak Herşey akıştadır, Herşey oluş sürecindedir. Bu düzeye dek böyle 'değişim' gibi soyut, genel, boş bir tasarımla tasalanmanın gereği bile yoktur. Önemli olan değişimin gelişme olup olmadığı, insanlığın gelişmeye yetenekli olup olmadığıdır, çünkü bundan, insanın gelişebilirliğinden kuşku duyan geniş bir nihilizm alanı vardır. Usun yanıtı olumludur. Kuşkuculuğun ise bir yanıtı bile yoktur.

Despotizm Altında Liberalizm

Şanghay: Bulutlarda danseden binalar. Teknoloji dışarıdan ödünç alınabilir. Ama moral karakter, İstenç, Özgürlük bireyin özsel doğasıdır, dışsal değildir, ve ödünç alınamaz.

Önemli olan şey değişimin insanın değişimi olduğunu, ve insanın değişmesinin belirsiz değil ama belirli, olumsal değil ama zorunlu olduğunu kavramaktır. Özgürlük belirlenmek, ama kendi özü tarafından belirlenmektir. Değişim birey için olduğu gibi bir kültür için de saltık öz-veridir, eski kendinden bütününde vazgeçmektir — ama bu vazgeçilen 'kendi'nin gerçek 'kendi' olmaması, insanın ve kültürünün yetersiz bir biçimi olması ölçüsünde, değişim gerçek 'kendi'yi kazanma yoluna girmenin ilk koşuludur. Sonraki koşul değişenin neye değişeceği, yeni biçimin uğruna değişmeye değer olup olmadığı, ussal olup olmadığıdır. Bunu her kültürün ancak kendisinin özgül ve özgür süreci belirleyebilir.

Çin tarihsel olarak, nitel olarak ilk kez değişmekte, olduğu şey olmaya son vermektedir. Ve kendi içinden değil ama dışsal bir dürtü yoluyla, Batı ile etkileşiminin bir sonucu olarak değişmektedir. Bu değişim bir başkalaşım, bir ortadan kalkıştır. Çin bütün bir despotik tarihinde ilk kez o binlerce yıl boyunca değişmemiş şeklini terk etmekte, ve bunu bu kez despotizmin karşıt ucuna atılarak, tüm sözde Parti denetimine karşın bütünüyle denetimsiz bir ekonomi olarak, bir liberalizm olarak görünen bir biçime dönerek yapmaktadır. Daha iyisini ve başkasını yapması olanaksızdır. Eğer birşeyin ancak karşıtına, ancak kendi başkasına dönebileceği bağlantısı doğruysa, bu değişim Çin için olanaklı biricik değişim biçimidir. Yine, eğer karşıtların bir oldukları doğru ise, despotizmin ve liberalizmin birbirleri ile içiçe olmaları yalnızca bu mantığın realitede işlediğini gösterir. İki karşıttaki bir ve aynı yan henüz dürtüsel olan, henüz Duyuncun aklamamış olduğu doğal İstençtir. Liberalizm despotizmin evrenselleşmesi, duyunçsuz bireysel istencin duyunçsuz herkesin istencine geçmesidir. Bu istenç henüz birincil olarak Mülkiyet dürtüsü tarafından belirlenen, henüz Duyuncun uygarlaştıramadığı bir istençtir. Öz-belirlenim özgürlüktür. Ama kendini belirleyen öz, insan özü gelişme yeteneğinde olan, böylece henüz yeterince gelişmemiş olabilen birşeydir. Liberalizm gibi despotizm de ancak böyle henüz sınırlı bir gelişme düzeyinde olan, henüz İstencinin ussal belirlenimine ulaşamamış toplumlarda kendileri için uygun zemini bulurlar.

Çin 5.000 yıllık durağan kültürünü Batıya ait bir ideolojinin, Batıda şekillenmiş olan bir düşünceler dizgesinin güdümünde bozmaya başlayarak başkalaşım sürecine girdi. Çin İdeolojiyi ödünç alabilirdi çünkü ideoloji özgürlüğü tanımaz ve a priori despotiktir. Teknolojiyi de ödünç alabilirdi, çünkü bilim moral özgürlük, eylem özgürlüğü, bireyin kendisi olmaksızın gelişemezken, teknoloji ise bilim değil ama yalnızca duyunç tanımayan pragmatizm ve yararcılık ile pekala birarada gidebilen uygulayımbilimdir, daha şimdiden bilinenin uygulanışıdır, üretim araçları denilen şeydir. Altyapının üstyapıyı belirlediği, teknolojinin özerk olduğu düşüncesinin kendisi henüz yalnızca Duyunç ve Özgürlük kavramının = edimselliğinin yoksunluğunun belirli bir kipidir.

Şanghay, Pudong. The End of the World on Pearl tower.

Doğal Bilinç Çin ve Hindistan gibi binlerce yıllık Asya kültürlerinin salt eskiliklerinden ve görkemlerinden ötürü tarihsel olarak da büyük oldukları yanılgısı içindedir. Ama tarihsel olarak aşağı yukarı bütünüyle önemsizdirler, Dünya-Tininin gelişim alanı ile, Batı ile hiçbir ilişkileri olmamıştır. Bu kültürler eskilikleri içinde yenidirler çünkü değişmemişlerdir. Ortadan kalkmamış olmaları Tarih olmamış oldukları anlamına gelir. Uğradıkları tüm iç değişimler yalnızca despotik dizgenin kendi içinde sağlamlaşmasından, yerleşmesinden ve kazanabileceği en son biçime doğru daha öte ayrımlaşmasından başka birşey değildir. Dünya Tarihi ile özsel bir bağlantılarının olmaması hiç kuşkusuz onları küçümsemeyi, giderek insan-altı görmeyi gerektirmez. Bu yalnızca Tinin özsel belirlenimi olan gelişmenin dışında kaldıkları anlamına gelir. Dahası, Doğu gerçekte yalıtılmışlığına son verdiği ve Batı ile ilişkiye girdiği günden bu yana değişmektedir. Ama bu değişim ilkin tinsel olmaktan çok özdekseldir. Özgürleşme değil, ama dışsal teknolojik değişimdir. Despotizm özdeksel-teknolojik değişime yeteneklidir.

Çin tikel bir kültürdür, Tinin sonlu, yetersiz bir şeklidir, ve bu düzeye dek belirlenimi saltık olarak ortadan kalkmaktır. Ve ortadan kalkmaktadır. Bu kültürel ortadan kalkışın en sonunda üreteceği yeni kültürün Evrensel İnsanlık kültürü olmasının kaçınılmaz olmasına karşın, Çin'in usdışı şimdisi ve ussal geleceği arasındaki süreci nasıl geçeceğini ancak şimdiki kültürel doğasının belirlenimleri saptayacaktır.

Çin Halk Cumhuriyeti

2006-7 yıllarına göre veriler:
Nüfus: 1.321.851.888 (Temmuz 2007)
Ortalama Yaş: 33.2
Nüfus Artışı: %0,606
Etnik kümeler: Han Çinlileri %91; Uygur, Tibetli, Mongol vb. %9
Dinler: Taoizm, Budizm, Hıristiyan (%3-4), Müslüman (%1)
Kişi Başına Yıllık Gelir: 7.800 dolar
Yıllık Büyüme Hızı: %11
İşçi Sayısı: 793 milyon
İşgücü: Tarım: %11,7; İşleyim: %48,9; Hizmetler; %39,3
Dışsatım: 969,7 milyar dolar; Dışalım: 751,9 milyar dolar (2006)

II. Dünya Savaşından sonra Mao Zedung önderliğindeki devrimciler bozulmuş bir kültürü yenileşmiş, modernleşmiş bir büyüklüğün yoluna döndürebilmek için Köylülüğün gücüne dayanarak ve burjuvaziye karşı savaşarak Çin'i proleter istenci dedikleri bir istencin buyruğu altına aldılar. Bu kendini Tarihe bir türlü uyduramayan, Tarihte eli ayağına dolaşan, Batıdan aldığı ideoloji, teknoloji ve kültür ile ne yapacağını hiçbir zaman bilemeyen bir Tinin eylemiydi. Gene de, biraz karışık görünen bir Devrim yoluyla da olsa, dünyanın hiç eskimemiş ve eskimeden sürmekte olan kültürlerinden biri olan Çin ilk kez bütünsel bir değişim sürecine ve Dünya-Tarihinin parçası olmanın yoluna girdi. Mao'nun olmayan Özgürlükleri bastırdığı söylenemez. Özgürlük Çin'in, aslında bütün bir Asya'nın bugün bile tanımadığı bir kavramdır. Yeni despotlar altında, yaşam her boyutunda dirençsizce denetim altına alındı. Milyarlık realite birkaç bireyin yanılma sınama yöntemine göre verdiği kararlara göre belirlenen bir yola döndürülrken, arka planda Dünya-Tini daha büyük oyununu oynamayı sürdürdü. Çin Batıdan ödünç alınan ideoloji ve teknoloji zemininde

değişmeye başlasa da, eylem öngörülmeyen sonuçlara götürdü. Süreçte açlık, hastalık ve iç kavgalar nedeniyle on milyonlarca insan yaşamını yitirdi (link). 1978'den sonra Mao'nun ardılı olan Deng Xiaoping ve daha başka sevgili önderler, Çin'in ironik yazgısı ile uyum içinde, bu kez geriye gidişten kurtuluşun pazar ekonomisi gelişme modeline dönmekte yattığını düşündüler. Çin'in üretimi 2000 yılında dört katına çıktı. Nüfusun büyük bir bölümü köle emeği koşullarında çalışmaya girişirken, bir bölümü için yaşam ölçünleri Batı düzeyine yükseldi. Komünist Partinin koruması altında Kapitalizm gibi enteresan bir süreç başladı. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi komünizmin kuruluşuna katılan işadamlarına açıldı.

Güzel Çin

Despotik bir 'Güç' gerçekten güçlü olabilir mi? Despotizmin halk üzerinde baskı olduğu düşünülür. Baskı olduğu hiç kuşkusuz doğrudur, ama halka karşı ve halk üzerinde olduğu her zaman değil. Halk için baskı ancak onu baskı olarak duyumsadığı zaman vardır. Özgürlüğü hiçbir zaman tanımamış halklar baskıyı algılamazlar. Ama Özgürlüğü kavradıkları zaman köle olmaları olanaksızdır. Devletin yerinde despotizmin bulunması ancak ve ancak halkın bu tekil istenci kendi bilincinde onaylaması ve onu kendi istenci olarak tanıması ve sürdürmesi ile olanaklıdır. Çin politik Tarihinin başlıca belirlenimi İmparatordu. Onun İstenci her Çinlinin istenciydi. Bu onu büyük yapan, uygar yapan, kendi içinde yalıtılmış olarak sonsuza dek sürmenin güvencesini veren dünyasal ve atasal Bir idi. Belki de bu yüzden Çin'e uygun kategori Güzellikten çok Yücelik olarak görünür.

Çin’in Batı Öykünmeciliğ: Maoizm

Maoizm Çin Tininin bütün bir dünyadan, evrensel insanlıktan, tarihten yalıtılmışlığını kırıp Dünya-Tarihine katılması yönünde ilk girişimidir. Batı kültüründe despotik olanın ve despotik Çin kültürünün ilk sentezidir. Oluş sürecindeki Batı kültürü evrensel ussal kültür değildir. Ve bu tarihsel göreliliği ve geçiciliği içindeki Batı Tininin Çin Tini ile ilk etkileşimi ancak Çin'in despotik kültürünün o yabancı kültürde algılayabileceği ve anlayabileceği boyutlarda olabilirdi. Batının reddettiği Marxizm Çin'in despotik tini için yabancı ve dışsal bir öğe değildi. Kolayca aşılandı. Çin gerçekte dışsal zor yoluyla da olsa Batı ile Mao'dan çok daha önce ilişkiye girmişti. Ama o zaman yer alan değişim yüzeysel, sınırlı, ve yereldi. Mao Batı kültüründe bir tür hızlı modernleşme modeli olarak görünen Marxizmin Çin kültürünün özsel politik, kültürel ve ekonomik boyutlarına aşılamayı başardı. Birşey ancak daha şimdiden kendinde ne ise ona değişebilir. Maoizm Çin'in binlerce yıllık tarihindeki ilk Yeni olmanın önemini taşır — ve Çin kültürünün başarabileceği en İyinin. Gene de bu yalnızca bir başlangıçtır. Çin de evrensel insanlığın bir parçasıdır, kendinde Özgürlük, İstenç, Hak kavramlarını gizil olarak taşır.

Despotizmin Gücü?

Despotizm ancak tek parça ise, ancak bütünsel bir İstenç ise, ancak halkın istenci ile çatışmıyor, tersine onunla bütünleşiyorsa güçlü olabilir. İstenç politik Güç ya da Erk olarak fiziksel değil ama tinseldir. Despotizm ancak tek bir insanın istenci genel olarak halkın istenci olduğu düzeye dek olanaklıdır.

Halkın despotizmi yadsıması ancak Özgürlük bilincini ve istencini daha şimdiden kazanmış olmasıyla olanaklıdır. Ama Özgürlüğün bir halkın bilinci ve istenci olması, Tinin bu gelişmişlik düzeyine ulaşması — bu Doğunun bugüne dek hiçbir zaman yaşamadığı bir süreçtir.

Despotizm kazanılmaz, ama ancak yitirilir

Hiçbir halk despotizme geri düşemez; her zaman ilkede onun içindedir. Despotizm yalnızca onun

bütün bir tarihinde Özgürlükten ne kadar uzak kalmış olduğunu gösterir. Özgürlükten geriye Köleliğe dönüş olanaksızdır, çünkü Özgürlük Köleliği kendi içinde bir moment olarak, yaşanmış ve olumsuzlanmış bir deneyim olarak kapsar. Kölelik kölenin kendi istencinin bilinçsizi olmasını gerektirir. Özgürlük ise Köleliğin de bilincidir. Bir kültürün despotizmi onda aynı uysallık tininin kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla ve yeni bir tinin doğuşunun engellenmesiyle sürer. Yenilik, değişim, bir İstenç anlatımı, bir Eylem despotizmin sonudur. Eylem ancak özgür bireyin yeteneği olabilir, çünkü İstenci, moral yetkinliği gerektirir.

Demokrasi bütün bir nüfusun özgür seçmenler olmasını gerektirir

Ama eğitimsiz halk için istenç başkasını dinlemekten başka birşey değildir. Kendini yönetebilmek kendi istencinin olmasını, kendini dinlemeyi, özgür olmayı gerektirir. Bir halk aldatılabilir, ama eğer kendini yönetiyorsa, eğer kendi istenci varsa, aldatılmanın sorumluluğu kendisinden başkasına düşmez. Çin Komünist Partisinin Genel seçimlere izin vermeden yönetebilmesi nüfusun henüz böyle bir politik istençten ve yetkinlikten yoksun olmasına bağlıdır. Devlet konusunda aldatılabilecek bir halk ilkin kendi istenci olan bir Yurttaş Toplumu olmalıdır.

Üretici Güçler Özgürlük olmaksızın gelişir mi?

Özgürlük tüm gelişmenin, estetik, moral ve entellektüel gelişimin, insanın insan olmasının saltık koşuludur, giderek Özgürlük ve Gelişme insan için bir ve aynıdır, ayrılamazdırlar. Despotizm evrensel İstencin, ussal İstencin bastırılmasıdır. Yalnızca üretici güçlerin gelişimi ile değil, ama genel olarak insan yetilerinin gelişimi ile, anlaktan imgeleme, duyarlıktan duyunca dek insanın özsel belirleniminin büyümesi ile bağdaşmazdır. Modern dönemin Özgürlük bilincinin kavranışı ile belirlendiği düzeye dek, modern Despot modern varoluşta açıkça bir megalomandır, kendi egosunu ve istencini insanlığın egosu ve istenci olarak görmede modern döneme özgü en büyük tarihsel aptaldır. Olanağı halkın eğitimsizliğidir..

İnsan varoluşun Ereğidir

İnsan Erektir, kendinde saltık Değerdir. Araç olması değersizleşmesi, özünün yadsınmasıdır. O zaman sorunu yalnızca sömürülmek değil, yalnızca emeğinin karşılığını alamaması değil, ama yüzeysel bir insanlaşmanın ötesine geçememiş varlığının bütünüyle anlamsız işlevler için kullanılmasıdır.

Özgürlük insanın özsel sorunudur

Özgür olmayan insan öylesine küçüktür ki, insanın öylesine yetersiz bir anlatımıdır ki, yapması söylenenden başkasını yapmaz, olmasına izin verilenden daha çoğu olmaz.

Sömürülme yalnızca sömürenin sorumluluğu değildir

Bir tango iki kişi ile yapılır. Sömürülmenin tarihsel materyalist algısı sömürüleni suçsuz, lekesiz bir kurban olarak gösterir ve sömürülen kitlenin geri kalan tüm yetersiz belirlenimlerini göz ardı eder. Moral yüceltme sınırsızdır. Başka bakımlardan bencil, duyunçsuz, erdemsiz olabilen bireyler sömürülen kitleden yana olduklarını duyumsadıkları zaman sömürülenin suçsuzluğunu sömürmeye başlarlar. Kendi bayağılıkları ve yetersizlikleri içinde yücelirler. Halk öndere gereksinir, çünkü kendisi istençsizdir. Ve ölümlü bir insan olan önderi ölümsüzleştirmeye bayılır.

Bir Kültürün Tarihsel Değeri

Kültürler ancak değiştikleri, ancak ortadan kalktıkları, ancak Tarih oldukları düzeye dek tarihsel değer taşırlar, çünkü bir kültürün yüzyıllar boyunca, binyıllar boyunca değişmeden kalması insan doğasının gizilliğinin açınımı değil, ama yalnızca bu gizilliğin sınırlı bir şeklinin kendini anlamsızca

yineleyişidir. Oysa Tin bir gizilliktir ve gizillik kendinde gelişme olduğu için gizilliktir. Tin bu hakkını Tarihte kazanır ve Tarih Tinin Oluş sürecidir, bir uyuşukluk alanı değil. Bu süreçteki herhangi bir kültürel basamağın değeri süreçte bir ilerlemeyi temsil edip etmemesine bağlıdır. Katı bir geleneksel yapıya kitlenerek salt kendini yineleyen insanlık genel olarak insan olmanın değerini taşısa da, varlığının ya da yokluğunun tarihsel bir anlamı ve değeri yoktur. Tarihsel olarak, olmasa da olur.

Pekin'de kırdan gelmiş işçiler. Kentlere göç eden 150-200 milyon kadar insan modern Çin'in yollarını, gökdelenlerini ve şimdi 2008 Olimpiyat sitesini yaparken sağlıktan eğitime hiçbir güvenceleri olmaksızın uzun saatler boyunca çalışır, tıkış tepiş yaşarlar. Ve Devrim yapmazlar.

Modern Çin Tarihinin baş aktörleri: Proleterler ve Diktatörlükleri

"Proleterya Diktatörlüğü" terimi bir oxymorondur: "Kölelerin Diktatörlüğü" anlamına gelir. Gerçekte herşeyden önce Proleteryanın kendisi üzerindeki diktatörlüğü, sonra en acımasız sömürü biçimlerini aklamaya hizmet eder. İşçi onu sömüren kapitaliste karşı hakkını arayabilir. Ama onu duyunçsuz ve istençsiz bırakan ve en az eşit ölçüde sömüren ortaklaşacıya koşulsuzca boyun eğmek zorundadır, çünkü istencinin ve duyuncunun kendisinde değil, ama partisinde, öncüsünde olduğuna inandırılmıştır. Ve kendinden isteneni yapar. Partinin sömürüsü yerine kleptokrasinin sömürüsünü yeğleyen ve birinciye dönmeyi reddeden Ruslar bunu ikincisi iyi olduğu için değil, ama birincisi ikinciden de dayanılmaz olduğu için yapmışlardır.

Çin'de politik güç gerçekte olumsuz bir güçtür, ve Partinin gücünün değil ama kitlenin güçsüzlüğünün, istençsizliğinin anlatımıdır. Tüm kültürlerde olduğu gibi, böylesine yeğin bir haksızlık, türesizlik, acımasızlık ancak ve ancak altta kalanların kendilerinin bilinçsizliği, duyunçsuzluğu, istençsizliği yoluyla olanaklı olabilir. Modern eşitsizliğin sürmesi herhangi bir baskıya değil, ama milyarların kendilerini ilkel bir bilinç durumunda tutmalarına bağlıdır. Bu insanlar dünyalarını anlamadıkları için ve anlamadıkları sürece köledirler. Ve bunun sorumluluğunu başkalarına yüklemek Özgürlüğün bilinçsizliğinin, kendi sorumluluğunu üstlenmeye yeteneksizliğin anlatımıdır.

The AFL-CIO Workers' Rights Case Against China

Shenzhen Özel Yoğun Sömürü Bölgesi, Guangdong İli_

Tinin Umutsuz Şekilleri

Bu insanların yaşamları insan olmanın en alt doyumlarından ötesine kapalıdır. Varoluşlarının anlamı ve değeri konusunda hiçbir bilinçleri yoktur. Buna yetenekleri olmadığı için değil, ama bu yetenekleri gelişmediği ve büyük olasılıkla yaşadıkları süre boyunca gelişme fırsatını bulamayacağı için. Bu bilgisizlik bu varoluşa dayanabilmek için biricik güvenceleridir. Çin'in ve benzerlerinin göreli sefaleti değişmeyen ve açılmayan gelenek kültürünün modern kültür karşısındaki yazgısıdır.

Guangdong'da özel ekonomik bölge, Shenzhen

Çin'de son yirmi yılda kişi başına yıllık gelir %600 oranında arttı. 1990'dan bu yana 300 milyon Çinli yoksulluktan, köylülükten kurtarıldı. Ama henüz 100 milyonun üzerinde Çinli günde bir kaç YTL gibi bir parayla yaşamak zorundadır ve çoğu henüz temiz sudan, sağlık güvencesinden, emeklilik maaşından yoksundur. Haftada altı gün, ve yoğun zamanlarda yedi gün çalışırlar, günlük çalışma süreleri on bir, on iki, giderek on üç saate kadar çıkar. Kırk yaşına geldiklerinde artık ağır işlerle baş edemez olurlar ve çok geçmeden ortada kalırlar. Ortaklaşacı Partinin yönetiminde olan bu ülkede milyarderler yüksek düzeylerdeki parti üyelerinin çocuklarıdır. (Li Qiang) (Chris

Richards) (China Labor Watch)

Emek

Emeğin değer olduğu söylenir. Giderek "yüce" olduğu, aslında "en yüce" değer olduğu söylenir. Ve bunu başka herkesten önce Emeğin rahipleri, kendileri Emekten bağışık olanlar haykırır. — Anatoly Kholody, 48, (solda) Norilsk Nikel'de eski bir Sovyet işçisiydi. Sovyet yönetimi sırasında çalıştığı fabrikada ortalama yaşam süresi 50 yıldı; sağdaki ise her yıl maden ocaklarına 6.000 yaşam adayan Çin'deki bir emekçidir. Her ikisi de Proleterya Diktatörlüğü ile doğrudan tanışıktır. Sınıf düşmanlarını devirmiş, işçi sınıfı Devletini kurmuş olan sınıfsız toplumların üyeleri, en azından Toplumcu Devletlerin yurttaşlarıdırlar. Haklarını arayamazlar çünkü onları yalnızca sömürmekle kalmayan ama ezen, öldüren istenç onları onların kendileri adına vadır. Kapitalist ile, kapitalin kölesi olan istenç ile savaşılabilir çünkü ortadadır; onu yenmek olanaklıdır ve bu yalnızca insanlığın gerçeği anlamasına bağlıdır. Ama tarihsel materyalist istencin sömürüsü emekçiyi sendikasız ve partisiz bırakan bir diktatörlüğün, proleterya diktatörlüğünün altında yer alır. İşçi yalnızca bedensel olarak sömürülmekle kalmaz, ama bu ideolojik saçmalık onu Duyuncundan ve İstencinden, sözcüğün en gerçek anlamında insanlığından yoksun bırakır, onu tinsel, ruhsal, duygusal, moral, estetik olarak yokeder.

İdeoloji Bir Despotizm Artığıdır

Doğuda ve Batıda, onlar gibi milyonlar, on milyonlar, yüz milyonlar henüz varoluşlarını, yaşamlarını, yazgılarını küçük bir azınlığın budalalığına teslim etmeyi, sömürülmeyi işlerin normal durumu saymayı sürdürmektedir. Bu insanların kurtulmaları, bunu kendilerinin anlamaları, bunun için yalnızca Özgürlüğü anlamaları gerekir. Ancak Özgürlüklerinin bilincine vardıkları, birer İstençleri olduğunu kavradıkları zaman insan olarak varolma koşullarının sonuna dek iyileştirilmesi uğruna savaşıma girişebilirler. Yurttaş İstenci modern evrede saltık Güç ya da Erktir ki, başka her güç gerçekte onun karşısında güçsüzdür, çünkü Özgürlüğün gücü karşısında köleliğin gücü hiçbirşeydir. Ancak özgür varlıklar olduklarını anladıkları zaman salt insan oldukları için, salt birer tinsel varlık oldukları için değerlerinin sonsuz olduğunu anlayabilirler ve insanın insana köleliğine vb. saltık olarak son verebilirler. Onları uysal, sindirilmiş, korkutulmuş tutarak, ideoloğun kaprisi altında hiçe indirerek kurtarabileceği sanısı içindeki ideolojik despotizmin bu karakteri içinde algılanmaması ancak onu bir ideoloji olarak üretenlerin ve doğrulayanların kendilerinin Özgürlük kavramının bilincinden yoksun olmalarıyla olanaklı ve anlaşılabilirdir. Tüm şiddet, zor, baskı vb. donatımı ile diktatörlüğü zorunlu olarak kapsayan bir bilinç biçimi olarak İdeoloji bir Özgürlük süreci olan Yurttaş Toplumuna ait bir bileşen değildir. İdeolojinin kökeni henüz modern dönemin özsel Kavramı olan Özgürlüğü anlayamamış ön-modern tine ait despotik bilinç artıklarıdır. İdeolojiyi ve bunlardan türeyen düşlemleri doğrulamış milyonların arasında önemli ve değerli görülen sayısız düşünürün, entellektüelin vb. de bulunması yalnızca Gerçeğin entellektüalizmden bütünüyle başka birşey olduğunu gösterir. Batıda bile Özgürlük kavramının henüz bilinçlere yeterince yerleşmiş olmaktan ne kadar uzak olduğunu, kendini-aldatmayı yenmenin çok kolay olmayabileceğini gösterir. İdeoloji despotik bir kültür artığıdır. Entellektüalizm Felsefe ya da bilgi değildir. Yalnızca Us ile her durumda geçimsiz olan doxalar, kişisel görüşler ve realite ile ilgisiz planlar üretmenin ötesine geçemez. Ve bunları kitlelerin bilinçsiz, duyunçsuz, istençsiz realitelerinde yaşama geçirir.

—

İdeoloji Öldürür

İdeoloji Duyunç ve İstenç tanımaz, bütün bir insanlık adına insanlığın İnanç ve Mülkiyet haklarını yadsır, ve kendinde bunları kendi istenci altına alma hakkını görür. Yurttaş Toplumunu ortadan kaldırmayı, ve Yurttaşın İstenci olarak, evrensel-ussal İstenç olarak Devleti devirerek onu Partinin İstenci ile, gerçekte bireysel özencin diktatörlüğü ile değiştirmeyi ister. İdeoloji Özgürlüğe karşı bir savaşım olduğu düzeye dek yalnızca Devlet Gücünü ele geçirişinde değil ama onu elinde tutuşunda da ancak ve ancak sürekli Şiddet üzerine dayanabilir. İdeolojinin savaş, açlık, hastalık ve daha başka inanılmaz nedenlerle yok olmasına neden olduğu insan yaşamlarının sayısı 20'nci yüzyılın iki Dünya Savaşında yitirilen yaşamların toplam sayısının çok çok üzerindedir. İdeoloji öyle bir moral aklanmışlık sanrısıdır ki, sözde kurtarmayı üstlendiği insan yaşamlarının bile onun için bir anlamı ve değeri yoktur, çünkü bunlar onun için istençsiz ve duyunçsuz hayvanlar gibidirler. Sindirdiği ve yıldırdığı kitlelerin, sözde devrimci halkların, devrimci sınıfların vb. ne olup bittiği konusunda, Tarih konusunda hiçbir kavrayışları yoktur ve bilgisizliklerin kaçınılmaz kurbanıdırlar. Solda ve sağda, kolayca yalnızca dolaysız çıkarları uğruna ölürler ve öldürürler. Özgürlüğün Köleliğe yenik düşemeyeceği düzeye dek, İdeoloji ancak ve ancak dünyanın Özgürlük bilincine yabancı alanlarında, ancak ve ancak insanlığın kendi geleneksel despotizmini henüz üzerinden atamadığı, Devletin henüz minimal bir Devlet kavramına bile karşılık düşen bir yapı taşımadığı yerlerde kök salabilirdi. İdeoloji hiç kuşkusuz modern döneme özgüdür. Ama modern dönem içinden doğduğu kölelik kültürünün izlerini her boyutunda, entellektüel boyutunda da taşır. Modern dönem bir değişim süreci, bir Oluş sürecidir ki, kıpıları Özgürlük ve Köleliktir. Bu çelişkinin çözümü bütün bir Dünya Tarihinin Ereği, Uygarlıktır.

İdeolojinin bireysel Duyuncu tanımaması Dini bir afyon olarak görmesinde ve yasaklamasında anlatım bulur. İstenci tanımaması ise İstencin dolaysız belirlenimi olarak Mülkiyet hakkını tanımamasında ve yasaklamasında anlatım bulur. Bu iki olumsuz belirlenim İdeolojinin kavramıdır. Bireysel İstenci tanınmamada, Bolşevizm ve Nazizm her ikisi de "toplumcu" yanlarını gösterirler. Tarihsel Materyalist bakış açısının sınıf-kavgası olarak Tarih kuramına göre Nasyonal Sosyalizm Tekelci Sermayenin diktatörlüğüdür. Buna karşı, kavramsal olarak bakıldığında, İdeolojinin kendini bireysel İstencin üzerine koyması bireysel İstencin Mülkiyet hakkının da üzerine koyması demektir. Nazizm ve Faşizm için tıpkı Bolşevizm için gibi özel Mülkiyet koşlusuz bir hak değildir. İkisi de bireysel Özgürlüğü tanımayan ve dolaysızca bireysel İstencin yadsınmasına götüren Toplumculuk olarak ortaya çıkarlar. Toplumculuk Bireyciliğin bastırılması olarak moral bir üstünlük ve değerlilik görünüş taşır. Ama gerçekte Toplumculuk Bireyciliğin olumsuzlanmasından çok Birey karşısında Toplumun saltık kılınması, realitenin Toplumu saltık yapan bir bakış açısından yorumlanmasıdır.

Tek-Boyutlu İnsan ve Tek-Boyutlu Toplum

Çalışan insanın, ancak ücreti yoluyla geçinebilen ya da ancak sağ kalabilen insanın bütün bilinci, bütün istenci, bütün duyuncu bu ekonomik kavram, ücret kavramı çerçevesinde biçimlenir. Bir köle olmasa da, işi onun için tutkuyla sarıldığı biricik varoluş olanağıdır, istenci ait olduğu toplumdaki koşulların ona dayattığı zorunluklar karşısında kırılır, varoluş biçimi kendisinin denetleyemediği etmenler tarafından belirlenir, sınırlanır. Altyapı kuramcılığının gördüğü gerçek budur, ve bu gerçek Özgürlüğün değil ama İstençsizliğin anlatımıdır. Sınıfının bir üyesi olarak bireyin bilinci özünde ekonomik bir bilinç, bir sözleşme bilinci, bir ücret bilincidir ve bütün bir benliği özsel olarak ekonomik konumunun bir anlatımı, bütün bir kişiliği ücretinin bir özetidir. Ancak bu indirgeme, ancak insan gizilliğinin gelişiminin bütünüyle durdurulması yoluyla kendini varoluşuna uyarlamayı başarabilir. Bu olduğunda, sözcüğün en gerçek anlamında altyapı tarafından belirlenmiştir, ve böyle olarak eylemi ekonomik eylemin ötesine geçmez. Toplumsal Gönençten az

gelişmiş kişiliği ile ve az gelişmiş gereksinimleri ile orantılı bir pay aldığı zaman, aç kalmanın biraz ötesinde bir varoluş koşuluna ulaştığı zaman kavgasını, devrimini vb. bir yana atar. Sınıf Kavgası ekonomik kavgadan ötesi değildir, ve ekonomik ereğine erişir erişmez emekçinin gerçeği kendini Tek-Boyutlu İnsan olarak, ve pazarın gerçeği Tek-Boyutlu Toplum olarak ortaya koyar. Ücret uğruna kavga, sınıf kavgası çelişkiyi çözmek zorunda ve gücünde olan Usun değil, çelişkiyi çözülemez gören güçsüz Anlağın kavgasıdır. İşçi ve Ücret buluştuğu zaman, karşıtlıksız İnsan elde edilir; ya da sınıf kavgası yatıştığı zaman, karşıtlıksız Toplum elde edilir. Ekonomik kavga çelişkinin yenilmişliğini anlatan İdeal uğruna değil, ama yalnızca çelişkiyi sürdüren realite uğrunadır. Sorun bu özdeksel bilinci bu dışsal belirlenimin ötesine ve üstüne yükseltebilmek, ona sınıf beklentisinin ötesinde insan beklentilerinin bilincini kazandırabilmektir. Sorun onu insan gelişmesinin ne kadar yetersiz bir aşamasına takılıp kaldığını gösterebilmektir. Emekçi ekonomik bir kimliğin ötesinde bir de Yurttaş kimliği taşır. Bu politik kimliği ekonomik-sınıfsal davranışa sınırlı değildir; tersine, Yurttaş olarak eyleminin sınırı ancak insan olarak Hakkı tarafından belirlenir. Bu olumsuzun, henüz olmayanın, henüz kendinde olanın, gizil olanın gücü dediğimiz şeydir. Ve salt ussal olduğu için realiteden, var olandan, olumlu olandan daha güçlü olduğunun tanığı bütün bir Tarihin kendisidir.

Doğuyu ve Batıyı suşi ve hamburger ayırmaz, ve aspirin ve nükleer bomba benzeştirmez.

Küreselleşme herkesin hamburger yemesi demek değildir. Bu postmodern türlülüğe dokunmak gerekmez. Küreselleşme örneğin Evrensel İnsan Haklarının, Yasa Egemenliğinin, despotizmden Özgürlüğün, anamal mantığından Özgürlüğün, silahtan, savaştan, nefretten Özgürlüğün, Türenin türdeşleşmesidir.

Suşi yerine hamburger yemek kültürel bir ayrım yaratmaz. Ama kültürel bir birlik de yaratmaz, onları eşitlemez, türdeşleştirmez.

Geleneksel Doğu kültürünün modernleşmesi Batının daha şimdiden hazırladığı törellik dizgesini doğrudan doğruya kendi üstüne alması yoluyla yer alır. Ahlaktan yasalara, otoyollardan gökdelenlere, elektronikten nükleer enerjiye, okullara, üniversitelere, matematiğe, aspirine, internete, pornoya, gazeteye dek herşey Doğu kültürünün yeniden keşfetmek zorunda kalmaksızın Batıdan hazır olarak aldığı modern kültür bileşenleridir.

Yeni kültürlerinde Eski Kültürlerinden neyin saklanması gerektiği henüz bir sorudur.

Genç kent emekçileri Pekin'de bir suşi barında.

Kültürler arası iletişim ve etkileşim ilkin yüzeyseldir, teknolojik düzlemde başlar. Aspirin ve nükleer bomba bu yüzeye aittir. Demokrasi değil. Özgürlük, İstenç, Duyunç — bunlar derin iletişim ve etkileşim sorunlarıdır ve dışsal olarak öykünülecek şeyler değildirler.

İnsan ilkin dışsal doğasında değişir, gökdelenler, saç modelleri vb. gibi noktalarda. Doğu bu dışsal değişimin içsel olanağını üretemediği için onu da ödünç almak zorunda kaldı. Şimdi kültürel özgünlüğünü, türselliğini ortadan kaldırma ve kendini Evrensel olana doğru yeniden şekillendirme sürecindedir. Özsel bir insan doğasının bakış açısından, Tüm geleneksel toplumlar ortadan kalkarak modern toplumlara dönüşmekte ve tüm modern toplumlar geleneksel dokularını dışladıkları düzeye dek özdeş bir uygarlık biçimine doğru yakınsaşmaktadır.

Varlıklı bir ailenin kızı fotoğraf çektirmek için hazırlanıyor.

İnsan Doğası Kavramı Gelişmeyi İçerir

Tinin kültürel-tarihsel oluşumları bir insan doğası kavramı karşısında onun sonlu, geçici, ortadan kalkıcı şekilleridir. Bir gizillik olarak insan doğası kavramı gelişmeyi zorunlu kılan şeydir. Aslında

Tarih kavramının kendisinin insan bilincine çıkışı özsel İnsan Doğası kavramının doğuşunun bir sonucudur. Tarih Kavramı ancak gelişme kavramını kapsadığı düzeye dek bir Kavramdır. Ancak Tinin ereksel süreci Tarih olabilir.

Doğu gelenek kültürünün ötesine geçmedi, ve Tinin gelişiminin statükocu çocukluk aşamasındaki her kültürün yaptığı gibi varolanın ötesine geçmemek için özellikle direndi. Dikkafalılığı bıraktığı zaman tüm modernleşmesini Batıdan ödünç almaya ve kendini baştan sona Batının imgesinde yeniden şekillendirmeye girişti.

Çin'in Törelliği

Tarihinin son iki bin yılı boyunca Çin'in bütün bir törel yapısı, Aile, Toplum ve Devlet düzenlemeleri özsel olarak bir devlet felsefesi düzeyine yükseltilmiş olan Konfiçyus öğretisinin ilkelerine göre belirlenirdi. Çin Tarihi bütün toplumsal yapının bu öğreti çevresinde örgütlenmesinin ve düzenlenmesinin tarihi olarak görülebilir.

Çin'de İmparator biricik özgür istençtir ve toplumsal dokuyu öylesine sıkı sıkıya belirliyordu ki, memurları seçme sınavlarında kendisi doğrudan doğruya bulunurken, istenci ailenin salt iç ahlaksal alanına dek uzanıyordu.

Gelenek

Gelenek değer olarak görünür — saklanması, üzerine titrenmesi, sorgulanmaması gereken birşey olarak. Toplumun varoluşu, aslında bireyin kendisi Gelenekte kökleşmiş görünür, ve köklere saldırı ise bir değerin, bu durumda varoluş ile bir olan değerin varlığına saldırı demektir. Oysa insan özü adına, us, özgürlük, gelişme, gerçeklik ve gerçek değer adına tam olarak yapılması gereken şey bilgisiz Geleneğin ortadan kaldırılmasıdır. Bu nihilizm Tinin bütün bir Tarihini modern ve ön-modern evreler olarak ikiye bölen en gerçek Eylemidir, bir gelişim süreci olarak Tarihin kendisinin varlık nedenidir.

Gelenek süredurumdur, dinginliktir, ve dirençtir. Hangi kültürde olursa olsun Tutuculuğun kendisidir ve ussal Özgürlüğe, Değişmeye, Yenileşmeye, Gelişmeye karşı engelin kendisinin anlatımıdır. Birer kültürel kalıt olan Gelenekler insan davranışlarını düşüncesizce belirleyen törel ölçünlerdir — neyin giyileceğinden neyin yeneceğine ya da yenmeyeceğine dek.

Gelenek değerdir, ve değer saltık olan, evrensel olan, değişmeyendir. Gelenekler değerler olsalar da bilgiye, usa, özgürlüğe dayalı değildirler. Değerler oldukları için sorgulanamazlar, ve sorgulanmaları dolaysızca ortadan kaldırılmalarıdır. Gelenek sorgulanmadığı düzeye dek ahlaksal değildir, çünkü ahlak Duyunçtur, geleneği, aslında tüm törel varoluş biçimini sorgulama hakkıdır, insanın hiçbir koşula bağlı olmayan saltık Özgürlüğü, dokunulamaz, durdurulamaz, bastırılamaz içselliği ve öznelliğidir. Duyuncu olmayan insanın Kendisi de yoktur. Gelenek eğer gerçekten Gelenek ise moral, törel, politik, estetik Gelişime, genel olarak İnsanın gerçek Kendisi olmasına izin vermez.

Gelenek sorgulanmaksızın ve salt geldiği için kabul edilen alışkanlık tinidir. Geleneğin özgür bireysel Duyunç üzerine dayanmaması, tersine ona dışarıdan dayatılan bir yetke olması ve sorgusuz bir boyuneğme istemesi Geleneğin moral değerinin bilgisizliğe ve duyunçsuzluğa dayanması, böylece moral ve değerli olmaması demektir. Gelenek sözcüğün gerçek anlamında Ahlak dediğimiz şeyin yokluğudur, çünkü Ahlak Özgürlük olmaksızın, Duyunç olmaksızın Ahlak değildir. Bu yüzdendir ki Özgürlük bilincinden yoksun kültürler, Doğuda ve Batıda, her zaman ahlaklarını dışarıdan, gelenekten, dinsel yetkelerden, ideolojik buyruklardan alırlar.

Gelenek Bilgiye ve Özgürlüğe dayandığı için değil, ama insan olmanın bu saltık değerlerine dayanmadığı için Gelenektir. Gelenek karakteri buna göre köle bir karakterin göstereceği her özelliği gösterir: Bilgisizdir, Eylemsizdir, Güzelliksizdir.

Modern Yurttaş Törelliği bir özgür Duyunç ve İstenç tini olduğu düzeye dek geleneksel değerler ile bağdaşmaz.

Gelenek ve Şiddet. Geleneklerin toplumsal bağ olarak işlev gördükleri düzeye dek, onlar tarafından birarada tutulan törel yapılar ancak onlar kadar dayanıklıdır. Bu boş belirlenimler gene de bir gelenekler türlülüğüne bölünmüş dünya bölgelerinde, Afrika'da, Asya'da, Orta Doğu'da, bu kültürel birliklerin birbirleri ile bir Nefret ilişkisine girmelerinin ve birbirlerini yoketmelerinin önüne geçemezler, çünkü bu türlülük içinde her biri başkalarında yalnızca kendi olumsuzlanmasını, yokoluşunun gözdağını görür. Barış içinde birarada varolabilirler, ama ancak ve ancak tümünü yatıştıracak bir üst-despotun baskıcı denetimi altında. Özgürlük tininin yokluğunda Birlik ancak kölelik yoluyla, boyuneğme yoluyla olanaklıdır. Birin güvencesi olan bu despotik egemenlik herhangi bir nedenle ortadan kaldırıldığında (örneğin ABD'nin Irak'ta yaptığı gibi), geleneğin Barışı kendinde en usdışı Savaş olduğunu gösterir. Bu topluluklar bütünüyle boş, anlamsız, aptalca belirlenimleri saltık Değerler olarak görürler ve varoluşlarını onlarla bir sayarlar. Değişmeleri birer kültür olarak yok olmalarıdır.Gelenekler törel doğrulukları açısından sorgulanmamaları nedeniyle İnanca değil ama Boşinanca aittirler. Gelenek Dinin ussallığı ölçüsünde Dinin kendisi ile de ilgisizdir ve sık sık Dinin özüne, özgür, ussal gerçeklik İnancına aykırıdır.

Geleneğin İstemi:

Kötü-Sonsuzluk = Sonluluk

Çin 5.000 yıl boyunca Çin olarak kaldı. Bu arada Sümerler ve Mısırlılar, Pers İmparatorluğu, Atina, Sparta, Thebes, kent-devletleri, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Kutsal Roma İmparatorluğu ve daha başka niceleri doğdular, tarihsel işlevlerini yerine getirdiler, ve ortadan kalkarak yerlerini daha yüksek kültürlere bıraktılar. Dünya Tarih ile uğraşırken, değişirken ve gelişirken, Çin ise kültürel değişmezliği ve dinginliği içinde her zaman ne ise öyle kalmayı sürdürdü ... daha doğrusu, Batı ile karşılaşıncaya dek, sürdürdü.

Sonluluğun Sonu: Değişim, Yenileşim

Çin son birkaç on yıl içinde en hızlı değişimlerden birini yaşadı. Bu değişim onun kendi Tarihinin bir sonucu olmaktan öylesine uzaktır ki, tam tersine bu Tarihin aşağı yukarı gereksiz, anlamsız, ereksiz bir yineleme ve yerinde sayma olmuş olduğu anlamına gelir. Mao'nun 1976'da yoksul ve yalnız bıraktığı ülke şimdi Komünist Partinin yönetimi altında dünyanın en dinamik ekonomisidir. Dünyanın en kirli 30 kentinden 20'si Çin"dedir.

Yurttaş Toplumu onda bireyin kendi İstencinin bilincinde olduğu ve kendi İstencini biricik politik erk olarak bildiği ve istediği, Yasasını kendi ussal istencinin anlatımı olarak özgürce belirlediği Toplumdur. Her insanın özsel olarak ussal, özgür varlık olması ölçüsünde, ve bu özünü bir gizillik olarak taşıması ölçüsünde, bütün bir Yerküre geleneksel kültür biçimlerini terkederek bu türdeş Yurttaş Toplumu biçimine doğru gelişmektedir. Özgürlüğün ne rengi, ne de eşeyi vardır. Yurttaşın belirlenimi ne dini, ne ırkı, ne de eşeyidir. Yurttaş ussal, özgür, bilgili Duyunç ve İstençtir. Hak, Özgürlük, Duyunç ve İstenç insanlar arasında türlülük değil ama özdeşlik belirlenimleridir. Yurttaş Toplumu bu Kavramı ile tam olarak Demokrasi dediğimiz şeyle örtüşür, çünkü Yurttaş kendi istencinin Devlet olmasını isteyen istençtir. Bu ussal İstenç bütün bir toplumsal varoluşun başka her belirlenim üzerinde güç olan biricik egemenidir.

Modern Yurttaş Toplumu bir Değerler birliği değildir, çünkü Değerler salt Gereksinimler zemininde varolan bir birliğin zemini için fazla özneldirler, aslında engelleyicidirler ve sık sık özgür ilişkiler ile çatışırlar. Modern Törellik dahaçok toplumsal yaşamın her boyutunu düzenleyen bir kurallar alanı olarak belirlenir ki, bunlar modern Toplumun işlerlik ve etkerlik için gereksinimleridirler.

Bir çıkarlar birliği alanı olması modern Yurttaş Toplumunu aynı zamanda çıkar çatışmaları alanı da yapar, ve her iki durumda modern toplumsal ilişkilerde bireyler birbirlerinin karşısına Değerleri ile değil ama yurttaşlık Hakları ve Ödevleri olan bireyler olarak çıkarlar. Geleneksel-değersel ilişkilerin yerini yabancılar arasındaki öz-çıkar ilişkileri alır. Bu olgu Modern Toplumun yabancılaşma alanı olarak görülmesinden ve Değeri yanlış yerde, Modern Toplumun kendisinde arayan geleneksel tinin nihilizme düşmesinden sorumludur. Modern Toplum karşısında birey gerçek Özgürlüğü içindedir ve Değerlerini bu Özgürlük zemininde kendisi belirler.

Erdeminin önünde saltık olarak hiçbir sınır yoktur. Sonlu ve yerel geleneksel Değerlerin ortadan kaldırılması ve yerlerinin bütünüyle yalın, ussal, evrensel törel belirlenimler tarafından alınması modern Yurttaş Toplumunun özsel türdeşleşmesini getirir. Bu kendinde bütün bir insanlığın bir evrensel ussal törel belirlenimler dizgesine doğru örgütlenmesi demektir. Burada Tinin bütün bir usdışı kültürel biçimleri, kültürün anlamsız, giderek düşmanlık besleyici türlülük görünüşü ortadan kalkma eğilimine girer. Toplumların kültürel türdeşleşmeleri Küreselleşme sürecinin bir boyutudur. Toplum yalnızca Gereksinimlerin doyum alanı olduğu ölçüde ilgisiz geleneksel değerleri dokusundan ayıklar. Geleneksel Değerlerin (Noel, bayramlar vb.) Yurttaş Toplumunda sürmeleri biçimseldir, Tinin genel eğitimsizlik durumuna karşılık düşerler, ve özellikle bu boşinanç süreçlerinden kâr elde edilmesi ölçüsünde kollanır ve desteklenirler.Özgürlüksüzlük Eylemsizlik ile bir ve aynı şeydir, ve bu düzeye dek, modernleşme sürecine giren geleneksel kültürün saklayacak hiçbir Geleneği yoktur, çünkü özgür olmadığı, bireysel Duyunç ve İstenci tanımadığı düzeye dek Gelenek moral değildir ve böylece saklamayı hak eden bir Değer değildir.

Çin’de 2008 yılbaşında 5,54 milyon Bebek doğdu.

Çin 19'uncu yüzyıl sonlarında ABD tarafından geride bırakılıncaya dek 2000 yıl boyunca sayısal olarak dünyanın en büyük ekonomisiydi. Ve gene de tarihsel olarak hiçbirşeydi. Bu dünya-tarihsel zayıflık son yüz elli yıl boyunca da sürdü ve giderek Tayvan konusunda bile Çin küçük düşürüldü.

ABD Çin'in dış tecimindeki %20'lik payı ile en büyük dışsatım pazarıdır. Ve Çin burada kazandığı dolarların çoğunu ABD hükümetine kendi açığını kapatması için borç olarak verir (değerli kağıt satın alır).

Kültür

Doğanın yaptığı ile karşıtlık içinde Kültür Tinin yaptığıdır — düşüncenin, istencin, ve estetik duyarlığın ürünü olarak, bilgi, iyi ve güzellik olarak. Kültür tinsel olan herşeydir, homo sapiensin toplam Tarihidir. Uygarlık Kültürden yalnızca tamamlanmış Kültür olarak ayrılır. İnsan özü Kavramı kabul edildiğinde varoluş saçma ve anlamsız değil, ama anlamlı ve değerli olur. Çünkü anlam ve değer ussal olandır. Bilgisizlik insanın insanlığı ile bağdaşmayan, usdışı olandır; ahlaksızlık insana uygun düşmeyen, saçma ve usdışı olandır; ve çirkin olan anlamsız, saçma ve usdışı olandır. Kültür bir süreç olarak düşünüldüğünde, insanın varoluşunu kendi değerine yaraşır bir biçime yükseltme çabasıdır. Süreç aşamalardan oluşur, ve aşamaların kendileri sürecin momentleri, onda Ereğe doğru, İdeale doğru zorunlu olarak ortadan kalkacak olan kültürel şekillerdir. Erek, İdeal yadsınabilir. O zaman nihilizm ile buluşuruz. Buna karşı insanın özsel olarak ussal, moral ve estetik bir varlık olduğu kabul edilir edilmez, onun doğal ve tinsel dünyasını Usuna

uygun olarak belirleme sürecinde olduğu kaçınılmaz vargıdır.

ve Varoluşçuluk

Varoluşçuluk, nihilizm, pozitivizm, ve ikisinin sentezi olarak postmodernizm insanın ussal doğasını yadsıyan bakış açılarıdır. Bu düzeye dek, yani Gerçeği, Bilgiyi, Usu, Saltık İyiyi ve Saltık Güzelliği yadsıdıkları düzeye dek, felsefeye olmaktan çok kültüre, geçici, yanlış, sonlu, bilgisiz vb. olanın alanına aittirler. Nihilist Varoluşçuluğun varoluşu saçma ve anlamsız görmesi zeminsiz değildir. Modern bilincin nihilistik eğiliminin varoluşu anlamsız görmesi her biri kendi sonlu varoluşunda ancak geçici-göreli değer ve anlam taşıyan, usun saltık anlam ve değerini taşımayan kültürel evreleri varoluşun olanaklı en son biçimleri olarak, insanın yapabileceğinin en iyisi olarak görmesine bağlıdır. Gerçekten de, eğer tarih bu kültürel biçimlere, Tinin ancak sonlu olan Görüngülerine takılacak olsaydı, o zaman bütün bir varoluş, insanın kendisi anlamsız, saçma, değersiz olurdu. İnsanın ve varoluşunun değeri ve anlamı ancak ve ancak Usun varlığının doğrulanması ile olanaklıdır. Ama varoluşçuluk açıkça usdışı bilinçaltından, Nefretten, sevgisizlikten, yitmişlikten yola çıkar ki, tümü de Yurttaş Toplumunun pazar ilişkisi kültürünün içeriğini oluştururlar, ve böylece Eros-Logos bakış açısını değil, ama açıkça tinselliksiz Thanatos bakış açısını temsil eder. Bu 'felsefeler' biçimseldirler, modern kültürün gerçeği inancını yitirmiş, kendine ve insanlığa yabancılaşmış ruh durumuna anlatım veren kötümser dünya görüşlerinden başka birşey değildirler. Kendinin Kendinden, Usun Ustan nefretidirler.

Kültür Devrimi (1)

Kültürün bir dizge olduğu düzeye dek kültürel değişim eski kültürün bütünsel ortadan kalkışı, yeni bir dizgenin, yeni bir kültürün doğuşudur. Postmodern çok-kültürlülük yalnızca geçiş sürecidir, ancak usun postmodern bütünsel yadsınışı temelinde ussaldır, ama ussal Dünya-Tininin son durağı değildir. İnsan gizilliğinin sonlu bir gelişim aşamasında kalması olanaksızdır. Bu düzeye dek Çin'in kültürel değişimini Batılılaşma olarak görmek, Batının değerlerinin özümsenmesi olarak görmek mantıksızdır. Batının kendisinin değerleri evrensel değerler karşısında silinmektedir.

Çin'in binlerce yıllık devrimsiz, değişimsiz tarihinde ilk Kültür Devrimi. Li Yun. 23 yaşında; oyuncu; bir Pekin dans stüdyosunda.

Mao'nun Kültür Devrimi olarak düşündüğü şey ne kültürdü, ne de devrim. Bir tür nefret ve şiddet ayiniydi. Karl Marx simgeciliği uğruna yokedilenlerin sayısının milyonlarla anlatıldığını düşünürsek, bu kitlelerin yokedilmesi işinin yine kitlelerin kendilerini gerektirdiği sonucunu çıkarsayabiliriz. Despotizm Mao'nun buluşu değildi.

"Marxizm, Leninizm, Mao Zedung Düşüncesi, On Bin Yıl!"

İdeoloji ilkin "'Duyunç = 0" denklemine gereksinir, çünkü bu "İstenç = 0" için gereklidir. Ve bu koşulu bütün bir modern Tarihte ancak Doğunun henüz Tarih olmayan despotik tininde bulabilmiştir. İdeolojinin gerçek engeli Duyunç Özgürlüğüdür.

Şiddet, Düşman, Yoketme, Nefret — bunlar Sınıf Kavgasının zorunlu olarak birarada duran kavramlarıdır ve bu Kavganın salt Kavga olduğu için insanlığın Uygar Durumuna değil, ama Doğa Durumuna ait olduğunu gösterirler. Şiddet insan ilişkilerinde İstençlerin birbirlerini karşılıklı olarak tanınma düzeyine ulaşmadıklarının kanıtıdır. Sınıf Kavgasında Sömürü, Türesizlik, giderek Zulüm, Ölüm, Acımasızlık öğeleri tümü de dışsal bir düşmanda bulunmazlar, ama savaşanların kendi toy, ilksel karakterlerinin anlatımlarıdırlar. Savaşmaları ve yoketmeleri gereken düşman kendileridir. Hırs, bencillik, açgözlülük, sözcüğün gerçek anlamında Kapitalizmin tözü olan bu dürtüler tam olarak onların kendilerinin de dürtüleridir. Ortaklaşacı despotizm bu hırsı ortadan kaldırmaz,

yalnızca bastırır ve örter; insanı gerçek anlamda uygarlaştırmaz, yalnızca barbarlık anlatımlarının olanağını kaldırır. Ve bu ortaklaşacı tin kendine dayattığı bu baskıyı üzerinden atar atmaz, Rusya'da olduğu gibi Çin'de ve başka yerlerde de kapitalist olmada başka herkesten önce davranarak yalnızca özsel olarak değişmediğini tanıtlar. Bugün Çinli milyarderler başlıca Komünist Parti üyelerinin akrabaları arasındadır. SSCB'de Komünist Partinin İstenci buharlaşırken, bütün bir ortak Devlet mülkiyeti bir kaç gün içinde önce ortaklaşacı Parti üyeleri tarafından yağmalandı.

İdeoloji ve Ahlak. İdeoloji insanlara moral olarak nasıl olmaları gerektiğini şiddet yoluyla dayatır. Oysa insanların moral olarak gereksindikleri tek şey özgür olmaktır, ancak özgür insan moral bir varlıktır, ve ancak özgür bireyler olarak neyin doğru ve neyin eğri olduğuna yalnızca kendileri karar verebilirler. İnsanın kendi duyuncuna ve istencine bırakıldığı zaman Kötü olmaktan kurtulamayacağını düşünmek irrasyonalizme, insanın uygarlaşabilir ussal doğasını tanımayan nihilizme ve pozitivizme aittir. Duyunca ve İstence güvenmeyip insanlara ne olacaklarını, ne yapacakların ve ne yapmayacaklarını buyurmak ve bunu şiddet yoluyla, onları yoketme pahasına dayatmak tarihsel materyalist İdeolojinin, genel olarak ideolojinin özünde yatar, çünkü bu bilinç Özgürlük, İstenç, Duyunç Kavramlarına yabancıdır. İdeolojik esrime en kirli ruhları, giderek yalnızca nefret ile beslenen ruhları bile aklamayı başarır.

Marxizmin materyalist, giderek ateist bir entellektüel temele dayanmasının zorunluğu Duyunç Özgürlüğü altında despotik doğasının kabul edilemez olmasında yatar.

Çinli Milyarderlerin %90’ı Yüksek Dereceli Memurların Çocuklarıdır.

Bu çocuklardan 2.900 kadarının toplam servetleri iki trilyon Yuan kadardır (ve bu arada yüz milyonun üzerindeki Çinlinin günlük harcamaları ise 1 YTL kadardır). Bu kapitalistlerin işleri başlıca beş alanı kapsar: Finans, dış tecim, toprak, büyük ölçek projeler ve hisse senetleri. 2006 Martında yapılan bir araştırmaya göre 27.310 kişinin 50 milyon Yuan üzerinde değeri olan özel mülkiyeti vardır. Bunlardan 100 milyon Yuanın üzerinde serveti bulunan 3.220'sinden 2.932si yüksek dereceli memurların, başka bir deyişle Partinin çocuklarıdırlar. Komünist Partiden Kapitalist Partinin çıkması ikisinin kendinde bir olmalarıyla olanaklıdır; ikisinde de Kapital bireysel özencin İstencidir; normal olarak geçişli, ve Çin'de ise iç içedir. Çin'in çok-kültürlü karakterinden ötürü, orada karşıtlıklar diyalektik olmadan önce ironiktir.

Önder İstenci Halkın İstenci olandır. Yurttaş Toplumunda sevgili önderler gereksizidir.

Ancak kendi istenci olmayanın önderi olabilir. Ve önder iyi ya da kötü olabilir. Önderin kendini önderi olduğu kitleye kabul ettirmek zorunda olması ölçüsünde, ya da kitlenin önderini reddetmesinin olanaklı olması ölçüsünde, önder zorunlu olarak bir zorba ya da tiran değildir. Yine, önder kendi istencini ancak kendi istenci olmayan kitleye kabul ettirebilir. Kitlenin istenci vardır, ama bu istenç gerçekte içeriğini dürtülerden, itkilerden, eğilimlerden alan özençtir, olumsaldır, şöyle ya da böyle olabilir. İstenç ancak ussal olarak belirlendiği zaman gerçek istençtir. Bu Yurttaş Toplumunun istencidir, halkın özenci değil.

Çin’in Batı İle İlişkileri

"Çin = Çin" denklemi Çin'in sonsuzluğunu, değişmezliğini, ortadan kalkmamasını, Tarih olmamasını anlatır. Gene de bu denklem geçersizdir ve çürütülmüştür. Çin kendine özdeş değil, kendinde kendi başkasıdır. Ama Çin'i değiştirmeye başlayan etmenin pozitif olarak, bir olgu olarak Batı olmasına karşın, bu değişim özsel olarak Çin'in de kendinde kendi başkası olmaya yetenekli olması tarafından olanaklı kılınmıştır. Çin Çin olmadan önce Tindir, hiçbir kültürel biçimi bir son

olarak görmeyen homo sapiensin bir alanıdır, bütün bir Tarihinde olabilmiş olduğundan daha çoğudur.

Çin yüzyıllar boyunca kendini dünyaya bilinçli olarak kapadı. Değişimi yadsıyan kapalı bir uygarlığın kendi içinde ulaşabileceği en yüksek biçime ulaştı. Ve gene de bu biçimde kağıt, ipekböceği, barut vb. gibi buluşlar yapılımş olsa da, bir geometri, cebir, fizik, felsefe vb. yoktu, çünkü İstenç özgür değilken Us da özgür değildi. Giderek inanç bile yoktu, çünkü Bir imparatorun kendisiydi. Gelişim dondurulmuş, yalnızca varolan katı etik ve estetik biçimler kendi içlerinde daha öte işleniyorlardı. Herkesin duyuncu ve istenci yalnızca Birin, İmparatorun istencinin ve duyuncunun izdüşümüydü. Bin yıllar boyuncu feodalizm, aristokrasi bile ortaya çıkar çıkmaz ortadan kaldırıldı. Tek bir imparatorun kararları bütün bir ülkenin yazgısıydı, ve bu Çinliler için işlerin iyi durumuydu. Eğer Çin'in kendi başına yalıtılmışlığı içinde kalması olanaklı olsaydı, Mao Düşüncesi için istenen 10.000 yıllık yaşam süresinden çok daha fazlasını, aslında sonsuza dek varolmayı isteyecekti. Ama Dünya-Tini böyle düşünmüyordu. İngilizler Çin'in yalıtılmışlığını kırdılar, onu sözcüğün en gerçek anlamında acımasızca sömürdüler. Çin için, aslında bütün bir tarih-dışı dünya için talihsizlik anlamsız dinginliklerinin bozulması değil, ama bunun kendisi henüz duyunçsuz olan ve dünyaya yalnızca hırsın güdüsüyle yayılmaya başlayan Batı tarafından yapılmasıydı. Batı gittiği her yere en küçük bir insanlık karakteri göstermeden girdi. Bu ayrı bir konudur, ama tek bir savaşta 50 milyon kadar insanı yok eden bir kültürün dünyanın geri kalanına uygarca davranabilecek olmasını beklemek anlamsızdır.

Opium Savaşı

On yıllar boyunca Çin hükümeti başlıca İngiliz gemileri olmak üzere yabancı gemiler tarafından yapılan haşhaş kaçakçılığını önlemek için büyük çabalar harcadı. İngiliz hükümetinin bilgisi ve gizli onayı ile, East India Company uyuşturucunun Çin'deki dağıtımını Hindistan'daki merkezden yürüttü.

Haşhaşın Çinlilere verdiği bedensel zararın yanısıra, özellikle 1830'lardan sonra ağırlaşan ekonomik bir zararı daha vardı. Yasadışı dışalımlar ülkenin para kaynaklarını kurutacak boyutlardaydı. Milyonlarca Çinli haşhaş bağımlısı olmuştu ve gümrük memurları arasında rüşvetçilik yaygındı. Sonunda, 1838'de, Çin İmparatoru kaçakçıların idamına dek varan ciddi önlemler alınmasını sağladı. Ama bütün durum Çin Hükümetinin kötülüğü kökten çözme amacıyla 1839'da Çin'in yabancılara açık tek limanı olan Canton limanında yabancı gemilere doğrudan saldırıda bulunmasıyla iyice ağırlaştı ve Çin ve İngiltere arasında Opium Savaşı olarak bilinen çatışma başladı.

Birinci Opium Savaşı
(1839-1842)

1) Çin'in Batı ile ilişkileri önleme çabaları.
2) Nanking Antlaşması

Japonya İle İlişkiler

Nanjing Kitle Kıyımı

70 Yıl Sonra Nanjing (Fotoğraf: Oded Balilty, Israil)

Nanjing Kitle Kıyımı
Nazizmin insanın yetenekli olduğu kötülüğün sınırlarına ulaştığını, daha kötüsü olamayacak en son

kötülüğü sergilediğini düşünürüz. Ama bu bir önyargıdır ve İmparatorluk Japon Ordusunun Çin'e yaptıkları tarafından çürütülüyor görünür. Bu ordu 13 Aralık 1937'de Kuomintang yönetimindeki Çin'in başkenti Nanjing'i ele geçirdi. İşgali izleyen altı hafta boyunca olanlar "Kitle Kıyımı" olarak bilinir. Ama bu iki sözcük durumu anlatmak için kesinlikle yeterli değildir. İşgal süresince ırza geçme, yağma, ve kundakçılık gibi suçların sonu gelmedi. İdamlar sivil kılığına girmiş Çin askerlerini ortadan kaldırma gibi bir gerekçe ile başlamış olsa da, aralarında kadınlar ve çocuklar da olmak üzere yokedilen insan sayısı iki yüz binin üzerindeydi.

NANJING MASSACRE RECORD

WWW Memorial Hall of the Victims in the Nanjing Massacre (1937-1938)

For six weeks, chaos consumed the city. The Japanese lined people up by the hundreds and killed them en masse. Firing squads and beheadings became common scenery. As many as 57,000 people died during one execution, according to Rong Weimu, a researcher at the Institute of Modern History at the Chinese Academy of Social Sciences.

"There probably is no crime that has not been committed in this city" (Minnie Vautrin, US woman in Nanjing).

Japon Etiği

Kimi suçlar vardır ki, onlara hedef olanları bile utandırır, anımsamaları bile eşit ölçüde acılıdır, çünkü onları işleyenler insanlıklarını yitirmişlerdir ve yaşananı neredeyse insan kavramlarında anlatmanın olanağı yoktur. Doğamız bu tür acıları baskılamak, onları olmamış, yaşanmamış saymak, onları unutarak yoketmek ister. Ama bütün bir insanlık olarak bu bilinçaltını bilmek, kendi doğamızı anlamak zorundayız. Japonların Nanjing'de işledikleri suç düzenli bir ordu tarafından, onun eğitimli subayları ve komutanları tarafından uygulanan bir kıyım ve işkenceydi ve bu suçluların ait oldukları Devletin doruğunda bütün bir ulusun istencinin özeti olarak bir İmparator vardı. Bir ordunun bir kente yaptıkları en sonunda özgürlükten yoksun bir kültürün nasıl baştan sona erdemsiz olabileceği gösterdi. Bir ulusun tüm bireylerinin en küçük bir insanlık kültürü kazanmamalarının, en küçük bir duyunç kırıntısı bile geliştirmemelerinin olanaklı olduğunu düşünmek neredeyse olanaksızdır. Ama kültür türdeştir, ulusal karakter diye birşey vardır, ve bireyler normal olarak onların kişiliklerini şekillendiren törelliği yargılayamazlar, onun kendi kişiliklerini yoğurmasını ayrımsamadan kabul ederler. Japonya'da bu kitle kıyımı ve kitle işkencesi bir tepki yaratmak bir yana, herhangi bir "olay" olarak görüldü ve gerçek niteliği evrensel olarak reddedildi. Naziler ateist idiler çünkü ırk idealizmi Hıristiyanlık ile bağdaşmaz, ve Nazi duyunçsuzluğu ideolojinin kendisinin ahlaksızlığı tarafından anlaşılır kılınır. Japonlar ise bu vahşeti salt Japonlar olarak, sıradan askerler, subaylar, komutanlar olarak işlediler. Japon zulmü Özgürlük ve Ahlak arasındaki kavramsal bağın, özgürlük olmaksızın ahlakın da olamayacağı gerçeğinin görgül doğrulamasıdır: Özgür olmayan bir kültür Ahlak geliştiremez. Kavram uygarlığın özdeksel kültürde değil, ama duyunçta ve istençte olduğunu söyler. Japonlar dışsal olarak kentlidirler, uygardırlar. Ama içsel olarak uygar olabilmeleri için ilkin özgür olmaları, bireyler olmaları gerekir. Barbarlık her zaman dolaysızca görünürde değildir. Ama bir duyunç yokluğu olarak kötülüğü ayırdedemez ve her zaman kötü olmanın kıyısında durur. Japonların Anayasaları başkaları tarafından yapıldı ve onlara bir savaş gemisinin güvertesinde zorla imzalatıldı. Japonya, tıpkı Almanya gibi, II. Dünya Savaşından bu yana henüz egemen bir devlet, kendi İstenci ile tanınmayı hak eden güvenilir bir ulus değildir.

70 Yıl Sonra Nanjing (Fotoğraf: Oded Balilty, Israil)

Çin Kendini Nasıl Yönetir?

İstenç Hakkın ve Özgürlüğün bilinci ile birdir. Kavramsal olarak, Halk bilgisiz ve istençsiz olduğu düzeye dek kendini yönetemez. Kendini yönetme Yurttaş Toplumuna aittir; onda bireyler haklarını bilen, kendilerini kendi İstençleri ile özgür bireyler olarak bilen insanlardır. Devlet onların ussal-genel İstençleridir. Demokrasi bilgisiz, boşinançlı, istençsiz Halk Egemenliği ya da Halk Erki olarak anlaşıldığında, bir oxymorondur. Demokratik Devlet Demagojidir. Halkın yazgısı, zorunlu ve özgür belirlenimi Yurttaş Toplumuna geçiştir.

Ussal, Modern Devlet Kavramında Yasalar Yurttaşın İstencidir.

Eğer Devlet bireyin İstenci değilse, bunun biricik olanağı uyrukların henüz Yurttaş olmamış olmaları, kendi İstençlerinin ve Haklarının bilincine yükselmemiş olmalarıdır. O zaman bir haksızlığı bile algılamaları söz konusu değildir.

Çin Komünist Partisi:

Demokrasiye Hayır!

Kapitalizme Evet!

Doğru. Demokrasi herşeyden önce onu isteyebilecek ve uygulayabilecek bir Halkı, aslında Yurttaş Toplumunu gerektirir. Bu koşul bulunmadığında, Devlet Gücü zorunlu olarak Halkın üzerindedir. Despotizm altında Toplumun devlet Anamalı tarafından mı yoksa özel Anamal tarafından mı ezildiği arasında halkın algısı açısından hiçbir ayrım yoktur.

Çin Komünist Partisi milyarlık bir İstencin özetidir. Kendini kitleye ayarlar ve uyarlar. Varoluş alanı bütün bir nüfusun bilincidir, orada tanınır, ve bu tanınmışlıkta edimseldir, güçtür. Ama bu tanınma özgür, öz-bilinçli bir tanıma, Devlet İstencinde kendi ussal istencini bulan kentli Yurttaşın öz-saygısı değildir. Bu düzeye dek, o kitle bilinci gerçekten kendinin-bilinci olmayı başardığı zaman, Kitle yerini Yurttaş Toplumuna bıraktığı zaman yine zorunlu olarak o bilinçte ortadan kalkacaktır. Demokrasinin genel-ussal istencin anlatımı olduğu düzeye dek Çin istencinin önündeki ilk özsel adım evrensel-ussal istenç olmak, bir Devlet olmayı isteme yeteneğini kazanmaktır. Halkın kitle karakterini bırakması, Yurttaş Toplumu olması, köylülüğün kentlilik durumuna yükselmesi modern Devlet için koşuldur.

Çin Komünist Partisi 17'inci Kongresinde Li Dongsheng'ın 2.200 delegeye sözleri: "Politik reform kapsamlı reformlarımızın önemli bir bileşenidir. Politik reformu ara vermeden ilerlettik. Hiçbir zaman Batı politik dizge modeline öykünmeyeceğiz." Ama Batı Parti biçimine öykünecekler, Batı ideolojisine öykünececklerdir, tıpkı Batılı takım elbiseleri ve gravatı da kabul etmeleri gibi. Ve en önemlisi, tıpkı Batı kapitalizmini teknolojisi ile, şirketleri ve şirket kültürü ile bir lokmada yutmaları gibi. "Batı politik dizge modeli" ile denmek istenen şey ise Demokrasidir. Ve Demokrasiye öykünmeyeceklerdir. Bu sözler Demokrasiyi ayaktakımının yönetimi olarak gören birinden gelen sözler değildir. Tersine, kendileri halkın koruyucu diktatörleridirler, ve gene de onu politik bilince uyandırma konusunda hiç istekli değildirler.

Li Dongsheng

Li Dongsheng 21 Ekim, 2007 Pazar günü kapanan 17. ÇKP Ulusal Kongresinde özel girişimcilerin de Çin'e özgü sosyalizmin kurucuları olduklarını söyledi — tıpkı işçiler, çiftçiler, entellektüeller, kadrolar ve askerler, ÇKP'nin geleneksel omurga tabakası gibi. :: Li Dongsheng for the 17th CPC National Congress which closed on Sunday said that private entrepreneurs were also builders of socialism with Chinese characteristics just like workers, farmers, intellectuals, cadres and army men

— the traditional backbone stratum of the CPC.

Çin'de Yurttaşlar yarı-Yurttaşlardır, çünkü yasalarını kendileri yapmazlar, ama onları verili olarak alırlar ve boyunlarını eğerler. Özgür değildirler, çünkü yasaları kendi istençleri değildir. Bu durum onların kendi istençlerine karşın değildir, çünkü kendi istençleri yoktur. Küçük karşıt kümelerin özgürlük istemleri despotizm için henüz dikkate alınacak bir sorun değildir.

Çinlilerin ideoloji denilen şeyi anladıklarından söz etmek güçtür ve Çin'de sözcüğün asıl anlamında bir ideolojinin etkili olmasından söz edilemez. Yönetim tutarlı bir düşünceler, ilkeler bütününün, en gevşek anlamda bile ideolojik denebilecek bir programın bilincinde değildir. Gene de bir Parti vardır, ve bu herhangi bir direnç görmeksizin İstencini bütün bir topluma dayatma hakkını taşır.

ÇKP 17'inci Ulusal Kongresinde Jiang Zemin (ortada).

Çin'de hükümet memurlarının görevi halka hizmet etmek değildir. Devlet memuru olmak güçlü bir efendi olmaktır. Çin Devleti henüz Çinlilerin kendilerinin Devleti değildir, çünkü henüz kendi istençlerinin bilincinde değildirler.

Hu Jintao, ÇKP Başkanı

Çin Komünist Partisi 1949'dan bu yana ülkeyi yönetmektedir. En yüksek karar organı Politbürodur.

Li Dongshen

Çin'de bir pazar ekonomisi oluşturmak zorunlu olarak oraya özel mülkiyeti ve bireysel mülkiyet ilişkilerini getirmek demektir. Bu özel mülkiyet Çin'de bir olgudur ve şimdilik başlıca ÇKP üyelerine, ve hiç kuşkusuz öncelikle Merkez Komitesi üyelerine ait olmalıdır ve gerçekten de öyledir. Eğer Çin Komünizminin nasıl birşey olduğunu anlamak istiyorsak, örneğin Mao'yu Çin Pepsi Cola Inc. sahibi ve müdürü olarak düşümemiz yeterlidir. Li Dongshen ÇKP Merkez Komitesi Üyesidir ve bu postmodern zamanlarda ideolojik söyleminin yerini çoktandır kapitalist söylem almıştır: "Our strategic objective is to become an internationally competitive player in the global consumer electronics business. Our strategic objective is to become an internationally competitive player in the global consumer electronics business. We hope to achieve this goal through several strategies. In a big market, we should control and own our brands. I believe manufacturing capabilities are very important for TCL now. Compared to some players, TCL is not the leader in brand and technology, so how can we achieve a great market share? Our great advantage lies in production efficiency – the speed and the cost at which we can make products. Our products have a good price-performance ratio, which is a big advantage for our manufacturing capability."

Çin'de 210.000.000 (nüfusun %16'sı) internet kullanıcısı için Wikipedia web sitesine giriş kısıtlıdır. Orada Yurttaşları için bir baba gibi, bir ağabey gibi tasalananlar vardır.

Çin Politik İstencinin Yapısı

ÇKP 60 milyonun üzerinde üyesi ile dünyanın en büyük politik partisidir. Bu nüfusun geri kalanının ezici bir diktatörlük altında olması demek değildir. Ezilmek bu doğal bilinç için ezildiğinin algısını gerektirir.

Çin'de Anayasa ve yasalar Çin Komünist Partisi tarafından belirlenir.

Çin'de Komünist olmayan Partiler de bulunur.

Çin Komünist Partisi üyelerinin sayısı bir milyarı aşan bir toplumun İstencidir. Etkili bir İstenç olarak, bir disiplin ve güç olarak işler. Yasaları, yönergeleri, kararları bir milyar insanın evrensel

istencine aittir. Ve gene bu İstenç bütün toplumun yalnızca %5i gibi bir oranı, aslında çok çok daha küçük bir oranı temsil eder. Önemli olan Çin halkının Partiyi tanıması, onaylamasıdır. Buna bir boyun eğme, bir diktatörlük diyebiliriz. Ama bu halkta özgürlük bilincini, İstenci varsayar. Çin Komünist Partisi Çin halkının bir İstenci olmadığı için o halkın İstencidir.

Çin Parlamentosu

Ulusal Halk Kongresi (Parlamento)

Devlet Gücünün en yüksek organı Ulusal Halk Kongresidir (UHK). UHK ve Sürekli Komitesinin görev süreleri beş yıldır ve yasama, karar, gözetim, seçme ve görevden alma yetkileri ile donatılıdırlar.

1. UHK 2/3 çoğunluk oyu ile Anayasayı formüle eder ve düzeltir; 1/2 çoğunluk oyu ile devletin temel yasalarını ve daha başka yasalarını çıkarır ve düzenler; UHK Sürekli Komitenin üzerindedir.

2. Sürekli Komitenin üyelerini seçer; cumhurbaşkanını ve yardımcısını seçer; Merkezi Askeri Komisyonun başkanını seçer ve öteki üyelerin seçimi üzerine karar verir; Yüksek Halk Mahkemesinin başkanını seçer. Tüm bu görevlileri görevden alma yetkisini taşır.

3. Ulusal ekonomik ve toplumsal gelişme planını inceler ve onaylar; devlet bütçesini inceler ve onaylar; illerin, özerk bölgelerin kurulmasını onaylar.

Devlet Konseyi (Hükümet)
Halk Hükümeti Devlet erkinin en yüksek yürütme organıdır.

Wen Jiabao

Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
Cumhurbaşkanı Ulusal Halk Kongresi tarafından seçilir, herhangi bir devlet sorunu üzerine karar vermez, ama Ulusal Halk Kongresinin kararlarına göre davranır. Devlet gücünü simgesel olarak temsil eder. Çin Halk Cumhuriyeti'nin şimdiye kadarki altı Cumhurbaşkanı şunlardır: Mao Zedong, Liu Shaoqi, Li Xiannian, Yang Shangkun, Jiang Zemin, ve Hu Jintao.

Hu Jintao

Kunqu Opera · Clay Figurine · China Story

Çin’de Köy Yaşamı

İstencin Özgürlüğüne, kendisine kavuşması doğrudan doğruya onun bütün bir gizilliğinin edimselleşmesi, bütünüyle gelişmiş bir İstenç olarak Varoluş kazanması demek değildir. Özgür İstenç ilkin dolaysız, düşüncesiz, duyunçsuz belirlenimler kazanır. Gerçekte İstencin ilk belirlenimi Mülkiyettir. Bunun Ahlak belirlenimlerinden bağımsız olarak varoluş kazanması ilkin Batıda görüldü ve Liberalizm ya da Kapitalizm dediğimiz ideolojinin bir bakıma kendiliğinden işleyen ilksel biçimidir. Orada, özellikle İngiltere'de özsel olarak acımasız ve amansız bir sömürü süreci olan İşleyim Devriminin olumsuz bir bileşeni ahlaksızlık da diyebileceğimiz duyunçsuzluktu. Bugün Çin'de yaşanan modernleşme sürecinde de Duyunç etmeni bütünüyle eksiktir, ve burada Batıdan ayrı olan şey Batıda Duyuncun, Ahlakın geliştirmesi için bir engelin olmamasına karşın, Çin'de ÇKP'nin bütün bir Çin toplumunun Ahlakı ve Duyuncu olma görevini de üstlenmiş olmasıdır. ÇKP bir ölçüde ahlaklı olmayı başarabilir. Ama Özgürlük için gereken şey, insan için değerli olan şey toplumun kendisinin Duyuncunun ve Ahlakının gelişmesidir. Parti bu gelişmeyi toplum adına kendi üstüne alamaz.

Çiftçi Wu Huailan. Donglu köyü, Shandong.

Duyunç insanın İyiyi ve Kötüyü, Doğruyu ve Eğriyi ayırdetme yetisidir. Bir yeti gelişmek, tam belirlenimi içinde açınmak zorundadır. Ve bu tek tek her bir insan için böyledir. Bireylerin doğrularını ve eğrilerini başkası belirlediği sürece o bireyler gerçekte duyunç ve onun anlatımından başka birşey olmayan Ahlak yeteneğinden yoksun kalırlar. Görünürde ahlaklıdırlar. Ama dışsal yetke kalkar kalkmaz duyunçsuzlukları ve ahlaksızlıkları kendini açıkça gösterir — Sovyetler Birliğinin yıkılışının Klepto-Kapitalizm tarafından izlenmesi olgusunda da görüldüğü gibi.

Gelenekler törelliğin çimentosudur. Kültürel dizgeyi yüzyıllara, giderek binyıllara yayarlar ve kültürün sonsuzluk özlemine, tutuculuğun tutkusuna doyum verirler. Bu sağlamlıkları içinde değişime, ilerlemeye, gelişime karşı en büyük güvencedirler, çünkü salt birer alışkanlık oldukları için sorgulanmazlar. Aslında Gelenek olmaları sorgulanmamalarına bağlıdır. Tinin tarihsel akışkanlığını engeller, Tarihin kendisini dondururlar.

Ruhbilim ve İdeoloji

İdeoloji gereksindiği Nefreti bilinçaltından türetir. İdeolojide özsel bileşen sözde ‘bilimsel’ düşünce değil (böyle birşey ideolojinin tanımadığı Logosu ilgilendirir), ama Nefret türevleri eşliğindeki öznel bir moral yargıdır. Düşünsel yan şöyle ya da böyle olabilir; bu ikincildir ve birincil olana ayarlanır, varolanı yoketme itkisini kuramsal olarak aklamaya hizmet eder.

İdeoloji eğer sık sık olduğu gibi bilinçte rasgele duran gevşek bir dünya görüşü değil ama kavramına uygun ciddi bir bakış açısı ise, realiteyi sınıf-kavgası olarak, toplumu dost ve düşman kamplara bölünmüş olarak görür. İdeolojinin militan kavgacı bakış açısından karşıtlık değil ama yansızlık bile — en azından dolaylı olarak — düşmana hizmet etmektir, ve düşmana karşı çıkmamak dolaylı olarak düşmanın ortağı, hain olmaktır. Düşman algısı ideolojik bilinci Nefret kipine sokar. İdeolojik bilinç giderek önemsiz düşünce ayrılıklarında bile düşman karşısında olduğu sanısı içine düşmekten kurtulamaz. Fransız Devriminde Jacobinler, Rus Devriminde Bolşevikler, Çin Devriminde Maoistler ve başka devrimlerde başka birçokları Erdem dedikleri şeyi Terör ile birleştirmişlerdir. Terör her belirlenime, her karşıtlığa karşı dönen yokedici Nefret eylemidir. Soyutlamacı Anlağın ayrımsız özdeşlik ilkesinin kendini anlatış yoludur. Yeryüzüne Türeyi getirmek için yola çıkan İdeoloji bu çılgınlığı ile yeryüzündeki Türesizliğin kendisini yeğlenebilir almaşık olarak gösterir.

İdeoloji genel olarak politik yapıyı yokederek yeniden biçimlendirmeye uyarlanmış bir düşünceler dizgesidir. Ve bu yokediciliğin başarılabilmesi için, İdeoloji için yeğin bir Nefret bileşeni zorunludur. Kitlelerin muazzam desteği olmaksızın ideolojinin varolması bile düşünülemez. Ama bu destek neyi desteklediğini bilmeyen bilinçsiz bir dürtüdür ve İdeoljinin kitle desteği bir kural olarak yalnızca ve yalnızca İstençsiz ve Duyunçsuz kültürlerde, Özgürlüğe yabancı kültürlerde bulunur. Çin'de sosyalist devrim olarak kabul edilen şey kırın geleneksel köylülerinin proleterlerin kentlerini kuşatmaları ve ele geçirmeleri yoluyla oldu. Bu Eylemlerde amaç ve sonuçlar, niyet ve sorumluluk arasında hiçbir ussal bağlantı kurulamaz.

Amaç ve ortaya çıkan sonuçlar arasındaki eşitsizlik ideolojinin yanılsamasının düzeyinin ölçüsünü verir. Tin, özgürlük bilincini kazanıncaya dek, hiçbir zaman kendi Tarihinin bilincinde değildir.

İdeoloji tarihsel olarak koşullu bir bakış açısıdır ve realiteyi kendinde olduğu gibi değil, ama kendi göreli kategorilerine göre belirler. Tarihsel ve göreli olana saltık olanın değerini yükler ve 'bilimselleşme' kaygısı, giderek paniği bundan doğar. Ama sonlu kültürel yapısının aklanışını ancak

kitlelerin sonlu, göreli, tarihsel duyunç ve istenç biçimlerinde bulur. Bu düzeye dek ilerici değil, tutucudur, Özgürlük korkusundan ötürü, kaçınılmaz olarak geleneksel biçimlere bağlıdır — üstelik onları yoketmeyi isterken bile.

Ağır bir süperego, belirsiz bir suçlama eğilimi, ya da Nefret ideolojiye özünlü Zor ve Şiddet öğesini, onun yokedici bileşenini oluşturur. Duyunç bilinçlidir; bilinçsiz suçluluk duygusu ise hiçbir biçimde Duyunç değildir. Ruhbilimsel olarak, bilinçaltı bir nefret birikiminden başka birşey değildir, çünkü baskılanan içerik bir haz kaynağı değil, ama saltık olarak acı veren ve bu nedenle anımsanmaması, bastırılması, 'unutulması' gereken bir deneyimler ve yaşantılar birikimidir. Bu dinamik içerik kendini her durumda saldırganlık biçiminde gösterir — içeriye ya da dışarıya doğru. Sömürü ya da başka bir haksızlık biçimi olarak yargılanan bir durum, aslında sürekli bir akış durumunda olan Yurttaş Toplumunun bütün yapısı bilinçsiz suçluluk duygusunun altına getirilir, amansız ve acımasız bir süperego tarafından yargılanır, ve saptanan Haksızlık ilişkileri yapının bütünü olarak görülür.

İdeolojik Eylem onu üretenlerin bilinçsizi oldukları bir Realitede sonuçlanır. Tankların içinde oturanlar yukarıdaki göstericilerdir. Yanlardan hiç birinin Demokrasi bilinci yoktur, çünkü Demokrasiyi uygulayacak bir halk bilinci ve istenci yoktur.

Bir süreç olarak gelişmekte olan Yurttaş Toplumunun önceki biçimler üzerinde nitel bir ilerleme olmasına karşın, ve bütün bir insanlık tarihinde ilk kez Özgürlük Kavramını ilke almış toplum biçimi olmasına karşın, hiç kuşkusuz oluş aşamasında Türenin tamamlanmış biçimine, Türe İdealine karşılık düşen bir biçim değildir. Akıştadır. Bu onun bir süreç olarak tamamlanmamış olduğunu, henüz Ereğinin gerisinde olduğunu anlatır. İlkenin bildirilmesi ilkenin edimselleşmesi değildir. Tinin gelişimi Zamandadır, soyut mantıksal bir geçiş değildir, ve Zaman göreli olarak uzun ya da kısa görülebilir. Modern Tarihte belirleyici olan şey geleneksel toplumsal yapıların değişmeyen katı biçimler olmaya son vermiş ve değişim sürecine girmiş olmalarıdır. Önemli olan şey değişim sürecine girmiş olmak ve gelişimin kendisinin geleneğin direncini yenmedeki başarısının düzeyidir. Batı ve Doğu arasındaki ayrım burada yatar: Batı Özgürlük sürecine girmişken, Doğu henüz Özgürlüğün Kavramına bile yabancıdır, ve içsel değil ama salt dışsal bir değişim, ne olduğunu ve nasıl olduğunu anlamadığı bir öykünme süreci içindedir. Özgürlüğün bireyin öz-bilinçli davranışının koşulu olması ölçüsünde, açıktır ki Yurttaş Toplumunun kendi kavramına doğru gelişmesi ondaki bilinçsiz etmenin zayıflaması ile birlikte gider. Bilinçsiz suçluluk duygusu ne yaptığını bilen özgür özne için olanaksızdır. Buna göre modern Yurttaş Toplumunda Özgürlük bilincinin gelişmesi ile orantılı olarak nefret, ve ona bağlı saldırganlık ve yokedicilik eğilimleri zayıflar. Ve buna göre İdeolojinin varolma zemini de Yurttaş Toplumunun gelişmesi ile ters orantılı olarak zayıflar.

İdeoloji insan ve dünyası için insana ve dünyasına, Tarihin kendisine yabancı belirlenimler dayatma istencidir. Tarihin Ereği insan gizilliği tarafından belirlenir. İdeoloji bu özsel Ereği tanımaz, kendi yapay Ereğini göreli, kendileri tarihin içine sınırlı olan ölçünlere göre tasarımlar. İnsanın özsel olarak özgürlük olan doğasına aykırılık ve yabancılık nedeniyle, Özgürlük içinde gelişim yerine dışsal bir istence göre değişimi dayatması nedeniyle, ideoloji Zor ve Şiddet öğelerini vazgeçilmez bileşenleri olarak kapsar. İdeolojinin toplum için tasarı onu ussal, özgür yasanın altında kendi gelişim sürecine bırakmak yerine, onun bütünsel yapısını öznel değerlerin altında örgütlemektir. Bu Totaliterlik Zor ve Şiddetin bir başka adıdır.

Ahlak ve İdeoloji

İnsan ahlaksal olarak gelişir — tıpkı bilişsel olarak ve estetik olarak geliştiği gibi.
Bu gelişim altyapının bir etkisi değildir, ve insanların salt bolluk içinde oldukları için sömürmemeleri, salt mülkiyet yasaklandığı için hırsızlık yapmamaları onların ahlaklı olmaları demek değildir. Aslında bolluğa karşın sömürüyü sürdürmeleri altyapının insan bilincini hiç de değiştirmediğini gösterir. — Bir itki ve duyunç karşıtlığı durumu moral bir durumdur, ve özgürlük duyuncun insanı itkiye teslim etmemesi, insanın itkisine, tutkusuna, dürtüsüne boyun eğmemesi, ona karşın doğru ve iyi olanı yapmasıdır. İnsan bir dinsel buyruk olarak, Tanrı korkusu nedeniyle, ya da başka bir yetkenin belirlemesi altında doğru olanı yapabilir. Bu onun özgürlüğü değil, onun duyuncunun kararı değil, böylece içsel ahlak değil, ama dışsal ahlaktır. İnsan ancak bu dışsal ahlaktan özgür olduğu zaman, doğruyu salt doğru olduğu için yapma noktasına geldiği zaman ahlaksal bir varlıktır. Ahlak, Erdem ancak Özgürlük ile gelişir. Bir ahlak öğretisi sunmak, tikel durumlarda neyin yapılması gerektiğini formüle etmeye çalışmak, kategorik imperativler türetmek felsefenin işi değildir. Bu Duyuncun işidir.

İdeoloji ahlak ile ilişkisi açısından dine benzer ve bireye bir davranışlar programı dayatır, neyin doğru ve neyin eğri olduğunu onun için belirler. Rusların Parti ahlakından kurtulur kurtulmaz doğrudan doğruya kleptokrasiye yönelmeleri küçük bir çocuk gibi moral olarak erginleşmemiş kalmalarına bağlıydı. Yine, Sparta'nın devlet tarafından belirlenen törel kuralları yalnızca görünürde Erdem üretiyordu. Politik yapı dağıldığı zaman Spartalılar yalnızca erdemsizliğin en kaba örneklerini sergilediler. Buna karşı özgür Atina bir kent-devleti olarak politik egemenliğini yitirdikten sonra bile yüz yıllar boyunca uygarlığın, kentliliğin, güzel sanatın ve felsefenin özeği olarak kalmayı ve Roma'nın saygısını kazanmayı sürdürdü.

1981'de ÇKP Kültür Devrimini "Yoldaş Mao'nun büyük bir 'Sol Yanılgısı' " olarak kınadı. Kültür Devrimi yerine getirilişinde ve sonuçlarında gerçekte tam olarak sözcüğün anlattığı gibi Kültürün bir devrilmesi, bir Kültürsüzlük Devrimi olarak görünür. Hedefleri entellektüel elitizm, liberalizm olarak algılanan şeyler, ve Çin'in bütün bir tarihsel kültürel birikimin kendisidir. Bu yokedicilik özsel olarak Çin Devriminin başlıca gücü olan köylülüğün gelişim, değişim ve yenileşmenin bu sınıf için edimsel olarak yok olmak demek olduğunu kavrayışı üzerine dayanır. Kızıl Muhafızlar kentlerdeki öğrenciler ve kırdan toplanarak kente getirilen gençlerdi. Bir kent kültürünün gelişimi hiç kuşkusuz kentlileşme, burjuvalaşma denilen şeydir ve eskinin kalıtı olan köylülük modernleşmeyi, yenileşmeyi zorunlu olarak ve acılı olarak algılar.

Kültür Devrimi İronisi

Mao'nun diyalektiği kötü bir diyalektikti, aslında diyalektik ile uzaktan yakından ilgisi olmayan bir saçmalıktı. Gerçekte Çin'in kendi nesnel diyalektiği Mao'nun temsil ettiği süreci trajik olarak gösterdi. Ve gene de bu, Nazizm durumunda olanın tersine, gülünebilecek bir trajediydi. Çin'in Batı ile buluşması başka ayrıntıların yanında özsel olarak ideoloji ve teknoloji ile bir buluşma oldu. Ama engin bir köylü nüfusu özsel olarak kent kültürüne ait bu iki öğe tarafından yalnızca baştan ve yoldan çıkarıldı. Büyük Teknolojik Sıçrama Mao'ya ve Çinlilere bir köylü nüfusun Çelik değil teneke bile yapamayacağını, teknolojinin kendine özgü bir etik ve eğitim gerektirdiğini, eğitimsiz bir nüfusun tasarlanan yıllık %33 gibi imgesel bir büyüme hızına ulaşamayacağını gösterdi. Sonuç muazzam bir yıkım, kimilerinin hesaplarına göre kırsal alanda on, yirmi ya da otuz milyon Çinlinin açlıktan ölmesi oldu. Delice olan şey bütün bu inanılması güç zulmün, ve hiç kuşkusuz daha başka yerlerde ve zamanlarda yer alan sayısız benzerinin, bu insanları 'kurtarma' adına yapılmış olması ve bunlara neden olanların sorumlu oldukları şeylerden en küçük bir pişmanlık duymamış görünmeleridir. Bu trajedinin acılarına çözüm bu kez bütün bir ülkenin törel yapısını, Konfiçyus

etiğini devirmede, yine Batıdan ödünç alınan Marxist ideolojinin ışığında bir Kültür Devriminde arandı. Ama kentin işçi sınıfını bile inandıramamış ideolojisi köylülük için de uygun bir inanç biçimi değildi. Modern Çin tarihi, bütün bir Çin tarihinin Dünya-Tarihi ile ilişkisinde her zaman olduğu gibi, yine bir gurur incinmesi süreci oldu. Marxist ideolojinin gerektirdiği, aslında ideolojisi olmayı ileri sürdüğü işçi sınıfının yerine, ÇKP'nin önderleri gerçekte modern dönemin kendisinin yok etmekte olduğu köylülük sınıfını geçirmek zorundaydılar. İdeolojik bir köylü diktatörlüğü yalnızca bir oxymoron olabilirdi. Ve öyle oldu. Bu diktatörlük adına girişilen Kültür Devrimi henüz doğmakta olan cılız kent kültürünü kolayca silip geçti. Henüz modernleşmenin ilk adımlarını atmaya çabalayan kültür bir kez daha geleneğin boşinancına ve despotizmine geri düştü. ÇKP bir Sofokles trajedisinde olduğu gibi ancak atmak zorunda olduğu adımları atabilirdi. Yanılgı her adımda zorunlu olarak ancak bir başka yanılgıya zemin olabilirdi. Şimdi Çin'in ironisi despotizm altında liberalizm olarak yaşanmakta, işçiler ve köylüler sözde onları sömürüden kurtarması gereken Partinin despotizmi altında engelsizce, dirençsizce, korunmasızca, sözcüğün en tam anlamıyla sınırsızca sömürülmektedir. Çin Dünya-Tarihinin ironisi olmayı sürdürmektedir. Eğitimsizliğin, geleneğin, despotizmin ait olduğu biricik yer Tarihtir.

Kızıl Muhafızlar

I was a teenage Red Guard
"The farthest we went was when
the most unpopular teacher was
made to kneel down and confess
his 'crimes' to the students."

— "Başkan Mao okulu yakabileceğimizi söylüyor!!"
— "Ooooo hoooo!!!!"

-

Çin sonlu bir Tindir, ve her kültür gibi bütün bir Dünya-Tarihinin yoğunlaşması, birikimi, özetidir. Dışsal Tarihi bile kendi içinde olumsuz bir moment olarak kapsar. Bu Tarih her bir bireyin bilincinin gerçek biçimlendiricisidir, onun törel tözüdür, ve bireyin tüm toplumsal varoluşunda yaşayan odur. Tarihin bireylerin bilinçlerini belirlemesi onlar tarafından bilinmesi demek değildir. Çin'de olanlar onları yapanların sanılarının üzerinde ve ötesinde ancak daha büyük tablonun, Dünya Tarihi Kavramının içerisinde anlam ve anlaşılırlık kazanabilirler. Tarih İstencin belirli törellik yapıları olarak katılaşan belirlenimlerinde bir bakıma soluk alır, dinlenir, ve kimi durumlarda giderek uyuşukluğa düşer. O zaman varoluş bir alışkanlık olur, törellik kuşaktan kuşağa aktarılan otomatik davranış kalıplarının bir yinelemesine indirgenir, ve birey belirli kişiliğini öylesine köklü bir yolda ikinci doğası yapar ki, bu dışsal, sonlu, kültürel biçim onun 'kendi'si olur ve sorgulanması varoluşunun sorgulanması gibi saçma ve haksız görünür.

Büyük Proleter Kültür Devrimi denilen Eylem ÇKP'nin kendi içindeki bir savaşım olarak başladı. Düşünceye dayalı bir eylem olduğu denli de dürtüseldi; amaçlarının belirsiz olması ölçüsünde sonuçlarında bütünüyle beklenmedik yıkımlar getirdi. Bütün Çin toplumunu ilgilendiren ve sonunda ülkeyi iç savaşın eşiğine getiren bir kaosa dönüştü. Görünürde bir sınıf kavgasıydı. Özünde daha geniş bir savaşım, bütün bir kültürün kendi içindeki karşıtlığın, gelenek ve modernlik kutuplarının kavgasıydı. Mao Çin geleneğine karşı modernleşmeyi destekledi; ama süreç onun ideolojik bilincinde ideolojik terimlerde, sınıf kavgası terimlerinde formüle edildi. 16 Mayıs

1966'da ÇKP Başkanı Mao tarafından ülkeyi "liberal burjuva öğelerden temizlemek" ve "sınıf savaşımını sürdürmek" için başlatıldı. 1969'da yine Mao tarafından sona erdiğinin bildirilmesine karşın, Kültür Devrimi 1976'da Dörtler Çetesinin tutuklanmasına dek sürdü. Mao bu süre boyunca devlet ve parti aygıtını düşmanı olarak gördüğü kişilerden temizlemek için Kızıl Muhafızları seferber etti. Merkez Komitesinin yerine Kültür Devrimi Komitesi, ve yerel yönetimlerin yerine Devrimci Komiteler geçirildi. Mao'nun istenci Partinin istencinin de üzerindeydi. Ülkesinde onu bir yarı-tanrı yapmaya istekli yüz milyonlarca boşinançlı köylü vardı. İdeoloji toplumsal istenci tek bir noktada yoğunlaştırdı ve bir Kültün doğmasının aracı oldu.

Ortaya çıkan karışıklıklarda yaşlı devrimci kuşaktan sayısız insan, yazar, sanatçı ve dinsel kişilik yokedildi. Kültür Devrimi sırasında ülkenin birincil hedefinin 'devrim' olması ekonomik etkinliğin büyük ölçüde durmasına yol açtı. Sayısız eski yapı, müze, tapınak, türbe, antika, kitap ve tablo, aslında Çin'in binlerce yıllık tarihinin çoğu Pekin'e getirilen çok sayıda Kızıl Muhafız tarafından yok edildi. Bütün bir dünya tarihinde böyle bir kültür yokediciliğinin başka bir örneği daha yoktur. Yine bütün Kültür Devrimi sırasında eğitim dizgesi aşağı yukarı durma noktasına geldi. Üniversite giriş sınavları ertelendi (1977'ye dek). Çok sayıda entellektüel, mühendis, yönetici, aslında hemen hemen sıradan insanın becerilerinin üzerinde bir yetenek gösteren herkes çalışma kamplarına gönderildi. Geleneğe karşı savaşımı ideolojiden ödünç alınan öğelerle birleştiren Kültür Devrimi bu düzeye dek sık sık bir kaos görünüşünü sergiler.

Kızıl Muhafızlar olarak giyinmiş Çinliler Pekin'de "Kızıl Klasik" adlı bir restoranda Başkan Mao Zedung'un portresi önünde gösteri yapıyorlar, 2006. Kültür Devrimi 1966'dan 1976'ya dek sürdü. Dönemden arta kalan posterlerle donatılı restoranda Kızıl Muhafızlar olarak giyinmiş garsonların hizmet ettiği müşteriler ayrıca devrimci şarkılar ve dans gösterileri ile eğlendiriliyor.

Kızıl Muhafızların yetkesi ordunun, yerel polisin ve genel olarak yasanın yetkesinin üzerindeydi. Gençler kültürel kurumları eleştirmeye ve büyüklerini ve öğretmenlerini sorgulamaya yüreklendirildi. "Annem babam beni sevebilir, ama Mao kadar değil" gibi sloganlar yaygınlaştı. Konfiçyus etiği açıkça hedefteydi. Aynı zamanda yönetim organlarında iç çekişmeler bütünüyle denetimden çıktı ve çeşitli bölüngülerin devrim ile ilgileri bile olmayan sokak kavgaları yaygınlaştı. Politik suikastler gündelik olaylar oldu.

Kızıl Muhafız olarak giyinmiş bir Çinli garson aynı restoranda servis yapıyor (2006).

Kültür Devrimi ve Konfiçyus Etiği

Kültür Devrimi olarak bilinen süreç en sonunda Çin'in değişiminin bir sınıf kavgası sorunu olmaktan çok törel bir yenileşme sorunu olduğunu sergileyen uzun bir kitle gösterisiydi. Çin'in çözmesi gereken karşıtlık kültürün törel dokularına dek yayılmıştı ve şimdi "sorgulanan şey yaşamın kendisiydi," olmayan kapitalizm değil. Bu tek-yönlü bir yoldu, üstelik eskiye saldıranların neyin yeni olduğunu bilmemelerine, Özgürlük bilincinden tıpkı düşman gördükleri Geleneğin kendisi kadar yoksun olmalarına karşın. Kültür Devrimi yaklaşık olarak iki bin yıldır geleneksel Konfiçyus törelliği tarafından belirlendiği kabul edilen kemikleşmiş bir toplumsal yapıyı devirmeyi amaçlıyordu. Özsel olarak Boşinanç ile çarpıştığı düzeye dek, Kültür Devrimi materyalizmi, ateizmi ve despotizmi ile Batı Aydınlanmasının Çin'e uyarlanmış, böyük ölçüde kırsallaştırılmış bir biçimiydi. Yine, tıpkı Sofistler gibi, Kızıl Muhafızlar Geleneğin kutsallık ile bir ilgisinin olmadığını, saltık olmadığını, çiğnenebileceğini, aslında ilerleme için ortadan kaldırılması zorunlu olan yalancı bir değer olduğunu gördüler ve gösterdiler. Konfiçyus hiç kuşkusuz bir birey olarak Çin'in tarihsel dinginliğinin nedeni olmak için yeterli değildir, ve bunun nedeni Konfiçyus öğretisinin onun kendisi

değil ama öğrencileri tarafından kaleme alınmış olması değildir. Tersine, Çin törelliği salt varolabilme uğruna bir uyum, dinginlik, boyuneğme karakteri yaratmak zorundaydı ve Konfiçyus'un kendisinin ve onu biçimlendiren öğrencilerinin düşünceleri bu kültürün törel gereksinimleri tarafından belirlendi. Çin kültüründe de her kültürde olduğu gibi kendini saklama eğilimi vardır. Ve Çin bunu kendini sürekli olarak dış dünyadan, Dünya-Tarihinden yalıtarak başarmaya çalıştı. Değişmeyen, ilerlemeyen, gelişmeyen kültür yalnızca Çin kültürü değildir. Sorun Çin'in bu yazgıdan kaçabilmek için Dünya Tarihi ile ilişkisini bile kesmiş olmasıdır. Gene de ideoloji realiteyi kendi tasarımları ile belirler, tüm karşıtlıklar tarihsel materyalist komplo kuramının terimlerinde anlaşılır, görüş ayrılıkları ihanetler olarka, düşmanla işbirliği olarak, karşı-devrimcilik olarak vb. algılanır. "16 Nokta" olarak bilnen ÇKP Merkez Komitesi kararında düşman "kapitalist yola girenler," "gerici burjuva akademik yetkeler" vb. olarak belirtildi.

"Eski dünyayı parçala / Yeni bir dünya kur." Kızıl Sanatın Kültür Devriminin erken dönemlerine özgü bir ürünü. Bir Kızıl Muhafız bir haçı, Buhda heykelini ve klasik Çin metinlerini parçalıyor (1967).

Konfiçyus (İÖ 551– 479).

Çinli bilge Konfiçyus (İÖ 551-479) ile İyonyalı bilge Thales (İÖ 624-546) arasında kabaca bir yüzyıl vardır. Thales Batı felsefesinin ve biliminin öncüsü olmakla onurlandırılırken, Konfiçyus ise felsefi olmaktan çok ahlaksal-dinsel bir öğretinin kurucusu olarak kabul edilir. Thales'in önemi bilimin ve bilginin ancak saltık olarak özgür usun, bir rahipler sınıfından ve mitolojik inaklardan özgür bir düşüncenin sorunu olduğunu göstermesinde yatarken, Konfiçyus'un törel öğretisi ise köklerini Çin'in geleneklerinde bulmuş ve onlara geri dönmüştür. Thales gökbilim, geometri ve kurgul çalışmaları ile iki yüzyıl içinde Platon ve Aristoteles felsefelerinde doruğa çıkan bir ön-Sokratikler sürecini başlatırken, Konfiçyus'un öğretisi Kültür Devriminin hedefi oluncaya ve Kızıl Muhafızların saldırısı altına düşünceye dek 2000 yıl boyunca değişmeden kalmıştır.

Konfiçyus'un düşünceleri ölümünden sonra yazıya geçirilmiştir ve doğrudan kendi elinden çıkan bir metin yoktur. Konfiçyus Öğretisi bir süre için bastırıldıktan sonra, Han Hanedanı (İÖ 206-İS 220) ile birlikte resmi devlet felsefesi oldu ve İmparatorluk Çini'nin tarihinin çoğu için resmi devlet felsefesi olarak kabul edildi. Konfiçyus metinlerinin iyi bir bilgisi İmparatorluk bürokrasisine girmek için birincil sınav konusuydu.

Henüz özgürlük bilincinden yoksun olan bir kültürde bireylerin erdemli olmaları olanaksızdır, çünkü kendileri, kendi duyunçları ve istençleri yoktur. Evrensel belirlenimlerin yokluğunda törellik, tüze ve türe, dolayısıyla bir düzen de yoktur. Konfiçyus toplumsal bir kaos döneminde dünyayı (Çin'i) birleştirmek ve halka barış ve gönenç getirmek için "Göğün Yetkesini" kurmayı istedi. Bu egemenleri doğal kan bağına göre değil ama erdemlerine ve değerlerine göre belirlenen birleşik bir kraliyet devletiydi. Aile bağlılığı, atalara tapınma, büyüklere saygı, erkeklerin çocukları ve karıları tarafından sayılması — bunlar Konfiçyus öğretisinin başlıca ilkeleridir ve öle görünür ki, ne felsefe ne de din ile herhangi bir ilgileri vardır.

Konfiçyus'un Çin ahlakının ve törel belirlenimlerinin kaynağı olarak görüldüğü düzeye dek, Batıda peygamberlerin halk için yaptığı şeyi Çin'de Konfiçyus yapmıştır. Törel düzgüleri bir tanrısal yetke üzerine dayanmazlar ve bir öte dünya korkusu tarafından desteklenmezler. Ama bu öğreti Batının tek-tanrılı dinlerinden daha dayanıklı ve sürekli olduğunu göstermiştir.

Analektler'de Konfiçyus kendini "hiçbirşey icadetmemiş iletici" olarak tanımlar, ve bunda törelliğin nesnelliğinin bir sezgisi olduğu düşünülebilir. Öğretisinin özsel belirlenimlerinin ne olduğuna

bakarsak, başlıca erdem üzerine getirilen vurguyu görürüz. İnakçı kurallar getirmek yerine, onları örtük olarak içeren plastik örnekler gösterir. Uslamlamalar geliştirmek yerine, andırımlar ve özlü deyişler kullanır. Politik olarak, herkesten güçlü bir bilgenin, imparatorun egemenliğini kabul eder.

Konfiçyus etiği bir Erdem Etiği olarak kabul edilse de, bu yüreklilik, bilgelik, türelilik ve ılımlılık olarak Klasik Yunan erdemi anlayışı ile bir değildir. Erdemin bir törellik dizgesinde özsel vurgu noktası olması ilk olarak o kültürde Erdemsizliğin gücünün bir göstergesidir. Ve bütün bir öğretinin özsel olarak erdem çevresinde toplanması o kültürün Özgürlük bilincinin yoksunluğu ile koşuttur. Erdem kendini kültür ile karşıtlık içinde geliştirme yöntemi olarak önerilir. "Altın Kural"ın Konfiçyus'ta görülen biçimi kişinin astlarına üstlerinin birine davranmasını istediği gibi davranmasıdır. Bu kural da ona uymayan bir toplumsal eşitsizlik durumunu varsayar. Erdem tarihsel olarak Erdemsizlik ile birlikte gitmek zorundadır, çünkü insan karakteri insanın düşünsel, moral ve estetik gelişmesi ile birlikte gider.

Erdem Kavramının kendisi insanın onu salt bilgi ile, salt onu anlamakla onu doğrulayacağını varsayar, çünkü Erdem dışsal bir etmen tarafından verildiği ya da dayatıldığı zaman anlaşılmış ve doğrulanmış değildir. Bilgisiz Erdem kendinde Erdemsizliktir. Doğrulama ise Duyuncu, kişinin kendi Duyuncunu varsayar. Bu düzeye dek Özgürlük Erdemin oluş süreci için biricik ve saltık koşuldur. Sokrates dürüstlük, doğruluk ve ahlak için yalnızca Özgülüğü, Duyunç ve İstenç olan Özgürlüğü gerekli görür, çünkü onu dışsal kültürde (mitolojide ve Atina törelliğinde) değil, yalnızca ve yalnızca kendi duyuncunda arıyordu. Sokratik anlayışa göre, İnsanlar eylemlerinin yanlış olduğunu anlar anlamaz onu seçmekten vaz geçeceklerdir. Hiçbir insan bilerek kötü değildir.

(YAZILIYOR)

Gelenek kültüründe bağlılık her zaman yetkinliğe yeğlenir.

Çin düşüncesinde Konfiçyus ve Taoizm dünya görüşlerinin yanısıra varolan üçüncü okul olarak Yasalcılık (Legalizm) ulusun açıkça yazılmış ve kamu tarafından bilinen Yasa tarafından yönetilmesi gerektiği görüşünü formüle eder. Yasa önünde herkes eşittir. Zhou Hanedanı zamanında (İÖ 1122-256) yasalar gevşek bir biçimde de olsa yazıldılar. Yasalcılık yasalara uyanların ödüllendirilmesini, uymayanların cezalandırılmasını savunur. Ama tüm bunlara karşın bir sorun vardır ve yasalar Devleti yönetirler, onun memurlarını değil. Egemenler Devleti iyi yönetebilmek için yasaları yansız olarak uygulamalıdırlar. İmparatorun İstenci yasaların üzerindedir. Bu düzeye dek Yasalcılık bütünüyle öznel olan, bireysel duyunca dayanan Konfiçyus etiği ile keskin bir ayrım göstermekten uzaktır.

Konfiçyus'tan Alıntılar:

"Eğer yıldızlara atıp ayı vurursan, pekala. Ama birşeye atmalısın. Birçok insan atış bile yapmaz."

"Ne kadar meşgul olduğunu düşünürsen düşün, okumaya zaman bulmalı ya da kendini kendi seçtiğin bilgisizliğe teslim etmelisin."

"En büyük şanımız hiçbir zaman düşmemekte değil, ama düştüğümüz her keresinde kalkmakta yatar."

"Ve unutma, nereye gidersen git, orada sen varsın."

"İşiniz yönetmektir, öldürmek değil." (Analektler XII:19).

Çin Ordusu

Çin'de 400 kadar kullanılabilir nükleer başlığın bulunduğu sanılıyor. Bunlardan 20 ya da 30 kadarı 13.000 km erimli ICBMlerde ve 200-250 kadarı uçak, misiller ve denizaltılarda

konumlandırılmıştır. Geriye kalan 100-150 kadar nükleer başlığın yedek olarak ayrılmış olduğu sanılıyor. Çin'de nükleer silahlar Cumhurbaşkanının başkanlığı altında bulunan Merkezi Askeri Komisyonunun denetimi altındadır. Komisyon üyeleri arasında Halk Kurtuluş Ordusundan generaller bulunmaktadır ve bunların ÇKP Politbürosunda da hizmet ediyor oldukları düşünülüyor. ...

Çin'in Askeri Harcamaları

Köylülük

Marx ve Engels "Komünist Manifesto"da "kırsal yaşamın aptallığı" gibi birşeyden söz ederler. Onlara göre köylüler geridirler, ilerici ya da devrimci olmayan ekonomik ve toplumsal koşullarda yaşarlar. Tarihsel değişim kırdan değil, ama kentlerde burjuva ve proleteryanın sınıf kavgasından doğacaktır. Mao Köylülükte devrimci bir güç gördü, ve ideolojiyi önündeki koşullara uyarladı. Çin devrimi köyün kente karşı bir kavgası niteliğini kazandı. ...

İleriye Büyük Sıçrama

Bu sıçrama büyük bir yıkım oldu. İnsan kaynaklarının Tarımdan İşleyime aktarılması. İBS yılları sırasında Çin'de kaydedilen fazla ölümlerin resmi sayısı 14 milyondur. Ama kimi kaynaklara ve uzmanlara göre açlıktan ölenlerin sayısı 20 ile 43 milyon arasındadır. ...

İmparatorluktan Cumhuriyete

...

Çin Bir Mermiyi Mermi İle Vurdu

Çin 11 Ocak 2007'de bir hava uydusunu yörüngesinde vurdu ve dünyada şaşkınlığa ve paniğe neden oldu. Olay teknolojiye bağımlı ABD ordusu için aşırı ölçüde rahatsız ediciydi. Uydu ve onu dünyadan 800 km yüksekte vuran misilin bileşik hızları saatte 25.000 km kadardı ve buna göre misilin ve uydunun çarpışmadan bir saniye önceki uzaklıkları ya da saniyedeki hızları 7,5 km idi. Bu durumda vuruş yapmak ise, yörüngenin önceden biliniyor olmasına karşın, en gelişmiş uzay manevralarından birini, uydunun önünden gelerek onunla çarpışmayı gerektiriyordu ve aşağı yukarı bir mermiyi mermi ile vurmaya eşdeğerdi. Çin'in yaptığı ABD'nin ulusal misil savunma dizgesinde geliştirmeye çalıştığı şeydir ve Sovyetlerin 1980'de uygulamaya çalıştıkları bir projeden, hedefine usulca yaklaşan ve yakınlarında bir yerde patlayan bir tür uzay mayınından çok daha gelişmiştir. Gene de olayın teknolojik inceliği yol açtığı şaşkınlığın çok çok gerisindedir. (Link) Burada herşeyin gelip dayandığı nokta Çin'in dünya için hiçbir ciddi bir gözdağı yaratmayan ve onyıllarca da yaratması beklenmeyen demode askeri gücü ile bir paniğe neden olurken, ABD'nin dışsal ve içsel denetime bütünüyle kapalı ileri teknolojik yeteneklerinin dünya için eşit ölçüde panik yaratmıyor olmasıdır. Hiç kuşkusuz ABD bir demokrasi iken, Çin bir diktatörlüktür. Ama ABD demokrasisi ABD ulusunun ya da halkının emperyalist ya da hegemonist eğilimleri olmadığı anlamına gelmez. ABD'nin bir demokrasi olarak görüldüğü düzeye dek, ABD'nin Irak'taki eylemi ABD halkının istencinin anlatımıdır.

"Çünkü iyi insanların bir devletinde pekala güçten kaçınmak için şimdi onu kazanmak için olduğu kadar çok yarışma olabilir." (Platon'un Devlet'inde Sokrates.)

Bir Çinli kadın işçi "Uçan Güvercin" bisiklet fabrikasında çelik çubukları kesiyor, Tianjin, 16 Mayıs 2006. (Clip)

Çin’de İşçi Sınıfının Durumu

Breathless in Beijing / New Internationalist · China Labor Watch · Salary rises for foreign firms continued in China · BUSINESS IN CHINA · Police, officials linked to China slavery · Romania, a Poor Land, Imports Poorer Workers · Christmas Joy Based on Worker Suffering · Congressional-Executive Commission on China · Free China Movement ·

Dizin

Ahlak ve İdeoloji · Batı · Batı İle İlişkiler · Çin Halk Cumhuriyeti · Değişim / Gelişim · Doğa Durumu · Doğu ve Batı · Doğu · Emek · Gelenek · İdeoloji (Ahlak) · İdeoloji (Despotizm) · İdeoloji (Ruhbilim) · İdeoloji (Yurttaş Toplumu) · İnsan Doğası · Japon Etiği · Japonya İle İlişkiler · Kızıl Muhafızlar · Konfiçyus · Köylülük · Kültür · Kültür ve Değeri · Kültür Devrimi · Kültür Devrimi İronisi · Nanjing · Opium Savaşı · Varoluşçuluk (Kültür) · Veriler (Nüfus vb.) · Yönetim (ÇKP) · Yurttaş Toplumu · Yurttaş Toplumu (İdeoloji) ·

Aziz Yardımlı (2007-8) Doğu ve Despotizm İdea Yayınevi

Despotizm Bir Kültürdür, Uygarlık Değil

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Doğu ve Batı

Despotizm bir Kültürdür, Uygarlık değil

Duyunç Özgürlüğüne dek büyümemiş, neyin doğru ve neyin eğri olduğunu yargılamayı kendi duyuncunun bir sorunu olarak görmeyen bir halkın Devleti onun kendisinin değildir. Böyle kitleler, yığınlar, kalabalıklar despotik bir Devlete gereksinirler. Böyle Devlet uyruklarının istençsizliği ve boyun eğmeleri üzerine dayanır. Despotizm tarih-dışıdır, çünkü değişime, gelişme yeteneksiz katılaşmış bir yapıdır, çünkü orada Birey ve Eylemi yoktur. Kendinde kapsadığı korku, nefret ve şiddet onda Özgürlük istencinin büyümesi ile orantılı olarak su yüzüne çıkar. Tarih Özgürlük yoluyla ve Özgürlük uğruna gelişir.

Bir Demokrasi indeksi, 2008 (açık renk daha demokratik). Büyük ölçüde öznel olsa da Doğu ve Batı ayrımını göstermek için yeterli. — Henüz dünyanın büyük yarısının kültürü olan Despotizm gelişemez, çünkü Gelişim özgür bireyin yeteneğine bağlıdır. Despotizm ise İstençsizlik, Eylemsizlik, Düşüncesizliktir. Bir Tarih savurganlığı olarak modern Despotizm Batıya henüz Batının kendisinde de Özgürlük ile bağdaşmayanda öykünmektedir — sömürüde, saldırganlıkta, şiddette, eşitsizlikte. Ondan alabildiği ancak yetenekli olduğu kategorilerle onda anlayabildiğidir. Tanımadığı, bilmediği doğallıkla onun için yoktur.

Doğulu bilinç Batının Kötü ile bir olduğunu düşünür — ya da daha doğrusu duyumsar. Batı kötü, suçlu, duyunçsuzdur. Doğu ise suçsuz kurban. Ve Batı kötü olduğu için Doğu iyi olandır, — ya da Batı Doğu iyi olduğu için kötüdür, çünkü Doğu ve Batı karşıtlardır. Bu bilinç sorunun daha karışık olabileceğini düşünemez, çünkü düşünmekten çok duyumsar, ya da düşünceleri nereden doğduklarını hiç bilmediği dürtülerinin buyruğu altındadır. Bu bilinç “düşünce özgürlüğünün yasaklanması” gibi birşeyden söz ederken bile onun dışarıdan değil ama kendi içinden ve kendisi tarafından bastırıldığını bilemez. Ve ona düşünme özgürlüğü verilmediği için düşünmez. Böyle bilinç dünyaya baktığı zaman onun için İran özgürdür, İsveç değil; Çin’de en gerçek demokrasi vardır, ABD'de ise faşizm. ...

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Despotizm Uygarlığa Ne Katmıştır?
Doğu Dünya Tinine ne verecektir? Güzel Sanatlar? Ahlak? Bilim ve Felsefe?

Tarihlerinde kendilerini Marxist-Leninist ya da Maoist tanım altında toplumcu ya da ortaklaşacı devletler olarak bildirmiş ülkeler. — Sovyetlerin ve uydularının haritadan çekilmeleri henüz Despotizmin alanını küçültmüş değildir. İnsana Nazizmin verdiğinden daha fazla değer vermeyen Hint Kast Dizgesi Asya'nın genel despotik karakteri ile uyum içindedir.

Proleterya Diktatörlüğü ancak ve ancak despotik kültürde kök tutabilirdi — geçici olarak. Bu bir yandan Özgürlük Bilincinin yitici olamayacağını gösterirken, öte yandan Özgürlük Bilincini kazandığını düşünen Marxist bilincin yanılgı içinde olduğunu gösterir. Fransa, İtalya, Latin Amerika'da Marxizmin etkili olması bu Latin kültürün özünlü despotizmine bağlıdır. Katolik Tin bütün bir Tarihinde yasa egemenliği olarak ve böylece özgür ussal istencin anlatımı olarak Devlete yeteneksiz olduğunu göstermiştir. Duyuncu kendisine ait olmayan bir kültürün yetenekli olabileceği biricik Devlet biçimi despotizmdir.

Despotizm tiranlık değildir. Bir Devlet biçimi olarak, yasa egemenliğidir, ve giderek tekerkin kendisi de biçimsel olarak kendi istencini anlatan yasaların altında durur. Bu tekil bireyin gücü uyruklarının istençsizliği üzerine, özgürlük bilincinden yoksunlukları üzerine, genel olarak törel eğitimsizlikleri üzerine dayanır. Ya da, kendini tersine dönerek sevgi biçiminde gösterebilen gizil nefret üzerine, saygı biçiminde gösteren korku üzerine dayanır.

Zora dayalı despotik diktatörlük gerçek özünü uyruklarında özgürlük bilincinin doğmaya başlaması ile gösterir. O zaman şiddet açığa çıkar çünkü despotizmin dili şiddettir, özgürlüğü bilmez, ve bilmediği ise onu yok edecek olan düşmandır.

İster sol isterse sağ denilen diktatörlük biçimlerinde olsun, ideolojinin politik gücü doğmakta olan özgürlük istencinin bastırılmasına bağlıdır.

Doğuya duyulan o sevecenlik, giderek şefkat Doğuyu bilmekten değil, ama gerçekte Batıya duyulan Nefretten kaynaklanır. Despotik bilinç kendinde korkudur — ister efendi olsun ister köle. Korku ise kendinde Nefrettir, ve Nefret olarak yok etmesi gereken Düşmansız yapamaz ve eğer onu bulamıyorsa yaratır. Korku Özgürlük ile bağdaşmaz, ve Korkusuz yapamayan Despot için İstenç ve Özgürlük yabancıdır, Düşmandır. Despot Özgür İstençte bütünüyle haklı olarak yokoluşun gözdağını görür. — ‘Doğu' teriminin altında yatan şey yön ile, coğrafya ile ilgisiz engin bir despotik bilinç alanıdır — henüz Özgürlük ile, varoluşun anlamı, değeri, güzelliği ile, henüz gerçek Kendisi ile, olabileceği Kendisi ile tanışmamış, eskimiş bir insanlık alanı. Eğer Özgürlük Ahlak için, Erdem için saltık koşul ise, Duyunç ile bir ise, eğer ancak özgür bir insanın Ahlakı ve Erdemi onun kendisinin olabilir ve ancak bu özgürlük içinde büyüyebilirse, eğer kölelerin salt köle oldukları, istençsiz oldukları için Ahlak ve Erdemleri olamazsa, o zaman Özgürlük Kavramının insan bilincine ve varoluşuna nerede ulaştığı sorulmalıdır: Çin'de mi? Hindistan'da mı?

Eğer Batı tüm Özgürlüğüne karşın, Demokrasinin, Yasa Egemenliğinin ve İnsan Haklarının bilincine

karşın henüz moral ve törel gerilik içindeyse, ahlakın ve törelliğin koşulu olan Özgürlüğe henüz bütünüyle yabancı olan Doğunun durumunun ne olabileceğini yalın bir karşılaştırma ile çıkarabiliriz. Görüngü kendini gizleyen değil, ama sergileyen Özdür. Ve bir Kültür olarak Doğunun Özü ise Özgürlükten başka herşeydir — bir Kast dizgesi, Diktatörlükler, ve Mollalar, ve boşinanç, ve bilgisizlik, ve kölelik, ve bastırılmış güzellik, bastırılmış duyunç, bastırılmış düşünce.

Asyatik Doğu Özgürlüğü hiçbir zaman tanımamıştır. Doğunun bildiği biricik özgürlük Despotun özgürlüğüdür. Batı ise Tarihtir, akışkanlık, değişim, gelişimdir. İnsanın kendi ussal özünde olanı orada ortaya döktüğü, böylece doğruyu eğriden , iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırdederek kendini orada tanıdığı Oluş sürecidir. Tarih ussal insana aittir, ve Tarih yapabilmek Özgürlüğe doğru özgür olmak demektir. Özgürlük sürecinin Ereğinin kendisi Özgürlüktür, çünkü süreç ancak daha şimdiden onda olanı, kendinde olduğu şeyi üretebilir. Batı evrensel Özgürlük bilincinin doğduğu yerdir. Bu demek değildir ki Özgürlük bilinci doğar doğmaz Avrupa Özgürlüğü tam içeriği ile yaşama geçirmiş, Ahlak ve Erdem birden bire tüm bireyler için bütün bir varoluşun koşulu olmuştur. Bu demektir ki, Özgürlük yoksunluğu içinde Ahlakı ve Erdemi de hiçbir zaman tanımamış olan Asya ile karşıtlık içinde, Avrupa Ahlakı, Erdemi ve Mutluluğu bu yaşamda gerçekleştirmenin yoluna girmiştir.

Bu Zamanın, daha tam olarak Tarihin işidir ve yüzyılları gerektirir. Batı bu süreçte kendi içindeki despot ile, kendi moral ve törel geriliği ile savaşım içindedir. Doğu ise Özgürlüğü bugün bile kavrayabilmiş değildir, ondaki kavga her durumda bir Despotun bir başka Despot ile dürtüsel kavgasından ötesi değildir. Erdemsizlerin yaptıkları Devrimlerin kendilerinin ahlaklı olamayacaklarını, yalnızca despotizmin el değiştirmesi olduklarını Dünya-Tini her zaman olduğu gibi ancak onları yaparak ve yaşayarak öğrenmektedir. Doğunun milyarları Özgürlüğü öğrenmek ve kavramak zorundadırlar çünkü buna yeteneklidirler. Doğulu Batılıdan ayrı bir tür değildir. O da homo sapienstir, aynı özsel insan doğasını taşır, ve insan olmanın değerini, anlamını, güzelliğini, mutluluğunu yaşayabilir ve yaşamalıdır. Doğu salt Avrupa tarafından küçümsendiği için küçümsenmeyi hak etmiyor değildir. İkisini de küçümseyen bir saltık küçümseme noktası, gelişimin ikisi için de Bir olan Ereği vardır.

İdea Yayınevi / 2009-2014

Despotizm ve Demokrasi

Kaynak · Noesis

Despotizm ve Demokrasi

Despotizmde karar tekerke aittir, ve onun kişiliğine bağlı olarak ait olduğu kültür açısından az çok doğru ya da yanlış, haklı ya da haksız olabilir. İmparatorluklarda sık sık yetkinliksiz ve giderek dengesiz kişilikler de politik gücü sınırsızca ellerinde tutar ve uygularlar. Osmanlı İmparatorluğunda, Roma İmparatorluğunda, İngiltere Krallığında vb. bütünüyle dengesiz, giderek çılgın bireyler bile salt kitlelerin ve yığınların istençsizliği zemininde tekerkler olarak kabul edildiler. İstençsiz halklar kendilerini "yönetmekte" olan böyle tiransal kişiliklere karşı bütünüyle etkisiz ve çaresiz idiler. Ön-modern tarihte halklar, yığınlar, kitleler açısından hiçbir çıkar yol yoktur ve giderek başkaldırıları ve isyanları bile salt dayanılmaz koşullara tepki olmaktan öteye gidemez.

Demokrasi bir süreçtir ve önemli olan doğmuş olmasıdır.

Toplumsal değişim ereksel gelişimdir ve aşamalıdır. Nüfusun yalnızca küçük bir kesiminin özgür olduğu ve politik kararlara katıldığı Yunan kent-devletlerinin ve Roma Cumhuriyetinin az çok demokratik oldukları kabul edilir.

Modern demokrasilerde karar yurttaş toplumuna aittir ve karar görüşmeler, tartışmalar, incelemeler vb. sonucunda verilir. Bu kararlar da doğru ya da yanlış, haklı ya da haksız olabilir, ama bireysel bir tiranın keyfine bağlı değildir.

Helenik dünyada yaklaşık 1.500 kadar kent-devleti vardı ve bunların bir bölümü modern terimlerde ancak bir kasaba sayılabilirdi. Büyük çoğunluğun nüfusları 5.000 kadardı ve aralarından ancak Atina'da İÖ 500 yılında çoğunluğu kent çevresinde olmak üzere 200.000 insan yaşıyordu.

Demokrasinin başlıca niteliği değişime, gelişime, daha iyi demokrasi olmaya izin vermesidir, ya da demokrasi bir gelişim rejimidir. Gelişme olgusunun kendisi doğrudan doğruya gelişmemişliğin, geriliğin doğrulanmasıdır ve özgür istenç ortaya çıkar çıkmaz hemen bütünüyle kendinin bilincindeki istenç değildir. Demokrasinin erdemi daha iyi demokrasi olmaya istekli olmasıdır.

Demokraside yönetilecek hiçbirşey yoktur, çünkü orada herşey kendini yönetir. Daha doğrusu, demokraside insanlar değil, şeyler yönetilir. Ya da, demokrasi kendini yönetebilen ve despotlara gereksinimleri olmayan özgür insanların rejimidir. Yönetilmek insanı bir şey düzeyine indirger, değersizleştirir ve onursuzlaştırır.

Despotizm ve Halk

Kaynak · Noesis

Despotizm ve Halk

Halk "yurttaş toplumu" değildir. Klasik "demos" terimi özel olarak "yurttaşları" anlatmak için kullanılırdı.

Halk aşağı yukarı her kalabalığı anlatmak için kullanılan geniş ve gevşek bir terimdir.

Romantik ilkellik duygudaşlığının görüşü ile karşıtlık içinde, halk genel olarak istençsizdir ve bir egemene boyun eğme gereksinimi içindedir. Halk moral gelişme açısından dışsal yetkeye gereksinen küçük bir çocuk gibidir.

Despotizm ve İdeoloji

Kaynak · Noesis

Despotizm ve İdeoloji

Despotik kültür ideolojinin yuvasıdır. İdeolojiyi despotizmin son kalesi yapan etmen içinden doğduğu kültürün özgürlüksüz karakterini taşımasıdır.

İdeoloji özgür istenci tanımaz ve buna göre ilk olarak doğmakta olan modern yurttaş toplumunu reddeder (ona keyfi bir adlandırma ile "burjuva toplumu" der ve "burjuva" ile demek istediği şey bir tür "egemen sınıf," "mülkiyet sınıfı," "kapitalistler sınıfı," "sömürücü sınıf" vb. gibi şeylerdir).

İdeoloji evrensel insan haklarını tanımaz. Duyunç özgürlüğünü tanımaz. Ve yasa egemenliğini tanımaz.

İdeoloji için güç haktır.

Despotizmden — Despotizm Yoluyla — Despotizme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Despotizmden — Despotizm Yoluyla — Despotizme

Ocak 1992; yılbaşında Moskova'da bir ekmek kuyruğu.

Ortaklaşacılık Mülkiyeti yadsımaz, tersine saltık olarak doğrular: Ortak olunacak Mülkiyet olmaksızın ortaklaşacılık kavramı bir kuruntudur. Ortaklaşacılık yalnızca Bireyi yadsır çünkü onun istencini siler, ya da, daha doğrusu, istencin ortadan kaldırılamayacağını, özgürlük bilincinin tersinmez olduğunu kabul edersek, Ortaklaşacılık yalnızca Bireyin daha şimdiden olmadığı, Özgürlüğün hiçbir zaman tanınmış olmadığı kölelik tinlerinde gerçekleştirilebilir. Ortodoks Çarlık Rusyası, bir köylülük okyanusu olan despotik Çin, Avrupa'da Katolik İtalya ve Fransa ve benzerleri ortaklaşacı despotik ideolojinin bir parti olarak, en sonunda bireysel bir tiranlık olarak gerçekleşme yolunda en başarılı olduğu gerilik bölgeleri idi.

Dahası, Mülkiyet Ortaklaşacılıkta ortadan kaldırılmaktan bütünüyle uzak, alabileceği en büyük biçimi, Devlet Mülkiyeti biçimini alır. Bu evrensel Mülkiyet — ya da, yine aynı şey, tekil Mülkiyet — karşısındaki tüm İstenci silen bir Tekeldir. Toplumu sözcüğün gerçek anlamında istençsiz bir kitleye pıhtılaştırır, bütün bir insanlık tarihinin tanık olduğu en ezici kölelik, korku, yalan, ve terör yapısını kurar.

Betimlemesi yazın sanatını bile sanat olmaktan çıkaracak bir suç düzenini, salt terör üzerine dayalı tiranlığı kurtuluş olarak, Toplumculuk olarak, Ütopya olarak görebilmenin gizi Özgürlük kavramının bilincinin yokluğunda yatar.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Despotizme Karşı Despotizm — Türkiye 2009

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

DESPOTİZME KARŞI DESPOTİZM
TÜRKİYE 2009
Aziz Yardımlı

Aydın Yurttaş Toplumunu kurtarmak için yola çıktığı zaman çok geç kalmıştır. Saatini kendi gününe ayarlamalı, Zamanda 100 yıl geriye bir yolculuk yapmalıdır. Ya da İran'a. Bu onun hakkıdır.

Aydının belirlenimi Demokrasiyi tanımamaktır, çünkü Aydın olarak İstenci Yurttaşın İstencinin üzerinde olmalıdır. 'Aydın' olması aydın-olmayan ile, kendi istencinin altında gördüğü bir kitle, halk, giderek sürü vb. ile koşulludur. Despotluk Aydının önemsiz bir özelliği değil ama Niteliğidir, onun Varlığı ile birdir, ve bu Niteliğin ortadan kalkması Aydının Aydın olarak ortadan kalkması, yalın bir Yurttaş olması demektir. Aydın özsel despotik karakteri ile uyum içinde Özgürlüğe karşı yürümede, Despotları bağrına basmada, giderek Suçu savunmada bile duraksamaz, çünkü düşünmeyen İstencinin hiçbir zaman Yasa gibi bir sıkıntısı yoktur. Hak onun için onun despotik özencinden doğar ve verilir, ve Halk onun bilgeliğine boyun eğmek için vardır. Şiddet mi? Bu onu kaygılanadıracak bir konu değildir; tersine, kurtarıcı amaçları için bütünüyle meşrudur. Aydın kentliliğin barışçıllığına, uygarlığına, ussallığına bağışıktır; modern değil, ön-modern kültüre aittir, Batıda feodal tinin ortadan kalkışı ile birlikte soyu tükenmiştir. Bilgi ile ilgisini salt boşinanç karşısında tanıtlayan feodal bir artık olarak, Aydın a priori kabadayıdır ve kabadayılık gereksiniminin gizi uygar saygıyı hak etmeyişinde yatar. Hiçbir zaman Düşünce üretmeyen aylak Aydın kurtaracağı Halk ile karşıtlığı içinde kaçınılmaz olarak Nefret üretir. Her zaman Karanlık Çağlarda yaşadığı sanısı ile beslenen Korkusu Düşman yaratmak içindir. Sözde devrimciliğine inanabilmek için bir karşı-devrimin yer aldığını sanrılar. Sözde Bağımsızlık tutkusu için Bağımlılığa, Ulusalcılığı için Emperyalizme, Doğululuğu için düşman bir Batıya gereksinir. Özgürlük, Genel İstenç, Egemenlik kavramları onun despotik bilincinde bulunamadıkları için, fantastik realitesinde de yokturlar. Demode Aydın en sonunda bu sanrılar zincirini o hiç anlamadığı Cumhuriyeti kurtarmanın zemini olarak bir Kraliyetçilik sanrısı ile tamamlamalıdır.

İlk kez yaşandığında trajik olan yanılgı — kurtarmayı istediğini yoketmek, özgürlüğü köleliğinde diretmede bulmak, — ona bir ikinci kez öykünüldüğünde bundan böyle komik ve bayağıdır.

Batıda Aydın

Politik "Aydın" karakteri Avrupa'da Yurttaş Toplumunun oluşmadığı, halkın eğitimsiz, gelişmemiş ve boşinanca köle kaldığı Katolik ve Ortodoks kültürlerde, hepsinden önce Fransa'da önem kazandı. Prusyalı Büyük Frederick (1747-1786) inanç özgürlüğünü tanıdı, sansürü azalttı ve eğitimi geliştirdi, türe dizgesini iyileştirdi ve işkencenin kullanımını kaldırdı. Ama serfliği kaldırmadı, çünkü politik gücünü elinde tutabilmek için büyük toprak sahiplerinin desteğine gereksiniyordu. Genel olarak devleti modernleştirmeyi istedi. II. Katherina (1762-1796) Rusya'yı Batılaştırmayı istedi. Rus seçkinleri arasına Aydınlanmanın ideallerini getirdi, tarım ve işleyim kesimlerini modernleştirdi. Rusya'nın yasalarnı Montesquie'nün düşünceleri üzerine temellendirdi, dinsel hoşgörüyü destekliyor ve işkencenin ve ölüm cezasının kaldırılmasını istiyordu. Rus Aydınlarına bunlardan hiç birini yaptırmayı başaramadı ve tahtını elinde tutabilmek için soyluların desteğini kabul etti. Avusturya Aydın despotu II. Joseph (1765-1790) serfliği ortadan kaldırdı ve köylülere emekleri karşılığında ödeme yapılmasını sağladı. Basın özgürlüğünden ve inanç özgürlüğünden yanaydı ve yasal reformlar yaptı. Ölümünden sonra reformlarından çoğu geri alındı.

Atatürk

Nutuk — 1923

“Gerilememizin ana nedenini şu nokta oluşturur: İslam dünyası iki ayrı topluluktan oluşur. Biri çoğunluk olan Halk; öteki azınlığı oluşturan Aydınlar. Bozuk anlayışlı uluslarda büyük çoğunluk başka amaca, aydın denen sınıf başka bir anlayışa sahiptir. Bu iki sınıf arasında tam bir zıtlık, tam bir karşıtlık vardır. Aydınlar asıl kitleyi kendi amaçlarına götürmek isterler; halk kitlesi ise bu aydın sınıfa bağlı olmayı istemez. O da başka bir yön bulmaya çalışır.

“Aydın sınıf aşılamayla, yol göstermeyle çoğunluk kitlesini kendi amacına göre inandırmayı başaramayınca, başka araçlara başvurur. Halka baskı ve zorbalık başlar; halka baskıda bulunmaya kalkar. Artık burada asıl çözümleyici noktaya geldik. Halkı ne birinci yöntemde, ne de zorlama ve baskı ile kendi amacımıza sürüklemede başarılı olamadığımızı görüyoruz. Neden?

“Arkadadaşlar,
Bunda başarılı olmak için aydın sınıfın halkın anlayış ve amacı arasında doğal bir uygunluk olması gerekir. Yani, aydın sınıfın halka aşılayacağı ülküler halkın ruh ve duyuncundan alınmış olmalıdır. Oysa bizde böyle mi olmuştur? O aydınların aşılamaları ulusumuzun derin ruhundan alınmış ülküler midir? Kuşkusuz, hayır. Aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Ama genel olarak hatamız şudur ki, inceleme ve araştırmalarımıza zemin olarak çoğu kez kendi ülkemizi, kendi gelenek ve göreneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve gereksinimlerimizi almalıyız. Aydınlarımız belki bütün dünyayı, bütün başka ulusları tanır, ama kendimizi bilmeliyiz.

“Aydınlarımız, ulusumu en mutlu ulus yapayım, derler. Başka uluslar nasıl olmuşsa biz de aynen öyle yapalım, derler. Ama düşünmeyiz ki böyle bir kuram hiçbir çağda başarılı olmuş değildir. Bir ulus için mutluluk olan şey, bir başka ulus için yıkım olur.

“Aynı neden ve koşullar, birini mutlu etmesine karşın, başkasını mutsuz eder. Asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız."

Türkiye, 2009

Despotizmin despotizm ile kavgası kültürün erdemsizliğinin belgesidir. Ama erdemsizliğin bilinci Erdemin de bilincidir. Kendinde varolan bir çatışmanın gün ışığına çıkması çözümü için zorunlu ve çözümün biricik olanağı ise, burada bir kültürün henüz içinde varoldukları Yurttaş Toplumunun bilincini kazanmamış olan, henüz ön-modern despotik evrenlerinde yaşamlarını sürdüren kesimleri için büyük bir şans yatar. Erdemsiz olan erdemsiz kalmayi, barbar olan barbar kalmak, yamuk olan yamuk kalmayı istemeyi başaramaz.

Özgürlüğü kavramak için Us gerekir, yorumlayıcı Anlak değil, çünkü Usun kendisi Özgürlüğün tözüdür. Ve modern Tarih Özgürlüğü kavramada Halkların pekçok entellektüelden daha başarılı olduğunu tanıtlar. Halklar despotik Aydından daha çabuk değişirler, çünkü Duyunç Özgürlüğü ile tutucu geleneklerinden ve boşinançlarından kurtularak Dünya Tarihinin özbilinçsiz özneleri olurken, Aydın bu Tarihin gelişiminin kendisinin önüne halkların Özgürlükten yalnızca kapitalizm yapacağı sanısı içindeki despotik tutuculuk olarak çıkar. Tarihin gerçeği Tarihi yapan sıradan bilincin kavrayabileceği birşey değildir, çünkü Eyleminde her zaman yaptığını sandığından daha çoğu vardır. Ve kavramsız, felsefesiz görüşler, sanılar, yorumlar, sözde çözümlemeler kendileri de o Tarihin gerecine katılırlar.

Sıradan bilinç için karşıtlardan birine karşıtlık ötekini doğrulamaktır. Karşıtlığın ve dolayısıyla her iki yanının da yalancı olabileceğini düşünemez. Despotun despotla kavgasında taraf olmak Özgürlüğün bilinçsizi olmayı gerektirir. Boşinanç ve Aydın arasındaki kavga despotizmi ortadan kaldırmayı amaçlamaz. Her iki yanın, Aydının olduğu gibi Boşinancın utkusu da Despotizmin utkusudur. Ama bu utku kendine karşı kazanılan bir utkudur, çünkü her iki yan karşıtında, düşmanında yalnızca kendi varlık nedeni ile savaşır, onda yalnızca kendi gerçeğini tanır. Ama şiddetsiz olarak yürütüldüğü düzeye dek bu kavga moral büyümenin ve törel büyümenin koşulu ve olanağıdır. Despotik bilinç için despotizmini anlamanın biricik yolu deneyimdir: Çatışmalı, karşıtında kendi ile kavga etmeli, böylece eyleminde kendini ortadan kaldırmalıdır. Kendini

tanıması sonudur, çünkü kendinde ussaldır. Doğal bilinç a priori öğrenemez. Kendini ancak bir hiçlik olan özünü sergilediği zaman öğrenir — tıpkı "en karanlık dönemi" olan ve ideolojinin utancını, şiddetin dehşetini onu yaşayarak öğrendiği 1970'ler durumunda olduğu gibi.

Özgürlük zor ve şiddet yoluyla değil, ama yalnızca DÜŞÜNCE yoluyla öğrenilir, ve bu gerçek her iki yan için de geçerlidir. Özgürlük bilincinden yoksun bilinç — ister Aydın olsun, isterse Boşinanç bilinci, — Özgürlüğü pekala öğrenebilir, çünkü Özgürlük kendinde hiçbir biçimde ona yabancı değildir, tersine onun en özsel değeri, anlamı, gerçek varlığıdır. Despotizm özsel olarak Özgürlüğe geçiş momentidir, Despotizmin bilinci Özgürlüğün de bilincidir, ve insan bu ikisi arasında saltık olarak Özgürlüğü, Duyuncu, İstenci ister çünkü ussal bir varlıktır. Aydın Özgürlüğü bilmez, ve Duyunç ve İstenç Özgürlüğünü bilmediği ve bilmediğini tanımadığı için Aydındır. Boşinanç da öyledir, ve Özgürlük dediği şey büyümemiş, özbilinçsiz İstenç, kaba saba keyfi İstençtir. Anlamsız olana, saçma olana, usdışı olana inanmasında kendini yalnızca küçültür, güçsüzleştirir, ve yazgısı silinmek, yitip gitmek ve yanında karşıtını da götürmektir.

Aydın kimliği bir matematikçi, bir fizikçi, bir sanatçı, bir felsefeci kimliği değildir. 'Aydın' aydın-olmayana karşı, Halka karşı Aydındır. 'Aydın' politik bir kategoridir, ve politikanın despotik yanına aittir. Kendini karşıtında, karanlık olanda tanımlar ve vareder. Böylece modern değil, ön-modern bir kategoridir. Aydın 85 yılda değil, 85.000 yılda da Demokrasiyi anlayamaz, çünkü kendi için Yurttaşın üzerindedir ve istenci Yurttaşın istenci olmalıdır, çünkü bu ikincisi onun için Özgür İstenç değil ama salt bir uyruk, bir 'vatandaş'tır. Aydın istençsiz kitleler ve yığınlar için doğal önderdir. Aydın salt Aydın olduğu için, Yurttaştan daha çoğu olduğunu sandığı için politik despottur. Aydının modernleşme dediği şey dışsaldır, altyapısal ya da özdekseldir, çünkü modernleşmenin, gelişmenin, büyümenin saltık olarak Duyunç Özgürlüğüne, böylece Düşünme Özgürlüğüne dayandığını bilmez, çünkü kendisinde Duyunç Özgürlüğü ve Düşünme Özgürlüğü yoktur ve bilincinde olmayanı anlamayı ve tanımayı başaramaz. Ve hiçbir biçimde bilmediği birşeyi olamaz. Kültürünü düşüncesiz, felsefesiz, bilimsiz tutmayı başaran Aydın gelişmediğini fizik yapmayarak, matematik, tarih, felsefe, sanat vb. yapmayarak, ama ideoloji yaparak, sevmeyerek ve nefret ederek, yok ederek tanıtlar. Düşüncesizliğini düşünmeyerek, Batıdan felsefeyi, bilimi, güzel sanatları değil ama yalnızca orada da Doğu despotizmine ait ideolojiyi alarak tanıtlar. Kültüründe taş üstüne taş koymaz. Kültüründe hiçbirşey onun değildir ve onu bir türev-kültür, bir alt-kültür, tarihsel bir önemsizlik yapar.

Postmodern çok-kültürlülük durumu.

Boşinanç İnanç değildir, çünkü İnanç Bilginin, Gerçeğin Duygusu iken, Boşinanç var olmayana duyulan inançtır. İnanç Duygunun Bilgi ile birliği, Boşinanç ise bilgisizlik, yanılgı, yalan ile birliğidir.

Boşinanç İnanç değildir. Kendine yalana inanmayı kabul ettirmeyi başardığı düzeye dek, herşeyden önce Usunu, düzgün düşünme yetisini bozar, Duyuncunda ve İstencinde kabalaşır. Bilgisizdir ve ıvır zıvırı kutsal, dinsel, tanrısal sayar. Boşinanç insanın insan olmaya yükselmesine, insanın büyüklüğüne, güzelliğine, erdemine, sonsuz duygusuna izin vermez. İnsandaki insanlık niteliğini bozar. Erdemsiz olduğu için yalnızca korkar. Bu köylülük tini, bu türban tini, bu hiçlik tini Devleti devirmek bir yana, kendisi o Devlet tarafından hizaya çekilir, eğitilir, kentlileştirilir, çünkü köylülüğün yazgısı kentliliktir. İki korkağın kavgası kendilerinin kavgası değildir. Çirkin maçolardan biri türbanı öne iterken ve onun arkasına gizlenerek dövüşürken, öteki yan büyük birader özlemi ve sanrılaması içindedir. Böyle kavganın sonucu yürekli bir efendinin utkusu bile

değildir.

Türkiye'de görgüsüz Aydın karakterini vareden geniş bir boşinanç ve gelenek kitlesi vardır. Benzer olarak Boşinanç da kendini Aydın karakteri karşısında tanımlar, ondan nefret ederek varolur. Aydının salt özdeksel yanında anladığı sözde ilerleme o boşinanç kitlesini sonsuza dek geriliğe yazgılanmış kitle olarak yargılar, gelişmenin nesnesi olarak değil. Karşıtların olduğu yerde çatışma kaçınılmazdır, ve yalnızca pusuda, yalnızca Zamanda etkinleşmeyi bekler. Bu çatışmanın karakteri despotiktir: Bir yan Yasayı çiğnerken öteki yan da Yasayı çiğneyerek birincinin karşısına çıkar. İki yanda da Özgürlük bilinen birşey değil, ama boş bir sözcüktür. Anlamadıklarını ancak yadsıyabilirler. Boşinanç ve Aydın her ikisi de Yasaya karşı olan, Özgürlüğe karşı olan, Devlete karşı olan İstençlerdir.

Demokrasinin Erdem devleti, yasa ve özgürlük Devleti olduğu düzeye dek, eğitimsiz, bilgisiz, dolayısıyla erdemsiz ve boşinançlı bir kültürün Demokrasi olması olanaksızdır. Ve Demokrasinin Erdem Devleti olması ölçüsünde, Demokrasiyi anlamayan Aydının erdemli olması olanaksızdır. Erdem bilgelik, yüreklilik, ılımlılık ve türelilikti r. İnsan bu belirlenimlerle doğmaz, ama onları kazanır. Bunun olanağı Özgürlüktür. Aydın Özgürlük bilinçsizliğinde aynı zamanda erdemsizdir ve erdemsiz olan yürekli değil ama ancak yüreksiz olabilir. Eylemini bile kendisi yapmaz, ama ancak yaptırmayı düşler. Aydın Batıda arkaiktir.

Tüze (Hukuk) ve Türe (Adalet) bütün bir Tarihte yalnızca oluş sürecinde, yalnızca gelişim sürecindedir. Ve önemli olan gelişim sürecinde olmalarıdır. Her ikisinin de Realitesi henüz İdealitesi değildir, her ikisinin de Olgusallığı henüz Kavramı ile çakışmaz. Her birinin Kavramı Erektir, ve Erek ona erişilecek olduğu için Erektir. Kavramın belirlenimi kendini tüm Olgusallık yapmaktır. Tüze ve Türe tarihsel olarak eksiktir, tıpkı insan bilgisinin, ahlakının, törel ve yasal belirlenimlerinin de henüz gerçek Kavramlarına karşılık düşmemeleri, ama gelişmekte olmaları gibi. Önemli olan bir kültürün katılaşmamış olması, kendini başkalaştırmaya yetenekli ve istekli olması, ussal Özgürlük bilincini kavramış olmasıdır. Gelenek tininden henüz bütünüyle kopmamış bir tinin Tüzesi henüz bütünüyle gelişmiş değildir. Ama bu nedenle yalnızca olmadığı söylenemez. Çiğnenir, ve çiğnenmesinin bilinci o çiğnemeyi yenmenin de bilincidir.

Aziz Yardımlı

"Herşey halk için. Hiçbirşey halk tarafından değil."

Aydın Halkın Duyuncu olma İstencidir. Bu onu Despot yapan karakteridir. İyi olanı ve Doğru olanı o bilir, karanlık Halk değil. Aydın Halkı yönetmek içindir — sonsuza dek. Duyunç Özgürlüğü ya da Laiklik içinde Halkın kendini eğitebilmesine, kendini yönetmeyi öğrenebilmesine, böylece kendi İstencini modern Devlet ya da ussal-genel İstenç yapabilmesine karşın, Aydın yönetmemeyi öğrenemez. Genel olarak, Aydın öğrenmez çünkü Aydındır. Aydın Laik olduğu için değil, olmadığı için Aydındır çünkü Duyunç Özgürlüğünü tanımaz. Aydın Demokrat olduğu için değil, olmadığı için Aydındır, çünkü İstenç Özgürlüğünü tanımaz. Eğer Duyunç ve İstenç Özgürlüğünü tanıyorsa, Aydın değil ama başka herkes gibi salt bir Yurttaştır.

Voltaire ve II. Frederick (Friedrich der Große), 18. yy.

Voltaire Aydının idealitesini realiteye çevirmede, bir Aydının belirlenimlerinin neler olduğunu hemen hemen eksiksiz olarak sergilemede tüm zamanların en başarılı örneğidir. Aydın Despotizmine inanan ve onu toplumsal ilerlemenin biricik yolu olarak gören Voltaire bir süre için II. Frederick'in sarayında bulundu. Sonra oradan kovuldu. Bir başka aydın despot olan II.

Katerina'nın da çok yakın mektup arkadaşıydı. Aydınlamanın sözde 'rasyonalist' süperstarı Voltaire'in rasyonalist Leibniz'e ve Rousseau'ya karşı duyguları dostça olmanın tam tersiydi. — "Herşey halk için. Hiçbirşey halk tarafından değil." Bu aydın despotun ilkesiydi. Bir Cumhuriyetçi değil ama Kraliyetçi olan, düşündüğü için taraf olan Voltaire'in adının bugün bile Fransız Devrimi ile birlikte anılması modern bilinçte despotik artığın ne düzeyde etkili olduğunun geçerli bir ölçütüdür.

Voltaire

İdea Yayınevi / 2014

Devlet

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Devlet

Devlet Kavramı ve varolan 'devletler' arasında ayrım yapmak öylesine güç görünür ki, felsefe tarihinin kendisinde bile bütün bir görgücü-pozitivist gelenek bu ayrımı gözden kaçırır ve Devlet Kavramını salt Kavram olduğu için, salt Evrensel olduğu için bir ad olarak, bir sözcük olarak, gerçek olmayan birşey olarak yoksayar. Devlet ile yalnızca pozitif devletleri anlar ve Devlet kuramını duyusal-algısı ile bu geçici reel Devletler üzerine dayandırır. Fenomenolojist bakış açısı ise Devletin Kavramı ile ilgilenmez, Devleti bir fenomen olarak görür ve onu etimolojik olarak dilden, söylemden, konuşmadan türetir.

Devlet İstençtir; daha belirli olarak, Hakkın ve Özgürlüğün edimselleşmesi olarak ussal evrensel İstençtir. Tinin her zaman — bütün bir Tarih boyunca — eyleminde bilinçsiz olarak ortaya koyduğu bu çıkarsamanın bilincini Rousseau'ya borçluyuz. Devletin özünde Evrensel Ussal İstenç olduğu, böylece insanın politik varoluşu üzerinde Egemen olanın insanın kendisi olduğu gerçeğinin bilinci Tarihin modern evreye, Tinin tüm gizilliğini sınırsızca açındırma sürecine girişinin bilincidir. Devletin gerçeği konusunda yalınzca yönetilenler değil, ama yönetenler de bilinçsizdir. Bu düzeye dek, Devletin tarihsel biçimleri açısından aldatılan insanlık onu aldatan egemen güçler ile eşit ölçüde sorumludur.

Her kültür Devletini kendi tini ile uyum içinde kurar — ve onun eyleminde kendi törel karakterini sergiler. Her tikel Devlet eğer gerçekten bir Devlet ise, ne olursa olsun Devlet adını taşımaya şu ya da bu ölçüde yaraşır bir varoluş ise, Devlet Kavramını şu ya da bu ölçüde edimselleştirdiği için, realitesini idealitede bulduğu için Devlettir. Tikel bir Devletten Devlet olma belirlenimini, bu soyut evrenseli çektiğimiz zaman geriye kalanın ne olduğunu söyleyemeyiz.

Reichstag Kubbesinin altı. Kubbe Reichstag'a birleşik Alman Parlamentosunun saydam hükümetini simgelemek için eklendi.

“... yalnızca yasaya boyun eğen İstenç özgürdür, çünkü onda kendi kendisine boyun eğer, kendi kendisindedir ve özgürdür” (Hegel, Tarih Felsefesi, s. 36).

Modern Devlet özgür Yurttaşın özbilinçli İstencidir.

Devletin özsel olarak Güç olarak, giderek Şiddet olarak görülmesi evrensel ussal İstence katılmayan, evrensel İstenci kendine yabancı, onun dışında ve üstünde gören bilince özgüdür. Bu bilinç özgür değildir, çünkü Devlet ussal Özgürlüktür. Eğer Devlet bir tiranlık ise, böyle Devletin kendisi

evrensel ussal İstençten yoksun bir halkın politik yazgısıdır.

Modern Yurttaş Kavramı Devletin yalnızca uyruğu olmayı imlemez. Yalnızca yabancı bir İstencin yasalarına boyun eğmeyi imlemez. Tersine, Modern Yurttaş Kavramı İstenç Özgürlüğünün bilincinde olarak Yasasını kendisi yapan ve böylece onda kendisine, kendi ussallığına boyun eğen özgür bireyi anlatır. Reel ya da belirli Devletin kavrama uygun olarak Özgürlük, Türe, Hak belirlenimlerini edimselleştirme derecesi Yurttaşların bu kavramları kendi bilinçlerinde edimselleştirme, Yurttaş olma düzeylerine bağlıdır.

İnsan varoluşunun törel biçimi yalnızca Gelişme ve Gerçekleşme isteyen ve bunu yalnızca kendi gizilliği yoluyla yapan İnsan Doğası tarafından belirlenir. Törellik bireylerin birbirleri ile ilişkilerinin bir dizgesi olarak İstenç kavramının edimselleşmesidir. Bu edimselleşmenin biçiminde önemli olan şey onda Hak, Türe, Özgürlük kavramlarının ne düzeye dek gerçek açınımlarına ulaştıkları ve kendilerine daha öte açınım için özgürlük tanıyıp tanımadıklarıdır. Tinin Özgürlüğü geçici hiçbir yönetimin, sınıfın, yetkenin vb. denetiminde değildir, çünkü Tinin tarihsel gelişiminde tüm tikel Güç belirlenimleri geçicidir. Tarihsel Törellik biçimleri tam bu akışkanlıklarından ötürü her durumda Hak, Türe, Özgürlük kavramlarının sonlu, yetersiz edimselleşmeleridir ve Usun gerçek öz-belirlenimine karşılık düşmedikleri düzeye dek yine Usun kendisi tarafından ortadan kaldırılırlar. İnsan Doğası sonlu belirlenimlerinde durup kalamayacak bir gelişme dürtüsü, en iç özünde Usun kendini sınırsızca açındırma gücüdür.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR
BÖLÜM I
BİRİNCİ KİTABIN KONUSU

İnsan özgür doğar, ve her yerde zincire vurulmuştur.

LIVRE PREMIER
CHAPITRE PREMIER
SUJET DE CE PREMIER LIVRE

L’homme est né libre, et partout il est dans les fers.

Modern Devlet ve Ön-Modern Devlet

Devlet Tindir, daha belirli olarak İstenç ve Bilinçtir. Tıpkı Hakkın pozitf tüzeden daha çoğu olması gibi, Devlet de onun belirli biçimlerini temsil eden tikel Devletlerden, onlarda özetlenen halk İstençlerinden daha çoğudur. Modern Devlet Kavramı Yurttaş Özgürlüğünün anlatımı olduğu ölçüde Özgürlük Bilincindeki gelişmenin bir anlatımıdır, ve tüm ön-modern tarihsel devletlerden kendini bu Özgürlük İstenci ile birlikte geliştirmesinde ayrılır. Modern Devlet ön-modern İmparatorluklar gibi sınırlı bir büyümeye belirlenmiş değildir. İmparatorlukta Devlet ulusların boyuneğmeleri üzerine, Özgürlüklerinin bilinçsizliği üzerine dayanır. Devlet onların değildir, ve Yönetenler ve Yönetilenler ayrımı yalnızca ve yalnızca bu evrede ayrılırlar, ve o zaman ancak Devletin türeli olması onların boyun eğmelerini gönüllü yapan etmendir.

Devleti bireyin üstünde ve üzerinde baskıcı bir egemen güç olarak görmemek ve onu kendi İstencinin anlatımı yapmak Özgürlük bilincine özgüdür.

Özgür Yurttaş Toplumunda Devlet Yurttaş istencinin değil, ama Yurttaş İstenci Devlet İstencinin belirleyicisidir. Modern Devlet Özgürlük İstencindeki gelişme ile birilkte gelişir ve alacağı ussal biçimin sınırını ancak Özgürlüğün sınırı belirleyebilir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

Üçüncü Kesim

Devlet

§ 257

Dritter Abschnitt

Der Staat

§ 257

Devlet törel İdeanın edimselliğidir — törel Tindir ki, açıkta olan, kendi için duru tözsel İstenç olarak kendini düşünür ve bilir, ve bildiğini ve bildiği düzeye dek yerine getirir. Devlet törede dolaysız varoluşunu, bireyin özbilincinde, bilmesinde ve etkinliğinde dolaylı varoluşunu bulur, tıpkı özbilincin Devlete karşı tutumu yoluyla onda etkinliğinin özü, ereği ve ürünü olarak tözsel özgürlüğünü bulması gibi.

Der Staat ist die Wirklichkeit der sittlichen Idee — der sittliche Geist, als der offenbare, sich selbst deutliche, substantielle Wille, der sich denkt und weiß und das, was er weiß und insofern er es weiß, vollführt. An der Sitte hat er seine unmittelbare und an dem Selbstbewußtsein des Einzelnen, dem Wissen und Tätigkeit desselben, seine vermittelte Existenz, so wie dieses durch die Gesinnung in ihm, als seinem Wesen, Zweck und Produkte seiner Tätigkeit, seine substantielle Freiheit hat.

§ 258

§ 258

Devlet, evrenselliğine yükselen tikel özbilinçte taşıdığı tözsel İstencin edimselliği olarak, kendinde ve kendi için ussal olandır. Bu tözsel birlik saltık olarak devimsiz kendinde-erektir ki, onda Özgürlük en yüksek hakkına ulaşır, tıpkı bu son-ereğin de en yüksek ödevi Devletin bir üyesi olmak olan bireye karşı en yüksek hakkı taşıması gibi.

> *Eğer Devlet Yurttaş Toplumu ile karıştırılırsa ve belirlenimi mülkiyetin ve kişisel özgürlüğün güvenliği ve korunması olarak koyulursa, o zaman genel olarak bireylerin çıkarları birleşmelerinin son ereği olur ve bundan Devletin üyesi olmanın keyfi birşey olduğu sonucu çıkar. ... — Devleti bilgide kendi için ussal birşey olarak kavrayan düşüncenin bir başka karşıtı da görüngünün dışsallığını, e.d. yoksunluk, savunma gereksinimi, güç, varsıllık vb. gibi olumsallıkları devletin tarihsel gelişiminin kıpıları olarak değil, ama tözü olarak alma tutumudur.*

Der Staat ist als die Wirklichkeit des substantiellen Willens, die er in dem zu seiner Allgemeinheit erhobenen besonderen Selbstbewußtsein hat, das an und für sich Vernünflige. Diese substantielle Einheit ist absoluter unbewegter Selbstzweck, in welchem die Freiheit zu ihrem höchsten Recht kommt, so wie dieser Endzweck das höchste Recht gegen die Einzelnen hat, deren höchste Pflicht es ist, Mitglieder des Staats zu sein.

> *Wenn der Staat mit der bürgerlichen Gesellschaft verwechselt und seine Bestimmung in die Sicherheit und den Schutz des Eigentums und der persönlichen Freiheit gesetzt wird, so ist das Interesse der*

Einzelnen als solcher der letzte Zweck, zu welchem sie vereinigt sind, und es folgt hieraus ebenso, daß es etwas Beliebiges ist, Mitglied des Staates zu sein. … — Das andere Gegenteil von dem Gedanken, den Staat in der Erkenntnis als ein für sich Vernünftiges zufassen, ist, die Äußerlichkeit der Erscheinung, der Zufälligkeit der Not, der Schutzbedürftigkeit, der Stärke, des Reichtums usf. nicht als Momente der historischen Entwicklung, sondern für die Substanz des Staates zu nehmen.

Törel olan dolaysız olandır, düşünülmeyen, alışkanlıkla yerine getirilendir. Öte yandan bireyin Devleti kendi İstenci olarak belirlemesi ve bilmesi Devleti devindiren, değiştiren etmendir. Devletin Yurttaşın özbilincinde olması ideal olanaktır, bütünüyle bireysel eğitimin yüksekliği ile ilgilidir, ve bir ulus bu belirlenime ulaştığı düzeye dek törel gelişmişlik, büyüklük ve gönenç içindedir. — Tözsel Özgürlük tüm tikel Özgülüklerin kaynağı olan değişmez, sağlam ve kalıcı Özgürlük olarak Devlettir.]

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR
BÖLÜM VI
TOPLUMSAL BAĞIT

‘Öyle bir birleşme biçimi bulunmalıdır ki, tüm ortak kuvvetle her bir üyenin kişisini ve mallarını savunacak ve koruyacak, ve onda her biri kendini herkes ile birleştirirken gene de yalnızca kendine boyun eğebilecek ve önceki gibi özgür kalabilecektir.’ Toplumsal Sözleşmenin çözüm sağladığı temel sorun budur.

Eğer o zaman toplumsal bağıttan özsel olmayanı bir yana atarsak, kendini şu terimlere indirgediğini buluruz: ‘Her birimiz kişiliğini ve tüm gücünü ortaklaşa genel istencin yüksek yönetimi altına koyar; ve kitle olarak her bir üyeyi bütünün bölünmez bir parçası olarak kabul ederiz.’

Sözleşmeye giren herkesin bireysel kişiliğinin yerine, bu birleşme edimi hemen ahlaksal ve ortaklaşa bir yapı üretir ki, meclisteki oy sayısı kadar üyeden oluşur, ve bu edimden birliğini, ortak benliğini, yaşam ve istencini kazanır. Tüm başka kişilerin birliği yoluyla oluşturulan bu kamusal kişi önceleri Site adını alırdı ve şimdi Cumhuriyet ya da politik bütün adını alır; üyeleri tarafından edilgin iken Devlet olarak, etkin iken Egemen olarak, ve benzerleri ile karşılaştırıldığında Güç olarak adlandırılır. Onda birleşmiş olanlar ortaklaşa Halk adını alırlar; tekil olarak alındıklarında onlara egemen yetkeye katılan bireyler olarak Yurttaşlar, ve Devletin yasaları altında görüldüklerinde Uyruklar denir. Ama bu terimler sık sık karıştırılır ve birbirleri yerine alınırlar; sağınlık ile kullanıldıkları zaman nasıl ayırdedileceklerini bilmek yeterlidir.

LIVRE PREMIER
CHAPITRE VI
DU PACTE SOCIAL

“Trouver une forme d’association qui défende et protège de toute la force commune la personne et les biens de chaque associé, et par laquelle chacun s’unissant à tous n’obéisse pourtant qu’à lui-même et reste aussi libre qu’auparavant.” Tel est le problème fondamental dont le contrat social donne la solution.

Si donc on écarte du pacte social ce qui n’est pas de son essence, on trouvera qu’il se réduit aux termes suivants: Chacun de nous met en commun sa personne et toute sa puissance sous la suprême

direction de la volonté générale; et nous recevons en corps chaque membre comme partie indivisible du tout.

A l'instant, au lieu de la personne particulière de chaque contractant, cet acte d'association produit un corps moral et collectif composé d'autant de membres que l'assemblée a de voix, lequel reçoit de ce même acte son unité, son moi commun, sa vie et sa volonté. Cette personne publique qui se forme ainsi par l'union de toutes les autres prenait autrefois le nom de Cité, et prend maintenant celui de République ou de corps politique, lequel est appelé par ses membres Etat quand il est passif, Souverain quand il est actif, Puissance en le comparant à ses semblables. A l'égard des associés ils prennent collectivement le nom de Peuple, et s'appellent en particulier citoyens comme participants à l'autorité souveraine, et sujets comme soumis aux lois de l'Etat. Mais ces termes se confondent souvent et se prennent l'un pour l'autre; il suffit de les savoir distinguer quand ils sont employés dans toute leur précision.

Devlet Bir Sözleşme Değildir

Devlet Yurttaşın onu üstlenip üstlenmemede özgür olduğu bir Sözleşme olamaz, çünkü Hakka, Özgürlüğe, Yasaya karşı ilgisiz olabilme, onu kabul ya da red edebilme gibi bir seçme özgürlüğü Yurttaş kavramının belirlenimine aykırıdır.

Sözleşmede kapsanan koşullar ve daha başka belirlenimler bireysel özence bağlıdır, şu ya da bu biçimlerde olabilirler. Ama Devlet İstenci ve Yurttaşın İstenci öylesine birdir ki, Yurttaş ve Devlet sözleşmesi ancak Yurttaşın kendi kendisi ile bir sözleşmesi olabilir. Yurttaş ancak Devlet olduğu düzeye dek Yurttaştır.

Devlet kavramının içeriğini bir sözleşmede olduğu gibi öznel belirlenimlerle doldurmak — İdeolojilerin her birinin kendine göre yapmayı istediği gibi — Devlet Kavramının kendisinin nesnelliğini, İstenç Özgürlüğünü tanımamaya bağlıdır. Jacobinler, Bolşevikler, Naziler böyle birşeyi başarmış, Devleti kendi öznel moral ölçünleri ile uyum içinde örgütlemişlerdir. Ama ortaya çıkan örgütlenmeler her durumda Devlet kavramı ile bağdaşmayan ve gerçekte birer Devlet bile olmayan tiranlıklar olmuştur.

"Bireysel istencin ilkesine karşı şu temel kavram anımsanmalıdır: Nesnel istenç kendinde kendi Kavramında ussal olandır — bireyler tarafından bilinsin ya da bilinmesin, ve onların keyiflerine uygun olsun ya da olmasın." (Hegel, TzF, § 258.)

" Gegen das Prinzip des einzelnen Willens ist an den Grundbegriff zu erinnern, daß der objektive Wille das an sich in seinem Begriffe Vernünftige ist, ob es von Einzelnen erkannt und von ihrem Belieben gewollt werde oder nicht."

Birey insanlık için iyi şeyler düşünebilir. İnsanlığı kurtarmayı da isteyebilir. Ama düşünebileceği ve isteyebileceği en iyi şey onu kendi Özgürlüğüne doğru gelişmesi içinde özgür bırakmaktır. Süreç ancak özgürlüğü içinde kendine uygun ussal ve nesnel biçimleri bulacak ve onları üstlenecektir. Bireysel öznel duyuncun ve istencin Kendiliğindenlik dediği şeye karşı kendi özencini ileri sürmesi, Evrensel İstencin onun kendi tikel İstencinin biçimini almasını istemesi kendisinin Özgürlük bilincinden yoksun olduğunu gösterir ve ve bu Özgürlüksüzlük kendini Zor ve Şiddet yöntemlerinde anlatır.

"Devlet bir sanat yapıtı değildir; dünyada, ama böylelikle özencin, olumsallığın ve yanılgının alanında durur" (§ 258, Ek).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 258

§ 258

Felsefi irdeleme yalnızca bunlarda [tarihsel fenomenlerde] içsel olanla, yalnızca düşünülen Kavram ile ilgilenir. Bu kavram [Devlet kavramı] üzerine araştırma açısından Rousseau'nun değeri yalnızca biçimine göre değil (örneğin toplumsal-içgüdü ya da tanrısal yetke gibi birşey), ama içeriğe göre de Düşünce olan, aslında Düşünmenin kendisi olan bir ilkeyi, yani İstenci Devletin ilkesi olarak saptamış olmasında yatar. Ama Rousseau (daha sonra Fichte'nin de yaptığı gibi) istenci salt bireysel istencin belirli biçiminde aldığı ve evrensel istenci istencin kendinde ve kendi için ussal yanı olarak değil ama yalnızca bilinçli istenç olarak bu bireysel istençten ortaya çıkan ortak yan olarak gördüğü için, bireylerin Devletteki birliğini bir sözleşmeye indirger ki, böylelikle onların özençlerini, görüşlerini ve keyfi olarak verilen kesin onaylarını temel alır, ve bunu kendinde ve kendi için olan tanrısal öğeyi ve onun saltık yetke ve görkemini yokeden soyut Anlağın daha öte vargıları izler. Bu nedenle, gücü ele geçirdiklerinde, bu soyutlamalar bir yandan bildiğimiz kadarıyla insan soyunun tarihinde ilk kez büyük bir edimsel devletin anayasasının kalıcı ve verili olan herşeyle birlikte devrilmesi ve bundan sonra ona salt sanılarında ussal olanı temel yapmayı isteyenlerin düşünceleri yoluyla tepeden tırnağa yeniden kurulması gibi muazzam bir görüntü yaratmışlardır; öte yandan, ortada yalnızca İdeasız soyutlamalar bulunduğu için, bunlar [o Jacobenci] girişimi korkunun ve en yılgının doruğuna çıkarmışlardır.

Ek. ... Devletin var olması Tanrının dünyadaki yürüyüşüdür,* ve zemini kendini İstenç olarak edimselleştiren Usun gücüdür. .... Devlet bir sanat yapıtı değildir; dünyada, ama böylelikle özencin, olumsallığın ve yanılgının alanında durur; kötü davranış onu pekçok yandan biçimsizleştirebilir. Ama en çirkin insan, bir suçlu, bir hasta ve kötürüm bile her zaman yaşayan bir insandır; olumlu olan, yaşam eksikliklere karşın sürer, ve burada ilgilendiğimiz şey bu olumlu yandır.

— Die philosophische Betrachtung hat es nur mit dem Inwendigen von allem diesem, dem gedachten Begriffe zu tun. In Ansehung des Aufsuchens dieses Begriffes hat Rousseau das Verdienst gehabt, ein Prinzip, das nicht nur seiner Form nach (wie etwa der Sozialitätstrieb, die göttliche Autorität), sondern dem Inhalte nach Gedanke ist, und zwar das Denken selbst ist, nämlich den Willen als Prinzip des Staats aufgestellt zu haben. Allein indem er den Willen nur in bestimmter Form des einzelnen Willens (wie nachher auch Fichte) und den allgemeinen Willen nicht als das an und für sich Vernünftige des Willens, sondern nur als das Gemeinschaftliche, das aus diesem einzelnen Willen als bewußtem hervorgehe, faßte, so wird die Vereinigung der Einzelnen im Staat zu einem Vertrag, der somit ihre Willkür, Meinung und beliebige, ausdrückliche Einwilligung zur Grundlage hat, und es folgen die weiteren bloß verständigen, das an und für sich seiende Göttliche und dessen absolute Autorität und Majestät zerstörenden Konsequenzen. Zur Gewalt gediehen, haben diese Abstraktionen deswegen wohl einerseits das, seit wir vom Menschengeschlechte wissen, erste ungeheure Schauspiel hervorgebracht, die Verfassung eines großen wirklichen Staates mit Umsturz alles Bestehenden und Gegebenen nun ganz von vorne und vom Gedanken anzufangen und ihr bloß das vermeinte Vernünftige zur Basis geben zu wollen; andererseits, weil es nur ideenlose Abstraktionen sind, haben sie den Versuch zur fürchterlichsten und grellsten Begebenheit gemacht.

Zusatz. .. es ist der Gang Gottes in der Welt, daß der Staat ist, sein Grund ist die Gewalt der sich als

Wille verwirklichenden Vernunft. ... Der Staat ist kein Kunstwerk, er steht in der Welt, somit in der Sphäre der Willkür, des Zufalls und des Irrtums; übles Benehmen kann ihn nach vielen Seiten defigurieren. Aber der häßlichste Mensch, der Verbrecher, ein Kranker und Krüppel ist immer noch ein lebender Mensch; das Affirmative, das Leben, besteht trotz des Mangels, und um dieses Affirmative ist es hier zu tun.

[*"der Gang Gottes" anlatımını Hegel payına bir suç unsuru olarak gösterme girişiminde Karl Popper doğal bilincin ateistik tepkisini dile getirmiştir. Hegel Tanrı sözcüğünü başka sayısız bağlamda da kullanır. Bu noktadaki önyargı Devletin yalnızca egemen sınıfın totaliter baskı aracı olduğu biçimindeki kavramsız ideolojik klişe üzerine beslenir. Hegel'in dizgesinde Totaliterlik bir Devlet olarak bile geçerli olmayacaktır, çünkü Devlet ussal Özgürlüğün edimselleşmesi iken, totaliter bir politik yapı tam olarak Özgürlüğün ve Ussallığın askıya alındıkları geçici bir kıpıdır. Popper'ın yorumunda ve benzerlerinde düşünceyi durduran bir misoloji, bir us nefreti vardır. Batı entellektüalizmi bütün bir yirminci yüzyıl boyunca bu paranoyaya teslim olmuştur.]

MODERN TEKERKLER

Tekerklerin Devletteki güçlerinin azalması, İstençlerinin küçülmesi zorunlu olarak boşluğun Halkın istenci tarafından doldurulması değildir. Devletin sözcüğün gerçek anlamında Halkın İstenci ya da Demokrasi olabilmesinin zemini bireyin Yurttaş olmanın istencini ve bilincini kazanmasıdır. Yurttaş kendi İstencini Yasa yapan insandır.

Hegel / Estetik Üzerine Dersler

Hegel / Vorlesungen über Aesthetik (1821)

b. Bugünkü Prosaik Durumlar

b. Gegenwärtige prosaische Zustände

... Benzer olarak zamanımızın tekerkleri bundan böyle mitsel çağların kahramanları gibi bütünün kendi içinde somut olan doruğu değil, ama kendileri için daha şimdiden gelişmiş ve yasa ve anayasa tarafından az çok sağlamlaştırılmış kurumların içerisindeki soyut özeklerdir. Zamanımızın tekerkleri en önemli hükümet eylemlerini ellerinden çıkarmışlardır; bundan böyle kendileri hüküm vermezler, finans, yurttaşlık düzeni ve güvenliği bundan böyle kendi özel işleri değildir; savaş ve barış onların bireysel yönetim ve güçlerine ait olmayan genel uluslararası politik ilişkiler tarafından belirlenir; ve tüm bu sorunlarda en son, en yüksek karar onlara düşse de, buyrukların asıl içeriği bütününde istençlerinin bireyselliğine ait olmaktan çok daha önceden kendi için saptanmıştır, öyle ki monarşik öznel istencin doruğu evrensel ve kamusal sorunlar açısından yalnızca biçimsel bir türdendir.

... Ebenso sind die Monarchen unserer Zeit nicht mehr, wie die Heroen der mythischen Zeitalter, eine in sich konkrete Spitze des Ganzen, sondern ein mehr oder weniger abstrakter Mittelpunkt innerhalb für sich bereits ausgebildeter und durch Gesetz und Verfassung feststehender 13/253 Einrichtungen. Die wichtigsten Regentenhandlungen haben die Monarchen unserer Zeit aus den Händen gegeben; sie sprechen nicht selber mehr Recht, die Finanzen, bürgerliche Ordnung und Sicherheit sind nicht mehr ihr eigenes spezielles Geschäft, Krieg und Frieden werden durch die allgemeinen auswärtigen politischen Verhältnisse bestimmt, welche ihrer partikulären Leitung und Macht nicht angehören; und wenn ihnen auch in betreff auf alle diese Beziehungen die letzte, oberste Entscheidung zukommt, so gehört doch der eigentliche Inhalt der Beschlüsse im ganzen weniger der Individualität ihres Willens an, als er bereits für sich selber feststeht, so daß die Spitze

des eigenen subjektiven monarchischen Willens in Rücksicht auf das Allgemeine und Öffentliche nur formeller Art ist.

Devlet ve Birey

Birey törel Kimliğinin özsel yanını Devlette bulur. Yasal belirlenimi onun bütün bir törel varlığında en yüksek derecede ussal olan yandır ve herşeyden önce bu karakteriyle uygardır, özgürdür, İstenci saltık olarak kendisinine aittir. Birey politik Kimliğinde doğa durumunda yaşamaz ama uygarlık içinde kendini gerçek kendisi yapma Özgürlüğünü bulur. Devletin onun kendi tözüyle bu birliği nedeniyle Devleti ancak onun kendisi kadar özgür, uygar ve ussaldır.

Buna göre Devlet bireyin özencine bağlı ve ondan ayrılabileceği dışsal bir kurum, onun özgür seçimine bağlı bir olumsallık değildir. Ona karşı çıkması salt bir sanıdır ve Devletin evrenselliğinin bilincinden yoksun olduğu sürece karşı çıktığı şey onun da törel tözünü oluşturan Devlet değil, ama onun özenci ile bağdaşmayan tikel, belirli Devlettir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Atatürk Özgürlüğü Türk Tininin gerçek ilkesi olarak, uygarlığın tözü olarak, gelişimin gerçek zemini olarak, ve insan onur ve değerinin biricik kaynağı olarak gördü. Herhangi bir ideoloji ileri sürmedi. Özgün, öznel ve özel bir bakış açısı da aramadı. Yalın olarak Gerçek olanı, Doğru olanı ve Güzel olanı ileri sürdü. Bilimin, İnancın ve Sanatın bireysel özençten , keyfilkten ve zorbalıktan saltık olarak özgür olması gerektiğini gördü. Kendisi bilgisiyle, erdemiyle ve uygarlığı ile özgür modern karakterin birinci örneği oldu.

Modern Türk Devleti daha başından Demokrasi ereği ile kuruldu. Bu erek İmparatorluk tarafından üstlenilmediği için Devletin bir reformu değil ama devrilmesi zorunlu oldu ve yeni Devlet bütünüyle yeni bir yapı olarak ortaya çıktı.

Protestan Batı ile göreli olarak, Türk modernleşmesinin işi daha güçtür, çünkü bin yıl boyunca yerinden kıpırdamadan kendini yineleyen, tarihten, gelişimden, değişimden uzaklaşmış ve katı gelenekleri içine kapanmış, kültürün akışından yalıtılmış büyük bir köylü kitlesinin özgürleşmesini, gelişmesini ve büyümesini gerektirir.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP İKİ
BÖLÜM XI
ÇEŞİTLİ YASAMA DİZGELERİ

Yurttaş Özgürlüğünün ne olduğunu daha önce belirtmiştim; Eşitlik ile anlaşılması gereken şey güç ve varsıllık derecelerinin herkes için saltık olarak aynı olması değil, ama gücün her tür şiddeti dışlaması ve her zaman konum ve yasa dolayısıyla uygulanmasıdır; ve, varsıllık açısından, hiçbir yurttaşın hiçbir zaman bir başkasını satın almaya yetecek denli varsıl, ve hiç birinin kendini satmak zorunda kalacak denli yoksul olmamasını anlamalıyız. Bu ise büyükler payına mallarda ve alacaklarda ılımlılık, ve küçükler payına açgözlülükte ve isteklerde ılımlılık imler.15

15Devlete tutarlık vermeyi mi istiyorsunuz? O zaman aşırı uçları olanaklı olduğu ölçüde birbirine yaklaştırın; ne varsıllara ne de yoksullara izin verin. Doğal olarak ayrılmaz olan bu iki sınıf ortak iyi için eşit ölçüde ölümcüldür; birinden tiranlığın dostları, ötekinden tiranlar gelir; kamu özgürlüğünün

satılığa çıkarılışı her zaman bunların arasında olur; biri satın alır, öteki satar.

LIVRE II

CHAPITRE XI

DES DIVERS SYSTEMES DE LEGISLATION

J’ai déjà dit ce que c’est que la liberté civile; à l’égard de l’égalité, il ne faut pas entendre par ce mot que les degrés de puissance et de richesse soient absolument les mêmes, mais que, quant à la puissance, elle soit au-dessous de toute violence et ne s’exerce jamais qu’en vertu du rang et des lois, et, quant à la richesse, que nul citoyen ne soit assez opulent pour en pouvoir acheter un autre, et nul assez pauvre pour être contraint de se vendre. Ce qui suppose du côté des grands modération de biens et de crédit, et du côté des petits, modération d’avarice et de convoitise.15

15Voulez-vous donc donner à l’Etat de la consistance? rapprochez les degrés extrêmes autant qu’il est possible: ne souffrez ni des gens opulents ni des gueux. Ces deux états, naturellement inséparables, sont également funestes au bien commun; de l’un sortent les fauteurs de la tyrannie et de l’autre les tyrans; c’est toujours entre eux que se fait le trafic de la liberté publique; l’un l’achète et l’autre la vend.

Modern Devlet ve Ön-Modern Devlet

Devlet dünyanın milyarları için ya henüz yalnızca boyun eğilecek dışsal bir egemendir (örneğin Çin), ya da henüz törel yaşama bile dokunmayan uzak bir realitedir (Hindistan).

Tarihte ilk kez Modern Devlet bireyin Yurttaş olarak İstencinin anlatımıdır. Modern Devleti önceleyen tüm Devletlerde halktan ayrı olan ve Yasaları kendisi belirleyen tikel bir İstenç Egemendir. Bu evrede İnsanın özgür olduğunun, varoluşun ereği olduğunun bilinci yoktur, ve Özgürlüğün bu bilinçsizliğinde Yasa egemenin buyruğudur — egemenin türeli, erdemli, sağgörülü olmasına ya da olmamasına bakılmaksızın. Özgürlük bilincinin ilk kez ileri sürüldüğü dönem bu ilkenin bilinçlerde ve törel yaşamın bütününde doğrudan doğruya olgusallaşması demek değildir. Yeni özgürlük ilkesinin gelenek bilincini yenmesi, kültürü eskimiş biçimlerinden arındırması ve bireyi gerçek değer olarak alan yeni bir törelliğin örgütlenmesi mantıksal, ideal alanda değil, reel alanda, Zamanda yer alır. Bu süreç Dünya Tarihinin son dört yüzyılına damgasını vuran özgürlükler kavgasıdır.

Platon'un Devleti özgür İstenci ve Duyuncu olmayan kent halk için tasarlanmış bir idealdi ve hiçbirşey insanlık için böyle erken bir evrede Devletin eğitimsizler tarafından olmak yerine bilgeler tarafından yönetilmesi isteminden daha ussal olamazdı. Platon'un çağında henüz bilince yükselmemiş olan gerçeklik insanın özsel olarak özgür olduğu ve Devletinin ve bütün bir törel yaşamının da buna göre yapılanması gerektiği olgusuydu. Yasalar sorgulanmadan kabul edilen ve nereden geldikleri bilinmeyen törel belirlenimlerdi. İlkin Sokrates Devleti de kapsayan tüm Törelliği Duyuncun sorgulaması altına getirdi. Sorgulama Rousseau'da tamamlandı, ve yanıt Yasaların kökeninin İstenç olduğu ve İstencin özsel olarak özgür olduğunun, her insanın doğal olarak özgür olduğunun bilinciydi.

Roma Devleti de başlangıçta Yunan kent-devletlerinde olduğu gibi bir Krallıktı, ve bir Etrüsk olan yedinci kralın sürülmesinden sonra Cumhuriyete geçildi. Cumhuriyet Roması soylu patrisyenler tarafından oluşturulan Senato tarafından yönetildi ve bir süre sonra plebler politik güce yalnızca Senato kararlarını veto edebilme yetkisi ile donatılı bir pleb trübün yoluyla katıldılar. İmparatorluk Roması Cumhuriyette orduların da politik Güce ortak olmalarıyla çoğalan ve kendi aralarında çarpışan Güç odaklarının toplumsal yapıyı dağılma noktasına getirmesine bir karşılık olarak doğdu.

İmparatorluk tini bir tür evrensel istenç olarak Devleti güçlendirdi, barış, türe ve güvenliği sağladı ve Justinian'ın Yasalarında doruğuna ulaşan bir tüzelleşme sürecini tamamladı.

Osmanlı İmparatorluğu da benzer olarak çok uluslu bir Devletti, Yasa tarafından yönetiliyordu, ve Roma İmparatorluğunun kalıtı yoluyla tarihsel sürekliliğe aitti. Avrupa'da Roma İmparatorluğunun boşluğu bir süre için Charlemagne'ın güçsüz devleti tarafından ve onun da çözülmesinen sonra yasasız Germanik feodalizm tarafından doldurulduldu, çünkü Germenlerin politik bir gelişimleri ve deneyimleri yoktu.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 258

§ 258

Ek. Devlet kendinde ve kendi için törel bütündür, özgürlüğün edimselleşmesidir ve özgürlüğün edimsel olması usun saltık ereğidir. Devlet Tindir ki dünyada durur ve kendini bilinçli olarak onda olgusallaştırır; buna karşı Tin Doğada kendini yalnızca kendi başkası olarak, uyuyan Tin olarak edimselleştirir. Tin ancak bilinçte bulunduğu zaman, ancak kendini varolan bir nesne olarak bildiği zaman Devlettir. Özgürlükte bireysellikten, tekil özbilinçten değil, ama yalnızca özbilincin özünden yola çıkmalıyız, çünkü insan onu bilsin ya da bilmesin, bu öz kendini bağımsız güç olarak olgusallaştırır ki, onda tekil bireyler yalnızca kıpılardır: Devletin olması Tanrının dünyadaki ‘yürüyüşü’dür, ve zemini kendini İstenç olarak edimselleştiren Usun gücüdür Devlet İdeasında göz önüne alınması gereken şey tikel devletler, tikel kurumlar değildir; tersine, İdea, bu edimsel Tanrı, kendi uğruna irdelenmelidir. Kişinin kendi ilkelerine göre, pekala her Devletin kötü olduğu gösterilebilir, her Devlette şu ya da bu eksikliğin bulunduğu saptanabilir; ve gene de bu eğer çağımıza ait gelişmiş bir Devletse, her zaman varoluşunun özsel kıpılarını kendi içinde taşır. Ama eksiklik bulmak olumlu olanı kavramaktan daha kolay olduğu için, kolayca Devletin tekil yanlara takılarak iç örgenliğini gözden kaçırma yanılgısına düşebiliriz. Devlet bir sanat yapıtı değildir; dünyada, ama böylelikle özencin, olumsallığın ve yanılgının alanında durur; kötü davranış onu pekçok yandan biçimsizleştirebilir. Ama en çirkin insan, bir suçlu, bir hasta ve kötürüm bile her zaman yaşayan bir insandır; olumlu olan, yaşam eksikliklere karşın sürer, ve burada ilgilendiğimiz şey bu olumlu yandır.

Zusatz. Der Staat an und für sich ist das sittliche Ganze, die Verwirklichung der Freiheit und es ist absoluter Zweck der Vernunft, daß die Freiheit wirklich sei. Der Staat ist der Geist, der in der Welt steht und sich in derselben mit Bewußtsein realisiert, während er sich in der Natur nur als das Andere seiner, als schlafender Geist verwirklicht. Nur als im Bewußtsein vorhanden, sich selbst als existierender Gegenstand wissend, ist er der Staat. Bei der Freiheit muß man nicht von der Einzelheit, vom einzelnen Selbstbewußtsein ausgehen, sondern nur vom Wesen des Selbstbewußtseins, denn der Mensch mag es wissen oder nicht, dies Wesen realisiert sich als selbständige Gewalt, in der die einzelnen Individuen nur Momente sind: es ist der Gang Gottes in der Welt, daß der Staat ist, sein Grund ist die Gewalt der sich als Wille verwirklichenden Vernunft. Bei der Idee des Staats muß man nicht besondere Staaten vor Augen haben, nicht besondere Institutionen, man muß vielmehr die Idee, diesen wirklichen Gott, für sich betrachten. Jeder Staat, man mag ihn auch nach den Grundsätzen, die man hat, für schlecht erklären, man mag diese oder jene Mangelhaftigkeit daran erkennen, hat immer, wenn er namentlich zu den ausgebildeten unserer Zeit gehört, die wesentlichen Momente seiner Existenz in sich. Weil es aber leicher ist,

Mängel aufzufinden, als das Affirmative zu begreifen, verfällt man leicht in den Fehler, über einzelne Seiten den inwendigen Organismus des Staates selbst zu vergessen. Der Staat ist kein Kunstwerk, er steht in der Welt, somit in der Sphäre der Willkür, des Zufalls und des Irrtums; übles Benehmen kann ihn nach vielen Seiten defigurieren. Aber der häßlichste Mensch, der Verbrecher, ein Kranker und Krüppel ist immer noch ein lebender Mensch; das Affirmative, das Leben, besteht trotz des Mangels, und um dieses Affirmative ist es hier zu tun.

Feodalizm

Feodalizmden zaman zaman bir Devlet olarak söz edildiğini görürüz. Feodalizmin bir bağımlılık ilişkisi olduğu ve serflerin Kişiler olarak görülemeyecekleri düzeye dek, Feodalizm devlet olan şeyin tam tersini, bir Devletin yokluğunu anlatır. Orada bir politik erkten söz edilebileceği düzeye dek, bu derebeyinin Özenci ve serflerin yarı-özgür ve dolayısıyla yarı-insan olmaları olgusu üzerine dayanır. (Geliştirilecek.)

Totaliter Devlet

Bütüncülcü Devlet törel yaşamın bütününün tek bir politik İstenç tarafından belirlenmesini anlatır. Özgürlüğün evrensel bastırılışı olarak görünür. Ama Özgürlüğün tersinmez olması ölçüsünde, bütüncülcülük ancak henüz Özgürlük bilincini kazanmamış kültürlerde olabilir, ve Nazizm deneyimi ve Almanya'nın bugün de Bağlaşık devletlerin denetiminde ve egemenliğinden yoksun olması modern Avrupa da bile Köleliğin henüz Özgürlük bilincine bir gözdağı olarak sürmekte olduğunu gösterir.

Totaliter devlet ancak İstenci olmayan, Hakkının bilincinde olmayan, Özgür olmayan erdemsiz bir halkın katlanması olanaklı bir boyuneğme kipidir. Onu yalnızca birkaç despotun gücü olarak görmemek gerekir. En kötü devlet bile eğer Devlet ise ancak uyrukların bilincinde öyledir.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR

BÖLÜM II

İLK TOPLUMLAR

...

O zaman Grotius'a göre insan soyunun mu yüz insana ait olduğu, yoksa yüz insanın mı insan soyuna ait olduğu kuşkuludur; ve bütün kitabı boyunca eğilimi birinci görüşten yana olmuş görünür, ki bu Hobbes'un da duygusudur. Buna göre insan türü her biri başında onları yemek için koruyan kendi şefi ile birçok sığır sürüsüne bölünür.

...

Filon bize İmparator Caligula'nın böyle uslamlama yaptığını ve o andırıma göre ya kralların tanrılar ya da halkların hayvanlar oldukları vargısını çıkardığını bildirir.

Caligula'nın uslamlaması Hobbes'un ve Grotius'un uslamlamaları ile anlaşır. Aristoteles ikisinden de önce insanların hiçbir biçimde doğal olarak eşit olmadıklarını, ama kimilerinin kölelik için, başkalarının efendilik için doğduklarını söylemişti.

Aristoteles haklıydı; ama etkiyi neden yerine aldı. Hiçbirşey kölelikte doğan her insanın kölelik için doğduğundan daha pekin olamaz. Köleler zincirlerinde herşeylerini, giderek onlardan kurtulma isteğini bile yitirirler; köleliklerini sever olurlar, tıpkı Odysseus'un yoldaşlarının hayvanlıklarını

sevmeleri gibi. Eğer doğal olarak köleler varsa, bunun nedeni doğaya aykırı kölelerin olmuş olmasıdır. Zor ilk köleleri yaptı; korkaklıkları durumu sürdürdü.

LIVRE PREMIER

CHAPITRE II

DES PREMIERES SOCIETES

...Il est donc douteux, selon Grotius, si le genre humain appartient à une centaine d'hommes, ou si cette centaine d'hommes appartient au genre humain, et il paraît dans tout son livre pencher pour le premier avis: c'est aussi le sentiment de Hobbes. Ainsi voilà l'espèce humaine divisée en troupeaux de bétail, dont chacun a son chef, qui le garde pour le dévorer.

Ainsi raisonnait, au rapport de Philon, l'empereur Caligula; concluant assez bien de cette analogie que les rois étaient des dieux, ou que les peuples étaient des bêtes.

Le raisonnement de ce Caligula revient à celui d'Hobbes et de Grotius. Aristote avant eux tous avait dit aussi que les hommes ne sont point naturellement égaux, mais que les uns naissent pour l'esclavage et les autres pour la domination.

Aristote avait raison, mais il prenait l'effet pour la cause. Tout homme né dans l'esclavage naît pour l'esclavage, rien n'est plus certain. Les esclaves perdent tout dans leurs fers, jusqu'au désir d'en sortir; ils aiment leur servitude comme les compagnons d'Ulysse aimaient leur abrutissement. S'il y a donc des esclaves par nature, c'est parce qu'il y a eu des esclaves contre nature. La force a fait les premiers esclaves, leur lâcheté les a perpétués.

Hobbes ve Sözleşme Temelli Devlet Kuramı

Thomas Hobbes

(1588-1679)

Thomas Hobbes'un felsefesi bir kişisel gözlemler ve görüşler derlemidir. Bütünüyle görgüldür. Eğer bilincin altyapının bir yansıması olduğu görüşünde bir doğruluk payı varsa — ki gündelik yaşantımızdan bildiğimiz gibi elbette vardır —, Hobbes doğal bilincin bu bilinçsiz olguculuğunun en çarpıcı örneklerinden ve kanıtlarından birini verir. Ama Kavramın kendisinin Realitenin bir yansıması olmadığı, tersine, Kavramın kendisinin kendini şu ya da bu düzeye dek Realite olarak belirlediği, a priori olduğu doğru ise, Hobbes'un düşünceleri Kavramın açınımını değil, yalnızca kötü bir realitenin yansımasını formüle eder. Hobbes kendi zamanının bir çözümlemesini üretti. Ve bunun felsefeden uzaklığı zamanının gerçek Törellikten uzaklığının bir ölçüsünü verir.

Hobbes'un (1588-1679) Devlet kuramı baştan sona pozitiftir. Bu kuramda Devlet insanın düşmanı olan bir canavardır ("Leviathan"), ve bu algıdan türettiği Devtet kuramı gördüğü ve bir parçası olmaktan kaçınamayacağını düşündüğü yasasızlığın ötesine geçmez. Bellum omnium contra omnes, herkesin herkese karşı savaş durumu için politik çözüm olarak insanların bir sözleşme yoluyla her konuda karar verecek ve kendisinden hesap sorulamayacak bir Egemene boyun eğmeleri gerektiğini ileri sürer. Bu sözleşme yapılmadığı ya da sona erdiği zaman kaçınılmaz olarak iç savaştan ayrı olmayan olmayan bir 'doğa durumu'na düşülecektir.

Hobbes insanı tutkularından özgür olamayan ve her zaman onlar tarafından güdülen bir hayvan türü olarak görür. İnsan sürekli olarak öz-çıkar ve doyum peşinde koşmakta ve bunun geçiciliği nedeniyle her zaman baştan başlamaktadır. Bu "felsefe"ye göre İnsan moral bir varlık değildir, çünkü biricik ve karşı koyamadığı güdüsü öz-çıkardır. İnsana Özgürlüğü yadsımak onu kendi istenci ve duyuncu olan bir varlık olarak yadsımaktır. Bu ise insanın moral bir varlık olmadığı,

Rousseau'nun yukarıda sözünü ettiği bir "hayvan sürüsü"ne ait olduğu vargısına götürür. Durumun bugün de böyle ve insanlığın bir hayvan sürülerinden oluşan bir kalabalık olduğunu ileri süren yazarlar vardır (örneğin aşağıdaki linkte olduğu gibi).

Hobbes'un bakış açısı bir sözleşme ilişkileri alanı olan ve böylece birincil olarak bir gereksinimler dizgesi, Ekonomi dediğimiz etkinliklerin bütününden başka birşey olmayan Toplumu Devlet ile karıştırır. Bir gereksinimler dizgesi olarak Toplumda insanlar arasındaki ilişki bir öz-çıkar ilişkisidir ve kişiler birbirleri için birer erek değil ama birer araçtır. Devleti Toplumsal Sözleşme üzerine dayandırma yanılgısı Rousseau'nun da Devlet kuramını boşa çıkaran etmendir.

"Hobbes is the founding father of modern political philosophy. ... we still live in the world that Hobbes addressed head on." Gene de öyle görünür ki, Thomas Hobbes'un dünyası Rousseau'nun deyimiyle bir "un troupeau de bétail" gibi birşeydir.

Daha sonra yazan John Locke Hobbes'un bu karanlık bakış açısını kabul etti ve ona zamanla bütünüyle ironik olarak "liberalizm" adı verildi. İnsan bir hayvan olduğuna göre ona bu niteliğine göre davranılabilirdi — sömürülebilir, ezilebilir, köleleştirilebilir, ve gerektiğinde hiç duraksamadan yokedilebilirdi. İnsanın öz-sakınıma eğilimli olduğu doğrudur. Ama Hobbes ve onun izinde yürüyenler bundan insanın birincil olarak dürtüsel bir varlık olduğu vargısını çıkarmanın ötesine gitmediler. Bu irrasyonalizm ve insanın moral yeteneksizliği zemininde, bir Törellik olanaksızdır.

Thomas Hobbes / Leviathan. Kilisenin ve Yurttaşların Bir Ortak-Gönencinin Özdek, Biçim ve Gücü

Thomas Hobbes / Leviathan. The Matter, Forme and Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civil (1651)

GİRİŞ

INTRODUCTION

DOĞAYA (Tanrının dünyayı onunla yaptığı ve yönettiği sanat) insan sanatı tarafından, başka birçok şeyde olduğu gibi, yapay bir hayvan yapmada da öykünülebilir. Çünkü yaşam yalnızca başlangıçları içerideki birincil bir parçada olan kol ve bacakların bir devimi olduğuna göre, niçin tüm otomatların (bir saat gibi yaylar ve çarklar yoluyla kendileri devinen motorların) yapay bir yaşamları olduğunu söyleyemeyelim? Çünkü yürek bir yaydan başka nedir; ve sinirler Zanaatçı tarafından amaçlandığı gibi bütün bedene devim veren birçok yaydan başka? Sanat daha da öteye gider ve Doğanın o ussal ve en eşsiz yapıtına öykünür. Çünkü sanat COMMONWEALTH ya da DEVLET (Latince'de CIVITAS) denilen o büyük LEVIATHAN'ı yaratır ki, ancak yapay bir insandır, gerçi korunması ve savunması için amaçlandığı doğal insandan daha büyük bir yapıda ve güçte olsa da; ki onda egemenlik bütün bedene yaşam ve devim veren yapay bir ruhtur; ve başka yargı ve yürütme memurları ve görevlileri ise yapay eklemlerdir; ödül ve ceza (ki egemenliğin koltuğuna bağlanan her eklem ve üye ödevini yapmak için onlarla devindirilir) doğal bedende aynı şeyi yapan sinirlerdir; tüm tikel üyelerin gönençleri ve varsıllıkları güçtür; salus populi (halkın güvenliği) onun işidir; bilmesi gereken tüm şeyleri ona öneren danışmanlar bellektir; hak ve yasalar yapay bir us ve istençtir; uyum sağlık, ayartılma hastalık, ve iç savaş ölümdür. Son olarak, bu politik bedenin parçalarını ilk kez yapan, biraraya getiren ve birleştiren bağıtlar ve antlaşmalar o kararı, ya da Yaratılışta Tanrı tarafından bildirilen 'İnsan yapalım'ı andırırlar.

NATURE (the art whereby God hath made and governs the world) is by the art of man, as in many other things, so in this also imitated, that it can make an artificial animal. For seeing life is but a

motion of limbs, the beginning whereof is in some principal part within, why may we not say that all automata (engines that move themselves by springs and wheels as doth a watch) have an artificial life? For what is the heart, but a spring; and the nerves, but so many strings; and the joints, but so many wheels, giving motion to the whole body, such as was intended by the Artificer? Art goes yet further, imitating that rational and most excellent work of Nature, man. For by art is created that great LEVIATHAN called a COMMONWEALTH, or STATE (in Latin, CIVITAS), which is but an artificial man, though of greater stature and strength than the natural, for whose protection and defence it was intended; and in which the sovereignty is an artificial soul, as giving life and motion to the whole body; the magistrates and other officers of judicature and execution, artificial joints; reward and punishment (by which fastened to the seat of the sovereignty, every joint and member is moved to perform his duty) are the nerves, that do the same in the body natural; the wealth and riches of all the particular members are the strength; salus populi (the people's safety) its business; counsellors, by whom all things needful for it to know are suggested unto it, are the memory; equity and laws, an artificial reason and will; concord, health; sedition, sickness; and civil war, death. Lastly, the pacts and covenants, by which the parts of this body politic were at first made, set together, and united, resemble that fiat, or the Let us make man, pronounced by God in the Creation.

LEVIATHAN

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 259

§ 259

Ek. Devlet edimsel olarak özünde bireysel Devlettir ve daha da ötesi tikel Devlettir. Bireysellik tikellikten ayırdedilmelidir: Bireysellik Devletin İdeasının kendisinin kıpısı iken, buna karşı tikellik Tarihe aittir. Devletler böyle olarak birbirlerinden bağımsızdırlar, ve ilişki öyleyse ancak dışsal bir ilişki olabilir, öyle ki üzerlerinde bağlayıcı bir üçüncü olmalıdır. Bu üçüncü ise Tindir, ki kendine Dünya Tarihinde edimsellik verir ve Devletler üzerindeki saltık Yargıçtır. Pekala birçok Devlet bir birlik olarak başkaları üzerinde bir mahkeme oluşturabilir, örneğin Kutsal Bağlaşma gibi devletler-arası birlikler ortaya çıkabilir; ama bunlar her zaman yalnızca göreli ve sınırlıdırlar, tıpkı Sürekli Barış gibi. Kendini her zaman tikele karşı geçerli kılan biricik saltık Yargıç kendinde ve kendi için olan Tindir ki, kendini Dünya Tarihinde evrensel olarak ve etkin Cins olarak sergiler.

Zusatz. Der Staat als wirklich ist wesentlich individueller Staat und weiter hinaus noch besonderer Staat. Die Individualität ist von der Besonderheit zu unterscheiden: sie ist Moment der Idee des Staates selbst, während die Besonderheit der Geschichte angehört. Die Staaten als solche sind unabhängig voneinander, und das Verhältnis kann also nur ein äußerliches sein, so daß ein drittes Verbindendes über ihnen sein muß. Dies Dritte ist nun der Geist, der sich in der Weltgeschichte Wirklichkeit gibt und den absoluten Richter über sie ausmacht. Es können zwar mehrere Staaten als Bund gleichsam ein Gericht über andere bilden, es können Staatenverbindungen eintreten, wie z. B. die Heilige Allianz, aber diese sind immer nur relativ und beschränkt, wie der ewige Frieden. Der alleinige absolute Richter, der sich immer und gegen das Besondere geltend macht, ist der an und für sich seiende Geist, der sich als das Allgemeine und als die wirkende Gattung in der Weltgeschichte darstellt.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR
BÖLÜM III
MONARŞİ
...
Machiavelli dürüst bir insan ve iyi bir yurttaştı; ama Medici Sarayına bağlı olduğu için ülkesinin yaşadığı zulmün ortasında özgürlük sevgisini perdelemek zorunda kaldı. İğrenç kahramanı Caesar Borgia'nın seçimi gizli niyetini yeterince açıkça gösterir; ve Prens'in düzgüleri ve Livius Üzerine Söylemler'in ve Florence'ın Tarihi'nin düzgüleri arasındaki karşıtlık bu derin politik düşünürün şimdiye dek yalnızca yüzeysel ya da yozlaşmış okurlar tarafından incelenmiş olduğunu gösterir. Roma Sarayı kitabı sert bir biçimde yasakladı; buna inanıyorum, çünkü kitap Sarayı bütün çıplaklığı ile betimler.

LIVRE PREMIER
CHAPITRE VI
DE LA MONARCHIE

Machiavel était un honnête homme et un bon citoyen: mais attaché à la maison de Médicis il était forcé dans l'oppression de sa patrie de déguiser son amour pour la liberté. Le choix seul de son exécrable héros manifeste assez son intention secrète et l'opposition des maximes de son livre du Prince à celles de ses discours sur Tite-Live et de son histoire de Florence démontre que ce profond politique n'a eu jusqu'ici que des lecteurs superficiels ou corrompus. La cour de Rome a sévèrement défendu son livre, je le crois bien; c'est elle qu'il dépeint le plus clairement. (Edition de 1782).

KİTAP ÜÇ
BÖLÜM XII
EGEMEN YETKE KENDİNİ NASIL SÜRDÜRÜR

Son sayım Roma'da eli silah tutan dört yüz bin yurttaş olduğunu gösterdi; ve İmparatorluğun nüfusunun son sayımı uyruklar, yabancılar, kadınlar, çocuklar ve köleler dışında dört milyonu aşkın yurttaş bulunduğunu gösterdi.

LIVRE III
CHAPITRE XII
COMMENT SE MAINTIENT L'AUTORITE SOUVERAINE

Le dernier cens donna dans Rome quatre cent mille citoyens portant armes, et le dernier dénombrement de l'Empire plus de quatre millions de citoyens sans compter les sujets, les étrangers, les femmes, les enfants, les esclaves.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Devlet Kavramı ve Devlet Olgusu

Kaynak · Noesis

Devlet Kavramı ve Devlet Olgusu

Varolan devletlerin Devlet İdeasına öykünmeler olması onların Politik Kuram için temel

alınmasını (pozitivizm, materyalizm) geçersiz kılar.

Varolan devletler realiteleri Kavramlarına karşılık düşmeyen kötü devletlerdir.

Devletin etik karakteri onun (1) Evrensel İnsan Hakları, (2) Duyunç Özgürlüğü, ve (3) Yasa Egemenliği olmasında kendini gösterir.

Bu belirlenimlere karşılık düşmeyen devlet zorunlu olarak ortadan kalkar.

Bu belirlenimler pozitif tikellikler değil, evrenselliklerdir.

Devlet evrensel İstençtir (Rousseau).

Evrensel olmak tikellerin Evrenseli olmak demektir. Bu düzeye dek, tikel özbilinçler Devletin belirli varlığını somutlaştıran yurttaşlardır.

Tikel özbilinçler arasındaki sözleşme ilişkileri olumsaldır, olabilir ya da olmayabilir.

Rousseau'nun sözleşme Devlet-kuramı 'evrensel İstenç' Kavramını gerçekliği içinde değil, soyut olarak alır ve Devleti tikel istençlerin Özencine bağımlı kılar.

Modern Devlet özgür Yurttaşın özbilinçli İstencidir.

Modern Yurttaş Devletin yalnızca uyruğu değil, onun özü ve tözüdür.

Devlet dünyanın milyarları için ya henüz yalnızca boyun eğilecek dışsal bir egemen güçtür (örneğin Çin, İran), ya da henüz etik yaşama bütünüyle yabancı düşlemsel bir realitedir (Hindistan).

Tıpkı evrensel Hakkın pozitif tüzeden daha çoğu olması gibi, Devlet de onun reel biçimlerini temsil eden tikel tarihsel Devletlerden daha çoğudur.

Baskıcı olan, korku temelinde işleyen, birer aptallık yapıtı olan devletler sefil kültürlerin eşit ölçüde sefil devletleridir.

Tarihte ilk kez Modern demokratik Devlet bireyin Yurttaş olarak İstencinin anlatımıdır.

Kavranan ilkenin ya da İdeanın bilinçlere yerleşmesi yüzyılları ya da binyılları gerektirir.

Modern demokratik Devleti önceleyen tüm Devletlerde yurttaştan ayrı olan ve Yasaları kendisi belirleyen tikel bir Özenç, bir keyfi İstenç egemendir.

Özgürlük bilincinden yoksun ön-modern kültürde Yasa egemenin buyruğudur (legal pozitivizmin istediği gibi).

Legal pozitivizm devletin moral yargıdan bağımsız olduğunu ileri sürer. Özgürlük bilincinden yoksunluk moral yargıdan da yoksunluktur.

"Bireysellik Devletin İdeasının kendisinin kıpısı iken, buna karşı tikellik Tarihe aittir." :: "sie [Besonderheit] ist Moment der Idee des Staates selbst, während die Besonderheit der Geschichte angehört." (TzF, § 260 Ek)

DEVLET, KİTAP VI (a)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Platon / Devlet

Platon

Devlet 6 (a)

PLATON, DEVLET, Πολιτεία (Politeia); De RepublicKİTAP V [484-490]
Temalar: FELSEFECİNİN KARAKTERİ, DEVLET YÖNETİMİ

DİYALOĞA KATILANLAR:
Sokrates, Glaukon, Adeimantus

[V'inci Kitabın hemen sonunda diyalog saltık, ilksiz-sonsuz ve değişmez güzelliği gören gerçek felsefeci ile hoş sesleri ve güzel renkleri gören ama saltık Güzelliğin varoluşunu kabul edemeyen 'sanı-' ya da 'görüş'- severin karşılaştırması üzerine döner. Sokrates bu ikincilerin öyle adlandırıldıkları için kızabileceklerini söyler. Glaukon ise hiç kimse gerçek olana kızmamalı yanıtını verir.]

Sokrates, Glaukon, Adeimantus

— Ve böylece Glaukon, tartışmamız uzun ve güç bir yoldan geçtikten sonra, gerçek felsefeci ve yalancı felsefeciler kendilerini gösterdiler.

— Sanmıyorum ki, dedi, yol daha da kısaltılabilsin.

— Ben de öyle, dedim; ve gene de inanıyorum ki eğer yalnızca bu konuyu tartışacak olsaydık, her ikisi üzerine de çok daha duru bir görüş geliştirebilirdik. Ama doğru olanın yaşamının eğri olanınkinden hangi bakımlardan ayrıldığını görmek isteyenin irdelemek zorunda olduğu daha başka sorular bizi bekliyor.

— Peki bundan sonraki soru nedir? diye sordu.

— Doğallıkla, dedim, dolaysızca ondan sonra gelen. Yalnızca felsefeciler sonsuza dek kendine benzer ve değişmez kalanı kavrayabildikleri için, ve ötekiler, yalnızca şeylerin çokluk ve değişebilirlik alanında dolaşanlar ise felsefeciler olmadıkları için, bu iki kümeden hangisinin Devletin önderleri olması gerektiğini soracağız.

— Doğru yanıtı nasıl bulabiliriz?

— Bu ikisinden hangisi Devletin yasa ve törelerini en iyi koruyabilecek gibi görünüyorsa, onlar koruyucular yapılacaktır.

— Çok doğru, dedi.

— Peki, herhangi birşeyi gözetecek olanın kör mü yoksa keskin görüşlü mü olması gerekir? Bu da açık mı?

— Bu konuda hiçbir soru olamaz.

— Ve aslında her şeyin gerçek varlığının bilgisinden edimsel olarak yoksun olanlar, ruhlarında duru hiçbir örnek taşımayanlar, ve tıpkı ressamlar gibi gerçekliğin kökenine bakamayıp şeyleri onunla ilişkilendiremeyen ve en sağın olanı göremeyenler, böylece bu dünyada eğer zorunlu ise güzellik, iyilik, doğruluk üzerine yasaları düzenlemeye ve düzenlerini koruyup saklamaya yeteneksiz olanlar — böyle insanlar, sormalıyım, körlerden daha iyi bir durumda mıdırlar?

— Gerçekten de körlerden daha iyi durumda oldukları söylenemez, diye yanıtladı.

— Ve deneyimde en azından onlara eşit olmanın ve hiçbir tikel yetide onlardan geri kalmamanın yanısıra, her şeyin gerçek varlığını da bilenler varken, koruyucularımız onlar mı olacaklardır?

— Tüm büyük niteliklerinin bu en büyüğünü taşıyanları reddetmek için, dedi, hiçbir neden olamaz; {485} başka herhangi bir bakımdan yetersiz olmadıkça, her zaman ilk yeri almalıdırlar.

_Felsefeci Olmanın Bireysel Önkoşulları Ve Felsefecinin Karakteri

— Öyleyse, dedim, bu insanların bu ve başka üstünlükleri ne düzeyde birleştirebileceklerini belirlemeye başlayalım mı?

— Evet.

— İlk olarak, başında belirttiğimiz gibi, felsefecinin özünü saptamamız gerekir. Ve bunda bir anlaşmaya varabilirsek, inanıyorum ki aynı kişilerde niteliklerin böyle bir birliğinin olanaklı olduğunu, ve başkalarının değil ama yalnızca onların Devlet yöneticileri olmaları gerektiğini de kabul edeceğiz.

— Ne demek istiyorsun?

— Felsefi doğalar üzerine bir noktada anlaşalım: Onlar kendilerini ilksiz-sonsuz olan ve oluşta ve yokoluşta değişmeyen varlık üzerine aydınlatan bilime sonsuz bir sevgi ile bağlıdırlar.

— Anlaştığımız gibi.

— Ve dahası, dedim, tüm gerçek varlığı sevdiklerini, ve bunun ister daha büyük ister daha küçük olsun, ister daha değerli ister daha az değerli olsun, hiçbir parçasının onlar tarafından yadsınmadığını da kabul ediyoruz. Bunu daha önce seven insanları ve hırslı insanları tartışırken de belirtmiştik.

— Doğru.

— Ve eğer betimlediğimiz gibi olacaklarsa, onlarda olması gereken bir başka nitelik daha yok mudur?

— Hangi nitelik?

— Doğruluk—, düşüncelerine hiçbir zaman bile bile bir yanlışlığa izin vermemek, ondan tiksinmek, ve gerçeği sevmek.

— Evet, öyle görünüyor.

— Yalnızca ‘‘öyle mi görünüyor?’’ Uygun sözcük bu değil, dostum, diye yanıtladım. Birşey için sevgi duyan birinin doğasından ötürü sevdiği nesneye ait olan ya da yakın olan başka herşeyi de sevmesi saltık bir zorunluktur.

— Çok doğru, dedi.

— Ve bilgeliğe gerçeklikten daha yakın birşey daha var mıdır?

— Nasıl olabilir?

— Aynı doğa için hem bilgeliği sevmek hem de yanlışı sevmek olanaklı mıdır?

— Hiçbir biçimde!

— Öğrenmeyi gerçekten seven biri, o zaman, daha gençliğinden başlayarak tüm gerçekliğe tüm gücüyle uzanıyor olmalıdır.

— Kesinlikle.

— Ama yine, bildiğimiz gibi, dürtüleri tek bir yönde güçlü olan birinde bunlar başka yönlerde daha

zayıf olacaktır, tıpkı bir bölümü başka bir kanala çevrilmiş bir su akıntısı gibi.

— Doğru.

— İstekleri her biçimindeki bilime ve onunla ilgili nesnelere yönelmiş biri yalnızca ruhun hazlarına gömülecek, ve bedensel hazları bir yana bırakacaktır, eğer bilgelik sevgisi yapmacık değil ama gerçekse.

— Bütünüyle doğru.

— Böyle biri hiç kuşkusuz ılımlı olacak ve hiçbir biçimde para hırsı duymayacaktır; çünkü başka her insanı paranın ve onun gösterişinin peşinde koşmaya götüren güdülerin onun karakterinde hiçbir yeri olmayacaktır.

— Çok doğru. {486}

— Felsefecinin doğasını yalancı-felsefecinin doğasından ayırmak istiyorsan, bir başka ölçün daha aramalısın.

— Nedir o?

— Onda bayağılığın ne olursa olsun hiçbir biçimi bulunmamalıdır; hiçbirşey hem tanrısal hem de insansal şeylerde tam ve bütün olana özlem duyan bir ruha sıradanlıktan daha aykırı olamaz.

— Çok doğru, diye yanıtladı.

— O zaman ansal bir enginlikle donatılı ve tüm Zaman ve tüm Varlık üzerine gözlemci olan biri nasıl olur da insan yaşamına büyük birşey diye bakabilir?

— Bakamaz!

— Ya da böyle biri ölümü ürkütücü görebilir mi?

— Hiçbir biçimde.

— O zaman korkak ve bayağı doğanın gerçek felsefede hiç bir yerinin olmadığı açık değil midir?

— Hiç kuşkusuz.

— Pekala. Haktanır olan, para hırsı duymayan, bayağı, övüngen ya da korkak olmayan biri — böyle biri, diyorum, dayanılmaz ve türesiz biri olabilir mi?

— Olamaz.

— Öyleyse bir ruhun felsefeye yatkın olup olmadığını saptamak için yapacağın şey onun çocukluktan bu yana haktanır ve ince mi, yoksa geçimsiz ve yabanıl mı olduğuna bakmaktır.

— Doğru.

— Ama atlamaman gereken bir nokta daha var.

— Hangi nokta.

— Kolayca öğrenip öğrenemediği. Çünkü hiç kimse ona sıkıntı veren ve onu çok büyük çabayla çok az ilerleten şeyi sevmez.

— Çok doğru.

— Ve yine, eğer unutkansa ve öğrendiklerinden hiç birini kafasında tutamıyorsa? Böyle biri tüm bilgiden yoksun olmayacak mıdır?

— Kesinlikle.

— Boşa çabalamakla, sonunda verimsiz uğraşından ve kendi kendisinden nefret etmeye zorlanmayacak mıdır?

— Hiç kuşkusuz.

— O zaman unutkan bir ruhu gerçek felsefi doğalar arasında sayamayız ve felsefecinin iyi bir belleği olması gerektiğinde diretmeliyiz.

— Elbette.

— Ve bir kez daha, eğitimsiz ve görgüsüz bir doğa yalnızca ölçüsüzlüğe yatkın değil midir?

— Yatkındır.

— Ve gerçeği ölçüsüz olmaya mı yoksa ölçülü olmaya mı yakın görürsün?

— Ölçülü olmaya.

— O zaman, başka niteliklerin yanısıra, doğuştan özünden ötürü her gerçek varlığın görüşüne kolayca götürülebilen doğallıkla ölçülü ve ince bir anlık bulmaya çalışmalıyız.

— Hiç kuşkusuz.

— Peki, sıraladığımız tüm bu özellikler birlikte bulunmazlar mı, ve bir bakıma gerçek varlıktan yeterli, daha doğrusu eksiksiz bir pay alacak bir ruh için zorunlu değil midirler? {487}

— Kesinlikle zorunludurlar, diye yanıtladı.

— Ve ancak doğal olarak iyi bir bellek yetisi olan ve çabuk öğrenen birinin, soylu ve ince bir kişiliğin, gerçeğe, doğruluğa, yiğitliğe, ılımlılığa dost ve yakın olanın sürdürebileceği böyle bir çalışma eksiksiz bir çalışma olmayacak mıdır?

— Kıskançlık tanrısının kendisi bile, dedi, böyle bir çalışmada eksiklik bulamaz!

— Pekala, dedim, Devleti yıllarca süren eğitim tarafından eksiksiz kılınan böyle insanlara, ama yalnızca onlara emanet etmeyecek miyiz?

Sıradan Felsefecinin Suçu

Burada Adeimantus araya girerek şunları söyledi:

— Bu sözlere kimse karşı çıkamaz, Sokrates. Ama böyle konuştuğunda dinleyecilerinin içinden tuhaf bir duygunun geçtiğini bilmen gerekir: Sorular sorma ve onları yanıtlamadaki deneyimsizliklerinden uslamlamadaki her adımla biraz daha yoldan çıkarıldıklarını düşünürler, öyle ki bu küçük şeyler yavaş yavaş birikir, ve tartışmanın sonunda çok kötü sendelemeye başladıklarını ve ilk söyledikleri ile çeliştiklerini görürler. Ve beceriksiz dama oyuncularının sonunda usta hasımları tarafından sıkıştırılıp kıpırdayacak hiçbir yerlerinin kalmaması gibi, onlar da kendilerini sonunda böyle sıkıştırılmış bulurlar; çünkü kavramların taşlar olduğu bu yeni oyunda söylecek hiçbir şeyleri yoktur. Bu nedenle bütün bu oyunun sonunda herşeye karşın gerçekliğe hiç dokunulmamış olduğunu sanısına kapılırlar. Bana bunları şimdi olanlar düşündürdü. Biri çıkıp diyebilir ki, uslamlamanın hiçbir adımını çürütemese de, bir olgu olarak gördüğü şey ortadadır. Kendilerini yalnızca gençlik yıllarındaki eğitimin bir parçası olarak değil, ama daha olgun yılların uzun süreli uğraşı olarak da felsefeye adamış olanlardan pek çoğu tam bir çatlak demesek de tuhaf insanlar olurlar, ve en iyi sayılanlar bile senin övdüğün çalışma tarafından kentlerine yararsız

kılınırlar.

— Evet, ve bunu söyleyenlerin yanıldıklarını mı düşünüyorsun?

— Bilmiyorum, diye yanıtladı; ama senin görüşünün ne olduğunu bilmeyi çok isterim.

— Yanıtım şöyle: bütünüyle haklı oldukları görüşündeyim.

— O zaman, felsefecilerin kentlere hiçbir yararının olmadığını kabul ettiğimize göre, onların kentlerde yöneticiler oluncaya dek oralarda kötülüklerin sona ermeyeceğini söylemede nasıl haklı olabilirsin?

— Bir soru soruyorsun ki, dedim, yanıtı ancak bir allegoride verilebilir.

— Evet, Sokrates; ve sanırım senin hiç de kullanmadığın bir konuşma yolu bu.

Atina Demokrasisi

— Zararı yok. Anladığıma göre, dedim, beni böyle umutsuz bir tartışmaya düşürmüş olmak hoşuna gidiyor; ama şimdi allegoriye kulak verirsen, {488} onlara ne denli düşkün olduğumu açıkça göreceksin. Gerçek şudur. En iyi felsefecilerin kendi Devletlerinden gördükleri davranışlar öylesine acıdır ki, yeryüzünde bir benzeri daha yoktur; ve bu nedenle, eğer davalarını savunacaksam, kurguya başvurmam ve ressamlar yaptıkları o yarı teke yarı geyik gibi masalımsı karışımlardan yapılmış bir şekli toparlamam gerekir. Şimdi öyle bir gemi ya da filo tasarla ki, mürettebattaki herkesten daha yapılı ve daha güçlü olmasına karşın, kaptan biraz ağır işiten ve görüşü de biraz zayıf olan biri olsun, ve denizcilik bilgisi de bu yetilerinden daha iyi bir durumda olmasın. Gemiciler yönetim konusunda birbirlerine düşerler ve herkes kendisinin gemiyi yönetme hakkı olduğu görüşündedir, üstelik sanatı hiç öğrenmemiş ve ona bunu kimin ve nerede öğrettiğini söyleyemeyecek olsa bile. Dahası, tümü de bunun öğretilemeyeceğini ileri sürerler, ve tersini söyleyeni parçalamaya hazırdırlar. Yalnız kalan kaptanın çevresine üşüşerek dümeni onlara bırakması için yalvarıp yakarır, her vaatte bulunurlar. Kimi zaman bir parti başarısızlığa uğrarken bir başkası amacına ulaşır ve birincileri öldürerek denize atarlar, soylu kaptanı içkiyle ya da bir uyuşturucuyla ya da başka herhangi bir yolla etkisizleştirip kıskıvrak bağladıktan sonra ayaklanıp gemiyi ele geçirirler. Ambarları açarlar, yiyip içerek yolculuklarını kendilerinden beklenebileceği gibi sürdürürler. Onları desteklemiş ve gemiyi zorla ya da inandırarak kaptanın elinden alıp kendi ellerine geçirme tasarlarında onlara akıllıca yardım etmiş olanlara Becerikli Denizci, Doğuştan Kaptan, Usta Dümenci gibi sanlarla övgüler sunarken, böyle olmayanları ise yararsız görüp küçümserler, onlara sayıp söverler, ve gerçek kaptan ortalarda yoktur — onu dinlemezler. Ama anlamadıkları şey eğer gerçekten de geminin yöneticisi olacaksa, kaptanın yıla, mevsimlere, gök ve yıldızlara ve rüzgarlara ve sanatını ilgilendiren başka herşeye dikkat etmesi gerektiğidir. Dümende ustalık kazanmaya gelince, başkaları bunu ister onaylasın ister onaylamasın, bu işin ne sanatını ne de uygulamasını yönetim ile aynı zamanda kavramak olanaklıdır. {489} Şimdi geminin güvertesinde durum bu olunca, geminin tayfaları gerçek kaptanı nasıl göreceklerdir? Ona bir yıldız falcısı, hiçbir işe yaramaz bir geveze demeyecekler midir?

— Hiç kuşkusuz, dedi Adeimantus.

— O zaman, dedim, sanırım Devlet ile ilişkisi içindeki gerçek felsefeciyi anlatan allegoriyi ayrıntıda yorumlamamızı pek istemeyeceksin; çünkü demek istediğimi şimdiden anladın.

— Elbette.

— O zaman bir kentte felsefecilerin onurlandırılmamalarına şaşıran birini görürsen, ona ilkin bu

allegoriyi anlat; bunu açıkla ve eğer onurlandırılmış olsalardı bunun çok daha şaşırtıcı olacağını göstermeye çalış ona.

— Bunu yapacağım.

_Tayfaların Yöneticileri (Devlet) ‘‘Tayfalar’’ Mıdır?

— Ona de ki, kendilerini felsefeye adamış en iyi insanların kalabalığa yararsız olduklarını söylemede haklıdır; ama yararsızlıklarını onların kendilerine değil ama onlardan yararlanmayanların kusurlarına yüklemesi gerekir. Çünkü bir kaptan alçakgönüllü bir tonla denizcilere onun tarafından yönetilmeleri için yalvarmamalıdır — doğanın düzeni böyle değildir; bilgeler varsılların kapılarına gitmeyeceklerdir.* Hayır, bu deyişin dahi yaratıcısı bir yalan söyledi, ve gerçek şudur ki, ister varsıl ister yoksul olsun, insan hastalandığında doktorun kapsında beklemelidir; ve yönetilmek isteyenler onları yönetebilecek olanın kapısını çalmalıdır. Yönetici, eğer gerçekten de bir işe yarayacaksa, uyruklarına onun tarafından yönetilmeleri için yalvarmamalıdır. Ama insanlığın şimdiki yöneticileri bir başka türdendir. Onları haklı olarak isyancı tayfalara benzetebiliriz, ve gerçek dümencileri ise onlar tarafından hiçbir işe yaramaz ve aklı bir karış havada olarak adlandırılanlara.

*Deyiş Simonides’e yüklenir.

— Bütünüyle doğru, dedi.

Yalancı-Felsefeciler; Yarı-Felsefeciler

— Bu nedenlerle böyle insanlar arasında felsefeye — başka her uğraştan daha soylu olan bu uğraşa — karşıt amaçlara yönelenler tarafından kolay kolay saygı gösterilmez. Gene de ona en büyük ve en kalıcı zarar karşıtlarından değil, ama sözde ona hizmet ettiklerini ileri sürenlerden gelir. Sözünü ettiğin suçlayıcı bunların çoğunun bütünüyle kötü, en iyilerinin ise işe yaramaz olduğunu söylemişti. Ve bu görüşünle anlaşmıştım.

— Evet.

— Ve iyilerin niçin işe yaramaz oldukları şimdi açıklanmış oldu mu?

— Evet.

Felsefeci Çoğunluğun Yozlaşması Kaçınılmaz Mıdır?

— O zaman sözde felsefeciler kalabalığının bozulmasının niçin kaçınılmaz olduğunu, ve bunun da öteki gibi felsefeyi suçlamak için geçerli olmadığını göstermeye geçelim mi?

— Geçelim.

— Öyleyse sırayla soralım ve yanıtlayalım. İlkin güzel ve soylu insanın doğasının nasıl olması gerektiğini betimlememize dönerek buna başlangıç noktası yaptığımız şeyi anımsayalım. {490} Gerçeklik, anımsayacağın gibi, onun her şeyde ve her yerde izlemesi gereken öncüsüydü; ve bunu başaramamak bir boşboğaz olmak, gerçek felsefeden hiçbir pay almamaktı.

— Evet, söylediğimiz buydu.

— Peki, başka hiç birinden söz etmesek bile, salt bu şimdi ona ilişkin anlayışımızla tam bir zıtlık içinde değil midir?

— Hiç kuşkusuz, dedi.

[PLATON: DEVLET, VI (a) SONU]

Önceki Bölüm: V (b) Sonraki Bölüm: VI (b)
İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

DEVLET, KİTAP VI (b)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Platon / Devlet

Platon
Devlet 6 (b)

PLATON, DEVLET, Πολιτεία (Politeia); De Republic
KİTAP VI [491-498]
Tema: FELSEFECİ
DİYALOĞA KATILANLAR:
Sokrates, Glaukon, Adeimantus

[Platon bilimin öğrencisinin düzgün ve özgür uslamlama yapmasının kişisel koşulları üzerine çözümleme yapıyor.]

Sokrates, Glaukon, Adeimantus

—Ve onu usauygun bir yolda savunmak için, bilmeyi gerçekten seven kişinin her zaman varlık uğruna çabaladığını ve doğasının böyle olduğunu söylemeyecek miyiz? O salt sanılarda varolan bireysellerin çokluğunda durup kalmayacak, ama daha da ileri gitmeyi sürdürecektir — ne keskinliği körelecek, ne de her durumda varolanın gerçek doğasını ruhun bu varlığı kavrayacak parçası yoluyla kavrayıncaya dek sevgisi azalacaktır. Sonra gerçek varlığa yaklaşarak ve ona karışarak us ve gerçekliği üretecek, gerçek bilgiye ve gerçek yaşama ulaşacak, gelişecek, ve o zaman — daha önce değil ama ancak o zaman — çabalarının sonunda dinginliğe ulaşacaktır.

— Tam olarak ussauygun, dedi.

— Ve felsefecinin doğasında yalan diye birşey bulunabilir mi, yoksa tersine ondan nefret mi eder?

— Nefret eder.

— O zaman gerçeklik yol gösterdiği zaman, arkasına hiçbir kötülük zinciri takılamaz.

— Nasıl olabilir!

— Tersine, onu ılımlılığın eşlik ettiği sağlam ve doğru bir karakter izleyecektir.

— Doğru.

— Öyleyse felsefecinin erdemlerini bir kez daha baştan sıralama konusunda diretmenin hiçbir gereği yok. Hiç kuşkusuz anımsayacaksın ki yüreklilik ve yücegönüllülük, kolay öğrenme ve iyi bellek onun doğal nitelikleri arasındaydı. Ve o zaman araya girerek demiştin ki, gerçi herkes zorunlu olarak söylediklerimizle anlaşacak olsa da, eğer sözleri bırakıp tartışılan kişilere bakılacak olursa, bunlardan kimilerinin açıkça yararsız, ve çoğununsa aşağılık olduğunu görürüz. Sonra bu önyargının arkasında yatan nedeni araştırarak şimdi niçin bunların çoğunun kötü olduğu sorusuna geldik. Ve bizi zorunlu olarak bir kez daha gerçek felsefeciyi inceleme ve tanımlama noktasına getiren bu soruydu.

— Bu doğru.

— Öyleyse, dedim, gerçek felsefecinin doğasının yozlaşmalarını araştırmalıyız. Felsefe çoğunda bozulurken bunlardan yalnızca kötü değil ama yararsız dedikleri küçük bir bölümü bundan kaçar. {491} Bundan sonra felsefecinin doğasına öykünenleri ve onun yaşam tarzına özenenleri incelemeliyiz, çünkü bunlar kendilerini öyle bir uğraşa verirler ki onlar için gereğinden öte iyi ve gereğinden öte büyüktür, ve böylece birçok yolda ve her yerde gösterdikleri tutarsızlıklarla tüm insanlar arasında felsefecilere sözünü ettiğimiz o kötü adı getirirler.

— Bu bozulmalar nedir? diye sordu.

— Bunları açıklamaya çalışacağım, dedim — eğer başarabilirsem. En azından böyle bir doğanın, eğer eksiksiz bir felsefeci olacaksa zorunlu olarak tam şimdi sözünü ettiğimiz herşeyi kendinde taşıyan böyle bir doğanın insanlar arasında çok ender olduğunu ve çok az sayıda geliştiğini kabul ediyorum.

— Gerçekten de öyle.

— Yalnızca ne çok tehlikenin, ne denli büyük tehlikelerin bu ender doğaları yoketmeye çalıştıklarını bir düşün!

— Hangi tehlikeler?

— İlkin — ki bunu duymak hiç kuşkusuz çok şaşırtıcı gelecektir — kendi erdemleri bunu yapar; yüreklilik, ılımlılık ve sözünü ettiğimiz tüm başkaları. Her biri övgüye değer olan bu nitelikler onları taşıyan ruhu bozup felsefeden uzaklaştırırlar.

— Çok şaşırtıcı, diye yanıt verdi.

— Sonra, dedim, bunların yanısıra yaşamın tüm sıradan iyilikleri gelir — güzellik ve varsıllık, bedensel güç, Devlette nüfuzlu ilişkiler ve daha başkaları. Bunların da zararlı ve yabancılaştırıcı bir etkileri vardır. Şimdi demek istediğimi ana çizgilerde toparlayabiliyor musun?

— Evet; ama ne demek istediğini daha tam olarak bilmeyi isterim.

— Şimdi olguyu bir bütün olarak ve doğru olarak kavra, dedim, o zaman bu söylenenleri anlamada hiçbir güçlük çekmeyeceksin, ve tam şimdi söylediklerim seni hiç şaşırtmayacaklar.

— Nasıl yapacağım bunu? diye sordu.

— Nasıl mı? dedim. Biliriz ki ister bitkisel ister hayvansal olsunlar, tüm tohumlar ya da filizler uygun bir besin ya da iklim ya da toprakla karşılaşmadıkları zaman, uygun bir çevrenin yokluğuna güçlükleri ile orantılı bir duyarlık gösterirler, çünkü kötülük iyi olana olmayandan daha düşmandır.

— Çok doğru.

— En ince doğaların yabancı koşullar altında daha kaba olanlardan daha çok zarar gördüklerini kabul etmek gerek, çünkü karşıtlık daha büyüktür.

— Hiç kuşkusuz.

— Ve diyemez miyiz ki, Adeimantus, doğal olarak en iyi ruhlar kötü eğitildikleri zaman aşırı ölçüde kötüleşirler? Büyük suçlar ve tam bir kötülük tini herhangi bir aşağılıktan çok bir yetiştirilmesi tarafından yozlaştırılmış bir doğanın dinçliğinden kaynaklanmaz mı? Ve buna karşı zayıf doğalar çok büyük bir iyiliğe olduğu gibi çok büyük bir kötülüğe de yeteneksiz değil midirler?

— Sanırım bu konuda haklısın. {492}

En Büyük Sofist Halktır

Halksal Eğitim: Doğal Bilincin Yeniden-Üretimi

Popüler Değerlerin Kuşaktan Kuşağa Aktarım

— Ve felsefecinin doğası da aynı andırımı izler, öyle ki, uygun bir öğrenimden sonra, zorunlu olarak tam erdeme doğru büyümeli ve olgunlaşmalıdır; ama eğer yabancı bir toprağa ekilecek ya da dikilecek olursa, tanrısal bir güç tarafından korunmadıkça tam karşıtına gelişir. Belki de yaygın görüşü savunuyorsun: Söz konusu olan şeyin birkaç genç insanın Sofistler tarafından yozlaştırılması olduğunu, ya da, eğer sözleri edilmeye değerse, özel öğretmenler olarak birkaç önemsiz Sofistin kendi başlarına onları yozlaştırmaları olduğunu düşünüyorsun. Gerçekte tam bunları söyleyen kamu tüm Sofistlerin en büyüğü değil midir? Ve onlar gençleri olduğu gibi yaşlıları da, erkekleri olduğu gibi kadınları da diledikleri gibi olmaları için eksiksiz olarak eğitmezler mi?

— Bu ne zaman olur? dedi.

— Biraraya geldikleri her zaman. Parlamentoda, bir mahkemede, bir tiyatroda, bir ordugahta ya da başka bir kamu toplantısında —, karşılaştıklarında büyük bir gürültü koparır, ve söylenenlerden ya da yapılanlardan kimilerini över, kimilerine söver, ve her ikisini de eşit ölçüde abartır, haykırıp ellerini çırparlar, ve toplantı yerlerinin ve kayaların yankısı övgü ya da yergi seslerini iki katına yükseltir. Bütün bunlar olurken — söylendiği gibi — genç insanın yüreği ne durumdadır? Hangi özel eğitim halk görüşünün bu ezici akışı karşısında onun sapasağlam durmasını sağlayabilir? Akıntı tarafından sürüklenip götürülmeyecek midir? Genel olarak kamunun taşıdığı iyilik ve kötülük kavramlarını kazanmayacak mıdır? Ve böylece onların yaptıkları gibi yapmayacak ve onlar nasılsa o da onlar gibi olmayacak mıdır?

— Evet, Sokrates, bu kaçınılmaz.

— Ve gene de, dedim, henüz en güçlü zorlamanın sözünü etmedim.

— Nedir o?

— Kamudan başka birşey olmayan bu yeni Sofistlerin, bu eğitimcilerin sözle kabul ettiremedikleri zaman eylemle dayattıkları bir zorlama. Onların boyun eğmeyenleri yurttaşlık haklarının geri alınması, para cezaları ya da ölümün sessiz gücü ile cezalandırdıklarını bilmiyor musun?

— Gerçekten de bunları yapıyorlar; ve doğrusunu söylemek gerekirse, kolayca.

— O zaman başka hangi Sofistin, ya da hangi konuşmacının böyle eşitsiz bir yarışmada üstün gelmesi beklenebilir?

— Hiç birinin, diye yanıtladı.

Erdem Ve Toplumsal Kültür

Sivil Toplum Bireylerin Karakterleri Üzerinde Direnilmez Güçtür

— Gerçekten de hiç birinin, dedim, giderek bir girişimde bulunmak bile büyük budalalık olur. Erdem söz konusu olduğunda, toplumun verdiği eğitime aykırı erdeme doğru eğitilerek, çoğunluktan ayrı bir karakter geliştiren hiçbir insan yoktur, hiçbir zaman olmamıştır ve hiçbir zaman olmayacaktır. Yalnızca sıradan insan karakterinden söz ediyorum dostum: Tanrısal olanı ise — özdeyişe uyarak — konu dışında bırakıyoruz. Çünkü, doğrusunu söylemek gerekirse, toplumun {493} şimdiki kötü durumunda kurtarılan ve olması gerektiği gibi olan herşeyin Tanrının kayrası

yoluyla kurtarılmış olduğunu bilmeni isterim.

— Bütünüyle onaylıyorum, dedi.

— O zaman onayını daha öte bir gözlem için de istemeliyim.

— Ne diyeceksin?

Halkın Bilgeliği Ve Politikacı:
Erdemsiz Demokrasi

— Ne mi? Birçok politikacının Sofistler dediği ve hasım saydığı tüm o paralı öğretmenler gerçekte kalabalığın görüşünden, biraraya toplandıklarında ürettikleri sanılardan başka birşey öğretirler mi? Bilgelik dedikleri şey budur. Onları kendilerine teslim edilen güçlü ve iri yarı bir hayvanın huy ve isteklerini öğrenen bir bakıcıya benzetebiliriz. Ona nasıl yaklaşılacağını, ona nasıl dokunulacağını beller, ne zaman ve hangi nedenlerle tehlikeli ya da uysal olduğunu, çıkardığı çeşitli seslerin ne anlama geldiğini, başka biri tarafından çıkarılan hangi seslerin onu yatıştırdığını ya da kızdırdığını öğrenir. Bakıcı hayvanla birlikte yaşayarak zaman içinde bu dersleri eksiksizce öğrenir, ve buna bilgelik der. Bunlardan bir öğreti gibi birşey toparlar ve kendini bir profesör olarak bunları öğretmeye adar. Gerçekte kalabalığın sanıları ya da dürtüleri konusunda hiçbirşey bilmez, ama şuna güzel ya da çirkin, buna iyi ya da kötü, haklı ya da haksız der, ve her birine iri yarı hayvanın sanılarına göre bir ad verir, ona haz veren şeylere iyi, onu rahatsız edenlere kötü der. Tüm bunlarda hiçbir ilkesi yoktur, ama zorunlu olanlara haklı ve güzel der, ama bunu zorunlunun ve iyinin ve aralarındaki ayrımın özünü bilmeksizin ya da onları bir başkasına öğretmeye yeteneksiz olarak yapar. Zeus adına! Böyle biri sence tuhaf bir eğitmen olmayacak mıdır?

— Gerçekten de öyle!

Felsefeci Ve Halk
Felsefe Ve Halk

— Ve resimde, ya da müzikte, ya da giderek politikada bile, bilgeliğin geçimsizlerin o engin kalabalığının ruh durumlarının ve beğenilerinin saptanması olduğunu düşünen biri o betimlediğim kişiden nede ayrılır? Eğer şiirde ya da başka bir sanatta ya da kamu hizmetinde usta biri kalabalığa karışıp onlara çalışmalarını sergileyecek olursa, eğer böylelikle onları hiçbir yükümlülüğü yokken yargıçları yapacak olursa, Diomede'nin zorunluğu denilen şey onu diledikleri her şeyi yapmak zorunda bırakmayacak mıdır? Ama onların sevdiklerinin iyi ve güzel olduğunu tanıtlamak için hiç saltık olarak gülünç olmayan bir neden ileri süren birini duydun mu?

— Hayır, ne de duyacağımı sanırım.

— O zaman bunu kafanda tut, ve bir başka soruyu anımsa. Kalabalığın birçok güzel şeyin varlığından ayrı olarak bir de saltık güzelliğin varlığına inanması, {494} ya da her bir türde çokluğun değil ama her bir türde saltığın varlığına inanması olanaklı mıdır?

— Hiçbir biçimde.O zaman kamunun bilgeliği sevmesi olanaksızdır.

— Olanaksız!

— Ve dolayısıyla felsefeciler kaçınılmaz olarak kamu tarafından kınanacaklardır.

— Kesinlikle!

— Ve sürüye danışan ve onları hoşnut etmeye çalışan bireyler tarafından?

— Bu da apaçık.

— O zaman, bütün bunların ışığında, felsefecinin uğraşında ereğine ulaşıncaya dek dayanabilmesi için bir yol görüyor musun? Onun hakkında daha önce söylediklerimizi düşün. Onun anlayış keskinliği ve iyi bir bellek ile, yüreklilik, ve yücegönüllülük ile donatılı olduğunu anımsa — bunları gerçek felsefecinin yetenekleri olarak kabul etmiştik.

— Evet.

— Böyle biri daha çocukluğundan başlayarak her şeyde herkes arasında birinci olmayacak mıdır, özellikle bedensel yetenekleri de ansal yetenekleri gibiyse?

— Hiç kuşkusuz, dedi.

— Ve yaşlandıkça dostları ve yurttaşları onu kendi amaçları için kullanmayı istemeyecekler midir?

— Elbette.

— Ayağına gidip ondan ricalarda bulunacaklar, ve ona saygı gösterip gelecekteki gücünü kendi ellerine geçirebilmek için ona önceden yaltaklanmayacaklar mıdır?

— Genellikle olan budur, dedi.

— Ve onun gibi bir insan böyle bir durumda ne yapacaktır, özellikle büyük bir kentin yurttaşı ise, varsıl, soylu ve güzel yapılı bir gençse? Sınırsız özlemlerle dolu olmayacak, kendini Helenlerin ve yabancıların sorunlarını ele alma yeteneğinde görmeyecek midir; ve kafasına böyle düşünceleri koyduktan sonra böbürlenip kendini kibirli bir gösterişin ve anlamsız bir gururun doruğuna yükseltmeyecek midir?

— Elbette yükseltecektir.

— Şimdi, bu duruma girerken, eğer biri usulca gelip ona gerçeği, onda bir parça bile us yokken gene de gereksindiğinin us olduğunu, ama onu kazanmak için köle gibi çalışmak zorunda olduğunu ya da hiçbir zaman kazanamayacağını söylese, böyle bir gürültü patırdı içinde onu kolay kolay dinleyeceğini mi düşünürsün?

— Tam tersine.

— Ve doğuştan iyilik ya da felsefeye doğuştan yatkınlık yoluyla gözlerini bir parça açan ve felsefeyi bir parça anlayarak ona doğru çekilen biri olsa bile, ondan sağlayacakları yararları ve arkadaşlığını yitirmekte olduklarına inanan başkaları ne yapacaklardır? Onun kendi iyi doğasına boyuneğmesinin önüne geçmek ve öğretmenini güçsüz kılmak için herşeyi yapıp söylemeyecek ve bu amaçla kamu baskısını olduğu gibi kişisel hilelerini de kullanmayacaklar mıdır? {495}

— Bundan kuşku duyulamaz.

— Ve böyle kuşatılmış biri nasıl felsefeci olabilir?

— Olamaz.

— O zaman, eğer kişi kötü eğitim görmüşse, onu felsefeci yapan doğal nitelikleri bile, varsıllıklardan ve buna eşlik eden ve yaşamın daha başka iyilikleri denilen şeylerden daha az olmamak üzere, onu uğraşından geri çekeceklerdir derken haklı değil miydik?

— Bütünüyle haklıydık.

— İşte, eşsiz dostum, tüm uğraşların en iyisine yönelen en soylu — ve dediğimiz gibi, en ender —

doğanın yıkımı ve yokoluşu. Ve Devletlere ve bireylere en büyük kötülüklerde bulunan insanların geldiği sınıf budur; ve o denli de akıntı onları o yönde sürüklediği zaman en büyük iyilikte bulunanların. Ama küçük bir insan hiçbir zaman ne bireyler için ne de Devlet için büyük hiçbirşey başaramaz.

— Bu çok doğru, dedi.

— Ve böylece felsefe daha düğün töreni tamamlanamadan terkedilmiş olur: çünkü onun kendisine ait olanlar kendilerini düşürmüş, onu terketmiştir, ve bunlar kötü ve uygunsuz bir yaşam sürdürürken, başka değersiz insanlar onu koruyacak hiçbir yakınının olmadığını görünce içeri girerek onurunu çiğnerler. Ona öyle suçlamalar yöneltirler ki bunlar, dediğin gibi, kendilerini ona adayanlardan kimilerinin hiçbir işe yaramaz olduğunu ve çoğunun en ağır cezayı hak ettiğini ileri süren kınamacıların ağızlarından işitilenlerle birdir.

— Evet, söyledikleri budur.

— Elbette, başka ne bekliyordun, dedim. Güzel adlar ve gösterişli sanlarla dolup taşan bu alanın kendilerine de açık olduğunu gören çelimsiz yaratıklar, hapisten kaçıp bir sığınak arayan mahkumlar gibi, kendi işlerinden birdenbire felsefeye sıçrayıverirler; bunu yapanlar büyük bir olasılıkla kendi küçük zanaatlarında en usta ellerdir. Çünkü, felsefe böyle kötü bir durumda olsa da, onda başka sanatlarda olmayan bir değer vardır. Böylece doğası kusurlu birçok insan onun çekiciliğine kapılır ki, bunların işleri ve zanaatları bedenlerini nasıl sakatlamış ve bozmuşsa, ruhları da bayağılıkları tarafından sakatlanmış ve bozulmuştur. Bu kaçınılmaz değil midir?

— Evet.

— Bunlar mahkumluktan yeni kurtularak bir talihe konmuş, ve bir banyo aldıktan sonra üstüne yeni bir giysi geçirip efendisinin yoksul ve kimsesiz kalmış kızı ile evlenmeye giden bir damat gibi süslenmiş küçük kel tamirciye benzemezler mi? {496}

— Çok doğru bir benzetme.

— Bu tür evliliklerden ne doğar? Bunlar bayağı birer piç olmayacak mıdır?

— Sorusu bile edilmez.

— Ve eğitime yaraşır olmayan kafalar boylarını aşan felsefeye yaklaşıp onunla bir tür uzlaşmaya girdikleri zaman ne tür düşünceler ve görüşler doğuracaklarını bekleyebiliriz? Bunlar kendilerinde gerçek hiçbirşey taşımayan, gerçek bilgeliğe yaraşır ya da yakın hiçbir yanları olmayan apaçık sofizmler olmayacak mıdır?

— Hiç kuşkusuz, dedi.

Gerçek Felsefeciler Bir Azınlıktır
Felsefe İle Tanışmada Şans Etmeni

— O zaman, sevgili Adeimantus, dedim, felsefenin ona yaraşır öğrencileri ancak geriye kalan küçük bir azınlık olacaktır. Aralarında belki de iyi bir evde yetiştirilmiş ve yozlaştırıcı etkilerden bir sürgün yoluyla kurtarılarak soylu doğasına bağlı kalmış bir karakter, ya da küçük bir kentte doğan ve oradaki sığ politikanın ötesini görerek onu küçümseyen büyük bir ruh olabilir. Ya da haklı olarak küçümsedikleri sanatları bırakarak ince ruhları tarafından felsefeye gelen birkaç kişi. Ya da, raslantısal olarak, dostumuz "Theages'in dizgini"* tarafından kısıtlanan kimileri; çünkü Theages'in yaşamındaki her şeyin onu felsefeden uzaklaştırmak için el birliği etmesine karşın sağlığının kötü

olması onu politikadan uzak tuttu. Benim kendi durumuma, tanrısal sese gelince, bunun sözünü etmeye bile değmez, çünkü böyle birşey başka herhangi birinin başına gelmişse de bu çok seyrektir. Bu küçük sınıfa ait olan ve felsefeye sarılanlar onun hazlarını ve verdiği kutluluğu görmüşlerdir. Kalabalığın deliliğini de yeterince görmüşlerdir ve politikada ussal bir edimde bulunan tek bir insanın bile olmadığını, ne de türeyi savunmaya çalışan birinin dayanabileceği herhangi bir destek bulamadığını bilirler. Böyle biri yaban hayvanları arasına düşmüş bir insana benzetilebilir: Hiçbir zaman onların orman yasalarını kabul etmeyecek, ama ne de tek başına onların yabanıl doğalarına direnebilecektir. Ve bu nedenle ne Devletine ne de dostlarına hiçbir yararı olamayacak, ne kendisi ne de başkaları için hiçbirşey yapamadan yaşamını boşuna tüketmek zorunda kalacaktır. Tüm bunları düşünürek dinginlik içinde kendi işini sürdürür, ve yakalandığı fırtınanın toz ve dolu burgaçlarından kaçmak için bir duvar dibine sığınan bir gezgin gibidir. İnsanlığın geri kalanını yasasızlığa batmış gördüğünde, eğer bir kendi yaşamını lekesizce sürdürebilse, eğer kendini kötülük ve haksızlıkların dışında tutabilse, güzel umutlarla barış ve iyi niyet içinde bu dünyadan ayrılabilecek ve bundan bütünüyle hoşnut kalacaktır.

*‘‘Theages’in dizgini’’ (‘‘kötü sağlık’’) o sıralar bir özdeyiş olmuştu. Kötü sağlık Thaeges’i politikadan uzak tutmakla politik yozlaşmadan da uzak tutar; ve böylece geriye kalanlar arasında gerçek felsefeci olmaya uygun biri olmayı sürdürür.

— Evet, dedi, ve ayrılmadan önce büyük bir iş yapmış olacaktır.

— Büyük bir iş — evet; ama ona uygun bir Devlet bulamadıkça en büyüğü değil; {497} çünkü ona uygun bir Devlette kendisi de daha büyük olacak ve kendisini olduğu gibi ülkesini de kurtaracaktır. Sanırım şimdi felsefenin niçin böyle kötü bir ünü olduğu yeterince açıkladım ve ona yöneltilen suçlamaların haksızlığını gösterdim. Söylemek istediğin daha başka birşey var mı?

— Bu konuda değil, diye yanıt verdi; ama senin görüşünde varolan yönetimler arasında hangisi ona uygun olanıdır?

— Hiç biri, dedim; ve bu tam olarak onlara karşı getirdiğim suçlamadır. Varolan Devletlerden hiç biri felsefecinin doğasına yaraşmaz, ve bu nedenledir ki o doğa çarpılıp yabancılaşır. Nasıl dışardan gelen bir tohum yabancı bir toprağa ekildiğinde doğallığını yitirirse, öyle ki başkaları arasında ezilerek kendini yeni toprağına uydurmaya alışır, felsefecinin doğası da bu varoluş içinde kendi gücünü yitirir ve yozlaşarak yabancı bir karaktere dönüşür. Ama eğer kendisi eksiksiz birşey olan felsefe Devlette aynı eksiksizliği bulacak olursa, o zaman onun gerçekliğinin tanrısal olduğu, ve tüm başka şeylerin ise hem doğada hem de kurumsallıkta insansal oldukları görülecektir. Ve şimdi biliyorum ki ‘‘Bu Devlet nedir?’’ diye soracaksın.

— Yanıldın, dedi; çünkü bir başka soru soracaktım: O bizim kuruluşunu betimlediğimiz Devlet midir, yoksa başkası mı?

— Evet, diye yanıtladım, pekçok bakımdan bizimki; ama daha önce söylediklerimizi de anımsa: Bir yasamacı olarak yasaları saptarken sana yol gösteren o aynı anayasanın ideasını taşıyan belli bir dirimli yetke her zaman Devlette gerekli olacaktır.

— Böyle demiştin, diye yanıtladı.

— Evet, ama doyurucu bir yolda değil; tartışmanın açıkça uzun ve güç olacağını gösteren karşıçıkışlarınla korkutmuştun bizi; ve geri kalanların kolay olduğunu söylemek ise olanaksız.

— Geriye ne kaldı?

— Devletin kendine yıkım getirmeden felsefeye nasıl hizmet etmesi gerektiği sorusu: Tüm büyük girişimlere tehlike eşlik eder; dedikleri gibi, “güzel şeyler güç olurlar.”

— Gene de, dedi, konuyu toparlayalım, ve tanıtlamayı tamamlayalım.

— Benden yana herhangi bir isteksizlik söz konusu olmayacak, dedim, ama bir engelleme olursa bu güçsüzlükten gelecektir. Ne denli istekli olduğumu kendi gözlerinizle göreceksiniz. Ve şimdi bakın, devletin bu yaşam yolunu şimdi yapmakta olduğu gibi değil ama bunun tam karşıtı bir yolda ele alması gerektiğini nasıl duraksamasız ve gözüpek bir çabayla anlatacağım.

— Nasıl olacak bu?

[PLATON: DEVLET, VI (b) SONU]

Önceki Bölüm: VI (a) Sonraki Bölüm: VI (c)
İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

DEVLET, KİTAP VI (d)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Platon / Devlet

Platon
Devlet 6 (d)

PLATON, DEVLET, Πολιτεία (Politeia); De Republic
KİTAP VI [505-511]
Tema: İYİ İDEASI, BİLGİ DERECELERİ (ÇİZGİ BENZETMESİ İLE)
DİYALOĞA KATILANLAR:
Sokrates, Glaukon, Adeimantus

[Platon'un bilgi düzeyleri ve bilgi nesneleri üzerine çözümlemeleri.]

Sokrates, Glaukon, Adeimantus

— Soylu bir düşünce. Ama sana bu en yüksek görevin ne olduğunu sormaktan kaçınacağımızı mı düşünüyorsun?

— Hayır, dedim, hemen sorun. Ama eminim ki yanıtı daha şimdiden birçok kez duydunuz, ve şimdi ya beni anlamıyorsunuz ya da belki de beni durdurarak güçlük çıkarmayı istiyorsunuz. Ben bu ikincisine inanıyorum, çünkü size iyi ideasının {505} en yüksek bilgi nesnesi olduğu, ve tüm başka şeylerin ancak onu kullanarak yararlı ve yardımcı oldukları yinelenerek söylendi. Ve şimdi ondan söz etmek üzere olduğumu, ve bundan başka, onun hakkında çok az şey bildiğimizi ve onu bilmeksizin başka herhangi bir bilginin ya da herhangi bir tür iyeliğin bize hiçbir yararı olmayacağını söylemek üzere olduğumu da çok iyi biliyorsunuz. Eğer İyiye iye değilsek tüm başka şeylere iyeliğin, eğer güzellik ve iyiliğin hiçbir bilgisini taşımıyorsak tüm başka şeylerin bilgisinin bir değerinin olacağını mı düşünüyorsunuz?

— Zeus adına! Kesinlikle hayır.

— Bundan başka, biliyorsun ki kalabalık hazzın iyi olduğunu düşünürken, daha ince insanlar hazzın anlamak olduğunu söylemezler mi?

— Hiç kuşkusuz.

— Yine biliyorsun ki, dostum, bu sonuncular anlama ile ne demek istediklerini tam olarak açıklayamazlar ve sonunda iyinin bilgisi demek zorunda kalırlar.

— Ne gülünç!

— Evet, dedim, gerçekten de gülünç, eğer ilkin bizi iyi konusundaki bilgisizliğimizle kınayarak başlıyor ve sonra da onu bildiğimizi kabul ederek konuşuyorlarsa. Çünkü iyiyi iyinin anlaşılması olarak tanımlarlar, sanki 'iyi' sözcüğünü kullandıkları zaman onunla anladıklarını biliyormuşuz gibi.

— Çok doğru.

— Ve hazzı bir iyi olarak tanımlayanların da kafaları eşit ölçüde karışıktır; çünkü iyi hazlar olduğu gibi kötü hazların olduğunu da kabul etmek zorunda kalırlar.

— Hiç kuşkusuz.

— Ve böylece aynı şeyin hem kötü hem de iyi olduğunu.

— Doğru.

— Bu soruya ilişkin sayısız güçlüğün olduğu konusunda hiçbir kuşku olamaz.

— Olamaz.

— Yine, doğru ve güzel eylemler ve şeyler söz konusu olduğunda birçok insanın öyle olmasalar bile öyle görüneni seçecekleri, ortada gerçek hiçbirşey yokken bile öyle şeyleri yapmayı, onlara iye olmayı ve onlara inanmayı istedikleri açık değil midir? Ama hiç kimse iyinin görüngüsü ile doyum bulamaz, aradıkları gerçekliktir. İyi söz konusu olduğunda, herkes salt görünüşü küçümser.

— Çok doğru, dedi.

— O zaman, her insanın ruhunun aradığı, ve varolduğu konusunda bir önsezi ile tüm eylemlerinin ereği yaptığı, {506} ve gene de ne olduğunu anlamadığı için ve ondan başka şeyler durumunda duyduğu aynı güvenceyi alamadığı için kişiyi duraksamaya ve bu nedenle başka şeylerdeki tüm iyiliği yitirmeye götüren bir şey konusunda, böylesine büyük bir ilke konusunda Devletimizde her şeyi kendilerine emanet edeceğimiz en iyi insanların bilgisizliğin karanlığı içinde tutulmaları mı gerekir?

— Kesinlikle hayır.

— Eminim ki, dedim, güzel şeylerin ve doğru şeylerin nasıl o denli de iyi olduklarını bilmeyenler onlar için kötü bir koruyucu olacaktır; ve sanırım iyi konusunda bilgisiz olan hiç kimse onların doğru bir bilgisini kazanamayacaktır.

— Bu, dedi, senin bilgece bir kuşkun.

— Ve eğer yalnızca bu bilgiyi taşıyan bir koruyucumuz varsa, Devletimiz eksiksiz olarak örgütlü olacak mıdır?

— Hiç kuşkusuz, diye yanıtladı; ama lütfen söyle Sokrates: Bu en yüksek iyi ilkesini haz olarak mı yoksa bilgi olarak mı yoksa ikisinden ayrı olarak mı düşünüyorsun?

— Pekala, dedim, başından biliyordum ki senin gibi müşkülpesent biri bu sorunlar üzerine başkalarının düşünceleri ile yetinmeyecektir.

— Doğru, Sokrates, dedi, ama senin gibi felsefe ile böylesine ilgilenmiş birinin hiçbir zaman kendi

görüşlerini söylemeksizin sürekli olarak başkalarının görüşlerini yinelemesi bana haklı gibi görünmüyor.

— Peki, ama bilmedikleri üzerine sanki onları biliyormuş gibi konuşsa haklı mı olacaktır?

— Hayır, hayır, dedi, biliyormuş gibi değil. Ama inandığı şeyler üzerine pekala haklı olarak onlardan birer görüş olarak söz edebilir.

— Peki, dedim, bilgi olmaksızın görüşlerin ya da sanıların tümüyle çirkin olduklarını anlamış olmalısın. Bunların en iyileri bile kördür. Kavrayış olmaksızın herhangi bir doğru görüşleri olanların yalnızca yollarında dosdoğru yürüyebilen körler gibi olduklarını yadsımayacaksın sanırım.

— Çok doğru, dedi.

— Ve başkaları sana aydınlık ve güzel şeylerden söz edebilecekken kör ve eğri ve bayağı olanı mı seyretmeyi istersin?

— Zeus adına, Sokrates, dedi Glaucon, tam sonuna gelmişken geri dönme, dedi Glaukon. İyi üzerine daha önce türe ve ılımlılık ve başka erdemler üzerine vermiş olduğun gibi bir açıklamasını verirsen bu bizi doyuracak.

— Evet, dostum, ben de en azından eşit ölçüde doyum bulacağım. Ama korkarım bunu yapamayacağım, ve denetleyemediğim boşboğazlığım sonunda beni gülünç duruma düşürecek. Ama sevgili dostlarım, şimdi iyinin gerçek doğasının ne olduğunu sorusunu soralım, çünkü şimdiki dürtülerim beni bu konudaki düşüncelerime ulaştıracak denli güçlü değil. İyinin ona oldukça benzer ilginç bir çocuğu var; eğer dinlemeyi istediğinizi bilsem üzerine seve seve konuşurdum.

Yunanca sözcük — tokos — hem döl, hem de ‘faiz’ anlamına geliyor.

— Elbette, dedi, bize çocuktan söz et; babası konusunda senden alacağımızı başka bir zaman ödersin. {507}

— Gerçekten ödeyebilmeyi ve şimdi olduğu gibi yalnızca çocuğun değil ama babanın da bir açıklamasını sunabilmeyi isterdim, diye yanıtladım. Ama birincisini ‘faiz’ diye alın. Ve aynı zamanda, sizi aldatma gibi bir niyetim olmasa da, yanlış bir hesap çıkarmamam konusunda dikkatli olun.

— Peki, elimizden geleni yapacağız; ilerle.

— Evet, dedim, ama ilkin sizinle bir anlaşmaya varmak ve size bu tartışmanın gidişinde ve başka birçok bağlamda sözünü ettiğim birşeyi anımsatmak zorundayım.

— Neyi?

— Birçok güzel şeyden ve birçok iyi şeyden ve başka yollarda betimlediğimiz birçok şeyden söz ederiz, ve onları konuşmamızda birbirinden ayırdederiz.

— Doğru, dedi.

— Ve bir ‘kendinde’ güzellikten ve ‘kendinde’ iyilikten ve bu yolda bir ‘çok’ terimi altına düşen başka şeylerden söz ederiz. Dahası, bunların her birinin tek bir idea ile ilişkili olduklarını söyler ve her birini tek bir özün bir parçası olarak kabul ederek kendi ideasına göre adlandırırız.

— Çok doğru.

— Bireyseller, diyebiliriz ki, görünür ama düşünülmezler, ve idealar ise düşünülür ama

görünmezler.

— Kesinlikle.

— Ve görülür şeyleri görmemizi sağlayan yeti nedir?

— Görme yetisi, dedi.

— Ve işitme yetisi ile, dedim, işitiriz, ve başka duyusal algı durumlarında da benzer şeyler olur, öyle mi?

— Evet.

— Ama hiç dikkat ettin mi, dedim, yaratıcı bu görme ve görülme yetisini nasıl paha biçilmez bir ustalıkla yaratmıştır?

— Hayır, pek değil, dedi.

— O zaman düşün: işitme ve ses işitmekten ve işitilmekten başka bir de üçüncü bir ek doğaya gereksinir mi, öyle ki bu üçüncünün yokluğunda işitme işitemesin ve ses işitilemesin?

— Hiçbir şeye gereksinmez.

— Gerçekten de öyle, dedim; ve başka duyuların tümü için olmasa da çoğu için aynı şey doğrudur. Bunlardan birinin böyle bir katkıyı gerektirdiklerini söyleyebilir misin?

— Hayır, söyleyemem.

— Ama bir başka doğa eklenmeksizin bir görme ve görülme olmadığını görüyorsun.

— Ne demek istiyorsun?

— Eğer görme gözlerdeyse, ve gözleri olan görmeyi isterse, ve eğer renk şeylerde ise, sanırım bilirsin ki, özellikle amaca uyarlanmış bir üçüncü doğa olmadıkça gözlere iye olan hiçbirşey görmeyecek ve renkler görülmez olacaktır.

— Hangi doğadan söz ediyorsun?

— Işık dediğin doğadan, diye yanıtladım.

— Doğru, dedi.

— O zaman görme duyusunu görülebilme gücü ile birleştiren bağ ne denli soylu, ve öteki çiftlerden {508} ne denli daha değerli olmalıdır—eğer ışık bütünüyle değersiz değilse.

— Hayır, dedi, değersiz olduğu düşünülemez.

GÜNEŞ BENZETMESİ

Güneş — İyi İdeası

Işık — Gerçeklik

Görme Nesneleri: Renkler — Düşünme Nesneleri: İdealar

Görme Örgeni: Göz — Düşünme Örgeni: Anlak

Yeti: Görme Yetisi — Düşünme Yetisi

Etkinlik: Görme — Bilme, Bilgi

— Ve, dedim, gökteki tanrılardan hangisinin bu öğenin nedeni ve efendisi olduğunu söylersin? Gözün böylesine güzellikle görmesini ve şeylerin görülebilir olmasını sağlayan ışık kimindir?

— Senin ve başka herkesin vereceği yanıtı vereceğim: demek istediğin Güneş değil mi?

— Şimdi görmenin bu tanrısallık ile nasıl ilişkili olduğunu betimleyelim mi?

— Elbette. Nasıl?

— Ne görme yetisi ne de içinde buna yer veren gözün kendisi Güneştir.

— Doğru.

— Gene de tüm duyu örgenlerinden göz Güneşe en benzer olanıdır.

— Tümünden çok daha fazla.

— Ve gözün iye olduğu güç güneşin verdiği bir tür akış değil midir?

— Tam olarak.

— O zaman Güneş görme değil ama görmenin nedenidir ve görmenin kendisi tarafından görülür.

— Doğru, dedi.

— Ve şimdi, dedim, demek istediğim ilkin şöyle görünüyor olmalı. İyinin kendi imgesinde doğurduğu çocuk İyinin kendisi ile ilişki içinde salt bir andırımdır, öyle ki İyinin kendisinin düşüncenin alanında anlağa ve düşünülen şeylere doğru ortaya çıkardığını güneş görülebilirin dünyasında görmeye ve görülür şeylere doğru ortaya çıkarır.

— Nasıl? diye sordu. Lütfen biraz daha açıkla.

— Bir insan gözlerini üzerlerinde artık günışığının değil ama yalnızca ay ve yıldızların parladığı nesnelere çevirdiği zaman görüşü puslanır ve hemen hemen kör gibi olur; gözleri tüm görüş duruluğunu yitirmiş gibidir.

— Çok doğru.

— Ama üzerlerinde Güneşin parladığı nesnelere çevrildiklerinde, açık olarak görürler ve görme yetisi şimdi bu aynı gözlerde kendini sergiler.

— Elbette.

— Ve ruh gözler gibidir: üzerinde gerçekliğin ve gerçek varlığın ışıl ışıl parladığı alana sımsıkı yerleştiği zaman, onu anlar ve bilir ve ussallık taşıyor gibi görünür; ama oluş ve yokoluşun alacakaranlığına döndüğü zaman, yalnızca sanılar üretebilir ve görüşü puslanır, görüşler arasında yalpalamaya başlar ve ussallığını yitirmiş gibi görünür.

— Evet öyledir.

İyi İdeası — Bilimin Ve Gerçekliğin Nedeni Olarak

— O zaman, bilinen şeylere gerçekliklerini ve bilene bilme gücünü veren şey İyinin İdeasıdır demeli, ve bunu bilimin ve bilindiği düzeye dek gerçekliğin nedeni olarak kabul etmelisin. Böylece gerçeklik ve bilginin her ikisinin de onları bildiğimiz biçimiyle güzel olmalarına karşın, bu başka doğanın bunların her ikisinden de çok daha güzel olduğunu düşünmede haklı olacaksın. {509} Bilgi ve gerçekliğe gelince, nasıl daha önce ışığı ve görme yetisini güneşe benzer olarak düşünmenin doğru, ama gene de güneş olarak düşünmenin yanlış olduğunu söylediysek, burada da her ikisini İyiye benzer olarak görmek doğru, ama İyi olarak görmek yanlıştır; İyinin ilksiz-sonsuz doğasına daha da yüksek bir değer vermeliyiz.

— Nasıl bir sonsuz güzellik olmalıdır o, dedi, eğer bilimin ve gerçekliğin yaratıcısı ise, ve gene de güzellikte onların üstündeyse. Hiç kuşkusuz onun haz olduğunu demek istemiyorsun?

— Hişşt! Ama senden İyinin imgesini bir başka bakış açısından daha irdelemeni istiyorum.

— Hangi bakış açısından?

— Güneşin yalnızca tüm görülür şeylere görülebilirlği vermekle kallmadığını, ama yaratılışı ve beslenmeyi ve büyümeyi de sağladığını, ama kendisinin yaratılış olmadığını söyleyebilir misin?

— Elbette.

— Benzer olarak, bilinen şeyler açısından İyinin yalnızca onların bilinir olmalarının değil, ama bilginin varolmasının ve varolma durumunun da nedeni olduğunu kabul edecek misin, üstelik iyinin kendisinin bir bilgi durumu değil ama değerde ve güçte onu çok çok aşan bir şey olmasına karşın?

— Glaucon gülünç bir tonla haykırdı: Apollon adına! Ne hayret verici!

— Öyle, dedim, beni bu konuda düşündüklerimi söylemeye zorlayan sensin.

— Lütfen durma, dedi. Eğer birşeyleri atlayacaksan bile, en azından güneş ile karşılaştırmayı bitir.

— Evet, dedim, pekçok noktayı dışarda bırakacağım.

— Lütfen, en küçük bir noktayı bile atlama.

— Elimden geleni yapacağım; ama, istemeyerek de olsa korkarım pekçok şeyi dışarda bırakmak zorunda kalacağım.

— Lütfen yapma, dedi.

*onranos = gök, oratos = görülebilir]

— O zaman, dedim, öyle iki güç olduğunu düşün ki, biri düşünülebilir olanın, ikincisi görülebilir olanın tür ve alanı üzerinde hüküm sürüyor olsun. Sözcükler üzerinde oynadığımı sanmayasın diye ‘göklerin’* demiyorum. Öyleyse sıkı sıkı kavrıyorsun: bu iki alan var: görülebilir ve düşünülebilir.

— Evet.

— Şimdi [C’de] iki eşitsiz parçaya bölünmüş bir çizgi [AE] alarak parçalardan her birini [B ve D’de] yine aynı oranda iki kesime böl, ve iki parçadan birinin görülebilir, ötekinin düşünülebilir dünyaya karşılık düştüğünü varsay. Görülebilir şeyler alanındaki iki kesim göreli duruluk ve bulanıklık derecesinde ayrılacaklar ve ilk kesim [AB] imgeler kapsayacaktır. {510} İmgeler ile ilk olarak gölgeleri, ikinci olarak sudaki ve düz ve parlak yüzeyli nesnelerdeki ve bu tür herşeydeki yansımaları demek istiyorum.

— Evet, anlıyorum.

— Şimdi bu kesimin [BC] ikinci bölümünü imgelerin andırımları oldukları şeyler için al ve çevremizdeki dirimli varlıkları, bütün bir bitkiler dünyasını ve insan yapısı olan her şeyi kapsadığını düşün.

— Tamam.

— Bu parçanın iki kesiminin değişik gerçeklik ve gerçeksizlik derecelerine karşılık düştüğünü, ve eşlem ve asıl arasında sanılabilir ve bilinebilir arasındakine benzer bir ayrım olduğunu kabul ediyor musun?

— Hiç kuşkusuz.

— Şimdi düşünülen şeyler parçasının nasıl bölünmesi gerektiğini düşün.

— Nasıl?

— Şöyle. İki kesim var ve bunlardan birincisinde [CD]ruh araştırmasında önceki parçadaki [BC] asılları imgeler olarak kullanmak zorunda kalır ve varsayılan şeylerden yeni bir başlangıca, bir ilk ilkeye gitmek yerine bir sona, bir vargıya geçer. İki kesimin daha yukarıda olanında [DE] ruh bir varsayımdan bir ilk ilkeye geçer ki kendisi varsayımdan özgürdür, ve önceki kesimde [CD] olduğu gibi imgelerden yararlanmaksızın yalnızca idealaın kendilerinde ve onlar aracılığıyla ilerler.

— Ne demek istediğini tam anlayamadım, dedi.

Matematiksel Bilginin Doğası

— O zaman bir kez daha deneyelim, dedim. Biraz ön anımsatmadan sonra daha iyi anlayacaksın. Sanırım bilirsin ki geometri ve aritmetik ve başka bilimler tek ve çifti ve olağan betileri ve üç tür açıyı ve yakın şeyleri her inceleme alanında varsayım olarak alırlar; bunlar onların herkese açık olması gereken varsayımlarıdır [belitler], ve bu nedenle kendilerine ya da başkalarına daha öte bir açıklamalarını vermeyi gerekli görmezler. Ama onlarla başlarlar, ve sonunda tutarlı bir yolda vargılarına ulaşıncaya dek mantıksal adımlar yoluyla ilerlerler. — Elbette bunu biliyorum, dedi.

— O zaman şunu da biliyor olmalısın. Görülebilir betileri kullanmalarına ve onlar üzerine araştırmalar yapmalarına karşın, onlar üzerine değil ama andırdıkları idealar üzerine düşünürler; çizdikleri betiler üzerine değil, ama saltık kare ve saltık köşegen ve benzerleri üzerine. Bu her zaman böyledir; çizdikleri ya da yaptıkları, ve gölgeleri ve suda yansımaları olan biçimleri şimdi imgeler olarak kullanırlar; ama aradıkları ise şeylerin yalnızca arı düşünce tarafından bilinen o idealleridir. {511}

— Bu doğru.

— Ve bu idealden düşünce nesnelerinin ilk parçasına [CD] ait olarak söz etmiştim, ama ruh onun için arayışında varsayımlardan yararlanmak zorunda kalır. Ruh burada bir ilk ilkeye geçemez çünkü varsayımların üzerine çıkmayı başaramaz; ama duyular dünyasında kendileri yine daha altta duran gölgeler tarafından temsil edilen ve duruluklarından ötürü onlara karşı çok daha fazla değer verilen nesneleri imgeler olarak kullanır.

— Anlıyorum, dedi, geometriye ve ona yakın sanatlara ait olan şeylerden söz ediyorsun.

— Ve şimdi de düşünce nesnelerinin öteki kesimi [DE] ile Usun kendisinin eytişimin gücü yoluyla kavradıklarını demek istiyorum. Bunu anlamaya çalış. Us bunu yaparken varsayımları ilk ilkeler olarak değil ama yalnızca varsayımlar olarak, basamaklar ve sıçrama noktaları olarak kullanır. Onların yardımıyla herşeyin varsayımlardan özgür ilk ilkesine yükselir, onu kavrar, ve daha sonra yine buna sarılan herşeye sarılır. Böylece duyulara ait hiçbir şeyi kullanmadan yalnızca idealaın kendilerinin yardımıyla bir vargıya inebilir, ve idealardan geçerek ideallerde sonlanabilir.

— Anlıyorum, diye yanıtladı, ama bütünüyle değil. Çünkü gerçekten de güç bir işten söz ediyor gibi görünüyorsun. Ama ne olursa olsun şu kadarını anlıyorum: Gerçek varlığın ve usun dünyasının Eytişimsel Bilgi tarafından kavranan dünyasının yalnızca varsayımlardan yola çıkan o sözde özel bilimlerin irdeledikleri dünyadan daha duru olduğunu göstermeyi istiyorsun. Onları bu varsayımlar yoluyla irdeleyenler de hiç kuşkusuz gereçlerini Duyusal Algı yoluyla değil ama Düşünce yoluyla irdelemek zorunda kalırlar. Ama irdelemelerinde en son ilkeye yükselmedikleri, tersine yalnızca

varsayımlardan yola çıktıkları için, bunlar sana o nesneler üzerine en son bilgiye ulaşıyor olarak görünmüyorlar, üstelik onlara bir ilk ilke eklendiği zaman us tarafından bilinebilecek olmalarına karşın! Geometri ve yakın bilimlerle ilgilenenlerin ansal durumlarını Us olarak değil ama sanı ve us arasındaki birşey olarak alıp Anlak olarak adlanırıyorsun.

— Demek istediklerimi bütünüyle anladın, dedim. Ve şimdi bu dört bölüme karşılık düşmek üzere ruhta dört yeti kabul ediyoruz — Us en yüksek kesime, Anlak ikinciye, İnanç üçüncüye, ve Tahmin ya da gölgelerin algısı sonuncuya karşılık düşmek üzere. Sonra yetilerin nesnelerinin pay aldıkları gerçeklik ile aynı derecede duruluktan pay aldıklarını düşünerek, bu bölümleri orantılı olarak düzenle.

— Anlıyorum, dedi, ve onaylıyor ve düzenlemeni kabul ediyorum.

[VI. KİTAP SONU]

Önceki Bölüm: VI (c) Sonraki Bölüm: VII (Mağara Allegorisi)
İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

Devlet, kitap vıı (514-518)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Platon / Devlet

Platon
Devlet 7 (a)

PLATON, DEVLET, Πολιτεία (Politeia); De Republic
KİTAP VII [514-518]
Tema: MAĞARA MİTİ
DİYALOĞA KATILANLAR:
Sokrates, Glaukon

[Mağara allegorisi sıradan bilincin felsefi bilince aşamalı ilerleme sürecini irdeler. Platon'un bu diyalogda Güneşi gördükten sonra mağaraya geri dönerek başkalarının da zincirlerinden kurtarmak isterken yakalanan Sokrates'i betimler.]

Sokrates, Glaukon

— Ve şimdi, dedim, sana doğamızdaki eğitim ve eğitimsizlik arasındaki ayrımı şu allegoride açık olarak göstermeye çalışacağım. İnsanlığı uzun girişi bütün genişliği boyunca ışığa açık olan bir yeraltı mağarasında yaşıyor olarak tasarla. Çocukluklarından bu yana orada yaşamış ve bacaklarından ve boyunlarından öyle bir yolda zincire vurulmuş olsunlar ki bulundukları yerden kıpırdayamamakta ve zincir başlarını döndürmelerini engellediği için ancak önlerine bakabilmektedirler. Yukarılarında ve arkalarında belli bir uzaklıkta yanan bir ateşten ışık almaktadırlar, ve ateş ve mahkumların arasından biraz yüksekçe bir yol geçmektedir. Yol boyunca kuklacıların önlerinde duran ve üzerinde kuklalarını oynattıkları perde gibi yapılmış bir duvarı tasarla.

— Glaukon: Tasarlıyorum, dedi.

— Bak o zaman, dedim, bu duvar boyunca ve duvarın üstünden {515} görünmek üzere ellerinde her tür eşyayı, insanların ve başka dirimli varlıkların taştan ya da tahtadan yontularını, kısaca her

türden yapay şeyleri taşıyanları görüyor musun? Kimileri konuşuyor, başkaları ise sessiz.

— Ne ilginç bir benzetme! Ne ilginç mahkumlar!

— Tıpkı bizler gibi, diye yanıtladım. Çünkü kendilerinin ve başkalarının yalnızca ateşin mağaranın karşı duvarına yansıttığı gölgelerini görürler, anlıyor musun?

— Kuşkusuz, dedi, eğer kafalarını tüm yaşam boyu kıpırdatmadan tutmak zorundaysalar!

— Ve taşınmakta olan nesnelerin de benzer olarak yalnızca gölgelerini görmezler mi?

— Evet, dedi.

— Ve eğer birbirleri ile konuşabilselerdi, yalnızca gördükleri gölgelerden söz ederken gerçek şeyleri adlandırdıklarını sanmayacaklar mıydı?

— Çok doğru.

— Ve varsayalım ki hapishanelerinde karşılarındaki duvardan gelen bir yankı olsun. Taşıyıcılardan biri bir ses çıkardığı zaman işittiklerinin geçen gölgeden geldiğini sanmayacaklar mıdır?

— Gerçekten öyle, dedi, Zeus adına.

— Onlar için, dedim, gerçeklik sözcüğün tam anlamıyla yapay şeylerin gölgelerinden başka birşey olmayacaktır.

— Zorunlu olarak.

— Şimdi düşün, dedim, eğer mahkumlar salınsalar ve zincirlerinden ve yanılgılarından kurtarılacak olsalardı, doğal olarak ne olurdu görmeye çalış. İlkin içlerinden biri salınsa ve birdenbire ayağa kalkmaya ve başını çevirmeye, ışığa doğru yürüyüp bakmaya zorlansa ne olacaktır? Tüm bunlar ilkin ona büyük bir acı verecektir. Parıltı gözlerini kamaştıracağı için daha önce gölgelerini gördüğü şeyleri şimdi açıkça göremeyecektir. Ve sonra biri çıkıp ona daha önce gördüklerinin birer yanılsama olduğunu, ama şimdi olgusallığa biraz daha yaklaştığını söyler ve gözleri biraz daha gerçek olan varlıklara döndüğü için daha doğru bir görüşünün olup olmadığı sorarsa yanıtı ne olur? Eğer ona geçmekte olan nesneler gösterilse ve her birini adlandırması istense, kafası karışmayacak ve daha önce gördüğü gölgelerin şimdi ona gösterilen nesnelerden daha gerçek olduklarını sanmayacak mıdır?

— Çok daha gerçek olduklarını sanacaktır.

Güneş, Bölümlenmiş Çizgi ve Mağara Benzetmeleri Platon'un Bilgi ve Varlık alanlarındaki karşılılıkları anlatır.

Tahmin

Sanı

Anlak

Us

Gölgeler

Yapay Nesneler

Gerçek Nesneler

Güneş

Mağara benzetmesinde mahkumlar yalnızca önlerindeki duvarı görürler

Duvara yalnızca alçak duvarın arkasından geçen insanların kendilerinin değil ama taşıdıkları yapay nesnelerin gölgeleri düşer

Gölgelerin nedeni mağaranın içinde daha da arkada yanan ateştir

Gerçek dünya ve gerçek güneş mağaranın dışındadır

Mağaradan dışarıya tırmanış görülür nesnelerin bilgisinden düşünülebilir nesnelerin bilgisine geçiştir

— Ve dosdoğru ışığın kendisine bakmaya zorlanırsa, bu gözlerini incitecek ve onları daha önce bakabildiği nesnelere çevirip kaçacak ve bunların ona gösterilenlerden daha gerçek olduğuna inanmayacak mıdır?

— Doğru, dedi.

— Ve şimdi varsayalım ki biri zorla onu oradan güç ve sarp tırmanışa çekiyor ve güneşin ışığına dek dışarıya doğru sürüklüyor olsun: {516} canı yanıp sürüklenmesine kızmayacak mıdır? Aydınlığa çıktığı zaman gözleri kamaşacak ve şimdi ona gerçek oldukları söylenen şeylerden birini bile görmeyi başarmayacaktır.

— Hiç olmazsa böyle birdenbire değil.

— Eğer yukarıdaki şeyleri görecekse, sanırım, ona alışması gerekecektir. Ve ilkin en kolay gölgelere, daha sonra insanların ve geri kalan nesnelerin sudaki yansımalarına, ve sonunda şeylerin kendilerine bakabilecektir. Bundan sonra gece göklere ve onda olan herşeye bakmayı, yıldızların ve ayın ışığını gözlemeyi gündüz güneşe ve güneşin ışığına bakmaktan daha kolay bulacaktır.

— Doğallıkla.

— Sanırım hepsinden sonra güneşi görecektir; sudaki ya da yabancı bir cisim üzerindeki imgesini değil, ama kendisini kendi yerinde görmeyi ve özünü anlamayı başaracaktır.

— Zorunlu olarak.

— Ancak bundan sonradır ki uslamlamada bulunarak mevsimleri ve yılları yaratanın, ve görülür dünyada olan herşeyi kollayanın o olduğunu, ve görmeye alıştığı tüm şeylerin nedenlerinin belli bir yolda o olduğunu çıkarsamaya geçecektir.

— Evet çok açık, dedi, hepsinden sonra bu sonuncuyu çıkarsayacaktır.

— Ve eskiden yaşadığı yeri, oradaki bilgeliği ve öteki mahkumları anımsadığı zaman, sanır mısın ki değişme üzerine mutluluk duymayacak ve onlara acımayacaktır?

— Hiç kuşkusuz acıyacaktır.

— Ve eğer kendi aralarında onurlar ve övgüler sunma alışkanlığında olsalardı, ve geçen gölgeleri gözleme işinde en keskin görüşlü olanlara ve hangisinin önce, hangisinin sonra ve hangilerinin birlikte geçtiklerini en iyi anımsayan ve böylece geleceğe ilişkin vargılar çıkarmada en yetenekli olanlara bunları verselerdi, onun böyle onur ve övgülere aldıracağını ya da bunları kazananları kıskanacağını düşünür müydün? Homer'in dediği gibi, "Yoksul bir efendinin yoksul uşağı olmak daha iyidir"* demez ve onlar gibi düşünmektense ve onlar gibi yaşamaktansa herşeye katlanmayı

istemez miydi?

*Odissey, xi, 489.

— Evet, dedi, sanırım öyle yaşamamaktansa herşeyi göze alırdı.

— Bir kez daha düşün, dedim; eğer böyle biri yeniden aşağı indirilerek eski yerine atılacak olursa, güneşten birdenbire uzaklaştığı için gözleri kararmayacak mıdır?

— Hiç kuşkusuz, dedi.

— Ve eğer bir yarışma olsaydı, ve mağaradan hiç çıkmamış mahkumlarla gölgeleri ayırdetmede yarışmak, {517} ve bunu görüşü henüz zayıfken ve gözleri karanlığa alışmadan yapmak zorunda kalsaydı (ki bu yeni görme alışkanlığını kazanmak için gereken zaman oldukça uzun olurdu), hepsi ona gülmez miydi? Ona yukarı çıkıp aşağıya gözlerini bozarak geldiğini, ve çıkmayı hiç düşünmemiş olsaydı çok daha iyi olacağını söylemezler miydi? Ve eğer onları çözerek yukarıya götürmeye çalışacak olsaydı, onu ele geçirir geçirmez öldürmezler miydi?

— Öldürürlerdi.

— Bu bütün allegoriyi, Glaukon, dedim, şimdi daha önce söylemiş olduklarımızla birleştirmelisin: Hapishane gördüğümüz dünyadır, ve oradaki ateşin ışığı ise buradaki güneş. Ve eğer yukarıya yolculuğu ruhun ussal dünyaya yükselişi olarak yorumlarsan, amacımı yanlış anlamış olmayacaksın, çünkü işitmek istediklerin bunlardı. Ama doğru mu yanlış mı olduklarını Tanrı bilir. Gene de, ister doğru ister yanlış olsunlar, benim görüşüm düşünce şeylerinin dünyasında İyinin İdeasının herşeyden yüksek olduğu ve ancak bir çaba ile görülebileceğidir; ama görüldüğünde güzel ve doğru tüm şeylerin evrensel nedeni olduğu ortaya çıkar. Görülebilir dünyada ışığı ve ışığın efendisini yaratır; düşünülür nesnelerin dünyasında ise kendisi kraliçedir ki Gerçeklik ve Usa ulaşmamızı sağlar. Kendi yaşamında olduğu gibi toplumsal yaşamında da ussal davranmayı isteyen herkes tarafından görülmelidir.

— Elimden geldiğince, dedi, inandıklarına inanıyorum.

— O zaman, dedim, bu görüşe erişenlerin dönüp bir kez daha insan sorunlarının ortasına karışmaya isteksiz olduklarına da inanmalı ve buna şaşırmamalısın; çünkü ruhları sonsuza dek yukarıda kalma çabasına girişmiştir, ve eğer allegorimize güvenebilirsek, bu istekleri çok doğaldır.

— Evet, bütünüyle doğal.

— Ve tanrısal düşüncelerde yaşayan birinin eğer bunları bırakıp insanın sefillik durumuna geçecek olursa kendini gülünçleştirerek koca bir aptal durumuna düşürmesinde şaşıracak birşey var mı? Eğer henüz gözlerini kırpıştırıyorsa, ve henüz onu çevreleyen karanlığa alışmadan mahkemelerde ve başka yerlerde türenin imgeleri ya da imgelerinin gölgeleri uğruna savaşıma zorlanıyorsa, ve saltık türeyi henüz hiç görmemiş olanlarla türenin tasarımları konusunda tartışmak zorunda kalıyorsa?

— Hiç de şaşırtıcı değil, dedi. {518}

— Sağduyulu biri her zaman anımsayacaktır ki gözlerde iki nedenden doğan iki tür yanılma olur — ya aydınlıktan karanlığa ya da karanlıktan aydınlığa geçerken. Aynı şeyin ruh durumunda da olduğuna inanarak, şaşırmış ve hiçbirşeyi ayırdedemeyen bir ruh gördüğünde olur olmaz gülmeyecek, ilkin onun daha aydınlık bir yaşamdan gelmiş olup olmadığını ve karanlığa alışmadığı için mi göremediğini, yoksa daha büyük bilgisizlikten gün ışığına döndükten sonra gözlerinin aşırı

aydınlıktan mı kamaştığını araştıracaktır. Ve onun varlık koşulunda ve durumunda olan birini kutlayacak, ve ötekine acıyacaktır; ya da, eğer gene de gülecekse, gülüşü yukarıdaki ışıktan gelmiş olan ruha olduğundan daha az açık olacaktır.

— Bunu, dedi, çok doğru söyledin.

— Ama bu doğruysa, o zaman, bu sorunlar üzerine görüşümüz eğitimin doğasının hiç de onu verdiklerini söyleyen birçoklarının düşündüğü gibi olmadığıdır. Sanırım biliyorsun, bunlar ruhta olmayan bilgiyi ona sanki kör gözlere görme yetisini verirmiş gibi verdiklerini söylerler.

— Öyle derler, dedi.

— Oysa bizim uslamlamamız bu gücün daha şimdiden ruhta varolduğunu ve herkesin öğrenmesini sağlayan alet olduğunu gösterdi; ve tıpkı gözün bütün bedenle birlikte olmaksızın karanlıktan ışığa dönememesi gibi, bilginin aracı da ancak bütün ruhun devimi yoluyla oluş dünyasından varlık dünyasına döndürülebilir, ve adım adım varlığın ışığına, varlığın en parlağının ışığına dayanmayı öğrenebilir; ve bunun iyi olduğunu söyleriz, değil mi?

— Evet....

[MAĞARA MİTİ İLE İLGİLİ PARÇANIN SONU. KİTAP VII SÜRÜYOR]

Önceki Bölüm: V (b)
İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

Devlet Kuramları

Kaynak · Noesis

Tikel Devlet Kuramları

> Devlet kuramcılığın bir kurgusu değil, “doğal hak” denilen hak kavramının bir yapıtı, türe ve özgürlük ile bir olan politik istencin tüm gizilliğini edimselleştirmesidir.
>
> Reel devletler Devlet olma sürecinde geçici duraksamalardır.
>
> Yeterince haklı olmayan ve yeterince haksız olan bu pozitif devletlerin varoluşlarını sürdürmede diretmeleri kültürün değişime direncidir.
>
> Pozitif devlet hakkın yetersiz realitesinin haksızlığıdır.

Devletin nasıl olması gerektiği konusundaki görüşler despotik bilincin kurgularıdır ve istencin oluş süreci olarak edimsel tarihin kendi içerisine düşer ve silinirler.

Tarihsel Devletler

> Hobbes insanlığa kişisel olarak yeğlediği kendi devlet modelini önerdi. Korku temeli üzerine bir devlet kurgulayan bu materyalist düşünür insanı salt bencil bir doğa-yaratığı olarak ve Devleti salt sağ-kalmanın bir aracı olarak tasarımlar (İyi bir materyalist olan Hobbes için devlet “politik bir cisim,” ve etik “fiziğin bir dalı”dır).
>
> Locke için de Devlet insanı insandan korumanın bir aracıdır.
>
> Görgücü-olgucu devlet görüşlerinde insan özgürlükten ve moral nitelikten yoksundur.
>
> Uygar kültürden bütünüyle uzakta şekillenen görgücü kuramlar haz ve acı duyguları ya da yararlık gibi etmenleri İyinin belirleyicisi olarak kabul ederler.

Tarihsel devlet biçimleri Devlet İdeasına öykünmelerdir ve bu yetersizlikleri onları bir sonlu istençler türlülüğü olarak birbirinden ayrı, birbirine karşıt ve düşman tikellikler olarak belirleyen etmendir.

Tarih istencin oluş sürecidir ve kültürel pıhtılaşma (birincil olarak Çin, Hindistan) tarihsel gelişimin sonudur.

“Doğal Hak” terimi Evrensel İnsan Hakları kavramını anlatmanın biraz uygunsuz bir yoludur. Ve gene de hoş bir terimdir.

“Doğal Hak” kavramını yadsıyan bakış açıları kaçınılmaz olarak yapay-öznel devlet kuramları üretmeye yönelirler.

“Doğal Hak” kavramı usdışı devlet kuramlarının öznel temelleri ile karşıtlık içinde devlete nesnel bir temel sağlar.

İdeal devlet yapısının evrensel hakkın ussallığı tarafından belirlenmesi İdeanın nesnelliğinin olağan çıkarsamasıdır.

Devletin ussallığı insana sunulan tanrısal bir iyilik değil, İstencin ereğinin İyiden başka birşey olamamasının sonucudur.

Devletin varlığına hayret etmek ya da hayran olmak İstencin varlığına hayret etmek ya da hayran olmaktır.

Politik yetkenin yurttaştan başka güçlere ait olması ön-modern dönemin karakteristiğidir.

Ön-modern despotik kültürde istençsiz halk politik yetkenin meşruluğunun kaynağıdır.

Genel İstenci tanımayan ideolojinin terminolojisinde “altyapı” terimi içgüdü, dürtü, itki gibi terimlere eşdeğer olarak kullanılır (ideoloji bu bakımdan “haz ve acı duygularını” moral güdüler olarak kabul eden görgücülük ile aynı zeminde durur).

Devlet ve Din

Kaynak · Noesis

Devlet ve Din

Devlet İdeasının birinci momenti evrensel insan haklarıdır. Üçlülük din kavramının da birincil momenti evrensel insan eşitliği ve özgürlüğüdür. Evrensel insan özgürlüğünü tanımayan dinler devlet kavramına uygun bir devlet ile bağdaşmazlar.

Devlet İdeasının ikinci momenti duyunç özgürlüğüdür. Devlet insan duyuncuna karışamaz, çünkü bir yandan duyunç dokunulamaz iken, öte yandan gerçek devletin kendisi duyunç özgürlüğü üzerine, özgür yurttaşların kendi bireysel duyunçları üzerine dayanır.

Devlet İdeasının üçüncü momenti yasa egemenliğidir. Pozitif yasalar duyunç tarafından onaylanan hak belirlenimleri olarak özgürlüğün somut, nesnel anlatımlarıdır. Modern yurttaş toplumunda yasa egemendir çünkü "egemen" üzerinde daha yüksek bir güç olmayandır. Modern toplumda güç yurttaşa aittir ve tüm yurttaşlar özgürlükte eşittir. Bu düzeye dek "güç" etmeni bütünüyle ortadan kalkar ve yalnızca hak egemendir.

Din kavramına uygun düşmeyen Katoliklik, Şiilik, Hinduizm gibi inanç biçimleri Devlet ideası ile de bağdaşmaz, çünkü ilk olarak bunların hiç biri evrensel insan haklarını kabul etmez. Şiilikte imamlar

tüm gücü ellerinde tutarlar. Katolik Kilise bir kurum olarak teokrasiyi, dinadamlarının erkini amaçlar. Hinduizm insanları doğuştan hak eşitsizliğine belirler. Bu inanç biçimlerine en grotesk politik biçimler eşlik eder.

DEVLET VE DİN

Kaynak · Noesis

Devlet kavramı evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü ve yasa egemenliğini kapsar. Evrensel insan haklarını tanımayan reel devletler (örneğin Çin, İran, İsrail) devlet kavramına uygun olmayan geri devletlerdir.

Monarşi durumunda tüm hak krala ya da imparatora aittir ve ayrıca bu hak genellikle "tanrısal" haktır (Napoleon bile Katolik Kilise tarafından kutsanmayı kabul etti).

Din kavramı evrensel insan haklarını kapsar, çünkü Tanrı tüm insanları eşit olarak yaratır. Müslümanlıkta tüm insanlar Tanrının kulları, ve Hıristiyanlıkta tüm insanlar Tanrının oğulları ve kızlarıdır. Şiilik, Yahudilik, Hinduizm gibi dinler din kavramına uygun düşmezler, çünkü bunlarda evrensel insan hakları tanınmaz ve belli insanlar insanüstü sayılır, ya da belli bir etnik grup "seçilmiş halk" sayılır, ya da insanların (Vedalara göre) doğal olarak eşitsiz Kastlara ayrıldığı kabul edilir.

Hıristiyanlık ve Müslümanlık, pozitif öğretileri ile çelişki içinde, insanlar arasında hak eşitsizliğini ve köleliği kabul etmez. Dinsel metinler ve yorumlar din kavramını uygun düşmeyen pozitif öğeler ile yüklüdür ve bu dışsal öğeler kültüre aittir. Hıristiyanlık üç Tanrının Birliğini, Tanrı, Oğul ve Kutsal Tinin eşit tanrısallığını kabul eder. Müslümanlık tek Tanrının varlığını kabul eder.

Din gerçekliğe arı kavramsal düşünce yoluyla değil, imgeler ve tasarımlar yoluyla ulaşmaya çabalar.

Yahudilik İsrail kabilelerine sınırlı etnik bir dindir.

Hıristiyanlık ve Müslümanlık etnik ya da ulusal değil evrensel dinlerdir.

Yahudiler etnik olarak Semitik halklar ailesine ve linguistik olarak Afro-Asyatik diller ailesine aittir.

‘Etnik din’ programı zorunlu olarak tarihsel anomalilere götürür.

Deuteronomy 6:14-15 (LINK)

“Başka tanrıların, çevrendeki insanların tanrılarının arkasından gitmeyeceksin.”

“Çünkü senin Tanrın EFENDİ aranızda kıskanç bir Tanrıdır. Yoksa senin Tanrın EFENDİnin öfkesi sana karşı alevlenecek ve seni yeryüzünden yok edecektir.”

Deuteronomy 6:13 (LINK)

“Tanrın olan EFENDİden korkacaksın, ona hizmet edeceksin ve onun adına yemin edeceksin.” (6.13)

DİZİN

Kaynak · Noesis

POLİTİK FELSEFE / VİDEOLAR

• 2020 09 29 PoF CB

• 2020 08 11 PoF CB
• 2020 07 14 PoF CB
• 2020 07 07 PoF CB
• 2020 06 30 PoF CB
• 2020 05 26 PoF CB

• Çin
• Çin'in karakteristikleri
• Demokrasi
• Despotizm
• Devlet Kavramı ve Devlet Olgusu
• Devlet Kuramları (Tikel)
• Devlet Politik İstençtir
• Din ve Politika
• "Doğal Hak"
• Duyunç
• Egemenlik
• Etik ve Politika
• Etik Türdeşlik
• Etik Yaşam
• Etnisite
• Etnisite ve Ulus
• Gelenek ve Tutuculuk
• Gerçeklik ve Kavram
• Görelilik ve Etik
• İstenç
• İstenç ve Duyunç
• Kavram ve Realite
• Legal Pozitivizm
• Politik Belitler / FARABİ
• Politik Kavram
• Politik Oluş Süreci
• Ulus
• Yurttaş
• Yurttaş Toplumu

• FARABİ
• Thomas Hobbes: Bir "politik felsefeci"

📚 (TEXTBOOK)

• Nations and Governments (2011)
• Political Science: An Introduction (2017)

📽 VİDEO

• The Evolution of World Democracy

📌 GRAFİK

• The Richest

Etnisite

Kaynak · Noesis

Etnisite

Etnisite tüzel, moral ve etik kavramlar kapsamaz.

Etnik karakter etik değildir çünkü istençsizdir.

Etnik karakter moral değildir çünkü etnisite özsel olarak evrensel olan duyuncun bir ilkesi değildir.

Duyunç etnisite tanımaz.

Etnik düşmanlıklar ancak hoşgörü zemininde örtülebilir.

Etnisitenin duyunca ilgisizliği etnik temizliklerde sergilenir.

Tikel etnik karakter tikelliğinde direttiği düzeye dek evrensel yasayı tanımaz.

Etnisite mitsel, soysal ve yerel bir kültür yapısıdır.

Etnisite homo sapiensin büyüme sürecinde ortadan kaldırılması zorunlu olan alt ve geri bir kültürel biçim, bir yarı-yol tikelleşmesidir.

Etnisite istenç terimlerinde değil, dil, mit ve simge terimlerinde belirlenir.

Etnik tikelcilik evrensellik kapsayan dinsel belirlenime karşıttır (Yahudilik din kavramına uygun olmayan tikel-etnik bir inanç biçimidir).

Etnik karakter insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin bilinçsizidir.

Etnik kültür için hak sorunlarının çözümü zor ve şiddet üzerine dayanır.

Etnisite politik bir kavram değildir, çünkü politika istencin eylemi iken dürtüsel etnisite eyleme değil yalnızca davranışa yeteneklidir.

Etnik terimlerde politika yapılamaz, çünkü politikanın zemini özgürlüktür.

Etnisitenin tikelliği kendini evrensellikten bütünüyle soyutladığı zaman sonuç etnik temizliktir.

Etnisite ve Ulus

Kaynak · Noesis

Etnisite ve Ulus

La Statue équestre de Gengis Khan.

Etnik karakter etik değildir.

Salt etnik karakteri ile belirlenen göçebe insan moral nitelikten de yoksundur çünkü özgür değildir. Yasa tanımaz çünkü kendi tikel etnik kimliğine gömülü olarak, evrensel yasayı tanımaz. Yasa da

etnisiteye saygı göstermez.

Göçebe mülkiyet bilincinden de yoksun olduğu için tecim nedir bilmez ve yağmayı yeğler. Moğolların kitle kıyımlarının da eşliğinde şiddet yoluyla kurdukları imparatorluğun başlıca güdülerinden biri talan hırsı idi.

Etnik gruplar ister göçebe ister yerleşik olsunlar istençsizliklerinden ötürü önder gereksinimi içindedirler.

Etnik dünya her zaman bir "postmodern" dünya, bir kültürel türlülük dünyasıdır.

Etnik gruplar tikellikleri ya da görelilikleri zemininde başka etnik gruplar ile ya hoşgörü ya da iç-savaş ilişkisi içindedir.

Etnik küme henüz bir kümedir, henüz tüzel, moral ve etik bir yapı değildir. Bu kümeler toplumsal, ulusal, dinsel belirlenimleri olmayan türsel insanların soyut bilinçlerine ortak mitsel (gök, yer olarak doğal), soysal (ata olarak doğal) ve yerel (bölge olarak doğal) belirlenimler yüklemeleri yoluyla oluşur. Etnik kültürlerde insan doğasına özünlü hak, ahlak ve etik kavramları etkin değildir.

İstençsiz etnik kalabalıklar bir önderin istenci altında kolayca etnik imparatorluklar oluşturur. Ama bu göçebe imparatorlukları önderin yitmesi ile birlikte yiter.

Etnik grup dinsel bir topluluk değildir. Şamanizm, şintoizm, budizm, "büyü dinleri" denilen şeyler ve fetişizm genel olarak din için zorunlu olan Tanrı kavramından yoksundur.

Etnik grup bir gereksinimler dizgesi olarak bir bütün oluşturan toplum değildir.

Etnik grup özgürlük ve egemenlik tarafından belirlenen ulus değildir.

Etnik karakter homo sapiensin büyüme sürecinde ortadan kaldırılması zorunlu olan alt ve geri evrelerden birini temsil eder.

Etnisite istenç terimlerinde değil, dil, mit ve simge terimlerinde tanımlanır.

Etnik tikelcilik evrensellik kapsayan dinsel belirlenime karşıttır.

Etnik karakter insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin bilinçsizidir.

Etnik gruplar hak sorunlarını güç ve şiddet yoluyla çözerler.

İstençsiz etnik gruplar ön-modern dönemde ancak tekerlik altında yasa egemenliğine boyun eğerler ve barışçıllaşırlar.

Etnik grupların ilişkileri temelde güç ve savaş ilişkileridir (savaş "politikanın sürdürülmesi" değildir).

Etnik grup istençsizliği zemininde politik değildir.

Etnik terimlerde politika yapılamaz, çünkü politikanın zemini özgürlüktür.

Etnisitenin tikelliği kendini evrensellikten bütünüyle soyutladığı zaman sonuç etnik temizliktir.

Farabi (872-950)

Kaynak · Noesis

Farabi (872-950)

Farabi (872-950)

Transoxiana'da (Maveraunnehir) Farab'da doğdu; etnik olarak Türk ya da Türkmen kökenli idi (Pers kökenli olduğunu ileri süren yaşamöyküleri de vardır).

Tam adı: Abu Nasr Muhammad İbn Muhammad İbn Tarkhan İbn Awzalagh al-Farabi.

"He was a native speaker of a Turkic dialect, Soghdian." (Joshua Parens, An Islamic Philosophy of Virtuous Religions, 2006, s. 6).

Yirmi yaşlarının başında Bağdad'ta yerleşti ve Arapça'yı orada öğrendi.

Abbasiler döneminde etnik ve dinsel ayrımlara ilgisiz bir kültürde yaşadı.

Buhara, Merv, Harran, Konstantinopolis, Halep , Kahire ve Şam'da bulundu.

Çok sayıda yer, din, etnik grup ve dil ile tanıştı.

Zamanın Abbasi egemenlerinin saygı ve desteğini kazandı.

Bağdad'ta dönemin atmosferi büyük ölçüde kozmopolitan idi.

Bağdad'ta 850-950 arasında parlama dönemine giren "Bilgelik Evi" bir kütüphane idi ve klasik Yunan metinlerinin çevrilmesi ve bilimsel ve felsefi metinlerin incelenmesi için kullanıldı.

Halifeler klasik metinleri çevirme ve incelenme etkinliğini desteklediler.

Farabi mantık, fizik, etik, politika ve müzik gibi değişik konularda yüzün üzerinde kitap yazdı.

Euklides'in Öğeler' i ve Ptolemi'nin Almagest' i üzerine çözümlemeler üretti.

Müzik kuramı üzerine yazdı ve kendisi usta bir müzisyen idi.

Mantık Farabi'nin birincil çalışma alanı idi.

Dini felsefeye öykünme olarak gördü ve felsefenin dini zamanda önceleğini belirtti.

Klasik felsefeyi İslamın yayılmakta olduğu dünyaya tanıttı.

İkinci Aristoteles olarak kabul edildi.

Abbasilerin gerilemesi ve Fatımidlerin yükselişi (yklş. 900-1000)

Abbasilerin görkeminin sönmeye başladığı yıllarda yazan Farabi politik kuramını başlıca 1200 yıl kadar önce yazan Platon'un erdemli kent modeli üzerine dayandırır — ama bu kez kent-devletinin sınırlarını küresele doğru genişleten yeni bir ölçekte. Henüz insanlığın kendini yönetme erdemini kazanmamış olduğu bir dönemde, erdemli devlet ancak erdemli bir egemenin yönetimi altında olanaklıdır. Farabi bir felsefeci-yasamacı konumunda olan erdemli prens ve felsefi elit tarafından yönetilen kent modelini 10'uncu yüzyılda Roma uygarlığı tarafından tanımlanan bir tarihsel geçiş evresinde evrensel bir çözüm olarak tasarlandı.

Farabi'nin modeli ne Abbasilerin yaklaşmakta olan sonunun engellenmesi ile ilgilidir, ne de İslamik dünyasal politika ile uyum içinde işlemesi olanaklı Platonik bir dünyasal politik çözüm arama girişimidir. Farabi'nin modeli dinsel değildir, çünkü din felsefeye bir öykünmedir ve felsefe zamanda dini önceler. Farabi'nin felsefi tablosunda din politik istençten yoksun halkların simgesel-imgesel realitesine aittir ve kaçınılmaz olarak öyle kalacaktır. Henüz evrensel-ussal bir insan doğası kavramı etkin değildir.

Farabi'nin ussal politik modeli olması gerektiği gibi saltık olarak evrenseldir ve Platonik idealin Arap dünyasına bir uyarlaması ve yerelleştirilmesi olmaktan bütünüyle uzaktır. Bedevi toplumlar

için bir devlet modeli tasarlamak devlet kavramının kendisine aykırıdır. Farabi kent-devletleri ile ve imparatorluklar ile ilgilenir ve onları idealize etmekten daha ötesini yapması olanaklı değildir. Ama böyle "ideal" modeller tarihsel-kültüreldir, "ideal" değil. Zorunlu olarak homo sapiensin entellektüel gelişiminin erken bir evresinin terimlerinde betimlenirler ve felsefe henüz bu tarihsel koşulların ötesinde yatan kavramlara ulaşmış değildir. Bu erken politik kurgular henüz bir tür olarak homo sapiense özünlü istenç yetisinin bir bilincinden yoksundur, ve evrensel istenç kavramının evrensel yokluğunda, genel bir istençsizlik durumunda, egemen ancak bir tekerk olabilir. Egemenlik ve yurttaş toplumu kavramlarının insan bilincinde doğması için Farabi'den Rousseau'ya yüzyıllReel tarihin kendisi gerçekte Platonik ideanın Platon'un kendisinin düşüncesinden kaçan evrenselliğini doğrulamada gecikmedi. Pozitif bir olgu olarak, ilkin Avrupa'da birçok ülkenin milyonlarının serflikten özgür yurttaş bilincine yükselmesi, Türkiye'de kulluk durumuna tutsak olan milyonların istençlerinin özbilincinde olan etik yurttaş karakterine yükselmesi karşısında, Platon'un kendi ideasının gerektirdiği çıkarsamaların gerisine düşüyor görünür. İdea kuramsal olarak evrenseldir, ve realitede de evrenseldir. Platon ve Aristoteles ve onları izleyen Farabi evrensel insan hakları kavramının bilincine ulaşmadılar ve erdemli bir kral tarafından erdemli olmaya eğitilen bir erdem kenti yaratmanın biricik çözüm yolu olduğunu düşündüler. Erdem övgüsü modern kültürde bile henüz modadır ve bugün de sık sık ona aşağı yukarı bir kült gibi yaklaşılır. Modern dönemde erdem yalnızca bireysel bir sorun değil, evrensel bir etik sorundur. Aile, toplum ve devletin gerçek kavramlarına doğru gelişimleri tarafından tanımlanan modern etikte erdem ussal etik normların yaşanması ile aynı şeydir. Politika kent-devleti ölçeğinin çok ötesinde, tüm küreye yayılan ideadır. Ve politik olarak, demokrasi yalnızca erdemli kenti temsil etmez. Daha çoğunu, küresel etiğin biricik olanağını temsil eder.

Kendi etik potansiyelinin bilinçsizi olan halk ancak yönetilebilir ve doğallıkla egemenin olanaklı en iyisi olması biricik istenebilecek seçenek olarak kalır.

(İki egemen ya da bir egemenler çokluğu, iki istenç ya da bir istençler çokluğu egemenliğin ve istencin yokluğu demektir. Bu nedenle, ya da kavramsal olarak, egemenlik bölünmezdir, birdir.)arca sürecek bir entellektüel büyüme süresi geçecektir.

Farabi'nin politik felsefesi Platon'un politik felsefesi üzerine dayanır.

Tüm kentler "erdemli-kent" olmalıdır ve "erdemli kent" modeli tüm egemenlerin felsefeci-kral olmaları üzerine koşulludur.

"Erdemli kent"in halkı ancak erdemli egemen tarafından yönetilebilir.

Farabi'de Tanrı Aristoteles'in Devinmeyen Devindiricisi, "kendini düşünen düşünme" ile özdeştir.

Gelenek, Tutuculuk ve Despotizm

Kaynak · Noesis

Gelenek, Tutuculuk ve Despotizm

Kulluk toplumları otomatik olarak gelenek toplumlarıdır. Ve gelenek kendini genel olarak değişime karşı sürdüren normdur.

Gelenek varlığını sorgulanmamaya borçludur. Sorgulanması usdışı doğasını dolaysızca açığa serer.

Despotik toplum güçsüzdür çünkü istençsizdir. Böyle kültürlerde insanlar birey olmamanın ne

olduğunu dolaysızca sergilerler.

Despotik karakter düşünemez, çünkü özgürce düşünemez, çünkü verili kalıpların dışında düşünemez. Bu nedenle ister bireysel isterse toplumsal olsun despotik kültür bilgisiz kültürdür.

Gelenek kültürü genel olarak yeniliğe karşı kapanır ve anlamsızca kendini yineler.

Gelenek ve Tutuculuk

Kaynak · Noesis

Gelenek ve Tutuculuk

ETİK

ALIŞKANLIK

GELENEK

TUTUCULUK

Etik tutuculuğa izin vermez, çünkü özsel olarak özgürlüktür, istenç tarafından belirlenir.

Alışkanlık istençsiz davranıştır.

Etik yaşam alışkanlık kapsar, ama alışkanlığa indirgenemez.

Bilinçsiz ve istençsiz olarak yerine getirilen alışkanlık salt görünüşte etiktir.

“Alışkanlık etiği” düşüncesiz, özbilinçsiz tutucu yaşamı anlatır (ki bu durumda etik yaşam dışsal olarak verili etik normların bilgisi üzerine kurulur).

Gelenek ussal bir etik norm değil, us-dışı ve etik-dışı bir alışkanlık kipidir.

Gelenek yalnızca “gelir,” ussal etik düşünceye ait bir norm değildir.

Gelenek sorgulamaya dayanamadığı için gelenektir.

Gelenek usdışı ve etik-dışı karakterini ancak kendini sorgulamaya kapatarak örter.

Gelenek tutucu-despotik kültürün tözüdür.

Etik yaşam sürekli sorgulanan yaşamdır.

Etik hak ve ahlak momentlerini kapsar ya da onları kendi içinde birleştirir.

İstenç erekseldir ve ereği kendisidir.

İstencin ereği realiteye özgürlüğün şeklini vermek, realiteyi kendisi yapmak ya da realitede kendini bulmaktır.

Etik yaşam ancak özgürlük bilinci üzerine olanaklıdır.

Özgürlük bilincinden yoksun despotik kültürlerde alışkanlık yaşamı vardır, etik yaşam değil.

Etik karakter ancak özgür toplumlarda gelişir.

Hindistan'da İnek Politikası — Sorgulamayan Homo Sapiens

Kaynak · Noesis

Cow Protection

One of Indian Prime Minister Narendra Modi’s signature policies has been protecting cows, but for

Raghuvir Singh Meena – a Hindu farmer struggling to protect his crop of chickpeas from roaming cattle – it has gone too far.

Farmers overwhelmingly supported Modi's nationalist party when he swept to power in 2014 but the strict measures on cows, which are sacred to Hindus, have caused major headaches for rural communities. (L)

"Cow protection is the dearest possession of the Hindu heart." Gandhi.

"Cow protection is the dearest possession of the Hindu heart. No one who does not believe in cow protection can possibly be a Hindu. It is a noble belief. Cow worship means to me worship of innocence. For me, the cow is the personification of innocence. Cow protection means the protection of the weak and the helpless. As professor Vaswani truly remarks, cow protection means brotherhood between man and beast. It is a noble sentiment that must grow by patient toil and tapasya." Young India, 8-6-'21 p. 182 (L)

"Cow protection to me is one of the most wonderful phenomena in human evolution. It takes the human being beyond his species." Young India, 6-10-'21, p. 318 (L)

"I would not kill a human being for protection of a cow, as I will not kill a cow for saving a human life, be it ever so precious." (L)

India's prime minister, Narendra Modi, has condemned a rise in deadly mob attacks on cattle traders, beef-eaters and dairy farmers, saying killing people in the name of protecting cows is unacceptable. (L)

Cow slaughter laws in various states of India. (W)

Green — Cows, Bulls and Bullocks are allowed to be slaughtered

Yellow — Bulls and Bullocks are allowed

Red — None of the above are allowed

THE CONSTITUTION OF INDIA (2015)

(Part IV.—Directive Principles of State Policy.— Arts. 43—48A.)

48. The State shall endeavour to organise agriculture and animal husbandry on modern and scientific lines and shall, in particular, take steps for preserving and improving the breeds, and prohibiting the slaughter, of cows and calves and other milch and draught cattle. (L)

— The maximum term of imprisonment varies from 6 months to 14 years(life-term) and the fine from ₹1,000 to ₹5,00,000.

— According to a Reuters report, citing IndiaSpend analysis, a total of "44 Indians – 39 of them Muslims – have been killed and 124 injured", between 2010 and June 2018 in cow-related violence.

İMPARATORLUKTAN CUMHURİYETE: İDEOLOJİ VE ŞİDDET OLARAK POLİTİKA

Kaynak · İdea

Viyana'da Şiddet. 1927 Temmuz Ayaklanması (Viyana Türe Sarayı yangını: Wiener Justizpalastbrand) Viyana'da başlayan ve demokrasi girişimini baltalayan önemli bir eylemdi. Polisin kalabalığa ateş açması sonucunda 84 gösterici ve beş polis ölürken, yaralananların sayısı

600'ün üzerindeydi. — Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yıkılmasında sonra kurulan Birinci Avusturya Cumhuriyeti henüz Demokrasiye hazır değildi. Bireysellik, modern devlet, yasa egemenliği gibi kavramlar henüz birer olgu değildi ve Avusturyalı entellektüellerin bile bilincine yabancı idi. Sağ-kanat Hıristiyan Sosyal Parti için olduğu gibi Sosyal Demokrat Parti için de modern politika bir ideoloji ve şiddet gösterisi gibi birşeydi. Tüm partilerin birbirleri ile sık sık çatışan yarı-askeri örgütleri vardı. 1927 olaylarından sonra şiddetin yatışmış olmasına karşın, Büyük Çöküntü Avusturya'yı da etkiledi ve 1933'te Hitler'in Almanya Şansölyesi olması Avusturya demokrasisi için ek bir gözdağı oldu.

JOHN LOCKE VE YALANCI-LİBERALİZM

Kaynak · Noesis

John Locke ve Yalancı-Liberalizm

Aziz Yardımlı

Virginia’da satılmak üzere bekleyen köleler

(Eyre Crowe, 1861)

John Locke: Yalancı-Liberalizmin Babası

> One of the most influential of Enlightenment thinkers and commonly known as the Father of Liberalism.
>
> Belongs to the School of British Empiricism, Social Contract, Natural Law.

Advertisement For Slave Auction

Broadside advertising a slave auction outside of Brooke and Hubbard Auctioneers office, Richmond, Virginia, July 23, 1823

John Locke (1632-1704) onu önceleyen Thomas Hobbes'un (1588-1679) başlıca esin kaynağı “korku” olan monarşist politik kuramına karşı yazdı. Ama bu onun düşüncelerinden demokratik-liberal bir politik kuramın çıkarılabileceği anlamına gelmez. John Locke Anglikan Kilisesinin kültürü içinde büyüdü ve bu yarı-Katolik inanca bağlılığını sürdürdü.

Locke yalnızca köle tecimi yapan Royal Africa Company’nin bir yatırımcısı olmakla ve köle tecimine edimsel olarak katılmakla kalmadı. Carolina’nın Yeni Dünyada yarı-feodal bir aristokrasi kuran ve efendilere köleleri üzerinde saltık yetke tanıyan Anayasasının yazarı idi (“every freeman of Carolina shall have absolute power and authority over his negro slaves”). Locke ayrıca çocuk emeği uygulamasını da destekledi. Çocukların 12-14 yaşına dek aylak kalmalarını eleştirdi ve küçüklerin üç yaşından başlamak üzere çalışmaya alıştırılması gerektiğini yazdı (“from infancy [three years old] inured to work” W).

Locke felsefesini dinden türetti. “Doğal yasa/natural law” dediği şeyi tanrısal bildiriş ile eşitledi ve politik kuramının temel kavramlarını Eski Ahit’ten türetti (Genesis ve başka metinlerden). Yine, İngiliz monarşisinin İngiliz halkı üzerindeki egemenliğini Tanrı tarafından belirlendiği gibi Adem’in Havva üzerindeki egemenliğine benzetti.

John Locke haklı olarak en etkili Aydınlanma düşünürlerinden biri olarak kabul edilir, çünkü Aydın despotizmi Aydınlanmanın politik kuramıdır. John Locke yine haklı olarak liberalizmin babası olarak kabul edilir, çünkü liberalizm edimsellikte bireysel özgürlüğü değil, bireysel özenci temsil eden ideolojidir ve Evrensel İnsan Hakları ya da Doğal Hak kavramını çiğneyen bu ideolojiyi

anlatan “liberalizm” sözcüğü salt bir örtmece olarak kullanılır.

Sayısız politika bilimcisi ve felsefeci kuşağını aldatan ve bugün de aldatmayı sürdüren bu ideoloji Dünya Tarihinde Opium Savaşlarından Atlantik Köle Tecimine, Sömürgeciliğe sayısız trajedinin entellektüel aklayıcısıdır. Politikayı ve yasayı ahlak kavramından ayıran ideoloji duyunçsuzdur ve ayırdedici yanı kendini özgürlük ve eşitlik kavramlarına karşı, yurttaş toplumu ve demokrasiye karşı ileri sürmesidir. Bu sözde "liberal" felsefe, yararcı etiği ile, İngiltere'de işleyim devrimi sırasında yer alan etik-dışı ve insanlık-dışı her politikanın aklayıcısı oldu. Zoraki çocuk emeği, köle tecimi, serflik, tefecilik, sömürgecilik gibi uygulamalar yararcılık etiğinin grotesk kavramları tarafından moral olarak haklı uygulamalar olarak tanıtlandı.

Etnik İngiliz karakteri yalnızca Baronların haklarını tanıyan ve halkı kölelik ve serflik durumunda tutan Magna Carta ile başlamak üzere hakkın evrenselliğini yadsımaya alıştı. Etnik Anglikan Kilisesinin ikili karakteri ya da Protestan ve Katolik inançlar arasında orta yolculuğu ile tanımlanan bu tinde özgürlük hiçbir zaman evrensellik kazanamadı ve her zaman bütün bir uyruklar kitlesine karşı üst sınıfların tikel bir ayrıcalığı oldu. Özgürlük kavramına aykırı böyle ‘özgürlük’ yalancı bir “liberalizm” etiketi ile maskelendi.

Doğal Hak kavramını savunmak ve aynı zamanda köleciliği aklamak, etikten söz etmek ve sonra onu yararlık kategorisine uyarlamak, genel olarak ahlakı haz ve acı duyguları üzerine dayandırmak İngiliz Görgücülerinin kendilerinin moral niteliklerinin göstergesidir. Etik bilgi olmaksızın olanaksızdır. Görgücülüğün ve analitik ve pozitivist türevlerinin reddettikleri şey insanın bilme yetisinin kendisidir. Eğer bütün bir felsefe tarihinde kuşkuculuk aranacak olursa, bulunduğu yer görgücülüktür.

Görgücülük yalnızca akademik bir yozlaştırıcı değildir. Yalancı-yararcı etiği yoluyla evrensel insan haklarını çürütmesinde, görgücülük modern politik sürecin kendisi için bir problemdir. Pragmatizm usu, düşünceyi, kavramı yadsımasında görgücülük ile yakından akrabadır.

‘Liberal’ John Locke “Tüm insanlar özgür doğar” demez, çünkü “Carolinalı her özgür insanın hangi görüşten ya da dinden olursa olsun negro köleleri üzerinde saltık gücü ve yetkesi olacaktır,” der.

John Locke (1632-1704) ilk Aydınlanma felsefecisidir. Ve İngiliz Görgücülüğünün kurucusudur. Bu nitelemeler düşüncelerini tanımlamak için bütünüyle yeterlidir ve bir de ‘liberalizmin babası’ olduğunu eklemek gereksiz, aslında geçersizdir. ‘Liberal’ olarak görülmesi Aydınlanmanın karakteristiği olan ‘despotizm’ ile bağdaşmaz. Ve normal olarak doğal hak kuramından kölelik gibi birşey çıkarsanmasa da, John Locke’un ‘liberalizmi’ buna izin verir.

Sözde liberal felsefeci John Locke köle tecimine edimsel olarak katıldı.

John Locke’un bir ‘liberal’ olduğu düşüncesi ancak Magna Carta’nın Amerikan Bağımsızlık Bildirgesini ve Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesini esinlendirdiği düşüncesi kadar doğrudur. Böyle bir düşünceye mit denemez çünkü mitte bir saflık ve dürüstlük öğesi vardır. Bu açıkça yalandır ve nasıl doğduğu ve niçin sürdürülmekte olduğu, niçin bütün bir Batı entellektüalizminin bu yalanı yuttuğu sorusuna yanıt dönemin tarihinin daha başka bileşenlerini de ilgilendirir — Anglikan Kilisesini, İngiliz köle tecimini, bir sömürge ‘imparatorluğunu,’ İngiliz yararcı ‘etiği’ denilen etik-dışı kuramı.

Bu nedenle John Locke’u temel alarak sömürgeciliği ve emperyalizmi liberalizme bağlamak da geçersizdir, çünkü bu bağıntıda ‘liberalizm’ denilen şey liberalizm değildir. Libertas özgürlük demektir.

Libertas

John Locke'un felsefesine 'liberalizm' diyebilmek için sözcüğün anlamını bozmak ve yabancı sözcüğün kafa karıştırıcı tılsımına sığınmak zorunludur. 'Özgürlük/libertas' sözcüğünden türeyen 'liberalizm' sözcüğü bugün pekçok kafada kapitalizm, tekelci-kapitalizm, emperyalizm, sömürgecilik gibi çağrışımlar yaratır. Yine, aynı kökenden türeyen 'libertaryan' sözcüğü de ahlaksızlıktan anarşizme çeşitli anlamları üstlenir.

Tarquin krallığının devrilmesi üzerine kurulan Roma Cumhuriyeti ile eşzamanlı olarak Roma Özgürlük Tanrıçası "Libertas" da yaratıldı. Romalılar Kraliyetin tiranlığa dönüşmesinden dehşete düşmüşlerdi. Kraliyeti sildiler, kralları kovdular, ve Cumhuriyete, özgürlüklerine ve yasalarına sarıldılar. İmparatorluk döneminde bile "Roma Senatosu ve Halkı" (SPQR: Senatus Populusque Romanus) sözcükleri Roma sancaklarından silinmedi. Yunanca Eleutheria/Ἐλευθερία sözcüğü de 'Özgürlük' ve 'Özgürlük Tanrıçası' anlamlarını taşır ve uygar Helenik tini barbarlardan ayıran başlıca kategori Özgür İstençtir. Batının Klasik Tinden ödünç aldığı ve modern uygarlığa etik aşılamak için çabalayıp duran yasa egemenliği kavramı Libertasın edimselleşmesidir.

John Locke'un evrensel insan haklarını tanımayan kuramlarına 'liberalizm' adının verilmesi bugün en ileri demokrasilerin henüz üstesinden gelemedikleri moral hamlık ve etik toyluk olgusunu ilgilendirir. Kavramı gözden çıkarmaktansa Locke'un banalitesinden kurtulmak hiç kuşkusuz çok daha kolaydır.

'Özgürlük' sözcüğü ancak soyut olarak, ancak özü olan hak kavramından soyutlanarak alınırsa "seçme özgürlüğü" anlamına gelir. Bu durumda "seçme" için hiçbir evrensel belirlenimin, hiçbir nesnel normun olmamasına bağlı olarak özgürlük serbestliğe ve keyfiliğe bozulur. Keyfilik ya da keyif doğal bilinç için doğallıkla popülerdir, çünkü bu bilinçte 'özgürlük' belirlenimsizlikten, sınırlanmamışlıktan, dilediğini seçebilmekten ve yapabilmekten öte bir anlama gelmez. Özgürlüğün, istencin özü haktır ve bu belirlenim onu hakka ilgisiz keyfilikten ayrır.

John Locke'un köleciliği savunmaktan da öteye geçerek onu tanrıbilimsel zeminlerde aklaması ("doğal hak Tanrının buyruğudur") John Locke patentli 'liberalizmi' ABD'nin kuruluşundan yaklaşık iki yüzyıl sonra ortaya çıkan bölünme ve iç savaş ile bağlar.

John Locke, David Hume ve Immanuel Kant — üçü de Aydınlanmanın birincil felsefecileri olarak bilinir. Ve üçü de olanaklı en çirkin ırkçı metinlerin yazarlarıdır. Üçü de evrensel insan haklarını tanımayan entellektüellerdir. Görüşleri hiç kuşkusuz insan doğası ile anladıkları şeyden türer. Ve insan doğası ile anladıkları şey başka herşeyden önce bilgisiz insan doğasıdır. Kant açıkça inanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmek zorunda kaldığını bildirir. İngiliz Görgücüleri ise felsefeleri 'deneyim' üzerine dayandığı için böyle keyfi bir özür ileri sürme gereksiniminde bile değildirler. Doğal olarak kuşkucu ve bilgisizdirler. Ve kuşkuculuk entellektüel bir gerilik yaratmanın yanısıra, ağır bir etik problem de yaratır, çünkü etiğin bir bilgi sorunu olması ölçüsünde kuşkucu bilinç için neyin etik ve neyin etik-dışı olduğunu ayırdetmek olanaksızdır. 'Yararlı' olana moral değer yükleyen bu barbarlık ancak kuşkuculuk zemininde olanaklıdır.

Bir düşünür pekala yanılabilir. Bu anlaşılabilir birşeydir ve insanlığın düşünme tarihi budalalar ile yeterince doludur. Ama köleliği yadsımak ve aynı zamanda aklamak bir yanılgı ya da yanlışlık değildir. Bir saçmalıktır. Ve bilerek yapıldığı için, bir dürüstlük yoksunluğudur. Görgücüler kavramları bir tür 'toplumsal kurgu' olarak, çevrenin, kültürün belirlediği düşünceler olarak da alabilirler, çünkü çevre, kültür vb. görgücülüğe göre kavramın doğum yeri olan 'deneyim' alanıdır. John Locke durumunda özgürlük kavramının çevre tarafından belirlenmesi savı bütünüyle geçerli

olacaktır, çünkü kölecilik içinde yaşadığı, düşündüğü ve kuramlarını yazdığı ortamın birincil olgularından biridir. Ve ‘bir olgular toplamı olarak dünya’ ve ‘bir deneyimler toplamı olarak dünya’ bir ve aynı şeydir. Görgücü etik durumunda eksik olan şey iyi ve kötü, doğru ve eğri gibi moral kavramların a priori evrenseller olduklarının, deneyimleri, olguları, yaşantıları belirleyen ve biçimlendirenin kavramlar olduğu olgusunun bilgisidir.

Bu konuda dünyayı üç yüz yıl boyunca aldatmak açıktır ki büyük bir ustalık gerektirir. Ama bir tango iki kişi ile yapılır. Yetkeci bir politik kuram geliştiren bir düşünürün ‘liberal politik düşüncenin babası’ olduğu yalanını bütün bir dünyaya yutturmak dünyanın böyle bir yalana istekli olmasını da gerektirir. Batı dünyada modern etik bilincin doğduğu ve gelişmekte olduğu biricik bölgedir. Ve ‘gelişmekte olma’ henüz gelişmemiş olmayı anlatır.

Locke’un tutarsızlıkları gözden kaçırılmayacak kadar açıkta yatar. Ya çok aptalca ya da etik-dışıdırlar; ya da her ikisi birden. Ve bu karakteristikler görgücünün dansını artistik bir gösteri olmaktan çıkarır.

Jeremy Bentham (1748-1832) özellikle hedonist bir "ahlak felsefesi" ile tanınan bir İngiliz felsefecisidir. Ve onun adını "felsefe" ile birleştirmek felsefeye karşı yapılan en büyük haksızlıklardan ve felsefe tarihinin bir çöplük olarak görülmesine götüren başlıca etmenlerden biridir. Bentham John Locke ve David Hume’un görgücülüklerini izleyerek onların yazılarında henüz embriyo olarak bulunan ve sonradan “yararcılık etiği” denilecek olan etik-dışı kuramı ayrıntılı olarak formüle etti.

İngiliz kültürüne özgü mit yaratıcılık türü yalnızca Locke'a, Magna Carta'ya ya da sözde ‘liberalizm’ denilen yetkeciliğe sınırlı değildir. Başkaları arasında örneğin Isaac Newton durumunda da özellikle güçlü bir mit doğmuştur. Newton’ın boşinançlarının ve simyacılığının çoktandır açığa çıkmış olmasına karşın, Yerçekimi kuramı konusunda doğru hiçbirşey üretmemiş, ona yüklenen herşeyi başkalarından ödünç almış ve kendi başına kaldığında yalnızca geçersiz, değersiz ve saçma düşünceler üretebilmiş olmasına karşın, ve kalkülüsü keşfeden Leibniz’in bu bilimi ondan çaldığını ileri sürmüş olmasına karşın, tüm bu tür olgulara karşın pozitif ve ideal bilim insanı olarak Newton miti bugün de geçerliğinden birşey yitirmiş değildir. Bütün bir modern dünya bugün de önemli ölçüde İngiliz yalanlarının bir oyun alanı olarak görünmeyi sürdürmektedir.

John Locke’un çıkardığı vargıları niçin çıkardığını anlamak için anahtar İnsan Anlağı Üzerine Deneme’sidir. Düşüncelerin duyusal algının bir izdüşümü olduğunu kabul etmek onları realite ile ilişkiden bütünüyle koparmak ve insan için bilgisizliği doğrulamaktan başka bir sonuca götürmez. Locke dışsal duyu-algılarının bir tür tabula rasa olarak gördüğü kendi anlığı üzerindeki etkileri sonucunda üretildiklerini ileri sürdü. Bu görgücü öncül düzgün düşünmesini olanaksız kıldığı için, düşüncelerin (ister kılgısal olsun isterse kuramsal) nesnelliğini ya da mantıksal bağıntılarını yadsıdı, onları kafasında keyfi olarak birbirine tutturabileceği şeyler gibi gördü. Onu izleyen David Hume daha sonra görgül ‘bilgi’nin mantıksız ilişkilerinin gerçekte çağrışım ilişkileri olduğunu açıkladı. Ve çağrışım düzleminde her düşünce başka her düşünce ile bağlanabilir. Böyle bir serbestlik içinde, genellikle tutarsızlık olarak, giderek çelişki olarak görünen şeyler bile görgücü düşünür için bütünüyle doğal ve normal düşünce ya da dil oyunları olur. Nesnelliğin dürüstlük imlediği düzeye dek, görgücü zeminlerde genellikle dürüst olarak kabul edilen bir tarzda düşünmek olanaksızdır. Görgücülükte etik düşünmenin kendisi etik karakterini yitirir.

John Locke tam bir ‘liberalizm’ ile düşündü, özgürlüğü ‘dilediğini yapabilme’ olarak anladı, kitabının bir sayfasında köleliği yadsırken başka birinde onu doğruladı. Kavramlarını tarihsel

realitesinin gereklerine uygun olarak biçimlendirdi, örneğin mülkiyet tanımını Amerikan yerlilerinin topraklarını mülkiyet edinemeyecekleri bir tarzda oluşturdu, ‘doğa durumu’ kurgusunu köleliği aklayacak bir tarzda yorumladı. Bir görgücü olarak, Locke kavramların nesnelliği kavramından yoksundu. Moral kavramlarını a posteriori türetildiğini kabul etti, ve bir a posteriori ‘ahlak’ kuramı zemininde düşündü. Bu olgu ile tutarlı olarak, Locke’un kendisi moral kavramların görgül kökenli keyfi kurgular olduğunu ileri sürdü. “Haz ve acı” duyguları üzerine kurulu enteresan bir moral kuram ile ancak etik-dışı yararcı ya da hedonistik kuramlar üretebilirdi.

LOCKE'UN AHLAK FELSEFESİNİN İLKELERİ: HAZ VE ACI

AN ESSAY CONCERNING HUMAN UNDERSTANDING

BOOK I. CHAP. XXVIII

5. Moral good and evil. Good and evil, as hath been shown, (Bk. II. chap. xx. SS 2, and chap. xxi. SS 43,) are nothing but pleasure or pain, or that which occasions or procures pleasure or pain to us. Moral good and evil, then, is only the conformity or disagreement of our voluntary actions to some law, whereby good or evil is drawn on us, from the will and power of the law-maker; which good and evil, pleasure or pain, attending our observance or breach of the law by the decree of the lawmaker, is that we call reward and punishment.

BOOK II. CHAP. XX

§ 2. Things then are good or evil, only in reference to pleasure or pain.

BOOK II.CHAP. XXI

§ 42. Happiness then in its full extent is the utmost pleasure we are capable of, and misery the utmost pain ...Now because pleasure and pain are produced in us by the operation of certain objects, either on our minds or our bodies, and in different degrees; therefore what has an aptness to produce pleasure in us is that we call good, and what is apt to produce pain in us we call evil, for no other reason, but for its aptness to produce pleasure and pain in us, wherein consists our happiness and misery.

Locke haz ve acı ile ne anladığını açıklar:

"By Pleasure and Pain … I must all along be understood … to mean, not only bodily Pain and Pleasure, but whatsoever Delight or Uneasiness is felt by us, whether arising from any grateful, or unacceptable Sensation or Reflection.” (II.20.15)

Bunların, "Delight" ya da "Uneasiness" duygularının "duygular" olmadığını düşünmek güçtür. Ve "duyunç özgürlüğü" kavramını böyle duygular üzerine dayandırmak pek olanaklı değildir.

Görgücü bir ahlak kuramı yanlış değil, ama olanaksızdır. Locke'un da ait olduğu kültürün başlıca sorunu duyunç sorunudur. Ve duyunç üzerine bir kuramın kendisi duyuncun ürünü olmalıdır.

İngiliz Reformasyonunu Kıta Reformasyonundan ayıran şey birincinin Luther gibi, Melanchton gibi, Calvin ve Zwingli gibi Protestanların çabaları ve eylemleri sonucunda yer alırken, ikincinin kendisi bir Katolik olan ve ölünceye dek Katolik kalan VIII. Henry’nin öncülüğünde yer almış olmasıdır. Salt bu enteresan olgu bile İngiliz Reformasyonunda birşeylerin ters gitmiş olduğunu düşündürmeye yeterli olmalıdır,

Reformasyon Roma Katolik Kilisesinin yetkesinin reddedilerek duyunç özgürlüğünün kazanılmasında sonuçlandı. İngiltere’de Katolik Kilise hiçbir zaman bütünüyle ortadan kaldırılmadı ve Anglikan Kilise hiçbir zaman dışsal-duyusal nesneleri tapınma davranışlarından vazgeçmedi.

Duyunç özgürlüğü hiçbir zaman tam olarak tanınmadı ve bir tür ulusal Hıristiyanlık temsilcisi gibi görünen Anglikan Kilise İngiliz tininin kendi ile uzlaşmasına hizmet etti. İngiltere'de demokrasi her zaman aristokrasi ile ve liberalizm her zaman kölelik ve sömürgecilik kurumları ile birlikte gitti.

İngiliz Görgücüleri pozitif etik kuramları ile, yararcı etikleri ile bu melez kültürün sürdürülmesine yardım ettiler. Locke'un feodalizmi ve köleciliği yasalaştıran Carolina Anayasası duyunç özgürlüğünün en kaba çiğnenmelerinden birini örnekler.

Duyunç problemi olan bir kültür en büyük sefillikleri, sapıklıkları iyi ve doğru ve haklı görmede pek bir güçlük çekmez. Bugün de İngiltere'de Reformasyonun başlatıcısı olarak kabul edilen VIII. Henry bilinen en acımasız, en duyunçsuz tiranlardan biri idi. Ve koyu bir Katolik idi. Bu karakteri ile Anglikan Kilisesinin başkanı oldu.

17'nci yüzyıl Amerikası. Kolonilerin kuruluşu gerçekte belirsiz, korkutucu, ve insan bedeli açısından dile gelmeyecek denli ağır bir süreçti.

John Locke Hollanda'da sürgünde geçirdiği beş yıl dışında yaşamını İngiltere'de geçirdi. Çalışması genel olarak İç Savaştan saltıkçı Stuart hanedanını deviren "Görkemli Devrim"e (1688) dek İngiliz kralı ve parlamento arasındaki çatışmanın terimlerinde yorumlanır. Shaftesbury Düküne sekreter olarak "Carolina Temel Anayasalarını" yazdı. Amerikan kolonileri için sorumluluğu olan Council of Trade and Plantations'ın sekreteri (1673-74) ve Board of Trade'in üyesi (1696-1700) idi. Royal African Company ve Bahama Adventurers company yoluyla İngiliz köle teciminde önemli bir yatırımcı idi. İnceleme'sinde "savaş durumunun bir sürdürülmesi" olarak köleliği aklar ve doğa durumunda oldukları için Amerikan yerlilerine mülkiyet haklarını yadsır. Bunların dışında liberaldir.

.

Two Treatises of. Government (1689) (pdf)

İki "Tract"

John Locke 1660'da biri İngilizce'de ve öteki Latince'de olmak üzere yetkeci hükümeti savunan iki 'tract' yazdı ve sonra bunları yayımlamaktan vazgeçti (çok daha önceden bilinen bu yazılar her nedense 300 yıllık bir gecikme ile ilk kez 1967'de yayımlandı). Birincisi dinsel görenekler (Anglikan Kilise için "indifferent things" olarak görülen dinsel tapınma sorunları) konusunda karar vermenin bireysel duyunca bırakılması gerektiğini ileri süren ve duyunç özgürlüğünü savunan bir görüşe (1660'da, Edward Bagshaw) karşı yazılmıştı. Locke'a göre, bu şeyler tam olarak ilgisiz oldukları için yasa tarafından dayatılabilir ve insanlar onları yerine getirmeye zorlanabilirdi. Başka bir deyişle, hükümet insanların duyunçlarına karışabilmeli, din konusunda yasamada bulunabilmeli idi. Locke bu hoşgörüsüzlük denemelerinden sonra hoşgörü üzerine denemeler yapmaya ve yazmaya geçti.

"Indifferent things" hiç de "ilgisiz" şeyler değildi. Tersine, bunlar bütün bir Anglikan Kilisesini Protestanlığın yalınlık ve arılık karakterinden uzaklaştıran ve onu Roma Katolik Kilisesinin dışsallıkları ile kirleten bakış açısı ile ilgili konulardı. Ve İngiltere'de Anglikan Kilisesi tarafından Protestanların kendilerine (ya da Püritanlara) yapılan zulmün biricik nedeni bu "ilgisiz şeyler" idi. Locke'un ailesi Anglikan Kilisesine bağlı idi.

Locke yalnızca Hobbes'un izinde yürüyerek "yetkeciliği," aslında "saltıkçılığı" savunmakla kalmadı, köleciliği kurumsallaştıran "anayasalar" da yazdı.

Savunduğu şeyler

İngiltere'deki mezhep savaşlarını, zulüm ve işkenceyi, ve kitle kıyımlarını ilgilendiriyordu.

Ve Yeni Dünyanın yeni ülkesi ABD'deki kölelik kurumunu, ülkenin bölünmesini ve acımasız iç savaşı ilgilendiriyordu.

'İlgisiz şeyler' normal olarak önemsiz şeyler olarak görünür. Ama mezhep savaşları, kitle kıyımları, insanları ateşlerde yakmalar gibi "dinsel" eylemler hiçbir zaman önemli ya da ilgili gerekçeler gerektirmez. Mass ayini ayakta durarak mı yoksa diz çökerek mi yapılmalı? İsa adı duyulduğunda baş eğilmeli mi yoksa eğilmemeli mi? Vaftizde haç kullanılmalı mı yoksa kullanılmamalı mı? Böyle uygulamalar "indifferent" olarak görülüyordu. Bu 'önemsiz şeylerin' önemi Roma Katolik Kilisesini temsil etmelerinde yatıyordu. Ve neden oldukları olayları tanımlayacak en uygun sözcük "gaddarlık" idi.

John Locke As "Authoritarian" / Leo Strauss

The "two tracts on government," as the editor calls them, are in fact disputations on the question as to "whether the civil magistrate may lawfully impose and determine the use of indifferent things in reference to religious worship." Locke answers this question in the affirmative. He takes the side of law and order against "the popular assertors of public liberty" who would only bring on "the tyranny of a religious rage" (p. 120) if the civil magistrate did not have or exercise the disputed right. Locke is all in favor of gently dealing with "the sincere and tender hearted Christians" but against allowing them "a toleration ... as their right" (p. 160; cf. 185-86). He regards the people as an "untamed beast" p. 158).

Görgücülüğün kurucusu olan Locke 'Tract'larda moral yasayı "God's Law" dediği şey üzerine dayandırdı ve bu terim konusunda bir açıklama yapmadı. İnsan tanrısal ya da ahlaksal yasayı "ya genellikle doğa Yasası denilen usun keşifleri yoluyla, ya da Tanrının sözünün bildirilişi yoluyla bilir."

Locke does not say much on God's Law. The divine or moral law becomes known to man "either by the discoveries of reason, usually called the Law of nature, or the revelation of his word" (p. 124).

Descartes ve Leibniz'in doğuştan düşünceler kuramını reddeden Locke gene de kendine bir sınırlama getirir ve Tanrının insanı ahlaksal yasaları keşfetmesini sağlayacak bir ussallık payı ile donatılı olarak yarattığını belirtir. Buna göre, bu bölümsel usun yardımı ile, insanlar Tanrının varolduğunu çıkarsayabilir, onun yasalarını ve bunlara bağlı ödevleri saptayabilir, bunları yerine getirmeye yeterli bilgi edinebilir ve böylece mutlu ve başarılı yaşamlar sürdürebilirdi.

"The positive moral law of God" gibi terimler John Locke'un çürütülmeleri uğruna İnsan Anlağı Üzerine Bir Deneme'de gibi zahmetli bir çalışmayı üstlendiği doğuştan düşüncelerdir. Ama Locke uygun gördüğü zaman çürüttüğü şeyleri savunmada ve savunduğu şeyleri çürütmede hiçbir zaman bir sakınca görmedi. İçinde yaşadığı politik altüst oluşların verdiği sinyallere göre düşüncelerini alt üst etmede duraksamadı ve ustan inanca, ve inançtan yetkeciliğe dönmede hiçbir sorun görmedi. Aslında tüm bu tutarsızlıkları bütünüyle normal işler olarak yapmış görünür. Locke aptal değildi. Yalnızca etik-dışı bir yöntem uyguladı ve etik üzerine yazarken hiç sıkıntı çekmeden etiğin kendisini çiğnedi.

1669'dan 1675'e dek John Locke yeni kurulmakta olan Carolina kolonisinin toprak sahiplerine onların sekreteri olarak hizmet etti. İşverenlerinin arasında koruyucusu olan Shaftesbury kontu Anthony Ashley Cooper da bulunuyordu. Locke yine 1673-74 yıllarında English Council for Trade and Foreign Plantations için de sekreterlik ve haznedarlık yaptı. Yirmi yıl kadar sonra, 1696-1700

yılları arasında, bu kurumun ardılı olan Board of Trade'in sekreterliğini üstlendi. Bu görevler nedeniyle açıktır ki John Locke'un ülkesinin tecim ilişkileri ile ve kolonileri ile ilgili olgular konusunda birinci elden bilgisi vardı. Bütünüyle doğallıkla, politik kuramını bu kültürün tam ortasında ve onun uygulamalarını aklama uğruna geliştirdi. Bunların bir bölümü doğal hak ya da evrensel insan hakları kavramını açıkça çiğniyordu. John Locke nesnel bir çözümleme yapmaya çalışmış görünmez. Kavramlarını çevrenin kültüründen çekip çıkarıyordu. Gerçekte görgücülüğünün sığlığından ötürü herhangi bir nesnellik kaygısını yadsımak zorundaydı. Bu tutum koloniler ile ilişkileri ve işleri ile de uyum içinde idi.

• LİNK

Locke Yeni Dünyaya göç etmeye ve köle tecimine başlamış olan İngiltere'ye yeni yapılanmaları organize etme, kolonilere kimlerin kabul edilip edilmeyeceği, onlarda demokrasinin gelişmesini önleyecek feodal bir örgütlenmenin nasıl oluşturulacağı konusunda yol gösterdi. Locke'un 'liberalizmi' gerçek özgürlük ve despotizm arasında bir via media gibi görünür, tıpkı din kavramının evrenselliğine aykırı bir 'Anglikan' Kilisesinin de Protestanlık ve Katoliklik arasında bir via media olması gibi. Bu 'liberalizm' temelinde politika politikanın kavramından uzaklaşır, evrensel insan haklarını gözardı eder, pragmatizme varır ve buna göre başarılı sonuçların onlara ulaşılmasını sağlayan araçları akladığı kabul edilir.

Locke'un öğretileri başta Anglo-Saxon üniversitelerde ve sonra bunların kuyruklarında olmak üzere bugün de politik felsefenin temel dersleri olarak öğretilmektedir. Baştan bir 'liberal' olarak kabul edilerek okunmakta, ve böyle ön-yargılı okuma bütünüyle açıkta yatan despotik ıvır zıvırı sansür etmektedir.

Locke'un ortaya sürdüğü görüşlere yanlış demek doğru değildir, çünkü yaptıkları yanlışlardan çok daha başka şeylerdir. Bir uslamlama yanlışı, düşüncenin tasımlar arasında yolunu yitirmesi olarak yanlışlık bir dürüstlük sorunu değil, bir dikkatsizlik sorunudur ve normal olarak gürültü patırtı koparmaya değmez. Ama Locke neyi aklayacağına ve neyi çürüteceğine baştan karar vermişti ve nesnel çıkarsamalar yapmaya çalışmak yerine uslamlamalarını bu ön-yargılara uyarlamaya çalıştı. Etik üzerine düşünen bir kafa kuramlarını etik-dışı yöntemler yoluyla türetiyordu.

Genç Locke açıkça yetkeci, ya da daha iyisi despotiktir, çünkü özgürlük bilincinden yoksundur. Olgun Locke Hobbes'un izinden gitmekten ve yasanın temelini tekerkin bireysel kaprisine dayandırmaktan vazgeçmiş görünür. Bundan böyle pozitif yasaların zemini "doğa yasası" ya da "us yasası"dır. Ama kullandığı sözcükler aldatıcıdır, çünkü demek istediğinin ne doğa ile ne de us ile bir ilgisi vardır. "Tam doğa yasası" dediği şeyin Yeni Ahit'te olduğunu, yalnızca tanrısal bildiriş olduğunu ileri sürmüştür. Bu 'olgun' Locke'dur.

§ 135. Thus the law of nature stands as an eternal rule to all men, legislators as well as others. The rules that they make for other men's actions, must, as well as their own and other men's actions, be conformable to the laws of nature, i. e. to the will of God, of which that is a declaration; and the "fundamental law of nature being the preservation of mankind," no human sanction can be good or valid against it.

§ 136. For the law of nature being unwritten, and so no-where to be found, but in the minds of men.

Bunlar güzeldir; ama tabula rasa kuramına uymaz.

Tüm felsefecilerde sık sık ya dizgesel bağıntılar ile ilgili yanlışlıklar buluruz ya da dizge ile

bütünüyle ilgisiz ve bağlantısız kişisel görüşler görürüz. Ve bunlar felsefe tarihinin ilerlemesi ile devasa saçmalıklardan uzaklaşır, sayıca azalır ve küçülür. Bilgide gelişmekte olduğumuza ve dolayısıyla bilgide geri olduğumuza göre, bir süre daha böyle düşe kalka ilerlemeyi sürdürmek kaçınılmazdır. Ama görgücülüğün ilerlemesine 'ilerleme' demek yerine daha iyi bir sözcük bulmak gerekir. Çünkü bir yandan duyusal-deneyim kökenli 'bilgi' evrenselin bilgisi ve dolayısıyla bilginin kendisi olamayacağı için entellektüel bir erekten ve bir ilerlemeden söz edemeyiz. Öte yandan görgücülük felsefe tarihine bilişsel bir erek için değil, özellikle bilmeme uğruna katılan düşünce eğilimidir.

Duyusal-algıyı bilginin kaynağı olarak alan sofistlik ile başlayan aynı yöntem modern dönemde İngiliz görgücülüğünde yeniden diriltilmiştir ve başlıca mantıksal pozitivizm ve analitik felsefe adları altında usdışını temsil etmekte, ussallığı çürütmekte, ve böyle yaparak ussal düşünceye olumsuz olarak hizmet etmektedir. Eğer görgücülük bu gri ve kirli işi üstlenmiş olmasaydı, bir tür sınama olan bu işi rasyonalistlerin üstlenmeleri gerekirdi.

Tabula rasa, ahlak ve politika

John Locke'a göre insan anlığı için "white paper, void of all characters" en uygun tanımlamadır. "All the materials of reason and knowledge" deneyimden türer. John Locke bir tabula rasa olarak insan anlığı kuramını geliştirmiştir. Bu pekala bir görüş olarak alınabilir, ve bir görüş olarak tanıtlamasız olduğu ve kişisel kanılara, eğilimlere, kuşkulara dayandığı için bir bilgi değerinde olmadığını anlamak güç değildir. Kültürde 'görüşlerden' bol birşey yoktur. Ama John Locke yalnızca bir görüş ileri sürmekle kalmaz, ileri sürdüğü görüşleri çürüterek onlara karşıt görüşleri de ileri sürer. Ve eleştirilerinin hedeflerini bu ikili oyun zemininde vurur.

Doğuştan düşünceler kuramını yadsımasına ve bu yadsımanın en önemli entellektüel çabasının, Denemesinin güdüsü olmasına karşın, aynı John Locke insandan "a rational creature" olarak söz etmede hiçbir sorun görmez. Ve bu yaratığın us yetisini duyusal-algı yoluyla nasıl kazanabildiğini açıklama gereğini bile duymaz. Çünkü John Locke'un insana doğuştan düşünceler vermeyi uygun görmeyen Tanrısı her nasılsa aynı insanı doğuştan bir us ile donatmayı gözardı etmemiştir. John Locke'un 'tanrıbilimi' Tanrıyı bile kızdıracak bir pozitivizmdir.

Görgücü 'Ahlak Kuramı'

David Hume ahlak kuramını "haz ve acı" duyguları üzerine kurar — haz verenin iyi ve acı verenin kötü olması anlamında. Ve Hume durumunda her zaman olması gerektiği gibi, bu da kendi buluşu değildir. Locke'dan ödünç alınmıştır. Locke'a göre "şeyler ancak haz ve acı ile ilişki içinde iyi ve kötüdür" (Essay, II.20.2; ayrıca II.21.42).

Chap XX. § 1. Amongst the simple ideas, which we receive both from sensation and reflection, pain and pleasure are two very considerable ones.

§ 2. Things then are good or evil, only in reference to pleasure or pain. That we call good, which is apt to cause or increase pleasure, or diminish pain in us; or else to procure or preserve us the possession of any other good, or absence of any evil. And on the contrary, we name that evil, which is apt to produce or increase any pain, or diminish any pleasure in us; or else to procure us any evil, or deprive us of any good. By pleasure and pain, I must be understood to mean of body or mind, as they are commonly distinguished; though in truth they be only different constitutions of the mind, sometimes occasioned by disorder in the body, sometimes by thoughts of the mind.

Ahlak ve Duyunç

Ahlak için duyunç özgürlüğü saltık olarak özseldir, çünkü ahlak iyilik ve kötülük, doğruluk ve eğrilik, haksızlık ve haklılık ile ilgilidir ve duyunç bu kavramları yargıya dönüştüren, onları eylemlerimizin yüklemleri yapan yetimizdir. Duyunç özgürlüğü (‘inanç özgürlüğü’ başka birşeydir) duyuncun doğal itkilerden, dürtülerden, duygulardan özgürlüğünü öncülü olarak alır. Ama Locke’un görgücü yöntemi, bilgiyi iç ve dış deneyime bağlayan bilgikuramı ona ahlak alanında da pozitif olgulardan, duygulardan başlamaktan başka bir yol bırakmaz. Locke’a göre moral yargının temeli yalın olarak duygular, haz ve acı duygularıdır. Böyle temeller üzerine ancak bir hedonist etik, ancak yararcı etik kurulabilir. Ama bunlara ‘etik’ demek için ahlaksız ve duyunçsuz olmak zorunludur.

Duyunç en sonunda bütün bir etiğin, bütün bir edimsel aile, toplum ve devlet yapılarının ya da biçimlerinin de yargıcıdır, ve etik değişimler ve dönüşümler, ilerleme adını hak eden bütün bir tarihsel süreç duyuncun bir alışkanlık yapısı olan etik düzeni, aile, toplum ve devlet yapılarını yargılaması yoluyla yer alır. Politika birincil olarak ahlak üzerine dayanır. Ve Locke’un görgücülüğünde haz ve acı duygularının ‘yargısı’ üzerine dayanır.

İnsanlara hedonizm üzerine kurulu bir ‘ahlak kuramını,’ açıkça ahlaksızlık olan bir öğretiyi “ahlak felsefesi” olarak öğretmek olanaksızdır, çünkü doğal us bu saçmalığı anlayamaz ve doğrulayamaz. Böyle ‘felsefeler’ yalnızca bir kafanın aptallaşmasının güvencesidir — entellektüel olarak ve etik olarak. Locke’un kendisinin de hem kendi bilgi kuramını hem de kendi ahlak kuramını açıkça çiğnemesi ve düşüncelerini ve moral yargılarını doğal usunun işleyişine bırakarak saçmalaması onun da bu kuralın dışında olmadığını gösterir. İki İnceleme bir pozitif tanrıbilim meseli olarak yazılmıştır ve yitmeyen değerini büyük ölçüde insanların bu metinleri okumamalarına borçludur. Böyle metinlerde bilginin yeri banalite tarafından alınır. John Locke’un sözde felsefesi yalnızca henüz duyunçsuz ve ahlaksız bir kültürün felsefesidir. Ve John Locke’un politik felsefesi üzerine dayalı bir politik kültür sık sık düşük bir pragmatik politik kültürdür. Eğer modern dünyada türesizlik henüz ağır basıyorsa, eğer eşitsizlik çılgınlık boyutuna yükseliyorsa, bu türesizlik en sonunda bu kültürleri biçimlendiren din ve felsefe anlayışlarının kendilerini ilgilendirir. Çünkü her iki bilgelik türü de, halksal bilgelik olduğu gibi felsefi bilgelik de çoktandır demokrasinin özünün evrensel insan hakları düzeyinde eşitlik olduğunu göstermiştir.

Şubat 1689. Parlamento Willam ve Mary'ye tacı sunuyor.

İki ay sonra tahta çıktılar.

Yüzyılın başında İngiliz tekerki I. James (1603-25) Kralların Tanrısal Hakkı görüşünü ve buna göre dilediği gibi yönetmek için saltık hakkını ileri sürdü. Ondan sonra I. Charles (1625-49) kendi yönetimi sırasında aynı görüşü kabul etti. Bu durum politik gücü Tekerk ile paylaşan Parlamento ile çatışmasına ve bir İç Savaşa (1642-46) götürdü. Charles yenildikten sonra da tutumunu değiştirmediği için 1649'da Oliver Cromwell önderliğindeki New Model Army (Yeni Model Ordu) tarafından yargılandı ve idam edildi. Kısa bir süre için bir Cumhuriyet kuruldu, ama 1660'ta monarşi geri döndü. Yüzyılın sonunda Parlamento Glorious Revolution ile Kral üzerindeki gücünü kabul ettirdi ve William of Orange İngiltere Kralı oldu.

Locke 1689'da Hollanda'dan geri döndü ve An Essay concerning Human Understanding, Two Treatises on Government, ve A Letter concerning Toleration başlıklı çalışmalarını yayımladı. Londra'da ayrıca Isaac Newton ile görüştü.

Birinci İnceleme

Sir Robert Filmer'ın 1680'de yayımlanan Patriarcha'sında sunulan "kralların tanrısal hakkı" kuramına karşı yazılmıştır. Bu kurama göre, her kral Adem'den türeyişi yoluyla aklanan tanrısal bir yetke taşır. Adem İncil'e göre ilk kral ve insanlığın babasıdır. Locke Filmer'ın öğretisini herhangi bir tarihsel kayıt ya da başka herhangi bir kanıt yoluyla desteklenemeyeceği zemininde çürütür. Ayrıca Tanrı ve Adem arasındaki herhangi bir sözleşme soyun binlerce yıl sonraki üyeleri üzerinde bağlayıcı olmayacaktır, üstelik böyle bir soyağacını saptamak olanaklı olsa bile.

İkinci İnceleme

'Politik güç' ölüm cezalarını ve daha hafif cezaları da kapsamak üzere Yasalar yapma hakkı olarak kabul edilir. Böyle yasaların amacı mülkiyeti düzenlemek ve korumak, devleti yabancıların verebileceği zarara karşı savunmak, ve tüm bunları kamu iyiliği için yerine getirmektir.

John Locke'un hükümet ve mülkiyet arasında kurduğu ilişki Adam Smith tarafından yinelenir.

"Civil government, so far as it is instituted for the security of property, is in reality instituted for the defence of the rich against the poor, or of those who have some property against those who have none at all." — Wealth of Nations, Book V, Chapter I, Part II.

Locke'un "doğa durumu"nda insanlar bütünüyle özgürdür. Ama bu özgürlük bir tam serbestlik durumu değildir, çünkü "doğa yasası"nın sınırları içindedir. (Locke'un doğa durumu dediği şey doğa durumu değil ama bir kültür durumudur, çünkü doğa durumu hayvanın durumudur.) Sürdürürsek, doğa durumunda insanlar tam bir eşitlik içindedirler ve Filmer'ın görüşüne aykırı olarak insanlar arasında bir doğal hiyerarşi yoktur. Doğa yasası altında her bir kişi özgür ve eşittir ve yalnızca "sonsuz ölçüde bilge Yapıcının/the infinitely wise Maker" istenci altında durur. Her bir kişinin bu yasayı yerine getirmesi ve ona boyun eğmesi gerekir. Bu ödev insanlara suç işleyenleri cezalandırma hakkını verir. Ama açıktır ki böyle bir doğa durumunda cezalandırma hakkını her bir kişinin ellerine bırakmak haksızlığa ve şiddete götürebilir. Bu durum ancak insanlar birbirleri ile bir bağıt ya da sözleşme ilişkisine girerlerse düzeltilebilir. Bu sözleşmeye göre yurttaşlar ortak onay ile bir yurttaş hükümetini tanıyacaklar ve hükümet devletin yurttaşları arasında doğa yasasını yürürlüğe koyacaktır.

Locke sözleşmenin (contract) keyfi olduğunu, insanların sözleşmelere girmeyebileceklerini, genel olarak bir sözleşme ilişkisine girme gibi birşeyin zorunluk içermediğini dikkate almaz. Ayrıca her sözleşmenin kendisinin daha yüksek bir yasa altında durması gerektiğini de dikkate almaz.

Yasa bir evrensel hak sorunu olduğu düzeye dek bir sözleşme sorunu olamaz. Yasa kavramı evrensellik ve zorunluk içerir. Sözleşme kavramı tikellik ve olumsallık içerir.

Locke'un mülkiyet kuramı tüm kuramları arasında en çarpıcı olanlar arasındadır, çünkü mülkiyetin ancak emek yoluyla olanaklı olduğunu ileri sürer (ve aynı zamanda "life, liberty and property"den "doğal haklar" olarak söz eder). Locke'a göre, bir nesne ancak birinin emeği ile karışmış ise o kişinin mülkiyeti olabilir. Geyiği öldüren yerli onu öldürmekle us yasasına göre geyiğin mülkiyetini kazanır, çünkü öldürme bir tür 'emek'tir. Amerikan yerlilerine mülkiyet hakkını yadsımazken, yazdığı Anayasada gördüğümüz gibi, pamuk tarlasını eken ve ürünü toplayan Afrikalı için böyle bir hakkı dikkate almaz.

İkinci İnceleme:

> *§ 26. The fruit, or venison, which nourishes the wild Indian, who knows no enclosure, and is still a tenant in common, must be his, or so his, i. e. a part of him, that another can no longer have any right to it, before it can do him any good for the support of his life.*

§ 30. Thus this law of reason makes the deer that Indian's who hath killed it; it is allowed to be his goods who hath bestowed his labour upon it.

Gene de bu hakkı çürütecek durumlar da vardır, çünkü 'doğa durumu'nda yaşayan yerlilerin mülkiyet haklarının olup olmadığı belirsizdir:

§ 34. God gave the world to men in common; but since he gave it them for their benefit, and the greatest conveniencies of life they were capable to draw from it, it cannot be supposed he meant it should always remain common and uncultivated. He gave it to the use of the industrious and rational (and labour was to be his title to it), not to the fancy or covetousness of the quarrelsome and contentious.

Doğa durumunda geçerli olması gereken bu mülkiyet kuramı 'tembel ve usdışı' oldukları düzeye dek, ya da 'yabanıl' oldukları düzeye dek Amerikan yerlilerinin topraklarını ellerinden alma hakkını aklamak için bütünüyle uygundur. Yine bu kurama göre, yerliler tarafından kullanılmayan toprakları eken ve biçen kolonistler de toprağa emeklerini kattıkları düzeye dek onu kendi mülkiyetleri yapmaktadır.

PHILIP ABRAMS (Cambridge University); JOHN LOCKE, TWO TRACTS ON GOVERNMENT

"The Lovelace Collection of Locke manuscripts acquired by the Bodleian Library in 1947 contains some 2,700 letters and about 1,000 miscellaneous items including notebooks, j ournals, accounts, academic exercises and drafts of several of Locke's published works.

"One of these writings (MS Locke e. 7) is in English and has the title, Question: whether the Civill Magistrate may lawfully impose and determine the use of indifferent things in reference to Religious Worship."

Despota Hoşgörü

Yeterli olarak yetkili kılındığı için, magisterin buyrukları yasalardır. Yasalar oldukları için, onlara boyun eğilmelidir. Locke yasayı bütünüyle keyfi bir yolda tanımlar. Yasaya yasa gücünü veren şey onu uygulayanın istencidir.

John Rogers despotizm ve liberalizm arasında bir ayrım olmadığını, aslında bir birlik olduğunu düşünür: "Despite their diverse subject-matter, there is an intellectual unity in Locke's work not always appreciated by his commentators." (Locke, 1994, 1)

Bir Yasalar Hiyerarşisi

En yüksek düzeyde tanrısal yasa vardır ve bunlar doğrudan doğruya Tanrının istenci tarafından ya tanrısal bildirişler (tanrısal pozitif yasa) olarak ya da usun ilkeleri (tanrısal doğal yasa) olarak verilen normlar ve temel moral ilkelerdir. Bu yasanın kapsamı dışında kalan herşey ilgisizdir ve kullanımı serbesttir. Bu yasanın altında insan ya da yurttaş yasaları, sonra Hıristiyanlara özgü olan "kardeşlik yasası/fraternal law" vardır. Son olarak kişisel ya da özel yasa gelir. Locke'un "yasa" tasarımında yasa kavramında olan hiçbirşey yoktur: "İlgisiz" dediği normlar da yasa, ama olumsal yasalardır; ve yasanın evrenselliği Locke için en ilgisiz konudur. Bir felsefeci değil, düşünen her insan yasanın evrensel ve zorunlu olması gerektiğini bilir.

Yasaların Yetkesinin Kaynağı

Magister tanrısal istencin uygulayıcısı olarak doğrudan doğruya Tanrı tarafından yetkili kılınır. Tanrının istenci ya gizemlidir (doğal yasa) ya da kutsal yazılarda bildirilmiştir. Bu yasalar kaynaklarını insanın özgür istencinde bulmadığı için, yasa tanrısal istencin temsilcisi olan

magisterin, bir insanın yüksek istencine boyun eğilmesini ve kişinin kendi istencinden vazgeçmesini gerektirir. Locke Hobbes'un devlet kuramını yineler.

Pozitif Yasa ve Ahlak

" That were there no law there would be no moral good or evil ..."

Locke'un sözlerini sözel olarak alırsak, yasa, ahlak, iyi ve kötü terimlerini yorumlamadan anlarsak, Ahlak bir Yasa sorunudur, ve İyi ve Kötü yasalar tarafından belirlenir. Bu görüş saçma, ama Locke'un doğuştan düşünceleri reddeden bilgi anlayışı ile tutarlıdır. Yasa ile anladığı şey, ister tekerkin keyfi istenci olsun, isterse Yeni Ahit'te bildirilmiş olsun, pozitiftir.

Metaetik ya da Yasaların Zemini

•

Magisterin Keyfi (= Saltık) Yetkisi

Tract'larda şunlar vardır: "... the supreme magistrate of every nation what way soever created, must necessarily have an absolute and arbitrary power over all the indifferent actions of his people." (İtalikler Locke'un.) Two Treatise'de söylenenler başka türlüdür: "Absolute monarchy is indeed inconsistent with civil society" (II, Sect. 90ff.).

George Santayana

George Santayana started a lecture on Locke saying that a good portrait of him "should be painted in the manner of the Dutch masters, in a sunny interior, scrupulously furnished with all the implements of domestic comforts and philosophical enquiry: the Holy Bible open majestically before him, and beside it that other revelation—the terrestrial globe." (Santayana, 1933, p. 1).

John Locke Hıristiyanlığın bütün bir pozitif yanının "ussal" olarak gösten bir çalışma da üretti: The Reasonableness of Christianity as Delivered in the Scriptures.

Zaman zaman Euklides'in geometrisine benzer bir tümdengelimli bir etik dizgesi üretmenin ilkede olanaklı olduğunu ileri sürmesine karşın, böyle bir girişimde bulunmadı.

Hıristiyanlık Üzerine

John Locke "spent the last years of his productive life to better understand the Holy Scriptures and explaining the benefits of Christianity, as well as becoming a great champion of theology. This was a science that stood 'incomparably above all the rest', which has as its scope 'the honour and veneration of the Creator, and the happiness of mankind. This is that noble study which is every man's duty, and every one that can be called a rational creature is capable of.' (Locke, [1697] 1802, p. 72). Locke added: 'This is that science which would truly enlarge men's minds, were it studied, or permitted to be studied everywhere with that freedom, love of truth, and charity which it teaches, and were not made, contrary to its nature, the occasion of strife, faction, malignity, and narrow impositions.' (Locke, [1697] 1802, p. 73)

Evde Kutsamalar

He also lived his faith well, according to an unnamed biographer, "'as he was incapable for a considerable time of going to church, he thought proper to receive the sacrament at home, and two of his friends communicated with him; as soon as the office was finished, he told the minister that he was in the sentiments of perfect charity towards all men, and of a sincere union with the Church of Christ, under whatever name distinguished." The same biographer states that he spent his time

“in ‘acts of piety and devotion’ exhorting those at his bed-side that this life should only be regarded as a preparation for a better.” (Locke [1697] 1802, p. vii)

Joseph Mallord William Turner’s “Slave Ship” (Slavers Throwing Overboard the Dead and Dying, Typhoon Coming On) (1840) (W)

🔎

Liberalizm

John Locke hem bir aydın hem de liberal midir?

Bir ideoloji olarak Liberalizmin ilk kez Aydınlanma Çağında ortaya çıktığı görüşü Aydınlanmanın liberal ya da özgürlükçü bir programı olduğu anlamına gelmez. Özgürlük modern dönemin birincil belirlenimidir. Aydınlanma ön-moderndir, çünkü despotik-kraliyetçi bir programı vardır. Aydınlanma ilerlemenin aydın despotların istenci yoluyla olacağını kabul ediyordu.

Aydınlanma felsefecileri başlıca "doğal hak" kavramına saldırdılar, çünkü ancak "pozitif hak" varolabilirdi ve görgücü programlar salt bir "gerek" olanın, bir "dir" olmayanın "metafiziksel" ve deneyim-ötesi olduğunu kabul ediyorlardı.

Liberalizmin bir "ideoloji" olduğu görüşü "özgürlük" ve "eşitlik" kavramlarının ideolojik terimler olarak kabul edilmesini gerektirir. Dahası, "Doğal Hak" ya da "Evrensel İnsan Hakları" kavramının da ideolojik ya da tarihsel bir kurgu olduğu çıkarsamasına götürür. Buna karşı, ideolojinin başlıca karakteristiği "doğal hak" kavramını yadsıması ve politik bir Partinin tikel bir kavram çevresinde belirlenen politik programını ileri sürmesidir. Bu ideolojik programlar özgürlük ve eşitlik kavramlarının ya da bunların anlatımı olan yurttaş toplumu kavramının reddedilmesi ve devrilmesi uğruna belirlenir. İdeoloji kurtarıcılık karakteri nedeniyle de modern politika kavramı ile bağdaşmaz ve evrensel istenci tanımaz. Reddettiği "Evrensel İnsan Doğası" kavramını çiğneyen tikel programına göre doğal değil yapay, ussal değil usdışı bir "toplum" ve "devlet" yapısı kurmayı hedefler. Tikel programında istence ve özgürlüğe karşı çabaladığı için, ideoloji kaçınılmaz olarak zor ve şiddet üzerine dayanmak zorundadır.

Özgürlük ve eşitlik kavramları hiç kuşkusuz monarşi, kralların saltık hakkı, aristokrasi, teokrasi, kalıtsal ayrıcalık, devlet dini gibi ön-modern kavramları olumsuzlar. Ama bunları bir ideoloji uğruna olumsuzlamazlar.

"Liberalizm" çoğunlukla Anglo-Saxon kültür bağlamında kullanılan bir propaganda terimidir ve özellikle John Locke’un "a distinct philosophical tradition" olarak görülen politik felsefesi için ayrılır. Ama John Locke'un Evrensel İnsan Haklarının bilincinde olmaması nedeniyle bu görüş de bir propaganda değerini taşır.

Özgürlük ve eşitlik kavramlarını ve "doğal hakkı" anlattığı düzeye dek, "Liberalizmin" yararcılık üzerine kurulduğu görüşü "yararcı-etik" denilen etiğin bir etik olmaması nedeniyle geçersizdir. Yararlığın birincilliği öncülü özgürlük, eşitlik, doğal hak gibi kavramları çiğner. Liberalizm ancak "kapitalizm" olarak anlaşılırsa yararcı-etik kavramına izin verir. Ama "kapitalizm" kapitalin birincilliği ideolojisidir.

Doğal Hakların ya da Evrensel İnsan Haklarının bilincinin kazanılması özgürlük bilincinin kazanılması ile aynı şeyi anlatır. İnsanın ussal özgür istenci onun yaratacağı etik düzenin biricik belirleyicisi, ve İnsanın moral özü onun kuracağı etik biçimin biricik yargıcıdır. Hak kavramı insan özüne özünlü olarak evrenseldir ve eşitlik, özgürlük, yasa, demokrasi kavramlarının başlangıç

noktasıdır. Kavramın tarihsel olarak aşamalı edimselleşmesi Hayek'e bir "kendiliğindenlik" olarak görünür. Ama bu sığ kavramın kullanımında diretmesi Hayek'in kafasını karıştırır ve düşüncelerini sık sık çocuksu uslamlamalara indirger.

Hayek ve "Kendiliğinden Düzen"

Hayek'in "kendiliğindenlik" ilkesi dediği şey etik sürecin gelişiminin boşa çıkabileceği ve "tutuculuğa" saplanabileceği gibi bir kuşkuyu barındırır, çünkü bu bütünüyle genel "kendiliğndenlik" terimi istenç ve ereksellik arasındaki bağıntıyı göstermez. Hayek'in kuramcılığı naivliğini — tıpkı onu sunan yorum gibi — önemli ölçüde ideolojik, dizgesiz ve dolayısıyla tanıtlamasız olmasına borçludur.

Klasik Liberalizm

İdeolojik bir "liberalizm" teriminin insan doğası kavramını doğrulayan ve aynı zamanda yadsıyan çelişkili karakteri "klasik liberalizm" gibi ikinci bir çarpık terimin doğmasına götürdü ve bununla "liberalizmin" bir ideoloji olarak daha tutarlı bir içerik kazanması amaçlandı. İdeolojik olarak düşünen bir bilinç şunları yazdı:

Classical liberals believe that individuals are "egoistic, coldly calculating, essentially inert and atomistic" and that society is no more than the sum of its individual members. Classical liberals agreed with Thomas Hobbes that government had been created by individuals to protect themselves from each other and that the purpose of government should be to minimize conflict between individuals that would otherwise arise in a state of nature.

John Locke "bireyciliğin" kurucusu olarak da görülür. Bireycilik bireye hakkını vermekten daha çoğunu yapar ve ilk olarak onu toplum karşısında birincilleştirir. "Birey" hiç kuşkusuz "yurttaş" ile aynı şey değildir. Ama ikisi de özgürlüğün realitesidir. Bireyselliğin gelişmesi insan potansiyelinin gelişmesidir ve doğal olarak özgür politik durum içinde olanaklıdır. Ama “bireycilik” tam olarak karşıtı olan “toplumculuk” gibi tek-yanlı bir aşırılıktır, ve başkasını hiç sayan bencilliğe doğru gider. Bireycilik bir ideoloji olarak toplumculuk ile çarpışır. "Kapitalizm," "liberalizm," "klasik liberalizm" gibi ideolojiler böyle bir bireyciliğin anlatımlarıdır.

John Locke

The Works of John Locke, vol. 4

Economic Writings and Two Treatises of Government [1691]

CHAPTER XI.

Of The Extent Of The Legislative Power.

§ 134. The great end of men’s entering into society being the enjoyment of their properties in peace and safety, and the great instrument and means of that being the laws established in that society; the first and fundamental positive law of all commonwealths is the establishing of the legislative power; as the first and fundamental natural law, which is to govern even the legislative itself, is the preservation of the society, and (as far as will consist with the public good) of every person in it. This legislative is not only the supreme power of the commonwealth, but sacred and unalterable in the hands where the community have once placed it; nor can any edict of any body else, in what form soever conceived, or by what power soever backed, have the force and obligation of a law, which has not its sanction from that legislative which the public has chosen and appointed; for without this the law could not have that, which is absolutely necessary to its being a law,* the

consent of the society; over whom nobody can have a power to make laws, but by their own consent, and by authority received from them. And therefore all the obedience, which by the most solemn ties any one can be obliged to pay, ultimately terminates in this supreme power, and is directed by those laws which it enacts; nor can any oaths to any foreign power whatsoever, or any domestic subordinate power, discharge any member of the society from his obedience to the legislative, acting pursuant to their trust; nor oblige him to any obedience contrary to the laws so enacted, or farther than they do allow; it being ridiculous to imagine one can be tied ultimately to obey any power in the society, which is not supreme.

Leibniz, Not Locke, Inspired The Declaration of Independence

John Locke Against Freedom

Confronting Child Labour (New Internationalist)

Slavery-entangled philosophy

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

I ÖZET

Kaynak · İdea

Istanbul
International Hegel Congress - I

Tülin Bumin

Tanınma Politikaları Bağlamında Hegel'in Yeniden Okunması /
Re-reading of Hegel in the Context of Politics of Recognition

Abstract / Özet

Re-reading of Hegel in the Context of Politics of Recognition

To the extent that its relation to Marxism is questioned, Hegelian philosophy was the focal point of interest in the political philosophy. But it lost this interest. However, the renewal of the interest in Hegel's philosophy today is a fact and it should be considered in its grounds which are relevant to political philosophy. Here, mainly in the context of the politics of Recognition and democracy of Identities, the focus of the argument will be on the types of re-readings to which Hegelian philosophy gives rise.

Tanınma Politikaları Bağlamında Hegel'in Yeniden Okunması

Marksizm ile ilişkisi sorgulandığı sürece siyaset felsefesinin ilgi odağını oluşturmuş olan Hegel felsefesinin, bu ilgiyi yitirmesinin ardından, günümüzde yeni Hegel okumalarının gündeme gelişinin siyaset felsefesi ile ilgili nedenleri üzerinde durulacak. Burada özellikle tanınma / kabul edilme politikaları ve kimlikler demokrasisi bağlamında, Hegel felsefesinin ne tür yeni okumulara imkan sağladığı tartışılacaktır.

Özetler / Abstracts Hegel Kongresi 2007

Legal Pozitivizm

Kaynak · Noesis

Legal Pozitivizm

Duyunç etik normların (yasalar) saltık yargıcıdır ve onları sürekli olarak ideal etik ereğine doğru gelişim durumunda tutar.

Doğal yasa ya da doğal haklar kuramı (jus naturale, lex naturalis; dikaion physikon, δικαιον φυσικον) hak kavramının temelinin insan doğasında olduğunu kabul eder.

Doğal hak kuramı yasa ve duyunç arasında uyum isteyerek yasaların türeli olmasını sağlar.

Doğal hak kuramı altında, evrensel insan haklarını çiğneyen yasalar geçersizdir.

Legal pozitivizm Doğal Hak kavramını pozitif bir olgu olmadığı zemininde tanımaz.

Legal pozitivizm (Jeremy Bentham (1748-1832), John Austin (1790-1859), ve H. L. A. Hart (1907-1992)) pozitivizmin Hak, Ahlak ve Yasa alanınlarına uygulamasıdır.

Austin'e göre yasa egemenin buyruğudur ve zor yoluyla desteklenir.

Legal pozitvizme göre, yasa yurttaşın kendi istenci ve özgürlüğünün anlatımı değildir.

Yasa evrenseldir.

Legal pozitivizm için evrenseller yoktur.

Legal pozitivizm için tekil olgular vardır.

Legal pozitivizm için yasa olumsal "insan buyruğu"dur.

Legal pozitizm ahlak ve hak arasına bir duvar çeker.

Legal Pozitivizm için "Jim Crow yasaları" ya da "Nürnberg yasaları" ya da benzerleri moral yargı sorunu değildir.

"There can be legal rights and duties which have no moral justification or force whatsoever."

Legal pozitivizmin terminolojisinde Özgürlük, İstenç ve Duyunç kavramları göstermeliktir.

Legal realizm (başlıca 1920-40'lar arasında yaygın) evrensel insan haklarını reddeder ve yasayı insan yapımı olumsal bir belirlenim olarak görür.

Legal realizm tüze biliminin doğa biliminin yöntemlerini uygulaması ve görgül kanıt üzerine dayanması gerektiğini kabul eder.

Legal realizme göre hipotezler olgular karşısında sınanmalı, ve yasalar değerden (moral yargıdan) özgür yöntemler ile araştırılmalıdır.

Legal realizme göre, yargıçlar karar vermede yasaları moral nitelikleri açısından değil sonuçları açısından ele almalıdır.

🏷 Nations and Governments

Kaynak · Noesis

Nations and Governments (L)

Nations and Governments

Comparative Politics in Regional Perspective

Thomas Magstadt

2011 Cengage Learning, Inc.

CHAPTER 1

Comparative Politics and the Regional Perspective

Aim at an exact Knowledge of the Nature, End, and Means of Government. Compare the different forms of it with each other and each of them with their Effects on the public and private Happiness. —John Adams

Why study politics? For better or worse, politics affects our lives in countless ways. Virtually no one in today's world lives beyond the pale of government, and governing is, above all, a political process. Virtually no one lives outside the political and legal confines of the state, because there is no piece of territory anywhere in the world that is not claimed by at least one state, and very little territory that is not actually controlled by a state.

The state itself is a human invention {?} — it does not simply occur like the four seasons whether or not there are people around to experience it. States have existed for several millennia, in one form or another, but the modern state, organized around the concept of the nation, has only existed since about the seventeenth century. {?} We too seldom notice that the so-called nation-state was at fi rst a strictly regional phenomenon, not a global one. Today, we find nation-states in every region of the world, but this remarkable fact is a testament to the success of one region, Europe, in gaining temporary mastery over all the others. The point is not that one region is better than another, but rather that it is impossible for us to make sense of the modern world without giving due consideration to the role of regions as well as nation-states.

This book, as its title indicates, takes a close look at both regions and sovereign states ("nations") and seeks to demonstrate the key role each plays in the formation and evolution of the other. We recognize that globalism, though powerful, is not likely to replace nationalism any time soon, and that regionalism is a third force in today's world, one epitomized by the European Union (EU) but not confined to Europe. Indeed, if a new age is dawning as many believe, it is likely to be one in which regionalism competes with nationalism (as in Europe today) and resurgent nationalism eclipses globalism (as the protectionist tendencies that surfaced in the aftermath of the 2008 banking crisis suggest).

As for method, the scientific method has two sides—induction and deduction. Deduction applies abstract thought and logical reasoning from general propositions— truths thought to be self-evident —to specifi c situations or cases. For example, the idea that constitutional democracy is the best form of government is a premise few in the United States doubt. Most people would also agree that India is a democracy. Logically, if democracy is the best form of government and India is a democracy, then India has the best form of government.

Although the logic of this proposition is unassailable, its truth is not. India's problems range from overpopulation to child labor, illiteracy, urban overcrowding, and rural poverty, not to mention periodic outbursts of religious and ethnic violence. This truth suggests that the premise equating democracy with good government is false, or India is not a democracy, or there is something wrong with U.S. standards. How do we solve this riddle?

As Lord Acton, a wise observer of politics and history, once said, "Power corrupts, absolute power corrupts absolutely."

Güç yozlaştırır, ama daha şimdiden yoz olanı.

PLATON / DEVLET 6c

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Platon / Devlet

Platon
Devlet 6 (c)

PLATON, DEVLET, Πολιτεία (Politeia); De Republic
KİTAP VI [498-504]
Tema: FELSEFECİ
DİYALOĞA KATILANLAR:
Sokrates, Glaukon, Adeimantus

[Bilimin öğrencisinde olması gereken karakter özellikleri üzerine çözümleme.]

Sokrates, Glaukon, Adeimantus

— Bugünlerde, dedim, felsefenin öğrencileri çok genç olduklarından ve ona neredeyse daha çocukluktan çıkmadan başladıklarından böyle bir uğraşa yalnızca para kazanma ve ev işlerinden arta kalan zamanı ayırırlar; ve felsefi tinleri en diri olmakla ünlü olanlar bile konunun büyük güçlüğünü — eytişimi demek istiyorum — görür görmez ondan kaçarlar. Daha ileri yıllarında, güçlükle ikna edildikten sonra eytişimle ilgilenen başkalarını dinlemeyi kabul ettikleri zaman bile bunu büyük bir iyilikmiş gibi yaparlar ve ona yalnızca şöyle bir kıyısından dokunmayı yeterli görürler. Yaşlandıkları zaman bir kaçı dışında tümünün de güneşi Herakleitos'un güneşinden çok daha fazla solar, çünkü ateşleri bir daha hiç tutuşturulmaz.*

*Herakleitos "Her gün yeni bir güneş" demişti. —Jowett'in notu.

— Ama ne yapmaları gerekir?

— Tam tersini. Çocukluk ve gençliklerinde eğitimleri ve öğrendikleri felsefe o narin yıllara uygun olmalıdır. Bu dönem sırasında büyüyüp erkekliğe erişirken özel bir özenle bedenleri ile ilgilenmeleri gerekir, öyle ki onları özgür eğitimin hizmetinde kullanabilsinler. Yaşam ilerlerken ve ruhları olgunlaşmaya başlarken, artık onun alıştırmalarına geçmeleri gerekir. Ama yurttaşlarımızın daha ileri yıllarında azalan güçleri onları politika ve askerlik ödevlerinin dışına çıkardıkça, o zaman diledikleri gibi yaşayacak ve ağır hiçbir iş üstlenmeyeceklerdir, çünkü amacımız burada mutlu olarak yaşamaları ve bu yaşamı da öteki yaşamdakine benzer bir mutluluk ile taçlandırmalarıdır.

— Ne denli içtensin, Sokrates! dedi; bundan kuşkum yok; ve gene de inanıyorum ki dinleyicilerinden çoğunun dirençleri daha da artacak ve hiçbir biçimde inandırılamayacaklar. Hepsinden önce Trasimakhos.

— Öyle deme! dedim, daha önce düşmanlar olmamış olsak da daha yeni dost olduğum Trasimakhos ile aramızda hemen bir tartışma başlatma. Çünkü ya onu ve geri kalanları inandırıncaya dek, ya da yeniden doğacakları ve bir başka varoluşta benzer bir tartışmaya girişecekleri gün için onlara yararlı olabilecek birşey yapıncaya dek çabalarıma son vermeyeceğim.

— Çok yakın olmayan bir zamandan söz ediyorsun.

— Tersine, diye yanıtladım, bengilik ile karşılaştırıldığında bu hiçbirşey. Gene de kalabalığın

söylediklerimize inanmamalarına hayret ediyor değilim; çünkü şimdi sözünü ettiğimizin şeyin gerçekleştiğini hiçbir zaman görmemişlerdir. Gördükleri yalnızca felsefeye alışıldık bir öykünme idi, ve bu ise yapay olarak biraraya getirilmiş ve bizim doğal bir birlikleri olan sözlerimize hiç benzemeyen sözlerden başka birşey değildi. Ama bunlar sözde ve davranışta erdemin denge ve oranına doğru olabildiğince eksiksiz yoğrulmuş bir insanı, dahası, {499} onunla aynı imgeyi taşıyan kenti yöneten böyle bir insanı hiçbir zaman görmediler — ne birini, ne de birçoğunu. Yoksa görmüşler midir?

— Böyle birşeyi hiçbir zaman görmediler.

— Hayır, dostum, ve özgür ve soylu duygulardan söz edildiğini de ya hiç duymamışlar, ya da eğer duymuşlarsa, bu çok seyrek olmuştur. İnsanlar böyle şeylerden dürüstlükle ve ellerindeki tüm güçle gerçeği yalnızca ve yalnızca bilme uğruna ararken söz ederler, ve bu saygın sözler kendilerini ister mahkemelerde isterse toplumda olsun sanı ve çekişmeden başka birşeye götürmeyen tartışmanın ustaca sofistliklerinden uzak tutarlar.

— Bunlar, dedi, söylediklerine yabancıdırlar.

— Bunu öngörmüştük, ve bu nedenleydi ki gerçeklik bizi biraz korku ve duraksama ile de olsa şunu kabul etmeye zorlamıştı: yararsız dediğimiz ama yozlaşmış olmayan küçük bir felsefeciler sınıfı — istesinler ya da istemesinler — talihin belli bir oyunuyla Devletle ilgilenmeye zorlanıncaya ve Devletin onları dinlemesi için benzer bir zorunluk doğuncaya dek, ya da krallar, ya da eğer krallar değilse, kralların oğulları ya da prensler gerçek felsefeye duyulan gerçek bir sevgi ile tanrısal olarak esinlendirilinceye dek, ne kentler, ne anayasalar, ne de bireyler hiçbir zaman eksiksizliğe erişemeyeceklerdir. Bu almaşıklardan birinin ya da her ikisinin olanaksızlığını doğrulamak için hiçbir neden göremiyorum; eğer olanaksız olsalardı, gerçekten de kendimizi açıkça düş gören hayalperestler olarak gülünç bir duruma düşürmüş olurduk. Haklı değil miyim?

— Çok haklısın.

— O zaman, eğer geçmişin sayısız çağlarında, ya da tam şimdi, bildiklerimizin ötesinde çok uzaklarda yabancı bir iklimde eksiksiz felsefeci üstün bir güç tarafından Devlet görevini üstlenmeye zorlanırsa, ya da zorlanmışsa, ya da bundan sonra zorlanacak olursa, ölümüne ileri sürmeye hazırız ki bu Felsefenin Müzü kraliçe olduğu her zaman bizim bu anayasamız varolmuştur, vardır, ve varolacaktır. Bu olanaksız değildir, ve olanaksızı ileri sürmüyoruz; bir güçlüğün olduğunu ise hiç kuşkusuz kendimiz kabul ediyoruz.

— Benim görüşlerimi de anlatıyorsun.

— Ama kalabalığın böyle düşünmediğini mi söylemek istiyorsun?

— Sanırım öyle, dedi.

Halk Eğitilebilir Mi?

— Sevgili dostum, dedim, kalabalığa karşı böyle sert olma. Hiç kuşkusuz görüşlerini değiştireceklerdir. Eğer onları onlarla bir çekişmeye girmeksizin yatıştırırsan, eğer öğrenme sevgisine karşı önyargılarını ortadan kaldırıp onlara felsefecilerini oldukları gibi gösterirsen, karakter ve görevlerini şimdi yaptığımız gibi anlatıp {500} felsefecinin onların şimdi ‘felsefeci’ saydıkları kimselerle hiçbir ilgilerinin olmadığını kavramalarını sağlarsan, onları bu yeni ışıkta görür görmez hiç kuşkusuz görüşlerini değiştirecekler ve bir başka yönde yanıt vereceklerdir. Kim onları seven birine düşmanlık duyabilir? Kim kendisi yumuşakken ve kıskançlıktan özgürken hiç

kıskançlık duymayan birini çekemeyebilir? Hayır, senin yerine yanıtı ben vereyim. İnsanlığın küçük bir azınlığında sertlik ve bu çekişmecilik bulunabilir, ama çoğunluğunda değil.

— Bütünüyle anlaşıyorum.

Felsefenin Değersizleştiricileri: Antik Kuşkucular, Görgücüler, Olgucular

— Ve sen de benim gibi kalabalığın felsefeye karşı duyduğu kötü duyguların hiçbir işlerinin olmadığı yere gelip sürekli olarak birbirlerine söven, kendi aralarında itişip duran, ve olgunun kendisi yerine kişileri söyleşilerine konu yapan düzenbazlar yüzünden olduğunu, ve hiçbir şeyin felsefe için bundan daha değersiz olduğunu düşünmüyor musun?

— Kesinlikle.

— Çünkü, Adeimantus, düşünceleri gerçekten Varlığın kendisi üzerinde yoğunlaşan birinin hiç kuşkusuz aşağıya dünya sorunlarına bakacak, ya da insanlarla çekişerek kıskançlık ve hasetle dolacak zamanı olamaz; gözleri her zaman bir düzen içinde değişmez kalan ve ne birbirlerini inciten ne de incitilen ama tümü de uyum içinde usa göre devinen şeylere çevrilmiştir; o bunlara öykünür, ve kendini elinden geldiğince onlara uyumlu kılacaktır. Bir insan saygı içinde söyleşide bulunduğuna öykünmenin önüne geçebilir mi?

— Olanaksız.

— Ve tanrısal düzen ile söyleşide bulunan felsefeci bununla insan doğasının izin verdiği ölçüde düzenli ve tanrısal olur. Ama başka herkes gibi, o da altüst oluşlarla karşılaşacaktır.

— Hiç kuşkusuz.

— Ve eğer yalnızca kendini değil, ama, ister Devletlerde olsun isterse bireylerde, genel olarak insan doğasını orada görmekte olduğu şeye doğru biçimlendirme gibi bir zorunluk altında kalırsa, onun halk için türe, ılımlılık ve tüm yurttaşlık erdeminin beceriksiz bir ustası olacağını düşünür müsün?

— Hiçbir biçimde.

— Ve eğer dünya onun hakkında söylediklerimizin gerçek olduğunu algılarsa, felsefecilere öfkelerini sürdürürler mi? Onlara göksel bir modele öykünmeyen sanatçılar tarafından tasarlanmamış hiçbir Devletin mutlu olamayacağını söylersek bize inanmazlar mı?

— Eğer anlarlarsa kesinlikle öfke duymayacaklardır, dedi. Ama sözünü ettiğin tasar nasıl yapılacak? {501}

— Devleti ve insanların tavırlarını alarak başlayacaklar, ve bunlardan, tıpkı bir tabletten olduğu gibi, tabloyu silerek çıkaracak ve temiz bir yüzey elde edecekler. Bu kolay bir iş değil. Ama kolay olsun ya da olmasın, onlar ve başka her yasamacı arasındaki ayrım burada yatacaktır: Temiz bir yüzey buluncaya, ya da kendileri böyle bir yüzey hazırlayıncaya dek, birey ya da Devlet ile hiçbir ilgileri olmayacak ve hiçbir yasa getirmeyeceklerdir.

— Ve bütünüyle haklı olarak, dedi.

— Bundan sonra anayasanın bir taslağını oluşturmaya mı geçeceklerini düşünüyorsun?

— Hiç kuşkusuz.

— Ve tabloyu geliştirirken, deyim yerindeyse, gözlerini sık sık yukarıya ve aşağıya çevirecekler, bir bakıma ilkin saltık türeye ve güzelliğe ve ılımlılığa, ve sonra insansal eşleme bakacaklardır. Ve çeşitli yaşam öğelerini bir insan imgesinde karıştırıp yoğuracaklar, ve bunu Homer'in Tanrının

insanlar arasında varolduğu zamanki biçimi ve benzeri dediği öteki imgeye göre tasarlayacaklardır.

— Çok doğru, dedi.

— Ve şurada bir özelliği silecek, burada bir başkasını ekleyecekler, ta ki insan tavırlarını olanaklı olduğu ölçüde Tanrının sevdikleri ile bağdaşır kılıncaya dek.

— Gerçekten de, dedi, başka hiçbir yolda daha güzel bir tablo yapamazlar.

— Ve şimdi, dedim, saldırmak için gözü kapalı üstümüze yürüyor olarak betimlediğin orduyu böyle bir anayasa sanatçısının bizim onlara övdüğümüz insanın kendisi olduğuna, Devleti ellerine bıraktığımız için kendisine çok kızdıkları o insan olduğuna inandırmaya başlıyor muyuz? Ve şimdi bizden işitmiş oldukları şeyler konusunda biraz olsun yatışıyorlar mı?

— Eğer biraz sağduyuları varsa hiç kuşkusuz yatışacaklardır.

— Karşıçıkacak bir zemini nerede bulacaklar? Felsefecinin gerçeği ve varlığı seven biri olduğundan mı kuşku duyacaklar?

— Bu çok saçma olurdu.

— Ya da betimlediğimiz biçimiyle doğasının en yüksek iyiye yakın olduğundan mı?

— Ne de bundan kuşku duyabilirler.

— Peki, uygun koşullar altına getirildiğinde böyle bir doğanın olabilecek en iyisi ve en bilgesi olacağını yadsıyabilirler mi? Ya da yadsıdıklarımızı mı yeğleyeceklerdir?

— Hiç sanmıyorum.

— O zaman, felsefeciler egemenliği üstleninceye dek Devletlerin ve bireylerin kötülükten kurtulamayacağını ve bu imgesel Devletimizin hiçbir zaman gerçekleşemeyeceğini söylememize öfke duymayı sürdürecekler mi?

— Sanırım daha az öfke duyacaklar.

— Yalnızca daha az öfke duyduklarını değil {502} ama bütünüyle yumuşadıklarını ve inandırıldıklarını, ve başka hiçbir nedenle olmasa da salt utandıkları için uzlaşmayı yadsıyamayacaklarını varsayalım mı?

— Elbette.

— O zaman uzlaşmanın sağlandığını kabul edelim. Bundan sonra, kralların ya da prenslerin bir felsefecinin doğası ile dünyaya gelen çocukları olabileceğini yadsıyanlar olacak mıdır?

— Hiç kimse bunu yadsıyamaz.

— Ve dünyaya geldikleri zaman yozlaşmalarının saltık olarak zorunlu olduğu söyleyen biri çıkacak mıdır? Korunmalarının güç olduğunu bizim kendimiz de kabul ettik; ama tüm çağlarda aralarından birinin bile olsa kurtarılamayacağını ileri sürmeyi kim göze alabilir?

— Gerçekten de kim?

— Peki, dedim, eğer istencine boyun eğen bir kent varsa şimdi inanılmaz görünen herşeyi gerçekleştirmek için biri yeter.

— Evet, biri yeter.

— Egemen betimlemiş olduğumuz yasa ve kurumları getirebilir, ve yurttaşlar onlara boyun eğmeye

istekli olabilir.

— Elbette.

— Ve başkalarının onayladığımızı onaylaması olanaksız ya da şaşırtıcı olmamalıdır.

— Sanmıyorum.

— Ama tüm bunların, eğer olanaklıysa, hiç kuşkusuz en iyisi olduğunu daha önce söylediklerimizde yeterince gösterdik.

— Gösterdik.

— Ve şimdi yalnızca yasalarımızın, eğer yürütülebilirlerse, en iyisi olduklarını değil ama, işletilmelerinin güç olmasına karşın olanaksız olmadığını da söyleyeceğiz.

— Çok doğru.

— Ve böylece tüm güçlüklerden sonra bir konunun sonuna ulaştık. Ama geriye tartışılacak çok şey kaldı: Anayasanın kurtarıcılarını ortaya çıkarmak ve aramızda tutmak için hangi genel varsayımlar, hangi incelemeler, ve hangi yaşam biçimleri zorunludur, ve hangi yaşlarda kendilerini hangi tikel görevlere verecekler?

— Evet bunları da konuşmalıyız, diyerek onayladı Adeimantos.

— Biraz önce kadınlara iyelik, çocuk doğurma ve yöneticilerin atanması konusundaki sıkıntılı işi atlamıştım, çünkü tam gerçekliğe götüren yolun güç ve gücendirici olduğunu biliyordum. Ama bu kurnazlığın bana pek yararı olmadı, çünkü herşeye karşın bunları tartışmak zorundayım. Şimdi kadınlar ve çocukları bir yana bırakırsak, yöneticilere ilişkin sorunun hemen hemen en başından irdelenmesi gerekir. Anımsayacağın gibi, diyorduk ki onlar hazların ve acıların sınavından geçmiş, {503} ülkelerini seven insanlar olmalı, ve ne güçlüklerde, ne tehlikelerde, ne de herhangi bir başka olumsallıkta yurtseverliklerini yitirmemelidirler. Ve dayanamayan reddedilecek, ama her zaman ateşte sınanmış altın arılığında ortaya çıkan kişi yönetici yapılacak, yaşamda ve ölümde onurlandırılıp ödüllendirilecektir. Söylenenler bu türden şeylerdi, ve daha sonra uslamlama ortaya çıkan soruyu karıştırmaktan korkarak yön değiştirmiş ve kendini gizlemişti.

— Tam olarak anımsıyorum, dedi.

— Evet dostum, dedim, ve o zaman gözüpek sözcüğü kullanmaktan kaçınmıştım, ama şimdi söylemeyi göze alıyorum: En iyi koruyucuları birer felsefeci yapmalıyız.

— Evet, dedi, bu anlaşılmalı.

Felsefeci Kralın Nitelikleri

— Onların çok fazla olacağını sanma, çünkü özsel olduklarını düşündüğümüz yetiler seyrek olarak tüm bölümlerinde birarada büyürler, ama çoğunlukla parça parça gelişirler.

— Ne demek istiyorsun? dedi.

— Biliyorsun ki bilgiyi sevmek, iyi bir bellek, çabuk kavrayış ve bunlarla birlikte olan tüm başka nitelikler çok sık birarada gelişmezler, ve onları taşıyan ve aynı zamanda ruhları soylu ve diri kişiler genellikle dinginlik ve kararlılık içinde yaşamaya istekli olarak doğmazlar; dürtüleri tarafından her yola sürüklenirler ve tüm kararlılık onları terkeder.

— Çok doğru.

— Öte yandan, kolay kolay eğilmeyen, bir kavgada korkuya kapılmayan ve yerlerinden kıpırdamayan güvenilir doğalar ise öğrenecek birşey olduğu zaman da eşit ölçüde yerlerinden kıpırdamazlar; her zaman uyuşukturlar ve herhangi bir düşünce işinde esneyip yatağa gitme eğilimindedirler.

— Bütünüyle doğru.

— Ve gene de diyorduk ki en yüksek eğitimden, onurdan ve egemenlikten pay alacak felsefecinin her iki karakterden de pay almış olması zorunluydu.

— Hiç kuşkusuz, dedi.

— Ve bu seyrek bulunan bir şey olmayacak mıdır?

— Gerçekten de öyle.

— O zaman aday yalnızca daha önce sözünü ettiğimiz çabalar, korkular ve hazlarda sınanmakla kalmamalı, ama sözünü etmeyip atladığımız bir başka denemeden de geçirilmelidir — birçok bilgi türünde alıştırma yapmalı, ve ruh en yüksek bilgiye dayanacak mı, yoksa {504} başka oyunlarda ve alıştırmalarda olduğu gibi onun altında ezilecek mi görülmelidir.

— Evet, dedi, bunu gözlemeliyiz. Ama en yüksek bilgi ile ne demek istiyorsun?

— Anımsayacaksın ki, dedim, ruhta üç parçayı ayırdettiğimiz zaman doğruluk, ılımlılık, yüreklilik ve bilgeliğin tanımlarını vermiştik.

— Evet, dedi, eğer unutmuş olsaydım daha fazlasını dinlemeye hakkım olmazdı.

— Ve onlardan önce söylenmiş olanları anımsıyor musun?

— Neden söz ediyorsun?

— Yanılmıyorsam diyorduk ki eğer onları eksiksiz durulukları içinde görmek istersek sonunda bizi duruluğa ulaştıracak daha uzun ve daha dolambaçlı bir yol tutumalıdır. Ama uslamlamalarımıza daha önce söylenmiş olanlardan doğan tanıtlamalar iliştirerek ilerlemek de olanaklıydı. Ve hepiniz böyle bir açımlamanın sizin için yeterli olacağı yanıtını verdiniz, ve böylece inceleme bana sağınlıktan çok uzak görünen bir yola saptı. Ama eğer sizin için doyurucu olmuşsa, bunu söyleyebilirsiniz.

— Evet, dedi, bana bir ölçüde doyurucu göründü, ve başkaları da öyle düşündü.

— Ama dostum, dedim, eksik ölçü bir ölçü değildir; böyle sorunlarda gerçeklikten daha küçük bir ölçü ile yetinemezsin, çünkü eksik bir ölçü hiçbir şeyi ölçmez, üstelik kimi insanlar bunun pekala yetebileceğini ve daha öte gitmenin hiçbir gereği olmadığını düşünseler bile.

— Evet, gerçekten de insanlar tembel oldukları zaman çok sık görülen bir durum.

— Bu duygu, dedim, Devletin ve yasaların bir koruyucusunda bulmayı beklediğimiz en son şeydir.

— Çok doğru.

— O zaman, koruyucudan daha uzun olan dolambacı tutması ve bedensel eğitiminde olduğu gibi öğreniminde de çaba harcaması istenmelidir, yoksa, dediğimiz gibi, hiçbir zaman en büyük ve herkesten çok ona uygun olan o bilimin ereğine ulaşamayacaktır.

— O zaman, dedi, bunlar en yüksek şeyler değil mi. Türeden ve betimlediğimiz başka şeylerden daha yüksek birşey mi var?

— Hiç kuşkusuz. Bütün bunların şimdiye dek yaptığımız gibi yalnızca taslaklarına bakmakla yetinmemeli, ama en sağın açınımı ortaya koymalıyız. Başka daha az önemli şeyleri tam durulukları ve sağınlıkları içinde görünebilsinler diye sonsuz sıkıntılara katlanarak işlerken, en yüksek şeyi ise en yüksek sağınlık içinde sunmaya değer görmemek gülünç olacaktır.

[DEVLET, VIc SONU]

Sonraki Parça VI (d); Önceki Parça VI (b)

İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

Önceki Bölüm: VI (b) Sonraki Bölüm: VI (d)
İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

Platon: Devlet / Politeia

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Platon / Devlet

Platon
Devlet 5

PLATON, DEVLET, Πολιτεία (Politeia); De Republic
KİTAP V [472-480]
Temalar: FELSEFECİ-DEVLET; BİLGİ-SANI
DİYALOĞA KATILANLAR: Sokrates, Glaukon

[“Devlet”in V. Kitabının burada verilen son pasajlarında konu Felsefe ve insanlığın yazgısı arasındaki ilişkidir. “VII. Mektup” aynı temayı işler, ama orada yalnızca kuramsal bir irdelemenin ötesinde Platon bu tasar ile ilgili kendi Siraküze deneyimlerini anlatır.]

Sokrates, Glaukon

— Önerilerime nasıl beklenmedik bir saldırı yaptın. Sımsıkı köşeye kıstırdığın zavallıya hiç acımıyor musun? Birinci ve ikinci dalgalardan ancak kaçabilmişken, şimdi üzerime en büyük ve en tehlikelisi olan bir üçüncü ile geldiğini bilmiyor gibi görünüyorsun. Onu görüp işitince sanırım beni bağışlayacaksın, ve şimdi bildireceğim ve irdeleyeceğim denli olağanüstü bir öneri durumunda biraz korku ve duraksamanın doğal olduğunu kabul edeceksin.

— Böyle konuşmaya son vermediğin sürece, dedi, bize böyle bir Devletin edimselleşmesinin nasıl olanaklı olduğunu anlatman konusunda daha da kararlı olacağız. Hiç zaman yitirmeden başla.

— Öyleyse bizi bu noktaya türenin ve türesizliğin özü için arayışımızın getirdiğini anımsayarak başlayayım.

— Doğru, dedi; ama bunda ne var?

— Hiçbirşey. Yalnızca eğer türenin özünü bulmuşsak, o zaman doğru insandan kendini hiçbirşeyde ondan ayırmamasını, tersine herşeyde türe ile uyum içinde olmasını isteyecek miyiz? Yoksa ona olanaklı olduğu ölçüde yaklaşması ile, ve onda başka insanlardan daha yüksek bir türe düzeyine erişilmesi ile mi yetineceğiz?

— Yaklaşmak yeterli olacaktır.

— Pekala, dedim; bir ideal bulabilmek için araştırdığımız şey saltık türenin doğasının ve eksiksiz

olarak türeli olan insanın karakterinin ne olduğu, ve türesizliğin ve eksiksiz olarak türesiz insanın ne olduğu idi. Onlara kendi mutluluğumuzu onların sergilediği ölçüne ve bizim onlara andırımlı olmamızın derecesine göre yargılayabilmek için bakacaktık, gerçekte varolup olamayacaklarını gösterme amacıyla değil.

— Doğru, dedi.

— Şimdi bir ressamı alalım; eğer en güzel insan idealinin bir resmini yapacak ve tabloya tüm ayrıntıları doğru olarak geçirecek olsaydı, ama böyle bir insanın olanaklı olduğunu tanıtlayamasaydı, bu nedenle kötü ressam mı olurdu?

— Hiç kuşkusuz olmazdı!

— Peki, dedim, bizim yaratmakta olduğumuz şey eksiksiz bir Devletin ideali değil miydi?

— Evet.

— Ve betimlenen yolda düzenlenen bir Devletin edimselleşebileceğini tanıtlayamadığımız için kuramımız kötü bir kuram mıdır?

— Hiç de değil, yanıtını verdi.

— Gerçekten de böyle, dedim. Ama eğer, istediğin için olanağın nasıl ve hangi koşullar altında en yüksek olduğunu göstermeye çalışacaksam, o zaman bu durumda daha önce kabul ettiklerimizi yinelemeni isteyeceğim.

— Hangilerini? {473}

— Şeylerin tam olarak söylendikleri gibi edimselleştirilmeleri olanaklı mıdır? Yoksa edimselleşme doğallıkla gerçeğe sözcüklerden daha mı az yaklaşır, üstelik kimileri böyle düşünmeseler bile? Bu noktada anlaşıyor muyuz?

— Anlaşıyoruz.

— O zaman sözcükler ile tartıştığımız her şeyin bütünüyle ve tam olarak gerçekleştirilebileceğini tanıtlamaya zorlama beni; eğer yalnızca bir Devletin önerdiğimize yakın olarak nasıl yönetilebileceğini bulabilirsek, istediğin olanağı bulduğumuzu kabul edeceğiz. Bununla yetinecek misin? Ben yetiniyorum!

— Evet, yetineceğim.

— Bundan sonra Devletlerde şimdiki kötü yönetimlerinin nedeni olan şeyi ve bir Devletin daha gerçek bir biçime geçmesini sağlayacak en küçük değişimin ne olduğunu bulmaya ve göstermeye çalışacağız. Ve değişim, eğer olanaklıysa, yalnızca tek bir şeyin değişimi olmalı, eğer değilse, iki; ne olursa olsun, değişimler olabildiğince az ve küçük olmalılar.

— Anladım, dedi.

— Dönüşümü yapacak tek bir değişim var, dedim, ve sanırım onu tanıtlayabilirim; hiç kuşkusuz ne küçük ne de kolay, ama olanaklı.

— Nedir o? dedi.

— Şimdi, dedim, dalgaların en büyüğüne benzettiğim şeyin tam üstündeyim. Gene de konuşacağım, üstelik dalga kırılacak ve beni gülmeler ve küçümsemeler içinde boğacak olsa bile. Söyleceklerimi dikkatle dinle.

— İlerle.

Felsefe Ve İdeal Devlet.
Felsefe Zorunlu Olarak En Gerçek Anlamda Politik Midir?

— Şöyle dedim: Felsefeciler kral oluncaya, ya da bu dünyanın kral ve prensleri felsefenin tinini ve gücünü kazanıncaya, politik büyüklük ve felsefi bilgelik tek bir kişide birleşinceye ve ikisinden birini ötekinin dışlanması pahasına izleyen o sıradan doğalar bir yana çekilmek zorunda kalıncaya dek, Glaukon, kentler için, hayır, bütün bir insanlık için kötülükler hiçbir zaman sona ermeyecek. O güne dek, şimdi sözcüklerde geliştirdiğimiz bu Anayasa hiçbir zaman varlık kazanmayacak, hiçbir zaman gün ışığı görmeyecek, ama yalnızca bizim betimlememizde yaşayacak. Beni konuşmada böylesine duraksatan şey bu düşünceydi, çünkü çok aşırı görünüyordu. Çünkü başka hiçbir Devlette kişisel ya da kamusal mutluluğun olamayacağına inanmak gerçekten de çok güç.

— Sokrates! diye başladı. Kafalarımıza nasıl bir konuşma, nasıl bir öğreti soktun? Bunu söyler söylemez dosdoğru üzerine gelen bir ordu bulacaksın; sakın bir yanlışlık yapma, hiç de küçümsenemeyecek düşmanlardan oluşan bir ordu! {474} Üstlerindekini hemen atıp çırıl çıplak ellerine gelen ilk silahla öçlerini alabilmek için tüm güçleriyle üstüne gelecekler. Eğer mantığın seni savunmaz ve onları uzakta tutamazsa, cezanı çekip tam bir alay konusu olacaksın.

— Ve tümü de senin suçun, dedim.

— Ve iyi yapmışım, dedi. Ama seni terketmeyeceğim ve sana elimden gelen yardımı yapacağım. Ama yapabileceğim yalnızca sana bol şans dilemek ve iyi bir öğüt vermek; ve belki de sorularına başka birinden daha iyi yanıtlar vermeyi de başarabilirim. Hepsi bu kadar. Şimdi, böyle bir yardımcın olduğuna göre, inanmayanlara haklı olduğunu göstermek için elinden geleni yapmalısın.

— Denemem gerek, dedim. Ve sanırım, bu güçlü yardımı sağladığına göre, eğer bu senin büyük ordularından kurtulmayı istiyorsak, onlara Devletlere egemen olmaları gerektiğini söylediğimiz felsefecilerden ne anladığımızı açıklamalıyız. Eğer bunu açığa çıkarabilirsek, o zaman bunların asıl doğalarının gerçek bilgeliğe sarılmak ve kente önderlik etmek olduğunu, ama başkalarının ise felsefeyi rahat bırakmaları ve önderlerini izlemeleri gerektiğini tanıtlayarak bir savunma yapabiliriz.

— Evet, dedi, şimdi bunu açıkça tanımlamanın zamanı.

— Beni izle, dedim; sana şu ya da bu yolda doyurucu bir açıklama verebileceğimi umuyorum.

— İlerle.

— O zaman sana şunu anımsatmam gerekekecek, ya da belki de kendin anımsayacaksın: Birinin bir şeyi sevdiğini söylediğimiz zaman, eğer bunu haklı olarak söyleceksek, sevgisini sevdiği şeyin bir parçasına yönelttiğini ama başka bir parçasını sevmediğini değil, ama bütününü sevdiğini söyleriz, değil mi?

— Öyle görünüyor ki, anımsatman gerekiyor, dedi, çünkü gerçekten de ne demek istediğini anlamadım.

— Bu yanıt, Glaukon, dedim, bir başkasına çok daha uygun düşerdi. Ama senin gibi seven bir insanın yaşamlarının baharında olan tüm gençlerin şu ya da bu yolda sevgilinin göğsünde bir acı ya da heyecan yarattıklarını ve tümünün de ilgiye ve bir sevgiye değer olduklarını unutmaması gerekir. Yoksa güzellere karşı böyle duygular duymuyor musun? Birinin basık bir burnu vardır, ve onun şirin çehresini översin; öteki çengel burunludur, ve ona soylu bir bakış dersin; üçüncüsü,

ikisinin ortasında duran ise en iyi ölçüyü taşır. Esmer çehreli olan erkekçedir, açık tenliler ise tanrıların çocukları; tatlı 'bal renkli' oldukları söylenenler için düşündüğün ad ise tatlı sözlerle konuşan ve gencin yanağında görünecek solgunluğa aldırmayan bir sevgilinin buluşu olmalıdır. {475} Tek bir sözcükle, gençliğin baharında açan tek bir çiçeği bile kaçırmamak için bulmayacağın hiçbir bahane, ve söylemeyeceğin hiçbirşey yoktur.

— Eğer seven insanların ve davranışlarının örneklerini bende bulmayı istiyorsan, dedi, uslamlamaların uğruna bunu kabul ederim.

— Şarabı sevenler konusunda ne dersin? Onların da aynı şeyi yaptıklarını görmüyor musun? Herhangi bir şarabı içmek için her bahaneyi bulurlar.

— Evet, öyle yaparlar.

— Ve hırslı insanlar için de aynı şey doğrudur. Eğer orduya komuta edemezlerse, bir bölüğe komuta etmeyi kabul ederler; eğer gerçekten büyük ve önemli kişiler tarafından onurlandırılmazlarsa, daha önemsiz ve sıradan insanlar tarafından onurlandırmaktan hoşnut kalırlar — ama ne olursa olsun bir tür onurlandırma isterler.

— Tam olarak.

— Şimdi yargıla: Bir şey için istek duyan biri ne olursa olsun onun bütününü mü ister, yoksa salt bir parçasını mı?

— Bütününü.

— Ve felsefecinin bilgeliğin yalnızca bir parçasını değil ama bütününü sevdiğini söyleyemez miyiz?

— Evet, bütününü.

— Ve bilimi sevmeyen biri için, özellikle neyin iyi neyin kötü olduğunu yargılama gücü taşımayan genç için, onun bir felsefeci olmadığını ya da bilmeyi seven biri olmadığını söyleriz, tıpkı yemeğini geri çeviren birinin aç olmaması, ve iştahının iyi değil ama kötü olduğunun söylenebilmesi gibi.

— Çok doğru, dedi.

— Ama her tür bilgiyi tatmaya istekli, öğrenme merakıyla dolu ve hiçbir zaman doymayan birine haklı olarak bir felsefeci denebilir. Haklı değil miyim?

Glaukon şöyle yanıt verdi:

— Eğer merak birini felsefeci yapacaksa, birçok tuhaf yaratığın bu sanı hak edeceğini göreceksin. Manzara seyretmeyi seven herkes öğrenmeye bayılır, ve bu nedenle onları da katmak gerekir. Anlatılan herşeyi dinlemeyi sevenler en tuhaf 'felsefeciler'dir, çünkü dünyada felsefeci denebilecek en son insanlar onlardır ve ellerinden gelse felsefenin ya da ciddi bir tartışmanın yanına bile yaklaşmazlar. Ama sanki kulakları her koroyu dinlemek için kiralanmıştır: Dionisios şenliklerinde tüm konserleri dinlemek için koşarlar, ve tören ister kasabada ister kentte olsun, — hiç önemli değil —, onları orada bulursun. Şimdi tüm bunların ve benzer beğenileri olanların, tıpkı çok önemsiz sanatların öğretmenleri gibi, birer felsefeci olduklarını mı ileri süreceğiz?

— Elbette hayır, diye yanıt verdim; bunlar yalnızca felsefeciye öykünürler.

Dedi ki:

— O zaman kimler gerçek felsefecilerdir?

— Gerçeği görmeyi isteyenler, dedim.

— Güzel, dedi; ama demek istediğini tam anlamayamadım.

— Bir başkasına açıklamak güç olabilirdi, dedim; ama şimdi bildireceğim önerme üzerinde anlaşacağımızdan eminim.

— Nedir önerme?

— Güzellik çirkinliğin karşıtı olduğuna göre, bunlar iki ayrı şeydir, değil mi?

— Elbette. {476}

— Ve iki şey olduklarına göre, her biri kendi için birdir, değil mi?

— Yine doğru.

— Ve doğru ve eğri, iyi ve kötü, ve başka her kavram için aynı şey geçerli olmaz mı? Tek başına alındıklarında, her biri birdir; ama birbirleriyle, eylemlerle ve şeylerle çeşitli bileşimlerinde her tür ışık altında görüldükleri için, çok gibi görünürler, değil mi?

— Bütünüyle doğru.

— O zaman çizgiyi burada çekiyorum: Bir yanda görüntü-sevgisi, sanat-sevgisi, ve kılgı insanları, ve öte yanda sözünü ettiğim ve haklı olarak yalnızca kendilerine felsefeci denebilecek insanlar.

— Onları nasıl ayırıyorsun? dedi.

— Sesleri ve görüntüleri sevenler, dedim, sanırım güzel tonlara, renklere ve biçimlere ve onlardan yapılmış her tür yapay şeye bayılırlar; ama anlıkları saltık güzelliği görmeye ve sevmeye yeteneksizdir.

— Doğru, diye yanıtladı.

— Ama ötekiler, kendinde güzele ulaşmayı ve onu salt kendi uğruna görmeyi başarabilenler, böyle insanlar çok az değil midir?

— Gerçekten de çok azdır.

— Kim yalnızca güzel şeylere inanıp saltık güzelliğe inanmıyorsa, ya da onu o güzelliğin bir bilgisine götürecek olanı izlemeye yeteneksizse, böyle birinin yaşamı bir düş müdür yoksa gerçeklik mi? Düşün. Düş gören biri — ister uykuda ister uyanık olsun — şeyin benzerini eşlem diye değil ama şeyin kendisi diye alan biri değil midir?

— Hiç kuşkusuz böyle birinin düş görmekte olduğunu söylerim.

— Ama saltık güzelliğin varoluşunu kabul eden, ideayı ondan pay alan nesnelerden ayırdedebilen, ve ne nesneleri ideanın yerine ne de ideayı nesnelerin yerine koyan ötekinin durumunu düşün — düş gören biri midir, yoksa uyanık mıdır?

— Oldukça uyanıktır.

— O zaman haklı olarak bilenin ansal durumunun bilgi olduğunu, ve salt sanmakla yetinen ötekinin ise kafasında yalnızca sanılar taşıdığını söyleyemez miyiz?

— Elbette.

— Ama bu ikincisinin, bir bilgisi değil ama yalnızca sanıları olanın bize kızmış ve söylediklerimizin doğruluğuna karşı çıkıyor olduğunu düşünelim: Ona açıkça kafasında bir dengesizlik olduğunu

bildirmeksizin tatlılıkla yatıştırıcı birşeyler söylemek ya da bir öğüt vermek olanaklı mıdır?

— Hiç kuşkusuz ona biraz öğüt vermek gerekir, diye yanıtladı.

Bilgi Ve Varlık: Bilgisizlik Ve Yokluk: Sanı Ve Oluş

— Peki öyleyse, ona söyleyecek birşeyler düşünelim. Ona eğer bildiği birşey varsa bunu kendisine çok görmeyeceğimizi, tersine birşeyler bilmesinden sevinç duyacağımızı söyleyerek başlayalım mı? Sonra ona şunu sorabiliriz: Bilgisi olanın bildiği 'birşey' midir yoksa 'hiçbirşey' mi? Ama onun yerine sen yanıtlıyorsun.

— Bildiği birşeydir yanıtını veriyorum.

— Olan birşey mi, yoksa olmayan mı?

— Olan birşey; çünkü olmayan bilinebilir mi? {477}

— Soruna pekçok bakış açısından baktıktan sonra, gerçekten var olanın gerçekten bilinebilir olduğu, ama hiçbir biçimde var olmayanın hiçbir biçimde bilinemez olduğu kanısına varmaz mıyız?

— Hiçbirşey daha pekin olamaz.

— Peki. Ama doğası hem olmak hem de olmamak olan herhangi birşey varsa, bu gerçekten varolan ile hiçbir biçimde varolmayan arasında bir yerde olmayacak mıdır?

— Evet, aralarında.

— Ve, bilgi varolana ve bilgisizlik zorunlu olarak varolmayana karşılık düştüğü için, varolan ve varolmayan ortasındaki ara konum için — eğer böyle birşey varsa — bilginin ve bilgisizliğin ortasında ona karşılık düşen bir ara konumun aranması gerekmez mi?

— Elbette.

— Sanı diye birşeyin olduğunu kabul ediyor muyuz?

— Hiç kuşkusuz.

— Bilgi ile aynı yeti midir, yoksa ayrı mı?

— Ayrı bir yeti.

— O zaman sanı ve bilginin yetilerin bu ayrımına karşılık düşen ayrı ayrı şeylerle ilişkileri vardır.

— Evet.

— Ve bilgi varlık ile görelidir, ve varlığı bilir. Ama daha ileri gitmeden önce bir ayrım getirmek istiyorum.

— Nasıl bir ayrım?

— Yetiler ile varolan şeylerin bir türünü anlamaz mıyız? Onlar bizde bulunan — ve başka herşeyde bulunan — ve yapabileceğimizi yapmamızı sağlayan güçlerdir. Örneğin görmeye ve işitmeye yetiler diyeceğim. Ne tür şeylerden söz ettiğimi açıkça anlatabildim mi?

— Evet, tam olarak anladım.

— O zaman onlar üzerine düşündüklerimi dinle. Yetileri göremem, ve bu nedenle kimi şeyleri birbirinden ayırderken göz önünde tuttuğum renk ya da şekil ya da bunlara benzer ayrımlar onlar için geçerli değildir. Bir yetiden söz ederken yalnızca ereğini ve etkisini düşünürüm. Ve aynı ereği ve aynı etkiyi taşıyana aynı adı veririm, ama bir başka ereği ve başka etkisi olana ayrı. Sen ne

yaparsın?

— Aynı şeyi.

— Ve şimdi yine geriye dönelim, sevgili dostum. Bilginin bir yeti olduğunu söyler miydin, ya da onu hangi sınıfa koyardın?

— Hiç kuşkusuz bilgi bir yetidir, ve tüm yetiler arasında en güçlüsüdür.

— Peki sanı, o da bir yeti değil midir, ve onu da aynı sınıfa mı koyardın?

— Elbette aynı sınıfa, dedi; çünkü sanı bir görüş oluşturabilmemizi sağlayan yetidir.

— Ama biraz önce bilginin sanı ile aynı olmadığını kabul etmemiş miydin? {478}

— Elbette, dedi, hiç sağduyulu biri yanılmaz olanı yanılabilir olanla bir görebilir mi?

— Güzel bir yanıt, dedim. Öyleyse sanının bilgiden ayrı olduğunda açıkça anlaşıyoruz.

— Evet, ayrıdırlar.

— O zaman bilgi ve sanının her birinin ayrı bir şey üzerinde ayrı bir gücü mü vardır?

— Zorunlu olarak.

— Varlık bilginin alanı ya da konusu, ve bilgi varlığın doğasını bilmek değil midir?

— Evet.

— Buna karşı, bir sanısı olmak bir görüşü olmak demek değil midir?

— Evet.

— Ve sandığımızı bilir miyiz? Ya da sanının nesnesi bilginin nesnesi ile aynı mıdır, yoksa bu olanaksız mıdır?

— Olanaksızdır, dedi, anlaştığımız şeye göre; eğer yetideki ayrım nesnedeki ayrımı imliyorsa, ve eğer, dediğimiz gibi, sanı ve bilgi ayrı ayrı yetiler iseler, o zaman bilginin ve sanının nesneleri aynı olamaz.

— O zaman, eğer varlık bilginin nesnesi ise, sanının nesnesi başka birşey mi olmalıdır?

— Evet, başka birşey.

— Peki o zaman, sanının nesnesi varolmayan mıdır? Ya da, daha doğrusu, nasıl olur da varolmayana ilişkin bir sanı olabilir? Düşün: Birinin bir sanısı varsa, birşey üzerine bir sanı taşıyor olmaz mı? Yoksa, olmayan birşey üzerine herhangi bir sanımız olabilir mi?

— Olamaz.

— O zaman bir sanısı olanın bir şey üzerine mi bir sanısı vardır?

— Evet.

— Ve varolmayanın bir şey olmadığını, ama, sözcüğün tam anlamıyla konuşursak, yokluk olduğunu söyleyemez miyiz?

— Hiç kuşkusuz.

— Varolmayan için bilgisizlik zorunlu bağlılaşık kabul edilmişken varolan içinse bu bağlılaşık bilgiydi, öyle değil mi?

— Evet, dedi.

— Öyleyse sanının nesnesi ne varolan ne de varolmayandır, öyle mi?

— Evet, ne varolan ne de varolmayandır.

— Buna göre sanı ne bilgisizlik olabilir ne de bilgi, öyle mi?

— Apaçık.

— Ama sanı her ikisinin de dışında ve ötesinde, bilgiden daha büyük bir aydınlıkta ya da bilgisizlikten daha büyük bir karanlıkta mı aranacaktır?

— İkisinde de değil!

— O zaman sanı sence bilgiden daha karanlık ama bilgisizlikten daha aydınlık birşey olarak mı görünür?

— Kesinlikle.

— Öyleyse ikisinin arasında mı yatar?

— Evet.

— O zaman sanının ara bir konum olduğunu mu çıkarıyorsun?

— Tam olarak!

— Ama daha önce, eğer birşey aynı zamanda olan ve olmayan birşey gibi görünüyorsa, böyle birşeyin gerçekten varolan ve gerçekten varolmayan ortasında ara bir konumda bulunacağını, ve karşılık düşen yetinin ne bilgi ne de bilgisizlik olduğunu, ama ortalarında ara bir konumda bulunacağını da söylememiş miydik?

— Evet.

— Ve şimdi o ara konumda sanı dediğimiz şey bulunmadı mı?

— Bulundu.

— O zaman şimdi yapılması gereken şey varolanın ve varolmayanın doğasından eşit ölçüde pay alan, ve haklı olarak doğrudan doğruya ikisi tarafından da adlandırılamayan nesneyi bulmak. Eğer bu bilinmeyen terimi bulursak, ona haklı olarak sanının nesnesi diyebilir ve böylece her birinin asıl yetilerini saptayabiliriz — uçlara uçların yetilerini, ve ortaya ortanınkini.

— Doğru. {479}

— Bu kabul edildiğine göre, her zaman kendine özdeş ve değişmeden kalan kendinde güzelliğe ve bir güzellik ideasına inanmayan, tersine bir güzel şeyler çokluğuna inanan sevgili dostumuza,* senin bu güzel şeyleri sevmesine karşın güzelin bir olduğunun, doğrunun bir olduğunun ya da herhangi birşeyin bir olduğunun söylenmesine dayanamayan adamına — ona diyeceğim ki, Lütfen efendim, bize tüm bu güzel şeyler arasında çirkin görünemeyecek tek bir şeyin olup olmadığını söyler misin; ya da doğru şeyler arasında eğri, kutsal şeyler arasında kutsal-olmayan?

*476'da da sözü edilen bu ''düşsel'' bilme durumundaki bayın Antisthenes ya da İsokrates olduğu düşünülür.

— Hayır, dedi; güzel belli bir bakış açısından kaçınılmaz olarak çirkin görünecektir; ve geri kalanların da durumu budur.

— Ve çiftlere gelince, bunlardan biri o denli de bir başkasının yarısı olarak görünemez mi?

— Bütünüyle doğru.

— Ve büyük ve küçük, ağır ve hafif denilen şeyler bunlarla olduğu gibi pekala karşıt adlarla da adlandırılaz mı?

— Adlandırılabilir; Her biri her iki karşıttan da pay alacaktır.

— O zaman bu birçok şeyden her biri gerçekte ona yüklediğimiz özelliği karşıtından daha yüksek bir derecede taşıyabilir mi?

Şöyle yanıtladı:

— Bunlar masada sorulan bilmecelere ya da çocukların yarasa vuran hadım bilmecesine benziyor — onu neyle vurdu, ve yarasa neyin üzerine oturuyordu?* Sözünü ettiğim bireysel nesneler de birer bilmecedir ve çifte bir anlamları vardır: Kafanda onları varlık ya da yokluk olarak, ya da her ikisi olarak, ya da hiç biri olarak saptayamazsın.

*Bilmece şöyleydi:
Bir erkek olmayan bir erkek bir çubuk olmayan bir çubuk üzerinde oturan bir kuş olmayan bir kuş gördü ve görmedi ve onu bir taş olmayan bir taşla vurdu. Yanıt: Bir hadım bir kamış üzerinde oturan bir yarasa gördü ve onu bir süngertaşı ile vurdu.

— O zaman onlarla ne yapacağını biliyor musun? dedim. Varlık ve yokluk arasında olmaktan daha iyi bir yerleri olabilir mi? Çünkü açıktır ki yokluktan daha büyük bir karanlık ya da olumsuzlama içinde değildirler, ne de, daha yüksek bir varoluş derecesi yoluyla, varoluştan daha tam bir aydınlık içindedirler.

— Bu bütünüyle doğru, dedi.

— O zaman öyle görünüyor ki kalabalığın güzel ve tüm başka şeyler üzerine kafasında taşıdığı düşüncelerin gerçek varlık ve gerçek yokluk arasında bir alanda dönüp durduğunu bulduk.

— Evet.

— Evet; ve daha önce bulabileceğimiz böyle herhangi birşeyin bir bilgi nesnesi olarak değil ama bir sanı nesnesi olarak tanımlanabileceği konusunda anlaşmıştık — aradaki yeti tarafından yakalanıp tutulan ara akış olarak.

— Bütünüyle doğru.

— Sonra birçok güzelliği seyretmelerine karşın henüz güzelliğin kendisini, saltık güzelliği göremeyenler ya da ona götüren yolu göstereni izleyemeyenler, birçok doğru şeyi görmelerine karşın saltık doğruyu görmeyenler — tüm benzerleri için aynı şeyi yapanlar — böyle kimselerin tüm bunlara ilişkin bilgileri değil de sanıları olduğu söylenebilir mi?

— Hiç kuşkusuz.

— Buna karşı Kavramın kendisini, ilksiz-sonsuz ve değişmez olanı görenlerin yalnızca sanmadıkları ama bildikleri söylenebilir mi?

— Bu da yadsınamaz.

— Biri bilgisinin nesnelerini sevip kucaklarken, öteki ise sanısının nesnelerini kucaklamaz mı? İkinciler, eğer söylediklerimizi anımsarsan, {480} hoş sesleri dinleyip güzel renkleri seyreden ama

saltık güzelliğin varoluşuna dayanamayanlar ile aynıdır.

— Evet, anımsıyorum.

— O zaman onları bilgelik-sevenlerden çok sanı-sevenler* olarak adlandırmamızda herhangi bir uygunsuzluk olabilir mi, ve onları böyle betimlediğimiz için bize çok kızarlar mı?

*Filo-sofi, filo-doxi.

— Onlara kızmamalarını söyleyeceğim; hiç kimse doğru olana kızmamalıdır.

— Ama gerçekten varolanı sevenlere bilgelik-sevenler denecektir, sanı-sevenler değil, öyle mi?

— Kesinlikle.

[V. KİTAP SONU]

Sonraki Bölüm: Kitap VI (a)
İdea Yayınevi 2014 / Çeviren: Aziz Yardımlı

Politik Belitler § 1-32

Kaynak · Noesis

Farabi

Politik Belitler

FUSUL EL-MEDENİ

Selected Aphorisms

Charles Buttersworth (2001)

Bunlar eskilerin [Platon ve Aristoteles] kentlerin nasıl yönetileceği ve kalkındırılacağı, onlarda yaşayan insanların yaşamının nasıl iyileştirileceği ve mutluluğa doğru yöneltileceği ile ilgili sözlerinden birçok temel irdelemeyi kapsayan bağımsız belitlerdir.

Selected aphorisms that comprise the roots of many of the sayings of the Ancients concerning that by which cities ought to be governed and made prosperous, the ways of life of their inhabitants improved, and they be led toward happiness.

[A. RUH VE BEDEN ARASINDAKİ VE SONRA RUH VE POLİTİK YAPI ARASINDAKİ ANDIRIMLAR.]

[A. ANALOGIES BETWEEN THE SOUL AND THE BODY AND THEN BETWEEN THE SOUL AND THE BODY POLITIC.]

§ 1 (Buttersworth)/1 (Dunlop) [Ruh ve beden andırımı]

Sağlık ve hastalık beden gibi ruha da aittir. Ruhun sağlığı durumlarının ve parçalarının durumlarının onun her zaman iyi ve güzel şeyler yapmasını ve soylu eylemlerde bulunmasını sağlayan durumlar olmasıdır. Hastalığı durumlarının ve parçalarının durumlarının her zaman sefil ve kötü işler ve çirkin (ya da aşağılık) eylemler yapmasına götüren durumlar olmasıdır. Bedenin sağlığı onun durumlarının ve parçalarının durumlarının ruhun eylemlerini en tam ve eksiksiz tarzda yapmasını sağlayan durumlar olmasıdır — beden ya da parçaları tarafından yapılan eylemler ister iyi ister kötü eylemler olsun. Hastalığı durumlarının ve parçalarının durumlarının ruhun beden ya da bedenin par- çaları yoluyla olan eylemlerini yapmamasını, ya da

onları eksik ya da başka bakımlardan uygun olmaksızın yapmasına götüren durumlar olmasıdır.

§ 2/2 [Ruhun durumlarının erdemleri ve erdemsizlikleri]

Ruhun bir insanın iyi şeyler yapmasını ve soylu eylemlerde bulunmasını sağlayan durumları erdemlerdir, ve onu kötü şeyler yapmaya ve çirkin eylemlerde bulunmaya götürenler erdemsizlikler, eksiklikler ve aşağılık niteliklerdir.

§ -/3 [Ruh ve beden; devletadamı ve doktor]

Tıpkı beden sağlığının bedenin yapısının bir dengesi olması ve hastalığının dengeden bir sapma olması gibi, kentin sağlığı ve düzgünlüğü de onda yaşayanların etik alışkanlıklarının bir dengesi, ve hastalığı etik alışkanlıklarında bulunan bir uygunsuzluktur. Beden yapısında dengeden saptığı zaman, onu yeniden dengeye getiren ve orada tutan doktordur. Yine böyle, kent onda yaşayanların etik alışkanlıkları açısından dengeden saptığı zaman, düzgünlüğü yeniden kazandıran ve onu orada tutan devletadamıdır. Böylece devletadamı ve doktor eylemlerinde ortak iken, sanatlarının nesneleri açısından ayrıdırlar. Çünkü birincinin nesnesi ruhlar ve ikincinin nesnesi bedenlerdir. Ve tıpkı ruhun bedenden daha önde olması gibi, devletadamı da doktordan daha önde gelir.

1. Aphorism. The soul has health and sickness just as the body has health and sickness. The health of the soul is for its traits and the traits of its parts to be traits by which it can always do good things, fine things, and noble actions. Its sickness is for its traits and the traits of its parts to be traits by which it always does evil things, wicked things, and base actions. The health of the body is for its traits and the traits of its parts to be traits by which the soul does its actions in the most complete and perfect way, whether those [24] actions that come about by means of the body or its parts are good ones or evil ones. Its sickness is for its traits and the traits of its parts to be traits by which the soul does not do its actions that come about by means of the body or its parts, or does them in a more diminished manner than it ought or not1 as was its wont to do them.

2. Aphorism. The traits of the soul by which a human being does good things and noble actions are virtues. Those by which he does evil things and base actions are vices, defects, and villainies.

3. Aphorism. Just as the health of the body is an equilibrium of its temperament and its sickness is a deviation from equilibrium, so, too, are the health of the city and its uprightness an equilibrium of the moral habits of its inhabitants and its sickness a disparity found in their moral habits. When the body deviates from equilibrium in its temperament, the one who brings it back to equilibrium and preserves it there is the physician. So, too, when the city deviates from equilibrium with respect to the moral habits of its inhabitants, the one who brings it back to uprightness and preserves it there is the statesman. So the statesman and physician have their two actions in common and differ with respect to the two subjects of their two arts. For the subject of the former is souls and the subject of the latter, bodies. And just as the soul is more eminent than the body, so, too, is the statesman more eminent than the physician.

§ 4/3 [Devletadamı ve doktor andırımı]

Bedenleri sağaltan doktordur, ve ruhları sağaltan devletadamıdır ki, ona kral da denir. Ama doktorun bedenleri iyileştirmedeki amacı onların durumlarını ruhun iyi ya da kötü şeyler yapmasını sağlayan durumlar yapmak değildir. O yalnızca onların durumlarını ruhun beden ve parçaları tarafından yerine getirilen eylemlerinin en eksiksiz eylemler olmasını sağlayan

durumlar yapmayı amaçlar — bu eylemler ister iyi ister kötü olsun.

Bedeni iyileştiren doktor bunu yalnızca bir insanın gücünü arttırmak için yapar — insan üstün gücünü ister iyi ister kötü işlerde kullansın; ve gözü iyileştirenin amacı onun aracılığıyla görüşün eksiksiz olabilmesidir — kişi onu ister yapması gerekende ve onu iyi yapanda, isterse yapmaması gerekende ve onu aşağılık yapanda kullansın. Buna göre ruhun sağlık ya da hastalığını bu yolda irdelemek doktor olarak doktorun değil, ama devletadamının ve kralın görevidir. Çünkü devletadamı politik sanat yoluyla ve kral krallık sanatı yoluyla nerede sanatını kullanmanın gerekli olduğunu, kimler üzerinde kullanmanın ve kimler üzerinde kullanmamanın gerekli olduğunu, ve bedenler için ne tür sağlığın sağlanmasının gerekli olduğunu ve ne tür sağlığın sağlanmamasının gerekli olduğunu belirler.

§ 5/4 [Andırım sürüyor. Devletadamının bilmesi gerekenlerin düzeyi ve sınırları]

Tıpkı bedenleri iyileştiren doktorun bir bütün olarak bedeni ve parçalarını, bütün bedeni ve parçalarından her birini etkilemeye yatkın olan hastalıkları, bunların niçin ve bir şeyin hangi miktarlarından olduğunu, onları sona erdirmenin yolunu, ve bedende ve parçalarında göründükleri zaman bedende ortaya çıkan eylemlerin eksiksiz ve tam olmalarını sağlayan durumları bilmesi gibi, ruhları iyileştiren devletadamı ve kral da bir bütün olarak ruhun ve parçalarının, onu ve her bir parçasını etkilemeye yatkın eksiklik ve erdemsizliklerin, bunların nereden ve bir şeyin hangi miktarlarından geldiğinin, ruhun bir insanın iyi şeyler yapmasını sağlayan durumlarının neler ve sayıca kaç olduğunun, erdemsizliklerin kentlerin insanlarından nasıl uzaklaştırılacağının, onları [erdemleri] yurttaşların ruhlarına yerleştirme aygıtının ve sona ermesinler diye onlar arasında saklanmaları için davranış yönteminin bilgisine gereksinir. Ama ruh hakkında yalnızca sanatında gereksindiği kadarını bilmesi gerekir, tıpkı doktorun beden, marangozun tahta ve nalbantın demir hakkında yalnızca sanatında gereksindiği kadarını bilmesinin gerekmesi gibi

4. Aphorism. The one who cures bodies is the physician; and the one who cures souls is the statesman, and he is also called the king. However, the intention of the physician in curing bodies is not to make its traits such that the soul does good things or wicked ones by means of them. Rather, he intends only to make its traits such that by means of them the actions of the soul coming about by means of the body and its parts are more perfect, whether those actions are wicked things or fine ones.

The physician who cures the body does so only to improve a human being’s strength, regardless of whether he uses that improved strength in fine things or wicked ones. The one who cures the eye intends thereby only to improve sight, regardless of whether he uses that in what he ought and becomes fine or in what he ought not and becomes base. Therefore, to look into the health of the body and its sickness from this perspective is not up to the physician insofar as he is a physician, but up to the statesman and the king. Indeed, the statesman by means of the political art and the king by means of the art of kingship determine where it ought to be done, with respect to whom it ought to be done and with respect to whom not done, and what sort of health bodies ought to be provided with and what sort they ought not to be provided with.

5. Aphorism. The physician who cures bodies needs to be cognizant of the body in its entirety and of the parts of the body, of what sicknesses occur to the whole of the body and to each one of its parts, from what they occur, from how much of a thing, of the way to make them cease, and of the traits that when attained by the body and its parts make the actions coming about in the body

perfect and complete. Likewise, the statesman and the king who cure souls need to be cognizant of the soul in its entirety and of its parts, of what defects and vices occur to it and to each one of its parts, from what they occur, from how much of a thing, of the traits of the soul by which a human does good things and how many they are, of the way to make the vices of the inhabitants of cities cease, of the devices to establish these traits in the souls of the citizens, and of the way of governing so as to preserve these traits among them so that they do not cease. And yet he ought to be cognizant of only as much about the soul as is needed in his art just as the physician needs to be cognizant of only as much about the body as is needed in his art, and the carpenter with respect to wood or the smith with respect to iron only as much as is needed in his art.

[B. İNSAN RUHU, ERDEMLERİ VE ERDEMSİZLİKLERİ.]

[B. THE HUMAN SOUL, ITS VIRTUES AND VICES.]

§ 6/5 [Özdek ve Biçim]

Kimi cisimler yapay ve kimileri doğaldır. Yapay olanların örnekleri bir koltuk, bir kılıç, cam ve benzerleridir. Doğal olanların örnekleri insan ve başka hayvanlardır. Her biri iki şeyden, özdek ve biçimden yapılır. Özdek örneğin bir sandalyenin tahtası, ve biçim örneğin bir sandalyenin şekli, e.d. kareliği, yuvarlaklığı vb.dir. Özdek gizil olarak bir sandalyedir, ve biçim yoluyla edimsel olarak bir sandalye olur. Doğal bir cismin özdeği öğeleridir, ve biçim her birini ne ise o yapan şeydir. Cinsler özdeklere, ve türler biçimlere benzerdir.

§ 7/6 [Ruhun parçaları ve yetileri]

Ruhun beş ana parçası ve yetisi vardır: Besinsel, duyusal, imgesel, itkisel ve ussal.

A. Genel olarak, beslenme yetisi besin üzerinde, besin yoluyla, ya da besinden belli bir eylemi yerine getirir.

Besin üç tiptir: Birinci, ara ve son. Birinci tip ekmek, et, ve henüz sindirilmeye başlamamış herşeydir. Sonuncusu onun tarafından beslenen üye gibi oluncaya dek tam olarak sindirilendir: Eğer üye et ise, besinin et olması yoluyla ettir; eğer kemik ise, kemik olması yoluyla kemiktir. Ara tip iki alt bölüme ayrılır. Biri kanın ondan gelmesi için hazır oluncaya dek midede ve bağırsaklarda karıştırılmış olan, ve ikincisi kanın kendisi.

Beslenme yetisi çeşitli alt-yetiler kapsar: Sindirim, büyüme, üreme, çekme, tutma, ayırdetme ve dışlama yetileri. Sözcüğün sağın anlamıyla, beslenme süreci her bir üyede toplanan kanı o üyenin kendisi gibi oluncaya dek parçalayan süreçtir.

Sindirim süreci

(a) midedeki ve bağırsaklardaki ilk besini kan üretmeye hazır oluncaya dek parçalayan ve sonra bu hazırlananı örneğin karaciğerde kan oluncaya dek karıştıran süreçtir.

(b) Büyüme yetisi besin yoluyla gelişmekte olan üyenin büyüklüğünü tüm boyutlarında her bir üye için olanaklı en son büyüklüğe ulaşıncaya dek arttıran yetidir.

(c) Üreme yetisi son tipe, e.d. kana yakın olan besinin fazlasından bir başka beden üreten yetidir ve bu beden türde besininden fazlanın ortaya çıktığı bedene benzerdir. Bu yeti iki türdür: Yeni doğanın özdeğini veren dişi, ve biçimini veren erkek. Bu ikisinden türde bir başkasına benzer bir hayvan varoluşa gelir.

(d) Çekici yeti besini bir yerden bir yere çeken yetidir, ta ki beslenen bedene ulaşıncaya ve

böylece onunla ilişkiye girerek onunla karışıncaya dek.

(e) Tutucu yeti besini ulaştığı bedenin kabında saklayan yetidir.

(f) Ayırdedici yeti öyle bir yetidir ki, besinin aşırı miktarlarını ve besin türlerini ayırder ve sonra her bir üyeye ona uygun olanı iletir.

(g) Dışlama yetisi fazlalık besinin değişik türlerini bir yerden bir başkasına dışlayan yetidir.

B. Duyu yetisi herkesin bildiği beş duyudan biri yoluyla algılayan yetidir.

C. İmgesel yeti duyu algılarının izlerini bunların duyular ile ilişkisinden sonra saklayan yetidir. Bu izlenimlerin bir bölümünü değişik bileşimlerde başkaları ile bileştirir ve bir başka bölümünü birçok yolda başkalarından ayırır. Bunlardan bir bölümü doğru ve bir bölümü yanlıştır, ve bu hem uyanıklık hem de uyku durumunda yer alır. Bu yeti ve beslenme yetisi, geri kalan yetilerden ayrı olarak, uykuda etkin olabilir.

D. İtki yetisi hayvanın bir şeye doğru itilmesini sağlayan yetidir ve sonuçta orada şey için istek ve isteksizlik, onun peşinden gitme ve ondan kaçma, yeğleme ve kaçınma, kızgınlık ve hoşnutluk, korku ve yüreklilik, sertlik ve şefkat, sevgi ve nefret, tutku, kösnü ve ruhun başka ilinekleri varoluş kazanır. Bu yetinin aletlerinin tümü de kendileri yetilerdir ki onlar yoluyla tüm üyelerin ve bir bütün olarak bedenin devimleri kolaylaştırılır, örneğin ellerin kavrama, bacakların yürüme yetisi, vb.

E. Ussal yeti bir insanın uslamlama yapmasını sağlayan yetidir. Derin düşünme onunla gelir, bilimler ve sanatlar onunla kazanılır, ve eylemlerde soylu ve aşağılık olan onunla ayırdedilir. Bölümsel olarak kılgısal ve bölümsel olarak kuramsaldır. Kılgısal yeti bölümsel olarak beceri sorunu ve bölümsel olarak düşünseldir.

Kuramsal yeti üzerlerinde etkide bulunabileceğimiz ya da bir durumdan bir başkasına değiştirebileceğimiz türde olmayan varlıkları—örneğin üçün tek ve dördün çift sayı olması gibi—bilmesini sağlayan yetidir. Örneğin üçü üç olarak kalmayı sürdürürken çift olacağı bir yolda değiştiremeyiz, ne de dördü henüz dört iken tek olacağı bir yolda değiştirebiliriz; oysa bir tahta parçasını, her iki durumda da tahta olarak kalmak üzere, kare olduktan sonra yuvarlak olacağı bir yolda değiştirebiliriz.

Kılgısal yeti üzerlerinde etkide bulunabileceğimiz ve bir durumdan bir başkasına değiştirebileceğimiz türde şeylerin ayırdedilmesini sağlayan yetidir. Bir beceri ya da sanat içeren şey örneğin marangozluk, tarım, tıp, denizcilik gibi becerilerin kazanılmasını sağlayan şeydir. Düşünme içeren yeti birşey yapmayı istediğimiz zaman yapmayı istediğimiz şey üzerine düşünmemizi sağlayan yetidir, örneğin onu yapmanın olanaklı olup olmadığını, ve eğer olanaklı ise eylemi nasıl yerine getirmemiz gerektiğini bilmeyi istediğimiz zaman olduğu gibi.

6. Aphorism. Some bodies are artificial and some are natural. The artificial are like a couch, a sword, glass, and similar things. The natural are like human beings and the rest of the animals. Every one of them is joined together from two things, one of which is matter and the other form. The matter of an artificial body is like the wood of a couch, and the form is like the shape of the couch, namely, its being square, round, or otherwise. Matter is potentially a couch; by means of the form it becomes a couch in actuality. The matter of a natural body is its elements, and the form is that by which each becomes what it is. Genera are similar to matters, and differentiae are similar to forms.

7. Aphorism. There are five major parts and faculties of the soul: the nutritive; the sense

perceptive; the imaginative; the appetitive; and the rational.

[a] In general, the nutritive is the one that carries out a certain action upon, by means of, or from, nutriment.

There are three types of nutriment: primary, intermediate, and final. The primary is like bread, flesh, and all that has not yet begun to be digested. The final is that which has been completely digested until it has become similar to the member that is nourished by it: if the member is flesh, then insofar as that nutriment becomes flesh; and if it is bone, then [by becoming] bone. The intermediate is of two types. One is that which is cooked in the stomach and intestines until it has become prepared for blood to come from it, and the second is blood.

Of the nutritive there are the digestive, growing, procreative, attracting, retentive, distinguishing, and expelling faculties. The more appropriate way to speak about8 the nutritive is that it is what simmers the blood, reaching each and every member until it becomes similar to that member.

The digestive is what simmers the primary nutriment in the stomach and intestines until it becomes prepared for blood to come from it, then what cooks this preparation — in the liver, for example — until it becomes blood.

The growing is what, by means of nutriment, increases the quantity of the member in all its dimensions during development until each member reaches its ultimate possible size.

The procreative is what — from the surplus of nutriment close to the final, namely, the blood — makes another body similar in kind to the body from whose nutriment the surplus overflowed. These are of two sorts. One gives matter to what is procreated, namely, the female; and the other gives it form, namely, the male. From these two, it comes to be that an animal coming into being from another is similar to it in kind.

The attracting is what attracts the nutriment from place to place until it arrives at the body being nourished so as to come into contact with it and blend with it.

The retentive is what preserves nutriment in the vessel of the body it has reached.

The distinguishing is what distinguishes the surplus amounts of nutriment and the sorts of nutriment, then distributes to every member what resembles it. The expelling is what expels the sorts of surplus amounts of nutriment from place to place.

[b] The sense perceptive faculty is the one that perceives by means of one of the five senses of which everyone is cognizant.

[c] The imaginative is the one that preserves the traces of sense perceptions after their absence from the contact of the senses, brings about different combinations of some with others, and separates some from others in many different ways—some of these being accurate and some being false. And this occurs both in waking and in sleep. This and the nutritive, apart from the rest of the faculties, may be active in sleep.

[d] The appetitive faculty is that by which the appetition of an animal for something comes about and by which there is longing for something, loathing for it, seeking and fleeing, preference and avoidance, anger and contentedness, fear and boldness, harshness and compassion, love and hatred,9 passion, desire, and the rest of the accidents of the soul. The tools of this faculty are all of the faculties by which the movements of every one of the members and of the body in its entirety are facilitated, such as the faculty of the hands for strength, the legs for walking, and

other members.

[e] The rational faculty is the one by which a human being intellects, carries out deliberation, acquires the sciences and arts, and distinguishes between noble and base actions. Of it, there is practical and theoretical. Of the practical, some involves skill and some calculation. The theoretical is that by which a human being has knowledge of the beings that are not such that we can act upon them or alter them from one condition to another. Three, for example, is an odd number and four an even number. It is not possible for us to alter three so that it becomes even while remaining three, nor four so that it becomes odd while remaining four, though it is possible for us to alter wood so that it becomes round after having been square while remaining wood in both conditions.

The practical is what distinguishes the things such that we act upon them and alter them from one condition to another. What involves skill or art is that by which crafts such as carpentry, farming, medicine, and sailing are acquired. What involves calculation is that by which we deliberate10 about [30] something we want to do when we want to do it, whether it is possible to do or not and, if it is possible, how that ought to be done.

§ 8/7 [Etik ve ussal (entellektüel) erdemler ve erdemsizlikler]

Erdemler iki türdür, etik ve ussal. Ussal erdemler ussal parçanın erdemleridir, örneğin bilgelik, anlak, akıllılık, kavrayış keskinliği, anlama üstünlüğü gibi. Etik erdemler itkisel parçanın erdemleridir, örneğin ılımlılık, yüreklilik, eliaçıklık ve türe gibi. [Benzer olarak, erdemsizlikler bu yolda bölünür ve, bölümlerin her birinin alanı içerisinde, sıralanmış olanların ve bunların amaçlarının aykırılarıdır.]

§ 9/8 [Etik erdemler ve erdemsizlikler alışkanlık sonucu]

Etik erdemler ve erdemsizlikler yalnızca tikel bir yatkınlıktan başlayan eylemlerin belli bir dönem boyunca birçok kez yinelenmesi ve onlara alışılması yoluyla doğar ve ruha yerleşir. Eğer bu eylemler iyi edimler ise, ruh için ortaya çıkan erdemdir; ama eğer kötü iseler, onun için ortaya çıkan şey bir erdemsizliktir, tıpkı sanatlar, örneğin yazı sanatı durumunda olduğu gibi. Çünkü yazma eylemlerini birçok kez yineleme ve kendimizi onlara alıştırma yoluyla bizim için yazma sanatı ortaya çıkar ve bizde yerleşir. Eğer yinelediğimiz ve kendimizi alıştırdığımız yazma eylemleri kötü ise, bizde kötü yazma, ama eğer iyi ise, iyi yazma yerleşir.

§ 10/9 [Bir erdemin ya da erdemsizliğin büyümesinin ruhbilimsel açıklaması]

Bir insan daha başından doğal olarak bir erdem ya da kusur ile donatılı olarak yaratılamaz, tıpkı doğal olarak bir dokumacı ya da yazıcı olarak yaratılamayacağı gibi. Ama bir erdemin ya da erdemsizliğin koşullarına doğal olarak yatkın olması olanaklıdır, çünkü böyle eylemler onun için başka eylemlerden daha kolay olabilir, tıpkı yazma eylemlerine ya da bir başka sanatın eylemlerine bunların onun için başka herhangi birşeyin eylemlerinden daha kolay olmasından ötürü doğal olarak yatkın olması gibi. Böylece karşıt yönde işleyen hiçbir dış güç olmayınca doğallıkla birinciden onun için daha kolay olanı yapmaya geçer. Bu doğal yatkınlıktan bir erdem olarak söz edilmez, tıpkı bir sanatın eylemlerine doğru doğal yatkınlıktan bir sanat olarak söz edilmemesi gibi. Ama erdemli eylemlere doğru doğal bir yatkınlık varsa ve o eylemlerin yinelenmesi ile ruhta tam olarak o eylemlerin kendilerini doğuran bir durum ortaya çıkıyorsa, o zaman alışkanlık yoluyla yerleşen durumun bir erdem olduğu söylenir. Doğal duruma ne bir erdem ne de bir erdemsizlik denir, üstelik ondan yalnızca tek bir tipte eylemler doğsa bile. Doğal

durumun bir adı yoktur, ve eğer biri ona bir erdem ya da erdemsizlik dese bile, bu yalnızca sesdeşlik [homonymity] nedeni iledir, ve birinin anlamının ötekinin anlamı olmasına bağlı değildir. Bir insan alışkanlığa bağlı durumdan ötürü yerilir ya da övülür. Öteki için ne övülür ne de yerilir.

8. Aphorism. The virtues are of two sorts, moral and rational. The rational are the virtues of the rational part such as wisdom, intellect, cleverness, quick-wittedness, and excellent understanding. The moral are the virtues of the appetitive part such as moderation, courage, liberality, and justice. Likewise, the vices are divided in this manner and are, within the compass of each of the divisions, the contraries of these that have been enumerated and of their purposes.

9. Aphorism. The moral virtues and vices are attained and established in the soul only by repeating the actions coming about from that moral habit many times over a certain time [period] and accustoming ourselves to them. If those actions are good things, what we attain is virtue; and if they are evil things, what we attain is vice. It is like this with arts such as writing. For by our repeating the actions of writing many times and accustoming ourselves to them, we attain the art of writing and it becomes established in us. If the actions of writing we repeat and accustom ourselves to are bad, wretched writing is established in us; and if they are excellent actions, excellent writing is established in us.

10. Aphorism. It is not possible for a human being to be endowed by nature from the outset possessing virtue or vice, just as it is not possible for a human being to be endowed by nature as a weaver or a scribe. But it is possible for one to be endowed by nature disposed for virtuous or vicious actions in that such actions are easier for him than other actions, just as it is possible to be disposed by nature for the actions of writing or of another art in that its actions are easier for him than other actions. Thus from the outset he is moved to do what is by nature easier for him when he is not prompted to its contrary by some prompting from outside. That natural disposition is not said to be a virtue, just as the natural disposition for the actions of an art is not said to be an art. But when there is a natural disposition for virtuous actions and those actions are repeated, a trait is established by custom in the soul, and those very actions issue forth from it, then the trait established by custom is what is said to be a virtue. The natural trait is not called a virtue nor a defect even if one and the same action issues forth from it. The natural ones have no name. If someone calls them a virtue or a defect, he calls them so only due to homonymity, not due to the meaning of the latter being the meaning of the former. Those [actions] due to custom are those for which a human being is praised or blamed, whereas a human being is not praised or blamed for the others.

§ 11/10 [Erdemlerin sanatların andırımı]

Doğallıkla etik ve ussal tüm erdemlere tam olarak yatkın olan birinin varolması güçtür ve olası değildir, tıpkı doğal olarak tüm sanatlara yatkın olan birinin varolmasının olası olmaması gibi. Benzer olarak, tüm kötü eylemlere doğal olarak yatkın olan birinin varolması da güçtür ve olası değildir. Gene de her iki durum da olanaksız değildir. Çok sık olarak, her insan belli bir erdeme ya da belli bir sayıda erdeme, ya da belli bir sanata ya da belli sanatlara yatkındır, öyle ki bu insan birine yatkındır, bir başkası bir başkasına, ve bir üçüncüsü bir üçüncü erdeme ya da sanata.

§ 12/11 [Alışkanlığın etkileri. Erdem ve erdemsizliğin aşırıları]

Erdeme ve erdemsizliğe doğru doğal durum ve yatkınlıklara onları andıran etik nitelikler eklendiği ve alışkanlık yoluyla yerleştiği zaman, insan bununla eksiksizleşir, ve ister iyi ister kötü

olsunlar bir kez onda yerleşen böyle durumların yitmesi güçtür. Eğer herhangi bir zamanda doğallıkla tam olarak tüm erdemlere yatkın olan biri varsa ve bunlar alışkanlık yoluyla onda yerleşirse, bu insan erdemde insanlığın çoğunda bulunan erdemlere daha üstündür, öyle ki hemen hemen insan erdemlerinin ötesine insandan daha yüksek bir sınıfa geçer. Eskiler bu insana tanrısal derlerdi. Bunun aykırısını, tüm kötü eylemlere yatkın olanı, kendisinde o kötü edimlerin durumlarının alışkanlık yoluyla yerleştiği insanı ise hemen hemen insansal kötülüğün ötesine, daha da kötü olanın alanına yerleştirdiler. Kötülüğünün aşırılığından ötürü onun için bir ad bulamadılar, gerçi zaman zaman ona "yaban hayvanı" ya da buna benzer bir ad vermiş olsalar da. Birinci tip varolduğu zaman, onların görüşünde kentlere hizmet eden bir devletadamı olmaktan daha yüksek bir düzeyde idi ve gerçek kral olarak tüm kentleri yönetmesi gerekirdi. İkinci tipe gelince, eğer varolacak olsaydı, ne herhangi bir kenti yönetir ne de ona hizmet eder, ama tüm kentlerden sürülürdü

11. Aphorism. It is difficult and unusual that someone exist who is completely disposed by nature for all the virtues, moral and rational, just as it is difficult that someone exist who is naturally disposed for all the arts. Similarly, it is difficult and unusual that someone exist who is naturally disposed for all the evil actions. Yet neither matter is impossible. More often, everyone is disposed for a certain virtue, virtues of a definite number, a certain art, or a definite number of certain arts. So this [individual] is disposed for one thing,14 another disposed for another thing, and a third [individual] disposed for some third virtue or art.

12. Aphorism. When to the natural traits and dispositions for virtue or vice are added the moral habits resembling them and they are established by custom, that human being is [33] as complete as can be with respect to that thing. It is difficult for a trait established in a human being to be removed, whether it be good or evil. When at some time someone exists who is completely disposed by nature for all of the virtues and they are then established in him by custom, this human being surpasses in virtue the virtues found among most people to the point that he almost goes beyond the human virtues to "a higher class of humanity." The Ancients used to call this human being divine. The one contrary to him and disposed to all of the evil actions, in whom the traits of those evils are established by custom, they almost place beyond the human evils to what is even more evil. They have no name for the excess of his evil and sometimes call him a beast and similar names. It is rare for these two extremes to be found in people. When the first exists, he is of a higher rank according to them than being a statesman who serves one of the cities. Rather he governs all cities and is the king in truth. When the second happens to exist, he does not rule any city at all, nor does he serve it; rather, he goes away from all cities

§ 13/12 [Alışkanlığın etkileri. Erdem ve erdemsizliğin aşırıları]

Bir erdeme doğru durumların ve doğal yatkınlıkların bir bölümü alışkanlık yoluyla yok edilebilir ve değiştirilebilir, öyle ki ruhta yerlerine onlara aykırı durumlar geçebilir. Başkaları bozulabilir ve bütünüyle yitmeksizin güçte zayıflatılabilir ve zarar görebilir. Daha başkaları ise yok edilemez ve değiştirilemez, ne de güçlerine zarar verilebilir; ama onlara karşı direnerek ve ruh onların eylemlerinden kısıtlanarak, çarpışarak ve çabalayarak onlara karşı çıkılabilir, öyle ki insan her zaman onların eylemlerinin tersini yapar. Benzer olarak nitelikler kötü olduğu ve ruhta alışkanlık yoluyla yerleştiği zaman, onlar da aynı bölünmeye uğrar.

§ 14/13 [Erdem ve öz-denetim ayrıdır]

Kendini tutan insan ve erdemli insan arasında bir ayrım vardır, e.d. kendini tutan insan, gerçi iyi

edimlerde bulunmakla erdemli eylemlerde bulunuyor olsa da, kötü eylemleri sever ve ister ve istekleri ile çarpışır. Eylemlerinde durumunun ve isteğinin onu yapmaya götürdüğünün karşıtını yapar. İyi edimlerde bulunur, ve gene de onları yerine getirirken acı çeker. Erdemli insan eylemlerinde durumunun ve isteğinin onu yapmaya götürdüğü şeyi izler ve iyi edimlerde bulunur, onları sever ve ister, onlarda acı değil ama haz duyar. Bu birinin duyduğu yeğin bir acıya dayanma ve hiç acı çekmeme ya da acı duymama arasındaki ayrım gibidir. Ve ılımlı insan ve kendini tutan insan için de aynı şey geçerlidir. Ilımlı insan yalnızca yeme, içme ve eşeysel ilişki konularında yasanın (sunnah) onun için saptadığını yapar, ve bunu yasanın saptadıklarından başka herhangi birşey için istek ya da özlem duymaksızın yapar. Kendini tutan insan aşırı ve yasanın saptadıklarına aykırı olan şeyler için istek duyar. Yasanın eylemlerini yapar ama isteği ona karşıttır. Gene de kendini tutan insan birçok konuda erdemli olan insana benzer bir durumda olabilir

13. Aphorism. Some natural traits and dispositions for virtue or vice may be completely removed or altered by custom so that contrary traits are established in the soul in their stead. With others, their power is broken, weakened, and made defective without their being completely removed. And others are not removed or altered, nor is their power made defective; but they are resisted by endurance, by restraining the soul from their actions, by contending, and by withstanding until a human being always does the contraries of their actions. Similarly, when bad moral habits are established in the soul by custom, they are also divided in this manner.

14. Aphorism. There is a difference between the one who is self-restrained and the one who is virtuous. That is, even if the one who is self-restrained does virtuous actions, he does good things while having a passion and a longing for evil. He contends against his passion and resists what his trait and his yearning inspire him to do. He does good things and is irritated at doing them. The one who is virtuous follows what his trait and his yearning inspire him to do. He carries out good things while having a passion and a longing for them, and he is not irritated at [doing] them; rather, he takes pleasure in them. That is like the difference between the one who endures the severe pain he encounters and the one who is not pained and does not feel pain. Similarly, there is the one who is moderate and the one who is self-restrained. The one who is moderate does only what traditional law requires of him with respect to eating, drinking, and sexual intercourse, without having a desire or a longing for what is in addition to what the traditional law requires. The longing of the one who is self-restrained is excessive with respect to these things and other than what the traditional law requires. He does the actions of the traditional law, while his yearning is for their contrary. Yet the one who is self-restrained may take the place of the one who is virtuous with respect to many matters.

§ 15 [Egemen ve erdem]

Övgüye değer etik [karakteri olan ve] ruhunda hiçbir erdemsizlik eğilimi bulunmayan kişi kendini tutan kişiden her birinin sahip çıktığı erdem açısından ayrıdır. Eğer kentlerin yöneticisinin övgüye değer erdemleri varsa ve övgüye değer edimleri karakter durumları ise, o zaman salt kendini tutan birinden daha erdemlidir. Öte yandan, eğer yurttaş ve kentlerin kalkınmasını sağlayan biri kendini yasanın gerekleri ile uyum içinde kısıtlıyorsa, erdemlerinin doğal olması durumunda olacağından daha erdemlidir.

Bunun nedeni kendini tutan kişinin ve yasaya sarılan kişinin savaşım erdemine sahip çıkmasıdır. Eğer bir egemen olarak değil de bir yurttaş olarak hata yaparsa, egemenler onu düzeltecektir;

suçu ve bozulması ondan daha öteye gitmez. Bununla birlikte, egemenin dürüstlüğü krallıkta yaşayanlar tarafından paylaşılır. Böylece eğer herhangi bir hata yaparsa, bozulması yanındaki birçoklarına yayılır. Erdemleri doğal ve karakter durumları olmalıdır, ve onun için yeterli olacak bir ödül düzelttiği insanlarda ortaya çıkardığı şeydir.

§ 16/14 [Kötü edimler ve önlemler]

Kötü edimler kentlerden ya insanların ruhlarında yerleşen erdemler yoluyla, ya da insanların öz--dayatımlı kısıtlama altına getirilmesi yoluyla yiter. Herhangi bir insandan gelen kötülük ya ruhunda erdemin yerleştirilmesi yoluyla ya da öz-dayatımlı kısıtlama yoluyla uzaklaştırılamadığında, o insan kentlerden dışarı sürülür.

§ 17/15 [Bireyde ahlaksal karşıtlar olanaklıdır]

Belli eylemlere doğru bir yatkınlık ile yaratılan ve sonra o eylemlerin karşıtlarını yapmaya yeteneksiz olan bir insanın varolması güç, daha doğrusu olanaksızdır. Tersine, erdemli ya da erdemsiz eylemlerine doğru bir durum ve yatkınlık ile yaratılmış bir insan direnebilir ve karşıt yatkınlıktan doğan bir eylemde bulunabilir. Ama bu onun için güçtür, ta ki alışkanlık ile onun için kolaylaştırılıncaya dek, tıpkı alışkanlık ile yerleşen şeyler durumunda olduğu gibi. Çünkü alışmış olduğunu terk ederek karşıtını yapması olanaklıdır, gerçi, dediğimiz gibi, bu kendini ona alıştırıncaya dek güç olsa da.

15. Aphorism.

The person of praiseworthy moral [virtue] whose soul inclines to no vice at all differs from the self-restrained person with respect to the excellence to which each lays claim. If the governor of cities possesses praiseworthy morals and his praiseworthy acts are states of character, then he is more excellent than if he were self-restrained. Whereas if the citizen and the one by whom cities are made prosperous restrains himself in accordance with what the nomos requires, he is more virtuous than if his virtues were natural.

The cause for that is that the self-restrained person and the one who adheres to the nomos lay claim to the virtue of struggle. If he lapses as a citizen rather than as a ruler, the rulers will set him straight; his crime and corruption do not go beyond him. The righteousness of the ruler, however, is shared by the inhabitants of his kingdom. So if he lapses at all, his corruption extends to many besides him. His virtues must be natural and be states of character, and a sufficient reward for him is what he erects in those whom he sets straight.

16. Aphorism.

Evils are made to cease in cities either by virtues that are established in the souls of the people or by their becoming self-restrained. Any human being whose evil cannot be made to cease by a virtue being established in his soul or by self-restraint is to be put outside of cities.

17. Aphorism. It is difficult, nay impossible, for a human being to be so endowed as to be disposed for actions, then to be unable to do the contraries of those actions. Yet any human being endowed with a trait and disposition for virtuous or vicious actions is able to resist and to do the action arising from the contrary of that disposition. But that is difficult for him until it becomes facilitated and easy through custom, as is the case with what is established by custom. For abandoning what has become customary and doing its contrary is possible but difficult until it also becomes customary

[C. HANELER, KONUTLAR VE KENTLER.]

[C. HOUSEHOLDS, DWELLINGS, AND CITIES.]

§ 22/20 [Kent ve hane]

“Kent” ve “hane” (manzal) ile Eskiler yalnızca konutu (maskan) değil, ama insanlar kapsayan konutu ve konutun kapsadığı insanları demek istediler, konutlar hangi türden, hangi gereçten ve nerede olursa olsun — toprağın altında ya da üstünde, tahtadan ya da kilden ya da yünden ya da kıldan, ya da insanlar kapsayan konutların yapıldığı başka herhangi birşeyden.

§ 24/21[Hanenin parçaları]

Hane belirli parçalardan ve ortaklıklardan oluştur ve onlar yoluyla kalkınır. Bunlar sayıca dörttür: (1) koca ve karı; (2) efendi ve köle; (3) baba ve çocuk; (4) mülkiyet ve mülkiyet-iyesi. Bu parçaların ve ortaklığın yöneticisi onlardan bir bölümünü başkaları ile birleştirir ve her bir bireyi ötekine bağlar, böylece tümünün eylemlerde ortaklığını ve tek bir amacın eksiksizliğine doğru ve hanenin iyi şeyler yoluyla tam kuruluşuna ve bunların üyeler için saklanmasına doğru yardımlaşmalarını sağlar. Bu hanenin efendisi ve yöneticisidir. Ona hanenin reisi denir, ve hanede tıpkı kentte kentin yöneticisi gibidir.

22. Aphorism.

“City” and “household” do not mean merely the dwelling for the Ancients. But they do mean those whom the dwelling surrounds, whatever the dwellings, of whatever thing they are, and whether they are beneath the earth or above it—being wood, clay, wool and hair, or any of the other things of which the dwellings that surround people are made.

24. Aphorism.

The household is joined together and made prosperous from definite parts and partnerships. They are four: husband and wife, master and slave, father and child, property-holder and property. The one who governs these parts and partnerships, brings some into concert with others, and ties each to the other so that from all of them there is a partnership with respect to actions and a mutual assistance in perfecting a single purpose and in completing the prosperity of the household through good things and preserving them for the members is the lord of the household and its governor. He is called lord of the household and is in the household like the governor of the city is in the city

§ 25/22 [Kent ya da hane ve beden andırımı]

Kent ve hane insan bedeni ile karşılaştırılabilir. Beden kimileri daha çok ve kimileri daha az iyi olan, birbirine bitişik ve dereceli, her bir belli bir işi yapan belirli bir sayıda değişik parçadan oluşur, öyle ki bunların tüm eylemleri bir araya gelerek insan bedenindeki amacın eksiksizleşmesine doğru karşılıklı yardımlaşma içine girer. Yine böyle, hane de her biri kimileri daha az ve kimileri daha çok iyi olan, birbirine bitişik ve değişik derecelerde derecelenmiş, her biri bağımsız olarak kendi işini yapan belirli bir sayıda değişik parçadan oluşur, öyle ki eylemleri birleşerek kentteki ya da hanedeki amacın eksiksizleşmesine doğru karşılıklı yardımlaşma içindedir. Hanenin bir kentin parçası olmasına ve hanelerin kentte olmasına karşın, amaçları ayrıdır. Gene de bu değişik amaçlar, eksiksizleştirildikleri ve biraraya getirildikleri zaman, kentin amacının eksiksizleştirilmesine doğru yardımlaşmaya götürülürler.

Bu yine beden ile karşılaştırılabilir, çünkü baş, göğüs, karın, sırt kollar ve bacaklar beden ile kentin hanelerinin kent ile ilişkide olmaları gibi ilişkilidir. Birincil üyelerin her birinin işi ötekinin

işinden ayrıdır, ve bu birincil üyelerin her birinin parçaları o birincil üyedeki amacın eksiksizleşmesine doğru değişik eylemleri yoluyla birbirine yardım eder. Bundan sonra, birincil üyelerin değişik amaçları, karşılıklı olarak eksiksizleştirildiği zaman, onlardan ve değişik eylemlerinden birlikte bütün bedenin amacının eksiksizleşmesine doğru yardımlaşma doğar. Ve hanelerin parçalarının haneler açısından durumu için ve hanelerin kent açısından durumu için de aynı şey geçerlidir, öyle ki kentin tüm parçaları bileşimleri yoluyla kente yararlı ve birinin öteki yoluyla sürekli varoluşu için yararlıdır — tıpkı bedenin üyeleri gibi.

25. Aphorism.

Both the city and the household have an analogy with the body of the human being. The body is composed of different parts of a definite number, some better and some baser, adjacent to one another in rank, each doing a certain action, so that from all of their actions they come together in mutual assistance to perfect the purpose of the human being’s body. In the same way, both the city and the household are composed of different parts of a definite number, some baser and some better, adjacent to one another in a rank of different ranks, each performing on its own a certain action, so that from their actions they come together in mutual assistance to perfect the purpose of the city or the household. Even though the household is a part of a city and households are in the city, their purposes are nonetheless different. Yet there comes together from those different purposes, when they are perfected and brought together, a mutual assistance for perfecting the purpose of the city.

That, too, has an analogy with the body. Indeed, the head, chest, stomach, back, hands, and feet are to the body as the households of the city are to the city. The action of each of the large members is other than the action of the other, yet the parts of each of these large members mutually assist one another in their different actions for perfecting the purpose of that large member. Then, when the different purposes of the large members are mutually perfected, there comes together from them and from their different actions mutual assistance for perfecting the purpose of the whole body. The case of the households with respect to themselves and that of the households with respect to the city is similar. Thus it is that by coming together, all the parts of the city are useful to the city and are useful for constituting some by means of others, as it is with the members of the body.

§ 28/25 [Erdemli devlet ve saltık iyi, e.d. mutluluk]

Kent kimi zaman zorunlu, kimi zaman erdemlidir. Zorunlu (ya da minimum) kent onda üyelerin yalnızca insanın sürmesi, geçimi ve yaşamının sakınımı için zorunlu olanı elde etmede karşılıklı yardımlaşma içinde olduğu kenttir. Erdemli kent onda yaşayanların bir insanın varoluşu, sürmesi, geçimi ve yaşamının sakınımını için en iyi şeylerin elde edilmesine doğru yardımlaşma içinde oldukları kenttir.

Kimileri bu en iyi şeyin hazlar olduğunu düşünür. Başkaları onun varsıllıklar olduğunu düşünür. Daha başkaları ise her ikisinin bileşimi olduğunu düşünür. Ama Sokrates, Platon ve Aristoteles insanın iki yaşamı olduğunu düşündüler. Birincinin sürekliliği beslenmeye ve sürekli varoluşumuz için her gün gereksindiğimiz başka dışsal şeylere bağımlıdır. Bu ilk yaşamımızdır. Öteki ise sürekliliği kendi özünde olandır, ve özünün sürmesi için ona dışsal olan şeyleri gerektirmez, ama sürekli sakınımı için kendinde yeterlidir ve son yaşamdır.

İnsanın, onlara göre, bir ilk ve bir son eksiksizliği vardır. Sonuncusu bizim için bu yaşamda değil, ama bu yaşamımızın ilk eksiksizliği tarafından izlendiği zaman son yaşamda erişilebilirdir. İlk

eksiksizlik bir insanın yalnızca erdem ile onun eylemlerini yerine getirmeksizin donatılı olması değil, ama tüm erdemlerin eylemlerini yerine getirmesidir; ve eksiksizlik eylemlerin yerine getirilmesini sağlayan nitelikleri kazanmasından değil, ama davranmasından oluşur. Benzer olarak, yazıcının eksiksizliği de yazma sanatını kazanmaktan değil ama yazma edimini yerine getirmesinden, ve doktorun eksiksizliği yalnızca tıp sanatını kazanmaktan değil ama tıbbın eylemlerini yerine getirmekten oluşur; ve bu tüm sanatlar için böyledir.

Bu eksiksizlik bize son eksiksizliği sağlar ve bu ise en son mutluluk, e.d. saltık iyidir. Kendi uğruna seçilen ve istenendir, ne olursa olsun herhangi bir zamanda başka herhangi birşey uğruna seçilen değil. Başka herşey bizim için yalnızca mutluluğa erişmede yararlığı uğruna seçilir. Herşey mutluluğa erişmek için yararlı olduğu zaman iyidir, ve herhangi bir yolda mutluluğun önünde duran herşey kötüdür.

Böylece erdemli kent onlara göre onda yaşayanların karşılıklı olarak son eksiksizliğe, e.d. enson mutluluğa erişmeye doğru birbirine yardım ettikleri kenttir. Buna göre insanları başka kentlerde yaşayanlardan ayrı olarak özellikle erdemler ile donatılıdır. Çünkü insanları varsıllıklara erişmek ve hazlardan yararlanmak için birbirine yardım etmeyi amaçlayan kent amaçlarına erişmek için tüm erdemlere gereksinmez. Ya da daha doğrusu belki de tek bir erdeme bile gereksinmez. Bunun nedeni kendi aralarında arada bir sürdürdükleri uyum ve türenin gerçekte erdem olmamasıdır; bu yalnızca türeyi andıran birşeydir ve türe değildir. Yine böyle, kendi aralarında sürdürdükleri başka yalancı-erdemler için de aynı şey geçerlidir.

28. Aphorism.

The city may be necessary and may be virtuous. The necessary city is the one whose parts mutually assist one another in obtaining only what is necessary for a human being’s constitution, subsistence, and preservation of life. The virtuous city is the one whose inhabitants mutually assist one another in obtaining the best things for a human being’s existence, constitution, subsistence, and preservation of life.

One group is of the opinion that that best is the enjoyment of pleasures, and others are of the opinion that it is wealth. And there is a group of the opinion that the bringing together of both is what is best. Now Socrates, Plato, and Aristotle are of the opinion that human beings have two lives. One is constituted by nutriments and the rest of the external things we require daily for our constitution, and it is the primary life. The other is the one whose constitution is in its essence without having need of external things for constituting its essence. Rather, it is sufficient unto itself for maintaining [its] preservation and is the final life.

For human beings have two perfections, a primary one and a final one. Indeed, the final one is attained for us in this life and in the final life when the primary perfection in this life of ours has preceded it. Primary perfection is that all of the actions of the virtues be done, not that a human being merely possess virtue without doing its actions; and that perfection consists in doing, not in acquiring, the states of character by which the actions come to be. Similarly, the perfection of the scribe is to do the actions of writing, not to acquire writing; and the perfection of the physician is to do the actions of medicine, not merely to acquire medicine. And so, too, with every art.

By means of this perfection the final perfection is attained for us, and that is ultimate happiness, which is the good without qualification. It is what is preferred and yearned after for its own sake and is not—not at any moment at all—preferred for the sake of something else. The rest of what is preferred is preferred only for the sake of its usefulness for obtaining happiness, and each thing

becomes good only when it is useful for obtaining happiness. And whatever obstructs from it in some way is an evil.

So the virtuous city according to them is the one whose inhabitants mutually assist one another in obtaining the final perfection, which is ultimate happiness. Therefore it follows that its inhabitants, as distinct from [those of] the rest of the cities, are particularly those possessing virtues. For the city whose inhabitants are intent upon mutually assisting one another to obtain wealth or to enjoy pleasures do not need all of the virtues to obtain their goal. Rather, it might be that they need not even a single virtue. That is because the concord and justice they sometimes use among themselves are not virtue in truth; it is only something resembling justice and is not justice. So, too, with the rest of what they use among themselves in what is analogous to the virtues.

§ 29/26 [Mutluluğa erişmek için orta nokta amaçlanır]

Onlara bağlı olan şeyler ile ilişki içinde belirlendiklerinde ılımlı ve ortalama eylemler, başka koşulların yanısıra, mutluluğa erişmede yararlı olmalıdır. Ve onları belirleyen insan mutluluğu gözünün önünden ayırmamalıdır. Sonra bir bütün olarak kentin insanlarına ya da onların arasında şu ya da bu kişiye mutluluğa erişmede yararlı olabilmeleri için eylemleri nasıl belirleyeceğini düşünmelidir, tıpkı doktorun bedeni iyileştirmesini sağlayan besinlerde ve ilaçlarda dengeli olanı üretmeyi amaçlarken sağlığı gözünün önünden ayırmaması gibi.

29. Aphorism.

In relation to the things they encompass, actions that are equilibrated, intermediate, and determined ought to be useful for obtaining happiness—along with the rest of their stipulations. And the one who extrapolates them ought to set happiness before his eyes, then consider how he ought to determine the actions so that they emerge as useful either to the inhabitants of the city in their entirety or to one or another of them for obtaining happiness. So, too, does the physician set health before his eyes when he is intent upon inferring what is equilibrated with respect to the nutriments and medicaments by which he treats the body.

[D. GERÇEK KRAL.]

[D. ON THE KING IN TRUTH]

§ 30/27 [Doğru krallık görüşü]

Gerçek kral kentleri yönetmesini sağlayan sanatta amacı ve niyeti kendisine ve kentte yaşayanların geri kalanına gerçek mutluluğu kazandırmak olan kraldır. Krallık zanaatının ereği ve amacı budur. Buna göre erdemli kentin kralının mutlulukta kentte yaşayanların en eksiksizi olması zorunludur, çünkü kentin insanlarının mutluluğunun nedeni odur.

30. Aphorism.

The king in truth is the one whose purpose and intention concerning the art by which he governs cities are to provide himself and the rest of the inhabitants of the city true happiness. This is the goal and the purpose of the kingly craft. It necessarily follows that the king of the virtuous city be the most perfect among the inhabitants of the city in happiness since he is the reason for their being happy.

§ 31/28 [Yanlış krallık ve devlet görüşleri]

Kimileri krallığın ve kentleri yönetmenin erek ve amacının büyüklük ve onur, egemenlik ve buyurma, yasaklama ve boyun eğdirme, büyümsenme ve övülme olduğunu düşünür. Bunlar onuru kendi uğruna seçerler, onun aracılığıyla elde ettikleri başka birşey uğruna değil. Kentleri yönetme eylemlerini bu amaca erişme eylemlerine çevirirler, ve kentin yasalarını kentin insanları yoluyla bu amaca erişebilmelerini sağlayan yasalara çevirirler. Bunlardan kimileri o amaca kentin insanlarına erdemli davranarak, onlara iyilik yaparak, insanları onların görüşünde iyilikler olan iyi şeylere götürerek, iyi şeyleri onlar için saklayarak ve bunda onları kendilerine yeğleyerek erişirler. Böylece büyük onur kazanırlar ve bunlar onur egemenleri arasında en erdemli olanlardır. Aralarında başkaları varsıllıklardan ötürü onura değer olduklarını düşünür. Kentin insanlarının en varsılı olmayı ve gönençte benzersiz olmayı onur elde edebilmek için amaçlarlar. Aralarında kimileri onurun yalnızca soy nedeniyle verildiğini düşünür. Başkaları onu kentin insanlarını zorlama, üzerlerinde egemen olma, onları küçük düşürme ve yıldırma yoluyla elde etmeye çalışır.

Kentlerinin daha da başka yöneticileri kentleri yönetmede amacın varsıllıklar olduğunu düşünür. Kentleri yönetme eylemlerini varsıllıklara erişebilmelerini sağlayan eylemlere çevirir, ve kentin insanlarının yasalarını kentin insanları yoluyla varsıllıklar elde etmelerini sağlayan yasalara çevirirler. Ve eğer bir iyiliği seçerler ya da bu tür herhangi birşey yaparlarsa, bunu yalnızca varsıllık elde edebilmek için yaparlar. Çok iyi bilinir ki varsıllıkları onlar nedeniyle onurlandırılmak için seçen insan ve onuru ve başkalarının boyun eğmesini gönençli olabilmek ve varsıllıklara erişebilmek için seçen insan arasında büyük ayrım vardır. Sonunculara aşağılık yöneticinin halkı denir.

Kentlerin yöneticileri arasında başkaları kentleri yönetmenin ereğinin hazlardan yararlanma olduğunu düşünür.

Daha başkaları ise onun onur, varsıllık ve hazlar olmak üzere üçü birden olduğunu düşünür, onları tekellerine alır ve kentin insanlarını bir bakıma hazlar ve varsıllıklar elde etmek için aletler olarak kullanırlar.

Bunlardan hiç biri Eskiler tarafından kral olarak adlandırılmadı.

31. Aphorism.

One group is of the opinion that the goal intended in kingship and the governance of cities is majesty; honor; domination; executing command and prohibition; and being obeyed, made great, and magnified. They prefer honor for its own sake, not for any other thing they might gain by means of it. They set down the actions by which cities are governed as actions by which they arrive at this purpose, and they set down the traditional laws of the city as traditional laws by which they arrive at this purpose through the inhabitants of the city. Some arrive at that by practicing virtue with the inhabitants of the city, acting well toward them, bringing them to the good things that are good things according to the inhabitants of the city, preserving these for them, and giving them preference in these things over themselves. They gain great honor thereby, and these are the most virtuous among the rulers of honor. Others are of the opinion that they will become deserving of honor by means of wealth, and they endeavor to be the wealthiest inhabitants of the city and to be themselves unique in wealth so as to achieve honor. Some are of the opinion that they will be honored for descent alone. Others do that by conquering the inhabitants of the city, dominating them, humiliating them, and terrorizing them.

Others among the governors of cities are of the opinion that the purpose of governing cities is

wealth. They set down as the actions by which they govern cities actions by which they arrive at wealth. And they set down traditional laws for the inhabitants of the city by means of which they arrive at wealth through the inhabitants of the city. If they prefer a certain good or do anything, they prefer it and do it only so that they attain wealth. It is known that there is a major difference between one who prefers wealth so as to be honored for it and one who prefers honor and to be obeyed so that he will become affluent and arrive at wealth. The latter are called the inhabitants of the vile rulership. Others among the governors of cities are of the opinion that the goal of governing cities is the enjoyment of pleasures.

A group of others is of the opinion that it is all three of these brought together—namely, honor, wealth, and pleasures. They rule despotically and set the inhabitants of the city down as things similar to tools for them to gain pleasures and wealth.

Not one of these is called king by the Ancients.

§ 32/29 [Krallık sanatı]

Kral krallık zanaatı yoluyla, kentleri yönetme sanatı yoluyla ve krallık sanatını kullanma yeteneği yoluyla kraldır — bir kent üzerinde başkan olmaya ne zaman başlarsa başlasın. sanatı ile tanınıyor olsun ya da olmasın, kullanacak araçlar bulsun ya da bulmasın, onu kabul edecek insanlar olsun ya da olmasın, ona boyun eğilsin ya da eğilmesin bu böyledir. Yine böyle, doktor da tıp zanaatı yoluyla doktordur — insanlar onu bununla biliyor olsun ya da olmasın, sanatının aletleri ile donatılı olsun ya da olmasın, eylemlerini yerine getirmede ona hizmet edecek insanlar bulsun ya da bulmasın, sözlerini kabul edecek hastalar ile karşılaşsın ya da karşılaşmasın bu böyledir ve bu şeylerden hiç biri elinde olmasa bile tıbbı eksik değildir. Benzer olarak, kral zanaat aracılığıyla ve sanatı kullanma yeteneği yoluyla kraldır — insanlar üzerinde egemen olsun ya da olmasın, onurlandırılsın ya da onurlandırılmasın, ister varsıl ister yoksul olsun.

Kimileri kendisine bir kentte boyun eğilmeksizin ve onurlandırılmaksızın krallık zanaatını iye olana kral adını vermemeleri gerektiğini düşünür. Başkaları buna varsıllıkları ekler, ve daha başkaları ise zor yoluyla egemenliği, küçük düşürmeyi, terör ve korku yaratma yoluyla yönetimi eklemeyi düşünür.

Bunlardan hiç biri krallığın özsel koşulları arasında değildir. Gene de krallık zanaatına yararlı olabilecek şeylerdirler, ve bundan ötürü krallık olarak düşünülürler.

32. Aphorism.

The king is king by means of the kingly craft, the art of governing cities, and the ability to use the kingly craft at any moment whatsoever as a rulership over a city—whether he is reputed for his art or not, finds the tools to use or not, finds a group who accepts him or not, is obeyed or not. So, too, the physician is a physician by means of the medical craft—whether he is recognized by people for it or not, is furnished with the tools of his art or not, finds a group who serves him by executing his actions or not, comes upon sick persons who accept his statement or not. Nor is his medicine diminished by his not having any of these. Similarly, the king is king by means of the craft and the ability to use the art — whether he has dominion over a group or not, is honored or not, is wealthy or poor.

A group of others is of the opinion that they not apply the name king to anyone who has the kingly craft without being obeyed and honored in a city. Others add wealth to that. And others are of the opinion to add to that dominion by conquest, humiliation, terror, and provoking fear.

None of these is among the stipulations of kingship. Yet they are results that sometimes follow the kingly craft, and it is therefore presumed that they are kingship.

Politik Belitler / Fusul Al-Medeni

Kaynak · Noesis

Politik Belitler

Fusul Al-Medeni Farabi'nin (872-950) yaşamının son yıllarında üretildi.

Saklanan elyazmalarından yalnızca birinin başlığı vardır: "Devletadamının Aforizmalarının Kitabı."

Çalışma için çoğunlukla "Seçme Belitler" başlığı kullanılır.

Devletadamı ya da politikacı ile ilgili olarak tasarlanan çalışma 96 Politik Belit kapsar.

G: Academie' Platon; griech. Philosoph; Athen 427 v. Chr. - ebd. 437 v.Chr. / - 'Academie' (Platon und seine Schüler im Garten des Akademos, der sog. Platonischen Akademie, nordwestlich von Athen). - Stahlstich, um 1850, von Johann Poppel (1807-1882), nach dem Gemälde, 1834, von Antal Jozsef Strohmayer (gestorben nach 1882). Berlin, Slg.Archiv f.Kunst & Geschichte.

E: 'Academy' Plato, Greek philosopher, Athens 427 BC - Athens 437 BC. - 'Academy'. (Plato and his pupils in the Garden of Akademos, the so-called Platonic Academy, north-west of Athens). - Steel engraving, c.1850,by Johann Poppel (1807-1882), aft.the painting, 1834, by Antal Jozsef Strohmayer (died aft.1882). Coll. Archiv f.Kunst & Geschichte.

Politik Oluş Süreci

Kaynak · Noesis

Politik Oluş Süreci

Gelişim kavramı gelişmekte olanın gelişmemişliğini de anlatır.

Oluş sürecinde olan politika henüz özgürlük bilincini kazanmakta olan halkların politik-olmayan haksızlık, duyunçsuzluk ve yasasızlık kültürlerini yansıtır.

Yetkeci rejimlerde politika oluş sürecinde değildir.

Politikanın oluş süreci etik yaşamın oluş sürecidir.

Despotizm 'bir' politika değil, etik yaşamın yokluğudur.

Politikanın Öncülleri Olarak Hak ve Ahlak

Politika kavramı baştan sonra hak kavramına uygun olan tüzel belirlenimler, ve baştan sona duyunç tarafından aklanan moral belirlenimler kapsar.

Politika bir süreçtir, ve süreçte hakka aykırı yasalar duyunç tarafından kaldırılır ve yerlerini hakka uygun yasalara bırakır.

Politika etik alanına ait olduğu için, etik-dışı her belirlenim politik nitelikten de yoksundur.

Hakkın çiğnenmesi, tüm haksızlığı altına alan genel yolsuzluk olgusu, ve ayrıca bu sefilliğin olanağı olarak değişik biçimlerindeki korku etmeninin kullanımı politika değildir.

Politika genel olarak zor, şiddet ve terör öğelerini dışlar.

Yasal zor doğa durumunun artıklarına karşı uygulanır ve uygarlaşma ile koşut olarak silinme sürecindedir.

Politika, ön-modern tin, modern tin

İlk kez modern değişim insanın gerçek etik karakterine doğru değişimidir.

Küreselleşme tüm dünya kültürlerini problemler yapmaktadır.

Gelenekten hiçbirşey doğmaz; tutuculuk bir etik tutulmasıdır.

Gelenek ancak ortadan kalkabilir ve modernleşme kendini geleneğe borçludur.

Ön-modern politika egemen tekerkin istencinin anlatımıdır ve halkın apolitik yapısı ile birlikte gider.

Modern politika yurttaşın istencinin anlatımıdır.

Ön-modern tekerklik dünyasal egemendir ve tanrısal hakkını kendine yalnızca kendisi verir.

Modern politika yurttaşın özgürlük istenci tarafından belirlenir.

Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği devlet kavramının bütünüdür.

Politika ve Platon

Platon evrensel bir insan doğası ve dünya tarihi kavramlarını düşünmediği için, kaçınılmaz olarak kent-devletinin “en iyi” biçimi olarak tasarladığı biçimini ideal devlet olarak sundu.

Platon henüz Kavramına uymayan bir devlet biçimini yalnızca salık verdi, onu insan doğasından çıkarsamadı.

Platon’un demokrasiden nefreti insan doğasının evrensel ve eksiksiz edimselleşmesini doğrulamamasına, tayfaların her zaman tayfalar olarak kalacaklarını ve kaptanlar olamayacaklarını düşünmesine bağlıdır.

Platon bireysel tikelliklerin en sonunda evrensel ile bir olduğunu düşünmez ve bu birliğin bilinçsizliği içinde çözüm olarak tikellik ilkesinin (özel mülkiyet ve aile) Devlette ortadan kaldırılmasını önerir.

Platon moral problemi, istencin doğallığı (itkiler, tutkular vb. tarafından belirlenmesi) ve istencin ussallığı (hakkın ussal düşünce tarafından belirlenmesi) arasındaki karşıtlık problemini ele almaz.

Politika ve Aristoteles

Aristoteles de benzer olarak en iyilerin yönetimini en iyi devlet biçimi için koşul olarak kabul etti ve her insanın, her bir insanın en iyi olabilmeye yetenekli olduğunu düşünemedi.

Tıpkı Anaxagoras’ın Nous kavramını tam gücü içinde kullanamamış olması gibi, devlet durumunda da Platon ve Aristoteles İdeaları ya da Evrenselleri tam değer ve içerikleri ile kullanamadılar.

Sengoku Dönemi ("Savaşan Devletler" dönemi) (yklş. 1467-1568)

Kaynak · Noesis

Sengoku Dönemi (yklş. 1467-1568) (W)

Time

Event

1467

Beginning of Ōnin War

1477

End of Ōnin War

1488

The Kaga Rebellion

1493

Hosokawa Masamoto succeeds in the Coup of Meio

Hōjō Sōun seizes Izu Province

1507

Beginning of Ryo Hosokawa War (the succession dispute in the Hosokawa family)

1520

Hosokawa Takakuni defeats Hosokawa Sumimoto

1531

Hosokawa Harumoto defeats Hosokawa Takakuni

1535

Battle of Idano The forces of the Matsudaira defeat the rebel Masatoyo

1543

The Portuguese land on Tanegashima, becoming the first Europeans to arrive in Japan, and introduce the arquebus into Japanese warfare

1549

Miyoshi Nagayoshi betrays Hosokawa Harumoto

1551

Tainei-ji incident: Sue Harukata betrays Ōuchi Yoshitaka, taking control of western Honshu

1554

The tripartite pact among Takeda, Hōjō and Imagawa is signed

1555

Battle of Itsukushima: Mōri Motonari defeats Sue Harukata and goes on to supplant the Ōuchi as the foremost daimyo of western Honshu

1560

Battle of Okehazama: The outnumbered Oda Nobunaga defeats and kills Imagawa Yoshimoto in a surprise attack

1568

Oda Nobunaga marches toward Kyoto

1570

Beginning of Ishiyama Hongan-ji War

1573

The end of Ashikaga shogunate

1575

Battle of Nagashino: Oda Nobunaga decisively defeats the Takeda cavalry with innovative arquebus tactics

1580

End of Ishiyama Hongan-ji War

1582

Akechi Mitsuhide assassinates Oda Nobunaga (Honnō-ji Incident); Hashiba Hideyoshi defeats Akechi at the Battle of Yamazaki

1585

Hashiba Hideyoshi is granted title of Kampaku, establishing his predominant authority; he is granted the surname Toyotomi a year after.

1590

Siege of Odawara: Toyotomi Hideyoshi defeats the Hōjō clan, unifying Japan under his rule

1592

First invasion of Korea

1597

Second invasion of Korea

1598

Toyotomi Hideyoshi dies

1600

Battle of Sekigahara: The Eastern Army under Tokugawa Ieyasu defeats the Western Army of Toyotomi loyalists

1603

The establishment of the Tokugawa shogunate

1615

Siege of Osaka: The last of the Toyotomi opposition to the Tokugawa shogunate is stamped out

Slavery-entangled philosophy

John Locke, who lived through two revolutions in 17th-century England, remains perhaps the most important theorist about democracy. Translated into many different languages, Locke's ideas inform contemporary philosophical debates about justice and rights, from relative egalitarians such as John Rawls to libertarians such as Robert Nozick to Amartya Sen's critique of Western-based theories of justice. Locke's writings inspired the language of rebellion in the United States' Declaration of Independence (1776) and Jean-Jacques Rousseau's Social Contract (1762), which shaped the French Revolution.

After the Second World War, Locke's ideas circumscribed debates over democracy and social justice within the United Nations and in international law. The principles that government should be based on the consent of the governed, that most people can make reasonable choices, that all men are created equal, that people have inalienable rights – his animosity towards hereditary privilege – have had many critics too. Locke's influence probably reached its height in the 1960s. Since then, criticism has grown. On the Right, critics see him as too idealistic and impractical: all people are not and cannot be equal. On the Left, critics contend that Locke was a hypocrite, a philosopher who put forth radical ideas while working on behalf of slavery and colonialism. C B Macpherson's The Political Theory of Possessive Individualism (1962) made the most influential case that Locke regarded private property above all, including property in slaves. Postcolonialist thinkers, in particular Uday Singh Mehta in Liberalism and Empire (1999), saw Locke's philosophy as emblematic of 'Western' ideas about democracy and rights that serve as a cover for the oppression of indigenous peoples. Implicating Locke in the causes of slavery and colonialism has cast a shadow over Western liberalism, and indeed democracy itself.

However, history tells a different story. Colonialism and slavery emerged from ideas and practices much older than Locke about the divine and absolute rights of kings. As a mid-level functionary in 17th-century England, Locke directly encountered the realities of monarchy and inherited status. Such experiences opened his eyes. Over time, he came to believe that slavery was deeply wrong, that it was the most extreme instance of the evils of inherited status that infected the entire social order. Locke's celebration of consent defined his political theory. As his opposition to royal policies developed, he faced punishment for his radical ideas.

During the English Civil War of 1649, Locke's father sided with Parliament and the principles of 'consent of the people'. At the end of the war, King Charles I was tried for treason against his own people and executed on 30 January 1649. Locke was 16. His school was a 10-minute walk from Charles's execution site by the steps of Banqueting House, Whitehall, and he almost certainly witnessed and supported it. But after more than a decade of political instability, Locke supported a new king. In May 1660, in the person of Charles II, monarchy returned to England. London mobs and rival armies readied to fight each other, opening a spectre of anarchy. Locke wrote that he would fight, if only he knew for whom: 'Tis the great misery of this shatterd and giddy nation that warrs have producd noething but wars, and the sword cut out worke for the sword.'

Over the next few years, Locke lived in Oxford, as a scholar and tutor, specialising in medicine and philosophy. He probably would have stayed there, and written little of note, had he not in 1668 saved the life of Anthony Ashley Cooper, later the first Earl of Shaftesbury. Shaftesbury drew Locke into Stuart court restoration politics, into imperial governance, and into the thick of the king's promotion of slavery.

Those who emphasise Locke's hypocrisy point to two pieces of evidence during this decade. First, they contend that Locke authored The Fundamental Constitutions of Carolina (1669), which explicitly supported hereditary nobility and slavery: 'Every freeman of Carolina shall have absolute power and authority over his negro slaves …' Second, they show that Locke owned stock in the Royal African Company, which ran the African slave trade for England.

Of course, Locke's service to the Earl of Shaftesbury and involvement in the Stuart court shaped his ideas. But his political philosophy developed in opposition to the policies and practices of Charles II's court, not in harmony. Locke's Two Treatises of Government (1689) argued against the very root of slavery: inherited status, which derived from the same set of ordering ideas and commitments as the monarchy – the divine and hereditary rights of kings. Just as a prince is born the son of a king, with a right to rule, a subject was born to a subject, and a slave born to a slave, each with the obligation to obey king and master.

During 1660-85, England under Charles II pursued slavery vigorously, and not only because it helped to justify monarchy. Slaves helped to produce profitable crops such as sugar and tobacco that generated huge tax revenues for the monarch. By 1687, the tax revenue (in the form of customs) on these staples comprised a third of crown revenue, paying for the navy, the army, and much else. Charles II married Catherine of Braganza from Portugal for her dowry, which included forts off the African coast. He put his brother James in charge of a new Royal African Company to enable the slave trade; James led two wars against the Dutch to gain access to the slave trade.

In England's colonies in the Americas, Charles II appointed royal governors who supported slavery and offered rewards of land to those who purchased slaves or indentured servants. In Virginia, the king offered 50 acres per slave or servant bought; thus, some men accrued estates of 20,000 acres and more. Charles II's judges presided over court decisions, especially one in 1677 that said that those who were aliens (ie, not subjects) had no rights under the law, and could be considered simple property.

Locke was a secretary who drafted a legal document as a lawyer drafts a will

Historians have long noted Locke's role in drafting the Carolina constitutions, and its protections for slavery. The implication is not so much personal hypocrisy as evidence that Western liberalism, from its foundational theorist, promoted slavery. But such a story is based on a misapprehension of Locke's position. In terms of the Carolina constitutions, Locke was a secretary – he drafted a legal document as a lawyer drafts a will. He composed it for the eight men who owned the Carolinas (given to them as a reward by Charles II). These men desired 'that the government of this province may be made most agreeable to the monarchy under which we live'. They sought to 'avoid erecting a numerous democracy'. The principles it espoused – including hereditary nobility and slavery – both predated Locke's involvement, and reflected the ideals of the owners. It is a deep error, therefore, to contend that Locke's role in the Carolina constitutions should guide interpretation of his later work, much less liberalism.

The matter of the Royal African Company stock has also lent itself to misinterpretation. Beginning in 1672, Charles II put Shaftesbury in charge of the Council on Foreign Plantations, which oversaw England's colonies overseas. Locke was Shaftesbury's personal secretary and so became the Council on Foreign Plantations' official clerk. In 1672-73, Charles paid Locke in Royal African Company stock. During this period, the council sought political reform overseas (less power for governors) but mostly did the king's bidding. There is much in these records about African slaves, and Locke's

handwriting, as clerk, transcribes that word over and over.

But within two years, both Locke and Shaftesbury stopped cooperating with the king and his policies. Shaftesbury had emerged as Charles II's strongest opponent, inasmuch as one could safely criticise the king during that period. Shaftesbury opposed not only the Test Act of 1673 (barring both Catholics and Dissenters – non-Anglican Protestants – from political office) but also probably a 1674 attempt to create an imperial slave code for England, both of which Charles supported. In 1675, Shaftesbury and Locke co-wrote and published debates in the House of Lords questioning if Charles II sought too much 'absolute' power. Charles ordered the book burned as seditious. Locke fled to France for four years 'for his health', and Shaftesbury ended up imprisoned without trial in the Tower of London. In July 1675, Locke sold his stock in the Royal African Company, and Shaftesbury quickly followed.

If the story ended here, we would know little of Locke. He was a minor actor in a political contest dominated by major figures struggling over empire and questions on the nature of power. But the story did not end in 1675, which rather marked an abrupt turning point.

From today's perspective, it is easy to think that ideas about human rights and democracy have always existed in some kind of fully articulated form. Perhaps they are culturally innate: certainly the Golden Rule 'Do unto others as you would have them do unto you' – from the New Testament – inspired Locke, and exists in many forms in different cultures. But the broad-based arguments about human rights that emerged in Locke's (and others') writings during this period had a very specific origin. They began as a repudiation of claims of divine and hereditary absolute power. They responded to Charles II's court and council, to ideas articulated and enacted by ministers, politicians and political thinkers, on behalf of royal power.

More substantively, Locke and Shaftesbury grew horrified over what they found to be Charles II's oppressive governance of England and its colonies, and also his promotion of slavery. They began to argue that absolutism possessed a common essence, and took different forms – of kings over subjects, and masters over slaves – but that all forms were wrong. Without his involvement in imperial policymaking, Locke would never have composed the Second Treatise, his theory of democratic governance. He wrote it not to propound Stuart ideals and practices, but against them, compelled by his legal and administrative encounters with slavery, a corrupt colonial government and a tyrannical monarch. His Two Treatises was a different kind of constitution than the one he had helped to draft for Carolina.

Locke opposed slavery on the same grounds as hereditary monarchy

Locke's hatred of absolutism and slavery helped to justify the Glorious Revolution of 1688 against James II. That revolution was necessary, Locke contended, because every pulpit in England preached the principles of 'an advocate for slavery'. James II was in fact the governor of the Royal African Company at the same time he was king. Ministers of the Church of England, of which he was head, preached passive obedience to him because he was chosen by God to lead them. During the 1680s, the Royal African Company brought as many as 100,000 people from Africa to England's colonies in the New World. James II was directly involved in that trade in human cargo.

Locke's First Treatise begins: 'Slavery is so vile and miserable an estate of man … that 'tis hardly to be conceived' that anyone would support it. He attacked the principle of divine and hereditary power methodically. Why should the eldest son inherit all power by primogeniture, even over his brothers? He also compared the king's claims to power to the also-illegitimate claims of masters

over their slaves: neither had hereditary and rightful claims. The king might argue that his right to rule descended from Adam, but neither he nor masters of slaves had power over others by such specious claims. Locke's Second Treatise speculated about what form of government would emerge in a state of nature. He began with postulates (including the Golden Rule) and built principles: government should be based on consent, and has particular purposes, mainly to protect its subjects. People do not have to obey a government that no longer protects them, and the consent of an ancestor does not bind the descendants: each generation must consent for itself.

Locke supported slavery only as punishment for a terrible crime for which one's life could be forfeit – in particular, for starting a war that was unjust. And he insisted that it should never be hereditary. He opposed slavery on the same grounds as hereditary monarchy. People do not inherit their status. Government should be based on the consent of the governed, not on divine and hereditary privilege. Labour, also, should be based on consent. The first thing anyone owns and cannot give away is his own person. It is a propriety, a belonging, that is higher than any other kind of ownership. 'Man being born, as has been proved, with a title to perfect freedom, and an uncontrouled enjoyment of all the rights and privileges of the law of nature, equally with any other man … hath by nature a power … to preserve his property, that is, his life, liberty and estate …' Thus each person has a right to his own person and labour, a right that includes the ability to contract with someone else. That right is very different from slavery, which is forced labour.

After the Glorious Revolution, King William and Queen Mary gradually retreated from many earlier policies that had encouraged slavery. Shaftesbury's political party, the Whigs, gained control over Parliament. Under pressure from them, William III appointed Locke to a new and more powerful governing council over the colonies, which he called the Board of Trade. There, Locke sat in judgment over many colonial policies. He became particularly concerned about abuses of power in Virginia. Along with other members, he investigated Virginia's laws and constitution. He then wrote a 40-page plan for law reform in Virginia. That plan resides in the Bodleian library at Oxford, where librarians discovered it rolled into a cubby hole in his desk when they acquired his papers. It has long been assumed, even though it was in his handwriting and that of his secretary, that he did not write it. I show that he did. His work on Virginia's constitution reflects Locke's own ideas.

That plan for reforming Virginia's constitution led to a reversal of many of the earlier policies that had promoted hierarchy and slavery. In particular, it admonished that Virginia should no longer follow Charles II's policy of granting masters 50 acres of land for each slave or servant purchased, a policy that had fostered large estates and bound labour. Locke arranged for the appointment of a new governor for Virginia: Francis Nicholson. By court decision in 1699, Nicholson got rid of the land bounty for buying a slave. He sent a copy of that decision back to England. Next to the report that masters would no longer be rewarded with large estates for the 'Importation of Negroes', Locke responded, 'Well Done.'

Locke's plan for Virginia specified that all people should have equality under the law. 'As people of different perswasions enjoy Lybertie of Conscience, so let people of all Nations be naturalised, and enjoy equal privileges with the other English inhabitants residing there.' However, he understood that under English law at that time, most rights belonged only to subjects, and to become a subject one had to swear an oath of loyalty to the king – and to do that one had to be Christian. Locke was also familiar with the English High Court decisions that had justified slavery only for aliens. He therefore urged that the children of 'negroes' and 'Indians' should be 'baptised, catechised, and bred Christians'.

By urging their baptism, Locke was undercutting the rationale for slavery. Subjects could claim rights to protections against maiming and assault, to trial by jury, to testify, to own land, and to freedom from forced labour. The High Court decisions affected American colonies then just as Supreme Court decisions often affect state law today. These judges were appointed and dismissed at the king's pleasure. So King James II could dismiss judges and appoint new ones on his slightest whim, which he did. After the Glorious Revolution, Parliament fired and punished all of James II's judges for corruption. William III appointed completely new judges. In 1696, they reversed the earlier High Court decisions and ruled that no man could own another. That new decision worked hand in hand with Locke's Virginia plan to undercut slavery.

Slavery's origins were in absolutism, not liberalism

Of course, slavery did not end in Virginia in 1699. Locke's actions faced broad political headwinds. After a political crisis that led to the fall of the Whigs in 1700, Locke, who was old and sick, resigned from the board. William III died after a hunting accident in 1702. And his successor Queen Anne, daughter of James II whose court idealised slavery as the source of imperial wealth, reversed all of these policies again. Her crowning achievement was obtaining a grant to supply the Spanish empire with all their slaves for the next 30 years. That contract, the asiento, made Britain the main importer of slaves to the New World by 1750.

Neither slavery nor colonisation had their origins in Locke's Two Treatises. His ideas about how people could claim rights to property did justify a certain kind of colonisation. He argued that, by making objects, by farming the land, one could derive ownership, goods and ground. However, his was a more egalitarian ideal of ownership than that offered by King James I's right of discovery by Christian princes who could then grant dominion – the right of ownership and governance. Locke's was founded on individual action, the Stuart kings' on divine status.

Such attention to historical context matters. These complex debates over justice shaped the early modern world, and continue to shape ours. If we pretend that Locke and the Stuart kings were the same, and that their policy struggles did not matter, we ignore the impact of our own policies. If we dismiss Locke's ideas as paradoxical, we forget that in these fires were forged not only slavery but also crucial principles of human rights. It is not only that the big questions were fiercely contended, but that small policies often had huge impacts. Reversing Charles II's reward of land for buying slaves was a major move against inequality and injustice, and against the idea that kings could grant dominion over others. So too was his suggestion that all people be naturalised and have equal protections under the law.

The effort to compress such fierce disputes into a flat narrative of hypocrisy belies not only the past but the present. The effort to condemn liberalism (and Locke) as a theory of slavery and oppression, and to see within liberalism the origin of slavery, misrepresents the very essence of his theory, which was about human rights. It silences intense political debates over such rights that had dramatic practical repercussions. Slavery was justified by theories that all people were born to a divinely ordained status, ideas that were harmonious with racism, but not defined by that racism. Slavery's origins were in absolutism, not liberalism.

Liberalism arose in reaction to slavery. It sought inclusion, and defined rights with broad promises, albeit ones that could be opened to exclusions. Indeed, one could argue that the breadth of such promises made racism (and other forms of prejudice) necessary in order to once again justify hereditary hierarchies. But for many others, it opened wide promises of inclusion. The theory itself

was one that strained for relative equality under the law for all those who could give meaningful consent. The similarity of these disputes to ones we conduct today becomes more apparent with such context. For example: do rights inhere in all human beings or only in citizens? Abstract philosophical debates emerged from real dilemmas but also helped to shape policies that affected millions of people’s lives. They still do.

📻 The Evolution of World Democracy

Kaynak · Noesis

📻 The Evolution of World Democracy (LINK)

"Anocracy" henüz sözlüklerde bulunmayan biraz tuhaf bir türetmedir ve sözcük anlatması gereken kavramı yeterli olarak anlatmaz. Antik Yunanca'dan uyarlanan "an-" öneki olumsuzluk imler ve bileşik sözcüğe "erksizlik" ya da "güçsüzlük" anlamını yükler. Ama denmek istenen "anarşi" değil, demokrasi ve despotizm arasında orta terim gibi birşeydir. Bir ölçüde belirsizlik düşünceye gevşeklik özgürlüğü verir ve rahatlatıcıdır.

Demokrasi her zaman despotizmden doğar, ama demokrasinin oluş süreci onu tanımlamaz. Demokrasi yurttaş toplumunun politik istencidir ve istençsiz halkların geleneksel boyun eğme tutumları ile karşıtlık içinde, yönetimin yurttaşlık bilinci tarafından belirlenmesini, modern toplumun kendi kendisini yönetmesini anlatır. Özgür, değerli, onurlu insan öndere gereksinmez, ve onun demokratik devleti onun kendi istencinin anlatımı olarak etik ideale karşılık düşer. "Anokrasi" en iyisinden bu geçiş sürecindeki çelişkiyi anlatmaya yarayabilir. Bu bağlamda en ileri demokrasiler, örneğin ABD ve İngiltere ya da İsveç ve Hollanda demokrasileri bile tam olarak aynı anlamda birer "anokrasi"dir ve onlarda da evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği yalnızca göreli olarak daha düşük bir düzeyde çiğnenmektedir.

Demokratik ülkeler ve anokratik ya da otokratik ülkeler arasındaki ayrım birincilerin etik gelişime açık iken, ikincilerin geleneksel yapılarında direterek modernleşmeyi ve özgürleşmeyi reddetmeleridir. Demokrasi bir oluş sürecidir ve oluş süreci olması etik gelişime açık olmasını anlatır, ideal politik yapıya erişmiş olduğunu değil. Despotik kültürler tutucu doğaları gereği değişim ya da oluş sürecini yadsırlar. Despotik kültürleri tanımlayan etmen demokrasinin eksikliği olmaktan çok bu kültürlerin özgürleşme ve modernleşme sürecine kapalı kalmada diretmeleridir. Özgürlük bilincinden yoksun böyle geleneksel kültürlerde modernleşme başlıca teknolojik yenileşme ve materyal ilerleme olarak görülür, etik karakterin gelişimi olarak değil. Çin muazzam teknolojik gelişime karşın bugün de 4.000 yıl önceki etik-dışı despotik karakterini sürdürmektedir, ve Hindistan sözde demokrasi olsa da, kast dizgesi bugün de bu engin kültür alanının etik-öncesi karakterini belirlemektedir.

(W) Anocratic regimes are loosely defined as part democracy and part dictatorship, or as a "regime that mixes democratic with autocratic features.

These regime types are particularly susceptible to outbreaks of armed conflict and unexpected or adverse changes in leadership.

In a closed anocracy, competitors are drawn from the élite. In an open anocracy, others compete too.

The number of anocratic regimes has steadily increased over time, with the most notable jump occurring after the end of the Cold War. During the period from 1989 to 2013, the number of

anocracies increased from 30 to 53.

Due to the instability of anocratic regimes, human rights violations are significantly higher within anocracies than democratic regimes.

Statistics show that anocracies are ten times more likely to experience intrastate conflict than democracies, and twice as likely as autocracies.

Our World in Data

Ulus

Kaynak · Noesis

Ulus

Ulus saltık olarak egemendir.

Ulus özgürdür.

Ulus egemendir çünkü özgürdür.

Politika ulusun hakkı ve ödevidir.

Ulus yurttaşlık bilinci ve duygusudur.

Ulus tarihsel olarak kendini tekerklik ile karşıtlık içinde belirler.

İmparatorluklar arasındaki sözleşmeler için bir üst yetke yoktur.

Özgürlük bilinci ulusları ereksel etik gelişim sürecinde tutar.

Uluslar için erişilecek etik ideal özdeştir.

Ulusal ideal evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği temelinde gerçek etik yaşamdır.

Ulus etnik türlülüğü tanımaz ve ulusun gelişimi etnisitenin silinişidir.

Ulusların gelişiminin ereği etik türdeşlik olarak “küreselleşme”dir.

Ulus-devlet egemendir.

Egemenin evrensel istenç olması ulus-devletler çokluğunu türdeş yasa egemenliğine götürür.

“... halk sözcüğü ile bir Devletin üyelerinin tikel bir bölümü belirtildiği ölçüde, ‘halk’ ne istediğini bilmeyen parçayı anlatır. Ne istediğini bilmek, ve daha da ötesi, kendinde ve kendi için İstencin, Usun istediğini istemek, tam olarak halkın sorunları olmayan daha derin bilgi ve içgörünün meyveleridir.” :: “... daß das Volk, insofern mit diesem Worte ein besonderer Teil der Mitglieder eines Staats bezeichnet ist, den Teil ausdrückt, der nicht weiß, was er will. Zu wissen, was man will, und noch mehr, was der an und für sich seiende Wille, die Vernunft, will, ist die Frucht tiefer Erkenntnis und Einsicht, welche eben nicht die Sache des Volks ist.” (Hegel, TzF § 301 Not)

“Bireyler olarak Çokluk — ki halk sık sık böyle anlaşılır — hiç kuşkusuz bir birlikteliktir, ama yalnızca kalabalık olarak, biçimsiz bir kitle olarak, ki devimi ve edimi tam bu nedenle yalnızca ilkel, ustan yoksun, yabanıl ve korkutucudur. ” :: “Die Vielen als Einzelne, was man gerne unter Volk versteht, sind wohl ein Zusammen, aber nur als die Menge — eine formlose Masse, deren Bewegung und Tun eben damit nur elementarisch, vernunftlos, wild und fürchterlich wäre.” (TzF § 303 Not)

“Temsilciliğin getirilmesinde onayın dolaysızca herkes tarafından verilmesi değil, ama yetkili kılınmış olanlar yoluyla olması gerektiği imlenir, çünkü birey burada bundan böyle sonsuz Kişi olarak bulunmaz. Temsil Güven üzerine temellenir; ama güven benim bu tikel ben olarak oyumu vermemden başka birşeydir. Çoğunluk oylaması da benzer olarak beni yükümlü kılacak şeyde benim bu tikel ben olarak bulunmam gerektiği ilkesine aykırıdır. Bir insana ancak benim sorunumu kendi sorunu gibi ve en iyi bilgisine ve duyuncuna göre ele alacağı konusundaki içgörüsü üzerine güvenirim. Öyleyse bireysel öznel istenç ilkesi yiter, çünkü güven bir şeye, bir insanın ilkelerine, davranışına, eylemlerine, genel olarak somut anlayışına duyulur. Buna göre önemli olan şey sınıfların bir üyesinin evrensel sorunlar ile ilgilenme görevine karşılık düşen bir karakter, içgörü ve istenç taşımasıdır. Başka bir deyişle, önemli olan nokta bir bireyin soyut tekil bir birey olarak söyleyecek birşeyinin olması değil, ama çıkarlarının evrenseli ele alan bir mecliste geçerli kılınmasıdır. Seçmenler vekillerinden bu evrenseli öne çıkarma ve yerine getirme güvencesini bekler.” :: “Führt man Repräsentation ein, so liegt darin, daß die Einwilligung nicht unmittelbar durch alle, sondern durch Bevollmächtigte geschehen soll, denn der Einzelne konkurriert nun nicht mehr als unendliche Person. Repräsentation gründet sich auf Zutrauen; Zutrauen aber ist etwas anderes, als ob ich als dieser meine Stimme gebe. Die Majorität der Stimmen ist ebenso dem Grundsatze zuwider, daß bei dem, was mich verpflichten muß, ich als dieser zugegen sein soll. Man hat Zutrauen zu einem Menschen, indem man seine Einsicht dafür ansieht, daß er meine Sache als seine Sache, nach seinem besten Wissen und Gewissen, behandeln wird. Das Prinzip des einzelnen subjektiven Willens fällt also fort, denn das Zutrauen geht auf eine Sache, auf die Grundsätze eines Menschen, seines Benehmens, seines Handelns, auf seinen konkreten Sinn überhaupt. Es ist daher darum zu tun, daß der, welcher in ein ständisches Element eintritt, einen Charakter, eine Einsicht und einen Willen habe, der seiner Aufgabe, zu allgemeinen Angelegenheiten zugezogen zu werden, entspricht. Es kommt nämlich nicht darauf an, daß das Individuum als abstrakt einzelnes zum Sprechen kommt, sondern daß seine Interessen sich in einer Versammlung geltend machen, wo über das Allgemeine gehandelt wird. Daß dieses der Abgeordnete vollbringe und befördere, dazu bedarf es für die Wählenden der Garantie.” (TzF § 309 Ek)

Etnisite kontra Ulus

Ulus etnik grup değildir.

Ulus istençsiz etnik kimlikleri öğütür, eritir, siler, ve onlara özgürlük bilincini kazandırarak onlardan yurttaşlar yapar.

Ulus modern yurttaş toplumunun türdeş politik istencidir.

Etnisite uygarlık ile ilgili değildir.

Etnisite tarihsel olarak barbarlık ile birlikte gider.

İstençsiz Halk ve Egemen Ulus

İstençsiz halk yalnızca egemene boyun eğer.

Halk + İstenç = Ulus.

Halklar için moral normların kaynağı içsel duyunç değil, dışsal güçtür.

Bu nedenle en büyük sorunları büyümek, ve bir “halk” olmaktan bir “ulus” olmaya geçmektir.

Bu süreç duyunç özgürlüğünün kazanılması ve geliştirilmesi sürecidir.

Politik istenç olarak egemenlik ancak duyunç özgürlüğü sürecinde elde edilir.

Ulus Oluş Süreci

Oluş sürecindeki ulus etnisite yüklüdür.

Ulus etnisiteyi ortadan kaldırır (“etnik-ulus” terimi bir oxymorondur).

Etnik karakter uluslaşma sürecinde silinir ve evrensel etik karaktere dönüşür.

Ulus-devletin ortaya çıkış süreci etnik grupların ortadan kalkış sürecidir (imparatorluk etnik gruplara tam hoşgörü gösterir; ulus onları türdeşleştirir).

Ulus özgürdür, egemendir ve böyle olarak ulus-devlettir (evrensel özgürlük ve eşitlik tanımayan imparatorluk ile karşıtlık içinde durur).

Ulusun üyesi olarak yurttaş etnik, dinsel, sınıfsal ve eşeysel ayrımların üzerindedir.

Ulusun evrensel özgürlük, eşitlik ve evrensellik belirlenimleri küresel politik türdeşliğin zeminidir.

Ulus uyruklardan değil, yurttaşlardan oluşur,

Ulus ve Devlet ya da Ulus-Devlet

Kaynak · Noesis

Ulus ve Devlet; Egemenlik

Kültür Zorunlu Olarak Türlülük, Ayrım, Karşıtlık, Çelişki, Düşmanlık, Nefret vb. Kapsar

Ulus kültürel-çoğulculuğun ortadan kaldırılmasına doğru özsel adımdır. Ulus özgürlük, istenç, eşitlik kavramlarının etik olgusallaşması olduğu düzeye dek ırk ve eşey gibi doğal ayrımları olumsuzlar. Ulus özgürlüğün ve istencin evrenselliğinden ötürü kültürel türlülüğü de olumsuzlar ve etnik, dinsel, mezhepsel, sınıfsal, bölgesel vb. tüm tikelcilikleri siler. Ulus kavramı ideal kavramlar tarafından belirlenir.

Ulus istençsiz halk değildir, yığın değildir, kitle değildir. Ulus kendi egemeni, kendi önderidir, kendi etik karakterinin özbilincini taşır. Ulus politik istenci olduğu için egemendir. Ulus eğer egemen değilse ulus değildir.

Toplum ya da Yurttaş Toplumu kavramının anlattığı birlik ekonomik bir birliktir ve haklarının bilincinde olan özgür kişiler arasındaki ekonomik ilişkileri kapsar.

Anayasa Bir Sözleşme Konusu Değildir

"Toplumsal Sözleşme" teriminin kendisi devleti bir keyfilik sorununa indirir ve yasa egemenliğini sanki vazgeçilebilecek bir sözleşme imiş gibi gösterir. "Toplumsal Sözleşme" kuramcıları devletin bireyin güvenlik uğruna özgürlüğünden (ya da özgürlüğünün bir bölümünden) vazgeçmeyi kabul etmesi üzerine dayandığını ileri sürerler. Bu kuram devleti aşağı yukarı feodal bir kuruma indirger ve doğallıkla egemenin tiranlığa dönmesi durumunda egemene başkaldırı hakkı gibi bir önlem kurgusuna gereksinir. Ama ulus kendi egemenidir, ulus-devlettir.

Modern demokratik devlet bireyin istencinin anlatımı olduğu düzeye dek bireyin özgürlüğünün anlatımıdır. Bu nedenle devlet ve birey arasında bir çatışma olduğu, devletin birey üzerindeki güç olduğu görüşü devleti tıpkı kendileri devleti tanrısal güç alanları olarak gören monarşlar ya da tiranlar gibi özgürlüğe yabancı kuramcıların görüşüdür.

Yurttaş Toplumu değil, ulus egemendir. Egemenlik kendi istencinden başka hiçbir istenci tanımamaktır. Eğer istence güç dersek, egemenlik yalnızca kendi gücü altında olmaktır.

Özgürlüğün sınırı başkalarının özgürlüğünün başladığı yer vb. değildir, çünkü başkalarının özgürlüğü benim özgürlüğümdür. Kendi istencimde tüm istençleri tanırım ve ancak özgürlük altında onlar ile eşitimdir. Özgür istencin güç olduğu yerde herkes eşit ölçüde güçlüdür ve dolayısıyla hiç kimse güçlü değildir. Modern devlet güçsüz devlettir ve onda ancak özgür olmayan dürtüsel, itkisel vb. davranışlar özgür istencin gücü karşısında olduklarını duyumsarlar.

Özgürlük modernliğin turnusol kağıdıdır, çünkü istenç değişim, gelişim, yenileşme demektir. Ussal etik-yenileşme sürecinin ereği ideal etiktir.

Ulus bir birlik duygusu olarak kültürel ayrımların üzerindedir. Ulus bir duygudur ve bu duygunun gerçek kapsamı insanlığın bütünüdür. Ulusun gelişiminin ereği evrensel ulus, ve devletin gelişiminin ereği ideal evrensel devlettir. Hiçbir yurttaş başkalarının yasalarından daha kötü bir yasa dizgesi altında yaşamayı kabul edemez. Yasa egemenliğinin daha azı ya da daha çoğu olanaklı değildr.

Ulus din ayrımı yapmaz, her insanı inancında kendi özgür duyuncu ile başbaşa bırakır ve gerçeklik yerine ineklere, maymunlara, dedelere, imamlara ve papalara inanç ile çarpışmayı kazanmanın en iyi yolu her insanı duyuncu ile başbaşa bırakmaktır. Gerçekte, özgür duyunca karışmanın ne olursa olsun hiçbir yolu, hiçbir olanağı, hiçbir yordamı yoktur.

Hangi inançtan olursa olsun tüm insanlar ulusun yurttaşlarıdır. Bu nedenle ancak insan eşitliğini ve özgürlüğünü tanıyan dinler ulusun realitesi içinde mutlu olabilirler. Hinduizm, Yahudilik, Şiilik, Alevilik gibi evrensel insan eşitliğini tanımayan inanç biçimleri ulus duygusuna izin vermez, çünkü kast ayrımları ile ulusun türdeşliğini reddederler, salt bir kabile inancı olmakla insanlığın evrenselliğini reddederler, ve kan ya da soy bağı nedeniyle kutsal sayılan bir sınıfı ulus-devletin üzerindeki güç olarak ileri sürerler. Modern özgürlük tini arkaik-kültürel mitsel artıklardan oluşan böyle boşinançlar için bir kendini-aldatma olanağı sunmaz. Ulus-devlet bu çocuksu kültürlerin büyümesi için gereken biricik özgürlük alanını sağlar.

Yurttaş Toplumu

Kaynak · Noesis

Yurttaş Toplumu

> “Yurttaş Toplumunun yaratılışı İdeanın tüm belirlenimlerine ilk kez haklarını veren modern dünyaya aittir.” “Die Schöpfung der bürgerlichen Gesellschaft gehört übrigens der modernen Welt an, welche allen Bestimmungen der Idee erst ihr Recht widerfahren läßt.” (Hegel, TzF § 182, Ek)
>
> “Yurttaş toplumunda her üye kendi ereğidir, onun için başka herkes hiçbirşeydir. Ama başkaları ile bağıntı olmaksızın ereklerinin bütün bir erimine erişemez; dolayısıyla bu başkaları tikel bireyin ereği için birer araçtır. Ama tikel erek başkaları ile bağıntı yoluyla kendine evrensellik biçimini verir ve kendi doyumunu başkalarının gönencine erişilmesi ile aynı zamanda kazanır. Tikellik evrensellik koşuluna bağlı olduğu için, alanın bütünü bir dolaylılık alanıdır ki orada tüm tekillikler, tüm yetenekler, tüm doğum ve talih olumsallıkları özgür bırakılır, tüm tutku dalgaları ortaya dökülürken yalnızca aralarından ışıyan Us tarafından yönetilir. Evrensellik yoluyla kısıtlanan tikellik her bir tikel bireyin kendi gönencini arttırmasını belirleyen biricik ölçüdür.” (Hegel, TzF § 182, Ek)

Yurttaş ölçüsüz görünen bir bencilliğin ve aynı zamanda salt özgürlüğüne bağımlı olmanın çelişkisidir.

Yurttaş olarak özgür bireyin tikellik yanı sözcüğün en tam anlamında 'kapitalist' Tin denilen şeyi anlatır. "Yurttaş" Kavramı böyle salt Kavram olarak boş bir soyutlamadır ve hiçbir belirlenimi, hiçbir içeriği yoktur. Yurttaş belirli-Varlığını ilkin doğal istencinde, kör itki ve tutkularında bulur ve böyle olarak soyut Hak alanının mülkiyet iyeliği hakkı ile belirlenen Kişisidir. Ama Yurttaş yalnızca soyut Hak terimlerinde belirlenen birey değildir. Onda tikel İstenç kendi içine yansır, kendini zorunlu olarak evrensel İstenç ile bağıntı içine getirir ve moral yargı ya da Duyunç olarak da belirlenir. Yurttaş kendinde özgür, ussal Yurttaş olduğu için ekonomik olduğu kadar politik de olan bir belirlenimdir. Tüm doğallığını moral yargı altına alır ve aynı zamanda ussal, yasal karakter olduğunu gösterir. Bu tikelliği olmaksızın ussal ve yasal olmasının ne gereği ne de anlamı vardır. Tikel olanın mantığı Evrensel ile eşitliğini kurmak, kendini gerçekten etik karakter olarak belirlemektir. Moral Yurttaşın olumsuz, moral ussallığı (eytişimsel kıpı) kendini etik Yurttaş olarak olumlu, etik ussallığa (kurgul kıpı) yükseltir ("tikelin evrensellik biçimine yükselme zorunluğu" :: "Notwendigkeit, daß das Besondere sich zur Form der Allgemeinheit erhebe," TzF § 185 Ek). Bu yükselme özgür bireylerin politik eğitim süreçleri olarak demokrasidir. Bir oluş süreci olarak Yurttaş Toplumu gerçekliğini Devlette bulur.

Antikçağ devletleri bu toplumsal tikellik ilkesinin evrensel ussal ilke ile bağdaşmasından yoksun idiler. Platonik Devlet ideali tikellik ilkesinin bütünsel bozulmaya götüren aşırılığını etkisizleştirmenin yolunu onu bütünüyle ortadan kaldırmada bulur. Moral gelişimden yoksunluğa bağlı bozulmaya karşı önlem olarak, özel mülkiyetin ve ailenin yanısıra devlet görevlerinin seçim yoluyla belirlenmesi de ortadan kaldırılır. Ama tikelliğin ortadan kaldırılması ne olanaklı ne de ussaldır. Tersine, ona evrensel ile bağdaşma ya da etik özdeşlik (die sittliche Identität) koşuluna dek gelişmek üzere tam hakkı verilmelidir ("İdeanın tikelliği özgür bırakma sonsuz hakkı" :: "unendlichen Rechte der Idee, die Besonderheit frei zu lassen," TzF § 185 Ek).

"Bu nedenle bir gereksinim kendisinde dolaysız yolda taşıdığı şey tarafından olmaktan çok ortaya çıkışında bir kazanç arayanlar tarafından yaratılır." :: "Es wird ein Bedürfnis daher nicht sowohl von denen, welche es auf unmittelbare Weise haben, als vielmehr durch solche hervorgebracht, welche durch sein Entstehen einen Gewinn suchen." (TzF § 191 Ek).

"Fransa'da bir zamanlar parlamento konumları satılabiliyordu; İngiliz ordusunda resmi konumlar belli bir düzeye dek bugün de satılabilir." :: "In Frankreich waren die Parlamentsstellen ehemals verkäuflich, in der englischen Armee sind es die Offiziersstellen bis zu einem gewissen Grade noch heute." (TzF § 277 Ek).

"Öyleyse yalnızca yararlık, dışsallık vb. ile bağıntılı herşey felsefi irdelemeden dışlanmalıdır." :: "Alles, was sich also bloß auf Nützlichkeit, Äußerlichkeit usw. bezieht, ist von der philosophischen Behandlung auszuschließen." (TzF § 279 Ek).

Yurttaş Toplumu

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Yurttaş Toplumu

Yurttaş Toplumu bir özgür İstençler Toplumudur. İnsanı insan olarak kabul etmeyen ön-modern

despotik toplum biçimleri ile karşıtlık içinde, modern Yurttaş Toplumu özgürlük tarafından belirlenir ve evrensel insanlık karakterinin doğuşuna, kültürel türdeşliğe ya da küreselleşmeye götürür. Özgür insanların toplumunda ulusal duygu insanlık duygusu ile birdir. Evrensel insan haklarının anlatımı olan anayasa temelinde, evrensel duyunç özgürlüğü temelinde, gerçek törel belirlenimler temelinde, etnik, ırksal, dinsel, geleneksel vb. ayrımların beslediği yabancılık ve düşmanlık duygusu yitmiştir. Yurttaşın yurttaş ile ilişkisinde şiddetin yeri yoktur. Demokrasi savaş ile bağdaşmaz.

Yurttaş Kavramının törel içeriği despotik kulluğun ötesine, bireyin ussal İstencinin tüm dışsal, yabancı yetkeden saltık olarak özgür olmasına dek genişler. Modern Toplumda Yurttaş İstenci tüm ön-modern göreli İstençler ile karşıtlık içinde saltık politik Güçtür, çünkü ussaldır, kendinde her bireysel istencin gerçeğidir. Devlet ile karşıt olmaktan öylesine uzaktır ki, tersine Yurttaş Toplumu bir ikinci Devlet gibidir. Bütün bir insanlık tarihinde gerçek egemenlik ilk kez Yurttaş Kavramı ile edimsellik kazanmaya başlar, ve Yurttaş Toplumu Devletinde yalnızca ve yalnızca kendi istencini bulur.

Felsefenin kendini Görüngüye göre ayarlama gibi bir sorununun olmadığını, kavramların toplumsal kurgular olmadıklarını anımsamak gerekir. Olgusal varoluş akışta, değişimde olandır ve Kavram görgücü sanının tersine olguların, fenomenlerin, varoluşların izdüşümü olamaz çünkü nesneldir. Bir kültürün realitesi kavramının

Modern toplumsal yapının bir dizge olması ölçüsünde inanç, ekonomi, türe, eğitim gibi bileşenler — genel olarak bütün bir kültürel yapı — bu özsel bileşen ile, Yurttaş Özgürlüğü ile uyum içindedir, tıpkı onun da dizgenin geri kalan bileşenleri ile uyum içinde olmak zorunda olması gibi. Varolan uyumsuzluk giderileceği için bir uyumsuzluktur, ve dizgenin sürekli akışkanlığının, gelişiminin enerjisidir.

İstenç Özgürlüğü Duyunç özgürlüğünü zorunlu olarak öngerektirir, ve Özgürlüğünün bilincini kazanan Tinin tarihsel eylemi ussal Özgürlüğü ile yalnızca çelişen ve gelişimini durduran bütün bir gelenek düzenini ortadan kaldırmak ve dünyasını her kıpısında özgür, ussal ölçünlere göre yeniden kurmaktır. Özgürlük Tinin saltık gücüdür.

Modern Toplum Kavramı bireysel İstencin saltık olarak ussal Özgürlüğünün bir çıkarsamasıdır ve modern realite bu kavramın edimselleşme sürecidir.

Yurttaş Toplumunun Devlette saltık güvencesini bulan Hak ve Özgürlük kavramları temelinde işlemesi onun ilkede Devletin karşısında ona yabancı ve onun tarafından denetlenmesi gereken yabancı bir alan olmaya son vermesi demektir.

Modern Yurttaş Toplumunun ortaya çıkması için biricik gerek Duyunç Özgürlüğüdür. Hegel'in Tarihin ereği olarak çıkarsadığı "özgürlüğün bilinci" Bireyin, onun Toplumunun ve onun Devletinin de tözüdür.

Yurttaş Toplumu Kavramı kendinde kölelerin ve serflerin varlığına izin vermez ve Avrupa'da doğuşu Özgürlüğün bu feodal kültürü ortadan kaldırma süreci ile koşuttur. Ya da, Yurttaş Toplumu Kavramının reel dünyada edimselleşmesi geleneksel yapı içinden doğmuş olmanın izlerini taşır. Bir Oluş süreci olması Yurttaş Toplumunu başlangıçta eskinin ve yeninin bir karışımı olarak gösterir. Modern Toplum bir Yurttaş ilişkileri alanı olarak ırk, din, dil vb. gibi ayrımları tanımaz, çünkü Yurttaş Kavramı böyle kültürel ayrımların üzerindedir. Bireysel özgür İstencin ve Duyuncun olmadığı yerde özgür Yurttaş Toplumu da yoktur. Duyunç ve İstenç Özgürlüğünü tanımadıkları

düzeye dek Asya'nın despotik toplumları bir yana, Katolik ve Ortodoks inanç alanlarında Yurttaş Toplumu — Modern Toplum — olanaksızdır. Bu düzeye dek Tarihin ölü dokuları olan bu gelenek alanlarında modernleşme ancak yabancı olana bir öykünme olarak ve grotesk biçimlerde yer alır. Yurttaş Toplumu Kavramı ancak duyunç ve istenç özgürlüğünün bilinci ile doğar ve buna göre Avrupa'da modern kültürün asıl zemini kurumsal Kiliseyi ortadan kaldıran Reformasyondur. Osmanlı İmparatorluğu bir dinadamları sınıfına izin vermeyen ve inanç özgürlüğünü kabul eden Sünnilik temelinde Duyunç Özgürlüğünü a priori kapsıyordu. Ama dinsel bilincin genel olarak bilincin bir bileşeni olması ölçüsünde, usdışı teslimiyet ve kulluk tini kültürün bütünsel modernleşmesine, bireyselliğin, istencin, kişinin, yurttaşın içsel gelişimine izin vermedi. Modernleşmenin modeli dışarıdan, Hıristiyan Avrupa'dan alındı. Devletin bir İmparatorluk olmasına karşın, kendi içinde özgür Yurttaşlık bilincinin ve modern kurumların gelişimine zemin ve destek vererek kendi temellerini kendisi zayıflattı ve sonunda ortadan kaldırdı. Türk Tininin daha öte gelişimi değişime dirençten başka bir önemi olmayan gelenek tinini yenen Cumhuriyetin özgür istencine aittir. Laiklik ya da Reformasyon Yurttaş Toplumunun temeli değildir, çünkü kendisi Usun gelişmiş modern özbilincinin çıkarsamalarından yalnızca biriidir. Modern Tin kavramı bütününde ussallığı Erek alır ve bu ussallık bütün yapının tüm bileşenlerinin özgürce açınmalarının ve gelişmelerinin zeminidir. Modern Toplum Gelenek ve Yenilik arasındaki çatışmanın alanı olarak bir Oluş sürecidir. Modernlik yalnızca Yenilik iken, Modernizm Yenilik uğruna Yenilik, böylece değişim uğruna değişim, böylece idealsiz, ereksiz bir akışkanlıktır. Modernizmin Klasisizme düşmanlığının nedeni Klasik olanın bir Bilgi, Değer, Anlam, Erdem, Türe idealizmi olması, bütününde ussal olmasıdır.

Topluluk

Topluluk belirli öznel özenç biçimlerine boyun eğen bir bağlılık tinidir.

Topluluk özgür istençlerini ileri süren bireylerin değil, ama istençlerini belirli değerlere (boşinançlar, gelenekler) uyarlayan ve onlara gönüllü olarak boyun eğen üyelerin birliğidir. Katolik Kilise bir Topluluktur ve üyeleri Kilisenin öznel yönergelerini tanrısal buyruklar olarak kabul etmek zorundadırlar. Papa yanılmazdır, duyusal sonlu nesneler (ekmek ve şarap) simgesel olarak değil ama tözsel olarak kutsaldır, rahipler tanrısal yetke ile donatılıdır ve günahlar dinadamları aracılığıyla silinebilir. Bir milyarın üzerinde üyesi ile bugün Katolik Kilise kurumsal inancın en büyüğünü temsil eder.

Katolik Kilisenin nesnel Tin açısından birincil önemi duyunç Özgürlüğüne ve dolayısıyla İstenç özgürlüğüne engel olmasıdır. Bu sonlu öğreti altında bilgi de inanç gibi tutsaktır, ve modern toplumun doğuşu için zorunlu olan entellektüel ve politik özgürlük Katolik Kilise altında olanaksızdır. Katolik ülkelerin modern toplum biçimlerine doğru dönmeleri bireylerin kötü Katolikler olmalarına ya da Katolik İnancı terkedip doğrudan doğruya deizme ve ateizme dönmelerine bağlıdır (örneğin Fransa'da Aydınlanma yoluyla olduğu gibi).

Sünni İslamda bir dinadamları sınıfı yoktur. Bu inanç alanında birey duyuncunda ve istencinde başka bireylerin kutsallık savında olan özençlerinden saltık olarak özgürdür. İslamın hemen doğuşunda ortaya çıkardığı olağanüstü bilimsel ve felsefi, toplumsal ve politik gelişme tini bu özsel özgürlüğün ürünüdür. Dünya Tarihinin sürecinde İslamik kültür birikimi olmaksızın modern Germanik uygarlığın kendisinin doğuşu saltık olarak olanaksız olurdu. İslamik kültürlerin geri kalmalarının nedenini İslamın pozitif içeriğinde aramak böyle içeriğin yorumlara açık olması, neyin inanca özsel ve neyin dışsal olduğunun ayırdedilebilmesi zemininde de geçersizdir. Aynı pozitif

içerik Hıristiyanlıkta da vardır.

İslamik kültür, çağdaşı olan Hıristiyanlık ile tam bir karşıtlık içinde, Helenik-Helenistik kültürü tanıdı, onu öğrendi, ve başlangıçta bilimsel düşünceyi bir gözdağı olarak görmek yerine onu koşulsuz olarak destekleyerek daha öte geliştirdi. Ama Zaman içinde dinsel realite dinsel düşünce yapısına doğru evrimlendi, duyusal-Katolik Hıristiyanlık Reformasyon ile tinsel Hıristiyanlığa doğru evrimlenirken, Müslümanlık özsel teslimiyet karakterini varoluş biçiminde göstermeye, insanı Kullaştırmaya yöneldi. Protestanlıkta insan Tanrıyı üzerinde yabancı bir güç olarak değil ama onunla aynı tözü paylaşan bir varlık olarak anlamaya ve böylece kendini saltık değeri içinde tanımaya başlarken, İslamda insan yüce, ulu ve soyut bir Tanrı karşısında altgüdümlü, değersiz, ikincil bir karaktere bürünmeye başladı. Birincisi Bireyi ortaya çıkarırken ve insanın saltık tin olarak gelişmesine karşı engel olmaya son verirken, ikincisi Bireyin ortaya çıkmasını engelledi. Birincisi özgür duyunç ile bir Eylem, bir değişim ve gelişim dünyasına şekillenirken, ikincisi İstençsiz, özgürlüksüz ve eylemsiz bir gelenek tinine pıhtılaştı. Modernlik özgürlük tinidir — Duyunç Özgürlüğü ve İstenç Özgürlüğü olarak değersiz olanı, geleneksel olanı olumsuzlama, ve ussal ereksel değişim olarak kesintisiz yenileşme ve gelişme tini.

Özgürlük sonsuz bir estetik, etik ve entellektüel gizillik olan Tini kendi özünü edimselleştirmeye, tüm dünyasını gerçek insan dünyası yapmaya olanak tanıyan bir değişim, bir akış, bir oluş sürecidir. Değişime kapalı despotik gelenek tini değişen ve gelişen özgürlük tini karşısında yalnızca geriler, güçsüzleşir, sefilleşir, çirkinleşir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

İkinci Kesim
Yurttaş Toplumu

§ 18

Zweiter Abschnitt
Die bürgerliche Gesellschaft

§ 182

Kendi için tikel erek olarak varolan somut Kişi, bir gereksinimler bütünü olarak ve doğa zorunluğunun ve özencin bir karışımı olarak Yurttaş Toplumunun ilkelerinden biridir; ama tikel kişi özsel olarak böyle başka tikellikler ile öyle bir bağıntı içindedir ki, her biri geçerliğini ve doyumunu başkaları yoluyla bulur, ve aynı zamanda bunu saltık olarak yalnızca buradaki ikinci ilke olan evrensellik biçimi ile dolaylı kılınmış olarak yapar.

Die konkrete Person, welche sich als besondere Zweck ist, als ein Ganzes von Bedürfnissen und eine Vermischung von Naturnotwendigkeit und Willkür, ist das eine Prinzip der bürgerlichen Gesellschaft, — aber die besondere Person als wesentlich in Beziehung auf andere solche Besonderheit, so daß jede durch die andere und zugleich schlechthin nur als durch die Form der Allgemeinheit, das andere Prinzip, vermittelt sich geltend macht und befriedigt.

Topluluk ve Toplum

Topluluk dinsel değerlerde ortaklık yoluyla biraraya gelir ve o değerlere uygun olmayan dünyasal bileşenleri dışlar. Toplum dünyasal değerlerde ortaklık yoluyla biraraya gelir ve benzer olarak o

değerlere uygun olmayan dinsel bileşenleri dışlar. Reformasyon dinsel duyguyu yalnızca bireyin yüreğine yerleştirerek ve dinadamları sınıfını ve kurumsal Dini ortadan kaldırarak dinsel değerlerin Törellik alanındaki belirleyiciliğini de ortadan kaldırdı. Martin Luther'in Amacı Hıristiyanlığa Katolik Kilisede başından bu yana bastırılmış olan gerçek özünü, asıl inanç temellerini yeniden kazandırmaktı. Bu yapıldığında ve Kilise Germanik İmparatorluk alanının büyük bir bölümünde bir kurum olarak ortadan kaldırıldığında, sonuç bütün bir Kuzey Avrupa'da törel yaşamın aşamalı olarak özgürleşme sürecine girmesi oldu. Bireyler arasındaki ilişkileri belirleyen yabancı yetkenin yerini Devletin yasal yetkesi aldı. Modern Yurttaş Toplumu insanların dışsal yetkeden özgür olan İstençler olarak gelişen ilişkilerinden doğar. Biraraya toplananlar inançsız, ahlaksız, duyunçsuz bir kalabalık değil, ama tam tersine inançta, duyunçta, ahlakta insan tininin ancak Özgürlük içinde ulaşabileceği törel karakteri kazanmaya yönelen özgür bireylerdir. Katolik duyunç-köleliği ile karşıtlık içinde, Protestan Duyunç-Özgürlüğü gerçek törel karakter gelişiminin zeminidir. Modern dünyada insan karakterinin gelişmekte olan ölçünlerini Afrika'da, Latin Amerika'da, Orta Doğu ya da Asya'da değil, ama Germanik Tin alanında buluruz. Germanik Tin Almanya ile kısıtlı değildir. İngiltere'yi de kapsamak üzere Kuzey Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve daha başka yerler Germanik Tinin birincil ve belirleyici kültür olduğu bölgelerdir. Özgür istencin ve Duyuncun gelişimi başka her gelişim durumunda olduğu gibi Zamanda yer alır, ve bütün bir kültürün kendini Özgürlük ilkesine göre göre yeniden biçimlendirme sürecinin kendisi — bir Oluş sürecinin çelişkili karakteri gereği — içinden çıktığı eski kültürün belirlenimleri ile yüklüdür. Modern dönemde görünen Kölecilik, Sömürgecilik, Nazizm, Ortaklaşacılık gibi arkaik kültürel biçimler bir yandan Avrupa kültürünün sözcüğün tam anlamıyla Tarihe ve Uygarlaşma sürecine geç girmesine bağlı moral yetersizliğin sonuçları iken, öte yandan bu sorunlar Katolik ve Ortodoks boyuneğme alanlarının aşamalı olarak Protestan özgürlük ilkesinin güdümüne girmeleri yoluyla bu tinin kendisi tarafından çözüldüler.

Luther'in Amacı yalnızca Duyunç Özgürlüğünün tanınmasıydı. Ama öngörmediği sonuçlar ile karşı karşıya kaldı. Özgür bireysel istençler temelinde yeni bir Törelliğin doğması, buna bağlı olarak entellektüel, tecimsel ve politik bileşenleri ile modern toplumsal yapının ve modern törel karakterin şekillenmesi Luther'in ve aynı davayı savunan başka Protestan önderlerin öngörmedikleri ve öngöremeyecekleri sonuçlardır. Dinsel yetkenin ortadan kaldırılması aşamalı olarak toplumsal ve politik ilişkilerin bütünüyle bireylerin özgür duyunçları ve istençleri tarafından belirlenmesi süreci ile birlikte ilerledi.

Ekonomi

Toplum bir gereksinimler dizgesidir.

Yurttaş Toplumunun öğesi tüzel Kişidir, ve tüzel Kişi hakkın belirli varlığıdır. Mülkiyet sahibi olarak Kişi kölenin, serfin, istençsiz kulun tersine özgürce Sözleşme yapabilir. Yurttaş Toplumu tüzel Kişiler için bir ilişki alanı olarak Pazardır.

Yurttaş Toplumunun ekonomik karakterinin çözümlemesi için bkz. Hegel'in Tüze Felsefesi'nde Ekonomi

Modern Törellik ve Din

Modern Toplumda Yurttaşlar mülkiyet iyeleridirler, özgürce sözleşme ve alış-veriş ilişkilerine girerler, duyunç özgürlükleri neyin iyi ve neyin kötü olduğuna kendilerinin karar verme haklarıdır. Yasalarını özgürce kendileri yaparlar ve onlarda boyun eğdikleri güç kendi ussal istençleridir. Nesnel Tin alanı bütününde İstenç belirlenimleri alanıdır — Mülkiyetten Devlete dek. Dinsel İnanç

bu alanın kategorileri arasına değil, ama Saltık Tin alanına aittir. Bu ussal dizgesel zeminde, Modern Toplum alanı dinsel yetke adına bireysel özenç tarafından belirlenmeyi olanaksız kılar. Dinsel inancın modern bireyin duyuncu üzerinde etkili olduğu düzeye dek, Din bir başka yoldan, duyunç özgürlüğü yolundan modern toplumsal belirlenimler alanına girer ve istenç üzerindeki belirleyiciliği yoluyla bütün bir Nesnel Tin alanının temeline yayılır. Buna göre Modern Toplum dizgesinin İnancı bastırması ya da onsuz olması söz konusu değildir, tıpkı Felsefesiz ve Sanatsız da olmaması gibi. Din kavramının ait olduğu Saltık Tin alanında yer alması olgusu onu güçsüzleştirip etkisizleştirmek yerine, tam tersine onu gerçek Din olarak güçlü ve etkili kılar. Buna karşı Kutsal olanın bir rahipler sınıfının özencine altgüdümlü olması Dini gerçek Kavramından koparır ve eğitimsiz ikiyüzlülüğün bir aracına indirger. O zaman Dinin yalnızca adı vardır, ruhu değil.

İlk Baptist Kilise; Baptist Kiliseler İngiliz Puritanlığından doğan ve Anabaptist eğilimler gösteren Evangelik Protestan kiliselerdir. — Amerikan Başkanlarının dinsel eğilimlerini gösteren bir Wikipedia sayfası için burayı tıklayın.

Gelenek ve Modernlik

Yurttaş Toplumu ya da Modern Toplum biçimi ancak Reformasyonun ortaya çıkardığı Duyunç Özgürlüğü zemininde doğabilirdi. Bu düzeye dek modernleşme sürecinde olan bütün bir çağdaş dünya kültürü şu ya da bu biçimde Protestan Törelliğe bir öykünmedir. Japonya gibi bireysel özgürlüğü tanımayan Gelenek kültürlerinin görünürdeki modernlikleri bütünüyle Protestan Batıdan ödünç alınmış ya da doğrudan doğruya onun tarafından dayatılmış belirlenimler üzerine kuruludur, çünkü özgür istencin yokluğunda bunların yerel olarak üretilmeleri olanaksızdır. Çin'in gelenek ve yetke kültürünün modernlik görünüşünü kazanması da benzer olarak bir öykünmedir ve görünürdeki yenileşmenin arkasında törellik aynı yetkeci doğasını sürdürür.

Katolik Kilisenin Latin dünyasında Reformasyonu ezmesine ve geleneğe bağlılığını sürdürmesine karşın, bu inanç biçiminin zayıflaması ya da milyonların ateizme dönmeleri yoluyla Katolik ülkeler kendilerine özgü modernleşme süreçlerini geliştirdiler. Bu kültürlerde geleneksel törel doku ya olduğu gibi kalır, ya da dinsel değerlerden vazgeçerek toplumun törel dokusunu başka yollarda zayıflatırlar (Fransa, İtalya, İspanya, İrlanda).

Çin'de yalnızca dışsal görünüş, yalnızca gece moderndir — ve yapay bir parılı arkaik kültürü gizler. Gün ışığında Çin 5.000 yıl öncesinin, boş bir sayfadan oluşan Tarihin törel döküntülerini sergiler. Budist Asya kültürleri görünürde modernleşirken, insanların yürekleri ve bilinçleri arkaik geleneklere sarılmayı sürdürür. Asya'da değişimin yönü dışarıdan içeriye, görünüşten öze doğrudur. Değişim binlerce yıla meydan okuyan bu çok dayanıklı kültürel belirlenimleri insan Tininin yetenekli olduğu ilginç, çarpıcı, giderek belki de hayranlık verici, ama gene de Usun ileri yürüyüşünün önünde saltık olarak dayanıksız, geçersiz, boş biçimler olarak gösterir. Tinin değişim süreci Asyatik biçimlerden çok daha yüksek, çok daha değerli, çok daha güzel kültürel biçimleri de Tarih yapmıştır. Tin dirimlidir. Dinginlik ve Değişmeme onun ölümüdür.

Geleneksel Değer ve Modern Değersizlik

Yalnızca biçimsel olarak ya da görünürde modernleşen gelenek kültürleri özsel olarak değişemedikleri ve yeni bir Törellik üretemedikleri düzeye dek zorunlu olarak eski değerlerine sarılırlar ve dışsal görünüşleri özsüz kalır. Hangi tikel kültürde olursa olsun, genel olarak Tutuculuğun her biçiminin kaynağı ussal Özgürlüğe gösterilen bu dirençte, Geleneğin süredurumunda yatar. Geleneğin özgür bireysel Duyunç üzerine dayanmaması, tersine ona dışarıdan dayatılan bir yetke olması ve sorgusuz bir boyuneğme istemesi Geleneğin moral değerinin

bilgisizliğe ve duyunçsuzluğa dayanması, böylece moral ve değerli olmaması demektir. Geleneğin toplumsal akışkanlığa, değişime kapanmış bir alışkanlık tini, kendini Tüzeye, Ahlaka ve Türeye karşı sorgusuzca yineleyen devimsizlik ve dirimsizlik olması ölçüsünde, geleneksel tine başlıca gözdağı Bilgi ve Özgürlüktür, çünkü bu iki kategori değişimin ve gelişimin anahtarıdır. Gelenek, eğer gerçekten Gelenek ise, moral, törel, politik, estetik Gelişime, genel olarak İnsanın gerçek kendisi olmasına izin vermez. Gelenek Bilgiye ve Özgürlüğe dayandığı için değil, ama insan olmanın bu saltık değerlerine dayanmadığı için Gelenektir. Gelenek karakteri buna göre köle bir karakterin göstereceği her özelliği gösterir: Bilgisizdir, Eylemsizdir, Güzelliksizdir. Modern Yurttaş Törelliği bir özgür Duyunç ve İstenç tini olduğu için geleneksel değerler ile bağdaşmaz, ve onu sınırlayanları ortadan kaldırır, ona ilgisiz olanlara ilgisiz kalır. Birer kültürel kalıt olan Gelenekler insan davranışlarını düşüncesizce belirleyen törel ölçünlerdir — neyin giyileceğinden neyin yeneceğine ya da yenmeyeceğine dek. Gelenekler değerler olsalar da bunlar bilgiye ve usa dayalı değildirler. Tam tersine, sorgulanamamaları usdışı olmalarından kaynaklanır ve sorgulanmaları ortadan kalkmalarını getirir. Geleneklerin toplumsal bağ olarak işlev gördükleri düzeye dek, onlar tarafından birarada tutulan törel yapılar ancak onlar kadar dayanıklıdır. Bu boş belirlenimler gene de bir gelenekler türlülüğüne bölünmüş dünya bölgelerinde, Afrika'da, Asya'da, Orta Doğu'da, bu kültürel birliklerin birbirleri ile bir Nefret ilişkisine girmelerinin ve birbirlerini yoketmelerinin önüne geçemezler, çünkü bu türlülük içinde her biri başkalarında yalnızca kendi olumsuzlanmasını, yokoluşunun gözdağını görür. Barış içinde birarada varolabilirler, ama ancak ve ancak tümünü denetim altına alacak bir üst-despotun egemenliği altında, çünkü despotları ancak daha güçlü despotlar yönetebilir. Bu egemenlik herhangi bir nedenle ortadan kaldırıldığında (örneğin ABD'nin Irak'ta yaptığı gibi), geleneğin Barışı kendinde en usdışı Savaş olduğunu gösterir. Bu topluluklar bütünüyle boş, anlamsız, aptalca belirlenimleri saltık Değerler olarak görür ve varoluşlarını onlarla bir sayarlar. Değişmeleri birer kültür olarak yok olmalarıdır. Gelenekler törel doğrulukları açısından sorgulanmamaları nedeniyle İnanca değil ama Boşinanca aittirler. Gelenek Dinin ussallığı ölçüsünde Dinin kendisi ile de ilgisizdir ve sık sık Dine aykırıdır.

Modern Toplum bir Değerler birliği değildir, çünkü Değerler salt Gereksinimler zemininde varolan bir birliğin zemini için fazla özneldirler, aslında engelleyicidirler ve sık sık özgür ilişkileri ile çatışırlar. Modern Törellik dahaçok toplumsal yaşamın her boyutunu düzenleyen ussal Kuralların bir alanı olarak işler ki, bunlar geleneksel yaşamın gökten gelen usdışı kuralları ile ile karşıtlık içinde modern Toplumun işlerlik ve etkerlik için gereksinimleridirler. Bir çıkarlar birliği alanı olması modern Toplumu aynı zamanda çıkar çatışmaları alanı da yapar, ve her iki durumda modern toplumsal ilişkilerde bireyler birbirlerinin karşısına Değerleri ile değil ama yurttaşlık Hakları ve Ödevleri olan bireyler olarak çıkarlar. Geleneksel-değersel ilişkilerin yerini yabancılar arasındaki öz-çıkar ilişkileri alır. Bu olgu Modern Toplumun yabancılaşma alanı olarak görülmesinden ve Değeri yanlış yerde, Modern Toplumun kendisinde arayan geleneksel tinin nihilizme düşmesinden sorumludur. Modern Toplum karşısında birey gerçek Özgürlüğü içindedir ve Değerlerini bu Özgürlük zemininde kendisi belirler. Erdeminin önünde saltık olarak hiçbir sınır yoktur. Sonlu ve yerel geleneksel Değerlerin ortadan kaldırılması ve yerlerinin bütünüyle yalın, ussal, evrensel törel belirlenimler tarafından alınması modern Toplumun özsel türdeşleşmesini getirir. Bu kendinde bütün bir insanlığın bir evrensel ussal törel belirlenimler dizgesine doğru örgütlenmesi demektir. Burada Tinin bütün bir usdışı kültürel biçimleri, kültürün anlamsız, giderek düşmanlık besleyici türlülük görünüşü ortadan kalkma eğilimine girer. Toplumların kültürel türdeşleşmeleri Küreselleşme sürecinin bir boyutudur. Toplum yalnızca Gereksinimlerin doyum alanı olduğu ölçüde ilgisiz geleneksel değerleri dokusundan ayıklar. Geleneksel Değerlerin (Noel, bayramlar vb.) Yurttaş

Toplumunda sürmeleri biçimseldir, Tinin genel eğitimsizlik durumuna karşılık düşerler, ve özellikle bu boşinanç süreçlerinden kâr elde edilmesi ölçüsünde kollanır ve desteklenirler. Özgürlüksüzlük Eylemsizlik ile bir ve aynı şeydir, ve bu düzeye dek, modernleşme sürecine giren geleneksel kültürün saklayacak hiçbir Geleneği yoktur, çünkü özgür olmadığı, bireysel Duyunç ve İstenci tanımadığı düzeye dek Gelenek moral değildir ve böylece saklamayı hak eden bir Değer değildir.

Yurttaş Kavramı

Yurttaş Kavramı genel olarak bir Devletin üyesi olmayı ve hak ve ödevleri açısından onun yasaları altında durmayı imler. Ama bu Yurttaş kavramının bütün içeriğini temsil etmez. Yurttaş kavramını modern tinin düzleminde alırsak, Yurttaş Duyuncu ve İstenci saltık olarak özgür olan bireydir ve bu Özgürlük Yurttaşın Yasalarını kendisi yapma, Devletini kendi istenci ile saltık olarak uyumlu kılma, kendini ussal İstencini Devlet yapma Hakkıdır. Roma İmparatorluğunun yurttaşlarına yasaları çeşitli imparatorluk yetkeleri tarafından yapılı olarak verilirdi, yurttaşlar bu yasaları yalnızca kabul ederlerdi ve ancak bu yasalar altında ve onların izin verdiği ölçüde özgür idiler. Osmanlı yurttaşları ve daha başka imparatorlukların yurttaşları için de aynı şey geçerliydi. Ama Yurttaş kavramı bireyin Duyunç ve İstenç Özgürlüğünü kapsadığı düzeye dek Yasaların bireyin istencinin anlatımı olmasını gerektirir ve bu yetkinliğe ancak Duyunç ve İstençleri özgür olan Yurttaşlar ulaşabilirler. İstencini Yasa yapabilmek için Yurttaş erdemli olmalıdır. Erdem ise ancak özgür bireyin karakteri olabilir. Bu nedenle Yurttaş Toplumunun oluşumu Devletin oluşumunu öncelemez. Yurttaş yasalarını egemen tarafından verili olarak da kabul edebilir, onları kendi İstenci ile uyum içinde sayıp onaylayabilir ve varoluşunu 'özgürce' onlara boyun eğerek sürdürebilir. Ve gene de böyle 'özgürlük' henüz eksiktir, ve yasaları Yurttaşların kendileri tarafından yapılmayan ya da onların istencini anlatmayan Devletler Devlet Kavramının gerisine düşerler, ve gelişmeleri için önlerinde almaları gereken biraz daha yol vardır. Kavramına göre, Yurttaş Yasasında kendi gerçek İstencini bulmak, bunun için onu kendisi belirlemek zorundadır. Ama bunun için Yurttaşın kendisi Özgürlüğün değer, onur ve sorumluluğunu kazanacak denli gelişmiş, Erdem kazanmış olmalıdır. Ve böyle Yurttaş yalnızca Devletin uyruğu değil, ama Devletin özü, aslında Devletin kendisidir. Buna karşı Devleti kendi öznel, ideolojik, dinsel vb. kaygılarının hedefi olarak gören bilinç biçimleri henüz Özgürlük bilincine yabancı geleneksel ve yetkeci kültüre aittirler. Bu arkaik biçimler bugün de bütün bir Doğu Dünyasının politik yapısını belirlemeyi sürdürürler. Türk halkının yaygın ve derin eğitimsizliği ile orantılı olarak Devlet herhangi bir biçimde onun kavramı ile bağdaşmayan halk politikacıları tarafından barbarca yönetilmeyi sürdürür. Bunu bile yapamadıkları zaman ussal özgür Anayasa Tini durumu yeniden toparlama işini yerine getirir. Türk Tininin başlıca çelişkisi Anayasa ile bu Anayasaya denk düşmeyen halk kültürü arasındaki eşitsizliktir. Buna göre bir Erdem rejimi olması gereken Demokrasi kendi temellerini kazma gözdağını verdiği zaman Anayasa tininin kendisinin Ulusun ve Devletin varlığını koruması gerekir. Özgürlük korkusu henüz bütün bir kültürü damgalayan bu eğitimsizliğe ve gelenekçiliğe bağlıdır.

Yurttaş özgür istenci ve duyuncu yoluyla politik bilince ve sorumluluğa yetenekli olan bireydir. Yurttaş kavramı modern dönemin doğuşuyla birlikte hemen tam içeriği ile edimselleşmedi. Aşamalı olarak gelişti, ve İsviçre gibi Reformasyona önemli katkılarda bulunabilmiş olan bir ülkede bile kadınlar seçme ve seçilme haklarını 1970'lerde kazandı. Modern Yurttaş Toplumu yalnızca bir uyruklar toplumu değildir. Orada her bir birey özgür bir İstenç olarak kendi için sonsuz Erektir. Yurttaş kendinde Yasa Tinidir ve bu düzeye dek Devlet ve Yurttaş bir ve aynı ussal İstenci anlatır.

Yurttaş Toplumu 'Kapitalist Toplum' Değildir

"Anamalcı Toplum" anlatımı Anamalın Yasanın da üzerinde olma noktasına dek belirleyici olduğunu kabul ettiği için modern Yurttaş Toplumunu anlatmak için uygun değildir, tıpkı "Köleci Toplum" anlatımının Klasik Dönem kent-devletlerini anlatmak için geçersiz olması gibi. Modern Toplum özgür Yurttaş Toplumudur, ve özgür Yurttaş Kavramı yurttaşın İstencinin Yasamacı olmasını anlatır. Anamalın şu ya da bu düzeyde Devlet kurumları üzerinde etkili olması modern Yurttaş Toplumu Kavramına ait değildir. Evrensel Özgürlük kavramının ilk kez ileri sürülmesi bu kavramın dolaysızca bütün bireyler tarafından bilindiğini ve yaşama geçirildiğini anlatmaz.

Modernlik

Modernlik Kavramı Yenilikten, yeni olmaktan başka birşeyi anlatmaz ve Kavrama yüklenen başka her belirlenim kavramın kendi nesnel açınımından çıkarsanmalıdır. Yeni olan o denli de kendinde Eski olandır, çünkü Yeni olmak zamansal olarak Şimdide olmak, ama Şimdide olmak ise varolur olmaz ortadan kalkmaktır. Yenilik durumunda ortadan kalkmak Eski olmak, eskimek demektir. Modernlik bu yüzden kötü sonsuzluğu, her zaman sonluda kalan ve böylece her zaman aşılması, her zaman daha öte yenileşmesi ve yenileşir yenileşmez eskimesi olanaklı bir değişim sürecini, kesintisiz bir akışkanlık durumunu imler. Modernliğin olumsuz yanı bu kötü sonsuzluk, ereksizlik yanıdır. Modernizm var olanın sürekli ortadan kalkışı ve yeni olana dönüşümü olarak Aydınlanmanın İlerleme kavramı ile örtüşür. İlerleme salt olumsal bir hedeften ve yönden daha ötesi olan belirli Ereği göstermez ve Ereksellik imleyen Gelişme kavramı ile bir değildir. Buna göre değişim herhangi bir yöne, herhangi bir amaca doğru olabilir ve ilerleme kavramı insan doğasının erekselliğini kapsamaz. Tin Nazizme ve Bolşevizme, Nihilizme ve Pozitivizme, Kübizme ve Postmodernizme doğru "ilerleyebilir." Tümü de Tinin olanaklı Görüngüleridir, belirli ilkelere bağlılık temelinde açındırılan dizgelerdir. Modernliğin bu akışkanlığı ve bitimsiz devingenliği Tinin tüm açınımının üretilmesi için zorunlu olan süreçtir. Süreç Usun ve Özgürlüğün denetiminde olmadığı sürece Gelişme ile çakışmaz, çeşitli özenç biçimlerini ilke alır, ve Duyunç bu yüzden bu nihilist Modernliği doğrulayamaz. Bu sürekli yenileşme sürecinde Us ve Özgürlük kavramlarının belirsizliği ve bilinçsizliği, Gelişimin bu özsel Ereğinin yadsınması süreçte yaşanan tüm sapmaların, tüm usdışı, duyunç dışı ve duyarlık dışı biçimlerin zemininde yatar. Tinin açınımı usdışı olanın, duyunçsuz olanın, kötü olanın açınımını da kapsar.

İnsan hiç kuşkusuz erdemsizliğe, kötülüğe, çirkinliğe yeteneklidir ve insan doğası sonsuza dek olumsuz olanın bu olanaklarını taşıyacaktır. Ama bunların yenilmesi insan doğasının kendisinin bilinmesine bağlıdır ve bu doğanın özsel olarak bilgi, duygu ve beğeni yetileri olması bu yetilerin olumsuzlanmasının değil ama doğrulanmasının güvencesi olmak için saltık olarak yeterlidir. Modernlik bu akışkanlığı içinde herhangi bir evresinde doğrulanacak ve aklanacak bir kalıcılık değildir, çünkü savunulan daha savunulurken kendini ortadan kaldırma sürecine girmiştir. Her insanın a priori savunduğu ve doğruladığı şey Özgürlük ve Gelişme Erekleridir. Ama bu Erekler, İnsanın Törel, Ahlaksal ve Özdeksel gelişimi modernizmin akışkanlığında hiçbir biçimde güvence altında değildir. Modernlik yalnızca ereksiz bir Oluş sürecidir ve bu ereksiz ilerlemenin yolunu çizmek Usun kendisine düşer.

Şimdi bir kıpıdır, momenttir. Sonsuz küçüklükte olmak Hiçlik değildir, ama Varlık da değildir. Varlık ve o denli de Yokluktur ve bu ise tam olarak Oluş kavramının içeriğidir. Oluşta olan yoktur, çünkü oluşmaktadır. Ama o denli de Vardır, yoksa oluşması olanaksızdır.

Modernlik uğruna modernlik, bu belirlenimsizlik örneğin Sanatta kendini dayanaksız olanı, geçici olanı doğrulayan ve kalıcı olanı, klasik olanı yadsıyan kübik biçemin doğuşunda gösterir. Yine,

moral olarak kendini nihilizmde gösterir. Klasik olanın salt klasik olduğu için yadsınması olarak bilimde, örneğin ussal içeriğe usdışı kurgular dayatma girişimleri ile Aritmetikte, Geometride, Fizikte vb. gösterir.

Yurttaş Toplumu Bir Gereksinimler Dizgesidir

Yurttaş Toplumunda bağ Ailede olduğu gibi sevgi değil ama öz-çıkardır. Devlette birliği duygu değil ama yasa sağlar. Soyut olarak ya da Kavramına göre görüldüğünde, Modern Toplum birbirleri için duydukları sevgiden değil, ama özdeksel gereksinimlerini karşılamak için biraraya gelen bireylerin birlikteliğidir. "Yurttaş toplumunda her üye kendi ereğidir, onun için başka herkes hiçbirşeydir " (§ 182). Toplumda ve tüm sivil toplum örgütlerinde ve kuruluşlarında insanlar birbirleri ile özsel olarak özdeksel ve tinsel çıkar ilişkileri için biraraya gelirler. Yine aynı soyutlama içinde düşünüldüğünde, modern toplumda insanlar birbirlerini yalnızca kullanırlar. Bu düzeye dek toplumsal Törellik eksiksiz bir bencillik alanı olarak görünür ve Liberalizmin Din ve Devletin bu saltık bencillik alanına karışmasını enaza indirgeme ya da bütünüyle kaldırma eğilimi, tüm toplumsal alanın Görülmez Elin düzenlemesine bırakılmasını istemesi bu bireyciliğin ya da bencilliğin bir çıkarsamasıdır. Modern Yurttaş toplumu bir değiş-tokuş ilişkileri dizgesidir, özsel olarak bir Pazardır. Burada özgür bireysel istençler arasındaki ilişkilerin ve dolayısıyla bütün bir toplumsal dizgenin işlemesi karşılıklı yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağlıdır. Bu özel bir Törellik anlayışını, bir Ödev, Yükümlülük ve Sorumluluk bilincini gerektirir. Bu alanda gerekli olan Dürüstlük, Türe, Yöntemlilik, genel olarak toplumsal ussallık ancak özel bir karakterin, özgür duyuncu ve özgür istenci olan bireyin yeteneğidir.

Toplumculuk ve Bireycilik

Toplum ve Birey arasındaki karşıtlık politik-ideolojik düzleme Toplumculuk ve Bireycilik arasındaki karşıtlık olarak yansır. Ama Bireyin Toplum pahasına ve Toplumun Birey pahasına bu tek-yanlı gözardı edilmesinin ya da bu analitik idealitenin karşısında diyalektiğin realitesi durur. Toplum ve Birey karşıtlar olarak ancak birlik içinde varolabilirler, biri kendinde ötekidir. Edimsel politik dünyada bu eğilimler aşırılıklarını törpülerler ve yürürlükteki dizgenin başat kutuplaşması olarak özgür politik süreci belirlerler. Bu iki parti dışındaki sol ve sağ politik eğilimler ve bunların partileri arkaiktir, Özgürlük İstencinden yoksundurlar, ve modern topluma ait değildirler. Tarihsel olarak değerleri ve önemleri kalmamış artık bilinç alanlarının saçma özlemlerine ve delice düşlemlerine anlatım verirler. Sağ ve sol ideolojileri Özgürlük korkusu ve dolayısıyla Nefret yüklü bu artık bilinç alanları üretir, ve yine bu nefret bölgesi ideolojinin zorunlu bir bileşen olarak gereksindiği düşünsel ve fiziksel Şiddetin ruhsal kaynağıdır.

İdeoloji bir Aydınlar azınlığının Devleti, Politik Gücü ele geçirme tasarıdır. Bunun olanağı o Halkın Özgürlük bilincinden yoksunluğu üzerine dayanır. İdeoloji Lenin'in açıkça gördüğü ve belirttiği gibi halkın ya da sınıfın Bilinci ve İstenci değil, ama kendini onun üzerinde ve kendinde ona egemen olma hakkını gören Partinin İstencidir. Sağ ve sol ideolojiler Özgürlük İstencine karşı olmaları zemininde Devlet Gücünü ancak Zor ve Şiddet yoluyla, İç Savaş yoluyla ele geçirebilirler. Buna göre ideolojinin bakış açısı bir Dost ve Düşman ikiliğidir ve yansızlık bile yadsınır, çünkü Düşmanın işini kolaylaştırıcı olarak görülür. Sosyal Demokratlar Nazizme direnmediler ve sonunda kendileri de Naziler tarafından yokedildiler. Bu olgu ideolojik sanatçılar tarfından şiirsel olarak da anlatılır. Ama aynı Sosyal Demokratlar o şairlerin kendileri tarafından da yokedileceklerdi ve Sovyetler Birliği'nde olan buydu..

Modern Toplum ve Yenileşme

Klasik olan kendi kavramı gereği daha öte değişime, daha iyi ve daha güzel olmaya gereksinmez, çünkü idealdir. Daha öte gelişmez, çünkü göreli olarak değil, saltık olarak gelişmiştir ve tüm başkalaşımı, tüm öte-yanı, tüm sınırı ortadan kaldırmıştır, sonsuzdur. Helenik Tin insan doğasının gelişiminde yalnızca sınırlı bir aşamaya ulaştı ve evrensel Özgürlüğü kavrayamayan bilincinde kendi içine kapandı. Bu katılaşmayı ve erken sağlamlaşmayı ilkin Helenik törelliği ve mitolojiyi sorgulayan Sofistler ve Sokrates bozdu. Pozitif Hıristiyanlık bu dünyayı geçici ve değersiz olarak görürken, klasik tinin kalıtını üstlenen İslamik tin insan gizilliğinin gelişiminde çok daha yüksek bir aşamaya, evrensel Özgürlük kavramının eşiğine dek ulaştı. Modern Özgürlük ilkesi ise insan doğasının sonsuz gizilliğinin bilincidir ve bu ilkenin doğuşuyla İnsan Doğasının Gelişiminin önünde onu edimselleştirmekten başka, Zamandan başka hiçbir engel kalmaz. Modern Tin Özgürlüğünün bilincindeki Tin olarak sürekli bir değişim, başkalaşım, yenileşme etkinliğidir. Herakleitos'un ırmağı gibidir ve orada herşey akış içindedir, hiçbirşey dayanıklı ve kalıcı değildir. Yeni olan ortaya çıkar çıkmaz eskir ve bu dinginlik yoksunluğu kültürü yalnızca kaotik bir türlülük içinde değil ama sürekli bir ilerleme ve gelişim durumunda tutar, çünkü Tinin akışkanlığı gelişimden başka birşey değildir. Tinin gerçek bilişsel, törel ve estetik belirlenimlere doğru açınımı için gereken şey bu akışkanlıktır. Bu durum modern toplumun sürecini bir başkalaşımlar, bir aşamalar dizisi yapar. Bir yandan geleneksel törellikten kalan belirlenimler yenileşmekte olan süreçte varlıklarını sürekli azalmakta olan bir ölçekte sürdürürken, öte yandan modern Tin varoluşunu iyi ve kötü, doğru ve eğri her yönde açındırır, bilgisini durmaksızın arttırır, moral olarak büyür ve estetik duyarlığını geliştirmeyi sürdürür. Modern özgürlüğün kaba sınırsızlığı içinde, Kötü, Çirkin ve Yanlış da kendilerini ortaya koyma fırsatını bulur. Bütün bu sürecin egemeni Tinin kendisinden başkası değildir, ve sonun iyi birşey olacağı insan doğasının özsel ussallığı tarafından güvence altına alınır. Gelişme ancak Özgürlük içinde olanaklıdır, ve Tinin kendi en gerçek özünden, Özgürlükten korkması için bir neden olamaz.

Yenileşme yalnızca içinde yaşadığımız çağa değil, ama bütün bir tarihsel sürece ait bir kavramdır. Eskinin karşıtı olarak Yeni yalnızca ortaya çıkanı, böylece sonlu ve geçici olanı açığa serer. Ve geçici olan Değerli, Saltık, Eksiksiz olan değildir. Ama yeni olanın gerçeği ya da Kavramı ortaya çıkar çıkmaz Eski olmaktır. Yenileşme böyle alındığında sürekli değişim, başkalaşım, oluştur. Gene de bu bitimsiz görünen süreçte yenileşen ve böylece yalnızca büyüyen şey Tindir, çünkü Tin Kavramı bir gizillik olarak erekseldir ve kendini edimselleştirme Özgürlüğü altında durur. Süreç Tinin tüm gizilliğini sergileme yatkınlığı olarak Tinin yetenekli olduğu olanaklı tüm biçimlerin sergilenişidir. Yenileşme bu düzeye dek dolaysızca Tinin erekselliği ile örtüşmez ve bu ereksiz görünen açınımda çirkin, kötü ve yanlış olan da kendini sergiler. Erekselliği yadsıyan bir bakış açısından görüldüğünde, Yenileşme Türlülük ile birdir, ve yenileşmeyi ilke alan Modern Sanat ilk bakışta Güzelliğe olduğu gibi Çirkinliğe de ilgisiz görünür. Ama Güzelliğin yenileşmeyi yadsıması, ölümsüz olması ölçüsünde, Modernizm Klasisizmde kendi yadsınmasını görür. Modernlik yalın olarak yeniliktir, ve salt yeni olduğu için yazgısı eskimektir. Modernliği 'kültürlü,' 'seçen' vb. olarak tanımak onu yalnızca biçimsel olarak tanımaktır ve düşünmeyen arkaik bilince aittir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 182

§ 182

Kendi için tikel erek olarak varolan somut Kişi, bir gereksinimler bütünü olarak ve doğa

zorunluğunun ve özencin bir karışımı olarak Yurttaş Toplumunun ilkelerinden biridir; ama tikel kişi özsel olarak böyle başka tikellikler ile öyle bir bağıntı içindedir ki, her biri geçerliğini ve doyumunu başkaları yoluyla bulur, ve aynı zamanda bunu saltık olarak yalnızca buradaki ikinci ilke olan evrensellik biçimi ile dolaylı kılınmış olarak yapar.

Ek. ... Yurttaş toplumunda her üye kendi ereğidir, onun için başka herkes hiçbirşeydir. Ama başkaları ile ilişki olmaksızın ereklerinin bütün bir erimine erişemez; dolayısıyla bu başkaları tikelin ereği için birer araçtır. Ama tikel erek başkaları ile ilişki yoluyla kendine evrensellik biçimini verir ve başkalarının gönencine erişilmesi ile aynı zamanda kendi doyumunu kazanır. Tikellik evrensellik koşuluna bağlı olduğu için, alanın bütünü bir dolaylılık alanıdır ki orada tüm tekillikler, tüm yetenekler, tüm doğum ve talih olumsallıkları kendilerini özgür bırakır, tüm tutku dalgaları ortaya atılır, yalnızca kendini aradan gösteren Us tarafından yönetilirler. Evrensellik tarafından kısıtlanan tikellik her tikelliğin kendi gönencini arttırmasını sağlayan biricik ölçüdür.

Die konkrete Person, welche sich als besondere Zweck ist, als ein Ganzes von Bedürfnissen und eine Vermischung von Naturnotwendigkeit und Willkür, ist das eine Prinzip der bürgerlichen Gesellschaft, — aber die besondere Person als wesentlich in Beziehung auf andere solche Besonderheit, so daß jede durch die andere und zugleich schlechthin nur als durch die Form der Allgemeinheit, das andere Prinzip, vermittelt sich geltend macht und befriedigt.

Zusatz. ... In der bürgerlichen Gesellschaft ist jeder sich Zweck, alles andere ist ihm nichts. Aber ohne Beziehung auf andere kann er den Umfang seiner Zwecke nicht erreichen; diese anderen sind daher Mittel zum Zweck des Besonderen. Aber der besondere Zweck gibt sich durch die Beziehung auf andere die Form der Allgemeinheit und befriedigt sich, indem er zugleich das Wohl des anderen mit befriedigt. Indem die Besonderheit an die Bedingung der Allgemeinheit gebunden ist, ist das Ganze der Boden der Vermittlung, wo alle Einzelheiten, alle Anlagen, alle Zufälligkeiten der Geburt und des Glücks sich frei machen, wo die Wellen aller Leidenschaften ausströmen, die nur durch die hineinscheinende Vernunft regiert werden. Die Besonderheit, beschränkt durch die Allgemeinheit, ist allein das Maß, wodurch jede Besonderheit ihr Wohl befördert.

§ 183

§ 183

Edimselleşmesi içinde olan ve böylece evrensel tarafından koşullandırılan bencil erek tüm yanlarda bir bağımlılık dizgesi kurar, öyle ki bireyin geçimi ve gönenci ve tüzel belirli-varlığı herkesin geçim, gönenç ve hakkı ile içiçe örülür, bu dizge üzerine temellenir, ve ancak bu bağlantı içinde edimsel ve güvenliktedir. — Bu dizge ilkin dışsal Devlet olarak, gereksinim devleti olarak, Anla-Devleti olarak görülebilir.

Der selbstsüchtige Zweck in seiner Verwirklichung, so durch die Allgemeinheit bedingt, begründet ein System allseitiger Abhängigkeit, daß die Subsistenz und das Wohl des Einzelnen und sein rechtliches Dasein in die Subsistenz, das Wohl und Recht aller verflochten, darauf gegründet und nur in diesem Zusammenhange wirklich und gesichert ist. — Man kann dies System zunächst als den äußeren Staat, — Not- und Verstandesstaat ansehen.

Yurttaş Toplumu ve Yabancılaşma

Modern Toplum geleneğin bireysel İstençleri tek bir kütleye yapıştıran despotik tinini ortadan kaldırır ve İstençleri atomize eder. Geleneğin özgürlüksüz birliğinden bu kopuş henüz bir yetke ve despot için özlem duyan birey için ilkin bir yalnızlaşma ve yabancılaşma olarak yaşanır. Geleneksel

bireysellik için Özgürlük korkutucudur. Bu geçiş evresinde Modern Toplum bir yabancılar Toplumudur ve türdeş modern kişilik belirlenimlerinin şekillenmesine dek bir kişilikler kaosu olmayı sürdürür. Buna göre henüz bir ekonomik darlık ortamında karşı karşıya gelenler sözcüğün tam anlamıyla birbirlerine yabancı olan ama gereksinimleri yoluyla zorunlu olarak biraraya toplanan bireylerdir. Her biri birer soyut Kişi olarak, tüm Başkalarını yalnızca gereksinimleri için tanıyan birer tüzel Ben olarak ilişkiye girer. Yabancılaşma olgusunun erken modern dönemde ortaya çıkmasının nedeni orada Benin Başkalık ile tek-yanlı bir ilişki içinde olması, onda Kendisi ile değil ama onu değersizleştiren ve ondan yalnızca yararlanan bir başka soyut İstenç ile karşı karşıya gelmesidir. Modern Toplumda bireyler gereksinim ilişkileri içinde birbirlerini yalnızca araçlar olarak kullanırlar ve modern toplumun törel hamlığı ile orantılı olarak sık sık kötüye kullanırlar. Yarışmacı çıkar ilişkilerinde dinsel, geleneksel değerler ya da başka duygular engelleyici değildir ve bu yararcılık tini özsel olarak Şeyi değil, ama başka Benleri kullanır. Bu özdeksel ilişkinin duygusal anlatımı Yabancılaşmadır. Bunun dışında, modern dönemde "Tanrının ölümü" denilen şey analitik Anlak soyutlamaları içinde kıvranan ve kendini Yararcı ahlak kuramlarında avutamayan soyut entellektüelin sorunudur. Tanrı insanların yüreklerinde ve bilinçlerinde her zaman olduğu gibidir ve onlara sonlu imgelemlerinin ona ulaşabileceği kadar yakındır. Kavramsal olarak görüldüğünde, Yabancılık bilgisizliktir. Görgücülük ile, Kuşkuculuk ile tam bir karşıtlık içinde, Klasik Felsefenin bakış açısından İnsanın bilgi yetisi sınırsız, aslında sonsuzdur. Bunun bir imlemi de insanın karşısında ister doğal isterse tinsel olsun hiçbirşeyin en sonunda ona yabancı olamayacağıdır. Bilginin yabancılığı saltık olarak ortadan kaldırması ölçüsünde, yabancılık kendini bilgisizliğe mahkum eden kuşkuculuğun kaçınılmaz ansal durumudur.

Marx'ın erken yazılarında yabancılaşma (Entfremdung ya da Entäusserung) "doğal olarak birlikte olan şeylerin ayrılması" ya da "uyum içinde olan şeyler arasındaki karşıtlık" olarak yorumlanır. Böyle betimlemeler herhangi bir entellektüel ilgi taşımayacak denli genel sözlük tanımlarıdır ve her şeye, giderek elektron ve protona vb. bile uygulanabilir. Ama sıradan anlağı büyüleyen şey çürütülemeyecek denli geniş olan böyle genelliklerin kendileridir.

Eğer terimin insanın kendi "insan doğasından" (Gattungswesen, türsel öz) yabancılaşmasına göndermede bulunduğunu kabul edersek, bu "türsel doğa"nın ne olduğu ve insanın ona nasıl yabancılaştığı gibi noktalar açıklanmalıdır. Ama eğer "türsel doğa"yı gerçekten de sözcüğün "doğal" anlamında ve insanı bir "tür" olarak alırsak, o zaman belirtmek gerek ki, insan tinsel bir varlık olabilmek için, kültürü ve uygarlığı geliştirebilmek için özellikle bu salt doğal-özdeksel varlığına yabancılaşmalıdır. Marx'ın yazılarında doğa ve kültür terimleri diyalektik ile ilgisi olmayan analitik bir yolda alınır ve birer tasarım olarak uygun görülen dışsal bağlantılara izin verirler.

Daha sonra "Meta fetişizmi"nin "yabancılaşma" teriminin yerini aldığı düşünülür. "Meta fetişizmi" metaların insan ilişkilerini belirlemesini eleştiren bir anlatım olarak anlaşılırsa, o zaman anımsamak gerek ki Marxist kuramın kendisi tam olarak bu yanılsamayı temel alır, aslında bu yanılsamayı gerçek olarak ileri sürer, çünkü bilinç, inanç, düşünce vb. olarak bütün bir tinsel üstyapının altyapı olarak bu meta ilişkileri tarafından belirlendiğini, bunun tarihsel materyalist bir olgu olduğunu, bir yanılsama değil ama bilimsel sosyalist kuramın realiteyi açıklama tarzı olduğunu ileri sürer.

Ben ve Bencillik ve Yararcılık

Ben Bencillik değildir. Gereksinimlerimin olması ve onların doyumu için çabalamam beni zorunlu olarak bencil yapmaz. Bencillik Benin Başkasını hiçe indirmesidir.

Bencillik bir Duyunç geriliğidir, Benin haklarının duyunçsuzca başkalarının haklarının üzerine

yükseltilmesidir, ve bu nedenle Duyuncu gelişmiş özgür insanın karakteri değildir.

Bencillik Başkasını tanımayan, başkasını yalnızca Araç olarak gören ve gerçekte yalnızca bir Duyunçsuzluğa anlatım veren Yararcılık tinine aittir. Modern toplumun Kavramında özgür İstenci ve özgür Duyuncu taşıması ölçüsünde Yararcılık gibi arkaik ideolojiler modern Törelliğe ait değildir.

Modern Törellik ve Paranoya

Modern Toplum "paranoya" ile nitelenir, çünkü modern Toplumun gereksinimler dizgesi içersinde Ben başka her Ben ile çıkar çatışması ve kazanç yarışması içindedir, ve İstençler ister bireysel isterse kurumsal ya da ulusal hangi biçimlerde olurlarsa olsunlar başka İstençler ile çıkar çatışması içinde birbirlerini bir tür "düşman" olarak algılarlar. Salt Yarar ölçütü ile yargıda ve eylemde bulunan İstenç bu evrensel çatışmaya düşmek zorundadır. Öte yandan Yurttaşlık bilinci Hakkın evrenselliğinin bilincidir ve tikelcilik evrenseli tanımadığı düzeye dek kendini de yok etmek zorundadır. Soyut Hak alanı mantıksal olarak ve reel olarak Ahlak alanına geçer, birey kendi tikelliğinin ancak ve ancak evrensel ile eksiksiz birlik içinde gerçekleştiğini kavrar. İnsan bir moron değildir.

Modern Törellik ve Gelenek

Gelenekler törelliğin çimentosudur. Kültürel dizgeyi güçlendirir ve katılaştırır, onu yüzyıllara, giderek binyıllara yayarlar ve bir kültürün sonsuzluk özlemine doyum verirler. Bu sağlamlıkları içinde değişime, ilerlemeye, gelişime karşı en büyük güvencedirler, çünkü birer alışkanlık olarak sorgulanmazlar, ve birer Gelenek olmaları sorgulanmamalarına bağlıdır. Tinin tarihsel akışkanlığını engeller, Tarihin kendisini dondururlar. Sokrates gerçek İyiyi arayışında "sorgulanmayan yaşamın yaşamaya değmez olduğu" vargısı çıkarır (Platon, "Savunma"). Bu çıkarsama görkemli Atina törelliğinin sonunun habercisi ve insanlığı modern Ahlaka ulaştıracak olan büyük kültürel değişimin başlangıcı olarak görülebilir. Gelenekler de sorgulanmalıdır, ve sorgulanmaları değişmezliklerinin, saltıklıklarının, giderek kutsallıklarının sonudur. Özgürlük Değişim, ya da daha tam olarak Gelişimdir; ne denli yüksek, soylu ve güzel olursa olsun herhangi bir tarihsel tinsel biçimde durup kalmamaktır, çünkü bu biçimler sonludurlar ve Tinin gerçek açınımına karşılık düşmezler, onu güdük, bilgisiz, giderek değersiz kültürel biçimlerde öldürürler. Modernleşme yenileşme, yeniden yenileşme, ve yeniden yeniden yenileşmedir, çünkü yeni olan yeni olur olmaz eskir, çünkü yeterince yeni, saltık olarak yeni, eş deyişle klasik değildir ve bu yüzden sonludur, Tinin sonsuzluk özlemlerine yanıt vermez. Bu modernliğin ereksiz, giderek anlamsız ilericiliğidir ve bu değişim uğruna değişim bir Gelişme değildir ve yalnızca ereksiz, idealsiz bir Türlülük görünüşünü taşır. Ama modern olanın bu kavramı Modernleşme sürecini özsel olarak Gelenek ile karşıtlık içinde belirleyen şeydir ve gerçek ve evrensel yeniliğin bilinçsiz sürecidir.

POSTMODERN TÜRLÜLÜK. (Modernleşmeye özünlü Türlülük kategorisi Postmodern bakış açısının kavramsız algısında saltık olandır. Bu usdışı bakış açısı modernliğin çılgınca Oluş Sürecinde usunu bütünüyle yitirir, başı döner, ve içinde olduğu şeyin bir Herakleitos akışı olduğunu, kesintisiz bir değişim süreci olduğunu algılayamaz. Geçici olguyu, uçucu görüngüyü kavram ile karıştırır, ve modernliğin bu kesintisiz değişim sürecini ereksizlik olarak, saltık olarak yürürlükte kalacak görelilik olarak, ve sonuçta hiçbir evrensel tanımayan töresizlik, türesizlik, giderek tüzesizlik olarak görür. Bu bakış açısı salt göreli olduğu için eleştirel olamaz, ve kendisi dolaysızca göreli modernliğin bir anlatımıdır. Modern olanın Türlülük ile, Ayrım ile bir olması ölçüsünde, 'Post-' belirlenimi bu irrasyonalizm için anlamsız bir ön-ektir.) Modern Törellik özsel olarak Ailenin,

Toplumun ve Devletin belirlenimlerini kapsar. Bunların dışında bütün bir törel yapı Gelenek belirlenimlerini ancak şu ya da bu ölçüde ikincil öğeler olarak, toplumun özsel dokusunu etkilemeyen yüzeysel alışkanlıklar olarak kapsar. Bu düzeye dek modern toplum geleneksiz toplumdur ve bireyler alışkanlıkları ve boşinançları ile davranmak yerine özgür düşünceleri ve duyunçları ile davranırlar, bir deneyimler süreci içinde biçimlenirler ve — geleneksel olanın tersine — değişim içinde büyürler. Toplumsal yapı her bir bileşeni bütün ile uyum içinde olması gereken bir dizgedir. Gelenek toplumsal dizge içinde dinsel belirlenimler ile de uyum içinde olmak zorunda olduğu için, Dinin toplumsal ilişkiler alanının dışına çıkarılması Gelenekleri belirleyiciliklerinden yoksun bırakır. Gelenek dinginlik, aslında durgunluktur ve törel değişimin ve gelişimin olabilmesi için, özgürlüğün olabilmesi için ortadan kalkması saltık olarak zorunludur. Modern Toplum temeli olan Duyunç özgürlüğü gereği tutucu geleneksel yapılara kısıtlı olmadığı için bireysel Erdemin gelişebileceği biricik zemindir. Gelenek diretir, süreklilik, giderek sonsuzluk ister, değişim ile, yenileşme ile karşıtlık içindedir. Böylece kişilikleri dondurur, yaşamın ve varoluşun açınımının önüne geçer. Bu düzeye dek Kültürleri saklamak isteyenlerin tam olarak neyi istediklerini anlayabilmeleri için saklamak istedikleri geleneksel kültürlerde yaşamalarını sağlamak gerekir. Gelenek bireyi Eylemsiz bırakır, çünkü Eylem özgür bireye, İstenci saltık olarak kendisinin olan Yurttaşa özgüdür.

Geri Kalmışlık

Modern Yurttaş Toplumu geleneksel Toplumlar karşısında onları geri olarak nitelemenin ölçütünü belirler. Gerilik görelidir ve modern döneme ait bir kavramdır. Klasik Mezopotamya ya da Yunanistan kent-devletleri, Roma ya da Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilerilik ya da gerilik gibi bir karşılaştırma yoktu, çünkü henüz bir Tarih kavramı yoktu. Barbarlar yalnızca yabancıydılar. Gerilik ilerleyebilecekken ve ilerlemesi gerekirken ilerleyemeyen kültürlere özgüdür. Bunlar ilerleyemezler, çünkü ya geleneksel yapılarını sürdürmede diretirler, ya da ilerlemek için gereken bireysel Özgürlük kavramına yabancı kalmada.

Modern Gelişme kavramı İnsan Doğası kavramı ile, bu doğanın özsel olarak özgür olduğunun bilinci ile bağlıdır. Özgürlük bilimsel, moral ve estetik gelişmenin saltık koşuludur, çünkü bu yetiler ancak Özgürlük tini içinde açınıp gelişebilirler. Özgürlüğün olmadığı yerde bireysel istenç, duyunç, bilinç ve estetik duyarlık açınmaz, gelişmesini durdurur, belirli katı bir şekil alarak ona takılıp kalır. Buna göre Özgürlük bilincine ulaşmamış kültürler ahlaksal, bilişsel ve estetik olarak geri kalmak zorundadırlar: Yalnızca boyun eğmeyi bildikleri için Erdemli karakterler ve kişilikler geliştiremezler. Bilgisizdirler. Ve yerel, geleneksel, ve sık sık düşük ölçünlerin ötesinde Güzellik algılamaz ve üretemezler. Osmanlı İmparatorluk Tininden bütünüyle ayrı bir karakteri ve yapısı ile Cumhuriyet Türkiyesi gelişiminin şimdiki aşamasında bu geri kültürler arasındadır ve bundan kendi dinamiği ile kurtulamayacağı için geriliği aşmanın biricik yolunun Avrupa'nın uygar kültürü ile bütünleşmekten geçtiğinin bilincindedir.

Tarihsel bir önemleri olmayan bu geri kültürlerde törel ilişkiler karşılıklı güvensizlik olarak işler. Yalan, rüşvet, kayırma, haksızlık, eşitsizlik tüm kurumsallıklarda evrenseldir. Din bir zamanlar ortaçağ Avrupasında olduğu gibi bir mal ve yem ve tuzak olarak kullanılır. Medya baştan sona içinden çıktığı kültürün düşüklüğü ve bozulmuşluğu üzerine beslenir, ve salt görünüşte uygarlığa öykünür. Halkın erdemsiz politikacılarının kendileri halkı yolsuzluklara, rüşvete, erdemsizliğe teşvik ederler (Türkiye'de bir başbakanın yaptığı gibi). Bu kültürler bir Devlet olarak kalmayı sürdürüyorlarsa, bunu ancak özgürlük yoksunluklarına karşılık düşen despotik yönetimlerle başarabilirler. Türkiye bugün bile çoğunluğun bu iç despotizmini durdurmayı ancak Atatürk'ün bu

geri kültüre öğretmeye çalıştığı Özgürlük ilkesine bağlı kalan ve Anayasayı sarsılmaz bir Özgürlük İstenci ile koruyan modern kurumlarının gücü yoluyla başarabilmektedir.

Hewlett Packard CEO Carly Fiorina bir basın toplantısında. — Geri kültürlerin biricik öykünme modelleri Protestan Batı Tinidir. Bu Tin duyunç özgürlüğü zemininde modern Törellik dizgesinin ve modern Bireyin dünyasıdır. Bu dünyasal özgürlük Tininde henüz sürmekte olan kadın ve erkek eşitsizliği gibi sorunlar yalnızca geleneksel kültürden kalan artıklardır ve temizlenmelerinin önünde direnebilecek herhangi bir etmen yoktur. Birey törel karakter idealine ancak onu kuşatan kültürüyle birlikte ulaşabilir. Dünyanın geri kalanı tüm despotik-geleneksel yapıları ile bu özgürlük tininin ölçünlerine öykünme çabasındadır. Bu küreselleşme olarak, asimilasyon olarak, ya da giderek emperyalizm olarak görülen şeydir.

Bkz. Ekonomi ve Ahlak

Arabesk — Acı ve Keyif Tini

Gelenekten Modernliğe geçiş kültürel bir Oluş sürecidir — eskinin ortadan yitişe ve yeninin ortaya çıkışa geçtiği ama henüz ikisinin de varlık taşımadığı akışkan bir kültürsüzlük, kimliksizlik, belirlenimsizlik evresi. Bu geçiş henüz bir köylülük kültürü görünüşünü taşıyan Türkiye'de Cumhuriyetin yaratmaya çalıştığı kentliliğin oransız bir köylü göçü tarafından yokedilmesi ile birlikte yaşanır. Geleneğin belirlediği ve denetlediği törellik Geleneğin gücünün kırılmasıyla çözülmeye geçerken, içgüdüsel doğasını denetleyici Geleneklerini terkeden birey moral, etik ve estetik olarak başıboş ve boşlukta kalır. Sözcüğün kültürel anlamında köksüzleşir. Ama bu olumsuzlama yeni bir sürecin başlangıcıdır, çünkü birey Öznedir, Usu, Duyuncu, İstenci, Duyarlığı olan bir varlıktır. Bu süreç salt bir süreç olmasından ötürü ilkin Hak, Türe, Özgürlük. Bilgi, Estetik, Ahlak. Yasallık belirlenimlerinde henüz gelişmiş ve büyümüş değildir. Olumsuz yanından görüldüğünde, böyle bir kültürel durumda bilgisizlik, yasasızlık, haksızlık, şiddet, baskı, rüşvet, yolsuzluk ve çirkinlik gibi belirlenimler kaçınılmaz olarak kitlesel, evrensel ölçekte yaşanırlar. Ve Din tüm bu kültürel yozluğun aklanması için inançsızların kendileri tarafından kolayca pazara çıkarılır. Bu tin bütün bir Cumhuriyet dönemi boyunca yenmeye çalıştığımız ve buna karşın bugün demokrasiyi demokrasinin kendisi yoluyla yenme girişiminde bulunma noktasına dek tırmanmış olan bilgisizlik ve görgüsüzlüktür. Bu geçiş Tini başlangıçtaki bilgisizliği, töresizliği ve moral düşüklüğü içinde Duygusunda da ılımlı değil ama hedonisttir, ve İstencinin özgür olmaması onu dizginleyemediği tutkularının kölesi yapar. Arabeskin özsel teması olarak Aşk dediği denetimsiz ve doyumsuz tutkuya eşlik eden şey kaçınılmaz olarak Acı ve ondan kaynaklanan Nefrettir. Bu tin dostluk dediği ilişki de aynı moral güçsüzlük nedeniyle her zaman yalan ve aldatmaların eşliğinde olmak zorundadır, çünkü özgür olmadığı için ahlaksızlığı ve erdemsizliği algılamaz. Bu tin sanatında (müzik, film, şiir) öncelikle bu sonu gelmez acısına ve hor görülen ve hiç kuşkusuz kendisi tarafından da hor görülen varoluşuna anlatım verir. Özsel olarak ve birincil olarak teselli ister. Başkasını özgür ve birey saymadığı için özgürlüğün kendisini, özellikle kadınlarda görüdğü zaman, ihanet, aldatma, bağlılık yoksunluğu olarak kınar. Arabesk bu düşüklüğü ve dayanılmazlığı ile kendi kendisini yadsıyan geçici bir kültürdür. Gecekondu törelliğinin, estetiğinin ve politikasının dayanıklı olabileceği kadar dayanıklıdır. Denetleyemediği ve anlamadığı bir oluş sürecinde yaşayan yitik kitlenin değersizliğinin değer sayılması için diretmesidir.

Yabancısı olduğu özgür varoluşta yalnızca yittiğini duyumsayan arabesk karakter erdemsizliğinden ötürü ağırbaşlı, dingin ve dengeli olamaz. Dayanıksız ve dayançsızdır, ve onu tanımayan ve saymayan bir dünyada yabancılaşma içinde, korku içinde yaşar. Öte yandan güvenlik duygusu

yaşadığı zaman buna yılışıklık, ciddiyetsizlik ve ölçüsüzlük yüklenir. Eğer gene de bir değerinden söz edilebilecekse, biricik değeri Acısına almaşık olarak gördüğü ve Keyif dediği şeyde bulur: Düşünsel bir dünyası yoktur ve tenselliğe, bedenselliğe, ve kaba saba içgüdü yüceltmelerine batmıştır. Duyusal hazzın ötesine geçemez. Keyifle oturur kalkar, Keyifle yer içer, Keyifle seyreder ve dinler, okumak, dinlemek, seyretmek, giderek tapınmak bile ancak Keyif koşulu üzerine ilgilendiği etkinliklerdir. Varoluşa Keyif içinde yaşamak için geldiğine inanır, varoluşuna yükleyebildiği en büyük anlam "Hayattan Keyif alma"dır. Bu tin insanlığının duygusunu ancak sık sık itiş kakış içinde yaşadığı ve onun kendi tinini anlatan Eğlencede bulur. Çalışmak, öğrenmek, düşünmek, .başarmak kültürüne yabancıdır, çünkü kendi İstenci yoktur ve yaptığını kendi için yapmadığını duyumsar. Kendini dürtüsel öznelliğinde yitirir ve moral düşüklüğü ile yaşam trajedilerinin ortasında bile tasasızca sabahlara dek eğlenir. İnsan zayıflığının, değersizliğinin, giderek onursuzluğunun anlatımı olarak Arabesk erdemsizliktir. Kültürel olarak despotizmi, politik şiddeti, toplumsal şiddeti, bireysel şiddeti, evrensel türesizliği, yolsuzluğu, kısaca bilgisizliği ve nefreti üreten ve yeniden üreten daha büyük bozukluğun bir bileşenidir. Bu kültür kendini mecliste, bakanların konuşma tarzlarında ve dillerinde, sinema sektöründe, müzik salonlarında, basında, televizyonda, ve toplu taşımacılıkta, kaldırımlarda, trafikte, okullarda, üniversitelerde, politik afişlerde, tv belgesellerinde, internet sitelerinde, okuyucu yorumlarında ve başka sayısız ortamda sergiler. 'Arabesk' sözcüğünü olduğu gibi milyonlar için gündelik yaşam dünyasını da kirleten ve kirletmeyi sürdüren bu düşüklük yalnızca Türk tini için değil, ama bütününde İnsanlık için utanç vericidir. Utanç verici olmak Suç değildir ve bu yüzden ortadan kaldırılması ancak gerçekten Güzel, Erdemli, Değerli ve insana yaraşır olanı algılayarak Utanma yeteneğinin uyanması ile olanaklıdır.

Modernlik ve Postmodernizm

Modernliği ereksiz bir yenileşme süreci olarak görürsek, Postmodernizmin (örneğin Lyotard'ın sözlerinde) "modern" sözcüğünün kendini bir "büyük anlatı"ya açıkça bağlayan bir öte-söyleme (metadiscourse) gönderme ile meşrulaştırdığı biçimindeki yorumu bir ıskalamadır. Modernlik büyük ya da küçük anlatı olmaktan önce modern anlatıdır, salt "yeni" olandır, ve yeni olandan, dolaysızca eskimek için varolandan 'büyük anlatı' çıkarsamak büyük bir imgelem gücünü gerektirir. Postmodernist düşünce bu tür 'büyük anlatı" örnekleri olarak "Tinin diyalektiği," "'anlamın hermeneutiği," "ussal olanın kurtuluşu" gibi tümünü ayrımsızca aynı sepete koyduğu başlıkları verir. "Modern" olanın "büyük anlatısı" olamaz, çünkü moderliğin kendisi hiçbir zaman kendisi olarak kalamayacak bir Oluş sürecidir, ve bir "büyük anlatı"yı salt sürekli bir doğuş ve yitiş olarak, sonu gelmez bir 'küçük anlatılar' dizisi olarak ilerleyen modernliğe yüklemek geçersizdir. 'Postmodernizm' sözcüğünün kendisi Lyotard'a göre "öte-anlatılara (metadiscourse) karşı inançsız" olarak tanımlanır (The Postmodern Condition, 1984, 55). Bunlar "kurtuluşçu" anlatılardır ve hiç kuşkusuz Aydınlanmaya aitirler, modernliğin kendisine değil. Postmodernizm (Lyotard) "her biri kendi yerel kuralları, meşrulukları ve kılgıları ile dil oyunlarının indirgenemez bir çoğulluğu" gibi birşey ister ki, tam olarak modern akışkanlığın tinine uygun olan tasarım budur. Postmodern bakış açısı Usu bütünsel reddedişinde kuşkucu Aydınlanma ile bir çizgiye düşer ve bu negatif belirlenim onu tanımlamada başka her belirlenimin üzerindedir. (KAYNAK).

Postmodernizmin "büyük anlatı" ya da "büyük masal" dediği şey Usun kendisidir. Ve Us salt yenileşme dürtüsünden daha çoğudur. Us Tarihi Ereği Özgürlük olan bir gelişme süreci olarak görmeye götürür, soyut bir ilerleme olarak görmeye değil. Bu Ereği bir ideoloji olarak değil, ama kavramsal düşüncenin kendisinin tanıtlaması yoluyla aklar. Bu gerçekten de büyük öğretidir ve onun karşısında yalnızca postmodernizm değil ama bütün bir modernleşme sürecinin kendisi bir

küçük anlatılar dizisi olarak görünür. Jürgen Habermas için "modernlik tasarı" modernliğin kendisine özünlü "ussallık ve ilerleme idealleri" olarak belirlenir. Bu bakış açısında da eksik olan şey "modern ilerlemenin" yalnızca bir "türlülük" olması ve ereksel olmaması, bir "büyük anlatı" olmamasıdır. Frankfurt okulu ise, Herbert Marcuse de içlerinde olmak üzere, Usu kavrama ve doğrulama yürekliliğini gösteremeyen ideologlardır. Özgürlük herşeyden önce düşüncelerinde mahkum edilir.

Modernlik ve Kurtuluş

Kurtuluş söylemi, sözcüğü ve ideolojilei Aydınlanmaya aittir, Modernliğe değil. Modern İnsan Kavramı herşeyden önce gelenekten kurtulmuş, Dini içselleştirmiş ve İstencinde Özgürlüğünün bilincine varmış olan insanın kavramıdır ve özgür insanın kurtarılmaya gereksinimi yoktur. Hiç kuşkusuz kurtarılacak insanlar ve halklar vardır. Ama bunlar henüz özgür istençleri ve duyunçları olmayan ve buna göre sık sık insan değerlerinin ve buna bağlı sonsuz haklarının bilincinde bile olamayan insanlardır. Bekledikleri dolaysız gereksinimlerinin karşılanmasıdır ve bunu Yurttaş Toplumundan beklerler. Modernleşme, yurttaş toplumu kavramından türediği düzeye dek, kendini kurtarmaya başlamış olan insanın özgür değişim sürecini anlatır. Yurttaşın kurtarılmaya gereksinimi yoktur, çünkü istenci, özgürlüğü, eylemi onu kendi kurtarıcısı yapar. Devletin Yurttaşın İstenci olduğu düzeye dek, Yurttaş İstenci tüm toplumsal varoluş üzerindeki Saltık Güçtür. Daha güçlüsü yoktur.

İdeoloji kurtarıcıdır. Ama varoluşu kurtarıcı olmasına bağlı olduğu için paranoiddir. Düşman yaratmaya son verir vermez kendi sonunu hazırlamış olur.

Modernlik ve Aydınlanma

Aydınlanma Boşinançtan kurtuluşta kendini özgürleşmenin bir momenti olarak gösterir. Ama tüm biçimsel Özgürlükçülük görünüşüne karşın, Aydınlanmanın kendisi politik olarak Despotizmin ötesine geçecek bir bakış açısından yoksundur. Bilgili, boşinançsız Aydın kavramı bilgisiz ve boşinançlı Halk karşısında belirlenir ve bu ilişki politik olarak yöneten ve yönetilen ilişkisidir. Postmodernizmin ve Poststrüktüralizmin Aydınlanmanın İlerleme ve Özgürlük kavramlarının tarihin çöplüğüne atıldığını, Usun en sonunda yenik düştüğünü ileri sürmesinin temelinde Aydınlanmanın bu özsel kavramsal karakterinin bir sezgisi yatar.

Ama Aydınlanma modern dönemin Özgürlük kavramına yabancıdır. Rousseau'nun gerçek Özgürlük bilincine anlatım veren "Her insan özgür doğar" sözlerinde açıkça görülen evrenselliğe düşmandır. Çünkü Aydınlanma "Her İnsan" kavramını, bu İnsan = İnsan denklemini kabul etmez. Aydın bir tür üst insan, bir tür üst güçtür.

Aydınlanmanın Özgürlük savunusu hiçbir zaman Özgürlüğün özgür, koşulsuz ve saltık savunusu değil, ama yalnızca boşinanca karşı göreli bir Özgürlüğün savunusudur. Bu düzeye dek Aydınlanma karşıtı olarak ondan doğduğu Boşinancın içeriğini paylaşır, kendini koşullandıran Özgürlüksüzlüğü yinelemenin ötesine gidemez. Aydınlanmanın bilimsel tutumu da ussal değil ama görgücü ve kuşkucudur ve vargısı bilimi açıkça yadsıyan Pozitivizmdir. Aydınlanma, Usu yadsıması ve kendi kuşkucu mantığı temelinde, kendi uğruna Bilimi değil ama yarar uğruna bilimi doğrulamak ve aklamak zorundadır. Bu olgu Aydınlanmanın Özgürlük tasarımını tecim özgürlüğünden öteye götürememesi, Duyuncun saltıklığını yadsıması, ve böylece törel olarak liberalizme yönelmesi ile tutarlıdır. Aydınlanmanın bu son kuramsal açınımı Bentham, Hume, Locke, Smiht gibi İngiliz düşünürlerinde bulunacaktır.

Bkz. Aydınlanma ve Romantizm

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 188

§ 188

Yurttaş toplumu şu üç kıpıyı kapsar:

A. Gereksinimin dolaylılığı, ve bireyin kendi emeği yoluyla, tüm geri kalanların emeği yoluyla, ve onların gereksinimlerinin doyumu yoluyla doyumu, — Gereksinimler Dizgesi.

B. Özgürlüğün orada kapsanan evrenselinin edimselliği, Türe Uygulaması yoluyla mülkiyetin korunması.

C. Bu dizgelerde arta kalan olumsallığa karşı önlem, ve ortak birşey olarak tikel çıkarların Polis ve Lonca yoluyla kollanması.

Die bürgerliche Gesellschaft enthält die drei Momente:

A. Die Vermittlung des Bedürfnisses und die Befriedigung des Einzelnen durch seine Arbeit und durch die Arbeit und Befriedigung der Bedürfnise aller Übrigen, — das System derBedürfnisse.

B. Die Wirklichkeit des darin enthaltenen Allgemeinen der Freiheit, der Schutz des Eigentums durch die Rechtspflege.

C. Die Vorsorge gegen die in jenen Systemen zurückbleibende Zufälligkeit und die Besorgung des besonderen Interesses als eines Gemeinsamen, durch die Polizei und Korporation.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Yurttaş Toplumu

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Modern Tin:

Yurttaş Toplumu

Bir Gereksinimler dizgesi olan Modern Toplumda Yurttaşlar mülkiyet iyeleridirler, birer kişidirler, ve özgürce sözleşme ilişkilerine girerler. Duyunç Özgürlüklerinde neyin iyi ve doğru, neyin kötü ve eğri olduğuna, neye inanacaklarına ya da inanmayacaklarına kendileri için karar verme hakkını bulurlar. Toplumsal yaşamlarında geleneksel, etnik, yerel, dinsel kimlikleri ile değil, ama eşit ve özgür olarak, salt birer Yurttaş olarak davranırlar. Yasalarını özgürce kendileri yaparlar ve onlarda boyun eğdikleri Güç kendi ussal istençleridir. Kendileri gerçek törel Kendileridirler, çünkü Duyunçları ve İstençleri kendilerinindir. — Modern Törellik bir özgür Duyunç ve İstenç tini olduğu için geleneksel değerler ile bağdaşmaz, çünkü özgürlük gelişim iken gelenek dinginlik, tembellik, tutuculuktur. Gelenek ve Yenilik arasındaki çelişki Yurttaş Toplumunu bir Oluş süreci olarak, yeniliğin direnilmez bir İstenç gücüyle geleneği ortadan kaldırdığı bir modernleşme süreci olarak belirler. Modern toplumun bir sorunu olarak sunulan sözde Yabancılaşmanın ve Nihilizmin nedeni yalnızca süreç olana, bu nedenle geçici ve göreli ve değersiz olana sarılmada, sonsuzluk imleyen değeri olmadığı yerde, sonluluk alanında aramada yatar.

Bir gelişim süreci olması modern Yurttaş Toplumunun sınırsız gereksinim, sınırsız üretim ve sınırsız

tüketim toplumu olması demektir. İstencin büyümesi, bireyin büyümesi, yetenelerinin büyümesi tutucu-geleneksel ayrımların, kültürel çoğulculuk denilen arkaik belirlenimlerin silinme eğilimine girmesi, ve aynı zamanda toplumsal evrensel türdeşleşmenin, küreselleşmenin, Dünya-Tininin gerçek karakteri ile edimselleşmesinin olanağıdır. Özgürlük kavramı bu süreci amaçsız ve anlamsız bir İlerleme değil, ama Ereği insan gizilliğinin tam açınımı olan direnilemez bir entellektüel, etik ve estetik Gelişme süreci yapar. Onda anlamsız olana, değersiz olana, erdemsiz olana karşı çıkacak olan istenç bir ideoloğun demagojik istenci değil ama Yurttaşın kendi istencidir. Ve bu İstencin üstünde ve ötesinde hiçbir gücün olmaması modern Yurttaş Toplumunun saltık olarak ussal, türeli, özgür bir varoluşa gelişmesinin saltık güvencesidir. Yurttaş Toplumu kavramı Özgürlük kavramının bir çıkarsamasıdır, ve modern realite tüm değişkenliği, akışkanlığı ve gelişimi ile bu Kavramın milyonların bilinçlerinde ve yaşamlarında sınırsızca edimselleşmesinin sahnesidir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Yurttaş ve Politik Güç

Kaynak · Noesis

Yurttaş ve Politik Güç

> Özgür toplumda her bir birey salt özgür istenci olduğu için güçlüdür. Tek bir insanın değil, bir elitin de değil, tüm insanların güçlü oldukları ve eşit olarak güçlü oldukları yerde gücün bir anlamı yoktur.
>
> Politik olarak, modern demokratik devlet yurttaşın istencinden başka birşeyden oluşmaz. Onda özeksel bir güç ya da bir güç yoğunlaşması yoktur. Demokrasi sevgili önderlere ya da güçlü liderlere gereksinmez.
>
> Yasama, yürütme ve yargı güçleri gerçekte yurttaşlık gücünün anlatımlarıdır ve devlet görevleri tiranlık yetkileri, kibir kürsüleri, megalomanlık koltukları değil, ama yalnızca ve yalnızca yurttaş toplumuna hizmet etme konumlarıdır.
>
> Toplumun karakteri için önemli olan nokta gücün özekten çevreye dağılması ya da paylaştırılması değil, güçler ayrılığı denilen şey de değil, ama yurttaşlık bilincinin kendisidir. Yurttaş istencini devlet yapan özgür bireydir, biricik egemendir, ve onun kendi güçleri olan yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında uyumsuzluk gibi birşey onun devletini ilgilendirmez. Yurttaşın güçlü olmadığı yerde onun güçleri ayırması da söz konusu olamaz ve güçlü olduğu yerde kendi güçlerini ayırmasının bir anlamı yoktur..

Hak, yasa ve adalet

1946 Japonya Anayasası; Bölüm I: İmparator (İNGİLİZCE)

Kaynak · Noesis

1946 Japonya Anayasası; Bölüm I: İmparator

Chapter I: The Emperor

Article 1
The Emperor shall be the symbol of the State and of the unity of the People, deriving his position from the will of the people with whom resides sovereign power.

Article 2
The Imperial Throne shall be dynastic and succeeded to in accordance with the Imperial House Law passed by the Diet.

Article 3
The advice and approval of the Cabinet shall be required for all acts of the Emperor in matters of state, and the Cabinet shall be responsible therefor.

Article 4
The Emperor shall perform only such acts in matters of state as are provided for in this Constitution and he shall not have powers related to government.

The Emperor may delegate the performance of his acts in matters of state as may be provided by law.

Article 5
When, in accordance with the Imperial House Law, a Regency is established, the Regent shall perform his acts in matters of state in the Emperor's name. In this case, paragraph one of the preceding article will be applicable.

Article 6
The Emperor shall appoint the Prime Minister as designated by the Diet. The Emperor shall appoint the Chief Judge of the Supreme Court as designated by the Cabinet.

Article 7
The Emperor, with the advice and approval of the Cabinet, shall perform the following acts in matters of state on behalf of the people:

- Promulgation of amendments of the constitution, laws, cabinet orders and treaties.
- Convocation of the Diet.
- Dissolution of the House of Representatives.
- Dismissal of the legislature
- Proclamation of general election of members of the Diet.
- Attestation of the appointment and dismissal of Ministers of State and other officials as provided for by law, and of full powers and credentials of Ambassadors and Ministers.

Attestation of general and special amnesty, commutation of punishment, reprieve, and restoration of rights.

Awarding of honors.

Attestation of instruments of ratification and other diplomatic documents as provided for by law.

Receiving foreign ambassadors and ministers.

Performance of ceremonial functions.

Article 8

No property can be given to, or received by, the Imperial House, nor can any gifts be made therefrom, without the authorization of the Diet.

Anayasa, Evrensel

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Evrensel Anayasa

Anayasanın Kavramı

Anayasa Devletin özsel törel yapısı, ama bu yapı tüzel bir öz olduğu için, Ana Yasasıdır. Anayasa herkesin istenci değil, ussal genel İstençtir. Bir politik bütünün belirlenimleri olarak tüm değişebilir yasalar, daha özsel Ana Yasa ile uyumlu olmak zorunda olmaları anlamında, Anayasadan doğar, onun tarafından belirlenir. Bir Tözün İlinekleri gibidirler. Yasalar Anayasanın altında dururken, Anayasa Dünya-Tininin tarihsel gelişiminin saltık olarak tözsel Ereğine altgüdümlüdür. Pozitif Anayasalar ideal Anayasaya, tek bir İnsanlık Anayasasına doğru değişim süreçleridir.

Yasa Kavramı

Yasa İstençtir, Tindir, Hakkın pozitif olarak ne düzeye dek geliştiğini, realitesinin idealitesine ne düzeye dek yaklaştığını gösterir. Yurttaşın kendi İstenci olduğu düzeye dek onun Özgürlüğüdür ve Özgürlüğünün ne ölçüde reelleştiğini gösterir. Yasa evrensel olduğu için, her İstenç için — hiç kuşkusuz tarihsel olarak kral, imparator, padişah için de — bağlayıcı olduğu için Yasadır. Bu evrensellik Yasada ussal olan yandır ki, Yasayı onu yapanın da bireysel istencinin üzerine yükseltir, onu evrensel bir Ödev kılar. Kendine verilen Yasa Özgürlüktür, çünkü Yasa insanın henüz moral ilkelliğine karşı Duyuncun edimselleşmiş yargısıdır. Bütün bir ön-modern dönemde Yasa henüz kendi istençlerinin bilincine yükselmemiş halklara onların egemenleri tarafından verilen İstenç, Özgürlük, Ussallıktır. İlkin modern dönemdedir ki Yasa gücünü ve dayanağını yalnızca egemenin İstencinde değil, ama özgür Yurttaşın İstencinde bulmaya başlar. Böylece Yasanın yükümlülüğü olarak Ödev Yurttaşın kendi istenci olduğu düzeye dek ona dışsal bir baskı değil, onun Hakkı, onun içerikli, belirli, somut ve böylece gerçek Özgürlüğü olur. Genel İstenç ussal İstençtir, ve bir özenç olmanın, bir kapris olmanın, Herkesin İstenci, çoğunluğun dayatması olmanın üzerindedir. Ussal İstenç Özgürlük ile bir olduğu, kendi Gelişimin gücü, güdüsü ve ereği olduğu düzeye dek, aynı zamanda pozitif Yasanın kendisinin Evrensel İnsan Hakları ile Bir olmasına doğru gelişmesinin güvencesidir.

Anayasanın Varlığı

Anayasa için yazılı olmak, bir kitap olarak bulunmak ikincil ve biçimseldir, çünkü Yasa ancak bilindiği, ancak insanların bilinçlerinde yazılı olduğu düzeye dek vardır ve Yasadır. Anayasa bir

ulusun özsel Tini, onun İstencinin özsel belirlenimi, onun politik öz-bilincidir ve bu nedenledir ki Anayasa yazıya geçirilmeden önce ulusun öz-bilincinde, onun varoluş yollarında yazılmalıdır. Yazılı Anayasaları olmayan Devletlerin bile evrensel törel belirlenimleri, yazısız Anayasaları vardır. Ve yazılı Anayasalar bile bir tinin Ana Yasalarının tümünü kapsamlarına almayabilir ya da kimi noktalarda eksik olarak alabilir ya da sık sık onlarla çelişen belirlenimler de kapsayabilir. — Ulusların bilinci görüngünün ötesine, tarihlerinin, tinlerinin, eylemlerinin, varoluşlarının Gerçeğine ulaşmaz. Tüm bunların sonucu olan ve tüm bunlardan daha özsel olan şey pozitif Anayasanın kendisinin, tıpkı anlatımı olduğu bütün bir Törellik dünyası gibi, bir Oluş süreci olmasıdır ki, bunun Ereği negatif Anayasayı, henüz olmayan, henüz bir olgu olarak bulunmayan Doğal Hakkı ve böylece Türe idealini edimselleştirmektir. Devlet oluştadır. Tüm pozitif yasaları ile pozitif Anayasasına, ve tüm Anayasası ile Evrensel İnsan Haklarına uygun olma, Evrensel Anayasa olma sürecindedir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Corpus Juris Civilis

Kaynak · Noesis

Corpus Juris Civilis

Codex Constitutionum,

Digesta, ya da Pandectae,

Institutiones, ve

Novellae Constitutiones Post Codicem.

Corpus Juris (= Iuris) Civilis ("Yurttaşlık Yasası Derlemi") ya da kısaca Justinian Yasaları olarak bilinen yasalar kütlesi I. Justinian'ın istenci altında Konstantinopolis'te 529-534 yılları arasında düzenlendi. Justinian'ın imparator olmasından kısa bir süre sonra 527'de imparatorluk yasalarındaki karışıklığı gidermek ve gerekli yenileşmeleri yapmak üzere Tribonian başkanlığında 10 kişilik bir komisyon atadı. Bu uzmanlar tarafından geçmişteki Roma yasalarından ve Roma tüzecilerinin görüşlerinden oluşturulan Derlem 50 kitapta yayımlandı. Kütle üç artı bir bölümden oluşur: 1) Codex imparatorluk kararlarının bir toplamıdır; 2) Digesta ya da Pandectae Roma tüzecilerinin yazılarından seçilen çoğunlukla kısa parçalardan oluşan bir ansiklopedidir; ve 3) Institutiones öğrenciler için başlıca Codexi sunan ve kavramsal açıklamalar kapsayan bir ders kitabıdır. Üç bölümü ile bütün Derlem yasa gücünü taşır ve tüm dışsal metinlerin kullanımını gereksizleştiren ve yasaklayan biricik başvuru kaynağıdır. Justinian'ın daha öte yasalar çıkarması gerekli idi ve bunlar başlıca Yunanca'da yazılan (4) Novella Constitutiones ya da "Yeni Yasalar" olarak bilinir.

Justinianus I (mozayık, Basilica San Vitale, Ravenna).

Metin Novella dışında bütünüyle Latince olarak hazırlandı ve yayımlandı. 7'nci yüzyıl başlarında Heraclius'un imparatorluğu sırasında (610-641) İmparatorluğun resmi dili Yunanca yapıldı. Corpus Juris Civilis yeni bir düzenleme ile Yunanca'ya çevrildi ve 15'inci yüzyıla dek Basilika (τὰ βασιλικά) olarak bilinen imparatorluk yasalarının temelini oluşturmayı sürdürdü. Osmanlı İmparatorluğu Basilika'yı yerel yasalar için temel olarak kullandı.

ROMA TİNİ VE AVRUPA

Roma İmparatorluğu ve Modern Avrupa'nın doğuş sancıları arasınında bin yıllık bir feodalizm, karanlık çağlar, Roma Katolik Kilisesi, ve tümünün bir tür sentezi olarak "Kutsal Roma İmparatorluğu" durur. Roma-Avrupa sürekliliği gibi neredeyse düşlemsel bir terim Avrupa'nın trajik tarihi için ne olursa olsun bir saygınlık kazanma özlemini doyurmaya yarar. Roma'nın Batı bölümü Germanik kabileler tarafından bütünüyle yerle bir edildi ve Roma'nın dili olan Latince bir süre sonra İtalya'da bile kullanılmaz oldu ve unutuldu.

Başlıca serflerden oluşan feodal "Kutsal Roma İmparatorluğu" ve Katolik papalık egemenliği altındaki Avrupa nüfusu için Corpus Juris Civilis ilgisiz bir metin idi. Roma legal kültürü Avrupa'ya yabancı kaldı. I. Dünya Savaşından ve imparatorlukların yıkılmasından hemen sonra bir kez de ideolojik diktatörlüklere teslim olma yoluna giden Avrupa ancak ideolojik imparatorlukların yol açtığı II. Dünya savaşından sonra Roma yasal külürünün ortak bir Avrupa "değeri" olduğu düşüncesine uyanmaya başladı. (Üçüncü Reich ya da Alman İmparatorluğu ve Avusturya, Mussolini İtalyası, Franco İspanyası, Vichy Fransası gibi rejimler Avrupa değerleri ve legal kültürü terimlerin kendilerini değersizleştirir.)

Roma tini ve Germanik Avrupa arasındaki tarihsel süreklilik düşüncesi herşeyden önce "Kutsal Roma İmparatorluğu" miti tarafından çürütülür. Roma'yı 2000 yılı aşan tarih boyunca işleten "yasa egemenliği" tikel-etnik "Avrupa değerleri" arasında olmayı kabul etmeyen evrensel bir kavramdır. Bir kültürel çoğulculuk alanı olan coğrafi "Avrupa"nın ortak değerlerinden söz etmek ve terime bir evrenselin anlam ve gücünü yüklemek olanaksızdır. Germanik, Slavik ve Latin kültürler çoğulculğu ancak etnisiteyi geçici olarak askıya almayı başardığı düzeye dek aynı kıta üzerinde birarada varolmayı sürdürebilir. Avrupa Birlğin'nin olanağı bu etnik türlülüğün bütün bir kültüde belirleyici etmen olmaya son verip tarihsel bir anıya dönüşmesi koşulu üzerine bağlıdır.

Etnik tikelliğe göre yerel politika Roma'nın etnisite tanımayan evrensel politik tini ile bağdaşmaz. Justinian Yasaları arkaiktir ve Klasik tine olmaktan çok Katolik Hıristiyanlığa uyarlanmışlardır. Ama gene de bütününde etnisiteyi yadsırlar.

Daha en başında, yarı-mitsel Romulus zamanında bile, Roma tini soyut yasa egemenliği üzerine doğdu ve Roma egemenliği yasanın tikel etnik türlülüğü türdeşliğe çevirmesi (Latinleşme) koşulu üzerine genişledi. Ama Roma'da egemen her zaman halklardan ayrı ve onların üzerinde duran bir güç idi. Roma halkı bir egemen tarafından yönetilme gereksiniminde olan bir etnik türlülük olarak, potansiyel bir düşmanlık ve çatışma alanı olarak kaldı. Ve Roma'yı önceleyen Batı Asya imparatorlukları da ancak bu etnik düşmanlıkları askıya alabilmeleri ölçüsünde varlıklarını sürdürebildiler. İmparatorluk bir bakıma ona varoluş gerekçesi sağlayan etnik türlülüğü silmez.

Etnik türlülük kendini türdeş ulus yapısına dönüştürdüğünde tekerkliğin sonu gelir. Ulus modern bir kavramdır ve sınıfsal politik türlülüğü ortadan kaldıran evrensel özgürlük ve eşitlik kavramları üzerine dayanır. Ulus-devletin özgürlük üzerine kurulu olması onun etnik tikelliğinin geçersiz

olduğunun ön-habercisidir. Özgürlüğün evrenselliği tikel devletlerin etik-dışı etnik artıklar tarafından yaratılan yapay çoğulluğunu türdeşliğe doğru yönlendirir ve insan haklarının evrenselliğini doğrular.

DESCARTES HAKKINDA

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

1596'da Fransa'da doğan Descartes yaşamının çoğunu Hollanda'da geçirdi ve 1650'de Stokholm'de öldü.

Descartes Fransa'da Protestanlığı bastıran Katolik kültür tarafından eğitilmiş olmasına karşın, otuz yıl süren din savaşlarının sonunda bir daha geri dönmemek üzere ülkesini terketti ve yerinde bir seçimle, 1628'de Avrupa'nın o sıralar göreli olarak en hoşgörülü ülkesi olan ve duyunç özgürlüğünü tanıyan Protestan Hollanda'ya yerleşti. Orada, bilgiden korkan bir çağda ikinci, üçüncü vb. bir Galileo olmaktan korkmaksızın yirmi yıl yaşadı. Descartes yaşamının son günlerini kraliçe Christina'nın çağrısı üzerine gittiği İsveç'te geçirdi.

Descartes modern matematik okulunun ve modern felsefenin başlatıcısı olarak kabul edilir. Fizikçiler tarafından mekanik ve optik alanındaki çalışmaları ile bilinen Descartes geometrik problemlerin cebirsel denklemler ile çözülmesini sağlayan analitik geometrinin bulucusudur. Kartezyen koordinat dizgesi onun adıyla bilinir ve fiziksel evrenin mekanik nedensellik terimlerinde açıklaması, aslında Mekanik kavramının kendisi Descartes'ın modern bilime en önemli katkılarından yalnızca biridir (Newton hiçbir zaman fiziksel evren üzerine tanrıbilimsel açıklamaları savunmaktan ve deterministik Mekaniği reddetmekten vazgeçmedi). — Aziz Yardımlı

"Doğal Hak"

Kaynak · Noesis

"Doğal Hak"

"Doğal Hak" anlatımı genel olarak "pozitif hak" ile karşıtlığı anlatmak için kullanılır.

"Doğal hak" anlatımı hakkın evrenselliğini ve ussal temelini anlatmak için de amaçlanır.

"Doğal Hak" kötü bir terimdir, çünkü hak doğal değildir.

Hak, İstenç, Özgürlük, Türe, Ahlak, Etik "doğal" değil, "tinsel"dir,

Bu bağlamlarda "doğa" sözcüğü "Us" ya da "Tanrı" ile eşanlamlı olarak kullanılır.

"Doğal Hak" vb. bağlamında "doğal" sözcüğü "doğuştan" olanı belirtir ve o zaman sözcük kavramların duyu-verileri vb. yoluyla kazanılmış olmadığını, ama insan doğasına özünlü olduklarını anlatır.

Platonik nesnel İdeaların insan usunun da İdeaları olması bilginin olanağıdır.

İyi İdeasının bilgisi evrensel etik yaşamın olanağıdır.

Tikel iyiler göreli ve geçicidir.

Gerçek tikel İyi evrensel İyi ile çakıştığı düzeye dek İyidir

Güç ve Hak

Politik güçler çoğulluğu hakkın evrenselliği ile bağdaşmaz.

Doğal Zor etmeni hak ile çatıştığı düzeye dek devlet kavramına özünlü değildir.

Nerede güç egemen ise orada devlet yoktur ya da gücün varlığı devletin yokluğudur.

Devlet güçtür çünkü istençtir. Ve tikel ve genel istencin birliği olarak devlet saltık olarak bir güç sorunu değildir.

Her bir tikel istencin güç olduğu yerde hiçbir güç yoktur çünkü herkesin gücü evrensel gücün kendisidir.

İstenç güç olarak egemendir ve hiçbirşeye altgüdümlü olamaz.

Hegel'in Tüze Felsefesi'nde Ekonomi

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com / www.ideasatis.com © AZİZ YARDIMLI 2013-14 Hegel'in "Tüze Felsefesi"nde Ekonomi Bu metin Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından yayımlanan İktisat Felsefesi dergisinin 2'inci sayısında yayımlanmıştır. Tüm hakları saklıdır. Bu metin bu formatta İdea Yayınevinden izin alınması gerekmeksizin sınırsızca çoğaltılabilir ve yayılabilir.

Hegel'in Tüze Felsefesi' nde Ekonomi AZİZ YARDIMLI Giriş: Felsefenin Bilime Çevrilmesi — İstenç Belirlenimleri Olarak Hak, Ahlak ve Törellik — Ekonomi Kavramı — Ekonomi, Törellik ve Özgürlük — Tikellik Sorunu — İdeanın Çıkarı Olarak Törel Eğitim — Ekonomi ve Hak — Ekonomi ve Duyunç — Mülkiyet ve Kişi — Pazar Ekonomisi — Yurttaş Toplumu/Die bürgerlicher Gesellschaft — Yurttaş Toplumu, Kapitalizm, Weber Özet Tüze Felsefesi' nde Hegel modern tinin doğasını çözümler. Birey Hak bilincini kazanmış Kişi olarak modern yurttaş toplumunun ilkesidir ve Kişilerin sözleşme ilişkileri alanı olarak Yurttaş Toplumu özsel olarak ekonomik bir etkinlik sürecidir. Hegel'in modern tin dizgesinde etik ve ekonomi arasında kurulan ilişki çağdaş ekonomik terimlerde bir düzeltmenin gerekli olduğunu, "kapitalist toplum = yurttaş toplumu," "yurttaş/burjuva = kapitalist" gibi denklemlerinin geçersiz olduğunu gösterir. Metinde türe ve adalet, tüze ve hukuk, özenç ve keyfi istenç (Wilkür), duyunç ve vicdan, kıpı ve moment anlamdaşlar olarak kullanıldı. Anahtar Sözcükler Hegel, Tüze Felsefesi, Rousseau, Weber, Yurttaş Toplumu, Özgürlük, İstenç, Duyunç Abstract In Philosophy of Right, Hegel analyses the nature of modern spirit. Individual as Person who have attained to the consciousness of his/her right is the principle 3

4

HEGEL'İN TÜZE FELSEFESİ' NDE EKONOMİ / AZİZ YARDIMLI

of the civil society, and the civil society as a sphere of contractual relations between persons is essentially a process of economical activity. The connection established in Hegel's system of modern spirit between ethics and economy requires an amendment in the current economical and sociological terminology that renders the equations of "capitalist society = civil society," "citizen = capitalist" invalid. Keywords Hegel, Philosophy of Right, Rousseau, Weber, Civil Society, Freedom, Will, Conscience *** Hegel'in Tüze Felsefesi' nde (TzF) ilk iki bölüm olan soyut Hak ve Ahlak bölümlerinden sonra üçüncü bölüm şöyle çözümlenir: ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÖRELLİK (Sittlichkeit) I. AİLE II. YURTTAŞ TOPLUMU A. Gereksinimler Dizgesi a. Gereksinimin Türü ve Doyum b. Emeğin Türü c. Anamal B. Türe Uygulaması a. Yasa Olarak Hak b. Yasanın Belirli-Varlığı c. Mahkeme C. Polis ve Korporasyon a. Polis b. Korporasyon III. DEVLET

***

Felsefenin Bilime Çevrilmesi. Tüze Felsefesi' nin amacı bir insan doğası önermek değil ama verili insan doğasının belirlenimini saptamaktır. İnsan özgürlüğünün nasıl olması gerektiğini önermek değil, ama o özgürlüğün, o istencin kendini kendi içinden nasıl belirlediğini göstermektir. Bu olanaklıdır çünkü modern dönem "İdeanın tüm belirlenimlerine ilk kez haklarını veren dönemdir." İstenç kendini özsel yapısı içinde açındırmıştır ve felsefe entellektüel grisini büyümüş bir yaşamın grisi üzerine boyama işine başlayabilir. Tin törel gerçekliğinin kavramlarını ele geçirmiştir ve yaşamını onlarla uyum içinde baştan sona yenilerken aynı zamanda eyleminin anlamını yakalayabilir. Tüze Felsefesi tarihsel bir çalışma değildir, konusu oluş sürecinde olan bir nesnenin geçici görüngüleri üzerine yorumlar sunmak değil ama usun kendi imgesinde ürettiği törel yaşamı kavramaktır.

5

Entellektüel, etik ve estetik bir insan doğasını yadsıyan bakış açılarının tersine, Hegel 'hiçbirşey eksiksiz değildir' ilkesini ciddiye almaz ve bir veri olarak insan doğasının eksiksizleşebilirliği düşüncesini bir Tarih problemi olarak doğrular (TzF § 343). Homo sapiens bir düşünce, duygu ve duyu gizilliğidir ve gizillik edimselleşme uğruna gizilliktir. İnsanların özsel olarak bencil değil ama evrensel uyum içinde yaşamaya yetenekli ahlaksal ve törel varlıklar oldukları, birinin kendi gönenci için temel kaygısının eşit ölçüde başkalarının gönenci için de kaygı olduğunu, kötülüğün kendisi olan törel geriliğin evrensel olarak giderilmesinin ve türesizliğin küresel ortadan kaldırılmasının yalnızca olanaklı değil ama kaçınılmaz olduğu — bu ve benzeri vargılar Hegel'in kendi kişisel dilekleri ya da görüşleri değil ama nesnel idealist dizgesinin çıkarsamalarıdır. Hegel özgürlüğün felsefecisidir — bilgisizliğin, değersizliğin, çirkinliğin değil. Çağının çocuğudur, ve ait olduğu çağ Tinin özbilincini kazanmakta olduğu evrensel özgürleşme çağıdır. Kavramı altyapının, kültürün, tarihsel dünyanın bir türevi olarak gören öznel yorumların tersine, Hegel'in Tüze Felsefesi' ndeki Ekonomi çözümlemesi nesneldir. Düşüncesinin gelişiminde raslantısal bir aşama üzerine koşullu değişken bir 'görüş' değil, ama kavramsal dizgesinin zorunlu ve mantıksal bir bileşenidir. Hegel görüşlerin ötesinde bilginin olanağını kabul eder ve saltık yöntem yoluyla üretilen dizgesini aynı zamanda tanıtlamanın kendisi olarak görür. Onun için felsefenin yalnızca sözde bilme sevgisi olma dönemi kapanmış ve edimsel bilme olma, Bilim olma zamanı gelmiştir. Hegel'in Ansiklopedik Dizgesinde bilginin nesnesi Logos, Doğa ve Tin alanlarıdır. Bu başlıklar varlığın bütün bir erimini kucaklar ve Hegel'in felsefesinde insan bilme yetisinin ötesinde yatan aşkınlık alanı gibi birşey, bir kendinde-Şey, insan usunun kavramsal gücünün ötesinde yatan bilinemez bir yasak bölge yoktur. İnsan gizil olarak kendini bilme, herşeyi bilme, bütün bir varoluşu anlama, ona anlam verme yeteneğindedir. Bunun tersi ilk olarak nihilizm olacaktır — bilgisiz, özgürlüksüz ve güzelliksizliği ile düşünceyi yenen bir ruh durumu. Hegel felsefesinin Varlığın ve Kavramın bütün bir klasik felsefe tarihinde yalnızca bir varsayım olan birliğini tanıtladığını, Platonik bilgi idealinin insanlığın bütünü için geçerli olduğunu düşünür. Bu duruş noktası insanı varoluşun estetik, etik ve entellektüel ereği olarak, varoluşun saltık doruğu ve ereği olarak gerçek değeri içinde alır. Bilgisizliğin olanaksızlığını göstermesinde Hegel'in felsefesi insanı indirgeyen, önemsizleştiren, saçmalaştıran kuşkuculuğu olanaksızlaştırır. Özgürlüğün insanlığın yazgısı olduğunu göstermesinde, insanı istençsiz ve duyunçsuz, ve böylece güçsüz ve eylemsiz bir altyapı türevi olarak, bir tür "yamuk kereste" olarak gören düşünme zayıflığını geçersiz kılar. Hegel'in bütün dizgesinin son bölümü olan Saltık Tin alanında tanıtlanan şey Bilme Yeteneği ile insan bilincinin gerçeğin biçimini

üstlenme yeteneğinde olduğudur; Duyuncu ve İstenci ile insanın tüm varoluşta İyinin edimselleşmiş ereği olduğudur; ve Estetik Duyusallığı ile insanın doğal ve tinsel şekline ideal duyusal biçimi vermeye yetenekli olduğudur. Hegel'in Ansiklopedik Dizgesinde yöntemin kendisi tanıtlama ile, dizge ile,

bilgi ile bir ve aynı şeydir. Ne biçim olarak yöntem içeriğe dışsaldır, ne de içerik olarak realite biçim olarak idealiteden yoksun bir olgular ya da görüngüler dünyası olarak kendi başına duran bir soyutlamadır. Kavram ve Varlık karşıtlık içinde ve tam bu karşıtlık nedeniyle birlik içindedir. Böyle bir felsefede bir yanda bilmeden önce bilmenin yöntemi olarak epistemoloji ve öte yanda kavramsız bir varlık alanı olarak ontoloji arasındaki aşılmaz uçurum, eş deyişle bilgisizlik ortadan kalkar. Tanıtlamanın tanıtlanacak olanın zorunluğunun gösterilmesi olması ölçüsünde, tanıtlama varlığın aklanışıdır. Tanıtlanmayan yoktur. Ya da yalnızca birinin bilincinde vardır ki 'öznellik' sözcüğünün kendisine haksızlık yapma, ona en kötü tanımı verme anlamında öznellik budur. Tanıtlama bilinçten böyle öznelliği, özgünlüğü, olumsallığı gidermenin, onu yalnızca olmayanı anlatan bir görüşler katışmacı olmanın üzerine bilgiye yükseltmenin olanağı ve saltık güvencesidir. Bilginin gerçek biçimi bilincin tüm geçici biçimlerinin terkedilmesi, bilincin bütünsel değişimi ve bütünsel yeniden kuruluşudur. Sıradan bilincin o çok değer verdiği yetersiz 'kendi'sinin yerine, görüş ve sanılarının yerine bilginin ve bilimin geçirilmesidir. Yeninin kurulması eskinin yıkılmasıdır, ve bilincin bu özverisi gerçekte sonsuz kazanımının önkoşuludur. Hegel'in Ansiklopedik Dizgesinin yapısı kavramlarının mantıksal bağıntıları yoluyla belirlenir ve bütünün sözcüğün gerçek anlamında bilgi dediğimiz şey ile, insan bilincinin gerçek biçimi ile çakışması amaçlanır. Yalnızca "anahatlarda" verilen Tüze Felsefesi' nin sık sık yakınma konusu edilen güçlüğünden sorumlu olan yan çalışmayı ne ise o yapan tanıtlama yanıdır. Hegel okuyucusunu bu sıkıntıdan hiç olmazsa bir ölçüde kurtarmak ister ve "bu anahatlarda yalnızca şurada ya da burada ilerleyiş ve yöntem üzerine küçük açıklamalar" ekler. "Konunun somut ve kendi içinde büyük ölçüde karmaşık doğası karşısında mantıksal ilerlemenin tek tek tüm noktalarda tanıtlanması ve çıkarsanması gözardı edilir" (TzF, Önsöz). Tüze Felsefesi ve aslında bütün bir Doğa ve Tin Felsefeleri alanı Mantık Bilimi' nin kendisini de kapsayan daha büyük bütünün bileşenleridir ve bu bütünün tam bir bilgisinin ve kavrayışının eksikliğinde Hegel'in dizgesini şurada burada ele almak dışsal olacak ve onun hiçbir zaman vazgeçmeyi istemediği bilimsel nitelikten yoksun kalacaktır. Buna karşın, dizgesinin yapısını mantıksal çıkarsamalara başvurmadan izlemek onun tanıtlamaları üzerine ilerlemek olacak ve doğal bilinç bu bağıntıların geçerliğinde ona daha yakın bir tanıtlama düzeninin işlediğini görecektir. Hegel Ekonomiye törel bir karakter verilmesini gerektiğini ileri sürmez ya da 'törel ekonomi' gibi birşey önermez. Ekonominin törel bir belirlenim olarak çıkarsanması kavramsal dizgenin kendisinin gereğidir. Hegel'in nesnel kurgul yöntemi Tüze Felsefesi' nin öğüt verici normatif insan-bilimleri durumunda her zaman görüldüğü gibi tüzel, ahlaksal, toplumsal, ekonomik, politik bir öneriler kütlesine bozulmasının önüne geçer. Sözde görgül olguları, bir oluş sürecinin kendileri geçici ve yitici görüngülerini, böylece gerçekte öznel olanı kendine ilke alan pozitif insan-bilimlerinin tersine, Tüze Felsefesi kavramın nesnel yapısını izler. Öznel-kişisel kaygıların üzerinde bu koşulsuz nesnellik düzleminde,

Tüze Felsefesi değer-yüksüz, ön-yargısız bir çözümlemedir ve salt kendini aklayan keyfi ilkeler üzerine dayalı bir toplumsal ya da ekonomik varoluş biçimini aramaz ve sözde karizmatik önderlere ve messianik kurtarıcılara gereksinen insanlığa bir politik görüş ya da ideoloji önermez. İnsanın özsel belirlenimi olarak Özgürlüğün açımlaması olan Tüze Felsefesi insan bilimleri alanında benzersiz bir çalışmadır. Eğer herşeye karşın insanlığa saltık olarak uygun ideal bir toplumsal varoluş tasarından söz edilebilirse, eğer gerçek olanın o denli de saltık olarak değer-yüklü olması gerektiği düşünülürse, Tüze Felsefesi Tinin kendi gerçeğini kendine önermesidir. Tinin gerçeğinin bilincinin özgürlüğün biricik koşulu olması ölçüsünde, Hegel yalnızca özgürlük felsefecisi değil ama gerçek özgürlük felsefecisidir. Geç de olsa "ahlaksal, toplumsal ve politik felsefenin en büyük yapıtlarından biri" olduğu anlaşılmaya başlayan Tüze Felsefesi içeriğinin eriminde ve kavrayış gücünde "Platon'un Devlet' i, Aristoteles'in Politika' sı ve Rousseau'nun Toplumsal Sözleşme' si ile karşılaştırılabilirdir" (Stephen Houlgate, Outlines of the Philosophy of Right, Intr., OUP, 2008). Tüze Felsefesi hiç kuşkusuz bu yapıtlara borçludur ve onlarla karşılaştırılabilir olmasının olanağı onlarda ussal olanı kendi içine almış olmasıdır. Dahası, Hegel bilimsel düşüncenin bir birikim olduğunu, kendi felsefesinin bütününde felsefe tarihinde kalıcı ve geçerli içeriğin bir toparlanması olduğunu vurgulu olarak bildiriyordu. Onlardan ayrımı yalnızca o felsefi içeriği tarihsel görelilikten olduğu gibi kişisel özgünlükten de özgürleştirmek için özbilinçli kaygısında yatar. "Felsefenin düşüncelerde ayrımsanan kendi zamanı olması" ölçüsünde, tarihsel görelilikten kaçınmayı başarmak ve özgürlüğe saltık olarak yetenekli evrensel bir insan doğası kavramını üretmek Tarihi alacakaranlığı olmayan sonsuz şafak olarak yaşayan Platon ve Aristoteles için olanaksızdı. "İnsanları oldukları gibi ve yasaları olabilecekleri gibi" aldığı düzeye dek, Rousseau için kişisel özgünlükten kaçınmak olanaklıydı. Hegel bütün bir Tüze Felsefesi' nin tözü olan İstenç kavramını Rousseau'dan onun felsefesindeki değeri ve önemi içinde ödünç aldı, ama modern tinin bu büyük düşünürünün "sözleşme üzerine Devlet" kuramını ona bıraktı. Hegel için "felsefe İdealar ile ilgilenir" (TzF § 1), ve İdea yalnızca kavram değil ama edimselleşmesi içindeki kavram, tamamlanmış ve içeriğini bilinmeye bırakan kavramdır. Bu düzeye dek açıktır ki felsefe "Dünyaya nasıl olması gerektiğini öğretmez." Bunun için "sahneye her zaman çok geç çıkar. Dünyanın düşüncesi olarak, felsefe ilkin edimsellik gelişim sürecini tamamlayıp işini bitirdiği zaman kendini gösterir" (TzF, Önsöz). Bilimin nesnesi akışkan, değişken, yitici pozitif yapılar, yalnızca sanı ve görüşe izin veren görüngüler değil, ama edimselliği ile birliği içindeki kavram, İdeadır; yetersiz olgusallaşması içindeki tarihsel kavram değil ama tam açınımı içindeki gerçek kavramdır. İstenç Belirlenimleri Olarak Hak, Ahlak ve Törellik. Bu üç kavram Tüze Felsefesi' nin tam içeriğini oluşturur. İstenç kendi kavramı yoluyla belirlenen açınımında ilkin dolaysızlığı ve moral ilgisizliği içindedir ve Hegel (1) biçimsel Hak başlığı altına aldığı bu alanda Mülkiyet, Sözleşme ve Haksızlık kavramlarını

çözümler. İstenç bu dolaysızlık kipinde kendini Mülkiyet ve Sözleşme kavramları olarak belirler. Haksızlık sözleşmenin (alış-veriş, alım-satım, değiş-tokuş, pazar, tecim) zorunlu ortadan kalkışının vargısıdır ve (2) Ahlak alanına geçiş kıpısını oluşturur. İstenç kendi içine yansıdığı ve bu kendi ile dolaylılıkta kendini kendine nesne aldığı zaman, bundan böyle Duyunç olarak biçimsel İstencin içsel öznellik alanında, Ahlak alanındayızdır. Ahlak salt kendi ile ilişkide özgür olan Duyuncun öz-belirlenim alanıdır ve eylem için neyin doğru ya da eğri, neyin iyi ya da kötü olduğunu salt kendi içinden yargılama yetisi, öznellik ilkesidir. Kategorik imperativler araştırmak bilimin işi değildir ve

dışsal duyuncun dışsal ahlak yaratmak için özsel olarak yetkeci eğiliminden doğar. Soyut Hak ve Ahlak alanlarını ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde kapsayan (3) Sittlichkeit ya da Törellik alanı Aile, Yurttaş Toplumu ve Devlet olarak ayrışır ve bu alanda Tinin modern dönemde üstlenmeye başladığı doğal-törel, toplumsal ve politik belirlenimler çözümlenir. Her üç alanının Ekonomi ile ilgileri açık iken, Yurttaş Toplumu bir gereksinimler dizgesi olarak asıl Ekonomi alanıdır. Tüze Felsefesi bütün bir modern Ekonominin bir istenç-belirlenimleri alanı olduğunu gösterir. İstencin özgürlüğü tözü olarak alması ve özgür olmamanın istenç için olanaksız olması ölçüsünde, Ekonominin özgürlüksüz olması Ekonomi kavramına aykırıdır, ve böyle 'ekonomi' ussal ve dolayısıyla edimsel değildir. Ekonomi Kavramı. İdeanın tüm belirlenimlerine hakkını veren modern dönemin Tüzel, Ahlaksal ve Törel kavramlarının bir dizgesi olan Tüze Felsefesi modern realitenin ön-modern realiteden ayrımını saptamanın ölçütlerini sağlar. Hegel'in mantıksal dizgesinde ussallık ya da İdea realitenin kavramına karşılık düşmesidir. "Ussallaşma"ya sık sık kavramına uygun olmayan tanımlar da verilir — örneğin Weber'in salt sayısal bir hesaplama olarak sözde 'ussallaşma' terimi durumunda olduğu gibi. Eğer "ussallaşma" anlatımını Hegel'in felsefesindeki anlamı içinde alırsak, onun bütün bir realitenin kendi kavramına karşılık düşme süreci olarak ereksel bir gelişimi anlattığını söylememiz gerekir. Us bir kavramlar dizgesidir. Ve nesnel Tin alanı da bir kavramlar dizgesidir. Nesnel Tinin realitesi bu alanın kavramlarının realitesidir, ve bütün bir törel realitenin kavramına karşılık düşen bir yapıya doğru gelişimi zamansal bir süreçtir. Kavramın realite ya da olgusallık kazanması olarak gelişim özsel olarak erekseldir, belirsiz, hedefsiz soyut bir ilerleme, bir tür kötü sonsuz değil, ama ereğinde yalnızca ve yalnızca kendini bulan ilkenin açınımıdır. Geleneksel ekonomi biçimlerinin dinginliği ile karşıtlık içinde, modern ekonomik realite bir süreçtir, durağan bir yapı değil ama kesintisiz bir büyümeler, bunalımlar ve yeniden yapılanmalar ardışıklığıdır. Ve Hegel'in nesnel Tin dizgesindeki tüm belirlenimler gibi, ekonomi de bir istenç, bir özgürlük alanıdır. Tüze Felsefesi' nin tüm belirlenimlerinin tözü olan İstencin bütün bir ekonomik etkinliğin de gerçek güdüsü olduğu düzeye dek modern ekonomik ilişki özgür ilişkidir ve bir zorlama, dayatma ya da buyruk olmayan sözleşme ancak mülkiyet iyesi tüzel kişiler arasında olanaklıdır. Ekonomik sözleşme ilişkisinin bir İstenç–İstenç ilişkisi olduğu düzeye dek, ya da ilişkinin bir ucunun silinmesinin ilişkinin

kendisinin silinmesi olduğu düzeye dek, özgürlüksüz ekonomi bir oxymorondur. Hegel'in Tin Felsefesi öznel Tin, nesnel Tin ve saltık Tin alanları olarak bölümlenir ve Ekonomi "Gereksinimler Dizgesi" başlığı altında Tin Felsefesinin nesnel Tin alanına aittir. Tinin sonluluk belirlenimlerini kapsayan nesnel Tin dizgesinde Ekonomi alanı yalnızca bir bileşendir, herşeyi belirleyen bir altyapı ya da bir ilke değil ama törel bütüne altgüdümlü bir kategoridir. Ekonomi belirleyici değildir çünkü kendisi belirlenir. Bir ilke değildir çünkü zorunlu parçaların bir bütünü olan dizge dolaysız bir ilke, temelsiz bir temel, kendi dışında duran bir öncül üzerine dayanmaz; ya da dizgenin bileşenlerinin tümü de eşit ölçüde ilkeler, temeller, öncüllerdir. Mantıksal zorunluk dizgenin bileşenlerinin tümüne hiçbir kuraldışı olmaksızın ayrıcalık açısından eşit değer ve önem yükler. Dizge kavramı gereği monist değildir, tekil bir ilkenin birincilliğini kabul etmez ve Çoğulluğun başatlığını Tekilin başatlığı ile eşitler. Ekonomi, Törellik ve Özgürlük. Ekonominin nesnel Tin dizgesindeki ayrıcalıksız konumu dizgenin bileşenleri ile bağıntısı yoluyla belirlenir. Dizgenin üçüncü ana bölümü olan Törellik alanı içerisine düşen Ekonomi böylece bütününde bir törellik dizgesidir ve bu alanın karakteristiklerini paylaşır. İlk olarak, "törel alan Özgürlüktür ya da nesnellik olarak kendinde ve

kendi için varolan İstençtir" (TzF § 145). Törel İstencin kendi için varolması bütün bir olgusallaşmasında başkası ile değil ama yalnızca ve yalnızca kendi ile ilişkili olması demektir. İstencin İstenç yoluyla belirlenimi olarak, bu öz-belirlenim olarak törel özgürlük İstencin saltık güç olduğunu, üzerinde kendisinden başka hiçbir gücün bulunmadığını imler. Bu nedenledir ki modern törel yaşam tüm belirlenimlerinde kesintisiz iyileşmesinin, gelişmesinin, ussallaşmasının önüne geçebilecek bir etmene izin vermez, stahlhartes Gehäuse gibi nihilistik kurguları dışlar. Törelliğin onu önceleyen soyut Hak ve öznel Ahlak alanlarının birliği olması Törellik alanının duyuncun yargısı ile aklanmış hakkın edimselleşmesi olması demektir. Hegel'in nesnel tin dizgesinde Yurttaş Toplumunun bütünü olarak modern ekonomi somut özgürlük karakterini taşır ve yalnızca törellik ile ilişkili olmakla kalmaz ama bütününde töreldir, özbilinçli İstençtir. Bu nedenle ekonominin ahlaksal temelinin olup olmadığı gibi sorular ve onları öznel kanılardan, eğilimlerden, önyargılardan çıkarak yanıtlama çabaları gereksizliklere indirgenir. Bu törel karakteri ile, ekonomik etkinlik dürtü, itki, tutku vb. gibi kaynakları bilinçsiz etmenlerin, görülmez ellerin, materyal altyapıların, özerk teknolojinin vb. güdümünde değil ama baştan sona bilinçli olandır. "Törellik varolan dünyaya ve özbilincin doğasına gelişmiş Özgürlük Kavramıdır" (TzF § 142). Ekonomik etkinliğin bütün bir özgürlüğü bir yanılsamaya ve bütün bir istenci hiçliğe indirgeyen deterministik 'kapitalizm' olarak görülmesi ekonominin bu özsel törel karakterinin gözden kaçırılmasına bağlıdır. Bireyin törel yaşamdaki özbilinçli özgürlüğü bir yandan bu yaşamın sürekli değişim, dönüşüm ve gelişim içinde olmasının olanağı iken, öte yandan onda insan istencini geçersiz kılan, onun moral karakterini ve sorumluluğunu silen meta fetişizmi, şeyleşme, şeylerin egemenliği, yabancılaşma gibi nihilistik

kurgulara yer olmadığını gösterir. Özbilinçli törel etkinlik olarak ekonomi böyle ekonomi-dışı tasarımların getirilmesi ile yalnızca kavramını değil ama kökenbilimsel anlamını da yitirir. Fetişizm, maskeleme, vb. gibi banaliteler bireysel özgürlük ve istenç kavramlarına yabancı başka bir düşünme düzenine aittir ki, orada modern ekonomik, toplumsal, politik kategoriler arkaik bir sözlüğe ait geçersiz adlar altında ön-modern kategorilere çevrilir, Yurttaş Toplumunun kendisi güç, şiddet, zor koşulları altında varolan bir tür 'doğa durumu' olarak gösterilir. İstencin özgür olmasının onun özünde yatması gibi, istencin özbilinçli olması da istenç olması için zorunludur. Salt doğal itkiler, hırs, istek, tutku gibi dürtüler insanın ahlaksal, törel ve tüzel niteliğinin negatif bileşenleridir, ve insan için 'güdüler' oldukları zaman insanı bilinçli eyleme değil ama bilinçsiz davranışa belirlerler. Ekonomik eylem de tüm insan eylemi gibi usdışı doğal dürtülerin, itkilerin vb. etkisine açıktır ve bu doğal etmenlerin gücü modern tinin doğuş evresinde, bireysel duyuncun ve istencin özbilince uyanış kıpısında, gelenek tininin modern kent törelliğine dönüşme evresinde kaçınılmaz olarak ve göreli olarak güçlüdür. Ama insan olmanın tanıkları olan bu etmenler özgür ve ussal ekonomik sürece girdiklerinde bunu duyuncun denetimi altında ve onunla uyumlu oldukları ölçüde yaparlar. Tikellik Sorunu. Ekonomik eylemin dürtüsel değil ama özbilinçli olması ölçüsünde, gelenek tininin, özgürlüğe yabancı despotik tinin eğitilmişliği ve kentlileşmişliği ussal modern ekonominin öngereğidir. Gönenç salt doğal dürtülerin doyumundan, bu doğal İyiden ayrı olarak tinsel olarak İyi olandır, bilgi ve istenç olarak düşünce yoluyla üretilen İyidir. İstenç kendi kavramı ile uyum içinde İyi olanı ister, ve bu onun ussallığıdır. Hegel tutkular ve us arasındaki bu karşıtlık ilişkisini Yurttaş Toplumunda tikellik ve evrensellik kavramlarının terimlerinde ele alır, ve modern toplumun bu iki kıpısı arasındaki dengesizliğin sonuçlarını büyük ayrıntıda inceler. Tikellik

ilkesinin birincilliği törel yaşamın varoluşunu olanaksızlaştırır ve tikellik ilkesinin onda dayanağını ve olanağını bulduğu evrenseli yitirmesine götürür. Hegel bu iki uçtan her birinin kendini karşıt uç pahasına ileri sürmesini Helenik tarihten örneklendirir: Tikelliğin bağımsız gelişimi kendini eski devletlerde başgösteren törel bozulma olarak ve çöküşlerinin en son zemini olarak gösteren kıpıdır. (TzF § 185 Not) Ama Platon'un duruma çözüm önerisi, evrensellik ilkesinin tikel pahasına birincilliği yalnızca çözmeyi istediği sorunu başka bir sorun ile değiştirir: Platonik devlet düşüncesi Kişiye karşı özel mülkiyete izin vermeme gibi bir haksızlığı genel ilke olarak alır. ... Malların ortaklığı, ve özel mülkiyet ilkesinin yasaklanması zemininde, dinsel ya da dostça ve giderek zoraki bir

insan kardeşliği düşüncesi kendini tinin özgürlüğünün ve hakkın doğasını yanlış saptayan ve onları belirli kıpılarında göremeyen bir anlayışa kolayca sunabilir. Epikürüs şeylerin ortaklığı için böyle bir birlik kurmayı tasarladıkları zaman dostlarını durdurmuştu; tam şu nedenle ki, böyle bir birlik güvensizliği tanıtlayacak ve birbirlerine güvensizlik duyanlar ise dostlar olmayacaklardı. (TzF § 46 Not) Platon'un atomik kent-devletinin gelişmemiş törelliğinin koşullarında önerdiği çözüm "özgür sonsuz kişiliği tam olarak en derin yerinden yaraladı" (TzF, Önsöz). Sağlam, ortadan kalkmayacak, değişmez bir ideal Devlet modeli ortaya koyması Devleti hamlığı içinde sonsuzlaştırma önerisinden başka birşey değildi ve gerçekleşmesi Devletin ideal ereğine erişmesinin kendisini engelleyecek bir girişimdi. Yetersiz bir insan doğası kavramı tarih kavramının ve tarihsel gelişim kavramının yokluğu ile birlikte gider. İki durum da, evrenselden soyutlanmış tikellik gibi tikelden soyutlanmış evrensel de, mantıksal olarak ve reel olarak geçersizdir. Tikel pahasına evrenselin birincilliği ya da tersi, evrensel pahasına tikelin birincilliği sonuç olarak her ikisinin de yitişini getirir. Hegel'in sürekli vurguladığı nokta iki karşıt uca da hakkının verilmesi, yalnızca yanyana durmaları değil ama edimsel olarak bir olmalarıdır. Karşıtlar olarak birbirlerinin varlık nedenidirler, ve yine karşıtlar olarak birbirlerini ortadan kaldırarak birbirlerinin yokluk nedenidirler, ve her iki yan da birbiri ile eksiksiz özdeşlik noktasına dek gelişmedikçe ereklerine erişmek için bir oluş süreci olarak bütün bir törellik alanının ilerleyici değişiminin zemini ve güvencesidirler. Evrenselden soyutlanmış tikellik modern dönemde "liberalizm" olarak bilinen tek-yanlılığı, ve tikelliği soyutlayan evrensellik "kollektivizm" olarak bilinen eşit ölçüde tek-yanlı istenci gösterirken, Hegel'in yöntemi böyle usdışı analitik çözümlerin edimsellik kazanamayacağını gösterir. Evrensellik salt evrensellik olarak görüldüğünde tüm belirlenimden soyutlanmışlık, belirlenimsizliktir. Tikellik belirliliktir — belirlilik ne olursa olsun. Bu nedenle tikellik alanı olumsallık alanı, ya da burada istencin alanında olduğumuzu düşünürsek, keyfi istenç ya da özenç alanıdır. Özenç seçme özgürlüğü olarak hiçbir sınır tanımaz ve ussal evrensel istenç tarafından sınırlanmayı ister. Özgürlük hiçbir olumsuzlama içermeyen soyut belirlenimsizlik değildir. Belirli özgürlük olarak özgürlük başkası tarafından, ama kendisinden başkası olmayan bir başkası tarafından, sınır olmayan bir sınır tarafından sınırlanmadır. Bu düzeye dek dilediğini yapan yasasız insan değil ama yasa istencinde kendi istenci altında duran, yasayı kendi istenci olarak belirleyen ve bilen insan özgürdür. Ekonomik etkinliğin törel özgürlüğün somutlaşması olması bütün bir ekonomik ilişkiler alanının gelişimini özgürlük bilincinin gelişimine, eğitime altgüdümlü kılar. Eğitim Dünya-Tininin gerçek biçimini alması, törel kavramlarının Tinin varoluşu içinde anlatım bulmasıdır. Bu düzeye dek süreç ereksel, gelişimseldir, çünkü verili bir gizilliğin kendini edimselleştirmesidir. Eğer Tinin ereğini İyi, Özgürlük, Türe kavramlarının terimlerinde anlarsak, eğitim bu nesnel kavramların eksiksiz içerikleri ile Tinin

kazanımı olmasıdır.

12

İdeanın Çıkarı Olarak Törel Eğitim. Hegel'in nesnel Tin dizgesinde ekonomik ilişkiler alanı olarak Yurttaş Toplumu aynı zamanda duyunç ve istenç özgürlüğü içinde törel eğitim sürecidir. Ekonomi ve etik arasındaki özsel ilişki modern ekonominin ancak tüzel, ahlaksal, törel eğitilmişlik düzleminde olanaklı olduğunu anlatır. Ekonomik ereğin gönenç olması ölçüsünde, törel olarak büyümemiş uluslar ekonomiye ve böylece gönence yeteneksiz göreli olarak yoksul uluslardır. Törel eğitimin ereği özgürlük bilincidir ve ekonomik eylemin öznesi olarak Yurttaşın kendi kendisini yaratma sürecidir. Ekonomik gelişme eğitimsel gelişme, ve eğitim özgürleşmenin bir başka adıdır. En yüksek ekonomik gelişme düzeyindeki toplumlar törel olarak en yüksek eğitim düzeyindeki toplumlardır, çünkü gönenç kendini emek olarak anlatan insan düşünce ve istencinin biçimini taşır, ve tinin gelişiminin biricik koşulu özgürlük içinde bireyselliğin eğitimidir. Eğer kültürel eşitsizlikler yerine kültürel eşitlik ve çok-kültürlülük düşüncesi doğrulanacaksa, eğer ulusların bir bölümünün daha ileri bir gelişim düzeyinde iken başkalarının daha geri bir gelişme aşamasında olduğu yadsınacaksa, eğer maymuna tapınmak ve insanı tanrısal değerde görmek arasında, kast dizgesi ve demokrasi arasında hiçbir ayrım olmadığı kabul edilecek ve ne olursa olsun tüm kültürel değerler eşdeğerler olarak görülecekse, o zaman gelişme kavramını, gelişen bir insan doğası kavramını yadsımak gerekecektir. Hegel'in Tüze Felsefesi' nin son bölümünü oluşturan "Tarih Felsefesi" Tarihi ereksel olarak, eş deyişle hedefi özgürlük bilincinin kavranması olan bir gelişim süreci olarak çözümler. Tüm kültürel eşitsizliklerin, sözde kültürel çoğulculuğun üstünde ve ötesinde, Dünya-Tini kavramının kendisi bu bütünsel gelişimin en son bireye dek homo sapiensin evrensel, türdeş, küresel yazgısı olduğunu kabul eder. Bu süreçte Ekonomi, özgür toplumsal etkinlik olarak, bütün bir törel yaşam dünyasını özdeksel ve tinsel yanlarında üretme, ona gerçek ve eksiksiz özdeksel ve tinsel biçimini verme etkinliği olarak görünür. Evrensel özdeksel ve tinsel istem evrensel özdeksel ve tinsel sunum ilişkileri içinde bireyler ekonomik ereklerinde yalnızca kendilerinin olduğu gibi başkalarının da gönencini yaratmakla kalmazlar, ama özdeksel dünyalarını istençlerinin bir anlatımı olarak üretir, ona istençlerinin biçimini verirler. Bu toplumsal etkinlik sürecinde tinsel dünyalarını eksiksiz tüzel, ahlaksal ve törel biçimine doğru geliştirir, özsel karakterlerini gün ışığına çıkarır, özgür benliklerini, gerçek kendilerini tanırlar. Bu düzeye dek, modern toplum olarak görünen modern ekonominin birincil niteliği olan gelişim genel olarak problemlerin bastırılmasını değil ama ortaya çıkarılmasını gerektirir. Problem çözüme yetenekli olduğu için problemdir, ve erken gelişmişlikten ve böylece bütünsel bir tarihsel geriliğe takılıp kalmaktan kaçınmanın yolu problemi bastırmak ve gizlemek, sözde sıfır problem politikası gibi düşlemler üretmek değil ama tersidir. "İnsan hayvandan daha az rahattır, ve gerçekte Tin olarak öyle rahat olmaması gerekir" (TzF § 190 Ek). Geleneğin dinginliği ve değişimsizliği içinde varolma istenci olarak tutuculuk hangi biçiminde olursa olsun yalnızca problemden kaçınma ve böylece onu sürdürme politikasıdır.

13

Tin özsel olarak özgürdür, ve özgürlük bilinci Dünya-Tininin eğitiminin ereği ve olanağıdır. Eğitim bütününde törel bir kavramdır ve Tinin doğal hamlığını bırakarak gerçek törel karakterini kazanma sürecidir. Bireyler bu Devletin Yurttaşları olarak kendi çıkarlarını erekleri olarak alan özel kişilerdir. ... İdeanın çıkarı, ki genel olarak Yurttaş Toplumunun bu üyelerinin bilincinde yatmaz,

onların tekillik ve doğallıklarını raslantısal gereksinimler yoluyla olduğu gibi doğa zorunluğu yoluyla da bilmenin ve istemenin biçimsel özgürlüğüne ve biçimsel evrenselliğine yükseltme, tikelliği içindeki öznelliği eğitme sürecidir. (TzF § 187) Eğitim saltık belirlenimi içinde görüldüğünde özgürleşme, ve daha yüksek bir özgürleşme uğruna emektir. ... Davranışın katıksız öznelliğine karşı, isteğin dolaysızlığına karşı, duygunun öznel kibrine ve özencin keyfiliğine karşı - zorlu emektir [die harte Arbeit]. (TzF § 187 Not) "İdeanın çıkarı," ki İdeanın çıkarı olduğu için saltık çıkardır, insan istencinin gerçek tüzel, törel ve türel biçimini kazanma süreci olarak eğitimdir. Eğitimin ereği tüzel, törel, türel türdeşliktir çünkü erek Dünya-Tininin ereği olarak evrensel, ve kavramın eksiksiz realitesi olarak idealdir. Toplumsal varoluşta ayrımlaşmanın, türlülüğün, çelişkinin zemini olan ön-modern geleneksel öğelerden özgürleşme çok-kültürlülüğün yenilmesidir. Kendini özgürlük kavramının bilincine dek eğitmiş hiçbir ulus, hiçbir halk ya da hiçbir birey daha az ya da daha çok türe ve tüze öneren kültürel çoğulculuğu yaşayamaz. "Benin herkesi özdeş kılan evrensel Kişi olarak kavranması bir eğitim sorunudur" (TzF § 209 Not) ve etnik, ulusal, dinsel, genel olarak kültürel ayrımların olumsuzlanmasını gösterir. Modern yurttaş toplumunda eğitim göreli, tarihsel, kültürel 'değerlerin,' değersiz değerlerin aşılanması, böylece gelişimlerinin durdurulması olmaya son verir, insanlığı sonlu Hak, Ahlak ve Törellik alanlarında gerçek biçim uğruna eğitimin yoluna döndürür. Modernleşme insanın doğallıktan tinselliğe eğitiminin, özgürleşmesinin alanı, geleneğe boyun eğişten yasanın özgürlüğüne geçiş süreci, eski ve yeni arasındaki çelişki ve çarpışma alanıdır. Kültürel çoğulculuğun ayrımlarını silen, onları gereksizleştirerek insana kendini gerçek benliğinde edimselleştirme olanağını veren modern yurttaş toplumu böylece büyük nihilizm alanıdır. Gerçekten de değeri olmadığı yerde, toplumda aramak ve bulamamak varoluşun değersizliğinin değil ama nihilizmin değerler sandığı şeylerin değerler olmadığının, değerlerin varoluşa değil ama bu bilince yabancı olduğunun tanıtıdır. Hegel'in Tin Felsefesinin bütün bir Saltık Tin bölümü değerlerden başka birşey ile ilgili değildir. İnsanın entellektüel, etik ve estetik gelişimi için istem dolaysızca insan varoluşunun bu boyutların her biri açısından geriliğinin doğrulanmasını imler. Moral gerilik duyunç geriliğidir ve giderilmesi içeriksiz kategorik imperatifler önermekten daha çoğunu, insanın belirli olarak neyin iyi ya da kötü, neyin doğru ya

da eğri olduğunu ayrımsamada eğitimini, kendi duyuncunu tanımasını ve dolayısıyla özgürlüğü gerektirir. Bu sorunun Dünya-Tininin sorunu olduğu düzeye dek, eğitmen Dünya-Tininin kendi kendisinden başkası olamaz. Eğer insanlık moral doğrularını dışsal olarak geri kültürlere ve çağlara ait olan arkaik dinsel öğretilerden, modern özgürlük dönemine uzanan despotik entellektüel artıklar olarak ideolojilerden öğrenmeyecekse, onları kendi içinden, özgürlüğünün dokunulmaz alanı olan duyuncundan üretmeyi öğrenmelidir. Törel yaşam bu düzeye dek Eğitim yaşamıdır. Bu eğitim a priori değil ama a posterioridir: Tüzesizliğin, ahlaksızlığın ve türesizliğin yenilmesi için bu geriliklerin edimsel olarak yaşanması, ve insanın olduğundan daha iyi olabileceğinin olanaklı ve zorunlu olduğunun anlaşılması gerekir. Gerçek suçsuzluk durumu suçun bilinçsizliğini değil bilincini gerektirir. Yalnızca kötü olanın yadsınması a prioridir, çünkü istenç kavramı gereği, doğası gereği, ussallığı gereği saltık olarak haklı olanın, doğru olanın, iyi olanın istencidir. Ekonomi ve Hak. Hak doğal değil ama tinseldir ve Hakkının bilinci insanı Kişi yapan, mülkiyet iyesi olarak toplumsal ilişkiye yetenekli kılan belirlenimdir. Ancak Kişi özgürce üretim, değiş-tokuş ve tüketim yapabilir, ve ancak Kişi ekonomik eylemin öznesi olabilir. Kişi kavramının başkalarının da Kişiler

olarak tanınmasını öngerektirdiği ve böylece evrensel olduğu ölçüde, Kişi modern dönemin kavramıdır, tıpkı Kişinin dolaysız İstenci olarak özel mülkiyetin de modern bir kavram olması gibi. Hegel'in Tarih Felsefesi' nde özgürlük kavramının bilinci kavramın gerçek içeriği ile — tüm insanların özgür doğdukları, özsel olarak eşit oldukları ve saltık olarak değerli olduklarının bilgisi ile — ilk kez Batıda doğmuştur ve modern dönemi tanımlayan tarihsel dönüm noktasıdır. Helenik Kişi kavramı evrensel olmamasında lekeli idi. Asya'nın despotik imparatorluklarında ise istenç, özgürlük, hak yalnızca Birin ayrıcalığıdır, nüfusun bütünü onun istencine altgüdümlüdür, ve yalnızca bu boyun eğmenin kendisi onun gücünü belirler. Kul ne hak bilincini taşıyan Kişidir ne de mülkiyet iyesidir. O yalnızca başkasının istencidir. Hak kavramının bilincinin doğması, her insanın salt insan olduğu için vazgeçilmez haklarının olduğunun anlaşılması yalnızca Tarihin gerçek dönüm noktasını anlatan bir başka formülasyondur. Kişi için hak evrenseldir — evrensel Tinin kendisi için, ve Tinin ve Doğanın evrensel içeriği üzerinde. Kişinin karar veren ve dolaysız tekilliği önünde bulunan bir doğa ile ilişkilidir ki, böylelikle istencin Kişiselliği öznel birşey olarak onun karşısında durur; ama kendi içinde sonsuz ve evrensel olarak Kişilik için salt öznel olma gibi bir sınırlama onun için çelişkili ve geçersizdir. Kişilik bu sınırlamayı ortadan kaldırma ve kendine olgusallık verme, ya da yine aynı şey, o belirli-varlığı kendisine ait olarak koyma etkinliğidir. (TzF § 39). Hak İstencin gizilliğini edimselleştirmesi, kendine belirli-varlık vermesi, kendini bütün bir varoluş ile ilişkilendirmesi, onu 'benim' yapması, kendini İstenç

olarak onda bulmasıdır. Evrenin kendisi evrensel istencin hak alanıdır. Ekonomi ve Duyunç. Öznel duyunç özgürlüğünün henüz gelişmediği ve buna bağlı olarak ahlakın dinsel, ideolojik, despotik olarak dışsal bir dayatma olduğu ön-modern gelenek kültürlerinde kişi, birey ve yurttaş, ya da mülkiyet, eylem ve politik istenç de tam hakkını kazanamaz. Törellik kavramına uygun varoluşun soyut hakkın ve öznel duyuncun birliği olması ölçüsünde, bu son iki kıpının gelişmemişlik düzeyi toplumsal ve ekonomik etkinlik olarak törel yaşamı da tutuculuk, gerilik ve grilik içinde tutar. Ahlaksal büyümeye kapanan geleneksel tin doğrularını ve eğrilerini, iyilerini ve kötülerini dışsal duyunçtan, arkaik dinsel inaklardan ya da aydın despotun, ideolojinin vb. buyruklarından öğrenir. Birey olmaya ve bireysel eyleme bu kapalılık modern gönenç düzeyi ile karşılaştırma içinde yoksulluktur. Gönenç törel gelişmişlik düzeyi ile orantılıdır. "Gerçek Duyunç kendinde ve kendi için iyi olanı istemek için duygusal yatkınlıktır (Gesinnung)" (§ 137) ve Hegel'in nesnel Tin dizgesinde duyunç dinsel bir "çağrı" değil, dinsel bir ahlaksal buyruklar dizgesi ama bireyin kendi belirlediği ve yargıladığı amaçlar ve niyetler temelinde eylem özgürlüğüdür. Din modern toplumsal-ekonomik yaşamı bu sonluluk dünyasının üzerine saltık Tin alanına yükseltilmesi ile, orada olmaması ile belirler. Hegel için Luther ve Reformasyonun başka önderleri yalnızca insan duyuncunun dokunulmazlığını kavramış, duyuncu Katolik Kilisenin denetiminden kurtarmış, dini din kavramı ile bağdaşmayan dışsal bir araç yaparak değersizleştiren kabalığın elinden almıştır. Dışsal duyunçtan özgürleşen birey gerçek duyuncunu geliştirme, ahlaksal olarak büyüme, böylece kendi sorumluluğunu üstlenme ve dürüst olma olanağını kazanır. (Hegel modern Devletin din ile ilişkisini TzF § 270 ve Notta ayrıntılı olarak inceler.) Ekonomi insanın özgürlüğünü yenen hırsının bir uzantısı değil, ama özsel törel karakteri ile bir İstenç belirlenimleri alanıdır. Hırsın bağımsız gelişimi Hegel'in Yurttaş Toplumunu çözümlemesinde tikellik öğesinin evrenseli tanımaması olarak törel bozulmaya ve çöküşe götüren etmendir (TzF § 185 Ek). İstenç dürtü, itki, eğilim vb. gibi etmenler tarafından belirlendiği zaman ahlaksal nitelik sona erer ve yerini doğal olana bırakır.

Doğal olanın özgür olduğu sanısı Doğa ve Tin kavramları arasındaki ayrımın zorunluk ve özgürlük arasındaki ayrım olduğunun gözden kaçırılmasından kaynaklanır. Özgürlük doğal değil ama tinseldir, doğuştan gelen bir içgüdü değil ama kazanılması bütün bir tarihin emeğini gerektiren bir niteliktir. Hiç kuşkusuz usdışı hırs ve benzeri etmenler ekonomik etkinliğe karışır. Ama onu istenç ve duyunç pahasına belirlemeleri ondan ekonomik olma karakterini uzaklaştırır. Özgür olmayan bilinç yalnızca dürtüsel davranışı tanıdığı için duyunçsuz hırsın, tutkunun, dürtünün belirlediği ilişki biçimini ekonominin özü olarak ve ekonomik ilişkiyi sömürü ilişkisi olarak görür. Hegel'in nesnel Tin alanında insan düşünen duygu olarak duyuncu ile varolan özgür, güçlü, bilgili, değerli ve onurlu bir varlıktır. Adam Smith'in duygudaşlık üzerine dayanan ahlaksal duygular felsefesinde insan zayıftır. Kendini bir ekonomist olmaktan çok bir ahlak felsefecisi olarak gören Smith için özgürlük öz-çıkar

ilkesi üzerine dayanır, ve ahlakı ahlaksal-olmayanın kendisi üzerine dayandıran kuramında "Us tutkuların kölesidir ve kölesi olması gerekir" diyen dostu David Hume'u izler. Öz-çıkar, tutkular, dürtüler vb. doğal oldukları, usdışı oldukları düzeye dek iyi ya da kötü olarak ahlaksal yargının nesnesi değildirler. Giderek duyunca baskın çıktıkları ve haksız eylemin güdüsü oldukları zaman bile kötülüğün sorumlusu değildirler çünkü ortaya çıkışları istencin denetiminde değildir. Ahlaksız olan yan insanın doğal yanı değil tinsel yanıdır, ve doğal yanın tinsel yana egemen olması duyunç zayıflığı, duyunçsuzluk ya da ahlaksızlık dediğimiz şeydir. Görgücü ahlak kuramları bir kural olarak ahlaksal değeri öz-çıkar, tutku, dürtü, haz ve acı duyguları gibi usdışı etmenler üzerine temellendirir. Ve böyle ahlak felsefeleri üzerine temellendirilen ekonomi törel değil ama doğal bir dizgedir. Mülkiyet ve Kişi. Mülkiyet Kişinin istencidir. Şey değil ama Şeye eklenen tinsel bir belirlenim, onun üzerindeki salt bir 'benim' yüklemidir. Hegel'in nesnel tin dizgesinde, Mülkiyet istencin kendini istençsiz Şeye yatırmasıdır. Ve istenç kendini doğal olduğu gibi tinsel-entellektüel Şeylere de yatırabilir. Tüze Felsefesi' nde Hegel'in kişilik üzerine dayalı mülkiyet kavramı entellektüel mülkiyeti de yararlık, fiziksellik, özdeksellik gibi ölçütlere bakılmaksızın istencin kendine tinsel belirli-varlık vermesi zemininde bir hak-belirlenimi olarak görür (TzF §§ 43, 68vs). Mülkiyet bütün bir nesnel Tin alanının ilk ve böylece en soyut kavramıdır. Mülkiyet istencinin doğuşu insanın ahlaksal ve yasal olgunlaşmasını beklemez ve kavramının aklanması istencin dolaysızlığıdır. Ya da, eğer nesnel Tin alanının daha ileri açınımını önceden dikkate alırsak, Mülkiyet kendini nesnel Tin alanının bütünü ile dolaylı kılar ve ahlak ve törellik alanlarında ahlaksal ve törel nitelik kazanır. İnsanın herşey üzerinde hakkının olması herşeyin insan istencinin nesnesi olmasını imler, ve Mülkiyet bu hakkın ilk somutlaşması, nesnel Tin alanının tüm daha öte belirlenimlerinin olanağıdır. Özgürlüğün dolaysız anlatımı olarak Mülkiyet despotik bilinçte bu bilincin olumsuzlanması olarak ilkin korku ve nefret yaratır ve onun tarafından onun hak tasarımında yeri olmayan yabancı bir öğe olarak, haksızlık olarak, sömürünün kaynağı olarak ve en sonunda doğrudan doğruya suç olarak görülür. Bu bilinç anarşist bir yetke olarak yargıda bulunabilir ve pekala mülkiyeti hırsızlık olarak da görebilir. O zaman mülkiyet çalınmaması gereken olarak ve gene de çalma ediminin kendisi olarak görülür, ve o zaman mülkiyetin kendi kendisine karşı korunması gerekli olur. Ya da, bu bilinç hırsızlığı kınamasında mülkiyeti akladığını anlamaz. Öte yandan mülkiyeti fetiş olarak, kendi başına davranan özerk bir güç olarak gören bilinci buna götüren şey insanı altyapı tarafından belirlenen istençsiz bir varlık olarak görmesi, insan istencini dirimsiz, istençsiz Şey karşısında edilgin saymasıdır. Dirimsiz, istençsiz özdeksel Şey

olarak gördüğü mülkiyete bir de kötülüğün sorumluluğunu yüklemesinde, onu kendinde kötülük olarak görmesinde bu materyal bilinç materyal olanı ahlaksal yargı altına getirir. Eğer mülkiyet ilişkilerinde fetişizm denebilecek bir yan varsa, mülkiyete böyle

özerkliğin yüklenmesinin kendisinin fetişizm olduğunu görmek güç değildir. Dışsal dünyanın nesneleri istenç ile ilişkilerinde Mülkiyet olurlar. Mülkiyetin tinsel karakteri onu gereksinimi doyuracak özdeksel-fiziksel bir araç olmanın, salt bir yararlanım ya da kullanım nesnesi olmanın üstüne ve ötesine, Kişi olarak istenç için erek olmaya yükseltir. Mülkiyetin kavramı fiziksel araç olmasında değil ama tinsel erek olmasında yatar. Salt bir tüketim nesnesi olarak gereksinimi doyurmasında değil ama istencin nesnelleşmesi olmasında, özgürlüğün önüne sınırsız bir etkinlik alanı açmasında yatar. Doğal insan ilk kez dolaysız istenci yoluyla doğallığını ortadan kaldırır ve tinsel Kişi olur. Evrik olarak, Kişinin ya da mülkiyet istencinin bastırılması insanın ekonominin, toplumsallığın, tüm üretken etkinliğin dışına sürülmesi, doğa durumuna geri itilmesidir. Birşeyi kendi dışsal gücüm altına almam İyeliği oluştururken, durumun tikel yanı, birşeyi doğal gereksinim, dürtü ve özenç dolayısıyla 'benim' yapmam ise İyelikte yatan tikel çıkardır. Ama özgür İstenç olarak kendim için İyelikte nesnel ve böylelikle ilkin edimsel İstenç olmam yanı İyelikte gerçek ve tüzel olanı, Mülkiyet belirlenimini oluşturur. Mülkiyete iye olmak, eğer gereksinim birincil sayılırsa, gereksinim açısından araç olarak görünür; oysa gerçek konum özgürlüğün bakış açısından Mülkiyetin özgürlüğün ilk belirli-varlığı olarak kendi için özsel erek olmasıdır. (TzF § 45). Mülkiyetin salt bir araç olması onun ekonomik ve toplumsal olmayan tikel iyelik yanını ilgilendirir. İnsanın yediği, içtiği, giydiği, doğal ve tinsel gereksinimlerinin doyumu uğruna tükettiği Mülkiyet değil ama Şeydir. "Mülkiyetin ussal yanı gereksinimlerin doyumunda değil, ama Kişiliğin salt öznelliğinin kendini ortadan kaldırmasında yatar. İlkin Mülkiyettedir ki Kişi us olarak vardır" (TzF § 41 Ek). Mülkiyet tüm dünyayı 'benim' yüklemi altına getirir, istenci nesnelleştirir, insanı tüm özdeksel doğanın üstünde ve ötesinde olan ve dolayısıyla onu bir moment olarak kapsayan bütün bir tinsel dünyanın kuruluşu ve belirlenmesi işine başlatır. Hegel İstencin salt kavram olarak değil ama nesnel Kavram olarak Us olduğunu, felsefenin işinin soyut Kavramlar ile değil ama somut İdealar ile ilgilenmek olduğunu belirtir. Mülkiyet şeyin fiziksel-özdeksel doğasına hiçbir değişim getirmez. Yalnızca ona İstencin, Tinin belirlenimini yükler, ve bu belirlenim Şeyin kendisinde değil ama bilinçler düzleminde ve bir istenç-belirlenimi olarak varolur. Mülkiyetin Şeylerin genel olarak istenç altına alınması olması mülkiyete istencin tikel biçimlerinin türlülüğü tarafından belirlenen bir türlülük kazandırır. Mülkiyet özel bireylerin olduğu gibi tüzel kişilerin, kurumların, ortaklıkların, giderek kendisi bir istenç, daha güçlüsü olmayan bir istenç olan egemen Devletin iyeliği de olabilir. Bunun dışında, yurttaş toplumunda mülkiyetin dağılımı eşit ölçüde bir olumsallık sorunu, bir anlak-sorunudur ve toplumun ahlaksal ve törel gelişmişlik düzeyi tarafından, özgürlük bilinci tarafından belirlenir. Mülkiyete

karışma, onu vergilendirme, ona el koyma, onu denetleme hakkı evrenselin, politik yurttaş istencinin aracı olarak hükümetinin ekonomiye karışma hakkıdır, tıpkı karşıt olarak bireyin de eşit ölçüde hükümete karışma hakkının olması gibi. Gerçekte, hükümetin ekonomiye karışmaması da bir karışmadır. Hükümetin mülkiyete karışıp karışmaması sorunu politik ekonominin a priori

kurallarını gerektirmeyen ve özel durumların gerektirdiği yollarda ele alınan salt normatif ya da politik bir sorundur. Hegel'in dizgesinde ekonomi modern bireyselliğin ve modern politik kurumların buluştuğu alandır. Bu etkileşim salt olanaklı değil ama kavramsal olarak zorunludur ve bu nesnelliği anlamaksızın yanlardan birinin birinciliği üzerinde diretmek soyutlamacı anlağın özencidir. Mülkiyet ve ahlak arasındaki ilişki her zaman geciken bir ilişkidir ve dolaysız tüzel istenç olarak mülkiyet alanından biçimsel dolaylı ahlaksal istenç olarak duyuncun yargı alanına geçiş Hegel'in mantıksal çözümlemesinde olduğu gibi Yurttaş Toplumunun edimsel gelişim sürecinde de özsel ayrım noktalarından birini oluşturur. Özgürlüğün ilk, dolaysız anlatımı tek-yanlı tikellik ilkesinin kendini sınırsızca, ölçüsüzce, duyunçsuzca ileri sürmesidir. Bu tutum bir Aydınlanma düşünürü olan Adam Smith'in Hegel'in tikellik ilkesi dediği şeyi laissez-faire politikası olarak tek-yanlılığı içinde ileri sürmesinde de görünür. Bu ilkenin kuralsız, yasasız, denetimsiz bir özenç olarak, hiçbir realitesi olmayan bir gereksizlik olarak, bir diluzluğu sorunu olarak geçerli olduğu kabul edilir. Smith bu ilkeyi aklayan ahlak felsefesini biçimsel istenç olarak duyunç üzerine değil ama görgül "gözlemden" doğan sempati/antipati duyguları üzerine dayandırır. Böyle 'ahlak felsefesinde' ahlak ussal duyuncun değil ama bütünüyle plastik özencin bir anlatımı olur. Ve böyle 'ahlak felsefesi'nden türetilen 'ekonomi felsefesi' nesnel bir çözümleme olmaktan çok öz-çıkar duygularından türetilen normatif bir öğreti olur. Tüm mülkiyeti kamusallaştırma ve ham öz-çıkar istencini bastırma programı olarak ortaklaşacılık da zor ve şiddet üzerine dayalı kardeşlik öğretisinde benzer olarak insanı öz-çıkar dürtüsü tarafından güdülen doğal bir varlık olarak görür. Her iki uç konum da ekonomik etkinliği törel dizgenin bir bileşeni olarak almaz; tersine, her ikisinde de özbilinçli istencin yeri bilinçsiz etmenler tarafından alınır: "Niyetin parçası olmayan bir ereği geliştiren görülmez el," ve fetişistik güçleri ile ekonomik altyapı. Entellektüel kurtarıcılık misyonu varoluş nedenini Tinin özsel özgürlük karakterinin anlaşılmamasında bulur. Var olanı anlamaksızın neyin olması gerektiğini salık veren entellektüalizm öznel görüş ve sanıları ile, giderek sanrıları ile her zaman kendisi çözmeye çalıştığı problemin parçası olur. Hegel böyle bir normativizmden her zaman kaçındı ve bilimin işinin İdeanın, realitesi ile bir olan kavramın bilgisi ile ilgili olduğunu kabul etti. Toplumun kendisi bir kural olarak kavramsız, yöntemsiz, dizgesiz entellektüel girişimden sonsuz ölçüde daha bilgedir çünkü toplum tam olarak o girişiminin anlamaya çalıştığı içeriği kendi özünlü ussallığı ile oluşturan öznedir. Bu süreci anlamayan entellektüalizm hiçbirşeydir. Anlamadığını değiştirme istenci ise hiç kuşkusuz 'politika' adını bile hak etmez. Görgül temeller üzerine dayanan ve ekonomi biliminden (economics) ayrı

olarak politikaya ekonomik öğütler verme işi ile ilgilenen ekonomi politik normatiftir, anlama ile değil buyurma ile ilgilenir, ve ister liberalizm isterse kollektivizm kipinde olsun, açıkça ekonomiye karışmak için tasarlanmış bir öğretidir (terim économie politique olarak ilk kez 1615'te kullanıldı). Bu düzeye dek, politikayı ekonominin bir uzantısı olarak gören tarihsel materyalizm ekonomi politiği bileşenlerinden biri olarak görse de, toplumsal evrelerin ekonomik altyapının terimlerinde sınıflandırılmasından 'kapitalist' ekonominin karakterine ve devletin işlevine dek klasik ekonomi politiğin içeriğini ödünç alır, yalnızca onun akladığı olguları karalamada ondan ayrılır. Marx'ın başlıca katkısı olarak gördüğü ve ütopik sosyalizmi düzelterek 'bilimsel' kılan etmen burjuva diktatörlüğü olarak görülen demokratik Devlete karşı benzer olarak bir zor ve şiddet aygıtı işlevi olan proletarya diktatörlüğü tasarımı da yalnızca Adam Smith'in formüle ettiği (hemen aşağıdaki alıntı) devlet tasarımının negatif imgesidir. Görgücülüğün özdekçilik ile akrabalığı raslantısal

değildir. Duyusal bilinç duyusal algı ve duyu deneyimi yoluyla yalnızca görgül, materyal realiteyi gözleyebilir ve kuramını bu pozitif olgulardan türetir. Kavram bu bilinç için duyusal ve duygusal gerecin bir yansıması olmaktan daha öte bir anlam taşımaz. Hegel Felsefi Bilimler Ansiklopedisi' nde (§ 38) "sonuna dek götürüldüğünde bu [görgücü] ilke yakın zamanlarda materyalizm olarak adlandırılmış olan görüşe varır" der. Böyle duyusal-özdeksel öncüller üzerine kurulan dünya görüşleri kaçınılmaz olarak benzer politik vargılara ulaşır. Yurttaş hükümeti, mülkiyet güvenliği uğruna kurulduğu düzeye dek, gerçekte varsılların yoksullara karşı, ya da bir mülkiyeti olanların hiçbir mülkiyeti olmayanlara karşı savunulması uğruna kurulur. (Adam Smith, Ulusların Gönenci, Kitap 5, Bölüm 1, Kesim 2) Eğer başkaları arasında tarihsel materyalizm tarafından da ödünç alınan bu 'kapitalistik' formülasyon herşeye karşın bir devlet kuramı olarak alınacaksa, o zaman "Devlet yurttaş toplumu ile karıştırılmış ve belirlenimi mülkiyetin ve kişisel özgürlüğün güvenliği ve korunması olarak saptanmış" olur (TzF § 258 Not). Salt özenç üzerine kurulu bu Verstandesstaat, bu Anlak-Devleti "törel İdeanın edimselliği" olarak Devlet kavramından öz-çıkar duygusunun istençten ayrıldığı gibi ayrılır. Yurttaş toplumunun bir 'devlet' olarak, ama dışsal devlet olarak görülmesi onun da ilkesinin özgür Yurttaş olmasına bağlıdır. "Rousseau'nun değeri ... düşünmenin kendisi olan bir ilkeyi, yani İstenci Devletin ilkesi olarak saptamış olmasında yatar" (§ 258 Not). Ama Rousseau "bireylerin Devletteki birliğini bir sözleşmeye indirger ki, böylelikle onların özenç, görüş ve keyfi olarak verilen açık onaylarını temel alır" (aynı yer). Özenç üzerine dayanan politik yapı "yüzyılların işi ve bir ulusta gelişmiş olduğu düzeye dek Usun bilinci" (§ 274 Ek) olan Anayasanın, devletin tözünün devrilmesidir ve bir sözleşme istenci hiç kuşkusuz genel istenç ile aynı şey değildir. Yurttaş toplumu ve Devlet arasındaki ilişkiyi bir düşmanlık ilişkisi olarak ve yurttaş toplumunun gelişmesini Devlete karşı bir savaşım olarak görmek tam olarak Rousseau'nun Devlet ve

İstenç arasında olduğunu saptadığı ussal ilişkiyi yadsımaktır. Hegel'in nesnel Tin dizgesinde ekonomi Devletin işi değildir. Yurttaş toplumunun işidir ve tikellik ve evrensellik uçları arasındaki çarpışma yurttaş toplumunun kendi işlevleri olan Türe (Adalet) Dizgesi ve Kamu Yetkesi yoluyla denetlenir. O ideolojik uçlardan her ikisi de usdışı soyutluklarından ötürü edimselleşme olanağından yoksun eğilimleri temsil eder ve sonuçta kendilerini toplumsal gönencin paylaşılması uğruna çekişmelere indirgerler. Hegel'in nesnel Tin dizgesinde mülkiyet hakkı savunulacak bir kötülük değil, bir sözleşme sorunu da değil, ama modern Kişinin özsel belirlenimidir. Ve mülkiyetin özel mülkiyet olması bir olumsallık sorunu değil, bir kavram sorunu, bir zorunluk sorunudur. Mülkiyet Kişinin ve ona bağlı tüm ekonomik sürecin yazgısını belirler ve yokluğu Kişinin ve onun istencini anlatan bütün bir modern ekonominin yokluğudur. Mülkiyette istencim benim için kişisel olarak ve böylece tekil bireyin istenci olarak nesnelleştiği için, mülkiyet özel Mülkiyet karakterini kazanır. (TzF § 46) Yurttaş Toplumunun doğuşunu önceleyen tüm ön-modern toplumsal biçimlerde mülkiyet "kendi için özsel erek" değildir, realitesi Kavramına karşılık düşmez, ve doğrudan gereksinimi doyurmanın aracı olarak görülür. "Mülkiyet özgürlüğü ancak dünden bu yana şurada burada ilke olarak tanınır olmuştur" (TzF § 62 Not). Tinin engin alanlarında kitleler, yığınlar, halklar eğitimsizlikleri içinde bugün de bu özgürlüğe, genel olarak özgürlük kavramına yabancıdır. Özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde, açıktır ki mülkiyetin ortadan kaldırılması ancak mülkiyetin daha şimdiden bulunmadığı yerlerde olanaklı olmuştur. Hegel'in nesnel Tin dizgesinde mülkiyet hakkı mülkiyetin istencin dolaysız anlatımı olmasından başka bir aklama zemini

gerektirmez. Herhangi bir sözleşme tarafından da aklanmaz çünkü sözleşmenin kendisi mülkiyetin bir işlevidir. Ekonomi Felsefesi tarihi birbirinden güzel mülkiyet kuramları ile süslüdür: Fiziksel zor üzerine (Pufendorf), yasa üzerine (Bentham), emek üzerine (John Locke) dayanan mülkiyet kuramlarının yanısıra bir mit olarak mülkiyet, fetiş olarak mülkiyet, hırsızlık olarak mülkiyet kuramları da vardır. Mülkiyetin ortaya çıkmak için bu kuramları beklememiş olması sevindiricidir. Mülkiyet nesnel Tin alanında özgürlüğün edimselleşmesinin başlangıcı, ama yalnızca başlangıcıdır. Bu nedenle istencin en soyut, en öğesel belirlenimdir. Ama yine aynı nedenle özel mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması istencin bütünsel ortadan kaldırılmasını gerektirir. Böyle bir 'politik' programın doğa durumuna, bir korku, şiddet ve giderek terör durumuna götürdüğü, boyun eğme durumunun bir haksızlık ve ahlaksızlık durumu olduğu ve bütün bir törel yaşamı ortadan kaldırdığı — bu olgu modern döneme henüz girmekte olan insanlığın yaşadığı en dramatik deneyimlerden biridir. "Tüm şeyler insanın mülkiyeti olabilir" (TzF § 44 Ek), ve yurttaş toplumunda

"neye ve ne denli iye olduğum hak açısından bir olumsallık sorunudur" (§ 49). Dahası, "türenin herkesin mülkiyetinin eşit olması gerektiğini istediği önesürümü yanlıştır, çünkü istediği yalnızca herkesin mülkiyeti olması gerektiğidir" (§ 49). "Mülkiyet eşitliği" düşüncesi mülkiyet kavramına hiç kuşkusuz ancak "mülkiyet eşitsizliği" düşüncesi kadar uygun düşer. Ya da, mülkiyet ve türe arasındaki ilişki bir eşitlik sorunu değildir. Mülkiyetin ussallığı istenç olmasında yattığı ve istencin kendisi özbilinçli ussallık olduğu için, yurttaş toplumunun mülkiyetin realitesini eksiksiz olarak ussallaştırmasının, yalnızca tinin gelişmemişliğinin yarattığı haksızlığı ortadan kaldırmasının ve türe idealini dünyanın realitesi yapmasının önünde duran hiçbir engel yoktur. "Tikel gönenç Hak olarak ele alınmalı ve edimselleştirilmelidir" (§ 230). Ama Hegel için, bilindiği gibi, felsefe var olan ile ilgilenir, olmayan ile değil. Hegel'in Tüze Felsefesi' ni özgürlük felsefesi yapan şey içeriği olarak Tinin kendisinin bütününde özgürlük alanı olmasıdır. Özgürlük tikelliğin özsel olarak başıboş karakterinin başıboş bırakılması, özsüz varoluşa özgü salt seçme 'özgürlüğü' olarak keyfi istenç ya da özenç değildir. 'Seçme özgürlüğü' kendini önündeki herhangi bir içeriğe belirleyebilir ve hangisini seçeceği, iyi, doğru, haklı, ussal olanı nasıl belirleyeceği konusunda hiçbir ölçütü yoktur. Daha doğrusu vardır, çünkü usun boşalan yerini usdışı doldurur ve bilinçsiz dürtüler, itkiler, yeğlemeler, eğilimler gibi her türden öznellik özenç olarak istencin yerini alır. Pazar Ekonomisi. Hegel'in dizgesinde Ekonomi mülkiyet iyeliği hakkını taşıyan tüzel Kişiler arasındaki sözleşme ilişkileri olarak belirlenir ve yurttaş toplumu ekonomi alanının kendisidir. Pazar değiş-tokuş ilişkisidir. Sözcüğünün anlamı dikkate alındığında, 'pazar uğruna ekonomi' terimi dahaçok bir pleonazm olarak görünür ve modern ekonominin bir geçim 'ekonomisi,' planlı bir buyruk 'ekonomisi' ya da bir feodal 'ekonomi' olamayacağını anlatmak için amaçlanır. Ama böyle 'ekonomiler' ekonomi kavramına uygun değildir. Ekonomi kavramının özgür kişilerin ilişkisini öngerektirmesi ölçüsünde, ekonomi kavramına karşılık düşen biricik ekonomi özgür kişiler arasındaki ilişki olarak modern ekonomidir. Salt geçim 'ekonomisi' geleneğin uyuşukluğu içinde mülkiyet suçundan bağışıktır. Böyle ekonomide insan dolaysız istencini tanıma, kişi olma, istencini somutlaştırma, ahlaksal ve politik varlık olma yoluna girmez, usdışı bir kendini yineleme sürecinde kişilik güdükleşir, ve varoluş bir değer savurganlığı olarak yaşanır. Despotik gelenek tininin çelik kafesten de daha çelik olan "tözsel" yazgısı insanlığın entellektüel, etik ve estetik doğuşunu durdurmak, onu bilgisiz, duyunçsuz, güzelliksiz alt kültürlerde pıhtılaştırmaktır. Hegel'in Tarih Felsefesinde yalnızca "Bir"in özgürlüğünü bilen Doğu ulusları "özdeşlik olarak tözsel Tin" aşamasını

temsil ederler (TzF § 353). İstençsizliğin ve eylemsizliğin türdeşliği ile bu kendine özdeş toplumsal yapılar salt karın doyurma ekonomileri olarak öznelliksiz katı, dayanıklı, aslında aşırı ölçüde dayanıklı bütünlerdir ve “bu bütünün görkeminde bireysel kişilik haklardan yoksun olarak yitip gider” (TzF § 355). Burada istenç salt doğmamış bir gizillik olarak kalır, birey ortaya çıkmaz, yalnızca eylemsiz kitleler, yığınlar, halklar Tarihin boş sayfalarını binlerce yıla

uzanan usandırıcı tekdüzelik ile doldurur. Yalnızca “Bir”in İstencinin sayılması tüm mülkiyeti “Bir”in iyeliği yapar, ve milyonların istençsizliği “Bir”in direnilmez gücü olurken, milyonların yoksulluğu Birin varsıllığı olur. Bencillik ve özel çıkar dürtüsü ile belirlenen pazar ekonomisi onu önceleyen ve gündelik gereksinimden daha ötesini üretmeyen ve tüketmeyen dingin gelenek dünyası ile karşıtlık içinde durur. Ama pazar ekonomisinin kendisine özünlü tüm hırs ve kazanç güdüleri bu sessiz gelenek kitlesinin zincirlerinden kurtuluşunun ürünüdür, ahlaksal niteliği yalnızca onun ahlaksal niteliğinin bir sergilenişi, onun o kapalı kültür içinde büyüme olanağı bulamamış ham duyuncunun anlatımıdır. Despotik tinde özgürlük ve ahlak gün ışığına çıkmadığı için ekonomik etkinlik bir törellik alanı olarak değil ama başlıca bir haksızlık ve dolandırıcılık alanı olarak görülür ve hiç kuşkusuz başlıca bir haksızlık ve dolandırıcılık alanı olarak yaşanır. Böyle bilgisiz, boşinançlı, törel ve politik olarak gelişmemiş ve yalnızca yönetilmeye uygun kitlesel bilincin özgürlükten bağışık tutulmasının sürdürülmesi önerisi, “hiçbirşeyin halk tarafından değil ama herşeyin halk adına yapılması” formülü, bu despotizm Avrupa tarihinde Aydınlanmaya aittir. Bireye, Kişiye, Yurttaşa varolma izni vermeyen ve herşeyi halktan iyi bildiği için iyi olanı onu bilmeyen halkın kendisi adına yapma hakkının olduğu kanısı içinde, Aydın Despotizmi törel geriliğin sürmesini sağlar, ve modern olmanın tam tersine, tutuculuğu içinde modernleşmeye direnir. Özgürlük yalnızca despotizm için korkutucudur ve öyle olması gerekir. Varlığını törel geriliğin sürmesinde bulan Aydın tüzel gelişim ile, böylece moral gelişim ile, böylece ekonomik gelişim ile, ve en sonunda politik gelişim ile geçimsizdir. Geçmişe aittir ve yurttaş toplumunun doğuşu ile sona erer. Bir gereksinimler dizgesi olarak modern Yurttaş Toplumu özgürlük ve istenç alanıdır, ve toplumsal ilişki sözleşme ilişkisi, değiş-tokuş ilişkisidir. Toplumun kendisi ekonomik bir yapıdır çünkü etkinliği baştan sona ekonomiktir, üretir, değiş-tokuş yapar, ve tüketir. Yurttaş Toplumu doğal sevgi törelliği olarak Aile ya da politik istenç olarak Devlet değildir, ve bir gereksinimler dizgesi olması onu biraraya toplayan bağın karakterini belirleyen etmendir. Bir sözleşme ilişkileri alanı olarak ekonomi insanın ahlaksal yeteneğini anlatır, ahlaksızlığını değil. Bu düzeye dek haksızlık ve türesizlik sözleşmenin çiğnenmesi olarak ekonominin çiğnenmesidir, ekonominin edimselleşmesi değil. Bir ‘sömürü dizgesi olarak ekonomi’ kuramı mülkiyetin kendisinin bir haksızlık edimi olarak görülmesinden türetilir ve geçerliği öncülünün geçerliğine bağlıdır. Böyle bir kuram tüzel kişi, özel mülkiyet ve sözleşme kavramları ile bağdaşmaz, genel olarak bireysel eylemi ve en sonunda bireyin kendisini, istencini ve özgürlüğünü olumsuzlar. İnsanın özgürlüğünü yadsımak onun insan niteliğini, insanlık haklarını, giderek ödevlerini bile yadsımak demektir. ... İstencinden tüm özgürlüğü kaldırmak eylemlerinden tüm ahlakı kaldırmaktır. (Rousseau, TS I.4)

Hiç kuşkusuz insanı suçsuzluk durumunda tutmak için ona özgürlüğünü yadsımak saltık olarak

etkili çözümdür. Ama gerçekte salt bir doğa durumu olan suçsuzluk durumu kendinde suçluluk, yalnızca suç işlemenin eşiğinde durmaktır. Sözleşmelerin çiğnemesi, dolandırıcılık, sömürü, rüşvetçilik vb. yurttaş toplumunun yapısal ekonomik belirlenimleri değil ama henüz özgür modern varoluşun tüzel, ahlaksal, törel karakterine yabancı ön-modern tinin öz-çıkar duygusu tarafından güdülenen eylemleridir. Benzer olarak şiddet üzerine dayalı feodal ilişki, ya da mülksüzleştirilen ve kişilik hakkından yoksun bırakılan insanların tüm anamalın mülkiyetini üstlenmiş sözde devlet ile ilişkisi de gerçek ekonomik ilişki değil ama zora boyun eğme davranışıdır. Böyle 'ekonomiler' ekonomik olmayan karakterlerini çökerek tanıtlarlar. Hegel'in Tüze Felsefesi' nde hak, özgürlük, istenç kavramları tarafından belirlenen nesnel Tin alanında 'kapitalist toplum' gibi bir ideolojik terimi aklayacak bir belirlenim yoktur. İdeoloji Tinin özgür gelişimini tanımadığı, ama onu kendi ilkesi temelinde yapılaştırmayı istediği, Tini ussal tarihsel gelişimine bırakmayı istemediği ama tarihe kendi öznel biçimini vermeyi istediği için, eğer gerçekten ideoloji ise, özgürlük ile çarpışmak zorundadır. Kapital kapitalizm değildir. Kapital yurttaş toplumu dizgesinin hiçbir ayrıcalığı olmayan bir bileşeni iken, kapitalizm kapitalin birincilliğini anlatır — Us üzerinde, İstenç üzerinde, Özgürlük üzerinde, Ahlak üzerinde, Devlet üzerinde, ve böylece bu kategorilerin silinmesi dileği olarak bir ütopyayı anlatır. Kavramsız düşüncenin birbirinden ilgisiz anlamlar ile süslediği Liberalizm terimi sözel olarak özgürlükçülük demektir ve genel olarak özgürlüğün birincilliğini anlattığı düzeye dek terim kapitalizm ile eşit değildir. Ama liberalizm eğer seçme özgürlüğü denebilecek olan şeyin birincilliğini, İstencin değil ama Hegel'in özenç/Willkür dediği keyfi İstencin birincilliğini, kısaca öz-çıkarın birincilliğini anlatıyor olarak anlaşılırsa, sözcük başka hizmetlerinin yanısıra örtmeceli olarak 'kapitalizmi' belirtmek için de kullanılabilir. Ama Hegel'in felsefesinin en önemli derslerinden biri bilimde Kavramın (Begriff) deforme edilmemesi, tasarıma (Vorstellung) indirgenmemesi gerektiğidir. Bilim Kavramın nesnelliğini, düşüncenin keyfi uslamlamalardan özgürlüğünü, öznel tanımlamalardan vazgeçmeyi saltık koşulu olarak alır. Özgürlük nesnel olarak İstencin tözüdür, hiçbir düşünce İstenci özgür olarak düşünmeksizin düşünemez, öyle ki giderek 'özgür İstenç' anlatımı bile gerçekte bir pleonazmdır: İstenç özgür değilse İstenç değildir. Yüz yılı aşkın bir süredir bastırılmakta olan "yurttaş toplumu" kavramının geri dönüşü hiç kuşkusuz 'kapitalizm' misnomerini yurttaş toplumunu tanımlama işinden bağışlamalı ve ait olduğu ideolojik bölgeye sürmelidir. "Varolan dünyaya ve özbilincin doğasına gelişmiş Özgürlük" olarak yurttaş toplumu yalnızca pazar ekonomisi değil ama tüze ve türe dizgesi ile birlikte ekonomik alandır. Yurttaş Toplumu/Die bürgerlicher Gesellschaft. Hegel Yurttaş Toplumuna kendine özgü bir tanım vermekle ilgilenmez ya da ya da kişisel bir katkı olarak özgün bir kavram üretme gibi bir amaç gütmez. Terimin modern

politik-ekonomi kültürüne başlıca Hegel'in katkısı olmasına karşın, Yurttaş Toplumu nesnel bir kategoridir ve kavramına uygun bir realite olarak, ussal olarak gerçekliği içinde anlaşılmalıdır. Hegel'in Tarih Felsefesinde yurttaş toplumunun ortaya çıkışı Batının klasik tinden ödünç aldığı kültürel kalıta ek olarak duyunç özgürlüğünün, öznel özgürlük bilincinin doğuşunu izler. Batı Tini, salt bir yineleme kültürü olan Doğunun tersine, bir kültürler dizisinin gelişimini özetleyen bir birikim üzerine dayanır. Güzel Sanatta ve Bilimde insanlığa ideali ve ideayı öğretmiş olan Helenik tinde eksik olan evrensel özgürlük ilkesi onu yine en sonunda antik dünyanın kendisi birikiminden bulup çıkaran Reformasyon tarafından sağlanır. Yurttaş Toplumu Reformasyonun inanç özgürlüğünü gerçekleştirdiği Protestan Kuzey Avrupa'ya, Hegel'in Germanik Dünya dediği bir

uluslar alanına aittir: İngiltere, Hollanda, İskandinavya, ve Germanik tinin kolonilerinden doğan devletler olarak Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Güney Afrika, Yeni Zelanda, ve son olarak ve sonuncu olarak Güneyi ile Katolik geleneğe uzanan Almanya. Hegel'in tarih felsefesinde modern Tinin doğuşunu olanaklı kılan ve Doğu ve Batı arasındaki özsel ayrımı oluşturan tarihsel etmen Doğunun sağlam, aşırı sağlam kültürel yapıları ile karşıtlık içinde Batıda kültürlerin ortadan kalkmaları ve yerlerini yeni ve daha yüksek olana bırakmalarıdır. Ayrım tutuculuk ve gelişim arasındaki, gelenek ve yenileşme arasındaki ayrımdır. Kültürel süredurum bir gelenek durumu olarak yalnızca tinin daha öte gizilliğini geliştirmesinin önlenmesidir. "İnsan alışkanlık tarafından öldürülür" (TzF § 151 Ek). Tutucu törellik bir alışkanlık düzenine pıhtılaşmıştır ve problemsiz bir varoluşu, değişimin ve yeniliğin olmamasını ister. Modernleşme ise problemin kendisidir ve salt yenilik uğruna yenilik saplantısı olan modernizmden ayrı olarak modernleşme Dünya-Tininin tüm gizil içeriğinin kendini edimselleştirme süreci olarak ereksel, ussal özgürleşmedir. Hegel'in nesnel Tin dizgesinin terimlerinde, törel modernleşme ya da yenileşme duyunç tarafından doğrulanmış hakkın edimselleşme sürecidir. Kendisi özgür, ereksel gelişim süreci olarak, nesnel Tin alanında gelişim insanın saltık değerine uymayan tüm anlamsız kültürel belirlenimlerin ortadan kaldırılması, yerel, etnik, ulusal tikelliklerin silinmesi, Dünya-Tininin evrensel türdeş kültürüne ya da gerçek uygarlığa doğru şekillenmesidir. İnsanlık ancak tam gelişmişlik düzleminde özgürlük ve eşitlik idealini realitesi ile bir yapabilir. "Yurttaş Toplumunun yaratılışı İdeanın tüm belirlenimlerine ilk kez haklarını veren modern dünyaya aittir" (TzF § 182 Ek). İdea kavram ve nesnelliğin birliği olarak ussal olan, böylece edimsel olandır, ve bu edimsellik aynı zamanda nesnel Tinin Hak, İstenç ve Törellik olarak üstleneceği ereksel belirlenimlerinin bilgisinin de olanağıdır. Bilim ancak kavramı realitede tanıdığı zaman grisini gri üzerine boyayabilir. Modern dünya Hak, İstenç, Özgürlük kavramlarının tüm gizilliğini sergilediğine göre, nesnel Tin alanı bilginin nesnesi olabilir. Bu edimselleşme ne Platon ve Aristoteles için bulunuyordu, ne de ortaçağ Roma Kilisesinin despotik ve tutucu tininin İdeanın belirlenimlerine haklarını vermesi

söz konusuydu. Tin kendini ancak realitede açındırdığı zaman ve açındırdığı ölçüde bilebilir. Yurttaş Toplumu önceden verili bir programa göre belirlenen bir yapılanma değildir ve açınımı Tinin özsel tüzel, ahlaksal ve törel belirlenimlerinin açınımıdır. Tinin gelişiminde önemli ve belirleyici olan şey önlenmemesidir çünkü Tinin gizilliği enerjisidir ve dışsal bir güdüye gereksinimi yoktur. Avrupa'da Protestanlığın açıkça istemediği ve kendi amaçlarına aykırı olarak doğmasına yol açtığı duyunç özgürlüğü ilkesi Tinin daha öte tarihsel gelişiminin önündeki başlıca iç engelin kalkışını sağlar. Yalnızca ekonomik ilişkiler değil, ama sanatsal, bilimsel, politik etkinlik alanı, yeni olanın dünyası özgür bireyin önüne sınırsızca açılır. Doğunun salt bir olumsallık sorunu olan kültürel süredurumunu yenmesi ve Batının kaçınılmaz etkisini beklemeden önce değişime, dönüşüme ve gelişime açılması hiç kuşkusuz olanaklıydı. Hegel'in felsefesinde Dünya-Tini kavramı küreseldir ve Doğunun doğal geriliği gibi bir tasarıma, ırksal ayrımın tinsel ayrım ya da entellektüel eşitsizlik imleyebileceği gibi kurgulara izin vermez. 'Batı' terimi, ya da daha sağın olarak 'Kuzey' terimi onun için onun zamanında henüz politik bir birlikten, bir ulus devletinden yoksun olan Almanya'yı değil, Prusya'yı da değil, ama bütün bir Germanik tini, Protestan dünyayı kucaklar. Ama Hegel için Germanik Tinin de üzerinde duran Dünya-Tini vardır ve Dünya Tarihinin özgürlük bilinci olan ereği Dünya-Tininin ereğidir. Hegel Protestanlığı Hıristiyanlığın tikel bir mezhebi olarak değil ama bu dinin özünü ilk kez kazanan asıl Hıristiyanlık olarak görür ve böylece duyunç

özgürlüğü, istenç özgürlüğü, insan eşitliği gibi dünyasal kavramları Hıristiyanlığın özü olarak kabul eder. “Hıristiyanlık özgürlük dinidir” (TzF § 18 Ek); “Yaklaşık bin beş yüz yıldır Hıristiyanlık yoluyla kişilik özgürlüğü serpilmeye başlamış ve insan soyunun küçük bir bölümü arasında evrensel ilke olmuştur” (§ 62 Not); “öznel özgürlük hakkı antik ve modern dönemler arasındaki ayrımda dönüm ve özek noktasını oluşturur. Sonsuzluğu içindeki bu hak Hıristiyanlıkta dile getirilmiş ve yeni bir dünya biçiminin evrensel edimsel ilkesi yapılmıştır” (§ 124 Not); Hıristiyan dinine özünlü olarak “bireyselliğin bağımsız ve kendi içinde sonsuz kişilik ilkesi” (§ 185 Not); “öznelliğin hakkı başlıca Hıristiyan dininde doğar” (§ 185 Ek); “Hıristiyan dini özgürlük dinidir” (§ 270 Ek). Ve “ilkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar” (Tarih Felsefesi, Giriş). Bu ilkenin onu doğuran topraklardan çok uzakta, “insanlığın küçük bir bölümü” arasında evrensel ilke olması için geçen 1500 yıl görelidir, uzundur ve kısadır. Ve dinin kendisinin bir insanlık yaratısı olması ölçüsünde, öznel özgürlük ilkesi insanlığa dışarıdan bağışlanan birşey değildir. Önemli olan şey ussal insanlığın bilincinde en sonunda yalnızca ussal olana yer olması, ve ussal olanın edimselleşmek zorunda olmasıdır. Hegel’in Tin Felsefesinde tüm belirlenimleri ile nesnel Tin dizgesi modern dünyasallık tarafından karakterize edilir ve dinsel herhangi bir bileşen içermez. Max Weber’in toplumbilim girişiminde toplumun özsel karakterini belirleyen ‘Protestan Etik’ gibi dinsel bir tasarıma Hegel’in baştan sona laik nesnel Tin

dizgesinde yer yoktur. Özgürlük insana dışarıdan verilmesi gereken bir belirlenim değildir. Tersine, özgürlük insanın kendi en içsel, en özsel doğasıdır ve giderek Reformasyonun kendisi bu özsel özgürlüğün ürünüdür. Reformasyon insana yeni bir kutsal öğreti sunmaz ve yalnızca dinadamları sınıfını ortadan kaldırarak İncil’in her insanın kendi yorumuna bırakır. Dini kurumsallıktan özgürleştirir ve Duyuncu bireyin sorumluluğuna bırakır. “Reformasyonun özsel içeriği insanın kendi kendisi yoluyla özgür olmaya belirlenmesidir” (Tarih Felsefesi, Modern Çağ, Reformasyon). Nesnel Tin alanı törelliği Protestan Törellik olarak değil, ama arı, ussal insan törelliği olarak, dünyasal törellik olarak kapsar ve istenç özbilinçli ekonomik etkinliği için, bütününde törel yaşamın örgütlenmesi için herhangi bir tanrıbilimsel dürtüye gereksinmez: Törellik Özgürlük İdeasıdır — yaşayan İyi olarak, ki özbilinçte bilme ve istemesini, ve onun eylemi yoluyla edimselliğini bulur. ... Törellik varolan dünyaya ve özbilincin doğasına gelişmiş Özgürlük Kavramıdır. (TzF § 142) Bu törellik hiç kuşkusuz Protestan Törellik değildir. Kutsal bir çağrı olarak dünyasal uğraş (Beruf) etmeninin acımasız emek koşulları altında yer alan bir “işleyim devrimi” gibi bir süreci yaratmayacak olması bir yana, böyle bir öğreti insanı bir kula indirgeyecek ve insan kendi duyuncundan değil ama dışsal duyunçtan gelen bir moral buyruk altında özgür olmayacaktır. Weber din ve ekonomi arasında yalnızca bir eğinim ya da bağlılaşımın bulunduğunu göstermeyi değil, ama deterministik bir ilişki, dinin ‘kapitalizmi’ yaratması gibi bir nedensellik ilişkisi kurmayı ister. Hegel’in Tin Felsefesinde Dinin anlam ve önemi Güzel Sanat ve Felsefe ile birlikte değerler alanı olan Saltık Tin alanında yer alması ile belirlenir. Ve orada yüreğin en iç, sonsuz duygusu olarak Dinin sonlu nesnel Tin alanı ile ilişkisi yalnızca bu sonluluk alanının belirlenimlerini aklama ilişkisidir, deterministik bir ilişki değil. Protestanlık öznel özgürlük ilkesinin kitlesel ölçekte yayılması ve tarihte ilk kez bütün bir nüfus alanının kendini türdeş bir eğitim yoluyla şekillendirmesi için zemini oluşturur. Öznel özgürlük ilkesi dinsel inaklara özünlü duyunç değil ama baştan sona dünyasal duyunç, laik duyunçtur. Ahlak ve duyunç olarak öznel özgürlük hakkı

eylem hakkıdır. Ya da, “öznel özgürlük öznenin Eylemde doyumunu bulma hakkı” dır (§ 121) ve “öznel özgürlük bireysel bilmenin ve tikel erekler peşindeki istencin özgürlüğüdür” (§ 258 Not). Evrensel özgürlük ve evrensel eğitim bireyselliğin kendisinin evrenselleşmesini sağlar, ve evrensel eylem bütün bir ekonomik, politik, bilimsel, sanatsal, felsefi kültürün açınım ve gelişimine götürür, ve Batı ve dünyanın geri kalanı ayrımını yaratan, Avrupa’yı özek ve geri kalan kültürleri Başkası yapan sürecin zeminini oluşturur. Ama Dünya-Tininin bu eşitsiz gelişimi yalnızca zorunludur, ve Doğunun bir suçsuzluk, gerilik, giderek ilkellik durumu ile Batının dolaysız istencinin nesnesi olmasının bedelinin yüksek olmasına karşın, bu ilişkide kazancı yitirdiğinden sonsuz ölçüde büyüktür çünkü değersiz bir Kendiyi yitirmekte, Kendisinden

özgürleşmektedir. Reformasyon modern dönemin doğuşu için hiç kuşkusuz özsel önemdedir; ama kendisinin tarihsel öncüllere bağlı olması olgusundan ayrı olarak, modern dönemi tanımlayan işleyim devrimi, bilimsel devrim ve politik devrim ve modern devletin oluşumu gibi başka bir dizi etmen arasında yalnızca biridir. Hegel’in “dışsal Devlet” ya da “Anlak-Devleti/Verstandesstaat” (TzF § 183) dediği Yurttaş Toplumu bir sözleşme ilişkileri alanı olarak keyfi istenç kipindeki özenç öğesini (Willkür olarak Wille) kapsar. Sözleşmenin kendisinin yasa altında durduğu düzeye dek, ‘sözleşme devleti’ kuramı Devlet kavramına aykırıdır. Yurttaş Toplumu politik toplum ya da Devlet değildir. Ve bir özenç ilişkisi olarak sözleşme üzerine dayanması yurttaş toplumunu yasal üstyapıyı belirleyen bir altyapı olmaktan sonsuz ölçüde uzaklaştırır. Tersine, ekonomik yurttaş toplumunun kendisi yasal güç zemininde, politik güç zemininde varolur. Bir görgül olgu sorunu olarak, “yurttaş toplumunun oluşumu Devletin oluşumundan sonra yer alır” (TzF § 182 Ek) ve özellikle törel gerilik durumlarında Devletin kendisi, eğer Devlet kavramına minimal benzerliği taşıyorsa, yurttaş toplumunu yaratma yükümlülüğü altına girer. Modern Devlette politik güç yurttaşlık istencinde yatar. Yurttaş salt mülkiyet iyesi olan ekonomik Kişi değil, ama aynı zamanda istencini evrensel ussal istenç olarak bilen ve gerçekleştiren politik Kişidir. Yurttaş Toplumu ve Devlet arasındaki ayrım özenç ve istenç arasındaki, sözleşme ve yasa arasındaki ayrımdır. Modern Devleti despotik devletlerden ayıran başlıca etmen onun özbilinçli istenç, kendini bilen istenç olması, “varoluşunu bireyin özbilincinde, bilme ve etkinliğinde bulmasıdır” (TzF § 257). Modern devletin kuruluşu özgür bireyselliğin politik bireysellik olmasına, istencin üzerinde kendisinden başka bir istenç tanımama karakterine, yasayı kendi istenci olarak belirlemesine bağlıdır. Modern devletin kurucusu genel ussal istençtir: “Yasa genel istencin anlatımıdır. Her Yurttaşın kişisel olarak ya da temsilcisi yoluyla onun yapılmasına katılma hakkı vardır” (Déclaration des droits de l’homme et du citoyen, 6). Hegel’in devlet çözümlemesi benzer olarak Devleti yurttaşın özbilinçli istencinde varolan politik güç olarak formüle eder: Modern Devletlerin ilkesi öznellik ilkesinin kendini bağımsız kişisel tikellik ucuna dek geliştirmesine izin verme ve aynı zamanda onu tözsel birliğe geri getirme ve böylece bu birliği öznellik ilkesinin kendisinde saklama biçimindeki muazzam güç ve derinliği taşır. (TzF § 260) Bu düzeye dek Devlet yurttaş üzerinde bir baskı aygıtı olmanın bütünüyle ötesinde ve uzağında, özsel olarak onun özgürlüğünün anlatımıdır. Eğer Devlet henüz kavramına karşılık düşmüyorsa, onu ona yabancı özençten özgürleştirmek yurttaşın sorunudur. Yurttaş Toplumu her biri kendi gereksinimleri zemininde belirlenen tikel istençleri ile özel kişilerin bir ilişki alanıdır ve onu olmadığı şey olarak, Aile ya da Devlet olarak almamak gerekir. Yurttaş Toplumu yüceltilecek bir değer ya da

bir ideal değildir. Sonlu nesnel Tin alanına aittir ve türe dizgesi ve kamu gücü ile birlik içinde ve onlarla uyum içinde özsel olarak bir pazar ilişkileri bütünü, bir pazar ekonomisi alanıdır. "Yurttaş toplumunda her üye kendi ereğidir, onun için başka herkes hiçbirşeydir. Ama başkaları ile ilişki olmaksızın ereklerinin bütün bir erimine erişemez; dolayısıyla bu başkaları tikelin ereği için birer araçtır. Ama tikel erek başkaları ile ilişki yoluyla kendine evrensellik biçimini verir ve kendi doyumunu başkalarının gönencine erişilmesi ile aynı zamanda kazanır" (TzF § 182 Ek). Hegel gereksinimler dizgesi olarak ekonomi alanını İngiliz ekonomi politiğinin terimlerinde çözümler. Yurttaş toplumu ulusal karakterinin tikelliği içinde evrenseldir, ve İngiltere'de yurttaş toplumunun göreli olarak erken gelişimi modern ekonominin erken gelişiminden başka birşey değildi. "Politik ekonomi ... kitlelerin ilişki ve devimlerini nitel ve nicel belirlilik ve karmaşaları içinde açımlayan bilimdir," ve "görünürde dağınık ve düşüncesiz [üretim, dağıtım ve tüketim] alanını kendiliğinden yer alan bir zorunluk sürdürür. Burada bu zorunluğu bulmak politik ekonominin konusudur; bu bilim bir olumsallıklar kütlesi için yasalar bulmakla düşünceyi onurlandırır" (TzF § 189 Ek). Politik Ekonominin konusu ulusal ekonominin nasıl örgütlenmesi gerektiğini buyurmak değil ama kendini nasıl örgütlediğini bulmak, görülmez eli görülür kılmaktır. Ekonominin yurttaş toplumunun kendisinden başka bir güç tarafından denetlenmesi denetimi yapan partiyi bütün bir yurttaş toplumunun üzerinde ve üstünde duran bir güç yapacaktır. Ama yurttaş toplumu açısından hiçbir zaman böyle bir karışma sorunu yoktur çünkü yurttaş toplumunun kendisi Devlet olmaksızın devlettir, hükümet gerçekte yurttaş toplumunun politik istencidir. Yurttaş toplumunda hükümetler hiç kuşkusuz onları atayan yurttaşlardan daha bilge değildir. Sınırlı, değişmeyen ve gelişmeyen ve salt kendini yineleyen ön-modern toplumların tersine, yurttaş toplumu özsel özgürlük karakteri ile uyum içinde hiçbir alışkanlık düzenine pıhtılaşmayacak sürekli yenileşme, sürekli dönüşüm, sürekli gelişim sürecidir: Özgürlüğün ussallığı insanın tüzel, ahlaksal ve törel realitesini sürekli iyileştirme eğiliminde yatar, çünkü Tarih ereği özgürlük bilinci olan bir gelişim sürecidir. İnsan bilgisizleşmeyi, kötüleşmeyi, çirkinleşmeyi başaramaz çünkü özü özgürlüktür ve varoluşu tinsel hamlık olarak bilgisizliğinden, kötülüğünden ve çirkinliğinden kurtulma sürecidir. Bir ekonomi dizgesi olarak yurttaş toplumu özsel özgürlük karakteri ile uyum içinde kendini kendi içinde engellemeyecek sürekli büyüme ekonomisidir. Modern insanın kesintisiz tinsel gelişimi ile koşut olarak çoğalan tinsel gereksinimleri onu kitle tüketim toplumu yapan etmendir ve buna göre modern ekonominin karakteri "gereksinimlerin ve doyumlarının sonsuza ilerleyen çoğalmasıdır" (TzF § 191). İnsan gereksinimi insanın doğal ve tinsel niteliği tarafından belirlenir. Ama insanı insan yapan yanın tinsel belirlenim olması ölçüsünde, açıktır ki insansal gereksinim özgür gereksinim, tinsel gereksinimdir

HEGEL'İN TÜZE FELSEFESİ' NDE EKONOMİ / AZİZ YARDIMLI

ve modern ekonomi bu gereksinimi sınırsızca doyurmak üzere üretim, tecim ve tüketimin durdurulamayacak büyümesidir. Bu sınırlanması gereken bir aşırılık ya da savurganlık değildir. Toplumsal yapı ekonomik yapı olarak özgürleşmedir: Dolaysız ya da doğal gereksinimlerin ve tasarımlardan doğan tinsel gereksinimlerin birbiri ile bağlanışı olarak toplumsal gereksinimlerde evrensel oldukları için kendilerini başat kılanlar ikinciler olduğu için, bu toplumsal kıpıda özgürleşme yanı yatar. (TzF § 194) Hiç kuşkusuz Hegel Dünya-Tininin tarihinin ereğinin özgürlük bilinci olduğunu söylerken bir tahminde bulunmaz, ama Tin kavramının özsel mantıksal vargısını bildirir. Bu belirlenim Avrupa'nın ya da Batının bir ayrıcalığı değil, ama dünyanın geri kalanının da

yazgısıdır. Tikel yurttaş toplumlarının tarihsel süreçleri kültürel yapıları tarafından koşullandırılır ve bu süreçler kendi öngörülerini kendileri yapar, realitelerinin çıkarsamaları realitelerin kendileri tarafından yapılır. Bir "evrensel aile" (TzF § 239) karakterinde olmasına karşın, "yurttaş toplumu aşırı varsıllık durumunda bile yeterince varsıl değildir" (TzF § 245) ve yoksulluk yalnızca üretimin eksikliğinden kaynaklanan ve varsıllığın ölçüsüz artışı ile çözümlenecek bir sorun değildir. "Yoksulluğa bir çarenin nasıl bulunacağı biçimindeki önemli soru modern toplumu etkileyen ve rahatsız eden başlıca sorunlardan biridir" (TzF § 244 Ek). Hegel'in yurttaş toplumu dizgesinde yoksulluğun yurttaş toplumuna özünlü olduğunu ve ilineksel olmadığını, bir hak ve türe olduğunu ve bir haksızlık ve türesizlik olmadığını gösterecek hiçbir belirlenim yoktur ve gönençten pay almanın eşitsizliğinden doğduğu ölçüde yoksulluğun çözümü yine gönenç dağılımının kendisinde yatar. Yurttaş toplumu bir altyapının denetimindeki bilinçsiz bir köleler kitlesi ya da yığını değildir. Özgürlük, türe, hak kategorileri despotik tinin kategorileri arasında olmadığı için o bilinç düzleminde ne çözüm için ne de problemin gerçeğini anlamak için bir olanak vardır. Hegel hiç kuşkusuz misolojiye karşı savunulmayı hak etmez. "Doğa durumuna" özgü doğal gereksinimin sınırlı niteliği ile karşıtlık içinde, modern tinsel gereksinim sınırsızdır. Buna göre ekonominin insanın tinsel-kültürel gereksinimlerinin sınırsızca artışı ile birlikte sınırsızca büyüme eğilimi onun özsel belirlenimidir, öyle ki büyümeyen bir ekonomi ekonomi-kavramına karşılık düşmez. Ekonomi gerçek zeminini özgür bireyin sürekli gelişimin olanağı olan özgür törellik alanında bulur, ve bireyin tinsel gelişimi özdeksel ekonominin de büyüme ve gelişiminin güdüsüdür. Özgürlüğü ve böylece İstenci, Bireyi tanımayan ön-modern ekonomi biçimleri ekonominin kavramına uygun düşmeyen salt kötü biçimlerdir ve despotik törellikleri içinde varolan bilgisiz ve eylemsiz halkları kalkındırmak için devletler tarafından zorunlu olarak uygulanan planlı buyruk ekonomileri henüz insana Birey olma, Kişi olma iznini vermeyen despotik tinin çözümsüz ve umutsuz girişimleri olmaktan öteye geçmez. Bir pazar ilişkileri alanı olan topluma pekala imgesel tasarımlardan, duygulardan, öznel görüşlerden kaynaklanan değerler yüklenebilir, giderek 'toplum'un

kendisi bir 'değer' olarak, bir ideolojinin, 'toplumculuk' ideolojisinin ilkesi olarak görülebilir — sanki toplum 'kapitalistleri' kapsamıyormuş gibi. Ama toplumcu ideolojinin uğruna toplumcu olduğu toplum aynı zamanda 'kapitalist toplum' olarak, giderek 'kapitalizm' olarak da gördüğü şeydir. Varoluş nedenini gereksinimlerde bulduğu ve giderek usdışı itkileri, dürtüleri, hırsı ekonomik etkinliğinin bireysel güdüleri olarak kapsadığı düzeye dek toplum değerler alanı olmaktan ne kadar uzak olduğunu dolaysızca kendisi sergiler. Yurttaş toplumu ön-modern kültürel değerlere ilgisiz törel karakterini ilkin etnik, ırksal, yerel, giderek ulusal kimlikleri soyutlayarak gösterir. İnsanı salt mülkiyet iyesi Kişiye indirger, ve buna göre Hegel "Türe Uygulaması" başlığı altında ilk olarak yurttaş toplumunun ırk, ulus, ve din ayrımı tanımayan karakterini belirtir: Onda "insan salt bir insan olduğu için insan olarak geçerlidir, bir Yahudi, Katolik, Protestan, Alman, İtalyan vb. olduğu için değil" (TzF § 209). Hegel her ulusa özgü yerel bir 'yurttaş toplumu' gibi birşeyi düşünmez. Modern törelliği ulus devleti ile değil, ama tam tersine ulus-devletinin yerelliği ile karşıtlık içinde Reformasyon ile ilişkilendirir. Ve Dünya-Tini kavramı tarih tarafından yapılan Anayasaları ile ulusları birer kıpı olarak, ortadan kaldırılmış olarak, negatif olarak kapsar. Yurttaş toplumu çok-kültürlülüğü çözündüren kültür-üstü ve kültür-ötesi karakteri ile küreselleşmeye karşı korunacak kapalı bir alan olmak yerine, tam tersine kendisi küreselleşme idealinin zemini ve olanağıdır. Ve küreselleşmenin ussallığı yurttaş toplumunun kendine yeni pazarlar bulmasında

değil, ama kendini evrenselleştirmesinde yatar. Küreselleşme gereksinimler dizgesi olarak yurttaş toplumunun kültürler-üstü kavramının özsel içeriğidir: Ekonomik ilişkinin özneleri yalnızca bireyler değil ama toplumların kendileridir. Ama küreselleşme salt ekonomik küreselleşmeden daha çoğudur. Kültür kavramı bütünüyle genel anlamında alındığında insanın Doğanın ötesinde olduğu ve yaptığı herşeyi kapsar — bütün bir dünyaya tinin biçiminin verilmesi. Ve sonlu, geçici, değersiz kültürel gereç onu üreten Tarihinin yazgısını paylaşır, sürekli ortadan kalkışında, gelişimsel ve ereksel olmasında saltık olmadığını, bir değer olmadığını gösterir. İdeal Kültür sonlu, göreli, değersiz kültürlerin bir sakınımı değil ama bu geriliklerin ortadan kaldırılması olarak Hegel'in Saltık Tin alanında çözümlediği gerçek, sonsuz, saltık insan değerlerinin, insanın gerçek Kendisinin olgusallaşmasıdır — bir güzellik, duygusal sonsuzluk, ve gerçeklik Tini olarak Uygarlık. Hegel'in kişisel özgürlükçülüğü bir yana, yöntemi ve dizgesi ulus ve devlet kavramlarına herhangi bir ayrıcalık ya da birincillik yüklenmesini olanaksızlaştırır. Giderek Dünya-Tarihinin öznesi olarak Dünya-Tini kavramı bile Saltık-Tin kavramına altgüdümlüdür ve belirlenimini onunla bağıntı içinde tamamlar. Hegel Tin Felsefesinde evrensel bir dünya-kültürü ile, İdeanın, Usun saltık kültürü ile ilgilenmektedir ve hiç kuşkusuz bu kültürün ussallığı edimselliğinin saltık güvencesidir. Sonluluk alanı olarak nesnel Tin alanı yalnızca sonsuzluk alanı olarak saltık Tin alanına geçiş kıpısıdır. Hegel hiç kuşkusuz 'küreselleşme' terimi gibi bir eğretilemeyi kavramı

anlatmak için yeterli bulmayacaktır. Derin düşünen anlağın bu geometrik-coğrafi tasarımı Hegel kavramı kendi adıyla Dünya-Tini olarak adlandırır. Modern Aile, Yurttaş Toplumu ve modern Devlet nesnel Dünya-Tininin belirlenimleri olarak yalnızca Batının değil ama dünyanın geri kalanının da yazgısını gösterir ve bu türdeşlik arkaik geleneksel ayrımların silinmesi, nesnel Tin alanının tüm kavramlarının gerçeklikleri içinde edimselleşmesidir. Modern kültürel türdeşlik karşılıklı tanımanın evrensel ölçekte gerçekleşmesi, karşılıklı yabancılığın ve düşmanlığın evrensel ölçekte ortadan kalkmasıdır. Modern dönemde insanlığı birleştiren zemin Usun hak, ahlak ve törellik belirlenimlerinin tarihsel ayrımlarını yaratan sınırlanmışlıklardan kurtulmaları, içeriklerinin tam eriminde açınmalarıdır. Küreselleşme bir kültürler katışmacından daha çoğunu, kültürel türdeşliği imler ve kültürel türdeşlik herhangi bir tikel kültüre assimilasyon değiş ama genel olarak özgürlük kültürüne yükselmedir. Hegel'in Tüze Felsefesi' nde yurttaş toplumu imgesel bir "doğa durumu" ile karşıtlık içinde görülen "uygar toplum" değil, ve yurttaş yalnızca barbarlıktan çıkarak "uygarlaşmış insan" değildir. Yurttaş (Burger, bourgeois, TzF § 190) İstencinin bilincinde olan özgür Kişidir, kendi istencinin anlatımı olan Yasayı onu yöneten dışsal bir güç olarak değil ama özgürlüğü olarak bilir ve Devleti kendi ussal istenci olarak belirler. Bu saltık olarak demokratik karakteri ile yurttaş toplumu yönetenler ve yönetilenler arasındaki o insanlığı küçük düşürücü ayrımı silmenin biricik zeminidir. Hegel demokrasinin despotik toplumlar için, henüz feodal kültürün despotik alışkanlıklarını üzerlerinde taşıyan Avrupa kültürleri için geçerli olduğunu ileri sürmez. "Bireyler olarak Çokluk — ki halk sık sık böyle anlaşılır — hiç kuşkusuz bir biraradalıktır, ama yalnızca kalabalık olarak, biçimsiz bir kitle olarak, ki devimi ve edimi tam bu nedenle yalnızca ilkel, ustan yoksun, yabanıl ve korkutucudur." Böyle bir 'halkın' egemenliği bir okhlokrasidir, demokrasi değil. Demokrasi ancak istencini yasa yapacak denli büyümüş toplumlar için, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış toplumlar için, bir yığın, kitle, halk olmaktan çıkmış ve yurttaş toplumu karakterini kazanmış toplumlar için olanaklıdır. Yurttaş toplumu bu anlamda aynı zamanda uygar toplumdur, çünkü orada politika ve yasa birdir, politik eylem özgürlüğün barışçıl anlatımıdır, ve

korku sona ermiştir. Buna göre Yurttaş Toplumu kavramı yurttaşlar arasında insanın doğa durumunun, hayvansal durumunun bir kalıtı olan zor ve şiddet ilişkilerini saltık olarak dışlar. Varolan zor ve şiddet ilişkilerinin bittiği yer yurttaş toplumunun başladığı yerdir. Yurttaş toplumunda görülen zor ve şiddet öğeleri yalnızca sürecin henüz despotik tarihsel artıklarını bütünüyle silmediğini gösterir. Yurttaş toplumunun bir politik zor, şiddet ve savaşım alanı, bir sınıf kavgaları alanı olduğu görüşü kavramı yoksayan ve olguları kuramına temel yapan pozitivizmin olağan bir çıkarsamasıdır. Yurttaş toplumu da modern Devlet gibi oluş sürecindedir ve onu süreçte sergilenen şekillerinde değil ama kavramına uygun gerçekliği içinde, kavram ve nesnelliğinin birliği içinde, ussal İdeasında irdelemek gerekir. Bu bakış açısından, süreçte kapsanan despotik artıkları onun kendi doğasına ait olarak değil ama onun olumsuzlamakta olduğu geçersiz öğeler olarak görmeliyiz.

32

Weber'in Devlet "düzenini korumada fiziksel kuvvetin meşru kullanım tekelini elinde tutar" biçimindeki görüşü bu tarihsellikten yapılan pozitivist bir çıkarsamadır. Bu görüşe göre modern Devlet ancak şiddetinin "meşru" olmasında feodal şiddet düzenin ötesine geçebilir. Hegel Devleti oluş sürecinde değil ama İdeasında irdeler ve buna göre "yoksunluk, korunma için gereksinim, güçlülük, varsıllık vb. gibi olumsallıklar devletin tarihsel gelişiminin kıpılarıdır ve devletin tözü olarak alınamazlar" (TzF 258 Not). Devlet İdeasının açımlaması karşısında pozitivizme Devleti olmadığı biçimiyle irdelemekten başka yapacak iş kalmaz ve bunun için bakılacak yer tarihsel olumsallıkları içindeki devletler, henüz Devlet kavramına ait olmayan öğeler ile yüklü pozitif devletlerdir. Oysa "Devlet İdeasında göz önüne alınması gereken şey tikel devletler, tikel kurumlar değildir" (TzF 258 Ek). Weber'in sözde "arı kavramsal/rein begrifflich" açımlamasına göre, "Devlet bir toprak parçası üzerinde meşru fiziksel şiddet tekelini (das Monopol legitimer physischer Gewaltsamkeit) kendi için (başarılı olarak) ileri süren insan 'topluluğu'dur (menschliche Gemeinschaft)" (Politik als Beruf, 1919). Weber böylece hiç duraksamadan Troçki'nin "Her devlet zor üzerine dayanır/Jeder Staat wird auf Gewalt gegründet" sözlerini doğrular (aynı yer). Bu sopalı Devlet kuramı açıktır ki yurttaşın istencinden ayrı olan ve onun üzerinde duran "tikel" despotik devletlerin görgül gözleminden türer ve temsil ettiği realitenin kendisi gibi ön-modern karakter taşır. Bireysel istençlerin karşılıklı tanınması üzerine dayanan yurttaş toplumunda zor, şiddet, güç, terör vb. gibi doğa durumu öğelerinin bulunması yalnızca Tinin doğallığının henüz bütünüyle üstesinden gelmemiş olduğunu gösterir. "Doğa durumu genel olarak bir şiddet durumudur" (TzF § 93). Modern Yurttaş Toplumunun en son olacağı şey bir "doğa durumu"dur. Dahası, "şiddet/Gewalt ve tiranlığın pozitif Hakkın bir öğesi olabilmesi ona olumsaldır ve doğasına ait değildir" (TzF § 3). Hiç kuşkusuz "istence zor uygulanabilir" (TzF § 90), ama "şiddet ya da zor, soyut olarak alındığında, hakka aykırıdır" (TzF § 92). "Zor yalnızca ... bir ilk zorun ortadan kaldırılması olan ikinci zor olarak haklıdır" (TzF § 93). Doğa durumu özsel olarak bir ilk zor durumu, "genel olarak bir şiddet durumudur" (TzF § 93 Not). Hegel'in Tüze Felsefesi' nde uluslararası ilişkiler yurttaş toplumunun değil ama devletlerin sorunudur ve bireysel devletlerin üzerlerinde hiçbir egemen tanımayan saltık egemenler olmaları olgusu tarafından belirlenir. Devletlerin "ilişkileri egemenliklerini ilke olarak aldığı için, bu düzeye dek birbirlerine karşı doğadurumu içindedirler, ve hakları edimselliğini üzerlerindeki bir evrensel istençte değil, ama tikel istençlerinde bulur" (TzF § 333). "Doğa durumu" Hegel için hiç kuşkusuz Tinin bütünüyle terk etmesi gereken durumdur, çünkü doğaldır, tinsel değil. Sürekli barış tasarı, 'barış durumu'nun örtük olarak 'savaş durumu'

olması olgusundan ayrı olarak, devletlerin oluşma sürecinde olmaları ve bu düzeye dek statükonun kendisini haksızlık olarak görmeleri ölçüsünde bir ‘Gerek’ten, bir dilekten daha güçlü değildir. (TzF § 330). Ulusal devletlerin varlığı savaşın varlığıdır çünkü “ulus Devlet olarak kendi tözsel ussallığı ve dolaysız edimselliği

içindeki Tin ve buna göre yeryüzündeki saltık güçtür” (TzF § 331) ve anlaşmazlıkların çözümü için egemenliklerinden vazgeçmeleri varlıklarından vazgeçmeleridir. Devletler-üstü bir devlet kavramı kendinde çelişkilidir. Ama Tin olmak doğa durumunu yenmektir ve “evrensel Tin, dünyanın Tini, kendi hakkını — ve onun hakkı en yüksek haktır — dünya mahkemesi olarak Dünya Tarihinde o ulusal Tinler üzerinde uygular ve kendini o eytişimden sınırsız olarak üretir” (TzF § 340). Dünya-Tini ne bir birleşmiş milletler örgütü, ne de bir süper-devlettir. Bütün bir nesnel Tin alanının ereği olarak evrensel, tamamlanmış, özbilinçli Özgürlüktür ve saltık Tin alanına geçiş kıpısını oluşturur. Yurttaş Toplumu, Kapitalizm, Weber. Hegel’in nesnel Tin dizgesinde yurttaş toplumu modern dünyanın ekonomik biçimidir ve buna göre “toplumun ekonomik temeli” gibi bir anlatım en iyisinden ekonominin toplumsuz olabileceğini anlatmaya yarayabilir. “Kapitalist toplum” anlatımı modern yurttaş toplumunu anlatmak için ancak “köleci toplum” anlatımının klasik dönem kent-devletini anlatmak için uygun olduğu kadar uygundur. ‘Kapitalizm’ terimi yanında bir sınıf diktatörlüğü, baskı aygıtı olarak devlet, sömürü üzerine kurulu toplum gibi tasarımları taşır ki, bunlara göre yurttaş toplumunu yalnızca güdülecek istençsiz yığınlar ve kitleler olarak anlamak gerekir. Kapitalizm materyalistik, haksız ve sonuçta ahlaksız olarak görülür. Ve öyledir çünkü eğer ‘kapitalizm’ terimine bir ‘ekonomik dizge’ olarak keyfi bir tanım verilmeyecek ve kendi semantiği ve mantığı izlenecekse, terim bir ideolojinin anlatımıdır. Eğer terim ciddiye alınacaksa, Kapitalizm kapital istencinin birincilliğini anlatır ki, bir laissez-faire olarak salt bir ütopyadır. Yurttaş toplumunun ‘kapitalizm’ ile eşitlenmesi ekonomik kuramı, toplumsal kuramı ve politik kuramı bütününde bozar ve ekonomi, toplum ve devletin kapitalin uzantıları ve eklentilerine indirgenmesinde sonuçlanır. Bu misnomeri çok sık kullananlar arasında “kapitalizmin” doğuşunu Püritan ve çileci dinsel terimlerde açıklayan Max Weber de bulunur. Weber yöntemsel olarak Kant’ın kuşkuculuğunu ve buna göre realitenin usdışı ve bilinemez olduğunu kabul eder, kavramı yalnızca insan anlığının soyut bir kurgusu olarak görür ve sonuçta toplumsal, ekonomik, törel, dinsel, tarihsel realite üzerine çözümlemeleri nesnesinin usdışı karakterine uygun olarak usdışı yöntemlere dayanmak zoruna kalır. Örneğin Weber’in Amerika Birleşik Devletlerinde “soyluluğun” ve “politik aristokrasinin doğacağı” (1904) gibi bir çıkarsama yaptığını görürüz. Ve kapitalizm dediği şeyi savunmasından ayrı olarak, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman savaş davasına sarıldı ve karısına bir mektubunda “sonuç ne olursa olsun, bu savaş müthiş ve harika” biçimindeki sözleri Weber’in heyecanlı, giderek ateşli doğasına tanıklık eder. Weber hiç kuşkusuz nesnel olmaktan çok yaratıcı bir toplumbilimci idi. Weber’in toplumbilime birincil katkıları arasında bulunan “ussallaşma” teması “sayısal, hesaplanabilir” terimlerde tanımlanır, ve buna göre pazar ekonomisi en yüksek ussallaşma olarak, ussallaşmanın doruğu olarak görülür ve aynı zamanda bürokratik öğe yoluyla “demir kafes”e götüren etmen olarak çözümlenir.

Weber’e göre “kazanma dürtüsünün, kazanç peşinde, para kazancı peşinde, olanaklı en büyük para

kazancı peşinde koşmanın kendinde kapitalizm ile hiçbir ilgisi yoktur.” “Kapitalizm (Kapitalismus) sürekli, ussal kapitalistik girişim (kapitalistischen Betrieb) yoluyla kazanç peşinde koşma ile özdeştir” (Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus, Vorbemerkung). Weber açıktır ki kapitalizmi ‘kapitalizm’ yoluyla tanımlar ve tanımlamaya çalıştığı şeyi tanımında kullanır. Bu özlü formülasyondan ‘kapitalistik’ nitelemesini çıkarırsak geriye “sürekli, ussal girişim/ kontinuierlicher, rationaler Betrieb” kalır ki hiç kuşkusuz istediği tanımlama için yeterli değildir. Bu tanımlama pekala bir dikkatsizlik sonucu olabilir. Ama Weber’in yazıları bu türden sayısız dikkatsizlik ile süslüdür. “Kapitalizm” tanımına “pazar değiş-tokuşu,” “gönüllü emek sunumu,” “iş bölümü” gibi etmenleri katar ki, hiç biri özellikle kapitalistik değildir. “Kapitalist tin” dediği ethosu Benjamin Franklin’in “zaman paradır” (die Zeit Geld ist”) diyen “karakteristik” betimlemesinde “neredeyse klasik arılığı içinde/in nahezu klassischer Reinheit” görür, ve “Kapitalizm ve kapitalistik girişimler” (“Kapitalismus” und “kapitalistische” Unternehmungen) “Çin, Hindistan, Babil, klasik dünya ve Orta Çağlarda” bile bulunur (aynı yer, Vorbemerkung). Eğer Kapitalin bulunması kapitalizm ise, Weber haklıdır. Ama kapitalizm en azından anti-kapitalist bakış açısına göre kapital mantığının birincilliğini gerektirir ve “Püritan törellik,” “çalışma ethosu” gibi terimlerde olmaktan çok hırs, sömürü, giderek diktatörlük, baskı aygıtı olarak devlet yoluyla, ya da en sonunda çıplak zor yoluyla kazanç terimlerinde tanımlanır. Ama Weber böyle etmenleri tanımdan özellikle dışlar. ‘Kapitalizm’ onun için barışçıl, dürüst, ussal, “ekonomik rasyonalizmdir/ökonomische Rationalismus” — bu terimlerin her birinin ‘kapitalizme’ uyarlanmak üzere onun tanımlama yönteminden geçmesi koşulu altında. ‘Kapitalizm’ terimini Protestan Etik ile bağıntılamasının bir sürprizi olarak Weber “çileci kapitalizm” gibi ek bir oxymoron daha üretmek zorunda kaldı. Weber’in ekonominin törellik ile ve özel olarak modern ekonominin Protestan törellik ile ilişkisini vurgulamasının önemi hiç kuşkusuz ölçüsüzdür. Hegel bu bağıntıyı daha önce ortaya koymuş ve Weber’in gözden kaçırdığı özsel yanında açımlamıştı. Ama Weber’in Hegel’e ödenmemiş ve amaca aykırı kullanılmış borcu tüze, din ve tarih kuramlarına da genişler. Weber usu yadsıyan entellektüalizmi insanlığa kaçınılmaz bir “demir kafes” vargısını armağan eder. Nihilist öncülleri kabul edildiğinde, bir değerler alanı olarak Hegel’in saltık Tin kavramına uzaktan da olsa andırımlı bir çıkarsama yapması beklenemezdi. Kaynakça G.W.F. Hegel: Tüze Felsefesi; Tarih Felsefesi Adam Smith: The Wealth of Nations; Theory of Moral Sentiments Jean-Jacques Rousseau: Toplumsal Sözleşme Max Weber: Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus; Politik als Beruf

Hegel'in "Tüze Felsefesi"nde Yurttaş Toplumu Kavramı

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Küreselleşme

Hegel'in Tüze Felsefesi'nde Yurttaş Toplumu / Die bürgerlicher Gesellschaft

Aziz Yardımlı, 2013 Mayıs

Bu yazının bütünü "İktisat Felsefesi" dergisinin ikinci sayısında "Hegel'in Tüze Felsefesi'nde Ekonomi" başlığı altında yayımlanmıştır.

Hegel Yurttaş Toplumuna kendine özgü bir tanım vermekle ilgilenmez ya da ya da kişisel bir katkı olarak özgün bir kavram üretme gibi bir amaç gütmez. Terimin modern politik-ekonomi kültürüne Hegel’in katkısı olmasına karşın, Yurttaş Toplumu nesnel bir kategoridir ve kavramına uygun bir realite olarak, ussal olarak gerçekliği içinde anlaşılmalıdır.

Hegel’in Tarih Felsefesinde Yurttaş Toplumunun ortaya çıkışı Batının klasik tinden ödünç aldığı

kültürel kalıta ek olarak duyunç özgürlüğünün, öznel özgürlük bilincinin doğuşunu izler. Batı Tini, salt bir yineleme kültürü olan Doğunun tersine, bir kültürler sürekliliğinin özeti üzerine, insanlığın kısa Tarihinde yapabileceğinin en çoğu olmuş bir birikim üzerine dayanır. Kendisi Mısır ve Mezopotamya kültürlerinin kalıtçısı olan Helenik tinde, Güzel Sanatta ve Bilimde insanlığa ideali ve ideayı öğretmiş olan bu güzellik ve ussallık tininde eksik olan evrensel özgürlük ilkesi Reformasyon tarafından sağlanır. Ve bu son ilke bile gerçekte aynı Helenik-Helenistik tinin Roma İmparatorluğu içerisinde geliştirdiği sonsuz Duygu ve Duyunç ilkesidir. Dünya-Tini tarihsel emeği ile estetik duyarlık, moral duygu ve bilimsel düşüncede sonsuz gelişim için gerçek başlangıç noktasını kazanmıştır. Yurttaş Toplumu modern toplumdur: Duyunç Özgürlüğünü kavramış tüzel Kişilerin dünyalarını Gereksinimlerine bütünüyle uygun düşecek bir yolda baştan sona kurma süreci. Yurttaş Toplumu ekonomik toplumdur.

Yurttaş Toplumu Reformasyonun inanç özgürlüğünü gerçekleştirdiği Protestan Kuzey Avrupa'ya, Hegel'in Germanik Dünya dediği bir uluslar alanına aittir: İngiltere, Hollanda, İskandinavya, ve Germanik tinin kolonilerinden doğan devletler olarak Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Güney Afrika, Yeni Zelanda, ve son olarak ve sonuncu olarak Güneyi ile Katolik geleneğe uzanan Almanya'nın kendisi. Yurttaş Toplumu işini bitirip kendini tamamlamış bir yapı değil ama bir özgürleşme sürecidir ve bu düzeye dek ona Özgür Toplum da denebilir. Ve Özgürlük Tinin ereksel gelişimini sürdürebilmesinin özsel olanağıdır.

Hegel'in tarih felsefesinde modern Tinin doğuşunu olanaklı kılan ve Doğu ve Batı arasındaki özsel ayrımı oluşturan tarihsel etmen Doğunun sağlam, aşırı sağlam kültürel yapıları ile karşıtlık içinde Batıda kültürlerin ortadan kalkmaları ve yerlerini yeni ve daha yüksek olana bırakmalarıdır. Ayrım tutuculuk ve gelişim arasındaki, gelenek ve yenileşme arasındaki ayrımdır. Kültürel süredurum bir gelenek durumu olarak yalnızca tinin daha öte gizilliğini geliştirmesinin önlenmesidir. "İnsan alışkanlık tarafından öldürülür" (TzF § 151 Ek).

Tutucu törellik bir alışkanlık düzenine pıhtılaşmıştır ve problemsiz bir varoluşu, değişimin ve yenileşmenin olmamasını, geri ve yetersiz törelliğin olduğu gibi sürmesini ister. Ama böylece sonuçta insanın çirkin, ahlaksız ve bilgisiz kalmasında diretir. Buna karşı Modernleşme baştan sona problemdir. Salt yenilik uğruna yenilik saplantısı olan modernizmden ayrı olarak, Modernleşme Dünya-Tininin tüm gizil içeriğinin kendini edimselleştirme süreci olarak ereksel, ussal özgürleşmedir. Hegel'in nesnel Tin dizgesinin terimlerinde, törel modernleşme ya da yenileşme duyunç tarafından doğrulanmış hakkın edimselleşme sürecidir. Kendisi özgür, ereksel gelişim süreci olarak, nesnel Tin alanında gelişim insanın saltık değerine uymayan tüm anlamsız kültürel belirlenimlerin ortadan kaldırılması, yerel, etnik, ulusal tikelliklerin silinmesi, Dünya-Tininin evrensel türdeş kültürüne ya da gerçek uygarlığa doğru şekillenmesidir. İnsanlık ancak tam gelişmişlik düzleminde özgürlük ve eşitlik idealini realitesi ile bir yapabilir.

"Yurttaş Toplumunun yaratılışı İdeanın tüm belirlenimlerine ilk kez haklarını veren modern dünyaya aittir" (TzF § 182 Ek). İdea kavramın ve nesnelliğin birliği olarak ussal olan, böylece edimsel olandır, ve bu edimsellik aynı zamanda nesnel Tinin Hak, İstenç ve Törellik olarak üstleneceği ereksel belirlenimlerinin bilgisinin de olanağıdır. Bilim ancak kavramı realitede tanıdığı zaman grisini gri üzerine boyayabilir. Modern dünya Hak, İstenç, Özgürlük kavramlarının tüm gizilliğini sergilediğine göre, nesnel Tin alanı bilginin nesnesi olabilir. Bu edimselleşme ne Platon ve Aristoteles için bulunuyordu, ne de ortaçağ Roma Kilisesinin despotik ve tutucu tininin İdeanın belirlenimlerine haklarını vermesi söz konusuydu. Tin kendini ancak realitede açındırdığı zaman ve açındırdığı ölçüde bilebilir.

Yurttaş Toplumu önceden verili bir programa göre belirlenen bir yapılanma değildir ve açınımı Tinin özsel tüzel, ahlaksal ve törel belirlenimlerinin açınımıdır. Tinin gelişiminde önemli ve belirleyici olan şey önlenmemesidir çünkü Tinin gizilliği enerjisidir ve dışsal bir güdüye gereksinimi yoktur. Avrupa'da Protestanlığın açıkça istemediği ve kendi amaçlarına aykırı olarak doğmasına yol açtığı duyunç özgürlüğü ilkesi Tinin daha öte tarihsel gelişiminin önündeki başlıca iç engelin kalkışını sağlar. Yalnızca ekonomik ilişkiler değil, ama sanatsal, bilimsel, politik etkinlik alanı, yeni olanın dünyası özgür bireyin önüne sınırsızca açılır.

Doğunun salt bir olumsallık sorunu olan kültürel süredurumunu yenmesi ve Batının kaçınılmaz etkisini beklemeden önce değişime, dönüşüme ve gelişime açılması hiç kuşkusuz olanaklıydı. Ama Tarih Felsefesi "olanaklar" ile ilgilenmez. Hegel'in felsefesinde Dünya-Tini kavramı küreseldir ve Doğunun doğal geriliği gibi bir tasarıma, ırksal ayrımın tinsel ayrım ya da entellektüel eşitsizlik imleyebileceği gibi kurgulara izin vermez. 'Batı' terimi, ya da daha sağın olarak 'Kuzey' terimi onun için onun zamanında henüz politik bir birlikten, bir ulus devletinden yoksun olan Almanya'yı değil, Prusya'yı da değil, ama bütün bir Germanik tini, Protestan dünyayı kucaklar. Ama Hegel için Germanik Tinin de üzerinde duran Dünya-Tini vardır ve Dünya Tarihinin özgürlük bilinci olan ereği Dünya-Tininin ereğidir.

Hegel Protestanlığı Hıristiyanlığın tikel bir mezhebi olarak değil ama bu dinin özünü ilk kez kazanan asıl Hıristiyanlık olarak görür ve böylece duyunç özgürlüğü, istenç özgürlüğü, insan eşitliği gibi dünyasal kavramları Hıristiyanlığın özü olarak kabul eder. "Hıristiyanlık özgürlük dinidir" (TzF § 18 Ek); "Yaklaşık bin beş yüz yıldır Hıristiyanlık yoluyla kişilik özgürlüğü serpilmeye başlamış ve insan soyunun küçük bir bölümü arasında evrensel ilke olmuştur" (§ 62 Not); "öznel özgürlük hakkı antik ve modern dönemler arasındaki ayrımda dönüm ve özek noktasını oluşturur. Sonsuzluğu içindeki bu hak Hıristiyanlıkta dile getirilmiş ve yeni bir dünya biçiminin evrensel edimsel ilkesi yapılmıştır" (§ 124 Not); Hıristiyan dinine özünlü olarak "bireyselliğin bağımsız ve kendi içinde sonsuz kişilik ilkesi" (§ 185 Not); "öznelliğin hakkı başlıca Hıristiyan dininde doğar" (§ 185 Ek); "Hıristiyan dini özgürlük dinidir" (§ 270 Ek). Ve "ilkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar" (Tarih Felsefesi, Giriş). Bu ilkenin onu doğuran topraklardan çok uzakta, "insanlığın küçük bir bölümü" arasında evrensel ilke olması için geçen 1500 yıl görelidir, uzundur ve kısadır. Ve dinin kendisinin bir insanlık yaratısı olması ölçüsünde, öznel özgürlük ilkesi insanlığa dışarıdan bağışlanan birşey değildir. Önemli olan şey ussal insanlığın bilincinde en sonunda yalnızca ussal olana yer olması, ve ussal olanın edimselleşmek zorunda olmasıdır.

Hegel'in Tin Felsefesinde tüm belirlenimleri ile nesnel Tin dizgesi modern dünyasallık tarafından karakterize edilir ve dinsel herhangi bir bileşen içermez. Max Weber'in toplumbilim girişiminde toplumun özsel karakterini belirleyen 'Protestan Etik' gibi dinsel bir tasarıma Hegel'in baştan sona laik nesnel Tin dizgesinde yer yoktur. Özgürlük insana dışarıdan verilmesi gereken bir belirlenim değildir. Tersine, özgürlük insanın kendi en içsel, en özsel doğasıdır ve giderek Reformasyonun kendisi bu özsel özgürlüğün ürünüdür. Reformasyon insana yeni bir kutsal öğreti sunmaz ve yalnızca dinadamları sınıfını ortadan kaldırarak İncil'in her insanın kendi yorumuna bırakır. Dini kurumsallıktan özgürleştirir ve Duyuncu bireyin sorumluluğuna bırakır. "Reformasyonun özsel içeriği insanın kendi kendisi yoluyla özgür olmaya belirlenmesidir" (Tarih Felsefesi, Modern Çağ, Reformasyon). Nesnel Tin alanı törelliği Protestan Törellik olarak değil, ama arı, ussal insan törelliği olarak, dünyasal törellik olarak kapsar ve istenç özbilinçli ekonomik etkinliği için, bütününde törel yaşamın örgütlenmesi için herhangi bir tanrıbilimsel dürtüye gereksinmez:

Törellik Özgürlük İdeasıdır — yaşayan İyi olarak, ki özbilinçte bilme ve istemesini, ve onun eylemi yoluyla edimselliğini bulur. … Törellik varolan dünyaya ve özbilincin doğasına gelişmiş Özgürlük Kavramıdır. (TzF § 142)

Bu törellik hiç kuşkusuz Protestan Törellik değildir. Kutsal bir çağrı olarak dünyasal uğraş (Beruf) etmeninin acımasız emek koşulları altında yer alan bir "işleyim devrimi" gibi bir süreci yaratmayacak olması bir yana, böyle bir öğreti insanı bir kula indirgeyecek ve insan kendi duyuncundan değil ama dışsal duyunçtan gelen bir moral buyruk altında özgür olmayacaktır. Weber din ve ekonomi arasında yalnızca bir eğinim ya da bağlılaşımın bulunduğunu göstermeyi değil, ama deterministik bir ilişki, dinin 'kapitalizmi' yaratması gibi bir nedensellik ilişkisi kurmayı ister.

Hegel'in Tin Felsefesinde Dinin anlam ve önemi Güzel Sanat ve Felsefe ile birlikte değerler alanı olan Saltık Tin alanında yer alması ile belirlenir. Ve orada yüreğin en iç, sonsuz duygusu olarak Dinin sonlu nesnel Tin alanı ile ilişkisi yalnızca bu sonluluk alanının belirlenimlerini aklama ilişkisidir, deterministik bir ilişki değil.

Protestanlık öznel özgürlük ilkesinin kitlesel ölçekte yayılması ve tarihte ilk kez bütün bir nüfus alanının kendini türdeş bir eğitim yoluyla şekillendirmesi için zemini oluşturur. Öznel özgürlük ilkesi dinsel inaklara özünlü duyunç değil ama baştan sona dünyasal duyunç, laik duyunçtur. Ahlak ve duyunç olarak öznel özgürlük hakkı eylem hakkıdır. Ya da, "öznel özgürlük öznenin Eylemde doyumunu bulma hakkı"dır (TzF § 121) ve "öznel özgürlük bireysel bilmenin ve tikel erekler peşindeki istencin özgürlüğüdür" (§ 258 Not). Evrensel özgürlük ve evrensel eğitim bireyselliğin kendisinin evrenselleşmesini sağlar, ve evrensel eylem bütün bir ekonomik, politik, bilimsel, sanatsal, felsefi kültürün açınım ve gelişimine götürür. Yine, Batı ve "dünyanın geri kalanı" ayrımını yaratan, Avrupa'yı özek ve geri kalan kültürleri Başkası yapan sürecin zeminini oluşturur. Ama Dünya-Tininin bu eşitsiz gelişimi yalnızca zorunludur, ve Doğunun bir suçsuzluk, gerilik, giderek ilkellik durumu ile Batının dolaysız istencinin nesnesi olmasının bedelinin yüksek olmasına karşın, bu ilişkide kazancı yitirdiğinden sonsuz ölçüde büyüktür çünkü bu yolla değersiz bir Kendiyi yitirmekte, kötü Kendisinden özgürleşmektedir. Reformasyon modern dönemin doğuşu için hiç kuşkusuz özsel önemdedir; ama kendisinin tarihsel öncüllere bağlı olması olgusundan ayrı olarak, modern dönemi tanımlayan işleyim devrimi, bilimsel devrim, politik devrim ve ayrıca modern devletin oluşumu gibi başka bir dizi etmen arasında yalnızca biridir.

Hegel'in "dışsal Devlet" ya da "Anlak-Devleti/Verstandesstaat" (TzF § 183) dediği Yurttaş Toplumu bir sözleşme ilişkileri alanı olarak keyfi istenç kipindeki özenç öğesini (Willkür olarak Wille) kapsar. Sözleşmenin kendisinin yasa altında durduğu düzeye dek, 'sözleşme devleti' kuramı Devlet kavramına aykırıdır. Yurttaş Toplumu politik toplum ya da Devlet değildir. Ve bir özenç ilişkisi olarak sözleşme üzerine dayanması yurttaş toplumunu yasal üstyapıyı belirleyen bir altyapı olmaktan sonsuz ölçüde uzaklaştırır. Tersine, ekonomik yurttaş toplumunun kendisi yasal güç zemininde, politik güç zemininde varolur.

Bir görgül olgu sorunu olarak, "yurttaş toplumunun oluşumu Devletin oluşumundan sonra yer alır" (TzF § 182 Ek) ve özellikle törel gerilik durumlarında Devletin kendisi, eğer Devlet kavramına minimal benzerliği taşıyorsa, eğer gerçek bir Önderin ussal İstenci üzerine kurulma gibi bir talihten yararlanmışsa, yurttaş toplumunu yaratma yükümlülüğü altına girer, bilgisiz, eğitimsiz, eskimiş, tükenmiş halkını modernleştirme, uygarlaştırma, salt boyun eğmeyi bilen uyruğu kendi İstenci ile ussal bir Yurrtaş yapma ödevini üstlenir.

Modern demokratik Devlette politik güç yurttaşlık istencinde yatar, ve yurttaşın kendisinin temsilcileri olarak yasama ve yürütme güçlerini işletmek üzere atadığı yurttaşların kendileri, ulusun vekilleri olarak, yalnızca toplumun onurlu hizmetçileridir, güç-istenci peşindeki görgüsüzler değil. Bu yasal görev konumunu bir ayrıcalık, üstünlük ve öz-çıkar konumu olarak gören vekil hiç kuşkusuz realiteden kopuk barbardır, saygınlığını kendileri saygın olmayanlardan türetir, sözde gücünü yalnızca altındaki kitlelerin ve yığınların korkaklık, istençsizlik ve kulluğunda bulur. Demokrasiyi okhlokrasiye, ayaktakımının devletine indirgeme eğilimindedir. Yurttaş salt mülkiyet iyesi olan ekonomik Kişi değil, ama aynı zamanda istencini evrensel ussal istenç olarak bilen ve gerçekleştiren politik Kişidir. Yurttaş Toplumu ve Devlet arasındaki ayrım özenç ve istenç arasındaki, sözleşme ve yasa arasındaki ayrımdır. Modern Devleti despotik devletlerden ayıran başlıca etmen onun özbilinçli istenç, kendini bilen istenç olması, "varoluşunu bireyin özbilincinde, bilme ve etkinliğinde bulmasıdır" (TzF § 257). Modern devletin kuruluşu özgür bireyselliğin politik bireysellik olmasına, istencin üzerinde kendisinden başka bir istenç tanımama karakterine, yasayı kendi istenci olarak belirlemesine bağlıdır. Modern devletin kurucusu genel ussal istençtir: "Yasa genel istencin anlatımıdır. Her Yurttaşın kişisel olarak ya da temsilcisi yoluyla onun yapılmasına katılma hakkı vardır" (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen, 6). Hegel'in devlet çözümlemesi benzer olarak Devleti yurttaşın özbilinçli istencinde varolan politik güç olarak formüle eder:

> *Modern Devletlerin ilkesi öznellik ilkesinin kendini bağımsız kişisel tikellik ucuna dek geliştirmesine izin verme ve aynı zamanda onu tözsel birliğe geri getirme ve böylece bu birliği öznellik ilkesinin kendisinde saklama biçimindeki muazzam güç ve derinliği taşır. (TzF § 260)*

Bu düzeye dek Devlet yurttaş üzerinde bir baskı aygıtı olmanın bütünüyle ötesinde ve uzağında, özsel olarak onun özgürlüğünün anlatımıdır. Eğer Devlet henüz kavramına karşılık düşmüyorsa, onu ona yabancı özençten özgürleştirmek yurttaşın sorunudur.

Yurttaş Toplumu her biri kendi gereksinimleri zemininde belirlenen tikel istençleri ile özel kişilerin bir ilişki alanıdır ve onu olmadığı şey olarak, Aile ya da Devlet olarak almamak gerekir. Yurttaş Toplumu yüceltilecek bir değer ya da bir ideal değildir. Sonlu nesnel Tin alanına aittir ve türe dizgesi ve kamu gücü ile birlik içinde ve onlarla uyum içinde özsel olarak bir pazar ilişkileri bütünü, bir pazar ekonomisi alanıdır.

> *Yurttaş toplumunda her üye kendi ereğidir, onun için başka herkes hiçbirşeydir. Ama başkaları ile ilişki olmaksızın ereklerinin bütün bir erimine erişemez; dolayısıyla bu başkaları tikelin ereği için birer araçtır. Ama tikel erek başkaları ile ilişki yoluyla kendine evrensellik biçimini verir ve kendi doyumunu başkalarının gönencine erişilmesi ile aynı zamanda kazanır. (TzF § 182 Ek)*

Hegel gereksinimler dizgesi olarak ekonomi alanını İngiliz ekonomi politiğinin terimlerinde çözümler. Yurttaş toplumu ulusal karakterinin tikelliği içinde evrenseldir, ve İngiltere'de yurttaş toplumunun göreli olarak erken gelişimi modern ekonominin erken gelişiminden başka birşey değildi. "Politik ekonomi ... kitlelerin ilişki ve devimlerini nitel ve nicel belirlilik ve karmaşaları içinde açımlayan bilimdir," ve "görünürde dağınık ve düşüncesiz [üretim, dağıtım ve tüketim] alanını kendiliğinden yer alan bir zorunluk sürdürür. Burada bu zorunluğu bulmak politik ekonominin konusudur; bu bilim bir olumsallıklar kütlesi için yasalar bulmakla düşünceyi onurlandırır" (TzF § 189 Ek). Politik Ekonominin konusu ulusal ekonominin nasıl örgütlenmesi gerektiğini buyurmak değil ama kendini nasıl örgütlediğini bulmak, görülmez eli görülür kılmaktır. Ekonominin yurttaş toplumunun kendisinden başka bir güç tarafından denetlenmesi denetimi

yapan partiyi bütün bir yurttaş toplumunun üzerinde ve üstünde duran bir güç yapacaktır. Ama yurttaş toplumu açısından hiçbir zaman böyle bir karışma sorunu yoktur çünkü yurttaş toplumunun kendisi Devlet olmaksızın devlettir, hükümet gerçekte yurttaş toplumunun politik istencidir. Yurttaş toplumunda hükümetler hiç kuşkusuz onları atayan yurttaşlardan daha bilge değildir.

Sınırlı, değişmeyen ve gelişmeyen ve salt kendini yineleyen ön-modern toplumların tersine, yurttaş toplumu özsel özgürlük karakteri ile uyum içinde hiçbir alışkanlık düzenine pıhtılaşmayacak sürekli yenileşme, sürekli dönüşüm, sürekli gelişim sürecidir: Özgürlüğün ussallığı insanın tüzel, ahlaksal ve törel realitesini sürekli iyileştirme eğiliminde yatar, çünkü Tarih ereği özgürlük bilinci olan bir gelişim sürecidir. İnsan bilgisizleşmeyi, kötüleşmeyi, çirkinleşmeyi başaramaz çünkü özü özgürlüktür ve varoluşu tinsel hamlık olarak bilgisizliğinden, kötülüğünden ve çirkinliğinden kurtulma sürecidir.

Bir ekonomi dizgesi olarak yurttaş toplumu özsel özgürlük karakteri ile uyum içinde kendini kendi içinde engellemeyecek sürekli büyüme ekonomisidir. Modern insanın kesintisiz tinsel gelişimi ile koşut olarak çoğalan tinsel gereksinimleri onu kitle tüketim toplumu yapan etmendir ve buna göre modern ekonominin karakteri "gereksinimlerin ve doyumlarının sonsuza ilerleyen çoğalmasıdır" (TzF § 191). İnsan gereksinimi insanın doğal ve tinsel niteliği tarafından belirlenir. Ama insanı insan yapan yanın tinsel belirlenim olması ölçüsünde, açıktır ki insansal gereksinim özgür gereksinim, tinsel gereksinimdir ve modern ekonomi bu gereksinimi sınırsızca doyurmak üzere üretim, tecim ve tüketimin durdurulamayacak büyümesidir. Bu sınırlanması gereken bir aşırılık ya da savurganlık değildir. Toplumsal yapı ekonomik yapı olarak özgürleşmedir:

> *Dolaysız ya da doğal gereksinimlerin ve tasarımlardan doğan tinsel gereksinimlerin birbiri ile bağlanışı olarak toplumsal gereksinimlerde evrensel oldukları için kendilerini başat kılanlar ikinciler olduğu için, bu toplumsal kıpıda özgürleşme yanı yatar. (TzF § 194)*

Hiç kuşkusuz Hegel Dünya-Tininin tarihinin ereğinin özgürlük bilinci olduğunu söylerken bir tahminde bulunmamakta, Tin kavramının özsel mantıksal vargısını bildirmektedir ve bu belirlenim Avrupa'nın ya da Batının bir ayrıcalığı değil, ama dünyanın geri kalanının da yazgısıdır. Tikel yurttaş toplumlarının tarihsel süreçleri kültürel yapıları tarafından koşullandırılır ve bu süreçler kendi öngörülerini kendileri yapar, realitelerinin çıkarsamaları realitelerin kendileri tarafından yapılır.

Bir "evrensel aile" (TzF § 239) karakterinde olmasına karşın, "yurttaş toplumu aşırı varsıllık durumunda bile yeterince varsıl değildir" (TzF § 245) ve yoksulluk yalnızca üretimin eksikliğinden kaynaklanan ve varsıllığın ölçüsüz artışı ile çözümlenecek bir sorun değildir. "Yoksulluğa bir çarenin nasıl bulunacağı biçimindeki önemli soru modern toplumu etkileyen ve rahatsız eden başlıca sorunlardan biridir" (TzF § 244 Ek). Hegel'in yurttaş toplumu dizgesinde yoksulluğun yurttaş toplumuna özünlü olduğunu ve ilineksel olmadığını, bir hak ve türe olduğunu ve bir haksızlık ve türesizlik olmadığını gösterecek hiçbir belirlenim yoktur ve gönençten pay almanın eşitsizliğinden doğduğu ölçüde yoksulluğun çözümü yine gönenç dağılımının kendisinde yatar. Yurttaş toplumu bir altyapının denetimindeki bilinçsiz bir köleler kitlesi ya da yığını değildir. Özgürlük, türe, hak kategorileri despotik tinin kategorileri arasında olmadığı için o bilinç düzleminde ne çözüm için ne de problemin gerçeğini anlamak için bir olanak vardır. Hegel hiç kuşkusuz misolojiye karşı savunulmayı hak etmez.

"Doğa durumuna" özgü doğal gereksinimin sınırlı niteliği ile karşıtlık içinde, modern tinsel gereksinim sınırsızdır. Buna göre ekonominin insanın tinsel-kültürel gereksinimlerinin sınırsızca

artışı ile birlikte sınırsızca büyüme eğilimi onun özsel belirlenimidir, öyle ki büyümeyen bir ekonomi ekonomi-kavramına karşılık düşmez. Ekonomi gerçek zeminini özgür bireyin sürekli gelişimin olanağı olan özgür törellik alanında bulur, ve bireyin tinsel gelişimi özdeksel ekonominin de büyüme ve gelişiminin güdüsüdür. Özgürlüğü ve böylece İstenci, Bireyi tanımayan ön-modern ekonomi biçimleri ekonominin kavramına uygun düşmeyen salt kötü biçimlerdir ve despotik törellikleri içinde varolan bilgisiz ve eylemsiz halkları kalkındırmak için devletler tarafından zorunlu olarak uygulanan planlı buyruk ekonomileri henüz insana Birey olma, Kişi olma izinini vermeyen despotik tinin çözümsüz ve umutsuz girişimleri olmaktan öteye geçmez.

Bir pazar ilişkileri alanı olan topluma pekala imgesel tasarımlardan, duygulardan, öznel görüşlerden kaynaklanan değerler yüklenebilir, giderek 'toplum'un kendisi bir 'değer' olarak, bir ideolojinin, 'toplumculuk' ideolojisinin ilkesi olarak görülebilir — sanki toplum 'kapitalistleri' kapsamıyormuş gibi. Ama toplumcu ideolojinin uğruna toplumcu olduğu toplum aynı zamanda 'kapitalist toplum' olarak, giderek 'kapitalizm' olarak da gördüğü şeydir. Varoluş nedenini gereksinimlerde bulduğu ve giderek usdışı itkileri, dürtüleri, hırsı ekonomik etkinliğinin bireysel güdüleri olarak kapsadığı düzeye dek toplum değerler alanı olmaktan ne kadar uzak olduğunu dolaysızca kendisi sergiler.

Yurttaş toplumu ön-modern kültürel değerlere ilgisiz törel karakterini ilkin etnik, ırksal, yerel, giderek ulusal kimlikleri soyutlayarak gösterir. İnsanı salt mülkiyet iyesi Kişiye indirger, ve buna göre Hegel "Türe Uygulaması" başlığı altında ilk olarak yurttaş toplumunun ırk, ulus, ve din ayrımı tanımayan karakterini belirtir: Onda "insan salt bir insan olduğu için insan olarak geçerlidir, bir Yahudi, Katolik, Protestan, Alman, İtalyan vb. olduğu için değil" (TzF § 209). Hegel her ulusa özgü yerel bir 'yurttaş toplumu' gibi birşeyi düşünmez. Modern törelliği ulus devleti ile değil, ama tam tersine ulus-devletinin yerelliği ile karşıtlık içinde Reformasyon ile ilişkilendirir. Ve Dünya-Tini kavramı tarih tarafından yapılan Anayasaları ile ulusları birer kıpı olarak, ortadan kaldırılmış olarak, negatif olarak kapsar.

Yurttaş toplumu çok-kültürlülüğü çözündüren kültür-üstü ve kültür-ötesi karakteri ile küreselleşmeye karşı korunacak kapalı bir alan olmak yerine, tam tersine kendisi küreselleşme idealinin zemini ve olanağıdır. Ve küreselleşmenin ussallığı yurttaş toplumunun kendine yeni pazarlar bulmasında değil, ama kendini evrenselleştirmesinde yatar. Küreselleşme gereksinimler dizgesi olarak yurttaş toplumunun kültürler-üstü kavramının özsel içeriğidir: Ekonomik ilişkinin özneleri yalnızca bireyler değil ama toplumların kendileridir. Ama küreselleşme salt ekonomik küreselleşmeden daha çoğudur.

Kültür kavramı bütünüyle genel anlamında alındığında insanın Doğanın ötesinde olduğu ve yaptığı herşeyi kapsar — bütün bir dünyaya tinin biçiminin verilmesi. Ve sonlu, geçici, değersiz kültürel gereç onu üreten Tarihinin yazgısını paylaşır, sürekli ortadan kalkışında, gelişimsel ve ereksel olmasında saltık olmadığını, bir değer olmadığını gösterir. İdeal Kültür sonlu, göreli, değersiz kültürlerin bir sakınımı değil ama bu geriliklerin ortadan kaldırılması olarak Hegel'in Saltık Tin alanında çözümlediği gerçek, sonsuz, saltık insan değerlerinin, insanın gerçek Kendisinin olgusallaşmasıdır — bir güzellik, duygusal sonsuzluk, ve gerçeklik Tini olarak Uygarlık.

Hegel'in kişisel özgürlükçülüğü bir yana, yöntemi ve dizgesi ulus ve devlet kavramlarına herhangi bir ayrıcalık ya da birincillik yüklenmesini olanaksızlaştırır. Giderek Dünya-Tarihinin öznesi olarak Dünya-Tini kavramı bile Saltık-Tin kavramına altgüdümlüdür ve belirlenimini onunla bağıntı içinde tamamlar. Hegel Tin Felsefesinde evrensel bir dünya-kültürü ile, İdeanın, Usun saltık kültürü ile

ilgilenmektedir ve hiç kuşkusuz bu kültürün ussallığı edimselliğinin saltık güvencesidir. Sonluluk alanı olarak nesnel Tin alanı yalnızca sonsuzluk alanı olarak saltık Tin alanına geçiş kıpısıdır.

Hegel hiç kuşkusuz 'küreselleşme' terimi gibi bir eğretilemeyi kavramı anlatmak için yeterli bulmayacaktır. Derin düşünen anlağın bu geometrik-coğrafi tasarımı Hegel kavramı kendi adıyla Dünya-Tini olarak adlandırır.

Modern Aile, Yurttaş Toplumu ve modern Devlet nesnel Dünya-Tininin belirlenimleri olarak yalnızca Batının değil ama dünyanın geri kalanının da yazgısını gösterir ve bu türdeşlik arkaik geleneksel ayrımların silinmesi, nesnel Tin alanının tüm kavramlarının gerçeklikleri içinde edimselleşmesidir. Modern kültürel türdeşlik karşılıklı tanımanın evrensel ölçekte gerçekleşmesi, karşılıklı yabancılığın ve düşmanlığın evrensel ölçekte ortadan kalkmasıdır. Modern dönemde insanlığı birleştiren zemin Usun hak, ahlak ve törellik belirlenimlerinin tarihsel ayrımlarını yaratan sınırlanmışlıklardan kurtulmaları, içeriklerinin tam eriminde açınmalarıdır. Küreselleşme bir kültürler katışmacından daha çoğunu, kültürel türdeşliği imler ve kültürel türdeşlik herhangi bir tikel kültüre assimilasyon değiş ama genel olarak özgürlük kültürüne yükselmedir.

Hegel'in Tüze Felsefesi'nde yurttaş toplumu imgesel bir"doğa durumu" ile karşıtlık içinde görülen "uygar toplum" değil, ve yurttaş yalnızca barbarlıktan çıkarak "uygarlaşmış insan" değildir. Yurttaş (Burger, bourgeois, TzF § 190) İstencinin bilincinde olan özgür Kişidir, kendi istencinin anlatımı olan Yasayı onu yöneten dışsal bir güç olarak değil ama özgürlüğü olarak bilir ve Devleti kendi ussal istenci olarak belirler. Bu saltık olarak demokratik karakteri ile yurttaş toplumu yönetenler ve yönetilenler arasındaki o insanlığı küçük düşürücü ayrımı silmenin biricik zeminidir. Hegel demokrasinin despotik toplumlar için, henüz feodal kültürün despotik alışkanlıklarını üzerlerinde taşıyan Avrupa kültürleri için geçerli olduğunu ileri sürmez. "Bireyler olarak Çokluk — ki halk sık sık böyle anlaşılır — hiç kuşkusuz bir biraradalıktır, ama yalnızca kalabalık olarak, biçimsiz bir kitle olarak, ki devimi ve edimi tam bu nedenle yalnızca ilkel, ustan yoksun, yabanıl ve korkutucudur." Böyle bir 'halkın' egemenliği bir okhlokrasidir, demokrasi değil. Demokrasi ancak istencini yasa yapacak denli büyümüş toplumlar için, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış toplumlar için, bir yığın, kitle, halk olmaktan çıkmış ve yurttaş toplumu karakterini kazanmış toplumlar için olanaklıdır. Yurttaş toplumu bu anlamda aynı zamanda uygar toplumdur, çünkü orada politika ve yasa birdir, politik eylem özgürlüğün barışçıl anlatımıdır, ve korku sona ermiştir.

Buna göre Yurttaş Toplumu kavramı yurttaşlar arasında insanın doğa durumunun, hayvansal durumunun bir kalıtı olan zor ve şiddet ilişkilerini saltık olarak dışlar. Varolan zor ve şiddet ilişkilerinin bittiği yer yurttaş toplumunun başladığı yerdir. Yurttaş toplumunda görülen zor ve şiddet öğeleri yalnızca sürecin henüz despotik tarihsel artıklarını bütünüyle silmediğini gösterir. Yurttaş toplumunun bir politik zor, şiddet ve savaşım alanı, bir sınıf kavgaları alanı olduğu görüşü kavramı yoksayan ve olguları kuramına temel yapan pozitivizmin olağan bir çıkarsamasıdır. Yurttaş toplumu da modern Devlet gibi oluş sürecindedir ve onu süreçte sergilenen şekillerinde değil ama kavramına uygun gerçekliği içinde, kavram ve nesnelliğinin birliği içinde, ussal İdeasında irdelemek gerekir. Bu bakış açısından, süreçte kapsanan despotik artıkları onun kendi doğasına ait olarak değil ama onun olumsuzlamakta olduğu geçersiz öğeler olarak görmeliyiz.

Weber'in Devlet "düzenini korumada fiziksel kuvvetin meşru kullanım tekelini elinde tutar" biçimindeki görüşü bu tarihsellikten yapılan pozitivist bir çıkarsamadır. Bu görüşe göre modern Devlet ancak şiddetinin "meşru" olmasında feodal şiddet düzenin ötesine geçebilir. Hegel Devleti oluş sürecinde değil ama İdeasında irdeler ve buna göre "yoksunluk, korunma için gereksinim,

güçlülük, varsıllık vb. gibi olumsallıklar devletin tarihsel gelişiminin kıpılarıdır ve devletin tözü olarak alınamazlar" (TzF 258 Not). Devlet İdeasının açımlaması karşısında pozitivizme Devleti olmadığı biçimiyle irdelemekten başka yapacak iş kalmaz ve bunun için bakılacak yer tarihsel olumsallıkları içindeki devletler, henüz Devlet kavramına ait olmayan öğeler ile yüklü pozitif devletlerdir. Oysa "Devlet İdeasında göz önüne alınması gereken şey tikel devletler, tikel kurumlar değildir" (TzF 258 Ek).

Weber'in sözde "arı kavramsal/rein begrifflich" açımlamasına göre, "Devlet bir toprak parçası üzerinde meşru fiziksel şiddet tekelini (das Monopol legitimer physischer Gewaltsamkeit) kendi için (başarılı olarak) ileri süren insan 'topluluğu'dur (menschliche Gemeinschaft)" (Politik als Beruf, 1919). Weber böylece hiç duraksamadan Troçki'nin "Her devlet zor üzerine dayanır/Jeder Staat wird auf Gewalt gegründet" sözlerini doğrular (aynı yer). Bu sopalı Devlet kuramı açıktır ki yurttaşın istencinden ayrı olan ve onun üzerinde duran "tikel" despotik devletlerin görgül gözleminden türer ve temsil ettiği realitenin kendisi gibi ön-modern karakter taşır.

Bireysel istençlerin karşılıklı tanınması üzerine dayanan yurttaş toplumunda zor, şiddet, güç, terör vb. gibi doğa durumu öğelerinin bulunması yalnızca Tinin doğallığının henüz bütünüyle üstesinden gelmemiş olduğunu gösterir. "Doğa durumu genel olarak bir şiddet durumudur" (TzF § 93). Modern Yurttaş Toplumunun en son olacağı şey bir "doğa durumu"dur. Dahası, "şiddet/Gewalt ve tiranlığın pozitif Hakkın bir öğesi olabilmesi ona olumsaldır ve doğasına ait değildir" (TzF § 3). Hiç kuşkusuz "istence zor uygulanabilir" (TzF § 90), ama "şiddet ya da zor, soyut olarak alındığında, hakka aykırıdır" (TzF § 92)."Zor yalnızca ... bir ilk zorun ortadan kaldırılması olan ikinci zor olarak haklıdır" (TzF § 93). Doğa durumu özsel olarak bir ilk zor durumu, "genel olarak bir şiddet durumudur" (TzF § 93 Not).

Hegel'in Tüze Felsefesi'nde uluslararası ilişkiler yurttaş toplumunun değil ama devletlerin sorunudur ve bireysel devletlerin üzerlerinde hiçbir egemen tanımayan saltık egemenler olmaları olgusu tarafından belirlenir. Devletlerin "ilişkileri egemenliklerini ilke olarak aldığı için, bu düzeye dek birbirlerine karşı doğa-durumu içindedirler, ve hakları edimselliğini üzerlerindeki bir evrensel istençte değil, ama tikel istençlerinde bulur" (TzF § 333). "Doğa durumu" Hegel için hiç kuşkusuz Tinin bütünüyle terketmesi gereken durumdur, çünkü doğaldır, tinsel değil. Sürekli barış tasarı, 'barış durumu'nun örtük olarak 'savaş durumu' olması olgusundan ayrı olarak, devletlerin oluşma sürecinde olmaları ve bu düzeye dek statükonun kendisini haksızlık olarak görmeleri ölçüsünde bir 'Gerek'ten, bir dilekten daha güçlü değildir. (TzF § 330). Ulusal devletlerin varlığı savaşın varlığıdır çünkü "ulus Devlet olarak kendi tözsel ussallığı ve dolaysız edimselliği içindeki Tin ve buna göre yeryüzündeki saltık güçtür" (TzF § 331) ve anlaşmazlıkların çözümü için egemenliklerinden vazgeçmeleri varlıklarından vazgeçmeleridir. Devletler-üstü bir devlet kavramı kendinde çelişkilidir. Ama Tin olmak doğa durumunu yenmektir ve "evrensel Tin, dünyanın Tini, kendi hakkını — ve onun hakkı en yüksek haktır — dünya mahkemesi olarak Dünya Tarihinde o ulusal Tinler üzerinde uygular ve kendini o eytişimden sınırsız olarak üretir" (TzF § 340). Dünya-Tini ne bir birleşmiş milletler örgütü, ne de bir süper-devlettir. Bütün bir nesnel Tin alanının ereği olarak evrensel, tamamlanmış, özbilinçli Özgürlüktür ve saltık Tin alanına geçiş kıpısını oluşturur.

Yurttaş Toplumu, Kapitalizm, Weber. Hegel'in nesnel Tin dizgesinde yurttaş toplumu modern dünyanın ekonomik biçimidir ve buna göre "toplumun ekonomik temeli" gibi bir anlatım en iyisinden ekonominin toplumsuz olabileceğini anlatmaya yarayabilir. "Kapitalist toplum" anlatımı modern yurttaş toplumunu anlatmak için ancak "köleci toplum" anlatımının klasik dönem kent-devletini anlatmak için uygun olduğu kadar uygundur. 'Kapitalizm' terimi kendisinin yanısıra sınıf

diktatörlüğü, baskı aygıtı olarak devlet, sömürü üzerine kurulu toplum gibi tasarımları taşır ki, bunlara göre yurttaş toplumunu yalnızca güdülecek istençsiz yığınlar ve kitleler olarak anlamak gerekir.

Kapitalizm materyalistik, haksız ve sonuçta ahlaksız olarak görülür. Ve öyledir çünkü eğer 'kapitalizm' terimine bir 'ekonomik dizge' olarak keyfi bir tanım verilmeyecek ve kendi semantiği ve mantığı izlenecekse, terim bir ideolojinin anlatımıdır. Eğer terim ciddiye alınacaksa, Kapitalizm kapital istencinin birincilliğini anlatır ki, bir laissez-faire olarak salt bir ütopyadır. Yurttaş toplumunun 'kapitalizm' ile eşitlenmesi ekonomik kuramı, toplumsal kuramı ve politik kuramı bütününde bozar ve ekonomi, toplum ve devletin kapitalin uzantıları ve eklentilerine indirgenmesinde sonuçlanır. Bu misnomeri çok sık kullananlar arasında "kapitalizmin" doğuşunu Püritan ve çileci dinsel terimlerde açıklayan Max Weber de bulunur.

Weber yöntemsel olarak Kant'ın kuşkuculuğunu ve buna göre realitenin usdışı ve bilinemez olduğunu kabul eder, kavramı yalnızca insan anlığının soyut bir kurgusu olarak görür ve sonuçta toplumsal, ekonomik, törel, dinsel, tarihsel realite üzerine çözümlemeleri nesnesinin usdışı karakterine uygun olarak usdışı yöntemlere dayanmak zoruna kalır. Örneğin Weber'in Amerika Birleşik Devletlerinde "soyluluğun" ve "politik aristokrasinin doğacağı" (1904) gibi bir çıkarsama yaptığını görürüz. Ve kapitalizm dediği şeyi savunmasından ayrı olarak, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman savaş davasına sarılmıştır ve karısına bir mektubunda "sonuç ne olursa olsun, bu savaş müthiş ve harika" biçimindeki sözleri Weber'in heyecanlı, giderek ateşli doğasına tanıklık eder. Weber hiç kuşkusuz nesnel olmaktan çok yaratıcı bir toplumbilimci idi.

Weber'in toplumbilime birincil katkıları arasında bulunan "ussallaşma" teması "sayısal, hesaplanabilir" terimlerde tanımlanır, ve buna göre pazar ekonomisi en yüksek ussallaşma olarak, ussallaşmanın doruğu olarak görülür ve aynı zamanda bürokratik öğe yoluyla "demir kafes"e götüren etmen olarak çözümlenir.

Weber'e göre "kazanma dürtüsünün, kazanç peşinde, para kazancı peşinde, olanaklı en büyük para kazancı peşinde koşmanın kendinde kapitalizm ile hiçbir ilgisi yoktur." "Kapitalizm (Kapitalismus) sürekli, ussal kapitalistik girişim (kapitalistischen Betrieb) yoluyla kazanç peşinde koşma ile özdeştir" (Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus, Vorbemerkung). Weber açıktır ki kapitalizmi 'kapitalizm' yoluyla tanımlar ve tanımlamaya çalıştığı şeyi tanımında kullanır. Bu özlü formülasyondan 'kapitalistik' nitelemesini çıkarırsak geriye "sürekli, ussal girişim/ kontinuierlicher, rationaler Betrieb" kalır ki hiç kuşkusuz istediği tanımlama için yeterli değildir. Bu tanımlama pekala bir dikkatsizlik sonucu olabilir. Ama Weber'in yazıları bu türden sayısız dikkatsizlik ile süslüdür. "Kapitalizm" tanımına "pazar değiş-tokuşu," "gönüllü emek sunumu," "iş bölümü" gibi etmenleri katar ki, hiç biri özellikle kapitalistik değildir. "Kapitalist tin" dediği ethosu Benjamin Franklin'in "zaman paradır" (die Zeit Geld ist") diyen "karakteristik" betimlemesinde "neredeyse klasik arılığı içinde/in nahezu klassischer Reinheit" görür, ve "Kapitalizm ve kapitalistik girişimler" ("Kapitalismus" und "kapitalistische" Unternehmungen) "Çin, Hindistan, Babil, klasik dünya ve Orta Çağlarda" bile bulunur (aynı yer, Vorbemerkung). Eğer Kapitalin bulunması kapitalizm ise, Weber haklıdır. Ama kapitalizm en azından anti-kapitalist bakış açısına göre kapital mantığının birincilliğini gerektirir ve "Püritan törellik," "çalışma ethosu" gibi terimlerde olmaktan çok hırs, sömürü, giderek diktatörlük, baskı aygıtı olarak devlet yoluyla, ya da en sonunda çıplak zor yoluyla kazanç terimlerinde tanımlanır. Ama Weber böyle etmenleri tanımdan özellikle dışlar. 'Kapitalizm' onun için barışçıl, dürüst, ussal, "ekonomik rasyonalizmdir/ökonomische Rationalismus" — bu terimlerin her birinin 'kapitalizme' uyarlanmak üzere onun tanımlama

yönteminden geçmesi koşulu altında.

‘Kapitalizm’ terimini Protestan Etik ile bağıntılamasının bir sürprizi olarak Weber “çileci kapitalizm” gibi ek bir oxymoron daha üretmek zorunda kaldı. Weber’in ekonominin törellik ile ve özel olarak modern ekonominin Protestan törellik ile ilişkisini vurgulamasının önemi hiç kuşkusuz ölçüsüzdür. Hegel bu bağıntıyı daha önce ortaya koymuş ve Weber’in gözden kaçırdığı özsel yanında açımlamıştı. Ama Weber’in Hegel’e ödenmemiş ve amaca aykırı kullanılmış borcu tüze, din ve tarih kuramlarına da genişler.

Weber usu yadsıyan entellektüalizmi insanlığa kaçınılmaz bir “demir kafes” vargısını armağan eder. Nihilist öncülleri kabul edildiğinde, bir değerler alanı olarak Hegel’in saltık Tin kavramına uzaktan da olsa andırımlı bir çıkarsama yapması beklenemezdi.

İlgili Çalışmalar:

G.W.F. Hegel: Tüze Felsefesi; Tarih Felsefesi

Adam Smith: The Wealth of Nations, Theory of Moral Sentiments

Jean-Jacques Rousseau: Toplumsal Sözleşme

Max Weber: Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus; Politik als Beruf

Aziz Yardımlı, Fenerbahçe, 2013 Mayıs

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Hegel / Tüze Felsefesi, Giriş

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Alıntılar

Hegel'in Tüze Felsefesi

Giriş

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

HAK İDEASI: KAVRAM VE REALİTENİN BİRLİĞİ

Giriş

§ 1

Felsefi Tüze Bilimi Hak İdeasını, eş deyişle Hak Kavramını ve bunun Edimselleşmesini konu alır. Felsefe İdealar ile ilgilenir ve buna göre genellikle ‘salt kavramlar’ denilen şeyler ile değil; tersine, onların tek-yanlılığını ve gerçeklik

yoksunluğunu gösterir ve Kavramın (sık sık böyle adlandırıldığını duyduğumuz ama salt soyut bir Anlak-belirlenimi olan şeyin değil) edimsellik taşıyan biricik şey olduğunu ve dahası bu edimselliği kendine kendisinin verdiğini gösterir. Kavramın kendisi yoluyla koyulmuş bu edimsellik olmayan herşey geçici bir varoluş, dışsal olumsallık, sanı, özsüz görüngü, gerçeklik yoksunluğu, aldanmaca vb.dir. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

HAK KAVRAMI

§ 4

Hakkın temeli genel olarak tinsel olandır ve daha tam yeri ve başlangıç noktası İstençtir. İstenç özgürdür, ve böylece özgürlük Hakkın tözünü ve belirlenimini oluşturur ve Hak Dizgesi

edimselleşmiş özgürlüğün ülkesi, Tinin bir ikinci doğa olarak kendi içinden türettiği dünyasıdır.

§ 29

Herhangi bir belirli-varlığın özgür İstencin belirli-varlığı olması — bu Haktır. Hak buna göre bütününde İdea olarak Özgürlüktür. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

ÖZGÜRLÜK VE İSTENÇ; BEN VE EVRENSEL;

KURAMSAL VE KILGISAL

§ 4

EK. ... Özgürlük İstencin temel belirlenimidir, tıpkı ağırlığın cisimlerin temel bir belirlenimi olması gibi. ... Özgürlüksüz İstenç boş bir söz iken, Özgürlük ise yalnızca İstenç olarak, Özne olarak edimseldir. ... Düşünme ve isteme arasındaki ayrım yalnızca kuramsal ve kılgısal tutumlar arasındaki ayrımdır. ... Birşeyi evrensel yapmak onu düşünmek demektir. ... 'Ben' dediğim zaman, orada tüm tikelliği — karakter, doğallık, bilgi, yaş — bir yana bırakırım. 'Ben' bütünüyle boş, noktasal, yalın, ama gene de bu yalınlık içinde etkin olandır. ... Kuramsal özsel olarak kılgısalda kapsanır: İkisinin ayrı oldukları düşüncesinin karşısında olmalıyız, çünkü Anlık olmaksızın hiçbir İstenç olamaz. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

İSTEMEYEN İSTENÇ; OLUMSUZ ÖZGÜRLÜK;

HİNDUİZM; POLİTİK FANATİZM; DEVRİM VE TERÖR

§ 5

İstenç (α) arı belirlenimsizlik öğesini ya da 'Ben'in arı kendi içine yansımasını kapsar ki, bunda her sınırlama, doğa, gereksinimler, istekler ve dürtüler yoluyla dolaysızca bulunan ya da hangi yolla olursa olsun verili ve belirli olan her içerik çözülür; saltık soyutlamanın kısıtlanmamış sonsuzluğu ya da evrensellik, kendi kendisinin arı düşüncesi.

Bu olumsuz özgürlük ya da Anlağın özgürlüğüdür. — Bu boşluğun özgürlüğüdür ki edimsel bir şekil kazanarak tutkuya yükselir, ve dahası, salt kuramsal kaldığı zaman dinde kendini Hintlinin arı meditasyon fanatizmine biçimlendirirken, buna karşı edimsel dünyaya döndüğü zaman, dinde olduğu gibi politik alanda da, tüm yerleşik toplumsal düzeni yıkma fanatizmi ve bir düzen istediklerinden kuşku duyulan bireylerin ve yeniden ortaya çıkmaya çalışan tüm örgütlerin ortadan kaldırılması şeklini alır. Bu olumsuz İstenç ancak birşeyi yok ederken varoluşunun duygusunu yaşar. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

OLUMSUZ ÖZGÜRLÜK — 1

İstemeyen İstenç

HİNDU FANATİZMİ, BRAHMAN

§ 5

Ek. İstencin bu öğesinde kendimi herşeyden çözebilme, tüm ereklerden vazgeçebilme, herşeyi soyutlayabilme yeteneğim yatar. Yalnızca insan herşeyden, yaşamından bile vazgeçebilir: İntihar edebilir. ... Bu olumsuz özgürlük ya da bu Anlak özgürlüğü tek yanlıdır. ... Anlağın eksikliği tek yanlı bir belirlenimi biricik ve en yüksek belirlenim düzeyine yükseltmektir. Tarihsel olarak bu özgürlük biçimi kendini sık sık gösterir. Örneğin Hintliler durumunda görüldüğü gibi yalnızca kendi

ile yalın özdeşliğinin bilgisinde diretmek, arı görüşteki renksiz ışık gibi kendi içselliğinin bu boş uzayında kalmayı sürdürmek en yüksek şey olarak görülür ve tüm yaşam etkinliğinden, tüm erek ve tüm tasarımlardan vazgeçilir. Bu yolda insan Brahman olur. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

OLUMSUZ ÖZGÜRLÜK — 2

İstemeyen İstenç

FRANSIZ DEVRİMİ, TERÖR, EŞİTLİK

§ 5

Ek. ... Bu özgürlük biçimi dinsel ve politik yaşamların etkin fanatizminde daha somut olarak görünür. Söz gelimi Fransız Devriminin tüm yetenek ve yetke ayrımlarının ortadan kaldırılmasını gerektiren Terör evresi bu duruma bir örnektir. Bu dönem bir sarsıntı, bir titreme, tikel her şeye karşı bir hoşgörüsüzlük dönemiydi; çünkü fanatizm eklemlenmiş değil ama soyut olanı ister: Nerede ayrım kendini gösterirse, fanatizm bunu kendi belirlenimsizliğine aykırı bulur ve ortadan kaldırır. Bu nedenle devrimde halk kendi yapmış olduğu kurumları bir kez daha yok etti, çünkü tüm kurumlar soyut eşitlik özbilincine aykırıydı. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

İSTENCİN BELİRLİLİK KAZANMASI;

İSTEME ÖZGÜRLÜĞÜ VE İSTENEN NESNEYE BAĞIMLILIK

§ 6

(β) Benzer olarak, ‘Ben’ ayrımsız belirlenimsizlikten ayrımlaşmaya, belirlemeye ve bir belirliliğin bir içerik ve nesne olarak koyulmasına geçiştir. — Dahası, bu içerik doğa yoluyla verilmiş ya da tinin Kavramı yoluyla üretilmiş olabilir. Kendi kendisinin belirli olarak bu koyuluşu yoluyla ‘Ben’ genelde belirli-varlığa geçer; — ‘Ben’in saltık sonluluk ya da tikelleşme kıpısı. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

İSTENÇ İSTERKEN DEĞİL, BAŞKASINI İSTERKEN DEĞİL, İSTENCİ İSTERKEN ÖZGÜRDÜR.

§ 7

(γ) İstenç bu iki kıpının birliğidir; — kendi içine yansıyan ve bu yolla Evrenselliğe geri alınan Tikellik; — Tekillik; ‘Ben’in kendini belirlemesi, kendini bir ve aynı zamanda kendi olumsuzu olarak, eş deyişle belirli, sınırlı olarak koymak ve kendisinde, e.d. kendi ile özdeşliğinde ve evrenselliğinde kalmak, ve belirlenimde yalnızca kendi kendisi ile birleşmek. ... — Bu İstencin özgürlüğüdür ki, onun Kavramını ya da tözselliğini, ağırlığını oluşturur, tıpkı ağırlığın cismin tözselliğini oluşturması gibi. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821

SEÇİMDE BULUNMA ‘ÖZGÜRLÜĞÜ’, ÖZENÇ, KEYFİ İSTENÇ

§ 15

Bu [bir seçimde bulunma] belirlenimine göre İstencin özgürlüğü Özenç ya da keyfi istençtir. ... Özenç İstenç kipindeki olumsallıktır. İnsanın özgürlük açısından taşıdığı en alışıldık tasarım Özençtir. ... Özgürlük genel olarak insanın istediğini yapabilmesidir dendiğini işittiğimiz zaman, bu tasarım yalnızca düşüncenin eğitiminde tam bir eksikliğin belirtisi olarak alınabilir, çünkü burada henüz kendinde ve kendi için özgür İstenç, Hak, Törellik vb. üzerine en küçük bir önsezi bile bulunmaz. •

Hegel, Tüze Felsefesi, 1821
ÖZGÜR TİNİN EREĞİ EDİMSEL ÖZGÜRLÜKTÜR

§ 27
Özgür Tinin (§ 21) saltık belirlenimi ya da, eğer dilersek, saltık dürtüsü özgürlüğünün ona nesne olmasıdır — hem Tinin kendisinin ussal dizgesi olması, hem de bu dizgenin dolaysız edimsellik olması anlamında nesnel (§ 26) —, öyle ki Tin kendi için, İdea olarak, İstenç kendinde ne ise o olabilsin: İstenç İdeasının soyut Kavramı genel olarak özgür istenci isteyen özgür istençtir. •

İdea Yayınevi / 2014

Hermeneutik

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

site-haritası

Hermeneutik

Hermeneutik sözcüğü ile yorumun incelemesi bağlanabileceği gibi yorumlamanın kendisi de bağlanabilir. Terim başlangıçta Kutsal Yazıların yorumlarının incelemesi ile ilgiliydi. Bu işlevde, Hermeneutik tasarımsal/imgesel anlatıların içerdikleri düşünülen anlamı (kavramsal özü) açığa çıkarmayı hedefliyordu. Felsefi hermeneutik dinsel hermeneutiğin bir türevidir.

Yorumlamanın gerekçesi ve zemini Kavramın onu dolaysızca anlatan sözcükten başka bir sözcük tarafından anlatılıyor olmasıdır.Bunun dışında, kavramları simgelerin anlatmaları durumunda, şifre bilinmeli ya da en azından tahmin edilebilir olmalıdır. Bu temel belirlenimi ile, hermeneutik bilgi üretici değildir ve birincil bir felsefi işlevi yoktur. Schleiermacher yorumlamayı bir tür deşifre işlemi olarak gördü ve dinsel metinlerin ötesine, sıradan metinlere dek genişletti. Dilthey anlatımların ancak tarihsel bağlamlarına yerleştirerek anlaşılabileceğini düşündü. Bunlar normal olarak insanların felsefenin alanına girmeksizin de düşünebildikleri ve düşündükleri şeylerdir ve hermeneutiğin geç ama kısa zamanda kazandığı büyük popülerlik bu olağanlığa ve göreliliğe bağlıdır. Ama Dilthey'in yönteminde anlama görelilik bağlamına yerleşir ve saltık anlamdan uzaklaştırılır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

İDEA / KEPLER YASALARI

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Bilimler

KEPLER YASALARI VE YERÇEKİMİ KUVVETİ
Aziz Yardımlı

The Harmonices Mundi is a synthesis of astronomy, mechanics, melodics and electronics. The name is based on the title of a book by Johannes Kepler which was published in 1619. In his book, Kepler defines the laws of planetary motion. Fascinated by historical astronomy, Prof. Dr. Scheurenbrand spent many years constructing the Harmonices Mundi in his spare time.

Kepler'in evrenin uyumuna güçlü bir inancı vardı — tıpkı, örneğin, tanıtlamanın gerçekleşeceğine

tanıtlamanın kendisi üretilmeden önce en az Kepler kadar inanan Pisagoras gibi. Tüm tanıtlama tasarımdan yola çıkar. Tanıtlanacak olan henüz tanıtlanmamış olandır ve pekala tanıtlanmayabilir. O zaman yoktur.

Tüm doğal bilinç Evrene onda Usu bulma beklentisi ile yaklaşır. Evrenin ussallığının ve İnsanın ussallığının buluşması Bilimdir.

Kepler'in tüm ruhunu, tüm düşüncesini güdüleyen bu inanç onu Güneş Dizgesinin ussal düzenini saptamaya götürdü. Kepler'i ve kuramını anlamak için biricik varsayımımız onun için Evrenin bir sanat yapıtı, ve sanatçının ise Evrensel Us — Tanrı, Nous, Theos — olduğudur.

Ptolemi ve Kopernik gökbilimlerinin iyi bir öğrencisi olan Kepler gözlem ve deneyimin sık sık yalnızca sözünü eden pragmatiklerin tersine, usanmak bilmez bir gözlemci, sözcüğün en gerçek anlamında bir 'görgücü' idi. Aynı zamanda gördüğü, gözlediği olgulara tam olarak Usun biçimini vermeyi, onları ne yaptıklarını bilmeyen aptal fenomenler olmaktan kurtarıp ussal fenomenler yapmayı istiyordu. Kendinde-Evren ussal olmalıydı. Ancak o zaman bilinebilirdi.

Kepler örgütsüz, düzensiz gözlem gerecinin temelinde yattığına inandığı ussallığı, uyumu, düzeni bulmayı başardı. Güneş dizgesine onun tüm yapı ve düzeninde örtük olan kuramını verdi. Eğer öncelleri ile arasında bir ayrımdan söz edeceksek, bunu Gökbilime eksiksiz bir mantıksal bütünlük ve eksiksiz bir nedensel ilişkisellik verme idealinde, ve salt devimsel (kinematik) evren yorumunun ötesine, dinamik evren yorumuna götüren yolu açmasında bulacağız.

KEPLER YASALARI

1. Gezegen odaklarından birinde Güneşin bulunduğu bir elips yörüngede döner.

2. Gezegeni Güneşe birleştiren doğru çizgi eşit zaman aralıklarında eşit alanlar tarar.

3. Herhangi iki gezegenin Güneş çevresinde dönüş zamanlarının karesi Güneşten ortalama uzaklıklarının küpleri ile orantılıdır.

A3/T2

Kepler Evrenin yalnızca geometrik düzenini saptamakla yetinmedi. Gezegenleri neyin devindirdiğini de bulmaya çalıştı.

Esinlendirici güdüsü, kendi sözleri ile, gök olaylarını açıklamada ortaçağların tanrıbiliminin yerine "felsefeyi" ya da "gök fiziğini" geçirme isteği idi. Kepler için felsefenin ve bilimin ayrılması gibi bir düşünce saçma olmalıydı çünkü bu birbirine ilgisiz ya da giderek birbiri ile bağdaşmayan iki bilgi türü gibi daha da büyük başka bir saçmalığa götürecekti. Gökbilimin geometri ve hesaplama tarafından geliştirilmesi gerektiğine, dünya fiziğinin ve gök fiziğinin tek bir ussal fizik olarak birleştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Evrene onda Usu bulmak için ve Usu ile yaklaştı. Us, ya da Hegel'in Saltık İdeası, kavram ve realitenin birliğidir.

Her bilinç dönüşümü durumunda, fenomenlerin her yeniden-betimlemesi durumunda olduğu gibi, onun çalışma sürecinde de eski ve yeni biraradaydı. Yeni kavramlar henüz eski dizgeyi bütünüyle dönüştürmeden önce, eskiler bir süre daha yerlerinde direttiler ve bir süre daha kaçınılmaz çelişkiler ve tutarsızlıklar bütün yapının sürekli dönüşümüne, sürekli iyileştirilmesine götürdü.

Bu süreç bugün de henüz tamamlanmış değildir. En son girişimlerin, usdışı görelilik ve usdışı belirlenimsizcilik kuramlarının, bu birbirini çürüten ve salt boş birer metafizikten daha çoğu olmayan hipotezlerin sapıncı durumunda başka türlü olabilir miydi? Sözde "modern" Fizik

gerçekten "modern" fizik olabilmek ve bir kez daha gelişimin yoluna girerek kendinde ussal evrenin bilgisine ulaşabilmek için usun özgür yoluna yönelmek zorundadır. Bunun için Kepler'i, onun Weltharmonik kavramını yeniden düşünmelidir.

Kepler, öncelleri olan Cusalı Nicholas'ın, Giordano Bruno'nun sonsuz evren görüşü ile karşıtlık içinde, evrenin sonlu olduğunu, ve durağan yıldızları da içine alan göksel bir küre tarafından kuşatıldığını düşünüyordu. Onun için 'sonsuz' usdışı bir kavram, giderek Tanrı tarafından bile anlaşılamayacak bir mantıksızlıktı. (Kepler'in görgül uslamlamaları ile savunduğu bu noktanın ayrıntılı bir irdelemesi için bkz. Alexandre Koyré, Sonlu Dünyadan Sonsuz Evrene, Bölüm 3).

Kavramın Özerk Gelişimi

Kavram görüngüden türer, görüngü ya da deneyim kavramların kaynağıdır, derler. Bu düşüncesiz bilincin görüşüdür. Ama bu bilinç bile görüngünün kavramın mantıksal açınımı üzerine ve eytişimsel ilişkilerinin saptanması üzerine biçimlendiğini, kavram ile belirlenmiş olmaksızın görüngünün görüngü, olgunun olgu olamayacağını kolayca kavrar.

Kavram gelişimi kavramın kendisinin açınımıdır. Yeni kavram bilinçte değildir. Ama Usun özsel doğasında gizildir. Ortaya çıkışı yalnızca ona götüren mantıksal adımların doğru atılmasını, usun özgürce ve koşulsuzca izlenmesini, onun gerçek kavram bağlantılarını kurmasını gerektirir. Süreç daha şimdiden belirtik bir hedefe ulaşma, daha şimdiden bilinen bir düşünce biçimini ele geçirme süreci değildir. Kavram gelişimi henüz hiçbir yolda bilinmeyen yeni bir düşünce biçiminin üretimidir, ve biricik güvencesi kavramı mantıksal bağıntıları içersinde koşulsuzca izlemeyi başaran ve böylece onun için gerçek vargısına ulaşma zeminini yaratan özgür uslamlamadır.

Kepler'in kullandığı kavramlar uzay ve zaman, özdek ve devim, kuvvet ve hız ve ivme, süredurum ve kütle, sonlu ve sonsuz, nokta, daire, elips, özek vb. gibi doğal usun ve doğal dilin her gün kullandığı sözcüklere bağlı bütünüyle yalın kavramlardı. Yapması gereken şey kavramların geçersiz bağıntılarını olumsuzlamak, onları yeniden düzenlemek, başka bir deyişle, daha önceki görüngüleri yeniden dönüştürmek ve onları daha güçlü ve daha yüksek bir kavramsal yapı düzleminde yeniden örgütlemekti. Başka bir deyişle, deneyim süreklisinin yeniden biçimlendirilmesi idi. Bu sürecin diyalektiğini anlayamayan analitik anlak bu sürekliyi paradigmalar dediği ve birbirlerinden saltık olarak yalıtılmış gördüğü 'örnekler'in ilişkisiz, gelişimsiz, süreçsiz bir kaosu olarak görür. Pozitivizm Bilim Tarihinin kendisini yadsır, onu bir Tarihe benzemeyen bir süreçsizlik, ilişkisizlik, ereksizlik olarak görür.

Tüm süreçte özsel sorun kavram mantığının doğru uygulanmasıdır. Ve bu ise gözlem ve deneyimin dolaysız verisi değildir, tersine görüngünün kendisi böyle tümdengelimler tarafından yeniden belirlenir. Bu işin güç yanıdır. Örneğin yalnızca kuvvet ve uzaklık kavramlarının ilişkisini, bugün normal bir eğitim görmüş herkesin tanıdığı bu bütünüyle yalın görünen karşılıklı ters kare ilişkisini saptamanın bile yüzyıllara, aslında binyıllara yayılan bir gözlem ve düşünme sürecini gerektirmesi insan aptallığının değil ama insan dehasının kanıtı olarak kabul edilir. Güçlük sorunun çözümünde değil, ama sorunun doğuşunda yatar.

Kepler evrenin görüngüsünü yeniden belirledi, eski Yunanlılar ile, Aristoteles ile başlayan süreci sonunda insanlığa içinde varolduğu Güneş dizgesinin gerçek tablosunu ve gerçek düzenini sunma düzeyine dek geliştirmeyi başardı.

Daha sonra Newton tüm evrenbilimsel kavramları ve ilişkilerini hazır olarak aldı, ve yalnızca aralarındaki geometrik ilişkiler üzerine kafa yordu. Newton'ın Principia'sının içeriği sayısız

yineleme ile dolup taşar, ve devimin çözümlemesinde Newton başkaları tarafından iyice doğrulanmış olanların dışında herhangi bir düşünce çizgisini geliştirmek bir yana, irdelemeyi bile göze alamaz.

Newton'un üç yasasını Descartes'ın Principia Philosophiae'de (1644) verdiği devim yasaları ile karşılaştırmanın bu konuda sonsuz yararı vardır.

Descartes'ın devim yasaları üzerine düşünceleri şöyledir (Felsefenin İlkeleri, Bölüm II, 37, 39, 40):

1) Her bir şey, yalın ve bölünmemiş olduğu ölçüde, her zaman kendinde olduğu ölçüde (quantum in se est) aynı durumda kalır, ne de dışsal nedenler yoluyla olmanın dışında değişir. ... Ve öyleyse devinen herşeyin her zaman kendinde olduğu ölçüde devindiği vargısını çıkarmalıyız.

2) Özdeğin her bir parçası, kendinde görüldüğünde, hiçbir zaman eğri çizgilerde değil ama yalnızca doğru çizgiler boyunca devinmeyi sürdürme eğilimindedir.

3) Bir cisim bir başkası ile karşılaştığında eğer doğru bir çizgide ilerlemek için ötekinin ona direnmek için olduğundan daha az kuvveti varsa, o zaman bir başka yöne saptırılır, ve devimini korur ve yalnızca belirlenimini değiştirir. Ama eğer daha çok kuvveti varsa, o zaman kendisi ile birlikte öteki cismi devindirir ve ötekine deviminden kendi yitirdiği denlisini verir.''

BURADA NEWTON'UN PRINCIPIA'DA AKLINDAN BİLE GEÇİRMEDİĞİ PROBLEMLER YATAR.

Kepler'i evrensel yerçekimi kavramına götüren şey gökbilimde iki önemli noktada Galileo ve Kopernik'in ilerisine geçmesi oldu. İlk olarak, gök cisimlerinin yörüngeleri konusunda henüz Galileo'nun da kabul ettiği dairesellik görüşünün doğru olmadığını ve yörüngelerin elips olduğunu buldu. Bu durumda, ikinci olarak, henüz Kopernik tarafından bile savunulmakta olan kristal küreler görüşü bütünüyle gereksizleşti.

Tycho Brahe de kuyruklu yıldızların deviminin kristal küreler kuramı ile bağdaşmayacağını görmüştü. Kristal küreler önsavı gezegenlerin nasıl devindiği sorusunun doğmasına izin vermez, çünkü bu modelde gezegenler yörüngelerinde devinmez. Yalnızca kendi doğaları gereği devinen, ya da kimilerine göre fizikötesi tinsel güçler tarafından devindirilen bu küreler tarafından taşınırlar. Başlangıçta Kepler de dirimselci açıklamayı kabul ediyordu, ama sonra bu görüşü terk etti.

Tycho Brahe'nin Evreni: Güneş özekte, Dünya çevresinde, Gezegenler Dünyanın çevresinde.

Kepler'in gezegenlerin devimini nedensellik kavramı zemininde anlama girişimi onu daha güçlü bir bakış açısına, dinamik bir mantıksal araştırmaya yönlendirdi. Kepler daha sonra tüm soruna onunla aynı bakış açısından yaklaşan Descartes'a dek koşulsuzca fiziksel bir açıklama isteminde bulunan ilk modern Avrupalı idi.

Bu 'özdeksel' soru örneğin kürelerin 'anlıklar' tarafından devindirildiğini kabul etmeyi sürdüren Giordano Bruno tarafından, ya da gezegenlerin yine 'tinler' tarafından devindirildiğini kabul eden Tycho Brahe tarafından sorulamazdı. Newton, evrensel yerçekimi yasasınının bulucusu olarak kabul edilen o aynı Newton Principia'da ussal kuvvet kavramını çürütmek için elinden gelen herşeyi yapar, ve parçacığın parçacığı, gezegenin gezegeni, güneşlerin güneşleri, galaksilerin galaksileri çekmesini sağlayan kuvvetin Hermetik bir Yerçekimi Tanrısının istenci olduğunu yineleyip durur. İnsanlar Newton'ı mekaniğin çürütücüsü olarak değil ama kurucusu olarak bilirler. Newton mekanik kuramının materyalistik, dolayısıyla ateistik olduğunu düşünüyordu.

Kuvvet kavramını çürüten aynı usdışı tutum daha sonra Einstein'ın matematiksel göreciliğinde görülür. Bu kuramda da özdeğin özü olan kuvvet ortadan kalkar, ve yeri evrendeki geodezikler,

uzayın kendisindeki yamulup bükülmeler tarafından alınır. Ve bu aptallık insanlara dahilik olarak görünür, tıpkı peygamberliğin de bilgisiz, düşüncesiz yığınlar karşısında kendini ancak eşit ölçüde usdışı tansıklar yoluyla tanıtlaması gibi. İmbesiller için ussal olan değil ama usdışı olan inandırıcıdır. Görelilik kuramı durumunda, yeri geometri tarafından alınan mekaniğin kurtarılması için özdeğin bilimi olarak mekaniğin kendisi soyut geometrinin parçası olarak görüldü. Bu usdışı kurgu sayısız fizikçiye ve matematikçiye ussal olanın kendisinden daha doğru göründü.

Devimin arı matematiksel çözümlemesi hiçbir zaman kuvvet sorunu ile ilgilenmez, hiçbir zaman dinamik bakış açısına yükselmez.

Kepler bir pozitivist değildi. Yalnızca görüngüleri açıklamakla, yalnızca etkileri tahmin etmekle, yalnızca bir istatistiksel bir hesaplama dizgesi oluşturmakla ilgilenmedi. Problemin kavramı ile, olgusallığın gerçek doğasının anlaşılması ile ilgilendi, ve görüngüleri fizik ötesi güçlere dayanarak 'açıklayan' bir Newton, salt görüngü ile doyum bulabilen bir fenomenolojist değildi. Evrenin gerçek doğasını arayışını usun terimlerinde yürüttü. Evren şans tarafından, olasılıktan daha çoğunu, gerçekliği vermeye yeteneksiz istatistiksel bir 'nedensellik' tarafından belirlenmiş olamazdı. Ussal bir bakış açısından ve eksiksiz bir mimari tasar üzerinde kurulu ve ussal-yasal bir temel üzerine işliyor olmalıydı. Kepler'in yaklaşımında daha sonra Descartes ve Leibniz'in elmas duruluğundaki ussallıklarının bir öncelemesi vardır. Ussal evren ancak bütünüyle ussal bir bakış açısından kavranabilir. Buna göre, Kepler eksiksiz olarak ve özençsiz olarak ussal bir evrende insan düşüncesinin anlaşılır bir yapı tasarını bulmayı başarabileceğini kabul etti ve bu kanı ile çalıştı.

Evrenbilimi Kopernik'in kinematik evren tablosundan başlayarak gerçek fiziksel yasalarına dek geliştirilmiş ve tamamlanmış bir bilim düzeyine yükseltme süreci bir kuşkucunun, kavramı, usu, mantığı koşulsuzca izlemekten ürken bir görgücünün göze alabileceği bir yol değildir. Kepler bir yanılgılar ve yanlışlıklar süreci içinden ilerleyerek, bir kurgular ve gözlemler, ölçümler ve hesaplamalar labirentinden geçerek kavramları doğru bağıntıları içinde örgütlemeye çabaladı. Tüm yolunda yalnızca ve yalnızca usun ışığını izledi. Bu tutumun değerini abartmak olanaksızdır. İnsanın sağduyusuna, düşüncesinin gücüne güveni tamdı. Evrenin ussallığına, nesnel yasalar tarafından belirlenen bir dizge olduğuna da inancı tamdı. Özdeksel evrende herşey uyum içinde, herşey nedensellik yasalarına bağımlı olmalıydı, ve bu kozmoz, bu düzen insan tarafından anlaşılabilirdi: Kepler'de de, tüm ussalcılar durumunda olduğu gibi, insanın düşünsel doğasına biçilen değer sonsuzdur, Evrenin kendisinin entellektüel değeri ile eşölçümlü ve özdeştir. Bu bakış açısından, Kepler modern gökbilimi tüm usdışından özgürleştirmeyi, bu bilimi evrenin bütününü belirleyen ussallık ile özdeşleştirmeyi başardı — Newton tarafından bir kez daha karanlık, gizemci, boşinançlı bir bilinç yapısına uyarlanıncaya dek.

Burada Kepler'in uslamlamalarına yalnızca birkaç noktaya anahatlarda değineceğiz.

Kepler bir gezegenin Güneşe yakın iken daha hızlı ve güneşten uzak iken daha yavaş devindiğini ileri süren Kopernik ilkesini kabul etti. Aslında bu Ptolemi'nin üstdaireler için saptadığı bir devim ilkesi idi. Ama Kepler mantıksal olanı yaparak ilkeyi gezegen yörüngesinin bütününe genişletmeyi denedi. Gözlem ve hesaplamalar bu genelleştirmeyi doğruladı, olgular daha ussal bir kurama daha iyi uyduklarını gösterdi: Bir gezegenin yörüngesindeki hızı çevresinde döndüğü Güneşten uzaklığı ile ters orantılıdır (bu orantının bir kare değerinde olduğu kavrayışı henüz yoktur). Gezegenler Güneş çevresinde onları devindiren bir kuvvet nedeniyle devinir. Gezegenin biçimdeş olmayan devimi doğrudan doğruya ivmeli devim kavramına, ya da hızlardaki eşitsizliği açıklayan bir devindirici kuvvetin konutlanmasına götürür.

Hızlardaki değişim ancak kuvvetteki bir değişimden kaynaklanabilir, ve kuvvet gezegen ve Güneş arasındaki uzaklığın bir işlevi olmalıdır.

Bu durumda, biraz düşünüldüğünde, uzaklık tarafından belirlenen kuvvetin Güneşte yerleşmiş olması çıkarılacak en mantıklı vargıdır.

> *"Öyleyse, uzaklık devimin derecesinin nedenidir; daha büyük ya da daha küçük bir uzaklık yolu almak için daha uzun ya da daha kısa zaman demektir. Uzaklık göreli bir kavram olduğu ve anlamı birbirleri ile ilişki içindeki kavramları anlattığı için ve bu kavramların kendilerinde [e.d. gönderme cisimleri olmaksızın] hiçbir anlamları olmadığı için, devimdeki değişimlerin nedeni ilişkili terimlerin birinde bulunmalıdır" (Astronomia Nova, Bölüm XXXIII).*

Ve bu noktadan ilerleyerek, yerçekimi üzerine modern kavrayışın kendisini anlatan sözler şöyledir:

> *"Gerçek yerçekimi kuramı şu belitler üzerine dayanır: Yerçekimi yakın cisimler arasında karşılıklı bir cisimsel etkidir ve onları birleştirme eğilimindedir, öyle ki taşın Yeryüzüne doğru eğilimli olmasından çok Yeryüzünün taşı çekmesi söz konusudur.*
>
> *Ağır cisimler (üstelik Yeryüzünü Evrenin özeğine yerleştirsek bile) genelde Evrenin özeğine doğru değil ama yakın cismin özeğine doğru, e.d. Yeryüzüne doğru gider. Bu nedenle, Yeryüzü nereye yerleşirse yerleşsin, ya da dirimsel yetisi ile nereye ötelenirse ötelensin, ağır cisimler her zaman ona doğru gidecektir. ...*
>
> *Eğer iki taş Evrende üçüncü bir yakın cismin etkisinin dışında herhangi bir yerde birbirlerinin yakınına koyulacak olursa, bu taşlar, iki manyetik cismin tarzında, ara bir konumda buluşacaklar, her biri ötekine onun ağırlığı ile orantılı olarak yaklaşacaktır. [Etki = Tepki, Newton III] ...*
>
> *Eğer Yeryüzü denizin sularını [kendisine] çekmeye son verseydi, sular yükselir ve Ayın cismine dökülürdü.*
>
> *Ayın çekim gücünün alanı Yeryüzüne dek genişler ... ve bundan şu çıkar ki Yeryüzünün çekim gücünün alanı Aya ve çok ötesine dek genişler."*

Hemen hemen Newton'un elma gözlemi gibi birşey?

Kepler ayrıca yerçekiminin kütle ile ilişkisini de belirtir. Çekim benzer ya da özdeş cisimler arasında, özdeğin kendi alanında uygulanır; ve gene de cisimlerin doğalarının değil, ama — Kepler'in zaman içinde durulaştırdığı bir kavram olarak — kütlelerinin bir işlevidir. Büyük cisimler küçük cisimlerden daha büyük bir güç ile, ve büyüklükleri ile orantılı olarak çekerler. Ve bu çözümlemelere ışığın (yerçekiminin karşıt-özdeşi) uzaklığın karesi ile ters orantılı olarak yayıldığı (etkide bulunduğu) eklendiğinde, Evrensel Yerçekimi Yasası açıktır ki yalnızca durulaştırılmayı, yalnızca Kepler'in kendi Yasaları ile ilişkisinin belirtikleştirilmesini bekler.

Pekçok fizikçi Newton'ı evrensel yerçekimi kavramının bulucusu olarak selamlar. Örneğin Bernard Cohen şöyle yazar: "The high point of the Scientific Revolution was Isaac Newton's discovery of the law of universal gravitation." ... "Newton developed the concept of universal gravity in the first few months of 1685, when he was 42" :: "Bilimsel Devrimin doruk noktası Isaac Newton'ın evrensel yerçekimi yasasını buluşu idi." "Newton evrensel yerçekimi kavramını 1685'te, 42 yaşında iken geliştirdi."

Bu sözler kulağa aşağı yukarı politik bir bildirim gibi, ideolojik bir bildiri gibi gelmelidir. Olgular propagandanın aptallaştırıcı gücüyle pekala çarpıtılabilir, insanlar kolayca aldanabilir. Ve giderek

kişi sık sık kendini aldatmayı da başarabilir. Ama burada sorun insan bilinçleri ile oynama, bilinç ayarlama vb. değildir. Bu yeterince açıkça bilinen bir olgudur, ve Batı bilimciliğinde ona sürekli eşlik eden ve ilk olarak Newton'un kendisi tarafından sıkı sıkıya yerleştirilen ölçün bir davranıştır. Burada sorun Newton'ın evrensel yerçekimini yorumlayışının ya da anlayışının önceliği, Newton'un ilk olup olmaması değildir. Sorun Newton'ın yorumunun açık olarak ve seçik olarak saçma olmasıdır. Kepler yerçekimi kuvetinin özdeğe özünlü olduğunu söyler. Newton ise yerçekimi kuvvetinin özdeğe özünlü olmadığını, okkült olduğunu, fiziksel bir Tanrının istencine bağımlı olduğunu. Ve görgücü, olgucu Batı bilimcisinin yorumunda evrensel yerçekimi yasasının doğru bildirimini sunan Newton'dur, Kepler değil.

Kepler hiçbir zaman Newton'un tümevarımcı gözlem ve deney yönteminde durup kalmadı, ve kuvveti özdeğin bir özelliği olarak görmeyi özellikle yadsıyan salt 'matematiksel ilkeler' üzerine dayalı Principia ile karşıtlık içinde, kuvveti mantıksal tümdengelim yoluyla çıkarsadı, ve onu Güneşe, Aya, aslında tüm özdeğe özünlü olarak gördü: "Devindirici kuvvet Evrende devinen cisimlerin kendilerinde olmanın dışında hiçbir yerde varolamaz ya da kalamaz."

Yerçekimi kuvvetinin özdeğe özünlü olduğu kavrandıktan sonra, sorun hiç kuşkusuz kuvvetin nicel belirlenimini saptamak olarak görülür. Ve Kepler'in Güneş dizgesi kuramında Evrenin özeğine (=Güneşe) yerleştirilen kuvvet uzaklığın bir işlevidir, daha açık olarak, uzaklık ile ters orantılıdır. Doğrudan iletilir, ve, Aristoteles'in dinamik anlayışı ile uyum içinde, devimin sürmesi için sürekli uygulanması gerekir.

Ama yine Kepler yerçekimi kuvvetini kimi zaman ışık ile, ve kimi zaman manyetik kuvvet ile özdeşleştirdi. Böylece yerçekimi kuvvetinin etkisi ve uzaklığın ters karesi arasındaki matematiksel ve olgusal ilişkinin doğasını kendisi ortaya koydu.

> *"Şimdi Güneşte yerleşmiş devindirici kuvvetin bir irdelemesine geçelim; doğrudan doğruya Işık ile yakın ilişkisinin bilincine varacağız. ... Güneşin devindirici gücü ve ışık tüm özelliklerinde bütünüyle anlaşı."*

Ama Aristoteles'in F = mv ilişkisine bağlı kalan Kepler kendi uslamlamalarının imlemini bir yana bırakarak gezegenlerin dönüşünü gezegenlerin süredurumuna karşı Güneşin sürekli eylemi olarak yorumladı. Kuvvet ilişkisinin çizgiler ile değil ama hiç kuşkusuz yüzeyler ile ilgisini biliyordu, ve ışığın yeğinliğinin uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğunu daha önce yine kendisi hesaplamıştı. Kuvvetin ışık ile özdeşleştirilmesi ya da giderek andırımlı görülmesi bile hiç kuşkusuz etkisinin doğrudan doğruya uzaklığın karesi ile ters orantılı olduğu sonucuna götürür. Ama Kepler'in izlediği kavramların mantığı onu dolaysızca bu ilişki üzerinde karar vermeye götürmedi. Gene de Kepler'in yalnızca erken çalışmalarına bakarak karar vermek doğru değildir.

Kepler'in düşüncelerinin evrimi sık sık mantıksal açınımları içindeki asıl önemleri ve değerleri içinde alınmaz. Şu ya da bu aşamadaki, şu ya da bu kitaptaki bir düşünce gelişimsel bütünden koparılarak alınır ve Kepler'in konu üzerindeki son görüşü olarak ileri sürülür. Böylece örneğin Koyré'nin Astronomical Revolution'undan aktaracağımız bir Alman yorumu Kepler'in yerçekimi üzerine 'belirleyici' görüşlerini erken bir çalışma olan Astronomia Nova'da bulur. Güneşin eylemini gezegenleri yörüngelerinde ilerletmek olarak gören E. F. Apelt Johan Keplers Astronomische Weltansicht'te (1849, s. 72) şöyle yazar:

> *"Diese Idee einer Centralbeschleuinigung liegt den physicalischen Ansichten Keplers durchaus fern. ... Diese von der Sonne ausströmmende Kraft ist also etwas ganz anders, als die Schwere, mit der man sie oft verwechselt hat. Die letztere ist eine Anziehungkraft, die erstere dagegen eine Umdrehungskraft, eine*

wahre Tangentialkraft, wenn man die Vorstellungen Kepplers auf unsere mechanischen Begreffe bringen will" :: "Bu özeksel-ivme [= özekçek kuvvet] düşüncesi Kepler'in fiziksel görüşünden bütünüyle uzakta yatar. ... Bu Güneşten yayılan kuvvet öyleyse sık sık onunla karıştırılan yerçekiminden bütünüyle başka birşeydir. Bu son kuvvet bir çekim kuvveti iken, buna karşı ikincisi ise, eğer Kepler'in düşüncelerini bizim mekanik kavramlarımıza uyarlarsak, bir çevirme kuvveti, gerçek bir teğet-kuvvetidir [gerçekte, Koyré'nin de düzelttiği gibi, Kepler teğet-kuvvetinden ya da özekkaç kuvvetten değil ama 'döngüsel' kuvvetten söz eder]."

Yine Apelt Die Reformation der Sternkunde'de (Jena, 1852) şunları söyler:

"Man muß sich daher wohl hüten diese Kepler'sche Centralkraft der Sonne mit Newton's allgemeine Gravitation zu verwechseln" :: "Buna göre Kepler'in Güneşe yüklediği bu özeksel kuvveti Newton'ın evrensel yerçekimi ile karıştırmaya karşı dikkatli olmak gerekir."

Gerçekten de karıştırılması olanaksızdır. Ama bu görüşler Kepler'in çalışmasında erken bir döneme aittir. Kepler'in büyük çalışmalarından sonuncusu olan ve üçüncü yasasının bir bildirimini veren Epitome Astronomiae Copernicanae'de Güneş manyetik kuvvete özgü bir eylem yoluyla gezegenleri iter ve çeker. Ve yine bir başka yerde Kepler deniz yükselmesine Ay ile birlikte Güneşin de katıldığını belirtir. Burada Epitome'de kuvvetin doğası üzerine gözlemler, hesaplamalar, uslamlamalar örüntüsünün, tümlev hesapları için sonsuz küçüklükler yöntemini nasıl kullandığını gösteremeyiz. Ama Kepler'in yerçekimi kuvvetinin doğası konusunda söyledikleri bütünüyle açıktır:

"[D]evimi tanımlamak için iki öğesi birleş: Bunlardan biri Güneşin gezegeni onun çevresinde taşıyan [devindirici] bir kuvveti tarafından üretilir, ve öteki Güneşe doğru dengelenme [libration] kuvvetidir ki, Güneşin birinci özellikten ayrı bir başka özelliği tarafından [üretilir]."

Bu kuvvetlerin ikisi de Kepler için Güneşin kuvvetleridir. Bu iki bileşen daha sonra, ve hiç kuşkusuz Newton'dan önce, gezegen devimini çözümleyen birçok fizikçi tarafından Kepler'den yalnızca itici bileşen açısından ayrılan bir yolda çözümlendi. İtici kuvvet cismin süredurumu olarak yorumlandı. Descartes tarafından ise, burgaç devimi olarak. Kepler Aristotelesci kuvvet/devim çözümlemesine bağlı kaldığı için, 'itici' süredurum kuvvetini ancak Güneşten kaynaklanıyor olarak yorumlayabilirdi. Kepler'in bu yanlışını Borelli ve başkaları düzeltti, ve Robert Hooke bu çözümlemeleri Newton'a kendisinin (Hooke'un) buluşları olarak sundu.

Ve son sözü Newton söyledi.

Newton için kuvvetin özdeğe özünlü ve özsel olması kesinlikle savunulacak bir kavram değildir, çünkü özdekçiliktir, ateizmdir. Hermetik geleneğe aykırıdır. Newton bir özdekçi olarak anlaşılmaması konusunda paranoiddi. Buna göre yerçekimi kuvvetinin salt bir görüngü olduğunda, Tanrının istencinin yarı-yasal olan ve insan usunun ilkeleri tarafından kavranamayacak bir belirişi olduğunda diretti. Yarı-yasaldır, çünkü güneş dizgesini yöneten yasalar dizgenin eksiksiz işleyişini sağlama bağlayamazlar, ve zaman zaman dengenin yeniden kurulması gerekir.

Kuvvetin Eytişimi

Aslında Newton yerçekimi kuvvetini pozitif bilimin öğrettiği yolda ileri sürmüş olsaydı bile, yerçekimi kuvveti Newton'un sandığı gibi çekim ile bir ve aynı şey değildir. Eğer böyle olsaydı, eğer Yerçekimi ya da Özdeğin Kuvveti yalnızca çekim kuvveti olsaydı, bu analitik güç, bu tekil, soyutlanmış kuvvet özdeğin kendisinin ortadan kalkışı, ortadan yitişi olurdu — erken bir Big Bang kuramı. Newton ve onunla aynı görgül/analitik düşünme eğilimini paylaşan genel bakış açısı sorunun özünün hiçbir biçimde bilincinde değildir. Yalnızca matematiksel formüllerle ilgilenir,

kavramı bütünüyle bir yana atar. Ve olgusallığı, gerçekliği yalnızca matematiksel felsefenin bakış açısının izin verdiği düzeye dek anlar — matematiksel olarak, soyut olarak. Ya boş uzayda uzaktan eylem görüşü onaylanır (modern akademizmin öğrettiği gibi), ya da bu saçmalığın ayrımına varılırsa, imgelemin yaratıcılığı tüm sorunu çözer.

GERÇEKTE (ya da bugünlerde postmodern çılgınlık tarafından olanaksız görülen NESNEL GERÇEKLİK düzleminde), Yerçekimi kuvveti aynı zamanda İtme kuvvetidir, ve özdeğin varlığı bu iki karşıt kuvvetin birliğini gerektirir. Özdek, tam olarak Newton'un reddettiği anlamda, karşıt kuvvetlerin, ya da daha eytişimsel bir anlatımla, bir ve aynı kuvvetin karşıtlıklı doğasının, çekme ve itmenin birliğinden başka birşey değildir. Ve bu görgül gözlemin sunabileceği bir tümevarım değil, ama özdek Kavramının kendi mantığıdır. İnsan usu başka türlü düşünemez, eytişimsel mantığın yeri keyfi kurallar tarafından, bir metalogic saçmalığı tarafından alınamaz; ve evreni, gerçekliğini kavramak için elimizde bu eşsiz yetiden daha üstünü yoktur, ve daha üstünü gereksizdir. Doğal düşünce analitik, soyutlamacı işleyiş kipinde hiçbir zaman karşıtların somut birliğini kavrayamaz. Hegel'in eytişimsel mantık yoluyla kavradığı gibi, çekme kuvveti özdeğin süreklilik kıpısına, ve itme kuvveti atomik kesiklilik kıpısına karşılık düşer. Ve özdeğin bu diyalektiği de, ama kesinlikle yine dizgesiz, dağınık, derme çatma, giderek görgül ve dışsal bir biçimde, Kant'tan gelir. Ona borcumuzu kabul etmek zorundayız, üstelik kendisi başkalarına borçlu olsa bile.

KEPLER YASALARI ÜZERİNE MAXWELL

Özdek ve Devim
(1876)

Konu 128. Kepler'in Yasaları

Kepler'in yasaları salt kinematiktir. Gezegenlerin devimlerini tam olarak betimler, ama bu devimleri belirleyen kuvvetlere ilişkin hiçbirşey söylemezler.

Dinamik yorumları Newton tarafından keşfedildi.

Birinci ve ikinci yasa tek bir gezegenin devimi ile ilgilidir.

I. Yasa. Güneşten bir gezegene çizilen vektör tarafından taranan alanlar onları betimleme zamanları ile orantılıdır. Eğer h zaman biriminde taranan alanın iki katını belirtirse, t zamanında taranan alanın iki katı ht olacaktır, ve eğer P gezegenin kütlesi ise, Pht kütle-alan olacaktır — Konu 68'de tanımlandığı gibi. Bu yüzden gezegenin güneş çevresindeki açısal devinirliği, ki kütle-alanın değişim oranıdır, Ph olacaktır — değişmez bir nicelik.

Bu yüzden, Konu 70'e göre, gezegen üzerinde eylemde bulunan kuvvetin, eğer böyle bir kuvvet varsa, güneş açısından hiçbir momenti olmamalıdır, çünkü eğer olsaydı açısal devinirliği bu momentin değeri tarafından ölçülen bir oranda arttırır ya da azaltırdı.
Bu yüzden, gezegen üzerinde etkide bulunan kuvvet ne olursa olsun, yönü her zaman güneşten geçmelidir.

Konu 133. Kepler'in İkinci Yasası

II. Yasa. Bir gezegenin güneş açısından yörüngesi güneşi odaklarından birine alan bir elipstir.

.

BETİ 16

ABQP (Beti 16) eliptik yörünge olsun. S bir odaktaki güneş, ve H öteki odak olsun. SP yi U ya

uzatırsak, SU enine AB eksenine eşit olur, ve HU yu birleştirirsek HU P deki hıza orantılı ve dik olacaktır.

Çünkü HU yu Z de keser ve ZP yi birleştirirsek, ZP P de elipse bir teğet olacaktır; SY S den bu teğete çizilen bir dik olsun.
Eğer v P deki hız ise, ve h birim zamanda taranan alanın iki katı ise, h = vSY dir.

Yine eğer b elipsin eşlenik ekseninin yarısı ise SY • HZ = b2 dir.

Şimdi, HU = 2HZ dir; öyleyse

Buna göre HU her zaman hız ile orantılıdır, ve onun yönüne diktir. Şimdi, SU her zaman AB ye eşittir. Bu nedenle özeği S ve yarıçapı AB olan çember gezegenin hodografıdır, H hodografın başlangıcı olmak üzere.

Yörüngenin ve hodografın karşılık düşen noktaları S den geçen aynı doğru çizgide yatan noktalardır.

Böylece P U ya, ve Q V ye karşılık düşer.

Cisme P'den Q'ya geçişi sırasında iletilen hız HU ve HV vektörleri arasındaki geometrik ayrım tarafından, eş deyişle, UV çizgisi tarafından temsil edilir, ve çemberin bu yayına diktir ve dolayısıyla, daha önce tanıtladığımız gibi, S'ye yöneliktir.

Eğer PQ zaman biriminde betimlenen yay ise, o zaman UV ivmeyi temsil eder, ve UV özeği S olan bir çemberin üzerinde olduğu için, UV gezegenin S çevresindeki açısal hızının bir ölçüsü olacaktır. Bu yüzden ivme açısal hız ile orantılıdır, ve bu Konu 129'a göre SP uzaklığının karesi ile ters orantılıdır. Bu yüzden gezegenin ivmesi güneşin yönündedir ve güneşten uzaklığın karesi ile ters orantılıdır.
Öyleyse güneşin bir gezegen üzerindeki çekiminin gezegen kendi yörüngesinde devinirken ve güneşten uzaklığını değiştirirken değişmesini belirleyen yasa budur.

Konu 135. Kepler'in Üçüncü Yasasının Yorumu
Güneş ve değişik gezegenler arasındaki çekimi karşılaştırmak için Newton Kepler'in üçüncü yasasından yararlandı.

III. Yasa. Değişik gezegenlerin zamanlarının kareleri ortalama uzaklıklarının küpleri ile orantılıdır.
Başka bir deyişle,

bir değişmezdir, diyelim ki

Bu nedenle

Daha küçük gezegenler durumunda bunların kütleleri güneşin kütlesi ile karşılaştırma içinde öylesine küçüktür ki,

1'e eşit alınabilir, öyle ki

ya da bir gezegen üzerindeki çekim gezegenin kütlesi ile orantılı ve karesinin uzaklığı ile ters orantılıdır.

Konu 136. Yerçekimi Yasası
Yerçekimine ilişkin en dikkate değer olgu aynı uzaklıkta her türden tözün eşit kütlesi üzerinde eşit olarak etkide bulunmasıdır. Bu dünyanın yüzeyinde değişik özdek türleri için sarkaç deneyleri tarafından tanıtlanır. Newton yasayı değişik gezegenleri oluşturan özdeğe genişletti.

Daha Newton tanıtlamadan önce, bir bütün olarak güneşin bir gezegeni bir bütün olarak çektiği ileri sürülmüş, ve ters kare yasası da daha önce bildirilmişti, ama yerçekimi öğretisi son biçimini Newton'un ellerinde kazandı.

Her özdek parçası her başka özdek parçasını çeker, ve aralarındaki gerginlik kütlelerinin çarpımının uzaklıklarının karesine bölünmesi ile orantılıdır.

Çünkü eğer güneşteki bir gram özdek ve bir gezegendeki bir gram özdek arasındaki çekim r uzaklığında

ise — ki burada C bir değişmezdir —, o zaman eğer güneşte S ve gezegende P gram varsa, güneş ve gezegendeki bir gram arasındaki bütün çekim

olacak, ve güneş ve gezegen arasındaki bütün çekim

olacaktır.

Newton'un "Evrensel Yerçekimi Yasası"nın bu bildirimini daha önce elde edilen F değeri ile karşılaştırırsak şunu buluruz:

ya da

Konu 137. Kepler'in Üçüncü Yasasının İyileştirilmiş Biçimi

Bu yüzden Kepler'in üçüncü yasası şöyle iyileştirilmelidir: Ortalama uzaklıkların küpleri zamanların karelerinin güneş ve gezegen kütlelerinin toplamı ile çarpımına orantılıdır.

Jüpiter, Satürn, vb. gibi daha büyük gezegenler, durumunda S + P'nin değeri dünya ve daha küçük gezegenler durumunda olduğundan önemli ölçüde büyüktür. Bu yüzden daha büyük gezegenlerin dönüş zamanları Kepler'in yasasına göre olduğundan biraz daha kısa olmalıdır, ve durumun böyle olduğu bulunur.

Aşağıdaki tabloda gezegenlerin ortalama uzaklıkları dünyanın ortalama uzaklığının terimlerinde, ve T dönme zamanı yıldız yılının terimlerinde verilidir:

Tablodan göründüğü gibi Kepler'in üçüncü yasası çok yakından doğrudur, çünkü a3 T2'ye çok yakından eşittir, ama kütleleri dünyanınkinden daha küçük olan gezegenler için — yani Merkür, Venüs ve Mars —, a3 T2'den daha küçük, buna karşı kütleleri dünyanınkinden daha büyük olan Jüpiter, Satürn, Uranüs ve Neptün için a3 T2'den daha büyüktür.

Johannes Kepler
1571 (Weil der Stadt, 27 Aralık) — 1630 (Regensburg, 15 Kasım)

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İDEA / SALTIK VE GÖRELİ

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Hegel'in Tüze Felsefesi İçin

Çözümlemeler

Aziz Yardımlı

Soyut Hak

1 • İstenç Soyut Kavramında Olduğu Gibi Alındığında Dolaysızlılk Belirlenimindedir

2 • Soyut İstenç Öznenin Tekil İstencidir

3 • Belirli (Tikel) İstenç Bütün Bir Dünyayı Karşısında Dolaysızca Verili Olarak Bulur

§ 34

Ek. ... İstencin tamamlanmış İdeası Kavramın kendini bütünüyle olgusallaştırmış olduğu ve belirli-varlığının onun kendi kendisinin açınımından başka birşey olmadığı bir durum olacaktır. Ama başlangıçta Kavram soyuttur, başka bir deyişle, tüm belirlenimlerin onda kapsanıyor olmalarına karşın, henüz ancak kapsanmaktadırlar: Yalnızca kendilerindedirler ve henüz kendi içlerindeki bütünlüğe gelişmiş değildirler.

Zusatz. ... Die vollendete Idee des Willens wäre der Zustand, in welchem der Begriff sich völlig realisiert hätte und in welchem das Dasein desselben nichts als die Entwicklung seiner selbst wäre. Im Anfang ist der Begriff aber abstrakt, das heißt alle Bestimmungen sind zwar in ihm enthalten, aber auch nur enthalten: sie sind nur an sich und noch nicht zur Totalität in sich selbst entwickelt.

İstenç ilkin Duyunç değildir. Duyunçsuzdur, ve yalnızca soyut Haktır. Dolaysızdır, ve böyle olarak birinin tekil istencidir. Önünde bütün bir dünya bütün bir mülkiyet alanı olarak durur. Bu istenç sınırsızca herşeyi "benim" belirlenimi altına getirme gücüdür. Soyut Tüze alanı Ahlak ve Törellik alanlarının öncülüdür. Hegel'in yaptığı şey bu üç ayrı alanın kendinde varolan kavramsal bağıntılarını belirlit olarak kurmaya çalışmaktır. Ve gerçekten de Mülkiyet alanı ilkin dolaysız İstenç alanı olarak görülebilir, çünkü İstencin bu ilk alanı Ahlak ve Törellik belirlenimlerinden ayrı olarak açınabilir. Mülkiyet istenci hiçbir sınır tanımaz ve böyle İstenç, Duyunç belirlenimlerinden bağımsız olarak, kapitalinin denetimi altına düşen karakteri oluşturur.

4 • Kendi İçin Özgür İstenç Kişidir

5 • Kişilik Soyut Hak Yeteneğidir

6 • Kişi Olarak Özgürümdür

7 • Kişilik Özbilinçli, Sınırsız İstençtir

§ 35

Bu kendi için özgür istencin evrenselliği biçimsel evrenselliktir; ya da tekilliği içinde kendi ile yalın bağıntıdır ki, özbilinçli ama bunun dışında içeriksizdir; — özne bu düzeye dek Kişidir. Kişilikte benim tikel bir 'bu' olarak tüm yanlara göre (içsel özenç, dürtü ve istekte olduğu gibi, dolaysız dışsal belirli-varlığa göre de) bütünüyle belirli ve sonlu olduğum, ama gene de baştan sona kendim ile arı bağıntı olduğum ve böylece sonlulukta kendimi sonsuz, evrensel ve özgür birşey olarak bildiğim imlenir.

Die Allgemeinheit dieses für sich freien Willens ist die formelle, die selbstbewußte, sonst inhaltslose einfache Beziehung auf sich in seiner Einzelheit, — das Subjekt ist insofern Person. In der Persönlichkeit liegt, daß ich als Dieser vollkommen nach allen Seiten (in innerlicher Willkür, Trieb und Begierde, sowie nach unmittelbarem äußerlichen Dasein) bestimmte und endliche, doch schlechthin reine Beziehung auf mich bin und in der Endlichkeit mich so als das Unendliche, Allgemeine und Freie weiß.

Kişi tüzel konumdur, Kendinin, Hakkının, İstencinin ve Özgürlüğünün bilincinde olan bireyselliktir.

8 • Kişi Genel Olarak Hak Yeteneğini Kapsar

§ 36

1. Kişilik genel olarak Hak yeteneğini kapsar ve soyut ve dolayısıyla biçimsel Hakkın Kavramını ve

onun kendisi soyut olan temelini oluşturur. Buna göre Tüzenin buyruğu şudur: Bir Kişi ol ve başkalarına Kişiler olarak saygı duy.

1. Die Persönlichkeit enthält überhaupt die Rechtsfähigkeit und macht den Begriff und die selbst abstrakte Grundlage des abstrakten und daher formellen Rechtes aus. Das Rechtsgebot ist daher: sei eine Person und respektiere die anderen als Personen.

Kişi salt bu tikel bireysellik değil, ama tüm bireyselliklerdir. Kendini Kişi olarak tanıyan birey başkalarını da Kişi olarak tanımalıdır. Bu Kişinin kavramıdır ve bu kavramın bilincine varılması ilk kez modern dünyada başarılmıştır. Yunanlılar, Romalılar ve Osmanlılarda tüm insanların Kişiler olarak tanınmasının bilinci yoktur.

9 • Soyut Hak Alanında Yalnızca Tüzel Yetkiler Ve Yasaklar Vardır

§ 38

... soyut Hak salt bir olanaktır; buna göre tüzel belirlenim salt bir izin ya da bir yetkidir. Bu Hakkın zorunluğu kendini soyutluğunun aynı zemininde olumsuz olana kısıtlar: Kişilik ve onun sonuçları çiğnenmeyecektir. Buna göre yalnızca tüzel Yasaklar vardır, ve tüzel Buyruğun olumlu biçimi enson içeriği açısından Yasağı temel alır.

das abstrakte Recht nur eine Möglichkeit, die rechtliche Bestimmung daher nur eine Erlaubnis oder Befugnis. Die Notwendigkeit dieses Rechts beschränkt sich aus demselben Grunde seiner Abstraktion auf das Negative, die Persönlichkeit und das daraus Folgende nicht zu verletzen. Es gibt daher nur Rechtsverbote, und die positive Form von Rechtsgeboten hat ihrem letzten Inhalte nach das Verbot zugrunde liegen.

Kişi Hakları evrensel olarak tanınır ve Haklar oldukları sürece mantıksal olarak çiğnenemezler. Bu düzeye dek Kişilik ilkin salt bir olanakdır ve kavramı onu bu öznelliği nesnelliğe çevirmeye belirler.

10 • Hak İlkin Dolaysız Olarak Belirli-Varlığa Geçer

11 • Hakkın Dolaysız (Duyunçsuz) Belirlenimleri Mülkiyet, Sözleşme ve Haksızlıktır

§ 40

Hak ilk olarak özgürlüğün kendine dolaysız bir yolda verdiği dolaysız belirli-varlıktır,

a) İyelik, ki Mülkiyettir; — özgürlük burada genel olarak soyut istencin ya da tam bu yüzden kendini yalnızca kendisi ile ilişkilendiren tekil bir Kişinin özgürlüğüdür.

b) Kişi kendini kendisinden ayırdederek kendini bir başka Kişi ile ilişkilendirir, ve dahası ikisi de birbirleri için salt Mülkiyet iyeleri olarak belirli-varlık taşırlar. Bunların kendinde varolan özdeşlikleri ortak bir istenç ile ve haklarının korunması ile birinin mülkiyetinin başkasının mülkiyetine geçişi yoluyla varoluş kazanır — Sözleşmede.

c) İstenç (a) kendi ile bağıntısında bir başka Kişiden değil (b) ama kendi içinde ayırdedilmiş olabilir; tikel istenç olarak bu istenç kendinde ve kendi için varolan istenç olarak kendisinden ayrı ve kendisine karşıttır — Haksızlık ve Suç.

Das Recht ist zuerst das unmittelbare Dasein, welches sich die Freiheit auf unmittelbare Weise gibt,

a) Besitz, welcher Eigentum ist; — die Freiheit ist hier die des abstrakten Willens überhaupt oder eben damit einer einzelnen, sich nur zu sich verhaltenden Person.

b) Die Person, sich von sich unterscheidend, verhält sich zu einer anderen Person, und zwar haben beide nur als Eigentümer füreinander Dasein. Ihre an sich seiende Identität erhält Existenz durch das Übergehen des Eigentums des einen in das des anderen mit gemeinsamen Willen und Erhaltung

ihres Rechts — im Vertrag.

c) Der Wille als (a) in seiner Beziehung auf sich, nicht von einer anderen Person (b), sondern in sich selbst unterschieden, ist er, als besonderer Wille von sich als an und für sich seiendem verschieden und entgegengesetzt, Unrecht und Verbrechen.

İstenç karşısında herşey bir Şeydir ve ancak İstenç bu dışsallıklara tinsellik belirlenimini yükleyebilir, onları 'Benim' belirlenimi altına alabilir. İstenç olarak Egonun karşısında 'Benim' olamayacak, Ben ile bağıntılanamayacak hiçbirşey yoktur. Giderek Bedenim, kendi bilincimin ürünleri de aralarında olmak üzere bütün bir varoluş alanı 'Benim' olma belirlenimi altına girer, çünkü Ego saltık soyutlma yeteneği, sonsuz atomik noktasallıktır. Herşey 'Ben'in olabilir, herşey 'Mülkiyet' olabilir. Her bireyin Kişi olması Mülkiyet olarak Kişilerin ilişkisinin, Sözleşmenin olanağıdır. Kişinin Kişi ile çelişmesi, tikelin evrensel ile karşıtlık içine girebilmesi mantıksal bir belerlenim olarak Sözleşmenin bozulmasının, Haksızlık ve Suçun olanağıdır.

12 • Mülkiyet Kişinin Dışsal Şey İle İstenç İlişkisidir

13 • Mülkiyetin Ussallığı Gereksinimlerin Doyumunda Değil, Kişiliğin Yalın Öznelliğini Ortadan Kaldırmasında Yatar (İdea/Us: Kavram Ve Olgusallık)

Birinci Kesim

Mülkiyet

§ 41

Kişi İdea olarak varolabilmek için kendine özgürlüğünün dış bir alanını vermelidir. Kişi bu ilk, henüz bütünüyle soyut belirlenimde kendinde ve kendi için varolan sonsuz İstenç olduğu için, bu ondan ayrı olan ve onun özgürlük alanını oluşturabilen alan da benzer olarak ondan dolaysızca ayrı ve ayrılabilir birşey olarak belirlenir.

Ek. Mülkiyetin ussallığı gereksinimlerin doyumunda değil, ama Kişiliğin yalın öznelliğinin kendini ortadan kaldırmasında yatar. İlkin Mülkiyettedir ki Kişi us olarak vardır. Özgürlüğümün bu ilk olgusallığı dışsal bir Şeyde ve dolayısıyla kötü bir olgusallık olsa bile, sözcüğün tam anlamıyla dolaysızlığı içindeki soyut Kişilik dolaysızlık belirleniminde olmanın dışında başka hiçbir belirli-varlık taşıyamaz.

Erster Abschnitt

Das Eigentum

§ 41

Die Person muß sich eine äußere Sphäre ihrer Freiheit geben, um als Idee zu sein. Weil die Person der an und für sich seiende unendliche Wille in dieser ersten, noch ganz abstrakten Bestimmung ist, so ist dies von ihm Unterschiedene, was die Sphäre seiner Freiheit ausmachen kann, gleichfalls als das von ihm unmittelbar Verschiedene und Trennbare bestimmt.

Zusatz. Das Vernünftige des Eigentums liegt nicht in der Befriedigung der Bedürfnisse, sondern darin, daß sich die bloße Subjektivität der Persönlichkeit aufhebt. Erst im Eigentume ist die Person als Vernunft. Wenn auch diese erste Realität meiner Freiheit in einer äußerlichen Sache, somit eine schlechte Realität ist, so kann die abstrakte Persönlichkeit eben in ihrer Unmittelbarkeit kein anderes Dasein als in der Bestimmung der Unmittelbarkeit haben.

Kişi ilkin dolaysız, sonsuz İstenç olarak karşısındaki bütün bir edimselliğin bu kendi sonsuzluğu ile eşitsizilğini ortadan kaldırma, onu 'Ben'in yapma olanağıdır. İstencin dışsal Şeyler alanı ile bu

dolaysız ilişkisi Mülkiyettir. Mülkiyet bir yanlışlık, bir haksızlık, olmaması gereken birşey olmak bir yana, İstencin ilk belirlenimi olarak onun bütün bir açınımının başlangıcını oluşturur. Mülkiyeti çektiğimizde, Tini doğa durumuna geri çekmiş oluruz. Mülkiyete bağlanan tüm Kötülükler bu mantıksal aşamada Kötülüğün olanaksızlığı nedeniyle geçersizdirler. Soyut Hak alanı henüz Ahlak alanı değildir, ve ona ait olmayan kategorileri ona yüklemek düşüncesizliktir. Mülkiyet moral bir belirlenim değildir, iyi ya da kötü değildir, çünkü bu soyutluğu içinde henüz Duyunç tarafından belirlenmiş değildir.

14 • Mülkiyet İlişkisi İstenç Ve Şey İlişkisidir

§ 42

Özgür Tinden dolaysızca ayrı olan birşey onun için ve kendinde genel olarak dışsal olandır — bir Şey, özgür olmayan, kişisel olmayan ve haktan yoksun birşey.

Das von dem freien Geiste unmittelbar Verschiedene ist für ihn und an sich das Äußerliche überhaupt — eine Sache, ein Unfreies, Unpersönliches und Rechtloses.

Şey İstence, Tine dışsal olandır, ve bu belirlenim altında görüldüğünde Haksız, İstençsiz, Özgürlüksüz olandır. Böyle bir Şeyin İstenç karşısındaki belirlenimi ona yabancı birşey olarak ortadan kaldırılmaktır. Mülkiyete özsel olarak bu belirlenimden daha çoğunu yükleyemeyiz.

15 • İstenç İle İlişkide Şeyler Dolaysızlıkları İçinde Geçerlidir

§ 43

Burada, kendisi henüz ilk dolaysızlığı içinde olan Kişi durumunda, Şeyler istenç dolayısıyla yetenekli oldukları belirlenimlerinde değil, ama yalnızca dolaysızlıkları içinde söz konusudurlar.

Ansal beceriler, bilimler, sanatlar, giderek dinsel etkinlikler (vaazlar, ayinler, dualar, adanan şeyleri kutsamalar), buluşlar vb. bile sözleşme nesneleri olurlar, alım, satım vb. yolunda tanınan Şeyler ile bir düzeye koyulurlar.

Nur von diesen Sachen, als die es unmittelbar, nicht von Bestimmungen, die es durch die Vermittlung des Willens zu werden fähig sind, ist hier bei der Person, die selbst noch in ihrer ersten Unmittelbarkeit ist, die Rede.

Geistige Geschicklichkeiten, Wissenschaften, Künste, selbst Religiöses (Predigten, Messen, Gebete, Segen in geweihten Dingen), Erfindungen usf. werden Gegenstände des Vertrags, anerkannten Sachen in Weise des Kaufens, Verkaufens usf. gleichgesetzt.

Soyut Kişi ya da dolaysız İstenç karşısında herşey tüm başka belirleniminden soyutlanarak birer Şey olarak geçerlidir. Tinsel yapıtlar, edimler, sanat yapıtları, bilimler, giderek dinsel etkinliklerin kendileri bile birer Şey olarak Mülkiyet belirlenimi altına düşerler. Roma'da baba birer Şey olarak kabul edilen çocuklarının iyesiydi.

16 • İnsanın Tüm Şeyler Üzerinde Saltık Edinim Hakkı Vardır

§ 44

Kişinin tözsel ereği olarak her Şeye istencini yatırma ve bu yolla onu kendinin yapma hakkı vardır, çünkü Şeyin kendinde böyle bir ereği yoktur ve belirlenim ve ruhunu kişinin istencinden elde eder — insanın tüm Şeyler üzerindeki saltık edinim hakkı.

Die Person hat das Recht, in jede Sache ihren Willen zu legen, welche dadurch die meinige ist, zu ihrem substantiellen Zwecke, da sie einen solchen nicht in sich selbst hat, ihrer Bestimmung und

Seele meinen Willen erhält, — absolutes Zueignungsrecht des Menschen auf alle Sachen.

Tüm Şeyler insanın mülkiyeti olabilir, çünkü insandan başka hiçbirşey İstenç taşımaz. Ya da ancak İstenç Mülkiyet olamaz, çünkü özgürdür. Bu yüzden Kölelik ancak Özgürlüğünün bilincinden yoksun insanlar üzerinde uygulanabilecek bir belirlenimdir, ve bu düzeye dek örneğin bütün bir klasik Yunan bilincinde insanın insan olarak özgür olduğunun bilinci yoktu ve her birey Köle olabilirdi — Perikles, Platon, Aristoteles bile (Platon'un kendisi köle olarak satıldı ve kurtarmalığı ödenerek özgürlüğünü kazandı.)

Ek. Tüm Şeyler insanın mülkiyeti olabilirler, çünkü insan özgür istenç ve böyle olarak kendinde ve kendi içindir, oysa onun karşısında olan hiçbirşey bu özelliği taşımaz. Öyleyse herkes kendi istencini Şey ya da Şeyi kendi istenci yapma hakkını, başka bir deyişle, Şeyi ortadan kaldırma ve kendi Şeyine dönüştürme hakkını taşır; çünkü dışsallık olarak Şeyin kendinde hiçbir ereği yoktur, kendi ile sonsuz bağıntı değildir, tersine kendine dışsal birşeydir. Dirimli varlık (hayvan) da böyle dışsal birşey ve bu düzeye dek kendisi bir Şeydir. Yalnızca istenç sonsuz olandır, başka herşeye karşı saltık olandır, oysa bu başkası ise kendi yanından salt görelidir. Kendinin edinmek temelde böylelikle yalnızca istencimin şeye karşı yüksekliğini belirtmek ve Şeyin kendinde ve kendi için olmadığını, kendinde bir erek olmadığını tanıtlamak demektir. Bu belirtiş benim Şeye onun dolaysızca taşıdığından başka bir erek koymam yoluyla olur; benim mülkiyetim olduğunda, dirimli varlığa taşıdığından başka bir erek veririm; ona kendi ruhumu veririm. Özgür istenç böylelikle idealizmdir ki şeyleri oldukları gibi kendilerinde ve kendileri için geçerli saymazken, buna karşı realizm onların saltık olduklarını bildirir, üstelik yalnızca sonluluk biçiminde bulunuyor olsalar da. Hayvan bile bu realist felsefeyi kabul etmez, çünkü şeyi yiyip yutar ve böylelikle onun saltık olarak bağımsız olmadığını tanıtlar.

Zusatz. Alle Dinge können Eigentum des Menschen werden, weil dieser freier Wille und als solcher an und für sich ist, das Entgegenstehende aber diese Eigenschaft nicht hat. Jeder hat also das Recht, seinen Willen zur Sache zu machen oder die Sache zu seinem Willen, das heißt mit anderen Worten, die Sache aufzuheben und zu der seinigen umzuschaffen; denn die Sache als Äußerlichkeit hat keinen Selbstzweck, ist nicht die unendliche Beziehung ihrer auf sich selbst, sondern sich selbst ein Äußerliches. Ein solches Äußerliche ist auch das Lebendige (das Tier) und insofern selber eine Sache. Nur der Wille ist das Unendliche, gegen alles andere Absolute, während das Andere seinerseits nur relativ ist. Sich zueignen heißt im Grunde somit nur die Hoheit meines Willens gegen die Sache manifestieren und aufweisen, daß diese nicht an und für sich, nicht Selbstzweck ist. Diese Manifestation geschieht dadurch, daß ich in die Sache einen anderen Zweck lege, als sie unmittelbar hatte; ich gebe dem Lebendigen als meinem Eigentum eine andere Seele, als es hatte; ich gebe ihm meine Seele. Der freie Wille ist somit der Idealismus, der die Dinge nicht, wie sie sind, für an und für sich hält, während der Realismus dieselben für absolut erklärt, wenn sie sich auch nur in der Form der Endlichkeit befinden. Schon das Tier hat nicht mehr diese realistische Philosophie, denn es zehrt die Dinge auf und beweist dadurch, daß sie nicht absolut selbständig sind.

17 • İyelik Bir Şeyi Dışsal Gücüm Altına Almamdır

18 • İyelikteki Gereksinim Yanı Tikel Çıkardır

19 • İyelikte Özgür İstenç Olarak Nesnel Ve Edimsel İstenç Olmam İyelikte Tüzel Olanı, Mülkiyet Belirlenimini Oluşturur

§ 45

Birşeyi kendi dışsal gücüm altına almam İyeliği oluştururken, durumun tikel yanı, birşeyi doğal gereksinim, dürtü ve özenç dolayısıyla kendimin yapmam ise İyelikteki tikel çıkardır. Ama özgür istenç olarak kendim için İyelikte nesnel ve böylelikle ilkin edimsel istenç olmam yanı iyelikte gerçek ve tüzel olanı, Mülkiyet belirlenimini oluşturur.

Mülkiyete iye olmak, eğer gereksinim birincil öneme yükseltilmişse, gereksinim açısından bir araç olarak görünür; ama gerçek konum ise, özgürlük bakış açısından, özgürlüğün ilk belirli-varlığı olarak Mülkiyetin kendi için özsel erek olmasıdır.

Daß Ich etwas in meiner selbst äußeren Gewalt habe, macht den Besitz aus, so wie die besondere Seite, daß Ich etwas aus natürlichem Bedürfnisse, Triebe und der Willkür zu dem Meinigen mache, das besondere Interesse des Besitzes ist. Die Seite aber, daß Ich als freier Wille mir im Besitze gegenständlich und hiermit auch erst wirklicher Wille bin, macht das Wahrhafte und Rechtliche darin, die Bestimmung des Eigentums aus.

Eigentum zu haben, erscheint in Rücksicht auf das Bedürfnis, indem dieses zum Ersten gemacht wird, als Mittel; die wahrhafte Stellung aber ist, daß vom Standpunkte der Freiheit aus das Eigentum, als das erste Dasein derselben, wesentlicher Zweck für sich ist.

Mülkiyet gereksinime öylesine ilgisizdir ki, giderek Mülkiyetin ussal önemi ve imlemi bile ancak gereksinimin bittiği yerde başlar. Aslında, eğer Mülkiyet salt gereksinime yanıt vermekle belirlenseydi, gereksinim doyurulur doyurulmaz Mülkiyet de sona ermiş olurdu.

20 • Mülkiyette İstencin Kişiselliği Ona Özel Mülkiyet Karakterini Kazandırır.

§ 46

Mülkiyette istencim benim için kişisel olarak ve böylece bireyin istenci olarak nesnelleştiği için, Mülkiyet Özel Mülkiyet karakterini kazanır; ve doğasına göre tekil olarak iye olunabilecek ortaklaşa Mülkiyet kendinde çözülebilir bir ortaklık belirlenimini kazanır ki, bunda benim payımın saptanması kendi için bir olumsallık sorunudur.

Da mir im Eigentum mein Wille als persönlicher, somit als Wille des Einzelnen objektiv wird, so erhält es den Charakter von Privateigentum, und gemeinschaftliches Eigentum, das seiner Natur nach vereinzelt besessen werden kann, die Bestimmung von einer an sich auflösbaren Gemeinschaft, in der meinen Anteil zu lassen für sich Sache der Willkür ist.

Ortaklaşa Mülkiyet özel mülkiyet iyesi istencin onayını aldığı sürece yalnızca bir yeğleme sorunudur ve bu biçimiyle bütün bir tarih boyunca uygulanmıştır. Ortaklaşa mülkiyet özgür onay üzerine dayanmadığı zaman bu mülkiyet biçimi gerçekte gasp niteliğini taşır. Mülkiyetin bir istenç belirlenimi olması onu istencin değişik biçimlenişleri altına getirebilir. Böylece mülkiyet tüzel kişilik koşulunu taşıdıkları düzeye dek bir topluluğun, bir kümenin, bir devletin, bir kurumun vb. mülkiyeti olabilir.

21 • Platonik Devlet Özgürlük Üzerine Kurulu Değildir

§ 46

Platonik devlet düşüncesi kişiye karşı özel mülkiyete izin vermeme gibi bir haksızlığı genel ilke olarak alır. Malların ortaklığı, ve özel mülkiyet ilkesinin yasaklanması zemininde, dinsel ya da dostça ve giderek zoraki bir insan kardeşliği düşüncesi kendini tinin özgürlüğünün ve hakkın doğasını yanlış saptayan ve onları belirli kıpılarında göremeyen bir anlayışa kolayca sunabilir. Sorun üzerine ahlaksal ya da dinsel bakış açısını dikkate alırsak, Epikürüs şeylerin ortaklığı için

böyle bir birlik kurmayı tasarladıkları zaman dostlarını durdurmuştu; tam şu nedenle ki, böyle bir birlik güvensizliği tanıtlayacak ve birbirlerine güvensizlik duyanlar ise dostlar olmayacaklardı (Diog[enes] Laert[ius] I, X, n. VI.).

Die Idee des Platonischen Staats enthält das Unrecht gegen die Person, des Privateigentums unfähig zu sein, als allgemeines Prinzip. Die Vorstellung von einer frommen oder freundschaftlichen und selbst erzwungenen Verbrüderung der Menschen mit Gemeinschaft der Güter und der Verbannung des privateigentümlichen Prinzips kann sich der Gesinnung leicht darbieten, welche die Natur der Freiheit des Geistes und des Rechts verkennt und sie nicht in ihren bestimmten Momenten erfaßt. Was die moralische oder religiöse Rücksicht betrifft, so hielt Epikur seine Freunde, wie sie, einen solchen Bund der Gütergemeinschaft zu errichten, vorhatten, gerade aus dem Grunde davon ab, weil dies ein Mißtrauen beweise und [die,] die einander mißtrauen, nicht Freunde seien (Diog. Laër. I, X, n. VI).

İnsanlarıa baskı yoluyla kardeş, eşit, barışçıl vb. kılmak özgürlük bilincinden yoksun bilinç aşamasında görülür. Bu tür ortaklık ya da birlik bir süre için edimselleşebilir ve işleyebilir, ama kısa sürer, çünkü onu kabul edenlerin kendilerinin bilinçsizlikleri üzerine dayanır.

Ek. Mülkiyette istencim kişiseldir, ama kişi tikel bir ‘Bu’dur; böylece mülkiyet bu istencin kişisel birşeyi olur. İstencime belirli-varlığı mülkiyet yoluyla verdiğim için, mülkiyet ‘Bu’ olma, ‘benim’ olma belirlenimini de taşımalıdır. Özel mülkiyetin zorunluğu konusundaki önemli öğreti budur. Devlet kuraldışı uygulamalarda bulunabilse de, gene de bunu ancak devlet yapabilir: Ama sık sık, özellikle günümüzde, özel mülkiyet devlet tarafından yeniden getirilmiştir. Böylece örneğin birçok devlet haklı olarak manastırları ortadan kaldırmıştır, çünkü bir topluluk en sonunda mülkiyet üzerinde kişinin taşıdığı hak gibi bir hakkı taşımaz.

Zusatz. Im Eigentum ist mein Wille persönlich, die Person ist aber ein Dieses; also wird das Eigentum das Persönliche dieses Willens. Da ich meinem Willen Dasein durch das Eigentum gebe, so muß das Eigentum auch die Bestimmung haben, das Diese, das Meine zu sein. Dies ist die wichtige Lehre von der Notwendigkeit des Privateigentums. Wenn Ausnahmen durch den Staat gemacht werden können, so ist es doch dieser allein, der sie machen kann: häufig ist aber von demselben, namentlich in unserer Zeit, das Privateigentum wieder hergestellt worden. So haben z.B. viele Staaten mit Recht die Klöster aufgehoben, weil ein Gemeinwesen letztlich kein solches Recht am Eigentum hat als die Person.

22 • Fiziksel Beden Tüm Daha Öte Tinsel Varlığın Olgusal Olanağıdır

§ 47

Beden benim içerik açısından evrensel, bölünmemiş dışsal belirli-varlığımdır ki, tüm daha öte belirli-varlığın olgusal olanağıdır.

... welcher [Körper] mein dem Inhalte nach allgemeines ungeteiltes äußeres Dasein, die reale Möglichkeit alles weiter bestimmten Daseins ist.

Bütün bir tinsellik alanı doğayı öngereği olarak alır.

23 • İnsan Bedeni Kötüye Kullanılmamalı, Sömürülmemelidir

§ 48

Yalnızca özgür bir varlık olarak bedenimde yaşadığım içindir ki bu dirimli belirli-varlık bir yük hayvanı yapılarak kötüye kullanılmamalıdır. Yaşadığım sürece, ruhum (Kavram ve, daha yüksek bir

anlatımla, özgür varlık) ve bedenim ayrılmazdır; bedenim özgürlüğün belirli-varlığıdır ve onda duyumsarım. Buna göre eğer bedene kötü davranılır ya da kişinin varoluşu bir başkasının gücüne altgüdümlü kılınırsa kendinde Şeye, ruha dokunulmuş ya da saldırılmış olmaz gibi bir ayrımı yapabilen yalnızca düşüncesiz, sofistik Anlaktır.

Nur weil Ich als Freies im Körper lebendig bin, darf dieses lebendige Dasein nicht zum Lasttiere mißbraucht werden. Insofern Ich lebe, ist meine Seele (der Begriff und höher das Freie) und der Leib nicht geschieden, dieser ist das Dasein der Freiheit, und Ich empfinde in ihm. Es ist daher nur ideeloser, sophistischer Verstand, welcher die Unterscheidung machen kann, daß das Ding an sich, die Seele, nicht berührt oder angegriffen werde, wenn der Körper mißhandelt und die Existenz der Person der Gewalt eines anderen unterworfen wird.

İnsan bedeni başka bireysel istencin denetimi altına getirilmemeli, sömürülmemelidir.

24 • Zincirlerde Özgür Olmak Kendini Bedensel Varoluşundan Çekmek Demektir (Stoacılıkta ve Hinduizmde)

25 • Başkaları Özgürlüğümü Ancak Varoluşumda Tanır

26 • Bedenime Uygulanan Şiddet Egoya Uygulanan Şiddettir

§ 48

Ben kendimi varoluşumdan kendi içime geri çekebilir ve onu kendime dışsal kılabilirim, — tikel duyumu dışımda tutabilir ve zincirlerde özgür olabilirim. Ama bu benim istencimdir; başkaları için, bedenimdeyimdir; başkaları için, ancak belirli-varlıkta özgür olarak özgürümdür — ki bir özdeş önermedir (bkz. Wissenschaft der Logik, [1812] Bd. I, s. 49 vss.). Bedenime başkası tarafından uygulanan şiddet Bana, Egoya uygulanan şiddettir.

Ich kann mich aus meiner Existenz in mich zurückziehen und sie zur äußerlichen machen, — die besondere Empfindung aus mir hinaushalten und in den Fesseln frei sein. Aber dies ist mein Wille, für den anderen bin Ich in meinem Körper; frei für den anderen bin ich nur als frei im Dasein, ist ein identischer Satz (s. meine Wiss. der Logik, Bd. 1, s. 49 ff.). Meinem Körper von anderen angetane Gewalt ist Mir angetane Gewalt.

27 • Dışsal Şeyler Açısından Ussal Yan Mülkiyete İye Olmamdır

28 • Neye Ve Ne Denli İye Olduğum Tüzel Açıdan Bir Olumsallık Sorunudur

29 • İYELİK Gereksinimi, Öznel Erekleri, Yetenekleri, Dış Koşulları İlgilendirir

§ 49

Dışsal şeylerle ilişki içinde ussal yan mülkiyete iye olmamdır; tikel yan ise öznel erekleri, gereksinimleri, özenci, yetenekleri, dış koşulları vb. kapsar (§ 45); salt iyelik — genel olarak iyelik — bunlara bağımlıdır, ama bu tikel yan bu soyut kişilik alanında henüz özgürlük ile özdeş olarak koyulmuş değildir. Neye ve ne denli iye olduğum buna göre tüzel açıdan bir olumsallık sorunudur.

Im Verhältnisse zu äußerlichen Dingen ist das Vernünftige, daß Ich Eigentum besitze; die Seite des Besonderen aber begreift die subjektiven Zwecke, Bedürfnisse, die Willkür, die Talente, äußere Umstände usf. (§ 45); hiervon hängt der Besitz bloß als solcher ab, aber diese besondere Seite ist in dieser Sphäre der abstrakten Persönlichkeit noch nicht identisch mit der Freiheit gesetzt. Was und wieviel Ich besitze, ist daher eine rechtliche Zufälligkeit.

Mantıksal olarak önemli olan nokta istencin Mülkiyet olarak belirlenmesidir. Bunun gereksinim, amaçlar, ya da miktar ile ilişkisi bir olumsallık sorunudur ki, şöyle ya da böyle, şu ya da bu

nicelikte olabilir ve her tür belirlenime açıktır. Ama gene de Mülkiyetin nicesi belirli bir Ölçüyü aştığı zaman Hak olmaktan çıkar, Haksızlık olur. Tüm Devletler, eğer Devlet iseler, Mülkiyet hakkını bu Ölçünün belirlenimi içinde tutarlar: Mülkiyet saltık değildir, görelidir, ve evrensel İstencin belirlenimi altındadır, el koyulabilir, ulusallaştırılabilir, vergilendirilebilir, ve tüm bunlar Evrensel İstencin ussallığı gereği olabilir.

30 • Eşitlik Bir Soyut Anlak Özdeşliğidir Ve Böyle Olarak Usa Ait Değildir

§ 49

Eşitlik soyut Anlak özdeşliğidir ki derin düşünce ve böylelikle genel olarak entellektüel sıradanlık bir birliğin ayrım ile bağıntısı karşısında kaldığı zaman ilk olarak buna sarılır. Burada Eşitlik yalnızca genel olarak soyut kişilerin Eşitlikleri olabilir ve tam bu yüzden iyeliği ilgilendiren herşey, bu Eşitsizlik alanı, onun dışına düşecektir. — Toprağın ve giderek bulunan daha başka değerli şeylerin dağılımı konusunda zaman zaman ileri sürülen Eşitlik istemi öylesine boş ve öylesine yüzeysel bir Anlaktan gelir ki, bu tikellikte yalnızca doğanın dışsal olumsallığının değil, ama sonsuz tikelliği ve türlülüğü içindeki ve o denli de bir örgenliğe gelişmiş usu içindeki tinsel doğanın bütün bir alanının yattığını gözden kaçırır.

Gleichheit ist die abstrakte Identität des Verstandes, auf welche das reflektierende Denken, und damit die Mittelmäßigkeit des Geistes überhaupt, zunächst verfällt, wenn ihm die Beziehung der Einheit auf einen Unterschied vorkommt. Hier wäre die Gleichheit nur Gleichheit der abstrakten Personen als solcher, außer welcher eben damit alles, was den Besitz betrifft, dieser Boden der Ungleichheit, fällt. — Die bisweilen gemachte Forderung der Gleichheit in Austeilung des Erdbodens oder gar des weiter vorhandenen Vermögens ist ein um so leererer und oberflächlicherer Verstand, als in diese Besonderheit nicht nur die äußere Naturzufälligkeit, sondern auch der ganze Umfang der geistigen Natur in ihrer unendlichen Besonderheit und Verschiedenheit sowie in ihrer zum Organismus entwickelten Vernunft fällt.

Eşitsizliğin giderilmesi Eşitliğin de bir sorun olarak ortadan kaldırılmış olmasına bağlıdır. Eşitlik ve Eşitsizlik ile anlatılan şey Mülkiyeti ilgilendirdiği ölçüde olanaksızdır, çünkü Mülkiyetin kendisinin nicel belirlenimi — Değer — olumsaldır, anlak alanına aittir. İster toprak, isterse para, mal ya da ne olursa olsun bireysel Mülkiyetlerin eşitlenmesi istemi hiçbir zaman nicel bir eşitleme olamaz, çünkü böyle Eşitliği saptamak olanaksızdır. Bu anlatımda ussal olan şey Mülkiyet Hakkının kendisinin Eşitliğidir. Bireysel Mülkiyetin ölçüsünün belirlenimi Evrensel İstenci ilgilendiren bir sorundur. Mülkiyet Hakkının evrenselliği kavramsal olarak bireysel Mülkiyetlerin eşitlenmesini değil, ama bireylerin Mülkiyet Haklarının sınırlanmamasını imler.

31 • Eşitlik Tüzel Bir Kavramdır: İnsanlar Hakları Açısından Eşittir

§ 49

Ek. Söz gelimi şeylerin paylaştırılması bağlamında getirilebilecek bir Eşitlik, varsıllık çalışkanlığa bağlı olduğu için, hiç kuşkusuz kısa bir sürede yeniden yokolacaktır. Ama yerine getirilmesi olanaksız olanın yerine getirilmemesi gerekir. Çünkü insanlar hiç kuşkusuz eşittirler, ama yalnızca Kişiler olarak, eş deyişle iyeliklerinin kaynağı açısından. Buna göre, her insanın mülkiyeti olmalıdır. Dolayısıyla, eğer eşitlikten söz edilecekse, göz önüne alınması gereken bu eşitliktir. Ama tikellik belirlenimi, ne denli şeye iye olacağım sorusu, bu eşitliğin dışına düşer. Burada türenin herkesin mülkiyetinin eşit olması gerektiğini istediği önesürümü yanlıştır, çünkü istediği yalnızca herkesin mülkiyeti olması gerektiğidir. Gerçekte, tikellik sözcüğün tam anlamıyla eşitsizliğin yerini onda bulduğu şeydir, ve burada eşitlik haksızlık olacaktır. İnsanların sık sık başkalarının şeylerine göz

diktikleri bütünüyle doğrudur; ama bu haksızlığın kendisinden başka birşey değildir, çünkü hak tikelliğe ilgisiz kalandır.

Zusatz. Die Gleichheit, die man etwa in Beziehung auf die Verteilung der Güter einführen möchte, würde, da das Vermögen vom Fleiß abhängt, ohnehin in kurzer Zeit wieder zerstört werden. Was sich aber nicht ausführen läßt, das soll auch nicht ausgeführt werden. Denn die Menschen sind freilich gleich, aber nur als Personen, das heißt rücksichtlich der Quelle ihres Besitzes. Demzufolge müßte jeder Mensch Eigentum haben. Will man daher von Gleichheit sprechen, so ist es diese Gleichheit, die man betrachten muß. Außer derselben fällt aber die Bestimmung der Besonderheit, die Frage, wieviel ich besitze. Hier ist die Behauptung falsch, daß die Gerechtigkeit fordere, das Eigentum eines jeden solle gleich sein; denn diese fordert nur, daß jeder Eigentum haben solle. Vielmehr ist die Besonderheit das, wo gerade die Ungleichheit ihren Platz hat, und die Gleichheit wäre hier Unrecht. Es ist ganz richtig, daß die Menschen häufig nach den Gütern der anderen Lust bekommen; dies ist aber eben das Unrecht, denn das Recht ist das, was gleichgültig gegen die Besonderheit bleibt.

Herkesin Mülkiyetinin eşit olması türel değildir. Türe yalnızca herkesin Mülkiyetinin olması gerektiğini ileri sürer.

32 • Şeyin Onu Ele Geçiren İlk İnsana Ait Olması Bir Belittir

§ 50

Şeyin zamanda onu iyeliğine geçiren raslantısal olarak ilk insana ait olması, bir ikinci insan daha şimdiden bir başkasının mülkiyeti olana iye olamayacağı için, dolaysızca açık ve gereksiz bir belirlenimdir.

Daß die Sache dem in der Zeit zufällig Ersten, der sie in Besitz nimmt, angehört, ist, weil ein Zweiter nicht in Besitz nehmen kann, was bereits Eigentum eines anderen ist, eine sich unmittelbar verstehende, überflüssige Bestimmung.

Bu ilk ele geçirme yoluyla iyelik kendiliğinden açıktır.

33 • Kişinin İstencini Bir Şeye Yatırması (= ‘Benim’) Mülkiyetin Kavramıdır.

34 • Mülkiyet İstencin Başkaları İçin Tanınabilir Olmasını Gerektirir

§ 51

Ek. Kişinin istencini birşeye yatırması ilkin Mülkiyetin Kavramıdır, ve daha sonra olan şey sözcüğün tam anlamıyla bunun olgusallaşmasıdır. Birşeyin benim olduğunu söyleyen iç istenç edimim başkaları için de tanınabilir olmalıdır.

Zusatz. Daß die Person ihren Willen in eine Sache legt, ist erst der Begriff des Eigentums, und das Weitere ist eben die Realisation desselben. Mein innerer Willensaktus, welcher sagt, daß etwas mein sei, muß auch für andere erkennbar werden.

35 • Ele Geçirme Şeyin Özdeğini Mülkiyetim Yapar

§ 52

Ele geçirme şeyin özdeğini benim Mülkiyetim yapar, çünkü özdek kendi için kendine ait değildir.

Ele-geçirme, doğal şeyler üzerinde evrensel edinim hakkını edimselleştiren dışsal bir edimdir, ve fiziksel güç, hile, beceri, genel olarak insanın birşeyi cisimsel olarak kendinin edinmesini sağlayan her tür aracılık koşullarında ortaya çıkar.

Die Besitzergreifung macht die Materie der Sache zu meinem Eigentum, da die Materie für sich nicht ihr eigen ist.

Das Besitzergreifen als äußerliches Tun, wodurch das allgemeine Zueignungsrecht der Naturdinge verwirklicht wird, tritt in die Bedingungen der physischen Stärke, der List, der Geschicklichkeit, der Vermittlung überhaupt, wodurch man körperlicherweise etwas habhaft wird.

36 • Mülkiyetin Belirlenimleri:

A) İyeliğe Alma; B) Kullanım; C) Devretme

§ 53

Mülkiyet daha yakın belirlenimlerini İstencin Şey ile ilişkisinde bulur; bu ilişki (a) dolaysızca İyeliğe almadır — İstenç belirli-varlığını olumlu birşey olarak Şeyde taşıdığı sürece; (b) Şey İstence karşı olumsuz birşey olduğu sürece, İstenç belirli-varlığını olumsuzlanacak birşey olarak onda taşır, — Kullanım; (g) İstencin Şeyden kendi içine yansıması — Devretme; — İstencin Şey üzerindeki olumlu, olumsuz ve sonsuz yargıları.

Das Eigentum hat seine näheren Bestimmungen im Verhältnisse des Willens zur Sache; dieses ist a) unmittelbar Besitznahme, insofern der Wille in der Sache, als einem Positiven, sein Dasein hat; b) insofern sie ein Negatives gegen ihn ist, hat er sein Dasein in ihr als einem zu Negierenden, — Gebrauch; g) die Reflexion des Willens in sich aus der Sache — Veräußerung; — positives, negatives und unendliches Urteil des Willens über die Sache.

Mülkiyetin özsel bir momenti onun 'benim' olarak tanınmasını sağlamaktır. İyeliğe alma biçimleri Şeyi dolaysızca kavramaktan, tutmaktan başlayarak onu, biçimlendirme, işaretleme (§ 58) vb. gibi araçlara başvurmaya dek uzanır.

§ 58

Ek. İmleme yoluyla iyeliğe alma tümü içinde en tam olanıdır, çünkü geri kalan yollar da kendilerinde az ya da çok imin etkisini gösterirler. Bir şeyi elimle kavradığım ya da biçimlendirdiğim zaman, bunun en son anlamı da benzer olarak bir imdir, ve hiç kuşkusuz başkalarını dışlayabilmek ve istencimi şeye yatırmış olduğumu gösterebilmek için. Başka bir deyişle, imin Kavramı Şeyin olduğu gibi değil, ama imin anlatması gerektiği gibi geçerli olduğudur. Örneğin bir kokart bir devletin yurttaşlığını imler, ve gerçi devletle hiçbir bağıntısı olmasa da, renk kendisini değil ama ulusu temsil eder. İnsan şeye bir im vererek onu kazanabilmesinde yalnızca şeyler üzerindeki efendiliğini gösterir.

Zusatz. Die Besitznahme durch die Bezeichnung ist die vollkommenste von allen, denn auch die übrigen Arten haben mehr oder minder die Wirkung des Zeichens an sich. Wenn ich eine Sache ergreife oder formiere, so ist die letzte Bedeutung ebenfalls ein Zeichen, und zwar für andere, um diese auszuschließen und um zu zeigen, daß ich meinen Willen in die Sache gelegt habe. Der Begriff des Zeichens ist nämlich, daß die Sache nicht gilt als das, was sie ist, sondern als das, was sie bedeuten soll. Die Kokarde bedeutet z.B. das Bürgersein in einem Staate, obgleich die Farbe mit der Nation keinen Zusammenhang hat und nicht sich, sondern die Nation darstellt. Darin, daß der Mensch ein Zeichen geben und durch dieses erwerben kann, zeigt er eben seine Herrschaft über die Dinge.

38 • Kölelik İnsanı Doğal Bir Varlık Olarak Görme Üzerine Dayanır

39 • Köleliği Haksızlık Sayan Görüş De Onu Doğal Varlık Olarak Alır

40 • Doğal Olarak Özgürlük Özgürlüğün Yalnızca Başlangıcı Ya Da Kavramıdır

§ 57

Köleliğin fiziksel zor, savaş tutsaklığı, yaşamın kurtarılması ve korunması, besleme, yetiştirme, iyilikte bulunma, kendiliğinden boyuneğme vb. yoluyla tüm daha yakın temellendirmelerine dayalı sözde aklanışı gibi, bir Efendiliğin yalnızca genelde egemenlik olarak aklanışı ve kölelik ve egemenlik hakkı üzerine tüm tarihsel görüşler de, insanı genelde doğal bir varlık olarak, Kavramına uygun olmayan bir varoluş (ki özenç de buna aittir) olarak alan bakış açısı üzerine dayanırlar. Buna karşı, köleliğin saltık haksızlığı önesürümü Tin olarak, kendinde özgür olarak insan Kavramına sarılır ve insanı doğal olarak özgür gördüğü, ya da yine aynı şey, İdeayı değil ama genel olarak dolaysızlığı içindeki Kavramı gerçek olarak aldığı ölçüde, tek-yanlıdır. Bu çatışkı da, tüm başka çatışkılar gibi, bir İdeanın iki kıpısını ayıran, böylelikle İdeaya uygun olmayan bu kıpıların her birine gerçeklikleri dışında sarılan ve onları böyle ileri süren biçimsel düşünce üzerine dayanır.

Die behauptete Berechtigung der Sklaverei (in allen ihren näheren Begründungen durch die physische Gewalt, Kriegsgefangenschaft, Rettung und Erhaltung des Lebens, Ernährung, Erziehung, Wohltaten, eigene Einwilligung usf.) sowie die Berechtigung einer Herrschaft als bloßer Herrenschaft überhaupt und alle historische Ansicht über das Recht der Sklaverei und der Herrenschaft beruht auf dem Standpunkt, den Menschen als Naturwesen überhaupt nach einer Existenz (wozu auch die Willkür gehört) zu nehmen, die seinem Begriffe nicht angemessen ist. Die Behauptung des absoluten Unrechts der Sklaverei hingegen hält am Begriffe des Menschen als Geistes, als des an sich freien, fest und ist einseitig darin, daß sie den Menschen als von Natur frei oder, was dasselbe ist, den Begriff als solchen in seiner Unmittelbarkeit, nicht die Idee, als das Wahre nimmt. Diese Antinomie beruht, wie alle Antinomie, auf dem formellen Denken, das die beiden Momente einer Idee getrennt, jedes für sich, damit der Idee nicht angemessen und in seiner Unwahrheit, festhält und behauptet.

Özgürlük insana doğal olarak yalnızca bir olanak olarak aittir. Özgürlüğün edimselleşmesi gerekir. Bu ise onun kendinde değil ama kendi için olması, insanın onun bilincine yükselmesiyle olur. (Özgürlük Bilincinin kazanılması "Tinin Görüngübilimi"ndeki Efendi-Köle ilişkisi bağlamında çözümlenir.)

41 • Kölelik Yalnızca Efendinin Efendilik Bilinci Üzerine Değil, Kölenin Kölelik Bilinci Üzerine Olanakllıdır

§ 57

Ek. İnsanın kendinde ve kendi için özgür olduğu yanına sarılmak köleliği kınamaktır. Ama birinin köle olması onun kendi istenciyle ilgili bir sorundur, tıpkı bir ulusa boyun eğdirmenin de onun istencinde yatması gibi. Bu yüzden haksızlık yalnızca köle yapanların ya da boyunduruk altına alanların değil, ama kölelerin ve boyun eğenlerin kendilerinin payına da düşer. Kölelik insanların doğa durumundan gerçek törel koşula geçişlerinde yer alır; henüz bir haksızlığın hak olduğu dünyada yer alır. Burada haksızlık geçerlidir ve eşit ölçüde zorunlu olarak yerini alır.

Zusatz. Hält man die Seite fest, daß der Mensch an und für sich frei sei, so verdammt man damit die Sklaverei. Aber daß jemand Sklave ist, liegt in seinem eigenen Willen, so wie es im Willen eines Volkes liegt, wenn es unterjocht wird. Es ist somit nicht bloß ein Unrecht derer, welche Sklaven machen oder welche unterjochen, sondern der Sklaven und Unterjochten selbst. Die Sklaverei fällt in den Übergang von der Natürlichkeit der Menschen zum wahrhaft sittlichen Zustande; sie fällt in eine Welt, wo noch ein Unrecht Recht ist. Hier gilt das Unrecht und befindet sich ebenso notwendig an seinem Platz.

Bir ulusun boyun eğmesi kendi istenci tarafından onaylanan bir karardır. Almaşık ölüm kalım kavgasıdır. Bu yüzden Özgürlük en sonunda ölüm kalım kavgasını göze almaya dayanır. İki yan da aynı yürekliliği gösterebilir, ve Özgürlüğü Varlık ile bir görebilir.

42 • Şeyin Kullanımı (B) Mülkiyetin Olgusal (Reel, Belirli) Yanıdır

§ 50

[M]ülk iyesinin bir şeyi ona ait kılan İstenci ilk tözsel temeldir, ve daha öte bir belirlenim olarak Kullanım yalnızca bu evrensel temele ikincil olan görüngü ve tikel kiptir

§ 61

Ek. ... Öyleyse bir tarlanın kullanımı kimdeyse, bütün tarla onun mülküdür, ve nesnenin kendisinde bir başka mülkiyeti daha tanımak boş bir soyutlamadır.

[D]er Wille des Eigentümers, nach welchem eine Sache die seinige ist, ist die erste substantielle Grundlage, von der die weitere Bestimmung, der Gebrauch, nur die Erscheinung und besondere Weise ist, die jener allgemeinen Grundlage nachsteht.

§ 61

Zusatz. ... Wer also den Gebrauch eines Ackers hat, ist der Eigentümer des Ganzen, und es ist eine leere Abstraktion, noch ein anderes Eigentum am Gegenstand selbst anzuerkennen.

Kullanım Mülkietin birincil değil, ikincil yanıdır. Ama şey bütünüyle birinin istenci altında ve kullanımında ise, o zaman bir başka Mülk iyesi söz konusu ve olanaklı olamaz. Kullanım hakkı ve Mülkiyet ayrı ayrı kişilerde olabilir (§ 62).

43 • Mülkiyet Hakkının Bilinci Tarihte Göreli Olarak Yenidir

§ 62

Yaklaşık bin beş yüz yıldır Hıristiyanlık yoluyla kişilik özgürlüğü serpilmeye başlamış ve insan soyunun küçük bir bölümü için evrensel ilke olmuştur. Ama mülkiyet özgürlüğü ise denebilir ki ancak dünden bu yana şurada burada ilke olarak tanınmaya başlamıştır. — Dünya Tarihinden bu örnek Tinin Özbilincinde ilerlemek için kullandığı zamanın uzunluğunu gösterebilir ve sanının dayançsızlığını yatıştırabilir.

Es ist wohl an die anderthalbtausend Jahre, daß die Freiheit der Person durch das Christentum zu erblühen angefangen hat und unter einem übrigens kleinen Teile des Menschengeschlechts allgemeines Prinzip geworden ist. Die Freiheit des Eigentums aber ist seit gestern, kann man sagen, hier und da als Prinzip anerkannt worden. — Ein Beispiel aus der Weltgeschichte über die Länge der Zeit, die der Geist braucht, in seinem Selbstbewußtsein fortzuschreiten — und gegen die Ungeduld des Meinens.

Mülkiyet hakkı Özgür Kişi kavramı ile bağlı olduğu düzeye dek Özgürlük bilincinin kendisi kadar yenidir. Ve edimselleşmesi Özgürlük bilincinin kendisinin yaygınlaşması gibi aşamalıdır. Batıda (Avrupa'da ve Amerika'da) 19 ve 20 yüzyıllarda bile Mülkiyet Hakkının evrenselliği tanınmıyordu.

44 • Şeyin Değerinin Temeli Uğruna Kullanıldığı Gereksinimin Evrensel Olmasına Bağlıdır

§ 63

Kullanımdaki Şey nitelik ve niceliğe göre özgül bir gereksinim ile bağıntı içinde olan tekil bir Şeydir. Ama özgül bir yolda kullanılabilirliği aynı zamanda nicel olarak belirli olduğundan, aynı kullanıma açık başka Şeylerle karşılaştırılabilirdir; yine, doyurduğu özgül gereksinim de aynı

zamanda genel olarak gereksinimdir ve böylece tikelliğine göre aynı yolda başka gereksinimler ile karşılaştırılabilirdir; Şey de buna uygun olarak başka gereksinimler için yararlı olan Şeylerle karşılaştırılabilir. Şeyin bu evrenselliği, ki yalın belirliliği şeyin tikelliğinden doğar ve böylece aynı zamanda bu özgül nitelikten soyutlanır — bu evrensellik Şeyin Değeridir. Değerde Şeyin gerçek tözselliği belirlenir ve bilincin nesnesidir. Şeyin tam iyesi olarak, kullanımının olduğu gibi değerinin de iyesiyimdir.

Die Sache im Gebrauch ist eine einzelne nach Qualität und Quantität bestimmte und in Beziehung auf ein spezifisches Bedürfnis. Aber ihre spezifische Brauchbarkeit ist zugleich als quantitativ bestimmt vergleichbar mit anderen Sachen von derselben Brauchbarkeit, so wie das spezifische Bedürfnis, dem sie dient, zugleich Bedürfnis überhaupt und darin nach seiner Besonderheit ebenso mit anderen Bedürfnissen vergleichbar ist und danach auch die Sache mit solchen, die für andere Bedürfnisse brauchbar sind. Diese ihre Allgemeinheit, deren einfache Bestimmtheit aus der Partikularität der Sache hervorgeht, so daß von dieser spezifischen Qualität zugleich abstrahiert wird, ist der Wert der Sache, worin ihre wahrhafte Substantialität bestimmt und Gegenstand des Bewußtseins ist. Als voller Eigentümer der Sache bin ich es ebenso von ihrem Werte als von dem Gebrauche derselben.

Şeyin Kullanım değerinin evrenselliği onun değişim değerinin evrenselliğinin zeminidir.

45 • Şeyin Kullanım Değerinin Evrenselliği Onun Değişim Değerinin Evrenselliğinin Zeminidir

§ 63

Ek. ... Mülkiyette nitel belirlilikten ortaya çıkan nicel belirlilik Değerdir. Nitel olan burada nicelik için niceyi verir ve böyle olarak ortadan kaldırıldığı denli de saklanır. Değer Kavramını irdelersek, şeyin kendisi salt bir simge olarak görünür, ve kendisi olarak değil ama ettiği değere göre geçerlidir. Örneğin bir senet kağıdın doğasını temsil etmez, tersine yalnızca bir başka evrenselin, Değerin bir simgesidir. Bir Şeyin Değeri gereksinimle ilişkili olarak çok değişik türlerde olabilir; ama değerin özel yanında değil, soyut yanında anlatmayı istersek, o zaman bu Paradır. Para tüm Şeyleri temsil eder, ama gereksinimin kendisini temsil etmediği, tersine yalnızca onun simgesi olduğu için, kendisi yine özel bir değer tarafından denetlenir. Para soyut birşey olarak salt bu değeri anlatır. İnsan genel olarak bir şeyin mülkiyetinde olabilir, aynı zamanda değerinin de mülkiyetinde olmaksızın. Şeylerini satamayan ya da ipotek ettiremeyen bir aile bunların değerlerinin efendisi değildir. Ama bu mülkiyet biçimi mülkiyet Kavramına uygun olmadığı için, böyle kısıtlamalar (feodal kira, kalıtsal emanetler) çoğunlukla yitmektedirler.

Zusatz. ... Im Eigentum ist die quantitative Bestimmtheit, die aus der qualitativen hervortritt, der Wert. Das Qualitative gibt hier das Quantum für die Quantität und ist als solches ebenso erhalten wie aufgehoben. Betrachtet man den Begriff des Werts, so wird die Sache selbst nur als ein Zeichen angesehen, und sie gilt nicht als sie selber, sondern als das, was sie wert ist. Ein Wechsel z.B. stellt nicht seine Papiernatur vor, sondern ist nur ein Zeichen eines anderen Allgemeinen, des Wertes. Der Wert einer Sache kann sehr verschiedenartig sein in Beziehung auf das Bedürfnis; wenn man aber nicht das Spezifische, sondern das Abstrakte des Wertes ausdrücken will, so ist dieses das Geld. Das Geld repräsentiert alle Dinge, aber indem es nicht das Bedürfnis selbst darstellt, sondern nur ein Zeichen für dasselbe ist, wird es selbst wieder von dem spezifischen Wert regiert, den es als Abstraktes nur ausdrückt. Man kann überhaupt Eigentümer einer Sache sein, ohne zugleich der ihres Werts zu werden. Eine Familie, die ihr Gut nicht verkaufen oder verpfänden kann, ist nicht Herrin des Wertes. Da diese Form des Eigentums aber dem Begriffe desselben unangemessen ist, so

sind solche Beschränkungen (Lehen, Fideikommisse) meistens im Verschwinden.

Para Şeylerin değerinin simgesidir, böylece kendisi bir Mülkiyettir.
(Zaman-aşımı sorunu § 64'te ele alınıyor).

46 • Devretme (C) Mülkiyet Üzerindeki Bireysel İstencin Tamamlanışıdır

47 • Kişilik, Özgürlük, Törellik, Din Devredilemezdir

§ 65

Mülkiyetimi devredebilirim, çünkü ancak istencimi ona yatırdığım sürece benimdir, — öyle ki genel olarak benim olan herşeyi sahipsiz bırakabilirim (derelinquiere) ya da bir başkasının istencine iyelik olarak aktarabilirim, — ama ancak Şey doğasına göre dışsal birşey olduğu sürece.

Ek. ... Dolaysız iyeliğe alma mülkiyetin ilk kıpısıdır; benzer olarak kullanım yoluyla da mülkiyet kazanılır, ve üçüncü kıpı ise ikisinin birliği, devretme yoluyla iyelik-edinmedir.

Meines Eigentums kann ich mich entäußern, da es das meinige nur ist, insofern ich meinen Willen darein lege, — so daß ich meine Sache überhaupt von mir als herrenlos lasse (derelinquiere) oder sie dem Willen eines anderen zum Besitzen überlasse, — aber nur insofern die Sache ihrer Natur nach ein Äußerliches ist.

Zusatz. ... Die unmittelbare Besitznahme ist das erste Moment des Eigentums; durch den Gebrauch wird ebenfalls Eigentum erworben, und das dritte Moment ist alsdann die Einheit beider, Besitzergreifung durch Entäußerung.

Zaman-aşımı (dizgenin açınımı açısından ya da yöntemsel olarak görüldüğünde) Mülkiyetin Kullamınını ilgilendirir ve iyeliğin istençsiz devredilmesidir. Bu moment Mülkiyet kavramını son belirlenimine, onun gerçek Devredilmesi kavramına getirir.

§ 66

Buna göre kendi en öz kişiliğimi ve özbilincimin en evrensel özünü oluşturan şeyler ya da daha doğrusu tözsel belirlenimler —, örneğin genel olarak kişiliğim, evrensel istenç özgürlüğüm, törelliğim, dinim —, devredilemezdirler, tıpkı onlardaki hakkın zaman-aşımına uğramaması gibi.

Kişiliğin devredilmesinin örnekleri kölelik, serflik, mülkiyet iyeliğine yeteneksizlik, bunun için özgür olmama vb.dir; anlığın ve ussallığın, ahlak, törellik ve dinin devredilmesi ile boşinançta, benim için hangi eylemleri yapmam gerektiğini (biri kesinlikle kendini hırsızlık, cinayet vb. ya da herhangi bir olanaklı suç için sattığı zaman), benim için duyunç ödevlerinin, dinsel gerçekliğin neler olduğunu belirlemesi ve buyurması için tam hak ve yetkinin başkasına bırakıldığı durumlarda karşılaşılır.

Unveräußerlich sind daher diejenigen Güter oder vielmehr substantiellen Bestimmungen, sowie das Recht an sie unverjährbar, welche meine eigenste Person und das allgemeine Wesen meines Selbstbewußtseins ausmachen, wie meine Persönlichkeit überhaupt, meine allgemeine Willensfreiheit, Sittlichkeit, Religion.

Beispiele von Entäußerung der Persönlichkeit sind die Sklaverei, Leibeigenschaft, Unfähigkeit Eigentum zu besitzen, die Unfreiheit desselben usf.; Entäußerung der intelligenten Vernünftigkeit, Moralität, Sittlichkeit, Religion kommt vor im Aberglauben, in der anderen eingeräumten Autorität und Vollmacht, mir, was ich für Handlungen begehen solle (wenn einer sich ausdrücklich zum Raube, Morde usf. oder zur Möglichkeit von Verbrechen verdingt), mir, was Gewissenspflicht, religiöse Wahrheit sei usf., zu bestimmen und vorzuschreiben.

Kişiliğin vb. devredilmesi genel olarak Kölelik durumu ile birdir. Dışsal duyuncun (yetke, dinsel yetke, ya da kutsal kitaplar vb.) ancak ve ancak olgun olmama durumunda ussaldır, örneğin Musa'nın putperest İbraniler durumunda onların duyunçları ve moral yetkeleri olması, günah çıkaran rahip durumunda duyuncun ona devredilmesi, ya da ebeveynlerin çocuklarının moral efendileri olmaları gibi.

48 • Sözleşme Belirli-İstençler Arasındaki İlişkidir

§ 71

Belirli-varlık belirli varlık olarak özünde başkası için varlıktır (bkz. yukarıda § 48, Not); mülkiyet, dışsal Şey olarak bir belirli-varlık olması yanına göre, başka dışsallıklar içindir ve böyle bir zorunluğun ve olumsallığın bağlamı içindedir. Ama belirli-varlığın İstencin belirli-varlığı olarak başkası için olması yalnızca bir başka Kişinin İstenci için olmasıdır. İstencin İstenç ile bu bağıntısı özgürlüğün belirli-varlığını bulduğu asıl ve gerçek topraktır. Bu dolaylılık, mülkiyete bundan böyle salt bir Şey ve kendi öznel İstencim dolayısıyla iye olmamam, ama eşit ölçüde bir başka İstenç dolayısıyla ve böylelikle ortak bir İstençte iye olmam, bu olgu Sözleşme alanını oluşturur.

Das Dasein ist als bestimmtes Sein wesentlich Sein für anderes (siehe oben Anm. zu § 48); das Eigentum nach der Seite, daß es ein Dasein als äußerliche Sache ist, ist für andere Äußerlichkeiten und im Zusammenhange dieser Notwendigkeit und Zufälligkeit. Aber als Dasein des Willens ist es als für anderes nur für den Willen einer anderen Person. Diese Beziehung von Willen auf Willen ist der eigentümliche und wahrhafte Boden, in welchem die Freiheit Dasein hat. Diese Vermittlung, Eigentum nicht mehr nur vermittels einer Sache und meines subjektiven Willens zu haben, sondern ebenso vermittels eines anderen Willens und hiermit in einem gemeinsamen Willen zu haben, macht die Sphäre des Vertrags aus.

Sözleşme ancak Özgür Yurttaşın hakkıdır. Sözleşme İstencin Şey ile ilişkisi değil, ama İstencin İstenç ile ilişkisidir.

49 • Sözleşme Özençten Doğar

§ 75

Sözleşme yapan iki yan birbirlerine karşı dolaysızca bağımsız kişiler olarak davrandıkları için, Sözleşme (a) özençten doğar; (b) Sözleşme yoluyla belirli-varlığa geçen özdeş istenç salt onlar yoluyla koyulmuş, böylece salt ortak olan, ama kendinde ve kendi için evrensel olmayan bir istençtir; (g) Sözleşmenin nesnesi tekil dışsal bir Şeydir, çünkü ancak böyle birşey onların onu devretme (§ 65 vs.) gibi yalın özençlerine altgüdümlüdür.

Buna göre Evlilik Sözleşme Kavramı altına alınamaz; bu ‘alta alma’ — utanç verici dememiz gereken bir biçimde — Kant’ta (Tüze Öğretisinin Metafiziksel Başlangıç İlkeleri, s. 106 vs. [I. Bölüm, § 24-27]) ortaya sürülmüştür. — Benzer olarak, Devletin doğası da sözleşme ilişkisinde yatmaz — Devlet ister herkesin herkesle bir sözleşmesi olarak görülsün, isterse bu herkesin tekerk ve hükümet ile sözleşmesi olarak. —

Da die beiden kontrahierenden Teile als unmittelbare selbständige Personen sich zueinander verhalten, so geht der Vertrag a) von der Willkür aus; b) der identische Wille, der durch den Vertrag in das Dasein tritt, ist nur ein durch sie gesetzter, somit nur gemeinsamer, nicht an und für sich allgemeiner; g) der Gegenstand des Vertrags ist eine einzelne äußerliche Sache, denn nur eine solche ist ihrer bloßen Willkür, sie zu entäußern (§ 65 ff.), unterworfen.

Unter den Begriff vom Vertrag kann daher die Ehe nicht subsumiert werden; diese Subsumtion ist

in ihrer — Schändlichkeit, muß man sagen, bei Kant (“Metaphys. Anfangsgründe der Rechtslehre,” S. 106 ff.) aufgestellt. — Ebensowenig liegt die Natur des Staats im Vertragsverhältnisse, ob der Staat als ein Vertrag aller mit allen oder als ein Vertrag dieser aller mit dem Fürsten und der Regierung genommen werde.

Sözleşmenin keyfi İstençten doğması Evliliği ve Devleti sözleşme ilişkisine indirgemeyi geçersizleştirir.

50 • Devlet İle İlişki Bir Özenç İlişkisi Ya Da Sözleşme Değildir

§ 75

Ek. Yakın zamanlarda Devleti herkesin herkes ile bir sözleşmesi olarak görmek oldukça yaygınlaşmıştır. Herkes, derler, tekerk ile bir sözleşme yapar, ve tekerk de uyruklar ile. Bu bakış açısı yüzeysel olarak yalnızca değişik istençlerin bir birliğini düşünmekten doğar. Oysa sözleşmede iki özdeş istenç vardır ki bunların her ikisi de birer kişidir ve mülk iyesi kalmayı isterler; sözleşme öyleyse kişilerin özençlerinden doğar, ve bu başlangıç noktasını evlilik de sözleşme ile ortaklaşa taşır. Ama Devlette durum bütünüyle başka türlüdür, çünkü kendini Devletten ayırmak bireyin özencinde yatmaz, çünkü insan daha şimdiden doğal olarak onun yurttaşıdır. İnsanın ussal belirlenimi Devlette yaşamaktır, ve henüz hiçbir Devlet olmasa bile, kurulması için usun istemi vardır. Bir Devlete katılmaya ya da ondan ayrılmaya izin vermek Devletin kendisine düşer; bu öyleyse bireylerin özençlerine bağımlı değildir, ve Devlet buna göre özenci varsayan sözleşme üzerine dayanmaz. Bir Devlet kurmak herkesin özencine bağlıdır dendiği zaman bu yanlıştır: tersine, Devlette olmak herkes için saltık olarak zorunludur. Yakın zamanlarda Devlet açısından en büyük ilerleme onun kendinde ve kendi için erek olarak kalması ve herkesin onunla ilişki içinde orta çağda olduğu gibi kendi özel bağıtına göre davranamamasıdır.

Zusatz. In neuerer Zeit ist es sehr beliebt gewesen, den Staat als Vertrag aller mit allen anzusehen. Alle schlössen, sagt man, mit dem Fürsten einen Vertrag und dieser wieder mit den Untertanen. Diese Ansicht kommt daher, daß man oberflächlicherweise nur an eine Einheit verschiedener Willen denkt. Im Vertrage aber sind zwei identische Willen, die beide Personen sind und Eigentümer bleiben wollen; der Vertrag geht also von der Willkür der Person aus, und diesen Ausgangspunkt hat die Ehe ebenfalls mit dem Vertrage gemein. Beim Staat aber ist dies gleich anders, denn es liegt nicht in der Willkür der Individuen, sich vom Staate zu trennen, da man schon Bürger desselben nach der Naturseite hin ist. Die vernünftige Bestimmung des Menschen ist, im Staate zu leben, und ist noch kein Staat da, so ist die Forderung der Vernunft vorhanden, daß er gegründet werde. Ein Staat muß eben die Erlaubnis dazu geben, daß man in ihn trete oder ihn verlasse; dies ist also nicht von der Willkür der Einzelnen abhängig, und der Staat beruht somit nicht auf Vertrag, der Willkür voraussetzt. Es ist falsch, wenn man sagt, es sei in der Willkür aller, einen Staat zu gründen: es ist vielmehr für jeden absolut notwendig, daß er im Staate sei. Der große Fortschritt des Staats in neuerer Zeit ist, daß derselbe Zweck an und für sich bleibt und nicht jeder in Beziehung auf denselben, wie im Mittelalter, nach seiner Privatstipulation verfahren darf.

Kendini Devletten ayırmak bireyin Özencinde yatmaz.

51 • Bağış Sözleşmesi Ve Değiş-Tokuş Sözleşmesi

§ 76

Ortak istenci ortaya çıkaran iki onay — bir şeyi devretme olumsuz kıpısı ve o şeyi kendinin edinme olumlu kıpısı — sözleşmede bulunan iki yana paylaştırıldığı sürece, sözleşme biçimseldir; bu bağış

Sözleşmesidir. — Ama, sözleşmede bulunan her iki istençten her biri bu dolaylı kılıcı kıpıların bütünlüğü ise, böylelikle onda mülk iyesi oluyor ve öyle kalıyorsa, sözleşme olgusal olarak adlandırılabilir; bu değiş-tokuş Sözleşmesidir.

Formell ist der Vertrag, insofern die beiden Einwilligungen, wodurch der gemeinsame Wille zustande kommt, das negative Moment der Entäußerung einer Sache und das positive der Annahme derselben, an die beiden Kontrahenten verteilt sind; — Schenkungsvertrag. — Reell aber kann er genannt werden, insofern jeder der beiden kontrahierenden Willen die Totalität dieser vermittelnden Momente ist, somit darin ebenso Eigentümer wird und bleibt; — Tauschvertrag.

Sözleşme mülkiyeti ilgilendiren ilişkidir ve bu düzeye dek tüzel Kişiler arasındaki ilişkidir.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

✎ LAWS OF THE KINGS (753-509? BC)

Kaynak · Noesis

Kralların Yasaları (İÖ 753-509) (L)

Kralların Yasaları (LINK)

Kralların Yasaları (İÖ 753-509)

LAWS OF THE KINGS

(753-509? BC)

Numa Pompilius

(Johnson, Coleman-Norton & Bourne, Ancient Roman Statutes, Austin, 1961, pp. 3-6, n. 1).

The history of early Rome and its seven kings is largely legendary, but the Romans of classical times had certain customs and institutions inherited from their remote past. To provide a sanction for these, they ascribed them to their traditional kings – Romulus and his six successors. It was believed that a certain Sextus (or Publius) Papirius, a contemporary of Tarquin the Proud, the last king, had committed these laws to writing. Papirius is entitled to the same uncertain standing in scientific history as the traditional seven kings ; but there is no question that oral tradition preserved many rules and customs, which antiquarians and historians have recorded for posterity.

Bruns, Girard, and Riccobono have made collections of these laws, of which Girard's Textes is the smallest. Riccobono's text, as found in FIRA, has been taken for this translation, which reproduces its marks of omission.

753 - 716
• 716 - 673
• 673 - 640
• 640 - 616
• 616 - 578
• 578 - 534
• 534 - 509

I.– ROMULUS (753-716)

1.– After Romulus had distinguished the persons of higher rank from those of inferior condition,

then he passed laws and apportioned the duties for each to do : the patricians to be priests and magistrates and judges ; the plebeians to be farmers ... cattle breeders, and artisans of gainful trades. ... He entrusted and gave the plebeians to the patricians by permitting each plebeian ... to choose for his patron the patrician whom he wished ... and by calling this protection patronage.

2.– The following regulations in regard to patronage were determined then by him : the patricians were required to interpret the law for their own clients ; ... to bring suit on behalf of clients when wronged ; ... and to support them in the action ; ... the clients were required to contribute to the dowry of their patrons' daughters, when they were given in marriage and their parents were impoverished ; ... to pay ransom to the enemy, if their patrons or their children became prisoners of war ; to discharge the obligation from their own resources, if their patron was condemned in a private suit or incurred a monetary penalty in a public suit. ... In common to both it was neither holy nor lawful to bring suit, to testify, or to cast a vote the one against the other. ... He who was convicted of doing any of these things was held by the law of treason, which Romulus enacted, so that it was lawful for anyone to slay the person convicted of this crime, as a sacrifice to the god of the underworld.

3.– After Romulus had regulated these matters, he immediately resolved to appoint senators, with whom he would administer public affairs, and he chose 100 men from the patricians. ... When he had determined these regulations, he distinguished the ... powers which he wished each class to have. For the king he chose the following prerogatives : first, to have the chief authority in rites and sacrifices, ... then, to maintain the guardianship of the laws and the national customs, ... to judge in person the greatest crimes, but to leave the lesser crimes to the senators, ... to summon the Senate and to convoke the Assembly, ... to have absolute command in war. To the council of the Senate ... he assigned the following authority : to decide and to vote on whatever matter the king introduced. ... To the common people he granted these three things : to elect the magistrates and to ratify the laws and to decide on war whenever the king permitted ... The people did not vote all together, but they were convoked by curias.

4.– Romulus compelled the citizens ... to rear every male child and the first-born of the females, and be forbade them to put to death any child under three years of are, unless it was a cripple or a monster from birth. He did not prevent the parents from exposing such children, provided that they had displayed them first to their five nearest neighbors and had secured their approval. For those who disobeyed the law he prescribed the confiscation of half of their property as well as other penalties.

5.– To many persons he assigned administration of divine worship ; ... he ordained by law that from each curia two men over fifty years old should be appointed ; ... and he ordered that these men should have these honors no for any determined period, but for all their life, freed from military service because of their age and from municipal duties because of the law. ... He ordained by law that all priests ... should be appointed by the curias and that they should be confirmed by the persons who interpret divine matters by divination.

6.– By the enactment of a single ... law ... Romulus brought the women to great prudence and orderly conduct. ... The law was as follows : A woman united with her husband by a sacred marriage shall share in all his possessions and in his sacred rites.

7.– The cognates sitting in judgment with the husband ... were given power to pass sentence in cases of adultery and ... if any wife was found drinking wine Romulus allowed the death penalty for

both crimes.

8.– The lawgiver of the Romans gave the father absolute ... power over his son throughout his whole lifetime, whether for imprisonment, for flogging, for keeping in bonds for labor in the fields, or for putting to death ... He also allowed the father to sell his son ... and he permitted the father to make profit from his son until the third sale. ... After the third sale the son was released from the father's power.

9.– He also made certain laws, one of which is severe, namely, that which does not permit a wife to divorce her husband, but gives him power to divorce her for the used drugs or magic on account of children or for counterfeiting the keys or for adultery. The law ordered that if he should divorce her for any other cause part of his estate should go to the wife and that part should be dedicated to Ceres. Anyone who sold his wife was sacrificed to the gods of the underworld.

10.– It is strange, ... when he established no penalty against patricides, that he called all homicide patricide.

11.– If a daughter-in-law strikes her father-in-law she shall be dedicated as a sacrifice to his ancestral deities.

12.– This extent of the year was ordained by Romulus, who ... determined that the year must be of ten months, but of 304 days, and so arranged the months that, of these, four should have thirty-one days, but six should have thirty days.

13. – It is reported variously when ... was the first intercalation. Licinius Macer, indeed, assigns to Romulus the origin of this practice.

II.– NUMA POMPILIUS (716-673)

1.– Numa ordered that fish which have no scales, except the scar, should not be offered to the gods.

2.– When spoils of the first class are captured by a general with a citizen army under his auspices, he shall sacrifice an ox to Jupiter Feretrius. To the captor 300 pounds of bronze shall properly be given. In spoils of the second dais the captor shall sacrifice a boar, a ram, and an ox. full grown or sucklings, as he chooses, on the Altar of Mars in the Campus Martius. The captor shall receive 200 pounds of bronze. For spoils of the third class he shall sacrifice a ram to Janus Quirinus. The captor shall receive 100 pounds of bronze. The commanding general shall make propitiatory sacrifice to the gods.

3.– From Numa's ... laws, in which this also has been written : if a father allows his son to marry a wife who legally will have a share in his religious rites and his prophet the father no longer shall have the right to sell his son.

4.– Having embraced ... all his legislation about religious matters in writing, he divided it into eight parts, as many as were the classes of priests.

5.– Legislation about the boundaries of landed property : Having ordered each one to draw a line around his own landed property and to set stones on the boundaries, he consecrated the stones to Jupiter Terminus. ... But he ordained by law that if anyone destroyed or displaced the boundaries the person who had done this should be dedicated as a sacrifice to the god.

6.– He made holidays and business days, because at some time or other it would be profitable that nothing should be discussed in the popular Assembly.

7.– One shall not sprinkle the funeral pyre with wine.

8.– He ordained it an act of impiety to make libations to the gods with wine from unpruned vines.

9.– On the vestal virgins he conferred high honors, among which was the right of making a will while their fathers lived and of doing all other juristic acts without a guardian. ...

10.– He determined that the time allotted for mourning should be according to certain ages and times. For example, mourning for a child under three years of age was forbidden ; for an older child a month of morning was allowed for every year of his age until ten years, but no longer, for ten months was the limit of the period of longest mourning for anyone. And for this period the widows of the deceased remain unmarried. If a widow had remarried earlier, she sacrificed a cow in calf according to his law.

11.– Of his other political institutions, the distribution of the populace according to crafts is particularly admired ... This was the distribution according to crafts : flutists, goldsmiths, carpenters, dyers, cobblers, leatherworkers, coppersmiths, potters. The remaining crafts he combined in one and from all these he produced one composite group, assigning associations and assemblies and religious worships appropriate to each class, etc.

12.– A royal law forbids the burial of a pregnant woman before the child is extracted from the womb. Whoever violates this law is deemed to have destroyed the child's expectancy of life along with the mother.

13.– A concubine shall not touch the Altar of Juno. If she touches it she shall sacrifice, with her hair unbound, a ewe lamb to Juno.

14.– If a thunderbolt kills a man one shall not lift the body above the knees. If a man is killed by a thunderbolt the proper burial ritual shall not be performed.

15.– If anyone acts contrary to this law he shall be dedicated as a sacrifice to Jupiter.

16.– If anyone with malice aforethought slays a free man he shall be guilty of parricide.

17.– In Numa's laws it is provided that if anyone kills another accidentally he shall offer a ram for the life of the slain man to his agnates in the presence of the assembled people.

18.– Numa added fifty days, so that the year was extended to 354 days, within which he believed that the moon's twelve courses were completed. And to these fifty added by him he annexed six others, drawn from those six months that had thirty days, ... and the fifty-six days thus created he divided in an equal way into two new months : and ... the former he named January and willed it to be the first of the year, ... the latter he dedicated to the god Februus. ... A little later Numa added a day, which he gave to January ... in honor of an unequal number. ... Therefore, January, April, June, Sextilis, September, November, December were reckoned with twenty-nine days ; ... but March, May, Quintilis, and October had thirty days each, but February retained twenty-eight days.

19.– This also was established by Numa : that priests should have their hair cut with bronze, but not with iron, shears.

20.– Numa Pompilius ordained that if anyone plowed up a boundary stone both he and his oxen should be dedicated as a sacrifice to the gods.

III.– TULLUS HOSTILIUS (673-640)

1.– He established the law by which wars should be declared. And this law ... he consecrated by

fetial religious rite, so that every war which had not been announced and dedared should be adjudged unjust and impious.

2.– There is a law, ... which is still in effect, enacted because of that event, ... ordering that if triplets are born they shall be maintained at public expense until puberty.

3.– For his comrades and the accomplices of his treachery the king established courts and executed those of them convicted according to the law concerning deserters and traitors.

4.– The king ... said : "According to the law I create duumvirs to judge treason in the case of Horatius." The law was in a dreadful formula : "The duumvirs shall judge treason. If the accused appeals from the duumvirs he shall prosecute his case by appeal ; if they win, the lictor shall veil the head of the accused, shall hang him by a rope on a barren tree, shall scourge him either within the pomerium or outside the pomerium."

5.– Claudius added that the rites and the expiations in accordance with the laws of King Tullus ... should be administered by the pontiffs.

IV.– ANCUS MARCIUS (640-616)

1.– Since Numa had instituted religious rites in peace, that religious ceremonies relating to war might be established by him and that wars not only should be waged, but also should be declared by some ritual, he copied from the ancient tribe of the Aequiculi the law, which now the fetials have, by which satisfaction is sought.

V.– TARQUINIUS PRISCUS (616-578)

1.– Tarquin, ... when he enacted a law about his own power, first doubled ... the original number of senators, and called the old senators "of the greater families," and these he asked their opinion first, and called those added by him "of the lesser families."

2.– The envoys ... were present ... bringing ... the symbols of sovereignty, with which they used to decorate their own kings, carrying a gold crown and an ivory throne and a scepter having an eagle on the tip and a purple tunic rnarked with gold and an embroidered purple robe. ... These honors Tarquin did not use immediately on receiving them, as most of the Roman writers relate, but, after allowing to the Senate and to the people the decision whether these things should be accepted, he then adopted them when all had so wished.

VI.– SERVIUS TULLIUS (578-534)

1.– He sanctioned laws by the curias on contracts and on delicts these laws were about fifty in number.

2.– For a person who had not registered himself he set the penalty that he should be deprived of his property and, after having been scourged, should be sold into slavery.

3.– Tullius permitted ... freed slaves to share equality of civil rights. For, having ordered them along with all other freemen to register their properties, he distributed them among the four tribes in the city. ... And he allowed them to share all the privileges common to the other plebeians.

4.– He separated public from private lawsuits and himself ma the examinations of the crimes relating to the public, but appointed private persons to be judges of private lawsuits and for them ordained norms and rules, which he himself had written as laws.

5.– He instituted ... the census ... and distinguished classes and centuries ... and rank in accordance

with the census.

6.– If a son beats his father but the latter cries aloud the son shall be dedicated as a sacrifice to his ancestral deities.

VII.– TARQUINIUS SUPERBUS (534-509)

1.– He abolished all ... the laws written by Tullius, according to which ... the people were not injured, as previously, by the patricians in their contracts. He did not leave even the tablets on which these laws had been written, but he also ordered them to be removed from the Forum and he destroyed them.

VIII.– THE BLACK STONE

This very ancient inscription found in the Roman Forum near the reputed grave of Romulus is in a poor state of preservation. Written in archaic letters and still unintelligible, it may be a boundary stone marking the limits of some sacred precinct or it may contain some laws of a very early period.

LEIBNIZ HAKKINDA

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Descartes ve Spinoza ile birlikte 17’nci yüzyılın en önemli ussalcı felsefecilerinden olan Leibniz (1646-1716) matematik tarihinde de vazgeçilmez bir yer doldurur.

— 1676’da Sonsuz küçüklükler kalkülüsünü geliştirdi ve buluşunu 1684’te yayımladı; ‘kalkülüs’ adı ve bugün de yaygın olarak kullanılan notasyon ona aittir (dx, dy, f(x)dx, ve başkaları).

— Newton 1665 gibi erken bir tarihte benzer bir yöntem geliştirmiş görünür; ama çok yaygın olarak tananmayan yönteminin açıklaması ilk kez 1693’te yayımlanmıştır.

— Leibniz’in başka birçok buluşu arasında, mekanik hesap makinesi (arithmometer) yaygın olarak kullanıma girdi; ikili sayı dizgesini geliştirdi ve bu dizge bugün de dijital bilgisayar teknolojisinin temelinde yatar.

— Descartes’ın felsefesini inceledikten ve yetersiz olduğunu düşünmeye başladıktan sonra ciddi bir Platon incelemesi yaptı ve Fedon ve Theatetus’u çevirdi.

— 1676’da dört haftalık bir süre için Hollanda’da bulundu; Spinoza ile tanıştı; ondan Ethika’nın elyazmalarının büyük olasılıkla yalnızca bölümlerini inceleme ve önemli tanım, belit ve önermelerinin bir eşlemini çıkarma iznini aldı.

— Berlin, Dresden, Viyana ve St. Petersburg’da akademilerin kurulması girişimlerine katıldı.

— 1673’de Royal Society of London Leibniz’i üye olarak kabul etti.

— Prens Eugen’in Leibniz’den dizgesinin bir özetini istemesi üzerine Viyana’da ve Fransızca’da yazılan (1714) ve Leibniz’in ölümünden sonra yayımlanan (1840) Monadoloji, Prensin istediği gibi, Leibniz’in yayımladığı biricik kitap olan Théodicée’de (1710) ve başka yazılarında açımladığı felsefesinin bütününün bir özeti olarak tasarlanmıştır. Monadoloji’nin Almanca ve Latince çevirileri sırasıyla 1720 ve 1721’de çıkmıştı. ‘Monadoloji’ başlığı Leibniz’e ait değildi ve elyazmalarını Hanover Kraliyet Kütüphanesinde bulan Erdmann tarafından seçilmiştir. Köhler Almanca çevirisine Lehrsätze über die Monadologie başlığını verirken, Dutens Almanca çevirinin bir Latince çevirisini Principia philosophiae seu teheses in gratiam Principis Eugenii başlığı altında yayımladı. Elyazmalarının bir başlığı yoktur.

— Aziz Yardımlı

MEİJİ ANAYASASI (The Constitution of the Empire of Japan) / Translated by Ito Miyoji

Kaynak · Noesis

The Constitution of the Empire of Japan

Contents

Chapter I. The Emperor (Article 1-17)

Chapter II. Rights and Duties of Subjects (Article 18-32)

Chapter III. The Imperial Diet (Article 33-54)

Chapter IV. The Misters of State and the Privy Council (Article 55-56)

Chapter V. The Judicature (Article 57-61)

Chapter VI. Finance (Article 62-72)

Chapter VII. Supplementary Rules (Article 73-76)

Imperial Oath at the Sanctuary of the Imperial Palace

We, the Successor to the prosperous Throne of Our Predecessors, do humbly and solemnly swear to the Imperial Founder of Our House and to Our other Imperial Ancestors that, in pursuance of a great policy co-extensive with the Heavens and with the Earth, We shall maintain and secure from decline the ancient form of government.

In consideration of the progressive tendency of the course of human affairs and in parallel with the advance of civilization, We deem it expedient, in order to give clearness and distinctness to the instructions bequeathed by the Imperial Founder of Our House and by Our other Imperial Ancestors, to establish fundamental laws formulated into express provisions of law, so that, on the one hand, Our Imperial posterity may possess an express guide for the course they are to follow, and that, on the other, Our subjects shall thereby be enabled to enjoy a wider range of action in giving Us their support, and that the observance of Our laws shall continue to the remotest ages of time. We will thereby to give greater firmness to the stability of Our country and to promote the welfare of all the people within the boundaries of Our dominions; and We now establish the Imperial House Law and the Constitution. These Laws come to only an exposition of grand precepts for the conduct of the government, bequeathed by the Imperial Founder of Our House and by Our other Imperial Ancestors. That we have been so fortunate in Our reign, in keeping with the tendency of the times, as to accomplish this work, We owe to the glorious Spirits of the Imperial Founder of Our House and of Our other Imperial Ancestors.

We now reverently make Our prayer to Them and to Our Illustrious Father, and implore the help of Their Sacred Spirits, and make to Them solemn oath never at this time nor in the future to fail to be an example to our subjects in the observance of the Laws hereby established.

May the Heavenly Spirits witness this Our solemn Oath.

Imperial Speech on the Promulgation of the Constitution

Whereas We make it the joy and glory of Our heart to behold the prosperity of Our country, and the welfare of Our subjects, We do hereby, in virtue of the supreme power We inherit from Our

Imperial Ancestors, promulgate the present immutable fundamental law, for the sake of Our present subjects and their descendants.

The Imperial Founder of Our House and Our other Imperial Ancestors, by the help and support of the forefathers of Our subjects, laid the foundation of Our Empire upon a basis, which is to last forever. That this brilliant achievement embellishes the annals of Our country, is due to the glorious virtues of Our Sacred Imperial Ancestors, and to the loyalty and bravery of Our subjects, their love of their country and their public spirit. Considering that Our subjects are the descendants of the loyal and good subjects of Our Imperial Ancestors, We doubt not but that Our subjects will be guided by Our views, and will sympathize with all Our endeavours, and that, harmoniously cooperating together, they will share with Us Our hope of making manifest the glory of Our country, both at home and abroad, and of securing forever the stability of the work bequeathed to Us by Our Imperial Ancestors.

The Constitution of the Empire of Japan

Having, by virtue of the glories of Our Ancestors, ascended the throne of a lineal succession unbroken for ages eternal; desiring to promote the welfare of, and to give development to the moral and intellectual faculties of Our beloved subjects, the very same that have been favoured with the benevolent care and affectionate vigilance of Our Ancestors; and hoping to maintain the prosperity of the State, in concert with Our people and with their support, We hereby promulgate, in pursuance of Our Imperial Rescript of the 12th day of the 10th month of the 14th year of Meiji, a fundamental law of the State, to exhibit the principles, by which We are guided in Our conduct, and to point out to what Our descendants and Our subjects and their descendants are forever to conform.

The right of sovereignty of the State, We have inherited from Our Ancestors, and We shall bequeath them to Our descendants. Neither We nor they shall in future fail to wield them, in accordance with the provisions of the Constitution hereby granted.

We now declare to respect and protect the security of the rights and of the property of Our people, and to secure to them the complete enjoyment of the same, within the extent of the provisions of the present Constitution and of the law.

The Imperial Diet shall first be convoked for the 23rd year of Meiji, and the time of its opening shall be the date, when the present Constitution comes into force.

When in the future it may become necessary to amend any of the provisions of the present Constitution, We or Our successors shall assume the initiative right, and submit a project for the same to the Imperial Diet. The Imperial Diet shall pass its vote upon it, according to the conditions imposed by the present Constitution, and in no otherwise shall Our descendants or Our subjects be permitted to attempt any alteration thereof.

Our Ministers of State, on Our behalf, shall be held responsible for the carrying out of the present Constitution, and Our present and future subjects shall forever assume the duty of allegiance to the present Constitution.

[His Imperial Majesty's Sign-Manual.]

[Privy Seal.]

The 11th day of the 2nd month of the 22nd year of Meiji.

(Countersigned)

Count Kuroda Kiyotaka,

Minister President of State.

Count Ito Hirobumi,

President of the Privy Council.

Count Okuma Shigenobu,

Minister of State for Foreign Affairs.

Count Saigo Tsukumichi,

Minister of State for the Navy.

Count Inouye Kaoru,

Minister of State for Agriculture and Commerce.

Count Yamada Akiyoshi,

Minister of State for Justice.

Count Matsugata Masayoshi,

Minister of State for Finance, and Minister of State for Home Affairs.

Count Oyama Iwao,

Minister of State for War.

Viscount Mori Arinori,

Minister of State for Education.

Viscount Enomoto Takeaki,

Minister of State for Communications.

The Constitution of the Empire of Japan

Chapter I. The Emperor.

Article 1. The Empire of Japan shall be reigned over and governed by a line of Emperors unbroken for ages eternal.

Article 2. The Imperial Throne shall be succeeded to by Imperial male descendants, according to the provisions of the Imperial House Law.

Article 3. The Emperor is sacred and inviolable.

Article 4. The Emperor is the head of the Empire, combining in Himself the rights of sovereignty, and exercises them, according to the provisions of the present Constitution.

Article 5. The Emperor exercises the legislative power with the consent of the Imperial Diet.

Article 6. The Emperor gives sanction to laws, and orders them to be promulgated and executed.

Article 7. The Emperor convokes the Imperial Diet, opens, closes and prorogues it, and dissolves the House of Representatives.

Article 8. The Emperor, in consequence of an urgent necessity to maintain public safety or to avert public calamities, issues, when the Imperial Diet is not sitting, Imperial Ordinances in the place of law. (2) Such Imperial Ordinances are to be laid before the Imperial Diet at its next session, and when the Diet does not approve the said Ordinances, the Government shall declare them to be invalid for the future.

Article 9. The Emperor issues or causes to be issued, the Ordinances necessary for the carrying out of the laws, or for the maintenance of the public peace and order, and for the promotion of the welfare of the subjects. But no Ordinance shall in any way alter any of the existing laws.

Article 10. The Emperor determines the organization of the different branches of the administration, and salaries of all civil and military officers, and appoints and dismisses the same. Exceptions especially provided for in the present Constitution or in other laws, shall be in accordance with the respective provisions (bearing thereon).

Article 11. The Emperor has the supreme command of the Army and Navy.

Article 12. The Emperor determines the organization and peace standing of the Army and Navy.

Article 13. The Emperor declares war, makes peace, and concludes treaties.

Article 14. The Emperor proclaims the law of siege. (2) The conditions and effects of the law of siege shall be determined by law.

Article 15. The Emperor confers titles of nobility, rank, orders and other marks of honor.

Article 16. The Emperor orders amnesty, pardon, commutation of punishments and rehabilitation.

Article 17. A Regency shall be instituted in conformity with the provisions of the Imperial House Law. (2) The Regent shall exercise the powers appertaining to the Emperor in His name.

Chapter II. Rights and Duties of Subjects

Article 18. The conditions necessary for being a Japanese subject shall be determined by law.

Article 19. Japanese subjects may, according to qualifications determined in laws or ordinances, be appointed to civil or military offices equally, and many fill any other public offices.

Article 20. Japanese subjects are amenable to service in the Army or Navy, according to the provisions of law.

Article 21. Japanese subjects are amenable to the duty of paying taxes, according to the provisions of law.

Article 22. Japanese subjects shall have the liberty of abode and of changing the same within the limits of the law.

Article 23. No Japanese subject shall be arrested, detained, tried or punished, unless according to law.

Article 24. No Japanese subject shall be deprived of his right of being tried by the judges determined by law.

Article 25. Except in the cases provided for in the law, the house of no Japanese subject shall be entered or searched without his consent.

Article 26. Except in the cases mentioned in the law, the secrecy of the letters of every Japanese

subject shall remain inviolate.

Article 27. The right of property of every Japanese subject shall remain inviolate. (2) Measures necessary to be taken for the public benefit shall be any provided for by law.

Article 28. Japanese subjects shall, within limits not prejudicial to peace and order, and not antagonistic to their duties as subjects, enjoy freedom of religious belief.

Article 29. Japanese subjects shall, within the limits of law, enjoy the liberty of speech, writing, publication, public meetings and associations.

Article 30. Japanese subjects may present petitions, by observing the proper forms of respect, and by complying with the rules specially provided for the same.

Article 31. The provisions contained in the present Chapter shall not affect the exercise of the powers appertaining to the Emperor, in times of war or in cases of a national emergency.

Article 32. Each and every one of the provisions contained in the preceding Articles of the present Chapter, that are not in conflict with the laws or the rules and discipline of the Army and Navy, shall apply to the officers and men of the Army and of the Navy.

Chapter III. The Imperial Diet

Article 33. The Imperial Diet shall consist of two Houses, a House of Peers and a House of Representatives.

Article 34. The House of Peers shall, in accordance with the Ordinance concerning the House of Peers, be composed of the members of the Imperial Family, of the orders of nobility, and of those persons, who have been nominated thereto by the Emperor.

Article 35. The House of Representatives shall be composed of Members elected by the people, according to the provisions of the Law of Election.

Article 36. No one can at one and the same time be a Member of both Houses.

Article 37. Every law requires the consent of the Imperial Diet.

Article 38. Both Houses shall vote upon projects of law submitted to it by the Government, and may respectively initiate projects of law.

Article 39. A Bill, which has been rejected by either the one or the other of the two Houses, shall not be again brought in during the same session.

Article 40. Both Houses can make representations to the Government, as to laws or upon any other subject. When, however, such representations are not accepted, they cannot be made a second time during the same session.

Article 41. The Imperial Diet shall be convoked every year.

Article 42. A session of the Imperial Diet shall last during three months. In case of necessity, the duration of a session may be prolonged by the Imperial Order.

Article 43. When urgent necessity arises, an extraordinary session may be convoked, in addition to the ordinary one. (2) The duration of an extraordinary session shall be determined by Imperial Order.

Article 44. The opening, closing, prolongation of session and prorogation of the Imperial Diet,

shall be effected simultaneously for both Houses. (2) In case the House of Representatives has been ordered to dissolve, the House of Peers shall at the same time be prorogued.

Article 45. When the House of Representatives has been ordered to dissolve, Members shall be caused by Imperial Order to be newly elected, and the new House shall be convoked within five months from the day of dissolution.

Article 46. No debate can be opened and no vote can be taken in either House of the Imperial Diet, unless not less than one third of the whole number of the Members thereof is present.

Article 47. Votes shall be taken in both Houses by absolute majority. In the case of a tie vote, the President shall have the casting vote.

Article 48. The deliberations of both Houses shall be held in public. The deliberations may, however, upon demand of the Government or by resolution of the House, be held in secret sitting.

Article 49. Both Houses of the Imperial Diet may respectively present addresses to the Emperor.

Article 50. Both Houses may receive petitions presented by subjects.

Article 51. Both Houses may enact, besides what is provided for in the present Constitution and in the Law of the Houses, rules necessary for the management of their internal affairs.

Article 52. No Member of either House shall be held responsible outside the respective Houses, for any opinion uttered or for any vote given in the House. When, however, a Member himself has given publicity to his opinions by public speech, by documents in print or in writing, or by any other similar means, he shall, in the matter, be amenable to the general law.

Article 53. The Members of both Houses shall, during the session, be free from arrest, unless with the consent of the House, except in cases of flagrant delicts, or of offences connected with a state of internal commotion or with a foreign trouble.

Article 54. The Ministers of State and the Delegates of the Government may, at any time, take seats and speak in either House.

Chapter IV. The Ministers of State and the Privy Council

Article 55. The respective Ministers of State shall give their advice to the Emperor, and be responsible for it. (2) All Laws, Imperial Ordinances, and Imperial Rescripts of whatever kind, that relate to the affairs of the State, require the countersignature of a Minister of State.

Article 56. The Privy Councillors shall, in accordance with the provisions for the organization of the Privy Council, deliberate upon important matters of State, when they have been consulted by the Emperor.

Chapter V. The Judicature

Article 57. The Judicature shall be exercised by the Courts of Law according to law, in the name of the Emperor. (2) The organization of the Courts of Law shall be determined by law.

Article 58. The judges shall be appointed from among those, who possess proper qualifications according to law. (2) No judge shall be deprived of his position, unless by way of criminal sentence or disciplinary punishment. (3) Rules for disciplinary punishment shall be determined by law.

Article 59. Trials and judgments of a Court shall be conducted publicly. When, however, there exists any fear that, such publicity may be prejudicial to peace and order, or to the maintenance of public morality, the public trial may be suspended by provisions of law or by the decision of the Court of Law.

Article 60. All matters, that fall within the competency of a special Court, shall be specially provided for by law.

Article 61. No suit at law, which relates to rights alleged to have been infringed by the illegal measures of the executive authorities, and which shall come within the competency of the Court of Administrative Litigation specially established by law, shall be taken cognizance of by a Court of Law.

Chapter VI. Finance

Article 62. The imposition of a new tax or the modification of the rates (of an existing one) shall be determined by law. (2) However, all such administrative fees or other revenue having the nature of compensation shall not fall within the category of the above clause. (3) The raising of national loans and the contracting of other liabilities to the charge of the National Treasury, except those that are provided in the Budget, shall require the consent of the Imperial Diet.

Article 63. The taxes levied at present shall, in so far as are not remodelled by new law, be collected according to the old system.

Article 64. The expenditure and revenue of the State require the consent of the Imperial Diet by means of an annual Budget. (2) Any and all expenditures overpassing the appropriations set forth in the Titles and Paragraphs of the Budget, or that are not provided for in the Budget, shall subsequently require the approbation of the Imperial Diet.

Article 65. The Budget shall be first laid before the House of Representatives.

Article 66. The expenditures of the Imperial House shall be defrayed every year out of the National Treasury, according to the present fixed amount for the same, and shall not require the consent thereto of the Imperial Diet, except in case an increase thereof is found necessary.

Article 67. Those already fixed expenditures based by the Constitution upon the powers appertaining to the Emperor, and such expenditures as may have arisen by the effect of law, or that appertain to the legal obligations of the Government, shall be neither rejected nor reduced by the Imperial Diet, without the concurrence of the Government.

Article 68. In order to meet special requirements, the Government may ask the consent of the Imperial Diet to a certain amount as a Continuing Expenditure Fund, for a previously fixed number of years.

Article 69. In order to supply deficiencies, which are unavoidable, in the Budget, and to meet requirements unprovided for in the same, a Reserve Fund shall be provided in the Budget.

Article 70. When the Imperial Diet cannot be convoked, owing to the external or internal condition of the country, in case of urgent need for the maintenance of public safety, the Government may take all necessary financial measures, by means of an Imperial Ordinance. (2) In the case mentioned in the preceding clause, the matter shall be submitted to the Imperial Diet at its next session, and its approbation shall be obtained thereto.

Article 71. When the Imperial Diet has not voted on the Budget, or when the Budget has not been brought into actual existence, the Government shall carry out the Budget of the preceding year.

Article 72. The final account of the expenditures and revenues of the State shall be verified and confirmed by the Board of Audit, and it shall be submitted by the Government to the Imperial Diet, together with the report of verification of the said Board. (2) The organization and competency of the Board of Audit shall be determined by law separately.

Chapter VII. Supplementary Rules

Article 73. When it has become necessary in future to amend the provisions of the present Constitution, a project to that effect shall be submitted to the Imperial Diet by Imperial Order. (2) In the above case, neither House can open the debate, unless not less than two thirds of the whole number of Members are present, and no amendment can be passed, unless a majority of not less than two thirds of the Members present is obtained.

Article 74. No modification of the Imperial House Law shall be required to be submitted to the deliberation of the Imperial Diet. (2) No provision of the present Constitution can be modified by the Imperial House Law.

Article 75. No modification can be introduced into the Constitution, or into the Imperial House Law, during the time of a Regency.

Article 76. Existing legal enactments, such as laws, regulations, Ordinances, or by whatever names they may be called, shall, so far as they do not conflict with the present Constitution, continue in force. (2) All existing contracts or orders, that entail obligations upon the Government, and that are connected with expenditure, shall come within the scope of Article 67.

Nesnel tin / hak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Hak

"İnsan Hakları" anlatım bir pleonazmdır, çünkü Hak Doğaya değil Tine aittir. "Evrensel İnsan Hakları" bir kez daha pleonazmdır, çünkü "insan" evrensel bir kavramdır. Ama bu terimleri gene de kullanırız, çünkü bir yandan "Yurttaşlık Hakları" pozitif haklar olarak henüz ideal "İnsan Hakları" ile bütünüyle çakışmayabilir, öte yandan Haklar tikel sınıflara, kümelere, bireylere sınırlı olabilir.

Hak doğal değil ama tinseldir. "Doğal Hak" anlatımı doğanın hakkının olmaması ölçüsünde yalnızca bir oxymorondur. "Doğal" anlatımı "doğuştan" olarak anlaşıldığı ölçüde insanın tinsel özüne ait olanı anlatmak için kullanılabilir.

Hak Doğayı değil, Tini ilgilendirir. İnsanın Hakkı sonsuzdur — çünkü İnsan özgürdür. Hak Bütün bir Evrende insan İstencinin karşısında ona sınır olabilecek, ona yabancı olabilecek, onun için bir kendinde-Şey olabilecek, onun için bir son olabilecek hiçbir başkasının bulunmaması anlamında SONsuzdur. Bütün bir doğal ve tinsel Evren benim Tözümdür. Doğa İstencimin dolaysız nesnesidir, bana bir direnç göstermez. Ama İstencimin tüm gizilliğine karşılık düşmez, onun gerçek nesnesi olamaz. Doğa bu düzeye dek Özgürlüğümü edimselleştime ortamım değildir. Doğada Özgürlüğüm eksik kalır, çünkü Doğa İstençsizdir. Özgürlüğüm ancak İstencim başka İstençte kendini bulduğu zaman saltık, sonsuz, gerçek Özgürlüktür. İnsan bu gelişime yeteneklidir.

Evren insan içindir. Onda bulunan herşey, her doğallık ve her tinsellik insanın Kendisi ile bir ve aynı tözdür.

Hak Kavramı yalnızca pozitif tüzel Hakkı değil, ama henüz her biri birer gizillik olan tüm Özgürlük belirlenimlerini kapsar: — İnsanın Düşüncesini, Duygusunu ve Estetik Beğenisini sonsuz ölçüde geliştirmek için saltık Hakkı vardır. İnsan gelişmek içindir.

Herşey insan Bilgisine ve İstencine açıktır. İstenç için hiçbir sınır yoktur çünkü özgürdür, ve özgür ussal İstenç kendinde tüm Hakkın kaynağı ve aklanışıdır.

Sonsuz Hakkı ancak doğası sonsuz Hakka yetenekli bir varlık hak eder. Hakkın tarihte kazandığı tüm pozitif belirlenimler — bütün olarak Yurttaşlık Hakları — yalnızca insanın Hak Kavramının bilincini üretmesinin ve böylece yalnızca ona özgü olan Özgürlüğünü gerçekleştirmesinin momentleridir. Hak Kavramı yalnızca şu ya da bu tikel, pozitif, sonlu Hakkı değil, ama bütün bir varoluş, bütün bir Dünya, aslında bütün bir Evren üzerindeki belirli Hakkı kucaklar. Bütün bir varoluşun, bütün bir Dünyanın, bütün bir Evrenin kendini sonsuz insan doğasının tamamlanmış açınımında tamamladığı düzeye dek, insanın Hakkı ancak insanlık kendini kavramı ile uyum içinde açındırdığı zaman gerçekleşir. İstenç bütün bir varoluşu istemeye yeteneklidir, çünkü bütün bir Evrende yalnızca ve yalnızca kendini ister —

— çünkü bütün bir varoluş, bütün bir Dünya, bütün bir Evren insana yabancı olmak bir yana, tam tersine özünde yalnızca ve yalnızca onun 'Kendisi,' onun Tini, onun Usudur.

İnsanın bedensel ve tinsel varoluşu bütün bir Evrenin, bütün bir İdeanın özeti, bütün bir realitenin sonsuz vargısı, tanrısallığın saltık çıkarsamasıdır. İnsanın Hakkı böylece kendinde daha şimdiden onun kendisindedir. Yapılması gereken şey tanrısal varoluş sürecinin ona yüklediği tinsel gizilliği edimselleştirmektir. Bu onun gerçek Hakkıdır, çünkü kendinde daha şimdiden ondadır.

Varoluşun Sonsuz Ereği Olarak İnsan

İnsan varoluşa fırlatılmış ya da bir raslantı sonucunda ortaya çıkıvermiş olduğu düşüncesi varoluşun usdışı olduğu öncülü üzerine dayanır ve nihilistiktir. Buna karşı eğer özdeksel ve tinsel varoluş ussal ise, insanın ortaya çıkması bir raslantı değil ama zorunlu bir vargıdır.

Özsel olarak ussal varoluş temelinde (örneğin Anaxagoras'ın "Evrenin özü Noustur, Ustur" dediği anlamda), İnsan Varoluşun saltık Doruğu, Varoluşun kendini onda görüngüye yükselten saltık Özü, Evrenin tüm ereksel süreçlerini kendi Oluşunun momentleri olarak içeren Gerçekliğidir. İnsan doğasının bu tanrısal sonsuzluğu — kendi varoluşunda bütün bir varoluşu özümsemesi ve bütün bir varoluşta yalnızca kendi özünü tanıması — onun Hakkını da sonsuz yapar. Buna göre İnsanın kendinde Hakkının edimsellik kazanması bir olanak değil ama onun saltık yazgısıdır. Başkası, bütün bir Evren benim için sınır değil ama benim Hakkımın nesnesi, benim gerçekleşmiş Hakkım olmalıdır. Ve İstencim tüm varoluşu isteyecek denli sonsuzdur, çünkü kendisi tüm Varoluşun Ereğidir.

İnsanın Oluşu Evrenin Oluşunun doruğudur ve böylece onu bir moment olarak kendi varoluşunda kapsar. Bütün bir Evrenin tarihi — sonsuzluk içinde Galaksilerin ve Güneşlerin, Dünyaların ve Dağların ve Denizlerin ve bütün bir örgensel yaşamın Oluşu — tümü de İnsanın varoluşunun birer kıpısıdır. Ben — İstenç, Düşünce, Us — bütün bir varoluşun sonsuz çabasının ürünüyümdür. Evrenin bütün bir değişim ve gelişim süreci önce doğal İnsanın oluşumuna ve sonra tinsel İnsanın eksiksiz açınımına doğru ereksel bir çabadır, çünkü sonsuzluk içinde açınan bu süreç bir kaos değil, ama önce saltık Doğa Yasalarının zorunluğuna göre ve sonra Tinde eksiksiz Özgürlüğe doğru açınan

bir Gelişimdir.

Sonsuzluk Kavramı

Sonsuzluk sürekli olarak sınır aşmak, ulaşılması olanaksız bir öte yana doğru biteviye çabalamak değildir. Bu kötü sonsuzluk, ve gerçekte sonsuza dek sonluda kalmaktır, 'Olabilmek'ten yoksun salt bir 'Gerek,' yaşanmamış Anlam, kazanılmamış Değerdir. Sonsuzluk gerçekten sonsuzluk olacaksa, o zaman Beni dışlamamalı, böylece Benim tarafımdan sonlulaştırılmamalı, ama Benim tarafımdan erişilen ve Bende gerçekleşen sonsuzluk olmalıdır: Sonsuzluğum genel olarak Başkasından kaçmak değil ama Başkası tarafından sınırlanmak ve gene de bu Başkasında o denli de yalnızca Kendi kendimde olmaktır.

Hak sonsuza dek Haksızlık olarak kalmak zorunda olmadığı düzeye dek Haktır. O kötü sonsuzlukta imlenen 'Gerek' sonsuza dek insandan kaçan bir öte-yanı, sonsuza dek insana yabancı kalacak bir bilinemeyeni anlatır. Bu kendinde-Şey insanın saltık olarak sınırlanması, küçültülmesi, değersizleştirilmesi, anlamsızlaştırılması Gereğini anlatır. Onun sonsuz Hakkının çiğnenmesini anlatır.

Hak ilişkisi Ben ve Başkası arasındaki bilgi ilişkisinden, duygu ilişkisinden, estetik ilişkiden ayrı olarak Ben ve Başkası arasında İstenç ilişkisidir, Özgürlüğü ilgilendirir. Hak Benin bütün bir varoluş ile özdeşlik İstencidir. Bu Bilgide ya da Duyguda olduğu gibi kavramsal ya da duygusal değil, ama İstencin karşıtında onun da olmayan hiçbirşeyi bulmaması anlamında böyledir. Hak İstencin tüm Başkalıkta Kendini bulma, ve tüm Başkalığı kendinin kılma belirlenimidir.

Hak Kavramı tinseldir, doğal değil. Doğada Hak kavramını aramamalıyız, çünkü orada — uygunsuz bir anlatımla — güç, daha doğru bir anlatımla içgüdü geçerlidir.

İnsanın Hakkı tüm İstenç gizilliğini edimselleştirmektir. Bu o denli de onun saltık Ödevidir. İnsanın Ödevi yerine getirmesi Gerekendir. Ama yerine getirmesi Gereken şey sonsuz Hakkını edimselleştirmektir. Bunu yaparken, kendini özgür bir İstenç olarak bütünlüğü içinde, Gerçekliği içinde ortaya koyarken, kendisi başka her İstenç için olması gereken şey olur — özgür, böylece erdemli, böylece değerli bir Varlık. Böylece varoluşu anlamlı, değerli ve güzel kılar. Anlam insan varoluşunun Ereğidir ve insan ancak Anlamda varolur, çünkü insanın varoluşu tinselliğinde yatar — bilgisinde, duygusunda ve duyusunda. Varoluş insanın tamamlanmış açınımında tüm Öte Yanı ortadan kaldırır, Yabancı olanın tüm direncini bir yana iter ve bu Ereğinde yalnızca kendi kendisi ile buluşur.

İstenç ancak İstenci istediği ve onda kendini, kendi belirlenimini bulduğu ölçüde özgürdür. Bu olduğu zaman saltık başkalığı içindeki nesnesi onun için bir sınır, bir yabancı, ulaşılmaz bir öte yan değil, ama o denli de onun kendisidir.

Hak gelişir, çünkü pozitif haklar Hak Kavramına karşılık düşmez. Gelişim insan bilincindedir ve onun İstencinin gelişimi, Özgürlüğünün gelişimidir. Hak uğruna savaşım yalnızca yeni bilinci henüz geliştirmemiş eski bilinç alanının statükosunu yenmeyi amaçlar ve her savaşımın kendisi daha ileri savaşımın hedefi olmak zorundadır.

Hak Kavramı

Nasıl Benin (düşünen Ben) bütün bir varoluş ile kavramsal-kuramsal ilişkisi Bilgi ise, nasıl İnsanın ussal-öznel Kavramlarının bütün bir Doğanın ussal-nesnel Kavramları ile özdeşliği özdeksel varlığın bütün bilinmezliğini ortadan kaldırır ve insanın bütün bir özdeksel Evren ile düşünsel özdeşliğini

kurarsa, Hak Kavramı da İstenç yoluyla insanın bütün bir varoluş ile kılgısal birliğini anlatır. Kuramsal ve kılgısal ilişkilerin birliği — kuram ve kılgının birliği — kendini özgür olarak bilen ve bu kendi özgürlüğünü isteyen bilinç Özgür Tindir.

Bütün varoluş Evrensel Benin iyeliğidir. İstence yabancı, onun için bir engel, sınır değildir. Hak kılgısal Sonsuzdur.

Hak Kavramı, salt kendi başına alındığında, soyuttur: Salt Haktır, ve bu soyutlamada daha öte düşünülecek hiçbirşey yoktur. Ama bu soyutlama, bu analitik yalınlık gene de her belirliliğin dışlanması ile elde edilmiştir ve böyle olarak ancak ve ancak Anlak tarafından düşünülebilir, her soyutlama gibi bir 'düşünce-şey'dir. Hak Kavramı kendinde belirlidir, çünkü evrensel olan tikel olan ile karşıtlık içinde evrenseldir. Belirli-Hak birşey için haktır, ve Kavramın ve Olgusallığın birliği Hakkın Edimselliğine götürür. Hak gerçekte her zaman evrenselin ve tikelin birliği olarak varolur. Hakkın belirliliği aynı zamanda onu sonluluk ve görelilik alanına indirger ve bu yolla Hak Kavramı sürekli bir olumsuzlamalar sürecine açılır, çünkü belirli Hak saltık Hak Kavramına karşılık düşmez ve bu düzeye dek her sonlu Hak ancak ortadan kaldırılmayı hak eder. Bu süreç Hak Kavramının gelişmesidir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 4

§ 4

Hakkın zemini genel olarak tinsel olandır ve daha tam yeri ve başlangıç noktası İstençtir. İstenç özgürdür, ve böylece özgürlük Hakkın tözünü ve belirlenimini oluşturur ve Tüze Dizgesi edimselleşmiş özgürlüğün ülkesi, Tinin bir ikinci doğa gibi kendi içinden türetmiş olduğu dünyasıdır.

Der Boden des Rechts ist überhaupt das Geistige und seine nähere Stelle und Ausgangspunkt der Wille, welcher frei ist, so daß die Freiheit seine Substanz und Bestimmung ausmacht und das Rechtssystem das Reich der verwirklichten Freiheit, die Welt des Geistes aus ihm selbst hervorgebracht, als eine zweite Natur, ist.

§ 29

§ 29

Genel olarak bir belirli-varlığın özgür İstencin belirli-varlığı olması — bu Haktır. Hak öyleyse bütününde İdea olarak özgürlüktür.

Dies, daß ein Dasein überhaupt Dasein des freien Willens ist, ist das Recht. — Es ist somit überhaupt die Freiheit, als Idee.

Güç ve Hak

Yetke genel olarak belirli bir İstencin özgürce değil ama bir güç dolayısıyla kabul edilmesini imler. Yetke ussal olabildiği gibi, bu genelliği içinde usdışı, keyfi, haksız da olabilir. Ama Hakkın yetkesi saltıktır. Yetkenin arkasında şiddetin, zorun, tiranlığın bulunması, ve böylece Hakkın şiddet üzerine aklanıyor görünmesi Kavrama ait değildir. "Güç Haktır" anlatımı doğrudan doğruya Hak Kavramının saltık çiğnenişini anlatır.

Hak ve Özgürlük

Haklı olan ussal olandır. Hakkı sonsuz olan insanın köleleştirilmesi, başkasının istencini kendi istenci olarak tanıması insanın henüz o sonsuz değerinin bilinçsizliğinin bir belirişidir. Özgürlüğün yitirilmesi değil, kazanılmamış olmasıdır.

Özgürleşme ve ekonomik altyapı nedenleri arasında bir bağlantı kurulabilir ve insanlara özgürlüklerinin onları daha çok sömürmek için verildiği düşünülebilir. Ama bu bağıntı analitik Anlak bağıntısıdır, ve Özgürlüğün onun bilinci ile ayrılmamacasına bir olduğunu, dışsal olarak sunulabilen birşey olmadığını, ve bir kez kazanıldığında geri alınamaz bir yolda kazanıldığını göremez. Özgürlüğün İstenç ile bir olması, onun insanın en özsel doğası olması onun dışarıdan verilebilecek birşey olmadığını anlatır. Benzer olarak, kuram ve Kılgının bir oldukları düzeye dek, Özgürlük ancak onu kavrayan bilincin kazanımıdır.

Rusya'da serfliğin kaldırılması, 1861 (Mucha).

Avrupa'da Serflik Roma İmparatorluğunun yıkılışından sonra Yasa tininin, Devletin ortadan kalkması ile birlikte ortaya çıktı. Rusya'da Devlet Serfliğin kurumsallaştırıcısı oldu. Kutsal Roma İmparatorluğu (I. Reich) sözde bir Devletti ve altındaki nüfus kendi içinde feodal bir vasallık dizgesine örgütlenmişti.

Rusya'da serflik Devlet tarafından yerleştirildi ve serfler toprağa bağlı olmaksızın bir köle gibi satılabiliyorlardı. Köleden biricik ayrımları Efendinin onları öldürme hakkının olmamasıydı.

Serf toprağa bağlıdır, Köleden ayrı olarak ancak toprakla birlikte satılabilir, ve yalnızca can güvenliği karşılığında kendi toprağında Lord için çalışır. Yasa olarak ussal İstencin değil, ama Lordun özenci (keyfi istenci) ve zorbalığı altındadır. Feodalizm bir şiddet, bilgisizlik ve inançsızlık düzenidir, ve ancak ve ancak Özgürlüğü hiçbir zaman tanımamış, İnsanlıklarını hiçbir zaman bilmemiş nüfus alanlarında varolabilir.

Değişmeyen kültürel yapılarda homo sapiens yaşam boyu sınırlı bir Bilinç ve İstenç belirlenimine tutsak kalır, bütün bir bireysellik bu gelişmemiş biçimine pıhtılaşır. Gizillik, potansiyel özgürce ve bütünüyle edimselleşmez. Belirli her kültürel biçim Tinin gelişiminde yalnızca bir aşamadır — ve aşılması gerekir. Özgür Köylünün varoluşu hiç kuşkusuz görünürde sevimlidir, şirindir, ve dışsal gözlemci için saklanması gereken bir değer, bir kültürel varsıllıktır. Ama kendinde bu yaşam bilgisizlik, boşinanç ve özgürlüğe getirilen sınırlamalarla belirlenir.

1908-14; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu; Detva; Bir Slovak köylü; evinin önünde.

İnsan Hakkı olan ve Hakkı sonsuz olan biricik Varlıktır, ve kendini öyle görmelidir. Bu Hakkın gelişmemesi gerçek Haksızlıktır. Burada Hakkın verilmesi mi yoksa alınması mı gerektiği gibi sorular analitik Anlağa aittir. İşin gerçeği Hakkın alınmasının ve verilmesinin bir olduğudur. Hak ancak evrensel, ussal İstenç olarak, düşünen İstenç olarak edimseldir.

İnsanlık kültürel aşamalardan oluşan zorunlu bir ilerleme sürecinden geçerek büyür. Her aşamanın kendi değeri vardır. Ama bu değer sonlu ve görelidir. İnsanın Evrensel Hakkı ise saltık ve sonsuzdur.

1950-70; Macaristan; bir köylü kadın kışın hayvan yemi olarak kullanılmak üzere saklanacak olan saman demetlerini hazırlıyor.

İnsanın belirli bir kültürel durumda, örneğin bir köylü kadını ya da erkeği olarak tutulması için Bilinç ve İstenç gelişimi durdurulmalıdır. Ancak o zaman o tanrısal Varlık, Doğanın ve Tinin en son gizilliği kendini bilme olanağından yoksun bırakılacaktır. Kültürel varoluşların sakınımının bedeli

insan Bilincinde ve İstencinde gelişmenin durdurulmasıdır. Bu sonlu doğaları tikel Kültürleri birer Görüngü, yalnızca birer Oluş süreci yapan şeydir. Kültürlerin doğum saatleri ölüm saatleridir.

Hak Kavramı — kendinde Hak — her insan gizilliği gibi gerçekleşme, gelişme, edimselleşme ister. Bu düzeye dek Hak kavramı herşeyden önce ve özsel olarak gelişme Hakkıdır. İnsan Hakkının sonsuz olduğunun bilincine ulaşma hakkını taşır. Sonlu bir kültürel varoluş biçiminde Hakkın bilinci de sınırlıdır. Topluluk yaşamını belirleyen ve değerleri sorgulanmayan bu sınırlı Hak belirlenimleri Törelliktir. Törellikler tarihsel türlülük ve görelilik gösterirler. Ama bu görüngülerde yalnızca türlülükten ve görelilikten daha çoğu olan şey, Gelişim vardır. Türlülük görüngüsünün gerçeği tikel ulusların karakterlerine uygun düşen bir aşamalar dizisinden geçmekte olmalarıdır. Gelişimin saltık olarak ussal olması, insanın saltık Haklarına doğru olması insan doğasının özünlü ussallığından gelir. Bu gizillik temelinde Törelliğin evrimi İstencin evrimidir — Özgürlüğün, Duyuncun ve Hakkın. Burada usdışı olan ayıklanır, yerini ussal olana bırakır. Ve yeni aşama, yeni bilinç serpilip büyürken eskisi eskilerin bir özlemine döner.

Kadının ve Erkeğin Hak ve Özgürlük açısından saltık Eşitlikleri tinselliklerinin birliğine, özsel olarak bir ve aynı gizilliği paylaşmalarına bağlıdır. Bedensel ayrımlar Doğaya aittir ve tinsel Eşitliği ilgilendiremezler. Kültürel eşitsizlikler kültürün sonlu, göreli, geçici doğasına bağlı, ve ait oldukları kültürler ile eşit ölçüde geçersizdirler.

Varoluşun Ereği, İstenç, Hak ve Bir

İnsan Hakları soyut, belirlenimsiz değil, belirli haklardır. Hakkın alınması onun istenmesini, bilinmesini, düşünülmesini gerektirir.

İstencin herşeyi. bütün bir varoluşu nesnesi olarak alma Hakkı vardır, isteyemeyeceği hiçbirşey yoktur, ve Hakkı olmayan hiçbirşey yoktur, çünkü İstenç insanın tanrısal doğasının bir özselliği olarak tüm varoluşun onun uğruna olduğu Ereğin kendisidir. İstenç bütün bir varoluşu kendinin edinme, bütün bir varoluşu kendi Beni yapma, tüm realite ile Bir olma Hakkını taşır, çünkü düşünen, bilen, varoluş ile onun en özsel yanında, Kavramında özdeş olan bir varlığın İstencidir. İstencin tözü tüm Dünyanın Ereği olarak İyinin tözü ile birdir. Kötülük İnsanın doğasına değil ama doğasının henüz saltık olarak edimselleşmemiş olmasına, insanın henüz gerçek kendisi olmamış olmasına bağlıdır. İnsan ancak bilmediği sürece, henüz gerçek kendisi olmadığı sürece değersiz, anlamsız, haksız olanı ister.

İnsanın doğasını Aile, Toplum ve Devlet içinde sınırsızca, engelsizce geliştirebilme Hakkı vardır. Hak kavramının bu sonsuz gelişme eğilimi onun hiçbir zaman sonlu belirli haklarda durup kalmayacak olmasının saltık güvencesidir. Aile, Toplum ve Devlet olarak modern Törellik insanın gerçek belirleniminin açınmasının ortamıdır ve orada Usuna, İstencine, Duyarlığına yeterli olmayan her sonlu belirlenimden özgürleşme olanağını ve zorunluğunu bulur.

Hak da tıpkı İnanç gibi, tıpkı Özgürlük gibi, tıpkı Bilgi gibi yitirilemez. Özgürlüğü kavramak ve gene de onu yadsımak olanaklı değildir. Hakkı kavramak ve gene de Haksız olanı doğrulamak olanaklı değildir. Hakkın yitirilmesi denilen şey onun henüz kazanılmamış, henüz bilinçlere ve istençlere yerleşmemiş olmasıdır. Hakkın verilmediği, ama alınmasının zorunlu olduğu görüşü Hakkın ancak tanındığı zaman Hak olmasına bağlıdır. Tanınan istençtir ve başka istençler tarafından tanınır, ve tanıma tanıyanın tanınanın istencini kendinin istenci olarak tanımasıdır. Kendinde ussal olan tanıma zor ve şiddet yoluyla kazanılamaz. Ama usdışının zor ve şiddet yoluyla tanınması duyunç ve istenç tarafından hiçbir zaman gerçek anlamda doğrulanmayacağı için sürdürülmesi sürekli zor ve şiddeti gerektirir.

Hoosick Nehri, Yaz; Grandma Moses (1952)

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Osmanlı Tüzesi

Kaynak · Noesis

Osmanlı Tüzesi

> Osmanlı İmparatorluğunda Sultanın yasası geçerli idi ve ulema genellikle Sultan ile çelişmiyordu.
>
> İmparatorlukta evrensel olarak uygulanan bir tüze dizgesi yoktu. Müslümanlar için ve Müslüman-olmayanlar için ayrı yasa dizgeleri işliyordu ve ek olarak bir de tecim yasaları vardı. Bu üç dizge gerekli olduğuna birlikte çalışıyor ve örneğin azınlık sorunları İslamik mahkemelerde ele alınabiliyordu.
>
> Tüze okulları İstanbul ve Bursa'da bulunuyordu.
>
> Bir İmparatorluğu yönetmek için Kuran'daki ayetlerden ve ayrıca hadislerden türetilen dinsel yasalar yeterli olmadığı için ek yasalar getirildi (Osmanlı Kanunları; kanon ya da κανών). Fıkıh yasaların yorumlanmasını ve tikel koşullara uyarlanmasını sağladı.
>
> Osmanlı yasaları 1453'te İstanbul'un fethinden sonra kodlanmaya başladı ve Bizans yasalarından Napoleonik yasalara dek kaynaklar kullanıldı.
>
> Tanzimat Fermanı ile bilikte yasa dizgesindeki din ayrımları ortadan kaldırıldı.

Kanuni Sultan Süleyman önceki bölük pörçük Osmanlı yasa dizgesini baştan sona düzenledi. Vergi dizgesini reformdan geçirdi ve vergileri insanların gelirlerine göre dereceli bir oranda belirleyen yeni bir düzenlemesi getirdi. Bürokraside görevlilerin işe alınmaı ve işten çıkarılmasının yetenek ve değere göre belirlenmesini sağladı ve süreci yüksek memurların kaprisinden ve aile kayırmacılığından kurtardı. Tüm Osmanlı uyrukları, giderek en yüksek olanlar bile yasaya boyun eğeceklerdi. Ve en yüksek konumlar en aşağıda olanlara bile açıktı.

Süleyman egemenliği sırasında Safevi İmparatorluğu ile tecim ilişkileri üzerine getirilen ambargoyu da kaldırdı. Tüm Osmanlı askerlerinin seferde iken ve giderek düşman topraklarda iken bile gereksindikleri yiyecekleri ve daha başka mülkiyeti alırken karşılığını ödeyeceklerdi. Süleyman İmparatorluğun Hıristiyan ve Yahudi uyrukları için koruyucu önlemler getirdi ve Hıristiyan çiflik emekçilerini serflikten kurtardı.

PLUTARK HAKKINDA

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Plutark (Plutarkos) İS birinci yüzyılın ortalarında, imparator Cladius'un egemenliği sırasında, Boeoteia'nın Kuzey bölgesinde küçük bir kent olan Khaeroneia'da doğdu (yklş. İS 46). Orta durumlu ve yüksek kültürlü bir aileden geliyordu. Genel kültürel bir eğitim aldı. O günlerde hem Yunanlılar hem de Romalılar için en çekici üniversite kenti olan Atina'da okudu. Bir Aristotelesci olan ve Atina'ya yerleşmeden önce İskenderiye'de dersler veren Mısırlı Ammonius'un öğrencisi oldu.

Plutark'a buradaki eğitimi sırasında Ammonius'un evinde bir oda verildi ve birlikte kaldığı arkadaşlarından birinin Temistokles'in soyundan geldiğini yazar. Kentine geri döndükten sonra, Plutark kenti bölgenin Roma valisine temsil etme görevine seçildi. Yazılarından anlaşıldığı gibi, Yunanistan'da birçok yeri gezmiş, Anadolu, Mısır ve İtalya'ya yolculuklar yapmıştır.

Yaşamı konusundaki bilgilerin çoğu için kaynak yine kendi yazılarıdır. Roma'da belli kamu işleri ile görevlendirildi ve bu nedenle Demosthenes'e sunuş yazısında kendisinin belirttiği gibi Latin dilini öğrenecek zaman bulamadı. Ama Yunan dili Roma'da yazın sanatı ile ilgilenen ve görgülü insanların dili idi, ve kent eğitimli Yunanlılara, özellikle felsefecilere kucaklarını açmıştı. Bir Yunan felsefecisi ve Platonist olarak, Plutark, tıpkı kendi ülkesinde küçük ama seçkin yakınlar ve dostlar çevresinde yaptığı gibi, Roma'da da konferanslar verdi. Gününün önde gelen Romalıları arasında büyük bir tanışıklar çevresi oluşturdu ve bunu korudu. Dünyanın politik özeğindeki insanların kafalarını dolduran sorular ile tanışıktı.

Atina eğitiminden, çeşitli yolculuklardan, diplomatik görevlerden, ılımlı bir yazınsal ünden ve Roma'da uzun bir kalıştan sonra, Plutark kitapları, notları, konferansları, denemeleri ve dingin ve uygar felsefesi ile küçük kır evine çekilmiş ve orada yerel devlet işleri ve komşu Delfi'deki belli dinsel görevler tarafından pek bölünmeyen boş zamanını kullanarak konferans ve denemelerinin taslaklarını geliştirmiş görünür.

Bunlar Moralia ortak adı altında günümüze ulaşmıştır. Yine o sırada ona başlıca ününü kazandıran yapıtını — Yunanlıların ve Romalıların Yaşamları — tamamlamıştır. Plutark Roma imparatorları Nero, Domitian ve Trajan'ın hükümranlıkları sırasında yaşadı, ve dünyadan İS 120 yıllarında ayrıldığına göre, Hadrian'ın imparatorluk tahtına çıkışına sevinçle tanık olmuş olmalıdır. Dünyası o yaşarken sürekli olarak iyileşmişti ve şimdi ikinci altın çağına giriyordu.

Plutark'ın Timoxena adlı bir kızı vardı. Küçük yaşta yitirdiği kızının erken ölümü üzerine karısına yazdığı ünlü avunç mektubunda Timoxena'nın sevgi dolu betimlemeleri bulunur. Anlatıldığına göre, Roma Plutark'ın ölümünden sonra erdemini onurlandırmak için bir yontusunun dikilmesini istemiştir.

Moralia'nın büyük bölümü Yaşamlar'dan önce yazıldı ve onlar için paha biçilmez bir önsöz ve yorumdur. Yaşamlar'dan ayrı olarak, bize "şu ya da bu insanın yaşamını değil, ama insanların bütün yaşamını gözlemlemenin ahlaksal ve dinsel bakış açıları"nı anlatır. "Plutark'ın yazılarının her iki bölümünden, Yaşamlar ve Moralia'dan, her birinin ötekini tamamladığını ileri sürmek ileri gitmek olmayacaktır. Biri bize — ve bunun olanaklı olması ölçüsünde — antik çağın dünyasal eylemlerde neyi başardığını anlatır. Öteki, benzer olarak, düşünce dünyasında neyi hedeflediğini ve başardığını" (Trench, Plutarch, s. 90). Ama Yaşamlar'da bile Plutark tarihçi olmaktan çok ahlakçıdır, bireysel karakterleri insanın gerçek değeri karşısında, evrensel bir insan doğası karşısında ölçer, ve insanın ve insanlığın gelişim yeteneğine bir felsefeciye özgü güçlü bir inancı vardır. Platonik bakış açısından Duyunç, Türe, Erdem değerlerinin hırs, türesizlik ve erdemsizlik ile kavgalarının topluluk yaşamının tözünü belirlediği bir dönemin ussal çözümlemesini üretir.

ELYAZMALARI, DÜZENLEMELER, ÇEVİRİLER

Yaşamlar'dan günümüze ulaşanların sayısı ellidir. Yirmi iki koşut Yaşam çiftinden on sekizi Karşılaştırma ile sonlanır. Bunların dışında dört tek Yaşam daha vardır: Artaxerxes, Aratus, Galba, ve Otho. Çiftlerden birinin kendisi çifttir (Caius Gracchus ve Tiberius Gracchus'u Plutark Agis ve Kleomenes ile karşılaştırır). Bu yazılarda şimdi yitik olan on iki Yaşam'ın izleri vardır.

En eski olan ve en güvenilir olanlardan biri olan elyazması Loire Müzesi'nin Fransız Bölümünde St. Germanides-Prés manastırının kütüphanesinde bulunan Codex Sangermanensis'tir. 10'uncu yy'dan kalan bir parşömen olan bu elyazması Yaşamlar'dan yalnızca on beşini kapsar.

İkinci en eski elyazması olan Codex Seitenstettensis bütününde en güvenilir olanıdır ve

Avusturya'da Waidhofen yakınlarındaki Seitenstetten manastırına aittir. On birinci yüzyıldan bir parşömendir ve Yaşamlar'dan on altısını kapsar.

Paris Bibliothèque Nationale'de bulunan on üç ve on dördüncü yüzyıla ait üç parşömen elyazması Yaşamlar ve Moralia'yı kapsar.

Koşut Yaşamlar'ın 1517 editio princeps yayımı Florence'da pek güvenilir olmayan Florentin elyazmaları üzerine, 1519 Aldi yayımı göreli olarak birincilerden daha iyi olan Venedik elyazmaları üzerine dayanır. Plutark'ın toplu yapıtlarının ilk yayımı 13 ciltten oluşan ve daha iyi elyazmalarına dayandığı için öncellerinden daha iyi bir metin sunan 1572 Paris yayımıdır. İki cilt olarak düzenlenen 1624 Paris yayımı textus receptus oldu ve bu Türkçe çeviride de sayfalama bu yayımdaki düzenlemeyi izler. Daha sonra 12 ciltte 1774-82 Leipzig, 6 ciltte 1809-14 Paris, ve 5 ciltte 1852-55 Leipzig yayımları gelir.

1559'da Koşut Yaşamlar'ın Jacques Amyot tarafından yapılan ve Fransa Akademisi tarafından tanınan Fransızca çevirisi çıktı. Sir Thomas North 1579'da Yaşamlar'ın İngilizce çevirisini özgün Yunanca'dan değil ama bu son Fransızca çeviriden yaptı. Shakspeare Coriolanus, Jül Sezar ve Antony ve Kleopatra için bu çeviriyi kullandı. 1683'te Dreyden çok sayıda çevirmenin başına geçerek onlara Yaşamlar'ın 'Dreyden çevirisi' olarak bilinen çevirisini yaptırdı. Kendi katkısı yalnızca Önsöz ve Plutark'ın Yaşamı ile sınırlı kaldı. İngilizce'ye ilk akademik Yunanca çeviri John ve William Langhorne kardeşler tarafından yapıldı ve 1770'te yayımlandı. North çevirisine göre yavan ve renksiz görülen bu çeviriden sonra, Arthur Hugh Clough 'Dreyden çevirisi' üzerine yedi yıl süren bir düzeltme ve iyileştirme çalışmasını üstlendi ve ürün 1859'da Boston'da yayımlandı. Varolan en iyi İngilizce çeviri olarak kabul edilir. — Aziz Yardımlı

Pozitif Hak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Pozitif Hak

Belirli Hak pozitiftir, bir Devlette geçerlidir, ve bu biçimiyle bir 'olgu' olarak Haktır. Böylece sonlu ve görelidir.

Antigone:

> *"Dünün ya da bugünün buyrukları değildir tanrısal buyruklar, Hayır! Varoluşları sonsuzdur, ve nereden gelirler kimse bilmez."*

Antigone

Sofokles Antigone'ye bu sözleri kardeşinin insanlık haklarını çiğneyen tiran Kreon'un buyruğuna karşı söyletir. Kreon'un güç istenci tanrıların ve yasaların ve yurttaşlarının gereksinimlerinin üstündedir. Gene de, kimi zaman tiranın buyrukları da olabilen pozitif hakkın üstünde ve üzerinde tanrısal haklar, evrensel insanlık hakları durur. Bu haklar henüz birer olgu olmasalar da, olgusal (belirli, pozitif) haklardan ve yasalardan çok daha yüksek bir anlamda gerçektirler. Aslında bütün bir Dünya Tarihi boyunca yer alan şey pozitif Hakların evrensel insanlık Haklarına doğru gelişmekte olmasıdır. Usun doğası özgürlükten, doğru olandan, türeli olandan yana olmaktır. Usun haksız olana, türesiz olana, duyunçsuz olana eğilimli olduğunu düşünmek ancak parçanın bütünden büyük olabileceğini düşünmek denli olanaklıdır. Ve Usun gelişimi salt kendi üzerine bağımlıdır.

İstenç özgürdür, kendini belirler.

Tiranın buyruğu yasa mıdır? Bir İngiliz düşünürü, örneğin Thomas Hobbes, "Yasadır," der. Antigone tiranın buyruğunu yasa olarak görmez. Aslında onu Tanrısal Yasayı, Evrensel İnsan Haklarını çiğneyen bir haksızlık olarak görür. Ve tiranın buyruğunu çiğner.
Sofokles'in oyunundan ilgili parça burada..

Pozitivizmin yalnızca varolan tüzeyi doğrular. Olmayan (ya da olumsuz, henüz gizil olan) tüze yoktur der. Böylece varolanı ölçmek için herhangi bir ideal ölçün reddedilir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 3

§3

Hak (a) Bir Devlette geçerlik taşıma biçimi yoluyla genel olarak pozitiftir, ve bu yasal yetke Hakkın bilgisi için, pozitif Tüze Bilimi için ilkedir. (b) İçeriğe göre bu Hak pozitif bir öğe kazanır: (a) bir halkın tikel ulusal karakteri, tarihsel gelişim evresi ve doğal zorunluk alanına düşen bütün bir ilişkiler karmaşası yoluyla; (b) yasal bir Hak dizgesinin evrensel kavramın nesne ve durumların dışarıdan verili tikel nitelikleri üzerine uygulanmasını kapsamak zorunda olması nedeniyle (bir uygulama ki, bundan böyle kurgul bir düşünme yolu ve kavramın gelişimi değil, tersine Anlağın [o tikel nitelikleri evrenselin] altına almasıdır); ve (g) edimsellikteki karar için gerekli son belirlenimler yoluyla.

Das Recht ist positiv überhaupt a) durch die Form, in einem Staate Gültigkeit zu haben, und diese gesetzliche Autorität ist das Prinzip für die Kenntnis desselben, die positive Rechtswissenschaft. b) Dem Inhalte nach erhält dies Recht ein positives Element a) durch den besonderen Nationalcharakter eines Volkes, die Stufe seiner geschichtlichen Entwicklung und den Zusammenhang aller der Verhältnisse, die der Naturnotwendigkeit angehören; b) durch die Notwendigkeit, daß ein System eines gesetzlichen Rechts die Anwendung des allgemeinen Begriffes auf die besondere von außen sich gebende Beschaffenheit der Gegenstände und Fälle enthalten muß — eine Anwendung, die nicht mehr spekulatives Denken und Entwicklung des Begriffes, sondern Subsumtion des Verstandes ist; g) durch die für die Entscheidung in der Wirklichkeit erforderlichen letzten Bestimmungen.

Pozitivizm ve Hak

"First get your facts; then you can distort them at your leisure." ::
"Önce olgularınızı toplayın; sonra boş zamanınızda onları çarpıtabilirsiniz."
Mark Twain

Metafiziksel olduğunu, bir boşinanç kuruntusu olduğunu düşündüğü için Usun ve ussal olanın varlığını yadsıyan ve yalnızca olguların, aslında duyusal olanın, öznel olanın varlığını doğrulayan pozitivist bakış açısı, salt bakış açısı gereği, görgül olmayan, yasa kitaplarına 'yazılı' olmayan, ‘pozitif’ olmayan 'Doğal Yasa' gibi, Evrensel İnsan Hakları' gibi İdeaları ‘metafiziksel' sayar ve reddeder.

Metafizik ‘fizik-ötesi’ demektir, ve sözcüğe verilen tepkisel anlamdan bütünüyle ayrı olarak düşünce, duygu, duyum vb. olanı, Doğa-ötesi ya da Doğa-üstü denilebilecek olanı anlatır. Tüm bu

tür belirlenimler, insan bilincinde olmalarına karşın, özdeksel insan bedenine bağımlı olmalarına karşın, özdeksel olmamaları anlamında metafizikseldirler. Ve Metafiziğin bu anlamı tinsel olandan, gerçekten insansal olandan ne daha çoğu ne de daha azıdır.

Pozitivizm ‘metafizik’ anlatımını sözcüğün genel kültürde geçerli olan o karalayıcı anlamında almaz. Pozitivizm, görgücülüğün güncelleştirilmiş bir sürümü olarak, fiziksel olmayanın, fizik ötesi olanın, genel olarak kuramsalın varlığını yadsır. Bu bakış açısı için varolan yalnızca ‘olgu’dur ve onun için olgu ne olursa olsun kuramı dışlar ve en sonunda duyusal olmalıdır. Ama düşünce, kavram, Us duyumsanamaz. Öyleyse metafizikseldirler.

Bu görgücülük politik olarak her zaman ‘liberalizm’ ile birlikte gider, çünkü görgücülük Özgürlüğü (libertas) pozitifleştirir ve onu bütününde varolana sınırlı olarak anlar. Buna göre yalnızca pozitif tüze doğrulanır.

Hak kavramını görgülleştirmenin başka yolları da vardır. 'Özgürlüğün' en coşkulu savunucularından olan ve değerin modern 'özgürlüğü' tanımlamasına bağlı olduğu düşünülen büyük İngiliz düşünürü J. S. Mill "haklar en sonunda yararlık üzerine kuruludurlar" der.

İngiliz yararcısı Bentham "Rights (hak) is the child of the law," diye yazar; "from real law come real rights; but from imaginary laws, from 'law of nature,' come imaginary rights." "Natural rights is simple nonsense."

Ve kuşkucu Hume bu noktada doğal olarak Bentham ile anlaşır. "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena."

Daha yakın zamanlarda Wittgenstein ve Austin için yasanın gerçek anlamı yine aynı Anglo-Saxon 'felsefe'nin bir başka sözcüsünün, Thomas Hobbes'un bir deyiminde özetlenir: "The command of the sovereign." (Bu kesimdeki tüm İngilizce alıntılar: Enc. Britannica, 1986, 20, 715). "Egemen" genel bir sözcüktür, ve ulusa olduğu gibi bir sınıfa, bir kümeye, bir bireye de ait olabilir.

Kuzey Carolina'nın köleci anayasasının yazarı da olan John Locke'a göre mülk iyesi olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıdır.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

ROMA TÜZESİ

Kaynak · Noesis

Civis romanus ya da Roma yurttaşı

Roma özel tüzesinde yurttaş (civis) tüm haklara ve ödevlere iye idi. Seçme ve seçilme haklarından yararlanıyordu ve mahkemede yurttaşlık yasasına göre yargılanma, mahkemesiz olarak mahkum edilmeme, bedensel ya da utandırıcı cezalara çarptırılmama hakları vardı. Yurttaşlık hakkı ilkin soy temelinde kazanılıyordu ve Cumhuriyet döneminde civis Roma'nın kurucu yurttaşlarına, Romalı ebeveynlerin çocuklarına ve Roma kolonilerinin kurucularına tanındı. Ama özgürlüğü satın alma ya da Devlet tarafından özgür kılınma yolları da yurttaşlık haklarının yolunu açıyordu. İÖ birinci yüzyılda yurttaşlık hakları Latinlere ve İtalik halklara yaygın olarak tanındı. Sonra, İS 3'üncü yüzyılda Caracalla tarafından bir imparatorluk anayasası (Constitutio Antoniniana) ile Roma İmparatorluğunun tüm uyruklarına yurttaşlık hakları tanındı.

YURTTAŞLIK KAVRAMI, VE ETİK KAVRAMINA UYGUN ETİK

Yurttaşlık kavramı en yüksek etik ve politik kavram olarak ulus ile ya da devlet ile ya da ulus-

devlet ile bağlıdır. Buna göre tüm güç özgür yurttaşın gücüdür ve yalnızca onun istenci politik geçerlik taşır. Onunla özdeş olmayan ya da onu tanımayan tüm güç etik-dışı ve politika-dışı tikel özençtir.

Yurttaş kavramının evrenselliğinin anlatımı olarak, devlet ya da ulus kavramı tarihsel, etnik, dinsel belirlenimler gibi kültürel tikellikleri ve eşey ve ırk gibi doğal tikellikleri saltık olarak dışlar. Roma yurttaşlık hakları sınırlı idi. Roma yurttaşlık yasaları kent-devletinin tikelliği ile sınırlı olan Helenik yasalardan daha geniş olmasında ayrılır ve daha evrensel gibi görünür. Ama patrisyenler ve plebler arasında sınıfsal eşitsizlik kapsamasında ve kadınları ve köleleri istençsiz saymasında, bu "evrenselliğin" kendisi tikelliğe takılır ve modern saltık yurttaşlık kavramının gerisinde kalır.

ROMA, POLİTİK HIRİSTİYANLIK, VE “BİZANS”

Modern dönem Roma tininin yarım bıraktığı işi üstlenir ve şimdi Tarihin işi demokrasiyi evrensel karakterinde ve aynı zamanda küresel ölçekte edimselleştirmektir. Demokrasi tikel etnik ayrım tanımaz, çünkü demokrasi yurttaşın özgür istencidir ve özgür istenç evrensel ve doğrudan doğruya küreseldir. Küreselleşme kendilerini devletler olarak gören kültürel tikellikler arasındaki anlamsız sınırların silinmesinde evrensel-türdeş etiğin oluş sürecini anlatan bir terimdir. Roma düşmanlık yüklü etnik türlülüğü evrensel yasa gücü ile denetim altında tutmayı başardı. Ama Hıristiyanlığa döndükten sonra Katolik-Ortodoks Hıristiyanlığı devlet dini olarak zor yoluyla dayattı ve etnik gruplarda moral gelişim için zorunlu olan duyunç özgürlüğünü bastırdı. Roma İmparatorluğu yalnızca kendilerinde amansız düşmanlar olan duyunçsuz, moral olarak gelişmemiş etnik "ulusları" dizginlenmiş ve yatıştırılmış tutacak bir tüze gücü olarak işlev gördü. Duyunç özgürlüğünü tanımayan bir devlet olarak uyruklarının moral gelişimini durdurdu ve Roma etik karakterinin kendisi bozulma sürecine girdi (bu olgu teknik olarak bütünüyle geçersiz olan "Bizans" teriminin sık sık aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir anlatım olarak kullanımınının niçin uygun göründüğünü açıklar). Theodosius ve Justinian'ın Roma'nın yasa egemenliğini bir dinsel boşinançlar kültürü üzerinde işletme programı Hıristiyanlıktaki pozitif her saçmalığın saltıklaştırılmasında ve erdemli pagan Roma'nın Katolik Ortodoks "Bizans" olarak ayrı bir moral gerilik tinine yozlaşmasında sonuçlandı.

SINIRLI YURTTAŞLIK VE SINIRLI DEMOKRASİLER

Caracalla (Roma takma adı); resmi olarak: Marcus Aurelius Severus Antoninus Augustus (Ἀντωνῖνος), İS 188-217. Ataları baba yanından Kartacalı, anne yanından Arap idi.

Helenik kent-devleti demokrasilerinde olduğu gibi, "Yurttaş" kavramı Roma Cumhuriyetinin temel taşı ve özsel belirlenimi idi. Civis romanum ya da Roma yurttaşı kentin, civitasın bir üyesi idi ve politik ve askeri yaşamın onurunu ve yükünü taşıyordu. Cumhuriyet yurttaşın üzerinde ona egemen olan bir gücün aygıtı değil, yurttaşın istencinin anlatımı idi. Seçebilir ve seçilebilirdi, ve kenti (urbs) silah ile savunmak için ant içerdi. Doğal-kültürel ögeler ile belirlenen bir topluluğa doğmakla yurttaşlık karakterini soy yoluyla kazanır, kendini ortak bir yazgının üyesi olarak kabul ederdi. Roma yurttaş tasarımı genel olarak, yalın olarak "insan" ile bir değildi ve doğal ve kültürel öğelerden henüz bütünüyle arınmış evrensel yurttaş kavramından uzaktı. Bir eşitlik değil, ama bir ayrıcalık anlatımı idi. Yunan kent-devletinde de demokrasi halkın değil, yurttaşlar grubunun (demos) politik istencini anlatıyordu ve kadınlar ve köleler bu en yüksek haktan, politik haktan dışlanıyor, ve kadınların belli yasal haklarının olabilmesine karşın en çoğundan ikinci sınıf yurttaşlar sayılıyorlardı. Fetih ya da güç sonucunda kendilerini Roma Cumhuriyetinin egemen topraklarında bulan insanlar doğrudan doğruya yurttaşlar olmuyordu. Ancak Caracalla'nın

zamanında, İS 212'de, etnik ayrımlara bakılmaksızın tüm özgür erkeklere tam yurttaşlık hakları tanındı (Constitutio Antoniniana). Roma tüzesi başından etnisiteyi reddetti. Ama henüz doğal ve sınıfsal ayrımlara bakılmaksızın insan olarak insanın özgür olduğunun bir bilinci yoktu.

Avrupa'da 12'inci yüzyıl İngilteresinde Magna Carta yalnızca baronların bir tirana karşı haklarının tanınmasını isterken, Aydınlanmanın aydınları demokrasi düşüncesini bir yana atarak ilerlemenin tüm sorumluluğunun "aydınlanmış despotlar"da yattığı kuramını savundular ve uyguladılar. Yalnızca Rousseau egmenliğin ve halkın buluşması gerektiği düşüncesini ileri sürdü. Doğrudan demokrasinin ancak küçük kent-devleti ölçeğinde olanaklı olduğunu düşündü ve ulus-devletin temsilci demokrasisinin yurttaşlık istencinin doğrudan anlatımı olamayacağında diretti. Küçük ölçek demokrasilerin bile doğrudan yasama yeteneklerinin olmadığını ve toplumun yasa yapmaktan başka işlerinin olduğunu gözden kaçırdı. Özsel olan nokta yurttaş toplumunun sürekli değişim ve gelişime açık olması ve yasama istencinin yasalarının yüzyıllarca sürecek denli sağlam ve değişime direnecek denli katı olması gerektiğine inanmamasıdır. O zaman yasalar toplumsal gelişimin engeli olacaktır. Likurgus'un yasalarının sekiz yüzyıl boyunca yürürlükte kalması, sık sık övüldüğü ve neredeyse yüceltildiği gibi, yasamanın başarısı değil, Sparta'nın değişime kapanmasının, uygarlaşmamasının ve estetik, etik ve entellektüel olarak geri kalmasının nedeni oldu. Demokrasinin değişime açık özgürlük rejimi olması yasalarının sürekli olarak Hak İdeasına doğru evrimlenmesinin zeminidir. Etik yaşam pıhtılaşmış bir alışkanlık yaşamı değil, sürekli düşünme yaşamı, her zaman gelişmekte olan ereksel duyunç ve istenç yaşamıdır. Bu bir gerek sorunu değil, bir olgu sorunudur, çünkü istencin belirlenimi tam edimselleşmesine ya da Ereğine ya da İyiye erişinceye dek sürekli olarak kendini olumsuzlamak ve iyileştirmektir.

Constitutio Antoniniana (Antoninus Anayasası)

Roma İmparatorluğundaki tüm özgür erkekler için tam Roma yurttaşlığını kabul eden Antonine Anayasası 212'de getirildi. 212'den önce Roma yurttaşlarının çoğunluğu İtalya'da yaşıyordu ve İS 14'te Augustus'un öldüğü sıralarda imparatorluk nüfusunun yalnızca %4-7 kadarı Roma yurttaşı idi. Roma dışında yurttaşlık Roma kolonilerine sınırlı idi ve ancak küçük bir sayıda yerel soylu Roma yurttaşlığına kabul ediliyor ve kimi magisterler ve bunların aile ve akrabaları Latin Haklarından yararlanıyordu

Latin Hakları ya da ius Latii ya da ius latinum ilkin İtalya'daki Latin halklara ve sonra İtalya'nın tümü ele geçirilince geri kalan halklara tanınan Roma Yurttaşlığı haklarını belirtiyordu (İÖ 90). Bu haklar arasında Roma yurttaşları ile eşit koşullarda tecim yapma hakkı (jus commercii), yasal evlilik hakkı (ius connubii), göç hakkı (ius migrationis), Roma'ya yerleşmiş olma koşulu ile oy verme hakkı (ius suffragii), Roma yurttaşı olma hakkı (ius civitatis mutandae) bulunuyordu.

Latin Hakları önce Hispania'daki kolonilere genişletildi ve Julius Sezar ius Latiiyi tüm özgür doğan Sicilyalılara tanıdı ve imparatorluğun genişlemesi ile ius Latii yeni halkların Roma kültürü ile bütünleşmelerini sağlamak için etkili bir araç olarak kullanıldı. Roma yurttaşlık hakları başlangıçta nüfusun küçük bir kesimine verilirken, Vespasian İS 74'te tüm Hispania nüfusuna eşit haklar tanıdı.

Caracalla'nın yeni Anayasa çıkarmada birçok amacı vardı. Vergi gelirlerinin arttırılması beklentilerden yalnızca biri idi. Üzerine yasaların yazılı olduğu bir papirusa göre, bir başka amaç Caracalla'yı komplodan kurtaran tanrıları yatıştırmaktı (Caracalla kardeşi Geta'yı ve yandaşlarını öldürtmüştü). Bir başka amaç çeper toprakların imparatorluk için önemlerinin artması ve dolayısıyla Roma'nın sürekli genişleyen yurttaşlık haklarının yaygınlaştırılması idi.

Caracalla'nın yönetimi sırasında Roma İmparatorluğu.

Soyut hak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

_Soyut Hak

İstenç ilkin dolaysız varoluşu içindedir — dışsal olarak belirli-İstenç, soyut Hak alanı (1). Bu genel olarak Mülkiyet belirlenimidir. İstencin bu alanında Ahlak ve Törellik belirlenimleri soyutlanmıştır, ya da kendilerini bu alandan belirlemek üzere onda ancak gizil olarak ya da salt kendinde bulunurlar. İstencin dolaylı varoluş alanı, kendini kendi nesnesi yaptığı alan Duyunç alanı, Ahlak alanıdır (2). Aile, Toplum ve Devlet olarak ayrımlaşan Törellik alanı (3) bu iki alanı, soyut Hak ve Ahlak alanlarını önkoşulları olarak, kıpıları olarak alır.

İstenç soyut Hak alanında Mülkiyet olarak dışlayıcıdır. Mülkiyet tanınma etmenini gerektirir. Tanımada başkası Benin istencini doğrular, ve Mülkiyet için bu zorunludur. Böylece soyut Hak alanında birey İstencinin önünde bütün bir dünyayı nesnesi olarak bulur, kendini her nesneye yöneltebilir. Bu özgürlüğün ilk, dolaysız, soyut biçimidir. Ve bu olumlu özgürlüğün vurgulanması politik olarak Liberalizm denilen şeydir. Hintli tüm dolaysız Hakkından vazgeçip olumsuz olarak Nirvanaya dönerken, aynı istenç aynı soyutluğu içinde olumlu olarak bütün bir varoluşa, dünyanın bütününe İstencinin nesnesi olarak döner.

İstenç bu dolaysızlığı içinde tüm dünyayı nesnesi olarak görür ve onu kendinin edinmeye başlar. Ahlak ve Törellik belirlenimlerinin gelişmediği, Özgürlüğün henüz Duyunç ve Yasa düzeyine yükselmediği tarihsel evrelerde İstencin bu doğrudanlığı kendini eşit ölçüde çıplak olarak sergiler: Kölelik, serflik, yağmacılık, türesizlik, sömürgecilik belirlenimleri İstencin bu henüz ilkel-yabanıl biçimine aittirler. Modern dönemin başlangıcında Ahlak ve Törellik ile karşıtlık içinde aynı soyut Hak kavramını öne çıkaran, giderek toplumsal ilişkilerde kısıtlamasız düzenleyici ve belirleyici etmen yapmayı isteyen eğilim Liberalizm adını alır. Liberalizm denetimsizliği ister, ve bu istem soyut Hak adına, Mülkiyet hakkı adına ileri sürülür. Mülkiyet nesnel Tin alanının tüm belirlenimlerinin açınımı için başlangıç noktasıdır. Ama gene de modern evre bu soyut Hakkın o ilkelliğinin ve dürtüselliğinin dizginlendiği bir evredir, ve insan duyuncunun ve onu temel alan yasaların gelişmişliği ölçüsünde uygardır. Görgücülüğün (Hume, Bentham vb.) Ahlak alanını Duyuncun değil ama Haz ve Acı duygularının belirlediği görüşü dönemin İngiliz anamalının içeride ve dışarıda sınırsızca yayılma eğilimi ile tam bir uyum içindedir. Görgücüler bilgiyi bir uslamlama sorunu olarak değil, ama duyusal ve duygusal bir sorun olarak görüyorlardı. Çıkarsamalarının güdüsünü, yönünü, ereğini altyapı tarafından, ekonomik koşullar tarafından verili buluyolardı. Felsefeleri sözcüğün en geçerli anlamında bir üstpayı kurumuydu. Usun özgürlüğü ile ilgili bir sorunları yoktu.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

Birinci Bölüm

Soyut Hak

§ 34

Erster Teil

Das abstrakte Recht

§ 34

Kendinde ve kendi için özgür İstenç soyut Kavramında olduğu gibi alındığında dolaysızlık belirliliğindedir. Bu belirliliğe göre İstenç kendisinin olgusallığa karşı olumsuz, yalnızca soyut olarak kendi ile bağıntılı edimselliğidir — bir öznenin kendi içinde tekil İstenci. Tikellik kıpısına göre alındığında, istencin belirli ereklerden oluşan daha öte bir içeriği vardır ve dışlayıcı tekillik olarak bu içeriği aynı zamanda dolaysızca verili dışsal bir dünya olarak önünde bulur.

Der an und für sich freie Wille, wie er in seinem abstrakten Begriffe ist, ist in der Bestimmtheit der Unmittelbarkeit. Nach dieser ist er seine gegen die Realität negative, nur sich abstrakt auf sich beziehende Wirklichkeit — in sich einzelner Wille eines Subjekts. Nach dem Momente der Besonderheit des Willens hat er einen weiteren Inhalt bestimmter Zwecke und als ausschließende Einzelheit diesen Inhalt zugleich als eine äußere, unmittelbar vorgefundene Welt vor sich.

Hegel Hak kavramına Kavram-Mantığının ilk üç kategorisinin, Evrensel, Tikel ve Tekil kavramlarının bağıntısını uygular. (1) Evrensel İstenç soyut ya da dolaysızdır, belirlilikten yoksundur, İstencin yalnızca Kavramıdır. Ya da, belirlilik salt kendindedir, çünkü (2) Evrensel ancak Tikel ile karşıtlık içinde Evrenseldir. Belirlilik ya da Tikellik sonraki zorunlu sonluluk kıpısıdır ve İstencin erekleri verili dünyanın dışsal şeyleridir. (3) Bireysel İstenç bu iki kıpının birliğidir. İstenç ancak tikelleşmesi, ancak edimsel olarak istemesi yoluyla tekil ya da bireysel olur, Bireydir, ya da daha tam anlatımıyla Kişidir.

Bentham / Ahlak ve Yasamanın İlkelerine Giriş

Bentham / Introduction to the Principles of Morals and Legislation (1789)

Doğa insanlığı iki egemen efendinin yönetimi altına koymuştur: Haz ve acı. Ne yapmamız gerektiğini göstermek olduğu gibi ne yapacağımızı belirlemek de yalnızca onlara düşer. Bir yanda doğrunun ve eğrinin ölçünü, öte yanda nedenler ve etkiler zinciri onların tahtlarına bağlanmıştır. Yaptığımız herşeyde, söylediğimiz herşeyde, düşündüğümüz herşeyde bizi onlar yönetir: boyunegmekten kurtulmak için gösterebileceğimiz her çaba onu tanıtlamaktan ve doğrulamaktan başka bir işe yaramayacaktır.

(1748-1832)

Nature has placed mankind under the governance of two sovereign masters, pain and pleasure. It is for them alone to point out what we ought to do, as well as to determine what we shall do. On the one hand the standard of right and wrong, on the other the chain of causes and effects, are fastened to their throne. They govern us in all we do, in all we say, in all we think: every effort we can make to throw off our subjection, will serve but to demonstrate and confirm it.

Kaynak: A Bentham Hypertext

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 34

§ 34

Ek. ... İstencin tamamlanmış İdeası Kavramın kendini bütünüyle olgusallaştırdığı ve belirli-varlığının onun kendi kendisinin açınımından başka birşey olmadığı bir durum olacaktır. Ama başlangıçta Kavram soyuttur, başka bir deyişle, tüm belirlenimler onda kapsanıyor olsa da, ancak

kapsanmaktadırlar: Yalnızca kendilerindedirler ve henüz kendi içlerindeki bütünlüğe gelişmemişlerdir. ‘Özgürüm’ dediğimde, ‘Ben’ henüz bu karşıtlıksız kendi-içinde-varlıktır; buna karşı, ahlaksal alanda daha şimdiden bir karşıtlık vardır, çünkü orada ben tekil İstenç olarak bulunurken, İyi ise evrensel olandır, üstelik benim kendimde olmasına karşın. Burada istenç öyleyse daha şimdiden tekillik ve evrensellik ayrımını kendi içinde taşır ve böylece belirlidir. Ama başlangıçta böyle bir ayrım yoktur, çünkü ilk soyut birlikte henüz hiçbir ilerleme ve hiçbir dolaylılık yoktur: İstenç böylece dolaysızlığın, varlığın biçimindedir. Burada kazanılacak özsel içgörü şimdi bu ilk belirsizliğin kendisinin bir belirlilik olduğudur. Çünkü belirsizlik istenç ve içeriği arasında henüz hiçbir ayrımın bulunmamasında yatar; ama belirsizliğin kendisi, belirli olana karşıt olarak, belirli birşey olma belirliliğine düşer; burada belirliliği oluşturan şey soyut özdeşliktir; istenç bu yolla tekil istenç olur, — Kişi.

Zusatz. Die vollendete Idee des Willens wäre der Zustand, in welchem der Begriff sich völlig realisiert hätte und in welchem das Dasein desselben nichts als die Entwicklung seiner selbst wäre. Im Anfang ist der Begriff aber abstrakt, das heißt alle Bestimmungen sind zwar in ihm enthalten, aber auch nur enthalten: sie sind nur an sich und noch nicht zur Totalität in sich selbst entwickelt. Wenn ich sage, ich bin frei, so ist Ich noch dieses gegensatzlose Insichsein, dagegen im Moralischen schon ein Gegensatz ist, denn da bin ich als einzelner Wille, und das Gute ist das Allgemeine, obgleich es in mir selbst ist. Hier hat der Wille also schon die Unterschiede von Einzelheit und Allgemeinheit in sich selbst und ist somit bestimmt. Aber im Anfang ist ein solcher Unterschied nicht vorhanden, denn in der ersten abstrakten Einheit ist noch kein Fortgang und keine Vermittlung: der Wille ist so in der Form der Unmittelbarkeit, des Seins. Die wesentliche Einsicht, die hier zu erlangen wäre, ist nun, daß diese erste Unbestimmtheit selbst eine Bestimmtheit ist. Denn die Unbestimmtheit liegt darin, daß zwischen dem Willen und seinem Inhalt noch kein Unterschied ist; aber sie selbst, dem Bestimmten entgegengesetzt, fällt in die Bestimmung, ein Bestimmtes zu sein; die abstrakte Identität ist es, welche hier die Bestimmtheit ausmacht; der Wille wird dadurch einzelner Wille — die Person.

_Kişi

Soyut hak alanında insan Kişidir. Kişi özsel olarak tüzel bir kavramdır. "Kişilik genel olarak Hak yeteneğini kapsar" (§ 36). Daha öte ahlaksal ve törel belirlenimler bu temelden gelişirler ve onu kapsarlar.

Kişi kavramını soyut "Ben"den, "Özne"den, "İnsan"dan ayırdeden belirlenim Kişinin Tüze ya da Hak kavramı tarafından belirlenmesidir. "Moral Kişi" anlatımı bu düzeye dek uygunsuzdur (Rousseau'da: "personne morale"). Hak kavramının, Hakkının olduğunun bilincinden yoksun insanın Hakkı olamaz. Varoluşunun bir Haksızlık olduğunu ancak Hak kavramının bilincini kazanmasıyla birlikte anlar. Köle, serf, kul vb. "Kişi" değildirler, aslında kendileri değil, ama başkalarıdırlar, İstençleri yoktur ya da istençlerinin yerinde yalnızca başkasının, efendinin istenci durur.

Soyut Hak alanında birey evrensel insan belirlenimi ile değil, ama Kişi olarak bulunur. Bu soyutlama içinde görüldüğünde, Kişi duygusal, moral, törel, estetik değil, ama yalnızca sınırsızca isteyen bir belirlenimdir, ve bu Hak, ama soyut Haktır.

Kişi kavramının dolaysızlığı ya da soyutluğu içinde, henüz Duyunç kategorisini kapsamaz. Kişi Mülkiyet Hakkına iyedir, ve tüm daha öte açınımı yalnızca bu içeriğine bağlıdır.

Kişi kavramını hakları olan bireysellik olarak gördüğümüz zaman, Kişi kavramının doğmasının tarihsel olarak özgürlük bilinci açısından ne kadar önemli olduğunu anlayabiliriz, çünkü Kişinin

ancak İstencin özgür olarak tanınması yoluyla Kişi olması ölçüsünde Kölenin, Serfin, Kulun, giderek pekçok tüze dizgesinde Kadının ve azınlıkların Kişi olmadıkları, Kişiliklerinin olmadığı açıktır.

Soyut Tüze alanında Duyunç bir moment değildir, çünkü burada özsel belirlenim bütünüyle soyut olarak Kişi ve Şey arasındaki ilişkidir. Öte yandan, Kişi kavramını bütünüyle bir insan belirlenimi olarak görebiliriz, çünkü hiç kuşkusuz tüzel kişilikler (örgütler, kurumlar, dernekler, giderek Devletin kendisi bile) insan bilincindedirler, ve bu onları yeterince insansal yapar.

Soyut Hak alanında Kişi belirleniminin dokunulmaz kılınması gereği tüzel belirlenimlerin yalnızca yasaklar biçiminde olmasının nedenidir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 36

§ 36

1. Kişilik genel olarak Hak yeteneğini kapsar ve soyut ve dolayısıyla biçimsel Hakkın Kavramını ve onun kendisi soyut olan temelini oluşturur. Buna göre Tüzenin buyruğu şudur: Bir Kişi ol ve başkalarına Kişiler olarak saygı duy.

1. Die Persönlichkeit enthält überhaupt die Rechtsfähigkeit und macht den Begriff und die selbst abstrakte Grundlage des abstrakten und daher formellen Rechtes aus. Das Rechtsgebot ist daher: sei eine Person und respektiere die anderen als Personen.

§ 40

[Mülkiyet, Sözleşme, Haksızlık]

§ 40

Hak ilk olarak özgürlüğün kendine dolaysız bir kipte verdiği dolaysız belirli-varlıktır,

(a) İyelik, ki Mülkiyettir; — özgürlük burada genel olarak soyut istencin ya da tam olarak bu nedenle salt kendi ile ilişkili tekil bir Kişinin özgürlüğüdür.

(b) Kişi kendini kendisinden ayırdetmede kendini bir başka Kişi ile ilişkilendirir, ve dahası ikisi de birbiri için salt Mülkiyet iyeleri olarak belirli-varlık taşır. Kendinde varolan özdeşlikleri ortak istenç ile ve iki yanın haklarının korunması ile birinin mülkiyetinin başkasının mülkiyetine geçişi yoluyla varoluş kazanır — Sözleşmede.

(c) Bir başka Kişiden ayırdedilmiş (b) olarak değil ama kendi ile bağıntısında kendi içinde ayır-dedilmiş (a) olarak İstenç, tikel istenç olarak kendinde ve kendi için varolan istenç olarak kendisinden ayrı ve kendisine karşıttır — Haksızlık ve Suç.

Das Recht ist zuerst das unmittelbare Dasein, welches sich die Freiheit auf unmittelbare Weise gibt,

a) Besitz, welcher Eigentum ist; — die Freiheit ist hier die des abstrakten Willens überhaupt oder eben damit einer einzelnen, sich nur zu sich verhaltenden Person.

b) Die Person, sich von sich unterscheidend, verhält sich zu einer anderen Person, und zwar haben beide nur als Eigentümer füreinander Dasein. Ihre an sich seiende Identität erhält Existenz durch das Übergehen des Eigentums des einen in das des anderen mit gemeinsamen Willen und Erhaltung ihres Rechts — im Vertrag.

c) Der Wille als (a) in seiner Beziehung auf sich, nicht von einer anderen Person (b), sondern in sich selbst unterschieden, ist er, als besonderer Wille von sich als an und für sich seiendem verschieden

und entgegengesetzt, Unrecht und Verbrechen.

§ 67

§ 67

... Emek yoluyla somutlaşan bütün zamanımdan ve üretimimin bütünlüğünden vazgeçmekle, onlarda tözsel olanı, evrensel etkinlik ve edimselliğimi, Kişiliğimi bir başkasının mülkiyeti yapmış olurum.

... Durch die Veräußerung meiner ganzen durch die Arbeit konkreten Zeit und der Totalität meiner Produktion würde ich das Substantielle derselben, meine allgemeine Tätigkeit und Wirklichkeit, meine Persönlichkeit zum Eigentum eines anderen machen.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

✍ THE JUSTINIAN CODE FROM THE CORPUS JURIS CIVILIS

Kaynak · Noesis

THE JUSTINIAN CODE FROM THE CORPUS JURIS CIVILIS (L)

THE THREE PREFACES OF THE CODE OF JUSTINIAN

THE THREE PREFACES OF THE CODE OF JUSTINIAN

FIRST PREFACE.
CONCERNING THE ESTABLISHMENT OF A NEW CODE.

The Emperor Justinian to the Senate of the City of Constantinople. Those things which seem to many former Emperors to require correction, but which none of them ventured to carry into effect, We have decided to accomplish at the present time with the assistance of Almighty God; and to diminish litigation by the revision of the multitude of constitutions which are contained in the Three Codes; namely, the Gregorian, the Hermogenian, and the Theodosian, as well as in those other Codes promulgated after them by Theodosius of Divine Memory, and by other Emperors, who succeeded him, in addition to those which We Ourselves have promulgated, and to combine them in a single Code, under Our auspicious name, in which compilation should be included not only the constitutions of the three above-mentioned Codes, but also such new ones as subsequently have been promulgated.

(1) Therefore, having in view the accomplishment of this extensive work, as well as the maintenance of the public welfare, We have chosen, as being competent for a task involving such labor and care, John, a most eminent man, Ex-Quęstor of our Sacred Palace, and of consular, as well as patrician dignity; Leontius, a man of the highest standing, an officer in the army, an Ex-Prętorian Prefect, of consular and patrician dignity; Phocas, a most illustrious man, an officer of the army, also of consular and patrician dignity; Basilis, a most excellent man, Ex-Prętorian Prefect of the East, and of patrician rank; Thomas, a most glorious man, Quęstor of our Sacred Palace, and Ex-Consul; Tribonian, a distinguished man of great authority, and invested with magisterial dignity; Constantine, an illustrious man, one of the Stewards of Our bounty, Master of Requests, and of Our Judicial Inquiries; Theophilus, a most eminent man, and one of the members of our Sacred Consistory, a Doctor of Laws in this Fair City; and Dioscorous and Pręsentinus, most learned jurists of the Prętorian Tribunal.

(2) To these We have especially entrusted the suppression of superfluous preambles, so far as this can be done without affecting the efficacy of the laws, as well as of such enactments as are similar or contradictory, and, in addition to this, the division of the laws; and it will be to the advantage to omit such as have fallen into desuetude, to give expression in concise terms to those which are included in the said three Codes, and in the New Constitutions, and to place them under suitable titles, adding and omitting portions of the same, and, indeed, changing their phraseology where convenience requires it.

bringing under one head enactments which are scattered through various constitutions, and rendering their meaning clearer; so that the order of the said constitutions may appear not only from the days and the consulate when they were enacted, but also from their composition itself, by placing those primarily published in the first place, and those which follow in the second. And if any laws should be found in the three ancient codes without the date and the name of the consul, or if any new constitutions have been inserted among them, they should be so arranged that no doubt may arise with reference to their general application, in such a way that rescripts addressed to certain individuals, or originally issued by pragmatic sanction, may obtain the effect of general constitutions, where, for the public welfare, they have been included in a new code.

(3) Hence We have hastened to bring these matters to your notice, in order that you may be informed to what an extent Our daily care is occupied with matters having reference to the common welfare, by collecting such laws as are certain and clear, and incorporating them into a single code, so that, by means of this code, designated by Our auspicious name, the citation of the various constitutions may cause decisions to be more readily rendered in all litigation.

Given at Constantinople, on the Ides of February, during the reign and second Consulship of the Emperor Justinian.

SECOND PREFACE.

CONCERNING THE CONFIRMATION OF THE CODE OF JUSTINIAN.

The maintenance of the integrity of the government depends upon two things, namely, the force of arms and the observance of the laws: and, for this reason, the fortunate race of the Romans obtained power and precedence over all other nations in former times, and will do so forever, if God should be propitious; since each of these has ever required the aid of the other, for, as military affairs are rendered secure by the laws, so also are the laws preserved by force of arms. Therefore, We have, with reason, directed Our attention, Our aims, and Our labors, in the first place, to the maintenance of the public welfare, and have corrected matters relating to the army in many ways, and thus provided for everything; as We have by means of old laws not only brought matters into a better condition, but We also have promulgated new laws, and by Our just administration, or with additional expense, We have preserved those already enacted, and afterwards by publishing new ones, have established them most firmly for the obedience of Our subjects.

(1) But as it was necessary to reduce the vast number of the constitutions contained in the three old codes, as well in the others compiled in former times, and to clear up their obscurity by means of proper definitions, We have applied Ourselves with willing mind to the accomplishment of this work for the common good; and, after having

selected men conspicuous for their legal learning and ability, as well as for their experience in business, and tireless zeal for the interests of the State, We have committed this great task to them

under certain limitations, and have directed them to collect into a single code, to be designated by Our auspicious name, the constitutions of the three ancient codes, namely the Gregorian, Hermogenian, and Theodosian compilations, as well as all those subsequently promulgated by Theodosius of Divine Memory, and the other princes who have succeeded him; together with such constitutions as have been issued during Our reign; and to see that any preambles which are not confirmed by subsequent decrees, and any constitutions which are contradictory, or should be suppressed, as well as such as have been repealed by others of later date, or which are of the same character except those which, by conferring upon them Our sanction to a certain extent, We have considered to be susceptible of division, and by such division of these ancient laws some new principle may appear to arise.

In addition to all this, many other matters relative to the composition of this Code have been placed by Our authority in the hands of these most wise men; and Almighty God has afforded this protection through Our zeal for the welfare of the State.

(2) The following persons have been chosen for this work, and the completion of a task of such importance, namely: that most excellent man, John, Ex-Quęstor of Our Palace, and of consular and patrician dignity; as well as that most eminent man, Leontius, Ex-Prętorian Prefect, of consular and patrician dignity; and also the most distinguished Phocas, officer of the army, also of consular and patrician dignity; and that most accomplished man of patrician dignity, Basilis, Ex-Prętorian Prefect of the East, now Prętorian Prefect of Illyria; also, the most illustrious Thomas, Quęstor of our Sacred Palace and Ex-Consul; and the eminent Tribonian, of exalted magisterial dignity; the distinguished Constantine, Steward of Our Imperial Largesses, Master of Requests, and of Judicial Inquiries; Theophilus, former magistrate and Doctor of Laws in this Fair City; as well as those most learned jurists, Dioscorus and Pręsentinus, members of your bar; and all that We have directed them to do, they with God's assistance have, through assiduous and untiring industry, brought to a successful conclusion, and offered to Us this new, systematically arranged Justinian Code, compiled in such a manner as to contribute to the common benefit, and meet the requirements of Our Empire.

(3) Therefore We have had in view the perpetual validity of this Code in your tribunal, in order that all litigants, as well as the most accomplished advocates, may know that it is lawful for them, under no circumstances, to cite constitutions from the three ancient codes, of which mention has just been made, or from those which at the present time are styled the New Constitutions, in any judicial inquiry or contest; but that they are required to use only the constitutions which are included in this Our Code, and that those who venture to act otherwise will be liable to the crime of forgery; as the citation

of the said constitutions of Our Code, with the opinions of the ancient interpreters of the law, will be sufficient for the disposal of all cases. No doubt as to their validity should arise where any of them appears without a date and without the name of the consul, or because they may have been addressed to certain private individuals; as there can be no question whatever that all have the force of general constitutions; and even if there should be some of them from which anything has been taken, or to which anything has been added, or which have been changed in certain respects (which We have specially permitted the most excellent men aforesaid to do), We grant to no one the right to cite the said constitutions, as they are stated in the books of the ancient authorities, but merely to mention the opinions of the latter, as being of legal effect when they are not opposed to the constitutions of this Our Code.

(4) Moreover, the pragmatic sanctions that are not included in Our Code, and which have been granted to cities, corporate bodies, bureaus, offices, or private individuals, shall remain in every respect valid, if they concede any privilege as a special favor; but where they have been promulgated for the settlement of some legal point We direct that they shall only hold when not opposed to the provisions of Our Code. But in any matter which comes before your tribunal, or in any other civil or military proceeding, or in one which has reference to accounts forming part of the public expenses, or in such as have any relation to the public welfare, We decree that they shall remain valid as far as public convenience may require this to be done.

(5) Therefore let your illustrious and sublime authority, actuated by a desire for the common good, and with zeal for the execution of Our orders, cause information of this Code to be communicated to all peoples, by the promulgation of an edict in the customary way, and by sending into each province, subject to Our Empire, a copy bearing Our signature, so that in this manner the constitutions of this Our Code may be brought to the knowledge of all persons; and that during festival days, that is to say, from the sixteenth day of the Kalends of May of the seventh current indiction, and during the consulate of that most illustrious man Decius, citations of the constitutions shall be made from this Our Code.

Given at Constantinople, on the sixth of the Ides of April, during the Consulate of the illustrious Decius.

THIRD PREFACE.

CONCERNING THE AMENDMENTS OF THE CODE OP OUR LORD JUSTINIAN, AND THE SECOND EDITION OF THE

SAME.

Our heart, Conscript Fathers, always induces Us to pay the strictest attention to matters concerning the public welfare, so that nothing which has been begun by Us may be left imperfect. Therefore, in the beginning of Our reign, we formed the design of collecting in a single

body the Imperial Constitutions which were scattered through several volumes, and the most of which were either repetitions or conflicting, and free them from every defect. This work has now been perfected by certain most distinguished and learned men, and has been subsequently confirmed by Us, as is shown by Our two Constitutions prefixed hereto.

(1) But after We decreed that the ancient law should be observed, We rendered fifty decisions, and promulgated several constitutions relative to the advantages to be derived from the proposed work, by means of which the majority of the former enactments were amended and abridged; and We divested all the ancient law of superfluous prolixity, and then inserted the same in Our Institutes and Digest.

(2) But, as Our new decisions and constitutions, which were promulgated after the completion of Our Code, were distinct from the body of the same, and seemed to demand our care and attention, and as some of them, which were afterwards inserted, appeared to require alteration or correction, it seemed to Us necessary to have the said constitutions revised by that eminent man Tribonian, Ex-Quęstor and Ex-Consul, the authorized minister of our work; and also by the illustrious Dorotheus, Quęstor and Doctor of Laws of Berytus; and, in addition to these Menna, Constantine, and John, most eloquent men, and distinguished advocates of the bar of this City, who were ordered to divide said constitutions into separate chapters for the purpose of rendering them more available; to place

them under proper titles; and to add them to those constitutions which had preceded them.

(3) We permitted the aforesaid distinguished and most learned jurists to do all these things, and when there was need of any correction, allowed them to make it without hesitation, relying upon Our authority; and where any of the constitutions were superfluous, or had been annulled by any of Our subsequent decrees; or where they were found to be similar or conflicting, to remove and separate them from the compilation of the Code itself; as well as to complete such as were imperfect, and to bring to light those that were shrouded in obscurity, so that not only the way of the Institutes and the Digest might appear clear and open, but also that the splendor of the Constitutions of Our Code might be manifest to all, and no constitution which resembled another, or was contradictory or useless, should be retained, and no one should have any doubt that what was confirmed by the revision was both valid and sufficiently perspicuous. For, in the ancient Books, the authorities of former times not only called the first, but also the second editions, revisions; which can be readily ascertained from the works of that eminent jurist Ulpianus, on Sabinus, by those who desire to know.

(4) These things having been accomplished according to Our intention, and the Justinian Code having been purified and elucidated by the aforesaid most illustrious and learned men (all of this having been done in compliance with Our order, and the work offered to Us with its amplifications, and changes), We ordered that it should be copied in accordance with the second edition, and not in accordance

with the first, but as it was revised; and, by Our authority, We directed that it alone should be used in all tribunals, whenever the Divine Constitutions were applicable, from the fourth day of the Kalends of January of the most auspicious Consulate of Ourself and that illustrious man Paulinus; and that no constitution not contained in this Our Code should be cited, unless in the course of events some new question may arise which requires Our decision. For, if something better should be found hereafter, and it becomes necessary to revise a constitution, no one will doubt that We should do so, and incorporate into another compilation those laws which are designated by the name New Constitutions.

(5) Therefore, having repeated Our order that We shall permit none hereafter to quote anything from Our decisions, or from other constitutions, which We have previously promulgated, or from the first edition of the Justinian Code; but that only what may be found written in this Our present purified and amended Code shall be regarded as authority, and cited in all tribunals, We have ordered it to be transcribed without any ambiguity, as was done in the case of Our Institutes and Digest, so that everything which has been compiled by Us shall be clear and intelligible, not only in the chirography, but also in the laws themselves, although on this account the matter contained in this Code has been considerably extended.

(6) Therefore, Most Reverend and Illustrious Fathers, in order that Our labors may become manifest to you and obtain authority through all time, We have presented this collection of laws to your most distinguished Order.

Given at Constantinople, on the seventeenth day of the Kalends of December, during the Consulate of Our Lord Justinian, for the fourth time Consul, and of Paulus.

Translated from the original Latin, edited, and compared with all accessible systems of jurisprudence ancient and modern.

By SAMUEL PARSONS SCOTT, A. M.

THE CODE OF OUR LORD THE MOST SACRED EMPEROR JUSTINIAN

THE CODE OF OUR LORD THE MOST SACRED EMPEROR JUSTINIAN

SECOND EDITION. BOOK I.

TITLE I.

CONCERNING THE MOST EXALTED TRINITY AND THE CATHOLIC FAITH, AND PROVIDING THAT NO ONE SHALL DARE TO PUBLICLY OPPOSE THEM.

1. The Emperors Gratian, Valentinian, and Theodosius to the people of the City of Constantinople.

We desire that all peoples subject to Our benign Empire shall live under the same religion that the Divine Peter, the Apostle, gave to the Romans, and which the said religion declares was introduced by himself, and which it is well known that the Pontiff Damasus, and Peter, Bishop of Alexandria, a man of apostolic sanctity, embraced; that is to say, in accordance with the rules of apostolic discipline and the evangelical doctrine, we should believe that the Father, Son, and Holy Spirit constitute a single Deity, endowed with equal majesty, and united in the Holy Trinity.

(1) We order all those who follow this law to assume the name of Catholic Christians, and considering others as demented and insane, We order that they shall bear the infamy of heresy; and when the Divine vengeance which they merit has been appeased, they shall afterwards be punished in accordance with Our resentment, which we have acquired from the judgment of Heaven.

Dated at Thessalonica, on the third of the Kalends of March, during the Consulate of Gratian, Consul for the fifth time, and Theodosius.

2. The Same Emperors to Eutropius, Prętorian Prefect.

Let no place be afforded to heretics for the conduct of their ceremonies, and let no occasion be offered for them to display the insanity of their obstinate minds. Let all persons know that if any privilege has been fraudulently obtained by means of any rescript whatsoever, by persons of this kind, it will not be valid. Let all bodies of heretics be prevented from holding unlawful assemblies, and let the name of the only and the greatest God be celebrated everywhere, and let the observance of the Nicene Creed, recently transmitted by Our ancestors, and firmly established by the testimony and practice of Divine Religion, always remain secure.

(1) Moreover, he who is an adherent of the Nicene Faith, and a true believer in the Catholic religion, should be understood to be one

who believes that Almighty God and Christ, the Son of God, are one person, God of God, Light of Light; and let no one, by rejection, dishonor the Holy Spirit, whom we expect, and have received from the Supreme Parent of all things, in whom the sentiment of a pure and undefiled faith flourishes, as well as the belief in the undivided substance of a Holy Trinity, which true believers indicate by the Greek word o9moo/usiov. These things, indeed, do not require further proof, and should be respected.

(2) Let those who do not accept these doctrines cease to apply the name of true religion to their fraudulent belief; and let them be branded with their open crimes, and, having been removed from the threshhold of all churches, be utterly excluded from them, as We forbid all heretics to hold unlawful assemblies within cities. If, however, any seditious outbreak should be attempted, We

order them to be driven outside the walls of the City, with relentless violence, and We direct that all Catholic churches, throughout the entire world, shall be placed under the control of the orthodox bishops who have embraced the Nicene Creed.

Given at Constantinople, on the fourth of the Ides of January, under the Consulate of Flavius Eucharius and Flavius Syagrius.

Translated from the original Latin, edited, and compared with all accessible systems of jurisprudence ancient and modern.
By SAMUEL PARSONS SCOTT, A. M.

Tüze Felsefesi — Giriş üzerine çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Hegel'in Tüze Felsefesi İçin
Çözümlemeler
Aziz Yardımlı

Giriş

1 • “Felsefi Tüze Bilimi Hak İdeasını, eş deyişle Hak Kavramını ve edimselleşmesini konu alır.’ (§ 1)

§ 1

Felsefi Tüze Bilimi Hak İdeasını, eş deyişle Hak Kavramını ve Edimselleşmesini konu alır.

Die philosophische Rechtswissenschaft hat die Idee des Rechts, den Begriff des Rechts und dessen Verwirklichung zum Gegenstande.

Hegel'in demek istediği şey felsefenin soyutlamalar ile değil, ama somut olan ile ilgilendiğidir, çünkü bu bağlamda ‘somut’ olan fiziksel ya da duyusal olan değil ama Kavramdır, ve Kavram karşıtların birliği olarak somuttur. Kavramın ‘içeriksiz’ olduğu biçimindeki boş düşünce de Kavramın realite ile ilgisiz olduğu biçimindeki başka bir boş düşünce gibi geçersizdir, çünkü Kavram bir yandan kendi içeriği iken, öte yandan "realite" tam olarak kavramın belirli olması, tikel olması ya da "içerikli" olması demektir. (Kant'ın Kavrama duyusal gereçten "içerik" verme düşüncesi felsefi barbarlıktır.) Kavram salt soyut evrensel değil ama kendi karşıtı ile, tikel ile bir olan evrenseldir. Evrensel *belirlidir* ve kapsadığı bu olumsuzlamanın gücüyle kendini ortadan kaldırır, karşıtına, tikele geçer. Felsefede fenomenler ile değil, ama özsel olarak gerçek olan ile, kavramsal olan ile ilgileniriz. Fenomen geçicidir, ve bilginin nesnesi değildir. Ama gene de fenomen kavramsız değildir ve ona tüm biçimsel belirlenimini veren şey kavramsal özü ya da biçimidir. Bizi ilgilendiren bu kavramsallığı kavramaktır. Bu kavrayış görüş ya da sanı değildir, çünkü görüş Oluş sürecinde olanın bilinci ya da görgül bilgidir.

2 • “Hak İdeası Özgürlüktür, ve gerçekten anlaşılması için Kavramında ve bunun belirli-varlığında bilinmelidir.” (§ 1 Ek)

3 • “Tüze Bilimi İdeayı Kavramdan geliştirir, ya da, yine aynı şey, olgunun kendisinin kendi içkin açınımını izler.”
4 • “Hak Kavramı oluş sürecine göre Tüze Biliminin dışına düşer, çıkarsanması burada yalnızca varsayılır, ve verili olarak kabul edilir.”

§ 1

Tüze Bilimi felsefenin bir bölümüdür. Buna göre İdeayı — ki bir nesnede ussal olan yan İdea olarak bulunur — Kavramdan geliştirmesi, ya da, yine aynı şey, şeyin kendisinin kendi içkin açınımını izlemesi gerekir. Bir bölüm olarak belirli bir başlangıç noktası vardır ki, onu öncelemiş olan ve onun tanıtlaması denilen şeyi oluşturan [sürecin] sonucu ve gerçekliğidir. Böylece Hak Kavramı oluş sürecine göre Tüze Biliminin dışına düşer, çıkarsanması burada yalnızca varsayılmıştır, ve verili olarak kabul edilecektir.

Die Rechtswissenschaft ist ein Teil der Philosophie. Sie hat daher die Idee, als welche die Vernunft eines Gegenstandes ist, aus dem Begriffe zu entwickeln oder, was dasselbe ist, der eigenen immanenten Entwicklung der Sache selbst zuzusehen. Als Teil hat sie einen bestimmten Anfangspunkt, welcher das Resultat und die Wahrheit von dem ist, was vorhergeht und was den sogenannten Beweis desselben ausmacht. Der Begriff des Rechts fällt daher seinem Werden nach außerhalb der Wissenschaft des Rechts, seine Deduktion ist hier vorausgesetzt, und er ist als gegeben aufzunehmen.

Tüze Bilimi nesnel Tin alanın sonluluk ya da ayrım bölümüdür ve öznel Tini öncülü olarak alır. Buna göre Kavramının çıkarsaması onun dışına düşer ve onu önceleyen sürecin kendisidir. Tin, kavramsal olarak, yalnızca Yaşam ya da Ruh değil ama Ruhun ve Bilincin, Yaşam ve Düşüncenin birliğidir. (Tin Felsefesi, § 363). "Tinin süreci gelişimdir" (Tin Felsefesi, § 365). Tin etkinliktir, Doğa ile karşıtlık içinde edilgin değil ama etkindir, 'yapar,' ve yaptığı ise düşünerek ve isteyerek olduğu için baştan sona kendisidir, genel olarak Kültür dediğimiz süreçtir. Bu salt bir süreç olduğu için tüm kıpılarında ya da aşamalarında geçicidir. Tinin eylemi özsel olarak kuramsaldır, çünkü doğal ya da içgüdüsel değil ama düşünseldir, düşünce tarafından belirlenir. Kılgı Kuram olmaksızın kılgı değil ama bir hayvan davranışıdır. (Kuram bir imgelem kuruntusunu anlatmaz.) Düşüncenin istençten ayrılığı görüşü bir soyutlama üzerine dayanır, çünkü istenç düşüncesiz ve düşünce istençsiz olanaksızdır. Bu kuram ve kılgının birliğidir. Düşüncenin belirlenimi bütünüyle kendi içindendir, çünkü dışsal bir doğal dürtü bile insanda niteliği, ne olduğu açısından bilinçlidir, ve bir eylem güdüsü olduğunda bile ancak bilinçte olduğu düzeye dek insan eyleminden söz edebiliriz (içgüdüsel ya da dürtüsel davranışlar doğaya aittir; benzer olarak, bilinçsiz davranışlar da özgür eylemler olarak kabul edilemezler). İstenç kendini belirleyen Bendir. Bu öz-belirlenim onun Özgürlük ile bir olmasıdır. Tinin tüm belirlenimini kendi içinden üretmesi ve bunu İstencin ve Anlığın birliği içinde yapması Tini doğal zorunluğun üzerine yükselten etmendir. Özdek salt zorunluk altında dururken, Tinin belirlenimi İstenç olduğu için Tin baştan sona özgür olandır. Öyle ki, Tin nerede kendisi ise ve kendisi davranıyorsa orada saltık olarak özgürdür, çünkü tüm belirlenimin kökeni kendisi, kendi Benidir. KURAM VE KILGININ BİRLİĞİ KAVRAMININ KENDİSİ ÖZGÜRLÜĞÜN ANLATIMINDAN BAŞKA BİRŞEY DEĞİLDİR.

5 • Felsefe Bir Daire Oluşturur, Onda Başlangıç Olan Şey Aynı Zamanda Bir Sonuçtur (§ 2, Ek)

§ 2

Ek. Felsefe bir daire oluşturur: İlk ya da dolaysız olan bir noktası vardır, çünkü ne olursa olsun bir başlangıç yapmak zorundadır, tanıtlanmış olmayan, bir sonuç olmayan bir başlangıcı olmalıdır. Ama felsefenin kendisiyle başladığı şey dolaysızca göreli birşeydir, çünkü bir başka son-noktada sonuç olarak görünmek zorundadır. Felsefe havada asılı durmayan bir ardışıklıktır, dolaysızca başlayan değil, ama kendi üzerine geri dönen birşeydir.

Zusatz. Die Philosophie bildet einen Kreis: sie hat ein Erstes, Unmittelbares, da sie überhaupt

anfangen muß, ein nicht Erwiesenes, das kein Resultat ist. Aber womit die Philosophie anfängt, ist unmittelbar relativ, indem es an einem andern Endpunkt als Resultat erscheinen muß. Sie ist eine Folge, die nicht in der Luft hängt, nicht ein unmittelbar Anfangendes, sondern sie ist sich rundend.

Felsefenin başlangıcı dolaysız olmalıdır, ama salt bir başlangıç olduğu için görelidir ve Erek ile bağıntı içindedir. Başlangıç Erek tarafından belirlenir, böylece dolaylıdır ve bir sonuçtur. Felsefe insan etkinliğinin olumsal bir biçimi değildir. Onun bütün bir düşünsel varlığının gerçek biçiminin bilgisine doğru bir süreçtir.

6 • Felsefede Tanımlar İle İlgilenmeyiz (Bilmede Sorunumuz Semantik Değil ama Mantıksaldır)

§ 2

Buna karşı felsefi bilgilenmede bir Kavramın zorunluğu başlıca sorundur, ve bir sonuç olarak ortaya çıkış yolu onun tanıtlanması ve çıkarsanmasıdır. Böylece içeriği kendi için zorunlu iken, ikinci adım ona tasarımlarda ve dilde neyin karşılık düştüğünü aramaktır. Ama kendi için gerçekliği içindeki Kavramın ve tasarımda olduğu biçimiyle Kavramın birbirlerinden ayrı olmaları yalnızca olanaklı değildir; tersine, Kavram biçim ve şekil açısından tasarımdan ayrı olmak zorundadır. Gene de, eğer tasarım içeriğine göre de yanlış değilse, hiç kuşkusuz Kavram onda kapsandığı yolda ve özsel olarak onda bulunduğu yolda gösterilebilir, e.d. tasarım Kavramın biçimine yükseltilebilir. Ama tasarım kendi için zorunlu ve gerçek olan Kavram için bir denek taşı ve ölçüt olmaktan öylesine uzaktır ki, tersine gerçekliğini ondan almak, kendini onun yoluyla düzeltmek ve bilmek zorundadır.

Vielmehr ist in der philosophischen Erkenntnis die Notwendigkeit eines Begriffs die Hauptsache, und der Gang, als Resultat, geworden zu sein, [ist] sein Beweis und Deduktion. Indem so sein Inhalt für sich notwendig ist, so ist das Zweite, sich umzusehen, was in den Vorstellungen und in der Sprache demselben entspricht. Wie aber dieser Begriff für sich in seiner Wahrheit und wie er in der Vorstellung ist, dies kann nicht nur verschieden voneinander, sondern muß es auch der Form und Gestalt nach sein. Wenn jedoch die Vorstellung nicht auch ihrem Inhalte nach falsch ist, kann wohl der Begriff als in ihr enthalten und, seinem Wesen nach, in ihr vorhanden aufgezeigt, d.h. die Vorstellung zur Form des Begriffs erhoben werden. Aber sie ist so wenig Maßstab und Kriterium des für sich selbst notwendigen und wahren Begriffs, daß sie vielmehr ihre Wahrheit aus ihm zu nehmen, sich aus ihm zu berichtigen und zu erkennen hat.

Tanımlama Tanıtlama değildir. Tanımda tanıtlanmamış öğeler bulunur ve bu düzeye dek kuşkuludur. Etimoloji ise baştan sona olumsal olabilir ve kavram bağıntılarını bütünüyle örtebilir ya da ilgisiz bağıntılar gösterebilir. (Hegel Heidegger'i çok erken bir zamanda çürütmüştür. Heidegger'in "ontolojik fenomenoloji" dediği yöntemi Etimoloji üzerine dayanır ve kavramsal değil ama semantiktir; kendisi tanıtlama yapmadığını özel olarak vurgular (Varlık ve Zaman)). Tanım ya da tasarım Kavram için bir sınama ölçütü olamaz. Eğer içeriğine göre doğruysa, kendisi bunu kavrama borçludur. Bu semantik felsefecilik Hegel'in kendi zamanında özellikle Fries'da görülür ve yürek, esin, coşku, heyecan üzerine dayalı bu yöntem bütünüyle öznel sonuçlara götürür (örnekleri ileride).

§ 2

Ama o sözü edilen bilme türü tanım, tasım, tanıt ve buna benzer biçimsellikleri ile bir yandan az çok yitip gitmiş olsa da, yerini başka bir tarzda kazandığı daha kötü bir yedek biçime bırakmıştır ve genel olarak İdeaları, böylece Hak İdeasını ve onun daha öte belirlenimlerini bilincin olguları olarak dolaysızca yakalayıp ileri sürer ve doğal duyguyu ya da yeğinleşmiş bir duyguyu, yürek ve

esini Hakkın kaynağı yapar. Bu yöntem her durumda en uygunu, ama aynı zamanda da felsefeden en uzak olanıdır ...

Wenn aber jene Weise des Erkennens mit ihren Förmlichkeiten von Definitionen, Schließen, Beweisen und dergleichen einerseits mehr oder weniger verschwunden ist, so ist es dagegen ein schlimmer Ersatz, den sie durch eine andere Manier erhalten hat, nämlich die Ideen überhaupt, so auch die des Rechts und dessen weiterer Bestimmungen, als Tatsachen des Bewußtseins unmittelbar aufzugreifen und zu behaupten und das natürliche oder ein gesteigertes Gefühl, die eigne Brust und die Begeisterung zur Quelle des Rechts zu machen. Wenn diese Methode die bequemste unter allen ist, so ist sie zugleich die unphilosophischste ...

7• Hak Bir Devlette Genel Olarak Pozitiftir (Ve “Kötü Bir Olgu İçin İyi Zeminler İleri Sürülebilir” — s. 35, Caecilius)

§ 2

Hak (a) Bir Devlette geçerlik taşıma biçimi yoluyla genel olarak pozitiftir, ve bu yasal yetke Hakkın bilgisi için, pozitif Tüze Bilimi için ilkedir. (b) İçeriğe göre bu Hak pozitif bir öğe kazanır: (a) bir halkın tikel ulusal karakteri, tarihsel gelişim evresi ve doğal zorunluk alanına düşen bütün bir ilişkiler karmaşası yoluyla; (b) yasal bir Hak dizgesinin evrensel kavramın nesne ve durumların dışarıdan verili tikel nitelikleri üzerine uygulanmasını kapsamak zorunda olması nedeniyle (bir uygulama ki, bundan böyle kurgul bir düşünme yolu ve kavramın gelişimi değil, ama Anlağın [o tikel nitelikleri evrenselin] altına almasıdır); ve (g) edimsellikteki karar için gerekli son belirlenimler yoluyla.

Das Recht ist positiv überhaupt a) durch die Form, in einem Staate Gültigkeit zu haben, und diese gesetzliche Autorität ist das Prinzip für die Kenntnis desselben, die positive Rechtswissenschaft. b) Dem Inhalte nach erhält dies Recht ein positives Element a) durch den besonderen Nationalcharakter eines Volkes, die Stufe seiner geschichtlichen Entwicklung und den Zusammenhang aller der Verhältnisse, die der Naturnotwendigkeit angehören; b) durch die Notwendigkeit, daß ein System eines gesetzlichen Rechts die Anwendung des allgemeinen Begriffes auf die besondere von außen sich gebende Beschaffenheit der Gegenstände und Fälle enthalten muß — eine Anwendung, die nicht mehr spekulatives Denken und Entwicklung des Begriffes, sondern Subsumtion des Verstandes ist; g) durch die für die Entscheidung in der Wirklichkeit erforderlichen letzten Bestimmungen..

Roma pozitif yasalarının başlangıcı için sağın tarih vermek güçtür. İlk yasa metni On İki Tablet Yasasıdır. On kişilik bir komite (decemviri legibus scribundis) tarafından İÖ 449 yılında hazırlandı. Fragmanları tam ve tutarlı bir dizge olmadığını gösterir. Bu yasalar plepler ve patrisyenler arasındaki sınıf savaşımının bir sonucudur. 445'te yapılan bir yasamadada plebler ve patrisyenler arasında evliliğe izin verildi, konsüllerden birinin pleb olmasını güvence altına alındı ve kamu topraklarının (ager publicus) iyeliği üzerine sınırlama getirildi; 300'de çıkarılan bir yasa pleblerin rahiplik konumuna alınmasına izin verdi.

Roma tüze bilimi geleneksel olarak İÖ 300 yıllarında Gneaus Flavius ile başlatılır. Daha sonraki tarihlerde önemli adlar arasında yasanın her alanı üzerine geniş incelemeler yazmış olan Quintus Mucius Scaevola, ve Marcus Tullius Cicero'nun arkadaşı olan Servius Sulpicius Rufus bulunur. İS 250 yılları Roma Tüzesinin en yüksek ve en parlak dönemidir. Bizans İmparatorluğunda Justinian yasaları temel yasal uygulama oldular. Daha sonra 9'uncu yüzyılda Yunanca'ya çevrildiler ve İstanbul'un fethinden sonra bile Ortodoks Kilisenin mahkemelerinde uygulamada kaldılar. Batıda

Justinian yasaları hemen unutuldu ve Orta Çağlarda hemen hemen hiçbir işlerlikleri yoktu. Ancak 10'uncu yüzyıl sıralarında keşfedildiler. Bologna'daki tüze incelemeleri daha sonra Avrupa'nın ilk üniversitelerinden birinin başlangıcı oldu. Ancak 16'ıncı yüzyılda Roma yasaları Avrupa'da yaygın olarak işlerlik kazandı. Yalnızca İngiltere bu sürecin dışında kaldı, çünkü orada belli bir yasa dizgesi daha önce gelişmişti.

Doğal Hak (ya da Felsefi Hak) ile karşıtlık içindeki pozitif Hakkın karakteri onun Kavramına karşılık düşmez. Bu eşitsizlik tarihsel olarak belirli Hakların yine tarihsel sürecin kendisi tarafından sürekli olarak ortadan kaldırılmasının da zeminidir. Ama tikel tarihsel hakların olumsuzlanması öznel duygusallık zeminlerinde olmaktan çok olgunun kendi doğası tarafından, Edimselliğe özünlü ussallığın kendisi tarafından yerine getirilir. Doğal Hak kavramı pozitif Hakkın, genel olarak Yasanın ve Devletin yadsınması için ölçüttür.

8 • Montesquieu Pozitif Yasaların Dışsal (Tarihsel ve Kültürel) Bağlamını Doğru Olarak Gördü (Ama Evrenseli Göremedi Ve Göreciliği — Yasaların Coğrafya, İklim Vb Tarafından Koşullandırılması — Aşamadı)

§ 3

... sözü edilen o pozitif Haktaki tarihsel öğe açısından Montesquieu gerçek bir tarihsel görüşü ve tam bir felsefi duruş noktasını sunarak genelde yasamanın ve bunun tikel belirlenimlerinin irdelemesinin yalıtılma ve soyutlanma içinde değil, ama tersine tek bir bütünün bağımlı kıpıları olarak, bir ulusun ve bir çağın karakterini oluşturan tüm geri kalan belirlenimler ile bağlantı içinde yapılması gerektiğini ileri sürdü

In Ansehung des ... genannten geschichtlichen Elements im positiven Rechte hat Montesquieu die wahrhafte historische Ansicht, den echt philosophischen Standpunkt angegeben, die Gesetzgebung überhaupt und ihre besonderen Bestimmungen nicht isoliert und abstrakt zu betrachten, sondern vielmehr als abhängiges Moment einer Totalität, im Zusammenhange mit allen übrigen Bestimmungen, welche den Charakter einer Nation und einer Zeit ausmachen; in diesem Zusammenhange erhalten sie ihre wahrhafte Bedeutung sowie damit ihre Rechtfertigung.

Bu pozitif incelemenin kendi alanında yararı vardır, ama felsefi değildir.

§ 3

... tüzel bir belirlenimin koşullara ve yürürlükteki tüzel kurumlara eksiksiz olarak dayandığı ve onlarla bütünüyle tutarlı olduğu gösterilebilir, ve gene de bu belirlenim kendinde ve kendi için haksız ve usdışı olabilir, tıpkı Roma özel tüzesinin Roma babalık gücü ve Roma evliliği gibi kurumlardan bütünüyle tutarlı olarak doğan bir dizi belirlenimi durumunda olduğu gibi.

... eine Rechtsbestimmung kann sich aus den Umständen und vorhandenen Rechtsinstitutionen als vollkommen gegründet und konsequent zeigen lassen und doch an und für sich unrechtlich und unvernünftig sein, wie eine Menge der Bestimmungen des römischen Privatrechts, die aus solchen Institutionen als die römische väterliche Gewalt, der römische Ehestand ganz konsequent flossen.

9 • Hak Kavramı Ulusal Ya Da Etnik Değil, Evrenseldir (Montesquieu'nün Gözden Kaçırdığı Şey Evrenseldir; 'Yasaların Tini' Görecilikte — Coğrafya, İklim Vb. — Takılır)

§ 3

Yine aynı bağlamda sık sık Roma, Alman hak kavramlarından, şu ya da bu yasalar kitabında belirlenmiş olduğu biçimiyle hak kavramlarından söz edilir; ama burada karşılaşılan şeyler

Kavramlar değil, tersine yalnızca genel hak belirlenimleri, Anlak önermeleri, ilkeler, yasalar vb.dir.

Man pflegt so auch von den römischen, germanischen Rechtsbegriffen, von Rechtsbegriffen, wie sie in diesem oder jenem Gesetzbuche bestimmt seien, zu sprechen, während dabei nichts von Begriffen, sondern allein allgemeine Rerhtsbestimmungen, Verstandessätze, Grundsätze, Gesetze u. dgl. vorkommen.

Tüze felsefesi göreli olanı değil, saltık olanı konu alır. Tarihsel bakış açısı ancak belirli tüzel biçimleri aklar. Ama bu aklama ancak geçicidir, çünkü dayandığı koşullar geçicidir. Tarihsel tüze belirlenimleri akış ve değişim içindedir.

§ 3

O sözü edilen ayrımın gözardı edilmesiyle, bakış açısını değiştirmek ve gerçek bir aklama sorusunu koşullardan çıkarak aklamaya, kendi başlarına eşit ölçüde yararsız varsayımlardan sonuç çıkarmaya vb. kaydırmak ve genel olarak göreli olanı saltık olanın yerine, dışsal görüngüyü şeyin doğası yerine koymak olanaklı olur.

Durch Hintansetzung jenes Unterschiedes gelingt es, den Standpunkt zu verrücken und die Frage nach der wahrhaften Rechtfertigung in eine Rechtfertigung aus Umständen, Konsequenz aus Voraussetzungen, die für sich etwa ebensowenig taugen usf., hinüberzuspielen und überhaupt das Relative an die Stelle des Absoluten, die äußerliche Erscheinung an die Stelle der Natur der Sache zu setzen.

10 • Hakkın Zemini Genel Olarak Tinsel Olandır Ve Daha Tam Yeri Ve Başlangıç
Noktası İstençtir (§ 4)
11 • İstenç Özgürdür
12 • Özgürlük Hakkın Tözünü Ve Belirlenimini Oluşturur

§ 4

Hakkın zemini genel olarak tinsel olandır ve daha tam yeri ve başlangıç noktası İstençtir. İstenç özgürdür, ve böylece özgürlük Hakkın tözünü ve belirlenimini oluşturur ve Tüze Dizgesi edimselleşmiş özgürlüğün ülkesidir, Tinin bir ikinci doğa gibi kendi içinden türetmiş olduğu dünyasıdır.

Der Boden des Rechts ist überhaupt das Geistige und seine nähere Stelle und Ausgangspunkt der Wille, welcher frei ist, so daß die Freiheit seine Substanz und Bestimmung ausmacht und das Rechtssystem das Reich der verwirklichten Freiheit, die Welt des Geistes aus ihm selbst hervorgebracht, als eine zweite Natur, ist.

Hak kendinde Özgürlüğü anlatır, çünkü Başkasında Benim olanı bulma belirlenimidir. Genel olarak ya da soyut olarak düşünüldüğünde, Hak tikel Benin evrensel Başkalıkta sınırsız olma belirlenimidir ve böyle olarak genelde ya da kavramsal olarak sonsuzluğu anlatır. Hak bu kuramsal çözümlemesinde İstenç ile örtüşür ve aralarındaki ayrım Hak durumunda kendinde ya da gizil olanın İstenç durumunda kılgısal alana geçmesidir. ÖZGÜRLÜK, ÖZENÇ, VE ZORUNLUK. İstenç Anlık ile, Düşünce ile ayrılmamacasına birdir. Düşünce Özgürlüğü Düşüncenin kendi belirlenimini, kendi Kavramının Zorunluğunu izleyerek açınmasıdır. Buna göre Özgürlük Özençten, belirlenimsizlikten ayrılır ve karşıtı ile, Zorunluk ile saltık olarak Birdir. Tinin Zorunluğu onun Özgürlüğü, Gerçeği, Bilgisidir. Zorunluğu Özgürlükten ayırarak onun soyut karşıtı olarak görmek Kavram için geçersiz olan analitik bakış açısıdır. Tam tesine, Özenç belirlenimsizlik ve böylece

düşüncenin kendi özünden başka bir yolda belirlenmesi, Köleliktir. Köle gerçekten de belirlenimini kendi insan özünde değil, ama başkasının İstencinde taşıyan insandır. Özgürlüksüz İstenç boş bir sözdür. Özgürlük yalnızca İstenç olarak edimseldir.

A. KURAMSAL TUTUM

13 • İstenç Düşücesiz Olamaz

14 • Bir Nesneyi Düşünmek Onu Evrenselleştirmek, Ben Yapmak Demektir, Çünkü,

15 • Ben, Saltık Soyutlama Ve Atomik Tekillik Noktası Olarak, Düşünme Demektir

16 • İstenç Ben İle İlişkisinde Her Zaman Benim İstencimdir

§ 4 Ek

Düşünce ve İstenç arasındaki ayrım yalnızca kuramsal ve kılgısal tutumlar arasındaki ayrımdır. Ama bunlar hiç kuşkusuz iki yeti değildirler, tersine İstenç tikel bir düşünme kipidir: Kendini belirli-varlığa çeviren düşünmedir, kendine belirli-varlık verme dürtüsü olarak düşünmedir.

Der Unterschied zwischen Denken und Willen ist nur der zwischen dem theoretischen und praktischen Verhalten, aber es sind nicht etwa zwei Vermögen, sondern der Wille ist eine

besondere Weise des Denkens: das Denken als sich übersetzend ins Dasein, als Trieb, sich Dasein zu geben.

Her İstenç edimi düşünme kapsar. Düşüncesiz olan şey Davranıştır, Eylem değil. Dürtüler, eğilimler, itkiler, istekler vb. insanı ‘davranışa’ yöneltir. Ama salt bu güdülere bağlı ve düşünmeden bütünüyle soyutlanmış olduğunda insan davranışı insana değil, hayvana özgüdür. O zaman insan ancak davranır, özgür değil ama dürtüseldir. İnsan davranışına her zaman bilinç, her zaman düşünce eşlik eder ve bu onun ‘kuramsal’ yanı ile denmek istenen şeydir.

Bir nesneyi düşünürken, onu düşünce yapar ve ondan duyusal olanı uzaklaştırırım; onu özsel olarak ve dolaysızca benim olan birşey yaparım: Çünkü ancak düşünürken kendimdeyimdir, ancak kavrama edimi nesnenin delinişidir ki, bundan böyle bana karşı durmaya son verir ve ondan bana karşı kendi için taşımış olduğu özünü almış olurum.

Indem ich einen Gegenstand denke, mache ich ihn zum Gedanken und nehme ihm das Sinnliche; ich mache ihn zu etwas, das wesentlich und unmittelbar das Meinige ist: denn erst im Denken bin ich bei mir, erst das Begreifen ist das Durchbohren des Gegenstandes, der nicht mehr mir gegenübersteht und dem ich das Eigene genommen habe, das er für sich gegen mich hatte.

Birşeyi evrensel yapmak onu düşünmek demektir. ‘Ben’ düşünmedir ve o denli de evrenseldir. ‘Ben’ dediğim zaman, orada tüm tikelliği — karakter, doğallık, bilgi, yaş — bir yana bırakırım. ‘Ben’ bütünüyle boş, noktasal, yalın, ama gene de bu yalınlık içinde etkin olandır. Dünyanın rengârenk tablosu önümdedir: Onun karşısında durur ve bu tutumda karşıtlığı ortadan kaldırır, bu içeriği benim içeriğim yaparım. ‘Ben’ dünyayı tanımışsa, daha da ötesi, onu kavramışsa, orada kendi evindedir. Kuramsal tutum konusunda bu kadar.

Etwas allgemein machen heißt, es denken. Ich ist das Denken und ebenso das Allgemeine. Wenn ich Ich sage, so lasse ich darin jede Besonderheit fallen, den Charakter, das Naturell, die Kenntnisse, das Alter. Ich ist ganz leer, punktuell, einfach, aber tätig in dieser Einfachheit. Das bunte Gemälde der Welt ist vor mir: ich stehe ihm gegenüber und hebe bei diesem Verhalten den Gegensatz auf, mache diesen Inhalt zu dem meinigen. Ich ist in der Welt zu Hause, wenn es sie kennt, noch mehr, wenn es sie begriffen hat. Soweit das theoretische Verhalten.

Birşeyi düşünmek onu kavramsallaştırmak, öznelleştirmek, soyutlaştırmaktır. Birşeyi düşünmek onu Ben yapmak demektir, ve Ben ise tüm başka belirlenimlerden (duyumlar, duygular, istekler, güdüler, tasarımlar, imgeler vb.) soyutlanmış olarak düşünüldüğünde saltık olarak atomik dışlama ve soyutlama noktasıdır. Bu ise arı, yalın soyut düşüncedir. Ben bu soyutluk ve dışlama olarak soyutladığı ve dışladığı herşeyi kapsama yetisidir. Ben Herşey Olabilir.

B. KILGISAL TUTUM

17 • Kılgısal Olan Kuramsal Olanda (Düşünmede, Bende) Başlar

18 • Kılgısal Olmak Benin Dışsal Olarak Belirlenmesi Olduğu Ölçüde Yine Bene Aittir

19 • Dış Dünyadaki Eylemler Ve Edimler Özsel Olarak Egonun Kendisinden Başka Birşey Değildirler

§ 4 Ek

Öte yandan kılgısal tutum düşünmede, ‘Ben’in kendisinde başlar ve önce karşıt tutum olarak görünür, çünkü bir tür bölünme yaratır. Kılgısal ya da etkin olduğumda — ki davranıyor olduğum anlamına gelir — kendimi belirlerim, ve kendimi belirlemem yalnızca bir ayrım koymam demektir. Ama koyduğum bu ayrımlar da yine benim ayrımlarımdır, belirlenimler bana dönerler, ve uğruna çabaladığım amaçlar bana aittir. Şimdi bu belirlenim ve ayrımları dışarıya bırakacak olursam, eş deyişle dış dünya denilen alana koyacak olursam, gene de benimkiler olarak kalırlar: Benim yaptıklarım, benim ettiklerimdirler, benim tinimin izini taşırlar.

Das praktische Verhalten fängt dagegen beim Denken, beim Ich selbst an und erscheint zuvörderst als entgegengesetzt, weil es nämlich gleich eine Trennung aufstellt. Indem ich praktisch, tätig bin, das heißt handele, bestimme ich mich, und mich bestimmen heißt, eben einen Unterschied setzen. Aber diese Unterschiede, die ich setze, sind dann wieder die meinigen, die Bestimmungen kommen mir zu, und die Zwecke, wozu ich getrieben bin, gehören mir an. Wenn ich nun auch diese Bestimmungen und Unterschiede herauslasse, das heißt in die sogenannte Außenwelt setze, so bleiben sie doch die meinigen: sie sind das, was ich getan, gemacht habe, sie tragen die Spur meines Geistes.

Kılgısal olan kuramsal olanın karşıtıdır.

Kılgısal olmak davranmak demektir. Ama davranış Bene ait olduğu ölçüde Düşünce, Kuram yüklüdür.

Burada Kuram ve Kılgının birliğini "düşündüğüm herşeyi yaparım" anlamında almamalıyız. Bu tasarlar, planlar, vb. hiç kuşkusuz düşünsel öznelliklerdir, ve nesnelleşebilirler ya da bu olmayabilir. Kılgıya Kuramın saltık olarak eşlik etmesi insan davranışının düşüncesiz ve bilinçsiz olamayacağını anlatır.

KURAMSALIN VE KILGISALIN BİRLİĞİ

20 • Kuramsal Olan Kılgısal Olanda Kapsanır

21 • Anlık Olmaksızın İstenç Olanaksızdır

§ 4 Ek

Kuramsal özsel olarak kılgısalda kapsanır: İkisinin ayrı oldukları düşüncesinin karşısında olmalıyız, çünkü Anlık olmaksızın hiçbir İstenç olamaz. Karşıt olarak, İstenç kuramsalı kendi içinde taşır: İstenç kendini belirler; bu belirlenim ilk olarak içsel birşeydir: İstediğim şeyi kendi ‘önüme koyarım’ [= tasarlarım], benim için nesne olur. Hayvan içgüdüye göre davranır, içsel birşey tarafından güdülür ve böylece o da kılgısaldır, ama bir İstenci yoktur, çünkü istemekte olduğunu düşünmez.

Öte yandan bir insanın İstenç olmaksızın kuramsal olarak davranması ya da düşünmesi eşit ölçüde olanaksızdır, çünkü düşünürken aynı zamanda o denli de etkinizdir. Düşünülenin içeriği hiç kuşkusuz varolan birşey biçimini kazanır, ama bu varolan bizim etkinliğimiz yoluyla koyulmuş dolaylı birşeydir. Bu ayrı tutumlar öyleyse ayrılamazdır: Bir ve aynıdırlar, ve ister düşünme, isterse isteme olsun, tüm etkinliklerde her iki kıpı da bulunur.

Das Theoretische ist wesentlich im Praktischen enthalten: es geht gegen die Vorstellung, daß beide getrennt sind, denn man kann keinen Willen haben ohne Intelligenz. Im Gegenteil, der Wille hält das Theoretische in sich: der Wille bestimmt sich; diese Bestimmung ist zunächst ein Inneres: was ich will, stelle ich mir vor, ist Gegenstand für mich. Das Tier handelt nach Instinkt, wird durch ein Inneres getrieben und ist so auch praktisch, aber es hat keinen Willen, weil es sich das nicht vorstellt, was es begehrt. Ebensowenig kann man sich aber ohne Willen theoretisch verhalten oder denken, denn indem wir denken, sind wir eben tätig. Der Inhalt des Gedachten erhält wohl die Form des Seienden, aber dies Seiende ist ein Vermitteltes, durch unsere Tatigkeit Gesetztes. Diese Unterschiede sind also untrennbar: sie sind eines und dasselbe, und in jeder Tätigkeit, sowohl des Denkens als Wollens, finden sich beide Momente.

Kılgısal olan Kuramsalı kapsar; İstenç Anlığı kendi içinde kapsar. Ve .....
İstenç olmaksızın Anlık da olanaksızdır. Düşünürken de ETKİNizdir. Düşünme, etkinlik olarak, kılgıdır.

22 • İstenç Belirlenimsiz Olabilir Ve Tüm Dürtüler, İtkiler, İsteklerden Vb. Soyutlanabilir.

23 • İstenç Bu Belirlenimsizlik Durumunda Hiçbirşeyi İstemez

24 • Bu Anlak Özgürlüğü Ya Da Olumsuz Özgürlüktür

25 • Olumsuz Özgürlük Hiçbirşey İstememeyi Brahma Olarak Gören Hinduizmde Ve Tüm Belirlenimi Kısıtlama Olarak Gören Politik Soyut Özgürlük Bilincinde Edimselleşir

§ 5

İstenç (a) arı belirlenimsizlik öğesini ya da ‘Ben’in kendi içine arı yansımasını kapsar ki, bunda her sınırlama gibi doğa yoluyla, gereksinimler, istekler ve dürtüler yoluyla dolaysızca sunulan ya da hangi yolla olursa olsun verili ve belirli olan her içerik de çözülür; saltık soyutlamanın kısıtlanmamış sonsuzluğu ya da evrensellik, kendi kendisinin arı düşüncesi.

Der Wille enthält a) das Element der reinen Unbestimmtheit oder der reinen Reflexion des Ich in sich, in welcher jede Beschränkung, jeder durch die Natur, die Bedürfnisse, Begierden und Triebe unmittelbar vorhandene oder, wodurch es sei, gegebene und bestimmte Inhalt aufgelöst ist; die schrankenlose Unendlichkeit der absoluten Abstraktion oder Allgemeinheit, das reine Denken seiner selbst.

Hindunun İstenci bastırması (ki ‘Ben = Ben’ olarak bir analitik Anlak tutumudur) onu isteksiz, böylece eksiksiz, böylece Brahman yapar. Öte yandan soyut Özgürlük belgisi, politik olarak ileri sürüldüğünde (Fransız Devriminde olduğu gibi), tüm belirlenimi sınırlama olarak, olumsuzlama olarak görür ve ortadan kaldırır. Anarşizmde de benzer soyutlama yer alır ve tüm örgütleniş, düzen, yasa, kural vb. Özgürlüğün kısıtlanışı olarak görülür ve yadsınır. Bu Olumsuz İstenç ancak yokederken varoluşunun duygusunu yaşar. Hindunun özgürlüğü Başkasından bir kaçış olduğu ölçüde Sevgiden saltık olarak yoksundur.

§ 5

Bu özgürlük biçimi dinsel ve politik yaşamların etkin fanatizminde daha somut olarak görünür. Söz gelimi Fransız Devriminin tüm yetenek ve yetke ayrımlarının ortadan kaldırılmasını gerektiren Terör evresi bu duruma bir örnektir. Bu dönem bir sarsıntı, bir titreme, tikel her şeye karşı bir geçimsizlik dönemiydi; çünkü fanatizm eklemlenmiş değil ama soyut olanı ister: Nerede ayrım kendini gösterirse, fanatizm bunu kendi belirlenimsizliğine aykırı bulur ve ortadan kaldırır. Bu nedenle devrimde halk kendi yapmış olduğu kurumları bir kez daha yok etti, çünkü tüm kurumlar soyut eşitlik özbilincine aykırıydı.

Konkreter erscheint diese Form im tätigen Fanatismus des politischen wie des religiösen Lebens. Dahin gehört z.B. die Schreckenizeit der Französischen Revolution, in welcher aller Unterschied der Talente, der Autorität aufgehoben werden sollte. Diese Zeit war eine Erzitterung, ein Erbeben, eine Unverträglichkeit gegen jedes Besondere; denn der Fanatismus will ein Abstraktes, keine Gliederung: wo sich Unterschiede hervortun, findet er dieses seiner Unbestimmtheit zuwider und hebt sie auf. Deswegen hat auch das Volk in der Revolution die Institutionen, die es selbst gemacht hatte, wieder zerstört, weil jede Institution dem abstrakten Selbstbewußtsein der Gleichheit zuwider ist.

İstencin belirlenimsizliği gerçek Sonsuz değildir. Hiç kuşkusuz isteksizlikte bir tanrısallık görünüşü vardır, çünkü tüm dışsallıktan bağımsızlığı imler. Ama bu dışsallık dışsallık olarak kaldığı sürece, tam tersine, İstenci sınırlayan şeyin kendisidir. Gerçek sonsuzluk bu dışsallığın dışlanmasında değil, ama onun içsellik ile birliğinin kurulmasında kazanılır. Başkalık bu düzeye dek Özgürlüğün koşuludur.

26 • İstenç Kendini Belirler Ve Bir İçeriği Nesne Olarak Alır

27 • Bu İstencin Özgürlüğü Olduğu Gibi O Denli De Özgürlüğün Yitimidir, Çünkü Belirlenim Olumsuzlamadır Ve İstecin Nesnesi Onun Bağımlılığıdır

§ 6

(b) Benzer olarak, ‘Ben’ ayrımsız belirlenimsizlikten ayrımlaşmaya, belirlemeye ve bir belirliliğin bir içerik ve nesne olarak koyulmasına geçiştir. — Bundan başka, bu içerik doğa tarafından verilmiş ya da tinin Kavramı tarafından üretilmiş olabilir. Kendi kendisinin belirli olarak bu koyuluşu yoluyla ‘Ben’ genelde belirli-varlığa geçer; — ‘Ben’in saltık sonluluk ya da tikelleşme kıpısı.

b) Ebenso ist Ich das Übergehen aus unterschiedsloser Unbestimmtheit zur Unterscheidung, Bestimmen und Setzen einer Bestimmtheit als eines Inhalts und Gegenstands. — Dieser Inhalt sei nun weiter als durch die Natur gegeben oder aus dem Begriffe des Geistes erzeugt. Durch dies Setzen seiner selbst als eines bestimmten tritt Ich in das Dasein überhaupt; — das absolute Moment der Endlichkeit oder Besonderung des Ich.

İstencin kendini belirlemesi kendini sınırlamasıdır. Belirleme, birşeyi isteme ilk olarak bir İstenç edimi ve böylece Özgürlüğün somutlaşması olarak görünürken, öte yandan eşit ölçüde Özgülüğün ortadan kalkışı olarak görülür, çünkü İstenç istemekle kendini birşeye bağımlı kılar. Bu çatışkı birçok felsefenin takıldığı ve aşamadığı düğüm noktasıdır. Kant bir öte yan konutlayarak İstenci sonlulaştırır ve gerçekleşmesini Öte Yana erteler, bunda Ölümsüzlük isteğinin temelini görür. Fichte Belirlenimi Benden çıkarsamaz ve dışarıdan getirir, böylece Beni sonsuza dek aşamayacağı bir Başkalık karşısında sınırlandırır.

28 • İstenç Evrenselin Ve Tikelin Birliğidir

29 • Özgürlük Bu Tikelliğin (Belirli İstenç) Evrensel İle Birliğidir

§ 7

(g) İstenç bu iki kıpının birliğidir; — kendi içine yansıyan ve bu yolla Evrenselliğe geri alınan Tikellik; — Tekillik; ‘Ben’in kendini belirlemesi, kendini bir ve aynı zamanda kendi olumsuzu olarak, eş deyişle belirli, sınırlı olarak koymak ve kendisinde, e.d. kendi ile özdeşliğinde ve evrenselliğinde kalmak, ve belirlenimde yalnızca kendi kendisi ile birleşmek.

g) Der Wille ist die Einheit dieser beiden Momente; — die in sich reflektierte und dadurch zur Allgemeinheit zurückgeführte Besonderheit; — Einzelheit; die Selbstbestimmung des Ich, in einem sich als das Negative seiner selbst, nämlich als bestimmt, beschränkt zu setzen und bei sich, d.i. in seiner Identität mit sich und Allgemeinheit zu bleiben, und in der Bestimmung, sich nur mit sich selbst zusammenzuschließen.

Gerçek İstenç, Özgürlük ancak ve ancak bu Başkasının (tikellik, belirlilik) o denli de İstencin kendisi ile bir olmasında kazanılır. Bu düzeye dek Özgürlük kavramı ancak karşıtların birliği yoluyla kurulur. İlk iki kıpı Özgürlük Kavramı değil ama Özgürlük tasarımları ya da soyutlamalarıdır. Bunun kılgısal anlamı İstencin nesnesini kendi ile uyumlu kılması, nesnesinden kendisi de olmayan hiçbirşeyi istememesidir. Yasa dışsal bir belirlenim olarak onun özgürlüğünün kısıtlamasıdır. Ama yasa onun istencini anlattığı ölçüde onun için gerçek Özgürlüktür. Benzer olarak, İstenen bir Sevgi ancak onun öz-Sevgisi ya da sevilmesi ise İstenç duygu sonsuzluğunu ve böylece Özgürlüğü kazanır.

§ 7 Ek

Şimdi bu üçüncüsü, kendi kısıtlanışında, bu başkasında kendi kendisinde olması, kendini belirlerken gene de kendi kendisinde kalması ve evrensele sarılmaya son vermemesi, — bu Özgürlüğün somut Kavramıdır. Buna karşı önceki iki kıpının baştan sona soyut ve tek-yanlı oldukları bulunur. Ama bu özgürlük duygu biçiminde, örneğin dostluk ve sevgide, daha şimdiden önümüzdedir. Burada insan kendi içinde tek-yanlı değildir, tersine kendini bir başkası ile ilişkide isteyerek kısıtlar, ama bu kısıtlanışta kendini kendisi olarak bilir. Belirlilikte insanın kendisini belirli olarak duymaması gerekir, tersine başkasını başkası olarak görürken, ilkin onda kendi öz-duygusunu bulur. Özgürlük öyleyse ne belirsizlikte ne de belirlilikte yatar; tersine, her ikisidir.

Das Dritte ist nun, daß es in seiner Beschränkung, in diesem Anderen bei sich selbst sei, daß, indem es sich bestimmt, es dennoch bei sich bleibe und nicht aufhöre, das Allgemeine festzuhalten: dieses ist dann der konkrete Begriff der Freiheit, während die beiden vorigen Momente durchaus abstrakt und einseitig befunden worden sind. Diese Freiheit haben wir aber schon in der Form der Empfindung, z.B. in der Freundschaft und Liebe. Hier ist man nicht einseitig in sich, sondern man beschränkt sich gern in Beziehung auf ein Anderes, weiß sich aber in dieser Beschränkung als sich selbst. In der Bestimmtheit soll sich der Mensch nicht bestimmt fühlen, sondern indem man das Andere als Anderes betrachtet, hat man darin erst sein Selbstgefühl. Die Freiheit liegt also weder in der Unbestimmtheit noch in der Bestimmtheit, sondern sie ist beides.

30 • . İstencin En Yakın (Dolaysız) Belirlenimi Dürtüler, Eğilimler, İsteklerdir

31 • İstencin Bu Doğal Belirlenimi Ancak Kendinde Ussaldır

32 • Dürtü, İçgüdü Vb. İnsanda Doğal Yana Aittir

§ 11

İlk olarak salt kendinde özgür olan İstenç dolaysız ya da doğal İstençtir. Kendi kendini belirleyen Kavramın İstençte koyduğu ayrımın belirlenimleri dolaysız İstençte dolaysızca bulunan bir içerik

olarak görünürler — dürtüler, istekler, eğilimlerdirler, ki bunlar yoluyla İstenç kendini doğa tarafından belirlenmiş bulur. Bu içerik, gelişmiş belirlenimleri ile birlikte, hiç kuşkusuz İstencin ussallığından doğar ve böylece kendinde ussaldır; ama böyle dolaysızlık biçimi içine bırakıldığında, henüz ussallık biçiminde değildir. Bu içerik hiç kuşkusuz benim için genel olarak benimkidir; ama bu biçim ve o içerik henüz ayrıdırlar, ve İstenç böylece kendi içinde sonlu İstençtir.

Der nur erst an sich freie Wille ist der unmittelbare oder natürliche Wille. Die Bestimmungen des Unterschieds, welchen der sich selbst bestimmende Begriff im Willen setzt, erscheinen im unmittelbaren Willen als ein unmittelbar vorhandener Inhalt — es sind die Triebe, Begierden, Neigungen, durch die sich der Wille von Natur bestimmt findet. Dieser Inhalt nebst dessen entwickelten Bestimmungen kommt zwar von der Vernünftigkeit des Willens her und ist so an sich vernünftig, aber in solche Form der Unmittelbarkeit ausgelassen, ist er noch nicht in Form der Vernünftigkeit. Dieser Inhalt ist zwar für mich der meinige überhaupt; diese Form und jener Inhalt sind aber noch verschieden, — der Wille ist so in sich endlicher Wille.

İçgüdüler insanda bilince çıkar ve böylece düşüncenin (istencin) altına düşer: İnsanda içgüdüler hayvanda olduğu gibi koşulsuzca egemen değildir. İçgüdülerin, dürtülerin vb. düşünce altına düşmeleri bunları duyunç yoluyla yargılama süreci altına getirir ve bu insanı moral varlık yapan belirlenimdir. İçgüdü yaşam için dürtü, genel olarak Freud'un Eros dediği belirlenimdir. İçgüdünün Bende bilinçli olması onu Düşünce ile olduğu gibi Duygu ile ilişki içine getirir ve insanda içgüdü hayvanda olduğundan bütünüyle başka bir belirlenim kazanır. Erotizm arı içgüdü değildir, Sevgi ile birleşmiş eşeysellik itkisidir, ve bu birlik içinde olduğu düzeye dek Haz İlkesinin gerçek insansal biçimidir. İçgüdünün, dürtünün, itkinin, giderek isteğin bile doğuşu bütünüyle insanın Doğa yanına, kendiliğindenliğe aittir.

33 • Doğal (Dolaysız) İstencin Dürtüler Çokluğu Arasında Seçme Yapması Karar Vermedir, Tikelliktir, Sınırlanmışlıktır

34 • İstençteki Evrensellik ‘Benimki’ İmlemini Taşır

35 • “Kim büyük birşey istiyorsa,” der Goethe, “kendini sınırlayabilmelidir.”

§ 13

Karar verme yoluyla istenç kendini belirli bir bireyin İstenci olarak ve bir başkası karşısında ondan ayrı bir İstenç olarak koyar.

İstençte evrensel aynı zamanda özsel olarak ‘benimki’ imlemini taşır, tekillik olarak bulunur; ...

Durch das Beschließen setzt der Wille sich als Willen eines bestimmten Individuums und als sich hinaus gegen Anderes unterscheidenden.

Im Willen hat das Allgemeine zugleich wesentlich die Bedeutung des Meinigen, als Einzelheit. ...

Karar İstençtir, ve aynı zamanda Seçme Özgürlüğü denilen şeye karşılık düşer. Seçme özgürlüğü bir yandan dürtüler vb. çokluğu ile ilgili olabilirken, öte yandan daha yüksek istekler arasında da bir belirleme yapmaya yönelebilir. Seçmenin Özgürlük ile bir olarak alınması açıktır İstenci verili olana kısıtlar ve biçimsel özgürlükten daha çoğu değildir. Özsel Özgürlük İstencin sınırda sınır olmayanı bulmasıdır.

36 • İstenç Bir Dürtüler, İstekler Vb. Çokluğu Üzerinde Durur Ve Aralarında Seçimde Bulunabilir

37 • Seçme Özgürlüğü Özenç (Keyfilik) Olarak İstençtir

38 • “Özenç kendini istenç olarak gösteren olumsallıktır.”

§ 14

[Sonlu İstenç olarak] ‘Ben’ kendimi şuna ya da buna belirleme, ‘Ben’ için bu bakımdan dışsal olan belirlenimler arasında bir seçimde bulunma olanağıdır.

... und Ich die Möglichkeit, mich zu diesem oder einem andern zu bestimmen, — unter diesen für dasselbe nach dieser Seite äußeren Bestimmungen zu wählen.

Seçme Özgürlüğünün en azından kendini kendi iç kaynaklarından belirleme olmadığı açıktır. Bunun özgürlük olarak görülmesi (Varoluşçulukta, Sartre) İnsan Özünün, genel olarak Özselliğin yadsınmasından kaynaklanır. Özgürlük gerçekte özün belirlenimini yerine getirmek ve böylece zorunluktur. Ama bu eytişim varoluşçuluğun kavrayış çevreninin ötesine düşer. Seçme Özgürlüğü Keyfilik dediğimiz şeydir, ve böyle olarak seçilen şeyin belirlenmesinde bile bir zorunluğu dışlar. Seçim keyfi olarak yapılır. ‘Seçme Özgürlüğü’ anlatımı bu keyfiliği imler.

39 • Özgürlük Dilediğini Yapabilme İle Aynı Şey Değildir, Çünkü Bu 'Dilek’ İnsanın Doğal Yanından, Doğal Bağımlılığından Kaynaklanır

40 • Özgürlük (Spinoza’nın Düşündüğü Gibi) İstencin Belirlenimsizliği De Değildir

§ 15

İnsanın özgürlük açısından taşıdığı en alışıldık tasarım Özençtir — yalnızca doğal dürtüler tarafından belirlenen istenç ile kendinde ve kendi için özgür istenç arasına derin düşüncenin getirdiği orta terim. Özgürlük genel olarak insanın istediğini yapabilmesidir dendiğini işittiğimiz zaman, bu tasarım yalnızca düşüncenin eğitiminde tam bir eksikliğin belirtisi olarak alınabilir, çünkü burada henüz kendinde ve kendi için özgür İstenç, Hak, Törellik vb. üzerine en küçük bir önsezi bile bulunmaz. ... Özenç, gerçekliği içindeki istenç olmak yerine, tersine çelişki olarak istençtir.

Die gewöhnlichste Vorstellung, die man bei der Freiheit hat, ist die der Willkür — die Mitte der Reflexion zwischen dem Willen als bloß durch die natürlichen Triebe bestimmt und dem an und für sich freien Willen. Wenn man sagen hört, die Freiheit überhaupt sei dies, daß man tun könne, was man wolle, so kann solche Vorstellung nur für gänzlichen Mangel an Bildung des Gedankens genommen werden, in welcher sich von dem, was der an und für sich freie Wille, Recht, Sittlichkeit usf. ist, noch keine Ahnung findet. ... Die Willkür ist, statt der Wille in seiner Wahrheit zu sein, vielmehr der Wille als der Widerspruch.

Spinoza İstenci de Doğa zorunluğu altında gördüğü için Özencin bile belirlendiğini düşünür.

41 • Seçme Özgürlüğünde Verili İçeriğe Bağımlıyımdır

§ 15

Seçim buna göre ‘Ben’in belirsizliğinde ve bir içeriğin belirliliğinde yatar. İstenç öyleyse bu içerik nedeniyle özgür değildir, üstelik sonsuzluk yanını biçimsel olarak kendinde taşıyor olmasına karşın; bu içeriklerin hiç biri ona karşılık düşmez: Sözcüğün gerçek anlamında, kendini hiç birinde bulamaz. Özençte içeriğin istencimin doğası yoluyla değil ama olumsallık yoluyla benimki olarak belirlendiği imlenir; öyleyse o denli de bu içeriğe bağımlıyımdır, ve özençte yatan çelişki budur. Sıradan insan özençli olarak davranmasına izin verildiği zaman özgür olduğuna inanır, ama tam anlamıyla özençtedir ki özgür olmadığı imlenir. Ussal olanı istediğim zaman, tikel birey olarak değil ama genel olarak törellik Kavramı ile uyum içinde davranmış olurum: Törel bir eylemde kendimi değil ama olguyu geçerli kılarım. Ama sapık bir davranışta bulunan kişi herşeyden çok

tikelliğinin ortaya çıkmasına izin verir. Ussal olan oraya herkesin gittiği ama orada hiç kimsenin kendini gösteremediği ana yoldur.

Die Wahl liegt daher in der Unbestimmtheit des Ich und in der Bestimmtheit eines Inhalts. Der Wille ist also um dieses Inhalts willen nicht frei, obgleich er die Seite der Unendlichkeit formell an sich hat; ihm entspricht keiner dieser Inhalte: in keinem hat er wahrhaft sich selbst. In der Willkür ist das enthalten, daß der Inhalt nicht durch die Natur meines Willens bestimmt ist, der meinige zu sein, sondern durch Zufälligkeit; ich bin also ebenso abhängig von diesem Inhalt, und dies ist der Widerspruch, der in der Willkür liegt. Der gewöhnliche Mensch glaubt, frei zu sein, wenn ihm willkürlich zu handeln erlaubt ist, aber gerade in der Willkür liegt, daß er nicht frei ist. Wenn ich das Vernünftige will, so handle ich nicht als partikulares Individuum, sondern nach den Begriffen der Sittlichkeit überhaupt: in einer sittlichen Handlung mache ich nicht mich selbst, sondern die Sache geltend. Der Mensch aber, indem er etwas Verkehrtes tut, läßt seine Partikularität am meisten hervortreten. Das Vernünftige ist die Landstraße, wo jeder geht, wo niemand sich auszeichnet.

Seçme Özgürlüğü Ussal olanın istenmesi değildir. Bu tür özgürlükte içerik keyfi olarak belirlenir ve ussal olması koşulu aranmaz. Özgürlük tüm dürtüsel zorunluğa karşın ussal olanı yapabilmede yatar. Dürtü ile uzlaşabilirim. O zaman yine İstencim ve Usum yoluyla davranmış olurum. Duygular, tutkular, itkiler vb. kendilerinde kötü değildirler. Ama belirli durumlarda açıkça sapık bile olabilirler. Duyguyu koşulsuzca Usun, Mantığın karşısına çıkaran eğitimsiz bilince söz gelimi Nefretin de bir duygu olup olmadığını sorabiliriz.

42 • Çeşitli Dürtüler Arasında Seçimde Bulunmanın Ölçütü Olumsaldır
(Hangi Dürtünün Daha Çok Doyum Vb. Vereceğini Anlak Belirler)

§ 17

Çelişki, ki Özenç budur (§ 15), dürtü ve eğilimlerin eytişimi olarak bunların birbirlerini karşılıklı engelledikleri, birinin doyumunun ötekinin doyumunun altgüdümlü kılınmasını ya da çiğnenmesini gerektirdiği vb. görüngüsünü taşır; ve dürtü yalnızca belirliliğinin yalın yönü olduğu ve böylece kendi içinde bir ölçü taşımadığı için, onu altgüdümlü kılan ya da gözden çıkaran bu belirleme Özencin olumsal kararıdır ki, ya hangi dürtüde daha çok doyum kazanacağını hesaplayan Anlak ile ya da başka herhangi bir keyfi bakış açısına göre davranışa geçer.

Der Widerspruch, welcher die Willkür ist (§ 15), hat als Dialektik der Triebe und Neigungen die Erscheinung, daß sie sich gegenseitig stören, die Befriedigung des einen die Unterordnung oder Aufopferung der Befriedigung des anderen fordert usf.; und indem der Trieb nur einfache Richtung seiner Bestimmtheit ist, das Maß somit nicht in sich selbst hat, so ist dies unterordnende oder aufopfernde Bestimmen das zufällige Entscheiden der Willkür, sie verfahre nun dabei mit berechnendem Verstande, bei welchem Triebe mehr Befriedigung zu gewinnen sei, oder nach welcher anderen beliebigen Rücksicht.

Dürtülerin çatışması gene de düşüncenin altında durur ve bunlar arasında seçimde bulunma kısıtlanması en sonunda geçersizdir.

43 • Doğal Dürtüler Kendilerinde İyi Ya Da Kötü Değildir
(Doğada Moral Belirlenim Yoktur)
44 • İnsan Doğal Olarak Ne İyi Ne De Kötüdür

§ 18

Dürtüleri yargılama açısından bu eytişim dolaysız İstencin belirlenimlerinin içkin ve böylece olumlu olmakla iyi oldukları görünüşünü taşır; buna göre, insan doğal olarak iyidir denir. Ama bunların doğa belirlenimleri olmaları ve bu yüzden özgürlüğe ve tin kavramına karşıt ve olumsuz birşey olmaları ölçüsünde köklerinden koparılmaları gerekir; ve buna göre insan doğal olarak kötüdür denir. Önesürümlerden birinden ya da ötekinden yana karar bu bakış açısından benzer olarak öznel özençtir.

In Ansehung der Beurteilung der Triebe hat die Dialektik die Erscheinung, daß als immanent, somit positiv, die Bestimmungen des unmittelbaren Willens gut sind; der Mensch heißt so von Natur gut. Insofern sie aber Naturbestimmungen, also der Freiheit und dem Begriffe des Geistes überhaupt entgegen und das Negative sind, sind sie auszurotten; der Mensch heißt so von Natur böse. Das Entscheidende für die eine oder die andere Behauptung ist auf diesem Standpunkte gleichfalls die subjektive Willkür.

İnsanın doğal olarak iyi ya da kötü olması Doğaya Duyunç belirlenimi yüklemektir. Ama Duyunç Tine aittir, Doğaya değil. İyinin ve Kötünün ötesi olmasa da dışı olan Doğa içgüdüsel davranışa açıktır. Nietzsche'de İyinin ve Kötünün Ötesi olarak İçgüdünün yüceltilmesini görürüz: Alles Gute ist Instikt.

Ek. İnsanın doğal olarak kötü olduğu biçimindeki Hıristiyan öğreti onun iyi olarak kabul eden öteki öğretiden yüksekte durur. Felsefi yorumlanışına göre, bu öğreti şöyle anlaşılmalıdır. Tin olarak insan kendini doğal dürtüler yoluyla belirlenmeye bırakmama konumundaki özgür bir yaratıktır. Buna göre, dolaysız ve eğitimsiz durumunda olduğu biçimiyle insan öyle bir durumdadır ki, orada olmaması ve kendini oradan kurtarması gerekir. Onsuz Hıristiyanlığın özgürlük dini olamayacağı ilk günah öğretisinin anlamı budur.

Zusatz. Die christliche Lehre, daß der Mensch von Natur böse sei, steht höher wie die andere, die ihn für gut hält; ihrer philosophischen Auslegung zufolge ist sie also zu fassen. Als Geist ist der Mensch ein freies Wesen, das die Stellung hat, sich nicht durch Naturimpulse bestimmen zu lassen. Der Mensch, als im unmittelbaren und ungebildeten Zustande, ist daher in einer Lage, in der er nicht sein soll und von der er sich befreien muß. Die Lehre von der Erbsünde, ohne welche das Christentum nicht die Religion der Freiheit wäre, hat diese Bedeutung.

İnsan hiç kuşkusuz doğal olarak kötü değildir. Ama dinsel öğreti haklı olarak insanın doğal dürtülerin güdümünde kalmasını kötülük olarak görür. Oysa insan tinsel olarak özgürdür ve iyi olmasının olanağı doğal değil, tinsel olmasından geçer. Aynı zamanda Kötülük de tinselliktir.

45 • Mutlulukta Düşünce Doğal Dürtülerin Üzerindedir, Çünkü Doğal Doyum Geçici İken Mutluluk Sonsuzluk İster

§ 20 Ek

Ek. Mutlulukta düşünce daha şimdiden dürtülerin doğal güçleri üzerinde bir egemenlik taşır, çünkü düşünce kıpısal bir doyumla yetinmez, tersine bir mutluluğu bütün olarak ister. Bu istem belli bir düzeye dek eğitimle bağıntılıdır, çünkü bir evrenseli geçerli kılan şey tam olarak eğitimdir. Ama mutluluk idealinde iki kıpı yatar. İlk olarak, tüm tikelliklerden daha yüksek olan bir evrensel; ama bu evrenselin içeriği yine salt evrensel bir haz olduğu için, burada bir kez daha tekil ve tikel birşey, dolayısıyla sonlu birşey ortaya çıkar, ve dürtüye geri dönülmelidir. Mutluluğun içeriği herkesin öznellik ve duygusunda yattığı için, bu evrensel erek kendi payına tikeldir ve öyleyse henüz onda

içerik ve biçimin gerçek bir birliği bulunmaz.

Zusatz. In der Glückseligkeit hat der Gedanke schon eine Macht über die Naturgewalt der Triebe, indem er nicht mit dem Augenblicklichen zufrieden ist, sondern ein Ganzes von Glück erheischt. Es hängt dieses insofern mit der Bildung zusammen, als letztere es ebenfalls ist, welche ein Allgemeines geltend macht. In dem Ideal von Glückseligkeit liegen aber zwei Momente: erstens ein Allgemeines, das höher ist als alle Besonderheiten; da nun aber der Inhalt dieses Allgemeinen wiederum der nur allgemeine Genuß ist, so tritt hier noch einmal das Einzelne und Besondere, also ein Endliches auf, und es muß auf den Trieb zurückgegangen werden. Indem der Inhalt der Glückseligkeit in der Subjektivität und Empfindung eines jeden liegt, ist dieser allgemeine Zweck seinerseits partikular und in ihm also noch keine wahre Einheit des Inhalts und der Form vorhanden.

Mutluluk yalnızca doyum değildir, çünkü doyum tekil ve geçicidir. Oysa Mutluluk tüm tikelliklerin evrenselidir. Mutluluk bireyselliği ölçüsünde öznel doyumdur ve bu düzeye dek dürtülerin tikelliği alanında kalır. Özgürlük bu tikellik ve evrensellik arasındaki çelişkinin yenilmesini gerektirir.

46 • İstenç Kavramı İstencin Kendini İçerik, Nesne ve Erek Olarak Almasıdır

47 • İstencini İstenç Olarak ‘Bilmeyen’ İnsan Özgür Değildir, Köledir

48 • İstenç Kavramının Bilgisi Salt ‘Felsefi’ Bilgi Değildir

49 • İstenci Gerçekliği İçinde Bilmek Özgür Olmanın Saltık Koşuludur

§ 21

Ama bu biçimsel, kendi için belirlenimsiz olan ve belirliliğini o sözü edilen gereçte bulan evrenselliğin gerçekliği kendi kendisini belirleyen evrensellik, İstenç, Özgürlüktür. Evrenselliği, kendi kendisini, sonsuz biçim olarak kendine içerik, nesne ve erek aldığı için, yalnızca kendinde değil ama o denli de kendi için Özgür İstençtir — gerçek İdea.

Die Wahrheit aber dieser formellen, für sich unbestimmten und ihre Bestimmtheit an jenem Stoffe vorfindenden Allgemeinheit ist die sich selbst bestimmende Allgemeinheit, der Wille, die Freiheit. Indem er die Allgemeinheit, sich selbst, als die unendliche Form zu seinem Inhalte, Gegenstande und Zweck hat, ist er nicht nur der an sich, sondern ebenso der für sich freie Wille — die wahrhafte Idee.

İçeriğini yalnızca evrenselden ayrı tikelliklerde bulan istenç henüz İstenç Kavramı değildir. İstencin ya da Özgürlüğün gerçeği ya da kavramı evrenselin tikelinde yalnızca kendisi ile karşıtık içine girmesi ve böylece gerçek birliğin ya da tekilliğin kurulmasıdır.

İstencin özbilinci istek olarak, dürtü olarak duyusaldır, tıpkı genel olarak ‘duyusal olan’ın dışsallığı ve böylelikle özbilincin kendi dışındalığını göstermesi gibi. Derin-düşünce düzeyindeki İstencin sözü edilen duyusal öğe ve düşünen evrensellik olarak iki öğesi vardır. Kendinde ve kendi için İstenç genel olarak İstencin kendisini ve böylelikle arı evrenselliği içinde kendi kendisini nesne olarak alır — evrensellik ki, sözcüğün tam anlamıyla doğallığın dolaysızlığı ve tikellik onda ortadan kalkarlar (bu tikellik derin düşünce tarafından üretilir ve aynı zamanda o doğallığa da yüklenir). Ama bu evrenselliğe ortadan kaldırma ve yükseltme düşüncenin etkinliği denilen şeydir. Nesnesini, içeriğini ve ereğini bu evrenselliğe dek arıtan ve yükselten özbilinç bunu İstençte dediğini yapan düşünce olarak yerine getirir. Burası İstencin ancak düşünen anlık olarak gerçek ve özgür İstenç olduğunun aydınlığa çıkarıldığı noktadır. Köle özünü, sonsuzluğunu, özgürlüğü bilmez, kendini özsel bir varlık olarak bilmez, — ve kendini böyle bilmez, ki kendini düşünmemesi demektir.

Kendini düşünce yoluyla öz olarak kavrayan ve tam bu yolla olumsallıktan ve gerçek olmamadan kurtaran bu özbilinç Hak, Ahlak ve tüm Törelliğin ilkesini oluşturur. Hak, Ahlak ve Törellik üzerine felsefi olarak konuşurken düşünceyi buradan dışlamayı isteyenler ve duygu, yürek ve esine başvuranlar böylelikle düşüncenin ve bilimin içine düşürüldükleri en derin küçümsemeye anlatım vermiş olurlar, çünkü böylelikle giderek bilimin kendisi bile, kendinden umutsuzluğa düşmüş olarak, barbarlığı ve düşüncesizliği kendine ilke yapacak ve insandan tüm gerçeklik, değer ve onuru çalmak için elinden geleni ardına bırakmayacaktır.

Das Selbstbewußtsein des Willens, als Begierde, Trieb, ist sinnlich, wie das Sinnliche überhaupt die Äußerlichkeit und damit das Außersichsein des Selbstbewußtseins bezeichnet. Der reflektierende Wille hat die zwei Elemente, jenes Sinnliche und die denkende Allgemeinheit; der an und für sich seiende Wille hat den Willen selbst als solchen, hiermit sich in seiner reinen Allgemeinheit zu seinem Gegenstande — der Allgemeinheit, welche eben dies ist, daß die Unmittelbarkeit der Natürlichkeit und die Partikularität, mit welcher ebenso die Natürlichkeit behaftet, als sie von der Reflexion hervorgebracht wird, in ihr aufgehoben ist. Dies Aufheben aber und Erheben ins Allgemeine ist das, was die Tätigkeit des Denkens heißt. Das Selbstbewußtsein, das seinen Gegenstand, Inhalt und Zweck bis zu dieser Allgemeinheit reinigt und erhebt, tut dies als das im Willen sich durchsetzende Denken. Hier ist der Punkt, auf welchem es erhellt, daß der Wille nur als denkende Intelligenz wahrhafter, freier Wille ist. Der Sklave weiß nicht sein Wesen, seine Unendlichkeit, die Freiheit, er weiß sich nicht als Wesen, — und er weiß sich so nicht, das ist, er denkt sich nicht. Dies Selbstbewußtsein, das durch das Denken sich als Wesen erfaßt und damit eben sich von dem Zufälligen und Unwahren abtut, macht das Prinzip des Rechts, der Moralität und aller Sittlichkeit aus. Die, welche philosophisch vom Recht, Moralität, Sittlichkeit sprechen und dabei das Denken ausschließen wollen und an das Gefühl, Herz und Brust, an die Begeisterung verweisen, sprechen damit die tiefste Verachtung aus, in welche der Gedanke und die Wissenschaft gefallen ist, indem so die Wissenschaft sogar selbst, über sich in Verzweiflung und in die höchste Mattigkeit versunken, die Barbarei und das Gedankenlose sich zum Prinzip macht und, so viel an ihre wäre, dem Menschen alle Wahrheit, Wert und Würde raubte.

50 • Gerçek İstenç Sonsuzdur, Çünkü Nesnesi Kendisidir

51 • İstencin Bilgisi Onun Edimselliğidir, Yalnızca Gizilliği Değil

§ 22

Kendinde ve kendi için varolan istenç gerçekten sonsuzdur, çükü nesnesi kendisidir, böylelikle bu nesne onun için ne bir başkası ne de bir kısıtlamadır, tersine onda yalnızca kendi içine geri dönmüştür. Dahası, bu istenç yalnızca olanak, yatkınlık, yeti (potentia) değil ama edimsel sonsuzdur (infinitum actu), çünkü Kavramın belirli-varlığı ya da nesnel dışsallığı içsel olanın kendisidir.

Der an und für sich seiende Wille ist wahrhaft unendlich, weil sein Gegenstand er selbst, hiermit derselbe für ihn nicht ein Anderes noch Schranke, sondern er darin vielmehr nur in sich zurückgekehrt ist. Er ist ferner nicht bloße Möglichkeit, Anlage, Vermögen (potentia), sondern das Wirklich-Unendliche (infinitum actu), weil das Dasein des Begriffs, oder seine gegenständliche Äußerlichkeit, das Innerliche selbst ist.

Ancak kendini bilen istenç edimsel olarak özgürdür, ve özgür olmaması olanaksızdır. Özgür İstençte sonsuzluk bir öte yan olmaya son verir ve şimdide bulunuşuna ulaşır. Sonsuzluk nicelik değildir.

İstencin gerçek ve tam bilinci İstencin edimselleşmesidir. İstencin gerçekliği salt soyut bir olanak olarak değil, ama edimsel olarak varolmaktır. Özgürlüğünü bilmek ve gene de köle kalmak olanaksızdır.

52 • Yalnızca Özgür İstenç Kendi Kendi İle İlişkidedir, Kendi Kendisinden Başka Birşey İle İlişkili Ve Bağımlı Değildir

§ 23

Yalnızca bu özgürlükte İstenç saltık olarak kendisindedir, çünkü kendini kendi kendisinden başka birşeyle ilişkilendirmez, böylece başka birşeye tüm bağımlılık ilişkisi ortadan kalkar.

Nur in dieser Freiheit ist der Wille schlechthin bei sich, weil er sich auf nichts als auf sich selbst bezieht, so wie damit alles Verhältnis der Abhängigkeit von etwas anderem hinwegfällt.

İstencin gerçek edimselleşmesi tüm nesnesininin onun kendisi ile bir olmasıdır. Bu koşul edimsel olarak bütün bir evrensel istenç alanının aynı özgürlük bilinci düzeyine gelişmesini gerektirir. İnsan buna yeteneklidir ve bu yeteneğinin salt bir gizillik ve olanak olarak kalması usdışıdır.

53 • Kavramına Uygun Düşen İstenç Nesneldir

§ 26

İstenç (a) kendi kendisini belirlenimi olarak aldığı ve böylece Kavramına uygun ve gerçek olduğu düzeye dek baştan sona nesnel İstençtir.

Der Wille a) insofern er sich selbst zu seiner Bestimmung hat und so seinem Begriffe gemäß und wahrhaftig ist, ist der schlechthin objektive wille.

Nesnelliğin kavrama uygun düşme anlamını taşıdığı düzeye dek, burada ‘öznellik’ istenci gizilliğine kısıtlayan bir terim olarak okunabilir (örneğin kölenin, çocuğun vb. istenci).

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Tüze Felsefesi’ne Önsöz

Georg Wilhelm Friedrich Hegel · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL TÜZE FELSEFESİ

HEGEL Tüze Felsefesi ANAHATLARDA TÜZE FELSEFESİ YA DA DOĞAL HAK VE POLİTİK BİLİM Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse

Hegel’in kendi elinden Notlar ve sözel Ekler ile

Bir Arkasöz ile çeviren Aziz Yardımlı

İDEA • İSTANBUL

İDEA YAYINEVİ / İNTERNET YAYINLARI — 3 İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com / www.ideasatis.com Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2013 Anahatlarda Tüze Felsefesi ya da Doğal Hak ve Politik Bilim ÖNSÖZ G. W. F. Hegel (Berlin 1821) Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse VORREDE Türkçe-Almanca Hegel’in Tüze Felsefesi üzerine ayrıntılı bir çalışma için bkz: www.ideayayinevi.com “Modern Tin” Tüm hakları saklıdır. Bu metin bu formatta İdea Yayınevinden izin alınması gerekmeksizin sınırsızca çoğaltılabilir ve yayılabilir.

IHALT Vorrede Einleitung. Begriff der Philosophie des Rehts, des Willens, der Freiheit und des

Rethts. § 1-32 Einteilung. § 33 ERSTER TEIL DAS ABSTRAKTE RECHT § 34-104 Erster Abschnitt. Das Eigentum. § 41-71 A. Besitznahme. § 54-58 B. Gebrauch der Sache. § 59-64 C. Entäußerungdes Eigentums. § 65-70 Übergang vom Eigentum zum Vertrage. § 71 Zweiter Abschnitt. Der Vertrag. § 72-81 Dritter Abschnitt. Das Unrecht. § 82-104 A. Unbefangenes Unrecht § 84-86 B. Betrug. § 87-89 C. Zwang und Verbrechen. § 90-103 Übergang vom Recht in Moralität. § 104

ZVEITER TEIL DIE MORALITÄT § 105-141 Erster Abschnitt. Der Vorsatz und die Schuld. § 105-118 Zweiter Abschnitt. Die Absicht und das Wohl. § 119-128 Dritter Abschnitt. Das Gute und das Gewissen. § 129-140 Übergang von der Moralität in Sittlichkeit. § 141 DRITTER TEIL DIE SITTLICHKEIT § 142-360 Erster Abschnitt. Die Familie. § 158-181 A. Die Ehe. § 161-169 B. Das Vermögen der Familie. § 170-2 C. Die Erziehung der Kinder und die Auflösung der Familie. § 173-180 Übergang der Familie in die bürgerliche Gesellschaft. § 181

İÇİNDEKİLER Önsöz 9 Giriş. Tüze Felsefesi, İstenç, Özgürlük ve Hak Kavramları 27 Bölümleme 66 BİRİNCİ BÖLÜM

SOYUT HAK 70 Birinci Kesim. Mülkiyet 75 A. İyeliğe Alma 87 B. Şeyin Kullanımı 92 C. Mülkiyetin Devredilmesi 98 Mülkiyetten Sözleşmeye Geçiş 106 İkinci Kesim. Sözleşme 107 Üçüncü Kesim. Haksızlık 118 A. Kasıtsız Haksızlık 119 B. Dolandırıcılık 121 C. Zor ve Suç 122 Haktan Ahlaka Geçiş 134 İKİNCİ BÖLÜM

AHLAK 136 Birinci Kesim. Amaç ve Sorumluluk 143 İkinci Kesim. Niyet ve Gönenç 146 Üçüncü Kesim. İyilik ve Duyunç 156 Ahlaktan Törelliğe Geçiş 186

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÖRELLİK 189 Birinci Kesim. Aile 198 A. Evlilik 200 B. Aile Anamalı 208 C. Çocukların Eğitimi ve Ailenin Çözülüşü 210 Ailenin Yurttaş Toplumuna Geçişi 218

İkinci Kesim. Yurttaş Toplumu 219 A. Gereksinimler Dizgesi 226 a. Gereksinimin Türü ve Doyum

227 b. Emeğin Türü 230 c. Anamal 232 B. Türe Uygulaması 239 a. Yasa Olarak Hak 240 b. Yasanın Belirli-Varlığı 246 c. Mahkeme 251 C. Polis ve Korporasyon 260 a. Polis 260 b. Korporasyon 271 Üçüncü Kesim. Devlet 275 A. Anayasa (İç Devlet Tüzesi) 282 1. Kendi İçin Anayasa 308 a. Prenslik Gücü 317 b. Hükümet Gücü 333 c. Yasama Gücü 340 2. Dışa Karşı Egemenlik 364 B. Uluslararası Tüze 371 C. Dünya Tarihi 377 EKLER Arkasöz: Modern Tin / Aziz Yardımlı 387 TÜRKÇE-ALMANCA SÖZLÜK 397 ALMANCA-TÜRKÇE SÖZLÜK 399 KISA AÇIKLAMALAR 401 DİZİN 405

Zweiter Abschnitt. Die bürgerliche Gesellschaft. § 182-256 A. Das System der Bedürfnisse.

§ 189-208 a. Die Art des Bedürfnisses und der

Befriedigung. § 190-5 b. Die Art der Arbeit. § 196-8 c. Das Vermögen. § 199-208 B. Die Rechtspflege. § 209-229 a. Das Recht als Gesetz. § 211-214 b. Das Dasein des Gesetzes. §215-218 c. Das Gericht. § 219-229 C. Die Polizei und Korporation.

§ 230-256 a. Die Polizei. § 231-249 b. Die Korporation. § 250-256 Dritter Abschnitt. Der Staat. § 257-360 A. Das innere Staatsrecht. § 260-329 I. Innere Verfassung für sich.

§ 272-320

a. Die fürstliche Gewalt. § 275-286

b. Die Regierungsgewalt.

§ 287-297

c. Die gesetzgebende Gewalt.

§ 298-320 II. Die Souveränität gegen außen.

§ 321-329 B. Das äußere Staatsrecht. § 330-340 C. Die Weltgeschichte. § 341-360

GRUNDLINIEN DER PHILOSOPHIE DES RECHTS ODER NATURRECHT UND STAATSWISSENSCHAFT IM GRUNDRISSE

TÜZE FELSEFESİNİN ANAHATLARI YA DA ANAHATLARDA DOĐAL HAK VE POLİTİK BİLİM
Hegel'in kendi elinden Notlar ve sözel Ekler ile

Vorrede

Önsöz

Die unmittelbare Veranlassung zur Herausgabe dieses Grundrisses ist das Bedürfnis, meinen Zuhörern einen Leitfaden zu den Vorlesungen in die Hände zu geben, welche ich meinem Amte gemäß über die Philosophie des Rechts halte. Dieses Lehrbuch ist eine weitere, insbesondere mehr systematische Ausführung derselben Grundbegriffe, welche über diesen Teil der Philosophie in der von mir sonst für meine Vorlesungen bestimmten Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften (Heidelberg 1817) bereits enthalten sind. Daß dieser Grundriß aber im Druck erscheinen sollte, hiermit auch vor das größere Publikum kommt, wurde die Veranlassung, die Anmerkungen, die zunächst in kurzer Erwähnung die verwandten oder abweichenden Vorstellungen, weiteren Folgen und dergleichen andeuten sollten, was in den Vorlesungen seine gehörige Erläuterung erhalten würde, manchmal schon hier weiter auszuführen, um den abstrakteren Inhalt des Textes zuweilen zu verdeutlichen und auf naheliegende, in dermaliger Zeit gang und gäbe Vorstellungen eine ausgedehntere Rücksicht zu nehmen. So ist eine Anzahl weitläufigerer Anmerkungen entstanden, als der Zweck und Stil eines Kompendiums sonst mit sich bringt. Ein eigentliches Kompendium jedoch hat den für fertig angesehenen Umkreis einer Wissenschaft zum Gegenstande, und das ihm Eigentümliche ist, vielleicht einen kleinen Zusatz hier und da ausgenommen, vornehmlich die Zusammenstellung und Ordnung der wesentlichen Momente eines Inhalts, der längst ebenso zugegeben und bekannt ist, als jene Form ihre längst ausgemachten Regeln und Manieren hat. Von einem philosophischen Grundriß erwartet man diesen

Bu anahatları yayımlamanın doğrudan nedeni görevim gereği Tüze Felsefesi üzerine verdiğim dersler için dinleyicilerime bir el kitabı sunma gereksinimidir. Bu ders kitabı felsefenin bu bölümü üzerine benim tarafımdan derslerim için tasarlanan Felsefi Bilimler Ansiklopedisi' nde* (Heidelberg, 1817) daha önce kapsanmış olan aynı temel kavramların daha geniş ve özellikle daha dizgesel işlenişidir. Ama bu anahatların yayımlanarak daha geniş bir kamuya sunulacak olması düşüncelerime yakın ya da onlardan uzak görüşlere, daha öte sonuçlara ve benzerlerine, eş deyişle asıl açıklamalarını ancak derslerimde kazanacak olan noktalara ilkin kısaca değinmeyi amaçlayan Notların burada zaman zaman daha öte genişletilmesine, böylece metnin daha soyut içeriğinin yer yer açılmasına ve günün alışıldık ve yaygın tasarımlarının daha geniş bir bakış açısı altına getirilmesine götürdü. Bu nedenle özet bir çalışmanın amaç ve biçeminin başka durumlarda kendisi ile birlikte getireceğinden daha kapsamlı bir dizi Not ortaya çıktı. Ama sözcüğün asıl anlamında bir özet bir bilimin tamamlanmış olarak görülen alanını konu alır ve ona uygun olan şey, belki de şurada burada küçük bir iki ekleme yapmanın dışında, başlıca çoktandır verili ve tanıdık olan bir içeriğin özsel kıpılarının toparlanıp düzenlenmesidir, tıpkı o içinde sunulduğu biçimin de çok

önceden saptanmış kurallarının ve yollarının olması gibi. Felsefi bir

*[Hegel'in Ansiklopedi'nin birinci yayımına yaptığı göndermelere 3'üncü (1830) yayımda karşılık düşen paragraflar bu çeviride köşeli ayraçlar içinde gösterildi.]

9

10

TÜZE FELSEFESİ / PHILOSOPHIE DES RECHTS

anahatlar çalışması söz konusu olduğunda bugün böyle bir düzenleme beklenmez, çünkü felsefenin önüne aldığı işin, tıpkı Penelope'nin her gün başından örmeye başladığı örgüsü gibi, gelip geçici birşey olması gerektiği düşünülür. Hiç kuşkusuz bu anahatları sıradan bir el kitabından ayıran şey ilk olarak onda yol gösterici çizgiyi oluşturan yöntemdir. Ama bir konudan bir başkasına ilerlemenin ve bilimsel tanıtlamanın felsefi biçiminin, genel olarak bu kurgul bilgi biçiminin özsel olarak başka bilgi biçimlerinden ayrılığı burada yalnızca varsayılan bir noktadır. Zamanımızda felsefeyi içine düştüğü utanç verici bozulmadan ancak böyle bir ayrılığın zorunluğu üzerine kavrayış çekip çıkarabilir. Hiç kuşkusuz eski mantığın biçim ve kurallarının, Anlak-bilgisinin kurallarını kapsayan tanımlama, sınıflandırma ve tasımın kurgul bilim için yetersizliği kabul edilmiş, ya da daha doğrusu kabul edilmekten çok duyumsanmış, ve sonra bu kurallar yalnızca yürekten, düşlemden, raslantısal sezgiden keyfi yollarda konuşabilmeyi önleyen zincirler olarak bir yana atılmıştır; ve gene de derin-düşüncenin ve düşünce ilişkilerinin ortaya çıkması gerektiği için, bilinçsizce bütünüyle sıradan çıkarsamanın ve sıradan uslamlamanın o küçümsenen yöntemine geri dönülmüştür. — Kurgul bilmenin doğasını Mantık Bilimi başlıklı çalışmamda ayrıntılı olarak geliştirdim; bu nedenle bu anahatlarda yalnızca şurada ya da burada ilerleyiş ve yöntem üzerine küçük açıklamalar eklemekle yetindim. Konunun somut ve kendi içinde büyük ölçüde karmaşık doğası karşısında mantıksal ilerlemenin tek tek tüm noktalarda tanıtlanması ve çıkarsanması gözardı edildi. Bir yandan bilimsel yöntem ile tanışıklığın varsayılması bu işin gereksizliğini gösterirken, öte yandan bütünün de tıpkı bileşenlerinin oluşumu gibi mantıksal tin üzerine dayandığı kendiliğinden

Zuschnitt schon etwa darum nicht, weil man sich vorstellt, das, was die Philosophie vor sich bringe, sei ein so übernächtiges Werk als das Gewebe der Penelope, das jeden Tag von vorne angefangen werde. Allerdings weicht dieser Grundriß zunächst von einem gewöhnlichen Kompendium durch die Methode ab, die darin das Leitende ausmacht. Daß aber die philosophische Art des Fortschreitens von einer Materie zu einer andern und des wissenschaftlichen Beweisens, diese spekulative Erkenntnisweise überhaupt, wesentlich sich von anderer Erkenntnisweise unterscheidet, wird hier vorausgesetzt. Die Einsicht in die Notwendigkeit einer solchen Verschiedenheit kann es allein sein, was die Philosophie aus dem schmählichen Verfall, in welchen sie in unseren Zeiten versunken ist, herauszureißen vermögen wird. Man hat wohl die Unzulänglichkeit der Formen und Regeln der vormaligen Logik, des Definierens, Einteilens und Schließens, welche die Regeln der Verstandeserkenntnis enthalten, für die spekulative Wissenschaft erkannt, oder mehr nur gefühlt als erkannt, und dann diese Regeln nur als Fesseln weggeworfen, um aus dem Herzen, der Phantasie, der zufälligen Anschauung willkürlich zu sprechen; und da denn doch auch Reflexion und Gedankenverhältnisse eintreten müssen, verfährt man bewußtlos in der verachteten Methode des ganz gewöhnlichen Folgerns und Räsonnements. — Die Natur des spekulativen Wissens habe ich in meiner Wissenschaft der Logik ausführlich entwickelt; in diesem Grundriß ist darum nur hier und da eine Erläuterung über Fortgang und Methode hinzugefügt worden. Bei der konkreten und in sich

so mannigfaltigen Beschaffenheit des Gegenstandes ist es zwar vernachlässigt worden, in allen und jeden Einzelheiten die logische Fortleitung nachzuweisen und herauszuheben. Teils konnte dies, bei vorausgesetzter Bekanntschaft mit der wissenschaftlichen Methode, für überflüssig gehalten werden, teils wird aber es von selbst auffallen, daß das Ganze wie die Ausbildung seiner Glieder auf dem logischen Geiste beruht. Von dieser

VORREDE / ÖNSÖZ Seite möchte ich auch vornehmlich, daß diese Abhandlung gefaßt und beurteilt würde. Denn das, um was es in derselben zu tun ist, ist die Wissenschaft, und in der Wissenschaft ist der Inhalt wesentlich an die Form gebunden. Man kann zwar von denen, die es am gründlichsten zu nehmen scheinen, hören, die Form sei etwas Äußeres und für die Sache Gleichgültiges, es komme nur auf diese an; man kann weiter das Geschäft des Schriftstellers, insbesondere des philosophischen, darein setzen, Wahrheiten zu entdecken, Wahrheiten zu sagen, Wahrheiten und richtige Begriffe zu verbreiten. Wenn man nun betrachtet, wie solches Geschäft wirklich betrieben zu werden pflegt, so sieht man einesteils denselben alten Kohl immer wieder aufkochen und nach allen Seiten hin ausgeben — ein Geschäft, das wohl auch sein Verdienst um die Bildung und Erweckung der Gemüter haben wird, wenn es gleich mehr als ein vielgeschäftiger Überfluß angesehen werden könnte, — “denn sie haben Mosen und die Propheten, laß sie dieselbigen hören.” Vornehmlich hat man vielfältige Gelegenheit, sich über den Ton und die Prätention, die sich dabei zu erkennen gibt, zu verwundern, nämlich als ob es der Welt nur noch an diesen eifrigen Verbreitern von Wahrheiten gefehlt hätte und als ob der aufgewärmte Kohl neue und unerhörte Wahrheiten brächte und vornehmlich immer “in jetziger Zeit” hauptsächlich zu beherzigen wäre. Andernteils aber sieht man, was von solchen Wahrheiten von der einen Seite her ausgegeben wird, durch eben dergleichen von andern Seiten her ausgespendete Wahrheiten verdrängt und weggeschwemmt werden. Was nun in diesem Gedränge von Wahrheiten weder Altes noch Neues, sondern Bleibendes sei, wie soll dieses aus diesen formlos hinund hergehenden Betrachtungen sich herausheben — wie anders sich unterscheiden und bewähren als durch die Wissenschaft? Ohnehin über Recht, Sittlichkeit, Staat ist die Wahrheit ebensosehr alt, als in den öffentlichen Gesetzen, der öffentlichen Moral und Religion offen dargelegt und bekannt. Was bedarf die-

11

ortaya çıkacaktır. Bu irdelemenin özellikle bu yandan da anlaşılmasını ve yargılanmasını isterim. Çünkü burada da sonunda herşeyin gelip dayandığı nokta Bilimdir, ve Bilimde içerik özsel olarak biçime bağlıdır. Hiç kuşkusuz en temel noktalar ile ilgileniyor görünenlerden biçimin dışsal birşey ve olguya ilgisiz olduğu, oysa herşeyin yalnızca gelip olguya dayandığı sözleri duyulabilir; dahası, yazarın, özellikle felsefe yazarının görevinin gerçekliği ortaya çıkarmak, gerçekliği dile getirmek ve gerçekliği ve doğru kavramları ortaya sermek olduğu söylenebilir. Ama böyle bir görevin genellikle edimsel olarak nasıl yerine getirildiği düşünülürse, bir yandan sürekli olarak aynı eski saçmalıkların yeniden pişirilip her yanda dağıtıldığı görülür — bir görev ki, hiç kuşkusuz yüreklerin eğitim ve uyandırılmasında kendi yararı vardır, gerçi gereksiz görülebilse de, “çünkü Musaları ve Peygamberleri vardır, bırakın onları dinlesinler.” Özel olarak, kendini bu işgüzarlarda gösteren yüksekten atıcı ton karşısında hayrete düşmek için bol bol fırsatımız vardır — sanki dünyanın gerçekliklerin bu coşkuyla yayılmasından başka hiçbir eksiği yokmuş gibi, ve sanki yeniden ısıtılan saçmalıklar yeni ve işitilmemiş gerçeklikler getirecek ve özellikle “bu gün” ve her zaman herşeyden önce dikkate alınacaklarmış gibi. Ama bu tür gerçeklikler konusunda bir yanın ortaya sürdüklerinin başkaları tarafından yayılan bütünüyle aynı türden gerçeklikler tarafından püskürtülüp

uzaklaştırıldığı görülür. Peki bu gerçeklikler kalabalığında ne eski ne de yeni ama kalıcı olan nedir, ve bu biçimsizce ileri geri gidip gelen irdelemelerden nasıl çıkacaktır — ve Bilim yoluyla olmanın dışında başka türlü kendini nasıl ayırdedecek ve doğrulayacaktır? Herşey bir yana, Hak, Törellik ve Devlet üzerine gerçeklik tıpkı kamu yasalarında, kamu ahlakında ve dinde açıkça sergilendiği ve tanındığı kadar eskidir. Düşünen Tin bu gerçekliği bu

en yakın yolda elde etmekle yetinemediğine göre, bu gerçekliğin daha öte neye gereksinimi vardır? Kavranması da gerekmez mi? Ve kendinde şimdiden ussal olan içeriğin ussal biçimi de kazanması ve böylelikle özgür düşünme için aklanmış görünmesi gerekmez mi? Özgür düşünme verili olanda durup kalamaz — bu ister Devletin dış pozitif yetkesi ya da insanların uylaşımları tarafından, isterse iç duygunun ve yüreğin yetkesi ve tinin onunla dolaysızca bağdaşan tanıklığı tarafından desteklensin. Tersine, özgür düşünce kendi kaynaklarından ilerler ve tam olarak böylelikle kendini en iç varlığında gerçeklik ile birleşmiş bilmeyi ister. Saf yüreğin yalın tutumu açıkça tanınmış gerçekliğe tam bir güvenle sarılmak ve yaşamdaki davranış yolunu ve sağlam konumunu bu sağlam temel üzerine dayandırmaktır. Bu yalın tutumun karşısına hemen sonsuz türlülükteki görüşler arasında evrensel olarak tanınmış ve geçerli olanı ayırdetme ve bulup çıkarma gibi sözde bir güçlük çıkar; ve bu şaşkınlık kolayca sorun üzerine haklı ve gerçekten ciddi bir tutum olarak alınabilir. Ama gerçekte bu şaşkınlık ile gurur duyanlar ağaçlar nedeniyle ormanı görmeyenlerin durumundadırlar ve ortada olan yalnızca kendilerinin neden olduğu şaşkınlık ve güçlüktür; giderek bu şaşkınlık ve güçlükleri aslında evrensel olarak tanınan ve geçerli olandan başka birşeyi haklı olanın ve törel olanın tözü olarak istediklerinin tanıtıdır. Çünkü eğer görüşlerin ve varlıkların boşluğu ve tikelliği ile değil de gerçek olan ile ilgilenselerdi, o zaman tözsel Hakka, eş deyişle Törelliğin ve Devletin buyruklarına sarılır ve yaşamlarını onlara göre yönlendirirlerdi. — Gene de, insanın düşünmesinden ve özgürlüğünü ve törelliğin temelini düşünmede aramasından daha öte bir güçlük doğar. Eğer düşünce kendini ancak evrensel olarak tanınan ve geçerli olandan saptığı ve kendi için tikel birşey icadetmenin bilincinde olduğu ölçüde

se Wahrheit weiter, insofern der denkende Geist sie in dieser nächsten Weise zu besitzen nicht zufrieden ist, als sie auch zu begreifen und dem schon an sich selbst vernünftigen Inhalt auch die vernünftige Form zu gewinnen, damit er für das freie Denken gerechtfertigt erscheine, welches nicht bei dem Gegebenen, es sei durch die äußere positive Autorität des Staats oder der Übereinstimmung der Menschen, oder durch die Autorität des inneren Gefühls und Herzens und das unmittelbar beistimmende Zeugnis des Geistes unterstützt, stehenbleibt, sondern von sich ausgeht und eben damit fordert, sich im Innersten mit der Wahrheit geeint zu wissen? Das einfache Verhalten des unbefangenen Gemütes ist, sich mit zutrauensvoller Überzeugung an die öffentlich bekannte Wahrheit zu halten und auf diese feste Grundlage seine Handlungsweise und feste Stellung im Leben zu bauen. Gegen dieses einfache Verhalten tut sich etwa schon die vermeinte Schwierigkeit auf, wie aus den unendlich verschiedenen Meinungen sich das, was darin das allgemein Anerkannte und Gültige sei, unterscheiden und herausfinden lasse; und man kann diese Verlegenheit leicht für einen rechten und wahrhaften Ernst um die Sache nehmen. In der Tät sind aber die, welche sich auf diese Verlegenheit etwas zugute tun, in dem Falle, den Wald vor den Bäumen nicht zu sehen, und es ist nur die Verlegenheit und Schwierigkeit vorhanden, welche sie selbst veranstalten; ja diese ihre Verlegenheit und Schwierigkeit ist vielmehr der Beweis, daß sie etwas anderes als das allgemein Anerkannte und Geltende, als die Substanz des Rechten und

Sittlichen wollen. Denn ist es darum wahrhaft und nicht um die Eitelkeit und Besonderheit des Meinens und Seins zu tun, so hielten sie sich an das substantielle Rechte, nämlich an die Gebote der Sittlichkeit und des Staats, und richteten ihr Leben danach ein. — Die weitere Schwierigkeit aber kommt von der Seite, daß der Mensch denkt und im Denken seine Freiheit und den Grund der Sittlichkeit sucht. Dieses Recht, so hoch, so göttlich es ist, wird aber in Unrecht verkehrt, wenn nur

dies für Denken gilt und das Denken nur dann sich frei weiß, insofern es vom Allgemein-Anerkannten und Gültigen abweiche und sich etwas Besonderes zu erfinden gewußt habe. Am festesten konnte in unserer Zeit die Vorstellung, als ob die Freiheit des Denkens und des Geistes überhaupt sich nur durch die Abweichung, ja Feindschaft gegen das öffentlich Anerkannte beweise, in Beziehung auf den Staat eingewurzelt [sein] und hiernach absonderlich eine Philosophie über den Staat wesentlich die Aufgabe zu haben scheinen, auch eine Theorie und eben eine neue und besondere zu erfinden und zu geben. Wenn man diese Vorstellung und das ihr gemäße Treiben sieht, so sollte man meinen, als ob noch kein Staat und Staatsverfassung in der Welt gewesen noch gegenwärtig vorhanden sei, sondern als ob man jetzt — und dies Jetzt dauert immer fort — ganz von vorne anzufangen und die sittliche Welt nur auf ein solches jetziges Ausdenken und Ergründen und Begründen gewartet habe. Von der Natur gibt man zu, daß die Philosophie sie zu erkennen habe, wie sie ist, daß der Stein der Weisen irgendwo, aber in der Natur selbst verborgen liege, daß sie in sich vernünflig sei und das Wissen diese in ihr gegenwärtige, wirkliche Vernunft, nicht die auf der Oberfläche sich zeigenden Gestaltungen und Zufälligkeiten, sondern ihre ewige Harmonie, aber als ihr immanentes Gesetz und Wesen zu erforschen und begreifend zu fassen habe. Die sittliche Welt dagegen, der Staat, sie, die Vernunft, wie sie sich im Elemente des Selbstbewußtseins verwirklicht, soll nicht des Glücks genießen, daß es die Vernunft ist, welche in der Tat in diesem Elemente sich zur Kraft und Gewalt gebracht habe, darin behaupte und inwohne.* Das geistige Universum soll vielmehr dem Zufall und der

düşünce olarak geçerli görür ve özgür sayarsa, bu Hak ne denli yüksek ve ne denli tanrısal da olsa haksız birşeye dönecektir. Zamanımızda sanki düşünce özgürlüğü ve genel olarak Tinin özgürlüğü kendini ancak kamusal olarak tanınandan saparak, giderek ona karşı düşmanca bir tutuma girerek tanıtlayabilirmiş görüşü en katı biçiminde Devlet ile ilişkide kökleşmiştir, ve başlıca bu nedenledir ki Devlet üzerine bir felsefe özsel olarak bir kuram, dahası yeni ve özel bir kuram daha bulma ve sunma görevini taşıyor görünür. Bu görüşe ve ona uygun eylemlere bakıldığında, sanki dünyada hiçbir Devlet ve hiçbir Anayasa varolmamış ve günümüzde de bulunmuyormuş, tersine sanki şimdi — ki bu Şimdi hep sürer — en başından başlamak gerekiyormuş ve törel dünya yalnızca böyle güncel tasarları ve temelleri ve tanıtları bekliyormuş sanılabilir. Doğa söz konusu olduğunda, insan felsefenin onu olduğu gibi tanıması gerektiğini, bilgelik taşının bir yerlerde ama gene de Doğanın kendi içinde gizli yattığını, onun kendi içinde ussal olduğunu, bilginin Doğayı onun bu şimdideki, edimsel Usunda — yüzeyde kendini gösteren şekillenmelerde ve olumsallıklarda değil, ama onun içkin yasaları ve özü olarak ilksiz-sonsuz uyumunda — araştırması ve kavramsal olarak saptaması gerektiğini kabul eder. Buna karşı törel dünyanın, Devletin — kendini özbilinç öğesinde edimselleştirdiği biçimiyle Usun — gerçekte kendine bu öğede kuvvet ve güç kazandıranın, kendini onda ileri sürenin ve onda yaşayanın Us olması olgusundan doğan talihten yararlanmaması gerekir.* Tinsel evren dahaçok olumsal ve ilineksel olanın eline bırakılmalı,

*Zusatz. Es gibt zweierlei Arten von Gesetzen, Gesetze der Natur und des Rechsts: die Gesetze der Natur sind schlechthin und gelten so, wie sie sind: sie leiden an keiner Verkümmerung, obgleich man sich in einzelnen Fällen dagegen vergehen

*Ek. İki tür yasa vardır, Doğa Yasaları ve Tüze Yasaları: Doğa Yasaları saltıktır ve oldukları gibi geçerlidir: Çiğnenmeye açık değildirler, gerçi tek tek durumlarda onlara uyulmayabilse de. Doğa Yasasının ne olduğu-

*[Edward Gans'a ait olan bu not 1822-23 kış yarı-yılında Naturrecht und Staatswissenschaft üzerine bir derste tutulmuştur.].

14

TÜZE FELSEFESİ / PHILOSOPHIE DES RECHTS

Tanrının terk ettiği birşey olmalıdır, öyle ki bu tanrıtanımazlığa göre törel dünya gerçek olanı kendi dışında bulmalı ve aynı zamanda — gene de Usun da orada olması gerektiği için — gerçek olan salt bir problem olmalıdır. Ama burada her düşüncenin kendi yolunu tutmasının bir aklanışı, giderek bunun için bir yükümlülüğün bile getirilmesi yatar, gerçi bilgelik taşını aramak için olmasa da, çünkü zamanımızın [eleştirel] felsefeciliği tarafından arama işinden bağışlanmıştır ve herkes bu taşı dosdoğru kendi elinin altında bulduğundan emindir. Şimdi hiç kuşkusuz Devletin bu edimselliğinde yaşayan ve bilgi ve istekleri nu bilebilmek için Doğa ile tanışmalıyız, çünkü bu yasalar sağındır; ancak onlara ilişkin tasarımlarımız yanlış olabilir. Bu yasaların ölçütü bizim dışımızdadır, ve bilgimiz onlara hiçbirşey katmaz, onlara yardımcı olmaz; ancak onlara ilişkin bilgimiz genişleyebilir. Tüzenin bilgisi de bir yandan böyledir, bir başka yandan değildir. Benzer olarak bu yasaları da benzer olarak oldukları gibi biliriz; yurttaş onları az çok bu yolda bilir, ve pozitif tüzeci de benzer olarak verili olanda durup kalır. Ama ayrım tüze yasaları durumunda irdeleme tininin doğması ve yasaların türlülüğünün onların saltık olmadıkları olgusuna dikkati çekmesidir. Tüze yasaları koyulan, insanlar tarafından türetilen şeylerdir. İnsanın iç sesi kaçınılmaz olarak onlarla çatışmaya girebilir ya da anlaşabilir. İnsan dışsal olarak varolanda durup kalmaz, tersine haklı olan için ölçüyü kendi içinde taşıdığını ileri sürer; dışsal yetkenin zorunluğuna ve zoruna altgüdümlü olabilir, ama bu hiçbir zaman Doğanın zorunluğu karşısında olduğu gibi değildir, çünkü içi ona her zaman neyin nasıl olması gerektiğini söyler, geçerli olanın doğrulanmasını ya da yadsınmasını kendi içinde bulur. Doğada en yüksek gerçeklik genel olarak bir yasanın olmasıdır; tüze yasasında şey salt var olduğu için geçerli değildir, tersine, herkes onun kendi ölçütüne karşılık düşmesini ister. Burada öyleyse var olan ile olması gereken arasında, kendinde ve kendi için varolan ve değişmeden kalan Hak ile hak olarak geçerli olması gerekenin belirleniminin keyfiliği arasında bir çatışma olanaklıdır. Böyle bölünme ve böyle kavga ancak tinin alanında yer alır, ve tinin ayrıcalığı böylelikle geçimsizliğe ve mutsuzluğa götürüyor göründüğü

Willkür preisgegeben, es soll gottverlassen sein, so daß nach diesem Atheismus der sittlichen Welt das Wahre sich außer ihr befinde und zugleich, weil doch auch Vernunft darin sein soll, das Wahre nur ein Problema sei. Hierin aber liege die Berechtigung, ja die Verpflichtung für jedes Denken, auch seinen Anlauf zu nehmen, doch nicht um den Stein der Weisen zu suchen, denn durch das Philosophieren unserer Zeit ist das Suchen erspart und jeder gewiß, so wie er sthet und geht, diesen Stein in seiner Gewalt zu haben. Nun geschieht es freilich, daß diejenigen, welche in dieser Wirklichkeit des Staats leben und ihr Wissen und Wollen darin

kann. Um zu wissen, was das Gesetz der Natur ist, müssen wir dieselbe kennenlernen, denn diese Gesetze sind richtig; nur unsere Vorstellungen davon können falsch sein. Der Maßstab dieser

Gesetze ist außer uns, und unser Erkennen tut nichts zu ihnen hinzu, befördert sie nicht: nur unsere Erkenntnis über sie kann sieh erweitern. Die Kenntnis des Rechts ist einerseits ebenso, andererseits nicht. Wir lernen die Gesetzt ebenso kennen, wie sie schlecthin da sind; so hat sie mehr oder weniger der Bürger, und der positive Jurist bleibt nicht minder bei dem, was gegeben ist, stehen. Aber der Unterschied ist, daß bei den Rechtsgesetzen sich der Geist der Betrachtung erhebt und schon die Verschiedenheit der Gesetze darauf aufmerksam macht, daß sie nicht absolut sind. Die Rechtsgesetze sind Gesetztes, von Mensehen Herkommendes. Mit diesem kann notwendig die innere Stimme in Kollision treten oder sich ihm anschließen. Der Mensch bleibt bei dem Daseienden nicht stehen, sondern behauptet, in sich den Maßstab zu haben von dem, was recht ist; er kann der Notwendigkeit und der Gewalt äußerer Autorität unterworfen sein, aber niemals wie der Notwendigkeit der Natur, denn ihm sagt immer sein Inneres, wie es sein solle, und in sich selbst findet er die Bewährung oder Nichtbewährung dessen, was gilt. In der Natur ist die höchste Wahrheit, daß ein Gesetz überhaupt ist; in den Gesetzen des Rechts gilt die Sache nicht, weil sie ist, sondern jeder fordert, sie solle seinem eigenen Kriterium entsprechen. Hier also ist ein Widerstreit möglich dessen, was ist, und dessen, was sein soll, des an und für sieh seienden Reches, welches unverändert bleibt, und der Willkürlichkeit der Bestimmung dessen, was als Recht gelten solle. Solche Trennung und solcher Kampf findet sich nur auf dem Boden des Geistes, und weil der Vorzug des Geistes somit zum Unfrieden und zur Unseligkeit zu führen scheint, so wird man häufig zur Betrachtung

befrigidigt finden — und deren sind viele, ja mehr als es meinen und wissen, denn im Grunde sind es alle —, daß also wenigstens diejenigen, welche mit Bewußtsein ihre Befriedigung im Staate haben, jener Anläufe und Versicherungen lachen und sie für ein bald lustigeres oder ernsteres, ergötzliches oder gefährliches, leeres Spiel nehmen. Jenes unruhige Treiben der Reflexion und Eitelkeit, sowie die Aufnahme und Begegnung, welche sie erfährt, wäre nun eine Sache für sich, die sich auf ihre Weise in sich entwickelt; aber es ist die Philosophie überhaupt, welche sich durch jenes Getreibe in mannigfaltige Verachtung und

için onda doyum bulanlar — ki böyleleri çoktur, giderek onu düşünen ve bilenlerden de çoktur, çünkü temelde herkesin konumu budur —, öyleyse en azından doyumlarını bilinçli olarak Devlette bulanlar o girişim ve inancalara gülecek ve onları kimi zaman çok gülünç ya da ciddi, kimi zaman hoş ya da tehlikeli olan boş bir oyun olarak göreceklerdir. Derin-düşüncenin ve boş kafalılığın o didinip durması, gördüğü onay ve kabul ile birlikte, pekala kendi yolunda ve kendi içinde gelişen bir şey olarak kalabilirdi; ama genel olarak felsefe böyle bir uğraşı üstlenerek her tür küçümseme ve güvensizliği hak etmiştir. Bu küçümsemelerin

der Natur aus der Willkür des Lebens zurückverwiesen und soll sich an derselben ein Muster nehmen. Gerade in diesen Gegensätzen aber des an und für sich seienden Rechts und dessen, was die Willkür als Recht geltend macht, liegt das Bedürfnis, gründlich das Rechte erkennen zu lernen. Seine Vernunft muß dem Menschen im Rechte entgegenkommen; er muß also die Vernünftigkeit des Rechts betrachten, und dies ist die Sache unserer Wissenschaft, im Gegensatz der positiven Jurisprudenz, die es oft nur mit Widersprüchen zu tun hat. Die gegenwärtige Welt hat dazu noch ein dringenderes Bedürfnis, denn vor alten Zeiten war noch Achtung und Ehrfurcht vor dem bestehenden Gesetz da; jetzt aber hat die Bildung der Zeit eine andere Wendung genommen, und

der Gedanke hat sich an die Spitze alles dessen gestellt, was gelten soll. Theorien stellen sich dem Daseienden gegenüber und wollen als an und für sich richtig und notwendig erscheinen. Nunmehr wird es spezielleres Bedürfnis, die Gedanken des Rechts zu erkennen und zu begreifen. Da sich der Gedanke zur wesentlichen Form erhoben hat, so muß man auch das Recht als Gedanken zu fassen suchen. Dies scheint zufälligen Meinungen Tür und Tor zu öffnen, wenn der Gedanke über das Recht kommen soll; aber der wahrhafte Gedanke ist keine Meinung über die Sache, sondern der Begriff der Sache selbst. Der Begriff der Sache kommt uns nicht von Natur. Jeder Mensch hat Finger, kann Pinsel und Farben haben, darum aber ist er noch kein Maler. Ebenso ist es mit dem Denken. Der Gedanke des Rechts ist nicht etwa, was jedermann aus erster Hand hat, sondern das richtige Denken ist das Kennen und Erkennen der Sache, und unsere Erkenntnis soll daher wissenschaftlich sein.

için insan sık sık yaşamın keyfiliğinden Doğanın irdelenişine geri itilir ve onu bir örnek olarak almaya yönelir. Ama tam olarak kendinde ve kendi için varolan Hak ile başına buyrukluğun hak olarak geçerli kılmak istediği şey arasındaki bu karşıtlıklarda Hakkı temelden öğrenme gereksinimi yatar. Hakta insan kendi usu ile karşılaşmalıdır; öyleyse Hakkın ussallığını irdelemelidir, ve sık sık yalnızca çelişkiler ile ilgilenmesi gereken pozitif tüze bilimi ile karşıtlık içinde, bizim bilimimizin sorunu budur. Şimdiki dünyanın bu inceleme için daha iveğen bir gereksinimi vardır, çünkü eski zamanlarda varolan yasalar için dikkat ve saygı yürürlükte iken, şimdi ise zamanın kültürü bir başka yöne dönmüş ve düşünce kendini geçerli olması gereken herşeyin doruğuna yerleştirmiştir. Kuramlar varolanın karşısına çıkar ve kendilerinde ve kendileri için doğru ve zorunlu olarak görünmeyi ister. Bundan böyle Hakkın düşüncelerini tanımak ve kavramak için daha özel bir gereksinim vardır. Düşünce özsel biçime yükseldiği için, Hakkı da düşünce olarak kavramaya çalışmalıyız. Düşüncenin Hakkın üzerinde durması kapının keyfi görüşlere sonuna dek açılması olarak görünür; ama gerçek düşünce olgu üzerine bir görüş değil, tersine olgunun kendisinin Kavramıdır. Olgunun Kavramı bize doğa yoluyla gelmez. Her insanın parmakları vardır, ve fırça ve boyaları da olabilir, ama salt bu nedenle henüz bir ressam değildir. Düşünce açısından da durum böyledir. Hakkın düşüncesi herkesin doğrudan doğruya elinin altında bulduğu birşey değildir; tersine, doğru düşünce olgunun tanınması ve bilinmesidir, ve bilgimiz bu nedenle bilimsel olmalıdır.

16

TÜZE FELSEFESİ / PHILOSOPHIE DES RECHTS

en kötüsü, az önce söylendiği gibi, herkesin dosdoğru bütününde felsefe üzerine yargıda bulunmayı bildiği ve onu kınama yeteneğinde olduğu kanısını taşımasıdır. Başka hiçbir sanat ve bilim bu son küçümsemeye, onun doğrudan doğruya herkesin elinin altında olduğu sanısına hedef değildir. Gerçekte, yakın zamanların felsefesinin Devlet üzerine büyük bir gösterişle bildirdiğini gördüğümüz görüşler hiç kuşkusuz böyle bir felsefeyi hiçbir sıkıntıya girmeksizin kendilerinin üretebildikleri ve bununla kendilerine felsefenin iyeliğinde olduklarını tanıtladıkları kanısıyla hevese kapılan herkesi aklamıştır. Bundan başka, bu tür sözde felsefe gerçeğin kendisinin bilinemeyeceğini, tersine herkesin törel konular üzerine, özellikle Devlet, Hükümet ve Anayasa üzerine kendi yüreğinden, gönlünden ve esin pınarından doğmasına izin verdiği şeyin doğru olduğunu hiç duraksamadan bildirmiştir. Bu konuda özellikle gençlere yaltaklanmak için söylenmedik ne kalmıştır? Gençler bunları hiç kuşkusuz dikkate almışlardır. ‘Kendinden olanlara uykuda verir’ * deyişi bilime uygulanmış, ve böylece uykuda olan herkes kendini seçilenler arasında saymıştır; ama böyle uykuda kazanılan kavramlar hiç kuşkusuz uykunun damgasını taşırlar. — Kendine felsefecilik diyen

bu sığlığın başkomutanlarından biri, Herr Fries,** şimdi kötü ün kazanmış kamuya açık bir tören vesilesiyle Devlet ve Anayasa konusu üzerine konuşmasında şu görüşleri sunmaktan çekinmemiştir: “Gerçek bir ortaklık tininin egemen olduğu bir halkta tüm kamu sorunlarının çözümü için yaşam aşağıdan halktan gelecektir, kutsal dostluk zinciri ile ayrılmamacasına birleşmiş diri topluluklar halkın eğitimine ve halka hizmete yönelik tek tek tüm işlere kendilerini adayacaktır,” *Mezmurlar, 127:2. Luther’in Almanca çevirisi: “Dostlarına onu (ekmeği) uykuda verir.”. **Biliminin sığlığının bir tanıtını daha önce vermiştim; bkz. Wissenschaft der Logik (Nürnberg 1812), Einl. 5. XVII.

Mißkredit gesetzt hat. Die schlimmste der Verachtungen ist diese, daß wie gesagt jeder, wie er so steht und geht, über die Philosophie überhaupt Bescheid zu wissen und abzusprechen imstande zu sein überzeugt ist. Keiner anderen Kunst und Wissenschaft wird diese letzte Verachtung bezeigt, zu meinen, daß man sie geradezu innehabe. In der Tat, was wir von der Philosophie der neueren Zeit mit der größten Prätention über den Staat haben ausgehen sehen, berechtigte wohl jeden, der Lust hatte mitzusprechen, zu dieser Überzeugung, eben solches von sich aus geradezu machen zu können und damit sich den Beweis, im Besitz der Philosophie zu sein, zu geben. Ohnehin hat die sich so nennende Philosophie es ausdrücklich ausgesprochen, daß das Wahre selbst nicht erkannt werden könne, sondern daß dies das Wahre sei, was jeder über die sittlichen Gegenstände, vornehmlich über Staat, Regierung und Verfassung, sich aus seinem Herzen, Gemüt und Begeisterung aufsteigen lasse. Was ist darüber nicht alles der Jugend insbesondere zum Munde geredet worden? Die Jugend hat es sich denn auch wohl gesagt sein lassen. Den Seinen gibt Er’s schlafend, ist auf die Wissenschaft angewendet worden, und damit hat jeder Schlafende sich zu den Seinen gezählt; was er so im Schlafe der Begriffe bekommen, war denn freilich auch Ware danach. — Ein Heerführer dieser Seichtigkeit, die sich Philosophieren nennt, Herr Fries,* hat sich nicht entblödet, bei einer feierlichen, berüchtigt gewordenen öffentlichen Gelegenheit in einer Rede über den Gegenstand von Staat und Staatsverfassung die Vorstellung zu geben: “in dem Volke, in welchem echter Gemeingeist herrsche, würde jedem Geschäft der öffentlichen Angelegenheiten das Leben von unten aus dem Volke kommen, würden jedem einzelnen Werke der Volksbildung und des volkstümlichen Dienstes sich lebendige Gesellschaften weihen, durch die heilige Kette der Freundschaft unverbrüchlich vereinigt,” und dergleichen. — Dies ist *Von der Seiehtigkeit seiner Wissenschaft habe ich sonst Zeugnis gegeben; s. Wissenschaft der Logik (Nürnberg 1812), Einl. 5. XVII.

der Hauptsinn der Seichtigkeit, die Wissenschaft, statt auf die Entwicklung des Gedankens und Begriffs, vielmehr auf die unmittelbare Wahrnehmung und die zufällige Einbildung zu stellen, ebenso die reiche Gliederung des Sittlichen in sich, welche der Staat ist, die Architektonik seiner Vernünftigkeit, die durch die bestimmte Unterscheidung der Kreise des öffentlichen Lebens und ihrer Berechtigungen und durch die Strenge des Maßes, in dem sich jeder Pfeiler, Bogen und Strebung hält, die Stärke des Ganzen aus der Harmonie seiner Glieder hervorgehen macht, — diesen gebildeten Bau in den Brei des “Herzens, der Freundschaft und Begeisterung” zusammenfließen zu lassen. Wie nach Epikur die Welt überhaupt, so ist freilich nicht, aber so sollte die sittliche Welt nach solcher Vorstellung der subjektiven Zufälligkeit des Meinens und der Willkür übergeben werden. Mit dem einfachen Hausmittel, auf das Gefühl das zu stellen, was die und zwar mehrtausendjährige Arbeit der Vernunft und ihres Verstandes ist, ist freilich alle die Mühe der von dem denkenden Begriffe geleiteten Vernunfteinsicht und Erkenntnis erspart. Mephistopheles bei

Goethe — eine gute Autorität — sagt darüber ungefähr, was ich auch sonst angeführt:

ve benzerleri. — Bilimi düşüncenin ve kavramın açınımı yerine dolaysız algı ve başına buyruk imgelem üzerine dayandıran sığlığın asıl anlamı budur; ve yine bu aynı sığ tutumdur ki törel öğenin kendi içinde varsıl eklemleşmesini, e.d. Devleti, o öğenin ussallığının arkitektoniğini — ki kamu yaşamının dairelerinin ve bunların haklarının belirli ayrımlaşması yoluyla ve her bir sütunu, tonozu ve payandayı destekleyen ölçünün katılığı yoluyla bütünün gücünü üyelerinin uyumundan üretir —, bu şekillenmiş yapıyı "yürek, dostluk ve esin"in püresinde biraraya karıştırır. Tıpkı Epikürüs'e göre genelde dünya için olması gerektiği gibi, bu düşünceye göre törel dünyanın görüş ve özencin öznel olumsallığına terk edilmesi gerekir — ki gerçekte hiç de terk edilmiş değildir. İlkel bir kocakarı ilacı ile, Usun ve onun Anlağının emeğinin, aslında binlerce yıllık emeğinin duyguya yüklenmesi ile, hiç kuşkusuz kişi düşünen Kavramın öncülüğündeki ussal içgörünün ve bilmenin tüm çabasından bağışlanır. Goethe'nin Mephistopheles'i — ki iyi bir yetkedir — bu konuda başka bir yerde de kullandığım gibi şöyle birşeyler söyler:

Verachte nur Verstand und Wissenschaft, des Menschen allerhöchste Gaben — so hast dem Teufel dich ergeben und mußt zugrunde gehn.**

Yalnızca küçümsersin Anlağı ve Bilimi, En yüksek güçlerini insanın — Kendini vermişsin şeytana, Ve yok olup gitmelisin yerin dibine!*

Unmittelbar nahe liegt es, daß solche Ansicht sich auch die Gestalt der Frömmigkeit annimmt; denn mit was allem hat dieses Getreibe sich nicht zu autorisieren versucht! Mit der Gottseligkeit und der Bibel aber hat es sich die höchste Berechtigung, die sittliche Ordnung und die Objektivi-

Bunu dolaysızca izleyen şey böyle görüşün giderek dindarlık şeklini bile üstlenmesidir; çünkü bu etkinlik bir yetke olabilme çabasında elindeki herşeyi kullanmıştır! Ama sofuluk ve İncil ile, kendine törel düzeni ve yasanın nesnelliğini küçümsemek için en

[Bkz. "Feierrede des Prof. Fries an die Teutschen Burschen ...," Oppositionsblatt oder Weimarische Zeitung, 1817, Nr. 217. Jakob Friedrich Fries (1773-1843) Heidelberg'de Felsefe ve Matematik profesörlüğü yaptı. Hegel'in ardılı. Liberal Fries hakkında daha öte ayrıntı için, Bkz. Copleston, Felsefe Tarihi, 7/2, s. 11 (İdea Yayınevi); Kaufmann, Hegel Üzerine Yorumlar 1, s. 18, 44 (İdea Yayınevi).] *["Verachte nur Vernunft und Wissenschaft, / Des Menschen allerhöchste Kraft, / ... / Und hätt er sich auch nicht dem Teufel übergeben, / Er müßte doch zugrunde gehn!" Goethe, Faust, 1. Teil, Studierzimmer, V. 1851-52, 1866-67.]

18

TÜZE FELSEFESİ / PHILOSOPHIE DES RECHTS

yüksek aklamayı verdiği sanısına kapılmıştır. Çünkü dünyada örgensel bir alana eklemlenen gerçekliği duygunun daha yalın sezgisinin içine sarıp sarmalayan şey de hiç kuşkusuz dindarlıktır. Ama eğer dindarlık doğru türdense, iç yaşamdan çıkıp İdeanın gelişiminin ve bildirilen varsıllıklarının gün ışığına girer girmez bu bölgenin biçiminden vazgeçer, ve Tanrıya iç tapınmasından kendinde ve kendi için varolan, duygunun öznel biçiminin üzerine yükselen gerçeklik ve yasa için saygı getirir. Böyle sığlığın gösteriş için kullandığı dil uzluğu türünde kendini sergileyen kötü duyuncun tikel biçimine burada dikkati çekebiliriz; ve herşeyden önce, tinsellikten en uzak olduğu yerde herşeyden çok tinden söz eder, en ölü ve en sıkıcı yolda konuştuğu yerde yaşam ve yaşama getirme sözleri, ve boş kibrin en büyük bencilliğini ortaya serdiği yerde halk sözcüğü dilinden düşmez. Ama alnında taşıdığı kendine özgü damgası yasa nefretidir. Hak ve

törellik, ve hakkın ve törel olanın edimsel dünyası düşünceler yoluyla anlaşılır, düşünceler yoluyla kendilerine ussallık biçimi, eş deyişle evrensellik ve belirlilik verirler; bu, e.d. yasa, keyfiliği kendine saklı tutan o duygunun, hakkı öznel kanıya yerleştiren duyuncun bütünüyle uygun olarak kendine düşman göreceği şeydir. Hakkın bir ödev olarak ve bir yasa olarak biçimi onun tarafından ölü, soğuk bir harf olarak ve bir zincir olarak duyumsanır; çünkü onda kendi kendini tanımaz ve bu nedenle onda kendini özgür bilmez, çünkü yasa olgunun usudur ve us duyguya kendini kendi tikelliğinde ısıtma iznini vermez. Yasa bu nedenle bu kitabın gidişinde başka bir yerde belirtildiği gibi [§ 258, Not], özellikle "halk" dedikleri şeyin yalancı kardeşlerini ve dostlarını ayırdeden paroladır. Bu günlerde keyfi istencin sofistliği felsefenin adını gasp ettiği ve geniş bir kamuda sanki bu tür uğraşlar felsefe imiş kanısını

tät der Gesetze zu verachten, zu geben vermeint. Denn wohl ist es auch die Frömmigkeit, welche die in der Welt zu einem organischen Reiche auseinandergeschlagene Wahrheit zur einfacheren Anschauung des Gefühls einwickelt. Aber sofern sie rechter Art ist, gibt sie die Form dieser Region auf, sobald sie aus dem Innern heraus in den Tag der Entfaltung und des geoffenbarten Reichtums der Idee eintritt, und bringt aus ihrem inneren Gottesdienst die Verehrung gegen eine an und für sich seiende, über die subjektive Form des Gefühls erhabene Wahrheit und Gesetze mit. Die besondere Form des üblen Gewissens, welche sich in der Art der Beredsamkeit, zu der sich jene Seichtigkeit aufspreizt, kundtut, kann hierbei bemerklich gemacht werden; und zwar zunächst, daß sie da, wo sie am geistlosesten ist, am meisten vom Geiste spricht, wo sie am totesten und ledernsten redet, das Wort Leben und ins Leben einführen, wo sie die größte Selbstsucht des leeren Hochmuts kundtut, am meisten das Wort Volk im Munde führt. Das eigentümliche Wahrzeichen aber, das sie an der Stirne trägt, ist der Haß gegen das Gesetz. Daß Recht und Sittlichkeit, und die wirkliche Welt des Rechts und des Sittlichen, sich durch den Gedanken erfaßt, durch Gedanken sich die Form der Vernünftigkeit, nämlich Allgemeinheit und Bestimmtheit gibt, dies, das Gesetz, ist es, was jenes sich das Belieben vorbehaltende Gefühl, jenes das Rechte in die subjektive Überzeugung stellende Gewissen mit Grund als das sich feindseligste ansieht. Die Form des Rechten als einer Pflicht und als eines Gesetzes wird von ihm als ein toter, kalter Buchstabe und als eine Fessel empfunden; denn es erkennt in ihm nicht sich selbst, sich in ihm somit nicht frei, weil das Gesetz die Vernunft der Sache ist und diese dem Gefühle nicht verstattet, sich an der eigenen Partikularität zu wärmen. Das Gesetz ist darum, wie im Laufe dieses Lehrbuchs irgendwo angemerkt worden, vornehmlich das Schiboleth, an dem die falschen Brüder und Freunde des sogenannten Volkes sich abscheiden. Indem nun die Rabulisterei der Willkür sich des Namens der Philosophie bemächtigt und ein großes Publikum in die Meinung zu versetzen

VORREDE / ÖNSÖZ vermocht hat, als ob dergleichen Treiben Philosophie sei, so ist es fast gar zur Unehre geworden, über die Natur des Staats noch philosophisch zu sprechen; und es ist rechtlichen Männern nicht zu verargen, wenn sie in Ungeduld geraten, sobald sie von philosophischer Wissenschaft des Staats reden hören. Noch weniger ist sich zu verwundern, wenn die Regierungen auf solches Philosophieren endlich die Aufmerksamkeit gerichtet haben, da ohnehin bei uns die Philosophie nicht, wie etwa bei den Griechen, als eine private Kunst exerziert wird, sondern sie eine öffentliche, das Publikum berührende Existenz, vornehmlich oder allein im Staatsdienste, hat. Wenn die Regierungen ihren diesem Fache gewidmeten Gelehrten das Zutrauen bewiesen haben, sich für die Ausbildung und den Gehalt der Philosophie auf sie gänzlich zu verlassen — wäre es hier und da, wenn man will, nicht so sehr Zutrauen als Gleichgültigkeit gegen die Wissenschaft selbst gewesen und das Lehramt derselben nur traditionell beibehalten worden (wie man denn, soviel mir

bekannt ist, in Frankreich die Lehrstühle der Metaphysik wenigstens hat eingehen lassen) —, so ist ihnen vielfältig jenes Zutrauen schlecht vergolten worden, oder wo man, im andern Fall, Gleichgültigkeit sehen wollte, so wäre der Erfolg, das Verkommen gründlicher Erkenntnis, als ein Büßen dieser Gleichgültigkeit anzusehen. Zunächst scheint wohl die Seichtigkeit etwa am allerverträglichsten wenigstens mit äußerer Ordnung und Ruhe zu sein, weil sie nicht dazu kommt, die Substanz der Sachen zu berühren, ja nur zu ahnen; sie würde somit, zunächst wenigstens, polizeilich nichts gegen sich haben, wenn nicht der Staat noch das Bedürfnis tieferer Bildung und Einsicht in sich schlösse und die Befriedigung desselben von der Wissenschaft forderte. Aber die Seichtigkeit führt von selbst in Rücksicht des Sittlichen, des Rechts und der Pflicht überhaupt, auf diejenigen Grundsätze, welche in dieser Sphäre das Seichte ausmachen, auf die Prinzipien der Sophisten, die wir aus Platon so entschieden kennenlernen, — die Prinzipien, welche das, was Recht ist, auf die subjektiven

19

yaratmayı başardığı için, Devletin doğası üzerine felsefi olarak konuşmak neredeyse onur kırıcı birşey olmuştur; ve hakka bağlı insanlar Devletin felsefi biliminden söz edildiğini duyunca buna dayançsızlık gösteriyorlarsa, bunun için kınanmamaları gerekir. Hükümetlerin en sonunda dikkatlerini böyle felsefeciliğe çevirmiş olmalarına ise daha da az şaşırmak gerekir, çünkü, herşey bir yana, bizim durumumuzda felsefe örneğin Yunanlılar durumunda olduğu gibi özel bir sanat olarak yerine getirilmez, ama açık, kamu ile ilişki içinde, başlıca ya da yalnızca Devlet hizmetinde varolur. Hükümetler kendilerini bu alana adayan eğitimli insanlarına duydukları güveni felsefenin gelişimini ve içeriğini bütünüyle onlara bırakarak tanıtladıkları zaman — gerçi belki de şurada ya da burada bu tutum bilimin kendisine karşı bir güven olmaktan çok ilgisizlik olmuş ve bilimin kürsüleri yalnızca bir gelenek olarak sürdürülmüş olsa da (bildiğim kadarıyla örneğin Fransa'da en azından metafizik kürsüsü yitip gitmeye bırakılmıştır) —, sık sık o güvenin karşılığı kötü ödenmiş, ya da eğer böyle olmadıysa, ilgisizliği görmek isteyenler ortaya çıkan sonucu, temel bilgideki bozulmayı bu ilgisizliğin bir cezası olarak görmek zorunda kalmışlardır. İlkin, yüzeysellik hiç olmazsa dış düzen ve dinginlik ile bütünüyle uyumlu görünür, çünkü olguların tözüne dokunmaz, giderek onlar üzerine bir önsezisi bile yoktur; böylece, eğer Devlet henüz kendi içinde daha derin bir eğitim ve içgörü için gereksinim duymuyor ve bunun bilim tarafından doyurulmasını istemiyor olsaydı, bu yüzeysellik hiç olmazsa ilk bakışta kendisine karşı hiçbir kamu denetimi gerektirmezdi. Ama sığlık kendiliğinden bu alanda törellik açısından, genel olarak hak ve ödev açısından sığ olanı oluşturan ilkelere, Sofistlerin Platon'dan öylesine kesin olarak tanıdığımız ilkelerine götürür, — ilkeler ki hak olanı öznel amaçlar ve görüşler üzerine, öznel

20

duygu ve tikel kanı üzerine dayandırırlar, iç Zwecke und Meinungen, auf das subjektive Gefühl und die partikuläre Überzeugung törelliğin ve hakka bağlı duyuncun, sevgi- stellen, — Prinzipien, aus welchen nin ve özel kişiler arasındaki hakkın yıkılışı die Zerstörung ebenso der inneren und des rechtschaffenen da tıpkı kamu düzeninin ve devlet tüzesinin Sittlichkeit Gewissens, der Liebe und des Rechts yıkılışı gibi onlardan doğar. Böyle olayların unter den Privatpersonen, als die Zerhükümet için kazanmaları gereken anlam störung der öffentlichen Ordnung und der Staatsgesetze folgt. Die Bedeutung, gösterilen güvenin kendisini ve bir görevin welche dergleichen Erscheinungen für yetkesini devletin tüm edimlerin tözsel kay- die Regierungen gewinnen müssen,

nağını, eş deyişle evrensel ilkeleri bozan şeye wird sich nicht etwa durch den Titel abweisen lassen, der sich auf das geizin vermesi ve onu başıboş bırakması iste- schenkte Zutrauen selbst und auf die mini desteklemek için kullanan, ve devlete Autorität eines Amtes stützte, um an den Staat zu fordern, daß er das, was karşın bunu giderek sanki uygun olan oy- die substantielle Quelle von den Taten, muş gibi yapanlar tarafından önemsizleştiri- die allgemeinen Grundsätze, verdirbt, lemez. Tanrı kime bir görev verirse, ona kafa da und sogar dessen Trotz, als ob es sich so gehörte, gewähren und walten lassen verir deyimi eski bir şakadır ki, zamanımızda solle. Wem Gott ein Amt gibt, dem gibt er hiç kuşkusuz hiç kimse onu ciddi olarak ileri auch Verstand, ist ein alter Scherz, den man wohl in unsern Zeiten nicht gar sürmeyi istemeyecektir. für Ernst wird behaupten wollen. Koşullardan ötürü hükümetlerin felsefeIn der Wichtigkeit der Art und Weiciliğin tür ve tarzına verdikleri yeni önemde se des Philosophierens, welche durch die Umstände bei den Regierungen gözden kaçırılması olanaksız bir koruma ve aufgefrischt worden ist, läßt sich das destek öğesi vardır ki, felsefe eğitimi şimdi Moment des Schutzes und Vorschubs başka birçok bakımdan buna gereksiniyor nicht verkennen, dessen das Studium der Philosophie nach vielen anderen görünür. Çünkü pozitif bilimler alanında Seiten hin bedürftig geworden zu sein verilen çok sayıda üründe ve ayrıca dinsel scheint. Denn liest man in so vielen Produktionen aus dem Fache der poolarak yükseltici çalışmalarda ve daha başka sitiven Wissenschaften, ingleichen der sayısız yazınsal yapıtta felsefeye karşı daha religiösen Erbaulichkeit und anderer önce sözü edilen o küçümsemenin sergilen- unbestimmter Literatur, wie darin nicht nur die vorhin erwähnte Verachdiğini görürüz, öyle bir yolda ki, tümü de tung gegen die Philosophie bezeigt ist, düşünsel gelişimde bütünüyle geri olmala- daß solche, die zugleich beweisen, daß in der Gedankenbildung völlig zurına ve felsefenin onlar için bütünüyle ya- sie rück sind und Philosophie ihnen etwas bancı birşey olmasına karşın, gene de ona işi ganz Fremdes ist, doch sie als etwas bei bitmiş birşey olarak bakarlar. Ama bununla sich Abgetanes behandeln, — sondern wie daselbst ausdrücklich gegen die da kalmazlar, felsefeden kesinlikle yakınır- Philosophie losgezogen und ihr Inhalt, lar ve onun içeriğini, Tanrının ve fiziksel ve die begreifende Erkenntnis Gottes und der und geistigen Natur, die tinsel Doğanın kavramsal bilgisini, gerçekliğin physischen Erkenntnis der Wahrheit als für eine töbilgisini aptalca, giderek günahkâr bir ken- richte, ja sündhafte Anmaßung erklärt, dini bilmezlik olarak bulduklarını bildirir- wie die Vernunft, und wieder die Vernunft, und in unendlicher Wiederholung die ler, tıpkı Usu, ve yine Usu, ve sonu gelmez Vernunft angeklagt, herabgesetzt und yinelemelerle Usu suçlamaları, değersizleş- verdammt, — oder wie wenigstens zu tirmeleri, mahkum etmeleri gibi. Dahası, en erkennen gegeben wird, wie unbequem bei einem großen Teile des wissenazından bilimsel olması gereken etkinlikle- schaftlich sein sollenden Treibens die rin büyük çoğunluğu durumunda kavramın doch unabwendbaren Ansprüche des Begriffes fallen, — wenn man, sage ich, kaçınılmaz istemleri ile karşılaşmanın nasıl dergleichen Erscheinungen vor sich hat, uygunsuz olduğu bildirilir. Şunu diyebilirim so möchte man beinahe dem Gedanken

Raum geben, daß von dieser Seite die Tradition nicht mehr ehrwürdig noch hinreichend wäre, dem philosophischen Studium die Toleranz und die öffentliche Existenz zu sichern.* — Die zu unserer Zeit gang und gäben Deklamationen und Anmaßungen gegen die Philosophie bieten das sonderbare Schauspiel dar, daß sie durch jene Seichtigkeit, zu der diese Wissenschaft degradiert worden ist, einerseits ihr Recht haben und andererseits selbst in diesem Elemente wurzeln, gegen das sie undankbar gerichtet sind. Denn indem jenes sich so nennende Philosophieren die Erkenntnis der

Wahrheit für einen törichten Versuch erklärt hat, hat es, wie der Despotismus der Kaiser Roms Adel und Sklaven, Tugend und Laster, Ehre und Unehre, Kenntnis und Unwissenheit gleich gemacht hat, alle Gedanken und alle Stoffe nivelliert, — so daß die Begriffe des Wahren, die Gesetze des Sittlichen auch weiter nichts sind als Meinungen und subjektive Überzeugungen und die verbrecherischsten Grundsätze als Überzeugungen mit jenen Gesetzen in gleiche Würde gestellt sind, und daß ebenso jede noch so kahlen und partikularen Objekte und noch so strohernen Materien in gleiche Würde gestellt sind mit dem, was das Interesse aller denkenden Menschen und die Bänder der sittlichen Welt ausmacht. Es ist darum als ein Glück für die Wissenschaft zu achten — in der Tat ist es, wie bemerkt, die Notwendigkeit der Sache —, daß jenes Phi-

ki, böyle görüngüleri önünde bulan biri onlar karşısında pekala düşünmeye başlayabilir ki, ne gelenek bundan böyle saygıya değerdir, ne de felsefi çalışmaya bir hoşgörü ve kamusal varoluş güvencesi sağlamak için yeterlidir.* — Zamanımızda felsefeye karşı moda olan bildirimler ve suçlamalar öylesine tuhaf bir görünüş sergiler ki, bu bilimin içine düşürüldüğü o sığlık yoluyla bir yandan kendilerini aklarken, öte yandan kendileri köklerini ona karşı iyilik bilmez bir biçimde döndükleri bu öğede bulurlar. Çünkü o sözde felsefecilik gerçekliğin bilgisinin aptalca bir araştırma olduğunu bildirirken, tıpkı Roma İmparatorunun despotizminin soyluluğu ve köleliği, erdemi ve erdemsizliği, onuru ve onursuzluğu, bilgiyi ve bilgisizliği eşitlemiş olması gibi, tüm düşünceleri ve tüm içeriği aynı düzeye indirmiştir, öyle ki gerçek olanın kavramları, törel olanın yasaları da görüşlerden ve öznel kanılardan daha öte birşey değildir ve en kötü suçluların ilkeleri kanılar olmakla o yasalar ile eşit değerde görülür, ve benzer olarak ne denli boş ve tikel olursa olsun her nesne, ve ne denli kuru olursa olsun her türden gereç tüm düşünen insanların ilgilerini ve törel dünyanın bağlarını oluşturan şey ile eşit değerde görülür. Bu nedenle kendini tıpkı skolastik bilgelik gibi kendi içinde dokuyan o felsefecilik şimdi tüzenin ilkelerini ve ödevleri ciddiye alan ve

*Dergleichen Ansichten fielen mir bei einem Briefe Joh. v. Müllers (Werke [Tübingen 1810-19], Teil VIII, S. 56) ein, wo es vom Zustande Roms im Jahre 1803, als diese Stadt unter französischer Herrschaft stand, unter anderem heißt: “Befragt, wie es um die öffentlichen Lehranstalten stehe, antwortete ein Professor: On les tolère comme les bordels.” — Die sogenannte Vernunftlehre, nämlich die Logik, kann man wohl sogar noch empfehlen hören, etwa mit der Überzeugung, daß man sich mit ihr als trockener und unfruchtbarer Wissenschaft entweder ohnehin nicht mehr beschäftige oder, wenn dies hin und wieder geschehe, man in ihr nur inhaltslose, also nichtsgebende und nichtsverderbende Formeln erhalte, daß somit die Empfehlung auf keinen Fall schaden sowie nichts nutzen werde.

*Böyle bir görüş ile Joh. v. Müller’in mektubunda karşılaştım (Werke [Tübingen, 1810-19], Teil VIII, s. 56). 1803’te Fransız egemenliği altında bulunan Roma’nın durumu üzerine konuşurken başka şeyler arasında şunları da söyler: “Kamu öğretim kurumlarında işlerin nasıl gittiği sorulduğunda, bir profesörün yanıtı ‘On les tolère comme les bordels’ [‘Genelevler gibi göz yumulur’] oldu.” — Us-Öğretisi denilen şeyin, yani Mantığın salık verildiği işitilebilse de, buna eşlik eden kanı belki de onun bundan böyle hiç kimsenin uğraşmayacağı denli kuru ve yarasız bir bilim olduğu, ya da eğer şurada burada biri tarafından ele alınsa bile, kişinin ondan yalnızca içeriksiz ve dolayısıyla hiçbirşey vermeyen ve hiçbirşeyi bozmayan formüller kazanabileceği, ve böylece iki durumda da salık verilmesinin ne bir zarar ne de yarar getireceğidir.

onların bilincinin gün ışığında yaşayan edimsellik ile daha yakın bir ilişki içine girmiş ve böylelikle onunla açık bir kopuşa gelmişse, bu bilim için bir şans olsa da, gerçekte, belirtildiği gibi, olgunun zorunluğudur. Tam olarak felsefenin bu edimsellik karşısındaki konumudur ki yanlış anlamalar ile karşılaşır, ve bu nedenle daha önce belirttiğim şeyi, eş deyişle ussal olanın araştırılması olan felsefenin tam bu nedenle şimdide bulunanın ve edimsel olanın anlaşılması olduğunu, ve nerede olması gerektiğini Tanrının bildiği, ya da gerçekte nerede olduğunu, yani tek-yanlı boş bir uslamlamacılığın yanılgısında olduğunu elbette söyleyebileceğimiz bir öte-yanın kurulması olmadığını yineleyeceğim. Bu incelemenin gidişinde [§ 185] belirttiğim gibi, giderek boş bir ideal özdeyişi olarak geçerli olan Platonik Devlet bile özsel olarak Helenik törelliğin doğasının kavranmasından başka birşey değildi; ve yine belirttiğim gibi, o zamanlar o törel yaşama yayılmakta olan ve onda doğrudan doğruya yalnızca henüz doyumsuz bir özlem olarak ve böylece yalnızca bir bozulma olarak görünebilen daha derin ilkenin bilinci ile, Platon ona karşı durabilmek için yardımı tam olarak o özlemin kendisinde aramak zorunda kaldı. Ama yardımın yukarıdan gelmesi gerekiyordu ve Platon onu ilkin ancak o törelliğin tikel bir dışsal biçiminde arayabilirdi. Bozulmayı böyle bir biçim aracılığıyla yenmeyi düşündü ve böylelikle onun daha derininde yatan dürtüsünü, özgür sonsuz kişiliği tam olarak en derin yerinden yaraladı. Gene de çevresinde onun [Devlet] İdeasının ayırdedici yanının döndüğü ilkenin tam olarak o sırada yaklaşmakta olan dünya devriminin çevresinde döndüğü eksen olması onun büyük kavrayış gücünü tanıtladı. Ussal olan edimseldir, ve edimsel olan ussaldır. Her saf bilinç gibi felsefe de bu kanı içinde durur, ve felsefe tinsel evreni olduğu gibi doğal evreni de ondan yola çıkarak irdelemeye

losophieren, das sich als eine Schulweisheit in sich fortspinnen mochte, sich in näheres Verhältnis mit der Wirklichkeit gesetzt hat, in welcher es mit den Grundsätzen der Rechte und der Pflichten Ernst ist und welche im Tage des Bewußtseins derselben lebt, und daß es somit zum öffentlichen Bruche gekommen ist. Es ist eben diese Stellung der Philosophie zur Wirklichkeit, welche die Mißverständnisse betreffen, und ich kehre hiermit zu dem zurück, was ich vorhin bemerkt habe, daß die Philosophie, weil sie das Ergründen des Vernünftigen ist, eben damit das Erfassen des Gegenwärtigen und Wirklichen, nicht das Aufstellen eines Jenseitigen ist, das Gott weiß wo sein sollte — oder von dem man in der Tat wohl zu sagen weiß, wo es ist, nämlich in dem Irrtum eines einseitigen, leeren Räsonierens. Im Verlaufe der folgenden Abhandlung habe ich bemerkt, daß selbst die Platonische Republik, welche als das Sprichwort eines leeren Ideals gilt, wesentlich nichts aufgefaßt hat als die Natur der griechischen Sittlichkeit, und daß dann im Bewußtsein des in sie einbrechenden tieferen Prinzips, das an ihr unmittelbar nur als eine noch unbefriedigte Sehnsucht und damit nur als Verderben erscheinen konnte, Platon aus eben der Sehnsucht die Hilfe dagegen hat suchen müssen, aber sie, die aus der Höhe kommen mußte, zunächst nur in einer äußeren besonderen Form jener Sittlichkeit suchen konnte, durch welche er jenes Verderben zu gewältigen sich ausdachte und wodurch er ihren tieferen Trieb, die freie unendliche Persönlichkeit, gerade am tiefsten verletzte. Dadurch aber hat er sich als der große Geist bewiesen, daß eben das Prinzip, um welches sich das Unterscheidende seiner Idee dreht, die Angel ist, um welche die [damals] bevorstehende Umwälzung der Welt sich gedreht hat. Was vernünftig ist, das ist wirklich; und was wirklich ist, das ist vernünftig. In dieser Überzeugung steht jedes unbefangene Bewußtsein wie die Philosophie, und hiervon geht diese ebenso in Betrachtung des geistigen

VORREDE / ÖNSÖZ Universums aus als des natürlichen. Wenn die Reflexion, das Gefühl oder welche Gestalt das subjektive Bewußtsein habe, die Gegenwart für ein Eitles ansieht, über sie hinaus ist und es besser weiß, so befindet es sich im Eitlen, und weil es Wirklichkeit nur in der

Gegenwart hat, ist es so selbst nur Eitelkeit. Wenn umgekehrt die Idee für das gilt, was nur so eine Idee, eine Vorstellung in einem Meinen ist, so gewährt hingegen die Philosophie die Einsicht, daß nichts wirklich ist als die Idee. Darauf kommt es dann an, in dem Scheine des Zeitlichen und Vorübergehenden die Substanz, die immanent, und das Ewige, das gegenwärtig ist, zu erkennen. Denn das Vernünftige, was synonym ist mit der Idee, indem es in seiner Wirklichkeit zugleich in die äußere Existenz tritt, tritt in einem unendlichen Reichtum von Formen, Erscheinungen und Gestaltungen hervor und umzieht seinen Kern mit der bunten Rinde, in welcher das Bewußtsein zunächst haust, welche der Begriff erst durchdringt, um den inneren Puls zu finden und ihn ebenso in den äußeren Gestaltungen noch schlagend zu fühlen. Die unendlich mannigfaltigen Verhältnisse aber, die sich in dieser Äußerlichkeit, durch das Scheinen des Wesens in sie, bilden, dieses unendliche Material und seine Regulierung ist nicht Gegenstand der Philosophie. Sie mischte sich damit in Dinge, die sie nicht angehen; guten Rat darüber zu erteilen, kann sie sich ersparen; Platon konnte es unterlassen, den Ammen anzuempfehlen, mit den Kindern nie stillezustehen, sie immer auf den Armen zu schaukeln, ebenso Fichte die Vervollkommnung der Paßpolizei bis dahin, wie man es nannte, zu konstruieren, daß von den Verdächtigen nicht nur das Signalement in den Paß gesetzt, sondern das Porträt darin gemalt werden solle. In dergleichen Ausführungen ist von Philosophie keine Spur mehr zu sehen, und sie kann dergleichen Ultraweisheit um so mehr lassen, als sie über diese unendliche Menge von Gegenständen gerade am liberalsten sich zeigen soll. Damit wird die Wissenschaft auch von dem Hasse, den die Eitelkeit des Besserwissens auf eine Menge von Umständen und Institutionen

23

başlar. Derin-düşünce, duygu ya da öznel bilincin alabileceği herhangi bir şekil şimdide olanı kof birşey olarak gördüğü ve onun ötesine bakarak daha iyisini bildiği zaman, kendini bir boşlukta bulur, ve edimselliğini yalnızca şimdide taşıdığı için, böylece kendisi salt bir kofluktur. Eğer evrik olarak İdea salt bir İdea olarak, salt sanısal bir tasarım olarak geçerli sayılırsa, o zaman buna karşı felsefe İdeadan başka hiçbirşeyin edimsel olmadığı içgörüsünü sağlar. Buna göre herşey gelip zamansal olanın ve geçici olanın görünüşüne içkin olan tözselliği ve şimdide olan bengiliği kavramaya dayanır. Çünkü İdea ile anlamdaş olan Ussallık edimselliğinde aynı zamanda dış varoluşa çıktığı için, sonsuz bir biçimler, görüngüler ve şekiller varsıllığı içinde görünür, çekirdeğini rengârenk bir kabuk ile kuşatır. Bilinç ilkin bu dışsallıkta yerleşir; ve ondaki yürek atışını bulabilmek ve onun dış şekillenmelerde de attığını duyabilmek için, ilkin Kavramın onun içine işlemesi gerekir. Ama kendini bu dışsallıkta oluşturan ve bunu özün ondaki görünüşü yoluyla yapan sonsuz türlülükteki ilişkiler, bu sonsuz gereç ve düzenlenişi felsefenin konusu değildir. Onlara dokunmakla felsefe onu ilgilendirmeyen şeylere karışmış olacaktır; kendini bu noktalarda iyi öğütler verme işinden bağışlayabilir; Platon süt annelere bebekleri hiçbir zaman dingin tutmamalarını, onları kollarında sürekli sallamalarını önermekten vazgeçebilirdi; benzer olarak Fichte'nin pasaport polisinin işini kuşkululardan yalnızca pasaporta imza atmalarının değil, ama bir de onda portrelerinin çizili olmasının istenmesi gibi bir eksiksizlik noktasına dek 'kurgulaması' gerekmezdi. Bu tür işlerde felsefenin en küçük bir izi görülmez, ve nesnelerin bu sonsuz çoğulluğu karşısındaki tutumunun tam olarak en liberal olması gerektiği ölçüde böyle ultra-bilgelikten kolayca vazgeçebilir. Böylelikle bilim 'daha iyi bilme'nin kibrinin bir dizi duruma ve ku-

24

ruma yönelttiği nefretin de en uzağında durduğunu gösterir — bir nefret ki, özellikle ıvır zıvır ile ilgilenenler ona yenik düşer, çünkü ancak bu yolla bir öz-duyguya ulaşırlar. Böylece bu inceleme, Devletin bilimini kapsadığı düzeye dek, Devleti kendi içinde ussal birşey olarak kavrama ve betimleme girişiminden başka birşey olmayacaktır. Felsefi bir çalışma olarak, bir Devleti olması gerektiği gibi kurgulama çabasının en uzağında durmalıdır; kapsayabileceği öğreti Devlete nasıl olması gerektiğini öğretmek ile ilgili olamaz, ama ancak onun, törel Evrenin nasıl bilinmesi - gerektiğini gösterebilir. □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ Hic Rhodus, hic saltus. Var olanı kavramak felsefenin görevidir, çünkü var olan Ustur. Bireye gelince, her birey kendi zamanının bir çocuğudur; benzer olarak, f elsefe de düşüncelerde ayrımsanan kendi zamanıdır. Herhangi bir felsefenin kendi çağdaş dünyasının ötesine geçebileceğini sanmak bir bireyin kendi zamanının üzerinden atlayabileceğini, Rodos'un üzerinden sıçrayabileceğini sanmak denli aptalcadır. Eğer kuramı gerçekte onun ötesine geçiyorsa, eğer kendine olması gerektiği gibi bir dünya kuruyorsa, o zaman o dünya hiç kuşkusuz vardır, ama yalnızca onun sanılarında — zayıf bir öğe ki, ona dilediği herşeyi imgeleme iznini verir. Çok az bir değişiklik ile o özdeyiş şöyle okunabilir: Gül burada, dans burada. Özbilinçli Tin olarak Us ile varolan edimsellik olarak Us arasında yatan şey, o ilk Usu ikinciden ayıran ve onda doyum bulmasına izin vermeyen şey Kavrama dek özgürleşmemiş şu ya da bu soyutlamanın zinciridir. Usu şimdinin haçındaki gül olarak tanımak ve böylelikle şimdinin sevincini yaşamak, bu ussal içgörü edimsellik ile uzlaşmadır ki, felsefe bunu bir kez kendilerinde kavramak için bir iç istek

wirft — ein Haß, in welchem sich die Kleinlichkeit am meisten gefällt, weil sie nur dadurch zu einem Selbstgefühl kommt —, sich am entferntesten zeigen. So soll denn diese Abhandlung, insofern sie die Staatswissenschaft enthält, nichts anderes sein als der Versuch, den Staat als ein in sich Vernünftiges zu begreifen und darzustellen. Als philosophische Schrift muß sie am entferntesten davon sein, einen Staat, wie er sein soll, konstruieren zu sollen; die Belehrung, die in ihr liegen kann, kann nicht darauf gehen, den Staat zu belehren, wie er sein soll, sondern vielmehr, wie er, das sittliche Universum, erkannt werden soll.
□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□ Hic Rhodus, hic saltus. Das was ist zu begreifen, ist die Aufgabe der Philosophie, denn das was ist, ist die Vernunft. Was das Individuum betrifft, so ist ohnehin jedes ein Sohn seiner Zeit; so ist auch die Philosophie ihre Zeit in Gedanken erfaßt. Es ist ebenso töricht zu wähnen, irgendeine Philosophie gehe über ihre gegenwärtige Welt hinaus, als, ein Individuum überspringe seine Zeit, springe über Rhodus hinaus. Geht seine Theorie in der Tat drüber hinaus, baut es sich eine Welt, wie sie sein soll, so existiert sie wohl, aber nur in seinem Meinen — einem weichen Elemente, dem sich alles Beliebige einbilden läßt. Mit weniger Veränderung würde jene Redensart lauten: Hier ist die Rose, hier tanze. Was zwischen der Vernunft als selbstbewußtem Geiste und der Vernunft als vorhandener Wirklichkeit liegt, was jene Vernunft von dieser scheidet und in ihr nicht die Befriedigung finden läßt, ist die Fessel irgendeines Abstraktums, das nicht zum Begriffe befreit ist. Die Vernunft als die Rose im Kreuze der Gegenwart zu erkennen und damit dieser sich zu erfreuen, diese vernünftige Einsicht

VORREDE / ÖNSÖZ ist die Versöhnung mit der Wirklichkeit, welche die Philosophie denen gewährt, an die einmal die innere Anforderung ergangen ist, zu begreifen und in dem, was substantiell ist, ebenso die subjektive Freiheit zu erhalten sowie mit der subjektiven Freiheit nicht in einem Besonderen und Zufälligen, sondern in dem, was an und für sich ist, zu stehen. Dies ist es auch, was den konkreteren Sinn dessen ausmacht, was oben abstrakter als Einheit der Form und des Inhalts bezeichnet worden ist, denn die Form in ihrer konkretesten Bedeutung ist die Vernunft als

begreifendes Erkennen, und der Inhalt die Vernunft als das substantielle Wesen der sittlichen wie der natürlichen Wirklichkeit; die bewußte Identität von beidem ist die philosophische Idee. — Es ist ein großer Eigensinn, der Eigensinn, der dem Menschen Ehre macht, nichts in der Gesinnung anerkennen zu wollen, was nicht durch den Gedanken gerechtfertigt ist, — und dieser Eigensinn ist das Charakteristische der neueren Zeit, ohnehin das eigentümliche Prinzip des Protestantismus. Was Luther als Glauben im Gefühl und im Zeugnis des Geistes begonnen, es ist dasselbe, was der weiterhin gereifte Geist im Begriffe zu fassen und so in der Gegenwart sich zu befreien und dadurch in ihr sich zu finden bestrebt ist. Wie es ein berühmtes Wort geworden ist, daß eine halbe Philosophie von Gott abführe — und es ist dieselbe Halbheit, die das Erkennen in eine Annäherung zur Wahrheit setzt —, die wahre Philosophie aber zu Gott führe, so ist es dasselbe mit dem Staate. So wie die Vernunft sich nicht mit der Annäherung, als welche weder kalt noch warm ist und darum ausgespien wird, begnügt, ebensowenig begnügt sie sich mit der kalten Verzweiflung, die zugibt, daß es in dieser Zeitlichkeit wohl schlecht oder höchstens mittelmäßig zugehe, aber eben in ihr nichts Besseres zu haben und nur darum Frieden mit der Wirklichkeit zu halten sei; es ist ein wärmerer Friede mit ihr, den die Erkenntnis verschafft. Um noch über das Belehren, wie die Welt sein soll, ein Wort zu sagen, so kommt dazu ohnehin die Philosophie immer zu spät. Als der Gedanke der Welt erscheint sie erst in der Zeit, nachdem die Wirklichkeit ihren Bildungsprozeß vollendet und sich fertig gemacht hat. Dies, was der Begriff lehrt, zeigt not-

25

doğmuş olanlara, ve tözsel olanda bir yandan öznel özgürlüğü kazanmak ve öte yandan bu öznel özgürlük ile tikel ve olumsal olanda değil ama kendinde ve kendi için var olanda kalmak isteyenlere sunar. Bu ayrıca yukarıda soyut olarak biçim ve içeriğin birliği olarak belirtilmiş olan şeyin daha somut anlamını da oluşturur, çünkü biçim en somut imleminde kavrayan bilgi olarak Us, ve içerik ise doğal olduğu gibi törel edimselliğin de tözsel özü olarak Ustur; ikisinin bilinçli özdeşliği felsefi İdeadır. — Düşünce yoluyla aklanmayan hiçbirşeyi duygusal eğilimde de kabul etmeyi istememek büyük bir dikbaşlılık, insana onur veren bir dikbaşlılıktır, — ve bu dikbaşlılık zamanımızın tipik özelliği, dahası Protestanlığın kendine özgü ilkesidir. Luther'in duyguya ve tinin tanıklığına inanç olarak başlattığı şey tam olarak daha öte olgunlaşan tinin kendini şimdide özgürleştirmek ve böylece onda kendini bulabilmek için Kavramda ayrımsamaya çalıştığı şeydir. Yarım bir felsefe Tanrıdan uzaklaştırırken — ki bu bilgiyi gerçekliğe bir yaklaşmada gören yarıdır —, gerçek felsefe ise Tanrıya götürür deyişi nasıl ünlü bir deyiş olmuşsa, aynı şey Devlet için de böyledir. Us nasıl ne soğuk ne de sıcak ve bu nedenle ağızdan tükürülecek birşey olarak bir yaklaşıklık ile yetinmezse, yine öyle bu zamansallıkta işlerin kötü ya da en iyisinden şöyle-böyle olduğu, ama burada hiçbirşeyin daha iyi olamayacağı ve ancak bunu anlamanın bizi edimsellik ile barış içinde tutabileceği görüşüne boyun eğen soğuk umutsuzluk ile de yetinemez. Bilginin sağladığı şey edimsellik ile daha sıcak bir barıştır. Dünyanın nasıl olması gerektiğini öğretme konusunda birkaç söz daha eklersek, Felsefe sahneye her zaman çok geç çıkar. Dünyanın düşüncesi olarak, felsefe ilkin edimsellik gelişim sürecini tamamlayıp işini bitirince kendini gösterir. Kavramın öğrettiği şey,

26

zorunlu olarak Tarihin de gösterdiği aynı şey, wendig ebenso die Geschichte, daß erst in der Reife der Wirklichkeit ilkin edimsellik olgunlaşınca İdeal olanın Reel das Ideale dem Realen gegenüber

olan karşısında göründüğü, ve İdeal olanın erscheint und jenes sich dieselbe kendi için bu aynı dünyayı tözünde ayrımsadı- Welt, in ihrer Substanz erfaßt, in Gestalt eines intellektuellen Reichs ğı, entellektüel bir alanın şeklinde kurduğu- erbaut. Wenn die Philosophie ihr dur. Felsefe grisini gri üzerine boyadığı zaman Grau in Grau malt, dann ist eine yaşamın bir şekli daha şimdiden yaşlanmıştır, Gestalt des Lebens alt geworden, und mit Grau in Grau läßt sie sich ve gri üzerine gri ile gençleştirilemez ama an- nicht verjüngen, sondern nur ercak bilinebilir; Minerva'nın Baykuşu uçuşuna kennen; die Eule der Minerva beginnt erst mit der einbrechenden ilkin alacakaranlığın çöküşü ile başlar. Dämmerung ihren Flug. Gene de bu önsözü bitirmenin zamanıdır. Doch es ist Zeit, dieses Vorwort Bir önsöz olarak ancak sunduğu çalışmanın zu schließen; als Vorwort kam ihm ohnehin nur zu, äußerlich und duruş noktası üzerine dışsal ve öznel gözlem- subjektiv von dem Standpunkt der ler sunmaktan daha ötesini amaçlayamaz. Eğer Schrift, der es vorangeschickt ist, bir içerik üzerine felsefi olarak konuşulacaksa, zu sprechen. Soll philosophisch von einem Inhalte gesprochen bu ancak bilimsel, nesnel bir ele alış yolunu werden, so verträgt er nur eine wiskabul edebilir. Yine böyle, eğer yazara yönelik senschaftliche, objektive Behandeleştiriler sorunun kendisinin bilimsel bir ele lung, wie denn auch dem Verfasser Widerrede anderer Art als eine alınışından başka türlü yapılırsa, bunlar ancak wissenschaftliche Abhandlung der öznel arka yazılar ve keyfi inancalar olarak ge- Sache selbst nur für ein subjektives und beliebige Versicheçerli olabilir ve onun tarafından ilgisiz olarak Nachwort rung gelten und ihm gleichgültig karşılanırlar. sein muß. Berlin, 25 Temmuz 1820.

Berlin, den 25. Juni 1820.

Tüze Felsefesi — Önsöz üzerine çözümlemeler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tüze Felsefesi

Hegel'in Tüze Felsefesi İçin

Çözümlemeler

Aziz Yardımlı

Önsöz

1 • Zamanımızda Felsefe Utanç Verici Bir Bozulma İçine Düşmüştür Ve Bundan Ancak Felsefi Bilginin Yöntemli Tanıtlama Üzerine Dayandırılması Yoluyla Kurtulabilir

Zamanımızda felsefeyi içine düştüğü utanç verici yozlaşmadan ancak [kurgul bilgilenme biçimi ile başka bilme yolları arasındaki] böyle bir ayrılığın zorunluğu üzerine kavrayış çekip çıkarabilir.

Die Einsicht in die Notwendigkeit einer solchen Verschiedenheit kann es allein sein, was die Philosophie aus dem schmählichen Verfall, in welchen sie in unseren Zeiten versunken ist, herauszureißen vermögen wird.

¶ Söz konusu bozulma Kuşkuculuktur. Sıradan bilinç başka herşey üzerine olduğu gibi Devlet üzerine de keyfi, gevşek ve bütünüyle öznel yollarda düşünür. Kuşkuculuk aynı gevşekliği felsefenin kendi alanına taşır. Kuşkucu bakış açısı pekinlik ileri sürmez: Kuşkulu olmak belkili olmak, yalnızca öznel bir görüş olmak, olasılık düzleminde kalmak demektir. Kuşku bilgi değildir. Bu onu estetik, etik ve bilişsel göreciliğe açık bırakır, ve eğer kendi göreciliğini yadsıyorsa bunun nedeni kendi vargılarını çıkarmada gösterdiği ürkekliktir.

¶ Modern görgücülük kendini daha sonra moral nihilizm ve bilimsel pozitivizm olarak daha öte

açındırdı. Moral görecilik doğru ya da yanlış üzerinde diretmekten bağışıktır ve bu onu hoşgörü tini ile, kültürel-çoğulculuk tini ile, en sonunda postmodernizm ile geçimli kılan yanıdır.

¶ Görgücülük hiçbir değer savunamaz çünkü değer eğer gerçekten 'değer' ise saltık olmalıdır, göreli değil. Bu nihilistik karakteri görgücülüğü moral katılaşmaya bağışık ve kültürel değişime açık tutar.

¶ Moral göreciliğin değer tanımazlığı onu totaliterliğe karşı bağışık tutan yanıdır. Öte yandan moral göreciliğin totalitarizmi yadsıyacak moral ölçütleri yoktur. Birey ancak kendini göreci, kuşkucu ruh durumunun dışına çıkararak belli değerleri savunabilir. Ve gene de bu değerlerin temelinde onları gerçekten değer yapabilecek ussal doğrulama hiçbir zaman bulunmaz. Bu durum modern toplumun sürekli değişimine, kesintisiz değişkenliğine ve akışkanlığına uygun düşer. Bir oluş sürecinin kararlı bir etiği ve estetiği olmadığı gibi felsefesi de yoktur. Modern dönemde felsefe kaçınılmaz olarak bir yozlaşma ve bozulma tablosu sergileyecektir.

¶ Kuşkuculuk bilgiyi yadsıyarak inanca yer açıyor görünür. En azından Kant böyle yaptığını söyler. Ama bilginin inanç için zorunlu olması ölçüsünde, kuşkuculuk hiçbir bçimde inanca izin vermez. Ya da kuşkulu inanç boşinançtır.

HEGEL'İN ZAMANINDA ALMANYA'DA FELSEFENİN DURUMU

Hegel Almanya'nın başlıca Fichte ve Schelling tarafından tanımlanan Kant-sonrası felsefi durumunu bir bozulma, bir yozlaşma durumu olarak nitelendirir. Hegel'in Mantık Bilimi ve Felsefi Bilimler Ansiklopedisi yayımlanmış, Bilimin dizgesel karakteri ve tanıtlamalı yapısı onun gözünde anahatlarda ortaya serilmiştir. Bundan böyle dizgesiz, yöntemsiz, tanıtlamasız bir felsefecilik geçersizdir. Ve gene de doğal bilincin felsefeciliği yürürlüktedir. Sorun düşünürlerin bildirimlerinin geçerliğini, gerçekliğini aklayacak bir yöntemlerinin olmaması değildir. Sorun böyle bir gereksinimin olduğunun bir bilincinin bile olmamasıdır. Felsefeciler ussal tanıtlama yerine birinin "yüreğinden, gönlünden ve coşkusundan" ("aus seinem Herzen, Gemüt und Begeisterung") doğan yorumları, kişisel görüşleri 'felsefe' olarak ortaya sürmektedirler.

Hegel Bilimin Bilim olmasının bir ölçütünü aramakta, bu bunu Kavramın deviminde ya da Kurgul Yöntemde bulmaktadır. Kurgul yöntem Bilimin biricik olanağı ve güvencesi olarak kabul edildiğinde, Hegel'in kendi çağında yürürlükte olan felsefeciliği başka türlü görmesi olanaksızdır. Duygu Usu engellemeyi sürdürmekte, Devlet, Yasa, Yurttaş Toplumu, Aile vb. gibi kategoriler sözde düşünürlerin öznel kanılarından, yüreklerinden, duygularından türettikleri bilgelik zemininde çözümlenmektedir.

2 • Ama Sıradan Anlağın Hantal Yöntemi Yadsınmış Olsa Da, Onun Yerine Yürekten, Düşlemden, Sezgiden Vb. Keyfi Yollarda Konuşabilme 'Yöntemi' Getirilmiştir

3 • Sonuçta Yine Bilinçsizce Sıradan Analitik Düşüncenin Verimsiz Uslamlamasına Geri Dönülmüştür

4 • Kurgul Bilmenin Doğası Mantık Biliminde Açımlandı, Ve Buna Göre —

5 • Bu Çalışmada Yöntem Sorunlarına Yalnızca Geçerken Değinilecektir

6 • Yöntemin Önemsiz Olduğu, Yalnızca Olguların Önemli Oldukları Görüşü Geçersizdir

Kurgul bilmenin doğasını Mantık Bilimi başlıklı çalışmamda ayrıntılı olarak geliştirdim; bu nedenle bu anahatlarda yalnızca şurada ya da burada ilerleyiş ve yöntem üzerine küçük açıklamalar eklemekle yetindim.

Die Natur des spekulativen Wissens habe ich in meiner Wissenschaft der Logik ausführlich entwickelt; in diesem Grundriß ist darum nur hier und da eine Erläuterung über Fortgang und

Methode hinzugefügt worden.

Olgular onlara yüklenen kavramlar yoluyla olgulardır, ve bireysel özne her algı, deneyim vb. ediminde olgulara kavramlar yükler. Böylece doğal bilinç her algı vb. durumunda ayrımsamadan kendi için bir idealite yaratır ki, kendinde realite ile hiçbir ilgisi olmayabilir ve çoğunlukla durum budur. Bu doğal bilincin bilinçsiz solipsizmidir: Tüm realitesi, nasıl olduğunu bilmeksizin, onun bilincinden başka bir yerde varolmaz. Kurgul Yöntem bilincin bu öznelliği ile nesnel realite arasındaki bağıntıyı ele alırken, buna getirdiği çözüm bilincin idealitesine, ondaki kavramsal yapıya dizgesel-tanıtlı bir bütünlük vermek ve ancak bu bilginin nesnel olarak reel olabileceğini göstermektir. (Bkz. epistemeloji-ontoloji.)

PRUSYA

Başkent: Königsberg, sonra Berlin.

Hükümet: Monarşi, Demokrasi.

Prusya Dükalığı (1525-1618)

Prusya Krallığ (Brandenburg ile Birleşme) 1701

Özgür Prusya Devleti (1918)

Alan: 300.000 km2.

Nüfus (1816) 10 milyon.

Alman İmparatorluğu içinde Prusya (mavi), 18 yy. sonu.

Prusya Jena-Auerstedt Savaşında Napoleon Bonapart'ın kuvvetleri karşısında ağır bir yenilgiye uğradı ve ülkenin bütününde Fransız garnizonlarının yerleşmesine izin vermek zorunda kaldı. Krallık bir Fransız uydusuna dönerken köylüler serflikten kurtarıldı, okul dizgesi yeniden düzenlendi, 1813'te zorunlu askerlik ve 1818'de serbest tecim getirildi. Prusya Napoleon Savaşlarından Almanya'da başat güç olarak çıktı ve Avusturya'nın konumunu üstlendi.

7 • Tüze Felsefesinin İçeriği Ussaldır (Tin Ussaldır); Buna Göre Ussal Biçimi De Kazanmalıdır (Bilgi Yöntemli Tanıtlamanın Sonucu Olmalıdır)

8 • Özgür Düşünce Verili Olanda Durup Kalamaz

Özgür düşünme verili olanda durup kalamaz — bu ister Devletin dış pozitif yetkesi ya da insanların uylaşımları tarafından, isterse iç duygunun ve yüreğin yetkesi ve tinin onunla dolaysızca bağdaşan tanıklığı tarafından destekleniyor olsun. Tersine, özgür düşünce kendi kaynaklarından ilerler ve böylelikle kendini en iç varlığında gerçeklik ile birleşmiş bilme istemini ileri sürer.

Das freie Denken nicht bei dem Gegebenen, es sei durch die äußere positive Autorität des Staats oder der Übereinstimmung der Menschen, oder durch die Autorität des inneren Gefühls und Herzens und das unmittelbar beistimmende Zeugnis des Geistes unterstützt, stehenbleibt; sondern von sich ausgeht und eben damit fordert, sich im Innersten mit der Wahrheit geeint zu wissen.

Düşünme özgürdür, ve verili olanda kalmaz. Tüm tarihsel-kültürel durumların geçici olmaları Tinin bu biçimlerinin sonlu olmalarına, kendi ötelerini göstermelerine bağlıdır. Düşünce ancak varolana sıkı sıkıya sarıldığı düzeye dek düşünmez, eş deyişle olumsuzlamaz, ve varolan kültürel-tinsel durum değişmeksizin sürer. Bu törel olarak Gelenek kültürü dediğimiz şeydir, ve sorgulanmayan bir alışkanlık yapısıdır. Bu kültürün kendini koruması düşünme özgürlüğünü bastırmasına bağlıdır, dışsal olarak değil ama kendi içinden. Ve bu törel düşünce tembelliği o kültürün bütün bireylerini — ve sanatçılarını, bilimcilerini, felsefecilerini — kucaklar.

¶ Gelenek Doğu kültürünün tüm bileşenlerini tanımlayan sağlamlığın, değişmezliğin, gelişmezliğin, tutuculuğun ve böylece sonuçta Doğunun evrensel geriliğinin gizidir.

9 • Düşünce Bilginin Güvencesi Olsa Da, Düşüncede Öznellik Yalnızca Kişisel Görüşlere Götürür

Eğer yalnızca görüş düşüncenin yerine alınırsa ve düşünce kendini ancak evrensel olarak tanınan ve geçerli olandan uzaklaştığı ve kendi için tikel birşeyi uydurmanın bilincinde olduğu ölçüde özgür sayarsa, bu Hak ne denli yüksek, ne denli tanrısal olsa da haksız birşeye dönecektir.

Dieses Recht, so hoch, so göttlich es ist, wird aber in Unrecht verkehrt, wenn nur dies für Denken gilt und das Denken nur dann sich frei weiß, insofern es vom Allgemein-Anerkannten und Gültigen abweiche und sich etwas Besonderes zu erfinden gewußt habe.

Yalnızca düşünmek yeterli değildir. Düzgün düşünmek gerekir, ve bunun ölçütü KURGUL YÖNTEMdir. Görgül insan-bilimlerindeki türlülük bir varsıllık değil ama bir iç tutarsızlıktır ve alanın bu iç çelişkilerinin yaygınlığı olgusunun kendisi burada bilgi üretilmediğini, yalnızca görüşler ile ilgilenildiğini tanıtlar.

10 • Varolandan, Evrensel Olarak Tanınandan Uzaklaşma Doğru Düşüncenin Güvencesi Değildir

Zamanımızda sanki düşünce özgürlüğü ve genel olarak Tinin özgürlüğü kendini ancak kamusal olarak tanınandan saparak, giderek ona karşı düşmanca bir tutuma girerek tanıtlayabilirmiş görüşü en katı biçiminde Devlet ile ilişki içinde kökleşmiştir, ve başlıca bu nedenledir ki Devlet üzerine bir felsefe özsel olarak bir kuram, üstelik yeni ve özel bir kuram daha bulma ve sunma görevini taşıyor görünür.

Am festesten konnte in unserer Zeit die Vorstellung, als ob die Freiheit des Denkens und des Geistes überhaupt sich nur durch die Abweichung, ja Feindschaft gegen das öffentlich Anerkannte beweise, in Beziehung auf den Staat eingewurzelt [sein] und hiernach absonderlich eine Philosophie über den Staat wesentlich die Aufgabe zu haben scheinen, auch eine Theorie und eben eine neue und besondere zu erfinden und zu geben.

Hegel'in düşünce kirlenmesi üzerine bu belirlemesi bir 'Us Çağı' olarak görülen Modern Dönemin bütününe özgüdür ve bugün de ELEŞTİRİ genel olarak bir kültür-tutumudur. Modern Dönemde de olsa, bu düşünce bir Us değil ama Anlak etkinliğidir, ve kurgul değil ama sıradan uslamlamalarla iş görür. Bir moda tarzında, politik olarak varolana düşman olmak kendini aklamanın ve yükseltmenin bir sergilenişi olarak görünür. Gene de Devletin kötülüğü ona zemin olan bütün bir kültürün yetersizliğinin özetidir. Usun Türe, Özgürlük, Hak idealleri karşısında, Oluş sürecinde olan politik bütün yetersiz görünmelidir.

11 • Doğa Gibi Tin De Kendinde Ussaldır

12 • Tinsel Evren De Kendi Kavramları Tarafından Belirlenir Ve Biçimlenir

Doğa söz konusu olduğunda, insan felsefenin onu olduğu gibi tanıması gerektiğini, bilgelik taşının bir yerlerde ama gene de Doğanın kendi içinde gizli yattığını, onun kendi içinde ussal olduğunu, bilmenin Doğayı onun bu şimdideki, edimsel Usunda — yüzeyde kendini gösteren şekillenmelerde ve olumsallıklarda değil, ama onun içkin yasaları ve özü olarak ilksiz-sonsuz uyumunda — araştırması ve kavramsal olarak saptaması gerektiğini kabul eder. Buna karşı törel dünyanın, Devletin — kendini özbilinç öğesinde edimselleştirdiği biçimiyle Usun — gerçekte kendine bu öğede kuvvet ve güç kazandıranın, kendini onda ileri sürenin ve onda yaşayanın Us olması olgusundan doğan talihten yararlanmaması gerekir.

Von der Natur gibt man zu, daß die Philosophie sie zu erkennen habe, wie sie ist, daß der Stein der Weisen irgendwo, aber in der Natur selbst verborgen liege, daß sie in sich vernünflig sei und das Wissen diese in ihr gegenwärtige, wirkliche Vernunft, nicht die auf der Oberfläche sich zeigenden Gestaltungen und Zufälligkeiten, sondern ihre ewige Harmonie, aber als ihr immanentes Gesetz und Wesen zu erforschen und begreifend zu fassen habe. Die sittliche Welt dagegen, der Staat, sie, die Vernunft, wie sie sich im Elemente des Selbstbewußtseins verwirklicht, soll nicht des Glücks genießen, daß es die Vernunft ist, welche in der Tat in diesem Elemente sich zur Kraft und Gewalt gebracht habe, darin behaupte und inwohne

Doğa görüngüde değil, ama kendinde, özünde ussaldır, ve Doğanın bilgisi bu özsellik ile özdeş insan Usu tarafından bilinebilir. Tin alanı da benzer olarak kendinde ussaldır, nesnel Tin özsel olarak Usun kendisi tarafından belirlenebilir ve bilinmesi iyileştirilmesi demektir: Kuram ve Kılgı birdir. (Bkz. aşağıda 'Gül ve Haç' benzetmesi.)

13 • Bilinemezcilik Öznel Görüşlerin Gerçeklik Savıyla İleri Sürülmesine İzin Verir

Bundan başka, kendini böyle adlandıran felsefe gerçeğin kendisinin bilinemeyeceğini, tersine herkesin törel konular üzerine, özellikle Devlet, Hükümet ve Anayasa üzerine kendi yüreğinden, kafasından ve esin gücünden doğmasına izin verdiği şeyin gerçek olduğunu kesinlikle bildirmiştir. Bu konuda özellikle gençlere yaltaklanmak için söylenmedik ne kalmıştır? Gençler bunlara hiç kuşkusuz istekle kulak vermişlerdir. ‘Kendinden olanlara uykuda verir’ bilime uygulanmış, ve böylece uykuda olan herkes kendini Onunkiler arasında saymıştır; ama böyle uykuda kazanılan kavramlar da hiç kuşkusuz uykunun mallarıdır.

Ohnehin hat die sich so nennende Philosophie es ausdrücklich ausgesprochen, daß das Wahre selbst nicht erkannt werden könne, sondern daß dies das Wahre sei, was jeder über die sittlichen Gegenstände, vornehmlich über Staat, Regierung und Verfassung, sich aus seinem Herzen, Gemüt und Begeisterung aufsteigen lasse. Was ist darüber nicht alles der Jugend insbesondere zum Munde geredet worden? Die Jugend hat es sich denn auch wohl gesagt sein lassen. Den Seinen gibt Er’s schlafend, ist auf die Wissenschaft angewendet worden, und damit hat jeder Schlafende sich zu den Seinen gezählt; was er so im Schlafe der Begriffe bekommen, war denn freilich auch Ware danach.

Bilinemezcilik yalnızca Usu bir yana atar, insanı aptallaştırır, ve Ustan boşalan yeri yüreğin, duygunun, dürtülerin, genel olarak düşüncesizliğin ve usdışının giderek çılgınlığa dek varan öznellikleri ile doldurur. Erdem a priori bilgelik kapsadığı düzeye dek, Kuşkuculuk törel olarak da dört dörtlük bir erdemsizlikten öteye geçemez.

14 • Kötü Felsefeler De Devlet Kuramları Üretir (Örneğin Fries)

Tüze Felsefesi, s. 16. Friess'ten alıntı:

Kendine felsefecilik diyen bu sığlığın başkomutanlarından biri, Herr Fries, şimdi kötü ün kazanmış kamuya açık bir tören vesilesiyle Devlet ve Anayasa konusu üzerine konuşmasında şu görüşleri sunmaktan çekinmedi:

“Gerçek bir ortaklık tininin egemen olduğu bir halkta tüm kamu sorunlarının çözümü için yaşam aşağıdan halktan gelecektir, halkın eğitimine ve halka hizmete yönelik tek tek tüm işlere kutsal dostluk zinciri yoluyla ayrılmamacasına birleşmiş diri topluluklar kendilerini adayacaklardır.”

Bilimi düşüncenin ve kavramın açınımı yerine dolaysız algı ve başına buyruk imgelem üzerine dayandıran sığlığın asıl anlamı budur.

Ein Heerführer dieser Seichtigkeit, die sich Philosophieren nennt, Herr Fries,* hat sich nicht

entblödet, bei einer feierlichen, berüchtigt gewordenen öffentlichen Gelegenheit in einer Rede über den Gegenstand von Staat und Staatsverfassung die Vorstellung zu geben:
“in dem Volke, in welchem echter Gemeingeist herrsche, würde jedem Geschäft der öffentlichen Angelegenheiten das Leben von unten aus dem Volke kommen, würden jedem einzelnen Werke der Volksbildung und des volkstümlichen Dienstes sich lebendige Gesellschaften weihen, durch die heilige Kette der Freundschaft unverbrüchlich vereinigt.”

Dies ist der Hauptsinn der Seichtigkeit, die Wissenschaft, statt auf die Entwicklung des Gedankens und Begriffs, vielmehr auf die unmittelbare Wahrnehmung und die zufällige Einbildung zu stellen.

Hegel bir liberal olarak bilinen Fries’ın Devlet kuramını “yürek, dostluk ve esin püresi" olarak görür. Bir anti-Semit olan Fries daha sonra Yahudilerin yurttaşlık haklarının kaldırılması uğruna savaşım verdi. Devletin kökenini ussal düşüncede değil ama yüreğin, duygunun vb. esininde gören bakış açısı sonunda Devletin dinsel duyguya dayandırılmasını da aklayabilir.

15 • Nesnel Tin Alanı Bir Düşünce Belirlenimleri Alanıdır

16 • Evrensel Yasa Tikel Duyunç İçin Düşman Olarak Görülür

Tüze Felsefesi, s. 18.
Hak ve törellik, ve hakkın ve törel olanın edimsel dünyası düşünceler yoluyla anlaşılırlar, düşünceler yoluyla kendilerine ussallık biçimi, eş deyişle evrensellik ve belirlilik verirler; bu, e.d. yasa, keyfiliği kendine saklı tutan o duygunun, hakkı öznel kanıya yerleştiren duyuncun bütünüyle uygun olarak kendine düşman göreceği şeydir.

Daß Recht und Sittlichkeit, und die wirkliche Welt des Rechts und des Sittlichen, sich durch den Gedanken erfaßt, durch Gedanken sich die Form der Vernünftigkeit, nämlich Allgemeinheit und Bestimmtheit gibt, dies, das Gesetz, ist es, was jenes sich das Belieben vorbehaltende Gefühl, jenes das Rechte in die subjektive Überzeugung stellende Gewissen mit Grund als das sich feindseligste ansieht.

Duygusallık kaçınılmaz olarak Düşünme korkusunu yüreklendirir, çünkü bir ruh durumuna ancak Düşünce ile çeliştiği zaman duygusal deriz. Duygu kendini giderek Duyunç olarak da aklayabilir ve o zaman kendini genel olarak ussal yargının üzerinde sayar. Düşünce Duygu ile çeliştiği zaman Duygunun ezildiğini, hakkının verilmediğini düşünmek gereksizdir, çünkü Duygu doğası gereği Düşüncesizdir ve Düşünce ile çatıştığı durumlarda Düşünce İstenç olarak duygusal eğilimlerin karşısına çıkar. Bu ahlaksallıktır ve Duyunç Duygu olarak bir kez daha Düşünce ile barışır.

17 • Yasa Belirli Hak Biçimidir

18 • Yasa Ancak Onu Onaylamayan İstenç Tarafından Zorunluk Olarak Duyumsanır

Tüze Felsefesi, s. 18.
Hakkın bir ödev olarak ve bir yasa olarak biçimi onun tarafından ölü, soğuk bir harf olarak ve bir zincir olarak duyumsanır; çünkü onda kendi kendisini tanımaz ve bu yüzden kendini onda özgür olarak bilmez, çünkü yasa olgunun usudur ve us duyguya kendini kendi tikelliğinde ısıtma iznini vermez. Yasa bu nedenle bu kitabın gidişinde başka bir yerde belirtildiği gibi [§ 258, Not], özellikle “halk” denilen şeyin yalancı kardeşlerini ve dostlarını ayırdeden paroladır.

Die Form des Rechten als einer Pflicht und als eines Gesetzes wird von ihm als ein toter, kalter Buchstabe und als eine Fessel empfunden; denn es erkennt in ihm nicht sich selbst, sich in ihm somit nicht frei, weil das Gesetz die Vernunft der Sache ist und diese dem Gefühle nicht verstattet,

sich an der eigenen Partikularität zu wärmen. Das Gesetz ist darum, wie im Laufe dieses Lehrbuchs irgendwo angemerkt worden, vornehmlich das Schiboleth, an dem die falschen Brüder und Freunde des sogenannten Volkes sich abscheiden.

Özsel olan Yasanın ussal olmasıdır. Monarşilerde yasa tekerkin, monarşın istencidir, ve ussal olabilir ya da olmayabilir. Halkın henüz Yasama İstencine yetenekli olmadığı geleneksel kültürlerde Devlet halk için yalnızca boyun eğilmesi gereken yabancı bir güçtür. Halk kendi İstencinin, Özgürlüğünün bilincine varıncaya dek Yasaya onu sorgulamaksızın boyun eğer (ve zaman zaman başkaldırır• . Ancak özgür bir halk Yasanın kendi İstenci olması gerektiğinin de bilincini taşır. Yasanın halk tarafından yapılması halkın Özgür, Ussal, Erdemli olması ile koşulludur.

19 • Modern Toplumda Felsefe Kamu İle İlişki İçindedir Ve Devletin Hizmetindedir

Tüze Felsefesi, s. 19..

... bizim durumumuzda felsefe örneğin Yunanlılar durumunda olduğu gibi özel bir sanat olarak varolmaz, ama açık, kamu ile ilişki içinde, başlıca ya da yalnızca Devlet hizmetinde bir varoluşu vardır. Hükümetler kendilerini bu alana adayan eğitimli insanlarına duydukları güveni felsefenin gelişimini ve içeriğini bütünüyle onlara bırakarak tanıtladıkları zaman — gerçi şurada ya da burada belki de bu tutum bilimin kendisine karşı bir güven olmaktan çok ilgisizlik olmuş ve bilimin kürsüleri yalnızca bir gelenek olarak sürdürülmüştür (bildiğim kadarıyla örneğin Fransa'da en azından metafizik kürsüsü yitip gitmeye bırakılmıştır) —, sık sık o güvenin karşılığı kötü ödenmiştir, ya da, başka bir durumda, ilgisizliği görmeyi istediğimiz yerde, sonucun, temel bilgideki bozulmanın bu ilgisizliğin bir cezası olarak görülmesi gerekecektir.

... bei uns die Philosophie nicht, wie etwa bei den Griechen, als eine private Kunst exerziert wird, sondern sie eine öffentliche, das Publikum berührende Existenz, vornehmlich oder allein im Staatsdienste, hat. Wenn die Regierungen ihren diesem Fache gewidmeten Gelehrten das Zutrauen bewiesen haben, sich für die Ausbildung und den Gehalt der Philosophie auf sie gänzlich zu verlassen — wäre es hier und da, wenn man will, nicht so sehr Zutrauen als Gleichgültigkeit gegen die Wissenschaft selbst gewesen und das Lehramt derselben nur traditionell beibehalten worden (wie man denn, soviel mir bekannt ist, in Frankreich die Lehrstühle der Metaphysik wenigstens hat eingehen lassen) —, so ist ihnen vielfältig jenes Zutrauen schlecht vergolten worden, oder wo man, im andern Fall, Gleichgültigkeit sehen wollte, so wäre der Erfolg, das Verkommen gründlicher Erkenntnis, als ein Büßen dieser Gleichgültigkeit anzusehen.

Modern Kültürde Felsefenin özel, kişisel bir uğraşı olmanın ötesinde bir önemi vardır ve Kamu ile, Devlet ile ilişkili içinde olmalıdır. Felsefesiz Devlet sözcüğün gerçek anlamında bilgisizdir, Özencin, Raslantının, giderek Talihin elindedir. Bilgisiz Devlet mutsuz Devlettir. Platon Devletin Felsefe tarafından, özbilinçli Us tarafından yönetilmesi gerektiğini kabul etti. Ama kurguladığı Devlet modeli kendi zamanının kategorileri ile sınırlıydı ve herşeyden önce tüm insanların Özgür olduklarının bilincinden yoksundu.

20 • Pozitif Bilimler Ve Din Alanlarında Felsefeye Karşı Bilgisiz Bir Düşmanlık Eğilimi İçin Zemin Vardır

21 • Bu Alanlarda, Kavramsız Bilinç Tanrının, Doğanın Ve Tinin Kavramsal Bilgisini Aptalca Ve Günahkar Bir Kendini Bilmezlik Olarak Görür

Tüze Felsefesi, s. 20.

Çünkü pozitif bilimler alanında verilen çok sayıda üründe ve ayrıca dinsel olarak yükseltici

çalışmalarda ve daha başka sayısız yazın yapıtında felsefeye karşı daha önce sözü edilen o küçümsemenin sergilendiğini görürüz, öyle bir yolda ki, tümü de düşünsel gelişimlerinde bütünüyle geri olmalarına ve felsefenin onlar için bütünüyle yabancı birşey olmasına karşın, gene de ona işi bitmiş birşey olarak bakarlar. Ama bununla da kalmazlar, felsefeden kesinlikle yakınırlar ve onun içeriğini, Tanrının ve fiziksel ve tinsel Doğanın kavramsal bilgisini, Gerçekliğin bilgisini aptalca, giderek günahkâr bir kendini bilmezlik olarak bulduklarını bildirirler, tıpkı Usu, ve yine Usu, ve sonu gelmez yinelemeler içinde Usu suçlamaları, değersizleştirmeleri, mahkum etmeleri gibi.

Denn liest man in so vielen Produktionen aus dem Fache der positiven Wissenschaften, ingleichen der religiösen Erbaulichkeit und anderer unbestimmter Literatur, wie darin nicht nur die vorhin erwähnte Verachtung gegen die Philosophie bezeigt ist, daß solche, die zugleich beweisen, daß sie in der Gedankenbildung völlig zurück sind und Philosophie ihnen etwas ganz Fremdes ist, doch sie als etwas bei sich Abgetanes behandeln, — sondern wie daselbst ausdrücklich gegen die Philosophie losgezogen und ihr Inhalt, die begreifende Erkenntnis Gottes und der physischen und geistigen Natur, die Erkenntnis der Wahrheit als für eine törichte, ja sündhafte Anmaßung erklärt, wie die Vernunft, und wieder die Vernunft, und in unendlicher Wiederholung die Vernunft angeklagt, herabgesetzt und verdammt.

Pozitivizmin ve boşinancın felsefe düşmanlığı felsefe konusundaki bilgisizliğe bağlıdır. Misoloji — Us-Nefreti — temelini ancak yine Usun kendisinde bulabilir. Misolojinin temelinde insanın sonsuz küçümsenmesi yatıyor olmalıdır. İnsanın küçümsenmesi onun en özsel Varlığı, Belirlenimi, Doğası olarak Usun küçümsenmesidir. Modern Nihilizmin de başlıca zemini misolojidir. Nihilizm Usu kötü realitenin bir yansıması olarak görmede görgücüdür, ve bu realiteyi yadsımada haklı olmasına karşın, realiteyi yadsımasını sağlayan yetinin Usun kendisi olduğunun bilinçsizidir.

22 • Usun Edimselliği Kavrayışı Olarak Felsefe Tarihsel Olarak Koşulludur

23 • “Platonik Devlet bile özsel olarak Yunan törelliğinin doğasının bir ayrımsanışından başka birşey değildi.”

24 • Platon Yalnızca Yunan Törelliğinin Zamanının Dolduğuna Tanıklık Etti

Tüze Felsefesi, s. 1.

Tam olarak felsefenin bu edimselliğe geçirilişidir ki yanlış anlamalar ile karşılaşır, ve bu nedenle daha önce belirttiğim şeyi, eş deyişle ussal olanın araştırılması olan felsefenin tam bu nedenle şimdide bulunanın ve edimsel olanın anlaşılması olduğunu, ve nerede olması gerektiğini Tanrının bildiği, ya da gerçekte nerede olduğunu, yani tek-yanlı boş bir uslamlamacılığın yanılgısında olduğunu elbette söyleyebileceğimiz bir öte-yanın kurulması olmadığını yineleyeceğim. ... [G]iderek boş bir ideal özdeyişinde geçerli olan Platonik Devlet bile özsel olarak Yunan törelliğinin doğasının bir ayrımsanışından başka birşey değildi.

Es ist eben diese Stellung der Philosophie zur Wirklichkeit, welche die Mißverständnisse betreffen, und ich kehre hiermit zu dem zurück, was ich vorhin bemerkt habe, daß die Philosophie, weil sie das Ergründen des Vernünftigen ist, eben damit das Erfassen des Gegenwärtigen und Wirklichen, nicht das Aufstellen eines Jenseitigen ist, das Gott weiß wo sein sollte — oder von dem man in der Tat wohl zu sagen weiß, wo es ist, nämlich in dem Irrtum eines einseitigen, leeren Räsonierens. ... [D]aß selbst die Platonische Republik, welche als das Sprichwort eines leeren Ideals gilt, wesentlich nichts aufgefaßt hat als die Natur der griechischen Sittlichkeit.

¶ Usun Edimselliği kavrayışının (= Felsefenin) tarihsel olarak koşullu olması ölçüsünde, felsefi kavrayışın bir İstenç olarak Edimselliği şekillendirmesi istemi de koşulludur. Ya da, felsefenin

edimselliği belirlemesi görüşü ancak göreli bir gelişmişlik düzeyindeki felsefenin, eş deyişle sıradan bilincin edimselliği belirlemesi istemi ile birdir.

¶ Felsefe Realiteyi anlamada sıradan bilincin üstüne, kavramsal düzleme yükselir, kendinde realiteyi kavrar. Bu düzeye dek, Felsefesiz Devlet kendinin bilincinden, tarihteki yerinin bir bilgisinden yoksundur ve hiçbir biçimde yazgısına egemen değildir.

¶ Felsefe gelişmekte ve böylece değişmekte olduğu düzeye dek tarihsel olarak göreli bir bakış açısıdır ve bu düzeye dek realiteyi kavramsal çözümlemesi de o realitenin kendisi gibi tarihsel ve geçicidir. Ya da, felsefi kavrayış Dünya-Tininin tarihsel gelişiminin o sıradaki düzeyi ile sınırlıdır. Bu düzeye dek tarihsel gelişimi etkilemesi ya da belirlemesi ideal değil ama reeldir, saltık değil ama görelidir, örneğin Felsefenin politik süreci belirlediği ve politik realiteyi şekillendirmede birincil etmen olduğu Fransız, Amerikan, ve Türk Devrimleri durumunda olduğu gibi.

¶ Türk Devrimi de Avrupa devrimleri ile aynı Düşünce tarafından belirlendi, ve eşit ölçüde kararlı bir İstenç tarafından yaşama geçirildi. İlke gücünü tarihsel olarak yitmekte olan ve varoluşa ilgisi sönmüş engin bir gelenek Tininin ortasında sergiledi ve tanıtladı, çünkü Osmanlı yenileşirken Anadolu beyleri geleneğin içinde yalnızca eskidiler — bilgiden, inançtan ve güzellikten giderek daha çok uzaklaştılar. İdeanın başlangıçta bir kaç insanın bilincine sınırlı olması evrenselleşmesi ve edimselleşmesi için bir engel değildir, yeter ki İdea ussal olsun. Ussal olması onun kendi zamanına, ve zamanın ona hazır olmasından başka birşeyi anlatmaz. Batıda birçok toplum durumunda olduğu gibi, Cumhuriyetimize de temel olan Yurttaş Özgürlüğü ilkesi modern dönüşümün ilk devindiricisi, ölü bir kültürü yeniden dirilten yaşam öpücüğüdür. Bugün sahip olduğu topraklarda yaşamış olan uygarlıklara bile yabancı kalmış, Truva, Efes, Miletos gibi dünya-tarihsel önemdeki antik kentlere, onların güzel sanatlarına, yazın ve tarihlerine, felsefelerine, bilimlerine gözünü kapamış ve yalnızca yemek için ve düşünmeksizin, merak etmeksizin ve değişmeksizin sürüp giden derin bir göçebe kültürsüzlüğünün ortasında olmasının bir önemi yoktur. Giderek bugün bile aynı kültürsüzlüğün ve boşinancın bütün bir direnci ve isteksizliği ile, geleneğin dikkafalılığı ile yadsınmasının da bir önemi yoktur. Çünkü ussal olanın usdışı karşısında şansı saltıktır, bir zorunluktur. Çevresinde bütün bir küresel modern kültürün biçimlenmekte olduğu bu saltık olarak ussal ilke — 'Tüm İnsanlar özgür doğarlar' — Tarihte ilk kez Osmanlı Tininin de kökensel olarak ait olduğu Batı dünyasında aynı yolda doğdu, aynı dirençlerin üstesinden geldi, ve henüz işini tamamlamış değildir.

"Güneşin gök kürede durmaya ve çevresinde gezegenlerin dönmeye başlamasından bu yana hiçbir zaman insanın kendini kafasında, Düşüncede varettiği ve edimselliği ona göre kurduğu anlaşılmış değildi. İlk kez Anaxagoras dünyayı NOUS yönetiyor demişti; ama ilk kez şimdi insan Düşüncenin tinsel edimselliği yönetmesi gerektiğini bilme noktasına ulaştı. Bu yüzden bu görkemli bir şafaktı. Tüm düşünen varlıklar bu çığırın sevincini paylaştılar. Yüce bir heyecan Zamana egemen oldu ve sanki Tanrısalın dünya ile edimsel uzlaşması ilk kez şimdi başarılmış gibi Tinin bir coşkusu dünyayı baştan sona sardı."

HEGEL, TARİH FELSEFESİ, s. 225.

Özgür dünyanın özgür varoluşunun, Yurttaş Toplumunun bu ilke çevresinde kurulan kavramsal tasarı felsefe tarafından bütün ayrıntısında didik didik edildi, usdışı geleneksel, despotik, boşinançlı biçimlerden bütünüyle arındırıldı, ve insanlığın önüne onun modern öz-bilinci olarak sunuldu. Türkiye Cumhuriyetinin ilkesi bu aynı koşulsuz ve sınırsız Yurttaş Özgürlüğüdür. Osmanlı bu ilkeye daha başından ve kararlı bir kavrayışla sarıldı, onu özümsedi, varlığını ona uyarlamaya yöneldi, ve bu olgunun kanıtı ve tanıtı İmparatorluğun ortadan kalkışı ve modern Cumhuriyetin doğuşudur.

İlkenin kendini bütün bir toplumsal bilinçte ve insan kültürünün yetenekli olduğu her boyutta açındırması salt bir zaman sorunudur, çünkü insanın tinsel gelişimi onun kendinde hazır ve istekli olduğu şeydir. Eğer gelişime dirençten yakınılıyorsa, burada sorun gösterilen dirençte değil, ama 'gelişim' denilen şeyin geliştirici olmamasında yatar. Tinin doğası ve gerçeği, özü ve varoluşu, ilkesi ve ereği Özgürlüktür. Dışsal etki ancak engelin kaldırılması, bilgisizliğin giderilmesi olabilir.

Bir İdeoloji ise Özgürlüğü değil, tam olarak Özgürlüğün kendisine karşı Zoru, Kaba Gücü ilke almasında Felsefeden bütünüyle başka birşeydir. Dünya-Tini kendi gelişiminin mimarıdır. Onu bireysel-öznel ideolojik bakış açılarından denetleme tutkusu Dünya-Tininin bütün bir moral sorumluluğunu üstlenmeyi istemekle birdir — ama o moral olma niteliğinin kendisinin ne olduğunu bilmeksizin ve Özgürlüğü yadsıyışının kendisinde o nitelikten bütünüyle yoksun olduğunu ele vererek.

Dünya-Tininin tarihsel açınımı, onun kendi doğası tarafından belirlenmesi ölçüsünde, Zorunluk imler; ama Özgürlük bu Kendindenin kendi kavramsal zorunluğuna göre açınımından başka birşey değildir.

25 • "Ussal Olan Edimseldir, Ve Edimsel Olan Ussaldır."
"Was vernünftig ist, das ist wirklich;
und was wirklich ist, das ist vernünftig."

Tüze Felsefesi, s. 23.
Her saf bilinç de felsefe gibi bu kanı içinde durur, ve felsefe tinsel evreni olduğu gibi doğal evreni de ondan çıkarak irdelemeye başlar.

In dieser Überzeugung steht jedes unbefangene Bewußtsein wie die Philosophie, und hiervon geht diese ebenso in Betrachtung des geistigen Universums aus als des natürlichen.

Felsefe var olanda, Edimsellikte, Kavramın ne düzeye dek açındığı ve geliştiği sorunu ile ilgilenir. Ahlakın, Duyuncun, Özgürlüğün, Hakkın, Devletin vb. kavramsal olarak ne denli edimselleştikleri sorunu ile ilgilenir. Platon sütannelerin bebekleri sürekli sallamaları gerektiğini belirtirken, ya da Fichte pasaport polisinin kuşkuluların pasaportlarında yalnızca imzalarının bulunmasının değil, ama portrelerinin de çizilmesi gerekliği belirtirken, bundan böyle felsefenin işi olmayan noktalarla ilgileniyorlardı.

Tüze Felsefesi, s. 23.
Böylece bu inceleme, devlet bilimini kapsadığı ölçüde, Devleti kendi içinde ussal birşey olarak kavrama ve betimleme girişiminden başka birşey olmayacaktır. Felsefi bir çalışma olarak, bir devleti olması gerektiği gibi kurgulama çabasının en uzağında durmalıdır; kapsayabileceği öğreti devlete nasıl olması gerektiğini öğretmekle ilgili olamaz, ama ancak onun, törel evrenin nasıl bilinmesi gerektiğini gösterebilir.

Idou Rodow idou, kai to phdhma.
Hic Rhodus, hic saltus.

... Çok az bir değişiklikle o özdeyiş şöyle de okunabilir:

Hier ist die Rose, hier tanze :: Gül nerede, dans orada.

So soll denn diese Abhandlung, insofern sie die Staatswissenschaft enthält, nichts anderes sein als der Versuch, den Staat als ein in sich Vernünftiges zu begreifen und darzustellen. Als

philosophische Schrift muß sie am entferntesten davon sein, einen Staat, wie er sein soll, konstruieren zu sollen; die Belehrung, die in ihr liegen kann, kann nicht darauf gehen, den Staat zu belehren, wie er sein soll, sondern vielmehr, wie er, das sittliche Universum, erkannt werden soll.

Felsefi Devlet çözümlemesi Devleti kavramsal varlığında alır, tikel bir devletin görgül bulunuşu içinde değil, ve onun iç kavramsal ayrışmasını (kurumlarını, organlarını, işleyişini) mantıksal bağıntıları içinde sergiler. Tikel bir Devletin nasıl olması gerektiği konusu o devletin halkının törel karakterini ilgilendirir ve bir halka kendinde çok iyi olan ama onun reel duyunç ve istenç düzeyine karşılık düşmeyen bir Devlet biçimini salık vermeyi istemek bu istek ve halkın olanaklı isteği arasındaki eşitsizlik nedeniyle sonuçsuz kalır.

Rodos burada, öyleyse burada atla.

"Hic Rhodus, hic saltus" :: "Rodos burası, öyleyse burada atla." Ezop'un Övüngen başlıklı öyküsünün özünü anlatan bir deyimin geleneksel Latince çevirisi. Bir atlet bir keresinde Rodos'ta yaptığı müthiş bir atlama ile övünür ve bunun için tanık gösterebileceğini söyler. Onu dinleyenlerden biri 'Rodos burası, burada atla' der. Bununla tanığa ve böylece ertelelemeye gerek olmadığını demek ister. Hegel daha sonra Yunanca Rhodos (Rodos) ve gül (rhoden) ve Latince 'sıçra' (saltus) ve 'dans et' (salta) sözcükleri ile oynayarak Gül ve Haç Kardeşliğinin Haçındaki Güle bir anıştırma yapar ve gerçekleşmenin ütopik bir geleceğe ertelenmemesi gerektiğini imler.

26 • Felsefenin İşi Var Olanı Kavramaktır

27 • Çünkü Var Olan Ustur

28 • Her Birey Kendi Zamanının Çocuğudur

29 • Felsefe Düşüncelerde Ayrımsanan Kendi Zamanıdır

30 • Felsefe De, Tıpkı Birey Gibi, Kendi Zamanının Üzerinden Atlayamaz

31 • Geleceğin Kurgusu Hiç Kuşkusuz Vardır, Ama Yalnızca Sanılarda

“Die Philosophie [ist] ihre Zeit in Gedanken erfaßt.” ::

“Felsefe düşüncelerde ayrımsanan kendi zamanıdır.”

Var olanı kavramak felsefenin görevidir, çünkü var olan Ustur. Bireye gelince, her birey kendi zamanının bir çocuğudur; yine böyle felsefe de düşüncelerde ayrımsanan kendi zamanıdır. Herhangi bir felsefenin çağdaş dünyasının ötesine geçebileceğini sanmak, tıpkı bir bireyin kendi zamanının üzerinden atlayabileceğini, Rodos’un ötesine sıçrayabileceğini sanmak denli aptalcadır. Eğer kuramı gerçekte bunun ötesine geçiyorsa, eğer kendine olması gerektiği gibi bir dünya kuruyorsa, o dünya elbette vardır, ama yalnızca sanılarında — zayıf bir öğede ki, orada dilediği herşeyi imgeleyebilir.

Das was ist zu begreifen, ist die Aufgabe der Philosophie, denn das was ist, ist die Vernunft. Was das Individuum betrifft, so ist ohnehin jedes ein Sohn seiner Zeit; so ist auch die Philosophie ihre Zeit in Gedanken erfaßt. Es ist ebenso töricht zu wähnen, irgendeine Philosophie gehe über ihre gegenwärtige Welt hinaus, als, ein Individuum überspringe seine Zeit, springe über Rhodus hinaus. Geht seine Theorie in der Tat drüber hinaus, baut es sich eine Welt, wie sie sein soll, so existiert sie wohl, aber nur in seinem Meinen — einem weichen Elemente, dem sich alles Beliebige einbilden läßt.

Geleceğe ilişkin kurgular üretilebilir ve üretilir. Bu olanaklıdır. Ama bu uğraş Felsefe değildir, çünkü Edimsel Olmayan ile ilgilidir. Kurgular vardırlar, ama Varlık ve Edimsellik bir ve aynı şey değildir. Varlık düşüncede, imgelemde de olabilir. Ama Edimsellik ancak ve ancak ussal olanın

alanıdır, çünkü tıpkı Doğa gibi Tin alanı da özsel olarak ussaldır ve ideolojinin Edimselliği çözümlemesi kavramsal olmadığı için onda gerçekte ne olduğunu bilmesi söz konusu değildir. Bildiği Edimsellik değil, ama yalnızca kendi imgelemidir.

32 • Us Edimselliği Kavrar, Çünkü Edimsellik Özsel Olarak Ustur

“Die Vernunft als die Rose im Kreuze der Gegenwart zu erkennen” ::
“Usu Şimdinin Haçındaki Gül Olarak Bilmek”

Özbilinçli Tin olarak Us ile varolan edimsellik olarak Us arasında yatan şey, o ilk Usu ikinciden ayıran ve onda doyum bulmasına izin vermeyen şey Kavrama dek özgürleşmemiş şu ya da bu soyutlamanın zinciridir. Usu şimdinin haçındaki gül olarak tanımak ve böylelikle şimdinin hazzını duymak, bu ussal içgörü edimsellik ile uzlaşmadır ki, felsefe bunu bir kez kendilerinde kavramak için bir iç istek doğmuş olanlara, ve tözsel olanda bir yandan öznel özgürlüğü kazanmak ve öte yandan bu öznel özgürlük ile tikel ve olumsal olanda değil ama kendinde ve kendi için var olanda kalmak isteyenlere sunar.

Was zwischen der Vernunft als selbstbewußtem Geiste und der Vernunft als vorhandener Wirklichkeit liegt, was jene Vernunft von dieser scheidet und in ihr nicht die Befriedigung finden läßt, ist die Fessel irgendeines Abstraktums, das nicht zum Begriffe befreit ist. Die Vernunft als die Rose im Kreuze der Gegenwart zu erkennen und damit dieser sich zu erfreuen, diese vernünftige Einsicht ist die Versöhnung mit der Wirklichkeit, welche die Philosophie denen gewährt, an die einmal die innere Anforderung ergangen ist, zu begreifen und in dem, was substantiell ist, ebenso die subjektive Freiheit zu erhalten sowie mit der subjektiven Freiheit nicht in einem Besonderen und Zufälligen, sondern in dem, was an und für sich ist, zu stehen.

Edimsellik her biçiminde usun kendini sergileyişidir, ne denli yetersiz olursa olsun. Önemli olan nokta Edimsellikte Usun dinamiğini, Olumsuzun gücünü, tanrısal Eytişimin iş başında olduğunu görmektir. Kişi dünyanın durumu karşısında nihilist bir umutsuzluğa kapılabilir. Gerçekte bu bile Usun bir tepkisidir, çünkü Edimsellikte istediği ve bulamadığı şey kendisinden başkası değildir, onda yadsıdığı kendi yokluğudur. Usun orada kendini görmediği ve gene de beklediği düzeye dek bu nihilizm hiç kuşkusuz kaçınılmazdır.

Haç ve Gül simgelerinin kökeni çeşitli gizemci geleneklerin boşinançlarına dek gider. Hegel'in kullanımı açıktır ve daha öte açıklama gerektirmez. Metnin bağlamını izlersek, 'Şimdinin Haçı,' bir yük olarak taşınması gereken şey edimselliktir, yaşamın varolan biçiminin kendisidir, ve 'Gül ve Haç Kardeşliği'nin Haçı gibi insan bedenini olmaktan çok, İsa'nın taşıdığı Haçı simgeler. Varolanı olumsuzlayacak ve değiştirecek olan, öte dünya gibi birşeyi tanımayan ve bu edimselliğin, Haçın kendisine özünlü olan Gül ise Usun kendisidir. Bu düzeye dek, Usun edimsellik ile uzlaşması gerçekte orada yalnızca ve yalnızca kendisi ile uzlaşmasıdır. Onu orada değil ama başka bir yerde aramak, edimselliğin kendinde ussal olduğunu anlamamak o edimselliği sonsuza dek Haç olarak görmeye götürür ve böylece kurtuluşu öte dünyada kabul eden dinsel inanaca özgüdür. Bu dünya ya da edimsellik ussallaşır, çünkü kendinde kendi başkası, Ustur: Birşey ancak kendinde olduğu şeye, kendi karşıtına değişebilir.

33 • Düşüncenin Duyguyu, Giderek Dinsel Duyguyu Da Aklamada Diretmesi Modern Özgürlük İlkesidir

Düşünce tarafından aklanmayan hiçbirşeyi duygusal eğilimde de kabul etmeyi istememek büyük bir dikbaşlılık, insanı onurlandıran bir dikbaşlılıktır, — ve bu dikbaşlılık zamanımızın tipik özelliği,

dahası Protestanlığın kendine özgü ilkesidir.

Es ist ein großer Eigensinn, der Eigensinn, der dem Menschen Ehre macht, nichts in der Gesinnung anerkennen zu wollen, was nicht durch den Gedanken gerechtfertigt ist, — und dieser Eigensinn ist das Charakteristische der neueren Zeit, ohnehin das eigentümliche Prinzip des Protestantismus.

Düşüncenin, Usun inanç olarak da Duyguyu aklaması gerektiği görüşü modern Laikliğin ilkesidir. Düşüncenin birincilliği inancı öznel duygunun, ve hiç kuşkusuz bir dinadamları sınıfının öznelliklerinden kurtarması

34 • Usun Edimsellik İle Uzlaşması Onun Aklanması Değil, Ondaki Olumsuzun Gücünün Kavranmasıdır

Us nasıl ... bir yaklaşıklık ile yetinmezse, yine öyle bu zamansallıkta işlerin kötü ya da en iyisinden şöyle-böyle olduğu, ama burada hiçbirşeyin daha iyi olamayacağı ve ancak bunu anlamanın bizi edimsellik ile barış içinde tutabileceği görüşüne boyun eğen soğuk umutsuzluk ile de eşit ölçüde yetinemez. Bilginin sağladığı edimsellik ile daha sıcak bir barış olanaklıdır.

So wie die Vernunft sich nicht mit der Annäherung ... begnügt, ebensowenig begnügt sie sich mit der kalten Verzweiflung, die zugibt, daß es in dieser Zeitlichkeit wohl schlecht oder höchstens mittelmäßig zugehe, aber eben in ihr nichts Besseres zu haben und nur darum Frieden mit der Wirklichkeit zu halten sei; es ist ein wärmerer Friede mit ihr, den die Erkenntnis verschafft.

Edimselliği bilmek onu görüngüsünde değil, kavramsal özünde bilmektir. Edimsellik şöyle ya da böyle, iyi ya da kötü olabilir, ama Tinin geçici görüngülerinden Tinin bütün bir yazgısı için iyimser ya da kötümser vargılar çıkarmak geçersizdir. Tinin yazgısı onun özünden gelir ve bu öz Özgürlüktür. Görüngüler ise Tinin geçici yazgıları, sonlu belirlenimleri olarak gerçeklikleri içinde anlaşıldığında ancak bu özsellik, bu Özgürlük karşısında ölçülebilirler.

35• Felsefe Sahneye Her Zaman Çok Geç Çıkar

36• Çünkü Kavranması Gereken Toplumsal Şeklin İlkin Edimselleşmesi Gerekir

37• Felsefe Grisini Gri Üzerine Boyadığında (Edimselliğin Nesnel Kavramsal Özünü Öznel Olarak Kavradığında), Yaşamın Bir Şekli Daha Şimdiden Eskimiştir

38• Felsefe Edimselliği Gençleştiremez, Ama Ancak Bilebilir

Dünyanın nasıl olması gerektiğini öğretme konusunda birkaç söz daha eklersek, Felsefe sahneye her zaman çok geç çıkar. Dünyanın düşüncesi olarak, felsefe ilkin edimsellik oluşum sürecini tamamladığı ve işini bitirdiği zaman kendini gösterir. Kavramın öğrettiği şey, zorunlu olarak Tarihin de gösterdiği aynı şey, ilkin edimsellik olgunlaşınca İdeal olanın Reel olanın karşısında göründüğü, ve İdeal olanın kendi için bu aynı dünyayı tözünde ayrımsadığı, entellektüel bir alanın şeklinde kurduğudur. Felsefe grisini gri üzerine boyadığında, o zaman yaşamın bir şekli yaşlanmıştır, ve grideki gri ile gençleştirilemez ama ancak bilinebilir; Minerva'nın Baykuşu uçuşuna ilkin alacakaranlığın çöküşüyle başlar.

Um noch über das Belehren, wie die Welt sein soll, ein Wort zu sagen, so kommt dazu ohnehin die Philosophie immer zu spät. Als der Gedanke der Welt erscheint sie erst in der Zeit, nachdem die Wirklichkeit ihren Bildungsprozeß vollendet und sich fertig gemacht hat. Dies, was der Begriff lehrt, zeigt notwendig ebenso die Geschichte, daß erst in der Reife der Wirklichkeit das Ideale dem Realen gegenüber erscheint und jenes sich dieselbe Welt, in ihrer Substanz erfaßt, in Gestalt eines intellektuellen Reichs erbaut. Wenn die Philosophie ihr Grau in Grau malt, dann ist eine Gestalt des

Lebens alt geworden, und mit Grau in Grau läßt sie sich nicht verjüngen, sondern nur erkennen; die Eule der Minerva beginnt erst mit der einbrechenden Dämmerung ihren Flug.

Felsefenin Edimselliği değiştirmemesi Edimselliğin değişmeyecek olması demek değildir. Değişim Tinin eylemidir, ideolojik imgelemin realize olması değil, çünkü bu ne denli usdışı ise edimselleşme olanağından o denli uzaktır, ve edimselleşen ideoloji değil, ama başka birşeydir. Önemli olan dünyanın değişmesi değil, ama Türenin Edimselleşmesidir, ve bu ise Türenin Kavramının evrensel bilinci olmaksızın olanaksızdır. Türeyi bilmek, onu kavramak onu edimselleştirmektir, çünkü insan doğası saltık olarak Türeden yanadır. Kuram ve Kılgının birliğinin zorunluğu Ussal olanın Edimsel olmasını anlatır: Bilgi olan Edimsel olandır. Bilinen yaşanandır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Yasa Olarak Hak

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

B. Türe (Adalet) Uygulaması

___a. Yasa Olarak Hak

___b. Belirli Yasa

___c. Mahkeme

Yasa Olarak Hak

İnsan yasaya niçin uyar? Ödül ya da ceza beklentisi nedeniyle mi?
Ya da yasanın arkasında ne vardır? Yasanın gücü nereden gelir?

İnsan yasaya uyar çünkü bu onun özgürlüğüdür. Yasayı yapan Yurttaşın İstenci olduğu düzeye dek yasa yalnızca Yurttaşın haklı olarak gördüğü bir davranış, norm, kural biçimidir. Ona "uyma" anlatımı bile uygunsuzdur çünkü yasayı kendisi istemiştir. Tüzel ve türel olarak kurumsallaşarak Yasa karakterini taşıması toplumun henüz eğitilmemiş üyeleri tarafından çiğnenmesi olasılığına karşı önlemdir. Gerçekten uygar insan için Hak kavramı bir ikinci doğa olmalıdır.

Yasa istençtir; keyfi değil ama hak olarak istençtir.
Yasa hakkın belirlenimi olduğu için insanın özgürlüğüdür.

Ancak özgür olmayan toplumlar yasayı kendilerinin değil ama başkasının istenci olarak görürler. Ve haklı olarak öyle görürler. Genel olarak despotizm (monarşi, aristokrasi, oligarşi vb.) uyrukların kendilerinin olmayan bir istence boyun eğmesi üzerine dayanır. Despotik toplumda insanların boyun eğmesi baskı üzerine dayanmaz ama gönüllü bir edimdir çünkü henüz kendi istençlerinin, özgürlüklerinin bilincinde değildirler.

Hak pozitif Tüzeden daha çoğudur.

Yasa bir Güç olan evrensel İstençtir. Töre de evrensel İstençtir, ama Kavramına göre yalnızca bir Alışkanlığın Gücünü taşır.

Yasa Kavramı özgür Yurttaşın ussal İstencinde tam gerçekleşme sürecine girer. Yasa evrensel Hak olarak tanınan ve bilinen belirli İstençtir. Modern Yurttaş eşitliği feodal ayrıcalıklar, bağışıklıklar ve yerel töreler gibi tüm ayrımları ortadan kaldırır ve belirli Haklar olarak Yasalar yalnızca ve yalnızca Yurttaşlık İstencini anlatır. Tüze felsefesinde (ve tüzel realitede) özsel nokta bu İstencin doğasını,

kökenini, çıkarsamasını ilgilendirir.

Uyruk Egemenin İstencinin anlatımı olarak Yasaları kabul etmek ve onlara koşulsuz olarak boyun eğmek zorundadır. İnsan Özgürlüğünün bilincinden yoksun olduğu ve kendisi özgür bir İstenç olmadığı sürece, boyun eğme tutumunu işlerin doğal durumu olarak kabul eder ve en çoğundan Yasaların nereden geldiklerini merak edebilir.

Birey özgür İstencinin bilincine ulaşır ulaşmaz bundan böyle Egemen olan yabancı bir istenç değil ama Yurttaşın kendi İstencidir, Yasayı kendi İstencinin anlatımı olarak belirler. Bu olduğu zaman özgür Yurttaş Yasada, politik varoluşunu belirleyen egemen Güçte yalnızca ve yalnızca kendi kendisine boyun eğer ve bu onun Özgürlüğüdür. Özgür Yurttaş Toplumunun öncesinde Yasa genel olarak Egemenin uyruk tarafından tanınan İstencidir. Bireysel İstencin Özgürlüğünü tam açındıran modern Yurttaş Toplumunda ise Yasa özgür Yurttaşın ussal İstencidir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 3

§ 3

Eğer yüreğin duygusu, eğilim ve özenç pozitif tüze ve yasalar ile karşıtlık içine koyulursa, böyle bir yetkeyi tanıyacak olan şey en azından felsefe olamaz.

Wenn dem positiven Rechte und den Gesetzen das Gefühl des Herzens, Neigung und Willkür entgegengesetzt wird, so kann es wenigstens nicht die Philosophie sein, welche solche Autoritäten anerkennt.

Legislationline is an internet-based free-of-charge legislative database published and maintained by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

European Union Member States,
Candidate countries,
Other European countries

Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşı olmak

European Judicial Network in civil and commercial matters

Anglo-American fundamental legal documents

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

a. Yasa Olarak Hak
§ 211

a. Das Recht als Gesetz
§ 211

Kendinde Hak olan şey nesnel belirli-varlığı içinde koyulduğunda [gesetzt], e.d. düşünce yoluyla bilinç için belirlendiğinde ve Hak olan ve Hak sayılan şey olarak tanındığında, Yasadır [Gesetz]; ve Hak bu belirlenim yoluyla genel olarak pozitif Tüzedir.

Ek. ... Hakkın yasalaşması ve bilinçli olması yoluyla duygu ve görüşe bağlı tüm olumsallıklar, ve öç, acıma, bencillik biçimleri de yiterler, ve böylece Hak ilk kez gerçek belirliliğine ulaşarak onurunu kazanır.

Was an sich Recht ist, ist in seinem objektiven Dasein gesetzt, d.i. durch den Gedanken für das Bewußtsein bestimmt und als das, was Recht ist und gilt, bekannt, das Gesetz; und das Recht ist durch diese Bestimmung positives Recht überhaupt.

Zusatz. ... Dadurch, daß das Recht gesetzt und gewußt ist, fällt alles Zufällige der Empfindung, des Meinens, die Form der Rache, des Mitleids, der Eigensucht fort, und so erlangt das Recht erst seine wahrhafte Bestimmtheit und kommt zu seiner Ehre.

Yasa ve Egemen

Yurttaş Toplumunda Yasama Yurttaşlık işlevidir, bir sınıfın ya da bir kümenin vb. değil. Böyle egemen sınıf, kesim, küme vb. gibi tarihsel ilineklerin Yasama üzerindeki etkileri henüz Yurttaşlık Hak ve Ödevlerinin bilincinin gelişmemiş olduğunun, toplumun gerçek bir Yurttaş Toplumu olmak için henüz gidecek yolu olduğunun bir göstergesidir. Henüz gelenekçi-yetkeci kültürün bölümsel olarak sürmekte olduğunun, Yurttaş Toplumunun henüz oluş sürecinde olduğunun bir göstergesidir. Roma Cumhuriyetinde Diktatörlük yasal bir kurumdu ve iveğen durumlarda 6 aya sınırlı olarak uygulanırdı. Aristokratik yönetim ancak şu ya da bu yolda halkın onayını aldığı sürece işlevseldir. Bu biçimlerde Yasaların yurttaşlık istencini temsil etmesi yalnızca biçimseldir.

Egemen sınıf, ayrıcalıklı kesim, elit tabaka vb. gibi dışsallıklar Yurttaş Toplumunun Kavramı ile, Yurttaşın özgürlüğü ile çelişirler. Böyle ayrışmaların olduğu düzeye dek toplum erdemsiz, onursuz, değersiz, kısaca Hakkının bilincinde eğitimsizdir ve yaşadığı tüm o Eşitsizliği, Türesizlği vb. onları hak ettiği için yaşar. Henüz Yurttaşlık Erdemini, Onurunu ve Gücünü bilmeyen ve tanımayan eğitimsiz bireylerin Toplumlarında ve Devletlerinde yasasızlığın yaygın olmaması Kavrama aykırı olurdu. Özgürlük bilincinden yoksun insanlar özgür olamazlar ve bir yetke tarafından yönetilmeye gerek duyarlar.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 212

§ 212

Yasa olan şey ancak kendindeliğin ve koyulmuşluğun bu özdeşliğinde Hak olarak bağlayıcılık taşır. Koyulmuşluk belirli-varlık yanını oluşturduğu için — ki dikbaşlılığın ve başka tikelliklerin olumsallıkları da bunda kendilerini gösterebilirler —, Yasa olan şey henüz içeriğine göre kendinde Hak olandan ayrı olabilir.

In dieser Identität des Ansichseins und des Gesetztseins hat nur das als Recht Verbindlichkeit, was Gesetz ist. Indem das Gesetztsein die Seite des Daseins ausmacht, in der auch das Zufällige des Eigenwillens und anderer Besonderheit eintreten kann, so kann das, was Gesetz ist, in seinem Inhalte noch von dem verschieden sein, was an sich Recht ist.

Güç

Zor

Güç bir Tindir, tikel bir İstencin başka İstençlere karşı üstünlüğü, başka bilinçlerde yarattığı

boyuneğmedir. Yabancı istenç gönüllü olarak tanınabliir — demokrasilerde çoğunluğun istencinin tanınması gibi. Ya da zor ve şiddet yoluyla tanınabilir. Özgür Yurttaş Toplumunda ussal, özgür, evrensel İstenç olarak Yasa Güçtür, Güç Yasa değil. Güç — politik Güç — belirli bir İstencin başka İstençler tarafından Egemen olarak tanınmasıdır. Bir İstenç olarak Yasa genel olarak istem, dilek, kural, töre vb. gibi belirli İstenç biçimlerinden ayrı olarak fiziksel güç yoluyla, Zor yoluyla da kabul ettirilebilir. Politik Güç özsel olarak karşı-Gücün, Yurttaş Özgürlüğüne karşı direnen usdtışı öğelerin bastırılması için gereklidir. Yasa özgür Yurttaşın kendi istencini anlattığı ölçüde ona karşı değil ama onun kendi Gücüdür ve köleliğe karşı Özgürlük için Gücüdür. Gücün belirli bir İstencin egemen olarak tanınması olması ölçüsünde Gücü yaratan etmen bireysel İstenç değil ama onu tanıyan İstençler alanıdır. Bu tanınma sona erer ermez Güç de sona erer. Gücü sürdürmek için uygulanan Zor ne denli şiddetli olursa olsun en sonunda bilinçlerde tanınmışlığın yarattığı o gerçek Gücü yaratmayı başaramaz. Zor kullanımı belirli bir İstencin tanınmasını sağlayabilir. Ama boyun eğen İstenç egemen İstenci kendi özgür Duyuncu ile tanımadığı sürece Zorun sürekli olması gerekir.

Zor ancak herhangi bir İstencin bilinmemesi ya da tanınmaması koşulunda gerekli olur ve uygulanır. Zorun kendisi bir İstenç değişimi yaratmıyorsa ve yabancı bir İstencin dayatması olarak görülüyorsa, boyun eğen yan Özgürlüğün ortadan kaldırılmış olduğunu duyumsar. Buna karşı Gücün temsil ettiği İstencin Yurttaşların da İstenci olduğu düzeye dek Özgürlüğün çiğnenmiş ve bir Haksızlığın yapılmış olması söz konusu değildir. Demokrasi Anayasa düzleminde kalınması koşuluyla ayrı İstençler arasında karşılıklı tanıma anlaşması olduğu için, Yasa ile anlaşmayan İstenç Yasayı Zor olmaksızın kabul eder.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR

BÖLÜM III

EN GÜÇLÜNÜN HAKKI En güçlü olan gücünü hakka ve boyuneğmeyi ödeve dönüştürmedikçe, hiçbir zaman her zaman efendi olmaya yetecek denli güçlü değildir. ... Zor fiziksel bir güçtür; ve hangi ahlakın onun bir sonucu olabileceğini anlamıyorum. Zora boyun eğmek bir zorunluk edimidir, bir istenç edimi değil; en çoğundan bir sağgörü edimidir. Hangi anlamda bir ödev olabilir?

LIVRE PREMIER

CHAPITRE III

DU DROIT DU PLUS FORT

Le plus fort n’est jamais assez fort pour être toujours le maître, s’il ne transforme sa force en droit et l’obéissance en devoir. La force est une puissance physique; je ne vois point quelle moralité peut résulter de ses effets. Céder à la force est un acte de nécessité, non de volonté; c’est tout au plus un acte de prudence. En quel sens pourra-ce être un devoir?

KİTAP III

BÖLÜM I

GENEL OLARAK HÜKÜMET ... yasama gücü halka aittir ve yalnızca ona ait olabilir.

LIVRE III

CHAPITRE PREMIER

DU GOUVERNEMENT EN GENERAL

... la puissance législative appartient au peuple, et ne peut appartenir qu'à lui.

Şiddet

Terör

Güç tikel İstenç tanındığı için Güçtür. Zor tanınma elde etmeyi amaçlar ve İstencin Eylemidir. Şiddet yalnızca tanınma elde etmeyi, boyun eğdirmeyi değil, Yoketme dışında genel olarak hiçbir hedefi yoktur. Şiddet bir hayvanın eylemi değildir ve İstençli bir varlık olarak insana, ama onun bilinçaltına özgüdür. Başka bir deyişle, Şiddet bir Nefret edimidir ve yokedicidir. Boyun eğdirme gibi bir amacı yoktur. Saldırı, yaralama, bereleme vb. her zaman yokedicilikte sonlanmaz. Ama davranış yoketme itkisi tarafından belirlenir.

Terörün amacı yoketme uğruna şiddet değil, ama yılgı yaratarak İstenci kırmak ve tanınma elde etmektir. Dresden 1945'de 13-15 Şubat arasında İngiliz Royal Air Force (RAF) ve Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından bombalandı. Yangın bombardımanı sonucunda kentte çıkan yangınlarda sıcaklık yer yer 1.500 santigrada kadar yükseldi. Ölenlerin sayısı konusunda ileri sürülen rakamlar 30.000 ile 300.000 arasında değişir.

Güç ve Bilgi

Bacon'ın yalnızca boş Kinik bilinci okşayan "Bilgi Güçtür" sözlerinin Güç kavramı ile bir ilgisi yoktur. Halk Kültüründe bu tür kavramsal olarak boş bağlantılar yalnızca sıradan bilincin tasarımlarına ve gururuna uygun düştüğü için geçerlik kazanırlar. Bu anlatımın gücüyle, matematik bilgisi olan biri kendini güçlü duyumsayabilir. Ama ne matematik bir istenç konusudur, ne de bu bilincin bildiği matematik görgül bir bellemenin ötesindedir. Bacon ve benzeri görgücülerde kavramsız kültür kendi kendisi ile buluşur.

Postmodern Güç Tasarımı (Michel Foucault; Power — Knowledge)

Kavram yerine tasarımlarda konuşmayı seven merhum Foucault insan Anlağının Söylemde, bir söylem ekonomisinde varolduğunu düşünür (aşağı yukarı Heidgger'in Us ile karşıtlık içinde Logos = Rede = Söylem ile anladığı anlamda). Bir bildirim, bu öncül üzerine, söylem ya da konuşma yoluyla 'doğru' olarak yayılır, çünkü "konuşma edimleri birçok konuşmacı üzerinde karşılıklı etkileri olan diyalogsal, özneler-arası değiş-tokuşlardır" (bu bir Foucault yorumunun jargonudur). Bilginin 'nesnesi' (bilinen) ve 'başkası' vardır ki, bilgi ona bilgi olarak teklif edilir ve kabul edilir ve başkasına 'doğruluk' olarak aktarlıır. Bu bir bildirimler ekonomisi olur, çünkü bildirimler nakit olarak ve diyaloglar para değiş-tokuşu olarak geçerlidir. Söylemin ve sözcüklerin tıpkı para gibi dolaşımda olduklarını ve andırımlı süreçlere girdiklerini görmek bir görüş keskinliği gerektirir. Kavramın ötelerinde ve uzaklarında uçuşan bu simgesel tasarım dili Foucault tüm bilgiyi ve kavramları toplumsal kurgular olarak görmesinden kaynaklanır. O zaman kişi Usu dilediği özgürlükle kullanabilir, olguları dilediği gibi ilişkilendirebilir, ve giderek olgular uydurabilir — Foucault'nun kendisinin "Büyük Sınırlama" dediği şey durumunda yaptığı gibi). İnsan varoluşunda, İstenç ve Hak alanında, Özgürlük ve Türe alanında evrensel gerçeklik ve geçerlik diye birşey söz konusu değildir, çünkü bunlar yalnızca "sözcük"lerdir". Bu görelilik ve kuşku varoluşunda Güç kavramının Hak kavramı ile birleşmesi de bir olumsallık sorunudur. Foucalt'ya göre insanlık Güçlerini ancak keyfi olarak kullanabilen Güçlülerin tuzağına yakalanmıştır, ve bundan kurtuluşu eşit ölçüde keyfi yollarla olabilir. Burada da Güç evrensel İstençten ayrılarak bütün bir kültüre karşı komplo kurmayı başarabilen küçük azınlıkların ayrıcalıkları yapılır. Foucault için "egemenlik

teknolojileri özsel olarak beden üzerinde etkili olurlar ve bireyleri sınıflandırır ve nesnelleştirirler." Bu teknolojiler "hapishane, hastane ve okullar gibi disiplin bloklarında" geliştirilmişlerdir. "Bu nesnel sınıflandırmaların bireyler tarafından benimsenip kabul edilmeleri ölçüsünde bireylerin 'kendi'leri de oluşturulmuş olur." Gücün "özsel olarak beden" üzerinde etkili olduğu görüşü Yurttaş Toplumunu sopadan çıkarsamaktan daha iyi sonuçlara izin vermez. Ama postmodern entellektüalizm için Usun yokluğunda daha tarihsel ve görgül kaynaklara başvurmak geçerli biricik yoldur. Böyle enteresan öncüller üzerine, Foucault'nun güç ve bilgi üzerine düşünceleri özel bilgiler alanında da eylemlerimizin güç yapılarının bileşenleri tarafından yönetildiği düşüncesini getirir. Bu demektir ki hapishaneler olmaksızın kriminoloji, polis olmaksızın forensik DNA, klinik olmaksızın tıp olamaz. Bu demektir ki bilgi alanlarında Anlak onların söylemleri içersinde üretilir ve Güç yapıları işlerliklerini bu göreli gerçeklikler alanında sürdürürler. Güç ilişkileri, böylece Yasa ve Türe ilişkileri temel olarak toplumsal oyunlardır. Foucault'nun kendi anlatımıyla: "Söylemlerin dosdoğru Güce altgüdümlü olmaları ya da ona karşı yükseltilmeleri söz konusu değildir, tıpkı Sessizlikler gibi. Kavramın karmaşık ve kararsız sürecine izin vermeliyiz ki, bununla söylem Gücün hem bir aleti hem de etkisi, ama ayrıca bir engel, bir köstek taşı, bir direniş noktası ve karşıt strateji için bir başlangıç noktası olur. Söylem Güç iletir ve üretir; onu pekiştirir, ama ayrıca onu zayıflatır ve açığa serer, onu kırılgan yapar ve onu savuşturmayı olanaklı kılar (Foucault, Michel. Power/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings 1972-1977. Ed. Colin Gordon. New York: Pantheon Books, 1980. purchase book)

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Siyaset felsefesi

Aleviliğin Karakteristikleri

Kaynak · Noesis

Aleviliğin Karakteristikleri

Aleviliğin Karakteristikleri

Aleviliğin kendini tanımlarken kullandığı belirlenimler ve terimler sık sık kendileri birer yargılama gibi görünür.

İslamdan çok önce şekillenen Alevilik din kavramına uygun bir inanç biçimi olmaktan çok panteizmden paganizme, sufizme birçok arkaik kültürel öğenin karışımından oluşan gizemci bir tarikat ya da bir "yol"dur. Bütün bir dinler, inançlar ve boşinançlar birikiminden derlenen bileşenlerden bir bölümü şunlardır: Zerdüştlük, Hurufilik, İsmaililik, Batınilik, Keysanilik, Şiilik, Sufilik, Alawitlik (ya da Nusayrilik), Şamanizm, Tasavvuf, Nestorianizm, Manikheanizm, İslam ve Hıristiyanlık.

Bir Şii mezhebi olarak görülen Alevilikte inanç içsel ve bireysel bir konu değildir ve politik-toplumsal-dinsel yetke olarak dedenin gözetimi ve denetimi altındadır. Her alevinin bir dedesi, ve her dedenin dedesi vardır. Dede ona bağlı olan aleviler tarafından onların inancını belirleyen bir inanç önderi olarak kabul edilir. Dedelik niteliği kan bağı ile belirlenir ve her insan dede olamaz. Dedeler daha eşittir, çünkü Muhammed'in ya da Ali'nin soyundan geliyor olmaları zorunludur (yalnızca olağandışı durumlarda kuraldışına izin verilebilir).

Kutsal ve kalıtsal birer konum olarak kabul edilen imamların ve dedelerin dinsel-toplumsal yönetimi Aleviliğin birincil belirlenimlerinden biridir. Bir tür kast ilişkisi olarak doğum yoluyla

belirlenen bu ast-üst hiyerarşisin sürdürmenin yolu modern politik ve toplumsal eşitlik bilincinin gelişiminin durdurulmasından geçer. Dedelik kurumunun dinsel-toplumsal denetimi altında, Alevilik özgür bireyselliğin ortaya çıkışına izin vermez. Alevi söylemde görülen ezilmişlik ve güçsüzlük duygusu ve buna eşlik eden içerleme, yakınma ve isyancılık tonu kaynağını bu kast düzeninden alır. (Dedeler kimi durumlarda — örneğin Tunceli'de olduğu gibi — önderlik konumunu Ağalar ile, büyük toprak sahipleri ile paylaşır). Özgür istencin yokluğu ve özgür yurttaşlık karakterinin yadsınması Aleviliğe özünlü sürekli politik güçsüzlüğün de nedenidir.

Kemalist modern tinin Alevilik tarafından desteklenmesi modernlik bilincine bağlı değildir ve sık sık uygulanan 'takiyye'lerden biridir. Bu pragmatik destek tekkelerin kendilerinin kapatılmasına da önderlik etmiş olan Mustafa Kemal'in Ali ile özdeşleştirilmesi ya da 'mehdi' olarak görülmesi gibi enteresan motifler kapsar.

Ön-modern kırsal bir fenomen olarak Alevilik modern kent etiğine uyarlanması olanaksız anarşik, kaotik ve isyancı bir gelenektir. Alevi indoktrinasyonundan geçen birinin kimliği modern bir yurttaş olarak değil, bir "Alevi" olarak şekillenir ve kişisel istenç kendi üstüne onu silen ikinci bir istenci, sözde kutsal bir istenci yüklenir. Dedelik, insan tapınması, gizemcilik vb. gibi asal belirlenimlerinde tanımlandığında, Alevilik modernleşme ile, toplumsallaşma ile, politikleşme ile ve bir ulus duygusunun gelişmesi ile, genel olarak modern özgür, ussal etik ile uzlaşması olanaksız güçlü bir direnç öğesi kapsar. Bu karakteri ile Alevilik değişime ve yeniliğe kapalı, modern gelişime ve kentliliğe dirençli bir tutuculuk tinidir.

Alevilik kast yapısı nedeniyle herşeyden önce evrensel insan hakları kavramı ile geçimsizdir. Dedelik yetkesi altında, duyunç özgürlüğü bastırılır ve bireyin moral gelişimi önlenir. Ve istençsizlik nedeniyle modern yurttaş belirlenimi ve politik kimlik gelişmez. Bütün bu kültürel geriliğin nedenlerinin içsel olmasına karşın, sorumluluk bilincinin de yokluğu nedeniyle nedenler dışarıda aranır.

Yurttaş Toplumunda insan özgürdür ve bölgecilik, dinsel kimlik, etnik köken, eşeysellik gibi kültürel ve doğal öğeler tarafından tanımlanmaz. Yalnızca insan olması ile tanımlanır. Özgürlük ve eşitlik belirlenimleri tarafından tanımlanan modern kent yaşamı yargıçlık yetkisini de kapsayan bütün bir dedelik kurumunun ve ona dayalı boşinanç biçimlerinin zayıflamasına ve ortadan kalkmasına götürür. Yine, ancak istençsiz ve özgürlüksüz insan kendi için karar vermede güçlüğe düşer, sorumluluk üstlenmeyi bilmez ya da ondan korkar, ve ne yapacağını dededen öğrenir (bu davranışa "sığınma" denir).

Eşitliksiz ve özgürlüksüz karakteri ile, Alevilik modern kent toplumunda bir yer bulamaz ve yerellikte direterek sonu gelmez bir kimlik ve meşruluk arayışına yönelir. Dedelik, imamlık, şeyhlik, pirlik gibi sözde "kutsal" kurumların ortadan kalkışı Alevilik, Şiilik gibi din kavramına aykırı kültlerin ortadan kalkışı ile bir ve aynıdır. Böyle tikelci inanç biçimlerinin evrensel insanlık etiğine doğru küreselleşmekte olan dünyaya kendilerini açıklama şansları yoktur.

"Allah-Muhammed-Ali" birliğine inanç bir "birliğe" değil, ayrı varlıkların bir çokluğuna inançtır ve bu çoklukta iki sonlu insana "Tanrı" niteliği yüklenirken, "Kutsal Tin"in yeri boş kalır ve insanlık değersizleştirilir. Böyle ayrıksı bir "birlik"ten söz edilmesi Aleviliği politeizm olarak kabul eden yorumlara yol açar. Ayrıca tanrısal yüklemleri olan on iki imama da inanılır ve gizli olarak beklemekte olan 12'nci imamın İsa'nın ikinci gelişi ile birlikte kendini göstereceği kabul edilir "Buyruk" yazılarında kimi mitler Ali'yi Muhammed'in de üzerine koyar ve onu tanrısal olarak gösterir. Alevilik için Ali yalnızca soylu bir insan değil, ama "Tanrının bedenselleşmesidir."

BİR İDEOLOG PORTRESİ: JÜRGEN HABERMAS

Kaynak · Noesis

Bir İdeolog Portresi

Frankfurt'ta Goethe Üniversitesinde Emeritus Profesör Jürgen Habermas kurtarıcı ideologlardan biridir. Katı bir Protestan çevrede yetişen ve babası bir Nazi sempatizanı olan Habermas 1954'te felsefe doktoru oldu. Daha sonra Horkheimer ve Adorno altında Marxist kuram üzerine çalıştı. 'Ortodoks' Marxizme uygun olarak kurulan Frankfurt Araştırma Kurumunun ("Frankfurt Okulu") son önemli üyesidir. Habermas kuramlarını başka birçok kavram arasından özellikle seçtiği "iletişim" kavramı çevresinde kurar.

Habermas Marxizme bağlılığının bir sonucu olarak sık sık demokrasinin kararsızlığını anımsatır ve zaman zaman Avrupa Birliği projesinin çöktüğünü belirterek bir tür “post-demokratik bürokratik egemenlik” evresine geçildiğini ileri sürer.

Habermas bir toplumbilim ve ideoloji sentezi sunar. Ussallığın nesnelliğini kabul etmez ve onu dilin bir belirlenimi olarak görür. Görecilikleri ile ateist Marxizmi olduğu gibi İran'daki teokratik molla rejimini de savunan postmodern yazarlar ile duygudaşlığının gizi bunda yatar. "İletişimsel yetkinlik" dediği şeyin hayvanlarda bulunmadığını ve onun insana özgü olduğunu keşfeden Habermas bu ilke temelinde insanlığı "kurtarma" tasarları uğruna çalışmasını sürdürmektedir. Aydınlanmayı "bitmemiş bir proje" olarak görerek onun dil-edimleri yoluyla düzeltilebileceği ve iyileştirilebileceği kanısındadır. Habermas'ın materyalizminde insanın moral öz-denetimi gibi ‘metafiziksel’ bir kavrama yer yoktur.

Aynı zamanda "kamu alanı (Öffentlichkeit)" dediği şeyin kapitalizmin gelişi ile doğduğuna, bu alanın devlet denetiminden bağışık olduğuna ve bireylerin görüş alış-verişinde bulunmaları için olanak sağladığına inanır. Bu "eleştirel" alanın doğuşunda gazeteler, dergiler, kitaplar, masonik lojalar ve kafeler belirleyici rol oynamıştır. Tecimsel kitle basını sonunda kamu alanını ezmiş olsa da, Habermas bu eleştirel bölgenin yeniden dirileceği inancındadır.

Habermas genellikle kavramlar için onlara uygun olmayan sözcükler seçer ve sonra bunu bir alışkanlığa çevirerek başkalarından da aynı şeyi yapmalarını bekler. Örneğin "kamu alanı" ya da "açıklık" dediği şey gerçekte ideolojik düşünce için bir tabu olan "yurttaş toplumu" gibi birşeyi anlatmak için amaçlanır. "İletişimsel eylem" belirsiz bir terimdir ve iletişim, konuşma vb. gibi anlamlara gelmesi gerekir. Habermas'ın en devrimci buluşlarından biri demokrasi bilincinin kahve sohbetlerinin bir sonucu olarak “kahvehanelerde” doğduğu görüşüdür.

Din, Kültür, Tarih

Kaynak · Noesis

Din, Kültür, Tarih

Din kültürel dizgenin bir bileşenidir ve başka tüm bileşenler ile, devlet, felsefe, sanat, ekonomi ile uyum içinde olmalıdır. İmparator kültünü ve kalabalık bir pantheonu içeren Roma kültür dizgesi monoteistik Hıristiyanlık ile bağdaşmadığı için yeni inanç tarafından bozulmaya başladı. Barbar göçlerinin etkisi ile birlikte, henüz oluş sürecinde olan Hıristiyanlık 5'inci yüzyılda Batı Roma İmparotorluğunu yıkıma götürdü. Doğu Roma İmparatorluğu 10 yüzyıl daha sürdü, kendi içinde bozulmaya başladı ve sonunda aşamalı olarak Selçuklular ve Osmanlılar tarafından bütünüyle ortadan kaldırıldı.

Batıda ve Bizans İmparatorluğunun egemenlik alanında henüz "oluş sürecinde" olan Hıristiyanlık henüz din kavramına uygun bir yapı kazanmış olmaktan uzaktı. Hıristiyanlık eşitlik ilkesini kapsamasına karşın bu ilke ancak Reformasyondan sonra etkili olmaya başladı ve imparotorlukların ortadan kalkışı ve ulus-devletlerin doğuşu ilkenin doğrudan sonuçlarından biri oldu.

Mitolojik dinin moral yetkeden yoksun olması Yunanlıları ve Romalıları moral ve etik yüksekliği felsefede aramaya götürdü. Epikürcüler, Stoacılar ve başkaları ve giderek sofistler bile erdem öğretmenleri oldular.

"Etik yalnızca bir insan sorunudur" (Einstein) ve "insan herşeyin ölçüsüdür" (Protagoras) anlatımları birlikte etik göreciliği verir, çünkü Protagoras'ın insanı için doğru olduğuna inandığı şey onun için doğru olandır (ve evrik olarak). Açıktır ki "göreli etiğin" gene de "etik" olduğunu ileri sürmek, etiğin evrensel karakteri verildiğinde, entellektüel olarak etik-dışı ve mantık-dışı olmayı gerektirir. Einstein'ın sözleri "etiğin arkasında bir insanüstü yetke yoktur" ile tamamlanır. Sorun yetke olan insanın bu yetkiyi hak edip etmediğidir. Öyle görünür ki "insanüstü yetke" ile Einstein'ın anladığı şey Kutsal Yazıların Tanrısıdır. Yazılarda bir tasarımsal biçimler türlülüğü altında görünen ve böylece kendisi göreli kılınan Tanrı hiç kuşkusuz saltık ölçüt değildir. Ama etik bir saltık ölçüt olmaksızın olanaksızdır, tıpkı başka bilimler için de evrensel ve zorunlu belirlenimlerin gerekli olması gibi. Viyana Çevresinin pozitivizmini izleyen Einstein etik için zorunlu olan evrensel ve saltık bir ölçütü anlamsız görerek yadsımak zorundadır, çünkü böyle bir ilke görgül olarak doğrulanabilir olmayacaktır. Aynı nedenle, pozitivist için özgür istenç de nesnel bir realiteden yoksundur, çünkü doğrulanabilir değildir ve böylece bilişsel değildir. Ve özgür istenç olmaksızın bir ahlaktan söz etmenin ahlaksızlıktan söz etmekten başka bir anlamı yoktur. Einstein'ın etiği varsa, bu etik bir Tanrı kavramı üzerine dayanmaz. Ama bir Us kavramı üzerine de dayanmaz. Einstein'ın etiği, genel olarak görgücülerin etiği gibi, usdışı üzerine dayanır: Kişisel eğilimler, haz ve acı, yararlık, haz vb. Ama bunların hiç biri etik için bir temel değildir, çünkü tümü de ahlak ve etik için ilke oldukları için tümü de özgür istencin ve özgür duyuncun ilke olma karakterinin reddedilmesini gerektirir.

"Göreli etik" mitinin kültürel-çoğulculuk ya da kültürel-görelilik ile ilgisi açıktır. Bu tikel kültürlerden her birinin kendi doğruları ve eğrileri vb. vardır ve bunlar salt tikel karakterlerinden ötürü yalnızca birbirini olumsuzlamakla kalmaz, genel olarak etik-dışıdırlar. Benzer olarak, saltık moral ölçünleri reddedişinde postmodern bakış açısının etik-dışı karakteri yeterince açıktır. Bu bakış açılarını savunduklarını sananlar eğer gene de herhangi bir toplumsal etik içinde yaşıyorlarsa en azından o göreli etik yapı ile uyum içinde davranmak, o tikelliği kendilerine evrensel yapmak zorundadırlar. Moral özerkliklerini bu evrenselliğin sınırları içinde tutarlar ve özerk olmaya son verirler.

Evlilik. Evlilik kurumu da bütünsel kültürün bir bileşeni olarak belirlenir ve kültürün geri kalan etik normları ile uyum içinde olmalıdır. Evlilik kurumunun gerçek ya da ideal biçimi de ancak genel olarak insanların özgürlük ve eşitlik bilincini kazanmaları ve kadın ve erkek arasındaki kültürel ayrımların ilişkinin doğasını belirleyen etmenler olarak ortadan kalkması zemininde ortaya çıkar.

Demokratik ve eşitlikçi oldukları düzeye dek, Yunan ve Roma kültürleri için evlilik genel olarak bir tek-eşlilik kurumu idi. Kraliyet, Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemlerinde kurumların zaman içinde önemli değişimlere uğramasına karşın, genel olarak Roma'nın kuruluşundan başlamak üzere kadınlar için mülkiyet ve yurttaşlık hakları tanınmıştı ve evlilik için her iki yanın da babalarının onayının yanısıra hem erkeğin hem de kadının onayı zorunlu idi. Evlilik kurumunun amacı meşru

çocuklara sahip olmaktı. Evlilik yaşının kızlar için 12 ve erkekler için 14 olmasına karşın, çoğunluk yirmi yaşlarına doğru evleniyordu. Yine, kızlar babalarının ya da annelerinin adını yaşam boyu taşıyorlardı. İki yanın da boşanma hakkı vardı ve boşanma göreli olarak sıktı ve genellikle normal bir olay olarak görülüyordu. (Plutark'a göre Roma Cumhuriyetinde ilk boşanma İÖ 230 yıllarında ve kadının kısırlığı nedeniyle yer aldı.)

Despotik kültürlerde gücün hakka üstünlüğü zemiminde poligami haksız bir kurum olarak görülmüyordu.

Dinsel Bilincin Düzeltilmesi: Gazali (1058-1111)

Kaynak · Noesis

Dinsel Bilincin Düzeltilmesi: Gazali

Kültürel dizgede din de başkaları gibi yalnızca bir bileşendir, herşeyi belirleyen ilke değil. Bu nedenle Max Weber yaptığı gibi yeni ekonomik biçimi Protestan etiğin doğasından türetmek yerine, hem etik hem de ekonomik bileşenlerin Reformasyon sonrasında yeniden biçimlenen dinsel bileşen ile uyum içinde yeniden belirlendiklerini söylemek daha doğru görünür. Dinsel bileşenin yanısıra bilimsel, teknolojik ve politik değişimler ve gelişimler de olmaksızın yeni ekonomik düzenin ortaya çıkması olanaksızdı. 16'ncı yüzyıl Avrupasında Olgunun ortaya çıkması için gerekli tüm Koşullar biraraya gelmişti. (Yine, Max Weber'in Protestan etiğin püritan karakterini bir hırs anlatımı olan "kapitalizmin" kaynağı olarak görmesi gözden kaçırılmayı hak etmeyen devasa saçmalıklardan biridir.)

Hıristiyanlığın Üçlülük kavramına göre homo sapiens Tanrı ile bir ve dolayısıyla özgürdür. Müslümanlığın monistik Bir kavramına göre homo sapiens Tanrı karşısında teslim olan kuldur. Bu iki belirlenim bu iki din doğar doğmaz ona inanmaya başlayan kültürlerin etik karakterlerini belirleyemezdi. Bilinç değişimi bir zaman sorunudur. Kavramların tam olarak özümsenmesi, tüm vargılarının çıkarsanması ve insanların bilinçlerinin bu dinsel ilkelere göre yeniden biçimlenmesi yüzyılları gerektirdi. Ve bu "oluş" yüzyılları açıktır ki henüz ereğine erişmiş değildir.

Hıristiyan üçlülük kavramının sonuçları Reformasyona dek insan bilincine ulaşamadı (15 yüzyıllık bir gecikme ile). Müslüman monizm kavramının sonuçları Gazali aracılığıyla daha kısa bir zaman içinde anlaşılmaya başladı (4 yüzyıllık bir gecikme ile).

Öte yandan, İslamik monizm Müslümanlığın ilk yüzyıllarında sanat alanındaki kısıtlamalar dışında Müslümanların felsefe, bilim ve iyi politika yapmalarını engellemedi. Klasik felsefenin hazineleri ile beslenen İslamik felsefeciler ve bilimciler Romalıların ve Bizanslıların tersine ellerindeki kaynakların değerlerini anladılar ve yalnızca onları çevirmekten çok daha ötesini yaptılar. (Hıristiyan Bizans 529'da Atina'daki tüm felsefe okulları ile birlikte Platonik Akademiyi ve Aristotelesci Liseyi de kapattı.)

Oluş sürecindeki İslamik tin Roma İmparatorluğunun egemenliği sırasında kesintiye uğrayan bilimsel ve felsefi etkinliğin yeniden dirilmesine götürdü. Farabi, İbni Sina, İbni Rüşt gibi felsefeciler ve bilimciler bütünüyle özgürce Klasik Felsefi tinin yarım bıraktığı işi üstlendiler ve sürdürdüler. Ama kurgul çalışmaları İslamik düşüncenin monistik-analitik tini ile bütünüyle tutarsızdı.

Gazali "Felsefecilerin Tutarsızlığı" (Tahâfut al-falâsifa) başlıklı bir kitap yazarak bu yanılgıyı, daha doğrusu bu "tutarsızlığı" düzeltti ve bu rasyonalist felsefecilerin ateist olmasalar da İslamik tine ait

olamayacaklarını gösterdi. İbni Rüşt bu duygu felsefeciliğini ve mistik tepkiyi beğenmedi ve "Tutarsızlığın Tutarsızlığı" başlıklı bir kitap ile Gazali'yi yanıtladı. Ama bunun bir yararı olmadı. İslamik epistemoloji görgücülüğe döndü ve ortaya bir tür "tanrıbilimsel vesilecilik" çıktı. Gazali'nin açıklama yoluna göre, örneğin pamuğun ateş ile tutuşturulduğu her seferinde yanması bir neden-sonuç ilişkisini ya da nedensel determinizmi göstermiyordu; olay Tanrının istencine bağlı ve "Tanrının karışmasının bir ürünü idi — tıpkı daha şaşırtıcı tansıklar durumunda olduğu gibi."

Gazali kitabında Platon, Aristoteles, Farabi ve İbni Sina gibi felsefecilerin düşüncelerini de reddetti. Öte yandan, Gazali'nin en önemli öğrencilerinden biri olan Thomas Aquinas Gazali'nin skolastizmini Hıristiyanlığa uyguladı. İngiliz görgücüsü David Hume daha ileri bir dönemde Gazali'nin kuşkuculuğuna yeni bir biçim verdi.

> "Hüccetü'l Islam" ("İslamın Tanıtı") olarak görülen Gazali (1058-1111) İslamik kültürü boyun eğici karakterine doğru döndürmede önemli rol oynadı. Özgür ussal düşünceyi yadsıdığı için, dine ve felsefeye yaklaşımında "yüreğine" başvurdu. Tanrıyı evreni yaratma konusundaki tüm mantıksal zorunluktan bağışık tutarak ve doğadaki nedenselliği yadsıyarak, olayların tanrısal istencin keyfi kararları nedeniyle birbirine bağlandığını ileri sürdü ve tansıkları Tanrının keyfi istencinin sonuçları olarak doğruladı (vesilecilik).
>
> Bilgiyi "Tanrı yüreğime düşürdü" diyerek ve bilgiyi onun çoğuna anahtar olan ışıktan" türeterek. rasyonalist felsefecilere karşı çıktı ve insanın ussal bilgiye yetenekli olmadığını ileri sürdü.
>
> Gazali gizemci idi ve gizemsel deneyimin amacı tanrısal yüklemlere yaklaşmaktan oluşuyordu. Tanrısal öz bu dünyada insan deneyiminin ve bilgisinin ötesinde kalır ve insan bilmediği bir Tanrıya inanmayı kabul etmelidir. Ama öte dünyada onu duyusal olarak "görebilir." Tanrısal özde "yitiş" ya da "ortadan kalkış" olarak gördüğü gizem deneyiminin tüm şeylerin birliğini ve dolayısıyla kendini deneyimlemenin de yitişini görmekten başka birşeyden oluşmadığını düşünüyordu. (Bu deneyim tüm ayrımı dışlayan bir tür analitik özdeşlik ilkesinin deneyimlenmesi gibidir.)

Gazali gizemciliği ile insanı yükselttiğini ve onu gerçekliğe ulaştırdığını düşünüyordu. Gerçekte tam tersini yaptı ve insanı değersizleştirme ve küçük düşürme eğilimlerini güçlendirdi. Gizemcilik bilgiyi reddeder ve insanı nereden geldiğini bilmeyen, ne olduğunu anlamayan önemsiz bir varlığa indirger ve yüzyıllar sonra nihilizmin yeni türlerinin bir kez daha yapacak olduğu gibi insanı değersizleştirir.

Kararlı ve tutarlı bir monist olarak, Gazali Tanrının birliği gibi din kavramına uygun olmayan analitik-monistik bir tasarımda insanı ve insanlığı sildi ve bu soyutlamayı gerçeklik olarak ileri sürdü. Kul Tanrıyı içselleştiremez, çünkü bu onu kulluktan çıkaracaktır. Kul kendini Tanrıda yalnızca yok eder çünkü kendinde daha şimdiden bir hiçliktir. Kulun Tanrı ile "birleşmesi" kendini bire gömmekten, kendini birde silmekten başka birşey olamaz. Kul özgürlük bilincinden, bir istençten yoksun olduğu için, bir efendiye gereksindiği için kuldur. Kul için Tanrı yalnızca kendisine boyun eğmesi gereken dışsal bir güçtür.

Dizge

Kaynak · Noesis

Dizge

Bilim ancak dizge olarak olanaklıdır. Eğer dizge yoksa bilimsellik de yoktur.

Her tikel bilim kendi alanında bir kavramlar dizgesidir. Dizge kavram bağıntılarının kavramların kendi diyalektiği yoluyla kurulan bütünsel yapısıdır. Her bilimsel çaba kavram bağıntıları kurmayı amaçlar. Bu bağıntılar nesnel olmalı, kavramların kendi açınımı yoluyla kurulmalıdır. Bu olmadığında, ortaya çıkan söylem öznel ve kişiseldir ve bu etmenlerin ağır basması ölçüsünde bilimsellikten uzaktır.

Tanıtlama özsel olarak kavramsaldır ve kavram bağıntılarından başka birşey değildir. Görgül deneyim ya da gözlem, ya da "olgular" denilen öznel kurgular kendi başlarına hiçbirşey tanıtlamazlar. Bir doğa yasası yalnızca gözlem sonuçlarından bir tümevarım değildir. Tümevarım yalnızca olasılık verir. Yasa içerdiği kavramların bağıntılarının doğru ya da zorunlu olması nedeniyle yasadır ve kavramın başka hangi kavramlar ile bağıntılı olacağına kavramın kendisi karar vermelidir. Bilimde düşüncelerin çağrışımları ya da buna benzer Pavlov bağıntıları değil, kavramların kendi mantığı izlenmelidir.

Bilimci konusuna yaklaşırken kendi tikelliğini yenmeye, nesnesine kendi kişisel görüşlerini katmamaya, nesnesini tam olarak kendinde olduğu gibi almaya çalışır. Hiç olmazsa bunu bilinçsiz olarak yapar. Benzer olarak, güzel sanatlar durumunda da sanatçı yapıta kendini kattığı ölçüde ideal güzellikten uzaklaşır ve ortaya kendi öznelliğinin ideanın gerisine ve altına düşen yetersiz bir ürününü çıkarır. Sanatçının hataları, eksikleri, yetersizlikleri Biçime ait değildir. (Modernist sanat Biçim ilkesini bir yana atarak salt "yenilik" öğesini öne çıkardı. Güzellik insanın saltık değerlerinden biridir ve güzel sanat yapıtının biiinçaltı, dürtü, itki, çağrışım gibi öğeler ile estetik bir ilgisi yoktur.)

Geometrinin Problemi

Kaynak · Noesis

Geometrinin Problemi

Geometri en sonunda belitler (axiomlar) üzerine dayanır ve tüm geometrik tanıtlama belitlerin bireşiminden (axiomların sentezinden) oluşur. Ama belitler tasarımsaldır, çünkü kendileri tanıtlama isteyen terimler kapsar. Örneğin "Nokta parçası olmayandır" beliti nokta kavramını parça, olumsuzlama ve koşaç terimlerinde tanımlar. "Parça," "olumsuzlama" ve "koşaç" belit tarafından verili olarak alınır. Ama bunların da tanıtlanmaları gerekir. Bu durum geometrik yöntemin kendisinin karakterine aykırıdır. Geometrik yöntem tasarımları da belitler yoluyla tanıtlamayı sürdürdüğü zaman bir sonsuz gerilemeye düşer.

Geometrik yöntem bilginin yöntemi değildir. Bu geometrinin yanlış olması demek değildir. Yönteminin yetersiz olması demektir. Geometri de tüm bilimler gibi en sonunda tüm tanımları, tasarımları, hipotezleri vb. ortadan kaldıran kavramsal tanıtlamaya gereksinir.

Gizem ve Gizemcilik

Kaynak · Noesis

Gizem ve Gizemcilik

Tarih “gizemciliği” çoktandır arkada bırakmış olsa da, bu tür şeyler fosilleşmiş biçimlerde bir süre daha varolmayı sürdürür. Gizem sıradan düşüncenin diyalektiğe yaklaşma yoludur. Anlak çelişkinin varlığını ancak “gizemli” olarak, “içrek” olarak, “bilinemez” olarak kabul edebilir. Aynı nedenlerle üçlülük din kavramına da yabancıdır ve ancak monizmi anlayabilir, çünkü bunu anlamak için A =

A’dır diyen özdeşlik ilkesi yeterlidir. Anlak diyalektiği saçma bulur ve reddeder. Gizemcilik monizmin yarattığı saçmalıklara karşı getirilen daha da saçma bir çözümdür. Çünkü bilmediğinin varolduğunu ileri sürmek aptallık dediğimiz şeyin en aptal örneğidir. Aptallık kavramları düşünmeden kullanmaktır.

Ancak özdeşlik ilkesini anlayabilen Anlak için monizm biricik geçerli din biçimidir: Yalnızca Tanrı vardır, çünkü Tanrı = Tanrıdır. Ama bu ilke durumunda bile Tanrının “başkası” saltık olarak ortadan kalkmaz ve ortada kalmada diretir. Eleatikler Varlığın (ya da Tanrının) “başkasını” gerçeklikten yoksun görüngüye başvurarak açıkladılar. Ama görüngü oluş sürecinde olduğu için yalnızca var olmakla kalmaz, yokluğu da kapsar ve bu nedenle çelişkilidir ve bu nedenle soyut varlıktan daha yüksektir. Spinoza için Tözün (ya da Tanrının) dışında “ilinekler” vardır. Spinoza ilinekler sorununu açıklamayı başaramaz, çünkü monistik-analitik bakış açısından bunu yapması olanaksızdır. İlinekler Tanrı ile bir iseler, Tanrıdan başka birşey daha varlık taşıyacak ve Tanrı bir olmayacaktır. Eğer tanrısal değil iseler, Tanrı kendisi olmayan bir “başkası” tarafından sınırlanıyor ve böylece sonlu olacaktır.

Gizem yalnızca gizli ya da kapalı olanı anlatmaz. "Anlaması güç ya da olanaksız olan" demektir. Ama bu modern tanım saçmadır, çünkü anlaması güç olan anlaması olanaksız olan değildir ve güçlük giderilebilir. Gizem anlaşılamayan ya da bilinemeyen ile ilgili olmalıdır. Bu nedenle insanın gizemli olana düşünmenin, bilmenin kendisinden "başka" aygıtlar kullanarak erişmeye çabalaması gerektiği kabul edilir. Ve bu aygıtlar arasında esrime, kendinden geçme vb. birincildir. Gizemcilik buna göre en sonunda "gizem" (μῠστῐκός) çevresinde oluşturulan bir aptallıklar kültürüdür.

Bu temel ya da gizli "gerçekliklere" erişmek onları düşünmek, kavramsallaştırmak ve bilmek demek olacaktır, ki bu yol baştan reddedilir, yoksa gizem bir gizem olmaya son verecektir. Gizem insan için sonsuza dek erişilemez, gizli ve bilinemez kalmalıdır.

"Tanrı ile birlik" gizem ile ilgili olamaz, çünkü Tanrı eğer Tanrı olarak kabul edilecekse bilinmelidir ve Tanrının bilinmesi Tanrı ile birlikten başka birşey değildir. İnsanın bilinmeyen bir şeye inanması saçmadır.

Enteresan olan şey, aslında tuhaf olan şey "bilinemez" olduğu kabul edilen şeyin yükseltilmesi, yüceltilmesi ve sonunda birincil kılınması, giderek bilinemezliğin Tanrının kendisinin bile bir yüklemi yapılmasıdır. Gizemcilik bilinçli bir irrasyonalizmdir.

Bilinemez olan şey insan düşüncesi için yoktur çünkü düşünülemez ve düşüncenin hiçbir kategorisi ona yüklenemez. Bilinemez olan tüm kategorilerin ötesinde ve dışında yatan bir kendinde şeydir. Kant'ın gizemcilerden ayrımı bilenemez hakkında konuşmaması, düşünmemesi, onu duyumsamamasıdır. Gizemci tam tersini yapar ve çenesini tutamaz.

"Bilinemeyene inanç" olanaksızdır, çünkü açıktır ki bilinemez olan, kavramsal olarak belirli olmayan var olmayandır. Böyle bilinemeyen "nesne" karşısında insanın onun var olduğunu söylemesi anlamsızdır. İnancın nesnesi her durumda var olan belirli bir nesnedir ve kavramsaldır, üstelik bu nesne imgesel ya da düşlemsel olsa bile. Ve salt duygu nesnesi olduğu söylenen şey bile, eğer gerçekten var ise, bir kategori ile, bir kavram ile, bir belirlenim ile anlatılmalıdır.

İdeoloji

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

"Germania," Kaulbach, Friedrich August von, 1914. Alman ulusunun simgesi.

İDEOLOJİ

tek bir ilkeye yoğunlaşmış despotik İstencin dünyayı Zor ve Şiddet yoluyla değiştirme programıdır. İdeolojinin Yurttaş Toplumunda yeri yoktur, çünkü özgür Yurttaşın kurtarılma gereksinimi yoktur. İdeoloji istenci ve Duyuncu tanımamasında ancak dünyanın despotik bilinç alanlarında bir Güç olabilirdi. Nazizm Germanik İstenci ırk idealizmine yabanıllaştırdı. Bolşevizm İstencin kendisini reddeden bir İstenç, bir kölelik İstenciydi. Nazizm doğal İstencin, özsel olarak bir dürtünün anlatımıydı. Bolşevizm küçük bir terör Partisinin bütün bir nüfusun İstencine ve Duyuncuna karşı sürekli savaşımıydı. Birinciyi yenmek için bütün bir dünyanın erdemini seferber etmek gerekti. İkincisi bir Tinin kendi ile çelişkisiydi, ve kendi içinde çökerek kendini yoketti.

Doğanın zorunluk belirlenimi ile karşıtlık içinde, Tin özsel olarak Özgürlük karakterini taşır ve ussal belirlenimlerini kendisi geliştiren Dünya-Tini önderlere, kurtarıcılara, ideologlara gereksinmez. Dünya-Tininin ereği özgürlük bilincidir, kendini tüm tüzel, ahlaksal ve törel gizilliklerinde eksiksiz olarak açındırmaktır. İdeoloji kendi tikel iyilerini Dünya-Tinine dayatma istenci olduğu için, Özgürlük ile çatışmak zorundadır. Bu düzeye dek kaçınılmaz olarak Zor, Şiddet ve Terör üzerine dayanmalı, korkutucu olmalıdır. İdeoloji bir korku Devleti, bir korkaklar ve köleler Toplumu yaratabilir.

İdeolojinin kurtarıcı olma karakteri onu kendi gözünde sonsuz ölçüde akladığı için, işlediği en büyük suçları sonsuz haklılık duygusu ile dava uğruna, insanlık uğruna en büyük iyilikler olarak görür.

İdeolojinin kurtarıcı karakteri onu bir tür inanca, ama boş bir türden inanca indirger ve bu boşinanç gene de bir tür kutsallık niteliği taşıdığı için onu yadsımak en yüksek değeri, saltık değeri yadsımaktır ve cezalandırılmalıdır. İdeoloji tıpkı boşinaç durumunda olduğu gibi insanları düşünemez duruma getirmeli, düşünceyi köleleştirmeli, onu önderleri izlemeye, köleliğe indirgemelidir. Yüceltme kendini aşağılama ile birlikte gider. Ve tüm sözde felsefi saçmalıklar arasında ideoloji ile geçinebilen en uygun metafizik materyalizmdir. Yalnızca özdeğin varlığını ileri süren bu imbesil düşünce kendinden duyulan nefrete insanlık nefreti olarak anlatım verir. Materyalizm daha şimdiden düşünmeyen özdeksel kafaların özdeksel kalmasını sağlama bağlar.

İnsanlık ideolojiyi bir tür delilik olarak, bir hastalık olarak görmeye başlamıştır. Savaşta bile bir düşman vardır, ve bir ya da her iki yan haklılık ileri sürebilir, ve boyun eğen düşman normal olarak yok edilmez. Buna karşı İdeolojinin amacı yabancı bir istence, örneğin burjuvazi dediği, emperyalist dediği şeyin istencine boyun eğdirmek değil, ama onu bütününde yok etmektir. Sanki Dünya-Tini Tarihini yanlış olarak yapmakta, ve İdeoloji ussal istencin bu yanlışlığını kendi usdışı özenci ile düzeltmeyi istemektedir. İdeoloji ön-modern despotik tinin şiddet karakterini kalıt alır ve kendini başka istençlerin üzerindeki kurtarıcı olarak, eş deyişle onları yok edecek güç olarak görür. Kendini en yüksek ve en doğru duyunç olarak gördüğü düzeye dek, barışçıl olması, birarada varolmayı kabul etmesi söz konusu bile değildir. Ama kendisi her zaman gerçeket olduğunun tam tersini ileri sürer, ileri sürdüğünün tam tersi olduğunu gösterir. En yüksek iyi olarak en büyük kötülükte bulunmak için sorgulanamaz hakkı vardır.

Franklin D. Roosevelt, Winston Churchill ve Joseph Stalin, Yalta (Kırım) Konferansında, 4-11 Şubat, 1945, Avrupa'nın savaş-sonrası yeniden düzenlenmesi problemini ele aldılar. Bir despot ile değil barışın, işbirliğinin bile sanıldığından bütünüyle başka birşey olduğu ve Churchill ve Roosevelt'in despotu despot olarak görecek özgürlük bilincinden bile yoksun oldukları çok kısa bir süre içinde

anlaşıldı. Despotlar arasında yeğleme gibi bir politikanın geçersiz olduğunu, anlaşmaya çalıştıkları Stalin'in yalnızca Hitler'in bir başka türü olduğunu anlamadılar.

Nazizme karşı Nazizmden de barbar Bolşevizm ile işbirliğinin sonucu "Barış İçinde Birarada Varoluş" olarak bilinen Soğuk Savaş oldu. Avrupa'nın Ortodox ve Katolik Doğusu korku, utanç, ve gerilik içinde varolmak zorunda kalırken, topraklarında nükleer bombaların bulunduğunu bile bilmeyen moronlar dışında bütün bir Yeryüzü onyıllarca atomik yokoluşun eşiğinde soluğunu tutup bekledi.

İdeoloji adına Asya'da ve Avrupa'da yok edilen insanların sayısı bütün bir tarih boyunca savaşlarda yok edilen insanların toplam sayısından çok daha fazladır. İdeoloji hiç kuşkusuz yalnızca sevgili önderlerin bir buluşu, yalnızca onların istencinin bir ürünü değildir. Despotik kültür (ki çok-kültürlülüğü ve kültürel-sakınımı doğrulayan ve savunan Postmodernist sapıklık tarafından bir değer olarak görülür) insanın istençsizliği, duyunçsuzluğu, duyarsızlığı ve duygusuzluğu ile belirlenir ve insanı özgür olarak, dolayısıyla birey olarak, bir değer olarak, gerçek değer olarak tanımayan bu kültür için insanın insanı yoketmesi işlerin normal durumuna aittir. Kültürel ayrımlar hiç kuşkusuz toplumların kendilerine özgü karakterlerini oluşturan, onları ne iseler o yapan etmenler, onların özsel benlikleridir. Ama bu ayrımlar aynı zamanda karşılıklı olumsuzlamalardır. İnsanlığın henüz gelişmemiş, anlamsız, usdışı değerleri olarak sık sık milyonların birbirlerini düşmanlar olarak görmelerinin ve fiziksel olarak ortadan kaldırmalarının pusuda yatan zeminleridir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

İDEOLOJİ VE İNSAN DOĞASI

Kaynak · Noesis

İdeoloji ve İnsan Doğası

Aziz Yardımlı

İkinci Dünya Savaşının hemen arkasından Doğu Avrupa ülkelerinde proleter devrimler yer aldı ve ezilen ve sömürülen insanlığın bir bölümü daha kapitalizm ve emperyalizmden kurtarılarak sosyalizme kavuşturuldu. Milyonlarca insan ilk kez bütün bir tarih boyunca beklenen yeryüzü cennetine kavuştu. Batı yoksulluk, sömürü, zulüm ve savaş içinde çürürken, sosyalist ekonomiler insana gönenç, mutluluk ve bolluk getirdi. Sınıf ayrımları silindi, üretici güçler olağanüstü bir hızla gelişti, devletler sönme yoluna girdi.

— Foto: Maria Starbova, Slovakya, sosyalist dönem.

İdeoloji ve İnsan Doğası

Etik insan doğasından doğar ve bir ideoloji yaratısı değildir. İdeoloji yapay bir etik yaratmayı ister çünkü etik konusunda tam bilgisizlik üzerine, muazzam bir etik gerilik üzerine dayanır. Bu gerilik nedeniyle ideoloji dünya tarihinde ancak modern etik gelişime izin vermeyen çaresiz, despotik toplumlarda bir kurtuluş programı olarak ortaya çıkar. Tarihsel olarak, gelişmiş ve politik olarak güçlü bir yurttaş toplumu temelinden yoksun böyle ülkelerde devrilen monarşilerin yeri ideolojik partiler tarafından doldurulur. Çarlık Rusyası ve İmparatorluk Çini durumunda olduğu gibi, ve benzer olarak Weimar Almanyası durumunda olduğu gibi, yurttaş toplumunun eylemi olmayan devrimler yalnızca devirirler. Demokratik istençten doğmaz, tersine demokratik istence karşı çarpışırlar. Monarşinin boş kalan güç koltuğu uğruna bir kurtarıcılar kalabalığı güç kavgasına girişir. Yeni doğmakta olan demokrasi kolayca ideologların tutku ve şiddeti önünde geri çekilir ve alan despotların despotlar ile çarpışmasına terk edilir.

1. İdeoloji ve İnsan Doğası
2. Popülizm
3. İdeoloji ve Nefret Duygusu
4. İnsan Doğası
5. Güç, Zor, Şiddet, Terör
6. İdeoloji ve Politika
7. Kişilik Kültü ve İdeoloji

SİTE İÇİ ARAMA

Nazi Almanyasında ve Bolşevik Rusya'da henüz güçsüz demokratik istenci temsil eden Reichstag ve Duma aşağı yukarı hiçbir direniş ile karşılaşılmadan yok edildi. Çin'de yok edilecek herhangi bir demokratik kurum olmadığı için despotizm hiçbir kesintiye uğramadan yalnızca el değiştirdi.

Üç ülkede de aynı şey oldu ve güçsüz demokrasiler güçlü despotizmlere yenik düştüler. Ve despotizmin utkuları 'devrimler' olarak kabul edildi. Bir despotizmin bir başka despotizm tarafından devrilmesi bir devrimden çok bir şiddet edimidir ve despotun despot ile kavgasından tarihsel anlamı olan hiçbirşey doğmaz. Bu tür 'devrimler' birincil olarak içerdikleri zor, şiddet ve terör öğeleri nedeniyle 'devrim' adını kazanırlar, sağlayamadıkları toplumsal ve politik iyileşmeler nedeniyle değil.

'İdeoloji' toplumbilimsel bir kavramdır, çünkü yurttaş toplumu kavramını reddeder. Politik bir kavramdır, çünkü devlet kavramını reddeder. İdeoloji toplumbilimi ve politik bilimi ancak diktatörlüğün, tiranlığın, terörün vb. bu bilimleri ilgilendirdiği gibi ilgilendirir.

Despotizmin demokratik devrimi devirmesi karşı-devrimdir ve Bolşevik, Maoist ve Nasyonal Sosyalist 'devrimler' tümü de despotik kültürlerde henüz doğmakta olan demokratik istenci bastıran karşı-devrimler oldular. Her üç durumda da ideoloji demokratik devrimin araladığı kapıdan girerek henüz güçlü olan despotik kültürü tek partinin şiddet kültürüne yeğinleştirdi.

Devrimler ve Modern Devrim

'Devrim' sözcüğü zora dayalı olmak üzere her türden politik güç değişimini anlatmak için kullanılır ve değişim çoğunlukla salt bir hükümet değişiminden öteye geçmez. Bu geniş bağlamda Meksika'da Diaz'ın diktatörlüğüne karşı savaşan köylü önderi Zapata da devrimcidir, ve Bourbon Hanedanını deviren Orleans Hanedanı da tıpkı Jacobinler gibi devrimci olarak kabul edilir. 'Devrim' zorunlu olarak ideoloji gerektirmez. Öte yandan bir devrimi deviren karşı-devrimler de devrim olarak kabul

edilir çünkü karşı-devrim olmaları hiçbirşey devirmedikleri anlamına gelmez. Bu anlamda demokratik devrimleri deviren Nasyonal Sosyalistler ve Enternasyonal Bolşevikler de devrimci olarak kabul edilir.

Salt devirme ile tanımlanan ama neyin devrildiğine ilgisiz olan bu ‘devrimler’ ile karşıtlık içinde, modern devrimler tarihsel misyonlarını tamamlayan imparatorlukların yerlerini yeni misyonları ile demokrasilere bırakmasını anlatır. Demokrasi herşeyden önce salt bir hanedan ya da hükümet ‘devirme’ eylemi değildir. Daha çoğudur ve insanlığın iç despotizminin devrilmesini ve etik yaşamın bütününün evrensel istencin normlarına göre yeniden kurulmasını hedefler. Evrensel insan doğasına özünlü özgürlük istencinin anlatımı olarak demokrasinin işi homo sapiensi gerçek etik yaşamın kuruluşuna doğru geliştirmek, ve etik sınır tanımadığı için, küresel etiğe doğru geliştirmektir. Yurttaşlık istencinin anlatımı olarak demokrasi bir süreç, ereksel bir gelişim süreci olduğu için, süreçteki iniş-çıkışlar demokrasiyi tanımlamak için yeterli olamaz. Demokrasi ereği tarafından, evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği tarafından tanımlanır. Erek ideal olduğu için, erişilen erek bir etik gerilikler türlülüğü olamaz. Etik kavramı evrensel insan doğasına ait olduğu için, erişilen erek zorunlu olarak bütün bir insanlık için etik türdeşlik ya da küresel etiktir.

“Ulusların Baharı” olarak da adlandırılan 1848 Devrimleri bütün bir Avrupa üzerine yayılan bir politik altüst oluşlar dizisi idi. Devrimler birincil olarak demokratik ve liberal nitelikli idiler ve eski monarşilerin kaldırılmasını ve bağımsız ulus devletlerin yaratılmasını hedefliyorlardı. Örgütsüz ve öndersiz olarak, devrimler tüm sınıflar tarafından destekleniyordu. Çatışmalar sırasında on binlerce insan yaşamını yitirdi ve daha da büyük bir sayı sürgüne gitmek zorunda kaldı. Avusturya'da ve Macaristan'da serflik kaldırıldı, Danimarka'da saltık monarşi sona erdi ve Hollanda'da temsilci demokrasi kabul edildi.

Modern devrimler yalnızca devirmekle yetinmeyen devrimlerdir. Özgürlük uğruna devrimlerdir ve evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin kuruluşunu amaçlarlar. Bu kavramlar ideolojik kurgular değildir, sol ya da ortanın-solu ya da sağ ya da ortanın sağı gibi ideolojik saçmalıkları çöpe atarlar. İnsan doğasından, özgür istencin kendisinden doğarlar, herhangi bir entellektüelin kaprisinden değil. Modern devrimin biricik öncülü evrensel özgürlük bilincinin kazanılması, istençsiz halkın özgür yurttaş toplumuna büyümesidir. Tarihsel bir önemi ve anlamı olan devrim salt bir hükümet değişimi olan sözde devrimlerden, ideoloğun istencinden doğan komplolardan başka birşeydir.

Modern demokratik devlet yurttaşın devletidir, salt bir uyruğun değil. İstençsiz kul, serf ya da köle ile karşıtlık içinde, yurttaş istencinin bilincinde olan özgür, kendine değer ve anlam veren bireydir ve saltık olarak ona ait olan egemenliğin paylaşılmasına, onu yönetecek başka bir gücün varlığına izin vermez. Yurttaş yönetilmez ve önder gereksiniminde değildir, çünkü özgürlüğünün bilincinde olan yurttaşın istenci biricik egemen güçtür. Yurttaşın yasaları onun kendi istencidir ve özgürlük yasada kendi hakkının anlatımını bulmak, kendi istencini tanımak ve kendini yönetmekten başka birşey değildir. Yasa egemenliği yurttaşlık istencinin devredilemez ve bölünemez egemenliğidir. Bu kendi egemenliği altında, birey demokratik devletinde tüm evrensel haklarından yararlanır, çünkü onun hakkı onun istenci ve özgürlüğü ile birdir. Ve anayasa yurttaşın egemenliğinin, ve yasalar yurttaşın haklarının anlatımından başka birşey değildir.

Çin’de “devrim” nasıl yapılır?

İdeolojinin Karakteristikleri

İdeolojinin İstemedikleri

Evrensel insan hakları ideoloji için bir hedef değildir çünkü ideoloji bu nesnel-evrensel belirlenimi, bu ideayı salt bir uydurma olarak görür.

Duyunç özgürlüğü ideoloji için kazanılacak değil ama tam tersine bastırılacak bir kavramdır, çünkü ideoloji duyuncu yalnızca aldatılacak düşüncesiz bir duygu olarak görür.

Yasa egemenliği de ideolojinin bir ereği değildir, çünkü ideoloji genel olarak devleti yadsır, partinin tiranlığında ve kişilik kültünde sonlanır.

İdeolojinin İstedikleri

Bir insan mühendisliği programı olarak İdeoloji —

bireysel istencin üzerindedir ve onu kendi modeline göre biçimlendirerek yüksek davanın içerisine soğuracaktır. İdeoloji özgürlüksüz ve istençsiz insanı, güçsüz insanı yakalar, çünkü bu kişilik her zaman bağımlı olmak zorunda olduğu yanılsaması içindedir ve hiçbir zaman sorumluluk almaya hazır değildir; bütün bir varoluşunun dışsal egemen güçler tarafından belirlendiğinden emindir; ve neredeyse bir tür coşku içinde kendinden vazgeçmeye, kendini aldatmaya, kendini yalana uyarlamaya, kendini duyunçsuz bir adak olarak sunmaya hazır ve isteklidir.

İdeoloji toplumun da üzerinde olan bir güçtür, onu onun asıl çıkarı uğruna yönetecek ve ekonomiyi bütününde onun elinden alarak onun toplum olma niteliğini ortadan kaldıracaktır.

Ve devlet-üstü bir istenç olmakla devleti ortadan kaldırarak kendi istencini egemen kılacak, politik yaşamı bir kişilik kültüne indirgeyecektir.

İdeoloji politik bir istenç değildir. Anti-politik bir istençtir ve tüm programı evrensel insan haklarının ortadan kaldırılmasından, duyunç özgürlüğünün bastırılmasından ve yasa egemenliği yerine parti diktatörlüğünün geçirilmesinden oluşur. Bu genel olarak politikanın ortadan kaldırılmasıdır. İdeoloji en sonunda bir kişilik kültü olarak tarihsel bir anomali olduğunu tanıtlar.

İdeolojik Savlar

İdeoloji —

kendini egemen istenç olarak ileri sürer — daha güçlüsü olmayan bölünemez ve devredilemez saltık güç olarak;

kendini duyunç olarak ileri sürer — haklı, doğru ve iyi olanın biricik moral yargıcı olarak; ve

kendini dünyada hakkın edimselleşmesi olarak ileri sürer — soyut bir doğal hak kurgusu olarak değil, ama hakkın kendisini belirleyen materyal güç olarak.

İdeoloji bütün bir etik yaşamın nasıl olacağına, devlet, toplum ve aile yapılarının nasıl belirleneceğine karar verecektir. Bu iş insan doğasına bırakılamaz, çünkü insan doğası kavramı metafiziksel bir yanılsamadır ve insan tini pozitif terimlerde yeniden tanımlanmalıdır.

İdeolojik Beklentiler ve Beklenmeyen Sonuçlar

İdeolojinin programı başlangıçta tasarlananlardan bütünüyle başka sonuçlar getirir. İdeoloji —

üretici güçleri geliştirecektir; ama bireysel istenci reddettiği için sonuç ekonominin bütünsel çöküşü, işçi sınıfının sömürüsü, köylülüğün kitlesel kıyımı ve dolayısıyla kıtlık ve açlıktır;

devleti ortadan kaldıracaktır; ama sonuç tarihin bildiği en güçlü tiranlıkların doğuşudur;

barışı getirecektir; ama sonuç kurtarılması gereken insanlığın kendisini yok etme gözdağını veren bir nükleer silahlanmadır;

ve genel olarak, bolluk ve gönenç yerine açlık, kıtlık, kitle kıyımları, toplama kampları, nükleer savaş gözdağı ile tanımlanan bir bozulmada sonuçlanır.

Ortaya çıkan şey tüm hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış ve sindirilmiş uyrukların bir eşitliğidir. Propagandaya ayarlanmış bir evrensel eğitim, çalıntı teknoloji üzerine silahlanma, işlemesi olanaksız bir planlı ekonomi, korku, utanç ve yalan ilişkileri düzleminde insan karakterinin tam bozuluşudur.

İdeoloji evrensel insan hakları ve tüm yurttaşlar için hak eşitliği kavramını bir yanılsama olarak görür, çünkü ideoloğun bakış açısından hak ancak egemenin gücünden doğabilir ve ideolog "daha eşit"tir. Onun için, "yurttaş" kavramı, tıpkı bu kavram ile bağlı hak, eşitlik, özgürlük kavramları gibi, yalnızca metafiziksel bir uydurmadır. İdeoloji için demokratik toplum özgür ve eşit yurttaşlardan değil, düşman ve eşitsiz sınıflardan oluşur ve pozitif olgular olarak eşitsiz hakları ile burjuva ve proleter sınıfları vardır. Politik güç toplumsal hak eşitliğinden doğmadığı için, ulus değil sınıf egemendir.

İdeoloji ekonomik ya da sınıfsal eşitsizliği politik eşitsizlik olarak görür. Burjuva toplum ya da kapitalist toplum dediği yurttaş toplumunun egemen sınıf ve ezilen sınıf olarak bölünmüş sınıflı toplum olduğunu ileri sürer. Politikayı yurttaşın değil, sınıfın sorunu olarak, ve sınıfı ekonomik değil politik bir kavram olarak görür.

Bu ideolojik düşünceler düzleminde, modern devlet evrensel istencin anlatımı değil ama güçlü kapitalist sınıfın baskı aracıdır. Yasa eşit yurttaşların istencinin anlatımı değil ama egemenin buyruğudur. Devlet bir demokrasi değil ama egemen sınıfın diktatörlüğüdür. İdeoloji modern birey, modern toplum, modern devlet kavramlarını yabancılar.

Yurttaş Kavramı ve İdeoloji

Yurttaş istencinin bilincinde olan ve yasalarını kendi istenci yoluyla belirleyen özgür bireydir. İdeoloji bireyselliği dayanılmaz bulur ve onu varoluştan tam olarak silmeyi ister, çünkü bireysel özgürlük her kötülüğün kaynağıdır. Yurttaş özel mülkiyet iyesidir ve modern tarihin ilk büyük yanlışlığı bunda yatar. Yurttaş duyunç özgürlüğünü kabul eder, ve ikinci yanlışlık budur. Son olarak, yurttaş özgür ve egemen olduğunu kabul eder ve bu nedenle evrensel insan haklarını ve yasa egemenliğini doğrular. Bu da yanlıştır ve ne onun bireysel hakkının bir değeri vardır, ne de yasalar istencinin anlatımlarıdır. Yurttaş yoktur.

İdeoloji "yurttaş" kavramının yerine "burjuva" sözcüğünü geçirir (ki bu son terimin "kentli" anlamına gelmesine karşın, ideolog onunla kapitalist dediği bir hırs karakterini anlar). Buna göre "yurttaş toplumu" kavramı da reddedilir ve "burjuva toplumu" olarak ya da "kapitalist toplum" olarak yeniden tanımlanır. İdeoloji "demokrasi" kavramını reddeder çünkü onun despotik bilincinde "demokrasi" diktatörlük, daha tam olarak burjuva diktatörlüğüdür. Onun yerine "gerçek" demokrasiler olan "halk demokrasilerini" kurar.

"Yurttaş toplumu" kavramının politika biliminden atılması ve yerine "kapitalizm" teriminin geçirilmesi bu bilimi bilimsellikten bağışlar ve ideolojinin terminolojisini kullanan bir görüşe indirger. Kapitalin birincilliğini anlatan "kapitalizm" terimi politik çözümlemede hak, ahlak ve etik

kavramlarını salt ikincil süslemelere indirger ve o zaman kapital olarak mülkiyet yalnızca bir sömürü aracı olurken, istençsiz ekonomi yalnızca hırsın bir işlevine döner. Ve o zaman devlet ve yasa egemenliği moral özünü yitirir ve yalnızca egemen sınıfın çıkarlarına ayarlanmış bir baskı aracı olur.

Etik yapıyı bir 'üstyapı' olarak ve istenci 'özgürlüksüz' bir güdü olarak görmesine karşın, ideoloji kötülüğü yeryüzünden silecek, insanlığın bütününü kurtaracak, aslında bütün bir tarihi yeniden yapacaktır. Tarihin başıboş gidişine bir son verecek, onu denetleyecek, programlayacak ve planlayacaktır. Öyle görünür ki tarih şimdiye dek salt bir saçmalık olarak işlemiş ve bütün bir insanlık ideolojinin ortaya çıkacağı mutlu anı beklemiştir.

Değişimin bütün gizi ideoloğun yaratıcı bilincinde, daha ussalı olmayan ussallığında yatar. İnsana ne olması ve ne yapması gerektiğini o öğretecek, ve bunu ütopik beklentiler içinde değil, ama ele geçirdiği devlet gücü yoluyla bilimsel olarak yapacaktır. Bilimsellik materyal altyapıya uyumlu olma koşuluna bağlıdır. Ve herkesten önce ideolog materyal çevrenin birincilliğini anlar ve onun belirleyiciliğin kabul eder. İnsan özgürlüğü altyapının direnilmez gücü karşısında yalnızca bir yanılsamadır.

İdeoloji hedefleri açısından esenlik sözü veren dinleri de gölgede bırakır, aslında onları büyük yalanlar olarak silip atar ve kendi programını biricik gerçek insanlık programı olarak ileri sürer. İdeoloji dinin yerini aldığı için de dini yerinden etmelidir.

İdealar ideoloji üretmez. Hak, ahlak ve etik alanlarının kavramları ideolojik kurgular değildir.

Eleştiri ve İdeoloji

Her eleştiri ideoloji olmasa da her ideoloji bir eleştiridir ve her eleştiri bir ön eleştirinin eleştirisidir. İdeoloji tepkiseldir. Eleştirinin yargısı tıpkı eleştirdiği yargı gibi göreli bir ölçüte dayanır. Ama ideoloji saltık bir ölçütten yoksun olsa da kendi göreliliğini saltık olarak ileri sürer ideolojinin eleştirisinin eleştirisi bir ihanet olarak, döneklik olarak, düşmanlık olarak görülür (örneğin kendisi bir Marxist olan Kautsky'nin Bolşeviklerin devrimcilik ile özdeş gördükleri şiddet ve terör politikasını eleştirisi böyle görüldü).

'Eleştirel düşünme' bir başka 'eleştirel düşünme' tarafından eleştirilir ve kendisi onun eleştirisidir. Eleştiri 'düşünen irdeleme'dir, ama düşünen irdeleme olması eleştirinin kendisini başka bir düşünen irdelemenin nesnesi yapar. İrdelediği şey de benzer olarak düşünen bir irdelemedir. Kolayca her olumsuz irdelemeye ve incelemeye eleştiri denebilir ve her eleştiri başka her olumsuz irdelemenin ve incelemenin eleştirisidir.

Öngörülen toplumsal dönüşümün "taşıyıcıları" olacak insanlara bir eylem planı sunan bir tiranlık kursu olarak "Eleştirel Toplum Kuramı" gibi şeyler henüz çağdaş üniversitenin programında eleştirel düşüncenin nesneleri olarak değil, propaganda araçları olarak kullanılmaktadır.

Popülizm

Popülizm

Popülizm halkın istençsizliği üzerine dayanır ve onun usdışı dürtü ve itkilerini, alışkanlık ve geleneklerini, eğilim ve değerlerini kötüye kullanarak politikayı yozlaştırır. Popülizm halka dayanmada kendini "demokrasi" gibi gösterir, ama değildir. Ön-modern kültürün despotik karakterini kızıştırarak politikanın kendisini engeller. Demokrasi halkın değil, yurttaş toplumunun politik istencidir.

“Halk” terimi sık sık yüceltilir. Ve “yığın” ve “kitle” sözcükleri de. Çünkü bu terimler propagandanın, yalanın ve aldatmanın asıl nesnesini oluştururlar.

Popülizm politikanın halkın olmayan istencine uyarlanmasıdır. Halk istençsiz ve dürtüsel olmada yurttaş toplumundan başka birşey, gelişmeyen, ilerlemeyen, değişime dirençli ve yeniliğe düşman gelenekçi bir kitledir. Ve yönetilmesi gereken bir kitledir. Halkın istençsizliği doğrudan doğruya “halk” kavramının politik bir kavram olmadığını belirtir. Buna göre “popülizm” de demokrasi ile, yurttaş toplumu ile ilgisi olmayan bir terimdir. Demos “halk” demek değildir ve bir aptallar toplumu olmayan klasik Atina’da demos terimi köleleri ve kadınları da kapsayan nüfusun bütünü için değil, yalnızca özgür yurttaşlar grubunu anlatmak için kullanılıyordu.

Popülizm istençsiz kitlelerin önder gereksinimini karşılar.

Popülizm demokrasiye benzer, ama yurttaş toplumunun özgür istencinden yoksundur ve bütününde halkın dürtüsel istekleri üzerine beslenir.

Popülizm ideoloji de değildir, bir programı yoktur ve hedefleri halkın geçici eğilim, istek, özlemlerine vb. göre belirlenir.

Popülizm yetkeci ve zorlayıcıdır, ve dürtüsel olmada parlamento ile geçimsizdir.

Politika evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği uğruna eylemdir. Popülizm dürtüsel eylemdir.

Popülizm politikanın tüm etik içeriğini boşaltır. Popülizm kendini etnik, ırksal, sınıfsal, mezhepsel etmenlere uyarlamada genel olarak —

evrensel insan haklarını çiğner;

duyunç özgürlüğünü çiğner; ve

yasa egemenliğini çiğner.

Halk ulus değildir. Halk özgürlük bilincinden yoksun olduğu için egemenlikten de yoksundur ve politik bir karakter taşımaz. Yurttaşın istenci özgür ve dolayısıyla politiktir, ve bu evrensel istenç tikel belirlenimleri olan evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliğinin kaynağıdır. Dürtünün istence üstünlüğünün güvencesi olmada, halk her zaman evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü ve yasa egemenliğini çiğnemeye yatkındır.

Popülizm halkın dürtülerinden politika türetir ve bu nedenle demokrasinin kendisinin kronik problemidir.

Popülizm halkın doğrudan isteklerine yanıt veren yalancı bir politikadır. Popülizm bir dejenerasyon değildir çünkü halk her zaman dejeneredir. Halkın egemenliği değildir, çünkü halk hiçbir zaman egemen değildir. Bozuk bir demokrasi de değildir, çünkü demokrasi her zaman iyileşme ve düzelme sürecinden başka birşey değildir. Bir bunalım değildir, çünkü demokrasi her zaman bunalım olmalıdır. Popülizm politik gücün istençsiz halkın dürtülerinden türetilmesidir ve bu düzeye dek yalancı bir problem değil ama demokratik istencin gerçek problemidir.

Klasik Yunanca’da demos (δῆμος) ve ethnos (ἔθνος) sözcükleri karşıtlık içindedir. Demos “özgür yurttaşları” ya da “egemen halkı” anlatırken, ethnos kalabalık, sürü gibi açıkça politik olmayan insan grubunu anlatır. Sözcüklerin birbiri yerine ya da anlamdaş gibi kullanılabilmesine karşın, aralarındaki başlıca ayrım demosun politik bir anlamı varken, ethnosun yabancı insan gruplarını (“etnik” grupları) belirtmek için de kullanılmasıdır.

Popülizm ve İdeoloji

İdeoloji halkın dolaysız isteklerini programına uygun olmasalar da üstlenir ve kitlelerin desteğini kazanır: Bolşeviklerin halka sundukları şeyler ekmek, toprak ve barış idi. Ve Nazilerin Alman halkına sundukları şeyler iş, anti-semitizm ve etnik gurur duygusu idi. Popülizm ideolojiye benzer ve ideoloji tarafından kullanılır.

İdeoloji ve Nefret Duygusu

İdeoloji ve Nefret Duygusu

İdeolojinin bilgeliği insan doğası kavramından, insanın ussal istencinden doğmaz. “Altyapı” denilen pozitif realiteden ve görgül bir yönteme göre ya da bir tür yansıma yöntemine göre doğar — ve bir tür tabula rasa olarak görülen insan doğasını yeniden tanımlar. En azından ideolojinin ‘bilgikuramı’ bunu söyler. Bu evrik bir epistemolojidir: Kavramlar dışsal materyal dünyanın insan bilinci üzerindeki sönük izdüşümleri ya da izlenimleridir. Bu epistemolojiye göre, a priori olan realite, a posteriori olan idealitedir.

Platon bilginin bir tür anımsama gibi olduğunu, insan düşünme yetisine özünlü İdeaların etkinleşmesi olduğunu düşünürken, Descartes da başka terimlerde yine aynı şeyi, bilginin kaynaklarının bizde olduğunu belirtti. Klasik felsefe için bilgi insan usunun nesnel kavramlarını ilgilendirir ve bu nedenle insana dışarıdan verilen ve onun sorgusuzca kabul etmesi gereken bir inak değil, bir inanç değildir. Buna karşı ideolojinin ‘epistemolojisi’ bilincin çevrenin bir ürünü olduğunu, altyapı tarafından belirlendiğini ya da materyal dış dünyanın bir yansıması olduğunu söyler. Bu materyal epistemoloji deneyimi bilginin kaynağı olarak kabul eden görgücülüğün bilgi öğretisi gibidir. Görgücülük ve özdekçilik arasındaki ayrım görgücülüğün bu yansıma öğretisinin kuşkuculukta sonuçlandığını kavraması, ideolojinin ise böyle karanlık derinliklere inme gereğini duymaksızın sığlıkta kalmayı yeğlemesidir. Görgücülük duyusal deneyimi sözde bilginin kaynağı olarak alıken, özdekçilik için kaynak duyuma neden olan özdektir.

Realitenin a priori kavramlar tarafından belirlendiği ya da biçimlendirildiği kabul edilirse, ideolojinin realitesi kendinde realite değil, ama onun kendi öznelliği tarafından belirlenen ve uygun gördüğü öznel kategorilere göre biçimlendirilen öznel bir realitedir. Varolan birşey değildir. Bu öznellik nedeniyle ideolojinin üstlenmeyi istediği ‘nesnellik’ ya da ‘bilimsellik’ görünüşü salt bir niyettir ve ideolojik düşünme edimi devrimci tutkuların yeğinliğine boyun eğer, çünkü — bir görgücünün görgücüler için haklı olarak bildirdiği gibi — “us her zaman tutkuların kölesidir.” Bir tutku sorunu olan ideoloji için duygusallık — hiç kuşkusuz özellikle nefret terimlerinde beliren duygusallık — her zaman düşünmenin önünde gider.

İdeoloji modern realiteyi hak, özgürlük ve eşitlik bilincine doğru gelişmekte olan bir süreç olarak değil, ama egemen sınıfların bir komplosu olarak görür — despotizmden demokrasiye doğru bir devrim olarak değil, ama burjuvazi tarafından belirlenen bir sömürü, yalan ve baskı düzeni olarak. Onun için insan istenci hiçbir değeri ve önemi olmayan boş bir sözcüktür. İdeoloji kendi işlevini ve varlık nedenini çürütecek bir tarihsel erek kavramını doğrulayamaz. Onun için tarih bir gelişim süreci değil ama bir yanlışlıklar çokluğudur. Ve onun için insanın tarihsel moral geriliği, toplumların etik-dışı yapıları ve devletlerin despotik karakteri tümü de bütün bir tarihe söz geçiren tarih-üstü bir gücün komplosunun sonuçlarıdır.

İdeoloji bir eleştiri olduğu için eleştiriye bağışıktır.

Her eleştiri bir ön-eleştirinin eleştirisidir. Eleştiri eleştireni yargıç yapar, ama yargıç kendisi daha

şimdiden yargılanmış bir yargıçtır. Eleştiri görelidir, saltık değil, ve bu nedenle ancak göreli bir değeri ve önemi vardır. Bu nedenle ‘eleştirel felsefe’ gibi ideolojik etiketler birer banalite anlatımı olarak görünür.

İdeoloji tarihi haksızlık, yoksulluk, eşitsizlik, kavga, savaş terimlerinde tanımladığı düzeye dek bu kötülük tablosuna karşı güçlü bir duygu ve heyecan öğesi kapsar. Bu olguyu anlatmak için bir ideoloji türü olarak zaman zaman kullanılan “nefret ideolojisi” gibi anlatımlar uygun değildir, çünkü nefret içermeyen ideoloji gibi birşey yoktur. İdeoloji kuramında olduğu gibi kılgısında da her zaman nefretin eşliğindedir, sık sık yalnızca nefreti eylem dürtüsü olarak kullanır ve dolayısıyla ideolojinin entellektüel etkinliği nefret duygusuna uyarlanan uslamlamalar üretmekten oluşur. İdeolojinin politik dilini yalnızca düşünceye indirgemek ve duyguyu gözardı etmek duygusuzluk olacaktır. İdeoloji birincil olarak duygusallık tarafından güdülenir, ve bilinçsiz dürtüler, saldırganlık eğilimleri ve yoketme içgüdüsü aynı zamanda ideoloji için vazgeçilmez enerji kaynaklarıdır.

Dünyayı zor yoluyla değiştirme istenci olarak ideoloji korkutucudur, ilk dürtüsünü mantıktan değil heyecandan alır, ve kendisi korku ile beslenerek varolan despotik potansiyeli yok edici bir güce doğru büyütür. İdeolojik nefret terörün yeğinliğine ulaştığı zaman bundan böyle ideolojinin entellektüel boyutundan söz etmenin bir anlamı kalmaz.

Paradoksal olarak, nefret duygusu kendini bir tür duyunç olarak gösterir — tıpkı suçlayıcı ve cezalandırıcı bilinçsiz süper-egonun da yanlışlıkla moral-ideal kaynağı olarak görülmesi gibi —, çünkü toplumsal ve politik kötülüğün saltık yadsınması saltık iyilik olarak görünür. Ama bu yargı politik mantıktan değil, duygulardan, nefretten ve ona eşlik eden korkudan doğar ve sonunda kendisi yadsıdığı kötülükleri çok çok aşan bir zor, şiddet ve terör eylemine dönüşür. İdeoloji bütün bir dünya tarihini, bütün bir modern realiteyi bir moral yanlışlık olarak yargılar. Ama bu yargısının kaynağı duyunç değil, nefret duygusudur, ve nefret insanı bir tutkunun kölesi yapar. İdeolojinin moral gelişimin erken evrelerinde olan bilinci ve moral olarak gelişmemiş kültürleri yakalamasının nedeni duyunçsuzluktur. Duyunç özgürlük, içsel özgürlük demektir. İdeoloji duyunç özgürlüğünü yadsır. Ve ideolojinin toprağı olan despotik kültürlerin birincil semptomu duyunç geriliğidir.

İdeoloji kapsadığı ve dayandığı açık ve güçlü nefret öğesi nedeniyle insan doğası ile çatıştığı için, programını gerçekleştirmenin yolu bu doğaya zor ve şiddet uygulamaktan ve onu sürekli bastırılmış tutmaktan geçer. İdeoloji despotik bilinçlerde ve kültürlerde doğar, kölelik tini ile beslenir ve varoluşu özgürlük bilincinin yokluğu ile koşulludur.

Yirminci yüzyılın büyük ideolojik imparatorluklarının ve bunların uydularının devrilmeye ve bozulmaya başlamış olması olgusu ve gözler önüne serilen trajediler bile ideolojik dürtüyü yatıştırmak için yeterli değildir. İdeoloji nefret duygusunda özgür düşünmeyi etkili olarak bastırır ve usu tutkuların kölesi yapar. Bu nedenle klasik felsefeden nefret eder. İdeoloji modern kültürde köşeye sıkışmış ve hiçbir yönü ve yolu kalmamış insan için bir almaşık olarak, bir tür rahatlatıcı yalan olarak işe yarar. İdeolojiyi tanımlayan nefret duygusuna öyle bir iyimserlik eşlik eder ki, ideoloji arkasında bıraktığı kitle kıyımlarını, nükleer savaş gözdağını ve küresel çevre yıkımlarını umursamaz. Bir ek olarak, ideoloji moral düşüklüğü örtmenin, kendini olmadığı birşey yapmanın en etkili yollarından biridir.

Demokrasilerde ilerleme özgürce, sınırsızca ve engelsizce yer alır, çünkü demokraside korku yoktur. Tarih için önemli olan şey tinin kendi tutucu, değişmeyen, gelişmeyen despotik süredurumundan kurtulmasıdır. Bu ancak evrensel özgürlük bilincinin büyümesi ve güçlenmesi ile olanaklıdır.

İnsan Doğası

İnsan Doğası

Ne kadar ideolog varsa o kadar ideoloji vardır. İdeoloji insan yapımıdır. İnsan doğası, değil. Ve insan doğasına özünlü evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği kavramları ideolojik uydurmalar değil, zamansal, geçici, yitici, değişken olmayan saltık idealardır.

İnsan doğası kavramı kültürel bir kavram değildir ve bu nedenle bir kültürel inceleme nesnesi yapılmaya uygun değildir. Tam tersine, kendisi kültürel incelemeler için ölçütleri sağlar. Bütün bir kültür dünyasını insan tininin ideale ilerleyen sürecinde geçici ve geri, çoğunlukla anlamsız ve değersiz şekillenmelerinin bir dizisi olarak gösterir. Bu idealin bakış açısından, tarihsel aile yapıları, tarihsel toplum yapıları ve tarihsel devlet yapıları insanı doğallığından tinselliğe yükselten ve gene de henüz etik idealin gerisine düşen kurumlardır.

Bir kültürü o kültürün içinde kalarak ve yalnızca başka kültürler ile karşılaştırma içine getirerek anlama gibi bir hermeneutik görelilik yönteminin kendisi kültüreldir ve kendini bir inceleme nesnesi yapar. Hermeneutik anlama ussal anlama değil, bu nedenle bir anlama değil, yorumlama ya da anlamamadır. İrdeleme, inceleme, çözümleme, yorumlama vb. tümü de kültürel nesneye bireysel öznenin kavramlarının yatırılmasını gerektirir. Ussal anlama bu kavramların nesnel, sağın, saltık anlam ve değerleri içinde kullanılmasıdır. Bu yapıldığı zaman, yorum doğru yorum olarak bir yorum olmaya son verir. Tikel kültürleri anlama ve değerlendirme edimi o kültürlerin dışında yatan ideal ölçütleri gerektirir.

LOGOS (İDEA)

DOĞA

TİN

FİZİK-ÖNCESİ

FİZİK

FİZİK-ÖTESİ

İnsan doğası kavramı Platonik İdealar kuramından doğar. Tin Doğayı ve İdeayı (Logos) öncülü olarak alır. Kavramsız kültürel literatürde ‘metafizik’ anlatımı her zaman yanlış kullanılır ve çünkü fizik-öncesi olanı, Logosu ya da İdeayı anlattığı kabul edilir. Eğer ‘metafizik’ terimi doğru birşey anlatacaksa, bu ancak ‘Tin’ olabilir ve açıktır ki eğer anlam ve kavram arasında bir uygunluk olacaksa, metafiziksel olan tinsel olandır.

Platonik İdea nesneldir, ve doğa ötesi ya da tin ötesi değil, ama ikisine de içkin, ikisinin de ussal özleridir. İnsan bilincine sınırlı değildir ve ondan bağımsız olarak vardır, ve “nesnellik” terimi bu bağımsızlığı anlatmak için en uygun terim olarak görünür. Doğal bilinç varlığı ilkin özdeksel olana, sonra biraz kuşku ile de olsa tinsel olana sınırladığı için, İdeaların nesnelliğini yadsımak zorunda kalır. Ama nesnellik ne doğal olana ne de tinsel olana sınırlıdır. Ve nesne olarak nesne ile ne doğa alanında ne de tin alanında karşılaşılır.

İdeaların varlığı ilkin görgücülük tarafından reddedilir, çünkü görgücülük varlığı duyusal deneyimden türetir ve İdea deneyim nesnesi değildir. Görgücülük ve özdekçilik arasındaki ayrım görgücülüğün düşüncelerin (İdeaların) kaynağını ‘duyusal-deneyim’de bulurken, özdekçiliğin duyumların kaynağının ‘özdek’ olduğunu ileri sürmesidir. Gerçekte ne deneyim düşüncesiz-kavramsız olarak deneyimdir, ne de ‘özdek olarak özdek’ duyusaldır. Görgücülük ‘varlığı’ duyusal olana sınırladığı için İdeaları yadsımasında çok haklıdır. Ama görgücülük ‘varlığı’ duyusal olana

sınırlamada yanılır, çünkü ‘varlık’ duyusal değildir.

İnsan doğasının evrim sürecinin ereği olarak doğması onu teleolojik bir kategori ve realite yapar. Bunun anlamı doğa yasalarına göre homo sapiensin türeyişinin zorunlu olmasıdır. Doğal homo sapiens henüz tam değildir, yarımdır ve hayvansaldır, ve tinsel homo sapiens de olmak zorundadır. Homo sapiens başlangıçta yalnızca potansiyel ya da gizil bir varlıktır, ve ancak tinsellikten bütünüyle soyutlanmış bu durum insanın “doğa durumu” denilen şeyi anlatır. Bu doğa durumunda bile homo sapiens salt doğadan daha çoğudur ve gizil olarak tinseldir. Bu gizillik salt gizillik olduğu için edimselleşmesinin mantıksal zorunluğunu kapsar: Edimselleşmeyecekse bir gizillik değildir. Gelişimin güdüsü insanın kendi doğasından doğar ve homo sapiens kendi özü olan aynı ideanın bir realitesidir.

Anaxagoras “Nous/Us evrenin özüdür” derken İdeaların varlığı ile aynı anlamda bir varlıktan söz eder. İnsan ussaldır ve evren ussaldır. Usu ancak Us, Nousu ancak Nous, Logosu ancak Logos bilebilir. Klasik felsefenin özsel karakterini gerçek varlığın Nous olduğu ve Nousun bir oluş sürecine altgüdümlü olmayan ve böylece değişimsiz olan varlık olduğu düşüncesi belirler. Oluş kavramı varlıktan daha yüksektir, çünkü karşıtlar olarak varlığın ve yokluğun birliğidir.

Nous/Logos, Doğa ve Tin kavramları üçü de ussal olan varlık alanlarını anlatırlar. Natüralizme ya da materyalizme göre varlık alanı yalnızca Doğaya sınırlıdır, Logos boş metafiziktir ve Tin en iyisinden özdeğin bir türevidir. Görgücülük Doğanın yanısıra Tin alanının da varlığını kabul eder ve Logosu kuşkulunun alanına sürer. İdealar alanını bilinemez kendinde-şey saymak kuşkuculuğa ya da bilinemezciliğe özgü bakış açısıdır. Tümü de (natüralizm/materyalizm, görgücülük ve kuşkuculuk) insan doğası kavramını görgül olmadığı için kuşku ile karşılar ve yadsır.

Bu ‘fizik-ötesi’ — ya da düzelterek okursak — bu ‘fizik-öncesi’ mantıksal anlamda, insan doğası kültürel ya da tarihsel olarak göreli bir nesne değildir. İnsan doğası kavramı hak, özgürlük ve istenç kavramlarını da kapsar ve politik bağlamda doğuştan ya da verili ya da a priori olanlar bunlardır. Yasalar, anayasalar, kurumlar, devletler vb. tümü de hak ya da özgürlük ya da istenç kavramlarının pozitif belirlenimleridirler.

Tarihsel bir etik yapıyı anlamak için o kültürün normlarının, değerlerinin, geleneklerinin, boşinançlarının vb. dışına çıkmak ve etiğin bilgisinin bakış açısından bakmak zorunludur — oluş sürecindeki herhangi bir ham etik realitenin değil, ama ideal etiğin bilgisinin. Etiğin bilgi sorunu olması göreli-tarihsel etik tasarımlarını etik-dışı kılar, çünkü ‘göreli bilgi’ boş bir sözdür. Etiğin bilgisi saltık etiğin bilgisi ya da etiğin saltık bilgisi demektir. İnsan doğası kavramı hem etik hem de bilgi kavramlarını görelilikten kurtarır ve onları zorunlu ve olanaklı kılar.

Etiğin bilgisi olmaksızın, ideal etiğin bilgisi olmaksızın etiğin realitesinin kendisi olanaklı değildir. Modern toplumu ön-modern despotik toplumlardan ayırdeden özsel yan bu toplumun etik yapısını bilgili olarak, bilinçli olarak, istençli olarak, kısaca özgür olarak kurmakta olmasıdır. Modern etik salt bir alışkanlıklar yapısı olmanın ötesinde, kavramın bilgisi tarafından belirlenen akışkanlıklar yapısıdır. Modern kültürde her yeni etik belirlenim yeniden yargılanır, her yasa, her düzenleme, her politik karar, her eylem bütünüyle gün ışığındadır, bütünüyle saydamdır ve her zaman usun ve duyuncun yargısının önündedir.

İnsan doğası kendiliğinden-açık bir gerçeklik olarak alındığında, etik yaşamın biçimi ideoloğun göreli olarak ya da dilediği gibi belirleyebileceği plastik birşey olmaktan çıkar. Özgürlük ‘dilediğini yapma özgürlüğü’ ya da ‘seçme özgürlüğü’ değil, eylemler açısından iyi ve kötü seçimler arasında ayrım yapabilme gücüdür. İyi ve kötü arasındaki ayrım keyfi birşey değildir. Duyuncun ussallığı

onun iyi, doğru, haklı olanı doğrulamaktan başka birşey yapamamasında yatar. Özgürlük varoluşun keyfi olarak ya da dilediği gibi değil, öz tarafından belirlenmesidir. Ve duyunç tarafından belirlenen yaşam özgür etik yaşamdır.

İnsan insan doğası ile doğar, ve hak, ahlak ve etik belirlenimleri bu doğadan doğar. Etik felsefecilerin, kutsal denilen yazıların, şeriat denilen yasaların ya da ideolojilerin belirleyebileceği birşey değildir. Etik verili insan doğası tarafından belirlenir. Ve insanın bilme yetisi onun kendi doğasının bilgisinin de olanağıdır. Bu düzeye dek insana bilgiyi çok gören kuşkucu felsefeler kendi kavramları gereği etik-dışı felsefelerdir ve ortaya sürdükleri hedonistik etik, yararlık etiği, deontolojik etik vb. yalnızca etiğe ilgisiz ya da doğrudan doğruya etik-dışı kuramlardır.

Bütün bir insanlığın yaşam biçimini baştan sona kendi öznel programına göre yeniden örgütlemek isteyen ideoloji insan doğası ile, hak, ahlak ve etik kavramları ile çarpıştığının bütünüyle bilincindedir. Bu nedenle hiç düşünmeden insan doğası kavramını reddeder. İdeoloji ‘bilimsel’ olduğunda diretir, ama felsefenin, diyalektiğin vb. yalnızca adını kullanır, tinini değil. İnsanı özsüz, plastik bir varlık olarak, dünyaya fırlatılmış bir şey olarak, ya da saçma insan olarak görür ve bu kendi nihilizmine aldırmadan ona kendi kurtarıcı imgeleminden belirlediği bir yaşam biçimini dayatır. Ya da ütopik olmaktan çıkıp ‘bilimsel’ olabilmek için zora başvurmanın zorunlu ve böylece ‘bilimsel’ bir gerektirim olduğunu ileri sürer.

İdeoloji insanın etik yaşamını kendini özgür istenci yoluyla belirlemesi değildir. Tam tersine, ideoloji özgür istenci salt özgür olduğu için reddeder ve insanı altyapı tarafından belirlenme gereksiniminde olan bir kölenin değersizliği içinde alır. İdeolojik entellektüel çaba insan doğası kavramı ile, insan ideası ile bir hesaplaşmadır. İdeoloji insan doğası kavramından doğmaz. Ona karşı doğar ve bütün bir etik yapıyı insan doğasına aykırı yollarda yeniden belirleme programıdır.

İdeoloji moral normlarını dürtülerden türetir — tıpkı görgücülüğün moral değeri “haz ve acı“ duygularından türetmesi gibi —, ve bireysel duyunca yapacak bir iş bırakmaz. Kişi yalnızca böyle belirlenen ideolojik normlar ile uyumlu olmalı, kendi duyuncunu bütünüyle bastırmalıdır, çünkü ideolojik normu duyuncun saltık ölçütleri ile, kendinde iyi, haklı ve doğru olan ile sorgulamak doğrudan doğruya ideolojinin yadsınmasına götürecektir. İdeolojinin tasımı şöyledir: İdeoloji yüksek davadır; yüksek davalar sorgulanmaz; öyleyse ideolojiyi sorgulamak ihanettir.

İdeolojinin kendisi kendini özgür ya da özerk düşünce olarak görmez. Realitenin, altyapının, materyal koşulların bir yansıması olarak, çevrenin belirlediği bir bilinç olarak görür ve ‘bilimsellik’ ile anladığı şey bu türevselliktir. İdeoloji bütünüyle tarihsel çevre tarafından belirlenir, hiçbir öz-belirlenim tanımaz ve özgür duyunca ve özgür istence ne izin verir ne de dayanabilir. İdeolojiye göre, üretici güçler üstyapıya ait herşeyi belirleyen özerk, giderek fetişistik altyapı etmenini sağlar ve buna göre ideolojik programın olanağı doğallıkla bütün bir nüfusun istençsiz tutulmasına bağlıdır.

İdeolojinin tarihe katkısı ekonomik yıkımlar ve kitlesel kıyımlar oldu.

— "Başkan Mao okulu yakabileceğimizi söylüyor!"

— "Ooo hoo!!!"

Mao Zedong için devrimci terör nükleer terörü de kapsıyordu.

"Bırakın uyusun. Çünkü uyanınca tüm dünyaya sarsacaktır," diyordu Napoleon Çin için. Napoleon’un uyarısı hafiftir. Bugün bir ideoloji ve teknoloji sentezi olan Çin yalnızca dürtüsel bir politika sürdürmektedir ve milyarlık kitle henüz moral olarak binlerce yıl olduğu gibi geridir (eğer

daha da bozulmadıysa) ve duyuncu uyumayı sürdürmektedir. Mao'nun başaramadığı "büyük sıçrama" Çin'e Batı tarafından, ideolojinin ‘emperyalizm’ dediği şey tarafından yaptırıldı.

Güç, Zor, Şiddet, Terör

Güç, Zor, Şiddet, Terör

Şiddet kavramı ideolojiye ilineksel değildir. İdeoloji zorunlu olarak bir zor ve şiddet programıdır, çünkü amacı modern etiğin özeti olan demokratik devleti ortadan kaldırmaktan daha azı değildir. İdeoloji kendini özgür istence karşı, aslında bütün bir insan doğasına karşı ileri sürer. Ve ne uğruna ve ne ile çarpışmakta olduğu konusunda hiçbir bilgisi yoktur.

— Güç genel olarak istençtir. Bu nedenle “güç istenci” terimi bir pleonazmdır, çünkü istenç eğer istenç ise güçtür ve eğer güç istiyorsa güçsüzdür ve bir istenç değildir.

— İstencin gücünün temeli haktır ve hakkın istenç olması hakkı güç yapan şeydir. İstenç gücü yalnızca eylem olanağıdır, boyun eğdirme olanağı değil. Ancak hakkı olan insan özgürdür, güçlüdür ve bireysel, toplumsal ve politik eylemde bulunabilir.

— Modern yurttaş toplumunda herkes özgür, dolayısıyla herkes eşit, dolayısıyla herkes güçlüdür. Herkesin eşit ölçüde güçlü olduğu yerde herkes eşit ölçüde güçsüzdür. Modern toplumda güç insan ilişkilerini belirleyen bir etmen olmaktan çıkar ve bundan böyle korku yoktur, güven vardır. Korkuya bağışık modern yaşam kahramanlara gereksinmez..

— Zor (daha doğrusu, ilk zor) istencin hakkını çiğneyen istençtir, suçtur, ve ceza tikel haksızlığın niteliğine göre belirlenir.

— Zor genel olarak doğa durumunun, insan ilkelliğinin ve barbarlığının bir belirlenimidir ve özgür, uygar yaşamda ancak despotik kültürden kalan doğal bir artık olarak bulunur ve silinme sürecindedir. Zor doğal-fiziksel gücün anlatımıdır, ve ancak ilk zora karşı uygulanan zor haktan doğan zordur.

İdeoloji için metafiziksel bir kavram olarak hak güçsüz, ve fiziksel bir realite olarak güç haklıdır. Bu materyal felsefe ile silahlanarak, ideoloji metafiziksel hak, istenç ve özgürlük kavramları ile, genel olarak insan doğası ile savaşım içindedir.

Yurttaş toplumunda anayasayı kendi istenci olarak bilen çoğunluğun istencini onaylamak boyun eğme değildir. Ama yurttaş toplumunun bir oluş süreci olması ölçüsünde, despotik çoğunluğun tikel istencini onaylamak pekala boyun eğme olabilir.

Tarihin insanın doğal yanından kalıt aldığı etmen olarak zor örtük olabilir. İmparatorlukların sağlamlığı halkların, kitlelerin, yığınların istençsizliklerine, sorgusuzca boyun eğme alışkanlıklarına bağlıdır ve imparatorun gücü uyruklarının istençsizliğidir. Pax romana, pax ottomana, pax britannica gibi tarihsel barış evreleri şiddetin minimalize olduğu, tarihin sürecinin askıya alındığı iç sağlamlaşma ve toparlanma dönemleridir. Ama aptal halklar bir gün düşünmeye başlarlar, onlara insanlar olarak özgür doğdukları ve eşit oldukları öğretilir, hak ve özgürlüklerinin bilincini kazanma sürecine girerler. Yurttaş Toplumu doğmaya başlar. Yurttaşlık istenci kendini bir tanrı sayan ya da hiç olmazsa tanrısal olduğu sanısında olan hiçbir imparator için anlaşılabilecek ve kabul edilebilecek bir olgu değildir. Özgürlük bilincinin doğmaya başlaması ile birlikte despotizmin şiddete gereksinimi de doğar ve gizil zor edimsel şiddet olarak ortaya çıkmaya başlar. Benzer olarak, ideolojinin varlığı da özgürlük bilincinin yokluğu ya da istençsizlik üzerine koşulludur, çünkü ideolojinin olanağı despotik toplumların boyun eğme gereksinimi içinde durmalarıdır.

Yurttaş toplumlarında ideoloji güçsüzdür ve onlardaki varlığı o kültürlerdeki despotik artığın büyüklüğü ile doğru orantılıdır. 1930'lar Avrupasında bile Kuzey Avrupa ülkeleri dışında tüm Güney ve Doğu Avrupa ülkeleri ideolojiye yenik düştüler. Latinler ve Slavlar için despotizm işlerin olağan durumudur.

İdeoloji ve Politika

İdeoloji ve Politika

Kavramına göre, politika (πολιτικά) en son ve en yüksek istenç belirlenimidir. Ve kavramına göre, politeia (πολιτεία) evrensel dünya tarihinin ereğidir.

Politika olarak istencin ereği ideal biçimleri ile, ideaları ile eksiksiz olarak bağdaşan aile, toplum ve devlet realitelerine erişmektir. Aile, toplum ve devlet biricik "etik istenç" belirlenimleridir, hak ve ahlak alanlarını öncülleri olarak alırlar, ve istenç kendi kavramı gereği bu üç belirleniminin tam edimselleşmesine dek dinginlik bulamaz. İstencin olabileceği en son şey hak ve ahlak tarafından aklanan tam edimselleşmiş etiktir. İstenç bu noktada işini bitirir ve saltık tin alanı için, insanın ideal estetik, etik ve entellektüel varoluşu için zemini hazırlar. Özgürlük mutluluk değildir. Yalnızca mutluluğun öncülüdür. Politika bu somut, gerçek, ideal özgürlük uğruna, evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği uğruna eylemdir.

Politik dizgelerden hangisi en iyisidir? sorusu politikanın bir süreç olması olgusu karşısında anlamsızlaşır. Platon evrensel bir insan doğası ve dünya tarihi kavramlarını düşünmediği için, kaçınılmaz olarak kent-devletinin en iyi olduğunu düşündüğü biçimini ideal devlet olarak tasarladı. Demokrasiden nefreti insan doğasının evrensel ve eksiksiz edimselleşmesini doğrulamamasına, tayfaların her zaman tayfalar olarak kalacaklarını ve kaptanlar olamayacaklarını düşünmesine bağlıdır. Aristoteles de benzer olarak en iyilerin yönetimini en iyi devlet biçimi için koşul olarak kabul etti ve her insanın, her bir insanın en iyi olabilmeye yetenekli olduğunu düşünemedi. Tıpkı Anaxagoras'ın Nous kavramını tam gücü içinde kullanamamış olması gibi, devlet durumunda da Platon ve Aristoteles İdeaları ya da Evrenselleri tam değer ve içerikleri ile kullanamadılar. Devlet İdeasının ilk belirlenimi evrensel insan haklarıdır ve bu kavramın bilgisinin her insanın bilincine girmesi ve her insanın bilincinde edimsellik kazanması modern dünyanın birincil politik problemidir.

Her biri kendinde eşit ve sonsuz değerde olan insanların birbirlerini yönetmeleri tarihe aittir ve tarihteki aptallık, saçmalık ve barbarlık problemini oluşturur. İnsanlığın kendi kendisini yönetmesi özgürlüktür ve doğallıkla en iyi ya da ideal devlet biçimidir. Tıpkı yüzmenin karada öğrenilemeyecek olması gibi, demokrasi de onu göze almadan öğrenilemeyecek bir idealdir ve onu öğrenmek için onu yapmaktan daha kolay bir yol yoktur.

Evrensel dünya tarihi politik karakterden yoksun istençsiz ve eylemsiz halklar ile ilgilenmez. Ne olduklarını ve ne istediklerini bilmeyen bu sessiz yığınların ve kitlelerin muazzam güçsüzlüğü egemenlerin gücünün kaynağını oluşturur. Dünya tarihi devletlerin, daha doğrusu imparatorlukların ilişkilerinin tarihidir ve burada tüm politika tek bir insanın, tekerkin istencinde yoğunlaşır, özgür politik yaşam bu istencin tözselliğinde boğulur. Doğuda, Asya'da, bu imparatorluk istençleri tüm tarihsel değişim ve gelişimi durduracak denli sağlamdır. İlk kez Batıda, Helenik dünyada özgürlük bilinci doğmaya başladı ve demokrasilerin ortaya çıkışı ile dünya tarihi evrensel ya da türdeş etik yaşamın kuruluşu sürecine girdi. Etik özgür ulus-devletlerin sorunudur ve sınır tanımaz.

Politika kendini bütün bir Dünya Tarihinin ereğine doğru yoğunlaştıran özgürlük istencidir. Bu nedenle politik istenç daha yükseği olmayan, daha güçlüsü olmayan evrensel istenç ya da genel istençtir. Erek salt genel olarak istencin ereği olduğu için evrensel İyiden başka birşey değildir, çünkü istenç ancak ve ancak İyi olanı isteyebilir. Bu nedenle "kötü politika" denebilecek olan hiçbirşey politika değildir, çünkü politika en son ve en yüksek etik kavram olarak haksızlığın, ahlaksızlığın, yasasızlığın saltık yadsınışıdır.

Yurttaş kendini yöneten özgür bireydir. Yurttaş kendi istencinin bilincinde olan ve yalnızca kendi duyuncunu dinleyen insandır ve hiçbir grup, hiçbir bölüngü, hiçbir parti ne olursa olsun onun duyuncunun ve istencinin üzerinde geçerli ve güçlü değildir. Yurttaş sığınacak bir grup, katılacak bir kitle, karışacak bir sürü, kendisine boyun eğeceği bir önder aramaz. Kendi duyuncu ve istenci ile saltık olarak yalnız, bağımsız, ve egemendir. Yurttaş için geçerli olan yalnızca onun hakları, onun duyuncunun özgürlüğü ve onun kendi istenci ile bir olan yasasının egemenliğidir. Ve tüm bu tikelliklerinde yurttaş evrenseldir, çünkü her insan, her bir insan, tüm insanlar politik düzlemde bir ve aynı özgürlük, ve bir ve aynı güçtür.

Hak, özgürlük, eşitlik — tümü de insan doğasının özsel belirlenimleridir ve verilidirler, birey onları ne ütopik ve ideolojik dışsallıklardan almak zorundadır, ne de onlardan vazgeçebilir.

Politika bir önderin, bir partinin, bir kesimin vb. ayrıcalığı olmaktan sonsuz ölçüde uzaktır, çünkü özgürlük istencinin anlatımı olarak yalnızca ve yalnızca yurttaşın sorunudur, öyle bir düzeye dek ki yurttaşın egemen olmadığı yerde politikadan söz etmek yalnızca despotun keyfi istencinden söz etmektir.

Bölüngü ya da parti çıkarlarının birincil olmaya başladığı yerde politika sona erer. Politika bir güç, yönetim ve denetim sorunu olduğu zaman özgürlük ile birlikte kendisi de yiter. Politika bir güç sorunu değildir, çünkü insan bir denetim ve yönetim nesnesi değildir. Politika yalnızca ve yalnızca özgür insanın eylemidir ve yurttaşın istencinden başka her istenç insan haklarına, insan değerine ve özgürlüğüne karşı geçersiz bir güç anlatımıdır. Evrensel insan haklarını çiğneyen bir eyleme, genel olarak haksızlığa, genel olarak zor ve şiddet anlatımına politika demek geçersizdir. Böyle 'politikalar' henüz aptalların politika kavramına karşılık düşmeyen dürtüsel davranışlarıdır.

> Özgürlük eşitlikte sonuçlanır, çünkü ancak özgür insanlar, ancak istençlerinin bilincinde olan insanlar eşittir.
>
> Özgürlük egemenliktir, çünkü istenç egemendir. Ve egemen istençtir.

Eşit ve özgür yurttaşların egemenliği yasa egemenliği olarak devlette anlatım bulur. Devlet kavramı egemenlik ve özgürlük temelinde eşitliği anlatır. Her bir birey özgürlüğü içinde saltık güce iyedir ve güçlerin eşitliği gücün olmaması, gerçek politikadır. Monarşi politikanın istençsiz toplumlardaki biçimidir.

İdeoloji için politika bir güç sorunudur, bir özgürlük sorunu değil. Gerçekte, bütün bir despotik kültürde politika yalnızca güç terimlerinde yaşanır ve orada hak kaba kuvvetten doğar. İdeolojinin böyle gücü sürdürmesi propaganda ile, büyük yalan ile sağlanır.

Gücün insan ilişkilerinde bir etmen olması insanın henüz doğa düzeyinde yaşamayı sürdürmekte olduğunu ve henüz hayvanlıktan bütünüyle çıkmadığını anlatır. Ama zor yoluyla ve güç ve şiddet kullanarak insan doğasının kendisini bastırma istenci doğanın yeteneklerinin ötesindedir. Bir hayvan barbar nitelemesini hak etmez. İnsan ilişkilerinde zora ve şiddete başvuran istenç gerçekte dürtüden kaynaklanan düşüncesiz ve duyunçsuz istençtir. Özgür Helenik tinin özgürlükten habersiz

toplumları barbarlar olarak görmesinin nedeni budur. Şiddet gücün kendini insan bedenleri üzerinde gösterme biçimidir. İstenç karşı istence boyun eğdiremiyorsa, onu yok etmekten başka yolu yoktur.

Tarih bütününde insan gizilliğinin edimselleşme sürecidir. Etik düzlemde düşünüldüğünde, tarih politikanın oluş sürecidir. Politika baştan sona etiğin bir belirlenimidir.

Özgürlük bilincinin evrensel olarak kazanılması insan mutluluğunun temeli olacak gerçek politikanın edimselleşmesidir. Etik bir özgürlük sorunudur, mutluluk değil. Özgürlük mutluluğun öncülüdür, kendisi değil.

Materyalist ideoloji için politika kavramı egemen sınıfların bir komplosudur ve dünya tarihi senaryosu egemenler tarafından yazılan bir tiyatrodur. Tarihte bir us olmadığına göre, bir gelişim, bir ereksellik, bir ideal de yoktur. Bu mesianik bakış açısından, bütün bir tarihin uğruna çalışıp çabaladığı tüzel, moral ve etik idealler sınıfsal temelde belirlenmiş metafiziksel kurgulardır.

Demokrasilerde ilerleme özgürce, sınırsızca ve engelsizce yer alır. Demokraside korku yoktur. Önemli olan şey tutucu, değişmeyen, gelişmeyen despotik kültürden kurtulmaktır ve bu ise ancak evrensel özgürlük bilincinin büyümesi ve güçlenmesi ile olanaklıdır.

Etik olarak, politik güç ekonomik sınıfın üyesine ya da başka herhangi bir tikel konuma vb. değil, yurttaşa aittir. Politik istenç işçinin, işverenin ya da şu ya da bu sınıfın üyesinin istenci değil, yurttaşın istencidir. Çünkü yurttaş özgürdür ve ancak özgürlük insanların eşitliğinin ölçütüdür ve ancak özgürlük yurttaş toplumunda istençleri eşitler, her birini eşit ölçüde güçlü yapar, kısaca ‘güç’ etmenini politik bir etmen olmaktan çıkarır.

İdeoloji bir haksızlık düzeni olarak gördüğü toplumsal ve politik yapıyı kendi moral doğrularına göre yeniden belirleme istencidir. Buna göre ideoloji bir moral güdü ile, bir a priori ile başlar, çünkü duyunç hakkın da yargıcıdır. Duyunç kendi kavramı gereği saltık yargıçtır ve üzerinde başka hiçbir güç tanımaz — üstelik gerçekte kendisi haksız olsa da.

İdeoloji yalnızca politik olmakla, yalnızca devleti ilgilendiren bir program olmakla kalmaz, ama toplum ve aile yapılarını da ilgilendirir. İdeoloji totaliterdir, çünkü hak, ahlak ve etik alanlarını bütününde değiştirmeyi planlar: —

> Etik yapıyı bütününde değiştirmeyi amaçlar.
>
> İnsan duyuncunu altyapı, üretici güçler ve üretim ilişkileri tarafından belirlenen bir kurgu olarak görür, erişilemez, dokunulamaz olana, en iç özgürlük alanına girer ve yasanın bile giremediği ahlak alanını yeniden yapmayı ister ve çiğner.
>
> Ve mülkiyet hakkının olumsuzlanması evrensel insan haklarının olumsuzlanması ile olanaklıdır.

Dünyanın bu ‘değiştirilmesi’ bütününde etik yaşamın yok edilmesine denk düşer, çünkü entellektüelin bilimsel kurtuluş programı hak, ahlak ve etik dünyasını ilgilendirir. Bu program insan doğasını reddeder ve onun özsel belirlenimlerini edimselleşmelerine izin vermeyen koşullar altına getirir.

Kişilik Kültü ve İdeoloji

Kişilik Kültü ve İdeoloji

İdeoloji zorunlu olarak kişilik kültüne götürür, çünkü despotik partinin istenci de despotiktir, demokratik değil. Ve parti istenci bir külte, bir tapınma nesnesine çevrilen önderin istencinde

yoğunlaşır.

Despotların birliğinin kendisi despotiktir, çünkü bir istençler çokluğu istençsizliktir. İstenç her durumda bireyseldir. Giderek genel istencin kendisi de egemenliğin birliğinde ve bölünmezliğinde tekilleşir.

Despotik ‘parti’nin istenci bir kalabalığın türdeş olmayan istenci olarak tekilleşemez ya da bireyselleşemez, ve böylece bir istenç olmaktan çıkar. Despotik istenç durumunda tekilleşme ancak tek bir birey çevresinde oluşan kişilik kültü biçiminde olanaklıdır. Bu nedenle ‘despotik partinin istenci’ yalancı bir terim, bir yanılsamadır, çünkü bir partinin istenci bile bir demokrasiyi, hiç olmazsa çoğunluğun istencinin tanınmasını gerektirir. Ama tam olarak böyle bir tanıma despotizmde olanaksız olan şeydir, çünkü kendi istencinden öteye geçemeyen bireysel despotun karakteri yalnızca kendi istencini tanımaktır. Despotlar birliklerinde bile ‘birliklerine’ sürekli gözdağı olan sürekli güç çatışması içindedirler. Despotizm öndersiz yapamaz ve kişilik kültü bu önderi bir tiran yapar.

“... Comintern’s assessment that social democracy rather than Nazism was communism’s ‘main enemy’.

Bolshevism, Stalinism and the Comintern

Perspectives on Stalinization, 1917–53

Palgrave, 2008. Edited by Norman LaPorte, Kevin Morgan and Matthew Worley.

Kişilik kültü kişinin kişiliğine bağlı bir fenomen değildir. Paradoksal olarak, kişilik kültü en kişiliksiz olan, en bayağı olan, en düşük olan çevresinde kurulur, çünkü kültürün genel karakterinde muazzam bir moral ve etik geriliği öngerektirir. Karizma etik-dışıdır ve halkın politik önderleri durumunda sık sık onlardaki karakter düşüklüğünü örtmek ve gözardı etmek için öne çıkarılır. Halkın istençsizliği ile tanımlanan despotik kültürde ‘politik’ istenç zorunlu olarak tek bir kişide yoğunlaşır, ve önderin sözde karizması halkın dürtüselliği tarafından beslenir. Karizma düşüncesizliği tam öznelliğe doğru sürükler. Karizmatik yetke dürüstlüğe güven ile, içtenliğe duygudaşlık ile ve değerliliğe saygı ile ilgili değildir. Önder ne kadar karizmatik ise, halk o kadar duyunçsuz, istençsiz ve düşüncesizdir. Karizmatik önder kitlesel edilginlik ile beslenir ve moronların inanılmayacak olana inanmalarını, güvenilmeyecek olana güvenmelerini, dinlenmeyecek olanı dinlemelerini sağlar. Kişilik kültünün ideolojik despotlardan hangisinin çevresinde kurulacağı, güçsüzlerden hangisinin güçlü önder olacağı bir olumsallık sorunudur, çünkü ‘karizmatik yetke’ bireysel önderde olmayan kişilik değerleri tarafından değil, kitlenin köleliği, korkaklığı, moral düşüklüğü tarafından yaratılır. Çekicilikte hiçbir yanlışlık ve kötülük yoktur. Ama politikanın bir ‘çekicilik sorunu’ yapıldığı ve karizmanın politikaya girdiği yerde politika kapı dışarı edilir.

Kişilik kültü dünyasaldır, Roma imparatorluk kültü durumunda olduğu gibi tanrısal değil, çünkü daha şimdiden bir tür tapınma nesnesi olduğu için ikinci bir tanrısal onaya gereksinmez. Kitlesel onay ile yetinir. Tapınacak bir nesne bulduğunda, kitlenin neye taptığının bir önemi yoktur.

İstenç kollektif göründüğü yerde bile gerçekte tekildir, tek bir istençte yoğunlaşır, yoksa bir karar, bir yasa vb. olamaz, genel olarak bir belirlenim taşıyamaz. İstenç bölünemezdir — ki egemenliğin bölünemezliği ile aynı şeydir. Ve istenç devredilemezdir — ki yine egemenliğin devredilemezliği ile aynı şeydir. Dahası, ideolojiyi besleyen despotik kültür tarihsel gelişiminin geriliğinden ötürü ancak insana, ancak tekerke boyun eğmeyi bilir. Bu nedenle kişilik kültü moral gelişimin en geri olduğu

kültürlerde en güçlü belirişini bulur. ‘Yasa egemenliği,’ ‘genel istenç,’ ‘demokrasi’ kavramları böyle istençsiz kültürlere yabancıdır. Köle ancak insanın insana egemenliğini bilir.

Kişilik kültü diktatörü en yakın çevresinden başlamak üzere toplumda düşünen herkesi temizlemeye götürür ve sonuçta sevgili ve güçlü önderin çevresi toplumda sağ kalan en erdemsiz ve eğitimsiz insanlar ile doldurulur. Kişilik kültü en sonunda evrensel aptallaşmada sonlanır. “Devrim kendi çocuklarını yer” deyimi devrimin demokratik olmadığını anlatır. Aynı zamanda ‘ideolojik devrimin’ bir devrim değil, politik bir eylem değil, dürtüsel bir nefret ve yokedicilik edimi olduğunu anlatır.

İdeolojinin yurttaş toplumunda yeri yoktur, çünkü yurttaş istencinin bilincinde olan özgür insandır ve kurtarılmaya gereksinimi yoktur.

Devleti dünya tarihi yapar. İdeoloji devleti ortadan kaldırmayı teklif eder. Ve Nazi ve Bolşevik girişimlerinde ideoloji gerçekten de edimsel olarak devleti ortadan kaldırır, yasa egemenliğini siler, güç partinin eline kalır. Dünya Tininin kendi ussal ve özgür doğası ile uyum içinde gelişimi ile karşıtlık içinde, ideoloji kültürel-göreli insanın dünyayı değiştirme programıdır. Us ile, İdea ile çarpıştığı düzeye dek, ideoloji dystopik olmak zorundadır ve salt ‘bilimsel’ olduğunu ileri sürmek bilimsel olmak için yeterli değildir.

“İster dünyasal ister başka türlü olsun, tüm dinler arasında Marxizm başkaları ile karşılaştırılamayacak ölçüde en kanlısıdır — Katolik Engizisyondan, birçok Katolik haçlı seferinden ve Katolikler ve Protestanlar arasındaki Otuz Yıl Savaşından daha kanlı.”
“Of all religions, secular and otherwise,” Rummel positions Marxism as “by far the bloodiest – bloodier than the Catholic Inquisition, the various Catholic crusades, and the Thirty Years War between Catholics and Protestants.” (LINK-Wikipedia)

“Kılgıda, Marxizm kanlı terörizm, ölümcül temizlikler, öldürücü hapis kampları ve canice zoraki emek, ölümcül kitle göçleri, insan-yapımı kıtlıklar, mahkemesiz idamlar ve düzmece mahkemeler, apaçık kitle cinayeti ve soykırım anlamını kazanmıştır.”
“In practice, Marxism has meant bloody terrorism, deadly purges, lethal prison camps and murderous forced labor, fatal deportations, man-made famines, extrajudicial executions and fraudulent show trials, outright mass murder and genocide.” (LINK-Wikipedia)

Marxizmin yol açtığı kitle cinayetleri tüm dünyada sayısız şair, yazar, müzisyen, ressam ve felsefeci tarafından gözardı edildi. Bu entellektüeller ve aydınlar yok etme eylemlerinin insanlığın kurtuluşu uğruna yapıldığına inanıyor ve bu nedenle onları yüksek dava uğruna kaçınılmaz görüyorlardı. Kitle kıyımlarında yok edilenlerin aşağı yukarı tümü gerçekte ideoloji tarafından kurtarılması gereken insanların kendileri idi.

Nazizmin bir tabu yapılmasına karşın, Marxizm Batı üniversitelerinde henüz akademik bir konu olarak, başkaları arasında herhangi bir ‘politik kuram’ olarak görülmeyi sürdürmektedir.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2018 | aziz@ideayayinevi.com

İdeoloji ve Nefret Duygusu

Kaynak · Noesis

1937, Londra'da faşist göstericiler.

Terör kampanyaları ve kitle cinayetleri yirminci yüzyıl boyunca komünist rejimlerin en etkili

“politik” eylemleri oldu. Kimi durumlarda bütün sınıflar fiziksel olarak ortadan kaldırıldı. Toprak reformlarını kaçınılmaz olarak büyük ölçek kitlesel ölümlere yol açan kıtlık, açlık ve hastalık süreçleri izledi. Bunlara ek olarak öldürücü hapishaneler, acımasız emek kampları, zoraki göçler, yalancı mahkemeler ve yargısız idamlar bu ideolojik rejimlerin varlıklarını sürdürmenin araçları oldu.

Bu cinayetler için tek bir sorumlu aramak boşunadır. Bunlar önderler ve partiler tarafından olmaktan çok kitlelerin kendileri tarafından işlenen kitle kıyımlarıdır. Hiçbir bireysel önder, hiçbir parti on milyonlarca insanın yok edilmesini sağlayamaz. Öldürülen yan ve öldüren yan arasında hiçbir ayrım yoktur. Sözde ‘sınıf savaşı’ olması gereken şey Çinlinin Çinliyi yok etmesi oldu. Kızıl Terör ve Beyaz Terör henüz bir insanlık duygusundan yoksun olan duyunçsuz kültürlerde bir ve aynı şeyi anlatır.

III. Mustafa (1717-1774) (1757–1774)

Kaynak · Noesis

III. Mustafa

Babası III. Ahmed (1703-30) ve annesi Mihrişah Kadın idi.1757'den ölümüne dek Sultan olan Mustafa nın

Bir şair ve bilgin olan III. Mustafa (1717-1774) 1757 ve 1774 yıları arasındaki Sultanlığı sırasında hükümette ve orduda reformlar yaptı. Toplumun etik yapısının modernleşmeye izin vermediğini göremediği için, semptomatik çözüm arayışları sonuçsuz kaldı. Açılan bir mühendislik okulu Yeniçeriler tarafından kapatıldı. İmparatorluğu yeniden diriltme umudunu aynı yenilikçi tin içinde yetiştirilen oğlu Selim'e bağladı. III. Selim 1789'da Sultan olduğu zaman babasının politikasını daha enerjik olarak sürdürdü.

İstanbul'un kalkındırılması için çabaladı ve Süveş Kanalı projesini onayladı.

Rus-Osmanlı Savaşı (1768-1774) ve arkasından imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması (1774) ilk uyarı idi.

III. Mustafa Yedi Yıl Savaşlarına (1756-63) katılmayı kabul etmedi. Prusya ile bir dostluk anlaşması imzaladı (1761).

Kırım'ın Rusya'ya yitirilmesi ve Kagul ve Çeşme yenilgileri (1770) sonunda Mustafa'ya orduda reformun gerekli olduğunu gösterdi.

III. Selim

Kaynak · Noesis

III. Selim (1761-1808) (1789-1807)

III. Selim'in tahta çıkış töreni, Topkapı Sarayı, 1789. (Tablo Konstantin Kapıdağlı tarafından)

Gizemcilikten etkilenen ve bilicilere inanan III. Mustafa'nın ve Gürcü kökenli Mihrişah Sultan'ın oğlu olan Selim babasından daha sağduyulu idi ve yazın sanatı ve kaligrafiye düşkündü.

Osmanlı İmparatorluğunun bugün de Cumhuriyet biçimi altında sürmekte olan özgürleşme ve modernleşme çabalarını başlatan III. Selim (1761-1808) bir şair ve besteci idi. Reformlarına en iveğen gördüğü noktadan, ordudan başladı ve Sultanlığı sırasında ilkin enerjisinin çoğunu askeri

reformları gerçekleştirmeye ayırdı. Toplumsal ve ekonomik reformlara da yönelmesine karşın, bütünsel bir yenileşmeye yönelmek yerine dahaçok eski olanı iyileştirmeye çalıştı ve bunda ancak bölümsel olarak başarılı olabildi.

Nizam-ı Cedid ya da Yeni Düzen olarak bilinen reformlar askeri yeniden yapılanma konusunda olduğu gibi eğitim, yerel yönetimler ve vergilendirme konusunda da yeni düzenlemeler getirdi. Bu dönemde modern askeri okullar açıldı ve önemli Avrupa başkentlerine Osmanlı büyükelçileri atandı.

Selim'in yenilikleri onları varoluşları için gözdağı olarak anlayan tutucu Yeniçeriler, derebeyleri ve çoğu her yeniliği İslamın çiğnenmesi olarak gören ulema koalisyonu tarafından kolayca geri alındı ve kendisi öldürüldü. Selim Despotların biricik dilinin şiddet dili olduğunu ve gücü hak olarak gördüklerini bilmiyordu.

Reformların güçlü bir destekleyicisi olan Alemdar (Bayraktar) Mustafa Paşa 40.000 (ya da 15.000) Arnavuttan ve Bosnalıdan oluşan askerlik ordusu ile III. Selim'i kurtarmaya geldiği zaman iş işten geçmiş, Selim öldürülmüştü. Alemdar Mustafa Paşa (Arnavut kökenli; 1765-1808) onun yerine Selim'in kuzeni olan II. Mahmut'u (1808-1839) tahta geçirdi ve kendisi Vezir oldu.

Reformist Alemdar Mustafa Paşa asıl egemen kendisi imiş gibi davranmaya başladı. Dahası, kendisi ve çevresindekiler yolsuzluklara karıştılar ve kendilerine karşı yaygın bir düşmanlık yaratmaya başladılar.

1808'de ocaklarının kaldırılacağı yolundaki yanlış haberler üzerine ayaklanan Yeniçeriler saraya baskın düzenlediler. Paşa kurtuluş şansının olmadığını anlayınca bir mahzendeki barutu patlarak kendisini ve onunla birlikte yüzlerce yeniçeriyi öldürdü. Yeniçerilerin isyanının büyümesine karşın, II. Mahmut yeniçerilerin istemlerine boyun eğmedi, onlarla çatışmayı göze aldı ve reformistler ve tutucular arasında geçici bir denge durumu doğdu. Mahmut yalnızca askeri reformların yeterli olmadığını, devlet kurumlarında ve toplumunun bütününde değişimlerin başlatılması gerektiğini anladı.

İnsan Hakları Listeleri

Kaynak · Noesis

İnsan Hakları Listeleri

"Hak" kavramının genelliği ya da soyutluğu haklara pozitif bir belirlilik verme, hakların bir listesini çıkarma girişimlerine götürür. Ama bu listeler her zaman keyfi ve eksiktir. Konuşma ya da anlatım özgürlüğü, yolculuk özgürlüğü ya da istenilen bir yerde yerleşme özgürlüğü, seçme, seçilme, gösteri, mülkiyet, sözleşme vb. özgürlükleri — tümü de bu belirli hakların örnekleridir.

Krallar, imparatorlar, sultanlar bütün ülkeleri, giderek kıtaları tekil istençlerinin hakları olarak gördüler. Sözde "liberalizmin babası" John Locke "köle edinme" hakkını bile akladı ve insanların dirimsiz mallar gibi alınıp satılmasında doğal hakka aykırı birşey görmedi, aslında bu "hakkı" tanrısal haktan türettiğini ileri sürdü.

İnsan doğal olarak hak yetisi ile donatılı olsa da, bu belirli haklar konusunda hiçbirşey söylemez. Pozitif hak dizgelerini geliştirme işi tarihsel kültürlere, Hammurabi'ye, Likurgus'a Solon'a, Justinian'a, Kanuni'ye, Napoleon'a düşer.

Görgücülük ve Doğal Hak Kuramı

"Doğal haklar" kuramı modern dönemi tanımlayan özgürlük kavramının başka bir düzlemdeki, istenç ve genel olarak dış dünya arasındaki ilişki düzlemindeki anlatımıdır. Hak özgürlüğün pozitif anlatımı olarak kendini bütün bir etik yaşamın belirlenimlerinde somutlaştırır. Ve özgürlük modern Avrupa devrimlerinin biricik ereği idi. Doğal haklar kuramı monarşilerin sonunu imliyordu. Ve bir "kuram" olduğu için, bir "olgu" olmadığı için, görgücülüğün terminolojisine göre "metafiziksel" idi.

Gögücülük ondan beklenebileceği gibi doğal haklar kavramını reddetti. Yararcı Bentham'a göre doğal haklar "are simple nonsense: natural and imprescriptible rights, rhetorical nonsense, — nonsense upon stilts." Yine ona göre, yalnızca pozitif haklar, daha şimdiden birer olgu olarak varolan haklar "any determinate and intelligible meaning" taşırlar.

Bu erken pozitivistler "doğal haklar" kuramını statüko için zararlı olarak, iç karışıklık, başkaldırı ve yasalara direniş yaratacak "anarşik aldatmacalar/anarchical fallacies" olarak gördüler.

Us her zaman tutkuların kölesidir diyen David Hume'un ahlak üzerine görüşleri tahmin edilebilir.

İnsanın haksızlık dışında herşeye hakkı vardır. Hakkı aklamak için hakkın kendisinden başka bir ölçüt gerekmez. Yararlık hakkı aklarsa, birşey bana yararlı olduğu için haklı olacaktır. En büyük çoğunluğun hakkı azınlığın hakkını çiğneyecekse, yararlık kalkülüsü gereği böyle birşeye izin vardır. Ama bu çoğunluğun diktatörlüğünden ve "güç haktır" ilkesinden başka birşey demek değildir. Görgücülüğün böyle grotesk düşünceleri despotik kültürler dışında hiçbir yerde uygulamaya koyulmaz ve gerçekten de görgücü "etik kuramları" Avrupa'da devrimlere karşı despotizmi savunmak için amaçlanmış ve dosdoğru realite tarafından çürütülmüşlerdir.

Japon Felsefesi

Kaynak · Noesis

Japon Felsefesi

"Japon Felsefesi" teriminde "Japon" sözcüğü kültürel ya da tarihsel bir anlam taşımaktan çok etnik bir karakteri belirtmeyi amaçlar. Japon tininde felsefe bile henüz kendini "dünya"dan yalıtma geleneğine bağlı kalmayı sürdürür.

Japon düşüncesi düşüncenin kendisini düşünmez. Bu tinde "güzel bahar çiçekleri" vardır, ama bir güzellik ideası yoktur. Dünyada "devletler" vardır, ama bir devlet ideası yoktur. Bu evrenseller Japonya'nın yalnızca nirvana ile dolup taşan bilincine ancak Meiji döneminde girmeye başladı. Japon yazın eleştirmeni Kobayashi Hideo'ya (1902-1983) göre, Meiji dönemine dek Japonya'da "güzel kiraz çiçekleri" vardı, ama bir "güzellik" düşüncesi yoktu. Inamura Sanpaku (1758-1811) Hollandaca ad olarak "shoonheid/güzellik" ve sıfat olarak "schoon/güzel" sözcüklerinin her ikisini de Japonca'ya "birei" 素敵 sözcüğü ile çevirdi. "Bi" ve "rei" sözcükleri tarihsel olarak iyi, çekici olmasından ötürü övgüye değer görülen birşeyi anlatmak için kullanılıyordu ve sözcükler bunun dışında hoş, iyi, tatlı, sevimli, harika gibi ilgili ilgisiz pekçok başka anlamı da taşıyordu. Bunlar bütünüyle doğaldır ve insanda potansiyel güzellik algısı olduğuna göre ve Japon da bir homo sapiens olduğuna göre güzelliğe duyarsız olması olanaksızdır. Ama bütün bir Japon kültür tarihi kavram üzerine bir irdelemeden yoksun görünür ve sözcüğün kendisinin bir bakıma ilk kez oluşturulması gerekmiştir. Japon bunun dışında genel olarak felsefeden bütünüyle habersizdir, adalarda yalnızlık ve yalıtılmışlık içinde geçen iki bin yıl boyunca — "Hollanda incelemelerine" dek Batı dünyasının hiçbir bilimsel çalışması ile tanışmamıştır. Dünyasını rustik bir bakış açısından gördüklerinden daha öte betimlemesini sağlayacak kavramsal bir derinliği yoktur. Estetik, etik ve

entellektüel kavramlar ile tanışmak için Meiji dönemini, daha doğrusu Commodor Matthew Perry'nin gelişini beklemek zorunda idi. Perry yanında her biri işler durumda olan bir lokomotif, telefon ve telgraf ile ve daha başka armağanlar getirdi, ama “düşünce” getirmeyi unuttu. Perry'nin pragmatizmi Japonların gerçek gereksinimlerinin düşünce ve özgürlük olduğunu, moral ve etik gelişim olmaksızın teknolojik gelişimin yalnızca samurai feodalizmini güçlendirmeye yarayacağını anlamasını önledi.

Varlıktan Kaçış Olarak “Japon Felsefesi”

"Dünya Felsefesi" denilen şeye katkıda bulunmak için yola çıkan "Japon Felsefesi" (ki etnik bir terim olarak geçerlidir) gerçekten de yapması gerektiği gibi felsefeye başından başlar ve herşeyi saltık Yokluk ya da Hiçlik ya da Boşluk kavramı üzerine kurmayı ister. Nirvana ilkesi terimlerinde yetişen bir kültür için bu doğaldır. Ama, ilk olarak, Nishida'nın yaptığı gibi Yokluğun dolaysızlığını ya da "saltık yokluğu" ileri sürerken onu Yerin (basho) yokluğu olarak alır ve böylece belirli bir yokluk yaptığını anlamaz. İkinci olarak, bu düşünme yolu, diyalektiğe yabancı bir düşüncenin doğallıkla yapması gerektiği gibi, Yokluğun kendisinin Varlık içerdiğini düşünmez ve bu iki karşıt terimi birbirinden saltık olarak ayırabileceğini kabul eder.

Japanese and Continental Philosophy / Conversations with the Kyoto School
edited by Bret W. Davis, Brian Schroeder, and Jason M. Wirth
Indiana University Press 2011

1 Contributions to Dialogue with the Kyoto School
Ueda Shizuteru

The Core of the Kyoto School:
Nishida’s Nothingness and Nishitani’s Emptiness

"... in the intellectual tradition behind Nishida and Nishitani, nothingness (mu) is not only non-being (hi-u) as the negation of being (u), but also contains a sense that goes beyond this, and this “additional sense” is brought to life when the originariness of nothingness is existentially realized and thoughtfully cultivated. When nothingness is limited to non-being as the negation of being, it is restricted to the horizon of being. Nothingness does not then tear through the horizon of being (which includes non-being), but rather, on the basis of what might be called a transcendental ontological preeminence of being, it is from the start posited as what can be comprehended in terms of non-being "

"Nishida Kitarō and Tanabe Hajime frst developed philosophies based on the idea that the absolute must be thought in terms of nothingness. Tne fundamental category of their philosophies was therefore “absolute nothingness” (zettai-mu)."

"Despite their commonalities, there are also differences between Nishida’s and Tanabe’s conceptions of “absolute nothingness.” While Nishida’s conceived of it in terms of “place” (basho), Tanabe’s conceived of it in terms of “praxis” (jissen).

"Nishitani, who began to philosophize thirty years afer Nishida did, faced a different problem, a problem which was increasingly shaking the spiritual and intellectual ground of the world. Nishitani wrote: “Te space for a primordial relation with the transcendent is closing, and because of this the world and human existence are becoming fundamentally meaningless and aimless. Tis condition is lurking at the base of the way of being of modern civilization and human being. Such a

situation is what is called the arrival of nihilism.” (NCK 11: 163)

Jericho: Epik Etnik Temizlik

Kaynak · Noesis

Jericho: Epik Etnik Temizlik

Yahweh İsrail oğullarına kendisini tanrı olarak tanımaları karşılığında toprak vaadetti. Ama bu topraklarda daha şimdiden kentler ve kasabalar ve köyler vardı. Sorun değil. İsrailliler, Aski Ahit'in anlattığı mite göre, tüm nüfusu kılıçtan geçirdiler. Yahweh bir kabile ile pazarlık eden enteresan bir "tanrı"dır. İsrail oğullarına başkalarının toprağını verecek ve karşılık olarak ele geçirilecek kentlerdeki tüm nüfus kesilerek ona adak olarak sunulacak ve bir bonus olarak insanların altın, gümüş, demir ve bronzları da kendisine bırakılacaktır. Bu mitin sapıklığın düzeyi onu okuyanların moral yargılarını bloke eder.

Musa'nın ölümünden sonra Tanrı (Jahweh) Joshua'yı İsrail halkının önderi olarak seçer. Mısır'dan çıktıktan sonraki adım İsrail halkının Tanrının kılavuzluğu altında Kenan ülkesini (Filistin) fethetmesidir. Tanrı Joshua'ya şunları söyler: "Korkma, cesaretini yitirme, çünkü Tanrınız Efendi nereye giderseniz sizinle olacak" (Joshua 1:9).

Yehuwa onu kurgulayan yazarların inceliksizliğini yansıtır. "Seçtiği" halk bütün bölgenin bilgisiz, görgüsüz, acımasız, ahlaksız ve duyunçsuz gezgin kabileleridir. "Başka" mitolojik tanrılar çoğunlukla doğa işlerini düzenlemekle ilgilenirler ve hiç biri Yehuwa’ya benzemez.

Jericho Kitle Kıyımı
Jericho Yahweh'in en ünlü kitle cinayetlerinden biridir. İnananlar buna bayılıyor görünürler. Hakkında şarkılar söyler ve çocuklarına onu anlatırlar.

Her motifinde bir duyunçsuzluk başyapıtı olan "Joshua'nın Kitabı" Eski Ahit'in altıncı kitabıdır. Yahweh Joshua'ya Jericho kentini ve daha başkalarını ona verdiğini bildirir. İlk olarak Joshua'dan adamları altı gün boyunca her gün kent çevresinde yedi kez yürüyüş yapacaklar ve bu yapılırken arkın (sandık) önünde yürüyen yedi rahip koç boynuzlarından yapılmış yedi borazanı çalacaktır. Yedinci gün yedi rahip yedi borazanı çalarak kent çevresinde yedi kez yürüyüş yapacaktır. Sonunda uzun bir güçlü üfleme yapacaklar, herkes haykıracak, ve duvarlar devrilecektir. Borazanlar çalar, insanlar haykırır ve duvarlar devrilir. Sonra Joshua askerlere Tanrıya bir sunu olarak kentteki herkesi öldürmelerini söyler. Ve tüm gümüş, altın, bronz ve demir de sunular olarak yalnızca Tanrıya bırakılacaktır.

6:23 And they utterly destroyed all that was in the city, both man and woman, young and old, and ox, and sheep, and ass, with the edge of the sword.

6:24 And they burnt the city with fire, and all that was therein: only the silver, and the gold, and the vessels of brass and of iron, they put into the treasury of the house of the LORD.

Bu metin herhangi bir eleştiriye, herhangi bir ateşli ateistin çözümlemesine gereksinmez. Belki de gözden kaçırılmaması gereken biricik nokta inananların ve onların Katolik ve Protestan rahiplerinin bütün bu yabanıllığı tanrısal türe olarak ve böyle metinleri "Kutsal Yazılar" olarak görmeyi sürdürmeleridir. Bu olgu yaygın ve derin bir moral duyarsızlığı ele verir. Eski Ahit yazarlarının imgelemlerinde yer alan bu tür sadistik ve sapık olaylara edimsel tarihin kendisi bile izin vermez. Jericho Savaşının yer aldığını gösteren herhangi bir arkeolojik kanıt ya da Eski Ahit metninden başka herhangi bir belge yoktur.

Çocukları moral olarak geliştirmek ve onlara yüksek karakter kazandırmak için yapılmış bir çizgi film. (LINK)

Klasik Tin ve Politikanın Etik Niteliği

Kaynak · Noesis

Homo sapiensin Helenik tinde estetik ve entellektüel ideallere erişmesine karşın, bu tinde tüzel, moral ve etik idealin bilinci eksiktir

Ya da, Helenik tinde güzel sanatlar ve felsefe ideallerinin doğmasına karşın, evrensel insan eşitliğinin tanınmamasında etik ideal ancak sınırlı olarak reelleşir. Orada insanların yalnızca bir bölümü, yalnızca erkekler özgür ve eşittir.

Helenik politik istenç kadına ve köleye yurttaşlık hakkını tanınmaz.

Mezopotamya uygarlığı homo sapiensin estetik, etik ve entellektüel gelişiminin başlangıcını oluşturur ve despotik Pers kültüründe sonlanır.

Yahudi tini ‘etnik din’ kültürü ile dünya tini için tarihsel bir anomali yaratır. Estetik bir ilgisi yoktur; yücelik öğretisi ile insanı alçaltır, moral olarak insanı tikel bir tanrıya kölelik konumuna indirger ve entellektüel olarak yalnızca bir bozulma ve sapıncı temsil eder.

Hem Katolik hem de Ortodoks Hıristiyanlık pantheondaki tanrıların ve tanrıçaların yerine papa ve kardinallerden, patrik ve piskoposlardan oluşan bir dinadamları sınıfını geçirdi.

Dinadamları sınıfı bütün bir kültürde moral düşüklüğün nedenidir, çünkü bu ‘ahlak’ yetkeleri insanlarda duyunç özgürlüğünü ve dolayısıyla duyunç gelişimini engellerler.

Hıristiyanlık ve İmparatorluk birlikte gitmez, çünkü birincisi evrensel insan eşitliğini tanırken, tekerk tüm hakkın kaynağı olarak saltık istenç olduğuna inanır.

Roma Batısında ve Doğusunda moral ve etik bozulma sonucunda zayıfladı.

İmparatorluk Batıda Germanik barbarlar tarafından bir yıkıntıya çevrilirken, Doğuda büyük bir tarihin küçük bir artığı olarak Selçuklu ve Osmanlı Türkleri tarafından ortadan kaldırıldı.

Kralların tanrısal yetkesi

Kaynak · Noesis

Kralların tanrısal yetkesi

Krallar ve imparatorlar tüm hakkı kendi istençlerinde yoğunlaştırdıkları için krallar ve imparatorlardır. Ön-modern tarihte hak tekerkin ayrıcalığıdır. Tarihin en yüksek ayrıcalığı olarak bu kraliyet gücünü tanrısal hak üzerine dayandırmak keyfi değil, zorunlu bir önlemdir. Sınırsız kraliyet hakkının saltık ya da tanrısal bir temeli olmalıdır ve bu temel ya Tanrı tarafından verilebilir ya da doğrudan doğruya kralların ve imparatorların kendileri tanrılardır. (Osmanlı Sultanları kendilerini Tanrının "gölgesi" olarak görüyorlardı, ki Avrupalı kral ve imparatorlar da benzer olarak birer "gölgeden" daha çoğu olmadıklarına göre arada büyük ayrım yoktur.)

Hakkın kralların tekelinden alınması ve kralların sonunun gelmesi hakkın evrensel olarak tanınmasının, insana salt insan olduğu için ait olarak görülmesinin sonucudur. Hak insan doğasına özünlüdür, kendinde bir idea olarak saltıktır, ve "metafiziksel" demek yerine "kavramsal" olduğunu söylemek daha doğrudur. Hak doğal değil, tinseldir, ve mantıksal idea kendini bu tinsel zeminde bir

belirli varoluşlar türlülüğüne açındırır. Hak kavramı gerçekte realitesini idealitesine uygun kılmaya doğru bir oluş süreci ya da ereksel bir süreçtir.

Despotik kültürde uyruk hakkı tanrısal bir belirlenim olarak ve dolayısıyla tanınması ve boyun eğilmesi gereken bir belirlenim olarak görür. Kralın istenci hakkın ileri sürülmesi olduğuna göre, kralın sıradan uyruktan daha çoğu, aslında genel olarak insandan daha çoğu olması gerekir (Japonlar 1945'te ve daha sonra Hirohito'yu "Tanrı" olarak görmeyi sürdürdüler). İmparatorların sık sık kendilerini "tanrı" olarak görmeleri istençlerinin evrensel olarak tanınmasına ve güçlerinin bu sonsuzluğunu duyumsamalarına bağlıdır.

Krallar istençlerini tanrısal yetkeye dayandırarak akladıkları zaman, Roma Katolik Kilisesi ile bağlaşma içine girdiler. Buna karşın papalık ve krallar arasında egemenlik konusunda doğallıkla anlaşmazlıklar ve çatışmalar oldu.

Kullar Toplumunda Reform

Kaynak · Noesis

Kullar Toplumunda Reform

Osmanlı İmparatorluğu modernleşmenin başlatıcısı olmadı. Yüzyıllarını gelenek ile, alışkanlık ile tüketen ve genel olarak yeniliğe ve değişime isteksiz ve dirençli olan bir kullar nüfusunun tarihsel bir önemi ve anlamı yoktur. İstençsizlik ve bilgisizlik içinde, kullar bilimsel gelişim ve yenilikleri ahlaksızlık olarak görürler ve boşinançlar içinde yaşamları bitkilerin yaşamından daha iyi değildir. Kullar eylemsiz çünkü istençsizdirler. Hak kavramı ile herhangi bir ilişkileri yoktur çünkü hakları yoktur ve özgürlük kavramının sözünü bile etmezler. Sonuçta politika onların işi değildir. Yenilik yabancı ve tehlikeli bir olgudur ve ne bilim, ne güzel sanatlar, ne de felsefede herhangi bir gelişime izin verirler.

İmparatorluk İslamik karakterinden ötürü modernleşmeye ancak bireysel Sultanların istençlerine bağlı olarak, ancak yukarıdan başlayabilirdi. Sultanlar herşeyden önce en yakınlarındaki tutuculuğun direncini yenmek zorunda idiler. Halkın gelenek kültüründen özgürlüğe kazanılması için ilkin Devletin kendini modernleştirmesi gerekli idi. Tekkeler, gizemcilik ve boşinançlar tarafından uyuşturulan nüfusun tutuculuğunun üstesinden gelebilmek için çok geç kalınmıştı.

Kuzeyde, Ortodoks Rusya'da Çarlar zorbaca yöntemler yoluyla modernleşmeye çabalıyor, modernleşmenin insanlaşma demek olduğunu ve ancak özgürlük yoluyla başarılabileceğini anlamıyor, gerçekte ne dünyada olan bitenin ne de kendi yaptıklarının herhangi bir bilincini taşıyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğunun "milletleri" olan istençsiz Müslümanlar, Yahudiler ve Ortodoks Hıristiyanlar için biricik rol çevrede belirmeye başlayan güçlü İmparatorlukların piyonları olmaktı. Arap kabileler herhangi bir "ulusal" karakter geliştirmiş olmaktan öylesine uzak idiler ki, zamanı geldiğinde birer "devlet" olarak sınırları bile onlara yabancı güçler tarafından cetvel ile çizildi. Bağımsızlığını büyük güçlerin masa görüşmeleri sonucunda kazanan Yunanistan'ın ilk kralı Bavyeralı Otto ve ikincisi bir Danimarka prensi olan I. George idi. Osmanlı İmparatorluğu "milletlerin" sözde bağımsızlık savaşlarında bu bilinçsiz kitleler ile değil, başka İmparatorluklar ile çarpıştı.

Anadolu nüfusunun beşte birini oluşturan Ortodoks Hıristiyanlar sonuçta Anadolu'dan göçe zorlandılar. Bir kullar okyanusu olan Anadolu'nun Türkleri ve Kürtleri tekkeleri ve toprak ağaları

ile, dedeleri ve şeyhleri ile yerlerinden kıpırdamadan, değişmeden, ilerlemeden gelenek kültürlerine sonsuza dek bağlı kalmaya kararlı idiler.

Son nüfus değiş-tokuşları.

İslam dini kulların eşitliğini kabul eder ve herkesin kul olmada eşit olduğu yerde hiçbir insanın başkası üzerinde dinsel bir yetkesi yoktur. Ama kul her zaman efendi gereksinimi ve arayışı içindedir.

Kültürel Süredurum

Kaynak · Noesis

Kültürel Süredurum

Kültür tutucudur ve varoluşu istence, özgürlüğe, değişime, gelişime direnişi üzerine koşulludur. Kültür her durumda insan potansiyelinin sınırlı ve sonlu açılımlarından oluştuğu için, sürekliliği onu savunan insanın kendi doğası tarafından yadsınır. Kültür insan doğasının yetersiz somutlaşması, insan potansiyelinin güdük edimselleşmesidir. Kültür zorunlu olarak gelişme ile çatışır.

Gelişim bir gizilliğin edimselleşmesi, 'birşeyin' kendinde o olduğu başka bir 'birşeyin' ortaya çıkışıdır. Gelişim gizilliği ve erekselliği (entelekheia) varsayar.

Her kültür homo sapiensin gizilliğinin sınırlı bir açılımıdır ve bu nedenle sonludur ve ortaya çıktığı gibi ortadan yiter. Herşey sürmeye çabalar, her bir şey kendi ile özdeştir ya da her bir şey özdeşlik ilkesine bayılır. Genel olarak şeylere özünlü bir süredurum vardır. Ama süre sonludur. Ve şeyler kendileri oldukları denli de başkalarıdır, değişime açıktırlar, ve tüm şeyler akışta, tüm doğal ve tinsel şeyler akıştadır — Logos ya da Nous ya da Us ya da İdea dışında, çünkü ne doğal ne de tinsel olmaya sınırlıdırlar. İdeaları, Logosu, genel olarak nesnel Usu reddetmek çok ussal görünür, çünkü çözümsüz görünen ontolojik problemlere, saltığın doğrulanmasına, idealizme götürür. Bu problemlerden kaçış göreciliktir ve o zaman varoluş estetik, etik ve entellektüel hiçliğe bozulur ve insan yalnızca dünyaya fırlatılmış değersiz, önemsiz, anlamsız vb. bir varlığa indirgenir.

Kültür kendini akışa, değişime karşı korumak için sıkı sıkıya köklerine sarılır — kabile köklerine, etnik köklerine, ırksal köklerine, ya da tarihsel köklerine. Ama bu tikel kökler insan doğasına ait değildir. İnsan doğasına ait olan gerçek kökler evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve bu iki bileşen temelinde özgür etik yaşamdır. Tarihin işi ortaya çıkan kültürlerin ortadan kaldırılması ve tinin sonlu şekillerinin birbiri ardına yoldan temizlenmesidir.

Modern kültürün akışkanlığı; gelişim

Kaynak · Noesis

Modern kültürün akışkanlığı

Aile, toplum ve devlet alanlarının ussal yapısı olarak etiğin gelişimi etik dizgelerin göreliliği tarafından güdülenir. Sürecin ereği etik belirlenimlerin ideal biçimlerinin gerçekleşmesidir. Etik gelişim varolan etik yapıların olumsuzlanmasını gerektirir ve bu istencin kendisinin kendine karşı eylemi olarak duyunç özgürlüğü temelinde olanaklıdır. Duyunç özgürlüğü bütün bir tarihsel gelişimde zorunlu bir bileşendir.

Despotik kültürde bireysel duyunç ve istenç yoktur ve kültür herhangi bir olumsuzlama olmaksızın

alışkanlık ve gelenek temelinde değişmeksizin yalnızca kendini yineler.

Gelenek salt geldiği için geçerlidir ve sorgulandığı zaman ortadan kalkar. Gelenek bu nedenle kendini sorgulamaya kapatır. Gelenek tutucu karakterinden ötürü gelişime kapalı olan despotik kültüre aittir. Kültürü sağlamlaştırır, sürdürür ve modernleşmeye direnir.

Korku üzerine ahlak değil, kölelik kurulabilir. Despotik kültür moral olarak eğitimsiz ve bilgisizdir, ve ancak dışsal gücün dışsal ahlakına boyun eğebilir. Despotik kültür hak konusunda da bilgisizdir ve haklı ve haksız olanı ayırdedemez. Bu düzeye dek eğitimsiz halklar moral normlarını zorunlu olarak dinsel yetkeden alırlar.

Duyunç özgürlüğü korkunun ortadan kalkışıdır. İnsan doğru ve iyi olanı korkudan ve bilgisizce değil, özgürce yapar. Ve duyunç özgürlüğü istençli eylemin de temelidir. Tarihsel eylem ve değişim ancak duyunç özgürlüğü ile başlar. Bu düzeye dek Roma Katolik Kilisesi tarihsel gelişimin de önünde duran tutuculuğun asıl kalesi idi.

Doğu ve Batı arasındaki ayrım birincinin istençsizliği yenememişken, Batı kültürlerinin hiçbir zaman pıhtılaşmamış ve katılaşmamış olmamaları, sürekli olarak ortadan kalkmaları ve yerlerini etik olarak daha yüksek kültürlere bırakmalarıdır.

Mülkiyet ve İyelik

Kaynak · Noesis

Mülkiyet ve İyelik

Mülkiyet istençtir. İyelik istenç değildir ve herhangi "birşey" herhangi "birşeye" iye olabilir.

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinde "mülkiyet" bir hak olarak kabul edilir (17'nci madde).

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Article 17

> Everyone has the right to own property alone as well as in association with others.
>
> No one shall be arbitrarily deprived of his property.

Ama International Covenant on Civil and Political Rights ya da the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights mülkiyeti bir hak olarak kabul etmez. European Convention on Human Rights (Protocol 1, Article 1) doğal ve tüzel kişiler için "iyeliklerinden barış içinde yararlanma" hakkını kabul eder ve bunun "genel çıkarlara ya da vergilerin ödenmesine" altgüdümlü olduğunu ekler.

"Labor theory of property" ya da "emek mülkiyet kuramı"

Bu kuram mülkiyet kavramı ile ya da "doğal yasa" ile ilgisiz yapay bir mülkiyet tasarımıdır. Başlıca John Locke tarafından ileri sürülen "kuram" mülkiyetin ancak doğal kaynaklar üzerinde emek harcanması yoluyla ortaya çıkabileceğini ve buna göre toprağın bir emekçi ona emeğini kattığı zaman onun mülkiyeti olduğunu savunur. Columbus ancak bütün bir kıta toprağını emeği ile işlediği zaman onun üzerinde mülkiyet hakkı ileri sürebilecektir.

Bu "kuram" yalnızca arkasında John Locke adı olduğu için dikkate alınır.

Yine, John Locke bu enteresan emek mülkiyet kuramının bile Amerikan Yerlileri için geçerli olmadığını ileri sürdü. Bu kuram hiç kuşkusuz yerlilerin elinden topraklarının alınmasını haksız olmayan bir edim olarak göstermeye yaradı.

Bu türesizliğe ek olarak, Royal African Company'de hisseleri olan John Locke'un yazdığı anayasalarda efendilerin Afrikalı köleleri üzerinde "saltık güç ve yetkeleri" vardır (“absolute power and authority”).

John Locke'un insanlık dışı kuramlar üretmiş olması anlaşılmayacak birşey değildir. Anlaşılması olanaksız olan şey John Locke'un "liberalizmin babası" olarak, bir özgürlük felsefecisi olarak görülmesi, öte yandan Jan-Jacques Rousseau gibi bir ussalcının bir tiranlık savunucusu yapılmasıdır.

Navarino Deniz Savaşı / Mora'da Kitle Kıyımları

Kaynak · Noesis

Navarino Deniz Savaşı (1827) — Bir ‘İnsancıl Müdahele’

Yunan bağımsızlık savaşı bağlamında 20 Ocak 1827’de Mora Yarımadasının batısında yer alan deniz çarpışmasında Rus, İngiliz ve Fransız donanmaları Osmanlı donanmasını (Mısır, Tunus ve Cezayir’den de tekneler ile birlikte) yendi.

1827’de Londra'da İngiltere, Fransa ve Rusya arasında bağımsız bir Yunan devleti kurma amacıyla bir anlaşma yapıldı. Londra Antlaşmasına göre bağımsız Yunan devleti Sultana "bağımlı" kalacak ve ona haraç ödeyecekti. İngiltere ve Fransa'nın çıkarları Osmanlılar karşısında Rusya'nın fazla güçlenmesini ve ileri gitmesini önlemekti. II. Mahmut anlaşmayı kabul etmeyince üç devlet Yunanlılar adına araya girdi ve Osmanlılara savaş açtı. Yer alan Navarino Deniz Savaşı bir "savaş" olmaktan çok zayıf Osmanlı filosuna karşı tek-yanlı bir saldırı olarak yer aldı.

Mora’da Kitle Kıyımları

Kitle kıyımı duyunç yokluğuna bağlıdır.

İyonya, Girit, Konstantinopolis, Makedonya ve Ege adalarında Yunanlılar kitle kıyımına uğrarken, Yunanlıların kendileri Türkleri, Arnavutları, ve Osmanlılar ile özdeşleştirilen Yunanlı ve Yahudileri kitle kıyımından geçirdiler.

Navarino Kitle Kıyımı 1821’de yer aldı. Teslim olan ve tüm mülkiyetlerinden vazgeçen Navarino yerlisi 3000 kadar Türk Yunanlılar tarafından yok edildi.

Siege of Tripolitsa

The Siege of Tripolitsa or the Fall of Tripolitsa (Greek: Άλωση της Τριπολιτσάς, Álosi tis Tripolitsás, Greek pronunciation: ['alosi tis tripoli͡tsas]; Turkish: Tripoliçe Katliamı) to revolutionary Greek forces in the summer of 1821 marked an early victory in the Greek War of Independence against the Ottoman Empire, which had begun earlier in that year.

It is further notorious for the massacre of its Muslim[1][2] Greek and Jewish population (the Massacre of Tripolitsa), which occurred after the city's fall to the Greek forces. As historian of the war W. Alison Phillips noted, "the other atrocities of Greeks paled before the awful scenes which followed the storming of Tripolitza".[8]

Massacres of Turks

Peloponnese

British historian W. Alison Phillips

"Everywhere, as though at a preconcerted signal, the peasantry rose, and massacred all the Turks—men, women and children—on whom they could lay hands. In the Morea shall no Turk be left. Nor in the whole wide world. Thus rang the song which, from mouth to mouth, announced the beginning of a war of extermination... Within three weeks of the outbreak of the revolt, not a Muslim was left, save those who had succeeded in escaping into the towns."[4]

William St. Clair

"The Turks of Greece left few traces. They disappeared suddenly and finally in the spring of 1821 unmourned and unnoticed by the rest of the world....It was hard to believe then that Greece once contained a large population of Turkish descent, living in small communities all over the country, prosperous farmers, merchants, and officials, whose families had known no other home for hundreds of years...They were killed deliberately, without qualm or scruple, and there was no regrets either then or later".[7]

The worst Greek atrocity in terms of the numbers of victims involved was the massacre following the Fall of Tripolitsa in 1822. Up to 30,000 Turks had been killed in Tripolitsa:

Philipps (1897)

> *"For three days the miserable inhabitants were given over to lust and cruelty of a mob of savages. Neither sex nor age was spared. Women and children were tortured before being put to death. So great was the slaughter that Kolokotronis himself says that, from the gate to the citadel his horse's hoofs never touched the ground. His path of triumph was carpeted with corpses. At the end of two days, the wretched remnant of the Mussulmans were deliberately collected, to the number of some two thousand souls, of every age and sex, but principally women and children, were led out to a ravine in the neighboring mountains and there butchered like cattle."[10]*

Massacre of Turks in Navarino

> *When the gates opened on the 19 August 1821, the Greeks rushed in and the whole population numbering around 3000 were killed with the exception of 160 who managed to escape.[5]*
>
> *Historian George Finlay noted that a Greek priest, named Phrantzes, was an eyewitness to the massacres. Based on the descriptions provided by Phrantzes, he wrote:*
>
> *"Women, wounded with musketballs and sabre-cuts, rushed to the sea, seeking to escape, and were deliberately shot. Mothers robbed of their clothes, with infants in their arms plunged into the sea to conceal themselves from shame, and they were them made a mark for inhuman riflemen. Greeks sized infants from their mother's breasts and dashed them against rocks. Children, three and four years old, were hurled living into the sea and left to drown. When the massacre was ended, the dead bodies washed ashore, or piled on the beach, threatened to cause a pestilence..." [6]*

Massacre of Greeks

Konstantinopolis'te Yunan kitle kıyımı, 1821

Most of the Greeks in the Greek quarter of Constantinople were massacred.[22] On Easter Sunday, 9 April 1821, Gregory V was hanged in the central outside portal of the Ecumenical Patriarchate by the Ottomans. His body was mutilated and thrown into the sea, where it was rescued by Greek

sailors. One week later, the former Ecumenical Patriarch Cyril VI was hanged in the gate of the Adrianople's cathedral.[23] This was followed by the execution of two Metropolitans and twelve Bishops by the Turkish authorities.[24] By the end of April, a number of prominent Greeks had been decapitated by Turkish forces in Constantinople, including Constantine Mourousis, Levidis Tsalikis, Dimitrios Paparigopoulos, Antonios Tsouras, and the Phanariotes Petros Tsigris, Dimitrios Skanavis and Manuel Hotzeris, while Georgios Mavrocordatos was hanged.[25] In May, the Metropolitans Gregorios of Derkon, Dorotheos of Adrianople, Ioannikios of Tyrnavos, Joseph of Thessaloniki, and the Phanariote Georgios Callimachi and Nikolaos Mourousis were decapitated on the Sultan's orders in Constantinople.[26]

Crete

During the great massacre of Heraklion on 24 June 1821, remembered in the area as "the great ravage" ("ο μεγάλος αρπεντές", "o megalos arpentes"), the Turks also killed the metropolite of Crete, Gerasimos Pardalis, and five more bishops: Neofitos of Knossos, Joachim of Herronissos, Ierotheos of Lambis, Zacharias of Sitia and Kallinikos, the titular bishop of Diopolis.[32]

After the Sultan's vassal in Egypt was sent to intervene with the Egyptian fleet on 1825, Muhammad Ali's son, Ibrahim, landed in Crete and began to massacre the majority Greek community.[33]

Peloponnese

Historian David Brewer writes that in the first year of the revolution, a Turkish army descended on the city of Patras and slaughtered all of the civilians of the settlement, razing the city.[37] The forces of Ibrahim Pasha were extremely brutal in the Peloponnese, burning the major port of Kalamata to the ground and slaughtering the city's inhabitants; they also ravaged the countryside and were heavily involved in the slave trade. When Ibrahim Pasha retook Tripoli in June 22, 1825, he massacred the entire Greek population, destroyed the city and tore down its walls.[38]

Ömer Hayyam

Kaynak · Noesis

Ömer Hayyam (1048-1131)

Ömer Hayyam 1076'da Nizam-ül Mülk tarafından İsfahan'a davet edildi. Kentin kütüphanelerinde Euklides ve Apollonius gibi matematikçileri çok daha yakından inceledi ve Euklides'in beşinci konutlamasını tanıtlamaya çalıştı. Onun dik açıların eşitliğini bildiren dördüncü konutlamadan çıkarsanabileceğini ileri sürdü ve dar ve geniş açılar durumunda sonucun çelişkili olduğunu gösterdi.

Hayyam'ın rasyonalizmi ve determinizmi verildiğinde, Euklides'i çürüttüğü ileri sürülen non-Euklidean geometrilerin başlangıcını en sonunda ona dayandırmak geçersizdir. Hayyam'ın ussal bakış açısından, aslında genel olarak ussal bakış açısından, bir küre yüzeyi üzerindeki "dik açı" bir düzlem yüzey üzerindeki dik açı ile aynı şey değildir. Konkav ve konveks yüzeyler üzerindeki "non-Euklidean geometriler" hiç kuşkusuz özel eğri yüzey belitleri ile eğri yüzey geometrileridir.

Hayyam cebirsel denklemlere geometrik olarak yaklaşımı nedeniyle Descartes'ın analitik geometrisinin ön habercisi olarak görülür.

Hayyam felsefede kendini İbni Sina'nın bir öğrencisi olarak gördü. Çalışmalarında

varoluş ve evrenseller arasındaki ilişki;

dünyada çelişkinin zorunluğu;

determinizm ve özgür istenç;

evrensel varoluş ilkelerinin bilgisi

gibi konuları ele aldı.

Hayyam sufilerin sevgisini ve dostluğunu kazanmadı. Tersine, onlar için bir nefret ve korku nesnesi idi.

Ortaklaşacılık

Kaynak · Noesis

Ortaklaşacılık

Ortaklıkta ve paylaşmada kendinde hiçbir kötülük yoktur. Ortaklık bir mülkiyetin ortak istenç altına alınmasıdır. Paylaşma yine bir mülkiyetin bireysel iyeliğinden vazgeçmektir. Ve ancak özgür insanların ortaklaşa paylaşabilecekleri şeyleri vardır. Yaygın olarak kabul edilen görüşe göre, modern dönemde ilk kez Victor d'Hupay (1746-1818) bu anlamda bir "ortaklık" düşüncesine sarıldı ve kendi toprağını komşularının toprağı ile paylaşma dileğini dile getirdi. İlk kitabı olan Projet de communauté philosophe'de (Felsefi Topluluk Projesi, 1777'de yayımlandı) bir tür komünal yaşam düşüncesini savundu. Bunda "herkesin başka herkesin çalışmasından yarar görmesi için komünde yaşayanlara tüm ekonomik ve özdeksel ürünleri paylaşmaları" öğüdünü verdi. D'Hupay daha sonra bir dostu tarafından "komünist" olarak nitelendi ve bu sözcüğün ilk 'modern' kullanımı olarak kabul edilir. Tüm bunlar bir yana, mülkiyet ortaklığı düşüncesi antik çağlara kadar gider.

Sözcüğün bu kullanımının daha sonra ona ideoloji tarafından verilen anlam ile bir ilgisi yoktur. İdeolojide "ortaklık" düşüncesi tüm bireyleri ve tüm mülkiyeti kapsayacak şekilde genişletildi ve özel mülkiyet bir sömürü aracı olarak görülerek bütünüyle yadsındı. "Her" özel mülkiyet bir özel kapital olarak kullanılabileceği için, "herşeyde ortaklık" düşüncesi savunuldu (kişisel gereksinimler için zorunlu görülen özel mülkiyete ne düzeye dek izin verilmesinin uygun olduğu belirlenmesi keyfi bir nokta olarak kaldı). Özel mülkiyet eşitsizliğin nedeni olarak görüldüğü için, ve özel mülkiyet hakkını savunmak sömürüyü savunmak olarak, hainlik olarak, aslında düşmanlık olarak görüldüğü için, ortaklığı sağlamak için zora başvurmak meşru olarak, aslında kaçınılmaz olarak görüldü. Bu doğal hakkın ancak bir diktatörlük yoluyla, ancak "proleterya diktatörlüğünün" şiddeti ve giderek terörü yoluyla bastırılabileceği kabul edildi. Mülkiyetin değil, ama kişisel istencin sorumlu olabileceği, sömürüyü şeylerin değil ama sözleşme ilişkilerine giren insanların moral niteliklerinin belirlemekte olduğu gibi noktalar gözardı edildi ve bunları aklamak için insan ahlakının boş metafizik olduğu sonucunu çıkaran bir tür özel materyalist felsefe geliştirildi.

Osmanlı Devrimi

Kaynak · Noesis

Osmanlı Devrimi

Osmanlılar hiçbir zaman modernleşmenin bütün bir nüfusun sorunu olduğunu ve bir kullar kültürünün hiçbir zaman değişemeyeceğini ve gelişemeyeceğini anlamadılar. Bu nedenle askeri reformlardan eğitim, ekonomi ve politika alanındaki rerformlara dek hiçbir reform başarılı olmadı

ve doğallıkla kulların tutucu direnci, düşmanlığı ve zorbalığı ile karşılaştı. Toplumunun bütününü tanımlayan bu evrensel tutuculuk 21'inci yüzyıla dek bütün bir Cumhuriyet tarihi boyunca da daha önce olduğu gibi sürdü.

III. Selim ile başlayan ve II. Mahmut ile sıkı sıkıya yerleşen ve Mustafa Kemal ile ivmelenen modernleşme çabalarının sonucu girişimin bugüne dek sürmeyi başarabilmiş olmasıdır. Osmanlı Devrimi henüz sürmektedir.

III. Selim Fransız Devrimi sırasında tahtta idi ve eski Avrupa çözülme ve dağılma ve yeniden yapılanma sürecine dönmüşken, Selim henüz özgürlük, eşitlik ve kardeşlik belgilerini bile duymamıştı. Zaman zaman Fransız Devrimini desteklemesine karşın, bu olayın Osmanlı tahtı için de eşit ölçüde devirici bir etmen olduğunu düşünmesini sağlayacak kavramları yoktu. Avrupa ile yüzyıllardır sürmekte olan ilişkilere karşın, Osmanlılar sürekli olarak değişmekte olan Hıristiyan Avrupa'yı yalnızca askeri ve bürokratik perspektiften anlamaya çalışıyor ve açıkça destekledikleri Protestan ülkelerde politik olarak yer alan değişimleri algılamıyorlardı. Sıkı sıkıya sarıldıkları kulluk kültürü Tarihte yeni olanı anlamalarını sağlayacak kavramların gelişmesine izin vermedi. Avrupa'daki Protestanları desteklemeleri başlıca ikonoklazm problemine bağlı idi ve Avrupa tutuculuğunun Habsburg'dan sonraki en güçlü ikinci kalesi olan Katolik Fransa Krallarına Kapitülasyonlar vermede hiçbir sorun görmediler.

Osmanlı İmparatorluğu

Kaynak · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu

Ubicini

LETTERS ON TURKEY

AN ACCOUNT OF THE RELIGIOUS, POLITICAL, SOCIAL, AND COMMERCIAL CONDITION OF THE OTTOMAN EMPIRE; THE REFORMED INSTITUTIONS, ARMY, NAVY, &c. &c. TRANSLATED FROM THE FRENCH OF M. A. UBICINI, BY LADY EASTHOPE. Part I. TURKEY AND THE TURKS. LONDON: JOHN MURRAY, ALBEMARLE

1856

(S. 10, 11) "No European state, it must be owned, is composed of elements so varied and heterogeneous as the Turkish empire. It is not a nation; it is an agglomeration of nations.1 The conquering race forms at most one-third of a population of thirty-five millions. The remainder is composed of Greeks, Armenians, Jews, Roumains, Sclavonians, Albanians, Arabs, &c., each retaining their distinct individuality and physiognomy. All races, religions, dialects of the old continent are found side by side in the vast and peaceful domains of the Sultan. Here we find Abyssins and Zingani (gypsies), who are for the most part Pagans; — there, Chaldeans, — professing the heresy of Nestorius, Chemsinyes worshippers of the sun, Yezidis, whose faith is a Manicheism modified by the doctrines of Zoroaster; on one hand are the impious sects of the Abi-Ilahis and the Ismailians, — and the Wahabis, the Protestants of Islamism; on the other the Kurds, — descendants of the ancient Parthians, and inheritors of their language and modes of warfare, and the nomadic tribes of the Turkomans, — relics of the conquering hordes of the Seldjucides."

1An old proverb fixes the number of nations forming part of the Ottoman empire at scventy-ttco and a half.

Tsar Alexander called the Ottoman Empire ‘the Sick Man of Europe’. The Victorians referred to it impersonally as ‘the Eastern Question’,

Çar Alexander Osmanlı İmparatorluğuna “Avrupa'nın Hasta Adamı” dedi. Victorianlar ona kişilikten yoksun bir tarzda "Doğu Sorusu" dediler. "Tsar Alexander called the Ottoman Empire ‘the Sick Man of Europe’. The Victorians referred to it impersonally as ‘the Eastern Question’,"

Osmanlı İmparatorluğu tarihteki en büyük imparatorluklardan biri idi. 36 Sultan altında 600 yıl sürdü. Bizans İmparatorluğunu yıktı ve Türkiye Cumhuriyetini kurdu.

Ertuğrul Beyin oğlu olan Osman yklş. 1255'te Sögüt'te doğdu.

Kurucusu olan Osman Bey (1258-1324) bir Selçuk Türkü idi.

Osmanlı İmpatorluğu kulların eşitliği ilkesi ile uyum içinde etnik ayrım tanımadı ve kendi içlerinde dinsel olarak türdeş olan "millet"lere yasalar, eğitim ve vergilendirme açısından sınırlı özerklik verdi. Osmanlılar yasa egemenliği açısından öncelleri ve örnekleri olan Roma tinini sık sıkıya izlediler ve kabul ettikleri yönergeleri harfi harfine uyguladılar.

İstençsiz bir "milletler" çokluğunun egemenleri olarak, Osmanlı Sultanları moral aklanışlarını güçsüz halklardan değil, "Tanrının gölgesi" motifinden türettiler.

"Padişah" sanı ilk kez II. Mehmet tarafından kullanıldı.

Sultanların 30'dan daha çoğu etnik olarak yabancı kökenli olan Harem kadınlarının oğulları idiler. Tüm Yeniçeriler ve devşirmeler de imparatorluğa getirilen Hıristiyan çocukları idiler.

Orhan 1346'da Bizans imparatoru John VI Kantakouzenos'un kızı Theodora ile evlendi. Theodora yaşamı boyunca Hıristiyan kaldı ve Orhan'ın ölümünden sonra Konstantinopolis'e geri döndü. Tek oğulları Şehzade Halil'in tahta çıkması umudu boşa çıktı ve beylik Orhan'ın başka bir karısından olan kardeşi I. Murat'a verildi. Taht uğruna savaşan Halil amacına ulaşamadı ve sonra idam edildi.

Yeniçeri Ocağının kurucusu Orhan olarak görülse de, bu işin daha sonraki bir tarihte I. Murat tarafından yapıldığı da ileri sürülür.

I. Murat (1326-1389)

I. Murat (1326-1389) Orhan'ın ve Bizans kökenli Nilüfer Hatun'un oğludur. Murat 1363'te Edirne'yi (Adrianople) aldı ve Sultanlığın başkenti yaptı. Sonra Sofya ve Niş alındı. 1383'te "Sultanlık" sanını kurdu ve devşirme dizgesini geliştirdi. 1389'da Kosova Savaşında Sırpları yendi ve kendisi bir Sırp subayı tarafından öldürüldü. Kazasker, beylerbeyi, baş vezir konumlarının ve yeniçeri ve devşirme kurumlarının başlangıçları Murat'ın zamanına gider.

İmparatorluk doruğunda üç önemli güç ile komşu idi: Batıda Habsburg hanedanı, Doğuda Pers Safeviler, kuzeyde Çarlık Rusyası. Safeviler ile ilişkide herhangi bir dirimli yan yoktur. Ortodoks Çarlık Rusyasının Osmanlılara karşı politikası aşağı yukarı Konstantinopolis çevresinde dönen bir kan davası biçiminde sürdü. Avrupa ile ilişkiler Osmanlı İmparatorluğu için modernleşme dürtüsünün kaynağı olurken, Osmanlılar kendi paylarına Avrupa'da Protestanlığın güçlenmesine önemli katkılarda bulundular.

Kırım Savaşında Osmanlılar Rusya'nın güçlenmesinden kaygı duyan İngiltere ile ve Fransa ile bağlaşma içine girdiler.

Habsburg ve Osmanlılar sürekli çarpışma durumu içinde idiler ve Viyana iki kez kuşatıldı. Ama

Birinci Dünya Savaşında Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları bağlaşıklar idi.

Katolik Fransa düşman Katolik Habsburg ile ilişkilerinin gerektirdiği gibi Osmanlılar ile bir bağlaşma için istekli idi. Bu ilişkide dinsel ayrımlar herhangi bir rol oynamaz ve oyun realpolitik terimlerinde oynanır..

Osmanlı İmparatorluğu ve İnanç Özgürlüğü

Kaynak · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu ve İnanç Özgürlüğü

Osmanlılar Bosna-Hersek'i fethettikten sonra Fatih 1463'te Milodraz Ahidnamesini çıkardı. Ferman daha sonraki sultanlar tarafından da kabul edildi. Ferman Fojinica'da bir manastırda saklanmaktadır: (LINK)

"Ben, Fatih Sultan Han, bununla bütün dünyaya bildiriyorum ki, kendilerine bu sultanlık fermanı verilen Bosnalı Fransiskanlar korumam altındadır. Ve buyuruyorum ki:

Hiç kimse bu insanlara ve kiliselerine rahatsızlık ya da zarar vermeyecektir! Devletimde barış içinde yaşayacaklardır. Göçmenler olan bu insanların güvenlik ve özgürlükleri olacaktır. Devletimin sınırları içinde bulunan manastırlarına geri dönebileceklerdir. İmparatorluğumdan hiç kimse, soylular, vezirler, katipler ya da kızlarım onların onurunu kırmayacak ya da onlara herhangi bir zarar vermeyecektir!

Hiç kimse bu yaşamlara, bu insanların mülkiyetlerine ve kiliselerine saygısızlık etmeyecek, onlar için tehlike yaratmayacak ya da onlara saldırmayacaktır! Yine, bu insanların kendi ülkelerinden ne getirmiş ve kimi getirmiş olursa olsun bunlar da aynı hakları taşıyacaklardır."

1463: Sultan Mehmed II's firman grants freedom to Bosnian Franciscans after the Ottoman conquest of Bosnia

Mehmed II's ahidnâme to the Catholic monks of the recently conquered Bosnia, issued in 1463, granting them full religious freedom and protection

The Franciscans order arrived in Bosnia in the later half of the 13th century, aiming to eradicate the teachings of the Bosnian Church. The first Franciscan vicariate in Bosnia was founded in 1339/40. The province itself is the only institution in Bosnia and Herzegovina which has operated uninterruptedly since the Middle Ages.[2]

The Franciscan order was allowed by Sultan Mehmed II the Conqueror in the Ottoman Empire in 1463, after the Ottoman conquest of Bosnia and Herzegovina. Friar Anđeo Zvizdović of the Monastery in Fojnica received the oath on May 28 of 1463 at the camp of Milodraž.[2][3][4]

The Ahdname of Milodraž stated:

> *"I, the Sultan Khan the Conqueror, hereby declare the whole world that, the Bosnian Franciscans granted with this sultanate ferman are under my protection. And I command that:*
>
> *No one shall disturb or give harm to these people and their churches! They shall live in peace in my state. These people who have become emigrants, shall have security and liberty. They may return to their monasteries which are located in the borders of my state. No one from my empire notable, viziers, clerks or my maids will break their honour or give any harm to them!*
>
> *No one shall insult, put in danger or attack these lives, properties, and churches of these people! Also,*

what and those these people have brought from their own countries have the same rights...

By declaring this ferman, I swear by a great oath; by the Creator (Allah), Who has created the Heavens and the Earth and Who feeds all of his creatures, by seven of his Holy Books, Allah's Great Prophet Mohammed and 124.000 former prophets, and by my sword that no one from my citizens will react or behave the opposite of this ferman!"

The original edict is still kept in the Franciscan monastery in Fojnica. It is one of the oldest surviving documents on religious freedom. In 1971, the United Nations published a translation of the document in all the official U.N. languages. The ferman was republished by the Ministry of Culture of Turkey for the 700th anniversary[when?] of the foundation of the Ottoman State. [citation needed]

Without a regular hierarchy of bishops in place, the diocesan clergy fell into decline and disappeared by the mid-19th century. To support the local church which was functioning without resident bishops, the Holy See founded an Apostolic Vicariate for Bosnia in 1735, and assigned Franciscans as apostolic vicars to direct it. The Franciscan Province of Bosna Srebrena was restructured to correspond to the borders of Ottoman rule in 1757; it split in 1846, when friars from the Kresevo monastery broke off to found the monastery at Siroki Brijeg. A separate Franciscan jurisdiction (a "custody") was established for Herzegovina in 1852. Pope Leo XIII raised it to the status of a province (the Province of the Assumption of the Blessed Virgin Mary) in 1892. [5] [6]

.

Osmanlı İmparatorluğu ve Kutsal Roma İmparatorluğu

Kaynak · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu ve Kutsal Roma İmparatorluğu

Tarihin güçlü imparatorlukları ve köklü uygarlıkları varlıklarını sürdürürken ne güçlü ne de uygar olan göçebe barbarların varolan devletleri ortadan kaldırıp tarih sahnesinde baş rolü üstlenmeleri yalnızca dikkate çeken bir olay olmanın ötesindedir. Anlaşılması gerekir. Altaylı göçmenler durumunda olan şey az çok benzer olarak Germanik barbarlar durumunda da olmaya başladı ve bu ilkel kabileler de kuzeyden Roma İmparotorluğunun uygar topraklarına inerken İmparatorluk az çok varlığını sürdürüyordu. Hiç kimse bu görkemli ama tükenmiş gücün kültürsüz, uygarlıksız ama tinsel olarak aç barbarlara yenik düşmesinin ve onlara boyun eğmesinin zorunluğunu düşünmüş görünmez. Önce Germenler ve sonra Türkler aynı güçlü imparatorluğun Hıristiyanlaşmış iki parçasını, sırasıyla Batı Roma İmparatorluğunu ve Doğu Roma İmparatorluğunu ortadan kaldırdılar. Doğu Roma İmparatorluğu Osmanlı İmparatorluğuna dönüştürüldü. Batı Roma İmparatorluğu Kutsal Roma İmparatorluğuna dönüştürüldü. Birincisi tarihsel olarak güçlü idi. İkincisi yalnızca kağıt üzerinde bir 'devlet' adını taşıyordu. Birincisi büyüklüğünü dünya tarihinde hiçbir zaman baş role yükselmeden sürdürdü, her zaman ön-modern kaldı, ve bir Cumhuriyet olduğu zaman bile despotik karakterini bütünüyle bırakmadı. İkincisi tarihsel olarak güçsüz, anlamsız ve önemsiz görünmesine karşın dünya tarihini yeniden açtı ve modern dönemi yarattı. Kurnaz Arapların değil, güçlü Osmanlıların değil, ince İtalyanların değil, gösteriş ve görkem düşkünü Fransızların da değil, ama Germanik köylülerin dünya tarihsel olmaları ve modern tinin yapısını belirlemeleri açıklama gerektirir.

Açıklama tarihin istencin işi olmasına bağlıdır. Reformasyonun tüm aptallıklarına karşın, yeni tin evrensel insanlık kavramını tanıdı ve evrenselin üzerindeki tüm dışsal dinsel yetkeyi kaldırdı. İslam birincide Hıristiyanlık ile ortaktır, ama ikincide değil, ve insanı özgür olarak değil, kul olarak tanır — başkasının kulu olarak değil, Tanrının kulu olarak. Kul tarih yapmaz. Ve İslamik tin en sonunda kul olduğunu anlayıncaya dek tarih yapmayı sürdürdü. Sonra tarihten bütünüyle çekildi.

Sola scriptura hiç kuşkusuz çoğunlukla saçmalıklardan oluşan insan yazılarının, düşüncesiz, dikkatsiz, giderek ahlaksız yazarların yazılarının danışılacak, başvurulacak ve güvenilecek biricik yetke olduğunu anlatıyordu. Ama bu yetkenin yetkesi insan duyuncu idi. Sola scripturanın yetkesi onu özgürce yargılayacak olan bireyden başka, onun özgür duyuncundan başka birşey değildi. Bu duyunç özgürlüğünün doğuşu ile papalık ve rahiplik silindi.

Luther ya da Calvin ya da başka önderler "beni" dinleyin ve izleyin dediklerinde onlar da bir süre sonra arkalarında hiç kimsenin olmadığını gördüler. Kuzeyin ve Güneyin Protestanlığı kabul eden ülkelerinde bireysellik tüm dizginlerinden boşandı. Ve — bir serfler nüfusu durumunda beklenmesi gerektiği gibi — eski kölenin yeni özgürlüğü şiddet, zorbalık ve zulüm eylemlerinde sonuçlandı. Duyunç özgürlüğü gelişmemiş duyuncun kendisini geliştirmek için kazanılmıştı. Eski köleler ilkin kaçınılmaz olarak özgürlüğü dilediğini yapma özgürlüğü olarak, dilediğini seçme özgürlüğü olarak, haksızlık ve ahlaksızlık ve yasasızlık olarak anladılar.

Bu dizginsizlik içinde, Reformasyon savaşları Avrupa nüfusunun üçte birinin kırılmasında sonuçlandı. Özgür duyunç pekala kendini de yargılayabilir ve yaptığını anlayabilirdi. Ama Avrupa'da, özellikle Kuzey Avrupa'da bin yıllar boyunca uygarlık ile tanışmamış hordalar ilk kez düşünmeye başlıyordu.

Özgürlük korkutucudur çünkü eylem, değişim, yenilik getirir. Ve sorumluluk gerektirir. İnsana kişilik kazandırır, onu büyütür, yetkeyi dinlemekten kurtarır, düşünmeyi öğrenmeyi, özgür yargıda bulunmayı gerektirir. Tüm bunlar kul için dayanılmazdır. Kul hiçlik olmayı ve öyle kalmayı yeğler.

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (1)

Kaynak · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (1)

> Osmanlı İmparatorluğu ilk kez Macaristan'daki Calvinist Protestanlar ile 16'ncı yüzyılda her iki yan da Katolik Habsburg ile çarpışma içinde iken ilişkiye girdi.
>
> Osmanlı İmparatorluğu Kutsal Roma İmparatorluğunun yanısıra kendileri güçlü birer Roma Katolik Devlet olan Fransa ve İspanya ile de gergin ilişkiler içinde idi. Bu durum Protestanları Osmanlılar ile çeşitli politik, askeri ve tecimsel yakınlaşmalar ve bağlaşmalar aramaya götürdü.
>
> Öte yandan, 1520-1530'larda hem Charles V hem de Ferdinand Osmanlılara karşı ortak eylem için Perslere elçiler gönderdiler. Coğrafi uzaklığın ilişkinin gelişmesine izin vermemesine karşın, Osmanlılar batıya savaş açtığı zaman Perslerin Osmanlılara saldırması konusunda bir anlaşma yapıldı.

Reformasyon sırasında Katolik alanlar (yeşil), Protestan alanlar (mavi) ve Müslüman alanlar (kırmızı)

> 16'ncı yüzyıl Avrupasında Osmanlılar ve Katolik güçler bir yandan tecimsel ilişkileri sürdürmelerine karşın, aynı zamanda birbirleri için başlıca düşmanlar oldular.

Reformasyon ile dağılmaya başlayan ve bir tür iç savaşa sürüklenen Avrupa'nın durumu Osmanlılar için göreli bir üstünlük sağladı ve İngiltere, Hollanda, İsveç ve Danimarka ile yeni güçlü ilişkiler kuruldu.

Osmanlı millet dizgesi Yahudilere, Ortodoks Hıristiyanlara ve Ermenilere tam dinsel özerklik ve sınırlı öz-yönetim tanırken, Balkanlardaki Katolikler için böyle bir hoşgörü yoktu. Osmanlıların Avrupa'daki ilerlemeleri için başlıca engeli Katolik Habsburg oluşturuyordu.

Osmanlı İmparatorluğundaki dinsel hoşgörü daha sonra ortaya çıkan Protestan hoşgörünün esin kaynağı oldu. (Katolik İspanyollar İberya'ya geri alırken Engizisyon aracılığıyla tüm Müslümanları Katolikliğe dönmeye zorladılar ve formülleri "ya dönme ya da ölüm" idi. Bu nedenle en eğitimli, yetenekli ve becerikli İberyalılar kaçarak Osmanlı İmparatorluğuna sığındılar ve İmparatorluğun saygın uyrukları oldular.) Yine, Osmanlıların manastır düzenlerini reddetmeleri de Protestanları Katolik manastır düzenlerini ortadan kaldırmaya götürdü.

Osmanlılar Reformasyon sırasında topraklarına sığınan Huguenotlara, Quakerlere ve Anabaptistlere de tam inanç özgürlüğü tanıdılar.

In On War against the Turk, Luther is actually less critical of the Turks than he is of the Pope, whom he calls an anti-Christ, or the Jews, whom he describes as "the Devil incarnate". He urges his contemporaries to also see the good aspects in the Turks, and refers to some who were favourable to the Ottoman Empire, and "who actually want the Turk to come and rule, because they think that our German people are wild and uncivilized — indeed that they are half-devil and half-man". (W)

I. FrancisI ve Kanuni Sultan Süleyman 1536'da Fransız-Osmanlı bağlaşmasını başlattılar. (Bileşik tablodaki portreler Titian tarafından, yklş. 1530.)

Hıristiyan dünyada bir skandal olarak görülen Fransız-Osmanlı bağlaşması kesintiler ile de olsa iki buçuk yüzyıl kadar sürdü ve Napoleon'un Mısır'a girmesi ile sona erdi.

I. Francis Müslüman bir İmparatorluk ile bağlaşmaya girmesinin gerekçesi olarak Kapitulasyonlar yoluyla Osmanlı topraklarındaki Hıristiyanların haklarının koruma altına alınmasını gösterdi. Fransızlar ve Osmanlılar karşılıklı sürekli büyükelçiler atadılar ve V. Charles'a karşı önemli askeri işbirliği sürdü. Bağlaşma Fransa'nın Habsburg'dan kurtulmasını sağlamada başlıca etmenlerden biri oldu. I. Francis'in oğlu II. Henry babasının politikasını sürdürdü ve sonraki krallar da Fransız Devrimine dek genellikle Osmanlı yandaşı politikaya bağlı kaldılar. İkinci Viyana kuşatmasında XIV. Louis Avusturya'ya yardım etmeyi reddetti.

Osmanlıların Katolik Fransa ile de bağlaşma içine girmelerinin nedeni her iki yanın da Habsburg ile düşmanca ilişkiler içinde olması idi (1535'te Habsburg önderliğindeki Andrea Dorya filosu Tunus'ta Osmanlı kuvvetlerini yenmiş ve savaştan sonra 30.000 sivil öldürülmüştü).

16'ncı yüzyılda Osmanlılar Hollandalıları İspanyollara karşı savaşlarında desteklediler. Hollanda 1612'de İstanbul'da sürekli bir temsilcilik kurdu. İsveç ve Danimarka ile de benzer ilişkiler gelişti.

Kendi Reformasyonunu ancak Anglikanizmin yarı-Katolik karakterine dek götürebilen İngiltere Osmanlı İmparatorluğunun düzenli hükümetine, eğitim dizgesine ve disiplinine, ama hepsinden önce İmparatorlukta uygulanan dinsel hoşgörü politikasına hayranlık duyuyordu. III. Murad (1574-95) Reformasyon sırasında Kraliçe I. Elizabeth ile güçlü ilişkiler kurdu. (“pride of women who follow Jesus, the most excellent of the ladies honored among the messiah’s people" — Link: Anna Suranyi, 2008).

Bütün bir Reformasyon boyunca Ortodoks Rusya Osmanlılar için ciddiye alınması gereken bir düşman olarak güçlenmeyi sürdürdü.

1700'lerde Rusya ve İsveç İmparatorlukları arasındaki savaşta Osmanlılar İsveç'i desteklediler ve 1710'da III. Ahmed (1603-17) Lutheran XII. Charles'ı ve başka İsveçli yurttaşları sığınmacı olarak kabul etti. Osmanlı politikasında pragmatizm ve dinsel idealizm birarada işliyordu ve dinsel benzerlik ve ortak düşman etmenleri birlikte etkili oldu.

Bütününde, Reformasyon sırasında Osmanlı politikası ussal, dünyasal ve haktanır bir realpolitik olarak görünür. Bunun başlıca zemini Sünni İslamın ancak eşitlik ilkesinin evrensel insan haklarına uygun düşen bir politikanın izlenmesine izin vermesidir. Baştan sona bir boşinançlar dizgesi olan Roma Katolik Kilisesinin misyonu Avrupa'da insan eşitsizliğinin, gerililiğinin ve köleliğinin savunulması ve sürdürülmesi idi. Din kavramını saçmalaştıran kurumsal yapısı ile Katoliklik Osmanlılar için millet dizgesine kabul edilmesi bile düşünülmeyecek bir bozulmayı temsil ediyordu.

Osmanlılar Reformasyonun ikonoklazmında, papalığı tanımamasında ve manastır düzenlerini kaldırmasında kararlarında Sünni püritanizme bütünüyle uygun düşen davranışlar algılıyorlardı.

Sünni İslam ve Protestan Hıristiyanlık din kavramına en uygun dinlerdir. Hıristiyanlık Üçlülüğü (Tanrı, Oğul/Doğa ve Kutsal Tin) kabul ederken ve buna göre insan özgürlüğünü tanırken, İslam Oğulu ve bütün bir İnsanlığı Tanrı ile ilişki içinde kulluk kategorisine indirger. Protestanlıkta özgürlük gerçek politik eşitliğin doğmasına izin verirken, Sünnilikte istençsiz eşitlik bütün bir halkın depolitize olması sonucunu götürür.

Her iki din de tüm inananların rahipliğini ya da imamlığını kabul ederek insanüstü tanrısal güçler ile donatılı bir dinadamları sınıfının doğmasına izin vermez (Katolik rahiplik ve papalık, Şii 12 imam ve mollalık, Alevi dedelik kurumları gibi).

Her iki din de sonlu nesnelere kutsallık ya da tanrısallık yüklemez (Katolik ikonlar, azizler, kemikler, yontular, imgeler vb.).

Her iki din de evrensel insan eşitliğini kabul eder. Hıristiyanlık bütünüyle özgür insanların eşitliği düşüncesinin doğmasına ve böylece bütün bir modern kültürün gelişmesine götürürken, İslam eşitliği kulların eşitliğine indirger ve özgür bireyselliğin gelişmesine izin vermez.

Osmanlılar Avrupalı Protestanlara destek olurken aynı zamanda kendi sonlarını getirecek olan modern gözdağını güçlendirdiler.

Ancak Protestanlık modernleşme, uluslaşma ve ulus-devlet oluşumu sürecinin zeminin sağladığı için, Osmanlı İmparatorluğu kendi milletleri arasında herhangi bir uluslaşma sürecinin gözdağından bütünüyle bağışık kaldı. İmparatorluk sınırları içindeki Ortodoks ve Katolik Hıristiyanlar, Araplar ve başka azınlıklar dışarıdan kışıkırtıldılar ve kullanıldılar.

İmparatorluktaki Müslüman nüfus geleneksel yaşamları içinde varolmayı sürdürdü ve hiçbir zaman bir tarih duygusu kazanmadı.

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (2)

Kaynak · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu ve Protestanlar (2)

Osmanlılar İngiltere'den Hollanda'ya, Macaristan'a Avrupa'da Protestanlığın yerleşmesi sürecinde

önemli bir etmen oldular. Bunu yalnızca realpolitik uğruna ve Habsburg ile savaşlarını göz önünde tutarak yapmadılar. Protestanlık ve Sünnilik ikonoklazm, kemiklere ve azizlere tapınma, manastır düzeni gibi din kavramı ile bütünüyle ilgisi dışsal sorunlarda ("indifferent things") bütünüyle anlaşır. Ama Tanrı ve İnsan ilişkisi ve insanın değeri konusunda tam bir anlaşmazlık içindedirler. İslamın inananları Tanrının kulları olarak kabul etmesi kimi Protestanları İslamı "the epitome of antichristian darkness and political tyranny" olarak görmeye götürür.

Martin Luther'in (1483-1546) büyüklüğü aptallıklarını da büyük aptallıklar yapar. Anti-semitizmi hiçbir sınır tanımaz. Ve İslam hakkındaki görüşleri de sık sık çocukça ikincil kaynaklardan beslenir. Ve hiçbir zaman ne yaptığını bilmeyen ve anlamayan bu insan Reformasyonun bir numaralı önderi olmuştur. Açıkça, sola scriptura hiçbir bireysel insana dinsel ya da tanrısal yetke vermeyen İslamik Kuran görüşünden esinlendi. Yine, Hıristiyan ayinlerin çoğunun reddedilmesi, evlilik ve kadınların konumu ve teokrasi üzerine Protestan görüşler de İslamik etkiyi yansıtır.

Martin Luther 1543'te Kuran'ın yayımlanmasına izin verilmeyen Latince bir çevirisinin basılmasını sağladı. Kitap Luther'in kendisinin (ve ayrıca Melanchton'un) bir önsözünü de kapsıyordu. Luther'in amacı Kuran'ın gerçek yüzü dediği şeyi sergilemekti.

Orta Çağların sonlarına doğru Avrupa'ya egemen olan bir ahlaksızlık ve dağınıklık kültürü ile karşıtlık içinde, Osmanlılar hayranlık uyandırıcı bir dinsel disiplin ve dindarlık, askeri utkular, ve düzenli ve dayanıklı hükümet tablosu sergiliyorlardı. Osmanlılar Protestanlara hoşgörüyü de öğrettiler ve mezhep savaşlarında milyonlarca insanın birbirini parçalaması yerine barış ve dinginlik içinde yaşamanın hem uygarca hem de olanaklı olduğunu gösterdiler.

Protestan Hollandalılar ilkin hem Roma Katolik Kilisesine hem de Müslümanlara karşı güçlü bir düşmanlık tutumu içinde idiler. Sonra İspanyollara karşı savaşlarında Osmanlılardan yardım görebileceklerini anladılar ve önce Kanuni Sultan Süleyman ile ve daha sonra III. Selim ile anlaşmalar yaptılar. William of Orange 1566-1568 başkaldırısı sırasında Osmanlılardan İspanyollara saldırmalarını bekledi ve yardımın gelmeyişi Hollanda başkaldırısının başarısızlığının nedeni oldu. William 1574'de bir kez daha III. Selim'den destek istedi. Selim büyük bir filo ile 1574'te Tunus'u ele geçirdi ve bu durum İspanyolların Hollandalılar üzerindeki baskısını hafifletti. Selim 1575-1576 başkaldırısına da destek verdi ve Antwerp'te bir Osmanlı konsolusluğu açıldı.

"Liever Turks dan Paaps" ("Bir Katolik olmaktansa Müslüman olmak daha iyidir") 17'nci yüzyılda bir Hollanda belgisi idi. Zamanın Hollanda tabloları sık sık Hollanda kentlerinde dolaşan Türkleri gösterir.

Osmanlılar ayrıca Macaristan Protestanlarına da yardım ettiler ve 16'ıncı yüzyılda aşağı yukarı ülkenin bütününde Protestanlığın kabul edilmesini sağladılar. Ama Karşı-Reformasyon sırasında ülkenin Batı bölümü yeniden Katolikliğe döndürüldü. Bugün Macaristan'da Protestan nüfus oranı ancak %20 kadardır ve bugün Katolik Macaristan — Polonya ile birlikte — Avrupa Birliği'nde arkaik despotizmin temsilciliğini yapmayı sürdürür.

Osmanlı İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu

Kaynak · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu

Osmanlı İmparatorluğunun toprak alanı doruk zamanında yaklaşık 5,2 milyon km2 idi.

Trajan zamanında Roma İmparatorluğunun toprak alanı yaklaşık 5 milyon km2 idi.

En geniş durumunda Osmanlı İmparatorluğu.

Başkaları arasında, Osmanlılar da İmparatorluklarını Roma İmparatorluğunun sürdürülmesi olarak gördüler. Konstantinopolis'in düşüşünden sonra II. Mehmet Kayser-i Rum (Roma'nın Sezarı) ya da Roma İmparatoru sanını üstlendi ve Ortodoks Konstantinopolis Patriği tarafından bu san ile tanındı. Mehmet'ın Bizans İmparatorluk ailesi ile kan bağı vardı, çünkü önceli olan Sultan I. Orhan bir Bizans prensesi ile evlenmişti.

Din ayrımı nedeniyle Türkler Bizans ve Roma etkisi altında olmaktan çok Pers ve Arap etkisi altında kaldılar. Roma'yı sürdürmek anlamsızdır, çünkü Cumhuriyet Roması politeistik iken, İmparatorluk Roması bir süre sonra bundan vaz geçti ve Hıristiyanlığı devlet dini olarak kabul etti. Osmanlılar Müslüman idiler. Kendi dillerini, yasalarını, sanatlarını geliştiriyorlardı ve bu konularda Roma tini ile mimari dışında bir süreklilik yoktu.

Osmanlı İşleyim Devrimi

Kaynak · Noesis

Osmanlı İşleyim Devrimi

Üretim toplumun işidir, devletin değil. Ekonominin toplumun işlevi olduğu düzeye dek, işleyimselleşme bir devlet politikası yoluyla çözülebilecek bir sorun değildir. Bir istenç olarak devletin bu işlevi üstlenmesi olanaklıdır. Ama işleyimselleşme yalnızca dışarıdan teknoloji ödünç alarak ya da çalarak başarılabilecek birşey değildir. İşleyimselleşme modern toplumsal yapı ile, mülkiyet iyesi özgür yurttaşlar arasındaki pazar ilişkileri ile birlikte gider. Yurttaş toplumu karakterini kazanmaya yönelmeyen despotik kültürlerde işleyimselleşme problemi her zaman bir problem niteliğini sürdürür.

İşleyimselleşme Yurttaş Toplumunun işidir. Osmanlı İmparatorluğu ekonominin modernleştirilmesi işine giriştiği zaman, bunun yalnızca devletin kendisinin gereksinimlerini ilgilendiren tepkisel bir önlemden öteye geçmesi olanaksızdı. Ekonomi yalnızca bir devletin asker ve memurlarının giydirme, silah ve cephanesini üretme ve barakalarını yapma etkinliği değildir. Avrupa'da modern kültürün yaratıcısı olan özgür bireysellik ve yurttaş toplumu gelişirken, Osmanlı İmparatorluğunda modernleşme yalnızca Devletin güçlendirilmesi sorunu olarak görüldü. Çözüm yalnızca reformcu Padişahların istenç ve uslarından doğan yeni politik ve ekonomik düzenlemelerde arandı. Ne Osmanlı tarihinde ne de bütün bir Cumhuriyet tarihi boyunca ekonomik etkinliğin Devletin değil ama Toplumun işlevi olduğu anlaşılamadı. Yurttaş Toplumuna doğru gelişimi ilgilendiren her yenilik bir kullar toplumunda yalnızca tepki ile karşılandı ve bastırıldı. Despotik tin aptal tindir.

Osmanlı İmparatorluğunun nüfusu herşeden önce bir alım gücü olan bir pazar değildi. Tutumlu, azla yetinen insanlar aşağı yukarı bin yıl önce, iki bin yıl önce olduğu gibi minimal ölçeklerde üretmeyi ve tüketmeyi sürdürüyorlardı ve ekonomi bir geçim ekonomisi idi. Bu gelenek kültüründe pazar uğruna üretim gibi birşey olanaksızdı çünkü kültür despotik karakterinden ötürü her zaman mülkiyet hakkına yabancı ve kapalı bir yapı idi. Osmanlı İmparatorluğunda ahilik lonca dizgesinin tutucu etkisine ek olarak, devletin kendisinin üretime kotalar getirmesi, dışsatıma uygulanan yüksek vergiler ve başka birçok etmen ekonominin yalnızca gelişmesini engellemekle kalmadı, ama Avrupa'nın gelişmekte olan ekonomileri karşısında bütünüyle güçsüz bıraktı.

Osmanlılar Avrupa'da doğmakta olan yeni işleyim tekniklerine karşı bütünüyle ilgisiz değildiler.

Daha 1790'larda III. Selim Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) reformları ile önce askeri gereçlerin üretimini arttırma girişiminde bulundu. 1793-4 gibi erken bir tarihte top, tüfek, mayın ve barut yapımında çağdaş Avrupa yöntemlerini ve donatımlarını getirdi. 1804'te üniformaların üretimi için bir yün fabrikasını barındıracak binaları ve Hünkar İskelesi yakınında bir kağıt fabrikası yaptırmaya başladı. Selim'in devrilmesinden ve araya giren tepki döneminden sonra, 1827'de II. Mahmut Eyüp yakınlarında bir dokuma fabrikası ve 1830'da Beykoz'da deri tabakhanesi ve ayakkabı fabrikası kurdurdu. Hünkar İskelesi'nin yakınındaki kağıt fabrikasının bir bölümü aynı yıl kumaş fabrikasına dönüştürüldü. Feshane 1835'te kuruldu. 1836'da İslimiye'de (Sliven, Bulgaristan) bir dokuma ve örgü fabrikası işlemeye başladı. Tophane yakınında kereste ve bakır rulo fabrikaları kuruldu. 1830'ların sonlarına doğru hem Tophane top dökümhanesi hem de Dolmabahçe tüfek fabrikası buhar gücü ile çalıştırılmaya başladı. Feshane dışında tüm bu kuruluşlar hükümetin ve ordunun gereksinimlerine yanıt vermek üzere gerçekleştirildi. Ama ham gereçler için iç kaynaklar, ulaşım, taşıma ve daha başka altyapı kuruluşları dikkate alınmadı. Bu "savunma modernleşmesi " 1840'larda doruğuna ulaştı.

Tanzimat Reformunun 1841 ve 1842 gibi erken yıllarından Kırım Savaşına dek çok sayıda Osmanlı devlet fabrikası kuruldu. Planlamada ve daha başka ayrıntıları dikkate almada bu dönem tüm önceki girişimlerden çok daha başarılı oldu ve gerçek bir İşleyim Devrimi için umutları arttırdı.

1842'de Osmanlı yetkilileri Yedi Kule ve Küçük Çekmece arasında aşağı yukarı bir "endüstri parkı" denebilecek bir işleyim ve tarım kompleksi oluşturdular. Zeytinburnu'ndaki bir dökümhane ve bir dizi fabrika her türden ve çeşitli karmaşa düzeylerinde çelik ray, demir boru, pulluk, top, tüfek vb. üretimine başladı. Ayrıca dokuma ve pamuk fabrikaları da çalışmaya başlamıştı. İşçiler iki katlı barakalarda kalıyordu ve bütün bir yaşama alanı yaklaşık üç km uzunlıkta bir duvar tarafından çevreleniyordu. Yakınlarda bir teknik okul da kurulmuştu.

Yine İstanbul'da Bakırköy yakınlarında ikinci bir fabrika alanı ve Yeşilköy yakınlarında bir başka işleyim bölgesi daha kuruldu ve ileri tarım uygulayımlarının geliştirilmesi için bir okul açıldı. Küçük Çekmece'de daha önceden çalışmakta olan fabrikalar ile birlikte bütün bu proje bir tür dördü bir arada bir "Turkish Manchester and Leeds, a Turkish Birmingham and Sheffield" olmaya yazgılanmış görülmeye başladı (A. Ubicini, "Letters on Turkey," MacFarlane çevrisi, Cilt 1, s. 58).

1843'te bütün kompleksi yöneten ekip İzmin yakınlarında bir başka büyük devlet fabrikası daha kurdu. Avrupa üretim tekniklerindeki önemli gelişmeler kullanılıyordu, makineler bulunabilecek en iyileri idi, ve fabrika Avrupa'da üretilen en iyi ürünlere eşit nitelikte yün giysiler üretmeye geçti. Aynı ekip Hereke'de bir pamuklu fabrikası kurdu.

1845'te hem Adalar'da hem de Maltepe'de demir çıkarılmaya başladı. Kireç İstanbul'un batısından ve kömür Ereğli'den geliyordu. 1842'de Bursa yakınlarında 15.000 nerinos koyunu için bir çiftlik ve 1850'lerin ortalarında Amerikalı bir uzman yönetiminde İstanbul'un Batısında model bir pamuk çiftliği kuruldu. 1850'de Hereke tezgahlarını beslemek üzere Bursa yakınlarında üstün nitelikle ham ipek üreten bir fabkira kuruldu. İstanbul'daki kuruluşların yanısıra 1842'de Balikesir'de bir yünlü kumaş, 1844'de İzmir'de bir kağıt fabrikası üretime geçti. Tokat'taki bakır eritme fabrikasının yanısıra Bulgaristan'da Samako'da ve ayrıca Bağdat'ta da fabrikalar kuruldu. Ve verilen bu liste tüm kuruluşları kapsamaktan uzaktır.

Tüm bu fabrikaların makineleri Avrupa'dan getirildi ve kurulmaları, işletilmeleri ve bakımları yabancı ustalar tarafından sağlandı. Başlangıçta çoğu İngiliz iken, daha sonra Belçikalı, Fransız, İtalyan ve Avusturyalı uzmanlar da çağrıldı. Bu yabancı ustaların gözetimi altında 5.000 kadar

eğitimsiz Ermeni, Bulgar, Yunanlı, Yahudi ve Türk çalışıyordu. Kadınlar ve kızların da çalışmasına karşın, çoğunluğu erkekler oluşturuyordu. Avrupa'da olduğu gibi haftada altı gün olmak üzere çalışma saatleri gün doğuşundan gün batışına kadar sürüyordu.

Kuruluş evrelerinde butün bir İstanbul kompleksinin ve Hereke ve İzmit'teki ek kuruluşların proje yönetimi Osmanlı bankacılığı ve bürokrasisi ile yakından tanışık olan Ermeni Dadian ailesi tarafından üstlenildi. Osmanlılarda Japonya durumunda olduğu gibi bir "öykünme" öyküsü yoktur.

1858 Osmanlı Toprak Yasası (Arazi Kanunnamesi) Tanzimat döneminde başlatılan dizgesel bir toprak reformu programı idi. Bir Osmanlı girişimi olan Program ne bütünüyle İslamik karakter taşır, ne de Avrupa'dan etkilenmiştir. 1858 öncesinde toprak sahipliği toprak üzerinde yaşayanlar tarafından geleneklere ve törelere göre belirlenirdi. Genellikle ortak iyeliğin olmasına karşın, bireyler ya da aileler de toprak sahibi olabiliyordu. Mülk (özel), miri (kamusal), vakıf, metruk ve mevat (sahipsiz) olarak beş kategoriye göre yeni düzenleme toprakta tam özel mülkiyet ve dünya pazarı için üretim hakkını getirdi. "Mülk" toprak tüm topraklar için geçerli olmasa da özel mülkiyet kavramına çok yaklaşır ve kalıt bırakma hakkını tanır. "Miri" toprak devlet mülkiyetinde olan topraktır.

Reformlar

Kaynak · Noesis

Reformlar

> Reform bir özgür istenç sorunudur ve geleneksel kültürün sonudur. Ordudan eğitime, devletten ekonomiye reform ancak özgürlük temelinde olanaklıdır.
>
> Osmanlı İmparatorluğunun Müslüman, Ortodoks ve Katolik Hıristiyan ve ayrıca Yahudi milletleri içinde hiç biri bir Yurttaş Toplumu oluşturacak politik bilincin doğuşuna uygun bir dinsel karakter taşımıyordu.
>
> Protestan Reformasyon doğrudan doğruya Katolik inanca (ve eşit ölçüde Ortodoks inanca) karşı yapılırken, Yahudilik ise kavramı gereği bir eşitler toplumunun oluşumuna uygun değildir. Müslümanlık ancak bir kullar toplumunu tanıdığı için Yurttaş Toplumu kavramı ile asıl öğresitinde uyumsuzdur (ayrıca modern Aile ve Devlet kavramları ile de). Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa'nın entellektüel etkisinin sonucunda reform bilinci doğmaya başlamış olsa da, reformlar kültürün geleneksel karakteri ile uzlaşmaları için bir kez daha reformdan geçirildi ve etkisizleşti.

Kullar gündelik gereksinimlerini karşılama zorunluğu dışında, tarım, tecim ve işleyimden uzak dururlar, çünkü her üç için de gereken mülkiyet hakkından yoksundurlar. Böyle ekonomi pazar uğruna ve artı-değer elde edme uğruna üretim değildir. Bu sağ kalma ekonomisidir ve gerçekte bir ekonomi bile değildir. Osmanlı İmparatorluğunda Müslümanların tecim ve işleyimden, genel olarak ekonomiden uzak durmaları keyfi ya da raslantısal bir fenomen değildir. Kullar eylemde bulunamazlar.

Osmanlı İmparatorluğunda toprakta özel mülkiyet yoktur ve ormanlar, tarım alanları, otlaklar vb. tümü de devlet mülkiyeti idi ("Miri Arazi"). Başka bir deyişle, tüm toprak mülkiyeti İmparatorlukta biricik tüzel "kişi" olan ve tüm hakkı tekil istencinde yoğunlaştıran Sultana aitti. Sultan toprağı dilediği gibi kullanabildiğine göre, onu başkalarına kiralayabilirdi. Topraklar getirdikleri gelire göre Tımar, Zaamet, Has olarak sınıflandırılırdı. Has araziler sultanlara, şehzadelere ve başka akrabalara

ayrılırken, küçük alanlar için köylülere ve çiftçilere belli koşullar ile kullanım hakkı verilirdi. Bu son grup aşar ya da öşür olarak %10 oranında vergi öderdi. Bireysel köylü vergi oranı tarafından yıldırılmaksızın daha çok üretim yapabilse de, bu durum ekonominin genel olarak bir karın doyurma ekonomisi olduğu olgusunu değiştirmez. Toprak henüz birincil olarak kapital olma karakterini taşımaz. Ve toprağın ve başka yaşam gereksinimlerinin dışında henüz özel mülkiyet olma belirlenimini üstlenecek bir anamal birikimi yoktur.

Benzer olarak aynı dönemlerde başlıca Fransa'da olmak üzere feodalizmden temizlenen Avrupa ülkelerinde de toprak olması gerektiği gibi tekerkin mülkü idi, çünkü istençsiz halkların Kralı biricik politik istenç ve güç idi. Osmanlılarda ve benzeri saltık tekerkliklerde bireylere tanınan "mülkiyet" gerçekte özel mülkiyet değil, yalnızca kullanım hakkı idi. Bu tür bir düzenlemenin iyi işlediğini ve haklı olduğunu söylemek çocukça konuşmaktır çünkü onda bireysel hak tanınmaz ve değişimsiz ve gelişimsiz gelenek yaşamı yalnızca kendini yineler. Bireysel özgürlük bütünüyle başka birşey, ve kul bilinci için yanlış, haksız ve korkutucu birşeydir.

Modern tine ait olan özel mülkiyet hakkı yalıtılmış bir hak değildir ve tam bir özel tüzenin ve onun tekil öğelerinin gelişimi ile de özsel olarak bağıntılıdır (örneğin sözleşme yapma, kalıt bırakma hakkı ve genel olarak ekonomik sürecin gerektirdiği daha başka bileşenleri).

Roma Katolik Kilisesi

Kaynak · Noesis

Roma Katolik Kilisesi

Roma Katolik Kilisesi din kavramına uygun bir dinin temsilcisi değildi ve baştan sona insan doğasına ve değerine aykırı yapısı ile Tanrının tinselliğini tanımıyor, duyusal ve sonlu şeylere tanrısalın anlamını yüklüyordu. Roma Katolik Kilisesinin herhangi bir biçimde herhangi bir dini temsil ettiğini düşünmek düşünmeye saygısızlık olarak görünür. İnsan ve Tanrı arasına giriyor, bireyin Tanrı ile ilişkisine ancak rahipler, simgeler, azizler, Meryem vb. aracılığıyla olmak üzere izin veriyordu. İncil'in okunmasını ve çevrilmesini yasaklıyor, çeviren insanları yakıyordu. (Aslında orta çağlarda kiliselerin bir bölümünde İncil'in kendisi bile bulunmuyordu). Kilisenin aracılığı halka inanç olarak boşinançların ve saçmalıkların öğretilmesinden başka bir anlama gelmiyordu. Böyle en ilkel, en yabanıl putperestliğe bile aykırı olan Kilisenin tanınmamasının karşılığı odun yığını idi.

Kilise bir kurum olarak zulüm ve korku üzerine dayanan dünyasal güç odağı idi ve insanlıkta aşağılık ve değersiz olan herşeyin temsilcisi oldu. Klasik dönem insanın gerçek değerini sergileyen bilimler, felsefe, güzel sanatlar, demokrasi ile tanımlanırken, Ortaçağ Avrupası insan kültürünün değersizliğinin ve sefilliğinin belgesidir. Karanlık Çağlar ile anlatılan dönem gerçekte sağlam olanın bir bozulması, düzün olanın bir yozlaşması değildir. Roma İmparatorluğunun topraklarının dışında kalan ve Roma kültürünün disiplin ve düzenini tanımamış bütün bir Germanik ve Slav Avrupa baştan sona barbarlık içinde yaşıyordu. Kendini bu kültüre sunan Katolik Kilise paganizmin ve monoteizmin bir sentezi idi. Paganizm moral bir karakteri olmayan (amoral) politeizm ile birlikte iken hoşgörü işlerin doğal durumu idi. Paganizm monoteizm ile birleşmesi boşinancın moral yetke üstlenmesi sonucunu getirdi ve bu durum Batı Avrupa'da Reformasyona dek sürdü.

313'te kendisi Hıristiyanlığa dönen Konstantin Hıristiyanlığa karşı hoşgörü uygulamasını başlattı (Milano Fermanı). Piskoposların askerlik ve vergiden bağışıklığı tanındı. Politeizm Hıristiyanlığın içine işlerken hiyerarşik kurumsal Kilise yapısı oluşmaya başladı.

Papalık tüm yetkeyi kendi üzerinde topladı ve bu güç ile yüzyıllar boyunca cinayetlerden en büyük ahlaksızlıklara dek her suçu işledi. Papa III. Sergius (904-911) papalık konumunu cinayet işleyerek ele geçirdi ve "Kutsal Baba" olduğunu ileri sürdü. Papa XII. John (955-954) ensestten zinaya, cinayete her suçu işleyen en ahlaksız papa olarak bilinir. Tüm Avrupa kralları üzerinde egemenliğini ileri süren III. Innocent'in papalığı sırasında (1198-1216) engizisyon kurumsallaştırıldı, Haçlı seferleri kitle kıyımlarına dönüştü, Konstantinopolis yağmalandı, 20.000 kadın, erke ve çocuğun öldürülmesinde sonuçlanan Albigensian Haçlı Seferi yapıldı. Papa III. Alexander 1163'te İncil'i okuyanların heretik olduklarına karar verdi. IV. Innocent 1252'de işkenceyi yasallaştırdı ve heretiklerin yakılması buyruğunu çıkardı (ad extirpanda).

İnancın bilgi ile çatışmaması gerekir. Bilgi ile çatışan inanç, var olmayana inanan inanç boşinançtır. Dinsel bilinç Tanrıyı düşünce nesnesi yapmaktan kaçınır, çünkü "tasarım" yetisi sonsuzu kavramaya yeteneksizdir ve bu nedenle Tanrının aşkınsallığı ya da bilinemezliği görüşüne döner. Öte yandan inanç duygu olduğu düzeye dek sonsuza yeteneklidir, çünkü sevgi karşıtında kendini bulmaktır. Üçlülüğün Tanrısı (Yehuva ile karşıtlık içinde) İnsan ile herhangi bir nefret, ceza, ya da yetke ilişkisine girmez.

Tanrıya inancın Tanrının bilgisini yadsıması gerekmez. Tam tersine. Gerçek inanç en sonunda bilinene inançtır ve dinsel bilinç için de Tanrı bilinebilir olmalıdır (Calvin). Bilinmeyene inanmak "kuşkulu inançtır," ve pekala olmayana inanç olabilir. Kant'ın kendinde-şey varsayımı üzerine din kavramı ya öznenin kendi kendisine inancı olabilir, ya da bilinmeyen bir nesneye inanç olabilir. İki durumda da dinsel duygu olanaksızdır. Kant bilinemez kendinde-şey tasarımına bağlı felsefesinde Tanrıya bir yer bulamayacağı için, onu yalnızca inanç nesnesi olarak kabul eder ve "inanca yer açabilmek için bilgiyi yok etmem gerekti" der (Arı Usun Eleştirisi).

Tertullian: "İnanırım çünkü saçmadır."

Bu çeşitli yollarda yorumlanabilir. Saçmaya inanç boşinançtır demek daha doğrudur. Öte yandan bilim ya da bilgi inanç ve kuşku ile ilişki içinde durur, ve bilimi anlamayan insan bilime inanabilir ya da inanmayabilir. Ama bilim bir inanç değil, uslamlama sorunudur ve kuşkuculuk uslamlamaya inanmadığı için bilimden ancak kuşku duyabilir. Gerçekte kuşkuculuk bilgiye olduğu gibi inanca da yeteneksizdir, çünkü inancı da kuşkuludur.

Roma Senatosu

Kaynak · Noesis

Roma Senatosu

Geleneksel olarak İÖ 753 yılında kurulduğu kabul edilen Krallık İÖ 509'da devrildi ve yerine Cumhuriyet kuruldu; Cumhuriyet İÖ birinci yüzyılda devrildi ve yerini İmparatorluk aldı.

Kentin ilk günlerinde (İÖ 753) kurulan Roma Senatosu Roma'nın son günlerine dek varlığını sürdürdü. Krallık döneminde Senato zayıf bir danışma kurumundan daha çoğu değildi ve ancak Cumhuriyet döneminde zamanla gücünün doruğuna yükseldi. İmparatorluk döneminde de varlığını sürdüren Senato sonradan İmparatorun gücü karşısında aşamalı olarak zayıflayıp önemsizleşti. Ama ortadan kalkmadı ve Batı Roma'da "barbarların egemenliği" döneminde bile bir süre işlev gördükten sonra 603'te tarihten silindi. Doğu Senatosu Konstantinopolis'te yaklaşık olarak 14'üncü yüzyıla dek sürdü.

Roma yurttaşları On İki Tableti inceliyor.

Roma Cumhuriyeti Senotosu zaman içinde evrime uğradığı için yapısı ait olduğu zaman dönemine bağlıdır. Seçim yoluyla belirlenmeyen ve bu nedenle demokratik olmayan Senato başlangıçta bir "yaşlılar (senex)" meclisi olarak kuruldu ve üyelerine "pater" sözcüğünden türemek üzere patrisyen deniyordu. Zamanla politik güç daha geniş yurttaşlar kitlesine yayıldı ve plebler Senatoda patrisyenler tarafından çıkarılan kararları veto hakkını kazandılar ("tribün" denilen ve az sayıda olan pleb temsilciler aracılığıyla). Pleblerin gücünün artması sonucunda çıkarılan On İki Tablet Yasaları ilişkilerin keyfi biçimini bir ölçüde azalttı. İÖ 451'de decemvirler tarafından yazılan ve Roma yasalarının temelini oluşturan On İki Tablet yalnızca önceki töreleri yazıya geçirdi ve dar kapsamlı idi. Konsüller, qauestorlar, censorlar, askeri tribünler ve Senato politik gücü çeşitli oranlarda kendi aralarında paylaştılar. Cumhuriyet Roması Roma tarihinde bir bakıma en uygun politik güç biçiminin arayışı içinde geçen dönemdir. Cumhuriyetin genişlemesi ve çok sayıda barbar halkın Roma sınırları içine alınması ile birlikte devletin demokratik yönetimi olanaksızlaştı ve iç savaşlar nedeniyle devlet çözülme sürecine girdi.

Demokratik Helenik kent-devleti ve Roma Cumhuriyeti modern döneme dek politik olarak bir imparatorluklar kalabalığı ve kaosu olan Dünya Tarihinde zamanından önce doğmuş modeller olarak görünürler. Homo sapiens henüz kendi doğasına özünlü özgürlüğün bilincinde değildi. Tarihin despotik kuşakları hiçbir gelişme içermeyen bir zaman akışında tam olarak "barbar" nitelemesinin ötesine geçecek ve "uygar" denebilecek çok az şey yapabildiler. Gerçek tarihsel önemi, anlamı ve değeri olan şey insanın estetik, etik ve entellektüel gizilliğinin edimselleşmesini sağlayan eylemlerdir. Özgür Helen-Roma tinini geri kalan tarihsel kültürlerden ayıran şey insanlığa güzel sanatları, din kavramına uygun dini ve bilimi (felsefe) kazandırmış olmasıdır. Bütün bir modern dönem bu içsel duyunç özgürlüğü ve ona bağlı etik özgürlük açısından, bilimsel düşünme tini açısından ve estetik ideal açısından Klasik Tine borçludur.

Tarihsel sürecin bütünlüğü içinde, Modern Tin Klasik Tinin yarım bıraktığı işin tamamlanmasıdır.

Roma Cumhuriyeti İÖ 330

Roma Cumhuriyeti İÖ 500-44

Roma Cumhuriyetinde yasalar doğrudan demokrasi yoluyla yapılıyor, yasalar tüm yurrttaşların kendilerinin oyları tarafından belirleniyordu. Ama bu sürekli uygulanabilecek bir yöntem değildi ve genel olarak Roma'da egemen güç Senatonun istenci idi.

Egemenlik bölünmezdir. Ama Roma Cumhuriyetinde bölündü. Birden çok güç odağı arasındaki anlaşmazlıklar sonunda iç savaşa götürdü egemenliğin yeniden birleştirilmesi için İmparatorluk biricik çözüm olduğunu gösterdi. Devletin istenci birdir ve çoğalması ortadan kalkması anlamına gelir.

Roma Cumhuriyetinin Sonlanışı

SPQR Latince "Senatus Populusque Romanus" ya da "Roma Senatosu ve Halkı" deyiminin kısaltılmasıdır.

Şamanizm

Kaynak · Noesis

Şamanizm

Şamanizm sonlu doğa dünyasına sığmayan ve gizil büyüklüğünü ortaya koymak isteyen homo

sapiensin Tanrıya doğru ilk yönelimlerinden biridir. Homo sapiens doğadır ve doğadan daha çoğudur, özsel olarak tindir. Şaman doğanın ötesine, tinselliğe geçer, ama bir ayağı doğadadır ve tinselliği hayvanlar ve bitkiler ve dirimsiz nesneler ile birleştirir.

Bir terim olarak çok geniş bir boşinançlar türlülüğüne uygulanan şamanizm bir dizi doğal nesneye totemler ve ruhlar yoluyla tapınmayı içeriyordu ve bu sonuncuların insanları iyi ya da kötü yönde etkileyebilecek güçlerinin olduğuna inanılıyordu. İnsan onların karşısında çaresiz idi ve ancak ruhları denetlemek ve onları hastalık vb. gibi kötülüklere karşı kullanmak için özel güçleri olan şamanlar aracığıyla bir korunma elde edebilirdi. Geleceği önceden bildirme güçlerinin de olmasına karşın başlıca tıp alanında uzmanlaşmış görünen şamanlar doğaüstü ya da tinsel boyuta, bir tür paralel evrene geçebilir, orada yararlı görgül bilgiler edinebilir ve onları uygulamak üzere geri dönerlerdi ("şaman" sözcüğünün "bilen" anlamına geldiğini düşünenler vardır). Bu büyü "dininde" henüz bir moral gelişim ve yükseklik yoktur, doğruya ve eğriye ilişkin yargılar bireysel duyunçtan değil ama başkalarının düşlemlerinden türetilir. Gerçekte şamanizm bir Tanrı kavramından yoksun olduğu için sözcüğün geçerli anlamında bir din değildir.

Türkik dil ailesine ait dilleri kullanan ülkeler ve bağımlı bölgeler.

Bu büyüsel güçleri olan insanlar motifi daha sonra daha yeni inanç biçimlerinde insan dünyası ve ruhlar dünyası arasında aracılık yapan şeyhler, dedeler, mollalar vb. olarak kendini bir kez daha gösterir. Ama bundan böyle monoteistik bir dinin dokusuna yerleşmiş olarak tarihsel şirinliğini yitirir.

Bir Hollandalı gezginin 1692 yılında bir Sibirya şamanını betimlemesi.

Şamanizm bugün de shintonun bir bileşeni olarak Japonya'da, Kuzey ve Güney Korelerde, Malezya'da, Filipinler'de, Sibirya'da, Mançurya'da ve dünyanın daha başka kültürel taşralarında sürmektedir. 1990'lardan bu yana Moğolistan'da müşterileri artan şamanlar büyük kentlerde ofisler açmakta ve insanlara onları iyileştirecek yol ve yordamlar, falcılık ve her tür problem için çözüm formülleri sunmaktadırlar.

Oreqon halkının son şamanı turistik bir poz veriyor, 1994, Çin ve Rusya arasında Mançurya'da Amur nehrinin kıyılarında.

Şeyhülislam ve Sultan

Kaynak · Noesis

Şeyhülislam ve Sultan

Osmanlı İmparatorluğunda Sultan egemendir, saltık güçtür ve üzerinde hiçbir dünyasal istenç yoktur. Kulların eşitliği ilkesi altında, İslam hiçbir bireye tanrısal bir hak, tanrısal bir ayrıcalık, tanrısal bir üstünlük, tanrısal bir güç tanımaz. Sultanlık konumu "Allah'ın gölgesi"dir. Halife gibi Şeyhülislam da normal bir insandır ve Katolik papanın, Şii 12 imamın, Alevi dedenin tersine, doğaüstü güçleri olmayan, kutsal olmayan normal bir insandır. Dinsel bir danışmandır ve görevleri açısından Sultana karşı sorumludur. Sultana karşı biricik üstünlüğü onun seçimini Sultanı onaylama hakkının olmasıdır.

Şeyhülislam ilk olarak Horasan'da İslamik 4'üncü yüzyılın sonlarına doğru doğdu. 'Şeyhülislam' İslamik bilimlerde önde gelen bilginler için onursal bir san olarak kullanılıyordu. Osmanlı İmparatorluğu sırasında büyük kentlerdeki kadılar arasından ve kadılar tarafından seçilen ve "büyük müftü" olan Şeyhülislamın yetkesi Sultanın yetkesine altgüdümlü idi ve görevi Kuran'ın

yorumları olan fetvalar çıkarmaktı. Şeyhülislamlık kurumu 1924'te Halifelik ile birlikte kaldırıldı.

Kulların eşitliği ilkesi altında, İslamik kültürde devlete egemen olacak tikel bir kesim, sınıf ya da birey yoktur. Bir aristokrasi ya da soyluluk sınıfı olanaksızdır. Osmanlı İmparatorları herhangi bir kurumsal dinsel yetke altında durmuyorlardı ve Avrupa krallıklarında görüldüğü gibi "tanrısal hak" ya da "tanrısal yetke" ile donatılı da değillerdi.

Kul yalnızca verili olanı kabul eder, alışkanlıklar içinde yaşar ve yaşamı sorgulamaz, olan herşey onun istencinden başka bir istenç tarafından belirlenir. İslamda politik yönetim ancak eşitlerin oyları yoluyla, ancak demokratik olarak saptanabilir. Ama kulların politik istençten yoksun olmaları bir "kullar demokrasisi"ni paradoksal kılar. Osmanlı İmparatorluğu başından sonuna dek ve tabandan tepeye dek bir kullar kültürü olarak kaldı.

İslamda herhangi bir dinsel ardıl, bir dinadamları sınıfı bulunmadığı için, İslam kavramı gereği teokrasiye izin vermez, çünkü herkes kuldur ve Padişah ve Şeyhülislam da aralarında olmak üzere hiçbir kulun başkaları üzerinde tanrısal, kutsal ya da dinsel temelli bir politik gücü yoktur. Herkes eşit çünkü herkes istençsiz ve güçsüzdür. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğunda Padişah da eşitlik ilkesinin üzerinde değildir ve gücü ancak uyruklarının istençsizliğinin bir ürünüdür. Padişah dünyasal egemendir, yalnızca tanrısal bir "gölge"dir, sözcüğün gerçek anlamında saltık tekerktir ve yalnızca onun istenci devlettir.

Shia Islam

Kaynak · Noesis

Shia Islam (LINK1)

Shia Islam. Shia (/ˈʃiːə/; Arabic: شيعة Shīʿah, from Shīʿatu ʻAlī, "followers of Ali") is a branch of Islam which holds that the Islamic prophet Muhammad designated Ali ibn Abi Talib as his successor (Imam).[1]

“The Prophetic Mission And The Leadership Of Imams Are Continuous.”

“In every way, he (Ali) was identical to the great Prophet as if he were his reflection in the mirror.”

> Shia Islam primarily contrasts with Sunni Islam, whose adherents believe that Muhammad did not appoint a successor and consider Abu Bakr (who was appointed Caliph through a Shura, i.e. community consensus) to be the correct first Caliph.[2] Unlike the first three Rashidun caliphs, Ali was from the same clan as Muhammad, Banu Hashim.[3] ...
>
> Twelver Shia (Ithnā'ashariyyah) is the largest branch of Shia Islam,[6] with 2012 estimates saying that 85% of Shias were Twelvers.[7] Shia consider Ali to have been divinely appointed as the successor to Muhammad, and as the first Imam. ...
>
> some individuals among his descendants, known as Imams, who they believe possess special spiritual and political authority over the community, infallibility and other divinely ordained traits.

Therefore, it is vitally significant that the Imam who is the successor of the Prophet, immediately assume the management of the affairs and fulfill the needs of people in terms of religious and faith-related questions.

Şii inancına göre insan yalnızca Tanrının kulu değil, insanın da kuludur. Böyle inanç biçiminde insan özgürlüğünü yanlışlık olarak, kötülük olarak, dinsizlik olarak ve reddedilmesi gereken birşey

olarak kabul edilir. "Evrensel insan hakları," "evrensel insan özgürlüğü," "evrensel insan eşitliği," "yurttaş," "yurttaş toplumu," "demokrasi" kavramları bu inanç biçimi için yanlış ve yabancı kavramlardır. Bu inanç biçimi yalnızca dinsel ve toplumsal sorumluluğu üstlenen dinadamları sınıfı tarafından değil, ama kendi duyunçları ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdedemeyen ve istençlerini belirlemek için o dinadamları sınıfının insan-üstü niteliklerini ve yardımlarını kabul eden milyonlar tarafından sürdürülür. Bu dinsel kültürde dinadamları sınıfı "özel tinsel ve politik yetke" ile donatılıdır, "yanılmazdır" ve "daha başka tanrısal olarak saptanmış özellikler" taşır. İnsanın tinsel gerçekliğin yargıcı olamayacağı, bu güç işi özel bir sınıfa bırakması ve onun yanılmaz yorumlarını kabul etmesi gerektiği biçimindeki dinsel motif aşağı yukarı aynı ayrıntılar ile Roma Katolik Kilisesi tarafından da kabul edilir. Şiilik bu yetkenin doğa tarafından, kan bağı tarafından aklandığını ileri sürer.

Dinadamları sınıfının (imamlar, dedeler, seyyidler) "politik yetke" ile donatılı olmaları bunların politik yetke ile donatılı olmayan insanları yönetmesi demektir. Bu inançta politik güç doğaya (soy ya da kan bağı) bağlıdır ve bu inanç biçimi dinin tarihsel gelişiminde ortaya çıkan pozitif şekilleri arasında göreli olarak örneğin Hinduizmden yüksek olsa da, aradaki ayrım yalnızca insan eşitliğini yadsımanın tarzında yatar.

Singapur

Kaynak · Noesis

Singapur

Bir güneydoğu Asya kent-devleti olan ve 63 adadan oluşan Singapur'un yüzölçümü 721 km kare, nüfusu 2017 için 5,6 milyondur. Bir parlamenter cumhuriyet olan ülkede başlıca dil İngilizce, ve nüfusun %75'i Çinli, geri kalanın çoğu Malaydır.

Singapur İngiliz tecimini bölgedeki Hollanda gücünün yarattığı sıkıntılardan kurtarmak için bir liman olarak 1819'da British East India Company adına Thomas Stamford Raffles tarafından kuruldu. Raffles karaya çıktığı zaman adada 150 Malay ve 30 kadar Çinliden oluşan bir yerleşim bulunuyordu. İngilizler Malay şefleri ile Singapur Antlaşmasını yaparak bir tecim yerleşimi kurma hakkını elde ettiler. Serbest bir liman olarak kurulan koloni hızla gelişti. Kolonin tecim hacmı büyürken nüfus 1821'de 5.000'e ve 1825'te 10.000'e yükseldi. Raffles kumar, opium satışı ve köle tecimini yasakladı. 1824'te kabul edilen Dostluk ve Bağlaşma Antlaşması (Treaty of Friendship and Alliance) ile Singapur'un denetimi aşağı yukarı bütünüyle East India Company'ye bırakıldı. 1858'de Şirketin çökmesi ile adalar British Raj'ın denetimine geçirildi. İkinci Dünya Savaşında Japonlar tarafından işgal edilen Singapur 1963'te kendisini koruyamayan İngiltere'den bağımsızlığını kazandı, Malezya ile birleşti, ama yol açtığı politik karışıklıklardan ötürü Malezya parlamentosu tarafından Malezya'dan çıkarılmasına karar verildiği ve 1965'te egemen bir devlet oldu.

Singapur'un topraktan, doğal kaynaklardan giderek yeteril içme suyundan bile yoksun bir ülke olarak 50 yıl önce pekçok Afrika ülkesinden de geri idi. Bağımsızlığını kazandığı zaman üç milyonluk bu kent-devletinde çoğu işsiz olan nüfusun üçte ikisi varoşlarda yaşıyordu. Kaynakları, altyapısı, eğitimli nüfusu olmayan ve yalnızca gemi boşaltma ve yükleme işlerine yetenekli kaba kas gücü ile Singapur kendi olanak ve yeteneklerine dayanarak hiçbirşey olamaz, elli yıl içinde kişi başına GDP 320 US $'dan kişi başına GDP 60.000 US $'a çıkamazdı.

Yoksulluğu yenebilmek içi Avrupa ve Amerika kapitalini kente çekmekten başka yol olmadığı açıktı ve bunun için gereken tek şey nüfusu hizaya sokmaktı. Olup biteni anlamayan halkı disiplin altına

alabilmek için Nazileri ve Sovyetleri imrendirecek bir baskı rejimi kuruldu. İnsan hakları, demokrasi, yasa egemenliği tümü de bir yana atıldı ve yabancı kapitalin gelmesi için olağanüstü uygun bir ortam yaratıldı. Rüşvetsiz, vergisiz, grevsiz, demokrasisiz uysal bir işgücü pazarı hazırlandı. Hiçbir ölçüye sığmayan aşırı ağır cezalar tarafından yıldırılan köleleri çalıştırmak üzere önce Amerikan ve Japon kapitali geldi ve Singapur nüfusu yeni teknolojiler konusunda çokuluslu şirketlerin kendileri kendileri tarafından eğitildi. 1965'ten 1972'ye dek çift basamaklı büyüme hızı ile ülke çok geçmeden eldeki geri insan kaynaklarını ve altyapıyı geliştirme olanağına kavuştu. Singapur'un gelişme formülü bir polis devleti altında ucuz işgücü sunumundan başka birşey değildi. Bugün 2018'de Singapur'da 3.000 çokuluslu şirket iş yapmaktadır.

Sola scriptura! Ama kimin yazıları?

Kaynak · Noesis

Sola scriptura! Ama kimin yazıları?

> Sola scriptura ya da yalnızca kutsal yazılar;
>
> Sola fide ya da yalnızca inanç.

Reformasyonun güvenle ve hiç duraksamaksızın gerçek inanç nesnesi olarak önerdiği "kutsal" yazılar daha o zamanlar bile düşünen herkesin anladığı gibi "insanların," ve sık sık bilgisiz oldukları gibi acımasız ve ahlaksız da olan yazarların yazıları idi. Böyle birçok "kutsal" metin İncil'e alınmadı ve sayısız metin arasından yalnızca 66 kitap seçildi (Eski Ahit 39 kitap ve Yeni Ahit 27 kitap kapsar).

Bu yazıları "kutsal" olarak, Tanrının Sözü olarak, Logos olarak görmek için insanın herşeyden önce Usun kendisini bir yana bırakması, "Gerçeklik" sorununa "Gerçekliğin" kendisinden vazgeçerek ve saçmalıkları doğrulayarak yaklaşması zorunludur. Böyle birşey inançtan başka birşeydir, çünkü inanç gerçeklik ile birlikte gider, aptalca yalanlar ile değil. "Kutsallık" niteliği bu kendini aldatmayı pekiştirir, ve saçmalık ne kadar büyükse "inancın" o kadar güçlü olması gerekir. Bu tutum insanın değer verebileceği ve vermesi gereken şeyleri değersizleştirmede ve bayağılaştırmada sonuçlanır.

Bu metinlerde insan bilgeliğinin o günlere dek üretebildiği en güzel düşüncelerin örneklerinin yanısıra, en dengesiz ruhlardan doğan en kaba düşünceler de bulunur. Bu "kutsal" ya da "esinlendirilmiş" yazılara göre Joshua, Musa, Abraham ve başkaları moral olarak en acımasız ve duyunçsuz eylemleri yerine getirirler ve bunlar "tanrısal" buyruklardan doğan eylemler olarak görülür. Eski Ahit'in Yehovası moral nitelikten yoksundur. Mitolojik politeizm genel olarak nefret kapsamaz. Ama bu duyusal inanç biçiminin ideali doğal olandaki tinsel-tanrısal biçim ya da estetik güzelliktir ve moral bir ilgisi yoktur. Monoteizmin bu duyusal biçimselliği kapsamanın yanısıra, sonsuz sevecenliği de kapsaması gerekir. Bu duygu karakteri İsa miti çevresinde geliştirilir.

Başlıca Sümer, Mezopotamya, Mısır mitolojilerinin bir uyarlaması ve bozulması olarak yazılan Eski Ahit sık sık cinayetler, kitle kıyımları, sapıklıklar ve aptalca bir nefret tonu ile yüklüdür. "Vaadedilen Toprak" gibi popüler bir anlatım düşünmeden inanan bilinçler için aşırı ölçüde çekicidir. Ama ele geçirilecek topraklardaki kent, kasaba ve köylerde tüm yaşamın yok edilmesi buyruğunu örtmeye yarar (Joshua ve Jericho miti bunlardan yalnızca biridir). Bu mitler "kutsal" olmak bir yana, yalnızca yabanıldırlar ve Mezopotamya kültürleri ile herhangi bir karşılaştırmayı hak etmezler. Etik olarak bütünüyle eğitimsiz ve moral olarak bütünüyle duyunçsuz bir kültürün kollektif imgeleminin yaratılarıdırlar. Bugün aynı etik-dışı ve ahlak-dışı bilinç yapısı çağdaş bilincin

çok geniş bir kesimi tarafından, bu kültürün politik önderleri tarafından, dinsel ve akademik kurumları tarafından paylaşılmaktadır.

Deuteronomy 20:10-18 / New International Version (NIV)

“Ama, ulusların Tanrınız Efendinin bir kalıt olarak size verdiği kentlerinde nefes alan hiçbirşeyi sağ bırakmayın. Tanrınız Efendinin size buyurduğu gibi onları — Hititleri, Amoritleri, Kananitleri, Perizzitleri, Hivitleri ve Jebusitleri — tam olarak yok edin.”

“However, in the cities of the nations the Lord your God is giving you as an inheritance, do not leave alive anything that breathes. Completely destroy them — the Hittites, Amorites, Canaanites, Perizzites, Hivites and Jebusites — as the Lord your God has commanded you.”

Tanrı İsrail oğullarına savaşmaktan korkmamalarını söyler, çünkü kendisi de onlara katılacaktır.
Monoteizmin Savaşan ‘Tanrısı’

20:4. “Çünkü Tanrınız Efendi sizi kurtarmak için düşmanlarınıza karşı sizden yana savaşmak için sizinle birlikte gidendir.” :: “For the Lord your God is he that goeth with you, to fight for you against your enemies, to save you.”

Musa’nın Tanrısının Bir Buyruğu: “Öldürmeyeceksin!”
Bu buyruğu çiğneyen buyruk hemen arkadan gelir:

Sonraki Bir Buyruk:
“Vaadedilmiş Topraklardaki kentleri kılıçtan geçireceksin!”
Direnen kentlerdeki nüfus "Yehova"ya adak olarak sunulacak, "nefes alan hiçbir canlı sağ bırakılmayacaktır."

Reformasyon çoğunlukla "simgesel" değer taşıyan yazıları yorumlama hakkını Roma Katolik Kilisesinin tekelinden aldı ve herkesin kendi duyuncuna bıraktı. İnsanın özgür duyuncu, henüz tarihsel olarak bütünüyle ham olmasına, giderek barbarca olmasına karşın, saltık yargıç rolünü oynamaya başladı.

Bugün de başlıca Eski Ahit'te kapsanan en usdışı ve etik-dışı temalar yine eşit ölçüde usdışı yorumlar tarafından elde geçirilir ve aşağı yukarı oldukları gibi doğrulanır. Bütün bu 'kutsal yazılar" kütlesinin arasından gerçekliğin evrenselliği, insanın ve insanlığın sonsuz değeri kavramlarının ayıklanıp çıkarılması tarihin bir tansığı değil, Platonizmin bu kavramları oraya yerleştirmiş olmasının sonucudur. Üçlülük kavramı insanları bilinçlerinin arkasından işleyerek onları özgür, eşit ve değerli kılar. İznik Konseyinin kararı ve Reformasyon Hıristiyanlığın din kavramına uygun bir din olma yoluna girmesinde dönüm noktalarıdır.

Martin Luther 95 Tezi ile yalnızca bağışlama belgeleri konusunda entellektüel bir tartışma başlatmayı istiyordu. Sonuç başka türlü çıktı. Luther'in Reformasyonun birincil önderlerinden yalnızca biri idi ve Reformasyonu onun eylemi ile başlatan görüş realiteye ancak bir ölçüde uygundur. Almanya'da daha şimdiden Protestan bir kitle temeli ve çok sayıda Protestan Prens vardı. Ve Roma Katolik Kilisesine karşı bireysel ve kollektif eylemlerin başlaması Luther'in 95 Tezinin yazılmasının yüzyıllarca öncesine gider.

Reformasyon önderlerinin birincil ilkelerinden biri Roma Katolik Kilisesinin ve rahiplerin insanlar üzerindeki yetkesini ortadan kaldırmaktı. Katolik Kilise Tanrı ile insan arasında aracılık yapıyor, insanın inanç özgürlüğünü tanımıyordu. Özellikle İncil'den yoksun bırakılan insanlar neye

inanacaklarını vb. ancak boşinançlı rahiplerin yorumlarından öğrenebiliyorlardı.

İznik Konseyi Arianizmi reddetti ve Neo-Platonistlerin İsa'nın Tanrının Oğlu olduğu tezlerini kabul etti. Arianus aforoz edildi. Arianizm İsa'nın Tanrının Oğlu olduğu tezini kabul etmiyor, onun sıradan bir insan olduğu görüşünü savunuyordu.

Üçlülük kavramı İncil'in içeriğine uygun olarak dinsel inancı tinsele yöneltti, tüm aracılıkları kaldırdı (İsa yalnızca Tanrının Oğludur, tarihsel bir peygamber değil) ve inancı tüm dışsallıklardan (rahipler, papalık, tütsüler, cübbeler, yontular, ikonlar, imgeler, azizler, kemikler, manastırlar vb.) arındırdı.

Roma Katolik Kilisesi başından boşinançlar ile yüklü olarak doğdu. Yeni inanç "evrensellik" (Yun. katholou / καθόλου / 'genel olarak' sözcüğünden) karakterini taşıdığı için tüm halkların, ama tümü de putperest olan halkların dini olarak doğdu. Dinsel bilincin bu geri aşamasında, yeni inanç dünyasına halklar ile birlikte onların boşinançları da kabul edildi. Sonlu nesnelere kutsallık yüklendi ve imgelere, putlara, ikonlara tapınmayı sürdüren bilgisiz kitleler için daha sonra tüm inanç büyük bir putlar kalabalığının ortasında ve Mass Ayini ve rahiplerin yorumları çevresinde örgütlendi.

Reformasyon Dinsel Yazıları yalnızca bireyin duyuncu ve yargısı ile karşı karşıya bıraktığı ve tüm aracılığı ortadan kaldırdığı için, edimsel olarak duyunç özgürlüğü için gereken biricik koşulu sağladı. Protestanlardan bir bölümü inancı dışsallıklardan arındırma sürecini en sonunda Deizme dek vardırdılar.

St. Paul (Tarsuslu Saul)

Kaynak · Noesis

St. Paul (Tarsuslu Saul)

Paul Yahudi bir Roma yurttaşı idi. Yaklaşık olarak İÖ 5 ya da İS 5 yılları arasına Tarsus'ta dindar bir aileye doğdu. Yaklaşık olarak 67 yılında Roma'da öldü. Başlangıçta İsa'nın Kudüs bölgesindeki ilk izleyicilerine zulüm yapan Paul Şam'a giderken yolda kendisine "yeniden-dirilmiş İsa'nın görünmesi" üzerine Hıristiyanlığa döndü. Hıristiyanlığın şekillenmesinde, Yahudilikten ayrılmasında ve evrensel bir din karakteri kazanmasında aşağı yukarı birincil rolde olan Paul çağın kültürünün bir insanı olarak doğallıkla inançlar, boşinançlar ve düşlemler ile yüklü idi. Her zaman İsa'nın kendi yaşamı sırasında, aslında önümüzdeki hafta yeniden geleceğine, Tanrının krallığının kurulacağına ve hemen bütün bir dünyada yeni bir düzenin, gerçek türenin egemen olacağına inandı. Efes'te tansıklar yaptığı, İsa gibi onun da insanları iyileştirdiği ve cinleri kovduğu anlatılır. Paul'ün dinsel ve dünyasal düşünceleri arasında insanlığın tarihsel yazgısını ilgilendiren özsel kavramlar da vardı. Bütün bir dünya tarihinin gereksindiği başlıca kavram olan evrensel insan eşitliği kavramı Paul'ün sarıldığı en önemli kavramlardan biri idi.

Kendisi bir Havari olarak kabul edilen Paul İsa'nın Tanrının Oğlu ve gerçek Mesih (kurtarıcı / χριστός / khristós) olduğuna, geri döneceğine ve kendisinin ona hizmet ettiğine inanıyordu. Başlangıçta Gentillerin Tanrı ile bağıtın dışında olduğunu kabul etmesine karşın, sonra Yahudilerin ve Gentillerin evrensel insanlık olarak Tanrıda ve İsa'da birleştiğine inanmaya başladı. Mesih yeryüzünden kötülüğü kaldıracak ve yeni bir dürüstlük düzeni kuracaktı. Aslında süreç daha şimdiden başlamıştı ve İsa'nın geri dönüşü ile tamamlanacak, yeryüzünde Roma İmparatorluğunun yeri Tanrının Krallığı tarafından alınacaktı.

Paul Anadolu'da, Yunanistan'da ve İtalya'da uğradığı yerlerde kiliseler kurdu. Zamanla genellikle ona düşmanlık gösteren Yahudilerden uzaklaşarak başlıca Gentillere dönmeye başladı. Yahudilik dört bin yıl önceki mitolojik normları içinde olduğu gibi değişmeksizin varolmayı sürdürdü.

Yeni Ahit'teki yirmi yedi kitaptan on üçü Paul'e aittir. Paul insanın esenliğinin Eski Ahit'teki yasalara uyarak iyi işler yapmaya değil, yalnızca inanca bağlı olduğunu ileri süren ilk Hıristiyan oldu. Daha sonra Augustine bu görüşü geliştirdi ve Reformasyon sırasında Martin Luther sola fide olarak aynı görüşü yineledi.

Paul Roma'da öldürüldü.

Hıristiyanlık Tanrının Oğlu tasarımını kabul ederken Tanrının Kızı tasarımını kabul etmez. Kadınların ikinci olarak yaratıldıkları ve birinci olarak günah işledikleri ve sessiz kalmaları gerektiği görüşü St. Paul'e yüklenen geleneksel görüşlerdir. Erken Hıristiyanlıkta ve İsa'nın yaşamı sırasında kadınların etkinliğinin vazgeçilmez olmasına karşın, kadın ve erkek arasında tam eşitlik görüşü kabul edilmedi.

Paul (Galatyalılara: 3:28)
"Ne Yahudi ne de Yunanlı, ne köle ne de özgür, ne erkek ne de dişi vardır, çünkü hepiniz İsa'da birsiniz."

Paul kendi sözlerine bağlı kalmadı ve kadınları ayrı bir "tür" gibi görmeyi sürdürdü.

Paul (The First Epistle of Paul the Apostle to Timothy)
2:9 In like manner also, that women adorn themselves in modest apparel, with shamefacedness and sobriety; not with broided hair, or gold, or pearls, or costly array; 2:10 But (which becometh women professing godliness) with good works.
2:11 Let the woman learn in silence with all subjection.
2:12 But I suffer not a woman to teach, nor to usurp authority over the man, but to be in silence.
2:13 For Adam was first formed, then Eve.
2:14 And Adam was not deceived, but the woman being deceived was in the transgression.

Paul
"Women should remain silent in the churches. They are not allowed to speak, but must be in submission, as the law says." First letter to the Corinthians

"I do not permit a woman to teach or to assume authority over a man; she must be quiet." First letter to Timothy

St. Paul ve Üçlülük

Kaynak · Noesis

St. Paul ve Üçlülük

Paul (Galatyalılara: 3:26)

“For ye are all the children of God by faith in Christ Jesus.” — “Çünkü hepiniz İsa’ya inanç yoluyla Tanrının çocuklarısınız.”

Paul (Galatyalılara: 3:28)

“There is neither Jew nor Greek, there is neither bond nor free, there is neither male nor female: for

ye are all one in Christ Jesus.” — “Ne Yahudi ne de Yunanlı, ne köle ne de özgür, ne erkek ne de dişi vardır: Çünkü hepiniz İsa’da birsiniz.”

Dinsel bilinç sonsuzluğa yönelir, ama sonlu tasarımlar ortasında düşünür. Başka yerlerde sık sık boşinançlarına gömülen Paul’ün sözleri sonlu dinin ötesinde ve üçlülük din kavramı ile uyum içindedir. Tanrı ile Bir görülen evrensel insanlık (Kutsal Tin) tüm doğal ve kültürel ayrımların üzerine yükseltilir.

Yahudiliğin yeni oluşmakta olan evrensel dine dönüşmesi Yahudilik olarak ortadan kalkması demek olacaktı. Ama aşağı yukarı tüm mitolojik dinlerin tarihten silinmesine karşın, Yahudilik ortadan kalkmadı ve kendini evrensel insanlıktan ayırmada direterek sürdü.

Paul (Korintliler 6:19)

“Do you not know that your body is a temple of the Holy Spirit within you, which you have from God? You are not your own.” — “Tanrıdan aldığınız bedeninizin içinizdeki Kutsal Tinin bir tapınağı olduğunu bilmiyor musunuz? Siz kendinizin değilsiniz.”

Tanrı İle Sözleşme

Kaynak · Noesis

Tanrı İle Sözleşme

Eski Ahit yazarları Hititlerde ve başka Mezopotamya kültürleri durumunda eşit iki yan arasındaki alış-veriş ilişkisini anlatan "sözleşme" kavramını da aldılar ve onu Tanrı ve Adem, Nuh ve daha sonra bütününde İsrail oğulları arasındaki ilişkilere uyguladılar.

Yahudiler durumunda sözleşme ilişkisi eşit konumda olan ve bir üst yetkeyi tanıyan iki yan arasında yapılmaz, ama eşitsiz ast ve üst konumlarında olan iki yan arasında bir tür feodal ilişki gibidir. İki yanın ant içmelerini kapsayan ilk sözleşmede Tanrı Abraham'ın soyunu Tanrının "seçilmiş halkı" olarak kollama sözünü verir ve karşılık olarak halk Tanrıya bağlılık gösterecektir. Sözleşmenin çiğnenmesi durumunda halk cezalandırılacaktır. Eğer Tanrı kendi sözünü tutmaz ve yükümlülüğünü yerine getirmez ise, "ilençlenecektir."

David ile sözleşmede David ve soyunun İsrail oğulların kralları olacağı bir karara bağlanır. Musa ile sözleşmede Tanrı İsrail halkının seçilmiş halk olarak tutulması sözüne karşılık olarak Musa'ya On Buyruğunu bildirir.

Musa'nın Sina Dağında Tanrıdan aldığı Tabletler üzerlerinde On Buyruğun kazılı olduğu iki taş parçasıdır (Exodus 31:18). Her tabletin beş buyruk kapsıyor olduğu kabul edilir. Ama sözleşmenin iki eşleminin olması gerektiği için (ki Mısır ve başka ülkelerde uygulamanın biçimi böyle idi), kimi yorumculara göre her bir tabletin on buyruk kapsaması gerekir.

Bağıt Sandığı (Ark) iki tableti kapsadığına inanılan altın kaplı tahta bir sandıktır.

Tüm bu "olaylar" gerçekte olaylar değil, ama aşağı yukarı hiçbir entellektüel desteği olmayan korkmuş bir imgelemin yaratılarıdır. Tanrıbilimcilik bunları ağırbaşlılıkla "tarihsel" olgular olarak alır, moral yorumlamadan bütünüyle kaçınır, ve onlara insanlık için saltık önemi ve anlamı olan "gerçeklikler" olarak yaklaşır. İsrail oğulları özgür olmadıkları için yasalardan da yoksun idiler ve Musa onlar için ancak birkaç buyruk çıkarabilir ve onları da ancak korkutucu bir Tanrı gözdağı ile geçerli kılabilirdi. Başka yerlerde devlet yasaları ve gündelik töreler olan şeylerin Yahudiler için Tanrı buyrukları olması gerekiyordu.

Kendileri Mısır ve Mezopotamya kültürleri üzerine temellenen Klasik Helen ve Roma kültürlerinin büyütmeye başladığı Dünya Tinini moral, etik ve estetik olarak barbarlaştırmada, aptallaştırmada ve çirkinleştirmede hiçbir kültür Eski Ahit kültüründen daha başarılı olmadı. Hıristiyanlık ancak Reformasyondan sonra din kavramına yaklaşmaya başladı. Tanrı kavramı Sevgi imler. Eski Ahit'in Yehovası ona boyun eğeceklerini umduğu seçilmiş halkı dışında bütün bir insanlıktan nefret eden bir tanrıdır.

Tarihin Açılması

Kaynak · Noesis

Tarihin Açılması

> Soru: Commodor Matthew Perry Japonları dünyaya açılmaya nasıl ikna etti?
>
> Yanıt: Top ile. Donanmanın topları ile.

Despot ile diyalog olanaksızdır, çünkü diyalog ussallığı gerektirir ve despot usdışıdır. Despot moral olarak aptaldır çünkü özgürlük gibi insanın en özsel kavramından yoksundur. Bu düzeye dek despot en büyük ahlaksızdır ve kendisi gibi duyunç oluşumundan yoksun ahlaksız kitleler ve yığınlar tarafından desteklenir. Samurai ancak moral yeteneği olmayan bir kültürde varolabilirdi. Japon Meijii devrimi bu şiddet ve yok edicilik tinini ortadan kaldırmadı ve yalnızca onun barbar görünüşünü modernleştirdi ve onu daha da güçlü kılacak Batı teknolojisini hizmetine sundu.

Asya dünyanın en eski tarihsel bölgesidir. Ama orada Tarih başlar başlamaz sonlanmıştır. Tarihin kapısına kilit vurmak despotizmin tutucu doğasının olağan sonucudur. Ve despotizmin kendisi özgürlük bilincinin henüz kazanılamamış olmasının bir sonucudur.

Despotizmin Tarihi durdurmasının gizi İstenci tanımamasında yatar. Asya bütün bir tarihi boyunca İstencin evrenselliğine, özgürlük ve eşitliğe yabancı kaldı. Bu nedenle dürtüsel davranışlar dışında bütünüyle eylemsizdir. Ve eylemsizliği onu suçsuz gösterir. İstençsizlik değişmenin ve yenileşmenin de nedenidir, çünkü gelişimin biricik koşulu istencin bastırılmamasıdır.

Öte yandan İstenç ve Özgürlük despotik bilinç için büyük bir risk anlamına gelir, çünkü istenç ilk dolaysızlığı içinde, doğallığı içinde, düşüncesizliği içinde kötülüğe bütünüyle açıktır. Ama bu nedenle istenci bastırmak gereksiz, çünkü olanaksızdır. İnsanın gelişimi için bu Özgürlük riskini göze almak kaçınılmazdır.

Üçlülük ve Politik Sonucu

Kaynak · Noesis

Üçlülük ve politik sonucu

İnsanın Tanrı ile tözsel birliği (homo ousias ya da eş tözlülük) insanın eksiksiz özgürlüğünü imler, çünkü Tanrı ile bir olan insanın üzerinde kendisinden başka hiçbir güç yoktur ve egemen saltık olarak kendisidir. Sorgulamayacağı ve yargılamayacağı hiçbirşey yoktur, çünkü biricik yargıç kendisidir. Ve başkası da saltık olarak aynı özgürlük tinini paylaştığı için, onunla özdeş olan başkasına karşı haksızlığı gerçekte bütünüyle kendine karşı haksızlığıdır. Bu gerçek özgürlük aynı zamanda gerçek eşitliktir ve toplumsal ve politik alanda insanlar arasında ilişki yalnızca eşitlerin ilişkisidir, hiç kimse başka hiç kimse üzerinde güçlü değildir, hiç kimsenin başka hiç kimseden daha çok hakkı yoktur, hiç kimse başka hiç kimsenin egemeni, efendisi ya da yöneticisi değildir. Böyle bir özgürlük tininde insanlığın politik barbarlık dönemi sona ermiştir. Ekonomi ve politika olarak

bütün bir etik yapı, ve felsefe, güzel sanatlar ve bilimler olarak bütün bir tinsel gizillik özgürce gelişim sürecine girer.

Din kavramına uygun dinsel bilincin inancı gerçekliğe inançtır ve ancak insan özgürlüğünü ve eşitliğini tanıyan bu bilinç politik olarak demokrasi kavramına bütünüyle uygun demokrasinin zeminidir. Realitede demokrasi tininin gelişimi zamansal ve aşamalıdır. Ve özgürlük bilincinin tersinmez olması ölçüsünde süreç yalnızca gelişime açıktır.

Evrensel İnsan Hakları kavramı kültürün bugünkü gelişim düzeyinde aklanışını bir En Yüksek Varlığın, bir Tanrının onayında aramayı sürdürmektedir. Ve evrensel insan haklarının en acımasız çiğnenişi ile birlikte giden bu duyunç uyanışı henüz yarı yoldadır.

> Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi — "En Yüksek Varlığın destekleri altında" ("sous les auspices de l’Étre supréme")
>
> Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi — "Doğanın ve Doğanın Tanrısının Yasaları" ("the Laws of Nature and of Nature’s God")
>
> Federal Alman Cumhuriyeti Temel Yasası — "Tanrı ve insan önünde sorumluluğunun bilinci içinde" ("Im Bewußtsein seiner Verantwortung vor Gott und den Menschen”)

Kullardan oluşmayan ve hiçbir dışsal güce boyun eğme durumunda olmayan böyle özgür kültürlerde özsel sorun duyunçların ne düzeyde gerçekten özgür olmayı başarabildiğidir.

Ulpian (İS 170- 223): Roma İmparatoru ve Yasa

Kaynak · Noesis

Ulpian (İS 170- 223): Roma İmparatoru ve Yasa

The Roman jurist Ulpian observed that:[7]

> The people transferred all their imperium and power to the Emperor. Cum lege regia, quae de imperio eius lata est, populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat (Digest I.4.1)
>
> The emperor is not bound by the laws. Princeps legibus solutus est (Digest I.3.31)
>
> A decision by the emperor has the force of a statute. Quod principi placuit legis habet vigorem. (Digest I.4.1)

Ulpian was expressing the idea that the Emperor exercised a rather absolute form of sovereignty, that originated in the people, although he did not use the term expressly.

Ulpian'ın betimlediği "egemen" bir imparatordan çok bir "tiran"dır. Bir evrensel olan yasa değil, ama bireysel insandır.

Saltık egemenlik tiranlık değildir, çünkü egemenlik tekil bir bireyin tekil gücünü değil, bir devletin, bir evrenselin gücünü anlatır. Bu güç kendini yasada bildirir ve yasa zorunlu olarak evrenseldir. Dahası, tekerk yeryüzünde her durumda tanrısal olarak görülen hakkın temsilidir, haksız olanın değil.

Egemenlik tekerkin halk tarafından tanınmasına bağlıdır ve tekerkin istencinden, ama eşit ölçüde halkın istençsizliğinden oluşur. Tekerkin istenci halkın istençsizliğinden başka birşey değildir.

ULUS

Kaynak · Noesis

Ulus ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı

Ulus ve Küreselleşme

Kavramlar

ahlak, devlet, din, duyunç özgürlüğü, egemenlik, etik, etnik grup, evrensel insan hakları, gelenek, güç, hak, imparatorluk, istenç, küreselleşme, modern, monarşi, ön-modern, özgürlük, savaş, tarih, ulus, ulus-devlet, uluslararası ilişkiler, uyruk, yasa egemenliği, yurttaş

Despotizm altında ulus olanaksızdır. Despotizm altında istençsiz yığınlar, kitleler, halklar olanaklıdır. Ve bu istençsiz insanlığın egemeni tümüne istenç olan tekerktir. Tekerklik halkların henüz özgürlük bilincinden yoksun oldukları ve yalnızca boyun eğmeyi bildikleri bütün bir ön-modern evreye yayılan politik biçimdir. Kitleler bir egemene boyun eğerek onun istenci tarafından belirlenen yasalara boyun eğerler; moral ve etik normlarını sık sık tanrısal bir yetkeyi de temsil eden egemenin duyuncundan ve istencinden türetirler. Ancak bu yolla, ancak dışsal bir istence boyun eğme yoluyla etnik grupların birbiri ile çatışmaları önlenir, yaşamları güvenlik altına alınır, ve haksızlığa, şiddete ve yok ediciliğe karşı bir korunma elde edilir.

Ulus saltık olarak egemendir ve tarihsel olarak kendini tekerklik ile karşıtlık içinde belirler. Ulusun karakteri özgürlüktür.

Özgürlük bilincinin kazanılması ulusları etik gelişim sürecine zorlar. Uluslar için erişilecek etik yaşam ideali özdeştir ve bu olgu bugünlerde kültürel olmaktan çok geometrik olan bir anlatımla “küreselleşme” denilen etik türdeşlik ereğine doğru ilerlemelerini sağlar. Etnik grupların istençsizliği üzerine biricik olanaklı biçim olan monarşi ile, ve despotik tinin modern döneme bir uzantısı olarak halkları, yığınları, kitleleri alıştıkları boyun eğmee koşulunda tutan ideolojik parti-devleti ile karşıtlık içinde, Ulus-Devlet bir etik büyüme ortamıdır. Ulus ancak kültürel ayrımları unutarak ve silerek, ancak kendi ile barışarak, ancak gerçek etik duygu olan ulusal duygu içinde yaşamayı öğrenerek insanlığını geliştirebilir. Ulus modern dönemin biricik politik istenci ve gücüdür çünkü özgürdür, ve evrensel özgür istencin edimselleşmesi olduğu için saltık olarak, sınırsız ve koşulsuz olarak egemendir. Politika ulusun onu evrensel-küresel özgür varoluşa iletme aracı olan etik istencidir.

1. Halk ve Moral Gelişim
2. Modernlik ve Belirlenimleri
3. Modernlik ve Tarih
4. Ön-Modern ve Modern Ayrımı
5. Politika Ulusun Eylemidir
6. Politika Ulusun Eylemidir
7. Küresel Politika ve Uluslararası Politika
8. Egemenlik
9. Rousseau
10. VİYANA KONGRESİ
11. 1848 Devrimleri — Ulusların Baharı

12. İmparatorluk ve Ulus-Devlet
13. Ulus ve Özgürlük Bilinci
14. Tarih ve Politika
15. Halk, Yurttaş Toplumu, Ulus
16. İmparatorluk ve Cumhuriyet
17. Uluslararası İlişkiler
18. Ulus ve “Altın Geçmiş”
19. Evrensel İnsan Hakları ve Ulusun Evrenselliği
20. Modern Dönemin Problemi Olarak Despotizm ve Demokrasi Karşıtlığı
21. Ulusal Gelişim ve Ereksellik
22. Ulusal Karakter

Halk ve Moral Gelişim

Bir duyunç gelişimi yaşamadıkları için, halklar özgürce moral yargıda bulunmak yerine bir yetke tarafından dışarıdan buyrulan yargılara boyun eğer ve onları değiştirilemez ve direnilemez kalıplar olarak kabul ederler. Bu çocukluk sırasındaki moral gelişimin erken evrelerinden birini andırır. Popüler duyunç hamdır, dışsal yetkenin ona buyurduğu norma ya da kurala boyun eğer, onu alışkanlık edinir (töre) ve onu çiğnemenin yanlış (ahlaksız) olduğunu kabul eder. Halklar için moral geçerliğin kaynağı içsel duyunç değil, dışsal güçtür. Bu nedenle en büyük sorunları büyümek, ve bir “halk” olmaktan bir "ulus" olmaya geçmektir. Bu süreç duyunç özgürlüğünün kazanılması ve geliştirilmesi sürecidir. Politik istenç olarak egemenlik ancak duyunç özgürlüğü zemininde elde edilir. Duyunç doğası gereği haklı, doğru, iyi olanı isteyen istenç, kendi üzerine düşünen istenç, istenci yargılayan istençtir. İnsan doğasının niçin haklı, doğru; dürüst ve iyi olanı istediği sorusunun yanıtı Duyuncun bunların karşıtlarını istemeye yetenekli olmamasında yatar.

Halklar ‘politika’ yaptıkları zaman bu iş politika değildir. Halkın ‘politikası’ istenç ile değil, moral yargılarda bulunarak ve özgürce düşünerek değil, boyun eğerek yapılır. alışkanlık ile, eğilimler ile, dürtüler ile yapılır. Halk düşünmez, duyumsar, ve duyguları itkiden, dürtüden, tepkiden öteye geçmez. Politik eylemin olması gerektiği yerde, halk hazır alışkanlık ve eğilim kalıpları ile tepkesel olarak davranır. Halk kendini yönetmez. Yığınlar ve kitleler olarak, halk istençsizdir, ancak güdülebilir, ve sözlüğünde “egemenlik” sözcüğü bulunmaz.

Halk politikayı popülizm ve politikacıyı popülist yapar. Popülist ‘politika’ için halk her zaman hazır ve verili zemindir. Politikanın gerçek ölçütleri ve ilkeleri olan, politikayı politika yapan insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği yerine, popülizm halka onun geçici itki ve dürtüleri üzerine oynayan önderlerin istencini sunar. Önderin karizması halkın istençsizliğinden doğar ve karizmatik önderin halkı gütmesine “politika”dan başka her ad verilebilir.

Etik tutucu olamaz, çünkü özsel olarak özgürlüktür, istenç tarafından belirlenir.

İstenç erekseldir ve ereği kendisidir. İstencin ereği realitede kendini bulmak, realiteye özgürlüğün şeklini vermektir. İstenç ereğine erişinceye dek dinginlik bulamaz.

Politika ulusun işidir çünkü ulus özgürdür ve politika onun özgür istencinin anlatımıdır. Politika yasa egemenliği olarak ulusun erişebileceği en yüksek etik belirlenimdir ve sonucu olarak evrensel güven, dürüstlük ve türe duygularının doğuşunu getirir. Ulusal duygu ussal duygudur ve kültürel tikelliklerin üzerine yükselen evrensel istenç ile birlikte gelir. Ulusal duygu etnisiteyi, boşinancı,

yerelliği en son atomuna dek silen evrensel özgürlük duygusudur ve en tam biçiminde yaşandığında evrensel hak duygusu olarak, evrensel duyunç olarak ve gerçek etik yaşamın duygusu olarak küresel duygu olur. Etik sınır tanımaz.

Ulusun özü yurttaştır, uyruk değil, ve yurttaş ilineksel bir kültürel karakter değil, özgürlük ve eşitlik kavramlarının bilincinde olan bireydir. Ulusun egemenliğinin anlamı yalnızca yurttaşın istencinin güç olmasıdır, çünkü istenç güçtür. İstençsiz ve dolayısıyla güçsüz halkın sözde politikacılar tarafından yalnızca kötüye kullanılan etnik, bölgesel, dinsel vb. dürtüleri ile karşıtlık içinde, yurttaşın özgür istenci politikanın biricik etik temelidir.

Özgürlüğün olmadığı yerde ve zamanda ahlak da yoktur. Orada ve o zaman insan insanlığını kazanamaz.

Ön-modern kültürde 'ahlak' ve 'törellik' (moral ve etik) terimleri ayırdedilmez ve ayrımsızca birbiri yerine kullanılır. Ve ikisi de boştur. Anlamsız gelenekler sorgulanmayan törel değerler olarak kabul edilir ve alışkanlığın gücü moral yargının yerini alır. Neyin haklı, doğru ve iyi olduğu pıhtılaşmış geleneksel normlara göre belirlenir. Geleneksel kültürde yargıç duyunç değildir ve usdışı, ahlak-dışı ve etik-dışı normların yetkesine dayanır. Sonuç moral gelişimin yokluğu üzerine dayanan etik-dışı geleneksel yaşam biçimidir.

Duyunç özgürlüğünün işlevi olduğu düzeye dek, ahlak özgürlük bilincinden yoksun despotik kültüre yabancıdır. Dışsal gelenek ve alışkanlıkların anlatımı olan sözde “törel” normlara indirgenen ahlakın kendisi ahlak-dışı olur. Despotik kültür "töre" sözcüğünün kendisini saçmalaştırır ve töre-dışı, etik-dışı, usdışı, gelenekleri ve alışkanlıkları "töreler" olarak kabul eder.

Dışsal yetke ve gelenek üzerine dayanan sözde ‘alışkanlık etiği’ gerçek etik gelişimin kendisinin önündeki başlıca engeldir. Ön-modern alışkanlık ‘etiği’ sorgulanmaz, çünkü sorgulama duyuncun işlevidir ve doğru moral yargının biricik zemini duyunç özgürlüğüdür.

Despotik kültür duyuncun evrensel hamlığı ile karakterize edilir. Ve sorgulama başlar başlamaz, duyunç uyanır uyanmaz, haklı, doğru ve iyi olan insanların duyuncunun yargısında aranmaya başladığı zaman, o zaman içsel ve dışsal despotizmin sonu gelir. Etik özsel olarak özgür istence aittir, ve istencin özgürlüğü istencin bilgi ile bir olması demektir. Modern dönemde etik yaşamın başlıca belirlenimleri olan aile, toplum ve devlet salt geleneksel olarak ya da sorgusuzca kabul edilen alışkanlık yapıları olmaktan çıkar, insanın ussal istenci tarafından biçimlenen ve sürekli değişim ve gelişim içinde olan yapılar olur. Özgür etik yapılar insan usunun bilgi üzerine dayanan düzenleme, kurum, yasa, anayasa, töre ve normlarıdır.

> Despotizm (δεσποτισμός/despotismos) duyuncun onayından yoksun alışkanlık üzerine, dışsal ahlak üzerine dayanır. Bilinçsiz, istençsiz alışkanlık despotizme tutucu ve değişime dirençli karakterini veren etmendir.
>
> Demokrasi (δημοκρατία/demokratia) duyunç tarafından onaylanan etik norm üzerine, kendinin bilincinde olan istenç üzerine dayanır. Özgürlük bilincinin politik anlatımı olması olgusu demokrasiye sürekli gelişim karakterini verir, çünkü istenç sonlu hiçbir belirlenimde durup kalmaz.

Ulusun birincil niteliği özgürlüktür çünkü kendini imparatorluk ile karşıtlık içinde belirler ve egemenliği tekerkten kendi üzerine alır.

Ulus kültürel kalabalık değildir. Ulus istençtir ve özgür olduğu için egemendir. Ulus bir istenç

olduğu için — ve istenç bir olduğu için — bölünmezdir. İstençler çokluğu istençsizliktir. Özgürlük istenci olarak ulus türdeş bir istençtir çünkü evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin bilincidir.

Ulusun özgürlüğü kendini yönetmesi, yasalarını kendi istenci ile belirlemesi demektir. Yasama gücü olarak parlamento ancak ve ancak ulusun istenç gücünden doğabilir ve eğer parlamento gerçekten parlamento ise ulus ne devrimlere ne de darbelere gereksinir. Bunlar ancak istençsiz ve dolayısıyla güçsüz halkların sorunudur.

Modernlik Belirlenimleri

Modernlik —

hakkın evrenselleşmesi ile,

duyunç özgürlüğünün evrenselleşmesi ile, ve

etik yaşamın evrenselleşmesi ile belirlenir.

Modernlik —

aile,

toplum, ve

devlette özgür, ussal, bilinçli etik yapılar tarafından belirlenir.

Ulus sürekli modernleşmeye izin verir, ya da daha doğrusu ulusun kendisi sürekli modernleşme etkinliğidir, çünkü değişime kapalı usdışı geleneksel kültürel yapılar ile karşıtlık içinde, ulus baştan sona özgür istencin yaratısıdır.

“Modernlik” terimi yalnızca Dünya Tarihindeki evrelerden birini karakterize eden bir terim değildir. Modernlik genel olarak özgür yaşam ile, etik yaşam ile çakışır, ve ön-modern Avrupa için bir “feodal etik”ten ya da “despotik etik”ten söz etmek etik kavramını bozmak olacaktır. Özgürlüğün olmadığı yerde etik de yoktur. Modernleşme etik yaşamın doğuşu ve gelişim süreci ile bir ve aynı şeydir.

Modernlik salt zamansal bir terim değildir.

Modernlik salt işleyimsel, teknolojik bir terim de değildir.

Modernlik istenç ve özgürlük tarafından belirlenir.

‘Ön-modern etik’ denebilecek olan şey birincil olarak bireyselliği bastırmaya ayarlanmış bir gelenekler ve alışkanlıklar yapısıdır. Bu ‘etik’ olmaktan çok ‘etnik’ karakter taşıyan yaşam biçimlerinde aile yapıları ataerkildir. Böyle aile kültüründe yetişen çocukların kişilikleri geleneksel-despotik normların ürünüdür ve bireysellikten yoksundur. Değişime, gelişime, genel olarak eğitime kapalı, ve evrensel kültüre dirençlidir

Ön-modern toplumsal yaşam biçimi de aynı tutucu ve değişimsiz karakteri gösterir. Belirli mülkiyet kavramının yokluğunda ve düzensiz vergi ve kira uygulamaları sonucunda, toplumsal yaşam salt bir geçim ekonomisinin ilişkilerine indirgenmiştir.

Ön-modern politika halkı yalnızca bir vergi ve asker kaynağı olarak gören monarşilerin özenci tarafından belirlenir.

‘Ön-modern etik’ genel olarak etik olmaktan çok bir etik gereksinimidir.

Modern ve Klasik

“Modernlik” yeni olan bağlamında kullanılır. Ama aynı zamanda eskimeyecek olanı, her zaman yeni olanı, gerçek yeniyi de anlatır — ideal ya da ereksel olanı. Ve gerçekten de modo yalnızca yeni olanı değil, “şimdi” olanı, “tam şimdi” olanı anlatır ve tam şimdi her zaman, her bir kıpı, tüm zamandır. Ya da ilksiz-sonsuz olandır. Bu bağlamda “modern” kendini “klasiğe” de bağlar çünkü klasik her zaman modern olandır.

Modernlik —

> Aydınlanma ile bağdaşmaz, çünkü Aydınlanma halkı halkın kendisi adına halkın kendisinden daha iyi yönetme saplantısı olarak özgürlükçü ya da liberal değil, despotiktir. Dahası, Aydınlanma ne kadar iyiliksevere olursa olsun, halkın sıkı sıkıya Katolik ya da Ortodoks Kiliseye bağlanmış karakterini özgürleştiremez ve modernleştiremez.
>
> Modernlik genel olarak ideoloji ile bağdaşmaz, çünkü ideoloji kapitalin, etnik karakterin, sınıfın vb. birincilliğinin savunusu olarak modernliğin tözü olan özgürlüğü her bileşeninde çiğner, altındaki nüfusun tüm etik karakterini siler..

Modern tini tanımlayan hak, ahlak ve etik ideaları kendilerinin tarihsel olmamaları anlamında tarihin ereği olan belirlenimlerdir. Bu belirlenimler her zaman yeni olan ve hiçbir zaman eskimeyen idealardır. Ve insan yapımı olmamaları anlamında tarihsel ya da kültürel değildirler. Eskimeye açık olan bir değişim süreci olarak işleyen tarih ve kültürdür.

Kültür ideal değildir. Kültür homo sapiensin gelişim sürecinde kendi doğasından yarattığı ve estetik, etik ve entellektüel olarak geri olan yapılardır. Tarihsel olarak değerli ve gerekli olan kültürler ortadan kalkmaya izin veren ve böylece tinin ereksel gelişimine ayakbağı olmayan kültürlerdir. Gelişme sürecinin kendisi gelişmemişlik yüklüdür ve kültürün pıhtılaşması ve değişime direnmesi gelişmenin biricik engelidir.

Alışkanlık ve Akış

Modernlik “tam şimdi” olarak her zaman geçmiş şimdiden kurtuluş ve gelecek şimdiyi kavrayış olarak ilksiz-sonsuz şimdidir. Modernlik akışta olmaktır. Modern tin alışkanlığa yakalanmış değil, ama her zaman düşünen insanın, duyuncu ve istenci etkinliğe hiçbir zaman ara vermeyen, her zaman değişimde ve gelişimde olan özgür insanın tinidir.

Modern tinin özünde evrensel istenç yatar ve modern tin klasik tinin tikel istencinin evrensel istence yükselmesidir. Us, özgür olduğunda ve kendini baskılamadığında, yapacağı tek şey tüm içeriğini edimselliğe çevirmek, ve tarih alanında istenç olarak kendini ereksel ya da ideal biçimine dek açındırmaktır.

Modernlik yalnızca kültürün bütün bir karakterinin değişmekte olmasını değil, ama kültürün sürekli bir değişim eylemi olmasını anlatır. Modernleşme statik bir durum, bir durgunluk değil, ama sürekli olarak kendini olumsuzlayan ve bu nedenle sürekli olarak yenileşen bir süreçtir.

Modern tinin yaşadığı sorunlar, şiddet ve terör, yoksulluk ve eşitsizlik ve daha başka sayısız kötülük modernliğin ortadan kaldırmakta olduğu problemlerdir. Bunlar modernliğin sonuçları değil, arkaik kültürlere ait olan ve henüz bütünüyle silinmemiş ve sönmemiş olan tikelliklerin kendilerini belirtiş yollarıdır. Nedenleri özgürlük yoksunluğu, ve çözümleri özgürlük bilincinin kazanılmasıdır. Ve bunlar modernliğin salt bir zaman sorunu olarak henüz çözmediği ve doğallıkla çözecek olduğu arkaik despotik problemlerdir.

Modern Sanat ve Bilim

‘Modern bilim’ ve ‘modern sanat’ anlatımları karşıtları olması gereken ‘geleneksel bilim’ ya da ‘geleneksel sanat’ anlatımları kadar hantaldır. ‘Modern bilim’ ve ‘modern sanat’ terimleri normal olarak yalnızca ‘çağdaş’ ya da ‘güncel’ olanı anlatır.

Modern bilimi sözde bir paradigma değişimi ile ortaya çıkan ve klasik bilim ile eşölçümsüz ‘başka’ bir bilim türü olarak alan görüş bilimin kavramsal karakterini anlamayan pozitivist bir bakış açısıdır. Bu epistemolojik türlülük savı ile karşıtlık içinde, modern bilim edimsel olarak klasik dönemin bilimsel birikimi üzerine dayanır ve tıpkı onun gibi kendisi de yarı yolda ve gelişim sürecindedir.

Bir “yenilik uğruna yenilik” kültü olarak modernizmin estetik özgürlük ile, etik yaşam ile ve bilimsel bilgi ile bir ilgisi yoktur. Modernliğin birincilliği olarak “yenilik uğruna yenilik” modernizmdir ve yeniliğin kavramsal anlamını kaçıran bir tür yenilik, türlülük, ayrım tutkusu üzerine dayanır.

Modernlik ve Tarih

Tarih tinin gizilliğini edimselleştirme sürecidir. Daha belirli olarak, Tarih evrensel istencin kendine ereksel biçimini verme sürecidir. Tarih istencin sorunu olduğu için erekseldir. Ereksiz istenç bir istenç değildir. Ve özgürlük istencin tözü ve özüdür. Aynı zamanda, ancak özgür insanın hakları vardır, ve özgürlük hakkın, ve belirli özgürlükler belirli hakların anlatımıdır. Özgürlüğün tam edimselleşmesi olduğu içindir ki Tarihin ereği evrensel insan haklarıdır ve bu ereği edimselleştirmek politika olarak yine evrensel istencin işidir.

Tarihin gelişimsel karakteri onda hiçbir kültürün kalıcı olmaması, genel olarak ailesel, toplumsal ve politik biçimlerin ortadan kalkarak daha yüksek biçimlere evrimlenmesi demektir. Kültürel sağlamlık ve katılık despotizm ile birlikte gider ve Tarihin gereksiz bir yineleme ve tutuculuk durumunda askıya alınması anlamına gelir. Tarihin enerjisi özgürlük, ve özgürlük tinin özüdür. Tarih evrensel istencin işidir.

Reformasyondan bu yana moral özgürlüğünü kavrayan Evrensel Dünya Tarihi despotizmin demokrasiye dönüşümünün tarihidir. Modern dönem bitmiş, tamamlanmış bir zaman evresi değil, ama bir süreç, bütün bir etik yaşam biçimlerinde bir değişim ve gelişim sürecidir. Demokrasi despotizmden doğar, ve doğuşu dolaysızca kavramına uygun edimselleşme kazanması değildir. Demokrasi ilkelerine — evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği — tam olarak erişinceye dek gelişmek zorundadır. Demokrasi halkın değil, yurttaş toplumunun politik istencidir, çünkü halkın politik istenci yoktur. Bu nedenledir ki demokrasi özgür yurttaş toplumu ve istençsiz halk arasındaki, etik ve etik-öncesi arasındaki bir çatışma biçiminde yer alan bir süreçtir.

Modernleşme yalnızca ya da başlıca laiklik ya da moral özgürlük terimlerinde anlaşılabilecek bir süreç değildir. Modernleşme aynı zamanda klasik dönemin sanatı, bilimi ve demokrasisi tarafından olanaklı kılındı.

Reformasyon yalnızca Roma Katolik Kilisesinin yetkesini değil, kendi önderlerinin yetkesini de ortadan kaldırdı ve bireysel duyuncun bütün bir etik varoluşun (aile, toplum ve devlet yapılarının) yargıcı ve belirleyicisi olmasını sağladı.

Eşit bireyler temelinde aile geleneksel yapısından özgürleşti.

Eşit kişiler temelinde mülkiyet hakkı evrenselleşti ve yurttaş toplumu ekonomik karakterini

kazandı.

Politika ideal biçimini kazanma ve demokrasi olarak gelişme sürecine girdi.

Oluş sürecinde olan modern kültürdeki tüm yetkecilik yalnızca despotik kültürün gerilik kalıtıdır.

Modern dönem imparatorlukların ortadan kalkması, tarihten yalıtılmış binlerce etnik grubun yitmesi, dilleri, mezhepleri, geleneksel yapıları ile sayısız kültürün yok olması ve daha büyük türdeş kültürlerin doğuşu ile karakterize edilir. Modern dönem ulusların doğması ve özgürlük temelinde küresel, türdeş bir etik yapıya doğru devrim ya da evrim sürecidir.

Modern tin despotizmin ortasında ve despotizmin direncine karşın doğar. İmparatorluklar devrilse de, despotik kültür artıkları demokrasiye direnmeyi sürdürür. Kendisi birincil olarak yurttaş toplumunu, demokrasiyi reddeden bir program olarak ideoloji aynı despotik tinden doğar ve onun despotik kalıntıları ile beslenir.

Modernlik bozucu ve yıkıcıdır, ama geleneği, salt bir alışkanlığa pıhtılaşmış davranış ve düşünme kalıplarını, bunlardan oluşan sığ bilinç yapılarını, kısaca bozulması ve yıkılması gerekeni bozar ve yıkar.

Ön-Modern ve Modern Ayrımı

Evrensel özgürlük bilincinin doğması, duyuncun tüm dışsal yetkeden özgürleşmesi (Reformasyon; Laiklik) Dünya Tarihinin despotik ve demokratik, ön-modern ve modern dönemler olarak ayrılmasını getiren etmendir. Ancak özgürlük bilincinin doğması ile Tarih tikelci despotik karakterini terk etmeye ve evrensel istencin Tarihi olmaya başlar. (Yunan-Roma tininde “evrensel” kavramı eksiktir, özgürlük bilinci “tikel”dir, yalnızca nüfusun bir bölümü için geçerlidir.)

Duyunç özgürlüğünün bilincinin kazanılmasında sonuçlanan Reformasyondan sonra Dünya Tarihi özgür istencin bir sorunu olduğu için, bundan böyle gelişim tarihin birincil karakteridir. Despotik ‘tarih’ yinelemelerden oluştuğu düzeye dek tarih değildir ya da salt sözel olarak tarihtir. Modern tarih istencin evrensel işi olarak küresel etik yapıya doğru kesintisiz ve duraksamasız bir gelişim ve problem çözme sürecidir.

Modernlik zamanda keskin bir geçiş kıpısı ile tanımlanmaz. Avrupa'da ussallaşma süreci kıtayı aşağı yukarı bütünüyle boğmuş olan bir usdışı kültür sürecinin ortasında başladı. Özgür bireyselliğin bilimden sanata, politikadan ekonomiye her alanda evrensel yaratıcılığı yoluyla ortaya çıkmakta olan yeni dünyanın eskisini silmeye başlamasına karşın, geçiş doğallıkla aşamalıdır ve henüz politikadan ekonomiye, bilimden sanata her alanda insan ussallığı, özgürlüğü ve değeri ile bağdaşmayan arkaik-despotik öğeler varlıklarını sona erdirmiş değildir.

Modernlik bilimsel devrim ile, işleyimsel devrim ile, özgür tecim ile, matbaanın bulunuşu ile, coğrafi keşifler ile tanımlandığı zaman, tüm bu etmenlerin kendilerinin ancak özgürlük zemininde olanaklı olduğu gözden kaçırılır.

Ulus modern döneme aittir çünkü modern dönem özgürlük dönemidir. Ulus duygusu özgürlük duygusudur.

Despotik ya da ön-modern ‘tarih’ genel olarak bir tarih değildir çünkü onda tarih uykudadır. Evrensel istençsizlik evrensel eylemsizliktir ve bu tutuculuk ve katılık kültürü içinde tin hiçbir gizilliği için gelişme olanağı bulamaz. Kültür donmuş, ve bireysel gizilliğini açınımı, yaratıcılığı, yenileşmesi askıya alınmıştır. Böyle dönemlerde en çoğundan bir ilerlemeden söz edilebilir, çünkü ilerleme gelişim değildir ve despotik dizgenin bütünsel tutucu kültürel karakterini bozmaksızın yer

alabilir (Aydınlanma da ilerici idi ve tarihe önerdiği politik yenilik halkı halk adına halkın kendisinden daha iyi yönetecek olan “aydın despotizmi” idi).

İlerleme zorunlu olarak gelişim değildir. Örneğin Çin durumunda olduğu gibi alfabedeki harflerin sayısı binlere çıkabilir, Çin Seddi daha da uzatılabilir, nüfus yüz milyonlar ile artabilir vb. Bunlar değişim ve sayısal ilerleme olsalar da, gelişim nicel bir sorun değildirler. Öte yandan tutucu despotik kültürlerde barut, kağıt, pusula vb. bulunsa da, kullanılmazlar, çünkü kültürel dizge için yalnızca bozucu etmenleri temsil ederler. Bir milyon kadar papirus ve parşömen rulo kapsayan İskenderiye Kütüphanesi gibi birşey Çin kültürü için bütünsel bir yıkım olurdu. Ve Çinlilerin tarihin en büyük gemilerini yapmış olmakla övünmelerine karşın, kendini yalıtma politikası pusulanın kullanımı için bir gereksinimin doğmasını önler, devasa tekneler durdukları yerde çürür, ve yeryüzünü keşfetme işi minik Portekiz'in ve acımasız İspanya'nın payına düşer.

Politika Ulusun Eylemidir

Politika evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği uğruna ulusun eylemidir.

İstenç erek kapsar ve istencin politik ereği ideal içeriğini reelleştirmek, kendine ideal küresel politik biçimini vermektir. Politik istencin ereği olan evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği kavramları birer kültür öğesi olan etnik, bölgesel, ırksal belirlenimlerin ve boşinançların olumsallığını gösterirler. Bu son belirlenimler tikel kültürlerin etik idealara doğru dürtülerinde amaçsız olarak ortaya çıkan rasgele denemeler ya da geçici oyalanmalar gibidir.

Ulus özgürdür, ve özgür olması kendini etik idealler ile uyum içinde belirlemesi sonucunu getirir. Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği ulusun küreselleşme ereğinin türdeş içeriğini oluşturur.

Ulusun tözü evrenseldir. Ulusal tikellikler ya da tikel uluslar ilinekseldir.

Ulusun tikelliği ulusun başka uluslar ile paylaşmadığı ön-modern kültürel artıklar kapsamasından doğar ve bir kültürel-çoğulculuk olan enternasyonalizm ya da kozmopolitanizm denilen şey pragmatik-kaotik bir yanyanalık durumudur.

Politik yaşam bütün bir etik yaşamın hak ve ahlak alanlarını kapsayan ve onlara dayanan edimsel biçimidir. Dünya Tarihi Devletin gerçek, evrensel, ideal biçimine erişmesini hedefleyen etik gelişim sürecidir. Tüm bireylerin tüm haklarının bilincini kazanması ve haklı ve doğru ve iyi olanı kendi duyunçlarının yargısından belirlemeleri etiğin özsel öncülüdür. Evrensel Dünya Tarihi istencin bilgi temelinde etkinlik ve eylem alanıdır.

Halk politika yapmaz, çünkü istençsizdir. Politika ulusun işidir, çünkü ulus özgür ve egemendir.

Politika eylemdir ve eylem istenci varsayar. Halk istençsiz ve eylemsizdir. Özgürlük bilincinin yokluğunda, istençsiz kitleleri ve yığınları ancak dürtüleri ve itkileri devime geçirir. Halkın dürtülerine ‘politik’ bir nitelik kazandırmak popülist öndere düşer. Popülist ‘politikacı’nın etkinliği gerçekte değil, yalnızca görünüşte politika, yalnızca yalancı politikadır — tutkuların, itkilerin ve dürtülerin bir oyunu.

Ulus uyruklardan değil, yurttaşlardan oluşur, ve yurttaş haklarının istenci ile belirlenen özgür bireydir.

Etnik Kimlikler — ‘Kadim’ Kültürler

Etnik Kimlikler — ‘Kadim’ Kültürler

Kültürel gerilik homo sapiens için utandırıcıdır.
‘Kadim’ olan Klasik olan değildir, ve sözcüğün karanlık tonu anlağı şaşırtır.

Geri kültürlü postmodernist “geri kültür” diye birşey yoktur der ve utanmaz. Ona göre kültürler eşit değerdedir, ilerleme, büyüme, gelişme diye birşey yoktur. Postmodern göreciliği eleştiren bakış açısı da göreli olduğu için eleştirisi geçersizdir. Saltık bakış açısı kültürel değil idealdir, ve ideal ancak göreli bakış açıları için anlaşılamaz ve kabul edilemez birşeydir.

Küresel Politika ve Uluslararası Politika

Küresel politika “uluslararası” politikadan başka birşeydir. Bir halklar ve kültürler çoğulluğu ve türlülüğü ile olmaktan çok bir uluslar türdeşliği ile ilgilidir. Yerel küçük politikaların tikelcilikleri ile karşıtlık içinde, küresel politika bütün bir yerkürenin, bütün bir gezegenin yerel sınırları tanımayan evrensel politikasıdır. Birbirine yabancı ulusların çok-kültürlülüğü ya da türlülüğü ile karşıtlık içinde, küresel politika devletlerin evrensel etik terimlerde türdeşleşmesine götüren politikadır. Politika evrensel insan hakları ve duyunç özgürlüğü temelinde edimsel etik yaşama erişme eylemidir. Politika kavramına uygun politika evrenseldir.

Böyle bir politikaya dönerek, devlet ölmek yerine, sönmek yerine, ortadan kalkmak yerine tam tersine ivmelenerek gerçek belirlenimine doğru, yasa egemenliğine doğru edimselleşmeye başlar. Özgürlük kendi yasası altında olmak, kendini yönetmektir. Salt soyut bir kavram, bir İdea olan evrensel insan hakları ancak tikel yasalarda edimsellik kazanır.

Osmanlı İmparatorluğunda ‘Ulus Duyguları’nın Uyanmayışı

15’inci yüzyılda Roma İmparatorluğunun Osmanlı İmparatorluğu tarafından ortadan kaldırılmasından sonra, ilk Helenik devlet olan Yunan Krallığı Mayıs 1832’de bir Londra Konferansında Büyük Güçler (İngiltere, Fransa, Rusya) tarafından kuruldu. Navarino deniz çarpışması, 1828-29 Türk-Rus savaşı ve Fransız kuvvetlerinin Peloponez’e girmesi Yunan Devriminin belirleyici askeri öncülleri idi. Lord Byron, Delacroix ve romantiklerin coşkuları ile modern Yunan tarihi klasik Helenik tarihin bir uzantısına dönüştürüldü, Rusya’dan gelen Yunanlıların kurduğu ve Roma İmparatorluğunun hiç olmazsa Doğu bölümünü yeniden diriltmeyi isteyen Filiki Etaireia (Dostlar Toplumu) yitik bir Altın Çağın prelüdü olarak görüldü.

Bağımsız Yunanistan’ın 1832’de tahta çıkan ilk Helenik kralı bir Roma Katoliği olan Bavyeralı Otto idi. Atina Üniversitesini ve Atina Politeknik Okulunu kuran, Yunan yönetim, ordu, türe ve eğitim dizgelerinin temellerini atan Otto ve Bavyeralı danışmanları Yunanistan’ın yoksulluğunu yenmeyi başaramadılar, halka Osmanlıların uyguladığından daha da ağır vergiler dayattılar ve Büyük Güçlerin Yunanistan’a karışmasını önleyemediler. Otto 1862’de Yunanistan’dan sürüldü. Yunanlıların Kraliçe Victoria’nın oğlu Prens Albert’i yeni kralları olarak istemelerine karşın, bu Büyük Güçler tarafından veto edildi ve yerine genç bir Danimarka prensi Kral George I olarak kabul edildi. Yunanistan’ı 1863-1913 yılları arasında yöneten George’un daha demokratik bir anayasa getirmesine ve tüm yetişkin erkeklere oy hakkı tanımasına karşın, Yunan politikası hanedan karakterini sürdürdü ve halk yasaya değil ama adlara bağlı kalmada diretti. 1890’larda Yunanistan’ın üzüm ve tütün üzerine kurulu ekonomisi Yunan politik bilincinden daha iyi durumda değildi ve yoksulluk ancak Birleşik Devletler’e büyük ölçek göç yoluyla hafifletildi. 1893’te devlet iflas etti ve borçlarını yönetmek üzere Uluslararası Finans Denetimi kabul edildi.

1924’te monarşi kaldırıldı ve ikinci Helenik Cumhuriyet kuruldu. Yeniden kurulan Yunanistan Krallığı 1935’ten 1974’e kadar sürdü. Yedi yıllık askeri cuntadan sonra krallık yeniden kaldırıldı ve

üçüncü cumhuriyet kuruldu. (LINK: Modern Yunan Etiğine Doğru)

Egemenlik

“Egemenlik” daha yükseği olmayan istenç demektir.

Tekerkin egemenliği ya da nüfusun bir bölümünün geri kalanı üzerindeki egemenliği istenç kavramı ile bağdaşmaz, çünkü istenç kendinde evrenseldir, çünkü istenç insan olarak insana aittir, tikel bir insanlar grubuna değil. Kavram ve realite arasındaki bu bağdaşmazlık imparatorlukların yıkılışının ve ulusların doğuşunun zeminidir.

Gerçek devlet gerçek egemenlik demektir ve özgür insanın egemenliği onun kendi üzerindeki istenci olan yasanın egemenliğidir. Egemenlik yurttaşın istencidir, şu ya da bu tikel önderin, grubun, sınıfın vb. yurttaşın üzerinde duran gücü değil.

Egemenlik istençtir. Egemenliğin ‘genel olarak istenç’ten ayrımı kendisinden daha yükseğini tanımayan güç olmasıdır.

İstenç güçtür, ve bu güç uluslararası ilişkiler bağlamında egemenliktir. Politik olarak, egemenlik bir devletin özgürlüğünün ya da istencinin saltık yetke olarak anlatımıdır. Yunan kent-devletleri egemen idiler ve herhangi birinin istencinin başkaları tarafından tanınmaması durumunda anlaşmazlığın biricik ve aptalca çözümü savaştan geçiyordu. İmparatorluklar da eşit ölçüde saltık olarak egemen güçlerdir, barış için güç dengesine gereksinirler, ve aralarındaki dengenin bozulması ancak savaş yoluyla çözüme izin verir. İmparator saltık egemendir ve savaş onun için salt bir karar sorunu, yalnızca tikel istencinin bir edimidir.

> Ulus özgür olduğu ve egemenliğin biricik kaynağı olduğu için "bir devletin ulus üzerinde egemenliği" anlatımı uygunsuzdur. Eğer bir devlet bir “ulus” üzerinde egemen ise, o ‘ulus’ henüz bir ulus değildir ve devlet henüz ulusun istenci ile bir değildir.
>
> Ulus-devlet terimi genel olarak devletin imparatorluk yerine bundan böyle az çok türdeş bir etnik yapının devleti olduğunu anlatır, henüz ulusun devlet ile bir olduğunu, demokrasinin kavramına uygun olarak kurulduğunu değil.
>
> İmparator onun uyrukları olan halklar üzerinde güçtür, çünkü tüm güç ve hak imparatordur. Halk politik olarak istençsiz olduğu için hakları ve ödevleri imparatorun istenci tarafından belirlenir.
>
> İmparatorluğun egemenliği onun saltıklığı ile aynı anlama geldiği için "saltık tekerklik" terimi yalnızca bir yineleme kapsar ve bir pleonazmdır. Aynı mantıksal temelde, "anayasal tekerklik" tekerkliğin başka iç güçler tarafından sınırlanması olduğu için bundan böyle “tekerklik”ten söz etmek uygunsuzdur. “Anayasal tekerklik” bir oxymorondur ve çelişki Cumhuriyette çözülür.
>
> Egemenliğin ideolojik bir partinin, askeri bir önderin ya da başka bir kendiliğin elinde olması henüz ulusun özgürlüğünün bilincini kazanamadığını gösterir.
>
> Protestan ülkelerde özgürlük bilincinin evrenselliği nedeniyle ulus bilincinin gelişimine karşı bir engel bulunmazken (bu ülkelerde tekerklerin kendileri de “yurttaş” olduklarını kabul ederler), Katolik, Ortodoks ve İslamik ülkelerde özgürlük ya da yurttaşlık bilincinin yokluğu egemen devlet ve uyruk halk arasındaki ilişkinin evrimi tikel durumlar tarafından belirlenir.
>
> Ulusal egemenlik uluslararası ilişkilerde bir üst yetkenin tanınmasına izin vermez. Uluslar arasındaki anlaşmazlıklar durumunda en son sözü güç söyler, çünkü her egemenlik haklılıktır.

Modern devletin yaratıcısı modern toplumdur. Ya da, modern devlet ancak ve ancak yurttaş

toplumunun doğuşu ile birlikte doğabilir. “Ulus” ekonomik yurttaş toplumunun politik adıdır. Uluslaşma süreci imparatorlukların dağılması ve ulusların devlet olması ya da ulus-devletlerin doğuşu ile bir ve aynı şeyi anlatır.

Geleneksel-despotik toplumlar ancak modernleşme eğilimine dönen devletin politikaları yoluyla yukarıdan modernleşme sürecine döndürülebilir.

Rousseau

Rousseau, Toplumsal Sözleşme
KİTAP I / BÖLÜM VI
TOPLUMSAL BAĞIT

Sözleşmeye giren herkesin bireysel kişiliği yerine, bu birleşme kararı hemen ahlaksal ve ortaklaşa bir yapı üretir ki, meclisin kapsadığı oy sayısı kadar üyeden oluşur, ve aynı karardan birliğini, ortak benliğini, yaşam ve istencini kazanır. Tüm başka kişilerin birliği yoluyla oluşturulan bu kamusal kişi geçmişte Site adını alırdı ve şimdi Cumhuriyet ya da politik bütün adını alır; üyeleri tarafından edilgin iken Devlet olarak, etkin iken Egemen olarak, ve benzerleri ile karşılaştırıldığında Güç olarak adlandırılır. Onda birleşmiş olanlar ortaklaşa Halk adını alırlar; tekil olarak alındıklarında onlara egemen yetkeye katılan bireyler olarak Yurttaşlar, ve Devletin yasaları altında görüldüklerinde Uyruklar denir. Ama bu terimler sık sık karıştırılır ve birbiri yerine alınır; sağınlık ile kullanıldıklarında nasıl ayırdedileceklerini bilmek yeterlidir.

Du contrat social
LIVRE I / CHAPITRE VI
DU PACTE SOCIAL

A l’instant, au lieu de la personne particulière de chaque contractant, cet acte d’association produit un corps moral et collectif composé d’autant de membres que l’assemblée a de voix, lequel reçoit de ce même acte son unité, son moi commun, sa vie et sa volonté. Cette personne publique qui se forme ainsi par l’union de toutes les autres prenait autrefois le nom de Cité, et prend maintenant celui de République ou de corps politique, lequel est appelé par ses membres Etat quand il est passif, Souverain quand il est actif, Puissance en le comparant à ses semblables. A l’égard des associés ils prennent collectivement le nom de Peuple, et s’appellent en particulier citoyens comme participants à l’autorité souveraine, et sujets comme soumis aux lois de l’Etat. Mais ces termes se confondent souvent et se prennent l’un pour l’autre; il suffit de les savoir distinguer quand ils sont employés dans toute leur précision.

VİYANA KONGRESİ

İmparatorluklar istençsiz halklar içindir. Viyana Kongresi halkların bundan böyle ulus olma sürecine girdiklerini anlamayan monarşilerin son büyük tutucu eylemi oldu.

Reformasyon ile birlikte imparatorlukların zamanı doldu ve özgür ulusların zamanı başladı. Protestan ülkelerde devrim yurttaş toplumlarının ortaya çıkışına doğru yönelir ve özgürlük ve eşitlik bilinci bütün bir kültürü yeniden biçimlendirmeye başlarken, Napoleon despotizmi ve modernliği birleştirmek ya da despotizm yoluyla modernliği getirmek için Avrupa’nın imparatorlarına savaş açtı. Hollanda ve Almanya, İtalya, Avusturya, İspanya ve Rusya hiç biri Napoleon’un kıtada feodal herşeyi yıkan ve halklara özgürlükler getiren ordularının önünde dayanamadı. Sonra Napoleon yenildi ve bozduğu herşeyin, silinen sınırların ya da kazanılan hak ve

özgürlüklerin ne olacağı, sürgüne giden imparatorların durumlarının ne olacağı konularının yeniden ele alınması gerekli oldu. Başlıca soru saltık tekerkliklerin mi, yoksa anayasal tekerkliklerin mi kurulacağı idi. Krallar daha saltık, daha otokratik olmaya çalışırken, politikaya katılan tüm sınıflar Kralların güçlerini sınırlayacak ve halka bir ölçüde yönetime katılma hakkı tanıyacak bir Anayasaya bağlılık yemini etmesini istiyorlardı. Henüz ortada yurttaş toplumu ya da demokrasi diye birşey yoktu. Anayasalar aşağı yukarı aynı idi ve tümü de kişi ve mülkiyet güvenliği, yasa önünde eşitlik, basın özgürlüğü, vergide parlamento denetimi gibi haklar kapsıyordu. 1815'te herşeyin akışta olduğu Avrupa'da bir düzen kurmak ve tarihi durdurmak kolay bir iş olmayacaktı. Viyana Kongresinde imparatorların, kralların ve başka temsilcilerin çözmeye çalışacağı problem tarihsel önemi olan bir problemdi. Ve hiçbir imparator ve kral zamanlarının dolduğunu ve ortadan kalkmak üzere olduklarını anlamadı. 1815'ten sonra Avrupa bir güç dengesi kazanamadı ve birbiri ardına uluslar bağımsızlık için savaşıma giriştiler.

1848 Devrimleri — Ulusların Baharı

Avrupa tarihindeki bu en yaygın devrimci dalga eski monarşik yapıların kaldırılmasını, bağımsız cumhuriyetlerin yaratılmasını ve demokrasinin kurulmasını amaçlıyordu. Ocak 1848'de Sicilya'da yerel bir devrim girişimi ile başlayarak Fransa, Almanya, İtalya ve Avusturya İmparatorluğuna yayılan devrimler monarşileri deviremedi. Ama —

Avusturya'da ve Macaristan'da serflik kaldırıldı;

Danimarka'da saltık tekerklik sona erdi;

Hollanda'da temsilci demokrasi kuruldu;

Fransa'da İkinci Cumhuriyet kuruldu ve erkekler için evrensel seçme hakkı getirildi.

Paris, Viyana ve Berlin'de monarşik hükümetler devrim dalgasının yarattığı korku nedeniyle felç oldular ve demokratik anayasalar için söz verdiler. Ama daha devrimler sürmekte iken restorasyon başladı ve verilen sözler geri alındı. Almanya, Avusturya ve İtalya'da saltık tekerklikler yeniden kuruldu. Fransa'da 1852'de III. Napoleon altında yeniden hanedan imparatorluğuna geri dönülmesine karşın, imparatorluk altında bir tür ayarlı demokrasi işlemeyi sürdürdü.

Avrupa tarihi yeni bir başlangıç noktasında idi ve başlangıç yalnızca ilkedir, idealdir, henüz edimsel olmaması anlamında zayıftır, henüz erişilmiş ereğin kendisi değildir. Ama özsel olan şey Dünya Tarihinde özgürlük bilincinin evrensel kazanımına ve insanın insana egemenliği olan despotizmin ortadan kaldırılmasına doğru bir başlangıcın yapılmış olmasıdır.

Avrupa 1848-49. (LINK)

İmparatorluk ve Ulus-Devlet

1898'de Dünya

Birinci Dünya Savaşının Sonucu

İmparatorluğun egemenliği, modern ulus-devletten ayrı olarak, tanınma üzerine dayanmaz, kendi üzerine dayanır ve saltıktır. Buna karşı, uluslar birbirlerini tanırlar çünkü özsel belirlenimleri evrensel insan haklarının bilincidir. Bu nedenle uluslar arasındaki ilişki bir güç ilişkisi değil, bir hak ilişkisidir.

Uluslar özgürdür ve özgürlükleri herşeyden önce evrensel insan haklarının bilinci ile birdir. Etnik karakter tarihsel ya da kültürel olduğu için, özsel belirlenimi özgürlük olan ulus tarafından dikkate

alınmaz. Benzer olarak ulus-devlet kavramı da ‘etnik-devlet’ gibi bir saçmalığa indirgenemez.

İmparatorun sorunu kendi tikel hakkından başka hiçbir hakkı tanımaması, ve bu hak için yalnızca halkların istençsizliğine gereksinim duymasıdır. Evrensel istençsizlik karşısında imparator biricik güçtür. Bir imparator kendisinden başka hiçbir gücü ya da erki tanımayan bir “tekerk”tir. Ve tarihsel olarak hakkını Tanrıdan aldığı ya da kendisi bir tanrı olduğu için, imparator için başka imparatorlar olamaz. İmparatorluk tüm dünyayı ele geçirme istencidir. Avrupa’da barış için birçok imparatorluk arasında bir güç dengesi yaratma çabalarının umutsuzluğu imparatorluğun bu karakterinde yatar.

Bir "uluslar topluluğu" olanaklıdır, ama bir "imparatorluklar birliği" ya da "topluluğu" gibi birşey paradoksaldir. Yine, imparatorluğun bir "uluslar toplağı" olduğu görüşü geçersizdir, çünkü ulus özgürdür ve özgür olduğu için egemendir.

Modern ulusların “sosyo-ekonomik” etmenler sonucunda ortaya çıktıları klişesi “altyapı” denilen etmenlerin özerkliğini varsayar. Bu formüle göre “ulus” sosyo-ekonominin bir işlevidir. Bir tür altyapı fetişizmini doğrulayan bu bakış açısı ile karşıtlık içinde, modern toplumsal ve ekonomik koşulların kendileri evrensel özgürlük bilincinin kazanılması üzerine koşulludur. Yurttaş “kişi” olarak mülkiyet iyeliğine hakkı olan bireydir ve böyle olarak tüm ekonominin ilkesidir. “Yurttaşlık” istenci olmaksızın ne toplum ne de ekonomi olanaklıdır. “Yurttaşlık” kişilerin aynılığı değil, hak, özgürlük ve yasanın evrenselliğidir. İnsan doğasının kendisinden türeyen bu evrenselliklerde yurttaş kavramı insan kavramı ile çakışır ve kavramın nesnelliği yurttaş kavramının insan yapımı tarihsel-kültürel bir kurgu olmadığını gösterir.

İmparatorlukların içinde oluşmaya başlayan ve imparatorlukların dağılması ile kendi başlarına kalan ulus-devletler başlangıçta ne ulus ne de devlettir. Henüz kendi içlerinde ulusal bir türdeşlik kazanmamışlar, henüz kararlı bir devlet kurmamışlardır.

Ulus duygusu ancak özgür toplumlarda doğabilir. Ancak evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin bilincini kazanmış insanlar bir ulus duygusuna yeteneklidir. Ancak bu evrenseller gerçek bir birlik için zemin sağlayabilir. Bu evrensellerin dışındaki tikel kültürel öğeler potansiyel çatışma ve düşmanlık nedenleridir. Böyle kültürel-çoğulculuk içinde yaşayan halklar için ancak imparator, kral, prens gibi dışsal bir güç az çok politik düzen sağlayabilir ve uyruklar anlamsız gündelik varoluşlarını barış içinde sürdürebilirler. Kültürler insan değerleri ile bağdaşmadığı sürece kültürel türlülüğün herhangi bir değeri yoktur. Ve değersiz olana değer vermek halkların en büyük bilgeliğidir.

Ulusun "etnik" ya da giderek "ırksal" kökenli olduğu görüşü Semitizm, Faşizm ve Nazizm gibi ideolojilerde sonuçlanır. Homo sapiensi tür olarak reddeden ve evrensel insanlık kavramını tanımayan bu ideolojiler salt doğal olanı kültürel olana yüceltir. Fiziksel belirlenimlerden esinlenen ‘politikalar’ fiziksel şiddette sonlanır, çünkü insan doğasını çiğneyen bu ‘politikalarda’ us yoktur ve dizginsiz dürtüler ve itkiler vardır.

Etnik, ırksal ya da giderek salt yerel bir karakter evrensel özgürlük tarafından belirlenen ulus kavramı ile çelişir. ‘Germanik ulus,’ ‘Yahudi ulusu’ gibi terimlerin etnik-ırksal belirlenimleri evrensel insanlık kavramı ile bağdaşmaz ve yalnızca kültürel tikellik sergiler.

Salt uyruk, kul, serf karakterini taşıyan ve yurttaşlık bilincini kazanmamış insanların birlikteliği “halk”tır — eğer yığın, kitle, kalabalık denmeyecekse. “Ulus-devlet” teriminin normal olarak bir ulusun özgür türdeşliğini sağlamasını ve bir devlet oluşturmasını anlatması gerekir. Çözülme

sürecindeki imparatorluklar altında yaşamakta olan potansiyel “uluslar” başlangıçta yalnızca etnik, bölgesel, kabilesel kalabalıklardır. Coğrafi yerellik ve minimal iletişim ile, ve dinsel, dilsel ve etnik türlülük içinde, herhangi bir topluluk ya da birlik duygusu geliştirmeleri söz konusu değildir. Yarı-serf, yarı-köylü yapısı ile bir toplum karakteri de taşımayan bu nüfusun geleneksel geçim ekonomisi dışında bir pazar ekonomisi geliştirmesi de söz konusu değildir. Bir devlet oluşturması ise daha da olanaksızdır. Eğer bir modernleşme olacaksa, ilkin devletin bu insanlara “kişiler” olduklarını, “haklarının” bulunduğunu, özgür olduklarını öğretmesi gerekecektir. Ama bu iş imparatorluk artığı devlet yapılarının işi değildir ve modern ussal devlet henüz çok uzaktır.

Kendilerini monarşilerden demokrasilere döndüren ve bu süreci göreli olarak barışçıl bir yolda tamamlayan Protestan ülkeler dışında, Katolik ve Ortodoks Avrupa ülkeleri varolan despotik devletlerin demokrasiye karşı direnişleri ile karakterize edilir. Bunlarda ulus-devlet oluşumu acılı bir şiddet süreci olarak yaşanmış ve yaşanmaktadır. İmparatorlukların devrilmiş olmasına karşın, yurttaş toplumu henüz demokrasiyi temellendirecek denli güçlü değildir. Çarlık Rusyasında, Weimar Almanyasında ve henüz monarşik bir karakterde olan Fransa Cumhuriyetinde durum budur.

Fransız Devrimi sırasında Fransızların yalnızca yarısı Fransızca konuşuyordu. İtalyan birleşmesi durumunda oran daha da düşüktü.

Ulus ve Özgürlük Bilinci

Ulusun olanağı evrensel Özgürlük bilincidir. Özgürlük bilincinin doğmaya başlaması ile birlikte doğmaya başlayan türdeş bilinç olarak Ulus bütünsel etik gelişimin biricik olanağıdır. Etik gelişim ancak ulus içinde olanaklıdır. Ulus da tıpkı yurttaş toplumu ve devlet gibi idealitenin, kavramın denetiminde olan reel bir süreçtir. Gelişimi sınırsız ve durdurulamazdır, çünkü istenç ya da ulus egemendir ve türdeş ulus bilinci özgürlük bilinci olarak küresel gelişime yetenekli bilinç alanıdır.

‘Türk’ Ulusu, ‘Fransız’ Ulusu, ‘Amerikan’ Ulusu, ‘İsveç’ Ulusu vb. etnik anlatımlar değildir.

Bir duygu olarak Ulus duygusu tikel bir etnik duygu değil, evrensel etik duygudur. Ve evrensel duygu özgür istenci, eşitliğin bu biricik olanağını gerektirir. Ancak özgür insanlar eşitler olabilirler. Despotik bilinç bir tikellikler alanıdır, çünkü onda insan özgür değildir ve özgür istence değil kör dürtülere ve itkilere, geleneksel despotik “değerlere” boyun eğer. Despotik kültür bu tikellikleri silecek ve evrensel insanlık duygusuna ilerleyecek olan daha yüksek etik gelişime izin vermez.

Birinin kendi istencine boyun eğmesi özgürlük iken, alışkanlık ve eğilimlere, dürtü ve itkilere boyun eğmek köleliktir. Ulusun gerçeği yurttaş toplumunun politik birliği olmasında yatar, ve yurttaş kendi istencini yasa yapan özgür insandır.

Tarih ve Politika

Tarih homo sapiensin ideal estetik, etik ve entellektüel varoluşunun öncülünü, politik temeli hazırlar. Bütün bir etik alanını özetleyen politik istenç dünya tarihinin ereğinde yalnızca tinin sonluluğunun sonuna erişir, yalnızca gerçekten sınırsız, engelsiz insan varoluşunun ön-koşulunu hazırlar. İnsan doğasının bu özsel ve evrensel ereği karşısında, Tarih insanlığın aşması, yenmesi, başından atması ve unutması gereken bir gerilik, barbarlık ve yabanıllık sürecidir. Tarih tinin mutsuzluk sahnesidir. Ondaki mutluluk sayfaları boş sayfalardır.

Gizillik edimselleşme imler. Gelişme ereksellik imler. Ve özgürlüğünü varoluşa yükseltmek tinin özsel ereksel belirlenimidir. Homo sapiens büyümek üzere ortaya çıkar ve Tarih özü özgürlükten

başka birşey olmayan istencin işidir. Gelişme istencin ona özünlü ereğinin güdümünde yer alır. Bu nedenle istencin durdurulması tarihin durdurulması demektir ve istencin olmadığı yerde Tarih de yoktur.

Tarih politik istencin eylemidir.

İmparatorluk istencin tek bir bireyde, tekerkte yoğunlaşması olarak insanlığın geri kalanının istençsizliği üzerine dayanır. Bir evrensel istencin yokluğunda, tekerkliğin egemenliği moral aklanışını ancak tanrısal istençten kazanabilir. İmparatorluk her durumda tanrısal olarak aklanan bir sandır. Bu sonsuz aklama zemininde, İmparatorluk sonsuza dek sürmeyi isteyen tutuculuktur. Tekerklik Tarihsizliktir.

İstençsizlik değişimin, gelişimin, Tarihin olanaksızlığı olarak tutuculuktur. Bu despotizm ile karşıtlık içinde, modern dönem istencin evrenselliğinin bilinci tarafından, tinin etik idealin gerisine düşen her kültürel sınırı aşmaya belirlenmiş enerjisi tarafından tanımlanır. Ancak evrensel özgürlük bilinci temelinde Tarih işlemeye başlar ve erek küresel etik yaşamdır.

Halk, Yurttaş Toplumu, Ulus

Ulus halk değildir. Ulus yurttaş toplumu da değildir.

> Halk istençsizdir ve istençsiz insanlar sevecen ve şefkatli olabildikleri gibi gözlerini kırpmadan kitle kıyımlarına girişmeye de yeteneklidirler. İstençsiz insan duygularına, dürtülerine, itkilerine köledir.
>
> Yurttaş toplumu bir gereksinimler dizgesidir ve özgür istenç burada sözleşme ilişkilerinde edimselleşir. Ama ekonomi istence yetmez. Toplumsal ilişki bir çıkar ilişkisidir ve öyle olması gerekir.

Ulus yurttaş toplumunun politik istencini anlatır. Ulus modern dönemin bir kavramıdır ve bir türdeşlik ya da özdeşlik duygusu olarak ancak eşitlik zemininde olanaklıdır. Özgürlüklerinde birbirine eşit olan insanlar birbirlerinden nefret edemez ve şiddet nedir bilmezler. Ulus duygusu barışçıl yüreklilik, güven ve dinginlik duygusudur. Özgür istenç kendini savunma durumu dışında güce gereksinmez, çünkü istenç olarak en yüksek güç olduğu için egemendir.

Tarihsel gelişim süreçlerinde oldukları düzeye dek — ya da, yine aynı şey, henüz ulus kavramına karşılık düşecek denli gelişmemiş oldukları düzeye dek —, uluslar Dünya-Tininin henüz insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği kavramları açısından türdeşleşmemiş düşman bölüngüleridir. Burada egemenliğin bölünmezliği ve paylaşılmazlığı ilkesi henüz geçerli değil ve ulus henüz gerçek ulus karakterini taşımaz. Tüm uluslar ön-modern kültürden, başlıca imparatorluk kültürlerinden doğar. Despotizmden demokrasiye geçiş normal olarak aşamalıdır ve bir oluş süreci olarak despotik ve özgür bilinçler arasındaki çatışmayı içerir. Yeni olan, eğer gerçekten yeni ise, eski olan tarafından yok oluş gözdağı olarak algılanır ve eskinin tüm direnci ile karşılaşır. Ve tarih durumunda, eski olan despotik kültürdür ve bu kültür gücün hak olduğu formülüne bağlı olduğu için direncini şiddet terimlerinde uygular. Hakkın realitesinin evrensel olmadığı ve tikel olduğu yerde haksızlıkların çözümü şiddetten geçer.

Ulus din, dil, etnik köken vb. gibi tikellikleri reddedişinde ve evrensel insan haklarını, duyunç özgürlüğünü ve yasa egemenliğini tanımasında daha şimdiden küreseldir. Ulus kendini bu evrensel belirlenimlerinde ayırdeder. Başka bir deyişle, uluslar birbirinden hak, ahlak ve etik alanlarının evrensel belirlenimlerinde ayrılırlar.

Ulus egemendir ve egemenlik kendi üzerinde kendisinden başka hiçbir güç tanımayan istençtir. Egemenlik sınırsız, saltık, devredilmez ve bölüşülmezdir. Ama süreçte olan ulus henüz yarı-ulustur ve tam egemen değil, dolayısıyla kavramı ile uyum içinde egemen değildir.

İmparatorluk ve Cumhuriyet

İmparatorluk bir potansiyel uluslar çokluğunun egemenidir. İmparatorun egemen olması ölçüsünde istençsiz halklara yalnızca boyun eğmek düşer. Ateist Çin'in İmparatoru “Baba” iken, Roma İmparatorları dinsel sanlar kullandılar.

İmparatorluklar etnik grupların bir kültürel türlülüğüdür. Ulus kültürün ilerleyen bir türdeşleşmesidir.

Julius Sezar bir imparator değil, bir 'Dictator perpetuus' idi ve bu sanın verilmesinden yirmi gün sonra suikaste uğradı. Julii soyunun Venüs'ün (Afrodit) oğlu olan Truva prensi Aeneas'tan geldiğini inanılıyordu.

Senatörler Sezar'ı kuşatıyor. Suikastin Carl Theodor von Piloty tarafından bir 19'uncu yüzyıl yorumu.

Roma İmparatorluk kültü imparatorların tanrısal olarak kutsanmış yetke ile özdeşleştiriyordu. Daha sonra Avrupa imparator ve imparatoriçeleri, kral ve kraliçeleri de tanrısal yetke tarafından aklanan saltık tekerkler olarak görüldüler. Tekerkler dünyasal yetke altında durmuyorlardı ve yalnızca tanrısal yetke karşısında sorumlu idiler. Fransız piskopos Jacques-Bénigne Bossuet (1627–1704) ve İngiliz Sir Robert Filmer ‘kralların tanrısal hakkı’ kuramını savundular.

Octavian “İlk Yurttaş” olmakla yetindi ve Augustus adını aldı. Roma halkının krallar ve imparatorlar düşüncesinden nefret ettiğini biliyordu. Gücü Senato ile paylaştı, ama güçlü orduların desteği ile egemenliğini bir imparator gibi sürdürdü. İS 14 yılında öldü ve yüzyıllar süren iç savaşlardan sonra yönetimi bir barış dönemi olarak anımsandı.

Uluslararası İlişkiler

Uluslar modern dönemde doğmakta olan politik kendiliklerdir. Yunan kent-devletlerinin eşit politik hakları ile yurttaşlardan oluşmasına karşın, burada yurttaşlık hakkı evrensel değildi ve kentin köle olmayan erkek üyelerine sınırlı idi. Aralarındaki dil birliğine, din birliğine, kültür birliğine karşın, ve tümünün de yasa egemenliğini tanımasına karşın, bu kent-devletleri topluluğunda evrensel insan haklarının bilinci eksikti ve aralarındaki politik ilişkiler güç ilişkileri idi. Anlaşmazlıları çözmenin biricik yolu savaştan geçiyordu.

İmparatorluklar güç üzerine dayanırken, ulus-demokrasiler evrensel insan hakları üzerine dayandığı için, ulusların haksızlıklar karşısındaki politikaları da birdir ve anlaşmazlıklar hak temelinde çözüme bağlanır. Uluslar, ya da yeterince gelişmiş uluslar durumunda, savaş uluslar arasında bir ilişki biçimi olmaya son verir.

Modern dönemin doğuşu boyunca (erken modern evrede), uluslararası ilişkiler ‘uluslar’ arasında değil yarı-uluslar arasında işleyen güç ilişkileridir. Bir politik istencin bir başka politik istence zor ve şiddet yoluyla boyun eğdirmesi olarak Savaş ulusların değil, ulus olma sürecinde olan yarı-despotik kültürlerin haksızlık olarak gördükleri şeyleri giderme, anlaşmazlıkları çözüme bağlama ve bir güç dengesi yaratma yöntemleridir. Despotik istenç için hak onun tikelliği ile birdir, ve hak isteminden ancak daha büyük güç karşısında vazgeçilir.

Oluş sürecinde olan ulus kavramına tam olarak karşılık düşmez. Ama küresel ya da evrensel

türdeşleşmenin olanağı ulusun özgürlük olan tözünde yatar. Ulusal gelişim her ulusun istenci ve hakkıdır ve ulusal gelişimin ereği kendini evrensel insan haklarının bilincine dek büyütmüş ideal ulustur. Oluş sürecindeki geçici biçimlenişleri ve tikellikleri içindeki ulus kavramının tam gerçekliğini edimselleştirmiş değildir. Buna göre ulus kavramını tikel tarihsel ulusların gözleminden tümevarım yoluyla türetmek geçersizdir. Pozitivizm yöntemi gereği küreselleşmeyi değil, yerelleşmeyi algılar.

Ulus ve “Altın Geçmiş”

Ulusların kökenleri bir kural olarak “altından”dır. Giderek modern kültürlerde bile bir tür mitsel başlangıç noktası için özlem vardır. Ve etnik bilinç için bu altın geçmişler gurur duyulması ve yeniden kazanılması gereken yitik ve ‘kadim’ çağlar değerindedir. Mitsel realite etnik grubun varoluşsal tanıtıdır ve bu altından mitler genel olarak bakırdan ve bronzdan etnik gruplara kimlik duygusu kazandıran ve onları birarada tutan birincil yanılsamadır.

Ulusun kökeni mit değil, özgürlüktür. Ulus kendini genel olarak despotizme karşı belirler ve özgürlük istenci onu evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve yasa egemenliğinin bilincine doğru devindirir. Bu belirlenimler kültürel ya da tarihsel değil, idealdirler, ve ulusun süreci onu tüm kültürel tikelliklerin ötesinde evrensel insanlık bilincine doğru götürür. Ulus özsel olarak ereksel bir kavramdır, çünkü tüm etnik yapılanmalar ile karşıtlık içinde ulus kendini istenci ile, egemenliği ile, özgürlüğü ile belirler. Ulus bir istençtir ve bir istenç olarak ereksel bir karakter taşır.

Etnik karakter etik değildir.

Sık sık “ulusal duygu” denilen şey ulusal duygu olmaktan başka birşeydir. Dahaçok bir “etnik duygu”dur ve yerel gelenek tininin evrensel modern tin karşısında duyduğu güçsüzlük, küçük düşürülme, aşağılanma duygularını örtmeye, hiçliğini reddetmeye de hizmet eder. Modern tin tüm etnik ‘değerleri’ yok eder, çünkü bunlar kültürün kendini geriliği içinde sürdürmesini sağlayan değersiz, estetik-dışı, etik-dışı, giderek ahlak-dışı normlardır. Bu yitik kültürlerde saklanacak değerli hiçbirşey yoktur ve onlardan insanlığa katkıda bulunabilecek hiçbirşey doğmaz.

Etnik kültürler tarihe ancak tarih-öncesinin kalıntıları olarak girerler ve hoşgörülü imparatorluklar altında geleneksel yapılarını sürdürürler. Han Çinlileri durumunda olduğu gibi sayıları yüz milyonlara ulaşsa bile, ve engin bir kabileler ve klanlar çoğulluğunu kucaklasalar bile, politik bir nitelikleri yoktur çünkü istençleri yoktur. Ve hoşgörüsüz ulusların ortaya çıkışı ile birlikte assimile olma sürecine girerler. Geleneksel normları modern toplumun ussal belirlenimleri karşısında silinir gider.

Kültür Tarihin oluş sürecidir.

Ulus özgürdür ve ulusal duygu etik olarak daha yükseği olmayan en yüksek insanlık duygusudur, tikel değil evrenseldir. Buna karşı etnik duygular sık sık başka etnik gruplara karşı nefret duygularına dönüşür ve insanları en yabanıl ve yok edici eylemlere sürükler (örneğin modern dönemde Almanlar ve Japonlar durumunda olduğu gibi; ve Eski Ahit mitleri durumunda "vaadedilen topraklar"da yaşayan halkların "soluk alan son canlıya dek" kılıçtan geçirilmesi gibi).

“Altın Çağlar” gerçekte evrensel gerilik dönemleridir ki, ne kadar eski iseler o kadar ilkel ve o kadar barbardırlar. Etik yaşamın aşağı yukarı hiç bulunmadığı boşinanç ve gelenek dönemleri gerçekte ulusun tarihine ait değildirler ve bir kural olarak mitler üzerine dayandırılırlar.

Ön-modern despotik halkların tarihleri yoktur, mitleri vardır. Kültürleri yalnızca kendini saklamaktan, yalnızca düşüncesiz bir alışkanlık ve gelenek yaşamını biteviye yinelemekten oluşur.

The term ethnic is derived from the Greek word ἔθνος ethnos (more precisely, from the adjective ἐθνικός ethnikos, which was loaned into Latin as ethnicus).

The Greek term in early antiquity (Homeric Greek) could refer to any large group, a host of men, a band of comrades as well as a swarm or flock of animals. In Classical Greek, the term took on a meaning comparable to the concept now expressed by "ethnic group", mostly translated as "nation, people"; only in Hellenistic Greek did the term tend to become further narrowed to refer to "foreign" or " barbarous" nations in particular (whence the later meaning "heathen, pagan"). (W)

Modern ulus bütün bir gelişim süreci boyunca sürekliliğini korur, kesintiye uğramaz, ve gerçek-ideal biçimine doğru evrimlenir. Ulusun tarihi özgürlük bilincinin doğması ile başlar ve ulusun başlangıcı ulusun etik-öncesi yaşam biçiminden etik yaşam biçimine geçiş kıpısıdır. Bu nedenle ulusun gelişimi tarihinden kurtulma sürecidir.

Ulusun gelişimsel karakteri ‘ulus’ realitesinin gerilemekte olduğu klişesini saçmalaştırır. Gerileyen şey ulusların geriliğidir. Özgürlük ya da istenç ulusal gelişimin de gücü ve enerjisidir ve ulusal gelişimler yasal, moral ve etik ideale ve böylece etik türdeşliğe doğru ereksel süreçlerdir.

“Ulusalcılık” denilen ideoloji ulusun tarihteki tikel, geçici bir durumunu ulusun karakteri olarak kabul ederek bu sonluluk, gerilik, barbarlık durumunu son olarak görmekten doğar.

Uluslarda henüz varlığını sürdüren etnik, ırksal, mezhepçi, genel olarak kültürel-tarihsel belirlenimler özgür istencin eylemi olan gelişim sürecinde indirgenen ve silinen öğelerdir. Slavların dünyaya karşı etnik birliği, ya da benzer olarak Germanik halkların birliği vb.; ya da mezhep türlülüğü ve mezhep düşmanlıkları; ırksal üstünlük vb. — bu anlatımların tümü homo sapiensin gelişimsel ereğini ilgilendirmeyen geçici kültürel belirlenimlerdir.

Ulusların türlülüğünün nedeni evrensel insan haklarının bilincinin zayıflığının bir sonucudur ve uluslar çeşitli kültürel-tarihsel nedenlerle zamansal olarak gelişimin değişim evrelerinden geçerler.

Kavramları gereği, demokrasiler ya da yurttaş toplumları zor ve şiddet eylemlerini olumsuzlar. Ve kavramları gereği despotik kültürler ayrımlarını en sonunda zor ve şiddet yoluyla, savaş yoluyla çözme yoluna giderler. I. ve II. Dünya Savaşları yurttaş toplumlarının güçsüzlüğü nedeniyle, evrensel insan haklarını tanımamaları ve despotizme yenik düşmeleri zemininde doğdu. Tümüne de eyleme karar veren güç imparatorların kaprisleri ve diktatörlerin tikelci istençleri idi. İstençsiz halklar yalnızca egemenlerin buyruklarını dinlediler ve birbirlerini yok ettiler.

Evrensel İnsan Hakları ve Ulusun Evrenselliği

Kendilerini etnik, ırksal, sınıfsal etmenler temelinde tanımlayan ideolojiler evrensel insan haklarını tanımamada despotik karakterlerini dolaysızca sergilerler. Doğal hak kuramının anlatımı olan demokrasi ideolojinin başlıca problemidir.

İdeoloji doğal hak üzerine dayanmaz. İdeoloji doğal hakkın yadsınması üzerine dayanır. Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü, yasa egemenliği ideolojik kavramlar değildir. Tümü de Doğal Hak kavramından doğar ve insan özencinin yaratıları değildir.

Demokrasi için ileri sürülen tarihsel, kültürel, öznel tanımlar bir yana, terim genel olarak bireysel özgürlük temelinde varolan evrensel hak, ahlak ve etik belirlenimlerinin özetidir ve insan doğasından doğması onu ideolojik bir programa bağlama isteğini çürütür.

Ulusalcılığın kendisi bir tür etnik tikelcilik olarak düşünüldüğünde, evrensel insan haklarının çiğnenmesini gerektirir. Ulus kavramı bu tikelciliği kabul etmediği için, ulusalcı ideoloji bir çözüm olarak tarihsel, yerel, etnik ve ırksal "değerleri" öne çıkarır. Evrensel insan hakları ulusları eşitleyen ve ulusal ayrımları ve tikel karakteristikleri müzelik yapan etmendir.

Modern Dönemin Problemi Olarak Despotizm ve Demokrasi Karşıtlığı

Modern dönemde başlıca karşıtlık biçimi demokrasi ve despotizm arasındaki karşıtlıktır. Ulus-Devlet etnik, dinsel, dilsel, ırksal etmenler açısından, genel olarak tarihsel-kültürel türlülük açısından ilgisizlik gösterir. Ulus-Devlet özgürlükler açısından türlülüğü tanımaz, çünkü evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği tikel ulusal etmenler değil, evrensel etmenlerdir.

Uyruklar devlet olamaz ve bir ulus oluşturamazlar. Despotizm altında, yığınları ve kitleleri oluştururlar. Öte yandan özgür yurttaş devletin kendisidir, devlet onun istencidir, ve devleti yalnızca onun kendi istencinin anlatımı olduğu düzeye dek tanır.

Ulus aynı zamanda estetik, etik ve entellektüel gelişimin asıl etmeni olan bireyselliği yaratmanın olanağıdır, çünkü bireysellik ancak evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği olarak gerçek evrensel kültürde gelişebilir. Birey ve devlet çelişkisi despotik kültüre aittir, çünkü kendinde özgür olan birey onda salt bir uyruk düzeyine indirgenir.

Ulus kavramı dil, din, ırksal ya da etnik köken gibi kültürel olumsallıklara indirgenmeyi yadsır. Tarih ortaklığını da aynı sonuç bekler. Tikel ulusların tikel tarihleri onları çeşitli derecelerde birbirinden ayırdeden, giderek onları birbirlerine karşı total yok ediciliği bile göze alan düşmanlar olarak belirleyen başlıca etmen olarak görünür. Ama bu tarihsellik geçicidir ve her ulusun kendisi kendi zamansal biçimlerini sürekli olarak olumsuzlayan bir gelişim süreci içindedir. Tikel ulusun belirlenimi evrensel ulus karakterini kazanıncaya dek kendini yadsıma ve olumsuzlama sürecidir.

Ulus bir insanlar yığını değildir. Ne bir halktır ne de etnik grup. Halk (ya da yığın ya da kitle) politik istenci olmayan insanlar grubudur ve bu nedenle ideolojik diktatörlükler "Halk Cumhuriyeti" teriminin arkasına geçmeyi uygun bulurlar. Bu 'devletler'de egemen yalnızca partidir ve egemen olmayan bir 'ulus' gerçek bir ulus değildir. İstençsizliği nedeniyle, halk yalnızca bir devlet için uyrukları oluşturur. Bu nedenle "Demokratik Halk Cumhuriyeti" terimi bir kez daha uygunsuzdur. Ve Cumhuriyet yalnızca Kraliyetin iyi almaşığı değil, genel olarak kamuyu uyruklar olarak kapsayan devlet biçimidir. Nüfusun bir bölümünü (Yahudiler) dinsel inançlarından ötürü yok etmeyi ya da toprak sahibi (kulaklar) olmalarından ötürü yok etmeyi bir 'devlet politikası' yapan ideolojik 'devlet' bundan böyle bir devlet niteliğini yitirir, tiranlık olur.

Etimolojik olarak:

res publica = 'kamusal şey'

res privata = 'özel şey'

Roma hem Cumhuriyet döneminde hem de İmparatorluk döneminde bir res publica idi. Roma Cumhuriyetinde 'diktatörlük' ağır bunalım ve tehlike durumlarında ve yalnızca altı ay için olmak üzere güvenilen bireyleri verilen geçici bir yetki idi. Diktatörlük terimi modern kullanımda daha geniş ve gevşek anlamlar ile kullanılmayı sürdürür.

Ulusların gelişiminden söz etmek onları doğrudan doğruya özgürlük kavramı ile, bir istenç kavramı ile bağlar. Yalnızca özgür istenç gelişime olanak sağlar, çünkü yalnızca istenç bir erek sağlar. Ve bir

ulusu bir istenç olarak alır almaz onun ereksel doğasını doğrulamış oluruz. Ulus dinginliği kabul edemez.

Özgürlük bilincinin doğuşuna dek, bireyler davranışlarını verili kültürler içinde yerine getirirler. Yaşamlarını sorgulamaksızın yaşarlar; etnik ve dinsel normlar altında düşünmeksizin ve alışkanlık ile davranırlar. Gelenek sorgulanmaya izin vermediği için gelenektir. Gelenek kültüründe istenç özbilinçli değildir. Etik salt düşüncesiz bir alışkanlıktır, ve politika uyruğun boyun eğme bilincine indirgenmiştir.

Tikel kültürel bir dizge salt tikel doğası gereği başka her tikel kültürel dizgeyi ve evrensel-küresel kültür kavramını yadsır. Gerçekte kültür tikel karakterini onları olumsuzlamasında kazanır. Bu nedenle tikel kültürel dizgeler ancak içsel olarak geliştikleri düzeye dek evrensel kültürel normlara yükselirler. Geri geleneksel ve despotik kültürler için küreselleşme saltık olarak reddedilecek bir fenomendir. İlerlemenin ereksel olarak evrensele doğru olması ölçüsünde, kültürel tikellik zorunlu olarak kültürel gerilik imler.

Tikel kültür ulusun bir bileşeni olarak aynı tutucu işlevi yerine getirir. Yerellikte diretmek tikel kültürün öz-sakınımı için vazgeçilmez koşuldur.

Ulusal Gelişim ve Ereksellik

Ulusal gelişimin olanağı özgürlük olduğu için, ulusal gelişim aynı zamanda ereksel etik gelişimdir. Tikel ulusun yazgısı evrensel ulus olmaktır.

Etiğin özgürlük olan tözü onun bir alışkanlık yapısı gibi görünen karakteri ile çelişir. Alışkanlık tutuculuktur. Etik özgürlük içinde değişim ve gelişimdir. Bu nedenle salt alışkanlık temeli üzerine dayanan etik gerçek etik değildir, çünkü özgürlük bilinçsiz bir alışkanlık değildir.

Tinin gelişiminin önkoşulunun evrensel istenç olması olgusu imparatorluk, krallık, kent-devleti, teokrasi vb. gibi tarihsel şekiller için gelişimi olanaksızlaştırır. Bunların tümünde değişim ve gelişim yok oluş ile birdir. Öte yandan ancak İmparatorluk istençsiz ön-modern halkların kendi aralarındaki yağma savaşlarında, halk savaşlarında, din savaşlarında, mezhep savaşlarında birbirlerini kitle kıyımından geçirmelerini engelleyebilir.

Toplum ekonomik istenç alanıdır. Politik istence yükselen toplum Ulustur. Ulus-Devlet istencin en üst ya da en yüksek yaratısıdır. Ulus duygusu politik bir birlik duygusudur. Ve ulus saltık güç ya da saltık egemen olarak Devlettir.

Kavramına göre, Ulus despotik, parçalayıcı türlülüğünden arınmış kültürün özgür türdeşlik duygusudur. Ulus modern bir kavramdır ve etnik, dinsel, dilsel, bölgesel vb. tüm kültürel ayrımları siler. Bu nedenle ‘ulusal ayrımlar’ gerçekte henüz ulus karakterini kazanmamış kültürlerin ayrımlarıdır ve kültürel çoğulculuk denilen şeydir.

Ulus istence eşlik eden evrensellik duygusudur. Ulus yalın birer yurttaş olarak insanların evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği zemininde tüzel, ahlaksal ve etik türdeşliklerinin duygusudur. Ulus kavramı böylece kendinde küresel evrenselliği imler.

Modern Yurttaş Toplumu kültürel ayrımları bütünüyle bir yana bırakır — ve yalnızca özgürlük ve eşitlik zemininde işleyen ekonomik ilişki alanı olarak insanları birbirleri ile yurttaşlar olarak ilişkilerinde etik karaktere doğru eğitir. Toplum bir gereksinimler dizgesidir, daha çoğu değil. Onun etik düzleminde ailenin doğal sevgisi ya da bir ulusun birlik duygusu yoktur. Toplumsal etik özsel olarak bir dürüstlük ve düzgünlük ilişkileri dizgesidir.

Despotik kültür gizli ya da açık bir korku kültürüdür, güvenlik duygusundan yoksundur ve özgürlüğe doğru karakter gelişimine izin vermez. Korku nefret ile, yoketme dürtüsü ile birlikte gider ve şiddetin ve zorun dili despotik kültürün asıl dilidir.

‘Göreli uygarlık’ terimi “uygarlık = barbarlık” denklemini anlatır.

“Kültürel görecilik” her kültürün kendinde değerli olduğu görüşüdür. Bu görüşe göre kültürler arasında “ileri ve geri," “yüksek ya da alçak," “gelişmiş ya da gelişmemiş" ayrımları geçersizdir, çünkü saltık bir bakış açısı ya da ölçüt, kültürel bir ideal yoktur. Kendisi göreli olması gereken bu görüşe göre, tüm kültürler eşit değerdedir çünkü değerin kendisi görelidir ve kendinde ya saltık olarak değerli hiçbirşey yoktur. Kültürel görecilik görüşünün bir doxa olarak ilk kez Franz Boas (1858-1942) tarafından ileri sürüldüğü kabul edilir:

“...civilization is not something absolute, but ... is relative, and ... our ideas and conceptions are true only so far as our civilization goes.” (LINK)

Bu bakış açısından barbar ve uygar arasında herhangi bir gerçek ayrım yoktur; evrensel oldukları için, ne hak, ne ahlak, ne de etik geçerli ve gereklidir; ne kendinde iyi ne de kendinde kötü vardır. Nazizm ve Bolşevizm kendi için tıpkı demokrasi ve özgürlük kadar uygardır. Bu görüş olgular üzerine dayanır, idealar üzerine değil.

Ulusal Karakter

Ancak özgür insanın karakteri olabilir. Kul için bir karakterden söz etmenin gereği yoktur.

'Ulusal karakter' modern döneme aittir, çünkü ulusun kendisi evrensel özgürlük temelinde ortaya çıkar. ‘Etnik’ modern değil, ve ‘etnik karakter’ bir alışkanlıklar yapısından başka birşey değildir. Değişime kapalı olan ve bugün de aşağı yukarı her zaman yaşadıkları gibi yaşamayı sürdüren etnik kültürler ilkin görgül antropolojik araştırmaların konusudur.

En sonunda etik bir nitelik olarak ulusal karakter insan doğasının bir realitesidir ve —

- evrensel insan haklarının bilinci ile,
- duyunç özgürlüğü ile, ve
- etik gelişimin düzeyi ile belirlenir.

Bu modern belirlenimlerin tarihsel olarak gelişmekte olmaları ve böylece henüz kavrama uygun olmamaları ölçüsünde, ulusal karakter ayrımları denebilecek olan herşey ancak hak, ahlak ve etik idealleri ile çatışmalarının terimlerinde saptanabilir. Gelişmekte olan ulusal karakter henüz tikel etnik ve kültürel belirlenimlerden bütünüyle ayrılmış değildir, bölümsel olarak ayrılmıştır, bir bakıma henüz bütünüyle püritan değil ve böylece henüz gerçek ulusal karakter değildir.

Oluş sürecindeki ulusal karakter tüzel, moral ve etik normlar açısından aşağı yukarı türdeş bir kültürü varsayar ve kendisi eşit ölçüde ancak yaklaşık bir kollektif nitelik taşır.

Ulusal karakter etnik karakter değildir.

Ulus duygusu ya da ulusal birlik duygusu despotik kültüre yabancıdır ve özgürlük bilincinden yoksun olan despotik karakter kollektif bir hak, ahlak ve etik duygusundan da yoksundur. Burada kollektif duygu genel olarak bir klan ya da kabile duygusundan öteye gitmez ve bu kültürel-çoğulculuk ortamında başat olan duygular ancak hoşgörü yoluyla bastırılabilen korku, nefret ve düşmanlık duygularıdır. Bu barbarlık tininde ayrılıkları çözmenin yolu en sonunda şiddete dayanır. Despotik kültürlerde hak genel olarak gücün terimlerinde belirlenir ve haksızlıkların giderilmesi

sonu gelmez kan davaları biçimini alır.

Etnik karakter uygar değil, yalnızca kültüreldir.

Ulusal duygu hakkın güce üstünlüğü, inanç konusunda hoşgörü ve yasallık terimlerinde tanımlanır ve barış, güvenlik ve dinginlik ulusun normal durumudur. Ulusal karakterin etik gelişime bağlı olduğu dikkate alındığında, etik-gerilik tarafından belirlendikleri düzeye dek tüm tarihsel-kültürel karakterler karaktersizdir. 'Ulusal karakter' özellikle evrensel insan karakteri ile bağdaşmayan tikel-kültürel karakter ile karşıtlık içinde durur.

Ulusların değişim ve gelişim sürecinde olmaları 'ulusal karakter' teriminin kendisine çelişkili bir 'karakter' verir, onun etnik belirlenim ile karıştırılmasına yol açar. Tarihsel süreçte değişimin az çok askıya alındığı dönemler vardır, ve belli kültürel normlar değerler olarak ve onlara aykırı yanlar ise değersizlik olarak kabul edilir. Ve ideal-evrensel etik normların bir bilgisinin yokluğunda, tikel ulusal karakterler karşılaştırmalı irdelemelerin konusu yapılır. Ama ulusun özsel karakteri özgürlüktür ve bu nedenle tarihsel olarak gelişmek ya da ereksellik bu kültürel tikelliklerin sürekli olarak ortadan kaldırılması sonucunu getirir.

Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği kültürel değil, idealdir.

Tüzel olarak, en küçük bir haksızlık edimi bir etik karakter zayıflığı demektir. Moral olarak, kişinin kendi duyuncuna dayanmayan bir yargıyı kabul etmesi ahlaksızlık olacaktır. Etik olarak, aile, toplum ve devlet normlarının herhangi bir yolda çiğnenmesi etik-dışı bir karakteri ele verecektir.

Karakter etik bir belirlenimdir ve sağlamlık, değişmezlik ve kalıcılık ile nitelenir. Ama böyle karakter törellikte pıhtılaşmış, katılaşmış moral tikelliklerden oluşur. "Ulusal karakter" terimi dayanıklı ve değişmez bir biçimi anlatması ölçüsünde doğrudan doğruya tarihsel gelişim kavramı ile çarpışır.

Notlar

Herbert Spencer (1820-1903)

The Man Versus the State (1884)
En uygun olanın sağ kalması ('the survival of the fittest') formülü Spencer'a aittir ve insanlar arasındaki sonu gelmez güç kavgasında doğaya en uygun olanların tepeye yükselmelerini ve daha az uygun olanların alta düşmelerini anlatmak için kullanılır. Spencer için insan bir doğa-varlığı idi, ussal, özgür bir varlık değil.

Jean-Paul Sartre (1905-80)

İnsanların davranışlarını belirleyecek verili bir "insan doğası" diye birşeyin olmadığını ileri süren Sartre varoluşun özü önceliğine inanıyordu. Bu bakış açısından hak, ahlak ve etik kavramları plastik belirlenimlerdir ve özgürlük dilediğini yapabilmekten oluşur.

Richard Dawkins

The Selfish Gene (1989)
İnsanı bir "gen makinesi" olarak gördü ve evrensel bir insan doğasının olmadığına ve tikel kişilik karakteristiklerinin (hırs, bencillik, saldırganlık ya da karşıtları) genlerde kayıtlı olduğuna inandı.

© Aziz Yardımlı 2018-20 | aziz@ideayayinevi.com

" Uluslarüstü Güç" Terimi Bir Oxymorondur

Kaynak · Noesis

"Uluslarüstü Güç" Terimi Bir Oxymorondur

Birleşmiş Milletler bir ‘devlet’ değil, devletler üstü bir güç de değil, hükümetler-arası bir organizasyondur. 193 üyeli Birleşmiş Milletlerin bir istenci yoktur ya da dilersek minimalist bir istenci vardır, çünkü kanatları altında birleşenler yalnızca "uluslar" değildir. Demokrasileri zemininde ulusların bir olmaları ya da birleşik ya da birleşmiş olmaları bütünüyle ussal ve bütünüyle haklı iken, BM'de "ulus" olmayan kendilikler de temsil edilir. Sözde "birleşenler" arasında tiranlar, diktatörler ve despotlar da bulunur, ki bunların karakteri birincil olarak birleşmemek, bir çokluk ya da daha iyisi sorunlarını gürültü patırtı ile olmanın dışında çözemeyen bir güruh oluşturmaktır.

Birleşmiş Milletler istençsizdir çünkü istenç genel olarak birdir. BM pre-modern ya da post-modern bir kültürel-çoğulculuk karakterini taşır ve teokrasileri, monarşileri, saltık monarşileri demokrasiler ile aynı düzeye koyar. BM uluslarüstü bir güç değildir, çünkü bir istenç olmadığı için herşeyden önce bir güç değildir. Yirminci yüzyılın son büyük trajedileri karşısında bile yalnızca seyirci kalmıştır. BM evrensel insan haklarını ciddiye almaz, çünkü yasa egemenliğini çiğneyen tiranların kendileri örgütün üyeleridir. Yasal göreliliği, moral göreliliği ve etik göreliliği bir kültürel-çoğulculuk tininde kaynaştıran organizasyonun adı bile yanlıştır. "Birleşmiş Milletler" adı bir uydurmadır.

Bir istenç olarak egemenlik birdir ya da bölünemezdir ya da devredilemezdir. Ulus salt özgür olduğu için egemendir çünkü üzerinde hiçbir güç tanımaz. Ya da ulusun tanıdığı biricik güç kendi istencidir ve ancak ideal biçimine dek gelişmiş bu istenci paylaşan küresel-evrensel bir etik yapı ulusun egemenliğini çiğnemeksizin onu evrensel egemenliğe yükseltir. Gerçek egemenlik özgür istencin evrensel egemenliğidir. Küreselleşme egemenliğin yitişi değil, gerçek egemenlik olarak realite kazanmasıdır.

Tarihsel olarak, imparatorluklar da egemendir ve kendi üstlerinde hiçbir gücü tanımazlar. İmparator ayrıca kendi nüfusu üzerinde de güçtür, yalnızca onun istenci vardır ve altındaki bütün bir kalabalık istençsiz, güçsüz bir uyruklar yığınıdır. Bu tekil istenç ya da tek-erk karşıt istenç ile karşılaştığında ve egemenliği tanınmadığında, bu ancak zor yoluyla çözülebilecek bir sorundur. Tekerklerin egemenliği savaşı kaçınılmaz ve sürekli kılar. Ön-modern dönemde güç haktır.

"One source claims that 14,500 wars have taken place between 3500 BC and the late 20th century, costing 3.5 billion lives, leaving only 300 years of peace (Beer 1981: 20).” (Understanding International Law, s. 212; Conway W. Henderson.)

Bu rakam abartmalı göründüğü için, bir başka hesaplamaya göre sayı İÖ 3500 ve İS 2000 arası için 1.640.000.000 kadar olmalıdır. (For comparison, an estimated 1,680,000,000 people died from infectious diseases in the 20th century.) (LINK: W)

Viyana Kongresi (1814-15)

Kaynak · Noesis

Viyana Kongresi (1814-15)

25 yıllık bir sürekli savaş dönemi olan Fransız Devrimci Savaşlarından ve Napoleonik Savaşlardan sonra toplanan Viyana Kongresi (1814-15) Avrupa'da Cumhuriyetlerin doğuşunu önlemeyi ve

Krallıkların sürekliliğini sağlama bağlamayı amaçlayan bir krallıklar kongresi idi. Bir Tarih kavramından, bir İnsan Doğası kavramından, istenç ve özgürlük ve evrensel insan hakları kavramlarından yoksun olan ve içinde yaşadığı dönemin devrimci karakterini anlamayan kongre barışı sağlamak için imparatorluklar arasında bir güç dengesi yaratmanın gerekli ve yeterli olduğunu düşünüyordu. Tutucu olarak bilinen bu bakış açısına göre, Tarih 19 yüzyıl Avrupasında noktalanacak ve bir güçler dengesi sürekli barışın güvencesi olacaktı.

Kongre kararları ile, Fransa'dan devrimden sonra kazandığı tüm topraklar geri alındı ve Prusya, Avusturya ve Rusya'ya önemli topraklar kazanırken ayrıca Belçika'yı da içeren bir Hollanda Krallığı kuruldu.

Kongrede Prusya, Avusturya, Rusya ve İngiltere'nin yanısıra yenik düşen Fransa'nın da monarşik bir güç olarak eşit ağırlıkta söz hakkı vardı. Fransa 1792'deki sınırlarına geri çekildi, yol açtığı zararlar nedeniyle kendisinden herhangi bir ödence istenmedi, kraliyet yeniden kuruldu ve XVIII. Louis ile Bourbon Hanedanı ülkenin yönetimini bıraktığı yerden sürdürmeye başladı. Napoleon'un İmparatorluğundan ve kraliyetin yeniden kuruluşundan sonra, Fransız Devrimi gerçekte bir isyandan
başka birşey olmadığını gösterdi.

Kutsal Bağlaşma

Büyük güçler arasındaki çatışmaları savaş yoluyla değil ama görüşmeler yoluyla çözmeye ve bir imparatorluklar-arası düzen kurmaya yönelik bir girişim olarak Viyana Kongresi gelişmekte olan bir ulusal bilinçler ortamında monarşilerin demokrasiye karşı umutsuz direnişi idi. Monarşiler bütün bir demokratik devrim dalgasını geçici bir olay olarak görmeyi sürdürdüler. Gene de ciddi kaygıları vardı ve Rus Çarı I. Alexander'ın çabaları sonucunda Rusya, Prusya ve Avusturya arasında bir Kutsal Bağlaşma kuruldu. Bu anlaşmaya göre bu ülkelerden biri özgürlüğün ve demokrasinin saldırısına uğrayacak olursa geri kalan üyeler saldırganın üzerine atlayacaktı. Güçler dengesi Avrupa'nın hızla güçlenmekte olan demokrasi bilincinden ötürü güvenilir bir denge değildi. Gene de Avrupa'da demokrasi bilinci bir yüzyıl sonra I. Dünya Savaşının patlak vermesini önleyemeyecek kadar zayıftı ve II. Dünya Savaşı patlak verdiği zaman bütün bir Kıta bu kez ideolojik despotizmin çizmeleri altına düştü.

1783'te İngiltere İmparatorluğuna karşı bağımsızlık savaşını kazanarak kraliyet artıklarından bütününde arınmış olarak kurulan ABD ile karşıtlık içinde, Avrupa devletlerinin politik düzenleri birer monarşi ve parlamentarizm karışımı idi. Monarşilerin altlarında seçilmiş bir parlamento ile "anayasal monarşi" biçimini almalarına karşın, henüz bir demokrasiden, bir ulusal egemenlikten söz etmek için erkendi.

Tarih ve toplum

Küreselleşme ve uygarlık

G20 ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

G20 ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı

Giriş

Bugün, 2016'da, Çin'de G20 Hangzou buluşması için hazırlıklar yapılırken daha iyi bir gelecek için güçlü bir uluslararası ekonomik işbirliği ruhu egemendir. Küresel ekonomik gelişme mutluluktur çünkü dengeli ve kararlı bir ekonomik işbirliği sonucunda hiç kimse yitirmeyecek, herkes kazanacaktır. En azından Çin'in heyecanı neredeyse sınırsızdır ve bir ön toplantıda 2016 zirvesine hazırlanan yetkilinin sözleri sevinçle çınlamaktadır: "Yenilikçi, eşgüdümlü, yeşil, açık ve paylaşılan gelişimi sağlayacağız, ekonomiyi reform ve yenilikler içinden geçireceğiz, yapısal reformu ilerleteceğiz, yenileşme-güdümlü stratejiyi yürürlüğe koyacağız ve Çin ekonomisinin ılımlı bir alan içinde işleyebilmesi ve sağlam ve sürdürülebilir büyüme başarabilmesi için gelişimin nitelik ve etkerliğine daha çok dikkat edeceğiz. Çin'in ekonomik büyümesi için saptadığımız ton budur."* Ekonomi neredeyse kutsaldır çünkü başka herşey ona bağlıdır. Gelişme yeşil ve saydam da olacak ve yenilik ve sürdürülebilirlik etmenleri gözden kaçırılmayacaktır. Çin biraz yavaş bir tempo ile de olsa büyümeye ara vermeyecek, bütün bir küresel gelişimin ekonomik motoru olmayı gururla sürdürecektir.

Bütün programda etik ile uzaktan yakından ilgili tek bir sözcük yoktur. Ve olmamalıdır. Çünkü insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasi kavramları hiçbir zaman zirveye ev sahipliği yapacak olan Çin'in algı alanına girmemiştir.

Ekonomik bunalım vurduğu zaman bütün küreyi vurmaktadır. Bu korkutucudur, ve Çin'in varoluşu yalnızca ekonomiye indekslendiğine göre, sonuçlar Çin için özellikle yıkıcı olacaktır. Ama Çin etik olarak yıkılmayacaktır çünkü yalnızca ekonomiden oluşmaktadır.

*Strengthen Partnership for a Better Future, Remarks by H.E. Yang Jiechi State Councilor of the People's Republic of China At the Opening Ceremony of 2016 First G20 Sherpa Meeting, Beijing, 14 January 2016 (LINK).

G20 Nedir?

G20 salt görünüşte bir gruptur. Bir grup amaç birliği tarafından, bir istenç tarafından oluşturulur. Ama G20 bir kültürel-çoğulculuk yapısıdır ve orada etik ve etik-dışı eşdeğerdedir. Gene de G20'nin kendisinden de gizli bir gündemi vardır. Demokrasi bilincinin despotik bilinçten doğduğu düzeye dek, G20 pekala grup üyeleri arasında demokrasi bilincinin yaygınlaşmasına ve güçlenmesine hizmet etmenin bir aracı olabilir.

1 G20 Nedir?

G20 en büyük ekonomiler için bir forum değildir. En büyük artı "en hızlı" büyüyen ekonomiler için bir forumdur. Böyle "ölçütler" ile, demokrasiye olduğu gibi despotizme, giderek diktatötürlüğe de duyarsızdır ve üyelik için hiçbir etik koşulu yoktur.

Dünya için önemli parametrelerde G20 ülkelerinin dünya payları

G20 1999'da Asya ekonomik bunalımına bir tepki olarak doğdu. Patrisyenler ve plebler olarak biraraya gelen 19 ülkenin hükümet ve merkez bankaları temsilcilerini ve ayrıca Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası temsilcilerini kapsar.* Dünya nüfusunun üçte ikisini kucaklayan Grup 20 ülkeleri dünya brüt üretiminin yaklaşık olarak %90'ını, dünya ticaretinin %80'ini, ve dünya fosil yakıt tüketiminin %85'ini temsil eder.

*G20 şu ülkelerden oluşur: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Birleşik Krallık, Brezilya, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, Güney Afrika, Güney Kore, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye. Bu 19 üyenin dışında "20'nci" üye olan Avrupa Birliği grupta Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası tarafından temsil edilir.

G20 Politik Midir?

Küreselleşme tarihsel bir süreçtir, herhangi bir partinin, ideolojinin ya da devletin güdümünde değildir. Ve Tarihe karşı çıkanlar vardır.

Tarih bir yanlışlık yapıyor olmasın? Eğer Tarih ereksel değilse, eğer verili bir insan doğası yoksa, eğer Tarihin ereği bu doğanın özgürce edimselleşmesi, gerçek insan etiğinin kurulması değilse?

2 G20 Politik Midir?

G20'nin politik bir gücü yoktur çünkü bir istenci yoktur. İstencin doğası bir erek taşımak, dolayısıyla bir ve evrensel olmaktır, ve oy birliğini olmasa da hiç olmazsa çoğunluğun kararında birleşmeyi varsayar. Ama G20 demokrasiyi hiçbir biçimde tanımayan, giderek demokrasiye karşıt olduklarını bildiren devletleri de üyeler olarak kapsar. G20 bir karar alamaz. Bu istençsizlik ile, herhangi bir geçerli yasal temelden ve belirli kurumsal yapıdan yoksundur. Sürekli bir sekreterliği ve bütçesi yoktur. İlkeleri ya da değerleri arasında insan hakları ve demokrasi bulunmaz. Gruba üye ülkeler genel olarak yasa egemenliği açısından da bir görüş birliği içinde değildir ve uluslararası yasa kavramına bütünüyle ilgisizdir. Böyle açıkça etik-dışı öncüller verildiğinde, Alman Maliye Bakanlığı ve ABD Hazinesi görevlileri* tarafından seçilen üyelerin niçin ve nasıl seçildiği konusunda açık ölçütlerin bulunmaması kaçınılmazdır. Sürekli üyelerin seçiminde olduğu gibi, konuk üyelerin seçiminde ve üye-olmayan ülkelerin rolü konusunda da saydamlık söz konusu değildir. Ek olarak, G20 onunla aynı sorumluluğu taşıyan BM Ekonomik ve Toplumsal Konseyi (ECOSOC) ve ayrıca IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü ile herhangi bir resmi bağlantı içinde değildir. Bu etik-dışı küresel ekonomi üst-yönetimi anlayışı ile, kuruluş yalnızca uluslararası finansal ilişkileri çözümleme ve yorumlama amacını taşır ve bunda birincil kaygısı uluslararası finansal kararlılıktır, çünkü, "G20'nin ekonomik ağırlığı ve geniş üyeliği ona küresel ekonominin ve finans dizgesinin yönetimi üzerinde yüksek bir meşruluk ve nüfuz derecesi verir."** Etik olarak meşru-olmayan üyeler ile ekonomik meşruluk istemi G20'nin yazgısını daha başından karartıyor olabilir. Aynı çelişki G8 deneyinde de kapsanıyordu, ve – bir çelişkinin kaçınılmaz olarak yapması gerektiği gibi – G8'in yok olmasına götürdü.

*"They were selected by Timothy Geithner at the US Treasury in a transatlantic telephone call with his counterpart at the German Finance Ministry, Caio Koch-Weser (LİNK). Aynı raporda Arjantin'in katılımının ABD Hazine Sekreteri Larry Summers ve Arjantin Maliye Bakanı Domingo Cavallo arasındaki dostluk ile ilgili olduğu ileri sürülür.

**"The G20's economic weight and broad membership gives it a high degree of legitimacy and influence over the management of the global economy and financial system" (LİNK).

G20 ve Varlık Nedeni

G20 — ya da aşağı yukarı dünyanın bütünü — henüz demokrasi, insan hakları, yasa egemenliği, duyunç özgürlüğü, insan değeri gibi kavramların küresel ölçekte bilinçsizidir.

Bu kavramları insanlık dışarıda hazır bulmamıştır ve bunlar insanlığa gökten inmiş de değildir. Nihilizm bu kavramların olmadığı, insanın saçma ve dünyaya fırlatılmış olduğu kanısındadır.

3 G20 ve Varlık Nedeni

G20 ülkeleri. (Koyu mavi: Üyeler; açık mavi: Avrupa Birliği; magenta: Konuk Üyeler)

G20'nin kuruluş gerekçesini anlamak için OECD ile bir karşılaştırma yararlı olabilir. 1961'de kurulan ve 34 üyesi* olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, G20'nin politik nötralliği ile karşıtlık içinde, örgüte üye ülkelerin demokrasiye bağlılığı koşulunu içerir. OECD ekonomik ilerlemeyi ve dünya ticaretini geliştirmeyi amaçlayan ve ayrıca çevresel ve toplumsal sorunlar ile ilgilenmeyi gündeminde bulunduran bir forumdur. Politik türdeşliğinden türeyen gücü ile, organizasyon üye ülkeler için yasamada bulunamasa da, bağlayıcı olmayan "yumuşak yasalar" getirebilmektedir. OECD üyelerinden beklediği "demokrasi" ölçütünden ötürü küresel bir açılıma kapalı iken, daha küresel bir görünüş taşıyan G20'nin etik kriterlerden tam yoksunluğu onu daha başından küreselleşme sürecinde etkisizliği kabul etmeye zorlamaktadır. Ama gene de bir almaşık vardır, ve G20 pekala aşamalı olarak etik kriterleri öne çıkarma, küreselleşme ereğine uygun bir yapı kazanma yoluna girebilir, ekonomik esrime etik mutluluk ile bütünlenebilir. Ve bunun için G8 durumunda olduğu gibi ülkeleri üyelikten çıkarmak yerine üyelerini etik gelişim yönünde güdüleyebilir.

OECD ülkeleri. (Koyu yeşil: Üyeler; orta yeşil: Katılmak için görüşme sürecinde olan ülkeler; açık yeşil: Katılmayı düşünen ülkeler)

G20'nin 1999 yıllık toplantısında maliye bakanları ve merkez bankası üst-yöneticileri düzleminde G20'nin kuruluş amacı şöyle bildirildi: "Dizgesel olarak önemli ekonomiler arasında anahtar ekonomik ve finansal politika sorunları üzerine tartışmaları genişletmek ve herkese yarar sağlayacak kararlı ve sürdürülebilir bir dünya ekonomik büyümesini başarmak için iş-birliğini geliştirmek." Bu büyük hedeflere karşın, G20 etiği gözardı eden uluslararası bir yapısızlıktır. Küreselleşmenin birincil olarak etik bir süreç olması nedeniyle, özsel olması gereken etik amacını gözardı eden G20'nin doğum saati G20'nin ölüm saatidir.

Küreselleşme niçin etik karakter taşımalıdır?
Çünkü küresel politika evrensel insan haklarının evrensel olarak kabul edilmesini hedefler. Ve etik ideallere uygun bir dünya ayrıca tam bir duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliği temelinde olanaklıdır.

'Etik ideal' ideal aile, ideal toplum ve ideal devlet demektir.
Etik sınır tanımaz, çünkü özgürlük sınır tanımaz. Tüm ulusların, tüm insanlığın politik belirlenimi özgürlüktür ve özgürlük ancak etik yaşamda salt bir kavram olmaktan çıkar ve realite olur.

Küresel politika.
Politika politik bilimcilerin tanımladıkları gibi yalnızca "insanların birlikte yaşama kuralları" oluşturmaları demek değildir. Politika istençtir ve istenç özgürlük. Politika yalnızca istenç değil, en yüksek istençtir, çünkü devletin sorunları aile ve topumun sorunlarının son çözüm yeridir. Politika etiğin bir dalıdır. Bu nedenle baştan sona hak ve ahlak temelinde olmalıdır. Küresel politika

evrensel insan haklarını temelinde olanaklıdır. Ve evrensel insan hakları en son bireye kadar tüm insanlık için duyunç özgürlüğünün ve en son bireye kadar yasa önünde eşitliğin temelidir.

G7'nin 1975'teki petrol bunalımını izleyen kuruluşuna benzer bir yolda, G20'nin 1999'daki kuruluşu 1990'ların sonlarında yaşanan Asya finansal bunalımını izledi. Organizasyon önce bakanlar düzleminde kuruldu, ve daha sonra 2007-08 küresel ekonomi ve finans bunalımının arkasından önderler düzleminde yeniden yapılandırıldı. Bu son işlem örgüte politik bir güç olma karakterini kazandırmadı, çünkü örgüt ekonomik rakamlar üzerinde düşünüp taşınmanın ötesine geçerek etik sorunlar üzerinde bir istenç oluşturacak bir güçten yoksun kalmayı sürdürdü.

Bir kriz masası niteliğini taşıyan G20 için saptanan amaçlar şöyledir:

Küresel ekonomik kararlılık ve sürdürülebilir büyüme;

Riski azaltan ve gelecek finansal bunalımları önleyecek finansal düzenlemeleri geliştirme;

Yeni bir uluslararası finansal mimarinin yaratılması.**

Bugünün dünyasında gevşek de olsa küresel bir karakter taşıyan her organizasyon durumunda beklenmesi gerektiği gibi, organizasyonun bileşimi dünyanın etik türlülüğünü ve kültürel çoğulculuğunu yansıtır. Çin ve Suudi Arabistan gibi demokratik olmayan ülkeler, henüz kast kültürünü sürdürmekte olan Hindistan, ve ayrıca Arjantin, Endonezya, Meksika, Rusya, Türkiye gibi demokratikleşme ve yasa egemenliğini benimseme yoluna girmiş ülkeler de grubun üyeleridir.

*1961'de OECD'nin kurucu ülkeleri şunlardı: ABD, Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere İrlanda, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Yunanistan. On iki yıl sonra Japonya, Finlandiya, Avustralya ve Yeni Zelanda örgüte katıldı. Şili, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, İsrail, Güney Kore, Meksika, Polonya, Slovekya, Slovenya ile üye sayısı 34'de yükseldi. Rusya ile üyelik görüşmeleri 2014'te Rusya'nın Ukrayna topraklarını ilhak etmesi nedeniyle durduruldu. Çin için gündem "güçlendirilmiş ilişki" süreci yoluyla işbirliğini sağlamlaştırmaktır.

**What is the G20? (http://g20f.org/g20/what-is-the-g20/).

Küresel Gerilik

G20, ya da aşağı yukarı dünyanın bütünü, henüz demokrasi, insan hakları, yasa egemenliği, duyunç özgürlüğü, insan değeri gibi kavramların küresel ölçekte bilinçsizidir.

İlerlemek Geri Olana Özgüdür

7 milyarlık bir kürede demokrasiyi az çok kavramına uygun olarak işleten insanlık yalnızca çok küçük bir azınlıktır. Küresel bir kültürel gerilik kütlesinden insan değerine, insan onuruna, insanın özgür ve ussal belirlenimine bütünüyle uygun bir dünyanın doğuşunu beklemek muazzam bir saflık gibi, neredeyse inanılması olanaksız bir iyimserlik gibi görünür. Ama kuşkucu üyeleri dışında, insanlık bu geleceği istemeyi ve onu yaratmak için çabalamayı sürdürür. Kültürel gerilik tam olarak özgürlük bilincinin ve ona bağlı ilerlemenin dönüştürmesi gereken ham gerecin kendisidir. Ve Dünya Tarihi şimdiye dek özgürlüğün despotizme yenik düştüğünü göstermemiştir.

Amaç ve Araç İstençtir

Geriliğin bilinci ilerlemenin biricik koşulu, despotizmin kendi kendisini yenmesinin biricik olanağıdır. Ve geriliğin bilinci ilerlemenin, gelişimin olanağını kabul eder. Çağdaş sefilliği, düşüncesizliği, kötülüğü ve çirkinliği içindeki insanlık gene de özsel olarak ussaldır, varoluşun

anlam ve değeri olması gereken şey onun uğruna vardır.

G20 ve Etik Metamorfoz

4 G20 ve Etik Metamorfoz

G20'nin geleceğini ne denli güçlü küresel fırtınalar bekliyor olursa olsun, G20'nin yazgısını belirleyecek olan şey grup içindeki çatışmaların kültürler arasındaki çatışmalar değil ama gelenek etiği ve modern etik arasındaki bir iç çatışma olmasıdır. Kültürlerin çatışması kavramı aynı zamanda kültürlerin kendi kendileri ile çatışmalarını da kapsar, ve eski ve yeni, geri ve ileri arasındaki bir çatışma olduğu düzeye dek bu iç çatışma G20'nin etik dinamiğini oluşturan şeydir.

Suudi Arabistan ve Çin başta olmak üzere, gruptaki ülkeler için birincil ortak sorun ekonomiyi etik temele oturtma sorunudur. Problemin çözümü olanaklıdır, çünkü homo sapiens özsel olarak ussal bir varlıktır. Az gelişmiş ülkeler ya da "dünyanın geri kalanı" denilen yoksul çoğunluk çoktandır onları tarihsel olarak askıya alan yalıtılmışlıktan kurtulmuştur. Tümü de modern tarihe kabul edilmiştir ve çoktandır onlarda olmayan bir yaşam tarzı ile tanışmaktadır. Altüst olmakta, değişmekte, ve gelişmektedirler, ve gelişim aile, toplum ve devlet yapılarının değişimi olduğu düzeye dek sözcüğün asıl anlamında etik değişimdir. Bu ülkelerin tümü de kendilerini yalnızca entellektüel olarak değil ama etik olarak, giderek estetik olarak da eğitmeleri gereken gelişme açlığı içindeki ülkelerdir. Tümü de etik gerilik ve yoksulluklarına biricik çözümün demokrasi olduğunu anlama gereksinimi içindedir. Yürürlükteki etik normları modern etiğin gerisindedir, ve açıktır ki insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasi ile geçimsiz böyle etik-dışı etik normlar üzerine modern ekonomi gibi ussal bir yapıyı kurmak olanaksızdır. Çin'in süper-ekonomisi Komünist partinin diktaları, acımasız bir doğum planlaması, amansız bir çevre kirlenmesi, ve yaygın bir rüşvet ve yolsuzluk kültürü tarafından desteklenmektedir.

Dünyanın geri kalanının özsel kültürel sorunlarından biri etik-geriliğin kendi geriliğini algılayamaması olgusundan kaynaklanır. Doğu büyük bir mutlulukla Batıdan teknoloji adını verdiği dediği şeyi ödünç almakta, ama o teknolojilerin yaratılmasına da temel olan modern etik normları algılamamaktadır. Gerçekte etiğin varlığının bile bilincinde değildir. Çinli iş adamı Ferrari'yi ve Mercedes'i görmekte, ama insan hakları, yasa egemenliği ve demokrasi gibi soyut kavramlar karşısında yüzünü öte yana çevirmektedir. Bu bir tür öz-sakınım içgüdüsü gibi birşeydir. Modern etik Doğunun geleneksel kültürel yapıların sonunu bildirir. Evrensel etik normların dışalımı tam olarak bu kültürlerin problemleri olan arkaik kültürel yapıların sonu olacaktır. Ve etik gelişme ekonomi uğruna değil ama kendi uğruna olanaklıdır.

IMF Yönetici International Monetary Fund Managing Director, Christine Lagarde, Getty Images

Bugünlerde yargılanmak üzere olan Lagarde kendisi New York'ta bir hizmetçiye tecavüz etmeye çalışmakla suçlanan eski IMF başkanı Dominique Strauss-Kahn'ın yerine atanmıştı. Hapis cezası alması olası Lagarde IMF'nin $1 trilyonluk bütçesini ve 2.600 kişilik personelini yönetmektedir.

— "A suspected criminal has been reappointed to arguably the most powerful position in world banking. Christine Lagarde's second five-year term as Managing Director of the International Monetary Fund (IMF) was this month unopposed by anyone on its executive board, despite the fact that she is due to face trial in Paris for "financial negligence" and could spend up to a year in prison if found guilty." (LİNK) " In 2014, Lagarde was named the fifth most powerful woman in the world by Forbes magazine. "(LİNK)

— "Like Lagarde, Sarkozy is now also accused of corruption of his own, and could face trial and

prison too. ... Meanwhile, Sarkozy himself thinks he can still become President again in 2017."

— "His immediate rival for the Republican party ticket to stand as head of state is Alain Juppé, a convicted criminal who in 2004 received an 18 month suspended sentence for misuse of public funds (It was reduced to 14 months on appeal)."

— Jacques Chirac, President of France for a full 12 years up until 2007. ... It was not until 2011 that Chirac was finally given a token two-year suspended sentence for diverting public funds, abuse of trust and illegal conflict of interest. (LİNK)

Önderlerin Etik Eğitimi. Küreselleşme sürecinin genellikle tek-yanlı ekonomik bir süreç olarak görülmesine karşın, süreç hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde politik önderlik etiği üzerinde etkili olmakta, etikten aşağı yukarı bütünüyle habersiz politik kültürün yüreğine dürüstlüğün yerleştirilmesine katkıda bulunmaktadır — aşamalı olarak. Despotlar dizginlenmekte, eğitilmekte ve kentlileşmektedir. Sonuç başka türlü yüzyıllara yayılacak etik eğitim sürelerinin kısalması, politik kinizmin indirgenmesi, özgürlüğe ve özgür insana güvenin yükseltmesidir. Rüşvet ve yolsuzlukları ekonominin doğasına özünlü sayan iş kültürleri etiğin her güçlü organizasyonun yüreği ve ekonomik performansın özsel koşulu olduğunu, aslında bütün bir ekonomik etkinlik ve ilişkiler dünyasının etik varoluşun yalnızca bir alanı olduğunu anlamaya başlamaktadır. Ama eşit ölçüde önemli olan şey politikanın yasa ile bir olduğunun, demokrasinin yasa egemenliğinin anlamdaşı olduğunun anlaşılmasıdır.

Alman Etiği: Yasadan Önce Führer. 1 Ekim 1936, Alman Yargıçlar Berlin'de Devlet Opera Evi'nde Nazi selamı vererek Hitler'e ve Almanya'ya bağlılık Andı içiyorlar. — Nazi Almanyasında Özel Tüze yürürlükte idi, ama Alman kanından gelenler için. Bunun dışında, Yasanın yeri Partinin keyfi istenci tarafından alındı. Yargıçlara "sağlıklı halk duygusu"na ("gesundes Volksempfinden") başvurmaları salık verildi. 1934'te ihanetlere ve özel "politik davalara" bakmak üzere "Halk Mahkemeleri" ("Volksgerichtshof") kuruldu. Polis gücü Tüzenin denetiminden çıkarıldı. Eğer Yasa ve Devlet arasında bir bağ, bir Logos varsa, Nazi Almanyası bir Devlet olmaya son vermişti.

15 Eylül 1935'te Nüremberg Yasaları ile Almanya yasa önünde eşitlik kavramını ortadan kaldırdı ve Reichsbürgergesetz yalnızca Alman kanından olanların yurttaşlık haklarının olduğunu kabul etti. "Alman Kanını ve Onurunu Koruma Yasası" ("Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre," Blutschutzgesetz) Alman toplumunu bir kast dizgesine çevirdi. Kan ve doğum ilkeleri doğaldır, tinsel değil.

Nazi Almanyası yasa ve etik arasındaki ilişkinin bire bir olmadığını, yasaların etik-dışı olabildiğini, türe dizgesinin bir baskı ve zulüm aracına dönüştürebildiğini gösterir. Pozitivizme göre yalnızca birer olgu olan pozitif yasalar vardır ve bir idea olan evrensel insan hakları yoktur. Ama pozitif yasalar gerçek olmadıklarını ortadan kalkarak tanıtlarlar. İdealin salt ideal olduğu için varolmaması gibi bir düşüncesizlik bir yana, idealin kendisi reel üzerindeki gerçek güç olduğunu gösterir.

Küreselleşme süreci özsel olarak etik gelişim süreci olduğu için, küresel kültür evrensel özgürlük değerlerine erişinceye dek tüm yerel geriliklerin arkada bırakılmasını ister. Gelişim ekonominin olduğu kadar etiğin de karakterini anlatan bir kavramdır. Ve etik de ekonominin istediği gibi gerçek evrenselliği ister. Dürüstlük, sorumluluk, saygı, güven değerleri, etiğin kendisi yerel bir fenomen değildir.

Küreselleşme daha şimdiden kaynakların ülkeler arasında daha etkili dağılımında, önemli üretkenlik ve gönenç artışlarının yaratılmasında, ortalama gelir ve ücret artışlarında ve eder

düşüşlerinde, ürün türlülük ve niteliğinde artışta sonuçlanmaktadır. Yine bilimde, uygulayımbilimde ve yenileşmede uluslararası işbirliğini yükseltmektedir. Öte yandan, küreselleşme ülkeler-arası ekonomik bağımlılığın artışı ile ekonomik bunalımların yayılışını da kolaylaştırmakta ve etik gerilik zemininde gelir eşitsizliğini daha da büyütmektedir. Kazanımları ve çözülecek problemleri ile, ekonomik küreselleşme etik ve politik küreselleşmeyi getirmek, politik gücün ve halkın buluşmasını da sağlamak zorundadır.

G7 Nedir?

The Dutch government is drafting a law that would limit golden parachutes to a maximum of 75,000 euros. France and Spain are also both raising taxes on severance packages. (link) (link2)

5 G7 Nedir?

1975'te petrol bunalımına tepki olarak maliye bakanları ve merkez bankası yöneticileri düzleminde kurulan G7 yalnızca patrisyenlere aittir ve başka türlü olamayacağını Rusya'yı üyelikten atarak göstermiştir.* Üyelerin tümü de büyük ve ileri ekonomiler kategorisine aittir, tümü de ancak II. Dünya Savaşından sonra politik olarak demokrasi kavramına daha kararlı olarak sarılan ülkelerdir. Anayasası 1947'de Douglas MacArthur tarafından dikte edilen Japonya** dışında, geri kalan üyeler (Fransa, Almanya, İtalya, Kanada, İngiltere ve Birleşik Devletler) Avrupa ülkeleri ya da Avrupa kökenli ve ağırlıklı olarak Protestan ülkelerdir.*** G7 küresel servetin %64'ünden (AB ile birlikte düşünüldüğünde, %70'inden) daha çoğunu (263 trilyon dolar) ve küresel GDP'nin %47'sini temsil eder. Grubun gündemi normal olarak ekonomik ve fiskal politika, ortak dış politika ve güvenlik politikası, ve küresel iklim değişimi sorunları tarafından doldurulmaktadır.

Apple's $85 million tax bill is a fraction of its almost $8 billion revenue (pdf)

• Uluslararası şirketler daha az vergi ödemek için birçok ortak teknik uygular. Yasa-dışı görünmeseler de açıkça etik olmayan bu eylemlerin nasıl yer alabildiğini anlamak kimi durumlarda insanın düşünme yeteneğinin ötesinde görünür. Olanaksız, giderek inanılmaz görünürler. Bu yollardan biri de kârların bir ülkeden alınıp daha az vergi uygulayan bir başkasına kaydırılmasıdır. Açıktır ki bu inanılmaz işlem, kârların ayrı bir nesne gibi oraya buraya gönderilmesi yasalar üzerine uzmanlaşmış tüzecilerin becerisidir. Pazar kapitalizasyonu kabaca 980 milyar dolar olan Apple Avustralya'daki müşterilerinden elde ettiği yaklaşık 2 milyar dolarlık kârı daha az vergi ödemesine olanak tanıyan İrlanda'daki bir ana şirkete aktardı. Sonuçta Apple Avusrtralya'da 85 milyon dolar vergi ödedi. Bu bütünüyle legal görünen ama etik olmayan tekil işlemin getirisi Apple'ın küresel vergi kaçırma işlemleri karşısında önemsiz görünür. Örneğin İtalya'daki yolsuzluk denemesinde Apple 2008-13 arasında İtalya'da üretilen 879 milyon euroluk kârı yine şirketin İrlanda'daki dalı üzerinden kayıtlandırarak İtalya'da elde ettiği kârı düşük gösterdi. Sonuçta Apple İtalya'da 318 milyon euroluk (477 milyon dolarlık) bir vergi cezası ödeyecek ve ayrıca 2015'ten sonrası için vergi yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği konusunda bir anlaşma imzalayacaktır. Apple henüz bir şirket-yurttaş değildir, açığa çıkarılamayan muazzam yolsuzluklar yapmış olması olasıdır, ve küresel bir hırsız olarak anılmaktan ancak unutkanlığımız nedeniyle bağışlanacaktır. (pdf).

Hükümetler düzleminde olmasına karşın hükümetler-üstü hiçbir yetkesi olmayan organizasyonun işlevi büyümekte olan dünya ekonomisinin sürekli olarak yenilenmekte olan ekonomik sorunları hakkında analiz yapmak ve çözüm politikaları formüle etmeye çalışmaktır. G7 ülkeleri 1975'ten 2015'e dek ekonomik politikaları tartışmak üzere her yıl toplanmış (toplam 41 kez) ve özel olarak maliye bakanları 1987'den bu yana yılda en az iki kez ve zaman zaman dört kez biraraya gelmiştir. 2016 zirvesi Japonya'da toplanacaktır.

*Rusya 1997'de kabul edilmiş (G7 böylece G8 olmuş), ama 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi nedeniyle gruptan çıkarılmıştır. Grup ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya, Kanada ve ayrıca AB'den oluşur.

**Japonya'yı militaristik yarı-saltık bir monarşiden liberal bir demokrasiye dönüştüren Anayasa II. Dünya Savaşından sonra 1947'de Bağlaşık Güçler Yüksek Komutanı Douglas MacArthur tarafından görevlendirilen Milo Rowell ve Courtney Whitney tarafından yazıldı. Kadın ve erkek yasal eşitliğini ilgilendiren madde Beate Sirota Gordon tarafından yazıldı. Anayasanın Giriş bölümünde "Bu anayasa tarafından Japon halkı için güvence altına alınan temel insan hakları insanın çağlar boyunca özgürlük uğruna verdiği savaşımın meyveleridir" sözleri bulunur. Japonya şimdiye dek insanlığın özgürlük uğruna verdiği savaşımın meyvelerini benimsemiş görünmektedir. Değişim tabandan değil, tepeden de değil, ama dışarıdan sağlanmıştır. Eğer egemenliğin "bütün" olduğunu düşünürsek, Japonya demokratikleşmenin, barışçıllaşmanın bedelini egemenliği ile ödemiştir. Madde 9: "Japon halkı sonsuz dek ulusun egemen bir hakkı olarak savaşı ve uluslararası anlaşmazlıkları çözüme bağlama aracı olarak zor kullanmayı reddeder."

***G7'nin dışına çıkarak, İnsan Gelişim İndeksine (HDI) göre 2015 yılı için en gelişmiş ülkeler sıralaması şöyledir: 1) Norveç, 2) Avustralya, 3) İsviçre, 4) Hollanda, 5) ABD, 6) Almanya, 7) Yeni Zelanda, 8) Kanada, 9) Singapur, 10) Danimarka. (https://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index). Dünyanın tek kent-devleti olan Singapur 1819'da Sir Thomas Raffles tarafından kuruldu.

G7 ve Etik

Küreselleşme ilkin başlıca iletişim ve ulaşım alanlarındaki teknolojik gelişimin bir yan-ürünü olarak görünür. Yüzeyde gerçekten de böyledir. Ama küreselleşme insanlığın ulaştığı gelişim düzeyinde bundan böyle etik-dışı kültürlere yer olmadığı, evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve politik özgürlüğün bütün bir kürenin etik biçimi olması gerektiği anlamına gelir. Bu özsel etik belirlenimler kolayca doğal bilincin yüzeysel gözleminden kaçar. Bu reel ayrıcalıkları yaşayanlar genellikle kendi kategorilerini tüm dünya için geçerli sayarlar. Ayrıcalıksızlar ise bu kategorilerin varlığından bile haberdar değildirler.

6 G7 ve Etik

G7 ülkeleri demokratik, gelişmiş ülkeler olarak kabul edilir. Bu bir ölçüde görelidir ve belirleyici karakterleri kendilerinin de etik olarak ve ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeler olmalarıdır: Ne ekonomileri ne de etik belirlenimleri insan potansiyelinin tam gerçekleşmesini anlatması gereken "gelişmiş" kavramını doyurmak için yeterlidir. Giderek pragmatizmin meşru bir felsefe olduğu yanılsaması içinde, ekonomik ve politik çıkarlar uğruna yeryüzünün arkaik despotları ile işbirliği yapmakta, ya da yine tam olarak aynı güdüler ile dünyanın geniş bölgelerini kaos ve trajedi içersine düşürmeyi göze alabilmektedirler.

G7 – G8 – G7: Despotizm İle Bir Deney. 1997'den sonra Rusya Başkanı Boris Yeltsin'in de katılımıyla grubun üye sayısı sekize yükselince grup G7 + ya da G8 olarak yeniden adlandırıldı. Çin Halk Cumhuriyeti grubun ekonomik ölçütlerine uymasına karşın, gelişmemiş bir ekonomi olduğu zemininde üyeliğe kabul edilmedi. 2 Mart 2014'te G7 ülkeleri "Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü çiğnemesini" kınadı. Kısa bir süre sonra, 24 Mart 2014'te, Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı ilhak etmesi üzerine Rusya gruptan çıkarıldı.

G7 önderleri

G7’nin 2014’te Kırım’ı ilhak ederek Ukrayna’nın egemenliğini çiğneyen ve ek olarak yolcu uçağı MH17’nin düşürülmesinde tetiği çeken olmasa da en son sorumluluğu taşıdığı kabul edilen Rusya’yı üyelikten çıkarmasına karşın, G20 aynı şeyi yapmadı. Eğer Rusya gruptan çıkarılacak olursa, arkasından insan haklarını en az eşit ölçüde çiğneyen Çin’in, giderek Hindistan’ın da çıkarılması gerekecek, sonuçta geriye G7’ye geri dönülecekti. G20 insan haklarını çiğneyen ve demokrasiye izin vermeyen ülkeleri de kapsamak üzere kurulmuştu. G7 açıktır ki salt gelişmiş ekonomilere sınırlı olan bileşimi nedeniyle küreselleşmenin problemlerini ancak G7’yi ilgilendirdikleri düzeye dek ele alabilir. G7’nin G20’ye genişletilmesi G13 ülkelerini doğrudan doğruya etik problemler ile yüz yüze getirme olanağını taşır.

G7 ve eleştirmenleri. G7 hiç kuşkusuz ciddi çözümlemeye, yaratıcı ve yapıcı eleştiriye gereksinim duyan çekirdek bir organizasyondur. Ama G7’ye yönelik eleştirilerde bir içeriksizlik vardır. 2015’te Bavyera’da 1008 metre yüksekteki Schloss Elmau otelinde yapılan dorukta 7.500 barışçı göstericiden 300 kadarı toplantı yerini kuşatan 3 metre yüksekliğinde ve 7 km uzunluğundaki güvenlik bariyerine ulaşmayı başardı. Bölgede güvenlik 20.000 kadar polis tarafından sağlanıyordu. Protestocular şunu sordular: “G7’nin bütün dünyayı etkileyecek kararlar alması meşru mudur?” Göze aldıkları büyük sıkıntıdan ve güzel bir spordan sonra, göstericiler yalnızca “dünyayı etkileyen” kararların alınmasına karşı çıktıklarını bildirdiler. Dünyayı etkilemeyen kararlar alma konusunda hiçbir sorunları yoktu. Alınan kararların neler olduğunu bile sormadılar. Bütün işlem dürtüsel bir hava taşıyordu. Eylemciler dünyayı etkilemeyen karar almamanın bile dünyayı etkileyen bir karar olduğunu düşünmediler. Kendileri eylemciler olsalar da, görünürde sanki yalnızca genel olarak eyleme karşı çıktıklarını göstermeyi istiyorlardı.

G20 ve Küreselleşme

Ekonominin etik karakteri sömürü, yolsuzluk, rüşvet, dolandırıcılık gibi etmenleri dışlar. Bu etmenleri "kapitalizm" olarak bilinen ideolojiye ve bu ideolojinin yaratıcıları ve uygulayıcıları olan etik-öncesi ve etik-dışı karakterlere bırakabiliriz.

7 G20 ve Küreselleşme

Dünyanın en büyük ekonomik gücü olan Avrupa Birliği’nin ve ABD’nin küresel ekonomik gelişimde önderliği üstlenememelerinin nedeni büyüme hızlarının gelişmekte olan ekonomiler ile göreli olarak düşüklüğü ve böylece küresel büyümeye katkılarının azalmakta olması değildir. Küresel ekonomiye önderliğin ölçütleri salt ekonomik büyüklük değil, yatırım gücü ve teknolojik üstünlük de değildir. Küreselleşmenin öndere gereksinimi yoktur. Ancak ve ancak yurttaş toplumunun terimlerinde gelişebilecek olan küreselleşme süreci politik önderlik kavramının kendisini arkaikleştirmiştir.

Küresel ekonominin gelişim için başka ekonomilere izlenecek politikalar dikte etmesi gereken önderlere gereksinimi yoktur. Aslında ekonominin kendisinin etik üst-yönetim dışında herhangi bir karışmaya gereksinimi yoktur. Ve AB ve ABD’nin kendileri henüz etik sorunlarını çözme sürecinde olan alanlar iken, dünyanın geri kalanına etik olarak örnek olacak durumda değildirler. Küresel üst-yönetim küresel ekonominin yönetimi, ya da ekonominin planlanması gibi birşey değildir. Ekonominin gereksindiği önderlik etik kültürün kendisidir, ve büyümek zorunda olan ekonomi ancak etik normların kendilerinin önderliği altında büyüyebilir.

Küreselleşme sürecinde başkalarının geleceğini belirleyen örgütler, güçler, süper güçler yoktur. Tersine, özsel olarak etik gelişim olan süreçte böyle rolleri üstlenmeyi isteyebilecek hükümetlerin kendileri eğitilmekte, önderlik denebilecek herşeyin kendisi küreselleşmektedir. Çünkü

küreselleşme ancak evrensel insanlık değer ve normlarına doğru gelişen bir süreç olarak olanaklıdır. Özgürlük bilincinin büyümesi önder gereksiniminin küçülmesini getirirken, tarihin kendisine karışma kibri içinde olan despotik ideolojiler bir yana süpürülmekte, küresel etik-yönetiminin güçlenmesi ekonominin kendisine etik bir karakter kazandırmaktadır. Küreselleşme süreci erekseldir, insan gizil değerinin edimselleşmesi, evrensel İstencin kendini kendi ussallığının kaynakları ve gücü yoluyla şekillendirmesidir.

Eğer küreselleşme salt iletişim, bilişim, ulaşım ve üretim alanlarındaki teknolojik gelişmelerin terimlerinde belirlenen bir süreç olsaydı, Çin, Hindistan, Rusya ve Suudi Arabistan gibi üyeleri ile G20 küreselleşme hedefinin güçlü, aslında en güçlü sözcüsü olurdu. Ama eğer küreselleşme evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü ve evrensel politik özgürlük terimlerinde erişilecek bir hedef ise, G20 için küresel gelişimin özgür karakterini kavramak yerine getirilmemiş moral bir ödev olarak durmaktadır. Gerçekten küresel bir karakter ve etkerlik kazanabilmek için, G20 kendi içinde etik normların birincilliğini tanımak zorundadır. G20 hiç kuşkusuz insan haklarını, duyunç özgürlüğünü ve demokrasiyi gereksiz göstermek ve zayıflatmak için kurulmamıştır. Ama G20'nin sergilediği kültürel çoğulculuk tablosu, tüm normları eşdeğerli gören etik ve politik görelilik ruhu bu değerleri açıkça reddeder. Gerçekte, bu etik ve politik türlülük içinde, G20 modernleşmeyi bile temsil etmez çünkü bir "gelişim" süreci olarak modernleşme özsel olarak etik-ekonomik gelişimdir, ve etik-ekonomik gelişim ise özgürlük temelinde olanaklıdır.

Yeryüzünün ekonomik görünümüne yüzeysel bir bakış bile ekonomik olarak geri kalmış ya da gelişmemiş ülkelerin etik olarak da geri kalmış olduklarını gösterir. Bu geri kültürlerin politik ortak paydaları despotizmdir. Despotizm tiranlık değildir. Yalnızca özgürlük bilincinin bulunmayışı ile, kültürün tarihsel pıhtılaşmışlığı ile karakterize edilir. Despotik ülkelerde hiç kuşkusuz şu ya da bu düzeyde devlete benzeyen politik yapılanmalar vardır. Ama böyle devletlerin yasaları insan hakları ile uyum içinde değildir. Tam tersine, böyle devletlerin yasaları sık sık özgürlükleri ve yenilikleri yasaklamak ve kısıtlamak için işletilir. Nüfusun özgürlük bilincinden yoksun olması politik bilinçten de yoksun olması demektir ve bu kültürlerde halkın şu ya da bu yolda örgütlenen egemen güç tarafından yönetilmesi işlerin olağan durumudur. Aslında despotizm bu kültürlerin sürdürülebilirliğinin biricik yöntemidir. Kültürel türlülüğün, kültürel çoğulculuğun potansiyel çatışma zemini olduğu düzeye dek, despotik erk toplumsal dağılmayı, anarşiyi önlemenin biricik yoludur. Despotik devletlerin modern demokratik devletlere dönüşümü dünyalarından habersiz halkların özgürlük bilincini kazanmasını gerektirir. G20 bugünkü yapılanışı içinde demokratikleşmeye ve insan haklarının savunusuna bütünüyle ilgisizdir.

1975'te kurulan G7 "açık demokrasi, bireysel özgürlük, toplumsal ilerleme" özsel ilkelerini küresel olarak yaymayı kabul ederken, 1999'da kurulan G20 ise demokratik olmayan ülkeleri kapsadığı düzeye dek yine içine aldığı G7 ile hiçbir benzerliği olmayan usdışı bir yapılanma taşır. G7 yurttaş toplumu karakteri ile sürekli etik ve ekonomik gelişime açıktır, yasalarını ve etik belirlenimlerini engelsizce iyileştirecektir. G20 ülkeleri yurttaş toplumu karakterini kazandıkları, insanların hak eşitliği düzleminde yurttaş niteliğini kazandıkları düzeye dek etik-politik gelişime yetenekli olacaklardır. Bu olmadıkça, etik gelişim olmadıkça, ekonomi ve toplum çakışmayacak, ekonomi toplumun ekonomisi olmayacak, Çin durumunda olduğu gibi Devlet ekonomi ve toplum arasında duracak, Devlet ekonomiye ve topluma karışacak, ve yanlış karışacaktır.

Etik gelişimi dışlayan tek-yanlı ekonomik büyüme görünüşü, bilindiği gibi, "ekonomik bunalımlar" ya da "çöküntüler" denilen problemlerin kaçınılmazlığının güvencesidir. Küreselleşmenin ilerlediği düzeye dek, kaçınılmaz olarak küresel ölçekte yaşanacak olan çatışmanın hafifletilmesi olanağı etik

gelişimin, insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasinin gelişimine bağlıdır. Despotizmin elinde kitle yoketme silahlarının bulunması ve çoğalmakta olması olgusu dikkate alındığında, çatışmayı önleyecek biricik çözümün küresel demokrasinin gelişiminde yattığı açıktır.

Ekonomi Sözleşme Üzerine İşler, Sözleşmenin Çiğnenmesi Üzerine Değil

Ekonominin etik karakteri sömürü, yolsuzluk, rüşvet, dolandırıcılık gibi etmenleri dışlar. Bu etmenleri “kapitalizm” olarak bilinen ideolojiye ve bu ideolojinin yaratıcıları ve uygulayıcıları olan etik-öncesi ve etik-dışı karakterlere bırakabiliriz.

Kapitalizm Kapitalin Birincilliğidir

“Kapitalizm” terimi kapitalin etik üzerindeki birincilliğini anlatmak için ve kapitalin kendi başına davranan ve insana egemen olan bir fetiş olduğunu kabul eden bakış açısı tarafından kullanılır. Bunun dışında düşüncesizce kullanılan boş bir sözcüktür.

Ekonomi = Kapitalizm?

“Ekonomi = kapitalizm” denkleminin usdışı karakteri kavranmadıkça, yurttaş toplumunu “kapitalist toplum” olarak gören anlayış düzeltilmedikçe, özgürlükten, istençten ve dolayısıyla etikten söz etmek boşuna olacaktır. O zaman ekonomi, toplum ve devlet "kapitalistlerin" hırsına teslim edilebilir, etik “kapitalist etik” olarak varolmayı sürdürür, ve entellektüelin elinden biricik uğraşı olan boş konuşma alınmamış olur.

G20 ve Doğmakta Olan Ekonomiler

Kapital etmenine tam özgürlük kazandırmak isteyen ve onu insan istencinin üstünde gören liberteryanizm ironik olarak istenci, ahlakı, etiğin kendisini üstyapı kurumları olarak gören materyalizmin dilini kullandığının bilincinde değildir. Liberteryanizm yurttaş toplumunun hükümeti ve hiçbirşey kapitalizme karışmamalıdır der. Marxizm yurttaş toplumu diye birşey yoktur ve kapitalizme karışacak bir özgür istenç saçmadır der.

8 G20 ve Doğmakta Olan Ekonomiler

G20 ülkeleri “doğmuş ekonomiler” olarak görülmeleri gereken G7 ülkelerinin yanısıra, “doğmakta olan/emerging” ekonomileri de kapsamına alır. Son yıllardaki IMF ve World Bank raporlarına göre, doğmakta olan ekonomiler doğmuş olan ekonomilere göre daha dinamik bir gelişim göstermiştir. 2011 ve 2015 yılları arasında ortalama oranlar birinciler için %1,9 ve ikinciler için %6,2’dir. Ama bu ülkeler yalnızca ekonomik olarak değil, etik olarak da modern tarihe doğmakta olan ülkelerdir, ve bu olgunun sayısal olmaması nesnelliğini geçersiz kılmaz. Politik olarak ilk kez demokratik yasa egemenliğini, kendi istençlerinin anlatımı olan yasaların egemenliğini tanımanın yoluna girmeleri, örneğin Çin’de olduğu gibi ilk kez mülkiyet özgürlüğünü ve kişiler olarak sayılma hakkını elde etmeleri, Hindistan’da olduğu gibi kast dizgesinin zulmünü hafifletmeye başlamaları ekonomik büyüme olgusu karşısında daha önemsiz olgular değildir.

G7 ve Doğmakta Olan Ekonomiler (E7)

Bu kültürlerde bir zamanlar etik olan herşeyin temsilcisi olan gelenekler ironik olarak aile yaşamında, toplumsal ve politik yaşamda etik-dışı herşeyin kaynağı ve destekleyicisi olmaya başlarken, eski kültürden arta kalan usdışı alışkanlıklar modernleşmenin kendisine karşı direnmektedir. Ama bu çatışma olgunun doğasında yatar ve modernleşme tutucu geleneğin kendisinin kendi içinde taşıdığı bir olanaktan başka birşey değildir.

Modern etik salt bilinçsiz bir alışkanlıklar yapısı değil ama kendinin bilincinde olan özgür etiktir. Modern etik aynı zamanda doğmakta olan bir etik, etiğe uygun olanın ve etik-dışı olanın bir çarpışmasıdır. Süreçte etik-dışı olan herşey varlığını özgürlüğe değil, tam tersine özgürlüksüzlüğe, henüz bütünüyle yenilmemiş olan alışkanlıkların gücüne borçludur.

Doğmakta olan ekonomiler aynı zamana doğmakta olan etiklerdir ve ilk kez tanışmaya başladıkları ve neredeyse coşkuyla, giderek tutkuyla sarıldıkları bu varoluş biçimi onlara bütünüyle dışarıdan sunulan bir yaşam armağanıdır.

G20'nin ortak gündeminde evrensel insan hakları, yasa önünde eşitlik, demokrasi, duyunç özgürlüğü gibi sorunlar bulunmaz ve dikkate alınmaz. Yerkürenin bu engin topraklarında ekonomi ve etik birbirine ilgisiz alanlar olarak kabul edilir. Gene de G20 bu yanıyla küreselleşme sürecinde geriye doğru bir adımı temsil etmez. Tersine, G20 kendinde kendini de ortadan kaldırmaya yazgılanmış bir etik pota olma karakterini taşır. G20 bir problemdir, ve problemler çözülme olanakları dolayısıyla problem olma karakterini taşırlar.

G20 ve Etik

Romania, Bulgaria and Croatia are the most corrupt countries in the EU, according to a new European Parliament study which reveals that corruption throughout Europe is costing almost £800 billion a year ... which equates to 6.3 per cent of overall EU-28 GDP. (LİNK)

9 G20 ve Etik

Geri etik etik-dışıdır. Etik kültürler için değil ama insanlık içindir. Hiç kuşkusuz geri kültürlerin de etik normları, aile ve toplum yapıları, giderek politik yapıları, devletleri bile vardır. Ama bu yapılar evrensel etiğe, ideal etiğe, bir süreç olarak etiğin ereğine karşılık düşmez. Geçicidirler, ve böyle olduklarını ortadan kalkarak ve daha yüksek biçimlere geçerek tanıtlarlar. Bu etiğin süreç olmasının anlamıdır. Etik ailenin, toplumun ve devletin harcıdır. Ama aynı zamanda geleneksel sağlamlık daha yüksek etiğe doğru değişimin olanağı olan özgürlüğün önündeki başlıca engeldir.

G20'in etik bir karakter taşıdığı söylenemez çünkü üye ülkelerde hüküm süren "kast etiği,""komünist etik" gibi bir bileşimler en iyisinden bir oxymoronun gücünü taşırlar. Hindistan ve Çin 2,5 milyar gibi dev bir insanlık kütlesi ile ekonomik yoksulluğun yanısıra etik yoksulluğun da içindedir. Tarihsel ilerlemenin dışında ve gerisinde kalmak tarihe yük olmaktır, ve etik gerilik kendini ekonomik gerilik olarak da gösterir.

Eğer G20'in demokrasileri ve diktatörlükleri birlikte kapsadığını dikkate alırsak, açıktır ki G20 yerkürenin kültürel-çoğulculuğunu yansıtmakta, giderek insanlığın bütün tarihini tek bir noktada, tek bir zaman kıpısında, tek bir masa çevresinde yoğunlaştırmaktadır. Bu küresellik hiç kuşkusuz salt coğrafi bir küreselliktir, herhangi bir etik değerden yoksundur, ve ülkelerin başkanlar düzleminde temsil edilmesi organizasyona politik bir güç ve etkerlik vermek için yeterli değildir. Kollektif bir istenç olmadığı için kollektif eylem yeteneğinde değildir. Aslında istençsiz olduğu denli de eylemsizdir.

Küreselleşmenin karşılaşmakta ve karşılaşacak olduğu problemler etiğin kendisinin bir süreç olmasından kaynaklanır. Yaşamın evrensel dürüstlüğe, doğruluğa, karşılıklı güvene ve güvenliğe doğru gelişimi etiğin kendisinin ereği evrensel İyi olan bir süreç olmasına bağlıdır. Bu düzeye dek, etik gerilik etik bozulma ile aynı şey değildir. Yaşanan ekonomik bunalımlar en sonunda moral ve etik geriliklerin sonuçları olduklarını göstermekte ve yeni, daha ussal yasal düzenlemeler ile karşılanmaktadır. Yasaların kendilerinin sürekli değişmeleri ve yenilenmeleri pozitif doğalarına,

tarihsel ve kültürel koşullanmışlıklarına bağlıdır. Bu sınırlanmışlıkları içinde eskirler, özgürleşme için engeller olurlar, ve ortadan kaldırılarak yerlerine göreli olarak daha iyileri getirilir. Bu değişim olgusunun kendisi toplumun etik dinamiğinin ve gelişiminin, özgür bir toplum olduğunun bir göstergesidir. Bu düzeye dek kültürel geleneklerin ve alışkanlıkların sağlamlığı en iyisinden yerinde sayma, tutuculuk ve geri kalma anlamına gelir ve hiç kuşkusuz bir üstünlük değil ama bir üstünlük yoksunluğudur.

Doğumunu bir ekonomik-etik bunalıma borçlu olan G20'nin herhangi bir ekonomik yasama yetkisi ya da hükümetlere karışma gücü yoktur. G20 ekonomik çözüm ve önerilerini ancak etik bir karakter taşıdıkları düzeye dek ortaya sürebilir. Bu nedenle bir öneri üretemez. Ekonomik "üst-yönetim" (ecnomic governance) denebilecek olan şey gerçekte hiçbir biçimde ekonomiye karışma, ekonomik planlama ya da ekonomik bir yasama gücü değil, ama etik ilkeli bir üst-yönetimdir (ethical governance) ve bir ekonominin etik ilkeler üzerine yönetimini imler. Bu düzeye dek, gerçekte ekonomik etkinliği yerine getirenlerin kendilerinin istencidir.

Görüngü ve Realite. G20'nin 2015 Antalya doruğuna katılanlar. G20 toplantılarında bir kural olarak demokratlar ve yarı-demokratlar, tam-despotlar ve yarı-despotlar, ilhakçılar, evrensel insan haklarını tanımayanlar ve çiğneyenler, yolsuzluk ve rüşvetçilik yapmış ve yapmakta olan önderler tam bir eşitlik ruhu içinde buluşur ve rock starlarını imrendiren görkemli gösteriler sunar. Organizasyon başlıca küreselleşmenin nasıl olmayacağını belgeleyen bir kültürel-çoğulculuk tablosu sergiler ve bununla küreselleşmenin başlıca ne tür engelleri aşmak zorunda olduğunu vurgular.

Politik yapısal türlülüğü ile, G20 kendinde etik bir amaç taşımasına karşın etik bir karakter taşımaz. "Grup" olmak bir amaç taşımayı, dolayısıyla etik olmayı gerektirir. Ve G20'nin amacı ekonomiyi geliştirmeye ve bunalımlardan korumaya katkıda bulunmaktır. Ama G20 bileşimindeki tutarsızlıklardan ötürü ekonomiyi etikten soyutladığı düzeye dek, etik olmaksızın, aslında etiği çiğneyerek ekonomik sonuç elde etmeyi istemek zorundadır. Oysa etik olmaksızın ekonomi sanaldır, gerçek bir ekonomi niteliğini taşımaz. İnsan istencinden ve özgürlüğünden başka etmenler tarafından, etik gerilik ve politik baskı tarafından, eşitsizlik ve haksızlık tarafından, yolsuzluklar ve rüşvet tarafından ayakta tutulur ve sürdürülür. Böyle "ekonomiler" etik gelişime doğru yön değiştirmedikçe yalnızca çözülmeye ve çökmeye doğru ilerler.

G20'nin üyelerini sınıflandıran "gelişmiş ülke" ve "gelişmekte olan ülke" kavramları arasındaki ayrım gelişmiş ya da endüstrileşmiş ülkenin yüksek derecede gelişmiş bir ekonomisinin ve ileri teknolojik altyapısının olması, gelişmemiş ülkenin bu bakımlardan geri ya da çok geri olmasıdır. Ama diktatörlük altında bile göreli olarak gelişmiş bir ekonomi ve göreli olarak ileri bir teknoloji olanaklıdır. İkisi de etik ile biricik ilgileri onu ortadan kaldırmak olan acımasız diktatörlükler olarak Nazi Almanyası ve Sovyet Rusya H-bombası yarışında ve uzay yarışında, aslına başka birçok teknolojik konuda özgür Batıyı, aslında onun kurtarıcısı olan ABD'yi geride bırakmayı başarmışlardı. Bu onları "gelişmiş ülke" yapmak için yeterli olmadı. Etiği yadsımalarının bedelini ortadan kalkarak ödediler.

Asya Holokostu olarak da bilinen Japon savaş suçları Shōwa dönemi adı verilen "aydınlık barış/uyum dönemi" sırasında işlendi. Dönem aslında Japonya'nın imparatorun kendisi çevresinde militarizme, totaliterliğe ve faşizme dönmesi ile karakterize edilir. Bu aydınlanmış uyum döneminde, Japon Silahlı Kuvvetleri tarafından öldürülen sivillerin ve savaş tutsaklarının sayısının 10 ile 14 milyon arasında olduğu hesaplanmaktadır. Japon saldırganlığının ne kadar acımasız olduğunu gösteren sayısız insanlık-dışı eylem arasında, özellikle Nanjing kitle kıyımı ve kentin

uğradığı vahşet Nazilerin insanlık suçlarını gölgede bıraktı. Japonya önce Çin'i ve Çin-Hindi ülkelerini ele geçirecek, sonra Avusturalya, Hindistan ve Asya'nın bütünü fethedilecek ve sonunda Japon Dünya İmparatorluğu kurulacaktı. (Ayrıntı için, Wikipedia, Japanese war crimes.") Japon etiğinin özellikle övülen yanı eskiliğidir. Eğer gerçekten bu kadar eski ise, bundan iki bin yıl önceki Japon etiğine etik demenin olanaklı olamayacağı sonucu çıkar. Modern demokratik Japonya Japonların kendilerine Douglas MacArthur'un bir armağanıdır.

Reverse-engineering teknolojisi ve despotizm arasındaki birlik insan haklarını tanımayan bir kültürün kitle yoketme silahları ile donatılması anlamına gelir. İmparatorluk Japonyası yirminci yüzyılın ilk yarısında uçak gemileri, denizaltılar vb. üretebilmesine karşın, nükleer bomba yapabilecek bir teknolojiden yoksundu. Kuzey Kore bugün böyle bir olanağın, despotizmin ve teknolojinin buluşmasının ne anlama gelebileceğini gösterme çabası içindedir.

Ekonomik olarak gelişmiş ülkeler kendi aralarında göreli olarak yüksek bir etik türdeşlik düzeyi de gösterirler: İnsan hakları, demokrasi, duyunç özgürlüğü açısından aralarındaki ayrımlar ilgisizdir ve ABD örneğinden sonra şimdi AB olarak kendilerini tek bir politik yapıya, tek bir anayasaya, tek bir devlete doğru örgütleme sürecindedirler. Gelişmemiş ülkeler ise türdeşlikten bütünüyle yoksundur, yerel-tarihsel kültürleri ile bir kültürel-çoğulculuk tablosu sergilerler ve ekonomik gerilikleri etik gerilikleri ile birlikte gider. Açıkça insan haklarını çiğneyen diktatörlüklerden eşit ölçüde usdışı gelenek kültürlerine dek, insanlığın tarihte üstlendiği şekillerden anakronistik bir kesit sergilerler. Aralarında bir birlik ancak potansiyel çatışmaların ve sıcak savaşların askıya alınabildiği düzeye dek olanaklıdır.

Demokrasinin gelişmişlik düzeyinin en güvenilir ölçütlerinden biri demokratik ülkeler arasında sorunların zor ve şiddet yoluyla değil ama düşünme ve konuşma yoluyla çözüme bağlanması iken, ve böyle olarak demokrasiler arasında savaşın tarihe karışmış olmasına karşın, despotik kültürlerin son çözüm için bildikleri ve başvurdukları biricik yol zor, şiddet ve en sonunda savaştır. Onların ulus-devlet ve egemenlik kavramlarının üzerinde dünya tarihinin şiddet mahkemesinden daha yüksek hiçbir mahkeme, insan haklarının ve barış istencinin uygar gücü yoktur.

Eğer ekonomik gelişme etik gelişme ile bir ve aynı ise, Asya için “yüksek umutlar” besleyen G7 önderleri ve sık sık “very happy” olduklarını dile getiren G13 önderleri politikalarını Asya’nın özgürleşme ve etik gelişme sürecine indekslemek zorundadırlar. Yoksa buluşmalarında birinciler boş konuşurken ikinciler çay servisi yapmak ve dinlemekle yetinmek zorunda kalacaklardır. 4 milyarın üzerindeki nüfusu ile bir kültürel-çoğulculuk ve etik-görelilik okyanusu olan Asya salt kendisi için değil bütün bir yerküre için problemdir. Ve yalnızca etik bir problem değil, ama teknolojik bir problem olması da olasıdır.

İnsan Gelişim İndeksi

Ekonomi hiçbir durumda belirleyici değildir çünkü kendisi belirlenir. Belirlenme, başka istencin altında durma kölelerin en bayıldığı şeydir çünkü onları sorumluluktan bütünüyle bağışlar ve talihsizliklerine kendilerinin değil ama başkalarının yol açtığı düşüncesi ile avunmalarını sağlar. Aralarında Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Picasso, Stalin Barış ödülünü alan Pablo Neruda ve Nazi parti üyesi Heidegger gibileri de bulunmak üzere sayısız entellektüel köleliğin ve tiranlığın savunusunu yapmış, ve yaptıklarını insanlık adına yaptıklarına inanarak yapmışlardır.

10 İnsan Gelişim İndeksi

Gelişme sorununu birincil olarak “ekonomik altyapı” terimlerinde almak modern yurttaş

toplumunun özsel karakteri olan özgürlüğü ve istenci reddetmektir. İnsan Gelişim İndeksi (HDI, Human Development Index) bu materyalist düşüncesizliği iyileştirmeyi amaçlar ve "gelişim" kavramını "yaşam süresi beklentisi, eğitim ve kişi başına gelir" terimlerinde tanımlar. Herşeye karşın, ilk iki terim üçüncünün, ekonomik terimin fonksiyonlarıdır ve "kişi başına gelir" bileşeninin yüksek olduğu yerlerde eğitim ve sağlık indeksleri de normal olarak yüksektir. "İnsan Gelişimi" kavramının içeriği yalnızca sağlık, okul eğitimi ve kişi başına gelir terimlerinde tanımlanmayı kabul etmez. Bu enteresan yönteme göre, Rockefeller, Carnegie, JPMorgan, Donald Trump gibi insanları en gelişmiş olanlar arasında, ve diyelim ki Sokrates, Mozart, Dostoyevsky gibi insanları en az gelişmiş olanlar arasında yerleştirmek gerekecektir.

Bu indekste kritik parametrenin "eğitim" olmasına karşın, terimin tanımı özellikle "yıl" birimi ile ölçülen okul öğretimine indirgenir. Oysa eğitim yalnızca okula sınırlı değildir. Etik eğitim ya da çocuğun hak ve ahlak boyutlarında kazanacağı etik karakterin biçimi bütününde aile, toplum ve devlet yapılarının bir bileşkesidir. Bu düzeye dek tutucu gelenek kültürlerinde eğitim birincil olarak kültürün kendisinin yeniden-üretimine, insan gizilliğinin tam gelişiminin engellenmesine ve güdük karakterler üretmeye hizmet eder, yürürlükteki geleneksel geriliğin sürdürülebilirliğinin güvencesi olur. Gelişmemiş ülke gelişmemiş insanlarından ötürü geridir. Gelişmekte olan ülke değişmekte olan ülkedir, ve burada ilgili olan değişim dünyanın değil ama birincil olarak insanın değişimidir. İnsanın değişimi başkasının değil insanın kendisinin sorunudur. Ancak değişen, ancak eğitim yoluyla özgür bireyselliğe gelişen insanın dünyası ona uygun olarak değişir ve gelişir. İnsan çevresinin ürünü olamayacak denli değerlidir, çünkü doğası özgürlüktür.

İnsan Gelişim İndeksi (HID) yaşam süresi, eğitim ve kişi başına gelirin bileşik bir istatistiğidir. İndeks ayrıca 185 ülkeyi gelişmiş, gelişmekte olan ya da az-gelişmiş olarak ayırdetmede de kullanılmaktadır. Sıralamada Japonya 20, Fransa 22, Rusya 50, Küba 67, İran 69, Türkiye 72, Çin 90, Hindistan 130'uncudur.

İnsan Gelişim İndeksi (2015). Özel olarak G20 ülkeleri için sıralama şöyledir: 2. Avusturalya; 6. Almanya; 8. ABD; 9. Kanada; 14. İngiltere; 17. Güney Kore; 20. Japonya; 22. Fransa; 27. İtalya; 26. İspanya 39. Suudi Arabistan; 40. Arjantin; 50. Rusya; 70. Türkiye; 74. Meksika; 75. Brezilya; 90. Çin; 111. Endenozya; 116. Güney Afrika; 130. Hindistan (List of countries by Human Development Index).

Ülkelerin Çok Yüksek İnsan Gelişimi, Yüksek İnsan Gelişimi, Orta İnsan Gelişimi ve Düşük İnsan Gelişimi olarak dört geniş gelişim kategorisine göre sınıflandırması.

Aile, toplum ve devlet boyutlarında, insan gelişimi kavramının anlatması gereken şey etik gelişimdir. Önce ekonominin gelişmesi ve ancak bundan sonra insanın etik karakter kazanması beklentisi yalnızca insanın moral niteliğini gözardı etmekle kalmaz, ama onu bütününde siler. Devlet gelişmemiş insanlarını geliştirmede çoğu kez çaresizdir çünkü despotik devlet bile en sonunda kendi uyruklarının, henüz bireyselliklerinin bilinçsizi olan insanların istençsizliğinin bir fonksiyonudur. İnsan Gelişimini ölçmek için gerçek birimler (1) evrensel insan haklarının tanınması, (2) duyunç özgürlüğü ya da laiklik, ve (3) demokrasidir (devletin ve yurttaş toplumunun birliği).

Modernleşme ve Demokratikleşme. Demokratikleşmenin mi modernleşmeyi izlediği yoksa tersinin mi doğru olduğu çekişmesi bu iki kavramın bir ve aynı olgunun iki yanı olduğunu gözden kaçırır. İkisi de insanlığın ussallaşmasının ve özgürleşmesinin belirişidir. Modernleşme yalnızca yenileşmeyi anlatır ve burada eski olan şey, demokratik olmayan şey bir hak eşitsizliği düzeni olan, insanın bir

kişi ve birey olmasına izin vermeyen geleneksel toplumsal yapılardır. Etik değişim geleneğin pıhtılaşmasını çözündürecek duyunç ve istenç özgürlüğünü gerektirir. Bu etik özgürlük olmadığında, ve despotik toplumsal ve politik yapının sürdürülmesi ile, modernleşme yalnızca şeylerin modernleşmesi, yalnızca dışsal modernleşmedir. Despotik modernleşme moral sorumluluktan yoksundur.

Bir gelenek kültüründe yönetilenler gibi yönetenler de herşeyden önce kültürlerinin bir parçası olduğu dünyanın durumunun bilincinden yoksundur. Modern aile, toplum ve devlet yapılarını, bütün bir modern etiği doğallıkla yabancı görürler çünkü özgürlüğe yabancıdırlar, ve kendi normlarının ötesinde olanı ancak kendi normlarına indirgeyerek ölçüp biçebilirler. Kendi geriliklerini değerli saydıkları için, olmayan öz-değerleri ile gurur duyar, ve özgürlüğü kötü ve tehlikeli görürler. Bu kültürün düşünme düzeyini temsil eden despotik entellektüel için özel mülkiyet, özel girişim, özgür ekonomi suçtur. Ama bütün bunlar ilk izlenimdir.

Yoksul oldukları denli de öz-bilinçsiz olan bu ülkelerde ekonomik büyümenin tetiklenmesi onlara dışsal bir olaydır ve anlayışlarının üzerinde ve ötesinde işleyen bir tarihsel sürecin edimidir. Muz yetiştirmeye, petrol çıkarmaya başlarlar, yabancı kapitale açılırlar, ve moral ve etik değerleri sarsılmaya, kültürel yapıları bozulmaya, alt üst olmaya, değişmeye başlar. İlkin düşman saydıkları kapitale kapılarını açar ve ilkin emperyazim olarak gördükleri şey ile kucaklaşırlar. Çin'de yabancı doğrudan yatırım 2013'te $24,1 milyara ulaşarak Çin'i dünyanın en büyük yabancı doğrudan yatırım alıcısı yaptı (ABD ikincidir). Bir zamanlar "emperyalizm" dediği etmen Çin'in dört bin yıldır süren despotik uyuşukluğunu ve yoksulluğunu bozmuş, dünyanın ve tarihin en kalabalık olduğu denli de en ilgisiz olan ülkesini küreselleşme sürecinin birincil problemlerinden biri düzeyine yükseltmiştir.

Ama salt ekonomik büyüme salt sanal gelişimdir. İnsanlar korku ve baskı kültürü içinde de çalışıp üretebilirler, giderek Sovyet Rusya durumunda olduğu gibi H-bombasının üretimi ve uzay teknolojisi yarışında birinci de olabilirler; herhangi bir etik karakter kazanmaksızın mekanik olarak üretim sürecine katılabilir ve etik gerilik içinde ekonomik göstergeleri yükseltebilirler. Burada iki nokta öne çıkar. Bu gelişme kendinde gelişme değil ama ödünç gelişmedir. Ve etik-dışı kültürün ve ödünç teknolojinin bileşimi uğursuz bir bileşimdir.

Modernleşme demokrasinin gelişimi ile birlikte gider. Ama demokratik gelişim yalnızca oy sandıklarının sayısının arttırılması değildir. Demokrasi kendi duyunçları ve istençleri ile yargıda bulunan, karar veren ve eylemde bulunabilen özgür insanların özgür yurttaş toplumunu gerektirir. Demokrasi etik gelişimin politik anlatımıdır. Etik gelişim olmaksızın, yaşamlarında kendi istençlerini egemen kılan insanların bir toplumu olmaksızın ortada yalnızca az gelişmiş, çok az gelişmiş, aslında neredeyse hiç gelişmemiş bireysellikleri ile halklar, yığınlar, kitleler vardır ki, bunlar, tıpkı onların çocuksu istençlerini temsil eden çocuksu önderleri gibi, hiçbir zaman gerçekte neyin yer almakta olduğunun bilincinde değildirler. Ve katlanması olanaksız durumlarına ancak bu bilinçsizlik yoluyla katlanabilmektedirler.

Modernleşme 'Batılılaşma' değildir çünkü modernleşme tikel bir kültüre öykünme değil, bir ideale, bir ereğe doğru gelişim, bir kültürler çoğulluğunun eksiksiz uygarlığa doğru biçimlenmesidir. Evrensel özgürlük bilincinin doğuşundan bu yana, Batının kendisi de henüz aynı ereğe doğru gelişmekte, yer yer ortaçağ gelenek kültürlerini andıran bir boşinançlar, boş etnik kimlikler ve anlamsız tarihsel duygular tarafından tanımlanan bir kültürel-çoğulculuk cümbüşünde ussal istenç modern etiğe direnen kültürel artıklar ile çarpışmayı sürdürmektedir. Etik kültürel çoğulculuk

içinde olanaksızdır; tersine, küresel etik gelişim kültürel çoğulculuğun indirgenmesi ile birlikte gider.

Kültürel ayrımlar ırksal ayrımlar değildir. Irksal ayrımlar doğa ayrımlarıdır. Eşey ayrımı da doğallıkla kültürel değildir. Bu doğal ayrımlar henüz doğallığın tam olarak üstesinden gelememiş toplumlarda kendini ayrımcılık dediğimiz kültürel fenomen olarak gösterir ve insanlık ve yurttaşlık haklarının çiğnenmesine, ve en sonunda açık şiddete ve yok ediciliğe götürebilir.

Kültürel ayrımlar önemsiz olabilirler. Ama pekala birbirini tanımama ve yadsıma düzeyine dek yeğinleşebilirler ve o zaman kültürel çoğulculuk ancak hoşgörü zemininde olanaklıdır. Hoşgörünün nesnesi hiç kuşkusuz hoş birşey değildir. Ve hoşgörü genellikle sanıldığı gibi suçsuz ve temiz bir kavram da değildir. Özünde hoşgörüsüzlük yatar ve giderek nefreti ve düşmanlığı etkinleşmek üzere pusuda bekliyor olarak taşıyabilir. Hoşgörü düşmanlığı ortadan kaldırmaz ama yalnızca askıya alır. Ve hoşgörü kalktığı zaman kültürel ayrımların yeğinliği karşılıklı yok ediciliğe dek varabilir ve sık sık varır.

Hoşgörü ülkesi Hollanda hoşgörünün insan haklarının çiğnenmesi durumunda geçersiz olduğunu kabul etti.

In June 2011 the First Rutte cabinet said the Netherlands would turn away from multiculturalism: "Dutch culture, norms and values must be dominant" Minister Donner said.[88] [LİNK]

The government will introduce new legislation that outlaws forced marriages and will also impose tougher measures against Muslim immigrants who lower their chances of employment by the way they dress. More specifically, the government will impose a ban on face-covering Islamic burqas as of January 1, 2013. [LİNK]

Kültürel ayrımlar yalnızca yaşam tarzını ilgilendiren ayrımlar değildir. İnsan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük düzlemindeki ayrımlar salt bir türlülüğün, birbirine ilgisiz, zararsız ve önemsiz kültürel ayrımların ötesine, karşıtlığa, düşmanlığa ve çatışmaya dek varabilir. Burada hoşgörü gizlenen hoşgörüsüzlüğü sürdürmeye ve nefretin üstünü örtmeye hizmet eder. Hoşgörü çok-kültürlülük görünüşü altında şiddete de göz yumduğu zaman, eğitimin kötü almaşığı olarak görünür.

Batı evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük kavramlarını realize etmiş değil ama onları yalnızca kavramış ve tam olarak gerçekleştirmenin yoluna girmiştir. Özgürlük sürecinin önünde ne olursa olsun özgürlüğe direnebilecek hiçbir engel yoktur çünkü tutucu direnişin kendisi kendinde kendine karşıdır. Aslında özgürleşme tam olarak kendi karşıtını olumsuzlamaktan başka birşey değildir. Batıyı Doğudan ayırdeden etmen Batıda insanların özgür doğduklarının, yasa önünde eşit olduklarının ve devletlerini kendi istençlerinin anlatımı yapma hak ve ödevlerinin olduğunun bilincinin doğmuş olmasıdır. Bir despotik iç kavgalar alanı olan ve politik gücün yalnızca bir despottan bir başka despota geçmesi ile tanımlanan Doğudan ayrı olarak, Batının bütün modernleşme dönemi bir oluş süreci olarak despotizm ve demokrasi arasındaki çarpışma tarafından tanımlanır.

Bir tango iki kişi ile yapılır — ve despotik tango despotun despot ile tangosudur. Halkın da despotik karakteri paylaşması zemininde, despotik kültürlerde etik-dışı politikacılar ve etik-dışı seçmenler, rüşvet verenler ve rüşvet alanlar hep birlikte eğlenirler.

Despota karşı çarpışan ipso facto demokrat değildir.

Despotizm için yalnızca bir bireyin istencini toplumun bütününe dayatması yeterli değildir. Despotizm nüfusun hiç olmazsa çoğunluğunun istençsiz olmasını gerektirir ve evrensel özgürlük bilinci kazanılıncaya ve insanlar moral olarak büyüyünceye dek despotizm kültürlerin normal politik biçimidir. Despotik kişilik gelişmiş bir moral karakter taşımadığı için yetişkinden çok bir çocuk gibi, ve despotik toplum moral eğitim almamış bir haşarı çocuklar toplumu gibidir. Orada despotik "etiğe" aykırı herşey gizlice yapılır, yalancılık evrenseldir, gündelik duygu korku ve nefretin ötesine güçlükle geçer, ve şiddete bir sınır yoktur. Güven duygusundan ve dürüstlük karakterinden yoksun böyle bir atmosferde gündelik ekonominin ötesindeki tüm ekonomi paranoyaya ayarlanır, etik-dışı bir iş dünyası başlıca yolsuzluklar, kayırmacılık ve rüşvetçilik tarafından yönetilir.

Despotizm politik olarak yalnızca zorun ve şiddetin dilini bilir, "güç haktır" diyen sofistliğin esin kaynağıdır, özgürlüğün evrensel karakterini tanımaz, ve bir etik-öncesi iklimde yönetenler ve yönetilenler çiftinin despotik tangosu yalnızca arada bir efendilerin değişmesi ile kesintisiz olarak sürer. Ama bu despotik tangonun geleceği belirsiz değildir. Despotizm demokrasinin öncülüdür, çünkü despot ve özgür insan arasındaki çarpışma dışsal değil içsel bir çatışma, bir insanın, bir kültürün iç çatışmasıdır.

Direnilmesi olanaksız ve yenilmesi olanaksız güç despotik güç değil ama özgür güçtür çünkü güç hak değil ama hak güçtür. Gücün hak olması yalnızca henüz insanın doğal yanının tinsel yanına ağır bastığının, henüz doğallığının bütünüyle üstesinden gelemediğinin anlatımıdır. Despotik güç doğal güçtür. Hakkın gücü tinin gücü, özgür güç, evrensel insan haklarının gücüdür. Bu hak tam olarak despotik tinin kendisinin de içinde pusuda bekleyen güçtür. İster Nazizm olsun isterse Bolşevizm, ister Doğu damgalı olsun isterse Batı damgalı, despotizm en sonunda ancak içeriden yenilebilir, dışarıdan değil. Çünkü özgürlük insanın dışında duran yabancı bir işgal gücü gibi birşey değil, ama onun kendi duyuncu ve istencidir. Gerçekte Batının Doğuya, gelişmekte olan demokrasisinin ortadan kalkma sürecinde olan despotizme karşı biricik güvencesi ve şansı özgürlüğün despotik kültürlerin içerisine yayılması, yalnızca despotların değil despotlara boyun eğmeyi sürdüren halkların da özgürlüğün ve dolayısıyla despotluğun bilincini kazanmalarıdır. Bu olmadıkça, despotik kültür bölgeleri despotların başka despotlar ile çatışma arenaları olmayı sürdürecektir.

Despotun despot ile çatışması gerçekte en önemsiz, en değersiz, en anlamsız ayrımlar, sözcüğün gerçek anlamıyla postmodernizmin saklamayı çok istediği o kültürel denilen ayrımlar uğruna yer alır. Hoşgörü kalktığı ve bu kültürel çatışmalar zor ve şiddet düzeyine dek ısındıkları zaman, çatışma savaş değil ama kıyım karakterini taşır, çünkü burada bir istençler çatışması değil ama bir dürtüler ve itkiler çatışması vardır. Sorun bir ulusal egemenlik sorunu, bir istencin kendini ileri sürmesi, bir hak ve özgürlük sorunu değil, ama karanlık bir dürtüsel sorundur. Yalnızca kültürel tanınma ya da tanınmama sorunu, kültürel türlülüğün kendisini yaratan etnik ya da mezhepsel kimlik sorunları, assimilayson ya da bütünleşme sorunlarıdır ve sık sık ideolojik bir görünüm altında ileri sürülür. Sorun en sonunda bir kültürel varlık-yokluk sorunu, ve özgürlüksüz bilincin bir ölüm-kalım sorunudur.

Ekonomi Belirleyici Midir?

Ekonomi hiçbir durumda belirleyici değildir çünkü kendisi belirlenir. "Altyapının belirleyiciliği" gibi birşeyden söz edenler bir kölelik itirafında bulunduklarını bilmezler. Belirlenme, başka istencin altında durma kölelerin en bayıldığı şeydir çünkü onları sorumluluktan bütünüyle bağışlar ve

talihsizliklerine kendilerinin değil ama başkalarının yol açtığı düşüncesi ile avunmalarını sağlar. Aralarında Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Picasso, Stalin Barış ödülünü alan Pablo Neruda ve Nazi parti üyesi Heidegger gibileri de bulunmak üzere sayısız entellektüel köleliğin ve tiranlığın savunusunu yapmış, ve yaptıklarını insanlık adına yaptıklarına inanarak yapmışlardır.

Sözcük ve Kavram

Özgürlük sözünü tanımak doğrudan doğruya onun kavramının, realitesinin bilincinde olmak demek değildir. “Ekonomi” sözcüğü ile sömürü, altyapı, fetiş, kapital vb. anlaşıldığı zaman, bu etmenlerin belirlediği “insan” açıktır ki kurtarıcalar olmaksızın yapamaz.

Kimler Kurtarılma Gereksinimi İçindedir?

Bir bölümünün sonradan pişmanlık duymasına karşın, eğer insanlığa onun kurtuluşu adına yaşatılan korkunç yıkımlarda, milyonların yok edilmesinde entellektüel sorumluluk diye birşey varsa, eğer bu programlar saf halkların bilincinde doğmamışsa, bu ideolojik yaratılar yalnızca ve yalnızca entellektüellerin kendilerine aittir. İnsan bilgisine çer çöpten başka birşey katmayan, kendi iç değerini geliştiremeyen ve özgürlük özürlü entellektüelin doğallıkla insan yaşamına verebilecek bir değeri yoktur. Tersine, onun için “insan saçmadır,” “anlamsızdır,” “dünyaya fırlatılmıştır” ve “tek-boyutludur.” Ya da, “yararcı” etik kuramlarına göre, daha büyük sayının daha büyük mutluluğu uğruna milyonlar gözden çıkarılabilirdir. Enteresan olan şey insana bir anlam ve değer veremeyen bu yazarların bugün bile özellikle Avrupa’da başlıca entellektüeller arasında popülerliklerini sürdürmeleridir.

BRIC ya da BRICS

Doğu Batıya yalnızca öykünmektedir. Ama öykünme görünüşte benzerliktir ve bir özenç olarak insan değeri ile bağdaşmaz. Doğunun “modernleşmesi” bilgisizlik üzerine dayandığı düzeye dek yalnızca sanaldır. “Batılılaşma” denilen şey bundan daha çoğunu anlatmaz. Ama insanın değişimi dışsal çevresinin değişiminden başka birşeydir, onun etik karakterini ilgilendirir. Dubai’nin “değişimi” duruma bir örnektir. Batının teknolojisi ile yaratılan görünüşün arkasında bugün bile binlerce yıl öncesinin izlerini taşıyan arkaik bir kültür yatar.

11 BRIC ya da BRICS

İlkin 2001’de Goldman Sachs ekonomisti John O’Neil’in imgeleminden doğan BRIC tezine göre, yirmi birinci yüzyılda Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin dünya ekonomisini şekillendirmede birincil potansiyel güçler olacaktı. Küresel ekonomik güç G7 ekonomilerinden gelişmekte olan ülkelere doğru kayıyordu. BRIC bu çözümlemenin esinlendirmesi sonucunda kuruldu. Grubun ülkeleri üç milyar insan ile dünya nüfusunun %40 kadarını temsil ederken, aynı nüfusa dünya GDP’sinin %25’i düşüyordu. BRIC ülkelerinin önderleri 2009’da Rusya’da Yekaterinburg’da ilk toplantılarını yaptılar ve haktanır, demokratik ve çok-kutuplu bir dünya düzeni çağrısında bulunan bir bildiri yayınladılar. Daha sonra 2010’da Brezilya, 2011’de Çin ve 2012’de Hindistan ve 2015’te Rusya’da olmak üzere toplantılar sürdü. 2010’da Güney Afrika’nın da katılması ile grup politik bir organizasyon karakteri ile BRICS adını aldı.

BRIC akronimi 2050’de BMIC ya da BMRIC olarak düzeltilecek, çünkü Rusya’nın yeri Meksika tarafından alınmış olacaktır. (Grafikte on en büyük ekonomi milyar dolar terimlerinde gösterilmiştir.)

Grubun kurulmasına götüren enteresan görüşün esin kaynağı organizasyona katılan dört ülkenin o

sırada dünyanın en büyük ve en hızlı gelişen ekonomileri olması idi. Yalın bir aritmetiksel çıkarsama 2050'de bu ülkelerin birleşik GDP'lerinin G7'lerinkini aşacağını gösteriyordu.* Eğer ekonomik büyüme bir ülkenin gelişiminin belirleyicisi olsaydı, dört BRIC ülkesinde büyüme hızı G7 ülkelerinden çok daha yüksek olduğuna göre, tez politika biliminde bir devrim yaratacak, ekonomi kitapları bir kez daha çöpe atılacak ve yenileri yazılacaktı.

Ekonomiyi yalnızca kalkınma hızına indirgeyen ve etiği ve iş etiğini ekonomiye bütünüyle ilgisiz, belki de zararlı kurgular olarak alan tezde** tek bir olgu, "kalkınma oranı" gruplandırma için kriter alınır. G7 durumunda belirleyici olan türdeşlik ile karşıtlık içinde, dünya ekonomisinin önemli yapı taşlarından biri olduğu ileri sürülen BRIC gruplandırmasının hiçbir kültürel, tarihsel, politik birlik zemini yoktur. Transparency International 2014 yolsuzluk indeksinde 175 ülke arasındaki sıralamada Katolik Brezilya 69'uncu, Komünist Çin 100'üncü, Hindu Hindistan 85'inci ve Ortodoks Rusya 136'ıncı sırayı doldurur.*** BRIC üyelerinin tümü G20 içinde kapsanır.

Olgular çoktandır değişmiştir ve buna göre tezlerin de değişmesi gerekecektir — ve olguların yeniden değişmesi ile yeniden değişmek üzere. Bugün Brezilya ve Rusya tam gelişmiş küçülme içindedir. Çin otuz yıl süren ortalama %10'luk bir büyüme hızından sonra dünya ekonomisini etkileyen büyük bir yavaşlamayı önemsiz göstermeye çalışmaktadır. Hindistan ise yatırımcılar çekecek ekonomik reformların gerçekleşmesini beklemektedir. Ek olarak, Jim O'Neil'in BRIC fonları 2010'dan bu yana pazar değerinin %88'ini yitirmiştir.

*Goldman Sachs (2001). The world needs better economic BRICs. New York, NY: Goldman Sachs, Global Economics Paper No. 66.

**Ekonomiyi salt sayısal zeminlerde bir tahmin bilimi olarak gören Goldman Sachs ekonomisti O'Neil 2030'da Rusya'nın GDP'sinin Fransa'yı, İngiltere'yi ve en sonunda Almanya'yı yakalayacağını tahmin etmektedir. Bu yorumda ekonomi ile anlaşılan şey ne olursa olsun, ekonominin belirleyici altyapı olduğunu sorgusuzca kabul edilmektedir. Etik-dışı ekonominin gene de ekonomi olup olmayacağını, varolup olmayacağını sorgulamak söz konusu değildir. Kapitalistik bakış açısından (ki buna göre kapital herşeyi belirleyen etmendir), Rusya'nın yetkeci kültürü ya da Çin'in tek-parti yönetimi dikkate alınacak etmenler değildir. O'Neil bir Amerikalı iş adamının ağzından bir Çinli'nin sözlerini aktarır: "Oy vermek çok büyük bir mesele mi? ABD'de herkes oy verebilecekken, insanların yalnızca yarısı oy veriyor. Eğer oy vermek harika birşey olsaydı, örneğin seks gibi, o zaman herkes oy verirdi" (http://www.ft.com/cms/s/2/55fd4e0c-16db-11e1-a45d-00144feabdc0.html#axzz3wBptaqZa).

***Transparency International, Corruption Perceptions Index 2014: Results (https://www.transparency.org/cpi2014/results).

Doğu ve Batı

Doğu Batıya yalnızca öykünmektedir. Ama kültür bir "öykünme" sorunu olamayacak denli ciddidir. Öykünme görünüşte benzerlik, dışsal bir benzerliktir ve eğer kültürün temeli diye birşey varsa, kültürel öykünme temelsizdir. Ve kültürün temelinin us olduğu düzeye dek, çağdaş Doğu toplumlarının karakteri usdışı olmalarıdır. Doğu yeni kültürünü kendisi üretmemiş, Batıdan ödünç almıştır ve neyi ödünç aldığı konusunda hiçbir düşüncesi yoktur. Bu durum işlerin olması gereken bir durumu değildir.

Sanal Gelişme

Doğunun "modernleşmesi" bilgisizlik üzerine dayandığı düzeye dek yalnızca sanaldır. "Batılılaşma"

denilen şey gerçekte bundan daha çoğunu anlatmaz çünkü giysilerini, görünüşlerini değiştiren, Ferrari'ye, Mercedes'e binen, iPad kullanan insanlar, kendileri gibi değil başkaları gibi, Batılılar gibi olmayı isteyenler hiç kuşkusuz mağara insanından ileride olsalar da, en iç karakterlerinde baştan sona geleneksel, despotik, özgürlüksüz kültürlerini sürdürmektedir. İnsanın değişimi dışsal çevresinin ve görünüşünün değişiminden başka birşeydir ve onun etik karakterini ilgilendirir. Dubai'nin "değişimi" duruma bir örnektir. Batının teknolojisi ile yaratılan görünüşün arkasında bugün bile binlerce yıl öncesinin izlerini taşıyan arkaik bir kültür yatar. Bu bir trajedi değildir, ama grotesktir.

"Batılılaşma"?

"Batılılaşma" ile anlaşılan şey "teknoloji + gelenek" denklemi ile özetlenir ve bu değişimin yarısıdır. Gelenekçi despotik kültür teknolojiyi öğrenebilir, ama özgür düşüncenin bir ürünü olan bilimi yaratmak ve geliştirmek onu uygulamaktan bütünüyle başka birşeydir. Pirinç tarlasından kaçıp gelen Çinli erkekler ve kızlar yüksek teknoloji ile tanışabilir, iPad montajını yapabilir, evrik mühendislik ile bütün bir Batı teknolojisinin bir eşlemini üretebilirler. Ama en sonunda yaptıkları şey konusunda bilgisizdirler. O teknolojinin özünde yatan ve özgür etik yaşam zemininde üretilmiş olan fizik ve matematik bilgisi Doğuluya yalnızca dışarıdan hazır verilmiştir. Doğulu bu bilginin nasıl üretildiğini bilmez, onu yalnızca beller. Bu düzeye dek Doğu John Dewey'in Pragmatik Cennetidir. Ama yalnızca sonuç değil, sonucun üretimi de özseldir. Bir despot düğmeye basabilir. Ama neye bastığını bilmez. Ve kendi değersizliği içinde insanlığa da değer vermeyi bilmediği için, eyleminin sonuçlarına aldırmaz.

Çin ve Demokrasi

Çinli için demokrasi normal olarak olanaksız görünür çünkü demokrasi evrensel özgürlük bilincini gerektirir ve halk henüz bu bilinçten ve onunla birlikte olması gereken etik karakterden yoksundur. İnsan eşitliğinin anlamını bilmeyen sıradan Çinli "yasayı" egemenleri olarak kabul ettiği insanlar tarafından verilen bir buyruk olarak bilir ve boyun eğer. Özgürlük bilincinden, haklarının bilincinden ve istencinden yoksun kaldığı sürece başka birşey yapamaz. Yasanın kendi istenci ile ilişkisini sorgulamaz. Durum ona moral olarak doğru görünür çünkü neyin iyi ve neyin kötü olduğu konusundaki moral normları da ona dışsal olarak verilen ve sorgulamadan aldığı belirlenimlerdir. Duyuncu henüz uykudadır.

Kavramın Görüş Açısı

Her kültür, her birey dünyayı kendi kategorileri ile anlar ve anlamlandırır. Asyatik bilinçte henüz demokrasi kavramı, politik özgürlük ve eşitlik kavramları yoktur ve Batıyı kendi despotik normları ile "anlamaktan" başka birşey yapamaz.

Kültürler Kendi Kategorilerinin Dışına Çıkamaz

Örneğin Batıda halk tarafından seçilen politik "önderleri" halk tarafından yetkilendirilen ve görevlendirilen yurttaşlar olarak değil, ama halka hesap verme durumunda olmayan yetkeler olarak, aşağı yukarı kendi despotları konumunda olan güçlü insanlar olarak görür. Bir demokrasinin iç ve dış politikasında halkın sorumluluğu gibi bir anlayışı olmadığı için, yapılan herşeyi politik önderlerin sorumluluğunda görür.

© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) G20 ve Küreselleşme

BÖLÜMLER

1) G20 Nedir?

2) G20 Politik Midir?

3) G20 ve Varlık Nedeni

4) G20 ve Etik Metamorfoz

5) G7 Nedir?

6) G7 ve Etik

7) G20 ve Küreselleşme

8) G20 ve Doğmakta Olan Ekonomiler

9) G20 ve Etik

10) İnsan Gelişim İndeksi

11) BRIC ya da BRICS

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) Etik ve Küreselleşme

2) Kollektif Eylem Kavramı

3) Etik ve Ekonomi

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

5) G20 ve Küreselleşme

6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

BRIC: ETİK-DIŞINDAN ETİK YARATMAK

— 3 million protesters call for Brazilian president's resignation amid corruption investigations (March 14, 2016)

— China To Continue Crackdown On ‘Hostile Forces’ And Corruption In 2016, Top Prosecutor Says (March 13, 2016)

FRANSA: ETİK BAYAĞILIK VE POLİTİK GÜÇ

Christine Lagarde, Nicolas Sarkozy, Alain Juppé and Jacques Chirac have all come under investigation yet remain in positions of power in France

— The French have a bad habit of ignoring claims of political sleaze

How to stop corruption: 5 key ingredients / Yolsuzluklar nasıl durdurulur: 5 anahtar bileşen

1. End impunity / Yanına bırakma 2. Reform public administration and finance management / Kamu yönetimini ve finans yönetimini düzelt 3. Promote transparency and access to information / Saydamlığı ve bilgi erişimini geliştir 4. Empower citizens / Yurttaşları yetkilendir 5. Close international loopholes / Uluslararası yasal boşlukları kapa

Speakers of American English often use the terms state and government as synonyms.

— In 1944, three American B-29 bombers on missions over Japan were forced to land in the USSR.

The Soviets, who did not have a similar strategic bomber, decided to copy the B-29. Within three years, they had developed the Tu-4, a near-perfect copy. (Reverse Engineering.)

Kültürel Görecilik

Kültürel görelilik kültürlere dışarıdan verilen bir ilişki biçimi değil, ama kültürlerin kendilerine özünlü türlülüğün bir anlatımıdır. Tarihsel gelişim süreçlerinin eşitsizliği nedeniyle kültürel eşitsizlikler kaçınılmazdır. Tarihin kendisi henüz postmodern entellektüellerin öğüdünü dinlemeye gerek duymayacak denli çok-kültürlüdür. Tersine, postmodern kültürel görelilik ya da kültürel çoğulculuk kavramları kültürlerin varolan türlülüğünden esinlenir. "Türlülük" kavramı postmodern bilincin en gözde kavramıdır. Onun için usun, saltığın, gerçeğin totaliterliğinden özgürlüğün göstergesidir.

Kültürel görecilik salt göreciliği savunduğu için herşeyden önce kendi göreliliğinde diretmelidir. Kendini "geçerli" olarak ileri sürmesi için hiçbir saltık ölçüt yoktur.

Kültürel görelilik sorunu bir yeme içme, giyinme, dil kullanımı, hangi müziğin dinleneceği vb. gibi konular ile ilgili değildir. Kültürel görelilik sorunu politik yapılar, duyunç özgürlüğü, evrensel insan hakları gibi birincil olarak etik sorunlar ile, insanın gerçek iyiliğini, mutluluğunu, gönencini ilgilendiren konular ile ilgilidir. Postmodernizm bu kavramların hiç birinin saltık olmadığını ileri sürer.

Kültürel görecilik bakış açısı kültürel göreliliğin mimarı olmasa da, kültürlerin varolan çoğulluğunu doğrulamaya hizmet eder. Kültürler henüz insan gelişmesinin çeşitli düzeylerde gerilik ya da ilerilik gösteren evreleri içinde oldukları için, başka bir deyişle henüz yeterince gelişmedikleri ve salt bu nedenle gelişme süreçlerinde oldukları için, doğallıkla bir türlülük ya da çoğulculuk tablosu sergilerler. Değişik gelişme basamaklarında olan kültürler her biri kendileri için saltık olan kültürel değerlere anlatım verdikleri için türlülük gösterirler. Modern yurttaş toplumlarının, modern ulus-devletlerin türdeşliği ile karşıtlık içinde, ön-modern kültürler bir ayrışıklık, bir türlülük içindedirler. Ve kültürün tutucu doğası onu kendini saltık olarak görmeye iter.

Kültürel değer göreli olduğu için geçici değerdir, sözcüğün gerçek anlamında bir değer bile değildir. Değer kavramının görelilik ile geçimsizliği bir yana, kültürel değer henüz yeterince gelişmemiş bir duyuncun, yeterince gelişmemiş bir estetik duyarlığın, yeterince gelişmemiş bir entellektüel kavrayışın değeridir.

Bu nedenle kültürel göreciliğin özsel olarak evrensel olması gereken moral değerleri, yine benzer olarak evrensel insan haklarına uygunluklarında evrensel olmaları gereken yasal belirlenimleri vb. ortadan kaldırdığı yakınmasında ancak göreli, ancak önemsiz bir geçerlik vardır. Kültürel göreciliğin bakış açısına göre herşey geçerlidir — en kötü, en çirkin, en ahlaksız olan diye birşey yoktur. Postmodern estetik duyarsızlık ya da estetik görelilik kültürlerin ve bireylerin kendi estetik gelişim düzeylerindeki geriliklerin bir onaylanmasıdır, onların yaratılması değil. İyinin ve kötünün göreliliği ve sonuçta ahlaksal gerilik postmodern entellektüelin propagandasının başarısı değil ama henüz büyükçe bir bölümü aşağı yukarı ilkel yaşam koşullarında olan dünya kültürlerinin kendilerinin iyilerinin ve kötülerinin göreliliklerinin bir anlatımıdır. Postmodern bakış açısından herşey geçerli, ve tek birşey geçersizdir — saltık bakış açısı.

Saltık bakış açısının sakıncası saltık olmayanın, gerçekten değer olmayın değer olarak ileri sürülmesidir. Örneğin tikel bir ulusun, tikel bir inancın, tikel bir ırkın, tikel bir ideolojinin saltıklaştırlması kuramda olduğu gibi realitede de geri kalanların hiçe sayılması demektir ve

fanatizme döndükleri ve insan bilinçlerini tam olarak yakaladıkları zaman bu göreli saltıklar dehşet verici sonuçlara, olumsuzladıkları kültürlerin reel olarak yok edilmesine götürür — Nazizmin, Bolşevizmin kitle kıyımları, Hinduların bir milyon Müslümanı kitle kıyımından geçirmeleri, Ruanda'da, Balkanlar'da ve başka pekçok yerde yaşanan kitle kıyımları gibi. .

Kültürel göreliliğin kendisinin kültürel saltıkçılığı içermesi, göreli kültürlerin kendilerini saltık olarak ileri sürmeleri hiçbir sonlu kültürün sonluluğunu kabul etmemesi ve tüm geriliği ve tikelliği içinde sonsuza dek varolma hakkını ileri sürmesine bağlıdır.

Kültürel görecilik hoşgörüyü savunur. Örneğin İngilizler İngiltere'de Müslüman ailelerde kocanın karısına şiddet uygulamasını kültürel bir sorun olarak görür ve duruma karışmazlar. Örneğin yine İngilizler Hindistan'da “Sati” geleneğinin uygulanmasını önlemeye çalışmış olsalar da, Kast dizgesinin insanlık dışı başka pekçok uygulamasını hoşgörü ile karşılamışlardır.

Herşeye karşın, bir kültürün başka kültürlere gösterdiği hoşgörü gerçekte yalnızca o kültürlerin örtük reddedilişinin belirtik anlatımıdır. Hoşgörü gerçekte hoşgörüsüzlükten başka birşey değildir. Bu reddediş sık sık nefrete dek varır ve nefretin bastırılması olanaksız olunca açık yokediciliğe dönüşür.

Kültürel görecilik insanlık sorunlarının çözümünü değil ama dondurulmasını doğrular. Gene de kültürel görecilik gerçekte işlemeyen bir bakış açısıdır, çünkü tüm evrensel ya da saltık standartların yokluğunda kültürlerin kendilerinin varoluş zeminlerinin çökecektir. Kültürler göreli değerlerine saltık değerler olarak sarılmada direttikleri sürece varlıklarını sürdürebilirler.

Kültürel görecilik savunucularını kendileri kültürel saltıkçılar olarak davranır ve kendileri ile tutarlı olamazlar. Ama bu saltıkçılıklarını gerçek olan üzerine değil, tam tersine yanlış, kötü, çirkin olan üzerine dayandırırlar. Akladıkları kültürler gerçekte değersiz ve geçici olanlardır, ve reddettikleri ise özellikle gerçekten değerli ve ideal olandır ve gerçek ve ideal olduğu için reddedilir.

Kültürel görecilik "insan herşeyin ölçüsüdür" diyen antik sofizmden "insan"ın yerine "kültür" terimini geçirmesinde ayrılır: "Kültür herşeyin ölçüsüdür." Bu bakış açısında moral bir pusula yoktur. Pusula kuzeyi gösterdiği için pusuladır. Kültürel görecilik bakış açısından tüm pusulalar Kuzeyi gösterir. Ama bu hiçbir pusulanın Kuzeyi göstermemesi demektir. Her yön eşit ölçüde Kuzeydir.

Kültürel görecilik hiçbir kültürün başkasından daha yüksek, daha üstün ya da daha iyi olmadığını, çünkü bir ölçüt olarak hizmet edebilecek kültürel bir idealin, saltık kültürün olmadığını savunur. Ahlaksal, yasal, politik normlar arasında tam bir değer eşitliği olduğunu kabul eder. Ona göre tüm kültürel inançlar eşit ölçüde geçerlidir ve doğruluk, hak, ahlak görelidir. Dinsel, etik ya da estetik değerler bireye ya da bireysel kültüre göre belirlenir. Görecilik en usdışı olan şeyleri, en çirkin, en ahlaksız, en kötü, en haksız olan şeyleri kabul etmeyi kolaylaştırır. Gerçekte normal olarak insan Nazizmi, Bolşevizmi, çirkini, sapıklığı, şiddeti, hırsızlığı, yanlışı, genel olarak kötülüğü kabul etmez. Ama kültürel görecilik bakış açısından bu usdışı ıvır zıvırı yadsımanın bir ölçütü ve olanağı yoktur, çünkü saltık iyilik ve kötülük vb. yoktur.

Etiğin evrensel olması ölçüsünde, kültürel görecilik etik-dışıdır. Kültürel görecilik için çirkin ve güzel de görelidir, çünkü bir güzellik ideali yoktur, Picasso'nun özellikle çirkine anlatım verdiği yerlerde bile yapıtları pekala güzel bulunabilir. Giderek bu bakış açısından bilim bile görelidir, çünkü — Thomas Kuhn, Michel Foucault gibi yazarların keşfettikleri gibi — bilimsel kavramların kendileri tarihsel, toplumsal, kültürel kurgulardır. Kavramlar nesnel bir gerçeklik taşımazlar, çünkü

yalnızca bireysel öznenin kurguları olarak varolurlar, yani gerçekte yokturlar.

Evrensel insan hakları kavramı saltıktır ve kültürel görecilik ile çelişir, çünkü evrensel insanın hakları olarak herhangi bir yerellik tarafından yadsınmaları haksızlık anlamına gelir. Ama kültürel görelilik konumunda, haksızlık da göreli olmak zorundadır. Nesnel ya da evrensel standartları yadsıyan bir yasal dizge hakkın kendisini yadsır. Ama kültürel görecilik bakış açısından haksızlık görelidir.

Kültürel görelilik yalnızca bugün değil, bütün bir tarih boyunca insanlığın olağan, geri, gelişmemiş durumudur. Kültürler gerçekte gelişme sürecinde olan dinamik yapılardır, her biri eşitsiz gelişim düzlemindedir, ve başkalarında yalnızca kendi olumsuzlanmalarını görürler. Ama şansları olumsuzlanmalarını kendilerinin yerine getirmek zorunda olmalarında yatar. Bu olumsuzlamalarnın anlatımı olarak küreselleşme kültürel-çoğulculuğun göreli gerçekliklerini insanlığın saltık gerçekliği ile değiştirmekte olan, tüm tikellikleri evrenselleri ile uyum içine getirmekte olan bir süreçtir. Ereği tamamlanmış kültür olarak evrensel uygarlıktır. İnsanlık gerçek değerini ancak o zaman, ancak sonlu dünyasına gerçek şeklini verdiği zaman kazanabilir.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

G20 ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

G20 ve Küreselleşme

Aziz Yardımlı

Giriş

Bugün, 2016'da, Çin'de G20 Hangzou buluşması için hazırlıklar yapılırken daha iyi bir gelecek için güçlü bir uluslararası ekonomik işbirliği ruhu egemendir. Küresel ekonomik gelişme mutluluktur çünkü dengeli ve kararlı bir ekonomik işbirliği sonucunda hiç kimse yitirmeyecek, herkes kazanacaktır. En azından Çin'in heyecanı neredeyse sınırsızdır ve bir ön toplantıda 2016 zirvesine hazırlanan yetkilinin sözleri sevinçle çınlamaktadır: "Yenilikçi, eşgüdümlü, yeşil, açık ve paylaşılan gelişimi sağlayacağız, ekonomiyi reform ve yenilikler içinden geçireceğiz, yapısal reformu ilerleteceğiz, yenileşme-güdümlü stratejiyi yürürlüğe koyacağız ve Çin ekonomisinin ılımlı bir alan içinde işleyebilmesi ve sağlam ve sürdürülebilir büyüme başarabilmesi için gelişimin nitelik ve etkerliğine daha çok dikkat edeceğiz. Çin'in ekonomik büyümesi için saptadığımız ton budur."* Ekonomi neredeyse kutsaldır çünkü başka herşey ona bağlıdır. Gelişme yeşil ve saydam da olacak ve yenilik ve sürdürülebilirlik etmenleri gözden kaçırılmayacaktır. Çin biraz yavaş bir tempo ile de olsa büyümeye ara vermeyecek, bütün bir küresel gelişimin ekonomik motoru olmayı gururla sürdürecektir. Ve gene de bütün programda etik ile uzaktan yakından ilgili tek bir sözcük yoktur. İnsan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasi kavramları zirveye ev sahipliği yapacak olan Çin'in algısının ötesinde görünmektedir.

Ekonomik bunalım vurduğu zaman bütün küreyi vurmaktadır. Bu korkutucudur, ve Çin'in varoluşu neredeyse yalnızca ekonomiye indekslendiğine göre, sonuçlar Çin için özellikle yıkıcı olacaktır. Ama Çin etik olarak yıkılmayacaktır çünkü yalnızca ekonomiden oluşmaktadır.

*Strengthen Partnership for a Better Future, Remarks by H.E. Yang Jiechi State Councilor of the People's Republic of China At the Opening Ceremony of 2016 First

G20 Sherpa Meeting, Beijing, 14 January 2016 (http://www.g20.org/English/Dynamic.html).

G20 Nedir?

G20 salt görünüşte bir gruptur. Bir grup amaç birliği tarafından, bir istenç tarafından oluşturulur. Ama G20 bir kültürel-çoğulculuk yapısıdır ve orada etik ve etik-dışı eşdeğerdedir. Gene de G20'nin kendisinden de gizli bir gündemi vardır. Demokrasi bilincinin despotik bilinçten doğduğu düzeye dek, G20 pekala grup üyeleri arasında demokrasi bilincinin yaygınlaşmasına ve güçlenmesine hizmet etmenin bir aracı olabilir.

1 G20 Nedir?

G20 en büyük ekonomiler için bir forum değildir. En büyük artı "en hızlı" büyüyen ekonomiler için bir forumdur. Böyle "ölçütler" ile, demokrasiye olduğu gibi despotizme, giderek diktatötürlüğe de duyarsızdır ve üyelik için hiçbir etik koşulu yoktur.

Dünya için önemli parametrelerde G20 ülkelerinin dünya payları

G20 1999'da Asya ekonomik bunalımına bir tepki olarak doğdu. Patrisyenler ve plebler olarak biraraya gelen 19 ülkenin hükümet ve merkez bankaları temsilcilerini ve ayrıca Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası temsilcilerini kapsar.* Dünya nüfusunun üçte ikisini kucaklayan Grup 20 ülkeleri dünya brüt üretiminin yaklaşık olarak %90'ını, dünya ticaretinin %80'ini, ve dünya fosil yakıt tüketiminin %85'ini temsil eder.

*G20 şu ülkelerden oluşur: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Birleşik Krallık, Brezilya, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, Güney Afrika, Güney Kore, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye. Bu 19 üyenin dışında "20'nci" üye olan Avrupa Birliği grupta Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası tarafından temsil edilir.

G20 Politik Midir?

Küreselleşme tarihsel bir süreçtir, herhangi bir partinin, ideolojinin ya da devletin güdümünde değildir. Ve Tarihe karşı çıkanlar vardır.

Tarih bir yanlışlık yapıyor olmasın? Eğer Tarih ereksel değilse, eğer verili bir insan doğası yoksa, eğer Tarihin ereği bu doğanın özgürce edimselleşmesi, gerçek insan etiğinin kurulması değilse?

2 G20 Politik Midir?

G20'nin politik bir gücü yoktur çünkü bir istenci yoktur. İstencin doğası bir erek taşımak, dolayısıyla bir ve evrensel olmaktır, ve oy birliğini olmasa da hiç olmazsa çoğunluğun kararında birleşmeyi varsayar. Ama G20 demokrasiyi hiçbir biçimde tanımayan, giderek demokrasiye karşıt olduklarını bildiren devletleri de üyeler olarak kapsar. Bu istençsizlik ile, herhangi bir geçerli yasal temelden ve belirli kurumsal yapıdan yoksundur. Sürekli bir sekreterliği ve bütçesi yoktur. İlkeleri ya da değerleri arasında insan hakları ve demokrasi bulunmaz. Gruba üye ülkeler genel olarak yasa egemenliği açısından da bir görüş birliği içinde değildir ve uluslararası yasa kavramına bütünüyle ilgisizdir. Böyle açıkça etik-dışı öncüller verildiğinde, Alman Maliye Bakanlığı ve ABD Hazinesi görevlileri* tarafından seçilen üyelerin niçin ve nasıl seçildiği konusunda açık ölçütlerin bulunmaması kaçınılmazdır. Sürekli üyelerin seçiminde olduğu gibi, konuk üyelerin seçiminde ve üye-olmayan ülkelerin rolü konusunda da saydamlık söz konusu değildir. Ek olarak, G20 onunla aynı sorumluluğu taşıyan BM Ekonomik ve Toplumsal Konseyi (ECOSOC) ve ayrıca IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü ile herhangi bir resmi bağlantı içinde değildir. Bu etik-dışı küresel

ekonomi üst-yönetimi anlayışı ile, kuruluş yalnızca uluslararası finansal ilişkileri çözümleme ve yorumlama amacını taşır ve bunda birincil kaygısı uluslararası finansal kararlılıktır, çünkü, “G20’nin ekonomik ağırlığı ve geniş üyeliği ona küresel ekonominin ve finans dizgesinin yönetimi üzerinde yüksek bir meşruluk ve nüfuz derecesi verir.”** Etik olarak meşru-olmayan üyeler ile ekonomik meşruluk istemi G20’nin yazgısını daha başından karartıyor olabilir. Aynı çelişki G8 deneyinde de kapsanıyordu, ve – bir çelişkinin kaçınılmaz olarak yapması gerektiği gibi – G8’in yok olmasına götürdü.

*“They were selected by Timothy Geithner at the US Treasury in a transatlantic telephone call with his counterpart at the German Finance Ministry, Caio Koch-Weser (LİNK). Aynı raporda Arjantin’in katılımının ABD Hazine Sekreteri Larry Summers ve Arjantin Maliye Bakanı Domingo Cavallo arasındaki dostluk ile ilgili olduğu ileri sürülür.

**“The G20’s economic weight and broad membership gives it a high degree of legitimacy and influence over the management of the global economy and financial system” (LİNK).

G20 ve Varlık Nedeni

G20 — ya da aşağı yukarı dünyanın bütünü — henüz demokrasi, insan hakları, yasa egemenliği, duyunç özgürlüğü, insan değeri gibi kavramların küresel ölçekte bilinçsizidir.

Bu kavramları insanlık dışarıda hazır bulmamıştır ve bunlar insanlığa gökten inmiş de değildir. Nihilizm bu kavramların olmadığı, insanın saçma ve dünyaya fırlatılmış olduğu kanısındadır.

3 G20 ve Varlık Nedeni

G20 ülkeleri. (Koyu mavi: Üyeler; açık mavi: Avrupa Birliği; magenta: Konuk Üyeler)

G20’nin kuruluş gerekçesini anlamak için OECD ile bir karşılaştırma yararlı olabilir. 1961’de kurulan ve 34 üyesi* olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, G20’nin politik nötralliği ile karşıtlık içinde, örgüte üye ülkelerin demokrasiye bağlılığı koşulunu içerir. OECD ekonomik ilerlemeyi ve dünya ticaretini geliştirmeyi amaçlayan ve ayrıca çevresel ve toplumsal sorunlar ile ilgilenmeyi gündeminde bulunduran bir forumdur. Politik türdeşliğinden türeyen gücü ile, organizasyon üye ülkeler için yasamada bulunamasa da, bağlayıcı olmayan “yumuşak yasalar” getirebilmektedir. OECD üyelerinden beklediği “demokrasi” ölçütünden ötürü küresel bir açılıma kapalı iken, daha küresel bir görünüş taşıyan G20’nin etik kriterlerden tam yoksunluğu onu daha başından küreselleşme sürecinde etkisizliği kabul etmeye zorlamaktadır. Ama gene de bir almaşık vardır, ve G20 pekala aşamalı olarak etik kriterleri öne çıkarma, küreselleşme ereğine uygun bir yapı kazanma yoluna girebilir, ekonomik esrime etik mutluluk ile bütünlenebilir.

OECD ülkeleri. (Koyu yeşil: Üyeler; orta yeşil: Katılmak için görüşme sürecinde olan ülkeler; açık yeşil: Katılmayı düşünen ülkeler)

G20’nin 1999 yıllık toplantısında maliye bakanları ve merkez bankası üst-yöneticileri düzleminde G20’nin kuruluş amacı şöyle bildirildi: “Dizgesel olarak önemli ekonomiler arasında anahtar ekonomik ve finansal politika sorunları üzerine tartışmaları genişletmek ve herkese yarar sağlayacak kararlı ve sürdürülebilir bir dünya ekonomik büyümesini başarmak için iş-birliğini geliştirmek.” Bu büyük hedeflere karşın, G20 etiği gözardı eden uluslararası bir yapısızlıktır. Küreselleşmenin birincil olarak etik bir süreç olması nedeniyle, özsel olması gereken etik amacını gözardı eden G20’nin doğum saati G20’nin ölüm saatidir.

G7’nin 1975’teki petrol bunalımını izleyen kuruluşuna benzer bir yolda, G20’nin 1999’daki

kuruluşu 1990'ların sonlarında yaşanan Asya finansal bunalımını izledi. Organizasyon önce bakanlar düzleminde kuruldu, ve daha sonra 2007-08 küresel ekonomi ve finans bunalımının arkasından önderler düzleminde yeniden yapılandırıldı. Bu son işlem örgüte politik bir güç olma karakterini kazandırmadı, çünkü örgüt ekonomik rakamlar üzerinde düşünüp taşınmanın ötesine geçerek etik sorunlar üzerinde bir istenç oluşturacak bir güçten yoksun kalmayı sürdürdü.

Bir kriz masası niteliğini taşıyan G20 için saptanan amaçlar şöyledir:

Küresel ekonomik kararlılık ve sürdürülebilir büyüme;

Riski azaltan ve gelecek finansal bunalımları önleyecek finansal düzenlemeleri geliştirme;

Yeni bir uluslararası finansal mimarinin yaratılması.**

Bugünün dünyasında gevşek de olsa küresel bir karakter taşıyan her organizasyon durumunda beklenmesi gerektiği gibi, organizasyonun bileşimi dünyanın etik türlülüğünü ve kültürel çoğulculuğunu yansıtır. Çin ve Suudi Arabistan gibi demokratik olmayan ülkeler, henüz kast kültürünü sürdürmekte olan Hindistan, ve ayrıca Arjantin, Endonezya, Meksika, Rusya, Türkiye gibi demokratikleşme ve yasa egemenliğini benimseme yoluna girmiş ülkeler de grubun üyeleridir.

*1961'de OECD'nin kurucu ülkeleri şunlardı: ABD, Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere İrlanda, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Yunanistan. On iki yıl sonra Japonya, Finlandiya, Avustralya ve Yeni Zelanda örgüte katıldı. Şili, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, İsrail, Güney Kore, Meksika, Polonya, Slovekya, Slovenya ile üye sayısı 34'de yükseldi. Rusya ile üyelik görüşmeleri 2014'te Rusya'nın Ukrayna topraklarını ilhak etmesi nedeniyle durduruldu. Çin için gündem "güçlendirilmiş ilişki" süreci yoluyla işbirliğini sağlamlaştırmaktır.

**What is the G20? (http://g20f.org/g20/what-is-the-g20/).

Küresel Gerilik

G20, ya da aşağı yukarı dünyanın bütünü, henüz demokrasi, insan hakları, yasa egemenliği, duyunç özgürlüğü, insan değeri gibi kavramların küresel ölçekte bilinçsizidir.

İlerlemek Geri Olana Özgüdür

7 milyarlık bir kürede demokrasiyi az çok kavramına uygun olarak işleten insanlık yalnızca çok küçük bir azınlıktır. Küresel bir kültürel gerilik kütlesinden insan değerine, insan onuruna, insanın özgür ve ussal belirlenimine bütünüyle uygun bir dünyanın doğuşunu beklemek muazzam bir saflık gibi, neredeyse inanılması olanaksız bir iyimserlik gibi görünür. Ama kuşkucu üyeleri dışında, insanlık bu geleceği istemeyi ve onu yaratmak için çabalamayı sürdürür. Kültürel gerilik tam olarak özgürlük bilincinin ve ona bağlı ilerlemenin dönüştürmesi gereken ham gerecin kendisidir. Ve Dünya Tarihi şimdiye dek özgürlüğün despotizme yenik düştüğünü göstermemiştir.

Amaç ve Araç İstençtir

Geriliğin bilinci ilerlemenin biricik koşulu, despotizmin kendi kendisini yenmesinin biricik olanağıdır. Ve geriliğin bilinci ilerlemenin, gelişimin olanağını kabul eder. Çağdaş sefilliği, düşüncesizliği, kötülüğü ve çirkinliği içindeki insanlık gene de özsel olarak ussaldır, varoluşun anlam ve değeri olması gereken şey onun uğruna vardır.

G20 ve Etik Metamorfoz

4 G20 ve Etik Metamorfoz

G20’nin geleceğini ne denli güçlü küresel fırtınalar bekliyor olursa olsun, G20’nin yazgısını belirleyecek olan şey grup içindeki çatışmaların kültürler arasındaki çatışmalar değil ama gelenek etiği ve modern etik arasındaki bir iç çatışma olmasıdır. Kültürlerin çatışması kavramı aynı zamanda kültürlerin kendi kendileri ile çatışmalarını da kapsar, ve eski ve yeni, geri ve ileri arasındaki bir çatışma olduğu düzeye dek bu iç çatışma G20’nin etik dinamiğini oluşturan şeydir.

Suudi Arabistan ve Çin de aralarında olmak üzere, grupta etik olarak da gelişmekte olan ülkelerinin demokrasiye erişme hedefinde şu ya da bu ölçüde kararlı oldukları varsayılabilir. Homo sapiens özsel olarak ussal bir varlıktır. Böyle az gelişmiş ülkeler, ya da “dünyanın geri kalanı” denilen alan, çoktandır onları tarihsel olarak askıya alan yalıtılmışlıktan kurtulmuştur. Tümü de onlarda olmayan bir yaşam tarzı ile tanışmaktadır. Altüst olmakta, değişmekte, ve gelişmektedirler, ve gelişim aile, toplum ve devlet yapılarının değişimi olduğu düzeye dek sözcüğün asıl anlamında etik değişimdir. Bu ülkelerin tümü de kendilerini yalnızca entellektüel olarak değil ama etik olarak, giderek estetik olarak da eğitmeleri gereken gelişme açlığı içindeki ülkelerdir. Tümü de etik gerilik ve yoksulluklarına biricik çözümün demokrasinin ve modern etik olduğunun bir bilgisini değilse de hiç olmazsa bir sezgisini taşımaktadır. Yürürlükteki etik normları modern etiğin gerisindedir, ve açıktır ki insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasi ile geçimsiz böyle etik-dışı etik normlar üzerine modern ekonomi gibi ussal bir yapıyı kurmak olanaksızdır. Çin’in süper-ekonomisi Komünist partinin diktaları, acımasız bir doğum planlaması, amansız bir çevre kirlenmesi, ve yaygın bir rüşvet ve yolsuzluk kültürü tarafından desteklenmektedir.

Dünyanın geri kalanının özsel kültürel sorunlarından biri etik-geriliğin kendi geriliğini algılayamaması olgusundan kaynaklanır. Doğu büyük bir mutlulukla Batıdan teknoloji adını verdiği dediği şeyi ödünç almakta, ama o teknolojilerin yaratılmasına da temel olan modern etik normları algılamamaktadır. Gerçekte etiğin varlığının bile bilincinde değildir. Çinli iş adamı Ferrari’yi ve Mercedes’i görmekte, ama insan hakları, yasa egemenliği ve demokrasi gibi soyut kavramlar karşısında yüzünü öte yana çevirmektedir. Bu bir tür öz-sakınım içgüdüsü gibi birşeydir. Modern etik Doğunun geleneksel kültürel yapıların sonunu bildirir. Evrensel etik normların dışalımı tam olarak bu kültürlerin problemleri olan arkaik kültürel yapıların sonu olacaktır. Ve etik gelişme ekonomi uğruna değil ama kendi uğruna olanaklıdır.

IMF Yönetici International Monetary Fund Managing Director, Christine Lagarde, Getty Images

Bugünlerde yargılanmak üzere olan Lagarde kendisi New York'ta bir hizmetçiye tecavüz etmeye çalışmakla suçlanan eski IMF başkanı Dominique Strauss-Kahn'ın yerine atanmıştı. Hapis cezası alması olası Lagarde IMF’nin $1 trilyonluk bütçesini ve 2.600 kişilik personelini yönetmektedir.

— "A suspected criminal has been reappointed to arguably the most powerful position in world banking. Christine Lagarde’s second five-year term as Managing Director of the International Monetary Fund (IMF) was this month unopposed by anyone on its executive board, despite the fact that she is due to face trial in Paris for “financial negligence” and could spend up to a year in prison if found guilty." (LİNK) " In 2014, Lagarde was named the fifth most powerful woman in the world by Forbes magazine. "(LİNK)

— "Like Lagarde, Sarkozy is now also accused of corruption of his own, and could face trial and prison too. ... Meanwhile, Sarkozy himself thinks he can still become President again in 2017."

— "His immediate rival for the Republican party ticket to stand as head of state is Alain Juppé, a convicted criminal who in 2004 received an 18 month suspended sentence for misuse of public funds (It was reduced to 14 months on appeal)."

— Jacques Chirac, President of France for a full 12 years up until 2007. ... It was not until 2011 that Chirac was finally given a token two-year suspended sentence for diverting public funds, abuse of trust and illegal conflict of interest. (LİNK)

Önderlerin Etik Eğitimi. Küreselleşme sürecinin genellikle tek-yanlı ekonomik bir süreç olarak görülmesine karşın, süreç hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde politik önderlik etiği üzerinde etkili olmakta, etikten aşağı yukarı bütünüyle habersiz politik kültürün yüreğine dürüstlüğün yerleştirilmesine katkıda bulunmaktadır — aşamalı olarak. Despotlar dizginlenmekte, eğitilmekte ve kentlileşmektedir. Sonuç başka türlü yüzyıllara yayılacak etik eğitim sürelerinin kısalması, politik kinizmin indirgenmesi, özgürlüğe ve özgür insana güvenin yükseltmesidir. Rüşvet ve yolsuzlukları ekonominin doğasına özünlü sayan iş kültürleri etiğin her güçlü organizasyonun yüreği ve ekonomik performansın özsel koşulu olduğunu, aslında bütün bir ekonomik etkinlik ve ilişkiler dünyasının etik varoluşun yalnızca bir alanı olduğunu anlamaya başlamaktadır. Ama eşit ölçüde önemli olan şey politikanın yasa ile bir olduğunun, demokrasinin yasa egemenliğinin anlamdaşı olduğunun anlaşılmasıdır.

Alman Etiği: Yasadan Önce Führer. 1 Ekim 1936, Alman Yargıçlar Berlin'de Devlet Opera Evi'nde Nazi selamı vererek Hitler'e ve Almanya'ya bağlılık Andı içiyorlar. — Nazi Almanyasında Özel Tüze yürürlükte idi, ama Alman kanından gelenler için. Bunun dışında, Yasanın yeri Partinin keyfi istenci tarafından alındı. Yargıçlara "sağlıklı halk duygusu"na ("gesundes Volksempfinden") başvurmaları salık verildi. 1934'te ihanetlere ve özel "politik davalara" bakmak üzere "Halk Mahkemeleri" ("Volksgerichtshof") kuruldu. Polis gücü Tüzenin denetiminden çıkarıldı. Eğer Yasa ve Devlet arasında bir bağ, bir Logos varsa, Nazi Almanyası bir Devlet olmaya son vermişti.

15 Eylül 1935'te Nüremberg Yasaları ile Almanya yasa önünde eşitlik kavramını ortadan kaldırdı ve Reichsbürgergesetz yalnızca Alman kanından olanların yurttaşlık haklarının olduğunu kabul etti. "Alman Kanını ve Onurunu Koruma Yasası" ("Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre," Blutschutzgesetz) Alman toplumunu bir kast dizgesine çevirdi. Kan ve doğum ilkeleri doğaldır, tinsel değil.

Nazi Almanyası yasa ve etik arasındaki ilişkinin bire bir olmadığını, yasaların etik-dışı olabildiğini, türe dizgesinin bir baskı ve zulüm aracına dönüştürebildiğini gösterir. Pozitivizme göre yalnızca birer olgu olan pozitif yasalar vardır ve bir idea olan evrensel insan hakları yoktur. Ama pozitif yasalar gerçek olmadıklarını ortadan kalkarak tanıtlarlar. İdealin salt ideal olduğu için varolmaması gibi bir düşüncesizlik bir yana, idealin kendisi reel üzerindeki gerçek güç olduğunu gösterir.

Küreselleşme süreci özsel olarak etik gelişim süreci olduğu için, küresel kültür evrensel özgürlük değerlerine erişinceye dek tüm yerel geriliklerin arkada bırakılmasını ister. Gelişim ekonominin olduğu kadar etiğin de karakterini anlatan bir kavramdır. Ve etik de ekonominin istediği gibi gerçek evrenselliği ister. Dürüstlük, sorumluluk, saygı, güven değerleri, etiğin kendisi yerel bir fenomen değildir.

Küreselleşme daha şimdiden kaynakların ülkeler arasında daha etkili dağılımında, önemli üretkenlik ve gönenç artışlarının yaratılmasında, ortalama gelir ve ücret artışlarında ve eder düşüşlerinde, ürün türlülük ve niteliğinde artışta sonuçlanmaktadır. Yine bilimde, uygulayımbilimde ve yenileşmede uluslararası işbirliğini yükseltmektedir. Öte yandan, küreselleşme ülkeler-arası ekonomik bağımlılığın artışı ile ekonomik bunalımların yayılışını da kolaylaştırmakta ve etik gerilik zemininde gelir eşitsizliğini daha da büyütmektedir. Kazanımları ve çözülecek problemleri ile, ekonomik küreselleşme etik ve politik küreselleşmeyi getirmek, politik gücün ve

halkın buluşmasını da sağlamak zorundadır.

G7 Nedir?

The Dutch government is drafting a law that would limit golden parachutes to a maximum of 75,000 euros. France and Spain are also both raising taxes on severance packages. (link) (link2)

5 G7 Nedir?

1975'te petrol bunalımına tepki olarak maliye bakanları ve merkez bankası yöneticileri düzleminde kurulan G7 yalnızca patrisyenlere aittir ve başka türlü olamayacağını Rusya'yı üyelikten atarak göstermiştir.* Üyelerin tümü de büyük ve ileri ekonomiler kategorisine aittir, tümü de ancak II. Dünya Savaşından sonra politik olarak demokrasi kavramına daha kararlı olarak sarılan ülkelerdir. Anayasası 1947'de Douglas MacArthur tarafından dikte edilen Japonya** dışında, geri kalan üyeler (Fransa, Almanya, İtalya, Kanada, İngiltere ve Birleşik Devletler) Avrupa ülkeleri ya da Avrupa kökenli ve ağırlıklı olarak Protestan ülkelerdir.*** G7 küresel servetin %64'ünden (AB ile birlikte düşünüldüğünde, %70'inden) daha çoğunu (263 trilyon dolar) ve küresel GDP'nin %47'sini temsil eder. Grubun gündemi normal olarak ekonomik ve fiskal politika, ortak dış politika ve güvenlik politikası, ve küresel iklim değişimi sorunları tarafından doldurulmaktadır.

Apple's $85 million tax bill is a fraction of its almost $8 billion revenue (pdf)

• Uluslararası şirketler daha az vergi ödemek için birçok ortak teknik uygular. Yasa-dışı görünmeseler de açıkça etik olmayan bu eylemlerin nasıl yer alabildiğini anlamak kimi durumlarda insanın düşünme yeteneğinin ötesinde görünür. Olanaksız, giderek inanılmaz görünürler. Bu yollardan biri de kârların bir ülkeden alınıp daha az vergi uygulayan bir başkasına kaydırılmasıdır. Açıktır ki bu inanılmaz işlem, kârların ayrı bir nesne gibi oraya buraya gönderilmesi yasalar üzerine uzmanlaşmış tüzecilerin becerisidir. Pazar kapitalizasyonu kabaca 980 milyar dolar olan Apple Avustralya'daki müşterilerinden elde ettiği yaklaşık 2 milyar dolarlık kârı daha az vergi ödemesine olanak tanıyan İrlanda'daki bir ana şirkete aktardı. Sonuçta Apple Avusrtralya'da 85 milyon dolar vergi ödedi. Bu bütünüyle legal görünen ama etik olmayan tekil işlemin getirisi Apple'ın küresel vergi kaçırma işlemleri karşısında önemsiz görünür. Örneğin İtalya'daki yolsuzluk denemesinde Apple 2008-13 arasında İtalya'da üretilen 879 milyon euroluk kârı yine şirketin İrlanda'daki dalı üzerinden kayıtlandırarak İtalya'da elde ettiği kârı düşük gösterdi. Sonuçta Apple İtalya'da 318 milyon euroluk (477 milyon dolarlık) bir vergi cezası ödeyecek ve ayrıca 2015'ten sonrası için vergi yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği konusunda bir anlaşma imzalayacaktır. Apple henüz bir şirket-yurttaş değildir, açığa çıkarılamayan muazzam yolsuzluklar yapmış olması olasıdır, ve küresel bir hırsız olarak anılmaktan ancak unutkanlığımız nedeniyle bağışlanacaktır. (pdf).

Hükümetler düzleminde olmasına karşın hükümetler-üstü hiçbir yetkesi olmayan organizasyonun işlevi büyümekte olan dünya ekonomisinin sürekli olarak yenilenmekte olan ekonomik sorunları hakkında analiz yapmak ve çözüm politikaları formüle etmeye çalışmaktır. G7 ülkeleri 1975'ten 2015'e dek ekonomik politikaları tartışmak üzere her yıl toplanmış (toplam 41 kez) ve özel olarak maliye bakanları 1987'den bu yana yılda en az iki kez ve zaman zaman dört kez biraraya gelmiştir. 2016 zirvesi Japonya'da toplanacaktır.

*Rusya 1997'de kabul edilmiş (G7 böylece G8 olmuş), ama 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi nedeniyle gruptan çıkarılmıştır. Grup ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya, Kanada ve ayrıca AB'den oluşur.

**Japonya'yı militaristik yarı-saltık bir monarşiden liberal bir demokrasiye dönüştüren Anayasa II.

Dünya Savaşından sonra 1947'de Bağlaşık Güçler Yüksek Komutanı Douglas MacArthur tarafından görevlendirilen Milo Rowell ve Courtney Whitney tarafından yazıldı. Kadın ve erkek yasal eşitliğini ilgilendiren madde Beate Sirota Gordon tarafından yazıldı. Anayasanın Giriş bölümünde "Bu anayasa tarafından Japon halkı için güvence altına alınan temel insan hakları insanın çağlar boyunca özgürlük uğruna verdiği savaşımın meyveleridir" sözleri bulunur. Japonya şimdiye dek insanlığın özgürlük uğruna verdiği savaşımın meyvelerini benimsemiş görünmektedir. Değişim tabandan değil, tepeden de değil, ama dışarıdan sağlanmıştır. Eğer egemenliğin "bütün" olduğunu düşünürsek, Japonya demokratikleşmenin, barışçıllaşmanın bedelini egemenliği ile ödemiştir. Madde 9: "Japon halkı sonsuz dek ulusun egemen bir hakkı olarak savaşı ve uluslararası anlaşmazlıkları çözüme bağlama aracı olarak zor kullanmayı reddeder."

***G7'nin dışına çıkarak, İnsan Gelişim İndeksine (HDI) göre 2015 yılı için en gelişmiş ülkeler sıralaması şöyledir: 1) Norveç, 2) Avustralya, 3) İsviçre, 4) Hollanda, 5) ABD, 6) Almanya, 7) Yeni Zelanda, 8) Kanada, 9) Singapur, 10) Danimarka. (https://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index). Dünyanın tek kent-devleti olan Singapur 1819'da Sir Thomas Raffles tarafından kuruldu.

G7 ve Etik

Küreselleşme ilkin başlıca iletişim ve ulaşım alanlarındaki teknolojik gelişimin bir yan-ürünü olarak görünür. Yüzeyde gerçekten de böyledir. Ama küreselleşme insanlığın ulaştığı gelişim düzeyinde bundan böyle etik-dışı kültürlere yer olmadığı, evrensel insan haklarının, duyunç özgürlüğünün ve politik özgürlüğün bütün bir kürenin etik biçimi olması gerektiği anlamına gelir. Bu özsel etik belirlenimler kolayca doğal bilincin yüzeysel gözleminden kaçar. Bu reel ayrıcalıkları yaşayanlar genellikle kendi kategorilerini tüm dünya için geçerli sayarlar. Ayrıcalıksızlar ise bu kategorilerin varlığından bile haberdar değildirler.

6 G7 ve Etik

G7 ülkeleri demokratik, gelişmiş ülkeler olarak kabul edilir. Bu bir ölçüde görelidir ve belirleyici karakterleri kendilerinin de etik olarak ve ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeler olmalarıdır: Ne ekonomileri ne de etik belirlenimleri insan potansiyelinin tam gerçekleşmesini anlatması gereken "gelişmiş" kavramını doyurmak için yeterlidir. Giderek pragmatizmin meşru bir felsefe olduğu yanılsaması içinde, ekonomik ve politik çıkarlar uğruna yeryüzünün arkaik despotları ile işbirliği yapmakta, ya da yine tam olarak aynı güdüler ile dünyanın geniş bölgelerini kaos ve trajedi içersine düşürmeyi göze alabilmektedirler.

G7 – G8 – G7: Despotizm İle Bir Deney. 1997'den sonra Rusya Başkanı Boris Yeltsin'in de katılımıyla grubun üye sayısı sekize yükselince grup G7 + ya da G8 olarak yeniden adlandırıldı. Çin Halk Cumhuriyeti grubun ekonomik ölçütlerine uymasına karşın, gelişmemiş bir ekonomi olduğu zemininde üyeliğe kabul edilmedi. 2 Mart 2014'te G7 ülkeleri "Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü çiğnemesini" kınadı. Kısa bir süre sonra, 24 Mart 2014'te, Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı ilhak etmesi üzerine Rusya gruptan çıkarıldı.

G7 önderleri

G7'nin 2014'te Kırım'ı ilhak ederek Ukrayna'nın egemenliğini çiğneyen ve ek olarak yolcu uçağı MH17'nin düşürülmesinde tetiği çeken olmasa da en son sorumluluğu taşıdığı kabul edilen Rusya'yı üyelikten çıkarmasına karşın, G20 aynı şeyi yapmadı. Eğer Rusya gruptan çıkarılacak olursa, arkasından insan haklarını en az eşit ölçüde çiğneyen Çin'in, giderek Hindistan'ın da çıkarılması

gerekecek, sonuçta geriye G7'ye geri dönülecekti. G20 insan haklarını çiğneyen ve demokrasiye izin vermeyen ülkeleri de kapsamak üzere kurulmuştu. G7 açıktır ki salt gelişmiş ekonomilere sınırlı olan bileşimi nedeniyle küreselleşmenin problemlerini ancak G7'yi ilgilendirdikleri düzeye dek ele alabilir. G7'nin G20'ye genişletilmesi G13 ülkelerini doğrudan doğruya etik problemler ile yüz yüze getirme olanağını taşır.

G7 ve eleştirmenleri. G7 hiç kuşkusuz ciddi çözümlemeye, yaratıcı ve yapıcı eleştiriye gereksinim duyan çekirdek bir organizasyondur. Ama G7'ye yönelik eleştirilerde bir içeriksizlik vardır. 2015'te Bavyera'da 1008 metre yüksekteki Schloss Elmau otelinde yapılan dorukta 7.500 barışçı göstericiden 300 kadarı toplantı yerini kuşatan 3 metre yüksekliğinde ve 7 km uzunluğundaki güvenlik bariyerine ulaşmayı başardı. Bölgede güvenlik 20.000 kadar polis tarafından sağlanıyordu. Protestocular şunu sordular: "G7'nin bütün dünyayı etkileyecek kararlar alması meşru mudur?" Göze aldıkları büyük sıkıntıdan ve güzel bir spordan sonra, göstericiler yalnızca "dünyayı etkileyen" kararların alınmasına karşı çıktıklarını bildirdiler. Dünyayı etkilemeyen kararlar alma konusunda hiçbir sorunları yoktu. Alınan kararların neler olduğunu bile sormadılar. Bütün işlem dürtüsel bir hava taşıyordu. Eylemciler dünyayı etkilemeyen karar almamanın bile dünyayı etkileyen bir karar olduğunu düşünmediler. Kendileri eylemciler olsalar da, görünürde sanki yalnızca genel olarak eyleme karşı çıktıklarını göstermeyi istiyorlardı.

G20 ve Küreselleşme

Ekonominin etik karakteri sömürü, yolsuzluk, rüşvet, dolandırıcılık gibi etmenleri dışlar. Bu etmenleri "kapitalizm" olarak bilinen ideolojiye ve bu ideolojinin yaratıcıları ve uygulayıcıları olan etik-öncesi ve etik-dışı karakterlere bırakabiliriz.

7 G20 ve Küreselleşme

Dünyanın en büyük ekonomik gücü olan Avrupa Birliği'nin ve ABD'nin küresel ekonomik gelişimde önderliği üstlenememelerinin nedeni büyüme hızlarının gelişmekte olan ekonomiler ile göreli olarak düşüklüğü ve böylece küresel büyümeye katkılarının azalmakta olması değildir. Küresel ekonomiye önderliğin ölçütleri salt ekonomik büyüklük değil, yatırım gücü ve teknolojik üstünlük de değildir. Küreselleşmenin öndere gereksinimi yoktur. Ancak ve ancak yurttaş toplumunun terimlerinde gelişebilecek olan küreselleşme süreci politik önderlik kavramının kendisini arkaikleştirmiştir.

Küresel ekonominin gelişim için başka ekonomilere izlenecek politikalar dikte etmesi gereken önderlere gereksinimi yoktur. Aslında ekonominin kendisinin etik üst-yönetim dışında herhangi bir karışmaya gereksinimi yoktur. Ve AB ve ABD'nin kendileri henüz etik sorunlarını çözme sürecinde olan alanlar iken, dünyanın geri kalanına etik olarak örnek olacak durumda değildirler. Küresel üst-yönetim küresel ekonominin yönetimi, ya da ekonominin planlanması gibi birşey değildir. Ekonominin gereksindiği önderlik etik kültürün kendisidir, ve büyümek zorunda olan ekonomi ancak etik normların kendilerinin önderliği altında büyüyebilir.

Küreselleşme sürecinde başkalarının geleceğini belirleyen örgütler, güçler, süper güçler yoktur. Tersine, özsel olarak etik gelişim olan süreçte böyle rolleri üstlenmeyi isteyebilecek hükümetlerin kendileri eğitilmekte, önderlik denebilecek herşeyin kendisi küreselleşmektedir. Çünkü küreselleşme ancak evrensel insanlık değer ve normlarına doğru gelişen bir süreç olarak olanaklıdır. Özgürlük bilincinin büyümesi önder gereksiniminin küçülmesini getirirken, tarihin kendisine karışma kibri içinde olan despotik ideolojiler bir yana süpürülmekte, küresel etik-yönetiminin güçlenmesi ekonominin kendisine etik bir karakter kazandırmaktadır. Küreselleşme süreci

erekseldir, insan gizil değerinin edimselleşmesi, evrensel İstencin kendini kendi ussallığının kaynakları ve gücü yoluyla şekillendirmesidir.

Eğer küreselleşme salt iletişim, bilişim, ulaşım ve üretim alanlarındaki teknolojik gelişmelerin terimlerinde belirlenen bir süreç olsaydı, Çin, Hindistan, Rusya ve Suudi Arabistan gibi üyeleri ile G20 küreselleşme hedefinin güçlü, aslında en güçlü sözcüsü olurdu. Ama eğer küreselleşme evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü ve evrensel politik özgürlük terimlerinde erişilecek bir hedef ise, G20 için küresel gelişimin özgür karakterini kavramak yerine getirilmemiş moral bir ödev olarak durmaktadır. Gerçekten küresel bir karakter ve etkerlik kazanabilmek için, G20 kendi içinde etik normların birincilliğini tanımak zorundadır. G20 hiç kuşkusuz insan haklarını, duyunç özgürlüğünü ve demokrasiyi gereksiz göstermek ve zayıflatmak için kurulmamıştır. Ama G20'nin sergilediği kültürel çoğulculuk tablosu, tüm normları eşdeğerli gören etik ve politik görelilik ruhu bu değerleri açıkça reddeder. Gerçekte, bu etik ve politik türlülük içinde, G20 modernleşmeyi bile temsil etmez çünkü bir "gelişim" süreci olarak modernleşme özsel olarak etik-ekonomik gelişimdir, ve etik-ekonomik gelişim ise özgürlük temelinde olanaklıdır.

Yeryüzünün ekonomik görünümüne yüzeysel bir bakış bile ekonomik olarak geri kalmış ya da gelişmemiş ülkelerin etik olarak da geri kalmış olduklarını gösterir. Bu geri kültürlerin politik ortak paydaları despotizmdir. Despotizm tiranlık değildir. Yalnızca özgürlük bilincinin bulunmayışı ile, kültürün tarihsel pıhtılaşmışlığı ile karakterize edilir. Despotik ülkelerde hiç kuşkusuz şu ya da bu düzeyde devlete benzeyen politik yapılanmalar vardır. Ama böyle devletlerin yasaları insan hakları ile uyum içinde değildir. Tam tersine, böyle devletlerin yasaları sık sık özgürlükleri ve yenilikleri yasaklamak ve kısıtlamak için işletilir. Nüfusun özgürlük bilincinden yoksun olması politik bilinçten de yoksun olması demektir ve bu kültürlerde halkın şu ya da bu yolda örgütlenen egemen güç tarafından yönetilmesi işlerin olağan durumudur. Aslında despotizm bu kültürlerin sürdürülebilirliğinin biricik yöntemidir. Kültürel türlülüğün, kültürel çoğulculuğun potansiyel çatışma zemini olduğu düzeye dek, despotik erk toplumsal dağılmayı, anarşiyi önlemenin biricik yoludur. Despotik devletlerin modern demokratik devletlere dönüşümü dünyalarından habersiz halkların özgürlük bilincini kazanmasını gerektirir. G20 bugünkü yapılanışı içinde demokratikleşmeye ve insan haklarının savunusuna bütünüyle ilgisizdir.

1975'te kurulan G7 "açık demokrasi, bireysel özgürlük, toplumsal ilerleme" özsel ilkelerini küresel olarak yaymayı kabul ederken, 1999'da kurulan G20 ise demokratik olmayan ülkeleri kapsadığı düzeye dek yine içine aldığı G7 ile hiçbir benzerliği olmayan usdışı bir yapılanma taşır. G7 yurttaş toplumu karakteri ile sürekli etik ve ekonomik gelişime açıktır, yasalarını ve etik belirlenimlerini engelsizce iyileştirecektir. G20 ülkeleri yurttaş toplumu karakterini kazandıkları, insanların hak eşitliği düzleminde yurttaş niteliğini kazandıkları düzeye dek etik-politik gelişime yetenekli olacaklardır. Bu olmadıkça, etik gelişim olmadıkça, ekonomi ve toplum çakışmayacak, ekonomi toplumun ekonomisi olmayacak, Çin durumunda olduğu gibi Devlet ekonomi ve toplum arasında duracak, Devlet ekonomiye ve topluma karışacak, ve yanlış karışacaktır.

Etik gelişimi dışlayan tek-yanlı ekonomik büyüme görünüşü, bilindiği gibi, "ekonomik bunalımlar" ya da "çöküntüler" denilen problemlerin kaçınılmazlığının güvencesidir. Küreselleşmenin ilerlediği düzeye dek, kaçınılmaz olarak küresel ölçekte yaşanacak olan çatışmanın hafifletilmesi olanağı etik gelişimin, insan hakları, duyunç özgürlüğü ve demokrasinin gelişimine bağlıdır. Despotizmin elinde kitle yoketme silahlarının bulunması ve çoğalmakta olması olgusu dikkate alındığında, çatışmayı önleyecek biricik çözümün küresel demokrasinin gelişiminde yattığı açıktır.

Ekonomi Sözleşme Üzerine İşler, Sözleşmenin Çiğnenmesi Üzerine Değil

Ekonominin etik karakteri sömürü, yolsuzluk, rüşvet, dolandırıcılık gibi etmenleri dışlar. Bu etmenleri “kapitalizm” olarak bilinen ideolojiye ve bu ideolojinin yaratıcıları ve uygulayıcıları olan etik-öncesi ve etik-dışı karakterlere bırakabiliriz.

Kapitalizm Kapitalin Birincilliğidir

“Kapitalizm” terimi kapitalin etik üzerindeki birincilliğini anlatmak için ve kapitalin kendi başına davranan ve insana egemen olan bir fetiş olduğunu kabul eden bakış açısı tarafından kullanılır. Bunun dışında düşüncesizce kullanılan boş bir sözcüktür.

Ekonomi = Kapitalizm?

“Ekonomi = kapitalizm” denkleminin usdışı karakteri kavranmadıkça, yurttaş toplumunu “kapitalist toplum” olarak gören anlayış düzeltilmedikçe, özgürlükten, istençten ve dolayısıyla etikten söz etmek boşuna olacaktır. O zaman ekonomi, toplum ve devlet "kapitalistlerin" hırsına teslim edilebilir, etik “kapitalist etik” olarak varolmayı sürdürür, ve entellektüelin elinden biricik uğraşı olan boş konuşma alınmamış olur.

G20 ve Doğmakta Olan Ekonomiler

Kapital etmenine tam özgürlük kazandırmak isteyen ve onu insan istencinin üstünde gören liberteryanizm ironik olarak istenci, ahlakı, etiğin kendisini üstyapı kurumları olarak gören materyalizmin dilini kullandığının bilincinde değildir. Liberteryanizm yurttaş toplumunun hükümeti ve hiçbirşey kapitalizme karışmamalıdır der. Marxizm yurttaş toplumu diye birşey yoktur ve kapitalizme karışacak bir özgür istenç saçmadır der.

8 G20 ve Doğmakta Olan Ekonomiler

G20 ülkeleri “doğmuş ekonomiler” olarak görülmeleri gereken G7 ülkelerinin yanısıra, “doğmakta olan/emerging” ekonomileri de kapsamına alır. Son yıllardaki IMF ve World Bank raporlarına göre, doğmakta olan ekonomiler doğmuş olan ekonomilere göre daha dinamik bir gelişim göstermiştir. 2011 ve 2015 yılları arasında ortalama oranlar birinciler için %1,9 ve ikinciler için %6,2’dir. Ama bu ülkeler yalnızca ekonomik olarak değil, etik olarak da modern tarihe doğmakta olan ülkelerdir, ve bu olgunun sayısal olmaması nesnelliğini geçersiz kılmaz. Politik olarak ilk kez demokratik yasa egemenliğini, kendi istençlerinin anlatımı olan yasaların egemenliğini tanımanın yoluna girmeleri, örneğin Çin’de olduğu gibi ilk kez mülkiyet özgürlüğünü ve kişiler olarak sayılma hakkını elde etmeleri, Hindistan’da olduğu gibi kast dizgesinin zulmünü hafifletmeye başlamaları ekonomik büyüme olgusu karşısında daha önemsiz olgular değildir.

G7 ve Doğmakta Olan Ekonomiler (E7)

Bu kültürlerde bir zamanlar etik olan herşeyin temsilcisi olan gelenekler ironik olarak aile yaşamında, toplumsal ve politik yaşamda etik-dışı herşeyin kaynağı ve destekleyicisi olmaya başlarken, eski kültürden arta kalan usdışı alışkanlıklar modernleşmenin kendisine karşı direnmektedir. Ama bu çatışma olgunun doğasında yatar ve modernleşme tutucu geleneğin kendisinin kendi içinde taşıdığı bir olanaktan başka birşey değildir.

Modern etik salt bilinçsiz bir alışkanlıklar yapısı değil ama kendinin bilincinde olan özgür etiktir. Modern etik aynı zamanda doğmakta olan bir etik, etiğe uygun olanın ve etik-dışı olanın bir çarpışmasıdır. Süreçte etik-dışı olan herşey varlığını özgürlüğe değil, tam tersine özgürlüksüzlüğe, henüz bütünüyle yenilmemiş olan alışkanlıkların gücüne borçludur.

Doğmakta olan ekonomiler aynı zamana doğmakta olan etiklerdir ve ilk kez tanışmaya başladıkları ve neredeyse coşkuyla, giderek tutkuyla sarıldıkları bu varoluş biçimi onlara bütünüyle dışarıdan sunulan bir yaşam armağanıdır.

G20'nin ortak gündeminde evrensel insan hakları, yasa önünde eşitlik, demokrasi, duyunç özgürlüğü gibi sorunlar bulunmaz ve dikkate alınmaz. Yerkürenin bu engin topraklarında ekonomi ve etik birbirine ilgisiz alanlar olarak kabul edilir. Gene de G20 bu yanıyla küreselleşme sürecinde geriye doğru bir adımı temsil etmez. Tersine, G20 kendinde kendini de ortadan kaldırmaya yazgılanmış bir etik pota olma karakterini taşır. G20 bir problemdir, ve problemler çözülme olanakları dolayısıyla problem olma karakterini taşırlar.

G20 ve Etik

Romania, Bulgaria and Croatia are the most corrupt countries in the EU, according to a new European Parliament study which reveals that corruption throughout Europe is costing almost £800 billion a year ... which equates to 6.3 per cent of overall EU-28 GDP. (LİNK)

9 G20 ve Etik

Geri etik etik-dışıdır. Etik kültürler için değil ama insanlık içindir. Hiç kuşkusuz geri kültürlerin de etik normları, aile ve toplum yapıları, giderek politik yapıları, devletleri bile vardır. Ama bu yapılar evrensel etiğe, ideal etiğe, bir süreç olarak etiğin ereğine karşılık düşmez. Geçicidirler, ve böyle olduklarını ortadan kalkarak ve daha yüksek biçimlere geçerek tanıtlarlar. Bu etiğin süreç olmasının anlamıdır. Etik ailenin, toplumun ve devletin harcıdır. Ama aynı zamanda geleneksel sağlamlık daha yüksek etiğe doğru değişimin olanağı olan özgürlüğün önündeki başlıca engeldir.

G20'in etik bir karakter taşıdığı söylenemez çünkü üye ülkelerde hüküm süren "kast etiği,""komünist etik" gibi bir bileşimler en iyisinden bir oxymoronun gücünü taşırlar. Hindistan ve Çin 2,5 milyar gibi dev bir insanlık kütlesi ile ekonomik yoksulluğun yanısıra etik yoksulluğun da içindedir. Tarihsel ilerlemenin dışında ve gerisinde kalmak tarihe yük olmaktır, ve etik gerilik kendini ekonomik gerilik olarak da gösterir.

Eğer G20'in demokrasileri ve diktatörlükleri birlikte kapsadığını dikkate alırsak, açıktır ki G20 yerkürenin kültürel-çoğulculuğunu yansıtmakta, giderek insanlığın bütün tarihini tek bir noktada, tek bir zaman kıpısında, tek bir masa çevresinde yoğunlaştırmaktadır. Bu küresellik hiç kuşkusuz salt coğrafi bir küreselliktir, herhangi bir etik değerden yoksundur, ve ülkelerin başkanlar düzleminde temsil edilmesi organizasyona politik bir güç ve etkerlik vermek için yeterli değildir. Kollektif bir istenç olmadığı için kollektif eylem yeteneğinde değildir. Aslında istençsiz olduğu denli de eylemsizdir.

Küreselleşmenin karşılaşmakta ve karşılaşacak olduğu problemler etiğin kendisinin bir süreç olmasından kaynaklanır. Yaşamın evrensel dürüstlüğe, doğruluğa, karşılıklı güvene ve güvenliğe doğru gelişimi etiğin kendisinin ereği evrensel İyi olan bir süreç olmasına bağlıdır. Bu düzeye dek, etik gerilik etik bozulma ile aynı şey değildir. Yaşanan ekonomik bunalımlar en sonunda moral ve etik geriliklerin sonuçları olduklarını göstermekte ve yeni, daha ussal yasal düzenlemeler ile karşılanmaktadır. Yasaların kendilerinin sürekli değişmeleri ve yenilenmeleri pozitif doğalarına, tarihsel ve kültürel koşullanmışlıklarına bağlıdır. Bu sınırlanmışlıkları içinde eskirler, özgürleşme için engeller olurlar, ve ortadan kaldırılarak yerlerine göreli olarak daha iyileri getirilir. Bu değişim olgusunun kendisi toplumun etik dinamiğinin ve gelişiminin, özgür bir toplum olduğunun bir göstergesidir. Bu düzeye dek kültürel geleneklerin ve alışkanlıkların sağlamlığı en iyisinden yerinde

sayma, tutuculuk ve geri kalma anlamına gelir ve hiç kuşkusuz bir üstünlük değil ama bir üstünlük yoksunluğudur.

Doğumunu bir ekonomik-etik bunalıma borçlu olan G20'nin herhangi bir ekonomik yasama yetkisi ya da hükümetlere karışma gücü yoktur. G20 ekonomik çözüm ve önerilerini ancak etik bir karakter taşıdıkları düzeye dek ortaya sürebilir. Bu nedenle bir öneri üretemez. Ekonomik "üst-yönetim" (ecnomic governance) denebilecek olan şey gerçekte hiçbir biçimde ekonomiye karışma, ekonomik planlama ya da ekonomik bir yasama gücü değil, ama etik ilkeli bir üst-yönetimdir (ethical governance) ve bir ekonominin etik ilkeler üzerine yönetimini imler. Bu düzeye dek, gerçekte ekonomik etkinliği yerine getirenlerin kendilerinin istencidir.

Görüngü ve Realite. G20'nin 2015 Antalya doruğuna katılanlar. G20 toplantılarında bir kural olarak demokratlar ve yarı-demokratlar, tam-despotlar ve yarı-despotlar, ilhakçılar, evrensel insan haklarını tanımayanlar ve çiğneyenler, yolsuzluk ve rüşvetçilik yapmış ve yapmakta olan önderler tam bir eşitlik ruhu içinde buluşur ve rock starlarını imrendiren görkemli gösteriler sunar. Organizasyon başlıca küreselleşmenin nasıl olmayacağını belgeleyen bir kültürel-çoğulculuk tablosu sergiler ve bununla küreselleşmenin başlıca ne tür engelleri aşmak zorunda olduğunu vurgular.

Politik yapısal türlülüğü ile, G20 kendinde etik bir amaç taşımasına karşın etik bir karakter taşımaz. "Grup" olmak bir amaç taşımayı, dolayısıyla etik olmayı gerektirir. Ve G20'nin amacı ekonomiyi geliştirmeye ve bunalımlardan korumaya katkıda bulunmaktır. Ama G20 bileşimindeki tutarsızlıklardan ötürü ekonomiyi etikten soyutladığı düzeye dek, etik olmaksızın, aslında etiği çiğneyerek ekonomik sonuç elde etmeyi istemek zorundadır. Oysa etik olmaksızın ekonomi sanaldır, gerçek bir ekonomi niteliğini taşımaz. İnsan istencinden ve özgürlüğünden başka etmenler tarafından, etik gerilik ve politik baskı tarafından, eşitsizlik ve haksızlık tarafından, yolsuzluklar ve rüşvet tarafından ayakta tutulur ve sürdürülür. Böyle "ekonomiler" etik gelişime doğru yön değiştirmedikçe yalnızca çözülmeye ve çökmeye doğru ilerler.

G20'nin üyelerini sınıflandıran "gelişmiş ülke" ve "gelişmekte olan ülke" kavramları arasındaki ayrım gelişmiş ya da endüstrileşmiş ülkenin yüksek derecede gelişmiş bir ekonomisinin ve ileri teknolojik altyapısının olması, gelişmemiş ülkenin bu bakımlardan geri ya da çok geri olmasıdır. Ama diktatörlük altında bile göreli olarak gelişmiş bir ekonomi ve göreli olarak ileri bir teknoloji olanaklıdır. İkisi de etik ile biricik ilgileri onu ortadan kaldırmak olan acımasız diktatörlükler olarak Nazi Almanyası ve Sovyet Rusya H-bombası yarışında ve uzay yarışında, aslına başka birçok teknolojik konuda özgür Batıyı, aslında onun kurtarıcısı olan ABD'yi geride bırakmayı başarmışlardı. Bu onları "gelişmiş ülke" yapmak için yeterli olmadı. Etiği yadsımalarının bedelini ortadan kalkarak ödediler.

Asya Holokostu olarak da bilinen Japon savaş suçları Shōwa dönemi adı verilen "aydınlık barış/ uyum dönemi" sırasında işlendi. Dönem aslında Japonya'nın imparatorun kendisi çevresinde militarizme, totaliterliğe ve faşizme dönmesi ile karakterize edilir. Bu aydınlanmış uyum döneminde, Japon Silahlı Kuvvetleri tarafından öldürülen sivillerin ve savaş tutsaklarının sayısının 10 ile 14 milyon arasında olduğu hesaplanmaktadır. Japon saldırganlığının ne kadar acımasız olduğunu gösteren sayısız insanlık-dışı eylem arasında, özellikle Nanjing kitle kıyımı ve kentin uğradığı vahşet Nazilerin insanlık suçlarını gölgede bıraktı. Japonya önce Çin'i ve Çin-Hindi ülkelerini ele geçirecek, sonra Avusturalya, Hindistan ve Asya'nın bütünü fethedilecek ve sonunda Japon Dünya İmparatorluğu kurulacaktı. (Ayrıntı için, Wikipedia, Japanese war crimes.") Japon etiğinin özellikle övülen yanı eskiliğidir. Eğer gerçekten bu kadar eski ise, bundan iki bin yıl önceki

Japon etiğine etik demenin olanaklı olamayacağı sonucu çıkar. Modern demokratik Japonya Japonların kendilerine Douglas MacArthur'un bir armağanıdır.

Reverse-engineering teknolojisi ve despotizm arasındaki birlik insan haklarını tanımayan bir kültürün kitle yoketme silahları ile donatılması anlamına gelir. İmparatorluk Japonyası yirminci yüzyılın ilk yarısında uçak gemileri, denizaltılar vb. üretebilmesine karşın, nükleer bomba yapabilecek bir teknolojiden yoksundu. Kuzey Kore bugün böyle bir olanağın, despotizmin ve teknolojinin buluşmasının ne anlama gelebileceğini gösterme çabası içindedir.

Ekonomik olarak gelişmiş ülkeler kendi aralarında göreli olarak yüksek bir etik türdeşlik düzeyi de gösterirler: İnsan hakları, demokrasi, duyunç özgürlüğü açısından aralarındaki ayrımlar ilgisizdir ve ABD örneğinden sonra şimdi AB olarak kendilerini tek bir politik yapıya, tek bir anayasaya, tek bir devlete doğru örgütleme sürecindedirler. Gelişmemiş ülkeler ise türdeşlikten bütünüyle yoksundur, yerel-tarihsel kültürleri ile bir kültürel-çoğulculuk tablosu sergilerler ve ekonomik gerilikleri etik gerilikleri ile birlikte gider. Açıkça insan haklarını çiğneyen diktatörlüklerden eşit ölçüde usdışı gelenek kültürlerine dek, insanlığın tarihte üstlendiği şekillerden anakronistik bir kesit sergilerler. Aralarında bir birlik ancak potansiyel çatışmaların ve sıcak savaşların askıya alınabildiği düzeye dek olanaklıdır.

Demokrasinin gelişmişlik düzeyinin en güvenilir ölçütlerinden biri demokratik ülkeler arasında sorunların zor ve şiddet yoluyla değil ama düşünme ve konuşma yoluyla çözüme bağlanması iken, ve böyle olarak demokrasiler arasında savaşın tarihe karışmış olmasına karşın, despotik kültürlerin son çözüm için bildikleri ve başvurdukları biricik yol zor, şiddet ve en sonunda savaştır. Onların ulus-devlet ve egemenlik kavramlarının üzerinde dünya tarihinin şiddet mahkemesinden daha yüksek hiçbir mahkeme, insan haklarının ve barış istencinin uygar gücü yoktur.

Eğer ekonomik gelişme etik gelişme ile bir ve aynı ise, Asya için “yüksek umutlar” besleyen G7 önderleri ve sık sık “very happy” olduklarını dile getiren G13 önderleri politikalarını Asya’nın özgürleşme ve etik gelişme sürecine indekslemek zorundadırlar. Yoksa buluşmalarında birinciler boş konuşurken ikinciler çay servisi yapmak ve dinlemekle yetinmek zorunda kalacaklardır. 4 milyarın üzerindeki nüfusu ile bir kültürel-çoğulculuk ve etik-görelilik okyanusu olan Asya salt kendisi için değil bütün bir yerküre için problemdir. Ve yalnızca etik bir problem değil, ama teknolojik bir problem olması da olasıdır.

İnsan Gelişim İndeksi

Ekonomi hiçbir durumda belirleyici değildir çünkü kendisi belirlenir. Belirlenme, başka istencin altında durma kölelerin en bayıldığı şeydir çünkü onları sorumluluktan bütünüyle bağışlar ve talihsizliklerine kendilerinin değil ama başkalarının yol açtığı düşüncesi ile avunmalarını sağlar. Aralarında Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Picasso, Stalin Barış ödülünü alan Pablo Neruda ve Nazi parti üyesi Heidegger gibileri de bulunmak üzere sayısız entellektüel köleliğin ve tiranlığın savunusunu yapmış, ve yaptıklarını insanlık adına yaptıklarına inanarak yapmışlardır.

10 İnsan Gelişim İndeksi

Gelişme sorununu birincil olarak “ekonomik altyapı” terimlerinde almak modern yurttaş toplumunun özsel karakteri olan özgürlüğü ve istenci reddetmektir. İnsan Gelişim İndeksi (HDI, Human Development Index) bu materyalist düşüncesizliği iyileştirmeyi amaçlar ve “gelişim” kavramını “yaşam süresi beklentisi, eğitim ve kişi başına gelir” terimlerinde tanımlar. Herşeye karşın, ilk iki terim üçüncünün, ekonomik terimin fonksiyonlarıdır ve “kişi başına gelir” bileşeninin

yüksek olduğu yerlerde eğitim ve sağlık indeksleri de normal olarak yüksektir. “İnsan Gelişimi” kavramının içeriği yalnızca sağlık, okul eğitimi ve kişi başına gelir terimlerinde tanımlanmayı kabul etmez. Bu enteresan yönteme göre, Rockefeller, Carnegie, JPMorgan, Donald Trump gibi insanları en gelişmiş olanlar arasında, ve diyelim ki Sokrates, Mozart, Dostoyevsky gibi insanları en az gelişmiş olanlar arasında yerleştirmek gerekecektir.

Bu indekste kritik parametrenin “eğitim” olmasına karşın, terimin tanımı özellikle “yıl” birimi ile ölçülen okul öğretimine indirgenir. Oysa eğitim yalnızca okula sınırlı değildir. Etik eğitim ya da çocuğun hak ve ahlak boyutlarında kazanacağı etik karakterin biçimi bütününde aile, toplum ve devlet yapılarının bir bileşkesidir. Bu düzeye dek tutucu gelenek kültürlerinde eğitim birincil olarak kültürün kendisinin yeniden-üretimine, insan gizilliğinin tam gelişiminin engellenmesine ve güdük karakterler üretmeye hizmet eder, yürürlükteki geleneksel geriliğin sürdürülebilirliğinin güvencesi olur. Gelişmemiş ülke gelişmemiş insanlarından ötürü geridir. Gelişmekte olan ülke değişmekte olan ülkedir, ve burada ilgili olan değişim dünyanın değil ama birincil olarak insanın değişimidir. İnsanın değişimi başkasının değil insanın kendisinin sorunudur. Ancak değişen, ancak eğitim yoluyla özgür bireyselliğe gelişen insanın dünyası ona uygun olarak değişir ve gelişir. İnsan çevresinin ürünü olamayacak denli değerlidir, çünkü doğası özgürlüktür.

İnsan Gelişim İndeksi (HID) yaşam süresi, eğitim ve kişi başına gelirin bileşik bir istatistiğidir. İndeks ayrıca 185 ülkeyi gelişmiş, gelişmekte olan ya da az-gelişmiş olarak ayırdetmede de kullanılmaktadır. Sıralamada Japonya 20, Fransa 22, Rusya 50, Küba 67, İran 69, Türkiye 72, Çin 90, Hindistan 130’uncudur.

İnsan Gelişim İndeksi (2015). Özel olarak G20 ülkeleri için sıralama şöyledir: 2. Avusturalya; 6. Almanya; 8. ABD; 9. Kanada; 14. İngiltere; 17. Güney Kore; 20. Japonya; 22. Fransa; 27. İtalya; 26. İspanya 39. Suudi Arabistan; 40. Arjantin; 50. Rusya; 70. Türkiye; 74. Meksika; 75. Brezilya; 90. Çin; 111. Endenozya; 116. Güney Afrika; 130. Hindistan (List of countries by Human Development Index).

Ülkelerin Çok Yüksek İnsan Gelişimi, Yüksek İnsan Gelişimi, Orta İnsan Gelişimi ve Düşük İnsan Gelişimi olarak dört geniş gelişim kategorisine göre sınıflandırması.

Aile, toplum ve devlet boyutlarında, insan gelişimi kavramının anlatması gereken şey etik gelişimdir. Önce ekonominin gelişmesi ve ancak bundan sonra insanın etik karakter kazanması beklentisi yalnızca insanın moral niteliğini gözardı etmekle kalmaz, ama onu bütününde siler. Devlet gelişmemiş insanlarını geliştirmede çoğu kez çaresizdir çünkü despotik devlet bile en sonunda kendi uyruklarının, henüz bireyselliklerinin bilinçsizi olan insanların istençsizliğinin bir fonksiyonudur. İnsan Gelişimini ölçmek için gerçek birimler (1) evrensel insan haklarının tanınması, (2) duyunç özgürlüğü ya da laiklik, ve (3) demokrasidir (devletin ve yurttaş toplumunun birliği).

Modernleşme ve Demokratikleşme. Demokratikleşmenin mi modernleşmeyi izlediği yoksa tersinin mi doğru olduğu çekişmesi bu iki kavramın bir ve aynı olgunun iki yanı olduğunu gözden kaçırır. İkisi de insanlığın ussallaşmasının ve özgürleşmesinin belirişidir. Modernleşme yalnızca yenileşmeyi anlatır ve burada eski olan şey, demokratik olmayan şey bir hak eşitsizliği düzeni olan, insanın bir kişi ve birey olmasına izin vermeyen geleneksel toplumsal yapılardır. Etik değişim geleneğin pıhtılaşmasını çözündürecek duyunç ve istenç özgürlüğünü gerektirir. Bu etik özgürlük olmadığında, ve despotik toplumsal ve politik yapının sürdürülmesi ile, modernleşme yalnızca şeylerin modernleşmesi, yalnızca dışsal modernleşmedir. Despotik modernleşme moral

sorumluluktan yoksundur.

Bir gelenek kültüründe yönetilenler gibi yönetenler de herşeyden önce kültürlerinin bir parçası olduğu dünyanın durumunun bilincinden yoksundur. Modern aile, toplum ve devlet yapılarını, bütün bir modern etiği doğallıkla yabancı görürler çünkü özgürlüğe yabancıdırlar, ve kendi normlarının ötesinde olanı ancak kendi normlarına indirgeyerek ölçüp biçebilirler. Kendi geriliklerini değerli saydıkları için, olmayan öz-değerleri ile gurur duyar, ve özgürlüğü kötü ve tehlikeli görürler. Bu kültürün düşünme düzeyini temsil eden despotik entellektüel için özel mülkiyet, özel girişim, özgür ekonomi suçtur. Ama bütün bunlar ilk izlenimdir.

Yoksul oldukları denli de öz-bilinçsiz olan bu ülkelerde ekonomik büyümenin tetiklenmesi onlara dışsal bir olaydır ve anlayışlarının üzerinde ve ötesinde işleyen bir tarihsel sürecin edimidir. Muz yetiştirmeye, petrol çıkarmaya başlarlar, yabancı kapitale açılırlar, ve moral ve etik değerleri sarsılmaya, kültürel yapıları bozulmaya, alt üst olmaya, değişmeye başlar. İlkin düşman saydıkları kapitale kapılarını açar ve ilkin emperyazim olarak gördükleri şey ile kucaklaşırlar. Çin'de yabancı doğrudan yatırım 2013'te $24,1 milyara ulaşarak Çin'i dünyanın en büyük yabancı doğrudan yatırım alıcısı yaptı (ABD ikincidir). Bir zamanlar "emperyalizm" dediği etmen Çin'in dört bin yıldır süren despotik uyuşukluğunu ve yoksulluğunu bozmuş, dünyanın ve tarihin en kalabalık olduğu denli de en ilgisiz olan ülkesini küreselleşme sürecinin birincil problemlerinden biri düzeyine yükseltmiştir.

Ama salt ekonomik büyüme salt sanal gelişimdir. İnsanlar korku ve baskı kültürü içinde de çalışıp üretebilirler, giderek Sovyet Rusya durumunda olduğu gibi H-bombasının üretimi ve uzay teknolojisi yarışında birinci de olabilirler; herhangi bir etik karakter kazanmaksızın mekanik olarak üretim sürecine katılabilir ve etik gerilik içinde ekonomik göstergeleri yükseltebilirler. Burada iki nokta öne çıkar. Bu gelişme kendinde gelişme değil ama ödünç gelişmedir. Ve etik-dışı kültürün ve ödünç teknolojinin bileşimi uğursuz bir bileşimdir.

Modernleşme demokrasinin gelişimi ile birlikte gider. Ama demokratik gelişim yalnızca oy sandıklarının sayısının arttırılması değildir. Demokrasi kendi duyunçları ve istençleri ile yargıda bulunan, karar veren ve eylemde bulunabilen özgür insanların özgür yurttaş toplumunu gerektirir. Demokrasi etik gelişimin politik anlatımıdır. Etik gelişim olmaksızın, yaşamlarında kendi istençlerini egemen kılan insanların bir toplumu olmaksızın ortada yalnızca az gelişmiş, çok az gelişmiş, aslında neredeyse hiç gelişmemiş bireysellikleri ile halklar, yığınlar, kitleler vardır ki, bunlar, tıpkı onların çocuksu istençlerini temsil eden çocuksu önderleri gibi, hiçbir zaman gerçekte neyin yer almakta olduğunun bilincinde değildirler. Ve katlanması olanaksız durumlarına ancak bu bilinçsizlik yoluyla katlanabilmektedirler.

Modernleşme 'Batılılaşma' değildir çünkü modernleşme tikel bir kültüre öykünme değil, bir ideale, bir ereğe doğru gelişim, bir kültürler çoğulluğunun eksiksiz uygarlığa doğru biçimlenmesidir. Evrensel özgürlük bilincinin doğuşundan bu yana, Batının kendisi de henüz aynı ereğe doğru gelişmekte, yer yer ortaçağ gelenek kültürlerini andıran bir boşinançlar, boş etnik kimlikler ve anlamsız tarihsel duygular tarafından tanımlanan bir kültürel-çoğulculuk cümbüşünde ussal istenç modern etiğe direnen kültürel artıklar ile çarpışmayı sürdürmektedir. Etik kültürel çoğulculuk içinde olanaksızdır; tersine, küresel etik gelişim kültürel çoğulculuğun indirgenmesi ile birlikte gider.

Kültürel ayrımlar ırksal ayrımlar değildir. Irksal ayrımlar doğa ayrımlarıdır. Eşey ayrımı da doğallıkla kültürel değildir. Bu doğal ayrımlar henüz doğallığın tam olarak üstesinden gelememiş

toplumlarda kendini ayrımcılık dediğimiz kültürel fenomen olarak gösterir ve insanlık ve yurttaşlık haklarının çiğnenmesine, ve en sonunda açık şiddete ve yok ediciliğe götürebilir.

Kültürel ayrımlar önemsiz olabilirler. Ama pekala birbirini tanımama ve yadsıma düzeyine dek yeğinleşebilirler ve o zaman kültürel çoğulculuk ancak hoşgörü zemininde olanaklıdır. Hoşgörünün nesnesi hiç kuşkusuz hoş birşey değildir. Ve hoşgörü genellikle sanıldığı gibi suçsuz ve temiz bir kavram da değildir. Özünde hoşgörüsüzlük yatar ve giderek nefreti ve düşmanlığı etkinleşmek üzere pusuda bekliyor olarak taşıyabilir. Hoşgörü düşmanlığı ortadan kaldırmaz ama yalnızca askıya alır. Ve hoşgörü kalktığı zaman kültürel ayrımların yeğinliği karşılıklı yok ediciliğe dek varabilir ve sık sık varır.

Hoşgörü ülkesi Hollanda hoşgörünün insan haklarının çiğnenmesi durumunda geçersiz olduğunu kabul etti.

In June 2011 the First Rutte cabinet said the Netherlands would turn away from multiculturalism: "Dutch culture, norms and values must be dominant" Minister Donner said.[88] [LİNK]

The government will introduce new legislation that outlaws forced marriages and will also impose tougher measures against Muslim immigrants who lower their chances of employment by the way they dress. More specifically, the government will impose a ban on face-covering Islamic burqas as of January 1, 2013. [LİNK]

Kültürel ayrımlar yalnızca yaşam tarzını ilgilendiren ayrımlar değildir. İnsan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük düzlemindeki ayrımlar salt bir türlülüğün, birbirine ilgisiz, zararsız ve önemsiz kültürel ayrımların ötesine, karşıtlığa, düşmanlığa ve çatışmaya dek varabilir. Burada hoşgörü gizlenen hoşgörüsüzlüğü sürdürmeye ve nefretin üstünü örtmeye hizmet eder. Hoşgörü çok-kültürlülük görünüşü altında şiddete de göz yumduğu zaman, eğitimin kötü almaşığı olarak görünür.

Batı evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü ve politik özgürlük kavramlarını realize etmiş değil ama onları yalnızca kavramış ve tam olarak gerçekleştirmenin yoluna girmiştir. Özgürlük sürecinin önünde ne olursa olsun özgürlüğe direnebilecek hiçbir engel yoktur çünkü tutucu direnişin kendisi kendinde kendine karşıdır. Aslında özgürleşme tam olarak kendi karşıtını olumsuzlamaktan başka birşey değildir. Batıyı Doğudan ayırdeden etmen Batıda insanların özgür doğduklarının, yasa önünde eşit olduklarının ve devletlerini kendi istençlerinin anlatımı yapma hak ve ödevlerinin olduğunun bilincinin doğmuş olmasıdır. Bir despotik iç kavgalar alanı olan ve politik gücün yalnızca bir despottan bir başka despota geçmesi ile tanımlanan Doğudan ayrı olarak, Batının bütün modernleşme dönemi bir oluş süreci olarak despotizm ve demokrasi arasındaki çarpışma tarafından tanımlanır.

Bir tango iki kişi ile yapılır — ve despotik tango despotun despot ile tangosudur. Halkın da despotik karakteri paylaşması zemininde, despotik kültürlerde etik-dışı politikacılar ve etik-dışı seçmenler, rüşvet verenler ve rüşvet alanlar hep birlikte eğlenirler.

Despota karşı çarpışan ipso facto demokrat değildir.

Despotizm için yalnızca bir bireyin istencini toplumun bütününe dayatması yeterli değildir. Despotizm nüfusun hiç olmazsa çoğunluğunun istençsiz olmasını gerektirir ve evrensel özgürlük bilinci kazanılıncaya ve insanlar moral olarak büyüyünceye dek despotizm kültürlerin normal politik biçimidir. Despotik kişilik gelişmiş bir moral karakter taşımadığı için yetişkinden çok bir çocuk gibi, ve despotik toplum moral eğitim almamış bir haşarı çocuklar toplumu gibidir. Orada

despotik “etiğe” aykırı herşey gizlice yapılır, yalancılık evrenseldir, gündelik duygu korku ve nefretin ötesine güçlükle geçer, ve şiddete bir sınır yoktur. Güven duygusundan ve dürüstlük karakterinden yoksun böyle bir atmosferde gündelik ekonominin ötesindeki tüm ekonomi paranoyaya ayarlanır, etik-dışı bir iş dünyası başlıca yolsuzluklar, kayırmacılık ve rüşvetçilik tarafından yönetilir.

Despotizm politik olarak yalnızca zorun ve şiddetin dilini bilir, “güç haktır” diyen sofistliğin esin kaynağıdır, özgürlüğün evrensel karakterini tanımaz, ve bir etik-öncesi iklimde yönetenler ve yönetilenler çiftinin despotik tangosu yalnızca arada bir efendilerin değişmesi ile kesintisiz olarak sürer. Ama bu despotik tangonun geleceği belirsiz değildir. Despotizm demokrasinin öncülüdür, çünkü despot ve özgür insan arasındaki çarpışma dışsal değil içsel bir çatışma, bir insanın, bir kültürün iç çatışmasıdır.

Direnilmesi olanaksız ve yenilmesi olanaksız güç despotik güç değil ama özgür güçtür çünkü güç hak değil ama hak güçtür. Gücün hak olması yalnızca henüz insanın doğal yanının tinsel yanına ağır bastığının, henüz doğallığının bütünüyle üstesinden gelemediğinin anlatımıdır. Despotik güç doğal güçtür. Hakkın gücü tinin gücü, özgür güç, evrensel insan haklarının gücüdür. Bu hak tam olarak despotik tinin kendisinin de içinde pusuda bekleyen güçtür. İster Nazizm olsun isterse Bolşevizm, ister Doğu damgalı olsun isterse Batı damgalı, despotizm en sonunda ancak içeriden yenilebilir, dışarıdan değil. Çünkü özgürlük insanın dışında duran yabancı bir işgal gücü gibi birşey değil, ama onun kendi duyuncu ve istencidir. Gerçekte Batının Doğuya, gelişmekte olan demokrasisinin ortadan kalkma sürecinde olan despotizme karşı biricik güvencesi ve şansı özgürlüğün despotik kültürlerin içerisine yayılması, yalnızca despotların değil despotlara boyun eğmeyi sürdüren halkların da özgürlüğün ve dolayısıyla despotluğun bilincini kazanmalarıdır. Bu olmadıkça, despotik kültür bölgeleri despotların başka despotlar ile çatışma arenaları olmayı sürdürecektir.

Despotun despot ile çatışması gerçekte en önemsiz, en değersiz, en anlamsız ayrımlar, sözcüğün gerçek anlamıyla postmodernizmin saklamayı çok istediği o kültürel denilen ayrımlar uğruna yer alır. Hoşgörü kalktığı ve bu kültürel çatışmalar zor ve şiddet düzeyine dek ısındıkları zaman, çatışma savaş değil ama kıyım karakterini taşır, çünkü burada bir istençler çatışması değil ama bir dürtüler ve itkiler çatışması vardır. Sorun bir ulusal egemenlik sorunu, bir istencin kendini ileri sürmesi, bir hak ve özgürlük sorunu değil, ama karanlık bir dürtüsel sorundur. Yalnızca kültürel tanınma ya da tanınmama sorunu, kültürel türlülüğün kendisini yaratan etnik ya da mezhepsel kimlik sorunları, assimilayson ya da bütünleşme sorunlarıdır ve sık sık ideolojik bir görünüm altında ileri sürülür. Sorun en sonunda bir kültürel varlık-yokluk sorunu, ve özgürlüksüz bilincin bir ölüm-kalım sorunudur.

Ekonomi Belirleyici Midir?

Ekonomi hiçbir durumda belirleyici değildir çünkü kendisi belirlenir. “Altyapının belirleyiciliği” gibi birşeyden söz edenler bir kölelik itirafında bulunduklarını bilmezler. Belirlenme, başka istencin altında durma kölelerin en bayıldığı şeydir çünkü onları sorumluluktan bütünüyle bağışlar ve talihsizliklerine kendilerinin değil ama başkalarının yol açtığı düşüncesi ile avunmalarını sağlar. Aralarında Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Picasso, Stalin Barış ödülünü alan Pablo Neruda ve Nazi parti üyesi Heidegger gibileri de bulunmak üzere sayısız entellektüel köleliğin ve tiranlığın savunusunu yapmış, ve yaptıklarını insanlık adına yaptıklarına inanarak yapmışlardır.

Sözcük ve Kavram

Özgürlük sözünü tanımak doğrudan doğruya onun kavramının, realitesinin bilincinde olmak demek değildir. “Ekonomi” sözcüğü ile sömürü, altyapı, fetiş, kapital vb. anlaşıldığı zaman, bu etmenlerin belirlediği “insan” açıktır ki kurtarıcalar olmaksızın yapamaz.

Kimler Kurtarılma Gereksinimi İçindedir?

Bir bölümünün sonradan pişmanlık duymasına karşın, eğer insanlığa onun kurtuluşu adına yaşatılan korkunç yıkımlarda, milyonların yok edilmesinde entellektüel sorumluluk diye birşey varsa, eğer bu programlar saf halkların bilincinde doğmamışsa, bu ideolojik yaratılar yalnızca ve yalnızca entellektüellerin kendilerine aittir. İnsan bilgisine çer çöpten başka birşey katmayan, kendi iç değerini geliştiremeyen ve özgürlük özürlü entellektüelin doğallıkla insan yaşamına verebilecek bir değeri yoktur. Tersine, onun için “insan saçmadır,” “anlamsızdır,” “dünyaya fırlatılmıştır” ve “tek-boyutludur.” Ya da, “yararcı” etik kuramlarına göre, daha büyük sayının daha büyük mutluluğu uğruna milyonlar gözden çıkarılabilirdir. Enteresan olan şey insana bir anlam ve değer veremeyen bu yazarların bugün bile özellikle Avrupa’da başlıca entellektüeller arasında popülerliklerini sürdürmeleridir.

BRIC ya da BRICS

Doğu Batıya yalnızca öykünmektedir. Ama öykünme görünüşte benzerliktir ve bir özenç olarak insan değeri ile bağdaşmaz. Doğunun “modernleşmesi” bilgisizlik üzerine dayandığı düzeye dek yalnızca sanaldır. “Batılılaşma” denilen şey bundan daha çoğunu anlatmaz. Ama insanın değişimi dışsal çevresinin değişiminden başka birşeydir, onun etik karakterini ilgilendirir. Dubai’nin “değişimi” duruma bir örnektir. Batının teknolojisi ile yaratılan görünüşün arkasında bugün bile binlerce yıl öncesinin izlerini taşıyan arkaik bir kültür yatar.

11 BRIC ya da BRICS

İlkin 2001’de Goldman Sachs ekonomisti John O’Neil’in imgeleminden doğan BRIC tezine göre, yirmi birinci yüzyılda Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin dünya ekonomisini şekillendirmede birincil potansiyel güçler olacaktı. Küresel ekonomik güç G7 ekonomilerinden gelişmekte olan ülkelere doğru kayıyordu. BRIC bu çözümlemenin esinlendirmesi sonucunda kuruldu. Grubun ülkeleri üç milyar insan ile dünya nüfusunun %40 kadarını temsil ederken, aynı nüfusa dünya GDP’sinin %25’i düşüyordu. BRIC ülkelerinin önderleri 2009’da Rusya’da Yekaterinburg’da ilk toplantılarını yaptılar ve haktanır, demokratik ve çok-kutuplu bir dünya düzeni çağrısında bulunan bir bildiri yayınladılar. Daha sonra 2010’da Brezilya, 2011’de Çin ve 2012’de Hindistan ve 2015’te Rusya’da olmak üzere toplantılar sürdü. 2010’da Güney Afrika’nın da katılması ile grup politik bir organizasyon karakteri ile BRICS adını aldı.

BRIC akronimi 2050’de BMIC ya da BMRIC olarak düzeltilecek, çünkü Rusya’nın yeri Meksika tarafından alınmış olacaktır. (Grafikte on en büyük ekonomi milyar dolar terimlerinde gösterilmiştir.)

Grubun kurulmasına götüren enteresan görüşün esin kaynağı organizasyona katılan dört ülkenin o sırada dünyanın en büyük ve en hızlı gelişen ekonomileri olması idi. Yalın bir aritmetiksel çıkarsama 2050’de bu ülkelerin birleşik GDP’lerinin G7’lerinkini aşacağını gösteriyordu.* Eğer ekonomik büyüme bir ülkenin gelişiminin belirleyicisi olsaydı, dört BRIC ülkesinde büyüme hızı G7 ülkelerinden çok daha yüksek olduğuna göre, tez politika biliminde bir devrim yaratacak, ekonomi kitapları bir kez daha çöpe atılacak ve yenileri yazılacaktı.

Ekonomiyi yalnızca kalkınma hızına indirgeyen ve etiği ve iş etiğini ekonomiye bütünüyle ilgisiz,

belki de zararlı kurgular olarak alan tezde** tek bir olgu, “kalkınma oranı” gruplandırma için kriter alınır. G7 durumunda belirleyici olan türdeşlik ile karşıtlık içinde, dünya ekonomisinin önemli yapı taşlarından biri olduğu ileri sürülen BRIC gruplandırmasının hiçbir kültürel, tarihsel, politik birlik zemini yoktur. Transparency International 2014 yolsuzluk indeksinde 175 ülke arasındaki sıralamada Katolik Brezilya 69’uncu, Komünist Çin 100’üncü, Hindu Hindistan 85’inci ve Ortodoks Rusya 136’ıncı sırayı doldurur.*** BRIC üyelerinin tümü G20 içinde kapsanır.

Olgular çoktandır değişmiştir ve buna göre tezlerin de değişmesi gerekecektir — ve olguların yeniden değişmesi ile yeniden değişmek üzere. Bugün Brezilya ve Rusya tam gelişmiş küçülme içindedir. Çin otuz yıl süren ortalama %10’luk bir büyüme hızından sonra dünya ekonomisini etkileyen büyük bir yavaşlamayı önemsiz göstermeye çalışmaktadır. Hindistan ise yatırımcılar çekecek ekonomik reformların gerçekleşmesini beklemektedir. Ek olarak, Jim O’Neil’in BRIC fonları 2010’dan bu yana pazar değerinin %88’ini yitirmiştir.

*Goldman Sachs (2001). The world needs better economic BRICs. New York, NY: Goldman Sachs, Global Economics Paper No. 66.

**Ekonomiyi salt sayısal zeminlerde bir tahmin bilimi olarak gören Goldman Sachs ekonomisti O’Neil 2030’da Rusya’nın GDP’sinin Fransa’yı, İngiltere’yi ve en sonunda Almanya’yı yakalayacağını tahmin etmektedir. Bu yorumda ekonomi ile anlaşılan şey ne olursa olsun, ekonominin belirleyici altyapı olduğunu sorgusuzca kabul edilmektedir. Etik-dışı ekonominin gene de ekonomi olup olmayacağını, varolup olmayacağını sorgulamak söz konusu değildir. Kapitalistik bakış açısından (ki buna göre kapital herşeyi belirleyen etmendir), Rusya’nın yetkeci kültürü ya da Çin’in tek-parti yönetimi dikkate alınacak etmenler değildir. O’Neil bir Amerikalı iş adamının ağzından bir Çinli’nin sözlerini aktarır: “Oy vermek çok büyük bir mesele mi? ABD’de herkes oy verebilecekken, insanların yalnızca yarısı oy veriyor. Eğer oy vermek harika birşey olsaydı, örneğin seks gibi, o zaman herkes oy verirdi” (http://www.ft.com/cms/s/2/55fd4e0c-16db-11e1-a45d-00144feabdc0.html#axzz3wBptaqZa).

***Transparency International, Corruption Perceptions Index 2014: Results (https://www.transparency.org/cpi2014/results).

Doğu ve Batı

Doğu Batıya yalnızca öykünmektedir. Ama kültür bir “öykünme” sorunu olamayacak denli ciddidir. Öykünme görünüşte benzerlik, dışsal bir benzerliktir ve eğer kültürün temeli diye birşey varsa, kültürel öykünme temelsizdir. Ve kültürün temelinin us olduğu düzeye dek, çağdaş Doğu toplumlarının karakteri usdışı olmalarıdır. Doğu yeni kültürünü kendisi üretmemiş, Batıdan ödünç almıştır ve neyi ödünç aldığı konusunda hiçbir düşüncesi yoktur. Bu durum işlerin olması gereken bir durumu değildir.

Sanal Gelişme

Doğunun “modernleşmesi” bilgisizlik üzerine dayandığı düzeye dek yalnızca sanaldır. “Batılılaşma” denilen şey gerçekte bundan daha çoğunu anlatmaz çünkü giysilerini, görünüşlerini değiştiren, Ferrari’ye, Mercedes’e binen, iPad kullanan insanlar, kendileri gibi değil başkaları gibi, Batılılar gibi olmayı isteyenler hiç kuşkusuz mağara insanından ileride olsalar da, en iç karakterlerinde baştan sona geleneksel, despotik, özgürlüksüz kültürlerini sürdürmektedir. İnsanın değişimi dışsal çevresinin ve görünüşünün değişiminden başka birşeydir ve onun etik karakterini ilgilendirir. Dubai’nin “değişimi” duruma bir örnektir. Batının teknolojisi ile yaratılan görünüşün arkasında

bugün bile binlerce yıl öncesinin izlerini taşıyan arkaik bir kültür yatar. Bu bir trajedi değildir, ama grotesktir.

“Batılılaşma”?

“Batılılaşma” ile anlaşılan şey “teknoloji + gelenek” denklemi ile özetlenir ve bu değişimin yarısıdır. Gelenekçi despotik kültür teknolojiyi öğrenebilir, ama özgür düşüncenin bir ürünü olan bilimi yaratmak ve geliştirmek onu uygulamaktan bütünüyle başka birşeydir. Pirinç tarlasından kaçıp gelen Çinli erkekler ve kızlar yüksek teknoloji ile tanışabilir, iPad montajını yapabilir, evrik mühendislik ile bütün bir Batı teknolojisinin bir eşlemini üretebilirler. Ama en sonunda yaptıkları şey konusunda bilgisizdirler. O teknolojinin özünde yatan ve özgür etik yaşam zemininde üretilmiş olan fizik ve matematik bilgisi Doğuluya yalnızca dışarıdan hazır verilmiştir. Doğulu bu bilginin nasıl üretildiğini bilmez, onu yalnızca beller. Bu düzeye dek Doğu John Dewey’in Pragmatik Cennetidir. Ama yalnızca sonuç değil, sonucun üretimi de özseldir. Bir despot düğmeye basabilir. Ama neye bastığını bilmez. Ve kendi değersizliği içinde insanlığa da değer vermeyi bilmediği için, eyleminin sonuçlarına aldırmaz.

Çin ve Demokrasi

Çinli için demokrasi normal olarak olanaksız görünür çünkü demokrasi evrensel özgürlük bilincini gerektirir ve halk henüz bu bilinçten ve onunla birlikte olması gereken etik karakterden yoksundur. İnsan eşitliğinin anlamını bilmeyen sıradan Çinli “yasayı” egemenleri olarak kabul ettiği insanlar tarafından verilen bir buyruk olarak bilir ve boyun eğer. Özgürlük bilincinden, haklarının bilincinden ve istencinden yoksun kaldığı sürece başka birşey yapamaz. Yasanın kendi istenci ile ilişkisini sorgulamaz. Durum ona moral olarak doğru görünür çünkü neyin iyi ve neyin kötü olduğu konusundaki moral normları da ona dışsal olarak verilen ve sorgulamadan aldığı belirlenimlerdir. Duyuncu henüz uykudadır.

Kavramın Görüş Açısı

Her kültür, her birey dünyayı kendi kategorileri ile anlar ve anlamlandırır. Asyatik bilinçte henüz demokrasi kavramı, politik özgürlük ve eşitlik kavramları yoktur ve Batıyı kendi despotik normları ile “anlamaktan” başka birşey yapamaz.

Kültürler Kendi Kategorilerinin Dışına Çıkamaz

Örneğin Batıda halk tarafından seçilen politik “önderleri” halk tarafından yetkilendirilen ve görevlendirilen yurttaşlar olarak değil, ama halka hesap verme durumunda olmayan yetkeler olarak, aşağı yukarı kendi despotları konumunda olan güçlü insanlar olarak görür. Bir demokrasinin iç ve dış politikasında halkın sorumluluğu gibi bir anlayışı olmadığı için, yapılan herşeyi politik önderlerin sorumluluğunda görür.

© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

4) G20 ve Küreselleşme

BÖLÜMLER

1) G20 Nedir?
2) G20 Politik Midir?
3) G20 ve Varlık Nedeni

4) G20 ve Etik Metamorfoz

5) G7 Nedir?

6) G7 ve Etik

7) G20 ve Küreselleşme

8) G20 ve Doğmakta Olan Ekonomiler

9) G20 ve Etik

10) İnsan Gelişim İndeksi

11) BRIC ya da BRICS

ETİK, EKONOMİ, KÜRESELLEŞME

İÇERİK

1) İş Etiği ve Küreselleşme

2) Kollektif Eylem Kavramı

3) Etik ve Ekonomi

4) Modern Yunan Etiğine Doğru

5) G20 ve Küreselleşme

6) TEİD 2015 / 5. Uluslararası Etik Zirvesi: İş Etiği ve Küreselleşme

BRIC: ETİK-DIŞINDAN ETİK YARATMAK

— 3 million protesters call for Brazilian president's resignation amid corruption investigations (March 14, 2016)

— China To Continue Crackdown On ‘Hostile Forces’ And Corruption In 2016, Top Prosecutor Says (March 13, 2016)

FRANSA: ETİK BAYAĞILIK VE POLİTİK GÜÇ

Christine Lagarde, Nicolas Sarkozy, Alain Juppé and Jacques Chirac have all come under investigation yet remain in positions of power in France

— The French have a bad habit of ignoring claims of political sleaze

How to stop corruption: 5 key ingredients / Yolsuzluklar nasıl durdurulur: 5 anahtar bileşen

1. End impunity / Yanına bırakma 2. Reform public administration and finance management / Kamu yönetimini ve finans yönetimini düzelt 3. Promote transparency and access to information / Saydamlığı ve bilgi erişimini geliştir 4. Empower citizens / Yurttaşları yetkilendir 5. Close international loopholes / Uluslararası yasal boşlukları kapa

Speakers of American English often use the terms state and government as synonyms.

— In 1944, three American B-29 bombers on missions over Japan were forced to land in the USSR. The Soviets, who did not have a similar strategic bomber, decided to copy the B-29. Within three years, they had developed the Tu-4, a near-perfect copy. (Reverse Engineering.)

Kültürel Görecilik

Kültürel görelilik kültürlere dışarıdan verilen bir ilişki biçimi değil, ama kültürlerin kendilerine özünlü türlülüğün bir anlatımıdır. Tarihsel gelişim süreçlerinin eşitsizliği nedeniyle kültürel

eşitsizlikler kaçınılmazdır. Tarihin kendisi henüz postmodern entellektüellerin öğüdünü dinlemeye gerek duymayacak denli çok-kültürlüdür. Tersine, postmodern kültürel görelilik ya da kültürel çoğulculuk kavramları kültürlerin varolan türlülüğünden esinlenir. "Türlülük" kavramı postmodern bilincin en gözde kavramıdır. Onun için usun, saltığın, gerçeğin totaliterliğinden özgürlüğün göstergesidir.

Kültürel görecilik salt göreciliği savunduğu için herşeyden önce kendi göreliliğinde diretmelidir. Kendini "geçerli" olarak ileri sürmesi için hiçbir saltık ölçüt yoktur.

Kültürel görelilik sorunu bir yeme içme, giyinme, dil kullanımı, hangi müziğin dinleneceği vb. gibi konular ile ilgili değildir. Kültürel görelilik sorunu politik yapılar, duyunç özgürlüğü, evrensel insan hakları gibi birincil olarak etik sorunlar ile, insanın gerçek iyiliğini, mutluluğunu, gönencini ilgilendiren konular ile ilgilidir. Postmodernizm bu kavramların hiç birinin saltık olmadığını ileri sürer.

Kültürel görecilik bakış açısı kültürel göreliliğin mimarı olmasa da, kültürlerin varolan çoğulluğunu doğrulamaya hizmet eder. Kültürler henüz insan gelişmesinin çeşitli düzeylerde gerilik ya da ilerilik gösteren evreleri içinde oldukları için, başka bir deyişle henüz yeterince gelişmedikleri ve salt bu nedenle gelişme süreçlerinde oldukları için, doğallıkla bir türlülük ya da çoğulculuk tablosu sergilerler. Değişik gelişme basamaklarında olan kültürler her biri kendileri için saltık olan kültürel değerlere anlatım verdikleri için türlülük gösterirler. Modern yurttaş toplumlarının, modern ulus-devletlerin türdeşliği ile karşıtlık içinde, ön-modern kültürler bir ayrışıklık, bir türlülük içindedirler. Ve kültürün tutucu doğası onu kendini saltık olarak görmeye iter.

Kültürel değer göreli olduğu için geçici değerdir, sözcüğün gerçek anlamında bir değer bile değildir. Değer kavramının görelilik ile geçimsizliği bir yana, kültürel değer henüz yeterince gelişmemiş bir duyuncun, yeterince gelişmemiş bir estetik duyarlığın, yeterince gelişmemiş bir entellektüel kavrayışın değeridir.

Bu nedenle kültürel göreciliğin özsel olarak evrensel olması gereken moral değerleri, yine benzer olarak evrensel insan haklarına uygunluklarında evrensel olmaları gereken yasal belirlenimleri vb. ortadan kaldırdığı yakınmasında ancak göreli, ancak önemsiz bir geçerlik vardır. Kültürel göreciliğin bakış açısına göre herşey geçerlidir — en kötü, en çirkin, en ahlaksız olan diye birşey yoktur. Postmodern estetik duyarsızlık ya da estetik görelilik kültürlerin ve bireylerin kendi estetik gelişim düzeylerindeki geriliklerin bir onaylanmasıdır, onların yaratılması değil. İyinin ve kötünün göreliliği ve sonuçta ahlaksal gerilik postmodern entellektüelin propagandasının başarısı değil ama henüz büyükçe bir bölümü aşağı yukarı ilkel yaşam koşullarında olan dünya kültürlerinin kendilerinin iyilerinin ve kötülerinin göreliliklerinin bir anlatımıdır. Postmodern bakış açısından herşey geçerli, ve tek birşey geçersizdir — saltık bakış açısı.

Saltık bakış açısının sakıncası saltık olmayanın, gerçekten değer olmayın değer olarak ileri sürülmesidir. Örneğin tikel bir ulusun, tikel bir inancın, tikel bir ırkın, tikel bir ideolojinin saltıklaştırlması kuramda olduğu gibi realitede de geri kalanların hiçe sayılması demektir ve fanatizme döndükleri ve insan bilinçlerini tam olarak yakaladıkları zaman bu göreli saltıklar dehşet verici sonuçlara, olumsuzladıkları kültürlerin reel olarak yok edilmesine götürür — Nazizmin, Bolşevizmin kitle kıyımları, Hinduların bir milyon Müslümanı kitle kıyımından geçirmeleri, Ruanda'da, Balkanlar'da ve başka pekçok yerde yaşanan kitle kıyımları gibi. .

Kültürel göreliliğin kendisinin kültürel saltıkçılığı içermesi, göreli kültürlerin kendilerini saltık olarak ileri sürmeleri hiçbir sonlu kültürün sonluluğunu kabul etmemesi ve tüm geriliği ve tikelliği

içinde sonsuza dek varolma hakkını ileri sürmesine bağlıdır.

Kültürel görecilik hoşgörüyü savunur. Örneğin İngilizler İngiltere'de Müslüman ailelerde kocanın karısına şiddet uygulamasını kültürel bir sorun olarak görür ve duruma karışmazlar. Örneğin yine İngilizler Hindistan'da “Sati” geleneğinin uygulanmasını önlemeye çalışmış olsalar da, Kast dizgesinin insanlık dışı başka pekçok uygulamasını hoşgörü ile karşılamışlardır.

Herşeye karşın, bir kültürün başka kültürlere gösterdiği hoşgörü gerçekte yalnızca o kültürlerin örtük reddedilişinin belirtik anlatımıdır. Hoşgörü gerçekte hoşgörüsüzlükten başka birşey değildir. Bu reddediş sık sık nefrete dek varır ve nefretin bastırılması olanaksız olunca açık yokediciliğe dönüşür.

Kültürel görecilik insanlık sorunlarının çözümünü değil ama dondurulmasını doğrular. Gene de kültürel görecilik gerçekte işlemeyen bir bakış açısıdır, çünkü tüm evrensel ya da saltık standartların yokluğunda kültürlerin kendilerinin varoluş zeminlerinin çökecektir. Kültürler göreli değerlerine saltık değerler olarak sarılmada direttikleri sürece varlıklarını sürdürebilirler.

Kültürel görecilik savunucularını kendileri kültürel saltıkçılar olarak davranır ve kendileri ile tutarlı olamazlar. Ama bu saltıkçılıklarını gerçek olan üzerine değil, tam tersine yanlış, kötü, çirkin olan üzerine dayandırırlar. Akladıkları kültürler gerçekte değersiz ve geçici olanlardır, ve reddettikleri ise özellikle gerçekten değerli ve ideal olandır ve gerçek ve ideal olduğu için reddedilir.

Kültürel görecilik "insan herşeyin ölçüsüdür" diyen antik sofizmden "insan"ın yerine "kültür" terimini geçirmesinde ayrılır: "Kültür herşeyin ölçüsüdür." Bu bakış açısında moral bir pusula yoktur. Pusula kuzeyi gösterdiği için pusuladır. Kültürel görecilik bakış açısından tüm pusulalar Kuzeyi gösterir. Ama bu hiçbir pusulanın Kuzeyi göstermemesi demektir. Her yön eşit ölçüde Kuzeydir.

Kültürel görecilik hiçbir kültürün başkasından daha yüksek, daha üstün ya da daha iyi olmadığını, çünkü bir ölçüt olarak hizmet edebilecek kültürel bir idealin, saltık kültürün olmadığını savunur. Ahlaksal, yasal, politik normlar arasında tam bir değer eşitliği olduğunu kabul eder. Ona göre tüm kültürel inançlar eşit ölçüde geçerlidir ve doğruluk, hak, ahlak görelidir. Dinsel, etik ya da estetik değerler bireye ya da bireysel kültüre göre belirlenir. Görecilik en usdışı olan şeyleri, en çirkin, en ahlaksız, en kötü, en haksız olan şeyleri kabul etmeyi kolaylaştırır. Gerçekte normal olarak insan Nazizmi, Bolşevizmi, çirkini, sapıklığı, şiddeti, hırsızlığı, yanlışı, genel olarak kötülüğü kabul etmez. Ama kültürel görecilik bakış açısından bu usdışı ıvır zıvırı yadsımanın bir ölçütü ve olanağı yoktur, çünkü saltık iyilik ve kötülük vb. yoktur.

Etiğin evrensel olması ölçüsünde, kültürel görecilik etik-dışıdır. Kültürel görecilik için çirkin ve güzel de görelidir, çünkü bir güzellik ideali yoktur, Picasso'nun özellikle çirkine anlatım verdiği yerlerde bile yapıtları pekala güzel bulunabilir. Giderek bu bakış açısından bilim bile görelidir, çünkü — Thomas Kuhn, Michel Foucault gibi yazarların keşfettikleri gibi — bilimsel kavramların kendileri tarihsel, toplumsal, kültürel kurgulardır. Kavramlar nesnel bir gerçeklik taşımazlar, çünkü yalnızca bireysel öznenin kurguları olarak varolurlar, yani gerçekte yokturlar.

Evrensel insan hakları kavramı saltıktır ve kültürel görecilik ile çelişir, çünkü evrensel insanın hakları olarak herhangi bir yerellik tarafından yadsınmaları haksızlık anlamına gelir. Ama kültürel görelilik konumunda, haksızlık da göreli olmak zorundadır. Nesnel ya da evrensel standartları yadsıyan bir yasal dizge hakkın kendisini yadsır. Ama kültürel görecilik bakış açısından haksızlık görelidir.

Kültürel görelilik yalnızca bugün değil, bütün bir tarih boyunca insanlığın olağan, geri, gelişmemiş durumudur. Kültürler gerçekte gelişme sürecinde olan dinamik yapılardır, her biri eşitsiz gelişim düzlemindedir, ve başkalarında yalnızca kendi olumsuzlanmalarını görürler. Ama şansları olumsuzlanmalarını kendilerinin yerine getirmek zorunda olmalarında yatar. Bu olumsuzlamalarnın anlatımı olarak küreselleşme kültürel-çoğulculuğun göreli gerçekliklerini insanlığın saltık gerçekliği ile değiştirmekte olan, tüm tikellikleri evrenselleri ile uyum içine getirmekte olan bir süreçtir. Ereği tamamlanmış kültür olarak evrensel uygarlıktır. İnsanlık gerçek değerini ancak o zaman, ancak sonlu dünyasına gerçek şeklini verdiği zaman kazanabilir.

© Aziz Yardımlı 2015-16 | aziz@ideayayinevi.com

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Batı Uygarlığı ve Ussallık

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> *"[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)" :: "[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought). Einstein, Uzay ve Zaman, 1926.**

> *"En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler." Sokrates, Savunma, 22.*

2 Batı Uygarlığı ve Ussallık

Bütününde usdışı olan bir yapının bilimsel/akademik bileşeni de kendine uyarlamasından daha ussal birşey olamaz. Başka bir deyişle, insan bilimlerinde ve doğa bilimlerinde gerçekliği, ussal olanı sorun edinen bir bakış açısı pragmatik toplumun genel usdışı doğası için dayanılmaz bir çelişkiyi anlatır. Bu çelişki herşeyden önce o toplumun bireyleri tarafından düzleştirilir. Toplumun mantığı bireylerinin mantığından başka birşey değildir.

Bilindiği gibi, Avrupa'da özgür bilimsel düşünce Katolik Kilisenin yetkesine, daha doğrusu, bu kurumun yaygın toplumsal boşinanç ve gelenek tarafından beslenen zeminine karşı verilen uzun süreli bir savaşımın sonucunda doğdu. Bilimsel, özgür düşüncenin doğuşu da genel bir ussallaşma sürecinin bir bileşenidir, ve politik, sanatsal, dinsel, felsefi özgürleşme ve ussallaşma ile birlikte gider. Tıpkı bilimsel düşüncenin antik Yunanistan'da felsefe ile birlikte doğması gibi, Batıda da doğa bilimleri ve matematik Galileo ve Kepler ve Descartes gibi, Leibniz ve Maxwell gibi ussalcılar ve eytişimciler tarafından diriltilip geliştirildi. Ama tıpkı doğal bilimler ve matematik gibi, bu uygarlığın başlangıcına eşlik eden politik kurtuluş idealleri, özgür sanatsal yaratıcılık, ve Hegel'de doruğuna ve böylece bir kez daha kökenlerine ulaşan eytişimsel düşünce de Hıristiyan Batı ekini ile bütününde geçimsiz bir ussal ekinsel iklime aittiler. Özsel kimliğini dinsel bir bakış açısında bulan bir ekinsel ortamda, kısa bir süre içinde bilim ve felsefe, ve bu iki değerden türetilen kurtuluş idealleri, bundan böyle usdışı yapısında sağlamlaşan ve katılaşan bir düzene ve ekinsel tutuculuğa yenik düştüler. Ussal herşey göreli/tarihsel bir varoluş biçiminin usdışı istemlerine uyarlandı. Newton pozitif bilimi Hıristiyanlığın istemlerine göre yozlaştırmanın modelini sunarken, felsefe Hegel'in ölümünden kısa bir süre sonra bir us tutulması, bir us düşmanlığı döneminde pozitivizme ve nihilizme yenik düştü. En azından son yüzyılı aşkın bir süre boyunca, Batıda irrasyonalizm yalnızca evrensel insanlık ideallerini çürütmekle kalmadı, ussallığın en arı anlatımı olan felsefenin kendisini de püskürtmeyi başardı ve insan ve doğa bilimlerinin alanını herhangi bir eleştiriye ya da öz-eleştiriye bağışık bir parodiye indirgedi. Batı modernizmine başından bu yana eşlik eden ırkçılık, kölecilik, sömürgecilik, emperyalizm, ve bu sadistik ve militaristik olgulara entellektüel zemin

sağlayan kuşkucu ve göreci kafa yapıları bu usdışı uygarlığın varoluşundaki patolojinin yalnızca birkaç semptomudur.

Tek-boyutlu Batı uygarlığında bundan böyle Bilimsel Düşünceyi insanlık adına ve özgürlük adına geliştirecek ussal bir yönelim yoktur. Bu uygarlığın varoluşu çoktandır açıkça sağduyuyu, usu püskürten bir bilinç yapısının anlatımıdır, özünde türesizliği, baskıyı ve sömürüyü varoluşun bedeli sayan bir dünya görüşü üzerine dayanır. Bilimsel etkinliğin kendisi modern yokediciliğin, sadizmin, terörizmin gücünü arttırmak için seferber edilir. Bu usdışı toplumsal bütün gibi, bu bütünü oluşturan bileşenler de usdışıdır: Ona gerekli baskıcı insan karakterini üreten eğitim kurumlarının kendileri düzenin temel direklerini oluştururlar; sanatsal etkinlik popüler eğlencenin, kaba içgüdüsel doyumun bir aracına indirgenirken, bilim askeri yokedicilik ve tecimsel çıkar dürtülerinin güdümüne girer. Bu usdışı evrensel yapı insan imgesini iyileştirerek değil, tersine evrensel ölçekte bozarak, insan usunun ve ruhunun özgür açınımına izin vererek değil, tersine onu aptal ve değersiz ve saldırgan modellere uyarlayarak ayakta kalabilir.

Böyle bir toplumsal yapı içersinde, felsefenin yeri değersiz ve ruhsuz bir kuşkuculuk tarafından alınır, bilinçler Hume, Kant, Nietzsche, Heidegger vb. gibi patolojik yazarların us-düşmanı ve insan-düşmanı öğretilerine teslim edilir, ve bu 'felsefecilik' bilinci usun kendisine karşı, insanın gerçek değerlerine ve eleştirel özüne karşı çevirerek baskıcı yapıyı sağlamlaştırma işlevine katılır. Pozitif bilimin kendisi tüm heyecanını meta düzeninin ve askeri yokedicilik düzeneğinin dümen suyuna girmede bulur. Genel irrasyonalizme uyarlanmış olarak, Batı akademizminin işlevi yerleşik düzenin sürdürülmesi için gereken bilinç biçimlerinin üretimine indirgenir. Böyle uyarlanmış bir bilinç iç çelişkisinden, eleştirel boyutundan, değersizliğe başkaldırıdan bağışık tutulur. Böyle indirgenmiş bir kişilik gerçeklerin ve değerlerin doğrulanması ve savunulması üzerine değil, tersine yadsınması ve karalanması üzerine dayanabilir. Böyle bir kimlik duyuncun ve duyarlığın özgürce gelişimi üzerine değil, ama iyinin ve kötünün ötesine dek baskılanmış insanlık posaları üzerine dayanabilir.

Böyle bir ekinsel yapıda görelilik ve nice kuramları insan dehasının iki başyapıtını değil, ama bilimsel düşüncenin kendisini usdışına uyarlamasının yollarını sunarlar.

[3 Doğu Uygarlıkları ve Ussallık]

.

Yükleme tarihi: 19/04/1999

© Aziz Yardımlı 1999

Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — Doğu Uygarlıkları ve Ussallık

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> *"[Ö]zdeksel cisimler (ki, herşeye karşın, ancak düşünüldükleri sürece varolurlar)" :: "[M]aterial bodies (which exist, after all, only in so far as they are thought). Einstein, Uzay ve Zaman, 1926.**

> *"En ünlü olanların en büyük aptallar olduklarını buldum, ve daha az saygı gören başkaları ise gerçekte daha bilge ve daha iyi idiler." Sokrates, Savunma, 22.*

> *3 Doğu Uygarlıkları ve Ussallık*

Doğunun tarihi, en azından son bin yıl içersinde, kısa süreli ama göz kamaştırıcı bir Arap yükselişi dışında, ne felsefede ve bilimde ussallığı, ne de sanatta kurtarıcı özgürlüğü tanıdı. Böyle erken olgunlaşmış ve gelişme ve değişme dürtüsünü yitirmiş bir yapının modern bilimle ilişkisi kendine

özgüdür. Batının gelişimi ile karşıtlık içinde, herhangi bir iç dinamiği olmayan ekinsel katılaşma alanları olarak kalan Doğu için özgür bilimsel düşünce de, tıpkı özgür felsefe ve özgür sanat gibi, daha başından yerleşik bütünlere yabancı bir öğedir, geleneksel-yetkeci yapıları bozup yıkacak uyumsuz bir etmendir.

Tüm eskiliği içinde yaşayan, böylece gerçekte, olguda o denli de henüz yepyeni olan bu gelişmeme alanlarında tüm modernizm dışsal ve dışardandır. Buralarda eski olan yitmez, eskimez, çünkü tözselleşmiş, bir bakıma taşlaşmış, sapasağlam bir totaliter yapının parçasıdır. Belirsiz bir uzaklıkta yatan bir geçmişin varoluş biçimi belirsiz bir geleceğin de varoluşudur. Zaman durmuş gibidir. Buralarda Tarih yoktur. Hiçbir değişim, hiçbir dönüşüm, hiçbir yıkım ve yitiş yer almaz.

O tözsel bütünlerin tarihin akışkanlığına alınmaları olanaksızdır. Tarih, ilerleme, değişim ancak dışardan, ancak Batıdan gelir. Ve bu bile toplumun tözünü sarsmaz, tüm modernleşme gelenekler önünde hizaya çekilir, dünya değişir, ama insan değişmez birlikte varolur.

Bu alanlarda yabancı kökenli bilimsel düşünce hiçbir zaman entellektüel süredurumu, düşünsel dinginliği bozamaz. Bu alanlarda, görgül bilimsel birikime tek bir katkıda bile bulunulmaz. Düşünce hiçbir zaman bireyin kafasında tam özgürlüğü içinde yerleşemez, tasarımsal tabuların dünyası tarafından sürekli püskürtülür. Gerçekliğin kendisini konu alan felsefe bu alanlarda hiçbir gerçeklikleri olmayan bu tarihsel çöküntülerin kendileri denli gerçeklik dışına sürülür. Evrensel düşüncesizliği ve geriliği rahatsız etmeyen akademik biçimlerde, yalancı bir felsefecilik toplumsal bilincin bir kez daha aptallaştırılmış bir boyutuna indirgenir. Özdekçilik olarak, pozitivizm olarak, nihilizm olarak, varoluşçuluk, kuşkuculuk, postmodernizm gibi düşünmeme akımları olarak, gerçekten anlamsız, gerçekten saçma olan bir bilinç biçimini temsil eder.

Bu evrensel yoksunluk ve yoksulluk alanlarının modernleşme evresinde bundan böyle kendilerinin sayabilecekleri ekinsel, politik, bilimsel ölçünleri yoktur, ve modernleşmelerinin kendisi baştan sona dış güdümlü, Batı güdümlüdür. Bu toplumların varoluşları kendilerinde değildir.Buralarda modernleşme yerleşik düzenlerin kendi dinamik dönüşümleri olarak yaşanmaz, ama geleneksel yapıların dış etkilerle çürüyüşleri olarak yer alır. Modern ve geleneksel öğeler biraraya karışır, toplumsal karakter açıkça ilkelleşir, bir iç dinamik yaratmanın yolları bütünüyle kapanır. Böylece insana değer vermeyi en önemsiz şey sayan bu gerilik ve yoksulluk alanlarında türe ve tüze kavramları en ucuz metalar olurlar. Eğitimsiz halkların kendileri tarafından yadırganmayan ve henüz almaşıkları tasarlanamayan acımasız baskı düzenleri Batı tarafından dünya ölçeğinde eşgüdümlü kılınır. Buralara eğitim yerine, bilim yerine, güzellik ve düzen ve temizlik yerine, herşeyden önce Coca Cola ve Walt Disney, Rambolar ve Barbiler, Tanklar ve Mayınlar girer. Ve entellektüel besin olarak pozitivizm ve nihilizm, duygusal olarak paranoya ve sadizm. Bu alanların entellektüel gettoları ilkin Aristoteles ve Platon ve Euklides ile, Farabi ile, Hegel ve Spinoza ve Descartes ile tanışmaz. Usdışı bilinç alanları doğallıkla usdışı ile özdeşleşir. Düşünmeyen düşünce, dolaysız davranışı içindeki düşünce önce özdekçiliği, önce ruhsuz halk felsefelerini kavrayabilir. Ve bu geri alanların sözde bilim yuvaları bilimi ussal antik kökenlerinde tanımakla kesinlikle ilgilenmez, ve modern dönemde Galileo ve Kepler'de, Descartes ve Leibniz'de diriltilen ve yaşatılan tinin ne olduğu konusunda en küçük bir kavrayış bile geliştirmez. Bu düşüncesizlik alanlarını ilkin Russell ve Popper ve Wittgenstein gibi, Feyerabend ve Kuhn gibi bilim ve felsefe ve gerçeklik düşmanları teslim alır, boş beyinler Hawking ve başka halk bilimcilerinin popüler masalları tarafından bir kez daha boşaltılır. Bu değer yitimi alanlarında Nietzsche ve Heidegger gibi irrasyonalistler, Sartre ve Camus gibi kötümserler neredeyse eski tanıdıklar gibi kucaklanır. Usdışı söz konusu olduğunda, Doğu hiç kuşkusuz Batıyı bile aratır. Buralarda ilkel bir akademizm Batının

pozitivist/nihilist çileciliğini gerçek değersizliği içinde tanıtmak yerine, henüz herhangi bir direnç gösterme yeteneğinden yoksun genç bilinçleri kuşkuculuğa ve göreciliğe sürükler. Ussal olan herşeye karşı, dizge, düzen, tutarlık, uyum, tek bir sözcükle gerçeklik arayan tüm eğilimlere karşı saldırganlık ve nefret duyguları aşılanır, insana güvensizliği ve yabancılaşmayı pekiştirme akademizmin sorunu olur. Daha bilim doğmadan bilimsel düşünceye karşı pozitivist panzehir verilir, ve felsefe adına, bilgelik sevgisi adına bilgelik düşmanlığı öğretilir. Yeniden kazanılamayacak bir gelenek dünyası ve öykünülemeyecek bir modernizm dünyası arasında, Doğu kendi tarihselliğinde kendi için tüm çıkış yollarını başından kapar. Bu tarihselliğe kitlenen irrasyonalizm kurtuluş yoktur der. Gerçekte, irrasyonalizmin kendisinden kurtuluştan başka kurtuluş yoktur.

* * *

Batı modernizminin insanlığa varoluş ideallerini sunmadığı olgusu bu ülkelerde yürütülen bilimsel etkinliğin kendisi tarafından yeterinden öte kanıtlanır. Bilimde ussallaşmanın evrensel/toplumsal ussallaşmanın bir boyutu, zorunlu bir boyutu olduğu düzeye dek, açıktır ki Batının tek-boyutlu ussallığı, eş deyişle usdışı bütünü bir papağan tini içinde öykünülecek model değildir. Batı ekini kendini ödünsüz bir usdışı üzerine şekillendirmiştir (baskı, sömürü, türesizlik, ırkçılık, saldırganlık, yokedicilik), ve onu oluşturan tüm bileşenler bu usdışı dizge ile uyum içinde işlemelidirler. Bu düzeye dek, Batı 'bilimciliği' ve hiç kuşkusuz Batı 'felsefeciliği' usdışı düzenle iyi geçinmek, türesizlik ve sömürü çarklarının daha pürüzsüzce işlemesini sağlamak, ve usdışı düşünme eğilimlerini sağlamlaştırmak zorundadır. Genel bir ussallaşma eğilimi (türe, barış, evrensel insan eşitliği için istem) bu Uygarlık biçiminin kendisini patlatıcı biricik gözdağıdır.

[4 Bilimsellik ve Ussallık]

Yükleme tarihi: 19/04/1999
© Aziz Yardımlı 1999

Kültür ve Uygarlık

Kaynak · Noesis

Kültür ve Uygarlık

Kültürler çatışır. Uygarlık barıştır.

Herhangi bir sözlük bile kültürün daha genel bir kavram olduğunu ve insanların yaptıkları ve ettikleri ve düşündükleri herşeyi kapsadığını açıklar — güzel ve çirkin, iyi ve kötü, ussal ve usdışı. Kültür bizi doğadan ayırdeden tüm belirlenimleri kapsar. Issız bir adadaki bir ağacın gövdesine çizili bir çizgi bile doğadan daha çoğunu gösterir ve orada tinin bulunuşunu ele verir. İnsan Doğadır. Ve Tindir.

Uygarlık barbarlık ile karşıtlık içinde durur ve salt doğa ile göreli olarak gelişmişliği değil, tinsel gelişmişliği de anlatır — estetik, etik ve entellektüel. Kültürler barbar olabilir ve sık sık barbardır. Ve uygarlığı reddeden barbarların soyu henüz tükenmemiştir. Bu barbarların inandıklarına göre, güzel ve çirkin eşit değerdedir. İyi ve kötü eşit değerdedir. Ve bilgisizlik ve bilgililik eşit değerdedir. Ya da, ikinciler birincilere yeğlenmelidir — çirkinlik, kötülük ve bilgisizlik..

Bir saltık ölçütün yokluğunda ön-modern kültürleri eşit değerde gören görelilik bakış açısı kendi göreliliğini reddetme pahasına modern kültürü indirger. Çok-kültürlülüğün ya da kültürel çoğulculuk denilen şeyin onaylanması genel olarak kültürün onaylandığını gösterir. Ama bu bakış

açısı uygarlık konusunda acımasızdır. Uygarlık "kötüdür," "yanlıştır," ve "uygarlıklar çatışabilir." "Uygarlıkların çarpışması" teriminin dikkatleri çekmesinin başlıca nedeni bir oxymoron olmasıdır. Gerçekte kültürler, barbarlar, etnik tikellikler çarpışırlar ve aslında bütün bir tarih boyunca kültürel evrim süreçlerinde sık sık birbirleri ile ölesiye çarpışmışlardır. Çünkü yeterince uygarlaşmamışlardır.

Kültürün öz-bilinci yoktur, kendini bilmez, çünkü kendi göreliliğini anlamasını sağlayacak bir saltık ölçütü yoktur.

Kültür çoğulcudur. Bir kültürler çokluğu vardır ve her bir kültür kendi için iyi, üstün, haklı, yüksek vb.dir. Ve başka her kültür bunların tersidir. Ayrım sık sık karşıtlık noktasına dek yeğinleşir ve karşıtın ortadan kaldırılması bir ölüm-kalım sorunu, bir zorunluk olur. Kendi için değerli olan kültür onu değersizleştirecek ve yok edecek olanı yok eder. Kültürel süredurum ve sakınım kültürün birincil karakteridir. Ama çarpışma iki yanlı bir barbarlıktır, çünkü iki yan da kültürdür, görelidir, sonludur, ve en sonunda iki yan da ortadan kalkmak zorundadır.

Küreselleşme İdeası

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

KÜRESELLEŞME İDEASI

Aziz Yardımlı (Şubat 2014)

Birincil Kavramlar

Tarih, Tin (ve Doğa), Gelişme, Erek, Hak, İstenç, Duyunç, Özgürlük, Despotizm, Despotik Toplum, Yurttaş Toplumu, Yurttaş, Yasa, Devlet, Egemenlik, Politika, Modernleşme

Küreselleşme

Ekonomik olarak, Küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar olmasıdır.

İletişimsel olarak, Küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir İletişim Ortamı olmasıdır.

Politik olarak, Küreselleşme insanlığın bütününün egemenliği, bütün bir dünyanın tek bir Devlet olarak evrensel ussal yasa altında özgür İstenç birliği demektir.

Toplumsal olarak, Küreselleşme Yurttaş Toplumunun evrensel karakterini edimselleştirmesi, bütün bir dünyanın tek bir Toplum, Yurttaş Toplumu olması demektir.

Kısaca, küreselleşme insanlığın kültürel türdeşleşmesi demektir.

KÜRESELLEŞMENİN ÖN-KOŞULLARI

Küreselleşme tikel bir kültürün evrensel kültür olarak üstlenilmesi değil, ama insanlığın ideal olarak gelişmiş tüzel, ahlaksal ve törel belirlenimlerinde türdeşleşmedir. Bu tam gelişmişlik zemininde küresel uygarlık teleolojiktir, bir özün edimselleşmesi, bir gizilliğin ereğine ulaşmasıdır.

Küreselleşme özgür Birey kavramının bir realite olmasını, özgür Bireyselliğin doğuşunu ve evrensel insan karakteri olmasını öngerektirir. Başka bir deyişle,

Küreselleşme özgürlük bilincinin evrenselleşmesini öngerektirir.

Özgürlük içinde insan eksiksiz, gerçek, ideal insandan başka bir biçim kazanamaz.

Özgürlük bilincinin evrenselliği gerçek bireyselliğin zorunlu koşuludur, çünkü bireysellik kendinde evrensellik ile birdir, ve birey evrensel ile bir olmadıkça özgür değildir: Özgürlük bireyselliğin ona

karşıt olan evrensellik ile birliğini gerektirir. Birey ancak Toplum ve Devlet ile özdeşlik içinde tam Bireydir.

Küresel kültür insanın özsel olarak ve evrensel olarak dürüst ve düzgün karaktere yetenekli olduğunu varsayar. İnsanın moral, ahlaksal bir varlık olması onun duyunçlu bir varlık olması, doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü kendi içinden ayırededebilme yeteneğinde olması demektir. İnsana dışsal moral belirlenimler dayatmak ve kültürel olarak geri normları bir ödül-ceza düzeneği yoluyla dayatmak insanı insan-altı bir varlık olarak görmek demektir. İnsan gerçek moral ve törel karakterini, böylece insan olarak sonsuz değerini kendi ussal duyuncuna ve istencine dayanarak, kendine-bağımlı olarak kazanır.

Bireyin ve Toplumun tam gelişmesi tüm insanların kendi Hak ve İstençlerinin bilincine varmaları, tüzel Kişiler, moral Özneler ve törel Bireyler olmaları demektir. Bu erek yeryüzünde henüz sürmekte olan kölelik ve serflik düzenlerinin tam ortadan kaldırılışını, yüz milyonlarca insanın onları insan-altı durumda tutan Kast dizgesinin ve İdeolojik diktatörlüklerin ve boşinanç dizgelerinin denetiminden kurtulmalarını, ve aralarındaki muazzam sınıf ayrımlarının sıfırlanmasını gerektirir.

Küreselleşme genel olarak despotik kültürlerin özgür kültürlere, despotik toplumların özgür Yurttaş Toplumlarına dönüşmesini öngerektirir. Despotik kültürel yapılar altında Yurttaş yoktur, İstenç yoktur, Duyunç Özgürlüğü yoktur. Onlarda yalnızca kendi istençlerinin bilincinde olmayan Uyruklar vardır. Öte yandan Yurttaş Toplumlarının kültürel ayrımların üzerinde ve ötesinde olan belirlenimleri gerçekte onların türdeşleştiren, tek bir dünyasal Yurttaş Toplumu yapacak olan etmendir. Evrensel Yurttaş karakteri aynı zamanda evrensel politik birliğin, tek bir gerçek insanlık Anayasasının ve Yasalarının zeminidir. Devletin ortadan kalkması olarak belirsiz bir özlem biçiminde anlatılan şey gerçekte Devletin tam gerçekleşmesi, insanlığın politik yapısının onun gerçek uygar yapısı olması, bir istenç olarak Devletin bireysel Yurttaşın özgür İstenci ile tam özdeşliğidir. Bu gerçek anlamda politik özgürlüktür.

KÜRESELLEŞME VE EKONOMİ

Küreselleşme yalnızca ekonomik ilişkilerin değil ama özgür ekonomik ilişkilerin olmasını öngerektirir. Bu tüm gümrüklerin ortadan kaldırılması, bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar olması, yeryüzünün tüm toplumlarının Yurttaş Toplumu karakterini kazanması demektir. Yurttaş Toplumu gerçekte tüm kültürel ayrımları bir yana bırakan özgür ekonomik ilişkiler alanından başka birşey değildir. Bu nedenledir ki politikacılar bugünlerde topluma seslenirken dinsel, etnik, sınıfsal ayrımları olumsuzlayan “birlik” kavramını vurgularlar. Önemli olan bu ayrımların salt ekonomik ilişkiler düzleminde geçici olarak örtülmesi değil, ama gerçek anlamda ortadan kaldırılmasıdır.

Mülkiyet eşitsizliği problemi istenç eşitsizliği ya da türdeşsizliğine bağlıdır. Ancak tam gelişmiş istençlerin gerçekten özgür ve türdeş olmaları olanaklıdır. Eşitsizlik tarihsel süreçteki normal durumdur ve giderilmesi kültürel gelişimin ereğine ulaşmasını gerektirir. Yurttaş Toplumunda sınıf ayrımlarının ortadan kaldırılmasının önüne geçecek hiçbir etmen yoktur. Yurttaş Toplumu kapitalin, altyapının, fetişlerin egemenliği altındaki, sözde yabancılaşma durumundaki “kapitalist toplum” değil, ama ussal istençleri herşeye egemen olan özgür Yurttaşların toplumudur.

Yurttaş toplumu özgür törellik alanı, tüzel Kişiler arasında Sözleşme ilişkileri alanıdır. Ekonomi hiçbir biçimde Devletin işlevi değil, ama Kişinin, Bireyin işlevidir. Devlet yasa istencidir, ve böyle olarak Sözleşme ilişkilerinin yasalar açısından denetimini üstlenir.

Ekonomik sürecin kendisi insan İstencinin anlatımı olduğu düzeye dek, insanın bir “altyapı” (Marx) ya da “özerk teknoloji” (Heidegger) gibi sözde etmenler tarafından denetlendiği görüşü paradoksaldir. Ekonomi özgürlük alanı, aslında özgür törellik dünyasıdır, çünkü Yurttaş Toplumu bir sözleşme ilişkileri, bir istenç ilişkileri alanıdır. İnsanın ekonomik etmenler olarak görülen hırs ve öz-çıkar dürtüsü karşısında yenik düşmesi yalnızca onun geçici moral zayıflığını, duyuncunun toyluğunu gösterir, sonsuza dek alt-doğasına köle kalacağını değil. Ekonominin insanı denetlemesi öğretisi ancak özgürlük bilincinden yoksun kültürlerde kabul görebilirdi.

YURTTAŞ TOPLUMU VE TÜRDEŞLEŞME

Yurttaş Toplumu yalın olarak Yurttaşların toplumudur, ve Yurttaş kendi istencinin bilincinde olan ve onu aynı zamanda politik İstenç olarak uygulayan tüzel Kişidir.

Küreselleşme bir sınıf sorunu değil, ama bir Yurttaşlık sorunudur, çünkü Yurttaş Toplumu politik olarak sınıflara ayrılmış insanların değil, ama politik olarak saltık olarak eşit insanların bir toplumudur. Yurttaş Toplumunda ekonomik sınıflar ne bir Kast dizgesi durumunda olduğu gibi doğal ayrımlar üzerine dayanır, ne de feodal toplum durumunda olduğu gibi zor üzerine. Ekonomik eşitsizlik hiçbir zorunluk imlemeyen olumsallıklar üzerine dayanır, ve insanlığın özgürlük bilincinin gelişimi ile, tüzel, ahlaksal ve törel gelişiminin tamamlanması ile hiçbir ekonomik eşitsizlik zemini kalmaz.

YURTTAŞ

Yurttaş ekonomik ve politik bir kavram olarak tüm ulusal, etnik, ırksal, dinsel, eşeysel vb. ayrımlardan soyutlanmış özgür ve eşit insandır. Ekonomik ilişkisinde tüm bu ayrımların dışında ve üzerinde davranır.

YURTTAŞ VE DEVLET

Yurttaş özgür istenç olarak yasasını dışarıdan ona dayatılmış olarak almaz, eş deyişle salt bir uyruk olarak boyun eğmez, ama yasasını kendisi yapar. Yasa onun kendi istenci olduğu için Yurttaş Devlette baskı ile değil ama kendi gerçek özgürlüğü ile buluşur.

İdeoloji “Yurttaş” kavramını “burjuva” olarak görerek yadsır, onu “kapitalist” kavramı ile eşitler ve buna göre Yurttaş Toplumunu “kapitalist toplum” olarak ve gerçekte Yurttaşın politik istencinin anlatımı olan Demokrasiyi burjuva sınıfı dediği bir sınıfın “diktatörlüğü” olarak görür. “Burjuva = kapitalist” denklemi ne kadar uygunsuz ise, “proleterya” sözcüğü de o kadar uygunsuzdur, çünkü Roma Cumhuriyetine ve daha sonra Roma İmparatorluğuna ait olan bu terim mülksüz olan ve bu nedenle oy verme hakları olmayan uyrukların sınıfını anlatır.

Yurttaş kavramı Devlet ile ilişki içinde görüldüğünde saltık olarak politik eşitlik imler ve tüm ayrıcalıkları, kayırmacılıkları dışlar.

DEMOKRASİ

Özgür Yurttaş Devletini kendisi belirler. Demokrasi Devletin Yurttaşlık istencinin anlatımı olmasıdır. Demokrasinin realitede kavramına uygun düşmesi özgür Yurttaşın eğitim ve olgunluk düzeyi ile orantılıdır, ve hiç kuşkusuz despotik kültürden demokratik kültüre geçiş belli bir düzeye dek despotik öğelerin artıkları ile yüklü ve lekelidir. Demokrasi bu düzeye dek bir oluş süreci, bir gelişme sürecidir, ve sürecin ilerlemesi özgürlük bilincinin ilerlemesi ile koşulludur.

YASA VE ANAYASA

Insan toplumsal yaşamında haklı olanı pozitif olarak saptayan evrensel istenç belirlenimleri altında durur. Yasanın ilk karakteri evrenselliktir, öyle ki tiranlardan ayrı olarak imparatorlar, krallar,

padişahlar, çarlar vb. olarak despotlar da genel olarak kendi istençlerinin anlatımı olan yasaların altında dururlar. Ancak Yurttaşlık bilincinin doğması ile Yasanın Yurttaşlık İstencinin anlatımı olması gerektiği bilinci de doğar. Pozitif Yasaların ussal gelişimleri onların henüz pozitif olmayan Evrensel İnsan Haklarına uygun düşme yönündeki evrimleridir ve bu gelişme sürecinin yalnızca belli uluslar için, örneğin yalnızca Batı için değil, ama bir tür olarak bütün bir homo sapiens için, bütün bir insanlık için işlemekte olduklarını söylemeliyiz. Bu gelişim ayrı ulusların ayrı pozitif yasaları arasındaki türlülüğü ve ayrımları kaldırmakta, onları türlüleştirmekte, tek bir evrensel Anayasaya doğru geliştirmektedir. Bu Devlet yapılarında bir türdeşleşme anlamına gelir ki, sonuçta Devletler olarak tikel ayrımlarının ortadan kalkmasına götürür.

İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Modern Yurttaş Toplumu özgür toplum olarak asıl karakterini Duyunç Özgürlüğü üzerine dayandırır, ve Yurttaş Toplumunda her insanın saltık olarak özgür Duyuncu saltık özgürlüğü içinde tanınır ve ona hiçbir biçimde karışılmaz. İnanç özgürlüğü ilk olarak bir din-adamları sınıfının, kutsal güçleri olan bir rahipler, mollalar ve dedeler sınıfının olmamasını gerektirir. Bu sınıflar inanç değil ama yalnızca boyun eğme yaratırlar ve Din kavramının kendisine aykırıdırlar. İnanç ancak özgür duyuncun yeteneği ve erdemidir. Din kavramı bir ekonomik ilişkiler alanı olarak Dine, bir yasal istenç alanı olarak Devlete değil, ama bireyin Duyuncuna aittir.

AİLE

Modern ussal Aile geleneksel, yetkeci aile modelinden ayrı olarak yalnızca sevgi üzerine dayalı ilk, özsel törel biçimdir. Çocuk özsel karakterini Ailede kazanır ve özgürlük ve sevgi koşulları altında İstenci ve Duyuncu kısıtlanmaksızın gelişime açık tutulur. Sevgi ancak özgürlük içinde yaşanır. Duyunç ancak özgürlük içinde büyüyebilir, ve bireylerin duyuncu daha sonraki toplumsal törelliğin ve politik istencin temeli, dünyanın ve yaşamın güzelliğinin güvencesidir. Eğitim çocuk istencinin bastırılması ve kırılması değil, tam tersine onun özgürce gelişimidir. Dışsal ahlak despotik kişiliğin temel direğidir, ussal eğitim değil ama zor ve şiddet üzerine dayanır. Ve insanlıkları silinmiş kullar ve köleler yaratır, ve bastırılmış kişiliklerin toplumları değişime, gelişime, ilerlemeye kapalı despotik toplumlardır.

ULUSLAR VE KÜRESELLEŞME

Tikel ulusal gelişimlerin ereksel olarak evrensel-ideal normlara yönelik oldukları düzeye dek, ulusal gelişimler küresel gelişimin saltık koşuludur. Ulusların gelişimi görüşü ulusalcılık ile bir değildir. Ulusların küreselleşme idealine erişebilmeleri için ilk olarak ve saltık olarak despotik karakterlerini yenmeleri, Yurttaş Toplumu biçimini kazanmaları gerekir. Ulusal gelişimler Tüze (Hukuk), Türe (Adalet) ve Törellikte ussal normlara ulaştıkları düzeye dek kendi aralarındaki türdeşleşme idealine de erişmiş olurlar. Özgürlüğün, İstencin, Duyuncun ussal ve evrensel karakteri dikkate alındığında, her ulusa özgü tikel bir Hak dizgesinin, tikel bir Türe dizgesinin, tikel bir Törellik dizgesinin olması bunların idealin gerisinde olmalarından başka bir anlama gelmez. Bu ise tam olarak çok-kültürlülük dediğimiz şeydir ve az-gelişmişlik imler.

Evrensel Tin için gelişimin özgürlük içinde olanaklı olması ölçüsünde, özgürlük bilinci küreselleşmenin birincil zeminidir.

AHLAKSAL KÜRESELLEŞME

Moral küreselleşme ya da türdeşleşme herkese aynı doğruları ve eğrileri, aynı iyileri ve kötüleri dayatmak değil, ama evrensel duyunç özgürlüğünün gerçekleşmesidir. Ancak özgür duyunç gerçek iyiyi ve doğruyu saptamayı öğrenebilir. Moral gelişimin ereği Duyuncun tüm dışsal denetimden,

dinsel ve ideolojik dogmalardan özgürleşmesi, duyuncun içselleşmesidir. Ahlaksal özgürlük, doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü kendi duyuncu ile belirleme özgürlüğü tüm tikelliğin üzerinde ve ötesindedir.

POSTMODERNİZM VE KÜRESELLEŞMEME

Postmodernizm değer olarak, erek olarak, özsel olarak, ussal olarak evrenseli yadsımasında insanlığın türdeş kültürünü yadsır. Tam tersine, kültürel çoğulluğu aşamayan irrasyonalizminde ve düşüncesizliğinde, sıkı sıkıya tarihsel ve Tarihe bağlı kalır. Adı gerçek belirlenimini örtmeye hizmet eder: Modernlik ile göreli olarak Post değil Pre karakterini taşır. Tutuculuk Kültüre ve Tarihe demir atmaktan başka birşey değildir ve böyle olarak insana karşı en büyük budalalık ve en büyük haksızlıktır.

Küreselleşme ideası

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Küreselleşme

KÜRESELLEŞME İDEASI

Aziz Yardımlı

KÜRESELLEŞME İDEASI

Birincil Kavramlar

İnsan Doğası (İnsanın Özü), Tarih, Tin (ve Doğa), Gelişme, Erek, Hak, İstenç, Duyunç, Özgürlük, Despotizm, Despotik Toplum, Yurttaş Toplumu, Yurttaş, Yasa, Devlet, Egemenlik, Politika, Modernleşme

> Ekonomik olarak, Küreselleşme bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar olmasıdır.
>
> İletişimsel olarak, Küreselleşme insanlığın tek bir bilinç olarak kendine saydamlaşmasıdır.
>
> Politik olarak, Küreselleşme insanlık bütününün egemenliği, bütün bir dünyanın tek bir Devlet olarak evrensel ussal yasa altında özgür İstenç birliğidir.
>
> Toplumsal olarak, Küreselleşme Yurttaş Toplumunun evrensel karakterini edimselleştirmesi, bütün bir dünyanın tek bir Toplum, Yurttaş Toplumu olması demektir.
>
> Kültürel olarak, Küreselleşme kültürel-çoğulculuğun eksiksiz uygarlık düzleminde ortadan kaldırılması, ideal tinsellik düzleminde tüm kültürlerin eşit ölçüde yüksek, eş deyişle idealde türdeş yapılar kazanmasıdır.

Küreselleşme bütün bir insanlığın ideal kültürel türdeşleşmesi sürecidir.

Kültürel bir "asıllık," "kültürel köklere dönüş" gibi postmodern kültürel-çoğulculuk tasarımları her kültürel yapıyı eşit değerde gören idealsiz, gerçekliksiz usdışı bakış açısına aittir ve bu göreli bakış açısı ironik olarak Doğuyu olduğu gibi Batıyı da kültürel konumları açısından saltıklaştırır, tarihsel geçiciliklerini, ortadan kalkışlarını reddeder.

Buna karşı rasyonalist bakış açısından birincil olarak Hegel'de bulduğumuz Dünya-Tini kavramı, ya da daha belirli olarak evrensel insan hakları, evrensel duyunç özgürlüğü ve evrensel törel yaşam belirlenimlerinin zemini olarak evrensel bir insan özü kavramı Doğu gibi Batı için de kültürel gelişimin ereğine ulaşmamış olduğu vargısına götürür.

İnsan doğası kavramı verildiğinde, Batılılaşma ya da tikel bir kültüre benzeşme/assimilasyon

denilen değişim tarihsel sürecin ereği olarak görünmeye son verir ve Batının dünyanın geri kalanı üzerindeki etkisi çözümlenmesi gereken birincil kültür problemlerden biri olarak ortaya çıkar.

Evrensel modernleşme kavramı yalnızca Doğu için değil ama Batı için de özsel bir kavramdır ve Doğu ile etkileşimini ussallaştırması gereken Batı için de özsel bir problem yaratır.

Yine, tarihsel olarak ölü doğmuş ve bin yıllar boyunca gelişime kapalı kalmış olan Asyatik Doğunun modernleşmesinde en önemsiz görünen kültürel öğeye dek tüm yeniliklerin baştan sona Batıdan ödünç alınmış ve alınmakta olduğu olgusu Batıyı kültürel ölçün ya da ideal olarak gösterir. Ve "gelişmekte olan ülkeler" gibi bir adlandırma sanki Batıyı gelişmesini tamamlamış gibi gösterir.

Bu sayıltı da ussal çözümlemeye olmaktan çok postmodern kültürel statükoculuğa aittir. Batının gelişimini tamamlamış olduğu sayıltısı kültürel süredurum önyargısının bir çıkarsamasıdır ve Batının kendisinin varolan durumunun göreli estetik, moral ve entellektüel geriliğini yadsır. Batının daha öte gelişim için model alabileceği bir yüksek kültür yoktur. Ama Batının somut özgürlük anlatımları olan Yurttaş Toplumu ve Demokrasi Batının daha öte gelişiminin olanağı iken, bu özgürlüğün dinamizmi Batının ilerlemesinin bir sona gelmediğinin kanıtıdır. Batı tini gelişiminin daha öte evrelerini insan olmanın daha yüksek değerlerini keşfederek belirleyecektir.

Doğunun olduğu gibi Batının da geriliğinden ancak ideal ussal ölçünler ile göreli olarak söz edilebilir. İdeal ölçünlerin yokluğu varsayımı altında, nihilist bir varoluş koşulu altında, böylece dünyaya fırlatılmış saçma insanın eşit ölçüde anlamsız dünyasında, kültürel-çoğulculuk olanaklı biricik realite olur. Orada doğruyu ve eğriyi, güzeli ve çirkini, iyiyi ve kötüyü, bilgiyi ve bilgisizliği, erdemi ve erdemsizliği, ahlaklıyı ve ahlaksızı, haklıyı ve haksızı vb. ayırdetmenin hiçbir saltık ölçütü yoktur, herşey eşit değerdedir, ya da değer kavramı görelidir, eş deyişle yoktur. Bir kültür bir başkasını salt "kültürel ayrımlar"dan ötürü kitle kıyımından geçirip yok ettiği zaman, postmodernist sefil postmodern-olmayan bilincindeki "değer" kalıntıları dışında, böyle kötülükleri yargılayacak, kınayacak, yadsıyacak herhangi bir ölçütten yoksundur. Postmodern duyunç askıya alınmış duyunçtur. Onun için herşey eşit değerde, herşey geçerlidir. Bu moral görelilik zemininde, postmodernizmin ataları olan Heidegger ve Sartre gibi varoluşçular despotizmi, giderek çıplak terörizmden yana geçmede ve onu aklamada hiçbir sorun görmemişlerdir.

Doğu kültürlerinin Batı kültürlerini kendi kavramsal gelişmişlik düzeylerinin yetersiz olmasına bağlı olarak ancak yetersiz olarak anlayabilmeleri olgusundan ötürü, assimilasyon ya da öykünmecilik kavramları gerçekte anlatmaları gereken şeyi anlatamaz. Despotik tin demokrasiye öykünemez çünkü onu anlayacak özgürlük kavramının bilincinde değildir. Doğunun gelişimi öykünme ya da assimilasyon yöntemlerinden daha iyi yöntemleri gerektirir.

KÜRESELLEŞMENİN ÖN-KOŞULLARI

Küreselleşme tikel bir kültürün evrensel kültür olarak üstlenilmesi değil, ama insanlığın ideal olarak gelişmiş tüzel, ahlaksal ve törel belirlenimlerinde türdeşleşmedir. Bu tam gelişmişlik zemininde küresel uygarlık teleolojiktir, bir özün edimselleşmesi, bir gizilliğin ereğine ulaşmasıdır.

Küreselleşme özgür Birey kavramının bir realite olmasını, özgür Bireyselliğin doğuşunu ve evrensel insan karakteri olmasını öngerektirir. Başka bir deyişle, küreselleşme özgürlük bilincinin evrenselleşmesini öngerektirir.

Özgürlük içinde insan eksiksiz, gerçek, ideal insandan başka bir biçim kazanamaz.

Özgürlük bilincinin evrenselliği gerçek bireyselliğin zorunlu koşuludur, çünkü bireysellik kendinde

evrensellik ile birdir, ve birey evrensel ile bir olmadıkça özgür değildir: Özgürlük bireyselliğin ona karşıt olan evrensellik ile birliğini gerektirir. Birey ancak Toplum ve Devlet ile özdeşlik içinde tam Bireydir.

Küresel kültür insanın özsel olarak ve evrensel olarak dürüst ve düzgün karaktere yetenekli olduğunu varsayar. İnsanın moral, ahlaksal bir varlık olması onun duyunçlu bir varlık olması, doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü kendi içinden ayırededebilme yeteneğinde olması demektir. İnsana dışsal moral belirlenimler dayatmak ve kültürel olarak geri normları bir ödül-ceza düzeneği yoluyla dayatmak insanı insan-altı bir varlık olarak görmek demektir. İnsan gerçek moral ve törel karakterini, böylece insan olarak sonsuz değerini kendi ussal duyuncuna ve istencine dayanarak, kendine-bağımlı olarak kazanır.

Bireyin ve Toplumun tam gelişmesi tüm insanların kendi Hak ve İstençlerinin bilincine varmaları, tüzel Kişiler, moral Özneler ve törel Bireyler olmaları demektir. Bu erek yeryüzünde henüz sürmekte olan kölelik ve serflik düzenlerinin tam ortadan kaldırılışını, yüz milyonlarca insanın onları insan-altı durumda tutan Kast dizgesinin ve İdeolojik diktatörlüklerin ve boşinanç dizgelerinin denetiminden kurtulmalarını, ve aralarındaki muazzam sınıf ayrımlarının sıfırlanmasını gerektirir.

Küreselleşme genel olarak despotik kültürlerin özgür kültürlere, despotik toplumların özgür Yurttaş Toplumlarına dönüşmesini öngerektirir. Despotik kültürel yapılar altında Yurttaş yoktur, İstenç yoktur, Duyunç Özgürlüğü yoktur. Onlarda yalnızca kendi istençlerinin bilincinde olmayan Uyruklar vardır. Öte yandan Yurttaş Toplumlarının kültürel ayrımların üzerinde ve ötesinde olan belirlenimleri gerçekte onların türdeşleştiren, tek bir dünyasal Yurttaş Toplumu yapacak olan etmendir. Evrensel Yurttaş karakteri aynı zamanda evrensel politik birliğin, tek bir gerçek insanlık Anayasasının ve Yasalarının zeminidir. Devletin ortadan kalkması olarak belirsiz bir özlem biçiminde anlatılan şey gerçekte Devletin tam gerçekleşmesi, insanlığın politik yapısının onun gerçek uygar yapısı olması, bir istenç olarak Devletin bireysel Yurttaşın özgür İstenci ile tam özdeşliğidir. Bu gerçek anlamda politik özgürlüktür.

KÜRESELLEŞME VE EKONOMİ

Ekonomiyi üst-yapı denilen yasa, devlet, türe alanlarının temeli olarak alan ve böylece Tinin özgürlüğünü ve istencini yadsıyan sözde tarihsel materyalist bakış açısı küreselleşme sürecini kapitalin dünya tarihini denetlemesinin ve şekillendirmesinin bir örneği olarak, bütün bir insanlığa karşı bir komplo olarak görecektir.

Küreselleşme yalnızca ekonomik ilişkilerin değil ama özgür ekonomik ilişkilerin olmasını öngerektirir. Bu tüm gümrüklerin ortadan kaldırılması, bütün bir yeryüzünün tek bir Pazar olması, yeryüzünün tüm toplumlarının Yurttaş Toplumu karakterini kazanması demektir. Küreselleşme ancak ve ancak Yurttaş Toplumu karakterini kazanmış toplumlar için olanaklıdır çünkü bunlarda egemen olan istenç Yurttaşın bireysel özgür istencidir ve özgür istenç (ya da genel istenç) tüm tikelliklerin üzerinde ve ötesinde olan evrensel istençtir.

Yurttaş Toplumu gerçekte tüm kültürel ayrımları bir yana bırakan özgür ekonomik ilişkiler alanından başka birşey değildir. Bu nedenledir ki politikacılar bugünlerde topluma seslenirken dinsel, etnik, sınıfsal ayrımları olumsuzlayan “birlik” kavramını vurgularlar. Önemli olan bu ayrımların salt ekonomik ilişkiler düzleminde geçici olarak örtülmesi değil, ama gerçek anlamda ortadan kaldırılmasıdır.

Mülkiyet eşitsizliği problemi istenç eşitsizliği ya da türdeşsizliğine bağlıdır. Ancak tam gelişmiş istençlerin gerçekten özgür ve türdeş olmaları olanaklıdır. Eşitsizlik tarihsel süreçteki normal durumdur ve giderilmesi kültürel gelişimin ereğine ulaşmasını gerektirir. Yurttaş Toplumunda sınıf ayrımlarının ortadan kaldırılmasının önüne geçecek hiçbir etmen yoktur. Yurttaş Toplumu kapitalin, alt-yapının, fetişlerin egemenliği altındaki, sözde yabancılaşma durumundaki "kapitalist toplum" değil, ama ussal istençleri herşeye egemen olan özgür Yurttaşların toplumudur.

Yurttaş toplumu özgür törellik alanı, tüzel Kişiler arasında Sözleşme ilişkileri alanıdır. Ekonomi hiçbir biçimde Devletin işlevi değil, ama Kişinin, Bireyin işlevidir. Devlet yasa istencidir, ve böyle olarak Sözleşme ilişkilerinin yasalar açısından denetimini üstlenir.

Ekonomik sürecin kendisi insan İstencinin anlatımı olduğu düzeye dek, insanın bir "altyapı" (Marx) ya da "özerk teknoloji" (Heidegger) gibi sözde etmenler tarafından denetlendiği görüşü paradoksaldir. Ekonomi özgürlük alanı, aslında özgür törellik dünyasıdır, çünkü Yurttaş Toplumu bir sözleşme ilişkileri, bir istenç ilişkileri alanıdır. İnsanın ekonomik etmenler olarak görülen hırs ve öz-çıkar dürtüsü karşısında yenik düşmesi yalnızca onun moral hamlığını, geçici moral yetersizliğini, duyunç zayıflığını gösterir, sonsuza dek alt-doğasına köle kalacağını değil. Ekonominin insanı denetlemesi öğretisi ancak özgürlük bilincinden yoksun kültürlerde kabul görebilirdi.

YURTTAŞ TOPLUMU VE TÜRDEŞLEŞME

Yurttaş Toplumu yalın olarak Yurttaşların toplumudur, ve Yurttaş kendi istencinin bilincinde olan ve onu aynı zamanda politik İstenç olarak uygulayan tüzel Kişidir.

Küreselleşme bir sınıf sorunu değil, ama bir Yurttaşlık sorunudur, çünkü Yurttaş Toplumu politik olarak sınıflara ayrılmış insanların değil, ama politik olarak saltık olarak eşit bireylerin bir toplumudur. Yurttaş Toplumunda ekonomik sınıflar ne bir Kast dizgesi durumunda olduğu gibi doğal ayrımlar üzerine dayanır, ne de feodal toplum durumunda olduğu gibi zor üzerine. Ekonomik eşitsizlik hiçbir zorunluk imlemeyen olumsallıklar üzerine dayanır, ve insanlığın özgürlük bilincinin gelişimi ile, tüzel, ahlaksal ve törel gelişiminin tamamlanması ile ekonomik eşitsizlik zeminleri ortadan kalkar.

YURTTAŞ

Yurttaş ekonomik ve politik bir kavram olarak tüm ulusal, etnik, ırksal, dinsel, eşeysel vb. ayrımlardan soyutlanmış özgür ve eşit insandır. Ekonomik ilişkisinde tüm bu ayrımların dışında ve üzerinde davranır. Politik olarak istencini yasa yapan Yurttaş egemenin kendisidir. Devletin istenci Yurttaşın istencidir.

AHLAKSAL TÜRDEŞLEŞME

Özgür insan dinsel ve ideolojik yönlendirmeler ile değil ama kendi Duyuncu ile yargıda bulunan insandır.

Despotik kültür duyunçsuz kültürdür ve onda bireysel duyunç gelişmemiştir. Kul, uyruk, serf olarak ya da kast üyesi olarak insan yalnızca boyun eğmeyi bilir, tüzel, ahlaksal ve törel ölçünlerini kendi Duyuncundan türetmez ama dışsal duyunçtan alır ve onları sorgulamaksızın yerine getirir.

YURTTAŞ VE DEVLET

Yurttaş özgür istenç olarak yasasını dışarıdan ona dayatılmış olarak almaz, eş deyişle salt bir uyruk olarak boyun eğmez, ama yasasını kendisi yapar. Yasa onun kendi istenci olduğu için Yurttaş

Devlette baskı ile değil ama kendi gerçek özgürlüğü ile buluşur.

İdeoloji “Yurttaş” kavramını “burjuva” olarak görerek yadsır, onu “kapitalist” kavramı ile eşitler ve buna göre Yurttaş Toplumunu “kapitalist toplum” olarak ve gerçekte Yurttaşın politik istencinin anlatımı olan Demokrasiyi burjuva sınıfı dediği bir sınıfın “diktatörlüğü” olarak görür. “Burjuva = kapitalist” denklemi ne kadar uygunsuz ise, “proleterya” sözcüğü de o kadar uygunsuzdur ve tarihsel olarak Roma Cumhuriyetine ve daha sonra Roma İmparatorluğuna ait olan bu terim mülksüz olan ve bu nedenle oy verme hakları olmayan uyrukların sınıfını anlatır.

Yurttaş kavramı Devlet ile ilişki içinde görüldüğünde saltık olarak politik eşitlik imler ve tüm ayrıcalıkları, kayırmacılıkları dışlar.

DEMOKRASİ

Özgür Yurttaş Devletini kendisi belirler. Demokrasi Devletin Yurttaşlık istencinin anlatımı olmasıdır. Demokrasinin realitede kavramına uygun düşmesi özgür Yurttaşın eğitim ve olgunluk düzeyi ile orantılıdır, ve hiç kuşkusuz despotik kültürden demokratik kültüre geçiş belli bir düzeye dek despotik öğelerin artıkları ile yüklü ve lekelidir. Demokrasi bu düzeye dek bir oluş süreci, bir gelişme sürecidir, ve sürecin ilerlemesi özgürlük bilincinin ilerlemesi ile koşulludur.

YASA VE ANAYASA

Insan toplumsal yaşamında haklı olanı pozitif olarak saptayan evrensel istenç belirlenimleri altında durur. Yasanın ilk karakteri evrenselliktir, öyle ki tiranlardan ayrı olarak imparatorlar, krallar, padişahlar, çarlar vb. olarak despotlar da genel olarak kendi istençlerinin anlatımı olan yasaların altında dururlar. Ancak Yurttaşlık bilincinin doğması ile Yasanın Yurttaşlık İstencinin anlatımı olması gerektiği bilinci de doğar. Pozitif Yasaların ussal gelişimleri onların henüz pozitif olmayan Evrensel İnsan Haklarına uygun düşme yönündeki evrimleridir ve bu gelişme sürecinin yalnızca belli uluslar için, örneğin yalnızca Batı için değil, ama bir tür olarak bütün bir homo sapiens için, bütün bir insanlık için işlemekte olduklarını söylemeliyiz. Bu gelişim ayrı ulusların ayrı pozitif yasaları arasındaki türlülüğü ve ayrımları kaldırmakta, onları türlüleştirmekte, tek bir evrensel Anayasaya doğru geliştirmektedir. Bu Devlet yapılarında bir türdeşleşme anlamına gelir ki, sonuçta Devletler olarak tikel ayrımlarının ortadan kalkmasına götürür.

İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Modern Yurttaş Toplumu özgür toplum olarak asıl karakterini Duyunç Özgürlüğü üzerine dayandırır, ve Yurttaş Toplumunda her insanın saltık olarak özgür Duyuncu saltık özgürlüğü içinde tanınır ve ona hiçbir biçimde karışılmaz. İnanç özgürlüğü ilk olarak bir din-adamları sınıfının, kutsal güçleri olan bir rahipler, mollalar ve dedeler sınıfının olmamasını gerektirir. Bu sınıflar inanç değil ama yalnızca boyun eğme yaratırlar ve Din kavramının kendisine aykırıdırlar. İnanç ancak özgür duyuncun yeteneği ve erdemidir. Din kavramı bir ekonomik ilişkiler alanı olarak Dine, bir yasal istenç alanı olarak Devlete değil, ama bireyin Duyuncuna aittir.

AİLE

Modern ussal Aile geleneksel, yetkeci aile modelinden ayrı olarak yalnızca sevgi üzerine dayalı ilk, özsel törel biçimdir. Çocuk özsel karakterini Ailede kazanır ve özgürlük ve sevgi koşulları altında İstenci ve Duyuncu kısıtlanmaksızın gelişime açık tutulur. Sevgi ancak özgürlük içinde yaşanır. Duyunç ancak özgürlük içinde büyüyebilir, ve bireylerin duyuncu daha sonraki toplumsal törelliğin ve politik istencin temeli, dünyanın ve yaşamın güzelliğinin güvencesidir. Eğitim çocuk istencinin bastırılması ve kırılması değil, tam tersine onun özgürce gelişimidir. Dışsal ahlak despotik kişiliğin

temel direğidir, ussal eğitim değil ama zor ve şiddet üzerine dayanır. Ve insanlıkları silinmiş kullar ve köleler yaratır, ve bastırılmış kişiliklerin toplumları değişime, gelişime, ilerlemeye kapalı despotik toplumlardır.

ULUSLAR VE KÜRESELLEŞME

Tikel ulusal gelişimlerin ereksel olarak evrensel-ideal normlara yönelik oldukları düzeye dek, ulusal gelişimler küresel gelişimin saltık koşuludur. Ulusların gelişimi ulusalcılık ile bir değildir. Ulusların küreselleşme idealine erişebilmeleri için ilk olarak ve saltık olarak despotik karakterlerini yenmeleri, Yurttaş Toplumu biçimini kazanmaları gerekir. Ulusal gelişimler Tüze (Hukuk), Türe (Adalet) ve Törellikte ussal normlara ulaştıkları düzeye dek kendi aralarındaki türdeşleşme idealine de erişmiş olurlar. Özgürlüğün, İstencin, Duyuncun ussal ve evrensel karakteri dikkate alındığında, her ulusa özgü tikel bir Hak dizgesinin, tikel bir Türe dizgesinin, tikel bir Törellik dizgesinin olması bunların idealin gerisinde olmalarından başka bir anlama gelmez. Bu ise tam olarak çok-kültürlülük dediğimiz şeydir ve az-gelişmişlik imler.

Evrensel Tin için gelişimin özgürlük içinde olanaklı olması ölçüsünde, özgürlük bilinci küreselleşmenin birincil zeminidir.

AHLAKSAL KÜRESELLEŞME

Moral küreselleşme ya da türdeşleşme herkese aynı doğruları ve eğrileri, aynı iyileri ve kötüleri dayatmak değil, ama evrensel duyunç özgürlüğünün gerçekleşmesidir. Ancak özgür duyunç gerçek iyiyi ve doğruyu saptamayı öğrenebilir. Moral gelişimin ereği Duyuncun tüm dışsal denetimden, dinsel ve ideolojik dogmalardan özgürleşmesi, duyuncun içselleşmesidir. Ahlaksal özgürlük, doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü kendi duyuncu ile belirleme özgürlüğü tüm tikelliğin üzerinde ve ötesindedir.

POSTMODERNİZM VE KÜRESELLEŞMEME

Postmodernizm değer olarak, erek olarak, özsel olarak, ussal olarak evrenseli yadsımasında insanlığın türdeş kültürünü yadsır. Tam tersine, kültürel çoğulluğu aşamayan irrasyonalizminde ve düşüncesizliğinde, sıkı sıkıya tarihsel ve Tarihe bağlı kalır. Adı gerçek belirlenimini örtmeye hizmet eder: Modernlik ile göreli olarak Post değil Pre karakterini taşır. Tutuculuk Kültüre ve Tarihe demir atmaktan başka birşey değildir ve böyle olarak insana karşı en büyük budalalık ve en büyük haksızlıktır.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Tarih İdeası

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

TARİH İDEASI

Aziz Yardımlı (Şubat 2014)

Tarih Bilimi görgül-göreli karakterini kavramsal karaktere yükseltmelidir.

Tarih Bilimi felsefi bir bilim olarak İstenç kavramının tam olgusallaşmasını nesnesi olarak alır. Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının Dünya-Tininin gelişim sürecinde kendilerini tam açınımlarına ulaştırmaları zamansal bir süreçtir ve Tarih Biliminin yapması gereken şey bu süreci Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının gelişim süreci olarak aklamak, zorunluğunu göstermektir. Tarihte a priori olan yalnızca bu tinin bu nesnel kavramlarıdır, ve bu kavramların insan bilincinde tam içerikleri ile açınmaları tarihsel süreci anlaşılır ve bilinebilir kılmanın biricik nesnel yoludur.

Birincil Kavramlar

Tarih, Tin (ve Doğa), Hak, Ahlak, Töellik; Gelişme, Erek, İstenç, Özgürlük; Despotizm, Despotik Toplum, Yurttaş Toplumu; Devlet, Egemenlik, Politika, Yurttaş

Küreselleşme herşeyden önce tarihsel bir olaydır ve Tarih konusunda bir görüşü, bir tasarımı, bir sanıyı değil ama Tarihin Bilgisini, Tarihin kendinde ne olduğunun kavranmasını öngerektirir. İnsanın özsel olarak Ussal bir varlık olduğu ve buna göre Tarihinin de ussal olduğu düzeye dek --

Tarih

Yeryüzünde bir gizillik olarak ortaya çıkan Tinin doğal insan durumundan uygar/tinsel insan durumuna gelişme sürecidir.

Özgürlük insan özünün edimselleşmesi, varoluşa çıkmasıdır. Bir gelişim süreci olarak Tarih özgürlüğü gerektirir, çünkü özgürlük istencin edimsel ve etkin olması, sürekli olarak kendi gizilliğinde bulunan içeriği ortaya çıkarmasıdır.

Kültürel sağlamlığın anlamı bir kültürün kendini değişime kapaması ve tarihsel olarak engellemesidir.

Tarihsel değişim ve gelişim kültürel biçimlerin kendilerini saklamalarını değil, tam tersine yeni ve daha yüksek kültürel biçimlere doğru ortadan kaldırmalarını gerektirir.

Çin ve Hindistan kültürel sağlamlığın ve buna bağlı olarak tarihsel gelişimin durdurulmasının başlıca örnekleridir; buna karşı eski Mısır, Yunan kent-devletleri, Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu tarihsel olarak ortadan kalkmanın ve geri kültürel biçimlerin yerlerini daha yüksek kültürel biçimlere bırakmalarının örnekleridir.

Tarihsel gelişim tinin kendi gizilliğinin açınımı olduğu düzeye dek yalnızca özgürlüğe, istenç ve duyunç özürlüğünün engellenmemesine gereksinir. Bu nedenle Dünya-Tininin özgür gelişimi hiçbir biçimde önderler, öncüler, partiler, ideolojiler gerektirmez. İnsanlık kendi gelişiminin koşullarını kendi özsel doğasında taşır, çünkü gelişim bu özsel doğanın kendini edimselleştirmesinden başka birşey değildir.

Despotik kültürler bireysel istence, evrensel özgürlük bilincine izin vermedikleri düzeye dek gelişime yeteneksiz tutucu kültürlerdir. Despotizmin yalnızca despotun değil ama halkın da karakteri olması olgusu despotizmi sürekli kılan etmendir. Bireysel bir despotun uzaklaştırılması durumunda halk hemen yeni bir despot yaratır.

Tutuculuk özgürlük yokluğu olarak despotizmin karakteridir. Tutuculuk bir kültürün kendini olduğu gibi saklaması olduğu için, tutuculuğun hedefi İstenç ve Duyunç özgürlüğünü bastırmak, değişimi değişimin olanağının kendisinde durdurmaktır.

ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜK

Çok-Kültürlülüğün postmodernist savunusu bu düzeye dek yalnızca tutuculuk, ve Michel Foucault'nun İran'daki molla rejimini desteklemesi durumunda görüldüğü gibi, eski ve daha geri kültürlere dönülmesini savunduğu düzeye dek, sözcüğün asıl anlamında gericiliktir. Modernleşme yenileşmedir, ve yenilik her durumda daha iyi, daha güzel, daha ussal olanı imlemese de, Dünya-Tininin ussal yenileşme ya da modernleşme süreci salt yenilik uğruna yenilik olarak Modernizmden bütünüyle başka birşeydir. Tinin tarihsel gelişimi erekseldir, özgürlük bilincinin kazanılmasını amaçlar, ve kendi belirlenimlerini dışarıdan, postmodernistlerin tutucu ve gerici önerilerinden ya da ideolojik programlardan değil, ama kendi ussal özünden alır.

TARİHİN SONU?

Klasik Yunanlılarda Tarih görüşü yoktur ve yalnızca döngüsel bir geri-dönüş, döngüsel bir yineleme vardır. Çünkü kent-devleti evresinde evrensel bir insanlık kavramı, evrensel bir insan doğası kavramı yoktur, insan özgür bir varlık olarak bilinmez, ve giderek Platon ve Aristoteles bile kölelik kurumunu doğal olarak ve haklı olarak görür. Onlar için iyi yaşam kent-devletinin sınırları içerisindedir ve daha öte gelişim söz konusu değildir. Benzer olarak modern dönemin başlarında da Tarih görüşleri ilkin bir yinelemeli tarih görüşünden öteye geçmez (örneğin Vico). Voltaire'de tarihsel ilerleme insanlığın özsel gelişimi olarak değil ama aydın despotun istencine bağlı olarak görülür. Condorcet'de bir ilerleme düşüncesi vardır, ama bu belirsiz, ereksiz bir ilerlemedir. Herder "İnsan us ve özgürlük 'için örgütlenmiştir" der ve insanda gizli olan ve geliştirilmesi gereken birşey olarak insanlıktan (Humanität) söz eder. Aydınlanmacı Kant insanın ussal bir efendinin yönetimi altında olması gerektiğini düşünüyordu, ki açıkça evrensel insan özgürlüğü kavramı ile bağdaşmaz. Tarih kavramını gerçek biçimi içinde Hegel'e borçluyuz: İnsan özsel olarak ussal ve özgür bir varlıktır ve gizilliğini geliştirmesi salt bir olanak değil ama bir zorunluk sorunudur. Tarih özgürlük bilincinin kazanılmasına doğru ereksel bir gelişim sürecidir. Fukuyama'nın "tarihin sonu" kavramı tarihin "kapitalizm" aşamasında sona erdiği biçiminde yorumlanırsa, hiç kuşkusuz insanlığı "hırs" dediğimiz kör tutkunun elinde bırakan bir görüştür.

LİBERALİZM

"Liberalizm" Özgürlük kavramının kendisinin saltıklaştırılmasını anlattığı düzeye dek soyuttur ve istencin saltık sınırsızlığı olarak saltık belirlenimsizliğinden öte birşey demek değildir. Liberalizm hiç kuşkusuz yalnızca Kapitalin özgürlüğü de değildir. "Liberalizm" ona Marxist önyargının verdiği ve genel olarak sözde "liberal" politikacılarının olduğu gibi solcu ideologların da kabul ettiği "kapitalizm" anlamından ayrı olarak despotizme, yetkeciliğe, diktatörlüğe karşı Özgürlük İstencininin ileri sürülmesini, Özgürlükçülüğü anlatır.

TARİHİN EREĞİ

İnsanlığın Istencinin bilincini kazanması Tarihin ereğidir. İstenç Özgürlük ile bir olmasından ötürü kendisinden başka hiçbirşey ile sınırlanmamalı, İstenç yalnızca özgür İstenci istemeli, İstenç karşısında yalnızca kendi kendisi ile karşılaşmalıdır.

Hak olarak İstenç Evrensel İnsan Hakları denilen kavram ile birdir. İnsanın ve İnsanlığın Hakkı özdeştir.

Duyunç Özgürlüğü ya da Ahlak olarak İstenç insanın ve insanlığın bir dışsal doğrular ve eğriler, iyiler ve kötüler yönergesinden özgürlüğüdür. İyi, doğru ve haklı olanın yargıcı insanın eksiksiz olarak özgür ve böylece eksiksiz olarak ussal Duyuncudur.

Törel Yaşam olarak İstenç Aile, Toplum ve Devlet kavramlarının kendilerini realitede eksiksiz olarak edimselleştirmelerini amaçlar.

İstencin özgürleşmesi tarihsel-kültürel ayrımların silinmesini, insanlığın türdeş bir kültüre, gerçek uygarlık biçimine erişmesini imler. Kültürel türdeşlik yoksunluğu kültürel geriliklerin sürmesinden başka bir anlama gelmez.

DEVLET VE KÜRESELLEŞME

Devlet İstencin saltık egemenliği, daha güçlüsü olmayan İstençtir. Eksiksiz Özgürlüktür. Gerçek egemenliğe erişmiş Devletler ve çoğulluk olmaya son vermelidir çünkü gerçek İstenç ya da eksiksiz Özgürlük istencin türdeşliğidir.

Tarih ve küreselleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Küreselleşme

TARİH VE KÜRESELLEŞME

Aziz Yardımlı

TARİH İDEASI

Tarihin ereği Tin olarak insanı eksiksizliği içinde yaratmaktır.

Tarih Bilimi görgül-göreli karakterini kavramsal karaktere yükseltmelidir.

Tarih Bilimi felsefi bir bilim olarak İstenç kavramının tam açınımını, tam olgusallaşmasını nesnesi olarak alır. Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının Dünya-Tininin gelişim sürecinde kendilerini tam açınımlarına ulaştırmaları zamansal bir süreçtir ve Tarih Biliminin yapması gereken şey bu süreci Hak, Ahlak ve Törellik kavramlarının gelişim süreci olarak aklamak, zorunluğunu göstermektir. Tarihte a priori olan, Tin ile birlikte verili olan yalnızca bu nesnel kavramlardır, ve bu kavramların insan bilincinde tam içerikleri ile açınması tarihsel süreci anlaşılır ve bilinebilir kılmanın da olanağıdır.

Birincil Kavramlar

Tarih, Tin (ve Doğa), Hak, Ahlak, Töellik; Süreç, Gelişme, Erek; İstenç, Özgürlük, Eşitlik; Despotizm, Despotik Toplum; Yurttaş ve Yurttaş Toplumu; Devlet, Egemenlik, Politika

Küreselleşme modernleşmenin ereğidir. Küreselleşme herşeyden önce tarihsel bir süreçtir ve bilgisi Tarih konusunda bir görüşü, bir tasarımı, bir sanıyı değil ama Tarihin Bilgisini, Tarihin kendinde ne olduğunun kavranmasını öngerektirir. İnsanın özsel olarak ussal bir varlık olduğu ve buna göre Tarihinin de ussal olduğu düzeye dek —

Tarih

> Yeryüzünde bir gizillik olarak ortaya çıkan Tinin doğal insan durumundan uygar/tinsel insan durumuna gelişme sürecidir.
>
> Özgürlük insan özünün edimselleşmesi, varoluşa çıkmasıdır. Bir gelişim süreci olarak Tarih özgürlüğü gerektirir, çünkü özgürlük istencin edimsel ve etkin olması, sürekli olarak kendi gizilliğinde bulunan içeriği ortaya çıkarmasıdır.
>
> Kültürel sağlamlığın anlamı bir kültürün kendini değişime kapaması ve tarihsel olarak engellemesidir.
>
> Tarihsel değişim ve gelişim kültürel biçimlerin kendilerini saklamalarını değil, tam tersine yeni ve daha yüksek kültürel biçimlere doğru ortadan kaldırmalarını gerektirir.
>
> Çin ve Hindistan kültürel sağlamlığın ve buna bağlı olarak tarihsel gelişimin durdurulmasının başlıca örnekleridir; buna karşı eski Mısır, Yunan kent-devletleri, Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu tarihsel olarak ortadan kalkmanın ve geri kültürel biçimlerin yerlerini daha yüksek kültürel biçimlere bırakmalarının örnekleridir.

Tarihsel gelişim tinin kendi gizilliğinin açınımı olduğu düzeye dek yalnızca özgürlüğe, istenç ve duyunç özürlüğünün engellenmemesine gereksinir. Bu nedenle Dünya-Tininin özgür gelişimi hiçbir biçimde önderler, öncüler, partiler, ideolojiler gerektirmez. Bunlar bilgisiz despotik bireyler ya da

onların özençlerinden doğan eşit ölçüde usdışı programlardır. İnsanlık kendi gelişiminin koşullarını kendi özsel doğasında taşır, çünkü gelişim bu özsel doğanın kendini edimselleştirmesinden başka birşey değildir.

Despotik kültürler bireysel istence, evrensel özgürlük bilincine izin vermedikleri düzeye dek gelişime yeteneksiz tutucu kültürlerdir. Despotizmin yalnızca despotun değil ama halkın bütünsel karakteri olması olgusu despotizmi sürekli kılan etmendir. Bireysel despotların uzaklaştırılması durumunda despotik kültür yalnızca yeni despotik önderler yaratır.

Tutuculuk özgürlük yokluğu olarak despotizmin karakteridir. Tutuculuk bir kültürün değişimi yadsıması, kendini olduğu gibi saklaması olduğu için, tutuculuğun hedefi İstenç ve Duyunç özgürlüğünü bastırmak, toplumsal değişimi değişimin olanağının kendisinde durdurmaktır.

ÇOK-KÜLTÜRLÜLÜK (KÜLTÜREL-ÇOĞULCULUK)

Eğer "kültür" sözcüğüne eksiksiz anlamını verirsek ve onu "uygarlık" ile eşitlersek, bugün "kültür" denilen tinsel yapılar gerçekte kültür adını bile hak etmeyen değersiz öğelerden oluşur. Kültürü bu geri şekillenmeleri içinde saklamayı istemek kültür kavramının bilgisizliği ile olanaklıdır.

Modern Yurttaş Toplumunda dinsel, etnik, yerel kültür ayrımları silinir ve insanlar ekonomik ilişkilerine yalın Yurttaşlar olarak eşit haklar ile girerler. Modern Devlette insanların inançları, etnik kökenleri ilgisizdir ve tümü de politik olarak eşitlenir. (Homo sapiensin ırksal türlülüğü kültürel türlülük değil ama doğal türlülüktür.)

Değerler olarak görüldükleri düzeye dek, kültürel ayrımlar modern toplumun içerisinde "topluluklar" olarak tanımlanan kümeleşmelerin karakterlerini belirler. Yine değerler oldukları düzeye dek, bu ayrımlar tutucu olma ve değişime ve gelişime direnme karakterini taşırlar. Modern Yurttaş Toplumunun özgür törelliği içinde kültürel ayrımlar dereceli olarak yiter ve toplulukların göreli türlülüğü toplumun göreli türdeşliği içinde assimilasyon ya da benzeşme süreçleri yoluyla silinir. Yurttaş Toplumunun kendisinin bir gelişim süreci olması benzeşmeyi de göreli kılar ve geri kültürlerin ilerleme sürecinin içerisine girmelerini sağlar.

Modern Yurttaş Toplumu gerçekte yalnızca gerilik anlatımları olan kültürel özellikleri silmesinde, sözde değerleri değersizleştirmesinde nihilist bir süreç olarak yaşanır. Ama kültürel ayrımlar tarafından tanımlanan "kültürel topluluklar" belli bir uyum içinde birarada varolabilseler de, gerçekte bu hoşgörü durumu karşıtlığın ve düşmanlığın askıya alınmasından başka birşey değildir. Hoşgörü kendinde hoşgörüsüzlüğün, hoş görmemenin anlatımıdır. Bu göreli değerler tarafından tanınmlanan toplulukların her biri gerçekte yalnızca başkalarının yadsınmasıdır ve bu özsel tanımama öğesi sık sık kendini ayrımcılığa, açık düşmanlığa ve sonunda giderek kitle kıyımlarına dek yeğinleştirir.

Çok-Kültürlülüğün postmodernist savunusu modern Yurttaş Toplumunun gelişime saltık olarak açık karakteri karşısına kendini tutuculuk olarak gösterir ve postmodernist Michel Foucault'nun İran'daki molla rejimini desteklemesi durumunda görüldüğü gibi, arkaik ve daha geri kültürlere dönülmesini savunduğu düzeye dek, sözcüğün asıl anlamında gericiliğe varır.

Modernleşme yenileşmedir, ve salt yenilik her durumda daha iyi, daha güzel, daha ussal olanı imlemese de, Dünya-Tininin ussal yenileşme ya da modernleşme süreci salt yenilik uğruna yenilik olarak Modernizmden bütünüyle başka birşeydir. Tinin tarihsel gelişimi erekseldir, özgürlük bilincinin kazanılmasını amaçlar, ve belirlenimlerini dışarıdan, postmodernistlerin tutucu ve gerici önerilerinden ya da ideolojik programlardan değil, ama kendi ussal özünden alır. Özsel olarak

özgür olan Dünya-Tini özgürlük bilincine doğru ilerlemesinde kurtarıcıya, öncüye, öndere gereksinmez.

TARİHİN SONU?

Klasik Yunanlılarda Tarih görüşü yoktur. Tarihe yalnızca bir yineleme kavramınının bakış açısından bakarlar. Çünkü kent-devleti evresinde evrensel bir insanlık kavramı, evrensel bir insan doğası kavramı yoktur, insan özgür bir varlık olarak bilinmez, ve giderek Platon ve Aristoteles bile kölelik kurumunu doğal olarak ve haklı olarak görürler. Onlar için iyi yaşam kent-devletinin sınırları içerisindedir ve daha öte değişim ve gelişim söz konusu değildir.

Benzer olarak modern dönemin başlarında da Tarih görüşleri ilkin bir yinelemeli tarih görüşünden öteye geçmez (örneğin Vico). Voltaire'de tarihsel ilerleme bütün bir insanlığın törel gelişimi olarak değil ama aydın despotun istencinin bir işlevi olarak görülür. Condorcet'de bir ilerleme düşüncesi vardır, ama bu belirsiz, ereksiz bir ilerlemedir. Herder ''İnsan us ve özgürlük için örgütlenmiştir" der ve insanda gizli olan ve geliştirilmesi gereken birşey olarak insanlıktan (Humanität) söz eder. Aydınlanmacı Kant insanın ussal bir efendinin yönetimi altında olması gerektiğini, insanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamayacağını düşünüyordu, ki açıkça evrensel insan özgürlüğü, insan onuru, insanın değeri kavramları ile bağdaşmaz.

Tarih Felsefesi kavramını gerçek biçimi içinde Hegel'e borçluyuz: İnsan özsel olarak ussal ve özgür bir varlıktır ve gizilliğini geliştirmesi salt bir olanak değil ama bir zorunluk sorunudur. Tarih özgürlük bilincinin kazanılmasına doğru ereksel bir gelişim sürecidir. Özgürlüğün bilincini kazanan insan yaşamını gerçek, evrensel, küresel törellik biçimine örgütler.

Fukuyama'nın "tarihin sonu" kavramı tarihin "kapitalizm" aşamasında sona erdiği biçiminde yorumlanırsa, hiç kuşkusuz insanlığı "hırs" dediğimiz kör tutkunun elinde bırakan usdışı bir görüştür ve özgürlük ve istenç kavramları ile bağdaşmaz. Böyle bir son yine ancak korku üzerine dayanabilen bir despotik toplum biçimi olacaktır.

LİBERALİZM

"Liberalizm" Özgürlük kavramının kendisinin saltıklaştırılmasını anlattığı düzeye dek soyuttur ve istencin saltık sınırsızlığı olarak istencin saltık belirlenimsizliğinden başka birşey demek değildir. Liberalizm hiç kuşkusuz yalnızca Kapitalin özgürlüğü de değildir. "Liberalizm" ona Marxist önyargının verdiği anlamdan, genel olarak sözde "liberal" politikacılarının olduğu gibi solcu ideologların da kabul ettiği "kapitalizm" anlamından ayrı olarak despotizme, yetkeciliğe, diktatörlüğe karşı Özgürlük İstencininin ileri sürülmesini, Özgürlükçülüğü anlatır.

TARİHİN EREĞİ

İnsanlığın Istencinin bilincini kazanması Tarihin ereğidir. İstenç Özgürlük ile bir olmasından ötürü kendisinden başka hiçbirşey ile sınırlanmamalı, İstenç yalnızca özgür İstenci istemeli, İstenç karşısında yalnızca kendi kendisi ile karşılaşmalıdır.

Hak olarak İstenç Evrensel İnsan Hakları denilen kavram ile birdir. İnsanın ve İnsanlığın Hakkı özdeştir.

Duyunç Özgürlüğü ya da Ahlak olarak İstenç insanın ve insanlığın bir dışsal doğrular ve eğriler, iyiler ve kötüler yönergesinden özgürlüğüdür. İyi, doğru ve haklı olanın yargıcı insanın eksiksiz olarak özgür ve böylece eksiksiz olarak ussal Duyuncudur.

Törel Yaşam olarak İstenç Aile, Toplum ve Devlet kavramlarının kendilerini realitede eksiksiz

olarak edimselleştirmelerini amaçlar.

İstencin özgürleşmesi tarihsel-kültürel ayrımların silinmesini, insanlığın türdeş bir kültüre, gerçek uygarlık biçimine erişmesini imler. Kültürel türdeşlik yoksunluğu kültürel geriliklerin sürmesinden başka bir anlama gelmez.

DEVLET VE KÜRESELLEŞME

Devlet İstencin saltık egemenliği, daha güçlüsü olmayan İstençtir. Eksiksiz Özgürlüktür. Realiteleri Devlet kavramına karşılık düştüğü düzeye dek, bir Devletler çoğulluğu salt sözel olmaya başlar çünkü gerçek İstenç ya da eksiksiz Özgürlük bir istençler türdeşliğidir. Eğer tek bir Anayasa, tek bir Devlet kavramı geçersiz sayılacaksa, homo sapiensin bütün doğal türlülüğü içinde, daha az Hak ile, daha az Ahlak ile, daha az Törellik ile yetinecek ırkların olduğunu doğrulamak gerekir. Bu gerçek ırkçılıktır. Dünya-Tininin ereği ideal kültür ya da uygarlıktır ve böyle eksiksiz bir gelişmişlik biçimi politik türlülüğü, politik eşitsizliği olumsuzlar.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Ukrayna: "EuroMaidan-AvrupaMeydanı" Eylemleri

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Küreselleşme

• Ukrainian Singer Ruslana to Putin: "Don't Touch Ukraine"
• I am the Ukranian, the native of Kiev
• Ukrayna: Despotizmden Demokrasiye / Aziz Yardımlı

Ukrainian Singer Ruslana to Putin:
"Don't Touch Ukraine"

"For me [it is] very, very important to speak right now with President Putin, even from here.
And my first message to him, President Putin, there are a lot of people like me, strong enough to keep peace, to protect Ukraine, our country, to fight for independence, for freedom, for democracy. Don't touch Ukraine, Pesident Putin. Don't give us a lot of pain, a lot of people [were] killed. I stayed on Maidan for three months. And now, in my opinion, I think, it was plan of you, President Putin. A lot of people [were] killed, a lot of pain, violence, aggression, please stop, stop army, stop military process, stop. We are ready for peace dialogue. That's it."

"The words Putin's propaganda utilizes are fascism, Nazism, extremism. By doing this he basically provokes those currents that do not exist to emerge. So he provokes and gives a new life to bad, dangerous ideologies and trends that can lead the world to a new war."

The Voice of Ukraine: Ruslana Lyzhychko (CNN)
Russian Roulette: The Invasion of Ukraine (Dispatch Three) (VICE News)

I am a Ukranian, the native of Kiev

"I am a Ukrainian, the native of Kiev. And now I'm on "Maidan (= Meydan)," on the essential part of my city. I want you to know why thousands of people all over my country are on the streets.There is only one reason. We want to be free from the dictatorship. We want to be free from the politicians who work only for themselves, who are ready to shoot, to beat, to injure the people just for saving their money, just for saving their houses, just to save their power. I want these

people who are here, who have dignity, who are brave, I want them to live a normal life. We are a civilized people. But our governments are barbarian.

We want our courts not to be corrupted. We want to be free. I know that maybe tomorrow we'll have no phones, no internet connection, and we will be alone here and maybe policemen will murder us, one after another, when it will be dark here. That's why I ask you now to help us. We have this freedom inside our hearts. We have freedom in our minds. And now I ask you [to help] to build this freedom in our country. You can help us only by telling this story to your friends, only by sharing this video. Please so share it with your friends, speak to your family, speak to your governments and show that you support us. (She is a 25 years old Kiev citizen, married.)

(CNN Video)

Ukrayna: Despotizmden Demokrasiye
Aziz Yardımlı

21 Kasım 2013'te Ukrayna hükümetinin Avrupa Birliği ile anlaşmalar yapmaktan vazgeçerek Rusya ile daha yakın ekonomik ilişkilere yönelme konusunda karar almasına tepki olarak Avrupa Birliği ile daha yakın bütünleşme isteyen bir dizi toplumsal eylem başladı. Özgürlüğü ilk kez tanımaya başlayan ve Avrupa'nın parçası olmayı isteyen bir halkın gösterilerine karşı Başkan Yanukoviç'in yanıtı bir despottan bekleneceği gibi şiddet oldu. Şubat 2014'te Ukrayna Parlamentosu tarafından görevden alındı. Bekleneceği gibi bu kararı da tanımayarak kendini Başkan olarak görmeyi sürdürdü. Rusya'nın onayını ve desteğini aldı.

Avrupa-Meydanda modern İstenç.

Protesto eylemlerine karşı Yanukoviç'in uyguladığı şiddet eylemlerinde halktan ve güvenlik kuvvetlerinden ölenlerin sayısı 100'ün üzerinde ve yaralıların sayısı 2000'e yakındı. Avrupa-Meydan protesto eylemleri nüfusun yaklaşık olarak yarısı tarafından desteklendi. Daha uygar Kiev'de ve Batı Ukrayna'da oran %75 düzeyinde idi.

Ukraynalıların Başkan olarak seçtikleri ve ülkenin yönetimini teslim ettikleri Yanukoviç 1967'de on yedi yaşında hırsızlık ve saldırı suçundan ötürü üç yıl hapis cezasına çarptırılmış, 1970'te ikinci bir kez daha işlediği saldırı suçundan ötürü iki yıl daha hapis yatmıştı. Bunları "gençlik hataları" olarak gören Yanukoviç 2005'te bir kez daha bu "hataları" ile ilgili belgeler üzerinde sahtecilik yapmakla suçlandı. Aşağı yukarı bütün bir meslek yaşamı ve 12 milyar dolar kadar olduğu tahmin edilen serveti yasa-dışı kirli işler üzerine kurulan Yanukoviç hakkında sonunda 24 Şubat 2014'te tutuklama kararı çıkarıldı. Siviller üzerinde kitle kıyımı suçlaması ile mahkemeye verildi, ve Ukrayna'nın en çok arananlar listesine alındı. Putin'in duygudaş despotik istencinde, Rusya bütün yaşamı bir hırsızlık, yolsuzluk, yasasızlık, hilekarlık ve şiddet süreci olan suçlunun savunusunu üstlendi ve kendisi yeni suçlar işlemeye istekli ve hazır olduğunu gösterdi.

Ukrayna Avrupa ve Asya, Batı ve Doğu arasında kalan kültürlerin yazgısını paylaşır: Batı tarafından bölünmüştür. Özgürlüğün risklerini göze alan Avrupa despotik dinginliği, yoksulluğu, sessizliği içinde varlığı yokluğu ile bir olan Ukrayna'yı bölmüş, ona Özgürlük bilincini bulaştırmış, ve ülke despotizmden kurtulma, demokrasinin onur ve değerine yükselme çabası içine girmiştir.

8 Aralık 2013, Kiev. 500.000.

Timeline of the Euromaidan

Halkların Özgürlük bilincinden tam yoksunluğu durumunda monarşi olanaklı biricik politik

biçimdir. Ön-modern dönemin kul ve köylü uyruklarından oluşan kentlileşmemiş nüfuslarının politik istençleri yoktur. Boyun eğdiklerinin bile bilincinde değildirler. Salt yiyip içmekten oluşan kültürsüz yaşamlarının barış ve dinginliği uğruna yönetilme, kendi istençleri olmayan bir yasa-egemenliği altında olma gereksinimindedirler. Öte yandan Modern Dünya özgürlük dünyasıdır ve özgürleşme, kendi istencinin bilincini kazanma süreci politik olarak demokrasinin doğuş sürecidir. Yurttaş Toplumu Devleti kendi İstenci olarak belirlemeyi ister. Özgür insanın bir despotun keyfi istenci altında olması haksız, olanaksız ve gereksizdir. Kendi yasası ile kendi kendisini yönetmeyi ister. Onur ve gönenç, öz-saygı ve engelsiz gelişim ister, özgürce çalışır, sınırsızca üretir, sınırsızca tüketir, ve yaşamının sorumluluğu kendisindedir. Nüfusun özgürlük ve uygarlık bilincini kavrayan kesiminin nüfusun geri kalan gelenekçi, tutucu, despotik kesiminin eğitmine yardımcı olma süreci herşeyden önce yurttaşlık eylemlerinde despotizme özgü şiddetin bütünüyle reddedilmesini öngerektirir. Özgürlük, uygarlık, insanlık şiddet yoluyla verilmez ama ancak yok edilir. Despotizmin doğal dili kabalık, zorbalık, şiddet dili olsa da, despot da kendinde homo sapienstir, kendi geriliğini ayrımsama, kendinden utanma, bundan böyle gereksiz olduğunu anlama yeteneğindedir. Modern özgür insanın doğuşu dereceli olarak ilerleyen ve uzun görünen bir süreçtir.

Modern Rus tarihi kendi içinde ve kendi dışında Özgürlüğü, Demokrasiyi, Barışı ezmenin tarihidir. Özellikle Sovyet Rusya'nın dehşet verici kısa tarihinde yaşananlar sınıfsız toplum, gönenç, ilerleme, kardeşlik, barış üzerine söylenen herşeyin tam tersidir: Diktatörlük olduğunu bile gizlemeyen sözde bir Devlet altında açlıktan kitle ölümleri, insan haklarının tam çiğnenmesi, "sömürü" sözcüğünü bile suçsuz gösteren "çalışma" kampları, emperyalizmin en saçma biçimi, bütün bir dünya için nükleer yokolma gözdağı. "Ruslar hiçbir zaman gerçekten uygarlaşmayacaklardır, çünkü çok erken uygarlaşmışlardır," diyordu Rousseau (Toplumsal Sözleşme, II, 8). Gerçekten de Çarlık, Bolşevikler ve son olarak en büyük başarı ile Putin tarafından temsil edilen karma despotizm türü tümü de başlıca II. Peter'in erken uygarlaştırdığı Rusya'nın karakterine anlatım verir. Yasa egemenliğini değil ama insanın egemenliğini, gerçekte sık sık tiranın zulmünü temsil ederler. Böyle bir "devlet"te bütün bir nüfus korku ve utanç içinde, bir tür politik Picasso realitesi içinde yaşar. Ve gene de Rousseau yanılıyordu. Rusya sonsuza dek barbar kalmayacaktır çünkü kalamaz. Aslında bütün Asya gülünç ve acı verici, insanlığın bütününü utandırıcı ve küçük düşürücü rejimlerden, sorumluluğunu kendilerinden başka hiç kimsenin taşımadığı o despotik kültürlerinden kurtulacaktır. Çünkü insan ussaldır.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Avrupa Birliği olanaklıdır çünkü Avrupa ulusları kültürel bir türeşliğe doğru ilerlemekte, Hak, Ahlak ve Törellik alanlarında türdeşleşmektedir. Avrupa Tini Avrupalıların hak eşitliği, duyunç özgürlüğü ve demokratik politik istenç birliğidir.

Dünya-Tininin gerçek birliği için gereken tek şey Özgürlük bilincidir.

Ukrayna: 45 milyon; %78 Ukraynalı; başkent Kiev; dil: Ukraynaca; %75 dindar, çoğunluk Ortodoks Hıristiyan.

"Ukraine's health ministry says 75 people have been killed since violence erupted in Kiev on 18 February."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları (1930)

Kaynak · İdea

FREUD

UYGARLIK VE HOŞNUTSUZLUKLARI

I

İnsanlar Güç[-İstenci], Başarı, Ve Gönenç Uğruna Yaşarlar, Yaşamdaki Gerçek Değeri Önemsemezler (= Bilmezler) 57

Romain Rolland Freud'un Din Üzerine Yargılarına Bütünüyle Katılır, Ama Dinsel Duygunun Kaynaklarına Değer Vermediği İçin Üzüntü Duyduğunu Bildirir 57

Freud'un Yanıtı: Duygular Bilimsel Olarak Ele Alınmaya Uygun Değildir [Elbette Uygundur, Bilim 'Ölçme' İşine İndirgenmiyorsa] 58

Ruhçözümleme İnsan Ve Dünyası Arasında Kökensel Bir Bağ (Okyanus Duygusu) Tanımaz [İd, Narsissizm, Olgusallık İrdelenecek] 58

"Okyanus Duygusu"nun Ruhçözümsel Çıkarsaması 58

Ben Dışarıya Karşı Herşeyi Dışlayan Saltık Atom (Bir) Gibidir 58

Ama Ben İçeriye Doğru O/İd Yönünde Uzanır 58

Ben Dış Dünyadan Kesin Sınırlarla Ayrılır — Tek Bir Ayrımla: 59

Sevginin Doruğunda Ben Nesnesi İle Birdir, Dışsallık Bir Sınır Olmaya Son Verir 59

Ben Ve 'Dışarısı' (=Başka) Arasındaki Sınırlar Ancak Bir Patoloji Durumunda Bulanıklaşır 59

Bebekte İç Ve Dış Dünya Ayrımının Gelişmesi 59

Bebekte İç (Ben) Ve Dış Dünya Ayrımının Algılanmasında Haz İlkesinin İşlevi 59

Dış Dünya Benden Hazsızlık Ve Acı Kaynağı Olarak (=Düşman, Yabancı, Başka Olarak) Ayrılır 60

İç Acıdan Kaçınma Ve Dış Hazzı Elde Etme Sorunu Düzeltmeler Yoluyla Daha Sonra Çözülür 60

Ben Kökensel Olarak Herşeyi Kapsar, Sonradan Dış Dünyayı Kendisinden Ayırır: "Okyanus Duygusu" Bu Kökensel Kapsamanın Türevidir 60

'Okyanus Duygusu' Salt Bir Artıktır, Kökensel/Birincil Birşey Değil 60

(Freud Buradan Kökensel Olanın Türevsel Olanla Birlikte Bulunuşu Temasına Geçiyor) 60

Ruhsal Alanda Evrensel Sakınım Sorunu 61

Ruhsal Yaşamda Unutma Saltık Olarak Söz Konusu Değildir: Tüm Anı-İzleri Yeniden Bilince Çıkarılabilir 61

Ruhsal Yaşamda Tüm Ön Aşamalar Saklanır: Ve Bu ‘Ortadan Kaldırma’ Olgusu Yalnızca Düşünce Tarafından Kavranabilir: Duyusal Sezgi Bütünüyle Yararsızdır 63

Okyanus Duygusu Da Herşeyi Kapsayan Ben-Duygusunun Erken Bir Evresine Karşılık Düşer 63

Ama Okyanus Duygusu Dinsel Gereksinimlerin Kaynağı Olamaz 63

Dinsel Duygunun Görgül Kökeni Babanın Koruyuculuğuna Gereksinimde Yatar; Gene De Bunun Arkasında Daha Temel Birşey Yatıyor Olabilir 63

Dinsel Gereksinim Çocukluk Çaresizliğinden Türer 63

II

Freud “Bir Yanılsamanın Geleceği” Dinsel Duygunun En Derin Kaynaklarıyla Değil, Ama Sıradan

İnsanın Dinden Anladığı Şeyle İlgilenir 65

Goethe: Bilim Ve Sanatı Olanın Dini De Vardır, Bilim Ve Sanatı Olmayanın Dini Vardır 65

Dinin İşlevi İnsanları Yaşamın Acılarına Karşı Duyarsızlaştırmak Değildir 66

İnsan Yaşamının Ereği 66

Hayvanların Yaşamı Anlamsızdır [Hayvan Bilinçsiz Nihilisttir, Gizli Varoluşçudur] 66

Ancak Din Yaşamın Ereği Sorusunu Yanıtlayabilir 66

Doğal Bilinç İçin Yaşamın Ereği Mutluluktur, Haz İlkesi Tarafından Belirlenir 66

Haz İlkesi Görünürde Tüm Varoluş İle Geçimsizdir (=Yaşamın Ereğini Saptar) 67

Mutluluk “Yaratılış” Tasarında Unutulmuş Gibidir

Ama Haz İlkesinin Sürekli Egemenliği Ancak Sıkıcı Olabilir: Mutluluk İçin Doyumsuzluk Koşuldur 67

Acının Üç Kaynağı: Bedenin Zayıflığı, Dış Dünya, Başka İnsanlar 67

Acının (Mutsuzluk) En Güçlü Kaynağı Doğa Değil Ama İnsan İlişkileridir 67

Baskıcı Mutluluk Koşulları (İçgüdüsel Vazgeçme, Sarhoşluk, Yoga) 67

Hazsızlığa Ya Da Acıya Karşı Savunma Düzeneği Olarak Yüceltmeler (Çalışma, Sanat, Din) 69

İçgüdüsel Yüceltme (Yerdeğiştirme Düzeneği) 69

Sanat Yaşamı: Olgusallık İlkesinden Kaçışın Bir Yolu 70

[Sanatın Olgusallık İlkesinin Egemenliğinden Bir ‘Kaçış’ Olarak Yorumu Sanatı Değersizleştirir; Aslında, İçgüdü Her Şeyi Açıklamaya Başladığında, Hiçbir Şeyin Değeri Ve Anlamı Kalmaz] 71

Çekinik Yaşam: Olgusallık İlkesinden Kaçışın Bir Başka Yolu 71

Sevgi Yaşamı 71

Güzellik Uğruna Yaşam 72

Bireysel Mutluluk Bir Libido Ekonomisi Sorunudur 72

III

Mutluluk Ve Mutsuzluk Üzerine 75

Acının Doğal Kaynaklarını Kaldıramayız 75

Acının Toplumsal Kaynağı Üzerinde Etkili Olabiliriz, Yeter Ki ‘İnsanın Ruhsal Doğası’ Buna İzin Veriyor Olsun 75

Mutsuzluğun Kaynağı Olarak Uygarlık; ‘Mutlu’ İlksel Doğa Durumu 75

Modern Uygarlığa Karşı Düşmanlık Nasıl Doğdu? 75

1) Hıristiyanlık Uygarlık Düşmanı Bir Etmen Kapsar: Dünyasal Yaşama Düşmanlık 76

2) Coğrafya Keşifleri De İlkel Halkların Mutluluk İçinde Yaşadıkları Yanılsamasına Neden Oldu 76

Doğa Üzerindeki Güç İnsan Mutluluğunun Biricik Koşulu Değildir (Ama Gene De Bir Koşuludur) 76

Uygarlık/Kültür: 1) Doğa Üzerinde Üstünlük, ve 2) İnsan İlişkilerinde Belirlenimler 78

Uygarlığın ‘Yararlı’ Olmayan Öğeleri: Güzellik, Temizlik, Düzen 80

Shakespeare’in Babasının Evinin Önünde Bir Gübre Yığını Dururdu 80

Napoleon Sabah Tuvaletini Küçük Bir Çamaşır Leğenine Yapardı 80

Uygar/Kültürel İnsan İlişkileri Değerlendiriliyor 82

Uygar İlişkiler Özenç İlişkileri Değildir; Ussal İstenç Tarafından Belirlenirler 82

Güç Haktır [!] 82

Bireysel Özgürlük Kültürün Bir Armağanı Değildir 83

Uygarlık Eksiksizleşme İle Anlamdaş Değildir 83

Uygarlığın Gelişimi Bireyin Gelişimi Gibidir: 83

1) Karakter Oluşumu (Bireyde Ve Uygarlıkta: Temizlik Ve Düzen) 83

Karakter Oluşumu İçgüdüsel Doğanın Bir Belirlenimidir 83

2) İçgüdü Yüceltmesi 84

3) İçgüdüsel Vazgeçiş (Baskı) 84

İçgüdüsel Baskı Tüm Düşmanlığın Da Nedenidir 84

Soru: Uygarlığın Gelişiminin Kökeninde Hangi Etkiler Yatar? 84

IV

UYGARLIĞIN GELİŞİMİNDE İÇGÜDÜLERİN YERİ 85

Bireysel Ve Toplumsal Gelişim Eşeysel Koşutluk Açısından İnceleniyor 85

Uygarlığın Temelleri: (Ussal) Çalışma Ve (Ruhsal) Sevgi (Ananke Ve Eros) [Görünürde Herşey Yolunda Olmalı] 85

Tabu Düzenlemeleri İlk Tüze İdiler 86

‘‘Eros Ve Ananke (Sevgi Ve Zorunluk) İnsan Kültürünün De Ebeveynleri Oldular’’ 86

Bu Temellerde Doğan Uygarlık Nasıl Oldu Da İnsanları Mutsuz Kılabildi? 86

(Sevgi Uzunlamasına İrdeleniyor) 86

Genital Sevgi En Büyük Doyumu Sunduğu İçin Genital Erotizm Yaşamın Özek Noktası Oldu 86

Genital Erotizm En Güçlü Acıya Açıktır 87

Genital Erotizme Karşı Evrensel İnsanlık Sevgisi (İçgüdü Hedefinde Engellenir) 87

Tüm İnsanlar Sevgiye Değer Değildirler [Evrensel Sevgi ‘Tüm’ İnsanları Sevmek Değildir] 87

Aileye Temel Olan Sevgi Hem Kökensel Biçiminde Hem De Hedefinde Engellenmiş Sevecenlik Olarak Etkindir 87

Hedefinde Engellenmiş Sevgi (Sevecenlik) Aile Dışına, Dostluklara Yayılır 87

Ama Sevgi Uygarlığın Çıkarları İle Çatışır 88

Niçin? 88

1) Sevecenlik: Aile Kendi Üyelerini Toplum İçin Yitirmek İstemez 88

2) Sevgi: Kadın Ondan Erkeğini Uzaklaştıran Kültürel Süreçle Çatışmaya Girer 88

Dişiliğin Karşı-Kültürel Doğası: Kültürel Koşulda Kadın Daha Az Baskıcı, Daha Az Yüceltmeci, Ve Daha Sevecendir 88

3) Kültür Tarafından Eşeysel İçgüdü Üzerine Kısıtlamalar Dayatılır 89

Eşeysel İçgüdü Üzerine Kültürel Kısıtlama Çocuklukta Getirilir (Gecikme Baskı Yerleşimini Güçleştirir) 89

Mutsuzluğun Kökeni ‘‘Uygarlığın Basıncı’’ Mı Yoksa Eşeysel İşlevin Kendisine Özünlü Birşey Midir? 90

V

Sinirce Uygar Eşeysel Baskıya Dayanamamanın Sonucudur 92

Sinirce Belirtileri Ya Kendilerinde Acılı Ya Da Kendileri Acı Kaynakları Olan Almaşık Doyumlardır 92

Uygarlık Ve Eşeysellik Arasındaki Karşıtlık: Eşeysel İçgüdü (Tikel) Sevgi İsterken, Uygarlık (Evrensel) Sevecenlik İster 92

Eros’un Varlığının Özü Çoktan Bir Yapma Amacıdır (Eşeysel Sevgide En Belirgin) 92

Uygarlık Birbirlerine Libidinal Ve Ekonomik Olarak Bağımlı Birey Çiftlerinden Oluştuğu Sürece Hiçbir Sorun Yoktur 92

Ama Uygarlık Tikel Libidoyu Evrenselleştirmeyi, Onu Hedefinde-Engellenmiş Libidoya, Sevecenliğe Dönüştürmeyi İster 92

Uygarlık Sonuçta Eşeysel Yaşamı Kısıtlar; Ama Bu Sürecin Mantığını Tam Olarak Bilmiyoruz 92

Ruhçözümleme Kuramının Kendisinde Çok Temel Bir Baskı Öğesi 92

Hedefinde-Engellenmiş Libido Toplumsal Sevecenlik Olarak İrdeleniyor 92

Uygarlığın Buyruğu: ‘‘Komşunu Kendin Gibi Sev’’ 92

Uygarlık Toplumsal Sevecenliği Buyurur; Ama Tüm Bireyler Sevgi Duygusuna Değer Değildirler 93

‘‘Düşmanlarını Sev’’ Buyruğu ‘‘Komşunu Sev’’ Buyruğu İle Temelde Aynıdır 94

İnsanların İçgüdüleri Arasında Güçlü Bir Saldırganlık Eğilimi Vardır 94

Evrensel Sevecenliği Bozan (Komşumuzu Sevmemizi Önleyen) Etmen Saldırganlık İçgüdüsüdür 95

Başka Hiçbirşey Kökensel İnsan Doğasına ‘‘Komşunu Kendin Gibi Sev’’ Buyruğundan Daha Aykırı Değildir 95

Ortaklaşacılık Tüm Kötülüğü Mülkiyetten Ve Ondan Türetilen Güçten Kaynaklanıyor Olarak Görür 96

Freud’un Yanıtı: Özel Mülkiyetin Kaldırılması Saldırganlık Dürtüsünü Yalnızca Araçlarından Birinden Yoksun Bırakır; Saldırganlığın Özü Değiştirilmiş Olmaz 96

Özel Mülkiyet Kalksa Bile Eşeysel İlişkiler Alanındaki Ayrıcalık Kalır 96

Eğer Aile De Ortadan Kalksaydı, Sürecin Yönünü Bilemesek Bile İnsanın Saldırgan Doğası Süreci İzlerdi 96

Büyük Kümeler Sevgi İle Bağlansalar Bile, Gene De Saldırganlık Eğilimlerinin Dışavurumu İçin Başka Hedefler Bulurlar (‘‘Küçük Ayrımlar Narsissizmi’’) 97

VI

Bağımsız Bir Saldırganlık İçgüdüsü Varsayımı Ruhçözümsel Kuramda Önemli Bir Değişim Anlamına Geliyor ‘Görünür’; Ama İşin Aslı Böyle Değildir 99

Ruhçözümlemenin En Güç Gelişen Parçası İçgüdüler Kuramı Oldu 99

‘‘Açlık Ve Sevgi’’ Üzerine Schiller: Bireyin Ve Türün Sakınımı, Öz-Sakınım Ve Eşey İçgüdüleri 99

Libido Yalnızca Ve Yalnızca Nesne-İçgüdülerinin Erkesini Anlatır, Ben-İçgüdüleri İle İlgisizdir 100

Nesne-İçgüdülerinden Biri Olan Sadistik İçgüdü Sevgi İle İlgisizdir 100

Sadizm Eşeysel Yaşama Aittir 100

Sinirce Öz-Sakınım Çıkarları İle Libidonun İstemleri Arasındaki Bir Çatışmanın Sonucudur 100

‘‘Benin Kendisi Libido Yatırımına Hedef Olur: Narsissizm’’ 100

‘‘Benin Kendisi Libidonun İlk Yeridir’’ 100

‘‘Narsissistik Libido Nesnelere Yönelir, Nesne-Libido Olur’’ 100

Ben-İçgüdüleri De Libidinal Oldukları İçin, ‘Libido = Genel İçgüdüsel Erke’ Görüşü Doğru Gibi Göründü (Jung) 100

Ama İçgüdüler Tümüyle Aynı Türden Olamazlardı 100

Eros’un Dışında Bir De Ölüm İçgüdüsü Olmalıydı 101

Ölüm İçgüdüsü Örgenliğin İçinde Ve Dışında Çalışır 101

Ölüm İçgüdüsü Saldırganlık Ve Yokedicilik İçgüdüsü Olarak Dışarıya Yönelir, Ve Böylece Eros’un Hizmetine Zorlanır 101

Ölüm İçgüdüsünün Dışarda Kısıtlanması İç Saldırganlığı Arttırır 101

Yaşam Ve Ölüm İçgüdüleri Birbirleri İle Karışık Olarak Etkindirler 101

Sadizmde Ve Mazoşizmde Yaşam (Sevgi) Ve Ölüm (Nefret) İçgüdülerinin Karışımı Çok Belirgindir 101

Sadizmde Ve Mazoşizmde Yokedici İçgüdü Erotizm İle Kaynaşmıştır 101

Ama Erotik-Olmayan Bir Saldırganlık Olanaklıdır 101

Kötülük, Şeytan İmgesi Yokedicilik İçgüdüsünün Başka Araçlarla Anlatımıdır 102

Saldırganlık Eğilimi İnsanda Kökensel, Bağımsız İçgüdüsel Bir Eğilimdir [Ama Freud Bunu

Ancak *Görgül* Olarak Türetebilir, Kuramının Mantığından Değil] 103

Saldırganlık İçgüdüsü Uygarlık İçin En Güçlü Engeldir 103

Uygarlık İnsanlığı Tek Bir Bütüne Birleştirmeyi İsteyen Eros'un Hizmetindeki Bir Süreçtir 104

Uygarlığın Anahatları: 1) Emek, Zorunluk (Yeterli Bağ Olamaz); 2) Libidinal Bağlar Gerekir, 3) Saldırganlık İçgüdüsü Bu Bütünü Yoketme Eğilimidir 104

Saldırganlık İçgüdüsü Ölüm İçgüdüsünün Türevidir 104

Uygarlık Eros Ve Yaşam İçgüdüsü Arasındaki Kavgadır 104

VII

Akrabalarımız Hayvanlarda *Bağımsız* Bir Saldırganlık İçgüdüsü Yoktur 105

Uygarlık Saldırganlık İçgüdüsünü Durdurmak İçin Hangi Araçlardan Yararlanabilir? 105

Yeni Bir Yanıt: Saldırganlığı Durdurmanın En Önemli Aracı Onu İçe Yansıtmak, Geldiği Yere, Benin Kendisine Karşı Döndürmektir 105

Saldırganlık Üst-Ben Tarafından Üstlenilir, Ve Bu Duyunç Olarak Saldırganlığı Bene Karşı Uygular 105

Üst-Ben Ve Ben Arasındaki Gerginlik *Suçluluk Duygusu*dur 105

Suçluluk Duygusu Kendini Ceza Gereksinimi Olarak Anlatır 105

Suçluluk Duygusu "Kötü" Edimin Sonucunda Doğar (Ama Bu Yetersiz Bir Açıklamadır) 105

Daha Yeterli Yanıt: Suçluluk Duygusu Yalnızca Edimden Değil Ama Niyetten De Doğar 106

Niyet Niçin Edim İle Eşitlenir? Çünkü Kötülük A Priori Reddedilir 106

İyi Ve Kötü İçin Kökensel (=Doğal[=A Priori]) Bir Ayırdetme Yeteneğini Reddedebiliriz 106

[** Frued Duyuncu Görgül (Soygelişimsel) Olarak Türetme Girişiminde Bulunacak; **] 106

[Özerk 'Saldırganlık İçgüdüsü'nün Geçersizliği Kuramın Bu Çıkarsamaya İzin Vermeyişine Bağlıdır] 106

İyi Ve Kötü Ne Tarafından Belirlenir? 106

Neyin İyi Ve Neyin Kötü Olduğu Yabancı Bir Etki (Yetke) Tarafından Belirlenir 106

İnsan Bu Yabancı Yetkeye Nasıl Altgüdümlü Oldu? 106

Yabancı *Yetke* İnsan Çaresizliğinin Vargısıdır 106

Sonuçta İyilik Ve Kötülük *Sevgi Yitimi Endişesi* Tarafından Belirlenir 106

Sevgi Yitimi Korunma Yitimine De Yol Açar (Sağgörü Sorunu), Ve Bir De Ceza Tehlikesi Doğar 106

Kötülük İnsana Sevgi (Ve Korunma) Yitimi Gözdağını Verendir 106

Dış Yetkeden (Ya Da Cezadan) Gizlenen Ya Da ‘Sevgi Yitimi Gözdağından’ Uzakta Duran Kötü Edimlere İzin Verilir 106

Dışsal Yetke Üst-Benin Kuruluşu Yoluyla İçselleştirilir 107

Ancak Üst-Ben Kurulduğu Zamandır Ki Duyunçtan Ve Suçluluk Duygusundan Söz Edilebilir 107

Duyunçta Kötülük Edimi Ve Kötülük Niyeti Eşittir, Çünkü Üst-Benden Düşünceler Bile Gizlenemez 107

Bir Paradoks Görünüşü: Durdurulan İçgüdüsel Dürtü Ne Denli Güçlü İse (Çocukluktaki Baskı Ne Denli Zayıf Kalmışsa), Kişi O Denli Ahlaklıdır 107

‘Erdemli’ İnsan Katı Ve Güvensiz Davranır [Robespierre] 107

Kötü Talih De Duyuncun Üst-Bendeki Gücünü Arttırır 107

Kötü Yazgı Da (Ruhçözümleme Düzleminde) Sevgi Yitimi İle Bağıntılıdır: Ebeveyn Almaşığıdır

Dinsel Yazgı Da Tanrısal İstenç Olarak Simgelenen Babanın Sevgisine Bağlıdır

Suçluluk Duygusunun İki Kökeni: 1) Yetke Önünde Endişe; 2) Üst-Ben Önünde Endişe

Yetke Endişesi İçgüdüsel Doyumdan Vazgeçmeye Zorlar

Üst-Ben Endişesi Vazgeçme + Ceza Dayatır

Üst-Ben Edimi Değil Ama Dileği/Niyeti De Suçlar: Sürekli Suçluluk Duygusu

*** ÖZETLEME ***

1) Dış Yetkenin Yarattığı Endişe İçgüdüsel Vazgeçişe Götürür

2) İç Yetke Kurulur Ve Onun Önünde Duyulan Duyunç-Endişesi De

3) İç Yetke (Üst-Ben) Kötü Edimleri Ve Kötü Niyetleri Eşitler

4) Böylece Üst-Ben Suçluluk Duygusunun Ve Ceza Gereksiniminin Kaynağıdır

5) BELİRLEYİCİ SORU: Duyunç Uysal İnsanlarda Niçin Daha Serttir?

6) Her İçgüdüsel Vazgeçiş Duyuncun Dinamik Kaynağı Olur, Sertliğini Arttırır

(İÇGÜDÜSEL VAZGEÇİŞ BURADA *NEDEN*DİR)

(2) Ve (6) Çelişmezler

*** Ö R N E K ***

1) Saldırganlık İçgüdüsünün Vazgeçilen Her Bölümü Üst-Bende Yoğunlaşacak, Orada Bene Karşı Uygulanacaktır

2) Böylece Saldırganlık Dışsal Yetkenin Bir Sürdürülüşü Olmaz, Vazgeçme İle İlgisiz Görünür

3) Çocukta Babaya Karşı Soygelişimsel Bir Saldırganlık Eğilimi Gelişmiş Olmalıdır

4) Ama Çocuktaki Öç İsteği Çelişkilidir (Korunma)

5) Özdeşleşme Yoluyla Çocuk Baba Yetkesini Üstlenir

6) Üst-Ben Saldırganlığı Yine Bene Karşı Yöneltir

BÜTÜN SORUN SALDIRGANLIK EĞİLİMİNİN *DIŞSAL/KAZANILMIŞ* MI YOKSA *BAĞIMSIZ/

DOĞUŞTAN*

MI OLDUĞU İLE İGİLİ

Saldırganlık Hem Doğuştandır Hem De Kazanılır

Suçluluk Duygusu En Sonunda Ödipus Karmaşasından Kaynaklanır: Babaya Karşı Bastırılmış Saldırganlıktır

‘Pişmanlık’ Bilinçli Kötülüğün Sonucudur Ve Duyunç Tarafından Öncelenir (Bir Ruhçözümleme Sorunu Değildir)

Ama İlksel Babanın Öldürülmesinde Bir Pişmanlık Duygusu Da Vardı

Pişmanlık Babaya Karşı Kökensel İki-Değerli Duygusallığın Sonucudur:—Nefret

Saldırganlığa Ve Sevgi Pişmanlığa Yol Açar: Ambivalans Süreklidir

Suçluluk Duygusu Eros Ve Ölüm İçgüdüsü Arasındaki Çatışmanın Sonucudur

Uygarlık Daha Da Büyük İnsan Birliklerini Amaçlayan İç Erotik Duyguya Dayandığı

İçin, Hedefe Suçluluk Duygusunun Daha Da Yeğinlişmesi Eşlik Eder

VIII

SUÇLULUK DUYGUSU UYGARLIĞIN GELİŞİMİNDEKİ EN ÖNEMLİ SORUNDUR

Uygarlıkta İlerlemenin Bedeli Suçluluk Duygusunun Artışına Bağlı Bir Mutluluk Yitimidir

“Duyunç Hepimizi Birer Korkak Yapar” (Dipnot 69)

Modern Eğitim İnsan Yaşamında Eşeyselliğin Önemini Gizler Ve Gençleri Onları Hedef Alan Saldırganlık

Konusunda Bilinçlendirmez (Dipnot 69)

Suçluluk Duygusu Ve Pişmanlık Karşılaştırılıyor

Saplantı Sinircesinde Suçluluk Duygusu Belirtiktir

Uygarlıktaki Bilinçsiz Suçluluk Duygusu (Üst-Ben Önündeki Bilinçsiz Endişe) Uygarlıktaki

Hoşnutsuzluk İçin Örtük Güdüdür

Dinler Suçluluk Duygusunun Uygarlıktaki Önemini Gözden Kaçırmamışlardır

Hıristiyanlıkta İsa’nın Ölümü Herkese Ortak Bilinçsiz Suçun Kefaretidir [Suç “Totem

ve Tabu”da Çıkarsandı]

Tümü De Aynı Durumla İlgili ‘Üst-Ben,’ ‘Duyunç,’ ‘Suçluluk

Duygusu,’ ‘Ceza Gereksinimi,’ ‘Pişmanlık’ Terimleri Tanımlanıyor

Duyunç Üst-Benin Yalnızca Bir Bölümüdür, Bütünü Değil

Suçluluk Duygusu Üst-Benin Katılığı, Duyuncun Sertliğidir (Bütününde Duyunç Değil)

Üst-Ben Duyuncu Önceler; Suçluluk Bilinci İse Üst-Beni De Önceler [Freud’u İzleyebilmek Zamansal/Görgül

Sırayı Olmaktan Çok Mantıksal İlişkiyi Önemsemeliyiz]

İçgüdüsel Doyumun Engellenmesi Saldırganlık Eğilimini Besler

‘‘Pişmanlık Da Duyunçtan Eski Olabilir’’

Edime Bağlı Suçluluk Duygusu Her Zaman Bilinçlidir

Yalnızca Kötü Dürtünün Algısından Doğan Suçluluk Duygusu Bilinçsiz Olabilir

Sinirce Belirtileri Özsel Olarak Almaşık Doyumlardır

Sinirce Suçluluk Duygusu İçerir Ve Belirtiler Birer Ceza Olarak Kullanılır

İçgünün Baskılanışı Libidinal Bileşenleri Belirtilere Ve Saldırgan Bileşenleri İse Suçluluk Duygusuna Dönüştürür

Soygelişimsel Ve Özgelişimsel Süreçlerin İlişkisi

Bireysel Gelişimde Vurgu Bencillik Üzerine Düşerken, Kültürel Gelişimde Kısıtlamalar Üzerine Düşer

Birey Ve Toplum Arasındaki Karşıtlık Eros Ve Ölüm İçgüdülerin Çözümü Olanaksız Karşıtlığının Ürünü Değildir

Topluluk Da Bir Üst-Ben (Duyunç) Oluşturur Ve Uygarlık Bunun Etkisi Altında İlerler

Kültürel Üst-Ben Toplumun Duyuncu Ya Da Törellik Olarak Anlatım Bulur

Önümüzdeki Sorun Uygarlığa En Büyük Engel Olan Saldırganlık Eğiliminin Nasıl Ortadan Kaldırılacağıdır

Toplumsal Törellik Aşırı Baskıcı Olabilir

Ödeve (Törel Buyruğa) Boyun Eğmek Ne Denli Güçse, Ödev O Denli Değerli Sayılır

Törel Değer (Uygar Eğilim) Uygarlıktaki (Örtük) Sinircenin, ‘‘Topluluk Sinircesi’’nin Kökenidir

Bireyse Sinirce Durumunda ‘Normal’ Ölçün Toplumsal Davranış Biçimleridir

Toplumsal Sinirce Durumunda ‘Normal’ Ölçün Nedir?

Değer Yargıları Koşulsuzca İnsanın Mutluluk Dileklerinden Türer

İnsanlık İçin Yazgısal Önemde Olan Sorun Saldırgan-Yokedici İçgüdüleri, Ölüm İçgüdüsünü, Nefreti Denetlemektir

Uygarlık ve Küreselleşme

Kaynak · Noesis

Uygarlık ve Küreselleşme

Uygarlık kültürel türlülük ile karşıtlık içinde kültürel türdeşliği kabul eder. Kültürel türlülük küreselleşme sürecinde etik türdeşliğe doğru gelişir, çünkü gelişim tüm kültürleri eşitleyecek evrensel-ereksel insan değerlerine doğrudur.

Etik gelişim istencin işidir ve istenç ereğinden ayrılamaz. İnsan doğası homo sapiensin, türün doğasıdır ve evrenseldir. Ve insan doğası ya da insan özü hak, ahlak ve etik kavramlarının kaynağıdır. Kültür bu kavramların tarihsel süreç içindeki sonlu, sınırlı, yetersiz açınımları ya da edimselleşmeleridir. Bu nedenle kültürler geçici ve değerleri yiticidir.

Modernlik ve toplumsal düşünce

Aile

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Aile

Aile ancak özgür Kadın ve özgür Erkeğin birer Kişi olarak Eşitlikleri temelinde gerçek Biçimini kazanır. Özgür bireyler birbirleri için Efendi, Reis vb. değildirler.

Aile dolaysız ya da doğal törel Tindir. Kavramı Sevgiyi Tözü olarak, Zamandan da üstün tanrısal güç olarak içerir. Klasik Yunan mitolojisinin kimi anlatılarında Eros ilk doğan Tanrıdır. Ailenin Hakkı, doğal olarak görüldüğünde, tam olarak bu sonsuz Sevgidir. Aileyi sonlu reel biçimine göre değil ama Kavramına göre alırsak, bu duygu sonsuzluğu Ailenin özsel belirlenimi olmalıdır. Ama bireylerin duygusal olarak da özgür olmadıkları, Sevgiyi bilmedikleri ve yaşamadıkları geleneksel kültürlerde Aile henüz bu ussal ideale karşılık düşmeyecek denli ilkeldir, ve modern kültürlerde bireysel karakter ve ilişkiler henüz Aile için tözsel dayanak olamayacak bir akışkanlık içindedirler. Aile Kavramını ve içeriğini realiteden türetmek, İdeayı realitenin terimlerinde ölçmek pozitivizmin bakış açısıdır. Gerçekte, Kavramın göreli kültürel edimselleşmelerin üstünde ve ötesinde ideal bir gizilliği vardır. Ve realitenin idealiteye karşılık düşmesinin olanağı bu gizilliktir, çünkü gizillik kendinde edimselleşmedir. Olumsuzun, 'olmayan'ın, kendinde ya da gizil olanın olumlu olan, varolan üzerindeki gücü saltıktır. Diyalektiğin sıradan analitik anlaktan ayrımı olumludaki olumsuzu, ya da olumsuzdaki olumluyu, bu değişim, devim, gelişim ilkesini tanımasında yatar. Anlak "olumlu = olumlu" derken ve özdeşlik ilkesine sarılırken, diyalektik düşünce karşıtların birliğini kavrar, ve çelişkiyi işlerin acılı bir durumu olarak değil, tersine gelişimin özgür olanağı olarak görür.

Başkasında öz-duygu olarak gerçek Sevgi dolaysızca Aileyi oluşturmaz. Ama kalıcılığını Ailenin törel tözselliğinden bekler, onda yaşamın olumsallıklarına karşı desteğini bulur. Ailede özbilinç bireysel bağımsızlığını ortadan kaldırır; başka bir deyişle, bir yandan onu yitirirken öte yandan saklar. Bu bağımsızlığın kendinde soyut Benden başka birşey olmadığı düzeye dek, bu çelişki, bireyin başkasında kendini saklaması ve başkasında kendi ile birliği ilişkideki yanlar için gerçek, somut Özgürlüktür. Erotik Sevgi ancak soyut birlik ayrımı yokettiği zaman, yanlar birliklerinde bağımsızlıklarını tek-yanlı olarak yitirdikleri zaman söner ve Evlilik duygusuz tüzel bir ilişkiye bozulur. Özgürlük sınırlanmak değildir. Ama sınırlanmamak ya da belirlenimsiz olmak da değildir. Özgürlük sınırda, başkasında kendinde olmaktır. Sevgi ancak birlik içinde başkalık, bağımsızlık, bireysellik kıpısı da sürdürüldüğü, bireyler birbirlerini özgür bireyler olarak tanıdıkları sürece süreklidir.

Ancak Özgürlük kavramının bilinci ile Aile, Toplum ve Devlet gerçek Biçimlerine doğru gelişme sürecine girerler. Daha önceki tüm Aile, Toplum, Devlet biçimleri bireyler arasındaki eşitsizlik üzerine kuruludur. Köleler, serfler, kullar, plebler, uyruklardan vb. oluşan Toplum gerçek Toplum değildir; tarihseldir. Bir Reis altındaki Aile kendi Kavramına uygun düşen bir realite değildir. Ve Toplumunun bütününün değil, ama bir ya da birkaç bireyin istençleri altında örgütlenen Devlet gerçek Devlet değildir ve Kavramına karşılık düşmez. Bu eşitsizlikten dolayı tümü de ortadan kalkarlar. Ancak özsel olarak Özgürlük Kavramının bilinci tarafından belirlenen modern dönem Aile, Toplum ve Devletin gerçek Biçimlerine doğru belirlenmelerine olanak verir. Bunun bir süreç

olması olgusunun kendisi henüz bu Biçimlere eksiksiz olarak ulaşılmadığını anlatır.

Başka hangi tikel biçimde olursa olsun ön-modern evrede bu törellik belirlenimlerinin (Aile, Toplum, Devlet) realitelerinin başka türlü olması olanaksızdır, çünkü gereken koşul, Özgürlük Bilinci henüz yoktur. Kadın boyun eğer, çünkü özgür olduğunun, böylece kendi İstenci ve Duyuncu olan bir insan olduğunun bilincinde değildir. Erkek boyun eğdirir, çünkü Kadını eksik görür. Toplum ve Devlet için de durum aynıdır. Kullar, Köleler vb. başka türlü olabilecek bilinçten yoksundurlar, henüz özgür İstenç ve eşit Hakları ile birer Yurtaş olma bilincinde değildirler.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 158

§ 158

Aile Tinin dolaysız tözselliği olarak onun kendini duyumsayan birliğini, Sevgiyi belirlenimi olarak alır; buna göre onda duygusal yatkınlık kendi bireyselliğinin özbilincini bu birlikte kendinde ve kendi için varolan özsellik olarak taşımaktır, öyle ki birey onda kendi için bir Kişi olarak değil, ama bir Üye olarak bulunur.

Ek. Sevgi genel olarak bir başkası ile birliğimin bilincidir, öyle ki kendi başıma yalıtılmış kalmam, ama özbilincimi ancak kendi-için-varlığımdan vazgeçme olarak ve kendimi kendimin başkası ile ve başkasının benimle birliği olarak bilmem yoluyla kazanırım. Ama Sevgi duygudur, eş deyişle doğal olanın biçimindeki törelliktir; Devlette bundan böyle duygu bulunmaz: Orada birliği yasa olarak biliriz, orada içerik ussal olmalı ve onu bilmeliyimdir. Sevgide ilk kıpı kendim için bağımsız bir kişi olmayı istememem ve eğer böyle olursam kendimi eksik ve tamamlanmamış olarak duyumsamamdır. İkinci kıpı kendimi bir başka kişide kazanmam, onda geçerli olmam, ve onun da yine bende aynı şeye ulaşmasıdır. Sevgi buna göre en büyük çelişkidir ki, Anlak tarafından çözülemez, çünkü özbilincin yadsınan ve gene de olumlu olarak taşımam gereken bu noktasallığından daha dikbaşlı hiçbirşey yoktur. Sevgi bu çelişkinin üretilmesi ve aynı zamanda çözülmesidir: Bu çelişkinin çözülmesi olarak, Sevgi törel birlikt

Die Familie hat als die unmittelbare Substantialität des Geistes seine sich empfindende Einheit, die Liebe, zu ihrer Bestimmung, so daß die Gesinnung ist, das Selbstbewußtsein seiner Individualität in dieser Einheit als an und für sich seiender Wesentlichkeit zu haben, um in ihr nicht als eine Person für sich, sondern als Mitglied zu sein.

Zusatz. Liebe heißt überhaupt das Bewußtsein meiner Einheit mit einem anderen, so daß ich für mich nicht isoliert bin, sondern mein Selbstbewußtsein nur als Aufgebung meines Fürsichseins gewinne und durch das Mich-Wissen, als der Einheit meiner mit dem anderen und des anderen mit mir. Die Liebe ist aber Empfindung, das heißt die Sittlichkeit in Form des Natürlichen; im Staate ist sie nicht mehr: da ist man sich der Einheit als des Gesetzes bewußt, da muß der Inhalt vernünftig sein, und ich muß ihn wissen. Das erste Moment in der Liebe ist, daß ich keine selbständige Person für mich sein will und daß, wenn ich dies wäre, ich mich mangelhaft und unvollständig fühle. Das zweite Moment ist, daß ich mich in einer anderen Person gewinne, daß ich in ihr gelte, was sie wiederum in mir erreicht. Die Liebe ist daher der ungeheuerste Widerspruch, den der Verstand nicht lösen kann, indem es nichts Härteres gibt als diese Punktualität des Selbstbewußtseins, die negiert wird und die ich doch als affirmativ haben soll. Die Liebe ist das Hervorbringen und die Auflösung des Widerspruchs zugleich: als die Auflösung ist sie die sittliche Einigkeit.

§ 160

§ 160

Aile kendini üç yanda tamamlar:
a) Evlilik olarak dolaysız kavramının şeklinde,
b) dışsal varlığında, Ailenin mülkiyet ve eşyalarında ve bunlar için kaygıda;
c) çocukların yetiştirilmesinde ve Ailenin çözülmesinde.

Die Familie vollendet sich in den drei Seiten:
a) in der Gestalt ihres unmittelbaren Begriffes als Ehe,
b) in dem äußerlichen Dasein, dem Eigentum und Gut der Familie und der Sorge dafür;
c) in der Erziehung der Kinder und der Auflösung der Familie.

1. Evlilik

Genel olarak Törel yaşamdan, topluluk yaşamının salt Kavramından tikel olarak ya da belirli olarak törel yaşama geçişte ilk belirlenim dolaysız ve doğal olmalıdır. Evlilik bu belirlenim olarak dolaysız doğal öğeyi Duygu olarak temel alır.

Evlilik Kavramı nesnel Tin dizgesinin özsel bir bileşenidir ve her dizge durumunda olduğu gibi başka her bileşen ile bağıntılı zorunlu bir kıpıdır. Ve Törellik alanının kendisi içersinde Aile bütün bir dizgenin temel bileşenidir. Yokluğu törel dizgenin de yokluğudur. Bütünün başka her kıpısı ile ilişkili ve uyumlu olmak zorundadır, ve buna göre kendinde baştan sona bütünü yansıtır.

Törel yaşam belirlenimlerinin tarihsel olarak oluş sürecinde olmaları ölçüsünde reel Evlilik ilişkileri başka her tinsel belirli-Varlık durumunda olduğu gibi kendi kavramlarına bütünüyle karşılık düşmezler. Evlilik ilişkisinin tikel tüzel belirlenimleri bugün de sürekli değişim içindedir.

Evlilik törel ilişkidir, salt doğal (1) ya da (Kant'ın düşündüğü gibi) salt tüzel (2) değil. Evlilik (3) salt erotik bir ilişki de değildir, çünkü Erotizm eşeysel sevgi olarak bağımsız bireyselliğe aittir ve zorunlu olarak Evliliği gerektirmez.

1) Evliliği sevgisiz, salt bedensel ilişki olarak görmek kültürün alt evrelerine özgüdür, çünkü tinsel-kültürel gelişim sürecinde Sevginin bir Duygu olarak ortaya çıkması bireysel İstencin, gerçek özgür Benin ortaya çıkması ile koşulludur. Köleler sevemezler. Duyunçları kendilerine ait olmayanların Duyguları da bastırılmıştır, çünkü Sevgi olarak.Duygu özgür olmayı, özgür Başkası karşısında eşit ölçüde özgür Beni gerektirir.

2) Öte yandan Evliliği salt tüzel bir sözleşme ilişkisi olarak görmek de Evliliğin Kavramına aykırıdır. Bu iki tür ilişki, bedensel ve tüzel Evlilikler reel olarak olanaklıdırlar ve Evlilik olarak kabul edilir ve onaylanırlar. Ama bu anlamsız birlik ancak eşlerin özgürlük bilincinden yoksun olmaları, henüz öz-saygıları ve öz-değerleri olan bireyler olmamaları zemininde olanaklıdır. Bu durumda 'evlilik' denilen şey henüz doğal bir üreme ilişkisinden, ya da bir soy ve mülkiyet ilişkisinden daha çoğu değildir.

3) Evlilik salt Duygu üzerine de dayanamaz, çünkü erotik Duygu olumsal ve yiticidir.

Türün Üremesi Evliliğe değil ama Doğanın erekselliğine ait bir kavramdır. Ama Evlilik bu yaşamsal işlevi doğal yanı dolayısıyla kapsar ve onu yalnızca soyun değil ama kültürün sürekliliği olarak kapsar.

Ailenin Erdemi Bütün Bir Törel Yapının Erdemini Belirler

Özgür bireyin Değeri Gelenek değil ama Erdemdir.

Erdem ancak özgür olan, ancak kendisi olan bireyin karakteri olabilir. Ancak erdemli birey gerçek 'kendi'sidir, ne yaptığını bilir ve yaptığını insan kavramına uygun olarak ve insana yaraşır olarak yapar. Bilgilidir, böylece türelidir, ölçülüdür ve yüreklidir. Erdem doğal ya da doğuştan değildir. Bireyde bütün bir kültür sürecinin ürettiği içsel ve dışsal güç, güzellik, güven ve kendini-bilmedir. İnsan doğasının yetenekli olduğu biricik gerçek, özgür ve güzel açınım Erdemdir.

'Kendi' olmak soyut birşey olmak, saltık olarak soyut olan olmaktır. 'Kendi' belirlenmelidir. Özgürlük bu belirlenimi ussal olarak kendi gizilliğinden yerine getirmektir. Özgürlük korkulacak birşey değildir, çünkü kendi kavramını izleyen Us yanılmaz, özgür İstenç sonsuza dek İyi olan için çabadır, ve Duyunç saltık olarak Doğru olandan yanadır. İnsan Özgürlüğünün bilincine yetenekli ussal varlık olarak ideal varoluşa yeteneklidir.

Ancak İstenç ve Duyunçlarının bilincinde olan özgür ve erdemli bireyler Aile kavramına karşılık düşen bir Aile kurabilirler. Gerisi, eğitimsiz, bilgisiz, özgürlüksüz bireyler için Aile yaşamı bir tür kölelik yaşamıdır. Burada ilişki gerçekten de doğal dolaysızlığa batmıştır ve duygusuz bir üreme, şiddet, yalan ilişkisi olarak sürer, çünkü böyle bireyler henüz daha ötesini hak ettiklerinin bilincinde değildirler. Bu durumdaki Aile törellik dizgesinin geri kalan bileşenleri ile aynı yazgıyı paylaşır, toplumsal ve politik ilişkiler de henüz aynı erdemsizliğin ötesine geçememişlerdir. Aile temel törel belirlenim olarak sözcüğün gerçek anlamında törel niteliğin, terbiyenin gerçek kurucusudur, ve Ailenin özgür bireylerden oluşmadığı yerde Toplum ve Devlet de aynı kabalığı sergiler. Aile erdemsizliğin üreticisi ve yayıcısı olur. O zaman toplumsal alanda Mülkiyet ilişkileri genellikle hırsızlık, dolandırıcılık ve yolsuzluk tarzında işler ve Yasa öncelikle Devletin kendi görevlileri tarafından çiğnenir. Bu törelliğin yozlaşması değil, ama törelliğe doğru gelişme aşaması, törelliğin Oluş sürecidir.

Bireysel Duyunç ancak Özgürlük içinde gelişebilir, ve Doğruları ve Eğrileri, neyin İyi ve neyin Kötü olduğunu yalnızca dinsel ve kişisel yetkelerden öğrenmeyi bilen bireyler hiçbir zaman kendileri, hiçbir zaman bağımsız bireysellikler olamazlar, kültürlerinde özgür düşünme ve irdeleme değil yalnızca boyun eğme ve eğdirme vardır, tek bir sözcükle ahlaksız, duyunçsuz, istençsizdirler.

Kuşkucu Evlilik

Kant Evliliği bir mülkiyet ilişkisi olarak, dahası eşeysel örgenlerin birer Mülk olarak katıldıkları bir tür değiş-tokuş ilişkisi olarak, çiftin birbirini eşeysel olarak kullanma hakkı olarak görür ve buna göre "bu kişisel hakkın gene de aynı zamanda bir Şey türünde olması olgusu zeminini eğer evli kişilerden biri kaçacak ya da bir başkasının iyeliğine girecek olursa, ötekinin onu her zaman ve karşı çıkılamayacak bir yolda sanki bir Şey imiş gibi gücü altına geri getirmeye hakkının olmasında bulur." (Bkz. Sözleşme).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 166

§ 166

Buna göre eşeylerden biri kendini kendi için varolan kişisel bağımsızlığa ve özgür evrenselliğin bilme ve istemesine, kavrayan düşüncenin özbilincine ve nesnel son ereğin istencine bölen birşey olarak tinsel varlık iken, öteki eşey ise somut tekilliğin ve duygunun biçiminde tözsel olanın bilmesi

ve istemesi olarak kendini birlik içinde saklayan tinsel varlıktır; — birincisi dışarısı ile ilişkide güçlü ve etkin olandır, ikincisi edilgin ve öznel. Erkek buna göre edimsel tözsel yaşamını Devlette, bilimde ve benzerlerinde ve bunlardan başka dış dünya ile ve kendi kendisi ile kavgada ve emekte bulur, öyle ki salt kendi bölünüşünden kendi kendisi ile bağımsız birliğine doğru savaşımını verir; bu birliğin dingin sezgisini ve duygusal, öznel törelliğini Ailede yaşarken, kadın ise Ailede tözsel belirlenimini ve bu bağlılıkta törel duygusal yatkınlığını bulur. ...

Ek. Kadınlar hiç kuşkusuz eğitimli olabilirler, ama bir evrenseli isteyen yüksek bilimler, felsefe ve belli sanat ürünleri için yapılmış* değildirler. Kadınların güzel düşünceleri, beğenileri, incelikleri olabilir, ama idealleri olamaz. Erkek ve kadın arasındaki ayrım hayvan ve bitki arasındaki ayrım gibidir: Hayvan daha çok erkeğin karakterine, bitki daha çok kadınınkine karşılık düşer, çünkü kadının gelişimi daha dingindir ve duygunun daha az belirli birliğini ilkesi olarak kapsar. Hükümetin başında kadınlar bulunursa, o zaman Devlet tehlikededir; çünkü evrenselliğin istemlerine göre değil, ama olumsal eğilimlere ve görüşlere göre davranırlar. Kadınların eğitimi, nedendir bilinmez, bir bakıma tasarım atmosferi yoluyla olur, bilgilerin kazanılmasıyla olmaktan çok yaşayarak yer alır; bu arada erkek konumuna ancak düşüncelerin kazanılması yoluyla ve birçok uygulayımsal çaba yoluyla erişir.

Das eine ist daher das Geistige, als das sich Entzweiende in die für sich seiende persönliche Selbständigkeit und in das Wissen und Wollen der freien Allgemeinheit, [in] das Selbstbewußtsein des begreifenden Gedankens und [in das] Wollen des objektiven Endzwecks, — das andere das in der Einigkeit sich erhaltende Geistige als Wissen und Wollen des Substantiellen in Form der konkreten Einzelheit und der Empfindung; — jenes im Verhältnis nach außen das Mächtige und Betätigende, dieses das Passive und Subjektive. Der Mann hat daher sein wirkliches substantielles Leben im Staate, der Wissenschaft und dergleichen, und sonst im Kampfe und der Arbeit mit der Außenwelt und mit sich selbst, so daß er nur aus seiner Entzweiung die selbständige Einigkeit mit sich erkämpft, deren ruhige Anschauung und die empfindende subjektive Sittlichkeit er in der Familie hat, in welcher die Frau ihre substantielle Bestimmung und in dieser Pietät ihre sittliche Gesinnung hat. ...

Zusatz. Frauen können wohl gebildet sein, aber für die höheren Wissenschaften, die Philosophie und für gewisse Produktionen der Kunst, die ein Allgemeines fordern, sind sie nicht gemacht. Frauen können Einfälle, Geschmack, Zierlichkeit haben, aber das Ideale haben sie nicht. Der Unterschied zwischen Mann und Frau ist der des Tieres und der Pflanze: das Tier entspricht mehr dem Charakter des Mannes, die Pflanze mehr dem der Frau, denn sie ist mehr ruhiges Entfalten, das die unbestimmtere Einigkeit der Empfindung zu seinem Prinzip erhält. Stehen Frauen an der Spitze der Regierung, so ist der Staat in Gefahr, denn sie handeln nicht nach den Anforderungen der Allgemeinheit, sondern nach zufälliger Neigung und Meinung. Die Bildung der Frauen geschieht, man weiß nicht wie, gleichsam durch die Atmosphäre der Vorstellung, mehr durch das Leben als durch das Erwerben von Kenntnissen, während der Mann seine Stellung nur durch die Errungenschaft des Gedankens und durch viele technische Bemühungen erlangt.

*Felsefe de tıpkı güzel sanat gibi kişisel özgünlüğü yenmek, İdeayı, gerçekten var olanı saltık olarak nesnel belirlenimleri içinde sergilemek zorundadır. Herkesten çok Hegel bu olgunun bilincindedir. Bu "Ek" bölümünü Hegel'in kendisi yazmış ve yayımlamış değildir. Ama gene de burada söylenenler kadınların doğal-özsel değil, biçimsel-kültürel belirlenimini ilgilendirirler vekendilerinde Kadının ve Erkeğin eşitsiz olduklarını, kendinde Kadının kendinde Erkekten aşağı olduğunu imlemezler. Hegel'in Tin Dizgesi kavramsal olarak Kadınların tinsel yetiler açısından Ereklerden şu ya da bu

belirlenimde ayrı oldukları gibi bir çıkarsamaya izin vermez. Kadınlar ve Erkekler eşit ölçüde ussal, eşit ölçüde duygusal, ve eşit ölçüde estetik beğenileri olan varlıklardır, çünkü doğal, hormonal, örgensel eşitsizlik tinsel yetilerin eşitsizliğini imlemez. Burada Kadınlar kültürel süreçte kazandıkları belirlenime göre,kültürel Kadınlar "yapıldıkları" biçimde göre çözümlemeye alınırlar, ve bundan Erkeklerin a priori kadınlardan daha üstün oldukları gibi bir sonuç çıkarmak duygusallık olacaktır.

Kadın ve Erkek

Modern dünya Özgürlük dünyasıdır: Törel Özgürlük insan gizilliklerinin açınımında, insanın bütünüyle kendisi olmasında, İstencini ve Duyuncunun kendinin olarak bilmesinde herhangi bir geleneksel sınırın olmamasını, zorlama ve şiddetten eksiksiz özgürlüğü imler. Usun bakış açısından Kadın ve Erkek tinsel olarak eşit, ama yalnızca doğal olarak eşitsizdir. Erkeğin kas gücünde doğal-bedensel üstünlüğü ona düşünsel bir üstünlük kazandırmaz. Ve Kadın ve Erkek arasındaki eşeysel ayrımdan herhangi bir Düşünce, Duygu ve estetik Duyarlık ayrımı çıkarsayamayız. Buna göre iki eşey arasındaki tarihsel eşitsizlikler yalnızca doğal olanın tinsel olana baskın çıkmasına, bir tür Doğa Durumu artığının sürmesine, Tinin kendini henüz doğallığın bütünüyle üzerine yükseltememiş olmasına bağlıdır. Özgürlük insanın özsel tinsel varoluşunda ve bütün olarak tanınmasını ister.

Kadın, Erkek ve Tarih

Erkeğe karşı Özgürlük bilincinin kazanılması Erkeğin de Özgürlük bilincini kazanmasını gerektirir. Ancak Özgürlüğün ne olduğunu kavrayan Erkek Kadının da özgür ve eşit olduğunu kavrar ve doğrular. Öte yandan Erkeğin Kadının Özgür İstencini tanıması Kadının da kendi özgür İstencinin bilincini kavraması ile tamamlanmalıdır. Özgürlüğü kavramamak onu yadsımaktır, ve kendi Özgürlüğünü kavramayan Kadın Özgürlüğünü önce kendisi yadsır.

Tinin tarihsel gelişiminin özsel bir anlamı da Tinin uygarlaşmasının doğallığın üzerine yükseliş olmasıdır. Doğa onu ne denli romantikleştirirsek romantikleştirelim kendinde tinselliği önceleyen bir ilkellik, yabanıllık, zorbalık varoluşudur ve insanın bu özellikleri taşıması onun Kavramına uygun olmaması, henüz doğal olması demektir. İnsan Duygusu doğal değil tinsel olduğu için özsel olarak Sevgidir. Ve insan Güzelliği salt doğal değil ama tinsel olduğu için sonsuzluğa ulaşır ve tanrısaldır. İnsan ancak özsel olarak tinsel bir Varlık olduğunu, en iç özünün tanrısal düşüncesinde, tinselliğinde yattığını kavradığı zaman Törelliğinde de kendi Kavramına uygun belirlenimler geliştirmeye yönelir. İnsanın özgürleşme süreci olan Tarihin ilkellik, kabalık ve zorbalık ile damgalanmış olması ölçüsünde, Kadın bu ezici ve utandırıcı sorumluluğu paylaşmamış olmanın sonsuz onurunu taşır. Erkek dahaçok doğal saldırganlığı, hayvanlığı temsil ederken, Kadın tinsel dinginliği ve barışı temsil eder. Salt duyusal varlığı ile, arı Güzelliği ile babar Tarihe uygarlığın soluğunu katar, onu insansallaştırır. Kadın güzel sanatlarda Türe, Erdem, Özgürlük kavramlarının duyusal tasarımıdır. Güzelliğe tapan klasik ve romantik sanatçılar tarafından ölümsüzleştirilen anlatımlarında, Kadın salt bulunuşu ile Erkeğe her zaman varoluşun tinsel değerini öğretmiş, onu gerçek kendisine doğru yöneltmiş, eğitmiş, büyütmüştür. Klasik Felsefe kadını tinsel olarak Erkek ile bir, eşit, ve aynı görür Logos — bir Erkek olan Tanrı ile karşıtlık içinde — eşeysizdir.

Tarihin insanın doğallıktan tinselliğe doğru gelişimi olması ereksel olarak Tarihin Erkeğin Tarihi olarak sona ermesini de getirir. Tarihin insanın doğal (dürtüsel, içgüdüsel, fiziksel) yanının başat olduğu ve özsel düşünsel doğasının henüz bütünüyle açınmadığı bir süreç olması ölçüsünde, insanın Özgürlüğünün bilincine varması onun doğal yanının egemenliğinden de kurtulmasını getirir. Tarih insanın doğal ve tinsel belirlenimlerinin çelişkisi zemininde anlaşıldığında, Erkeğin Kadına karşı

tarihsel üstünlüğü insanın Tarihte kavramına uygun düşen gerçek karakterini kazanmamış olması olgusu ile tutarlıdır. Tarihsel insan şu ya da bu düzeye dek doğal insandır, şu ya da bu ölçüde dürtülerinin, eğilimlerinin, kaba gücünün terimlerinde davranan yarı-insandır. Saldırgandır, yokedicidir, barbardır. Tarih uygarlaşma sürecidir. Ve sürecin kendisin varlığı henüz Uygarlığa ulaşılmadığını, ve sürecin gelişme süreci olması onun henüz bir gelişmemişlik süreci olduğunu imler.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 167

§ 167

Evlilik özsel olarak tekeşliliktir, çünkü bu ilişkiye giren ve kendini ona teslim eden dolaysızca dışlayıcı bireysellik olan kişiliktir; ilişkinin gerçekliği ve içtenliği (tözselliğin öznel biçimi) böylelikle yalnızca bu kişiliğin karşılıklı ve bölünmemiş olarak teslim edilişinden doğar; kişilik başkasında kendi kendinin bilincinde olma hakkını ancak bu başkası da kişi olarak, e.d. atomik tekillik olarak bu özdeşlikte olduğu sürece kazanır.

Die Ehe ist wesentlich Monogamie, weil die Persönlichkeit, die unmittelbare ausschließende Einzelheit es ist, welche sich in dies Verhältnis legt und hingibt, dessen Wahrheit und Innigkeit (die subjektive Form der Substantialität) somit nur aus der gegenseitigen ungeteilten Hingebung dieser Persönlichkeit hervorgeht; diese kommt zu ihrem Rechte, im anderen ihrer selbst bewußt zu sein, nur insofern das andere als Person, d.i. als atome Einzelheit in dieser Identität ist.

Tekeşlilik

Tekeşlilik doğal değil, törel bir belirlenimdir. İnsan törel yaşamdan vazgeçebilir ve doğal bir varlık olabilir.

Evliliğin kavramında tekeşlilik belirlenimini özsel olarak kapsadığını göstermek insan doğasının bu törel belirlenim altında ancak tekeşlilik ile uyum içinde olduğunu göstermeyi gerektirir. İnsan salt doğal değil ama o denli de tinsel bir varlıktır ve eşeysel ilişkisini salt içgüdü değil ama duygu olarak, Sevgi olarak yaşar. Bu bedensel-duygusal birlik bedensel ve duygusal sonsuzluğu içinde ancak bir Erkek ve bir Kadın arasında yaşanabilir. Bu iki yanlı bireysellik nedeniyle erotik Sevgi ilişkisi saltık olarak dışlayıcıdır.

Evlilik Kavramı erotik Sevginin sürekliliğini varsayar. Bununla uyum içinde, Sevginin kendisi de Zamanı tanımaz, onu yadsır ve sonsuza dek sürmeyi ister. Erotik sevginin Evlilik Kavramının özsel yanı olması ölçüsünde, bu Sevgi olmadığında Evlilik kendinde tükenmiştir ve sürmesi feodal bir angaryanın yerine getirilmesi gibi birşeydir. Sevgi kendi kavramı gereği başkasının Ben olarak ve o denli de Başkası olarak tanınmasını gerektirir. Bu ikinci kıpı olmadığında, Eş özgür bir birey olarak tanınmadığında, ortada Sevgi değil ama bir köleleştirme isteği vardır ve genel olarak Aşk denilen şey budur. Bu arabesk tutku hedefine ulaşır ulaşmaz yok olur, çünkü Başkalık kıpısını, böylece hedefini ortadan kaldırır.

Evlilik pekala çokeşli biçimlerde de olabilir ve bu tarihsel olarak da yaşanmıştır. Ama bu arkaik biçimlere zeminleri olarak bireylerde Özgürlük bilincinin ve dolayısıyla erotik Sevginin yokluğu eşlik eder. Ancak özgür Ben eşit ölçüde sonsuz olan Duyguya, Sevgiye yeteneklidir.

2. Aile Anamalı

Tüzel bir belirlenim olarak Ailenin Mülkiyeti vardır. Ama Aile sürekliliği nedeniyle Mülkiyetten daha çoğuna, Anamala gereksinir. Ailenin Anamal ile ilişkisi kapsadığı tüzel moment üzerine dayanır. Bu Anamal ortak Mülkiyettir ve kalıt yoluyla dağılımı pozitif tüze tarafından kültürel olarak koşullu çeşitli olumsal yollarda belirlenir ve bu alanın belirlenimleri özsel olarak Anlağı ilgilendirir.

Modern Toplumda Ailenin fiziksel sürekliliğini desteklemesi gereken Anamal özsel olarak Kadın ve Erkeğin işgüçlerinin sürekliliğinde bulunur ve bu destek yasal olarak yaşlılık yıllarında sürecek yolda düzenlenebilir. Yine, Ailenin çözülüşünün Anamal açısından getirdiği sonuç Kalıttır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 170

§ 170

Ailenin yalnızca mülkiyeti yoktur; ama evrensel ve sürekli kişi olarak onun için kalıcı ve güvenilir bir iyelik, bir Anamal gereksinimi ve belirlenimi ortaya çıkar. Soyut mülkiyet durumunda salt bir bireyin tikel gereksinimleri gibi keyfi bir kıpı ve isteğin bencilliği söz konusudur; burada bunlar ortak birşey için kaygıya ve kazanca, törel bir öğeye dönüşürler.

[Hegel § 171'de bütün bir Ailenin geçiminden birincil olarak sorumlu görülen ve Aile Anamalının yönetiminden sorumlu olan 'Aile Reis'inden söz eder. Aile Kavramına ait olmayan bu dışsal ve göreli belirlenim gelişmiş törel dizgelerde antikadır.]

Die Familie hat nicht nur Eigentum, sondern für sie als allgemeine und fortdauernde Person tritt das Bedürfnis und die Bestimmung eines bleibenden und sicheren Besitzes, eines Vermögens ein. Das im abstrakten Eigentum willkürliche Moment des besonderen Bedürfnisses des bloß Einzelnen und die Eigensucht der Begierde verändert sich hier in die Sorge und den Erwerb für ein Gemeinsames, in ein Sittliches.

Çocukların Eğitimi ve Ailenin Çözülüşü

Doğanın Erkek, Dişi ve Üreme arasındaki içgüdüsel bağlantısı Tinin kültür dünyasında duygusal-törel Aile kavramı içine yükselir. Kadının ve Erkeğin öznel duygusal birliği çocuklarda nesnel birliğini bulur. Ailede üreme ya da soyun sürekliliği momenti Kadın ve Erkeğin özbilinçli kararlarına bağlı değildir ve Evliliğin ereği soyun üremesini sağlamak değildir. Aile Kavramı içinde Çocuk kendinde erotik Sevginin bir vargısıdır. Çocuk kendi gizilliğini geliştirmek için gereksindiği düşünsel, duygusal ve estetik eğitimi ilk olarak ve özsel olarak Ailenin dolaysız birliği içinde alabilir. Ve Ailenin bu süreci destekleyebilecek özgür, duyunçlu, eğitimli ve erdemli Erkeğin ve Kadının birliği olması Çocuğun saltık Hakkıdır. Ham, güdük, ruhsuz anneler ve babalar ancak kendilerine benzeyen kuşaklar, toplumlar ve Devletler yaratabilirler. Çocuk onu dürtüsel, içgüdüsel bir doğa varlığı olmaktan moral, törel ve uygar bir birey olmaya yükselten eğitimini birincil olarak ve belirleyici olarak ancak Ailede alabilir. Aile bu yüzden bütün bir törel yaşamın birincil bileşeni ve temel taşıdır. Çocuğun eğitim hakkı onun doğal bir varlık olmaktan tinsel bir varlık olmaya, Özgürlüğünün bilincine yükselmeye, eksiksiz bir bireysel İstenç olmaya doğru hakkıdır. Bu düzeye dek Çocuğa karşı en büyük yanlışlık ve en büyük haksızlık ona çocukmuş gibi davranmak, onu küçümsemek, onu insanlığının tam değeri içinde tanımamaktır. Çocuk olmak kendinde içinde bulunduğu büyümemişlik durumunu olumsuzlayarak insan olmanın tüm görkemine, değerine ve

mutluluğuna erişme dileğidir. Buna göre çocuğun eğitimini oyuna indirgemek çocukların kendilerinin küçümsedikleri bir çocukluktur ve onların gelişime hazır yetilerini daha başından köreltmektir. Çocuk doğuştan yalnızca sonsuz açınımı bekleyen yetilerle donatılıdır. Bu duyusal, duygusal ve düşünsel gizillikler Çocuk doğar doğmaz açınmaya başlarlar ve ideal eğitim süreci bu düşünsel, moral ve estetik açınımın saltık olarak eksiksiz ve engelsiz olmasını sağlayabilendir. Çocuk bir birey olarak öz-saygısını, öz-güvenini, onurlu ve değerli olma duygusunu ancak bu duyguları kendileri yaşayan ebeveynlerden kazanabilir. Törel belirlenimleri karakterini ve kişiliğini baskılayan korkutucu etmenler olarak değil, ama ikinci bir doğası olarak, içgüdüsel dürtülerine karşı asıl özgürlüğünün anlatımları olarak kazanmalıdır. Törel belirlenimlerin yetkesini anlayamayacağı açıklamalar yoluyla değil, ama ancak hiçbir biçimde zora dayanmayan bir disiplin yoluyla kazanabilir. Çocuk saltık olarak cezalandırılmamalıdır, çünkü Ceza ancak yetişkin moral birey için ussal ve anlaşılırdır ve henüz duyunç olgunluğuna ulaşmamış çocuk için anlamsızdır, bir özenç olarak görünür. Özgürlüğe eğitim ancak onunla eşit ölçüde sonsuz olan Sevgi yoluyla başarılabilir. Çocuk saltık olarak korkutulmamalı, aşağılanmamalı, ezilmemeli, şiddet görmemeli, özgürlüğü, onuru, değeri, erdemi en küçük bir biçimde zedelenmemelidir. Onurlu, erdemli, değerli bir Aile bunu ancak eşit ölçüde onurlu, erdemli, değerli bir Toplum ile birlikte başarabilir. Bunun yerine getirilmesi Çocuğun olduğu gibi Ailenin ve Toplumun da hakkıdır. Özgürlük içinde özgürlüğe doğru eksiksiz gelişim Tinin saltık Hakkıdır. Çocuğun törel özgürlüğü, duyunç olgunluğu ve erdemi bütün bir toplumun özgürlüğü, duyuncu ve değeridir ve buna göre sınıflı ve eşitliksiz toplum kendinde çocuğun ideal eğitimi ile saltık olarak bağdaşmayan yalnızca geçici bir törellik yapısıdır.

"Annelik": Thomas Brock (The Victorian Web)

"Romalı çocukların kölelik ilişkisi içinde tutulmaları bu yasamanın en lekeli kurumlarından biridir ..." (Hegel, TzF, § 175)

Child Labour in America 1908-1912 / Photographs of Lewis W. Hine (The History Place)

Liberalizmin bu görünümü bugün Batıya değil, Doğuya aittir ve her iki durumda da temelde bir ve aynı Duyunç yoksunluğu yatar.
Bu olgu Doğunun ahlaksal olarak yozlaşmakta olduğunu değil, ama henüz ahlaksal olarak büyümemiş olduğunu gösterir.
Doğu bireysel Özgürlüğü hiçbir zaman tanımamıştır.
Özgürlük bilincinden yoksun olan bir kültür bu kendi sorumluluğunu ancak başkasına yükleyebilir.
Buna göre Doğunun kurtulması gereken şey gerçekte kendisidir.

Çocukların Eğitimi ve Ailenin Çözülüşü

Çocukların özgür bireyler olarak tüzel kişilik kazanmaya doğru gelişimi Ailenin çözülüşünü getirir. Çocukların Aileden kopmaları ve bağımsız bireyler olarak, Kişiler olarak topluma girmeleri onların saltık haklarıdır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 175

§ 175

Ek. Çocuk olarak insan büyüklerinin sevgi ve güven alanları içinde yaşamış olmalıdır, ve ussal olan ona kendi içindeki en öz öznelliği olarak görünmelidir. İlk yıllarda özellikle annenin eğitimi önemlidir, çünkü törellik çocuğa duygu olarak ekilmelidir. Belirtmeye değer ki, bütününde çocuklar büyüklerini büyüklerinin onları sevdiğinden daha az severler, çünkü bağımsızlığa doğru yönelir ve güçlenir, dolayısıyla büyüklerini arkada bırakırlar; bu arada büyükler çocuklarında birleşmelerinin nesnelliğini bulurlar.

Zusatz. Als Kind muß der Mensch im Kreise der Liebe und des Zutrauens bei den Eltern gewesen sein, und das Vernünftige muß als seine eigenste Subjektivität in ihm erscheinen. Vorzüglich ist in der ersten Zeit die Erziehung der Mutter wichtig, denn die Sittlichkeit muß als Empfindung in das Kind gepflanzt worden sein. Es ist zu bemerken, daß im ganzen die Kinder die Eltern weniger lieben als die Eltern die Kinder, denn sie gehen der Selbständigkeit entgegen und erstarken, haben also die Eltern hinter sich, während die Eltern in ihnen die objektive Gegenständlichkeit ihrer Verbindung besitzen.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Anamal

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

A. Gereksinimler Dizgesi

a. Gereksinim

b. Emek

c. Anamal

Anamal

Anamalın temel belirlenimi Gereksinimi birikmiş Emek olarak dolaylı bir yolda karşılamasında yatar. Bu ilişki Anamalın artı değer üreten Mülkiyet olarak tanımlanmasının zeminidir. Anamal Emektir ve Emeğin toplumsal doğası Anamalı da toplumsal yapar. Emeğin kendisi yalnızca bireysel değil, ama o denli de toplumsaldır, çünkü bireyin kendisinin şekillenmesi onun a priori doğasının kültür tarafından şekillendirilmesidir. Birey baştan sona kültürü tarafından belirlenir ve onda bireysel olan herşey toplumsal kültürden aldığıdır. Bilgisi, alışkanlıkları, töreleri, beğenileri, eğilimleri, yetenekleri vb. tümü de Egosunun belirli-Egoya somutlaşması olarak bireyin içine doğduğu çevre tarafından belirlenir. Bireysel Emek bu toplumsal Tözün bir ilineğidir. Buna göre toplumsal Emeğin kendisinin cisimselleşmesi olan Anamal da toplumsaldır ve Mülkiyet hakkının onu üretene ait olması ölçüsünde Anamal saltık olarak toplumsaldır. Ama toplumsal olması bireysel Mülkiyet olmasının önüne geçmez. Mülkiyet Emek tarafından değil, bireysel İstencin Şeyler üzerindeki Hakkının tanınması tarafından belirlenir. Bu tanınma koşulsuz değildir.

Anamalın Mülkiyet olması, tikel bireysel İstençlerin iyeliği olarak tanınması bireysel tikellikler zemininde paylaşım Eşitsizliğine götüren olgudur. Ama bu Eşitsizliğin nüfusun büyük çoğunluğunu ondan bütünüyle yoksun bırakacak bir yolda yeğinleşmesi yalnızca kişisel tikelliklere (yetenek, beceri ve daha başka özellikler) bağlı değildir. Aynı zamanda, Anamalın toplumsal Emek tarafından üretilmiş olması bu Emeğin onun üzerindeki Hakkının sürekliliğini imler. Genel olarak, Anamalın paylaşılması bireysel ve toplumsal İstençler arasındaki ilişkinin bilincine bağlıdır. Anamal üzerindeki bireysel Mülkiyet hakkı hiçbir zaman saltık değildir ve gerçekte Anamalın paylaşımı her

zaman toplumsal Us, Duyunç, İstencin gelişmişlik düzeyi tarafından belirlenir.

Tikelin Evrensel İle Dolaylı Kılınması: "Herkes kendi için kazanır, üretir ve yararlanırken, tam bu yolla başkalarının yararlanımı için üretir ve kazanır." Bu "Sözleşme" kavramının bir başka anlatımıdır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

c. Anamal
§ 199

c. Das Vermögen
§ 199

Emeğin ve gereksinimlerin doyumunun bu bağımlılık ve karşılılığında öznel bencillik tüm başkalarının gereksinimlerinin doyumuna katkıya, eş deyişle, eytişimsel devim olarak tikelin evrensel yoluyla dolaylı kılınmasına dönüşür, öyle ki herkes kendi için kazanır, üretir ve yararlanırken, tam bu yolla tüm başkalarının yararlanımı için üretir ve kazanır. Herkesin bağımlılığının tüm yanlarda içiçe geçişinde yatan bu zorunluk bundan böyle herkes için evrensel, kalıcı Anamaldır (bkz. § 170), ki her biri için eğitim ve becerisi yoluyla ondan pay alma ve böylece geçimini güvenlik altına alma olanağını kapsar, — tıpkı her birinin kendi emeği yoluyla dolaylı kılınan bu kazancın evrensel Anamalı saklaması ve arttırması gibi.

In dieser Abhängigkeit und Gegenseitigkeit der Arbeit und der Befriedigung der Bedürfnisse schlägt die subjektive Selbstsucht in den Beitrag zur Befriedigung der Bedürfnisse aller anderen um, — in die Vermittlung des Besonderen durch das Allgemeine als dialektische Bewegung, so daß, indem jeder für sich erwirbt, produziert und genießt, er eben damit für den Genuß der Übrigen produziert und erwirbt. Diese Notwendigkeit, die in der allseitigen Verschlingung der Abhängigkeit aller liegt, ist nunmehr für jeden das allgemeine, bleibende Vermögen (s. § 170), das für ihn die Möglichkeit enthält, durch seine Bildung und Geschicklichkeit daran teilzunehmen, um für seine Subsistenz gesichert zu sein, — so wie dieser durch seine Arbeit vermittelte Erwerb das allgemeine Vermögen erhält und vermehrt.

Anamal: Geleneksel ve Modern

Ön-modern geleneksel kültürde Anamalın başlıca işlevi artı değer üretme özelliği ile Ailenin geçimini sağlamaktır. Modern Toplumda olanın tersine, geleneksel törellik dizgeleri içinde gelenekler, inançlar ile kaçınılmaz olarak çatışma içinde olabilen Varsıllık hiçbir zaman birincil değer olarak görülemezdi ve büyümesi salt kendi uğruna ve başka herşey pahasına istenen birşey değildi. Bu olgu ön-modern toplumun henüz bireysel İstenci ve dolayısıyla Mülkiyeti kavramına uygun olarak tanımıyor olmasının sonucudur. Geleneksel Toplum kendi tutucu değerleri ile kendi içinde kapalı bir yapılanma kazanır ve daha sonra bu yapının değişmeden sonsuza dek sürmesi için alınan önlemlerle kültürün sürekliliğini sağlama bağlar. Türlülüklerine karşın geleneksel toplumlar geleneksel olmada, 'değişmeme' ve 'gelişmeme' karakterlerinde birleşirler. Buna karşı Modern Toplum İstenç Özgürlüğünden ötürü tüm geleneksel belirlenimlerin üzerinde ve ötesinde bütünüyle akışkandır ve bu sürekli yenileşme karakteri modern tini geleneksel tin ile tam bir karşıtlık içine düşürür. Bu düzeye dek, Anamalı modern toplumun akışkanlığının herhangi bir evresindeki yapılanması içinde anlamaya çalışmaktan çok Kavramının gizilliklerinin terimlerinde anlamak gerekir, çünkü Modern Toplum Anamalın belirlenimlerini dizgeye yabancı ve dışsal kültürel

koşullardan bütünüyle özgür bırakır. Modern Anamal Kavramı özgür Yurttaş Kavramı ile bağlıdır, çünkü İstencinde sınırsız olan birey Mülkiyetine de herhangi bir sınır koymak zorunda değildir. Geleneksel törel değerlerin sınırlamasından özgürleştiği düzeye dek, özgür İstenç için Mülkiyet Hakkı birincil haktır, giderek tüm değerleri kendi içinde soğuran ve kendine altgüdümlü kılan birincil değerdir. Bireysel İstencin henüz moral olarak gelişmediği erken modern aşamada Mülkiyet İstenci sınırsız bir bencilliktir. Çocuk Emeğinin kullanılması, işgününün duyunçsuz uzunluğu, sömürgecilik vb. bu erken döneme özgüdür.

Anamal ve Artı Değer

Üretim her durumda bir artıdır, varolan değerin büyümesidir, çünkü Emek her durumda yeni ürüne onun üretiminde kullanılmış olanlara ek olarak yeni bir Emek payı katar. Anamalın belirlenimini bir artı değer üretmesinin oluşturduğu düzeye dek, her Emek ürünü artı değer üretimine katılabilir ve her Emek ürünü Anamal işlevini kazanabilir. Ürünün ederinin onun üretimine katılmış olan Emeğin değeri ile orantılı olarak belirlenmesi Pazara aittir.

Anamal ve Toprak

Klasik Ekonomide Üretim sürecinde Anamal Toprak ve Emekten ayrı bir kategori olarak alınır. Bu sınıflamanın çıkarsaması yapılmaz ve yalnızca görgül olarak ileri sürülür. Kavramına göre, Anamal özsel olarak Emekten başka birşey değilken, Toprağın üretim sürecine girmesi başka her ham gereç ve kaynak durumunda olduğu gibi Emek aracılığıyla olur. Bu düzeye dek Toprak da üretim sürecine başka her Anamal biçimi gibi girer ve üzerinde sürmekte olan geleneksel kültür ve yaşam biçimlerinden aşamalı olarak kurtulur. Toprak sahipleri ya da köylülük Modern Ekonominin kavramında ve realitesinde tikel bir toplumsal sınıf oluşturmazlar.

Anamal ve Hak

İnsanın Hakkı sonsuzdur ve bunun için insanın yalnızca İnsan olması yeterlidir. Ve Özgürlüğü yoluyla kavramına uygun olarak gelişmiş insan, doğal ve tinsel Gereksinimleri için sınırsız üretme yeteneğini kazanmış olan insan için bütün bir dönüştürülmüş Doğa ve bütün bir Kültür Şeyleri alanı onun saltık Hakkıdır.

Anamal ve Mülkiyet

Emeğin birikimi olarak Anamal da her Şey gibi bireysel ya da toplumsal Mülkiyet olabilir. Bu Mülkiyetin kimin Hakkı olduğu söz konusu olduğunda, yine Hak zeminine yanıt onu üretenin toplumsal Emek olması ölçüsünde Anamalın bütün Toplumun Mülkiyeti olması gerektiğidir. Bu bilinç Dünya Tarihinde henüz edimsel değildir. Toplumsal Bilinç Anamal üzerinde Hakkını ileri sürmez — tıpkı bir zamanlar Kölelerin özgür olduklarının ve Özgürlüğün Hakları ile bir olduğunun bilincinde olmamaları gibi, ve tıpkı bir zamanlar Yasaların yurttaşların kendileri tarafından yapılmasının gerektiğinin bilincinin olmaması gibi. Mülkiyetin Topluma ait olması kendinde her bir bireye, herkese ait olması demektir, Devlete değil, ve bu durum bireysel Özgürlük ya da özgür İstenç kavramı ile çelişki içinde değildir. Tam tersine, toplumsal Mülkiyet Hakkının bireysel Mülkiyete kısıtlanması Özgürlüğün kısıtlanması olacaktır. Anamal bireyin dolaysız Emeği yoluyla ancak kısıtlı ölçekte üretilebilir ve bu düzeye dek bireysel Emeğin de özsel olarak toplumsal Emek olmasına karşın bu küçük Anamal niceliği Hak açısından bireysel Mülkiyet olarak geçerliğini sürdürür.

Büyük Çöküntü — Amerika Birleşik Devletleri, 1929-1939

"Migrant Mother": Fotoğraf Dorothea Lange, Photographer of the People (1895-1965); Dorothea Lange, Library of Congress

Wall Street STOCK MARKET CRASH

1929'da Amerikalıların tepedeki %0.1'inin toplam geliri en dipteki %42'nin toplam gelirine eşitti. Henry Ford 14.000.000 dolarlık kişisel gelir bildirirken, aynı yıl ortalama kişisel gelir 750 dolardı. Bugünün rakamlarında Henry Ford'un yıllık geliri 345.000.000 dolardır.

ABD, 1930lar

Anamal ve Emek

Anamal edimselleşmiş Emektir, bireysel Emekçinin gizil İşgücü değil. Klasik Ekonomi üretim sürecinde Anamalı Emekten sanki bunlar birbirine dışsal iki kategoriymiş gibi ayırır ve aralarındaki özsel birliği tanımaz. Oysa Anamalın kendinde Emek ve Emeğin kendinde Anamal oldukları, bu birlik Anamalın toplumsal Emeğin ürünü olmasında bütünüyle açıktır. Dahası, Anamalın ve Emeğin özsel birlikleri toplumsal Emeğin Anamal üzerindeki Hakkının saltık temelidir. Tüzel olarak Anamal bireysel Mülkiyet olabilir (ki realitede bu bile saltık değil ama koşulludur). Ama Gerçekte ya da Kavramda Anamal toplumsal Emeğin ürünü olduğu düzeye dek bireysel Mülkiyet olması özsel olarak toplumsal kökeni ile çelişir ve Mülkiyet Eşitsizliğinin moral olumsuzlanması bu Haktan doğar. Anamalın bireysel olarak yoğunlaşması evrensel Hak ilişkisi değil ama yalnızca pozitif Tüze tarafından aklanan bir eşitsizlik biçimidir. Bunun sürmesi toplumsal İstencin henüz olguları kavramlar ile uyum içinde görmemesine dayanır ve toplumsal bilincin ve Hak kavramının gelişmiş olduğu toplumlarda mülkiyet Eşitsizliği reel olarak azalma eğilimindedir.

Anamal ve Üretim

Klasik Ekonomide Anamal Toprağın ve Emeğin yanısıra Üretimdeki üçüncü temel bileşenl olarak görülür. Ve Anamalın belirlenimini Topraktan ve Emekten ayrı olarak başka malların üretimi için kullanılmasından aldığı ileri sürülür. Ama bu ayrım bir ayrım değildir, çünkü Toprak ve Emek de başka malların üretiminde kullanılmada Anamal ile aynı belirlenim altında dururlar. Anamalın üretim sürecinde kullanılma hızının yavaş olması, buna karşı ham gereçlerin daha hızlı kullanılması biçimindeki ayrım (David Ricardo) Anamalın belirlenimini oluşturmaz.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 200

§ 200

Ama evrensel Anamaldan pay alma olanağı, tikel Anamal, bir yandan birinin kendi dolaysız temeli (Kapital) tarafından, öte yandan becerisi tarafından koşulludur; yine bu ikincisi kendi payına birincisi tarafından, ama ayrıca olumsal durumlar tarafından koşullandırılır ki, bunların çokluğu daha şimdiden kendi için eşitsiz olan doğal, bedensel ve ansal özelliklerin gelişiminde türlülük üretir — bir türlülük ki, bu tikellik alanında tüm yönlerde ve tüm basamaklarda kendini gösterir ve geri kalan olumsallık ve özenç ile birlikte bireylerin Anamal ve becerilerinin eşitsizliğini zorunlu sonucu olarak getirir.

Die Möglichkeit der Teilnahme an dem allgemeinen Vermögen, das besondere Vermögen, ist aber bedingt, teils durch eine unmittelbare eigene Grundlage (Kapital), teils durch die Geschicklichkeit,

welche ihrerseits wieder selbst durch jenes, dann aber durch die zufälligen Umstände bedingt ist, deren Mannigfaltigkeit die Verschiedenheit in der Entwicklung der schon für sich ungleichen natürlichen körperlichen und geistigen Anlagen hervorbringt — eine Verschiedenheit, die in dieser Sphäre der Besonderheit nach allen Richtungen und von allen Stufen sich hervortut und mit der übrigen Zufälligkeit und Willkür die Ungleichheit des Vermögens und der Geschicklichkeiten der Individuen zur notwendigen Folge hat.

§ 201

§ 201

Sonsuz çokluktaki araçlar ve bunların karşılıklı üretimde ve değiş-tokuşta birbirleri ile kesişen eşit ölçüde sonsuz devimleri içeriklerine özünlü evrensellik yoluyla yoğunlaşır ve evrensel kütlelere ayrışır, öyle ki bütün karmaşa gereksinimlerin, bunların araç ve kendilerine özgü emeklerinin, doyumun ve kuramsal ve kılgısal eğitimin tür ve yollarının tikel dizgelerine — bireylerin onlara paylaştırıldıkları dizgelere —, bir sınıflar ayrımına gelişir.

Die unendlich mannigfachen Mittel und deren ebenso unendlich sich verschränkende Bewegung in der gegenseitigen Hervorbringung und Austauschung sammelt durch die ihrem Inhalte inwohnende Allgemeinheit und unterscheidet sich in allgemeinen Massen, so daß der ganze Zusammenhang sich zu besonderen Systemen der Bedürfnisse, ihrer Mittel und Arbeiten, der Arten und Weisen der Befriedigung und der theoretischen und praktischen Bildung — Systemen, denen die Individuen zugeteilt sind —, zu einem Unterschiede der Stände ausbildet.

Toplumsal Anamal ve Paylaşımı

Modern Yurttaş Toplumunda Üretim ortaklaşadır, hiçbir noktasında yalnızca şu ya da bu tikel bireyin ya da kümenin üretimi değil, ama baştan sona evrensel-toplumsal bir süreçtir. Üretim sürecine katılan Bilgi ve Beceri özsel olarak tarihsel gelişiminin bir birikimidir ve bireysel Emekçi bu tinsel-toplumsal birikimi kendi Emeği aracılığıyla fiziksel-tinsel ürüne aktarır. Anamalın büyümesinde insan Gereksiniminin ve onu karşılama olanağının büyümesi olgusu yatar. Dışsal kâr ve kazanç güdüleri bütün bu ussal sürece karışan usdışı özenç öğesidir ve bütün bir Modern Yurttaş Toplumu sürecinin 'Kapıtalizm' gibi, "Kapitalist Toplum" gibi bir diluzluğu anlatımlarının altına getirilmesinin zeminidir. 'Kapitalizm' anlatımı öz-çıkarın tüm Türenin, Erdemin, Yasanın üzerine yükseltilmesini anlatan bir ideoloji olarak yalnızca boş bir özlemdir ve Modern Yurttaş Toplumunun henüz moral olarak büyümediğinin, bireysel bencilliğin kendini utanmazca öne çıkarmayı sürdürdüğünün göstergesidir. Anamalın bütünüyle evrensel olan Emeğin sağın niceliği terimlerinde Mülkiyet olarak paylaşımı saltık olarak olanaksızdır, çünkü Emek bir Mülkiyet değildir (Mülkiyet olan İşgücüdür). Dahası, burada bireysel Emeğin 'Mülkiyet' olduğu varsayılsa bile, bu 'biyesel Emeğin' kendisi özsel olarak evrensel ya da ortaklaşa Emek Niteliğini taşır. Buna göre Anamalın paylaşımı Emek zemininde değil ama İstenç zemininde, bir Hak ve Haksızlık, bir Güç ve Güçsüzlük sorunu olarak belirlenir. Anamalın Mülkiyet olarak birey ile ilişkisi saltık değildir. Anamalın toplumsal olması genel olarak üzerindeki İstenç denetiminin de toplumsal olmasının zeminidir. Toplumsal İstenç Anamalı edimsel olarak denetler: Onu vergilendirir, paylaştırır, böler, parçalar, ona el koyar vb. Bu süreçte Mülkiyet iyelerinin Anamal üzerindeki İstençleri her durumda sınırlıdır, çünkü bu mantıksal olarak ve dolayısıyla reel olarak olanaklıdır. Buna göre bu denetimin ne düzeye dek ve hangi yollarla belirleneceği toplumsal İstence ve Duyunca bağlıdır. Paylaşımın çalışan sınıfların zararına olması saltık olarak bu sınıfların eğitimsiz ve İstençsiz tutulmalarını gerektirir.

Amerika'yı Kim Yönetiyor: Wealth, Income, and Power (Gönenç, Gelir ve Güç).
Wealth Without a Job (İş Olmaksızın Gönenç)

Varsıllık ve Yoksulluk

Varsıllığın ve Yoksulluğun göreli ya da ilişkili terimler olması olgusu Yoksulluğun ortadan kaldırılmasının Varsıllığın da ortadan kaldırılmasına götürmesi sonucunu getirir. Yine Yoksulluğun özgür İnsan kavramı ile bağdaşmaması Varsıllığın da bağdaşmayacak olmasını imler. Buna göre Yoksulluğun olumsuzlanması ancak Varsıllığın da olumsuzlanması yoluyla olanaklıdır, ve evrik olarak. Eşitlik kavramı özsel olarak Varsıllık ve Yoksulluk arasındaki uçurumun giderilmesini imler. Ama bir Nicelik ilişkisinin toplumsal Emek ve Anamal alanlarında uygulanması bu Kavramların sağın niceliğe izin vermemeleri nedeniyle olanaksızdır. Eşitlik bu alanlarda ancak bir soyutlama olarak, bir Hak eşitliği olarak uygulanabilir. Bu yüzden nitel Eşitlik Varsıllığın ya da Yoksulluğun eşitlenmesi yoluyla değil, ama ancak Varsıllığın ve Yoksulluğun ortadan kaldırılması yoluyla sağlanabilir.

Toplumsal Sınıflar

Modern Yurttaş Toplumunda Sınıflar Anamaldan alınan paya göre belirlenir.
Bireyler bu Sınıflara yetenek ve becerilerine, özenç ve şansa göre ait olurlar.

Modern Yurttaş Toplumunda birey İstencinin ve Özgürlüğünün bilincinde olan Yurttaştır. Ekonomik Sınıf belirlenimi politik Yurttaş belirlenimini geçersiz kılan tüzel bir belirlenim, söz gelimi bir Kast gibi doğuştan, katı, dışlayıcı ve değiştirilemez bir toplumsal belirlenim değildir. Buna göre Yurttaşlar ait oldukları toplumsal Sınıfa bakılmaksızın Yurttaşlardırlar ve ancak ve ancak Yurttaşlar olarak politik eylemde bulunabilirler. Sınıfın ekonomik bir belirlenim olması ölçüsünde, Sınıf olarak davranış ya da 'sınıf bilinci'ne dayalı davranış bir öz-çıkar davranışından, ekonomik eylemden başka birşey değildir. Sınıf politik değil, toplumsal-ekonomik bir kavramdır ve "sınıf bilinci" anlatımı insan bilincini ekonomik koşul tarafından belirlenen edilgin bir biçime indirgediğinin ve böylece Özgürlüğü yadsıdığının bilincinden yoksundur. Toplumsal Sınıflar toplumsal Anamal ile ilişki içinde ya da toplumsal Varsıllıktan aldıkları paya göre belirlenirler. 'Proletarya' ve 'Burjuva' gibi anlatımlar içerikleri doğru olarak anlaşıldığında Kavrama uygun olmayan diluzluğu anlatımlarıdırlar. Toplumsal alan işgüçlerinden başka hiçbir Mülkiyetleri olmayan büyük çoğunluktan dev servetlere iye olan varsıllara dek geniş bir ekonomik hiyerarşi alanıdır. Süper varsıllar, dev servetleri kalıt alanlar, ünlüler, genel müdürler, yüksek maaşlı doktorlar, avukatlar, orta gelirli meslek sahipleri, ofis çalışanları, mavi yakalı işçiler, el işçileri, evsiz barksızlar, kimsesizler — tümü de modern toplumun işbölümünün ve gelirlerin ölçüsüz türlülüğü içine dağılmış bireyler olarak yalnızca şu ya da bu Sınıfa ait olarak nitelenemezler. Ama bir soyutlama olarak, büyük bir Yoksullar Sınıfı ve küçük bir Varsıllar Sınıfı bu belirlenimsizliğe belirgin bir ayrışma getirir. Yurttaş Toplumunun özsel olarak Sınıf üyesi değil ama Özgür Yurttaş temelinde örgütlenmesi Sınıf ayrımlarının Yurttaş Toplumuna özsel değil ama dışsal olduğunu, Sınıf ayrımı, Eşey ayrımı, Konum ayrımı vb. gibi insanın onuru ve değeri ile bağdaşmayan usdışı ayrımların Yurttaş Toplumunun kendisinin içerisinde kaldırılabileceğini imler. Bu ayrımların ancak evrensel İstencin bilinçsiz onayı ile yürürlükte olabilmeleri olgusu onların ortadan kaldırılmasının da bir İstenç sorunu olduğunu gösterir.

Yurttaş Örgütleri (Sivil Toplum Örgütleri)

Yurttaş Toplumunda Sınıfların Eylemleri ekonomik Eylemlerdir. Politik Eylem Yurttaşlara aittir.

Yurttaş Toplumunun bir özgür ilişkiler alanı olması ölçüsünde Sınıfların Eylemleri ekonomik konumları ve durumları tarafından, öz-çıkar İstençleri tarafından belirlenir. Bu düzeye dek tüm Sınıf örgütlerinin, tüm Yurttaş Toplumu Örgütlerinin Eylemleri saltık olarak öz-çıkar Eylemleridir. Daha çok özgürlük, daha çok 'demokrasi,' daha çok Hak, vb. tümü de henüz Türkiye gibi Yurttaş Toplumu olma aşamasındaki toplumlara özgüdür ve Sınıflar arasındaki bir ekonomik öz-çıkar çatışması olmaktan çok toplumun eski ve yeni, geleneksel ve modern bilinç alanları arasında ve kaçınılmaz olarak birincilerin yenilgisine ayarlanmış bir kavgadır. Bir Toplum olarak Yurttaş Toplumu karşılıklı gereksinimlerin doyurulması alanıdır. Öz-çıkar amaçlarının üstüne örtülen tüm politik örtüler (Devrim, Sosyalizm, İnsan Hakları, Dayanışma vb.) bir kez öz-çıkar sağlanır sağlanmaz bir yana atılırlar. Yurttaş Toplumu kavramı gereği kendi kendisini yöneten, yasaları Yurttaşlar tarafından belirlenen toplumdur. Bu Özgürlüğün Yurttaşların kendi Bilinçlerinden ve İstençlerinden başka hiçbir sınırı yoktur. Buna göre daha çok Özgürlük, daha çok 'Demokrasi,' daha çok Hak, vb. istemleri ve bu uğurda Eylemler Sınıflar arasındaki bir sorun olmaktan çok Yurttaşlar arasındaki bir sorundur Yurttaş Toplumu tüm sınıfları ile birlikte ancak özgürlük koşulunda işler, çünkü Yurttaş a priori özgür bireydir.

Toplumsal Eşitsizlik

Gönençteki edimsel Eşitsizlik Modern Yurttaş Toplumunun zorunlu bir bileşeni değildir. Tersine, Yurttaş Toplumu kendini İstenç Özgürlüğü çevresinde biçimlendirmekte olan bir süreç olarak Eşitsizliği saltık olarak ortadan kaldıracak bir törel Gelişme sürecidir. Kavramında ve Realitesinde türlülüğe değil ama türdeşliğe doğru bir değişim ve gelişim çabası olan Modern Yurttaş Toplumunun önünde İstencin kendisinden başka hiçbir engel olamaz, çünkü bütün bir nesnel Tin alanı İstencin kendi belirlenimlerinin açınım ve gelişim alanıdır. Eşitsizlik sorunu bireylerin toplumsal Anamaldan aldıkları payları ilgilendiren bir sorundur ve bir Duyunç ve İstenç çatışması yoluyla, bir Güçler ilişkisi yoluyla, zaman zaman Şiddet ya da Zor yoluyla belirlenir. Modern Yurttaş Toplumunun üretim yeteneği açısından gelişme sürecinde olan bir evre olması onun henüz insan Gereksinimlerini sınırsızca karşılama yeteneğinde olmadığını imler. Bu geçici olgu neoklasik ekonomi tarafından Modern Yurttaş Toplumunun üretim yeteneklerinin sınırlı olduğunun bir göstergesi olarak varsayılır. Bu zeminde Darlık (Scarcity, Knappheit) sorunu insan varoluşunun kalıcı bir durumu olarak alınır ve buna göre insan Gereksinimlerinin de sınırlı olması gerektiği ve toplumsal konuma bağlı oldukları gibi vargılara götürür. Bu uslamlamalar Gönenç Eşitsizliği sorununu bir sorun olmaktan çıkarmaya ayarlanmışlardır. Kavramsal olarak, Modern toplumsal sürecin gelişim gizilliği karşısında Üretim ve Gereksinim için, Sunum ve İstem için herhangi bir sınırlama çıkarsamak olanaksızdır. İnsanın Üretim yeteneğinin sınırsız olması Darlık olgusunu ve Eşitsizlikteki sorumluluğunu geçici bir olgu yapar. Yurttaş Toplumunun bugünkü biçimlerinde saçmalık boyutunda sergilenen Eşitsizlik bir Hak, İstenç, Özgürlük Eşitsizliği değil, ama giderilebilir ya da en azından hafifletilebilir bir Mülkiyet Eşitsizliği sorunudur. İnsanlarının bu açıdan onurunu koruyan ve onları sefilliğe teslim etmeyen İskandinav toplumları ile milyonlarca tükenmiş Yurttaşını sokaklara terkeden Amerikan toplumu arasındaki biricik ayrım Duyunç ayrımıdır.

Eşitsizlik olgusu sınırsız gelişime belirlenmiş modern Toplumun kendi kavramı içinde kapsanmaz ve yalnızca sürecin kendisinin bir görüngüsüdür. Hakları, Özgürlükleri, Ödevleri konusunda derin eğitimsizlik ve bilinçsizlik durumundan bu Kavramların bilincini kazanmaya doğru ilerleyen milyonlar zorunlu olarak ve doğal olarak süreçte henüz eşitsiz bir bilinç aşamaları dizisi sergilemeyi sürdürürler. Bu düzeye dek toplumsal varsıllıklar hiyerarşisinde herhangi bir konum kapmak, Gönençten sınırlı da olsa göreli olarak yüksek bir pay koparmak Eşitsizlik sorunundan çok daha

özsel ve önemli sorunları olarak görünür.

Öte yandan, varolan varsıllığın Darlığı da Eşitsizliğin eline oynayan bir ikinci nedendir. Eldeki varsıllığı Eşit olarak paylaştırma düşüncesi soyutlamacı Anlağa aittir ve varsıllığın nicel değerinin göreli olması ölçüsünde olanaksızdır. Eşitsizlik bir oluş süreci olarak Modern Yurttaş Toplumunda hem bilinçlerdeki hem de ürünlerdeki çifte yetersizlik tarafından sürdürülür.

Adam Smith'in Laissez-Faire Politikaları (The Victorian Web)

mith's belief that competition, the market's invisible hand, would lead to proper pricing played a large role in his economic policy recommendations. He therefore strongly opposed any government intervention into business affairs. Trade restrictions, minimum wage laws, and product regulation were all viewed as detrimental to a nation's economic health. This laissez-faire policy of government non-intervention remained popular throughout the Victorian Era and still plays an important part in present-day economic policy. Capitalists, in particular, supported Smith's policies and often twisted his words to justify mistreatment of workers. They suggested that child labor laws, maximum working hours, and factory health codes constituted a violation of their rights and Smith's golden rule. Similar attempts by factory owners to use Smith's teaching in order to further their own ends continued well into the twentieth century.

"Smith yarışmacılığın, pazarın görünmez elinin doğru ederlere götüreceği inancı onun ekonomik politika öğütlerinde büyük bir rol oynadı. Buna göre hükümetin iş dünyasının sorunlarına herhangi bir yolda karışmasına güçlü bir biçimde karşı çıktı. Tecim kısıtlamaları, mimimum ücret yasaları ve ürün kuralları tümü de ulusun ekonomik sağlığına zararlı olarak görüldüler. Hükümetin laissez-faire karışmama politikası Viktorian dönem boyunca popüler kalmayı sürdürdü ve günümüz ekonomik politikasında da önemli bir rol oynamayı sürdürür. Özel olarak kapitalistler Smith'in politikalarını desteklediler ve sık sık işçileri kötüye kullanmalarını aklamak için sözlerini çarpıttılar. Çocuk emeği yasalarının, maksimum çalışma saatlerinin ve fabrika sağlık kurallarının onların haklarının ve Smith'in altın kuralının çiğnenmesi anlamına geldiğini ileri sürdüler. Fabrika sahiplerinin Smith'in öğretisini kendi ereklerini ilerletebilmek için kullanma yönündeki benzer girişimleri yirminci yüzyıl içlerine dek sürdü."

İngiltere, 19. yy: Çocuk Emeği ve Laisses-Faire (Child Labour 1) (The Industrial Revolution: A Timeline)

"Çocuk emeği gibi utanç verici bir uygulamanın İşleyim Devriminde başından önemli bir rol oynaması gerektiğine şaşırmamak gerekir. Yerlerinden edilen emekçi sınıflar on yedinci yüzyıldan başlayarak bir ailenin çocuklar çalışmadıkça geçinemeyeceği düşüncesini sorgusuzca kabul ediyordu. Defoe kendi zamanında Halifax'ın yakınlarında hemen hemen 4 yaşının üzerindeki hiç kimsenin boş kalmamasını hayranlık verici buluyordu."

Dickens'ın kendi ailesi borç nedeniyle hapiste olduğu için, 12 yaşında ayakkabı cilası fabrikasında çalışTI. 1840'ta Londra'da çocukların yaklaşık yüzde yirmisi okula gidiyordu. Yalnızca Londra'da 120.000 ev hizmetçisi vardı ve bunlar saati yarım peniden olmak üzere haftada 80 saat çalışıyorlardı. Yalnızca Londra'da yaşları 15 ve 22 arasında değişen binlerce kız fahişelik yapıyordu. Birçok çocuk dayanılmaz koşullar altında tıpkı büyüklerinin yaptığı gibi günde 16 saat çalışıyordu. 3 yaşında çocukların da çalıştırıldığı bu Devrim sırasında ancak 1833'te hükümet 9-11 yaşlarındaki çocukların günde 8 saat çalıştırılmasına izin verdi. Ama bu yalnızca tekstil kesimleri için geçerliydi ve demir ve kömür kesimlerinde çocuklar 5 yaşında çalıştırılmaya başlıyor ve genellikle 25 yaşında ölüyorlardı.

Madenlerde çalışan çocuklar; İngiltere, İşleyim Devrimi

İngiltere, 19. yy: Çocuk Emeği Üzerine Parlamento Raporu, No 116 (Child Labour 2)

Madende kömür çeken kız; İngiltere, 19. yy

Bu raporlardan biri madenlerdeki çalışma koşulları ile ilgilidir ve 8 yaşındaki Sarah Gooder Madenler Komisyonunun raporunda şöyle konuşur: "Gawber madeninde bir çekiciyim. Bu beni yormuyor, ama ışık olmadan çekmem gerekiyor ve korkuyorum. Sabah dörtte ve kimi zaman üç buçukta gidiyorum ve beş buçukta çıkıyorum. Hiç uyumam. Kimi zaman ışık olduğunda şarkı söylerim, ama karanlıkta değil; o zaman söylemekten korkarım. Madende olmayı sevmiyorum. Sabah gittiğimde kimi zaman çok uykulu olurum. Pazar okullarına gidiyorum ve 'Kolaylaştırılmış Okuma' okuyorum. O harfleri tanır ve küçük sözcükleri okuyabilir. Bana dua etmeyi öğretiyorlar. 'Lord's Prayer'i pek doğru olmayan bir biçimde okudu ve şu eklenti ile sürdürdü: 'Tanrı babamı ve annemi, kız kardeşlerimi ve erkek kardeşlerimi, amcalarımı ve halalarımı ve kuzenlerimi ve başka herkesi kutsasın, ve Tanrı beni kutsasın ve beni iyi bir hizmetçi yapsın. Amin.' Birçok kez İsa'nın öykülerini duydum. Niçin dünyaya geldiğini bilmiyorum, elbette, ve niçin öldüğünü bilmiyorum, ama kafasını dayayacak taşları vardı. Okulda olmayı madende olmaktan çok daha fazla isterdim."

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 201

§ 201

Sonsuz çokluktaki araçlar ve bunların karşılıklı üretimde ve değiş-tokuşta birbirleri ile kesişen eşit ölçüde sonsuz devimleri içeriklerine özünlü evrensellik yoluyla yoğunlaşır ve evrensel kütlelere ayrışır, öyle ki bütün karmaşa gereksinimlerin, bunların araç ve kendilerine özgü emeklerinin, doyumun ve kuramsal ve kılgısal eğitimin tür ve yollarının tikel dizgelerine — bireylerin onlara paylaştırıldıkları dizgelere —, bir sınıflar ayrımına gelişir.

Ek. Evrensel Anamaldan pay almanın tür ve yolu bireylerin tikelliklerine kalır, ama Yurttaş Toplumunda tikelleşmenin evrensel türlülüğü zorunludur. Eğer Devletin ilk temeli Aile ise, o zaman Sınıflar ikinci temeldir. Bu ise özel kişilerin bencil olmalarına karşın başkalarına dönmek zorunda olmaları olgusundan ötürü çok önemlidir. Öyleyse bencilliğin kendini Devlete, evrensele bağlamasını sağlayan kök burada yatar — Devlet ki, kaygısı bu bağın dayanıklı ve sağlam bir bağ olması olmalıdır.

Die unendlich mannigfachen Mittel und deren ebenso unendlich sich verschränkende Bewegung in der gegenseitigen Hervorbringung und Austauschung sammelt durch die ihrem Inhalte inwohnende Allgemeinheit und unterscheidet sich in allgemeinen Massen, so daß der ganze Zusammenhang sich zu besonderen Systemen der Bedürfnisse, ihrer Mittel und Arbeiten, der Arten und Weisen der Befriedigung und der theoretischen und praktischen Bildung — Systemen, denen die Individuen zugeteilt sind —, zu einem Unterschiede der Stände ausbildet. Zusatz. Die Art und Weise der Teilnahme am allgemeinen Vermögen ist jeder Besonderheit der Individuen überlassen, aber die allgemeine Verschiedenheit der Besonderung der bürgerlichen Gesellschaft ist ein Notwendiges. Wenn die erste Basis des Staats die Familie ist, so sind die Stände die zweite. Diese ist um dessentwillen so wichtig, weil die Privatpersonen, obgleich selbstsüchtig, die Notwendigkeit haben, nach anderen sich herauszuwenden. Hier ist also die Wurzel, durch die die Selbstsucht sich an das

Allgemeine, an den Staat knüpft, dessen Sorge es sein muß, daß dieser Zusammenhang ein gediegener und fester sei.

§ 202

§ 202

Kavrama göre Sınıflar tözsel ya da dolaysız, düşünen ya da biçimsel, ve sonra evrensel sınıf olarak belirlenir.

Die Stände bestimmen sich nach dem Begriffe als der substantielle oder unmittelbare, der reflektierende oder formelle und dann als der allgemeine Stand.

Toplumsal Sınıfların Ayrım Ölçütleri

Toplumsal Sınıflar Modern Yurttaş Toplumunun gelişim süreci içinde ayrışmaya uğrar. Ön-modern toplum biçimlerinden ortaya çıkan modern Toplum yapısı başlangıçta o ön-modern biçimlere ait belirlenimleri kendi içinde kapsar. Köylülük Sınıfı bunlardan biridir. Ama bu sınıf ve ona ait kültür biçimleri gelişmiş ülkelerde 1970'lerden bu yana aşağı yukarı bütünüyle ortadan kalkmıştır. Hegel § 202'de 'düşünen' ya da 'biçimsel' sınıf dediği İşleyimciler sınıfını daha öte Zanaatçılar, Fabrikatörler ve Tecimciler sınıfı olarak ayrıştırır. İşbölümündeki ayrışma süreci bugün Hegel'in sözünü ettiği ayrımlaşmanın çok çok ötelerine yayılmıştır. Ama eğitimin gelişmesi ve yaygınlaşması ve geleneksel ayrımların silinmesi kültürel olarak büyük ölçüde türdeş bir İşleyimciler sınıfı yaratmıştır. 'Evrensel Sınıf' ya da devlet bürokratları sınıfı da bugün modern toplumlarda 200 yıl önce olduğu gibi herhangi bir ayrıcalığı olmayan Yurttaşlardan oluştuğu için Hegel'in zamanındaki politik ve kültürel özgünlüğü yitirmiş, başka her emekçi gibi kültürün olağan biçimlenmesine uyarlanmıştır.

Anamalın Paylaştırılması

Anamalın bireyler arasında herhangi bir ayrım gözetmeden eşitlenmesi Eşitlikçilik ideolojisinin istemidir. Böyle bir eşitleme Anlak düzeyinde kuramsal olarak olanaklıdır, çünkü bir toplumda her bir bireye toplumsal anamaldan ne kadar pay düşeceği anamalın parasal değerinin nüfusun sayısına bölünmesi yoluyla kolayca saptanabliir ve dağıtım yerine getirilebilir. Ama bu Eşitlik kurulur kurulmaz bireylerin ne olursa olsun herhangi bir ekonomik davranışa girişmemeleri gerekir, çünkü bütün bir toplum alanında en küçük bir bireysel kazanç Eşitliği bozacaktır. "Toplumsal Türe" olarak da anlatım bulan bu Eşitlik ideolojisi Anlağa özgü bir soyutlamacılık tutumudur, ve gerçekte varolan durumda bireylerin yetenek, beceri vb. gibi ayrımlarını gözardı ettiği düzeye dek Haksızlığın kendisidir. Anamalın paylaşılmasındaki Eşitsizliğin boyutları bir kültürün Duyunç ve Türe anlayışına bağlıdır. ABD ve AB bu konuda toplumsal duyuncun ve toplumsal duyunçsuzluğun iki uç örneği olarak görünür.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Antigone (Sofokles)

Sofokles · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Sofokles: Antigone (Parça)

Antigone (İÖ 441)
(Yasaların kaynağı ve yetkesi)

Ödipus'un ölümünden sonra iki oğlu — Polineikes ve Eteokles — Thebes'in tahtı uğruna çatışmaya girerler. Yedi Şampiyonun öncülüğünü yapan Polineikes Argos'tan saldırıya geçer ve Thebes'in Yedi Kapısını döver. Antigone'nin amcası olan Kreon'un desteğinde Eteokles kenti savunur. Kreon için güç istenci tanrıların yasalarının ve yurttaşlarının gereksinimlerinin üzerindedir. Tanrısal ussallığın çiğnenmesinin anlatımı olan Trajedi için ilk koşul hazırdır. Olaylar kaçınılmaz süreçlerini izleyecek, ölümlülere saptanan sınırı aşanlar için kıskanç tanrıların belirlediği yazgı gelişecektir. Önderi kendi yokoluşunun yoluna giren edilgin Toplumun gönenci, giderek varlığı gözdağı altındadır. Büyük bir çarpışmada iki kardeş yüz yüze gelerek birbirlerini öldürürler. Antigone iki kardeşini de yitirmiştir. Argos kuvvetleri geri çekilir. Çarpışmayı izleyen sabah ölüler henüz savaş alanında yatmaktadır. Polineikes ve Eteokles de aralarındadır. Bir kez daha Thebes'in tartışmasız efendisi olan Kreon kendi kentine karşı savaşırken ölen Polineikes'in savaş alanında çürümeye bırakılmasını buyurur. Bu bir Yunanlı için ölümlerin en utanç vericisidir. Kardeşine bağlılık ile Devlete bağlılık arasında karar vermek zorunda kalan Antigone despot Kreon'un buyruğunu çiğnemeyi seçer.

Thebes'te Krallık Sarayı önünde. Şafak sökmektedir Antigone yalnız konuşmak için saraydan kızkardeşi İsmene'yi çağırmıştır.

Antigone

Gel İsmene, kardeşim, sevgili kardeşim benim, gel!

Ödipus'un uğradığı o ilençten kurtulmak için yaşadığımız sürece Zeus bizden daha ne ister, bilir misin?

Geriye ne bir üzüntü, ne de bir utanç kaldı duymadığımız,

Peşimizi ne acılar bıraktı, ne de trajedi.

Ve nedir şimdi bu Generalimizin tüm kamuya buyruğu?

Bilmez misin? İşitmedin mi?

Yoksa dostlarımıza yıkım getiren haberler senden gizlendi mi?

İsmene

Tek bir günde iki erkek kardeş alındıktan sonra biz iki kız kardeşin elinden,

Tek bir haber almadım dostlardan, Antigone — ne sevindirici ne de üzücü.

Ve dün gece Argos ordusu kaçıp gittikten sonra,

Bilmez oldum artık bahtım ak mı yoksa kara mı?

Antigone

Düşündüğüm gibi. Buraya bu yüzden çağırdım seni,

Ki sarayın kapıları dışında konuştuklarımızı yalnızca sen işitesin.

İsmene

Ne var? Kötü haberler verecek gibi görünüyorsun!

Antigone

Sandığım gibi. Kreon iki onursuzlaştırmak için kardeşimizden birini

Onurlu bir törenle gömüyor yalnızca ötekini.

Etokles'i, diyorlar, ayinler yaparak törelere uygun bir yolda toprağa verirken,
Benzer olarak ölen Polineikes'i ise söylendiğine göre gömmeden bırakacak.
Ne de yasının tutulmasına izin verecek.
Ardından hiç gözyaşı dökülmeden, hiçbir gömüt dikilmeden, kurda kuşa bırakılacak.
Kreon'un haberlerinin anlamı bu senin için ve benim için — evet benim için;
Ve şimdi bilmeyenlere açıkça duyurabilmek için buyruğu, kendisi geliyor buraya.
Sorunu hafife alıp boyuneğmeyen olursa, taşlanarak öldürülecek kent duvarlarının önünde.
Şimdi biliyorsun, ve çok geçmeden tanıtlayacaksın soylu bir kandan gelip gelmediğini.

İsmene

Sevgili kardeşim — durum buysa, onu değiştirmek için birşeyler yapabilir miyim?

Antigone

Yapabilirsin. Tehlikeyi ve çileyi paylaşmak ister misin?

İsmene

Tehlike mi? Ne demek istiyorsun?

Antigone

Ölüyü kaldırmak için bu ele yardım edecek misin?

İsmene

Ne. Onu gömecek ve yasağı mı çiğneyeceksin?

Antigone

Polineikes benim kardeşimdi, ve senin de, üstelik olmamasını istesen de.
Ama onu hiç terketmeyeceğim ben!

İsmene

Ah! Kreon'un yüzüne meydan okumak mı?

Antigone

Benim olanı benden koparmaya hakkı yok!

İsmene

Şavaşmak için yaratılmamış kadınlar erkeklerle.
Yazık ki güç haktır.
Ve bu yüzden böyle şeylere ve daha kötülerine boyun eğeriz.

Antigone

Git, dilediğini yap! Ben onu gömmeye gidiyorum.
Bu uğurda ölmek ne tatlı. Sevdiği tarafından sevilen biri olarak kalacağım.
Suçumda suçsuz kalacağım, ölene bağlılığım yaşayana bağlılığımdan daha büyük.

Sonsuza dek orada kalacağım.

Git öyleyse, ve tanrıların onur uğruna koydukları yasaları onursuzlaştır.

İsmene

Biliyorsun yapmam bunu. Yalnızca savaşamayacak denli zayıfım Devletle.

Antigone

Bildir özürlerini. Ben gidiyorum sevdiğim kardeşimin üzerine toprak dökmeye.

İsmene

Zavallı kız. Şimdi senin için korkuyorum.

Antigone

Korkma benim için. Ama kendin için endişelen

İsmene

Hiç olmazsa ne yaptığını söyleme kimseye.

Gizli tut onu ve ben de gizli tutayım.

Antigone

Oh, anlat onu, haykır dünyaya.

Onu söylemenden çok daha fazla nefret edeceğim sessizliğinden.

İsmene

Yürek ürpertici işler için ateşten bir yüreğin var.

Antigone

En çok hoşnut etmek zorunda olduğumu hoşnut etmem gerektiğini biliyorum.

İsmene

Doğru, eğer yapabilirsen. Ama

Antigone

Öyleyse başaramayacağım, ama daha önce durmayacağım.

İsmene

Böylesine umutsuz bir işe kalkışma.

Antigone

Böyle konuşursan, senden nefret edeceğim, ve ölüler de haklı olarak nefret edecekler.

Söyle deli olduğumu, ve bırak beni deli gibi tehlikeyi göze almaya.

Soysuz bir ölümden daha korkuncu gelmesin başıma.

İsmene

Git öyleyse, eğer gitmek zorundaysan. Ama şundan emin ol —

Yolculuğun budalaca olsa da, sevgilisin sevdiklerine gerçekten.

***

Kreon

Kenti uğruna silahı elde düşen Eteokles

Gömülecek görkemli bir törenle soylu bir ölümle ölenler arasına katılmak üzere.

Ama sürgünden dönen kardeşi Polineikes için,

Babalarının kentine, onun tanrılarının türbelerine karşı ateş soluyan

Ülkesinin kanına susamış, hepimizi köleliğe düşürmek isteyen o adam için

Buyruk çıkardım onu kimse gömmesin diye

Aslında ardından kimse yas tutmasın diye.

Bırakılmalı düştüğü yerde cesedi kurtlara ve kuşlara yem diye.

***

Nöbetçi

Şey — beden, biri az önce onu gömüp gitmiş.

Kreon

Ne demek istiyorsun? Kim bunu göze alabilmiş?

***

KORO

Yaratılış bir tansıktır.

Ve insan onun başyapıtı.

Güçtür ki fırtınalı Güney Rüzgarının önüne katılıp

Gürüldeyen köpük köpük dalgaların arasından kendine yol açar.

Ve sürer sabanını Yeryüzü üzerinde,

Tüketir tanrıların bu en yaşlısını, ölümsüz olanı, tükenmez olanı.

Çatısı vardır Gökyüzüne karşı,

Kırağının oklarına, Yağmurun mızraklarına karşı.

Evet! Bulur her soruna bir çözüm,

Ama kaçınamadığı tek bir şey vardır — Ölüm.

***

Nöbetçi 1

Nasıl bir işarettir bu Tanrılardan —

Ruhum hayretten dona kaldı!

Nasıl yadsıyabilirim Antigone olduğunu o kızın?

Oh! Zavallı çocuk, talihsiz Ödipus'un kızı.

Ne demek bu? Kralın yasalarını mı çiğnedin?

Ve böyle aptalca birşeyi yaparken mi yakalandın?

Nöbetçi 2

İşte burada suçlu. Onu gömerken yakaladık bu kızı.

Ama Kreon nerede?

Kreon

Söyle bana, onu ilkin nerede ve nasıl buldun?

Nöbetçi

Kardeşini gömüyordu.

Kreon

Doğru mu?

Nöbetçi

Onu yasak cesedi gömerken bulduğumu söyledim. Açık değil mi?

***

Kreon

Sen — yüzü yere dönük olan — bu işi yaptığını kabul ediyor musun, yoksa yadsıyor musun onu?

Antigone

Kabul ediyorum. Yadsımıyorum.

Kreon

Gerçekten o yasayı çiğnemeyi göze mi aldın?

Antigone

Doğallıkla.

Çünkü buyruğu bana bildiren Zeus değildi.

Ve aşağıdaki insanlar için böyle yasalar buyurmaz Türe.

Ne de senin buyruklarının öylesine güçlü olduklarını,

Ve senin gibi bir ölümlünün

Göklerin yazılmamış ve yanılmaz Yasalarını çiğneyebileceğini düşündüm.

Çünkü yaşamları o yasaların bugünün ya da dünün değil ama tüm zamanlarındır,

Ve ötesindedir doğuşları insanın doğuşunun.

Kimsenin çatık kaşları korkutamasa da beni,

Verememem hesabını Tanrılara onları çiğnemenin.

Ölmeliyim — çok iyi biliyorum (nasıl bilmem bunu?)

Ama zamanımdan önce öleceksem eğer, bunu bir kazanç sayarım.

Çünkü biri benim gibi kötülüklerle kuşatılı yaşıyorsa,

Ölümde ne bulabilir kazançtan başka?

Var mı yaşamımdan başka istediğin başka birşey daha?

Kreon

Yok, aslında. Onu alırsam, tüm istediğimi almış olacağım.

Antigone

Niye gecikiyorsun öyleyse? Konuşmanda hoşuma giden hiçbirşey yok.

Ne de benimki seni hoşnut ediyor. Ama olması gerek.

Ve gene de nasıl kazanabilirdim daha büyüğünü onurun,

Kendi kardeşimi gömerek kazandığımdan?

Kreon

Görüşlerini buradaki Thebeslilerin paylaştıkları pek söylenemez.

Utanmıyor musun böyle insanlardan ayrı düşünmekten?

Antigone

Hayır. Bir kardeşe sevgide utanılacak birşey olamaz.

Kreon

Kreon. Karşıt davada ölen de bir kardeş değil miydi?

Antigone

Antigone. Aynı anneden ve aynı babadan bir kardeşti.

Kreon

Öyleyse niçin onun görüşünde suçlu olanı kayırıyorsun?

Antigone

Ölüler bu konuda seninle anlaşmayacaklar.

Kreon

Evet, eğer onu kötü olanla eşit görürsen.

Antigone

Ölen kardeşiydi, kölesi değil.

Kreon

Bu ülkeyi yakıp yıkarken.

Oysa öteki onun koruyucusu olarak düştü.

Antigone

Gene de Hades'in istemidir bu ayinler.

Kreon

Kreon. Ama haklı ve haksız eşit değerde olamazlar.

Antigone

Suça, kim bilir, bir erdem denebilir orada.

Kreon

Kreon. Ölüm bile nefreti sevgiye dönüştüremez.

Antigone

Doğam nefrete katılmak değil ama sevgiye katılmaktır.

[SÜRÜYOR]

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Ayrımcılık (ABD)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Ayrımcılık, ABD, 20'nci Yüzyıl

Birleşik Devletler'de köleliğin kaldırılmasından sonra özgürlüklerini yeni kazanmış olan Afrikalı Amerikalıların yeni tüzel konumlarını belirlemek için üç Anayasal iyileştirme yapıldı: On üçüncü iyileştirme köleliği kaldırdı, On dördüncüsü yurttaşlıklarını tanıdı ve On beşincisi oy hakkını güvence altına aldı.

Bu iyileştirmelere ve yürürlüğe koyulmalarını sağlayacak yurttaşlık hakları kararlarına karşın, 1873 ve 1883 arasında Yüksek Mahkeme Kongrenin geçiş sürecindeki işini aşağı yukarı boşa çıkaran bir dizi karar çıkardı. Birçokları tarafından ikinci sınıf yurttaşlar olarak görülen siyahlar yasa yoluyla ve kişisel davranışlar yoluyla hem Kuzey hem de Güney devletlerinde ulaşımda, yerleşim bölgelerinde, boş zamanları değerlendirme tesislerinde, hapishanelerde, silahlı kuvvetlerde ve okullarda beyazlardan ayırıldı. 1896'da Yüksek Mahkeme H.A. Plessy v. J.H. Ferguson konusunda ayrı ama eşit olanakların A.B.D. Anayasasının On dördüncü İyileştirmesini çiğnemediğini savunan kararı ile ırkların yasal olarak ayırılmasını onayladı.

1909'da başlamak üzere küçük bir eylemciler kümesi "National Association for the Advancement of Colored People" (NAACP) adlı bir birliği örgütledi ve kurdu. Amerikan yaşamından ırksal ayrımcılığı ve ayırılmayı ortadan kaldırmak için uzun bir savaşıma girişti. Yirminci yüzyılın ortalarında odak noktaları kamu-okullarındaki ayrımcılığa karşı yasal eylemlerdi. 1950'de Yüksek Mahkemede kazanılan iki önemli dava NAACP'yi Plessy ve "ayrı ama eşit" öğretisi üzerine doğrudan saldırıya götürdü. Link

1847 Virginia Ceza Yasasından:
" Köleler, [ya da] özgür negrolar ile birlikte ... onlara okuyup yazmayı öğretme amacıyla toplantı yapan her beyaz ... hapse atılma ... ve para cezası ile cezalandırılacaktır."

1847 Virginia Criminal Code:
"Any white person who shall assemble with slaves, [or] free negroes ... for the purpose of instructing them to read or write, ... shall be punished by confinement in the jail ... and by fine ..."

Bu yasa altında daha önce bir köle efendisi olan Margaret Douglas (Norfolk, Virginia) bir kilisenin

Pazar Okulunda "özgür siyah çocuklara" okuma ve yazma öğrettiği anlaşılınca tutuklandı, hapse atıldı ve para cezasına çarptırıldı. Savunmasında Mrs. Douglas köleliğin kaldırılmasından yana olmadığını ve Güney'in kurumlarını zayıflatma işine girişmediğini belirtti. Link

Protestocu Öğrenciler

Öğrenciler Okuldan Asker Eşliğinde Ayrılıyor

10 Eylül 1963, Birmingham, Alabama

West End Lisesinin dışında gösteri yapan öğrenciler bağırıp haykırırken bir Konfederasyon bayrağı sallıyorlar. Üç Birmingham okulu 9 Ekimde bütünleştirildi, ama West End bu türden uzun süren gösterilere sahne oldu.

9 Ekim 1957-Little Rock, Arizona

Merkez Lisesine giden dokuz Negro öğrenci Federal yönetime bağlanmış Arkansas Ulusal Muhafızlarının koruması altında okulu terkediyor. Öğrenciler bütünleştirilmiş sınıflarda eğitimin üçüncü haftasındayken bütünleşme tartışmaları gazete başlıklarında sürüyor.

Ayrımcılıktan Yana Yürüyüş

Ayrımcılığa Karşı Yürüyüş

25 Nisan 1965, Atlanta

Atlantalı ayrımcı Lester Maddox (ortada siyah elbiseli) karısı ile birlikte şemsiye ve Konfederasyon savaş bayrağı altında bir protesto yürüyüşünde. Maddox gösteri alanında toplanan 2000 kişiye seslendi.

1 Ekim 1962

Mississippi öğrencileri Bütünleşmeye karşı bir gece gösterisi yapıyor. Gösteri daha sonra bir ayaklanmaya dönüştü. Mississippi Üniversitesi, Oxford, ABD.

4 Mayıs 1963, Birmingham, Alabama

Ayrımcılığı Protesto Yürüyüşü. Birminghamlı gençlerin ayrımcılığı protesto yürüyüşleri atlı polisler ve polis köpekleri tarafından dağıtıldı.

Kant: Negro Aptallığının Transzendental Tanıtlaması

Immanuel Kant

‘‘Afrikalı Negroların doğal olarak ahmaklığın üzerine çıkan hiçbir duyguları yoktur. Bay Hume herkese bir Negronun yetenekli olduğunu gösterecek tek bir örnek vermeleri için meydan okur, ve ülkelerinden başka yerlere götürülen yüzbinlerce kara derili arasında birçoğunun, özgür bırakılmalarına karşın, gene de sanatta ya da bilimde ya da övgüye değer herhangi bir başka nitelikte büyük herhangi birşey sunduklarının görülmediğini ileri sürer. Bu iki insan ırkı arasındaki ayrım öylesine temeldir ki, ansal yetenekler açısından da renk açısından olduğu denli büyük görünür.’’
(Immanuel Kant, Beobachtungen, 253-4)

‘‘Rahip Labat karılarına karşı mağrur davranışından ötürü kınadığı bir Negro marangozdan şu yanıtı aldığını anlatır: ‘Siz beyazlar gerçekten aptalsınız, çünkü ilkin karılarınıza büyük ödünler verirsiniz, ve sonra sizi çıldırttıklarında yakınırsınız.’ Ve bunda belki de üzerinde düşünmeye değer birşey olabilir; ama, kısaca, bu herif tepeden tırnağa kapkaraydı — söylediklerinin aptalca olduğunun açık bir tanıtı.’’

(Beobachtungen, 254)

"Die Negers von Afrika haben von der Natur kein Gefühl, welches über das Läppische stiege. Herr Hume fordert jedermann auf, ein einziges Beispiel anzuführen, da ein Neger Talente gewiesen habe, und behauptet: daß unter den hunderttausenden von Schwarzen, die aus ihren Ländern anderwärts verführt werden, obgleich deren sehr viele auch in Freiheit gesetzt werden, dennoch nicht ein einziger jemals gefunden worden, der entweder in Kunst oder Wissenschaft, oder irgend einer andern rühmlichen Eigenschaft etwas Großes vorgestellt habe, obgleich unter den Weißen sich beständig welche aus dem niedrigsten Pöbel empor schwingen und durch vorzügliche Gaben in der Welt ein Ansehen erwerben. So wesentlich ist der Unterschied zwischen diesen zwei Menschengeschlechtern, und er scheint eben so groß in Ansehung der Gemüthsfähigkeiten, als der Farbe nach zu sein."

"Der Pater Labat meldet zwar, daß ein Negerzimmermann, dem er das hochmüthige Verfahren gegen seine Weiber vorgeworfen, geantwortet habe: Ihr Weiße seid rechte Narren, denn zuerst räumet ihr euren Weibern so viel ein, und hernach klagt ihr, wenn sie euch den Kopf toll machen; es ist auch, als wenn hierin so etwas wäre, was vielleicht verdiente in Überlegung gezogen zu werden, allein kurzum, dieser Kerl war vom Kopf bis auf die Füße ganz schwarz, ein deutlicher Beweis, daß das,was er sagte, dumm war."

Rosa Parks Otobüse biniyor. 21 Aralık 1956, Montgomery, Alabama

Yüksek Mahkeme 21 Aralık 1956'da kent içi otobüslerde ayrımcılığın yasadışı olduğunu bildirdikten sonra Rosa Parks Montgomery'de bir otobüsün önünde oturuyor. Parks 1 Aralık 1955'te Montgomery'de bir otobüste öndeki yerini vermeyi reddettiği için tutuklanmıştı. (Rosa Parks'ın parmak izleri alınıyor; The Library Congress; America's Library)

Akademieausgabe von Immanuel Kants Gesammelten Werken

Bände und Verknüpfungen zu den Inhaltsverzeichnissen

http://www.ikp.uni-bonn.de/kant/aa02/253.html

http://www.ikp.uni-bonn.de/kant/aa02/254.html

David Hume: "Ulusal Karakterler Üzerine"

David Hume: "Of National Characters" (1742)

David Hume

‘‘Negroların ve genel olarak tüm insan türlerinin (çünkü dört ya da beş ayrı tür vardır) doğal olarak beyazlardan aşağı olduklarından kuşku duyma eğilimindeyim. Hiçbir zaman beyazdan başka herhangi bir tende uygar bir ulus olmamış, ne de giderek eylemde ya da kuramsal düşüncede seçkin herhangi bir birey olmuştur. Aralarında hiçbir becerikli üretici yoktur, hiçbir sanat ve hiçbir bilim yoktur. Öte yandan, beyazların en kaba ve en barbar olanları bile, örneğin eski GERMENLER, şimdiki TATARLAR, henüz yiğitliklerinde, hükümet biçimlerinde ya da başka herhangi bir tikel özellikle seçkin birşey taşırlar. Eğer doğa bu insan soyları arasında kökensel bir ayrım yapmamış olsaydı, böyle biçimdeş ve değişmez ayrımlar yüzyıllar ve çağlar boyunca yer alamazdı. Sömürgelerimizin sözünü etmesek bile, tüm Avrupa’ya dağılmış Negro köleler vardır ki aralarından hiç biri hiçbir zaman herhangi bir beceri belirtisi göstermemiştir, gerçi aramızdaki eğitimsiz aşağı insanlar işe koyulup kendilerini herhangi bir meslekte sivriltecek olsalar bile. Aslında JAMAİKA’da bir negrodan yetenekli ve bilgili bir insan olarak söz ederler; ama kendisine çok yetersiz

başarılarından ötürü hayranlık duyuluyor olabilir, tıpkı birkaç sözcüğü açıkça konuşan bir papağan gibi.”

"I am apt to suspect the negroes and in general all other species of men (for there are four or five different kinds) to be naturally inferior to the whites. There never was a civilized nation of any other complexion than white, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences. On the other hand, the most rude and barbarous of the whites, such as the ancient GERMANS, the present TARTARS, have still something eminent about them in their valour, form of government, or some other particular. Such a uniform and constant differences could not happen in so many countries and ages, if nature had not made an original distinction betwixt these breeds of men. Not to mention our colonies, there are Negroe slaves dispersed all over Europe, of which none ever discovered any symptoms of ingenuity, tho' low people, without education, will start up amonst us, and distinguish themselves in every profession. In JAMAICA indeed they talk of one negroe as a man of parts and learning; but 'tis likely he is admired for very slender accomplishments like a parrot, who speaks a few words plainly.

Aynı dipnotun bir tür sansürlenmiş bir başka biçimi (aşağıda 3 Nolu gönderme)::

10. I am apt to suspect the negroes to be naturally inferior to the whites. There scarcely ever was a civilized nation of that complexion, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences. On the other hand, the most rude and barbarous of the whites, such as the ancient GERMANS, the present TARTARS, have still something eminent about them, in their valour, form of government, or some other particular. Such a uniform and constant difference could not happen, in so many countries and ages, if nature had not made an original distinction between these breeds of men. Not to mention our colonies, there are NEGROE slaves dispersed all over EUROPE, of whom none ever discovered any symptoms of ingenuity; though low people, without education, will start up amongst us, and distinguish themselves in every profession. In JAMAICA, indeed, they talk of one negroe as a man of parts and learning; but it is likely he is admired for slender accomplishments, like a parrot, who speaks a few words plainly.i

1) Hume'un metni:

http://www.engl.virginia.edu/enec981/dictionary/03humeK1.html

2) (Wikipedia, aynı alıntı:

http://en.wikipedia.org/wiki/David_Hume (Sayfada bkz. "Human species")

3) Yazının bütünü

http://www.econlib.org/LIBRARY/LFBooks/Hume/hmMPL21.html

Hume'un iyi saklanmış metnine ulaşmak için son bağlantıda dipnot 10'un tıklanması gerekiyor.
First Published: Part I: 1742. Part II (Political Discourses): 1752. Combined: 1777

_David Hume

1 Temmuz 1964

Korkuya kapılmış iki Amerikalı kız polisten kaçıyor. Brooklyn, Bedford-Stuyvesant mahallesi.

Bertrand Russell

Martin Luther King

Bertrand Russell

"Sometimes, in moments of horror, I have been tempted to doubt whether there is any reason to wish that such a creature as man should continue to exist."

Marriage and Morals (1929):

"In extreme cases there can be little doubt of the superiority of one race to another.... It seems on the whole fair to regard negroes as on the average inferior to white men, although for work in the tropics they are indispensable, so that their extermination (apart from questions of humanity) would be highly undesirable" :: "Aşırı durumlarda bir ırkın bir başkasına üstünlüğünden çok az kuşku olabilir. ... Bütününde negroları ortalama olarak beyaz insanların altında görmek doğru görünür, üstelik tropiklerde çalışmak için vazgeçilmez olsalar da, öyle ki yokedilmeleri (insanlık sorularından ayrı olarak, hiç de istenebilir olmayacaktır." (Bu pasaj Ray Monk tarafından da aktarılır, 'Bertrand Russell 1921-70: The Ghost of Madness'; kitap Russell'ın son yaşamöykülerinden biridir.)

Russell kitabın daha sonraki yayımlarında "It seems on the whole fair to ..."sözlerini "There is no reason to ..." olarak değiştirdi. Ama "women are on the average stupider than men" için herhangi bir değişikliğe gitmedi.

Russell daha sonra da ırkçılık karşıtı görüşlerini korudu (New Hopes for a Changing World,1951):

"It is sometimes maintained that racial mixture is biologically undesirable. There is no evidence whatever for this view. Nor is there, apparently, any reason to think that Negroes are congenitally less intelligent than white people, but as to that it will be difficult to judge until they have equal scope and equally good social conditions" :: "Kimi zaman ırksal karışımın biyolojik olarak istenmeyen birşey olduğu ileri sürülür. Bu görüş için hiçbir kanıt yoktur. Ne de görünürde Negroların doğuştan beyaz insanlardan daha az akıllı olduklarını düşünmek için herhangi bir neden vardır, ama bunu eşit alanları ve eşit ölçüde iyi toplumsal koşulları oluncaya dek yargılamak güç olacaktır."

"Bertrand Russell would not have wished to be called a saint of any description; but he was a great and good man."

— A.J. Ayer, Bertrand Russell, NY: Viking Press, 1972.

1) Russell alıntısı için bkz.:http://www.biblio.com/authors/668/Bertrand_Russell_Biography.html

2) Wikipedia, aynı alıntı: http://en.wikipedia.org/wiki/Bertrand_Russell

3) Büyük matematikçi Russell Uzayın altı boyutu üzerine görüşleri için burayı tıklayabilirsiniz.

Nisan 1963, Birmingham, Alabama

Russell'ın tropiklerde iş başında görmeyi yeğlediği Martin Luther King Alabama'da otobüs ve restoranlardaki ayrımcılığa karşı yürüyüşler için bir basın toplantısında gazetecilerle konuşuyor.

Irkçı Çehreler

Alabama'da Üniversiteye Kaydolan İlk Zenci Öğrenci

Eylül 1963, Montgomery Alabama

Bir grup genç kız Montgomery'deki okullarının önünde ayrımcılığın kaldırılmasına karşı sövgüler yağdırıyor. Yüksek Mahkeme 1963'te kente okullarındaki ayrımcılığı kaldırma buyruğunu verdi.

1963, Tuscaloosa, Alabama

Alabama'da kayıt yaptıran ilk zenci öğrenci. Vivian Malone Alabama Üniversitesinde dersleri için kayıt yaptırmaya giderken Vali George Wallace Malone'un okula katılmasının önüne geçmek için kayıt merkezinin kapılarını engelledi. Vivian Malone Alabama Üniversitesinde derslere kaydolmak için Foster Auditorium'a giriyor (Kaynak).

John Locke ve Carolina için yazdığı Anayasa

"Madde 110. Hangi görüşten ya da dinden olursa olsun Carolina'lı her özgür insanın negro köleleri üzerinde saltık gücü ve yetkesi olacaktır."

The Fundamental Constitutions of Carolina

(March 1, 1669)

John Locke

John Locke

One hundred and nine. No person whatsover shall disturb, molest, or persecute another for his speculative opinions in religion, or his way of worship.

One hundred and ten. Every freeman of Carolina shall have absolute power and authority over his negro slaves, of what opinion or religion soever.

One hundred and eleven. No cause, whether civil or criminal, of any freeman, shall be tried in any court of judicature, without a jury of his peers.

John Locke'un yazdığı Anayasa metni Avalon Project arşivinde bulunuyor:

http://www.yale.edu/lawweb/avalon/states/nc05.htm

This form of government was framed by John Locke author of the Essay on the Human Understanding and amended by the Earl of Shaftesbury previously known as Anthony Ashley Cooper. It was only partially put into operation, and it was abrogated by the lords proprietors in April, 1693.

15 Kasım 1960, New Orleans, Louisiana

William Franz İlk Okulunda kadınlar üç zenci küçük ikinci gün okulda sınıflarına girerken okullarda ayrımcılığın kalkışına karşı bir protesto sırasında polis memurlarına bağırıyorlar. Taşıdıkları pankartlarda şöyle şeyler bulunuyor: "Noel İçin İstediğim Yalnızca Beyaz Temiz Bir Okul," ve "Ayrımcılığı Kurtarmak İçin Oy Verin."

Eylül 1962, Montgomery, Alabama

Beyaz gençler Okulda Bütünleşmeyi protesto ediyorlar. Siyah öğrenciler kabul edildikten sonra bir beyaz öğrenciler kalabalığı Montgomery'deki liselerinin dışındaki gösteride yetişkin ırkçıların da katılması ile Konfederasyon bayrakları sallıyorlar.

Ayrımcılık, ABD, 20'nci Yüzyıl

Irkçılık Homo sapiensin ırkları arasında yalnızca doğal değil, ama tinsel ayrımlar olduğunu ileri sürer. İnsan ırklarının varlığı bir olgudur. Ama tümü de Homo sapiens türü içine düşerler, ve tümü de düşünen, bilen, us ile donatılı varlıklardır. Bu saltık yetiyi taşımada birdirler, eşittirler, özdeştirler. Ama yetilerin açınımında ve gelişiminde türlülük vardır ve Tinin gelişimi tarihin değişik çağlarında ve dünyanın değişik bölgelerinde ayrımlar gösterir. Bu ayrımlar kültüreldir, türsel değil.

Homo sapiens ortaya ilk çıktığı günden bu güne Homo sapienstir. Kendi içinde evrime uğramamıştır.

Bir Tür kendi içinde türsel ayrımlar taşımadığı için Türdür. Ya da, Tür evrim geçirmediği sürece Türdür ve evrimlenirse başka bir Tür olur. (Homo sapiensin entellektüel sonsuzluğu ve bedensel olarak Biçim sonsuzluğu üzerine bkz. İnsan Doğası).

İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir. Doğal yanı nedeniyle köleleştirilebilir, Tinsel yanı nedeniyle değil, çünkü Tin İstenci kapsar ve İstenç Köleliği kabul edemez, Köleliği isteyemez. Kölelik istencin, dolayısıyla insan özünün yadsınmasıdır. Bu yüzden Kölelik kurumu kendini ancak İnsan doğasını yadsıyarak aklayabilir. Antik dünyada kölelik ırk temeli üzerine dayanmıyordu. Irkçılık insanın özgür olduğunun bilincinin doğduğu bir evrede insanı insana köle yapmanın aklanması için zorunludur.

9 Ekim 1956, Morningside, Forth Worth, Texas

Beyazların yaşadığı bir bölgede Kilise binasının bir Negro topluluğuna satılması üzerine Morningside'da yaşayan beyazlar Negro ailelerin bölgeye taşınacakları korkusunu dile getiriyorlar.

Tür ve Irk

Arkansas Ulusal Muhafızları

4 Eylül 1957, Little Rock, Arkansas

Sözde beyazlar ve siyahlar arasındaki çatışmaları önlemek için Vali tarafından çağrılan Arkansas Ulusal Muhafızları Elizabeth Eckford'un Liseye girmesini engelliyorlar. Ulusal Muhafızlar toplam sekiz zenci öğrencinin Liseye girmesini engellediler ve bunu bir Federal Yargıcın kararını dinlemeyerek yaptılar. Yirmi gün sonra Başkan Eisenhower okulların bütünleşmesini sağlamak için ABD Ordusunu gönderdi.

Yasaların Bilinmesi

4 Aralık 1956

Okullarda ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına bağlı bir şiddet dönemi sırasında bir zenci öğrenicinin bir beyaz öğrenciler kalabalığı içinden yürüyüşü. (Büyük boy; kaynak: The Library of Congress; PPOC.)

Linkler

AFRICAN-AMERICANS IN THE TWENTIETH CENTURY

Irkçılık, Kölecilik

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Aziz Yardımlı / Postmodern Sorunlar: 'Büyük Anlatı' Anlatısı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

> *Postmodern bakış açısının kavramsal açınımı Usu yadsımanın vargılarını çıkarsamaktan oluşur. Onu anlamanın yolu diyalektiği reddederek analitik düşünceye geri düşmek ve soyutlamacı anlağın tek-yanlı çıkarsamalarını üretmektir. Örneğin Türlülük-Özdeşlik ya da Bir-Çok diyalektiğini çözmek, ya da analitik Türlülüğü (ya da Ayrımı, Çoğulluğu) kendi için doğrulamak, ya da Özdeşliği (ya da Birliği) ona yadsımak gibi. Bu analiz yönteminde mantıksal zorunluk bir yana atılır ve karşıtlığın hangi ucunun yeğleneceğini ruhbilimsel keyfilik belirler.*
>
> *Postmodern bakış açısı Büyük Anlatı dediği kurtarıcı ideolojinin geçersiz olduğunu ileri sürer. Gerçekten de özgür bireyler kurtulma gereksiniminde değildirler ve sözde kurtarıcı ideoloji Yurttaş Toplumunu*

tanımayan bir despotik kalıntıdır. Ama usdışı postmodernizmin kendisi de ussal Yurttaş Toplumunu reddeder ve arkaik kültürlerin heterojen bir birlikteliğini doğrulamaktan öteye geçemez.

İdeolojinin ayırdedici yanı Yurttaş Toplumunu, evrensel-ussal İstenci reddetmesidir. İdeoloji Devletin özselliği olan Yurttaşlık İlkesi üzerinde değil ama, tam tersine onunla çelişen ilkeler üzerinde kurgulanan bir politik programdır -- örneğin ırk ilkesi, ortaklaşa mülkiyet ilkesi, kapital, ulus, etnik küme ilkeleri vb. gibi. Postmodernizmin elinde bir Yasa Kitabı vardır. Ama bu Yasa Kitabı değildir. Çünkü görelidir. Evrensel olması saltık olması ile, tüm yurttaşlar için eşit olarak geçerli olması ile birdir. Postmodern uslamlamaları anlamak için onları düzeltmemek zorundayız.

Postmodern bakış açısı genel olarak kurtarıcı Büyük Anlatı dediği şeye karşıtçılığında görünürde ideoloji ile karşıtlık içine girer. Ama modern Yurttaş kurtarılma ve böylece herhangi bir ideoloji gereksiniminde olmaması ölçüsünde postmodern önlem gereksizdir. Kurtarıcı olması gereken Büyük Anlatı ya da İdeoloji modern Yurttaş için çoktandır antikadır. Gerçekte, ideoloji pre-moderndir, çünkü İdeolojinin istemi genel ussal İstencin bütünsel silinişidir.

Ama postmodern bakış açısı ideolojiyi reddetmekten daha çoğunu yapar. Postmodern bakış açısının özgül yanı Kavramı, Usu, Logosu yadsıma eğilimini sonuçlarına doğru ilk kez tam olarak götürme girişiminde yatar. Bu nedenle postmodern kuramcılık için Nietzsche'nin ve Heidegger'in Usu yadsıyan bakış açıları özellikle esinlendiricidir. Ama Postmodernizm bu yadsımanın sonuçlarını yine o yadsınan Usun kendisine dayanarak çıkarsar. Postmodern bakış açısının bütün ciddiyeti bu paradoks tarafından belirlenir.

Özgürlüğün ussal ya da us olması ölçüsünde, postmodern göreli bakış açısı için Özgürlük Kavramı değil, ama Özgürlük tasarımı geçerlidir, ve bu tasarımı dilediği gevşeklik içinde kullanabilir. Özgürlük ussal öz-belirlenim iken, postmodern bakış açısı Özgürlüğü keyfilik olarak, belirlenimsizlik olarak almak zorundadır. Bunun bir sonucu postmodern öğretinin, tıpkı ideolojinin kendisi gibi, ancak gerçek Özgürlük bilincinin bulunmadığı bilinç kesitlerinde doğmasının ve yayılmasının olanaklı olmasıdır. Ve durum gerçekten de böyledir: Postmodern öğreti Batının Usu reddeden nihilist bilinç alanlarında serpilir, ve Doğunun entellektüel varoşlarında, henüz bilgi ile, düşünce ile, felsefe ile tanışmamış köle bilinç alanlarında öykünülür.

PM'nin yaratıcıları genel olarak sol ve sağ ideolojilerin sözcüleriydiler. Aralarında eski Marxistler gibi eski Naziler de bulunuyordu. Geliştirdikleri şey yalnızca bir zamanlar bağlılık duydukları Büyük Anlatının yenilgisini Usun yenilgisi olarak formüle etmeye çabalayan grotesk bir söylemdi.

İnsan Gerçeğini toplumda aramak toplumun Tinin sonluluk alanı olması ölçüsünde mantıksal olarak Nihilizme götürür. Modern Tin alanı salt oluş süreci olma karakterinden ötürü sağlam hiçbirşeye izin vermeyen bir geçicilik tablosu sergiler. Postmodernizm Usu reddedişinde modernleşme sürecinde neyin ussal olduğunu göremediği düzeye dek onda yalnızca türlülüğü, ayrımı, parçalılığı vb. görür.

Postmodern bilinç "büyük anlatıların," genel olarak "ideoloji"nin geçersiz olduğunu anlamıştır. Ama postmodern tutum Yurttaş Toplumu kavramında yatan bir gerçek ile yüzleşmenin irrasyonalizme özgü bir yoluna döner. Yurttaş kavramı kurtarılma gereksiniminde olmayan, köle ya da serf olmayan, kendini kurtarmış, özgürlüğünün bilincine varmış, özgürlüğünü ve onda politik 'kendi'sini keşfetmeye başlamış bireyselliği anlatır. Ve henüz Kavramının tüm imlemlerinin bilincinden uzak olsa da, bu bireysellik modern varoluşunda kendini sürekli olarak yeni biçimlere doğru uyarlamakta, durup dinlenmeden değişmektedir. Ama postmodern bilinç bu olguyu, İstenç olan şeyin gizilliğini kavradığı için değil, gerçekte İstenç, Özgürlük, Us, Değer, Onur gibi belirlenimlerin

olmadığını düşündüğü için kurtuluştan vazgeçen bilinçtir. Kendisi bir artığı olduğu ideolojiyi bilincinden silebilmiş değildir, onun terimlerinde ve ona bir tepki olarak düşünmeyi sürdürür. İdeolojiyi ussal olarak, Us olarak gördüğü için, ideolojiyi yadsımanın ancak usu yadsımakla olanaklı olabileceği görüşündedir. Ama Usunu ancak Usu yoluyla yadsıyabileceğini bildiği düzeye dek (örneğin Derrida'nın bile anlayabildiği gibi) kendi içinde bir bölünme, kendi kendisinden vazgeçmedir.

Postmodern 'durum' olarak düşünülen şey Yurttaş Toplumunun kesintisiz değişimi ile ilgisiz olan ve liberalist ya da kapitalist olduğu ileri sürülen 'durum'un kendisinden başkası değildir.

Postmodern bilinç insanlığın elinden bu kadarının geldiğini, felsefenin bir moron gevezeliği olduğunu ileri sürer. Bu bakış açısı için bütün bir Tarih bir hırs 'durumu'ndan başka birşeye varmaz. Tarih Usun kendisinden başka her itkinin, dürtünün at koşturduğu bir kaos bölgesidir. Ereksel bir süreç, ilerleme, gelişme gibi kavramlar tümü de Usu gerektirirler. Ama postmodern nihilizm için Us bir yanılsama, bir uydurmadır. Ya da, Heidegger'in keşfettiğini sandığı gibi, salt bir Söylem, salt bir Konuşmadır — ve üstelik boştur. Bunun tanıtı mı? Örneğin Derrida felsefe dediği metinlerde kendi bilincinde kurduğu yapısızlıklardan başka birşey görebilir miydi? Martin Heidegger Usun boşalttığı yerin ne tür bir Abbau tarafından doldurulabileceğini çok daha önce görenlerden biriydi.

Martin Heidgger ve Nazizm

...

Eylül, 1937, Nazi Partisi Toplantısı, Zeppelin Alanı, Nuremberg. Hitler'in resmi mimarı Albert Speer bir Sembolik Işık Katedrali yaratmak için dikey arama ışıklarını kullandı.

"Bu arada bir devrime tanık olduk. Devlet kendini dönüştürmüştür. Bu devrim devletin ya da politik bir partinin bağrında önceden-varolan bir gücün ortaya çıkışı değildi. Ulusal-Toplumcu devrim, tersine, Alman varoluşunun köktenci dönüşümü demektir. ... Führer'in kendi sözlerine göre, devrim tamamlanmıştır ve evrime yer açmaktadır" :: "Meanwhile we have witnessed a revolution. The state has transformed itself. This revolution was not the advent of a power pre-existing in the bosom of the state or of a political party. The national-socialist Revolution means rather the radical transformation of German existence." Martin Heidegger.

Postmodern bilincin ötesinde ve üstünde, Yurttaş Toplumu katılaşmış ve yerleşmiş bir yapı olmaktan çok bir süreç olarak, modernleşme süreci olarak, kesintisiz bir değişim süreci olarak henüz işinin ortasındadır. Bir "durum" olmaktan bütünüyle uzak, pekala bir "durumsuzluk" olarak görülebilir. Yurttaşın İstenci onun toplumsal varoluş biçimini belirleyen ve özsel olarak salt kendisi tarafından belirlenen, üstünde ve ötesinde daha öte bir güç olmayan saltık erktir. Anamalcılık denilen şey yalnızca o izin verdiği için, kazanç hırsını onun kendisi kendi içinde beslediği ve kendisi henüz kapitalist dürtüyü paylaştığı düzeye dek etkili olabilir. Bu durum yalnızca ve yalnızca sürecin bir süreç olmasından kaynaklanan kaçınılmaz bir aşamadır, ve bu düzeye dek yalnızca bir geçicilik, akışkanlık durumudur. Ama realitenin en sonunda Yurttaşın kendi Kavramının belirlenimini izlemek zorunda olduğu düzeye dek, modern Yurttaşın bir insan olarak gerçek belirleniminin, İstencinin bilincine varması, kendini sorgusuzca ait olduğunu sandığı kültürel biçime uyarlamak zorunda olmadığını anlaması, bu biçimin onun gerçek özgürlüğü ve değeri ile bağdaşmadığının bilincine varması — bu bilinç onun Realitesinin de değişmesi, özgürleşmesidir.

HEIDEGGER NEFRETİ

Heidegger insanı bir "Dasein" olarak, "oradaki-Varlık" olarak gördü. İnsanın saltık, evrensel, ussal

bir varoluşu yoktu ve yalnızca sonsuza dek göreli kültürellik içine tutsak olmuş bir hiçlikti. Yalnızca "orada," yalnızca kültürünün içinde varolabilirdi. Orada biçimleniyordu, çünkü oraya atılmıştı ("geworfen"), ve yazgısı üzerinde bir denetimi yoktu. Bütün bu tür çıkarsamalar (ki Heidegger mantıksal çıkarsama yapmadığına inanıyordu) Usu (Logos) Söylem (Reden) yapmanın mantıksal vargılarıydılar. Bu bakış açısından, insan anlamsız bir varlıktı. Her bir birey kendi kültürü içine fırlatılmıştı ve bir evrensel Us olmadığına göre, bu yazgı sonsuza dek böyle olacaktı. Bireyin insanlık ile hiçbir bağı yoktu. Heidegger insanlığın bu kaçınılmaz görelilik durumunda Nazizmi gerçek Varlık olarak selamlamada bir sorun görmedi.

Heidegger and Nazism; Foto di Heidegger;

Heidegger

Jung 28 Şubat 1943 tarihli bir mektupta Heidegger üzerine Arnold Künzli'ye şunları yazar (Kaufmann, İnsanı Anlamak II, s. 148, İdea Yayınevi, 2009, II. Baskı.):

"Heidegger onlarla [bilinçsiz öznel önyargılar] diken diken olmuştur, şişirilmiş bir dilin arkasına boş yere gizlenmeye çalışmaktadır. ... Yalnızca ruhsağaltım üzerine bir seminere katıl, bu dilin nerelerde de işitilebileceğini öğrenceksin. ...

"Heidegger'in modus philosophandisi [felsefecilik yolu] baştan sona sinircelidir, ve en sonunda ruhsal yamukluğunda [twistedness] köklenir. Uzaktan ya da yakından akrabaları tımarhanelerde oturur, felsefi bir öfke üzerine kimileri hastalar olarak, kimileri de ruhsağaltımcılar olarak. Tüm yanlışlarına karşın on dokuzuncu yüzyıl Heidegger'in onun son temsilcisi olarak sayılmasından daha iyisini hak eder. Dahası, bu bütün entellektüel sapıklık ulusal bir Alman sorunudur. ... Tüm eleştirel çözümlemesine karşın felsefe henüz psikopatlarının kökünü kazımayı başaramadı. Psikiyatrik tanıyı niçin koyarız? O dırdırcı, o Kierkegaard da bu bölüme aittir. Felsefe henüz insanlar tarafından yapıldığını … ve korkutucu bir düzeye dek onların ruhsal yapılarına bağımlı olduğunu öğrenmek zorundadır. Geleceğin eleştirel felsefesinde "Felsefenin Psikopatolojisi" üzerine bir bölüm olacaktır. Hegel küstahlık ve kendini beğenmişlik ile patlamaya uygundur, Nietzsche'nin çiğnenmiş cinselliği damla damla akar, vb. Düşünme olarak düşünme yoktur; düşünme olarak düşünme kimi zaman tüm bilinçsiz şeytanların bir lazımlığıdır. ... Sık sık neyin düşünüldüğü onu kimin düşündüğünden daha az önemlidir. Ama bu özenle gözardı edilir. Sinirce her felsefeciyi çürütür, çünkü felsefeci kendisi ile geçimsizdir. Böyle durumlarda felsefe birinin kendi güvensizliğine karşı dizgeselleştirilmiş kavgadan başka birşey değildir [! nichts als].

"Bu sövgüleri bağışlayın! Bunlar benim hijyenik eğilimlerimden doğuyorlar, çünkü birçok genç kafaya Heidegger'in bulaştığını görmekten nefret ediyorum."

Kaufmann'ın Jung alıntısında hiç kuşkusuz Jung'un bir düzeye dek kendi için de konuştuğunu görebiliriz. Sözlerinin sinirceli olduklarını duyumsamamak güçtür.

Derrida

'Doğru yorum diye birşey yoktur.'

Postmodern tüzeciler evrensel olarak geçerli ilkelerin ve
nesnel yasal uslamlamanın varlığını yadsırlar.
Hiç kuşkusuz 'doğru yorum' diye birşey yoktur. Ve Postmodernizmin kendisi baştan sona yorum olduğunu kabul eder.

–

"Yapmaya çalıştığım şey Heidegger'in sorularının açışı olmaksızın olanaklı olmazdı. ... Ama Heidegger'in düşüncesine bu borca karşın, ya da daha doğrusu bu borçtan ötürü, Heidegger'in metninde ... metafiziğe ya da onun onto-theoloji dediği şeye ait olmanın belirtilerini saptamaya çalışırım."

"What I have attempted to do would not have been possible without the opening of Heidegger's questions ... But despite this debt to Heidegger's thought, or rather because of it, I attempt to locate in Heidegger's text ... the signs of belonging to metaphysics, or to what he calls onto-theology." (Derrida, Positions, pp. 9-10)

Derrida Usa karşı entellektüel bir savaş yürüttü.

Derrida'nın "Metnin dışında hiçbirşey yoktur" sözleri hiç kuşkusuz "idealizm" sınıfına koyulabilecek bir ton taşırlar. Benzer olarak, Kant "anlak-kategorileri dışında yalnızca kendinde-şeyler" vardır diyordu. İnsan düşüncesi realitesini belirler, çünkü onu kendi belirlenimleri ile kurar, ve ancak bilgisiz bir budala bu kurgulamanın özdeksel dünyanın yaratılması gibi birşey olduğunu düşünebilir. İnsanın bilincinde ürettiği realitenin her bir belirlenimi onun öznelliğine ait birşey, bir duygu, bir duyu, bir kategoridir. Platon realitenin ideaların bir eşlemi, ve ideaların aynı zamanda Nousun da düşünceleri olduğunu düşünüyordu. Bu nesnel idealizmdi, ve sorun öznel ideaların realite ile örtüşmelerinin düzeyini ilgilendiriyordu. Kant herhangi bir tanıtlama ile değil ama yalnızca dikbaşlılığının gücü ile kendilerinde-şeyler dediği kategorilerin nesnelliği üzerinde diretti.

Derrida tüm realiteyi, varolduğunu düşündüğü biricik tözselliği "Metin" olarak saptadı. Yeni bir özgünlük doğuncaya dek bu artık günün modasıydı. Kimilerinin Metnin yerine Ekranın geçmesi gerektiğini ileri sürmeleri durumu fazla değiştirmedi. Ona göre insan bilincinin tüm öznel içeriğini Metinden türetiyordu. Derrida'nın anlamadığı ve göremediği şey Metnin kendisinin onun tarafından belirlenen ustan, o düşünme yetisinden, Logostan doğması gibi yalın bir olguydu. Derrida her dikkafalı gibi paradoksları görmezden gelmeyi, kendi yalanına inanmayı başardı. Budalalığın gözüpek bir yolda ileri sürülmesi sık sık derin bir bilgelik izlenimi yaratır. Ve batı Akademik dünyasının önemli bir bölümü bu fantezide yeni bir derinlik görerek bir kez daha karanlık metafiziksel sulara daldı. Bu metafiziği yaparken ironik olarak metafiziğe saldırdığı inancı içindeydi.

> *Nihilist ve pozitivist felsefeler bilgisayar programlarındaki viruslar gibidir, olumsuz bir yararları vardır, ve dizgenin açıklarını görmemizi sağlarlar. Tıpkı virusların bilgisayar ortamı ile aynı kodları kullanmaları gibi, bunlar da evrenselleri, kavramları, tasımları kullanırlar ve düşünce işlemlerimiz üzerinde düşüncenin kendi mantığını bozan etkilerde bulunurlar. Pekçok bireysel bilinçte tam bir bozulma yaparlar çünkü bu bilinçlerin kavramsal boşlukları vardır, onlara sunulan düzmece uslamlamaları sınayacak ölçüt ve yetkinlikleri olmadığı için bunları kendi uslamlamalarının dokusuna katarlar. Aradaki biricik ayrım bireysel bilincin dışarıdan aldığı ödünç bir savunmanın anti-virus programlarının tarzında etkili olmamasıdır. Yapılması gereken şey bu virusları karantinaya almak, onları unutmak değil ama her zaman anımsamaktır. Bunun için gerekli programları üretebilme, kendi anti-virusunu kendi üretme yetkinliğini kazanmak zorunludur.*

‘Batı Felsefesi’ Nedir?

Avrupa'da felsefe bütününde değil ama yalnızca bir boyutunda Platonik geleneği izledi. Bu yüzden sık sık yapıldığı gibi Batı felsefesini klasik felsefe temeline bağlı bir felsefe olarak görmek saçmadır. Modern dönemin başında Descartes ile bir kez daha başlayan klasik-rasyonalist çizgi Spinoza ve

Leibniz ile önemini kabul ettirdikten sonra Hegel'in felsefesinde tanıdığımız modern dizgesel biçimini kazandı. Ama modern Avrupa felsefeciliği yalnızca bu rasyonalist çizgiden daha çoğudur. İngiliz Görgücülüğü tam olarak bu rasyonalizmi hedef alan karşıt bir çizginin başlangıç noktasını oluşturur. Batı Tinini Klasik Tinden ayıran herşey felsefi olarak bu görgücü geleneğin çizgisinde temsil edilir ve eğer evrensel klasik felsefeden ayrım içinde "Avrupa Felsefesi" ya da "Batı Felsefesi" denebilecek birşey varsa, bu açıktır ki rasyonalist değil ama irrasyonalist felsefedir. Buna göre yalnızca pozitivizm değil, ama nihilizm de haklı olarak bu özgün "Avrupa Felsefesi" başlığa altına düşer. Ve Nihilizmin ve Pozitivizmin Platon'un idealizminin bir sürdürülmesi olduğunu düşünmek için moron olmak gerekir. Batı felsefesini John Locke ve David Hume, Nietzsche ve Heidegger, Karl Popper ve Wittgenstein temsil ederler ve tümünde ya rasyonalizmi ya da doğrudan doğruya felsefeyi ortadan kaldırma gibi açık bir hedefin saptanmış ve bildirilmiş olduğunu görürüz.

Klasik Felsefe Aristoteles'ten sonra ilk kez Farabi tarafından yeniden ele alındı.

Farabi

(Fusul al-Madani, Politik Belitler, § 31)

"Kurgul us bilimlerin ilkeleri olan evrensel zorunlu öncüllerin pekin bilgisini (örneğin bütünün parçalardan daha büyük olduğu, ya da aynı niceliğe eşit niceliklerin birbirlerine eşit oldukları gibi bilgilerimiz) araştırma yoluyla ya da andırım yoluyla değil ama doğal olarak kazanan bir yetidir. Bu ilkelerdendir ki insan yola çıkar ve insan becerisi olmaksızın varolan kurgul olguların geri kalanının bilgisine ilerler. Bu us kimi zaman gizilliktedir — bu ilk ilkeler ona belirtik olmadığı zaman; ama belirtikleştikleri zaman, edimdeki us olur ve yatkınlığı onun için hazır olanı üretecek denli güçlüdür."

Aydınlanma görgücülüğü Batı pozitivizminin ve nihilizminin ortak temeli midir?

"Batı Felsefesi"nin en iyi temsilcisini Descartes ve Spinoza'da, Leibniz ve Hegel'de bulduğunu söylemek güçtür.

Ama eğer Batı akademik kültürünün karakterini dikkate alırsak, açıktır ki bu pozitivizmde olduğu gibi nihilizmde de böyledir....

Kuramsal Pozitivizmin köklerini Aydınlanmanın görgücülüğünde (Locke, Hume vb.) ve özdekçiliğinde (Hollbach, Le Metrie vb.) bulduğunu anımsayabiliriz. Moral Nihilizmin kökleri de benzer olarak aynı görgücü düşünürlere dek uzanır, çünkü bunlar Yararcılık gibi geçersiz bir ahlak felsefeciliğine yönelmiş olsalar da, bunda kullandıkları "haz ve acı" ölçütleri (Hume) moral göreciliğin ve dolayısıyla nihilizmin gerçek temellerini oluştururlar. Erken görgücülerin (= kuşkucuların) ilkelerinden doğacak asıl vargıları çıkarsamamış olmaları yalnızca kötü felsefecilik yaptıklarını gösterir. Ama kuşkuculuğun kendisinin moral nihilizmden başka bir sonuca götürmeyeceğini anlamak güç değildir. PM nihilizmin etkili olması yalnızca hiçbir utanma ve sıkılma duymadan bu göreciliğin vargılarını açıkça ortaya koymasında yatar.

Yapısızlaştırma (Yapı Bozumu, Yapı Sökümü vb.), ya da "il n'y a pas d'en dehors du texte."

"Metinde olan, sık sık tam olarak diluzluğu öğelerini dilbilgisi öğelerine karşı oynayan yapılar olacak olan öğeler aracılığıyla metnin içerisinde bir soru oluşturmak ya da metinde yapılan önesürümleri geri almak olanaklıdır" (de Man, Moynihan'da, 1986, s. 156). Böylece, bu yolda görüldüğünde, " 'yapısızlaştırma' terimi ilk olarak bir metnin 'ilineksel' özelliklerinin onun 'özsel' olduğu varsayılan iletisine ihanet ediyor, onu deviriyor olarak görülebilme yoluna göndermede bulunur." (Rorty 1995). ('İlineksel' sözcüğü genellikle burada 'raslantısal' anlamında yorumlanır.)

"It's possible, within text, to frame a question or to undo assertions made in the text, by means of elements which are in the text, which frequently would be precisely structures that play off the rhetorical against grammatical elements." (de Man, in Moynihan 1986, at 156.) Thus, viewed in this way, "the term 'deconstruction' refers in the first instance to the way in which the 'accidental' features of a text can be seen as betraying, subverting, its purportedly 'essential' message" (Rorty 1995). (The word accidental is usually interpreted here in the sense of incidental.) Kaynak.

Yapısızlaştırma herşeyden önce sözcüklerin kavramları ile ilgilenmeden yalnızca semantik düzlemde işler, çünkü Kavram baskıcı, ve Us egemenlik usudur. Sözcükler, kavramların saltıklığının tersine, dışsal bağlantılara, anlamdaşlara, ve giderek öznelere bağlı çağrışımlara da açıktırlar. Kavramın zorunluk olan özgürlüğü ile karşıtlık içinde, saltık gevşeklik anlamında özgürdürler. Her sözcüğe özgü bu ikincil anlam dalları özgün metni bozan etmenlerin kendileridir. Bir metnin 'ilineksel' özellikleri hiç kuşkusuz onun 'özsel' iletisine aykırı, giderek onu bozucu olabilir. Böylece kavramsız yapısızlaştırmanın bütün bilgeliği eristik bir oyundan daha çoğuna varmaz. Heidegger de "Destruktion" ile benzer bir amacı hedefler ve yalnızca yaptığı şeyin adını "varlıkbilimsel kavramların yokedilişi" olarak açıkça koyar. "Varlıkbilimsel kavram" dediği şey kafasında hiç kuşkusuz çok az açıktır, ve onun için ilk Destruktion edimi budur. "Yoketme" aşağı yukarı birşeyin fiziksel varlığına son verme olarak anlaşılır. Kavramların genel olarak, belirlenimsiz olarak, saltık olarak görüldüklerinde yokedilmeye karşı saltık dirençleri olduğunu anlamaz, çünkü saltık olmanın ilişkisizliği, soyutlamayı belirttiğinin bilincinde değildir. Soyut olanda ise sökülecek, bozulacak hiçbirşey yoktur. Arı olanı bir kez daha ayrıştırmak olanaksızdır. Heidegger Dekonstruktion ediminin kendisinin kavramı varsaydığını, öngerektirdiğini de düşünemez. Eğer Kavram yapısız olsaydı o yapısızlaştırma ediminin gereği ne olurdu!

"Yapısızlaştırma bir eleştirel düşünce projesidir ki, görevi bir düşünce dönemi için belitler ya da kurallar olarak hizmet eden kavramların, bütün bir metafizik çığırının açınımını buyuran kavramların yerini saptamak ve onları 'parçalamak'tır. 'Yapısızlaştırma' Heidegger'in ya da Nietzsche'nin 'yoketme' ya da 'tersine dönme' terimlerinden biraz daha az olumsuzdur; metafiziğin belli temel kavramlarının hiçbir zaman bütünüyle ortadan kaldırılamayacağını düşündürür. ... 'Metafiziğin' ya da metafizik dilinin yalın bir 'yenilmesi' söz konusu değildir." David B. Allison (Derrida'nın ilk çevirmenlerinden biri).

"Deconstruction] signifies a project of critical thought whose task is to locate and 'take apart' those concepts which serve as the axioms or rules for a period of thought, those concepts which command the unfolding of an entire epoch of metaphysics. 'Deconstruction' is somewhat less negative than the Heideggerian or Nietzschean terms 'destruction' or 'reversal'; it suggests that certain foundational concepts of metaphysics will never be entirely eliminated...There is no simple 'overcoming' of metaphysics or the language of metaphysics." David B. Allison (an early translator of Derrida). Kaynak.

Metafizik nedir, Yapısızlaştırmanın hedefi olmanın dışında?

Felsefe ile ilk kez buluşan bilinç bir kural olarak başedemeyeceği söylemler karşısında kalmıştır ve bir kural olarak düşüncenin nesnelliği konusunda hazır olmadığı için yargılarını kaçınılmaz olarak öznel, ruhbilimsel, kişisel, kültürel, giderek yetkeci etmenlere dayandırır. "Metafizik" üzerine saldırı böyle duyusal bilincin önüne atılan en etkili yemlerden biridir ve bu bilinç bu saldırılarda kendini bulduğu için tuzak her zaman başarılıdır. Pozitivizm metafiziği yoketme sloganı ile başlamıştı, ve elinde 'deney' dediği şey ve sayılar ile bu hayaletin üzerine saldırdığı zaman kendisinin bir tür metafizik yaptığını, aslında 'deney' dediği şeyde gerçekte kavramlardan başka birşey ile ilgilenmediğini ve 'sayısal' dediği şeyde yine aynı fizik-ötesi nicelik alanında kaldığını anlamıyordu.

Pozitivizmin kendisi sözcüğün gerçek anlamıyla bir metafizikti — ve üstelik olabilecek en naiv türlerinden biriydi. Şimdi yine bir tür Destruktion ile silahlanmış olan postmodernizm yeni bir metafizik türü olarak ortaya çıkmıştır ki, eğer sözcüğün herhangi bir biçimde kuramsal düşünceyi anlattığını kabul edersek, kendini en sığ metafizik örneklerinden biri olarak sergiler.

"Metafizik" ile anlaşılan şey pozitivizm tarafından sık sık modern bilimin görgül yöntemi karşısında suçlanır ve yargılanır. Ama bu görgül yöntemin kendisi, aslında dayandığını sandığı gözlem ve deneyimin kendisi kavramsaldır ve sonuçları her durumda kavramsal bağıntılardan başka birşey değildir. Düşünceyi anlamayan ve her nedense ondan (kendisinden) kurtulmaya çalışan olgucu, görgücü ya da özdekçi bilincin kendisinin bu bilimlerin alanında özsel olarak düşünmekten başka birşey yapmadığını görmek bu bakış açılarının sorunlarını nasıl banal bir düzlemde aldıklarını anlamak için yeterli olmalıdır. Postmodernizm usu bütüncül yadsıyışında sık sık metafiziği us/logos anlatımı yerine kullanır. Kültürde us düşmanı eğilimler yaygındır. Bu düzeye dek pozitivizm ve postmodernizm daha kendilerini ortaya koymadan hazırlanmış zeminler üzerine yerleşirler. Ve bu irrasyonalist zemini sık sık kültürün en sapık boyutları ile paylaşırlar — gizemcilik ile, boşinanç ile, ve Foucault vb. durumunda görüldüğü gibi mollalar ile.

Metafizik sözel olarak "fizik ötesi" olanı anlatır, ve eğer fiziksel olanı özdeksel olan olarak anlarsak, metafizik özdeksel-olmayan ile bağlanır. Ama düşünce özdeksel değildir, gerçi özdekçi düşünürler düşüncenin, tinin, giderek ruhun vb. özdeksel olduğunu düşünmüş olsalar da. "Metafiziği" yendiğini sanmanın en etkili yolu hiç kuşkusuz özdekçilik olarak görünür. Ama gene de özdek 'kavramının' kendisi özdekçiliği özdekçilik yapan şeydir. Bu öznel bakış açısı geriye fiziksel/özdeksel olmayan hiçbirşey kalmadığını sanır — ama bir bakış açısı olarak kendisi kalmıştır. Analitik Anlak kendi soyutlamalarında kurgular üretmeyi sever ve başarır, ve bunun metafizik olmadığı sanısı içindedir. Ama o zaman bu düşünce fobisi ile felsefeyi, bilimleri, genel olarak tinsel herşeyi bir yana bırakmak gerekir. Gerçekten de başkaları arasında Heidegger'in, yapısızlaştırmacıların ve postmodernistlerin de yapmak istediklerini söyledikleri şey budur.

Doğanın ve Tinin ilkesi olarak Logos. Metafizik kavramı, sözcüğe yüklenen kültürel anlamlardan bütünüyle ayrı olarak, ve yalnızca her birimizin kendi düşüncesinin söylediğini göreceğimiz gibi, fiziksel olmayanı, özdeksel olmayanı anlatır. Bu düzeye dek hiç kuşkusu tinsel olanı kapsar, çünkü tinsel olan özdeksele (insan sinir dizgesine) bağlı olmasına karşın özdeksel değildir. Bir melodiyi ileten şeyin havadaki ses dalgaları olmasına karşın, melodinin kendisi bir tinselliktir. İnanç, düşünce, algı, duygu, yasa vb. — tümü de tinselliklerdir. Bunu görgücü ve kuşkucu düşünürler bile kabul etmede duraksamazlar. Ama postmodernisti (ve daha eski olan pozitivisti) metafizik ile rahatsız eden şey özellikle tinsel olanı kapsaması değildir. Metafizik tinsel olmayan Logosu da anlatır — uzay ve zaman ile göreli olmayan saltık Kavramı. Felsefenin konusu ne Doğaya, ne de Tine sınırlı ve göreli olmayan, görüngüsel olmayan Ustur (Logos, Nous). "Varlığın" kendisi duyusal bir Doğa cismi olmadığı gibi, tinsel bir belirlenim de değildir. Çünkü — örneğin yine Heidegger'in her zaman kendisinden başka birşey olarak anlamaya çalıştığı bu Kavram — semantik olarak ilkin kendisinden başka hiçbirşeyi anlatmaz. Ona şudur ya da budur dersek, onu kendisi olmayan birşey yapmış oluruz. Ve bu önerme biçimi bile felsefi düşünceyi doğrudan doğruya diyalektiğe götürür, çünkü Kavramda ona dolaysızca ait değil görünen bir olumsuzun varlığını imler.

Kavramların kavramlar olarak irdelenmesi, düşünülmesi Metafizik olarak düşündüğümüz şeydir. Ama sözcüğün semantiği anlatması istenen şeye uygun değildir, çünkü tinseli de kapsar. Hegel Metafiziğin Mantık ile, arı kurgul felsefe çakıştığını söyler. Gerçekten de Mantık sözcüğünün kendisi Logosu anlatır, ve Doğa ve Tin alanlarından soyutlamayı kapsar. Metafizik Varlığın, Realitenin vb.

doğasını inceler demek yeterli değildir. Varlığı (ki 'realite' ile denmek istenen sık sık budur) inceleyen şey ontoloji ya da varlıkbilim adını alır ki, Mantık Biliminin yalnızca bir bölümü olarak kendi başına duran bir inceleme alanı değildir. Ama bu tür ayrımlar "realitenin doğası"nı sorgulayan uyurgezer felsefecinin dikkatinden kaçar.

Derrida'nın kendisinin "Metnin dışında hiçbirşey yoktur" anlatımı kendi açısından güzel bir metafiziktir, çünkü metnin kendisi duyusal-özdeksel birşey olmadığı gibi, metnin tinselliğinin kendisinin, insan yapısı olması olgusunun da soyutlandığını imleyebilir. Ama Derrida "dile" ait olmayan nesnelerin varlığını doğrulayamaz.

Metafizik sözcüğünü Aristoteles kullanmamıştır. Sözcüğü ilkin Rodoslu Kütüphaneci Andronikus Aristoteles'in yapıtlarını sınıflandırmada kullanmıştır ve sözcük kesinlikle ayrı bir felsefe alanı ya da bölümü olarak amaçlanmamıştır. Andronikus'un yaptığı şey salt biçimseldir ve kendisinin de bilincinde olduğu gibi özsel olarak geçerli değildir. Andronikus'un "ta meta ta physika biblia" anlatımı "fizik [kitaplarından] sonra gelen kitaplar" demektir.

Foucault:

Boşinancın Devletini Kutlamak

Despotizmi, giderek Tiranlığı Özgürlük olarak görmek olanaklı mıdır? "Görmek," "sanmak" olanaklıdır. Ama düşüncenin ciddi olarak bozulmuş olmasını, sökülmüş, yapısızlaşmış olmasını gerektirir. Postmodernizmin eleştirisinde olanaksız olanaksızdır. Çünkü Heidegger'in felsefeyi etimolojiye indirgeme tutkusu ile uyum içinde, "Reden" üzerine dayanır, "Vernunft" üzerine değil.

Heidegger'in bir başka yapısızlaştırıcı öğrencisi Michel Foucault Kavramların "toplumsal kurgular" olduğunu ve Us ve Usdışı arasında hiç de özsel bir ayrım olmadığını düşünüyordu. Humeyni'nin bir tür "gizemci aziz" olduğunu ileri sürdü ve onun "politik tinselciliğini" İran'ı küresel anamalcılığın modernleştirici güçlerinden kurtararak doğal köklerine bağlayacak bir girişim olarak gördü. İran despotizmini gözlemlerinden onun Batının bürokratik ve özdekçi uygarlığına karşı bir almaşığın habercisi olduğu sonucunu çıkardı.

Kültürel görecilik ya da kültürel çoğulculuk için bu tür tikelleştirici vargılar mantıksaldır ve postmodernist düşünürlerin kişisel yeğlemeleri ya da kişisel görüşleri değildirler. Moral görecilik postmodern öncülün kaçınılmaz vargısıdır ve modern dünyanın koşullarına uyarlandığında onu antikçağ Sofistlerinin yokedici vargılarından ayırdeden şey paradoksal olarak her tür Büyük Anlatıya izin vermesinde yatar. Ama Büyük Anlatıların görelilikleri onlardaki 'büyüklüğü' uçurur ve tümünü birer Küçük Anlatı yapar. Bu düzeye dek postmodern mantık bir iki Büyük Anlatı yerine yalnızca birçok Büyük Anlatı geçirmekten başka birşey yapmamıştır.

-

Soraya (Süreyya). Bir yaşamın fragmanları

Postmodern bakış açısı, Heidegger'in Usu (Logos) Söylem (Reden) yapan özsel savı ile uyum içinde, fiziksel olgusallık gibi tinsel olgusallığı da bir tür toplumsal ve dilbilimsel kurgu olarak yorumlar. Bilimsel denilen kuramlar nesnel olmaktan bütünüyle uzak kültürel, öznel kurgulamalardır, ve yalnızca başat ideolojileri yansıtan simgesel yapılar kapsarlar. Bilimsel evrensel gerçeklik bir uydurmadır (giderek pi sayısı bile Foucault'nun anlatımıyla toplumsal bir kurgudur). Foucault bu kurgu kuramını doğru uyguladı ve tüm kültürlerin eşitliği temelinde İran'da despotik molla rejimini modernleşmeden kurtuluş olarak coşkuyla savundu. Postmodernizmin Tarih için ileri ya da geri gibi yönleri yoktur. Kültürel çoğulculuk kuramının sunduğu eşitlikten molla rejimi yararlanırken,

modernleşme girişimine bu ayrıcalık tanınmaz. İran tarihsel, kültürel güzelliğini modern dünyanın ışığında yeniden yaratmayı başaramadı.

Postmodernizm hiç kuşkusuz saçmadır ve çürütülmesi neleri gözden kaçırdığını görmekle ilgilenmenin dışında can sıkıcıdır. Ama postmodern eğilimin modern bilincin hangi düşüncesiz, mantıksız alanlarına ve hangi uslamlamalar yoluyla yerleşebildiğini saptamak daha ilginçtir. PM bilinç felsefede değil, ama yazın ve toplumsal bilimler denilen alanlarda ve özellikle ABD gibi çok-kültürü ülkelerde etkilidir.

Postmodern bakış açısı için insanın özsel bir doğası olmadığına göre Eğitim evrensel, nesnel, ussal olmamalı, bir çocuğun içine doğduğu kültüre, sınıfsal, ırksal, eşeysel vb. kimliğine uyarlanmalıdır. PM kuram Hint Kast dizgesi, sapık inanç biçimleri, despotik kültürler, vb. için de geçerlidir, çünkü bu irrasyonalizm için kültürel eşitliği bozacak evrensel bir ölçün yoktur. Ölçülecek nesne kadar ölçün vardır.

Postmodern bakış açısı Batının ilerlemediğini, aslında bir bozulma durumunda olduğunu ileri sürer ve bunu bu kültürün bir zayıflığı olarak ileri sürer — sanki ilerlemeyi savunuyormuş gibi, sanki Usu ve Erekselliği doğruluyormuş gibi. PM sık sık gerçekten de bir boş-söylem olduğunu gösterir, böyle önesürümlerde kendini çürüttüğünü düşünmez. Tüm kültürler eşittir. Ama kimileri değildir. Tüm gerçeklik görelidir, ama PM gerçeklik değil.

PM bakış açısı aynı zamanda kavramların toplumsal kurgular olduklarını, bilim ve uygulayımbilimin toplumsal olarak belirlendiklerini de ileri sürer. PM önesürümler tek bir mantıktan, ama birçok özençli bireysellikten doğarlar. Aralarındaki tutarsızlık ya da çelişkileri, giderek PM mantığın (ya da mantıksızlığın) kendisi ile çelişkileri görmek dünyanın en kolay işidir.

Foucault insan özgürlüğünü derinde yatan bir köleliği gizleyen bir yanılsama olarak gördü. Öznenin onu biçimlendiren törelliğin, toplumsal normların bir ürünü olarak görülmesi kendinde daha başından eleştirel bir ton kapsıyor görünür. Çünkü bu belirlenim bir toplumsal denetim düzeneği olarak görünür ve buna göre gerçeklik öznenin kendisine değil, ama ona dışsal güçlere ait bir dayatmadır.

Foucault bilgiyi bir arkeolog gibi araştırdı, düşüncesiyle değil, ama başka şeylerle. O ayrımsayıncaya dek, hiç kimsenin Énoncé üzerine fazla düşünmemiş olduğunu buldu. Bu duyuru ya da bildirim (énoncé) nedense o güne dek felsefecilerin gözünden kaçmıştı. Oysa sözlere, konuşmalara, önermelere vb. anlam veren gizemli etmen buydu. Foucault bir bakıma nihilizmde eksik olan anlamı bulmuştu ve ayrımsamadan nihilizminin temellerini çürütüyordu. (PM nedense ciddi olmaya izin vermez). Ama Foucault buna aldırmadan Kavramın, Usun, Gerçekliğin, Düşüncenin vb. göreli, toplumsal kurgular olduklarını da keşfetti. Böyle saçma sapan şeyler dilin görüngülerinden daha çoğu değildiler ve kendilerinde anlamsızdılar. Anlamlarını énoncé sağlıyordu.

Derrida bile Foucault'yu Aydınlanmayı eleştirirken Aydınlanmanın değerlerini ve ölçünlerini kullandığını görüyordu, üstelik Derrida’nın kendisi Usu eleştirirken Usu kullandığını gözden kaçırsa da. PM kamp neşeli bir kamptır.

Foucault sık sık insan Özgürlüğüne güçlü bir inancı olduğunu ve felsefesinin iyimser bir felsefe olduğunu belirtirdi. Ama aynı zamanda 1979'da İran'a yaptığı iki geziden sonra mollaların rejimini İran'ın kültürel köklerine dönmesi olarak selamladı. Daha sonra eşcinsellik ve sadomazoşizm altkültürlerine katıldı (KAYNAK) ve 1984'te Paris'te AIDS bağıntılı bir hastalıktan öldü (KAYNAK).

Foucault'nun İran üzerine yazdıkları yanlış hesaplamalar olarak ya da kuramı ile ilgisiz sapmalar olarak görülmemelidir. Çok-kültürlülük PM göreciliğinin en tutarlı çıkarsamalarından biridir ve evrensel bir standardın yoksayılması zemininde tüm kültürlerin eşit değerde oldukları çıkarsaması üzerine dayanır. Ama aynı zamanda Foucault'nun İran Devrimi olarak görülen şeyi bir tür 'büyük anlatı' olarak savunması belki de entellektüel güçlerinin bir zayıflığı olarak alınabilir. Dahası, bir dostu olan Jeannette Colombel'e göre İran despotizmini savunmasının tartışılması ve eleştirilmesi özgürlükçü ve iyimser Foucault'yu derinden "yaralamıştı" (KAYNAK; "wounded him"). Foucault kitle şehitliği üzerine vurgu getiren İranlı Şiiler için coşkulu bir hayranlık duyuyordu (KAYNAK; "mass martyrdom"). Hiç kuşkusuz İran'da olanları kendi özgürlük ve iyimserlik felsefesine uygun olgular olarak gördüğü için savundu. Sorunu açıkça baskı, boyuneğme, bağnazlık, şiddet vb. gibi nitelikleri ile bütünüyle gün ışığında olan bir kölelik ve korku rejimini bir özgürlük rejiminden ayırdedememede yatıyordu. Bu apaçık bir moronluktur, ve her örneğinde ancak entellektüel bayağılık üzerine dayanabildiğini gösteren PM kuramcılık için şaşırtıcı görülmemelidir.

Foucault "Şah Zamanın Yüz Yıl Gerisindedir" :: "The Shah Is One Hundred Years Behind the Times" başlıklı bir makale yazdı. Ama yüz yıl geride olmak istenmeyen birşey olduğu için değil, tersine yeterli olmadığı için. Buna göre Tarihin bin yıl kadar daha gerisindeki köklerine ulaşmaya çalışan bir mollalar devrimini destekledi. Ayrıca bu noktada da kültürel göreliliğini unutarak ileri ve geri gibi ayrımlar getirdi. İran Şahını zor yoluyla modernleşme ve laikleşme politikasında eleştirmekle kalmadı, ama bu tasarı (yine bir postmodernist tutarlılıkla) geriye dönük ve arkaik buldu (KAYNAK "retrograde"). Kadınlar ile ilgili olarak da mollalar rejimini savundu ve "haklar açısından bir eşitsizlik değil ama bir ayrım olacağını, çünkü doğal bir ayrım bulunduğunu" yazdı (KAYNAK "inequality"). İran'da "political spirituality" özel bir önem taşıyordu ve bu tinsellik Batıda modern dönemin başlangıcında yitirilmişti. (Bir başka kaynak).

Foucault'nun PM gözlükleriyle göremediği şey İran'da sorunun Şahın mı, yoksa Mollaların İstencinin mi egemen olacağı ile ilgili olmadığı olgusuydu. Her iki almaşık da Özgürlük ile bağdaşmıyordu, her ikisi de İran tini için bir ayrım anlamına gelmiyordu, çünkü İran tininin kendisi Özgürlük tini değildi. Sorun bu tinin kendisinin henüz Özgürlük ile tanışmamış olmasıydı. Bu durum bugün değişmiş değildir ve Dünya Tininin çözmesi gereken buna benzer sayısız sorundan biridir.

Şah ve Süreyya.

Şah modernleşmenin bir Duyunç Özgürlüğü sorunu olduğunu, yenileşmek için, geleneğin dinginliğini kırarak değişmek ve gelişebilmek için, uygar olabilmek için herşeyden önce bir kültürün bireylerinin kendi duyunçlarını ve istençlerini kazanmaları gerektiğini düşünemezdi. Bir Doğulu olarak işini şiddet yoluyla görmeyi seçmek zorundaydı. Ama modernleşmek için dayandığı şiddet geleneğin daha büyük şiddeti tarafından yenildi. Bugün İran kadınlarının temel insan haklarının çiğnenmesi erkekler durumunda olduğundan bir kat daha kötüdür, çünkü İran Devleti bir dinadamları sınıfı olan erkek mollaların kaprisidir. İran örneği İslam Dini ile ilgili bir sorun değildir, çünkü İslam dini doğaüstü güçlerle donatılı, doğaüstü ile iletişim kurabilen bir dinadamları sınıfını tanımaz. İslam için her dindar birey kendi kendisinin imamıdır. İran rejimi en sonunda İnancın değil ama Boşinancın güdümündedir.

"Gene de, [Çin] Kültür Devrimi hiç kuşkusuz nüfusun belli öğeleri ve belli başkaları, partideki belli

öğeler ve belli başkaları arasındaki, ya da nüfus ve parti vb. arasındaki bir savaşımı sunuyordu. Şimdi beni İran'da etkileyen şey değişik öğeler arasında hiçbir savaşımın olmamasıdır. Ona böylesine güzellik ve aynı zamanda böylesine ciddilik veren şey yalnızca tek bir çatışmanın olmasıdır: Bütün nüfus ile onlara silahları ve polisi ile gözdağı veren devlet gücü arasında."

"All the same, the Cultural Revolution was certainly presented as a struggle between certain elements of the population and certain others, certain elements in the party and certain others, or between the population and the party, etc. Now what struck me in Iran is that there is no struggle between different elements. What gives it such beauty, and at the same time such gravity, is that there is only one confrontation: between the entire people and the state power threatening them with its weapons and police." (KAYNAK)

-

"Dayereh" (ya da "Daire") İran kadınlarının sürekli bir hapis yaşamı olan yaşamlarını konu alır. İran'da kadınlar 'birinci' sınıf yurttaşlar olan erkeklerin arkasından ikinci sınıf yurttaşlardır. Kamu önünde şarkı söylemeleri ya da dans etmeleri yasaktır. İzin almaksızın yolculuk edemezler.

İran halkı savaşımsız, kavgasız, karşıtlıksız bir kardeşlik birliğidir. Ya da en azından Foucault böyle düşünür. Foucault'nun yukarıdaki satırları sıradan anlağın kendini aldatma çabasının nereye dek varabileceğini göstermesi açısından çarpıcıdır. Ama bunlarda despotizme karşı derin bir duyarsızlık ve değişime karşı kararlı bir düşmanlık da yatar. İran halkı içinde, yani mollaları ve sıradan insana kapsayan bir kitle içinde hiçbir savaşımın olmadığını düşünmek bu kültürde despotizme hiçbir karşıtlığın olmadığını düşünmektir. Foucault'nun bu çözümlemeleri toplumbilimsel çözümlemeler olarak kabul edilir. Ve bunları üreten kişi bilgiyi toprağı kazarak bulduğunu ileri süren, özgürlüğe derin bir inancı olduğunu bildiren biridir. "Değişik öğeler" arasındaki savaşım özgürlük ve kölelik arasındaki savaşım olacaktır. Ama İran halkı henüz bu ayrışmaya girmemiştir. Foucault'yu çarpan, ama ona iyi gelen şey bu karşıtlığın bulunmuyor olmasıdır. Aşağı yukarı bütün bir nüfusun mollaların diktatörlüğüne uysalca boyun eğmesidir. Bir Şii topluluğunda mollalar (imamlar) bireyler ve Tanrı arasında aracılık yapan kutsal kişilerdir. İnsanların Duyunçları, onlara doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü söylemesi gereken bu tanrısal yeti dünyasal dinadamlarının ellerindedir. İran halkına ruhunun kendisinde, en içinde Özgürlük yasaklanmıştır. Ve buna izin veren şey Foucault tarafından da paylaşılan aynı bilgisizliktir. İstenci Duyunçta bastırmak, insanın sonsuz içselliğinin açığa çıkmasına daha başından engel olmak en etkili köleleştirme yöntemidir. O zaman bireyin bir Ben olduğunu, Kişi olduğunu anlaması en etkili yolda durdurulmuş, insan bir çocuk gibi bağımlı olmaya terbiye edilmiş olur. Duyunç özgürlüğü İstenç özgürlüğünün vazgeçilmez öncülüdür. Ve İstenç insanın Hak, Ahlak, Törelliğe yetenekli bir varlık olduğunun belgesidir. İran'da insana varoluşunun bu üç düzlemi de kapalıdır — Hakları kısıtlanır, iç Ahlakının, Duyuncunun gelişmesi bastırılır, ve Törelliği, yaşam-dünyası ona dışarıdan hazır verilir ve dayatılır. Kölelik ne yazık ki henüz tüm Doğu gibi İran'ın da kültürüdür. Ve postmodernist için tüm kültürler eşit, ve özgür Batı toplumları ise daha az eşittir. Foucault'nun İran Devrimini "kültürel köklere geri dönüş" olarak kutlayan çözümlemeleri insanlığın bilgisizlik hazinesinin enteresan bir bölümünü oluşturur.

Paul De Man

-

Heidegger'in hayranları arasında Belçika'nın işgali sırasında Nazilerle işbirliği yapmış ve pro-Nazi bir gazete için yazınsal denemeler kaleme almış olan Paul de Man da vardı. Paul de Man yazılarında Yahudilere saldırdı ve deportasyonu Yahudi probleminin çözümü olarak önerdi.

Savaştan sonra de Man Yale'e geçti ve orada yapısızlaştırmacı yazınsal eleştirinin "Yale Okulu"nu kurdu.

Jean-Paul Sartre

-

İnsanın gerçeği, bilgiyi ortaya çıkarmadan önceki yanılsamaları onun bilgisinin kaynağıdır. Gerçek olan yanlış olandan doğar. Ama bilgi ve gerçeklik bir kez kavrandıktan ve kazanıldıktan sonra, aynı yanılsamalar daha önceki değer ve anlamlarını yitirirler, cansıkıcı, giderek kızdırıcı olurlar. Sartre gibi düşünürlerde her zaman asıl kaygının bilgiden başka birşey olması gibi bir hava vardır. Usu yadsımalarının sonucunda, Bilginin doğasını kavrayamazlar, bakışlarının hedefi bulanıktır, neyi istediklerini anlayamazlar. Onlarda kültür bir gelişme olmaktan çıkar, bir türlülük olur. Us bir yanılsamalar uzayında kazanabileceği olanaklı her şekli üretme çabasına girişir. Eğer Yanlış, Yanılgı, Yanılsama diye birşey varsa, bunların kütlesi modern dönemde daha önceki çağlardan hiç biri ile karşılaştırılamayacak denli artmıştır. Ve varoluşçuluk Usu yadsımanın olanaklı her vargısını çıkarsama çabasında aynı kuşkucu-nihilist karakteri paylaşan milyonlar tarafından desteklenmiştir. Bu bilinç alanı tarih olurken, geride insan budalalığının anıtları ile doldurulmuş yitik zamanlar ve yitik ormanlar kalır.

Bir Öz, bir Saltık olmadığına göre Birey zorunlu bir belirlenimden bağışıktır ve bu anlamda SEÇME ÖZGÜRLÜĞÜ gibi birşeyden yararlanabilir. O zaman Varoluşunu kendi istediği gibi belirleyebilir ve bunun biricik sorumlusu kendisidir. Peygamber ya da Tiran, İyi ya da Kötü olabilir. Bunları yargılayacak bir ölçün, bir ÖZ yoktur.

> *Nihilist irrasyonalizmin Özgürlük kavramını görelileştirmesi ideolojiye dönmesi için uygun zemini hazırladı. Sartre da Marxizmi, Stalinizmi ve Maoizmi ve aynı zamanda Özgürlüğü savunmada bir tutarsızlık görmeyenler arasındaydı. Giderek Şiddetin "arındırıcı gücünü" yüceltmede bile duraksamadı (Frantz Fanon's The Wretched of the Earth başlıklı kitabı için (1961) yazdığı Sunuş yazısında). Sartre gibi, Heidegger gibi, ve daha başka pekçokları gibi kültürlü kafaların Özgürlük kavramına yabancı olduklarını, böyle konularda tam bir bilgisizlik içinde olduklarını düşünmek hiç kuşkusuz doğal bilincin yapabileceği birşey değildir, çünkü bu bilincin kendisi bu kavramların bilgisinden yoksundur. Aslında Sartre ve benzerlerinin, giderek bütün bir ideolojik entellektüalizmin doğal bilinç üzerinde etkili olmalarının olanağı ve güvencesi bu eğitimsiz bilincin dirençsizliği ve zayıflığıdır. Ve bu zayıflık, bu Felsefesizlik ve Kavramsızlık sürdükçe bu bilinç entellektüel kaprisin, demagojinin ve ideolojinin beslenme zemini ve oyun alanı olmayı sürdürecektir. Bir kitle tabanı bulan her kurgulama kendi varoluşu için gereksindiği güvenceyi kazanır ve modern kültür alanında her tür düşünce sapıklığı için de milyonlar bulmak olanaklıdır. Kim bu görelilik alanının ortasında saltık olanı bulduğunu düşünebilecektir? Doğal bilinç mi? Ve gerçek bir standardın olmaması durumunda, kim bu görelilik ortamında görüşlerin doğruluğunu ileri sürebilecektir? Kendini ileri sürmenin kendisi göreliliğin, bir ölçünler çokluğunun yadsınması değil midir? Felsefesiz, Kavramsız bilinç böyle paradokslarına gülüp geçer.*

"Yapısızlaştırma yapılar ve yapısızlaştırılamama arasındaki aralıkta varolur. Bu ilişkinin birincil örneği yasa, yapısızlaştırma ve türe arasındaki ilişkidir. Derrida bu ilişkiyi türenin yapısızlaştırmayı olanaklı kılan yapısızlaştırılamaz koşul olduğunu söyleyerek özetler. Ama Derrida'nın sözünü ettiği türe belirlenimsizdir ve aşkınsal bir ideal değildir. Bu, Derrida'yı alıntılarsak, "eğer böyle bir şey varsa, yasanın dışında ya da ötesinde bir kendinde türedir."

"Deconstruction exists in the interval between constructions and undeconstructibility. The primary exemplar of this relationship is the relationship between the law, deconstruction, and justice. Derrida summarizes the relationship by saying that justice is the undeconstructible condition that makes deconstruction possible.[3] However, the justice referred to by Derrida is indeterminate and not a transcendent ideal. To quote Derrida, it is "a justice in itself, if such a thing exists, outside or beyond law".[4]

3. Derrida, Jacques Acts of Religion, p. 243.

4. Derrida, Jacques "Force of Law" in Deconstruction and the Possibility of Justice, 1992, ed. Cornell, et al.

Burada açıktır ki yalnızca ayrı görünüşlü sözcükler altında aynı görgücü söylem yatar. Türe her nasılsa, daha doğrusu düşünürün keyfi öyle istediği için ve herhangi bir tanıtlama ya da aklama girişimi bile olmaksızın, değiştirilemez metafiziksel kendilik olarak yapısızlaştırmanın, yoketmenin uzağına çekilir. Yasalar zorunlu insan kurguları iken, türe ise bu yasaları yapmanın kendisi yapısızlaştırılamaz koşuldur. Yasa kavramı da yapısızlaştırılmanın ötesinde yatıyor olmalıdır, çünkü bu kavram olmaksızın pozitif yasalar yasa olma niteliğini yitirirler. Ama Derrida böyle kavramsal düşüncelerin bilinçsizidir.

Wikipedia yazısının bütünü.

Deconsturction.

...

Heidegger politik etkinliğinin yaşamını öğretisine bağlayacağını ileri sürdü. Varoluşçuluktan Nazizmi çıkarsamak saçmadır. Ama varoluşçu bilinç öyle bir yapıdır ki, onda anlam yitmiştir ve onda anlamsızlıktan ve saçmalıktan başka hiçbirşey yoktur. Ona duyarlık, sağduyu, ussallık, duygu, beğeni gibi şeyler ancak tutarsız olarak, ancak varoluşçu ruh durumu ile çelişkili olarak girerler.

Varoluşçuluk insan değerinin duyumsanamamasıdır, bir us durumu değil, bir duygu durumu da değil, ama usdışı bir duygusuzluk durumudur. Us değerdir, çünkü bilgi gibi duygu da, estetik beğeni de insanın yetkinliğidir. İnsan düşüncesini, Logosu yadsımak, insan duygusunu ve beğenisi de yadsımaktır. Hiç kuşkusuz bir Nazi düşünür, sever, beğenir. Ama bunları Nazi olarak değil, ideolojisine karşın onda insandan kalan artıklar ile yapabilir. İdeal Nazi bir soyutlamadır. Varoluşçuluk nihilizmi kapsar, üstelik nihilizm realitede olanaksız olsa da. Varoluşçuluk modern bilinçte insana yabancı olanı, giderek düşman olanı yakalar, ve Sartre'ın "Cehennem Başkasıdır" sözlerinde anlatıldığı gibi, ve bireye öz-duygusunu ancak bu nefretinde yaşatır. Varoluşçu nihilizm bu düzeye dek Sartre'ın L'Existentialisme est un humanisme sabuklamasını a priori çürütür. İnsan varoluşun ereği değil, Logosun sonsuz vargısı değil, ama bir raslantıdır, şans denilen şeyin, bir tansıktan bile sonsuz ölçüde daha tansıksal olan positivist bir olasılığın ürünüdür. Sartre şöyle yazar: "Şansın ürünü, evrende bir toz zerreciği olmadığımı, ama beklenen, hazırlanan, önceden tasarlanan biri olduğumu duyumsamıyorum. Kısaca, yalnızca bir Yaratıcının buraya koyabileceği bir varlık [olduğumu duyumsamıyorum]; ve bu bir yaratıcı el düşüncesi burada Tanrıya göndermede bulunur." I do not feel that I am the product of chance, a speck of dust in the universe, but someone who was expected, prepared, prefigured. In short, a being whom only a Creator could put here; and this idea of a creating hand refers to God.[4]

Reichsparteitag 1934 ("Ulusal Parti Kongresi"). Bu kongreler Nazi Partisin (NASDAP) 1923'ten

1938'e dek her yıl Nuremberg'de yapılan yıllık toplantılarıydı. Özellikle Hitler'in erki ele geçirmesinden sonra parti tarafından düzenlenen büyük propaganda olaylarıydılar.

Varoluşçu için Tanrı yoktur. Varoluş bu nedenle anlamsız ve saçma ve değersizdir. Tanrının yokluğunda herşeye izin vardır, çünkü o zaman bir suç, bir ceza, bir yargı, bir kötülük yoktur. Bu bilinç biçimi ancak dışsal bir etmen varsa, bir sopa, bir ödül ya da ceza varsa insan olabilecek bir bilinçtir. Anlam ve değer dediği şeyi ancak dışsallığa bağlayabilir. Ve Sartre bu görelilikten, bu bağımlılıktan her nasılsa Özgürlük dediği şeyi de çıkarsayabildiğini sanır. Ama Özgürlüğün gerçekte bir Kölelik olduğunu ideolojiye, şiddete, zorbalığa "Evet" demesi gösterir. Sartre bu tür çıkarsamaları yapamayacak denli zayıf bir kafadır. Sartre'ın genel bir kabul gördüğünü, idiot olmayanlar tarafından doğrulandığı yanılgısına kapılmamak gerekir. Gene de Sartre'ın popülerliği Batının, özellikle Fransa'nın Özgürlüğü henüz ne düzeye dek kavrayamamış olduğunun daha ince bir ölçüsünü verir. Sartre'ın kendisinin despotizmi savunurken insanlıktan, özgürlükten yana olduğuna inandığı bir kültürde Özgürlük için atılması gereken adımların büyüklüğünü saptamak güç değildir. Sartre Nazizme karşı Direniş eylemine etkin olarak katıldı. Fransa'nın Cezayir'deki zulmüne karşı çıktı. ABD'nin Vietnam'a zulmüne de karşı çıktı. Bunlar Özgürlüğün gerçek bir kavrayışından doğan ve düşünceleri ile uyum içinde olan tutumlar değildi. Aslında düşüncelerine eşit ölçüde aykırı ve uygun tutumlardı. Yalnızca politik yeğlemelerine bağlı vargılardı. Bir despotizm türüne karşı çıkarken bir başkasını pekala savunabiliyordu. Bu 'felsefesine' bütünüyle uygundu. Marxizmi doğrulamada hiçbir sorun görmedi.

L'être et le néant Nazi işgali altındaki Paris'te yazıldı ve yayımlandı. Sartre 1965'te Francis Jeanson'a yayımının bir "yanlışlık" olduğunu söyledi.

"Alman halkı Führer tarafından Seçime çağrıldı; ama Führer'in halktan istediği hiçbirşey yoktur, tersine kendisi halka en özgür Karar için en dolaysız olanağı vermektedir: Bütün halk kendi öz Varoluşunu istiyor mu, yoksa bunu istemiyor mu? Halkın yarın seçeceği şey Geleceğinden daha azı değildir" :: "Das deutsche Volk ist vom Führer zur Wahl gerufen; der Führer aber erbittet nichts vom Volke, er gibt vielmehr dem Volke die unmittelbarste Möglichkeit der höchsten freien Entscheidung, ob das ganze Volk sein eigenes Dasein will, oder ob es dieses nicht will. Das Volk wählt morgen nichts Geringeres als seine Zukunft" :: Heidegger, 30 Kasım 1933, Tübingen Üniversitesinde verilen konferanstan.

13 Mart 1938, Hitler Avusturya'nın ilhakını (Anschluss) bildirdikten sonra Reichtag'ın alkışını kabul ediyor. "Il n'y a pas d'en dehors du texte."

Heidegger açıkça değerlere inanmıyor, onları kabul etmiyordu. Bunun böyle olmadığını, Heidegger'in iyi biri, duyarlı bir insan olduğunu düşünmek Heidegger'i, varoluşçuluğu bilmemek, anlamamaktır. Düşüncesizliktir. Bir varoluşçu için seçme özgürlüğü vardır. Dilediğini seçebilir, çünkü hangisinin iyi olduğunu söyleyecek bir Tanrı, bir Us, bir Logos yoktur.

Heidegger'in Fenomeni ve Logosu.. (hazırlanıyor)

Değerler görelidir ve bu gene de onların değerler olmadıkları anlamına gelmez. Her kültür kendinde göreli değerleri saltık sayar, çünkü Us değerin saltık olması gerektiğini a priori bilir. Kültürel değer görelidir. Ama bu olgunun kendisi değerin Evrensel olması gerektiğini öğreten şeydir. Öte yandan, görelilik aynı zamanda kültürel türlülük görünüşünün altında yatan kültürel geriliğe bağlıdır. Eğer insanın özü, doğası kabul edilirse, eğer Varoluşçuluğun yadsıdığı şey doğrulanırsa, gelişme gibi bir kavram da doğrulanmış olur ve usun yok sayılması durumunda yiten Değerlerin usun varsayılması durumunda yitmedikleri, tersine gelişme sürecinde oldukları sonucu

çıkar. Değerlerin gelişme sürecinde olmaları onların göreliliğini ve bu göreliliği saltık sayan nihilizmi anlaşılır kılar. İnsan doğası olarak gelişen şey onun bilgisi, duygusu ve beğenisidir. Ve gelişmenin erekselliği değerlerin sonsuzluğunu aklayan temeldir.

Aziz Yardımlı 2007 Postmodern Sorunlar İdea Yayınevi

Aziz Yardımlı / Postmodern Sorunlar: Kültürel Çoğulculuk

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Bir kültürü olduğu gibi doğrulamak onun sınırladığı homo sapiense değişme ve daha öte gelişme hakkını tanımamaktır.
Tarih insanın büyüme sürecidir. Bunun olanağı değişme hakkının, Özgürlüğün bilinci üzerine dayanır.

Tarihimiz böyle erdem, görkem ve şirinlik örnekleri ile de dolup taşar. Ama bunlar bile yalnızca insanlığın Ereğinin ön habercileridir. (Menkaure)

.....

Postmodernizm için Tarih gelişme değildir. Kültürel bir türlülüktür.

Postmodernist çıkarsama kendi için doğrudur, çünkü özü gelişmekten başka birşey olmayan Usun ve Tarihte onun gelişimine bağlı erekselliğin yadsınması üzerine dayanır. Kültür doğal değil, tinsel olandır, doğanın değil, insanın yaptığıdır. Doğa yinelerken, insan gelişir. İnsanın yaptığı gelişiminde ulaştığı aşama tarafından, kendine ilişkin bilgisinin düzeyi tarafından belirlenir.

Postmodernizm kültürel-çoğulculuğu savunusunda kültürün suçlarını da savunur.
'Kültürel Görelilik' kavramı kültürlerin saltık olarak eşit değerde olduklarını anlatır.

Çok-Kültürlülükte diretme bir yandan o kültürlerin daha yüksek biçimlere gelişimini yadsırken, öte yandan çatışma zeminlerinin sürdürülmesinde diretir. Çok-kültürlülük evrensel değerler tanımayan bir tikelcilik olarak Tarihin bütününe karşılık düşer.

Öte yandan, Tek-Kültürlülük (ya da Kültürel Türdeşlik) Özgürlüğün kendisi bastırılmadan ve böylece tikel bir kültür evrensel olarak dayatılmadan ileri sürülemez. Çelişkinin çözümü kültürlerin kendilerini Özgürlük içinde olumsuzlamaları, gelişerek değişmeleridir.

Analitik anlağın 'Ya —Ya da' tutumu çözümsüzken, realitenin kendisi kesintisiz modernleşme süreci olarak bu çelişkiyi kucaklar ve böylece çözümüne doğru bir Oluş sürecidir. Realite kapris yapmaz. Yapması gerekeni ve yapabileceğini yapar. Çünkü belirlenimsiz değil ama belirlidir.

Ayrı kültürlerin karşıtlıkları barış içinde birarada varolmanın önündeki sürekli gözdağıdır. Hoşgörü usdışı olan ve özellikle çatışmaya neden olabilecek ayrımların yalnızca askıya alınmasıdır, giderilmesi değil. Ve küçümseme imler, çünkü hoşgörülenin ussal bir varlık olarak tanınmadığını imler.

Çok-Kültürlülük ancak ve ancak kültürlerin özsel değerlerinden vazgeçerek karşıt, giderek düşmanca değerlere hoşgörü ile bakmaları zemininde, başka bir deyişle hiç birinin geri kalanlara üstün görülmemesi koşuluyla olanaklıdır.

Hoşgörü en sonunda tüm kültürleri bir ve aynı düzeye indirgeyen evrensel bir görecilik zemininin yaratılması demektir. Ama bu zeminde oldukları gibi olmaları, kimliklerini değerlerinde bulan kümeler olarak varolmaları olanaksızdır ve Kültür kendini salt biçimselliğe indirgemek zorunda

kalır.

Bir ülkenin bölgeleri, illeri arasında yerel kültürel ayrımlar vardır, ve doğal bilinç değişmeksizin kendi göreli kültürü içinde yaşama eğilimindedir, çünkü Törellik bir alışkanlıktır, insanın ikinci doğasıdır. Örneğin ABD'de İtalyanlar kendi etnik kültürleri içinde bütüne benzeşmeden kendi eğitimsiz gelenekselliklerinden birşeyler saklayarak, bu ölçüde değişimi yadsıyarak yaşamayı sürdürürler. Çinliler, daha başka Doğulular, yerliler vb. de şu ya da bu ölçüde aynı tikelcilik içinde varolurlar. Ama tümü de bunu ancak geçici olarak başarabilirler ve değişim er geç içeri girer. Bunun hangi kuşağın başına geleceği, yüz yıl içinde mi yoksa bin yıl içinde mi yer alacağı ikincil bir sorundur. Değişim aşamalı olarak yer alır ve kapıya geldiği zaman durdurulması olanaksızdır.

Çatışma besleyici olması ölçüsünde, Çok-Kültürlülük ancak yalıtmacılık temelinde olanaklıdır ve onda diretilmesi bireyi kültürel köklerine zincirlemeyi amaçlar. Buna karşı Kültürel Türdeşlik ise hem bir dayatma olduğu düzeye dek Özgürlük ile bağdaşmaz, hem de değişimi ve böylece gelişimi olumsuzlar. Realite bu öznel istemleri tanımadan ve kendi kavramsal belirlenimine boyun eğerek ilerler.

Gelenek insanı bağımlı, kısıtlı, köle tutar, değişmesini, gelişmesini, özgür birey olmasını, Erdemin gelişmesini önler. Birbirini yadsıyan kültürler arasındaki geçimsizlik ancak bir üçüncü Güç tarafından bastırılabilir. Bu kültürlerin tümü de usdışı olabilir.

Postmodern bilinçte Us bulunmaz demek yeterli değildir. Bu bilinç Us yoluyla Usu çürütmeye çabalar. Ve kendi için hiç kuşkusuz bunu başarır. Usdışı bilinç biçimi Usun kendi ürünüdür.

The Sopranos. Dünya kültürel varsıllık örneklerinden biri.
Bütün içeriği etnik-mafya kültürünün şiddet, yalan, aldatma, hırsızlık, ırza geçme, vb. gibi geleneksel öğelerinden oluşan Amerikan dizisi İtalya'daki İtalyanları rahatsız etti. Başlangıçta Canale 5'te bir Cumartesi geç gösterimi olarak yayınlanan dizi düşük izleyici oranlarından ötürü yayımdan kaldırıldı ve SKY İtalya'nın Fox kanalında bir elit gösterimi oldu.

Kültür kendi kavramı gereği göreli olmak zorundadır, çünkü sonlu Tinin yarı-yol yaratısıdır, bilgi olarak, moral olarak ve estetik olarak yetersizdir. Evrensel insan doğasının belirlenimleri olan Özgürlük, Güzellik ve Bilgi kültürel, göreli, sonlu değildir. Bu gerçek değerlerde insan geçici olanın, göreli olanın üzerine yükselir ve saltık olanla, tanrısal olanla bir olduğunu tanıtlar.

Postmodernist bakış açısı türlülüğün güvencesini evrensel bir kuşkuculukta bulur. Ama o zaman inançlar inanç olmaya, değerler değer olmaya son verirler. Bu kuşkucu görecilik inakçılıktan kurtulmanın yolu olarak görülürse, o zaman herşey için, giderek duyunçsuzluk ve ikiyüzlülük için bile 'belki de değil' yargısı getirilebilir.

Kuşkucu bakış açısından örneğin AB toplumları kültürel geçimsizliklerinden kaynaklanacak çatışmalardan ancak değerlerde bir gevşeme, böylece çok-kültürlülüğe izin verme zemininde kurtulabilirler. Bu uslamlamaya göre, tek tip kültürel yapının dayatılmasının baskı ve zorbalık yoluyla olmaksızın olanaksız olması ölçüsünde, AB kaçınılmaz olarak bir kültürel görecilik ve kuşkuculuk zemininde olanaklıdır. Postmodernizm geçici olanı kalıcı görür. Ama değişim ve gelişim yeteneği Tinin özünde, onun kendi kavramına uygun edimsellikten daha azı ile yetinemeyecek olması olgusunda yatar. Her kültürün aynı zamanda en son tinsel biçim olması, eş deyişle sonsuza dek sürmek zorunda olması gibi bir durum post-modernizm tasarımının kendisi ile bağdaşmaz.

Lyotard modernliği ilerleme yolunda sürekli değişim olarak, postmodernliği bu sürecin doruğu olarak, ve sürekli değişimin kendisini bir status quo olarak görür. Bu betimleme Postmodernizmi

özsel belirlenimlerinde anlatıyor olarak alınabilir. Bu bakış açısı modernlik sürecinin herhangi bir evresini ötesi olmayan son olarak alır. Modernizmin kendisini vargısı olarak alan bu postmodernist çıkarsamayı usun ve ona bağlı Erekselliğin ("grand narratives") reddedilişi üzerine dayandırır. Fukuyama'nın ve Kojeve'nin kavramsız bir Hegel okuması üzerine dayandırdıkları "Tarihin Sonu" çıkarsaması hiçbir noktada "postmodern durum" denilen şeyden ayrılmaz.

...

Kültürün dinamik, gelişen ve kesintisiz bir değişim süreci olması ölçüsünde kendisi başka her süreç gibi Ereğinde kendini ortadan kaldırma çabasıdır. Kültür insanın tüm gizilliğinin en son Ereği değil, ama belirli bir zamanda ulaştığı sonlu aşamanın biçimidir. Geçici olmayanı amaçlayan geçiciliktir.

İnsan yaşamının değer ve haklarının her yerde bir olması — Evrensel İnsan Hakları — doğrudan doğruya kültürel-çoğulculuğun yadsınmasıdır, çünkü kültürler bu değerlerin türdeşsizliğinin anlatımıdırlar. Kültür a priori çoğulculuktur, çünkü insan bilgisinin değil ama bilgisizliğinin, ussal istencin değil ama usdışı özencin anlatımı olduğu düzeye dek kaçınılmaz olarak türlülük, sonluluk, geçicilik imler.

...

Örneğin yasama sürecinin bütün bir istenci kapsamaması, ve mülkiyete, sınıfa, kasta, ya da dine vb. göreli olması kültüreldir ve dolaysızca çoğulcudur. Ama yasanın bütünüyle gelişmiş evrensel ve ussal istencin anlatımı olma düzeyine ulaşması onu göreliliğin, böylece her baskıcı dayatmanın üzerine yükseltir. İnsan değerinin evrensel olması, Özgürlüğün evrensel olması gerçeği karşısında Özgürlüğün göreli ve tikelci olduğunu ileri sürmek gelişimi geriye çevirmek değildir. Postmodern bilinç tarihe arkadan gelen, kendisi Dünya-Tininin ulaştığı gelişim düzeyinin gerisinde kalan bir kavrayışsızlığın, uygarlığa henüz katılmamış bir yetersizliğin anlatımı olarak görünür.

İnsan geleneğin ondan yaptığı olmak zorunda değildir. İnsan İstençtir, ussaldır ve özgürdür, ve sonlu kültürlerinin ona giydirdiği kılıkları üzerinden atma eğilimindedir. Özgürlük ürkek değildir. Çoklu-kültürün insanlığın yazgısı olarak savunusu insanın bu özsel doğasını kavramamış olmaktan kaynaklanır. Postmodern göreciliğin kendisi çok-kültürlülüğün nihilizmine battığı zaman, kültürlerin değerli olmadıklarını tanıtlamaktan başka birşey yapmış olmaz.

Tikel değer inakçılığı değil, ama kuşkuculuk değişim ve gelişim için zorunludur. Ama kuşku, olumsuzlama var olanı değiştirmek için yalnızca ilk adımdır, son değil, çünkü kuşku gerçekte pekinlik istemidir.

Kuşkuculuk modern değişim sürecine özgü geçici bir ruh durumudur ve kendini sürekli olumsuzlaması en sonunda kuşkusuz, gerçek, ussal ve evrensel olana ulaşma istencini anlatır. Önemli olan inanılacak içeriğin gerçekliği ve değeridir. Felsefi Kuşkuculuk böyle erekselliği olanaksız görür ve nihilizmde demir atması yalnızca kuşkucu çıkarsama tembelliğinin yenilmesini gerektirir.

Postmodern nihilizm modern değişim sürecine özgü geçiciliğin ve değişkenliğin kendisinin kalıcı ve değişmez olduğu sayıltısı üzerine dayanır. Bu bakış açısından bir ilke düzeyine yükseltilen çok-kültürlülüğün olanağı değerlerin göreliliği ve en sonunda değerlerin kendilerinin değersizliği vargısına götürür. Ama realite, gerçek yaşam postmodern bilinçte yaşanmaz, ve eğitimsiz insanların eğitimsiz değerleri onlar için uğruna şiddeti ve ölümü bile göze aldıkları saltık normlar olarak geçerlidir. Bu düzeye dek dünya daha şimdiden çok-kültürlü ve postmoderndir, ama hiçbir biçimde barışçıl ve uyumlu değil.

...

Aydınlanma boşinanca karşı, yalancı değerlere karşı savaştı. Ama kendisi onların karşısına eşit ölçüde sözde bir değeri, yararcılığı çıkardı. Aydınlanmanın değer olarak 'yararlık'ta karar kılması tinsel değerleri yadsımasının, ahlakta haz ve acı gibi duyusallıkları ilke almasının bir sonucuydu. Ve aynı yararcılık zemininde politik süreci tikelci bencillik çevresinde biçimlendirmeyi istedi (Liberalizm ya da Kapitalizm). Yine, Aydınlanma düşünürlerinde (Locke, Hume, ve herşeye karşın Aydınlanma tinine bağlanan Kant'ta) ırkçılığın, Negroyu insan-altı saymanın zemini de evrensel us olgusunu, tüm insanların ussal varlıklar olduğunu yadsımasının bir sonucuydu. Aydınlanmanın Nihilizmin kendisi değil ama atası olması, modern döneme özgü bu yaygın kötümserliğin doğum izlerinin ona kadar uzanması da özsel değeri olarak ileri sürdüğü bu pozitif yararcılık ilkesine bağlıdır. Burjuva özdeksel yararı değer saydığı için, insan varoluşunu üretim süreci ekseninde örgütlendiğini düşündüğü, insanı bir araç olarak gördüğü için değersiz ve nihilist görülür.

...

View of the Ewen Breaker of the Pa. Coal Co. The dust was so dense at times as to obscure the view. This dust penetrated the utmost recesses of the boys' lungs. A kind of slave-driver sometimes stands over the boys, prodding or kicking them into obedience. S. Pittston, Pa. (The History Place).

Modern İşleyim Devriminden Görüntüler

İşleyim Devrimi aynı zamanda ölçüsüz, kuralsız, acımasız bir sömürü süreciydi. İşleyim Devriminin gereklerinden biri de duyunçsuzluktu. Batıda bu yeterince bulunan bir koşuldu.

Aydınlanma ussalcı değil ama görgücüydü, ve kuşkucu göreciliği ile saltık olarak hiçbir değer ileri süremezdi ve sürmedi. Yararcılık tam olarak bu insan değersizliği zemininde olanaklıdır. Modern döneme özgü sömürgecilik, ırkçılık, sözde işleyim devrimi denilen acımasız sömürü süreci, pozitivizm, pragmatizm ve ideolojik yıkımlar gibi türevlerin hiç biri evrensel ussalcılık temelinde olanaklı olamazdı. Aydınlanmanın kuşkuculuğu bugünlerde yeniden hoşgörü olarak ortaya sürüldüğü zaman, hoşgörünün ussallığı silinir.

Modernleşme süreci göreli olarak geç bir olgu olan Aydınlanmayı iki yüzyıl kadar önceler ve özsel olarak Reformasyonu izlemiştir. Ama Reformasyonun kendisi Rönesans, matbaa, okur yazarlığın artışı gibi ön koşulları gerektirir. Reformasyon bütün modernleşme sürecini tetikleyen bir başlangıç noktası olmaktan çok, sürecin kendisi için saltık olarak zorunlu bir bileşenlerden yalnızca biridir. Duyunç özgürlüğünün duyunç olgunluğu demek olmadığını, ama olgunlaşma için saltık olarak zorunlu koşul olduğunu gözden kaçırmadan, Modern tinin Reformasyonsuz olamayacağını ve Karşı-Reformasyonun utku kazandığı ve Kiliseyi daha da güçlendirdiği Katolik ülkelerde değil, ama dinadamları sınıfını ortadan kaldıran ve Kiliseyi Devlet denetimi altına alan Protestan ülkelerde biçimlendiğini ve belirlenimlerini kazandığını gözden kaçırmamalıyız. Katolik Avrupa bütününde geri kalmış ve Protestan Avrupa'nın ölçünlerine bir öykünme olarak ancak bir tür yarı-modern kültür geliştirebilmiştir. Fransa'nın modernleşme sürecinde yaşanan şiddetin ve terörün yeğinliği orada Reformasyonun bastırılmış olmasına ve modernleşmenin yenmesi gereken gücün büyüklüğüne bağlıdır. Reformasyon tini bilimin olduğu gibi politik bilincin, demokratikleşme sürecinin ve düzgün ekonomik ilişkilerin gelişmesi için de gereken törelliği sağlar.

...

Afro-American Murderers Being Burned

Modern kültürün ve kurumsallaşmaların normlarını hoşgörüsüz Deizm ve Ateizm değil, ama daha

başından duyunç özgürlüğünden başka bir içeriği olmayan Protestan Hıristiyanlığın ilkesi biçimlendirdi. Bu sonucun ilkeyi ileri süren ve savunanların bilincinde olmaması sonucun edimselleşmesini önlemez. Bu düzeye dek Modernleşme süreci inancı ezmek ve inançsızlığı güçlendirmek bir yana, tam tersine birey ve Tanrı arasında bir aracılık işlevi üstlenen dinadamları sınıfını ortadan kaldırarak Batıda ilk kez inancı ve ona bağlı törel ilişkiler ortamını olanaklı kıldı. Kapitalizm sömürüdür, ama milyonların zayıf duyunçları ve istençleri ile onayladıkları yasal ve meşru sömürüdür, ve bir sömürü dizgesi olarak işlemesi sözleşmelerin işlemesine bağlıdır. Bu ise bir ödev bilincini, törel bir karakteri, Reformasyonun sağladığı törellik zeminini gerektirir.

Öte yandan Aydınlanma tinine bilgisizce eklenen idealler ve değerler Aydınlanmanın kendi kuşkucu, ve dolayısıyla inançsız ve değersiz tinine dışsal olan belirlenimlerdi. Herşey bir yana, henüz moral olgunluktan yoksun Batının sömürgecilik, ırkçılık, kölecilik ve emperyalizm gibi politikaları hem metropolde hem de kurbanlarında yer alan iki yanlı moral gelişim ve uyanış sonucunda ortadan kalktı. Oluş sürecinde olan modern Yurttaş Toplumunun Duyuncunda da büyüme sürecinde olması Özgürlüğün haklı sonucudur.

...

Breaker boys. Smallest is Angelo Ross. Pittston, Pa. (The History Place).

Reformasyon zemininde olanaklı olan Modernleşme dogmatik olamaz, çünkü modernleşme her tikel değeri ortaya çıkar çıkmaz ortadan kaldıran kesintisiz bir değişim sürecidir. Dahası, yine Reformasyon ile birlikte dinsel inanç toplumdan alınarak bireyin yüreğine geri çekildi ve dogmaların varoluşunun güvencesi ve koruyucusu olabilecek bir dinadamları sınıfı ortadan kaldırıldı. Modernleşmeye ek bir kuşkuculuk dozu eklemek gereksizdir, çünkü modernleşme bir süreç olarak varolana karşı sürekli kuşkuculuktan başka birşey değildir. Değişimin modernleşmenin ruhunda olduğunu söylemek bir totolojiden daha çoğuna varmaz.

...

A group of slaves walk along in bondage with their captors

...

Mrs Kennedy gives clothing to victims of the Irish Famine, at Kilrush, Ireland, 1849.

Doğunun kendisi İranlı Mollalardan Çinli Komünist Militanlara, Hint Kast dizgesindeki Brahmanlara, Sudralara vb., Kazakistan'daki vb. tiranlığa dek eksiksiz bir kültürel çoğulculuk sergiler. Ve gene de tümünü hep birlikte Doğu yapan ortak koşul bireysel İstencin tanınmamasıdır. Doğu özgür olmadığı, çünkü Özgürlüğü bilmediği için Doğudur. Bu Doğunun Batı karşısında küçümsenmesi demek değildir, çünkü insan yeryüzünün her yerinde aynı ussal, aynı tanrısal değer ve doğayı taşır ve kendisi henüz kültürel bir türlülük ve parçalanmışlık gösteren Batıyı baştan sona Doğu karşısında ölçün olarak, model olarak görmek geçersizdir. Batının Doğuya tarihsel üstünlüğü yalnızca ve yalnızca Batı öz-bilinçli bir değişim sürecinde iken Doğunun ise içsel olarak, özsel olarak değişmemede, özgürleşmemede diretmesi olgusuna bağlıdır. Doğulunun öz-gururu, öz-saygısı, öz-değeri onun gerçek Kendisini yadsıması ile birdir. Bu kendini-beğenmişlik zemininde, Doğulu nedenlerini bilmeksizin yaşamakta olduğu sefil değişimi bütünüyle Batının sorumluluğuna bırakır, çünkü kendi sorumluluğunu anlayacak ve üstlenecek Özgürlükten yoksundur.

Multiculturalism has its drawbacks and paradoxes, but it is still worth defending if the alternative is enforced cultural homogeneity. It depends how the concept is interpreted. At the moment it is

increasingly an argument for cultural separatism, whereas it ought to mean peaceful coexistence and the mutually-beneficial sharing and disseminating of ideas. Perhaps that would be better termed polyculturalism? Read more.

"What to say to a man who tells you he prefers to obey God than to obey men, and who is consequently sure of entering the gates of Heaven by slitting your throat?" – Voltaire

"Colonisation and slavery have created a sentiment of culpability in the West that leads people to adulate foreign traditions. This is a lazy, even racist attitude." – Ayaan Hirsi Ali

There's no denying that the enemies of freedom come from free societies, from a slice of the enlightened elite who deny the benefits of democratic rights to the rest of humanity, and more specifically to their compatriots, if they're unfortunate enough to belong to another religion or ethnic group. Read more.

Ayaan Hirsi Ali (former Dutch member of parliament of Somali origin)

Postmodern göreciliğin bakış açısından tarihsel bir hiyerarşi, tarihsel bir ilerleme, gelişme, süreç gibi kavramlar bir büyük anlatıyı (ütopyayı) tözleri olarak alan kurgulardır.

Yine, postmodern sayıltının bir başka anlatımı modern değişim sürecinin ereksiz olduğu ve böylece gerçekte hiçbir biçimde bir süreç olmadığı biçimindedir. Buna göre, bir sürecin yokluğunda Tarihte herhangi bir aşamadan, dönemden, evreden söz etmek anlamsızdır. Varolan şey bir evreler ardışıklığı değil, ama aralarında tarihsel bir hiyerarşi kabul etmeyen bir kültürel türlülüktür. Bunlardan birini ya da ötekini başkalarından daha ileri ya da geri, alt ya da üst olarak nitelendirecek bir saltık ölçün yoktur. Tüm kültürel biçimler eşit hakla varolurlar. Panteizm ya da monoteizm, politeizm ya da şamanizm, Budizm, İslam, Hıristiyanlık vb. bir dinler demokrasisi içinde eşit haklar taşıyan inanç biçimleridir.

Postmodern bakış açısı inakçılığa bir panzehir olarak gördüğü kuşkuculuğun göreciliğe, göreciliğin nihilizme götürdüğünü doğrulamadığı zaman postmodern olmaya son verir. Ve bu uslamlama eksikliği postmodern bilincin kendi içindeki türlülüğün olumsuz zeminidir. Postmodern kuşkuculuk gerçekte örneğin Descartes'ın duyulara yönelik kuşkusu ile, ön-Sokratiklerin görüngüye ve doxaya yönelttikleri kuşku ile ya da diyalektik usun varolanı olumsuzlayan kuşkusu ile bir değildir, çünkü bunların tümü de kuşkuyu sonunda kuşkunun kendisini olumsuzlamak için çıkış noktası olarak alırlar. Kuşkuları yalnızca başlangıç noktalarıdır ve kuşkuda durup kalmazlar. Kuşkucu değildirler. Ve ussal tanıtlamanın inak değil ama bilgi ürettiğini kabul ederler.

Postmodernizm göreciliği saltıkçılığa karşı iyi almaşık olarak görür ve saltık gerçeklik kavramını sorgular. Saltık olanın ne olduğu konusundaki kavrayışı onun dolaysızca inakçılık ile eşit olduğudur.

Postmodernizm yetkeyi sorgular. Yetkeyi sorgulamak için yetke olmak gerekir. Ama postmodernizmin yetkesi görecidir ve böylece bir yetke değildir. Postmodernizm eğer postmodernizm olacaksa sorgulamamalıdır.

Değer dizgelerini sorgulamak için göreli olmayan, saltık olan bir ölçüt olmalıdır. Postmodernizm bu sorgulamayı yaptığını ileri sürdüğü zaman neyi doğruladığını ve hangi yetke ile doğruladığını sorgulamaz. Eğer bunu yaparsa bir ölçün getirmiş olur ki, bunun göreli olması bir ölçün olmaması demektir. Eğer yetke yerine bilgiye dayanacak olursa, yine göreli olmayan bir ölçün kullanmış olur.

...

İspanyol Engizisyonu.

Değişik Kültürler birarada varolabilirler, ama ancak ve ancak karşıtlıklarının, eş deyişle birbirlerine düşmanlıklarının ve yokedici eğilimlerinin politik güç tarafından bastırılması ve durdurulması yoluyla (örneğin Irak'ta eski despotik tinin gücü yoluyla olduğu gibi).

İnanç biçimleri dışsal, giderek fiziksel nesneleri (toprak, yer, taş, su, bez parçaları, eşyalar, bedensel kalıntılar, ya da giderek doğrudan doğruya kutsal imamlar, papa vb. gibi bireyler) değerler olarak kabul ettikleri ya da değerler ile ilişkilendirdikleri düzeye dek göreli kültürel biçimlerdir. Ve sonlu ve göreli biçimleri kutsal ya da tanrısal olarak kabul ettikleri düzeye dek dışlayıcıdırlar, hoşgörüleri yalnızca hoşgörüsüzlüklerinin bastırılmasından oluşur. Örneğin Hinduizmin hayvanları kutsal sayması, ya da Musevilik, Hıristiyanlık ve İslamda yeme, içme, giyinme gibi davranışların ve bedensel sakatlanmaların vb. tanrısal buyruklar tarafından düzenlenmesi onları ilkede saltık kılar. Ama bu türlülük gerçekte bilgisizliğe bağlıdır, dolayısıyla yanlış ya da boş inançtır, ve ancak eşit ölçüde bilgisiz postmodern görecilik bakış açısından aklanabilirdir.

Dinler bu sonlulukları, aslında gelenek olan bu davranış biçimlerini kutsal içerik olarak aldıkları düzeye dek göreli kültürel yapılardır ve bilgi ile bir olan inançtan bütünüyle ayrılırlar. Gelenek inançta sorgulanmayan ve salt "geldiği" için kabul edilen pozitif öğeyi oluşturur. "Sorgulamama" duyuncun toyluğu ve istencin yokluğu, köleliği demektir. Burada bireyin kendisinden, kendisi olmasından söz edilemez. Bu belirlenimleri doğrulayan köle bilincin şiddet uygulamaya açık ve yokedici olmasının önünde hiçbir duyunç engeli yoktur.

Aydınlanma temelciliği ya da ırkçılık karşıtlarının ırkçılığı?

Hoşgörü küçümseme barındırır, çünkü belli toplulukların modernleşmeye yeteneksiz olduklarını varsayar. İngiliz Müslümanların ayrımcılıklarının yalnızca önderlerinin geriye dönük katılıklarının bir işlevi olmakla kalmadığı, ama ayrıca devlet tarafından onlara gösterilen tüm ilginin ince bir küçümseme biçiminden daha fazlası olmadığı, temelde onlara modern uygarlık için gereğinden öte geri olduklarını söylediği yolundaki bulanık bir kuşkudan doğduğu da düşünülemez mi? İtalya'da birçok topluluk belli kumsalları Müslüman kadınlar için ayırmayı ve bu yolla erkek gözlerine görünmeden yüzebilmelerini sağlamayı tasarlıyorlar. Ve bir kaç yıl içinde tüm noktalarda Kuran'ın buyruklarına uyan ilk "İslamik Hastane" Rotterdam'da açılabilir. Güney Birleşik Devletler'deki ayırmacılık günlerini yeniden yaşamakta olduğumuz düşünülebilir. Gene de bu ayırmacılık Avrupa'nın en önde gelen ilericilerinin tam desteğini almaktadır! Onlarınki iki cephede verilen bir kavgadır: Azınlıklar ayrımcılıktan korunmalıdır (örneğin bölgesel dillerin ve kültürlerin öğretilmesini yüreklendirerek ve okul takvimini dinsel dinlencelere uyarlayarak); ve özel kişiler içinde yaşadıkları topluluk tarafından yıldırılmaktan korunmalıdır.

Enlightenment fundamentalism or racism of the anti-racists?

This tolerance harbours contempt, because it assumes that certain communities are incapable of modernising. Could it be that the dissidence of British Muslims is not only a function of the retrograde rigorism of their leaders, but also stems from a vague suspicion that all the consideration show to them by the state is little more than a subtle form of disdain, basically telling them that they are just too backward for modern civilisation ? Several communes in Italy are planning to reserve certain beaches for Muslim women, so they may bathe unexposed to male eyes. And within a few years the first "Islamic hospital," complying in all points with the prescriptions of the Koran, may open in Rotterdam. Anyone would think we are reliving the days of segregation in the southern United States. Yet this segregation has the full backing of Europe's most prominent

progressives! Theirs is a fight on two fronts: minorities must be protected from discrimination (for example by encouraging the teaching of regional languages and cultures and adapting the school calendar to religious holidays); and private individuals must be protected from intimidation by the community in which they live. Read more.

Tarihsel gelişme inancın bilgi önünde gerilemesini ve değersizleşmesini değil, ama sürekli olarak inancın bilgi ile bütünleşmesini amaçlar ve sağlar.

İnanç yanılmaz olmayı taslamaz, tıpkı görgül bilgi gibi. Ancak Us bilgi üretebilir ve böylece inancı bilginin düzeyine taşıyabilir.

Kendileri Aydınlanmacı olmayan Descartes, Leibniz ve Spinoza'nın Ussalcılıkları Aydınlanmayı önceler.

Aydınlanma ussalcı değil ama görgücü ve dolayısıyla kuşkucudur. Yine, görecilik kuşkuculuğun aynı usdışı düzlemde sürdürülmesinden başka birşey değildir.

Aydınlanma bu düzeye dek tıpkı kendisine tepki olduğu Boşinanç gibi geçicidir ve kalıcı bir değeri ve anlamı yoktur. Boşinancın inançsızlık olması ölçüsünde onu kuşku ile yenmek gerçekte eşit ölçüde inançsızlıkta sonuçlanır.

Kuşkucu Görecilik temelinde ne Devlet, ne Demokrasi kurulabilir. Politik tinin bu evrensel kuşkuyu içermesi ölçüsünde onda Türe, Hak ve Özgürlük olgusal olarak sakattırlar, çünkü tümü de Evrensellik istemindedir.

Politik Özgürlük belirlenimsiz bir tikelcilik ya da görecilik değil, ama evrensel, ussal Hak temelinde gerçekleşir. Tikel olanın göreliliği ile karşıtlık içinde, Evrenselin kendini ileri sürme hakkı vardır. Sorun evrenselin ussal da olması gereğinden doğar. Dogmatizm (inakçılık) yalnızca görünüşte ussal, ama gerçekte usdışıdır, ve kuşkuculuk bu inakçılığın sağaltımı değil ama yalnızca olumsuz inakçılıktır, aynı patolojik usdışının karşıt görünüşüdür.

Özgürlük

Kılgısal alan söz konusu olduğunda, insan bildiğini yapar ve yaptığını bilir, çünkü eylem her zaman bilinçlidir, düşünülür, hayvan durumunda olduğu gibi içgüdüsel ve bilinçsiz değildir. İnsan onları bildiği için eylemlerinden sorumludur, çünkü eylemleri İstenç ile yapılır, uykuda değil. İstenç Özgürlüktür, ve ancak özgür insan eylemlerinden sorumludur, köle değil, çünkü onun istenci efendinin istencidir.

İnsanın ancak bildiğini yapabildiği düzeye dek, özgürlük ancak insan Özgürlüğü bildiği düzeye dek eylemin gerçek güdüsü olabilir. Özgürlüğün bilgisi onu kavram olarak bilmektir, belli belirsiz bir tasarım olarak değil.

Bütün bir Asya bugün de özgürlük bilincinden yoksundur, ve Özgürlük kavramının başkasının özgürlüğünü tanımayı da gerektirmesi ölçüsünde bu bilinç böyle birşeyi tanıyamaz ve bu nedenle despotiktir.

Doğal bilinç Özgürlüğü kavram olarak, gerçek imlemi içinde bilmez. Bu yüzden eylemleri gerçek anlamda özgür bireyin eylemleri değildir.

Aziz Yardımlı 2007 Postmodern Sorunlar İdea Yayınevi

Emek

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

A. Gereksinimler Dizgesi

a. Gereksinim

b. Emek

c. Anamal

Emek

Emek Yurttaş kavramına ait bir kategori olduğu düzeye dek sefil değildir. Emeğin sefilliği kültürün henüz Yurttaş Toplumunun gerisinde kalan biçimlerine özgüdür ve bu sefilliğin toplumcu devrim tasarlarını esinlendiren güdü olmuş olmasına karşın giderilmesi Yurttaş Toplumunun kendi içinde yer alır ve ekonomik savaşım dediğimiz şeydir. İnsanın Emeğe bağlı sorunu emeğinin karşılığını alıp almaması gibi bir nicelik sorunu değil, ama Emeği ve İstenci arasındaki uyumsuzluktur.

Modern Emek

1) Emek yalnızca kas gücü değildir, ve İstenç ve Bilgi biçiminde genel olarak Düşünceyi kapsar;

2) Emek birincil olarak kültürel Gereksinimleri doyurmanın aracıdır;

3) Emek bir Meta değildir;

4) Emek bireyin kendinde evrensel olması temelinde saltık olarak toplumsaldır. Yalnızca fiziksel ya da bedensel güçten oluşan Emeği bulmak için hayvanlara bakmamız gerekir. Ama hayvanlar bile iş hayvanı olarak kullanıldıkları zaman ortada yalnızca kas gücü değil, bir de dışsal güdü vardır ki, insan tarafından belirlenir. Salt kas gücünden oluşan Emek salt hayvansal Emek ya da analitik Emektir ki, gerçekte Emek değildir. İnsan Emeği her zaman düşünce, bilgi, estetik duyarlık, beceri, amaç, karar, istenç gibi tinsel bileşenler tarafından Emek olmaya belirlenir. Modern Emek durumunda tinsel bileşen yükselirken insanı insanlıktan çıkaran fiziksel güçlük azalma eğilimindedir. Emeğin değer olduğu, en yüce değer olduğu duyurusunda bulunanlara ödül olarak en ağır emeği, bedensel emeği olanaklı en yüksek miktarda vermek gerekir.

Modern Emek

Modern Emek bilgisinde ve özgürlüğünde Geleneksel Emekten baştan sona ayrılır.

Modern Emek Emeğin gerçek Kavramıdır ve Emeğin Realitesinin Emeğin Kavramına karşılık düşmesi Özgür Törellik dünyasının özsel sürecidir.

Düşüncesiz Emek yalnızca bir Anlak soyutlamasıdır ki, Emeği tinsel bileşeninden ayırarak belirleniminden ve böylece varlığından yoksun bırakır.

Modern Emek ve Geleneksel Emek

Geleneksel Emek bilgisinde, yeteneğinde ve amacında sonludur ve özsel olarak bireysel Gereksinimi karşılamaya yöneliktir. Modern Emek bilgi tarafından belirlenir, yeteneğinde sınırsızdır ve amacı Evrensel Gereksinimin Doyumudur. Geleneksel Emek tinsel bileşeninin zayıflığından ötürü, öz-çıkar güdüsünün sınırlı olmasından ötürü, kültürel gereksinimin yetersizliğinden ötürü bütününde doğrudan gereksinimleri karşılamaya yöneliktir ve birikimi, Anamala dönüşmesi özsel bir önem taşımaz. Modern Emekte Bilgi olarak tinsel bileşen sınırsız olma eğilimindedir ve sonuç üretkenliğin sınırsızca artmasıdır. Yine, modern Yurttaş öz-çıkar kaygısında geleneksel moral kısıtlamalardan bağışıktır ve buna göre modern Emek kaçınılmaz olarak kazancın eline oynar ve kazanç uğruna

kazanç İstencinin önünde hiçbir sınır yoktur. Emeği salt kas gücü olarak alan ve ondaki tinselliği, düşünsel biçimselliği gözardı eden tarihsel materyalist bakış açısı böylece gelişimin zeminini fiziksel Emekte görür. 1000 Kongolu emekçinin ve 1000 İsveçli emekçinin üretkenlik oranları arasındaki, onlardaki entellektüel, törel ve estetik gizilliğin gelişmişlik düzeyleri arasındaki ayrımı önemsemez ve Kongo'nun geri kalmışlığını İsveç'in sömürüsüne bağlar.

Bir Komplo Olarak Üretim Süreci

Üretim sürecini sözcüğün tam anlamıyla bir sınıfın insanlığa karşı bir komplosu olarak yorumlayan materyalist ideolojiye göre bütün bir Ekonomi her kıpısında sözde "egemen sınıfın" özencine göre ayarlanmıştır: İşsizlik ücretleri düşük tutmak için bilinçli olarak sürdürülür; teknolojinin gelişimi bilimsel gelişimdeki yetersizlikler nedeniyle değil ama kapitalistlerin çıkarlarını koruma kaygıları nedeniyle durdurulur; üretimin makineleşmesi kâr etmeni insan emeğinden türetildiği için bilinçli olarak engellenir; giderek Tarihin kendisi egemenlerin salt sömürü için ayarladıkları total bir komplodur. Özgürlük, İstenç, Ahlak, Hak gibi metafiziksel uydurmaların böyle bir süreçte hiçbir yeri yoktur. Aslında böyle bir süreçte yalnızca aldanmaya yetenekli olan İnsanın hiçbir belirleyiciliği yoktur, ve materyalist ideolojinin saptadığı Fetişizm, Şeyleşme, Altyapı, Özerk Teknoloji gibi etmenler tümü de yabancılaşmış varoluşun yabancılaşmış insanına üstün efendileridir. Bu ideoloji insanı büyümeye ve gelişmeye değil ama yalnızca bozulmaya yetenekli görür, sanki bir zamanlar tarihin daha geri evrelerinde kendini tanıyan insan her nasılsa kendine tanınmaz olmuş gibi.

Modern Emek ve Makine; Emeğin Ortadan Kalkışı

"Barbar tembeldir." Modern Emek aynı zamanda bir eğitim süreci olarak serfin, kulun, geleneksel-tembel insanın özgür Yurttaş kimliğini ve Kent kültürünü kazanma çabasıdır. Onun tinsel gizilliğini edimselleştirme ve etkinleştirme olanağıdır. Kendi içindeki daha büyük benliği keşfetmesi, duyarsız, bilgisiz, duyunçsuz ve yasasız kimliğinin bütünsel açınımının olanağıdır. Bilgisiz insan üretim sürecine salt geçim ve kazanç dürtüleri ile girer ve orada varoluşun salt dürtüler yoluyla belirlenmesinin anlamsızlığını öğrenir. Hegel modern işbölümünün bir kazanımı olarak Emekte elde edilen soyutluğun ya da yalınlaşmanın Emeğin makineleşmesine ve böylece ortadan kalkışına götüren bir olanak olduğunu görür.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 198

§ 198

Ama emekteki evrensel ve nesnel öğe araçların ve gereksinimlerin özgülleşmesine götüren, böylelikle o denli de üretimi özgülleştirerek işbölümünü ortaya çıkaran soyutlamada yatar. Bireyin emeği işbölümü yoluyla daha yalın olur ve böylelikle soyut emeğinde becerisi artarken üretimi de artar. Aynı zamanda beceri ve araçlardaki bu soyutluk insanların arta kalan gereksinimlerin doyumu için aralarındaki bağımlılığı ve karşılıklı bağıntıyı bütünsel bir zorunluğa çevirir. Dahası, üretimin soyutluk karakteri emeği her zaman daha da mekanikleştirir ve böylelikle sonunda insanın Emekten çekilmesi ve yerini makinenin alması olanağını sağlar.

Das Allgemeine und Objektive in der Arbeit liegt aber in der Abstraktion, welche die Spezifizierung der Mittel und Bedürfnisse bewirkt, damit ebenso die Produktion spezifiziert und die Teilung der

Arbeiten hervorbringt. Das Arbeiten des Einzelnen wird durch die Teilung einfacher und hierdurch die Geschicklichkeit in seiner abstrakten Arbeit sowie die Menge seiner Produktionen größer. Zugleich vervollständigt diese Abstraktion der Geschicklichkeit und des Mittels die Abhängigkeit und die Wechselbeziehung der Menschen für die Befriedigung der übrigen Bedürfnisse zur gänzlichen Notwendigkeit. Die Abstraktion des Produzierens macht das Arbeiten ferner immer mehr mechanisch und damit am Ende fähig, daß der Mensch davon wegtreten und an seine Stelle die Maschine eintreten lassen kann.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 196

§ 196

Tikelleşmiş gereksinimlere uygun düşen ve eşit ölçüde tikelleşmiş olan araçların hazırlanışı ve kazanılışı Emek aracılığıyla olur; emek doğa tarafından dolaysızca sağlanan gereci bu çok çeşitli erekler için çok yanlı süreçler yoluyla özgülleştirir. Bu biçimlendirme şimdi araca değerini ve amaca-uygunluğunu verir, öyle ki insan tüketirken başlıca insan ürünleri ile ilişkidedir ve kullandığı şeyler böyle insan çabalarıdır.

Die Vermittlung, den partikularisierten Bedürfnissen angemessene, ebenso partikularisierte Mittel zu bereiten und zu erwerben, ist die Arbeit, welche das von der Natur unmittelbar gelieferte Material für diese vielfachen Zwecke durch die mannigfaltigsten Prozesse spezifiziert. Diese Formierung gibt nun dem Mittel den Wert und seine Zweckmäßigkeit, so daß der Mensch in seiner Konsumtion sich vornehmlich zu menschlichen Produktionen verhält und solche Bemühungen es sind, die er verbraucht.

Emek ve Toplum

Emeğin bireysel yanı tam olarak onun doğal-fiziksel yanı ya da bedensel kaba kas gücü yanıdır. Emeğin tinsel-kültürel yanı onu bireyselliğin üzerine yükseltir ve onun kendinde evrensel doğasını oluşturur. Emek bu yanında kişisel olduğu denli de toplumsaldır. Emeğin toplumsal olması Gereksinimin toplumsal olması ile birlikte gider. Hayvan her zaman tekildir ve türüne, evrenseline ancak içgüdüleri yoluyla aittir. Bir insan hiçbir zaman ve hiçbir biçimde yalnızca birey değildir ve kültüründe, bilincinde, benliğinde Tinin bütün bir entellektüel birikiminin bir sonucudur. Emeğine kattığı tinsel yan ondaki bu evrensellik yanıdır.

Emek Toplumsaldır

Bireyin kültürel kimliğini belirleyen toplumsal çevre onun Emeğini de belirler ve bireyin toplumsal olması ölçüsünde Emeği de eşit ölçüde toplumsaldır. Bilgileri, deneyimleri, yetenekleri onundur, ama tümü de ona kültür tarafından verildikleri için onundur. Bunların dışında birey salt bir doğa varlığından daha çoğu değildir. Emeğin toplumsal niteliği onun ürünü olan herşeyin toplumsal ürün olmasını sağlar.

Emek ve İşgücü

Emek bir meta değildir. Modern Toplumun ekonomik ilişkileri içinde alınıp satılan şey İşgücüdür — gizil olan bir yeti, bir potansiyel. Köle ve Serfin tersine, bireyin özgür olması İşgücünün de onun İstencinin bir belirlenimi olmasını, onun Mülkiyeti olmasını imler. Birey Doğanın değil, Toplumun bir parçasıdır, kendinde toplumsaldır. Buna göre Gereksinimlerini karşılamak için başka her birey

gibi Mülkiyetini Sözleşme ilişkisine sokarak toplumsal ilişkiler sürecine girer. Emeğin İstencin kendi için varlığı olarak, bir bakıma Tinin özdeksel Özgürlüğü olarak görülebilir ki, o zaman etkinlik alanı sonsuzdur ve nesne alamayacağı hiçbirşey yoktur. Kendini her nesneye uygulayabilir ve her nesneyi İstencin özdeksel belirlenimi altına getirebilir. Böyle iken Emek bir nicelik değil ama bir niteliktir.

Emek, Gereksinim, Üretim

Emek kavramsal olarak Gereksinim ile bağlıdır, ve insan Gereksiniminin salt doğal değil ama kültürel olması ölçüsünde Emek genel olarak doğal olanı kültürel olana, tinsel olana dönüştürme, doğal dünyayı tinsel-kültürel dünya yapma etkinliğidir. İnsan yerken bile kültürlü olarak, uygar olarak davranır, salt doğal bir beslenmeden daha çoğunu yapar. Salt doğal Gereksinim Emek olmaksızın da karşılanabilir. Emek Üretim yapar, ve Üretim doğal olanı kültürel olana, özsel olarak tinsel olana dönüştürür, doğal Gereksinimi değil, kültürel Gereksinimi doyuracak bir nesneye yükseltir, doğal Şeye insan Düşüncesinin ve İstencinin görülebilir, duyumsanabliir özdeksel damgasını vurur. Bu düzeye dek Üretim sürecinin "materyal/özdeksel" olduğunu düşünmek düşünmemektir. Üretim emeğin özsel olarak tinsel karakterinden ötürü özsel olarak tinsel karakter taşır. Emeğin bedensel yanı, gerçekten de özdeksel yan olarak görülecekse, salt özdeksel olduğu ölçüde düşüncesiz, istençsiz, insana ilgisiz yandır. Böyle arı özdeksel olarak insanlık dışıdır ve düşünmeyen hayvana ve istençsiz köleye aittir. İnsanı bu düzeye indirgemeyi ancak materyalizm başarabilir.

Türbin Rotor, ABB. Bu uygulayımsal bilginin, yüksek nitelikli emeğin bir başyapıtıdır. Doğa + Anlaktır; duyusal Özdek + kültürel Biçimdir; ya da, doğa + doğa-üstü ya da doğa-ötesi dediğimiz şeydir. İnsan düşüncesinin özdeksel Doğa üzerine yansımasıdır. Ama eşit ölçüde de bir TÖRELLİK başyapıtı, insan Erdeminin bir cisimselleşmesidir. Bunda da doğa-üstü ve doğa-ötesidir, meta-fizikseldir. Sayısız sözleşme, yükümlülük ve kuralın uygulaması olmaksızın üretilemez. Ve gene de politik süreçte bir yoketme aygıtının parçası olabilir. Modern Törellik belirli modern törelliktir. Henüz Kavramına bütünüyle karşılık düşmez.

Emek Türleri

Emeği bedensel Emek ve düşünsel Emek olarak ayırdetmek bedensel her Emeğe Düşüncenin de eşlik etmesi ölçüsünde geçersizdir. Emek düşünce gücünün ve kas gücünün birliğidir. Emeğin bu ayrım dışında daha öte türlüleşmesi saltık olarak bu her iki öğeyi birlik içinde kapsar. Emeğin fiziksel ve düşünsel yanlarının ayrımının büyüklüğü Evrensel Eğitim tarafından ortadan kaldırılır ve özgür Yurttaş kendini saltık olarak eğitme hakkını taşır. İnsanların bir bölümünün salt bedensel Emeği yerine getirebilmek için düşük eğitim düzeyinde bırakılması ussal değildir ve özgürlük ve insan onuru kavramı ile bağdaşmaz.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 197

§ 197

Ek. Barbar tembeldir ve miskinlik içinde yan gelip yatması ile kendini eğitimliden ayırdeder, çünkü kılgısal eğitim tam olarak alışkanlıktan ve bir uğraş içinde olma gereksiniminden oluşur. Beceriksiz insan her zaman istediğinden başka birşey elde eder, çünkü etkinliğinin efendisi değildir; buna karşı

şeyi olması gerektiği gibi üreten ve öznel etkinliğinde ereğe karşı hiçbir ürkeklik göstermeyen işçiye becerikli denebilir.

Zusatz. Der Barbar ist faul und unterscheidet sich vom Gebildeten dadurch, daß er in der Stumpfheit vor sich hin brütet, denn die praktische Bildung besteht eben in der Gewohnheit und in dem Bedürfen der Beschäftigung. Der Ungeschickte bringt immer etwas anderes heraus, als er will, weil er nicht Herr über sein eigenes Tun ist, während der Arbeiter geschickt genannt werden kann, der die Sache hervorbringt, wie sie sein soll, und der keine Sprödigkeit in seinem subjektiven Tun gegen den Zweck findet.

Emek ve Kültür

Emek genel olarak Gereksinimin karşılanması için İstencin cisimselleşmesidir. İnsanın durumu bir Doğa Durumu değil ama bir Kültür Durumudur, ve orada Emek içermeyen hiçbir nesne yoktur, giderek bundan böyle kentin temiz Havası bile salt doğal değildir ve Emek süreçleri tarafından dolaylı kılınır. Modern Emek sürecine kas gücünün ötesinde bütün bir uygulayımbilimsel bilgi ve deneyim birikimi katılır. Emek sürecinde Tinin bütün bir entellektüel, biçimsel, kültürel özü, Amaçları ve Niyetleri ürünlerde cisimselleşir.

Emek ve Artı Değer

Emeğin ürünü her zaman yeni artı değerdir, ve Emek verili Şeyden daha başkasını ve daha çoğunu üretir. Emeğin özsel olarak daha çoğunu üretmeye belirlenmesi onun dolaysız gereksinimi karşılama uğruna belirlenmesinden bütünüyle başka birşeydir. Emeğin bu sınırsız üretken gücünü özgürleştirmek bireysel İstencin saltık olarak özgürleşmesini gerektirir ve bu koşul bilimsel ve politik açılımı da özsel bileşenleri arasında kapsayan modern döneme özgüdür. Modern Toplum koşullarında üretim sınırsızdır ve eğer "değer" anlatımını Emeğin Ürünü yerine kullanacak olursak modern üretim bütünüyle Artı Değer elde etmeye yöneliktir. Bu sınırsız üretimin sınırsız ürünlerinin Mülkiyet olarak paylaşılmasında yatan eşitsizlik bütün bir toplumsal İstenç tarafından belirlenebilecek bir nitelik sorunudur, nicelik değil.

Emek ve Üretim

Üretim Pazar için olmak zorunda değildir. Ve Ürün bir Meta olmak zorunda değildir. Ürün parasal değiş-tokuş süreçlerine girmeksizin de tüketilebilir. Pazarsız bir Törellik olanaklıdır. Modern Üretim sürecinin tüm bileşenleri Özgür Yurttaş Kavramı çevresinde belirlenir. Bilgisinin ve İstencinin ussallığı ile, modern Tinin Üretim ve Tüketim sığası sınırsızdır. Üretim Şeyler yapma etkinliği değil, ama kültürel Şeyler yapma etkinliğidir. Ürün bir Şey değil, ama kültürel bir Şeydir. Üretimin nesnesi olan Doğanın insan Gereksinimlerine uyarlanması olarak Modern Üretim Sürecinin biricik öğesi modern Emektir. Anamalın kendisi özsel olarak birikmiş, somutlaşmış Emekten başka birşey değildir ve Emeğin süreçte daha öte ayrımlaşması Üretim sürecinin baştan sona Emek süreci olmasını değiştirmez. Üretim sürecine toprak, mineral vb. gibi doğal kaynakların girdiğini eklemek Emeğin toprağı, mineralleri vb. üretmediğini belirtmekten öte bir anlam taşımaz, ve Emek toprak ve minerallere tıpkı yemek yemenin yemeğe borçlu olması denli borçludur.

Emek ve Toprak

Ekonomi Politik Toprağı bir üretim etmeni olarak alır ve Emek ve Anamal olarak iki başka etmenden ayırır. Anamalın kendinde Emekten başka birşey olmamasının dışında, Toprak Toprak olarak alındığında başka herhangi bir Doğa öğesinden ayrı bir üretim etmeni değildir. Toprak üretmez, özsel olarak Emek tarafından biçimlendirilmiş Toprak ya da Tarla üretir. Üretimin saltık

olarak Emek etkinliği olması ölçüsünde Toprak da Üretim Sürecine başka mineraller ve doğal kaynaklar gibi Emeğin biçimlendirici etkinliğine altgüdümlü olmak üzere girer.

Emek ve Pazar

Üretimin Pazar için olması ve İşbölümünün zorunlu bağlılaşığı değildir ve İşbölümü Pazar olmaksızın da işleyebilir. Özgür Yurttaşların Pazarları da özgürdür ve Toplum onların Gereksinimlerini karşılama temelindeki birlikleridir. Başka bir deyişle, modern Toplum Pazarın kendisidir. Daha açık olarak, Pazar ilişkisi modern Yurttaş Toplumunun özsel ilişki biçimidir. Gereksinim Toplumu birlikte tutan bağdır ve Gereksinimlerin karşılanma yolu olarak Sözleşme, değiş-tokuş, alım-satım, tecim — tümü de bir ve aynı Kavramı ayrı yanlarında anlatan sözcüklerdir. Emeğin Pazar ilişkisine girmesi kendini İşgücü olarak ve Ücret karşılığında bir Sözleşme ilişkisine bağlamasıdır. Pazar ilişkisi Gereksinimleri karşılamak için bir ilişki, bir öz-çıkar ilişkisidir. Sözleşmenin yanları özgür Yurttaşlardır ve özgür İstençler olarak ilişkilerini saltık olarak kendileri tarafından belirleme hakları vardır. İşlerin olağan gidişi içinde Hükümetlerin ya da başka örgütlerin bu ilişkiye karışmaları olumsaldır — olabilir ya da olmayabilir. Laissez-faire gelişmiş modern Toplumda Pazarın olağan durumudur. Ve gene de saltık olarak özgür Pazar tam olarak saltık sözcüğünün anlattığı gibi bir soyutlamadır. Sınırsız Pazar Özgürlüğünün savunusu ön-Modern aşamanın bir sorunudur ve Özgürlük bilincinden yoksun kültürlerde Özgürlük korkusuna karşı ileri sürülür.

Emek ve İşbölümü

İşbölümü Emeğin kendisi kadar eskidir ve modern döneme ait değildir. İşbölümünün zorunlu olarak Pazar kavramını varsayması gerekmez, ya da İşbölümü kavramından Pazar ilişkisi ya da Tecim çıkarsanamaz.

Emek ve Ücret

Emek bir Meta ya da Mal değildir, çünkü özsel olarak İstencin ürünü, insan Özgürlüğünün cisimselleşmesidir. Para zemininde alım-satım ilişkisi bir Malın başka bir İstencin Mülkiyeti olmasıdır . Emek insan Özgürlüğünün ve İstencinin cisimselleşmesi olduğu ölçüde yabancı İstencin Mülkiyeti olamaz. Bu düzeye dek İstenç ile özdeş olarak Emek Ürününün bir başkasının Mülkiyeti olması İstencin ve Özgürlüğün ortadan kaldırılması ile birdir. Emeğin İşgücü olarak bir Mala çevrilmesinin usdışı ve ahlak dışı yanı burada yatar. Bu durumda Emeğin İşgücü görünüşü altında satılması özgür bireyi Özgürlüğünden, insan Değerinden yoksun bırakır. Onu bir araca indirir. Ücreti İşgücünün yeniden üretilebilmesi olanağı olarak alan soyutlama Mülkiyet ilişkilerindeki özsel belirlenim olarak İstenci dikkate almaz. Ücret belirli bir zaman niceliği ile orantılı olarak saptanır. İşgücü ve Ücret ilişkisine Emek niceliği ile değil. nicelleştirilmeye izin veren bir İşgücü soyutlaması olarak girer.

Emek ve Sömürü

Özgür Yurttaşın Emeği İşgücü olarak Mülkiyettir ve Sözleşme konusu olan İşgücüdür. İşgücünün parasal karşılığı olan Ücret özsel olarak Emekçinin toplumsal üründen alacağı payın niceliğidir. Emekçinin İşgücünün karşılığı olarak ne kadar az alacağı Sözleşmede belirlenir ve bu her kültürel durumda olanaklı olduğu ölçüde minimum bir miktarda saptanır. Emekçi Sözleşmeye kendi özgür istenci ile girdiği ve koşulları kabul ettiği ölçüde biçimsel olarak bir Haksızlık söz konusu değildir. Haksızlık ancak Sözleşmenin bozulması durumunda ortaya çıkar. Buna göre Sömürü bu Hak görünüşü ile birlikte gider, çünkü Sömürü bireyin biçimsel onayı altında gerçekleşir. Sömürü bu

süreçte Emekçinin hakkını alamamasıdır. Hakkı olan ise ona ait olan yan olarak Emeği ile yaptığı katkıdır. Ama onun bireysel Emeği de başka katkılara borçludur ve onların karşılığını ödemelidir. Burada İşgücünün değerinin belirlenmesinde ortaya çıkan aynı güçlük yatar.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

b. Emeğin Türü

§ 196

b. Die Art der Arbeit

§ 196

Tikelleşmiş gereksinimlere uygun düşen ve eşit ölçüde tikelleşmiş olan araçların hazırlanışı ve kazanılışı Emek aracılığıyla olur; emek doğa tarafından dolaysızca sağlanan gereci bu çok çeşitli erekler için çok yanlı süreçler yoluyla özelleştirir. Bu biçimlendirme şimdi araca değerini ve amaca-uygunluğunu verir, öyle ki insan tüketirken başlıca insansal üretim ile ilişkilidir ve kullandığı şeyler böyle insan çabalarıdır.

Die Vermittlung, den partikularisierten Bedürfnissen angemessene, ebenso partikularisierte Mittel zu bereiten und zu erwerben, ist die Arbeit, welche das von der Natur unmittelbar gelieferte Material für diese vielfachen Zwecke durch die mannigfaltigsten Prozesse spezifiziert. Diese Formierung gibt nun dem Mittel den Wert und seine Zweckmäßigkeit, so daß der Mensch in seiner Konsumtion sich vornehmlich zu menschlichen Produktionen verhält und solche Bemühungen es sind, die er verbraucht

Emek ve Değer

Bilimsel Değer, moral Değer, estetik Değer gibi anlatımlar Değer sözcüğünü saltık bir anlamda alırlar, üstelik yargılarının göreli olabilmesine karşın. Bunlarda Değer gerçek olmayı, ideal olmayı, karşılaştırmanın ve göreliliğin ötesinde olmayı anlatır. Değerli olan saltık olan olarak görüldüğünde, Emeğin değerli olmasından söz etmek ancak göreli olabilir. (Emeğin en yüce Değer olduğunu ileri sürmek ise bir politik diluzluğudur.) Emek ürünü olan bir nesne belirli gereksinimleri karşılamasında yararlıdır. Kullanım 'değeri' ya da değişim 'değeri' gibi anlatımlarda da değer sözcüğü saltık değil ama göreli olarak kullanılır ve ikincisi sık sık 'eder' ile eşitlenir. İşgücünün ederi Ücrettir ve tüm ederler gibi belirlenmesi daha başka belirlenimlerin bir çokluğuna bağlıdır. Saptanması için sağın bir formül aramak Anlağın her zaman sonuçsuz kalan girişimidir. Emekçinin kendisinin gereksinimleri bütününde kültürel durum tarafından belirlenir ve bundan doğan tüm olumsallıklara açıktır. Emek değer kuramı klasik ekonominin bir görüşüdür ve bir malın ederinin onu üretmek için gereken emek miktarına eşit olduğunu ileri sürer. Ama bu süreç onda kullanılan geçmiş emeği de kapsadığı için onun ederinin de hesaplanarak edere eklenmesi gerekir. Bu sonuncu için de aynı şey gereklidir ve bu böylece sonsuza dek sürer.

Ederlerin sağın olarak belirlenememesi genel olarak İstenç alanının doğasına bağlıdır: İstenç keyfi olabilir ve bu yüzden İstenç belirlenimleri alanı insan davranışlarını belirleyen bir zorunlu yasalar alanı değil ama ancak Kavram bağıntıları yoluyla anlaşılabilecek bir alandır. Örneğin anamalcı pazarın ücretleri düşük tutmak için bir artık nüfusu sürdürmesi gerektiği ileri sürülmesine karşın, gelişmiş ülkelerde her zaman bir işgücü açığı olabilir. Ve bu durum da ücretlerin sınırsız olarak yükselmesini sağlamaya yetmez.

Emekçi ve Politika

Emekçi Politik sürece Emekçi olarak değil, özgür Yurttaş olarak girer. Özgür Yurttaş olmasının politik anlamı Yasaların onun İstencinin anlatımı olmalarıdır. Özgür olduğu ve İstencini politik olarak anlatmış olduğu düzeye de Yasaların sorumluluğunu üstlenmeyi yadsıyamaz. Halk Egemenliği ya da Demokrasi kendini yönetme Hakkı ve İstenci olan özgür Yurttaş kavramında anlatılır. Buna göre politik sorumluluk saltık olarak özgür Yurttaşlara düşer, şu ya da bu politikacıya değil. Aldatılmamak özgür Yurttaşrın hakkı ve ödevidir ve bu düzeye dek genel olarak politik kararların sorumluluğunu halktan başka kişilere ya da kurumlara yüklemek geçersizdir.

Emek ve Silah Üretimi

Modern Yurttaş İstencinin saltık olarak özgür olmasında Emeğinde de özgürdür. Yurttaş İstencine karşın saldırganlığın hizmetinde çalışmaya zorlanamaz, çünkü bir Köle ya da bir Serf değildir. Eğer yokediciliğin hizmetinde çalışıyorsa, bunu Duyuncu ile doğruladığı için yapıyordur ve Sonuçların sorumluluğu ona aittir. Nükleer Savaşa hazır olma da tıpkı genel olarak Savaşa hazır olma durumunda olduğu gibi politik İstencin sorumluluğuna düşer. "Ücretli Kölelik" ya da "Proleterya" gibi sözcükler Kavramı anlatmazlar. Emekçi sınıf ne köledir, ne de bir Roma İmparatorluğu sınıfıdır. O anlatımlar Özgür Yurttaşın sorumluluk alma yeteneğini, duyunç özgürlüğünü örtmek, onun sözde karşı çıkılan Dizgenin kötülüğündeki payını ve sorumluluğunu gizlemek için gereklidirler. Modern Toplumun Kavramlarında, özgür Yurttaş yürürlükteki Törelliğin ve Yasallığın belirleyicisidir, çünkü bütün bu üstyapı belirlenimleri edimsel olarak onun İstencinin belirlenimleridir. Bu ve daha başka silahların üretiminde sayısız Üniversite ve bilim adamlarından, mühendislerden, işçilerderden oluşan bir özgür Yurttaşlar ordusu Emek harcar. Modern tinin evrensel paranoyasını yalnızca hükümetlerin ya da giderek birkaç silah şirketinin istencine bağlamak rahatlatıcıdır.

Özgürlüklerinin ve Haklarının bilincinde olmayan milyarlar Özgür Yurttaşlar değildirler. Bu ulusların despotik karakterleri Devletlerinin despotik karakterlerini belirler.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

‘Entellektüel’

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Aziz Yardımlı Not A:

‘Entellektüel’

Felsefeye saldırı halktan gelmez, ama halkın entellektüelinden gelir. Halk (doğal bilinç) felsefeyi anlamaz, ve anlayamadığı şeyle ilgilenmez. Halkçı entellektüel de felsefeyi anlamaz, ama entellektüel olduğu için anlayamadığını eleştirir. Böyle enteller materyalistlerdir, pozitivistlerdir, nihilistlerdir. Bilinçlerini soyut kavramlara çözündürmüş olan, ama onları yeni eytişimsel ilişkileri içinde bağlamayı başaramayan düşünürlerdir.

Schiller bu konuda şunları söyler:
“Doğa (duyu) her yerde birleştirir, anlak her yerde ayırır, ama Us yeniden birleştirir; bu yüzden insan, felsefeciliğe başlamadan önce, gerçekliğe henüz araştırmasını tamamlamamış felsefeciden daha yakındır” :: “Die Natur (der Sinn) vereinigt überall, der Verstand scheidet überall, aber die Vernunft vereinigt wieder; daher ist Mensch, ehe er anfängt zu philosophieren, der Wahrheit näher

als der Philosoph, der seine Untersuchung noch nicht geendigt hat.''

'Entellektüel' genel bir kavramdır. Bir entellektüel bir Faşist olabilir. Bir Ortaklaşacı da olabilir. Despot ya da Anarşist olabilir. Tümü de bilinçiz öznel eğilimlerin, yetiştirilme, çevre, yaşam koşulları gibi dışsal etmenlerin etkileri altında kazanılan ansal tutumlardır. Bu olumsal bilinç biçimlerinin gerçeklik savları eşit ölçüde değersizdir. Entel özdekçi ya da tinselci, nihilist ya da pozitivist vb. olabilir. Bu kavrama onda olmayan belirlenimleri yüklememeliyiz. Entellektüel insan zorunlu olarak bilgili insan, gerçekliği kavrayan insan değildir.

'Aydın' sözcüğü bir kavramın simgesidir. 'Aydın' aydınlanmış olandır. Bu anlatım söz konusu olduğunda, karanlık boşinancı, aydınlık ise boşinançsızlığı simgeler. Boşinancı yenmek boşinançlı biri için önemli bir sorun olsa da, kendinde herşeyin sonu değildir. Bir son değil ama salt bir başlangıçtır.

Aydının zorunlu olarak matematik bilmesi gerekmez.

Aydının zorunlu olarak fizik, kimya, felsefe, giderek tarih, tüze, tıp vb. bilmesi de gerekmez.

Bir matematikçiye matematiksel bilgisinden ötürü aydın demeyiz. Tersine, böyle bir bilgiye karşın bütünüyle boşinançlı olarabilir (Newton).

Aydının aydın olmak için boşinançlarını yenmiş olması yeterlidir. Ve salt karşısav olmada, salt bir tepki olmada direttiği sürece, aydın bilinç yalnızca boşinancı, yalnızca inancı değil, ama tinsel olan herşeyi reddeder, özdekçi olur. Geldiği yere geri döner. Böyle aydın felsefenin dostu olmadığı gibi bilimin ve güzel sanatların da dostu değildir.

(Aydın kavramı bu belirlenimiyle Modern Avrupa bilincinin, aslında bütün bir modernlik kavramının ve olgusunun temelinde yatar. İkinci temel öğe Aydınlanmanın kardeşi olan Reformasyondur.)

Sokrates'in Savunmasının, aslında Sokrates'in bütün yaşam görevinin ağırlık noktası Felsefe/ Gerçeklik ile doğal bilinç arasındaki karşıtlık üzerine düşer. Gerçeklik karşısında Bilgisizlik bütünüyle değersizdir. ''Sorgulanmayan yaşam yaşamaya değmezdir.'' Sokrates yaşamın saçma, anlamsız, boş olduğunu ileri süren modern nihilistin bu yargısını onun adına doğrular: Felsefesiz yaşam gerçekten de saçmadır. Ama yaşam yaşamaya değerdir, çünkü GERÇEKLİK, TÜRE, ÖZGÜRLÜK, İNSAN SEVGİSİ, BİLGELİK SEVGİSİ, ERDEM, MUTLULUK bu dünyanın insanı içindir. Sokrates kimi sivri akıllıların ileri sürdükleri gibi ilk postmodernist değildir. Erdem yaşamını bu dünyanın insanı olarak seçer. Onu kendi doğasına, kendi ruhuna, kendi usuna hakkı olan şeyi vermesi için ussal bir *ödev* olarak doğrular, eğitimini, tam gelişimini başarmayı, onu *sonuna dek* götürmeyi ister ve önerir. Doğrunun, gerçekliğin, güzelliğin aşırısının olmadığına inanır, *bütün* insan, *eksiksiz* insan olmanın yolunun ussal ve ruhsal eksiksizlikten geçtiğini, ve ussal ve ruhsal atrofinin erdemsizlik ve mutsuzluk olduğunu anlatır.

Felsefenin karşısına kaba yanılsamalar düzlemindeki doğal bilinç çıkarılmamalı, en azından belli bir kavramsal iletişim yeteneğine ulaşmış bir eğitim düzlemi istenmelidir. Bu düzlem *entellektüel* bilinç düzlemidir. Sokrates'in popüler nefreti kazanma çabaları çağdaş entellektüelleri—politikacıları, sanatçıları, ve zanaatçıları—sorgulamasıyla ve bilgisiz olduklarını göstermesiyle başladı. Halk felsefe ile ilgilenmez. Her eğilime açıktır ve eşit ölçüde her eğilime açık olan engin bir entellektüel türlülük tarafından temsil edilir. Entellektüel de zorunlu olarak felsefe ile ilgilenmez. Bu soyut düşünce düzlemi elbette bilgelik sevgisine dek ilerlemeksizin, eytişimsel düşünmeye yükselmeksizin yapabilir. Onun düşünme düzlemi halksal tasarım/imgelem düzleminin üstündedir

ve soyut düşünceleri ele alacak bir yetkinliktedir. Ama bu analitik yetenek felsefe için yeterli değildir. Eytişimi izleyemez. Soyut, yetersiz idealar düzleminde felsefeyi doğallıkla ancak *yanlış anlayabilir*. Aristofanes'in anlamayı başardığı 'Sokrates' imgesi yalnızca ozanın kötü karakterinin bir izdüşümü değildir; böyle yarı gelişmiş bilinç biçimlerinde gerçek ve güzel ve doğru olana erişme yeteneği henüz bulunmaz. Soyut entellektüel düzlemde us *her* bilinç biçimine yeteneklidir: Nazi, komünist, dindar, pozitivist, nihilist vb. olabilir. Bu bilinç düzlemi felsefeyi sevebilir, kendini daha ileri eğitme hedefini seçebilir; ya da felsefeye ilgisiz kalmayı sürdürebilir; ya da felsefeden nefret edebilir. Bilinç pekala henüz bir kavramını taşımadığı felsefeye yönelebilir, ama ancak idealist bir karakter taşıyorsa, ancak kişiliğinde erdem, us, gerçeklik sevgisi henüz tüketilmemişse bunu yapabilir. Ancak Sokratik bilgisizliğini bilgelik yolunun gerçek başlangıcı olarak kabul edecek denli karakterliyse felsefe eğitiminin değerini algılayabilir. Bu düzeye dek, doğal bilici felsefeye götüren yol ilkin entellektüel düzlemden, bu soyutlamacı anlak düzleminden geçer, ve burada kavramları arılıkları içinde ele alabilmek, üzerlerinde düşünme alışkanlığı kazanabilmek felsefe için vazgeçilmez bir önkoşuldur. Ama bu derin-düşünce düzlemi, bu soyut analitik düzlem, bu anlak düzlemi kavramı tekilliği içinde ve böylece ancak dışsal ilişkiye yetenekli olarak alır, ve onu kendi özencine göre *dilediği gibi* ilişkilendirir. Nesnel olarak, yansız olarak, arı mantıksal olarak değil. Eytişimi reddeden düşünce analitik düşünme eğilimine yönelik bir saplantıya, ve diretirse sonunda tam bir felsefe ve gerçeklik düşmanlığı olan kuşkuculuğa dek bozulur. Hiç kuşkusuz bu da entellektüel bir biçimdir.

Eylem

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Eylem

(Bu Kavram Nesnel Tin dizgesinde Ahlak bölümüne aittir.)

İstencin ahlaksal İstenç olarak belirişi Eylemdir. Ancak özgür insan moral varlıktır ve eylemde bulunabilir. İstençsiz köle eylemsizdir. Davranış istençsiz olabilir '(alışkanlıkla, dürtüsel olarak vb.).

Soyut Hak alanının Kişisi Ahlak alanında Öznedir.

Eylem İstencin İstenç ile etkileşimidir, Doğa ile değil. Bu düzeye dek Eylem özsel olarak tinseldir. Eylem bir Eylem olduğu düzeye dek törellik alanında bir Değişim üretir. Buna göre fiziksel-bedensel yan Eylem için özsel değildir. İstenç alanında (törel dünyada) değişim fiziksel Zor yoluyla olduğu gibi barışçıl ve uygar araçlar yoluyla, söylem yoluyla da sağlanabilir. Zor yoluyla elde edilen değişim ancak Zor yoluyla sürdürülebilir ve gerçek değişim değildir, çünkü Zor zorunlu olarak bir bilinç değişimi getirmez (örneğin Cumhuriyet döneminde Zor yoluyla bastırılan Tarikatların durumu). Çünkü boyuneğme moral doğrulama ve bilgi değil, ama yalnızca İstencin geçici olarak geri çekilişidir. Moral Eğitim, istencin Özgürlüğünün ve Hakkın değerinin bilincinin üretilmesi — saltık Eylem ve Değişim budur.

Değişimin bilinçlerde yer alması ölçüsünde değişim ancak bir bilinç biçiminin kendi eytişimi yoluyla edimsel, kalıcı ve gerçek olabilir. Zor ve Şiddet korku ve boyuneğme yoluyla görünürde bir değişim yaratır. Ama korku değişim değildir, ve korkuyu ne denli çözümlersek çözümleyelim kendinde Hak kapsamaz. Bir Nefret anlatımı olduğu düzeye dek Zor ancak karşı-Nefret, ancak bir Nefret istenci üretir. Bu düzeye dek Zora boyuneğme yalnızca geçicidir. Yüzyıllar sürebilir, ama kendinde Tin her zorbalıktan daha güçlüdür. Zor kalktığında onun tarafından yaratılan 'değişim' de

kalkar.

Davranış eylem değildir. Davranış moral değildir. Bir atom bombasını, giderek bütün bir kenti yok edecek olan hidrojen bombasını milyonların üzerine bırakmak ya da fırlatmak için insanın insanlığını kesintiye uğratması, bir makine gibi davranması gerekir. Bir savaş uçağı pilotu için yalnızca hedef vardır, insan yoktur.

Davranışçlık ruhçözümlemeye ya da derinlik ruhbilimine bir tepki olarak doğdu. Davranışçılık ruhbilimin içebakışı bir yana bırakarak olgular ile, gözlemlenebilir olaylar ile ilgilenmesi ve içsel duyguları ve düşünceleri dikkate almaması gerektiği görüşü üzerine dayalı bir kuramdır. Uyarılara karşı verilen tepkeler de davranıştır, bütününde düşüncesizdirler ve dışsal koşullandırmaya götürürler.

Davranışçılık duyguları ve düşünceleri de dışsal çevrenin değişkenlerinin belirlediğini kabul eder ve insan istenci ile ilgilenmez Bu görüş bir analitik gelenek düşünürü olan Willard Van Orman Quine tarafından da kabul edilir. Quine sayısız buluşu arasında felsefenin kavramsal çözümleme ile ilgilenmediğini ve görgül bilimlerin bir dalı olduğunu da keşfetmiştir.

(In 1996 he was awarded the Kyoto Prize in Arts and Philosophy for his "outstanding contributions to the progress of philosophy in the 20th century by proposing numerous theories based on keen insights in logic, epistemology, philosophy of science and philosophy of language."[6])

Eylem, Değişim, ve Zor

Doğa üzerinde, dışsal nesneler üzerinde etkili olmam moral bir durum değildir. Onlar üzerinde Eylemde bulunmam. Onlarla ilgilenirken de İstencim ile davranırım, çünkü insan kılgısı her zaman Düşüncenin eşliğindedir, ve insan durumunda giderek içgüdüsel dürtülere bile Düşünce ve İstenç eşlik eder, onların bilincindeyimdir, ve fiziksel nesnellik üzerinde bir değişim üretirim. Ama bu değişim salt Doğa ile ilgili olduğu sürece, salt doğal yanımdan kaynaklandığı ve başka istençleri ilgilendirmediği sürece herhangi bir ahlaksal ve törel imlem taşımaz, başkalarının hakkını ilgilendirip ilgilendirmediğini ve böylece doğru olup olmadığını vb. sorgulamam. Doğa olarak Doğa tinsel kavramlar kapsamaz.

Napoleon Avrupa'nın usdışı törelliğini, feodal politik yapısını değiştirmeye, kıta Tininin feodal alanlarına Özgürlük ve Eşitliği zor ve şiddet yoluyla getirmeye çabaladı. Ama Tin Özgürlük isteminde bulunmadığı, Özgürlüğü bilmediği yerde onu Zor yoluyla özgürleştirme girişimlerini yadsıdı. Katolik İspanyollar Napoelon'un onlara vermek istediği Cumhuriyetçi Anayasayı kabul etmediler. Sonunda Napoleon ve onun kişisel Özgürlük idealleri yenildi. Ama Özgürlük İdeası savaşlarını sürdürdü ve utkusunu bilinçlerde kazandığı yerde Değişim bir daha geri alınmamak üzere gerçekleşti.

Bir ulusu yöneten Despot zor yoluyla düşürülebilir. Ama Despot gücünü halkın bilincinde bulur ve orada varlığını sürdürdükçe değişim yalnızca o halkın Devletsiz bırakılması ve sonuç Niyet ile bağdaşmayan bir kaos olur (Irak).

Aspern Savaşı. 1809'da Avusturya Fransa'ya savaş açtı. Napoleon Viyana'yı düşürmek üzere hemen askerlerini İspanya'dan getirdi. Tuna'nın kuzey kıyılarına ulaşmaya çalışan Fransız askerleri kanlı Aspern Savaşında (1809) bir kez daha püskürtüldüler. Napoleon Arşidük Karl karşısında ilk yenilgisini kabul etmek zorunda kaldı.

Postmodern Eylem

Postmodernizm hiç kuşkusuz Militarizm değildir. Ama Militarizm ortaya çıktığında onu reddedecek normatif ölçünleri yoktur, çünkü postmodernizm hiçbiir biçimde moral değildir. Militarizm 'Güç Haktır' öğretisinin bir çıkarsamasıdır. Postmodernist bakış açısının bu şiddet yoluyla hak öğretisini yadsıması ancak onu doğrulaması kadar geçerlidir. Postmodernist bakış açısı Usu reddedişinde baştan sona görecidir ve bu yüzden ahlaksal değildir.

New liberal imperialism ya da yeni özgürlükçü emperyalizm postmodern devlet kuramının bir çıkarsamasıdır. Buna göre modern Devlet ve Egemenlik kavramlarının bundan böyle geçersiz olması zemininde postmodern Avrupa ülkelerinin güvenlik sorunlarını bir çözüme bağlamak için modern ve premodern uluslardan gelen gözdağlarına karşı zora başvurabilir. Bu kuram postmodern Devletlerin örneğin petrol gibi dirimsel gereksinimlerinin karşılanmasını güvenlik altına alma gibi bir Niyetin meşrulaştırılmasını sağlamak için yaratılmış değildir. Bu kuram böyle bir Niyeti dolaysızca ve açıkça haklılık zemini olarak görür, çünkü postmodern ahlak göreli ahlak olarak ahlaksızlıktır.

Süper güçler — İskender'in İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu vb. — Tarihin başından bu yana Dünya Egemenliği politakasını yürütmüşlerdir. Ama onların Egemenlikleri İstençlerinin evrensel tanınmasını amaçlayan bir Efendilik Egemenliği idi. Modern Süper Güçlerin ise açıkça çapulculuktan başka bir amaçları yoktur, çünkü onlarda egemen istenç İmparatorun istenci değil ama Halkın istencidir. Demokrasi henüz bu başlangıç evrelerinde birincil olarak İstencin hırsa yenik düşmesi tarafından tanımlanır. Batının henüz ahlaklı olduğunu değil, ama ancak ahlaklı olmanın koşulunu, Özgürlüğü kazanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu düzeye dek postmodern ahlaksızlık bu evrede kendini kolayca bütüne karıştırabilmektedir.

Tony Blair üzerinde önemli bir etkisi olan postmodernist Robert Cooper başarısızlığa uğramış devletlerin kaostan kurtarılmaları için yeni bir liberal emperyalizm çağrısında bulunur.
(The Guardian).
Aşağıdaki pasaj yazının tonunu yansıtmak için yeterli olabilir.

"Postmodern dünya için zorlu olan şey çifte ölçünler düşüncesine alışmaktır. Kendi aramızda yasalar ve açık işbirliğine dayalı güvenlik temelinde iş görürüz. Ama postmodern Avrupa kıtasının dışındaki eski moda devlet türleri ile iş görürken, daha erken bir dönemin daha kaba yöntemlerine geri dönmemiz gerekir — zor, önleyici saldırı, aldatmaca, henüz her devletin kendi için olduğu ondokuzuncu yüzyıl dünyasında yaşamakta olanlarla başa çıkabilmek için zorunlu olan herşey. Kendi aramızda yasalara bağlı kalırız; ama ormanda iş görürken ormanın yasalarını da kullanmak zorundayızdır. Avrupa'daki uzun barış döneminde hem fiziksel hem de ruhsal savunmalarımızı gözardı etme yönünde bir eğilim oldu. Bu postmodern devlet için büyük tehliklerden birini temsil eder."

"The challenge to the postmodern world is to get used to the idea of double standards. Among ourselves, we operate on the basis of laws and open cooperative security. But when dealing with more old-fashioned kinds of states outside the postmodern continent of Europe, we need to revert to the rougher methods of an earlier era - force, pre-emptive attack, deception, whatever is necessary to deal with those who still live in the nineteenth century world of every state for itself. Among ourselves, we keep the law but when we are operating in the jungle, we must also use the laws of the jungle. In the prolonged period of peace in Europe, there has been a temptation to neglect our defences, both physical and psychological. This represents one of the great dangers of the postmodern state."

Robert Cooper

Robert Cooper İngiliz Başbakanı Tony Blair'in devlet egemenliği üzerine sınırlar getirecek yeni enternasyonalizm ve yeni bir insancıl müdahale için çağrılarını şekillendirmeye yardım etmiş bir İngiliz diplomatıdır. Bu pasaj Cooper'in "Postmodern Devlet" üzerine denemesinde kapsanır. (Why we still need empires)

Postmodernizimin kavramı Usu tüm belirlenimlerinde reddetmekten oluşur. Bu bakış açısından Hak ve Özgürlük kavramları da başka her Kavram (Us) gibi görelidir, ve buna göre postmodernizm insanı herşeyin ölçüsü olarak görür, ya da dilediği gibi ve dilediği kadar ölçün bulabilir. Sofizmin çekiciliği bunda yatar. Hak dediği şey onun için ya da ona göre Haktır, ve Hakkın evrensel olması, Evrensel İnsan Hakları gibi birşey bu bakış açısı için söz konusu değildir, çünkü evrensel olan ussal olandır ve yadsınan budur. Bu noktada postmodernizm için bir Duyunç sorunu, bir Ahlak sorunu yoktur, çünkü bu görecilik ve öznelcilik zemininde postmodernizm a priori Duyunçsuzluk ve Ahlaksızlıktır.

Despotları düşürmeyi Amaç edinen ve bu yolla Niyetleri demokrasinin yerleşmesi olan postmodern Eylemlerde gözden kaçırılan şey bu ön-modern Doğu halklarının da tıpkı kendileri gibi derme çatma olan Devletleri ile bir oldukları, Devlet kurmada ellerinden daha iyisinin gelmediği, Despotizmin onlar için henüz biricik yönetim biçimi olduğudur. Sonuç Niyet edilenden başka türlü çıkar, çünkü bu kültürler henüz daha iyisine, kendilerini yönetmeye hazır değildirler. Bunu başaramazlar, çünkü henüz Özgürlük kavramı onlar için bir gerçeklik değil ama yalnızca bir sözcüktür. Bu yüzden Zor yoluyla bireysel despotun indirilmesi beklenen Değişimi yaratmaz. Postmodern politika Zoru çözüm olarak görmede premodern de olabildiğini gösterir.

Eylemin Belirlenimleri

Soyut Hak alanında ilişkilerin moral belirlenimleri, Duyuncu ilgilendiren yanları soyutlanır ve burada İstencin dolaysız belirlenimi bir duyunç hesabının yapılmadığını imler. Mülkiyet moral bir belirlenim değildir. Soyut Hak alanında Mülkiyet edinmem ancak başkasının tanımasını gerektirdiği ölçüde Eylem olabilir. Kasıtsız Haksızlık, Dolandırıcılık, Hırsızlık gibi belirlenimler salt Şeyin Mülkiyetini ilgilendirdikleri ve Başkasının istencine ilgisiz oldukları ölçüde soyut Hak alanı içine düşerler ve ancak kendinde moral imlem taşırlar. Bu düzeye dek Haksızlık kavramı Ahlak alanına geçiş kıpısıdır.

Eylem Kavramında şu kıpılar bulunur:

1) Eylem benim eylemim olarak tanınmalıdır. Bu benim istencimin başka istençler ile onların olumsuzlanması olarak ilişkisidir.

2) Eylem belirlidir, ve

3) Eylem benim eylemim olarak sonuçlarında benim için iyi olandır.

4) İyi olan bir sonuç olandır, ortaya çıkan yeni bir tinselliktir ve varolan törellik alanında bir değişim demektir.

[Hegel istençler arasındaki bağıntının Ahlak alanında ortaya çıktığını söyler, ve arkasından sözleşmede ortaya çıkan anlaşmanın İstençler değil ama Özençler üzerine temellendiğini ekler (§ 113). Gerçekte öyle görünür ki, Mülkiyet ilişkisi İstençler arasındaki ilişkiyi daha şimdiden kapsar ve İstencin tanınması Mülkiyet için saltık koşuldur.]

İstencin belirlenimindeki bilinçli yan Amaçtır. Ama Amaç sonuçları açısından olumsallıklar içerir ve bu belirsizliğin yenilmesi Niyet kavramına ve böylece İyi ve Kötü üzerine düşünmeye, Duyunç

kıpısına geçişi oluşturur.

Eylem ve Sonuçlar

Bir Eylem öznenin amaçladığından başka sonuçlar da getirir. Özne bunları amaçlamadığı ölçüde onlardan sorumlu tutulamaz. Ama onun eyleminin sonuçları olduğu ölçüde sorumlu tutulur. Anlağın çözemediği karşıtlık budur.

Eylem başka istençler üzerinde değişim üretir. Bu düzeye dek özsel eylem alanı bilinçlerdir. Fiziksel eylem şiddet eylemidir ve zorlamayı içerir. Bireyler arasında, kümeler arasında, sınıflar arasında, Devletler arasında yer alır. Moral eylem böylece Törellik dünyası üzerinde değişim yaratır ve varolan törel belirlenimler düzenini ortadan kaldırır, yeni belirlenimi uyumlu olarak kapsayan baştan sona değişmiş bir törel yapılanma üretir. Eylem yalnızca dokunduğu yeri değil, bütün bir törel dokuyu dönüştürür.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 112

§ 112

Ek. Biçimsel hakta onun yalnızca yasakları kapsadığı ve bu yüzden sağın olarak haklı bir eylemin başkalarının istençleri açısından salt olumsuz bir imlem taşıdığı söylenmişti. Buna karşı ahlaksal alanda istencimin belirlenimi başkaları ile bağıntı içinde olumludur, e.d. öznel istenç olgusallaştırdığı şeyde kendinde varolan istenci içsel birşey olarak taşır. Burada bir üretim ya da belirli-varlığın bir başkalaşımı bulunur, ve bunun başkalarının istençleri ile bir bağıntısı vardır. Ahlak Kavramı istencin kendi ile iç ilişkisidir. Ama burada salt bir istenç yoktur, tersine, nesnelleşme aynı zamanda kendi içinde öyle bir belirlenim taşır ki, buna göre tekil istenç orada kendini ortadan kaldırır ve böylece, tek-yanlılık belirlenimi uzaklaştırıldığı için, tam bu nedenle iki istenç ve bunların birbirleri ile olumlu bağıntıları koyulur. Hak alanında başkasının istencinin mülkiyette kendine belirli-varlık veren istencim ile bağıntı içinde birşey yapıp yapamayacağının bir önemi yoktur. Buna karşı ahlaksal alanda başkalarının iyiliği de ilgili bir noktadır ve bu olumlu bağıntı ilkin burada ortaya çıkar.

Zusatz. Beim formellen Rechte war gesagt worden, daß es nur Verbote enthalte, daß die streng rechtliche Handlung also eine nur negative Bestimmung in Rücksicht des Willens anderer habe. Im Moralischen dagegen ist die Bestimmung meines Willens in Beziehung auf den Willen anderer positiv, das heißt der subjektive Wille hat in dem, was er realisiert, den an sich seienden Willen als ein Innerliches. Es ist hier eine Hervorbringung oder eine Veränderung des Daseins vorhanden, und dieses hat eine Beziehung auf den Willen anderer. Der Begriff der Moralität ist das innerliche Verhalten des Willens zu sich selbst. Aber hier ist nicht nur ein Wille, sondern die Objektivierung hat zugleich die Bestimmung in sich, daß der einzelne Wille in derselben sich aufhebt und damit also eben, indem die Bestimmung der Einseitigkeit wegfällt, zwei Willen und eine positive Beziehung derselben aufeinander gesetzt sind. Im Rechte kommt es nicht darauf an, ob der Wille der anderen etwas möchte in Beziehung auf meinen Willen, der sich Dasein im Eigentum gibt. Im Moralischen dagegen handelt es sich um das Wohl auch anderer, und diese positive Beziehung kann erst hier eintreten.

§ 113

§ 113

İstencin öznel ya da ahlaksal olarak anlatımı ya da dışlaşması Eylemdir. Eylem şu belirtilen belirlenimleri kapsar: (a) Dışsallığı içinde benim tarafımdan benimki olarak bilinmek, (b) bir Gerek olarak Kavram ile ve (g) başkalarının istençleri ile özsel bağıntı olmak.

Ancak ahlaksal istencin anlatımı Eylemdir. İstencin biçimsel hak alanında kendine verdiği belirli-varlık dolaysız bir Şeydedir, kendisi dolaysızdır ve kendi için ilkin Kavram ile hiçbir belirtik bağıntı taşımaz. Kavram bu aşamada henüz öznel istence karşı ya da ondan ayırdedilmiş değildir, ne de başkalarının istençleri ile olumlu bir bağıntı söz konusudur.

Die Äußerung des Willens als subjektiven oder moralischen ist Handlung. Die Handlung enthält die aufgezeigten Bestimmungen, a) von mir in ihrer Äußerlichkeit als die meinige gewußt zu werden, b) die wesentliche Beziehung auf den Begriff als ein Sollen und g) auf den Willen anderer zu sein.

Erst die Äußerung des moralischen Willens ist Handlung. Das Dasein, das der Wille im formellen Rechte sich gibt, ist in einer unmittelbaren Sache, ist selbst unmittelbar und hat für sich zunächst keine ausdrückliche Beziehung auf den Begriff, der als noch nicht gegen den subjektiven Willen, von ihm nicht unterschieden ist, noch eine positive Beziehung auf den Willen anderer;

Ödev ve Özgür İstenç

Eylem özgür istence, Duyunca aittir, çünkü ancak özgür İstenç doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü kendi için belirleme hakkının bilincindedir. Kendi istencinin bilincinde olmayan köle kendi için Eylemde bulunamaz. Yaptıkları onun kendi edimleri değil, ama Efendinin istencinin yerine getirilmesidir. Özgür İstenci olmayan bir insanın 'kendisi' de yoktur, çünkü varlığında kendisi değil ama 'başkası'dır. Bu yüzden yaptıklarından ötürü Sorumlu tutulamaz, çünkü onlar başkasının İstencidirler. Kölenin Haklarının olmaması onun Ödevlerinin de olmaması demektir, çünkü ancak İstenci kendisinin olan birey yükümlülük altında olabilir. Kölenin Efendi ile ilişkisi bir Hak ve Ödev ilişkisi değildir.

Eylem ve Gelenek

Gelenek kültüründe özgür Eylem nefretle karşılanır. Eylem özgür bireyin yeteneğidir çünkü Özgürlük İstençtir. Gelenek tini İstenç ile değil ama alışkanlık ile davranır, salt öyle geldiği için yapılması gerekeni yapar, ve sorgulamaksızın yapar çünkü alışkanlık sorgulamamaktır ve geleneğin sorgulanması geleneğin sonudur.

Gelenek tini eylemsizdir, çünkü istençsizdir. Gelenek tini tembeldir.

Gelenek bireyi Eylemsiz bırakır, çünkü ancak özgür birey kendi İstenci ile davranabilir, Eylemde bulunabilir. Gelenek bireysel İstencin bittiği, sorgulanmayan usdışı bir İstencin başladığı yerdir. Bireysel Eylemin yokluğu törel değişimin yokluğu anlamına gelir ve bir kültürün alışkanlık içinde değişmeden kalması sözcüğün tarihsel anlamında ölümdür. Doğu kültürlerinin ilerlememelerinin nedeni dışsal sömürü, emperyalizm vb. gibi nedenlere olmaktan çok bu etmenlerin zeminleri olarak, onların karşı imgeleri olarak, "sömürülebilme" ve "egemen olunabilme" yetenekleri olarak bu kültürlere özünlü Eylemsizliğe bağlıdır. Özgürlük bireyin birey olabilmesi, Eylemde bulunabilmesi, bir kültürün politik bir varlık olabilmesi demektir.

Özgürlüksüzlük Eylemsizlik ile bir ve aynı şeydir, ve bu düzeye dek, modernleşme sürecine giren geleneksel kültürün saklayacak hiçbir Geleneği yoktur, çünkü özgür olmadığı, bireysel Duyunç ve İstenci tanımadığı düzeye dek Gelenek moral değildir ve böylece saklamayı hak eden bir Değer

değildir.

Eylem Duyunç kavramını içerir, çünkü özgürdür. Ancak özgür İstenç Eylemde bulunabilir.

Eylem özgür bireye aittir. Bir köle eylem yapamaz, çünkü eylemi kendisinin değildir. Ve eğer yaparsa özgürlük bilinci ile yapar ve köle olmaya son verir, Spartaküs olur. Kölenin davranışı Efendinin istencine bağlıdır, çünkü istenci Efendinin istencidir.

Köle kendi istencini değil, efendinin istencini taşıdığı için köledir. Roma Cumhuriyetinde ve İmparatorluğunda özgürlük yalnızca yurttaşlar içindi ve o da kısıtlı, eşitsiz bir özgürlüktü, Köleler dışındaki nüfus Plebler ve Patrisyenler olarak bölünmüştü. Politik İstenç — Devlet erki — konsüllerin, senatonun, praetorların, tribünlerin ve en sonunda Ordu generallerinin arasında sonu gelmez bir kavgalar ve iç savaşlar süreciydi. Sonunda İmparatorluk bu istençler parçalanmışlığına bir son verdi, ve barış, güvenlik, gelişme sağlandı. Bizans İmparatoru Justinan Roma yasalarının düzenlenmesini sağladı ve daha sonra Kutsal Roma İmparatorluğu (Germanik) bu yasaları kabul etti.

Spartaküs köle ayaklanmasına önderlik ediyor.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Gereksinim

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

_A. Gereksinimler Dizgesi

___a. Gereksinim

___b. Emek

___c. Anamal

Modern Gereksinim

Hayvanın gereksinimlerini Doğa belirler, İnsanın Gereksinimlerini İstenci. Hayvanın gereksinimleri sınırlıdır, İnsanın Gereksinimleri ise sonsuz, ama erişilebilir sonsuz anlamında sonsuzdur. Doğal ve tinsel bir varlık olan İnsanın Gereksinimleri de doğal ve tinseldir — ve her iki alanda da sonsuz: İnsan bütün bir Doğaya gereksinir, ve kendi tinselliğinin tam deneyimine gereksinir. Doğal Gereksinimleri Doğanın ona dayattığı özdeksel sınırların saltık olarak ortadan kaldırma yeteneğinden doğarken, tinsel Gereksinimleri tinsel gizilliğinin edimselleşmesine, Ereğine doğru gelişmesine koşut olarak belirlenirler: İnsanın tinsel Gereksinimleri Bilgi, Sevgi ve Güzelliktir. Bu sonsuz gereksinim erişilemeyen ve bu yüzden gerçekte yalnızca sonlu olan kötü sonsuzluk değil, tam tersine düşünsel, duygusal ve duyusal yetileri ile uyum içinde olan nesnelerde kendini bulması anlamında erişilebilir olan gerçek sonsuzluktur. İnsan Özgür olmaya belirlenmiştir. Eksikliğinin sonsuz olması Eksiksizliğinin de sonsuz olmasıdır. İnsanın doğal Gereksiniminin karşılanması Emeği, bütün bir Üretim sürecini gerektirir, çünkü Gereksiniminin nesneleri dolaysızca doğal nesneler değildir. Ve İnsanın Gereksinimleri özsel olarak tinsel oldukları için üretilmeleri de yalnızca Doğanın, yalnızca kas kuvvetinin işi değil, ama tinseldir: Bütün bir Kültür Üretimin kendisinden başka birşey değildir. Gereksinimlerin Üretimi insanı Doğanın bütünü ile öyle bir yolda ilişkilsidir ki, bununla bütün bir Doğa insan İstencinin belirlenimi altına alınır, tinsel bir Biçim kazanır, sözcüğün tam anlamıyla doğaüstü ya da kültürel olur. Ancak bu biçimlendirme yoluyla

Doğa yabanıllığnıdan kurtarılır, İnsan ile barış ve uyum içine girer. Etik ve entellektüel gerilik insanın göreli reel gelişmemişliğinni anlatımından başka birşey değildir ve Kavramı hiçbir bçimde ilgilendirmez. İnsan Doğasını kirletir, ona zarar verir, onu bozar. Ama bu kendi irrasyonalizmini görmesi onu düzeltmesi ile aynı şeydir.

İnsan Gereksinimleri özsel olarak Düşünsel, Duygusal ve Duyusaldır — ya da, entellektüel, etik ve estetik.

Özdeksel gereksinim doğal olanın gereksinimidir.

Tinsel olan İnsan gereksinimi doğal olanın ötesinde başlar.

Gereksinimin Büyümesi

İnsan doğasının tinsel olarak gelişen bir doğa olması ölçüsünde belirli tinsel gereksinimlerin kendileri de gelişirler. İnsan gereksinimleri Doğa gereksinimleri değildirler. Kültürsüz Doğa durumunda yalnızca doğal gereksinimler vardır ve bunları içgüdüler belirler. Ama insan yalnızca doğal değil, özsel olarak tinsel bir varlık olduğu için doğal gereksinimlerin kendileri de tinsel gereksinimlerinin biçimini kazanırlar. İnsan doğal gereksinimlerini doyurmasında da salt içgüdüsel değil ama tinseldir, kültüreldir. Özgür İnsanın gereksinimlerini Özgür istenç belirler. Kölenin Gereksinimi yalnızca doğaldır, çünkü Köle, Kavramına göre, kendi İstenci olmayan, Efendisinin İstenci altında duran insandır. Yine, insan tininin tarihte kazandığı şekillenmelerin Gereksinimleri İstençlerinin biçimleri tarafından, özgürlüklerinin düzeyi tarafından belirlenir. Gereksinimsizlik, Tüketmemek, Doyumsuzluk — bunlar modern değil, ön-modern İnsana özgüdür. Modern özgür, ussal İnsan sınırsızca tüketir, ve Tüketim ussaldır. Kavrama karşılık düşmeyen olgusallık boyutları bütün bir çözümlemede olduğu gibi burada da Kavramın Realiteye karşılık düşmediğini değil, tam tersine Realitenin Kavrama karşılık düşmediğinin göstergeleridirler. Modern Yurttaş Toplumu henüz oluş sürecindedir, ve içinden geldiği kültürel yapıların belirlenimleri ile lekelidir. Özgürlük ile, Bilgi ile, Güzellik ile bağdaşmayan tüm kültürel belirlenimler, tüm çirkinlik, nefret ve bilgisizlik belirlenimleri alt kültürel belirlenimlerdir ve tümü de onları cisimselleştiren insanların kendileri tarafından olumsuzlanmaktadırlar, çünkü İnsan kendinde saltık olarak Ussaldır: Tinin özsel eğilimi kendini Bilgi, Özgürlük ve Güzellik olarak gerçekleştirmektir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 189

§ 189

Ek. Yeme, içme, giyinme vb. gibi belli evrensel gereksinimler vardır, ve nasıl doyurulacakları baştan sona olumsal durumlara bağımlıdır. Toprak burada ya da şurada daha çok ya da daha az verimlidir, yıllar ürünlerinde değişiklik gösterirler, bir insan çalışkan, bir başkası tembeldir; ama bu özenç kaynaşması kendi içinden evrensel belirlenimler üretir, ve bu görünürde dağınık ve düşüncesiz alanı kendiliğinden yer alan bir zorunluk sürdürür. Burada bu zorunluğu bulmak politik ekonominin konusudur; bu bilim bir olumsallıklar kütlesi için yasalar bulmakla düşünceyi onurlandırır. Burada tüm bağlantıların nasıl geriye aynı noktaya doğru etkin olduklarını, tikel alanlarını nasıl kümelenerek birbirleri üzerinde etkide bulunduklarını ve onlar tarafından ilerletildiklerini ya da engellendiklerini görmek ilginçtir. Bu ilkin inanılması güç iç içe geçişleri — çünkü herşey tekil olanın özencine bırakılmış görünür — herşeyden önce dikkate değerdir ve göze her zaman yalnızca kuralsız devimler gösteren ama gene de yasaları saptanabilen gezegenler dizgesi

ile bir benzerlik sunar.

Zusatz. Es gibt gewisse allgemeine Bedürfnisse, wie Essen, Trinken, Kleidung usw., und es hängt durchaus von zufälligen Umständen ab, wie diese befriedigt werden. Der Boden ist hier oder dort mehr oder weniger fruchtbar, die Jahre sind in ihrer Ergiebigkeit verschieden, der eine Mensch ist fleißig, der andere faul; aber dieses Wimmeln von Willkür erzeugt aus sich allgemeine Bestimmungen, und dieses anscheinend Zerstreute und Gedankenlose wird von einer Notwendigkeit gehalten, die von selbst eintritt. Dieses Notwendige hier aufzufinden, ist Gegenstand der Staatsökonomie, einer Wissenschaft, die dem Gedanken Ehre macht, weil sie zu einer Masse von Zufälligkeiten die Gesetze findet. Es ist ein interessantes Schauspiel, wie alle Zusammenhänge hier rückwirkend sind, wie die besonderen Sphären sich gruppieren, auf andere Einfluß haben und von ihnen ihre Beförderung oder Hinderung erfahren. Dies Ineinandergehen, an das man zunächst nicht glaubt, weil alles der Willkür des Einzelnen anheimgestellt scheint, ist vor allem bemerkensert und hat eine Ähnlichkeit mit dem Planetensystem, das immer dem Auge nur unregelmäßige Bewegungen zeigt, aber dessen Gesetze doch erkannt werden können.

Gereksinim ve Tarih

'Gereksinim' genel olarak birşeyde olması gereken ama olmayandır. Bir eksikliği ve böylece bir eksiksizleşme olanağını imler: Hayvan içgüdüsel gereksinimlerinin dışında bir gereksinim duymaz. Gereksinim karşılanabilir olduğu için Gereksinimdir. İnsan Gereksinimlerinin kaynağı insan doğasının gizillikleridir, onun Hakkı tarafından belirlenirler, ve insan onları İstenci yoluyla saltık olarak, sınırsız ve koşulsuz olarak karşılama yeteneğindedir.

Tini tarihsel açınım ve gelişim süreci içinde düşünürsek, bütün bir Tarihin Özgürlüğün bilincine ve aynı zamanda edimselleşmesine doğru bir gelişim olması ölçüsünde Tarihin Ereği aynı zamanda tüm özdeksel ve tinsel Gereksinimlerin saltık açınıma ulaşmaları ve doyurulmaları olarak da görülebilir. Özgürlük Kavramı İstencin önünde ona sınır olabilecek hiçbirşeyin bulunmamasını, daha tam olarak sınırda yalnızca ve yalnızca kendisi ile buluşmayı imler. Bu sınırsızlık Gereksinimler ile ilgili olarak anlaşıldığında onların saltık doyumu demektir. Bu İnsan olmanın Hakkıdır, ve Gereksinimin artması Özgürlüğün artmasıdır.

Tarihsel Gelişme süreci içinde Gereksinimler bu kavramsal-ereksel bağlam içerisinde bilinmezler ve duyumsanmazlar, çünkü istenç özgürlüğünün kendisi tarihsel olarak gelişmekte olan ve henüz Ereğinden uzakta olan bir kavramdır. Buna göre ancak özgür İstencin bilinci ve edimselleşmesi Evrensel İnsan Haklarının da sonsuz olduğunun bilincini doğurur. Ancak özgürlüğünün bilincinde olan insan Haklarının ve sonsuz olduklarının da bilincindedir. Maslow'un "Gereksinimler Hiyerarşisi" bugün de en yaygın olarak bilinen akademik ruhbilimsel modeldir (1943). Maslow'un çıkarsamaları ve düzenlemesi görgüldür ve insan Gereksinimleri arasında hangilerinin öncelik kazanacakları bir hayvan durumunda olduğu gibi içgüdüsel dürtülere (fizyolojik) bağlanır. İnsan İstenci olmayan bir doğa varlığı gibi alınır. Gereksinim salt İstek değildir. Gereksinimlerin İstenç-belirlenimleri olmaları ölçüsünde insanın Özgürlüğünü ortadan kaldırmaları ya da onu denetlemeleri İstencin özsel Özgürlüğünden ötürü söz konusu değildir. Tam tersine, Gereksinim duymak özgür olmaktır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 189

§ 189

Ek. Yeme, içme, giyinme vb. gibi belli evrensel gereksinimler vardır, ve nasıl doyurulacakları baştan sona olumsal durumlara bağımlıdır. Toprak burada ya da şurada daha çok ya da daha az verimlidir, yıllar ürünlerinde değişiklik gösterirler, bir insan çalışkan, bir başkası tembeldir; ama bu özenç kaynaşması kendi içinden evrensel belirlenimler üretir, ve bu görünürde dağınık ve düşüncesiz alanı kendiliğinden yer alan bir zorunluk sürdürür. Burada bu zorunluğu bulmak politik ekonominin konusudur; bu bilim bir olumsallıklar kütlesi için yasalar bulmakla düşünceyi onurlandırır. Burada tüm bağlantıların nasıl geriye aynı noktaya doğru etkin olduklarını, tikel alanlarını nasıl kümelenerek birbirleri üzerinde etkide bulunduklarını ve onlar tarafından ilerletildiklerini ya da engellendiklerini görmek ilginçtir. Bu ilkin inanılması güç iç içe geçişleri — çünkü herşey tekil olanın özencine bırakılmış görünür — herşeyden önce dikkate değerdir ve göze her zaman yalnızca kuralsız devimler gösteren ama gene de yasaları saptanabilen gezegenler dizgesi ile bir benzerlik sunar.

Zusatz. Es gibt gewisse allgemeine Bedürfnisse, wie Essen, Trinken, Kleidung usw., und es hängt durchaus von zufälligen Umständen ab, wie diese befriedigt werden. Der Boden ist hier oder dort mehr oder weniger fruchtbar, die Jahre sind in ihrer Ergiebigkeit verschieden, der eine Mensch ist fleißig, der andere faul; aber dieses Wimmeln von Willkür erzeugt aus sich allgemeine Bestimmungen, und dieses anscheinend Zerstreute und Gedankenlose wird von einer Notwendigkeit gehalten, die von selbst eintritt. Dieses Notwendige hier aufzufinden, ist Gegenstand der Staatsökonomie, einer Wissenschaft, die dem Gedanken Ehre macht, weil sie zu einer Masse von Zufälligkeiten die Gesetze findet. Es ist ein interessantes Schauspiel, wie alle Zusammenhänge hier rückwirkend sind, wie die besonderen Sphären sich gruppieren, auf andere Einfluß haben und von ihnen ihre Beförderung oder Hinderung erfahren. Dies Ineinandergehen, an das man zunächst nicht glaubt, weil alles der Willkür des Einzelnen anheimgestellt scheint, ist vor allem bemerkensert und hat eine Ähnlichkeit mit dem Planetensystem, das immer dem Auge nur unregelmäßige Bewegungen zeigt, aber dessen Gesetze doch erkannt werden können.

Gereksinim ve Emek ve Kültür

Doğal Gereksinim Emeğin aracılığı olmadan dolaysızca karşılanabilir. Ama Gereksinim doğal olanın ötesine geçtiği düzeye dek Emeğin dolaylılığı zorunludur ve bu Üretimdir. Emeği Emek yapan şey fiziksel değil tinsel niteliğidir. Hayvan da kas gücünü kullanır, çaba harcar vb. Ama insan çabasında ve uğraşında fiziksel olanın, salt kaba kas gücüne bağlı olanın ötesinde ve üstünde bir de tinsel yan, Emeğin entellektüel, etik ve estetik bileşenleri vardır. Bu tinsellikleri soyutladığımızda Emekten geriye yalnızca doğal ya da sözde özdeksel olan yan kalır ki, bundan böyle Emek değildir.

Bu görünümün her noktasında Emek yatar. Ve Emek deyince duyusal bilinç doğrudan doğruya doğal olanı, özdeksel olanı, kaba kas gücünü tasarımlar. Ama Emek özsel olarak tinseldir, ve yüzyılların entellektüel, törel ve estetik birikimi olan bu yan soyutlandığında geriye kültürsüz kas gücünden başka hiçbirşey kalmaz.

Saltık Gereksinim

İnsan Gereksinimlerini Kültürün yalnızca içinde bulunduğumuz sınırlı gelişmişlik aşamasına bakarak ele almak ve anlamaya çalışmak geçersizdir, çünkü felsefede ilgilendiğimiz şey — ya da Usu ilgilendiren şey — genel olarak Gereksinimin İnsan ile ilişkisidir. Bu iki Kavram da, İnsan gibi Gereksinim kavramı da, ekonomik değildirler, alım-satım ilişkisine girmek zorunda değildirler. Ekonomi kavramı Realitenin bu iki Kavramın da gerisine düştüğü, İnsanın henüz gerçek

belirlenimini edimselleştirmemiş olduğu ve Gereksinimlerinin henüz gerçek İnsan Gereksinimleri olmadığı bir duruma özgü bir kavramdır. İnsan Gereksinimleri özsel olarak tinseldir ve bunlar Bilgi, Sevgi ve Güzelliktir. Özdeksel ya da bedensel Gereksinimler insanın Doğa yanını ilgilendirirler ve insanın ilkin bu içgüdüsel Gereksinimleri karşılaması gerekir. Ancak bu bedensel Gereksinimler karşılandıktan sonradır ki insanın tinsel Gereksinimleri gelişebilir ve Doyum isteminde bulunabilirler. İnsan kendini bu Gereksinimlere doğru geliştirmek zorundadır, çünkü doğa durumunda henüz bir insandan bile söz edilemezken, kültürel süreç içinde insan doğası henüz gelişme süreci içindedir ve Gereksinimleri saltık değil ama görelidir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

a. Gereksinimin Türü ve Doyum
§ 190

a. Die Art des Bedürfnisses und der Befriedigung
§ 190

Hayvanın kısıtlı gereksinimleri için benzer olarak kısıtlı bir araçlar çevresi ve kısıtlı doyum yolları vardır. İnsan bu bağımlılıkta bile aynı zamanda onun üzerine geçişini ve evrenselliğini tanıtlar, çünkü ilkin gereksinimlerini ve araçlarını çoğaltır, daha sonra somut gereksinimi tekil bölümlere ve yanlara dağıtır ve ayrımlaştırır ve bunlar değişik yollarda tikelleşerek böylelikle daha soyut gereksinimler olurlar.

Das Tier hat einen beschränkten Kreis von Mitteln und Weisen der Befriedigung seiner gleichfalls beschränkten Bedürfnisse. Der Mensch beweist auch in dieser Abhängigkeit zugleich sein Hinausgehen über dieselbe und seine Allgemeinheit, zunächst durch die Vervielfältigung der Bedürfnisse und Mittel und dann durch Zerlegung und Unterscheidung des konkreten Bedürfnisses in einzelne Teile und Seiten, welche verschiedene partikularisierte, damit abstraktere Bedürfnisse werden.

Gereksinim doğallığı ve dolaysızlığı içinde ilkin Mülkiyet ile ilgisizdir. Gereksinim nesnesi olan şey bir Mülkiyet olmak zorunda değildir.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Gereksinimler Dizgesi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

_A. Gereksinimler Dizgesi

___a. Gereksinim

___b. Emek

___c. Anamal

Gereksinimler Dizgesi

Modern Toplum bir Gereksinim ilişkileri Dizgesidir.Gereksinim kendinde Doyum ya da Doyum kendinde Gereksinimdir. Dahası, Gereksinimin kendisi her durumda zorunlu bileşenlerin bir Dizgesi olduğu için, Doyumlar da aynı dizgesellik belirlenimini paylaşırlar. Birinin Gereksinimi başkasının

Doyumudur, ve evrik olarak. Bu Gereksinimler ve Doyumlar, ya da İstemler ve Sunumlar Dizgesi Modern Yurttaş Toplumudur.İnsan Gereksinimi özsel olarak tinsel olduğu ya da bütün kültürel Dizgenin kendisi tarafından belirlendiği için, ve Gereksinimi karşılayacak Ürünler Mülkiyet biçimini taşıdıkları için, Doyum da ancak toplumsal bir değiş-tokuş ilişkileri Dizgesi yoluyla sağlanabilir.Gereksinim bir İstenç belirlenimidir. Hayvan içgüdüleri tarafından doyuma doğru belirlenirken, İnsan İstenci düşünce tarafından belirlenir.Modern bireysel bilinç, tüm tikelliğine ve belirli bir insan olmasına karşın, gerçekte bütün bir uygarlık sürecinin özetidir: Gerçek Kendisi hiçbir zaman yalnızca kendisi değil, ama o denli de bütün bir tarih, bütün bir uygarlık, bütün bir kültürdür. Bilgisi evrenselin bilgisidir, Logostur. Bireysel İstenci o denli de bütün bir Törellik dizgesinin anlatımıdır. Gereksinimini kendisi değil, ama onun aracılığıyla bütün bir toplumsal dizge belirler. Gereksinim hangi düzeyde ve biçimde ve türde olursa olsun toplumsaldır ve toplumsal olarak karşılanır. Bu sürecin bir biçimi Pazardır. Modern Yurttaş Toplumu bir Gereksinimler Dizgesi, bir Pazardır.Özsel olarak evrensel olması temelinde, bireyin Emeği de özsel olarak toplumsal Emektir. Bu Emek edimselleşmiş olarak görüldüğünde Anamaldır.

Hubble Uzay Teleskopunun parçaları bütünüyle bir Lockhead temiz odasında birleştirildi. İç şema için burayıtıklayın.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 189

§ 189

Tikellik ilkin genelde istencin evrenseline karşı belirli birşey olarak (§ 60) öznel gereksinimdir ki, nesnelliğine, e.d. doyumuna (a) şimdi başkalarının gereksinim ve istençlerinin eşit ölçüde mülkiyeti ve ürünü olan dışsal şeylerin aracılığı ile, ve (b) öznellik ve nesnellik yanlarını dolaylı kılan etkinlik ve emek aracılığı ile erişir. Emeğin ereği öznel tikelliğin doyumu olduğu için, ama başkalarının gereksinimleri ve özgür özençleri ile ilişkide evrensellik kendini geçerli kıldığı için, bu ussallık görünüşü bu sonluluk alanında Anlaktır, irdelemede herşeyin gelip dayandığı yandır ve bu alanın kendisinin içersindeki uzlaştırıcı öğeyi oluşturur.

> *Politik ekonomi başlangıcını bu bakış açısından alan, ama sonra kitlelerin ilişki ve devimlerini nitel ve nicel belirlilik ve karışıklıkları içinde açımlayan bilimdir. — Bu doğuşunu modern zamanların toprağında bulan bilimlerden biridir. Gelişimi ilginçtir, (bkz. Smith, Say, Ricardo*) ve düşüncenin ilkin önünde yatan sonsuz bir tekillikler çokluğundan olgunun yalın ilkelerini, onda etkin olan ve onu yöneten Anlağı bulup çıkarmasını anlatır. — Bir yandan gereksinimler dizgesinde olguda yatan ve kendini etkinleştiren bu ussallık görünüşünü tanımak rahatlatıcı iken, evrik olarak yine bu öyle bir alandır ki orada Anlak öznel erekleri ve ahlaksal görüşleri doyumsuzlukları ve ahlaksal hoşnutsuzlukları içinde başıboş bırakır.*

Die Besonderheit zunächst als das gegen das Allgemeine des Willens überhaupt Bestimmte (§ 60) ist subjektives Bedürfnis, welches seine Objektivität, d.i. Befriedigung durch das Mittel a) äußerer Dinge, die nun ebenso das Eigentum und Produkt anderer Bedürfnisse und Willen sind, und b) durch die Tätigkeit und Arbeit, als das die beiden Seiten Vermittelnde, erlangt. Indem sein Zweck die Befriedigung der subjektiven Besonderheit ist, aber in der Beziehung auf die Bedürfnisse und die freie Willkür anderer die Allgemeinheit sich geltend macht, so ist dies Scheinen der Vernünftigkeit in diese Sphäre der Endlichkeit der Verstand, die Seite, auf die es in der Betrachtung

ankommt und welche das Versöhnende innerhalb dieser Sphäre selbst ausmacht.

> *Die Staatsökonomie ist die Wissenschaft, die von diesen Gesichtspunkten ihren Ausgang hat, dann aber das Verhältnis und die Bewegung der Massen in ihrer qualitativen und quantitativen Bestimmtheit und Verwicklung darzulegen hat. — Es ist dies eine der Wissenschaften, die in neuerer Zeit als ihrem Boden entstanden ist. Ihre Entwicklung zeigt das Interessante, wie der Gedanke (s. Smith, Say, Ricardo) aus der unendlichen Menge von Einzelheiten, die zunächst vor ihm liegen, die einfachen Prinzipien der Sache, den in ihr wirksamen und sie regierenden Verstand herausfindet. — Wie es einerseits das Versöhnende ist, in der Sphäre der Bedürfnisse dies in der Sache liegende und sich betätigende Scheinen der Vernünftigkeit zu erkennen, so ist umgekehrt dies das Feld, wo der Verstand der subjektiven Zwecke und moralischen Meinungen seine Unzufriedenheit und moralische Verdrießlichkeit ausläßt.*

Politik Ekonomi

"Gereksinim" kavramı yerine, politik ekonomistler daha çok "öz-çıkar," "bencillik" vb. gibi insan doğasının dürtüsel yanı ile ilgili anlatımları yeğlerler. Çünkü modern birey yalnızca Gereksinimi uğruna değil ama daha fazlası uğruna, öz-çıkarı uğruna Üretimde bulunur. Ve "görülmez bir el" bu bencilliği başkaları için yararlı olana çevirir. Üretim ve Tüketim süreçleri bu sonlu tikel istenç-belirlenimleri tarafından damgalanır ve Ekonomi Bilimi bu olumsallık alanını yöneten daha öte nesnel kategoriler arasındaki ilişkileri irdeler.Politik Ekonomi "kamu ekonomisi" ya da "Devlet Ekonomisi" olarak "özel ekonomi"den ayrı bir incelemedir. Politik Ekonomi adlandırmasının Marxist ideolojide kullanımı öngörülen politik yapıda Ekonominin Devletin yönetimi altına alınmasına ve bütününde Özel Ekonominin (ve dolayısıyla Özel Tüzenin) ortadan kaldırılmış olmasına bağlıdır. Terim 18'inci yüzyılda Devletlerin ekonomilerinin incelemesinden doğdu. 19'uncu yüzyılın sonlarından başlayarak "Politik Ekonomi" teriminin yeri "Ekonomi" tarafından alındı.

Jean-Jacques Rousseau / EKONOMİ POLİTİK (1754)

Jean-Jacques Rousseau / ÉCONOMIE POLITIQUE (1755)

Ekonomi ya da Oekonomi (moral ve politik) sözcüğü ev, oikos, ve yasa, nomos,sözcüklerinden türer ve başlangıçta yalnızca bütün ailenin ortak iyiliği için evin bilge ve meşru yönetimi demekti. Terimin anlamı daha sonra Devlet olan o büyük ailenin yönetimine genişletildi. Sözcüğün bu iki anlamını ayırdetmek için, ikinci duruma genel ya da politik ekonomi, ve ilk duruma ev ekonomisi ya da tikel ekonomi denir.

[Modern toplumun gelişiminin bu erken aşamasında Ekonomi kavramı henüz bütün bir toplumsal üretim ilişkileri alanını kapsamaz.]

"ECONOMIE ou OECONOMIE (Morale et Politique) ce mot vient de oikos, maison, et de nomos, loi, et ne signifie originairement que le sage et légitime gouvernement de la maison, pour le bien commun de toute la famille. Le sens de ce terme a été dans la suite étendu au gouvernement de la grande famille, qui est l'Etat. Pour distinguer ces deux acceptions, on l'appelle dans ce dernier cas, économie générale, ou politique; et dans l'autre cas, économie domestique, ou particulière."

Ekonomi

Üretim ilişkileri alanı Nesnel Tin alanının yalnızca bir momentidir; ne bütünün belirleyicisidir, ne de saltıktır.
(Bir Dizgede hiçbir bileşen birincil değildir, çünkü tümü birincildir. Her biri zorunludur, çünkü dizgeseldir.) Kavramının en genel belirlenimlerinde görüldüğünde, Ekonomi bireysel İstençler

arasında Gereksinimlerin karşılıklı olarak doyurulmasını sağlayan Üretim İlişkileri alanıdır. Ön-Modern ekonomik ilişkilerin geleneksel ve dinsel engellerinden özgürleşmiş olarak,modern ekonomik ilişkiler özgür Yurttaşlar arasındaki törel ilişkilerdir. Geleneksel kültürünün zayıflığı ve tarihsel geriliği zemininde modernleşme süreçlerine en az direnç gösteren Germanik Tin alanı modern Ekonominin de asıl dünyasıdır ve geleneksel kültürler için öykünme modelidir. Özgür Yurttaş bu ekonomik ilişkilere sonsuz Hakkı ile, Doğa üzerindeki kendinde sınırsız Bilgisi ile, ve yalnızca kendi ussal ve özgür Duyuncu tarafından belirlenen moral ölçünleri ile girer. Bu ona Doğayı bütününde insanın ikinci bir Bedeni yapma ve Gereksinimlerini sınırsız olarak karşılama yeteneğini verir. Geleneksel ya da ön-modern üretim biçimleri amaçlarında sonludurlar. Gereksinimlerin sınırsızca karşılanması sınırsız Doğa Bilgisine ve bireyler arasındaki özgür ussal İstenç ilişkilerine dayanır. Tarihte İstenç ilk kez modern dönemde Doğanın kuramda sınırsız Bilgisi ile ve eksiksiz törel Özgürlük ile Üretim sürecine girme olanağını kazanır. Modern Ekonomi kavramı genel olarak ekonomik bileşenlere ek olarak Doğanın Bilgisini ve Özgür Törelliği kendine özgü zorunlu bileşenleri olarak içerir. Dünyanın realitesinde bir yandan ön-Modern üretim biçimleri sürerken, öte yandan modern törellik alanı kendi realitesini kavrama uygun kılma sürecindedir.

Kültürel bir Paradoks: Tokyo Stok Exchange Modern Japonya yalnızca ve yalnızca Protestan Batıya öykünmenin, MacArthur anayasasının, ve saltık olarak edilgin alıcılığın bir sonucudur. Modern belirlenimlerinin hiç birini kendisi yaratmadan tümünü Batıdan ödünç almış ve bunu evrensel bir boyuneğme tini ile ve ulusal egemenliği olmaksızın yapmıştır. Japonya tüm ekonomik gelişmesine karşın kültürel olarak büyümemiştir. Tıpkı benzer olarak ulusal egemenlikten yoksun olan Almanya gibi, politik önemi ekonomik büyüklüğü ile tam bir zıtlık içindedir.

Japonya kendi süreci içinde geleneksel üretim biçiminden modern biçime geçebilir miydi?

Modern Üretim biçimi tüm bileşenlerinde ön-Modern geleneksel üretim biçimlerinden ayrı bir nitelik gösterir. Modern biçim kendinde insan Gereksinimlerini sonsuzluğu içinde karşılama gibi bir Erekselliği kabul ederken, geleneksel Üretim biçimleri göreli ve sınırlıdır. Modern Üretim süreci saltık olarak özgür bireyselliği özne olarak alırken, geleneksel üretim biçimlerinde amaçlar tıpkı özneler gibi sonludur. Modern Üretim biçimi Doğa bilgisi, Yurttaş özgürlüğü, Yasal ve Politik kurumlar, İnanç özgürlüğü gibi belirlenimleri tam özgürlükleri içinde kapsar. Bunlar Modern Ekonomik etkinliğin zorunlu bileşenleridirler ve gerçekte tümü de bir ve aynı kavramsal kökene bağlıdırlar, aslında birdirler, çünkü —

> *1) Bilgi ancak özgürce ve sınırsızca düşünebilen ussal etkinliğin ürünüdür. 2) Yurttaş ussal Yasalarını ve politik süreçlerini kendi özgür İstenci ile belirler. 3) Mülkiyet ve Sözleşme ilişkileri ancak özgür İstencin uygulayabileceği Haklardır. 4) İnanç ancak özgür Duyunca dayandığı ölçüde gerçek inançtır ve bireysel Erdemi olanaklı kılar.*

Akademik pozitif bilim Modern Üretimde zorunlu bir kıpıdır. Ama bilimsel düşüncenin gelişimi için ilk koşul mitolojik tasarımların ötesine, Kavramın nesnellik düzlemine yükselmek iken, Japonya bugün bile mitolojik Shintoizm ve Budizm inançlarına derinden bağlıdır ve bilimsel düşüncenin özgür ve ussal köklerinden yoksundur. Bu Özgürlük yoksunluğu zemininde Ahlak ve Duyunç da gelişemez, ve törel yaşam ancak Özgürlüğün bilincinde olmayan bireylerin bir boyuneğme kültürü içinde yürütülebilir. Japonya kendi kültürel olanakları ile ancak geleneksel üretim koşulları içinde kalabilirdi. Modern Japonya mekanik ve elektronik kültürü ile uzlaşmış bir gelenek kültürü, bir fabrikadır. Burada Bilgi toplumsal dizgenin gelenek üzerine kurulması ile çalışmamak için zorunlu olarak pozitif bilgi olmalıdır, özgür ussal bilgi değil.

Ekonomi ve Denetim

Öz-çıkar dürtüsünün egemenliği ekonomik ilişkileri kaçınılmaz olarak bir ahlaksızlık alanı yapar. Tarihsel realitede de olan budur, özellikle İşleyim Devrimi denilen süreçte yaşanan sınırsız evrensel sömürü durumunda görüldüğü gibi. Bu toplumsal türesizliğin yalnızca süreçteki bencil eğilimlerin özgür bırakılması yoluyla düzenlenmesinin olanaklı olduğu ve hükümetin alana karışmaması gerektiği görüşü Liberalizmin görüşüdür. Bu düzeye dek Liberalizm bugün yalnızca modern toplumun doğuşuna kaçınılmaz olarak eşlik eden Duyunç geriliği aşamasının tinini, tarihsel bir artığı temsil eder, çünkü modern toplumlar hükümetleri yoluyla duyunçsuz Hırsa ve Bencilliğe şu ya da bu ölçüde karışmayı ve onu engellemeyi başarırlar. Bu düzeye dek bugün Liberalizm en azından modern Batı için bir düşten öteye gitmez. Ekonominin türesiz, haksız, çirkin, giderek iğrenç biçimleri bireylerin kendilerinin karakterlerinin bir yansımasıdır ve ekonomi kavramına ait değildir. Ekonomi alanının bir Özgürlük alanı olması onun Doğa yasaları gibi evrensel ve zorunlu yasalar tarafından denetlenmeyecek olmasını imler. Gene de bu olumsallık dünyasının temelinde yatan evrensel belirlenimler ve bunların ilişkileri ya da bağlılaşımları vardır ve onları incelemek Ekonomi Biliminin işidir. Bu belirlenimler Doğa Yasaları gibi evrensel ve zorunlu kavram bağıntıları değildirler ve bu düzeye dek Ekonomi Bilimi bir pozitif bilim olarak, görgül olgulardan türetilen göreli genellemelerin bir bilimi olarak Anlak düzleminde kalır ve hiçbir zaman bir pekinlik değil ama her zaman olasılık düzeyinde işler.

Ekonomi alanının olasılık düzleminde kalması onun denetlenebilmesinin de olasılık düzleminde kalması demektir. Bu olgu Ekonominin soyut Hak alanı olmasına, Mülkiyetin bireysel özence altgüdümlü olmasına bağlıdır. Ama yine aynı zeminde bütün bir Ekonomi alanı değişime açık kalır ve bu değişimin bir Gelişim olması bireysel istencin özgür olmasına ve böylece Törelliğin bütününde değişime ve gelişime açık olmasına dayanır.

Toplumsal 'yasaların' doğa yasaları gibi olmamaları, aslında evrensellik ve zorunluk belirlenimlerini kapsamadıkları düzeye dek hiçbir biçimde yasalar olmamaları toplumsal Tinin herhangi bir yolda denetimini olanaksız kılar. Gene de modern Ekonomi Bilimi ve Toplumbilim her ikisi de toplumsal alanda yasalar ileri sürmeye yönelirler. Eğer bu yasalar bir kez bulunacak olursa, bu açıkça onları bulanlara — tıpkı Doğa durumunda olduğu gibi — Toplumu denetleyebilme gücünü kazandıracaktır. Ama bu bireysel Özgürlüğün de sonu olacaktır. Ekonomiyi denetleme düşüncesi tarihsel olarak Aydınlanmanın istenç özgürlüğünü ve halkın kendi kendini yönetebilmeyi öğrenme yeteneğini tanımayan denetimci mantığından doğar ve ideolojik istence dönüşür. İdeolojik İstencin bu denetimci amacı Yurttaş Özgürlüğünün bilincinde olmamasına bağlıdır.Doğa Yasaları çiğnenemez. Bunlar Doğa fenomenlerinin devimlerini belirlerler ve saltık olarak deterministiktirler. Pozitif Tüze Yasaları da belirleyicidirler ve tikel istençlerin üzerinde güçleri vardır. Ama çiğnenebilirler, ve göreli deterministik etkerlikleri yurttaşların ussallığına ve yasaların zor yoluyla desteklenmeleri olgusuna bağlıdır. Toplumun ya da Ekonominin yasaları yoktur, ya da Ekonominin biricik yasası Yasasızlığın kendisidir. Bu alanlarda Yasa aramak ya da ileri sürmek yalnızca denetleme, belirleme, egemen olma itkisinden kaynaklanır ve Özgürlük bilincinin yokluğu ile birlikte gider.

Ekonomi ve Tüze Yasaları

Modern Ekonomik ilişkilerin temelinde bireysel Özgürlük kavramı yatar. Ama bireysel Özgürlük genel bir Kavramdır ve her türlü Özenç (keyfi İstenç) de kendini İstenç Özgürlüğü olarak yutturabilir. Bu düzeye dek Özgürlüğün hem ekonomik hem de politik belirlenimler açısından

Erdem ile ilişkisi özseldir. Ekonomi bu toplumsal törellik zemininde işler. Tüze Yasaları ekonomik ilişkilerin işlemesini sağlayan belirlenimler değildirler. Tam tersine, Tüze yasalarının devreye girmesi Ekonominin işlediğini değil ama işlemediğini gösterir.Duyunç ancak özgürlüğü tanındığında gelişebilir. Özgürlük Duyunç gelişmesinin kendisi olduğu denli de onun koşuludur. Bunun anlamı Duyunç gibi, Özgürlük gibi Us-belirlenimlerinin kendilerinden başka bir koşullarının olmadığıdır. Usun Kavramında kendi kendini belirlemekten, öz-belirlenimden, Özgürlükten başka birşey yatmaz. Ekonomik ilişkiler ister bireysel isterse toplumsal ölçekte olsunlar özsel olarak İstenç ve Duyunç ilişkileri oldukları için, süreçleri Duyuncun ve İstencin bilinçlerdeki gelişmişlik düzeyleri tarafından koşulludur. Ve geleneksel yaşamdan modern yaşama geçen milyonlar modern törelliğe yabancı oldukları için, geçiş her zaman ağır bir ahlaksızlık ve duyunçsuzluk süreci tarafından damgalanır. Geleneksel kültürün belirlenimlerinden henüz bütünüyle kurtulmamış ve modern ussal belirlenimlerini henüz kazanmamış olan kitlelerin bu yetersizlikleri Ahlaklarında, Törelliklerinde ve Devletlerinde yansır.

Ekonomi ve Büyüme

Ekonomik Büyüme kavramı modern döneme özgüdür ve modern bilim ve modern törellik zemininde insan Gereksinimlerini sınırsızca karşılama İstencinden türer. Ancak özgür İstenç insanın Hakkının sonsuz olduğunu kavrar ve onu gerçekleştirmek için Eyleme girişir. Ekonomik alana katılan bireylerin güdüleri bireysel hırs tarafından belirlenir, ve hırsın aşırısı açgözlülük olarak bir erdemsizlik olsa da, hırs olarak hırs ahlaksal olarak kınanabilir birşey olarak görülmez. Girişimcilik Hırs ile aynı şey değildir. Girişimcilik geleneksel değil ama özgür, modern bireye ait bir kavramdır ve insan gizilliklerinin açınmasına ve ancak ikincil sonucu olarak ve dolaylı olarak toplumsal Gönencin büyümesine götürür. Ama kazanç hırsı moral belirlenimden yoksun olduğu ölçüde insan için bir güç değil, bir zayıflıktır ve böyle olarak Liberalizmin kaynağıdır. Öte yandan geleneksel kültürlerin bireysel özgürlüğe yabancı olmaları geri kalmalarının biriciknedenidir, çünkü insan doğasının hak ettiği Gönenç ancak o doğanın Hakkı olan bireysel Özgürlük zemininde üretilir.

Türbin Rotor, ABB. Bu uygulayımsal bilginin, yüksek nitelikli emeğin bir başyapıtıdır. İnsanın Doğaya karşı bir utkusudur. Ama eşit ölçüde de bir TÖRELLİK başyapıtıdır. İnsan Erdeminin bir cisimselleşmesidir. Sayısız sözleşme, yükümlülük ve kuralın uygulaması olmaksızın üretilemez. Ve gene de politik süreçte bir yoketme aygıtının parçası olabilir. Modern Törellik belirli modern törelliktir. Henüz Kavramına bütünüyle karşılık düşmez.

Büyüme ve Modern Özgürlük

Ekonomik Büyüme kavramı özgür Yurttaş kavramının vargısıdır, çünkü ön-modern toplumsal biçimlerde olmayan bir olguyu, ekonomik varoluşun bilincini, toplumun kendi yazgısına egemen olma istencini ilgilendirir. Ancak özgür Yurttaş gereksinimlerinin sınırsız olduğunu kavrayabilir ve onların toplumsal İstenç ve toplumsal Bilgi yoluyla sınırsızca karşılanabilir olduklarının bilincine varabilir.Bilgi ancak özgür Tine ait olabilir ve ancak değişime, ilerlemeye, gelişime yetenekli özgür Törellik için bir korku ve endişe nesnesi değildir. Toplumsal dizgenin bir bileşeni olduğu düzeye dek, Bilgi de o bütün ile uyumlu olmak ve toplumsal yapıya gözdağı olmamak, onunla çatışmamak zorundadır. Buna göre Katolik Kilise varoluşunun güvenceleri olan inaklarını yokedecek bilimsel gelişime izin veremezdi (örneğin Gallileo durumunda görüldüğü gibi; buna karşı İslamın doğuşunu izleyen olağanüstü hızlı büyümesinin etmenlerinden biri Bilgiydi). Geleneksel kültürün bilincinde Tarih, Değişim, İlerleme, Gelişme kavramları bulunmaz, çünkü değişmez gelenek belirlenimleri tüm toplumsal şekillenmenin değişmez doğasını önceden saptarlar ve kendi katılıkları gereği onu da

dondururlar. Modern Tin Bilgisinde geleneğin sınırlamasından özgür olduğu gibi, özgür İstencinde de sınırsızdır ve ussal Törellik zemininde gereksinimler, üretim süreci ve politik ilişkiler dizgesi engelsizce açınırlar.

GDP nominal (tek renk). Burada ek olarak PPP (purchasing power parity :: satın alma gücü eşlemesi) veriliyor. Kaynak IMF.

GDP nominal sıralama , (Gros Domestic Product). Toplam Ulusal Üretim bir ulusun bir yıl içindeki üretim miktarını belirtir. GDP = tüketim + yatırım + hükümet harcamaları + (dışsatım - dışalım). Kaynak IMF

Adam Smith / Ulusların Gönencinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Soruşturma

Adam Smith / An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations (1776)

Kitap 4
Politik Ekonomi Dizgeleri Üzerine

Bölüm 2
Ülke İçinde Üretilebilecek Türde Malların
Yabancı Ülkelerden Dışalımının Sınırlamaları Üzerine

Book 4
Of Systems of Political Economy

Chapter 2
Of Restraints upon the Importation from Foreign Counties
of Such Goods as can be produced at Home

... her birey zorunlu olarak toplumun yıllık gelirini elinden geldiğince arttırmak için emek harcar. Aslında genellikle ne kamu çıkarını ilerletmeye niyet eder, ne de onu ne kadar ilerlettiğini bilir. Yerli işleyimi 'desteklemeyi' yabancı işleyimi 'desteklemeye' yeğlerken, niyeti yalnızca kendi güvenliğidir; ve o işleyimi üretiminin en büyük değeri taşıyabileceği bir yolda yönetirken, niyeti yalnızca kendi kazancıdır ve bunda, başka birçok durumda olduğu gibi, görülmez bir el tarafından niyetinin bir parçası olmayan bir ereği ilerletmeye götürülür. Ereğin niyetinin bir parçası olmamasının her zaman toplum için bir kötülük olması da söz konusu değildir. Kendi çıkarını izleyerek sık sık toplumun çıkarını onu gerçekten ilerletmeyi amaçladığında olduğundan daha etkili olarak ilerletir. Hiçbir zaman kamu yararı için çabalıyor gibi görünenlerin fazla yararlı olduklarını görmedim. [Adam Smith'in "görülmez el" dediği şeyin imlemi açıktır: Birey kendi çıkarını gözetirken gerçekte istemsiz olarak da olsa toplumsal çıkara hizmet eder. Kimi çözümlemeciler bunu Smith'in ulusalcılığı biçiminde yorumlar, örneğin bkz.Keith Rankin.]

...every individual necessarily labours to render the annual revenue of the society as great as he can. He generally, indeed, neither intends to promote the public interest, nor knows how much he is promoting it. By preferring the support of domestic to that of foreign industry, he intends only his own security; and by directing that industry in such a manner as its produce may be of the greatest value, he intends only his own gain, and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end which was no part of his intention. Nor is it always the worse for the society that it was no part of it. By pursuing his own interest he frequently promotes that of the society more effectually than when he really intends to promote it. I have never known much good done by those who affected to trade for the public good.

Kaynak

Görülmez El

Adam Smith genel olarak Ekonomik Liberalizmin savunucuları arasında kabul edilir. Bireylerin başlıca güdülerinin öz-çıkar olduğunu kabul eder ve kendi çıkarları için çalışırken istemeden de olsa "görülmez bir el"in oyununa gelerek toplumsal gönencin büyümesine hizmet ettikleri gibi bir çıkarsama yapar. "Görülmez el" dediği şey bir Eylemin sonuçları arasında Amaçtan daha başkalarının bulunmasından başka birşey değildir, ve tüm sonuçlar öznenin sorumluluğuna yüklenemez. Modern bireyin Niyeti, Eyleminin güdüsü öz-çıkardır. Gene de, bireyleri Gereksinimlerinin çok ötesinde kazançlar edinmeye götüren güdünün ne olabileceği sorusu göründüğü kadar kolay değildir. "Öz-çıkar" anlatımı genel bir anlatımdır ve bireyin belirli çıkarının ne olduğunu söylemez. Çıkar uğruna çıkar, genelde Çıkar belirli bir güdü değildir. Bu güdü kendi başına alındığında bir erdemsizlik olarak görülür (Adam Smith bu olgunun bilincindedir ve ona kendine göre bir çözüm getirmiştir), ve kazanç güdüsü Yunanlılar, Romalılar ve Osmanlılar gibi kültürlerde her zaman küçümsenmiş ve Devletin yurttaşları olmayan azınlıkların eline bırakılmıştır. Modern insanın öz-çıkardan başka bir güdü tanımaması, özdeksel değerleri birincil değerleri olarak görmesi Reformasyonun dini toplumdan sürmesi ve içselleştirmesi ile bağdaşır. Bireyin yalnızlaşması onu güçsüzleştirir ve korkutur, ve Güç gereksinimi ya da Güç İstenci modern bireyin özsel bir dürtüsü ve karakterinin parçasıdır. Yarışmacılık zorunlu olarak bencilliktir, ve modern Toplumda topluluğun ortak dinsel değerlerde birleşen tini modern çıkar çatışmalar ortamında paranoid bir tine dönüşür. Modern bireyi ekonomik Eylemine iten güdü budur.

"Erdem erdemsizlikten daha korkutucudur, çünkü onun aşırılıkları duyuncun düzenlemesi altında durmaz."

"Virtue is more to be feared than vice, because its excesses are not subject to the regulation of conscience."

Erdem modern ekonomik yarışmacı ilişkiler içinde ilkin korkutucu görünür, çünkü bireyi erdemsizler karşısında zayıf düşüreceği açıktır. Ama modern ekonomik ilişki erdemsizlik temelinde işlemez, çünkü ekonomi özsel olarak bir Sözleşme ilişkileri düzlemidir, ve Sözleşme Türe olmaksızın, Erdem olmaksızın olanaksızdır. Modern ekonomik ilişkilerin erdemsizlik içinde yürüdüğü düşüncesinin kendisi modern değildir ve feodal kültürden henüz bütünüyle çıkmamış yasasız bir Avrupa'ya, henüz modernleşme sürecinin başında olan kültürlere aittir, ve orada. Erdem gerçekten de korkutucudur.

Adam Smith Erdem kavramının kendisinin aşırılığı yadsıdığını dikkate almaz. Ama Liberalizmin sorunu daha özsel olarak Ahlak ya da Duyunç sorunudur. Duyuncun, tıpkı Özgürlük gibi, bir kez geliştikten sonra bastırılamayacağını kabul edersek, Liberalist duyunçsuzluk yalnızca bir terbiye ve yetiştirme eksikliğini, henüz Törelliğin yeterince gelişmediğini anlatır. Duyunçsuzluk yalnızca moral sorunlar yaratmakla kalmaz, ama Suç ve dolayısıyla Ceza kavramına götürür. Ve bugün Gönencin bireysel ve toplumsal Erdem ve Etik ile koşut olması olgusunun kendisi Liberalist düşünürü yalanlar. Liberalizm gerçekte bundan böyle modern kültürde yeri olmayan alt kültür artıklarını rahatlatacak bir etik gevşekliği aklamaya yarayabilir.

Ekonomi ve Ahlak

Bir Dizge olarak Ekonomik belirlenimler alanının tüm kavramları karşılıklı olarak birbirlerini belirlerler, ve bu düzeye dek tümü de özsel ve tümü de zorunludur. Buna göre bir Dizgede tek bir

bileşenin çöküşü bütün bir Dizgenin çöküşü olduğu için, Ekonomik ilişkiler Dizgesinde de tek bir bileşenin çözülüşü bütün Ekonomik Dizgenin çözülüşünü getirir. Ekonomi alanında Sözleşme bu özsel bileşenlerden biridir. Ama Sözleşmenin kendisi kendisinden, Ekonomiden daha öğesel, daha yalın ve bu yüzden daha temel bir bileşene, insanların karakterine bağımlıdır.

Sözleşme bir dürüstlük, bir ödev, bir erdem ilişkisidir. Buna göre bu moral niteliği taşımayan, sözlerini tutmayı bilmeyen bireylerin Sözleşme ilişkileri kendinde bir Haksızlık ilişkisidir. Ahlakın — Özgürlüğün — yitirilememesi ama ancak kazanılabilmesi ölçüsünde, Ahlaksızlık bir bozulma değil ama bir toyluktur, ve ekonomik gelişmişliğin bir Ahlak ölçüsü olduğu düzeye dek ekonomik geri kalmışlık bir Ahlaksızlık göstegesidir.

Ahlak olmaksızın, duyunçları olgunlaşmış bireyler olmaksızın, kısaca Duyuncun kendisi olmaksızın Ekonomik Dizge gibi birşey de olamaz. Bir ekonomik birim, örneğin hangi türden olursa olsun modern bir işletme varoluşunu, etkinliğini yüzlerce ve bunlar dolayısıyla binlerce Sözleşmenin uyum içinde işlemesinde bulur. Ekonomi ahlaksal nitelikte evrensel bir gelişmişliği gerektirir.

Bu dizgesellik nedeniyle henüz ahlaksız olan kültürlerde Ekonomi en ilkel biçimlerin ötesine geçemez. Teknoloji dışarıdan alınabilir, giderek anamal da dışarıdan sağlanabilir, ama Ahlak, Erdem, Özgürlük değil.

Ahlaksızlık Özgürlük bilincinin yoksunluğu ile birlikte gider ve Özgürlük bilinci sorumluluk almayı bilmek demektir. Bu yüzden geri kalmışlığın sorumluluğunu dışsal sömürü, emperyalizm, IMF vb. gibi nedenlere bağlamak ahlaksız kültürlerin entellektüellerinin başarabildikleri en iyi çıkarsamadır, çünkü bu bilinçlerin kendileri özgür olmadıkları için bir Devletin Devlet olduğu düzeye dek kendi İstenci olan moral bir varlık olduğunu ve sorumluluğun başka her etmenden önce onun kendisine düştüğünü düşünemezler.

Geri kalmışlık Ahlaksızlıktır.

Ekonomik alanın moral niteliği ona katılan bireylerin moral nitelikleri tarafından belirlenir. Ahlaksız olan şey Ekonomi ya da Altyapı değildir. Ancak bireyler ahlaksız olabilirler.Törel nitelik nicel belirlenime izin verir. Ve belli ölçütlerin saptanabilmesi ölçüsünde bir toplumun belli kesimlerinin törel nitelikleri konusunda genellemeler yapılabilir. Örneğin memurların ve giderek işçilerin bile rüşvet almaları, başbakanlar tarafından rüşvete teşvik edilmeleri ve halkın bu olgular karşısındaki duyarlığı ve duyarsızlığı, yoksulluk ve sefillik ve eğlence arasındaki bağlılaşım vb. ölçülebilir ya da karşılaştırılabilir belirlenimlerdir.Toplum bir Gereksinimler Dizgesidir, öz-çıkarın kendini ortaya koyduğu alandır. Gene de kendinde çıkar elde etmek değil, ama çıkarı kendi moral çıkarının üstüne koyarak onu haksız olarak elde etmek ahlaksızlıktır. Yoksulluk, geçim güçlüğü gibi zeminleri ahlaksızlığın aklanması olarak görmek ve ahlaksızlığa ortak olmak ahlaksızlığa ahlak kazandırmaz. Gereksinimler başka Gereksinimler ile takas edilir ve Rüşvet onu veren ve onu alan için eşit ölçüde ahlaksız bir Gereksinimdir.2004 yılı için yapılan bir karşılaştırmaya göre 146 ülke arasında Finlandiya Etik nitelik olarak 1 numaradır. Türkiye 77, (ve 2005'te 69). Ussal ekonomik ilişkilerin işlemesi ve amaçlanan hedeflere erişmesi bireylerin törel karakterlerine bağlı olduğu için, geri bir Ekonomi geri bir Ahlaksal niteliğin ve Erdemsizliğin göstergesidir.Tıpkı Bilim, Sanat, Temizlik, Düzen, Sağlık, Güzellik, Uygarlık gibi modern Ekonomi de Özgürlük bilincinden yoksun kültürün hak ettiği ve anlayabileceği birşey değildir. Bireysel Özgürlüğü tanımayan gelenek belirlenimleri modern ekonomik ilişkiler alanına taşındıklarında kendilerini ahlaksızlık olarak gösterirler. Özsel olarak Sözleşme ilişkileri olan ekonomik ilişkiler ancak moral karakterlerinde büyümüş kültürlerde işler. Bu moral temel olmadıkça Yasalar etkisizdir ve o kültür için anlamsız

sözler olarak kağıt üzerinde kalırlar. Ahlaksız homo sapiens Ahlakın eşiğinde duran homo sapienstir ve o da Ahlaka yeteneklidir. Ama bunun için ilkin eksikliğini görmede özgür olmalıdır.

1995'ten bu yana Transparency International dünya ülkelerini kamu görevlileri ve politikacılar arasında bozulmanın varolduğunun algılandığı düzeye dek" sıralayan yıllık Bozulma Algısı İndeksi yayımlamaktadır (2005). Örgüt bozulmayı (corruption) "özel kazanç için kamu görevinin kötüye kullanılması" olarak tanımlar. Yüksek bir not daha az (algılanan) bozulma demektir. Türkiye'de Özgürlüğün durumu üzerine bir görüş için bkz. Freedom House.Finlandiya, Yeni Zelanda, Danimarka, İzlanda, İsveç, İsviçre, Norveç, Avustralya, Hollanda, İngiltere, Kanada, Avusturya, Lüksemburg, Almanya. Belçika, İrlanda, ABD. Bu ülkelerin tümü de ya Protestan törellik alanları ya da onun güdümünde belirlenen kültür alanlarıdır. Sıralamada bu Protestan ülkeler arasında yer alan Singapur ve Hong Kong'un kültürel yapıları da yine tarihsel olarak Protestan etik tarafından belirlenmiştir.

Ülkelerin Moral Bozulma İndeksi (2005)

Bkz. Geri Kalmışlık

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Haksızlık

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Haksızlık

Soyut Hak alanında Hakkın çiğnenmesi Mülkiyet ilişkileri zemininde yer alır. Burada henüz Törellik alanının daha yüksek belirlenimlerinin bilinci bulunmaz. Sözleşmenin kendisi bir Mülkiyet olduğu ölçüde tikel istençlerin özençlerine açıktır. Özenç ya da keyfilik (Willkür) ussal değil, olumsal istençtir (Wille). Haksızlık böylece moral Özgürlük Bilincinin yokluğunun zorunlu sonucudur. Özgürlük bilinci Hakkı tikelliğine indirgemez, onu evrenselliği içinde tanır, onu kendinde olduğu gibi başkalarında da sayar. Bu evrensellik dolayısıyla Haksızlık da özsel olarak evrenseldir, salt şu ya da bu tikel bireyi ilgilendiren bir sorun değildir, ve eğer Suç niteliğini taşırsa, bilinçli Haksızlık ise, Ceza ile ayrılmazdır.

Felsefe realiteyi idealleştirir, onu gerçek Kavramsal bağıntılarında yeniden kurar. Sanat da realiteyi idealleştirir, ama onu bir de duyusal Biçim olarak İdealin boyutuna yükseltir. Mario Puzzo, F. F. Coppola ve özellikle Nino Rota güzel sanatın gerektirdiğini yapmışlar, törel olarak çirkin realiteyi idealleştirilmiş bir realiteye, bir düşlem yapıtına çevirmişlerdir. Hırsın, şiddetin, duyunçsuzluğun o realitesinde duyusal güzellik gibi törel güzellik de bulunamaz. Yapıtın insanı aşağılamamasının, küçük düşürmemesinin, giderek neredeyse soylulaştırmasının nedeni Don Corloene'ye yüklenen törellik kaygısıdır. Corleone örgütü yeraltından kurtarmaya, yasallaştırmaya doğru çabalamaktadır. Ama varoluş boyutu Suç ve Ceza boyutudur, ve bu çelişki ancak sanatın düşlem boyutunda silinebilir.

Hakkın olumsuzlanması kavramsal olarak evrensel-ussal istenç ve tikel istenç arasındaki bir eşitsizliktir ve kavramsal olarak zorunlu olduğu ölçüde olgusal olarak kaçınılmazdır.

Tikel bir bireye yapılan haksızlık bana yapılan haksızlıktır, ve özgür olduğum ölçüde kendimi bireyselliğimin sınırlarının ötesinde Evrensel Ego olarak görürüm. Nasıl Hak İstenç için sonsuzluk

imliyorsa, nasıl tüm varoluş kendinde Hakkın önünde dirençsizce uzanıyorsa, Haksızlık da evrensel istenci aynı sınırsızlık ile ilgilendirir. Dünyanın bir ucundaki haksızlık benim özgürlüğüm, duyuncum için sorundur, bana yapılan Haksızlıktır.

Al Pacino (Michael), Marlon Brando (Don Vito), James Caan (Santino), John Cazale (Fredo)

Mafya Hırsızlıktır — kibarlık yoluyla olduğu gibi şiddet yoluyla da. Mafya İstenci henüz Ahlak ve Törellik boyutuna yükselmemiş soyut, dolaysız İstençtir. Bu İstencin belirlenimi özsel olarak Mülkiyettir. Ve Mafyanın eylemi Mülkiyet üzerinde şiddete dayalı çeşitli el koyma biçimleri yoluyla iyeliktir. Bu dolaysız özselliğin çevresi büyük bir belirlenimler türlülüğıü ile kuşatılıdır, ve yücegönüllülükten romantizme, dürüstlükten, erdemden onura dek başka birçok değer o karanlık boyutun çevresine sarılır ve onu süsler. Bu bir sanatsal yanılsamadır — ve Amerika'da İtalyan kimliğine saygınlık kazandırmaya ayarlanmıştır. Mafya Mülkiyet ilişkilerinin gelişmesine karşın Yasa Bilincinin ve Duyuncun henüz gelişmediği kültürlerde doğabilirdi. Bireysel Özgürlüğü ve Duyuncu evrensel olarak bastıran bir kültür olarak Katolik İtalya Mafya için ve başka şiddet programları, ideolojiler için özellikle uygundur. Mafyanın politik bağlantıları o kültürdeki duyunçsuzluğun politik düzleme de taşındığını, Yasama, Yürütme ve Yargı güçlerinin de aynı moral ve törel geriliği paylaştığını gösterir. Mafya modern toplum Kavramına uygun olmayan, şiddet üzerine dayalı feodal-arkaik bir örgütlenmedir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 81

§ 81

Dolaysız kişilerin birbirleri ile ilişkilerinde genel olarak istençlerinin kendilerinde özdeş olmasına ve sözleşmede onlar tarafından ortak olarak koyulmasına karşın, bu istençler o denli de tikeldir. Dolaysız kişiler oldukları için, tikel istençlerinin kendinde varolan istenç ile bağdaşıp bağdaşmayacağı olumsaldır, üstelik bu sonuncu varoluşunu ancak birinciler yoluyla taşısa bile. Tikel olarak kendi için evrenselden ayrı olmakla, bu istenç içgörünün ve istemenin özenç ve olumsallığında kendinde hak olana karşı çıkar. Bu Haksızlıktır.

Im Verhältnis unmittelbarer Personen zueinander überhaupt ist ihr Wille ebensosehr wie an sich identisch und im Vertrage von ihnen gemeinsam gesetzt, so auch ein besonderer. Es ist, weil sie unmittelbare Personen sind, zufällig, ob ihr besonderer Wille mit dem an sich seienden Willen übereinstimmend sei, der durch jenen allein seine Existenz hat. Als besonderer für sich vom allgemeinen verschieden, tritt er in Willkür und Zufälligkeit der Einsicht und des Wollens gegen das auf, was an sich Recht ist, — das Unrecht.

§ 83

§ 83

Kendinde varolan evrenselliğine ve yalınlığına karşı tikel ve böylelikle çoklu birşey olarak bir görünüş biçimini kazanan Hak bir yandan kendinde ya da dolaysızca böyle bir görünüştür; öte yandan, özne tarafından bir görünüş yapılır; ve son olarak baştan sona bir hiçlik olarak koyulur: Sırasıyla Kasıtsız Haksızlık ya da yurttaş Haksızlığı, Dolandırıcılık, ve Suç.

Ek. Haksızlık öyleyse özün kendini bağımsız olarak koyan görünüşüdür. Eğer görünüş salt kendinde ise ve ayrıca kendi için de değilse, başka bir deyişle, benim için haksızlık hak olarak geçerli ise, o

zaman haksızlık burada kasıtsızdır. Burada görünüş tüze için belirtiktir, ama benim için değil. İkinci Haksızlık Dolandırıcılıktır. Haksızlığın burada kendinde hak için bir görünüşü yoktur, tersine söz konusu olan şey bir başkasına bir görünüşün yutturulmasıdır. Dolandırıcılık yaparsam, benim için hak bir görünüştür. İlk durumda tüze için haksızlık bir görünüş idi. İkincide benim kendim için, haksızlık bakış açısı için hak salt bir görünüştür. Son olarak üçüncü haksızlık Suçtur. Bu kendinde ve benim için Haksızlıktır: Burada Haksızlığı isterim ve hakkın görünüşünü bile kullanmam. Kendisine karşı Suçun işlendiği kişinin kendinde ve kendi için varolan haksızlığı hak olarak görmesi gerekmez. Suç ve Dolandırıcılık arasındaki ayrım ikincide edimin biçiminde henüz hakkın bir tanınması yatarken, birincide eksik olan şeyin tam olarak bu olmasıdır.

Das Recht, das als ein Besonderes und damit Mannigfaltiges gegen seine an sich seiende Allgemeinheit und Einfachheit die Form eines Scheines erhält, ist ein solcher Schein teils an sich oder unmittelbar, teils wird es durch das Subjekt als Schein, teils schlechthin als nichtig gesetzt, — unbefangenes oder bürgerliches Unrecht, Betrug und Verbrechen.

Zusatz. Das Unrecht ist also der Schein des Wesens, der sich als selbständig setzt. Ist der Schein nur an sich und nicht auch für sich, das heißt, gilt mir das Unrecht für Recht, so ist dasselbe hier unbefangen. Der Schein ist hier für das Recht, nicht aber für mich. Das zweite Unrecht ist der Betrug. Hier ist das Unrecht kein Schein für das Recht an sich, sondern es findet so statt, daß ich dem anderen einen Schein vormache. Indem ich betrüge, ist für mich das Recht ein Schein. Im ersten Falle war für das Recht das Unrecht ein Schein. Im zweiten ist mir selber, als dem Unrecht, das Recht nur ein Schein. Das dritte Unrecht ist endlich das Verbrechen. Dies ist an sich und für mich Unrecht: ich will aber hier das Unrecht und gebrauche auch den Schein des Rechts nicht. Der andere, gegen den das Verbrechen geschieht, soll das an und für sich seiende Unrecht nicht als Recht ansehen. Der Unterschied zwischen Verbrechen und Betrug ist, daß in diesem in der Form des Tuns noch eine Anerkennung des Rechts liegt, was bei dem Verbrechen ebenfalls fehlt.

Zor

Zor burada ilkin Mülkiyet ilişkileri ya da soyut Hak düzleminde ele alınmaktadır. Mülkiyet ilişkileri düzleminde Zor istencin dışsal Şey üzerine yatırılmış olması olgusuna bağlıdır. Şey üzerine uygulanan Zor ona yatırılmış olan istenç tasarımını yok ettiği düzeye dek, Zorun olanağı istencimin Şeyden çekilmesidir. "Ancak zorlanmayı isteyen zorlanabilir" (§ 91).

Genel olarak Zor İstencin İstenç ile ilişkisini ve Özgürlük bilincini ilgilendirir. Özgür insan kendi özgürlüğünün ve istencinin bilincini evrensel olarak kabul eder: Her insan özgürdür, ve başkalarının özgürlüğü benim bir iyilikseverliğimin sonucu değil ama kendimi onlarda bulmamın ve dolayısıyla somut ve gerçek özgürlüğümü yaşamamın koşuludur. Kendi hakkımı tanımam onların hakkını da tanımamdır. Buna göre evrensel özgürlük bilinci Zor ilişkilerini saltık olarak dışlar. İstençlerin birbirini karşılıklı tanınma ya da Özgürlük düzleminde tikel istenç ayrımlarının ortaya çıkması pekala olanaklıdır, ama bu Hakkın şu ya da bu biçimde çiğnenmesi olmaktan bütünüyle uzak olan Kasıtsız Haksızlık ediminden başka birşey olamaz. Bu düzeye dek Yurttaş Toplumu kavramına göre Zor etmenini bütünüyle geride, doğa durumunda bırakmıştır. Bir Hak çarpışması durumunda tikel Hakkın kime ait olduğu Yasa tarafından, özgür evrensel İstenç tarafından belirlenir.

Özgürlük bilincinin ya da İstencin bilincinin olmadığı durumlarda insanlar arasındaki ilişki bir istekler, dürtüler, itkiler ilişkisi, bir Zor ilişkisidir. Hak kavramının pozitif anlatımı olarak yasayı tanımayan bilinç sopayı, efendinin sopasını tanır, çünkü sopa yasayı tanıma durumunda gerekli

olan entellektüel yetkinliği, soyut olanın varlığının kavranmasını gerektirimez. Efendi-Köle ilişkisi, efendi-kul ilişkisi, yetke-uyruk ilişkisi, genel olarak bir üstünlük ve boyun eğme ilişkisi sözcüğün gerçek anlamında İstençler ilişkisi değildir. Feodal ilişki bir Zor ilişkisi iken, Devletin varlığını gerektiren politik ilişki de bireysel istencin yokluğu durumunda koşulsuz bir boyun eğme ilişkisidir. Tekerkler astlarının boyun eğmesini sağladıkları düzeye dek ilişki barışçıldır ve görünürde Zor ve Şiddet yoktur. Tüm imparatorluklar, krallıklar vb. uyrukların ussal tekerkin yasasına boyun eğmeleri üzerine işler. Özgürlük bilincinden yoksun bu ilişki genel olarak despotik ilişkidir. Zor ve şiddet ancak yasaya başkaldırı durumunda ortaya çıkar.

Suç ve Ceza

Haksızlık tikel Hakkın ve evrensel Hakkın birlikte çiğnenmesi olduğu düzeye dek Suçtur.

Tikel istenç evrensel istenci ilk olarak bilmeden çiğneyebilir. İkinci olarak kendi doğruluğunu ileri sürerek çiğneyebilir. Ve üçüncü olarak bile bile çiğneyebilir. İlk iki durumda Hak çiğnenmemiş, tersine tanınmıştır. Üçüncü durumda Hakkın çiğnenmesi, evrensel istencin bilinçli olarak olumsuzlanması (sayılmaması) vardır ki, Ceza kavramına götürür. Ceza tekil Mülkiyetin değil evrensel Hakkın çiğnenmesini ilgilendirir.

Ceza Suçun karşıtıdır ve Suç nasıl Cezayı belirliyorsa Ceza da kendinde Suçu belirler, onun kendinde ne olduğunu gösterir, onun gerçeğidir. Ceza olmaksızın Suç analitik bir soyutlamadır. Bu düzeye dek Cezanın caydırıcı bir gözdağı olması ya da terbiye vb. gibi sonuçlarının olması Kavram için ilgisiz ve insan için onur kırıcı belirlenimlerdir, tıpkı Cezanın nicel olarak nasıl belirleneceğinin de tarihsel, ekinsel etmenlere bağlı olması gibi. 'Kısas' ya da Ceza ve Suç arasındaki 'eşitlik' tasarımı bu yüzden olumsaldır, ussal bir bağıntı değildir, Anlağın dışsallık alanına düşer (hırsızlığa hırsızlık, göze göz, dişe diş; ama suçlu dişsiz ya da tek gözlü olabilir vb.). Ceza haksızlığın olumsuzlanması, haksızlığın haktan yoksun bırakma yoluyla ortadan kaldırılmasıdır, ve bu düzeye dek Suçu kendi içinde moment olarak kapsar.

Bedensel Zor kavramı Haksızlık belirlenimi içine düşer, çünkü Zor genel olarak İstenci hedefler ve Hakkın çiğnenmesinin aracı olarak kullanılabilir. Zorun İstenç üzerindeki etkisi yabancı istenci kendinin istenci yapmaya, boyun eğmeye götürmesidir. Zor zorunlu olarak yoketmeyi amaçlamaz. ("[İstenç] ancak herhangi bir yolda zorlanmaya izin verdiğinde zorlanabilir" [Tüze Felsefesi, § 91].) Ama aynı zamanda böyle İstenç İstenç değildir, bir İstenç olmaya son vermiştir. Köle kendi istencinden, özgürlüğünden vazgeçebilen bireydir. Özgürlüğün tersinmez olması ölçüsünde Zor ancak özgürlüğün bilincinde olmayan birey üzerinde etkilidir. Zor karşısında özgürlükte, kendi istencinde diretmek ölüm-kalım sorunudur. İstenç ancak Şeyin üzerinde olduğu zaman özgürdür.

Suçun zorunlu olarak Cezayı içermesi evrenseldir ve bu düzeye dek Ceza bir Hak olarak suçlunun kendi duyuncu tarafından da doğrulanır. Dostoyevsky'nin "Suç ve Ceza"sında (Преступление и наказание) Raskolnikov'un işlediği Suçun Cezası herşeyden önce kendi Duyuncu tarafından verilir. İşlediği cinayetlerde kendi insanlığını da öldürmüş, Hak olan şeyi bütününde çiğnemiştir. Türe Kavramı Suçun saltık olarak Cezasız kalamayacağını imler, ve Türe özgür olduğu sürece her insan Duyuncunu yakalayan bir kavramdır. Cezayı kendi içinde bile olsa çekmeyen birinin, Duyunçsuz bir insanın ilk cezası tam bu yoksunluktan ötürü kendini bir insan olarak ortaya koyamamış olmasıdır. Kötülüğü Kötülük olarak ayrımsayamayan bir insan yarı barbardır. Suç durumunda, Duyunç nerede varsa orada Ceza da vardır. Duyuncun olmadığı yerde Ceza da yoktur. Ama Duyuncun olmadığı yerde insan da yoktur. Bu düzeye dek Suçun cezalandırılması suçlunun insan olarak onurlandırılmasıdır — ceza ister içsel ister dışsal olsun. Raskolnikov İyiyi ve Kötüyü ayırdeder,

çünkü bir Mafya üyesinin tersine, Duyuncunda eğitilmiş, uygarlaşmıştır. En azından Dostoyevski'nin kahramanı olarak böyledir. Duyunç yetisi ancak eğitim yoluyla, ancak insanlığın bütün bir tarihinin birikiminin özümsenmesi yoluyla olgunlaşır. Bu nedenle suçunu itiraf edip dışsal Cezayı da üstlenmesi kaçınılmazdır.

Родион Романович Расколников

Hak kavramından Ahlak kavramına.

Hak ahlaksal yargı üzerine temellenmelidir. Her insan Duyunç yetisine doğal olarak iyedir. Yetinin bu doğuştanlığı bireyin belirli İyileri ve Doğruları yaşayarak kazanmasının zeminidir. Moral yaşantıların ya da deneyimlerin kategorilerini Duyunç yetisi a priori sağlar, görgül içeriğini değil. Bu belirli İyilerin ve Kötülerin, belirli Doğruların ve Eğrilerin neler olduklarını birey ahlaksal eğitim yoluyla kazanır. Raskolnikov durumunda bu eğitim özsel olarak bir din eğitimidir. Bu eğitimin yokluğunda, eyleminin moral kötülüğünü ayrımsaması olanaksız olurdu. Hıristiyanlık (ve Müslümanlık) aynı zamanda halkın dışsal olarak belirli Duyuncudur.

Dışsal Dinsel Duyunç ve Özgür İçsel Duyunç

Gene de dinsel duyunç bile, özsel olarak insan duyuncunun anlatımı olduğu düzeye dek, içseldir. Dışsallık bu duyuncun saptadığı moral belirlenimlerin insanlar tarafından dışsal olarak alınmaları ve kötülüğün Tanrı korkusu sonucunda kötülük olarak kabul edilmesidir. Bu düzeye dek insan duyunçsuzdur, kendi duyuncundan yoksundur, korku koşulu üzerine dışsal bir duyunca bağımlıdır. Moral olarak eğitimsiz kitleleri duyunçlu kılmanın peygamberce yolu budur. Dinin birincil olarak moral bir yararcılığa indirgemek doğru değilken, eğitimde yetkenin önemi burada da kendini gösterir. Çocuklar, öğrenciler büyüklerinin ve öğretmenlerinin yetkesini kabul etmelidir. Büyük moral öğretmenler olan Peygamberler de duyunçsuz ve dolayısıyla içsel olarak ahlaksız halkların terbiyesinin olanağını korkuda, Tanrı korkusunda bulurlar. Ama bu çözümün yarısıdır. Tam çözüm hiç kuşkusuz insanın özgür olması, duyuncunun gelişimidir. Ussal bir varlık olarak insan kötülüğü bildiği düzeye dek onu ancak yadsıyabilir. Gerçek anlamda Suçsuzluk suçun bilgisizliği, çocuksu suçsuzluk değil, ama yalnızca ve yalnızca suçun bilgisidir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 93

§ 93

Zorun kendini kendi Kavramında yok etmesi olgusal sergilenişini Zorun Zor yoluyla ortadan kaldırılmasında bulur; buna göre, Zor yalnızca koşullu olarak değil ama zorunlu olarak, başka bir deyişle, bir ilk Zorun ortadan kaldırılması olan ikinci Zor olarak haklıdır

Der Zwang hat davon, daß er sich in seinem Begriffe zerstört, die reelle Darstellung darin, daß Zwang durch Zwang aufgehoben wird; er ist daher nicht nur bedingt rechtlich, sondern notwendig — nämlich als zweiter Zwang, der ein Aufheben eines ersten Zwanges ist.

Suçun ortadan kaldırılması dolaysız Hak alanında Öç olarak, tikellikten kaynaklanan bir özenç olarak görünür. Öç Yasanın, Devletin bulunmadığı durumlarda uygulanan bir kısas, bir karşılık vermedir ve olumsallık görünüşü nedeniyle kendini bir kan davası biçiminde kötü sonsuzluğa bırakır. Ceza da Suç gibi Törellik alanına, daha sağın olarak Devletin, evrensel istencin alanına aittir ve bu düzeye dek tikel olan Öcün kendisi bir Suçtur. Suçun zorunlu olarak Cezayı içermesi

evrensel bir bağıntıdır ve bu düzeye dek suçlunun kendi duyuncu tarafından da doğrulanır. Ceza ve Suç arasında eytişimsel birlik ya da özdeşlik Anlağın bakış açısından bir tür Eşitlik sorunu olarak görünür. Gene de burada eşitlik ilişkisi (Kısas) Kavrama dışsal bir ilişkidir.

Milano'da doğan Cesare Beccaria (1738-1794) bir Jesuit eğitimi gördü. Ekonomi ve politika üzerine görüşlerini Aydınlanma yazarlarından kazandı. "Suçlar ve Cezalar Üzeriene" (Dei Delitti e delle Pene) denemesini çağdaş cezaların aşırılığına bir tepki olarak yazdı ve ceza dizgesinde reform istedi. Ölüm cezası ilk kez Tuscana dükü tarafından kaldırıldı. Beccaria her insanın özgür istenci olduğunu kabul ediyor, Devlet üzerine sözleşmeci bir görüş taşıyor, ve cezanın caydırıcı olduğunu düşünüyordu. Bu son iki noktada da Hegel'in çözümlemesinden ayrılır.

Zor ancak Zorun ortadan kaldırılması olarak, ancak haksızlığın haksızlığı olarak haktır (Tüze Felsefesi, § 93).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 100

§ 100

Beccaria, bilindiği gibi, Devlete ölüm cezası hakkını yadsımıştır, çünkü toplumsal sözleşmede bireylerin öldürülebilmek için onaylarının kapsandığı varsayılamazdı; tersine, bunun karşıtı kabul edilmeliydi. Ama Devlet genel olarak bir sözleşme değildir (bkz. § 75), ne de koşulsuz tözsel özü tekil üyeler olarak bireylerin yaşam ve mülkiyetlerinin korunması ve güvenliğidir; tersine, Devlet daha yüksek bir kendiliktir ki, giderek bu yaşam ve mülkiyet üzerinde bile hakkı vardır ve onlardan özveride bulunmayı ister.

Ek. Beccaria'nın istediği şey, insanın cezalandırılmak için onayını vermesi gerektiği bütünüyle doğrudur, ama suçlu edimi yoluyla bu onayı daha şimdiden vermiştir. Suçun doğası da, tıpkı suçlunun kendi istenci gibi, suçlunun yol açtığı hak çiğnenmesinin ortadan kaldırılmasıdır. Gene de, Beccaria'nın ölüm cezasının ortadan kaldırılması için uğraşının yararlı sonuçları olmuştur. Ne Joseph II ne de Fransızlar hiçbir zaman onu bütünüyle ortadan kaldıramamış olsalar da, insanlar hangi suçların ölüm cezasını hak ettiğini ve hangilerinin etmediğini görmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda ölüm cezası daha seyrek uygulanır olmuştur, — bu en yüksek ceza açısından olması gerektiği gibi.

Beccaria hat dem Staate das Recht zur Todesstrafe bekanntlich aus dem Grunde abgesprochen, weil nicht präsumiert werden könne, daß im gesellschaftlichen Vertrage die Einwilligung der Individuen, sich töten zu lassen, enthalten sei, vielmehr das Gegenteil angenommen werden müsse. Allein der Staat ist überhaupt nicht ein Vertrag (s. § 75), noch ist der Schutz und die Sicherung des Lebens und Eigentums der Individuen als einzelner so unbedingt sein substantielles Wesen, vielmehr ist er das Höhere, welches dieses Leben und Eigentum selbst auch in Anspruch nimmt und die Aufopferung desselben fordert.

Zusatz. Was Beccaria verlangt, daß der Mensch nämlich seine Einwilligung zur Bestrafung geben müsse, ist ganz richtig, aber der Verbrecher erteilt sie schon durch seine Tat. Es ist ebensowohl die Natur des Verbrechens wie der eigene Wille des Verbrechers, daß die von ihm ausgehende Verletzung aufgehoben werde. Trotzdem hat diese Bemühung Beccarias, die Todesstrafe aufheben zu lassen, vorteilhafte Wirkungen hervorgebracht. Wenn auch weder Joseph II. noch die

> Franzosen die gänzliche Abschaffung derselben jemals haben durchsetzen können, so hat man doch einzusehen angefangen, was todeswürdige Verbrechen seien und was nicht. Die Todesstrafe ist dadurch seltener geworden, wie diese höchste Spitze der Strafe es auch verdient.

Dolaysız Hak Alanından Dolaylı Hak Alanına Geçiş

Soyut Hak alanından Ahlak alanına geçiş mantıksaldır ve bu ölçüde kendisinin soyutlama olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Realitenin kendisi de özsel olarak mantıksaldır, kavramsız değildir, ama soyutlayıcı ya da analitik düşüncenin kendisi bu bağlantısız görünen sonlu varoluş alanını kavramsal düzleme getirerek ondaki karmaşayı yalınlaştırır. Dizgeselleştirmenin kendisi bir indirgeme değil ama örgütemedir, ve burada örgütleme ilkesi Kavramın kendisidir. Doğal bilinç alanında Kavram ancak tasarımsal olarak, başka kavramlar ile içiçe geçmiş, bu yüzden dışsal bağıntılar içinde, giderek kaotik olarak görünür. Ama Kavram bu bilinçte de kendini gerçek bağıntıları içinde kurmaya çabalar, ve Tüze alanında yaşanan çelişkilerin ve yetersizliklerin zaman içinde giderildiklerini ve dizgeselliğin geliştiğini görürüz.

Hak kavramının ilkin dolaysızlığı içinde alıması onu ilkin Duyuncun Ahlak alanından soyutlanmasını anlatır. Duyunç açıktır ki İstencin kendisini, ama dolaysızlığı içindeki istenci nesne olarak alır, onu belirler. Ahlak alanı Törellik alanı değildir, çünkü Ahlak Kavramı İyi ve Kötü, Doğru ve Eğri kavramları arasındaki ilişki ile ilgilidir. Sıradan dildeki ahlak ve ahlaksızlık anlatımları da doğru olan ve doğru olmayan belirlenimlerini ilgilendirir, ama bunları genel olarak eşeysellik alanına indirgenmiş olarak, ve sık sık salt içgüdüsel olanı anlatmak için kullanır. Ahlaksız olan içgüdüsel olan değil, ama içgüdüsel olana boyun eğendir. Yine aynı durum Özgürlüğün doğal belirişi bağlamında Özgürlük sözcüğüne bağlanır, ve Özgürlüğün kendisi içgüdüsel olanın anlatımı olarak görülür.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

İDEA / EROS, MODERNLİK, RUHÇÖZÜMLEME - AZİZ YARDIMLI

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Ruhçözümleme

Eros, Modernlik, Ruhçözümleme / Aziz Yardımlı (199)

Eros, Modernlik, Ruhçözümleme

AZİZ YARDIMLI
(1999)

[Yazıya hemen başındaki iki ekleme köşeli parantez içinde belirtildi. Modernliğin kendi uğruna istenmesi geçici ve değersiz olanı belirleyici yapar ve bundan kaynaklanan nihilizmi kaçınılmaz görmeye götürür. Modernleşme ise bir süreçtir ve kendinde ereksel olduğu için özsel olarak İlerleme ve Gelişmedir. Yazının bütününde 'Modernlik' kavramının yalnızca geçici olanı anlattığı gözden kaçırılmamalıdır. (2006)]

"Doğam sevgiye katılmaktır, nefrete değil."

ANTİGONE

"En sonunda sevmesi ya da kendini yoketmesi gerektiğini anladıktan sonra, insan her zaman yaptığı gibi bunun için bir bilim geliştirmeye geçer. Kendine özgü semantiği bir yana bırakıldığında, ruhçözümlemenin en son amacı insanı sinircelerinden kurtarmak ve böylece ona

sevme yeteneğini kazandırmaktır. İnsanın sevme sığası içeriye kendi üzerine dönen itkilerden özgürlüğünün derecesi ile ölçülür. Tıpkı bir mantarın suyun derinlerine batırılabilmesi gibi, sevgi de Ben tarafından hapsedilebilir: Beni uzaklaştırın, sevgi insanın varlığının yüzeyine yükselir.

“Sevgi ile herşey olanaklıdır.”

HARPER LEE

FREUD’UN ÇALIŞMASININ ülkemizde de ilgi görmeye başlaması olgusu Ruhçözümleme kuramının yalnızca uzay ve zaman koşullarına bağımlı ya da göreli bir paradigma olmadığını, tersine insan doğası konusunda Hıristiyan Batının dışında da anlamlı olan birşeyler söylediğini gösterir.

.

Ama bir sağaltım yöntemi olarak önem kazanması aynı zamanda sağaltılması gereken hastalığın kendisinin de ağırlaşmaya başladığı anlamına gelir. Söz konusu hastalık değerlerde bir atrofi olarak modernizm, ve ona yakalanan ise tüm yetileri ile insan ruhudur — kitlesel ölçekte. Eğer ruhsal hastalıklar bulaşıcı ise, bunun etmeni olsa olsa kültürel viruslar olabilir: Ekonomik modernizmin küresel örgütlenişi için kültürel taşıyıcılar felsefesiz akademizm, duyunçsuz pozitivizm ve nihilizm, ve güzelliksiz sanatçılıktır. Her biri kendi tarzında modern kitle toplumunu usun değerlerine, erotik değerlere, ve estetik değerlere duyarsız kılar, ruhu onda insan yaratısı olmayan, onda tanrısal olan, ona insan büyüklüğünü kazandıran herşeyden soyutlamaya başlar: Bilme sevgisinden, İnsanlık sevgisinden, Güzellik sevgisinden. Sonuçta, yaşama ancak yokluğu ile anlam ve değer kazandıran bilinçsiz öğe güçlenir, hemen hemen bir içgüdü temsilcisine pıhtılaşan ‘Ben’ modern varoluşun onda saçma olan herşeyden sorumlu tiranı olur. Modernizm sağlıklı bir gelişme değil ama gelenekselin bozunma ürünüdür. Tarihin bir yanlışlığıdır, [çünkü geçici ve değersiz olana saplanmayı anlatır]. Yaşamı anlama bürüyen değerlerin bir büyümesi değil ama bir küçülmesi olduğu düzeye dek, uygarlıkta bir ilerleme değil ama bir gerileme, tarihsel sürekliden bir kopuştur. ‘Biz’in baskılanışı, evrenselini unutan ‘Ben’in yükselişidir.

['Modernleşme' bir süreçtir, 'modernlik' yeni olmak, yenilik demektir; 'Modernizm' ise modern olanı, yeni olanı ilke yapmaktır. Yeni olan salt yeni olduğu için bir değer değildir, çünkü geçicidir ve eskir. Modernizmin yanılgısı Oluş sürecinde olanı, geçici ve göreli olanı Değer yapmaktır. Buna karşı Modernleşme bir süreç olarak bütününde geleneğin, ve daha özel olarak geçici her kültürel biçimin olumsuzlanması olarak başından bu yana kesintisiz bir değişimi imler. Modernleşme ancak İlerleme, ve daha tam olarak Gelişme biçiminde iken ussal, anlamlı ve vazgeçilmezdir, çünkü en temelinde Eros'un ve Logos'un denetimindedir.]

Gene de, küreselleşen salgının ruhçözümlemeyi de yanısıra sürüklemesini kuramın tam evrenselliğinin kanıtı olarak, tüm tarihsel dönemler ve tüm yerler için eşit ölçüde geçerli olduğunun bir doğrulanışı olarak alamayız. Uygarlık başından sonuna her noktasında yanlış gitmiş, her yerde ve tüm zamanlarda bencillik, kıskançlık ve sevgisizliğe yenik düşmüş derme çatma bir tasar değildir. Tanrılara ilk meyvaları adak sunan bir Klasik çağ yurttaşı ona herşeyden güçlü özerk bir ‘Ölüm İçgüdüsü’nden söz eden bir çözümlemeciye kutsal Göğün ilksiz-sonsuz törel yasalarını anlatır ve yaşamı ve sevinci yaratan Eros’un Zorunluktan (Ananke) da güçlü olduğunu öğretirdi. Kelebeklerde ve çiçeklerde Tanrının kendisini bulan Hintli panteist ona ‘Doğuştan Saldırganlık İçgüdüsü’nün denetimi altında olduğunu söyleyen çözümlemeciye bir demet çiçek sunardı. ‘Ben’in despotluğuna karşı savaşımı yeryüzündeki türesizliğe karşı savaşımın da ilkesi sayan Sufi ‘bilinçsiz bir suçluluk ve nefret duygusu’nun pençesine düşmekten yakınan çözümlemeciye biliminin kendisinin Sevgiden doğmuş olması gerektiğini anımsatırdı. Buna karşı Naziler, Bolşevikler ve

Kapitalistler ruhçözümlemeden doğrudan doğruya insanlık değerlerine bağışık kişiliklerinin bilinç-dışı, us-dışı, uygarlık-dışı etmenler tarafından belirlendiğini ve güdüldüğünü öğreneceklerdir ('Bolşevikler' ve 'Kapitalistler' birarada, çünkü bu her iki karakter için de başka her değeri değersizleştiren ve bilinçsiz nefretlerine konu yapan 'değer' kapital ilkesidir — özel ya da ortak). Ruhçözümleme kuramı baskının da kitleselleşmeye geçtiği bir küreselleşme çağında yalnızca romantik genç kızların ve erkeklerin histerilerini iyileştirmeye ayarlanmış bir girişim değildir. Temel kavramının, Eros'un güdümünde modern toplumun ruhsal bir çözümlemesi için yollar açar, ve bunu modern bilinçaltının korku-nefret dinamiğini tanımlayarak yapar. Eros'unu yitiren modern yaşamın yalnızca saçma değil ama tehlikeli de olduğunu, ve Avrupalıyı uygarlaştırmak üzere tasarlanan sözde Aydınlanma ve Reformasyon girişimlerinin niçin beklenenin tam tersi sonuçlara götürdüğünü açıklar. Ruhçözümleme kuramı modern dönemin asıl ruhbilimini sunmanın yanısıra, değer ve olguyu ayırdeden modernist tarihçiyi uyurgezer olarak gösterecek bir tarih çözümlemesi de üretir.*

*Yöntem Üzerine. Bir kuramın değeri ne olursa olsun, doğrulanması için olduğu gibi yanlışlanması için de yaşamda sınırsız bir olgular bolluğu bulunabilir çünkü olgular onları olgular yapan bakış açıları ile görelidirler. Kendinde olguyu, gerçekten varolan olguyu ancak kendi iç mantığında eksiksiz olarak tutarlı bir kurgul çözümleme tanımlayabilir. Kavramları yalnızca mantıksal anahatlarda ele alan bir çözümlemede reel yaşamın ideal kuram ile bire bir çakışma göstermesini beklemeyiz. Bunun dışında, doğal zorunluk ile karşıtlık içinde özgürlük tarafından belirlenen tinsel dünya kendini yeni ilkelerine, yeni kavramlarına dolaysızca uyarlamaz, ama bunu zamansal bir oluş sürecinde aşamalı olarak yapar. Ve çözümlenecek olanın bir oluş sürecinde olması kuramın olgularla ilişkisini kavrama güçlüğünü biraz daha arttırır, yaşamın tüm ayrıntıda örgütlenişini eksiksiz kuramsal izdüşümünde yeniden yakalamak insanüstü bir iş olarak görünür. Buna göre, ilkin kavramlarımızı en temel ve en belirleyici olanlara sınırlar ve daha uzak kavramları soyutlarız. Böylece, örneğin reel modernliğin kendisi ideal modernliğe bir yaklaşıklıktan daha çoğu değildir, ve olguda 'ideal modernleşme'den değil ama ancak şu ya da bu ölçüde modernleşmiş ama bunun dışında geleneksel doku artıklarını henüz içinde barındıran toplumlardan söz edebiliriz. Örneğin yaşamda anlam ve değer yitimi modern toplumun ayırdedici ruhsal-duygusal özelliğidir dediğimiz zaman, bu önerme reel olarak ilkin Batıda tüm toplumun değil ama nüfusun ancak %2 gibi bir oranının intihar etmesi olgusu tarafından daraltılır (insanlık için kötümserlikten başka bir duygu taşıyamayan Camus'nün kendisi bile ona tutarlı görünen bu seçeneği reddetmişti). Ruhsal çöküntü sevgisiz çocukluğun yetişkin bireydeki zorunlu ve evrensel sonucudur dediğimiz zaman, bu bağıntı tüm toplumun ya da her bir bireyin değil ama söz gelimi bir Aydınlanma ve Reformasyon başyapıtı olan ABD'de her yıl yalnızca 10.000.000 kadar bireyin reçeteli Prozac kullanması olgusu tarafından sınırlanır, ve daha başka düzinelerce ruhsal uyarıcının ve tonlarca yasal ve yasadışı uyuşturucunun insan ruhları üzerine boşaltılması gibi ek veriler biraraya eklendiğinde bile kuramsal ilkenin olgunun kendisi ile tam çakışmasını sağlamayı başaramazlar. Modernizmi reddetmek, sevgiye ve idealizme, güzelliğe ve romantizme sarılmak her durumda insan doğasının sığası içindedir. Buna göre tam olarak nihilist, tam olarak sadistik, tam olarak materyalist, tam olarak modernleşmiş toplumun bir olgu olarak varolamayacağını ama bunun yalnızca bir soyutlama olduğunu, insan özünün ussal ve ruhsal savunma düzeneklerinin böyle yokedici bir reel-ideal çakışmasına izin vermeyecek denli sağlam olduğunu kabul ederiz. Hastalık sağaltım olanağını içerdiği için hastalıktır: Modern toplumu yalnızca akademik dokusunda yakalayan iletişimsiz ve dolayısıyla iyileştirilemez şizofrenik postmodernizmin tersine, paranoid modernizm insanın us ve duygu yeteneğinde tersinir olmayan bir bozuluşa yol açmaz ve ruhsal çözümleme için, iyileşme için

gerekli olan kavramsal iletişimin henüz açık kalan kanallar aracılığıyla kurulmasına izin verir. Tinin yaraları her durumda ve geride hiçbir iz bırakmadan iyileşmeye açıktırlar.

Geçerken belirtebiliriz ki, olgu ve kavram ilişkisi söz konusu olduğunda sözde 'mantıklı' ya da 'mantıksız' pozitivist eleştiri (Popper ve başkaları) kendi 'duyusal' ölçütleriyle hiçbir zaman mantıksal çıkarsama üzerine dayalı kuramı vurmayı başaramaz. Pozitivizmin görgül sınama dediği şeyin gerçekte tekil duyumlar değil ama evrensel düşünceler tarafından belirlendiği düzeye dek, açıktır ki pozitivist eleştirinin beş duyunun sınavına soktuğu baştan sona kavramsal yapı böyle bir sınamanın kendisini sınar. Ve bu aptalca girişimi çürütüp atar. Mantıksal bir yapı ancak mantıksal sınamaya açıktır, ve kuramın sınanması aynı zamanda onun tarafından belirlenen olgunun ya da görüngünün de sınanması, kuramın yanlışlığı olgunun da yanlışlığı, değişmesi aynı zamanda olgunun da değişmesidir. 'Duyusal-görgül sınama' tekerlemesi varoluşunu ancak pozitivistin doğal, saf, tasarımsal bilincinde bulur, ve bir tasarım alanı olarak bu bilincin altında pozitivist direncin baskıladığı engin bir ussal yapı, ruhçözümlemeye de tüm içeriğini veren bütün bir kavramlar evreni yatar. (Biraz daha ayrıntı için bkz. yazının sonunda 'Yöntem Üzerine: Ek.')

Bilinçli Nefret; Bilinçsiz Nefret.

Toplumsal ölçekte, ruhçözümleme kuramı bütün bir tarihi saçmalaştıracak bir patolojiyi değil ama özel olarak modern koşulların kitlesel boyutlara yükselttiği ruhsal rahatsızlığı konu alır ve çözümler.

.

Kuramın tarihsel eriminin böyle daraltılması ancak baskının (kendine ya da başkasına yönelik bilinçsiz nefretin) modern dönemde bu dönemi tarihin bütününden ayıracak bir yeğinliğe ve yaygınlığa yükselmesi ölçüsünde geçerli olabilir. Hiç kuşkusuz, doğası gereği insan varoluşu nefret ile lekelidir. Hiçbir uygarlık, hiçbir ulus, hiçbir birey bu yokedicilik duygusuna yabancı ya da bağışık değildir. Ama ruhçözümlemenin işi genel olarak nefret ile değil, özel olarak bilinçsiz nefret iledir. Ve tam olarak bu çok-şekilli bilinçsiz saldırganlık dürtüsünün evrensel bir kişilik bileşeni olması modern dönemin ayırdedici ruhsal özelliğidir.

Ek 1. Sofokles'ten Özür. Uygarlığı nihilist yokoluşu savını çürütmenin ruhçözümsel yolu uygarlığın temelinde baskının yatmadığını, uygarlığın bilinçsizlik ile bir olmadığını tanıtlamaktır. Freud'a göre bu eşeysel kökenli ve içerikli baskı Ödipus sürecinin evrensel kalıtıdır ve bireysel hastalığın olduğu gibi tarihteki biricik yanlışlığın, aslında tarihin kendisinin bir yanlışlık olmasının da nedenidir. Bu bilinçsiz öğenin varlığı özgür istenci bir mite indirger, tarihi ussallığından sıyırır, ve böyle arkatasarda insan ne yaptığını bilmeyen bir otomat düzeyine düşerken özgürlük, erek, değer, mutluluk gibi kavramlar birer kuruntu olurlar. Bu tabloyu böyle betimleyen baskıcı-bilinçsiz ruhsal içeriğin kendini anlatmasının biricik yolunun saldırganlık eğilimi olması ölçüsünde, ölüm içgüdüsü yokedici özerk bir güç olarak insan varoluşunun yazgısını ele geçirir. Varoluş saçmalaşır. Ama Ödipus sürecinin bireysel eşeysel karakter belirlenimini bir baskı düzeneği yoluyla kurduğu önsavı bu belirlenimin bilinçsiz değil ama bilinçli olduğu ilkesi ile düzeltildiğinde, içgüdünün yeri istenç tarafından alındığında, ereği eksiksiz uygarlık kurmak olan bütün bir Tarih o nihilist ilk ve sondan kurtulur, uygarlığın kendisi erotik bir süreç olarak gerçek anlam ve değerini kazanır. Ve ek bir kazanım olarak, ama Klasik Trajedinin sanatsal arılığı açısından sonsuz önemi olan bir düzeltme olarak, onurlu Ödipus onu öz-bilinçsiz bir yaratığa indirgeyen, kişiliğini ve yazgısını bir itkinin, bir içgüdünün eklentisi gibi gösteren uygunsuz bir andırımdan kurtulur. (Aynı şey Klasik Eros'un bir duygu değil ama bir 'içgüdü' olarak görülmesi için de geçerlidir. Klasik mitolojide bir 'içgüdü'

tanrısı gibi birşey yoktur. Eros bir yandan Kaos'tan sonra gelir, ve kendisi ölümsüzlerin soyunun nedenidir. Bir başka geleneğe göre, Afrodit'in oğlu ve tanrıların en gençlerinden biridir. Ve kimilerine göre Eros kendisi Zeus'tan da güçlü olan tanrı Ananke'den daha güçlüdür.)

Ek 2.

Dolaysız bir suçsuzluk durumu yalnızca ve yalnızca suçun, kötülüğün olanağıdır. Bu çocuksu arılık durumu geçicidir çünkü dolaysız doğal iyiliğin kendisi bencillikten ötesini bilmez ve böylece kötülüğün ilkesidir. Her insan suçlu, her insan günahkârdır. Tin büyür. Suçluluk durumu tinin kendi ile bölünmesi, kendi en iç doğasında yaşadığı çelişkidir. Ama tam olarak bu nedenle özsel olarak acı vericidir. Dayanılması olanaksızdır. Kendini yok etmelidir. Yeni durum her iki kıpının bilinci üzerine dayanır. İnsan doğası iyi olanı doğrulamaktan başkasına yetenekli değildir.

Eros ve Erek

Ruhçözümleme kuramının kendi mantığının terimlerinde, Eros uygarlığın ereksel güvencesidir çünkü Sevgi ile herşey olanaklıdır.

.

Erek özgürlüktür. Ama Özgürlük belirlenimsizlik ya da kaos değil, tersine olanaklı dünyaların en iyisi olan bu dünyada insan özünün tüm güzelliği, tüm duygusu ve tüm gerçekliği içinde yaşamın kendisine biçimlenmesidir. Eğer bilinçle ilgisini arıyorsak, Özgürlük saltık olarak bilinçli olmaktır, aslında İstenç kavramının kendisidir. Ancak bu uygarlık öğelerinin, insanın bu özünün eksiksiz açınımı koşulunda istenç tüm istençte yalnızca kendini bulur, ki Özgürlüktür, ve ancak bu eksiksiz açınımda Benin bireyseli Bizin evrenseli ile bir ve aynı olur, ki Sevgidir. Özgürlük ve Sevgi bir ve aynıdır.

Özgürlük hiç kuşkusuz ancak onun değer, anlam ve önemini bilen insanlık tarafından istenebilir ve kazanılabilir. Başka bir deyişle, uygarlık kör düzeneksel nedenselliğin bir etkisi değil ama ereğe yönelik ussal, törel, ve estetik eylemin bilinçli yaratısıdır. İçgüdülerin baskılanışının beklenmedik bir yan-ürünü değil, ama tam tersine insan içgüdülerinin kendilerini de bilinçli duyguya yükselten bir ereksellik, bir özgürlük, bir bilinçlilik ürünüdür. Eros insanı kaba gücün hak olduğu doğa durumunun barbarlığından kurtarır, tüm kişiliği tekil, bireysel bir noktaya indirgeyen kör tutkunun zorunluğu ile karşıtlık içinde topluluk yaşamını olanaklı kılan duyunç özgürlüğünü güçlendirir, insanlığı bilinçsiz değil ama bütünüyle özbilinçli ussal birleşmelere doğru yönlendirir: "İnsanlık insan doğasının ereğidir." Eros tüm biçimlenişlerinde bilinçsiz olana en uzak, bilinçli olana en yakın olan duygudur. Nefretin bilincin en altına itilmesi gibi, Sevgi de her zaman bilincin yüzeyine eğilimlidir. Tam olarak sevginin bilinçle bu ayrılmazlığı nedeniyledir ki, tüm bilinçsize karşı biricik çare sevginin kendisinden başka birşey değildir. Eros'un olduğu yerde gerçeklik, güzellik ve özgürlük de vardır. Olmadığı yerde uygarlık da yoktur. Bu düzeye dek, hoşnutsuzluk ya da hastalık koşulunu Uygarlığın bir yüklemi yapmak açıkçası uygarlık kavramının henüz yeterince iyi anlaşılmadığını gösterir.*

*İçgüdü Üzerine. İnsan Yaşama İçgüdüsü ile, örgensel eksikliği, uyarıyı, hazsızlığı hazza yükseltme eğilimi ile doğar. Onu öğrenmez. Tersine, Yaşama bağlılık eğilimi doğuştandır, a prioridir. Ve içgüdüde doğuştan bir bozukluk, doğuştan bir kötülük, kendi ile a priori bir çelişki yoktur. Böyle birşey — örneğin özerk bir Ölüm İçgüdüsü varsayımı gibi birşey — usdışı olurdu, 'saçma' olurdu, aslında varolmazdı.

İnsanlar içgüdüleri üzerine uygarlık kuramasalar da, kuşlar içgüdüsel olarak pekala bir yuva

kurabilirler. Hayvanlar içgüdüsel olarak insanlardan çok daha yeteneklidir. Doğal olarak. Ama insanın belirlenimi doğal zorunluğun üzerine, tinsel özgürlüğe, düşüncenin evrenseline, bilince yükselmektir. İçgüdünün en belirgin yanı duyusal, böylece bireysel, böylece tekil, özel, dışlayıcı, kapalı, iletişimsiz bir soyutluk noktası olmasıdır: İçgüdü en gözüpek analitik düşünürden de daha analitiktir: İçgüdü evrensele yeteneksiz bir bireysellik yeğinleşmesidir. Bu aynı zamanda bireysel içgüdünün evrensellerin yetisi olan usun kendisinden uzaklığının bir ölçüsünü ve anlamını verir. Klasik tarih, modern tarihin tersine, bileşiminde içgüdü kavramı olmaksızın işleyen bir süreçtir. Ve Klasik ruhbilim de. David J. Murray'a göre, 'içgüdü' kavramı ruhbilime ilkin Farabi tarafından ve hiç kuşkusuz hayvanlar bağlamında kazandırıldı (A History of Western Psychology, 1983, s. 50). İçgüdü toplumsal-tarihsel bir etmen olmasını, giderek uygarlığın kendisi için ciddi bir gözdağı olarak önem kazanmasını Avrupa'ya borçludur.

Batıda Varoluş 'İlkesi' Olarak İçgüdü

Freud Eros'tan ayrı olarak çıplak içgüdüyü bir 'varoluş ilkesi' olmanın değer ve onuruna yükselttiği ve onu 'üst-ben' dediği nefret öğesi ile taçlandırdığı zaman, gerçekte hiçbir biçimde bütünüyle haksız değildir.

.

Tam tersine, toplumsal endişe ile esinlenen modern dönem için önemli, ama trajik olarak önemli bir anlamda bütünüyle haklıdır. Freud Batı 'uygarlığı' dediği yapıda Eros'un değil ama karşıtının, yoketme içgüdüsünün ağır bastığını ileri sürdü: Orada egemen olan yabanıl güçler topluluğu düşman uluslara, toplumu çatışan sınıflara, aileyi yabancılaşmış bireylere dağıtmaya ayarlanmış içgüdüsel eğilimlerdir. Ruhçözümlemenin terimlerinde, bu 'uygarlık' genel olarak bilinçsizdir. Eş deyişle, bu 'uygarlık'taki saldırganlık öğesi yalnızca sözde modern toplumları yöneten mini mini ve beyinsiz egemen sınıflara değil, ya da toplumsal yapının dibine çöken talihsiz tortulara da değil, ama genel kişilik yapısına ait bir yüklemdir.

Kökenlerini biraz aşağıda çözümleyeceğimiz sürekli bir bilinçaltı öğesi tarafından güdülen ve buna göre kendi öz belirlenimi üzerine olduğu gibi insanlığın evrensel doğası üzerine de bilinçsiz kalmayı sürdüren bir ruhsal yapı 'Batı' uygarlığının ayırdedici özelliğidir. Bu özellik onu kendi gerçek doğasından ayırdığı gibi insanlık bütününe de yabancılaştırır. Onu barbarlaştırır. Bu bilinçsiz güdünün bir etkisi olarak, modern kişilik insan olmanın önemli bir bileşenine, insan ilişkilerinde duygu etmeninin bulunuşuna yabancı kalmayı sürdürür. Bu onu inanç ve değere olanaklı en büyük kuşkuyla yaklaşmaya götüren, böylece tüm modernist sonuçlarıyla Reformasyon ve Aydınlanma deizmini olanaklı kılan tarihsel-ruhsal koşuldur. Ama böylece aynı zamanda zorunlu olarak onu sinirceye yazgılayan, ve sevgi ve özgürlük kavramlarını gerçek değerleri içinde tanımasını ve yaşamasını saltık olarak olanaksızlaştıran koşuldur. Böyle bir ruhsallıkta uygarlık kavramının kendisini çürüten nefret yaratıları, Nazizm ve Bolşevizm, pozitivizm ve kübizm, ve bankalar ve nükleer bombalar gibi canavarlıklar serpilmek için gereksindikleri biricik uygun zemini bulurlar.

Avrupa'nın Modernleşmesi

Avrupa'nın modern dönemine doğru tarihte daha önce hiç yaşanmamış yeğinlikte bir nefret dalgasının kabarmakta olduğunu, bunun insanlığın sözde 'en ileri' bölümü için yöntemli, sürekli ve kitlesel bir varoluş koşuluna doğru evrimlendiğini gözden kaçırmak güçtür.

.

Bunun mini mini çocukları bile bağışlamayan acımasız bir sömürü üzerine dayalı işleyim devrimi

ve despotik Aydınlanma ile, duyunçsuz anamalcılık ve sömürgecilik ile, paranoid uluslaşma ve dünya savaşları ile eşzamanlı olduğunu gördüğümüzde, bu süreçleri sarmalayan 'duyguların' nasıl bir ruhsal yapıdan kaynaklanabileceklerini gözden kaçırmamız da eşit ölçüde güçtür. Ruhçözümleme bu olguları ruhsal tözlerinde yakalar ve kavramsallaştırır, onlarda insan doğasının kökensel bir bozukluğunu ya da yetersizliğini değil ama kazanılmış bir bozulmayı saptar. Eros'un bakış açısı modern 'ilerleme'nin insan doğasında bir büyüme ve özgürleşme olmaktan çok, insanlığın göreli olarak küçük bir bölümünün ruhsal yapısında insan doğasının kendisine aykırı ve yabancı bir başkalaşım olduğunu gösterir. Saldırganlık ile açıkça sıkı sıkıya ilişkili olan güç dürtüsü bu insanlık bölümünün 'ilerleme' için asıl güdüsünü oluştururken, bilimler bu türesiz süreç için ussallıklarından vazgeçerek pozitivist indirgenişe boyun eğerler, din ve törellik kuramları dizginsiz bir bencilliğin gereklerine ve aklanmasına ayarlanırlar, seçim dizgelerinden yasama süreçlerine dek bütün devlet yapıları ve bürokrasiler modern türesizliğin dinamik işleyişine uyarlanırlar. Böyle 'modern ussallaşma' süreçleri birkaç yüz milyonluk bir nüfusu küçüklüğü ile ters orantılı bir yolda bütün bir dünya için dikkate değer, biraz ürkütücü, aslında oldukça rahatsız edici bir güç yapar. İnsan usunun tarih boyunca bilimlerde elde ettiği kazanımların tümünün bayağı kapitalistik ve yabanıl militaristik hedeflere altgüdümlü kılınmaları yarışmacı yaratıcılığı yalnızca bir türesizlik ve paranoya düzeninde cisimselleşmeye götürür. İnsanlığın kültürel kazanımları insanlığın kendisine karşı birer gözdağına çevrildiği zaman, bunun yarattığı hoşnutsuzluklar hiç kuşkusuz uygarlıktan bir uzaklaşmanın, barbarlığa ciddi bir yaklaşmanın sonucu sayılmalıdırlar.

Baskıcı 'Uygarlık' = Barbarlık

Bu böyleyse, açıktır ki uygarlık için bir baskı düzeneği yalnızca gereksiz olmakla kalmaz, ama tam tersine onu ilke alan toplumsal yapıyı kaçınılmaz olarak kendi içinde hastalıklı ve bütün bir dünya için tehlikeli kılar: Modern sinirce insanlık dışı bir bedensel ve ruhsal sömürü sürecinin ve en sonunda nükleer yokoluş gözdağının bilincini karartır.

.

İnsanın elindeki değersiz, anlamsız, ve mutsuz varoluşun nasıl olup da gerçek değer, anlam ve mutluluk ile değiş tokuş edilebildiğinin, bu sonsuz aptallığın nasıl yer alabildiğinin anlaşılmasını engeller. Böyle uygarlık varoluşu için en sağlam temelleri hiç kuşkusuz bu bilinçsizliğin kendisinde bulur. Hiçbir egemen sınıfın, hiçbir ideolojinin, hiçbir propagandanın gücü böylesine yaygın ve sürekli bir yanılsamayı yaratamaz. Bütün bir insanlığa 400 yıldır yaşattığı ardı arkası gelmez yıkımlarla, Batı 'uygarlığı' tarihin beklenmedik bir yan-etkisi gibidir. Ve kendinde amaçlı olarak kurulu bir yapı değil ama ereksiz bir saçmalık ürününe benzediği düzeye dek, böyle 'uygarlık' tüm kurumlarında gerçekten de olsa olsa sözde 'uygarlık' kurma işine yöneltilen yokedici içgüdünün elinden çıkmış olma izlenimini verir. Sigmund Freud'un Batı 'uygarlığı' için çözümlemesi, tıpkı ondan yüz yıl kadar önceki Alman Romantik ve İdealistlerinin eleştirileri gibi, modern dönemde bu uygarlığın kendi içinden üretilen biricik gerçek çözümlemeler sınıfına aittir. Ve insan doğasının gerçek değerleri karşısında yapıldığı düzeye dek, en küçük-düşürücü çözümlemedir. Değer diye bildikleri şeylerin gerçekte birer bayağılık olduklarının ileri sürüldüğünü duyan ve bilinçaltlarının en derinlerinde incinenlerin tepkisi kaçınılmazdır. Freud'a karşı bu 'uygarlığın' ya da 'Batı değerlerinin' en tutkulu savunusunu yapanların bugün de insanlık değerleri ve hakları konusunda da özellikle bilgisiz ve özellikle duyarsız olan pozitivistler olmaları hiç de hayret edilecek birşey değildir. Ruhçözümleme öz-saygılarını incittiği bu entellektüellerin önüne kuramlarında açıkça bilinçsiz oldukları vargısını bırakır, onlara düşüncelerinin özgür olmadığını, dürtüsel bir ton taşıdığını duyumsatır.*

*Anglo-Saxon Görgücüler ve İnsan Hakları. Tüm varlığın ussallığını tanımaktan başka birşey olmayan idealizm doğal yasayı, Göğün ilksiz-sonsuz yasalarını, evrensel insan haklarını a priori doğrular. Tüm pozitif yasanın, tüm yazılı yasanın insan doğasının gerçek değerlerine, duyuncun kendisine uygun ve böylece özgürlüğün kendisinin anlatımı olması gerektiğinde diretir. Buna karşı irrasyonalist kamp da kendi mantığını izler ve görgül olmayan, yasa kitaplarına 'yazılı' olmayan 'doğal yasa' gibi, 'insan hakları' gibi saçma sapan İdeaları çürütür. Sözde 'duyunç özgürlüğü' gibi bir değer üzerine kurulu olan Protestan Batının duyunçsuzluğu, moral geriliği ile demek istediğimiz şey yalnızca ve yalnızca budur. Bu duyunç yadsıması ilineksel değildir. Hıristiyanlığın pozitif doğasından gelir, ve halksal moral bilincin olduğu gibi halk felsefecilerinin moral çözümlemelerinin de ilkesini oluşturur. 'Özgürlüğün' en coşkulu savunucularından olan ve değeri modern 'özgürlüğü' tanımlamasına bağlı olan büyük İngiliz düşünürü J. S. Mill "haklar en sonunda yararlık üzerine kuruludurlar" der (ve bizi büyük olmayan İngiliz düşünürlerinin nasıl düşünebilecekleri konusunda meraka düşmekten kurtarır). İngiliz yararcısı Bentham "Rights (hak) is the child of the law," diye yazar; "from real law come real rights; but from imaginary laws, from 'law of nature,' come imaginary rights." "Natural rights is simple nonsense." Bu kişilikte idealizmin, insanlığın en küçük bir kırıntısı bile bulunmaz. Kuşkucu Hume elbette Bentham ile anlaşma içindedir: "Natural law and natural rights are unreal metaphysical phenomena." Modern entellerden örneğin Wittgenstein ve Austin için yasanın gerçek anlamı yine aynı Anglo-Saxon 'felsefe'nin bir başka sözcüsünün, Thomas Hobbes'un bir deyiminde özetlenir: "The command of the sovereign." (İng. alıntılar: Enc. Britannica, 1986, 20, 715). Bakış açılarında görülen böylesine tam bir uyum ve birlik neredeyse bu türdeşliğin kalıtımsal bir entellektüel özellik olabileceğini düşündürür. Kuzey Carolina'nın köleci anayasasının yazarı da olan John Locke'a göre mülk iyesi olmayan insanların politikada ya da hükümette rolleri olmamalıdır. Kant için "insanın yamuk tahtasından doğru hiçbirşey yapılamaz." Vb. Bir kuşkucunun, bir irrasyonalistin insana değer vermesi a priori mantıksızdır. Ve bu düşünürlerin işi 'mantıklı' olmaktır.

Batıyı insanlığın bütününden ayıran ve ayırdeden modernist değişimin usdışı belirtileri 'Batı değerleri'nin bakış açısından 'usdışı' olarak algılanamazlar. Normal olarak algılanırlar. Ve bu bilinç için algılanamayan olmayandır. Batının engin bilinçaltı bölgelerinin sonu gelmek bilmez bir insanlık suçları dizisi ile yüklü olmasına karşın, bunları böyle algılamak ve böyle yargılamak Batı değerlerinin üstünde ve ötesinde sağlıklı ruhsal ve ussal ölçütlerin, gerçek insan değerlerinin usun günışığına çıkmış olmalarını ve doğrulanmalarını gerektirir. Belirli bir moral büyümeyi gerektirir. Bu ise Batılı olmaya son vermekten başka bir anlama gelmez. Başka bir deyişle, hem Batılı olmak hem de insan haklarını tanımak olanaksızdır.

— Dün Naziler on milyonlarca insanın yokoluşuna neden oldular.

— Bugün Demokratlar yüz milyonlarca insanı yoketmeye hazırdırlar.

Batılı birey için herşeyden önce insan yaşamının kendisi henüz bir değer düzeyine yükselmiş görünmez. İnsan aşağı yukarı bir 'şey' gibidir — kullanılabilir, yararlanılabilir, ve sonra bir yana atılabilir. Çok kısa bir süre önce yaşanan Bosna trajedisi İkinci Dünya Savaşından bu yana insan hakları Kavramının anlamını ve önemini daha iyi kavramaya başladığı söylenen 'uygar' Avrupa'nın gözetimi altında olanaklı oldu. Ama olgulardan genelleme geçerli değildir. Tersine, her durumda tikel olguyu evrensel ilkeden türetmemiz gerekir. Buna göre, örneğin a priori biliriz ki insan hakları kavramına yabancı bir kültürde sözde bu hakları savunmak üzere kurulan derneklerin kendileri insan haklarını çiğnemeye ayarlanmış olmalıdırlar. Bu tüm ruhçözümsel 'suçluluk duygusu' kuramının gerçekliğini sınayacak bir tümdengelimdir. Olguya egemen ve onu belirleyici olmalıdır.

Ve öyledir. Bugün bile Human Rights Watch ve Amnesty International gibi Batılı insan hakları örgütleri binlerce sivili yokeden terör çetelerini 'terör çeteleri' olarak algılayamaz, tersine onları meşru politik örgütler olarak tanır ve kendileri ideolojik konum üstlenerek nefretin doğrudan, açık ve edimsel işbirlikçileri olurlar. Böyle 'insan hakları' örgütleri için de nefretin çağrısı kendinde türeden çok daha güçlüdür. Nihilizme taze kan katarlar.

Dünyayı değiştirmek için ilkin onu yoketmek isteyen ideolojinin şiddet ve nefret ile manıksal ilişkisi verildiğinde, bu tür olgular şaşırtıcı olmaya bütünüyle son verirler. Yalnızca ve yalnızca a priorinin olgu üzerindeki gücünü doğrulayan ek kanıtlar olmaya indirgenirler. Batı bilinçaltını belirleyen suçluluk duygusu ve ona bağlı saldırganlık eğiliminin dinamiği bu bilincin insan hakları alanında da haktanır olmasına izin vermez. Freud salt bilinçsiz bir saldırganlık eğilimini simgeleyen 'üst-ben' kurgusunu 'uygar' duyuncun kendisi ile özdeşleştirdiği zaman, gerçekte yalnızca işlerin bu kötü durumuna anlatım vermektedir.*

*İdeoloji ve Nefret. Dünyayı değiştirmek isteyen sol-sağ ideolojinin vazgeçilmez bileşeni olarak şiddet ideolojinin modern topluma özünlü bir ve aynı nefret öğesine bağımlılığını dolaysızca gösterir. Modern hoşnutsuzluğa özdekçi ya da ırkçı toplumcu tepkilerin kararlı oldukları düzeye dek, modernizmi yenme izlencelerinde gerçekten tutarlı oldukları düzeye dek, şiddet hedefe ulaşmanın yalnızca aracı olmakla kalmaz, ama amacın kendisi olur: Yokedicilik birincildir. Daha açık bir deyişle, ideolog için bir kişilik güdüsü olan şiddet aynı zamanda kendinde bir erektir, sık sık kişinin sağda mı yoksa solda mı olduğunun hiçbir önemi yoktur: Kuramsal, düşünsel tutum kılgısal tutumu önceler, eylem bilgiden önce gelir. Kendisi nihilist-materyalist bir ideolog olan Sartre'ın belirttiği gibi şiddetin 'çekici' bir yanı, giderek belki de 'eşeysel' bir imlemi vardır. Uygulamada, yalnızca tiranlığı kurmak için değil ama onu sürdürmek için de, yalnızca dışa yönelik saldırganlık olarak değil ama iç baskıyı sağlamak için de vazgeçilmez araçtır. Bu özdekçi inak biçimi herhangi bir tinsel değer tarafından belirlenmediği için, saldırganlık ya da yokedicilik içgüdüsü eyleminde hiçbir sınır tanımaz.

Buna göre, modern Batı ussallığı ruhsal sağlığının durumunu en iyisinden Nietzsche'den, Marx'tan ve Hitler'den gelen öz-eleştirileri püskürtebilmenin terimlerinde ölçer. Hastalıklı üst-ego ilkel alt-egonun önünde, sapık değerler bencil bayağılıklar karşısında gerilediği zaman, böyle başarının gizi kapitalizm ve demokrasi arasında işleyen, ideolojinin hakkından gelen, ve giderek tarihin sonunu tanıtladığı ileri sürülen modern 'uyum' etmeniyle açıklanır. Bu masalın üstünde ve ötesinde, dizgenin ona özünlü sadizmi sürekli denetlemek zorunda olması Ölüm İçgüdüsü ve Eros arasındaki savaşımın modern 'uygarlık' için raslantısal değil ama zorunlu olduğu görüşünü dikkate almaya zorlar. Ama Batı terimi Doğu terimi ile görelidir, ve tablo saldırganlığın içe mi yoksa dışa mı çevrileceği konusunda da tam olarak Freud'un öngördüğü gibidir. Göreli de olsalar, 'Batı değerlerinin' hiç olmazsa demokratik ve ekonomik işlerliklerinden duyulan gurur ve kibirle, bu 'uygarlık' alanı 'dışarıya' karşı solundan sağına dek bir iç bütünlük sergiler ve dünyayı West and the Rest olarak algılamayı sürdürür.

Freud'un 'Uygarlığımız, genel olarak konuşursak, içgüdülerin bastırılması üzerine kurulmuştur' önermesi modern dönemin başlarında moda olan ilksel Doğa Durumu miti ile aynı öncülden doğar: Uygarlığı önceleyen durum bir özgürlük, engelsiz doyum, sınırsız mutluluk durumudur — insanlığın suçsuz Altın Çağı. Ama bu Aydınlanma yanılsamasının tam tersine, arı içgüdü durumu bir yabanıllık, acımasızlık, yokedicilik durumudur ve orada güç haktır. İnsan için böyle soyut bir durumun varolmaması olgusu bir yana, analitik bir paradigma olarak, tinselliğin bütünüyle dışlanması olarak, bu durum dolaysızca hayvanın durumudur. Ve hayvanın varoluşunda baskı

olanaklı en anlamsız, en saçma kavramdır. Giderek bu anlamda içgüdünün hiçbir zaman baskılanmadığını söylemek gerekir: “Bilinçaltında bile bir içgüdü tasarım yoluyla olmaksızın temsil edilemez” (1915e, III.2). Ve gene de içgüdülerin, özellikle yokedicilik içgüdüsünün bastırılması, denetlenmesi, bir kendini-yoketme noktasına erişmesinin engellenmesi diye birşeyden söz etmek hiçbir biçimde bütünüyle saçma olmayacaktır: Bu çözümleme doğal durumun olmasa da modern durumun kendi olgularının bir vargısıdır.

Sevgi bireyin dışlayıcı öz-duygusundan, bencilliğinden vazgeçmesi, kendi benliğinin duygusunu başkasında bulmasıdır. Bir duygu olarak, arı içgüdü kültürünün aşılmasını, uygarlığa girişi anlatır. Açıktır ki, uygarlığı tanımlamak için içgüdü değil ama duygu terimini kullanırız. Bilinçli istenç bilinçsiz içgüdüden güçlüdür, ve onu hasta etmeden güder. Bu düzeye dek, uygarlık ve içgüdü arasındaki ilişki bir baskılama olarak değil ama içgüdünün duyguya yükselmesi olarak işler. Ve uygarlık süreci eğer bir süreçse, eğer tinselliğin gelişmesi, insanın büyümesi ise, genelde uygarlığın değil ama modern uygarlığın bastırdığı şey tam olarak bu duygudur, eşeysellik değil. Freud’un önermesinin tam tersine, ‘modern uygarlık’ eşeyselliği bastırmaktan bütünüyle vazgeçmiş, sevgisizleştirilmiş içgüdü hiçbir zaman doyuma ulaşamayan biçimlerinde modern kültürün temel direklerinden biri olmuştur.*

*Freud İçin İçgüdü. Freud yalnızca Eros’u değil, ama insanla ilgili herşeyi, tüm insan etkinliğini tutarlı olarak içgüdüye indirgemekle suçlanamaz. Tutarsızdır. Zaman zaman tersini yapar, içgüdülerin kendilerini yükseltir, onlara bilginin, tam olarak özbilinçli olanın kendisinin değerini yükler. Eşeysellik Üzerine Üç Deneme’sinde (§ 129) Wißtrieb ve Forschertrieb gibi ‘içgüdüleri’ açıklar. Bu bilme içgüdüsü ya da araştırma içgüdüsü gibi ‘yetiler’ Freud’un içgüdüden genellikle onu eleştirirken denmek istenenden nasıl ayrı birşey anladığını gösterirler. Yine aynı yerde (§ 139), bu kez insanı doğal olanın yakınına getiren ‘beslenme’ gibi doğal bir işlevi eşeysel etkinlik olarak kabul eder. Her dizgesel düşünür gibi, Freud da tüm kuramsal yapısını tek bir ilke üzerine kurmaya çalışır. Bunda haklıdır. Ama bu mantıksal pekinlikle içgüdü ilkesini Sanat, Din, Felsefe gibi etkinliklerin, giderek bütün bir Uygarlığın kökensel kavramı olarak uyguladığı zaman, yanlış bir noktadan yola çıkan doğru uslamlamalar yalnızca usdışı vargılara götürürler. Açıktır ki, Freud O, Ben ve Üstben gibi kendi buluşu olan 'yetileri' yine kendisinin içgüdüyü ussal ve moral boyutlara büyütmesini ya da genişletmesini anlatmak için kaçınılmaz olarak yaratmak zorundadır.

Uygarlığın içgüdülerin baskılanması ve böylelikle mutluluktan özveri pahasına gerçekleştiği savı ile karşıtlık içinde, ve uygarlık kavramının gerçek anlamı ile uyum içinde, Eros’un yaratıcı yetenekleri hiç kuşkusuz sözde uygarlık kurmaya yöneltilmiş Yokedici İçgüdünün tehlikeli yeteneklerinden sonsuz ölçüde daha güçlüdürler, yoketme değil ama yalnızca varetme uğruna etkindirler, ve acı ve baskı yoluyla değil ama sevinç ve özgürlük yoluyla sonsuzluk ölçeğinde yaratırlar. Bu ussal yol varolan usdışı yol karşısında hiç kuşkusuz henüz yalnızca bir olanaktır. Ama şimdi varolanın kalıcı, değerli, anlamlı birşey olmaması ölçüsünde, bu olanak mantıksal zorunluğun gücünü taşır. Ve içgüdünün değil ama duygunun bir doyumu olarak mutluluğun gerçek olanağını hazırlar. Ama bu durum Batı ‘uygarlığı’nın Eros’u yokedici bir güç olarak, bir gözdağı olarak algılayacak olması olgusunu değiştirmez.

Modern Toplumun Tutarlı Yapısı Ruhçözümlemeyi Dışlar

Modern Batı ‘uygarlığının’ yalnızca değersiz değil ama tehlikeli de olduğunu tanıtladığına inanan Freud modern toplumda daha başından bu yana demodedir.

.

Yaşamının sonlarına doğru en yakın dostlarını da incitme pahasına açıkça vurguladığı kişisel nihilizmi bile onu modernist söylemin parçası yapmaya yetmez, ve ait olduğu kültürün dokusundan dışlanır — neredeyse bir şair gibi, romantik bir sevgili gibi, bir dost gibi. En ileri, en açık, en demokratik toplumlarda ruhçözümlemecilerin sayısı böcek uzmanlarının sayısından daha azdır (Fransa yaklaşık 20 bölüngü ile bir iç savaş durumundaki 5.000 kadar etkin ruhçözümlemecisi ile en yüksek yüzdeyi temsil eder.) Durumun böyle olmaması, tıkır tıkır işleyen modern toplumsal yapının bir işlevi olan akademik ruhbilimde ve ruhsağaltımı işleyiminde Freudculuğun onur yerini doldurması çok, ama çok ilginç olurdu. Aslında, açıkça tutarsız olurdu. Kuşkucu, göreci, pozitivist Einstein'ın 'bilim'ini model alan bir akademizmin ruhbilimde de o aynı kuşkucu tinden doğan davranışçılıktan daha iyisini istemesi postmodernist genişliğe bile sığmayacak bir uygunsuzluk olurdu. Modern toplum özsel olarak hastalıklı bir toplumdur, ve modern kalabilmek için iyileşmek değil ama tam tersine sağlıksız durumunu sürdürmek zorundadır: Hiçbir gerçek değere dayanamayan yapısıyla, modern yaşam ereksiz bir değişim süreci, amaçsız bir yineleme, bir saplantı sinircesidir. Sağlıklı insanlar her gün yeniden başlayan ama her gün yalnızca dünkü hiçliğin üzerine bir yenisini eklemekten çoğunu yapamayan modernist tempoya uyarlanamazlar, böyle bir düzeneksel yapıda kendileri için belirlenen salt yinelemeli işlev ve kişilik biçimlerine katlanamazlar. Onu reddederler. Modern toplum gündelik akışında da içine iki kez girilemeyen ırmak gibidir: orada kalıcı, değerli, dayanıklı hiçbir ilişki, hiçbir duygu, hiçbir sevgi yoktur, yalnızca ortaya çıkar çıkmaz eskiyen yalancı yeniliklerin bitimsiz bir dizemi vardır. Düşünebilen ve duygularına özgürlük verebilen insanlar, ruhçözümlemenin ve çözümlediği öznenin kendisinin bütün bir yapısının dayanağı ve köşe-taşı olan baskı düzeneğinin nasıl işlediğini kavrayan insanlar yalnızca klinik sinirceden kurtulmakla kalmazlar. Aynı duygusuzluk temeli üzerinde sürebilen anamalcılık, bankacılık, sınıf, sömürü, savaş, türesizlik, eşitsizlik, bilgisizlik, çirkinlik, saldırganlık vb. gibi tüm modern donatımı da doğrudan doğruya başlarından atıverirler. Modern bütünlük özgür ruhta yalnızca kendi için bir gözdağı görür. Onun varoluşu uğruna, insanlık bilinçsizin denetiminden kurtulmamalıdır.

Modern Toplum Zayıflatılmış, Küçültülmüş, Baskılanmış Ruhsal Yapıya Gereksinir

Modern kişilik — ya da, yurttaş toplumunun sözde özgür bireyselliği — kendini sözde evrenseline uyarlayabilmek için küçülmek zorundadır.

.

Usunda ve Duygusunda. Ama kesinlikle İçgüdülerinde değil. Modern kitle toplumu bir hırs, yarışma ve saldırganlık, bir güç, özdeksel gönenç ve eşeysel itki arenasıdır. Sevgiyi ütopik, öte-dünyasal, aşkınsal, düşlemsel bir değer olarak olgusallıktan dışlayan bu içgüdüler krallığında bilinç küçülmeli, bilinçaltı büyümelidir. Bilinçte duyusal, duygusal ve ussal içerik bir enaza indirgenmeli, güzellik, sevgi ve bilginin karşıtları yeğlenmelidir yoksa bireyin yıkımı hazırlanır. O toplumda insan özünün dayanamayacağı, bilincin yadsımayı, unutmayı, o olmamayı yeğleyeceği modern kültürel içerik bilince tıka basa doldurulur, ve haz ilkesi kan ter içinde çabalayarak hazsızlık verici anıların, tasarımların, tortuların bilinci boğmasına izin vermez. Onları normal çağrışım süreçlerinden dışlar, ama bunu ruhun özgürlük alanını, varoluşa anlam kazandıran duygu dünyasını küçülterek yapar. Bireyin ruhsal incinmeleriyle ve acılarıyla beslenip büyümüş çocuksu bilinçaltı olgusallığı bir paranoya perspektifinden algılamanın dinamiği olur: Bilinçsiz olgusallık çıkarcı, bencil, açgözlü kişilik biçimleri tarafından tanımlanan bir kitleye biçimlenir. Bireyin dünyasını ancak yetenekli olduğu kategoriler yoluyla algıladığı düzeye dek, toplumda yalnızca kendi bilinçaltının olumsuz, yasaklayıcı, engelleyici, kısıtlayıcı dinamiğinin yansımasını algılar, ve bireyin yoksul iç, öznel

dünyası dışsal nesnelliğin eşit ölçüde yoksul doğası ile salt onun için değil ama kendi için de bağdaşır: Ruhsal yanında, modern toplum kendinde bilinçsiz öğelerin tanımladığı bir olgusallıktır. Bunun için Nietzsche'yi beklememiş, tam tersine kendisi bir Nietzscheler çokluğu yaratmıştır.

Nihilizm ve İçgüdüler

Nihilizmin içgüdüsel saldırganlığı yüceltmede — güç istenci, üst-insan, kan ilkesi vb. — sonlanması kavramsal bir zorunluktur: Nihilizmin yoksaydığı değerlerin kendileri içgüdülere insan niteliği kazandıran etmenlerdir.

.

Bunun dışında, nihilizm hiç de nihilizm değildir, bir tür pozitivizm gibidir, ve özel göreli değerler (ırk, kan, güç, şiddet) konutlamanın önüne geçemez. Buna ek olarak ve bununla tutarlı olarak, modern toplumsal yapıyı belirleyen genel 'ussal' öğenin kendisi yine Freud'un 'ben-içgüdüleri' dediği şeyden daha iyi, daha soylu, daha yüksek bir etmen değildir: Açlık İçgüdüsü ya da 'öz-sakınım içgüdüleri.' Gerçekliğin yararcılık ve pragmatizmin terimlerinde belirlenmesi, bilimin uygulayım-'bilim'e indirgenmesi çıplak Açlık İçgüdüsünün modern entellektüel yükseklikliklerde uğradığı başkalaşımı anlatırlar. Böylece modern kitle bilinci (1) ona kapalı, bilinçsiz bir saldırganlık dürtüsü tarafından belirlenir (Üst-Ben ya da Üst-İnsan). Bu (2) eşit ölçüde bilinçsiz bir gönenç istenci tarafından tamamlanır (Ben ya da Aç-İnsan). Güç İstenci ve Gönenç İstenci modern toplumun başlıca iki ilkesidir. Bu içgüdüsel belirlenimlere kaynaklık eden (3) duyusal haz itkisi Eros'a bütünüyle yabancı birşey olan duygusuz eşeysel dürtüdür (O ya da Alt-İnsan). Freud'un ben, üst-ben ve 'o' dediği etmenler arasındaki sınırların bütünüyle bulanık olduğunu ileri sürmesi, aslında hem benin, hem de üst-benin o'dan türediğini ileri sürmesi, böyle şeyler bütünüyle yanlış olsalar da hiçbir biçimde zeminsiz değildirler. O üç 'ruhbilimsel' etmen, uyumlu ve geçişli birliktelikleri ile, anahatlarda bir içgüdü kültürü olan modernizmi eksiksiz olarak tanımlarlar. Ve ancak tanımladıkları şeyin kendisi denli yanlıştırlar.

Süper-Güç İstenci = Herkesin İstenci = Modern Bilinçaltı

Açıkça Güç İstenci ya da — daha da iyisi — Süper Güç-İstenci terimlerinde tanımlanan modern paranoya tablosunda cisimselleşen şey doğrudan doğruya bilinçsiz saldırganlık dürtüsü olmalıdır.

.

Ve dahası, modern yaşamın sözde 'uygar' belirlenimlerini içgüdü temsilcilerinin terimlerine çevirirsek, bu 'içgüdü' demokratik bir içgüdü olmalıdır. Halksal kültür için, pop kültür için değerin ussal olanın değil ama usdışının terimlerinde tanımlandığını modern nihilistin kendisi öğretir: Alles Gute ist Instikt. Usun tutkuların kölesi olduğunu ileri süren nihilist görüşteki görgül doğruluğu kesinlikle yadsıyamayız. Modern toplumun baskıcı ruhsal yapısı onun egemen sınıfların ya da güçlerin denetlediği totaliter bir yapı olmasını bütünüyle gereksizleştirir: Modern tutku sağduyuya baskın çıkar, ve bütün bir baskı düzeneği içgüdülerinde bütünüyle özgür olan modern kitlenin ruhunda öz-edimlidir. Dışsal katkı yalnızca herkesin istencine ya da kitlesel bilinçaltına kurallı, düzenli, pürüzsüz bir politik işleyişin cilasını vermek için gereklidir. Barış, türe, güvenlik için kaygısızlığında ve beceriksizliğinde, bu politik uzmanlık alanı yalnızca popülerliğini tanıtlar: Modern kitle toplumunun politikası ancak modern kitle toplumunun kendisi denli erdemli olabilir. Modern kitle demokrasisi geriye doğru değil ama ileriye doğru bir önlem olduğunu gizlemez.

Herkesin İstencinin Güç-İstencine, ya da daha tam olarak Süper-Güç İstencine yükselişi modern dönemde saldırganlık dürtüsünün yeğinliğinde artışın demokratikleşme süreci ile doğru orantılı

gittiğini gösterir. Bu ironik değil ama trajik anlamda böyle görünür: Ulusalcılık modern bireyin her zaman etkinleştirilmeye hazır narsissizmini, megalomanyasını, paranoyasını soğuran 'değeri'dir. Ama gene de sıradan gücü süper-güce çeviren şey sıradan egoyu süper-egoya çeviren süreçte hiç de önemsiz olmayan bir anlamda koşutunu bulur: Süper-egonun dışa yönelik saldırganlığı anonimdir, evrenseldir, kitleseldir, ve gücünü süper-güce çeviren etmen kitle yoketme silahlarından başka birşey değildir. Modern demokrasi aynı zamanda nükleer demokrasidir.

Evrensel İstençten Evrensel Dürtüye

Ölüm İçgüdüsünün egemenliği varsayımı altında Rousseau'nun 'evrensel istenç' kuramının geçerli olduğunu ileri sürmek mantıksızdır.

.

Evrensel İstenç kavramı yalnızca istencin özgür olduğu değil ama özgürlüğün istencin kendisi olduğu anlamına gelir: Özgür olmayan bir İstenç başka birşey, aşağı yukarı bir itki gibi birşeydir. Dinamik bir bilinçaltı kavramı, bilinçten gizlenen ve davranışı belirleyen özerk bir saldırganlık dürtüsü istenç kavramının kendisini geçersiz kılar. Demokratik bir ülkenin, örneğin bir A.B.D.'nin durumunda, yabancı bir ülkenin, örneğin bir Vietnam'ın baştan sona yakılıp yıkılmasına, nüfusunun yokedilmesine karar veren ve eylemi yerine getiren güç şu ya da bu egemen sınıf, şu ya da bu çokuluslu tekel, şu ya da bu despot değil ama 'evrensel istenç' olmalıdır. Ama Freud'un tüm modernlik dönemini ve alanını kaplayan Ölüm İçgüdüsü varsayımı altında bu Büyük Ulusun 'ussal' ve 'evrensel' olması gereken istencinden söz etmek olanaksızlaşır. Büyüklük yerini Küçüklüğe bırakır. Irksal arılık uğruna kendi içinde zorla kitlesel kısırlaştırma politikası uygulayan bir İsveç, çıplak terörü görmezden gelen ve bir de Nobel Barış ödülüyle taçlandırmak isteyen Norveç parlamento çoğunluğu, bir kural olarak insan haklarının çiğnenmesi koşulu üzerine kurulu bir bankerler devleti görünümünde olan ve kadınlar için oy hakkını 1971'de tanıyan İsviçre vb., tümü de bu toplumlarda 'evrensel istenç' kavramının değil ama evrensel dürtü kavramının ne düzeye dek ağır bastığını gösterirler. Böyle ülkelerde ya demokrasi erdemden soyutlanmış beş para etmeyen bir yalandır, ya da bu uluslar ruhsal yapılarının derinliklerinde demokrasinin erdemsiz olamayacağını algılayamayacak bir düzeyde hastalıklıdırlar. Freud'un kötümser görgül ilkesi hiçbir biçimde görgül temellerden yoksun değildir.

'Batı': Yön mü, Din mi?

'Batı' sözcüğü modern kitle toplumunun örgütlenişinin dinsel kökenlerini, daha tam olarak Protestan inanç türü tarafından belirlenmişliğini gizleyen örtmeceli bir terimdir.

.

Laiklik görünüşü altında, tam olarak Protestan değerlerin yaşama geçirilişini anlatır. Ve bu 'uygarlık' tarihte Kapitalizme ve Nazizme, Irkçılık ve Ayrımcılığa, ve en sonunda Nükleer Yokoluşa yetenekli biricik 'uygarlık' biçimidir. Tüm bu üstyapısal donatımı ile 'Batı' hiçbir biçimde insan hakları kavramının altyapısı üzerine dayanmadığını, gerçekte insan hak ve değerlerinin yadsınması olan bir nihilizmden daha başka bir temeli olmadığını tanıtlar. Bununla modern kültür Klasik, Romantik, İdealist herhangi bir uygarlık biçimine bağlı olmaktan çok Haçlı Seferleri ile, Pogromları ile, Soykırımları ile Orta Çağların karanlık Avrupasına bağlı olduğunu gösterir. Ruhçözümleme bu toplumsal yapılanışı saldırganlık içgüdüsünün terimlerinde çözümlerken böyle olgulara dayanmaz. Böyle olgular kendilerinde ne olduklarını gösterebilmeleri için ruhçözümlemeye gereksinirler.

Bilinçsizin Büyümesi

Modern toplumun tözünü tanımlayan us-dışı, duygu-dışı algının normalleştirilmesi ancak bilinçsizleştirilmesi yoluyla olanaklıdır: Bilinç doğası gereği acı ve nefret, korku ve saldırganlık duyguları ile, bu gerçek-dışı, bu yalan, bu yanlış öğelerle yüklü kalmaya yetenekli değildir.

.

Haz ilkesinin düzeneği yoluyla onları yüzeyinden uzaklaştırır. Ama bu bilinçsizleşmiş içerik negatif bir dinamiktir ve bireyi her biri birer acı kaynağı olarak işleyen anlam ve değer verme yetilerinden vazgeçerek modern toplumun aşağı yukarı mekanik bir işlevi olmaya ayarlar. Anlamsızı doğrulamak anlamsız bir dünyaya uyarlanmanın en kestirme yolunu sağlar. İnsan bir makine, ve duygusuzluk modern ilişkinin tözü olur. Uyarlanmanın mantığı böyle buyurur. Uygarlık değerleri ile iletişimi koparılmış birey değersiz olanı, kaba saba olanı, çirkin olanı sapık bir haz duyarak doğrulayabilir, ve pekala gizemli olana, boşinanca, grotesk olana, uyuşturucuya ve tablete, giderek çılgınlığın kendisine dönerek gizilliğini hiç olmazsa ruhun ve usun karanlık bölgelerinde gerçekleştirme çabasına girişebilir. Ve girişir. Öz-belirlenimsiz seçme özgürlüğü modernist bireyin erdemidir: Onun için bir peygamber olmak ya da bir tiran olmak arasında hiçbir ayrım yoktur. Böyle bireylerin toplumunun usdışı temellerinin pekiştirilmesinde varoluşçuluk ve pop kültür, postmodernizm ve medya bilinçsiz ama etkili bir işbirliği içindedirler. İnsanı yalnızca kullanan, yalnızca sömüren, onu yararlı bir insan posasına çeviren modern toplumsallık kendi mantığı gereği ona ve bireye ruhsal sağlamlık ve sağlık sunabilecek, onu büyütebilecek herşeyi reddetmelidir. Küresel özgür tecim için, herşeyin yazgısını ekonomik determinizme bağlayan aydınlık bir ‘uygarlık’ için, sözde ‘us çağı’nın kalıtı olan bir toplum için kendinde bir sonsuzluk özlemi olan ruh mini mini bir yurttaş kişiliğine sığdırılmalıdır. Bütün bir evrenle birlikteliği isteyen Okyanus Duygusu bir yağmur damlasına küçülmelidir. Orada bu kişiliğin yapısını kurcalayan, onu çözümlemeye, anlamaya çalışan Ruhçözümleme elbette reddedilmelidir çünkü modern toplumda politik özgürlük ve erotik baskı arasında bir bağlılaşım olduğunu, uygarlığın gerçekte doğaya ve insan doğasına karşı işleyen bir barbarlığa bozulduğunu, yalancı gönencin artışının gerçek değerlerden vazgeçme ile elele gittiğini gösterir. Dahası, Ruhçözümleme kişiyi eylemlerinin güdüleri konusunda öz-bilinçli yapar. Ona onların bilinçsiz olduğunu, aslında modern kişiliğin ne yaptığını bilmeyen, onu niçin yaptığını bilmeyen, giderek niçin varolduğunu bile bilmeyen özgürlükten yoksun bir bilinçsizlik tortusu olduğunu açıklar. Bu yüzden dayanılacak gibi değildir.

Negatif Büyüme

Böyle toplumun mantığında ilerlemenin yönü tinsel olandan özdeksel olana, doğal olandan yapay olana, ussal ruhçözümlemeden ruh-dışı ve us-dışı kemoterapiye, usun özgürce gelişiminden denetimci bilinç biçimlerini üstlenmeye, kısaca sevgiden nefrete doğrudur.

.

Kuşkuculuğun en etkili Darwinci uyarlanım koşulu olduğu böyle bir yabancılar toplumunda, özgürlük bireyi küçük düşüren, onu güvenilmez, yalancı, her tür kötülüğe eğilimli, giderek gizil bir suçlu sayan yasama düzenlerini hep birlikte demokratik olarak onaylamaktan oluşur. Modern çağda kültürel ilerleme kitlesel güvensizliğin ve değersizliğin yeğinleşmesi ve yaygınlaşması anlamına gelir: Onurlu olma, güvenilirlik, doğallık, insancıllık çağın buyrumu olan soğuk, yabancı, yalancı, yapay kişiliğe ayak bağı olacak değerlerdir. Modern ruh varoluşu hafife almayı öğrenmeli, bir yarışmacılar toplumunda yabancılaşmanın biricik çıkar yol olduğunu kabul etmelidir. İnsanlar çok fazla düşünmemeli, çok fazla bilmemeli, mini mini işlerini, düzeneksel ve özelleşmiş işlevlerini ve rollerini yerine getirmelidirler. Çatışma acılıdır. Yalnızca acı verici kişisel yaşantılarını değil ama

bütün bir duygu yetisinin kendisini baskılamayı öğrenmeli, bütününde insan özlerini baskının unutturucu gücüne teslim etmelidirler. Bu konuda nihilizmleri ve pozitivizmleri en etkili yardımcılarıdır. Ruhlarını kültürel bilinçaltına uyarlarken, bilincin kendisini yararsız bilgiden, duygudan ve güzellikten özgürleştirmeli, onun eğitimini felsefeden, varoluşu anlama ve onu anlamlı kılma girişiminden bağışık tutmalıdırlar. Yaşam anlamsızdır çünkü değersizdir, pekala küçülerek de yaşanabilir. Ve o zaman Freud kitle kültürüne düşman bir elitist olarak görülür çünkü tek-boyutlu, içgüdüsel-boyutlu atrofik bilinç ve kişilik için onun kendine esirgediği ruhsal ve ussal büyümenin öneminde diretir. Ve bir tüketim çıldırısına kapılmış duyarsız, duygusuz ve düşüncesiz kitle toplumunu çözümlemesi can sıkıcıdır çünkü ona demokratik baskısının dışındaki egemen güçlerden değil ama kendi içinden, bir bilinçaltı pıhtısı olan modern kişiliğinden kaynaklandığını anımsatır.

Batı ‘Uygarlığının’ Parametreleri: Güç, Özdeksel Gönenç ve Duyusal Haz

Batı bilincinin kendinde gerçeklikleri içinde, saltık anlamları içinde anlaşılmaları açıkça sarsıcı, incitici, yaralayıcı olacak bir tarihsel anılar dizisini baskılamayı sürdürmesi tarihsel olarak asıl uygarlık ölçütlerinin bilinçsizi kalmasını da güvenceye alır: Bu tinde uygarlık Güzellik, Sevgi ve Bilgi değerlerinde değil ama Güç, Özdeksel Gönenç ve Duyusal Haz terimlerinde tanımlanır.

.

Batı tininin kendine özgü karakterini özetleyen bu nihilist ‘değerlerin’ bakış açısından Bilgi güçtür, İyi herşey içgüdüdür, ve Güzellik kübizmdir. Bu özgünlüğü ile, ve modern dönemdeki gelişimine eşlik eden pek onur verici olmayan olaylar ve olgular yoluyla, Batı uygarlığının kökenleri bir erdem dönemi olan Klasik uygarlığa değil, ama Kıtada bir zifiri karanlık dönemi olarak yaşanan Orta Çağlara bağlanır.

Batı ‘Uygarlığının’ Dinsel Temeli

Bir uygarlığın dinsel-moral değerler üzerine kurulu olduğu düzeye dek, Batı ‘uygarlığı’ İsa’nın, Tanrı-insanın öldürülmesini doğrulayan bir inancı duygusal yapısının temeline alır, ve tarihsel bir bilinç biçiminin tutarlı bir yapı olması ölçüsünde, bilincin böylesine önemli bir olgu ile çelişen öğeleri dışlanır, içeriğin arta kalanı baştan sona ona uyarlanır, ortaya az çok tutarlı ve baştan sona pozitif bir içerik çıkar.

.

(Ateizmin saçma, us-dışı, giderek inanç-dışı bulduğu şey bu tasarımsal yapıdır, ve salt özdekçi-pozitif yöntemler bu içeriğin yüzeyinde dolaşmaktan ötesini yapamazlar.) Hıristiyan inancın özsel bir bileşeni olarak kabul edilen eylem şu ya da bu birey tarafından değil, tersine insan tarafından, bütününde insanlık tarafından işlenen saltık suç olarak görülür. Bu inanan yüreğin öz-sevgisini olanaksızlaştırır, aslında ona bir öz-nefret biçimini verir. Buna göre, insan doğal olarak kötüdür, bu dünyada iyileşemeyecek denli umutsuzdur. İnanan bilincin böylesine acı verici bir anıya tutarlı içeriğinde yer vermesi ancak suça hakkını verecek bir cezanın da doğrulanması ile olanaklıdır. Ama ceza da suç denli ağır olmalıdır, ve böyle cezanın olanaksızlığı duyuncun sakatlanma düzeyinin bir ölçüsünü verir. Suç örtülmelidir. Saltık cezadan bağışlanmanın, kefaretin güvencesi baskı düzeneği, ve bedeli ise bilinçsiz suçluluk duygusudur. Bu duygunun bilincin örgütlenmesinde oynadığı rolün önemi Hıristiyanlığın dünya tarihindeki etkisinin önemi ile koşut olmalıdır.

Tam olarak böyle bilinçaltına sürülen süreçlerle ilgilenen ruhçözümleme klinik sağaltımın ötesine geçtiği düzeye dek, modern varoluşta yalnızca yitirilen Tanrının temelsiz bıraktığı moral değerin

(üst-ben) ruhsal kökenlerini araştırmakla kalmaz, ama açıkça kendisi moral yükümlülükler üstlenmeye zorlanır.

Pozitif Hıristiyanlıkta Saldırganlık Duygusunun Kökeni

Ruhçözümleme baskılanan suçluluk duygusunun bilinçsiz bir saldırganlık eğilimi belirtisinde anlatım bulacağını söyler.

.

Hıristiyan duyunç, daha doğrusu bu dine başından bu yana eşlik eden suçluluk duygusu (hem dinsel hem de nihilist anlamlarda) mantıksal olarak ve ruhçözümsel olarak bir saldırganlık eğilimi ile eşdeğerli ya da eşkonumludur: İnanan yürek bu bağışlanması olanaksız suçu kaldıramaz, onu bilinçten uzaklaştırır, bilinçsiz bir cezalandırılma dileğine, ilkin içe yönelik bir saldırganlık duygusuna çevirir. Ruhçözümleme bu noktada pozitif Hıristiyan inağı en duyarlı sinir telinden yakalar. Ve ilgi olguların mantığının daha öte açınımında da eşit ölçüde görünürde yatar. Suç ve cezanın a priori birlikteliği cezalandırılma dileğinin keyfi değil ama zorunlu olması anlamına gelir, ve içe yönelik saldırganlık pekala dışa da çevrilebilir. Hıristiyan ulusların bütün bir tarih boyunca içsel olarak öylesine kan dökücü ve dışsal olarak küresel ölçekte uygarlaştırıcı değil ama yokedici olmaları olgusu ile ruhçözümlemenin bilinçaltı düzeneğinden türettiği saldırganlık eğilimi arasında bir bağıntının olduğunu düşünmek usun başarabileceği en güç işlerden biri değildir. Ama ruhsallık ve davranış arasındaki bu tür dolaysız bağıntıları çürütmek için, böyle şeylerin de olsa olsa birer dil sorunu olabileceklerini tanıtlamak için bütün bir ‘felsefe’ okulu yaratılmış, ve analitik dil ‘felsefecileri’ yapısızlaştırma işine yeni yetme postmodernistlerden onyıllar önce başlamışlardı. Ama saldırganlığın doğuştan değil, tersine kazanılmış bir eğilim olması ölçüsünde, Freud’un insanın düzeltilemez kötülüğü ya da ölüm içgüdüsü olarak gördüğü şey ruhçözümleme kuramının kendi mantığının bir vargısı değil ama ona dışardan yapılan tutarsız bir katkı olur.*

*Güneyin varolan kültürü olumsuzlayan nihilizminden ayrı olarak, Kuzeyin pozitivizmi aynı kültürel gereç üzerine olumlu bir uslamlama çizgisi izler. Görgücü düşünme okulunun sözcüleri modern dönemin başından bu yana kuramsal olarak usun kendisini karalamada nihilizm ile anlaşırlar. Ama kılgısal-törel olarak nihilizmin reddettiği bayağı burjuva değerleri aklamada üst-insanı değil ama alt-insanı yeğlerler. Eğer gene de üst-insan ve alt-insan arasında bir ayrım olmadığında diretirsek, insanı değersizleştirmede bir ve aynı olan bu iki eğilimin yine insanı değersizleştiren başat dinsel tasarımlarla nasıl uyum içinde olduğunu görürüz: Bilinç tutarlı bir yapıdır. Modern dönemde Tanrının ölümü bir kez daha bildirildiği zaman, bu da tıpkı kuşkucu irrasyonalistler durumunda olduğu gibi Tanrının saltık olarak yokluğunu imlemez. Bir nihilist olarak, Nietzsche “Tanrı yoktur,” demez. “Tanrı öldü,” der. Nietzsche de ateist değildir. Kendinde varoluşun değil ama yalnızca belirli bir kipinin saçma ya da usdışı olduğunu ileri sürer. Ve böyle kötü bir varoluşta yitmemenin yolu üst-insanın güç istencinin doğrulanışından geçer: İçgüdü değersiz insanın sarılacağı biricik değer olur. Bu grotesk çıkarsamaların dışında, saçmalık, anlamsızlık gibi değerlendirmelerin kendileri saçma-olmayanın, anlamlı-olanın varsayıldığını imler. Us-dışından söz eden bilinç bunu usu varsaydığı için yapar. Bu durumda herşey Usun kendisinin bir yanılsama olup olmadığına, varoluşun özgürlük, değer ve anlam ereğinin bir kuruntu mu yoksa gerçek bir olanak mı olduğunun kavranmasına dayanır. Ama bu bile usun kendi sorunudur. Ve Ruhçözümleme us adına girişilen bir üstenimdir.

Ruhçözümlemenin Moral İlgisi Dinin Pozitif Yanı İledir

Freud bütünüyle tutarlı olarak eşeysellik ilkesi üzerine işleyen bir ruhçözümleme türüne

yetkinliğini aşan bir alana girme iznini vermez.

.

Freud'un bu kısıtlamaya kişisel bir ateizm görünüşü vermesi bu noktada ilgisizdir çünkü ruhçözümleme özsel olarak görgül bir bilimdir. Böylece ruhçözümlemenin kendine özgü kavramsal alanı aşan dinsel bilinçle ilgili olarak söyleyeceği herşeyin yalnızca pozitif yana kısıtlanması ruhçözümlemenin kendi sorumluluğuna düşer.

Eğer özel olarak Hıristiyanlığı din kavramının dar anlamında değerler üzerine, insan duygusu ve duyuncu (ya da sözde 'üstben') üzerine dayalı bir törellik, bir kurumsallık olarak alırsak, bunun Okyanus Duygusu ile bir ilgisini kurmanın güçlüğü ile karşı karşıya kalırız. Avrupalının, özel olarak Protestan Avrupalının ruhunda modernist dönüşümün nasıl ilerlediğini Reformasyondan bu yana tüm evrelerinde saptamak olanaklıdır: Çürüyen Katolik Kilisenin ve dinsel topluluğun dağılması, kabilecilik ya da ulusalcılığın güçlenmesi, bireycileşme, sevgisizleşme, duyunçsuzlaşma, ve sonunda moral kaygılarını büyük ölçüde yatıştırmış kitlesel bir pazar bilincinin yükselişi. Tüm bu etmenler modern tarihsel töze katılırlar ve insanlığın bilgi birikiminin ve dünyanın doğal ve insansal kaynaklarının talan edilmesi yoluyla daha önce benzeri görülmemiş bir özdeksel gönencin ve saldırganlık yeteneğinin gelişiminde cisimselleşirler. Aydınlanmadan bu yana popüler 'ilerleme' tasarımının içeriği böyle oluşur. Tüm bu sürecin güdüsü elbette idealizm değil ama en yabanıl, en bayağı, en değersiz tutkulardan türetilen realizmdir. Uygarlığın çok uzaklarında, tarihin kendisinin dışında kalarak duyarlık, duyunç ve düşünme yeteneklerinde büyümemiş Avrupalı kabilelerin ödünç inançlar yoluyla bir çırpıda uygarlaşamamaları, ödünç pozitif bilgiyi öncelikle türesizliğin ve saldırganlığın hizmetine uyarlamaları, ve dünyayı yalnızca talan edilecek bir nesne olarak görmeleri Freud'u bütün bir tarihin anlamı ve ereği konusunda endişelendiren ve onu bir arı içgüdü ilkesini uygarlığın temeline yerleştirmeye götüren olgulardır. Ve gene de ruhçözümleme usun içgüdüler üzerindeki güç olduğunu varsayar.

Modernizmin bir kez daha Tanrının öldüğünü bildiren nihilizmde tamamlandığı, bir sona ulaştığı, giderek bu olgu ile tarihin kendisinin kapandığı ileri sürülür: Tarihsel hiçbir açık kapı bırakmıyor görünen bu nihilistik 'erek'te bundan böyle bir yeniden-diriliş söz konusu değildir. Böyle tablolarda usun kendisinden gizlenen, aslında bilincin kendisinden dışlanan çok şeyin, pekçok şeyin olması gerektiği açıktır. İnsan sağduyusu apaçık çelişkilere dayanamaz. Çözemediğini bilinçsizleştirir. Saçma olduğunu düşünmekten kaçamadığını inanca çevirir, ve us ve duygu çatıştıklarında, pekala duygunun usun üzerinde bir güç olduğunu savunabilir, usu susturan bir baskı düzeneğini işletebilir. Pozitif inanç neredeyse göz kamaştırıcı bir Aydınlanmaya gereksinir.

Ruhçözümleme ve Moral

Ruhçözümleme kuramı Eros'u bir arı eşeysellik dürtüsüne bozmayı kabul etmediği düzeye dek, tam olarak moral duygunun, iyi ve kötünün, doğru ve eğrinin duygusunun da ilgili olduğu aynı değerler alanı ile ilişkiye yükselir.

.

Kuram bu özsel ilgiyi başlangıçta ego-ideali ile ve daha sonra üst-ben ile anlatmaya çalıştığı duyunç kavramını baskıcı bilinçaltı kavramının özeğine alarak geliştirir. Bütün bir baskı olgusu özsel olarak bir duyunç/duygu sorunu olarak belirlenir: Suçluluk duygusu, ceza gereksinimi, doğal saldırganlık eğilimi ya da en sonunda ölüm ya da yokedicilik içgüdüsü terimleriyle anlatılan bilinçsiz nefret duygusu bütün bir modern ruhsal karmaşanın üzerine kurulduğu temel olur. Ruhçözümleme bireyin

algıladığı olgusallığı tanımlayan bu bilinçsiz katkıyı ve ürkütücü belirtilerini ortadan kaldırmayı, bunu bilinçaltını çözündürerek yapmayı üstlenir, ve böylelikle en azından ilkede modern 'uygarlığı' her nasılsa bir 'id/içgüdü ürünü' olarak çıkarsanan duyunç yapısının kendisinde iyileştirmeyi ve sağlamlaştırmayı amaçlar. Hedef açıkça moraldir, ve klinik düzlemde bile birey ruhçözümlemeden bir ahlak dersi almasa da, bir yaşam öpücüğü alır, özgür çağrışım yöntemiyle, daha açık olarak, korkudan, endişeden, kınama ve kısıtlamadan özgür baskısız yalın bir konuşma eylemi yoluyla onu güdüleyen, duygusunun niteliğini belirleyen saldırgan bilinçaltı artığından arınır, içgüdü bağlandığı kötü tasarımı yitmeye bırakır, ruh normalleşir.

Okyanus Duygusu

Freud Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları'nda (I.2) Romain Rolland'ın bir mektubundan söz eder. Rolland Freud'un din üzerine yargılarının tümü ile anlaştığını, ama dinselliğin asıl kaynaklarına değer vermediği için üzüldüğünü yazar.

.

Rolland'ın sözünü ettiği 'dinsel duygu'nun bir başka adı Sevgidir — Mevlana'nın, Platon'un, Stoacıların 'Bir'i, varoluşu yüreğin gözleriyle de gören her insanın duyumsadığı sonsuz gerçeklik, Eros, ya da Okyanus Duygusu. Freud böyle bir duyguyu taşımadığını söyler.*

*Romain Rolland Freud'a şunları yazmıştı: ''Dini çözümlemeniz doğru. Ama 'kendiliğinden dinsel duygu'yu, ya da, daha tam olarak, onunla yalın ve doğrudan 'Bengilik duygusu' gibi bir olguyu anlatmak istediğim dinsel duyguyu çözümlemiş olmanızı görmeyi isterdim.''

Freud'a göre dinsel duygu, hiç duyamadığı Okyanus Duygusu bir sinirce belirtisidir ve nedeni görgüldür, çocuk çaresizliğidir. Ya da daha genel bir kavramla, korkudur. Freud'un yanısıra, başkaları da korku kavramını uygarlık kurumlarını açıklamada kullanırlar. Örneğin düşünce yeteneğinin gelişiminde daha da gerilerde takılan, tinselin varoluşunu tasarlamayı bile başaramayan ve tinsel varlıkları da birer 'cisim' olarak gören özdekçi İngiliz düşünürü Thomas Hobbes politik bir 'cisim' olan bütün bir devleti benzer olarak korkudan türetir. Ama bir duygu olarak korku boyuneğmenin olduğu gibi başkaldırının, nefretin de mantıksal ön adımıdır: Korkulan varlık kendinde Düşmandır. Bu düzeye dek, 'korku'dan Tanrı kavramına (ya da Devlet kavramına) çıkarsama mantıksal bir çıkarsama değil ama olsa olsa David Hume'un çağrışımcı 'çıkarsama' yöntemi yoluyla olanaklı dışsal bir bağıntıdır. Bir alışkanlıktır. Din ve korku, Tanrı ve korku, ceza korkusu vb. gibi düşünceleri sürekli olarak birarada işiten bilinç bu dışsal ilişkiyi zorunlu ya da 'mantıksal' bir ilişki olarak görmeye başlar. Özdekçi bilinç tüm bilgeliğini buradan türetir. Ama ne denli mantıksal çözümleme yaparsak yapalım, çocuk çaresizliğinden ya da korkudan Okyanus Duygusunu, Bengilik duygusunu, Tanrı kavramını, Bir kavramını çıkarsayamayız. Korku böyle bir içeriğe yetenekli değildir. Herder özel olarak Freud'un dinsel duygu üzerine çözümlemesini daha o doğmadan, daha onsekizinci yüzyıl gibi erken bir tarihte çürütmüştü: ''Korku pekçok halkın tanrılarını yarattı demek hiçbirşey söylememektir. Çünkü korku, korku olarak düşünüldüğünde, hiçbirşey yaratmaz; yalnızca anlağı uyandırır.'' (aktaran F. Copleston).**

**Herder. Dünyaya bütünüyle gerçek dışı bir tarih bilinci aşılama çabasını bıkıp usanmadan sürdüren modern Anglo-Saxon propaganda Herder'i de (1744-1803) bir 'ulusalcı' olarak, ve böylece İngiliz uygarlığı ile karşıtlık içinde Alman barbarlığının bir başka temsilcisi olarak gösterir. Böyle ulusal çekişmelerden bütünüyle ayrı olarak, Herder'in bir Alman olmanın üstünde ve ötesinde gördüğü değerler vardı: 18'inci yüzyıl gibi erken bir tarihte Batı ya da Doğu gibi 'uygarlık' tasarımlarının geçiciliğini ve geçersizliğini anlatan Herder, "İnsanlık insan doğasının ereğidir ::

Humanität ist der Zweck der Menschennatur" diyordu. Herder'in idealizmi ulusalcılığı henüz serpilmekte olduğu modern dönemin başlarında tanımış ve durdurmaya çalışmıştı: "Kişi herşeyden önce insanlığın dehası konusunda yansız olmalı, yeryüzündeki şu ya da bu kabileyi yeğlememeli, şu ya da bu halkı kayırmamalıdır. Böyle bir yeğleme kişiyi kolayca kayırılan halka çok fazla iyilik, başkalarına çok fazla kötülük yükleme yanılgısına düşürür. Ve kayırılan halk yalnızca ortak bir adı tanıtladığı zaman (Keltler, Samiler, vb.), ki bu belki de hiçbir zaman varolmamıştır ve köken ve sürekliliği tanıtlanamaz, o zaman kişi gerçekte düşüncelerini kuma yazmış olur." Ve bu dileğinde de Herder çağdaşı olan Romantikler ve İdealistler gibi yalnızca nereye ait olamadığını tanıtladı.

Freud'un dinin doğası üzerine çözümlemesi ne önemli ne de kavramsal olarak geçerlidir çünkü içgüdüyü başlangıç noktası yapan bir bakış açısından ne din, ne sanat, ne de uygarlığın bir çözümlemesi olanaklıdır. Herkesin herkesten nefret etmesi (UH, V.8), tarihin bir ölüm içgüdüsü tarafından boşa çıkarılması, uygarlığın varlığını baskıya borçlu olması, eşeyselliğin giderek güzel sanatın da yaratıcı güdüsü olması gibi önesürümler inanan insanın bir ruh hastası olduğu görüşünden hiçbir biçimde ayrı değildirler. Tümü de usu, istenci, duyguyu değil ama tümünün yerine içgüdüyü temel alan ve insanı özgürlükten bağışlayıp zorunluğa belirleyen bir bakış açısının tutarlı sonuçlarıdırlar. Ve Freud içgüdünün us üzerindeki egemenliğinin tanrısal bir tasarda sonlanamayacağını ileri sürmede hiç kuşkusuz bütünüyle haklıdır. Bu düzeye dek eleştirdiği uygarlık biçimi yalnızca ve yalnızca kendi kurgusunda ürettiği bir öznellikten (ya da bir 'dilek'ten) daha öte birşey değildir. Ve açıktır ki bu bakış açısının kendisi özgür değil ama patolojiktir, ya da baskıcıdır, ve Freud'un özçözümlemesi açıkça başarısız olmuştur. Ama kendisinin ruhçözümlemeyi geliştirebilmiş olması olgusu usun bu baskıya baskın çıkabileceğinin ironik tanıtıdır.

Özgürlük ve Sevginin Bir ve Aynılığı

Ruhçözümleme her durumda içgüdülerin kendinde mekanik-moleküler süreçlerinin üzerine düşüncenin ve duygunun tinsel gücüyle etkide bulunmayı hedefler.

.

Ruhun bedenin biçimi olduğu düzeye dek, ilkede ancak Eros ile başlayabileceği ve gerçekten de onunla başlattığı bu işi yine Eros'a dönerek tamamlar çünkü bireye yeniden kazandırdığı öz-belirlenim hakkı özgürlüğün kendisidir. Ama özgürlük gerçek kavramında sevgiden başka birşey değildir. Özgürlük kendini başkasında yitirmek ya da başkasında yalnızca kendini kazanmak, onunla sınırlanmamak, tersine onda sınırın kendisinin ortadan kalkışını yaşamaktır. Bu ise duygu olarak Sevgiden başka birşey değildir. Bu düzeye dek, özgürlük ve sevgi kavramlarında bir ve aynı sonsuzluk duygusunu, aynı tanrısal duyguyu, aynı Okyanus Duygusunu anlatırlar. Buna karşı, ruhçözümleme eşeysel içgüdüyü birincil varoluş belirlenimi yaptığı düzeye dek, bir 'id' türevi olarak gördüğü 'ego'dan elbette Okyanus Duygusunu çıkarsamayı başaramaz, ve kuramın mantığı içersinde konutlayamadığını tutarlı olarak yoksayar.

Dünyayı Değiştirmek: Moral Değişim

Hangi biçimde olursa olsun, moral eğitim insanları iyilik uğruna değiştirmeyi ve böylece kültürel yaşamın niteliğini yükseltmeyi, uygarlığın kendisinin sağlıklı gelişimini amaçlar.

.

Hangi biçimde olursa olsun, moral eğitim insanları iyilik uğruna değiştirmeyi ve böylece kültürel yaşamın niteliğini yükseltmeyi, uygarlığın kendisinin sağlıklı gelişimini amaçlar. Ama ruhun modernist sakatlanmasının şu ya da bu yeğinlikte toplumsal ölçeğe yayılmasına bağlı olarak,

modern uygarlığı moral yapısında iyileştirmeyi amaçlayan her tasar bununla onu bütününde başka birşey yapmayı amaçlamış olur. Bu düzeye dek toplumsal törelliğin ruhbilimsel izlenceler tarafından değiştirilmesi istemi düşsel bir doyumdan daha iyisini sağlamayı başaramaz. Topluma tüm bileşenleri şu ya da bu ölçüde uyum içinde işleyen bir örgütleniş kazandıran moral duygu toplumsal yapının geri kalan belirlenimlerinden soyutlanabilecek eytişimsiz bir öğe değildir. Kendisi tikel kültürün bütününe katılan, onu belirleyen ve kendisi onun tarafından belirlenmeye açık plastik, pozitif bir kıpıdır. Buna göre, duyunç yaşamının bütünü üzerine ne olursa olsun herhangi bir ruhbilimsel izlence getirmeyi istemek o yaşam biçiminin doğrulanan iç işleyiş ve tutarlığına karşı bir gözdağı olarak görünür. Moral özde yalın bir ilkenin değişimi bile dolaysızca toplumsal yapının kendisinde bir sarsıntıyı ve şeylerin ve insanların ilişkilerinin bir yeniden düzenlenişini imler. Bu çok dramatik bir görünüş kazanabilir. Duyunca kendi eytişimsel gelişiminin dışında yeni bir belirli biçim verme, ona kendi doğasına aykırı yeni değerleri doğrulatma girişimi ancak politik terör (Nazi, Bolşevik) ya da klinik koşullandırma (Skinner) yoluyla davranışlar üzerinde ayarlama yapılarak başarılabilir. Böyle tüm ‘bilimsel’ toplumsal izlencelerin istenci ve duyuncu sindirici yöntemlere başvurmak zorunda olmalarının nedeni özgürlük ruhun asıl kavramı iken buna karşı böyle ‘bilimsel’-denetimci izlencelerin insanı bir makine olarak görmeleri, özdeksel nedenselliği, doğal zorunluğu yaşamın ilkesi yapmalarıdır.

Ruhçözümleme bilinçaltını çözme yoluyla insanı bilinmeyen bir etmenin tiranlığından kurtarır, onu yeniden usunun özbilinçli sorumluluğuna teslim eder. Sürecin bu doğası ruhçözümlemeye yapılan ‘tüm-eşeyselcilik’ karalamasına, herşeyi ‘eşeysellik yoluyla açıklama’ suçlamasına Freud’un yanıtını kendi mantığıyla doğrular: Us bilinçsizin de üzerindeki güçtür. Ama kuramın bu mantığı ‘özerk’ Ölüm İçgüdüsü gibi korkutucu bir adla da anılan içgüdünün gerçekte özerk filan olamayacağını, sözde yokediciliğinin kendisinin yokolmaya direnemediğini de tanıtlar. Ruhçözümleme büyük tasarlardan vazgeçerek kendini mini mini çözümler önermeye indirgeyen davranışçılık ve türevleri ile karşıtlık içinde, yalnızca küçük şeylerle değil ama ayrıca büyük şeyler ile de ilgilenir. Çünkü küçük insan, ruhçözümlemenin bakış açısından, gerçekte çok büyüktür, sonsuz ölçüde değerli ve anlamlıdır. Özgürdür. Sevme yeteneğindedir.

Ruhçözümleme Yapay Ahlak Önermez

İster patolojik isterse normal bilinçaltının çözümlemesi olsun, ruhçözümsel sağaltımın hedefi hiçbir durumda bilinç denetimi gibi birşey değil ama bütünüyle açık ve seçik olarak özgürlüktür: Ruhsal yetilerin kendilerini tam olarak doğalarına göre açındırmaları için, sevme yeteneğinin bilinçaltının karanlık derinliklerinden yeniden yüzeye çıkışı için gerekli baskı çözülüşünün sağlanışı.

.

Bilinçsiz öğenin bütün bir ruh üzerindeki bu tiranlığından kurtuluş bir denetim olmaktan sonsuz ölçüde uzakta duran öz-belirlenim olanağı anlamına gelir. Davranışın dışsal olarak ayarlanmış yönetimi değil, ama varoluşu us ve duygu yoluyla belirleme şansını yeniden kazanma anlamına gelir. Bu yüzden ruhçözümleme davranışçılık ile olanaklı en büyük karşıtlık içinde, özgürlüğün kölelik ile karşıtlığı denli açıkta yatan bir karşıtlık içinde durur, çünkü davranışı güdüsünden soyutlayan o denetimci yöntem bir bilinçsiz güdü kaynağına bir başka bilinçsiz güdü kaynağının eklenmesiyle ruhun kendi öz kaynaklarından biraz daha uzaklaştırılmasında sonlanırken, ruhçözümleme ruhu tam olarak böyle yabancı içerikten kurtarmayı, ona kendi doğasının belirlenimini, öz-belirlenimi yeniden kazandırmak için gereken koşulu yaratmayı hedefler. Biricik katkısı ruha yabancı dışsal katkının giderilmesidir. Bu düzeye dek, ruhçözümlemenin ruhu

özgürlüğü olanaksızlaştıran bilinçsiz öğeden kurtarması bütün insan doğasının ne olduğunu tam olarak ortaya koyabilmesi için vazgeçilmezdir. Bununla ruhçözümleme insanı usun ve duygunun birliğine doğru gerçek büyüme sürecinde güçlendirir, onu bütün bir ansal ve ruhsal yapısının tam açınımının heyecanına, özgürlük ve sevgi ile bir olan idealizme hazırlar.

Moral Altyapı

Görgül yöntem ya da olgulardan, gözlemlerden vb. genelleme görgücülüğün kendisinin de gördüğü gibi elbette geçersizdir.

.

Görgül yöntem ya da olgulardan, gözlemlerden vb. genelleme görgücülüğün kendisinin de gördüğü gibi elbette geçersizdir. Modern dönem bir politik şiddet, terör, iç savaşlar, ulusal savaşlar, dünya savaşları, sömürge savaşları, soğuk ve sıcak sayısız savaş vb. dizisi ile dışa dönük saldırganlık denebilecek olan şeyin tarihin tanık olduğu en ağır edimselleşmelerini sergiler. Ama böyle bir tekil örnekler dizisinden yapılacak genelleme bu Açık Toplum biçimini yargılamanın zemini olarak geçerli ve yeterli değildir. Tüm bu sonu gelmez eylemleri uygarlık için sürekli bir gözdağına çeviren ve böylelikle dünya tarihini saçmalaştıran şey güçlü bir bilinçsiz nefret öğesi tarafından güdülmeleri olgusudur, ve buna göre sorgulanacak nokta bu öğenin kökenidir. Bütün bir Batı kültürünü tanımlayan bu evrensel öğe modern tarihteki sürekli şiddet zincirini olanaklı ve anlaşılır kılan yandır ve ruhçözümleme kuramının kendi kavramsal kaynaklarından, kendi mantığından türeyen bir çıkarsamadır. Yokedici eğilimlerin bir türevi olarak görülen uygulayımbilimsel ilerlemenin yararlı olmak yerine insanlık ölçeğinde tehlikeli ve zararlı olabileceğini ileri süren ve bununla yararcılık ve ekonomik determinizm gibi ilkel törellik öğretilerini geçersiz kılan ruhçözümleme insan sorununun iyileşmesinin bir pozitif bilgi sorunu olmadığını ama ilkin yürekten başlaması gerektiğini de doğrular. Gönenç ne denli büyürse büyüsün, yürek küçük kaldıkça türesizliğin artışından başka birşeyde sonuçlanamaz. Modern ‘uygarlığın’ sorununu özsel olarak ruhsal bir sorun olarak, teist-nihilist kökenleri olan ciddi bir ruhsal rahatsızlık olarak tanımlayan ruhçözümleme son onyıllarda bu ‘Açık Toplum’un savunusu adına ona karşı bir tür kitle saldırısı başlatan modernizmin kavramsız, duygusal ve sinirceli tonu tarafından yalnızca bir kez daha doğrulanır.

Batının Öz-Bilinci

Değersiz ve anlamsız ve tılsımsız kalan ve her gününü yeni değerler aramakla ve bulduğunu ertesi gün yeniden yitirmekle geçiren bir modernist tinin ussal idealizme olduğu gibi ruhçözümlemeye de, gerçekte tüm değerlere ve uygarlığın bütününe gösterdiği nihilist (bilinçsiz) tepki bu tinde Eros’u yitirişin hiçbir durumda tersinir olmadığının görgül doğrulanışıdır.

.

Başka bir deyişle, Eros’un yeniden-doğuşu bildiğimiz biçimiyle modern toplum yapısının sonunu imler. Ama sürekli değersizlik, anlamsızlık, saçmalıkta anlatım bulan aynı iyileşme güçlüğü pekala eski uygarlıktan çok uzaklarda şekillenen modern toplumlarda değerlerin hiçbir zaman kazanılamadığını da gösteriyor olabilir. Heine Kuzeyli Hıristiyan ulusların yarı vaftiz edildiklerini söyler. Bir insan özü kavramının ışığında, bunun anlamı tarihsel köklerini ortaçağın boşinanç Avrupasında geliştiren modern uygarlığın asıl tarihsel sürekliye, insanın asıl büyüme, gelişme, özgürleşme sürecine ait olmadığıdır; özgürlük bilincinde bir ilerleme olan tarihin kendisindeki bir sapmadan daha öte bir anlamının olmadığıdır.

İşlerin bu durumunun bir öz-bilince dönüşmesinin olanaklı olduğu düzeye dek, nihilist vargı, ya da varoluşçu vargı, ya da materyalist vargı modern topluma dışardan getirilen bir çözümleme değil ama yapının kendi entellektüel kaynaklarından türetilen bir yargıdır. Modern toplumda felsefenin yerini kuşkucu irrasyonalizme bırakması zeminsiz değildir. Batı kültürü Descartes ve Hegel, Bougereau ve Mozart, Kepler ve Maxwell, Schiller ve Goethe gibi idealistlerin, romantiklerin, klasiklerin, ussalcıların tinleri tarafından tanımlanmaz. Onlar ne Batının kendi kaynaklarından doğmuş, ne de gökten inmişlerdir: Etkinliklerinde, yaratılarında, değerlerinde uygarlık süreklisine aittirler. Batı kültürü Voltaire'den Nietzsche'ye, Locke'dan Picasso'ya, Matisse'ye, Einstein ve Heisenberg'e başlıca fobileri gerçeklik, iyilik ve güzellik olan kişilikler tarafından tanımlanır. Bu düzeye dek, nihilist-pozitivist vargı modern Batı toplumları için bütünüyle doğrudur, modernizmin kendi mantığından türetilir ve doğrulanır, ve onun öz-bilincinin en duru anlatımını sunar.

Popüler-Demokratik Şiddet

Bugün bütün bir yeryüzünü sarsabilecek, tarihi gerçekten de bir sona getirebilecek olan nükleer güçlerde cisimselleşmiş şiddet Eros'u yadsıyan modern varoluşun normal bir bileşenidir.

.

Başka bir deyişle, bu gizil şiddet öğesi birkaç fizikçinin, ya da egemen sınıfların, ya da despotik devletlerin insanlığa karşı bir komploları değildir. Modern toplumda ona 'Açık Toplum' denmesini geçersiz kılacak hiçbir yüklem eksik değildir: Modern şiddet demokratik olarak doğrulanan ve üstlenilen bir olgudur. Modern 'evrensel istencin' onayını alır. Ruhçözümleme kendi yolunda ussal istencin bu işle bir ilgisinin olmadığını, modern kitle toplumunda tutkunun sağduyunun sesini kolayca bastırdığını, ve bunun için popüler dürtüleri, halksal eğilimleri izlemekten ve güçlendirmekten daha elverişli bir yol olmadığını gösterir. Bu patolojinin modern kitle toplumundaki ruhsal kökenlerini çıkarsar ve birer savunma önlemi olarak görünen şeylerin gerçekte saldırganlık eğiliminin belirtileri olduğunu saptar.

Modernist Herşeyin Ortak Kökeni

Boşinancın çıldırılarından sıyrılan varoluşun kitlesel tüketim çıldırısı tarafından belirlenir olduğu düzeye dek, modern toplum duyuncun kendisine karşı bağışıklığını pekiştirir, duyunçlu/moral bireyin içe yönelik saldırganlığı duyunçsuz bireyin dışa yönelik saldırganlığında kitlesel boyuta yükselir.

.

Karşılıklı yarar ve çıkar bağları ile biraraya tutturulan toplumsal yapı açıkça saldırganlık içgüdüsü terimi ile tanımlanmayı hakeden bir bencillik ve paranoya kültürüne pıhtılaşır. Kuramın çıkarsamasını doğrulamak için insan duygusunun bastırılışını ve baskılanışını anlatan ve pekiştiren nihilizmi, pozitivizmi, materyalizmi, genel olarak ideolojileri tanık olarak çağırmak gereksiz, daha doğrusu geçersizdir. Çağın tinsel rahatsızlığını tanımlayan bu kültürel bileşenlerin kendileri ortaya çıkışlarını aynı modernist bozunmaya borçludurlar. Tümü de pozitifin negatife bağımlı olması gibi yadsıdıkları şeye bağımlı, onunla koşulludurlar. Modern bilince özgü tüm bu karşıtlar türlülüğü sonunda kökeni olarak aynı baskı düzeneğine, aynı bilinçsiz nefret yoğunlaşmasına doğru odaklaşır. Ruhsal olarak modernizmin en son ilkesi olan temel sevgisizlik öğesi bir kez bilinçaltına yerleşir yerleşmez, bir kez insan ruhunda nefretin dinamiği engelsizce işlemeye başlar başlamaz, militarizmden nihilizme, kapitalizmden kübizme tüm kitlesel semptomlar onları başat varoluş olguları yapacak ruhsal zeminlerine kavuşurlar.*

*Freud şöyle bir genel gözlemde bulunur: İnsan için “komşusu yalnızca olanaklı bir yardımcı ve eşeysel nesne değil, ama tersine üzerinde saldırganlığını doyurmak için, hiçbir ödence olmaksızın işgücünü sömürmek için, onayı olmaksızın eşeysel olarak kullanmak için, iyeliklerini ele geçirmek için, onu küçük düşürmek için, ona acı çektirmek için ve onu öldürmek için bir kışkırtmadır. Homo homini lupus.” (Uyg. ve Hoşnutsuzlukları, V.8). Bu nihilizm, insan doğasının sevmeye değil ama nefret etmeye belirlendiğini doğrulayan bu kötümser bakış açısı modern ruh durumunun en doğrudan anlatımıdır.

Tarihsel ilerleme göreli dinsel inançlar çevresine örülü tutucu geleneği yıkarak yolunu açar. Bir süre için toplumları enerjikleştiren, giderek onları tarihsel uygarlıklar ve güçler düzeyine yükselten yeni ilkeler ve inançlar insan özüne tam özgürlüğü içinde anlatım vermedikleri düzeye dek o özü engelleyici, daha öte gelişimi durdurucu, tutucu olmaya başlarlar. Baskıcılaşırlar. İnançtan gelen bu baskıyı kırmak kendinde gelişmenin, insanın büyümesinin yolunu açar, sözcüğün ilkin kafamızda uyandırdığı iyi, ussal, gerçek anlamda Aydınlanma için önkoşul olur. Yine, yenileşmek ya da modernleşmek kendisi değersizleşmiş bir gelenekçilik karşısında tutulması gereken biricik doğru yol olarak, iyi ve gerçek olarak, ussallık ve özgürlük olarak görünür. Ama modern Avrupa’da yer alan dönüşüm sorunun biraz daha karmaşık olduğunu gösterir. Yeni olanın içeriğinin ne olduğunun hiç olmazsa yenileşmenin kendisi denli belirleyici olduğunu, yenilik uğruna yenilikçiliğin, modernizmin toplumları öngörülmeyen yerlere, giderek bütününde amaca aykırı yönlere sürüklediğini gösterir. İçeriğin bir bilmeme durumundan çok bir bilinçsizlik etmeni tarafından belirlendiğini gösterir. Bu içeriğin belirlenimini doğal eşeysel güdüye dek izlemek inandırıcı olmasa da, duygusal etmenler tarafından belirlenmesi olanağı bütünüyle açık kalır: Tutku gündelik kullanımda bile usu, sağduyuyu yenebilen neredeyse denetimi olanaksız, neredeyse bilinçsiz bir gücü temsil eder. Ve eğer içeriğin özbilinçli usun kendisi tarafından belirlenmediğini doğrularsak, bilinçsiz eğilimler tarafından, bilinçaltında yatan güçler tarafından belirlendiğini, bilinçsizin insanın özgür istencini, kendi yaşamına egemenliğini, özerkliğini ondan çaldığını kabul etmeye zorlanırız. Modern tarihin dönüşümleri kararlı bir uygarlığın büyümesinden çok bilinmeyen bir gücün denetiminde ileri geri atılan kitlelerin bütün bir dünyayı ve tarihini altüst eden belirlenimsiz, ereksiz, kaotik, usdışı devimleri olarak görünür. Modern dönemde bilinçaltının gücü tarih sezgisinin kendisini bastırır. Kaos, belirlenimsizlik, görelilik, ereksizlik tıpkı anlamsızlık ve değersizlik gibi bu dönemi tanımlayan terimlerdir.

Modern özgürlük evrensel insan değerlerinin değil ama yalnızca yararcı, pragmatik, özdekçi bireysellik ilkesinin edimselleşmesi olarak, ‘Ben’in despotizmi olarak belirlenir. Dinsel duyguyu yokeden Aydınlanmacı özbilinç bunu eytişimsel olarak, yadsıdığını saklayarak yapmaz: Derme çatma da olsa, varolan Topluluk tini tecimsel-tüzel Toplum biçimine bozulurken, Okyanus Duygusu bireysel ruhun sınırları içersine hapsolur: Dirimli varlığın her bir gözeciğinde işleyen, bireyleri ailelere, toplulukları evrensel insanlığa büyütmeyi isteyen Eros modern yaşamdan tüm tinsel donatımı ile birlikte ayrılır. Sevgiyi silip atan aynı nihilistik dürtü Güzel ve Gerçek olanı saklayamaz çünkü sevgi güzele olduğu gibi gerçeğe de yaşam veren tılsımdır: Güzel Sanat ve Felsefe modern Batı duyarlığından ve düşüncesinden sürülürler, yerleri karşıtları tarafından doldurulur. Bireyi evrensel sevgi yoluyla iyileştirmenin almaşığı kemoterapi ve davranışçılık kipinde ortaya çıkarken, gerçeklik fobisine yenik düşen bir kuşkuculuk Batıyı ortaçağların görgücü ‘felsefecilik’ yollarına geri döndürür, güzelin kendisinden nefret eden modern sanat çağın grotesk beğenisine yanıt veren ‘estetik’ biçim olduğunu tanıtlar. Herşey kitleselleşir, halksallaşır, ve kitle ve halk gibi kavramları yüceltmenin anlamı gözler önüne serilir. Böyle ‘uygarlık’ gene de gelenekten

özgürleşmiştir, ve tüm 'libido'sunu, tüm ruhsal enerjisini engelsizce bilinçsiz, baskılanmış güdülerinin buyruğuna bırakır, bir sömürü ve sömürge, militarizm ve kapitalizm 'uygarlığı' olarak biçimlenir. Yapmayı en iyi bildiği şeyin, uğruna kaynaklarının en büyük dilimini, uygulayımbilimsel becerisinin en iyisini ayırdığı şeyin nükleer bombaların üretimi olması ruhçözümleme kuramının a priori vargısının görgül doğrulanışıdır. Böyle toplumlarda çocukların moral yaşamlarının aile sevgisinden eğitsel davranışçı ruhbilimin duygusuz, denetimci, pragmatik yöntemlerine terkedilmesi, yetişkin kişiliklerin insan ruhunu moleküler bir düzenek olarak alan ilaç sağaltımına sığınmaları da tutarsız değildir. Bunlar olduğunda, Eros'un güçlerinin neyi diriltmeleri gerektiği bütünüyle açığa çıkar. Şiddetin şiddetle, nefretin nefretle yenilemeyeceğini ruhçözümlemenin bilinçaltı kavramı dolaysızca gösterir: Eros'un bildiği biricik yöntem sevgi, bilgi ve güzelliğin yöntemidir.

Modern Toplumun Ruhsal Zemini Olarak Sinirce

Ruhçözümleme kuramının modern toplumlara özünlü ruhsal bozukluğa bir tepki olarak doğmuş olması modern (ve yarı-modern) tüm toplumlarda sağaltıcı etkisinin kendinde olumsuz ve yıkıcı olacağını imler.

.

Tüm modern kurumsallık baskıcı bilinçsiz öğeleri bütününe ait bileşenler olarak taşır: Modern tüketim toplumunun temel ilişki biçimi neredeyse erotik bir heyecanla yerine getirilen alış-veriş ilişkisidir ve bütün bir modern toplumun iç-bağı olma düzeyine yükselen bu 'ilişki' gelenek bağlarından özgürleşmiş ve insanı yalnızca yararcı ve çıkarcı bakış açısından algılayabilen güvensiz, kuşkucu, göreci bir ruhsal yapı üzerinde işleyebilir. Başlıca çatışma, çekişme, yarışma gibi 'ilişkilere' yetenekli kişilik biçimi üzerine dayalı toplumda bir olgu olarak paranoyanın kendisi tecimsel başarının gizi olarak kutlanır. Böyle bir tinsellikte anamal kavramının uğrayacağı değişimin mantığı açıktır: Anamal yarışmacı toplumda başlıca geçerli, anlamlı, ve istenebilir değer düzeyine yükselir. Modern evreye dek, anamal tüm tarih boyunca her toplumsal yapıda altgüdümlü bir yeri olan bir bileşendir, ve belirleyici değil, ilke değil, ama bir bütünün daha yüksek değerleri karşısında küçümsenen bir parçasıdır. Ancak Reformasyon ve Aydınlanmanın eğitiminden geçen insan kişiliği anamalı bir varoluş ilkesi yapacak bir bencillik yeğinliğine yükselebilir. Bu ayartıcı ekonomik öğeyi ilke yapmak, bir araç olarak anamaldan bir amaç olarak anamal belirlenimine geçmek iyinin ve kötünün üzerine yükselebilen bir karakterin kitleselleşmesine bağlıdır. Bütününde insan haklarını yeni ilke karşısında bir yana itmeye yetenekli bir duyarsızlığın gelişmesine bağlıdır. Modern döneme dek tarih böyle bir karakterden yoksundur. Bunun için gerekli olan duyunç aşınımı deist Aydınlanmanın ve tam olarak duyuncu içselleştirmesinde daha şimdiden zayıf olan topluluk tinini bir kez daha yokeden Protestanlığın işidir. Modern toplumun yabancılaşma, nihilizm, pozitivizm, pragmatizm, yararcılık, kapitalizm, militarizm, sadizm, dadaizm, kübizm, paranoya, liberalizm, varoluşçuluk, postmodernizm vb. gibi terimlerde tanımlanması, bu değersiz kategoriler türlülüğü gerçekte bir ve aynı yalnız karakteri yalnızca değişik yanlarından belirleyen bakış açılarının türlülüğünü yansıtır. Tümüne ortak olan yan bilinçsiz nefret öğesidir. Modern bankacılık ve para kurumları bireyler arasında bir sevgi, öz-veri, ya da şefkat ilişkisinin işlemekte olduğuna tanıklık etmezler. Temsil ettikleri sömürü biçiminin kabalaşması ve çirkinleşmesi yalnızca birey-birey ilişkisinde nefret öğesinin bilinçsiz işleyişinin dozunu gösterebilir. Toplumsal gereksinim uğruna değil ama kâr uğruna ve pazar mantığı tarafından örgütlenen işleyim süreci benzer olarak özneler-arası denilen ilişkilerde insan etmeninin bütünüyle gözardı edilmesine olanak veren bir moral kültürü, duyunçsuzlaştırılmış bir bürokrasi tarafından yönetilen bir yasa düzenini

öngerektirir. Bu özsel olarak türesiz yapıya ayarlanmış üniversitenin modernist ussallığı insan hak ve değerlerini hafife alan bir pragmatizmin kuralları içinde kalır. Bu sözde bilimsel pozitivizme karşı postmodernist özgür çağrışım ya da yapısızlaştırma yalnızca akademik parodinin bir biçim değişimidir, ve Us düşmanlığında, Gerçeklik düşmanlığında, Bilgelik nefretinde entellektüel bilinçaltının öz-çözümlemesinin dışavurduğu duygular postmodern hafifliğin aslında cansıkıcı bir ağırlık olduğuna tanıklık eder.

Ruhçözümle-menin Tehlikesi: Özgürlük Bilinci Acı Vericidir

Ruhçözümlemenin içtenliği modern kitle kültürü için, pazar kurallarını kültürel değerler yapan, açıkça eğri olanı doğrulamak ve yanlış olanı gerçeklemek zorunda kalan bilinç biçimleri için rahatsız edicidir.

.

Biraz daha yakından bakıldığında, modern toplumun politik sağlığı için sakıncalı, aslında tehlikelidir. Kesinlikle. Ruhçözümleme yalnızca bireyi onu hasta eden toplumuna geri göndermekten, onu kimyasallarla duyarsızlaştırarak ve davranışçı yöntemlerle koşullandırarak uyarlanmış kılmaktan daha çoğunu öğretir. Modern toplumsal yapıyı geçmişin geleneğinden kurtarılmış bir tabu olarak görmez ama insan usunun ve ruhunun geleceğe özgürlüğe bakan gerçek gizillikleri karşısında değersiz ve anlamsız olarak yargılar. Bireyin içinde yaşamak zorunda olduğu bilinçsiz olgusallığın ona dışardan dayatılmadığını, ama onun iç dünyasının kendisi olduğunu, ve beynindeki moleküllerde değil ama tam olarak ruhsal doğasında, bencilliğinde, uyuşumculuğunda, bireyciliğinin kendisinde sürekli olarak yeniden üretilmekte olduğunu tanıtlar. Bireye bilincinin altında ondan çok daha büyük bir bilinçaltı canavarının yattığını, özgürlüğünün bir yanılsama olduğunu, gerçekte yalnızca belirlendiğini ve belirleniminin ona bütünüyle dışsal, yapay ve baskıcı olduğunu, görgül benliğini onaylamasında yalnızca kendini aldatmayı sürdürdüğünü öğretir. Onu ben dediği şeyin kendisinde nihilize eder. Tüm bunlarla o denli de bireysel bilinci alıştığı bilinçsiz olgusallıktan koparma gözdağını verir.

Kitlesel ölçekte bir bilinçaltı yıkımının nasıl bir tabloda sonuçlanabileceği olumlu ve yapıcı terimlerde kavranamaz çünkü ruhçözümleme kuramı şimdiki kavramsal belirsizliği ve felsefeden uzaklığı ile sağlıklı ruhu ve bilinci çözümleyebilecek yetkinlikte değildir: Sorunu yalnızca patolojik bilinçaltının çözündürülüp yokedilmesidir, yerine olumlu olarak neyin kurulacağı değil. Aslında işin bu son parçası insan doğasının kendisine düşer, ve tam bu noktada başarısızlık ruhçözümlemenin kendisinden çok iyileşmede patolojik belirtinin kalkışından daha çoğunu göze alamayan modern kişiliğin sorumluluğundadır.

Ruhçözümleme bilinçsiz nefreti yenmeyi, sevgiyi etkinleştirmeyi hedeflese de, sevgi modern bireyi tüm yaşamında ölesiye korkutmuş, onu ruhunda hasta yapacak denli tüketmiş olan duygudur. Başka bir deyişle, modern bireysellik, modern olduğu düzeye dek, henüz ‘ben’inden vazgeçme anlamında sevmeye ve sevilmeye yetenekli değildir. Tersine, sevgi olarak yaşanan duygunun kendisi bencilliğin doruğu olarak işlediği ölçüde nefret ile birlikte gider. Modernleştiği düzeye dek, yaşadığı toplumsal ilişkiler bireye ruhunu koruyan ve küçülten bir duygusuzluk sınırının nasıl önemli, nasıl gerekli olduğunu öğretmiş, bir güvenlik önlemi olarak sevgi yeteneğinin önüne bir baskı perdesi çekmiş ve insanı bu perdenin çarpıttığı duyguların terimlerinde tanır olmuştur. Kendinde bir özgürlük ve sevgi olanağı anlamına gelen bir bilinçaltı çözülüşü böyle karaktere bir tür yeniden doğum yaralanması olarak, kuşku götürmez bir endişe kaynağı olarak, ‘normal’ benliğin yitişi olarak görünür, ki gerçekten de öyledir. Böyle bir toplumsal dinamikte, sonuçlarında ruhu

daha da zorlu bir çatışmaya itiyor görünen bir sağaltım olanağı karşısında, modernizmin denetlediği ve yararlandığı normal histeri ve paranoyanın kendileri pekala yeğlenebilir hastalıklar olarak görünebilirler. Ve anormallik düzeyine yükseldikleri ve önlemlerin zorunlu görünmeye başladığı yerde, yararlı kitlesel kemoterapi pragmatik kültürün göreli sağlık istemlerine çok daha iyi yanıt verir.*

*Prozac Diary. Ağır bir kronik çöküntüden sonra saplantı sinircesi belirtileri de göstermeye başlayan Lauren Slater sonunda Prozac sağaltımı görmeye başlar. İlacın ilk kullanıcılarından olur ve on yıl süren Prozac yaşantısını Prozac Diary'de (1998) anlatır. "Hastalığa verdiğimiz anlamlar konusunda çok şey söylendi," diye yazar, "ama sağaltımdan çıkardığımız anlamlar konusunda? Sağaltım benliğin karmaşık, yön bozucu bir düzeltilmesidir ve ince ya da kaba saba olabilir." Prozac ilkin onu kullananların pek çoğuna yaptığı gibi ondan eşeysellik itkisini alır. Ve belli bir noktada daha az etkili olmaya başlar. Beyin görünürde kendini ayarlayarak eski yollarına dönmeye çalışmaktadır. Slater'in durumunda Prozac iyi kötü yaratıcı benliğini de bastırır. Çocukluğundan bu yana kalemi ne zaman eline alsa düşüncelerini yakalayan, onu çılgınlar gibi yazmaya götüren sesler Prozac tarafından susturulur. Son olarak Prozac elinden Tanrıya inancını alır. Pozitivist eleştiri bunlardan şöyle bir ders çıkarır: "Eğer 80 miligram fluoxetine hydrochloride siz olan şeyi değiştirmek için yeterliyse, o zaman hepimiz açıktır ki kimyasal bileşiklerden başka birşey değiliz."

Prozac da tıpkı nihilist yazın gibi modern kültürün ruha kendi yolunda yapmayı başaramadığını yapar, ondaki doğallığı bütünüyle silmeye, bireyi us-dışı, ruh-dışı bir toplumda ayakta kalmaya, anlamsızlığa ve değersizliğe dayanmaya uyarlar. İkisi de bunu onu duyarsızlaştırarak yaparlar. Modern toplumsal yaşam yaratıcılıkla, idealizm ve romantizm ile, Tanrı inancı ile, doğallık ve erotizm ile birlikte gitmez. Ruhçözümleme bir insan özü kavramını varsayarak sağaltım yoluyla bu özün yeniden kazanılmasını amaçlar. Buna karşı hem yazınsal hem de kimyasal nihilist uyarlanım durumunda elde edilen çözüm insanı kendi doğasından kurtarmaya dayanır. Modern toplum bu yolla iyileştirilen parçasında doğallığını yitirir, insan-olmayan birşeye doğru, yabancı, anlaşılmaz, tanınmaz bir ruhsal belirlenime doğru ilerler.

Uyarlanmanın çok daha yaygın, uygun ve eski yöntemleri bugün bile böyle kimyasal sağaltım girişimleri ile yarışırlar. Sartre ve Camus, Kierkegaard ve Nietzsche gibi varoluşçu yazarlar ruhu yatıştırmada tam olarak Prozac gibi etkilidirler, ve duyarlığı daha ucuz, daha ince, üstelik daha az utanılabilir, giderek onurlu bile denebilecek yöntemlerle zayıflatırlar. Böyle hastalanmaların kendilerinin sağaltım olarak doğrulanması modern toplumun gizlerinden biridir. Ama bu ultra-modernist kesimde eğilim ussal iletişime tam kapanma yönündedir, ve deliliğin kendisini bir 'bilgi' kipi olarak doğrulamasında (Foucault) postmodernist us-yarılması kavramsal-duygusal iyileşmeye karşı direncin en kararlı biçimine yükselir.

Her durumda, nihilizmin kitlesel doğrulanışı insan ruhunda yaşanan küçülmenin yaygınlığının doğru bir ölçüsünü verir, ve sanki iyileşmenin kötüleşme olacağı endişesini yansıtır. Sağduyuya ve gerçeklik bilincini kazanmaya karşı direnç, tıpkı ruhçözümleme altındaki bireyin durumunda olduğu gibi, doğrulanmaları yeniden yaşanmaları olacak, dolaysızca acı verecek olan idealleri baskılama eğiliminin gücüne tanıklık eder. Bir zamanlar modern toplumsal kültüre yenik düşmemiş diri bir ruha varoluşun sonsuz değer ve anlamı için söz vermiş olan, insanın en gerçek doğasına özgü olan idealizme karşı direnci temsil eder. İyileşmeyi ve kurtuluşu elde etmenin bedeli olan ruhsal zahmet ve acı bundan böyle gerçeklik, sevgi ve güzellik kavramlarına erişemeyen bir çökmüşlüğün göze alamayacağı kadar masraflı görünür. Uyuşum çok daha istenebilirdir. Modern kültürün sindirdiği çöküntülü ruhun düşlemselden öte bir anlam veremediği insanlık değerleri için

beklentisi, bu dünyanın ötesi gibi görünen bir gelecek için özlemi modern hastalığın ve değersizliğin yeğlenmesini aklayacak denli umutsuz görünür. Kendi başına bırakıldığında, başka türlü görmesi olanaksızdır.

Modern Toplum (’Sivil Toplum’ ya da ‘Yurttaş Toplumu’) Usu ve Duyguyu Reddetmek Zorundadır

Eros’u sindirerek ve bir yabanıl saldırganlık içgüdüsüne indirgeyerek varolabilen ‘Açık Toplum’ için Freud en gerçek, en ciddi, en kalıcı gözdağlarından biridir. Aslında saltık Düşmanlardan biridir.

.

Tıpkı Hegel gibi. Ve tıpkı Platon gibi. Çünkü onun eleştirisi — ve genel olarak idealist-felsefi eleştiri — dışardan değil ama içerden, sapık ideolojilerden değil ama insanın en sağlıklı doğasından, onun usundan ve duygusundan kaynaklanır. Modern kuşkuculuk başından bu yana her ussal eleştiriye usun kendisini karalayarak, insanın ussal ve duygusal özü kavramını reddederek karşılık verir. İnsan haklarının ve değerlerinin pozitif olmadıklarını, bilinçaltının bilinmesi ‘uygunsuz’ bir nesne olduğunu, aslında pozitif olmayan herşeyin anlamsız olduğunu ileri sürer. Ve her durumda bunu insana yönelik özsel bir güvensizlik ve kuşkuculuk adına, bir kötümserlik adına yapar. Bilgiyi ve değeri, gerçekliği ve özgürlüğü görelileştirerek, insan varoluşuna erekselliği yadsıyarak, o varoluşu bütününde anlamsızlaştırarak yapar. Bir yarışmacılık, saldırganlık ve yokedicilik yapısı olan modern toplumda doğallık, sevgi, güven, güzellik, içtenlik, barış ve dostluk demode değerler olmalıdırlar çünkü insana daha iyisinin olabileceğini anımsatırlar, çünkü bir değersizlik toplumunda dolaysızca yalın doğalarında eleştireldirler. Bu toplumda moda olan şey İdealizm ve Romantizm değil ama tam karşıtlarıdır, Pozitivizm, Nihilizm, ve Materyalizmdir — ve bu pop felsefeler uyarlanmanın, uyuşumculuğun bedelini insanın usundan ve ruhundan ödediğini dolaysızca kavramlarında anlatırlar. Modern kitle kültürüne katlanabilmenin yolu duyarsızlık ve duyunçsuzluğu, anlamsızlık ve değersizliği, güvensizlik ve nefreti öğrenmekten ve doğrulamaktan geçer.

Ruhçözümleme, Modernizm, Demokrasi

Böylesine riskli destekler üzerine dayanan modern toplumsal yapı için hiçbirşey insanın ussal ve ruhsal doğasının bilincinden daha büyük bir gözdağı olamaz.

.

Bu değişmez, ilksiz-sonsuz, saltık olarak değerli ve anlamlı gizillik karşısında, insan duyarlığının, duygusunun ve düşüncesinin tam gerçekleşmesi olanağı karşısında modern kültürün tüm savunma düzeneği insanın içgüdüsel doğasını bastırmadaki değil ama tam tersine etkinleştirmedeki başarısına bağlıdır: Erotizmden soyutlanmış eşeysellik, denetimsiz küresel pazar ekonomisi ve bir savurganlık olarak tüketim, sadistik bir nükleer silahlanma yarışı —, tümü de tutkuların us üzerindeki utkusuna tanıklık ederler, modern toplumu bir hırs ilkesinin cisimselleşmesi olarak gösterirler, ve insanlığın uyum ve birlik, barış ve güvenlik gibi en ilk ve en son, en doğal ve en uygar, en gerçekçi ve en haklı özlemlerinin kendilerini ütopyaya sürerler.

Böyle usdışı yapılaşmayı güvence altına alma ve meşrulaştırma aracı olarak hizmet eden modern demokrasi usun tutkulara boyuneğişinin kutlanışı olur: Totaliter geçmişe karşı bir önlem olma görünüşü altında, uygarlaşmanın kendisini önlemenin aracı olur. Hiç kuşkusuz modern devlette politik eşitlik ilkesi uygulanır, yasalar gerçekten de ‘evrensel istenç’ tarafından belirlenir, ve hak ve ödevler dizgesi iyi kötü işler. Ama gene de bu ‘demokrasi’ Klasik dönem demokrasisi ile karşılaştırıldığında bir soysuzluk kurumu olarak, yalanın egemenliği olarak görünür çünkü göğün

ilksiz-sonsuz değerlerine ayarlanmış Klasik yasama ile tam karşıtlık içinde, modern yasama yararcılık göz önüne alınarak işlev görür, insan hakları ile bağdaşmaya değil ama onları içerde ve dışarda, ulusal ve küresel ölçekte çiğnemeye ayarlanır: En 'uygar' ülkelerde işkence yöntemli, meşru, ve süreklidir; sağlık ve eğitim yoksullara kısıtlı olarak sunulur; en bayağı itkiler özgürlük istenci olarak yüceltilir; ve bu İleri Dünya karşısında dünyanın geri kalan %85'i Üçüncü Dünyadır — bugün bile Batılı demokrasilerin, sözcüğün gerçek anlamında halk egemenliklerinin acımasız talan alanları.

Daha da kötüsü, bu 'uygarlığın' kendi içinde onu yatıştırmak için hiçbir eğilim yok gibi görünmektedir. Modern kişilikler bebeklik aşamasında belirlenen tutkuların, baskıların, ve fobilerin daha ötesine büyümeyi reddetmektedirler. Son zamanların kart taşıyan postmodernist sosyalistlerinden biri olan Richard Rorty başka herşey arasında bütün bir tıbbı, giderek aspirini de keşfeden modern Batı uygarlığı adına konuşarak Batının Üçüncü Dünyaya bu ilacı zorla içirmeyeceğini yazar. Eğer Üçüncü Dünyanın ilaca bir gereksinimi varsa, bunun yüzyıllar boyunca moral ve fiziksel hijyenden hiçbir haberi olmayan aynı Batı 'uygarlığı' tarafından yaratılan yalancı bir gereksinim olduğunu hiç olmazsa Batıbilincinin terimlerinin ötesinde düşünebilme yeteneğinde olduğuna inanan biri başarabilmeliydi. Ve eğer dünyanın geri kalanı Batının modern iyiliklerini 'kültürel nedenlerle' geri çevirecekse, bunun gerçekte Batının yüzyıllardır süren iyiliklerinden artık bıkılmış olması nedeniyle olacağını hiç olmazsa düşüncelerine biraz çeki düzen vermeye çalışan bir akademik anlayabilmeliydi. Ama Rorty'nin gençlere Star Wars gibi Amerikan klasiklerini 'Batı idealizminin' örnekleri olarak salık verdiğini okuduğumuz zaman, bir şaşkınlık değil ama tutarlık karşısında olduğumuzu kabul etmek zorunda kalırız.*

*Rorty'nin yazısı şu anahtar sözcüklerle internette bulunabilir: "The Communitarian Impulse," Colorado College's 125th Anniversary Symposium. Cultures in the 21st Century: Conflicts and Convergences.

Batı 'uygarlığını' çözümlemesi ya da eleştirisi ya da yadsıması nedeniyle Freud'un gördüğü şeyden ötürü karamsarlıkla suçlamak geçersizdir çünkü Ölüm İçgüdüsü dediği şey bugün de aynı Batı uygarlığında neredeyse özerk bir güç gibi işlemeyi sürdürmektedir. Böyle demokrasileri ruhsal zeminlerinde anlamak için hiçbir terim bilinçsiz saldırganlık eğiliminden daha uygun değildir. Ve böyle demokrasilerin değerlerini saptamak için hiçbirşey onları sözde kökenleri olan Klasik demokrasi ile karşılaştırmaktan daha uygun değildir. Klasik demokrasi bilinçli olarak erdem üzerine kuruludur. Modern demokrasi bilinçli olarak erdemsizlik. Klasik tinin saltık değerler olarak saydığı duyunç yasaları modern dönemde utanmaz bir pragmatizmin önünde geriler. Ama bu devletin egemeni modern kitle toplumunun kendisinden başkası değildir. Modern dönemde meşru hükümetler devrildiği, ya da savunmasız kentler bombalandığı ve siviller kitleler olarak yokedildiği zaman bile, bunlar modern demokratik 'üst-ben'in anlatımları olarak yer alırlar.

İnsan Haklarının Çiğnenmesi = Bilinçsiz Nefret Duygusu

Modern demokrasi insan hakları kavramını Freud'un bir saldırganlık eğilimleri pıhtısı olarak tanımladığı 'duyuncun' perspektifinden algılar.

.

Başka bir deyişle, böyle bir kavramın yalnızca adını algılar. Dinamik bir bilinçaltı tortusu, bir saldırganlık ya da nefret kaynağı demokratik duyuncu küçültür, onun varoluşu kendinde olduğu gibi, bir haksızlık ve türesizlik düzeni olarak yargılamasını engeller. Hak kavramını bilincin özgür çağrışım süreçlerinden uzaklaştıran bu dinamik baskıcı öğe bütün toplumsal arenayı Güç İstencinin

denetimine bırakır, ve modern paranoya geleneğin direncini Güç = Hak denklemine göre kolayca kırar. Böyle ruh hiç kuşkusuz içgüdülerin denetimindedir, ve böyle us hiç kuşkusuz tutkuların kölesidir. Asıl kavramında bir us ve ruh yıkımı olan nihilizm duyuncun hak kavramını tanımasına izin vermez. Ve hiçbirşey hak kavramına kapalı bir bilincin özsel olarak yalnızca tarihin erekselliğine anlatım veren özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarının karşıtlarını doğrulamasından daha tutarlı olamaz.

Ruhçözümlemenin dilinde bilinçsiz suçluluk duygusunun eyleme çevrilişi olan şey bir başka bakış açısından insan haklarının çiğnenmesi dediğimiz modern olgu ile çakışır ve elde edilen pozitif bilimsel gelişme düzeyinde, uygarlığın kendisi için saltık gözdağını oluşturur. Modern Batıyı insanlık bütününden ayıran ve ona düşmanlaştıran bu ruhbilimsel ayrım aynı zamanda modern tarihi ussal, ereksel bir özgürleşme süreci olarak işleyen bütün bir Dünya Tarihinden de ayıran başlıca etmen olarak görünür.

Bütün bir insan hakları sorunu ile bilinçsiz saldırganlık dürtüsü denilen şey arasındaki ilgi açık olmalıdır. Ussal insan da hiç kuşkusuz haksızlık olarak gördüğü şey karşısında nefret duyar ve eyleme itilir. Ama bu nefretin usunu karartmasına, bilincini yitirmesine izin vermez. Delirmez. Kendini denetler, düşünür, bilerek, özgür istenciyle karar verir. Ancak tutkusunu denetleyemeyen insan hak kavramının bilincine ulaşmasına izin vermeyi başaramaz. Davranışı ne yaptığını bilmeyen birinin eylemi olarak, yoketme uğruna yoketme olarak, insanlık-dışı bir güdünün, bir iç-güdünün boşalması gibi görünür. Ve gerçekten de öyledir.

Duyunç Üst-Ben Değildir

Duyunç hiç kuşkusuz bir suçluluk duygusundan, cezalandırıcı, saldırgan, sadistik vb. bir üst-ben imgesinden daha başka birşeydir.

.

Ne de içgüdüden türer. Dünyanın tüm sofizmi biraraya toplansa böyle bir çıkarsamayı yapamaz. Ne de ‘ego’ ‘id’den, us içgüdüden türetilebilir. Freud böyle dilbilgisi terimlerini, kişi adıllarını vb. us, duyunç, değer, sevgi gibi modern tabuları örten simgeler olarak, açıkça alegorik olarak, çağının pozitivist modasına uygun düşen örtmeceli sözcükler olarak kullanır. Yine aynı dilbilgisi ve mitoloji terimleri klinik ruhçözümlemeyi bir uzmanlık alanı olarak çevreye karşı soyutlamada, politik olarak yüksüzleştirmede, önyargılara karşı daha az rahatsız edici yapmada, ve bireysel uygulamalara kaçınılmaz olarak eşlik eden bir yanılgılar okyanusunu örtmede yararlıdır. Duyunç bilinçaltının iç zorunluğu ile karşıtlık içinde bilinçli iç özgürlüğün sesidir: Onu dinleyebilir, iyiyi ve doğruyu, kötüyü ve eğriyi bilme tehlikesini göze alabilirim. Ama modern kitle toplumu pürüzsüzce işleyen bir yalanlar düzeneğine gereksindiği için, değer yargıları ondan uzak tutulmalı, duyuncun nesnel özgürlüğü dış dünyayı terkederek yalnız yüreğin içselliğine, suskun bir öznelliğın karanlığına gömülmelidir. Orada dış dünyayı yabancılayabilir, ondan korkabilir ve onu düşman olarak algılayabilir, ve bu korku-nefret eytişimi yüreğinde güçlü bir suçluluk duygusu olarak belirebilir. Bu duygu da içgüdünün anonim düzleminde insanın ilk suçu ile aynı etkiyi yaratır. Protestan patentli modern duyuncun bu dünya ile bir işi, orada bir söz hakkı yoktur. Duyuncunu nesnel dünyanın, törellik alanının kaygılarından özgürleştiren modern yurttaş orada ‘özgür’dür, e.d. dürtüseldir, iyinin ve kötünün ötesindedir. Modern özgürlük bilinçsizin özgürlüğüdür: İçe doğru bir saldırganlık ve dışa doğru bir başka saldırganlık olarak. Böylece ruhçözümlemenin duyunç dediği cezalandırıcı ‘üst-ben’ ve modern kültürün insan ruhunda duyunca indirgediği şey, Eros’tan soyutlanan ruhun içgüdüsel eğilimleri çakışırlar ve modern Batı ‘duyuncu’ kendini bilinçsiz bir saldırganlık eğiliminin

çok-şekilli belirişi olarak gösterir.

Ruhçözümleme Geç Mi Kalmıştır?

Ruhun hastalığı insanın kültürel doğasının bir sorunudur.

.

Bir uygarlık sorunu ancak uygarca yöntemler yoluyla çözülebilir. Türkler ruh hastalarını Güzel Sanat yoluyla sağaltırlardı. Batı böyle sevgiye yabancıydı. Bu kültürün kendinde her zaman gereksindiği ruhçözümlemenin bilimsel ve yöntemli bir kuram ve bir sağaltım yolu olarak geç bir dönemde, modern dönemde ortaya çıkması baskı olgusunun Batıda geç bir dönemde kitleselleşmiş olduğunu göstermez. Avrupa'da yüzyıllarca hapsedilerek, cezalandırılarak, işkence edilerek, yokedilerek 'sağaltılan' histeriklerin sorunlarına insanca bir çözüm için gerekli olan kültürel ve bilimsel koşulların ortaya çıkışındaki gecikmeyi gösterir.* Ama bir başka yandaki, iç tutarlılık yanındaki gecikme bütünüyle ruhçözümlemenin kendi sorumluluğunda olan bir gecikmedir, ve düşünce yönteminde kuşkucu, görgücü, pozitivist, e.d. asıl Batı ölçünleri içinde büyümeye çalıştığı sürece ruhçözümleme kavramsal ve kuramsal yapısını tamamlama olanağından vazgeçmek zorundadır.

*Histeri ve Cadılık. Histeriyi bedenin değil ama ruhun bir hastalığı olarak gören ve 9'uncu yüzyıl gibi erken bir tarihte özelleşmiş hastahanelerde ilk ruhsal sağaltım yöntemlerini geliştirmeye ve uygulamaya başlayan İslamik tıp ile karşıtlık içinde, Hıristiyan Avrupa yüzyıllarca ruhsal bozuklukları demonoloji ile açıkladı. Bir histeri olayı keşişler için kadının şeytanla ilişki içinde olduğu anlamına geliyor ve bu öncülden kadınların ahlaksal ilkelerine bir gözdağı olduğu sonucunu çıkarıyorlardı. İncil'deki buyrukları (Çıkış/Exodus 22:18 (Afsuncu kadını yaşatmıyacaksın); Levililer/Leviticus 20:27 (Ve cinci ya da bakıcı olan erkek veya kadın mutlaka öldürülecektir; onları taşla taşlayacaklardır); Paul'den Galatyalılara/Galatians 5:20-21 (Ve bedenin işleri bellidir: ... sihirbazlık ...)) izleyen Kilise cadılık olarak gördüğü ruhsal rahatsızlıklara karşı bir kampanya başlattı. Cadıların saptanması ve cezalandırılması için bir elkitabı olan Malleus Maleficarum (1487-1489) ile cadı avcılığına resmi Katolik onay verildi. Yalnızca duygusal rahatsızlık geçiren kadınlar yüzyıllarca dinsel buyruklara uygun olarak yakıldılar. Kendisi bir histeriden başka birşey olmayan bu çılgınlık kampanyası Fransa'da 1682'de XIV'üncü Louis'nin histerik kadınlar için ölüm cezasını kaldırmasıyla yavaşlamaya başladı. Gene de ruh hastalıklarına ayrılan hastaheneler birer yabanıllık ve ilgisizlik kurumları olarak kalmayı sürdürdüler. Charcot'nun müdürlüğünü yaptığı Salpêtrière'de 1800'lerin ortalarında 5000 kadar kadın hastaya bakılıyordu.

Ruhçözümle-mede Pozitif Öğe

Henüz bulanık kavramlarla işleyen her görgül bilim durumunda olduğu gibi, ruhçözümleme de bir çelişkiler, tutarsızlıklar, mantıksız bağıntılar yumağı gibi görünür ve bu aşamada ondan insanın ruhsal belirlenimi üzerine duru bir kavrayış edinmek henüz olanaksızdır.

.

Bugünkü durumuyla, her ülkede ruhçözümleme topluluğu aşağı yukarı her biri kendi 'paradigmaları' ile tanımlanan sayısız bölüngülerin bir türlülüğünü sergiler. Kişisel ve öznel dağınıklık kurumsal sertleşmeye karşı bütünüyle istenebilir birşey olsa da, bu kaçınılmaz iç kavgan ruhçözümlemeyi anlamlı kılan, onu heyecanlı, tılsımlı, iyileştirici bir konuşma yapan erotik öğeden birşeyler çalar, onun genel kuramsal çabasına sızan ve bir ölçüde orada yerleşen bilinçsiz pozitivist öğeyi güçlendirir. Metapsikoloji ruhçözümlemenin kendisini ortadan kaldıracak 'Eros'un ölümü'

gibi bir çıkarsamayı yasaklasa da, pozitif yan Eros'u arı eşeysel içgüdüye indirgeme eğilimine yenik düşer, kuram Duyguyu anlamsız ve değersiz bulan, bilim-dışı sayan kendi iç pozitivizmi ile etkerliğini zayıflatır. Bu uyarlanmanın görgül ruhçözümleme uygulayımında başat eğilimi temsil ettiği düzeye dek, sonuç bir zamanlar dinsel duygunun denetleme savında olduğu ruhsallık alanının en ileri ülkelerde akademik-kurumsal ruhçözümleme ve kitlesel Prozac arasındaki kısır çarpışmaya terkedilmesi olarak görünür. Bunun her bir toplum için ne ölçüde geçerli olduğu bir görgül olgu sorunudur. Ama modernizmin mantığı felsefesiz her bilimi hizaya çekmede oldukça etkilidir, ve yerleşik olgusallık ilkesinin en sonunda güvenlik verici olanı yeğlemesi ölçüsünde ruhçözümleme uygulayımının kendisi Eros'u terketmeye, kendini koşullara uyarlamaya zorlanır. Salt eşeyselliğe erotizmden daha fazla önem ve anlam veren küçük bir kesimin ayrıcalığı olma, modernizmin bir bileşenine bozulma gözdağı altına düşer.

Ruhçözümle-meyi Eleştirmek?

Ruhçözümleme kuramını onun eleştirel özünü sağlamlaştırmak için değil ama etkisizleştirmek için eleştirmek içtenliği ve değeri su götürmez bir eleştiri karşısında geçersiz bir olgusallığı savunmaktır.

.

Açıkça işbirliği etmektir. Freud'a saldırısında mantıksal-kuramsal bir çürütme sunamayan ama yalnızca kişisel eğilimlere anlatım veren davranışçılık ruhçözümleme kuramının eleştirisini türesiz, duyunçsuz, sevgisiz bir toplumsal yapının ayakta kalması uğruna savuşturmaya hizmet eder. Duyunç yitiminin evrenselliği karşısında, 'patoloji' terimi modern kültürde genel olarak ruhsallığın 'normal' durumu ile eşanlamlı olur. Bu düzeye dek, iyileşme olanağı bu kültür alanının kendi eğilimlerinden ancak direnç görebilir: Sağaltım zorunlu olarak dışardan gelmelidir. Ve ruhçözümleme Freud'un ona yaptığı bütünüyle ilgisiz, tutarsız ve gereksiz bir dizi dışsal pozitivist-nihilist eklentiden bağışlandığında, kendini özsel olarak Klasik felsefenin Eros ve Ruh öğretilerinden yola çıkan, Romantik yazın tarafından desteklenen, ve kurgul düşüncede kökleşmeye çabalayan bir değer-bilim bileşimi olarak gösterir. Böylece, ruhçözümlemenin hem ilkesinde hem de açınımında insanlığın evrensel deneyim birikimine ait olması olgusu onun sağaltımının aynı zamanda evrensel insan doğasına bir yeniden yöneliş olanağı olduğunu gösterir. Ruhçözümlemenin henüz belli belirsiz göstermeye çalıştığı ideal ruhsal ölçünler karşısında kendi baskıcı gerçekliğinin bir ölçüsünü çıkaran modern bilinç hiç kuşkusuz kendini bilme sürecinde önemli bir ilerleme yapmış olur. Bu bilinçaltı pıhtısının gerçek 'kendisi' olmadığını gördüğü ve böyle dış güdümlü benliği kabul edemeyeceğini anladığı zaman, insan hiç kuşkusuz edimsel olarak kendi doğasına daha da yaklaşmış, daha da ilerlemiş, gelişmiş, büyümüş olur. Ruhçözümleme uygarlaştırıcıdır.

Kuram ve Kişisellik

Sigmund Freud Avrupa'da 18 ve 19'uncu yüzyıllardaki cılız idealist, romantik ve neo-klasik atılımlarının sona ermekte olduğu, nihilizmin, pozitivizmin ve materyalizmin aşağı yukarı bütün bir Hıristiyan dünyanın başat eğilimleri olarak karşıtlığı etkisizleştirdikleri bir dönemde yaşadı.

.

Tarihsel Materyalizmin on milyonlarca insanı yokettiğini algılama şansı olmasa da, kitapları yakıldı, bir Gestapo deneyimini kişisel olarak yaşadı, Auschwitz, Dresden, Hiroşima, My Lai, Bosna ve Çeçenistan gibi ardı arkası gelmeyen modern soykırımların bir ön ürpertisini duydu. Onun kötümserliğini bile iyimserlik olarak gösteren bir gelecek olaylar dizisi dikkate alındığında, onu

kendi geliştirdiği kuramın bütünü ile tutarsızlığa düşüren vargılara yönelmesini kınamamız olanaksızdır.

Ama başından sonuna dek her on yılı, her yılı, her günü türesizlik, acımasızlık ve yokedicilik terimlerinde yaşanan bir modern tarihsel dönemin bütün bir tarihi temsil ettiği görüşü yine Freud'un kendisine ait olan usun birincilliği savı ile bağdaşmaz.

Hıristiyan ulusların bilinçlerinde ve bilinçaltlarında cisimselleşen soygelişimsel nefretin bütün bir insanlığın doğasındaki düzeltilmesi olanaksız bir bozukluktan kaynaklandığı savı bütün bir modern tarihin tüm insanlık dışı olgularının bile aklamayı başaramayacakları nihilistik bir varsayımdır.

Salt modern Batı kültürüne özünlü yabanıllık nedeniyle Uygarlığın kendisinden umudu kesmek inandırıcı değildir. İnsanın doğası sevgiye katılmaktır, nefrete değil.

Freud hiç kuşkusuz dört dörtlük bir kuram sunduğunu ileri sürmedi. Hiçbir zaman böylesine kibirli olmadı. Kendi açıkça baskıcı kişilik yapısının kavrayış gücünü çok çok aşan bir erotik-ussal karmaşa karşısında yetersizliklerini, eksikliklerini, yanlışlıklarını örtmeye çalışmadı. Onları gidermek için, düzeltmek için, kuramını daha güçlü ve etkili bir yapıya kavuşturmak için neredeyse ölçüsüz bir tutkuyla bıkmadan, usanmadan yaşamı boyunca didinip durdu. Durdurulması, duraksaması, düşkırıklığına uğraması olanaklı değildi. Bencildi, zaman zaman çocuksuydu, ele aldığı konuya daha büyük bir çözümleme gücüyle yaklaşmasını sağlayacak felsefi deneyimden yoksundu. Uslamlamalarında açıkça el yordamıyla düşe kalka ilerledi, ve zaman zaman geriledi. Ama kendi bilinçsiz güdülerinin etkisi altında da olsa, bunların üstüne ve ötesine yükselen bir Freud imgesi yarattı ve sözcüğün en idealist anlamında insanlığa adanmış bir ruhun yaşamı anlamla doldurduğuna inandı. Freud ne bilimde sürekliliği yadsıyan mızmız bir pozitivistti, ne de varoluşun anlamsız, insanın değersiz, ve bilimin masal olduğunu düşünen çatlak bir nihilist. Ruhçözümleme kuramını evrensel insan bilgeliğinin bir bölümü olarak gördü. Bu yüzden ona bir felsefe dizgesinin sağın bütünlüğünü vermeyi başaramamış olmasına karşın, gene de onu bireysel klinik sağaltımın ötesinde evrensel insanlığın ruhsal dünyasını, duygu dünyasını iyileştirmenin bir yöntemi olarak biçimlendirmeye çalıştı. Onu olguların ruhsuz bir gözlemi olmanın ötesine, doğrudan doğruya değer konutlayan bir varoluş çözümlemesine yükseltmeye çabaladı.

2000, Fenerbahçe

*Yöntem Üzerine: Ek. (Bkz. yukarıda s. 8.) Eğer gerçekliğin modern dönemde ilk kez Hegel'in belirttiği, açımladığı ve uyguladığı anlamda dizgesel, tanıtlı ve yöntemli olması gerektiği düşünülüyorsa, bu koşulla saltık olarak anlaşıyorum. Ama bu koşul dizgesel yapısını ya da yöntemsel aygıtını belirtik olarak sergilemeyen hiçbir yazının yazılmaması gerektiği anlamına gelmez. Ve ayrıca kendisi tanıtlama idealinin ne olduğunu kavramış bir bakış açısı tarafından değerlendirilme isteminde diretir. Böyle girişimlerin yine herşeyden önce Hegel'in Ansiklopedi'si durumunda görüldüğü gibi iyileştirmeye her zaman açık olduklarını dikkate almamız gerekir. Bu çözümleme girişiminin kendisi idealizmi tüm ilgili anaçizgilerinde dikkate alan bir düzlemde üretildi. Yalından karmaşığa doğru bir ilerleme yöntemi izlenmedi. Böyle bir yöntem henüz felsefe tarihinin kendisinde de denenmiş değildir. Tam tersine, Hegel'in kendisi de Mantık Bilimi'ne 'Varlık kendinde Kavramdır' önermesiyle, mantığın ilkesini ve ereğini birlikte içeren ve ancak dizgenin bütün kapsamının düzleminde anlaşılabilecek bir önermeyle başlar. Bu Aristoteles'in 'Bütün parçayı önceler' ilkesi ile aynı şeydir. Burada da daha genel kavramlar açısından olduğu gibi Freud'un ele aldığı görgül içerik açısından da yükselen bir hiyerarşi ya da didaktik bir ton izlemek yerine, uslamlamalar baştan sona bir ve aynı bütünün düzleminde açılırlar: O bütünde her kavram

başkalarıyla daha şimdiden ilişkisini kurmuş, kendini daha şimdiden onlar karşısında ve onlar yoluyla belirlemiştir.

Freud ruhçözümlemenin kuramsal temeli olarak tasarladığı metapsikolojik denemeleri üzerine çalışırken 1915'te Lou Andreas-Salomé'ye şunları yazdı (1966a): "Gereç üzerinde dizgesel olarak çalışma benim için olanaksız görünüyor; gözlemlerimin parçalı doğası ve düşüncelerimin dağınık özellikleri buna izin vermiyor. Ama eğer bir on yıl daha yaşarsam, ve o zaman boyunca çalışma yeteneğimi koruyabilirsem, açlık çekmezsem, öldürülmezsem, ailemin ya da çevremdekilerin sefaleti tarafından çok derinden engellenmezsem — tüm bunlar koşullar olarak biraz fazla olsalar bile —, o zaman ona daha öte katkılarda bulunacağıma söz veriyorum."

Ruhsal yapının, ama sağlıksız bir ruhsal yapının modern dönemde kuşkuculuk olarak bütün bir felsefe tarihinin kendisinde de benzer bir sapmaya yol açması, bütün bir modern görgücülüğün bir felsefecilik olmaktan çok bir felsefesizlik, ruhbilimsel bir sapınç sergiliyor olması hiç kuşkusuz tarihsel sürecin üstlendiği modernist biçime uygun düşmeyen raslantısal bir olay değildir. Bilme nefretine, sevme nefretine, bütünüyle tutarlı olarak, güzellik nefreti eşlik eder: Modern Sanatın dolaysızca patolojik yapıtları yalnızca yaygın bir ruhsal ve buna bağlı estetik bir çöküntüye anlatım vermekle kalmazlar, ama koşutunu bilgisizlik/kuşkuculuk ve nefret/güç-istenci eğilimlerinde bulan bir biçimsizliğin yeğlenmesinden doğarlar.

Son olarak, Ruhçözümleme kuramı açısından burada temel alınan başlıca öncüller şunlardır:

1) Eşeysel belirlenim sürecinin (Freud'un yanlışlıkla ve kabalıkla 'Ödipus karmaşası' dediği süreç) bilinçsiz değil ama bilinçli olması uygarlığın saldırganlık ya da yokedicilik içgüdüsünün yan-ürünü olduğu görüşünü gereksiz ve geçersiz kılar (İçgüdü yerine İstenç).

2) Bilinçsiz etmenden bütününde bağışık olan uygarlık süreci "Tanrının ölümü" mitolojisi üzerine bir "a) suçluluk duygusu ® b) bilinçaltı oluşumu ® c) saldırganlık eğilimi" tepkimesinin etkisi altına girer ve modernlik niteliğini kazanır. Her 'modern' olgu bu bilinçsiz etmenle tutarlıdır.

Aziz Yardımlı (C) 2000

İdea Yayınevi / 2014

İnsan Doğası

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

MEVLANA

V.

Senin ışınlarından bir demet olsa da güneş,
Birdir sonsuza dek senin ışığın ve benimki.

Ayağına toz gibi olsa da yükseklerde dönen gök,
Birdir benim varlığım ve seninki sonsuza dek.

Gök toza dönerken, ve toz göğe dönerken,
Gene de Birsin, ve Bir kalır benimki ile varlığın.

İnsan Doğası

"Tanrı insanı kendi imgesinde yaratmıştır." Bu görüş Tanrının biçimsiz olduğu görüşünden daha ussaldır, çünkü kurguldur, İnsanı tanrısallaştırır. Sonsuzun kendini sonlu duyusal Biçim yoluyla anlatmasını imler. Sonsuzun kendini onunla anlatabileceği duyusal Biçim ancak Güzellik olabilir. Güzellik de Bilgi ve Sevgi gibi tanrısaldır.

Bunun dışında, bu "görüş" insanın bütün bir varoluşun Ereği olarak gerçek Değerine anlatım verir . Felsefenin insanın bilgi yetisinin sonsuzluğunda diretmesi ve onu sınırlayan kuşkucu Sofizme karşı daha Platon ve Aristoteles'in zamanından bu yana savaş vermesinin anlam ve önemi burada yatar. Gerçekliği bilmeye yetenekli olan, bilgisine gerçekte hiçbir sınır getirilmiş olmayan bir varlık neye yetenekliyse insan kendinde o büyüklüğe ve sonsuzluğa yeteneklidir.

"Tanrı" doğal bilincin tasarımsal düşüncesinin Gerçeğidir — ancak sonlu imgelerin alanında düşünen ve gerçek sonsuzu hiçbir zaman Kavramında anlayamayan doğal bilincin üretebileceği en iyi çözümdür. Kavramsal düşüncenin Gerçeği İnsandır — evrenin ereği olarak, ve düşünce, duygu ve duyusunda sonsuza yetenekli olarak. İnsan Tin olarak Doğanın ötesidir. Doğayı özdeksel koşulu olarak kapsar ve tinseldir. Ereksellik kavramı insanı bir raslantı ürünü olarak gören irrasyonalizmden olduğu gibi onu imgesel bir Tanrının yaratısı olarak gören ve bilgiyi önemsemeyen dinsel görüşten de daha iyidir, çünkü insanın türeyişinin Doğa Yasasının, Logosun zorunluğu ile açıklanabileceğini kabul eder.

Bilgisiz insan gerçekten de değersizdir, varoluşu anlamsız ve saçmadır, ve eğer gene de varolacaksa bilmediği ve kendisinden büyük güçler karşısında boyun eğmeyi, boşinanç içinde onlara tapınmayı hak eden bir zavallı olarak görünecektir. Ama Gerçek olanın, var olanın bilgisine yetenek insanı tanrısalın kendisi ile bir yapar, çünkü bilinmeyen bir Tanrıya tapınmak saçma iken, Bilgi insanın ilksiz-sonsuz olana yetenekli olduğunu imler. Ve bilmek olmaktır: Düşünce ve Varlık Birdir: Ancak Gerçeğin bilgisi insanı Gerçek yapar. Kant felsefesi bu bakımdan insanı değersizleştirmede modern dönemde yalnızca görgücülüğün arkasında ikincidir ve Kant'ın kendisi nihilizmi ileri sürmemiş olsa da, felsefesi — kendisinin de pekala görmüş olabileceği gibi — daha iyisine izin vermez. Nihilizmin yaratıcıları nihilist düşünürler değildirler. Onlar yalnızca modern Avrupa'da insanlığın ruhsal durumu konusunda başka kültürleri önceleyen bir algıya anlatım vermişlerdir. Nihilizm Usa, Tarnıya duyulan öfkedir. Modern Alman nihilizminin kendinin bilincine varma sürecini geriye doğru izlersek Nietzsche ve Schopenhauer'ın Us nefretleri üzerinden kuşkucu Kant'a ulaşırız.

İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir. Bilgisinde, duygusunda ve duyarlığında sonsuzdur. Bu çıkarsama Klasik felsefenin insanın kendinde değeri, onuru ve büyüklüğü için paha biçilmez kalıtıdır.

İnsan Doğasının Değişmezliği

İnsan ‘doğası’ anlatımı İnsan ona Doğanın vermiş olduğundan daha çoğu olduğu, Tin olduğu için bir ölçüde uygunsuzdur. Denmek istenen şey İnsanın Özü, onda değişmez ya da türsel olan, saltık olandır, homo sapiensi bir hayvan değil ama tinsel bir varlık yapan özselliktir. Homo sapiens varoluşa bir tinsel yetiler gizilliği ile donatılı olarak gelir. Kendinde, insanın yazgısı bu gizilliği edimselleştirmek, ondaki entellektüel, etik ve estetik gizilliğe eksiksiz olarak belirli anlatım vermek, sözcüğün gerçek anlamında İnsan olmaktır.

Değişkenlik eksiklik, sonluluk, geçicilik imler. Ve böyle olarak bir oluş ve akış dünyası olan görüngü dünyasına aittir. Değişmezlik eksiksizlik, sonsuzluk, süreklilik imler. İnsan bu iki dünyaya da katılır. İnsan doğasının değişkenliğini ve varoluşun ya da görüngünün birincilliğini ileri sürmek bütünüyle mantıksal olarak insan doğasının göreliliğine, böylece varoluşun kendisinin saçmalığı, anlamsızlığı, değersizliği gibi usdışı vargılara götürecektir. Özsüz varoluş bir görüngüden, kendisi-

olmayandan başka birşey değildir ve böyle bir varoluş kültürel olarak bir gelişimi değil ama ancak türlülüğü ve göreliliği kabul edebilir. İnsan varoluşunda saltık olanı, ussal olanı kavrayamayan bu Anlak bakış açısından evrensel bir nihilizmin çıkarsanması biricik tutarlı mantıksal vargıdır. Nihilizm hiç kuşkusuz modern Yurttaş Toplumunda insandan yalnızca yararlı bir iş aracı, yalnızca şu ya da bu düzeyde üretken bir emekçi yapılmasını bekleyen eğiliminin de moral durumudur.

Doğa ve Tin

a) İnsan doğası ya da özü onda gizillik olan ve edimselleşmeyi bekleyen şeydir. Bu öz Doğanın bir ürünü değildir, çünkü Doğanın kendisi üründür. Doğa doğar. Doğa — bu doğan Galaksi, bu doğan Güneş, bu doğan Gezegen — kendisi ortaya çıkan ve ortadan yiten birşey, salt oluş sürecinde olan bir özdekselliktir. Sonluluk alanıdır.

b) Doğa varlığın tüm açınımını tüketemez. Doğanın ötesi ya da üstü Tin alanıdır. İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, ve tinsel olan herşey Doğayı öncülü olarak alır, uzayda ve zamandadır. Bu düzeye dek, Doğanın İnsana yabancı olması, onun dışı olması, giderek ona düşman vb. olması bir yana, tam tersine bütün bir Doğa İnsanın kendisidir. Özdeksel-fiziksel beden, içgüdüler İnsanın doğal yanı, Doğa yanıdır, ve İnsanı Doğa olmaksızın da düşünmek, Tini Doğadan ayırmak diyalektik değil ama yalnızca analitik bakış açısına aittir. İnsan Doğanın zorunluğunun ve Tinin özgürlüğünün birliğidir.

c) Doğa Tine geçer, ve homo sapiens bu birliğin kendisidir. İlkin bütünüyle Doğadır, salt bir hayvandır, ya da yalnızca Kavramında İnsandır. Bu doğa durumu bir kültürsüzlük, bir düşüncesizlik, bir ilkellik durumudur, hiçbir biçimde İnsana ait olmayan bir durumdur. Ama homo sapiens kendinde Tindir, bütün bir Doğa sürecinin doğaüstü ile, Düşünce, Duygu ve Duyu ile donatılı gerçekleşmiş son Ereğidir, bütün bir doğal evrimin Tinin eşiğine ulaşmayı başaran tamamlanışıdır. Bu gizillik ile yüklü İnsanın belirlenimi bu gizilliği edimselleştirmek, kendini doğallıktan tinselliğe yükseltmektir, ve Zamanda yer alan bu süreç edimsel Tarihtir.

SOFOKLES

Yaratılış bir tansıktır,
Ve insan onun başyapıtı.

İnsan Doğası: Düşünce, Duygu, Estetik Duyarlık Olarak Sonsuzluk

Klasik Felsefe insanı sonsuzluğa yetenekli görür (Sonsuzluk bir Nicelik değil, bir Niteliktir):

a) İnsan doğuştan düşünceler ile, Logos (= Us, Akıl, Vernufnt, Raison, Reason) yetisi ile donatılı ve böylece gerçek varlık ile, sonsuz, saltık, değişmez olanla bağlıdır. İnsan Usu ussal olan Doğa ve ussal olan Tin ile bir ve aynı tözü paylaşır, bu ortaklık bilginin olanağı ve zemini olarak insanı tüm doğal ve tinsel varoluş ile Birlik içine getirir. Ancak bu kavramsal birlik insan Beninin karşısındaki Başkasının ortadan kaldırılmasını, insanı sonluluğa indirgeyen yabancının ve yabancılığın yenilmesini, Başkasında Kendi ile birlikte olmayı, gerçek sonsuzluk kavramını anlatır. (Bu kendi-için-Varlık kavramının mantıksal anlamıdır, çünkü Ego ya da öz-bilinç tüm başkalığı kendi kavramsal terimlerine çevirdiği için bu aynı zamanda ona dışsal olan nesnesinde o denli de tüm başkalığı olumsuzlar, yalnızca kendisindedir, kendi ile ilişkidedir.)

b) İnsan doğal varlık olarak ve tinsel varlık olarak davranmaya yeteneklidir. Dürtüsel olarak davranabilir, ya da düşünerek duyuncuyla ve istenciyle davranabilir. İçgüdüleri, itkileri onun doğa yanıdır ve davranışı salt doğal olduğu ölçüde hayvandır. Ve insan düşünerek, duyuncu ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdederek ve doğru ve iyi olanı yeğleyerek davranmaya, moral eyleme

yeteneklidir. Doğallık ve Tinsellik arasındaki bu sorun onun ahlaksal sorunudur, ve ussal olarak çözülmesi onun özgürlüğü, büyüklüğü, erdemi, tinselliğidir.

c) İnsan duyusal, estetik varlıktır, homo sapiens tinsel Duyarlık ile yüklü, daha başından Güzellik İdeasına yeteneklidir. Arı Biçim olanı güzelleştirme, salt Biçim olana tinselliğin sonsuz duyusal anlamını verme yeteneğindedir. Güzellik algılamaya ve güzellik üretmeye, salt duyusal Biçimin kendisinde kendi iç sonsuzluğunu yaşamaya yeteneklidir.

Bu üç ayrı alan aynı zamanda bir ve aynıdır, Güzel olan, İyi olan ve Gerçek olan bir ve aynıdır. Düşünce, Duygu ve Duyu homo sapiensin gizillikleridir. Ama, bir kez daha, gizillik edimselleşme olanağını kapsadığı için gizilliktir. Bu özsel doğa verildiğinde, insan çirkini beğeniyorsa, kötüyü onaylıyorsa, bilgisizliği doğruluyorsa, bunlar yalnızca ve yalnızca henüz gelişmemiş olduğunu anlatır. Estetik olarak gelişmemiş bir duyarlık güzel sanat yapıtının güzelliğini algılayamaz, alt duyusal biçimlerde takılır ve gerçekten güzel olanı yabancılar (kübizm). Moral olarak gelişmemiş bir duyunç iyiyi ve kötüyü ayırdedemez, doğal-dürtüsel davranışı, ussal hakka karşı gücü, usdışı güç istencini yeğler (nihilizm). Düşünsel olarak gelişmemiş bir bilinç tasarımları, sanıları, duyusal-algıları, tahminleri vb. bilgi ve bilim olarak doğrular (pozitivizm).

İnsan Doğal Olarak, ya da özsel olarak İyidir.

İnsan salt İstenci ile davranması zemininde İyidir, çünkü İstenç saltık olarak İyi olanı ister. Bu İyinin evrensel, belirlenimsiz İyi olduğu, belirli İyilerin göreli oldukları ve böylece İyi olmayabilecekleri olgusu genel olarak İstenç ve genel olarak İyi arasındaki mantıksal bağıntıyı, Logosu ilgilendirmez. İnsan bu bağlantı içinde İstencinden ötürü doğal olarak ya da doğuştan İyidir. Rousseau böyle bir çıkarsama ya da tanıtlama getirmeden doğrudan doğruya insanın doğal olarak İyi olduğunu ileri sürdü. Bu görüş İncil'deki "ilk günah" öğretisi ile, insanın doğal olarak ya da doğuştan Kötü olduğu, sonsuza dek kötü olacağı görüşü ile çatışır.

Bu İncil görüşü ussal değildir, çünkü bir yandan İnsan onu kötü yapabilen dürtüsel yanını denetleme yeteneğinde iken, öte yandan Doğa ya da 'doğal insan' İyinin ve Kötünün gerisindedir. Dahası, insan Kötü olacaksa bu ancak ve ancak sonsuza dek doğal bir varlık olarak kalması koşulu ile böyle olabilir — ki o durumda bile salt doğal olduğu için moral belirlenimlere ilgisiz kalır. İnsan salt doğal değil, o denli de tinsel bir varlıktır, ve doğal olarak Kötü olması Doğanın ya da insan doğasının Kötü olması demek değil, ama insanın doğru ve iyi olana karşı doğal yanı ile, içgüdüsel, dürtüsel yanı ile davranması demektir. İnsan tinsel varlık olmasına karşın salt doğal dürtüsü ile davrandığı için kötü olabilir.

Klasik Yunan tininde böyle bir doğal suçluluk duygusu yoktu. Ve gene de Erdem kazanılan birşeydi, doğal değil. İlk Günah öğretisi insanın doğal yanının üzerine, tinsel özgürlüğüne yükselmesinin zorunluğunu simgesel olarak anlatır.

Bir Ussalcı, Bir Kuşkucu, Bir Romantik

RENE DESCARTES insan doğasının ussal olduğunu ve insan olmanın bu doğaya bağlı olduğunu ileri sürer: —

“Sağ duyu dünyada en iyi paylaştırılan şeydir. ... sağ duyu ya da Us doğal olarak tüm insanlarda eşittir ...” :: “Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée ... le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes ...” (Descartes, "Söylem," 1).

IMMANUEL KANT insan doğasının kötü olduğu ve ondan iyi birşey yapılamayacağı görüşündedir: —.

“Ama insanın öylesine yamuk tahtasından bütünüyle düzgün birşeyin yapılması nasıl beklenebilir?” :: “Wie kann man aber erwarten, daß aus so krummem Holze etwas völlig Gerades gezimmert werde?” ("Die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft," 1793). Kant sık sık çağlar boyu süren Hıristiyan önyargının hazırladığı zemini değerlendirir.

"Tek bir kötü insan yoktur ki birşeyde iyi olması sağlanamasın" :: "Il n’y a point de méchant qu’on ne pût rendre bon à quelque chose." (Jean-Jacques Rousseau / Toplumsal Sözleşme, I, V).

Evrim ve Ereksellik

İnsan Evrimini ilgilendiren sürecin 5 milyon yıl kadar sürdüğü kabul edilir. Süreçte dönüm noktası iki ayaklılık vb. gibi başka hayvanlara da ortak olan doğal belirlenimlerin değil, ama insan tinselliğinin ortaya çıkış kıpısıdır ve bunu saptamanın ölçütü Doğada bulunmayanı, hayvana ait olmayanı, kültürel kalıntıyı bulmaktır. Kafatası sığası ortalama 1000 cm3 olan homo erectus evresinin kültür ile bağlantısı bulgular açısından tartışmalıdır ve yontma taş kalıntılarını onların yakınlarında bulunan homo erectus kalıntıları ile bağıntılamada belirsizlikler olduğu düşünülür. Eğer insanın düşünme yetisinin bütünsel olduğunu kabul edersek, homo erectus kültür üretici değildir, çünkü bir taşı bilinçli ve istençli olarak yontabilmek kendinde bütün bir kültürü üretebilmeyi imler. Ve taş yontma ediminin kendisi içgüdüsel olamaz. Homo sapiens (1300 cm3) doğanın, doğa yasalarının her bakımdan daha eksiksizi üretilemeyecek en son Ereği olarak görünür, çünkü sonsuz Bilgiye yetenekli bir sinir dizgesi ile donatılıdır ve bedensel Biçimi açısından daha öte dokunulamayacak bir altın oranlar bileşimi, sonsuz tinsel güzelliği anlatmaya uygun eşit ölçüde ideal bir biçimsel-fiziksel yapıdır.

Homo sapiens

İnsanın Maymundan geldiği görüşü kulağa gülünç gelir. Bunun nedeni Maymunun bir hayvan olması değil, ama Maymunun kendisinin de bir türeyişinin olması ve böylece kökensel olamayacak olmasıdır. Bu düzeye dek Maymunu insanın kökeni olarak görmek insan için tanrısal bir yaratılış ileri sürmekten daha saçmadır, çünkü Tanrı kavramı bir dolaysızlık imlerken, Maymun dolaylıdır.

İnsan doğasının değişmezliği bir Tür olarak homo sapiensin türsel bir değişim imleyen bir DNA mutasyonuna uğramayacağı anlamına gelir. Aslında Kültürün kendisi genetik olarak zayıf bireylerin de sağ kalmasını sağladığı ölçüde doğal seçme sürecinin bir sona ulaştığını imler. Bu öncülleri doğrularsak, o zaman Homo sapiens bütün bir doğal gelişim sürecinin en son fiziksel Ereğidir. Doğanın ötesi Tindir.

Homo erectus

Homo erectus (Smithsonian National Museum of Natural History) Taş aletler yaptığı ve ateşi kullandığı ileri sürülüyor.

Homo sapiens

Homo neanderthalensis ve Homo sapiens kafataslarının karşılaştırması.. Neanderthal insan 30.000 yıl kadar önce ortadan kalktı. Beyin büyüklüğü homo sapiens gibi (1300 cm3). Ölülerini bilinçli olarak gömdükleri ve yanlarına çiçek bıraktıkları, taş aletler yaptıkları ve birlikte avlandıkları ileri sürülüyor.

İnsanın türeyiş çizgisi üzerine bir model

Bireysel kafatası görünüşleri (Australian Museum Online)

Darwin

"Dirimli şeylerin gelişimi sağ kalma için savaşım üzerine dayanır. Güçlüler savaşımı kazanır. Zayıflar yenilgiye ve unutulmaya mahkumdur" :: "The development of living things depends on the fight for survival. The strong win the struggle. The weak are condemned to defeat and oblivion."

Darwin'in bu sözleri "dirimli şeyler" için, Doğa için söylenmiştir, Tin için değil. İnsanı salt "dirimli şey" olarak gören dar bakış açısı Darwin'i ırkçılıkla suçlamada haklıdır; ama Darwin'i doğru anlamadığı için haksızdır. Bu anlayışsızlık zemininde Darwin'e saldırı Darwin'in sözlerini aynı anlayışsızlık zemininde insan için geçerli sayan saçmalıktan daha saçmadır, çünkü doğada gerçekten de "güçlüler" sağ kalır. Orada, ama yalnızca orada, deyim yerindeyse, kaba, fiziksel "Güç" Haktır. Doğada zayıfın ve güçlünün eşit olmasını istemek anlamsızdır. İnsan ırkları arasında bir güç ayrımı yoktur çünkü tümü de aynı türe aittir, tümü de homo sapienstir.

Homo sapiensi kendi içinde doğa ayrımlarına göre sınıflandırmak geçersizdir, çünkü homo sapiens özsel olarak Tindir ve tüm ırkları doğal olarak değil, ama tinsel olarak birdir. Darwin'in, Malthus'un vb. evrim kuramı ile ilgisiz çıkarsamaları ve vargıları sorunun gerçeğini, insanın Gelişiminin Doğada ve Doğa Yasalarına göre yer almış olduğu olgusunu hiçbir biçimde ilgilendirmez, çünkü tümü de Doğa için geçerlidir, Tin için değil.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Jackson, F.L. / Postmodernizm ve Felsefi Geleneğin Yeniden Kazanılması

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Francis L. Jackson

Postmodernizm ve Felsefi Geleneğin Yeniden Kazanılması

ENGLISH TEXT: POST-MODERNISM AND THE RECOVERY OF THE PHILOSOPHICAL TRADITION (1996)

Çeviri: Nur Küçük — Yasemin Çevik

Giriş

1. Yüzyıl ve binyıl sona ererken felsefecileri uğraştıran parodoksal düşünce felsefenin bir sona gelip gelmediği ya da eğer geldiyse bunun nasıl olduğudur. Şimdi ortak olan kanıya göre — aslında birçok akademik felsefeci arasında kesin olan bir gerçeğe göre — ilkeler yoluyla evrensel bir bilgi idealinin —philosophia — düzmece olduğu çoktandır açığa çıkmıştır, öyle ki günümüzde aklıbaşında hiçbir insan bu ideali geçerli bir arayış olarak kabul etmeyecek ya da kendini ona kaptırmayacaktır. Yeni felsefecilere göre gerçek şudur ki, geleneksel olarak anlaşıldığı biçimiyle "felsefe" bundan böyle post-modern bir bilinç ve dünya için ilgili bir düşünce biçimi değildir; eğer yine de bir rolü olabilecekse, bu ancak kökten biçimde zayıflamış bir anlamda olabilir: kendi ölüm duyurusunu yazmak, yıkılmış temellerinin molozunu süpürmek, felsefe-sonrasını (post-philosophy) yaşamanın ve düşünmenin bugün ne anlama gelebileceği üzerine düşünmek.

2. Felsefi kalıtın yolun sonuna gelmiş olduğunun üniversitelerde doğrulandığı hiç kuşkusuz ortaya çıkacaktır; buralarda fakültelerin eski kraliçesi çoktandır tahttan indirilmiş ve felsefenin modası geçmiş bir disiplin olduğu görüşü öyle genel olarak yerleşmiştir ki felsefe profesörleri bile uygun öğretim izlencesinin ne olması gerektiği sorusu şöyle dursun, felsefenin aslında niçin öğretilmesi

gerektiği sorusu karşısında bile suskun kalmaktadırlar. Genel ekinde de ussal zeminlere başvuru yakışıksız değilse bile modaya aykırı görülür; ilkelere naif başvuruyu — atacı ve gerici bir kafa eğiliminin belirtisi olarak — yerleşik dinlere bağlılık ile eşit tutan ahlakçı bir varsayım hüküm sürer. Öznel bir geçerlikten daha çoğunda diretmemeleri koşuluyla en gelgeç ve saçma boşinançları hoşgören bir ekinde felsefenin başarımı ve yöntemi o kadar bile saygı toplamaz. Popüler görüş Nietzsche'nin felsefi bakış ve tinin yalnızca aptallık değil ama çarpık olduğu yolundaki yargısıyla daha çok uyuşur.

3. Bu ışık altında zamanın tini dikkate değer bir kanıt temelinde baştan sona felsefe-dışı olarak betimlenebilir. Ama işlerin bu durumunu, gelenekçilerin yapma eğiliminde oldukları gibi, modern ekinin salt düşüncesizlik ve gelgeçliğe doğru bir tür Roma yozlaşması olarak görüp yazıklanmak pek doğru olamaz. Çünkü aynı zamanda kabul edilmelidir ki herhangi bir ahlaksal, anlıksal ya da politik konumun onaylanması için olmazsa olmaz olarak öznel özgürlüğü üstenmesi ve kısıtsız söylem üzerinde diretmesinden ötürü — çağdaş üniversiteleri dolduran benzeri görülmemiş sayıda felsefeciden söz etmiyorum bile —, kendi çağımız denli katıksız bir "felsefi" çağın hiç olmamış olduğu pekala söylenebilecektir. Sonunda felsefi ekini ve onun "mantık-özekçiliği"ni altetmiş olduklarını şu an önesürecek yazarlar bile bu olayı yıkım olarak betimlemekten çok uzaktırlar; tersine, onu anlıksal bir despotizmden son kurtuluş olarak, düşüncenin tüm geçmiş saplantılarından kurtarılması olarak müjdelerler.

4. Aslında bugün felsefecilerin kendileri arasında moda olan şey felsefenin gerçekte Hegel ile birlikte ya da o sıralarda sonlandığını ve insanların evrensel, saltık bir bilgiye inandıkları ya da edimselin ussal olduğu çağın çoktandır son bulduğunu ileri sürmektir. Kierkegaard ve Feuerbach'tan Rorty ve Derrida'ya dek hemen herkes bunu ileri sürmüştür (giderek Auden bile: "Güle güle Platon ve Hegel / Dükkan kapanıyor ..."). Böylece yaklaşık olarak geçen yüzyıl boyunca felsefenin her nasılsa kendiliğinden sönüp yitmiş olduğu gibi birşey söz konusu olamaz; tersine, imlemli olan şudur ki felsefeyi devirmeye yönelik bilinçli ve kararlı bir çaba olmuş, ve bu ise aslında ultra-modern evrede felsefenin kendisinin başlıca tasarı olmuştur. Öyleyse felsefenin "gerilemesi"ne sızlanmak çok yersizdir; asıl güçlük bu ultra-modernist devirme kalıtını ve buna yönelten güdüleri anlamaktır.

5. Bunu yapmak uslamlamaya saltık sınırlar getirdiğini öne süren uslamlamalar hakkında ya da tüm kuramı sona erdirecek bir kuram hakkında mantıksal olarak yamuk birşeyler bulunduğunu yadsımak değildir — görüşler ki felsefenin sonu üzerine dergilerde sürdürülmekte olan savaşın en ilgili olduğu noktaları oluştururlar. Anlıksal ilke üzerinde temellenmiş bir ekinden artık öyle olmayan bir ekine geçmekte olduğumuz yolundaki bildirimler de en az bu denli irdelemeye açıktırlar; özellikle de bu konum anlıksal olarak ileri sürüldüğünde. Yeni bir ekinin şafağı olarak "post-modern durum"u eski modern durumun yerini alıyor olarak görmememiz gerektiği konusunda Lyotard'ı bizi uyarmaya iten paradoks kuşkusuz budur; çünkü post-modern durumun modern durumdan ayırdedilebilmesini sağlayan "gerekçe"yi vermemizi gerektirecektir, ki bu tam da bu adımın anlattığı şeyle, yani tüm gerekçe-saplantılı ekinin ötesine adım atma girişimi ile çelişecektir. Böylece eğer ne yeni bir ekinin gelişi ne de boşluğa bir atılış olmayacaksa, post-modernitenin modernite ile olan bağlantısı onun ötesine ilerlerken de bir biçimde sürdürülmelidir. Öyleyse Lyotard'ın formülü şudur: post-modernite kendini-olumsuzlayan uzantısındaki modernitenin kendisidir.1

6. Felsefenin sonunu düşünme girişimleri aynı güçlüğü paylaşırlar: yine felsefi olan uslamlamalardan yararlanmaksızın felsefi usun ötesine geçmek ya da onu yürürlükten kaldırmak

nasıl düşünülebilirdir? Bu bir kimsenin düşünmenin ötesini nasıl düşüneceği şeklindeki Kartezyen sorundur. Yollardan biri mantık-ötesi [para-logical] bir anlamda "inandırıcı" olduğunu önesürebilen uslamlamalar kurmaktır; Heidegger, Wittgenstein, Foucault ve başkalarından bu yana şiirsel, dilsel ya da zorlayıcı "nedenler"e başvurmak ya da giderek bunlardan felsefenin kendi uslamlamalarının arkasındaki asıl gizli kuvvet olarak söz etmek ortak uygulama olmuştur.2 Bir başka yol ise kitaplarında ve uslamlamalarında gerçekte ne demek istediği (vouler dire) sorulduğunda ne olursa olsun hiçbirşey demek istemediği yanıtını verdiği zaman,3 ki eğer birinin gerçekte "demek istediği" tam olarak tüm anlamın kararlaştırılamaz [undecidable] olduğuysa doğru yanıt budur, Derrida'nın yaptığı gibi uslamlamadan bütünüyle geri durmaktır.

7. Bu paradoks yeni birşey değildir. Son iki yüzyıl boyunca egemenlik kazanırken, felsefe-karşıtı düşünmenin bütün izleğini çeşitli biçimlerde zora sokmuştur. Eğer bu tarih felsefi geleneğin kesin eleştirisini gerçekleştirmeye yönelik tüm girişimlerin tarihi olarak betimlenebilirse, aynı zamanda bu paradoksun ve ardarda onun üstesinden gelmek için yapılan girişimlerin de tarihidir. Aşağıda güdülecek amaç ayırdedici biçimde felsefe-üstü [ultra-philosophical] olan bu tini incelemek ve erken on dokuzuncu yüzyıl kökenlerinden günümüz post-modern sonlanışına dek olan gelişiminin çok geniş bir taslağını çizmektir. İleri sürülecektir ki bu tini eklemlemeye yönelik tüm girişimleri ikircimli ve eksik kılmış olan şey kesinlikle felsefe üzerindeki felsefi bir utku düşüncesinin kendisinde içerilen çelişkidir ve uslamlamanın her bir geçici evresini, daha ileri bir düzlemde yeniden bildirilmesini zorlayarak, o evrenin ötesine devindiren eytişimsel motoru sağlamış olan şey de aynı ikircimdir.

8. Çünkü felsefi devimleri daha geniş düşünce tarihinin erimi içerisinde anlamaya ve değerlendirmeye başlamak ilkin ancak bu devimler asıl sonlanışlarına ulaştıkları zaman olanaklı olur. Bundan önce, henüz ilerlemekte olan ve şimdilik el değmemiş ve kuşkulanılmamış amaçlar taşıyan tasarlara bağlanan inakçı coşku bu tasarlara yönelik gerçek bir sorgulamayı nerdeyse olanaksızlaştırır. Mantığı ve sınırları ancak yakın zamanlarda dikkate alınmaya başlayan Hegel'in zamanında ve ondan sonra büyük modern felsefe çağının kapanışından bu yana Avrupa-Amerikan düşüncesi durumunda olmuş olan budur [İngilizce tümcede bir bozukluk var]. "Ultra-felsefe" başka bağlamlarda çoğu kez "ultra-modernite" olarak gönderme yapılan evreye özgü genel düşünme biçimini adlandırmak için uygun terim gibi görünür. "Ultra-" öneki "ötesine geçme" ve "aşırıya götürme" gibi kullanışlı bir çifte anlam taşır ve ultra-felsefe hem devireceği hem de aynı zamanda sınırlarına dek götüreceği klasik modernitenin felsefesiyle böyle bir ikircimli ilişki içinde durur.

9. Post-modern yazarların kendi bakış açılarının kökenini bir Rorty ya da bir Derrida'nın gerçekleştirdiği son dönem içgörülere borçlu olduğu yolundaki ortak görüşleri bütünüyle yanlıştır. Düşünceyi felsefeden kurtarma girişimi daha şimdiden iki yüzyıl geriye gider ve kendisine ait ciddi bir kalıt yaratmıştır. Ultra-felsefenin en erken biçimleri on dokuzuncu yüzyıl özdekçiliği ya da evrim kuramında, Feuerbach'ın Hristiyan tanrıbiliminin "ötesine geçmesi" ya da Schopenhauer ile Kierkegaard'ın kurgul usu belirli olarak ussal-karşıtı saltıklara altgüdümlemelerinde görülecektir. Görünürdeki amaçları felsefe "reform"u ya da "eleştiri"si olan, böylelikle yine özsel olarak ultra-felsefi bir niyet taşıyan yöntembilimler biçimindeki yeni bir anahtarda, yirminci yüzyıl felsefeye bir geri dönüşe tanıklık etti. En yakın şekli, bütün felsefi kalıtın kendini güvenilmezleştirmiş olduğunu varsayan ve artık onun ötesine geçmeye ya da onu yeniden biçimlendirmeye çalışmayacak, ama deyim yerindeyse, alt yanında kuşkulu biçimde askıda kalacak post-modern kuşkuculuktur.

10. Bununla birlikte, bu en yakın değişkisinde, ultra-felsefe tasarı uçurumun eşiğine getirilmiştir. Bu kuşkucu biçimde, düşüncenin sona erişini düşünme ideasına başından bu yana özünlü olan çelişki

intihar düzeyine yeğinleşir. Çünkü şimdi başarılacak olan şey bundan böyle yalnızca felsefenin devrilmesi değil ama aynı zamanda devrilmenin de devrilmesi, eleştirinin eleştirisidir. Post-modernizm için açığa çıkmış olan şey tüm böyle uslamlamaların yine düşünmeden başka birşey olmamalarından dolayı düşünmenin bir sona erdirilmesine ilişkin hiçbir kesin uslamlama olamayacağıdır. Öyleyse biricik seçenek peşinen hemen hem felsefi hem meta-felsefi tüm uslamlamanın geçersizliğini varsaymak, ve kendini özenle konumsuz ve vargısız bırakmaya çalışırken varolan her tür konuma saldıran ve onları kendilerini geçersizleştiriyor olarak gören salt kuşkucu-anlıksal etkinlik boyunca bu çabayı sürdürmektir (ki bu etkinliğe Derrida "yapısızlaştırma" ve Rorty yeni-pragmatik bir "söyleşi" der). Ama bununla felsefi kalıtın son devrilmesini gerçekleştirecek olan özsel ultra-felsefe tasarı gerçekte terkedilmiş olur. Bundan böyle ötesine geçilecek şey ile ötesine geçen arasında, felsefi kalıt ile eleştirisi arasında hiçbir ayrım yoktur. Tüm geriye kalan şey baştan sona her noktasında akademikleşmiş bir felsefedir, bir derin-düşünme ki uslamlamaların yeniden ve yeniden ortaya çıkarılma ve devrilmelerinin ötesinde kendine ait hiçbir içeriği yoktur ve bütünüyle olumsuz bir usun bu uygulamasının ötesinde hiçbirşey "demek istemez".

11. Ultra-modernist düşüncenin izleği buna göre üç ana evrede tanımlanabilir. Ondokuzuncu yüzyıl ortak ayırıcı temaları olarak batı geleneğinin tinsel-kurgul bakışını tahttan indirmeyi ve onun yerine dünya-açıklamasının belirgin olarak karşı-kurgul biçimlerini geçirmeyi alan çeşitli öğretilerin gelişine tanıklık etti: bu konum aşağıda "karşı-felsefe" olarak adlandırılacaktır. Yüzyıl başlarında ikinci-düzenden, eleştirel bir duruş noktasından tüm batı felsefesinin ölümcül yanılgıları olarak ileri sürülen şeyi ortaya serip düzeltmeyi kendilerine iş edinen yeni felsefi soruşturma okulları belirir: "meta-felsefe" denilen şey. Sonunda ultra-felsefenin sınırına post-modernizmde ulaşılır; post-modernizm felsefeye karşıtlığın hem inakçı hem de eleştirel biçimlerinin kendilerini baltalıyor olduklarını bildirir ve onun yerine usa dayalı söylemin bütün bir kalıtını düzmece olarak ve kendinde geçersiz kılınmış olarak ortaya sermeyi önerir: "felsefe-sonrası" denilen şey. Ultra-modernist savın her bir ardışık şeklinin felsefenin sona ermesinin tam olarak nasıl düşünüleceğine ilişkin kendi ayrı yaklaşımı vardır; her birinin kurgul gelenek içinde neyin yadsınması gerektiğine ilişkin kendi benzersiz yorumu — ve aslında yanlış yorumu — vardır; ve her biri kendi yolunda attığı her adımı köstekleyen silinemez bir paradoksa çatar.

I — Karşı-Felsefe: Bilimcilik Ve Saltıkçılık

12. Felsefedeki ultra-modernist dönüşü başlangıçta neyin kışkırtmış olduğu şimdiden çok fazla yanıtı olan bir sorudur. Feuerbach'tan bugüne, eski kurgul gelenekte onun kökten reddini gerektirenin ne olduğuna ilişkin açıklama o denli çok sayıda çatışan yolda söylenmiş ve yinelenmiştir ki şu ya da bu çeşitlemeye bağlı olmak rastlantıyla belli bir okulla uyuşmak olacaktır. Çünkü Nietzsche'nin, Ayer'in ya da Dewey'in yanıtını kabul etmek böylece Kierkegaard'ın ya da Marx'ın ya da Heidegger'inkini reddetmektir, çünkü bunlar sorunla ilgili bütünüyle zıt açıklamalardır, uzlaştırılamazlar. Amaca daha uygun olan şey ultra-felsefe tasarını bütün olarak, bir tarih olarak anlamaya çalışmak için yeniden başlangıca dönmek ve uslamlamanın nasıl şekil aldığını, onda hangi çatışmaların doğduğu ve geliştiğini ve enson sonucunun ne olduğunu irdelemektir.

13. En belirgin, en anlaşılır uslamlamalar genellikle başlangıçta yapılanlardır. On dokuzuncu yüzyılın felaket habercisi yazarları dünyaya ilişkin geleneksel modern-batı görüşüne meydan okuyan, ve tekno-politik insancılığıyla birlikte beliren ultra-modernist ekine uygun olduğu düşünülen bütünüyle yeni bakış açıları eklemlemeye girişen ve kökten bir öznel özgürlüğe başvuran ilk yazarlardı. Tarihin "ikiye bölünmüş"4 olduğu, ve özel olarak felsefe tarihinin çığırsal bir çıkmaza

ulaştığı ve burada sınırlarına ulaşıldığı ve bunların açığa serildiği gibi bir anlayış vardı. Düşünen usa ait ancien régime apar topar terkedildi ve güdüleri açıkça realist, kavramsal-olmayan, tarihsel, deneyimsel, insancı ve dünya-olumlayıcı olan yeni düşünce kipleri önerildi.

14. Bu karşı-felsefe tini iki ana biçim aldı: ilki olumlu, tanrıtanımazcı ve özdekçi dünya-açıklamalarına başvuran bir inakçı ussalcılık için kurgul düşünceyi bütünüyle terkedecekti — bilimcilik; ikincisi kurgul bir görünümü az çok elde tuttu, ama nesnesi ve teması denli açıkça karşı-ussal olan bir ilke koydu — saltıkçılık. Bilimcilik tinsel-kurgul dünya görüşüne — "metafiziğe" — karşıtlık içinde, sonlu bilimlerin birinden ya da ötekinden türetilen, bir yedek felsefe düzeyine yükseltilen bir başka görüş getirdi; böylece toplumbilim (Comte), politika (Feuerbach), ruhbilim (Mill), dirimbilim (Spencer) ya da fizik (Mach).

Saltıkçılık bugün bile bir felsefe, giderek metafizik olduğunu savunur, gerçi bu kendinde usdışı, kendine-karşıt ve paradoksal bir varlık ya da ‘‘enson olgusallık,’’ ilkede her nesnel sağlamlığı yokedici sürekli kendine-yansıyan bir ‘‘saltık-sonlu’’ kavramı üzerinde özeklenen evrik bir metafizik olsa bile. Bunda da yine karşı-felsefenin temel savı, yani gerçekten saltık olanın sonlu öz-bilinç ve dünya olduğu savı bir başka yolda anlatılır; Schopenhauer, Stirner, Kierkegaard ve Nietzsche tümü de bu görüşü savunurlar.

15. Bir zamanlar krallara ve papalara korku salmış, "bilimsel dünya görüşü" denen şeyi artık pek az kişi sorgulamaktadır. Bilimsel dünya görüşünü çekici kılan şey dünyayı yalnızca "düşünmeye" çalışmaktan vazgeçmiş ve bunun yerine kendini bütünüyle ona gömmüş sağlıklı bir kafanın açıkça göreceği gibi, yalnızca kaba doğa ve toplum olgularına bel bağlayarak soyut düşünmenin kaprislerini terketmiş olduğu ve bütünüyle kuramsal-olmayan bir temel üzerinde bilimi yeni baştan kurmuş olduğu savıdır. Tanıtlanamaz uydurmalara hileli bir başvuru olarak kurgul metafiziği kınayarak, onun yerine sonlu, somut, dolaysız ve olgusal insan dünyasından sapmama kararındaki kapsamlı, olgucu, gizemsizleştirilmiş, "metafiziksizleştirilmiş" bir insan, doğa ve tarih açıklamasını öne sürer; ve bu açıklama "olumlu/pozitif" olduğu ve kuramsal olmadığı için5tüm kuramsal kuşkulara ve çarpıtmalara bağışıktır.

16. Bununla birlikte tam da bu karşı-anlıksal eğilimdir ki bilimciliği kılgıda bilimsel-olmayan durumuna sokar. Çünkü apaçıklığa başvurusu aslında inakçıdır: belli bir "genel olgu" konutlanır ve sonra sıradan olgular "doğrulama" sürecinde ayıklanır — böylece türlerin ilerleyici evriminin kaba doğa olgusu olduğu savı belli kurbağaların varoluşu yoluyla tanıtlanır, ya da Napoleon’un edimsel politikaları kaba tarih olgusu olarak sınıf savaşımının "tanıtı" diye gösterilir. Ama böyle bir doğrulama bütünüyle döngüseldir, ve kesinlikle açıktır ki ilksel genel olguların bulunduğu anlayışı asıl işlevi usa dayalı ilkeye başvurunun yerini almak olan bir yapıntıdır. Evrim kuramı, fizikselcilik, düzenekselci ruhbilim, tarihselcilik ve bu türden başka öğretilerin gösterdikleri gibi, bilimciliğin gerçekte ürettiği şey yerlerini almayı amaçladıklarından daha az uydurma olmayan konutlamalarla iş gören gizli-metafiziksel öğretilerdir.6Kısaca, bilimsel olguculuk yine yalnızca bir başka biçimdeki metafiziktir, bir metafizik ki saltık olarak, e.d. "koşulsuz verili" olarak konutlanan sonlu ya da olgusal dünyaya aittir.

17. Benzer kökleri ve niyeti olmakla birlikte saltıkçılık bilimsel olguculuğa bütünüyle karşıt durur; on dokuzuncu yüzyıl ve sonrası süresince, ikisi sürekli bir savaş içindedirler. Ultra-modern anlamında "Saltık" açıkça kurgul-karşıtı bir göndermeyi, bilimciliğinkine benzer bir saltık-olarak-sonlunun köktenci olumlamasını cisimselleştirir, gerçi şimdi saltığın yanından olsa da. Onu algılayan tüm bilinçten önce kendinde varolan, böylece ilkede us için karanlık ve içine işlenemez

birşey olarak tipik belirlenimi altında, bu Saltığın ayrımsanmasını bile olanaklı kılan şey kendi kendisini ortaya sermesidir, bir ayrımsama ki bu nedenle ussal-öncesi ya da estetiktir. [Tüm irrasyonalizm en sonunda her zaman en kaba duyumculuğa geri döner.] Schopenhauer'in İstenci ve Kierkegaard'ın içselliği on dokuzuncu yüzyıl süresince başka kılıklarda ortaya çıkan — "Bilinemez", "Kavranamaz", "Güç İstenci" vb. — bu saltıkçı göndermenin erken örneklerini verirler.7 On dokuzuncu yüzyıl saltıkçılığı bütün bir popüler benzetmeler kalıtını yaratırken — Yaşam, Kendi, Kozmoz, Erke, Bilinçsiz vb. olarak "enson olgusallık" —, bu arada yazınsal gelenek de yoklanamazlardan ve söze-dökülemezlerden oluşan aynı romantik-saltıkçı dile çok fazla kapıldı.8 Ultra-modernist Miletoslulara karşı Parmenides'i oynayan Heidegger'in daha sonra yalın olarak Sein (Varlık) adını vereceği şey aynı atalardan kaynaklanır.

18. Böylece karşı-felsefeye başlangıçlarından bu yana derin bir devrimci-gerici bölünme eşlik eder ki kökenini bütünüyle sonlu, doğal-tarihsel insan varoluşunun olgusallığının nasıl kavranabileceği, ve geleneksel felsefi düşünce için olduğu biçimiyle dünyanın idealliği karşısında nasıl doğrulanabileceği konusundaki temel bir ikircimde bulur. Bu noktada hedef kendini düşünmeyi bir sona ulaştırma hedefi olarak değil ama tersine açıkça bir karşı-kavramsal düşünme kipini ortaya çıkarma olarak tasarlanır: bu "bilim" (bu bozulmuş anlamda) ya da "öznellik"tir. Çünkü en iç ruhunda ultra-modernist tinin niyeti moderniteyi yadsımak değil, ama yalnızca henüz onun aracılık ettiği (dolaylı kıldığı) şeyin üstesinden gelmek, modernitenin çekirdek ilkesini, yani dünyada edimsel olarak ya da yaklaşık olarak olgusallaşmış bir durum olarak somut insan özgürlüğünü olumlamaktır. Ve ikiricimi tam olarak budur: modernitenin ve geleneğinin ötesine geçecek ve geçmeyecektir; onu en uç biçimine dek genişletecek ve yine de bundan geri çekilecektir. Buna göre, bilimsel pozitivizm ya da saltıkçı nihilizm hem evrensel bir us yerine sonlu bir usu olumlayacak hem de toplumsal terimlerde ya da bir kendini-olumlayan yaşam olarak tasarlanan edimsel bir özgürlük uğruna özgürlük ideasını yadsıyacaktır. "İdealizmin devrilmesi"nin tam olarak uygun bir biçimde nasıl gerçekleştirileceği ve yeni, ultra-modern bir dünyada-düşünmenin ne olacağı, düşüncenin bütünüyle devrimci bir yadsınışı mı yoksa onun kendini-olumsuzlayıcı bir biçimde gerici bir yeniden yapılandırılması mı olacağı, yalın olarak usun ötesine adım atmak için mi yoksa usun kendine karşı dönmek için mi olacağı konusunda çok yeğin bir tartışma gelişmektedir.9

19. Karşı-felsefe içindeki bu yeğin çekişme salt sonlu bir us ve özgürlük gibi ultra-modern ideale özünlü paradoksa ve bu köktenci insansal duruş noktasından felsefi tinin karşılık düşen devrilmesine anlatım verir. Karşı-felsefeciler ikilemi ancak klasik modern özgürlük ideasını, us ile varlığın birliğini bileşen öğelerine ayırma ve bunları birbirine karşı oynayarak birinin metafiziksel ve soyut olanın tipik örneği olarak belirlediğini ötekinin bu-dünyasal ve somut olanın özü olarak ileri sürmesi yoluyla çözebildiler. Böylece olguculuk ve onun değişik biçimleri sonlu bir insan usu için olduğu biçimiyle dünya adına evrensel varlığı yürürlükten kaldırırken, saltıkçılık ise sonlu varolan için olduğu biçimiyle varlık adına evrensel usu yürürlükten kaldırır. Birinin öbüründen kurtarılması gereken gerçeklik olarak doğruladığı şeyi öteki kesinlikle yadsıyacağı anahtar metafiziksel boşinanç olarak gösterir; ve evrik olarak. Ahlakçılık ve romantizm arasındaki büyük tartışma şu popüler paradigmayı verir: ikisi de öz-bilincin doğa ile olan birliği olarak kökten bir sonlu özgürlüğü doğruladılar. Ama ahlakçılığa göre özgürlük herşeyden önce insanın kılgısal olarak doğayı yenmesinde olgusallaşır, öyle ki ahlaksal açıdan hiçbirşey özgürlüğün içgüdüsel birşey olduğu yolundaki öğreti denli tiksindirici değildir. Ama romantizme göre tam olarak bireysel öz-duygunun doğal dolaysızlığındadır ki özgürlük estetik olarak verilir, ve hiçbirşeyin özgürlüğün "yaşam" ile bu içgüdüsel özdeşliğini ahlakçılık tarafından desteklediği biçimiyle usun doğadan

ayrılması denli saptırdığı düşünülmez.10 Bu yolda us ile varlığın birliği şeklindeki modern ilke hem yıkılacak hem de korunacaktır.

20. Aynı karşıtlık bütün çağın düşünüşüne yayılır.11 Strauss ve Kierkegaard modern-Hristiyanlığın tanrı-insan özdeşliği ilkesinin devrimci anlamını tartıştılar; birincisi onu nesnel insansal bir kendini-yaratışa bir üstenim olarak betimledi, ki öznel inanç buna ayrılacaktır; ikincisi ise onu kesinlikle tüm insancı ahlakçılık ve ussalcılığın ötesine sıçrayan öznel inanç tutkusu olarak betimledi. Karşı-metafizik de benzer olarak birbirinin tam tersi olguculuk ve yoksamacılık uslamlamalarına bölündü: Comte dünyanın bir insan-için-varlığında bilim ve toplumsal ahlak için yeni bir ultra-ussalcı temel arayacaktı ki, felsefe ve dinin geleneksel insan-aşırı görüşleri ona benzeştirilecekti. Ama tam da olgusallığın acımasız kendinde-varlığı, saltığın bütünüyle us-olmayan doğasıdır ki Schopenhauer'a göre insan varoluşunda yalnızca olumlu ya da nesnel olan herşeyi yoksuyordu. Dikkate değer olan şey nasıl bir görüşün olumsuz olarak ötekini yansıttığı ve ötekinin ileri sürdüğünü kesinlikle ve tam olarak ortadan kaldırdığıdır.

21. Karşı-törel düşüncenin başlıca temsilcileri arasında Almanya'da Feuerbach ve Stirner, İngiltere'de Mill ve Spencer ve Amerika'da James ve Royce bulunuyordu. Doğrulama/ortadan kaldırma biçimindeki aynı karşılıklı karşıtlık ilişkisi açıktır. Örneğin Feuerbach kurgul felsefeyi anlıksallaştırılmış Hristiyan tanrıbilim olarak betimler; Hristiyan tanrıbilimdeki Tanrı-insan imgesi sonlu bireyin kendi insansal türsel-varlığına yönelik dolaysız duyusu olarak özgürlüğü imler. İçinde din ve felsefenin bu ilişkiyi temsil ettikleri yabancılaşmış tinsel-anlıksal biçimin bir yana atılması politik bir kurtuluştur (Feuerbach: "politika dinimizdir"12); insanlıktan uzaklaştırılmış öznel bir bireysellik bu kurtuluşta özsel insanlığının bilincine uyanır. Stirner'a göre hiçbirşey nesnel bir insansal öz kavramından daha yabancı olamaz. Bireyselliğin kendine-aitliği törel bir saltıktır ve herşey onunla "onun kendisi" olarak ilişki içinde durur. Tüm nesnel törel "nedenler" Der Einsige und sein Eigenheit'ın, tekillik ile iyeliğin sonsuz karşılılığına çözülürler,13 ve ister liberalizmin isterse insancılık ya da ahlakçılığın olsun, "tin" yalnızca dinsel-felsefi bir özgürlüksüzlüğün can çekişen öte-dünya yaşamıdır — bir "hortlak".

22. Bunlar Marx ve Nietzsche'nin daha sonra geç ultra-modern düşünce, ekin ve politik yaşam için olağanüstü önemli olan öğretilere incelttikleri aynı konumlardır. Her ikisi de terkedecekleri aynı alanda oynamayı sürdürmekle sonunda kendi kendilerini yenecek olan erken karşı-felsefi uslamlamaların sınırlarının ayrımındaydılar. Feuerbach'ı akıl hocası olarak kabul eden Marx onun tanrıbilimi devirmesinin de yine tanrıbilimsel olduğundan yakınıyordu;14Schopenhauer'i öğretmeni olarak alan Nietzsche onu ahlakın yalnızca daha yoz bir biçimini ilerletmek için ahlakı yalanlamakla eleştiriyordu.15 İkisinin da vargılarına göre öncellerinin uslamlamalarının sorunu karşı-konumları bu konumların gücünü yeterince hesaba katmamış olan tek-yanlı reddedişleriydi; kendi özel karşı-savlarını daha tam olarak belirginleştirmeye ve olumsuz olarak uslamlamaları içine almaya çalışarak, Marx ve Nietzsche bu aksaklığı düzelteceklerdi. Nietzsche'nin çalışması bütünüyle ahlaka, güç istencinin karşısavı olarak insancı istememe-istencine yöneliktir; Nietzsche ilk olarak bunun nasıl olup da doğabileceğini — "aziz nasıl olanaklıdır" — ve nasıl olup da tarihsel ekinin bütününü lekelediğini sorgular. Marx ise, tersine, insanın doğal türsel-yaşamını engelliyor olarak gördüğü kökten bireycilik ve bunun insan-karşıtı törebilimine açıklama getirecekti; Marx uydurma bir öznel özgürlük üzerinde temellenen burjuva toplumlarının doğuşunun acımasız anomalisi olarak gördüğü şeyi açıklamak üzere bir ideolojik güç mantığı ve sınıf eytişimi sundu. Böylece insancılık yoz bireycilik ve bireycilik yabancılaşmış insancılık olur.

23. Bir bütün olarak batı felsefe ekininin tek yanlı bir reddedilişini aklamak üzere insanlık tarihine

ilişkin bütüncülcü, ideolojik esinli kuramlara başvuru ciddi olarak Marx ve Nietzsche ile başladı, ve önce sınıf savaşı ve sonra yirminci yüzyıl savaşlarını körüklemiş güçlü önyargıları oluşturdu. Devrimci hümanist Marx'a göre tarihi devindiren motor otokratik bireycilikte somutlaşan çelişkidir; estetik otokrat Nietzsche'ye göre ise yaşamı-yadsıyan hümanist tinin tanrılaştırılmasıdır. Yine dikkate değer olan şey bu açıklamaların karşılıklı çelişkili karakteridir; nasıl birbirlerinden açıkça karşıtlar olarak söz ettikleridir. Ama elbette aynı insanlık tarihi hem nesnel toplumsal özgürlüğün saltık bireysel istencin ezici gücü tarafından nasıl her zaman boşa çıkarıldığının öyküsü, ve hem de aynı zamanda gerçek öznel yaşamın baskıcı bir politik-teknolojik idealizmin ellerinde ilerleyici sapıklaşması olamaz.

24. Açıktır ki geçmişe ilişkin tam karşıt Marxçı-Nietzscheci açıklamalar asıl amaçları ussal zeminlere tüm başvurudan doğaları gereği kaçınan uslamlamaları doğrulamak olan karışımlardan başka birşey değildirler. Olgucu ve saltıkçı özgürlük açıklamaları arasındaki aykırılığı sürdürmenin ortamını sağlayan şey tarihtir, öyle bir yolda ki her bir yan kendisinin insanlığın geçmişine bugüne dek egemen olmuş olarak yorumlanan kendi karşı-savından kurtuluş olduğunu bildirir. Tarih denilen şey bir tinin şimdi her biri tarafından devrilecek olan ilerleyişinin tarihçesi olur: Nietzsche için, yeni felsefecinin ona karşı "Yaşam"ı yeniden doğrulamayı göze alacağı nihilistik insansal tinin tanrılaştırılması; Marx için sonunda şimdi devrilen egemen sınıflardan gelen ideolojik baskının bir destanı. Hem şimdiki ekinsel bunalımın özel açıklaması hem de ona kaynaklık ettiği ileri sürülen geçmişin özel karikatürleştirmesi tek bir uslamlamanın karşılıklı yüzleri olarak birarada dururlar, ve bu uslamlamanın ilgisi aslında dünya tarihine değil ama onu özsel olarak ultra-modernist olan konumlar için engeller oluşturmak üzere yeniden yorumlamaya yöneliktir. Tarihin kendisinin, özellikle felsefe tarihinin, süreçte barbarlaştırılması kaçınılmazdır, ve bu barbarlaştırmanın kalıtı bugün de her yerde apaçıktır ve gerçekten de geçmiş üzerine kabul edilen görüş olmuştur.

25. Bilimciliğin tanrıtanımazcı, mantık-dışı olguculuğunun savunacağı şey bütünüyle edimsel bir insan dünyasına, geleneksel tinselliğin olanaksız ve değersiz görüp bir yana attığının söylendiği türde sonlu ve somut bir özgürlük durumuna nesnel ilerleyiştir. Saltıkçılık da benzer olarak kökten sonlu bir özgürlüğü, bastırılması geleneksel ekinin yükünü ve temasını oluşturmuş olduğu ileri sürülen asıl anlamda öznel bireysel yaşamın özgürlüğünü doğrular. Aşırı insancılık ve aşırı bireyciliğin bu ultra-modernist biçimleri kendilerine ortak bir düşmanla, us geleneği ve onun "idealizmi" ile kapışıyor gibi görünseler de, gerçekte politik eyleme dönüştüğünde fanatikleşecek bir yeğinlikle birbirleriyle kapışma içindedirler.

26. Felsefi geleneğin on dokuzuncu yüzyıl ultra-modernizmine karşılığı surlar dikmeye çalışmaktı; yüzyılın ikinci yarısı bir "yeni-idealizmler" — Yeni-Platonculuk, Yeni-Thomasçılık, Yeni-Kantçılık vb. — yığılmasına tanık olur ve bunlar bu erken konumlara gerçek dönüşler değildirler, ama onları özdekçilikle savaşta yararlanacakları karşı-karşı-idealist silahları oluşturmak üzere kullandılar. Ama düşmanın seçtiği alanlarda ve silahlarla savaşmakla, yalnızca tam da yardım bekledikleri kaynakları daha da çarpıtmayı başardılar — Platon Victorian bir ahlakçı oldu, Hegel Prusyalı bir ulusalcı ya da bir İngiliz emperyalisti. Ultra-modernizm ile yeni-idealizm arasındaki hemen sonra gelen başabaşlıkta ultra-modernizm açıkça anladı ki, us geleneğini daha tam yenmesi için saldırının felsefenin kendi alanı içerisine çekilmesi, burada felsefeyi kendi yerinde çürütmesi gerekiyordu. Buna göre, yirminci yüzyıl eleştirel düşüncesi yalnızca karşı-felsefe olmaktan daha çoğudur; usu yıkışını aynı anda hem felsefenin ötesinde olduğunu hem de kendisinin felsefi olduğunu öne süren bir duruş noktasından gerçekleştirir: meta-felsefe.16

II. Meta-Felsefe: Yirminci Yüzyıl Okulları

27. Yirminci yüzyıl düşüncesinin genel duruş noktası ve varsayımı öz-bilinçli olarak özgür, çağdaş bireyler düşüncesidir, bireyler ki doğrudan doğruya kendilerinin bildikleri sonlu bir dünya ile dolaysız ilişki içinde varolurlar. Bu dünyanın ötesindeki olgusallığa ilişkin tüm kavramların yanlış ya da "metafiziksel" oldukları buyrulur. Bilimcilik ve saltıkçılık öyle bir düzeye dek ikinci doğa olmuştur ki düşünce-dünyası bütünüyle geçmişe geri çekilmiş görünür: bir "geleneksel felsefe" ki bundan böyle sonlu insan kılgısı ve yaşamı için açıkça ve somut olarak var ve olanaklı olana bütünüyle bağlanmış özgüvenli bireysellik için uygun olamaz. Bu konumu eklemlemek için çözümsel ve varoluşsal felsefe okulları ortaya çıktı. Bunlar tamamlanmış olarak gördükleri eski us dünyasından çığırsal bir kopuşun bu tarafında kalan anlıksal bölgeyi saldırgan biçimde ellerinde tutmaya çalışacaklar, ve geleneksel felsefenin duruş noktasının belirleyici — kendisi felsefi olduğu için belirleyici — eleştirisi yoluyla desteklenen yeni, gözüpek bir öznel özgürlük dünyasının yeterli düşüncesine yükseleceklerdi. Felsefe kendi çürütülüşünü gerçekleştirecektir.

28. Bu duruş noktasından geleneksel düşüncenin bütünü bugün geçilemez olduğu bildirilen sınırları aşma alışkanlığı yüzünden zayıf düşmüş olarak görülür. Bilincin perspektif sınırlarını tanımamakla, söz gelimi zamanın ötesini düşünmek, varlığın kökten sonluluğunu "unutmak", olgusal-olmayan bildirimleri eleştirmeksizin doğru olarak kabul etmek, "düşünmenin" yalnızca dilsel bir etkinlik olduğunu ayrımsamada başarısız olmak vb. gibi şeylerle suçlanmıştır — suçlamalar ki, geleneksel felsefenin kendisi elbette kolayca tümünü de itiraf edecektir. Yeni felsefe ise tersine herhangi bir birinci-düzenden bilgi önesürümünde bulunmayacaktır; kendini yalnızca ikinci-düzenden derin-düşünme olarak belirleyecektir ki biricik amacı bu tür çiğnemelere karşı yasamada bulunmak ve olanaksız bir evrensel bilgi için aldatıcı isteğinde ussal düşüncenin sürüp giden gösterişli savlarını açığa vurmak, durdurmak, gemlemek ve düzeltmek için araştırmalar sürdürmektir.

29. Mantık ve varlıkbilim felsefede temel oldukları için, yeni meta-felsefe de başlangıç olarak, mantık ve varlıkbilimin düşünen ustaki geleneksel temelinin yerini almaları için yeni bir sonlu mantık ve varlıkbilim kurma girişimleri olarak şekillendi. Buna göre, matematikte ve ruhbilimde bir dizi on dokuzuncu yüzyıl deneyi özsel olarak mantık-dışı çizgiler boyunca mantığın sonraki yeniden yapılandırılmaları için yolu döşedi: Brentano, Boole, Frege, Peirce ve başkaları. Bu devrimin içsel güdülenimi hiç de mantıksal bilimin kendisini ilerletmek değil ama bir bütün olarak mantığı matematik, imbilim ya da ruhbilimden elde edilmiş özsel ultra-mantıksal ölçütler olan şeyler altına getirmekti. Çözümsel ve görüngübilimsel okulların kökleri yirminci yüzyılın ilk onyıllarının meta-mantıksal ve meta-varlıkbilimsel türden "araştırmalar"ına dek gider: Husserl'in Logical Investigations'ı, Principia Mathematica, Tractatus Logico-Philosophicus, Being and Time.

30. Yeni yöntemlerin bütün amacı geleneksel felsefenin ileri sürülen tüm yanıltmaca ve aldatılarının yöntemsel "durulaştırılmalar"ı yoluyla temelini zayıflatmaktı. Felsefenin bu tür bir meta-çözümlemesinin felsefenin kendisinin biricik meşru görevi olduğu yüzyıl ortalarında genel bir doğru olacaktı. İronik olarak, "felsefe" birdenbire sanki yeniden doğmuş göründü; birkaç kuşak boyunca meta-felsefenin büyük ustalarının — Frege, Dewey, Russell, Husserl, Wittgenstein, Heidegger — yapıtları nerdeyse kutsal yazılar olarak, engin akademik okulların zorunlu sınıf metinleri olarak kabul edildiler ve bu okulların öğretmenleri geleneksel felsefenin son eleştirisini tamamlamayı amaçlayan dağlar gibi araştırmalar ürettiler. Platon ve Kant'ın bıraktığı bütün kalıt yeniden bir kitle düzleminde okunup öğretildi, kendi terimlerinde değil ama meta-felsefi değirmen için ince eleştirel una öğütülmek üzere tahıl sağlayacak bir yolda, ya da yeni makama göre çalınacak ilginç bir temalar kaynağı olarak. Yüzyıl boyunca akademik felsefe üzerindeki egemenlik meta-mantık ve meta-varlıkbilime geçecekti; tam olarak ultra-modernist dinçlik evresinin, son

çözümler çağının tinini anlatır — bir çağ ki, politikasından daha az olmamak üzere sanatı, halksal ekini ve felsefesi ile tüm saltıkları devirmek üzere sonlu istenci saltık olarak olumluyordu.

31. Yeni çözümlemenin felsefeyi bilimin yanına koyduğu önesürümü felsefenin kendisinin bilim olacağı anlamına değil ama bilginin yalnızca ve yalnızca olgu-dünyasının olumlu-bilimsel açıklaması olduğu varsayıldığı için, felsefenin gerçek rolünün böyle bilimsel doğrulamanın kurallarını meta-bilimsel olarak saptamak ve savunmak olması gerektiği anlamına geliyordu.17 Russell'ın mantıksal atomculuğu klasik İngiliz görgücülüğünün bir yinelemesine çok benzer görünse de (çünkü yalın ve karmaşık düşünceler atomik ya da moleküler olgular olarak yorumlanırlar; çünkü tümevarım yasaları gerçeklik-işlevleri olarak yorumlanırlar vb.), ayrım şudur ki Russell'a göre bundan böyle hiçbir görgül kendinde-şey yoktur; hiçbir düşünce, hiçbir düşünen özne, hiçbir usa dayalı görgül çıkarsama, kısaca hiçbir felsefi bilgi yoktur. Yalnızca olumlu "olgu-dünyası" ve onu yansıtmak için dili kullanan bireyler vardır. Mantık kendi içsel yapısı üzerine düşünen düşünce değildir — "düşünen varlıklar" yoktur, yalnızca beyinle donatılı dilsel hayvanlar vardır. Mantık meta-mantıktır, olumlu bildirimlerin doğru formülasyonu için getirilen ve kendileri bütünüyle olgusal olan ikinci düzenden kurallar dizgesidir. Önermesel olarak resmedilen olgu Russell'a göre varolan tek olgusal dünyadır, analitik felsefenin geleneksel metafiziğin düşünce-dünyasının karşısına çıkaracağı kökensel olarak sonlu bir burası-ve-şimdi dünyasıdır.

32. Böylece başlangıç kesinlikle ussal bir temele bir başvuru ile değil ama yalnızca şeylerin eşit ölçüde sonlu dünyaları hakkında bildirimler oluşturan sonlu bireylerle nasıl ilişkide durduklarını bildiren bir dizi inağa başvuru ile yapılır. Bu inaklar arasında şunlar bulunur: yalnızca olgu-dünyası vardır ve başka hiçbirşey yoktur; "bilmek" önermeler yoluyla olguları doğru olarak dile getirmektir; ancak görgül olgulara gönderme yapan önermeler doğru ya da yanlıştırlar, tüm başkaları yalnızca biçimsel ya da boş anlatımlardır; olguların ne oldukları konusunda yalnızca görgül bilim yargıda bulunur, ve metafiziksel ya da törel bildirimler saçmadırlar; öyleyse mantığın (bu yüzden felsefenin de) biricik işi önermesel bildirimin kurallarını durulaştırmaktır ki tüm olgusal-olmayan önesürümler kesin olarak sona erdirilebilsinler. Felsefenin biricik işini daha belirgin olarak kendisine ait önermeler oluşturma değil ama yalnızca "önermeleri durulaştırma" olarak gören Wittgenstein'ın Tractatus'unda bu aynı konumlar yinelenir. Olguların ve onların sözel resmedilişlerinin ötesinde yatan hakkında "hiçbirşey söylenemeyeceği" ve dolayısıyla sessiz kalmamız gerektiği şeklindeki kuralı daha kesin olarak kurarak, çalışma Russell'ın formüllerini gizli metafiziksel artıktan kurtarmaya yönelik bir başlangıç yapar.

33. Sonraki olgucular amansızca uygulanışıyla metafiziksel yargıya doğru her ayartmanın engellenebileceği bir "doğrulama ilkesi"18 formüle etme girişimlerinde aynı vurguyu geliştirirler. Ama bir çözümlemeci yazının yaratılmasıyla, birlikte doğrulama ölçütünün sınırları kendilerini göstermeye başladı: doğrulama ölçütü E = mc2 gibi bilimsel genellikler açısından güçsüzdür; niçin yalnızca fiziksel-benzeri bildirimlerin olgusal olduklarını görgücü metafizikten yardım almaksızın açıklayamaz; olguyu-aşan bir "oradaki-dünya" hayaleti her zaman varsayılıyor görünür; anlamlılığı olgu üzerine konuşmaya sınırlaması her ne olursa olsun safdilliğin sınırlarını zorlar. Dahası, ölçütünün kendini yıkmaksızın kendine uygulanamayışında özsel inakçılığı açığa çıkar. Yalnızca olgu üzerine olan bildirimleri anlamlı kabul eden rejimin kendisinin bütünüyle metafiziksel olduğu ve yeni felsefenin gündelik dünyada onu metafiziksel önyargıların gizeminden kurtaracak bir yolda bir meta-metafiziksel çıkarma sahili oluşturmak olan niyetiyle bağdaşmadığı açığa çıkar. Bireylerin kendi dolaysız dünyalarına seslenmeleri ve onu anlatmaları için kullandıkları bir dizi anlamlı yolu kapsayacak türde daha az kuram-yüklü bir çözümsel araştırma yaklaşımına gereksinim duyulur.

34. Böylece geç Wittgenstein önerme mantığından dilin kullanımlarından yalnızca biri olarak sözedecektir ki bunu başkalarının üstünde görmek boşuna büyüklenmektir. Wittgenstein'ın çözümlemesi neyin anlamlı ya da doğru olabileceği ya da olmayabileceği ya da belli bir tikel dil kullanımının hangi ayrıcalıkları sağladığı konusunda varsayımlar yapmaktan kaçınmamızı ister, bir adım ki ancak dilbilim-üstü olarak, yani metafiziksel olarak aklanabilir. Metafiziğe karşı daha yeterli olan aşı geleneksel felsefenin sorunlarının gerçekte dilsel sinirceler ve darboğazlar olduklarını ve gerçek felsefenin dili bu saplantılardan kurtaran ve "sineğe sinek şişesinden kaçış yolunu"19 gösteren çözümsel sağaltım olduğunu onaylamaktır. Böyle çözümleme mantıksal olguculuğunki gibi belirtik karşı-metafiziksel çürütmelerden kaçınacaktır; yalnızca, aralarında olgucu olanları da kapsamak üzere, "felsefe" adı verilmiş olan şeyi doğuran dallı budaklı sorunları ve bulmacaları oluşturan dilsel karışıklıkları çözecektir. Bu sağaltım için düzgülülük ölçünü dilin "insanların sıradan davranışları"20 olarak gündelik, kendiliğinden kullanımıdır. Bundan böyle gizli olgusallıkların örtüsünü kaldırmak ya da giderek açık olanları kavramak ya da değiştirmek söz konusu değildir; dilbilimsel felsefenin tek görevi sıradan dil-davranışına tanıklık etmek ve böylelikle de "herşeyi olduğu gibi bırakmak"tır. Böylece Wittgenstein gündelik konuşmanın dolaysız, hergünkü dünyasının usun bozulmuş olduğu ileri sürülen bakış açıları üzerindeki üstünlüğünü doğrulayacaktır. Bundan böyle söz konusu olan şey duruk görgül önermelerde resmedilen önceden-verili bir olgu-dünyası değil, ama hiçbirşeyin onun terimleriyle olmak dışında konuşulamaması ya da anlaşılamaması nedeniyle saltık olarak görülen bağlamsal, davranışsal sıradan dil kullanımı dünyasıdır.

35. Wittgenstein'ın dilbilimsel olguculuğu "anlamı değil, kullanımı" arayan herkesi ekinsel bilinmezlere soktu. Austin ile birlikte gündelik sözlükler ve anlamdaş sözlükleri felsefi metinler düzeyine yükseltildi. Kural tüm dilsel davranış örneklerini birbirinden ayrım gösteren "dil oyunları" olarak ele almaktı; bunların herbirinin kendine özgü kuralları vardı, herbiri kendi bağlamına uygundu ve hiçbiri, görgül önermeler bile, dilbilim-üstü gerçekliğe ayrıcalıklı bir giriş yolu sağlamıyordu. Şimdi giderek dinsel "tanrı-söyleşisi"ne ya da törel ya da metafiziksel bildirimlere bile yeniden dönmek olanaklıydı, yeter ki yapımcıların çalışırken kullandıkları anlaşılmaz dilin kurallarının çözümlenmesine uygulananla aynı üstenimsiz ilgi sürdürülsün, yani tanrıbilimin, törebilimin ya da bilimin dilinin edimsel olarak söylediği hiçbirşey için bir üstenimde bulunulmasın. Her içeriğin onu iletmede kullanılan dilin biçimine bu hesaplı indirgenişi yirminci yüzyılın tüm akademik öğretim ve araştırmasının en güçlü paradigmalarından biri oldu. Felsefede birinci-düzenden sorunlarla baş etmeye çalışmaktan bağışlanma büyük bir özgürleşme olarak görüldü — sorunlar ki, doyum verici bir yolda, her zaman birer uydurma oldukları kabul edildi ve insanın her zaman kullandığı ve daha şimdiden bir ölçüde uzmanı olduğunu varsayabileceği gündelik dile başvurma yoluyla kolayca çözülebiliyorlardı. Dil felsefesi nerdeyse herkesin felsefeyi apar topar devirmesini ve ussal düşüncenin yoğun emeğinden olduğu gibi tüm yanılsamalarından da hemen kurtulmasını sağlayabilecek sağlam, kolayca erişilebilir ve demokratik bir duruş noktası sağladı.

35. Husserl de Russell gibi özsel olarak matematiksel temellere yönelik araştırmalarla aynı başlangıcı yapar. Onunki aynı zamanda geleneksel metafiziğe ve "bilimsel olmayan" düşünme yollarına bir başkaldırıdır.21 O da varolan bireyler için olduğu gibi dolaysız, zamansal yaşam-dünyasına başvurur, ve bunu bu dünyanın verilmişliğinin öznel yanına bir vurgu ile yapar. Yeni bir mantık ve varlıkbilimin rolü üzerine anlayışı Russell'ınkinin ayna-tümleyicisidir: önemli olan şey olgu değil, olgunun olguluğudur, nesnel olarak değil ama bir anlam dizgesi olarak olgu dünyasıdır.

Bilimsel felsefe dünyanın "oradaki varlığının" kiplerinin o"nun-bilinci" için eidetik/biçimsel çözümlemesi olacaktır, ve ona giriş ilksel verilmişlikleri içindeki "şeylerin kendileri"nin ötesine gidecek her sav ve çıkarsamanın askıya alınması yoluyla kazanılır. Bu epoché (askıya alma) görgül metafizik de içinde olmak üzere metafiziğe tüm başvuruyu yürürlükten kaldırır; tek bir Kartezyen-benzeri vuruşta, düşünen us için dünya dosdoğru askıya alınır ve geriye kalan şey bu yolla açığa çıkarılmış düşünme-öncesi dünyanın-bilinç-için-varlığını görüngübilimsel olarak betimlemektir.

36. Heidegger'in Sein und Zeit için esin kaynağı varoluşsal bilincin kendi düşünme-öncesi dünyasıyla olan aynı niyetsel ilişkiydi. "Varlığın kendisinin onun için bir soru olduğu varlık" olarak Dasein Husserl'in görüngübilimsel öznesi ile hemen hemen aynı "Ben"dir, gerçi dahaçok bu sonlu-varlığın kiplerinin (dünyanın-içinde-olmak, düşmüş-lük, birlikte-lik, endişe/Angst) ve aynı zamanda varlığın sonlu-varlıkla ilişkisinin kiplerinin (erişilebilir, yararlı, bulunan ya da bulunmayan, açılmış, gizli) varlıkbilimsel terimlerinde çözümlense de. Zaman varlığın özü olarak açığa çıkar; zamanın çeşitli esrime kiplerindedir ki varlık kendini sunar ve gözden uzaklaştırır. Kökeninde zamansal, koşullu ve olumsal bir dünyayı kendi dünyası olarak doğrulayan sonlu birey için işlerin nasıl olduğunu Heidegger böyle anlatacaktır. Bütün bir yüzyıl-ortası halksal varoluşçuluk ekini kendisine örnek olarak bu derin-düşünme türünü aldı ve onu her tür yönde, özellikle sanatlarda geliştirdi.

37. Ama Wittgenstein gibi, ve andırımlı nedenlerle, geç Heidegger yarı-ruhbilimsel görüngübilim yaklaşımından22 daha doğrudan bir varlıkbilimsel boyuta çekildi. Çünkü, eğer Sein und Zeit'ın önerdiği gibi, varlığa Daseinın özel durumunun çözümlemesi yoluyla girmeye çalışılırsa, açığa çıkarılan şeyin böylece yalnızca bu özel duruma mı yoksa varlığın kendisine mi uygulandığı, örneğin zamansallığın yalnızca insana özgü bir boyut mu yoksa kendinde ve bütününde Varlığa mı özgü olduğu belkili kalmalıdır.24 Husserl'in Descartes'ına karşı Spinoza'yı oynayan Heidegger kendini bütünüyle, varlık olarak "varlık sorusu"na ve onu bu olumsuz-varlıkbilimsel anlamda düşünebilecek düşünmeye kaptırdı. Geç denemeleri bu yüzden klasik Thomasçı-Aristotelesçi tarzda varlık olarak varlığa ilişkin bir açıklama vermekle uğraşırlar, ve biricik ayrılık geleneksel açıklamadaki bengi, birimsel, evrensel varlık kategorileri yerine varlığın şimdi kendini tikellik, zamansallık, yazgı, ayrım, olumsallık, olasılık, rastlantısallık v.b. gibi kökensel olarak aykırı, bu-dünyasal kategoriler yoluyla açığa vurmasıdır. Kısaca Heidegger'inki evrik bir metafiziktir, sonlunun bir meta-metafiziğidir, ve zaman olarak varlığa ilişkin bir öğreti olduğu söylenmelidir.24

38. Bütünüyle sonlu bir özne için olacak bir varlık açıklamasına doğru çabalarken ve bu sınırı "aşacak" kavramsal düşünmeyi terkederken, Heidegger tıpkı Nietzsche'nin doğadan ve temiz havadan söz etmekten hoşlanması gibi, patikalar, dönemeçler, mağaralar, kayranlar, geriye iz sürme, dinleme gibi somut ormanlık alan eğretilemeleriyle konuşan karşı-kavramsal, yarı-tanrıbilimsel ve şiirselleştirilmiş bir dilde anlatılan çok daha çapraşık yeni sözcükler, kuşku uyandıran bir etimoloji ve tarihsel olmayan öyküler kullanır. Sonuç gizli kapaklı bir dildir ki en deneyimli akademisyenler bile sözel ince ayrımlar üzerine bitmek bilmez tartışmayla ancak güçlükle bu dili konuşmayı öğrenirler. Bununla birlikte bu bulanıklık yalnızca bir zayıflık değildir; kuracağı ve eklemleyeceği sonlu öznelliğin duruş noktası için kavramsal dilin uygunsuz olduğunu açıkça belirten yazarın bile bile yaptığı birşeydir. Heidegger'in demek istediği şey böylece niyetsel olarak ve kendi içinde düşünceye aykırı olduğu için ve ilkede herhangi anlaşılır bir yolda eklemlenemeyeceği için, ancak estetik olarak, ya da daha iyisi öznel-varoluşsal olarak kavranabilir, ki canalıcı nokta elbette budur.

39. Yirminci yüzyıl okullarının amacı felsefi usun sınırlarını saptarken ve belirleyici eleştirisini gerçekleştirirken — ve bunu felsefi olarak yaparken — ondan bağımsız olduğunu öne sürebilecek

meta-felsefi disiplinler geliştirerek felsefi us ile doğrudan karşılaşmaların neden olduğu paradokstan kaçınmaktı. Bu düşünmenin-ötesini-düşünme, köktenci bir düşünme olacaktı; terimin asıl anlamında "ultra-felsefe". Dünyada olan ama dünya için olmayan felsefi bir özgürlüğü aramış olan Stoacı ve Epikürcü inakçılıkların evrik bir yinelenmesinde, Dil ve Varoluş meta-felsefecileri geleneksel ahlakın ve metafiziğin düşünce-dünyasından kopuş ve olumlu olgu ve gerçek varoluşun insansal buradaki-ve-şimdiki dünyasına utkulu bir geri dönüş sözünü verdiler.25Bunu felsefi kalıt ile eleştirel olarak ilgili kalırken kendilerini ondan koparan yeni düşünme yollarına dayanarak başaracaklardı. Dilbilimsel çözümleme felsefenin ciddi sorunlarına yönelmeyi sürdürmeye izin verir, ama aynı zamanda onlardan tam ve kesin bir kopmanın güvencesini de sağlar. Varoluşsal varlıkbilim de aynı şeyi yapar, ve varlığın onu düşüncede kavramaya yönelik her girişimde her zaman gizli olarak bulunduğunu tasarlarken, yine de kendini şiirsel sezgilerde bildirir — sezgiler ki yalnızca düşünmeyi aşmakla kalmazlar ama en derin ve en etkili durumundaki düşünmenin kendisi olduklarını öne sürerler.

40. Bu ultra-felsefi izlenceler yirminci yüzyıl soruşturmasına egemen olmaya başladıkça daha mesleki ve daha içrek oldular. Düşüncenin insan dünyasına ve ondaki saltık bireysel bir özgürlüğe belirleyici bir yeniden yönelmesinin yarattığı ilk devrimci coşkudan sonra, felsefe kendini yoğun kağıt-işlerine vererek sözde "yazın"a, yani başlıca kendisinin dergi yazılarına yönelik eleştirilerin sonu gelmez eleştirilerini yazmanın ve döngüsel yorumun-yorumunun ölüler ülkesine çekildi. Bu arı anlıksal sürece sürüklenince, gerçekten felsefi olan bir tinde kendiliğinden belirecek sıradan sorunlar ve düşünceler gereğinden çok uzmanlaşmış uslamlama biçimlerinde kurumsallaşır ve çarçur edilir. Felsefe öğretimi olarak geçerli olan şey büyük ölçüde akademik seminer ve araştırmalardan oluşan içrek bir etkinliğe katılmak üzere seçilebilecek bir kimseden istenen ortodoks sloganları, formülleri ve uylaşımları aşılama sorunu oldu, öyle ki meta-felsefi okullar sonunda bir tür skolastizme yozlaşma eğilimine girdiler.

41. Bunun nedeni ultra-modernist tasarının iki-değerliliğinin meta-felsefe durumunda yineleyiş yolunda yatar. Meta-felsefenin asıl düşüncesi çift katlı bir düşünmeyi varsaymaya bağımlıdır: felsefenin durumunda çok miktarda yanılsamalı bilgi üreten birinci-düzenden, eleştirel-olmayan bir düşünme ve kendisi hiçbirşey bilmeyip arı eleştirel olan ikinci-düzenden bir düşünme arasında bir bölümleme. Herşey bu ikisini sağın olarak ayrı tutmaya bağlıdır; ikinci-düzenden eleştiri birinci-düzenden bir bilgiyle karıştırılmamalıdır — mantığın belitleri olgular değildirler,epoché ruhbilimsel bir olay değildir, dilbilimsel çözümleme bir Cambridge dil oyunu değildir. Ve aynı şekilde birinci-düzenden bilginin temeli ikinci-düzenden düşünmenin ürünü olmamalı ama bağımsız olarak verilmelidir — olgular tam oradadırlar, dil alışıldık davranıştır, varlıkla karşılaşma ön-düşünseldir. Yine de birinci-düzenden bilginin doğası ve sınırı tam olarak ikinci-düzenden eleştirinin kendinde buyurma hakkını gördüğü şeydir, gerçi bunu yapmak için ölçütünü nereden aldığını hiçbir zaman söyleyemese de. Eğer yalnızca ileri sürerse, bu keyfidir; eğer belli bir kuramsal aklamaya başvurursa kendisi birinci-düzenden bir bilgi olur; eğer aynı ölçütü kendine uygularsa — dilbilimsel çözümlemenin kendisi bir dil oyunuymuş gibi, ya da bir başka yolda varlık olan Heidegger anlamında varlık şimdidedir — o zaman düşünsel olarak döngüsel olur.26

42. Böylece meta-felsefenin yazgısı bu iki yanı ayrı tutma gereksiniminin bunların daha başlangıçtaki karşılılıkları üzerine başarısızlığa uğramayı sürdürmesidir, ve evrik olarak. Son ve belirleyici bir meta-felsefi eleştirinin hedefi bulanıklaşır çünkü uslamlama ve meta-uslamlama önlenemez bir yolda birbirlerine geçerler, eleştiri kaçınılmaz olarak kuram olur, ve kuram yeni eleştiri gereğini uyandırır. Bir karşılıklı çelişki burgacına bu kaçınılmaz düşüş eğreti önlemler

yoluyla biraz durduruluyor görünebilir, örneğin Gadamer'in bu düşünselliğin kıpılarını yapay olarak ayrı tutacak ve onları sonsuz bir dizi içine getirecek hermeneutik döngüsü gibi. Ama Kant'ın belirttiği gibi, bir başlangıcı ya da sonu olmayan bir dizinin saptanabilir hiçbir ara noktası da yoktur, öyle ki gerçekte bir yorumun yorumu imlemli olamaz ve aslında tam olarak döngüsel olduğu düzeye dek anlamsızdır. Düşünsellik böylece bütün meta-felsefi idealin bindirmek zorunda olduğu kayalıktır.27

III. Felsefe-Sonrası: Kuşkucu Sonuç

43. Post-modernizm ultra-modernizmin erken, inakçı biçimlerinin yetersizliğinin anlaşılmasının sonucudur. Sık sık yeni ve özgün bir görüş gibi sunulmakla birlikte, düşünmeyi gerçekten yeni bir doğrultuda yorumlamaz ama ultra-modern düşünce doğrultularını daha ileri bir evrede sürdürür. Felsefi usun duruş noktasını sınırlamaya çalışırken onu yalnızca örtük olarak tanıyan, böylelikle geleneksel düşüncenin aynı sorun ve şaşırtmacalarını bir başka biçim altında yeniden getiren meta-uslamlamalar yoluyla kurtuluşun başarılamadığını görür. Felsefe-sonrası tüm ilke-özekli düşüncenin, eş deyişle, ister geleneksel isterse karşı-geleneksel ya da meta-geleneksel olsun us-özekçiliğin (logocentrism) işinin bittiğini doğrulayacak denli ileri gidecektir. Giderek bundan böyle felsefeyi sonlandırmaya bile yeltenmeyecektir (onu terkedebilmekle birlikte), çünkü bu böyle bir şeyin varolduğunu ve onu sona erdirmenin bir ölçüde anlamlı olduğunu varsaymaktır; bu ise tam olarak yadsınması gereken şeydir. Felsefede son bir çözüm istemek, giderek felsefeyi tümüyle yokedecek bir çözümü bile istemek kesinlikle onun yerine daha öte bir rejim kurmaktan başka birşey değildir.

44. Yalnızca birinci-düzenden düşünceyi değil, ama aynı zamanda ikinci-düzenden kusursuz eleştirel anlayışları aramayı da kuşku içinde askıya almakla, felsefe-sonrası yalnızca felsefeyi yine eleştirel sınır-çizgisinin öte yanında yeniden kurma tuzağına düşmeksizin, ultra-modern bir devirmenin özsel amaçlarını gerçekleştiriyor görünür. Çünkü olumsuz bir varlıkbilim bile yine varlığa ilişkin olduğu için, simgesel mantığın yine [mantıksal] kuralları ve belitleri olduğu için, askıya-almanın ötesinde sağın bir bilim öngörülür ve kuram-öncesi bir sözcükler ölçününe başvurunun savunusunda kaçınılmaz olarak şu ya da bu imbilimsel kuramdan yardım beklenir. Eğer hem karşı-felsefi hem de meta-felsefi eleştiriler yalnızca felsefeyi yeniden diriltiyorlarsa, o zaman ultra-modernist tasar felsefenin geleneksel düşünsel tininin kökten bir devrilmesi olan amacını başarıyla gerçekleştirecek bir yolda nasıl yeniden biçimlendirilebilir?

45. Post-modern yanıt şudur: daha başlangıçta kendimizi felsefi konumlar ve uslamlamalar gibi şeylerin varoldukları ve bir anlam taşıdıkları "önyargısı"ndan kurtarmaya karar vermemiz gerekir; [çünkü bu yalnızca] bir önyargıdır ki bir başkasına, yani kesin eleştirilerini gerçekleştirerek ve felsefenin sonunu bildirerek o uslamlamların yanlış olduklarını açığa çıkarmanın bize bağlı olduğu önyargısına götürür. Yeni kuşkuculuk tüm bu tür sayıltıları dosdoğru askıya alacaktır; birinci düzenden yeni içgörüleri desteklemeye çalışmayacaktır, ne de herhangi bir yeni eleştirel yöntembilim ileri sürecektir, çünkü felsefi konumların, doğru uslamlamaların, doğru yargıların v.b. varoldukları yanılsaması bir kez tümüyle bir yana atılır atılmaz bu da ilgisiz bir sorun olur. Dünya üzerine evrensel açıklamalar hakkında doğru yargılarda bulunma olanağını verecek ayrıcalıklı bir görüş noktası taslayan türden tüm söylemlerin nasıl düzmece olduklarını, ve bunların daha "doğru" almaşık bir açıklamanın görüş noktasından değil ama kendilerinde düzmece olduklarını göstermek yeni kuşkuculuğun biricik hedefi olacaktır. Bundan şu çıkar ki böyle açıklamaların bir eleştirisini yerine getirme girişimlerinin tümü de o söyleme katılırlar ve böylece eşit ölçüde düzmece olarak yargılanmalıdırlar.

46. Böylece post-modern düşünce artık felsefenin ne inakçı ne de eleştirel reddine çabalamayan kuşkucu eğilimi temsil eder, çünkü ussal temellerden yana ya da onlara karşı olan tüm uslamlamaların kendilerinde imlemsiz oldukları görüşüne ulaşmıştır. Eğer ne olursa olsun bir "felsefe" olarak kalıyorsa, ancak felsefe-sonrası olarak, felsefi kalıtı onun kendini-baltalayan ilgisizliğine inandırmaktan daha çoğunu yapmaya çalışmayan derin-düşünme olarak kalır. Bunu bir dizi yolda yapabilir: yazın alanından çıkarılan metin parçalarını bitiştirme ya da onlara yeni bağlamlar verme yoluyla felsefi uslamlamaların kendi içlerinde çatıştıkları ileri sürülen doğaları açığa serilir — örneğin, kendi kurallarını hiçe saydıkları, reddettikleri belitlerin kendileri ile bağdaşmadıkları ve giderek felsefecinin kişisel karakteriyle çatıştıkları [gösterilir].28 Ya da post-modern düşünce felsefeyi bir ekinsel anlatı, daha özel olarak bir "meta-anlatı" tipinden daha çoğu olmayan birşey olarak yeniden tanımlayabilir ve sonra ekinin göreliliği zemininde bu türün meşru olmadığını ileri sürebilir. Ya da varolan demokratik toplumların çıkarlarının ve ilerlemelerinin, eğer bir zamanlar bir değeri olabilmişse bile, şimdi yalnızca ilerici bireylerin açık topluma üstenimlerini saptıran ve karıştıran felsefi düşünce üzerinde nasıl üstünlük sağlamaları gerektiğini göstererek, bu toplumların pragmatik gereksinimleriyle başlayabilir.29

47. Felsefe-sonrası birçok biçimler alsa da ortak tema en geniş anlamda kuşkucudur. Herşey bir yana, tüm ussal düşünmenin boşunalığını sorgusuzca doğrulayan bakış açısına göre, bundan böyle onun konumlarından ya da eleştirel çürütmelerinden söz edilemez. Felsefi ya da meta-felsefi hiçbir konumu benimsemeyerek, post-felsefi düşünür felsefe ile olumsuzlaması arasındaki sınır üzerinde bir "yersizlik konumunu" ["non-locus"] doldurur, ve bu gözlem noktasından konumları ve karşı konumları öyle bir yolda sorgular ki yalnızca bunların kendilerini-çürütme eğilimlerini kendi işlerini yapmaya bırakır. Böylece Derrida şunları yazar:

"kendimi felsefi söylemin sınırında tutuyorum ... çünkü bugün böyle kolayca felsefenin ölümü denilen şeye inanmıyorum .... 30Oradan felsefeyi sorgulayacağım bir konumsuzluk [non-site], felsefi-olmayan bir konum bulmaya çalıştım. Felsefi-olmayan bir konum için bu arayış felsefe-karşıtı bir tutumu göstermez. Özeksel sorum şudur: felsefe olarak felsefe kendisine kendinden başkası olarak nasıl görünebilir, öyle ki özgün bir tarzda kendini sorgulayabilsin ve üzerine düşünebilsin.31

48. Rorty benzer bir dil kullanır; bir diluzluğu, bir "güçlü şiir" ya da küçük-f felsefesinden söz eder ki belirli işi büyük-F felsefesine çıkışmak, onu kendinden umudu kesmeye zorlamak olacaktır. Kendini sorgulamak ya da terketmek için kendinden uzaklaşan böyle bir düşünüş felsefenin içerisinde ya da dışarısında bir tutum seçme hakkını daha şimdiden terketmiştir. Felsefe içerisinde karşıtlıkların üstesinden gelme, ayrımları birliğe indirgeme ve kendine aşkınsal bir içerik verme eğilimine uzak durur; ama başka bir konumdan (bilim, meta-mantık, praksis, şiir ya da her neyse) bu eğilim üzerine yargıda bulunarak felsefenin dışında durmayı da eşit ölçüde küçümser. Düşüncenin daha tam bir zayıflatılması yararına ikircimlerin sürmesine izin verir, anlamın eğretilemeli, kararsız karakterine sarılır ve tüm çözümleri de içinde olmak üzere her tür felsefi tartışma konusunu yürürlükten kaldıran yalnızca ironik bir askıya alma aracı olarak gördüğü bir "felsefe"nin ardına düşer.

49. Bu elbette tüm kuşkuculuğun klasik biçimidir. Kategoriler, belitler ya da yöntemler yerine kinayelere, diluzluğu aygıtlarına başvurur ki işlevleri herhangi birşeyi doğrulamak ya da çürütmek değil ama tüm nedenlerden ve uslamlamalardan kopmayı sürdüren bir epoché, bir askıya alma tutumunu ortaya çıkarmaktır. Derrida'nın kinayesi "ayrım"dır ["différance"] ve bu bir kavram ya da bir uygulayım olarak değil ama öyle bir dinamik olarak betimlenir ki tüm anlamı özdeş/göndermeli

olarak değil ama ayrımlı/uyumlu olarak önceden belirler. "Duyulur-anlaşılır, sezgi-imlem, doğa-ekin (ayrıca sözcük-idea, varlık-düşünce, varlıksal-varlıkbilimsel, yazma-konuşma v.b.) gibi karşıtlıklı kavramların ortak kökü olarak ileri sürülür. "Mantık-özeksel" ["Logocentric"] felsefi düşünme bir ikiye ayrılma durumundaki terimlerden birine zarar verir ve ötekini ise öyle bir yolda baskılar ki, onu "bulunuş"a getirerek uydurma bir düşünsel sezginin nesnesi olarak — "düşünce", "varlık", v.b. olarak — görülen ve böylelikle ikircim ya da çekişmeye bağışık kılınan belli bir uydurma "aşkınsal imlenen"e ["transcendental signified"] bağlar. Metafizik eleştirilerinin yaptığı gibi, yalnızca karşıt terimi — diyelim ki, anlığı değil de özdeği — doğrulayarak bu metafiziksel eğilimi tersine çevirmek yine yalnızca mantık-özekçiliktir, çünkü "her sınırı aşma tavrı, tam olarak bize metafiziğin kapanışı üzerine bir kavrayış vererek, bizi yine bu sonlandırmanın içerisine kapatır."32 Uyumun ["deférance"] önceliğini yeniden kazanmak için, felsefi ve meta-felsefi konumlar eğretilemeye bağlı kararsızlığın nasıl henüz onlara sarılmayı sürdürdüğünü ve terminolojilerini çürüttüğünü ve ikircimi ortadan kaldırmalarını (ama gene de onu örtük yollarda sürdürmelerini) sağlayacak anlam saptama girişimlerini bozduğunu ortaya sermek için "sorgulanırlar."33

50. Rorty "olumlu" bir kuşkucudur çünkü felsefeyi yıkmak ve sonunda terketmek için seçtiği duruş noktası kılgısal kaygılardan, yani "post-modern burjuva liberalizmi" davasını ilerletmek için zorunlu olan şeylerden kaynaklanır.34 Pragmatizm elbette kuşkuculuğun öteki yüzüdür, antikçağda olduğu gibi onun törel karşıtıdır. Rorty'nin yaklaşımı sözcükleri ve metinleri nasıl "titreteceğini" bilen ve her anlamı bir ince ayrımlar ve çatışan çağrışımlar burgacına savuran zarif ve bilgili Avrupalının yaklaşımı değildir. O James ve Dewey'den kendi nesnel özgürlüklerinden emin sağduyulu bireylerin gözünde felsefi söz kalabalıklarını gülünç düşürmek için onların nasıl karikatürize edileceklerini öğrenmiş kül yutmaz Amerikan pragmatistidir. Ayrıca Rorty felsefeyi felsefenin terimlerinde tartışmayı küçümser; tersine, düşünen özne ya da doğayı yansıtan bir us şeklindeki klasik felsefi kavramlara metafizik-benzeri imbilimsel çözümleme kipinde olmak yerine ideolojik temellerde meydan okur. Rorty felsefi inançların kabulünü edimsel olarak varolan etnik-tarihsel ortaklaşacı toplulukların, yani sürmelerinin onun için çok önem taşıdığı "varsıl Kuzey Atlantik demokrasileri"nin terimlerinde post-felsefi olarak betimlediği "liberal toplum"un ilerlemesi için özsel olan kılgısal olanaklara açık kapı bırakmaya zararlı görür.36

51. Bu Anglo-Amerikan pragmatizmi elbette Fransız post-modernistlerin anarşik duyusalcılıkları ile keskin zıtlık gösterir; ama birbirlerinin çalışmalarına gösterdikleri saygıdan bellidir ki bir Rorty'yi de bir Derrida'yı da devindiren hemen hemen aynı ilgidir. Derrida'ya göre, bugüne kalan felsefi yazılar kalıtını sorgulamanın ereği, Nietzsche geleneğinde, tüm nesnel varoluş açıklamalarına verilen onayın estetik bir askıya alınmasıdır; öte yandan Rorty'nin Felsefeyi diluzluğu düzleminde sorgulaması kuramsal soyutlamalara alışkısal bağlılıkları çözmek, böylelikle olumsal olarak oluşmuş bireyler arasında topluluksal dayanışmayı güçlendirmek üzere ironiyi, taşlamayı ve diluzluğunu kullanır. Amaç ve etki genelde aynıdır: kökende somut bir bireysel özgürlüğün usun soyut bakış açılarının bilinçli devrilişi yoluyla korunması.

52. Derrida'ya ve Rorty'ye ortak olan şey meta-felsefenin — eşit ölçüde Wittgenstein ve Heidegger'in de duruş noktası — artık desteklenebilir olmadığı görüşüdür. Bu tür yöntemler usun kesin devrilmesini tamamlayamazlar, çünkü salt eleştirel ve böylece "varsayımsız" konumlar doldurduklarını öne sürseler bile yine de felsefi konumlar kurmuşlardır: sonsuz varlığa karşıt olarak zamansalın bir karşı-metafiziği, bir düşünce mantığına karşıt olarak olgu üzerine bir meta-mantık, tamalgıdan çok olumsallıktan yapılan aşkınsal bir çıkarsama, bilgikuramsal a priorinin yerine geçen

imbilimsel bir a priori. Bu felsefi düşüncenin egemenliğini engelleyemedi ya da askıya alamadı ama onu yalnızca ikiye bölebildi — bir geleneksel ve bir çağdaş felsefe, batı geleneğinin kalıtı ve onun meta-felsefi eleştirisi, ceset ve otopsisi. Devirecekleri kalıtın kendisine karşıtlık düzleminde bağımlı olarak, onda takılıp kalmaya mahkum oldular, ve eski gelenekte yeni meta-felsefi öğretilerde onların belirli olarak olumsuzlanan içeriği olarak sürdü.

53. Felsefe-sonrası daha çok felsefenin kuşkucu yüksüzleştirilmesini başarır, doğrudan çürütme yoluyla değil, ama felsefenin tüm konumlarını kuşkucu-pragmatik açıdan yorumlama ve böylece onları kendilerini çürütüyor, kendi aykırılıklarını yaratıyor ya da deyim yerindeyse kendi ağırlıkları altında çöküyor olarak gösterme yoluyla. Bu taktik de yine edimsel felsefe tarihine çok az ilgi ya da saygı gösterir, çünkü böyle birşeyin olduğu düşüncesini bile doğru kabul etmez. Bu geleneksel yazarlara ve metinlere kaba davranma izni anlamına gelir. Rorty 'Tasarım'dan [Representation] felsefenin yönetici miti olarak söz ederek batı geleneğinin bütününü nerdeyse bu tek düşünceye benzeştirir, ve onunla asıl amaçları saltık ve kalıcı olarak şeylere ilişkin duruk bir algı oluşturmak olan uydurma yeti ya da ortamların (ilkin Düşünce ve daha yakınlarda Dil) icadını anlar; liberaller için tiksinti verici bir görüş. Derrida ise bunun yerine Bulunuş [Presence] düşüncesine felsefenin süregelen bir düşkünlüğünden, ve benzer olarak evrensel, kendiliğinden verili nesnelerin — "doğa", "tin", "varlık" — icadından söz eder ki, bunun amacı Nietzsche'nin "Yaşam" ve Derrida'nın anlam belirlenimine özünlü kaçınılmaz ikircim ve pekinsizlik dedikleri şeyin yadsınabilmesidir.

54. Felsefenin ileri sürülen bu kendi-ile-çelişkili kandırmacalarını örnekleyerek ikisi de Descartes, Kant, Heidegger ve daha birçoklarına yüklenirler, ama bu belli sabuklamaların böyle tutarlı bir kaydı için ancak çok küçük bir doğrulama sunan ve aslında tam tersi için çok miktarda açık kanıt sunan edimsel düşünce tarihine pek dikkat edilmeksizin yapılır.37 Ama felsefe-sonrasına göre bunun konu ile bir ilgisi yoktur, çünkü geçerliğini her durumda açıkça yadsıdığı felsefe tarihinin nesnel bir yorumu olmak ne amacı ne de niyetidir. İşin doğrusu, antik kuşkuculuk durumunda olduğu gibi, felsefi konumların ileri sürülen kendiyle-tutarsızlıklarını "tanıtlamak" üzere bir Aristoteles, Hegel ya da Nietzsche'nin uslamlamalarının, kapsamlı biçimde yargılanmaları ve akıllıca yeniden yazılmaları kuşkucu sözcük oyunlarıdır ki biricik amaçları ister evrensel isterse tarihsel belirişlerinde olsun, düşünen usun duruş noktasından post-modern bir uzaklaşmayı sürdürmektir.

55. Ama düşünmeye bir son verilmesinin nasıl düşünüleceği konusunda başlangıçtaki ultra-modernist paradoks felsefe-sonrasında yine gerçekten çözülmez ama yalnızca daha diri olarak aydınlığa getirilir. Çünkü yalnızca savının anlatımına vermek zorunda olduğu dolambaçlı biçimde bulanık ve bilinçli biçimde kararsız diluzluğunda değil ama aynı zamanda kendine yüklediği görevin kendini-devirici karakterinde de felsefe-sonrasının bakışının ikircimi açıktır. Çünkü giriştiği şey ilkeye bir başvuruyu ilkede reddetmek; anlamın saltık belirlenemezliğini anlamlı kılmak; mantığın gücü olduğunu yadsımak ve sonra konumlar mantığını konumların kendilerine karşı döndürmek; hiçbir genel bakışın hiçbir zaman olanaklı olmadığını kesin olarak ve tüm-kapsamlı bir yargı olarak doğrulamak, ve bu gibi şeylerdir.

56. Felsefe-sonrası gerçekten de kendine belirgin bir içerik verme ayartılmasının kurbanı olsaydı (göze çarpan ölçüde liberal varsayımları yüzünden Rorty'nin ve imbilimsel kurama geri düşme eğilimi yüzünden Derrida'nın böyle olduklarından çoğu kez kuşkulanılır), sözcüğün asıl anlamında post-felsefi olmaya son verir ve yalnızca bir başka meta-anlatı olurdu — bir sorun ki Lyotard bu konuda duyarlık gösteriyordu. Öyleyse herhangi birşey "hakkında" olmayışı, ya da en azından ne hakkında olduğunu söylemesi için kendine izin vermeyişi post-modern düşünmeye özseldir.

Elindeki biricik "içerik" varolan bir felsefi yazın üzerine uygulanan amansız, devirici, sonuçsuz bir düşünme edimidir — bir içerik ki, paradoksal olarak, postmodern düşünce onun sürekli yapısızlaştırılması yoluyla kendini sürdürebilmek için onu korumak zorundadır.

57. Öyleyse tam da kendi tasarı yoluyla felsefe-sonrası herhangi bir sonuçtan, ona tema olabilecek bir gereçten ya da göndermeden yoksun bütünüyle entellektüel bir etkinlik olur. Düşünmenin ötesini düşünme girişiminde imlenen paradoks onda erken ultra-felsefedeki gibi artık yalnızca gizli değildir; kendini ortadan kaldıran bir düşünmenin etkin biçiminde, o bu paradoksun kendisidir. Tüm usauygun düşünceye getirdiği kısıtlamalar kendi durumunu us ile, yani anlaşılır olarak tartışmasını önlerler. Kuşkucu bir çit üzerine tünemiş olduğundan bir anda ileri sürdüğünü bir sonraki anda geri almak zorundadır: felsefenin metinleri yazma-okuma ile ilgili olduğunu söyler, ve sonra yine hiçbir metnin olmadığını söyler; ya da felsefenin açık uçlu, bile bile sonuç çıkarılmayan bir söyleşi olduğunu söyler, ve sonra her tür şey hakkında en gözüpek, inakçı vargıları çıkarır. Post-modern yazma biçiminin kasıtlı tutarsızlığa, dilin ikircimli aldatmacalarına alışık olması ya da komik, anarşist ya da giderek pornografik diluzluğuna başvurmuş olması ne demek istediğini söylemek için kendine hiçbir zaman izin veremeyeceği, bir tema belirleyemeyeceği ya da bir vargıya erişemeyeceği açmazını anlatır, çünkü bunu yapmak desteklediği "felsefe-sonrası" düşünmemenin (non-thinking) arılığını zayıflatacaktır.

Vargı: Felsefenin Yeniden Kazanılması

57. Felsefe-sonrasında ultra-modernist düşünce hem bir açmaza hem de bir tamamlanışa erişir. Tinsel-kurgul geleneğin öte-dünyasallığı ile zıtlık içinde burada-ve-şimdide olan somut bir özgürlük şeklindeki modern ilkeyi kökten olarak doğrulama tasarı en aşırı biçiminde eklemlenir. Felsefi kalıt üzerine bütünüyle kuşkucu düşünme yolunda felsefe-sonrasının kendisi paradoksal bir düşünceyi, yani kendini ortadan kaldıran bir düşünme düşüncesini cisimleştirme girişimidir. Bu gene de felsefenin işinin şimdi gerçekten bitirilmiş olduğu anlamında düşüncenin en son devrilişini ve bir hiçe indirgenmesini sonunda başarmış olduğunu söylemek değildir. Tersine, felsefe-sonrası reddettiği geleneğe ultra-felsefenin erken biçimlerinden bile daha çok bağlı kalır. Kendisinin de kabul ettiği gibi, felsefenin edimsel sonunu yaratmayı düşünemez, çünkü bu tam da güçlüklerini altetmeyi amaçladığı bir ultra-modernist inakçılığa dönüş olmakla kalmayacak, ama aynı zamanda yapısızlaştırılması felsefe-sonrasını destekleyen tek şey olan bağlamın kendisini de yoketmek olacaktır. Ve öyleyse felsefe-sonrası ancak kuşkucu kıyılar ve sınırlarda sürebilir — ne felsefenin ötesine geçebilen ne de ona geri dönebilen bütünüyle kuşkulu bir düşünme biçiminde.

59. Hegel'den bu yana ultra-modern düşüncenin etkisi gerçekten de felsefenin yokedilmesi olmuşsa, bunun ultra-felsefi düşüncenin uslamlamalarının doğrudan sonucu olarak değil ama daha çok imlemli bir yan-etki olarak anlaşılması gerekir. Batı felsefesinin büyük metinlerinin temel duruş noktasına ve uslamlamasına verilen değerin indirgenmiş ya da ortadan kalkma noktasına dek çarpıtılmış ve yerilmiş olduğu doğruysa da, bu bilimciliğin ya da Marxizmin, çözümlemenin, varoluşsal varlıkbilimin ya da post-modernizmin onu sözel olarak çürütmede, gizemsizleştirmede, geçersizleştirmede, içyüzünü açığa sürmede ya da işini bitirmede gösterdiği başarı yüzünden değildir. Tersine, güç de olsa yeniden kazanılabilir olması saldırgan ultra-modernist inağı benimsemiş kuşaklar tarafından üzerine yağdırılan birçok yanlış yorum ve çarpıtma katmanları altına gömülmüş ve örtülmüş gerçek felsefe tarihinin desteğiyle, edimsel düşünme geleneğinin desteğiyle olmuştur. Çünkü daha önce belirtildiği gibi, yalnızca genelde ultra-felsefi uslamlamanın bir tarihi değil, ama aynı zamanda onun felsefi kalıtı çeşitli yeniden-yapılandırmalarının da bir tarihi vardır, ki bunların kalıtın kendisiyle ya da onu kendi terimlerinde anlamakla pek az ilgileri

olmuş ya da hiç olmamış, ama, uygun bir yanlış yorumlama ile, ondan köktencileştirilmiş bir moderniteden yana uslamlamanın şu ya da bu türünü desteklemek üzere yararlanmakla ilgilenmişlerdir. Ultra-felsefi inağın biçimi değişirken, felsefi geleneğe saldırının biçimi ve aynı zamanda onu yeniden-yapılandırmanın biçimi de değişmiştir.

60. Ve tüm bunlarda ultra-felsefenin hedefi felsefi tarihin yerine geçerken bile onunla bir ilişkiyi korumak, ve köktenci bir öznel özgürlüğün ve sonlu insanlığın çıkarlarına kaçınacak olduğu bütün us geleneğine birinci-düzenden bir başvuru yerine onun olumsuz yeniden-yapılaştırmalarına başvuru yoluyla kendini "felsefe" olarak korumaktı. Böylece felsefe geleneği üzerine burada karşı-felsefe adı verilen saldırıda benzersiz olan şey felaket habercisi bakış açısıdır; son sahnesini yazacağı felsefe tarihinin meşru sonucunun kendisi olduğu yolundaki görüşüdür. Böylece on dokuzuncu yüzyıl bilimciliğine göre anlıksal tarihin sonucu liberal-bilimsel tinin dinsel ve metafiziksel boşinançta örneklenmiş bir aydınlanma-öncesi ekinsel geçmiş üzerindeki son utkusudur. Öte yandan saltıkçılık insanlık-dışı kılınmış, us-yüklü bir geçmişten şimdiki varoluşsal kılınmış bir öznelliğe kaçışta kurtuluş bulacaktı. Her ikisi de felsefe tarihini reddedecek ve onun tam çelişik açıklamalarını vereceklerdi. Çünkü tarihe olan biricik ilgileri onu ultra-modern kurtuluşun anlamı konusundaki zıt görüşler arasında çağdaş bir anlaşmazlığı ilerletmenin bir aracı olarak yaratıcı bir yolda sömürmekti: biri karanlık bir geçmiş üzerinde insancılık ve uygulayımbilimin utkusu, öteki ise soyutlama ve ahlak üzerinde öznel yaşamın utkusu. Önemli olan nokta, tüm popüler etkilerine karşın, Nietzsche, Marx ve çağdaşlarının batı sanat, din ve felsefesinin tarihine dayattıkları anlatıların yalnızca karşılıklı çelişkili oldukları değil, gerçekte hiçbir biçimde "tarihler" olmayıp yapıntısal ve ideolojik olduklarıdır. Yine de bunlar bugün de bir üstünlükten yararlanmakla kalmayıp gerçek batı kalıtıyla onun kendi terimlerinde boy ölçüşmektedirler ve büyük ölçüde onun yerini almışlardır.

61. Yirminci yüzyılın meta-felsefeleri saltıkçı ve bilimci başlangıçların uzantılarıdırlar, ama bundan böyle kendilerini dünya-felsefi tarihin bir doruğu olarak görmemelerinde, ama onun karşısına felsefenin kendisinin temelleri üzerine bütünüyle yeni, "çağdaş" içgörüler çıkarmalarında ayrılırlar. Böylece bağımsız ultra-modern bir duruş noktası doldurmaya çalışacak ve buradan geçmişin uslamlamalarını onlara dayanak olduğu ileri sürülen ve şimdi işlerinin eleştirel olarak onları yeniden incelemek ve düzeltmek olacağı temel yanlış anlamaların terimlerinde gözleyeceklerdi. Bu duruş noktasının geleneksel felsefeye yaklaşımı onun bütününü ileri sürülen özel bir aldatıda kökleştirmek olacaktı — varlığın unutkanlığı, dilin yanlış kullanımı, olgunun kasıtlı olarak aşılması, bir kategori yanlışlığı. Buna göre, büyük klasik yapıtlar böyle bir bakış açısından — Heideggerci, Rylecı, Wittgensteincı — enerjik olarak yeniden gözden geçirildi, yeniden yazıldı ve yeniden öğretildi, ve sonuç olarak yüzyılın ortalarıyla birlikte bütün bir yeni akademik felsefeciler kuşağının kafası Platon, Spinoza ya da Kant'ın, özgünleriyle yalnızca açıkça değil ama birbiriyle de şiddetle çatışan yeniden-yapılaşdırılmış yorumlarıyla tıka basa dolduruldu.

62. Böylece felsefe tarihi henüz kendisinden kurtarılması gereken dizgesel, kapsamlı bir çarpıtmanın hedefi olarak kaldı, bir çarpıtma ki, şimdiki, eş-zamanlı, insansal bir özbilinç ve dünya için saltık üstenime sıkıca tutunacak ve onu anlatacak çağdaş kavramları meşrulaştırmak için yerine getiriliyordu. Girişim iki genel kampa bölündü, davranışçı bir insanbilimi ve liberal-teknokratik idealleri olumlu olarak kucaklayan ve başlıca mantık ile dili hizmetine alan bir Anglo-Amerikan kamp; ve felsefi düşünceyi metafiziksel bir geleneğin yitimiyle yaratılan boşluğu doldurabilecek bir tür can sıkıcı sızlanmaya döndürecek inceden inceye işlenmiş bir kötümserlik yoluyla tam bu insancı, teknokratik moderniteyi reddetmeye ve ona karşı durmaya çabalayan bir Kıta Avrupası

kampı.38

63. Yine post-modernizm bir bütün olarak düşünce tarihinin bundan böyle anlamlı olmadığı yargısında bulunur, öyle ki çağdaş ve geleneksel felsefe arasındaki ayrım bile benzer olarak anlamsızdır. Batı ekinsel kalıtının yıkıntısı ayaklarının dibinde yatar; isteğine göre onu yapılaştırır, yeniden-yapılaştırır ya da yapısızlaştırır, çünkü diriliği kalmamıştır. Eğer, Rorty'nin dediği gibi, felsefe bir zamanlar insan durumunun ideal yükseltilişini eklemlemek için yararlı bir araç olabilmişse, şimdiden özgür olan bir liberal-teknokratik toplumda modası geçmiş, ilgisiz bir emanet olarak terkedilmelidir. Ya da Derrida'nın telkin ettiği gibi, bütünüyle güvenilmezleşmiş bir felsefe yazınını dinçleştirmek için hiçbir istek yokken, onun tüm zemin ve konumlarından anlıksal kurtuluşumuzun gereğini doğrulamak ve kendimize anımsatmak için felsefe yazını yıkıntılarında öteyi beriyi aramada yine de bir erdem olabilir.

64. Şu ya da bu yolu böylece sona erdirmiş anlamlı bir gelenek düşüncesiyle birlikte, şimdi herşey tek bir post-modernist düzleme koyulabilir; Platon Freud ile diyaloğa girebilir, Gide Hegel ile arkadaşlık edebilir, rock şairler Kant'ı reddederler, ataerkil ya da Hristiyan tanrıbilim üniversitelerdeki seminerlerde her gün çürütüldüğü için batı şeriatı toptan bir yana atılır. Akademide, yalnızca tarihsel ekinin değil ama aynı zamanda modernitenin kendisini de kapsamak üzere bütün us kalıtına yönelik saldırgan bir nefret duygusu yaygınlaşmıştır. Bu bakış açısı usun devrilmesinin arkasından geçmişin bugün için önemine karşı ya da uslamlamanın belli özel hakları olduğu düşüncesine karşı popüler söylevler yoluyla desteklenir; ya da bunların dışında, ürkütücü kuşku götürmez düşünce hastalığının olası bir yinelemesini önlemek bakımından anlamı iyice parçalayacak ve görelileştirecek son derece dolambaçlı, yazınsal-estetik uslamlamalar yoluyla desteklenir.

65. Ultra-modernizmin eklemleyeceği şey tam olarak ve sözel olarak edimsel aşırı Modernite idealidir, somut olarak bulunan bir koşul ki onda her olgusallık ya da değer kendi saltık özgürlüklerine ve dünyanın bu özgürlüğe altgüdümlü olduğuna öznel olarak inanmış varolan bireylerin çıkarlarına ve bakış açılarına baştan sona benzeştirilmiştir. Ultra-modernizm bu insansal-varoluşsal koşulu daha şimdiden ya da aşağı yukarı başarılmış, böylelikle tüm tarih, ekin ya da düşünce aracılıklarından önce varolan birşey olarak doğrular. Bu nedenle kendini böyle aracılıklardan şiddetle uzaklaştırır, giderek ideallerini ve dilini ondan aldığı kendi batı-anlıksal kalıtınınkilerden bile. Batı-anlıksal kalıtının usauygun, evrensel ve nesnel bir özgürlük kavramının karşısına sonlu, zamansal, pragmatik, olumsal ve bütünüyle öznel bir özgürlük biçimindeki zıt kutbu çıkarır. Ama bu sonuncu görüş somut olarak olgusallaşmış bir insan özgürlüğü olan kendi idealiyle eninde sonunda çelişmek zorunda olduğundan, bir kuşkuculuğa düşer ki orada özgürlüğün kendisi dağınık, karışık ve yozlaşmış birşey olur.

66. Çünkü post-modern biçiminde ultra-felsefe usun anlıksal devrilmesini hiçbir zaman tamamlayamayacağı için tek yardım alacağı şeyin onu kuşkucu biçimde askıya almak ya da terketmek olduğunu bulmuştur. Ama bunda felsefe olarak tüm geçerliği elinden alınır ve kendisinin de kabul ettiği gibi ötesine geçmesi olanaksız olan bir çıkmaza ulaşır. Bu kuşkucu biçimde ultra-modernist başkaldırı böylece olduğu yerde felce uğrar; ne felsefi geleneğin ötesinde herhangi bir konum oluşturabilir, ne ona geri dönebilir, ne de ondan vazgeçebilir. Şimdi birbirleriyle karşı karşıya gelen dünyalar bundan böyle biri ötekinin karşısına çıkarılmış tek bir ultra-modernist öğreti değildir — saltıkçılığa karşı bilimcilik, varoluşçuluğa karşı liberalizm —, ne de "çağdaş" felsefenin "geleneksel" üzerindeki utkusudur. O şimdi bir yandan tarihsel tamlığı içinde bir bütün olarak felsefi kalıttır ve öte yandan onun bütünüyle yıkılmış, yokedilmiş post-modern açıklamasıdır.

Öyleyse, bundan böyle ne ultra-modernist eleştiriye ne de ona karşıt olarak geleneksel düşüncenin tek yanlı savunusuna bağlı kalmanın anlamı vardır. Geçmiş iki yüzyılı egemenliği altına almış önyargılar tarafından bundan böyle yıldırılmayan bir bakış açısından, ultra-felsefi tasarın kendi sınırına ulaşmış olduğundan ve bu başkaldırı ile terketmeyi düşündüğü edimsel felsefi kalıt arasındaki bağıntının yeniden kazanılmasını olanaklı kıldığından söz etmeye başlamak yerinde olacaktır. Böylece sorun batı geleneğinin ultra-modern eleştirisiyle herşeye karşın nasıl uzlaştırılacağı ya da, tersine, ultra-modernizmin somut ve dünyasal bir insan özgürlüğü isteminin köklerini felsefi dünya-tarihinde nasıl yeniden kazanacağı sorunu olmaya kayar. Bu bir dizi açık güçlüğü imler: asıl felsefi kalıtı eski yerine getirmek ve ultra-felsefi çarpıtmalarından kurtarmak; ultra-modernist devrimi esinlendiren şey üzerine, felsefi tine düşmanlığının altında yatan şey üzerine, ve şimdiki post-modernist çıkmazına nasıl olup da geldiği üzerine soruları yeniden gündeme getirmek; birlik, bütünlük, süreklilik duyusunu ve dünya-felsefi ekininin özünü ultra-modernizmin "ikiye bölünmüş" bir tarih için saplantısının bugün bıktırıcı olumsuzluğunu kavrayacağı ve ötesine ilerleyeceği şekilde baştan başa onarmak.39

NOTLAR

1The Question of Being'de (New Haven 1958) Heidegger herhangi bir yalın karşı-metafiziksel "sınır atlama"nın, kendisi çözmese de, sorunsal olduğunu kabul eder. Derrida da ileri sürmüştür ki, düzmece olarak bilinseler de, klasik felsefi uslamlamaların yalnızca bir yana atılmaları değil ama öğretilmeleri ve incelenmelerinin sürdürülmesi önemlidir, çünkü post-felsefi bir ayrımsamayı güçlendiren tek şey onların etkin yapısızlaştırılmalarıdır.GERİ

2İronik olarak, geleneksel mantık tam da bu uslamlamaları uzun süre çiftanlamlılık, ikircim, ad baculum v.b. gibi biçimsel-olmayan aldatı kipleri olarak bilmiştir.GERİ

3Madison, J. B., Working through Derrida (Evanston, 1993), s. 2.GERİ

4Eski tarihin bittiği ve yenisinin başladığına ilişkin açıklamaları birbirinin tam tersi olmakla birlikte, birbirlerinden bağımsız olarak hem Marx hem de Nietzsche bu deyimi kullanırlar. Bu nokta benim "The Revolutionary Origins of Contemporary Philosophy"mde ayrıntısıyla incelenmiştir; Dionysius, ix (1985), 129-171.GERİ

5"Olguculuğun" anahtarı nesnellik ve öz-bilincin iki değil tek bir olgusallık oldukları ve bunun yalın olgu sezgisinde açığa vurulduğu önesürümündedir. Öz-duygu şeklindeki "saltık olgu"da, bir kimsenin kendine dolaysız verilmişliğinde, tanıta doğrudan doğruya tanıklık edildiği söylenir. Comte ikici kuramsal ve kılgısal bakış açılarına karşıt olarak, öz-duyguyu nesnelin görüngüselle bir özdeşleştirilmesinin temeli yapar, ve Mill ile Russell da benzer şekilde, "duygu"dan olgunun pekinliğinin son sınaması olarak, gündelik dilde, "açıklık" ölçütü olarak sözederler. GERİ

6Öte yandan Hegel (Enc. 249. Zus.) şu kışkırtıcı düşünceyi ortaya atar: hem evrim hem de yayılım kuramı (temelci "yaratımcılık") doğanın metafiziksel şemalaştırılmalarıdırlar, ki bu şemalaştırılmalar bir uçta (kök-dirimbilimsel ya da ultra-dirimbilimsel) başlarlar ve ondan türler düzeninin bütününü soyut bir dizi olarak çıkarsarlar; hiçbiri de nesnel olarak somut bir dinamik olarak bütün doğanın dinamiğini gerçekten kavramaz.GERİ

7 Saltık Avrupalı olduğu denli Anglo-Amerikandır da – bkz. Spencer, Bradley, Whitehead ya da Royce. Politik anlatımını Kraliçeyi ya da Kayzeri bir "saltık birey", Der Allerhochster, olarak selamlayan on dokuzuncu yüzyıl emperyalizminde bulur.GERİ

8Hardy'nin The Dynasts'ı insan tarihinin yazgısı hakkında söylev çeken, "saltık tinler"den oluşan

bütün bir Yunan korosunu başrolde sunar. Birçok çağdaşı gibi Yeats'in düşkünlüğü gizliciliğe ve onun politik anlatımına, ulusalcılık kültüneydi.GERİ

9Büyük devrimci-gerici tartışmasının en sert düşünsel biçimleri on dokuzuncu yüzyılınkilerdi, ki bunların verdiği örnekler yirminci yüzyılın toplumsal, ekinsel ve politik gerginliklerini aşırı boyutta körükledi. Bugün de ikilem önde gelen çağdaş felsefeciler arasındaki ileri düzey (ama daha yumuşak) tartışmaların konusudur: bkz. After Philosophy: End or Transformation? (Cambridge, 1987).GERİ

10Edimsel bir özgürlük kavramının kendi ve olgusallığın öz-duygudaki romantik özdeşliğinin temelinde yatması Nietzsche'nin güç istencini "özgürlük içgüdüsü" olarak tanımlamasında örneklenir, ki Nietzsche her yerde salt ahlaksal bir özgürlüğün olgusallık-dışılığına karşı çıkar.GERİ

11Daha geniş bir açıklama F. L. Jackson'ın "The New Faith: Strauss, Kierkegaard and the Theological Revolution"ında (Dionysius, xii, 1988) ve "The Beginning of the End of Metaphysics"inde (Dionysius, xv, 1991) bulunur.GERİ

12Principles of Philosophy'sinin savı. Feuerbach aynı zamanda "Spinoza'nın tözünü ... Kant'ın benini [ya da] Hegel'in saltık tinini değil ama gerçek ens realissimum'u – insan – kendi ilk ilkesi olarak betimler. (Essence of Christianity, çev. Eliot s.xxxv).GERİ

13Stirner, M., The Ego and His Own, çev. Byington (Sun City 1982).GERİ

14Marx: Theses on Feuerbach, I.GERİ

15Örneğin, Beyond Good and Evil, ss 47, 56.GERİ

16Ultra-modern anlamında "meta-felsefe" ikircimlidir, çünkü gönderme yaptığı "öte" sözcüğü geleneksel "metafiziğin" "meta-"sı, sonlunun ötesine geçen düşünme değil, tersidir. Meta-felsefenin "öte"si dil, zamansallık, olgu dünyası, Dasein gibi tipik karşı-metafiziksel terimlerde tanımlanan bir buradaki-ve-şimdiki uğruna düşünce-dünyasını geride bırakacaktır. Uygun imgesi Nietzsche'nin Zerdüşt'üdür; Zerdüşt dağdan aşağı bilgeliğe iner. "Ötesine-geçme" böylece aslında "meta-metafiziksel"dir; birinci-düzen düşünme bağlamlarından (törebilim, mantık, varlıkbilim) ikinci-düzen bir karşı-düşünmeye bir geri-çekilme: (meta-törebilim, meta-mantık, meta-varlıkbilim).GERİ

17Russell'ın The Scientific Outlook (1931) ve Ayer'ın Language, Truth and Logic'i (1936, c. 2.) çözümlemenin görgül bilimle bu temeldeki danışıklı dövüşünün tipik manifestolarıdırlar.GERİ

18Carnap ve başkalarının ultra-ussal tutumu sözkonusu olduğunda, arkhe'den çok bir doğrulama ölçütünden sözetmek daha uygun olurdu; bir "ölçüt" inaksal bir araçtır, bir "ilke" ise bir usu imler.GERİ

19Wittgenstein'ın felsefe üzerine özgül görüşleri Philosophical Investigations'da bulunur, ss. 89-133.GERİ

20Philosophical Investigations, s. 206.GERİ

21Onu çok değişik biçimde düşünse de; örneğin Cartesian Meditations'a bakınız (The Hague, 1960) ss.3-7; orada bilimsel apaçıklıktan Russell'ın olgusallık terimlerinde değil ama "belgitli pekinlik" ya da "verilmişlik" terimlerinde sözedilir. "Dünyanın olgusal varoluşu için apaçıklık belgitli değildir" ve böylece "Kartezyen devirme" içine alınmalıdır (p.17). Husserl'in sıkı bağları on dokuzuncu yüzyıl psikolojizmi (Brentano) ve tarihçiliği (Dilthey) iledir. Russell gibi o da edimsel felsefe tarihi konusunda adı çıkmış bir toyluk sergiler, örneğin bir "felsefi bilim" düşüncesinin

yozlaştırılmasından Hegel'in metafiziğini suçlu tutar – bir suçlama ki kendisinde böyle bir yozlaştırmanın başka herkesten daha az görüldüğü Hegel'i hayretler içinde bırakırdı. Ama geleneğe ilişkin meta-felsefi açıklamaları tipik olarak kendini beğenmiş ve çarpık kılan şey aslında toyluk değil ama geleneği ultra-modernist sava uygun duruma getirmek üzere olumsuz olarak yeniden yapılandırmaya yönelik bilinçli niyettir. Bunu şu yalın olgudan anlıyoruz: görüngübilim ve çözümsel felsefenin metafizik tarihini anlama tarzları yalnızca ayrı değildir, onlar birbirlerinin aynadaki görüntüsüdürler.GERİ

22 Görüngübilim yirminci yüzyıl ruhbilimi üzerinde gerçekten güçlü bir etki yaptı. Sartre, Jaspers ve daha birçoklarının ruhbilimsel konular üzerine çok sayıda yazılar yazmalarıyla kalmadı, Marleau-Ponty'nin ufuk açıcı yapıtıThe Phenomenology of Perception'ına çok şey borçlu olan "görüngübilimsel ruhbilim" çözümlemeci çevrelerce desteklenen model olma yolundaki Skinner davranışçılığının bir dönem üniversitelerde başlıca rakibi oldu.GERİ

23 Heidegger'in "dönüş"ünün Heideggerci bir açıklaması G. Nicholson'ınIllustrations of Being (Toronto 1992) (c.4.4.) adlı yapıtında bulunur.GERİ

24 Heidegger anlamında varlığın belirgin bir öncüsü Schopenhauer'ın betimlediği biçimiyle "istenç olarak dünya"dır: o denli açık olanın nerdeyse yokedilmesi olan, bir saltık kendinde-varlığın bütünüyle gizemli belirişi.GERİ

25 Dünyaya-sınırlanmış düşüncenin kaygan kumlarından uzak bir usauygun yaşam vahası olan Platonik görüşten büyülenen stoacılık ve epikürcülük böyle bir vahaya ancak söküp atılamaz bir dışsallık ve keyfiliğin kendisine henüz sıkıca sarılı olduğu, bir içsel, bağımsız öz-bilincin sınırlı biçiminde ulaşabilirlerdi. (Bkz. Hegel, Lectures on the History of Philosophy {New York, 1974}, v.2 sect.2). Ultra-modern inakçılık ters bir yol izler. Görüşü bir tanrı-insan uzlaşımı olan modern-Hristiyan bir görüştür, bu uzlaşım yoluyla özgür, ussal, insansal bir tin dünyaya kefaret etme sözüyle kendini ona yeniden bağlamıştır. Ama ultra-modernizmin tutunacağı tam bu somut tin olsa da bunu ancak bölümsel ve tek-yanlı bir yolda yapar, tıpkı usun ve özgürlüğün evrensel yanını elinden kaçırdığı ve kendini bütünüyle onların sonlu ve varoluşsal anlatımlarına gömdüğü gibi.GERİ

26 Mantıksal olguculuk kendine-gönderme paradokslarıyla boğuşmayı, önermelerin imledikleri şeylere olan göndermesini biçimselleştirmeyi, ya da tekbenciliğe düşmeksizin görgücü bir metafizikten kaçınmayı hiçbir zaman başaramadı. Benzer olarak, kendini bir felsefe olarak sürdürebilmesi ancak düşünmenin yalnızca dil olduğunda direterek geç çözümlemenin yönünü bir sözcükler metafiziğine çevirmesiyle olanaklıydı. Yine, şeylere ilişkin herhangi bir evrensel açıklamayı varoluşun sağın sonluluğunu ileri sürerek reddedecek varlıkbilimsel derin-düşünme kendi açıklamasını aynı yasaklamaya bağışık tutmak ya da böyle olmazsa beylik bir saçmacılığa düşmeyi göze almak zorundadır. Ve daha sonraki biçiminde uslamlama zaman olarak varlık şeklindeki kararlı bir düşünceye dönüşünü hiçbir zaman tamamlayamadı, çünkü bu varlığın olduğu söylenen şeylerle, yani zamansal, kendini-ayrımlaştıran olmakla çelişecekti.GERİ

27 Bu olgunun bilincine varıldığına ilişkin bir örnek Hilary Lawson'ınReflexivity, the Post-Modern Predicament'ında (LaSalle 1985) görülür.GERİ

28 Bu ad hominem başvuru Nietzsche'nin gözde taktiklerinden biriydi: onun Strauss'a karşı yaptığı yergiyi, Contra Wagner adlı denemesini,Geneology of Morals'da Aquinas'a iğneleyici saldırısını, ya da Beyond Good and Evil'deki "On the Prejudices of Philosophers" başlıklı bölümü inceleyiniz. Son dönem post-modern bir örnek Derrida'nın Glas'ıdır (U. Nebraska, 1986), bu yapıtta Hegel'in

kızkardeşiyle ve başkalarıyla ilişkileri onun aileye ilişkin felsefesiyle mantıksızca bağdaşmaz gibi gösterilir. Böyle saldırılar elbette tam anlamıyla "kişisel" değildirler, "düşünce"nin belli bir tikel, sonlu bireyin düşüncesinin ötesinde herhangi bir başka anlamı olabildiğini kabul etmeyi reddeden temel bir ultra-modernist önyargıyı yansıtırlar.GERİ

29 Hegel'in "nesnel tin" adını verdiği şey Marksistler, İngiliz liberaller ve Amerikan pragmatistleri tarafından ultra-modernist yeniden formüle edilişinde, özgürlüğün tüm öteki boyutlarını kendine benzeştiren kılgısal özgürlüğün tanrılaştırılması olur. Richard Rorty ile birlikte post-modern bir biçim alır, ve bu biçim erken liberaller ya da toplumcuların yaptığı gibi, istenen bir son-durum ya da başarılmış bir devrim olarak bir "özgür toplum"dan artık sözetmez, ama yalnızca bireylerin belirsiz bir toplumsal açık kapıya olan olumsal üstenimlerinden sözeder.GERİ

30 Derrida, Positions (Chicago 1981), s. 6 GERİ

31 Kearney'in Dialogues with Contemporary Continental Thinkers'ında (Manchester Up, 1984) (s. 98) R. Kearney ile yapılan bir görüşmeden.GERİ

32 Positions, s. 12GERİ

33 Derrida'nınki ayrımı aşma isteğini Hegel'in ussal düşüncesini devindiren başlıca şey olarak betimlemeye yönelik bir çabada Aufhebung mantığını reddetmek için elinden gelen herşeyi yapar. Bu Hegel'in kendisinin, sözgelimi Encyc., ss 79-82'de, dinamiği betimleme biçimine ya da ss. 117-120'de ve Doctrine of Essence of the Science of Logic'de ayrımın kendisini ele alış biçimine şaşırtıcı biçimde zıt ilerler, ki bu sonrakinde Hegel ayrımı "aşmak" şöyle dursun, Zemin kavramında ayrım ve özdeşliğin nasıl birbirlerini öngerektiriyor olarak gözönüne serildiklerini gösterir. Öte yandan Derrida ayrımı saltık olarak saptayacaktır.GERİ

34 Rorty, R. Objectivity, Relativism and Truth, (Cambridge 1991), ss. 197-202.GERİ

35 Objectivity, Relativism and Truth, s. 15.GERİ

36 Derrida'nın Amerika ile olumlu bağları iyi bilinir; Rorty'nin ilişkileri için örneğin şunlara bakınız: Madison, G. B.'de "Is Derrida a Transcendental Philosopher?, Working Through Derrida, Evanston 1993.GERİ

37 Rorty'nin yaptığı gibi Descartes'ı bir 'tasarımsalcı' olarak betimlemek yalnızca öz-bilinçli düşünceden ilerlemek üzere kesin olarak tasarımsal varsayımların askıya alınmasıyla başlayan gerçek Kartezyen uslamlamaya her bakımdan saygısızlıktır. Benzer olarak, Derrida'nın Leibniz'in mantığı ya da dinsel tutkuları üzerine çok bönce olan açıklaması ya da Hegel'in kızkardeşine duyguları üzerine onun serbest Freudsu kurguları hem bu kişileri hem de uslamlamalarını nerdeyse sapıkça bir küçümsemeyi gösteren önemsizleştirici yaratıcılığın en katışıksız uçuşlarıdırlar. Ama yine, post-modernistlere göre, asıl konu hiçbir zaman tarihsel uslamlamaların kendileri değil ama post-modernistlerin kendi kuşkucu kinayelerinin yapılandırılması için bu uslamlamaların nasıl sömürülebilecekleridir, post-modern mimarların geçmişteki biçemlerden onların özgün tinlerine pek aldırmadan serbestçe ödünç almaları gibi.GERİ

38 Heidegger'ın "denken" açıklamasının kökü olarak, bir metafizik geleneğinin yitirilmesinin varoluşsal anlamına yönelik renkli içgörüyü Rorty "Overcoming the Tradition"ında (Consequences of Pragmatism, Minnesota, 1982) verir.GERİ

39 Önemli olan nokta ultra-modernist başkaldırının felsefi geleneği "reddetmemesiydi"; anahtar ilkelerinden kimilerini aşırı uçlarına dek götürmek üzere felsefi geleneği hizmetine atadı ve yanlış

yorumladı. Bununla birlikte bu atamanın yolaçtığı çarpıtmadır ki içinde bulunduğumuz zamanı geleneksel olarak anlaşılan felsefeye büyük ölçüde yeteneksiz kılmıştır, çünkü artık bugün ve geçmişte felsefenin ne olduğuna ilişkin felsefenin kendi terimlerinde açık bir düşüncesi yoktur. Edimsel batı düşünce geleneğinin yeniden kazanılması bu nedenle günümüzün en önemli bir güçlüğü ve bu denemenin çıktığı dergi Animus'un başlıca hedefidir.GERİ

Klasik: İdeal.

Klasik: Zamansız; her zaman yeni.

Modern: Deneysel.

Modern: Pop.

Modern: Özgür. Sevimli.

Modern: Deneysel, Anlamlı.

Modernist: Yeni uğruna yeni. Anlamsız. Uyumsuz. Çirkin.

Modernist: Picasso-Style. Bütünlük yitimi.

Modernist: Çileci.

Postmodern: Mutant.

Postmodern: Şizofrenik. Usun saltık yadsınması.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi / 2014

Kapitalizm

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Kapitalizm:
Artı-Değer ve Hırs Kıpılarının Sentezi

Yalnızca Kapital Kapitalizm değildir. Kapital, genel olarak Mülkiyet usun, ussal istencin denetimi altında durur, çünkü Mülkiyet bir İstenç kipinden, istencin bir tikelleşmesinden başka birşey değildir. Ve Mülkiyetin İstenç olduğunu, Kişinin kendi istenci olduğunu bilen bilinç sözde Mülkiyetin insana üstünlüğü olarak görülen "fetişizm," "yabancılaşma" gibi kendileri birer bilinçsizlik ve kölelik anlatımı olan yanılsamaların altına düşmez, Özgürlüğünü yitirmez. Mülkiyet fiziksel, özdeksel nesne değildir. Fiziksel Şey pekala Mülkiyet biçimini üstlenmeksizin de ne ise o olarak kalabilir. Mülkiyet İstencin Şey üzerindeki belirli-Varlığı, onun dışsal anlatımıdır.

Kapitalin Hırs ile birleşmesi Duyunç hamlığı zemininde olanaklıdır. Kapitalist bilinç moral olarak büyümemiş, yeterli duyunç gelişimine ulaşmamış, sözcüğün sağın anlamıyla erginleşmemiş bir bilinç aşamasıdır. Kapitali yönetmek, Mülkiyetin kölesi değil efendisi olmak işlerin normal ve ussal durumudur. "Kapitalist" olarak nitelenen bilinç bir çocuk gibidir, hırsını, isteklerini, tutkularını denetleyemez, onların kölesi olarak kalır. Böyle bir insan insanlıktan yoksun gibidir, yalnızca Kapitalin mantığını temsil eder, ve sözcüğün en tam anlamıyla Mülkiyetine ya da Kapitaline soğrulmuş birinin bir Benliği yoktur. Kapitalistin moral yamukluğu yalnızca Kapital alanına sınırlı değildir. Moral düşüklük kendini davranışın her alanında gösterir çünkü böyle bir insan içgüdülerine, dürtülerine, alışkanlıklarına, eğilimlerine, itkilerine, isteklerine egemen olamaz. Böyle

bir insanın sözcüğün gerçek anlamında bir İstenci de olmadığı için Eyleme de yetenekli değildir. Yaptığı istencinin karar değildir ve yalnızca Kapitalinin buyruklarını ve yalnızca kaynaklarınının bilinçsizi olduğu dürtülerini izler.

Kapitalizm moral düşüklük olarak yalnızca başarılı kapitaliste değil ama başarısız kapitaliste, kendilerini daha küçük kapitaller ile yetinmek zorunda bırakmış olan milyonlara ve kapital özlemi içinde yaşayan yüz milyonlara da aittir. Yurttaş Toplumunun daha öte moral gelişim için yeterinden öte gerekçesi ve eksikliği vardır. Kapitalizm yalnızca insan Duyunçsuzluğun ekonomik ilişkiler alanındaki anlatımıdır. Ve gene de Kapitalin us üzerindeki, Devlet ve Yasa üzerindeki egemenliği gibi birşey söz konusu değildir, çünkü Devlet ve Yasa egemen oldukları sürece Devlet ve Yasadırlar, çünkü ussal genel istenç Yasayı, Hakkı tanıdığı için ussaldır. Böyle olmasaydı, Yurttaş Toplumu diye birşey olmaz, özgür törel yaşam diye birşey olmaz, Kapitalist Toplum diye birşey olurdu. Kapitalizm ussal istenç karşısında, yasa karşısında salt boş bir ideolojidir, Pazara, Mülkiyete, Kapitale ne olursa olsun hiçbir istenç tarafından karışılmamasını isteyen kapitalistin düşüdür. Salt Mülkiyet hem Ahlak alanının, hem de Törellik alanının daha yüksek Özgürlük biçimlerinin altında durur.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Yurttaş ve Kapitalist bir midir? Yurttaş Toplumu ‘Kapitalist Toplum’ mudur? Yoksa Kapitalizm Yurttaş Toplumunun yokluğu mudur? ... Hırsın yola getirilemez olması ancak ve ancak insanın moral bir varlık olmaması ile olanaklıdır. O zaman hiç kuşkusuz Yurttaş Kapitalist, ve Yurttaş Toplumu Kapitalist Toplumdur.

İdea Yayınevi / 2014

Kapitalizm ve Gazino Kapitalizmi

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

“Kapitalizm Gazinoya Yozlaştı.”
MUHAMMED YUNUS (2006 NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ)

Ama — Muhammed Yunus’un moral kaygılarına en büyük saygı ile — Kapitalizmin yozlaşmayacağını, çünkü Kapitalizmin a priori yozlaşmışlık olduğunu, insanı maskara ettiğini söylemek daha doğru olacaktır. Kapitalizm ekonomi değil, bir toplum biçimi ise hiç değil, ama bir ideolojidir, ve Kapitali, yani paranın sınırsız büyüme mantığını ilke olarak alır ki, bunun moral ya da daha iyisi a-moral anlatımı Hırs dediğimiz şeydir. Hırs usdışıdır, insanın insan-altına yenik düşme, ilkelliğinde diretme yollarından biridir. Ve toplumlara Hırsın egemen olduğunu söylemek dünyada ahlaksızlığın egemen olduğunu söylemektir. Bunu söylemek hiç kuşkusuz olanaklıdır (aslında önemli bir düzeye dek doğrudur da). Ama o zaman ahlaksız, duyunçsuz bir insanlığın Hak,

Türe, Özgürlük, Gönenç gibi değerlere yetenekli olduğunu söylemek anlamsızlaşır. — Gerçekte bir bütün olarak insanlık Türeden, Haktan, Mutluluktan payını ancak moral gelişmişliği ile, ancak Duyunç büyümesi ile, Özgürlük bilincinin kazanılması ile orantılı olarak alır. Yurttaş Toplumu kavramı Hırs üzerinde Duyuncun egemenliğini içerir — çünkü Yurttaş Toplumu onda Duyuncun gelişebileceği biricik toplum biçimidir. Duyunç Adam Smith'in "görülmez elinden" sonsuz ölçüde daha güçlüdür, çünkü Hırsın gücü yalnızca ve yalnızca Hırs olduğunu bilmemesinden gelir.

"Wall Street's bigwigs should realize that real Americans are bailing them out."

"Note to the tone-deaf Wall Street titans: This is not about you losing your vacation home or you having to give up your private jet and fly commercial. This is about real life and real people. And it's real people who are saving your skin right now. You should be so grateful."

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Yurttaş ve Kapitalist bir midir? Yurttaş Toplumu 'Kapitalist Toplum' mudur? Yoksa Kapitalizm Yurttaş Toplumunun yokluğu mudur? ... Hırsın yola getirilemez olması ancak ve ancak insanın moral bir varlık olmaması ile olanaklıdır. O zaman hiç kuşkusuz Yurttaş Kapitalist, ve Yurttaş Toplumu Kapitalist Toplumdur.

WHAT
MATTERS?
DAVID ELLIOT COHEN
(EDITOR)

İdea Yayınevi / 2014

Kuram ve Kılgı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Kuram ve Kılgı

Kuram ve kılgı ilişkisi önce düşünürüm, sonra yaparım ilişkisi değil, ama Düşünce Eylemdir ve Eylem Düşüncedir ilişkisidir.

Kılgı yalnızca 'davranış' değildir; düşünce gerektirir. Davranış hayvanlara da uygulanan daha genel bir adlandırmadır ve örneğin 'içgüdüsel davranış'tan söz edilir, içgüdüsel 'kılgı'dan değil. 'Kılgı' — daha özel olarak 'eylem' — içgüdüsel, dürtüsel değildir. Duyunca bağlıdır. Böylece ahlaksaldır, Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü ayırdedebilen bir varlığa özgüdür. Aynı zamanda özgürlük kılgının, eylemin özüdür, çünkü özgürlük istençtir.

Eylem ancak özgür Kişiye aittir. Kölenin eyleminden, kılgısından söz edilemez, çünkü istenci

kendisinin değil, efendinindir. Ancak özgür birey moral bir varlık olabilir, eylemde bulunabilir, sorumlu tutulabilir. İnsan Haklarının gelişiminde ulaşılabilecek en yüksek nokta ilkesel olarak ve edimsel olarak istenç özgürlüğü, kendi özgürlüğünün yalın bilincidir, çünkü özgürlük istencin özüdür, istencin edimselleşmesidir. Kendi istencini kazanmak, dışsal yetke, baskı, denetim, zor, şiddet biçimlerinin bilincinde olmak ve böylece onları yadsımak — bu Tinin gelişim sürecinde, Dünya Tarihinin kendisinde henüz milyarların ulaşamadığı bir noktadır.

'Kılmak' İstence aittir. 'Kurmak' da İstence aittir, çünkü İstenç Düşünce ile birdir. Düşüncesiz bir istenç kendi kavramına aykırıdır. İçgüdü, dürtü, eğilim vb. Devrim yapmaz. Devrimi İstenç yapar, düşünce yapar, ve salt bu nedenle ancak Özgürlük tarafından ve ancak Özgürlük uğruna yapılır. Buna göre süreklidir ve bilinçlerdeki en son kölelik kalıntısının silinmesine dek ereğine ulaşamaz. İstenç Kavramı zor yoluyla, kölelik yoluyla özgürlüğün olanaksız olduğunu imler, ve bütün bir Tinin özgürlüğe eğitimi Tinin kendi iç direncini yenmek zorundadır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 4

§ 4

Ek. ... Düşünce ve İstenç arasındaki ayrım yalnızca kuramsal ve kılgısal tutumlar arasındaki ayrımdır.

... Buna karşı kılgısal tutum düşünmede, ‘Ben’in kendisinde başlar ve önce karşıt tutum olarak görünür, çünkü bir tür bölünme yaratır. Kılgısal ya da etkin olduğumda — ki davranıyor olduğum anlamına gelir — kendimi belirlerim, ve kendimi belirlemem yalnızca bir ayrım koymam demektir. Ama koyduğum bu ayrımlar da yine benim ayrımlarımdır, belirlenimler bana dönerler, ve uğruna çabaladığım amaçlar bana aittir. Şimdi bu belirlenim ve ayrımları dışarıya bırakacak olursam, eş deyişle dış dünya denilen alana koyacak olursam, gene de benimkiler olarak kalırlar: Benim yaptıklarım, benim ettiklerimdirler, benim tinimin izini taşırlar. Eğer bu yalnızca kuramsal ve kılgısal tutumlar arasındaki ayrım ise, şimdi aralarındaki ilişkiyi vermeye geçebiliriz. Kuramsal özsel olarak kılgısalda kapsanır: İkisinin ayrı oldukları düşüncesinin karşısında olmalıyız, çünkü Us olmaksızın hiçbir İstenç olamaz. Karşıt olarak, İstenç kuramsalı kendi içinde taşır: İstenç kendini belirler; bu belirlenim ilk olarak içsel birşeydir: İstediğim şeyi kendi ‘önüme koyarım’ [= tasarlarım], benim için nesne olur. Hayvan içgüdüye göre davranır, içsel birşey tarafından güdülür ve böylece o da kılgısaldır, ama bir İstenci yoktur, çünkü istemekte olduğunu düşünmez. öte yandan bir insanın İstenç olmaksızın kuramsal olarak davranması ya da düşünmesi eşit ölçüde olanaksızdır, çünkü düşünürken aynı zamanda o denli de etkinizdir. Düşünülenin içeriği hiç kuşkusuz varolan birşey biçimini kazanır, ama bu varolan bizim etkinliğimiz yoluyla koyulmuş dolaylı birşeydir. Bu ayrı tutumlar öyleyse ayrılamazdır: Bir ve aynıdırlar, ve ister düşünme, isterse isteme olsun, tüm etkinliklerde her iki kıpı da bulunur..

Zusatz. ... Der Unterschied zwischen Denken und Willen ist nur der zwischen dem theoretischen und praktischen Verhalten,

Das praktische Verhalten fängt dagegen beim Denken, beim Ich selbst an und erscheint zuvörderst als entgegengesetzt, weil es nämlich gleich eine Trennung aufstellt. Indem ich praktisch, tätig bin, das heißt handele, bestimme ich mich, und mich bestimmen heißt, eben einen Unterschied setzen. Aber diese Unterschiede, die ich setze, sind dann wieder die meinigen, die Bestimmungen kommen

mir zu, und die Zwecke, wozu ich getrieben bin, gehören mir an. Wenn ich nun auch diese Bestimmungen und Unterschiede herauslasse, das heißt in die sogenannte Außenwelt setze, so bleiben sie doch die meinigen: sie sind das, was ich getan, gemacht habe, sie tragen die Spur meines Geistes. Wenn dieses nun der Unterschied des theoretischen und praktischen Verhaltens ist, so ist nunmehr das Verhältnis beider anzugeben. Das Theoretische ist wesentlich im Praktischen enthalten: es geht gegen die Vorstellung, daß beide getrennt sind, denn man kann keinen Willen haben ohne Intelligenz. Im Gegenteil, der Wille hält das Theoretische in sich: der Wille bestimmt sich; diese Bestimmung ist zunächst ein Inneres: was ich will, stelle ich mir vor, ist Gegenstand für mich. Das Tier handelt nach Instinkt, wird durch ein Inneres getrieben und ist so auch praktisch, aber es hat keinen Willen, weil es sich das nicht vorstellt, was es begehrt. Ebensowenig kann man sich aber ohne Willen theoretisch verhalten oder denken, denn indem wir denken, sind wir eben tätig. Der Inhalt des Gedachten erhält wohl die Form des Seienden, aber dies Seiende ist ein Vermitteltes, durch unsere Tatigkeit Gesetztes. Diese Unterschiede sind also untrennbar: sie sind eines und dasselbe, und in jeder Tätigkeit, sowohl des Denkens als Wollens, finden sich beide Momente.

Kuram ve Kılgı

Kuram kılgı ile ilişkisinde düşünüldüğü zaman tasarımsal (yaklaşık) kullanımlarından ayrılır. Kuram varsa kılgı da vardır, ve kılgı yoksa kuram da yoktur. Kılgının yokluğunda henüz öznel yan da eksiktir: Bir insan İyi olanı yapamıyorsa İyinin bilgisinden (kuramdan) yoksundur. Bu çıkarsamaların öncülü Sokratik 'insan her zaman iyi olanı ister ve yapar' ilkesidir. İnsan ussal bir varlıktır, ve eylemindeki ussallık hayvandan ayrı olarak onu düşünerek, bilerek yapıyor olmasıdır.

Öte yandan her kılgının bir düşüncenin, kuramsal bir yanın eşliğinde olduğunu doğrulamak daha kolaydır, çünkü kılgı insan istenci olmaksızın yer alabilen içgüdüsel, dürtüsel bir davranış değildir. İstenci çıplak doğal dürtüden ayıran şeyin bilinç olması ölçüsünde, İstenci ve Düşünceyi ayırmak geçersizdir.

Kılgı Kuramın ne olduğunu bir kez de gün ışığında sergiler. Kılgı kitlelerin kılgısı olduğu ölçüde Kuram da kitlelere aittir. İnsanlar düşünmedikleri, kurmadıkları, kuramsallaştırmadıkları şeyleri isteyemezler ve yapamazlar.

Özgürlük ancak özgürlük bilincine, özgürlüğün bilgisine ulaşıldığı zaman kılgıya geçebilir ve buna göre dışarıdan özgürlük dayatmak geçersizdir. Dünya bilincinin henüz özgürlük bilincine erişmemiş engin alanlarında özgürlük bilincine bağlı yasaların, kurumların, düzenlemelerin dolaysızca kılgıya geçememesinin nedeni budur. Özgürlük bilinci Zamanda kazanılır, ve bunun uzunluğu ya da kısalığı hiç kuşkusuz görelidir. Özgürlük yalnızca yasanın altında durmak değildir. Özgürlük için Yasa hiç kuşkusuz zorunludur. Ama özgürlük yasada kendi istenci ile karşı karşıya gelmek, yasayı kendi istenci ile özdeşleştirmektir. Bu düzeye dek demokrasi, halk egemenliği, halk yönetimi ancak ve ancak halkın kendi istencini yasa yapabileceği denli olgun ve bunu isteyeceği denli özgür olduğu zaman işlerlik kazanır. Bu bilincin yokluğunda, geniş nüfus alanları için kaos ancak boyuneğme yoluyla önlenir. Hiçbir despot, tiran, diktatör, zorba halkın özgürlük bilincinden yoksun olması koşulu dışında Devlet gücünü elinde tutamaz. Buna göre halkın despotlar için onayı özgürlük bilincinin yokluğudur.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Mahkeme

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

B. Türe (Adalet) Uygulaması

___a. Yasa Olarak Hak

___b. Belirli Yasa

___c. Mahkeme

_Mahkeme

Yasanın türel uygulaması olarak Mahkeme tikel İstenç ve Görüş karşısında evrensel ussal Hakkın İstencidir. Yasa Yurttaşın özgür, ussal İstencidir ve aynı özgürlük ve ussallık içinde edimselleştirilmesi gerekir. Türe uygulaması Yasaların kavrama uygunluğu gibi ve Yargıcın özgürlüğü ve duyuncu gibi pozitif öğeler tarafından etkilenir. Realitenin Kavrama bu uygunsuzluğunu saltık olarak ortadan kaldırmak olanaksızdır. Bu durum Türeni bozulması olarak değil, ama o kültürün henüz duyuncunda ve özgürlüğünde yetirence olgunlaşmamış olduğunu gösterir. İnsanları Türeli olmaya, Haklı olmaya kendi duyunçlarından ve istençlerinden başka zorlayan hiçbirşey yoktur. Ceza Suçun ortadan kaldırılmasıdır, ve bu kamu duyuncunda olduğu gibi suçlunun kendisinin özgür duyuncu tarafından da onaylanır. Suçun gelenekselleşmesi (Mafya) özgürlüğün, yasanın, gönencin yoksunluğu ile birlikte gider (Sicilya bir üçüncü dünya ülkesi gibidir).

İtalya, 17 Şubat 1985, Cammoristler mahkemede. — 2005'te Politik, Ekonomik ve Toplumsal İncelemeler Kurumu'nun (Eurispes) yayımladığı bir rapora göre İtalya'da mafya denetimli ekonomi hızla büyümektedir ve yıllık miktarı1,05 trilyon € değerine ulaşmıştır. Bu rakam italyan genel ulusal üretiminin (GDP) %9,5'luk bölümüdür. Yıllık kârın 100 milyar € olduğu tahmin edilmektedir — Fiat otomobilin iki katı kadar (bBkz. Mafia in Italy; Rapporto Eurispes) İtalya'da Mafya üzerindeki ciddi bir türe sürecini engellemek için polis, savcılar ve yargıçlar Mafya tarafından yöntemli olarak öldürülmektedir.

Dolaysız Hak (Mülkiyet) Yasa değildir, tekil bir Şey üzerine yatırılan ve öyle tekil olarak tanınan Haktır. Duyuncun öznel içsel işlevi olarak Ahlak genel olarak Yasanın bir momentidir ve onun gerçekten Hak olmasının ve Haklı olmasının, onun moral belirlenimi dediğimiz şeyin sorumlusu ve güvencesidir. Törellik ise Yasanın eşiğinde durur ve salt bir Alışkanlık olduğu ölçüde bilinçsizdir, Yasanın evrenselliğinden, böylece düşünce yoluyla biliniyor olma belirleniminden yoksundur.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

c. Mahkeme

§ 219

c. Das Gericht

§ 219

Hak yasa biçiminde belirli-varlığa çıktığı zaman kendi içindir; hak üzerine tikel istenç ve görüş karşısında bağımsız olarak durur ve kendini evrensel olarak geçerli kılması gerekir. Hak üzerine tikel durumları ilgilendiren bu bilgi ve onu tikel çıkarların öznel duygusu olmaksızın edimselleştirmek kamusal bir güce, Mahkemeye düşer.

Das Recht, in der Form des Gesetzes in das Dasein getreten, ist für sich, steht dem besonderen Wollen und Meinen vom Rechte selbständig gegenüber und hat sich als allgemeines geltend zu machen. Diese Erkenntnis und Verwirklichung des Rechts im besonderen Falle, ohne die subjektive Empfindung des besonderen Interesses, kommt einer öffentlichen Macht, dem Gerichte, zu.

Türe Uygulaması ve Yasalar

Yasalar Hak belirlenimidirler ve Türe özsel olarak Yasanın ve Yasa tarafından belirli olarak temsil edilen Hakkın yerine getirilmesidir. Yasasız Türe, Duyunç Türesi özneldir, bireyseldir, toplumsal Usun onayından yoksundur. Bu yüzden kendinde İyi, Doğru ve Haklı olabilmesine karşın pozitif Yasa ile çeliştiği düzeye dek pozitif olarak Haksızdır. Modern Yurttaş Toplumu toplumsal Duyuncun Yasama sürecine girmesine olanak taşıyan biricik toplum biçimidir ve Yasamanın Yurttaş Toplumunun ya da Özgür Yurttaş İstencinin saltık Hakkı olması ölçüsünde Yasaların Duyunç ile uyumlu olmalarının önünde saltık olarak hiçbir engel yoktur. Önemli olan nokta popüler Duyuncun niteliği, bir halkın Erdemidir.

Toplumsal Duyunç gelişmemiş ve kendi tüm değerini açındırmamış olabilir, ve bugün bütün bir dünya açısından durum genel olarak öyledir. Geleneksel kültürlerinden özgürleşme süreçlerinde olan dünya halklarının sergiledikleri tablo sık sık uygar olmaktan, türeli olmaktan, insana yaraşır olmaktan sonsuz ölçüde uzaktır. Ve gene de Duyunç ancak Özgürlük içinde büyüyebilir. Halk egemenliği Türenin de halkın İstenci tarafından belirlenmesi anlamına gelir.

Suç ve Ceza

Yurttaş Toplumunda Cezanın ağırlığı Yurttaşlık bilincinin zayıflığı ile orantılı olarak artar. Oluş sürecinin başlarında, örneğin Fransız Devriminde olduğu gibi, Ceza kendini giderek Terör olarak da gösterebilir. Özgürlük bilinci yaygınlaşıp kökleştikçe ve sağlamlaştıkça Suçlar bütün bir toplum için gözdağı olmaktan çıkarlar ve Cezalar hafifler. Histerik durumlarda toplumun sağduyusunu yitirmesine Türenin sağduyuyu yitirmesi eşlik eder ve örneğin Türkiye'de olduğu gibi sokaklardaki cinayetlere Türe adına işleyen cinayetler eklenir, ileri sürülen suçları taşımaları ve üstlenmeleri bile olanaklı olmayan gençler idam edilir.

Kısıtlama Kampları, ABD. — Pearl Harbour bombardımanından sonra Batı kıyılarında yaşayan ve büyük bölümü ABD yurttaşı olan 112.000 kadar Japon ve Japon-Amerikalı evlerinden toplanarak kısıtlama kamplarına ("Internment Camps" ya da "War Relocation Camps") yerleştirildiler. 1944'te Yüksek Mahkeme "iveğen bir kamu zorunluğu" olduğu zaman ırksal bir kümenin yurttaşlık haklarının kısıtlanmasına izin verilebilir olduğunu ileri sürerek uygulamayı anayasal olarak akladı. 1988'de başkan Ronal Reagan bu uygulamadan ötürü ABD hükümeti adına özür diledi. Resmi özür belgesinde hükümet eylemlerinin "ırksal önyargı, savaş histerisi ve politik önderliğin bir beceriksizliği" üzerine dayandığı belirtildi.

Yurttaş Toplumunda Suçun çiğnediği Hak bireyin Hakkı olduğu gibi Yurttaş Toplumunun bütününün de Hakkıdır, çünkü özgür Yurttaş kendinde bütün bir Yurttaş Toplumudur, istenci salt kendi tekil ilineksel istenci değil ama o denli de tözsel istenç, evrensel İstençtir. Benzer olarak, Mahkeme Kamunun, ve onun yoluyla Yuttaşın kendisinin duyuncudur. Hakların çiğnenmesi, Suç genel olarak Yurttaşlık bilincinin yoksunluğunun ya da zayıflığının bir sonucudur, çünkü Yurttaşlık bilinci Hakkın, Türenin, Özgürlüğün bilinci, tek bir sözcükle Erdem bilincidir. Bu bilinç Suçun belirtik olumsuzlanmasıdır. Türe toplumsal türe olarak özünde Mülkiyet ilişkileri çevresinde döner. Bu düzeye dek Mülkiyetin kaldırılması Suçun da kaldırılmasını getirir, ama Suç işleyebilme gizilliğinin değil. Sparta'da, Sovyetler Birliği'nde özellikle para biçiminde Mülkiyet ve dolayısıyla

ona bağlı Suç da bulunmuyordu. Her iki toplum da görünürde bir Erdem toplumuydu — sömürüsüz, eşitlikçi, türeli. Ama böyle bireyler kendilerinde sömürü, eşitsizlik ve türesizlik yüklüydüler, çünkü kısıtlama altında doğalarının bencil yanını eğitme olanakları olmamıştı ve Özgürlük üzerindeki baskı kalkar kalkmaz her iki toplumun bireyleri de Erdemsizliklerinin sınır tanımadığını gösterdiler.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Modern Tin

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-7 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayınevi.com Modern Tin © AZİZ YARDIMLI 2013 (Hegel'in Tüze Felsefesi' ne Arkasöz / ISBN 978 975 397 092-1)

Modern Tin AZİZ YARDIMLI

Tüze Felsefesi Mülkiyetten Dünya Tarihine hak, ahlak ve törellik alanlarının kavramlarını tam içerikleri ile ve dolayısıyla gerçek bağıntıları içinde dizgeselleştirir. Kavramlar realitelerinden ayrı değildir, ve kendi aralarındaki bağıntıları kurgul yöntemin disiplini üzerine dayanır. Bu düzeye dek Hegel'in Tüze Felsefesi Platon'un Devlet' i, Aristoteles'in Politika' sı ve Rousseau'nun Toplumsal Sözleşme' si gibi politik felsefenin birincil yapıtları ile karşılaştırmanın ötesinde bir gelişimi temsil eder. Hegel'in nesnel Tin alanını çözümlemesi modern Tinin çözümlemesidir, çünkü modern dönem "İdeaya tüm haklarını veren dönemdir," ve ilk kez kavramın engelsizce realite olma dönemi olarak modern dönem aynı zamanda ussal olanın edimselleşme dönemidir. Modern dönemi tüm ön-modern evreden ayırdeden özgürlük bilinci ile, hak, duyunç ve istenç kavramlarının bilinci ile, insanlık ilk kez tarihinin özbilinçli öznesi olmanın, varoluşunun gerçek biçimini engelsiz olarak ve küresel olarak yaratmanın yoluna girmektedir. Tüze Felsefesi' nde Hegel bir zamanlar Batıda 'Doğal Hak' olarak bilinen Hak kavramının açınımını sunar. Hakkın doğal değil ama tinsel olması ölçüsünde 'Doğal Hak' anlatımı açıkça çelişkilidir, ve bir zamanlar insanın 'doğa durumu' denilen ve gene de Hak, Özgürlük, Barış, Suçsuzluk, Eşitlik vb. gibi kategoriler ile süslenen boş bir kurguya götürmüştür. Tin alanı ile karşıtlık içinde Doğa alanı, tam tersine, Hak olmayanı ve Hakkı olmayanı, aslında içgüdü, dürtü ve itkinin fiziksel güç alanını, böylece en sonunda tin karşısında güçsüz ve haksız olanı anlatır. Sözcüğün örttüğü Kavramın ne olduğunu sorarsak, 'Doğal Hak' ile anlatılmak istenen şey doğuştan Haktır, tıpkı dışsal duyusal algı ya da deneyim yoluyla kazanılmayan ama insan doğasına özünlü olan doğuştan düşünceler gibi, ya da daha yalın olarak homo sapiensi saltık tür yapan düşünme yetisi gibi. Naturrecht bu düzeltmeden geçtikten sonra Evrensel İnsan Hakları anlatımı ile ya da doğrudan doğruya Hak anlatımı ile örtüşür. Batı duyuncu —, belki de bir ölçüde 'dil yanlışları'nı düzeltmeyi başlıca felsefi etkinlikleri olarak gören analitik düşünürlerin yol açtıkları gecikmenin de katkısıyla, — bu semantik güçlükten ötürü Doğal Hakkın gerçekte Doğa ile hiçbir ilgisinin olmadığını ve salt insan olmaya bağlı evrensel

bir belirlenim olduğunu ancak İkinci Dünya Savaşından sonra duyumsayabildi. Evrensel İnsan Hakları olarak adlandırılan bu ideal belirlenim pozitif değildi. Bir olgu olarak hiçbir yasa kitabında yazılı değildi. Ve gene de tüm pozitif yasaların üstünde ve ötesinde onların ideal ölçünleri olarak ilksiz-sonsuz bir varoluş taşıyordu. Hak kavramını nesnel açınımında izlemek üzere tasarlanmış

Tüze Felsefesi tarihsel ya da karşılaştırmalı bir çözümleme değildir. Ama Hegel'in tüm pozitif belirlenimlerinde sonsuza dek değişmeyecek bir nesnel Tin dizgesi açımladığını düşünmek de doğru değildir. Yaptığı şey kendisi henüz gelişmekte ve iyileşmekte olan modern tinsel sürecin a priori kavramlarının kendisi eşit ölçüde iyileştirmeye açık bir çözümlemesidir. Özgürlük kavramı bu akışkanlığın özeğinde yatan ve kendi gelişimi ile bütün bir sürecin gelişimsel karakterini belirleyen ve açıklayan temel kavramdır. Hegel yaklaşık iki yüz yıl öncesinin realitesinde yaşadı ve modern kültüre onun katkısı olan Yurttaş Toplumu/Die bürgerlicher Gesellschaft kavramı o sıralar henüz bir kavramdan daha çoğu, ve Yurttaş henüz politik realitenin öznesi değildi. Varolan toplumsal durum henüz çözülmeye, ama yalnızca çözülmeye başlamış olan Avrupa feodalizmi idi. Şiddet günün normal ilişki biçimi, ve güç hak idi. Reformasyonun Duyunçları Katolik Kilisenin yetkesinden özgürleştirdiği Protestan Kuzey Avrupa'da parlamento koltukları ve devlet görevleri meşru olarak satılıyor, henüz geleceğin ülkesi olan Protestan Kuzey Amerika'da kölelik ön-devletlerin anayasaları tarafından korunuyor, ve Napoleon despotik imparatorluk yöntemleri ile İspanya'dan Rusya'ya Avrupa'da serfliği ortadan kaldırmaya, kraliyetçi halklara zor yoluyla cumhuriyet vermeye çalışıyordu. Halk sözcüğün gerçek anlamında halk idi, henüz Yurttaş Toplumu değil, henüz politik bilinç değil. Politikanın yasa ile bir olmadığı, yasama meclislerinin tekerklerin istenci altında olduğu bir realitede, Hegel kendini henüz ancak anahatlarda belli belirsiz göstermeye başlayan Kavramın mantığını izledi. Çözümlemesinin eskimeyen, tersine kendisi varolan realiteyi eskiten değeri tarihsel akışkanlığı biçimlendirmekte olan Kavramın kalıcı ve dayanıklı bir çözümlemesini yapabildiğinin görgül kanıtıdır. Ve bugün de insanlığın yaşadığı realitede Hak, Ahlak ve Törellik belirlenimlerini boş kurguların ötesinde gerçek Logosları, gerçek Bağıntıları içinde sergileyebilen biricik politik çözümleme olarak değerini ve geçerliğini korumaktadır. Onun yanında politik Kavramların nesnel doğasının bilinçsizi olan daha çağdaş politik çözümlemeler sık sık ciddiyetsiz denemelerden, düşlemsel kurgulardan daha öte bir değer taşımaz. Hegel'in çözümlemesinde modern Tin dizgesi pozitif olguların düşünürün bilincindeki öznel bir izdüşümü değildir. Tersine, reel dizgenin kendisi evrensel ve nesnel bir kavramsal altyapının yansımasıdır. Rasgele gözüne ilişen şu ya da bu toplumsal eğilimi, şu ya da bu bağlılaşımı geçersiz genellemelere yükselten kavramsız, yöntemsiz, dizgesiz

görüşlerin tersine, Hegel'in kurgul yönteminde realitenin kendisi onu belirleyen Kavramın, Özgürlük kavramının zorunluğu altına alınır ve politik çözümleme tarihsel değişim, ilerleme ve gelişimi bütününde yadsıyan kuramsal uyuşukluk ve tutuculuktan özgürleşirken, kültürü şu ya da bu sözde değer üzerinde pıhtılaştırmak isteyen ideolojilerin kurtarıcı niyetlerinden de kurtarılır. Hegel'in modern Tin çözümlemesi baştan sona dinsel belirlenimlerden de bağımsızdır, çünkü Din saltık Tin alanına aittir, nesnel Tinin sonluluk alanına değil, ve duyunç ruhun sesidir, tarihsel sonlu kültürlerin değil. Kavramsal çözümlemede Hak insanın hiçbir yüksek güce borçlu olmadığı özgürlük anlatımıdır, çünkü onu salt insan olması, salt bütün bir varoluşun son ereği, anlamı ve değeri olması nedeniyle hak eder. Burada Ahlak kutsal kitaplardan ödünç alınan öğretiler değil, ama hiçbir tarihsel göreliliği kabul etmeyen Duyunç Özgürlüğünün kendisinin anlatımıdır. Ve ancak özbilinçli Hak ve özbilinçli Ahlak özgür varoluş biçimi olarak özgür, ussal, evrensel Törelliğin belirlenimlerine uygun dayanaklar olabilir. Kavramın arılığı kültürel ayrımları törel yaşamdaki kirlenmeler olarak gösterir. Özgür törel yaşamın belirlenimleri özgür İstencin kendi belirlenimleri olarak Aile, Yurttaş Toplumu ve Devlettir, yerel, kültürel, ulusal değil ama evrensel, küresel

karakter taşırlar, ve gene de nesnel Tine ait olarak daha yüksek saltık Tin alanı karşısında sonluluklarını kabul ederler. Hegel'in modern Tin dizgesinde sonluluk alanına ait bir kıpı olarak Devletin saltıklaştırılması yalnızca bir çürütülecek bir konu olarak ele alınırken, toplumsal-ekonomik alanda evrenselin birey pahasına birincilliği (toplumculuk, ortaklaşacılık) ya da bireyin evrensel pahasına birincilliği (anamalcılık, laissez-faire) gibi usdışı tek-yanlı konumlara Hegel'in kurgul yönteminden destek ya da aklama bulmak olanaksızdır. Tersine, birey gerçek tikelliğini ancak evrensellik ile özdeşliğinde kazanır. Ussal, özgür, evrensel Törellik dizgesinde yerel, etnik, geleneksel, ulusal tikellikler özsel değildir ve tümü de Özgürlüğün oluş sürecinde yokoluşa bırakılan pre-modern (ya da post-modern) kalıntılardan daha öte değer taşımaz. Kavramın realiteyi belirleyen etmen olması realitenin kendisini gerçek özgürlük uğruna tarihsel-kültürel olumsallıklardan özgürleşen bir süreç yapar. Ussal kavramın denetimindeki bu modern küreselleşme ya da törel türdeşleşme süreci Doğu ve Batı ayrımının zemininde yatan tüm o değersiz, bilgisiz, türesiz ve haksız tarihsel-kültürel türlülüğün de silinmesi sürecidir. Pre-modern çok-kültürlülük geçici ve geçersiz oldukları gibi yetersiz ve değersiz de olan tarihsel ayrımların, türlülüklerin ve giderek karşıtlıkların üreme zeminidir. Her biri kendi iç ve dış despotizmleri ile belirlenen gelenek tinlerinin bu sık sık açıkça bir şiddet ve düşmanlık anlatımına dönüşen çok-kültürlülüğü en son ve en tam savunucusunu post-modern çok-kültürlülük görüşünde bulur. Bu kültürel-çoğulculuk çoktandır zaman aşımına uğramış kültürel öğelerin ortadan kaldırılması değil ama hep birlikte sürdürülmesi olarak

en iyisinden bir tutuculuk tinidir ve küresel modernleşme sürecinin olumsuzlanmakta olan kıpısını oluşturur. Gerçeklik, idealite, değer, anlam gibi kavramları anlayamadığı için sildiğini sanan postmodernizm o kavramların yokluğu ile tanımlanan kültürel geriliklerin savunusunu üstlenmesi gerçekte değer göreliliğinin kendi ile çelişmesinden başka birşey değildir. Hegel'in çözümlemesinde herşeyin belirlenim ekseni olan Özgürlük kavramının bilinci insan varoluşunu bütün bir Tarihte ilk kez tüm gizilliğinin açınımını hedefleyen özbilinçli bir sürecin başlangıcına getirir. İlk kez Özgürlüğünün bilinci ile insan kendi Duyuncunun bilincini kazanarak ilk kez ahlaksal bir varlık, Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü kendisi saptayan modern özgür Yurttaş olur, Usunun sonsuz bilme gücü ile Doğa üzerine ve Tin üzerine ilk kez engelsizce araştırmaya, düşünmeye ve bir kez daha özgür Bilimi geliştirmeye yönelir, gerçek moral karakterini evrensel olarak kazanmanın, doğal varlığını tinsel varlığı ile eşitlemenin yoluna girer, ve estetik duyarlığında Tine özgü sonsuz Güzelliğin eşlemlerini yaratmaya yetenekli olduğunu görür. Özgürlük kavramının bilinci bütün bir tarihsel süreci modern ve ön-modern dönemler olarak bölen etmendir. Özgürlük kavramının bilinci — ya da İstenç Özgürlüğü — dünya tarihini kesintisiz, engelsiz ve sınırsız modern değişim ve dönüşüm sürecine sokan politik güçtür. Dünya-Tininin özgürlük bilinci onu tüm politik öncülük ve önderlikten de özgürleştiren, modern dönemi tüm ön-modern despotik evreden ayıran etmendir. Ancak eğitimsiz, öz-bilinçsiz despotik tinin politik önderlere, kitlesel kurtarıcılara gereksinimi vardır. Hiç kuşkusuz bu bilincin doğuşundan sonra geçen yüzyıllara karşın, Özgürlüğün insanın eşit ölçüde sonsuz Hakkının kendisi olduğu gerçeği henüz yeryüzünün engin bilgisizlik, boşinanç, despotizm alanlarına yabancıdır ve bu düzeye dek kavramın bilinci ilkin insan gizilliğinin edimselleşmesi olan ereksel bir gelişim sürecinin başlangıcını, ama yalnızca başlangıcını imler. Kavramın ileri sürülmesi tüm realitenin doğrudan doğruya ona göre yeniden biçimlendirilmesi değildir. Hak, Mülkiyet, Türe, Yurttaş, Yasa, Anayasa, Devlet, Demokrasi gibi temel ekonomik ve

politik kavramlar tüm içeriklerini ancak zaman içinde eskinin direncini onun özgürlük istencine değiştirerek geliştirebilirler. Kavram ve Olgusallık arasındaki bu karşıtlıktan ötürü Özgürlük bilinci kendini bir Oluş süreci olarak, yeni ve ussal olanın eski ve usdışı olana karşı savaşımı ile tanımlanan kesintisiz bir değişim süreci olarak gösterir. Hiçbir kapalılığı, hiçbir tutuculuğu, hiçbir gericiliği tanımaz. Ve ona dışarıdan gösterilen ve düşüncenin sefilliğinden türetilen sapık araçları ve amaçları da tanımaz. Modern Tini gelişmeyen ve kendini kendi içinde yinelemenin ötesinde bir yaşam belirtisi göstermeyen tüm ön-modern, geleneksel, tutucu törel biçimlerden ayıran şey gelişime açık, daha doğrusu gelişimin kendisi ve aynı zamanda bu açıklığın bilinci

olmasıdır. Bu düzeye dek ‘modernlik/yenilik’ sözcüğü Kavramında olandan ne daha azını ne de daha çoğunu anlatır ve özsel olarak geçici olanın imlemini taşır — bir Varlık değil ama Oluştur, ortaya çıkar çıkmaz ortadan yitiş, yeniliği içinde dolaysızca eskiyiştir. Oysa modernleşme salt modern oluş değil ama gelişim olarak oluş ve böylece ereksel oluş, ereği her zaman yeni ya da modern kalan bir süreçtir, çünkü erek kavramı ve realitesi bir olan gerçek özgürlük, saltık ussallık, daha ötesi olmayan ideal, sonsuz, gerçek varoluştur. Buna göre ‘modernlik’ anlatımının kendisi modernleşme sürecinin herhangi bir kıpısını anlattığı düzeye dek kavramın realite ile bağdaşmasını, İdeanın edimselliğini değil, ama yalnızca geçici olanın varoluş ya da görüngüsünü anlatır. Gerçekten yeni olanı değil ama kendinde daha şimdiden eskimiş olanı, sonlu olanı, ortadan kalkmaya belirlenmiş olanı anlatır. Bu nedenledir ki modernleşme ilk bakışta yeni ve eski arasında salınımda olan bir kötü sonsuzluk olarak her zaman yalnızca sonlu olanı, böylece kalıcı, dayanıklı, değerli olmayanı üretir. Bu nihilizm bir süreç olarak modernleşmeye bir son olarak bakan, sonlu ve değersiz olanda sonsuzluk ve değer arayan bilincin saflığının sonucudur. Tam olarak bu geçicilik ve yiticilik karakteri nedeniyle modern varoluş yalnızca bir görüngüdür, gerçek değil ve bu nedenle idealin bir öz-sezisi karşısında usdışı, saçma, anlamsız görülür, ve hiç kuşkusuz haklı olarak böyle görülür. İnsanın yazgısını olgulardan çıkarsamaya çalışan pozitivist tutumun ve bu aynı bakış açısından kaynaklanan nihilist vargıların aklanması kendini yirminci yüzyılda daha da büyük yıkımlarda gösteren bu moral geriliğe ortak olmaktan başka bir anlam taşımaz. Bu görüngüler sürecinde gerçek olan, özsel olan yan Tinin belirlenimlerinin ilerleyici bir olumsuzlanma içinde olmaları, ve olumsuzlamanın dışsal değil ama içsel olması, Kavramın Eytişimi tarafından belirlenmesidir. Bu Logos, kavramın bu ussal belirlenimi dinamik bir törelleşme olarak modernleşme sürecinin olumsallıklarda, tarihin usdışı yan-yollarında, Tinin sapık şekillenişleri olarak ideolojik programlarda yitmesine izin vermez, onu ereksel kılar. Modernleşmeyi gelişimsel kılan ereksel karakteri onu yenilik uğruna yenilik olarak ‘modernizm’den, kendini sanatta, dinde ve felsefede de anlatan evrensel nihilizmden ayırır ve insan varoluşunda salt bir hiçlik gören kötümserliği çürütür. Hegel’in çözümlemesinde nesnel Tin dizgesinin tüm bileşenleri İdealar olarak irdelenir. Platonik İdea gibi, Hegel’in ideası da nesnel kavram ya da düşüncenin ve varlığın birliği ve böylece edimseldir. “Tarihte İdeanın saltık güç olarak kendini edimselleştirmesi gerekir” (Felsefe Tarihi, Platon); ve modern dünya “İdeanın tüm belirlenimlerine ilk kez haklarını veren dünyadır” (TzF § 182 Ek). Modern dünyada özgürlük bundan böyle Doğu dünyasında olduğu gibi yalnızca tekerkin ya da Yunan-Roma dünyasında olduğu gibi kimilerinin ayrıcalığı değil ama evrensel insanlığın hakkıdır. Özgür istenci ile evrensel Kişi kavramının

doğuşu benzer olarak Mülkiyeti evrenselleştirir, ve özgür istencin kendisinin bilinci Duyunç özgürlüğünü, evrensel ahlakın olanağını yaratır; bu öznel özgürlük ilkesi bundan böyle Aile, Yurttaş Toplumu ve Devlet olarak tüm törellik alanının usun istemlerine göre baştan sona yeniden şekillenmesini kaçınılmaz kılar. Reel olanın kendi kavramı ile örtüşmemesi usun enerjisi ya da dilersek diyalektiği olarak görgül eşlemi ideal ölçüne doğru zorunlu bir gelişim sürecine sokar. Reel olan edimsel olan değildir, çünkü olgusallık ya da reellik salt belirlilik iken, buna karşı edimsellik öz ve görüngünün birliğidir. Ya da, edimsel olan, ussal olan olarak, kavram ve realitenin birliğidir. Buna göre Tinin modern eylemi edimsel olanın yeterli olarak ussal olmayan varoluşunu yeterli olarak ussallaştırmak için kesintisiz ereksel etkinliktir. Bütün bir politik varoluşun özü olarak "Anayasa gelişen ve edimselleşen ussallık"tır (§ 265), Yurttaş büyüdükçe Devleti de büyür, yasaları uygarlaşır; ve duyunç olgunlaştıkça türe süreci daha türeli olur. Ve bu bütün süreç bir kültür türdeşleşmesi olarak yalnızca Tinin geri şekillenmelerinin sonuçları olan kültürel ayrımların ortadan kaldırılmasıdır. Gelişimin güdüsü, enerjisi, gücü pozitif olana karşı negatif ya da normatif olandan türer. Olumsuzun gücü Yurttaş Toplumunda yalnızca olumluyu devindiren bilinçsiz bir eytişimsel etmen olarak işlemenin ötesine geçer ve istencin bilinçli özgür gücü olmasında bütün bir yapıyı daha öte açındıran bilinçli ideal ve ereksel etmen olur. Bu nedenle açınmakta olan sürecin herhangi bir aşamasını 'modern' olarak nitelemek olanaksızdır. Modernleşmenin bir Oluş kipi olması ölçüsünde, onda modern olanın kendisi bir ve aynı zamanda pre-modern ve post-moderndir. Modern Yurttaş Kavramı kendi Duyuncunu ve İstencini — Özgürlüğünün bu iki kipini — saltık olarak kendinin bilen ve onları kendi Usu dışında hiçbir yetkenin altına düşürmeyen gerçek bireyi tanımlar. Bu bilinci taşıyan birey Devletini saltık olarak kendi Duyuncu ve İstenci ile uyum içinde belirleme Hakkının da bilincindedir. Modern Yurttaş Toplumunu sürekli ekonomik ve politik değişim ve gelişim içinde tutan güç bireyselin Hak ve İstenç olarak bu sonsuz Gücüdür, çünkü bu bireysellik kendini Evrensel ile, Devlet ile bütünleştiren, kendi ussal İstencini kendi ussal Yasası olarak belirleyen ve böylece kendisinden başka hiçbir Güç tarafından denetlenmeyen Yurttaştır. "Modern Devletin özü Evrenselin Tikelliğin tam Özgürlüğü ile bağlı olmasında" yatar (§ 260). Modern Devlet kendi Özgürlüğünün bilincinde olan Yurttaşın belirlediği ve onun Hakkını, Duyuncunu ve İstencini edimselleştiren Devlet olarak salt boyun eğen halkların egemenleri olmuş olan tüm tarihsel Devlet biçimlerinden tözünde ayrılır. Özgür Yurttaş kendi İstencini bilinçli olarak ve saltık olarak Devlet yapma Hakkını taşıyan ve bu Hakkı bilen bireydir. Bu bilinç dolayısıyla özgürdür, ve ancak özgür Duyunç gerçek İyiyi ve Doğruyu duyumsayabilir ve düşünebilir. İnsanı salt gizil değil ama edimsel olarak da moral

ARKASÖZ: AZİZ YARDIMLI

bir varlık yapan koşul bu bilinçtir, ve buna göre Özgürlük bilincinin olmadığı yerde Ahlak ve Erdem de yoktur. Ancak özgür Yurttaş evrensel varoluşuna bütünüyle ve sınırsızca Usun özgür, uygar ve insana yaraşır biçimini verebilir. Birey ancak bu Özgürlük tininde moral, törel ve tüzel olarak büyüyebilir, entellektüel ve estetik yeteneklerini sınırsızca geliştirebilir, ve bütün evrenini kendi özsel imgesinde yeniden yaratabilir. İnsanı bütün bir Tarihin ilk özbilinçli öznesi yapan koşul budur. Modern sürecin bir gelişim süreci olması olgusunun kendisi onu anlamayı, çözümlemeyi ve yargılamayı güçleştiren başlıca etmendir, çünkü onda Özgürlüğün kendini edimselleştirmesi usdışı, geri, duyunçsuz, yasasız eski biçimlerin yanısıra yer alır ve neyin Zamana, neyin Kavrama ait olduğunu ayırdetmek sıradan bilinç için kolay değildir. Yasamanın şu ya da bu sınıf ya da küme

tarafından etkilenmesi ve tikel çıkarların güdümüne girmesi, evrensel İstençten ayrı ve ona karşıt Güç odaklarının etkili olmaları, tüm bu tür arkaik artıklar gerçekte yalnızca Özgürlük bilincinin henüz tüm toplumsal dokuya yayılmadığını, moral ve törel eğitimsizliğin bütünüyle üstesinden gelinemediğini gösterir. Modern politik süreç tam olarak Özgürlüğün karşıtını, geleneksel despotik yetkeyi kendi içinde taşıyan bir evreden doğmuştur ve doğum izlerini henüz bütün bir kültürel bedeninde sergiler. Modernleşmenin bir oluş süreci olması onun bir yandan gelişirken, öte yandan o denli de bir yokoluş süreci tarafından, kendini henüz bütünüyle ortadan kaldırmamış gelenek tininin çözülüşü tarafından izlenmesi demektir. Buna göre, Modern Devlet kavramının özgür Yurttaşın üstünde ve ötesinde duran kendi başına buyruk bir özenci, ona yabancı her dışsal yetkeyi yadsıması ölçüsünde, Yurttaş Özgürlüğü ile bağdaşmayan tüm olgular modern Devlete değil ama Yurttaş Özgürlüğünü henüz tanımamış politik bilinç alanına ait arkaik-despotik artıklardır. Bu kalıntı özellikle modern dönemin başlarında, başlıca Reformasyonu etkisizleştirmeyi başaran Katolik Fransa'da, kendini Aydınlanma ve Aydınlık İdeolojileri olarak gösteren şeydir. 'Aydınlık' sözcüğüne yüklenen tüm olumlu, ussal, moral eğretilemelere karşın, Aydın kendini özgür Yurttaş ile ya da Yurttaş Toplumu ile değil, ama yönetilmesi, egemen olunması ve giderek kurtarılması gereken Halk olarak gördüğü şey ile karşıtlık içinde belirler. Ama özgür Yurttaşın kurtuluşa ve aydına gereksinimi yoktur. Bu nedenle Aydın ancak ön-modern despotik kültüre ait bir karakter artığıdır, varlığı için ondan korkan, ona boyun eğen bilgisiz, eğitimsiz, erdemsiz halk kitlelerine, özbilinçsiz ve istençsiz yığınlara bağımlıdır. Bu nedenle sözcüğün en köktenci anlamında politik olarak ve ekonomik olarak tutucudur, çünkü politik ve toplumsal gelişim Aydının ortadan kalkışıdır. Bir matematikçi, fizikçi vb. salt matematik vb. konusunda bilgili olduğu için Aydın değildir. Aydın, Avrupa Aydınlanmasında yatan tarihsel köklerinin de gösterdiği gibi, kendini bütününde halksal boşinanç olarak gördüğü İnancı yadsıması ile belirler,

kuşkucudur, ve bu kuşkuculuğundan ötürü ussal bir törel normun yokluğunda yararcıdır. Hakkı egemenin buyruğu olarak ve kendini egemen olarak görür ve Güç ister. Bu zeminlerde, politik bilinci en sonunda ideolojiye, Devleti ele geçirme programına biçimlenir. İdeolojinin özsel belirleniminin kurtarıcılık olması ölçüsünde, bunun için solda ve sağda ürettiği moral düşlemler Yurttaş Özgürlüğünün ve İstencinin Zor yoluyla bastırılması koşulu üzerine dayanır. Ve kendini sonsuz bir moral aklanış ve neredeyse kutsallık havasıyla ileri sürdüğü için, en dizginsiz şiddeti aklamada bir sorun görmez. Başka istençler adına karar vermek, ve bu kararını zor ve şiddet yoluyla dayatmak Aydının Özgürlük tanımayan bilincinin kendinde hak olarak gördüğü haksızlıktır. Buna karşı modern Yurttaş Toplumunda politika saltık olarak Yurttaşın sorunudur, evrensel İstenç özsel olarak özgür Yurttaşın istencidir, kulların ya da serflerin değil, ve özgür Yurttaş politik sürece ekonomik sınıf belirlenimi ile değil, politik yurttaş belirlenimi ile girer. Bu nedenle politikanın halkı aşağılayan ve küçük düşüren despotik Aydının sorunu olması Aydını da içine alan genel bir politik geriliğin belirtisidir. Bu durum yalnızca henüz halkın Özgürlük bilincini kazanmamış olduğunu, henüz kendine egemen olabilmenin, Demokrasinin biricik koşulu olan özgür bireysellik bilincinden yoksun olduğunu gösterir. Kendisi özgürlüğün tözü olan Duyunç ancak özgürlük tini içinde gelişebilir çünkü öz-gürlük öz-belirlenimdir, kendi belirlenimini kendi içinden üretmektir. Özgürlük bilincinden yoksun birey moral değerlerini de başka kaynaklardan alır ve kendi istenci yerine efendinin istenci izler, köledir. Duyunç Özgürlüğünün olmaması, moral olanın dışarıdan sorgulanmadan ödünç alınması gerçek iç moral değerin olmaması demektir. Moral karakter bireyin

kendisine, içselliğine ait olduğu düzeye dek moraldir ve karakterdir, ve özgür olmayan duyunç, geleneğe, insansal yetkeye onu sorgulamadan boyun eğen kul hiçbir değeri gerçek anlamda kendinin kılamaz ve hiçbir zaman gerçek kendisi olamaz. Buna göre, inancı da kendi yüreğinde doğan sonsuz duygu değil ama anlamsız bir korku, bir teslim olma, kölece bir boyun eğiştir. Bu nedenle inancın Dini dünyasallığa batıran ahlaksız ve boşinançlı özencin elinden özgür yürek ve tanrısal duygu için kazanılması olarak Laiklik ussal inanç istencidir. Buna karşı yalnızca duyunç özgürlüğünden doğabilecek olan ahlakı değil, ama duyunç köleliğini ve buna bağlı ahlaksızlığı inanç olarak, din olarak görmek insan duygusunun bir bozulması değil ama eğitimsizliğidir, henüz en değerli özünde gelişmemiş bir tinin göstergesidir. Törel yaşamın insanın özgür ve ussal varoluş biçimine gelişmesinin engeli olarak gelenek duyunçsuzluk üzerine dayanır, çünkü gelenek sorgulanmaksızın kabul edildiği için gelenektir. Sorgulanmaması usdışı karakterini korumasının biricik güvencesidir. Gelenek, salt dikkafalılık olduğu için, Gerçek olanı, İyi olanı ve Güzel olanı yadsımak zorundadır, çünkü değişmemesi gerekir, çünkü insan doğasının bu sonsuz

değerlerine yükseliş onun için yitiştir, ve bu düzeye dek tinsel değişim, tinsel eğitim, tinsel gelişim ile bir ölüm kalım savaşı içindedir. Ama ona karşı silahları yalnızca erdemsizlik, derin bir bilgisizlik ve buna bağlı boşinançlardır. Dahası, kendi yüreği, duygusu ve usu ona karşı düşmanı ile işbirliği içindedir, çünkü gelenek tini de kendinde bir kendinden kurtuluş, bir özgürlük özlemidir, çünkü insan doğası onun da katıldığı bir evrenseldir. Kutsal olanın, insanın yetenekli olduğu gerçek ve sonsuz değerin salt geçici ve duyusal olanın üzerine yükseltilmesi, böylece dinsel duygunun geçici geleneklere ve duyusal boşinançlara bağlı kul ve köle ahlakından özgürleşmesi Modern Tinin gelişmesi ile bir ve aynı şeydir. İnanç Bilgi ile çakışmak zorundadır ve bilgisizliğin inancı bilgisizliğinin kendisi kadar karanlık ve çirkindir. Din en özsel doğasında usun sonsuz moral değerleri ile çatışmak bir yana, tersine kendisi onların duygusal ve tasarımsal anlatımıdır. Bu düzeye dek gerçeklik inancı olarak din kavramı aynı zamanda bütün bir ussal törel yaşama özünlüdür, ve yurttaşların politik bilincinden ve istencinden başka birşey olmayan Devletin duyuncunda ve duygusunda kapsanır. Ve bu duygu özsel olarak bir alışkanlıktan başka birşey olmayan, salt bir Gesinnung olan yurtseverlik duygusundan da daha çoğunu, evrensel insanlık duygusunu gösterir. Tin duygusal olarak evrensel, gerçek, sonsuz sevgidir. *** Homo sapiens yeryüzünde ortaya çıkışından sonra Tarih yapma olgunluğuna ulaşabilmek yaklaşık 100.000 yıl süren bir tarih-öncesi boyunca bıkıp usanmadan taş yontmaktan başka birşey yapmadı. Eğer Modern Tin tarafından ele geçirilmeseydi, yer kürenin engin topraklarında kendi içine kapanmış, tarihten yalıtılmış gelenek tini kendini pekala 100 milyon yıl boyunca yineleyebilirdi, çünkü mağara insanının saklayacak değerleri yokken, gelenek tini ise değersizliği, yetersizliği, geriliği ile gururlu bir tutuculuk ve uyuşukluk tinidir ve başlıca karakteri değişime dirençtir. Ama modernleşme sürecine giren geleneksel kültürün Us ve Özgürlük karşısında direnecek ve kendini saklayacak hiçbir değeri yoktur, çünkü özgür olmadığı, bireysel duyunç ve özgürlüğü tanımadığı düzeye dek gelenek saklanmayı hak eden bir değer değildir. Buna göre, geleneksel kültür gerçek değerin, saltık değerin yoluna girme olanağını ilk kez onu özgürlük bilinci ile tanıştıran modern dönemde bulur, böylece ilk kez arkaik kendisinden vazgeçerek gerçek kendisi olmanın yoluna girme olanağını kazanır. Bu insanlığın tarihsel olarak durağanlaşmış kültürleri içinde yaşayan çok büyük bölümü için yeni, çok yeni, giderek onda düşmanlık duyguları uyandıracak denli yenidir. Gene de bu değişimin güdüsünü olduğu gibi modelini de, ironik olarak, bugün kendisinden ancak

nefret etmeyi bildiği modern Batı tininden ödünç almakta, politik kurumları, üniversiteleri, makineleri, bombaları, yasaları, ilaçları,

12

ARKASÖZ: AZİZ YARDIMLI

eğlencesi ve modası ile, herşeyi ile kendini düşmanının imgesinde yeniden yaratmaktadır — tıpkı bir zamanlar Batının kendisinin yapmış olduğu gibi. Bunu yapmalı, kendi tinsel geriliği ile, kendi doğa durumu ile savaşmış ve savaşmakta olanın Batının yaptığı gibi kendi değersiz kendisi ile savaşmalıdır çünkü tinin önündeki biricik şans ve zorunluk özgürlük kültürüdür. En sonunda insanlığın Doğusu ve Batısı yoktur, belirlenimi özgür olmaktır, ve Özgürlükte, Duyunçta, İstençte, bütün bir ussallığında Türeye belirlenmiş, eşitsizliğin ve sınıfların, bilgisizliğin ve erdemsizliğin sonsuza dek ortadan kaldırılmasına yazgılanmış insan doğasının sınırsızca edimselleşmesinde korkulacak hiçbirşey yoktur. Dünya-Tininin büyümek için gereksindiği tek şey kendi kendisini engellememektir. Aziz Yardımlı Fenerbahçe 2013

Modern Tin —1

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Modern Tin

Modernleşme kurtuluştur — geleneksel olandan. Modernleşme Dünya Tininin gerçek, ereksel Biçimine doğru gelişmek için geleneksel olana bağlı değersiz ve anlamsız kültürlerden, onları sürdüren despotizmden ve boşinançtan Özgürleşme, Ussallaşma, Uygarlaşma sürecidir. Modernleşme — ussal olana doğru sürekli Yenileşme — Tinin değişiminin Gerçeğidir, ve gelenekselin değişimi onda örtük olanın, onda kendinde olanın kendini ortaya koymasıdır. Modern olan geleneksel olandan doğar. Ama bunun anlamı ilkin modernin ve gelenekselin, yeninin ve eskinin ayrılmaz birlikteliklerdir: Modernleşme bir Oluş Sürecidir. Çelişkinin çözümü değil ama sürmesidir. Onda hiçbirşey tamamlanmış değildir, çünkü Oluştadır. Onda hiçbirşey gerçek, sağlam, kalıcı değil, tersine yanlış, geçici, yiticidir, çünkü Oluştadır. Onda herşey yenidir, ve aynı zamanda ortaya çıkar çıkmaz eskir. Onda herşey eksiktir ve hiçbirşey henüz gerçekliği içinde, Kavramı içinde olduğu gibi değildir: Hak, Ahlak, Törellik; Birey, Toplum, Devlet; Güzel Sanatlar, İnanç ve Bilgi — bütün bir dünyanın, insanın, genel olarak kültürün biçimi. Onda herşey yalnızca değişmekte, kendisi olarak yitmekte ve kendi başkası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nihilizm, kalıcı olamamanın, salt akıcı olmanın, arı değişimin bu değersizliği eşit ölçüde geçici modern bilinç biçimlerinin nihilizminden, hiçliğinden sorumlu olan şeydir.

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Gene de bu süreç, eğer gerçekten süreç ise, hedefsiz bir akışkanlık, “hiç sonlanmayan” bir kötü sonsuz değildir. Bir Özgürlük, eş deyişle bir Zorunluk süreci, Ereğinin saltık denetimindeki bir İstenç sürecidir: Özgürlük belirlenimsizlik değil, olumsuzdan ya da başkasından kaçış değil, ama kendi olumsuzunda, kendi başkasında kendinde olmaktır. Kendi gizilliğini, kendi Gerçeğini

edimselleştirmek, bu öz-belirlenim ise Gelişimden başka birşey değildir. Gelişim salt değişim uğruna değişim değil, ama ussal-ereksel değişimdir; ve burada değişim değişmeyenin, yaşamayanın, geleneğin ortadan kalkışı, yerinin Düşünceye, Usa dayalı olan tarafından alınmasıdır. Tinin ereksel gelişimi için gereken tek şey Özgürlüktür. Modern Dönemi onu önceleyen bütün bir ön-Modern Dönemden ayıran, bütün bir Tarihi ikiye bölen muazzam ayrım evrensel Özgürlük Kavramının bilincinin doğmuş olmasıdır: Tüm insanlar özgür doğarlar. Ön-Sokratikler tarafından yetiştirilen ve Klasik Felsefenin asıl yaratıcıları olan Platon ve Aristoteles tarafından bile bilnmeyen bu en yüksek ve biricik gerçek törel bilinci, İnsanın salt İnsan olduğu için özgür olduğu gerçeğini modern bilinç başlıca Rousseau'ya borçludur. Bu Kavramın bilinci bireyin ve toplumunun entellektüel, etik ve estetik olarak yetenekli olduğu herşey olması için, Bilim için, Ahlak için, ve Güzellik için, ya da bu üç öğenin özeti olan Uygarlık için biricik, yeterli ve saltık koşuldur. Uygarlık Kültürün tamamlanışıdır.

Modern olan henüz olmamış olandır — henüz oluşta olan, oluşur oluşmaz yok oluşa geçen, salt eskime uğruna yeni olandır. Modern değişim Gelişim sürecine ait ve böylece ereksel-ussal olabilir. Ama pekala salt yenilik uğruna yenilik de olabilir: Salt MODERNLİK ile ayrım içinde, MODERNİZM özellikle ve bile bile idealsiz, ereksiz, anlamsızdır, niçin ve neye değiştiğini bilmeyen, anlamayan o Değişim uğruna Değişimdir. Salt ‘farklı olma’nın anlamı bilinçsiz bir Modernizmdir.

Gelişimin kaynağının, enerjisinin, ereğinin insan doğasının kendisi, onun kendi ussal Özü olduğu düzeye dek, insanın şimdiki bilgisizliği, duyunçsuzluğu, çirkinliği onun Gelişimini çürüten, onu aşılmaz bir kültürel-çoğulculuğa teslim olmaya zorlayan etmenler değildir. Bunlar yalnızca onun varoluşunun geçici basamakları ya da aşamalarıdır. Saçma kültürel biçimler olarak, çirkin gelenekler olarak, çürümüş kökler olarak yazgıları ortadan kalkmaktır. Varoluşçuluğun insanlık için sonlu Görüngüden, sonlu Varoluştan yaptığı nihilist çıkarsamasını gerçekten de doğrularlar, değersizdirler. En iyisinden güdük Türe, Erdem, Özgürlük biçimleridirler, insanın özsel olarak ussal, moral, ve estetik gizilliği karşısında hiç kuşkusuz hiçtirler. Ama Modernleşme, varolanın gerçeğinin tam olarak varolanın yitişinde hiçlik olduğunu tanıtlayan bu kesintisiz değişim süreci insanın gerçekte olabileceği gibi olma sürecidir, çünkü onda değişimi, yenileşimi, gelişimi engelleyecek hiçbir etmen yoktur. Onda gelişmemek, değişmemek, yetersiz, değersiz, önemsiz bilinç biçimleri üzerinde, sonlu Varoluş üzerinde kuluçkaya yatmak erdemsizliktir. Onda Ahlak için Kutsal Yazıların yerini İyinin ve Doğrunun gerçek yargıcı olarak, gerçek Erdemin ve gerçek Mutluluğun belirleyicisi olarak özgür Duyuncun kendisi alır, Varoluşun olumsallığına, değersizliğine, saçmalığına katılan ve sözde “Seçme Özgürlüğü” denilen Özenç ya da Kapris değil. Modern toplum Yurttaş Toplumudur, ve kendinde ussal İstencin kendini sınırsızca anlatma olanağı olduğu düzeye dek, Türe için bir “Gerek” değil, ama Varlık alanıdır. İnsan varoluşunun anlamının burada ve şimdide gerçekleşmesi için özgür duyuncun ve istencin ussal Eylem alanıdır.

İnsan yetileri ancak Özgürlük içinde kuramsal Gerçeği, kılgısal Doğruyu, estetik Güzeli kazanacak bir gelişime ulaşabilir. Bu gelişim düzeyi olmaksızın insan yalnızca kendinde, yalnızca sözde insandır.

İdeal olan tarihsel değildir. Klasik olandır, tanrısal eksiksizliği içinde dingin kalan, Zamanı tanımayandır. Tarihsel olan ise ortadan kalkmayı isteyen, yitici olan, ama yitişinin kendisinde değişimin, yenileşmenin, gelişimin kendini tüketen gerecidir. Ancak bu kesintisiz akışkanlık insanın kendi gizilliğini, insan doğasının bütün bir entellektüel, etik ve estetik içeriğini ortaya serme olanağını sunar. Modernleşme onda hiçbir üyenin ayık olmadığı bir Bakhüs şenliğidir. Orada erdem ayakta kalmak değil ama düşmektir, sürmede direterek taşlaşmak değil ama akışkan ve plastik

olmaktır, öyle ki Tinin her bir şekli daha yeni ve daha ayık bir Tin olarak yeniden doğabilsin. Usdışının bakış açısından, Dünya Tarihi belirlenimsiz, kaotik bir evrende salt yineleyen nedensiz ve anlamsız bir olaylar türlülüğü, gelişmeyen bir çok-kültürlülüktür. Usun bakış açısından, Tarih estetik Duyu olarak, etik Duygu olarak ve bilen Düşünce olarak Dünya-Tininin kendini geliştirme ve gerçekleştirme Eylemidir. Ve Eylem Özgürlük demektir. Varoluşu, İnsanın kendisini Kopyanın Kopyası olarak aşağılayan nihilizme karşıt olarak insan varoluşunun Gerçeğin Gerçeği olduğunu, çünkü Özün Varoluş ile bir olduğunu, Görüngünün kendisinin Gerçek olma sürecinden başka birşey olmadığını ileri sürmeliyiz. Çünkü apatik, anestetik ve irrasyonel postmodern çökkünlük tini ile karşıtlık içinde, insanın Özü kendini etikte, estetikte ve düşüncede öylesine sonsuz Görüngülerde anlatmaya yeteneklidir ki, sonsuz bir kopya olarak kopyası olduğu kopyanın kendisinin sonsuz olduğunu tanıtlar. Ama sonsuz Kopya Asıldan başka birşey değildir. — Aziz Yardımlı

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Modern Tin — 2

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Modern Tin

–

Modernleşme insanın milyon yıldır üzerinde varolduğu bu yeryüzündeki son çabasıdır — en son bireyine dek gelişmiş bir insanlığın şekillenmesi için. Bu Özgürlük sürecinde insan gizilliğinin gelişiminin önünde hiçbir kısıtlama, onu engelleyecek hiçbir yetke ve güç yoktur, çünkü Özün açınmasını ve gelişmesini sağlayacak Güç Özün kendisi, İstenci gerçek Özgürlük ile çakıştıracak olan şey İstencin kendisidir. Orada kültür bütününde direnilmez bir akışkanlık tini, kesintisiz bir Yenileşmedir, var olanı granit katılığı içinde tutmaya çabalayan Geleneğin sürekli olumsuzlanmasıdır. Bu önüne geçilemez bir ilerleyiştir çünkü insan çoktandır Us olduğunu ve Us olmanın sonsuz anlamını kavramış, varoluşun tüm anlam ve değerinin kendisi olduğunun bilincine varmıştır: Us Kavramın ve Realitenin birliğidir, İstencin kendini eksiksiz olarak Olgusallığa çevirmesidir. Yalnızca gelişiminin bu Ereği onun Tarihine anlamını veren değerdir, ve tüm değişimde kalıcı olan, tüm insan eyleminde ussal olan biricik öğedir. Onsuz bütün bir varoluş hiç kuşkusuz anlamsız ve saçma olurdu — o Ereği doğrulayamayan nihilizmin bütünüyle doğru olarak anladığı gibi. Tarihte insan bilmediği bir yerde, anlamadığı bir evrendedir; tanımadığı, giderek düşman saydığı ve onu düşman sayan yabancılar arasındadır. Tarih bir Doğa Durumu ve bir Uygarlık Durumudur, sürekli bir Savaş ve Barış Durumudur. Tarihte insan başkası tarafından insan olarak tanınacak ve başkasını insan olarak tanıyacak denli büyümüş değildir: Gelişmemişlik

evrenseldir. Tarihte, bu bilinçsiz Oluş sürecinde insan hiçbir zaman gerçek Kendisi değildir. Ama ilk kez şimdi — ilk kez Özgürlük Kavramının kavrandığı bu tarihsel çağda — güneşin onun için doğduğunu ve parladığını, göklerin onun için döndüğünü, varoluşun biricik amaç ve anlam ve değerinin kendisi olduğunu kavramıştır. O sıradanlığa, erdemsizliğe, türesizliğe yazgılanmış özsüz bir varlık değil, ama herşeyin onun uğuruna varolduğu saltık son Erektir, çünkü Usu gibi Duygusu ve Duyarlığı da tanrısalın, sonsuzun kendisidir. Ancak ussal bir varlık olduğunu anladığı zaman kötülüğünü, suçlarını ve acılarını gerçek nitelikleri içinde anlayablilirdi. Ancak gerçek Kendisinin bilgisi karşısında bugüne dek olduğu herşeyin o olmadığını, girdiği her kılığın bir hiçlik olduğunu anlayabilirdi. Bu bilince ulaştığı düzeye dek, bundan böyle yazgısı, belirlenimi ona yabancı etmenlere bağlı değil ama kendi Usundadır.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Modern Tin Anasayfa

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Tüze Felsefesi (Nesnel Tin Dizgesi)

Ön Kavramlar

Dizin

Konular

I. SOYUT HAK
1. Mülkiyet
A. İyeliğe Alma
B. Şeyin Kullanımı
C. Mülkiyetin Devredilmesi
2. Sözleşme
3. Haksızlık
A. Kasıtsız Haksızlık
B. Dolandırıcılık
C. Suç ve Ceza

II. AHLAK
1. Amaç ve Sorumluluk
2. Niyet ve Gönenç

3. İyi ve Duyunç

III. TÖRELLİK

1. Aile

A. Evlilik

B. Aile Anamalı

C. Çocukların Eğitimi ve Ailenin Çözülüşü

2. Yurttaş Toplumu

A. Gereksinimler Dizgesi

a. Gereksinimin Türü ve Doyum

b. Emeğin Türü

c. Anamal

B. Türe Uygulaması

a. Yasa Olarak Hak

b. Yasanın Belirli-Varlığı

c. Mahkeme

C. Polis ve Korporasyon

a. Polis

b. Korporasyon

3. Devlet

A. Anayasa

1. Kendi İçin Anayasa

a. Prenslik Gücü

b. Hükümet

c. Yasama Gücü

2. Dışa Karşı Egemenlik

B. Uluslararası Tüze

C. Dünya Tarihi

Hak

İnsan Doğası

İstenç

Özgürlük

Antigone (Sofokles)

Arabesk

Aydınlar Üzerine Atatürk

Büyük Çöküntü (ABD)

Çocuk Emeği (ABD)

Çocuk Emeği (İng.)

Çocukların Eğitimi

Demokrasi, Despotizm

Duyunç (Genesis)

Duyunç (Özgürlük)
Ekonomi ve Ahlak
Emek (Nükleer)
Erdem
Eşitsizlik
Evlilik (Kant)
Eylem, Değişim, Zor
Eylem ve Gelenek
Gelenek 1, 2, 3
Gelişme
Geri Kalmışlık
Görülmez El
Güç
Hak (Pozitivizm)
İlerleme
İyi ve Kötü
Kadın ve Erkek
Kötülük
Modernlik
Mutluluk
Postmodernizm 1,
Postmodern Eylem
Postmodern Türlülük
Roman
Sınıflar
Tekeşlilik
Toplumculuk
Toplumsal Sözleşme (Rousseau)
Türk Tini, modern
Yabancılaşma
Yenileşme
Yurttaş

Ayrımcılık
Eylem
Kuram ve Kılgı
Modernlik
Modernlik ve Gelenek
Modernizm
Osmanlının Batılı Karakteri
Pozitif Hak

Reformasyon

Tarih Felsefesi

Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Modern tin / anayasa

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Anayasa

Anayasaları politik partilerin Özenci belirlemez. Anayasaları bir Ulusun Tarihinin bütünü, bir Tinin moral ve törel ussallığı yapar.

Modern Devlet salt modern olduğu için henüz Devlet Kavramına bütünüyle karşılık düşen devlet değil ama Oluş sürecinde olan, böylece değişebilen, gelişebilen, iyileşebilen devlettir, çünkü henüz kendisi genç olan bütün bir Dünya Tarihi için genç olan, henüz büyümekte olan Özgürlük bilincinin ve istencinin anlatımıdır. Devlet evrensel ussal İstencin Özgürlük tini içinde ve onun için şekillenir, ve salt sürekli yenileşme içinde olması nedeniyledir ki herhangi bir katılaşmaya kapalıdır. Modern Devlet popüler Usun kendini bulmak ve tanımak için kendine özgü özgür ve özençli çabasıdır. Us kendini ancak edimselleştirdiği ve kendini kendi önüne nesnesi olarak koyduğu düzeye dek tanır.

Modern Devletin ön-modern Devletten ayrımı onda bireyin eksiksiz gelişimi için gereken evrensel Özgürlük tini içinde varolmasında yatar. Bu genel olarak eşit ölçüde gelişme, iyileşme gereksiniminde olan Anayasalar için de eşit ölçüde geçelidrir, çünkü Anayasalar bir ulusun geçici bilinç biçimleri tarafından değil, ama bütün bir tarihsel gelişimleri tarafından yapılmış olsalar da, göreli, tarihsel, pozitif şekiller olarak henüz Hak kavramına bütünüyle uygun düşmezler.

Ön-modern ve Modern arasındaki ayrım, Özgürlük bilincinin yokluğğu ve Özgürlük bilincinin varlığı arasındaki ayrım dinginlik ve değşim, kendini yineleme ve gelişme arasındaki ayrımdır. Dünya-Tininin bütün bir politik varoluşu ilk kez Özgürlük Bilinci ile onun kendisi tarafından ve ussal olarak belirlenme olanağını kazanır. Özgürlük Bilinci ile genel olarak Devlet iyi ya da kötü, aydınlık ya da karanlık Despotizmlerin keyfiliğinden kurtulmuş, bireyselliğin kendisi Devletin tözünü belirleme Hakkının olduğunu kavramış ve onu edimselleştirme çabasına dönmüştür. Bundan böyle Devlet Yurttaştır. Devletin yaptığı Yurttaşın yaptığı, Devletin erdemi onun erdemi, ve Devletin erdemsizliği onun erdemsizliğidir.

Parthenon ve Erechteion; Akropolis.

Kavram

Anayasa Devletin ana yapısı, ama bu yapı tüzel-törel bir yapı olduğu için, Ana Yasasıdır. Bir politik bütünün belirlenimleri olarak tüm değişebilir yasalar daha özsel Ana Yasa ile uyumlu olmak zorunda olmaları anlamında ondan doğar, onun tarafından belirlenirler. Yasalar Anayasanın altında dururken, Anayasa Dünya-Tininin gelişiminin ereğine altgüdümlüdür.

Yasa

Yasa evrensel ise, herkes için — hiç kuşkusuz kral, imparator, padişah için de — bağlayıcı ise Yasadır. Bu evrensellik yasada onu onu yapanların da üzerine koyan, onlar için de bağlayıcı olan ve onu bir Özenç, bir kapris değil, bir İstenç yapan ussal yandır.

Anayasanın Varlığı

Yazı ya da kitap ikincil ve biçimseldir, çünkü Yasa ancak bilindiği, ancak insanların bilinçlerinde olduğu düzeye dek yasadır. Yazılı Anayasaları olmayan Devletlerin de evrensel ve zorunlu törel belirlenimleri, yazısız Anayasaları vardır. Ve yazılı Anayasalar bu Ana Yasaların tümünü içermeyebilir ya da eksik olarak içerebilir ya da onlarla çelişkili belirlenimler içerebilirler.

Anayasa ve Doğal Hak (İdeal Devlet)

Anayasanın pozitif olmasının anlamı biraz uygunsuz bir anlatımla "Doğal Yasa" denilen bir ideal Tüze düzeninin, bir negatif Hak belirlenimin kabul edilmesi ile görelidir. Olumsuz olan saltık olarak yok olan değil ama, göreli olarak, olumlu olan ile karşıtlık içinde yok olandır. Bu düzeye dek tüm poziif Türe, Tüze ve Törellik, bütün bir Devlet olumlunun olumsuza doğru, tarihsel olarak var olanın henüz tarihsel olarak var olmayan Kavramın gerçekliğine doğru gelişim süreci içindedir. Sofokles'in Antigone'si Tiranın kişisel buyruğu olan sözde yasaların tersine, değişmeyen, ilksiz sonsuz yasaların "nereden geldiklerini kimsenin bilmediğini" söyler. Bu bilinmeyeni bilme ve böylece onu edimselleştirme süreci Tarih dediğimiz insanlık eyleminin başlıca sorunudur.

Aristoteles

Helenik Devlet Kent ile birdi ve buna göre Aristoteles'te bir Anayasanın (politeia) "bir Kentteki görevlerin düzenlemeleri" olduğunu buluruz. Yunanlılar Kent, Devlet ve Anayasa kavramlarını ayrı ayrı sözcüklerle anlatma gereğini duymuyorlardı, bir ölçüde haklı olarak, çünkü bir Anayasa, bir Politeia yoksa, Kent (Polis) de yoktur. Kent onu Kent yapan Niteliği yitirirse Varlığını da yitirir. Aristoles için Devlet topluluğun İyiliği için vardı ve ancak topluluğun en iyileri tarafından yönetildiği zaman en iyi Devlet olabilirdi. Halkın yönetimi olarak demokrasi sürü yönetimine (oblokrasi), seçkinlerin yönetimi olarak aristokrasi oligarşiye, ve bi bireyin yönetimi olarak monarşi ise tiranlığa bozulma eğilimindeydi.

Yurttaş

Yurttaş kavramı yalnızca bir Devletin uyruğu olma ve böylece onunla ilişkide haklar ve ödevler taşıma belirleniminden daha çoğunu, ait olduğu Devletin İstenci olma, onun Yasalarını yapma niteliğini de kapsar. Bu evrensel bir bilinç gelişimini, Özgürlük kavramının kendisini gerçek içeriği içinde kavramayı gerektirir.

Roma

Roma Anayasası krallık, cumhuriyet ve imparatorluk dönemleri biçimindeki biçimsel türlülüğe karşın, ve ayrıca bu biçimlerin kendi süreçlerinde gösterdiği ayrışmalara karşın, Yasa Egemenliğinin evrensel tanınışına doğu gelişti. Hıristiyanlık yoluyla Roma tininin onun Anayasası ile bağdaşmayan öğelere göre yeniden biçimlenmesi Roma tininin kendisinin sonu oldu. Avrupa'da Roma İmparatorluğunun çöküşünden bir süre sonra tüm yaşam biçimine egemen olan feodalizm yüzyıllar boyunca Roma tinine direnmeyi başarmış henüz ilkel Germenlerin yasa-bilinçsizliğinin a-politik anlatım yoludur. Feodalizm bir yasa egemenliğinin yokluğu olarak Devlet değil, Devletsizliktir — eğer Lordun usdışı Özenci ussal İstenç ile eşitlenmeyecekse. Feodalizm hiç kuşkusuz tarihsel materyalist bakış açısının ileri sürmek zorunda olduğu gibi 'köleci' Roma İmparatorluğunu tarihsel olarak izlemesi gereken 'ileri' bir evre değildir. Tarih serflik-beylik gibi 'ileri' bir ilişkiden çok daha iyilerini bin yıllar önce üretmişti. Feodalizm yalnızca Roma uygarlığı ile, ahlak, yasa, türe, yurttaş vb. gibi kavramlar ile henüz hiçbir tanışıklıkları olmayan ilkel Germenlerin yasasızlık durumunda bireysel-fiziksel şiddet üzerine kurdukları bir bağımlılık ilişkisidir.

Thomas Hobbes

Hobbes Devletin gizini doğru olarak bir savaş durumu saydığı doğa durumundan çıkan insanların sağ kalabilme uğruna saltık egemenin gücüne boyun eğmelerinde, kendi İstençlerinden saltık olarak

vaz geçmelerinde bulur. Böylece egemenin özenci ile bir olan yasa ussal-evrensel niteliğini bütünüyle yitirir. Devlet bir Sözleşme olsa bile, aklanışını Duyunçta değil, ama Korkuda ve ondan kurtulma gereksiniminde bulur. Hobbes için Devlet bireyi bütünlüğü içinde yutan bir Leviathandır. Ama Devleti anlayışında dinsel değil, insandaki doğal belirlenimlere dayanır ve onu bir Sözleşme ilişkisi biçiminde şöyle formüle eder: "Kendimi yönetme hakkımı bu insana, ya da bu insanlar meclisinin yetkisine teslim ediyorum, şu koşul ile ki, sen de hakkını ona teslim edecek ve onun tüm eylemlerini benzer olarak onalayacaksın" :: "I authorise and give up my right of governing myself to this man, or to this assembly of men, on this condition; that thou give up, thy right to him, and authorise all his actions in like manner." Ama bu kendini yönetme hakkını başkasına vermek kendi İstencinden vazgeçmekten, eksiksiz bir despotizmden başka birşey değildir. Thomas Hobbes yalnızca bir Devlet çözümlemesi yapmakla kalmadı, ama bir Devlet biçimini önerdi ve modern dünyanın daha şimdiden özgürlüğün yoluna girmiş olduğu bir zamanda saltıkçılığa geri dönüşü öğütledi. Saltık egemenlik kaçınılmaz olarak güçlerin bölünüşünü de dışlar. Ama Hobbes için biricik almaşık Doğa Durumu, bir kavga ve düzensizlik varoluşudur. Öte yandan, Hobbes'un yasası saltık egemenin istenci değil ama bireysel özenci olduğu ölçüde yasa değildir, çünkü pozitif olduğu düzeye dek onun üzerinde bir doğal yasayı, a priori, ideal tüze belirlenimini tanımaz.

John Locke

Locke da Anayasayı yurttaş toplumu ve hükümet arasındaki bir Sözleşme olarak görür. Hobbes'tan ayrı olarak egemenin saltık olmasını doğrulamaz ve sözünü tutmayıp Anayasayı çiğnemesi durumunda ona başkaldırma hakkını saklı tutar. Bu görünürde devrimci olsa da özünde bir totoljidir, çünkü gerçekte Anayasanın çiğnenmesi Yasanın egemen için bağlayıcı olmadığını, yasa olmadığını, ve böylece devletin bir devlet olmadığını gösterir ve devlet-olmayan birşeye karşı ayaklanma devlete karşı ayaklanma olmayacaktır. Gene de bu ayaklanma hakkı Locke'un politik kuramındaki bir Özgürlük bileşeni olarak görülür. — Sonraki kuşakların önceki kuşakların sözleşmesine bağlı kalmalarının gerekçesi sözleşme zemininde biriken özel mülkiytein kalıt alınmasıdır. Anayasa ussal bir İstenç anlatımı değildir —, ve beğenmeyen gitmek zorundadır, boş yerlere, örneğin Amerika'ya. Locke saltıkçılığın önlenmesi için güçlerin bölünmesinde yanaydı ve egemenliğin tekerk ve parlamento arasında bölünmesini ve Anayasayı çiğneyen egemene karşı başkaldırma hakkını savundu. Locke'un bu dışsal sözleşme kuramı da henüz Rousseau'nun evrensel İstenç kavramından uzaktır.

Rousseau

Rousseau için herhangi bir tikel istenç değil, herkesin istenci de değil, ama "genel istenç" egemendir. Anayasayı tanımlayan bu Kavram bireylerin kişisel bir özence boyun eğmeleri biçimindeki despotik öğeyi dışlar. Genel İstenç çoğunluğun azınlık üzerindeki despotizmi de değildir, çünkü ussaldır.

_Anayasa Biçimleri

Anayasa bir Devletin Biçimi olan İstençtir. Buna göre anlatımı olduğu İstencin kendisinin gelişmişliği tarafından belirlenir. İstencin ya da Özgürlük bilincinin Tarih içindeki gelişimine koşut olarak Anayasa da değişim içindedir. Ve buna göre bir yandan belli bir gelişim aşamasına karşılık düşen en iyi Anayasanın hangisi olduğu sorusu ve öte yandan Gerçek Anayasanın nasıl birşey olduğu soruları doğar. Birincisi tarihsel bir yanıt gerektirirken, ikincisi Hak ve Türe ideallerinin gerçeği olarak tarihselliğin ve böylece tarihsel Anayaslar türlülüğündeki tüm tikelliğin ve eksikliğin ötesinde Evensel Anayasanın içeriğinin belirlenmesi istemine geçer.

Tekerklik, Aristokrasi ve Demokrasi bölümlemesi Anayasanın alabileceği tüm tarihsel biçimleri

özetler. Bu biçimler kendi aralarında da karışabilirler, geçişler yapabilirler, ve bunlar arasında ideal Devlet biçimleri aramak sonlu olana gerçek olanın biçimini vermeyi isteme yanılgısına götürür (örneğin Platon'un bütün bir Tarihi insanın gelişmesinin henüz oldukça geri bir evresinde dondurma sonucunu getirecek Devlet ideali durumunda oluğu gibi).

Devlet a priori kavramsal-kuramsal bir yapıdır, ve bireysel istençlerin onu işletmeleri ve yürütmeleri gerekir. Bu bireyselliklerni Devlet İdeasını ya da Kavramını işletme ve yürütme biçimleri Devletler çokluğunun tarihsel olarak kazandığı o türlülük biçiminden sorumlu olan şeydir. Kavramına göre düşünüldüğünde ve tüm tarihsel aykırılıklarından ve olumsallıklardan ayrılarak tam soyutluğu içinde alındığında, monarşi tekil bir erkin Devlet İstenci olarak tanınmasıdır. Aristokrasi en iyilerin yönetimidir ve Devletin bütün bir halkın istencinden başka bir yerde varolmadığı düzeye dek, halkın kendi istencini aristokrasinin istenci ile özdeşleştirmesi anlamına gelir. Demokrasi Devletin ve Halkın birliğidir ve Devletin İstenç olduğu düzeye dek Halkın da İstenç olmasını, eş deyişle Özgürlük bilincini kazanmış olmasını gerektirir.

1800 yılında bile dünya nüfusunun yalnızca %3'ü kentlerde yaşıyordu.
Özgürlük bilincinden yoksun ve kendini yönetemeyecek halklara Devleti bırakmayı istemek onu ortadan kaldırmayı istemektir. Bu yüzden "Halk Demokrasileri" denilen Devletler bile bir Devlete benzedikleri düzeye dek ancak despotik Parti İstençleri olarak varolabilmişlerdir. Tarihsel olarak yeryüzünün engin topraklarına dağılmış göçebe ve köylü halklar açısından bir Devletin olanağından ve varlığından söz edilebileceği düzeye dek, böyle Devletler ancak Monarşiler biçimini alabilirler, ve bu tekerkleri sınırlayan ve belirleyen kuralların olmaması ölçüsünde devlet denilen şey yerini bir kişinin sınrısız despotizmine bırakır. Ama bu durumda da en küçük bir politik örgütleninin olanağı bile halkın törelliğini bir koşul olarak kabul etmek zorundadır. Yunan Tiranları aristokrasilere karşı halkın desteğini alıyorlardı ve Atinalı tiran Peisistratus Solon'un yasalarını çiğnemek bir yana, kendisi onları boyun eğmeyi seçmiş ve bir mahkeme çağrısı üzerine gidip yanıt vermişti.

Devlet bir süreklilik gösterecekse, ancak kent yaşamında ortaya çıkabilir ve gelişebilir.

Devlet ve Güç

İstencin Güç olması ölçüsünde, ussal genel İstenç olarak Devlet ussal ve genel Güçtür. (Nietzsche'nin "Güç İstenci" anlatımı bir genelemedir, çünkü İstenç eğer gerçekten İstenç ise Güç olmaması, kendini olgusallaştırmaması olanaksızdır.) Bir İstencin Gücü onun bireysel istençlerde kendi özdeşini bulması ile orantılı olarak artar. (Şiddet İstencin tanınmadığının göstergesidir ve karşı İstenci ortadan kaldırarak olumsuz bir tanınma, bir boyuneğme ya da kölelik biçiminde sonlanır.) Devletin bir halkın istencinde tanınması ölçüsünde bir şiddet ve zor aracı olması

Modern Anayasa ve Köylülük

Anayasa salt çoğunluk İstencinin üzerinde durmakla ya da değiştirilemeyecek belirlenimler kapsamakla kendini ilkin ussal genel İstencin usdışı öznel Özence bozulmasına karşı korur. Modern Anayasal demokrasi böylece modern ulusların kazanılmış Özgürlüklerini bütünüyle bilinçli olarak kazanmamış olduklarının göstergesidir.

Anayasanın bir salt oy çokluğu ile değiştirilemeyecek olması onun ilkin doğrudan doğruya bir halk egemenliğinden daha çoğu olduğu, "çoğunluğun istenci" değil ama "genel istenç," "ussal istenç" olduğu anlamına gelir. Ve bu özellikle halk egemenliğinin halkın kendisi tarafından kazanılmadığı, tersine halkın kendisinin ilk olarak özgür olmayı, yurttaş olmayı öğrenmesinin zorunlu olduğu moral ve törel gerilik kültürlerinde böyledir. Modern Devletin özgürlük ve yurttaşlık bilincinden

büyük ölçüde yoksun bir halk için halktan başka güçler tarafından, örneğin Türkiye'de olduğu gibi birincil olarak Ordu tarafından kurulduğu ve kollandığı durumlarda, Anayasa pekala halk politikacılarının kendileri tarafından çiğnenme gözdağı altına düşebilir. O zaman Devletin kendisi ussal-yasal karakterini yitirmeye, bir Devlet olarak çözülmeye ve dağılmaya başlar, ve politik güç en sonunda onu yönetemeyen halkın elinden alınır. Bir halkın politik olarak olgunlaşması ancak politik Özgürlük içinde olanaklıdır ve bu Özgürlüğü halka halkın kendisine karşın verme çabalarının tarihi Osmanlı Devletindeki ilk politik modernleşme girişimlerine dek uzanır. Bir Halkın Devlet kurması ya da Devlet olması — kendini yönetebilmesi, eş deyişle kendi İstencini Yasa yapabilmesi — politik karakter ve kimlik kazanmasını gerektirir. Bu Özgürlük eğitimi köylülük ve göçebilik durumu ile saltık olarak bağdaşmaz. Politika kendi kavramı (Polis) gereği Kentlilik bilincinin, ve bütün bir ülke çapında düşünüldüğünde, Yurttaşlık bilincinin sorunudur.

Demokratik Anayasa Köylülük için değildir. Köylülük modern politika açısından demokrasi değil, demagojiye uygundur, çünkü Kavramı gereği bütününde eğitimsizdir. Köylülük serflik değildir; yaşamı bir göçebe yaşamı da değildir; ama toprağa bağlıdır, ve sorgusuzca kendini yineleyen bir gelenek yaşamına, değişime kapalı ve dirençli bir törelliğe pıhtılaşmış bir kültürdür. Modern Yurttaş Toplumuna dönüşme, böylece ortadan kalkma, kente göç etme, kentlileşme, boş Özgürlüğünü gerçek Özgürlüğe yükseltme, doğal despotizmini ve şiddetini, boşincını ve geleneğini kentin uygar dinginliğine ve yasal uysallığına yükseltme eğilimindedir. Dönüşüm sürecinde bir yandan Anayasayı ve Yasayı kendi despotik, gelenekçi ve boşinançlı kültürüne uyarlamaya çalışırken, öte yandan kendisi değişmekte, Hakkı ve Ödevi olan Özgürlüğün bilincini kazanmaktadır.

Dünyanın ezici çoğunluğunun henüz bireysel ya da örgütsel diktatörlükler altında yönetilmesi ancak ve ancak diktatörlerin ve eğitimsiz halkların birbirlerini tamamlayan iki moment olmaları yoluyla olanaklıdır.

_Demokrasi ve Despotizm

Demokrasi sık sık Özgürlük kavramı ile karıştırılır ve tasarımsal düşünen Anlak tarafından gündelik söylemde onun yerine kullanılır. Bu uygunsuzluğun hiç kuşkusuz bir zemini vardır ve bu Demokrasinin Özgürlük olmaksızın olamayacağı olgusudur. Tam olarak bu bağıntı nedeniyle biçimsel bir Demokrasinin olduğu yerde biçimsel bir Özgürlük de varsayılır. Oysa Özgürlük oy sandığına atılan biçimsel pusulada değil, İstençte edimseldir. Sık sık dünyanın en büyük Demokrasisi sayılan Hindistan'ın Kast dizgesinde seçmenin İstenci Efendinin istencidir, ve milyonlarca Sudra oy vermenin ne anlama geldiğinin bile bilincinde olmadan yalnızca Efendilerinden aldıkları buyruğu yerine getirirler.

Demokrasi ancak Özgürlük ve Erdem üzerine dayanabilir. Bu yüzden ancak Despotizmin politik bir birlik kurabildiği Doğu kültürlerinde Demokrasi politik yıkım anlamına gelir. Doğu Tininin politik belirlenimi despotik Birdir, ve erdemsiz tinin özgürlüğü ilkin doğal itki ve dürtülerinin özgürlüğüdür.

"Gelişmemiş Devletler onlarda Devlet İdeasının henüz örtülü olduğu ve onlarda onun tikel belirlenimlerinin kendilerinde özgür kalıcılığa ulaşamadıkları devletlerdir.." (TzF, § 260.)

"Die unvollkommenen Staaten sind die, in denen die Idee des Staats noch eingehüllt ist und wo die besonderen Bestimmungen derselben nicht zu freier Selbständigkeit gekommen sind."

Modern dönemde politik sorunlar demokratik olarak çözülmelidir, ama bu Azınlığın Çoğunluğun

İstencini tanıması, onun Hakkını kabul etmesi demektir — ve saltık olarak Anayasa çerçevesi içinde. Bu ise Olgunluk ve Özgürlük gerektirir. Özgür olmayan, kendi Özgürlüğünün bilincinde olmayan birey başkasının Özgürlüğünün de bilincinde değildir ve onu da tanımayı bilmez. Bu tin için Özgürlük değil ama Özenç, Kapris, Keyfilik vardır — henüz İstenç değil ama İstek, ussal durum değil ama duyusal durum, uygar durum değil ama doğa durumu vardır. .

Despotik Tin bir Töz olarak tüm İlinekleri kendi içinde tutar, onları Özgürlükten yoksun bırakır, ve evrik olarak bu İlinekler Tözlerinden yoksun kaldıklarında varoluş desteklerini yitirirler. Doğuda bireysellik ilkesinin — Özgürlük, İstenç ve Duyuncun — henüz kendini göstermediği düzeye dek, evrenselden koparılan bireysellik ona moral doğrusunu ve eğrisini, yapması ve yapmaması gerekenleri buyuran Efendiden de koparılmış olur ve Özgürlükte, Duyunçta ve İstençte deneyimsiz bu bireysellik doğal yanına dönerek kendini özenç olarak, sınırsız bir tutku, hırs, ve giderek yoketme tini olarak gösterir. Sovyetler Birliğinde bireysel Özgürlüğü yaşamayan ve buna göre Duyuncunda ve İstencinde büyümeyen milyonlar Parti Yetkesinden kurtulur kurtulmaz bir tür doğa durumuna geri döndüler. Bir klepto-kapitalizm, şiddet, türesizlik kültürü doğdu.

Modern Devlet Devlet Kavramının gerçekleşmesi değildir; tersine, gerçekleşmesi için bir süreçtir. Bireysel Özgürlüğün bilinci, böylece bilişsel, etik ve estetik bireysel gerçekleşmenin, ve böylece eksiksiz Türe, Hak ve Gönence ulaşmanın olanağıdır. Özgürlüğün bütün bir Gelişim sürecinin İlkesi olduğu düzeye dek önemli olan biricik şey Despotik Anayasa altında kendi özlerini, yeteneklerini, değerlerini, gönençlerini kendileri engelleyen milyonların Özgürlük bilincine uyandırılmalarıdır. Milyarlarca bireyin sınırsız Gizilliklerinin edimselleşmesi Dünyayı, Tarihi, Yaşamı modern ölçünlerin çok çok ötesinde bir Gelişim düzeyine yükseltmekten başka birşey değildir.

Doğu ve Batı

Doğunun değişime ve gelişime kapanmışlığı Yeni olanı dışarıdan almasını ve buna göre değişimin içsel değil, ama dışsal dayatma sonucunda olmasını kaçınılmaz kılar. Doğuyu keşfeden Batının kendisinin ilkin moral gerilik içinde olduğu düzeye dek, modern dönemde Doğunun Batı ile buluşması birincinin moral hamlığının ikincinin eşit ölçüde duyunçsuz soyut Hak İstenci ile karşı karşıya gelmesidir. Soyut Hak alanı dolaysız İstenç alanıdır, ve özsel belirlenimi Mülkiyettir. Modern törellik döneminin başlangıcında Doğunun Batı için anlamı bir Mülkiyet olanağından öteye geçemezdi. Bu düzeye dek iki yan da Dünya-Tinin bakış açısından ancak belirlenimlerinin onlar için hazırlamış olduğu şeyi yaşadılar. Batını Sömürgecilik yeteneği kendinde Doğunun Sömürge olabilme yeteneğini bir moment olarak kapsar.

Duyunç ancak Özgür İstenci olan bireyde söz konusudur. Özgür olmamak Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü başka İstencin buyruğundan almak, boyun eğmek demektir. Ve Özgürlük bile ilkin Doğrunun ve Eğrinin, moral değerin dolaysızca bilinmesi demek değildir. Ama ancak özgür birey bu yetkinliği kazanmak için gerekli deneyim sürecine girebilir, gerçek kendisi olmayı öğrenebilir. Moral yeti her insanda a priori olandır, edimselleşme bekleyen gizilliktir. Bu önlenirse Duyunç yetisinin gelişmesi ve ona bağlı Erdem, Türe, Hak yetilerinin gelişmesi de engellenir. Bütün bir kültürün altyapısı erdemsizlik — Türesizlik, Korkaklık, Ölçüsüzlük, Bilgisizlik — olur. Batı ne Özgürlük bilincinde ne de Gelişim düzeyinde türdeştir. Modern Duyunç, Batı kültürünün başka her tinsel belirlenimi gibi, Oluş sürecindedir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

A. İÇ DEVLET-TÜZESİ [ANAYASA]

§ 260

A. DAS INNERE STAATSRECHT

§ 260

Devlet somut özgürlüğün edimselliğidir; somut özgürlüğü oluşturan şey ise bir yandan kişisel bireyselliğin ve onun tikel çıkarlarının tam gelişimlerini ve kendileri için haklarının tanınmasını kazanmaları (aile ve yurttaş toplumu dizgelerinde olduğu gibi), öte yandan bunların bir ölçüde kendiliklerinden evrenselin çıkarı içersine geçmeleri, ve bir ölçüde bilgi ve istenç ile o evrenseli ve hiç kuşkusuz kendi tözsel tinleri olarak tanımaları ve son erekleri olarak onun uğruna etkin olmalarıdır, öyle ki ne evrensel yan tikel çıkar, bilgi ve istenç olmaksızın geçerli olabilir ve tamamlanabilir, ne de bireyler özel kişiler olarak yalnızca kendi erekleri için yaşayabilir ve aynı zamanda evrensel olanda ve evrensel olan uğruna istemeyi ve etkinliklerinde bilinçli olarak bu biricik ereği amaçlamayı gözardı edebilirler. Modern Devletlerin ilkesi bu muazzam güç ve derinliği taşır, çünkü öznellik ilkesinin kendini bağımsız kişisel tikellik ucuna dek tamamlamasına izin verirken, aynı zamanda onu tözsel birliğe geri getirir ve böylece tikelliği Devletin ilkesinin kendisi içinde saklar.

Der Staat ist die Wirklichkeit der konkreten Freiheit; die konkrete Freiheit aber besteht darin, daß die persönliche Einzelheit und deren besondere Interessen sowohl ihre vollständige Entwicklung und die Anerkennung ihres Rechts für sich (im Systeme der Familie und der bürgerlichen Gesellschaft) haben, als sie durch sich selbst in das Interesse des Allgemeinen teils übergehen, teils mit Wissen und Willen dasselbe und zwar als ihren eigenen substantiellen Geist anerkennen und für dasselbe als ihren Endzweck tätig sind, so daß weder das Allgemeine ohne das besondere Interesse, Wissen und Wollen gelte und vollbracht werde, noch daß die Individuen bloß für das letztere als Privatpersonen leben und nicht zugleich in und für das Allgemeine wollen und eine dieses Zwecks bewußte Wirksamkeit haben. Das Prinzip der modernen Staaten hat diese ungeheure Stärke und Tiefe, das Prinzip der Subjektivität sich zum selbständigen Extreme der persönlichen Besonderheit vollenden zu lassen und zugleich es in die substantielle Einheit zurückzuführen und so in ihm selbst diese zu erhalten.

Ek. Devlet İdeasının modern dönemde öyle bir özgünlüğü vardır ki, Devlet bundan böyle öznel keyfiliğe göre değil, ama İstencin Kavramına, e.d. evrenselliğine ve tanrısallığına göre özgürlüğün edimselleşmesidir. Gelişmemiş Devletler onlarda Devlet İdeasının henüz örtülü olduğu ve onlarda onun tikel belirlenimlerinin kendilerinde özgür kalıcılığa ulaşamadıkları devletlerdir. Klasik antikçağın devletlerinde evrensellik hiç kuşkusuz daha şimdiden bulunuyordu, ama tikellik henüz salıverilmemiş ve özgür bırakılmamış ve evrenselliğe, e.d. bütünün evrensel ereğine geri getirilmemişti. Modern Devletin özü evrenselin tikelliğin tam özgürlüğü ve bireylerin gönençleri ile bağlı olması, böylece Ailenin ve Yurttaş Toplumunun çıkarlarının kendilerini Devlete yoğunlaştırmak zorunda olmaları, ama ereğin evrenselliğinin hakkı saklı tutulması gereken tikelliğin kendisinin bilgisi ve istenci olmaksızın ilerleyemeyeceğidir. Evrensel öyleyse etkinleştirilmelidir; ama öte yandan öznellik de tam ve dirimli gelişimini kazanmalıdır. Ancak her iki kıpının da güçleri içinde kalıcı oldukları zamandır ki Devlet eklemli ve gerçek anlamda örgütlü bir Devlet olarak görülebilir.

Zusatz. Die Idee des Staats in neuer Zeit hat die Eigentümlichkeit, daß der Staat die Verwirklichung der Freiheit nicht nach subjektivem Belieben, sondern nach dem Begriffe des Willens, d. h. nach

seiner Allgemeinheit und Göttlichkeit ist. Die unvollkommenen Staaten sind die, in denen die Idee des Staats noch eingehüllt ist und wo die besonderen Bestimmungen derselben nicht zu freier Selbständigkeit gekommen sind. In den Staaten des klassischen Altertums findet sich allerdings schon die Allgemeinheit vor, aber die Partikularität war noch nicht losgebunden und freigelassen und zur Allgemeinheit, d. h. zum allgemeinen Zweck des Ganzen zurückgeführt. Das Wesen des neuen Staates ist, daß das Allgemeine verbunden sei mit der vollen Freiheit der Besonderheit und dem Wohlergehen der Individuen, daß also das Interesse der Familie und bürgerlichen Gesellschaft sich zum Staate zusammennehmen muß, daß aber die Allgemeinheit des Zwecks nicht ohne das eigene Wissen und Wollen der Besonderheit, die ihr Recht behalten muß, fortschreiten kann. Das Allgemeine muß also betätigt sein, aber die Subjektivität auf der anderen Seite ganz und lebendig entwickelt werden. Nur dadurch, daß beide Momente in ihrer Stärke bestehen, ist der Staat als ein gegliederter und wahrhaft organisierter anzusehen.

Ödev ve Hak

Montesquieu Hak belirlenimleri olan pozitif yasaların Doğa koşullarına bağımlı olduğunu düşünüyordu. Yasalar hiç kuşkusuz doğal koşullar tarafından şu ya da bu yolda etkilenirler, ama bu onlarda olmaması gereken yandır. Tinin düşünce ve istenç gücü Doğanın her koşulunun sonsuz ölçüde üzerindedir. Ve Özgürlüğün somut anlatımları olarak insan Yasaları Tinin belirlenimleridirler, salt zorunluk alanında devinen Doğanın belirlenimleri değil. Yasalar Hakların kapanması değil ama açılmasıdırlar, ve Hakkı kısıtlayabilecek en son etmen Doğa olabilir. Montesquieu bunun dışında özel Hakkı ilgilendiren yasaların Devletin belirli karakteri üzerine bağımlılığı, genel olarak tikel İstencin evrensel İstence karşı Ödevleri düşüncesini getirdi.

Ödev görünürde ilineksel bireysel İstencin Devletin tözsel İstenci için yerine getirmesi gerekendir ve böylece ikincisi için bir Haktır (zaman zaman 'negatif' Haklar ile denmek istenen yan). Ama bu Hak bir özenç belirlenimi, keyfi bir istem olmadığı sürece, ussal olduğu sürece o denli de her birey için Haktır ve tikel olarak kimin Hakkı olduğunun hiçbir önemi yoktur, çünkü evrenseldir. Bu anlamda bireyin Devlete karşı onun Hakkı olarak görünen Ödevi — Yasaya boyuneğme Ödevi — onun kendi Hakkının gerçekleşmesidir, çünkü Devlet özsel olarak bireysel özgür İstencin anlatımından başka birşey değildir. — Özel Tüze alanında da Ödev ve Hak ilişkisi bundan ayrı değildir, çünkü belirli Mülkiyetimin dışlayıcı olarak benim Hakkım olmasına ve başkalarının onu tanıma Ödevlerinin olmasına karşın, Yurttaş Kavramında evrensel olarak Haklar ve Ödevler arasında herhangi bir ayrıma ya da eşitsizliğe yol açacak hiçbir etmen yoktur. Toplumsal Sınıflar politik sınıflar değildirler. — Feodal ayrıcalıklar genel olarak dışlayıcıdırlar ve bireyler arasına Haklar ve Ödevler açısından Eşitsizlik getirirler. Serfin Ödevi Efendi için çalışmak, ona karşı daha başka yükümlülüklerini yerine getirmek, Efendinin Serfe karşı ödevi ise Serfin çoğunlukla Efendinin kendisine karşı güvenliğini sağlamaktır. Bu Eşitsizlik görünürde Zora dayanırken, gerçekte o deli de bireysel İstencin özbilincinin yokluğuna, bireysel Hak ve Özgürlük bilincinin yokluğuna dayanır ve Özgürlük bilincinin doğuşu ile ortadan kalkar.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 267

§ 267

İdeallikteki zorunluk İdeanın kendi içersindeki gelişimidir; öznel tözsellik olarak politik duygusal

tutumdur, ondan ayrım içinde nesnel olarak Devletin örgenliğidir, asıl politik Devlet ve onun Anayasasıdır.

Die Notwendigkeit in der Idealität ist die Entwicklung der Idee innerhalb ihrer selbst; sie ist als subjektive Substantialität die politische Gesinnung, als objektive in Unterscheidung von jener der Organismus des Staats, der eigentlich politische Staat und seine Verfassung.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 268

§ 268

Politik duygusal yatkınlık — genel olarak Yurtseverlik — gerçeklik içinde duran pekinlik olarak (salt öznel pekinlik gerçeklikten doğmaz ama yalnızca sanıdır) ve bir alışkanlık olmuş istenç olarak yalnızca Devletteki kalıcı kurumların sonucudur, çünkü ussallık Devlette edimsel olarak bulunurken, o kurumlarla uyum içinde olan eylem yoluyla etkinleşmesini kazanır. ...

> *Yurtseverlik ile sık sık yalnızca olağandışı özverilere ve eylemlere hazır olma anlaşılır. Ama özsel olarak gündelik koşullarda ve yaşam ilişkilerinde topluluğu tözsel temel ve erek olarak bilme alışkanlığını anlatan duygudur. Gündelik yaşamın akışında tüm sınavlara dayanan bu bilinçtedir ki daha sonra olağanüstü çabalar için hazırlık da temellenir. Ama insanlar sık sık yasaya bağlı olmaktan çok yücegönüllü oldukları için, o olağandışı yurtseverliği kendilerini bu gerçek duygudan bağışlamak ya da onun eksikliğini bağışlatmak için taşıdıklarına kendilerini kolayca inandırırlar. — Dahası, duygu kendi başına başlayabilen ve öznel tasarım ve düşüncelerden doğabilen birşey olarak görüldüğünde, görüş ile karıştırılır, çünkü bu bakış açısından yurtseverlik gerçek temelinden, nesnel olgusallıktan yoksun kalır.*

Ek. ... İnsanlar Devletin sürmesi gerektiğinden ve tikel çıkarların ancak onda elde edilebileceğinden emindirler; ama alışkanlık bütün varoluşumuza dayanak olan şeyin gözden kaçırılmasına götürür. Herkes gece sokağa güvenlik içinde çıkarken, bunun başka türlü de olabileceği hiç kimsenin aklına gelmez, çünkü bu güvenlik alışkanlığı ikinci bir doğa olmuştur ve bunun nasıl yalnızca tikel kurumların bir etkisi olduğu üzerine düşünülmez. Tasarımsal düşünme sık sık Devletin zor yoluyla birarada tutulduğunu sanır; ama bu bağ gerçekte herkesin taşıdığı temel düzen duygusudur.

Die politische Gesinnung, der Patriotismus überhaupt, als die in Wahrheit stehende Gewißheit (bloß subjektive Gewißheit geht nicht aus der Wahrheit hervor und ist nur Meinung) und das zur Gewohnheit gewordene Wollen ist nur Resultat der im Staate bestehenden Institutionen, als in welchem die Vernünftigkeit wirklich vorhanden ist, so wie sie durch das ihnen gemäße Handeln ihre Betätigung erhält. ...

> *Unter Patriotismus wird häufig nur die Aufgelegtheit zu außerordentlichen Aufopferungen und Handlungen verstanden. Wesentlich aber ist er die Gesinnung, welche in dem gewöhnlichen Zustande und Lebensverhältnisse das Gemeinwesen für die substantielle Grundlage und Zweck zu wissen gewohnt ist. Dieses bei dem gewöhnlichen Lebensgange sich in allen Verhältnissen bewährende Bewußtsein ist es dann, aus dem sich auch die Aufgelegtheit zu außergewöhnlicher Anstrengung begründet. Wie aber die Menschen häufig lieber großmütig als rechtlich sind, so überreden sie sich leicht, jenen außerordentlichen Patriotismus zu besitzen, um sich diese wahrhafte Gesinnung zu ersparen oder ihren Mangel zu entschuldigen. — Wenn ferner die Gesinnung als das angesehen wird, das für sich den Anfang machen und aus subjektiven Vorstellungen und Gedanken hervorgehen könne, so wird sie mit*

der Meinung verwechselt, da sie bei dieser Ansicht ihres wahrhaften Grundes, der objektiven Realität, entbehrt.

Zusatz. ... Das Zutrauen haben die Menschen, daß der Staat bestehen müsse und in ihm nur das besondere Interesse könne zustande kommen, aber die Gewohnheit macht das unsichtbar, worauf unsere ganze Existenz beruht. Geht jemand zur Nachtzeit sicher auf der Straße, so fällt es ihm nicht ein, daß dieses anders sein könne, denn diese Gewohnheit der Sicherheit ist zur andern Natur geworden, und man denkt nicht gerade nach, wie dies erst die Wirkung besonderer Institutionen sei. Durch die Gewalt, meint die Vorstellung oft, hänge der Staat zusammen; aber das Haltende ist allein das Grundgefühl der Ordnung, das alle haben.

Hindistan, 1856. Santhallar ve demiryolu mühendisleri ve arasındaki kavga. — İngilizler Santhal halkı arasındaki ilişki kimi Santhalların Ganj kıyılarındaki Bhanulpoor Bölgesinde yaşamaya başlamaları üzerine bozuldu ve İngilizler onlardan toprak vergisi istediler. Santhal zulmü üzerine öyküler sıklaştı ve çok geçmeden Santhlalar barbar bir halk olarak gösterilmeye başladı.

Singapur, Raffles Sarayı. — İngiliz sömürge yöneticisi ve Singapur kentinin kurucusu Sir Thomas Stamford Raffles'in (1781-1826) bir yontusunun ötesinde gökdelenler yükseliyor. Bir gemide doğan Stamford Karayipler'de bir köle tüccarı olan babası Benjamin Raffles ölünce British East India Company'de çalışmaya başladı. 19'uncu yüzyılda bir balıkçı köyü olan Singapur bugün yaşam ölçünü açısından Asya'da birinhci ve dünyada on birinci sırada.

_Doğu

Devlet tinsel bilinçte varolur, özdeksel fiziksellikte değil. Daha tam olarak, Devletin yeri İstençtir. İstenç özgür olabilir, ya da özgürlüğünün bilinçsizi olabilir. Boyun eğme tini Doğuya aittir ve orada bütün bir Tarih boyunca birey bedensel varlığının dışında tinsel olarak birey olmamıştır. Yasalar bireysel egemenler tarafından yapılmış, ve herkes boyun eğmiştir. Özgür olmamak Özgür olabilme yeteneğinde olan insana özgüdür. Ama İnsan kendinde ustur, ve ne olduğunun, kendinde ne taşıdığının bilincine varması dışsal değil ama içsel, tinsel bir sorundur. Bütün bir Tarih, bütün bir Kültür, bütün bir tinsel akış süreci usun kendi içinden gelişiminin sürecidir. Us dış dünyanın bir yansıması değil, tersine bütün bir kültürel dış dünya Usun, Tinin bir yansıması, onun kendi gizilliğinin bir edimselleşmesidir. Bütün bir kültür Emeğin, insan Düşüncesinin yaratısıdır, Düşünce Kültürün değil. İnsanın bu gizilliğini ortaya çıkarabilmesi özgürleşmesi ile bir ve aynı şeydir. Ancak Geleneğin değişmez, sorgulanmaz, kutsal belirlenimleri içine kapanan Tin gelişmesini durdurur, kendisi durdurur ve böylece kendini zorunlu olarak dışarıdan gelen daha yüksek kültürlere yem yapar. Doğu bu kültürel kapanmanın ülkesidir. Orada birey kendini ancak İmparator olarak, ancak yetkeci Bilge olarak, Peygamber, Despot, Egemen olarak kendini gösterir. Orada İyonya kıyılarında ilk örneklerini gördüğümüz özgür Bilim, özgür Felsefe, özgür Sanat gibi arı tinsellikler yoktur. Tümü de kendilerini varolan yetekci törellik düzenlerine ve mitolojilere uyarlamak zorunda oldukları için Batıda olduğu gibi sınırsızca gelişme sürecine girememişlerdir.

Ganesha. Hundu Tanrısının ya da Brahmanın'ın kişisel görünüşü. Brahman Hint kültüründe felsefenin de özsel temasıdır. Her sesin ondan doğduğu OM'dur. Hinduizm tanrılarını doğal olanın şeklinde imgeler ve Hindu Tini bütününde bu şekillerin yarattığı kültürün içersinde açınır. Popüler bilinç insanı hayvan-altı bir duruma düşüren bu imgeleri simge olarak görmez.

Hindistan Anayasası: Madde 15

15. Prohibition of discrimination on grounds of religion, race, caste, sex or place of birth.—(1) The

State shall not discriminate against any citizen on grounds only of religion, race, caste, sex, place of birth or any of them.

15. Din, ırk, kast, eşey ya da doğum yeri zeminlerinde ayrımcılığın yasaklanması. — (1) Devlet hiçbir yurttaşa karşı yalnızca din, ırk, kas, eşey, doğum yeri ya da bunlardan herhanagi biri zemininde ayrımcılık yapmayacaktır.

Hindistan Anayasanın Bütünü

Granville Austin'e göre, büyük olasılıkla başka hiçbir ulusun anayasası "toplumu ortak yarar için değiştirmeye ve yeniden kurmaya doğru böylesine büyük bir dürtü sağlamamıştır." Ve gene de 50 yıllık Hint deneyimi umut verici olmamıştır.

Dünyanın en büyük 'Demokrasisi' Kast dizgesini kabul eden ve Anayasasında Kastların varoluşunu doğrulayan bir dizgedir. Kast kavramının kendisi doğal ayrım demektir ve Anayasa Kastın varlığına karşın onun niteliğini tanımamayı ileri sürer. Söz konusu ayrım belli Haklardan yoksun olmak demektir ve bu Haksızlık yalnızca Doğa koşulu üzerine bağımlıdır. Doğuma bağlı Kast dizgesi Doğanın (hayanlar, bitkiler, nehirler, Ganj vb.) Hint inancındaki tanrısal yerleri ile bütünüyle tutarlıdır ve insan bu tinde hayvan-altı bir koşula düşürülür. Bir Anayasa insanı ırkçılıktan da daha öte aşağılayan bu Hindu Kast dizgesini yadsıyamazsa kendini yadsır. Bir Anayasa ancak Yurttaşların Bilincinde ve İstencinde varolabilir. Kast dizgesi ise ancak Yurttaşın olmadığı yerde varolabilir.

Contesting the Nation: Religion, Community, and the Politics of Democracy in India KAYNAK

by David Ludden; University of Pennsylvania Press, 1996

Introduction

Ayodhya: A Window on the World

HOLY MEN DECLARED SUNDAY, DECEMBER 6, 1992, auspicious, and more than 300,000 people gathered that day in Ayodhya, a pilgrimage town north of Varanasi (Benares), in the state of Uttar Pradesh (UP). Most wore the saffron color of Hindu nationalism. At midday, a vanguard among them broke down police barricades around a mosque called the Babri Masjid, built in 1528 by Mir Baqi, under the authority of Babar, the first Mughal emperor of India. Cheering men swarmed the domes of the old mosque and in five hours they hammered and axed it to the ground. Video cameras hummed.

Eyewitnesses took notes for news reports around the world. Hindu leaders, who had mobilized for this event since 1984, watched with satisfaction, for they and their followers believe that god Rama (or Ram) was born here and that the temple marking Rama's birthplace was de stroyed to build this mosque (masjid). The construction of a new Rama temple (mandir) was begun that evening, amid the rubble of the Babri Masjid. Government officials looked on ineffectually. Violence triggered by the demolition killed 1,700 people and injured 5,500 across the subcontinent over the next four months.

Islam is as old in India as in Turkey. Indian Islam is older than American Christianity and European Protestantism. Indian Islam is no more derivative than Chinese, Tibetan, Thai, or Japanese Buddhism. In India's historical culture and civilization, Islam has very deep roots in deed, and the distinctiveness of Indian Islam represents the characteristic capacity of Islam everywhere to be adaptable to the environment -- a fea ture that is equally important in diverse and changing regions of what is called its Middle East heartland (exemplified in the career of Pan-Islamism and the end of the caliphate) as it is in India, Indonesia, and Senegal (Eaton 1985, 1993, 1994; Al-Azmeh 1993). Yet the idea that Islam is foreign in India is axiomatic among the Hindu nationalists who

destroyed the Babri Masjid; this idea is used to argue for second-class Muslim citizenship in India and even for the expulsion of Muslims from India. Making Islam appear foreign to India is part of the project of making India Hindu pursued by Hindu nationalist groups.

Article 9 of the Japanese Constitution

ARTICLE 9. Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes.In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea, and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognized.

Anayasa Ve Özgürlük

Modernleşmenin koşulu Duyunç Özgürlüğü ya da Laikliktir. Duyunç Özgürlüğü İstenç Özgürlüğünün temelidir ve kazanılması için gereken koşul yalnızca ve yalnızca düşünce ve düşünmedir. Özgürlük ilkin içseldir, özneldir, Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü kendi Duyuncundan belirlemeyi gerektirir. Başkasının duyuncunu kendi duyuncu olarak, başkasının İyisini ve Doğrusunu kendi İyisi ve Doğrusu olarak kabul etmek köleliktir, üstelik bunlar gerçekten İyi ve Doğru olsalar bile.

Eğer Anayasa Özgürlüğün güvencesi olacaksa, ilkin kendisi özgür olmalıdır. Özgür Anayasa ancak özgür bir ulusun karakteri olabilir. Özgürlük Anayasanın tözü ve özü olduğu için, özgür olmayan kültürler gerçekte yasasız, anayasasız kültürlerdir.

İstenç Duyuncun öznelliğinin nesnelleşmesi, ilkin salt içsel ahlakın dışsal törelliğe çevrilmesidir. Ancak özgür Duyunç tarafından belirlenen İstenç doğru olarak belirlenebilir. Duyunç doğru olanın İstencinden başka birşey değildir. Duyuncun yargısı a priori Doğrudan yanadır. İstenç a priori İyi olanı ister.

Ancak Duyunç Özgürlüğünü kazanan bir tin alanı değişme, yenileşme, gelişme olanağını kazanır. Moral gelişme üretici güçler tarafından, üretim ilişkileri tarafından, sözde altyapı tarafından belirlenmez. Tam tersine, böyle belirlenme köleliğin ve dolayısıyla ahlaksızlığın kendisidir. Modernleşme teknolojide, özdeksel çevrede, altyapıda vb. değil, içte, yürekte, duyunçta köklenir ve başlar, ve kölenin sandığı gibi yüzeysel bir görünüş sorunu değil, salt dışsal olarak öykünülebilecek birşey değil, ama bir iç karakter, bir Duyunç sorunudur. Dışsal değişim Duyunçta başlamadıkça hiçbirşeydir. Duyuncun ilkin kendine karşı dürüst olmayı anlatması ölçüsünde, köle toplum ilkin kendini aldatmaktadır.

Anayasa

Atatürk ve yanındakiler Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkarken, 29 Ekim 1930.

Anayasaları politik partilerin Özenci belirleyemez çünkü Anayasa bir ulusun bütün bir Tininin tözsel İstenci iken, ikinciler göreli olarak geçici birer tikel istençtirler. Anayasaları bir Ulusun Tarihinin bütünü, bir Tinin moral ve törel ussallığı yapar. Anayasa da değişir, gelişir. Gerçekte gelişen insan ussallığıdır, ve insanın ussallığının gelişmesi için biricik koşul gelişmemiş olması, henüz kendi içinde gelişecek bir iç alanının bulunmasıdır. İstencin somut şekillenmeleri henüz onun tüm olanaklarını tüketmedikçe gelişmemesi, büyümesinin belli bir sonlu evresinde takılıp kalması olanaksızdır, çünkü bu saçmadır. Ama ussal İnsan saçma olamaz.

Avrupa Parlamentosu, Salzburg.

Modern Devletin ön-modern Devletten ayrımı onda bireyin eksiksiz gelişimi için gereken evrensel Özgürlük tini içinde varolmasında yatar. Bu genel olarak eşit ölçüde gelişme, iyileşme gereksiniminde olan Anayasalar için de geçerlidir, çünkü Anayasalar bir ulusun geçici bilinç biçimleri tarafından değil, ama bütün bir törel gelişimlerinin birikimi tarafından yapılmış olsalar da, göreli, tarihsel, pozitif şekiller olarak henüz Hak ve Özgürlük Kavramına bütünüyle uygun düşmezler. İstencin tam gelişimini temsil etmezler.

Avrupa Parlamentosunun önünde bayraklar.

Ön-modern ve Modern arasındaki ayrım Özgürlük bilincinin yokluğu ve Özgürlük bilincinin varlığı arasındaki ayrımdır. Ya da dinginlik ve değişim, kendini yineleme ve gelişme arasındaki ayrımdır. Modern dönemde Dünya-Tininin bütün bir politik varoluşu ilk kez Özgürlük Bilinci ile onun kendisi tarafından ve ussal olarak belirlenme olanağını kazanır. Özgürlük Bilinci ile genel olarak Devlet iyi ya da kötü, aydınlık ya da karanlık Despotizmlerin keyfiliğinden kurtulmuş, bireyselliğin kendisi Devletin tözünü belirleme Hakkının olduğunu kavramış ve onu edimselleştirme çabasına dönmüştür. Bundan böyle Devlet Yurttaştır. Devletin yaptığı Yurttaşın yaptığı, Devletin erdemi onun erdemi, ve Devletin erdemsizliği onun erdemsizliğidir.

Alman Şansölyesi Angela Merker Avrupa Parlamentosunda bir konuşma yapıyor, Salzburg.

Devlet evrensel ussal İstencin Özgürlük tini içinde ve onun için şekillenir, ve salt sürekli yenileşme içinde olması nedeniyledir ki herhangi bir katılaşmaya kapalıdır. Modern Devlet popüler Usun kendini bulmak ve tanımak için kendine özgü özgür ve özençli çabasıdır. Us kendini ancak edimselleştirdiği ve kendini kendi önüne nesnesi olarak koyduğu düzeye dek tanır.

Modern Devlet salt modern olduğu için henüz Devlet Kavramına bütünüyle karşılık düşen devlet değil ama Oluş sürecinde olan, böylece değişebilen, gelişebilen, iyileşebilen devlettir, çünkü henüz kendisi genç olan bütün bir Dünya Tarihi için yine genç ve henüz büyümekte olan Özgürlük bilincinin ve istencinin anlatımıdır.

Anayasa

Kavram

Anayasa Devletin ana yapısı, ama bu yapı tüzel-törel bir yapı olduğu için, Ana Yasasıdır. Bir politik bütünün belirlenimleri olarak tüm değişebilir yasalar daha özsel Ana Yasa ile uyumlu olmak zorunda olmaları anlamında ondan doğar, onun tarafından belirlenirler. Yasalar Anayasanın altında dururken, Anayasa Dünya-Tininin gelişiminin ereğine altgüdümlüdür.

Yasa

Yasa evrensel ise, herkes için — hiç kuşkusuz kral, imparator, padişah için de — bağlayıcı ise Yasadır. Bu evrensellik yasada onu bireysel yasamacıların da üzerine koyan, onlar için de bağlayıcı olan ve onu bir Özenç, bir kapris değil, bir İstenç yapan ussal yandır.

Yurttaş

Yurttaş kavramı yalnızca bir Devletin uyruğu olma ve böylece onunla ilişkide haklar ve ödevler taşıma belirleniminden daha çoğunu, ait olduğu Devletin İstenci olma, onun Yasalarını yapma niteliğini de kapsar. Bu evrensel bir bilinç gelişimini, Özgürlük kavramının kendisini gerçek içeriği içinde kavramayı gerektirir.

AB Parlamentosu, Strazbourg.

Anayasa ve Doğal Hak (Evrensel İnsan Hakları)

Anayasanın pozitif olması biraz uygunsuz bir anlatımla da olsa "Doğal Yasa" denilen bir ideal Tüze düzeninin, bir negatif Hak belirleniminin varsayıldığını anlatır. Olumsuz olan bu bağlamda saltık olarak yok olan değil, ama göreli olarak yok olandır, ya da yalnızca kendinde var olan, ama henüz edimsel olarak var olmayandır. (Bu çözümleme "pozitif" anlatımının sık kullanımı tarafından gerektirilir.) Bu düzeye dek tüm pozitif Türe, Tüze ve Törellik, bütün bir Devlet olumlunun olumsuza doğru, tarihsel olarak var olanın henüz tarihsel olarak var olmayan Kavramın gerçekliğine doğru gelişim süreci içindedir. Sofokles'in Antigone'si Tiranın kişisel buyruğu olan sözde yasaların tersine, değişmeyen, ilksiz sonsuz yasaların "nereden geldiklerini kimsenin bilmediğini" söyler. Bu bilinmeyeni bilme ve böylece onu edimselleştirme süreci Tarih dediğimiz insanlık eyleminin başlıca sorunudur.

Feodalizm ve Yasa Egemenliği

Yasasız feodalizm Roma uygarlığının eğitimini reddetmeyi başaran Orta ve Kuzey Avrupa'da Germenlerin, Keltlerin ve Slavların ileri varoluş biçimi olurken, Roma kültürünün asıl alanı olan İtalyan yarımadasında Yasa Egemenliği toplumsal örgütlenişin temeli olarak kalmayı sürdürdü. Feodalizm bir yasa egemenliğinin yokluğu olarak Devlet değil, Devletsizliktir — eğer Lordun usdışı Özenci ussal İstenç ile eşitlenmeyecekse. Feodalizm hiç kuşkusuz tarihsel materyalist bakış açısının ileri sürmek zorunda olduğu ve sürdüğü gibi 'köleci' Roma İmparatorluğunu izlemesi gereken 'ileri' bir evre değildir. Hiç olmazsa çıplak yasasızlık bir ilerleme olarak görülmemelidir. Tarih serflik-beylik gibi 'ileri' bir ilişkiden çok daha iyilerini bin yıllar önce üretmişti. Feodalizm yalnızca Roma uygarlığı ile, ahlak, yasa, türe, yurttaş vb. gibi kavramlar ile henüz hiçbir tanışıklıkları olmayan ilkel Germenlerin yasasızlık durumunda bireysel-fiziksel şiddet üzerine kurdukları bir bağımlılık ilişkisidir.

Anayasanın Varlığı

Yazı ya da kitap ikincil ve biçimseldir, çünkü Yasa ancak bilindiği, ancak insanların bilinçlerinde olduğu düzeye dek yasadır. Yazılı Anayasaları olmayan Devletlerin de evrensel ve zorunlu törel belirlenimleri, yazısız Anayasaları vardır. Ve yazılı Anayasalar bu Ana Yasaların tümünü içermeyebilir ya da eksik olarak içerebilir ya da onlarla çelişkili belirlenimler içerebilirler.

Amerika Birleşik Devletleri Anayasası.

Anayasa

Aristoteles

Helenik Devlet Kent ile birdir ve buna göre Aristoteles Anayasayı (politeia) "bir Kentteki görevlerin düzenlenişi" olarak anlar. Yunanlılar Kent, Devlet ve Anayasa kavramlarını ayrı ayrı sözcüklerle anlatma gereğini duymuyorlardı. Bunda bir ölçüde haklıydılar, çünkü bir Anayasa, bir Politeia yoksa, Kent (Polis) de yoktur. Kent onu Kent yapan Niteliği yitirirse Varlığını da yitirir. Aristoteles için Devlet kamusal İyi için vardı ve ancak topluluğun en iyileri tarafından yönetildiği zaman en iyi Devlet olabilirdi. Halkın yönetimi olarak demokrasi ayaktakımının yönetimine (oblokrasi), seçkinlerin yönetimi olarak aristokrasi oligarşiye, ve bireyin yönetimi olarak monarşi ise tiranlığa bozulma eğilimindeydi.

Aristoteles Platon'un İdeal Devlet görüşünü paylaşmıyordu ve en iyi Devletin topluluğun yetenekli olduğu en iyi Anayasa biçimi yoluyla olanaklı olduğunu düşünüyordu. Bu Anayasa monarşik, aristokratik ve demokratik öğelerin bir karışımı olabilirdi. Platon ve Aristoteles her ikisi de Kölelik kurumunun "doğal" olduğunu, kimi insanların doğuştan köleler olduklarını düşünüyorlardı. Tüm insanların gerçeği, yaşamın anlamını, Hak ve Özgürlüğü kavrama yeteneğinde olan Us ile donatılı

oldukları düşüncesi ve onunla birlikte evrensel eşitlik düşüncesi Stoacılar ile doğdu.

Roma Senatosunda bir oturum. Cicero Catilina'ya saldırıyor (bir on dokuzuncu yy freskosundan).

Roma

Roma Anayasası sırasıyla krallık, cumhuriyet ve imparatorluk biçimlerini üstlendi. Roma tini değişik dönemlerindeki bu politik türlülüğe karşın Helenik kent-devleti durumunda olduğu gibi etnik bir Anayasa değildi. Küçük bir kentten imparatorluğa büyüyen Roma tini aşamalı olarak tüm nüfusu politik yapısı içine katan bir Yasa Egemenliği tini idi. Bu yanıyla Batının ve İnsanlığın büyük öğretmeni oldu. Kölelik ve mitoloji bileşenlerini içeren bu politik yapı Hıristiyanlığın doğuşuyla birlikte yeni tinin Roma Anayasası ile bağdaşmayan öğeleri tarafından kısa bir süre içinde bozuldu ve Batıda Roma imparatorluğu barbar göçlerine dayanamayıp bütünüyle dağılırken, Doğuda Bizans İmparatorluğu olarak baştan sona yeni bir karakter kazandı.

Anayasa

Thomas Hobbes.

Thomas Hobbes'un Devlet Kuramına Katkısı

Thomas Hobbes'un çözümlemesinde birey İstencini gönüllü olarak ve bütünüyle Tekerke teslim eder. Bireyin saltık İstençsizliği karşısında Devlet Saltık Tekerklik olur. Ama Devlet bireysel bir İstenç, yani bir Özençtir. Hobbes Devletin gizini doğru olarak bir savaş durumu saydığı doğa durumundan çıkan insanların sağ kalabilme uğruna saltık egemenin gücüne boyun eğmelerinde, kendi İstençlerinden koşulsuz olarak vaz geçmelerinde bulur. Böylece egemenin Özenci ile bir olan yasa ussal-evrensel niteliğini bütünüyle yitirir. Devlet bir Sözleşmeye indirgenirken, aklanışını Duyunçta değil, ama Korkuda ve ondan kurtulma gereksiniminde bulur. Böyle Devletten ussal bir yapı olarak söz etmek anlamsızdır ve Hobbes'un bireyler payına İstenç, Duyunç, Özgürlük Kavramlarını bütünüyle dışlayan düşüncesinde Devlet bireyi bütünlüğü içinde yutan bir Leviathandır. Gene de Devleti anlayışında dinsel değil, insandaki doğal belirlenimlere dayanır — üstelik Korku etmenini doğrudan doğruya dinsel tasarımdaki işlevinden almış olmasına karşın.

Hobbes Devleti bir Sözleşme ilişkisi biçiminde şöyle formüle eder: "Kendimi yönetme hakkımı bu insana, ya da bu insanlar meclisinin yetkisine teslim ediyorum, şu koşul ile ki, sen de hakkını ona teslim edecek ve onun tüm eylemlerini benzer olarak onaylayacaksın" :: "I authorise and give up my right of governing myself to this man, or to this assembly of men, on this condition; that thou give up, thy right to him, and authorise all his actions in like manner." Ama bu kendini yönetme hakkını başkasına vermek kendi İstencinden vazgeçmekten, eksiksiz bir despotizmden başka birşey değildir. Thomas Hobbes yalnızca bir Devlet çözümlemesi yapmakla kalmadı, ama bir Devlet biçimini önerdi ve modern dünyanın daha şimdiden Özgürlüğün yoluna girmiş olduğu bir zamanda saltıkçılığa geri dönüşü öğütledi. Saltık egemenlik kaçınılmaz olarak güçlerin bölünüşünü de dışlar. Ama Hobbes için biricik almaşık Doğa Durumu, bir kavga ve düzensizlik varoluşudur. Öte yandan, Hobbes'un yasası saltık egemenin istenci değil ama bireysel özenci olduğu ölçüde yasa değildir, çünkü pozitif olduğu düzeye dek onun üzerinde bir doğal yasayı, a priori, ideal tüze belirlenimini tanımaz.

John Locke.

John Locke da Anayasayı yurttaş toplumu ve hükümet arasındaki bir Sözleşme olarak, iki İstenç arasındaki bir Bağıt olarak görür ki, bir Bağıt olmakla kurulması açısından hiçbir zorunluk içermez. Pekala kurulmayabilir de. Hobbes'tan ayrı olarak, Locke egemenin saltık olmasını doğrulamaz ve sözünü tutmayıp Anayasayı çiğnemesi durumunda ona başkaldırma hakkını saklı tutar. Bunun bir

öneri mi yoksa işlerin edimsel durumumu mu olduğu belirsizdir. Başkaldırma hakkı tekerkin yasanın üzerinde sayılmasından doğsa da, Locke'un politik kuramındaki Özgürlük bileşeni olarak görülür. — Sonraki kuşakların önceki kuşakların sözleşmesine bağlı kalmalarının gerekçesi sözleşme zemininde biriken özel mülkiyetin kalıt alınmasıdır. Anayasa ussal bir İstenç anlatımı değildir —, ve beğenmeyen gitmek zorundadır, boş yerlere, örneğin Amerika'ya. Locke saltıkçılığın önlenmesi için güçlerin bölünmesinde yanaydı ve egemenliğin tekerk ve parlamento arasında bölünmesini ve Anayasayı çiğneyen egemene karşı başkaldırma hakkını savundu. Locke'un bu dışsal sözleşme kuramı da henüz Rousseau'nun evrensel İstenç kavramından uzaktır.

Anayasa

Douglas MacArthur (1880-1964) Kasım 1945'te Japonya'nın işgaline komutan olarak atandı ve Japonlara düşlerinde bile göremeyecekleri türde demokratik bir Anayasa verdi. Zorla. 1945-1951 arasında ülkedeki İşgali denetledi, demokratik reformların yerleşmesini sağladı. 1947'den bu yana yürürlükte olan Japon Anayasası parlamentoya dayalı bir demokratik hükümeti ve belli temel hakları güvence altına alır. Bu Anayasaya göre Japon İmparatoru "Devletin ve halkın birliğinin simgesidir" ve politik bir gücü yoktur. Bu Anayasaya göre Japon gelişmesi başta Çin olmak üzere dünya için korkutucu olmaktan çıkar.

Anayasa bir Devletin Biçimi olan İstençtir. Buna göre anlatımı olduğu İstencin kendisinin gelişmişliği tarafından belirlenir. İstencin ya da Özgürlük bilincinin Tarih içindeki gelişimine koşut olarak Anayasa da değişim içindedir. Ve buna göre bir yandan belli bir gelişim aşamasına karşılık düşen en iyi Anayasanın hangisi olduğu sorusu ve öte yandan Gerçek Anayasanın nasıl birşey olduğu soruları doğar. Birincisi tarihsel bir yanıt gerektirirken, ikincisi Hak ve Türe ideallerinin gerçeği olarak tarihselliğin ve böylece tarihsel Anayasalar türlülüğündeki tüm tikelliğin ve eksikliğin ötesinde Evrensel Anayasanın içeriğinin belirlenmesi istemine geçer.

Japonya Demokratik Anayasanın olanak tanıdığı dışsal gelişimi kazanmış, görünürde modernleşmiştir. Ama bugünkü Japon politik yapısının gerçek Japon karakterini yansıttığını, Japon modernleşmesinin içsel olarak da yer almış olduğunu gösteren hiçbir belirti yoktur. 1947 Anayasası henüz hiçbir değişime uğramamıştır ve MacArthur tarafından dikte edilen Anayasa olarak sürmektedir. Başka bir deyişle, Japonya henüz kendi istenci olan egemen bir Devlet değildir.

Tekerklik, Aristokrasi ve Demokrasi bölümlemesi Anayasanın alabileceği tüm tarihsel biçimleri özetler. Bu biçimler kendi aralarında da karışabilirler, geçişler yapabilirler, ve bunlar arasında ideal Devlet biçimleri aramak sonlu olana gerçek olanın biçimini vermeyi isteme yanılgısına götürür (örneğin Platon'un bütün bir Tarihi insanın gelişmesinin henüz oldukça geri bir evresinde dondurma sonucunu getirecek Devlet ideali durumunda oluğu gibi).

Devlet a priori kavramsal-kuramsal bir yapıdır, ve bireysel istençlerin onu işletmeleri ve yürütmeleri gerekir. Bu bireyselliklerini Devlet İdeasını ya da Kavramını işletme ve yürütme biçimleri Devletler çokluğunun tarihsel olarak kazandığı o türlülük biçiminden sorumlu olan şeydir. Kavramına göre düşünüldüğünde ve tüm tarihsel aykırılıklarından ve olumsallıklardan ayrılarak tam soyutluğu içinde alındığında, monarşi tekil bir erkin Devlet İstenci olarak tanınmasıdır. Aristokrasi en iyilerin yönetimidir ve Devletin bütün bir halkın istencinden başka bir yerde varolmadığı düzeye dek, halkın kendi istencini aristokrasinin istenci ile özdeşleştirmesi anlamına gelir. Demokrasi Devletin ve Halkın birliğidir ve Devletin İstenç olduğu düzeye dek Halkın da İstenç olmasını, eş deyişle Özgürlük bilincini kazanmış olmasını gerektirir.

Samurai kılıcı.

Yurttaş Toplumu Kavramı Şiddet içermez. Gerçekten kentlileşmiş, uygarlaşmış insanlar arasında Devlet ussal istenç olarak onların kendi istençlerinden, böylece Özgürlüklerinden başka birşey değildir. Şiddet insanın henüz Doğadan aldığı ve henüz doğallığından bütünüyle uzaklaşamadığını gösteren bir kalıttır ve biricik işlevi tikel İstencin dayatılmasıdır.

1947 Japon Anayasası "Barış Anayasası" olarak da bilinir, çünkü 9'uncu Madde savaşma hakkından vazgeçilmesini kapsar. Anayasa II. Dünya Savaşını izleyen Bağlaşık Devletler işgali altındaki Japonya'nın önceki militaristik saltık tekerkliğini Demokratik bir Anayasa ile değiştirme amacıyla yapıldı. Uygulamaya koyulduğu 3 Mayıs 1947'den bu yana herhangi bir değişikliğe uğramadı. "Japon hükümeti Japon halkı arasında demokratik eğilimlerin yeniden dirilmesine ve güçlendirilmesine tüm engelleri ortadan kaldıracaktır. Konuşma, din ve düşünce özgürlüğü gibi temel insan hakları için saygı da yerleştirilecektir" (Kesim 10). Bağlaşık Devletler Japonya'ya tek yanlı olarak bir Anayasa ve politik dizge dayatma amacında değildiler ve Japon önderlerin reformları kendi kararlarıyla başlatacaklarını umuyorlardı. Ama Japonlar 1889 Meiji Anayasasını aşağı yukarı olduğu gibi saklayan bir belge hazırlayınca, General Douglas MacArthur Postdam Bildirgesinde saptanan anahatlar üzerine yeni Anayasa taslağını yanında Hukuk derecesi olan iki subaya (Milo Rowell ve Courtney Whitney) hazırlattı ve Japonlara imzalattı. Erkekler ve Kadınlar arasındaki eşitlik üzerine Maddeler Beate Sirota tarafından yazıldı.

Japonya kendi İstenci olmayan bir İstencin, Batı İstencinin belirlediği bir Törellik biçimini üstlenmek zorunda kaldı. Ve değişti ... ya da belki de değişmedi. Japonya görünüşte Batı gibidir. Ama eğer bugün Japonya yeni bir Anayasa yapacak olsa, bunun Meiji anayasasının bir benzeri olmayacağı konusunda hiçbir güvence yoktur. Japonya'da ABD'nin egemenliği sürmektedir --- ve bunun anlamı Japonya'nın tüm dışsal görünüşe karşın henüz içsel olarak eski Samurai ve Geyşa kültüründen uzaklaşmış olmadığıdır.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Modernizm

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Modernizm — Aziz Yardımlı (2006-8)

Modernizm
AZİZ YARDIMLI

Modernlik ve Gelenek karşıtlığından ayrı olarak, Modernizm Klasisizm ile çarpışır.

1. Modernizm modernlik değil, ama modernlik uğruna modernlik, modernliğin saltıklaştırılmasıdır. Bunun anlamı salt yeni olmanın ölçüt yapılması, ve herşeyin yenilik ölçütü altında yargılanmasıdır. İstenen salt yeni olandır — güzel, iyi, gerçek olan değil. Doğal bilinç Modernizmin bu kavramını düzeltmemeli, onu olmadığı bişey yapmamalıdır. Modernist Picasso "güzel" sanat yapmaz. Picasso'nun güzel sanat yaptığı düşüncesi Picasso'nun kendisinin de kabul etmeyeceği bir banalite olacaktır.

Modernizm, tekil bir ilkeyi saltıklaştıran her analitik bakış açısı gibi, ilkesini niçin seçtiğini açıklayamaz. Tekil bir ilkeyi saltıklaştıran bakış açısı soyutlamacıdır, ve bu ilkeye yönelmesi mantıksal bir çıkarsamanın sonucu değil, ama öznel olumsal bir tepki ya da itki, herhangi bir dışsal özençtir. Ama her analitik konum gibi, analitik yenilikçilik de kendi diyalektiği gereği karşıtına

döner, eskinin yüceltilmesi olur, çünkü yeni olan yeni kalmaz, eskir, ve salt yeni olduğu için eskir. Modernizm Anlamın kaçışı denilen şeydir, çünkü onda dayanıklı hiçbirşey yoktur. Bu onun nihilizminin de zeminidir.

Modernizmin dünyanın eskimiş olduğu ve temel olarak yeniden düşünülmesi gerektiği gibi bir düşünceye sarılır. Burada önemli olan terim "yeni" sözcüğüdür, ama bu soyut "yeni"nin içeriği konusunda hiçbir belirlenim gelmez, çünkü belirlenim bir katılık olarak görünür ve "yeni" olma ile bağdaşmaz. Bu içeriksizlik ve belirlenimsizlik zemininde, modernist mantık giderek yirminci yüzyılın başlarında kurulan Bolşevik diktatörlüğe bile yalnızca bütünüyle yeni bir toplum modeli sunması zemininde baktı, moral kaygıların "yenilik" kavramını kısıtlamasına izin vermedi. Yine bu belirlenimsizlik ilkesi kendini modern fizikte kaosun, usdışının sözde kuramcılığı olarak gösterir ve doğa fenomenlerinin nedenselliğini yadsır. Sanatta "her sabah yeni birşey" ilkesi gereği daha uyanıp kendine gelmeden yapıtını tamamlar. Felsefede benzer olarak bu bilimin tarihini reddeder, kendisi kendine özgü usdışı almaşıklarını üretir. Modernizm Güzellik, Gerçeklik, Doğruluk ile kaygılanmaz, değerin ve anlamın sürekli kaçıcılığı içinde kendini hiçbir belirlenime bağlamaz.

Modernizm Sanatta yeni anlatım biçimleri aramak için "geçmiş" ile kökten bir kopuş yapar. Genel olarak nihilizmin duyumsanmaya başladığı 19'uncu yüzyıl sonlarından 20'nci yüzyıl ortalarına dek modernizm sanatta bir deneycilik dönemini açındırdı. Aşamalı olarak yazın, müzik ve resim alanlarında izlenimcilik, anlatımcılık, kübizm vb. gibi başlıklar altında Klasik Sanatsal ölçünlerden, anlam ve içerikten uzaklaşıldı ve sanatın araçlarının kendileri — çizgiler, renkler, araç ve gereçler — üzerinde yoğunlaşma başladı.

Modernizmin yeni olmayı vurguladığı düzeye dek estetik ölçütler gibi modern tine özgü Yararcılık bakış açıları da bir yana atılır ve düşünceden kopmuş bir duyusallık kendini kötü sonsuzluğu içinde açınıma bırakır. Bu ayrım dikkate alınmadığında, mimariden resme, müziğe, modern sanat yapıtları arasında modernist olmayan örnekler sık sık modernist olanlar ile aynı sınıfa ait görülür.

KLASİK_

Tatra T-87 saloon car
Hans Ledwinka (1878-1967)
Manufactured by Tatra Werke, Koprivnica
Czechoslovakia
1937
Lacquered metal
474 x 167 x 150 cm
© Die Neue Sammlung - State Museum of Applied Arts and Design, Munich/Rainer Viertlboeck

Bu 1937 tasarmı hava soğutmalı otomobil 6 kişiliktir, sürücü yeri ortadadır. Ve ilk akışımlı tasarımdır. Modernleşme hiç kuşkusuz gelişime açıktır ve gelişim en sonunda onu ortaya koyanların bilinçlerinin, görüşlerinin, beklentilerinin, giderek düşlemlerinin arkasında ve üzerinde kendi mantığını izler. Bu yenilik hemen eskiyen bir doğadadır, ve modernleşmenin mantığı içinde buna direnmez. Bu yenilik uğruna yenilik değildir, modernizm değildir.

(MODERN) TATRA T-87 SALOON CAR_

2. Modernist Sanat Güzel Sanat değildir. Salt yeniliği ya da çağdaşlığı vb. anlattığı düzeye dek, modern sanat "modernist sanat" değildir. Modernleşme gelişim sürecinin yalnızca eski olana

gönderme ile anlatımıdır. Modernizmin varolana tepki ya da almaşık olarak ortaya çıkması ölçüsünde, modernist sanatta amaç özgür değildir, böylece bir biçim etkinliği olarak, estetik anlatım olarak özgür değildir.

İşlevselcilik ve yararcılık güzel sanatın kaygısı değildir. "İşlevselci" vb. "sanat" gibi anlatımlar oxymorondur.

Modernizm salt geleneksel ya da eskimiş olana tepki olduğu düzeye dek kendine olumlu bir erek koyamaz, ve bir gelişme bilincinin güdümünde olan yaratıcılık değildir. Bir bakıma kendini sürekli olarak dışarıdan besler, teknolojiden, işleyim olanaklarından, mekanizasyondan, modern kent yaşamının dinamizminden vb. etkilenir. Bu düzeye dek modernist sanat denebilecek olan şey edilgindir.

Modern estetik gene de estetiktir ve biçimi yoketme gibi bir amacı kendisi yadsır. Ama biçimin özgürlük olması ölçüsünde, özgürlüğün yanısıra biçimi de yokettiğinin bilincinde değildir. Modernizm geçici biçimler üreten uçucu bir estetiktir. Sürekli eskime durumudur, çünkü sürekli yenileşme durumundadır.

Club Chair

Marcel Breuer (1902-81)

Manufactured by Standard Möbel, Berlin

Germany (Weimar)

Designed 1925

Nickel-plated tubular steel, canvas

72.5 x 76.5 x 69.5 cm, Museum no. W.2-2005

Bir Bauhaus öğrencisi olan Marcel Breuer'in kendisinin "en aşırı yapıtı" dediği bu tasarımı gerçekten de modernin sınırında modernistin eşiğindedir. Uzaysal karmaşa yapaydır, ve gene de belirli bir yararlık ölçütüne bağlı kalınmıştır. Sandalye minimal çözüm denilen şeyin bir örneğidir: Hem minimal ağırlık, hem de maksimum güçlülük. Açıklanması güç olduğu söylenen estetik niteliğini herşeyden önce Geometriye bağlılığında kazanır.

(MODERN) CLUB CHAIR_

3. Modernleşme insanın olabileceği olması sürecidir. Biricik ön-koşulu engellenmemek, belli bir kültürel biçimde katılaşmamaktır. İnsan estetik gelişime de yeteneklidir çünkü duyusal doğasında özsel olarak saltık Güzelliktir. İnsanın estetik gelişimi onun duyarlığının saltık Biçime, ideal Güzelliğe doğru eğitimidir ve Güzelliğin kendisinin olumsal bir biçimsellik, raslantısal bir biçimleniş olmaması onun ideal normlarının olduğunu varsayar. Onların bilgisini kazanmak, Güzelin Kendisi ile tanışmak güzel Biçimin kendisinin üretilmesinden başka birşey değildir ve Güzel Sanatların anlam ve değeri bu Biçimi üretme ya da yaratma süreci olmalarında yatar. Sanatsal Yaratış her yaratış durumunda olduğu gibi daha şimdiden varolanı, kendinde varolan Güzelliği edimselleştirmektir.

Yeniliğin eskilik olması birşeyin ilkin yeni olması ve sonra eskimesi ile anlaşılan şey değildir. Tersine, yeni yeni olmasının kendisinde eskidir, eski olandır, ondan ayrılamazdır, ve kendisi eski olmaksızın yeni olamaz. Bu düzeye dek modernleşmenin kendisi sürekli eskimedir ve bu çelişki modernleşmenin gerçeği, onu bir süreç yapan diyalektiğidir. Yeni olan salt bu diyalektiği nedeniyle kendini değişmeyenin, geleneksel olanın dinginliğinden ayırır ve Zamanın sürecinde sürekli olarak

yok olmaya ve yitmeye bırakır. Klasik zamanda değildir, çünkü biçim olarak gerçek olanı kavramıştır.

4. Pozitif Bilimler alanında modernist değişkenliğe karşılık düşen eğilim pozitivizmin kendisinin belirlenimsizciliğidir. Belirlenimsizcilik kavramı belirli olan ile karşıtlık içinde akışkan, değişken, sürekli yenilenmeye açık olanı ve Değişmez, Gerçek ve Saltık olandan bir kaçışı anlatır. Modernizm Varlık olana değil ama her zaman ve saltık olarak Oluşta olana, hiçbir zaman bir ideale erişmeyecek olana, erekselliğin yadsınmasına karşılık düşer.

(MODERNİST) MONDRIAN — COMPOSITION WITH BLACK, RED, GRAY, YELLOW, AND BLUE / 1920_

Bu tabloda hiçbir tinsellik yoktur — ressamın emeği ve gerecin kendisini üreten toplumsal emek dışında. Burada özdeksellik henüz yalnızca çok soyut, çok yoksul bir içerik kazanmıştır. Anlamı olmadığı yerde bulmak için Zaman yeterli değildir. Bu soyutlamalarda soyutlanan Tinin kendisidir — bir duygu, bir tavır, bir bakış, Anlam. Eğer sanatçı bu yapıtına kendi ruhunu aktarmışsa, eğer onda kendi iç dünyasını anlatmışsa, bundan onun duygusunun tükenmiş, öznelliğinin yitmiş olduğu vargısını çıkarmamak olanaksızdır. Modern sanat hiç kuşkusuz sanattır çünkü doğadan daha çoğudur, "güzel sanat" değildir çünkü güzellik modernlik sıfatını kabul edemez. Hiç kuşkusuz anlatacak bir içeriği vardır, ama bu içerik tinin güzelliği değildir. Modernist sanatın olanağı yalnızca sanatçının kendi nihilizmini anlatmaması, ama modern toplumda tinin henüz gelişmemiş olan estetik duyarlığının ön biçimlerini paylaşan milyonların ruh durumuna anlatım vermesidir.

5. Modernlik Din ve İnanç ile çatışmazken, Yeni olana itki olarak Modernizm saltık olarak inançsızdır. Modernizm yeni olan üzerine saltık vurgusu ile kalıcılık, süreklilik, sağlamlık imleyen Değer kavramını ve olgusunu olumsuzlar ve özsel olarak nihilistiktir.

(MODERNYST) TYROL — FRANZ MARC / 1914 _

6. Politik olarak, Modernizm herhangi bir izlenceye bağlılığa yeteneksizdir. Modernizm salt eski olarak gördüğünü yadsımada ilkin devrimcidir; ama aynı zamanda karşı-devrimcidir, ve pozitif bir olgu olduğu ve böylece eskidiği düzeye dek kendi devrimini olumsuzlar. Sürekli akış durumu sürekli devrim durumudur, ama bu ereksiz bir devrim, salt soyut bir olumsuzlamalar dizisidir. Modernizm politik ilgi kazanamaz.

(MODERNİST) KOMPOZİSYON VIII — KANDINSKY / 1913

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Modernlik

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

_Modernlik — Aziz Yardımlı (2006/2014)

Modernlik
AZİZ YARDIMLI (2006/2014)

Etimoloji
"Modern" sözcüğü ilk kez 16 yüzyılda "şimdiki ya da yakın zamanlar" anlamında, ve "postmodern" sözcüğü ilk kez 1949'da kullanılmıştır. '"Modern" sözcüğü geç Latince "modernus" sözcüğüne

dayanırken, bu sözcüğün kendisi Latince "tam şimdi" anlamına gelen "modo"dan türetilmiştir. Sözcük bu anlamda "çağdaş" sözcüğü ile örtüşür. Modern sözcüğü başlangıçta yalnızca "şimdiki"ni belirtmek için kullanılırken, 16'ncı yüzyılın sonlarında "eski/ancient" sözcüğü ile karşıtlık içinde kullanılmaya başlamıştır. 1437'de Cennino Cennini'ye göre (Il Libro dell'Arte; "The Craftsman's Handbook" olarak çevrilmiştir) Giotto resim sanatını "modern" yapmıştır. 16'ncı yüzyıl İtalyasında yazan Giorgio Vasari kendi döneminin sanatından "modern" olarak söz eder.

Modern kültürde sözcük "eski" ile karşıtlık içinde "yeni" olanı anlatır. Zamansal olarak yeni olan kültürel olarak eski, çok eski olabilir. Gerçekte çağdaş dünyanın çoğu kültürel olarak çağdışıdır ve homo sapiensin bütün bir kültürel türlülüğünü neredeyse eksiksizliği içinde sergileyen bir örnekler bolluğu ile doludur.

Modern olmak duyunç ve istenç ile donatılı olmaktır. Ön-modern insanda da duyunç ve istenç vardır, ama bunlar onun kendisinin değildir. Modern olmak neyin doğru ve eğri, iyi ve kötü olduğuna kendi duyuncu ile karar verme ve doğru ve iyi olanı kendi istenci ile yapma özgürlüğüdür. Modern olmak insanın kendisi olması, birey olmasıdır.

Modernlik özgürlük ile eşittir çünkü modern dünya yalnızca zamansal olarak değil ama kültürel olarak yenidir ve modern dünyayı bütün bir ön-modern dünyadan ayıran etmen özgürlüktür — duyunç ve istenç özgürlüğü.

1. Modernlik modern olma niteliği demektir ve kültürel olarak başlıca Protestan Kuzey Avrupa'ya özgü bir kavramdır.

Tarihsel olarak, Modernlik yalnızca tarihsel süreklide her tarihsel evrenin yeni olması anlamında yeni bir evre değildir. Modern evre onu önceleyen tüm ön-modern evrelerden nitel olarak ayrılır. Bu nitel ayrım modern Tinin özsel olarak Özgürlük tarafından belirlenen bir gelişim süreci olmasıdır. Daha tam olarak, Modernlik ilk kez Avrupa'da insanın gizilliğinin, özsel doğasının gelişimi için gereken eksiksiz zeminin, Özgürlük Bilincinin ve ilk kez bütün bir insanlığı kapsayan bir anlamda doğmuş olması demektir, üstelik bu ilkenin kavranmasının yüzyılları gerektirmesine karşın. Modernleşme sürekli yenileşme olarak başlıca bilimsel, moral (ve dolayısıyla törel) ve estetik alanlarda sınırsız, engelsiz, ereksel insan gelişiminin önünün açılması ile karakterize edilir.

İlk kez Avrupa'da uyanan Özgürlük bilincini yalnızca Reformasyona ya da Aydınlanmaya bağlamak bunların kendilerinin Özgürlük bilincini varsaymaları zemininde geçersizdir. Eğer Avrupa'nın bütünsel tinsel dönüşümünün tek bir nedeni aranacaksa, bu nedenin Usun varoluşun özeği olduğunun bilincinin doğması olduğunu söylemek gerekir, çünkü insanın ussal bir varlık olduğunun ve usun tüm varoluşun özeği olduğunun bilinci insan gizilliğinin tüm boyutları içinde bilinçli açınımı için yeterlidir. Özgürleşme sürecinin başlaması Özgürlüğün dolaysızca edimselleşmesi, ya da realize olması demek değildir. Modernlik başlangıçta moral olarak gelişmiş olmayan bir bilincin tüm zayıflıklarını sergiler (Sömürgecilik, Kölecilik, Irkçılık, Kapitalizm, Dünya Savaşları).

> Rönesans ve Reformasyon arasındaki özsel ayrım Katolik Kiliseye karşı, Geleneğe karşı tutumda yatar. Rönesans Hümanizmi geleneksel Katolik İnancın içerisinde kalırken, Protestanlık Katolik Kiliseyi Hıristiyanlığı özsel olarak çiğneyen bir dünyasal kurum olarak gördü ve Duyunç Özgürlüğü adına ona başkaldırarak bütünsel kültürel dönüşümün zeminini hazırladı.
>
> Laiklik inanç Özgürlüğü demektir, ve inanç Özgürlüğü Reformasyonun özsel amacı idi. Duyunç Özgürlüğü Bireylerin İnançlarında kurumsal Kiliseden, dinadamları sınıfından, genel olarak ve saltık olarak tüm dışsal yetkeden bağımsız olmaları demektir. İlk kez bu öznel Özgürlük ile insan

kendi için karar verme yetkinliğini geliştirmeye, moral olarak büyümeye, kişiliksizlik, düşüncesizlik ve istençsizlikten çıkmaya, birey olmaya başlar.

Aydınlanma Reformasyonun bastırıldığı ve Protestanların aşağı yukarı bütünüyle yok edildiği ve sürüldüğü Fransa'da Laikliği sağlamanın aracı oldu. Reformasyon boşinancın karşısına gerçek inanç kavramını çıkarırken, Aydınlanma boşinancın karşısına pozitif bilgiyi çıkardı, tıpkı mağara adamının sopasının karşısına tankları ve topların sürülmesi gibi. Reformasyonun toprağı olan Kuzey Avrupa ülkeleri ile karşıtlık içinde, Fransa Özgürlüğü şiddete dayalı Devrim yoluyla, giderek terör yoluyla aramak zorunda kaldı, çünkü bir boşinanç kurumu olarak Katolik Kilisenin yetkesi ve onunla bağlaşık olan kraliyet ve soyluluk sınıfı modern ussallaşma sürecine katılmadı ve ussal genel istenç ile karşıtlık içine girdi.

2. Evrensel İnsan Eşitliği ve Özgürlüğü kavramı Klasik Yunan tininin erişemediği saltık kavramsal gelişim düzeyidir. Giderek Platon ve Aristoteles bile insan doğası konusunda Jan-Jacques Rousseau'nun kavrayışına ulaşabilmiş değildir ("Tüm insanlar özgür doğar"). Batı entellektüel yapısının başka her bakımdan biçimlendiricisi olan bu iki rasyonalist de Kölelik kurumunu doğal saydılar ve doğruladılar. Yahudilikte evrensel insan Eşitliği kavramı yoktur, ve gerçi kendi içinde tek Tanrı anlayışını taşıyor olsa da, bu inancın Tanrısı evrensel insanlık için değil ama seçilmiş özel bir halk olarak görülen İsrail halkı içindir, tikel bir tanrıdır çünkü Yehova'nın yanında daha başka yabancı tanrıların varlığı da kabul edilir. İnsan Eşitliği ve Kardeşliği kavramı kronolojik olarak gerçekte ilk kez Hıristiyanlıkta değil, ama Stoacılıkta doğar. Hıristiyanlık insanı bir Efendinin gücü altında görerek din kavramına uygun düşmeyen Yahudilikten ayrı olarak, Tanrının, bireyin ve insanlığın birliğini kabul eder. Her biri tanrısal değer taşıyan insanlar ancak eşit olabilirler ve varolan tüm eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının ussallığı, olanağı ve zorunluğu bu saltık eşitlik kavramında yatar.

Tüm insanlar Tanrı karşısında eşittir. Ama bu ilke kurumsal Kilise tarafından, Kilise Babaları tarafından anlaşılmamıştır ve özsel olarak duyusal ilke üzerine dayanan, sonlu olanı tanrısallaştıran Katolik inançta dinadamları sınıfı bütün bir insanlığın dışında tanrısal yetke ve kutsallık taşıyan insan-üstü bir yetke ile donatılıdır. Dinadamları sınıfından olmayan sıradan insanların İncil'i okuma ve yorumlama hakları bile tanınmaz. İslamın Hıristiyanlığın varoluşuna karşın doğmasının nedeni Hıristiyan inanca özünlü bu duyusallık ve sonluluk ve sonuçta dünyasallık karakteridir. Soyut tek Tanrısı ile İslam insanlığı birleştirmede en başarılı olmuş olan dindir. Ama İslamik öğreti insan doğası konusunda Hıristiyan öğretinin gerisine düşer ve İnsanın özsel olarak tanrısal doğada olduğunu, Tanrının ve İnsanın birliğini doğrulamaz. Bunu Sufilik doğrular, ama felsefesizlik ve düşüncesizlik nedeniyle bu özlemin kendisi gizemciliğin karanlık yollarında bozulup yiter. İslam insan doğasını değersizleştirmesi nedeniyle insanlığın ancak sınırlı bir gelişimine izin verir ve tarihsel olarak görkemli bir gelişime zemin sağlamış olmasına karşın, bunu bile geri alma yoluna girer ve bireyselliğin geleneksel kültür içinde silinmesine götürür.

Fransa'da Katolik nüfus özgürlük, ussallık, istenç, duyunç kavramlarına eğitilmiş değildi. Robespierre'den Napoleon'a, Kraldan Fransız halkının kendisine şiddet yaşamın normal bir bileşeni idi. İngiltere, İskandinav ülkeleri, Hollanda ve Türkiye'de devrim uygarca gerçekleşti. Ruslar Şubat devriminin özgürlükçü niteliğini kısa sürede ezmeyi ve yüzyıllardır alıştıkları despotik kültüre geri dönerek onu bugüne dek korumayı başardılar.

3) Avrupa'da Katolik Kilisenin tanrısal yetke ve güç ile donatılı dinadamları sınıfı tarafından bastırılan bireysel duyunç ve istenç özgürlüğü ilk kez Reformasyon ile bilince kazanılır. Bütün bir

kültür alanı tutuculuktan özgürleşerek değişim ve gelişim yoluna girmeye başlar, kendi ussal duyuncundan ve istencinden başka hiçbir yetkeyi tanımayan birey ortaya çıkar. Protestan tinin türdeş, eş deyişle bütün nüfusu kapsayan gelişme yeteneği tüm inananların rahipler olarak tanınması, bir dinadamları sınıfının olmaması, her bireyin Tanrı inancında aracısız olması olgusuna bağlıdır. Ancak özgür inanç gerçek inançtır. Birey kendisi Tanrıya yaraşır olmalıdır ve bunu kendi Duyunç ve İstenç Özgürlüğü ile başarabilir. Onun gibi olmak için onu bilmelidir (Calvin). İslam hiç kuşkusuz bir dinadamları sınıfı kapsamaz. Ama İnsanın Tanrı karşısında değersizliği ve kuluğu anlayışı zemininde insan Özgürlüğünün ve Saltık Değerinin bilincini engeller.

4) Asyatik tin despotizmini modern dönemde de sürdürür. Burada problemin çözümü insan doğasını değiştirme gibi enteresan bir tasarımda yatmaz, ama özsel olarak ussal olan insan doğasının gerçekleştirilmesini gerektirir. Çin'de tek bir insansal egemen olan İmparatorun altında kölelik, Hindistan'da doğal Kast dizgesi altında kölelik egemendi. Yeryüzünün bu engin alanlarında homo sapiens henüz kendi özünün bilincinden çok uzağındadır. Öznel özgürlük olarak duyunç ve nesnel özgürlük olarak istenç henüz bilgisizliğin karanlıklarında gömülü yatmaktadır. Rus tini yalnızca despotizminin biçimini değiştirmekte, kültür yönetenler ve yönetilenler arasındaki despotik uyumu sürdürmektedir. Bu Asyatik nüfuslar bu kölelik yapıları içinde ancak sınırlı olarak büyüyebilir, tarihsel olarak ancak birer çocuk rolünü üstlenebilirler. Daha öte gelişime kapalı ve kendi içlerinde değişimsizdirler. Tarihsel değildirler. En küçük bir moral yenileşmeye izin vermeyen bu tözsel tinlerde tüm değişim iç dirence karşın dışarıdan gelir ve dışsal bir nitelik taşır. Görünüşte modern ama özde ön-modern olan yanların sentezi, moral geriliğin başkalarının teknolojik gelişimini gasp etmsi, bu uğursuz bileşim Dünya Tarihinin çözmesi gereken başlıca ölümcül problemdir.

5) Modern evrenin Niteliği, onu tüm önceki tarihsel tinsel biçimlerden ayıran olgu İnsanın Özgürlüğünün bilincinin kazanılması ve bu bilincin sözcüğün gerçek anlamında bu inancın her bireyinin bilincinde gerçekleşmesidir. Protestan inancın egemen olduğu alanlarda genel olarak bölgesel, yerel eşitsizlikler yoktur, ulusal-kültürel türdeşlik düzeyi yüksektir. ABD, Hollanda, İngiltere, İskandinavya, vb. nüfuslarının evrensel ölçekte ve aşamalı olarak tüzel, ahlaksal ve törel eğitimleri bu olgunun yalnızca görgül doğrulanışını sunar.

6) Bir Osmanlı eğitimi almış olan Mustafa Kemal modern Batı tinindeki değişimi gerçek değeri ve önemi içinde öğrendi ve kavradı ve bu nedenle herhangi bir ideolojiye duygudaşlık göstermedi. Yurttaş Toplumunun içinde doğamasına karşın Yurttaş Toplumunun demokratik karakterini tanımayan ideoloji evrensel Duyunç ve İstenç Özgürlüğünü tanımaz ve insan özüne karşı savaştığı için amacına zor ve şiddet yoluyla ulaşmaya çalışmaktan başka bir yolu yoktur. Zor ve şiddet eğitmez; yalnızca boyuneğme ve kölelik kültürünün dilidir ve yine boyuneğme ve kölelikte sonuçlanır. Atatürk gerçek değişim olarak özgürleşmenin ancak özgür eğitim yoluyla gerçekleşeceğini kavramıştır. Buna göre Anadolu'da bin yıllık despotik ve tutucu kültürlerini yinelemekten başka birşey yapmayan milyonların özgürlüğe eğitimini modern Devlet üstlenir, ve onun eğitim tasarlarının yıkılması genç Türkiye Cumhuriyetinin trajedisidir — trajedi, çünkü Devlet Gücü özsel olarak Halkını içinde bulunduğu gerilik durumundan kurtarmayı isteyen, ama aynı zamanda onu bilgisiz bir kitle olarak bırakan ve öyle kalmaya mahkum gören Aydının eline kalmıştır.

7) Avrupa'da Reformasyonu bastıran Katolik ülkelerde Özgürlüğün işini ve sorumluluğunu Aydınlanma üstlendi. Gerçekte Aydınlanma başlıca Fransa'ya aitti. İtalya Katolik Kilisenin asıl yurdu idi ve Reformasyonu bütünüyle püskürtmeyi başardı. Katolik İspanya, Portekiz ve İrlanda ise

Aydınlanma gibi bir fenomenin varlığını bile algılamayacak gerilik ve tutuculuk bölgeleri idi. Rusya'da görülen despotik Aydınlanma etkileri Batı Avrupa ile kurulan hanedanlık ilişkilerinin ve Voltaire'in Çariçe II. Katerina ile kişisel yakınlığının sonucu idi.

Aydınlanma Duyunç Özgürlüğünü ve dolayısıyla İstenç Özgürlüğünü tanımaz ve insanlığın gerçek ve evrensel Eğitimine izin vermez. İlerleme bu düzeye dek Katolik Avrupa'da Aydın Despotların işlevi oldu ve Duyunç Özgürlüğünün göreli olarak zayıf olduğu ya da hiç bulunmadığı ülkelerde görüldü. Sonuç bu ülkelerin Protestan ülkeler ile karşılaştırma içinde gerilik ve geri kalmışlıkları oldu. Yüksek yoksulluk, bilgisizlik, ahlaksızlık, yasasızlık düzeyleri bu ülkelerin (İtalya, İrlanda, Fransa, Rusya vb.) karakterlerinin özsel bileşenleri arasında bulunur, ve elde edilen ilerleme düzeyi bile ancak Kuzey Avrupa'ya öykünmenin bir sonucudur. Osmanlı İmparatorluğunda ve daha sonra Türkiye Cumhuriyetinde de Aydınlar aynı ilerici işlevi üstlendiler, ama halk kültürünün geriliği ve tutuculuğu nedeniyle tasarlarını ideolojik partiler ve cuntacılık tasarları yoluyla ve dolayısıyla zor ve şiddet yoluyla gerçekleştirmeye çalışmak zorunda kaldılar. Cumhuriyet Türkiyesinde politik gericilik bastırılmış olsa da popüler gerilik bastırılamadı. Nüfusun evrensel modern eğitimi başarılamadı ve kültürün hiçbir alanında modern gelişimin gerçek gücü olan bireye ve bireyselliğe şans tanınmadı. Boşinanç tanrısalı bireylerde, kutsal imamlarda, dedelerde, bez parçalarında, taşlarda, kutsal topraklarda aramayı sürdürürken, gerçek inancın yokluğunda yaygın bir bilgisizlik ve inançsızlık kültürü politik sömürü için gereç olarak kullanıldı. Evrensel gelişimin olanağı olan bireysel Özgürlük henüz gelenek tinini yaşayan Anadolu'nun geniş alanlarında salt bir özlemdir. Anadolu onyıllar boyunca nereye olursa olsun despotizmden, ama kendi despotizminden kaçmayı sürdürdü.

8) Modernleşme sürekli yenileşme, yeniden-yenileşme, ve yeniden yeniden-yenileşmedir. Bu ancak özgürlük içinde, ancak Duyunç ve İstenç Özgürlüğü içinde olur, çünkü ancak Özgürlük tini Geleneğin kaçınılmaz direncini yenebilir, çünkü onu bireyin gerçek kendisinde ve gerçek kendisi aracılığıyla — Usu ile — ve kalıcı olarak yener. Bireyin duyunç ve istenç Özgürlüğünün bilinci ile tanımlanan modern evre kesintisiz bir değişim, dönüşüm, ilerleme sürecidir. Bir Evre, ama özsel olarak Süreç olan bir Evredir — onda herşey devim, değişim, dönüşüm içindedir, bir Herakleitos ırmağıdır ki, onda yeni olan ortaya çıkar çıkmaz olmaz eskir ve kendini ortadan kaldırır, böylelikle bir kez daha yenileşmeye izin verir, çünkü yeni ancak eskiden gelebilir, ve eskinin ortadan kalkışı ancak ve ancak yeninin ortaya çıkışı demek olabilir. Modernleşme bu düzeye dek ahlakta, tüzede, törellikte, politik yapıda da bir dinginleşme ve katılaşma değil, tam tersine sürekli akışkanlık demektir ve onun herhangi bir aşamasını ya da evresini modernliğin kendisini temsil ediyor olarak almak olanaksız ve anlamsızdır.

9) Modernlik bireysel Duyuncu ve İstenci tanıdığı ölçüde politik olarak Demokrasiye izin ve olanak veren biricik Törelliktir, çünkü ancak Özgürlüğünün bilincinde olan bir halk kendi İstencini Devlet yapabilir. Ama modernleşme Halkların dolaysızca olgunlaşmaları ve politik haklarının bilincine varmaları demek değildir. Politik özgürleşme süreci ancak aşamalı olarak Demokrasiye ulaşabilir. Kadınların politik İstençleri İsviçre'de bile ancak 1972 yılında tanındı, ve Avrupa Dünyanın modernleşmeye yalnızca öykünen geri kalanından ayrı olarak süreci tüm yabanıllığı ile yaşadı. Modern Avrupa Tarihi insanlığın başarısızlığının değil, ama yalnızca Özgürlüğün yolundaki direncin büyüklüğünün derecesinin kanıtını sunar. Bireyin olgunlaşmasının Duyunç ve İstenç Özgürlüğüne bağlı olduğu düzeye dek, Katolik ve Ortodoks Avrupa'da Demokrasi kök tutamazdı ve tutmamıştır.

10) Özgürlük en sonunda Usun Özgürlüğüdür ve modern evrede insanın varoluşunun her alanında

ussallaşması — politik süreçte, ekonomide, bürokraside, yasalarda, türede — modern dönemin yalnızca görüngüsüdür. Özgürlüğün bilinçli olarak evrensel olduğu kültürde gelişimi engelleyebilecek herhangi bir engel yoktur.

11) Erdem baskı değil ama Özgürlük içinde olanaklıdır, çünkü ancak özgür İstencinin bilincinde olan birey Kendisidir, Türesi, Ilımlılığı, Bilgisi ve Yürekliliği başkasının bir dayatması değil ama kendisinin belirlenimidir. Ancak Erdem Demokrasinin zemini olabilir, ve erdemsiz bir halkın bilgisiz, türesiz, vb. bir kitle olarak yazgısı kaçınılmaz olarak demagogların, ideologların ve despotların eline düşmektir. Dünyanın büyük bölümü için durum henüz budur.

12) Modernliğe özünlü olan Değişim özsel olarak Törelliğin dönüşümüdür. Geleneği bölücülüğününde, lehçelerinde, yerel törelerinde, alışkanlıklarında, değerlerinde, boşinançlarında ortadan kaldırır ve evrensel bir kültüre, ilkin daha geniş ulusal kültüre doğru, ulusal bir türdeşleşmeye doğru evrimlendirir. Küreselleşme tüm sonlu ve değersiz kültürlerin ve böylece çok-kültürlülük olan geriliğin ortadan kalkması ve Hak, Ahlak ve Törellik boyutlarında Realitenin Kavrama uygun olarak şekillenmesi, gerçek, ideal, türdeş bir insanlık kültürünün, gerçek Uygarlığın yaratılmasıdır. Yenileşme sürecini Ulus-Devlete sınırlamanın ussal hiçbir bir zemini yoktur, çünkü insanlığın evrensel Özgürlük ve Eşitlik temelinde varolduğunun kavranması ölçüsünde, Ulusların üzerinde İnsanlığın varolduğunun (Goethe) anlaşılması ölçüsünde, Ulus değerinin kendisi özsel olarak bir alışkanlıktan, bir duygusal yatkınlıktan (Gesinnung) öte bir değer taşımaz. Görelidir, saltık değil, ve bu olgu Ulusu sonlu ve geçici kılan etmendir. Ulusal Egemenlik bir ulusun varlığı ile birdir. Ve gene de Avrupa Birliği bir üst-Ulus olarak gerçek ussal egemenlik uğruna tikel yerel ulusal egemenliklerden vazgeçilmesini saltık koşulu olarak alır. Avrupa Birliği Avrupa'nın kendisinin belli ölçülerde sıkıntı ile yaşayacağı bir dönüşüm ve ulusal yitişler Sürecidir, ve Ulusların doğuşunun toprağı olan bu kültürde ulusal dirençlerin alışkanlığın gücü ile doğru orantılı olarak yeğin olacağını beklemeliyiz. Dinsel kültürler bir yandan evrensellik ilkeleri nedeniyle ulusal egemenliklerin destekleyicisi olamazken, öte yandan kendi aralarındaki ayrımlar nedeniyle daha popüler ayrımları kızıştırabilirler. Avrupa'nın kendi tarihinde yaşayan Din Savaşları Duyunç Özgürlüğünün bulunmayışı ile koşullu idi. Modern Tin Özgürlüğünü kavradığı ölçüde benzer çatışmanın üstünde ve ötesindedir. Küreselleşme süreci yenileşmenin yalnızca yeni bir aşaması olan daha geniş ölçek bir türdeşleşme sürecidir ve insanlığın tüm gerilik ve ilerilikleri ile ulusal bölünmelerin ötesine bakmaya yöneldiğinin göstergesidir.

13) Modernliğin istenebilir olup olmadığı sorusu söz konusu geleneksel toplumların yürürlükteki durumları tarafından yanıtlanan bir soru değildir. Tarihsel Gelişim nesnel bir süreçtir ve yerel olumsallıkların üstündedir.

14) Postmodern durum modernliğin kendi içerisindeki irrasyonel ya da şizofrenik bir durumdur. Şizofreni ya da us-yarılması dediğimiz durum bir kavram rahatsızlığıdır ve klinik olarak ussal iletişime yanıt vermez. Aynı iletişim olanaksızlığı postmodern 'uslamlamacılık'ta da görülür ve her örneğinde tutarlı ve düzgün bir uslamlama olmadığını sergileyen bu patolojik söylem biçimi kavramsal iletişimi olanaksız kılar (Habermas'ın Derrida ile iletişim girişimi sonuçsuz kalmıştır).

Lyotard modernliği ilerleme yolunda sürekli değişim olarak, postmodernliği bu sürecin doruğu olarak, ve sürekli değişimin kendisini bir status quo olarak görür. Bu bakış açısında modernleşme süreci nicel bir doğrusal ilerleme ya da bir tür kötü sonsuz gibidir ki, ereksel bir Logosun yokluğu ve insanın özsel olarak ussal bir doğa taşımadığı biçimindeki temel postmodernist varsayımın doğru vargısıdır. Bu betimleme Postmodernizmi özsel belirlenimlerinde anlatıyor olarak kabul edilebilir.

Bu bakış açısı modernleşme sürecinin herhangi bir evresini ötesi olmayan son olarak alır. Paradoksal olarak, modernliğin kendisini vargısı olarak alan bu postmodernist çıkarsamayı usun ve ona bağlı erekselliğin ("grand narratives") reddedilişi üzerine dayandırır.

Gerçekte, ve Postmodern betimleme ile ilişki içinde alındığında, Usun reddedilişi modern dönemde Aydınlanmacı-Görgücü felsefenin başından bu yana savunduğu bakış açısıdır. Postmodern çıkarsama bu öncülün vargısını bir kez daha türetir ve daha önce denenmemiş bir terminoloji içinde yeniden sunar: Süreç Ereksiz bir Sondur. Postmodernizm modernizmin temel öncülünden ancak bölümsel olarak sergileyebildiği vargıları en son düzeylerinde çıkarsamaya çabalar ve postmodern kuramcılığın kendi içinde sergilenen ve naiv okuru güçlüğe düşüren karışıklıklarının başlıca nedeni bu vargıları çıkarsamada gösterilen duraksamalara ve yetersizliklere bağlıdır.

Postmodern söylem Kavramı yadsıdığı ve gene de kullanmak zorunda olduğu için — çünkü ne olursa olsun 'uslamlama' yapmak, en azından bir düşünme izlenimi vermek zorundadır —, kavramları örten simgeleri kullanır. Kavramdan çok kavrama andırımlı olan biçimleri kullanmak zorunda kaldığı için Dil ve Sözcükler üzerinde yoğunlaşır, alışıldık,sıradan, olağan anlamları örtücü sözcükler ile yeniden kullanır, ve usu bu yolda kendine karşı örtmeyi başarır. Boudrillard'ın biçemi bu eğilimi aşırılığı içinde sergiler. Postmodern söylemin can sıkıcı biçimselciliğinin gizi kendini kendinden gizlemeye çabalayan bu irrasyonalizmde yatar.

15) Postmodernizm Modern dönemin geçtiğini ya da tamamlandığını ileri sürer. İlerlemenin yeri Tutuculuk tarafından alınmıştır. PM tüm Devrim, İlerleme, Gelişme gibi ereksellikleri ya da Teleolojiyi yadsımak zorundadır.

a) Postmodern durum bir realiteyi imlerken, Postmodernizm bir bakış açısını imler. Bakış açısı olarak PM modern dönemin niteliğinin — ussallık, nesnellik ya da nesnel anlam, ilerleme — belirlenimlerinin ortadan kalktığını ve yeni realitenin ekonomik olarak "geç anamalcılık" olduğunu ileri sürer (Fredric Jameson; finans kapital). PM bakış açısında politik Güç Yurttaş Kavramı ile ile belirlenmez, ama Bilişim, İletişim, Ulaşım vb. gibi olgular yoluyla betimlenir. PM kuramda "geç" de olsa bir anamalcılık söz konusudur, ve toplum Yurttaş Toplumu değil, ama geç anamalcı toplumdur. Geç anamalcılık medyanın bir Güç olmasını, iletişim ve teknolojinin öneminin artmasını ya da ekonomik olarak belirleyici olmasını imler.

b) Postmodern bilince katkıda bulunan felsefeciler ve yazarlar:

1) Kierkegaard ve Nietzsche: Nesnelliğe karşı uslamlamaları ve moral ve toplumsal kuşkuculuk üzerine vurguları yoluyla (Varoluşçuluk);

2) Sartre, Camus, Beckett. Yeni bir öznellik anlamı getirmeleri yoluyla (yine Varoluşçuluk; Saçma; Usdışı; insanın saltık değersizleştirilmesi);

3) Nesnel görecilik; hiçbir değer bir başkasından yüksek değildir; (Heidegger, Wittgenstein, Derrida; Us yerine Dil; Kavram yerine Sözcük, Simge, İm).

Derrida metnin özsel bir anlamı olmadığını (that there was no intrinsic essence to a text) ileri sürer. Metin salt göreli bir yorumdur ve doğru yorum diye birşey tanım gereği söz konusu olamaz. Derrida nesnel-özsel Diyalektik ya da Kavram ile değil ama öznel-biçimsel Semantik ya da Anlam ile ilgilenir. Derrida'ya göre Sözcük (Metnin yapıtaşı) Batı kültüründeki bütün bir simgeler ve fenomenler alanını kapsar. (Derrida's argument is that deconstruction proves that texts have multiple meanings.) Yapısızlaştırma özsel olarak metnin çeşitli bağlamlarında Sözcüğün (ya da simgelerin) göreliliğine ve böylece değişik anlamlar kazanmasına bağlı bir çözümleme ya da betimleme yöntemi olarak görünür. Mantıksal değildir.

Alan Sokal postmodernizmin salt bir diluzluğu olduğunu ileri sürdü.

Wikipedia'dan bir çözümleme (Postmodernism):

Influencer	Year	Influence
Søren Kierkegaard	c.1843	"Truth is Subjectivity", stressing the importance of experience and relativity over absolute, concrete thoughts
Friedrich Nietzsche	c.1880	no fixed values, God is dead, all perception is interpretation
Dada movement	c.1920	a focus on the framing of objects and discourse as being as important, or more important, than the work itself
Karl Barth	c.1930	fideist approach to theology brought a rise in subjectivity
Martin Heidegger	c.1930	rejected the philosophical grounding of the concepts of "subjectivity" and "objectivity"
Ludwig Wittgenstein	c.1950	anti-foundationalism, no certainty, a philosophy of language
Thomas Samuel Kuhn	c.1962	posited the rapid change of the basis of scientific knowledge to a provisional consensus of scientists, coined the term "paradigm shift"
W.V.O. Quine	c. 1962	developed the thesis of indeterminacy of translation, ontological relativity, and refuted a priori knowledge
Jacques Derrida		

c.1970

re-examined the fundamentals of writing and its consequences on philosophy in general; sought to undermine the language of western metaphysics (deconstruction)

Michel Foucault

c.1975

examined discursive power in Discipline and Punish, with Bentham's panopticon as his model, and also known for saying "language is oppression" (Meaning that language was developed to allow only those who spoke the language not to be oppressed. All other people that don't speak the language would then be oppressed.)

Jean-François Lyotard

c.1979

opposed universality, meta-narratives, and generality

Richard Rorty

c.1979

philosophy mistakenly imitates scientific methods; argues for dissolving traditional philosophical problems; anti-foundationalism and anti-essentialism

Jean Baudrillard

c.1981

Simulacra and Simulation - reality created by media

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

MODERNLİK, MODERNLEŞME, MODERNİZM

Kaynak · İdea

Viyana pozitivistleri anlayamadıkları, çözümleyemedikleri, simgeselleştiremedikleri bir tarih dönemi içinde yaşadılar. Eğer pozitivist bakış açısının istediği gibi "kavramlar" kültürel ve tarihsel olarak belirlenen göreli tasarımlar ise, Viyana olguculuğunun kendisi de yalnızca kültürel ve tarihsel bir olgu, bir fenomen idi — kavramsal ve kuramsal değil, ama geçici ve yitici. Daha önceki görgücülerden, görüngücülerden, olgucular dan, duyumculardan vb. eksik kalan çıkarsamaları yaptılar, usdışının açınımında o güne dek atlanmış olan noktaları saptadılar. Yirminci yüzyılın başlarında Viyana gelenek ve modernlik çatışmasını Avrupa'nın başka her yerinde olduğundan daha sarsıcı, daha vurucu, aslında açıkça şiddet ile iç içe yaşadı. Ve tüm toplumsal varoluşun kendi kendisinden kurtulmak için savaştığı bir ortamda, Viyana Çevresi bilimi kurtarma ve denetimi altına alma, onu felsefeden kurtarma ve kuşkucu görgücülüğün denetimine bırakma görevini üstlendi. Kent Katolik Avusturya'nın entellektüel, sanatsal ve genel olarak kültürel özeği idi ve yirminci yüzyıl Avrupasını bütün bir yüzyıl boyunca süslemeyi sürdürdü. Kent eskinin ve yeninin, geleneksel olanın ve modern olanın çarpıştığı bir kültür arenası idi, ve gerilimin yeğinliği — Katolik Fransa'da olanı andıran bir yolda — Avusturya'nın Katolik karakteri ve ona tepki olarak doğan modernist-ateist tin arasındaki çarpışma tarafından belirlendi. Din boşinanç olunca, geriye ona iyi almaşık olarak ateizm kalır. Varoluşun yalancı-anlamı varoluşun total anlamsızlığına geçer. Viyana pozitivizmi tüm olgucu söylemine karşın başlıca Marxist Otto Neurath'ın özdekçi esini

altındakuruldu. Görgücü, analitik, göreci düşünme eğilimleri, "dil"in varoluşsal birincilliği gibi temalar Viyana Çevresinin eklektisizme varan kalabalığında geçimsizlik içinde birarada varoldular.

Café Central

Perhaps nowhere were cafes more central to creative life than Vienna. Viennese cafes, in all their mirrored and gilded grandeur, were patronized by luminaries from all disciplines, such as Freud, Mahler, Wittgenstein, and Klimt. In the 1920s a group of intellectuals known as the Vienna Circle began gathering in the Cafés Arkaden and Reichsrat.

Modernlik, Modernleşme, Modernizm

Modernlik ne bir süreç olarak Modernleşme, ne de bir ideoloji ya da dünya görüşü olarak Modernizmdir. Modernlik anadilimizde "yenilik" dediğimiz şeydir. Yine, yeni olan kendinde eski olandır ve eski olandan geldiği gibi kendi belirlenimi de eskimekten başka birşey değildir. Eskinin ve yeninin birliği olarak, Modernlik kavramında dolaysızca süreç olduğunu gösterir: Sürekli eskime ve sürekli yenileşme. Modern dönem süreç iken, ön-modern dönemin niteliği dinginlik, durgunluk ya da tutuculuktur. Modern dönemin süreç olmasının koşulu evrensel bireyselliğin, ya da duyunç ve istenç özgürlüğünün bilincinin doğuşudur. Hıristiyanlığın onu özsel biçimine yeniden döndüren Protestanlık yoluyla bu bilinci getirdiğini söylemek doğru değildir çünkü Hıristiyanlığın kendisi insan usunun ve imgeleminin yaratısıdır. Reformasyon duyunç özgürlüğünün bilincidir. Böylece insan usu üzerindeki dinsel yetkenin kalkışı, özgür bireyselliğin doğuşunun başlangıcıdır. Bundan böyle baskıdan, sınırlamalardan, korkudan özgürleşen istenç kendini politik olarak da biricik egemen güç yapmanın, Yurttaş yapmanın yoluna girer. Yurttaş Toplumu birden bire ortaya çıkıveren bir toplumsal yapı değil, ama bireysel özgürlük zemininde insanın estetik, etik ve entellektüel olarak sınırsız gelişim sürecidir.

Süreç, Erek, Gelişim

Değişim tüm bu üç kavramın, süreç, erek ve gelişim kavramlarının temel koşuludur. Geleneksel kültür tutucudur çünkü geleneğin karakteri olan süredurum değişimi, dolayısıyla yenileşmeyi yadsır. Gelenek direnç ve direniştir. Başlıca Aydınlamanın belirlenimi olan ilerleme gelenek ile çarpışır, ama ilerleme kavramı ona yüklenen tüm geçersiz anlamlara karşın dahaçok nicel bir değişimi imler. Ama gelişim bir gizilliğin açınımıdır olarak ilerlemeden ayrı mbir kavramdır.

Gelişim ile aynı kavram değildir: Öz ilerlemez, ama gelişir. Gelişim dönüşüm evrelerini kapsar ve erekseldir. Tüm kültürel evrelerin sonluluğunu, geçiciliğini ve dolayısıyla değersizliğini doğrulayan gelişim kavramı salt kendi başına olumsuzlanamaz. Bunun için insan doğasının, us ve tin kavramlarının çürütülmesi ve yadsınması gerekir, çünkü bu doğa tam olarak pozitivizmin de metafiziksel dediği olumsuz bir belirlenimdir, henüz salt kendinde ya da bir gizilliktir. Ve gizillik gelişip edimselleşeceği için gizilliktir.

Sanat, Din, Bilim

Güzellik ideali Güzel Sanat kavramının dolaysızca gelişimsel olduğunu imler. Picasso'nun "Sanatta türlülük vardır, gelişim yoktur" sözleri idealin gerisine düşen bir duyarlığı anlatım verir. Modern sanat değil ama modernist sanat salt yenilik uğruna yenilik olarak Güzellik idealinin gerisine düşen bir ruhun güzelliğe ilgisiz bilinçsiz güdülerinin sergilenişidir. Sanatlarda İdealin gerisine düşen bakış açısı Bilimlerde İdeanın gerisine düşer.

Viyana pozitivizmi İdeayı ya da Usu metafiziksel olarak görüp yadsır. Ama tıpkı Güzelliği duyumsamanın bir estetik gelişim sorunu olması gibi, Bilgi de bir entellektüel gelişim sorunudur.

Ve tinin gelişimi tarihsel bir süreç, bir kültürel birikim diyebileceğimiz bir değişimler dizisidir. Sanat gibi felsefe de tinin özgürlüğünden üretilen bir birikim üzerine kurulur, ve ancak bu birikimin eriştiği yeğinliği özümseyebilen bilinçler onun daha öte ereksel gelişimine katılabilirler. Bu düzeyin gerisine düşen her bilinç gibi, Viyana pozitivistleri de kendi entellektüel yetersizliklerini başlangıç noktası yaptılar, sıradan bilinçlerini bilgi idealine uygun ve yeterli bir yapı olarak kabul ettiler. Sıradanlık güzel sanat ve felsefe durumunda sonluluk ile birdir, kültürel, geçici, tarihsel varoluşun, görüngünün ve olgunun değer olarak doğrulanmasıdır. Bu bilincin kendi adlandırması ile, "sıradan dil felsefeciliği" bu sıradanlık kültürünün özbilincidir.

Modernlik ve Gelenek

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Modernlik — Aziz Yardımlı (2006)

Modernlik ve Gelenek
AZİZ YARDIMLI (2006)

1. Yeni olan eski olan ile karşıtlık içinde, ve modern olan geleneksel olan ile karşıtlık içinde belirlenir. Gelenek salt "geldiği" için, salt sorgulanmayan bir alışkanlık olduğu için geçerli olarak kabul edilir. Gelenek sorgulanmamalıdır çünkü sorgulanmaya dayanamaz, usun sınavından geçemez. "Gelenek" olması usdışı olduğunun göstergesidir. Yoksa uyulması gereken ussal bir kural, doğru bir davranış tarzı, belli bir gerekçesi, zemini olan bir belirlenim olurdu. Gelenek gerekçesizliğini ve gereksizliğini gizleme uğruna gelenektir. Modern olan geleneksel olanın karşıtı olarak ilkin gelenekten özgürlüğü ister, çünkü özgürlük değişimin biricik olanağıdır. Değişime direnişinde gelenek tutucluk dediğimiz şeyin tözüdür. Gelenek "değer" olarak görülür, çünkü "değer" tözsel, kalıcı, dayanıklı, sürekli olan bir normdur.

2. Geleneksel olanın sağlamlığı sorgulanmamasında yatar. Birşey Güzel, Gerçek ve İyi olduğu için değil, ama salt öyle geldiği için gelenekseldir. Gelenekselin tutuculuğu insan doğasının gelişiminin önüne geçer ve insanı ona uygun olmayan kültürel biçimler içinde tutuklar.

3. Gelenek Boşinanç ile akrabadır, çünkü ikisi de Usun sorgulamasına kapalıdır. Dahası, sorgulamadan doğrulamak boyun eğmeyi gerektirdiği ölçüde gelenek ve boşinanç despotik kültür ile birlikte durur. Sorgulama geleneksel olanı dolaysızca ortadan kaldırır, çünkü Sorgulama Ustur, düşüncedir, salt bir Söylem, salt bir Dilsel iletişim, salt bir Etimolojik çıkarsama değildir. Modernleşmenin ya da Özgürleşmenin Avrupa'daki başlangıcının Us Çağı olarak adlandırılması yalnızca Boşinanca karşı pozitf bilginin bir tepkisi olarak Aydınlanmadan daha çoğunu anlatır.

4.Geleneksel olan değişmez. Ama bu değişmezlik Usun, Gerçek olanın, Var olanın değişmezliği değildir. Geleneksel olan özsel değil görüngüsel olduğu için, bu değişmezlik Herakleitos akışının, görüngü dünyasının, Tarihin kendisinin durdurulmasıdır. Tarihselliğin, gelişimin önünü açabimek için ortadan kalkma yeteneğinin durdurulmasıdır. Bu değişmezlik soyut olanın, kavramsal ya da tanrısal olanın değişmezliği değildir. Bu boşinancın, bilgisizliğin, gelişime kapanışın ve direnişin değişmezilğidir.

5. Gelenek köyün onu birarada tutan kültürel bağıdır. Kentleşme köyün ortadan kalkışı olduğu ölçüde kaçınılmaz olarak bir oluş sürecinin çelişkili doğasını gösterir ve Kentleşme tamamlanıncaya dek geleneksel olan modern olanla çatışmasını sergiler. Köy kentliye romantik görünür. Ama bu

yalnızca Görünüştür. Köyün ve köy kültürünün bilgisizliği onu boşinancın ve geleneğin yeniden üreme zemini yapar. Boşinanç yalnızca değişimi engellemekle kalmaz, ama gerçek İnancın gelişimini de engeller.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Mülkiyet

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Mülkiyet

Mülkiyetin tanınması tarihsel olarak yeni bir olaydır. Katolik Mafya, feodal ve ortaklaşacı Çinli, despotik Rus, bir kasta ait Hintli, anarşist Proudhon, ortaklaşacı Marx, Lenin, Stalin tümü de İstenç, Mülkiyet, Özgürlük, Hak, Kişi, Birey kavramlarının bilgisinden yoksun olmada birleşir. Mülkiyet modern dönemde henüz Doğuya ve Doğuluya yabancı bir kavram ve realite olarak kalmayı sürdürür. Doğuda Bir özgür, ve nüfusun arta kalanı serf, kul ya da köledir. Genel olarak entellektüel de aynı despotik kültür içinde şekillendiği düzeye dek Mülkiyete düşmandır çünkü onda o olmayan, kendisi olmayan birşeyi, İstenci görür. Marxizmin ancak Doğunun engin despotik alanlarında bir tür gerçekleşme olanağı bulabilmesi Doğuda İstencin henüz bir realite olmamış olmasına bağlıdır.

Doğulu ancak özgür bireyin ahlaklı olabileceğini, ancak İstenci olan bir insanın Hakkı tanıyabileceğini, haksızlığı, suçu ve bütününde kötülüğü ancak onun bilebileceğini ve yadsıyabileceğini anlayamaz, çünkü Özgürlüğün gerçek bilincinden ve anlamından yoksundur. Despotik bilinç Mülkiyeti hırsızlık olarak, giderek bir suç olarak, genelde haksızlık olarak görür.

Batıda serflik düzeninde lordun mülkiyeti Hak üzerine değil, Zor ve Şiddet üzerine dayanıyordu. Gücün Hak olduğu öğretisi ancak Hakkın bilincinin doğması ile, Özgürlük ve İstencin yalnızca tikel bireylere ya da kümelere değil ama insan olarak insana özsel olduğunun bilinci ile geçerliğini yitirdi ve yerini aşamalı olarak Hakkın, Yasanın, Devletin egemenliği kavramına bırakma sürecine girdi. Ancak özgür Birey insan olmanın hakkını verebilir, gelişebilir. Bilim, Sanatlar, Ahlak doğuştan köleler için yalnızca dışsal şeylerdir.

Mülkiyet Şeyin İstencimin altında olmasını, 'benim' olma belirlenimini, bu tinselliği taşıdığını anlatır. Benim olan Şey ile dilediğimi yaparım — onu kullanırım, tüketirim, onunla yokederim ya da varederim, onunla sömürürüm ya da iyilikte bulunurum, onu yokedebilirim, satabilirim, armağan edebilirim, vb.

İstencimi herşey üzerine, tüm Şeyler üzerine yatırabilirim, herşey Mülkiyetim olabilir ve böyle olarak tanınabilir: Şeyler, düşünsel ürünler, yetenekler, yetiler, bedenim.

Ama İstencimin kendisine egemen olamam, onu devredemem, verememe, teslim edemem. Çünkü İstenç saltık olarak özgür olandır, bir Şey değildir.

Mülkiyet dolaysız bir İstenç-belirlenimidir, Ahlak ve Törellik belirlenimlerinin dolaylılığını gerektirmez, ve ahlaksal İstençten ve törel İstençten soyutlama içinde alınabilir.

Doğal bilinç (felsefi olmayan bilinç, Anlak, tasarımsal bilinç) mülkiyeti kendi dışındaki duyusal, fiziksel, giderek özdeksel şey olarak görür. Hiç kuşkusuz Mülkiyet Şey ile ilgilidir, üstelik bu Şey zorunlu olarak fiziksel olmasa da. Ama Şey kavramından Mülkiyet kavramını çıkarsayamayız. Mülkiyet özsel olarak bir Kavramdır, ve böyle olarak bilinçtedir. Mülkiyet bir tinselliktir.

Mülkiyetin ortaya koyulması gibi, devredilmesi, paylaşılması, bağışlanması, ya da ortadan kaldırılması da bilinçte yer alır, çünkü tümü de İstenç belirlenimleridirler.

İstenç genel olarak özgürdür, ve bu soyut, dolaysız özgürlük içinde hiçbir sınır, saltık olarak hiçbir yasak tanımamak onun eşit ölçüde soyut Hakkıdır. Bu düzeye dek İstencin nesnesi olma olanağını taşımayan hiçbirşey yoktur. Giderek henüz bir İstenç olduğunun, özgür olduğunun bilincinde olmayan insanın kendisi bile Mülkiyet yapılabilir. Roma Ailesinde çocuklar babanın mülkiyeti idiler. Solon öncesi Atina'da borçlu yurttaşlar borçlarını ödemek için alacaklılara bedenlerini satıyorlardı.

Anamaldan yana olursanız Anamalcı (ya da 'Liberal') olursunuz. Emekten yana olursanız Sosyal-Demokrat (ya da Sosyalist) olursunuz.
Kavram size yalnızca bunu söyler (çünkü bu nesneldir), hangisinden yana olmanız gerektiğini değil (çünkü bu özneldir).
Doğru olanı Duyunç, Erdem, Türe, Us söyler.

Mülkiyet ve İstenç

Mülkiyetim olabilir ve olmalıdır, çünkü ilk olarak, eş deyişle kavramsal olarak buna yetenekliyimdir, ve Mülkiyetin ussal yanı budur. Mülkiyetin Gereksinim ile ilişkisi onun ikincil yanıdır: Mülkiyet bir Gereksinim sorunu değildir.

Mülkiyetin kendinde bir erek durumuna yükseltilmesi ne ussaldır, ne de haklı. Bu istek duyunçlu değildir, dürtüseldir, kendini bağımlı kılmak, istencin özgürlüğünü dürtünün zorunluğu ile değiştirmek, ve hırsın büyümesi ile orantılı olarak insan olma Niteliğini, insanlaşmayı engellemektir. Soyut Hak alanı Ahlak alanı değildir. İstencin dürtüsel, itkisel olarak, düşüncesiz olarak belirlendiği alandır.

Kapitalist olarak bilinen hırs karakteri bu nedenle de bilgisiz, duyarsız, giderek duyunçsuz ve değersiz kalır, özsel Nihilizmini dürtüsü ile, usdışı Güç İstenci ile örter. Mülkiyet kavramsal olarak İstencin ilk, dolaysız belirlenimidir. Ama yalnızca dolaysızdır ve 'dolaysızlığı' yalnızca bir soyutlamayı değil, ama duyunçsuzluk ve düşüncesizlik ile örtüşmeyi anlatır. İstenç bu dolaysızlık aşamasından Ahlak ve Törellik aşamalarına geçer. Bu geçişi yapmayan istenç kendi dolaysızlığını, Mülkiyet biçimini başkaları pahasına ileri sürer (Liberalizm). Onların Gereksinimlerine karşı, onların birer insan olarak gelişme Haklarına karşı ileri sürer. Bu Mülkiyet özgürlüğü ile ilgisiz ve sözcüğün tam anlamıyla insanlık dışı olandır. İstenç henüz Dürtünün tiranlığını yenebilmiş değildir.

Doğu hiçbir zaman Mülkiyet özgürlüğünü ve hakkını tanımadığı için Mülkiyete, genel olarak Özgürlüğe korku ile ve dolayısıyla düşmanlık ile baktı. Aynı zamanda Mülkiyetin sorumluluğunu üstlenmediği için ona bağlı aşırılıklardan bağışık kaldı. Doğu sorumsuzluğun suçsuzluğunu yaşadı. Mülkiyet bilinci Özgür İstencin bilincinin kazanılması ile doğar ve evrensel mülkiyet hakkının doğuşu tarihsel olarak yurttaş toplumunun oluşması ile aynı süreçtir. Doğunun Mülkiyet hakkını hiçbir moral olgunlaşma olmaksızın tanımasının sonucu bugün başlıca Çin ve Rusya'da görülen törel anomililerdir: Kleptokrasi ve Komünizm altında Kapitalizm.

Mülkiyet İstencinin doğuşu toplumun moral olgunlaşmasını beklemez. Özgürlük ilkin dolaysız, düşüncesiz, duyunçsuzdur. Bu duyunçsuzluk durumu modern dönemin başında Batıda (Avrupa'da ve ABD'de) egemendi. İngiltere'de küçük çocuklar bile yaşamları pahasına sömürülüyor, Burjuvazi en küçük bir ahlaksal nitelik taşımıyor, özdeksel Mülkiyeti insan yaşamlarının üzerinde görüyor, insanlar insan olduklarını bilmiyorlardı. Bugün tablo başka türlüdür. Mülkiyet hakkının saltık

olmadığı, toplumsal olduğu anlaşılmakta, Evrensel İstenç kendi ürettiği Mülkiyetin bu toplumsal doğasının bilincine varmaktadır. Norveç'te Petrol kamu Mülkiyetidir. Vergiler % 90'lara dek varabilmektedir. Bütün Avrupa'da yaratılan Gönencin üçte biri üretken olmayan nüfus alanlarına (emeklilere, çocuklara, işsizlere, çeşitli toplumsal programlara vb.) döndürülmektedir, ve 2003 yılında 82 milyon Almandan her biri Ortak Gönençten yaklaşık €8,400 ($10,500) gibi bir pay almıştır. Üretimden çekilerek toplumsal desteğe ayrılan miktar Almanya'da €700 milyar ve bütün Avrupa'da hemen hemen €3 trilyon kadardır

Asya'da böyle birşey yoktur. Henüz özgürlük, insan değeri, insan onuru gibi şeylerin en küçük bir bilincini taşımayan Çin'de işsizlerin sayısı 175, ve henüz Kast ayrımını Anayasasında tanıyan Hindistan'da 100 milyon kadardır. Ve iki ülkede binlerce yıldır yaptıkları gibi toprak işlemekte olan toplam 375 milyon insan saati 5-10 kuruş olan işlerde çalışabilmek için kente göç fırsatını kollamaktadır. Bu sayı birarada ABD ve AB'in toplam işgüçlerinin üzerindedir. Ve bu Asya kültürlerinde nüfus artışı bütünüyle doğanın denetimindedir. 2005'te Çin'de 100.000 kadar ölümcül iş kazası olmuştur ve bütün Asya'da çalıştırılan çocukların sayısı 130 milyon kadardır. (KAYNAK).

Sorunun çözümü Mülkiyeti kaldırmak değildir, çünkü Mülkiyet hakkı yasaklanan insan aynı ilkellikler içinde kalmayı sürdürmenin yanısıra, hiçbir zaman moral bir varlık olmayı başaramayacaktır. Mülkiyetin İstencin ilk belirlenimi olarak alınması ölçüsünde, Mülkiyet Hakkını ortadan kaldırmak kavramsal olarak Özgürlüğün kendisini ortadan kaldırmaksızın olanaksızdır. Eğer Mülkiyet İstencin ilineksel bir belirlenimi olarak görülebilirse, o zaman onu Özgürlüğün bütününü yoketmeden ortadan kaldırmak olanaklıdır. Ama mantıksal bağıntı Mülkiyeti silmenin ona bağlı bütün bir Hak, Ahlak ve Törellik kategorilerinin de silinmesi sonucuna götürür. Mülkiyet İstencin ilk ve böylece daha sonraki açınım için temel belirlenimidir.

Jean-Jacques Rousseau / TOPLUMSAL SÖZLEŞME YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

Jean-Jacques Rousseau / DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR
BÖLÜM IX
GERÇEK MÜLKİYET

Nasıl olur da cezalandırılabilir bir gasp yoluyla olmanın dışında bir insan ya da bir halk çok büyük bir toprağı ele geçirebilir ve bütün insanlığı ondan yoksun bırakabilir, çünkü tüm geri kalanlar böyle bir edim yoluyla doğanın onlara ortaklaşa verdiği oturacak yerlerden ve yiyeceklerden yoksun bırakılmaktadırlar?

LIVRE PREMIER
CHAPITRE IX
DU DOMAINE REEL

Comment un homme ou un peuple peut-il s’emparer d’un territoire immense et en priver tout le genre humain autrement que par une usurpation punissable, puisqu’elle ôte au reste des hommes le séjour et les aliments que la nature leur donne en commun?

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 62

§ 62

Yaklaşık bin beş yüz yıldır Hıristiyanlık yoluyla kişilik özgürlüğü serpilmeye başlamış ve insan soyunun küçük bir bölümü için evrensel ilke olmuştur. Ama mülkiyet özgürlüğü ise denebilir ki ancak dünden bu yana şurada burada ilke olarak tanınmaya başlamıştır. — Dünya Tarihinden bu örnek Tinin Özbilincinde ilerlemek için kullandığı zamanın uzunluğunu gösterebilir ve sanının dayançsızlığını yatıştırabilir.

Es ist wohl an die anderthalbtausend Jahre, daß die Freiheit der Person durch das Christentum zu erblühen angefangen hat und unter einem übrigens kleinen Teile des Menschengeschlechts allgemeines Prinzip geworden ist. Die Freiheit des Eigentums aber ist seit gestern, kann man sagen, hier und da als Prinzip anerkannt worden. — Ein Beispiel aus der Weltgeschichte über die Länge der Zeit, die der Geist braucht, in seinem Selbstbewußtsein fortzuschreiten — und gegen die Ungeduld des Meinens.

Özel Mülkiyet

Kişinin birey olması Mülkiyet hakkının özel olmasının zeminidir. Ama Mülkiyet iyesinin tüzel Kişilik olması olgusunun kendisi aynı zamanda Mülkiyetin sınırsızca özel, kişisel olmasını önler. Yine, Mülkiyet özsel tanınma kıpısına gereksindiği ölçüde benzer olarak saltık değildir.

Mülkiyet yalnızca ona iye olanın değil, ama onu özel Mülkiyet olarak tanıyanların da bilincinde varolur. Bu düzeye dek özel mülkiyet evrensel tüzel istencin, kamunun denetimine baştan sona açıktır, vergilendirilebilir, el koyulabilir, kamulaştırılabilir, devletleştirilebilir. Burada evrensel ile karşıtlık içinde bireyselliğe saltık olarak sarılmakLiberalizmin, yalnızca soyut Hak alanında kalmak isteyen ve bunu saltık atomik bireyselliğin terimlerinde yapmak isteyen istencin belirlenimidir.

Mülkiyetin tüzel Kişiliğin hakkı olması zemininde, Mülkiyet evrensel tüzel Kişinin, Devletin mülkiyeti ve böylece en azından biçimsel olarak bütün bir toplumun Mülkiyeti yapılabilir. Ama Kişinin genel olarak bireysel, özel Mülkiyet hakkının olması kavramı karşısında, Mülksüzleştirilen Kişi bir Kişi olmaya, özgür olmaya son verir. Ortaklaşacılık (komünizm) bireysel istenci bütününde ortadan kaldırır: Bireyin Ahlaksal varoluşunu, Duyunç özgürlüğünü olduğu gibi politik yaşamını, kendi Yasalarını belirleme hakkını da siler. Özgürlük bilincinin geri alınamaz olması ölçüsünde, Devletleştirme ancak özgürlük bilincinin daha şimdiden varolmadığı kültürlerde olanaklıdır.

Liberalizmin kavramı Özel Mülkiyeti doğrulamada değil, saltıklaştırmada yatar. Bu düzeye dek, 'Liberalizm' Özgürlük ile ancak sınırlı olarak örtüşür, çünkü açıkça Ahlak ve Törellik alanları ile, giderek Devlet ile çelişki içindedir. Ortaklaşacılık Devleti sınırsızca büyütürken, buna karşı Liberalizmin mantığı onu bütünüyle silme eğilimindedir. ('Liberalizm' sözcüğü örtmece olarak kullanılır — Kapitalizm ayıbını örtmek için.)

Ortaklaşa Mülkiyet

Ortaklaşacılık genel olarak Mülkiyetin değil, özel Mülkiyetin kaldırılmasıdır. Böylece Mülkiyete bağlı belirlenimler Ortaklaşacılık altında da sürer. Ama bu kez kendini Mülkiyet olarak anlatan İstenç daha yüksek bir İstencin denetiminden bağışıktır, çünkü Mülkiyet iyesi olan Devletin kendisidir. Ortaklaşacılık, paradoksal olarak, kendisinden özgür olmayı istediği Mülkiyetin saltık denetimi altına girer.

Özel Mülkiyetin kaldırılmasının ancak İstenç özgürlüğünün bastırılması pahasına gerçekleşmesi ölçüsünde, kamulaştırma ancak Özgürlüğün henüz evrensel karakter olmadığı kültürlerde

olanaklıdır. İstenç ancak özgür olmadığı yerde — böylece ancak varolmadığı yerde — bastırılabilir. Ortaklaşacılık bu yüzden hangi kültürlerde İstenç Özgürlüğünün bilinçlerde ve realitede olmadığını açığa serer.

Mülkiyetin tüzel kişinin belirlenimi olması onun kurumsal mülkiyet de olabilmesinin zeminidir (vakıf, dernek, Devlet). Ama kurumsallık mülkiyete kendi iç belirlenimlerine göre yaklaşır ve onu kendine özgü amaçlar uğruna kullanır. Bir İstenç olarak Devletin özel mülkiyet iyesi gibi davranması olanaklı, ama Kavramı ile uygun değildir. Anamal olarak Özel Mülkiyetin kavramı büyümektir, kârdır. Ama Devlet bir Şirket işlevini üstlenemez.

Özgürlüğün bilinçsizi kültürlerde de Özgürlük İstenci kendinde her zaman edimselleşme noktasında durur ve bunun için gereken tek şey Özgürlük bilincinin kazanılmasıdır. Kuram ve Kılgı birdir.

Eşitlik

Eşitlik bilindiği gibi Fransız Devriminin ilkelerinden biriydi (Liberté, Egalité, ve Fraternité). Ama bu ilke yalnızca evrensel olarak, yalnızca soyut olarak bildirilir, ve nedeeşitlik olduğunu anlatmaz. Buna karşı belirli Eşitlik Eşitliğin sınırlanması, şu ya da bu belirlenimde Eşitlik, tikel Eşitlik, ve böylece Eşitsizliğin doğrulanmasıdır. Özgürlük için de aynı şey geçerlidir, ve soyut Özgürlük, Anlak Özgürlüğü her belirlenimi olumsuzlar ve ne olursa olsun her belirlenime yanıtı onu ortadan kaldırmaktır. Belirlenimin olumsuzlama olması zemininde, Fransa'da bu Anlak Özgürlüğü, bu soyutlama fanatizmi ilkin Kralcıları, sonra Jirodinleri, sonra Herkesi Giyotine gönderdi. Sıradan Anlak böyle olguları açıklamak için belirli Bireyleri gösterir — örneğin Rousseau, Robespierre, ya da Napoleon, Lenin, Stalin, Hitler vb. Gene de, bireylerin hiçbir zaman Evrensel üzerinde böylesine ölçüsüz güçleri yoktur. Tersine, bu tür eylemlerin nedenini, güdüsünü İlkede, İdeanın kendisinde aramak gerekir. Eğer belirlenimsiz İlke sonuna dek götürülürse, Evrenselliği içinde herşeyi belirleyen saltık bir değere yükseltilirse, o zaman belirlenimsizi ortadan kaldıran her belirlenim, Eşitlik olarak Eşitliği, Özgürlük olarak Özgürlüğü sınırlayan her belirli Eşitlik, her belirli Özgürlük Evrenselin çiğnenmesi olarak, giderek saltık suç olarak görülür. Fransız Devriminde Robespierre'in Kamu Güvenliği Komitesi ve Devrimci Mahkemesi yaklaşık 40.000 kadar insanı giyotine gönderdi. Eşitlik bir Kavramdır ve Usun dizgesinde başka her kavram gibi vazgeçilmezdir. Sorun Eşitlik kavramında değil, ama onun ilkin soyutluğu, belirlenimsizliği içinde kavranışındadır.

Fraternité de İlkeden öteye geçmemiştir. Başkalarından ayrı olarak, Fransız Tini dünyadaki kardeşlerinden kardeşliğe hiç de yaraşır olmayan eylemlerini kardeşlik adına yapmada ayrılır. Kardeşliğin Tinin özsel olarak doğallıkbelirlenimi altında duran bir ilişkisi olduğunu, ussal bir bağın hiç kuşkusuz daha güvenilir olduğunu gösterir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 46

§ 46

Mülkiyette istencim benim için kişisel olarak ve böylece bireyin istenci olarak nesnelleştiği için, Mülkiyet Özel Mülkiyet karakterini kazanır; ve doğasına göre tekil olarak iye olunabilecek ortaklaşa Mülkiyet kendinde çözülebilir bir ortaklık belirlenimini kazanır ki, bunda benim payımın saptanması kendi için bir olumsallık sorunudur.
[Özel Mülkiyet.]

Platonik devlet düşüncesi kişiye karşı özel mülkiyete izin vermeme gibi bir haksızlığı genel ilke olarak alır. Malların ortaklığı, ve özel mülkiyet ilkesinin yasaklanması zemininde, dinsel ya da dostça ve giderek zoraki bir insan kardeşliği düşüncesi kendini tinin özgürlüğünün ve hakkın doğasını yanlış saptayan ve onları belirli kıpılarında göremeyen bir anlayışa kolayca sunabilir. Sorun üzerine ahlaksal ya da dinsel bakış açısını dikkate alırsak, Epikürüs şeylerin ortaklığı için böyle bir birlik kurmayı tasarladıkları zaman dostlarını durdurmuştu; tam şu nedenle ki, böyle bir birlik güvensizliği tanıtlayacak ve birbirlerine güvensizlik duyanlar ise dostlar olmayacaklardı (Diog[enes] Laert[ius] I, X, n. VI.).

Da mir im Eigentum mein Wille als persönlicher, somit als Wille des Einzelnen objektiv wird, so erhält es den Charakter von Privateigentum, und gemeinschaftliches Eigentum, das seiner Natur nach vereinzelt besessen werden kann, die Bestimmung von einer an sich auflösbaren Gemeinschaft, in der meinen Anteil zu lassen für sich Sache der Willkür ist.

Die Idee des Platonischen Staats enthält das Unrecht gegen die Person, des Privateigentums unfähig zu sein, als allgemeines Prinzip. Die Vorstellung von einer frommen oder freundschaftlichen und selbst erzwungenen Verbrüderung der Menschen mit Gemeinschaft der Güter und der Verbannung des privateigentümlichen Prinzips kann sich der Gesinnung leicht darbieten, welche die Natur der Freiheit des Geistes und des Rechts verkennt und sie nicht in ihren bestimmten Momenten erfaßt. Was die moralische oder religiöse Rücksicht betrifft, so hielt Epikur seine Freunde, wie sie, einen solchen Bund der Gütergemeinschaft zu errichten, vorhatten, gerade aus dem Grunde davon ab, weil dies ein Mißtrauen beweise und [die,] die einander mißtrauen, nicht Freunde seien (Diog. Laër. I, X, n. VI).

Mülkiyet, Ahlak (Duyunç) ve Törellik

Özel mülkiyet kişinin özencine, böylece kötüye kullanıma açıktır. Özel mülkiyetin tanındığı durumlarda bu olumsallık ancak yasalar aracılığıyla denetim altına alınabilir, duyunç yoluyla değil. Özel mülkiyet ya da soyut Hak alanı Hegel'in dizgesinde Ahlak ve Törellik alanlarını önceler. Bunun anlamı dolaysız, soyut Hak olarak Mülkiyetin ilkin Ahlak ve Törellik belirlenimlerinden özerk olmasıdır. Mülkiyetin birincilliği ilkesi böylece ilk olarak Ahlak (Duyunç) ile çatışmaya girer. Ama Duyunç özneldir, etkisizdir, ve ahlaksal doğrunun etkili olabilmek için Yasa olarak Törellik alanında edimselleşmesi gerekir. Buna göre Mülkiyet ilişkileri hiçbir zaman öznel niyet düzleminde kurulmamalı ve yürütülmemeli, somut, toplumsal Törelliğin dış dünyasına, Tüze alanına çıkmalıdır. Yine, Mülkiyet belirleniminin Ahlak ve Törellik (Yasa) ile bu ilişkisi Mülkiyeti her durumda onlara altgüdümlü kılar: Mülkiyet hiçbir zaman saltık olarak denetimsiz bir belirlenim değildir ve arı, katıksız Liberalizm ancak imgelemin soyutlama boyutunda olanaklıdır. Duyuncun ve dolayısıyla Törelliğin gelişimi Mülkiyetteki özenç etmenini bastırır. Aslında onun üzerindeki yargıç ve güç olarak onu sonsuz olarak kısıtlayabilir, giderek Devletin değil ama Kişilerin evrensel-ussal İstencine altgüdümlü kılabilir.

Jean-Jacques Rousseau /
İNSANLAR ARASINDAKİ EŞİTSİZLİĞİN KÖKENİ VE TEMELLERİ ÜZERİNE SÖYLEM (1754)

Jean-Jacques Rousseau /
DISCOURS SUR L’ORIGINE ET LES FONDEMENTS DE L’INEGALITE PARMI LES HOMMES

İKİNCİ BÖLÜM

...

İnsanlar kırsal kulübeler ile yetindikleri sürece, kendilerini deriden giysilerini dikenlerle ya da kılçıklarla dikmeye, kendilerini tüyler ve deniz kabukları ile süslemeye, bedenlerini çeşitli renklerle boyamaya, yaylarını ve oklarını eksiksizleştirip bezemeye, keskin taşlarla balıkçı kanoları ya da kaba müzik aletleri yapmaya sınırladıkları sürece, tek bir sözcükle, kendilerini tek bir insanın kendi başına yapabileceği işlere ve birçok elin birlikteliğini gerektiren sanatlara vermedikleri sürece doğalarının izin verdiği ölçüde özgür, sağlıklı, iyi ve mutlu yaşamlar yaşadılar ve aralarında bağımsız ilişkinin tatlılığından haz duymayı sürdürdüler. Ama bir insanın bir başkasının yardımına gereksindiği andan, yalnız bir insanın iki kişilik erzaka iye olmasının yararlı olduğunun ayrımsanmasından başlayarak eşitlik yitti,mülkiyet getirildi, emek zorunlu oldu ve engin ormanlar gülümseyen tarlalara dönüştürüldüler ki, bunların insanların teri ile sulanması gerekti ve onlarda çok geçmeden ekinlerle birlikte köleliğin ve sefilliğin de tomurcuklanıp büyüdükleri görüldü.

...

Toprağın ekilmesini zorunlu olarak onun bölünmesini getirdi; ve mülkiyeti, bir kez tanınır tanınmaz, ilk türe kuralları izledi ...

...

Çiftçiye işlediği toprağın ürünleri için hak vererek sonuçta ona onları üreten toprak üzerinde de hiç olmazsa hasada dek ve böylece yıldan yıla bir hak veren şey yalnızca emektir; ve bu sürekli bir iyelik oluşturduğu için, kolayca mülkiyetedönüşür.

SECONDE PARTIE

...

Tant que les hommes se contentèrent de leurs cabanes rustiques, tant qu'ils se bornèrent à coudre leurs habits de peaux avec des épines ou des arêtes, à se parer de plumes et de coquillages, à se peindre le corps de diverses couleurs, à perfectionner ou à embellir leurs arcs et leurs flèches, à tailler avec des pierres tranchantes quelques canots de pêcheurs ou quelques grossiers instruments de musique, en un mot tant qu'ils ne s'appliquèrent qu'à des ouvrages qu'un seul pouvait faire, et qu'à des arts qui n'avaient pas besoin du concours de plusieurs mains, ils vécurent libres, sains, bons et heureux autant qu'ils pouvaient l'être par leur nature, et continuèrent à jouir entre eux des douceurs d'un commerce indépendant: mais dès l'instant qu'un homme eut besoin du secours d'un autre; dès qu'on s'aperçut qu'il était utile à un seul d'avoir des provisions pour deux, l'égalité disparut, la propriété s'introduisit, le travail devint nécessaire et les vastes forêts se changèrent en des campagnes riantes qu'il fallut arroser de la sueur des hommes, et dans lesquelles on vit bientôt l'esclavage et la misère germer et croître avec les moissons.

De la culture des terres s'ensuivit nécessairement leur partage, et de la propriété une fois reconnue les premières règles de justice ...

...

C'est le seul travail qui donnant droit au cultivateur sur le produit de la terre qu'il a labourée, lui en donne par conséquent sur le fond, au moins jusqu'à la récolte, et ainsi d'année en année, ce qui faisant une possession continue, se transforme aisément en propriété.

...

Son olarak, doymak bilmez tutku, kendi servetini arttırma hırsı, gerçek bir gereksinimden olmaktan çok kendini başkalarının üzerine çıkarma isteğinden doğarak, tüm insanlarda birbirlerine karşılıklı olarak zarar vermek için karanlık bir eğilimi, gizli bir kıskançlığı esinlendirir ki, bu vuruşunu daha

büyük bir güvenlik içinde yapabilmek için sık sık iyilikseverlik maskesini taktığı için daha da tehlikelidir; tek bir sözcükle, bir yanda yarışma ve hasımlık, öte yanda karşıt çıkarlar ve her zaman kendi kârını başkaları pahasına yapmak için gizli bir istek, tüm bu kötülükler mülkiyetin ilk etkileri ve doğmakta olan eşitsizliğe eşlik eden ayrılmaz geçit koludur.

...

Toplumun ve yasaların kökeni böyleydi, ya da böyle olmuş olmalıdır. Bunlar zayıflara yeni zincirler ve varsıllara yeni güçler sağladılar, doğal özgürlüğü geri alınamayacak bir yolda yokettiler, mülkiyet ve eşitsizlik yasasını sonsuza dek yerleştirdiler, becerikli bir gasbı geri alınamaz bir hakka çevirdiler, ve bir kaç hırslı insanın kârı için o günden bu yana tüm insan soyunu emek, kölelik ve sefilliğe mahkum ettiler.

...

bir doğa durumunda hemen hemen varolmayan eşitsizlik gücünü ve artışını yetilerimizin gelişmesinden ve insan anlığının ilerlemesinden türetir ve sonunda mülkiyet ve yasaların kurulması yoluyla sağlamlaşır ve meşrulaşır. Ayrıca şu çıkar ki, yalnızca pozitif hak tarafından aklanan ahlaksal eşitsizlik aynı oranda fiziksel eşitsizlik ile birlikte olmadığı her durumda doğal hakka aykırıdır — bir ayrım ki, bu bakımdan tüm uygar halklar arasında hüküm süren eşitsizlik türü hakkında ne düşüneceğimizi yeterince belirler, çünkü bir çocuğun bir yaşlıya buyruklar vermesi, bir budalanın bilge bir insana yol göstermesi, ve açlıktan ölen kalabalıklar yaşam zorunluklarından yoksunken bir avuç insanın kendilerini gereksiz şeylerle tıka basa doyurmaları, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, açıkça tüm Doğa Yasasına aykırıdır.

...

Enfin l’ambition dévorante, l’ardeur d’élever sa fortune relative, moins par un véritable besoin que pour se mettre au-dessus des autres, inspire à tous les hommes un noir penchant à se nuire mutuellement, une jalousie secrète d’autant plus dangereuse que, pour faire son coup plus en sûreté, elle prend souvent le masque de la bienveillance; en un mot, concurrence et rivalité d’une part, de l’autre opposition d’intérêt, et toujours le désir caché de faire son profit aux dépens d’autrui, tous ces maux sont le premier effet de la propriété et le cortège inséparable de l’inégalité naissante.

...

Telle fut, ou dut être, l’origine de la société et des lois, qui donnèrent de nouvelles entraves au faible et de nouvelles forces au riche,18 détruisirent sans retour la liberté naturelle, fixèrent pour jamais la loi de la propriété et de l’inégalité, d’une adroite usurpation firent un droit irrévocable, et pour le profit de quelques ambitieux assujettirent désormais tout le genre humain au travail, à la servitude et à la misère.

...

que l’inégalité, étant presque nulle dans l’état de nature, tire sa force et son accroissement du développement de nos facultés et des progrès de l’esprit humain et devient enfin stable et légitime par l’établissement de la propriété et des lois. Il suit encore que l’inégalité morale, autorisée par le seul droit positif, est contraire au droit naturel, toutes les fois qu’elle ne concourt pas en même proportion avec l’inégalité physique; distinction qui détermine suffisamment ce qu’on doit penser à cet égard de la sorte d’inégalité qui règne parmi tous les peuples policés; puisqu’il est manifestement contre la Loi de Nature, de quelque manière qu’on la définisse, qu’un enfant commande à un vieillard, qu’un imbécile conduise un homme sage, et qu’une poignée de gens

regorge de superfluités, tandis que la multitude affamée manque du nécessaire

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 44

§ 44

Kişinin tözsel ereği olarak her Şeye istencini yatırma ve bu yolla onu kendinin yapma hakkı vardır, çünkü Şeyin kendinde böyle bir ereği yoktur ve belirlenim ve ruhunu kişinin istencinden elde eder — insanın tüm Şeyler üzerindeki saltık edinim hakkı.

Dolaysız tekil Şeylere, kişisel-olmayana bağımsızlık ve gerçek kendi-için-varlık ve kendi-içinde-varlık anlamında olgusallık yükleyen sözde felsefe, ve yine tinin gerçekliği bilemeyeceği ve kendinde Şeyin ne olduğunu bilmediği inancasını ileri süren felsefe* özgür istencin bu Şeylere karşı tutumu tarafından dolaysızca çürütülür. Eğer bilinç için, sezgi ve tasarım için o sözde dışsal şeyler bağımsızlık görünüşü taşıyorlarsa, o zaman buna karşı özgür istenç böyle bir edimselliğin idealizmi, onun gerçekliğidir.

[*Bu Kant'ın felsefesidir.]

Die Person hat das Recht, in jede Sache ihren Willen zu legen, welche dadurch die meinige ist, zu ihrem substantiellen Zwecke, da sie einen solchen nicht in sich selbst hat, ihrer Bestimmung und Seele meinen Willen erhält, — absolutes Zueignungsrecht des Menschen auf alle Sachen

Diejenige sogenannte Philosophie, welche den unmittelbaren einzelnen Dingen, dem Unpersönlichen, Realität im Sinne von Selbständigkeit und wahrhaftem Für- und Insichsein zuschreibt, ebenso diejenige, welche versichert, der Geist könne die Wahrheit nicht erkennen und nicht wissen, was das Ding an sich ist, wird von dem Verhalten des freien Willens gegen diese Dinge unmittelbar widerlegt. Wenn für das Bewußtsein, für das Anschauen und Vorstellen die sogenannten Außendinge den Schein von Selbständigkeit haben, so ist dagegen der freie Wille der Idealismus, die Wahrheit solcher Wirklichkeit.

§ 45

Birşeyi kendi dışsal gücüm altına almam İyeliği oluştururken, durumun tikel yanı, birşeyi doğal gereksinim, dürtü ve özenç dolayısıyla kendimin yapmam ise İyelikteki tikel çıkardır. Ama özgür istenç olarak kendim için İyelikte nesnel ve böylelikle ilkin edimsel istenç olmam yanı iyelikte gerçek ve tüzel olanı, Mülkiyet belirlenimini oluşturur.

Mülkiyete iye olmak, eğer gereksinim birincil öneme yükseltilmişse, gereksinim açısından bir araç olarak görünür; ama gerçek konum ise, özgürlük bakış açısından, özgürlüğün ilk belirli-varlığı olarak Mülkiyetin kendi için özsel erek olmasıdır.

[İyelik ve Mülkiyet]

§ 45

Daß Ich etwas in meiner selbst äußeren Gewalt habe, macht den Besitz aus, so wie die besondere Seite, daß Ich etwas aus natürlichem Bedürfnisse, Triebe und der Willkür zu dem Meinigen mache, das besondere Interesse des Besitzes ist. Die Seite aber, daß Ich als freier Wille mir im Besitze gegenständlich und hiermit auch erst wirklicher Wille bin, macht das Wahrhafte und Rechtliche darin, die Bestimmung des Eigentums aus.

Eigentum zu haben, erscheint in Rücksicht auf das Bedürfnis, indem dieses zum Ersten gemacht wird, als Mittel; die wahrhafte Stellung aber ist, daß vom Standpunkte der Freiheit aus das Eigentum, als das erste Dasein derselben, wesentlicher Zweck für sich ist.

§ 62

...
Yaklaşık bin beş yüz yıldır Hıristiyanlık yoluyla kişilik özgürlüğü serpilmeye başlamış ve insan soyunun küçük bir bölümü için evrensel ilke olmuştur. Ama mülkiyet özgürlüğü ise denebilir ki ancak dünden bu yana şurada burada ilke olarak tanınmaya başlamıştır. — Dünya Tarihinden bu örnek Tinin Özbilincinde ilerlemek için kullandığı zamanın uzunluğunu gösterebilir ve sanının dayançsızlığını yatıştırabilir.

[Mülkiyet özgürlüğünün tarihteki süreci. Çin, Hindistan, Mısır, Roma, Osmanlı İmparatorluğu, vb. gibi kültürlerde özel mülkiyet ne biçimde ve ölçüde bulunuyor?]

§ 62

...
Es ist wohl an die anderthalbtausend Jahre, daß die Freiheit der Person durch das Christentum zu erblühen angefangen hat und unter einem übrigens kleinen Teile des Menschengeschlechts allgemeines Prinzip geworden ist. Die Freiheit des Eigentums aber ist seit gestern, kann man sagen, hier und da als Prinzip anerkannt worden. — Ein Beispiel aus der Weltgeschichte über die Länge der Zeit, die der Geist braucht, in seinem Selbstbewußtsein fortzuschreiten — und gegen die Ungeduld des Meinens.

§ 63

§ 63

Feodal kiracının mülkiyetinin ayırdedici özelliği kiracının yalnızca kullanımın sahibi olmasıdır, Şeyin değerinin değil.

[Anahatlarda Feodalizm üzerine bir bölüm.]

Der Lehnsträger hat den Unterschied in seinem Eigentum, daß er nur der Eigentümer des Gebrauchs, nicht des Werts der Sache sein soll.

John Locke / Hükümet Üzerine İki İnceleme

John Locke / Two Treatises of Government (1690)

BÖLÜM V
MÜLKİYET ÜZERİNE

Chapter V
OF PROPERTY

Kesim 27. Toprağın ve tüm alt yaratıkların tüm insanlara ortak olmalarına karşın, gene de her insanın kendikişiliğinde bir mülkiyeti vardır: Buna kendisinden başka hiç kimsenin hakkı yoktur. Bedeninin emeği ve ellerinin işi,diyebiliriz ki, sözcüğün asıl anlamında onundur. O zaman doğanın sağlamış olduğu durumdan ne çıkarır ve onu orada bırakırsa, emeğini onunla karıştırmış ve ona kendisinin olan birşey katmıştır, ve böylelikle onu mülkiyeti yapar. Onun tarafından doğanın onu içine yerleştirmiş olduğu ortak durumdan uzaklaştırılmış olmakla, bu emek yoluyla ona eklenmiş ve

başka insanların ortak hakkını dışlayan birşey taşır; çünkü bu emek emekçinin sorgulanamaz mülkiyeti olduğu için, bir kez katılmış olana ondan başka hiç kimsenin hakkı olamaz, en azından başkaları için ortaklaşa bırakılanın yeterli ve iyi olduğu yerde.

[Buna göre hiç kimse kendi Emeği ile ürettikleri dışında birşeyin Mülkiyetini alamaz. John Locke Mülkiyeti dolaysızca bedensel olanla ve böylece Emek ile ilişki içinde görür. Bir Şey ancak bedensel Emek ile "karışırsa" Mülkiyet olur, Mülkiyetin kaynağı Emektir. Bu durumda Proudhon ağzının açamayacaktır. Gerçekte bu görgücü, giderek özdekçi çözümleme İstenci bütünüyle gözardı eder.]

Sect. 27. Though the earth, and all inferior creatures, be common to all men, yet every man has a property in his own person: this no body has any right to but himself. Thelabour of his body, and the work of his hands, we may say, are properly his. Whatsoever then he removes out of the state that nature hath provided, and left it in, he hath mixed his labour with, and joined to it something that is his own, and thereby makes it his property. It being by him removed from the common state nature hath placed it in, it hath by this labour something annexed to it, that excludes the common right of other men: for this labourbeing the unquestionable property of the labourer, no man but he can have a right to what that is once joined to, at least where there is enough, and as good, left in common for others.

Kaynak.

Mülkiyet ve İstenç

İnsanın Hakkı sonsuzdur — çünkü İstenç özgürdür, hiçbirşey onun 'benim'i karşısında saltık olarak ona kapalı, ona yasak olamaz, tersine herşeyde Kendini, kendi belirlenimini, kendi İstencini bulmalıdır. Özgürlük dışsal Başkalıkta da Benin kendi kendisi ile karşı karşıya kalmasıdır, ama ancak bu dışsallığın Ben tarafından dolaylı kılınması ölçüsünde. Dolaysız Doğa karşısında bir Özgürlük sorunum yoktur. Özgürlüğün özsel olarak tinsel bir düzlemde işlemesi ölçüsünde, dışsal Doğa karşısında Özgürlüğüm ancak bu dışsallığın tinselleştirilmesi ile, onda benim Hakkımın da tanıması ile, onun benim Mülkiyetim olarak tanınması ile olanaklıdır.

İstenç kendini ilk olarak bütün bir dışsal (özdeksel ve tinsel) dünya üzerinde iyelik hakkı biçiminde gösterir: Herşey insanın iyeliğinde olabilir. Mülkiyetin İyelikten ayrımı bu İyeliğin 'benim' olarak tanınmasıdır. İnsanın tüm Şeyleri istemeye yetenekli olduğunu Tarih başından bu yana görgül olarak sergilemiştir.

Mülkiyet ve Kişi

Mülkiyet İyelikten daha çoğudur. Tüzeldir, e.d. 'benim' olarak tanınır. Mülkiyet yalnızca İstencin dışsal Şeyi nesne alması değildir. Birşeyi almam, kullanmam, giderek iyeliğini edinmem, ona benim demem Mülkiyet için yeterli değildir. Mülkiyet benim istencimin Şey üzerinde 'benim istencim' olarak tanınmasıdır. Mülkiyet ilişkisine Kişi olarak, benzer olarak Kişilerolan başkaları ile ilişki içinde girerim, çünkü Kişi tüzeldir, Hakkı vardır, ve bu hak tanınan bir haktır. Hak söz konusu olduğunda, Köle bir Kişi değildir. Kişi herşeye Mülkiyet olarak davranabilir, ama Kişiliğine karşı değil. Bedensel ya da tinsel Emek İşgücü olarak, bir Mülkiyet olarak devredilebilir (satılabilir, kiralanabilir), ama Kişi, salt Kişi olduğu için, onu Kişi yapan Özgürlüğünü devredemez.

Anarşizm

Anarşizm suçun ve kötülüğün kaynağını Devlette ve yapay kurumlar olarak gördüğü yasalarda ve düzenlemelerde bulur, ve gerçekten de Devlet ve Yasalar olmaksızın Suç olamaz, çünkü Ceza da olamaz.

Yine, Anarşizm Mülkiyeti hırsızlık olarak görür, ve hırsızlığın, suçun engellenmesi için onun nedeninin, Mülkiyetin kaldırılması gerektiği vargısını çıkarır. Mülkiyetin, özellikle Paranın kötülüklere zemin olduğu doğrudur, ama Haksızlığının ve Suçun kökenini insandan başka bir etmene bağlayan bir bakış açısı insanı özgür bir varlık olarak görmez. Mülkiyeti insan istencinin bir belirlenimi olarak değil ama özerk bir varlık olarak görmek onu fetişleştirmek, insanı denetleyen bir tür dışsal güç gibi görmektir. Doğal bilinç sürekli olarak bu yanılgı içindedir. Mülkiyeti yasaklamak hiç kuşkusuz hırsızlığı önler, ama hırsızlık eğilimini değil. Bu eğilimi taşıyanların moral olarak özgür oldukları söylenemez.

Mülkiyetin hırsızlık olduğu görüşü ondaki tanınma öğesini gözardı eder.

Mülkiyetin insan üzerindeki denetimi dışarıda değil ama içeridedir, onun kendi istekleri, hırsları, eğilimleridir. Moral Özgürlükkendini tam olarak böyle dürtülere karşı çıkabilmede gösterir. Dolaysız Hak Özgürlüğün ilk, soyut belirlenimidir. Ama Özgürlüğün doğası gelişmektir, ve Duyunç Özgürlüğünden, doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdetme yetisinden söz ederiz. Duyunç özgürdür deriz, saltık olarak özgürdür çünkü en içseldir, hiçbir zorlama altına alınamaz. Giderek duyunçsuzluk dediğimiz şey bile duyuncun zorlanmasını değil ama kabalığını, hamlığını anlatır. En duyunçsuz insanda bile, eğer insan ise, bu yeti bulunur — yetersiz açınmışlığı içinde. Ama Duyuncun içselliği onu öznelliğe sınırlar ve öznellik nesnel dünyada güçsüzlüğü anlatır. Duyunç Özgürlüğün açınımının son noktası değildir.

Mülkiyet her durumda dışlayıcı bir yan taşır, onu tanıyan, istencinde ondan dışlandığını onaylayan bir 'başka'sını gerektirir. Anarşizmin Mülkiyeti hırsızlık olarak görmesi bu dışlanma etmenine bağlıdır. Herşeyin özel Mülkiyet olabildiği ve olduğu yurttaş toplumunda bireysel mülkiyet istenci kamusal mülkiyet alanı dışında bütün bir realiteden dışlanır, ve sonunda mülkiyetini bütünüyle yitirdiği zaman varoluş alanını da bütünüyle yitirir, Kişi olmaya son verir ve sokağa düşer. Gönenç Devletinin buna karşı önlemler almış olması istencinde silinmiş bireyi yalnızca fiziksel olarak yaşamda tutmaya yarar.

Mülkiyet ve Kötülük

Mülkiyet bir istenç belirlenimi olduğu ölçüde bağımsız bir kötülük kaynağı olarak görülemez. Mülkiyete bağlı tüm kötülükler bağımsız bir nesnenin özellikleri değil, ama insanın kendisinin kötülükleridirler ve ortadan kaldırılmaları en sonunda dışsal düzenlemelere (yasalara) değil, ama insanın moral büyümesine, özgürlük bilincini tam olarak kazanmasına bağlıdır. Ancak tutkuları ile barış içinde olan insan özgürdür. Duyunç özgürlük içinde gelişebilir ve Mülkiyeti kaldırmak Duyunç hamlığını kaldırmaz. Yalnızca insan ilkelliğini bastırmaya, böylece gizlemeye yarar.

Mülkiyet İstencin yalnızca dolaysızbiçimidir ve böyle olarak henüz Duyuncun değil ama dürtüsel eğilimlerin (hırs, açgözlülük) denetimindedir. Burjuvaziyi bir sınıf olarak değersizleştiren ve kendi gözünde bile küçük düşüren zemin budur. Mülkiyetin insana egemen olması, kötülük kaynağı olması bu dolaysız biçime eşlik eden belirlenimlerin kendilerinin dolaysız ya da doğal olmalarına bağlıdır. Öte yandan Mülkiyetin duyuncun denetiminde olabilmesi bilinen bir olgudur, ve tarih Anamalı ilke yapmayan, giderek buna izin vermeyen kültürlerin örnekleri ile doludur (Sparta başta olmak üzere bütün Yunan kent-devletleri, tek Tanrılı dinler, Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu). Ama bu durumda bile Mülkiyet kavramı Evrensel Hak kavramı ile, İnsanın Hakkının bütün bir varoluş olması olgusu ile çelişir. Anamalcılık yalnızca anamala bağlı bir bilinç biçimi değildir. Anamalcılık anamalın saltıklaştırılmasıdır. Ama böyle birşey edimsel olarak varolamaz. Bu düzeye dek anamalcılık anamala genellikle insan değerlerinin üstünde değer veren

tutumu anlatır.

Mülkiyetin Ortadan Kaldırılması

Mülkiyetin sık sık kötülüklerin birincil nedeni olarak görülmesi Mülkiyetin bütün bir nesnel tin dizgesinin ilk kavramı olması ve böylece bütün bir İstenç belirlenimleri alanını daha şimdiden gizil olarak kendi içinde kapsaması olgusuna bağlıdır. Mülkiyet Paranın, Yurttaşın, Yasanın ve Mahkemenin, Suç ve Cezanın, Türesizliğin, kısaca Devletin saltık öncülüdür. İnsanın bu belirlenimler olmaksızın varolabilmesi bu belirlenimlerin dışsal olarak silinmelerini (Anarşizm, Sosyalizm ya da Komünizm) değil, ama ortadan kaldırılmalarını gerektirir — onların gerisine dönmeyi değil, ama ötelerine geçmeyi. Dışsal çözüm — Mülkiyetin ortaklaşacı biçimi — sürekli olarak insan Tininin gelişim dürtüsüne karşı, Tinin henüz kör özgürlük itkisine karşı savaşmak, ve sürekli olarak yenilmek zorundadır. Çünkü Tin — Us olarak ve İstenç olarak — Tarihteki saltık güçtür. Buna karşı Devletten kurtulmak ya da onun gereksizleşmesi onun bütün bir Dünya Tini için tamamlanmış olmasını gerektirir. Yasa olmaksızın ve gene de uygarca ve özgürce yaşayabilmek ancak insanın eksiksiz eğitimi, özsel doğasının Kavrama uygun gerçekleşmesi üzerine olanaklıdır. İnsanın gerçek durumu Doğa Durumu değil, Tin Durumudur.

Kavramsal Çözümleme

Bu tür çözümlemeler durumunda doğal bilinç kavramsal ve reel bağıntıları (Logos) anlamadığı için kolayca çözümlemenin Mülkiyeti (ya da başka birşeyi) aklamakla ilgilendiği duygusuna kapılır. Bu gereksizdir. Felsefi çıkarsama moral bir aklama değil, ama kuramsal bir aklamadır, ve bir kötülüğün ya da iyiliğin, doğrunun ya da eğrinin zorunlu varoluşunu çıkarsamak onuanlamak, bilmek demektir. Eğer işlerin durumunu düzelmek gerekliyse, bu ancak o zaman, ancak doğru bir kuram üzerine olanaklı olabilir. Doğru bir kuram doğru bir kılgı için zorunludur. Ve yanlış bir düşüncenin eylemde nelere yol açacağını o bilincin kendisi hiçbir zaman öngöremez.

Duyunç ve Törellik Üzerine Ön-Not

İnsan özgürlüğü tam olarak dürtülerin, eğilimlerin gücüne karşı çıkabilmede, doğru olanı görebilme ve yapabilmede kendini gösterir. Duyunç saltık olarak özgürdür çünkü hiçbir fiziksel, bedensel şiddet altına alınamaz. Ama duyguların şiddeti altına alınabilir, sık sık tutkuya, insanın düşünmeyen, doğal yanına yenik düşer.

Sonsuz, özgür Duyuncun bu ilişkisi tam olarak onu sonlu, salt öznel yapan yanıdır. Duyunç her zaman karşıtı ile, eğilim, dürtü, tutku ile koşulludur. Böylece duyuncun Hakkı dolaylı haktır, Ahlak alanıdır. Törellik duyunç tarafından doğrulanmış İstencin alanı olarak Ahlakın bu dolaylılığının ortadan kaldırılması, Hakkın bir kez daha kendi-için-varlığını bulması, edimselleşmesidir. Törellik alanı edimsel özgürlük alanıdır.

Aristoteles / Politika

KİTAP I - IV

Mülkiyet ev donatımının bir parçasıdır, ve mülkiyet kazanma sanatı evi yönetme sanatının bir parçasıdır, çünkü hiçbir insan gerekli şeylerle donatılı olmadıkça iyi yaşayamaz, aslında hiçbir biçimde yaşayamaz.

Mülkiyet ve Gereksinim

Yunan yurttaşları Mülkiyetsiz, Anamalsız bir toplum içinde varolmadılar. Romalılar ve Osmanlılar da. Ama Mülkiyet ve Anamal varoluşlarında hiçbir zamanbirincil değer olmadı. Ve en parlak

evrelerinde varoluşlarını değerli kılan şeyler Erdem, İnanç, Güzel Sanatlar, Felsefe gibi saltık tinsel değerlerdi. Salt dolaysız İstenci birincil kılmak, salt özdeksel Mülkiyeti varoluşun odağı yapmak varoluşu anlamsızlaştıran ve değersizleştiren şeydir. Varoluşçu felsefeci bunun bilincindeyken anamalcı değildir.

Mülkiyet salt Mülkiyet olarak alındığında Aristoteles'in anlatımında olandan daha öte bir imlem taşımaz: Şeylere gereksinirim, onları kullanırım, tüketirim, ve başkaları bunu Hakkım olarak tanırlar. Ama bu suçsuzluğuna karşın Mülkiyet sonsuz kötülüğün kaynağı olarak görünür, çünkü insan İstencinden ayrı birşey gibi, ondan bağımsız, kendi başına varolan ve davranan birşey gibi, kendi İstenci olan bir fetiş gibi görülür. Mülkiyet hırsızlık yapmaz, insan yapar; onu başkaları üzerinde üstünlük, sömürü, denetim aracı olarak kullanan yine insan İstencidir. Mülkiyet kaldırıldığı zaman hiç kuşkusuz onunla ilgili tüm Haksızlıklar da ortadan kalkar. Ama insan doğası kötülüğün ötesine geçmiş, iyileşmiş olmaz. Mülkiyet ile birlikte İnsan İstencinin de ortadan kaldırılması onun deneyimini, eğitimini, kendini tanımasını önler. İnsan kendi doğasını ancak onu deneyimleyerek, onu yaşayarak tanır. İstencin bastırılması onun eğitiminin bastırılması, büyümemiş kalmasının güvencesidir.

Mülkiyetin Ussallığı

Mülkiyetin ussallığı doğal bir Şeyi mülkiyet yapmakla ona kendi tinselliğimi, istencimi, kavramımı yüklemiş olmamdır. Bir Şeye salt Şey olarak yaklaşmak hayvana özgüdür. İnsan Şeyi doğallığı içinde bırakmaz ve ona İstencini yükler, ona düşünsel bir belirlenim verir. Bu Mülkiyette ussal olan yandır.

Gerçekte Şey bununla kendinde herhangi birşey kazanmış olmaz. Ama başkaları tarafından 'benim' olarak tanınır. Mülkiyet bir tin ya da tinselliktir, yalnızca bilinçlerde vardır. Şey ve insan arasındaki ilişki doğal olabilir. İnsan şeyi yalnızca tüketebilir. Ama ona bir kültür verebilir, onu tinselleştirebilir, onu Mülkiyet yapabilir. Benzer olarak, insanın bir hayvana hayvan olarak bakmak yerine ona tapınması da doğal davranıştan tinsel davranışa geçiştir. Aptallık doğaya değil, insana, düşünen varlığa özgüdür. Ama insanın hayvanın, yontunun, taş toprağın tapınmaya değer olmadığını anlaması için ilkin gerçekten gerçek Değer olanın bilincini üretmesi gerekir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 41

§ 41

Ek. Mülkiyetin ussallığı gereksinimlerin doyumunda değil, ama Kişiliğin yalın öznelliğinin kendini ortadan kaldırmasında yatar. İlkin Mülkiyettedir ki Kişi us olarak vardır.

Zusatz. Das Vernünftige des Eigentums liegt nicht in der Befriedigung der Bedürfnisse, sondern darin, daß sich die bloße Subjektivität der Persönlichkeit aufhebt.

§ 49

§ 49

Dışsal şeylerle ilişki içinde ussal yan mülkiyete iye olmamdır; tikel yan ise öznel erekleri, gereksinimleri, özenci, yetenekleri, dış koşulları vb. kapsar.

... kişiler kişilikleri açısından eşittirler. Ama bu boş bir geneleme önermesidir; çünkü kişi soyut

birşey olarak henüz tikelleşmiş ve belirli ayrımı içinde koyulmuş birşey değildir. — Eşitlik soyut Anlak özdeşliğidir ki derin düşünce ve böylelikle genel olarak entellektüel sıradanlık bir birliğin ayrım ile bağıntısı karşısında kaldığı zaman ilk olarak buna sarılır. Burada Eşitlik yalnızca genel olarak soyut kişilerin Eşitlikleri olabilir ve tam bu yüzden iyeliği ilgilendiren herşey, bu Eşitsizlik alanı, onun dışına düşecektir.

Ek. ... insanlar hiç kuşkusuz eşittirler, ama yalnızca Kişiler olarak, eş deyişle iyeliklerinin kaynağı açısından. Buna göre, her insanın mülkiyeti olmalıdır.

Im Verhältnisse zu äußerlichen Dingen ist das Vernünftige, daß Ich Eigentum besitze; die Seite des Besonderen aber begreift die subjektiven Zwecke, Bedürfnisse, die Willkür, die Talente, äußere Umstände usf.

In der Persönlichkeit sind die mehreren Personen ... gleich. Dies ist aber ein leerer tautologischer Satz; denn die Person ist als das Abstrakte eben das noch nicht Besonderte und in bestimmtem Unterschiede Gesetzte. — Gleichheit ist die abstrakte Identität des Verstandes, auf welche das reflektierende Denken, und damit die Mittelmäßigkeit des Geistes überhaupt, zunächst verfällt, wenn ihm die Beziehung der Einheit auf einen Unterschied vorkommt. Hier wäre die Gleichheit nur Gleichheit der abstrakten Personen als solcher, außer welcher eben damit alles, was den Besitz betrifft, dieser Boden der Ungleichheit, fällt.

Zusatz. ... die Menschen sind freilich gleich, aber nur als Personen, das heißt rücksichtlich der Quelle ihres Besitzes. Demzufolge müßte jeder Mensch Eigentum haben.

Mülkiyet İstenci ve Duyunç

Mülkiyet İstenç Kavramının ilk belirlenimi, onun belirli-Varlığıdır. Mülkiyet bu yolla İstenç ile dolaysızca birdir. Mülkiyet ilkin dolaysızdır, insan Duyuncunun belirleniminden, dolaylılığından yoksundur. Ve bu yoksunluk zemininde, insan kötülükleri Mülkiyetin kötülükleri olarak, ve Mülkiyet insandan bağımsız olarak görünür.

Özgürlük belirlenimsizlik değildir. Özgürlük belirlenimde. sınırda kendini bulmak, kendini kendi isteci yoluyla belirlemek demektir. Ama eğer belirlenim tutku, hırs, kazanç isteğinden başka birşeye bağlı değilse, böyle istenç özgür olmaktan başka herşeydir (örneğin Liberalizmdir). Ve henüz Duyunç olgunlaşmasının olmadığı durumda Mülkiyet İstenci sınırsızca her Şeye yayılır. Ve daha öte tinsel değerlerin gelişmemişliği durumunda, Mülkiyet varoluşun birincil değeri olarak görünür. Burjuvayı tatsız bir insan yapan şey bu olgudur.

Tinsel Değerlerin gelişmesi Uygarlaşmanın ölçütüdür — bilgide, duyguda ve estetik duyuda. Ya da, Bilim, İnanç ve Güzel Sanatlar Uygarlık Kavramının biricik gerçek içeriğidirler. Ama dolaysız İstenç, Mülkiyet belirlenimleri olarak, mantıksal olarak olduğu gibi zamanda ya da reel olarak da önce gelir. İnsanlık bu bencillik aşamasından zorunlu olarak geçer.

Tefecilik — Yararcılık — En Büyük Sayının En Büyük Mutluluğu

Banka ahlaksız değildir. Ahlaksız olan insandır ve Banka yalnızca Tinin bu kollektif zayıflığının sergilenmesini sağlayan ilişkiler düzlemidir. Banka Ahlaksızdır, çünkü soyut Hak alanında kalır ve bu alan Ahlak ve Törellik alanlarından bağımsız olarak etkin olduğu düzeye dek insan karaktersizliğini arı biçiminde sergiler. Bankanın ussal denetimi ancak ahlaksal ve törel olarak yüksek kültürlerde olanaklıdır. Türkiye'de ise kültürün modernleşmede yeni olması bu kuruma kapitalizmin, bu liberalist hırs ideolojisinin en iğrenç görünüşünü kazandırır.

Banka kavramını dolaysız istencin terimlerine çevirirsek, başlıca belirlenimi Kazanç uğruna Kazanç, ve insan kişiliğinin terimlerine çevrildiğinde, arı Hırstır. Bu belirlenim dolaysız Hak alanından Ahlak alanına geçişin zorunluğunu gösterir, çünkü bir doğal İstenç belirlenimi olarak Hırs Ahlak alanında göreceğimiz 'Dolandırıcılık' ve 'Suç' belirlenimlerinin insansal güdüsüdür, dürtü ve duyunç arasındaki çelişki olarak moral sorunu yaratan belirlenimlerden biridir.

Çıkar güdüsünün belirlenimi altında durduğu düzeye dek, kurumsal Banka henüz moral belirlenimin gerisinde kalır. Dolaysız Hak alanı Ahlak alanı değildir, ve tam bu nedenle ondan daha somut, daha yüksek olan Ahlak ve Törellik (Yasallık) alanlarının denetimi altındadır Bu uygarlığın bir ölçütüdür (ve soyut-saltık Liberalizmin mantıksal olanaksızlığı yalın olarak bu bağıntıda yatar). Bankaları insanlar yönetir. Bankalar tüzel Kişiler olarak Yurttaş Toplumunun bütünü içersinde dururlar, ve en sonunda Devlet ile, Yasalar ile ilişki içindedirler. Tarihsel süreçte, bir insan kurumu olarak Bankacılık moral, törel ve yasal olgunluğa ancak tam olarak bu belirlenimlerin çiğnenmesinin bilinci yoluyla ulaşır.

Banka kavramının büyüme ve olgusallaşma sürecinde olması henüz olgunlaşmadığını ve büyümediğini imler. Hırs hırs olarak kendini öne çıkarmayı sürdürür, ve bu düşüncesiz İstenç belirlenimini her kültürün kendine özgü aklamaları eşlik eder. Doğu kültüründe bunlar doğallıkla oldukça yürek paralayıcı olurlar. Tefeciliğin eşiğinde bile kendilerini bir özveri, bir sevecenlik, bir hayır kurumu olarak sunarlar.

Törellik eksikliği varolan Törelliğin yitirilmesi değil ama henüz Törelliğin kazanılmamış olmasıdır. Törelliğin yitirilmesi olanaksızdır, çünkü tinsel bir belirlenimin ortadan kalkışı saltık olarak geriye dönüş değil, ama geri evreyi bir moment olarak kapsayan yeni bir evredir. Kültürsüzlük de benzer olarak Kültürün yitirilmesi değil ama henüz onu kazanmamış olmaktır. Yozlaşma denilen şey gerçekte yalnızca değerlerin, uygarlığın ne düzeyde kazanılmış, ya da daha doğrusu ne düzeyde kazanılmamış olduğunun bir göstergesidir. Kültür gerilemez, ama kültürsüzler kendilerini gösterme, giderek güçlenme fırsatı bulabilirler. Ve bilgisiz milyonlar bunların üreme zeminidir. Ve gene de sonunda barbar olan uygar olanın önünde ortadan kalkar, kendisi uygarlaşır, çünkü özsel olarak Tindir ve özgürdür.

Jeremy Bentham / Tefeciliğin Savunusu

Jeremy Bentham / Defense of Usury (1787)

Mektup I
Giriş

Letter I
Introduction

Özgürlüğün İngiltere'de değişik fırsatlarda haklarında çok şey duyduğumuz çeşitli türleri ya da değişkileri arasında birinin para-pazarlığında kendi koşullarını belirleme özgürlüğünden yana henüz teklif edilmiş herhangi birşey gördüğümü hatırlamıyorum. Böylesine genel ve evrensel bir gözardı ediş nedeniyle bu yumuşak ve çekingen özgürlüğün büyük bir türesizliğe uğradığı, iyi bildiğiniz gibi, benim eski bir düşüncemdir. ... Kısaca, bu konu üzerine önüme koymaya alıştığım önerme şöyledir: Özgürce ve gözleri açık olarak davranan hiçbir yetişkin ve sağduyulu insanın, kendi çıkarını göz önünde tutarak, uygun gördüğü gibi para kazanma amacıyla bir pazarlık yapmada engellenmemesi gerekir; ne de (ki zorunlu bir sonuçtur) herhangi birinin, onun anlaşmanın uygun olduğunu düşündüğü tüm koşullar üzerine, ona [bunu] sağlaması

engellenmelidir.

[Beş Alman Bankasının Döviz Karteli: The Guardian
Aynı konu üzerine: Institute for Global Ethics]

Among the various species or modifications of liberty, of which on different occasions we have heard so much in England, I do not recollect ever seeing any thing yet offered in behalf of the liberty of making one's own terms in money-bargains. From so general and universal a neglect, it is an old notion of mine, as you well know, that this meek and unassuming species of liberty has been suffering much injustice. ...In a word, the proposition I have been accustomed to lay down to myself on this subject is the following one, viz. that no man of ripe years and of sound mind, acting freely, and with his eyes open, ought to be hindered, with a view to his advantage, from making such bargain, in the way of obtaining money, as he thinks fit: nor, (what is a necessary consequence) any body hindered from supplying him, upon any terms he thinks proper to accede to.

Jeremy Bentham /
Ahlak ve Yasama İlkelerine Bir Giriş

Jeremy Bentham /
An Introduction to the Principles of Morals and Legislation

Bölüm 1, I, VI
Bir eylemin topluluğunu mutluluğunu arttırmak için taşıdığı eğilim onu azaltmak için taşıdığı her eğilimden daha büyük olduğu zaman yararlık ilkesine uygun olduğu söylenebilir.

17. § 1. II
Törellik bütününde insanların eylemlerini olanaklı en büyük mutluluk niceliğinin üretimine yöneltmek olarak tanımlanabilir.

Chapter I, VI
An action then may be said to be conformable to the principle of utility when the tendency it has to augment the happiness of the community is greater than any it has to diminish it.

Kaynak: An Introduction to the Principles of Morals and Legislation

Chapter XVIII. § 1. II
Ethics at large may be defined, the art of directing men's actions to the production of the greatest possible quantity of happiness.

Kaynak: An Introduction to the Principles of Morals and Legislation

Felsefe Tarihinde hedonizm olarak kabul edilen şey budur. Yararcılık bir felsefe sayılınca, Jeremy Bentham da bir yararcı olduğuna göre bir felsefeci olmalıdır. Bu satırlar 'felsefi' düşüncelerdir. İngilizler bir zamanlar Newton'u bir felsefeci, ve termometre ve barometreyi 'felsefi aletler' olarak görürlerdi.

Spinoza / Törebilim

Spinoza / Ethica

BÖLÜM IV
İNSAN KÖLELİĞİ YA DA DUYGULARIN GÜCÜ

ÖNERME 50

ETHICES PARS QUARTA

De Servitute Humana, seu de Affectuum Viribus

Propositio L

Not. ... [N]e us ne de acıma tarafından başkalarına yardım etmeye güdülmeyen birine haklı olarak insanlık-dışı denebilir; çünkü (Bölüm 3, Ön. 27) bir insan ile hiçbir benzerliği yok gibi görünür.

Scholium. ... [Q]ui nec ratione, nec commiseratione movetur, ut aliis auxilio sit, is recte inhumanus appellatur. Nam (per Prop. 27 p. 3) homini dissimilis esse videtur.

Modern toplumlar bu yararcı bencilliğin ötesinde ve üzerindedirler. Gerçekte toplumların talihsiz üyelerine yardım etmeleri yalnızca varsıllığın artması ile ilgili değildir ve soyut mülkiyet hırsı ile bağdaşmayan bu hayırseverlik tutumu tarih-öncesine dek gider. İngiliz görgücülerinin bu bencillikleri her zaman kendi doğalarına ve sık sık karakterlerine de aykırıdır, çünkü bu bencillik öznel bir eğilim ya da yeğleme değil, ama tam tersine felsefelerine ilke olarak aldıkları usdışı belirlenimlerin kaçınılmaz ve nesnel sonucudur, yalnızca geçersiz bir felsefeciliğin gözepek, giderek duyunçsuzcasına gözüpek, ama tutarlı bir çıkarsamasıdır. İngiliz yararcılığının ve bencilliğinin İngiliz sömürgeciliği ile uyum içinde olması bu felsefenin politikaya ayarlanmış olduğunu düşündürebilir. Ama daha geçerli görünen bir çözümleme her ikisinin, politikanın olduğu gibi felsefenin de, aynı duyarsızlık tininden doğmuş olmalarıdır.

Ortak Mülkiyet de Mülkiyettir

"Birinin Özgürlüğü başkasının Özgürlüğünün başladığı yerde biter." Anlağın bu sonlu Özgürlük tanımı sonsuz Özgürlük Kavramı ile bağdaşmaz. Özgürlük bitmemelidir. Özgürlük Kavramı başkasında, sınırda kendini bulma olarak,karşıtların birliği olarak sonsuzluk imler. Oysa Özel Mülkiyet durumunda başkasında kendimi değil, yokedilme gözdağını bulurum. Bu Ortak Mülkiyet durumunda da tam olarak böyledir ve onu çiğneyenler de vurulur, çünkü Ortak Mülkiyet de bir Mülkiyettir.

Ortaklaşacı Parti bir İstençtir, ve bir İstenç olarak özsel belirlenimi Özel Mülkiyete karşı Mülkiyetin ortaklığınısağlamak ve sürdürmektir. Bu program muazzam emeği ve çabayı, bir diktatörlüğü, sınırsız fiziksel zoru gerektirir, çünkü karşısına aldığı şey bütün bir bireysel İstençler alanıdır. Mülkiyetin İstencin ilk dolaysız belirlenimi olması ölçüsünde, Mülkiyeti bastırmak Özgürlüğü bastırmayı gerektirir. Ama Özgürlük bastırılamaz. Buna göre Mülkiyet Ortaklığı ancak Özgürlük bilincinin henüz bulunmadığı düzeye dek olanaklıdır.

Mülkiyet ve Özgür İstenç

İstenç ilkin evrensel ya da belirlenimsiz istençtir ve böyle olarak kendini belirlemelidir. İstencin ilk belirlenimi Mülkiyettir. Mülkiyetin İstenç ile bir olması Mülkiyetin tanınmamasının Kişinin tanınmaması ile bir olması olgusunun nedenidir. Bir İstenç olarak tanınmamak özgür olarak tanınmamak, İnsan olarak ve insan değeri içinde sayılmamak ya da yok sayılmaktır. Bu düzeye dek, Özgürlük Tanınmaktır.

Mülkiyet İstencin, hiç kuşkusuz özgür İstencin hakkıdır. Bu yüzden Özgürlük bilincinin olmadığı yerde Mülkiyet bilinci de yoktur. Ve Özgür İstenç ancak olmadığı yerde durdurulabilir. Mülkiyetin İstenç-belirlenimi olması onu Özgürlük belirlenimi olarak gösterir. Bu düzeye dek Mülkiyet bilinci ancak Özgürlük bilincinin olduğu yerde bulunur, ve Mülkiyeti olumsuzlamak mantıksal olarak

ancak Özgürlük bilincinin daha şimdiden bulunmadığı yerde olanaklıdır (Çarlık Rusyası, Çin vb.).

Mülkiyet kendi başına davranan birşey değildir. Mülkiyette insan davranır. Mülkiyet moral bir kavram değildir, ve Mülkiyete bağlı kötülükler gerçekte insana aittir ve insan duyuncunun gelişmemiş olduğuna tanıklık ederler. Mülkiyet sömürü için kullanılabilir. Ama kullanılmayabilir de. Buna karar verecek olan duyunçtur.

Yasa yapabilme, mülkiyet edinme, yolculuk edebilme, kalıt bırakabilme, duyunç özgürlüğü — tüm bunlar ve daha başkaları insanların her zaman iye oldukları haklar değildiler. Köle hiçbirşeye iye değildi, Serfin hakları Lordun keyfi istenci altındaydı. Loncalar birer topluluk istenci olarak üyeleri üzerinde egemendiler. İsviçre'de kadınlar 1970'lere dek politik eşitlikten yoksundular ve oy verme hakları yoktu.

İnsan uygarlığa doğru eğitilmelidir. Ama yasakların olduğu yerde eğitim olanaklı değildir. Hiçbir mülkiyetin olmadığı yerde hiçbir hırsızlık olmaz. Ama hırsızlık eğilimi kendinde sürer. Ve baskının kalkmasıyla birlikte özgürlüğün ilk belirişi hırsızlık biçimini alır, çünkü İstenç ve Duyunç eğitilmemiştir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 53

§53

Mülkiyet daha yakın belirlenimlerini İstencin Şey ile ilişkisinde bulur; bu ilişki (a) dolaysızca İyeliğe almadır — İstenç belirli-varlığını olumlu birşey olarak Şeyde taşıdığı sürece; (b) Şey İstence karşı olumsuz birşey olduğu sürece, İstenç belirli-varlığını olumsuzlanacak birşey olarak onda taşır, — Kullanım; (g) İstencin Şeyden kendi içine yansıması — Devretme; — İstencin Şey üzerindeki olumlu, olumsuz ve sonsuz yargıları..

Das Eigentum hat seine näheren Bestimmungen im Verhältnisse des Willens zur Sache; dieses ist a) unmittelbar Besitznahme, insofern der Wille in der Sache, als einem Positiven, sein Dasein hat; b) insofern sie ein Negatives gegen ihn ist, hat er sein Dasein in ihr als einem zu Negierenden, — Gebrauch; g) die Reflexion des Willens in sich aus der Sache — Veräußerung; — positives, negatives und unendliches Urteil des Willens über die Sache. .

A. İYELİĞE ALMA

§ 54

A. BESITZNAHME

§ 54

İyeliğe alma bir yandan dolaysızca cisimsel ele-geçirme, öte yandan biçimlendirme, bir başka yandan yalnızca işaretleme ya da im koymadır.

Die Besitznahme ist teils die unmittelbare körperliche Ergreifung, teils die Formierung, teils die bloße Bezeichnung.

B. ŞEYİN KULLANIMI

§ 59

B. DER GEBRAUCH DER SACHE

§ 59

İyeliğe alma yoluyla Şey benimki olma yüklemini kazanırken, İstenç onunla olumlu bir bağıntı kurar. Bu özdeşlikte Şey o denli de olumsuz birşey olarak koyulur ve İstencim bu belirlenimde tikel bir İstençtir — bir gereksinim, bir heves vb. Ama bir İstencin tikelliği olarak gereksinimim doyum bulan olumlu yandır, ve Şey, kendinde olumsuz olarak, salt gereksinimim içindir ve ona hizmet eder. — Kullanım Şeyin başkalaşması, yokedilmesi, tüketilmesi yoluyla gereksinimimin olgusallaşmasıdır ki, bu yolla Şeyin 'kendi'siz doğası açığa serilir ve böylece yazgısı yerine gelmiş olur.

> *... bütün kullanım ya da yararlanım bütün bir erimi içindeki Şeydir, öyle ki bütün kullanım bana ait olduğu zaman Şeyin mülk iyesiyimdir; bütün kullanım eriminin üzerinde geriye bir başkasının mülkiyeti olabilecek başka hiçbirşey kalmaz*

Durch die Besitznahme erhält die Sache das Prädikat, die meinige zu sein, und der Wille hat eine positive Beziehung auf sie. In dieser Identität ist die Sache ebensosehr als ein Negatives gesetzt und mein Wille in dieser Bestimmung ein besonderer, Bedürfnis, Belieben usf. Aber mein Bedürfnis als Besonderheit eines Willens ist das Positive, welches sich befriedigt, und die Sache, als das an sich Negative, ist nur für dasselbe und dient ihm. — Der Gebrauch ist diese Realisierung meines Bedürfnisses durch die Veränderung, Vernichtung, Verzehrung der Sache, deren selbstlose Natur dadurch geoffenbart wird und die so ihre Bestimmung erfüllt.

> *so ist der ganze Gebrauch oder Benutzung die Sache in ihrem ganzen Umfange, so daß, wenn jener mir zusteht, Ich der Eigentümer der Sache bin, von welcher über den ganzen Umfang des Gebrauchs hinaus nichts übrig bleibt, was Eigentum eines anderen sein könnte.*
>
> *§ 63*

§ 63

Kullanımdaki Şey nitelik ve niceliğe göre özgül bir gereksinim ile bağıntı içinde olan tekil bir Şeydir. Ama özgül bir yolda kullanılabilirliği aynı zamanda nicel olarak belirli olduğundan, aynı kullanıma açık başka Şeylerle karşılaştırılabilirdir; yine, doyurduğu özgül gereksinim de aynı zamanda genel olarak gereksinimdir ve böylece tikelliğine göre aynı yolda başka gereksinimler ile karşılaştırılabilirdir; Şey de buna uygun olarak başka gereksinimler için yararlı olan Şeylerle karşılaştırılabilir. Şeyin bu evrenselliği, ki yalın belirliliği şeyin tikelliğinden doğar ve böylece aynı zamanda bu özgül nitelikten soyutlanır — bu evrensellik Şeyin Değeridir. Değerde Şeyin gerçek tözselliği belirlenir ve bilincin nesnesidir. Şeyin tam iyesi olarak, kullanımının olduğu gibi değerinin de iyesiyimdir.

Die Sache im Gebrauch ist eine einzelne nach Qualität und Quantität bestimmte und in Beziehung auf ein spezifisches Bedürfnis. Aber ihre spezifische Brauchbarkeit ist zugleich als quantitativ bestimmt vergleichbar mit anderen Sachen von derselben Brauchbarkeit, so wie das spezifische Bedürfnis, dem sie dient, zugleich Bedürfnis überhaupt und darin nach seiner Besonderheit ebenso mit anderen Bedürfnissen vergleichbar ist und danach auch die Sache mit solchen, die für andere Bedürfnisse brauchbar sind. Diese ihre Allgemeinheit, deren einfache Bestimmtheit aus der Partikularität der Sache hervorgeht, so daß von dieser spezifischen Qualität zugleich abstrahiert wird, ist der Wert der Sache, worin ihre wahrhafte Substantialität bestimmt und Gegenstand des Bewußtseins ist. Als voller Eigentümer der Sache bin ich es ebenso von ihrem Werte als von dem Gebrauche derselben.

C. MÜLKİYETİN DEVREDİLMESİ

§ 65

C. ENTÄUSSERUNG DES EIGENTUMS

§ 65

Mülkiyetimi devredebilirim, çünkü ancak istencimi ona yatırdığım sürece benimdir, — öyle ki genel olarak benim olan herşeyi sahipsiz bırakabilirim (derelinquiere) ya da bir başkasının istencine iyelik olarak aktarabilirim, — ama ancak Şey doğasına göre dışsal birşey olduğu sürece.

Meines Eigentums kann ich mich entäußern, da es das meinige nur ist, insofern ich meinen Willen darein lege, — so daß ich meine Sache überhaupt von mir als herrenlos lasse (derelinquiere) oder sie dem Willen eines anderen zum Besitzen überlasse, — aber nur insofern die Sache ihrer Natur nach ein Äußerliches ist.

A. İyeliğe Alma

İyeliğe alma Mülkiyetin ilk kıpısıdır. Mülkiyetin dışlayıcı yanı burada yatar ve 'benim' olması başkalarının olmaması ya da 'benim' olarak tanınması demektir. Mülkiyet hakkı bireyin İstenç olarak tanınması, bir Kişi olarak sayılmasıdır.

B. Şeyin Kullanımı ve Değeri

Kullanımın Şeyin Mülkiyeti ile ilgisi olumsaldır, ve bir Şey salt onu kullandığım için 'benim' olarak tanınmak zorunda değildir. Ama bütün kullanım bana ait olduğu zaman Şeyin mülk iyesiyimdir" (yukarıda, § 59 Not) .Ve "bir tarlanın kullanımı kimdeyse, bütün tarla onun mülküdür" (aynı yer, Ek). Şeyin tam kullanımı kullananı Şeyin sahibi yapar, çünkü o zaman ona ikinci bir sahip aramak saçmadır.

Değişim Gereksinimin ve İşbölümünün özünlü evrenselliğinden çıkarsanır. Değişim değerinin olumsallığı onun saltık bir nicelik ile anlatılmasını ve nede Ederde ayrı olması gerektiğini saptamayı olanaksızlaştırır ve bu düzeye dek ikisi eşitlenir.

C. Şeyin Devredilmesi ve Sözleşmeye Geçiş

Şey Mülkiyet olarak İstencim altında olduğu için onu devredebilirim. Devretmenin İki özgür İstenç arasında karşılıklı olması Sözleşmedir. Sözleşmenin bir Gereksinim dolayısıyla yapılmasından ayrı olarak mantıksal zemini Mülkiyetin dışsal Şey olarak belirli yanına göre başkası-için-Varlık olmasıdır. Sözleşmede ussal olan yan budur.

Sözleşme genel olarak tüm değiş-tokuş ilişkilerini kapsamına alır. En yalın alım-satım ilişkisi bile tüzel yanına göre görüldüğünde belirli bir Sözleşmedir.

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Niyet ve Gönenç

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Niyet ve Gönenç

Edim ancak içsel olarak benim tarafımdan belirlenmişse benim Amacım ve Niyetimdir. Edimde yalnızca bildiğim sonuçlardan sorumlu olmam Amaçtan Niyete geçiş kıpısını oluşturur.

Amaçta sonuçlar konusunda sorumluluğum ikircimli kalabilir. Niyet ise Eylemin ortaya çıkardığı sonuçların bilinçli olarak bana ait olduğunu gösterir.

Amaç Eylemin üzerinde etkili olduğu belirli-Varlıkta birçok sonuç getirebilir. Bunlardan hangisinin benim sorumluluğumda olduğunu Niyet belirler. Niyet kavramsal olarak Amaçta kapsanır, ve Niyet de bir Amaçtır. Ama Niyeti Amaçtan sonuçlardaki 'bilme hakkı' açısından ayrılır (bkz. Hegel, TzF, § 120). Bu nedenle çocuklar, budalalar, deliler vb. durumunda hesap verme yeteneği dikkate alınır. (Niyette Amacın kıpı olarak kapsanması iki sözcük aralasındaki semantik benzerliği açıklar.)

Amacın tüm sonuçları bana saltık olarak değil, göreli olarak yüklenebilir. Bu Niyet için böyle değildir. Niyet saltık olarak bana aittir.

Biri insan öldürmüş olabilir, ve hiç kuşkusuz bunu amaçlamıştır. Ama gene de burada dışsal edimin Amacından ayrı olarak yakın zamanlarda 'güdü' denilen şey aranır, çünkü Güdü bilinçli olduğu düzeye dek Niyettir.

Amaç karşısındaki bütün belirli-Varlığın yalnızca tek bir noktasında etkili olmakla aynı zamanda bütünün kendisi üzerinde etkili olur. Amacın hedeflediği tikel nokta kendini evrensel olarak gösterir, çünkü dizgesel bir bütündeki tikellik olmakla o denli de bütün bir evrensel ile bağıntılıdır, kendinde evrenseldir.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 119

§ 119

... Niyet yoluyla aklama çabası eylemin öznel özü olarak ileri sürülen herhangi bir tekil yanın yalıtılmasıdır. ...

... Das Bemühen der Rechtfertigung durch die Absicht ist das Isolieren einer einzelnen Seite überhaupt, die als das subjektive Wesen der Handlung behauptet wird. ...

§ 120

§ 120

Niyetin hakkı eylemin evrensel niteliğinin salt kendinde olmaması, tersine eylemde bulunan tarafından da bilinmesi, böylece daha önceden öznel istencinde bulunmuş olmasıdır; tıpkı, evrik olarak, deyim yerindeyse eylemin nesnellik hakkının da kendini düşünen bir varlık olarak özne tarafından biliniyor ve isteniyor olarak ileri sürmek olması gibi.

Das Recht der Absicht ist, daß die allgemeine Qualität der Handlung nicht nur an sich sei, sondern von dem Handelnden gewußt werde, somit schon in seinem subjektiven Willen gelegen habe; so wie umgekehrt das Recht der Objektivität der Handlung, wie es genannt werden kann, ist, sich vom Subjekt als Denkendem als gewußt und gewollt zu behaupten.

Niyetin kökeni olarak duyguya, yüreğe vb. başvurulabilir, ve kötü sonuçları olan bir Eylemin iyi Niyet zemininde aklanması gerektiği düşünülebilir. Ama Niyet sonuçlar arasında yalnızca tikel biri olsa da, sonuçlar bir bütünlük içinde varolurlar ve bu Eylemin evrensel doğasını oluşturur. Buna göre sonuçların bütünü dikkate alındığında, zaman zaman iyi Niyetin yalnızca Cehenneme giden yolun taşlarını oluşturduğu söylenebilir. "İyi ve Doğru da salt doğal olmayan, tersine ussallığım yoluyla koyulan içeriklerdir " :: "das Gute und Rechte ist auch ein solcher nicht bloß natürlicher,

sondern durch meine Vernünftigkeit gesetzter Inhalt" (Hegel, TzF, § 121 Ek).

İyi ve Doğru dolaysız İstençte yalnızca kendinde vardır, ve bu nedenle Ahlak (Duyunç) alanına ait olan İyi ve Kötü gibi belirlenimler dolaysız İstenç (Mülkiyet) durumunda söz konusu edilmez. Mülkiyet moral bir belirlenim değildir. Yalnızca tüzel bir belirlenimdir, İstencin dolaysızca dışsal bir nesne üzerine yatırılmasıdır. Yine, Mülkiyetin moral bir belirlenim olmaması onun bir hırsızlık olmasını engellediği gibi, aynı zamanda Liberalizmin Mülkiyet ilişkilerine sınırsız özgürlük isteminin niçin moral olmadığını da açıklar.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 113

§ 113

İstencin öznel ya da ahlaksal olarak anlatımı ya da dışlaşması Eylemdir. Eylem şu belirtilen belirlenimleri kapsar: (a) Dışsallığı içinde benim tarafımdan benimki olarak bilinmek, (b) bir Gerek olarak Kavram ile ve (g) başkalarının istençleri ile özsel bağıntı olmak.

> *Ancak ahlaksal istencin anlatımı Eylemdir. İstencin biçimsel hak alanında kendine verdiği belirli-varlık dolaysız bir Şeydedir, kendisi dolaysızdır ve kendi için ilkin Kavram ile hiçbir belirtik bağıntı taşımaz. Kavram bu aşamada henüz öznel istence karşı ya da ondan ayırdedilmiş değildir, ne de başkalarının istençleri ile olumlu bir bağıntı söz konusudur.*

Die Äußerung des Willens als subjektiven oder moralischen ist Handlung. Die Handlung enthält die aufgezeigten Bestimmungen, a) von mir in ihrer Äußerlichkeit als die meinige gewußt zu werden, b) die wesentliche Beziehung auf den Begriff als ein Sollen und g) auf den Willen anderer zu sein.

> *Erst die Äußerung des moralischen Willens ist Handlung. Das Dasein, das der Wille im formellen Rechte sich gibt, ist in einer unmittelbaren Sache, ist selbst unmittelbar und hat für sich zunächst keine ausdrückliche Beziehung auf den Begriff, der als noch nicht gegen den subjektiven Willen, von ihm nicht unterschieden ist, noch eine positive Beziehung auf den Willen anderer;*

§ 118

§ 118

Ek. Yalnızca tasarımım olmuş olanı kabul etmemde Niyete geçiş yatar. Başka bir deyişle, yalnızca duruma ilişkin olarak bildiğim bana yüklenebilir. Ama zorunlu öyle sonuçlar vardır ki, kendilerini her eyleme bağlarlar, üstelik ortaya yalnızca tekil, dolaysız şeyler çıkardığım zaman bile, ve bu sonuçlar bu düzeye dek durumun kendi içinde kapsadığı evrensellerdir. Gizlenebilecek sonuçları hiç kuşkusuz önceden göremem, ama tekil edimlerin evrensel doğalarını tanımam gerekir. Burada sorun tekil şey değil ama bütündür ve bu ise kendini tikel eylemin belirli yanıyla değil ama evrensel doğasıyla ilişkilendirir. Amaçtan Niyete geçiş şimdi benim yalnızca tekil eylemimi değil ama onunla bağlanan evrenseli bilmem gerektiği olgusunda yatar. Böyle ortaya çıkmakla evrensel benim tarafımdan istenmiş olandır, Niyetimdir.

Zusatz. Darin, daß ich nur anerkenne, was meine Vorstellung war, liegt der Übergang zur Absicht. Nur das nämlich, was ich von den Umständen wußte, kann mir zugerechnet werden. Aber es gibt notwendige Folgen, die sich an jede Handlung knüpfen, wenn ich auch nur ein Einzelnes, Unmittelbares hervorbringe, und die insofern das Allgemeine sind, das es in sich hat. Die Folgen,

die gehemmt werden könnten, kann ich zwar nicht voraussehen, aber ich muß die allgemeine Natur der einzelnen Tat kennen. Die Sache ist hier nicht das Einzelne, sondern das Ganze, das sich nicht auf das Bestimmte der besonderen Handlung bezieht, sondern auf die allgemeine Natur derselben. Der Übergang vom Vorsatz zur Absicht ist nun, daß ich nicht bloß meine einzelne Handlung, sondern das Allgemeine, das mit ihr zusammenhängt, wissen soll. So auftretend ist das Allgemeine das von mir Gewollte, meine Absicht.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 125

§ 125

Öznel yan tikel içeriği olarak Gönenç ile birlikte kendi içine yansımış birşey olarak, sonsuz birşey olarak aynı zamanda evrensel yan ile, kendinde varolan istenç ile bağıntı içinde durur. Bu kıpı, ilkin bu tikelliğin kendisinde koyulmuş olarak, başkalarının da Gönencidir, — ya da daha tam ama bütünüyle boş bir belirlenimde, herkesin Gönencidir. Genel olarak başka birçok tikel [bireyin] Gönenci de öyleyse öznelliğin özsel ereği ve hakkıdır.

Das Subjektive mit dem besonderen Inhalte des Wohls steht als in sich Reflektiertes, Unendliches zugleich in Beziehung auf das Allgemeine, den an sich seienden Willen. Dies Moment, zunächst an dieser Besonderheit selbst gesetz, ist es das Wohl auch anderer — in vollständiger, aber ganz leerer Bestimmung, das Wohl aller. Das Wohl vieler anderer Besonderer überhaupt ist dann auch wesentlicher Zweck und Recht der Subjektivität.

Gönenç

Başkalarının gönenci de benim hakkımdır (yukarıda, § 125). Çünkü tikel, belirli istenç kendinde o denli de evrenseldir. Bu çıkarsama İstenç olarak Tinin evrenselliğinin zorunlu vargısıdır. Hiç kuşkusuz belirli istenç "bu" tikel bireyin istencidir. Ama mantıksal olarak — eytişimsel olarak — tikel istenç evrensel istenci kendi içinde kapsar.

Tikel İstenç, benim istencim zorunlu olarak bencil değildir. Her Egonun hakkı vardır, ve bunu ileri sürmesi egoizm değildir. Egoizm, Bencillik ancak tikelin evrensel pahasına ileri sürülmesi, Hakkı göreli olanın Hakkı saltık olan olarak geçerli olmayı istemesidir. Tikelin Everensel ile bu uyumsuzluğu daha sonra Kötülüğün özsel doğası olarak ortaya çıkacak olan şeydir.

Mutluluk

Duygu 'Öznel Tin'e ait bir kategoridir.
Mutluluk belirlenimlerinin dışsal olarak verili olmaları ölçüsünde gerçek Özgürlük belirlenimleri değildirler Aslında Kölelik belirlenimleri olabilirler. En büyük Mutluluk en büyük Mutsuzluğa geçebilir. Mutluluk Gönençten yalnızca ikincinin ahlaksal bir doğrulama kapsaması ile ayrılır.

Mutluluk duygunun duygu ile birliğidir.
Duygunun duyguda kendini bulması, başkasında öz-duygu — Sevgi —, bu saltık Mutluluktur. Duygu saltık olarak kendini dışsallaştırma, kendine başkalıkta belirlenim verme, kendini yitirme, kendinden vazgeçme ve bu yitirişte yalnızca ve yalnızca kendini kazanabilme yetisidir. Sevginin sonsuzluğundan söz etmemizin zemini Benin Başkasında Kendini bulmasıdır.

Mutluluk soyut Hak alanının bir kavramı değildir: Mülkiyet Mutluluk getirmez. Freud paranın

mutluluk getirmemesinin nedenini paranın çocukluk dilekleri arasında bulunmaması olgusunda görüyordu. Çocuğun salt Duygunun ötesine geçmemiş, henüz tüzel Kişiliğinin gelişmemiş olması ölçüsünde böyle bir dileği olamaz.

İçgüdünün hedefi doyumdur, ve doyum içgüdüye ait olduğu düzeye dek Mutluluk ile bir değildir, çünkü Mutluluk Benin Başkasında öz-duygusudur.

Kapitalist ('ya da liberalist) Amaç doyumunu Mülkiyette bulduğu ölçüde Mutluluk değil ama Güç elde eder, ve bu Güç-Kişiliği Mülkiyet üzerine kurulduğu için ancak kendisi gibi Mülkiyet tarafından belirlenen Kişilikler alanında tanınır ve sayılır. Kapitalist hiçbir zaman özgür bir Sevgi bulamaz ve Güç ile yetinmek zorundadır. Toplumsal ilişkileri dostluk ve sevgi üzerine değil ama boyuneğme üzerine dayanır. Kendini salt Mülkiyet üzerinde yoğunlaştıran bir istenç dışsallıkta varsıllaştığı düzeye dek içsellikte yoksullaşır, ve bu bencil dışsallıkta direttiği düzeye dek ahlaksal ve törel belirlenimlerden uzaklaşır, onlarla çatışmaya yönelir. Modern Yurttaş Toplumu, kavramı gereksinim ve çıkar ilişkileri tarafından belirlendiği ve böylece kendisi Mülkiyet üzerinde bir yoğunlaşma olduğu ölçüde, bir duygusuzluk ve yabancılaşma alanıdır.

Ancak duygusunda özgür insan, ancak içselliğinin bilincine ulaşmış insan mutlu olabilir. Liberalizmin insan mutluluğu ile ilgili olmamasının nedeni soyut özel mülkiyet alanında Duygunun ve Duyuncun kapsanmıyor olmasıdır. Tüm istenci Mülkiyete bağımlı kıldığı düzeye dek, Objektivizm bir duygusuzlaşma çabasıdır.

Eylemde İstenç bilinçli olarak bulunduğu için Erek her durumda benim için İyi olandır, ama bu İyi kendi uğruna değildir. Ereğin içeriği duyusal-duygusal olan tarafından belirlendiği ölçüde Gönenç ve Mutluluktur.

Öznellik (İçsellik; Yürek; Duyunç)

İçsel Özgürlüğün, Ahlakın birey olmak için zorunlu olması Klasik Tin evresini Modern evreden ayırır. Klasik Atina tini, genel olarak Yunan Kent-Devleti politik bir güzel sanat yapıtı, saf bir Törellik alanıydı. Bu tinin özsel belirlenimi Duyuncun özgür olmamasıydı, çünkü neyin Doğru ve Eğri, neyin İyi ve Kötü olduğunu bireysel duyunç değil, ama sorgulanmayan Din ve Törellik belirliyordu.

İlkin Sofistler görecilikleri ile bu değişmez değerleri bilincin öznelliği karşısında sorgulama altına getirdiler. Ama göreciliğin bütün bir evrensel kültüre gözdağı olması ölçüsünde, Sofistler hak ettikleri o kötü ünü kazandılar.

Sokrates İyiyi saltık değer olarak gördü, ve o da Sofistler gibi onu dışsal kurumsallıklarda aramadı. Ama Sofistlerin göreciliğinin tersine, Sokrates İyiyi saltık Gerçeklik olarak gördü. ve onu kendi içselliğinde, Duyuncunda aradı. Duyuncun saltık özgürlüğü karşısında hiçbir dışsal yetke, hiçbir törel ve tüzel belirlenim, hiçbir değer sorgulamadan bağışık değildir.

Sokrates sorgulanmayan yaşamın yaşamaya değmez olduğuna inandı.

Cole, Thomas; The Consummation of Empire, 1836.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Polis ve Korporasyon

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

C. Polis [Kamu Yetkesi] ve Lonca

(Bu bölüm DEVLET ile birlikte geliştirilecek.) Polis Hegel'in dizgesinde Yurttaş Toplumunun duyuncunu temsil eden dışsal ve modern Polis örgütlerinden daha geniş kapsamlı bir yetkedir. Eğitim, yoksulların bakımı, genel olarak Yurttaşların Gönenci ile ilgilenir. Yurttaş Toplumunda Türenin uygulanması Haksızlığın ve Suçun giderilmesidir. Gene de varolan Eşitsizlik Türesizlik olarak ve Türe Hakkın ideal reelleşmesi olarak görülebilir. Buna göre Yurttaş Toplumunun Kavramı Gönencin her Yurttaş için sağlanması belirlenimini kapsar, çünkü her Yurttaş ait olduğu toplumun özü olan Haklar açısından sonsuz bireydir ve Yurttaş Toplumu onu kendinde böyle olarak tanır.. Evrensel Gönencin gerçekleştirme yükümlülüğü (çünkü bu moral bir işlevdir) Yurttaş Toplumunun kendi alanı içersine düşer, Devlete değil. Çünkü Gönenç Devlet değil Yurttaş Toplumu tarafından üretilir — Devletin tam olarak Yurttaş Toplumunun tüzel İstenci, evrensel İstenç olması bir yana. Modern Yurttaş Toplumu kavramından Gönencin yalnızca küçük bir azınlığa ya da bir sınıfa sınırlı bir ayrıcalık olduğu çıkarsaması yapılamaz. Gönenç genel olarak Yurttaşın, her bir Yurttaşın Hakkıdır, çünkü Gönenç toplumsal olarak üretilir ve Yurttaş Toplumunda egemen olan, belirli Hakları belirleme Hakkını taşıyan Güç özgür, erdemli Yurttaşın kendisidir. Yurttaş Toplumu bir Gereksinimler Dizgesi olarak evrenseli amaçlar ve Yurttaşın İstencini sınıfsal, kültürel, ya da ne olursa olsun başka hiçbir dışsal belirlenime güdümlü kılmaz. İstenç ve Gönenç evrenseldir. Ve modern Yurttaş Toplumu eksiksiz törel özgürlüğü içinde Gereksinimlerin sonsuz büyümesine ve sonsuz doyumuna doğru ilerleyen bir akışkanlıktır. Anamal yoğunlaşması onayını ve aklanmasını toplumsal Duyunçta ve İstençte bulduğu içindir ki denetlenmesini ve saltık yadsınmasını da aynı yerde, toplumsal Bilinçte bulmak zorundadır. Evrensel Gönenç Gereksinimler Dizgesinin ereksel belirlenimidir ve Yasalar ve Türe bu alana katkıları açısından ancak Mükiyetin korunmasını sağlarlar. Bu düzeye dek Evrensel Gönenç için, tüm bireylerin Gereksinimlerinin tam olarak karşılanması için daha öte düzenlemeler gereklidir. Başlangıçta evrensel Gönenç düzenekleri Ekonominin gelişmişlik düzeyi ile ve modern özgür Tinin özbilincinin yetersizliği ile koşulludur. Oluş sürecinde olan Yurttaş Toplumunun geçici bir aşamasını onun katı ve kalıcı biçimi olarak görmek bütün bir Kavramın gözden kaçırılmasına götürür. Gönencin Yurttaş Toplumu tarafından denetimi oluş sürecinde olmanın sonuçlarını yansıtır ve Hak ve Ödev bilincinin açınmsanın düzeyi tarafından koşulludur. Hegel'in iki yüzyıl önceki koşulları dikkate alan göreli çözümlemesinde Evrensel Gönençten sorumlu olan düzenekler Polis (Polizei) ve Loncadır (Korporation). Bugün daha ileri düzenlemeler vardır.

Yurttaş Toplumunda her bir bireyin Gönencinin artışına karşı olduğu gibi Kişi olarak, özgür Ben olarak gelişmesine karşı da hiçbir engel ve sınır yoktur.

Yurttaş toplumu geleneksel toplumdan, özgürlüksüz, erdemsiz ve eğitimsiz bir ayrıcalıklar ve eşitsizlikler ve zorbalıklar kültüründen doğar. Gelenek tini ve geleneksel birey Yasanın bilinçsizidir, çünkü salt bir insan olduğu için Hakkı olan Özgürlüğünün, boyun eğmek zorunda olmayan İstencinin ve bu sonsuz belirlenimde imlenen Eşitliğin bilinçsizidir. Buna göre geleneksel birey onun İstencine yabancı olan Yasa ile çatıştığının ve onu çiğnediğinin bile bilincinde değildir. Yetkeci kültürden özgür kültüre geçiş buna göre kaçınılmaz olarak göreli olarak uzun bir yasasızlık, haksızlık ve şiddet sürecidir. Türe burada ortaya çıkan Haksızlığı ortadan kaldırır. Suç olanağı Yurttaşlık bilincinin ve törel karakterin gelişmesi ile orantılı olarak azalır, çünkü Yasa Yurttaşın kendi Bilinci ve İstencidir. Ama özgürlük yoluyla önü açılan İşleyim ve Tecim yoluyla büyüyen Evrensel Gönenç de oluş sürecindedir. Buna göre Yurttaş Toplumu kavramının reel olarak tamamlanması için gereken tek şey Evrensel Gönencin sağlanmasıdır ve bu Hegel'in dizgesinde

Kamu Yetkesinin sorumluluğuna düşer. Buna göre ...

... "Tikel gönenç Hak olarak ele alınmalı ve edimselleştirilmelidir" (§ 230).

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

§ 229

§ 229

İdea yurttaş toplumunda tikellikte yitmiş, için ve dışın ayrılmasında dağılmıştır; ama türenin yerine getirilmesinde yurttaş toplumu geriye Kavramına, kendinde varolan evrenselin öznel tikellik ile birliğine döner, üstelik burada öznel tikellik tekil durumlarda bulunuyor ve evrensel ise soyut hakkın imlemini taşıyor olsa da. Bu birliğin uzam açısından tikelliğin bütün bir erimine edimselleşmesi ilkin göreli birleşme olarak Polis belirlenimini, ve kısıtlı ama somut bütünlükte ise Loncayı oluşturur.

In der Rechtspflege führt sich die bürgerliche Gesellschaft, in der sich die Idee in der Besonderheit verloren [hat] und in die Trennung des Inneren und Äußeren auseinandergegangen ist, zu deren Begriffe, der Einheit des an sich seienden Allgemeinen mit der subjektiven Besonderheit zurück, jedoch diese im einzelnen Falle und jenes in der Bedeutung des abstrakten Rechts. Die Verwirklichung dieser Einheit in der Ausdehnung auf den ganzen Umfang der Besonderheit, zunächst als relativer Vereinigung, macht die Bestimmung der Polizei und, in beschränkter, aber konkreter Totalität, die Korporation aus.

Liberalizm ve Yurttaş Toplumu

Yurttaş Toplumunun ussal Hak dizgesinde Bireylerin Gönencinin liberalizmin "görülmez eli"ne baktığını düşünmek için kavramsal bir zemin yoktur ve bu dizgeye böyle usdışı belirlenimler yüklemenin kendisi özgür törelliğe aykırı dışsal ve öznel bir tutumdur. Yurttaş Toplumunun ilişkileri Pazar ya da Sözleşme İlişkileridir ve henüz moral karakterleri zayıf bireyler burada kendi çıkarlarını Evrensel Gönencin üzerine yükseltirler. Liberalizm bu hırs, bencillik ve bilgisizilk tutumuna Kamu Yetkesinin karışmaması gerektiğini, çünkü "görülmez elin" durumu en iyi çözüme bağlayacak etmen olduğunu ileri sürer, ki realitenin kendisi tarafından geçersiz kılınır ve Evrensel İstenç özel mülkiyet üzerinde sınırsız bir gücünün olduğunu edimsel olarak gösterir. Liberalizm kavramsal olarak soyut Hak İstencine aittir ve daha yüksek Moral ve Törel belirlenimlerin bilincinde değildir. Yurttaş Toplumunda Egemen Yurttaşın İstencidir ve Gereksinimler Dizgesi olarak Pazara karışmak Pazarın kendisine ait olduğu Yurttaşın dolaysız Hakkıdır.

Liberalizm (Anamalcılık) Yurttaşlık İstencini ancak soyut Hak yanında tanıyan ve onun moral ve törel Gücünün bilincinde olmayan bir gelenek artığıdır ve bir realite olarak değil ama bir eğilim olarak ancak bu karakter geriliğini yaygın olarak paylaşan kültürlerde (ABD gibi) göreli bir etki uygular.

Türenin Ötesi: Evrensel Gönenç

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

C. POLİS VE LONCA

§ 230

C. DIE POLIZEI UND KORPORATION

§ 230

Gereksinimler dizgesinde her bir bireyin geçim ve gönenci bir olanaktır ki, edimselleşmesi nesnel gereksinimler dizgesi yoluyla olduğu gibi bireyin özenci ve doğal tikelliği yoluyla da koşulludur; türenin yerine getirilmesi yoluyla mülkiyetin ve kişiliğin çiğnenmesi giderilir. Ama tikellikte edimsel olan hak şu ya da bu ereğe karşı olumsallıkların ortadan kaldırılmasını ve kişinin ve mülkiyetin eksiksiz güvenliğinin sağlanmasını olduğu gibi, bireyin geçim ve gönencinin güvenceye alınmasını da kapsar: Tikel gönenç hak olarak ele alınmalı ve edimselleştirilmelidir.

Im System der Bedürfnisse ist die Subsistenz und das Wohl jedes Einzelnen als eine Möglichkeit, deren Wirklichkeit durch seine Willkür und natürliche Besonderheit ebenso als durch das objektive System der Bedürfnisse bedingt ist; durch die Rechtspflege wird die Verletzung des Eigentums und der Persönlichkeit getilgt. Das in der Besonderheit wirkliche Recht enthält aber sowohl, daß die Zufälligkeiten gegen den einen und den anderen Zweck aufgehoben seien und die ungestörte Sicherheit der Person und des Eigentums bewirkt [sei], als daß die Sicherung der Subsistenz und des Wohls der Einzelnen, — daß das besondere Wohl als Recht behandelt und verwirklicht sei.

Polis

a. Polis

§ 231

a. Die Polizei

§ 231

Evrenselin güvenlik sağlayıcı gücü ilk olarak, şu ya da bu erek için henüz tikel istencin ilke olduğu düzeye dek, bir yandan olumsallıklar alanına kısıtlı olarak, öte yandan dışsal bir düzen olarak kalır.

Die sichernde Macht des Allgemeinen bleibt zunächst, insofern für den einen oder anderen Zweck der besondere Wille noch das Prinzip ist, teils auf den Kreis der Zufälligkeiten beschränkt, teils eine äußere Ordnung.

§ 236

§ 236

Ek. Polis gözetim ve önlemlerinin amacı birey ile bireysel ereklere ulaşmak için bulunan evrensel olanak arasında dolaylı kılıcı etmen olmaktır. Bu yetkenin sokakların aydınlatılması, köprülerin yapımı, gündelik gereksinimlerin ederlerinin saptanması ve ayrıca sağlık için kaygı göstermesi gerekir. Şimdi bu noktada iki görüş egemendir. Biri Polisin herşeyin gözetimini üstlenmesi gerektiğini, öteki ise Polisin burada hiçbirşeyi belirlememesi gerektiğini çünkü herkesin davranışını başkalarının gereksinimlerine göre ayarlayacağını ileri sürer. Bireyin hiç kuşkusuz ekmeğini şu ya da bu yolda kazanma hakkı olmalıdır, ama öte yandan kamunun da zorunlu görevlerin uygun yollarda yerine getirilmesini bekleme hakkı vardır. İki yan da doyurulmalıdır, ve tecim özgürlüğü genel iyiliği tehlikeye düşürecek türde olmamalıdır.

Zusatz. Die polizeiliche Aufsicht und Vorsorge hat den Zweck, das Individuum mit der allgemeinen Möglichkeit zu vermitteln, die zur Erreichung der individuellen Zwecke vorhanden ist. Sie hat für Straßenbeleuchtung, Brückenbau, Taxation der täglichen Bedürfnisse sowie für die Gesundheit Sorge zu tragen. Hier sind nun zwei Hauptansichten herrschend. Die eine behauptet, daß der Polizei die Aufsicht über alles gebühre, die andere, daß die Polizei hier nichts zu

bestimmen habe, indem jeder sich nach dem Bedürfnis des anderen richten werde. Der Einzelne muß freilich ein Recht haben, sich auf diese oder jene Weise sein Brot zu verdienen, aber auf der anderen Seite hat auch das Publikum ein Recht zu verlangen, daß das Nötige auf gehörige Weise geleistet werde. Beide Seiten sind zu befriedigen, und die Gewerbefreiheit darf nicht von der Art sein, daß das allgemeine Beste in Gefahr kommt.

§ 238

§ 238

Modern anlamda Polis 1667'de Paris'in güvenliğini sağlamak üzere XIV. Louis tarafından kuruldu. Paris o zamanlar Avrupa'nın en büyük ve en tehlikeli olduğu düşünülen kentiydi. Paris Mahkemesi tarafından çıkarılan bir kararda Polis "kamunun ve özel bireylerin barış ve erinçlerini sağlama, kenti rahatsızlık yaratabilecek şeylerden temizleme, bolluk yaratma ve herkesin konum ve ödevleri ile uyum içinde yaşamasını sağlama" görevi olarak tanımladı.

Polisin yetkisi daha sonra kamu yetkesinin özel bir bölümü olarak Yurttaşların güvenlikleri ile ilgil bir işleve sınırlandı.

Yurttaş Tolumu Yurttaşların Hakları ve Tikel İstençleri Üzerinde Sorumlu ve Yetkilidir

Ek. ... Yurttaş toplumu üyelerini korumalı, onların haklarını savunmalıdır, tıpkı bireyin de yurttaş toplumunun hakları açısından yükümlü olması gibi.

Zusatz. ... Die bürgerliche Gesellschaft muß ihr Mitglied schützen, seine Rechte verteidigen, so wie der Einzelne den Rechten der bürgerlichen Gesellschaft verpflichtet ist.

§ 239

§ 239

Bu evrensel aile karakteri içinde, yurttaş toplumunun ana-babaların özenç ve keyfiliklerine karşı Eğitimi gözetme ve etkileme için ödev ve hakkı vardır — eğitimin bireyin toplumun üyesi olma yeteneği ile ilişkili olduğu düzeye dek; bu durum özellikle eğitim ana-babanın kendileri değil ama başkaları tarafından tamamlanıyorsa önem kazanır. Bu amaçla, uygulanabilir olduğu düzeye dek toplumsal düzenlemeler getirilmelidir.

Sie hat in diesem Charakter der allgemeinen Familie die Pflicht und das Recht gegen die Willkür und Zufälligkeit der Eltern, auf die Erziehung, insofern sie sich auf die Fähigkeit, Mitglied der Gesellschaft zu werden, bezieht, vornehmlich wenn sie nicht von den Eltern selbst, sondern von anderen zu vollenden ist, Aufsicht und Einwirkung zu haben, — ingleichen, insofern gemeinsame Veranstaltungen dafür gemacht werden können, diese zu treffen.

Yurttaş Toplumunu Bireylerin Gönencinden Sorumludur

§ 240

§ 240

Ek. Atina’da her yurttaşı hangi kaynaklardan yaşadığını açıklamaya zorlayan bir yasa vardı. Bugünlerde ise insanlar bu konunun kimsenin işi olmadığı görüşündedir. Hiç kuşkusuz her birey bir yandan kendi içindir; ama öte yandan yurttaş toplumu dizgesinde bir üyedir, ve her insanın ondan geçimini sağlaması isteminde bulunmaya hakkı varken, o denli de bu dizge onu kendi kendisinden korumalıdır. Söz konusu yalnızca açlık değildir; tersine, göz önünde tutulan daha öte nokta bir

ayaktakımının ortaya çıkmamasıdır. Yurttaş toplumu bireyleri besleme sorumluluğunu taşıdığı için, onları kendi geçimlerini sağlamaya zorlama hakkını da taşır.

Zusatz. In Athen war es Gesetz, daß jeder Bürger darüber Rechenschaft geben mußte, wovon er lebe; jetzt hat man die Ansicht, daß dies niemanden etwas angehe. Allerdings ist jedes Individuum einerseits für sich, andererseits aber ist es auch Mitglied im System der bürgerlichen Gesellschaft, und insofern jeder Mensch von ihr das Recht hat, die Subsistenz zu verlangen, muß sie ihn auch gegen sich selbst schützen. Es ist nicht allein das Verhungern, um was es zu tun ist, sondern der weitere Gesichtspunkt ist, daß kein Pöbel entstehen soll. Weil die bürgerliche Gesellschaft schuldig ist, die Individuen zu ernähren, hat sie auch das Recht, dieselben anzuhalten, für ihre Subsistenz zu sorgen.

Yoksulluk ve Toplumsal Duyunç

§ 241

§ 241

Yoksullar söz konusu olduğunda, onların yalnızca dolaysız yoksunlukları ile değil, ama tembellik, kötü huy, ve böyle bir konumdan ve haksızlık duygularından doğan daha öte erdemsizlikler ile ilgili olarak da kamu gücü ailenin yerini alır.

Die allgemeine Macht übernimmt die Stelle der Familie bei den Armen, ebensosehr in Rücksicht ihres unmittelbaren Mangels als der Gesinnung der Arbeitsscheu, Bösartigkeit und der weiteren Laster, die aus solcher Lage und dem Gefühl ihres Unrechts entspringen.

§ 242

§ 242

Yoksulluğa ve genel olarak her bir bireyin yaşamının doğal sürecinde karşılaştığı her türden yoksunluğa özgü öznellik yanı benzer olarak hem tikel koşullar hem de gönül ve sevgi açısından öznel bir yardımı gerektirir. Ahlakın tüm kamu örgütlerine karşın yapacak yeterince şey bulduğu yer burasıdır. Ama bu öznel yardım kendi için olduğu gibi etkilerinde de olumsallığa bağımlı olduğu için, toplumun çabası iveğen durumlarda ve bunların çarelerinde evrensel olanı bulup çıkarmaya ve düzenlemeye ve o yardımı vazgeçilebilir kılmaya yöneliktir.

Das Subjektive der Armut und überhaupt der Not aller Art, der schon in seinem Naturkreise jedes Individuum ausgesetzt ist, erfordert auch eine subjektive Hilfe ebenso in Rücksicht der besonderen Umstände als des Gemüts und der Liebe. Hier ist der Ort, wo bei aller allgemeinen Veranstaltung die Moralität genug zu tun findet. Weil aber diese Hilfe für sich und in ihren Wirkungen von der Zufälligkeit abhängt, so geht das Streben der Gesellschaft dahin, in der Notdurft und ihrer Abhilfe das Allgemeine herauszufinden und zu veranstalten und jene Hilfe entbehrlicher zu machen.

§ 246

§ 246

Üreticilerin ve tüketicilerin değişik çıkarları birbirleri ile çarpışma içine girebilir; ve aralarında doğru bir ilişkinin bütünde kendiliğinden ortaya çıkmasına karşın, gene de ayarlanmaları her ikisinin de üstünde duran ve bilinçli olarak üstlenilen bir düzenlemeyi gerektirir. Tekil bir durumda böyle bir denetim hakkı (örneğin en sıradan yaşam gereksinimleri ile ilgili malların ederlerinin

saptanması) bütünüyle genel günlük kullanımda olan malların açık sergileme yoluyla satılmak üzere birey olarak bir bireye değil ama evrensel birey olarak bireye, kamuya teklif edilmeleri olgusunda yatar; böylelikle kamunun hakkı dolandırılmamış olur ve malların gözetimi ortak bir sorun olarak bir kamu gücünün bakımına teslim edilebilir. — Ama başlıca daha büyük işleyim dallarının ülke dışı durumlara ve uzak koşulların bileşimlerine bağımlılığı bunlar için genel bir gözetim ve yönetimi zorunlu kılar, çünkü bu işleyim alanlarına bağımlı bireyler kendi konumlarında o gözetimi yerine getiremezler.

Yurttaş toplumunda işleyim ve tecim özgürlüğünün karşısındaki öteki uç herkesin geçimi gibi emeğinin belirlenmesinin de kamusal düzenleme tarafından sağlanmasıdır

Die verschiedenen Interessen der Produzenten und Konsumenten können in Kollision miteinander kommen, und wenn sich zwar das richtige Verhältnis im Ganzen von selbst herstellt, so bedarf die Ausgleichung auch einer über beiden stehenden, mit Bewußtsein vorgenommenen Regulierung. Das Recht zu einer solchen für das Einzelne (z.B. Taxation der Artikel der gemeinsten Lebensbedürfnisse) liegt darin, daß [durch] das öffentliche Ausstellen von Waren, die von ganz allgemeinem, alltäglichem Gebrauche sind, [diese] nicht sowohl einem Individuum als solchem, sondern ihm als Allgemeinem, dem Publikum angeboten werden, dessen Recht, nicht betrogen zu werden, und die Untersuchung der Waren als ein gemeinsames Geschäft von einer öffentlichen Macht vertreten und besorgt werden kann. — Vornehmlich aber macht die Abhängigkeit großer Industriezweige von auswärtigen Umständen und entfernten Kombinationen, welche die an jene Sphären angewiesenen und gebundenen Individuen in ihrem Zusammenhang nicht übersehen können, eine allgemeine Vorsorge und Leitung notwendig.

Gegen die Freiheit des Gewerbes und Handels in der bürgerlichen Gesellschaft ist das andere Extrem die Versorgung sowie die Bestimmung der Arbeit aller durch öffentliche Veranstaltung,

—

§ 243

§ 243

Yurttaş toplumu kendini engelsiz bir etkinlik içinde bulduğu zaman, kendi içersinde nüfus ve işleyim açısından ilerlemeye geçmiştir. — Bir yandan insanların ilişkilerinin onların gereksinimleri ve bunları karşılayacak araçları hazırlama ve dağıtma yolları tarafından evrenselleştirilmesi yoluyla varsıllık birikimi artarken — çünkü bu çifte evrensellikten büyük kazançlar elde edilir—, öte yandan tikel emeğin tekilleşmesi ve sınırlanması bu emeğe bağlı sınıfın bağımlılık ve yoksulluğunda sonuçlanır ki, bu da kendi payına daha ileri özgürlükleri ve özellikle yurttaş toplumunun entellektüel kazanımlarını duyumsama ve onlardan yararlanma yeteneksizliğine yol açar.

Wenn die bürgerliche Gesellschaft sich in ungehinderter Wirksamkeit befindet, so ist sie innerhalb ihrer selbst in fortschreitender Bevölkerung und Industrie begriffen. — Durch die Verallgemeinerung des Zusammenhangs der Menschen durch ihre Bedürfnisse und der Weisen, die Mittel für diese zu bereiten und herbeizubringen, vermehrt sich die Anhäufung der Reichtümer — denn aus dieser gedoppelten Allgemeinheit wird der größte Gewinn gezogen — auf der einen Seite, wie auf der andern Seite die Vereinzelung und Beschränktheit der besonderen Arbeit und damit die Abhängigkeit und Not der an diese Arbeit gebundenen Klasse, womit die Unfähigkeit der Empfindung und des Genusses der weiteren Freiheiten und besonders der geistigen Vorteile der bürgerlichen Gesellschaft zusammenhängt.

_Tü

§ 244

§ 244

Büyük bir kitlenin toplumun bir üyesi için zorunlu bir ölçün olarak kendiliğinden düzenlenen belli bir geçim düzeyinin altına düşmesi — ve böylelikle hak ve dürüstlük duygusunun ve kendi etkinlik ve emeği yoluyla geçinmeye bağlı onur duygusunun yitişine götürmesi — bir ayaktakımının doğuşunda sonuçlanır ki, kendisi ile birlikte aynı zamanda ölçüsüz varsıllığın birkaç elde yoğunlaşması için daha büyük bir kolaylık getirir.

Ek. En düşük geçim yolu, ayaktakımının yolu, kendiliğinden belirlense de, minimum gene de değişik uluslarda çok değişiktir. İngiltere'de en yoksul olanlar bile haklarının olduğuna inanırlar; bu başka ülkelerde yoksulları doyurandan başka birşeydir. Yoksulluk kendinde ayaktakımı oluşturmaz: Ayaktakımı ancak belli bir eğilim varsıllara karşı, topluma karşı, hükümete karşı vb. bir iç öfke yoluyla kendini yoksulluk ile bağlayınca belirlenir. Dahası, olumsallığa bağımlı olan insanın hoppa ve tembel olması da bu nokta ile ilgilidir, örneğin Napoli'deki lazzoroniler gibi. Ayaktakımında geçimini emeği yoluyla kazanma onurunun bulunmaması ve gene de geçimini kazanmayı hakkı olarak ileri sürme gibi bir kötülük bu yolla ortaya çıkar. Doğaya karşı hiçbir insan bir hak ileri süremez, ama toplum durumunda yoksulluk hemen şu ya da bu sınıfa yapılan bir haksızlık biçimini kazanır. Yoksulluğa bir çarenin nasıl bulunacağı yolundaki önemli soru modern toplumu karıştıran ve rahatsız eden başlıca sorunlardan biridir.

Das Herabsinken einer großen Masse unter das Maß einer gewissen Subsistenzweise, die sich von selbst als die für ein Mitglied der Gesellschaft notwendige reguliert — und damit zum Verluste des Gefühls des Rechts, der Rechtlichkeit und der Ehre, durch eigene Tätigkeit und Arbeit zu bestehen —, bringt die Erzeugung des Pöbels hervor, die hinwiederum zugleich die größere Leichtigkeit, unverhältnismäßige Reichtümer in wenige Hände zu konzentrieren, mit sich führt.

Zusatz. Die niedrigste Weise der Subsistenz, die des Pöbels, macht sich von selbst: dies Minimum ist jedoch bei verschiedenen Völkern sehr verschieden. In England glaubt auch der Armste sein Recht zu haben; dies ist etwas anderes, als womit in anderen Ländern die Armen zufrieden sind. Die Armut an sich macht keinen zum Pöbel: dieser wird erst bestimmt durch die mit der Armut sich verknüpfende Gesinnung, durch die innere Empörung gegen die Reichen, gegen die Gesellschaft, die Regierung usw. Ferner ist damit verbunden, daß der Mensch, der auf die Zufälligkeit angewiesen ist, leichtsinnig und arbeitsscheu wird, wie z.B. die Lazzaronis in Neapel. Somit entsteht im Pöbel das Böse, daß er die Ehre nicht hat, seine Subsistenz durch seine Arbeit zu finden, und doch seine Subsistenz zu finden als sein Recht anspricht. Gegen die Natur kann kein Mensch ein Recht behaupten, aber im Zustande der Gesellschaft gewinnt der Mangel sogleich die Form eines Unrechts, was dieser oder jener Klasse angetan wird. Die wichtige Frage, wie der Armut abzuhelfen sei, is eine vorzüglich die modernen Gesellschaften bewegende und quälende.

§ 245

§ 245

Yoksulluğa düşen kitleleri her zamanki yaşam ölçünleri içinde tutmanın doğrudan yükü varsı sınıfların sırtına düştüğü ya da doğrudan geçim araçları başka kamu mülklerinden (varsıl hastaneler, vakıflar, manastırlar) sağlandığı zaman, gereksinim içinde olanlar geçimlerini emeğin

aracılığı olmaksızın kazanırlar; ama bu durum yurttaş toplumunun ilkesini ve ona ait bireylerin bağımsızlık ve onur duygularını çiğner. Ya da, geçim araçları emek yoluyla (çalışma fırsatı yoluyla) dolaylı kılınır ki, bu durumda üretim düzeyi yükselecek, ama bunun aşırı olması kendileri üretici olan tüketicilerin orantılı olarak eksik olmaları demek olacaktır; buna göre her iki durumda da sonuç tam olarak kötülüğün büyümesidir. Bu yüzden aşırı varsıllık durumunda bile yurttaş toplumunun yeterince varsıl olmadığı olgusu kendini gösterir. Başka bir deyişle, yurttaş toplumunun gönenci aşırı yoksulluğa ve ayaktakımının yaratılmasına bir çare bulmak için yeterli değildir.

Wird der reicheren Klasse die direkte Last aufgelegt, oder es wären in anderem öffentlichen Eigentum (reichen Hospitälern, Stiftungen, Klöstern) die direkten Mittel vorhanden, die der Armut zugehende Masse auf dem Stande ihrer ordentlichen Lebensweise zu erhalten, so würde die Subsistenz der Bedürftigen gesichert, ohne durch die Arbeit vermittelt zu sein, was gegen das Prinzip der bürgerlichen Gesellschaft und des Gefühls ihrer Individuen von ihrer Selbständigkeit und Ehre wäre; oder sie würde durch Arbeit (durch Gelegenheit dazu) vermittelt, so würde die Menge der Produktionen vermehrt, in deren Überfluß und dem Mangel der verhältnismäßigen selbst produktiven Konsumenten gerade das Übel besteht, das auf beide Weisen sich nur vergrößert. Es kommt hierin zum Vorschein, daß bei dem Übermaße des Reichtums die bürgerliche Gesellschaft nicht reich genug ist, d.h. an dem ihr eigentümlichen Vermögen nicht genug besitzt, dem Übermaße der Armut und der Erzeugung des Pöbels zu steuern.

§ 246

§ 246

Bu eytişimi yoluyla yurttaş toplumu — ilkin bu belirli toplum — kendi ötesine geçmeye ve kendi dışında onda gereksinim artığı olan mallar açısından ya da genel olarak işleyim etkinliği açısından açıkları olan başka uluslarda tüketiciler ve böylelikle zorunlu geçim araçları aramaya itilir.

Durch diese ihre Dialektik wird die bürgerliche Gesellschaft über sich hinausgetrieben, zunächst diese bestimmte Gesellschaft, um außer ihr in anderen Völkern, die ihr an den Mitteln, woran sie Überfluß hat, oder überhaupt an Kunstfleiß usf. nachstehen, Konsumenten und damit die nötigen Subsistenzmittel zu suchen.

—

§ 248

§ 248

Bu genişlemiş bağlantı Kolonileştirme aracını da sağlar, ki dağınık ya da dizgesel bir yolda da olsa gelişmiş yurttaş toplumu ona doğru itilir ve onunla bir yandan nüfusunun bir bölümüne yeni bir toprakta aile ilkesine bir geri dönüş sağlarken, öte yandan onunla işleyim etkinliği için yeni bir gereksinim ve alan yaratır.

Dieser erweiterte Zusammenhang bietet auch das Mittel der Kolonisation, zu welcher — einer sporadischen oder systematischen — die ausgebildete bürgerliche Gesellschaft getrieben wird und wodurch sie teils einem Teil ihrer Bevölkerung in einem neuen Boden die Rückkehr zum Familienprinzip, teils sich selbst damit einen neuen Bedarf und Feld ihres Arbeitsfleißes verschafft.

–

b. Lonca

§ 250

b. Die Korporation

§ 250

Tarım sınıfı kendi aile yaşamının ve doğal yaşamının tözselliğinde kendi içinde dolaysızca onda yaşadığı somut evrenselini bulur; evrensel sınıf kendi belirleniminde evrenseli etkinliğinin ereği olarak ve zemini olarak alır. İkisi arasındaki orta terim, işleyimciler sınıfı, özsel olarak tikel olana yönelmiştir, ve buna göre Lonca başlıca ona özgüdür.

Der ackerbauende Stand hat an der Substantialität seines Familien- und Naturlebens in ihm selbst unmittelbar sein konkretes Allgemeines, in welchem er lebt; der allgemeine Stand hat in seiner Bestimmung das Allgemeine für sich zum Zwecke seiner Tätigkeit und zu seinem Boden. Die Mitte zwischen beiden, der Stand des Gewerbes, ist auf das Besondere wesentlich gerichtet, und ihm ist daher vornehmlich die Korporation eigentümlich.

§ 252

§ 252

Lonca bu belirlenime göre kamu yetkesinin gözetimi altında kendi alanı içersindeki çıkarlarını koruma hakkını taşır;

Die Korporation hat nach dieser Bestimmung unter der Aufsicht der öffentlichen Macht das Recht, ihre eigenen innerhalb ihrer eingeschlossenen Interessen zu besorgen,

İdea Yayınevi / Hegel’in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Postmodern Sorunlar: "Büyük Anlatı" Anlatısı

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Postmodern Sorunlar:
‘Büyük Anlatı’ Anlatısı

Postmodern irrasyonalizm tıpkı akrabası olan varoluşçuluk gibi moral ölçünlerden yoksun olduğu için kendine herhangi bir ideolojiyi seçme özgürlüğünü de tanır. Doğal bilincin bu göreliliği anlamaması bir düzeltme işlevini görür.

Postmodern bakış açısı ‘Büyük Anlatı’ dediği kurtarıcı ideolojinin geçersiz olduğunu ileri sürer. Ama geçersiz olduğu söylenen şey bu bakış açısının habercileri olan nihilist düşünürler tarafından vurgulu olarak doğrulanır — örneğin Logosu reddeden Heidegger'in bir büyük anlatı olan Nazizme, ve yine Logos olan Özü reddeden Sartre'ın bir başka büyük anlatı olan Marxizme sarılmasında olduğu gibi. Ya da, daha yakın zamanlarda, Foucault’nun İran'daki molla Teokrasisini kutlaması ve aklaması ve savunması gibi. Bu birbirinden büyük “Büyük Anlatıların” onları sözde yadsıyanlar tarafından doğrulanması Postmodern entellektüalizmin de tıpkı postmodern etik gibi bir ironiden öteye geçemediğini gösterir. Usu yadsımanın Özgürlüğü de yadsımaya ve despot İdeolojiyi doğrulamaya götürmesi konusu bir yana, ideoloji modern Yurttaş Toplumu için hiç kuşkusuz anlamsız ve geçersizdir, çünkü özgür insanların kurtuluşa ve sözde kurtarıcılara gereksinimleri yoktur. Yurttaş Toplumu kendini varoluşun entellektüel, etik ve estetik her boyutunda — eksiksiz

Bilgi, Türe ve estetik Biçime doğru — engel tanımadan değişerek ve gelişerek kurtarır. Modern olanın gelenekselleşmemesi, yeni olanın dolaysızca eskimek zorunda olması ölçüsünde, modern kültür kesintisiz bir kendini-olumsuzlama sürecidir. Postmodern bakış açısı bu içine ikinci bir kez girilemeyen ırmağı, bu hiç durmayan akışkanlık sürecini işlerin son durumu olarak, ve ondaki nihilizmi insanlığın moral yazgısı olarak, tarihin sonu olarak görür. Bunun nedeni Usu, Logosu Us olarak değil, ama yalnızca Söylem olarak, Konuşma olarak görmeye karar vermesidir. Ve bu öncül üzerine vargısı hiç kuşkusuz başka türlü olmamalıdır. Dahası, postmodern bilinç için dünyanın nesnel durumu da etimolojik bir realiteden, bir hiper-realiteden, bir 'metin'den, simgeden vb. daha ötesi olmamalıdır. Postmodernizm için özsel olan şey gene de Öz olmayan bir Konuşmadır — ya da onun görsel, imgesel, simgesel, medyatik vb. biçimleri. Konuşmanın kendinde Us, Logos olması ölçüsünde, Postmodernizmin yalnızca usdışı Konuşma olduğunu söyleyemeyiz. Bu yeterli değildir. Postmodern Konuşma Usu, Logosu reddeden bir Konuşma olduğu için haklı olarak kendine bir us-yarılması tanısını koyar. Ve bilindiği gibi, us-yarılması gerçekte Söyleme, Logosa, Konuşmaya kapalı, iletişimsiz bir insan-altı durumdur. Eğer doğal bilinç bu 'felsefelere' kapılmışsa, bunun nedeni onları anlayabilecek kadar yanlış düşünmeyi başaramıyor olmasıdır.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Postmodern Sorunlar: Kültürel Çoğulculuk ve Michel Foucault

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Postmodern Sorunlar:
Kültürel Çoğulculuk

Postmodernizm eytişimsel 'Ayrımda Birlik' kategorisini değil, ama analitik 'Ayrım = Ayrım' ya da 'Türlülük = Türlülük' soyutlamasını yeğler. Bu analitik temelde Kültürel Çoğulculuk zorunlu ve aklanacak olan vargıdır — üstelik bu kültürler duyunçsuz, istençsiz, özgürlüksüz olsalar bile. 'Kültürel Görelilik' kuramı kültürlerin eşit değerde olduklarını doğrular. Biri başkasından daha değerli ya da ileri ya da yüksek değildir, çünkü değerlerinin göreli olarak değil ama saltık olarak belirlenmesini sağlayacak bir Evrensel Ölçüt, bir gerçeklik, bir ussallık yoktur. Öyleyse tümü de saklanmalıdır.

Michel Foucault:
Boşinancın Devletini Kutlamak

Foucault "Şah Zamanın Yüz Yıl Gerisindedir" başlıklı bir makale yazdı. Ve bunu yüz yıl çok uzun olduğu için değil, ama çok kısa olduğu için yazdı. İleride olmaktansa Geride olmanın İyi olduğunu ve dolayısıyla bin yıl geride olmanın daha İyi olduğunu düşünüyor, köklere özel bir önem

veriyordu. Ama İran'ın köklerinin Darius'a, aslında Kyros'a dayandığını bilmiyordu.

Michel Foucault insan usunun nasıl yarılabileceğini gösterebilecek en geçerli örneklerden biridir. 'İleri' ya da 'geri' için hiçbir ölçütü yokken — çünkü postmodern göreliliğin ayırdedici yanı ileri olanın ileri olmasına zemin olacak bir ölçütün, bir ereğin reddedilmesidir —, her nedense 'ileri' gibi göreli olmayan bir belirlenimden yana çıkar. Ve İran'ı zor, şiddet, terör yoluyla modernleştirme düşlerini kuran Şah'ın ileride değil ama geride olduğunu belirtirken, her nasılsa "ilerici saymayı başardığı Şii Molla rejiminden yana çıkarak yapar. Düşünceler pekala önyargılara, duygulara, öfkelere hizmet edebilir, kendi kendilerini çürütebilir, giderek apaçık saçmalıklara, delice paradokslara götürebilir. Ve normal bilinç sık sık Foucault'nun sergilediği tarzda çılgınlıklar karşısında onunla birlikte aptallaşır, onunla birlikte düşünemez olur, onunla birlikte ussal yönünü yitirir. Heidegger'in Nazizmi, Sartre'ın Marxizmi, Foucault'nun Molla Devrimini savunması onlarla bu sapınçları paylaşan türde kültürlü kafalar olmasaydı sözü edilmeye bile değmez budalalıklar olarak görünürdü. Postmodernizm bir kez daha Usun sapınçlarına karşı biricik önlemin bu sapınçları bilmek, ama onları sapınçlar olarak bilmek olduğunu tanıtlar.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

Sözleşme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

Sözleşme

Sözleşme Mülkiyetin devredilmesidir. Bu düzeye dek ilkin karşılık olarak yalnızca bir kabul bekleyen tek yanlı bir Sözleşme biçimini alabilir — bağış ya da armağan. Gerçek Sözleşme özsel olarak bir Mülkiyetin bir başka Mülkiyet ile değiş tokuşudur, ve her değiş-tokuş, her alım-satım özsel olarak Sözleşmedir.

Edimsel değiş-tokuşu İstencin, tüzel imlemi olan Sözün devredilmesi (ve eşit ölçüde devralınması) saltık olarak önceler (giderek dolaysızca para yoluyla yapılan alış-verişlerde bile). Sözleşmenin görgül zemini gereksinim, yarar vb. gibi olumsallıklardır. Ama mantıksal zemini Kişinin Mülkiyet hakkı olan özgür, tüzel Kişi olmasıdır. Köle sözleşme yapamaz. Modern işçi bir Yurttaş olarak, bir Kişi olarak bunu yapabilir, çünkü İşgücünü bir Mülkiyet olarak devredebilir.

Sözleşmenin özdeş istenç olması ölçüsünde İşgücünün devredilmesinde her Sözleşme durumunda olan bağıntı yatar: Başkasının istencinin birinin kendi istenci ile özgürce özdeşleştirilmesi. Buna göre, Emekçinin aldığı ücret ne olursa olsun bu Sözleşmeye zorlanmamış ve kendi özgür istenci ile girmiş olduğu için Sömürü söz konusu edilemez. Bir insanın bir başkası tarafından araç olarak

kullanılması bu bağıntıda tüzel değil ama ahlaksal bir noktadır, ve yasa belirlenimleri nesnel ve evrensel iken ahlaksal belirlenimler yasa karşısına öznel ve bireysel olarak çıkarlar. (Sömürü konusu 3.II.A.c bölümünde yeniden alınacak.)

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

İkinci Kesim

Sözleşme

§ 72

Belirli-varlık yanı ya da dışsallık yanı bundan böyle salt bir Şey olmayan, ama bir (ve böylelikle bir başka) İstenç kıpısını kendi içinde kapsayan mülkiyet Sözleşme yoluyla ortaya çıkar — bir süreç olarak ki, onda benim kendim için varolan ve bir başka istenci dışlayan bir mülkiyet-iyesi olmamın ve öyle kalmamın ancak başkası ile özdeş bir istençte mülkiyet-iyesi olmaya son vermem ölçüsünde olanaklı olması biçimindeki çelişki kendini sergiler ve dolaylı kılar.

Zweiter Abschnitt

Der Vertrag

§ 72

Das Eigentum, von dem die Seite des Daseins oder der Äußerlichkeit nicht mehr nur eine Sache ist, sondern das Moment eines (und hiermit anderen) Willens in sich enthält, kommt durch den Vertrag zustande — als den Prozeß, in welchem der Widerspruch, daß Ich für mich seiender, den anderen Willen ausschließender Eigentümer insofern bin und bleibe, als Ich in einem mit dem anderen identischen Willen aufhöre, Eigentümer zu sein, sich darstellt und vermittelt.

§ 75

§ 75

Sözleşme yapan iki yan birbiri ile dolaysızca bağımsız kişiler olarak ilişkili olduğu için, Sözleşme (α) özençten doğar; (β) Sözleşme yoluyla belirli-varlığa geçen özdeş istenç yalnızca ikisi yoluyla koyulmuş, böylece yalnızca ortak olan, ama kendinde ve kendi için evrensel olmayan bir istençtir; (γ) Sözleşmenin nesnesi tekil dışsal bir Şeydir, çünkü ancak böyle birşey onların onu devretme (§ 65 vs.) gibi yalın özençlerine altgüdümlüdür.

Buna göre Evlilik Sözleşme Kavramı altına alınamaz; bu ‘alta alma’ — utanç verici dememiz gereken bir biçimde — Kant’ta (Tüze Öğretisinin Metafiziksel Başlangıç İlkeleri, s. 106 vs. [I. Bölüm, § 24-27]) ortaya sürülmüştür. — Benzer olarak, Devletin doğası da sözleşme ilişkisinde yatmaz — Devlet ister herkesin herkes ile bir sözleşmesi olarak görülsün, isterse bu herkesin tekerk ve hükümet ile sözleşmesi olarak. — Bu sözleşme ilişkisinin de genel olarak özel mülkiyet ilişkileri gibi Devlet ilişkisine karıştırılması Devlet tüzesinde ve edimsel dünyada büyük karışıklıklar yaratmıştır.

Da die beiden kontrahierenden Teile als unmittelbare selbständige Personen sich zueinander verhalten, so geht der Vertrag a) von der Willkür aus; b) der identische Wille, der durch den Vertrag in das Dasein tritt, ist nur ein durch sie gesetzter, somit nur gemeinsamer, nicht an und für sich allgemeiner; g) der Gegenstand des Vertrags ist eine einzelne äußerliche Sache, denn nur eine solche ist ihrer bloßen Willkür, sie zu entäußern (§ 65 ff.), unterworfen.

Unter den Begriff vom Vertrag kann daher die Ehe nicht subsumiert werden; diese Subsumtion ist in ihrer — Schändlichkeit, muß man sagen, bei Kant (“Metaphys. Anfangsgründe der Rechtslehre,” S. 106 ff.) aufgestellt. — Ebensowenig liegt die Natur des Staats im Vertragsverhältnisse, ob der Staat als ein Vertrag aller mit allen oder als ein Vertrag dieser aller mit dem Fürsten und der Regierung genommen werde. — Die Einmischung dieses, sowie der Verhältnisse des Privateigentums überhaupt, in das Staatsverhältnis hat die größten Verwirrungen im Staatsrecht und in der Wirklichkeit hervorgebracht.

Sözleşmenin Ussallığı

Mülkiyeti ve Özgür İstenci varsayan Sözleşme özdeş İstençtir. Sözleşmenin yanları dışsal zorlama ya da baskı olarak gördükleri belirlenimler altında olabilirler. Gene de kararları onlara aittir ve Sözleşmenin güdüleri ona girip girmemede özgür olmaları olgusunu değiştirmez. İşgücü Mülkiyet olarak kabul edilir edilmez bu kavramsal zorunluktan çıkış olanakları kapanır. Ve biricik Mülkiyeti bedeni, işgücü olan insanın yaşantısı bu belirlenimin eklentisi olur.

Sözleşme ve Evlilik (Kant)

Sözleşme tüzel Kişiler arasında olur, Sevgililer arasında değil. Sözleşme bir Mülkiyet ilişkisidir. Sözleşmenin yanları iye oldukları Mülkiyetler üzerine bir özdeş istenç oluştururlar. Evliliği bir sözleşme olarak görmek onu Kişiler arasındaki bir Mülkiyet ilişkisi olarak görmek demektir ve Kant Evliliği böyle görür. Evlilik ilişkisine giren iki insanı tüzel Kişiler olarak, ve ilişki zemini olarak gördüğü eşeyselliklerini Şeyler olarak alır. " ... Evlilik (matimonium), e.d., ayrı eşeylerden iki Kişinin eşeysel özelliklerinin yaşam boyu karşılıklı iyeliği için birliği" :: "... Ehe (matrimonium), d. i. die verbindung zweier Personen verschiedenen Geschlechts zum lebenswierigen wechselseitigen Besitz ihrer Geschlechtseigenschaften."

Burada da Kant felsefi çıkarsama üretmek yerine bir kural olarak yaptığı gibi kendi kişisel görüşlerini formüle eder, ve bu görüşler romantik olmaktan başka herşeydir — Aydınlanma tini ile, yararcılık tini ile, doğalcılık tini ile uyum içindedirler ve insan doğasını neredeyse insan olmayan birşey olarak, aşağı yukarı bir Mal olarak alırlar. Evlilikte bir sözleşmeden daha çoğu vardır, ve bu Duygudur, Erotik Sevgidir. Eğer Kant Sözleşmenin bir Mülkiyet ilişkisi olduğunu dikkate alsaydı, Evlilik ilişkisine giren yanları yalnızca tüzel Kişiler olarak değil, yalnızca birbirlerine söz veren bireyler olarak değil, ama birbirlerine duygusal olarak bağlı özgür bireyler olarak görebilirdi. Nesnel tin alanının üstünde ve ötesinde Saltık Tin alanı bulunur, ve ilk kez burada insanlar en özsel doğalarında özgürlüklerini varoluşa yükseltirler, kendilerini duyguda, düşüncede ve estetik duyarlıkta vareden bireyler olarak gerçek belirlenimlerini yaşarlar — nesnel Tin alanında ne denli kısıtlı olursa olsun. İnsan soyut Hak alanında Kişi, Toplumda özdeksel-kültürel gereksinimlerinin peşinde olan atomik Yurttaştır. İnsanlığının gerçek Kavramı, ve dolayısıyla gerçek Olgusallığı ancak saltık Tin alanında bulunur. Ve bu alan nesnel Tin alanını yalnızca bir ön-koşul olarak, ama saltık olarak zorunlu bir ön-koşul olarak alır. Bu özsel duygu ilişkisine karışan tüzel yan onu kurumsal Evlilik ilişkisi yapan kültürel yandır, ve Kant Evliliği salt bu dışsal, nesnel yanında anlar, saltık Tin ilişkisi, sevgi birliği yanında değil. Kant'ın 'felsefi' görüşü Evliliğe tecimsel bir sorun olarak yaklaşanların görüşünün ötesine geçmez. . — Benzer olarak Devlet de bir tür toplumsal Sözleşmenin özdeş istenci değildir, çünkü Yurttaş ve Devlet ilişkisi bir tecim ilişkisi değildir.(Evlilik Törellik alanına ait bir kavramdır. Sözleşme ile ilişkisi dışsaldır ve tam çözümlemesi o alana düşer.)

Kant / Töre Metafiziği

Kant / Die Metaphysik der Sitten

§ 25

§ 25

Çünkü bir eşeyin ötekinin eşey örgeninden elde ettiği doğal yarar (ya da kullanım) bir hazdır ki, bunun için [bedensel] bir bölüm ötekine teslim edilir. Bu edimde bir insan kendini bir Şey yapar, ki onun kendi kişiliğinde İnsanlık Hakkına aykıdır. Ama bu ancak bir Kişinin öteki tarafından bir Şey olarak kazanılırken, bu ikinci Kişinin de yine karşılıklı olarak ötekini kazanması ve böylece kendi kendisini yeniden kazanırken kişiliğini yeniden kurması gibi tek bir koşul altında olanaklıdır. İnsan örgenliğinin bir parçasının kazanılması bütün kişinin kazanılmasıdır, çünkü kişilik saltık bir bütündür; bundan şu çıkar ki, bir eşeyin ötekinin hazzı için teslim edilmesi ya da kabul edilmesi yalnızca Evlilik koşulu altında izin verilebilir olmakla kalmaz, ama ayrıca ancak o koşul altında olanaklıdır. Ama bu kişisel hakkın gene de aynı zamanda bir Şey türünde olması olgusu zeminini eğer evli kişilerden biri kaçacak ya da bir başkasının iyeliğine girecek olursa, ötekinin onu her zaman ve karşı çıkılamayacak bir yolda sanki bir Şey imiş gibi gücü altına geri getirmeye hakkının olmasında blulur.

Denn der natürliche Gebrauch, den ein Geschlecht von den Geschlechtsorganen des anderen macht, ist ein Genuß, zu dem sich ein Theil dem anderen hingiebt. In diesem Act macht sich ein Mensch selbst zur Sache, welches dem Rechte der Menschheit an seiner eigenen Person widerstreitet. Nur unter der einzigen Bedingung ist dieses möglich, daß, indem die eine Person von der anderen gleich als Sache erworben wird, diese gegenseitig wiederum jene erwerbe; denn so gewinnt sie wiederum sich selbst und stellt ihre Persönlichkeit wieder her. Es ist aber der Erwerb eines Gliedmaßes am Menschen zugleich Erwerbung der ganzen Person, weil diese eine absolute Einheit ist; - folglich ist die Hingebung und Annehmung eines Geschlechts zum Genuß des andern nicht allein unter der Bedingung der Ehe zulässig, sondern auch allein unter derselben möglich. Daß aber dieses persönliche Recht es doch zugleich auf dingliche Art sei, gründet sich darauf, weil, wenn eines der Eheleute sich verlaufen, oder sich in eines Anderen Besitz gegeben hat, das andere es jederzeit und unweigerlich gleich als eine Sache in seine Gewalt zurückzubringen berechtigt ist.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Tek-Boyutlu İnsan İçin Arkasöz

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Tek-Boyutlu İnsan İçin Arkasöz
Aziz Yardımlı

Yeni-Solun Babası olarak bilinen Herbert Marcuse (1898-1979) Frankfurt Okulunun ikonudur. Berlin'de Yahudi bir ailede doğdu; Alman Ordusunda Birinci Dünya Savaşına katıldı; 1922'de Ph.D. tezini Freiburg Üniversitesinde tamamladı; Edmund Husserl ve Heidegger ile birlikte çalıştı; 1933'te Frankfurt Araştırma Kurumu'na katıldı; aynı yıl ABD'ye yerleşti ve 1940 ABD yurttaşı oldu; 1940'ta Us ve Devrim'i yayımladı.

Felsefeyi bir "ideoloji" olarak gören Marcuse Proleteryanın dizge ile bütünleşerek devrimci niteliğini yitirdiğini düşünmesine karşın Marxizme bağlı kalabileceğini düşündü. Devrim olduğunu düşündüğü total kültürel dönüşümü "en alttakiler"den, dünyanın talihsizlerinen beklemeyi sürdürdü. Buna ek olarak, teknolojiyi özerk bir güç olarak, bütün bir kültürel dönüşümün insandan özerk öznesi olarak kabul etti. Karşıtlıksız tek-boyutlu İnsanın benzer olarak karşıtlık boyutunu

yitiren Toplumunun devrimci dönüşümü, Marcuse'nin çözümlemesine göre, özerk bir politik güç karakterini kazanan teknoloji ve otomasyon tarafından başarılacak, tek-boyutlu İnsan Özgürlüğünü ve Kurtuluşunu ona egemen olan altyapı yoluyla kazanacaktır. Altyapı belirleyicidir.

Marcuse'nin tarihsel materyalist öncüllerine göre, tek-boyutlu insan istençsiz, özgürlüksüz bir nesne, bir bakıma doğa yasalarına benzer direnilmez güçler altında duran bir şeydir. Birey değildir çünkü birey olmak kendisi olmaktır. Ama tek-boyutlu insanın kendisi onu belirleyen alt-yapıdır. Tek-boyutlu insan karşıtlık niteliğini yitirmiş insandır çünkü onu belirleyen yabancı güdüleri olumsuzlayacak bir moral belirlenimden, ona var olanı olumsuzlama yeteneğini veren duyunçtan yoksundur. Tek-boyutlu insan "A = A" denkleminde anlatılır, ve böyle salt kendine özdeş insan kendisinde bu denklemi bozacak bir özden, ona değişim ve gelişim yeteneği verecek bir insan doğasından, onun yalancı kendisi ile karşıtlık içinde duran gerçek bir benlikten yoksundur. Tek-boyutlu insan eylemsiz insandır:

Marcuse "iki-boyutlu" insan, ya da onun simgeciliğini bir yana bırakırsak, "ussal-insan," doğru olanı duyuncu ile belirleybilen, kendi istencini özgürce uygulayabilen ve toplumsal ve politik varoluşunun düzenini ussal duyuncu ve ussal istenci ile belirleyebilen bir insan kavramına yabancıdır. Ya da eğer kendisi bu yabancılığı yadsıyacaksa, portresini çizdiği tek-bloyutlu insanın kendisi öyledir. Onun insanı varoluşçu ya da nihilistik, umutsuz ve kötümser, usdışı ve istençsiz, özgürlüksüz ve duyunçsuz bir insandır—tek bir sözcükle, özsüz, böylece özgürlüksüztür. Böyle "insan" postmodern karakteri postmodernist komedyenlerden çok daha önce cisimselleştiren usdışı kendiliktir. Gerçekte, insan değildir; yalnızca saçma insan, dünyaya fırlatılmış bir Dasein, yabancılaşmış bir posadır. Böyle insan özsel olarak özgür, ussal, duyunçlu olan, kendini bilme ve böylece kendisi olma yeteneğini taşıyan insan değildir. Tek-boyutlu insan altyapının denetimine yakalanmış, giderek her zaman dışsal güçlerin denetiminde olan bir köledir. Kendi için karar verme yetisinden yoksundur, haksız ve eğri ve kötü olana karşı çıkma, karşıtlık gösterme gibi bir yeteneği yoktur. Dilediğini seçebilir çünkü moral doğrusu ve eğrisi, iyisi ve kötüsü belirli bir öz ile değil, ama anlamsız varoluşu ile görelidir. Böyle insan istenç değil ama özençtir. Bu belirlenimsizlik içinde, herşeyi seçebilir, herşey olabilir, iyinin ve kötünün ötesinde, daha doğrusu gerisindedir. Bu aptallık içindey, yalnızca aldatılmayı, manipule edilmeyi, sömürülmeyi ve ezilmeyi ve ölmeyi bilir. Bu nedenle varoluş koşullarını iyileştirme gücünden yoksundur, ve kurtarılmalıdır. Bu kurtarıcı Karl Marx'tır, ya da Lenin, Stalin, Mao ve benzerlerinin entellektüel kalıtlarıdır. Marcuse, kendisinden başka herkesin öyle olduğuna inanmamasına karşın, sonuna dek, ve ironik ve trajik olarak, Marxist olduğunu vurgulamada diretir. Leninist vb. değildir. Ama ayrımın nerede yattığını saptamada başarılı değildir.

Marcuse Yurttaş ve Yurttaş Toplumu gibi kavramlara da yabancıdır. İstenç, duyunç, özgürlük olmadığına göre, aslında bunlar Marx'ın materyalist öğretisi gereği birer "metafizik" olduklarına göre, Yurttaş Toplumu da düşlemsel bir kurgudur, reel değildir. Hiç kuşkusuz tüm toplumlar Yurttaş Toplumu, ve tüm uyruklar kendi istençleri olan Yurttaşlar değildir. Batı dışında, dünyanın geri kalanı ezici despotik kültürleri şu ya da bu özel biçimler ile sürdürmekte, kültürel çoğulculuğun tözünü sağlayan halklar, kitleler, yığınlar dile gelmez kültürel gerilikleri içinde despotik partilerin ve önderlerin istençlerine boyun eğmekten daha iyisin bilmemektedir. Yeryüzünün bu engin kültür alanları, çok-kültürlülüğün bu arabesk, grotesk ve prosaik dünyaları henüz ideolojinin denetimi altına alınabilirdir ve edimsel olarak ideolojinin denetimi altındadır çünkü böyle insanlar korkmaya, sinmeye, boyun eğmeye yeteneklidir, çünkü ideoloji varoloşunu ancak aldatılan, ancak bilinçsiz, ancak istençsiz ve özgürlüksüz kitlelelerin varoluşunda bulabilir.

Bu kültürel-çoğulculuk evreninde Hak, Ahlak, Törellik kavramları henüz ancak cılız reelleşmeleri içindedir. Böyle tinlerde beslenenmeyi sürdüren İdeoloji modern yurttaş toplumunda arkaiktir, çünkü özgür insana kurtuluş önerdiği zaman, modern yurttaşa köle olduğunu bildirdiği zaman özgürlüğü hiçbir zaman tanımamış bir kültürel geriliğe ait olduğunu belgeler. Marcuse insanlığın kurtuluşunu böyle "iki-boyutlu" kitlelerde bulmada diretse de, daha gerçekçi bir umut olarak materyal güçlere daha güçlü olarak sarılır. Özgür insanın problemlerini onları çözmek için yarattığı gibi bir kavrayış henüz böyle bilince ulaşmamıştır.

MARCUSE'NİN HEIDEGGERCİ MARXİZMİNİN BELGİLERİNE ÖRNEKLER:

"Otomasyon, bir kez genel özdeksel üretim süreci olur olmaz, bütün toplumu devrimcileştirecektir."

"Teknolojik dönüşüm aynı zamanda politik dönüşümdür,"

"Bu toplumun totaliter özellikleri karşısında, teknolojinin 'yansızlığı' biçimindeki geleneksel düşünce bundan böyle ileri sürülemez."

"Toplum özgür bir toplum olabilmek için ilkin tüm üyeleri için özgürlüğün özdeksel ön-gereklerini yaratmalıdır."

"Toplum köleliği hoş ve belki de giderek duyumsanmaz kılan gereksinimleri doyurmakla kurtuluş gereksiniminin hakkından gelir. ... işleyim uygarlığının ileri alanlarında emekçi sınıflar belirleyici bir dönüşüme uğrar."

"Şimdiye dek Usun tarihsel işlevi o denli de yaşamak, iyi yaşamak, ve daha iyi yaşamak itkisini bastırmak ve giderek yoketmek olmuştur—ya da bu itkinin amacına ulaşmasını ertelemek ve üzerine aşırı bir bedel koymak."

"Aristotelesci biçimsel mantığın kısırlığı sık sık belirtilmiştir. Felsefi düşünce bu mantığın yanında ve giderek dışında gelişti."

"Eytişimsel mantık biçimsel olamaz çünkü 'olgusal/reel' olan tarafından belirlenir"

"Dirimsiz nesneler ... salt varoluşları yoluyla, kendilerine ilişkin hiçbirşey bilmedikleri eşitliklere katılırlar. Öznel olarak, doğa ansal değildir—matematiksel terimlerde düşünmez. Ama nesnel olarak, doğa ansal yapıdadır—matematiksel terimlerde düşünülebilir."Arkasöz:

Türe Uygulaması

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

B. Türe (Adalet) Uygulaması

___a. Yasa Olarak Hak

___b. Belirli Yasa

___c. Mahkeme

Türe Uygulaması

Türenin ideal olduğunu ve hiçbir zaman gerçekleşmediğini söylemek Türe kavramının kendisinde bir kusur olduğunu, belki de Türenin en çoğundan öznel bir insan kurgulaması olduğunu ileri sürmeye varır. Türe kavramının realitesi — nesnel Tinin başka her Kavramı durumunda olduğu gibi — bir gelişme sürecidir. Ve Türenin sürecini Türesizlik olarak görmek ancak ve ancak bir Türe İdeasının ya da İdealinin bakış açısından olanaklıdır. Ama Türenin oluş sürecini Türesizlik olarak gören bilinç kendisinin de yetenekli olduğu Türe Kavramının gerçek bilincinden ve bilgisinden yoksundur. Modern bilinç için bu nesnel Tin kavramlarını anlamada birincil önemde olan şey

tümünün de gelişme sürecinde olmalarıdır. Özgürlük, Hak, Duyunç, Türe — tümü de kavramları gereği gelişme sürecinde olan realitelerdirler, ve gelişme özsel olarak ussallaşmadır.

Hak Kavramı toplumsal ilişkiler alanında varoluşa çıkar, ve gerçek edimselleşmesinin ilkin ve ancak özgür Yurttaş Toplumunun soyut İstencinin alanında, gereksinimler dizgesinin dolaysız özgürlük tininde kazanabilir. Buna göre özgürlük bilincini kazanmamış insanlık alanlarında Türenin bilinci ve edimselliği de yoktur ve insanlar Haklarının bilincinde değildirler.

Yalnızca Türe kavramının değil, ama başka hiçbir Kavramın, ne Özgürlük, ne Hak, ne de Eşitliğin Tinin en çoğundan on bin yıl olduğunu söyleyebileceğimiz göreli olarak kısa Tarihinde herhangi bir biçimde gerçekleşmiş olduğunu söyleyemeyiz — eğer gerçekleşme ile insan varoluşunda türesizliğin, haksızlığın vb. yokluğunu anlıyorsak. Ama gerçekleşme bir oluş, bir süreçtir ve süreçte olanın gerçekleşmiş olmadığını söylemek bir genelemedir. Bir Kavram Logos olarak, soyut Us olarak alındığında zamansızdır. Ama aynı Kavram ancak Zamanda olan Tinde somuttur, dirimlidir, bilinçtedir, ve Tinin gelişim süreci gerçekte onun kendini tüm ideal içeriği içinde realize etme etkinliğidir.

Hakkın edimselleşmesinin biricik koşulu bilinmesi, insan doğasında a priori olmaktan, bir gizillik olmaktan çıkıp bilince yükselmesidir. Bu Özgürlük gerektirir ve kendisi dolaysızca Özgürlüktür. Buna göre kendi kendilerini Özgürlüklerinde engelleyen halklar düşünsel gelişimlerinde geri kaldıkları düzeye dek Hak bilinçlerinin gelişimini de engellerler. Varoluş koşulları kesintisiz bir Haksızlık koşuludur. Hakkı bilmedikleri için Haksızlığı da, sömürü, baskı, despotizm gibi olguları da algılamazlar, ve algılamaya başlayan entellektüeller henüz bilinçlerini kölelikten kurtaramadıkları düzeye dek kültürlerinin tüm dokularında usdışını sergileyen sefil varoluşunun sorumluluğunu içeride değil ama dışarıda, Batıda, Emperyalizmde, şu ya da bu yabancı etmende bulurlar. Bir kültür Türeyi ancak Hak ve Özgürlük bilincinin gelişmiş olduğu düzeye dek Hak eder. Türenin bilincine varmaları onu gerçekleştirmeleridir. Ve onun bilincinden yoksun oldukları sürece neden yoksun olduklarını anlamaları bile söz konusu olamaz. Yüzyılların, binyılların geleneksel uyuşukluğunu taşıyan milyonların, milyarların Erdemin — Yüreklilik, Bilgelik, Ilımlılık ve Türe — bilincini kazanmaları bu zorlu savaşımı ilkin kendilerine karşı vermeleri demektir. Bu yüzden Türe kavramının tarihsel olarak ölü olan bu bilinçlerde ilk kez yaşam kazanması ve toplumsal varoluşlara egemen olması bir süreç sorunudur.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

B. TÜRE UYGULAMASI

§ 208

B. DIE RECHTSPFLEGE

§ 209

Gereksinimlerin ve onlar için emeğin değişim bağıntısında ilişkisel olan şey kendi içine yansımasını ilk olarak genelde sonsuz Kişilikte, (soyut) Hakta bulur. Ama ilişkisel olanın bu alanının kendisi, eğitim olarak, Hakka belirli-varlığını, evrensel olarak tanınan, bilinen ve istenen birşey olma ve bu biliniyor ve isteniyor olma dolayısıyla geçerlik ve nesnel edimsellik taşıma yanını verir.

> *Benin onda herkesin özdeş olduğu evrensel Kişi olarak anlaşılması eğitime, tekil olanın evrensellik biçimindeki bilinci olarak düşünmeye aittir. İnsan bir insan olduğu için insan sayılır, bir Yahudi, Katolik, Protestan, Alman, İtalyan vb. olduğu için değil. Düşünce için geçerli olan bu bilincin sonsuz*

önemi vardır —, ama yalnızca kozmopolitanlık olarak kendini somut Devlet yaşamı ile karşıtlık içinde gösterdiği zaman eksiklik taşır.

Das Relative der Wechselbeziehung der Bedürfnisse und der Arbeit für sie hat zunächst seine Reflexion in sich, überhaupt in der unendlichen Persönlichkeit, dem (abstrakten) Rechte. Es ist aber diese Sphäre des Relativen, als Bildung, selbst, welche dem Rechte das Dasein gibt, als allgemein Anerkanntes, Gewußtes und Gewolltes zu sein und, vermittelt durch dies Gewußt- und Gewolltsein, Gelten und objektive Wirklichkeit zu haben.

Es gehört der Bildung, dem Denken als Bewußtsein des Einzelnen in Form der Allgemeinheit, daß Ich als allgemeine Person aufgefaßt werde, worin Alle identisch sind. Der Mensch gilt so, weil er Mensch ist, nicht weil er Jude, Katholik, Protestant, Deutscher, Italiener usf. ist. Dies Bewußtsein, dem der Gedanke gilt, ist von unendlicher Wichtigkeit, — nur dann mangelhaft, wenn es etwa als Kosmopolitismus sich dazu fixiert, dem konkreten Staatsleben gegenüberzustehen.

Türe zaman zaman reel olarak yenik düşebilir, Güç İstenci zaman zaman Hak İstencini bastırabilir ve güçlünün Türesi güçsüzün Türesini yenebilir. Ama bunlar tekil durumlardır ve Tinin bütününde Türe İdeasının kesintisiz bir Güç olduğunu ve insan bilinçlerinde direnilmez bir değişimin üreticisi olduğunu ileri sürmemiz gerekir. İnsanlık Tarihi altın bir geçmişten çürümüş bir şimdiye doğru bir süreç değil, ama çoktandır unutulmuş barbarlıklar evresinden uygarlaşmaya doğru bir gelişimdir. İnsan doğası özsel olarak ussaldır ve ussal olanın yazgısı varoluşa ussalın biçimini vermektir.

Modern Yurttaş Toplumunun kendisi de bir oluş sürecidir, çünkü Özgürlük en gerçek ve bu yüzden en zorlu eğitimdir, boyun eğen bilincin boyun eğmeyen özgür bilince, kendi için sonsuz Hakkın bilincine eğitimidir. Bir bilinç alanının ikinci doğasını, Törel yaşamının yeni biçimini kazanması, özgür bir Törelliği öğrenmesi bireyleri birer hiçe indirgeyen geleneksel yetkeci törelliği ortadan kaldırmasını gerektirir. Bu düzeye dek Türenin yenilgisi denilen şey henüz utkusunu kazanmamış olmasından başka birşey değildir.

"Özgür Yurttaş" kavramı Türenin gerçek Kavramının da kökenidir, onu koşulsuz momentlerinden biri olarak içerir. Özgürlük Türenin bilincinin ve utkusunun vazgeçilmez koşulu ve saltık güvencesidir.

Yurttaşın Özgürlük bilinci Türenin genel olarak bireysel kültürel ayrımlara hiçbir biçimde bakılmaksızın her bir birey için geçerli olduğunun bilincidir. Türe kavramı da her kavram gibi evrensel, eğer dilersek küreseldir. Şu ya bu kültüre göreli olan şey Türenin Kavramı değil ama belirli bir Türe, oluş süreci içindeki Türelliktir, ve ancak göreli olarak Türesizlik ya da ancak göreli olarak Türe idealinin gerisinde olmadır.

Özgürlük kavramı Hak, İstenç, Ahlak, Erdem, Türe kavramları ile birlikte gider, tümü de onun daha öte belirlenimleridirler. Özgürlüğün henüz bilinçlere yükselmediği kölelik düzenlerinde Türe de salt ulaşılması gereken bir idealdir. Türenin, hiç kuşkusuz baştan sona toplumsal olan Türenin egemenliği Dünyanın büyük bölümü için henüz bilinçsiz bir özlemdir.

Türe ve Ahlak

Belirli Türe bir Yargıdır ve hiç kuşkusuz Duyunç ile uyum içinde olmalıdır. Ama Türenin dolaysızca yargıda bulunanın (Yargıcın) Duyuncuna bağlı olması Türe Kavramının doğasına aykırıdır. Türe Ahlak değildir, ve Ahlakı yalnızca bir moment olarak kapsar. Türe aklanışını öznel Duyunçta değil ama nesnel Yasada bulur. Yasa ve Duyunç ilişkisi ancak ve ancak modern toplumun salt Özgürlük Tini olduğu için çözebileceği ve çözmesi gereken saltık sorununun bir yanıdır. Yasalar bireysel

öznel Duyunçlar ile uyum içinde olmayabilirler. Ama Tinin nesnel gelişmişlik ve büyümüşlük düzeyini şu ya da bu tikel bireyin Duyuncu değil, onun nesnel Türesi belirler. Türe her bir bireyin Hakkının gerçekleşmesidir, ve her bir bireyin Hakkı sonsuzdur. İdeal Kavram ve reel dünya arasındaki bu uyumsuzluğun bilinci kendine modern dönemde ideoloji olarak anlatım veren şeydir. Toplumculuk, Ortaklaşacılık, Anarşizm — tümü de ilkede Türe İdeasının özlemi ve anlatımlarıdırlar ve tümü de Duyuncun saltık olarak hiçbir sınır tanamayan Özgürlüğünde kendilerini eşit ölçüde saltık olarak aklarlar. Tümü de gerçek Türe Kavramının, dolayısıyla Özgürlük kavramının bilinçsizi oldukları için kaçınılmaz olarak daha baştan despotizme bozulmak zorundadırlar. Türe hiç kuşkusuz ideal moral durumdur. Ama ideal moral durum peygamberler tarafından değil ama ancak Dünya Tininin kendisi tarafından edimselleştirilebilir.

Nesnel Tin dizgesinede Türe (ya da Yasa) Kavramına mantıksal geçiş Anamal kavramından yapılır. Ya da Yurttaş Toplumunun ana bölümlemesini alırsak, Gereksinimler Dizgesi bölümünü Türe Uygulaması bölümü izler, ve bağlantı her iki durumda da bireylerin dolaysız Hakları ile, Mülkiyet kavramı ile ilgilidir. Türe Kavramı özgür Yurttaşın Hakkını elde etmesinden başka birşeyi anlatmaz. Ama Türe yukarıda değindiğimiz gibi bireysel tikel Duyunç ile aynı şey değildir, ve tikel bir Türe kurgusunun ideolojik Duyunç tarafından aklanması Türe olması için yeterli değildir. İdeoloji kurgul felsefeye ne denli dayanmaya çalışsa da tasarımsal bir düşünme yoludur ve çözümlemesi Kavramın nesnelliğini olmaktan çok eğilimlerin, duygusallığın ve sık sık Nefretin öznelliğini izler. Türe uygarlığın varolan durumunda Pozitif Tüze tarafından belirlenir, çünkü Hak bireysel tikel Duyunçlar tarafından değil ama pozitif Yasalar tarafından, şu ya da bu süreç yoluyla türetilmiş bir Yasalar Dizgesi tarafından belirlenir. Bugün kimi Yurttaş Toplumlarında bu yasalar Anamalın toplumsal paylaşımı açısından göreli olarak eşitlikçi olsalar da, dünyanın milyarlarının henüz paylaşacak anamalları bile yoktur. Toplumsal Duyunç ancak kendini Yasada anlattığı ölçüde Haklıdır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

B. TÜRE UYGULAMASI

§ 210

B. DIE RECHTSPFLEGE

§ 210

Hakkın nesnel edimselliği bir yandan bilinç için olmak, genel olarak bilinmek, ve öte yandan edimselliğin gücünü taşımak ve geçerli olmak ve böylelikle o denli de evrensel geçerliği olan birşey olarak bilinmektir.

Die objektive Wirklichkeit des Rechts ist, teils für das Bewußtsein zu sein, überhaupt gewußt zu werden, teils die Macht der Wirklichkeit zu haben und zu gelten und damit auch als allgemein Gültiges gewußt zu werden.

"Toplumsal [!] Türe"

Tüze Felsefesi ya da Nesnel Tin dizgesinde Türe Yurttaş Toplumunun bütün alanına aittir, mantıksal olarak "toplumsal"dır ve reel olarak da toplumsal olması gerekir. Türenin "toplumsal" olmadığı görüşünün altında onun "sınıfsal" olduğu gibi bir başka görüş yatar. Bu belirli reel durumlara uygun görünebilse de, Türe Kavramına uygun değildir. Türenin "bütün" topluma uygulanmasının Kavramın kendisinin saltık istemi olması ölçüsünde, 'toplumsal türe' anlatımı yine ideolojik eğilimi

örtmeye ayarlanmış bir genelemeden öteye geçmez, çünkü Toplum ile karşıtlık içindeki tikel bireysel türe Güç Haktır anlayışının bir belirişidir ve türesizliktir. Türeyi Toplumdan ayrı gören ideolojik bakış açısında 'türeli bir toplum' ile anlaşılan şey anamalın dağılımında Eşitliğin kurulmasıdır. Ama Eşitliğin anamalın her bir bireye onun özel mülkiyeti olarak ve eşit olarak paylaştırılması açıktır ki doğrudan doğruya yeniden mülkiyet yoğunlaşmasına ve eşitsizliğe götürecektir. Ve Mülkiyetin Devlet iyeliğine alınması Türesizliği ortadan kaldıracak, çünkü Türenin tözü olan Özgürlüğü ve Hakkı ortadan kaldıracaktır. Bireylerin toplumsal Gönençten pay almalarını düzeyi her bir toplumun kendi Duyunç gelişimi ile orantılı olarak belirlenir. Ve ancak Yurttaş Toplumu bu gelişimin önünde saltık olarak hiçbir engele izin vermeyen özgür Törellik alanıdır.

Yurttaş ve Kültür

Yurttaşlık Kavramı eşey, din, ırk, dil, görüş vb. gibi kültürel ilinekleri gözardı eden Evrenseldir. Yurttaş tikel bir Devletin üyesi olan Kişidir ve Toplumunun her bir üyesi eşit Hakları ve Ödevleri olan bir Yurttaştır.

Modern Yurttaş kavramı nihilistik bir soyutlamadır: Eşeysel, ırksal, etnik tüm belirlenimlerden yalıtılmıştır. Yurttaş kavramı, Topluma ait olduğu düzeye dek, hak eşitliğinden başka hiçbir belirlenim taşımaz. Tüm kültürel belirlenimlerden, bu sözde değerlerden soyutlanmıştır. Yurttaşın Yurttaş ile ilişkisi toplumsal ilişkidir, ve Toplumun bir Gereksinimler Dizgesi olması ölçüsünde, ekonomik ilişkidir. Toplum Devlet değildir. Toplum Aile de değildir. Ve böyle olarak törel özgürlüğün sonlu somutlaşmasıdır. Toplum, henüz Devlet alanındaki gerçek, ussal özgürlük düzlemi değildir. Ve Ailenin törel-duygusal sonsuzluğundan da ayrı bir öz-çıkar alanı olması ölçüsünde, değerleri toplumda arayan sıradan bilince onun "yabancılaşma" dediği şeyi sunar.

The path to European Citizenship

Yurttaşlık başlangıçta sınırlıydı ve Yunan Kent-Devletinde ve Roma İmparatorluğunda eşey, din, ırk, dil, görüş vb. gibi ayrımlar göz önünde tutularak veriliyordu. Bu düzeye dek modern özgürlük bilincinden yoksun olan bu toplumlar "Yurttaş Toplumu" değildi.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Yasanın Belirli-Varlığı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin /Aziz Yardımlı

_B. Türe (Adalet) Uygulaması

___a. Yasa Olarak Hak

___b. Belirli Yasa

___c. Mahkeme

Yasama

1) Tiranlar yasaları yükseğe asarlar. Modern Yurttaş Toplumunda Yasaları Yurttaşların kendileri yaparlar. 2) Yasaların tamamlanmış bir dizge oluşturmaları Yurttaş Toplumunun oluş süreci olması nedeniyle Usun bir istemi olamaz. Yasama ve Yargı belirlenimlerinin açınımları Devlet Kavramının altına düşerler. Modern Yurttaş Toplumununda Yasamanın doğrudan doğruya bir Yurttaşlık Hakkı olmasına karşın, bugün değişik gelişim aşamalarında olan ve henüz Özgür Yurttaşlık bilincine ulaşmamış olan toplumlarda Yasaların belirlenmesi süreçleri bu kültürlerin kendileri denli usdışı

biçimler alır.

Bir zamanlar 'yazılı yasalar'ın yanında 'yazısız yasalar' da vardı (İngiltere). Ama bunlar mahkeme kararlarında ve yargıçların belleklerinde bulunduğu için Yargıçların aynı zamanda Yasamacılar da olması gibi bir sorun yaratıyordu. Yasalar kütlesi kendi içinde bütünüyle ayrıntılı ve tutarlı bir dizge olmalı, yargıcın öznel istencine, Duyuncuna başvurmayı bir enaza indirmelidir. Ama bu durum gene de Yasamanın tamamlanmış olması demek değildir. Yasama Yurttaş Toplumunun Özgürlük bilincindeki gelişme ile koşut olarak değişim sürecindedir. Yasa Hakkın belirli-varlığı olarak dışsallık, olumsallık alanında durur ve bu görelilik nedeniyle evrensel Hak Kavramı ile bağdaşması da görelidir. Belirli Yasaların gelişmesinin zemini ve gerekçesi belirliliklerinin bu sonluluğunun kendisidir. Bu düzeye dek Pozitif Tüze olgusal alanda Hak Kavramının ancak sınırlı gerçekleşmesidir. Türenin gelişmesi Yasaların gelişmesinde koşutunu bulur. Yurttaş Toplumunun oluş sürecinde olmasının bir çıkarsaması da Yasalarının sürekli değişim içinde olmasıdır. Buna göre Yasalar Dizgesinin tamamlanmış ve tüm değişime kapanmış olmasını istemek (Hegel'in bir Alman Hastalığı dediği şey) saçmadır.

Hegel / Tüze Felsefesi

Hegel / Philosophie des Rechts (1821)

b. Yasanın Belirli-Varlığı

§ 215

b. Das Dasein des Gesetzes

§ 215

Yasaya karşı yükümlülük, özbilincin hakkı yanından alındığında (§ 132 ve Not), yasaların evrensel olarak bilinir kılınmaları zorunluğunu kapsar.

> *Tiran Dionysios'un yaptığı gibi yasaları hiçbir yurttaşın okuyamayacağı denli yükseğe asmak, — ya da onları bilimsel kitaplardan ve eğri yargılar, görüşler, alışkanlıklar vb. üzerine dayalı kararların derlemlerinden oluşan engin bir aygıtın içersine gömmek, dahası bunu bir de geçerli tüzenin bilgisinin yalnızca onu öğrenmeyi iş edinenlerin anladıkları bir yabancı dilde yapmak, — bu ikisi bir ve aynı haksızlıktır. — Justinian'ın yaptığı gibi, halklarına salt biçimsiz bile olsa bir yasalar derlemi veren, ya da daha da iyisi düzgün ve belirli bir yasa kitabı olarak bir ortak tüze veren egemenler yalnızca onlara en büyük iyiliği yapan kişiler olmakla ve bunun için övgüyü hak etmekle kalmazlar, ama böylelikle büyük bir türe ediminde bulunmuş da olurlar.*

Die Verbindlichkeit gegen das Gesetz schließt von den Seiten des Rechts des Selbstbewußtseins (§ 132 mit der Anm.) die Notwendigkeit ein, daß die Gesetze allgemein bekannt gemacht seien.

> *Die Gesetze so hoch aufhängen, wie Dionysios der Tyrann tat, daß sie kein Bürger lesen konnte, — oder aber sie in den weitläufigen Apparat von gelehrten Büchern, Sammlungen von Dezisionen abweichender Urteile und Meinungen, Gewohnheiten usf. und noch dazu in einer fremden Sprache vergraben, so daß die Kenntnis des geltenden Rechts nur denen zugänglich ist, die sich gelehrt darauf legen, — ist ein und dasselbe Unrecht. — Die Regenten, welche ihren Völkern, wenn auch nur eine unförmliche Sammlung, wie Justinian, noch mehr aber ein Landrecht, als geordnetes und bestimmtes Gesetzbuch, gegeben haben, sind nicht nur die größten Wohltäter derselben geworden und mit Dank dafür von ihnen gepriesen worden, sondern sie haben damit einen großen Akt der Gerechtigkeit exerziert.*

Justinian

Roma Tüzesi geç antikçağda karışıklık içindeydi. İmparatorların yasa gücünde olan yeni anayasalar ve yönergele çıkarmış olmalarına karşın, bunlar yöntemli olarak yayımlanmış değillerdi ve giderek imparatorluk arşivleri bile yeni yasaların eşlemlerini her zaman saklamıyorlardı. Durum ikinci ve üçüncü yüzyıllarda tüze uzmanlarının (juriconsulti) teklif ettikleri tüzel görüşlerin çokluğu tarafından daha öte karıştırıldı. Sonra II. Theodosius 427'de ve 434'te 312'den bu yana çıkarılan yasaları derlemek üzere bir komisyon kurdurdu ve bunun ürünü 438'de Thedosius Yasalarının çıkması oldu. Justinian tahta çıkışının ilk yılında yeni İmparatorluk Yasaları derlemini hazırlatmak için Kappadokyalı John başkanlığında on üyelik bir komisyon kurdurdu. Komisyon 7 Nisan 529'da Latince'de Codex Justinianus'u (Codex vetus, ya da Corpus Juris Civilis) tamamladı. Bundan sonra Justinian o güne dek önem kazanmış tüm Romalı tüze uzmanlarının tüzel görüşlerini toplama ve düzenleme gibi büyük bir işe girişti. 15 Aralık 530'da on altı tüzeciden oluşan bir komisyon atadı. Bunlar Konstantinopolis ve Beyrut tüzecilerinden oluşuyordu ve başlarında yine Tribonian vardı. Çalışmalarının sonucu 16 Aralık 533'te yayımlandı. Bu Digest (ya da Yunanca adıyla Pandektler) olarak bilinir. Aynı zamanda yine Tribonian başkanlığındaki bir başka komite tüze öğrencileri için bir ders kitabı üzerinde çalışıyordu. Bu Digest'ten bir ay kadar önce, 16 Kasımda, Institutes başlığı altında yayımlandı. Bu yasalar 12'nci yüzyılda Batıya geçtiler ve Germanik yasalar ile birleştirilerek Kutsal Roma İmparatorluğunun yasalarının temelini oluşturdular.

Justinian I (Latince: Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus; 11 Mayıs 483 - 13 Kasım 565). Son Roma İmparatoru olarak bilinen Justinian başlıca Belisarius ve Narses'in seferleri ile İmparatorluk topraklarını genişletti, daha sonra Sarayda çok etkili olacak olan Thodora ile evlendi, ve Roma'yı Ostrogotların elinden aldı.

Justinian I (Wikipedia)

Corpus Juris Civilis

THE INSTITUTES OF JUSTINIAN

Pandektler

Law and Justice in the Courts of Classical Athens

Kanuni Sultan Süleyman

İmparatorluk birbirlerinden çok ayrı bir bilinçler, istençler, duyunçlar ve inançlar türlülüğünün bir birliğidir. Bu kültürler karmaşasını tek bir Tine, bir İmparatorluk Tinine birleştiren şey milyonlar için ancak o birlik yoluyla gerçekleşebilen barış, gönenç, güvenlik İstencidir. Bu evrensel ussal İstenç İmparatorda temsil edilir. Bütün bileşenleri birbirine bağlı olan bir İmparatorluk dizgesinde Türe başka herhangi biri kadar özseldir. Süleyman Viyana'dan Bağdad'a dek uzanan topraklardaki çeşitli dinleri, etnik kümeleri, sayısız geleneği ve göreneği ve alışkanlığı ve töreyi yönetmek için bir yasalar dizgesi hazırlattı. Yasalar öylesine iyi işlediler ki, Süleyman, tıpkı yüzyıllar önce Bizans için aynı şeyi yapan önceli Yasamacı Justinian gibi, İmparatorluğunu en büyük sınırlarına ulaştırdı. Her iki durumda da Türe ve Büyüklük birlikteydiler. Kanuni Sultan Süleyman çağında hem Müslümanlar hem de Avrupalılar tarafından dünyadaki en önemli Egemen olarak görüldü. İmparatorluk Batıda Avrupa'nın yüreğine doğru genişliyordu. İstanbul dünyanın kültürel ve mimari özeğiydi ve kendisi şair olan Süleyman Avrupa'nın en eğitimli saraylarını gölgede bırakan bir sanatçılar, dinsel düşünürler ve felsefeciler ordusunu destekliyordu. Tüm bunların temelinde tek bir insanın insanlığı onurlandıran Erdemi yatıyordu. Osmanlılar Süleyman'a "Kanuni" diyorlardı. Süleymaniye Camiindeki yazıtlardan biri Süleyman'ı "Nashiru kawanin al-Sultaniyye" olarak betimler — "Sultanlık Yasalarının Yayıcısı." Süleyman Osmanlı tüzel dizgesini bütünüyle yeniden

yapılandırdı. Ondan sonra bu insan Yasaları dizgesi son biçimini aldı ve "kanun-i Osmani," "Osmanlı Yasaları" olarak bilinir oldu. Osmanlı Tininin Hakkı şimdi Dünya Tarihinin en yüksek Hakkıydı, ve Süleyman'ın eylemiyle yasalar Tinin şimdi daha da büyümüş olan görkemine uyarlandılar ve buna göre 1350'den bu yana gelişen yasalar dizgesi sonunda Şeriattan daha önemli oldu ve ondan bütünüyle bağımsız bir yapı kazandı. Kendi sözleriyle, "Tanrının kölesi ve Dünyanın efendisi" olan Süleyman türeli ve eşitlikçi bir egemen olarak ünlüydü. Astlarını toplumsal konum ya da popülerliklerine göre değil, değerlerine göre seçerdi. Avusturya Büyükelçisi Ghiselain de Busbecq onun hakkında şunları yazıyordu: "Atamalarını yapmada Sultan servet ya da konumların öne çıkarılmasını dikkate almaz; ne de tavsiyeleri ya da popülerliği hesaba katar. Her durumu kendi değeri üzerine irdeler ve atanması söz konusu olan insanı karakter, yetenek ve yatkınlıkları açısından dikkatle inceler." İmparatorluktaki kimi köleler önemli konumlara yükseldiler ve İbrahim Paşa (altı yaşında Saraya satılan bir Yunanlı köle) on üç yıl süreyle Süleyman'a Vezirlik yaptı. Süleyman 1492'de İspanya'dan sürülen Yahudileri kabul eden II. Bayezid'in başlattığı hoşgörüyü sürdürdü. Dinsel kuralların ya da Şeriatın yorumlanması açısından Hıristiyanlık ve İslam arasında özsel hiçbir ayrım yoktur. Her ikisi de Us ve Duyunç ile bütünüyle bağdaşır olarak ya da Usa bütünüyle aykırı ve Özgürlüğü bütünüyle engelleyici görülebilirler. Her iki durumda da yorum insan Duyuncuna aittir.

İmparatorluk topraklarını iki katına çıkaran 10'uncu Padişah Süleyman Devleti 46 yıl yönetti (1520 - 1566).

Suleyman I the Magnificent

Averroes Foundation for Faith and Reason in Islam

Bir Norveççe Wikipedia sayfası: Suleiman I den store

Süleymaniye Camii (Mimar Sinan)

Mostar Köprüsü (Mimar Hayrettin)

Yasaların Bilinmesi

Özgür Yurttaş yasamacının kendisi olduğu için modern Toplumda Tiranların yasaları yükseğe asmaları sorunu bütününde ortadan kalkar. Justinian'ın yaptığı gibi bütün bir Roma İmparatorluğu bir yerler ve zamanlar çokluğuna dağılmış yasalar kütlesini bir kitap olarak toparlamak da gereksizdir. Ama gerekli olan şey Türe süreçlerinde Yasaların Avukat sofizminin oyuncakları olmasının önüne geçmektir. Bu modern Toplumun kendisinin Hak konusunda ne denli bilinçli olduğunu ilgilendirir ve Yasaları savunma sofizminin, jüri önyargılarının ve genel olarak dolandırıcılığın elinden kurtarmak o toplumun öz-saygısını, onurunu ve özgürlüğünü ilgilendirir.

Pozitif Tüze

Pozitf Hak belirlenimleri olarak Yasalar kendinde Hakka, yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra Evrensel İnsan Hakları denilen şeye uygun olmalıdır. Ama değildirler. Ve bu uyumsuzluk henüz Hak kavramının bilincinde olmayan ön-Modern kültürlerde değil, ama Yurttaş Toplumu sürecine girmiş olan Batıda da böyledir. Pozitif Tüze değişkendir, ve değişkenliği Hak Kavramının kendisinin gelişmekte olan bir süreç olmasında anlatımını ve görgül tanıtını bulur. Gelişim rasgele bir açınım olmadığı ama ereksel olduğu için, bir Ereğe doğru erişme süreci olduğu için Gelişimdir, ve Hak kavramının gelişimi Özgürlüğün, Yasanın, Devletin, Türenin de gelişimi olan bir ve aynı nesnel tinsel açılımın belirli bir açıdan görünüşüdür. Pozitif Tüzenin göreliliği ve buna göre değişebilirliği yalnızca göreli olarak model alınacak Yasa dizgeleri ile karşılaştırmayı değil, ama Hakkın kendisi

ile, Saltık Hak ile karşılaştırmayı imler. Usun kendisi Hak Kavramının bu gelişiminin ortamıdır, bu gelişimin toprağı Özgürlüktür. Yasaların Hakkın kendisine uygun olmaları insanlığın bütününde İstencin sonsuz gelişimine ve bunun bilincine ulaşmış olmasını imler. İstenç tüm varoluş üzerinde Hak ileri sürer. Ama bu sonsuz istemi ancak kendisi sonsuzluğununbilincine varmış bir İstenç ileri sürebilir. Pozitif Tüze bir başka karışıklığı Yasaların dinsel öğretiler ile ilişkisinde yaşar. Dinsel buyruklar, ya da giderek özellikle Eski Ahit'te görüldüğü biçimiyle yasalar kendilerini hiç olmazsa biçimsel olarak yasalar olarak ileri sürerler. Ama bu geleneksel kültürlerde geçerli olması gereken bir yasama biçimidir. Modern Yurttaş Toplumunun politik Duyuncu özgürdür ve salt bu özgürlük nedeniyle yasalarını saltık olarak kendisi belirleme hakkını taşır. Türenin realitesi Tüzenin realitesi kadar Haklıdır. Ama Tüze ve Türe arasında bir başka uyumsuzluk daha doğabilir. Yasaların evrenselliği başka kültürlerden ödünç alınabilir olmalarına izin verir ve ve bu ödünç alma işi edimsel olarak yerine getirilir. Ama bir alışkanlık-törellik dizgesinin kendini dışarıdan ödünç alınan tüzel belirlenimlere uyarlaması o kültürün tininde özsel bir değişim demek olabilir, ve bu değişim sağlanıncaya dek pozitif Yasalar ve Türe arasında ikinci bir uygunsuzluk süreci yaşanır.

Osmanlı Yasaları

Bir İmparatorluk Yasa Egemenliği üzerine kuruludur. Bir uluslar çokluğu olan İmparatorlukta Yasa Egemenliği Hakkın ve Türenin temelidir. Yasa evrenseldir, Padişah da aralarında olmak üzere tüm yurttaşlar onun önünde eşittir. (Kralın bile yasanın üzerinde olmaması ilkesi Magna Carta'da görülür:) İmparatorluklarda Yasama Gücü kişisel Egemene, Tererke aittir, Halka değil. Halkın Yasamacı olması, Yasaları yapan olması bunu yapabilecek bir eğitim düzeyine ulaşmış olmasını gerektirir ve bu Özgürlük bilincinin gelişiminin son aşaması olan Modern Yurttaş Toplumuna aittir. Bu bilinç biçimine ulaşmanın yolu çeşitli ara biçimlerden geçer. Halkın özgürlük bilinci yükselirken ve Yasama sürecine aydınlar, mülkiyet sahipleri, soylular vb. giderek artan bir ölçüde katılmaya başlarken, bununla orantılı olarak Tekerklik gücünü yitirme sürecine girer. (Bu noktanın daha öte açınımı Devlet bölümüne aittir.)

Burhan al-Din bin Muhammad bin Ibrahim Al-Halabi. Multaka Al Abhur 1;. 2. — (Library of Congres Notu:) "Yasa Egemenliği: 1517'de tamamlanan bu metin ondokuzuncu yüzyılda başlayan reformlara dek Osmanlı İmparatorluğu'nun yasalarının birçoğu için yetke kaynağı oldu. Bu elyazması insan etkinliğinin aşağı yukarı tüm yanlarını kapsar: Dinsel ayinler, aile ilişkileri, kalıt, tecim anlaşmaları ve suçlar. On altıncı yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun en büyük tüze bilginlerinden olan İbrahim El-Halabi tarafından yazılmışlardır. Yapıt sayfa içlerinde ve tüm sayfa kıyılarında kimileri adlarını da belirten çeşitli yorumcular tarafından eklenen notlarla doludur."

Tanrısal Yasalar

Tanrısal Yasaların tanrısallıkları onları saltık, değiştirilemez, yorumlanamaz kılar. Onlara yalnızca boyun eğilmesi gerekir. Bu kutsallık niteliği ve yasaların arkasında korkutucu bir tanrısal gücün bulunduğu görüşü Peygamberlerin boşinançlı ve ahlaksız (duyunçsuz) halkları tinsel olarak yükseltebilmek için başvurmaları gereken biricik aygıttır. Tüzel buyrukların tanrısal kökenli olması özsel olarak Duyuncun buyruğunun saltık olmasının zorunluğuna tanıklık eder. Özgürlük bilincinin yokluğunda bireyler tanrısal Yasaları sorgusuzca kabul ederler.

Babil Kralı Hammurabi (hükümranlığı 1792-1750) Türeyi temsil eden Güneş Tanrı Şamaş'ın önünde. Hammurabi'nin derlediği 282 Yasa bir tablete yazıldı ve yazıt herkesin görüp okuyabileceği bir kamu alanına dikildi.

Musa'nın İÖ 13'üncü yüzyılda Sina Dağında Yehova'dan aldığına inanılan On Buyruk(Rembrandt,

1659, Staatliche Museen Berlin).

Yasalar ve Halk

Bir halkın yasanın egemenliğini tanıması için kendisinin özgür olması gerekir. Dahası, yasaların kendileri halkın törelliği ile uyum içinde olmalıdır. Bu olmadığında, halk yasaya ancak boyun eğebilir.

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Tarih felsefesi

Çin

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Hegel
Tarih Felsefesi

Anahatlar

Noesis Felsefe Atölyesi

2008 CKM

TARİH FELSEFESİ
G. W. F. Hegel, 1831
2. DOĞU DÜNYASI

Birinci Kesim: Çin…

Çözümlemeler: Aziz Yardımlı

§ 91

"Tarihin Çin İmparatorluğu ile başlaması gerekir, çünkü tarihten edinebildiğimiz bilgilere göre en eskisidir …"

"… nesnel varlık ve ondaki öznel devim arasındaki karşıtlık henüz eksik olduğu için, her başkalaşabilirlik dışlanır ve bitimsiz olarak ortaya çıkan bir yineleme tarihsel dediğimiz şeyin yerini alır."

[Çin Tininin "nesnel Varlığı" ya da kısaca Çin Törelliği "öznel devim"den ya da kısaca "duyunç özgürlüğü"nden yoksun olduğu için tüm değişim dışlanır. Duyunç varolan törelliği sorgulamaz. Bu Çin'in (ve Hindistan'ın) değişmeden kalmış olmasının olanağıdır. Usun gelişim eğiliminin zorunlu olması ölçüsünde, bu eğilimin sürekli bastırılması gereksinimi bu törellikleri baskıcı yapar. Çin'in kültürel değişmezliği yalnızca dış yalıtılmayı değil, ama bireysel usun da yalıtılmasını zorunlu kılar.]

"Çin ve Hindistan bir bakıma henüz Dünya Tarihinin dışında yatarlar;"

"Başka hiçbir halkta Çin halkında olduğu gibi kesintisiz bir Tarih yazarları dizisi görülmez." "Çin gelenekleri İsa'nın doğumundan 3000 yıl kadar öncesine gider; ve Şu-King, bunların Yao'nun hükümeti ile başlayan temel kitabı, bu hükümeti İsa'dan 2357 yıl öncesine götürür."

"Bir İngilizin hesaplamalarına göre, örneğin Mısır tarihi İsa'dan 2207 yıl öncesine, Asur tarihi 2221, Hint tarihi 2204 yıl öncesine dek gider. Böylece Doğunun başlıca imparatorluklarının ortaya

çıkışları açısından mitler İsa'dan 2300 yıl kadar öncesine gider. Eğer bunu Eski Ahit'in tarihi ile karşılaştırırsak, her zamanki varsayıma göre Nuh zamanındaki Tufan ile İsa arasında 2400 yıl vardır."

[Hegel'in kullandığı verilere göre Çin tarihi Mısır tarihinden 150 yıl kadar daha eskidir. Rakamlar 1800 yıllarının tarihçileri tarafından saptanmıştır.]

§ 92

"Çinlilerin belli kökensel ve temel kitapları vardır ki, bunlardan tarihleri, anayasa ve dinleri öğrenilebilir. … Çinliler arasında bu kitaplar 'Kings' adını taşır ve tüm öğrenimlerinin temelini oluşturur. Şu-King tarihlerini kapsar, eski kralların hükümetlerini ele alır, ve şu ya da bu kral tarafından çıkarılan buyrukları verir. Y-King Çin yazısının temelleri olarak görülen şekillerden oluşur, ve bu kitap ayrıca Çin Meditasyonunun temeli olarak da görülür. … Son olarak Şi-King değişik türlerdeki en eski şarkıların kitabıdır. … Özel olarak onurlandırılan ve çalışılan bu üç temel kitabın dışında, daha az önemli olan başka iki kitap daha vardır. Bunlardan Li-Ki (ya da Li-King) imparatora ve memurlara karşı görenekleri ve törenleri kapsar ve müziği ele alan Yo-King adında bir eklentisi vardır; Tschun-tsin Konfiçyus'un ortaya çıktığı Lu imparatorluğunun tarihçesidir. Bu kitaplar Çin'in tarihinin, törelerinin ve yasalarının temelleridir."

"Çin'i ilk kez on üçüncü yüzyılda bir Venedikli (Marco Polo) dolaşmış, ama anlattıkları masalımsı olarak görülmüştür."

"En küçük hesaplamaya göre, Çin'de 150 milyon insan yaşar; bu sayı bir başkasına göre 200'e çıkar, ve en yüksek hesaplamaya göre 300'e varır."

§ 93

"Nüfus ve baştan sona örgütlenmiş ve en ince ayrıntıya dek iyice düzenlenmiş Devlet kuruluşları Avrupalıları hayrete düşürmüş …"

"Tarihleri Çin'de bir uygarlığı ilk kez yayan Fohi'nin Kültür Verici olarak bilindiği çok eski zamanlara dek ulaşır. İsa'dan 29 yüzyıl önce, öyleyse Şu-King'in başladığı zamandan önce yaşamış olduğu söylenir; ama mitsel ve tarih-öncesi olan şey Çinli tarihçiler tarafından bütünüyle tarihsel gibi ele alınır."

["More commonly known as "Fu Xi", Fohi (as the critics tend to call him) was a mythological emperor who ruled somewhere between 2900 and 2700 B.C. He supposedly taught mankind the use of fishing nets, the breeding of silk worms, and the taming of wild animals. He also supposedly invented the Chinese family names and first forbid marriages within families (though he himself married his sister, Niu-Kua). He was sometimes depicted as being half-serpent, or as having four faces so that he could look in every direction."
http://www.kingdavid8.com/Copycat/JesusFohi.html]

"Fohi'nin (yeni bir dinin kurucusu olan Fo'dan ayırdedilmelidir) insanlara kulübeler yapmayı ve yerleşim yerleri kurmayı öğrettiği anlatılır. Dikkatlerini mevsimlerin değişim ve geri dönüşlerine yönelttiği, değiş tokuşu ve tecimi getirdiği, evliliği temellendirdiği, Usun gökten geldiğini öğrettiği, ipekböceği besleme, köprüler yapma ve yük hayvanlarını kullanma konusunda bilgiler verdiği söylenir."

"Tarihin ilerlemesi ortaya çıkan uygarlığın güneye doğru yayılması ve bir Devletin ve bir hükümetin başlamasıdır. Böyle adım adım biçimlenen büyük imparatorluk çok geçmeden birçok ile

dağıldı ve bunlar birbirleri ile uzun süren savaşlar yaptılar ve sonra yeniden bir Bütüne birleştiler.”

“Uzun bir süre boyunca Nanking başkentti, şimdi Pekin’dir,”

§ 94

“Çin ülkenin çok içlerine giren Tatarlar ile birçok savaş yapmak zorunda kaldı. Kuzeyli göçebelerin saldırılarına karşı Şi-hoan-ti her zaman çok büyük hayranlık uyandırmış olan Uzun Duvarları yaptırdı. Bu prens bütün imparatorluğu 36 ile böldü, ve özellikle eski yazına ve başlıca tarihsel kitaplara ve genel olarak tarihsel incelemelere yönelik saldırısı ise dikkati çeker. Bunu öncekilerin anılarının yokedilmesi yoluyla kendi hanedanını sağlamlaştırma amacıyla yaptı. Tarihsel kitaplar toplanıp yakıldıktan sonra, yüzlerce bilgin geriye kalan yapıtları kurtarabilmek için dağlara kaçtı. Aralarından imparatorun eline düşen herkes kitaplarla aynı yazgıyı paylaştı. Bu kitap yakma işi çok önemli bir olaydır, çünkü ona karşın, genellikle olduğu gibi, temel kitaplar kurtarılmıştır.”

“bir Çin generalinin Judea’ya dek ulaşmış olduğu söylenir; İS sekizinci yüzyılın başlarında ilk Hıristiyanlar Çin’e ulaşmışlardır”

“on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda savaştıkları Mançuların yerleşmelerini kabul etmişler ve bunun sonucu şimdiki hanedanın tahtı ele geçirmesi olmuştur. Gene de bu yeni hanedan da, Moğolların daha önce 1281 yılındaki fetihlerinde olduğu gibi, ülkeye bir değişiklik getirmemiştir. Çin’de yaşayan Mançular Çin yasalarını ve bilimlerini tam olarak inceleyip öğrenmek zorundadırlar.”

“Anayasanın Tininin irdelemesine geçiyoruz. … Bu tözsel Tinin ve Bireyin birliğidir; bu ise burada ülkelerin en kalabalığı üzerine yayılmış olan Aile Tinidir. Öznellik kıpısı, eş deyişle bireysel istencin onu yutan güç olarak Töze karşı kendi içine yansıması, ya da bu gücün onun onda kendini özgür bildiği kendi özselliği olarak koyulması burada henüz bulunmaz.”

[Çin Anayasası ayrımsız bir birlik, çoğulluğu dışlayan bir monolitik Devlettir. Bu karşıtlığın yokluğu değil ama bastıılmasıdır. Bireyler özgür Kişiler olmaktan çok bir Yetkenin egemenliği altında duran çocuklar gibidir: Çin Devleti bir Aile yapısına andırımlıdır. Öznellik ilkesi, yani Duyunç Özgürlüğü bulunmaz.]

“Evrensel İstenç burada Çin’de bireyin ne yapması gerektiğini dolaysızca söyler, ve birey eşit ölçüde düşüncesiz ve benliksiz olarak dinler ve boyun eğer. Eğer boyun eğmez ve böylelikle Tözün dışına çıkarsa, o zaman bu ayrılma bir kendi-içine-gitme yoluyla dolaylı kılınmadığı için, birey cezayı da İçselliğinde değil, ama yalnızca dışsal varoluşunda yaşar.”

“Çinliler kendilerini Ailelerine ait olarak ve aynı zamanda Devletin çocukları olarak bilirler.”

[Aile içinde bireyler tüzel olmaktan çok doğal birlik içindedirler (Aile doğal ve törel tözün birliğidir). Bu özgürlük yoksunluğu Çinli bireyin onun için saptanan törel belirlenimin dışına çıkmasını, bütününde değişmesini ve gelişmesini engelleyen etmendir.]

§ 95

“Devlette de birer Kişi olmaktan eşit ölçüde uzaktırlar; çünkü onda ataerkil ilişki egemendir, ve hükümet herşeyi düzen içinde tutan İmparatorun bir baba kaygısını göstermesi üzerine dayanır. Şu-King’de büyük saygı duyulan ve değişmez temel ilişkiler olarak görülen beş ödev sıralanır:”

“Aile ödevleri saltık olarak geçerlidir ve yasal olarak düzenlenir. Oğul salona girdiği zaman babaya seslenemez, kapının yanında bir bakıma büzülmelidir ve odadan babanın izni olmadan çıkamaz. … Anneye baba ile eşit ölçüde saygı gösterilir.”

§ 96

“… bir Çinlinin birçok karısı olabilse de, yalnızca biri evin hanımıdır, ve öteki hanımların çocuklarının onu kesinlikle bir anne olarak onurlandırmaları gerekir.”

“Çin’de her ailenin bir Atalar Salonu vardır ve orada onun tüm üyeleri her yıl toplanırlar;”

“Bu aile temeli Anayasanın da temelidir — eğer böyle birşeyden söz edebilirsek. … İmparator Atadır, ve Devlette bir saygı hak edebilen herşey ona bağlanır.

İmparatorun “İmparatorluğun yasalarını ve sorunlarını kendisinin bilmesi ve yönlendirmesi gerekir … kişisel özencinin dar bir oyun alanı vardır …

“İmparatorun tavrı bize en yüksek derecede yalın, doğal, soylu ve kavrayışlı olarak betimlenir; suskun bir kibirden ve konuşmada ve davranışta terslikten uzak, kendi vakarının bilincinde ve ödevlerinin yerine getirilmesinde yaşar, çünkü gençliğinden bu yana onlar için eğitilmiştir.”

§ 97

“Sözcüğün sağın anlamında, Çinliler arasında İmparator dışında önde gelen hiçbir sınıf, hiçbir soyluluk yoktur.”

“Yalnızca sarayın prenslerinin ve bakanların oğullarının bir ölçüde öncelikleri vardır ve bu da doğuma olmaktan çok konuma bağlı olarak böyledir. … Yüksek konumlar böylece en bilgili ve en iyi eğitimli olanlar tarafından doldurulur.”

“Çin’de saltık eşitliğin İmparatorluğu vardır,” “Çin’de hiçbir Özgürlük olmaksızın Eşitlik egemen olduğu için, Despotizm zorunlu olarak varolan Hükümet biçimidir.”

§ 98

MANDARİNLER: İMPARATORLUK İSTENCİNİN ARAÇLARI

“İki tür Mandarin, bilgin ve askeri Mandarinler vardır, ve ikinciler bizim Subaylarımıza karşılık düşerler. Bilgin Mandarinler daha yüksektirler, çünkü Çin’de sivil sınıf asker sınıfın üstünde durur. Memurlar okullarda eğitilirler.”

“Öğrenilmiş olmaları özellikle istenen bilimler İmparatorluk Tarihi, Tüze Bilimi, töre ve göreneklerin bilgisi ve ayrıca örgütleme ve yönetme bilgisidir. Bunun dışında, Mandarinlerin en yüksek incelikteki şiir sanatı için yeteneklerinin olması gerekir.”

“Bütün Çin Devletinde yaklaşık 15.000 sivil ve 20.000 askeri Mandarin vardır. … Bu memurlar sekiz sınıfa ayrılırlar. Birinciler İmparatorun çevresinde bulunanlardır, sonra İmparator vekilleri gelir, ve bu böyle gider. İmparator çoğunlukla Mandarinlerden oluşan yönetim konumları aracılığıyla yönetir. İmparatorluk Konseyi en yüksek konumdur, en bilgili ve en yetenekli insanlardan oluşur.”

SENSORLAR

“Her Bakanlıkta ve İmparatorluğun değişik bölümlerinde bir Sensor, Ko-tao, bulunur ki, İmparatora herşeyin bir raporunu bildirmek zorundadır; bu Sensorlar görevden alınamazlar ve çok korkulurlar; hükümeti ilgilendiren herşey üzerinde, Mandarinlerin işlerini yürütmeleri ve kişisel davranışları üzerinde sıkı bir gözetim uygularlar ve bu konularda doğrudan doğruya İmparatora rapor verirler; ayrıca İmparatora uyarılarda bulunma ve onu kınama hakları da vardır.”

“Memurlar her zaman yüksek Konseye hesap vermek zorundadırlar.”

§ 99

ÇİN'DE DİNGİNLİK İMPARATORUN KARAKTERİNE BAĞLI

"Doğanın süreci gibi biçimdeş ve düzenlidir, kendi yolunda her zaman olduğu gibi işler; ama İmparatorun çalışan, her zaman uyanık ve kendiliğinden etkin Ruh olması gerekir. Eğer İmparatorun kişiliği betimlenen yapıda değilse, yani baştan sona ahlaklı, çalışkan, ve vakarını sürdürürken de enerji dolu değilse, o zaman herşey gevşer, hükümet tepeden tırnağa felç olur ve dikkatsizliğe ve özence yenik düşer."

ÖDEV BİLİNCİ DEĞİL, AMA DIŞSAL CEZA KORKUSU

"Memurları yükümlülük altında tutan şey kendi duyunçları, kendi onurları değil, ama dışsal bir buyruk ve onun katı yaptırımlarıdır. On yedinci yüzyılın ortalarında yer alan devrim durumunda o sırada hüküm süren hanedanın son İmparatoru çok yumuşak ve onurluydu; ama yumuşak karakteri yüzünden hükümetin dizginleri gevşemişti ve ayaklanmaların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Başkaldıranlar Mançuları ülkeye çağırdılar."

§ 100

ATAERKİL TÜZE: AİLE İLİŞKİLERİ DE YASALAR TARAFINDAN DENETLENİR (TÜM DURUMLARDA ÖZNEL ÖZGÜRLÜĞÜN YOKLUĞU BELİRLEYİCİDİR)

"Tüzel Duruma geçtiğimizde, ataerkil hükümetin ilkesi yoluyla uyrukların ergin sayılmadıklarını görürüz. Hindistan'daki gibi, hiçbir bağımsız sınıfın ya da katmanın savunacak kendi çıkarları yoktur, çünkü herşey yukarıdan yönetilir ve gözetilir. Tüm ilişkiler tüzel normlar tarafından sıkı sıkıya buyrulur; özgür duygu, genel olarak ahlaksal duruş noktası bu yolla temelden silinir."

"Aile üyelerinin birbirlerine karşı nasıl duygular taşımaları gerektiği, biçimsel olarak yasalar yoluyla belirlenir, ve bunların çiğnenmesi zaman zaman ağır cezaları gerektirir."

"Burada dikkat edilmesi gereken ikinci kıpı hemen hemen köleliğe dönen Aile ilişkilerinin dışsallığıdır. Herkes kendini ve çocuklarını satabilir; her Çinli karısını satın alır. Yalnızca ilk karı özgür bir kadındır; buna karşı kumalar kölelerdir ve çocuklar gibi, başka her şey gibi, el koyma durumunda yakalanabilirler."

CEZA: DAYAK (ONUR DUYGUSU GELİŞMEMİŞ)

"Üçüncü bir kıpı cezaların çoğunlukla bedensel dayak olmasıdır."

"Bu bizim aramızda onur kırıcı olacaktır; ama onur duygusunun henüz olmadığı Çin'de böyle değildir. Bir sopa vuruşu kolayca gelip geçer, ve gene de bedensel olarak dokunulabilir sayılmayı istemeyen, ama daha ince ve daha duyarlı yanlarında incinebilir onurlu bir insana en ağır gelen şeydir. Ama Çinliler onurun öznelliğini tanımazlar; bizim durumumuzda çocuklar için olduğu gibi, cezadan çok terbiye altında dururlar; çünkü terbiye iyileştirmeye yönelikken, ceza asıl suç yüklenebilirliği imler."

"Çin'de her Mandarin bambu dayağı atma yetkisini taşır, ve giderek en yüksek olanlar ve en önde gelenler, Bakanlar, İmparator vekilleri, İmparatorun gözdeleri bile bambu değneklerle dövülürler."

§ 101

KAZA VE NİYET AYRIMI YOK, ÇÜNKÜ ÖZGÜR DUYUNÇ YOK

"Bir suçun yüklenebilirliği söz konusu olduğunda, edimdeki niyet ve kasıtsız ya da kaza sonucu

edim arasında bir ayrım görülmez, çünkü kaza da niyet gibi yüklenebilirdir, ve eğer biri kazayla bir başkasının ölümüne neden olursa ölümle cezalandırılır. Kaza ve niyet arasındaki ayrımın bu gözardı edilmesi"

"Kabul edilemez bir kitabı basanlar da, tıpkı onu okuyanlar gibi, benzer olarak yasanın gazabına uğrar."

MÜLKİYET, SERFLİK

"Çinlilerin başlıca kaynaklarını oluşturan toprak ancak geç bir tarihte Devlet mülkiyeti olarak görüldü. O zaman mülklerden tüm gelirin dokuzda birinin İmparatora ait olması kararlaştırıldı. Daha sonraki bir zamanda serflik de ortaya çıktı ve bunun getirilmesi İmparator Schi-hoang-ti'ye yüklenmiştir; bu İÖ 213 yılında Duvarı yaptıran, Çinlilerin eski haklarını kapsayan tüm yazıları yaktıran ve Çin'in birçok bağımsız prensliğini denetimi altına getiren imparatordur. Onun savaşları ele geçirilen toprakların özel mülkiyet ve onlarda yaşayanların ise serfler yapılmasına neden oldu."

ÖZGÜRLÜKSÜZLÜK; EŞİTLİK; ONURSUZLUK; AHLAKSIZLIK; DOLANDIRICILIK

"Gene de Çin'de Kölelik ve Özgürlük arasındaki ayrım büyük değildir, çünkü İmparatorun önünde herkes eşittir, eş deyişle herkes eşit ölçüde değersizleştirilir. Bir onur duygusu bulunmadığı için, ve hiç kimsenin başkalarının önünde özel bir hakkı olmadığı için, aşağılanma bilinci egemendir ve bu kolayca alçaklık bilincine geçer. Bu alçaklık ile Çinlilerin büyük ahlaksızlığı bağlıdır. Nerede ellerinden geliyorsa, dolandırıcılıkları ile tanınırlar; arkadaş arkadaşı aldatır, ve eğer aldatmaca hedefine ulaşamazsa ya da aldatılan tarafından bilinirse hiç kimse bir başkasının payına aldatma girişimine içerlemez. Bu konuda büyük bir beceri ve hünerle davranırlar,"

§ 102

FO DİNİ: HERŞEYİN KÜÇÜMSENMESİ

"Ahlaksal düşüklük bilinçleri Fo dininin çok yaygın olmasında da kendini gösterir; bu din Yokluğu en yüksek olarak, saltık olarak, Tanrı olarak, ve bireyin küçümsenmesini en yüksek eksiksizlik olarak görür."

[Çinlilerin dinsel inançlarının güçlü olmadığı genellikle kabul edilir. Dinin ve ona bağlı bir Tanrının varlığı İmparatorun saltık yetkesi ile bağdaşmaz ve ataerkil aile yapısını zayıflatır, aslında ortadan kaldırır, çünkü Din dünyasal yetkeden daha yüksek bir tanrısal yetke anlayışını getirir.]

"Şimdi Çin Devletinin dinsel yanının irdelemesine geliyoruz. Ataerkil durumda insanın dinsel yükseltilişi kendi içindir, yalın ahlak ve doğru olanı yapmadır. Saltığın kendisi bir yandan bu doğru olanı yapmanın soyut yalın kuralıdır, ilksiz sonsuz Türedir; öte yandan onun gücüdür. Bu yalın belirlenimler dışında, doğal dünyanın insan ile tüm daha öte bağıntıları, öznel yüreğin tüm istemleri bütünüyle gözardı edilir. Çinliler ataerkil despotizmlerinde en yüksek Varlık ile böyle bir dolaylılığa gereksinmezler; çünkü eğitim, ahlak ve terbiye yasaları, ve sonra İmparatorun buyrukları ve hükümeti bu aracılığı kapsarlar. İmparator nasıl Devletin Başı ise, dinin de Şefidir. Sonuç olarak burada din özsel olarak Devlet Dinidir."

LAMAİZM: DEVLETE GELİŞMEZ

"Lamaizm bundan ayırdedilmelidir, çünkü Lamaizm bir Devlete gelişmez, ama dini özgür, tinsel, çıkarsız bir bilinç olarak kapsar."

§ 103

“…gerçek inanç ancak bireylerin kendi içlerinde, kendileri için dış bir zorlayıcı güçten bağımsız olabildikleri yerde olanaklıdır. Çin’de birey bu bağımsızlık yanından yoksundur; … Doruk olarak, güç olarak, yalnızca İmparator göğe yaklaşabilir, genel olarak birey değil.”

[Çin’de İmparator Güçtür, Nietzsche’nin bile kıskanacağı bir anlamda saltık Güçtür. Bu yüzden Çin inancının Tanrısı gerçek güç değildir, örneğin “Gök/Tien” dedikleri şey tek-tanrılı dinlerdeki gibi ‘herşeyden-güçlü’ bir Tanrının tasarımı bile değildir. Yalnızca ve yalnızca bir Doğa gücüdür.]

[İnanç dışsal gücün korkusu altında iken gerçek inanç değil, boş inançtır. İnanç özsel olarak ve saltık olarak Duyuncun onayını, dahası bilgi ile aklanan Duyuncun onayını gerektirir. Bu yüzden İnancın gerçek nesnesi ancak ve ancak Gerçekliğin kendisi, ancak ve ancak Bilgi olabilir. Tüm tasarımsal dinler gerçek inançtan tasarımın bilgiden uzak olduğu kadar uzaktırlar.]

BÜYÜCÜLÜK KIPISI

“Çin dininde insanın davranışının saltık belirleyici olması ölçüsünde büyücülük kıpısı yatar. Eğer İmparator iyi davranırsa, herşey iyi olmaktan başka türlü olamaz;”

İMPARATOR GÖK İÇİN DE YASAMACI

“[İllerin] kendi Cinleri (Chen) vardır ki, yalnızca Göğün evrensel gücüne tapınması gereken İmparatora altgüdümlüdürler, ve bu arada doğa dünyasının tekil tinleri İmparatorun yasasını izlerler. Böylece İmparator aynı zamanda Gök için de asıl yasamacı olur.”

PUTLAR, AMA SANATSAL DEĞİL, ÇÜNKÜ TİNSEL İÇERİKLERİ YOK

“… bu Cinler için yontu-imgeler saptanmıştır. Bunlar çok çirkin putlardır ki, henüz sanatın nesneleri değildirler, çünkü onlarda tinsel hiçbirşey sergilenmez. Bu yüzden yalnızca ürkütücü, korkutucu ve olumsuzdurlar.”

“Cinlerin bir rahipler ve manastırlar kalabalığı ile birlikte sayısız tapınakları vardır (Pekin’de 10.000 kadar)”

§ 104

BİLİMLER

“Asıl İçselliğin bu eksikliğine Çin’de Bilimlerin biçimlenişi de bağlıdır. Çinlilerin bilimlerinden söz edildiğinde, bunların gelişmişlikleri ve eskilikleri hakkında büyük gürültü koparıldığını duyarız.” “En yüksek Devlet kurumlarından biri de Bilimler Akademisidir. Üyeleri İmparatorun kendisi sınavdan geçirir;”

“… bir yandan bilimler çok büyük saygı görüyor ve yüreklendiriliyor görünürken, öte yandan onlar için tam olarak onları kuramsal bir uğraş yapan içselliğin o özgür temeli ve asıl bilimsel ilgi eksiktir. Burada Tinin özgür, ideal bir alanına yer yoktur, ve burada bilimsel denebilecek olan şey görgül bir doğadadır ve özsel olarak Devlet için ve onun ve bireylerin gereksinimleri için Yararlı olanın hizmetinde durur.”

YAZI

“Yazı Dilinin doğası daha başlangıçta bilimlerin gelişimi için büyük bir engeldir; ya da daha doğrusu, evrik olarak, gerçek bir bilimsel ilgi bulunmadığı için, Çinlilerin düşüncelerin sergilenmesi ve iletilmesi için daha iyi bir araçları yoktur.”

“[Bu yazı] tasarımların kendilerini imler yoluyla gösterir.”

KONUŞMA DİLİ

“Konuşma dilleri oldukça yüksek bir sayıda tek heceli sözcüklerden oluşur ki, bunlar birden çok anlamda kullanılırlar. Anlam ayrımları ancak bağlam, vurgu, hızlı ya da yavaş, alçak ya da yüksek sesle konuşma yoluyla belirtilebilir.”

PO SÖZCÜĞÜNÜN ON BİR ANLAMI

“‘Po’ sözcüğü sese göre on bir değişik anlam taşır: cam; kaynamak; yele vermek; yarmak; sulamak; hazırlamak; yaşlı bir kadın; köle; eliaçık insan; sağgörülü insan; biraz.”

HARFLERİN SAYISI

“… kullanım için zorunlu sayı 9.553 olarak, ya da eğer yeni getirilenleri eklersek giderek 10.516 olarak verilir; ve kitaplarda bulunduğu düzeye dek tasarımlar ve bunların bileşimleri için genel olarak karakterlerin sayısı 80 ile 90.000 arasında değişir”

Dünya Tarihsel İnsanlar

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Hegel'in Tarih Felsefesi,
Dünya-Tarihsel İnsanlar

Hegel
Tarih Felsefesi
Dünya-Tarihsel İnsanlar
Noesis Felsefe Atölyesi
2008 CKM

“Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.

....
Dünya-Tarihsel İnsanlar

Büyük tarihsel ilişkiler açısından durum başka türlüdür. Burası tam olarak kalıcı, tanınan ödevler, yasalar ve haklar ile bu dizgeye karşıt olan, ona zarar veren, giderek temellerini ve edimselliğini yokeden ve aynı zamanda iyi, büyük ölçekte kazançlı, özsel ve zorunlu bile görünebilen bir içerik taşıyan olanaklar arasında büyük çarpışmaların olduğu yerdir. Bu olanaklar tarihsel olgular olurlar; kendi içlerinde bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka tür bir Evrenseli kapsarlar. Bu Evrensel üretken İdeanın bir kıpısı, kendisine doğru çabalayan ve güdüleyen Gerçekliğin bir kıpısıdır. Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde böyle bir Evrenselin yattığı insanlardır.
Henüz bir üstünlük konumunu olmasa da, en azından Devletin doruğunda bulunan başkaları ile bir eşitlik konumunu yitirme ve ona düşman olmak üzere olanlara yenik düşme tehlikesi içinde olan Sezar özsel olarak bu sınıfa aittir. Aynı zamanda kendi kişisel ereklerinin peşinde olan bu düşmanlar biçimsel anayasayı ve bir tüze görünüşünün gücünü kendi yanlarında tutuyorlardı. Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma

İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma'nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma'nın ve Dünyanın Tarihinde zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdide varoluşa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür.

Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı zamanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulunan en yakın Cinstir. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak tanınmalıdır; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar onlara doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena'ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar.

Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları

yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan'ın bir bölümünü ve daha sonra Asya'yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya'yı ele geçirmemiş, Darius'u, Poros'u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir oda hizmetçisi için bir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir. — Tarihsel yazında böyle psikolog uşaklardan hizmet gören tarihsel adlar için işlerin gidişi kötüdür; onlar bu kendi oda uşakları tarafından budanırlar ve böyle ince insan sarraflarının ahlakları ile aynı düzleme ya da daha doğrusu birkaç basamak aşağı indirilirler. Homeros'un krallara söven Thersites'i tüm zamanlar için kalıcı bir kişiliktir. Hiç kuşkusuz her çağda Homeros'un zamanında olduğu gibi vuruşlar almaz, e.d. sağlam bir değnekle dayak yemez; ama hasedi, dikkafalılığı etinde taşıması gereken dikendir ve onu kemiren ölümsüz kurt eşsiz amaçlarının ve sövgülerinin dünyada herşeye karşın bütünüyle sonuçsuz kalmalarından duyduğu acıdır. Ama Thersitesciliğin yazgısından duyduğumuz sevincin zararlı bir yanı da vardır."

İdea Yayınevi / 2014

Dünya-Tarihsel İnsanlar

Kaynak · İdea

Hegel

Tarih Felsefesi

Anahatlar

Noesis Felsefe Atölyesi

2008 CKM

"Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.

....

Dünya-Tarihsel İnsanlar

Büyük tarihsel ilişkiler açısından durum başka türlüdür. Burası tam olarak kalıcı, tanınan ödevler, yasalar ve haklar ile bu dizgeye karşıt olan, ona zarar veren, giderek temellerini ve edimselliğini yokeden ve aynı zamanda iyi, büyük ölçekte kazançlı, özsel ve zorunlu bile görünebilen bir içerik taşıyan olanaklar arasında büyük çarpışmaların olduğu yerdir. Bu olanaklar tarihsel olgular olurlar; kendi içlerinde bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka tür bir Evrenseli

kapsarlar. Bu Evrensel üretken İdeanın bir kıpısı, kendisine doğru çabalayan ve güdüleyen Gerçekliğin bir kıpısıdır. Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde böyle bir Evrenselin yattığı insanlardır.

Henüz bir üstünlük konumunu olmasa da, en azından Devletin doruğunda bulunan başkaları ile bir eşitlik konumunu yitirme ve ona düşman olmak üzere olanlara yenik düşme tehlikesi içinde olan Sezar özsel olarak bu sınıfa aittir. Aynı zamanda kendi kişisel ereklerinin peşinde olan bu düşmanlar biçimsel anayasayı ve bir tüze görünüşünün gücünü kendi yanlarında tutuyorlardı. Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma'nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma'nın ve Dünyanın Tarihinde zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdide varoluşa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür.

Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı zamanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulunan en yakın Cinstir. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak tanınmalıdır; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar onlara doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena'ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara

tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar.

Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan'ın bir bölümünü ve daha sonra Asya'yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya'yı ele geçirmemiş, Darius'u, Poros'u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir oda hizmetçisi için bir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir. — Tarihsel yazında böyle psikolog uşaklardan hizmet gören tarihsel adlar için işlerin gidişi kötüdür; onlar bu kendi oda uşakları tarafından budanırlar ve böyle ince insan sarraflarının ahlakları ile aynı düzleme ya da daha doğrusu birkaç basamak aşağı indirilirler. Homeros'un krallara söven Thersites'i tüm zamanlar için kalıcı bir kişiliktir. Hiç kuşkusuz her çağda Homeros'un zamanında olduğu gibi vuruşlar almaz, e.d. sağlam bir değnekle dayak yemez; ama hasedi, dikkafalılığı etinde taşıması gereken dikendir ve onu kemiren ölümsüz kurt eşsiz amaçlarının ve sövgülerinin dünyada herşeye karşın bütünüyle sonuçsuz kalmalarından duyduğu acıdır. Ama Thersitesciliğin yazgısından duyduğumuz sevincin zararlı bir yanı da vardır.

“”

Giriş

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Hegel

Tarih Felsefesi

Anahatlar

Noesis Felsefe Atölyesi

2008-2010 CKM

TARİH FELSEFESİ

G. W. F. Hegel, 1831

1. Giriş

Çözümlemeler: Aziz Yardımlı

Tarihsel çözümlemede Kavramın uygulaması:

1) BÜTÜNLÜK ETMENİ. Us dizgeseldir. Usun her tarihsel belirlenimi de dizgeseldir. Bir devlet, kültür, törellik, ulus olarak Tinin her tarihsel bütünsel-biçimi zorunlu kıpılarının dizgesel bir bütünüdür. Devlet ya da yasa, sanat, din, felsefe, törellik, ahlak, ekonomi tümü de kendi belirlenimleri içinde aynı zamanda birbirleri ile geçimli, uyumlu olmalıdır.

Örneğin kölelik kurumu mitolojik din ile birlikte olabilir, tek-tanrılı din ile bağdaşmaz. Kavram (örneğin özgürlük, tek-tanrılı din, evrensel insan hakları, eşitlik biçimleri vb.) belirli bir tarihsel kıpıda doğar, bütün bir tinsel alana yayılması, bütün bir bilinç alanına yerleşmesi, olgusallaşması Zamanda yer alır, yüzyıllarca sürer. Aynı zamanda kavram yeni ilke olarak olgusallaşması ile koşut olarak kültürün geri kalan bileşenlerini de dönüştürmeye başlar (Hıristiyanlık Roma İmparatorluğunun mitolojisi ve kölelik kurumu ile bağdaşmıyordu ve bütün bir Roma Tinini ortadan kaldırdı; köleliğin süreç içinde ortadan kalkışı ve modern dönemde yeniden uygulanması tek-tanrılı dinin Kavramını etkilemez.)

2) GEÇMİŞ VE ŞİMDİ. Zamanın Tini bütün bir tarihin yoğunlaşmasıdır. Tarihsel anlamı ve değeri olan ‘geçmiş,’ ya da ‘tarihsel’ dediğimiz moment bütün bir içeriği ile her zaman Şimdide kapsanır. Ortadan kaldırma (Aufhebung) hiçliğe indirgeme değildir, tersine ortadan kaldırılan dolaysız, saltık Yokluk değil, ama olumsuz Varlıktır. Bu düzeye dek, tüm tarihsel geçmiş Şimdinin tözüdür. Tarih geçmiş olayların bir dizisi değildir. Tarih Şimdide ortadan kaldırılmış ve böylece saklanmış olan Geçmiştir.

3) TARİHSELLİK ÖLÇÜTÜ. Geçmiş her durumda tarihsel değildir. Ancak Usun ‘gelişiminde’ zorunlu olan kıpılar tarihseldir, çünkü bunların olmuşluğu şimdinin tözünü oluştururken, her geçmiş olay ya da olgu Tinin kesintisiz açınımı üzerinde etkili ya da ilgili değildir.

§ 9

Konu Felsefi Dünya-Tarihi.

Dünya Tarihinin ‘felsefi incelemesi’ kayıtların ve olayların bir incelemesi değildir.

(Hegel bu konuda kendi ‘Tüze Felsefesi’ (§§ 341-360) dışında bir ders kitabının olmadığını söyler; s. 9, dipnot)

Tarihi irdelemenin çeşitli yöntemleri üç başlık altında toplanabilir:

a) Kökensel Tarih;

b) Düşünsel Tarih;

c) Felsefi Tarih.

a) KÖKENSEL TARİH

Herodotus, Thukidides gibi tarihçiler bu kategoriye girerler.

Bunların betimlemeleri doğrudan tanık oldukları ve tinini paylaştıkları eylemler, olaylar ve toplum durumlarına sınırlı.

Bu kökensel tarihçiler şiirlerden, öykülerden de yararlanırlar, ama efsaneler, mitler vb. dışlanır.

Kökensel tarihçinin bakış açısını belirleyen kültürel etmenler anlattığı tarihin olaylarını da şekillendiren etmenlerdir. Kökensel tarihçinin amacı doğrudan kişisel ya da dolaylı olarak tanık

olduğu olayların imgesini gelecek kuşaklar için betimlemektir.
Kökensel tarihçi yorumlayıcı ya da çözümleyici düşünce ile ilgilenmez.

[Tarihi bir anlatı, bir öyküden daha çoğu olarak düşünemeyen bu tinsel aşamada henüz bir süreç, gelişim, ilerleme vb. olarak Tarih anlayışı bulunmaz. Bunun nedeni insan doğası kavramının eksikliğidir. Kökensel Tarihçinin bakışı önünde gelişmekte olan bir süreç değil, ama özünde değişmeyip yalnızca politik olarak iyileştirilebilecek kent-devleti biçimleri bulunur. Platon ve Aristoteles bile duyarlık-duygu-düşünce gizilliklerinde sonsuz açınıma yetenekli gizil bir İnsan Doğası kavramından yoksundurlar, ve bu yüzden kölelik kurumunu doğrularlar. Henüz bir Tarih Kavramından yoksundurlar.]

Thukidides'in aktardığı söylevler ve konuşmalar cilalanırlar, önemli eylemlerdirler, ve tarihin bileşenleri arasına girerler.
Çünkü bu söylevler ve söylemler zamanın tinini, etik normlarını, değerlerini vb. kapsarlar (Perikles).

§ 11
Herodotus, Thukidides, Xenofon, Sezar çağları ve ekinleri üzerine olgusal bilgiler de verirler.
Orta Çağlarda yaşamdan soyutlanmış olan keşişler saf tarihçeler yazdılar.

b) DÜŞÜNSEL TARİH

aa) EVRENSEL TARİH
bb) PRAGMATİK TARİH
cc) ELEŞTİREL TARİH

[Kökensel Tarihte düşünsel bir çözümleme ve yorumlama yoktur; ikinci Tarih türü, birincisi ile karşıtlık içinde, düşünseldir (die reflektierte Geschichte). "Reflexion" Türkçe'de "derin düşünme" anlatımına karşılık düşer. Fiziksel "yansıma" burada ilgisiz.]

§ 5

Düşünsel Tarih kendi zamanını aşar.

aa) EVRENSEL TARİH

§ 6

Tarihçi bütün bir halk, ülke ya da dünya üzerine bir görüş geliştirir.
Ama tarihçi gerecine "kendi" tini ile yaklaşır, incelediği dönemin bilincine yabancı bir bilinç biçimi ile araştırır.
Her tarih yazarı konusuna kendi bireysel bakış açısını ya da kendine özgü tikel yöntemini getirir.

[Görgül tarih araştırmacısı incelediği kültürel-tinsel biçimin kategorilerini gerçeklikleri içinde çözümlemeden işe girişir ve nesnesine sık sık ona uymayan kategoriler yükler. Antikçağ, ortaçağ, Hunlar, Mısırlılar vb. üzerine roman ve senaryo yazarları gibi, görgül tarihçi kurgusunu kendi kültürünün kategorileri üzerine biçimlendirir.]

Yazarın ilkeleri önemli. Alman Tarihçiler daha bireysel bakış açıları ararken, İngiliz ve Fransızlar kozmopolitan ya da ulusal karakterde.
Livy, Diodorus, Siculus vb.
Sorun yazarların kendi kategorilerini geçmişin olaylarına vb. yansıtmaları.

§ 7

Bu tarih türünün kendisi türlülük içindedir ve ne kadar yazar varsa o kadar tarih vardır.

bb) PRAGMATİK TARİH

§ 8

Geçmişi Şimdiye getirir, ondan moral dersler çıkarır.

Ama deneyim ve tarih halkların ve hükümetlerin tarihten hiçbirşey öğrenmediklerini öğretir.

Her dönemin başkalarından bütünüyle ayrılan kendine özgü koşulları vardır.

[Tarihsel bir durumun kategorileri kendi içlerinde bir bütün oluştururlar ve her biri anlam ve önemini bu bütünün içinde kazanır.]

cc) ELEŞTİREL TARİH

§ 9

Almanya'da moda. Tarihsel anlatıların bir eleştirisi ve gerçeklik ve güvenilirliklerinin bir araştırması.

§ 10

Eleştirel Tarih parçalı bir karakter taşır ve Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi vb. biçimlerini alır, ama onları ait oldukları ekinsel bütünden soyutlayarak irdeler (Felsefi Tarihe geçiş).

c) FELSEFİ TARİH

§ 11

Felsefi Tarih tarihin düşünsel irdelemesinden başka birşey demek değildir.

Düşünce insanın tüm etkinliklerinde — istenç vb. — kapsanır.

Felsefi olmayan bakış açısı Düşüncenin Olgu önünde geri çekilmesi gerektiğini düşünür ve felsefeyi tarihe bir a prioriyi uygulamakla eleştirir.

§ 12

Felsefenin tarih incelemesine getirdiği biricik düşünce Us düşüncesidir.

Us dünyanın egemenidir, ve öyleyse dünya tarihi ussal bir süreçtir.

Bu genel olarak tarih alanında bir varsayımdır; ama felsefe alanında tanıtlanmıştır.

Us Tözdür, sonsuz güçtür; tüm doğal ve tinsel yaşamın temelinde yatan kendi sonsuz gerecidir; ve ayrıca Sonsuz Biçimdir ki gereci devime geçirir.

§ 13

Bu çalışmaya yeni başlayanlarda hiç olmazsa Usa bir inanç varsayılabilir.

Tarihsel sürecin, bütün bir istenç ve bilinç alanının en sonunda şansa bırakılmadığını doğal bilinç bile kabul edebilir.

Tarih ussal bir süreçtir, Dünya Tininin ussal olarak zorunlu açınımını oluşturur.

Tarih felsefesinde “görgül” olarak ilerlemeliyiz = tarihsel süreci reel açınımı içinde olduğu gibi almalıyız (tarihe olgusal olmayan uydurmalar — bilge halklar, altın dönemler vb. — getirenlere karşı).

§ 15

Us dünya tarihinin belirlenimidir.

USUN BİRİNCİLLİĞİ

§ 16

Anaxagoras: “Us dünyayı yönetir”; ama bu özbilinçli Us değildir.

Doğa Yasaları ussaldır; ama bundan gezegenlerin vb. bu yasaların bilincinde oldukları sonucu çıkmaz (

[Us ve Bilinç ayrımı idealist/klasik felsefeyi anlamada özseldir. Bilinç her zaman özneldir, çünkü tinseldir, yalnızca ve yalnızca Tine aittir. Öte yandan Us nesneldir (‘nesnel’ olması özneden bağımsız olarak varolmasını anlatır, özdeksel ya da fiziksel olmasını değil). Anaxagoras “Nous (=Us) evrenin özüdür” derken, ya da Hegel “nesnel düşünceler”den söz ederken bu anlatımlarda “nesnellik” özel olarak Bilinçten bağımsızlığı vurgulamak için kullanılır. İnsanın öznel Usunun ve nesnel Usun (Nous, Logos) birliği bilginin olanağı, kuşkuculuğun ve bilinemezciliğin çürütülmesidir. Usun nesnelliğini reddedebiliriz; ama o zaman bilgiyi de reddetmetmiş ve öznel Usun içerisine kapanmış, Berkeley’in solipsizmine düşmüş oluruz.]

§ 17

Doğanın ussallığı, değişmez yasalara göre işleyişi modern bilinç için yadırgatıcı değildir.

Epikürüs tüm şeyleri şansa bağladı.

Usun evrenselliği (soyutluk) ve belirliliği (realite) arasındaki ayrım özsel önemli.

§ 17

Dinsel bilinçte dünya şansa bırakılmamış, ama tanrısal kayranın denetimindedir.

Ama felsefe dinsel öğretilerin yetkesini bir yana bırakıp ussal tanıtlamaya dayanmalıdır.

Dinsel yetke felsefi çözümleme girişimini yadsıyacaktır.

Tarihte ele aldığımız bireyler Uluslardır, Devletler olan Bütünlüklerdir

[Hegel kendi dönemindeki dinsel bilincin tarihe bakışına yanıt veriyor: Bilinemeyen bir Tanrıya inanmanın da ussal olmaması vb.]

Theodezi; kötülük olgusu karşısında Tanrının yollarının bir aklanışı; Leibniz'in girişimi.

USUN EREĞİ

§ 18

Usun Belirlenimi.

Endzweck/Son-Erek olgusallaşmalı, edimselleşmelidir (realisiert, verwirklicht werden soll).

Bu belirlenimin içeriği nedir; ve edimselleşmesi nedir?

§ 19

Evrensel Tarih Tin alanına aittir.

Dünya fiziksel ve ruhsal Doğayı içerir.

Fiziksel Doğanın da Dünya Tarihinde rolü vardır.

Tinin doğası nedir?

§ 20

1. Tinin doğasının soyut belirlenimleri;

2. Tin İdeasını olgusallaştırmak için hangi araçları kullanır?

3. Tinin belirli-Varlıkta tamamlanmış olgusallaşmasının şekli olarak Devlet.

§ 21

TİNİN DOĞASININ SOYUT BELİRLENİMLERİ.

Tinin doğası karşıtı — Özdek — ile ilişki içinde anlaşılabilir.

Özdeğin özünün yerçekimi olması gibi, Tinin özü, tözü Özgürlüktür.

Özgürlük Tinin biricik belirlenimidir.

Tin Özünü kendisinde bulur, kendini belirler.

Tinin varoluşu Öz-Bilinçtir.

Bilinçte iki şey vardır: Bilen ve Bilinen; Öz-Bilinçte bunlar birdir.

Tinin özü kendini olgusallaştırmak, gizilliğini edimselleştirmektir.

Evrensel Tarih Tinin gizil özünün bilgisini geliştirme sürecidir.

Doğu (Asya) insanın özgür olduğunun bilincine ulaşmadı: Yalnızca Biri özgür olarak biliyorlardı.

Ama Birin özgürlüğü özençtir: Öyleyse Bir Despottur, özgür insan değil.

Yunanlılar ve Romalılar kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı. Platon ve Aristoteles bile insanın özgürlüğünü kavramış değillerdi.

Buna göre Yunanlıların köleleri vardı.

Germanik halklar Hıristiyanlığın etkisi altında insanın insan olarak özgür olduğunun bilincine ulaştılar.

İlkenin evrensel bilince yayılması zaman (Tarih) sorunudur.

Dünya Tarihi özgürülük bilincinin ilerlemesinden başka birşey değildir.

§ 23

Tinsel Dünyanın belirlenimi, bütününde Dünyanın son ereği Tinin özgürlüğünün bilincidir.

Özgürlük ilkin her türlü yanlış anlamaya açık genel bir anlatımdır; ama tam belirlenimi daha sonra kazanılacaktır.

Soyutta ilke ve bunun somutta edimselleşme süreci arasındaki ilişki (önceden değinildi).

ÖZGÜRLÜĞÜN EDİMSELLEŞMESİ İÇİN ARAÇLAR

§ 24

İnsanların eylemleri onların gereksinim, tutku, karakter ve becerilerinden doğar.

Eylemlerin güdüleri olarak erdem, iyilikseverlik vb. önemsizdir.

Tutkular, kişisel amaçlar, bencil isteklerin doyumu en etkili eylem kaynaklarıdır.

Bunlar türe ve ahlakın sınırlamalarını tanımazlar.

Süreci hiçbir dışsal etki olduğundan başka türlü olmaya götüremezdi.

Tarihte insanlığın yaşadığı tüm yıkımlar hangi ilkeye, hangi son ereğe sunuldular?

§ 25

İlke (Tasar, amaç, yazgı, belirlenim) ilkin yalnızca genel ve soyut.

İlke gizli, gelişmemiş bir özdür, bütünüyle olgusal değildir

Olanak, gizillik; henüz varoluşa çıkmamıştır.

İlkenin edimselleşmesinin, varoluşa çıkmasının güdüsü İstençtir.

İnsanın gereksinimi, içgüdüsü, eğilimi, tutkusu güdüleyici etmendir.

İstenç bireyin istencidir, bireyseldir, bencildir; daha genel bir tasara ilgisizdir.

§ 26

Dünyada tutku olmaksızın büyük hiçbirşey başarılmış değildir.

Evrensel Tarihin iki öğesi: 1) İdea (gizillik; erek); 2) Tutkular. İkisinin birliği: Özgürlük (bir devlette törellik koşulları altında).

Tutku az çok ahlakdışı görünür; Tutku ile demek istediğimiz kişisel çıkarlardan doğan insan etkinliği.

§ 27

Bireysel ve evrensel çıkarlar uyum içinde olduğunda Devlet içsel olarak güçlü ve düzgün biçimlidir.

Devlet uyumlu durumuna ulaştığında bu onun serpilme, dinçlik dönemidir.

Ama Tarih bireylerin bilinçli bir amacı ile başlamaz.

Dünya Tarihinin başlangıcında Tinin İdeasının edimselleşmesi biçimindeki genel amaç yalnızca "kendinde"dir.

Doğal İstenç başlangıçta kendini kendiliğinden ortaya koyar.

Bu istencin belirlenimleri - çıkarlar, eğilimler, istekler, tutkular - Dünya-Tinin hedefine ulaşmak için aracıdır.

Us dünyaya, Tarihine egemendir, ve başka herşey buna altgüdümlüdür.

Dünya Tarihi henüz tamamlanmış değildir; erek isteğin ve çıkarın belirtik nesnesi yapılmış değildir.

§ 28

İdea sonsuz bir karşıtlığa ilerler: Evrensel Biçim ve Kişilik (bireysel öz-bilinç; belirli-varlık).

Dünya Tarihi mutluluk tiyatrosu değildir; mutluluk dönemleri ondaki boş sayfalardır.

TASIM: İdea-Edimselleştirici Etkinlik-Dışsal Şeyler Alanı.

§ 30

Tarihte insan eylemleri doğrudan amaçların ötesinde sonuçlar yaratır.

§ 31

Dünya-Tarihsel Bireylerin (Tarihsel İnsanlar) amaçlarında genel bir ilke yatar.

Bunlar varolan belirlenimlerle çarpışırlar ("kötü"dürler); ama bütün süreç açısından "iyi" belirlenimi altına düşerler.

§ 32

zar konumunu yitirme tehlikesindeydi.

O sırada Devletin başında olan ve kendi kişisel tutkularının ve çıkarlarının peşinde olan düşmanları anayasayı kendi yanlarında buldular.

Sezar konum, onur ve güvenliği için savaşıyordu.

Düşmanları Roma İmparatorluğunun bölgeleri üzerinde egemenliği ellerinde bulundurdukları için Sezar'ın utkusu bütün bir İmparatorluğun ele geçirilmesinde sonlandı.

Kişisel ilke Tarihsel bir zorunluğu kapsıyordu.

§ 33

Dünya-Tarihsel bireyler kişisel amaçlarının peşindeyken aynı zamanda açındırmakta oldukları genel İdeanın bilincinde değildiler.

Ama eylem insanları olmalarına karşın aynı zamanda gelişmek için olgunlaşmış olanın belli bir önsezisini de taşıyorlardı. Eylemleri, sözleri zamanlarının en iyileriydi.

Halklar bu dünya-tarihsel önderleri izler.

Dünya-Tinin etmenleri olan dünya-tarihsel bireylerin yaşamları mutlu değildi.

Tüm yaşamları asıl tutkularına altgüdümlüydü.

§ 34

Dünya-Tarihsel insanlar "büyük" insanlardı; hayalperestler değil, ama zamanlarının gereksinimlerini kavrayan bireylerdi.

TARİH FELSEFESİ

III. Felsefi Tarih

ii. Usun Özsel Yazgısı

(3) Usun Edimselleşmesinin Varoluşsal Şekli — Devlet

[Die existentielle Gestalt dieser Verwiklichung]

§ 40

Tarihsel sürecin tutku aracılığıyla USUN İDEALİ olarak edimselleştireceği ve biçimlendireceği GEREÇ nedir?

Birinci yanıt: KİŞİLİK, insan istekleri, genel olarak öznellik — İSTENÇ.

Us gereci olarak insan bilgi ve istencinde pozitif olgusallık kazanır.

Dünya-tarihsel tutku: Bir olgusalığın gerçekliği ve özü olan öznel istenç.

Sınırlı tutkular, gündelik istekler vb. olarak öznel istenç bağımlıdır, bireyseldir.

Ama öznel İstenç özsel varlığın bölgesinde de devinir ve bu özsel varlığı varoluşunun nesnesi olarak alabilir.

Bu özsel varlık öznel (bireysel) İstencin ussal (evrensel) İstenç ile birliğidir: Törel Bütün, Devlet. Özgürlük.

Bu birlik (Özgürlük) sanki her bireye evrensel özgürlükten sınırlı, küçük bir pay veriliyormuş gibi anlaşılmamalıdır.

Yasa, Törellik, Hükümet — Kavramsal olarak — özgürlüğün olumlu olgusallığı ve tamamlanışıdır.

§ 41

Öznel İstenç, Tutku (der subjektive Wille, die Leidenschaft) Güdü Edimselleşme.

Devlet bulunan edimsel törel yaşamdır (das vorhandene, wirklich, sittliche Leben) (Evrensel ve Bireysel İstencin Birliği).

Bu birlik aynı zamanda Törelliktir. Bu birlik içinde yaşayan bireyin törel yaşamı vardır.

Sofokles. Antigone. Yasalar Kökenleri bilinmiyor. Tanrısal Buyruklar (Ussal, evrensel).

Tarihte ancak bir Devlet kurmuş olan uluslar irdelenirler, çünkü Devlet özgürlüğün edimselleşmesidir (EREK).

İnsan iye olduğu tüm değere Devlet yoluyla iyedir, çünkü onda nesnel olarak karşısında olan şey kendi Usudur.

Devlet Yeryüzünde varolduğu gibi tanrısal İdeadır.

Tarihin hedefi Özgürlüktür, Devlettir, çünkü özgürlük onda nesnellik kazanır.

Yasa Tinin nesnelliğidir, gerçek biçimi içindeki İstençtir.

[Yasa bilincine ulaşamamış uluslar Devlette evrenseli, tinsel olanı değil ama bireyseli, özenci, duyusal-fiziksel kişiliği görürler. Böyle duyusal-devlet özgürlük değil ama baskı olarak algılanır.

Devlet moral-törel-tüzel Bütündür.]

Ancak Yasaya boyuneğen özgürdür, çünkü onda yalnızca kendine boyuneğer.

Devlette (Yasada) Özgürlük ve Zorunluk arasındaki çelişki yiter, öznel ve nesnel istenç uzlaşır.

Devletin Törelliği ahlaksal, reflektif (düşünsel) Törellik değildir, bireysel kanı üzerine dayanmaz.

Törellik (Ödev) ikinci bir Doğa gibidir, çünkü ilk Doğa içgüdüsel-hayvansaldır.

§ 42

Devletin gelişimi Tüze Felsefesine aittir. Burada yalnızca Tarih ile ilgili olan yanlar verilecektir.

Yanlışlık 1: İnsan doğal olarak özgürdür, ama Toplumda, Devlette doğal özgürlüğünü sınırlamalıdır.

“Doğa” “öz” ya da “Kavram” olarak anlaşılırsa, bu doğrudur. Ama amaçlanan bu değildir.

İnsanın Doğa-Durumu (Naturzustand) özgürlüğün sınırsızca uygulandığı tarihsel bir durum olarak hiçbir zaman varolmamıştır.

Yabanıl yaşam örnekleri yabanıl tutkular ve şiddet edimleri ile belirlenir. Ve ne denli ilkel olursa olsun, durum gerçekte ekinsel bir durumdur ve tinsel belirlenimler, e.d. olumsuzlamalar, e.d. sınırlamalar vardır.

[Doğa Durumu Tinsel (Ekinsel) Durum ile karşıtlık içindedir. “İnsan”dan söz ettiğimiz zaman, durumu doğal değil ama tinsel-ekinsel durum olmalıdır. Doğa Durumunda henüz Homo Sapiens hiçbir ekinsel belirlenim, hiçbir tinsellik üretmemiştir ve böyle olarak henüz insanın bir “durumu” değildir.]

§ 43

Doğa Durumunda Özgürlük Yoktur. Özgürlük doğal değil ama tinseldir, e.d. Özgürlük kazanılmalı, geliştirilmelidir.

[Kavramsal olarak: Özgürlük “gelişimi” imler, öz-gelişimdir, dolaysızca verili değil ama dolaylıdır, erekseldir. Özgürlük insanın onu Doğaya bağımlı tutan salt duyusal varlığından düşünsel olana yükselişidir. Felsefe bu konuda yalnızca eğitimsiz doğal bilinci değil ama görgücü ‘felsefeciliği’ de yenmelidir.]

Doğa Durumu bir haksızlık ve şiddet durumudur, dizginlenmemiş içgüdünün, insanca olmayan edim ve duyguların egemenliğidir.

Sınırlama Toplum ve Devlette ortaya çıkar, ama ilkin yabanıl duygu ve kaba içgüdülerin bir sınırlanışı, daha ileri ekinsel evrede usdışı özenç ve tutkunun bir sınırlanışıdır.

Özgürlük İdeali için Yasa ve Törellik saltık olarak zorunludur.

Özgürlük bir dürtü, içgüdü, tutku vb. sorunu değildir.

§ 44

İkinci bir Yanlışlık: Moral ilişkilerin Tüzel ilişkilere gelişimi konusunda.

Babaerkil durum Tüzel durumun Doğal-Duygusal durum ile bir bileşimi olarak görülür.

Babaerkil durum gerçeke bir geçiş evresidir ve bunda Aile bir Klan (Soy, Halk) düzeyine genişlemiş ve Aile olmaya son vermiştir.

Aile:

Aile: Tek bir Kişi olarak görülebilir. Üyeler bir tür sevgi, duygu, güven, inanç birliği içinde yaşarlar, birbirlerine karşı Tüzel ilişkiler içinde durmazlar (Ne anne-baba, ne de çocuklar).

Ailenin birliği doğal bir duygu birliğidir, kan bağı ile temellendirilir. Babaerkil durum bu kan-bağının ötesine geçer, üyeler bağımsız kişiler olurlar.

Aile dışında bireyler bağımsız Kişiler olarak ilişkiye girerler.

§ 45

Özgürlük: Öznel (bireysel) ve nesnel (evrensel, politik; Devlet).

Devlet tüm bireylerin anlaşması değildir. Yasa tüm bireylerin onayını gerektirmez. Azınlık Çoğunluğa boyuneğmelidir. Rousseau. Polonya Meclisi Yasa için çoğunluğun değil ama tüm üylerin onayını istedi ve bu özgürlük sonunda Devletin yıkılmasına yol açtı.

Ancak Halkın Us ve Bilgiyi (Vernunft und Einsicht) temsil ettiği görüşü (popülizm) de yanlıştır.

§ 46

Eğer bireysel istenç politik özgürlüğün biricik temeli sayılırsa (eğer yasa tüm bireylerin onayı üzerine dayanırsa), bir Anayasadan söz edilemez.

[Anyasanın tikel yasaların üzerinde durması olgusu çoğunluğu sınırlayıcıdır.]

Gereken şey Devletin zorunluklarını dikkate alan bir özek ve oyların sayımıdır.

Devlet varoluşunu yurttaşlarında bulan bir soyutlamadır; Devletin yönetimi için toplumdan ayrı bir küme seçilir.

Devlet ancak Anayasa ile bir soyutlama olmaya son verir ve pozitif varoluş kazanır.

Ama o zaman buyruk verenler ve boyuneğenler arasında bir ayrım doğar, ve bu saltık olarak zorunludur.

Anayasa öyle oluşturulmalıdır ki, boyuneğme bir enaza indirgenmeli, ve buyrukta bireysel özenç bir enaza indirgenmelidir.

Yönetenler ve Yönetilenler arasındaki zorunlu bölünmeye göre Politik Anaysa Monarşi, Aristokrsi ve Demokrasi olarak biçimlenebilir. (Monarşi Despotizm ve asıl Monarşi olarak daha öte ayrışır.)

Bu bölünme de sayısız türlülüğe açıktır (Prenslerin eğitimi: Fenelon; aristokrasinin yönetimi: Platon).

[Tarihsel biçimlerin hiç biri insan özgürlüğünün tam açınımı ile bağdaşmazlar, ama yalnızca erişilen genel gelişim düzeyine karşılık düşerler. Tin gelişiminde bu tikel biçimlerin hiç birinde bir son olarak durmaz.]

§ 47

Bugün Cumhuriyet Anayasası biricik gerçek politik Anayasa olarak görülür.

Bugün monarşist devletlerde göre almış olanlar bile bu görüşü desteklerler, ama bu anayasanın her koşulda edimselleşemeyeceğini kabul ederler.

Verili koşullar altında ve halkın şimdiki moral durumunda, monarşik Anayasayı en iyi biçim olarak görenler vardır.

Tikel bir Anayasa ve halkın durumu: Anlak bunları ayırır; oysa kavram ve olgusallığı birdir.

Oysa Anayasa zorunlu olarak bir halkın Din, Sanat ve Felsefesi ile — ya da hiç olmazsa düşünceleri ve görüşleri ile, genel olarak ekini ile — uyum içindedir (iklim, komşular, dünyadaki yeri gibi dışsal koşullar bir yana).

Bir Devlet bireysel bir Bütünlüktür ki, tikel yanları soyutlanamaz.

Bir Devlet yönetenler ve yönetilenler ayrımını kapsıyor olsa bile, boyuneğmenin belli bir ölçüde gönüllü olması gerekir (ham (rohe) devletlerde bile bu böyledir).

Kendi başlarına soyut olan Bireysel ve Evrensel İstençlerin birliği Devlet olarak İdeadır, gerçek varlıktır, somuttur.

[Devletin pozitif belirlenimi — biçimi — yönetilenlerin tinsel olgunluk düzeylerinden ayrı olamaz: İspanyollar Cumhuriyeti yadsıdılar ve daha sonra 40 yıl boyunca Franco rejimine zemin sağladılar; Irak halkının demokrasiyi onaylaması bütün bir ekinsel-tinsel dönüşümü, bu törel tözsellikte özgürlük ile, yurttaş yasaması ile bağdaşmayan tüm boyuneğme öğelerinin ortadan kaldırılmasını öngerektirir.]

Despotik yönetim bile ancak halkın gönüllü boyuneğişi tarafından olanaklı kılınır.

Bireysel İstencin Evrensel İstence boyuneğmesi politik birliğin özsel bağıdır.

Evrensel ve Bireysel İstençlerin bu birliği Devlet olarak bulunan İdeadır.

Devletin Gelişimi: Kraliyet (babaerkil ya da askeri olabilir) Erki ile başlar; Sonra (olumsuz kıpı olarak) tikellik ve bireysellik Aristokrasi ve Demokrasi biçimlerinde ortaya çıkar. Son olarak bunların tek bir erkte birliği kurulur.

§48

Anayasada özsel nokta bir halkın ussal, e.d. politik durumunun gelişimidir.

Devlette çeşitli güçler ayrışır, ve bu bağımsızlık durumunda bile bütün uğruna işlev görürler.

§49

Devlet insan İstencinin ve Özgürlüğünün dışsallığı içinde Tin İdeasıdır.

Tarihteki değişimler öyleyse Devlet ile bağıntılıdır. İdeanın Tarihteki ardışık evreleri ayrı politik ilkeler ile bağıntılıdır.

Dünya-Tarihsel halkların Anayasaları kendilerine özgüdür ve böylece Tarihsel süreçte tek bir açıklayıcı politik model yoktur. (Durum Bilim, Felsefe ve Sanatta başka türlüdür; Felsefede aynı yapının sürekli gelişimi vardır; Sanatta klasik örnekler en iyi örneklerdir; ama temel alınacak antik bir Devlet modeli yoktur.)

Antik ve Modern Anayasalar özsel ilkelerini ortaklaşa taşımazlar [her biri ayrı politik dizgelerdir].

Atina Anayasası modern bir Devlet için uygun değildir (doğrudan ve dolaylı yetke ayrımı).

Modern (ulusal) Devlette Halk ve Hükümet ayrıdır, halkın temsili söz konusudur (Temsilci Anayasa).

Bireysel İstenç saltık olarak geçerli değildir; özneldir, özenç olabilir.

Ancak Ussal İstenç evrensel ilkedir ve kendini ussal bütünün bileşenleri olarak açındırır (Eskiler bu konuda bilgisizdiler).

§50

Erek: Özgürlük İdeası; Araç: Bilgi ve İstenç.

Devlet: Törel Bütün ve Özgürlüğün Edimselleşmesi; evrensel İdeanın ve tikel İstencin nesnel birliği.

Nesnel İdea (Us) ve öznel İdea (Öz-bilinç, kişilik). Öznel özbilinç Us İdeasını isteyecek düzeye dek gelişmeli.

Devlet öteki tinsel belirlenimlerin de temelidir (Sanat, Tüze, Töreler, Din, Bilim).

Tinin etkinliğinin ereği bu birliğin bilincidir: Özgürlük.

Din: Tapınmada sonlu olanı bir yana bırakır, Saltık Tin ile bütünleşir.

Sanat: Tin onda Duyusalın alanına ilerler, Tanrısalın (tinselin) şekline ulaşır. Tanrısalı görülür kılar.

Felsefe: Gerçeklik duygu ve duyu biçiminde değil ama düşünce biçiminde nesnedir.

§51

Devlette kendini gösteren evrensel ilke bütününde bir ulusun Ekinini oluşturan şeydir.

Ekin Halkın kendisinin tinini anlatır.

Törellik öznel ve evrensel İstençlerin birliğidir.

Bunun bilgisinin özeği Dindir.

Sanat ve Bilim aynı içeriğin yalnızca değişik yanları ve biçimleridir.

Tanrı erişilmez olarak, ya da evrenselin ve bireyselin birliği olarak düşünülebilir.

Din bir halkın Gerçekliği anlama yoludur.

§52

Din Politik İlke ile bağıntılıdır.

Özgürlük ancak Bireysellik olumlu olarak tanrısal Varlıkta bilindiği zaman varolabilir.

Dünyasal Varlık zamansal olarak bireysel olandadır, göreli ve geçersiz çıkarlara bağlıdır. Aklanışı ancak evrensel Ruh onu akladığı ölçüde olanaklıdır.

Bu anlamda Devlet Din üzerine dayanır (ya da ussaldır; Devletin Tanrısallığı halkın tasarımlarından doğduğu ölçüde Krala boyuneğme tanrısal zeminlere dayandırılabilir).

§53

Dinin Biçimi Devletin ve Anayasasının Biçimini belirler.

Atina ve Roma devletleri halkların benimsediği belirli dinler tarafından belirleniyordu; Katolik Devlet Protestan Devletten ayrıdır.

§ 54

Dinin Devletten yitmesi söz konusu değildir.

§ 55

Anayasa Dinden bağımsız değildir.

§ 56

Devletin dirimsel ilkesi Törelliktir.

§ 57

Bireyler Devlet olan Bütünle aynı Tini paylaşırlar.

Bir halkın Tini belirli bir Tindir. Bu Tin ulusun bilincinin başka biçimlerinin de temeli ve tözüdür.

§ 60

Bilinmesi gereken şey bir halkın Tinidir: “Yalnızca o bir halkın tüm edim ve eğilimlerinde kendini öne çıkarandır, kendini edimselleşmesine, kendinden haz duymaya ve kendini kavramaya verendir.”

[Gelişecek olan şey bir halkın Tinidir (Burada bütünüyle genel ya da soyut olarak). Gelişimin güdüsü ve erkesi İstençtir; İstenç Ereğin aracı olduğu denli de Ereğin kendisidir, ya da Ereğin İstencidir; İstenç ilgisiz bir Araç değil, Amaç ile bir olan Araçtır. Dünya Tininin ereği Özgürlüğün Bilincidir. Ama tikel Ulusların, tikel Tinlerin tikel Erekleri vardır, ve bu ereği gerçekleştirmeleri aynı zamanda ereksiz kalmalarıdır, çünkü sonlu erek Tinin tüm içeriğinin gerçekleşmesi değildir. Sonlu Erek ona erişildiğinde ilgisizleşir, önemsizleşir. Ereği “bu yerine getiriş aynı zamanda onun yitip gidişi ve bir başka Tinin, bir başka dünya-tarihsel ulusun, Dünya Tarihinde bir başka çığırın ortaya çıkışıdır. Bu geçiş ve bağlantı bizi Bütünün bağlantısına, genel olarak Dünya Tarihi Kavramına götürür”]

“Dünya Tarihi, bildiğimiz gibi, genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı İdeanın Doğa olarak

kendini Uzayda açındırması gibi.”

§ 61-2

“Tin özsel olarak eylemdir, kendini kendinde ne ise o yapar — kendi edimi, kendi yapıtı. Böylece kendine nesne olur, bir belirli-Varlık olarak kendini önüne alır.”

Tin bir gizillik olduğuna göre edimselleşmek zorundadır. Tinin eylemi, kendini edimselleştirmesi aynı zamanda kendini bilmesidir. Bu tikel bir ulus için olduğu gibi insan için ve bütün bir insanlık ya da Dünya-Tini için de böyledir. İnsanlık kendini ancak yaptıklarında tanıyabilir.]

§ 63

“Eğer Yunanlıların ne olmuş olduklarının genel bir tasarımını ve düşüncesini elde etmek istersek, o zaman bunu Sofokles ve Aristofanes’te, Thukydides ve Platon’da buluruz.”

[Bir Tin kendini yapar ve bu yaptığı şeyde kendini bilir. Tin kendini yargılarken bunu kuramsal, etik ve estetik kategorilerde yapar. Yargılamanın kavramsal doğasından ötürü bu işi sıradan bilinç değil, ama göreli olarak daha doğru olmak üzere bir kültürün felsefecileri, tarihçileri ve sanatçıları yapabilir. Gerçek yargılama ancak Dünya Tarihinin bütünü içerisinde olanaklıdır.]

Dünya Tarihinin Coğrafi Temeli

§ 66

Ulus Tininin Doğa Bağıntısı dışsal değildir, özsel ve zorunlu bir temeldir.

“Türklerin egemenliği altında hiçbir ozan doğmamıştır.”

[19’uncu yüzyılın başlarında yazan Hegel Osmanlı Tarihi konusunda tüm Avrupa gibi bilgisizdir ve gene de Mevlana’nın şiirinden uzun bir bölümü Ansiklopedisi’nin kapanış bölümüne alan kendisidir. Şiir Saltık Tin bölümünün ‘Sanat’ ya da ‘Din’ değil, ama ‘Felsefe’ altbölümünde bulunur ve ‘not’ olarak değil, ama metnin içerisinde yaklaşık iki sayfa dolduran bir kesim olarak bulunur (şiir Almanca’ya Meyer tarafından çevrilmiştir; www.ideayayinevi.com Anasayfada bulunuyor).]

Dünya Tarihi belli coğrafi bölgeleri koşulları nedeniyle dışlar

[Dünya Tarihinin deviminden kesin olarak dışlanacak olan doğallıklar: Dondurucu ve yakıcı kuşaklar dünya-tarihsel ulusların yeri olamaz.]

Dünya Tarihi için gerçek oyun sahnesi ılıman kuşaktır ve onun kuzey bölümüdür.

Dünya Eski ve Yeni (Amerika ve Avustralya) olarak bölünür.

§ 67

Avrupalıların Amerika yerlileri ile karşılaşmaları.

Amerika Avrupa’nın bir uzantısıdır; yerliler orada kültürel olarak da tükenmiştir.

[Geri kültürler ve ileri kültürler arasındaki ilişkiye bakış ağır bir ‘duygusal parametre’ içerir. Bu silinmelidir. Avrupa’nın Amerika yerlileri ve Afrikalılar ile ilişkileri iki yanlıdır: Ortadan kaldırma ve saklama. Bir yandan yokedici, öte yandan varedici. Tarihin gelişim olması ölçüsünde eski kültürlerin ortadan kalkması, saklanmaması zorunludur. Ama geri kültürün bu ‘ortadan kalkışı’ Anlak tarafından tam bir yitiş olarak ve ileri kültür ise suçlu olarak düşünülür. Öte yandan, arkaik kültürlerin kendi içlerinde katılaşan yapılarının çözülmesinin ve dönüşümün ancak yeni kültür ile ilişkiye bağlı olması ölçüsünde Avrupalılarile karşılaşma bu kültürlerin ilk kez Tarih olmaları (=

yitmeleri), ilk kez Tarihe gimeleri anlamına gelir. Burada kültürel karışım hiç kuşkusuz grotesk biçimler üretir (Orta Amerika ve Kuzey Amerika yerlilerinin Avrupalılardan ödünç aldıkları kültürel öğeler (içki, şapka vb.; daha yakın zamanlarda 'ideoloji,' örneğin FARC).

Geri kültürleri anlarken onlara ileri kültürlerin kategorilerini yüklememek gerekir; ama ileri kültürün bireyleri yalnızca kendi kategorileri ile düşünebilirler.]

§ 68

Amerika kıtası bir kıstak tarafından keskin olarak ikiye ayrılır.

[Hegel coğrafi sınırların kültürel etkilerini vurgulamada ancak sınırlı olarak haklı olduğunu biliyor. Ama Tin ve Doğa ilişkisi içinde coğrafyanın etkisinin ancak kültürel ya da kendisinin tarihsel olduğunu söylemek gerekir, ve Tarihin ilerlemesi ile kendini ortadan kaldırmaya eğilimli olması ölçüsünde diyebiliriz ki, Tarihin gelişmesi ile doğru orantılı olarak Tarihin etkisi zayıflar ve buna göre bugün coğrafi etmenlerin etkisi göreli olarak zayıftır. Tam gelişmiş insanlık için coğrafi belirlenimlerin kültürel etkileri bütünüyle ortadan kalkar, çünkü Doğanın tam bilgisi ya da eksiksiz DOĞA BİLİMİ Doğanın, aslında Evrenin kendisinin insanın bilinen yaşam alanı olması vargısını getirir. Doğanın tam bilgisi Doğanın tüm yabancılığının yenilmesi, onun bütünüyle İnsan İstenci altına alınmasını imler. Bu durum Doğanın kendisinin uygarlaştırılması, ondaki tüm olumsallıkların yenilmesi anlamına gelir. İnsanın Doğaya egemen olma gibi bir kaygısı olamaz, çünkü egemenlik İstencin İstenç ile ilişkisidir. Doğayı bilinçsizce gizemselleştirmemek gerekir.]

§ 69

Kuzey Amerika'da işleyimin ve nüfusun artışı yoluyla olduğu gibi, yurttaşlık düzeni ve sağlam bir özgürlük yoluyla da bir kalkınma görürüz

"Güney Amerika'da cumhuriyetler yalnızca askeri güce dayanırlar, bütün tarih sürekli bir devrim durumudur; federe devletler dağılır ve başkaları yeniden birleşir, ve tüm bu değişimler askeri devrimler yoluyla temellendirilir."

[Güney Amerika'nın bu durumu Hegel'in gününden bu yana 20'inci yüzyılın sonlarına dek değişmiş değildir. Güney Amerika'ya özgü bu Devletsizlik ya da Yasasızlık kendini benzer olarak Avrupa'da İspanya, Portekiz ve 20'nci yüzyılın ilk yarısında İtalya'da da gösterir. Yasa egemenliği ya da Devlet Evrensel İstencin egemenliğinin tanınmasını, duyusal olmayan, bir despotun fiziksel kişiliğinde somutlaşmayan soyut bir ilkenin tanınmasını gerektirir. Katolikler ise Tanrıyı bile ancak duyusal bir varlık olarak tanırlar ve kendi duyunçlarına dayanmaktan çok Rahiplerin bağışlatıcı kutsal güçlerine güvenirler. Bu her iyi Katoliğin genel karakterini belirleyen eğitim sürecinin sonucudur. Bir bütün olarak Güney Amerika kıtası Yasa Egemenliğine en geç açılan alanlardan biridir. Güneye göç eden Avrupalıların çoğunluğu Katolik kökenlidir.]

§ 72

Coğrafi Ayrımlar:

1. Geniş bozkırları ve ovaları ile susuz Yüksek Bölge.

2. Vadi Ovaları (geçiş toprağı) — ki büyük akıntılar tarafından yarılır ve sulanırlar.

3. Kıyı Bölgesi — deniz ile doğrudan ilişki içinde durur.

1. Yüksek Bölge: Sağlam, ayrımsız, gelişmemiş.

Orta Asya, Arabistan çölleri, Berber çölleri, Güney Amerika'da Orinoko çevresi ve Paraguay;

Ataerkil aileler yaşar; topkak verimsiz; hayvancılıkla yaşarlar; göçebedirler; tüzel ilişki yok; törellik uçlarda şekillenir – aşırı konukseverlik ve soygunculuk birlikte bulunur; sık sık Hordalar oluştururlar ve yağmacılık ve yok edicilik eylemlerine girişirler.

[Hegel Cengiz Han ve Timur'u örnek olarak veriyor; son zamanlarda Cengiz Han'a ilişkin görüşler değişmektedir; bu yerleşikliğe ve göreli kentlileşmeye bağlıdır. Timur'un kendisi Orta Asya'da bir bilim kenti oluşturan Uluğ Bey'in dedesidir.]

2. Vadi Ovaları kültürün özeklerini oluşturur.

Çin böyle bir ovadır; İndus ve Ganj tarafından yarılan Hindistan (şimdiki Pakistan), Frrat ve Dicle'nin geçtikleri Babilonia, Nil tarafından sulanan Mısır.

Buralarda büyük İmparatorluklar kurulur, Tarım başlar; toprak Mülkiyeti, buna bağlı olarak Tüze ilişkiler ve böylece Devletin temeli.

§ 73

3. Kıyı Bölgesi dünyanın bağlantılarını oluşturur.

Su birleştiricidir, çünkü ayırıcıdır. Akdeniz çeşitli kültürleri birleştien bir özek noktasıdır. İlişki Tecimdir, ve Tecim yürekliliği gerektirir ve güdülendirir.

"Çin … için deniz yalnızca karanın sona ermesidir, onunla olumlu hiçbir ilişkileri yoktur."

§ 75

Afrika: Avrupa Afrikası; Sahara altı; Nil.

Bölümleme

§ 83

"Dünya Tarihi dizginsiz doğal istencin evrensele ve öznel özgürlüğe doğru disiplinidir."

[İnsan Doğadan gelir ve Tindir. Bir çelişkidir. Doğal ya da bedensel yanı ile özgürlüksüz, istençsiz, düşüncesiz, öz-bilinçsiz Zorunluluk alanına aittir. Tinsel yanı ile Düşüncenin, Duygunun ve Estetik Duyunun birliğidir. Başlangıçta tinselliği yalnızca gizildir. 'Doğal İstenç' insanın doğa tarafından doldurulan İstencidir, kendini doğal itkilerinin güdümünden çıkarmış olmayan İstençtir. Hegel insan istencinin belirlenmesinde arı doğal ya da içgüdüsel etmenin yanısıra bilinçsiz ya da bilinçaltı dürtüleri de Tutku etmeni olarak alır. İki durumda da ortak olan yan insanın özgür olmaması, ussal İstenç tarafından değil ama Doğal İstenç tarafından belirlenmesidir. Bütün bir Tarih sürecinde insan yarı-insandır, çünkü henüz doğal yanı tarafından belirlenmektedir. Sorun doğallığın bastırılması değil, ama tinsellik ile uyum içine gelmesidir. İnsan arı tinsel varlık değil, ama doğal-tinsel bir varlıktır. Örneğin İstencin doğal doğum yoluyla belirlenmesi (kalıtsal tekerklik, soyluların seçme hakkı, giderek ırksal niteliğin politik hakkı belirlemesi vb.) ya da seçim yoluyla belirlenmesi, insanların sınıflarının doğum yoluyla belirlenmesi (Kastlar), gücün hak sayılması vb. tümü de insanın yetersiz gelişiminin anlatımlarıdırlar. İnsan türü tinsel olarak bir ve eşittir, çünkü tin entellektüel, etik ve estetik olarak hiçbir doğal ayrımlaşma ilkesi kapsamaz; tüm ayrım kültürel, böylece tarihsel, böylece geçicidir. İnsan tinselliğinin sonsuz, eksiksiz, tam gelişmişliğinde, tinsel özgürlüğün tam açınımında tüm bireysellikler birdir.]

"Doğu yalnızca Birin özgür olduğunu biliyordu ve bilir; Yunan ve Roma dünyaları, kimilerinin özgür olduklarını; Germanik dünya herkesin özgür olduğunu bilir. Buna göre Dünya Tarihinde gördüğümüz ilk biçim Despotizm, ikincisi Demokrasi, üçüncüsü Monarşidir."

[Hegel demokrasiyi halkın çoğunluğunun Devleti olarak anlıyor görünür. Monarşi tekil bir bireyin değil, ama tekil bir egemenin Devletidir. “Tekerk yalnızca ‘i’nin üzerindeki noktayı koyar.” (Tüze Felsefesi)]

§ 83

“Bu bağıntıda tözsel Özgürlük öznel Özgürlükten ayırdedilmelidir. Tözsel özgürlük kendini daha sonra Devlete geliştiren İstencin kendinde varolan Usudur.”

[Tözsel Özgürlük özbilinçsiz özgürlüktür. Bireyler Devleti, Yasayı onu verili olarak alırlar ve kendilerinin sayarlar. Bu aynı zamanda genel olarak halkın, köylülüğün Devlet karşısındaki edilgin, sorgulamayan, salt güven ve zorunluk ile boyun eğen tutumudur. Öznel Özgürlük Yasayı, Devleti kendi İstenci yapacak olan gerçek, özbilinçli Özgürlüktür.

§ 84

“Ama Usun bu belirleniminde henüz kişinin kendi içgörüsü ve kendi istenci, eş deyişle, öznel Özgürlük bulunmaz; bu ilkin bireyde kendini belirler ve bireyin kendi duyuncunda düşünmesini oluşturur.”

[Yasa genel olarak Özgürlüktür — henüz kendi özgürlüğünün, istencinin bilincinde olmayan halk tarafından değil, ama despot (tekerk, senato, kral, ya da bir azınlık meclisi vb.) tarafından belirlenmiş olsa bile. Yasa olması evrensel olması demektir (yasa ayrıcalık ile çelişir) ve yasakladığı şey genel olarak usdışı olarak kabul edilendir — despotun kendisi için de. Halkın istencinin Yasada bulunması ya da o istencin kendisinin yasa olması Duyunç Özgürlüğünün bilincini gerektirir ve ancak doğruyu ve yanlışı kendisi belirleyebilme noktasına dek eğitilmiş olan halk Yasamacı olabilir.]

“Salt tözsel Özgürlük durumunda buyruklar ve yasalar kendilerinde ve kendileri için sağlam şeylerdir ki, onlar karşısında Özneler eksiksiz bir altgüdüm ilişkisi içindedirler. Bu yasaların hiçbir biçimde bireylerin kendi istençlerine karşılık düşmeleri gerekmez, ve bu yüzden Özneler kendilerini kendi istençleri olmaksızın ve kendi içgörüleri olmaksızın büyüklerine boyun eğen çocuklar gibi bulurlar.”

[Öznel Özgürlükten, bireysel özgürlükten yoksun bu İstençsizlik ve doğal boyuneğme durumu başlangıçta homo sapiensin evrensel durumudur. Özgürlük kendi istencinin bilincine varmaktır ve bu tinin kendi doğallığına karşı kavgasını gerektirir. Ama tin bu çocukluk aşamasında Babaya, Ataya sorgusuzca boyun eğer, çünkü henüz bireyselliği, kendi istenci edimselleşmemiştir. İstenci başkasının İstencini onaylar, bunu doyumla, hazla, giderek mutlulukla yapar, çünkü kendi istencinin yokluğunda doğal olarak Babaya gereksinir.]

“Başlangıcı onunla yapmamız gereken ilk kıpı buna göre Doğudur. Bu dünya için dolaysız bilinç, tözsel tinsellik temelde yatar ki, öznel İstenç onunla ilkin inanç, güven, boyuneğme olarak ilişkidedir. Doğunun politik yaşamında olgusallaşmış ussal Özgürlüğün geliştiğini, ama kendi içinde öznel Özgürlüğe ulaşamadan geliştiğini buluruz. Bu Tarihin çocukluğudur.”

[Doğuda Yasa, Devlet vardır, ve insan doğal durumunun üzerindedir; ama bu tinsellik bir birey tarafından belirlenir, onun İstencidir. Burada bu tekil İstencin karşısına evrensel İstenç karşıtlık olarak çıkmamıştır, ve tekil İstenç ussal olduğu denli usdışı da olabilir, bir özenç olarak kendini sınırsızca belirlemek isteyebilir.]

Doğuya özgü tasarımın görkemi herkesin ona ait olduğu Töz olarak tek bir Öznedir, öyle ki başka

hiçbir Özne kendini ondan ayırmaz ve kendi öznel Özgürlüğünde kendini yansıtmaz. Düşlemin ve Doğanın tüm varsıllığını bu Töz kendinin edinir ki, öznel Özgürlük özsel olarak ona gömülmüştür ve onuru kendi içinde değil, ama bu saltık nesnede bulur.

§ 86

“Sonra, Yunan dünyası gençlik çağı ile karşılaştırılabilir, çünkü burada kendini geliştiren bireysellikler vardır. Bu Dünya Tarihinin ikinci ana ilkesidir. Törel öğe … bireylerin özgür İstencini imleyen Törelliktir. Burada öyleyse törel öğenin ve öznel İstencin birliği ya da Güzel Özgürlüğün Krallığı vardır, çünkü İdea plastik bir şekil ile birleşmiştir … saf Törelliktir, henüz Ahlak değil; Öznenin bireysel istenci Hakkın ve Yasanın dolaysız töresinde ve alışkanlığında durur.”

[Yunan Tininde özgür bireyselliğin gelişmesini önleyecek hiçbir belirlenim yoktur, ama Tin henüz doğallığını bütünüyle yenmemiştir ve köleliğin doğal olduğu kabul edilir. Kölelik bir kurum olarak bütün kültürün özsel bileşenidir. İnsan eşitliği kavramı henüz yoktur. Buna göre Devlet ancak kölelerin istençten ve böylece politik kimlikten dışlandıkları düzeye dek genel olarak Demokratiktir, çünkü özgür bireyin, Yurttaşın İstenci tarafından belirlenir ve tiranlıklar geçici ve kuraldışıdır. Bireysellik tekil Kent-Devletlerinin evrenseli tanımayan çoğulluğunda da kendini gösterir ve daha sonra Makedonya ve Roma İmparatorluklarında görülen evrensellik eksiktir. Yunan bilincinde Duyunç Özgürlüğü tamdır, Kent tini ile Uyum içinde olan bireye hiçbir dışsal istenç karışamaz, ne bir rahipler sınıfı vardır, ne bireyin Duyuncu olma savındaki bir Kutsal Kitap. Birey Erdemini kendi Duyuncundan geliştirir ve özgür ussallık bunun saltık olanağıdır. Helenik Tin tarihin bildiği en yüksek bireysellikleri, kendileri birer öznel sanat yapıtı olan karakterleri üretir — felsefede, politikada, bilimde, tiyatro ve mimaride, söylevcilikte ve tarihçilikte. Genel olarak iç ve dış Güzelliğin, bedensel ve ruhsal Güzelliğin dirimli örnekleri olan kişilikler Klasik dönemin insan büyüklüğünü sergileyen ve tanıtlayan başyapıtlarıdır. Heredotus, Öklides, Sofokles, Sokrates, Perikles, Platon ve Aristoteles ve insan uygarlığının anahatlarını çizen eşit ölçüde hayranlık verici sayısız başkaları.

§ 86

“Roma İmparatorluğu bundan böyle Atina Kentinin olmuş olduğu gibi bireylerin bir imparatorluğu değildir. Burada budan böyle neşe ve sevinç değil, ama zorlu ve acılı emek vardır.”

[Roma Tini tözsel evrenselin imparatorluğudur, ve onda salt bir ilinek olan birey geriye çekilir. Roma dehası Helenik dehanın yanında sönüktür. Ne felsefede ve güzel sanatlarda, ne de bilimlerde Helenik büyüklüğe benzer ne bireysellik ne de yapıt vardır. Roma Tininin evrenselliği, politik bütünlüğü bireyselliği hem yurttaşlarında, hem de tekil Kent-Devletlerinde bastırır. İmparatorluk barıştır, yasadır, gönençtir. Ama Tin kendini Roma despotizminin göreli, geçici, sonlu biçimine sığdırmak zorunda değildir. Onu tüm gücüne ve görkemine karşın ortadan kaldıracak bir gizillik taşır. Roma Tini, bütün bir Batı dünyasının tözsel yapısını oluşturmasına karşın, gerçekte Dünya-Tininin yalnızca bir momentidir.]

“Despotizmin neden olduğu acı duyumsanmaya başlar, ve Tin en iç derinliklerine geri itilmiş olarak tanrısız dünyayı terk eder, Uzlaşmayı kendi içinde arar ve şimdi İçselliğinin, aynı zamanda yalnızca dışsal varoluşta kökleşmemiş bir tözselliğe iye olan dolu ve somut bir İçselliğin yaşamı başlar.”

[Roma Tini, evrensel olarak, kendini bireylerde bulur, ama bunun bedeli bireylerin kendilerini evrensel ile özdeşleştirmeleridir: Tümü de tüzel Yurttaşlardır, ve İstençleri Devletin İstenci, Duyunçları Devletin Duyuncudur. Yani gerçek Duyunçları, ve dolayısıyla gerçek İstençleri yoktur.

Yurttaşın Özel Hakkı ya da kişisel kazanç dürtüsü Roma bireyselliğinin ulaşabileceği biricik yalancı doruktur. Birey yitmiştir ve bu yitişin acısı içindedir. Roma Tini bu yalnızlığın anlatımıdır — kendi içine çekilmiş, Özgürlüğü Zincirlerinde, Zorunlukta bile bulduğu sanısında olan düşünürlerin. Roma Tini bu dünyasal yitişi Hıristiyanlığı ya da ona benzer bir başka bilinç biçimini üreterek gidermek zorundadır. Bu içselliğin dışsallaşması, öznelliğin kendini nesnelliğe çevirmesi İmparatorluğun ortadan kalkışı olacaktır, çünkü Duyunç Özgürlüğü, üstelik başlangıçtaki kaba biçimlerinde bile olsa, Roma Tininin belirlenimleri ile bağdaşmaz. Roma İmparatorluğu yalnızca dışa doğru değil içe doğru da bir Güç İstencidir. Hıristiyanlık Güçlüyü ve Güçsüzü tek bir Tanrının çocukları olarak eşitleyecektir. Bu ilke Stoacılıkta Hıristiyanlıktan çok daha önce vardır ve Hıristiyanlığın kökeni olarak Yahudiliğin yanına başka Tanrıların varlığını da doğrulayan özel, ulusal, tikelci Tanrısı bu Platonik-Stoacı Bir tarafından düzeltilir. Katolik Tin Hıristiyanlığın tinsellik ilkesini arılığı içinde uygulayamaz, onu başından duyusal öğeler ile karıştırır. Hırıstiyanlığın Özü Hegel'in Germanik Tin dediği bilinç alanı tarafından yeniden kazanılacaktır (Reformasyon).]

§ 87

"[Hıristiyanlıktaki] Bu hamlığın ve özencin karşısında ilk olarak Müslümanlığın ilkesi, Doğu Dünyasının aydınlanması çıkar. Kendini Hıristiyanlıktan daha sonra ve daha hızlı geliştirir, çünkü bu sonuncusu kendini dünyasal bir şekle geliştirebilmek için sekiz yüzyıla gereksinmiştir."

[Hegel Hıristiyanlığın başlangıçtaki "hamlığını" onun henüz yalnızca başlangıçta olmasına bağlar. Hıristiyanlık halkları kazanabilmek için onlarla birlikte mitolojik dinlerdeki sayısız duyusal öğeyi de kabullenme gibi bir yöntem uygulamış ve tinselin duyusal ile bu kirlenmesi ya da karışımı ilkin İslam tarafından ve daha sonra Reformasyon tarafından giderilmiştir. İslamın duyusaldan uzaklaşması Tanrıdan tüm yüklemleri soyutlanması yoluyla olurken, Protestanlık Üçlülüğü, Tanrı ve İnsan arasındaki birliği saklamıştır.]

Doğu Dünyası

§ 88

"Doğu Dünyası en yakın ilkesi olarak Törel öğenin Tözselliğini alır."

["Törel öğenin tözselliği" öznelliğin eksikliğini anlatır. Hegel Töz ve Özne kavramlarını Varlık ve Kavram ile koşut olarak kullanır. Özne Tözün biçimi, düşünsel öğedir. Doğunun törelliği öz-bilinçsiz, dayatılan, dışsal törelliktir: Birey törel belirlenimleri verili olarak alır, onları sorgulamaz ve kendisi belirlemez. Bu genel olarak kölelik tinidir.Aile ataerkildir. Toplum kendi istençleri ile özgür olan bireylerden oluşan Yurttaş Toplumu değildir. Ve Devlet bireysel İstencin üzerindedir.]

[Bireysel bilinç ussal gizilliğinin toplumsal bilinç tarafından belirlenen biçimidir. Bu düzeye dek toplumsal değişim bireyin özenci tarafından değil, ama toplumsal bütünün diyalektiği tarafından belirlenir. Birey ancak yapması gerekli ve olanaklı olanı yapabilir.]

1) ÇİN İMPARATORLUĞU

"Törel belirlenimler Yasalar olarak anlatılırlar, ama öyle bir yolda ki öznel istenç dışsal birer güç olarak Yasalar tarafından yönetilir, içsel hiçbirşey, hiçbir duygusal yatkınlık, Duyunç, biçimsel özgürlük bulunmaz, ve bu düzeye dek yasalar yalnızca dışsal bir yolda uygulanır ve yalnızca zor Tüzesi olarak işlerler."

[Zor etmeni genel olarak örtüktür, ve bireysel İstencin evrensel İstenç ile çatışmaya girdiği her durumda kendini belirtik olarak gösterir. Doğu törelliğinde bile bireysel istenç Özenç olabiliri ve

tözsel istencin ussallığı bütünün güvencesi olur. Ama bireysel İstenç tözsel istenç karşısında ussal olabilir ve o zaman Zor yoluyla bastırılır. Şiddet Zorun etkisiz olduğu durumda kaçınılmaz olarak ortaya çıkar ve İstençler arasındaki belirleyici kavgadır.]

“Tin henüz İçselliğe ulaşmadığı için, kendini genel olarak yalnızca doğal tinsellik olarak gösterir. Dışsal olan ve içsel olan, yasa ve içgörü henüz bir oldukları için, Din ve Devlet de birdir. Anayasa bütününde Teokrasidir, ve Tanrının Krallığı dünyasal bir krallıktır, tıpkı dünyasal krallığın da eşit ölçüde tanrısal olması gibi.”

[İçsellik ya da öznellik bu bağlamda Duyunç etmenidir. Doğu bütününde Duyunç Özgürlüğünden yoksundur, Doğru ve Eğrinin yargıcı içsellik, öznellik, Duyunç değil, ama dışsal yetkedir, ve dinsel bilincin gelişmiş olduğu düzeye dek Tanrı enson, en yüksek Güçtür ve Devlet Gücü onun gücü olarak kabul edilir: Bu Teokrasidir. Dinselliğin Devletten ayrılması bireysel Duyuncun gelişmesi, Duyunç Özgürlüğü zemininde olanaklıdır. Ahlakın bireysel olduğu düzeye dek Duyunç Özgürlüğünün yokluğu Ahlakın da yokluğudur. Bu tinde Ahlak dışsal yetke tarafından, Devlet tarafından belirlenir — ki buraya Devletin, Dinin vb. dokunmaması gerekir, çünkü Duyunç saltık olarak özgür olandır, henüz gelişmemişliği durumunda bile Bireyi Birey yapandır.]

§ 89

“Asyatik Dünyanın geri kalanı dört bölgeye ayrılır: Birincisi Sarı ve Mavi Nehir tarafından oluşturulan nehir ovaları, Uzak Asya’nın yüksek bölgeleri — Çin ve Moğollar. İkinci olarak Ganj’ın ve İndus’un vadileri. Tarihin üçüncü sahnesi Oxus’un ve Jaxartes’in nehir ovaları, Persia’nın yüksek bölgeleri, ve Fırat’ın ve Dicle’nin öteki vadi ovalarıdır ki, Ön-Asya kendini buraya bağlar. Dördüncüsü Nil’in nehir ovasıdır.”

“Çin ve Moğollar ile, bu teokratik efendilik imparatorlukları ile Tarih başlar. İkisinin de ilkesi ataerkildir…”

“Çin’de tekerk Ata olarak Şeftir: Devletin yasaları bir yandan tüzel, öte yandan ahlaksaldır, … içsel yasa, Öznenin kendi İçselliği olarak istencinin içeriğine ilişkin bilgisi bile dışsal bir tüze buyruğu olarak bulunur. … Bizim Öznellik dediğimiz herşey Devletin yüksek başında yoğunlaşmıştır ve bu belirlediği herşeyde Bütünün iyiliğini, esenliğini ve hayrını gözetir.”

2) HİNT İMPARATORLUĞU

“teokratik Aristokrasi ve onun Despotizmi”

“Devletin örgenliği bundan böyle Çin’deki gibi tözsel bir Özne tarafından belirlenmez ve eklemlenmezken, ayrımlar Doğaya yüklenir ve Kast ayrımları olurlar.”

“İkinci şekilde, Hint imparatorluğunda, Devlet örgenliğinin, Çin’de olduğu gibi eksiksiz bir düzeneğin ilk olarak çözüldüğünü, tikel güçlerin birbirlerinden kopuk ve birbirlerine karşı özgür olduklarını görürüz. Çeşitli Kastlar hiç kuşkusuz sıkı sıkıya yerleşiktirler; ama onları kuran Din yoluyla doğal ayrımlar olurlar.”

§ 90

3) PERS İMPARATORLUĞU

“Çin bütünüyle kendine özgü bir yolda Doğuludur; Hindistan’ı Yunanistan ile, buna karşı Persia’yı Roma ile koşut görebiliriz.”

“Persia’da Teokrasi Monarşi olarak ortaya çıkar.”

“Monarşi öyle bir anayasadır ki, eklemlenişini bir başkanlık doruğunda bir araya yoğunlaştırmasına karşın, onu ne saltık olarak ve evrensel olarak belirleyici güç sayar, ne de tahtta duran keyfi bir egemen olarak görür; tersine, istenci onu altındakilerle paylaştığı yasallık olarak bulunur.”

[Pers İmp. Çin’den ayrı olarak ayrı ayrı ulusların bir birliğidir; onda çeşitli kent uygarlıklarının yanı sıra göçebeler de bulunur. Babil, Fenike, Yahudiler… Persia’nın Çin ve Hindistan ayrımı kendi içinde karşıtlık ve böylece ortadan kalkma olanağı kapsıyor olmasıdır. Edimsel olarak ortadan kalkışı Tarihin gerçek başlangıcıdır, çünkü Çin ve Hindistan tözsel sağlamlıkları içinde Tarih olmamışlar, bugüne dek sürmüşlerdir. Değişimi, gelişimi dışlarlar. Persia ise Değişimin olanağıdır.]

“Öyleyse bu Pers imparatorluğu tikel ilkeleri özgürce kendi başlarına bırakabildiği ve karşıtlığı Çin ve Hindistan’da olduğu gibi soyutluğu ve dinginliği içinde sürmeye bırakmadığı ama kendi içinde diri olarak kapsadığı için, Dünya Tarihinde edimsel bir geçiş yapar.”

4) MISIR İMPARATORLUĞU

“Eğer Persia Yunan yaşamına dışsal geçişi oluşturuyorsa, içsel geçişe Mısır tarafından aracılık edilir.”

Hegel'in Tarih Felsefesi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

Hegel’in Tarih Felsefesi — Arkasöz, 2006
Aşağıdaki metin Hegel’in Tarih Felsefesi’nde (Vorlesungen Über Die Philosophie der Geschichte) Arkasöz olarak kapsanmaktadır.

Hegel'in Tarih Felsefesi
AZİZ YARDIMLI

Hegel’in Tarih Felsefesi üzerine 1822-23 ile 1830-31 arasında verdiği derslerin ilk düzenlemesi felsefecinin ölümünden sonra 1837’de Eduard Gans tarafından ‘Tüm Yapıtlar’ın [Vollständige Ausgabe] parçası olarak yayımlandı. Bundan sonra eldeki tüm gereç 1847’de öğrencilerin ders notlarını Hegel’in kendi elyazmaları ile bütünleştiren Karl Hegel tarafından bir kez daha düzenlendi. Ve bunu Georg Lasson tarafından Hegel’in yapıtlarının ‘Eleştirel Yayım’ının [Kritische Ausgabe] bir bölümü olarak hazırlanan bir başka düzenleme izledi. Tüm bu çabalar doğal olarak eldeki felsefi içeriği yalnızca dışsal olarak toparladılar ve Hegel’in Tarih Felsefesi açıktır ki bu yapısıyla ona verilebilecek son biçimi kazanmış olmaktan uzaktır. Gene de bunun nedeni yalnızca çalışmayı yayıma hazırlayanın Hegel’in kendisi olmaması değildir. Hegel yaşamı boyunca içeriği sürekli olarak geliştirdi, yeniden düzenledi ve onu ideal kurgul biçime ulaştırmaya çalıştı. Ve yalnızca Tarih Felsefesi’nin değil, ama Mantık Bilimi de içinde olmak üzere bütün bir Ansiklopedik Dizgenin bir oluş sürecinde olması Felsefe Tarihinin işinin henüz bitmediğini, Logosun insan bilincinde açınmasının henüz tamamlanmış olmadığını gösterir. — Bu çeviri Karl Hegel’in düzenlemesinden yapıldı.

* * *

Hegel’in Tarih Felsefesi ussal dizgesinden yapılan bir çıkarsamadır. Bu çözümlemenin herhangi bir öznel bakış açısına ya da dışsal amaca güdümlü olduğunu düşünmek felsefesinin dizgesel doğasını yadsımak, aslında onu göreli bir bakış açısına indirgemek olacaktır ki, en hafif bir deyişle felsefe

görünüşüne bürünen sıradan Anlağın tutumudur. Eğer Hegel'in kimi tikel noktalarda yöntemli çıkarsama ile çeliştiği düşünülürse — ki pekala olanaklıdır —, bu önesürümün kendi nesnelliğini aklaması, öznel bir görüş olmaya son vermesi, görelilikten kaçınması gerekecektir ki, tam bu yolla yadsıdığını ileri sürdüğü şeyin kendisini yapmaya çabaladığını görecektir. Hegel felsefi çözümlemelerini bir Avrupalının göreli tarihsel bakış açısından üretmedi. Olanaklı en vurgulu anlamda, giderek en tutkulu anlamda, bakış açısının evrensel Usun bakış açısı olduğunda, bir Alman ya da Batılı olarak yazmadığında, böyle kültürel sonlulukların üstünde ve ötesinde olduğunda diretti, ve bunu Tinin Görüngübilimi'nden başlayarak yaptı. Bunu başarıp başaramadığını, tarihin göreli bir çocuğu olmanın üstesinden ne düzeye dek gelebildiğini yargılamak felsefenin kendi toprağında olmayı gerektirir. Felsefeyi, bilgiyi, ussal bir dizgeyi Doğu ve Batı gibi, sol ve sağ gibi güdük bakış açılarından, ya da eşit ölçüde öznel ulusal, sınıfsal, ırksal, etnik bakış açılarından yargılamak onu yorumlamaktır ve bir 'görüş' olarak yorumlama açıktır ki nesnelliğin söz konusu olduğu yerde hiçbir değeri olmayan göreli olarak geçerli bir duruş noktasıdır. Hegel'e yaklaşım en azından Doğu ya da Batı gibi tasarımların kavrama dışsal olduğunu anlayacak bir sağduyu göstermelidir. Ve onun diyalektik düşüncesini Batı kültürünün, bu sonlu tarihsel kültürün ürünü olarak görmeye herşeyden önce bu kültüre patentli analitik 'felsefe' tarafından karşı çıkıldığını gözden kaçırmamak gerekir.

Hegel ciddi düşüncenin dizgesel, yöntemli, tanıtlı olması gerektiğinde diretti. Ve yöntem ile anladığı şey bilgi üreten, tanıtlama ile bir olan, varlıkbilimsel zorunluğu gösteren, kendini kavramın nesnel açınımına bırakan saltık yöntem, kurgul yöntemdi. Felsefede derbederliği yasaklayan bu tutum hiç kuşkusuz modern kültürün vargısı olan postmodern gevşeklik, düşüklük ve hafiflik ile tam bir zıtlık içindedir. Felsefe adına, gerçeklik adına ileri sürülen herşeyin neredeyse kişisel öznel görüşlerden öteye geçmediği bir kültürde düşünsel savrukluğun, dizgesizliğin, giderek yöntemsizliğin bile nasıl direnilmez bir çekiciliğinin olduğunu anlamak güç olmamalıdır. Analitik Anlak ister pozitivist isterse postmodernist pozunda olsun ileri sürdüklerini hiçbir nesnel-ussal zemine dayandırmadan ileri sürer, tahminlere, boş tümevarımlara, anlamsız çağrışımlara dayanır, ve tepkilerinden, dürtülerden, giderek tıpkı modern 'sanat' durumunda olduğu gibi bilinçaltı artıklarından 'felsefi' görüşler üretir. Gevşektir, kaygısızdır, usdışıdır. Böyle olarak felsefenin adını tam olarak istediği gibi kötüye çıkarmayı başarır. Oysa Felsefe herşeyi insanın onuru ve değeri adına ileri sürmeli, tanıtlamadan, usun bu kendi anlamından vazgeçmemeli, ortaya gerçek olanı koymalıdır.

Burada Hegel'in Dünya Tarihi çözümlemesinde felsefi yöntemin nasıl kullanıldığını ve açımlamadaki bütünlüğü görmeyi kolaylaştıracak özsel noktaları öne çıkarmaya çalışacağız.

Tarih Felsefesi, Tarih Bilimi ve Tarihin Kendisi

> *"Tarih, bildiğimiz gibi, öyleyse genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı İdeanın Doğa olarak kendini Uzayda açındırması gibi" (Hegel, Tarih Felsefesi).*

Pozitivizm Tarihi süreksiz bulur. Ve kendi analitik-paradigmatik öncülleri üzerine hiç kuşkusuz öyle bulmalıdır. Varoluşçu nihilizm için Tanrının olmadığı, ya da Usun olmadığı bir varoluşta Tarih de kaçınılmaz olarak anlamsızdır. Fukuyama ise, böyle güç felsefi sorunlardan bütünüyle habersiz olarak, tam bu yabancılaşmada Tarihin sonunu ve ereğini keşfeder, Tarihin anlamının insan hırsı ve bayağılığı tarafından belirlenen ve denetlenen bir toplumsal yapıda, liberalizm adıyla örtülen alışveriş özgürlüğünde yattığını düşünür. Özgürlük onun için bir pazar özgürlüğünden, bir değiş-tokuş özgürlüğünden daha değerli ve anlamlı değildir. Böyle bilinç onu şekillendiren Batı tininin

tarihsel çevreninden daha yüksek özgürlük kavramına açık değildir.

> *“Antik dünyanın politikacıları hiç durmadan ahlak ve erdem üzerine konuşurlardı; bizimkiler hiç durmadan tecim ve para üzerine konuşurlar” :: “Les anciens politiques parlaient sans cesse de moeurs et de vertu; les nôtres ne parlent que de commerce et d’argent” (Rousseau, Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylem).*

Tarih Felsefesi Tarihe Usun bakış açısından yaklaşır, ve onu anlamsız ve amaçsız bir olaylar ve olgular kaosu olarak değil, ama usun kendisinin açınım ve gelişim süreci olarak çözümler. Onu kötü bir varoluş biçiminde takılan, ya da salt belirsizce yineleyen ve insanı değersizleştirip anlamsızlaştıran bir sıradanlık alanı olarak değil, ama ereği özgürlük olan, insanı büyüten ve yükselten bir süreç olarak, insanın özsel doğasının açınımı olarak, kendini belirleyen Yazgı olarak görür. Tarih Felsefesi kavramı ancak ve ancak saltık, sonsuz, değişmez İnsan Doğası kavramının bir vargısı olarak doğabilirdi. Bu kavramdan yoksun olan Platon ve Aristoteles’te, tek Tanrılı dinlerin tasarımsal düşüncelerinde bir Tarih kavrayışı yoktur. İnsan Doğası kavramının Avrupa’da ilkin Condorcet, Rousseau, Herder gibi insanlık düşünürlerinde açınmaya başladığını görürüz. Tarih üzerine öznel, göreli, görgül araştırmaların Tarih Kavramının disiplinine yükseltilmesini ve bu ilke üzerine Tarihin ussal bir çözümlemesini Hegel’de buluruz.

Tarihte gelişen ve açınan şey Tindir. Salt doğal olmayan ama düşüncesi, duygusu ve duyarlığı ile kültürü yaratan, Doğanın yarı yolda bıraktığı ussal gizilliği açındırıp edimselleştiren şey Tindir. Tin gelişmek zorundadır, çünkü Doğadan daha çoğu olan bir gizilliktir. Homo sapiens yalnızca Doğa değil ama ayrıca Tindir, yalnızca bir özdek ve yaşam, bir beden ve içgüdü bileşimi değil, ama düşünce ve duygu ve duyu olarak tinselliktir. Tam olarak bu belirleniminden ötürü, Doğanın ötesi ve üstüdür, genel olarak Kültür üreticidir. Bu gelişim zorunludur çünkü gizillik edimselleşeceği için gizilliktir; erekseldir, çünkü belirli bir doğanın kendini açındırmasıdır; ve sonsuzdur, çünkü erek Özgürlüktür — başkasında bir sınır, bir son, bir yabancı ile değil ama yalnızca ve yalnızca kendisi ile karşılaşmaktır. Süreç insanın salt doğa varlığı olmanın ötesine geçme, böylece doğallığı zorunlu olarak kapsayan tinselliğini açındırma, ona özünün alabileceği sonsuz biçimi verme çabasıdır. Tin özsel gizilliğini herhangi bir dışsallıktan almaz. Sürecini dışsal bir dürtünün enerjisi ile geliştirmez. Ve ereğinde gerçek kendisine ulaşmaktan başka birşeyi hedeflemez. Erek kavramının bir bilinci imlemesi hiçbir biçimde gerekmeksizin, böylece Tarih Logosun son ereğine doğru, üretebileceği en yüksek varlık biçimine, varoluşunun saltık biçimine doğru, Doğada yarım kalan gelişimin Tinde tamamlanmasına doğru bir büyüme alanıdır. Ve Tinin gelişmesinin, insanlığın bütününün gerçek varoluş biçimine ulaşmasının mantıksal olarak, ussal olarak zorunlu olması ölçüsünde, önünde Zamandan başka hiçbir engel yoktur.

Tarih Felsefesinin Tarih Bilimi ile bütünüyle örtüşmesi gerekir, çünkü felsefe ve bilim ayrı şeyler, giderek birbirleri ile çelişen şeyler değildirler. Ama durum henüz böyle olmaktan uzaktır, çünkü Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesini başarmışken Tarih Bilimi ise henüz bu gereksinimi duymayan, belki de duyamayan bütünüyle öznel bakış açılarına güdümlüdür, ve yöntem söz konusu olduğunda görgül fizikten, görgül toplumbilimden, görgül ruhbilimden daha iyi ya da daha kötü bir durumda değildir. Tarihe ulusal, etnik, sınıfsal, bireysel, kısaca her tür göreli, öznel, soyut bakış açılarından, analitik Anlağın bakış açılarından bakmak olanaklıdır. Anlak ya da derin düşünce yetisi kavramları zorunlukları değil ama olumsallıkları içinde bağıntılayan bir soyutlama işlevidir, ve görgül bilimcilik bu analitik yetiden daha iyisini, analitiğin kendisini bir kıpı olarak kapsayan diyalektiği kullanma yetkinliğinde değildir. Buna göre bakış açılarının sayısı kadar çok ‘Tarih’ vardır ve nesnel bir Tarih, gerçek bir Tarih yoktur.

Bu vargı aynı zamanda insanı bilgisizleştirmekle ve değersizleştirmekle ilgilenen pozitivizmin bilinçli bakış açısıdır ve usu ve ussallığı giderek bir sapınç olarak gören bu kuşkucu bakış açısı kendi öznellik mantığına dayanarak nesnel bir Tarih bilgisinin olanaksızlığında özellikle diretir (tıpkı örneğin fizikte de öznel 'olasılık' düzeyinden daha iyisinin olamayacağında, yasasız olasılığın özneye değil ama özdeksel doğaya ait olduğunda diretmesi gibi). Aslında, pozitivizm tüm 'bilimci' pozuna karşın tüm bilimi yok sayar.

Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesidir. Bunun anlamı Tarihin nesnel sürecine usun kavramlarıyla yaklaşmaktan başka birşey değildir. Aynılar aynıları bilirler. Tarihi Tarih Felsefesiyle bilmek, onu bir Bilime yükseltmek Tinin yalnızca zorunluğun egemen olduğu doğa durumundan özgürlüğün tam gelişimi olan gerçek uygar duruma dek açınımını kavramsal altyapısında çıkarsamaktır. Tarihte geçici görünen olguları yalıtılmışlıklarından çıkarıp anlamlı bir bütüne bağlayan ve geçici olgularda, görüngülerde yalnızca kendini edimselliğine doğru geliştiren değişmez özsellik bu ussal-kavramsal dokudur. Tinin özüne ait bütünüyle genel, soyut, belirlenimsiz Özgürlük, Tüze, Türe, Töre kavramları salt evrenselliklerinden ötürü zorunlu olarak kendilerini tikelleştirir, belirli haklar, yasalar, alışkanlık yapıları olarak, somut İstenç biçimleri olarak tarihsel rollerini sergilemeye başlarlar. Hegel bu kavramsal altyapıyı Tüze Felsefesi'nde çıkarsar ve Tarih Felsefesi'nin kendisi Tüze Felsefesi'nin, Nesnel Tin alanının son bölümünü oluşturur. Bu bağıntı hiç kuşkusuz Tarih Felsefesi'nin okunması için Tüze Felsefesi'nin sağlam bir ön bilgisini zorunlu kılar.

Hegel hiç kuşkusuz Tarih Felsefesi'nde dinleyicilerinin böyle bir kurgul temel açısından hazırlıksız olduklarının bilincindedir. 'Usa duyulan bir inanç' ile yetinmek zorunda olduğunu belirtir ve orada haklı olarak yalnızca bu inancı kuramsal olarak bir ölçüde temellendirecek bir Giriş bölümüyle yetinir. Ansiklopedik Dizgede Nesnel Tini izleyen Saltık Tin alanı Sanat, Din ve Felsefenin, ya da Güzellik, İnanç ve Bilginin alanı, sözcüğün asıl anlamında değerler alanıdır. Sonlu Tarihin ereği olan Özgürlük İnsanın saltık biçimi için, Saltık Tin biçimi için, onun olgusallaşması için zemindir, yalnızca bir dolaylılık alanıdır. Süreci bu noktaya dek taşıyan kavram İstençtir ve Tarih Felsefesi istenci Dünya Tarihi alanına ancak tikel Devletlerdeki belirlenimi içinde kabul eder. İstenç gelişiminin en son biçimini ancak tüm ussallığı içinde belirlendiği zaman kazanır. Bu çıkarsamayı yapmak felsefeciye değil ama Edimsel Tarihe, Logosun kendisine düşer.

Hiç kuşkusuz Tin giderek kendi oluş sürecinde, Tarihin kendisinde bile en yüksek varoluş biçimlerine doğru çabalar, özünün belirlenimleri olan Gerçek, İyi ve Güzellik idealarını olgusallaştırmaya yönelir, Sanatta, Dinde ve Felsefede doğal sonluluğunun ve doyumsuzluğunun ötesine geçmeye, tinselliğinin saltık biçimine erişmeye çabalar. Ama nasıl nesnel Tin süreci henüz salt süreç olduğu için bir eksiklikten daha çoğu değilse, nasıl onda Tarihin işi henüz tamamlanmamışsa, saltık Tin alanı da, insan olarak insanın gerçek, uygar, özgür biçimi de başlangıçta kendini yalnızca ilkede gösterir ve edimselleşme süreci ilkenin tam açınımı değildir. Özgürlük Tarihin ereğidir, ve anlamı insanın gerçek özünün bilincine varmasıdır. Bu özbilinç yeterlidir, çünkü kuram olarak dolaysızca kılgıdır.

Tarihe ussal-kavramsal yaklaşım Tarihsel sürecin kendisinin de özsel olarak ussal-kavramsal olduğunu varsayar — tıpkı Doğaya yönelen bilimsel gözlemin, ister bilincinde olsun isterse olmasın, onda yine kendi kategorilerini araması ve bulması gibi. Bilim, ister Doğanın bilimi ister Tinin bilimi olsun, insan usunun kategorilerinin Doğanın ve Tinin kategorileri ile bir ve aynı olmalarını, Doğanın ve Tinin özsel olarak insan ussallığı ile bir ve aynı tözü paylaşmalarını öngerektirir. Klasik Felsefenin yöntemi insanın öznelliği ile varoluşun nesnelliğinin bu ussal birliğini doğrular. Buna karşı örneğin kuşkucu Kant'ın bakış açısı öznenin içersine, salt görüngüye sıkışıp kalır, ve kaba

İngiliz görgücülüğünün eşit ölçüde kuşkucu bakış açısı ise özdeksel ve tinsel dış dünyanın varlığını sorgulamanın ötesine gidemez. Bu bilgisizlik bakış açıları ile karşıtlık içinde, Usun bakış açısı Tarihin insanlığın kavramsal belirlenimlerde biçim kazanan gizilliğinden başka bir içeriği olmadığını, Tinin ona yabancı eller tarafından güdülmediğini, bilinmeyen bir alanın insan varoluşu için bir gözdağı oluşturmadığını gösterir (dinsel bilinç, gelişmiş Hıristiyan biçiminde, özsel olarak bu kavramsal sürecin duygusal/tasarımsal bir sezgisidir). Klasik Felsefenin bakış açısından, İnsanlık kendi kendisinin sorumlusu olacak denli değerli, onurlu ve özgürdür. İnsanlığın bütün bir tüzel, ahlaksal ve törel varoluşu — nesnel Tin — felsefi çözümlemeye, bilgiye açıktır. Usun bakış açısından insan bilgisi saltık olarak sınırsızdır, önünde ussal kategorilerinin ulaşamayacağı gizli bir kendinde-şey alanı yoktur. Hegel tam olarak Platon, Aristoteles, Farabi, Descartes gibi, bütününde her ussalcı düşünür gibi Evrenin insanın bilgi yetisine baştan sona açık olduğunu kabul eder. Ve usun bu sezgisini usun tanıtlamasına yükseltir.

Usun bakış açısından Tarih yalnızca geçmiş, yalnızca bundan böyle var olmayan bir hiçlik değildir. Tersine, Geçmiş tarihsel olarak anlamlı bütün bir içeriğiyle Şimdide saklanır, çünkü Şimdinin kavramı Geçmişi olumsuz varlık olarak, ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde kapsamak ve kendinde Gelecek olmaktır. Bu zamansallık olgusallıkta anlatıldığında, Tinin her belirli evresi bütün bir Geçmişinin kendisi tarafından üretilen bir çıkarsamadan başka birşey değildir, ve süreçteki hiçbir tinsel/kültürel şekil dolaysız bir başlangıç değil, ama Geçmişin dolaylılığını kendisinde kapsayan ve kendini karşıtına doğru geliştiren bir ara evredir. Tarihi bir ilerleme olarak gösteren düzenek budur, çünkü ilerleme önceki bir noktadan gelmiş olmayı ve tam şimdi olduğu noktada iken onun ötesinde olmayı imler. Ama gene de Tinin gizilliği böyle salt düzeneksel, salt zamansal ilerleme kavramına indirgenemeyecek bir ereksel Gelişimi imler. Bu Gelişimin mantığını aşağıda izleyeceğiz.

_Olgular ve Kavramlar

Olgular bir yanda, Kavramlar bir başka yanda duramaz, ve belirlenimsiz, kavram tarafından belirlenmemiş çıplak olgunun ne olduğunu söyleyemeyiz. Olgucu düşünce, kavramı ve olguyu birbirinden yalıtan ve böyle kavramsız, belirlenimsiz ‘olgu’yu ilke yapan analitik düşünce onları bir kez daha bağladığı zaman bunu diyalektik birlik bağıntısı olarak değil ama önyargısına uygun düşen herhangi bir dışsal bağıntı biçiminde yapar. Olgular da kavramsaldır, çünkü bilincin karşısında durduğu sanılan şey genel olarak olgu, soyut olgu, yalnızca ‘olgu’ kavramı değil, ama belirli, tikel olgu, daha şimdiden kavramlar tarafından biçimlendirilmiş olgudur ve bu düzeye dek olgular arasında bağıntıdan söz etmek onlarda kavramın işlevinden söz etmektir.

Olgu bilinçtedir ve önemli olan bu öznelliğin nesnel de olması, olguları özne için de kendilerinde oldukları gibi biçimlendirebilmektir. Olgular kavramlardan bağımsız değildir. Her olgu, her olay, olan herşey belirli olduğu ölçüde kavramsaldır: Yasa, devlet, toplum, topluluk, savaş, barış, özgürlük, din, törellik, devrim, tekerk, konsül, demokrasi, diktatör, imparator, tiran vb. — tümü de olguların kavramları, onları olgular yapan belirli biçimlerdir, ve hiç kuşkusuz biçimler olarak ilkin öznel us tarafından, bizim usumuz tarafından sağlanırlar. Belirli olgu daha başından kavramsaldır, bir kurgudur. Ama Klasik Felsefe saf Anglo-Saxon geleneğin öznel idealizminin sandığı gibi olguların yalnızca öznel olmadıklarını, nesnel de olduklarını doğrular ve tanıtlar, ve bilincin bilinçsiz işlemlerinden ayrı olarak olguları ussal çözümlemeleri, mantıksal çıkarsamaları içinde saptar, onları zorunlukları içinde gösterir, ve bunu özneyi nesneye ya da nesneyi özneye uydurarak değil, ama öznel-nesnel olguda ussal olanı saptayarak, olguyu asıl kavramlarına göre kendi içinde yeniden kurarak yapar.

Olguların öznelliği her öznel görüşün, her önyargının kendini görgül olarak aklamak için dilediği kadar olgu bulabilmesinde kendini gösterir. Buna göre böyle olgulara dayanarak anlam ve vargı çıkarmanın, bu tümevarımcılığın bir yöntem olarak geçersizliğinden ayrı olarak, olguların kuramsal önyargıların kendilerini aklamak üzere kullanılması da ya çocukça bir uyanıklık ya da düşüncenin dürüstlüğünü çiğnemektir. Herşey gelip tarihçinin olguları olgular olarak belirleyen kuramlarının kendilerinin ussallıklarına, kendi iç kavramsal bağıntılarında geçerli olup olmadıklarına dayanır.

Tarihi Kavramanın Nesnelliği

> *"'Tarih nedir?' sorusuna ilk yanıtım onun tarihçi ve olguları arasındaki sürekli bir etkileşim, şimdi ve geçmiş arasında sonu gelmez bir diyalog olduğudur" (E. H. Carr). "Tarih zamanın geçişine tanıklık eden tanıktır; olgusallığı aydınlatır, belleği diriltir, gündelik yaşama kılavuzluk sağlar ve bize antikçağın haberlerini getirir" (Cicero). "Geçmiş yararsızdır. Bu niçin geçmiş olduğunu açıklar" (Wright Morris).*

Nesnellik ile anlaşılan şey özneden bağımsız olarak kendinde varolmaktır, ve öznel olan bilincin salt öznel olmaya son vermek için kendini ondan bağımsız olan bu nesnellik ile uyumlu kılması gerektiği düşünülür. Gene de nesnenin nesnel belirlenimlerini öznenin saptaması, bilmesi, düşünmesi ölçüsünde, öznenin kendini nesneden nede ayırdığı, onunla nasıl uyumsuz olabileceği sorusu ortada kalır. Kavramların bizim kavramlarımız olmaları ölçüsünde, bilinçte üretilen çözümlemeler özneldir. Her bilinç kendi olgusallığını üretir, her bilinç dünyayı, olayları, bireyleri kendi kategorileri ile kavrar, ancak kendisinde olanı onlara yansıtabilir (örneğin özgürlüğü ancak ondaki belirli özgürlük tasarımı yoluyla anlayabilir, güzelliği ancak estetik duyarlığının açındığı, geliştiği ölçüde duyumsayabilir, vb.). Bu düzeye dek, 'olgular' oldukları ileri sürülen şeyler zorunlu olarak nesnel ya da kendilerinde oldukları gibi değildirler, çünkü onları algılayan, anlayan bilincin öznel tasarımları tarafından biçimlendirilirler. Ve olgular nesnellikte olmadıkları gibi oldukları zaman 'olmaya' son verirler, olmayan şeyler, kuruntular olurlar. Geçmişi bugünün gözleri ile görmek, onlara modern tasarımları yansıtmak onları olduklarından başka türlü yapmak, onları uydurmalara, masallara çevirmektir. Tarihsel nesnellik olguları kendi kavramları ile ele almayı, özne ve nesne ayrımını bir yana bırakarak kavramın kendi mantığını geliştirmeyi gerektirir. Felsefi çözümleme söz konusu olduğunda, bu mantık öznede ve nesnede bir olandır, kavramın iç tutarlığı denilen şeydir.

Tarihsel olgu sonludur, Kavram onda gelişiminin yalnızca sınırlı bir aşamasında bulunur. Reel olan şey özgürlük olarak özgürlük, genel olarak özgürlük değil, ama Birin, Birçoğun ya da Herkesin özgürlüğüdür. Reel olarak, olgusal olarak, bütün bir tarihsel sürecin birincil kavramı olan Özgürlük kavramının kendisi tarihsel sürecin şu ya da bu aşamasında henüz insan bilincinde tam açınımı içinde bulunmaz. Homo sapiens özgürlük kavramı ile, salt bir gizillik ile, özgürlük kavramını açındırma yetisi ile, İstenç ile doğar, belirli özgürlük tasarımları ile, kavramın sınırlı olgusallaşmaları ile değil. Bu tasarımlar deneyim, yaşantı, edimsel tarih, sonluluk alanında gelişirler ve kavram onlarda kendinde olmadığı gibi görünürken onların bu göreli değerlerini Kavram karşısında ölçeriz. Tarih Felsefesinin Tinin gelişimindeki değişik basamakları ölçmesinin yolu budur. Buna karşı tasarımı tasarım ile karşılaştırmak, bir saltık ölçütün varlığını kavrayamamak görecilik dediğimiz şeydir. Tarihsel olanı tarihsel olanla karşılaştırmak tarihi bir bilim olarak bir yana atmak, onu kişisel bir görüşe indirgemek demektir. Buna göre tarihçinin kendisi Tarihin parçası olmamalı, tarih-üstü olmalıdır. Tarihsel bir bilinç biçiminin bakış açısından tarihe bakmak açıkça karşılaştırmalı bir 'nesnelliğe,' nesnelliğin bir yana atılmasına götürecektir. Tarihe kendileri tarihsel olan tasarımlarla bakmak, kendi öznel tasarımlarını tarihsel içeriğe yapıştırmak geçersizdir. Tarihçi Tarihe getirdiği kategorilerin saltık olduklarını, öznel, keyfi, bireysel, göreli, değişken

olmadıklarını tanıtlamalıdır. Bütün bir çözümleme çabasının anlam ve değerini Tarihe uygulanan kavramların sağlığı belirleyecektir. Tarihçi Tarihe pekala kendi çağının çocuğu olarak, kendisi kültür tarafından belirlenmiş bir birey olarak bakabilir. Ama bu göreli bakışta diretmek usu, özgürlüğü, insan değerini çiğnemekte diretmektir.

Gelişme

> *"Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir" (Hegel, Tarih Felsefesi).*

Gelişme hiç kuşkusuz varolanı olumsuzlar, dengeyi ve dinginliği altüst eder, ve bütünüyle anlaşılır bir yolda varlığını yalnızca devimsizlikte bulan ve geçici olanı sürekli, sonlu olanı sonsuz, göreli değeri olanı saltık olarak değerli sayan tutuculuğun direnci ile karşılaşır. Gelişmenin kavgasız ve acısız olması olanaksız görünür. Gene de tarihsel dinginlikleri kabul etmesi olanaksız olan şey insanın 'Kendinde'si, gizilliği, özüdür. Ve düşünmeye başlayan insanlığın ilk keşfettiği en yalın gerçekliklerden biri olarak bildiğimiz gibi, herşey akmakta, dünya değişmektedir. Evrende ne dinginlikte olan tek bir elektron ya da galaksi vardır, ne de olduğu gibi kalmayı sürdüren tek bir bilinç ya da istenç. Bu düzeye dek dünyanın değişmediğini ve değişmesi gerektiğini ileri sürmek değişimin sonlu olanın özü olduğunu bilmemekten başka birşey değildir. Ama Tinin gelişimi o evrensel akıştan çok daha yüksek bir kavramdır ve her belirleniminde kendini ancak ve ancak daha ussal olana doğru değiştirebilir. İstenç kavramı mantıksal olarak İyi ile, Duyunç Doğru ile, Duyarlık Güzel ile, Bilgi Gerçeklik ile bağlıdır.

Eğer gelişme kavramının olgusallık taşıdığını, böyle birşeyin insanlık için geçerli olduğunu düşünürsek, eğer böylece tarihin amaçsız ve anlamsız yinelemelerden daha çoğu olduğunu düşünürsek, bundan mantıksal olarak bir dizi sonuç çıkar. Bu sonuçlar ilk olarak kurgul felsefenin tanıtlamalarına girmeksizin yalnızca usa bir güven temelinde, yalnızca doğal usun kendi açınımını kurgul açınıma yaklaştırarak anlaşılabilecek çıkarsamalardır. Gelişme bir gizilliği, henüz gelişmemiş bir 'kendinde'yi varsayar. Bu 'gizillik' insanda Doğadan daha çoğu olan Tinselliktir. Gelişmenin daha yüksek bir değişim kipi olduğunu düşünürsek, onun salt nicel büyüme, ya da yalnızca doğrusal ilerleme gibi birşey olmadığını, ama nitel başkalaşma, birşeyin birşey olarak sona ermesi, başka birşey olması, kendinde ne ise onun ortaya koyulması olduğunu da doğrulayabiliriz. Ama gelişme gelişecek birşeyi, gelişme yeteneğinde olan bir gizilliği varsayar. Gelişme gizilliğin ve edimselliğin birliğidir. Bir aşama, eğer gerçekten aşama ise, ancak onu üretebilecek bir ön aşamadan gelebilir ve böylece onu kapsamak ve eşit ölçüde kendini bir sonraki aşamada ortadan kaldırmak zorundadır. Yine, gelişme hiçbir ereği olmayan ve yalnızca bir yönü olan sürekli, doğrusal bir ilerlemeden ya da sürekli olarak başladığı noktaya gelerek bir döngü, daire, sarmal vb. gibi geometrik şekiller çizen devimden daha yüksek, daha somut bir kavramdır. Gelişme ereğine göre ölçülebilen bir aşamalar ya da basamaklar dizisi olarak anlaşılabilir. Ve gelişmenin başlangıcının olması mantıksal olarak ve olgusal olarak ereğinin olmasını kaçınılmaz kılar. Erek Başlangıçtır, ve birbirinden ayrılmayan bu iki karşıt kavram İnsan durumunda gizillik ve edimsellik kavramlarında somutlaşır. Erekte edimselleşen şey bir gizillik olan Başlangıçtan başka birşey değildir. Bu edimselleşmenin bir sonluluk ya da döngüsel bir kötü sonsuzluk olmadığını insan doğasının bileşenlerinin kendileri tanıtlayacaktır. "Dünya Tarihi özgürlük bilincinde ilerlemedir." Bu belirleme ile edimsel Tarihin özsel olarak İstencin kendini açındırma süreci olduğu da bildirilmiştir. İstenç özgür olmaksızın olamaz. Ama her belirliliğin istenç için bir sınırlama, bir olumsuzlama olması ölçüsünde bu olumsuzlamanın olumsuzlaması istenci ereksel bir gelişim sürecinde tutar. Özgürlüğün gelişmeye açık olması onun tarihsel gelişmemişliğinden, İstencin belirli

somutlaşmalarının ancak göreli, sonlu aşamalar olmalarından doğar ve İstencin kendi Kavramı ile bir olmak için mantıksal dürtüsü sürecin ereksel bir gelişim süreci olmasına götürür. Tarih Felsefesinin işi İstenç İdeasının Zamandaki bu zorunlu açınımının çıkarsamak, tanıtlamaktır. Ama Tarihe Gelişme kavramını getirmenin tam bu belirlenimden doğan bir başka sonucu da onda gerilemenin olamayacağıdır. Yeni bir aşama, salt yeni olduğu için, her zaman onu önceleyen aşamaların bir çıkarsamasıdır ve buna göre her zaman onlardan daha çoğudur. Bu düzeye dek tüm gerileme görünüşü gerçekte yalnızca ve yalnızca daha şimdiden geri olanın kendini sergilemesidir. Usun bakış açısının Tinin doğasının gerilemeye saltık olarak yeteneksiz olduğunu doğrulaması ölçüsünde, modern dünyanın yaşadığı kötülükler daha önce erdemli olan ulusların erdemlerini yitirdiklerini değil, ama kendilerinde henüz ne düzeye dek erdemsiz olduklarını gösterir. Benzer olarak, çirkini 'beğenen,' güzele duyarsız olan duyarlık estetik bozulmanın değil ama estetik hamlığın anlatımıdır.

Dünya Tarihi Dünya-Tinin egemenlik alanıdır, şu ya da bu ulusun, sınıfın, örgütün, kuruluşun vb. değil. Hiç kuşkusuz bu öğeler eylem yaparlar, bir değişim yaratırlar, ama etkilerinin bütün bağlamının bilincinde olmaksızın. Çünkü özsel olan bütün süreçtir ve süreç ise tüm sonlu Tinlerin yitişinde yitmeden süren Dünya Tininin emeği, çabası, kavgasıdır. Bu süreçte her aşama, eğer aşama ise, saltık olarak öncekilerin bir benzeri değil ama yeni olandır, ve eğer yeni ise şu ya da bu bakımdan öncekilerden ayrıdır, onları kendisi ortadan kaldırmıştır ve birer kıpı olarak, ideal olarak kendi içinde kapsar. Bu yüzdendir ki hiçbir zaman hiçbir ulus, sınıf, birey tarihten ders alamaz, çünkü hiçbir ders salt bir yineleme olmayan yeni evrede geçerlik taşımaz. Tarihsel süreç bu doğasıyla hiçbir zaman pragmatik tarihçiliğin yararcılık eğilimine doyum veremez. Ve yine, Tarihin Tinin gelişimi olması olgusu onun kimi ideologların sandıkları gibi bireylerin 'ideaları' tarafından belirlenen bir süreç olduğu görüşünü temelinden yoksun bırakır. Tinin bütününün iç belirlenimleri tarafından yönetilen süreçlerin önceden şu ya da bu tarihsel bireyin beyninde şekillendiği ve edimsellikteki sonuçlardan tek bir bireyselliğin sorumlu olduğu görüşü halkları, toplumları vb. tarihsel önemden ve tarihsel sorumluluktan, Tini onur, değer ve özgürlüğünden soyutlar. Gene de, ereksel gelişim kavramı Tarihte bireysel etkiyi önemsizleştirmez; tersine, onu dünya-tarihsel bireysellik kavramıyla açıklar. En yabanıl örneklerinden birini Karl Popper'da gördüğümüz 'komplo' kuramcılığının paranoyasından bütünüyle ayrı olarak, dünya-tarihsel bireyler ancak zamanlarının tinlerine anlatım verdikleri sürece tarihsel olarak belirleyici, önemli ve büyüktürler. Kendi üstün moral tasarlarını Tine dayatmaları gibi birşey söz konusu olmaksızın, böyle bireyler ancak zamanlarının hazır olduğu eylemleri anladıkları ve istençleriyle ona anlatım verdikleri ölçüde dünya-tarihseldirler. Erdemleri temsil ettikleri tinin erdemi, sefillikleri yine aynı şeyin sefilliğidir.

Dizge ve Gelişim

Tinin özsel doğası, İyi, Güzel ve Gerçek olandan yana olması Gelişmenin saltık güvencesidir. Bu düzeye dek, tarihsel sürecin tüm sağlam görünüşlü politik ve ekinsel biçimlenmeleri kendilerini olumsuzlayacak dürtüleri kendi içlerinde kapsarlar ve daha yüksek bir ilke mantıksal olarak ve olgusal olarak daha geri bir ilkeyi ortadan kaldırmak zorundadır. Yine, tarihsel kültürlerde tüm bileşenler kendilerini o kültürün özsel belirlenimi ya da ilkesi çevresinde açındırlar; tüze, türe, sanat, bilimler, töreler, dinsel belirlenimler, politik, askeri, genel olarak tüm kültürel yapılar dizgenin ilkesi ile geçimsiz olamazlar ve onunla uyum içinde belirlenmekle kendi aralarında da dizgesel uyumları içinde bağıntılanırlar. Dizge bu özsel yapısıyla yeni bir ilkeyi içine aldığı zaman kendi ortadan kalkışına izin vermiş olur ve kültürel dizgelerin ortadan kalkmaları 'kapalı dizge'

anlatımının diyalektiğe kapalı analitik Anlağın bir düşüncesizliği olduğunu ortaya serer. Diyalektik olarak, birşeyin 'kapalı' olması onun kendinde 'açık' olduğunu, açılabileceğini imler. Ama dizge herşeyden önce böyle kapağı olan bir kutu gibi birşey, kapısı olan bir odacık gibi birşey değildir. Gene de, tarihsel bir dizge açılırsa, daha açık bir deyişle zorunlu bir bileşeni gider ve yerini bir başkası alırsa, dizgenin kendisi bütününde ortadan kalkarak başka bir dizgeye dönüşür. Dizgenin bu bütünselliği nedeniyledir ki, bir kültürü şu ya da bu bileşeninde değiştirmek, reformdan geçirerek başkalaştırmak dizgeyi bütün varlığında olumsuzlar. Roma İmparatorluğunun politik, askeri, tüzel yapısı ancak ve ancak mitolojik inanç bileşeni ile birlikte varolabilirdi. Hıristiyanlığın tini Roma inancını boşinanca indirirken, politik yapısından tüzel dizgesine, ordudan imparator kültüne dek İmparatorluk dizgesinin tüm bileşenlerini de geçersiz kıldı ve yüzyıllarca barbar Germenleri denetleyebilmiş ve durdurabilmiş olan uygar gücün aynı barbarlar karşısında kolayca çözülüp ortadan kalkmasına yol açtı. Osmanlı politik dizgesi daha ussal anayasal politik yapılara uyarlandıkça bir Devlet olarak kendi temellerini kazdı, böylelikle tarihsel Gelişimin önünü açtı, Cumhuriyetin çelikten Özgürlük tinini kendi içinde yarattı ve kendisi Tarih olurken İstenci ve Duyuncu kendilerini özgürce belirlemede ve büyütmede, tarihsel dinamiğin bir alanı olarak ilerlemede saltık olarak engelsiz bıraktı. Duyunç gelişimleri sürekli olarak Katolik Kilise tarafından engellenen ve bu yüzden Özgürlüğü değil ama yalnızca boyun eğmeyi bilen İsponyolların İstenci Napoleon'un dayattığı Cumhuriyetçi Anayasayı yabancı birşey olarak kesinlikle reddetti, ve yine aynı özgürlüksüz milyonlar aynı boyuneğme tini içinde Franco despotizmi altında kırk yıl boyunca gık demeden yaşadılar.

_Tarihsel Olmanın Ölçütü

> *"Ve son olarak, bütününde bize kalıt bırakılan herşey 'tarihsel' olarak geçerlidir" :: "Und schließlich gilt als 'geschichtlich' das Überlieferte als solches" (Heidegger, Varlık ve Zaman). "Tarih ... gerçekten de insanlığın suçlarının, aptallıklarının ve talihsizliklerinin kaydından daha çoğu değildir" (Edward Gibbon). "Aslında bir tarih yoktur; yalnızca yaşamöyküsü vardır" (Ralph Waldo Emerson).*

Tarihte hiç kuşkusuz aptallıklar vardır, ama aptallık olan tarihsel olan değildir. Tarihte ussal olanı görmek usun bakışını gerektirir. Ve usun bakışı eytişimseldir. Gelişme belirli basamaklar ya da aşamalar yoluyla ereğine doğru ilerleyen bir sürekliliktir. Bu süreçte süreksiz olanlar, yalıtılmış birer durum gibi görünen evreler o denli de sürekli olmalı, bir aşamanın kendisi o denli de kendinde başkası olmalıdır: Süreklilik kavramının kendisi süreksiz olanların, yalıtılmış olanların birliğini imler. Burada da analitik düşünce kendini diyalektiğe yükseltmek, diyalektiğin bir momenti olmak zorundadır. Gelişme kavramı böylece neyin tarihsel olduğunu saptayan ölçütü verir: Ancak gelişen tarihsel olabilir, ve gelişen kendini ortadan kaldıran ve kendinin bu yitişinde yalnızca ve yalnızca daha şimdiden kendinde olduğu şeyi edimsel olguya çeviren, böylece Tinin ereksel oluş sürecinde zorunlu bir kıpı olandır. Buna göre, Tarihte ortadan kalkanların Devletler olması ölçüsünde, Tarih saltık olarak tikel bir ulusun ya da bölgenin Tarihi değil, ama özsel olarak Tinin Tarihi, Dünya-Tarihidir. Ve buna göre dünya-tarihsel olgular ve olaylar Tinin gelişme sürecini bir sürekli yapan zorunlu kıpılardır. Bu düzeye dek Tarihin yalnızca yinelemeden oluşması bir yana, tam tersine yineleme olan tam olarak tarihsel olmayandır. Böyle olaylar yalnızca olurlar, ama tarih olmazlar, ve tarihin sürekliliği açısından olmasalar da olur. Tarihsel bir dizgenin kendini saklama eğilimi onu tutuculuğa, kapalılığa, katılaşmaya zorlar. Ama tarihsel dizgelerin tarihsel olmalarının anlamı 'tarih olmayı' kabul etmeleri, böylece geçici olmakla yerlerini daha yüksek ve daha gelişmiş kültürel dizgelere bırakmalarıdır. Sonlu olanı sonsuzlaştırmayı istemek gerçekte sonsuzluğu yadsımaktır.

Tarihsellik bir yokluğu değil ama olumsuz varlığı imler. Tarihsel olan ortadan kaldırılmış, yani yalnızca yitmemiş, ama saklanmış olandır. Tarihsel geçmiş ölü birşey değil, ama şimdiyi üretmiş olan, böylece onda bir kıpı ya da ideal olan, saltık olarak şimdide yaşayan tinselliktir. Şimdinin Geçmiş ile bağıntısının saptanması Şimdinin Geçmişten çıkarsanması, olguların kendileri arasındaki zorunlu bağıntının kurulmasıdır. Ve Tinin edimsellikteki diyalektiğini ancak bu süreci kendinde olduğu gibi kurgulayan düşüncenin diyalektiği kavrayabilir. Bu süreklilik Fizikte ve Matematikte olduğu gibi Tarihte de göreci-analitik geleneğin anlayamayacağı ve onu Tarih önünde sabuklamamak için suskunluğa götüren başlıca güçlüktür.

İnsan Doğası

> *"Sağ duyu dünyada en iyi paylaştırılan şeydir. ... sağ duyu ya da Us doğal olarak tüm insanlarda eşittir ..." :: "Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée ... le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes ..." (Descartes, Söylem 1).*

İnsan 'doğası' anlatımı İnsan ona Doğanın vermiş olduğundan daha çoğunu, Tini kapsadığı ölçüde uygunsuzdur. Denmek istenen İnsanın Özü, onda değişmez ya da türsel olan, saltık olandır, homo sapiensi bir hayvan değil ama tinsel bir varlık yapan özselliktir. Buna göre değişmez İnsan özü kavramını reddetmek ve değişken varoluşun birincilliğini ileri sürmek bütünüyle mantıksal olarak varoluşun kendisinin saçmalığı, anlamsızlığı, değersizliği vargılarına götürür, çünkü saçma olmayan sağlam olanken, değişmez ve kalıcı olanken, özsüz varoluş bir görüngüden, kendisi olmayandan başka birşey değildir. Usu yadsıyan bu Anlak bakış açısından karanlık bir varoluş tablosunun, nihilizmin çıkarsanması biricik mantıksal vargıdır. Buna karşı İnsanın Özü olarak Us düşüncesi sıradan tasarımda bile bir gelişme, bir ilerleme görüşüne götürür, ve Batıda iki yüzyıl kadar önce doğan 'insanın eksiksizleşebilirliği' görüşü ancak insanı özü us olan, tin olan bir varlık olarak alan bakış açısının bir çıkarsaması olabilirdi. Aydınlanma ile açık bir karşıtlık içinde, Condorcet'nin Usa güveninin vargısı şunlardır:

> *"Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar 'doğa' tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?" (İnsan Tininin İlerlemesinin Tarihsel Bir Tablosunun Taslağı)*

Eşitlik kavramı İnsan Özü kavramına dayanır ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak, mantıksal olarak İlerleme kavramı ile birlikte gider. Ve Tarih kavramının kendisi ancak ve ancak evrensel özgürlük kavramının, tüm insanların doğal olarak özgür oldukları kavramının çıkarsanmasıyla kazanılır. Özgürlük insan gelişiminin ereği ve o denli de kendini belirleyen açınım sürecidir, ve bütün bir geçmiş ancak bu özgürlük ereği karşısında anlam kazanırken, aynı zamanda sürecin kendisi görgül ilgi, araştırma ve incelemenin konusu olmaya başlar. Buna karşı Usu, insan özünü yadsıyan kuşkuculuğun götürmesi gereken kaçınılmaz vargı yine insan usunun sonsuzluğunu, gücünü ve değerini yadsımayı felsefesinin ilkesi yapan Kant'ın kendisinin Aydınlanmanın gerçek ruhunu anlatan sözlerinde en yalın anlatımlarından birini bulur:

> *"İnsanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz" (Salt Us Sınırları İçersinde Din).*

Bu 'yamuk tahta,' böyle 'yamuk bir insan özü'nün açınımı gibi birşey hiç kuşkusuz korkutucu, en azından sonuçlarında kuşkuludur. Bu bakış açısından, böyle 'yamuk insan özü'nün gelişimine ya da

açınımına izin verecek bir özgürlük kavramı korkutucu, en azından sonuçlarında saltık olarak bilinemezdir. Bu Aydınlanmanın aydına özgü görüşüdür. Bu bakış açısından 'özgürlük' savunulmamalı, aslında ne olursa olsun varolan durumun güvenliği uğruna yasaklanmalıdır. Buna karşı, insan özünün ussal olduğunu kabul etmek onun özgürce açınmasından korkmamak demektir. Tam tersine, korkutucu olan şey bu özün tam açınımını engellemek, insanın arı tinselliğine ulaşmaması, şu ya da bu ölçüde doğallığına, düşüncesiz dürtüselliğine, içgüdüselliğine altgüdümlü kalmasıdır. Duyunç ancak özgürlük altında olgunlaşabilir, ve Duyuncu gelişmemiş, eş deyişle Duyuncu kendisinin olmayan bir kültürde Ahlaktan, Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü ayırdedebilme yeteneğinden söz etmek olanaksızdır. Böylece var olanı sorgulayabilmeden, doğru olanı bulabilmeden ve eğri olanı olumsuzlayabilmeden söz etmek de olanaksızdır. Duyunç olarak Us Doğru olana belirlenmiştir, tıpkı estetik olarak Güzel olana ve kuramsal olarak Gerçek olana belirlenmiş olması gibi: İstenç kavramı için bağıntı — logos — İyi kavramı iledir; Duyunç için Doğru, Düşünce için Gerçek, Beğeni için Güzellik ile.

a) İnsan doğası ya da özü, insanın gizilliği dediğimiz şey Doğanın bir ürünü değildir, çünkü Doğanın kendisi üründür. Doğa doğar. Doğa — bu doğan Galaksi, bu doğan Güneş, bu doğan Gezegen — kendisi ortaya çıkan ve ortadan yiten birşey, salt oluş sürecinde olan bir özdekselliktir. Sonluluk alanıdır.

b) Doğa varlığın tüm açınımını tüketemez. Doğanın ötesi ya da üstü Tin alanıdır. Hiç kuşkusuz İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, tinsel olan herşey uzayda ve zamandadır. Bu düzeye dek, Doğanın İnsana yabancı olması, onun dışı olması, giderek ona düşman vb. olması bir yana, tam tersine bütün bir Doğa İnsanın kendisidir. Özdeksel-fiziksel beden, içgüdüler İnsanın doğal yanı, Doğa yanıdır, ve İnsanı Doğa olmaksızın da düşünmek, Tini Doğadan ayırmak diyalektik değil ama yalnızca analitik bakış açısına aittir. İnsan Doğanın zorunluğunun ve Tinin özgürlüğünün birliğidir.

c) Doğa Tine geçer, ve homo sapiens bu birliğin kendisidir. İlkin bütünüyle Doğadır, salt bir hayvandır. Bu doğa durumu bir kültürsüzlük, bir düşüncesizlik durumudur, hiçbir biçimde İnsana ait olmayan bir durumdur. Ama homo sapiens kendinde Tindir, bütün bir Doğa sürecinin doğaüstü ile, Düşünce, Duygu ve Duyu ile donatılı gerçekleşmiş son ereğidir, bütün bir doğal evrimin Tinin eşiğine ulaşmayı başaran tamamlanışıdır. Bu gizillik ile yüklü İnsanın belirlenimi bu gizilliği edimselleştirmek, kendini doğallıktan tinselliğe yükseltmektir, ve Zamanda yer alan bu süreç edimsel Tarihtir.

Klasik Felsefe insanı sonsuzluğa yetenekli görür:

a) İnsan doğuştan düşünceler ile, Logos, Us, Akıl, Vernufnt, Raison, Reason yetisi ile donatılı ve böylece gerçek varlık ile, sonsuz, saltık, değişmez olanla bağlıdır. İnsan Usu ussal olan Doğa ve ussal olan Tin ile bir ve aynı tözü paylaşır, bu ortaklık bilginin olanağı ve zemini olarak insanı tüm doğal ve tinsel varoluş ile Birlik içine getirir. Ancak bu kavramsal birlik insan Beninin karşısındaki Başkasının ortadan kaldırılmasını, insanı sonluluğa indirgeyen yabancının ve yabancılığın yenilmesini, Başkasında Kendi ile birlikte olmayı, gerçek sonsuzluk kavramını anlatır.

b) İnsan doğal varlık olarak ve tinsel varlık olarak davranmaya yeteneklidir. Dürtüsel olarak davranabilir, ya da düşünerek duyuncuyla ve istenciyle davranabilir. İçgüdüleri, itkileri onun doğa yanıdır ve davranışı salt doğal olduğu ölçüde hayvandır. Ve insan düşünerek, duyuncu ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdederek ve doğru ve iyi olanı yeğleyerek davranmaya, eyleme yeteneklidir. Doğallık ve Tinsellik arasındaki bu sorun onun ahlaksal sorunudur, ve ussal olarak çözülmesi özgürlüğü, büyüklüğü, erdemi, tinselliğidir.

c) İnsan duyusal, estetik varlıktır, homo sapiens tinselduyarlık ile yüklü, daha başından Güzellik

İdeasına yeteneklidir. Arı Biçim olanı güzelleştirme, salt Biçim olana tinselliğin sonsuz duyusal anlamını vermeyeteneğindedir. Güzellik algılamaya ve güzellik üretmeye, salt duyusal Biçimin kendisinde kendi iç sonsuzluğunu yaşamaya yeteneklidir.

Bu üç ayrı alan aynı zamanda bir ve aynıdır, Güzel olan, İyi olan ve Gerçek olan bir ve aynıdır. Düşünce, Duygu ve Duyu homo sapiensin gizillikleridir. Ama, bir kez daha, gizillik edimselleşme olanağını kapsadığı için gizilliktir. Bu özsel doğa verildiğinde, insan çirkini beğeniyorsa, kötüyü onaylıyorsa, bilgisizliği doğruluyorsa, durum yalnızca ve yalnızca henüz gelişmemiş olduğunu anlatır. Estetik olarak gelişmemiş bir duyarlık güzel sanat yapıtını algılayamaz, alt duyusal biçimlerde takılır ve gerçekten güzel olanı yabancılar (kübizm). Moral olarak gelişmemiş bir duyunç iyiyi ve kötüyü ayırdedemez, doğal-dürtüsel davranışı, ussal hakka karşı gücü, usdışı güç istencini yeğler (nihilizm). Düşünsel olarak gelişmemiş bir bilinç tasarımları, sanıları, duyusal-algıları, tahminleri vb. bilgi ve bilim olarak doğrular (pozitivizm).

İlerleme

> *“Bir doğa durumunda yaşamak için gereksindiği herşeyi yalnızca içgüdüde taşıyordu” :: “Il avait dans le seul instinct tout ce qu’il fallait pour vivre dans l’état de nature” (Rousseau, İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni ve Temelleri Üzerine Söylem).*

Kuşkucu bakış açısı tarihsel ilerleme kavramının boş olduğunu, belki de bir gerilemeyi gizlemeye yaradığını düşünür, çünkü tarih modern barbarlık örnekleri ile doludur. Dahası, görünürde teknolojik ilerleme ile moral gerileme arasında neredeyse bir doğru orantı vardır. Hiroşima, Toplama Kampları, May Lai, Bosna ve benzerleri gibi tümü de ‘ileri’ insanlığı şu ya da bu yolda acımasızlık ile birleştiren sayısız olgu insanlığın en ‘ileri’ kesimlerinin kötülüğün de en büyüklerine yetenekli ya da yandaş olduğunun yeterli görgül kanıtları olarak görülür. Ve bunlar olgulardan genellemeler türeten tümevarımcı bilgeliğin gözünde ilerleme kavramını insan varoluşundan dışlamak için yeterli sayılır.

Ve gene de değişmez insan doğası kavramı, eş deyişle us, duyunç ve duyarlık bilgisizliği, kötülüğü ve çirkinliği saltık olarak yadsır. Bu ilkelliklerin sorumlusu olan insanların kendilerinin de gerilemeyi saltık olarak yasaklayan aynı insan doğasını paylaşmaları ölçüsünde, modern barbarlık durumunda gerileme gibi görünen şeyin gerçekte yalnızca gerilik olduğu sonucu çıkar. Teknolojik ilerlemeden moral ilerlemeyi çıkarsayamayız, ve böyle uygulayımsal ‘ilerlemeler’ ahlaksal hamlık zemininde pekala olanaklıdır. Ve çirkinin, düşük ve soysuz olanın beğenilmesi, giderek güzel bulunması insan doğasında bir çarpılmayı değil, ama estetik duyarlığının gelişmemişliğini anlatır. Giderek bu doğanın tek bir ilke olması ölçüsünde, moral gerilik (nihilizm) kaçınılmaz olarak estetik gerilik (kübizm) ve kuramsal gerilik (pozitivizm) ile birlikte gider. Bu terimlerin ‘modern’ ya da ‘Batı’ kavramının belirlenimlerini dolaysızca anlattıklarını bu kültürün olgusallığı dolaysızca doğrular. Uygarlık kavramı özsel olarak ussal ve evrensel değerlerin özeti ve böylece Barbarlığın karşıtı olsa da, böyle bir nihilist, pozitivist ve kübist kültür tam olarak Uygarlık kavramının dışladığı şeyi, çatışma, kavga ve savaşın Barbarlığını Uygarlığın özüne yerleştirmeyi ister, ‘uygarlıkların çatışması’ gibi çelişkili bir tasarımı doğrular.

Her ilerleme gibi moral ilerleme, duyuncun gelişimi de ilkin ilkededir ve daha ussal olan ilkenin birkaç bireyin bilincinde ortaya çıkışı onun hemen bütün bir dünya bilincinde dolaysızca edimselleşmesi demek değildir. İnsanlığın tek Tanrının önünde eşit olduklarının bilincinin doğuşu köleliğin Us dışı ve Duyunç dışı olduğunun anlaşılmasını, köleliğin dolaysızca ortadan kalkışını getirmedi. Halkların yasalarını kendilerinin yapmaları, kendi kendilerini yönetmeleri ilkesinin

doğuşu bir şeydir, halkların kendilerinin bu özgürlüğü kavramaları ve onu istemeyi öğrenmeleri, kendilerini yönetecek duyunç ve istenç olgunluğuna erişmeleri başka birşey. Böyle süreçler, ilkelerin insanlığın bilincine yerleşmesi ve onun bütün bir toplumsal kurumsal yapısını yeniden düzenlemesi, böylesine muazzam tinsel dönüşümlerin emeği yüz yılları gerektirir. Tin Zamandadır ve gelişimi Zamanda yer alır, ve bunun kısa mı yoksa uzun mu olduğu bir görelilik sorunudur: Varoluşun sonsuz zamanında görgül zaman ne denli uzun olursa olsun, göz açıp kapayıncaya dek geçip gider, ve bu görelilik ortamında gizilliğin edimselleşmesi neredeyse mantıksal bağıntı kadar zamansız görünür.

İlkenin doğrulanması güvencesini İnsan özünde bulur. İlke doğrulanır, çünkü ussaldır, ve doğrulanan şey yaşamda doğrulanır. Özgürlüğü kavramak onu edimselleştirmektir. 'Ussal olan edimsel olandır' sözlerinin bir anlamı da budur. Hiç kuşkusuz bu belirli ussallıktır ve Tinin gelişim basamaklarındaki türlülük gelişiminkendisinin türlülük göstermesine götürür ve arkadan gelenlerinki arkadan gelen gelişme, öykünmedir. Ama bir bilinç aşamasının değişiminin onda daha şimdiden olanın, gizil olarak varolanın, olanaklı olanın ortaya çıkmasını anlattığı ölçüsünde, Özgürlük onu bilmeyenlere, ona hazır olmayanlara, onu istemeyenlere verilemez, ve bilenlerden geri alınması olanaksızdır.

İlerleme Tinin bir kavramıdır, yalnızca 'Batı'ya ait bir kavram değil. Tarihsel sürecin en önemli kazanımı Tinin kendinde saklı tuttuğu sonsuz gizilliği açındırmasının koşullarını elde etmektir. Bütün bir tarihin anlamı Tinin, eş deyişle İnsanın bilincinde, duyuncunda ve estetik duyarlığında yükselmesi, ve bunun için önüne ancak kendi kendisi tarafından getirilebilen engellerin aşılmasıdır. Birincil engel bir gelişim aşamasının kendini sonsuz, bitimsiz, saltık olarak görmesi, o yetersiz gelişmişlik düzeyinde kalmada diretmesidir. Tin bu geçici biçimlenişlerinin hiç birinde kendini tam açınımı içinde bulamaz. Bunlar ne denli bilge, değerli ve güzel olurlarsa olsunlar, birer görüngüdürler, Varlıkları Yoklukları ile bağlıdır, ve ortaya çıkmış olmaları ortadan yitecek olmalarının tanıtıdır: Tinin gerçek, kavrama uygun düşen olgusallıkları değildirler. Klasik Yunan ve Roma uygarlıklarının sürmesi putperestliğin ve kölelik kurumunun da sürmesi demek olacaktı. Osmanlı İmparatorluğunun sürmesi bütün bir imparatorluk kültürel dokusunun sürmesi demek olacaktı. Bir dizge bölümsel olarak dönüşmeye izin vermez: Tek bir özsel bileşen dizgenin bütününü kapsar ve yansıtır. Bu düzeye dek bu tikel kültürel şekillerin yitmesi evrensel şekillenmenin kazanması, daha öte ilerlemenin zemininin sağlanmasıdır.

İlerlemenin temelinde yatan mantıksal zorunluk karşısında, ya da yine aynı şey, bu mantıksal özgürlük karşısında, bu ereksel sürecin ereğine ulaşmasının engellenmesi ancak ve ancak saltık İdeasının değiştirilebilmesi denli olanaklıdır. Özgürlük bu saltık insan doğasının saltık istemidir, ve bu sonsuz doğa kendini herhangi bir sonlu biçime sığdırmayı yadsıyacak sonsuz saltık güçtür.

İyimserlik Değil, Özgürlük

İnsanın gelişmesi onun doğasından türeyen bir çıkarsamadır ve ussaldır. Bu düzeye dek Tarihin bir gelişim olmasını bir iyimserlik sorunu olarak görmenin herhangi bir anlamı ve önemi yoktur. İnsan — her insan — kendindeki ussal, moral ve estetik gizilliği açındırma zorunluğu ve özgürlüğü altında durur. Tinin biçimlenişi, bu değişimin ilerleyen ve gelişen bir yolda yer alması, bunlar birer dilek, öngörü, tahmin vb. değil, ama kavramın kendi mantığının vargılarıdır. İnsanın böyle gelişmelere yetenekli olup olmaması, ya da ahlaklı, duyunçlu olmaya yatkın olup olmaması gibi ikircimler yalnızca analitik düşünce için kaçınılmazdır. Ussal insanın bu gizilliğini geliştirmekten geri çekilmesi, kendini uygarlık yerine barbarlık durumunda tutması, kendini yoketmeye

belirlenmiş ya da bunun kuşkulu olması vb. tümü de usun yadsınması öncülü üzerine çıkarsanabilen karanlık ve kötümser vargılardır. Gerçek olanı doğrulamak, İyi olanı istemek, Güzel olanı beğenmek ussaldır. İnsan hiçbir zaman bu ussallığın karşıtına yetenekli değildir. İyi olanı istememek, Gerçek olanı doğrulamamak, Güzel olandan tiksinmek usdışı dediğimiz şeydir ve insan doğasının bozulmasına değil ama gelişmedeki geriliğe tanıklık eder. Felsefe evrensel insan doğasını doğrulamasında ve ondan yola çıkmasında kuşkuculuktan ayrılır. Kuşkuculuğa, bilgisizliğe 'iyimserlik' olarak görünen şey felsefenin ilkesinin bütünüyle tutarlı çıkarsamasından başka birşey değildir. Dünya Tarihi us tarafından belirlenmedikçe anlamlı ve anlaşılır değildir. Us ancak kendini, ancak Us olanı bilebilir. Ve koşut olarak, usdışı ancak usdışı olanı görür ve doğrular.

* * *

Felsefe, yalnızca bilme sevgisi olarak değil ama bilmenin kendisi olarak anlaşıldığında, Doğunun ya da Batının bakış açısı değildir. Bilginin, Evrenselin, Gerçekliğin kendisindenDoğu ya da Batı, şu ya da bu kültürel tikellik çıkarsanamaz. Evrensel ve saltık ve değişmez olduğu ölçüde, Usu şu ya da bu kültürel yapı olarak göremeyiz. Ama eğer onu saltık olarak, değişmez olarak, evrensel olarak görmezsek, eğer onu görgücülüğün yaptığı gibi duyusal algının bir türevi olarak görürsek, postmodernizmin yaptığı gibi dilin bir eklentisi olarak görürsek, o zaman Usun, Kavramın kültürel-tarihsel bir yapı olmasından, göreliliğinden, giderek değersiz ve anlamsızlığından pekala söz edebiliriz. O zaman göreli bir felsefenin Doğuya mı yoksa Batıya mı ait olduğunun hiçbir önemi kalmaz. Ama bilgelik sevgisi Evrenseli bilmenin sevgisidir, ve Hegel felsefenin bu tür yerelliklerin üstünde ve ötesinde olduğu vargısını kişi olarak değil ama evrensel bilginin izinde olan ve felsefi bilincinde tüm tarihsel felsefenin birikimini özümseyen bir düşünür olarak çıkarır. Batının ekinsel-tinsel temellerinin Doğuda olduğunun bütünüyle bilincindedir:

> *"Bilim ve bilgi, özellikle felsefenin bilgisi Batıya Araplar tarafından getirildi; Germenler arasında soylu şiirin ve özgür düşlemin alevleri Doğu tarafından tutuşturuldu" (Tarih Felsefesi).*

Buna eklememiz gereken tek şey İslamik Tinin kendisinin onu önceleyen bütün bir Tarihsel İlerleme sürecinin bir yapıtı olduğu, Helenik ve Helenistik tini özümseyerek ve kendini Roma tinine eklemleyerek büyüdüğü, önem ve onur ve değerini ancak ve ancak bu süreklilik içindeki bir kıpı olarak kazanarak Tarih olduğudur.

2006, İstanbul

İdea Yayınevi / Hegel'in Nesnel Tin Dizgesi / Aziz Yardımlı / 2014

Hegel'in Tarih Felsefesi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

"Özgürlük Tinin kendi için kendi yerine getirdiği Erek, ve onun biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek bütün bir Dünya Tarihinin uğruna çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyunca yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuştur. Bu kendini yerine getiren ve yaşama geçiren biricik amaç, tüm olayların ve durumların değişimindeki biricik kalıcı öğe, onlarda gerçekten etkin olan biricik ilkedir. Bu son Erek Tanrının dünya için istediği şeydir; ama Tanrı en eksiksizdir ve buna göre kendi kendisinden, kendi İstencinden başka hiçbirşeyi isteyemez. Ama Onun İstencinin doğasının, e.d. genel olarak doğasının ne olduğu sorulduğunda, böyle dinsel tasarımı Düşüncede kavradığımız için, yanıt onun burada Özgürlük İdeası dediğimiz şey

olduğudur."

Hegel, Tarih Felsefesi

Aşağıdaki metin Hegel'in Tarih Felsefesi'nde (Vorlesungen Über Die Philosophie der Geschichte) Arkasöz olarak kapsanmaktadır.

Hegel'in Tarih Felsefesi
AZİZ YARDIMLI

Hegel'in Tarih Felsefesi üzerine 1822-23 ile 1830-31 arasında verdiği derslerin ilk düzenlemesi felsefecinin ölümünden sonra 1837'de Eduard Gans tarafından 'Tüm Yapıtlar'ın [Vollständige Ausgabe] parçası olarak yayımlandı. Bundan sonra eldeki tüm gereç 1847'de öğrencilerin ders notlarını Hegel'in kendi elyazmaları ile bütünleştiren Karl Hegel tarafından bir kez daha düzenlendi. Ve bunu Georg Lasson tarafından Hegel'in yapıtlarının 'Eleştirel Yayım'ının [Kritische Ausgabe] bir bölümü olarak hazırlanan bir başka düzenleme izledi. Tüm bu çabalar doğal olarak eldeki felsefi içeriği yalnızca dışsal olarak toparladılar ve Hegel'in Tarih Felsefesi açıktır ki bu yapısıyla ona verilebilecek son biçimi kazanmış olmaktan uzaktır. Gene de bunun nedeni yalnızca çalışmayı yayıma hazırlayanın Hegel'in kendisi olmaması değildir. Hegel yaşamı boyunca içeriği sürekli olarak geliştirdi, yeniden düzenledi ve onu ideal kurgul biçime ulaştırmaya çalıştı. Ve yalnızca Tarih Felsefesi'nin değil, ama Mantık Bilimi de içinde olmak üzere bütün bir Ansiklopedik Dizgenin bir oluş sürecinde olması Felsefe Tarihinin işinin henüz bitmediğini, Logosun insan bilincinde açınmasının henüz tamamlanmış olmadığını gösterir.

* * *

Hegel'in Tarih Felsefesi ussal dizgesinden yapılan bir çıkarsamadır. Bu çözümlemenin herhangi bir öznel bakış açısına ya da dışsal amaca güdümlü olduğunu düşünmek felsefesinin dizgesel doğasını yadsımak, aslında onu göreli bir bakış açısına indirgemek olacaktır ki, en hafif bir deyişle felsefe görünüşüne bürünen sıradan Anlağın tutumudur. Eğer Hegel'in kimi tikel noktalarda yöntemli çıkarsama ile çeliştiği düşünülürse — ki pekala olanaklıdır —, bu önesürümün kendi nesnelliğini aklaması, öznel bir görüş olmaya son vermesi, görelilikten kaçınması gerekecektir ki, tam bu yolla yadsıdığını ileri sürdüğü şeyin kendisini yapmaya çabaladığını görecektir. Hegel felsefi çözümlemelerini bir Avrupalının göreli tarihsel bakış açısından üretmedi. Olanaklı en vurgulu anlamda, giderek en tutkulu anlamda, bakış açısının evrensel Usun bakış açısı olduğunda, bir Alman ya da Batılı olarak yazmadığında, böyle kültürel sonlulukların üstünde ve ötesinde olduğunda diretti, ve bunu Tinin Görüngübilimi'nden başlayarak yaptı. Bunu başarıp başaramadığını, tarihin göreli bir çocuğu olmanın üstesinden ne düzeye dek gelebildiğini yargılamak felsefenin kendi toprağında olmayı gerektirir. Felsefeyi, bilgiyi, ussal bir dizgeyi Doğu ve Batı gibi, sol ve sağ gibi güdük bakış açılarından, ya da eşit ölçüde öznel ulusal, sınıfsal, ırksal, etnik bakış açılarından yargılamak onu yorumlamaktır ve bir 'görüş' olarak yorumlama açıktır ki nesnelliğin söz konusu olduğu yerde hiçbir değeri olmayan göreli olarak geçerli bir duruş noktasıdır. Hegel'e yaklaşım en azından Doğu ya da Batı gibi tasarımların kavrama dışsal olduğunu anlayacak bir sağduyu göstermelidir. Ve onun diyalektik düşüncesini Batı kültürünün, bu sonlu tarihsel kültürün ürünü olarak görmeye herşeyden önce bu kültüre patentli analitik 'felsefe' tarafından karşı çıkıldığını gözden kaçırmamak gerekir.

Hegel ciddi düşüncenin dizgesel, yöntemli, tanıtlı olması gerektiğinde diretti. Ve yöntem ile anladığı şey bilgi üreten, tanıtlama ile bir olan, varlıkbilimsel zorunluğu gösteren, kendini

kavramın nesnel açınımına bırakan saltık yöntem, kurgul yöntemdi. Felsefede derbederliği yasaklayan bu tutum hiç kuşkusuz modern kültürün vargısı olan postmodern gevşeklik, düşüklük ve hafiflik ile tam bir zıtlık içindedir. Felsefe adına, gerçeklik adına ileri sürülen herşeyin neredeyse kişisel öznel görüşlerden öteye geçmediği bir kültürde düşünsel savrukluğun, dizgesizliğin, giderek yöntemsizliğin bile nasıl direnilmez bir çekiciliğinin olduğunu anlamak güç olmamalıdır. Analitik Anlak ister pozitivist isterse postmodernist pozunda olsun ileri sürdüklerini hiçbir nesnel-ussal zemine dayandırmadan ileri sürer, tahminlere, boş tümevarımlara, anlamsız çağrışımlara dayanır, ve tepkilerinden, dürtülerden, giderek tıpkı modern 'sanat' durumunda olduğu gibi bilinçaltı artıklarından 'felsefi' görüşler üretir. Gevşektir, kaygısızdır, usdışıdır. Böyle olarak felsefenin adını tam olarak istediği gibi kötüye çıkarmayı başarır. Oysa Felsefe herşeyi insanın onuru ve değeri adına ileri sürmeli, tanıtlamadan, usun bu kendi anlamından vazgeçmemeli, ortaya gerçek olanı koymalıdır.

Burada Hegel'in Dünya Tarihi çözümlemesinde felsefi yöntemin nasıl kullanıldığını ve açımlamadaki bütünlüğü görmeyi kolaylaştıracak özsel noktaları öne çıkarmaya çalışacağız.

Tarih Felsefesi, Tarih Bilimi ve Tarihin Kendisi

> *"Tarih, bildiğimiz gibi, öyleyse genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı İdeanın Doğa olarak kendini Uzayda açındırması gibi" (Hegel, Tarih Felsefesi).*

Pozitivizm Tarihi süreksiz bulur. Ve kendi analitik-paradigmatik öncülleri üzerine hiç kuşkusuz öyle bulmalıdır. Varoluşçu nihilizm için Tanrının olmadığı, ya da Usun olmadığı bir varoluşta Tarih de kaçınılmaz olarak anlamsızdır. Fukuyama ise, böyle güç felsefi sorunlardan bütünüyle habersiz olarak, tam bu yabancılaşmada Tarihin sonunu ve ereğini keşfeder, Tarihin anlamının insan hırsı ve bayağılığı tarafından belirlenen ve denetlenen bir toplumsal yapıda, liberalizm adıyla örtülen alışveriş özgürlüğünde yattığını düşünür. Özgürlük onun için bir pazar özgürlüğünden, bir değiş-tokuş özgürlüğünden daha değerli ve anlamlı değildir. Böyle bilinç onu şekillendiren Batı tininin tarihsel çevreninden daha yüksek özgürlük kavramına açık değildir.

> *"Antik dünyanın politikacıları hiç durmadan ahlak ve erdem üzerine konuşurlardı; bizimkiler hiç durmadan tecim ve para üzerine konuşurlar" :: "Les anciens politiques parlaient sans cesse de moeurs et de vertu; les nôtres ne parlent que de commerce et d'argent" (Rousseau, Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylem).*

Tarih Felsefesi Tarihe Usun bakış açısından yaklaşır, ve onu anlamsız ve amaçsız bir olaylar ve olgular kaosu olarak değil, ama usun kendisinin açınım ve gelişim süreci olarak çözümler. Onu kötü bir varoluş biçiminde takılan, ya da salt belirsizce yineleyen ve insanı değersizleştirip anlamsızlaştıran bir sıradanlık alanı olarak değil, ama ereği özgürlük olan, insanı büyüten ve yükselten bir süreç olarak, insanın özsel doğasının açınımı olarak, kendini belirleyen Yazgı olarak görür. Tarih Felsefesi kavramı ancak ve ancak saltık, sonsuz, değişmez İnsan Doğası kavramının bir vargısı olarak doğabilirdi. Bu kavramdan yoksun olan Platon ve Aristoteles'te, tek-Tanrılı dinlerin tasarımsal düşüncelerinde bir Tarih kavrayışı yoktur. İnsan Doğası kavramının Avrupa'da ilkin Condorcet, Rousseau, Herder gibi insanlık düşünürlerinde açınmaya başladığını görürüz. Tarih üzerine öznel, göreli, görgül araştırmaların Tarih Kavramının disiplinine yükseltilmesini ve bu ilke üzerine Tarihin ussal bir çözümlemesini Hegel'de buluruz.

Tarihte gelişen ve açınan şey Tindir. Salt doğal olmayan ama düşüncesi, duygusu ve duyarlığı ile kültürü yaratan, Doğanın yarı yolda bıraktığı ussal gizilliği açındırıp edimselleştiren şey Tindir. Tin

gelişmek zorundadır, çünkü Doğadan daha çoğu olan bir gizilliktir. Homo sapiens yalnızca Doğa değil ama ayrıca Tindir, yalnızca bir özdek ve yaşam, bir beden ve içgüdü bileşimi değil, ama düşünce ve duygu ve duyu olarak tinselliktir. Tam olarak bu belirleniminden ötürü, Doğanın ötesi ve üstüdür, genel olarak Kültür üreticidir. Bu gelişim zorunludur çünkü gizillik edimselleşeceği için gizilliktir; erekseldir, çünkü belirli bir doğanın kendini açındırmasıdır; ve sonsuzdur, çünkü erek Özgürlüktür — başkasında bir sınır, bir son, bir yabancı ile değil ama yalnızca ve yalnızca kendisi ile karşılaşmaktır. Süreç insanın salt doğa varlığı olmanın ötesine geçme, böylece doğallığı zorunlu olarak kapsayan tinselliğini açındırma, ona özünün alabileceği sonsuz biçimi verme çabasıdır. Tin özsel gizilliğini herhangi bir dışsallıktan almaz. Sürecini dışsal bir dürtünün enerjisi ile geliştirmez. Ve ereğinde gerçek kendisine ulaşmaktan başka birşeyi hedeflemez. Erek kavramının bir bilinci imlemesi hiçbir biçimde gerekmeksizin, böylece Tarih Logosun son ereğine doğru, üretebileceği en yüksek varlık biçimine, varoluşunun saltık biçimine doğru, Doğada yarım kalan gelişimin Tinde tamamlanmasına doğru bir büyüme alanıdır. Ve Tinin gelişmesinin, insanlığın bütününün gerçek varoluş biçimine ulaşmasının mantıksal olarak, ussal olarak zorunlu olması ölçüsünde, önünde Zamandan başka hiçbir engel yoktur.

Tarih Felsefesinin Tarih Bilimi ile bütünüyle örtüşmesi gerekir, çünkü felsefe ve bilim ayrı şeyler, giderek birbirleri ile çelişen şeyler değildirler. Ama durum henüz böyle olmaktan uzaktır, çünkü Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesini başarmışken Tarih Bilimi ise henüz bu gereksinimi duymayan, belki de duyamayan bütünüyle öznel bakış açılarına güdümlüdür, ve yöntem söz konusu olduğunda görgül fizikten, görgül toplumbilimden, görgül ruhbilimden daha iyi ya da daha kötü bir durumda değildir. Tarihe ulusal, etnik, sınıfsal, bireysel, kısaca her tür göreli, öznel, soyut bakış açılarından, analitik Anlağın bakış açılarından bakmak olanaklıdır. Anlak ya da derin düşünce yetisi kavramları zorunlukları değil ama olumsallıkları içinde bağıntılayan bir soyutlama işlevidir, ve görgül bilimcilik bu analitik yetiden daha iyisini, analitiğin kendisini bir kıpı olarak kapsayan diyalektiği kullanma yetkinliğinde değildir. Buna göre bakış açılarının sayısı kadar çok ‘Tarih’ vardır ve nesnel bir Tarih, gerçek bir Tarih yoktur.

Bu vargı aynı zamanda insanı bilgisizleştirmekle ve değersizleştirmekle ilgilenen pozitivizmin bilinçli bakış açısıdır ve usu ve ussallığı giderek bir sapınç olarak gören bu kuşkucu bakış açısı kendi öznellik mantığına dayanarak nesnel bir Tarih bilgisinin olanaksızlığında özellikle diretir (tıpkı örneğin fizikte de öznel ‘olasılık’ düzeyinden daha iyisinin olamayacağında, yasasız olasılığın özneye değil ama özdeksel doğaya ait olduğunda diretmesi gibi). Aslında, pozitivizm tüm ‘bilimci’ pozuna karşın tüm bilimi yok sayar.

Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesidir. Bunun anlamı Tarihin nesnel sürecine usun kavramlarıyla yaklaşmaktan başka birşey değildir. Aynılar aynıları bilirler. Tarihi Tarih Felsefesiyle bilmek, onu bir Bilime yükseltmek Tinin yalnızca zorunluğun egemen olduğu doğa durumundan özgürlüğün tam gelişimi olan gerçek uygar duruma dek açınımını kavramsal altyapısında çıkarsamaktır. Tarihte geçici görünen olguları yalıtılmışlıklarından çıkarıp anlamlı bir bütüne bağlayan ve geçici olgularda, görüngülerde yalnızca kendini edimselliğine doğru geliştiren değişmez özsellik bu ussal-kavramsal dokudur. Tinin özüne ait bütünüyle genel, soyut, belirlenimsiz Özgürlük, Tüze, Türe, Töre kavramları salt evrenselliklerinden ötürü zorunlu olarak kendilerini tikelleştirir, belirli haklar, yasalar, alışkanlık yapıları olarak, somut İstenç biçimleri olarak tarihsel rollerini sergilemeye başlarlar. Hegel bu kavramsal altyapıyı Tüze Felsefesi’nde çıkarsar ve Tarih Felsefesi’nin kendisi Tüze Felsefesi’nin, Nesnel Tin alanının son bölümünü oluşturur. Bu bağıntı hiç kuşkusuz Tarih Felsefesi’nin okunması için Tüze Felsefesi’nin sağlam bir ön bilgisini zorunlu kılar.

Hegel hiç kuşkusuz Tarih Felsefesi'nde dinleyicilerinin böyle bir kurgul temel açısından hazırlıksız olduklarının bilincindedir. 'Usa duyulan bir inanç' ile yetinmek zorunda olduğunu belirtir ve orada haklı olarak yalnızca bu inancı kuramsal olarak bir ölçüde temellendirecek bir Giriş bölümüyle yetinir. Ansiklopedik Dizgede Nesnel Tini izleyen Saltık Tin alanı Sanat, Din ve Felsefenin, ya da Güzellik, İnanç ve Bilginin alanı, sözcüğün asıl anlamında değerler alanıdır. Sonlu Tarihin ereği olan Özgürlük İnsanın saltık biçimi için, Saltık Tin biçimi için, onun olgusallaşması için zemindir, yalnızca bir dolaylılık alanıdır. Süreci bu noktaya dek taşıyan kavram İstençtir ve Tarih Felsefesi istenci Dünya Tarihi alanına ancak tikel Devletlerdeki belirlenimi içinde kabul eder. İstenç gelişiminin en son biçimini ancak tüm ussallığı içinde belirlendiği zaman kazanır. Bu çıkarsamayı yapmak felsefeciye değil ama Edimsel Tarihe, Logosun kendisine düşer.

Hiç kuşkusuz Tin giderek kendi oluş sürecinde, Tarihin kendisinde bile en yüksek varoluş biçimlerine doğru çabalar, özünün belirlenimleri olan Gerçek, İyi ve Güzellik idealarını olgusallaştırmaya yönelir, Sanatta, Dinde ve Felsefede doğal sonluluğunun ve doyumsuzluğunun ötesine geçmeye, tinselliğinin saltık biçimine erişmeye çabalar. Ama nasıl nesnel Tin süreci henüz salt süreç olduğu için bir eksiklikten daha çoğu değilse, nasıl onda Tarihin işi henüz tamamlanmamışsa, saltık Tin alanı da, insan olarak insanın gerçek, uygar, özgür biçimi de başlangıçta kendini yalnızca ilkede gösterir ve edimselleşme süreci ilkenin tam açınımı değildir. Özgürlük Tarihin ereğidir, ve anlamı insanın gerçek özünün bilincine varmasıdır. Bu özbilinç yeterlidir, çünkü kuram olarak dolaysızca kılgıdır.

Tarihe ussal-kavramsal yaklaşım Tarihsel sürecin kendisinin de özsel olarak ussal-kavramsal olduğunu varsayar — tıpkı Doğaya yönelen bilimsel gözlemin, ister bilincinde olsun isterse olmasın, onda yine kendi kategorilerini araması ve bulması gibi. Bilim, ister Doğanın bilimi ister Tinin bilimi olsun, insan usunun kategorilerinin Doğanın ve Tinin kategorileri ile bir ve aynı olmalarını, Doğanın ve Tinin özsel olarak insan ussallığı ile bir ve aynı tözü paylaşmalarını öngerektirir. Klasik Felsefenin yöntemi insanın öznelliği ile varoluşun nesnelliğinin bu ussal birliğini doğrular. Buna karşı örneğin kuşkucu Kant'ın bakış açısı öznenin içersine, salt görüngüye sıkışıp kalır, ve kaba İngiliz görgücülüğünün eşit ölçüde kuşkucu bakış açısı ise özdeksel ve tinsel dış dünyanın varlığını sorgulamanın ötesine gidemez. Bu bilgisizlik bakış açıları ile karşıtlık içinde, Usun bakış açısı Tarihin insanlığın kavramsal belirlenimlerde biçim kazanan gizilliğinden başka bir içeriği olmadığını, Tinin ona yabancı eller tarafından güdülmediğini, bilinmeyen bir alanın insan varoluşu için bir gözdağı oluşturmadığını gösterir (dinsel bilinç, gelişmiş Hıristiyan biçiminde, özsel olarak bu kavramsal sürecin duygusal/tasarımsal bir sezgisidir). Klasik Felsefenin bakış açısından, İnsanlık kendi kendisinin sorumlusu olacak denli değerli, onurlu ve özgürdür. İnsanlığın bütün bir tüzel, ahlaksal ve törel varoluşu — nesnel Tin — felsefi çözümlemeye, bilgiye açıktır. Usun bakış açısından insan bilgisi saltık olarak sınırsızdır, önünde ussal kategorilerinin ulaşamayacağı gizli bir kendinde-şey alanı yoktur. Hegel tam olarak Platon, Aristoteles, Farabi, Descartes gibi, bütününde her ussalcı düşünür gibi Evrenin insanın bilgi yetisine baştan sona açık olduğunu kabul eder. Ve usun bu sezgisini usun tanıtlamasına yükseltir.

Usun bakış açısından Tarih yalnızca geçmiş, yalnızca bundan böyle var olmayan bir hiçlik değildir. Tersine, Geçmiş tarihsel olarak anlamlı bütün bir içeriğiyle Şimdide saklanır, çünkü Şimdinin kavramı Geçmişi olumsuz varlık olarak, ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde kapsamak ve kendinde Gelecek olmaktır. Bu zamansallık olgusallıkta anlatıldığında, Tinin her belirli evresi bütün bir Geçmişinin kendisi tarafından üretilen bir çıkarsamadan başka birşey değildir, ve süreçteki hiçbir tinsel/kültürel şekil dolaysız bir başlangıç değil, ama Geçmişin dolaylılığını kendisinde

kapsayan ve kendini karşıtına doğru geliştiren bir ara evredir. Tarihi bir ilerleme olarak gösteren düzenek budur, çünkü ilerleme önceki bir noktadan gelmiş olmayı ve tam şimdi olduğu noktada iken onun ötesinde olmayı imler. Ama gene de Tinin gizilliği böyle salt düzeneksel, salt zamansal ilerleme kavramına indirgenemeyecek bir ereksel Gelişimi imler. Bu Gelişimin mantığını aşağıda izleyeceğiz.

Olgular ve Kavramlar

Olgular bir yanda, Kavramlar bir başka yanda duramaz, ve belirlenimsiz, kavram tarafından belirlenmemiş çıplak olgunun ne olduğunu söyleyemeyiz. Olgucu düşünce, kavramı ve olguyu birbirinden yalıtan ve böyle kavramsız, belirlenimsiz 'olgu'yu ilke yapan analitik düşünce onları bir kez daha bağladığı zaman bunu diyalektik birlik bağıntısı olarak değil ama önyargısına uygun düşen herhangi bir dışsal bağıntı biçiminde yapar. Olgular da kavramsaldır, çünkü bilincin karşısında durduğu sanılan şey genel olarak olgu, soyut olgu, yalnızca 'olgu' kavramı değil, ama belirli, tikel olgu, daha şimdiden kavramlar tarafından biçimlendirilmiş olgudur ve bu düzeye dek olgular arasında bağıntıdan söz etmek onlarda kavramın işlevinden söz etmektir.

Olgu bilinçtedir ve önemli olan bu öznelliğin nesnel de olması, olguları özne için de kendilerinde oldukları gibi biçimlendirebilmektir. Olgular kavramlardan bağımsız değildir. Her olgu, her olay, olan herşey belirli olduğu ölçüde kavramsaldır: Yasa, devlet, toplum, topluluk, savaş, barış, özgürlük, din, törellik, devrim, tekerk, konsül, demokrasi, diktatör, imparator, tiran vb. — tümü de olguların kavramları, onları olgular yapan belirli biçimlerdir, ve hiç kuşkusuz biçimler olarak ilkin öznel us tarafından, bizim usumuz tarafından sağlanırlar. Belirli olgu daha başından kavramsaldır, bir kurgudur. Ama Klasik Felsefe saf Anglo-Saxon geleneğin öznel idealizminin sandığı gibi olguların yalnızca öznel olmadıklarını, nesnel de olduklarını doğrular ve tanıtlar, ve bilincin bilinçsiz işlemlerinden ayrı olarak olguları ussal çözümlemeleri, mantıksal çıkarsamaları içinde saptar, onları zorunlukları içinde gösterir, ve bunu özneyi nesneye ya da nesneyi özneye uydurarak değil, ama öznel-nesnel olguda ussal olanı saptayarak, olguyu asıl kavramlarına göre kendi içinde yeniden kurarak yapar.

Olguların öznelliği her öznel görüşün, her önyargının kendini görgül olarak aklamak için dilediği kadar olgu bulabilmesinde kendini gösterir. Buna göre böyle olgulara dayanarak anlam ve vargı çıkarmanın, bu tümevarımcılığın bir yöntem olarak geçersizliğinden ayrı olarak, olguların kuramsal önyargıların kendilerini aklamak üzere kullanılması da ya çocukça bir uyanıklık ya da düşüncenin dürüstlüğünü çiğnemektir. Herşey gelip tarihçinin olguları olgular olarak belirleyen kuramlarının kendilerinin ussallıklarına, kendi iç kavramsal bağıntılarında geçerli olup olmadıklarına dayanır.

Tarihi Kavramanın Nesnelliği

> *"'Tarih nedir?' sorusuna ilk yanıtım onun tarihçi ve olguları arasındaki sürekli bir etkileşim, şimdi ve geçmiş arasında sonu gelmez bir diyalog olduğudur" (E. H. Carr). "Tarih zamanın geçişine tanıklık eden tanıktır; olgusallığı aydınlatır, belleği diriltir, gündelik yaşama kılavuzluk sağlar ve bize antikçağın haberlerini getirir" (Cicero). "Geçmiş yararsızdır. Bu niçin geçmiş olduğunu açıklar" (Wright Morris).*

Nesnellik ile anlaşılan şey özneden bağımsız olarak kendinde varolmaktır, ve öznel olan bilincin salt öznel olmaya son vermek için kendini ondan bağımsız olan bu nesnellik ile uyumlu kılması gerektiği düşünülür. Gene de nesnenin nesnel belirlenimlerini öznenin saptaması, bilmesi, düşünmesi ölçüsünde, öznenin kendini nesneden nede ayırdığı, onunla nasıl uyumsuz olabileceği sorusu ortada kalır. Kavramların bizim kavramlarımız olmaları ölçüsünde, bilinçte üretilen

çözümlemeler özneldir. Her bilinç kendi olgusallığını üretir, her bilinç dünyayı, olayları, bireyleri kendi kategorileri ile kavrar, ancak kendisinde olanı onlara yansıtabilir (örneğin özgürlüğü ancak ondaki belirli özgürlük tasarımı yoluyla anlayabilir, güzelliği ancak estetik duyarlığının açındığı, geliştiği ölçüde duyumsayabilir, vb.). Bu düzeye dek, 'olgular' oldukları ileri sürülen şeyler zorunlu olarak nesnel ya da kendilerinde oldukları gibi değildirler, çünkü onları algılayan, anlayan bilincin öznel tasarımları tarafından biçimlendirilirler. Ve olgular nesnellikte olmadıkları gibi oldukları zaman 'olmaya' son verirler, olmayan şeyler, kuruntular olurlar. Geçmişi bugünün gözleri ile görmek, onlara modern tasarımları yansıtmak onları olduklarından başka türlü yapmak, onları uydurmalara, masallara çevirmektir. Tarihsel nesnellik olguları kendi kavramları ile ele almayı, özne ve nesne ayrımını bir yana bırakarak kavramın kendi mantığını geliştirmeyi gerektirir. Felsefi çözümleme söz konusu olduğunda, bu mantık öznede ve nesnede bir olandır, kavramın iç tutarlığı denilen şeydir.

Tarihsel olgu sonludur, Kavram onda gelişiminin yalnızca sınırlı bir aşamasında bulunur. Reel olan şey özgürlük olarak özgürlük, genel olarak özgürlük değil, ama Birin, Birçoğun ya da Herkesin özgürlüğüdür. Reel olarak, olgusal olarak, bütün bir tarihsel sürecin birincil kavramı olan Özgürlük kavramının kendisi tarihsel sürecin şu ya da bu aşamasında henüz insan bilincinde tam açınımı içinde bulunmaz. Homo sapiens özgürlük kavramı ile, salt bir gizillik ile, özgürlük kavramını açındırma yetisi ile, İstenç ile doğar, belirli özgürlük tasarımları ile, kavramın sınırlı olgusallaşmaları ile değil. Bu tasarımlar deneyim, yaşantı, edimsel tarih, sonluluk alanında gelişirler ve kavram onlarda kendinde olmadığı gibi görünürken onların bu göreli değerlerini Kavram karşısında ölçeriz. Tarih Felsefesinin Tinin gelişimindeki değişik basamakları ölçmesinin yolu budur. Buna karşı tasarımı tasarım ile karşılaştırmak, bir saltık ölçütün varlığını kavrayamamak görecilik dediğimiz şeydir. Tarihsel olanı tarihsel olanla karşılaştırmak tarihi bir bilim olarak bir yana atmak, onu kişisel bir görüşe indirgemek demektir. Buna göre tarihçinin kendisi Tarihin parçası olmamalı, tarih-üstü olmalıdır. Tarihsel bir bilinç biçiminin bakış açısından tarihe bakmak açıkça karşılaştırmalı bir 'nesnelliğe,' nesnelliğin bir yana atılmasına götürecektir. Tarihe kendileri tarihsel olan tasarımlarla bakmak, kendi öznel tasarımlarını tarihsel içeriğe yapıştırmak geçersizdir. Tarihçi Tarihe getirdiği kategorilerin saltık olduklarını, öznel, keyfi, bireysel, göreli, değişken olmadıklarını tanıtlamalıdır. Bütün bir çözümleme çabasının anlam ve değerini Tarihe uygulanan kavramların sağlığı belirleyecektir. Tarihçi Tarihe pekala kendi çağının çocuğu olarak, kendisi kültür tarafından belirlenmiş bir birey olarak bakabilir. Ama bu göreli bakışta diretmek usu, özgürlüğü, insan değerini çiğnemekte diretmektir.

Gelişme

> *"Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir" (Hegel, Tarih Felsefesi).*

Gelişme hiç kuşkusuz varolanı olumsuzlar, dengeyi ve dinginliği altüst eder, ve bütünüyle anlaşılır bir yolda varlığını yalnızca devimsizlikte bulan ve geçici olanı sürekli, sonlu olanı sonsuz, göreli değeri olanı saltık olarak değerli sayan tutuculuğun direnci ile karşılaşır. Gelişmenin kavgasız ve acısız olması olanaksız görünür. Gene de tarihsel dinginlikleri kabul etmesi olanaksız olan şey insanın 'Kendinde'si, gizilliği, özüdür. Ve düşünmeye başlayan insanlığın ilk keşfettiği en yalın gerçekliklerden biri olarak bildiğimiz gibi, herşey akmakta, dünya değişmektedir. Evrende ne dinginlikte olan tek bir elektron ya da galaksi vardır, ne de olduğu gibi kalmayı sürdüren tek bir bilinç ya da istenç. Bu düzeye dek dünyanın değişmediğini ve değişmesi gerektiğini ileri sürmek değişimin sonlu olanın özü olduğunu bilmemekten başka birşey değildir. Ama Tinin gelişimi o

evrensel akıştan çok daha yüksek bir kavramdır ve her belirleniminde kendini ancak ve ancak daha ussal olana doğru değiştirebilir. İstenç kavramı mantıksal olarak İyi ile, Duyunç Doğru ile, Duyarlık Güzel ile, Bilgi Gerçeklik ile bağlıdır.

Eğer gelişme kavramının olgusallık taşıdığını, böyle birşeyin insanlık için geçerli olduğunu düşünürsek, eğer böylece tarihin amaçsız ve anlamsız yinelemelerden daha çoğu olduğunu düşünürsek, bundan mantıksal olarak bir dizi sonuç çıkar. Bu sonuçlar ilk olarak kurgul felsefenin tanıtlamalarına girmeksizin yalnızca usa bir güven temelinde, yalnızca doğal usun kendi açınımını kurgul açınıma yaklaştırarak anlaşılabilecek çıkarsamalardır. Gelişme bir gizilliği, henüz gelişmemiş bir 'kendinde'yi varsayar. Bu 'gizillik' insanda Doğadan daha çoğu olan Tinselliktir. Gelişmenin daha yüksek bir değişim kipi olduğunu düşünürsek, onun salt nicel büyüme, ya da yalnızca doğrusal ilerleme gibi birşey olmadığını, ama nitel başkalaşma, birşeyin birşey olarak sona ermesi, başka birşey olması, kendinde ne ise onun ortaya koyulması olduğunu da doğrulayabiliriz. Ama gelişme gelişecek birşeyi, gelişme yeteneğinde olan bir gizilliği varsayar. Gelişme gizilliğin ve edimselliğin birliğidir. Bir aşama, eğer gerçekten aşama ise, ancak onu üretebilecek bir ön aşamadan gelebilir ve böylece onu kapsamak ve eşit ölçüde kendini bir sonraki aşamada ortadan kaldırmak zorundadır. Yine, gelişme hiçbir ereği olmayan ve yalnızca bir yönü olan sürekli, doğrusal bir ilerlemeden ya da sürekli olarak başladığı noktaya gelerek bir döngü, daire, sarmal vb. gibi geometrik şekiller çizen devimden daha yüksek, daha somut bir kavramdır. Gelişme ereğine göre ölçülebilen bir aşamalar ya da basamaklar dizisi olarak anlaşılabilir. Ve gelişmenin başlangıcının olması mantıksal olarak ve olgusal olarak ereğinin olmasını kaçınılmaz kılar. Erek Başlangıçtır, ve birbirinden ayrılmayan bu iki karşıt kavram İnsan durumunda gizillik ve edimsellik kavramlarında somutlaşır. Erekte edimselleşen şey bir gizillik olan Başlangıçtan başka birşey değildir. Bu edimselleşmenin bir sonluluk ya da döngüsel bir kötü sonsuzluk olmadığını insan doğasının bileşenlerinin kendileri tanıtlayacaktır. "Dünya Tarihi özgürlük bilincinde ilerlemedir." Bu belirleme ile edimsel Tarihin özsel olarak İstencin kendini açındırma süreci olduğu da bildirilmiştir. İstenç özgür olmaksızın olamaz. Ama her belirliliğin istenç için bir sınırlama, bir olumsuzlama olması ölçüsünde bu olumsuzlamanın olumsuzlaması istenci ereksel bir gelişim sürecinde tutar. Özgürlüğün gelişmeye açık olması onun tarihsel gelişmemişliğinden, İstencin belirli somutlaşmalarının ancak göreli, sonlu aşamalar olmalarından doğar ve İstencin kendi Kavramı ile bir olmak için mantıksal dürtüsü sürecin ereksel bir gelişim süreci olmasına götürür. Tarih Felsefesinin işi İstenç İdeasının Zamandaki bu zorunlu açınımının çıkarsamak, tanıtlamaktır. Ama Tarihe Gelişme kavramını getirmenin tam bu belirlenimden doğan bir başka sonucu da onda gerilemenin olamayacağıdır. Yeni bir aşama, salt yeni olduğu için, her zaman onu önceleyen aşamaların bir çıkarsamasıdır ve buna göre her zaman onlardan daha çoğudur. Bu düzeye dek tüm gerileme görünüşü gerçekte yalnızca ve yalnızca daha şimdiden geri olanın kendini sergilemesidir. Usun bakış açısının Tinin doğasının gerilemeye saltık olarak yeteneksiz olduğunu doğrulaması ölçüsünde, modern dünyanın yaşadığı kötülükler daha önce erdemli olan ulusların erdemlerini yitirdiklerini değil, ama kendilerinde henüz ne düzeye dek erdemsiz olduklarını gösterir. Benzer olarak, çirkini 'beğenen,' güzele duyarsız olan duyarlık estetik bozulmanın değil ama estetik hamlığın anlatımıdır.

Dünya Tarihi Dünya-Tinin egemenlik alanıdır, şu ya da bu ulusun, sınıfın, örgütün, kuruluşun vb. değil. Hiç kuşkusuz bu öğeler eylem yaparlar, bir değişim yaratırlar, ama etkilerinin bütün bağlamının bilincinde olmaksızın. Çünkü özsel olan bütün süreçtir ve süreç ise tüm sonlu Tinlerin yitişinde yitmeden süren Dünya Tininin emeği, çabası, kavgasıdır. Bu süreçte her aşama, eğer

aşama ise, saltık olarak öncekilerin bir benzeri değil ama yeni olandır, ve eğer yeni ise şu ya da bu bakımdan öncekilerden ayrıdır, onları kendisi ortadan kaldırmıştır ve birer kıpı olarak, ideal olarak kendi içinde kapsar. Bu yüzdendir ki hiçbir zaman hiçbir ulus, sınıf, birey tarihten ders alamaz, çünkü hiçbir ders salt bir yineleme olmayan yeni evrede geçerlik taşımaz. Tarihsel süreç bu doğasıyla hiçbir zaman pragmatik tarihçiliğin yararcılık eğilimine doyum veremez. Ve yine, Tarihin Tinin gelişimi olması olgusu onun kimi ideologların sandıkları gibi bireylerin 'ideaları' tarafından belirlenen bir süreç olduğu görüşünü temelinden yoksun bırakır. Tinin bütününün iç belirlenimleri tarafından yönetilen süreçlerin önceden şu ya da bu tarihsel bireyin beyninde şekillendiği ve edimsellikteki sonuçlardan tek bir bireyselliğin sorumlu olduğu görüşü halkları, toplumları vb. tarihsel önemden ve tarihsel sorumluluktan, Tini onur, değer ve özgürlüğünden soyutlar. Gene de, ereksel gelişim kavramı Tarihte bireysel etkiyi önemsizleştirmez; tersine, onu dünya-tarihsel bireysellik kavramıyla açıklar. En yabanıl örneklerinden birini Karl Popper'da gördüğümüz 'komplo' kuramcılığının paranoyasından bütünüyle ayrı olarak, dünya-tarihsel bireyler ancak zamanlarının tinlerine anlatım verdikleri sürece tarihsel olarak belirleyici, önemli ve büyüktürler. Kendi üstün moral tasarlarını Tine dayatmaları gibi birşey söz konusu olmaksızın, böyle bireyler ancak zamanlarının hazır olduğu eylemleri anladıkları ve istençleriyle ona anlatım verdikleri ölçüde dünya-tarihseldirler. Erdemleri temsil ettikleri tinin erdemi, sefillikleri yine aynı şeyin sefilliğidir.

Dizge ve Gelişim

Tinin özsel doğası, İyi, Güzel ve Gerçek olandan yana olması Gelişmenin saltık güvencesidir. Bu düzeye dek, tarihsel sürecin tüm sağlam görünüşlü politik ve ekinsel biçimlenmeleri kendilerini olumsuzlayacak dürtüleri kendi içlerinde kapsarlar ve daha yüksek bir ilke mantıksal olarak ve olgusal olarak daha geri bir ilkeyi ortadan kaldırmak zorundadır. Yine, tarihsel kültürlerde tüm bileşenler kendilerini o kültürün özsel belirlenimi ya da ilkesi çevresinde açındırlar; tüze, türe, sanat, bilimler, töreler, dinsel belirlenimler, politik, askeri, genel olarak tüm kültürel yapılar dizgenin ilkesi ile geçimsiz olamazlar ve onunla uyum içinde belirlenmekle kendi aralarında da dizgesel uyumları içinde bağıntılanırlar. Dizge bu özsel yapısıyla yeni bir ilkeyi içine aldığı zaman kendi ortadan kalkışına izin vermiş olur ve kültürel dizgelerin ortadan kalkmaları 'kapalı dizge' anlatımının diyalektiğe kapalı analitik Anlağın bir düşüncesizliği olduğunu ortaya serer. Diyalektik olarak, birşeyin 'kapalı' olması onun kendinde 'açık' olduğunu, açılabileceğini imler. Ama dizge herşeyden önce böyle kapağı olan bir kutu gibi birşey, kapısı olan bir odacık gibi birşey değildir. Gene de, tarihsel bir dizge açılırsa, daha açık bir deyişle zorunlu bir bileşeni gider ve yerini bir başkası alırsa, dizgenin kendisi bütününde ortadan kalkarak başka bir dizgeye dönüşür. Dizgenin bu bütünselliği nedeniyledir ki, bir kültürü şu ya da bu bileşeninde değiştirmek, reformdan geçirerek başkalaştırmak dizgeyi bütün varlığında olumsuzlar. Roma İmparatorluğunun politik, askeri, tüzel yapısı ancak ve ancak mitolojik inanç bileşeni ile birlikte varolabilirdi. Hıristiyanlığın tini Roma inancını boşinanca indirirken, politik yapısından tüzel dizgesine, ordudan imparator kültüne dek İmparatorluk dizgesinin tüm bileşenlerini de geçersiz kıldı ve yüzyıllarca barbar Germenleri denetleyebilmiş ve durdurabilmiş olan uygar gücün aynı barbarlar karşısında kolayca çözülüp ortadan kalkmasına yol açtı. Osmanlı politik dizgesi daha ussal anayasal politik yapılara uyarlandıkça bir Devlet olarak kendi temellerini kazdı, böylelikle tarihsel Gelişimin önünü açtı, Cumhuriyetin çelikten Özgürlük tinini kendi içinde yarattı ve kendisi Tarih olurken İstenci ve Duyuncu kendilerini özgürce belirlemede ve büyütmede, tarihsel dinamiğin bir alanı olarak ilerlemede saltık olarak engelsiz bıraktı. Duyunç gelişimleri sürekli olarak Katolik Kilise tarafından

engellenen ve bu yüzden Özgürlüğü değil ama yalnızca boyun eğmeyi bilen İsponyolların İstenci Napoleon'un dayattığı Cumhuriyetçi Anayasayı yabancı birşey olarak kesinlikle reddetti, ve yine aynı özgürlüksüz milyonlar aynı boyuneğme tini içinde Franco despotizmi altında kırk yıl boyunca gık demeden yaşadılar.

Tarihsel Olmanın Ölçütü

> *"Ve son olarak, bütününde bize kalıt bırakılan herşey 'tarihsel' olarak geçerlidir" :: "Und schließlich gilt als 'geschichtlich' das Überlieferte als solches" (Heidegger, Varlık ve Zaman). "Tarih ... gerçekten de insanlığın suçlarının, aptallıklarının ve talihsizliklerinin kaydından daha çoğu değildir" (Edward Gibbon). "Aslında bir tarih yoktur; yalnızca yaşamöyküsü vardır" (Ralph Waldo Emerson).*

Tarihte hiç kuşkusuz aptallıklar vardır, ama aptallık olan tarihsel olan değildir. Tarihte ussal olanı görmek usun bakışını gerektirir. Ve usun bakışı eytişimseldir. Gelişme belirli basamaklar ya da aşamalar yoluyla ereğine doğru ilerleyen bir sürekliliktir. Bu süreçte süreksiz olanlar, yalıtılmış birer durum gibi görünen evreler o denli de sürekli olmalı, bir aşamanın kendisi o denli de kendinde başkası olmalıdır: Süreklilik kavramının kendisi süreksiz olanların, yalıtılmış olanların birliğini imler. Burada da analitik düşünce kendini diyalektiğe yükseltmek, diyalektiğin bir momenti olmak zorundadır. Gelişme kavramı böylece neyin tarihsel olduğunu saptayan ölçütü verir: Ancak gelişen tarihsel olabilir, ve gelişen kendini ortadan kaldıran ve kendinin bu yitişinde yalnızca ve yalnızca daha şimdiden kendinde olduğu şeyi edimsel olguya çeviren, böylece Tinin ereksel oluş sürecinde zorunlu bir kıpı olandır. Buna göre, Tarihte ortadan kalkanların Devletler olması ölçüsünde, Tarih saltık olarak tikel bir ulusun ya da bölgenin Tarihi değil, ama özsel olarak Tinin Tarihi, Dünya-Tarihidir. Ve buna göre dünya-tarihsel olgular ve olaylar Tinin gelişme sürecini bir sürekli yapan zorunlu kıpılardır. Bu düzeye dek Tarihin yalnızca yinelemeden oluşması bir yana, tam tersine yineleme olan tam olarak tarihsel olmayandır. Böyle olaylar yalnızca olurlar, ama tarih olmazlar, ve tarihin sürekliliği açısından olmasalar da olur. Tarihsel bir dizgenin kendini saklama eğilimi onu tutuculuğa, kapalılığa, katılaşmaya zorlar. Ama tarihsel dizgelerin tarihsel olmalarının anlamı 'tarih olmayı' kabul etmeleri, böylece geçici olmakla yerlerini daha yüksek ve daha gelişmiş kültürel dizgelere bırakmalarıdır. Sonlu olanı sonsuzlaştırmayı istemek gerçekte sonsuzluğu yadsımaktır.

Tarihsellik bir yokluğu değil ama olumsuz varlığı imler. Tarihsel olan ortadan kaldırılmış, yani yalnızca yitmemiş, ama saklanmış olandır. Tarihsel geçmiş ölü birşey değil, ama şimdiyi üretmiş olan, böylece onda bir kıpı ya da ideal olan, saltık olarak şimdide yaşayan tinselliktir. Şimdinin Geçmiş ile bağıntısının saptanması Şimdinin Geçmişten çıkarsanması, olguların kendileri arasındaki zorunlu bağıntının kurulmasıdır. Ve Tinin edimsellikteki diyalektiğini ancak bu süreci kendinde olduğu gibi kurgulayan düşüncenin diyalektiği kavrayabilir. Bu süreklilik Fizikte ve Matematikte olduğu gibi Tarihte de göreci-analitik geleneğin anlayamayacağı ve onu Tarih önünde sabuklamamak için suskunluğa götüren başlıca güçlüktür.

İnsan Doğası

> *"Sağ duyu dünyada en iyi paylaştırılan şeydir. ... sağ duyu ya da Us doğal olarak tüm insanlarda eşittir ..." :: "Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée ... le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes ..." (Descartes, Söylem 1).*

İnsan 'doğası' anlatımı İnsan ona Doğanın vermiş olduğundan daha çoğunu, Tini kapsadığı ölçüde uygunsuzdur. Denmek istenen İnsanın Özü, onda değişmez ya da türsel olan, saltık olandır, homo

sapiensi bir hayvan değil ama tinsel bir varlık yapan özselliktir. Buna göre değişmez İnsan özü kavramını reddetmek ve değişken varoluşun birincilliğini ileri sürmek bütünüyle mantıksal olarak varoluşun kendisinin saçmalığı, anlamsızlığı, değersizliği vargılarına götürür, çünkü saçma olmayan sağlam olanken, değişmez ve kalıcı olanken, özsüz varoluş bir görüngüden, kendisi olmayandan başka birşey değildir. Usu yadsıyan bu Anlak bakış açısından karanlık bir varoluş tablosunun, nihilizmin çıkarsanması biricik mantıksal vargıdır. Buna karşı İnsanın Özü olarak Us düşüncesi sıradan tasarımda bile bir gelişme, bir ilerleme görüşüne götürür, ve Batıda iki yüzyıl kadar önce doğan 'insanın eksiksizleşebilirliği' görüşü ancak insanı özü us olan, tin olan bir varlık olarak alan bakış açısının bir çıkarsaması olabilirdi. Aydınlanma ile açık bir karşıtlık içinde, Condorcet'nin Usa güveninin vargısı şunlardır:

> *"Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar 'doğa' tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?" (İnsan Tininin İlerlemesinin Tarihsel Bir Tablosunun Taslağı)*

Eşitlik kavramı İnsan Özü kavramına dayanır ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak, mantıksal olarak İlerleme kavramı ile birlikte gider. Ve Tarih kavramının kendisi ancak ve ancak evrensel özgürlük kavramının, tüm insanların doğal olarak özgür oldukları kavramının çıkarsanmasıyla kazanılır. Özgürlük insan gelişiminin ereği ve o denli de kendini belirleyen açınım sürecidir, ve bütün bir geçmiş ancak bu özgürlük ereği karşısında anlam kazanırken, aynı zamanda sürecin kendisi görgül ilgi, araştırma ve incelemenin konusu olmaya başlar. Buna karşı Usu, insan özünü yadsıyan kuşkuculuğun götürmesi gereken kaçınılmaz vargı yine insan usunun sonsuzluğunu, gücünü ve değerini yadsımayı felsefesinin ilkesi yapan Kant'ın kendisinin Aydınlanmanın gerçek ruhunu anlatan sözlerinde en yalın anlatımlarından birini bulur:

> *"İnsanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz" (Salt Us Sınırları İçersinde Din).*

Bu 'yamuk tahta,' böyle 'yamuk bir insan özü'nün açınımı gibi birşey hiç kuşkusuz korkutucu, en azından sonuçlarında kuşkuludur. Bu bakış açısından, böyle 'yamuk insan özü'nün gelişimine ya da açınımına izin verecek bir özgürlük kavramı korkutucu, en azından sonuçlarında saltık olarak bilinemezdir. Bu Aydınlanmanın aydına özgü görüşüdür. Bu bakış açısından 'özgürlük' savunulmamalı, aslında ne olursa olsun varolan durumun güvenliği uğruna yasaklanmalıdır. Buna karşı, insan özünün ussal olduğunu kabul etmek onun özgürce açınmasından korkmamak demektir. Tam tersine, korkutucu olan şey bu özün tam açınımını engellemek, insanın arı tinselliğine ulaşmaması, şu ya da bu ölçüde doğallığına, düşüncesiz dürtüselliğine, içgüdüselliğine altgüdümlü kalmasıdır. Duyunç ancak özgürlük altında olgunlaşabilir, ve Duyuncu gelişmemiş, eş deyişle Duyuncu kendisinin olmayan bir kültürde Ahlaktan, Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü ayırdedebilme yeteneğinden söz etmek olanaksızdır. Böylece var olanı sorgulayabilmeden, doğru olanı bulabilmeden ve eğri olanı olumsuzlayabilmeden söz etmek de olanaksızdır. Duyunç olarak Us Doğru olana belirlenmiştir, tıpkı estetik olarak Güzel olana ve kuramsal olarak Gerçek olana belirlenmiş olması gibi: İstenç kavramı için bağıntı — logos — İyi kavramı iledir; Duyunç için Doğru, Düşünce için Gerçek, Beğeni için Güzellik ile.

a) İnsan doğası ya da özü, insanın gizilliği dediğimiz şey Doğanın bir ürünü değildir, çünkü Doğanın kendisi üründür. Doğa doğar. Doğa — bu doğan Galaksi, bu doğan Güneş, bu doğan

Gezegen — kendisi ortaya çıkan ve ortadan yiten birşey, salt oluş sürecinde olan bir özdekselliktir. Sonluluk alanıdır.

b) Doğa varlığın tüm açınımını tüketemez. Doğanın ötesi ya da üstü Tin alanıdır. Hiç kuşkusuz İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, tinsel olan herşey uzayda ve zamandadır. Bu düzeye dek, Doğanın İnsana yabancı olması, onun dışı olması, giderek ona düşman vb. olması bir yana, tam tersine bütün bir Doğa İnsanın kendisidir. Özdeksel-fiziksel beden, içgüdüler İnsanın doğal yanı, Doğa yanıdır, ve İnsanı Doğa olmaksızın da düşünmek, Tini Doğadan ayırmak diyalektik değil ama yalnızca analitik bakış açısına aittir. İnsan Doğanın zorunluğunun ve Tinin özgürlüğünün birliğidir.

c) Doğa Tine geçer, ve homo sapiens bu birliğin kendisidir. İlkin bütünüyle Doğadır, salt bir hayvandır. Bu doğa durumu bir kültürsüzlük, bir düşüncesizlik durumudur, hiçbir biçimde İnsana ait olmayan bir durumdur. Ama homo sapiens kendinde Tindir, bütün bir Doğa sürecinin doğaüstü ile, Düşünce, Duygu ve Duyu ile donatılı gerçekleşmiş son ereğidir, bütün bir doğal evrimin Tinin eşiğine ulaşmayı başaran tamamlanışıdır. Bu gizillik ile yüklü İnsanın belirlenimi bu gizilliği edimselleştirmek, kendini doğallıktan tinselliğe yükseltmektir, ve Zamanda yer alan bu süreç edimsel Tarihtir.

Klasik Felsefe insanı sonsuzluğa yetenekli görür:
a) İnsan doğuştan düşünceler ile, Logos, Us, Akıl, Vernufnt, Raison, Reason yetisi ile donatılı ve böylece gerçek varlık ile, sonsuz, saltık, değişmez olanla bağlıdır. İnsan Usu ussal olan Doğa ve ussal olan Tin ile bir ve aynı tözü paylaşır, bu ortaklık bilginin olanağı ve zemini olarak insanı tüm doğal ve tinsel varoluş ile Birlik içine getirir. Ancak bu kavramsal birlik insan Beninin karşısındaki Başkasının ortadan kaldırılmasını, insanı sonluluğa indirgeyen yabancının ve yabancılığın yenilmesini, Başkasında Kendi ile birlikte olmayı, gerçek sonsuzluk kavramını anlatır.

b) İnsan doğal varlık olarak ve tinsel varlık olarak davranmaya yeteneklidir. Dürtüsel olarak davranabilir, ya da düşünerek duyuncuyla ve istenciyle davranabilir. İçgüdüleri, itkileri onun doğa yanıdır ve davranışı salt doğal olduğu ölçüde hayvandır. Ve insan düşünerek, duyuncu ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdederek ve doğru ve iyi olanı yeğleyerek davranmaya, eyleme yeteneklidir. Doğallık ve Tinsellik arasındaki bu sorun onun ahlaksal sorunudur, ve ussal olarak çözülmesi özgürlüğü, büyüklüğü, erdemi, tinselliğidir.

c) İnsan duyusal, estetik varlıktır, homo sapiens tinsel duyarlık ile yüklü, daha başından Güzellik İdeasına yeteneklidir. Arı Biçim olanı güzelleştirme, salt Biçim olana tinselliğin sonsuz duyusal anlamını verme yeteneğindedir. Güzellik algılamaya ve güzellik üretmeye, salt duyusal Biçimin kendisinde kendi iç sonsuzluğunu yaşamaya yeteneklidir.

Bu üç ayrı alan aynı zamanda bir ve aynıdır, Güzel olan, İyi olan ve Gerçek olan bir ve aynıdır. Düşünce, Duygu ve Duyu homo sapiensin gizillikleridir. Ama, bir kez daha, gizillik edimselleşme olanağını kapsadığı için gizilliktir. Bu özsel doğa verildiğinde, insan çirkini beğeniyorsa, kötüyü onaylıyorsa, bilgisizliği doğruluyorsa, durum yalnızca ve yalnızca henüz gelişmemiş olduğunu anlatır. Estetik olarak gelişmemiş bir duyarlık güzel sanat yapıtını algılayamaz, alt duyusal biçimlerde takılır ve gerçekten güzel olanı yabancılar (kübizm). Moral olarak gelişmemiş bir duyunç iyiyi ve kötüyü ayırdedemez, doğal-dürtüsel davranışı, ussal hakka karşı gücü, usdışı güç istencini yeğler (nihilizm). Düşünsel olarak gelişmemiş bir bilinç tasarımları, sanıları, duyusal-algıları, tahminleri vb. bilgi ve bilim olarak doğrular (pozitivizm).

İlerleme

“Bir doğa durumunda yaşamak için gereksindiği herşeyi yalnızca içgüdüde taşıyordu” :: “Il avait dans le seul instinct tout ce qu’il fallait pour vivre dans l’état de nature” (Rousseau, İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni ve Temelleri Üzerine Söylem).

Kuşkucu bakış açısı tarihsel ilerleme kavramının boş olduğunu, belki de bir gerilemeyi gizlemeye yaradığını düşünür, çünkü tarih modern barbarlık örnekleri ile doludur. Dahası, görünürde teknolojik ilerleme ile moral gerileme arasında neredeyse bir doğru orantı vardır. Hiroşima, Toplama Kampları, May Lai, Bosna ve benzerleri gibi tümü de ‘ileri’ insanlığı şu ya da bu yolda acımasızlık ile birleştiren sayısız olgu insanlığın en ‘ileri’ kesimlerinin kötülüğün de en büyüklerine yetenekli ya da yandaş olduğunun yeterli görgül kanıtları olarak görülür. Ve bunlar olgulardan genellemeler türeten tümevarımcı bilgeliğin gözünde ilerleme kavramını insan varoluşundan dışlamak için yeterli sayılır.

Ve gene de değişmez insan doğası kavramı, eş deyişle us, duyunç ve duyarlık bilgisizliği, kötülüğü ve çirkinliği saltık olarak yadsır. Bu ilkelliklerin sorumlusu olan insanların kendilerinin de gerilemeyi saltık olarak yasaklayan aynı insan doğasını paylaşmaları ölçüsünde, modern barbarlık durumunda gerileme gibi görünen şeyin gerçekte yalnızca gerilik olduğu sonucu çıkar. Teknolojik ilerlemeden moral ilerlemeyi çıkarsayamayız, ve böyle uygulayımsal ‘ilerlemeler’ ahlaksal hamlık zemininde pekala olanaklıdır. Ve çirkinin, düşük ve soysuz olanın beğenilmesi, giderek güzel bulunması insan doğasında bir çarpılmayı değil, ama estetik duyarlığının gelişmemişliğini anlatır. Giderek bu doğanın tek bir ilke olması ölçüsünde, moral gerilik (nihilizm) kaçınılmaz olarak estetik gerilik (kübizm) ve kuramsal gerilik (pozitivizm) ile birlikte gider. Bu terimlerin ‘modern’ ya da ‘Batı’ kavramının belirlenimlerini dolaysızca anlattıklarını bu kültürün olgusallığı dolaysızca doğrular. Uygarlık kavramı özsel olarak ussal ve evrensel değerlerin özeti ve böylece Barbarlığın karşıtı olsa da, böyle bir nihilist, pozitivist ve kübist kültür tam olarak Uygarlık kavramının dışladığı şeyi, çatışma, kavga ve savaşın Barbarlığını Uygarlığın özüne yerleştirmeyi ister, ‘uygarlıkların çatışması’ gibi çelişkili bir tasarımı doğrular.

Her ilerleme gibi moral ilerleme, duyuncun gelişimi de ilkin ilkededir ve daha ussal olan ilkenin birkaç bireyin bilincinde ortaya çıkışı onun hemen bütün bir dünya bilincinde dolaysızca edimselleşmesi demek değildir. İnsanlığın tek Tanrının önünde eşit olduklarının bilincinin doğuşu köleliğin Us dışı ve Duyunç dışı olduğunun anlaşılmasını, köleliğin dolaysızca ortadan kalkışını getirmedi. Halkların yasalarını kendilerinin yapmaları, kendi kendilerini yönetmeleri ilkesinin doğuşu bir şeydir, halkların kendilerinin bu özgürlüğü kavramaları ve onu istemeyi öğrenmeleri, kendilerini yönetecek duyunç ve istenç olgunluğuna erişmeleri başka birşey. Böyle süreçler, ilkelerin insanlığın bilincine yerleşmesi ve onun bütün bir toplumsal kurumsal yapısını yeniden düzenlemesi, böylesine muazzam tinsel dönüşümlerin emeği yüz yılları gerektirir. Tin Zamandadır ve gelişimi Zamanda yer alır, ve bunun kısa mı yoksa uzun mu olduğu bir görelilik sorunudur: Varoluşun sonsuz zamanında görgül zaman ne denli uzun olursa olsun, göz açıp kapayıncaya dek geçip gider, ve bu görelilik ortamında gizilliğin edimselleşmesi neredeyse mantıksal bağıntı kadar zamansız görünür.

İlkenin doğrulanması güvencesini İnsan özünde bulur. İlke doğrulanır, çünkü ussaldır, ve doğrulanan şey yaşamda doğrulanır. Özgürlüğü kavramak onu edimselleştirmektir. ‘Ussal olan edimsel olandır’ sözlerinin bir anlamı da budur. Hiç kuşkusuz bu belirli ussallıktır ve Tinin gelişim basamaklarındaki türlülük gelişiminkendisinin türlülük göstermesine götürür ve arkadan gelenlerinki arkadan gelen gelişme, öykünmedir. Ama bir bilinç aşamasının değişiminin onda daha şimdiden olanın, gizil olarak varolanın, olanaklı olanın ortaya çıkmasını anlattığı ölçüsünde,

Özgürlük onu bilmeyenlere, ona hazır olmayanlara, onu istemeyenlere verilemez, ve bilenlerden geri alınması olanaksızdır.

İlerleme Tinin bir kavramıdır, yalnızca 'Batı'ya ait bir kavram değil. Tarihsel sürecin en önemli kazanımı Tinin kendinde saklı tuttuğu sonsuz gizilliği açındırmasının koşullarını elde etmektir. Bütün bir tarihin anlamı Tinin, eş deyişle İnsanın bilincinde, duyuncunda ve estetik duyarlığında yükselmesi, ve bunun için önüne ancak kendi kendisi tarafından getirilebilen engellerin aşılmasıdır. Birincil engel bir gelişim aşamasının kendini sonsuz, bitimsiz, saltık olarak görmesi, o yetersiz gelişmişlik düzeyinde kalmada diretmesidir. Tin bu geçici biçimlenişlerinin hiç birinde kendini tam açınımı içinde bulamaz. Bunlar ne denli bilge, değerli ve güzel olurlarsa olsunlar, birer görüngüdürler, Varlıkları Yoklukları ile bağlıdır, ve ortaya çıkmış olmaları ortadan yitecek olmalarının tanıtıdır: Tinin gerçek, kavrama uygun düşen olgusallıkları değildirler. Klasik Yunan ve Roma uygarlıklarının sürmesi putperestliğin ve kölelik kurumunun da sürmesi demek olacaktı. Osmanlı İmparatorluğunun sürmesi bütün bir imparatorluk kültürel dokusunun sürmesi demek olacaktı. Bir dizge bölümsel olarak dönüşmeye izin vermez: Tek bir özsel bileşen dizgenin bütününü kapsar ve yansıtır. Bu düzeye dek bu tikel kültürel şekillerin yitmesi evrensel şekillenmenin kazanması, daha öte ilerlemenin zemininin sağlanmasıdır.

İlerlemenin temelinde yatan mantıksal zorunluk karşısında, ya da yine aynı şey, bu mantıksal özgürlük karşısında, bu ereksel sürecin ereğine ulaşmasının engellenmesi ancak ve ancak saltık İdeasının değiştirilebilmesi denli olanaklıdır. Özgürlük bu saltık insan doğasının saltık istemidir, ve bu sonsuz doğa kendini herhangi bir sonlu biçime sığdırmayı yadsıyacak sonsuz saltık güçtür.

İyimserlik Değil, Özgürlük

İnsanın gelişmesi onun doğasından türeyen bir çıkarsamadır ve ussaldır. Bu düzeye dek Tarihin bir gelişim olmasını bir iyimserlik sorunu olarak görmenin herhangi bir anlamı ve önemi yoktur. İnsan — her insan — kendindeki ussal, moral ve estetik gizilliği açındırma zorunluğu ve özgürlüğü altında durur. Tinin biçimlenişi, bu değişimin ilerleyen ve gelişen bir yolda yer alması, bunlar birer dilek, öngörü, tahmin vb. değil, ama kavramın kendi mantığının vargılarıdır. İnsanın böyle gelişmelere yetenekli olup olmaması, ya da ahlaklı, duyunçlu olmaya yatkın olup olmaması gibi ikircimler yalnızca analitik düşünce için kaçınılmazdır. Ussal insanın bu gizilliğini geliştirmekten geri çekilmesi, kendini uygarlık yerine barbarlık durumunda tutması, kendini yoketmeye belirlenmiş ya da bunun kuşkulu olması vb. tümü de usun yadsınması öncülü üzerine çıkarsanabilen karanlık ve kötümser vargılardır. Gerçek olanı doğrulamak, İyi olanı istemek, Güzel olanı beğenmek ussaldır. İnsan hiçbir zaman bu ussallığın karşıtına yetenekli değildir. İyi olanı istememek, Gerçek olanı doğrulamamak, Güzel olandan tiksinmek usdışı dediğimiz şeydir ve insan doğasının bozulmasına değil ama gelişmedeki geriliğe tanıklık eder. Felsefe evrensel insan doğasını doğrulamasında ve ondan yola çıkmasında kuşkuculuktan ayrılır. Kuşkuculuğa, bilgisizliğe 'iyimserlik' olarak görünen şey felsefenin ilkesinin bütünüyle tutarlı çıkarsamasından başka birşey değildir. Dünya Tarihi us tarafından belirlenmedikçe anlamlı ve anlaşılır değildir. Us ancak kendini, ancak Us olanı bilebilir. Ve koşut olarak, usdışı ancak usdışı olanı görür ve doğrular.

* * *

Felsefe, yalnızca bilme sevgisi olarak değil ama bilmenin kendisi olarak anlaşıldığında, Doğunun ya da Batının bakış açısı değildir. Bilginin, Evrenselin, Gerçekliğin kendisinden Doğu ya da Batı, şu ya da bu kültürel tikellik çıkarsanamaz. Evrensel ve saltık ve değişmez olduğu ölçüde, Usu şu ya da bu kültürel yapı olarak göremeyiz. Ama eğer onu saltık olarak, değişmez olarak, evrensel olarak

görmezsek, eğer onu görgücülüğün yaptığı gibi duyusal algının bir türevi olarak görürsek, postmodernizmin yaptığı gibi dilin bir eklentisi olarak görürsek, o zaman Usun, Kavramın kültürel-tarihsel bir yapı olmasından, göreliliğinden, giderek değersiz ve anlamsızlığından pekala söz edebiliriz. O zaman göreli bir felsefenin Doğuya mı yoksa Batıya mı ait olduğunun hiçbir önemi kalmaz. Ama bilgelik sevgisi Evrenseli bilmenin sevgisidir, ve Hegel felsefenin bu tür yerelliklerin üstünde ve ötesinde olduğu vargısını kişi olarak değil ama evrensel bilginin izinde olan ve felsefi bilincinde tüm tarihsel felsefenin birikimini özümseyen bir düşünür olarak çıkarır. Batının kültürel-tinsel temellerinin Doğuda olduğunun bütünüyle bilincindedir:

> *"Bilim ve bilgi, özellikle felsefenin bilgisi Batıya Araplar tarafından getirildi; Germenler arasında soylu şiirin ve özgür düşlemin alevleri Doğu tarafından tutuşturuldu" (Tarih Felsefesi).*

Buna eklememiz gereken tek şey İslamik Tinin kendisinin onu önceleyen bütün bir Tarihsel İlerleme sürecinin bir yapıtı olduğu, Helenik ve Helenistik tini özümseyerek ve kendini Roma tinine eklemleyerek büyüdüğü, önem ve onur ve değerini ancak ve ancak bu süreklilik içindeki bir kıpı olarak kazanarak Tarih olduğudur.

2006, İstanbul

İdea Yayınevi / 2014

Hegel'in Tarih Felsefesi, Çözümlemeler, GİRİŞ

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Hegel'in Tarih Felsefesi, Çözümlemeler, GİRİŞ
Aziz Yardımlı

Hegel
Tarih Felsefesi
Anahatlar
Noesis Felsefe Atölyesi
2008-2010 CKM

TARİH FELSEFESİ
G. W. F. Hegel, 1831
1. Giriş

Çözümlemeler: Aziz Yardımlı

Tarihsel çözümlemede Kavramın uygulaması:
1) BÜTÜNLÜK ETMENİ. Us dizgeseldir. Usun her tarihsel belirlenimi de dizgeseldir. Bir devlet, kültür, törellik, ulus olarak Tinin her tarihsel bütünsel-biçimi zorunlu kıpıların dizgesel bir bütünüdür. Devlet ya da yasa, sanat, din, felsefe, törellik, ahlak, ekonomi tümü de kendi belirlenimleri içinde aynı zamanda birbirleri ile geçimli, uyumlu olmalıdır.

Örneğin kölelik kurumu mitolojik din ile birlikte olabilir; ama tek-tanrılı din ile bağdaşmaz. Kavram (örneğin özgürlük, tek-tanrılı din, evrensel insan hakları, eşitlik ilkesi vb.) belirli bir tarihsel kıpıda doğar, ama bütün bir tinsel kültüre yayılması, bütün bir bilinç alanına yerleşmesi, olgusallaşması Zamanda yer alır, yüzyıllarca sürer. Aynı zamanda kavram yeni ilke olarak

olgusallaşması ile koşut olarak kültürün geri kalan bileşenlerini de dönüştürmeye başlar (Hıristiyanlık Roma İmparatorluğunun mitolojisi ve kölelik kurumu ile bağdaşmıyordu ve bütün bir Roma Tinini ortadan kaldırdı; köleliğin süreç içinde ortadan kalkışı ve modern dönemde yeniden uygulanması tek-tanrılı dinin Kavramını etkilemez.)

2) GEÇMİŞ VE ŞİMDİ. Zamanın Tini bütün bir tarihin yoğunlaşmasıdır. Tarihsel anlamı ve değeri olan 'geçmiş,' ya da 'tarihsel' dediğimiz moment bütün bir içeriği ile her zaman olumsuz olarak Şimdide kapsanır. Ortadan kalkma (Aufhebung) hiçliğe indirgenme değildir, tersine ortadan kaldırılan dolaysız, saltık Yokluk değil, ama olumsuz Varlıktır. Bu düzeye dek, tüm tarihsel Geçmiş Şimdinin tözüdür. Tarih geçmiş olayların bir dizisi değildir. Tarih Şimdide ortadan kaldırılmış ve böylece saklanmış olan Geçmiştir.

3) TARİHSELLİK ÖLÇÜTÜ. Geçmiş her durumda dünya-tarihsel değildir. Ancak Usun 'gelişiminde' zorunlu olan kıpılar Dünya Tarihi için önem taşır, çünkü bunların olmuşluğu Şimdinin tözünü oluştururken, her geçmiş olay ya da olgu Tinin kesintisiz açınımı üzerinde etkili ya da ilgili değildir.

§ 9

Konu: Felsefi Dünya-Tarihi.

Dünya Tarihinin 'felsefi incelemesi' kayıtların ve olayların bir incelemesi değildir.

(Hegel bu konuda kendi 'Tüze Felsefesi' (§§ 341-360) dışında bir ders kitabının olmadığını söyler; s. 9, dipnot)

Tarihi irdelemenin çeşitli yöntemleri üç başlık altında toplanabilir:

a) Kökensel Tarih;

b) Düşünsel Tarih;

c) Felsefi Tarih.

a) KÖKENSEL TARİH

Herodotus, Thukidides gibi tarihçiler bu kategoriye girerler.

Bunların betimlemeleri doğrudan tanık oldukları ve tinini paylaştıkları eylemler, olaylar ve toplum durumlarına sınırlıdır.

Bu kökensel tarihçiler şiirlerden, öykülerden de yararlanırlar; ama efsaneler, mitler vb. dışlanır.

Kökensel tarihçinin bakış açısını belirleyen kültürel etmenler anlattığı tarihin olaylarını da şekillendiren etmenlerdir. Kökensel tarihçinin amacı doğrudan kişisel ya da dolaylı olarak tanık olduğu olayların imgesini gelecek kuşaklar için betimlemektir.

Kökensel tarihçi yorumlayıcı ya da çözümleyici düşünce ile ilgilenmez.

[Tarihi bir anlatı, bir öyküden daha çoğu olarak düşünemeyen bu tinsel aşamada henüz bir süreç, gelişim, ilerleme vb. olarak Tarih anlayışı bulunmaz. Bunun nedeni insan doğası kavramının eksikliğidir. Kökensel Tarihçinin bakışı önünde gelişmekte olan bir süreç değil, ama özünde değişmeyip yalnızca politik olarak iyileştirilebilecek kent-devleti biçimleri bulunur. Platon ve Aristoteles bile duyarlık-duygu-düşünce gizilliklerinde sonsuz açınıma yetenekli gizil bir İnsan Doğası kavramından yoksundurlar, ve bu nedenle kölelik kurumunu doğrularlar. Henüz bir Tarih Kavramından yoksundurlar.]

Thukidides'in aktardığı söylevler ve konuşmalar cilalanır; bunlar önemli eylemlerdir, ve tarihin bileşenleri arasına girerler. Çünkü bu söylevler ve söylemler zamanın tinini, etik normlarını, değerlerini vb. kapsar (Perikles).

§ 11

Herodotus, Thukidides, Xenofon, Sezar çağları ve kültürleri üzerine olgusal bilgiler de verirler.

Orta Çağlarda yaşamdan soyutlanmış olan keşişler saf tarihçeler yazdılar.

b) DÜŞÜNSEL TARİH

aa) EVRENSEL TARİH bb) PRAGMATİK TARİH cc) ELEŞTİREL TARİH

Kökensel Tarihte düşünsel bir çözümleme ve yorumlama yoktur; ikinci Tarih türü, birincisi ile karşıtlık içinde, düşünseldir (die reflektierte Geschichte).

§ 5

Düşünsel (Entellektüel) Tarih kendi zamanının dışındadır.

aa) EVRENSEL TARİH

§ 6

Tarihçi bütün bir halk, ülke ya da dünya üzerine bir görüş geliştirir.

Ama tarihçi gerecine “kendi” tini ile yaklaşır, incelediği dönemin bilincine yabancı bir bilinç biçimi ile araştırır.

Her tarih yazarı konusuna kendi bireysel bakış açısını ya da kendine özgü tikel yöntemini getirir.

[Görgül tarih araştırmacısı incelediği kültürel-tinsel biçimin kategorilerini gerçeklikleri içinde çözümlemeden işe girişir ve nesnesine sık sık ona uymayan kategoriler yükler. Antikçağ, ortaçağ, Hunlar, Mısırlılar vb. üzerine roman ve senaryo yazarları gibi, görgül tarihçi kurgusunu kendi kültürünün kategorileri üzerine biçimlendirir.]

Yazarın ilkeleri önemli. Alman Tarihçiler daha bireysel bakış açıları ararken, İngiliz ve Fransızlar kozmopolitan ya da ulusal karakterde.

Livy, Diodorus, Siculus vb.

Sorun yazarların kendi kategorilerini geçersiz olarak geçmişin olaylarına vb. yansıtmaları.

§ 7

Bu tarih türünün kendisi türlülük içindedir ve ne kadar yazar varsa o kadar tarih vardır.

bb) PRAGMATİK TARİH

§ 8

Geçmişi Şimdiye getirir, ondan moral dersler çıkarır.

Ama deneyim ve tarih halkların ve hükümetlerin tarihten hiçbirşey öğrenmediklerini öğretir.

Her dönemin başkalarından bütünüyle ayrılan kendine özgü koşulları vardır.

[Tarihsel bir durumun kategorileri kendi içlerinde bir bütün oluştururlar ve her biri anlam ve önemini bu bütünün içinde kazanır.]

cc) ELEŞTİREL TARİH

§ 9

Almanya'da moda. Tarihsel anlatıların bir eleştirisi ve gerçeklik ve güvenilirliklerinin bir araştırması.

§ 10

Eleştirel Tarih parçalı bir karakter taşır ve Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi vb. biçimlerini alır,

ama onları ait oldukları kültürel bütünden soyutlayarak irdeler (Felsefi Tarihe geçiş).

c) FELSEFİ TARİH

§ 11

Felsefi Tarih tarihin düşünsel irdelemesinden başka birşey demek değildir.

Düşünce insanın tüm etkinliklerinde — istenç vb. — kapsanır.

Felsefi olmayan bakış açısı Düşüncenin Olgu önünde geri çekilmesi gerektiğini düşünür ve felsefeyi tarihe bir a prioriyi uygulamakla eleştirir.

§ 12

Felsefenin tarih incelemesine getirdiği biricik düşünce Us düşüncesidir.

Us dünyaya egemendir, ve öyleyse dünya tarihi ussal bir süreçtir.

Bu genel olarak tarih alanında bir varsayımdır; ama felsefe alanında tanıtlanmıştır.

Us Tözdür, sonsuz güçtür; tüm doğal ve tinsel yaşamın temelinde yatan kendi sonsuz gerecidir; ve ayrıca Sonsuz Biçimdir ki gereci devime geçirir.

§ 13

Bu çalışmaya yeni başlayanlarda hiç olmazsa Usa bir inanç varsayılabilir.

Tarihsel sürecin, bütün bir istenç ve bilinç alanının en sonunda şansa bırakılmadığını doğal bilinç bile kabul edebilir.

Tarih ussal bir süreçtir, Dünya Tininin ussal olarak zorunlu açınımını oluşturur.

Tarih felsefesinde “görgül” olarak ilerlemeliyiz = tarihsel süreci reel açınımı içinde olduğu gibi almalıyız (tarihe olgusal olmayan uydurmalar — bilge halklar, altın dönemler vb. — getirenlere karşı).

§ 15

Us dünya tarihinin belirlenimidir.

USUN BİRİNCİLLİĞİ

§ 16

Anaxagoras: “Us dünyayı yönetir”; ama bu özbilinçli Us değildir.

Doğa Yasaları ussaldır; ama bundan gezegenlerin vb. bu yasaların bilincinde oldukları sonucu çıkmaz.

[Us ve Bilinç ayrımı idealist/klasik felsefeyi anlamada özseldir. Bilinç her zaman özneldir, çünkü tinseldir, yalnızca ve yalnızca Tine aittir. Öte yandan Us nesneldir (‘nesnel’ olması özneden bağımsız olarak varolmasını anlatır, özdeksel ya da fiziksel olmasını değil). Anaxagoras “Nous (= Us) evrenin özüdür” derken, ya da Hegel “nesnel düşünceler”den söz ederken bu anlatımlarda “nesnellik” özel olarak Bilinçten bağımsızlığı belirtmek için kullanılır. İnsanın öznel Usunun ve nesnel Usun (Nous, Logos) birliği bilginin olanağı, kuşkuculuğun ve bilinemezciliğin çürütülmesidir. Usun nesnelliğini reddedebiliriz; ama o zaman bilgiyi de reddetmetmiş ve öznel Usun içerisine kapanmış, Berkeley’in solipsizmine düşmüş oluruz.]

§ 17

Doğanın ussallığı, değişmez yasalara göre işleyişi modern bilinç için yadırgatıcı değildir.

Epikürüs tüm şeyleri şansa bağladı.

Usun evrenselliği (soyutluk) ve belirliliği (realite) arasındaki ayrım özsel önemli.

§ 17

Dinsel bilinçte dünya şansa bırakılmamış, ama tanrısal kayranın denetimindedir.

Ama felsefe dinsel öğretilerin yetkesini bir yana bırakıp ussal tanıtlamaya dayanmalıdır.

Dinsel yetke felsefi çözümleme girişimini yadsıyacaktır.

Tarihte ele aldığımız bireyler Uluslardır, Devletler olan Bütünlüklerdir.

[Hegel kendi dönemindeki dinsel bilincin tarihe bakışına yanıt veriyor: Bilinemeyen bir Tanrıya inanmanın da ussal olmaması vb.]

Theodezi; kötülük olgusu karşısında Tanrının yollarının bir aklanışı; Leibniz'in girişimi.

USUN EREĞİ

§ 18

Usun Belirlenimi.

Endzweck/Son-Erek olgusallaşmalı, edimselleşmelidir (realisiert, verwirklicht werden soll).

Bu belirlenimin içeriği nedir; ve edimselleşmesi nedir?

§ 19

Evrensel Tarih Tin alanına aittir.

Dünya fiziksel ve ruhsal Doğayı içerir.

Fiziksel Doğanın da Dünya Tarihinde rolü vardır.

Tinin doğası nedir?

§ 20

1. Tinin doğasının soyut belirlenimleri;

2. Tin İdeasını olgusallaştırmak için hangi araçları kullanır?

3. Tinin belirli-Varlıkta tamamlanmış olgusallaşmasının şekli olarak Devlet.

§ 21

TİNİN DOĞASININ SOYUT BELİRLENİMLERİ.

Tinin doğası karşıtı — Özdek — ile ilişki içinde anlaşılabilir.

Özdeğin özünün yerçekimi olması gibi, Tinin özü, tözü Özgürlüktür.

Özgürlük Tinin biricik belirlenimidir.

Tin Özünü kendisinde bulur, kendini belirler.

Tinin varoluşu Öz-Bilinçtir.

Bilinçte iki şey vardır: Bilen ve Bilinen; Öz-Bilinçte bunlar birdir.

Tinin özü kendini olgusallaştırmak, gizilliğini edimselleştirmektir.

Evrensel Tarih Tinin gizil özünün bilgisini geliştirme sürecidir.

Doğu (Asya) insanın özgür olduğunun bilincine ulaşmadı: Yalnızca Biri özgür olarak biliyorlardı.

Ama Birin özgürlüğü özençtir: Öyleyse Bir Despottur, özgür insan değil.

Yunanlılar ve Romalılar kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı. Platon ve Aristoteles bile insanın özgürlüğünü kavramış değillerdi.

Buna göre Yunanlıların köleleri vardı.

Germanik halklar Hıristiyanlığın etkisi altında insanın insan olarak özgür olduğunun bilincine ulaştılar.

İlkenin evrensel bilince yayılması zaman (Tarih) sorunudur.

Dünya Tarihi özgürülük bilincinin ilerlemesinden başka birşey değildir.

§ 23

Tinsel Dünyanın belirlenimi, bütününde Dünyanın son ereği Tinin özgürlüğünün bilincidir.

Özgürlük ilkin her türlü yanlış anlamaya açık genel bir anlatımdır; ama tam belirlenimi daha sonra kazanılacaktır.

Soyutta ilke ve bunun somutta edimselleşme süreci arasındaki ilişki (önceden değinildi).

ÖZGÜRLÜĞÜN EDİMSELLEŞMESİ İÇİN ARAÇLAR

§ 24

İnsanların eylemleri onların gereksinim, tutku, karakter ve becerilerinden doğar.

Eylemlerin güdüleri olarak erdem, iyilikseverlik vb. önemsizdir.

Tutkular, kişisel amaçlar, bencil isteklerin doyumu en etkili eylem kaynaklarıdır.

Bunlar türe ve ahlakın sınırlamalarını tanımazlar.

Süreci hiçbir dışsal etki olduğundan başka türlü olmaya götüremezdi.

Tarihte insanlığın yaşadığı tüm yıkımlar hangi ilkeye, hangi son ereğe sunuldular?

§ 25

İlke (Tasar, amaç, yazgı, belirlenim) ilkin yalnızca genel ve soyut.

İlke gizli, gelişmemiş bir özdür, bütünüyle olgusal değildir

Olanak, gizillik; henüz varoluşa çıkmamıştır.

İlkenin edimselleşmesinin, varoluşa çıkmasının güdüsü İstençtir.

İnsanın gereksinimi, içgüdüsü, eğilimi, tutkusu güdüleyici etmendir.

İstenç bireyin istencidir, bireyseldir, bencildir; daha genel bir tasara ilgisizdir.

§ 26

Dünyada tutku olmaksızın büyük hiçbirşey başarılmış değildir.

Evrensel Tarihin iki öğesi: 1) İdea (gizillik; erek); 2) Tutkular. İkisinin birliği: Özgürlük (bir devlette törellik koşulları altında).

Tutku az çok ahlakdışı görünür; Tutku ile demek istediğimiz kişisel çıkarlardan doğan insan etkinliği.

§ 27

Bireysel ve evrensel çıkarlar uyum içinde olduğunda Devlet içsel olarak güçlü ve düzgün biçimlidir.

Devlet uyumlu durumuna ulaştığında bu onun serpilme, dinçlik dönemidir.

Ama Tarih bireylerin bilinçli bir amacı ile başlamaz.

Dünya Tarihinin başlangıcında Tinin İdeasının edimselleşmesi biçimindeki genel amaç yalnızca "kendinde"dir.

Doğal İstenç başlangıçta kendini kendiliğinden ortaya koyar.

Bu istencin belirlenimleri - çıkarlar, eğilimler, istekler, tutkular - Dünya-Tininin hedefine ulaşmak için aracıdır.

Us dünyaya, Tarihine egemendir, ve başka herşey buna altgüdümlüdür.

Dünya Tarihi henüz tamamlanmış değildir; erek isteğin ve çıkarın belirtik nesnesi yapılmış değildir.

§ 28

İdea sonsuz bir karşıtlığa ilerler: Evrensel Biçim ve Kişilik (bireysel öz-bilinç; belirli-varlık).

Dünya Tarihi mutluluk tiyatrosu değildir; mutluluk dönemleri ondaki boş sayfalardır.

TASIM: İdea-Edimselleştirici Etkinlik-Dışsal Şeyler Alanı.

§ 30

Tarihte insan eylemleri doğrudan amaçların ötesinde sonuçlar yaratır.

§ 31

Dünya-Tarihsel Bireylerin (Tarihsel İnsanlar) amaçlarında genel bir ilke yatar.

Bunlar varolan belirlenimlerle çarpışırlar ("kötü"dürler); ama bütün süreç açısından "iyi" belirlenimi altına düşerler.

§ 32

Sezar konumunu yitirme tehlikesi ile karşı karşıya idi.

O sırada Devletin başında olan ve kendi kişisel tutkularının ve çıkarlarının peşinde olan düşmanları anayasayı kendi yanlarında buldular.

Sezar konum, onur ve güvenliği için savaşıyordu.

Düşmanları Roma İmparatorluğunun bölgeleri üzerinde egemenliği ellerinde bulundurdukları için Sezar'ın utkusu bütün bir İmparatorluğun ele geçirilmesinde sonlandı.

Kişisel ilke Tarihsel bir zorunluğu kapsıyordu.

§ 33

Dünya-Tarihsel bireyler kişisel amaçlarının peşindeyken aynı zamanda açındırmakta oldukları genel İdeanın bilincinde değildiler.

Ama eylem insanları olmalarına karşın aynı zamanda gelişmek için olgunlaşmış olanın belli bir önsezisini de taşıyorlardı. Eylemleri, sözleri zamanlarının en iyileriydi.

Halklar bu dünya-tarihsel önderleri izler.

Dünya-Tininin etmenleri olan dünya-tarihsel bireylerin yaşamları mutlu değildi.

Tüm yaşamları asıl tutkularına altgüdümlü idi.

§ 34

Dünya-Tarihsel insanlar "büyük" insanlardı; hayalperestler değil, ama zamanlarının gereksinimlerini kavrayan bireylerdi.

TARİH FELSEFESİ

III. Felsefi Tarih

ii. Usun Özsel Yazgısı

(3) Usun Edimselleşmesinin Varoluşsal Şekli — Devlet

[Die existentielle Gestalt dieser Verwiklichung]

§ 40

Tarihsel sürecin tutku aracılığıyla USUN İDEALİ olarak edimselleştireceği ve biçimlendireceği GEREÇ nedir?

Birinci yanıt: KİŞİLİK, insan istekleri, genel olarak öznellik — İSTENÇ.

Us gereci olarak insan bilgi ve istencinde pozitif olgusallık kazanır.

Dünya-tarihsel tutku: Bir olgusalığın gerçekliği ve özü olan öznel istenç.

Sınırlı tutkular, gündelik istekler vb. olarak öznel istenç bağımlıdır, bireyseldir.

Ama öznel İstenç özsel varlığın bölgesinde de devinir ve bu özsel varlığı varoluşunun nesnesi olarak alabilir.

Bu özsel varlık öznel (bireysel) İstencin ussal (evrensel) İstenç ile birliğidir: Törel Bütün, Devlet. Özgürlük.

Bu birlik (Özgürlük) sanki her bireye evrensel özgürlükten sınırlı, küçük bir pay veriliyormuş gibi anlaşılmamalıdır.

Yasa, Törellik, Hükümet — Kavramsal olarak — özgürlüğün olumlu olgusallığı ve tamamlanışıdır.

§ 41

Öznel İstenç, Tutku (der subjektive Wille, die Leidenschaft) Güdü; Edimselleşme.

Devlet bulunan edimsel törel yaşamdır (das vorhandene, wirklich, sittliche Leben) (Evrensel ve Bireysel İstencin Birliği).

Bu birlik aynı zamanda Törelliktir. Bu birlik içinde yaşayan bireyin törel yaşamı vardır.

Sofokles. Antigone. Yasalar è Kökenleri bilinmiyor. Tanrısal Buyruklar (Ussal, evrensel).

Tarihte ancak bir Devlet kurmuş olan uluslar irdelenirler, çünkü Devlet özgürlüğün edimselleşmesidir (EREK).

İnsan iye olduğu tüm değere Devlet yoluyla iyedir, çünkü onda nesnel olarak karşısında olan şey kendi Usudur.

Devlet Yeryüzünde varolduğu gibi tanrısal İdeadır.

Tarihin hedefi Özgürlüktür, Devlettir, çünkü özgürlük onda nesnellik kazanır.

Yasa Tinin nesnelliğidir, gerçek biçimi içindeki İstençtir.

[Yasa bilincine ulaşamamış uluslar Devlette evrenseli, tinsel olanı değil ama bireyseli, özenci, duyusal-fiziksel kişiliği görürler. Böyle duyusal-devlet özgürlük değil ama baskı olarak algılanır. Devlet moral-törel-tüzel Bütündür.]

Ancak Yasaya boyuneğen özgürdür, çünkü onda yalnızca kendine boyuneğer.

Devlette (Yasada) Özgürlük ve Zorunluk arasındaki çelişki yiter, öznel ve nesnel istenç uzlaşır.

Devletin Törelliği ahlaksal, reflektif (düşünsel) Törellik değildir, bireysel kanı üzerine dayanmaz.

Törellik (Ödev) ikinci bir Doğa gibidir.

§ 42

Devletin gelişimi Tüze Felsefesine aittir. Burada yalnızca Tarih ile ilgili olan yanlar verilecektir.

Yanlışlık 1: İnsan doğal olarak özgürdür, ama Toplumda, Devlette "doğal özgürlüğünü" sınırlamalıdır.

“Doğa” “öz” ya da “Kavram” olarak anlaşılırsa, bu doğrudur. Ama amaçlanan bu değildir.

İnsanın Doğa-Durumu (Naturzustand) özgürlüğün sınırsızca uygulandığı tarihsel bir durum olarak hiçbir zaman varolmamıştır.

Yabanıl yaşam örnekleri yabanıl tutkular ve şiddet edimleri ile belirlenir. Ve ne denli ilkel olursa olsun, durum gerçekte kültürel bir durumdur ve tinsel belirlenimler, e.d. olumsuzlamalar, e.d. sınırlamalar vardır.

[Doğa Durumu Tinsel (Kültürel) Durum ile karşıtlık içindedir. “İnsan”dan söz ettiğimiz zaman, durumu doğal değil ama tinsel-kültürel durum olmalıdır. Doğa Durumunda henüz Homo Sapiens

hiçbir kültürel belirlenim, hiçbir tinsellik üretmemiştir ve böyle olarak henüz insanın bir “durumu” değildir.]

§ 43

Doğa Durumunda Özgürlük Yoktur. Özgürlük doğal değil ama tinseldir, e.d. Özgürlük kazanılmalı, geliştirilmelidir.

[Kavramsal olarak: Özgürlük “gelişimi” imler, öz-gelişimdir, dolaysızca verili değil ama dolaylıdır, erekseldir. Özgürlük insanın onu Doğaya bağımlı tutan salt duyusal varlığından düşünsel olana yükselişidir. Felsefe bu konuda yalnızca eğitimsiz doğal bilinci değil ama görgücü ‘felsefeciliği’ de yenmelidir.]

Doğa Durumu bir haksızlık ve şiddet durumudur, dizginlenmemiş içgüdünün, insanca olmayan edim ve duyguların egemenliğidir.

Sınırlama Toplum ve Devlette ortaya çıkar, ama ilkin yabanıl duygu ve kaba içgüdülerin bir sınırlanışı, daha ileri kültürel evrede usdışı özenç ve tutkunun bir sınırlanışıdır.

Özgürlük İdeali için Yasa ve Törellik saltık olarak zorunludur.

Özgürlük bir dürtü, içgüdü, tutku vb. sorunu değildir.

§ 44

İkinci bir Yanlışlık: Moral ilişkilerin Tüzel ilişkilere gelişimi konusunda.

Babaerkil durum Tüzel durumun Doğal-Duygusal durum ile bir bileşimi olarak görülür.

Babaerkil durum gerçeke bir geçiş evresidir ve bunda Aile bir Klan (Soy, Halk) düzeyine genişlemiş ve Aile olmaya son vermiştir.

Aile:

Aile: Tek bir Kişi olarak görülebilir. Üyeler bir tür sevgi, duygu, güven, inanç birliği içinde yaşarlar, birbirlerine karşı Tüzel ilişkiler içinde durmazlar (Ne anne-baba, ne de çocuklar).

Ailenin birliği doğal bir duygu birliğidir, kan bağı ile temellendirilir. Babaerkil durum bu kan-bağının ötesine geçer, üyeler bağımsız kişiler olurlar.

Aile dışında bireyler bağımsız Kişiler olarak ilişkiye girerler.

§ 45

Özgürlük: Öznel (bireysel) ve nesnel (evrensel, politik; Devlet).

Devlet tüm bireylerin anlaşması değildir. Yasa tüm bireylerin onayını gerektirmez. Azınlık Çoğunluğa boyuneğmelidir. Rousseau. Polonya Meclisi Yasa için çoğunluğun değil ama tüm üylerin onayını istedi ve bu özgürlük sonunda Devletin yıkılmasına yol açtı.

§ 46

Eğer bireysel istenç politik özgürlüğün biricik temeli sayılırsa (eğer yasa tüm bireylerin onayı üzerine dayanırsa), bir Anayasadan söz edilemez.

[Anyasanın tikel yasaların üzerinde durması olgusu çoğunluğu sınırlayıcıdır.]

Gereken şey Devletin zorunluklarını dikkate alan bir özek ve oyların sayımıdır.

Devlet varoluşunu yurttaşlarında bulan bir soyutlamadır; Devletin yönetimi için toplumdan ayrı bir küme seçilir.

Devlet ancak Anayasa ile bir soyutlama olmaya son verir ve pozitif varoluş kazanır.

Ama o zaman buyruk verenler ve boyuneğenler arasında bir ayrım doğar, ve bu saltık olarak

zorunludur.

Anayasa öyle oluşturulmalıdır ki, boyuneğme bir enaza indirgenmeli, ve buyrukta bireysel özenç bir enaza indirgenmelidir.

Yönetenler ve Yönetilenler arasındaki zorunlu bölünmeye göre Politik Anaysa Monarşi, Aristokrsi ve Demokrasi olarak biçimlenebilir. (Monarşi è Despotizm ve asıl Monarşi olarak daha öte ayrışır.)

Bu bölünme de sayısız türlülüğe açıktır (Prenslerin eğitimi: Fenelon; aristokrasinin yönetimi: Platon).

[Tarihsel biçimlerin hiç biri insan özgürlüğünün tam açınımı ile bağdaşmazlar, ama yalnızca erişilen genel gelişim düzeyine karşılık düşerler. Tin gelişiminde bu tikel biçimlerin hiç birinde bir son olarak durmaz.]

§ 47

Bugün Cumhuriyet Anayasası biricik gerçek politik Anayasa olarak görülür.

Bugün monarşist devletlerde göre almış olanlar bile bu görüşü desteklerler, ama bu anayasanın her koşulda edimselleşemeyeceğini kabul ederler.

Verili koşullar altında ve halkın şimdiki moral durumunda, monarşik Anayasayı en iyi biçim olarak görenler vardır.

Tikel bir Anayasa ve halkın durumu: Anlak bunları ayırır; oysa kavram ve olgusallığı birdir.

Oysa Anayasa zorunlu olarak bir halkın Din, Sanat ve Felsefesi ile — ya da hiç olmazsa düşünceleri ve görüşleri ile, genel olarak kültürü ile — uyum içindedir (iklim, komşular, dünyadaki yeri gibi dışsal koşullar bir yana).

Bir Devlet bireysel bir Bütünlüktür ki, tikel yanları soyutlanamaz.

Bir Devlet yönetenler ve yönetilenler ayrımını kapsıyor olsa bile, boyuneğmenin belli bir ölçüde gönüllü olması gerekir (ham (rohe) devletlerde bile bu böyledir).

Kendi başlarına soyut olan Bireysel ve Evrensel İstençlerin birliği Devlet olarak İdeadır, gerçek varlıktır, somuttur.

[Devletin pozitif belirlenimi — biçimi — yönetilenlerin tinsel olgunluk düzeylerinden ayrı olamaz: İspanyollar Cumhuriyeti yadsıdılar ve daha sonra 40 yıl boyunca Franco rejimine zemin sağladılar; Irak halkının demokrasiyi onaylaması bütün bir kültürel-tinsel dönüşümü, bu törel tözsellikte özgürlük ile, yurttaş yasaması ile bağdaşmayan tüm boyuneğme öğelerinin ortadan kaldırılmasını öngerektirir.]

Despotik yönetim bile ancak halkın gönüllü boyuneğişi tarafından olanaklı kılınır.

Bireysel İstencin Evrensel İstence boyuneğmesi politik birliğin özsel bağıdır.

Evrensel ve Bireysel İstençlerin bu birliği Devlet olarak bulunan İdeadır.

Devletin Gelişimi: Kraliyet (babaerkil ya da askeri olabilir) Erki ile başlar; Sonra (olumsuz kıpı olarak) tikellik ve bireysellik Aristokrasi ve Demokrasi biçimlerinde ortaya çıkar. Son olarak bunların tek bir erkte birliği kurulur.

§48

Anayasada özsel nokta bir halkın ussal, e.d. politik durumunun gelişimidir.

Devlette çeşitli güçler ayrışır, ve bu bağımsızlık durumunda bile bütün uğruna işlev görürler.

§49

Devlet insan İstencinin ve Özgürlüğünün dışsallığı içinde Tin İdeasıdır.

Tarihteki değişimler öyleyse Devlet ile bağıntılıdır. İdeanın Tarihteki ardışık evreleri ayrı politik ilkeler ile bağıntılıdır.

Dünya-Tarihsel halkların Anayasaları kendilerine özgüdür ve böylece Tarihsel süreçte tek bir açıklayıcı politik model yoktur. (Durum Bilim, Felsefe ve Sanatta başka türlüdür; Felsefede aynı yapının sürekli gelişimi vardır; Sanatta klasik örnekler en iyi örneklerdir; ama temel alınacak antik bir Devlet modeli yoktur.)

Antik ve Modern Anayasalar özsel ilkelerini ortaklaşa taşımazlar [her biri ayrı politik dizgelerdir].

Atina Anayasası modern bir Devlet için uygun değildir (doğrudan ve dolaylı yetke ayrımı).

Modern (ulusal) Devlette Halk ve Hükümet ayrıdır, halkın temsili söz konusudur (Temsilci Anayasa).

Bireysel İstenç saltık olarak geçerli değildir; özneldir, özenç olabilir.

Ancak Ussal İstenç evrensel ilkedir ve kendini ussal bütünün bileşenleri olarak açındırır (Eskiler bu konuda bilgisizdiler).

§50

Erek: Özgürlük İdeası; Araç: Bilgi ve İstenç.

Devlet: Törel Bütün ve Özgürlüğün Edimselleşmesi; evrensel İdeanın ve tikel İstencin nesnel birliği.

Nesnel İdea (Us) ve öznel İdea (Öz-bilinç, kişilik). Öznel özbilinç Us İdeasını isteyecek düzeye dek gelişmeli.

Devlet öteki tinsel belirlenimlerin de temelidir (Sanat, Tüze, Töreler, Din, Bilim).

Tinin etkinliğinin ereği bu birliğin bilincidir: Özgürlük.

Din: Tapınmada sonlu olanı bir yana bırakır, Saltık Tin ile bütünleşir.

Sanat: Tin onda Duyusalın alanına ilerler, Tanrısalın (tinselin) şekline ulaşır. Tanrısalı görülür kılar.

Felsefe: Gerçeklik duygu ve duyu biçiminde değil ama düşünce biçiminde nesnedir.

§51

Devlette kendini gösteren evrensel ilke bütününde bir ulusun Ekinini oluşturan şeydir.

Ekin Halkın kendisinin tinini anlatır.

Törellik öznel ve evrensel İstençlerin birliğidir.

Bunun bilgisinin özeği Dindir.

Sanat ve Bilim aynı içeriğin yalnızca değişik yanları ve biçimleridir.

Tanrı erişilmez olarak, ya da evrenselin ve bireyselin birliği olarak düşünülebilir.

Din bir halkın Gerçekliği anlama yoludur.

§53

Dinin Biçimi Devletin ve Anayasasının Biçimini belirler.

Atina ve Roma devletleri halkların benimsediği belirli dinler tarafından belirleniyordu; Katolik Devlet Protestan Devletten ayrıdır.

§ 54

Dinin Devletten yitmesi söz konusu değildir.

§ 55

Anayasa Dinden bağımsız değildir.

§ 56

Devletin dirimsel ilkesi Törelliktir.

§ 57

Bireyler Devlet olan Bütün ile aynı Tini paylaşırlar.
Bir halkın Tini belirli bir Tindir. Bu Tin ulusun bilincinin başka biçimlerinin de temeli ve tözüdür.

§ 60
Bilinmesi gereken şey bir halkın Tinidir: "Yalnızca o bir halkın tüm edim ve eğilimlerinde kendini öne çıkarandır, kendini edimselleşmesine, kendinden haz duymaya ve kendini kavramaya verendir."

[Gelişecek olan şey bir halkın Tinidir (Burada bütünüyle genel ya da soyut olarak). Gelişimin güdüsü ve enerjisi İstençtir; İstenç Ereğin aracı olduğu denli de Ereğin kendisidir, ya da Ereğin İstencidir; İstenç ilgisiz bir Araç değil, Amaç ile bir olan Araçtır. Dünya Tininin ereği Özgürlüğün Bilincidir. Ama tikel Ulusların, tikel Tinlerin tikel Erekleri vardır, ve bu ereği gerçekleştirmeleri aynı zamanda ereksiz kalmalarıdır, çünkü sonlu erek Tinin tüm içeriğinin gerçekleşmesi değildir. Sonlu Erek ona erişildiğinde ilgisizleşir, önemsizleşir. Ereği "bu yerine getiriş aynı zamanda onun yitip gidişi ve bir başka Tinin, bir başka dünya-tarihsel ulusun, Dünya Tarihinde bir başka çığırın ortaya çıkışıdır. Bu geçiş ve bağlantı bizi Bütünün bağlantısına, genel olarak Dünya Tarihi Kavramına götürür"]

"Dünya Tarihi, bildiğimiz gibi, genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı İdeanın Doğa olarak kendini Uzayda açındırması gibi."

§ 61-2
"Tin özsel olarak eylemdir, kendini kendinde ne ise o yapar — kendi edimi, kendi yapıtı. Böylece kendine nesne olur, bir belirli-Varlık olarak kendini önüne alır."

[Tin bir gizillik olduğuna göre edimselleşmek zorundadır. Tinin eylemi, kendini edimselleştirmesi aynı zamanda kendini bilmesidir. Bu tikel bir ulus için olduğu gibi insan için ve bütün bir insanlık ya da Dünya-Tini için de böyledir. İnsanlık kendini ancak yaptıklarında tanıyabilir.]

§ 63
"Eğer Yunanlıların ne olmuş olduklarının genel bir tasarımını ve düşüncesini elde etmek istersek, o zaman bunu Sofokles ve Aristofanes'te, Thukydides ve Platon'da buluruz."

[Bir Tin kendini yapar ve bu yaptığı şeyde kendini bilir. Tin kendini yargılarken bunu kuramsal, etik ve estetik kategorilerde yapar. Yargılamanın kavramsal doğasından ötürü bu işi sıradan bilinç değil, ama göreli olarak daha doğru olmak üzere bir kültürün felsefecileri, tarihçileri ve sanatçıları yapabilir. Gerçek yargılama ancak Dünya Tarihinin bütünü içerisinde olanaklıdır.]

Dünya Tarihinin Coğrafi Temeli

§ 66
Ulus Tininin Doğa Bağıntısı dışsal değildir, özsel ve zorunlu bir temeldir.
"Türklerin egemenliği altında hiçbir ozan doğmamıştır."

[19'uncu yüzyılın başlarında yazan Hegel Osmanlı Tarihi konusunda tüm Avrupa gibi bilgisizdir ve gene de Mevlana'nın şiirinden uzun bir bölümü Ansiklopedisi'nin kapanış bölümüne alan kendisidir. Şiir Saltık Tin bölümünün 'Sanat' ya da 'Din' değil, ama 'Felsefe' altbölümünde bulunur ve 'not' olarak değil, ama metnin içerisinde yaklaşık iki sayfa dolduran bir kesim olarak bulunur

(şiir Almanca'ya Meyer tarafından çevrilmiştir; www.ideayayinevi.com Anasayfada bulunuyor).]

Dünya Tarihi belli coğrafi bölgeleri koşulları nedeniyle dışlar

[Dünya Tarihinin deviminden kesin olarak dışlanacak olan doğallıklar: Dondurucu ve yakıcı kuşaklar dünya-tarihsel ulusların yeri olamaz.]

Dünya Tarihi için gerçek oyun sahnesi ılıman kuşaktır ve onun kuzey bölümüdür.
Dünya Eski ve Yeni (Amerika ve Avustralya) olarak bölünür.

§ 67

Avrupalıların Amerika yerlileri ile karşılaşmaları.
Amerika Avrupa'nın bir uzantısıdır; yerliler orada kültürel olarak da tükenmiştir.

[Geri kültürler ve ileri kültürler arasındaki ilişkiye bakış ağır bir 'duygusal parametre' içerir. Bu silinmelidir. Avrupa'nın Amerika yerlileri ve Afrikalılar ile ilişkileri iki yanlıdır: Ortadan kaldırma ve saklama. Bir yandan yokedici, öte yandan varedici. Tarihin gelişim olması ölçüsünde eski kültürlerin ortadan kalkması, saklanmaması zorunludur. Ama geri kültürün bu 'ortadan kalkışı' Anlak tarafından tam bir yitiş olarak ve ileri kültür ise suçlu olarak düşünülür. Öte yandan, arkaik kültürlerin kendi içlerinde katılaşan yapılarının çözülmesinin ve dönüşümün ancak yeni kültür ile ilişkiye bağlı olması ölçüsünde Avrupalılarile karşılaşma bu kültürlerin ilk kez Tarih olmaları (= yitmeleri), ilk kez Tarihe gimeleri anlamına gelir. Burada kültürel karışım hiç kuşkusuz grotesk biçimler üretir (Orta Amerika ve Kuzey Amerika yerlilerinin Avrupalılardan ödünç aldıkları kültürel öğeler (içki, şapka vb.; daha yakın zamanlarda 'ideoloji,' örneğin FARC).

Geri kültürleri anlarken onlara ileri kültürlerin kategorilerini yüklememek gerekir; ama ileri kültürün bireyleri yalnızca kendi kategorileri ile düşünebilirler.]

§ 68

Amerika kıtası bir kıstak tarafından keskin olarak ikiye ayrılır.

[Hegel coğrafi sınırların kültürel etkilerini vurgulamada ancak sınırlı olarak haklı olduğunu biliyor. Ama Tin ve Doğa ilişkisi içinde coğrafyanın etkisinin ancak kültürel ya da kendisinin tarihsel olduğunu söylemek gerekir, ve Tarihin ilerlemesi ile kendini ortadan kaldırmaya eğilimli olması ölçüsünde diyebiliriz ki, Tarihin gelişmesi ile doğru orantılı olarak Tarihin etkisi zayıflar ve buna göre bugün coğrafi etmenlerin etkisi göreli olarak zayıftır. Tam gelişmiş insanlık için coğrafi belirlenimlerin kültürel etkileri bütünüyle ortadan kalkar, çünkü Doğanın tam bilgisi ya da eksiksiz DOĞA BİLİMİ Doğanın, aslında Evrenin kendisinin insanın bilinen yaşam alanı olması vargısını getirir. Doğanın tam bilgisi Doğanın tüm yabancılığının yenilmesi, onun bütünüyle İnsan İstenci altına alınmasını imler. Bu durum Doğanın kendisinin uygarlaştırılması, ondaki tüm olumsallıkların yenilmesi anlamına gelir. İnsanın Doğaya egemen olma gibi bir kaygısı olamaz, çünkü egemenlik İstencin İstenç ile ilişkisidir. Doğayı bilinçsizce gizemselleştirmemek gerekir.]

§ 69

Kuzey Amerika'da işleyimin ve nüfusun artışı yoluyla olduğu gibi, yurttaşlık düzeni ve sağlam bir özgürlük yoluyla da bir kalkınma görürüz

"Güney Amerika'da cumhuriyetler yalnızca askeri güce dayanırlar, bütün tarih sürekli bir devrim durumudur; federe devletler dağılır ve başkaları yeniden birleşir, ve tüm bu değişimler askeri devrimler yoluyla temellendirilir."

[Güney Amerika'nın bu durumu Hegel'in gününden bu yana 20'inci yüzyılın sonlarına dek değişmiş değildir. Güney Amerika'ya özgü bu Devletsizlik ya da Yasasızlık kendini benzer olarak Avrupa'da İspanya, Portekiz ve 20'nci yüzyılın ilk yarısında İtalya'da da gösterir. Yasa egemenliği ya da Devlet Evrensel İstencin egemenliğinin tanınmasını, duyusal olmayan, bir despotun fiziksel kişiliğinde somutlaşmayan soyut bir ilkenin tanınmasını gerektirir. Katolikler ise Tanrıyı bile ancak duyusal bir varlık olarak tanırlar ve kendi duyunçlarına dayanmaktan çok Rahiplerin bağışlatıcı kutsal güçlerine güvenirler. Bu her iyi Katoliğin genel karakterini belirleyen eğitim sürecinin sonucudur. Bir bütün olarak Güney Amerika kıtası Yasa Egemenliğine en geç açılan alanlardan biridir. Güneye göç eden Avrupalıların çoğunluğu Katolik kökenlidir.]

§ 72

Coğrafi Ayrımlar:

1. Geniş bozkırları ve ovaları ile susuz Yüksek Bölge.

2. Vadi Ovaları (geçiş toprağı) — ki büyük akıntılar tarafından yarılır ve sulanırlar.

3. Kıyı Bölgesi — deniz ile doğrudan ilişki içinde durur.

1. Yüksek Bölge: Sağlam, ayrımsız, gelişmemiş.

Orta Asya, Arabistan çölleri, Berber çölleri, Güney Amerika'da Orinoko çevresi ve Paraguay;

Ataerkil aileler yaşar; toprak verimsiz; hayvancılık ile yaşarlar; göçebedirler; tüzel ilişki yok; törellik uçlarda şekillenir – aşırı konukseverlik ve soygunculuk birlikte bulunur; sık sık Hordalar oluştururlar ve yağmacılık ve yok edicilik eylemlerine girişirler.

[Hegel Cengiz Han ve Timur'u örnek olarak verir; son zamanlarda Cengiz Han'a ilişkin görüşler değişmektedir; bu yerleşikliğe ve göreli kentlileşmeye bağlıdır. Timur'un kendisi Orta Asya'da bir bilim kenti oluşturan Uluğ Bey'in dedesidir.]

2. Vadi Ovaları kültürün özeklerini oluşturur.

Çin böyle bir ovadır; İndus ve Ganj tarafından yarılan Hindistan (şimdiki Pakistan), Frrat ve Dicle'nin geçtikleri Babilonia, Nil tarafından sulanan Mısır.

Buralarda büyük İmparatorluklar kurulur, Tarım başlar; toprak Mülkiyeti, buna bağlı olarak Tüze ilişkiler ve böylece Devletin temeli.

§ 73

3. Kıyı Bölgesi dünyanın bağlantılarını oluşturur.

Su birleştiricidir, çünkü ayırıcıdır. Akdeniz çeşitli kültürleri birleştien bir özek noktasıdır. İlişki Tecimdir, ve Tecim yürekliliği gerektirir ve güdülendirir.

"Çin … için deniz yalnızca karanın sona ermesidir, onunla olumlu hiçbir ilişkileri yoktur."

§ 75

Afrika: Avrupa Afrikası; Sahara altı; Nil.

Bölümleme

§ 83

"Dünya Tarihi dizginsiz doğal istencin evrensele ve öznel özgürlüğe doğru disiplinidir."

[İnsan Doğadan gelir ve Tindir. Bir çelişkidir. Doğal ya da bedensel yanı ile özgürlüksüz, istençsiz, düşüncesiz, öz-bilinçsiz Zorunluluk alanına aittir. Tinsel yanı ile Düşüncenin, Duygunun ve Estetik Duyunun birliğidir. Başlangıçta tinselliği yalnızca gizildir. 'Doğal İstenç' insanın doğa tarafından

doldurulan İstencidir, kendini doğal itkilerinin güdümünden çıkarmış olmayan İstençtir. Hegel insan istencinin belirlenmesinde arı doğal ya da içgüdüsel etmenin yanısıra bilinçsiz ya da bilinçaltı dürtüleri de Tutku etmeni olarak alır. İki durumda da ortak olan yan insanın özgür olmaması, ussal İstenç tarafından değil ama Doğal İstenç tarafından belirlenmesidir. Bütün bir Tarih sürecinde insan yarı-insandır, çünkü henüz doğal yanı tarafından belirlenmektedir. Sorun doğallığın bastırılması değil, ama tinsellik ile uyum içine gelmesidir. İnsan arı tinsel varlık değil, ama doğal-tinsel bir varlıktır. Örneğin İstencin doğal doğum yoluyla belirlenmesi (kalıtsal tekerklik, soyluların seçme hakkı, giderek ırksal niteliğin politik hakkı belirlemesi vb.) ya da seçim yoluyla belirlenmesi, insanların sınıflarının doğum yoluyla belirlenmesi (Kastlar), gücün hak sayılması vb. tümü de insanın yetersiz gelişiminin anlatımlarıdırlar. İnsan türü tinsel olarak bir ve eşittir, çünkü tin entellektüel, etik ve estetik olarak hiçbir doğal ayrımlaşma ilkesi kapsamaz; tüm ayrım kültürel, böylece tarihsel, böylece geçicidir. İnsan tinselliğinin sonsuz, eksiksiz, tam gelişmişliğinde, tinsel özgürlüğün tam açınımında tüm bireysellikler birdir.]

“Doğu yalnızca Birin özgür olduğunu biliyordu ve bilir; Yunan ve Roma dünyaları, kimilerinin özgür olduğunu; Germanik dünya herkesin özgür olduğunu bilir. Buna göre Dünya Tarihinde gördüğümüz ilk biçim Despotizm, ikincisi Demokrasi, üçüncüsü Monarşidir.”

[Hegel demokrasiyi halkın çoğunluğunun Devleti olarak anlıyor görünür. Monarşi tekil bir bireyin değil, ama tekil bir egemenin Devletidir. “Tekerk yalnızca ‘i’nin üzerindeki noktayı koyar.” (Tüze Felsefesi)]

§ 83

“Bu bağıntıda tözsel Özgürlük öznel Özgürlükten ayırdedilmelidir. Tözsel özgürlük kendini daha sonra Devlete geliştiren İstencin kendinde varolan Usudur.”

[Tözsel Özgürlük özbilinçsiz özgürlüktür. Bireyler Devleti, Yasayı onu verili olarak alırlar ve kendilerinin sayarlar. Bu aynı zamanda genel olarak halkın, köylülüğün Devlet karşısındaki edilgin, sorgulamayan, salt güven ve zorunluk ile boyun eğen tutumudur. Öznel Özgürlük Yasayı, Devleti kendi İstenci yapacak olan gerçek, özbilinçli Özgürlüktür.]

§ 84

“Ama Usun bu belirleniminde henüz kişinin kendi içgörüsü ve kendi istenci, eş deyişle, öznel Özgürlük bulunmaz; bu ilkin bireyde kendini belirler ve bireyin kendi duyuncunda düşünmesini oluşturur.”

[Yasa genel olarak Özgürlüktür — henüz kendi özgürlüğünün, istencinin bilincinde olmayan halk tarafından değil, ama despot (tekerk, senato, kral, ya da bir azınlık meclisi vb.) tarafından belirlenmiş olsa bile. Yasa olması evrensel olması demektir (yasa ayrıcalık ile çelişir) ve yasakladığı şey genel olarak usdışı olarak kabul edilendir — despotun kendisi için de. Halkın istencinin Yasada bulunması ya da o istencin kendisinin yasa olması Duyunç Özgürlüğünün bilincini gerektirir ve ancak doğruyu ve yanlışı kendisi belirleyebilme noktasına dek eğitilmiş olan halk Yasamacı olabilir.]

“Salt tözsel Özgürlük durumunda buyruklar ve yasalar kendilerinde ve kendileri için sağlam şeylerdir ki, onlar karşısında Özneler eksiksiz bir altgüdüm ilişkisi içindedirler. Bu yasaların hiçbir biçimde bireylerin kendi istençlerine karşılık düşmeleri gerekmez, ve bu yüzden Özneler kendilerini kendi istençleri olmaksızın ve kendi içgörüleri olmaksızın büyüklerine boyun eğen çocuklar gibi bulurlar.”

[Öznel Özgürlükten, bireysel özgürlükten yoksun bu İstençsizlik ve doğal boyuneğme durumu başlangıçta homo sapiensin evrensel durumudur. Özgürlük kendi istencinin bilincine varmaktır ve bu tinin kendi doğallığına karşı kavgasını gerektirir. Ama tin bu çocukluk aşamasında Babaya, Ataya sorgusuzca boyun eğer, çünkü henüz bireyselliği, kendi istenci edimselleşmemiştir. İstenci başkasının İstencini onaylar, bunu doyumla, hazla, giderek mutlulukla yapar, çünkü kendi istencinin yokluğunda doğal olarak Babaya gereksinir.]

“Başlangıcı onunla yapmamız gereken ilk kıpı buna göre Doğudur. Bu dünya için dolaysız bilinç, tözsel tinsellik temelde yatar ki, öznel İstenç onunla ilkin inanç, güven, boyuneğme olarak ilişkidedir. Doğunun politik yaşamında olgusallaşmış ussal Özgürlüğün geliştiğini, ama kendi içinde öznel Özgürlüğe ulaşamadan geliştiğini buluruz. Bu Tarihin çocukluğudur.”

[Doğuda Yasa, Devlet vardır, ve insan doğal durumunun üzerindedir; ama bu tinsellik bir birey tarafından belirlenir, onun İstencidir. Burada bu tekil İstencin karşısına evrensel İstenç karşıtlık olarak çıkmamıştır, ve tekil İstenç ussal olduğu denli usdışı da olabilir, bir özenç olarak kendini sınırsızca belirlemek isteyebilir.]

"Doğuya özgü tasarımın görkemi herkesin ona ait olduğu Töz olarak tek bir Öznedir, öyle ki başka hiçbir Özne kendini ondan ayırmaz ve kendi öznel Özgürlüğünde kendini yansıtmaz. Düşlemin ve Doğanın tüm varsıllığını bu Töz kendinin edinir ki, öznel Özgürlük özsel olarak ona gömülmüştür ve onuru kendi içinde değil, ama bu saltık nesnede bulur."

§ 86

“Sonra, Yunan dünyası gençlik çağı ile karşılaştırılabilir, çünkü burada kendini geliştiren bireysellikler vardır. Bu Dünya Tarihinin ikinci ana ilkesidir. Törel öğe … bireylerin özgür İstencini imleyen Törelliktir. Burada öyleyse törel öğenin ve öznel İstencin birliği ya da Güzel Özgürlüğün Krallığı vardır, çünkü İdea plastik bir şekil ile birleşmiştir … saf Törelliktir, henüz Ahlak değil; Öznenin bireysel istenci Hakkın ve Yasanın dolaysız töresinde ve alışkanlığında durur.”

[Yunan Tininde özgür bireyselliğin gelişmesini önleyecek hiçbir belirlenim yoktur, ama Tin henüz doğallığını bütünüyle yenmemiştir ve köleliğin doğal olduğu kabul edilir. Kölelik bir kurum olarak bütün kültürün özsel bileşenidir. İnsan eşitliği kavramı henüz yoktur. Buna göre Devlet ancak kölelerin istençten ve böylece politik kimlikten dışlandıkları düzeye dek genel olarak Demokratiktir, çünkü özgür bireyin, Yurttaşın İstenci tarafından belirlenir ve tiranlıklar geçici ve kuraldışıdır. Bireysellik tekil Kent-Devletlerinin evrenseli tanımayan çoğulluğunda da kendini gösterir ve daha sonra Makedonya ve Roma İmparatorluklarında görülen evrensellik eksiktir. Yunan bilincinde Duyunç Özgürlüğü tamdır, Kent tini ile Uyum içinde olan bireye hiçbir dışsal istenç karışamaz, ne bir rahipler sınıfı vardır, ne bireyin Duyuncu olma savındaki bir Kutsal Kitap. Birey Erdemini kendi Duyuncundan geliştirir ve özgür ussallık bunun saltık olanağıdır. Helenik Tin tarihin bildiği en yüksek bireysellikleri, kendileri birer öznel sanat yapıtı olan karakterleri üretir — felsefede, politikada, bilimde, tiyatro ve mimaride, söylevcilikte ve tarihçilikte. Genel olarak iç ve dış Güzelliğin, bedensel ve ruhsal Güzelliğin dirimli örnekleri olan kişilikler Klasik dönemin insan büyüklüğünü sergileyen ve tanıtlayan başyapıtlarıdır. Heredotus, Öklides, Sofokles, Sokrates, Perikles, Platon ve Aristoteles ve insan uygarlığının anahatlarını çizen eşit ölçüde hayranlık verici sayısız başkaları.]

§ 86

“Roma İmparatorluğu bundan böyle Atina Kentinin olmuş olduğu gibi bireylerin bir imparatorluğu değildir. Burada budan böyle neşe ve sevinç değil, ama zorlu ve acılı emek vardır.”

[Roma Tini tözsel evrenselin imparatorluğudur, ve onda salt bir ilinek olan birey geriye çekilir. Roma dehası Helenik dehanın yanında sönüktür. Ne felsefede ve güzel sanatlarda, ne de bilimlerde Helenik büyüklüğe benzer ne bireysellik ne de yapıt vardır. Roma Tininin evrenselliği, politik bütünlüğü bireyselliği hem yurttaşlarında, hem de tekil Kent-Devletlerinde bastırır. İmparatorluk barıştır, yasadır, gönençtir. Ama Tin kendini Roma despotizminin göreli, geçici, sonlu biçimine sığdırmak zorunda değildir. Onu tüm gücüne ve görkemine karşın ortadan kaldıracak bir gizillik taşır. Roma Tini, bütün bir Batı dünyasının tözsel yapısını oluşturmasına karşın, gerçekte Dünya-Tininin yalnızca bir momentidir.]

“Despotizmin neden olduğu acı duyumsanmaya başlar, ve Tin en iç derinliklerine geri itilmiş olarak tanrısız dünyayı terk eder, Uzlaşmayı kendi içinde arar ve şimdi İçselliğinin, aynı zamanda yalnızca dışsal varoluşta kökleşmemiş bir tözselliğe iye olan dolu ve somut bir İçselliğin yaşamı başlar.”

[Roma Tini, evrensel olarak, kendini bireylerde bulur, ama bunun bedeli bireylerin kendilerini evrensel ile özdeşleştirmeleridir: Tümü de tüzel Yurttaşlardır, ve İstençleri Devletin İstenci, Duyunçları Devletin Duyuncudur. Yani gerçek Duyunçları, ve dolayısıyla gerçek İstençleri yoktur. Yurttaşın Özel Hakkı ya da kişisel kazanç dürtüsü Roma bireyselliğinin ulaşabileceği biricik yalancı doruktur. Birey yitmiştir ve bu yitişin acısı içindedir. Roma Tini bu yalnızlığın anlatımıdır — kendi içine çekilmiş, Özgürlüğü Zincirlerinde, Zorunlukta bile bulduğu sanısında olan düşünürlerin. Roma Tini bu dünyasal yitişi Hıristiyanlığı ya da ona benzer bir başka bilinç biçimini üreterek gidermek zorundadır. Bu içselliğin dışsallaşması, öznelliğin kendini nesnelliğe çevirmesi İmparatorluğun ortadan kalkışı olacaktır, çünkü Duyunç Özgürlüğü, üstelik başlangıçtaki kaba biçimlerinde bile olsa, Roma Tininin belirlenimleri ile bağdaşmaz. Roma İmparatorluğu yalnızca dışa doğru değil içe doğru da bir Güç İstencidir. Hıristiyanlık Güçlüyü ve Güçsüzü tek bir Tanrının çocukları olarak eşitleyecektir. Bu ilke Stoacılıkta Hıristiyanlıktan çok daha önce vardır ve Hıristiyanlığın kökeni olarak Yahudiliğin yanına başka Tanrıların varlığını da doğrulayan özel, ulusal, tikelci Tanrısı bu Platonik-Stoacı Bir tarafından düzeltilir. Katolik Tin Hıristiyanlığın tinsellik ilkesini arılığı içinde uygulayamaz, onu başından duyusal öğeler ile karıştırır. Hıristiyanlığın Özü Hegel’in Germanik Tin dediği bilinç alanı tarafından yeniden kazanılacaktır (Reformasyon).]

§ 87

“[Hıristiyanlıktaki] Bu hamlığın ve özencin karşısında ilk olarak Müslümanlığın ilkesi, Doğu Dünyasının aydınlanması çıkar. Kendini Hıristiyanlıktan daha sonra ve daha hızlı geliştirir, çünkü bu sonuncusu kendini dünyasal bir şekle geliştirebilmek için sekiz yüzyıla gereksinmiştir.”

[Hegel Hıristiyanlığın başlangıçtaki “hamlığını” onun henüz yalnızca başlangıçta olmasına bağlar. Hıristiyanlık halkları kazanabilmek için onlarla birlikte mitolojik dinlerdeki sayısız duyusal öğeyi de kabullenme gibi bir yöntem uygulamış ve tinselin duyusal ile bu kirlenmesi ya da karışımı ilkin İslam tarafından ve daha sonra Reformasyon tarafından giderilmiştir. İslamın duyusaldan uzaklaşması Tanrıdan tüm yüklemleri soyutlanması yoluyla olurken, Protestanlık Üçlülüğü, Tanrı ve İnsan arasındaki birliği saklamıştır.]

Doğu Dünyası

§ 88

“Doğu Dünyası en yakın ilkesi olarak Törel öğenin Tözselliğini alır.”

[“Törel öğenin tözselliği” öznelliğin eksikliğini anlatır. Hegel Töz ve Özne kavramlarını Varlık ve Kavram ile koşut olarak kullanır. Özne Tözün biçimi, düşünsel öğedir. Doğunun törelliği öz-

bilinçsiz, dayatılan, dışsal törelliktir: Birey törel belirlenimleri verili olarak alır, onları sorgulamaz ve kendisi belirlemez. Bu genel olarak kölelik tinidir.Aile ataerkildir. Toplum kendi istençleri ile özgür olan bireylerden oluşan Yurttaş Toplumu değildir. Ve Devlet bireysel İstencin üzerindedir.]

[Bireysel bilinç ussal gizilliğinin toplumsal bilinç tarafından belirlenen biçimidir. Bu düzeye dek toplumsal değişim bireyin özenci tarafından değil, ama toplumsal bütünün diyalektiği tarafından belirlenir. Birey ancak yapması gerekli ve olanaklı olanı yapabilir.]

1) ÇİN İMPARATORLUĞU

“Törel belirlenimler Yasalar olarak anlatılırlar, ama öyle bir yolda ki öznel istenç dışsal birer güç olarak Yasalar tarafından yönetilir, içsel hiçbirşey, hiçbir duygusal yatkınlık, Duyunç, biçimsel özgürlük bulunmaz, ve bu düzeye dek yasalar yalnızca dışsal bir yolda uygulanır ve yalnızca zor Tüzesi olarak işlerler.”

[Zor etmeni genel olarak örtüktür, ve bireysel İstencin evrensel İstenç ile çatışmaya girdiği her durumda kendini belirtik olarak gösterir. Doğu törelliğinde bile bireysel istenç Özenç olabiliri ve tözsel istencin ussallığı bütünün güvencesi olur. Ama bireysel İstenç tözsel istenç karşısında ussal olabilir ve o zaman Zor yoluyla bastırılır. Şiddet Zorun etkisiz olduğu durumda kaçınılmaz olarak ortaya çıkar ve İstençler arasındaki belirleyici kavgadır.]

“Tin henüz İçselliğe ulaşmadığı için, kendini genel olarak yalnızca doğal tinsellik olarak gösterir. Dışsal olan ve içsel olan, yasa ve içgörü henüz bir oldukları için, Din ve Devlet de birdir. Anayasa bütününde Teokrasidir, ve Tanrının Krallığı dünyasal bir krallıktır, tıpkı dünyasal krallığın da eşit ölçüde tanrısal olması gibi.”

[İçsellik ya da öznellik bu bağlamda Duyunç etmenidir. Doğu bütününde Duyunç Özgürlüğünden yoksundur, Doğru ve Eğrinin yargıcı içsellik, öznellik, Duyunç değil, ama dışsal yetkedir, ve dinsel bilincin gelişmiş olduğu düzeye dek Tanrı enson, en yüksek Güçtür ve Devlet Gücü onun gücü olarak kabul edilir: Bu Teokrasidir. Dinselliğin Devletten ayrılması bireysel Duyuncun gelişmesi, Duyunç Özgürlüğü zemininde olanaklıdır. Ahlakın bireysel olduğu düzeye dek Duyunç Özgürlüğünün yokluğu Ahlakın da yokluğudur. Bu tinde Ahlak dışsal yetke tarafından, Devlet tarafından belirlenir — ki buraya Devletin, Dinin vb. dokunmaması gerekir, çünkü Duyunç saltık olarak özgür olandır, henüz gelişmemişliği durumunda bile Bireyi Birey yapandır.]

§ 89

“Asyatik Dünyanın geri kalanı dört bölgeye ayrılır: Birincisi Sarı ve Mavi Nehir tarafından oluşturulan nehir ovaları, Uzak Asya’nın yüksek bölgeleri — Çin ve Moğollar. İkinci olarak Ganj’ın ve İndus’un vadileri. Tarihin üçüncü sahnesi Oxus’un ve Jaxartes’in nehir ovaları, Persia’nın yüksek bölgeleri, ve Fırat’ın ve Dicle’nin öteki vadi ovalarıdır ki, Ön-Asya kendini buraya bağlar. Dördüncüsü Nil’in nehir ovasıdır.”

“Çin ve Moğollar ile, bu teokratik efendilik imparatorlukları ile Tarih başlar. İkisinin de ilkesi ataerkildir…”

“Çin’de tekerk Ata olarak Şeftir: Devletin yasaları bir yandan tüzel, öte yandan ahlaksaldır, … içsel yasa, Öznenin kendi İçselliği olarak istencinin içeriğine ilişkin bilgisi bile dışsal bir tüze buyruğu olarak bulunur. … Bizim Öznellik dediğimiz herşey Devletin yüksek başında yoğunlaşmıştır ve bu belirlediği herşeyde Bütünün iyiliğini, esenliğini ve hayrını gözetir.”

2) HİNT İMPARATORLUĞU

“Teokratik Aristokrasi ve onun Despotizmi”

“Devletin örgenliği bundan böyle Çin’deki gibi tözsel bir Özne tarafından belirlenmez ve eklemlenmezken, ayrımlar Doğaya yüklenir ve Kast ayrımları olurlar.”

“İkinci şekilde, Hint imparatorluğunda, Devlet örgenliğinin, Çin’de olduğu gibi eksiksiz bir düzeneğin ilk olarak çözüldüğünü, tikel güçlerin birbirlerinden kopuk ve birbirlerine karşı özgür olduklarını görürüz. Çeşitli Kastlar hiç kuşkusuz sıkı sıkıya yerleşiktirler; ama onları kuran Din yoluyla doğal ayrımlar olurlar.”

§ 90

3) PERS İMPARATORLUĞU

“Çin bütünüyle kendine özgü bir yolda Doğuludur; Hindistan’ı Yunanistan ile, buna karşı Persia’yı Roma ile koşut görebiliriz.”

“Persia’da Teokrasi Monarşi olarak ortaya çıkar.”

“Monarşi öyle bir anayasadır ki, eklemlenişini bir başkanlık doruğunda bir araya yoğunlaştırmasına karşın, onu ne saltık olarak ve evrensel olarak belirleyici güç sayar, ne de tahtta duran keyfi bir egemen olarak görür; tersine, istenci onu altındakilerle paylaştığı yasallık olarak bulunur.”

[Pers İmp. Çin’den ayrı olarak ayrı ayrı ulusların bir birliğidir; onda çeşitli kent uygarlıklarının yanı sıra göçebeler de bulunur. Babil, Fenike, Yahudiler… Persia’nın Çin ve Hindistan ayrımı kendi içinde karşıtlık ve böylece ortadan kalkma olanağı kapsıyor olmasıdır. Edimsel olarak ortadan kalkışı Tarihin gerçek başlangıcıdır, çünkü Çin ve Hindistan tözsel sağlamlıkları içinde Tarih olmamışlar, bugüne dek sürmüşlerdir. Değişimi, gelişimi dışlarlar. Persia ise Değişimin olanağıdır.]

“Öyleyse bu Pers imparatorluğu tikel ilkeleri özgürce kendi başlarına bırakabildiği ve karşıtlığı Çin ve Hindistan’da olduğu gibi soyutluğu ve dinginliği içinde sürmeye bırakmadığı ama kendi içinde diri olarak kapsadığı için, Dünya Tarihinde edimsel bir geçiş yapar.”

4) MISIR İMPARATORLUĞU

“Eğer Persia Yunan yaşamına dışsal geçişi oluşturuyorsa, içsel geçişe Mısır tarafından aracılık edilir.”

İdea Yayınevi / 2014

Hegel'in Tarih Felsefesi, Özetleme

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Hegel'in Tarih Felsefesi, Özetleme
Aziz Yardımlı

Hegel
Tarih Felsefesi
Anahatlar
Noesis Felsefe Atölyesi
2008 CKM

“Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış

olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.

Genel olarak irdelenecek üç Tarih türü vardır:

a) kökensel Tarih (die ursprüngliche Geschichte),

b) düşünsel Tarih (die reflektierende Geschichte),

c) felsefi Tarih (die philosophische).

a) KÖKENSEL TARİH. Herodotus, Thukydides ve aynı türden daha başka Tarih yazarları başlıca gözlerinin önünde yer alan ve kendileriyle aynı tini paylaştıkları eylemleri, olayları ve durumları betimler, dışsal olarak bulunanı tinsel tasarımın alanına aktarırlar. .... Efsaneler, halk şarkıları, gelenekler böyle kökensel Tarihten dışlanmalıdır, çünkü bunlar tarihsel olarak henüz puslu öğelerdir ve bu nedenle bilinçleri puslu halkların tasarımlarına aittir.

[Y]azarın eğitsel biçimlenişi ve yapıtına içerik yaptığı olayların biçimlenişi, yazarın tini ve anlattığı eylemlerin tini bir ve aynıdır. ... Derin düşünce ile hiçbir işi yoktur, çünkü önündeki olguların tininde yaşar ve henüz onların üzerinde ve ötesinde değildir;

Kökensel Tarih Yazarları:

Herodotus

Thukydides

Xenofon (On Binlerin Geri Çekilişi)

Sezar

[Not (Aziz Yardımlı): Hegel Klasik Dönem tarihçilerinin niçin dolaysız Tarih yazarları olduklarını açıklamaz. Açıklama kendisinin daha öte çözümlemelerinden çıkarsanabilir (Yunan-Roma dönemi Birin değil, Tümün de değil, ama yalnızca Kimilerinin Özgürlüğü tarafından belirlenir). Yunan-Roma dönemi insanın belirlenimi açısından bir Gelişme kavramından yoksundur, çünkü dönem henüz insanın özü olarak Özgürlük kavramının gerçek içeriği ile kavranmadığı bir dönemdir. Özgürlük Kavramı gerçek içeriği ile giderek Platon ve Aristoteles'te bile bulunmaz ve bu nedenledir ki politik ve etik çözümlemelerinde görüldüğü gibi Köleliği "doğal" olarak görü ve onu bir kurum olarak doğrularlar. Bu tip kökensel tarihçiler Tarihi bir gelişim süreci olarak, bütününde bir süreç olarak görmezler ve yalnızca var olanın bir anlatısını ve betimlemesini sunarlar. Kendileri sundukları tarihin bir parçası olurlar, onu saltık bir bakış açısından ele almazlar. Gelişim olarak Tarih Kavramı bir insan doğasını, bir insanı özünü öngerektirir. Ancak bir gizillik, bir Kendinde gelişebilir. Ama bu insan doğası kavramı henüz Klasik dönem düşünürlerinde ve tarihçilerinde yoktur.]

b) DÜŞÜNSEL TARİH. Bu tür Tarih sunumu ele aldığı zaman ile bağıntı içinde olmayan, ama tini açısından şimdinin ötesinde olan Tarihtir. Çeşitli türleri vardır.

aa) İstenen genel olarak bir ulusun ya da bir ülkenin ya da dünyanın bütün tarihi üzerine bir görüş, kısaca Evrensel Tarih dediğimiz şeydir. ... Burada tarihsel gerecin işlenmesi başlıca sorundur ki, bu işi yapacak olan kişi ona kendi tiniyle yaklaşır; ama bu içeriğin tininden ayrı bir tindir. ... Biz Almanlar durumunda derin düşünce ve sağgörü oldukça türlülük gösterir ve her tarih yazarının bu konuda kendi kafasında kendine özgü bir türü ve tarzı vardır. İngilizler ve Fransızlar genel olarak tarihin nasıl yazılması gerektiğini bilirler, ve duruş noktaları daha evrensel ve daha ulusal bir kültür basamağına aittir; bizim aramızda ise herkes bir özgünlük yaratma havasındadır, ve tarih yazmak yerine her zaman tarihin nasıl yazılması gerektiği üzerine araştırma yapmaya çabalarız (s.

11).

(Livius'un (İÖ 59, Padua, İS 17), Sicilyalı Diodoros'un tarihleri, Johannes von Müller'in İsviçre Tarihi buraya aittir) (s. 11).

... yazarın anlatısında konuşan tin bu zamanların tininden bütünüyle başka bir tindir (s. 12).

Uzun dönemleri ya da bütün bir dünya tarihini göz önüne almayı isteyen bir tarih gerçekte edimsel olanın bireysel betimlemelerinden vazgeçmeli ve kendini soyutlamalara kısaltmalıdır; ve bu yalnızca olayların ve eylemlerin atlanması anlamında değil, ama Düşüncenin en güçlü örnekleyici olması gibi başka bir anlamda alınmalıdır (s. 12).

bb) Düşünsel Tarihin ikinci bir türü pragmatik Tarihtir.

Olaylar değişiktir, ama onlarda evrensel olan ve içsel olan, onları bağlayan şey birdir. Bu Geçmişi ortadan kaldırır ve olayları Şimdiye getirir. Pragmatik düşünceler, ne denli soyut olsalar da, tam bu yolla gerçekte Şimdidedirler ve Geçmişin anlatılarını bugünün yaşamında diriltirler. ... Burada özellikle ahlaksal düşüncelere ve tarih yoluyla kazanılan ahlaksal derslere değinmek gerekir. ... Yöneticilere, devlet adamlarına, uluslara özellikle tarihin deneyimi yoluyla öğrenmeleri salık verilir. Ama deneyimin ve tarihin öğrettiği şey ulusların ve hükümetlerin tarihten hiçbir zaman hiçbirşey öğrenmedikleri ya da ondan türetilmiş öğretilere göre davranmadıklarıdır. Her dönemin öylesine kendine özgü koşulları vardır ve öylesine bireysel bir durum gösterir ki, onda onun kendisinden çıkarak karar verilmelidir ve ancak böyle karar verilebilir. Bu bakımdan hiçbirşey Fransızların Devrim döneminde Yunan ve Roma örneklerine dönmek için o sık yinelenen çağrılarından daha sığ olamaz (s. 12).

... bir düşünsel Tarih başkasının yerini alır; her yazar için gereçler önünde açıktır; her biri kendini onları kolayca düzenlemeye ve işlemeye yetenekli görebilir; her biri kendi tinini zamanın tini olarak onlarda geçerli kılabilir. Böyle düşünsel Tarihlerden bıkkınlık içinde, insanlar sık sık bir olayın tüm bakış açılarını dışlayan imgelerine geri dönmüşlerdir. [Ama bunlar da] çoğunlukla yalnızca ham bir gereç sunarlar" (s. 13).

cc) Düşünsel Tarihin üçüncü türü eleştirel Tarihtir. ... Bunda sunulan tarihin kendisi değil, ama Tarihin bir Tarihi, tarihsel anlatıların bir yargılanışı ve bunların gerçeklik ve inandırıcılıklarının bir araştırmasıdır (s. 13). ... Bu [Yüksek Eleştiri], öznel kuruntuları tarihsel verilerin yerine koyarak, tarihte Şimdiyi kazanmanın bir başka yoludur (s. 14).

dd) Düşünsel Tarihin son türü kendini hemen parçalı birşey olarak gösteren türdür. Hiç kuşkusuz soyutlayıcıdır; ama genel bakış açılarını (örneğin Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi) aldığı için, Felsefi Dünya Tarihine bir geçiş oluşturur (s. 14).

c) FELSEFİ TARİH. ... genel olarak Tarih Felsefesinin tarihin düşünceye dayalı irdelenişinden başka birşeyi imlemediği söylenebilir (s. 14).

... tarihte Düşünce verili olana ve var olana altgüdümlüdür, onu temeli olarak alır ve onun tarafından yönlendirilir; Felsefe ise, tersine, nesnesine Kurgunun var olana bakılmaksızın kendi içinden üreteceği Düşünceleri yükler (s. 14). ... Ama Tarihin yalnızca var olanı ve olmuş olanı, olayları ve edimleri ele alması gerektiği için, ve ancak verili olana sıkı sıkıya sarıldığı ölçüde gerçek doğasına bağlı kaldığı için, Felsefenin işi bu etkinlik ile çelişki içinde duruyor görünür (s. 14).

... yalnızca alıcı olarak davrandığını, kendini yalnızca verili olana bıraktığını sanan ve ileri süren sıradan ve yansız tarihçi bile düşüncesinde edilgin değildir, kategorilerini kendisi ile birlikte getirir ve varolanı onlar yoluyla görür (s. 17).

[Olgulara bağlı kaldığı ve Kavramları onlardan türettiği sanısı içinde olan pozitivizm olguları kendi öznel kavramları ile olgular yaptığının bilincinde değildir — ve bu kavramları keyfi olarak uyguladığı için olguları da gerçekte ya da kendilerinde oldukları gibi değil, ama yalnızca onun öznel yaratılarıdır. Kavramsız Olgunun ne olduğunu sorarsak, yanıtımız onun bir tür 'kendinde-Şey' gibi birşey olduğudur. Kavramsız olgu bir soyutlamadır; Olgu her zaman belirlidir, ve belirli Olgu kavram tarafından belirlenen olgudur. Önemli olan öznel kavramın ve nesnel-kavramın bağdaşması, kavramın kavram ile çakışması, gerçekliktir.]

Felsefenin birlikte getirdiği biricik düşünce Usun dünyaya egemen olduğu, öyleyse Dünya Tarihinde de ussal olanın ilerlemekte olduğu biçimindeki yalın Us düşüncesidir (s. 15).

Kurgul bilgi yoluyla onda [Tarihte] Usun — burada bu anlatımla onun Tanrı ile bağıntısını ve ilişkisini daha yakından açıklamaksızın yetinebiliriz — Töz ve sonsuz Güç olduğu, kendi kendisinin tüm doğal ve tinsel yaşamın sonsuz Gereci olduğu gibi bu kendi İçeriğinin etkinleştirici sonsuz Biçimi de olduğu tanıtlanır. Us Tözdür, yani tüm edimselliğin varlığını ve kalıcılığını onda ve onun yoluyla bulduğu şeydir; — sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir; — sonsuz İçeriktir, tüm özsellik ve gerçekliktir, ve kendisi kendi Gerecidir ki, onu işlemesi için kendi etkinliğine verir, çünkü, sonlu bir edim gibi, etkinliğinin besinini ve nesnelerini ondan kazanacağı verili bir araca, bunun dışsal bir gerecinin koşullarına gereksinmez; kendi kendisinden beslenir ve kendisi işleyeceği Gereçtir; yalnızca kendisi kendi varsayımıdır ve saltık son erektir, böylece kendisi bu ereğin İçeriden görüngüde, yalnızca doğal değil ama tinsel Evrenin de görüngüsünde, Dünya Tarihinde etkinleştirilmesi ve üretilmesidir. Şimdi, bu İdeanın gerçek olan, bengi olan, saltık olarak güçlü olan olması, onun kendini dünyada sergilemesi ve onda kendi kendisinden, onur ve görkeminden başka hiçbirşeyi sergilememesi — bu olgu, söylendiği gibi, Felsefede tanıtlanmış olandır ve burada böyle tanıtlanmış olarak varsayılacaktır (s. 15).

Okurlarım arasında henüz Felsefe ile tanışık olmayanlardan belki de Dünya Tarihi üzerine bu dersi Usa duyulan bir inanç ile, onun bilgisi için bir istem, bir susuzluk ile karşılamalarını bekleyebilirim. ... Eğer Dünya Tarihine daha şimdiden Usun düşüncesi ile, bilgisi ile giremiyorsak, o zaman hiç olmazsa Usun orada olduğuna, Anlığın ve özbilinçli İstencin dünyasının olumsallığa terkedilmiş olmadığına, tersine kendini bilen İdeanın ışığında kendini göstermek zorunda olduğuna duyulan sağlam, yenilmez bir inancı taşımalıyız (s. 15).

Tarihi olduğu gibi almalıyız: Tarihsel olarak, görgül olarak ilerlemeliyiz (s. 15).

[Not (Aziz Yardımlı): Tarih Usun açınımıdır ve Usun açınımı dediğimiz şey Kavramların — Türe, Hak, Özgürlük — kendilerini geliştirmeleri, gerçek değerlerinde ve anlamlarında edimselleşmeleridir. Us Düşüncesinin Tarihe getirilmesinin anlamı Tarihi ideal bir varoluş biçimine doğru bir süreç olarak kabul etmeyi imler. Bunun dışında, Tarih insanın en özsel doğasının eylemidir, ve İstenç olarak Usun yerine daha başka özerk etmenleri Tarihe getirmek (altyapı, teknoloji, görülmez el), insanın Tarihte özgür bir varlık olarak bulunması gerçeğini dışlar. İnsan hiç kuşkusuz Tarihte kendi özsel gerçeğinin — evrensel olarak özgür bir varlık olduğunun — bilincinde değildir. Ama kavramsal Özünün, Usunun kendisi (ya da yine Kavramın diyalektiği) onu kendini geliştirme yolunda güdüleyen biricik etmendir. Kavram kendini eksiksiz olarak edimselleştirmediği sürece daha öte ilerleme için dürtüyü kendi içinden sağlar. En yüksek Türe bile, eğer insanlığın bir bölümünü dışlayacak olursa, evrensel gelişim hakkını çiğneyecek olursa, usdışıdır, kavram-dışıdır,

ve kendi kendisini olumsuzlar. Bu olumsuzlama için dışsal hiçbir etmene gereksinimi yoktur. Gücü, gereci, ereği, enerjisi saltık olarak kendisidir. Hegel'in biraz yukarıdaki sözlerine bakarsak: "Us sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir."]

Yalnızca Usun dünyada olduğu gibi Dünya Tarihinde de egemen olmuş olduğu ve egemen olmayı sürdürdüğü (s. 17).

... ilk kez Yunanlı Anaxagoras'ın nousun, genel olarak Anlağın ya da Usun dünyayı yönettiğini söylemiştir. (s. 17)

Güneş dizgesinin devimi değişmez yasaları izler; bu yasalar onun Usudur, ama ne güneşin ne de bu yasalarda onun çevresinde dönen gezegenlerin buna ilişkin bir bilinçleri vardır. Böylece Usun doğada olması, doğanın değiştirilemez evresel yasalar tarafından yönetiliyor olması gibi bir düşünce bizi çarpmaz, bunlara alışığızdır ve fazla önem vermeyiz (s. 17-18).

Aristoteles o düşüncenin yaratıcısı olarak Anaxagoras'ın sarhoşlar arasındaki ayık biri olarak görünmesinden söz eder. Sokrates bu düşünceyi Anaxagoras'tan üstlendi, ve düşünce olayları şansa yükleyen Epikürüs'ün felsefesi dışında Felsefede hemen egemen oldu (s. 18).

Dahası, Usun dünyayı yönetiyor olması düşüncesinin bu ortaya çıkışı onun dinsel gerçeklik biçiminde iyi bildiğimiz daha öte bir uygulaması ile, yani dünyanın şansın ve dışsal olumsal nedenlerin eline bırakılmadığı, tersine bir Kayranın dünyayı yönettiği görüşü ile bağıntılıdır (s. 18).

"İrdelememiz bu düzeye dek bir Theodike, Tanrının bir aklanışıdır ki, Leibniz bunu metafiziksel olarak kendi yolunda henüz belirsiz, soyut kategorilerde başarmaya çalışmıştır, öyle ki dünyadaki Kötülük kavranabilir, düşünen tin Kötü olanın varoluşu ile uzlaşabilir" (s. 18)

Theodike ("Tanrının-Türesi" ya da "Tanrıyı Aklama"): Dünyadaki kötülüğü ya da acıyı Tanrının herşeye gücü yeterliği ile uzlaştırma öğretisi. Terim 1710'da Leibniz tarafından kullanıldı. "Tanrının İyilikseverliği, İnsanın Özgür İstenci, ve Kötülüğün Kökeni Üzerine Teodezik Denemeler"in amacı dünyadaki kötülüğün Tanrının iyiliği ile çatışmadığını ve birçok kötülüğüne karşın dünyanın tüm olanaklı dünyaların en iyisi olduğunu göstermektir. Hegel'in Tarih Felsefesi Leibniz'in yaklaşımını paylaşır ve dünyayı ya da varoluşu ussallığını göstererek aklar. Ussal tarihsel bir erek kabul edildiğinde, Kötülük insanın moral eğitimsizliği ya da gelişmemişliği ile birdir. Tarihin Ereğinin Özgürlük olması İstencin kendisinin evrensel gelişimini imler. Dünya-Tini İstenç olarak tam gelişimine eriştiğinde, yine bu İstencin doğası törel varoluşu saltık olarak İyi olmaya belirler. İrrasyonalizm Usun varoluşunu ona bağlı tüm çıkarsamalarla birlikte yadsıdığı için Dünya Tarihinin bu anlamını doğrulamaz.

"Gerçekte böyle bir uzlaştırıcı bilgi için istem başka hiçbir yerde Dünya Tarihinde olduğundan daha büyük değildir. Bu uzlaşmaya ancak o olumsuzu altgüdümlü ve üstesinden gelinen birşeye yitmiş olarak kendi içinde kapsayan olumlunun bilgisi yoluyla ulaşılabilir; bir yandan gerçekte dünyanın son ereği olan şeyin bilinci yoluyla, öte yandan o ereğin onda edimselleşmiş olduğunun ve Kötü olanın en sonunda kendini onun yanında geçerli kılmış olmadığının bilinci yoluyla erişilebilir" (s. 19)

Usun Belirlenimi

"II. Usun belirleniminin kendinde ne olduğu sorusu, Us dünya ile bağıntı içinde alındığı sürece, dünyanın Son Ereğinin ne olduğu sorusu ile çakışır; bu anlatımda daha tam olarak o Ereğin

olgusallaşması, edimselleşecek olması gerektiği imlenir. Burada değinilecek iki nokta vardır: Bu son Ereğin içeriği, genel olarak belirlenimin kendisi, ve edimselleşmesi" (s. 20).

Gelişim Doğayı ve Tini kapsar. Tarih Felsefesi yalnızca Tinin gelişimini inceleyecektir.

"Herşeyden önce belirtmeliyiz ki, nesnemiz, Dünya Tarihi, tinsel alanda ilerler. Dünya kendi içinde fiziksel ve ruhsal Doğayı kapsar; fiziksel Doğa da benzer olarak Dünya Tarihine karışır, ve daha başlangıçta Doğa belirleniminin bu temel ilişkilerine dikkat etmemiz gerekecektir" (s. 20).

Buna göre burada irdelenecek noktalar —

a) Tinin doğasının soyut belirlenimleri;

b) Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı;

c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet.

a) "Tinin doğası tam karşıtı yoluyla bilinebilir. Tıpkı özdeğin tözünün Yerçekimi olması gibi, demeliyiz ki Tinin tözü, özü Özgürlüktür"... "Özgürlüğün Tinin biricik Gerçeği olduğu kurgul felsefenin ürettiği bir bilgidir" (s. 20).

Tin kendi-kendisi-ile-olmadır. Bu ise sözcüğün tam anlamıyla Özgürlüktür, çünkü bağımlı olduğum zaman kendimi bir başkası ile bağıntılarım ki, o değilimdir; dışsal birşey olmaksızın olamam; eğer kendi kendim ile isem, özgürümdür (s. 21).

Dünya Tarihi için denebilir ki, o Tinin kendinde ne olduğunun bilgisini geliştirme sürecinde sergilenişidir; ve tıpkı tohumun ağacın bütün doğasını, meyvalarının tadını ve biçimini kendi içinde taşıması gibi, Tinin ilk belirtileri de daha şimdiden gizil olarak bütün Tarihi kendi içinde kapsar (s. 21).

"Doğulular henüz Tinin ya da genel olarak İnsanın kendinde özgür olduğunu bilmezler; ve bunu bilmedikleri için özgür değildirler; yalnızca Birin özgür olduğunu bilirler, ama tam bu nedenle böyle özgürlük yalnızca Özençtir, yabanıllıktır, tutkunun körlüğüdür; ya da onun bir yumuşaklığı, evcilliğidir, ki kendisi salt bir doğa olumsallığı ya da özençtir. Bu Bir bu nedenle salt bir Despottur, özgür bir insan değil. — Özgürlük bilinci ilkin Yunanlılar arasında doğdu, ve bu nedenle onlar özgürdüler; ama, tıpkı Romalılar gibi, yalnızca kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı, genel olarak İnsanın değil. Platon ve Aristoteles bile bunu bilmiyordu. Bu nedenle Yunanlıların yalnızca köleleri olmakla kalmadı, yalnızca yaşamları ve güzel özgürlüklerinin sürekliliği onlara bağımlı olmakla kalmadı, ama özgürlüklerinin kendisi bir yandan yalnızca olumsuz, geçici ve sınırlı bir çiçek, öte yandan aynı zamanda insansal olanın, insanca olanın katı bir köleliğiydi. — İlkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar; bu bilinç ilk olarak dinde, Tinin en iç bölgesinde doğdu; ama bu ilkenin dünyasal varlığa da aktarılması daha öte bir sorundu ki, çözümü ve uygulaması kültürün ağır ve uzun bir emeğini gerektirdi."

İlke ve Edimselleşmesi

"Hıristiyan dininin kabul edilmesi ile örneğin kölelik dolaysızca sona ermedi; dahası, böylelikle Devletlerde özgürlüğün hemen egemen olması, Hükümetlerin ve Anayasaların ussal bir yolda örgütlenmeleri ya da giderek özgürlük ilkesi üzerine temellendirilmeleri de hiçbir biçimde söz konusu değildi. İlkenin dünyasallığa bu uygulanışı, dünyasal durumların onun tarafından bütünüyle şekillendirilmesi ve özümsenmesi uzun bir süreçtir ki, Tarihin kendisini oluşturur. Genel olarak bir ilke ile onun uygulaması, eş deyişle Tinin ve yaşamın edimselliğine aktarılması ve yerine getirilmesi arasındaki bu ayrıma daha önce değinmiştim; bu bilimimizde temel belirlenimlerden biridir ve

düşüncenin ona sıkı sıkıya sarılması özseldir. Şimdi, bu ayrım Hıristiyan özbilinç ilkesi olarak Özgürlük açısından burada geçici olarak nasıl vurgulandıysa, genel olarak Özgürlük açısından da özsel olarak yer alır. Dünya Tarihi Özgürlük bilincinde ilerlemedir — bir ilerleme ki, görevimiz onu zorunluğu içinde bilmektir."

Us ya da Tin bir kavramı tarihsel olarak çıkarsadığı zaman (özerk, ussal çıkarsama), bu onun doğrudan doğruya edimselleşmesi demek değildir. Edimselleşme milyonların bilincinde yer alan bir süreçtir ve kültürün yalnızca bir bileşeninde değil ama bütününde tam bir dönüşümü gerektirir. Hegel Özgürlük ilkesinin Hıristiyanlık ile doğduğunu söyler. Hıristiyanlıkta Tek Tanrı düşüncesi tüm insanları Tanrı karşısında ilkin yalnızca eşitler. Bu yalnızca köleliğin ortadan kalkışıdır. Dolayısıyla insanın özgürlüğünü de içerir. Ama insanın özgür olması onun kendi istencinin olması, Tanrının kendisine de teslim olmamasını öngerektirir. Hıristiyanlık İnsanı Tanrı ile eşitleyerek (İsa: Tanrının Oğlu tasarımı) onun gerçek Özgürlüğü ile çelişmez. İnsanın Tanrının kulu olarak görülmesi bu Özgürlük ilkesinden geri düşmeye, insanın değersizleşmesine vb. neden olur.

Tarihin Bölümlenişi

"Genel olarak Özgürlüğe ilişkin bilginin değişik basamakları üzerine söylediklerimle — ve hiç kuşkusuz ilk olarak Doğuluların yalnızca Birin, Yunan ve Roma dünyasının ise Kimilerinin özgür olduğunu bilmeleri, bizim ise kendilerinde Tüm İnsanların, eş deyişle İnsan olarak İnsanın özgür olduğunu bilmemiz biçiminde —, aynı zamanda Dünya Tarihinin bölümlenişi ve onu ele alış yolumuz da verilmiştir" (s. 22).

Dünyanın Son Ereği

"... dünyanın son ereği olarak Tinin Özgürlüğü üzerine bilincini ve tam olarak bu yolla genel olarak Özgürlüğünün edimselliğini ileri süreceğiz" (s. 22).

İlke ve Edimselleşmesi (bir kez daha anımsatılıyor)

"Dahası, ilke ile, ilk olarak salt kendinde olan ile edimsel olan arasındaki sonsuz ayrımın önemine dikkat çekildi " (s. 22).

"İlke, ya da temel önerme, yasa içsel birşeydir ki, böyle olarak, kendi içinde ne denli gerçek olursa olsun, bütünüyle edimsel değildir. Erekler, temel önermeler vb. bizim düşüncelerimizde, ilkin iç amacımızda bulunurlar, henüz edimsellikte değildirler. Kendinde olan bir olanak, bir gizilliktir, ama henüz kendi içinden varoluşa çıkmış değildir." (s. 24).

Özgürlük ve Erek; Tarihin Anlamı

"Aynı zamanda kendinde olduğu gibi alındığında sonsuz Zorunluğu kendi içinde taşıyan Özgürlük bilince — çünkü Özgürlük, kavramına göre, kendinin bilgisidir — ve böylelikle edimselliğe getirilecektir: Özgürlük kendi için kendisinin yerine getirdiği Erek, ve Tinin biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek Dünya Tarihinin ona doğru çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyu yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuşlardır" (s. 22).

Özgürlük olgusallaşması için hangi aracı kullanır? Burada irdeleyeceğimiz ikinci nokta budur.

b) Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı —

Özgürlüğün Edimselleşmesinin Aracı Olarak Eylem

b) Özgürlüğün kendini bir dünyaya geliştirmesini sağlayan araca ilişkin bu soru bizi Tarihin görüngüsünün kendisine götürür. Eğer genel olarak özgürlük ilkin iç Kavram ise, o zaman araç dışsal olan, görüngüsel olan, Tarihte dolaysızca göz önüne çıkan ve kendini sergileyendir. (s. 23)

Eylemlerin Güdüsü: Gereksinimler, Tutkular, Çıkarlar

“Tarihe yakından bir bakış bize insanların eylemlerinin onların gereksinimlerinden, tutkularından, çıkarlarından, karakter ve yeteneklerinden ortaya çıktıklarını kabul ettirir; ve dahası, öyle bir yolda ki, bu etkinlik gösterisinde güdüler olarak görünen ve birincil etkenler olarak yer alan şeyler yalnızca gereksinimler, tutkular, çıkarlardır.” (s. 23).

İstenç İlkeyi Edimselleştirmenin Aracıdır (Eylem; Edimselleşme; Özgürlük)

“Edimsellik için bir ikinci kıpı getirilmelidir, ve bu etkinleştirme, edimselleştirmedir ki, ilkesi İstençtir, genel olarak insanların etkinliğidir” (s. 24).

İstenç gereksinim, dürtü vb. tarafından belirlenir. Ama bu çıkarcılık değildir. (s. 24). Çıkarcılık çıkarı saltık yapmak, moral doğruyu çiğnemektir.

Tutku

“Buna göre, hiçbirşey onda etkin olan bireyler de kendileri için doyum bulmadıkça olmaz ve yerine getirilmez” ... “dünyada büyük hiçbirşey tutku olmaksızın başarılmış değildir”

“‘tutku’ anlatımını kullanacağım ve bununla karakterin tikel belirliliğini anlayacağım, yeter ki istencin bu belirlilikleri salt kişisel birer içerik taşıyor olmasınlar ve evrensel edimlerin itici ve etkinleştirici öğeleri olsunlar” (s. 25).

“İstençlerin, çıkarların ve etkinliklerin bu ölçüsüz kütlesi Dünya Tininin ereğini yerine getirmek için, onu bilince yükseltmek ve edimselleştirmek için gereksindiği aletler ve araçlardır; ve bu erek yalnızca kendini bulmak, kendine gelmek ve kendini edimsellik olarak seyretmektir” (s. 26).

Özgürlük

“Özgürlük İdeasından Tinin doğası olarak ve Tarihin saltık son Ereği olarak söz ettik” (s. 25).

“Usun dünyayı yönettiği ve böylece Dünya Tarihini de yönetmiş olduğu biçimindeki varsayımımız ...” (s. 26).

“Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir” (s. 27)

Eylemlerin Amaçlarda Yatmayan Sonuçları (İdeanın Edimselleşmesi Bilinçsizdir)

“Dünya Tarihinde insanların eylemleri yoluyla genel olarak amaçladıklarından ve eriştiklerinden, dolaysızca bildiklerinden ve istediklerinden başka birşeyin daha ortaya çıkar ... ” (s. 28).

Dünya-Tarihsel Bireyler

“Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde böyle [“bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka (= yeni ve daha yüksek)] bir Evrenselin yattığı insanlardır” (s. 29).

“Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma’nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma’nın ve Dünyanın Tarihindeki zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdideki belirli-Varlığa ulaşmış

değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür. ” (s. 30).

“Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı damanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulununan en yakın Cinstir. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak kabul edilmelidirler; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar onlara doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena’ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar” (s. 30-31).

“Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan’ın bir bölümünü ve daha sonra Asya’yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya’yı ele geçirmemiş, Darius’u, Poros’u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş

olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir oda hizmetçisi için bir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir (s. 31).

"Dünya-tarihsel bir birey şunu olduğu gibi bunu da isteyecek, dikkatini her yana dağıtıp saçacak düşüncesiz biri değildir; tersine, başka herşeyi bir yana bırakarak tek bir ereğe yönelmiştir." ... "Tutkunun tikel çıkarı böylece evrenselin etkinleşmesinden ayrılamazdır" ... "Birbirleri ile çatışanlar tikellerdir, ve bunların bir bölümü yitip gider. Karşıtlıkta ve kavgada kendini tehlikeye atan evrensel İdea değildir; o kendini arkatasarda saldırıya uğramamış ve zarar görmemiş tutar. Buna usun hilesi denebilir — tutkuları kendi için etkinleşmeye bırakır, ve bu arada kendini onlar yoluyla varoluşa yükselten kayba uğrar ve zarar görür. Çünkü görüngü bir bölümü hiçken, bir bölümü ise olumlu olandır. Tikel çoğunlukla evrensele karşı önemsizdir; bireyler adanır ve gözden çıkarılır. İdea varoluşun ve geçiciliğin bedelini kendisinden değil, bireylerin tutkularından öder" (s. 32).

"Bir araçtan söz ettiğimiz zaman onu ilkin bir ereğe yalnızca dışsal olarak, onda hiçbir payı olmayan birşey olarak düşünürüz. Ama araçlar olarak kullanılan doğal şeylerin bütünü, giderek en sıradan dirimsiz şeyler bile, gerçekte onları ereklere uygun kılan bir yapıda olmalı, onlarla ortaklaşa birşey taşıyor olmalıdırlar. İnsanların Usun Ereği için o bütünüyle dışsal anlamda araçlar olarak davranmaları ise daha da az söz konusu olabilir; yalnızca onunla ve onun vesilesi üzerine aynı zamanda içeriğe göre ondan ayrı erekleri olan tikelliklerini doyurmakla kalmazlar, ama o Us-Ereğinin kendisine katılırlar ve tam bu yolla kendilerinin erekleridirler." (s. 32) "Araç kategorisinin dışında tutmayı isteyeceğimiz şeyler, Ahlak, Törellik, Dinsellik de bu belirlenimin [= kendine erek] altına düşerler" (s. 32-3).

"[İnsanın] bireysel Özgürlüğünün sorumluluğuna ait İyinin ve Kötünün sorumluluğunu taşıyabilmesi — bu insanın saltık olarak en yüksek belirleniminin mührüdür. Yalnızca hayvanlar gerçekten suçsuzdurlar" (s.33).

"Erdemin, törelliğin, giderek dindarlığın tarihteki yazgısını irdelemede dünyada iyiler ve dindarlar için işlerin sık sık ya da çoğu kez ters gittiği, buna karşı kötüler için herşeyin yolunda olduğu türündeki yakınmaların teranesine düşmemeliyiz. 'Yolunda gitme' genellikle çok çeşitli biçimlerde anlaşılır — varsıllık, dışsal onur, ve benzerleri. Ama kendinde ve kendi için varolan Erek gibi birşey söz konusu olduğunda, böyle şu ya da bu birey için işlerin sözde iyi ya da kötü gitmesi gibi anlatımların ussal dünya düzeninin bir kıpısı yapılmaması gerekir" (s. 33).

'Gerek': Varolana Başkaldırı; Güdüsü Tutku Değil, Ama Us, Hak, ve Özgürlüktür.

"İnsanlar ... bu varoluşu şeylerin hakkı olan 'Gerek' ile karşıtlık içinde görürler. Burada doyum isteminde bulunanlar tikel çıkarlar ya da tutkular değil, ama Us, Hak ve Özgürlüktür; ve bu sanlarla donatılı olarak, bu istem gözünü yükseklere diker ve kolayca dünya durumundan hoşnutsuz olmakla kalmaz, ama ona baş kaldırır. Böyle duyguları ve böyle görüşleri değerlendirebilmek için, ortaya koyulan istemler ve önesürülen görüşler incelenmelidir. Bizim çağımızda oluğundan başka hiçbir çağda, evrensel önermeler ve düşünceler böylesine büyük bir inancayla ortaya koyulmamıştır" (s. 33). "... şimdi hiçbirşey düşlem yetisinin kurduğu ideallerin olgusallaşmadığı, bu soylu düşlerin soğuk edimsellik tarafından yokedildiği yakınmasından daha sık değildir. Yaşam

yolculuğunda sert edimselliğin kayalarında parçalanıp yok olan bu idealler ilk olarak ancak öznel olabilirler, ancak kendini en yüksek ve en akıllı sayan bireyselliğin özgünlüğüne ait olabilirler.” ... “Çünkü bireyin kendi tekilliği içinde kendi başına kurduğu şeyler evrensel edimsellik için yasa olamazlar.” ... “Ama İdeal ile Usun, İyinin, Gerçeğin İdeali de anlaşılır. Şairler, örneğin Schiller, böyle İdeallere çok dokunaklı ve duygu yüklü betimlemeler vermişler, böyle İdeallerin edimselleşmelerini bulamamalarını derin hüzün duyguları ile anlatmışlardır.” ... “Bireylerde, Devletlerde, Kayrada eksiklik görmek onların gerçek değerini görmekten daha kolaydır.” ... Şimdi, o idealler ile karşıtlık içinde, felsefenin götürmesi gereken içgörü edimsel dünyanın olması gerektiği gibi olduğu, gerçek İyinin, evrensel tanrısal Usun kendini yerine getirme gücünün de olduğudur.” “Felsefe tanrısal İdeanın içeriğini, edimselliğini bilmeyi, ve küçümsenen edimselliği aklamayı ister. Çünkü Us tanrısal Yapıtın kavranışıdır.” (s. 34-5).

Dünyayı bir “Gerek” uğruna, bir moral İyi uğruna değiştirme istemi Klasik dönemin Platonik Devlet idealinde, bu dünya ile ilgilendiği düzeye dek dinsel bilinçte, ve modern ideolojide görülür. Tüm bunlarda bir Türe, Hak, Özgürlük idealine bilincin kendi içinde tasarladığı bir reel şema eşlik eder. Hegel “bu soylu düşlerin edimsellik tarafından yokedilmesi,” “idealllere yolculuğun sert edimselliğin kayalarında parçalanıp yok olması” olgusunu bir yandan bu kurtuluş tasarlarının “ilk olarak ancak öznel olmaları”na, nesnel ya da ussal olmamalarına bağlar. Ama öte yandan “edimsel dünya olması gerektiği gibidir, gerçek İyi, evrensel tanrısal Us kendini yerine getirme gücünü de taşır.” Bu aynı zamanda Leibniz’in “olanaklı en iyi dünya” görüşünün bir anlatımıdır. Bu düzeye dek dünyayı iyileştirme ve değiştirme girişimlerinin kendileri bu edimselliğe aittirler, ve eğer edimselleşmiyorlarsa, bu varolan ussallığın da gerisinde kalmalarına bağlıdır. Gelişimin eytişimsel sürekliliği gerçeği bir Tin alanına ancak kendi iç yapısından doğabilecek ve ona karşılık düşen değişimlere yetenekli olma iznini verir. Dünya için önerilen bireysel idealler gerçekten de tekil bireyin kendini “en yüksek ve en akıllı” olarak kabul ettiğini imler. Ama burada bu bireyselliğin gözden kaçırdığı şey kendi şemasının herhangi bir başka bireysel şema karşısında üstün ve geçerli olması gibi bir sorun değil, ama kendi tekilliğinin Dünya Tininin evrenselliği tarafından ölçülmekte ve yargılanmakta olduğudur. “Dünya Tininin hakkı tüm tikel aklamaların üzerine yükselir.”

“Ama genel olarak kabul etmek gerek ki, dünyada soylu ve şanlı olarak aklanmış olan herşey kendi üzerinde daha da yükseğini bulur. Dünya Tininin hakkı tüm tikel aklamaların üzerine yükselir”. (s. 35).

c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet.

Ereğin Edimselleşmesi (İnsanın Gelişimi)

“Onda ussal son ereğin yerine getirildiği Gereç nedir? Bu ilk olarak Öznenin kendisi, insanların gereksinimleri, genel olarak Öznelliktir. Gereç olarak insan bilgi ve istencinde, Ussal olan varoluşa ulaşır” (s. 35).

“Bu özsel olanın kendisi öznel İstencin nesnel İstenç ile birliğidir; törel Bütündür — Devlettir ki, edimselliktir, birey Özgürlüğünü onda bulur ve yaşar, ama kendisi Evrenselin bilgisi, inancı ve istenci olduğu ölçüde;” ... “Tüze, Törellik, Devlet, ve yalnızca onlar Özgürlüğün olumlu edimselliği ve doyumudur” (s. 36)

“Öznel istenç, tutku etkinleştiren, edimselleştirendir; İdea İç olandır; Devlet edimsel olarak varolan törel yaşamdır. Çünkü Devlet evrensel, özsel İstencin ve öznel İstencin birliğidir, bu ise Törelliktir” (s. 36).

“İnsanların edimsel eylemlerinde ve duygusal yatkınlıklarında tözsel olanın geçerli olması, varolması ve kendini sürdürmesi — bu Devletin ereğidir. Bu törel bütünün varolması Usun saltık çıkarıdır; ve Devletleri — üstelik bunlar henüz ne denli gelişmemiş olsalar bile — kurmuş olan kahramanların hakları ve değerleri burada yatar. Dünya Tarihinde ancak bir Devlet kurmuş olan halklar söz konusu edilebilir. Çünkü ... Devlet Özgürlüğün, e.d. saltık son Ereğin olgusallaşmasıdır, ve kendi uğruna varolur;” (s. 36).

“... yalnızca yasaya boyun eğen İstenç özgürdür, çünkü onda kendi kendisine boyun eğer, kendi kendisindedir ve özgürdür.” (s. 36).

“Devlet bir sanat yapıtı değildir; dünyada, ama böylelikle özencin, olumsallığın ve yanılgının alanında durur” (Tüze Felsefesi, § 258, Ek).

Devlet Üzerine Önyargılar:

1. Doğa Durumu

“İlk karşılaştığımız yanılgı Devletin Özgürlüğün edimselleşmesi olduğu kavramımızın doğrudan karşıtıdır, yani insanın doğal olarak özgür olduğu, ama aynı zamanda zorunlu olarak içine itildiği Toplumda ve Devlette bu doğal özgürlüğü sınırlaması gerektiği görüşüdür.” ... “... bir Doğa Durumu varsayılır ki, bunda insan, doğal haklarının iyeliğinde olarak, özgürlüğünün kısıtlamasız uygulaması ve yararlanımı içinde tasarımlanır.” [Herşeyden önce] “Bu sayıltı tam olarak tarihsel bir olgu olma noktasına yükseltilmez; ... böyle bir durumun şimdiki zamanda varolduğunu ya da geçmişte herhangi bir biçimde varolmuş olduğunu göstermek güçtür.” ... “Özgürlük, dolaysız olanın ve doğal olanın idealliği [= ortadan kalkmışlığı] olarak, dolaysız ve doğal birşey değil, ama dahaçok ilkin ele geçirilmesi ve kazanılması gereken birşeydir” (s. 36).

“Doğa Durumu dahaçok bir haksızlık ve zorbalık durumu, insanlık dışı edim ve duyguların, terbiye edilmemiş doğa-itkilerinin durumudur. Hiç kuşkusuz Toplum ve Devlet yoluyla kısıtlama getirilir; ama bu o kör duyguların ve kaba itkilerin, ve daha ileri bir aşamada ayrıca özencin ve tutkunun düşünce temeli olan başına buyrukluğunun kısıtlanışıdır.” “... yalnızca herhangi bir tikel bireye ait olan itki, istek ve tutkunun, özenç ve başına buyrukluğun kısıtlanışı Özgürlüğün kısıtlanışı olarak alınır” (s. 37).

Devlet Üzerine Önyargılar:

2. Ataerkil Durum

Ataerkildurum “Hakkın ve yasal biçimin gelişimine ters düşer.” ... “Ataerkil durum için Aile ilişkisi temelde yatar; bu ilişki ilk bilinçli Törelliği geliştirir ve bunu ikinci olarak Devletin törelliği izler.” “Ataerkil ilişki bir geçiş durumudur ki, onda Aile daha şimdiden bir klan ya da halk düzeyine yükselmiş ve buna göre bağ daha şimdiden salt bir sevgi ve güven bağı olmaya son vermiş, bir hizmet bağlantısı olmuştur” (s. 38).

a) Aile

“Burada ilk olarak Aile törelliğini ele almalıyız. Aile salt bir Kişidir ki, üyeleri Kişiliklerinden (böylelikle tüzel ilişkilerinden, ve ayrıca daha öte tikel çıkarlarından ve bencilliklerinden) ya birbirlerine karşı vazgeçerler (büyükler), ya da henüz böyle bir kişiliğe erişmemişlerdir (çocuklar, ki ilk olarak daha önce sözü edilen doğa durumundadırlar). Böylece birbirlerine karşı bir duygu, sevgi, güven, inanç birliği içinde yaşarlar; sevgide bir birey kendi bilincini başkasının bilincinde bulur, kendi dışındadır, ve bu karşılıklı vazgeçmede kendini (ve başkası ile bir olarak kendisi gibi başkasını da) kazanmıştır.” “[Aile] yoluyla Devlet üyelerini daha şimdiden genelde törel bireyler

olarak bulur (çünkü Kişiler olarak öyle değildirler), ve bunlar Devlet için kendini bir Bütün ile bir olarak duyumsama gibi sağlam temeli birlikte getirirler. Ama Ailenin bir ataerkil bütüne genişlemesi kan akrabalığı bağının ötesine, temelin doğal yanının ötesine geçer, ve bunun ötesinde bireyler Kişilik konumuna girmelidirler. Ataerkil ilişkinin daha geniş erimi içinde irdelenişi özel olarak teokrasi biçimine daha yakından bakmaya götürecektir; ataerkil klanın başı ayrıca onun rahibidir." (s. 39).

Aile doğal ve törel öğelerin birliğidir ve ikinci yanıyla bireyleri Devletin törelliği için eğitir. Törellik özsel olarak Doğa Durumunun, doğallığın ötesine, tinselliğe, kültürelliğe yükseliştir. Ailenin Ataerkil duruma gelişimi doğal duygu bağının ötesine geçişi, törel varoluşun kendisini getirir. Törellik ve Doğallık arasındaki ilişki zorunlu olarak moral bir yan kapsar ve Hegel buna burada değinmez. Moral öğe duygusallığın ya da dürtüselliğin Duyunç tarafından denetlenmesidir, ve Törel durumun gelişimi moral gelişmişliği gerektirir. Aile bu moral belirlenimin doğduğu ilk biçimdir. Bu düzeye dek Ataerkil durum da özsel olarak kollektif bir moral monet kapsar. Ataerkil durum teokrasi biçimini alır, çünkü Ailenin reisi aynı zamanda rahiptir ve Din politik yapıdan ayrılmamıştır. Ataerkil durum henüz bireysel Özgürlük durumu değildir.

DEVLET

"... eğer bireylerin onaylarını vermesi Özgürlük olarak alınırsa ... doğallıkla çıkan sonuç herkes onayını vermedikçe hiçbir yasanın geçerli olamayacağıdır. Burada hemen azınlığın çoğunluğa boyun eğmek zorunda olduğu gibi bir belirlenime ulaşılır; öyleyse çoğunluk karar vermelidir. Ama J. J. Rousseau'nun daha önce belirttiği gibi, o zaman bundan böyle Özgürlük olmayacak, çünkü azınlığın İstenci bundan böyle dikkate alınmayacaktır." (s. 39).

Halk. Devleti Oluşturan Halk Değil, Eğitimli Halktır.

"... yalnızca halkın Usu ve içgörüsü olduğu ve Hakkı bildiği görüşü tehlikeli ve yanlış bir varsayımdır; çünkü halkın her bölüngüsü kendini halk olarak sunabilir, ve Devleti oluşturan şey eğitimli bilgidir, halkın bilgisi değil." ... "Eğer tekil İstenç ilkesi politik özgürlüğün biricik belirlenimi olarak temel alınırsa, ve buna göre Devlet tarafından ve onun için yapılan herşeye tüm bireylerin onaylarını vermesi gerektiği kabul edilirse, o zaman aslında bir Anayasa bulunmaz." (s. 39).

"İlkin Anayasa yoluyladır ki, Devlet soyutlaması yaşama ve edimselliğe ulaşır; ama böylelikle buyruk verenler ve boyun eğenler arasındaki ayrım da ortaya çıkar" (s. 40).

= = = = = = = = = = = TÜZE FELSEFESİ'NDE DEVLET = = = = = = = = =

(Tüze Felsefesi)

A. İÇ DEVLET-TÜZESİ [ANAYASA]

§ 260

"Devlet somut özgürlüğün edimselliğidir; somut özgürlüğü oluşturan şey ise bir yandan kişisel bireyselliğin ve onun tikel çıkarlarının tam gelişimlerini ve kendileri için haklarının tanınmasını kazanmaları (aile ve yurttaş toplumu dizgelerinde olduğu gibi), öte yandan bunların bir ölçüde kendiliklerinden evrenselin çıkarı içersine geçmeleri, ve bir ölçüde bilgi ve istenç ile o evrenseli ve hiç kuşkusuz kendi tözsel tinleri olarak tanımaları ve son erekleri olarak onun uğruna etkin olmalarıdır, öyle ki ne evrensel yan tikel çıkar, bilgi ve istenç olmaksızın geçerli olabilir ve tamamlanabilir, ne de bireyler özel kişiler olarak yalnızca kendi erekleri için yaşayabilir ve aynı zamanda evrensel olanda ve evrensel olan uğruna istemeyi ve etkinliklerinde bilinçli olarak bu

biricik ereği amaçlamayı gözardı edebilirler. Modern Devletlerin ilkesi bu muazzam güç ve derinliği taşır, çünkü öznellik ilkesinin kendini bağımsız kişisel tikellik ucuna dek tamamlamasına izin verirken, aynı zamanda onu tözsel birliğe geri getirir ve böylece tikelliği Devletin ilkesinin kendisi içinde saklar.

Ek. Devlet İdeasının modern dönemde öyle bir özgünlüğü vardır ki, Devlet bundan böyle öznel keyfiliğe göre değil, ama İstencin Kavramına, e.d. evrenselliğine ve tanrısallığına göre özgürlüğün edimselleşmesidir. Gelişmemiş Devletler onlarda Devlet İdeasının henüz örtülü olduğu ve onlarda onun tikel belirlenimlerinin kendilerinde özgür kalıcılığa ulaşamadıkları devletlerdir. Klasik antikçağın devletlerinde evrensellik hiç kuşkusuz daha şimdiden bulunuyordu, ama tikellik henüz salıverilmemiş ve özgür bırakılmamış ve evrenselliğe, e.d. bütünün evrensel ereğine geri getirilmemişti. Modern Devletin özü evrenselin tikelliğin tam özgürlüğü ve bireylerin gönençleri ile bağlı olması, böylece Ailenin ve Yurttaş Toplumunun çıkarlarının kendilerini Devlete yoğunlaştırmak zorunda olmaları, ama ereğin evrenselliğinin hakkı saklı tutulması gereken tikelliğin kendisinin bilgisi ve istenci olmaksızın ilerleyemeyeceğidir. Evrensel öyleyse etkinleştirilmelidir; ama öte yandan öznellik de tam ve dirimli gelişimini kazanmalıdır. Ancak her iki kıpının da güçleri içinde kalıcı oldukları zamandır ki Devlet eklemli ve gerçek anlamda örgütlü bir Devlet olarak görülebilir.

Somut Özgürlük: Kişisel Bireyselliğin ve onun tikel çıkarlarının tam gelişimlerini kazanmaları ... Hegel “tam gelişim” ne olduğunu belirli olarak söylemez. Ama açıktır ki bu insanın tüm gizilliğinin tam açınımına erişmesi, insanın duyusal, duygusal ve düşünsel olarak eksiksizce gelişmesidir.

§ 261

Özel hak ve özel gönenç alanına, Aile ve Yurttaş toplumuna karşı Devlet bir yandan dışsal bir zorunluk ve onların üzerindeki yüksek güçtür ki, onların yasaları gibi çıkarları da ona altgüdümlü ve bağımlıdır; ama öte yandan Devlet onların içkin erekleridir ve gücünü evrensel son ereğinin ve bireylerin tikel çıkarlarının birliğinde bulur, öyle ki bireylerin Devlete karşı ancak Ödevleri olduğu ölçüde Hakları vardır (§ 155).

§ 273

Ek. Modern dünyanın ilkesi öznelliğin özgürlüğüdür: Tinsel bütünde bulunan tüm özsel yanların haklarına ulaşarak kendilerini geliştirmeleri. Bu bakış açısından çıkarak, şu boş soruyu kolay kolay ortaya süremeyiz: Hangi biçim, tekerklik mi yoksa demokrasi mi, daha iyidir? Yalnızca şu denebilir ki, özgür öznellik ilkesini kendi içinde taşıyamayan ve gelişmiş bir usa uygun olmayı bilmeyen tüm Devlet anayasalarının biçimleri tek-yanlıdır.

Hegel’in sözünü ettiği ‘Öznel Özgürlük’ tüm modern Özgürlüğün temeli olarak Duyunç Özgürlüğüdür (Laiklik), çünkü ancak bu iç Özgürlük bireyi birey olarak var eden zemindir. Birey ancak bu Özgürlük zemininde Kendisi olabilir, tüm yetileri ile açınmış ussal bir varlığa büyüyebilir. Despotik tinin özgünlüğü onda bireyin Doğru olanı dışsal yetkelerden, birincil olarak dinsel yetkelerden alarak sorgulamadan kabul etmesidir. Despotik birey de hiç kuşkusuz moral bir varlıktır, ama bu moral onun kendi morali, kendi ahlakı değil, ona dışsaldır. Sorun bu dışsal ahlaksallığın yanlış olması değil, ama o ahlaksallığın bireyin kendisinin olmaması, bireyin gerçek kendisinin duyunçsuz ve istençsiz ve dolayısıyla dürtüsel olmasıdır. Plutark’ın anlattıklarına göre despotik-yetkeci Sparta tininin erdeminin temeli olan dışsal yetke ortadan kallktığı zaman bu dışsal ahlakın denetiminden yoksun kalan bireyler en çirkin davranışlarda bulunmaktan başka birşey yapamamışlardır. Öte yandan özgür-demokratik Atina tini kültürel değerini ve saygınlığını İskender

kent-devletlerinin egemenliğine son verdikten sonra da bin yıl boyunca sürdürmüştür. Modern Anayasa duyunç özgürlüğü ya da laiklik üzerine dayanır, çünkü bir zamanlar yaşamın doğrularını, bütün bir törelliğin örgütleyici belirlenimlerini sağlamış olan dinsel öğretiler törelliğin kendisinin daha öte gelişimini engelleyen etmenler olurlar. Tarihsel gelişimin sürmesi her zaman törelliğin katılaşması ve kalıplaşması ile bağdaşmaz. Törel akışkanlık duyunç özgürlüğünde saltık koşulunu ve zeminini bulur.

§ 274

... Devlet, bir ulusun Tini olarak, aynı zamanda onun tüm ilişkilerine yayılan yasa, bireylerinin töre ve bilinci olduğu için, böylece belirli bir ulusun Anayasası o ulusun özbilincinin biçim ve gelişimine bağımlıdır;

Ek. ... Napoleon İspanyollara bir Anayasayı a priori vermeyi istedi, ama işler pek yolunda gitmedi. Çünkü bir anayasa salt yapılmış birşey değildir; yüzyılların işidir.

= = = = = = = = = = = TÜZE FELSEFESİ SONU = = = = = = = = =

"... [yasal] düzenleme en azından öyle bir yolda olmalıdır ki, yurttaşlardan olanaklı olduğu ölçüde az boyun eğme istenmeli, buyruklarda olanaklı olduğu ölçüde az özence izin verilmeli ..." (s. 40).

"Genel olarak herşeyden önce gelen belirlenim yöneten ve yönetilenler arasındaki ayrımdır; ve Anayasalar doğru olarak genelde Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi olarak bölünmüştür" (s. 40).

"Devlet insan İstencinin ve onun Özgürlüğünün dışsallığı içindeki İdeadır. Buna göre Tarihin değişimi bütününde özsel olarak ona düşer, ve İdeanın kıpıları değişik ilkeler olarak onda varolurlar. Dünya-tarihsel ulusların çiçeklerine onda ulaşmış oldukları Anayasalar onlara özgüdür; bu nedenle evrensel bir temel oluşturmazlar, türlülük yalnızca [ilkenin] gelişim ve açınımın belirli yollarından oluşmaz; tersine, Anayasalar ilkelerin türlülüğünden oluşurlar" (s. 42).

= = = = = = = = = = = ROUSSEAU, TOPLUMSAL SÖZLEŞME = = = = = = = = =

Rousseau: DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE
KİTAP BİR
BÖLÜM III
MONARŞİ
...
Machiavelli dürüst bir insan ve iyi bir yurttaştı; ama Medici Sarayına bağlı olduğu için ülkesinin yaşadığı zulmün ortasında özgürlük sevgisini perdelemek zorunda kaldı. İğrenç kahramanı Caesar Borgia'nın seçimi gizli niyetini yeterince açıkça gösterir; ve Prens'in düzgüleri ve Livius Üzerine Söylemler'in ve Florence'ın Tarihi'nin düzgüleri arasındaki karşıtlık bu derin politik düşünürün şimdiye dek yalnızca yüzeysel ya da yozlaşmış okurlar tarafından incelenmiş olduğunu gösterir. Roma Sarayı kitabı sert bir biçimde yasakladı; buna inanıyorum, çünkü kitap Sarayı bütün çıplaklığı ile betimler.

KİTAP BİR
BÖLÜM II
İLK TOPLUMLAR
O zaman Grotius'a göre insan soyunun mu yüz insana ait olduğu, yoksa yüz insanın mı insan soyuna ait olduğu kuşkuludur; ve bütün kitabı boyunca eğilimi birinci görüşten yana olmuş

görünür, ki bu Hobbes'un da duygusudur. Buna göre insan türü her biri başında onları yemek için koruyan kendi şefi ile birçok sığır sürüsüne bölünür.

= = = = = = = = = = = = = = = TOPLUMSAL SÖZLEŞME SONU = = = = = = = = = = = = = =

DEVLET DİZGESEL BİR BÜTÜNDÜR VE TEKİL BÖLÜMLERİ YALITILMIŞ OLARAK İRDELENEMEZ

"… bir halkın Anayasası onun Dini ile, Sanatı ve Felsefesi ile ya da en azından tasarımları ve düşünceleri, genel olarak Kültürü ile (iklim, komşular, dünyanın durumu gibi daha öte dışsal güçlere daha öte değinmezsek) tek bir Töz, tek bir Tin oluşturur. Bir Devlet bireysel bir bütünlüktür ki, ondan tikel bir yan, üstelik Anayasa gibi en büyük önemi taşıyan yan, salt kendi başına çekilip çıkarılamaz ve onun üzerine salt onu ilgilendiren yalıtılmış bir irdeleme yapılamaz. Yalnızca Anayasa o öteki tinsel güçlerle tam bir içsel birliktelik içinde varolan ve onlara bağımlı birşey olmakla kalmaz, ama bütün tinsel bireyselliğin belirliliği, onun tüm güçlerinin toplamı ile birlikte, Bütünün tarihinde yalnızca bir kıpıdır ve onun gidişinde önceden belirlenmiştir" (s. 41).

"Kendini Devlette öne çıkaran ve bilince ulaşan Evrensel, var olan herşeyin onun altına getirildiği biçim genel olarak bir ulusun Kültürünü oluşturan şeydir" (s. 44).

"… ve Anayasalar doğru olarak genelde Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi olarak bölünmüştür. Bu noktada yalnızca şunlar belirtilmelidir ki, Monarşinin kendisi Despotizm ve asıl Monarşi olarak ayrılmalıdır, kavramdan yaratılan tüm bölümlemede yalnızca temel belirlenim öne çıkar, ve bu ise bu belirlenimin bir Şekil, Cins ya da Tür olarak somuta geçişinde sonuna dek açınmış olması demek değildir; yine özellikle belirtmek gerek ki, yukarıdaki türler bir dizi tikel değişkiye, yalnızca o genel düzenlerin kendilerinde kapsanan değişkilere değil, ama bu özsel düzenlerden birçoğunun karışımına, ama böylelikle biçimsiz, kendi içinde dayanıksız, tutarsız şekillenmelere de izin verirler" (s. 40).

"bir halkın Anayasası onun Dini ile, Sanatı ve Felsefesi ile ya da en azından tasarımları ve düşünceleri, genel olarak Kültürü ile (iklim, komşular, dünyanın durumu gibi daha öte dışsal güçlere daha öte değinmezsek) tek bir Töz, tek bir Tin oluşturur" (s. 41).

"Bir Devlet bireysel bir bütünlüktür ki, ondan tikel bir yan, üstelik Anayasa gibi en büyük önemi taşıyan yan, salt kendi başına çekilip çıkarılamaz ve onun üzerine salt onu ilgilendiren yalıtılmış bir irdeleme yapılamaz" (s. 41).

"Gerçekten bağımsız Devletlerin gelişimindeki soyut ama gene de zorunlu süreç onların Krallık ile başlamalarıdır — bu ister ataerkil isterse askeri bir krallık olsun. Bundan sonra tikellik ve tekillik kendilerini ileri sürmelidirler — Aristokrasi ve Demokrasi olarak. Son olarak, bu tikellik tek bir güç altına alınır ki, bu saltık olarak dışında tikel alanların bağımsız olacakları bir güçten, eş deyişle Monarşik güçten başkası olamaz. Böylece ilk ve ikinci tür Krallıkları ayırdetmek gerekir" (s. 41-2).

Din ve Devlet ilişkisi

"Dünyasal varlık zamansal bir varlık olarak tekil çıkarlarda devinir, böylelikle göreli ve aklanmamış birşeydir; aklanmasını ancak evrensel ruhu, ilkesi saltık olarak aklandığı ölçüde kazanır; bu ise ancak Tanrının Özünün belirliliği ve varoluşu olarak bilinmesi ile olur. Bu nedenledir ki Devlet Din üzerine dayanır. Bunun zamanımızda sık sık yinelendiğini duyarız, ve bununla denmek istenen çoğunlukla bireylerin, Tanrıdan korkan insanlar olarak, ödevlerini yapmaya daha yatkın ve istekli olacaklarıdır" (s. 44-5).

[Din halkın ahlakının temelidir, çünkü Tanrı korkusu doğal bilincin moral davranışının güvencesidir. Bu nedenledir ki örneğin Tolstoy Rus halkının dinsizleştirilmemesi gerektiğini

savundu. Ateizm Tanrı ile birlikte Tanrı korkusunu da ortadan kaldırır. Bu etmen olmadığında eğitimsiz bireyin moral davranışının saltık ölçütü de yiter. Hegel moral davranışın dışsal korku etmeni üzerine dayanması olgusunu Çin ve Hindistan durumlarında inceler (aşağıda). Aslında Reformasyon öncesi Katolik Hıristiyanlıkta ve İslamda da aynı Tanrı korkusu etmeni Yahudilikten kalıt alınan bir moral artıktır. Protestanlık Duyunç Özgürlüğünü tanıyarak, yani Tanrı inancının kendisinin bireyin Duyuncunda temellendirilmesi koşulunu tanıyarak gerçek insansal Ahlak için zemini hazırlayan biricik dinsel bilinç biçimidir. Gene de bu ilke sıradan Protestanın bilincinde belirtik olarak bulunmaz ve dışsal ahlak yerini bütünüyle içsel ahlaka bırakmaz.]

[Modern Devlet aşamalı olarak Duyunç Özgürlüğünün gelişmesi ile birlikte temel yapılarında, Anayasasında da gelişen bir süreçtir. İnsan ilişkilerinin gerçek biçimi ya da gerçek Törellik, yani ideal-ussal insan ilişkileri ancak özgürlük bilincinde tam gelişmişlik zemininde olanaklıdır. İnsan Duyuncu gelişen bir yetidir, ve gelişimi kendi ussallığının tamamlanışında tamamlanır.]

“Dinin niteliği ne ise, Devlet ve Anayasasının da niteliği odur; Devlet edimsel olarak Dinden doğmuştur; ve dahası öyle bir yolda ki, Atina devleti, Roma devleti yalnızca bu ulusların özgül putperestlikleri içinde olanaklıydı, tıpkı bir Katolik devletin de bir Protestan devletten başka bir Tininin ve başka bir Anayasasının olması gibi” (s. 45).

[Örneğin Roma mitolojisi insanların Tanrı karşısında eşitliğini tanıyan, böylece Köleliği yadsıyan Hıristiyan inançtan bütünüyle ayrı bir törellik biçimine izin verir. Bu düzeye dek Roma İmparatorluğunun çöküşü Barbar Göçlerine olmaktan önce, İmparatorluğun Hıristiyanlaşmasına bağlıdır.]

“her birey Ulusunun çocuğudur ve aynı zamanda, eğer Devleti gelişmeyi yakalamışsa, Çağının çocuğudur hiç biri onun gerisinde kalmaz — ötesine sıçraması bütünüyle bir yana. Bu tinsel Varlık onun varlığıdır; birey onun bir temsilcisidir; ondan doğduğu ve onda yaşadığıdır. Atinalılar arasında Atina sözcüğünün çifte bir imlemi vardı; ilk olarak politik kurumların toplamı demekti, ama sonra halkın Tinini, birliğini sergileyen Tanrıça” (s. 46).

[Birey bütün törel benliğini, kültürel karakterini dışsal olarak kendi Devletinden alır. Bu onu soyut Ego olmanın üzerine yükseltir. Ama aynı zamanda ona sonlu bir tinselliğin biçimini verir ki, bu biçim onu tam gelişimine ulaşamadan belirler ve katılaştırır. Bu nedenle birey Çağının çocuğudur, ve “onun gerisinde kalamayacağı gibi onun ötesine atlaması da olanaksızdır.”]

“ancak bu tikel Din ile birlikte bu tikel Devlet biçimi bulunabilir, tıpkı bu tikel Devlette ancak bu tikel Felsefenin ve bu tikel Sanatın bulunabilmesi gibi” (s. 46).

“— Dünya Tarihi yalnızca Tinin nasıl aşamalı olarak Gerçeklik bilincine ve Gerçeklik istencine ulaştığını gösterir; şafak orada söker, o ana noktaları bulur, sonunda tam bilince ulaşır” (s . 46). ” (s.

III. Dünya Tarihinin Süreci

“Doğada güneşin altında yeni hiçbirşey olmaz ve bu düzeye dek şekillenmelerinin çokbiçimli oyunu kendisi ile birlikte bir bıkkınlık getirir. Yalnızca tinsel alanda yer alan değişimlerde yeni birşey ortaya çıkar.” (s. 47).

“Gelişim ilkesi bunun ötesinde temelde yatan bir iç belirlenimi, kendinde bulunan ve kendini varoluşa çıkaracak bir varsayımı kapsar. Bu biçimsel belirlenim özsel olarak Tindir ki, Dünya Tarihini edimselleşmesinin sahnesi, mülkiyeti ve alanı olarak alır” (s. 47).

“Doğada dingin bir doğuş olan Gelişim Tinde kendi kendine karşı sert ve bitimsiz bir kavgadır. Tinin istediği kendi Kavramına erişmektir, ama onu kendisi kendinden gizler, ve bu kendine yabancılaşmada gururlu ve doyumludur” (s. 48).

“Gelişim bu yolda, örgensel yaşamda olduğu gibi, zararsız ve kavgasız yalın bir ortaya çıkış değildir; tersine, kendi kendisine karşı sert ve isteksiz emektir, ve dahası yalnızca genel olarak kendini geliştirme gibi biçimsel birşey değil, ama belirli bir içeriği olan bir Ereğin yerine getirilmesidir” (s. 48)

[Tinin Gelişiminin kendine karşı kavga olması İnsanın aynı zamanda doğal bir varlık olmasına bağlıdır. Tinin bütün bir süreci aynı zamanda kendi doğallığının üzerine yükselişi uğruna kavga olarak görülebilir, çünkü Tinde doğal olan yan, içgüdüsel yan onu ilk, dolaysız varlığında tutmaya yönelik bir süredurumdur. Bütün bir moral gelişim Tinin ham, doğal eğilimlerinin uygarlaştırılmasına yöneliktir. Doğal olan düşüncesizdir; salt istek ve içgüdü tarafından güdülendirilir. Bu düzeye dek doyumu da içgüdüsel, doğaldır, tinsel değil. Doğallığın bastırılması Özgürlüğün bastırılması değil, tam tersine özgürlüğün kazanılmasıdır, çünkü doğal olan yan insanda zorunlu olanı, özgür olmayanı temsil eder. Bunun dışında, doğal doyum, doğal haz tinsel doyum ve haz karşısında yetersiz ve eksik olandır. Tinsel doyum doğal doyumu saltık olarak olumsuzlamaz, tersine onu kıpı olarak kapsar. Bu nedenle saltık olarak daha yüksektir.]

Tin kendi ilkelliği, yetersizliği, eksikliği içinde “gururlu ve doyumludur,” ve bu sözde kazanımları riske atmayı istemediği düzeye dek değişime dirençlidir.

“Dünya Tarihi içeriği Özgürlük Bilinci olan ilkenin gelişim sürecindeki aşamaları sergiler… ilk aşama Tinin doğallığa o daha önce sözü edilen batmışlığı, ikincisi ondan Özgürlüğünün bilincine çıkışıdır. Ama bu ilk kopuş eksik ve bölümseldir, çünkü dolaysız doğallıktan gelmiş, böylelikle onunla bağıntılı ve henüz bir kıpı olarak onunla yüklüdür. Üçüncü basamak bu henüz tikel Özgürlükten onun arı Evrenselliğine, tinselliğin özünün öz-bilincine ve öz-duygusuna yükseliştir. Bu aşamalar evrensel sürecin temel ilkeleridir” (s. 48-9).

“Burada Tinin sonsuz olanağından, ama yalnızca olanağından başladığını, bunun Tinin saltık içeriğini bir ‘Kendinde’ olarak, ilkin ancak sonucunda erişeceği erek ve hedef olarak kapsadığını ve öyleyse ancak bu sonucun onun edimselliği olduğunu belirteceğiz. Böylece varoluşta ilerleme eksik olandan daha eksiksiz olana bir ilerleme olarak görünür” (s. 49).

“Tinin sonsuz olanağı” anlatımı Tinin gizilliğinin ve edimselleşmesinin, Kendindesinin ve Ereğinin karşıtlar olarak bir ve aynı olmalarını imler. Gizillik Erekte karşıtı olarak yalnızca ve yalnızca kendisi ile karşılaşır.

“Felsefi irdelemeye uygun ve yaraşır biricik yol Tarihi Ussallığın dünyasal varoluşa çıkmaya başladığı yerde ele almaktır; ilkin o Ussallığın salt kendinde bir olanak olduğu yerde değil, ama onun Bilince, İstence ve Eyleme çıkma durumunun bulunduğu yerde” (s. 51).

“Tarih [Geschichte] bizim dilimizde nesnel yanı öznel yan ile birleştirir ve res gestasın kendisini olduğu gibi historiam rerum gestarumu da anlatır; olanlar, ve o denli de olanların anlatısıdır” (s. 52).

“Hintlilerin yalnızca eski din kitapları ve parlak şiirsel yapıtları olmakla kalmaz, ama daha önce Tarihin gelişimi için bir koşul olarak belirtilmiş olan yasa kitapları da vardır; ve gene de bir Tarihleri yoktur” (s. 53).

“Ama bu ülkede toplumsal ayrımlara doğru gelişmeye başlayan örgütleniş hemen Kastlar biçimindeki doğa-belirlenimlerinde taşlaşmıştır, öyle ki yasalar hiç kuşkusuz yurttaşlık haklarını ilgilendirseler de, bunları bile Doğal Ayrımlara bağımlı kılarlar ve başlıca bu sınıfların birbirlerine karşı yetkilerini (haklarını olmaktan çok haksızlıklarını), yüksek olanların aşağı olanlar üzerindeki ayrıcalıklarını belirlerler. Böylelikle törellik öğesi Hint yaşamının şaşaasından ve imparatorluğundan kovulur. Düzenin Doğaya dayalı kalıcılığındaki o özgürlüksüzlük üzerinde, toplumun tüm bağı yabanıl özenç, geçici uğraşlar ya da daha doğrusu hiçbir ilerleme ve gelişme ereği olmaksızın sürüp giden çılgınlıklardan oluşur” (s. 53).

“Dünya Tarihi, daha önce belirlendiği gibi, Tinin Özgürlük bilincinin gelişimini ve bu bilinç tarafından ortaya koyulan Edimselleşmeyi sergiler. Bu gelişme aşamalı bir doğa gösterir” (s. 54).

İdea Yayınevi / 2014

Hegel / Tarih Felsefesi — Giriş (Pasajlar)

G. W. F. Hegel · Çeviren: Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

NFA CADDEBOSTAN

Noesis Felsefe Atölyesi 2019 Tarih Felsefesi — Giriş HEGEL

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/301 34425 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2019 Tüm hakları saklıdır. Bu yayımın hiçbir bölümü İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın yeniden üretilemez. G. W. F. Hegel Tarih Felsefesi Üzerine Dersler Vorlesungen Über Die Philosophie der Geschichte ISBN 978 975 397 099 0

Giriş Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.* [I. TARİHİ İRDELEMENİN TÜRLERİ VE FELSEFİ TARİH İRDELEMESİNİN GENEL İLKESİ]

I. İlk olarak, ne olduğunun açıklık kazanması için, herşeyden önce Tarihi ele almanın başka yollarının bir yoklaması zorunlu görünür. Genel olarak irdelenecek üç Tarih türü vardır: a) kökensel Tarih, b) düşünsel Tarih c) felsefi Tarih.

1

a) Birincisi açısından birkaç addan söz etmenin hemen belirli bir tablo vereceğini düşünüyorum; örneğin Herodotus, Thukydides ve aynı türden daha başka Tarih yazarları başlıca gözlerinin önünde yer alan ve kendileriyle aynı tini paylaştıkları eylemleri, olayları ve durumları betimler, dışsal olarak bulunanı tinsel tasarımın alanına aktarırlar. Dışsal görüngü böylece içsel tasarım olur. Benzer olarak, şair de duygularında bulduğu gereci tasarım yetisi için işlemden geçirir. Hiç kuşkusuz, bu dolaysız Tarih yazarları da başkalarının bildirim ve anlatılarını ellerinin önünde bulmuşlardır (bir insanın yalnız başına her şeyi görmesi olanaklı değildir), ama bu gene de yalnızca şairin ona çok şey borçlu olduğu gelişmiş bir dili bir bileşen olarak önünde bulması gibidir. Tarih yazarları bu akıp giden yitici öğeleri bir araya bağlar ve onları ölümsüzlük için Mnemosyne’nin Tapınağına yerleştirirler. Efsaneler, halk şarkıları, gelenekler böyle kökensel Tarihten dışlanmalıdır, çünkü bunlar tarihsel olarak henüz puslu öğelerdir ve bu nedenle bilinçleri puslu halkların tasarımlarına aittir. Burada ne olduklarını ve ne istediklerini bilen halklar ile ilgilenmeliyiz. Görülen ya da görülebilir edimselliğin toprağı bundan böyle daha sağlam bireyselliğe gelişmiş halklarda tarihsel öğeyi oluşturmayan o efsanelerin ve şiirlerin büyüme zemini olan geçicilikten

daha sağlam bir zemin sağlar. *Burada temel alınacak bir ders kitabından söz edemiyorum; Tüze Felsefesinin Anahatları başlıklı çalışmamda, §§ 341-360, daha şimdiden böyle bir Dünya Tarihinin daha yakın kavramını olduğu gibi, onun irdelemesinden doğan ilkeleri ya da dönemleri de sundum.

7

8

HEGEL / TARİH FELSEFESİ

Böyle kökensel Tarih yazarları önlerinde yer almış olan olayları, eylemleri ve durumları bir tasarım yapıtına çevirirler. Böyle Tarihlerin içeriği bu nedenle çok geniş kapsamlı olamaz (Herodotus, Thukydides, Guicciardini incelenebilir); çevrelerinde bulunan ve yaşayan onlar için özsel gereçtir; yazarın eğitsel biçimlenişi ve yapıtına içerik yaptığı olayların biçimlenişi, yazarın tini ve anlattığı eylemlerin tini bir ve aynıdır. Az çok kendisinin de katıldığı, en azından birlikte yaşadığı şeyleri betimler. Tablosunu kısa zaman dönemlerinden, insanların ve olayların tekil şekillerinden, üzerlerine düşünülmemiş tekil özelliklerden oluşturur, öyle ki ürettiği imgeleri kendi doğrudan gözlemlerinde ya da ona doğrudan anlatılanlarda önünde buldukları denli belirli bir yolda gelecek kuşakların imgeleminin önüne getirebilsin. Derin düşünce ile hiçbir işi yoktur, çünkü önündeki olguların tininde yaşar ve henüz onların üzerinde ve ötesinde değildir; eğer, Sezar'ın durumunda olduğu gibi, generaller ya da devlet adamları sınıfına aitse, o zaman tarihsel olarak ortaya çıkanlar onun ereklerinin kendileridir. Eğer böyle bir Tarih yazarının konusu üzerine derinlemesine düşünmediği, ama yazılarında kişilerin ve halkların oldukları gibi bulundukları söylenirse, o zaman örneğin Thukydides'te okunabilecek ve hiç kuşkusuz öyle olmadıkları ileri sürülebilecek konuşmalar bunu çürütüyor görünür. Ama konuşmalar insanlar arasındaki eylemlerdir, ve dahası etkileri oldukça özsel olan eylemlerdir. Gerçekten de insanlar sık sık 'Bu yalnızca bir konuşmadır,' derler, ve bu düzeye dek onların suçsuzluklarını sergilemeyi isterler. Böyle konuşma yalnızca boş konuşmadır, ve boş konuşmanın suçsuz olma gibi önemli bir üstünlüğü vardır. Ama halkların halklara seslenmeleri, ya da halklara ve prenslere seslenen konuşmalar Tarihin bütünleyici bileşenleridir. Örneğin Perikles'in, o en derin eğitimli, en gerçek, en soylu devlet adamının söylevleri gibi söylevler Thukydides tarafından daha öte işlenmiş olsalar bile, gene de Perikles'e yabancı değildirler. Bu söylevlerde bu insanlar halklarının düzgülerinden, onların kendi kişiliklerinden, törel ve tinsel doğalarının olduğu gibi politik ilişkilerinin de bilincinden, ve ereklerinin ve eylem yollarının ilkelerinden söz ederler. Tarih yazarının onlara söylettikleri ödünç bir bilinç değil, tersine kendi kültürlerini anlatan sözlerdir. Eğer uluslarla birlikte yaşamayı ve onların en içlerine ulaşmayı istiyorsak, yakından tanımamız ve üzerlerinde uzun uzadıya durmamız gereken tarih yazarları bunlardır; eğer onlarda yalnızca bilginliği değil, ama derin ve gerçek bir hazzı da arayacaksak, yönelmemiz gereken tarihçiler bunlardır; ama sayıları belki de düşünebileceğimizden daha azdır: Tarihin babası, eş deyişle yaratıcısı olan Herodotus ve Thukydides'ten daha önce söz etmiştik; Xenofon'un On Binlerin Geri Çekilişi eşit ölçüde kökensel bir kitaptır; Sezar'ın Yorumlar'ı büyük bir ruhun yalın başyapıtıdır. Eskiler arasında bu tarih yazarları zorunlu olarak büyük komutanlar ve devlet adamlarıydılar; Orta Çağlarda, eğer devlet işlerinin ortasında

GİRİŞ

9

yer alan piskoposları bir yana bırakırsak, Keşişler saf tarihçe yazarları olarak bu sınıfa aittirler; ama antikçağın o tarihçileri yaşamla ne denli sıkı bağlantı içindeyseler, onlar ondan o denli yalıtılmıştı.

Modern zamanlarda tüm ilişkiler değişmiştir. Bizim kültürümüz özsel olarak kavrayıcıdır ve tüm olayları hemen tasarım yetisi için anlatılara çevirir. Bunların arasında özellikle askeri olaylar üzerine eşsiz, yalın, belirli anlatılar vardır ki, pekala Sezar'ınkiler ile aynı sınıfa koyulabilirler ve içeriklerinin varsıllığı ve araç ve koşullar üzerine ayrıntılar nedeniyle giderek daha öğreticidirler. Fransız Mémoires da buraya aittir. Bunlar birçok durumda parlak kafalar tarafından önemsiz sorunlar üzerine yazılmışlardır; sık sık pek çok anekdot gereci kapsarlar ve yetersiz bir zeminleri vardır; gene de, Cardinal de Retz'inkiler gibi, çoğu kez gerçek tarihsel başyapıtlardır; bunlar büyük bir tarihsel alana yayılırlar. Almanya'da böyle ustalar seyrek görülür; Büyük Friedrich (Histoire de mon temps) bu bakımdan ünlü bir kuraldışıdır. Böyle insanlar hiç kuşkusuz yükseklerde duruyor olmalıdırlar. Ancak yukarıda durulduğu zaman olgular doğru olarak gözlenebilir ve herşey görülebilir, aşağıda küçük bir delikten dışarıyı seyrederken değil.

2

b) İkinci Tarih türüne düşünsel/reflektierend Tarih diyebiliriz. Bu tür Tarih sunumu ele aldığı zaman ile bağıntı içinde olmayan, ama tini açısından şimdinin ötesinde olan Tarihtir. Bu ikinci cinste birbirlerinden çok değişik türler ayırdedilebilir. aa) İstenen genel olarak bir ulusun ya da bir ülkenin ya da dünyanın bütün tarihi üzerine bir görüş, kısaca Evrensel Tarih dediğimiz şeydir. Burada tarihsel gerecin işlenmesi başlıca sorundur ki, bu işi yapacak olan kişi ona kendi tiniyle yaklaşır; ama bu içeriğin tininden ayrı bir tindir. Burada özellikle yazarın bir yandan betimlediği eylemlerin ve olayların içerik ve ereklerine ilişkin olarak, öte yandan tarihi ele alış yoluna ilişkin olarak kendisinin saptadığı ilkeler önemli olacaktır. Biz Almanlar durumunda derin düşünce ve sağgörü büyük bir türlülük gösterir ve her tarih yazarının bu konuda kendi kafasında kendine özgü bir türü ve tarzı vardır. İngilizler ve Fransızlar genel olarak tarihin nasıl yazılması gerektiğini bilirler, ve duruş noktaları daha evrensel ve daha ulusal bir kültür basamağına aittir; bizim aramızda ise herkes bir özgünlük yaratma havasındadır, ve tarih yazmak yerine her zaman tarihin nasıl yazılması gerektiği üzerine araştırma yapmaya çabalarız. Düşünsel Tarihin bu ilk türü, eğer bir ülkenin tarihinin bütününü sunmaktan daha öte hiçbir ereği yoksa, kendini sıkı sıkıya öncekine bağlar. Böyle derlemeler in (Livius'un, Sicilyalı Diodoros'un tarihleri, Johannes von Müller'in İsviçre Tarihi buraya aittir), eğer iyi yapılmışlarsa, yüksek değerleri vardır. En iyileri arasında hiç kuşkusuz ilk sınıfın tarihçilerine yaklaşan türde tarihçiler sayılabilir, ve bunlar öylesine görsel yazarlar ki, okur çağdaşların ve görgü tanıklarının olayları anlatışını dinlemekte

10

HEGEL / TARİH FELSEFESİ

olduğu izlenimine kapılabilir. Ama değişik bir kültüre ait bir bireye özgü olması kaçınılmaz tekil bir ton çoğu kez böyle bir tarihin içinden geçmesi gereken zamanlara uyarlanmaz, ve yazarın anlatısında konuşan tin bu zamanların tininden bütünüyle başka bir tindir. Böylece Livius eski Roma krallarına, konsüllerine ve generallerine ancak kendi zamanının usta bir avukatı tarafından yapılabilecek ve [Roma] antikçağından kalan gerçek efsaneler (örneğin Menenius Agrippa masalı gibi) ile çarpıcı bir zıtlık içinde duran türde konuşmalar yaptırır. Böylece bize çarpışmaların betimlemelerini sanki onları kendisi görmüş gibi verir; ama bunların özellikleri tüm zamanlardaki çarpışmalar için kullanılabilir, ve belirlilikleri yine başka yerlerde sık sık birincil önemdeki noktalara egemen olan bağlantı eksikliği ile ve tutarsızlık ile zıtlık içinde durur. Böyle bir derlemci ile kökensel bir tarihçi arasındaki ayrımı saptamanın en iyi yolu Polybius'u Livius'un kendi tarihinde Polybius'un yapıtının saklandığı dönemler için kullandığı, genişlettiği ve kısalttığı biçem

ile karşılaştırmaktır. Johannes von Müller tablosunda betimlediği zamanlara bağlı kalabilme çabasında tarihine katı, resmi, titiz bir görünüş vermiştir. Eski Tschudy'de bulunan anlatılar daha çok yeğlenir; herşey salt yapay ve uydurma bir antikçağ havasında olduğundan daha saf ve daha doğaldır. Uzun dönemleri ya da bütün bir dünya tarihini göz önüne almayı isteyen bir tarih gerçekte edimsel olanın bireysel betimlemelerinden vazgeçmeli ve kendini soyutlamalara kısaltmalıdır; ve bu yalnızca olayların ve eylemlerin atlanması anlamında değil, ama Düşüncenin en güçlü örnekleyici olması gibi başka bir anlamda alınmalıdır. Bir çarpışma, büyük bir utku, bir kuşatma bundan böyle kendisi değildir ve yalın belirlenimler içerisine sıkıştırılmıştır. Livius Volscii ile savaşları anlatırken, zaman zaman çok kısaca 'Bu yıl Volscii ile savaşıldı' der. bb) Düşünsel Tarihin ikinci bir türü Pragmatik Tarihtir. Geçmişi ele alırken ve uzaklarda kalmış bir dünya ile ilgilenirken, düşünce için bu kendi etkinliğinden ve çabasına ödül olarak bir Şimdi ortaya çıkar. Olaylar değişiktir, ama onlarda evrensel olan ve içsel olan, onları bağlayan şey birdir. Bu Geçmişi ortadan kaldırır ve olayları Şimdiye getirir. Pragmatik düşünceler, ne denli soyut olsalar da, tam bu yolla gerçekte Şimdidedirler ve Geçmişin anlatılarını bugünün yaşamında diriltirler. Böyle düşüncelerin gerçekten de ilginç ve diriltici olup olmadıkları yazarın kendi tinine bağlıdır. Burada özellikle ahlaksal düşüncelere ve tarih yoluyla kazanılan ahlaksal derslere değinmek gerekir, ki bu ikinciler sık sık birinciler göz önünde tutularak ele alınırlar. Eğer iyilik örneklerinin ruhu yükselteceği ve çocukların ahlaksal eğitiminde onlara mükemmellik aşılamak için uygulanabilir oldukları söylenebilirse, gene de ulusların ve devletlerin yazgıları, çıkarları, durumları ve karışıklıkları bir başka alandır. Yöneticilere, devlet adamlarına, uluslara özellikle tarihin deneyimi yoluyla öğrenmeleri salık verilir. Ama deneyimin ve tarihin öğrettiği şey ulusların ve hükümetlerin tarihten hiçbir zaman

hiçbirşey öğrenmedikleri ya da ondan türetilmiş öğretilere göre davranmadıklarıdır. Her dönemin öylesine kendine özgü koşulları vardır ve öylesine bireysel bir durum gösterir ki, onda onun kendisinden çıkarak karar verilmelidir ve ancak böyle karar verilebilir. Dünya olaylarının baskısı altında evrensel bir ilkenin hiçbir yararı olmaz, benzer durumların anılarına başvurular sonuçsuzdur, çünkü geçmişin soluk anılarının Şimdinin diriliğine ve özgürlüğüne karşı hiçbir güçleri yoktur. Bu bakımdan hiçbirşey Fransızların Devrim döneminde Yunan ve Roma örneklerine dönmek için o sık yinelenen çağrılarından daha sığ olamaz. Hiçbirşey bu ulusların doğasından ve bizim zamanımızın doğasından daha ayrı olamaz. İsviçre Tarihi'nde olduğu gibi Evrensel Tarih'inde de böyle ahlaksal amaçları göz önünde tutan Johannes von Müller prensler, hükümetler ve halklar için, özellikle İsviçre halkı için böyle bir öğreti hazırladı (özel bir öğretiler ve düşünceler derlemi oluşturdu ve mektuplaşmalarında sık sık bir haftada hazırladığı bu düşüncelerinin tam sayısını verir); ama bunu başarmış oldukları arasında en iyisi sayamaz. Ancak durumlar üzerine kökten, özgür, kapsayıcı bir görüş ve İdeanın derin anlamı (örneğin Montesquieu'nün Yasaların Tini'nde olduğu gibi) böyle düşüncelere gerçeklik ve ilginçlik verebilir. Bu nedenle bir düşünsel Tarih başkasını yerinden eder; her yazar için gereçler önünde açıktır; her biri kendini onları kolayca düzenlemeye ve işlemeye yetenekli görebilir; her biri kendi tinini zamanın tini olarak onlarda geçerli kılabilir. Böyle düşünsel Tarihlerden bıkarak, insanlar sık sık bir olayın tüm bakış açılarını dışlayan imgelerine geri dönmüşlerdir. Bunların hiç kuşkusuz belli bir değeri vardır, ama çoğunlukla yalnızca ham bir gereç sunarlar. Biz Almanlar bunlarla yetiniriz; buna karşı Fransızlar ise dahiyane bir yolla kendileri için bir Şimdi oluştururlar ve Geçmişi şimdiki durum ile

ilişkilendirirler. cc) Düşünsel Tarihin üçüncü türü Eleştirel Tarihtir; buna zamanımızda Almanya'da tarihi ele almanın başlıca yolu olduğu için değinilecektir. Bunda sunulan tarihin kendisi değil, ama Tarihin bir Tarihi, tarihsel anlatıların bir yargılanışı ve bunların gerçeklik ve inandırıcılıklarının bir araştırmasıdır. Bunda yatan ve özellikle yatması gereken özgünlük yazarın anlatılardan olgularda olmayan birşeyi çıkarmada gösterdiği kavrayış keskinliğidir. Fransızlar bu alanda derin ve sağgörü üzerine dayalı pekçok çalışma üretmişlerdir. Ama gene de böyle eleştirel yöntemi tarihsel olarak geçerli bir yöntem olarak geçerli kılmaya çalışmamış, yargılarını eleştirel incelemeler biçiminde sunmakla yetinmişlerdir. Bizim durumumuzda ise o yüksek eleştiri denilen şey, genel olarak filolojiye olduğu gibi, tarihsel yazına da egemen olmuştur. Bu yüksek eleştiri boş bir imgelem yetisinin sağlayabileceği tarihsel olmayan tüm olanaklı ucubeleri getirmek için gerekçeyi sağlamıştır. Bu, öznel kuruntuları tarihsel verilerin yerine koyarak, tarihte Şimdiyi kazanmanın bir başka yoludur — kuruntular ki, ne denli gözüpek iseler, eş deyişle ne

12

HEGEL / TARİH FELSEFESİ

denli önemsiz ayrıntılar üzerine dayalı ve tarihin en kararlı olguları ile ne denli çelişkili iseler o denli değerli sayılırlar. dd) Düşünsel Tarihin son türü kendini hemen parçalı birşey olarak gösteren türdür. Hiç kuşkusuz soyutlayıcıdır; ama genel bakış açılarını (örneğin Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi) aldığı için, Felsefi Dünya Tarihine bir geçiş oluşturur. Zamanımızda kavramlar tarihinin bu biçimi daha gelişmiş ve öne çıkarılmıştır. Böyle dallar [Sanat, Tüze, Din] bir ulusun tarihinin bütünü ile bir ilişki içinde dururlar, ve herşeyin çevresinde döndüğü biricik nokta bütünün bağlantısının mı sergilendiği, yoksa yalnızca dışsal ilişkileri içinde mi arandığıdır. Bu ikinci durumda, bu dallar ulusun bütünüyle olumsal, tekil özellikleri olarak görünürler. Şimdi, eğer düşünsel Tarih evrensel bakış açılarını izleme noktasına gelmişse, o zaman belirtmek gerek ki, eğer böyle bakış açıları gerçek bir doğada iseler, yalnızca dışsal bir çizgi, yalnızca dışsal bir düzen oluşturmazlar, tersine olayların ve edimlerin kendilerinin içsel ve yol gösterici ruhlarıdırlar. Çünkü, ruh-önderi Merkür gibi, İdea gerçeklikte halkların ve dünyanın önderidir, ve Tin, o önderin ussal ve zorunlu İstenci, dünya olaylarına öncülük etmiştir ve etmektedir; onu bu önderlikte tanıyabilmek burada amacımızdır. Bu bizi

3

c) Tarihin üçüncü cinsine, Felsefi Tarihe getirir. Önceki iki tür açısından hiçbir açıklama gerekmemişti, çünkü kavramları kendiliğinden açıktı; ama bu sonuncusunda durum başka türlüdür ve gerçekten de bir açıklama ya da aklama gerektiriyor görünür. Gene de genel olarak Tarih Felsefesinin tarihin düşünceye dayalı irdelenişinden başka birşeyi imlemediği söylenebilir. Düşünce hiç kuşkusuz ondan vazgeçebileceğimiz birşey değildir; kendimizi hayvanlardan onunla ayırdederiz, ve duyumda, tanımada ve bilmede, itkilerde ve istençte, bunlar insansal oldukları ölçüde, bir Düşünce vardır. Ama Düşünceye bu başvuru burada doyurucu görünmeyebilir, çünkü tarihte Düşünce verili olana ve var olana altgüdümlüdür, onu temeli olarak alır ve onun tarafından yönlendirilir; Felsefe ise, tersine, nesnesine Kurgunun var olana bakılmaksızın kendi içinden üreteceği Düşünceleri yükler. Tarihe böyle Düşünceler ile yaklaştığında, Kurgu onu bir gereç gibi ele alır, onu olduğu gibi bırakmaz, tersine Düşüncelere göre düzenler, ve söylendiği gibi onu a priori kurar. Ama Tarihin yalnızca var olanı ve olmuş olanı, olayları ve edimleri ele alması gerektiği için, ve ancak verili olana sıkı sıkıya sarıldığı ölçüde gerçek doğasına bağlı kaldığı için, Felsefenin işi bu etkinlik ile çelişki içinde duruyor görünür; ve bu çelişkinin ve ondan Kurgu için doğan

suçlamanın burada açıklanması ve çürütülmesi gerekir; ama bu nedenle Tarihsel olanın ereği, ilgisi ve ele alınışı ve Felsefe ile ilişkileri üzerine yürürlükte olan ya da her zaman yenileri bulunacak çok sayıda çarpık ve özel görüşün düzeltilmesi gibi bir işi üstlenmeyi istemiyoruz.

13

Felsefenin birlikte getirdiği biricik düşünce Usun dünyaya egemen olduğu, öyleyse Dünya Tarihinde de ussal olanın ilerlemekte olduğu biçimindeki yalın Us düşüncesidir. Bu kanı ve içgörü genel olarak Tarih açısından bir varsayımdır; Felsefenin kendisinde ise bir varsayım değildir. Kurgul bilgi yoluyla onda Usun — burada bu anlatımla onun Tanrı ile bağıntısını ve ilişkisini daha yakından açıklamaksızın yetinebiliriz — Töz ve sonsuz Güç olduğu, kendi kendisinin tüm doğal ve tinsel yaşamın sonsuz Gereci olduğu gibi bu kendi İçeriğinin etkinleştirici sonsuz Biçimi de olduğu tanıtlanır. Us Tözdür, başka bir deyişle, tüm edimsellik varlığını ve kalıcılığını onda ve onun yoluyla bulur; — sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunacak denli güçsüz değildir; — sonsuz İçeriktir, tüm özsellik ve gerçekliktir, ve kendisi kendi Gerecidir ki, onu işlemesi için kendi etkinliğine verir, çünkü, sonlu bir edim gibi, etkinliğinin besinini ve nesnelerini ondan kazanacağı verili bir aracın, dışsal bir gerecinin koşullarına gereksinmez; kendi kendisinden beslenir ve kendisi işlemekte olduğu Gereçtir; yalnızca kendisi kendi biricik varsayımı olduğu ve ereği saltık son erek olduğu için, kendisi bu ereğin İçeriden görüngüde, yalnızca doğal değil ama tinsel Evrenin de görüngüsünde, Dünya Tarihinde etkinleştirilmesi ve üretilmesidir. Şimdi, bu İdeanın gerçek olan, bengi olan, saltık olarak güçlü olan olması, onun kendini dünyada sergilemesi ve onda kendi kendisinden, onur ve görkeminden başka hiçbirşeyi sergilememesi — bu olgu, söylendiği gibi, Felsefede tanıtlanmış olandır ve burada böyle tanıtlanmış olarak varsayılacaktır. Okurlarım arasında henüz Felsefe ile tanışık olmayanlardan belki de Dünya Tarihi üzerine bu dersi Usa duyulan bir inanç ile, onun bilgisi için bir istem, bir susuzluk ile karşılamalarını bekleyebilirim; hiç kuşkusuz bilimlerin öğrenilmesinde öznel gereksinim olarak varsayılması gereken şey yalnızca yüzeysel bir tanışıklıklar yığını için değil, ama ussal içgörü için, bilgi için istem olmalıdır. Eğer Dünya Tarihine daha şimdiden Usun düşüncesi ile, bilgisi ile giremiyorsak, o zaman hiç olmazsa Usun orada olduğuna, Anlığın ve özbilinçli İstencin dünyasının olumsallığa terkedilmiş olmadığına, tersine kendini bilen İdeanın ışığında kendini göstermek zorunda olduğuna duyulan sağlam, yenilmez bir inancı taşımalıyız. Ama gerçekte önceden böyle bir inanç için bir istemde bulunmam gerekmez. Geçici olarak söylemiş olduklarım ve daha öte söyleyecek olduklarım bilimimiz açısından bile yalnızca varsayım olarak değil, ama bütünün bir özeti olarak, bizim tarafımızdan yapılacak irdelemenin sonucu olarak alınmalıdır — bir sonuç ki, daha önceden bütünü tanıdığım için benim tarafımdan bilinmektedir. Öyleyse Dünya Tarihinin ussal bir ilerleme olmuş olduğu, Dünya Tininin, doğası hiç kuşkusuz her zaman bir ve aynı olan, ama bu tek doğasını dünyanın belirli-varlığında açındıran Tinin ussal, zorunlu süreci olduğu yalnızca

14

bu Tarihin kendisinin irdelemesinden çıkan bir sonuçtur. Bu, söylendiği gibi, Tarihin sonucu olmalıdır. Ama Tarihi olduğu gibi almalıyız: Tarihsel olarak, görgül olarak ilerlemeliyiz; başka şeyler arasında, meslekten tarihçiler gibi yanlış yönlendirilmeye izin vermemeliyiz, çünkü bunlar,

özellikle büyük yetkeler olarak görülen Alman tarihçileri, felsefeciyi onunla suçladıkları şeyi, yani Tarihte a priori uydurmalar getirme işini kendileri yaparlar. Örneğin, doğrudan Tanrı tarafından eğitilmiş, eksiksiz içgörü ve bilgelik ile donatılmış, tüm doğa yasalarının ve tinsel gerçekliğin tam bilgisini taşıyan bir ilk ve en eski halkın olmuş olduğu, ya da şu ya da bu rahipler-halkının varolduğu, ya da, daha özel birşeyden söz etmek için, bir Roma Eposunun olduğu ve Roma tarihçilerinin bundan en eski tarihi türetmiş oldukları vb. gibi yaygın uydurmalar vardır. Bu tür yetkelerden yararlanmayı yetenekli meslekten tarihçilere bırakmayı istiyoruz, çünkü bu uydurmalar tarihçilerimiz arasında hiç de alışılmadık şeyler değildirler. Buna göre, yerine getirilecek ilk koşul olarak, tarihsel olanı ona bağlı kalarak almamız gerektiğini bildirebiliriz; ama 'bağlı kalarak' ve 'almak' gibi genel anlatımlarda bir ikircim yatar. Giderek yalnızca alıcı olarak davrandığını, kendini yalnızca verili olana bıraktığını sanan ve ileri süren sıradan ve yansız tarihçi bile düşüncesinde edilgin değildir, kategorilerini kendisi ile birlikte getirir ve varolanı onlar yoluyla görür; özellikle bilimsel olması gereken herşeyde Us uyumamalı, ve derin düşünce uygulanmalıdır; kim dünyaya ussal olarak bakarsa, onu ussal olarak görür, ve ikisi birbirlerini karşılıklı olarak belirler. Ama derin düşüncenin değişik yolları, bakış açıları, olguların (ki en yakında yatan kategoridir) salt önemleri ve önemsizlikleri üzerine yargıda bulunma buraya ait değildir. Yalnızca Usun dünyada olduğu gibi Dünya Tarihinde de egemen olmuş olduğu ve egemen olmayı sürdürdüğü yolundaki evrensel kanı üzerine iki biçimsel noktayı ve bakış açılarını anımsatacağım, çünkü bunlar bize aynı zamanda güçlüğü oluşturan ana noktayı daha yakından ele alma ve üzerinde daha öte durmamız gereken bir konuyu belirtme fırsatını verirler. Bunlardan biri ilk kez Yunanlı Anaxagoras'ın nousun (no□w), genel olarak Anlağın ya da Usun dünyayı yönettiğini söylemiş olduğunu bildiren tarihsel pasajdır; bu özbilinçli Us olarak Anlık değil, genel olarak bir Tin değildir; — ikisini birbirinden bütünüyle ayırdetmemiz gerekir. Güneş dizgesinin devimi değişmez yasaları izler; bu yasalar onun Usudur, ama ne güneşin ne de bu yasalarda onun çevresinde dönen gezegenlerin buna ilişkin bir bilinçleri vardır. Böylece Usun doğada olması, doğanın değiştirilemez evresel yasalar tarafından yönetiliyor olması gibi bir düşünce bizi şaşırtmaz, bu tür düşüncelere alışığızdır ve onları fazla büyütmeyiz; bu tarihsel duruma tarihin bize önemsiz görünebilen bu tür düşüncelerin dünyada her zaman olmuş olmadıklarını öğrettiğine, böyle düşüncelerin aslında insan tininin Tarihinde çığırlar

oluşturduklarına dikkati çekmek için değindim. Aristoteles o düşüncenin yaratıcısı olarak Anaxagoras'ın sarhoşlar arasındaki ayık biri olarak görünmesinden söz eder. Sokrates bu düşünceyi Anaxagoras'tan üstlendi, ve düşünce olayları şansa yükleyen Epikürüs'ün felsefesi dışında Felsefede hemen egemen oldu. "Bundan sevinç duydum," der Sokrates, Platon'un diyalogunda, "ve bana Doğayı Usa göre yorumlayacak, tikel olanda onun tikel ereğini, bütünde evrensel ereği gösterecek bir öğretmen bulmuş olduğum umuduna kapıldım. Dünyaları verseler bu umuttan vazgeçmeyecektim. Ama büyük bir coşkuyla kendimi Anaxagoras'ın yazılarına verdikten sonra onun yalnızca Hava, Ether, Su ve benzerleri gibi dışsal nedenlerden söz ettiğini görünce büyük bir düşkırıklığına uğradım." Açıktır ki Sokrates'in Anaxagoras'ın ilkesinde bulduğu yetersizlik ilkenin kendisini değil, ama somut doğaya uygulanışındaki eksikliği, Doğanın o ilkeden anlaşılıyor ya da kavranıyor olmamasını, bütününde o ilkenin soyut olarak bırakılmış olmasını, Doğanın onun bir gelişimi olarak, Ustan ortaya çıkarılmış bir örgütleniş olarak kavranmamasını ilgilendirir. Burada, hemen başlangıçta, bir belirlenimin, bir ilkenin, bir gerçekliğin yalnızca soyut olarak saptanması ve daha tam belirlenime ve somut gelişime ilerleme arasındaki bu ayrıma dikkati çekmek istiyorum.

Bu ayrım belirleyicidir, ve Dünya Tarihini incelememizin vargısında en yeni politik durumun ele alınmasında başkaları arasında özellikle bu duruma geri döneceğiz. Dahası, Usun dünyayı yönetiyor olması düşüncesinin bu ortaya çıkışı onun dinsel gerçeklik biçiminde iyi bildiğimiz daha öte bir uygulaması ile, yani dünyanın şansın ve dışsal olumsal nedenlerin eline bırakılmadığı, tersine bir Kayranın dünyayı yönettiği görüşü ile bağıntılıdır. Daha önce sözü edilen ilkeye inancınız konusunda bir istemde bulunmayı istemediğimi belirtmiştim; gene de bu dinsel biçim altında o ilkeye inancınıza başvurabilirim — eğer genel olarak felsefe biliminin özgünlüğü varsayımlarda bulunmaya izin veriyorsa; ya da, aynı şeyi başka türlü anlatırsak, böyle birşeye başvurmayacağım çünkü ele almayı istediğimiz bilimin kendisinin o ilkenin gerçekliğinin olmasa da doğruluğunun tanıtını vermesi gerekir. Şimdi, gerçeklik, bir Kayranın, hiç kuşkusuz tanrısal Kayranın dünyanın olaylarının başında olması gerçekliği o verilen ilkeye karşılık düşer, çünkü tanrısal Kayra bilgelik ile donatılı sonsuz güçtür ki, ereğini, eş deyişle dünyanın saltık, ussal son ereğini edimselleştirir: Us kendi kendisini belirleyen bütünüyle özgür düşüncedir. Ama dahası, şimdi bu inanç ve ilkemiz arasında bir ayrım, aslında bir karşıtlık tam olarak Sokrates'in Anaxagoras'ın ilkesi durumundaki istemi ile aynı yolda kendini gösterir. Çünkü o inanç da eşit ölçüde belirsizdir, genel olarak Kayraya inanç denilen şeydir, ve belirlenime, bütünün üzerine, Dünya Tarihinin herşeyi kapsayan akışı üzerine uygulamaya dek ilerlemiş değildir. Ama Tarihi açıklamak demek insanların tutkularını, dehalarını, etkin yetilerini ortaya sermek

demektir, ve Kayra tarafından bu belirlenmişliğe genellikle onun Tasarı denir. Gene de bu Tasar bizim gözlerimizden gizli olması gereken şeydir; giderek onu bilmeyi istemek bile kendini-bilmezlik sayılır. Anaxagoras'ın Anlağın kendini edimsellikte nasıl ortaya serdiği konusundaki bilgisizliği doğaldı: Henüz düşüncenin bilinci ne onda, ne de bütün bir Yunanistan'da yeterince gelişmişti; Anaxagoras evrensel ilkesini Somuta uygulayamadı, ikinciyi birinciden saptamayı başaramadı; ve Somutun Evrensel ile birleşmesini kavrama adımını atan ilkin Sokrates oldu. O zaman Anaxagoras böyle bir uygulamaya karşı bir polemik tutumuna girmedi; ama Kayraya o inanç en azından büyük ölçek uygulamaya karşı ya da Kayranın Tasarının bilgisine karşı böyle bir tutuma girer. Çünkü tikel durumlarda şurada burada o Tasarın geçerli olmasına izin verilir; dindar yürekler tek tek olaylar durumunda yalnızca Şansı değil, ama Tanrının parmağını görürler, örneğin büyük sıkıntı ve yoksulluk içindeki bir bireye beklenmedik bir yardım geldiği zaman olduğu gibi; ama bu ereklerin kendileri sınırlı türdendir, yalnızca bu bireyin tikel erekleridirler. Ama Dünya Tarihinde işimiz Uluslar olan bireyler ile, Devletler olan bütünlükler iledir. Öyleyse Kayraya inanç üzerine deyim yerindeyse ne o perakendeci bakış açısında, ne de yalnızca bir Kayranın olduğu biçimindeki genel görüşe gitmeyi isteyen, ama onun daha belirli edimlerine yaklaşmayı yadsıyan salt soyut, belirsiz inançta durup kalabiliriz. Tersine, en içten çabamız Kayranın yollarını, Tarihteki araçlarını ve görüngülerini tanımaya yönelmelidir, ve bunları o evrensel ilke ile ilişkilendirmemiz gerekir. Ama genel olarak tanrısal Kayranın Tasarının bilgisine değinmekle zamanımızın birincil önemdeki bir sorusunu, Tanrıyı bilme olanağına ilişkin soruyu, ya da daha doğrusu, bu bir soru olmaya son verdiği için, bir önyargıya dönüşmüş olan öğretiyi, Tanrıyı bilmenin olanaksız olduğu öğretisini anımsatmış oldum. Kutsal Yazılarda en yüksek ödev olarak buyrulan şey ile, Tanrıyı yalnızca sevme değil ama bir de bilme ödevi ile doğrudan karşıtlık içinde, şimdi tam orada söylenmiş olan şeyin, Tinin Gerçekliğe götüren olduğu, onun her şeyi bildiği, giderek Tanrının en büyük derinliklerine ulaştığı görüşünün yadsınması egemendir. Tanrısal Varlık bilgimizin ve genel olarak insansal

şeylerin öte yanına koyulduğu zaman, bununla kendi tasarımlarımız arasında dilediğimiz gibi dolaşmanın rahatlığına ulaşılır. Bilgimize tanrısal olanla ve gerçek olanla bir bağıntı vermekten kurtuluruz; buna karşı, o zaman onun kibri ve öznel duygu kendi için eksiksiz bir aklama bulur; ve dindar alçakgönüllülük, Tanrının bilgisini kendinden uzakta tutarken, bununla özenci ve boş itkileri için neyi kazanacağını çok iyi bilir. Usun dünyayı yönetmiş ve yönetmekte olduğu biçimindeki önermemiz ile Tanrının bilgisinin olanağına ilişkin soru arasındaki bağıntıyı gözardı etmeyi istemeyişimin nedeni felsefenin dinsel gerçeklikleri anımsatmadan kaçındığı ya da kaçınmayı istediği ve onları bir yana attığı, çünkü deyim yerindeyse onlara karşı rahat bir duyunç taşımadığı

yolundaki kuşkuya değinme fırsatını değerlendirmekti. Tersine, durum böyle olmaktan öylesine uzaktır ki, yakın zamanlarda dinsel içeriği birçok tanrıbilim türü karşısında savunmayı üstlenmek zorunda kalan felsefe olmuştur. Hıristiyan dininde Tanrı kendini bildirmiş, eş deyişle insanlara ne olduğunu bilme fırsatını vermiştir, öyle ki bundan böyle gizli saklı birşey değildir; ve bizim için Tanrıyı bilmenin bu olanağı böyle bilgiyi bir ödev olarak dayatır. Tanrı çocuklarında dar yürekler ya da boş kafalar istemez; tersine, tinleri kendi için yoksul ama Onun bilgisinde varsıl olanları, ve tüm değeri Tanrının bu bilgisinde görenleri ister. Tanrısal Varlığın bildirilişinin bu temelinden yola çıkan düşünen tinin gelişimi en sonunda ilkin duygunun ve tasarım yetisinin önüne koyulan şeyi düşünce ile kavramaya ulaşmalıdır; sonunda, yaratıcı Usun Dünya Tarihi olan bu varsıl ürününün de kavranacağı zaman gelmelidir. Bir zamanlar moda Tanrının bilgeliğine hayvanlarda, bitkilerde, tekil yazgılarda hayran olmaktı. Kayranın kendini böyle nesnelerde ve olgularda bildirdiği kabul ediliyorsa, bu niçin Dünya Tarihinde de kabul edilmesin? Bu içerik böyle bir kabullenim için fazla büyük görünür. Ama tanrısal bilgelik, e.d. Us büyükte olduğu gibi küçükte de bir ve aynıdır; ve Tanrıyı bilgeliğini büyük ölçekte uygulamayacak denli zayıf görmemeliyiz. Bilgimiz bengi bilgelik tarafından amaçlanan şeyin doğanın bağrında nasıl ortaya çıkıyorsa, edimsel ve etkin Tinin dünyasında da öyle ortaya çıktığı içgörüsünü kazanmaya yönelir. İrdelememiz bu düzeye dek bir Theodike, Tanrının bir aklanışıdır ki, Leibniz bunu metafiziksel olarak kendi yolunda henüz belirsiz, soyut kategorilerde başarmaya çalışmıştır, öyle ki dünyadaki Kötülük kavranabilir, düşünen tin Kötü olanın varoluşu ile uzlaşabilir. Gerçekte böyle bir uzlaştırıcı bilgi için istem başka hiçbir yerde Dünya Tarihinde olduğundan daha büyük değildir. Bu uzlaşmaya ancak o olumsuzu altgüdümlü ve üstesinden gelinen birşeye yitmiş olarak kendi içinde kapsayan olumlunun bilgisi yoluyla ulaşılabilir; bir yandan gerçekte dünyanın son ereği olan şeyin bilinci yoluyla, öte yandan o ereğin onda edimselleşmiş olduğunun ve Kötü olanın en sonunda kendini onun yanında geçerli kılmış olmadığının bilinci yoluyla erişilebilir. Ama bunun için no□wa ve Kayraya yalnızca inanç henüz hiçbir biçimde yeterli değildir. Belirtildiği gibi, dünyayı yöneten Us da tıpkı Kayra gibi belirsiz bir sözcüktür; ondan her zaman belirleniminin, içeriğinin ne olduğu belirtilemeden söz edilir, ki birşeyin ussal mı, yoksa usdışı mı olduğunu ona göre yargılayabiliriz. Usu belirlenimi içinde kavramak — bu ilk sorundur; ikincisi, genel olarak Usa bağlı kalınsa da, bu yalnızca sözlerde böyledir. Bunları belirttikten sonra, bu Girişte irdelemeyi istediğimiz ikinci bakış açısına geçiyoruz.

[II. BU İLKENİN DAHA YAKIN BELİRLENİMİ]

II. Usun belirleniminin kendinde ne olduğu sorusu, Us dünya ile bağıntı içinde alındığı sürece,

dünyanın Son Ereğinin ne olduğu sorusu ile çakışır; bu anlatımda daha tam olarak o Ereğin olgusallaşması, edimselleşecek olması gerektiği imlenir. Burada değinilecek iki nokta vardır: Bu son Ereğin içeriği, genel olarak belirlenimin kendisi, ve edimselleşmesi. Herşeyden önce belirtmeliyiz ki, nesnemiz, Dünya Tarihi, tinsel alanda ilerler. Dünya kendi içinde fiziksel ve ruhsal Doğayı kapsar; fiziksel Doğa da benzer olarak Dünya Tarihine karışır, ve daha başlangıçta Doğa belirleniminin bu temel ilişkilerine dikkat etmemiz gerekecektir. Ama Tin ve gelişiminin süreci tözsel olandır. Doğayı kendine özgü tikel bir öğede olduğu gibi kendi içinde bir Us dizgesi olarak irdeleme işi buraya ait değildir; onu burada yalnızca Tin ile göreli olarak irdeleyeceğiz. Tin ise onu burada üzerinde irdeleyeceğimiz sahnede, Dünya Tarihinde, en somut edimselliği içindedir; buna karşın, ya da daha doğrusu somut edimselliğinin bu kipinden evrenseli de kavrayabilmek için, herşeyden önce Tinin doğasının kimi soyut belirlenimlerini öncül olarak kullanmak zorundayız. Gene de bu burada ancak bir önesürüm tarzında yapılabilir; burası Tinin İdeasını kurgul olarak açındırmanın yeri değildir. Çünkü bir Girişte söylenebilecek olanlar, daha önce değinildiği gibi, bütününde salt tarihsel olarak, birer varsayım olarak alınmalıdırlar ki, ya başka bir yerde açıklanmış ve tanıtlanmışlardır, ya da doğrulanışlarını Tarih Biliminin incelenişinin sonucu olarak kazanmaları gerekir. Buna göre burada irdelenecek noktalar — a) Tinin doğasının soyut belirlenimleri; b) Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı; c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet. [A. TİNİN DOĞASININ SOYUT BELİRLENİMLERİ]

a) Tinin doğası tam karşıtı yoluyla bilinebilir. Tıpkı özdeğin tözünün Yerçekimi olması gibi, demeliyiz ki Tinin tözü, özü Özgürlüktür. Herkes için dolaysızca inandırıcı olacağı gibi, Tin başka özellikler arasında Özgürlüğe de iyedir; ama felsefe Tinin tüm özelliklerinin ancak Özgürlük yoluyla kalıcı olduklarını, tümünün yalnızca Özgürlük için araçlar olduklarını, tümünün yalnızca Özgürlüğü aradıklarını ve ürettiklerini öğretir; Özgürlüğün Tinin biricik Gerçekliği olduğu kurgul felsefenin ürettiği bir bilgidir. Özdeğin ancak bir özek noktasına doğru itildiği ölçüde yerçekimi vardır; özsel olarak bileşiktir, birbiri dışındaki parçalardan oluşur, onların Birliğini arar ve öyleyse kendini ortadan kaldırmayı, kendi karşıtını ister; eğer buna erişseydi, bundan böyle Özdek olmaz, tersine yitip gitmiş olurdu; İdealliğe doğru çabalar, çünkü Birlikte ideal olarak vardır. Tin ise, tersine, özeğini kendi içinde taşıyandır; Birliği kendi dışında taşımaz, ama onu bulmuştur; kendi içinde ve kendi

kendisi iledir. Özdek tözünü dışında taşır; Tin kendi-kendisi-ile-olmadır. Bu ise sözcüğün tam anlamıyla Özgürlüktür, çünkü bağımlı olduğum zaman kendimi bir başkası ile bağıntılarım ki, o değilimdir; dışsal birşey olmaksızın olamam; eğer kendi kendim ile isem, özgürümdür. Tinin bu kendi-kendisi-ile-olması özbilinçtir, kendinin bilincidir. Bilinçte iki şey ayırdedilecektir; ilk olarak biliyor olmam; ve ikinci olarak, bildiğim şey. Özbilinçte ikisi çakışır, çünkü Tin kendi kendisini bilir, kendi doğasının yargılanışıdır, ve Tin aynı zamanda kendine gelme ve böylece kendini ortaya çıkarma, kendini kendinde ne ise o yapma etkinliğidir. Bu soyut belirlenime göre Dünya Tarihi için denebilir ki, o Tinin kendinde ne olduğunun bilgisini geliştirme sürecinde sergilenişidir; ve tıpkı tohumun ağacın bütün doğasını, meyvalarının tadını ve biçimini kendi içinde taşıması gibi, Tinin ilk belirtileri de daha şimdiden gizil olarak bütün Tarihi kendi içinde kapsar. Doğulular henüz Tinin ya da genel olarak İnsanın kendinde özgür olduğunu bilmezler; ve bunu bilmedikleri için özgür değildirler; yalnızca Birin özgür olduğunu bilirler, ama tam bu nedenle böyle özgürlük yalnızca

Özenç, yabanıllık, tutkunun körlüğüdür; ya da onun bir yumuşaklığı, evcilliğidir ki, kendisi salt bir doğa olumsallığı ya da özençtir. Bu Bir bu nedenle salt bir Despottur, özgür bir insan değil. — Özgürlük bilinci ilkin Yunanlılar arasında doğdu, ve bu nedenle onlar özgürdüler; ama, tıpkı Romalılar gibi, yalnızca kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı, genel olarak İnsanın değil. Platon ve Aristoteles bile bunu bilmiyordu. Bu nedenle Yunanlıların yalnızca köleleri olmakla kalmadı, yalnızca yaşamları ve güzel özgürlüklerinin sürekliliği onlara bağımlı olmakla kalmadı, ama özgürlüklerinin kendisi bir yandan yalnızca olumsuz, geçici ve sınırlı bir çiçek, öte yandan aynı zamanda insansal olanın, insanca olanın katı bir köleliği idi. — İlkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar; bu bilinç ilk olarak dinde, Tinin en iç bölgesinde doğdu; ama bu ilkenin dünyasal varlığa da aktarılması daha öte bir sorundu ki, çözümü ve uygulaması kültürün ağır ve uzun bir emeğini gerektirdi. Hıristiyan dininin kabul edilmesi ile örneğin kölelik dolaysızca sona ermedi; dahası, böylelikle Devletlerde özgürlüğün hemen egemen olması, Hükümetlerin ve Anayasaların ussal bir yolda örgütlenmeleri ya da giderek özgürlük ilkesi üzerine temellendirilmeleri de hiçbir biçimde söz konusu değildi. İlkenin dünyasallığa bu uygulanışı, dünyasal durumların onun tarafından bütünüyle şekillendirilmesi ve özümsenmesi uzun bir süreçtir ki, Tarihin kendisini oluşturur. Genel olarak bir ilke ile onun uygulaması, eş deyişle Tinin ve yaşamın edimselliğine aktarılması ve yerine getirilmesi arasındaki bu ayrıma daha önce değinmiştim; bu bilimimizde temel belirlenimlerden biridir ve düşüncenin ona sıkı sıkıya sarılması özseldir. Şimdi, bu ayrım Hıristiyan özbilinç ilkesi olarak Özgürlük açısından burada geçici olarak

nasıl vurgulandıysa, genel olarak Özgürlük açısından da özsel olarak yer alır. Dünya Tarihi Özgürlük bilincinde ilerlemedir — bir ilerleme ki, görevimiz onu zorunluğu içinde bilmektir. Genel olarak Özgürlüğe ilişkin bilginin değişik basamakları üzerine söylediklerimle — ve hiç kuşkusuz ilk olarak Doğuluların yalnızca Birin, Yunan ve Roma dünyasının ise Kimilerinin özgür olduğunu bilmeleri, bizim ise kendilerinde Tüm İnsanların, eş deyişle İnsan olarak İnsanın özgür olduğunu bilmemiz biçiminde —, aynı zamanda Dünya Tarihinin bölümlenişi ve onu ele alış yolumuz da verilmiştir. Bunu gene de yalnızca geçici olarak belirtiyoruz; daha önce kimi kavramları açımlamamız gerekir. Öyleyse, tinsel dünyanın belirlenimi olarak ve — bu tözsel dünya olduğu ve fiziksel dünya ona altgüdümlü kaldığı ya da, eğer kurgul olarak anlatırsak, tinsel dünyaya karşı hiçbir gerçekliği olmadığı için — dünyanın son ereği olarak Tinin Özgürlüğü üzerine bilincini ve tam olarak bu yolla genel olarak Özgürlüğünün edimselliğini ileri süreceğiz. Ama bu Özgürlüğün, böyle alındığında, kendisinin henüz belirsiz ve sonsuz ölçüde ikircimli bir sözcük olduğu, ‘en yüksek’ olduğu için sonsuz çoklukta yanlış anlama, karışıklık ve yanılgıyı kendisi ile birlikte taşıdığı ve olanaklı tüm aşırılıkları kendi içinde kapsadığı — bu olgu hiçbir zaman modern zamanlarda olduğundan daha iyi tanınmış ve yaşanmış değildir; ama onu burada ilk olarak o genel belirlenimi içinde alacağız. Dahası, ilke ile, ilk olarak salt kendinde olan ile edimsel olan arasındaki sonsuz ayrımın önemine dikkat çekildi. Aynı zamanda kendinde olduğu gibi alındığında sonsuz Zorunluğu kendi içinde taşıyan Özgürlük bilince — çünkü Özgürlük, kavramına göre, kendinin bilgisidir — ve böylelikle edimselliğe getirilecektir: Özgürlük Tinin kendi için kendisinin yerine getirdiği Erek, ve biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek Dünya Tarihinin ona doğru çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyu yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuşlardır. Bu kendini yerine getiren ve yaşama geçiren biricik amaç, tüm olayların ve durumların değişimindeki biricik

kalıcı öğe, onlarda gerçekten etkin olan biricik ilkedir. Bu son erek Tanrının dünya açısından istediğidir; oysa Tanrı en eksiksiz olandır ve bu nedenle kendi kendisinden, kendi İstencinden başka hiçbirşeyi isteyemez. Ama İstencinin doğasının, e.d. genel olarak doğasının ne olduğu — bu, dinsel tasarımı Düşüncede kavradığımız için, burada Özgürlük İdeası dediğimiz şeydir. Şimdi dolaysızca getirilecek soru ancak şu olabilir: Özgürlük olgusallaşması için hangi aracı kullanır? Burada irdeleyeceğimiz ikinci nokta budur. [B. TİNİN İDEASINI EDİMSELLEŞTİRMESİNİN ARAÇLARI]

b) Özgürlüğün kendini bir dünyaya geliştirmesini sağlayan araca ilişkin bu soru bizi Tarihin görüngüsünün kendisine götürür. Eğer genel

olarak özgürlük ilkin iç Kavram ise, o zaman araç dışsal olan, görüngüsel olan, Tarihte dolaysızca göz önüne çıkan ve kendini sergileyendir. Tarihe yakından bir bakış bize insanların eylemlerinin onların gereksinimlerinden, tutkularından, çıkarlarından, karakter ve yeteneklerinden ortaya çıktıklarını kabul ettirir; ve dahası, öyle bir yolda ki, bu etkinlik gösterisinde güdüler olarak görünen ve birincil etkenler olarak yer alan şeyler yalnızca gereksinimler, tutkular, çıkarlardır. Bunların arasında hiç kuşkusuz evrensel erekler, bir iyilikseverlik, soylu vatan sevgisi bulunuyor olabilir; ama bu erdemler ve bu evrenseller dünya ile ve dünyanın yarattıkları ile önemsiz bir ilişki içinde dururlar. Hiç kuşkusuz Usun belirleniminin bu öznelerin kendilerinde ve etki alanlarında olgusallaştığını görebiliriz; ama bunların insan soyunun bütün kitlesi karşısında oranları küçüktür ve erdemlerinin yayıldığı varoluş alanı da göreli olarak önemsizdir. Buna karşı, tutkular, tikel çıkarlara bağlı amaçlar, bencil isteklerin doyumu en güçlü olanlardır; güçlerini Tüzenin ve Ahlakın onlara getirmek istediği hiçbir sınırı tanımamada, bu doğal güçlerin insanlar üzerinde düzen ve ılımlılığa doğru, tüze ve ahlaka doğru yapay ve usandırıcı disiplinden daha doğrudan bir etki taşımasında bulurlar. Tutkuların bu oyununa ve şiddetlerinin sonuçlarına baktığımız zaman, yalnızca onlara değil, ama giderek — aslında başlıca — iyi amaçlara ve haklı ereklere takılmış olan anlamsızlıklar gözümüze çarptığı zaman, insanlığın üretmiş olduğu en görkemli krallıkların başına gelen kötülükleri ve yıkımları gördüğümüz zaman, bu evrensel geçicilik karşısında ancak hüzünle dolabiliriz; ve bu yıkımlar doğanın değil ama insan istencinin işi olduğu zaman, böyle bir görünümün sonucu ahlaksal bir sızı, iyi ruhun (eğer bizde böyle birşey varsa) bir başkaldırısı olabilir. Abartmalı bir diluzluğuna başvurmaksızın, uluslarda ve somut devlet yapılarında olduğu gibi kişisel erdemde de en soylu olanı yenmiş olan talihsizliklerin yalnızca doğru bir bileşimi ile çok korkutucu bir tablo oluşturulabilir ve böylelikle en derin ve en kesintisiz hüzün duygusu yaratılabilir ki, onu dengeleyecek hiçbir avutucu sonuç bulunamaz; bunun karşısında dayanabilmenin ya da ondan uzaklaşabilmenin biricik yolu şimdi bir kez böyle olmuş olduğuna göre, bunun bir yazgı olduğunu, ve onda hiçbirşeyin başka türlü olamayacağını düşünmektir; ve sonra, bu hüzünlü düşüncelerin yol açabileceği bıkkınlıktan geriye yaşam duygumuza, amaçlarımızın ve çıkarlarımızın şimdisine, kısaca dingin kıyıda bekleyen ve oradan güvenlik içinde uzaklardaki karışık enkaz yığınının görünüşünü keyifle seyreden bencilliğe geri çekiliriz. Ama Tarihi üzerinde ulusların mutluluğunun, devletlerin bilgeliğinin ve bireylerin erdeminin kurban edildiği mezbaha taşı olarak görsek bile, düşüncenin önüne zorunlu olarak şu soru çıkar: Kime, hangi son ereğe sunulmuştur bu kadar çok kurban? Buradan soru genellikle irdelememizin genel başlangıcı yapmış olduğumuz şeye geçer. Bundan çıkarak, bizi o hüzünlü duygulara ve onlar üzerine derin düşüncelere götüren

tablonun sergilediği olayları hemen asıl alan olarak belirledik ki, orada yalnızca Dünya Tarihinin tözsel belirlenimi, saltık son ereği, ya da yine aynı şey, gerçek sonucu olduğunu ileri sürdüğümüz şey için araçları gördük. Başından bu yana, derin düşüncenin tikellerin o imgesinden evrensel sonuçlara yükselen yolundan genel olarak uzak durduk; dahası, giderek bu duyguların gerçekten üzerine yükselmek ve Kayranın o irdelemelerde vazgeçilen bilmecelerini çözmek o duygu dolu düşüncelerin kendilerinin çıkarına değildir. Tersine, onların özünde o olumsuz sonucun boş, verimsiz yüceliklerinde hüzünlü bir keyif bulmak yatar. Öyleyse kabul ettiğimiz duruş noktasına geri dönüyoruz; ve onun üzerine sözünü etmeyi istediğimiz kıpılar o tablodan çıkabilecek soruları yanıtlamak için gerekli özsel belirlenimleri de kapsayacaktır. Belirtmek istediğimiz ilk nokta, daha önce sık sık sözünü ettiğimiz ve durumun gerektirdiği her keresinde bir kez daha yineleyeceğimiz gibi, Tinin ilkesi, son Ereği, belirlenimi ya da doğası ve Kavramı dediğimiz şeyin yalnızca evrensel, yalnızca soyut olduğudur. İlke, ya da temel önerme, yasa içsel birşeydir ki, böyle olarak, kendi içinde ne denli gerçek olursa olsun, bütünüyle edimsel değildir. Erekler, temel önermeler vb. bizim düşüncelerimizde, ilkin iç amacımızda bulunurlar, henüz edimsellikte değildirler. Kendinde olan bir olanak, bir gizilliktir, henüz kendi içinden varoluşa çıkmış değildir. Edimsellik için bir ikinci kıpı getirilmelidir, ve bu etkinleştirme, edimselleştirmedir ki, ilkesi İstençtir, genel olarak insanların etkinliğidir. Ancak bu etkinlik yoluyladır ki o kavram ve ayrıca kendilerinde varolan belirlenimler olgusallaşırlar, edimselleşirler, çünkü dolaysızca kendi kendileri yoluyla geçerli değildirler. Onları edime çeviren ve varoluşa geçiren etkinlik insanın gereksinim, itki, eğilim ve tutkusudur. Birşeyi yapmam, onu varoluşa getirmem istediğim şeydir; onunla bağıntı içinde olmalıyımdır ve onu yerine getirmede doyum bulmayı isterim. Eğer bir erek uğruna etkin olacaksam, bu herhangi bir yolda benim de ereğim olmalıdır; ereğimi yerine getirmede, aynı zamanda doyumumu bulmalıyımdır, üstelik uğruna etkin olduğum ereğin beni hiç ilgilendirmeyen başka pekçok yanı daha olsa bile. Bu, kendini kendi etkinliğinde ve emeğinde doyumlu bulmak, öznenin sonsuz hakkıdır. Eğer insanlar birşeye ilgi duyacaklarsa, onda kendi kendilerini bulmalı ve kendi öz-duygularını onda doyurmalıdırlar. Burada bir yanlış anlamadan kaçınmak gerekir: Bir birey için genel olarak ‘çıkar beklediği,’ eş deyişle, yalnızca kendi kişisel kazancını aradığı söylendiğinde, bu kınanır ve haklı olarak kötü bir anlamda görülür. Bunu kınadığımızda, demek istediğimiz şey onun evrensel erek için hiçbir duygusal eğilim taşımadan bu kişisel çıkarının peşinde olduğu, birincinin vesilesiyle kendi çıkarı uğruna çabaladığı ve giderek onun için evrenseli bile gözden çıkarabileceğidir; oysa bir şey uğruna etkin olan biri yalnızca genel olarak çıkar beklemekle kalmaz, ama ondan çıkar bekler. Dil bu ayrımı doğru olarak anlatır. Buna göre,

hiçbirşey onda etkin olan bireyler de kendileri için doyum bulmadıkça olmaz ve yerine getirilmez; onlar tikel insanlardır, eş deyişle genel olarak tikel, kendilerine özgü gereksinimleri, itkileri, çıkarları vardır; bu gereksinimler arasında yalnızca birinin kendi isteğine ve istencine bağlı olanlar değil, ama bireysel içgörülere, kanılara ya da en azından öznel görüşlere bağlı olanlar da vardır — eğer düşünmenin, anlağın, usun gereksinimleri kendilerini göstermeye başlamışlarsa. O zaman insanlar eğer bir şey uğruna etkin olacaklarsa, o şeyin genel olarak onlar için kabul edilebilir olmasını, iyiliği, doğruluğu, kazançlılığı, yararlığı açısından görüşleri ile onda olabilmeyi isterler.

Bu insanların birşeye doğru güven ve yetke yoluyla daha az çekildikleri, tersine birşey uğruna kendi paylarına düşen etkinliği kendi anlakları, bağımsız kanıları ve görüşleri yoluyla sunmayı istedikleri zamanımızda özellikle özsel bir etmendir. O zaman diyoruz ki, hiçbirşey genel olarak etkinlikleri yoluyla ona katılanların çıkarları olmaksızın başarılmış değildir; ve olan ve olabilecek tüm başka çıkar ve ereklerin gözardı edilmesi, istencin tüm sinir tellerinin tek bir nesneye yatırılması ve bütün bireyselliğin tüm gereksinimlerini ve güçlerini bu erek üzerinde yoğunlaştırması ölçüsünde bir çıkarın bir tutku olduğunu söylersek, o zaman genel olarak demeliyiz ki, dünyada büyük hiçbirşey tutku olmaksızın başarılmış değildir. Konumuza giren iki kıpıdan birincisi İdea, ikincisi ise insan Tutkularıdır. Birincisi Dünya Tarihinin önümüze yayılan engin halısının çözgüsü, öteki atkısıdır. İkisinin somut aracı ve birliği Devlette törel Özgürlüktür. Özgürlük İdeasından Tinin doğası olarak ve Tarihin saltık son Ereği olarak söz ettik. Tutku doğru olmayan, az çok kötü olan birşey olarak görülür: insanların hiçbir tutkularının olmaması gerekir. Tutku burada anlatmayı istediğim şey için bütünüyle uygun bir sözcük değildir. Burada genel olarak insanların tikel çıkarlardan, özel ereklerden, ya da eğer dilersek, bencil amaçlardan doğan etkinliklerini demek istiyorum, ve hiç kuşkusuz öyle bir yolda ki, istençlerinin ve karakterlerinin bütün enerjisini bu ereklere yatırırlar ve kendileri de erekler olabilen başkaları, ya da daha doğrusu başka herşey onlara adanır. Bu tikel içerik böylece insanın İstenci ile birdir, onun bütün belirliliğini oluşturur ve ondan ayrılamazdır; o ne ise onun yoluyla odur. Çünkü birey orada olandır, ve orada olan genel olarak insan değil — çünkü bu varolamaz —, ama belirli bir insandır. Karakter de benzer olarak istencin ve anlığın bu belirliliğini anlatır. Ama Karakter genel olarak tüm tikellikleri, kişisel ilişkilerde davranma yollarını vb. kendi içinde kapsar, ve yalnızca etkinlikteki ve eylemdeki belirliliğe sınırlı olarak koyulmuş değildir. Bu nedenle ‘tutku’ anlatımını kullanacağım ve bununla karakterin tikel belirliliğini anlayacağım, yeter ki istencin bu belirlilikleri salt kişisel birer içerik taşıyor olmasınlar ve evrensel edimlerin itici ve etkinleştirici öğeleri olsunlar. Tutku ilk olarak enerjinin, istencin ve etkinliğin öznel ve bu düzeye dek biçimsel yanıdır ki, onda içerik ya da erek henüz belirsiz kalır; ve kişisel

kanıda, kişisel içgörüde ve kişisel duyunçta da bu böyledir. Önemli olan nokta hangi içeriğin her zaman taşıdığım kanıya, hangi ereğin tutkuya ait olduğu, hangisinin, birinin mi yoksa ötekinin mi gerçek doğada olduğuna karar vermektir. Ama evrik olarak, eğer içerik, erek gerçek doğada ise, varoluşa çıkması, edimsel olması kaçınılmazdır. Genel olarak bir ereğin tarihsel edimselliğinin ikinci özsel kıpısı üzerine bu açıklamadan — eğer geçerken Devlete bir göz atarsak — kendi için çok önemli bir önermenin ortaya çıktığını görebiliriz: Eğer bir Devletin evrensel ereği yurttaşların kişisel çıkarları ile uyum içinde ise, eğer biri ötekinde doyumunu ve edimselleşmesini buluyorsa, o Devlet bu bakımdan iyi kurulmuştur ve kendi içinde güçlüdür. Ama Devlette anlağın neyin amaca uygun olduğunun bilincine ulaşabilmek için giriştiği uzun kavgaların ve amaca uygun yönergelerin yanısıra birçok düzenlemeye ve düzeneğe gereksinim vardır; yine, o uyum ortaya çıkıncaya dek tikel çıkarlarla ve tutkularla yapılan kavgalar, bunların ağır ve yorucu disiplin süreçleri gereklidir. Böyle bir uyum zamanı Devletin çiçeklenme, erdem, güç ve mutluluk dönemini oluşturur. Ama Dünya Tarihi insanların tikel yaşam alanlarında olduğu gibi herhangi bir bilinçli erek ile başlamaz. Onların birlikte yaşamak için yalın itkileri daha şimdiden yaşam ve mülkiyetlerinin güvenliği için bilinçli ereği taşır ve bu birlikte yaşama ortaya çıktığında bu erek daha da genişler. Dünya Tarihi Tinin kavramının özgürleşmesi biçimindeki genel ereği ile salt kendinde, e.d. Doğa olarak başlar; bu kavram iç, en iç bilinç[siz] itkidir, ve Dünya Tarihinin bütün işi, daha önce genel olarak

anımsatıldığı gibi, [bu bilinçsiz] emeği onun için bilince getirmektir. Böylece bir doğal varoluşun, doğal istencin şekli içinde ortaya çıkarak, öznel yan denmiş olan şey — gereksinim, itki, tutku, tikel çıkar, ve ayrıca görüş ve öznel tasarım — doğrudan doğruya kendi için bulunur. İstençlerin, çıkarların ve etkinliklerin bu ölçüsüz kütlesi Dünya Tininin ereğini yerine getirmek için, onu bilince yükseltmek ve edimselleştirmek için gereksindiği aletler ve araçlardır; ve bu erek yalnızca kendini bulmak, kendine gelmek ve kendini edimsellik olarak seyretmektir. Ama bireylerin ve ulusların o dirimselliklerinin, onlar kendilerinin olanı ararken ve ona doyum sağlarken, aynı zamanda hakkında hiçbirşey bilmedikleri ve bilinçsizce yerine getirdikleri daha yüksek ve daha geniş birşey için araçlar ve aletler olması — bu konu soruya çevrilebilecek, aslında daha şimdiden çevrilmiş birşeydir; dahası, her tür yadsıma ile karşılaşmış olduğu gibi düşlem ve felsefe olarak da kötülenmiş ve küçümsenmiş olandır. Ama bu nokta üzerine ne düşündüğümü başlangıçta açıkladım; ve Usun dünyayı yönettiği ve böylece Dünya Tarihini de yönetmiş olduğu biçimindeki varsayımımızı (ki ilkin en sonunda bir sonuç olarak kendini göstermesi gerekir) ve inancımızı ileri sürdüm. Bu kendinde ve kendi için evrensel ve tözsel olanın karşısında başka herşey altgüdümlüdür, ona hizmet eder, ve onun için araçtır. Ama dahası, bu Us tarihsel

varoluşa içkindir kendini onda ve onun yoluyla yerine getirir. Evrenselin, genel olarak kendinde ve kendi için varolanın ve Bireyselin, öznel olanın birliği, yalnızca onun Gerçeklik olması — bu kurgul doğadır ve bu evrensel biçimde Mantıkta ele alınır. Ama Dünya Tarihinin sürecinin kendisinde, henüz ilerleme içindeki süreç olarak kavrandığında, Tarihin arı, en son ereği henüz gereksinimin ve çıkarın içeriği değildir; ve bunlar o erek üzerine bilinçsiz iken, Evrensel gene de tikel ereklerdedir ve kendini onlar yoluyla yerine getirir. O soru ayrıca Özgürlük ve Zorunluğun birliği biçimini üstlenir, çünkü Tinin iç, kendinde ve kendi için varolan sürecini Zorunlu olan olarak görürken, buna karşı insanların bilinçli istençlerinde onların çıkarları olarak görüneni Özgürlüğe yükleriz. Bu belirlenimlerin metafiziksel bağlantısı, e.d. kavramdaki bağlantı Mantığa ait olduğu için, onları burada çözümleyemeyiz. Yalnızca herşeyin onlara dayandığı ana kıpılara değineceğiz. Felsefede İdeanın sonsuz karşıtlığa geçtiği gösterilir. Bu karşıtlık İdeanın onda kendi kendisinde kaldığı özgür evrensel biçimi ile kendi içine arı soyut yansıma biçimi arasındadır ki, bu ikincisi biçimsel kendi-için-varlık, Ben, salt Tine özgü olan biçimsel özgürlüktür. Evrensel İdea böylece bir yanda tözsel doluluk olarak, öte yanda özgür özencin soyut öğesi olarak varolur. Bu kendi içine yansıma tekil özbilinçtir, genel olarak İdeaya karşı başkasıdır, ve böylelikle saltık sonluluktadır. Bu başkası tam böylelikle sonluluktur, belirliliktir, evrensel Saltık içindir: Onun belirli-varlık yanıdır, biçimsel olgusallığının toprağı ve Tanrıyı onurlanmanın alanıdır. — Bu karşıtlığın saltık bağlantısını kavramak metafiziğin derin sorunudur. Dahası, bu genelde sonluluk ile birlikte tüm tikellik de koyulur. Biçimsel istenç kendini ister; bu Benin amaçladığı ve yaptığı herşeyde kendisinin olması gerekir. Dindar birey bile kurtarılmayı ve kutlu olmayı ister. Bu uç, kendi için varolarak, saltık, evrensel Varlıktan ayrım içinde tikel birşeydir, tikelliği bilir ve onu ister; genel olarak görüngünün duruş noktasındadır. Tikel erekler buraya düşerler, çünkü bireyler kendilerini tikelliklerine yöneltirler, onu doldurur ve onu edimselleştirirler. Bu duruş noktası o denli de mutluluğun ya da mutsuzluğun duruş noktasıdır. Varoluşunu tikel karakter, istenç ve özencine uygun bulan mutludur ve varoluşunda kendi hazzını yaşar. Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir. Kendi içine yansıma, bu Özgürlük bütününde soyut olarak saltık İdeanın biçimsel etkinlik kıpısıdır. Etkinlik

tasımın orta terimidir; tasımın bir ucu evrensel varlık, Tinin en son derinliğinde dinginlikte olan İdea, öteki ucu ise genel olarak dışsallık, nesnel özdektir. Etkinlik orta terimdir ki, Evrenseli ve İçi nesnelliğe çevirir. Söyleneni örnekler yoluyla daha tasarımlanabilir ve duru kılmaya çalışacağım. Bir evin yapımı ilkin bir iç erek ve amaçtır. Bunun karşısında araçlar

olarak tikel öğeler, gereç olarak demir, tahta, taş durur. Öğeler bunları işlemek için kullanılır: Ateş demiri eritmek için, hava ateşi beslemek için, su tahtayı kesecek olan çarkları devime geçirmek için vb. Ürün evin yapılmasına yardımcı olmuş olan havanın ev tarafından dışarıda tutulmasıdır; benzer olarak, yağmur sellerinin, ve ateşe dayanıklı olduğu ölçüde ateşin yokediciliğinin. Taşlar ve kirişler yerçekimine boyun eğerler, aşağıya derine doğru basınç yaparlar ve onlar yoluyla yüksek duvarlar örülür. Böylece öğeler doğalarına uygun olarak kullanılır ve birlikte ortaya bir ürün çıkarırlar ki, bunun tarafından kısıtlanırlar. Benzer olarak, tutkular doyurulur, kendi kendilerini ve ereklerini doğal belirlenimlerine göre geliştirirler ve insan toplumunun yapısını ortaya çıkarırlar; ama bunda Hak ve Düzen uğruna kendilerine karşı Yetkenin doğmasını sağlamışlardır. Yukarıda değinilen bağlantı ayrıca Dünya Tarihinde insanların eylemleri yoluyla genel olarak amaçladıklarından ve eriştiklerinden, dolaysızca bildiklerinden ve istediklerinden başka birşeyin daha ortaya çıktığını imler; çıkarlarını yerine getirirler, ama böylelikle daha öte birşey başarılır ki, içsel olarak eylemlerinde yatmasına karşın, bilinçlerinde ve amaçlarında yatmaz. Andırımlı bir örnek olarak belki de haklı bir öç duygusundan, eş deyişle uğradığı haksız bir davranış nedeniyle başkasının evini ateşe veren bir insandan söz edebiliriz; burada hemen bütünüyle kendi başına ve dolaysızca alınan o edim ile ona ait olmayan daha öte dışsal koşullar arasındaki bağlantı kendini gösterir. Edim böyle olarak yalnızca küçük bir alevin bir kirişin küçük bir yerini tutuşturmasından oluşmuştur. Böylelikle henüz yapılmış olmayan şeyler arkadan kendiliklerinden gelirler; kirişin tutuşturulmuş yeri onun daha öte bölümleri ile bağıntılıdır; kirişin kendisi bütün evin kiriş yapısı ile ve ev başka evlerle bağıntılıdır; böylece büyük bir yangın çıkar, öcün kendisine karşı yöneldiği insandan başka birçok insan da malını ve mülkünü yitirir, giderek birçok insan yaşamından bile olur. Bunlar ne genel olarak edimde, ne de onu başlatan kişinin amacında kapsanmışlardır. Ama bunun dışında, eylem daha öte bir evrensel belirlenim daha kapsar; eylemi yapanın ereğinde bu yalnızca bir bireyden onun mülkiyetinin yokedilmesi yoluyla alınan bir öçtü; ama bu ayrıca bir suçtur, ve bu ise cezayı kapsar. Bu eylemde bulunanın bilincinde bulunmamış olabilir, istencinde bulunması bir yana; ama bu onun kendinde edimidir, onda evrensel olan, tözsel olan, onun kendisi yoluyla ortaya çıkarılandır. Bu örnekte yalnızca dolaysız eylemde onu yapanın istencinde ve bilincinde olandan daha öte birşeylerin yatıyor olabileceği gösterilmiştir. Ama bu örnek kendinde daha da öte birşey, eylemin tözünün ve böylelikle genel olarak eylemin kendisinin kendini onu yerine getirene karşı çevirmesi, ona karşı onu yokeden bir geri vuruş olması olgusunu da içerir. İki ucun, evrensel İdeanın dolaysız edimselliğe olgusallaşmasının ve tekilliğin evrensel gerçekliğe yükselişinin bu birliği ilk olarak iki yanın

birbirine karşı türlülüğü ve ilgisizliği varsayımı altında olur. Eylemde bulunanlar etkinliklerinde sonlu erekleri, tikel çıkarları göz önünde tutarlar, ama kendileri bilen, düşünen varlıklardır. Ereklerinin içeriği hak, iyi, ödev vb. gibi evrensel, özsel belirlenimler ile iç içe geçmiştir. Çünkü salt

istek, istencin yabanıllığı ve kabalığı Dünya Tarihinin tiyatrosunun ve alanının dışına düşer. Aynı zamanda erekler ve eylemler için yön çizgileri olan bu evrensel belirlenimler belirli içerikler taşırlar. Çünkü 'İyi uğruna İyi' gibi boş birşeyin genel olarak dirimli edimsellikte yeri yoktur. Eğer insanlar eylemde bulunacaklarsa, yalnızca İyiyi istememeli, ama ayrıca şunun mu yoksa bunun mu İyi olduğunu bilmelidirler. Ama hangi içeriğin iyi olduğu ya da olmadığı, haklı mı yoksa haksız mı olduğu — bu kişisel yaşamın olağan durumları için bir Devletin yasalarında ve törelerinde verilir. Bunu bilmede büyük bir güçlük yatmaz. Her bir bireyin kendi konumu vardır, genel olarak neyin haklı, onurlu eylem yolu olduğunu bilir. Sıradan kişisel ilişkiler söz konusu olduğunda, eğer doğru ve iyi olanı seçmenin çok güç olduğu ileri sürülürse, ve eğer güçlükler bulmak ve bunlarla tasalanmak yüksek bir ahlak sayılırsa, o zaman bu dahaçok anlaşılmaları hiç de güç olmayan ödevlerinden kaçmaya çalışan kötü ya da aşağı bir istence yüklenebilir, ya da en azından derin düşüncelerde oyalanıp duran bir kafanın tembelliği sayılabilir, çünkü zayıf bir istenç ona yapacak yeterince iş vermemiş ve bu nedenle onu kendi içinde başka şeyler yapmaya ve kendini ahlaksal bir doygunluk içinde oyalamaya bırakmıştır. Büyük tarihsel ilişkiler açısından durum başka türlüdür. Burası tam olarak kalıcı, tanınan ödevler, yasalar ve haklar ile bu dizgeye karşıt olan, ona zarar veren, giderek temellerini ve edimselliğini yokeden ve aynı zamanda iyi, büyük ölçekte kazançlı, özsel ve zorunlu bile görünebilen bir içerik taşıyan olanaklar arasında büyük çarpışmaların olduğu yerdir. Bu olanaklar tarihsel olgular olurlar; kendi içlerinde bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka tür bir Evrenseli kapsarlar. Bu Evrensel üretken İdeanın bir kıpısı, kendisine doğru çabalayan ve güdüleyen Gerçekliğin bir kıpısıdır. Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde böyle bir Evrenselin yattığı insanlardır. Henüz bir üstünlük konumunu olmasa da, en azından Devletin doruğunda bulunan başkaları ile bir eşitlik konumunu yitirme ve ona düşman olmak üzere olanlara yenik düşme tehlikesi içinde olan Sezar özsel olarak bu sınıfa aittir. Aynı zamanda kendi kişisel ereklerinin peşinde olan bu düşmanlar biçimsel anayasayı ve bir tüze görünüşünün gücünü kendi yanlarında tutuyorlardı. Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma'nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını

sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma'nın ve Dünyanın Tarihinde zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdide varoluşa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür. Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı zamanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulunan en yakın Cinstir. Davaları

bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve enerjilerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak tanınmalıdır; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar kendilerine doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena'ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında

mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar. Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan'ın bir bölümünü ve daha sonra Asya'yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya'yı ele geçirmemiş, Darius'u, Poros'u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir uşak için bir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir. — Tarihsel yazında böyle psikolog uşaklardan hizmet gören tarihsel adlar

için işlerin gidişi kötüdür; onlar bu kendi oda uşakları tarafından budanırlar ve böyle ince insan sarraflarının ahlakları ile aynı düzleme ya da daha doğrusu birkaç basamak aşağı indirilirler. Homeros'un krallara söven Thersites'i tüm zamanlar için kalıcı bir kişiliktir. Hiç kuşkusuz her çağda Homeros'un zamanında olduğu gibi vuruşlar almaz, e.d. sağlam bir değnekle dayak yemez; ama hasedi, dikkafalılığı etinde taşıması gereken dikendir ve onu kemiren ölümsüz kurt eşsiz amaçlarının ve sövgülerinin dünyada herşeye karşın bütünüyle sonuçsuz kalmalarından duyduğu acıdır. Ama Thersitesciliğin yazgısından duyduğumuz sevincin zararlı bir yanı da vardır. Dünya-tarihsel bir birey şunu olduğu gibi bunu da isteyecek, dikkatini her yana dağıtıp saçacak düşüncesiz biri değildir; tersine, başka herşeyi

bir yana bırakarak tek bir ereğe yönelmiştir. Böylece daha başka büyük, giderek kutsal çıkarları hafife alması bile söz konusu olabilir, ki böyle bir davranış hiç kuşkusuz kendini ahlaksal kınama altına düşürür. Ama böylesine büyük şekil pekçok suçsuz çiçeği çiğnemeli, yolunun üzerine çıkan pekçok şeyi ezip parçalamalıdır. Tutkunun tikel çıkarı böylece evrenselin etkinleşmesinden ayrılamazdır; çünkü evrensel olan tikel ve belirli olandan ve onun olumsuzlanmasından doğar. Birbirleri ile çatışanlar tikellerdir, ve bunların bir bölümü yitip gider. Karşıtlıkta ve kavgada kendini tehlikeye atan evrensel İdea değildir; o kendini arkatasarda saldırıya uğramamış ve zarar görmemiş tutar. Buna usun hilesi denebilir — tutkuları kendi için etkinleşmeye bırakır, ve bu arada kendini onlar yoluyla varoluşa yükselten kayba uğrar ve zarar görür. Çünkü görüngü bir bölümü hiçken, bir bölümü ise olumlu olandır. Tikel çoğunlukla evrensele karşı önemsizdir; bireyler adanır ve gözden çıkarılır. İdea varoluşun ve geçiciliğin bedelini kendisinden değil, bireylerin tutkularından öder. Ama bireylerin, ereklerinin ve bunların doyumunun adandıklarını, mutluluklarının bütününde ait olduğu o şans imparatorluğuna terk edildiğini görmeye, ve bireyleri bütününde araç kategorisi altında seyretmeye dayanabilsek de, gene de onlarda bir yan vardır ki, en yüksek olanın karşısında bile olsa, onu bu bakış açısı altında görmede duraksarız, çünkü saltık olarak altgüdümlü birşey değil, tersine onlarda kendinde bengi, tanrısal olandır. Bu Ahlak, Törellik, Dinselliktir. Usun Ereğinin genel olarak bireyler yoluyla etkinleşmesinden söz edildiğinde bile, onların öznel yanlarının — çıkarları, gereksinim ve itkilerinin, görüşlerinin ve içgörülerinin çıkarları —, gerçi biçimsel yan olarak sunulmuş olsa da, kendisinin doyurulması gereken sonsuz bir hakkının olduğundan söz edilmişti. Bir araçtan söz ettiğimiz zaman onu ilkin bir ereğe yalnızca dışsal olarak, onda hiçbir payı olmayan birşey olarak düşünürüz. Ama araçlar olarak kullanılan doğal şeylerin bütünü, giderek en sıradan dirimsiz şeyler bile, gerçekte onları ereklere uygun kılan bir yapıda olmalı, onlarla ortaklaşa birşey taşıyor olmalıdırlar. İnsanların Usun Ereği için o bütünüyle dışsal anlamda araçlar olarak davranmaları ise daha da az söz konusu olabilir; yalnızca onunla ve onun vesilesi üzerine aynı zamanda içeriğe göre ondan ayrı erekleri olan tikelliklerini doyurmakla kalmazlar, ama o Us-Ereğinin kendisine katılırlar ve tam bu yolla kendilerinin erekleridirler — yalnızca biçimsel olarak değil, ki genel olarak dirimli olanın durumunda böyledir, çünkü onun bireysel yaşamının kendisi içeriğine göre insansal yaşama altgüdümlü birşeydir ve haklı olarak araç olarak kullanılır; tersine, insanlar o Us-Ereğinin içeriğine göre de kendilerinin erekleridirler. Araç kategorisinin dışında tutmayı isteyeceğimiz şeyler, Ahlak, Törellik, Dinsellik de bu belirlenimin altına düşerler. Başka bir deyişle, insan yalnızca onda olan Tanrısal öğe yoluyla ve daha başından Usta olan ve etkin ve öz-belirlenimli

Hegel ve Tarih Felsefesi

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

İdea Yayınevi Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy, Beyoğlu — İstanbul www.ideayayınevi.com / iletisim@ideayayinevi.com Hegel ve Tarih Felsefesi © AZİZ YARDIMLI 2006, 2016 Bu metin Hegel'in Tarih Felsefesi' ne ARKASÖZ olarak yayımlanmıştır

Hegel ve Tarih Felsefesi AZİZ YARDIMLI Hegel'in Tarih Felsefesi üzerine 1822-23 ile 1830-31 arasında verdiği derslerin ilk düzenlemesi felsefecinin ölümünden sonra 1837'de Eduard Gans tarafından 'Tüm Yapıtlar'ın [Vollständige Ausgabe] parçası olarak yayımlandı. Bundan sonra eldeki tüm gereç 1847'de öğrencilerin ders notlarını Hegel'in kendi elyazmaları ile bütünleştiren Karl Hegel tarafından bir kez daha düzenlendi. Ve bunu Georg Lasson tarafından Hegel'in yapıtlarının 'Eleştirel Yayım'ının [Kritische Ausgabe] bir bölümü olarak hazırlanan bir başka düzenleme izledi. Tüm bu çabalar doğal olarak eldeki felsefi içeriği yalnızca dışsal olarak toparladılar ve Hegel'in Tarih Felsefesi açıktır ki bu yapısıyla ona verilebilecek son biçimi kazanmış olmaktan uzaktır. Gene de bunun nedeni yalnızca çalışmayı yayıma hazırlayanın Hegel'in kendisi olmaması değildir. Hegel yaşamı boyunca içeriği sürekli olarak geliştirdi, yeniden düzenledi ve onu ideal kurgul biçime ulaştırmaya çalıştı. Ve yalnızca Tarih Felsefesi'nin değil, ama Mantık Bilimi de içinde olmak üzere bütün bir Ansiklopedik Dizgenin bir oluş sürecinde olması Felsefe Tarihinin işinin henüz bitmediğini, Logosun insan bilincinde açınmasının henüz tamamlanmış olmadığını gösterir. — Bu çeviri Karl Hegel'in düzenlemesinden yapıldı. *** Hegel'in Tarih Felsefesi Ansiklopedik dizgesinin bir bileşenidir, ve daha tam olarak Tüze Felsefesi'nden (ya da "Nesnel Tin" alanından) "Saltık Tin" alanına geçiş momentini oluşturur. Tüm öncülü ile birlikte Tinin sonluluk bölgesine aittir, ve tüm içeriği ile henüz değerler alanının, saltık Tin alanının gerisindedir. Özsel olarak nesnel Tinin Kavramlarının gelişimini, realitelerinin idealitelerine eşitlenmesi sürecini izler. Bu çözümlemenin herhangi bir öznel bakış açısına ya da dışsal amaca güdümlü olduğunu düşünmek felsefesinin dizgesel doğasını yadsımak, aslında onu göreli bir bakış açısına indirgemek olacaktır ki, en hafif bir

deyişle, felsefe görünüşüne bürünen sıradan Anlağın işi her zaman budur. Eğer Hegel'in kimi tikel noktalarda yöntemli çıkarsama ile çeliştiği düşünülürse — ki pekala olanaklıdır —, bu önesürümün kendi nesnelliğini aklaması, öznel bir görüş olmaya son vermesi, görelilikten kaçınması gerekecektir ki, tam bu yolla yadsıdığını ileri sürdüğü şeyin kendisini yapmaya çabaladığını görecektir. Hegel felsefi çözümlemelerini bir Avrupalının, bir Hıristiyanın, bir Almanın göreli tarihsel bakış açısından üretmedi. Olanaklı en vurgulu anlamda, giderek en tutkulu anlamda, bakış açısının evrensel Usun/Logosun bakış açısı olduğunda, bir Alman ya da Batılı olarak yazmadığında, böyle kültürel sonlulukların üstünde ve ötesinde olduğunda diretti, ve bunu Tinin Görüngübilimi'nden başlayarak yaptı. Kurgul Yöntem — Kavramın nesnel devimi — herhangi bir bireyin ve bireyselliğin tüm öznelliğine ve özencine karşı biricik çözümdür. Hegel'in düşündüğünü başarıp başaramadığını, tarihin göreli bir çocuğu olmanın üstesinden ne düzeye dek gelebildiğini yargılamak felsefenin kendi toprağında olmayı gerektirir. Felsefeyi, bilgiyi, ussal bir dizgeyi Doğu ve Batı gibi, sol ve sağ gibi kendileri tarihsel olan bakış açılarından, ya da eşit ölçüde öznel ulusal, sınıfsal, ırksal, etnik bakış açılarından yargılamak onu yorumlamaktır ve bir 'görüş' olarak yorumlama açıktır ki nesnelliğin söz konusu olduğu yerde hiçbir değeri olmayan, ancak göreli bir

anlam taşıyan bir duruş noktasıdır. Hegel'e yaklaşım en azından Doğu ya da Batı gibi tasarımların kavrama dışsal olduğunu anlayacak bir sağduyu göstermelidir. Ve onun diyalektik düşüncesini Batı kültürünün, bu sonlu tarihsel kültürün ürünü olarak görmeye herşeyden önce bu kültüre patentli analitik 'felsefe' tarafından karşı çıkıldığını gözden kaçırmamak gerekir. Hegel ciddi düşüncenin dizgesel, yöntemli, tanıtlı olması gerektiğinde diretti. Ve yöntem ile anladığı şey bilgi üreten, tanıtlama ile bir olan, varlıkbilimsel zorunluğu gösteren, kendini kavramın nesnel açınımına bırakan saltık yöntem, kurgul yöntemdi. Felsefede derbederliği yasaklayan bu tutum hiç kuşkusuz modern kültürün vargısı olan postmodern gevşeklik, düşüklük ve hafiflik ile tam bir zıtlık içindedir. Felsefe adına, gerçeklik adına ileri sürülen herşeyin neredeyse kişisel öznel görüşlerden öteye geçmediği bir kültürde düşünsel savrukluğun, dizgesizliğin, giderek yöntemsizliğin bile nasıl direnilmez bir çekiciliğinin olduğunu anlamak güç olmamalıdır. Analitik Anlak ister pozitivist isterse postmodernist pozunda olsun ileri sürdüklerini hiçbir nesnel-ussal zemine dayandırmadan ileri sürer, tahminlere, boş tümevarımlara, anlamsız çağrışımlara dayanır, ve tepkilerinden, dürtülerden, giderek tıpkı modern 'sanat' durumunda olduğu gibi bilinçaltı artıklarından 'felsefi' görüşler üretir. Hiçbir biçimde kendi öznelliğinin, kendi sonlu bilincinin üstünde ve ötesinde, nesnel Gerçeklik dünyasında değildir. Aslında böyle birşeyi yadsıması başlıca özgünlüklerinden biridir. Gevşektir, kaygısızdır, usdışıdır. Böyle olarak felsefenin adını felsefenin, bilginin

kendisine karşı kötüye kullanmayı başarır. Oysa Felsefe herşeyi insanın onuru ve değeri adına ileri sürmeli, tanıtlamadan, usun bu kendi anlamından vazgeçmemeli, ortaya gerçek olanı koymalıdır. Burada Hegel'in Dünya Tarihi çözümlemesinde felsefi yöntemin nasıl kullanıldığını ve açımlamadaki bütünlüğü görmeyi kolaylaştıracak özsel noktaları öne çıkarmaya çalışacağız. Tarih Felsefesi, Tarih Bilimi ve Tarihin Kendisi "Tarih, bildiğimiz gibi, öyleyse genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı İdeanın Doğa olarak kendini Uzayda açındırması gibi" (Hegel, Tarih Felsefesi).

Pozitivizm Tarihi süreksiz bulur. Ve kendi analitik-paradigmatik öncülleri üzerine hiç kuşkusuz öyle bulmalıdır. Varoluşçu nihilizm için Tanrının olmadığı, ya da Usun olmadığı bir varoluşta Tarih de kaçınılmaz olarak anlamsızdır. Fukuyama ise, böyle güç felsefi sorunlardan bütünüyle habersiz olarak, tam bu yabancılaşmada Tarihin sonunu ve ereğini keşfeder, Tarihin anlamının insan hırsı ve bayağılığı tarafından belirlenen ve denetlenen bir toplumsal yapıda, liberalizm adıyla örtülen alış-veriş özgürlüğünde yattığını düşünür. Özgürlük onun için bir pazar özgürlüğünden, bir değiş-tokuş özgürlüğünden daha değerli ve anlamlı değildir. Böyle bilinç onu şekillendiren Batı tininin tarihsel çevreninden daha yüksek özgürlük kavramına açık değildir. "Antik dünyanın politikacıları hiç durmadan ahlak ve erdem üzerine konuşurlardı; bizimkiler hiç durmadan tecim ve para üzerine konuşurlar" :: "Les anciens politiques parlaient sans cesse de moeurs et de vertu; les nôtres ne parlent que de commerce et d'argent" (Rousseau, Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylem).

Bu çevren Hegel'in Tüze Felsefesi'ndeki çözümlemesinde yeterince açıkça gösterdiği gibi henüz dolaysız soyut Hak alanıdır ve henüz Duyuncun dolaylılığından yoksun kör Mülkiyet İstenci tarafından belirlenir, yazgısı ilkin bütününde Haksızlık kategorisinin ötesine geçemez. Batı tarafından temsil edildiği gibi, Dünya-Tini henüz moral büyümenin ortasındadır, Özgürlüğü ona değişim olanağını, moral yükselme olanağını verse de, henüz Özgürlüğünü bütününde soyut Hak alanının ötesine Ahlak alanına yükseltmemiştir, Törelliğinin biçimi Duyunç olarak Usun saltık

onayından yoksundur. Hiçbir zaman Özgürlüğü tanımamış ve bu düzeye dek hiçbir zaman Ahlak ile, kendi Duyuncu ile tanışmamış olan Doğunun tersine, Batı onu Batı yapan Özgürlük Bilinci ile, eksiksiz Duyunç Özgürlüğü ile kendi sonlu biçimlenişlerini yenmeye, böylece ussal değişime ve ussal gelişime yetenekli plastik bir törel süreçtir. Rusya da içinde olmak üzere Asya, bütün bir Doğu, Hegel'in Dünya-Tininin Tarihini dönemlere ayırmada kullandığı ölçüt ile uyumlu olarak, bugün de yalnızca Birin egemenliğini, efendiliğini tanıyan Despotik Tin

karakterinde diretmeyi sürdürürken, ve bir Despot için uygun olduğu gibi yapmayı değil ama yalnızca almayı, ama aspirinden önce bombayı, felsefeden önce ideolojiyi, bilimin kendisinden önce uygulayımbilimi almayı başarabilirken, Batının kendisinde Özgürlük Özgürlüğün kendisine ulaşmanın özsel olanağıdır. Özgürlüğün kazanılması onun öğrenilmesinden başka birşey değildir. Tarih Felsefesi Tarihe Usun bakış açısından yaklaşır, ve onu anlamsız ve amaçsız bir olaylar ve olgular kaosu olarak değil, ama usun kendisinin açınım ve gelişim süreci olarak çözümler. Onu kötü bir varoluş biçiminde takılan, ya da salt belirsizce yineleyen ve insanı değersizleştirip anlamsızlaştıran bir sıradanlık alanı olarak değil, ama ereği Özgürlük olan, insanı büyüten ve yükselten bir süreç olarak, insanın özsel doğasının açınımı olarak, kendini belirleyen Yazgı olarak görür. Tarih Felsefesi kavramı ancak ve ancak saltık, sonsuz, değişmez İnsan Doğası kavramının bir vargısı olarak doğabilirdi. Bu kavramdan yoksun olan Platon ve Aristoteles'te, tek Tanrılı dinlerin tasarımsal düşüncelerinde hiçbir Tarih kavrayışı yoktur. İnsan Doğası kavramının Avrupa'da ilkin Condorcet, Rousseau, Herder gibi insanlık düşünürlerinde açınmaya başladığını görürüz. Tarih üzerine öznel, göreli, görgül araştırmaların Tarih Kavramının disiplinine yükseltilmesini ve bu ilke üzerine Tarihin ussal bir çözümlemesini Hegel'de buluruz. Tarihte gelişen ve açınan şey Tindir. Salt doğal olmayan ama düşüncesi, duygusu ve duyarlığı ile kültürü yaratan, Doğanın yarı yolda bıraktığı ussal gizilliği açındırıp edimselleştiren Tindir. Tin gelişmek zorundadır, çünkü Doğadan daha çoğu olan bir gizilliktir. Homo sapiens yalnızca Doğa değil ama ayrıca Tindir, yalnızca bir özdek ve yaşam, bir beden ve içgüdü bileşimi değil, ama düşünce ve duygu ve duyu olarak tinselliktir. Tam olarak bu belirleniminden ötürü, Doğanın ötesi ve üstüdür, genel olarak Kültür üreticidir. Bu gelişim zorunludur çünkü gizillik edimselleşeceği için gizilliktir; erekseldir, çünkü belirli bir doğanın kendini açındırmasıdır; ve sonsuzdur, çünkü erek Özgürlüktür — başkasında bir sınır, bir son, bir yabancı ile değil ama yalnızca ve yalnızca kendisi ile karşılaşmaktır. Süreç insanın salt doğa varlığı olmanın ötesine geçme, böylece doğallığı zorunlu olarak kapsayan tinselliğini açındırma, ona özünün alabileceği sonsuz biçimi verme çabasıdır. Tin özsel gizilliğini herhangi bir dışsallıktan almaz. Sürecini dışsal bir dürtünün enerjisi ile geliştirmez. Ve ereğinde gerçek kendisine ulaşmaktan başka birşeyi hedeflemez. Erek kavramının bir bilinci imlemesi hiçbir biçimde gerekmeksizin, böylece Tarih Logosun son ereğine doğru, üretebileceği en yüksek varlık biçimine, varoluşunun saltık biçimine doğru, Doğada yarım kalan gelişimin Tinde tamamlanmasına doğru bir büyüme alanıdır. Ve Tinin gelişmesinin, insanlığın bütününün gerçek varoluş biçimine ulaşmasının mantıksal olarak, ussal olarak zorunlu olması ölçüsünde, önünde Zamandan başka hiçbir engel yoktur. İnsanın kendini gerçekleştirme alanı gerçek değerler alanı olarak Saltık Tin alanıdır — Güzellik, Özgürlük

ve Gerçeklik alanı. Değer göreli değildir; şu ya da bu Zaman için, tikel bir Kültür için, sonlu bir bilinç biçimi için 'değer' gerçekte değersizdir ve değersizliğini yiterek tanıtlar. Tarih Felsefesinin Tarih Bilimi ile bütünüyle örtüşmesi gerekir, çünkü felsefe ve bilim ayrı şeyler, giderek birbirleri ile çelişen şeyler değildir. Ama durum henüz böyle olmaktan uzaktır, çünkü Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesini başarmışken Tarih Bilimi ise henüz bu gereksinimi duymayan, belki de duyamayan bütünüyle öznel bakış açılarına altgüdümlüdür, ve yöntem söz konusu olduğunda görgül fizikten, görgül toplumbilimden, görgül ruhbilimden daha iyi ya da daha kötü bir durumda değildir. Tarihe ulusal, etnik, sınıfsal, bireysel, kısaca her tür göreli, öznel, soyut bakış açılarından, analitik Anlağın bakış açılarından bakmak olanaklıdır. Anlak ya da derin düşünce yetisi kavramları zorunlukları değil ama olumsallıkları içinde bağıntılayan bir soyutlama yetisi, genel olarak entellektüalizm diyebileceğimiz şeydir, ve görgül bilimcilik bu analitik yetiden daha iyisini, analitiğin kendisini bir kıpı olarak kapsayan diyalektiği kullanma yetkinliğinde değildir. Buna göre bakış açılarının sayısı kadar çok 'tarih' vardır ve nesnel bir Tarih, gerçek bir Tarih Bilimi yoktur. Bu vargı aynı zamanda gerçekte bilimsel olasılık ve ahlaksal görelilik ile, insanı bilgisizleştirmek ve değersizleştirmek ile ilgilenen pozitivizmin bilinçli bakış açısıdır ve usu ve ussallığı giderek bir sapınç olarak gören bu kuşkucu bakış açısı kendi öznel-biçimsel mantığına dayanarak nesnel bir Tarih bilgisinin olanaksızlığında özellikle diretir (tıpkı örneğin fizikte de öznel 'olasılık' düzeyinden daha iyisinin olamayacağında, yasasız olasılığın özneye değil ama özdeksel doğaya ait olduğunda diretmesi gibi). Pozitivizm tüm 'bilimci' pozuna karşın tüm bilimi yok sayar, insanın ussal bir varlık olmadığını, bilgisiz varoluşunda yalnızca şansın elinde olduğunu gösterme çabalarında diretmeyi sürdürür. Nihilizm kipine geçtiği zaman, Tarihin ussal istencin değil ama usdışı özencin elinde olduğu, ereksiz, amaçsız, anlamsız olduğu vargısını çıkarmak zorundadır. Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesidir. Bunun anlamı Tarihin nesnel sürecine usun kavramlarıyla yaklaşmaktan başka birşey değildir. Aynılar aynıları bilirler. Tarihi Tarih Felsefesi ile bilmek, onu bir Bilime yükseltmek Tinin yalnızca zorunluğun egemen olduğu doğa durumundan özgürlüğün tam gelişimi olan gerçek uygar duruma dek açınımını kavramsal altyapısında çıkarsamaktır. Tarihte geçici görünen olguları yalıtılmışlıklarından çıkarıp anlamlı bir bütüne bağlayan ve geçici olgularda, görüngülerde yalnızca kendini edimselliğine doğru geliştiren değişmez özsellik bu ussal-kavramsal dokudur. Tinin özüne ait bütünüyle genel, soyut, belirlenimsiz Özgürlük, Tüze, Türe, Töre kavramları salt evrenselliklerinden ötürü zorunlu olarak kendilerini tikelleştirir, belirli haklar, yasalar, alışkanlık yapıları olarak, somut İstenç biçimleri olarak tarihsel rollerini sergilemeye başlarlar. Hegel bu kavramsal

altyapıyı politika bilimini gerçekten bilim yapan, Devlet Kuramını salt öznel bir görüş olmanın ötesine nesnel bir Özgürlük Kuramı olmaya yükselten Tüze Felsefesi'nde çıkarsar ve Tarih Felsefesi'nin kendisi Tüze Felsefesi'nin, Nesnel Tin alanının son bölümünü oluşturur. Bu bağıntı hiç kuşkusuz Tarih Felsefesi'nin okunması için Tüze Felsefesi'nin ön bilgisini zorunlu kılar. Hegel Tarih Felsefesi'nde dinleyicilerinin böyle bir kurgul temel açısından hazırlıksız olduklarının bilincindedir. 'Usa duyulan bir inanç' ile yetinmek zorunda olduğunu belirtir ve orada haklı olarak yalnızca bu inancı kuramsal olarak bir ölçüde temellendirecek bir Giriş bölümü ile yetinir. Duygudan Düşünceye, İnançtan Bilgiye geçişin olanağı her ikisinin de nesnesinin Gerçeklik olmasında yatar. Ansiklopedik Dizgede Nesnel Tini izleyen Saltık Tin alanı Sanat, Din ve Felsefenin, ya da Güzellik olarak İdeanın, Duygu olarak İdeanın ve Bilgi olarak İdeanın alanı sözcüğün asıl anlamında

Değerler alanıdır. Hegel'in dizgesinde İnanç Bilgiye eşlik eden duygu olarak, ya da düşünceyi önceleyen tasarım olarak Gerçekliktir — tıpkı Estetiğin konusu olan Güzel Sanatın da bir ve aynı İdeanın duyusal Güzellik biçiminde, sonsuz tanrısal Güzellik biçiminde üretimi olması, duyusal Gerçeklik olarak sergilenmesi gibi. İnanılanın bilinen de olmasının zorunluğu zemininde, dinsel bilinç felsefi bilince geçer, ve ancak o zaman duygu ve bilgi, tasarım ve düşünce özsel uyumlarını kazanırlar. Sonlu Tarihin ereği olan Özgürlük İnsanın saltık biçimi için, Saltık Tin biçimi için, onun olgusallaşması için zemindir, bir Süreç olarak yalnızca bir dolaylılık alanıdır. Süreci Ereğine dek sürdüren kavram İstençtir ve Tarih Felsefesi istenci Dünya Tarihi alanına ancak tikel Devletlerdeki belirlenimi içinde kabul eder. İstenç gelişiminin en son biçimini ancak tüm ussallığı içinde belirlendiği zaman kazanır. Bu çıkarsamayı yapmak felsefeciye değil ama Edimsel Tarihe, Logosun kendisine düşer. Hiç kuşkusuz Tin giderek kendi oluş sürecinde, Tarihin kendisinde bile en yüksek varoluş biçimlerine doğru çabalar, özünün belirlenimleri olan Gerçeklik, Duygu ve Güzellik idealarını olgusallaştırmaya yönelir, Sanatta, Dinde ve Felsefede doğal sonluluğunun ve doyumsuzluğunun ötesine geçmeye, tinselliğinin saltık biçimine erişmeye çabalar. Ama nasıl nesnel Tin süreci henüz salt süreç olduğu için bir eksiklikten daha çoğu değilse, nasıl onda Tarihin işi henüz tamamlanmamışsa, saltık Tin alanı da, insan olarak insanın gerçek, uygar, özgür biçimi de başlangıçta kendini yalnızca ilkede gösterir ve edimselleşme süreci ilkenin tamamlanmış açınımı değildir. Özgürlük Tarihin ereğidir, ve anlamı insanın gerçek Özünün bilincine varmasıdır. Bu özbilinç yeterlidir, çünkü kuram olarak dolaysızca kılgıdır. Tarihe ussal-kavramsal yaklaşım Tarihsel sürecin kendisinin de özsel olarak ussal-kavramsal olduğunu varsayar — tıpkı Doğaya yönelen bilimsel gözlemin, ister bilincinde olsun isterse olmasın, onda yalnızca ve

yalnızca kendi kategorilerini araması ve bulması gibi. Bilim, ister Doğanın bilimi ister Tinin bilimi olsun, insan usunun kategorilerinin Doğanın ve Tinin kategorileri ile bir ve aynı olmalarını, Doğanın ve Tinin özsel olarak insan ussallığı ile bir ve aynı tözü paylaşmalarını öngerektirir. Klasik Felsefenin yöntemi insanın öznelliği ile varoluşun nesnelliğinin bu ussal birliğini doğrular, çünkü Düşünce ve Varlık, res cogitans ve res extensa, Kavram ve Olgusallık arasındaki özsel-kavramsal birliği tanıtlar, onu yalnızca bir inak olarak kabul etmekle yetinmez. Buna karşı örneğin kuşkucu Kant'ın bakış açısı öznenin içersine, salt görüngüye takılıp kalır, ve kaba İngiliz görgücülüğünün eşit ölçüde kuşkucu bakış açısı ise özdeksel ve tinsel dış dünyanın varlığını sorgulamanın ötesine gidemez. İnsanı değersizleştiren, anlamsızlaştıran ve onu salt varoluşa fırlatılmış özsüz bir varlık düzeyine indirgeyen bu özsel olarak nihilistik bakış açıları ile, bu bilgisizlik bakış açıları ile karşıtlık içinde, Usun bakış açısı Tarihin insanlığın kavramsal belirlenimlerde biçim kazanan gizilliğinden başka bir içeriği olmadığını, Tinin ona yabancı eller tarafından güdülmediğini, bilinmeyen bir alanın insan varoluşu için bir gözdağı oluşturmadığını gösterir (dinsel bilinç, gelişmiş Hıristiyan biçiminde, özsel olarak bu kavramsal sürecin duygusal/tasarımsal bir sezgisidir). Klasik Felsefenin bakış açısından, İnsanlık kendi kendisinin sorumlusu olacak denli değerli, onurlu ve yüreklidir, çünkü özgürdür. İnsanlığın bütün bir tüzel, ahlaksal ve törel varoluşu — nesnel Tin — felsefi çözümlemeye, bilgiye açıktır, çünkü bu varoluşun kendisi, içeriği, tüm belirlenimleri Tinin kendini, İnsanın onda verili olanı edimselleştirmesinden başka birşey değildir. Usun bakış açısından insan bilgisi saltık olarak sınırsızdır, önünde ussal kategorilerinin ulaşamayacağı gizli bir kendinde-şey alanı yoktur. Hegel tam olarak Platon, Aristoteles, Farabi, Descartes gibi, bütününde her ussalcı düşünür gibi Evrenin insanın bilgi yetisine baştan sona açık olduğunu kabul eder. Ve usun bu

sezgisini usun tanıtlamasına yükseltir. Usun bakış açısından Tarih yalnızca geçmiş, yalnızca bundan böyle var olmayan bir hiçlik değildir. Tersine, Geçmiş tarihsel olarak anlamlı bütün bir içeriği ile Şimdide saklanır, çünkü Şimdinin kavramı Geçmişi olumsuz varlık olarak, ortadan kaldırılmış olarak kendi içinde kapsamak ve kendinde Gelecek olmaktır. Zamanın kurgul doğası olgusallığa çevrildiğinde, Tinin her belirli evresi kendini bütün bir Geçmişinin kendisi tarafından üretilen bir çıkarsaması olarak gösterir. Süreçteki hiçbir tinsel/kültürel şekil dolaysız bir başlangıç değil, ama Geçmişin dolaylılığını kendisinde kapsayan ve kendini karşıtına doğru geliştiren bir ara evredir. Tarihi bir ilerleme olarak gösteren düzenek budur, çünkü ilerleme önceki bir noktadan gelmiş olmayı ve tam şimdi olduğu noktada iken onun ötesinde olmayı imler. Ama gene de Tinin gizilliği böyle salt düzeneksel, salt zamansal ilerleme kavramına indirgenemeyecek bir ereksel Gelişimi imler. Bu Gelişimin mantığını aşağıda izleyeceğiz.

10

AZİZ YARDIMLI

Olgular ve Kavramlar

Olgular bir yanda, Kavramlar bir başka yanda duramaz, ve belirlenimsiz, Kavram tarafından belirlenmemiş çıplak olgunun ne olduğunu söyleyemeyiz. Olgucu düşünce, Kavramı ve Olguyu birbirinden yalıtan ve böyle kavramsız, belirlenimsiz, sözde ‘olgu’yu ilke yapan analitik düşünce onları bir kez daha bağladığı zaman bunu diyalektik birlik bağıntısı olarak değil ama önyargısına uygun düşen herhangi bir dışsal bağıntı biçiminde yapar. Olgular da kavramsaldır, çünkü bilincin karşısında durduğu sanılan şey genel olarak olgu, soyut olgu, yalnızca ‘olgu’nun kavramı değil, ama belirli, tikel olgu, daha şimdiden kavramlar tarafından biçimlendirilmiş olgudur ve bu düzeye dek olgular arasında bağıntıdan söz etmek onlarda kavramın işlevinden söz etmektir. Olgu bilinçtedir ve önemli olan bu öznelliğin nesnel de olması, olguları özne için de kendilerinde oldukları gibi biçimlendirebilmektir. Olgular kavramlardan bağımsız değildir. Her olgu, her olay, olan herşey belirli olduğu ölçüde kavramsaldır: Yasa, devlet, toplum, topluluk, savaş, barış, özgürlük, din, törellik, devrim, tekerk, konsül, demokrasi, diktatör, imparator, tiran vb. — tümü de olguların kavramları, onları olgular yapan belirli biçimlerdir, ve hiç kuşkusuz biçimler olarak ilkin öznel us tarafından, bizim usumuz tarafından sağlanırlar. Belirli olgu daha başından kavramsaldır, bir kurgudur. Ama Klasik Felsefe saf Anglo-Saxon geleneğin öznel idealizminin sandığı gibi olguların yalnızca öznel olmadıklarını, nesnel de olduklarını doğrular ve tanıtlar, ve bilincin bilinçsiz işlemlerinden ayrı olarak olguları ussal çözümlemeleri, mantıksal çıkarsamaları içinde saptar, onları zorunlukları içinde gösterir, ve bunu özneyi nesneye ya da nesneyi özneye uydurarak değil, ama öznel-nesnel olguda ussal olanı saptayarak, olguyu asıl kavramlarına göre kendi içinde yeniden kurarak yapar. Olguların öznelliği her öznel görüşün, her önyargının kendini görgül olarak aklamak için dilediği kadar olgu bulabilmesinde de kendini gösterir. Buna göre böyle olgulara dayanarak anlam ve vargı çıkarmanın, bu tümevarımcılığın bir yöntem olarak geçersizliğinden ayrı olarak, olguların kuramsal önyargıların kendilerini aklamak üzere kullanılması da ya çocukça bir uyanıklık ya da düşüncenin dürüstlüğünü çiğnemektir. Herşey gelip tarihçinin olguları olgular olarak belirleyen kuramlarının kendilerinin ussallıklarına, kendi iç kavramsal bağıntılarında geçerli olup olmadıklarına dayanır.

Tarihi Kavramanın Nesnelliği “‘Tarih nedir?’ sorusuna ilk yanıtım onun tarihçi ve olguları arasındaki sürekli bir etkileşim, şimdi ve geçmiş arasında sonu gelmez bir diyalog olduğudur” (E. H. Carr). “Tarih zamanın geçişine tanıklık eden tanıktır; olgusallığı aydınlatır, belleği

diriltir, gündelik yaşama kılavuzluk sağlar ve bize antikçağın haberlerini getirir" (Cicero). "Geçmiş yararsızdır. Bu niçin geçmiş olduğunu açıklar" (Wright Morris).

Nesnellik ile anlaşılan şey özneden bağımsız olarak kendinde varolmaktır, ve öznel olan bilincin salt öznel olmaya son vermek için kendini ondan bağımsız olan bu nesnellik ile uyumlu kılması gerektiği düşünülür. Gene de nesnenin nesnel belirlenimlerini öznenin saptaması, bilmesi, düşünmesi ölçüsünde, öznenin kendini nesneden nede ayırdığı, onunla nasıl uyumsuz olabileceği sorusu ortada kalır. Kavramların bizim kavramlarımız olmaları ölçüsünde, bilinçte üretilen çözümlemeler özneldir. Her bilinç kendi olgusallığını üretir, her bilinç dünyaya, olaylara, olgulara ve bireylere kendi kategorilerini yatırır, nesnelliği öznelleştirir, ona kendisinde olanı yansıtır (örneğin özgürlüğü ancak ondaki belirli özgürlük tasarımı yoluyla anlayabilir, güzelliği ancak estetik duyarlığının açındığı, geliştiği ölçüde duyumsayabilir, vb.). Bu düzeye dek, 'olgular' oldukları ileri sürülen şeyler zorunlu olarak nesnel ya da kendilerinde oldukları gibi değildirler, onları algılayan, anlayan, kavrayan vb. bilincin öznel tasarımları yoluyla biçimlendirilirler. Ama olgular nesnellikte olmadıkları gibi oldukları zaman 'olmaya' son verirler, olmayan şeyler, kuruntular olurlar. Geçmişi bugünün gözleri ile görmek, onlara modern tasarımları yansıtmak onları olduklarından başka türlü yapmak, onları uydurmalara, masallara çevirmektir. Bu öznellik ile tam karşıtlık içinde, tarihsel nesnellik olguları onların kendi kavramları ile ele almayı, özne ve nesne ayrımını yenerek kavramın kendi mantığını geliştirmeyi gerektirir. Felsefi çözümleme söz konusu olduğunda, bu mantık öznede ve nesnede bir olandır, kavramın iç tutarlığı denilen şeydir. Dahası, bu uyumun kurulduğunu kabul etsek bile, tarihsel olgu sonludur, Kavram onda gelişiminin yalnızca sınırlı bir aşamasında bulunur. Reel olan şey özgürlük olarak özgürlük, genel olarak özgürlük ya da özgürlüğün gerçek kavramı değil, ama Birin, Birçoğun ya da Herkesin özgürlüğüdür. Reel olarak, olgusal olarak, bütün bir tarihsel sürecin birincil kavramı olan Özgürlük kavramının kendisi tarihsel sürecin şu ya da bu aşamasında henüz insan bilincinde tam açınımı içinde bulunmaz. Realitesi, olgusallığı henüz gerçek değildir. Homo sapiens özgürlük kavramı ile, salt bir gizillik ile, özgürlük kavramını açındırma yetisi ile, İstenç ile doğar, belirli özgürlük tasarımları ile, kavramın sınırlı olgusallaşmaları ile değil. Bu tasarımlar deneyim, yaşantı, edimsel tarih, sonluluk alanında gelişirler ve kavram onlarda kendinde olmadığı gibi görünürken onların bu göreli değerlerini Kavramın gerçek içeriği karşısında ölçeriz. Tarih Felsefesinin Tinin gelişimindeki değişik basamakları ölçmesinin yolu budur. Hegel örneğin Devlet Kavramını, Yasa Kavramını, Türe Kavramını vb. tarihsel ya da sonlu pozitif olgusallaşmaları içinde değil, sonsuz ideal gerçeklikleri içinde alır, Kavramın sonlu olgusallaşmasını

onun gerçek içeriği ve değeri karşısında ölçer. Felsefe bunu yapabilir, görüngünün yanlışlığı karşısında özün gerçekliğine, sonlunun göreliliği karşısında sonsuzun saltıklığına dayanabilir: Modern dönem Özgürlük, Yurttaş Toplumu, Devlet gibi tin alanının Kavramlarını gerçek içerikleri ile kavramanın olanağını veren olgusal gelişim düzeyine ulaşmıştır. Minerva'nın kuşu gözlemini Tarihin bütünü üzerine yayabilir, var olanı ve olmuş olanı gözleyebilir ve gözlemini bilgiye yükseltebilir: Özgürlük, Duyunç, İstenç, Devlet, Yurttaş Toplumu vb. gibi Tarih Felsefesinin, Tarihin Bilgisinin saltık koşulu olan kavramlar kendilerini ilkede göstererek felsefi usun kavrayışına

sunmuşlardır. Platon ve Aristoteles'in görgül-tarihsel dünyalarında henüz eksik olgusallaşmaları içinde olan bu özsel Kavramlar modern dönemde oluş süreçlerinin içerisinden çekip çıkarılmışlardır: Duyunç tüm dışsal yetkeden bağımsız olarak bireyin saltık Hakkıdır; Her insan özgür doğar; Devlet ussal İstençtir. Kavram ancak şimdi, ancak "İdeanın tüm belirlenimlerine ilk kez haklarını veren modern dünya"da kavranabilir (Tüze Felsefesi, § 182 Ek), üstelik henüz dünyanın çok küçük bir bölümü, yalnızca ve yalnızca Batı Tarihin gerçek kategorilerinin bir bilgisine ve süreçte olan edimselleşmelerine tanık olabilse bile. Bütün bir Asya ve Afrika, ve Amerika'nın ve Avrupa'nın önemli bir bölümü henüz insan varoluşunun gerçek biçiminin bilincinden yoksunluk içinde ön-modern geleneksel-despotik varoluşlarını sürdürmekte olsalar da, "Devlet İdeasının modern dönemde öyle bir özgünlüğü vardır ki, Devlet bundan böyle öznel keyfiliğe göre değil, ama İstencin Kavramına göre Özgürlüğün edimselleşmesidir" (§ 260 Ek). Devlet Yurttaşın İstenci olduğu düzeye dek onun Özgürlüğünün anlatımıdır, evrensel, ussal, ve gerçek Biçimindedir. Özgürlük, Rousseau'nun formüle ettiği gibi, tüm bireylerin özsel belirlenimidir, söz gelimi Çin'de ve başka birçok yerde olduğu gibi kendi İstençlerini bütün bir nüfusa dayatan pati önderlerinin ayrıcalığı değil. Yasa olarak, ussal-genel İstenç olarak Devlet ilk kez modern dönemde, evrensel Duyunç Özgürlüğünün tanındığı bir koşulda Kavramını bilince ve bilgiye sunabilmiştir, ve bu bütünüyle bireysel Hak, bu saltık olarak kendi Duyuncuna dayanma Hakkı bütün bir modern kültürün ilkesidir ve kendini evrenselde anlatmalı, bir İstenç olarak Devlet bireysel İstencin anlatımından başka birşey olmamalıdır: "Devlette herşey evrenselliğin ve tikelliğin birliği üzerine dayanır. ... Devlet tikel ereğe ve gönence ulaşmanın biricik koşuludur" (§ 261 Ek). Demokratik Yunan kent-devleti bile politik İstenci evrensel olarak değil, tikel olarak, ancak koşullu olarak tanıyordu. Olgusallık Kavram karşısında, realite idealite karşısında ölçülür. Tasarımı tasarım ile karşılaştırmak, bir saltık ölçütün varlığını kavrayamamak görecilik dediğimiz şeydir. Tarihsel olanı tarihsel olan ile karşılaştırmak tarihi bir bilim olarak bir yana atmak, onu kişisel bir görüşe indirgemek demektir. Buna göre tarihçinin kendisi Tarihin parçası olmamalı, tarih-üstü olmalıdır. Tarihsel bir bilinç biçiminin bakış açısından tarihe

bakmak açıkça karşılaştırmalı bir 'nesnelliğe,' nesnelliğin bir yana atılmasına götürecektir. Tarihe kendileri tarihsel olan tasarımlarla bakmak, kendi öznel tasarımlarını tarihsel içeriğe yapıştırmak geçersizdir. Tarihçi Tarihe getirdiği kategorilerin saltık olduklarını, öznel, keyfi, bireysel, göreli, değişken olmadıklarını tanıtlamalıdır. Bütün bir çözümleme çabasının anlam ve değerini Tarihe uygulanan kavramların sağlığı belirleyecektir. Tarihçi Tarihe pekala kendi çağının çocuğu olarak, kendisi kültür tarafından belirlenmiş bir birey olarak bakabilir. Ama bu göreli bakışta diretmek usu, özgürlüğü, insan değerini anlamamakta diretmektir. Gelişme "Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir" (Hegel, Tarih Felsefesi).

Gelişme hiç kuşkusuz varolanı olumsuzlar, dengeyi ve dinginliği altüst eder, ve bütünüyle anlaşılır bir yolda varlığını yalnızca devimsizlikte bulan ve geçici olanı sürekli, sonlu olanı sonsuz, göreli değeri olanı saltık olarak değerli sayan tutuculuğun direnci ile karşılaşır. Gelişmenin kavgasız ve acısız olması olanaksızdır çünkü ortadan kalkma içerir. Gene de tarihsel dinginliği kabul etmesi olanaksız olan şey insanın 'Kendinde'si, gizilliği, özüdür. En dirençli tutucu bile kendinde değişime yatkındır, yetersizliğini yalnızca yetersizliğin kendisinin bilinci yoluyla yadsıma yeteneğindedir. Düşünmeye başlayan insanlığın ilk keşfettiği en yalın gerçekliklerden biri olarak bildiğimiz gibi,

herşey akıştır, dünya değişim içindedir. Evrende ne dinginlikte olan tek bir elektron ya da galaksi vardır, ne de olduğu şey olarak, “A = A” olarak kalmayı sürdüren tek bir bilinç ya da istenç. Bu düzeye dek dünyanın değişmediğini ve öyleyse değişmesi gerektiğini ileri sürmek değişimin sonlu olanın özü olduğunu bilmemekten başka bir anlam taşımaz. Değişim daha o söz konusu fetva verilmeden önce, aslına sonsuzluk içinde sürmekte ve sonsuzluk içinde sürecek olan bir olgusallıktır. Ama Tinin değişimi gelişimdir, o evrensel akıştan çok daha yüksek bir kavramdır, teknoloji, otomasyon, altyapı vb. gibi istençsiz fetişleri tanımaz ve her yeni belirleniminde kendini ancak ve ancak daha ussal olana yükseltir. İstenç kavramı mantıksal olarak İyi ile, Duyunç Doğru ile, Duyarlık Güzel ile, Bilgi Gerçeklik ile bağlıdır. Eğer gelişme kavramının olgusallık taşıdığını, böyle birşeyin insanlık için geçerli olduğunu düşünürsek, eğer böylece tarihin amaçsız ve anlamsız yinelemelerden daha çoğu olduğunu düşünürsek, bundan mantıksal olarak bir dizi sonuç çıkar. Bu sonuçlar ilk olarak kurgul felsefenin tanıtlamalarına girmeksizin yalnızca usa bir güven temelinde, yalnızca doğal usun kendi açınımını kurgul açınıma yaklaştırarak anlaşılabilecek çıkarsamalardır. Gelişme bir gizilliği, henüz gelişmemiş bir ‘kendinde’yi varsayar. Bu ‘gizillik’ insanda Doğadan daha çoğu olan

Tinselliktir. Gelişmenin daha yüksek bir değişim kipi olduğunu düşünürsek, onun salt nicel büyüme, ya da yalnızca doğrusal ilerleme gibi birşey olmadığını, ama nitel başkalaşma, birşeyin birşey olarak sona ermesi, başka birşey olması, kendinde ne ise onun ortaya koyulması olduğunu da doğrulayabiliriz. Ama gelişme gelişecek birşeyi, gelişme yeteneğinde olan bir gizilliği varsayar. Gelişme gizilliğin ve edimselliğin birliğidir. Salt Başlangıç olmadığı gibi dolaysızca Son ya da Erek de değildir ve ikisini ayırır ve dolaylı kılar, ve Gelişmenin aşamalar ya da nitel başkalaşımlar içermesi onu daha genel, daha temel, ve böylece daha ilkel bir kavram olan İlerlemeden ayırdeden yanıdır. Bir aşama, eğer gerçekten aşama ise, ancak onu üretebilecek bir ön aşamadan gelebilir ve böylece onu kapsamak ve eşit ölçüde kendini bir sonraki aşamada ortadan kaldırmak zorundadır. Gelişme hiçbir ereği olmayan ve yalnızca bir yönü olan sürekli, doğrusal bir ilerlemeden ya da sürekli olarak başladığı noktaya gelerek bir döngü, daire, sarmal vb. gibi geometrik şekiller çizen devimden daha yüksek, daha somut bir kavramdır. Gelişme ereğine göre ölçülebilen bir aşamalar ya da basamaklar dizisi olarak anlaşılabilir. Ve gelişmenin başlangıcının olması mantıksal olarak ve olgusal olarak ereğinin olmasını kaçınılmaz kılan yandır. Erek Başlangıçtır, ve birbirinden ayrılmayan bu iki karşıt kavram İnsan durumunda gizillik ve edimsellik kavramlarında somutlaşır. Erekte edimselleşen şey bir gizillik olan Başlangıçtan başka birşey değildir. Bu edimselleşmenin bir sonluluk ya da döngüsel bir kötü sonsuzluk olmadığını insan doğasının bileşenlerinin kendileri tanıtlayacaktır. “Dünya Tarihi özgürlük bilincinde ilerlemedir.” Bu belirleme ile edimsel Tarihin özsel olarak İstencin kendini açındırma süreci olduğu da bildirilir. İstenç özgür olmaksızın olamaz. Ama her belirliliğin istenç için bir sınırlama, bir olumsuzlama olması ölçüsünde bu olumsuzlamanın olumsuzlaması istenci ereksel bir gelişim sürecinde tutar. Özgürlüğün gelişmeye açık olması onun tarihsel gelişmemişliğinden, İstencin belirli somutlaşmalarının ancak göreli, ancak sonlu aşamalar olmalarından doğar ve İstencin kendi Kavramı ile bir olmak için mantıksal dürtüsü sürecin ereksel bir gelişim süreci olmasına götürür. Tarih Felsefesinin işi İstenç İdeasının Zamandaki bu zorunlu açınımını çıkarsamak, tanıtlamaktır. Ama Tarihe Gelişme kavramını getirmenin tam bu belirlenimden doğan bir başka sonucu da onda gerilemenin olamayacağıdır. Yeni bir aşama, salt yeni olduğu için, her zaman onu önceleyen aşamaların bir çıkarsamasıdır ve buna göre her zaman

onlardan daha çoğudur. Bu düzeye dek tüm gerileme görünüşü gerçekte yalnızca ve yalnızca daha şimdiden geri olanın kendini sergilemesidir. Usun bakış açısının Tinin doğasının gerilemeye saltık olarak yeteneksiz olduğunu doğrulaması ölçüsünde, modern dünyanın yaşadığı kötülükler daha önce erdemli olan ulusların erdemlerini yitirdiklerini değil, ama kendilerinde henüz ne düzeye dek erdemsiz olduklarını gösterir. Benzer olarak, çirkini 'beğenen,' güzele duyarsız olan duyarlık estetik bozulmanın değil ama estetik hamlığın anlatımıdır.

HEGEL VE TARİH FELSEFESİ

15

Dünya Tarihi Dünya-Tininin egemenlik alanıdır, şu ya da bu ulusun, sınıfın, örgütün, kuruluşun vb. değil. Hiç kuşkusuz bu öğeler eylem yaparlar, bir değişim yaratırlar, ama etkilerinin bütün bağlamının bilincinde olmaksızın. Çünkü özsel olan bütün süreçtir ve süreç ise tüm sonlu Tinlerin yitişinde yitmeden süren Dünya Tininin emeği, çabası, kavgasıdır. Bu süreçte her aşama, eğer aşama ise, saltık olarak yeni olandır, ve eğer yeni ise şu ya da bu bakımdan öncekilerden ayrıdır, onları kendisi ortadan kaldırmıştır ve birer kıpı olarak, ideal olarak kendi içinde kapsar. Bu nedenledir ki hiçbir zaman hiçbir ulus, sınıf, birey tarihten ders alamaz, çünkü hiçbir ders salt bir yineleme olmayan yeni evrede geçerlik taşımaz. Tarihsel süreç bu doğasıyla hiçbir zaman pragmatik tarihçiliğin yararcılık eğilimine doyum veremez. Ve yine, Tarihin Tinin gelişimi olması olgusu onun kimi ideologların sandıkları gibi bireylerin 'ideaları' tarafından belirlenen bir süreç olduğu görüşünü temelinden yoksun bırakır. İdeologlar Tarih için kurtuluş reçeteleri sunar, insanlık için kendi yetersiz bilinçlerinden varoluş biçimleri türetir, Dünya-Tinine ne olması gerektiği konusunda kendilerinin tanımlayamadığı düşlemsel ütopyalar üretirler. Tinin bütününün iç belirlenimleri tarafından yönetilen süreçlerin önceden şu ya da bu tarihsel bireyin beyninde şekillendiği ve edimsellikteki sonuçlardan tek bir bireyselliğin sorumlu olduğu görüşü halkları, toplumları vb. tarihsel önemden ve tarihsel sorumluluktan, Tini onur, değer ve özgürlüğünden soyutlar. Gene de, ereksel gelişim kavramı Tarihte bireysel etkiyi önemsizleştirmez; tersine, onu dünya-tarihsel bireysellik kavramıyla açıklar. En yabanıl örneklerinden birini Karl Popper'da gördüğümüz 'komplo' kuramcılığının paranoyasından bütünüyle ayrı olarak, dünya-tarihsel bireyler ancak zamanlarının tinlerine anlatım verdikleri sürece tarihsel olarak belirleyici, önemli ve büyüktürler. Kendi üstün moral planlarını Tine dayatmaları gibi birşey söz konusu olmaksızın, böyle bireyler ancak zamanlarının hazır olduğu eylemleri anladıkları ve istençleri yoluyla ona anlatım verdikleri ölçüde dünya-tarihseldirler. Erdemleri temsil ettikleri tinin erdemi, sefillikleri yine aynı şeyin sefilliğidir. Dizge ve Gelişim

Tinin özsel doğası, Güzel, Gerçek ve İyi olandan yana olması, Tinin çirkin, yanlış ve kötü olanı yadsıyan bu özsel ussal yatkınlığı Gelişmenin saltık güvencesidir. Bu düzeye dek, tarihsel sürecin tüm sağlam görünüşlü politik ve kültürel biçimlenmeleri kendilerini olumsuzlayacak dürtüleri kendi içlerinde kapsarlar ve daha yüksek ilke mantıksal olarak ve olgusal olarak daha geri olanı ortadan kaldırmak zorundadır. Yine, tarihsel kültürlerde tüm bileşenler kendilerini o kültürün özsel belirlenimi ya da ilkesi çevresinde açındırırlar; tüze, türe, sanat, bilimler, töreler, dinsel belirlenimler, politik, askeri, genel olarak tüm kültürel yapılar dizgenin ilkesi ile geçimsiz olamazlar ve onunla uyum içinde belirlenmekle

16

AZİZ YARDIMLI

kendi aralarında da dizgesel uyumları içinde bağıntılanırlar. Dizge bu özsel yapısıyla yeni bir ilkeyi

içine aldığı zaman kendi ortadan kalkışına izin vermiş olur ve kültürel dizgelerin ortadan kalkmaları ‘kapalı dizge’ anlatımının diyalektiğe kapalı analitik Anlağın bir düşüncesizliği olduğunu ortaya serer. Diyalektik olarak, birşeyin ‘kapalı’ olması onun kendinde ‘açık’ olduğunu, açılabileceğini imler. Ama dizge herşeyden önce böyle kapağı olan bir kutu gibi birşey, kapısı olan bir odacık gibi birşey değildir. Gene de, tarihsel bir dizge açılırsa, daha açık bir deyişle zorunlu bir bileşeni gider ve yeri bir başkası tarafından alınırsa, dizgenin kendisi bütününde ortadan kalkarak başka bir dizgeye dönüşür. Dizgenin bu bütünselliği nedeniyledir ki, bir kültürü şu ya da bu bileşeninde değiştirmek, reformdan geçirerek başkalaştırmak dizgeyi bütün varlığında olumsuzlar. Roma İmparatorluğunun politik, askeri, tüzel yapısı ancak ve ancak mitolojik inanç, imparator kültü, askeri erdem vb. gibi bileşenler ile birlikte varolabilirdi. Kendini kaçınılmaz olarak Roma İmparatorluğuna aşılayan Hıristiyanlığın tini Roma inancını boşinanca indirirken, politik yapısından tüzel düzenine, ordudan imparator kültüne dek İmparatorluk dizgesini tüm bileşenlerinde geçersiz kıldı ve yüzyıllarca barbar Germenleri denetleyebilmiş ve durdurabilmiş olan uygarlık gücünün aynı barbarlar karşısında kolayca çözülüp ortadan kalkmasına yol açtı. Osmanlı politik dizgesi değişen Avrupa’nın parçası olarak kendini daha ussal anayasal politik yapılara uyarladıkça monarşik bir Devlet olarak, İmparatorluk olarak kendi temellerini yıkmaya başladı, böylelikle tarihsel Gelişiminin önünü açtı, Cumhuriyetin çelikten Özgürlük tinini kendi içinde yarattı ve kendisi Tarih olurken İstenci ve Duyuncu kendilerini özgürce belirlemede ve büyütmede, tarihsel dinamiğin bir alanı olarak ilerlemede saltık olarak engelsiz bıraktı. Duyunç gelişimleri sürekli olarak Katolik Kilise tarafından engellenen ve bu nedenle Özgürlüğü değil ama yalnızca boyun eğmeyi bilen İspanyolların İstenci Napoleon’un onlara dayattığı Cumhuriyetçi Anayasayı yabancı birşey olarak kesinlikle reddetti, ve yine aynı özgürlüksüz milyonlar aynı boyuneğme tini içinde Franco despotizmi altında kırk yıl boyunca ses çıkarmadan yaşadılar. Tarihsel Olmanın Ölçütü “Ve son olarak, bütününde bize kalıt bırakılan herşey ‘tarihsel’ olarak geçerlidir” :: “Und schließlich gilt als ‘geschichtlich’ das Überlieferte als solches” (Heidegger, Varlık ve Zaman). “Tarih ... gerçekten de insanlığın suçlarının, aptallıklarının ve talihsizliklerinin kaydından daha çoğu değildir” (Edward Gibbon). “Aslında bir tarih yoktur; yalnızca yaşamöyküsü vardır” (Ralph Waldo Emerson).

Tarihte hiç kuşkusuz böyle anlatımları haklı çıkaran eşit ölçüde aptal realiteler vardır, ve aptal-olana tarihselin anlamını ve önemini yüklemek

aptal-olmayanın bilinçsizliğini gerektirir. Salt kalıtsal olanın tarihselliği, aptallığın tarihselliği, yaşamöyküsel olanın tarihselliği gibi anlak denklemleri, salt entellektüelin özgünlüğünden, özencinden doğan böyle bildirimler hiç olmazsa neyin tarihsel olduğunu saptamanın kolay olmadığını gösterme yararını taşırlar. Kavram-bağıntısının, Logosun bilinçsizliği ile tanımlanan entellektüel için bir soyut kavramı başka herhangi bir keyfi kavram ile bağıntılamanın önünde hiçbir engel durmaz. Eğer Us homo sapiensin özsel gizilliği ise, eğer homo sapiens gerçekte bütün bir varoluşun özü olan Logos ile donatılı ise, bu gizilliğin açınımı için gereken süreç Tarihin kendisinin aklanması, onun olmasının saltık zorunluğudur. Buna göre, Tin salt Zamandaki Logos olarak Tarihe gereksinir, çünkü Logos homo sapienste ilkin salt bir Kendinde, salt bir gizilliktir. Gizillik edimselleşeceği için gizillik ise, Tarih özsel olarak ussal olan Tinin gelişimi olmalıdır. Gelişim Tinin Tarihteki biçimlerinin ne denli ussal, soylu ve güzel olsalar da, bilinçlerde ne denli gurur ve hayranlık duygusu ve sonsuzluk isteği yaratsalar da, tüm o kültürel şekillerin sonlu

olduklarını, değerlerinin ancak geçicilikleri kadar gerçek olduğunu, yazgılarının ancak ortadan kalkmak olduğunu anlatır. Başka bir deyişle, tarihsel yitişten kaçışın olanaksız olduğunu, Dünya Tininin Hakkının daha yüksek olduğunu anlatır. Kültürel çoğulluk istemi tarihselliğin yadsınmasını anlatır. Ortadan kalkmamada, katılığı, değişmezliği ve dinginliği içinde sonsuza dek kendine-özdeş kalmada diretmek Çin olmak demektir — gelişmemek, anlamsız bir sürekliliğe, boş bir yinelemeye, Tinin sonu gelmez bir köleliğine bağlanmak, ve böylece yalnızca ortadan kaldırılmayı beklemek zorunda olmak demektir. Tarihin olabilmesi için süreçte süreksiz olanlar, yalıtılmış birer durum gibi görünen evreler o denli de sürekli olmalı, bir aşamanın kendisi o denli de kendinde kendi başkası olmalıdır: Süreklilik kavramının kendisi süreksiz olanların, yalıtılmış olanların birliğini imler. Burada da analitik düşünce kendini diyalektiğe yükseltmek, diyalektiğin bir momenti yapmak zorundadır. Gelişme kavramı böylece neyin tarihsel olduğunu saptamanın ölçütünü verir: Ancak gelişen tarihsel olabilir, ve gelişen kendini ortadan kaldıran ve yitişinde yalnızca ve yalnızca daha şimdiden kendinde olduğu şeyi edimsel olguya çeviren, böylece Tinin ereksel Oluş sürecinde zorunlu bir kıpı olandır. Buna göre, Tarihte ortadan kalkanların Devletler olması ölçüsünde, Tarih saltık olarak tikel bir ulusun ya da bölgenin Tarihi değil, ama özsel olarak Tinin Tarihi, Dünya-Tarihidir. Ve buna göre dünya-tarihsel olgular ve olaylar Tinin gelişme sürecini bir sürekli yapan zorunlu kıpılardır. Bu düzeye dek Tarihin yalnızca yinelemeden oluşması bir yana, tam tersine yineleme olan tam olarak tarihsel olmayandır. Böyle olaylar yalnızca olurlar, ama tarih olmazlar, ve Tarihin sürekliliği açısından olmasalar da olur. Dünya-Tini böyle ilgisiz yerellikleri dikkate almaz, onları uyuşuklukları, dinginlikleri, hamlıkları içinde yalnızca kullanır, fetheder, sömürüp tüketir, bütün

bir törel tözlerini bozar, böylece onları tarih yapar. Tarihsel bir dizgenin kendini saklama eğilimi onu tutuculuğa, kapalılığa, katılaşmaya zorlar. Sonlu olanı sonsuzlaştırmayı istemek gerçekte sonsuzluğun kendisini yadsımaktır — ama hiç kuşkusuz yalnızca sanıda. Tarihsel olma salt soyut bir yokluğu değil ama var olanın yokluğunu, olumsuz varlığı imler — bu ereksellikte homo sapiensin Ereğin kendisi konusunda hiçbir bilinci olmaksızın. Tarih olan ortadan kaldırılmış, yalnızca yitmemiş ama saklanmış olandır. Tarihsel geçmiş ilgisiz bir anı değil, salt bir kalıt değil, ama edimsel Şimdiyi üretmiş olan, böylece onda bir kıpı ya da ideal olandır, negatif olarak Şimdide yaşayan tinselliktir. Şimdinin Geçmiş ile bağıntısının saptanması Şimdinin Geçmişten çıkarsanması, olguların kendileri arasındaki zorunlu bağıntının kavranmasıdır. Hegel Tarihin bilinmesinin, onun bir görüşler ve yorumlar katışmacı olmaktan çıkarak bir Bilim olmasının olanağını tam olarak bu tanıtlanabilme karakterine bağlar. Tinin belirlenimleri, tam olarak Doğanın belirlenimleri gibi, mantıksal bir dizge oluştururlar, ve Tarih tinsel belirlenimlerin — Tüze Felsefesi'nin içeriği olarak Hak, Ahlak, Törellik alanlarının belirlenimlerinin — realitelerinin gerçekliklerine ya da idealitelerine dek gelişmelerinin sürecidir. Tarihi bir Bilim yapabilecek, onu Tüze Felsefesi'nin son momenti olarak Tarih Felsefesi yapabilecek olan bakış açısı nesnel Tinin belirlenimlerini gelişim süreçleri içinde bilmeyi, yani gerçek biçimlerinin bilgisi karşısında bilmeyi gerektirir: O sonluluklar sonlu değerleri içinde ancak gerçek Biçim karşısında bilinebilirler. Tarih bir olgular sürecidir ki, onda ortaya çıkmanın kendisi ortadan yitmenin zorunluğudur. Yitmeyen, ilişkisizlik, yalıtılmışlık içinde salt kendi için sürmede direten tarihsel değildir. Bu ilgisiz, yerel, değişmeyen tarihsel posa, insanı kötü tarihsel şekillenişi içinde sınırlayıp daha yüksek biçimlere, ereksel ve gerçek varoluş biçimine doğru gelişimini engelleyen bu kötü sonsuzluk özlemi gerçekte Dünya-Tarihinin dışında

olma istemidir. Tarihsel olanın karakteri sonlu olmak, değişimin kendisi olmaktır. Yitebilmek değişebilmenin koşuludur. Zamanın, Şimdinin kavramı her zaman sonsuz-küçük olmak, var iken yok olmak, olurken olmamak, varlığının kendisinde yokluk olmak, kesintisiz bir oluş devimi olmak, böylece her zaman var olmak, ilksiz-sonsuz olmaktır. Kıpısal Şimdi aynı zamanda sonsuz Şimdi, ilksizlik ve sonsuzluk, bengiliktir. Olgular salt zamansal oldukları için bu kesintisiz akış karakterini taşımalı, geçici olmalı, oluştan gelmekle sonlu olduklarını oluşta yiterek göstermelidirler. Zaman arı Oluştur. Tin soyut Logos değildir, Uzayda ve Zamandadır, görgül olandır; zamansal-uzaysal Doğanın karşıtıdır, böylece kendini onunla bağıntı içinde belirler,onu bir kıpı olarak kendi içinde kapsar. Zamanın o negatif sürekliliği, bu ‘olmayan’ ama ‘oluşan’ sonsuzluk, kıpısallığında kendini bengilik yapan bu süreç Fizikte ve Matematikte olduğu gibi Tarihte de göreci-analitik geleneğin anlayamayacağı ve onu Tarih önünde

suskunluğa götüren başlıca güçlüktür. Ama suskunluk kendinde gürültü patırtının pusuda beklemesidir. Politik metafizikten vazgeçerek biçimsel mantığın, içeriksiz önermeler mantığının analitik ‘bilim felsefesine’ geri çekilen Pozitivizm, değerler ile olumsuz ilgisi zemininde, Nihilizm kipine geçer ve Tarihin mimarlığını ancak bu negatif çehresi ile üstlenebilir. Nihilist varoluşçuluğun onu yargılayabilme yeteneğinden yoksun doğal bilincin yüzeysel anlayışının üstünde ve ötesinde işleyen mantığının en sonunda Marxizmde ve Nazizmde demir atması Usu reddetmenin salt raslantısal bir vargısı, irrasyonalizmin olmayabilecek de olabilen bir çıkarsaması değildir. Hiç kuşkusuz entellektüalizm kendini ilkesinin en son vargılarına dek açındırmak zorunda değildir; giderek ilkesi ile çelişen belirlenimlere de sarılabilir. Realite idealitenin eksiksiz eşlemi olmak zorunda değildir. Ve gene de soyutlamacı anlağın tüm biçimlerini anlatmak için en uygun terim olarak entellektüel, soyut kavramlar arasındaki bağıntılarını kurmada ne denli kaotik, olumsal, raslantısal olursa olsun, bilinçsiz olarak o reddettiği usun güdümünde pekala doğru ve tutarlı çıkarsamalarını üretmeyi başarabilir. Yirminci yüzyıl kaçınılmaz olarak, zorunlu olarak irrasyonel olan, salt anlak kültürü temelinde diyalektik usu eleştirmek, Logosu Söylem yapmak zorunda olan entellektüelin enson vargılarını çıkarsamasının yeterince örneğini vermiştir. Usu reddetmenin kendisi dürtülerin, tutkuların zemininde yalnızca olanaklı değil, ama zorunludur. Usu reddediş Usun kendisinin bir çıkarsaması değil (Derrida’nın vb. ileri sürdüğü gibi), doğal içgüdüye teslim oluş da değil (çünkü bu Sartre’ın sözünü ettiği hayvanlıktır), ama bilinçsiz dürtünün utkusudur. Usdışı temelini Freud’un baskı düzeneği olarak çözümlediği şeyde bulmak zorundadır: Usu reddetmek mantıksal değil ama ancak ruhbilimsel zeminde olanaklıdır. Usun kendisi olmayana yenik düşmesi, tutkuların, dürtülerin, itkilerin hizmetine girmesi olanaklıdır. Usun bu yenilgisini aklamak için öz, logos, idea, ideal, saltık gibi kavramları yadsıyarak, bir insan doğası kavramını yadsıyarak entellektüel, moral ve estetik göreciliğe düşmek anlağı bıkıp uğraştıran çözümsüz sorunlardan kurtulmanın en kolay yoludur. İnsan Doğası “Sağ duyu dünyada en iyi paylaştırılan şeydir. ... sağ duyu ya da Us doğal olarak tüm insanlarda eşittir ...” :: “Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée ... le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes ...” (Descartes, Söylem 1).

Varoluşçuluğa göre yalnızca Tinin hiçbir biçiminin gerçek ya da saltık olmaması söz konusu değildir: Gerçeğin ya da Saltığın kendisi yoktur. Başka bir deyişle, bir insan Özü ya da Doğası için hiçbir saltık ölçüt yoktur; insanın özsüz biçimi yalnızca başka biçimler ile görelidir, ve bir özsel ölçüt olmadığı için tarihsel-kültürel hiçbir biçim bir başkasından daha

iyi ya da kötü, daha güzel ya da çirkin, daha erdemli ya da erdemsiz vb. değildir, böyle yargının zemini için saltık bir belirlenim yoktur. İnsan kendini yapar, özsel bir belirlenimi, kavramı, yapısı olmadığına göre, kendini dilediği herşey yapabilir. Eğer varoluşçuluğu bir düzeltmeden geçirmeksizin alırsak, eğer doğal bilincin revizyonizmine düşmezsek, Usun reddedilişinden türeyen çıkarsamaları tam olarak yapabiliriz ve genel olarak düşüncenin ikincil ve göreli kılınmasının nereye vardığını görebiliriz. Varoluşçuluk Usu tanımayan bilince seslenerek önem ve varoluş kazanır. Bu bilincin kavramsal olarak tam bilgisizliği, Usun onda ancak kendinde ya da örtük olarak bulunması kendinde varoluşçuluğun Usu yadsımasına eşittir. Doğal bilincin Us konusundaki, doğasının gerçekten özsel yanı konusundaki bilinçsizliği onu nihilizme de dirençsiz kılan, giderek ortak yapan olgudur. Nihilist varoluşçuluk ussal bir insan doğasının olmadığını ileri sürer. Tüm saltıklardan özgürleşmiş, eş deyişle henüz hiçbir Saltık üretememiş doğal bilinç ona bireyselliğini hiçbir ussal öz olmaksızın, hiçbir moral öz olmaksızın, hiçbir estetik öz olmaksızın salt özençte varetme yolunu sunan bu irrasyonalizmi doğrulamada gönüllüdür. Varoluşçuluk “seçme özgürlüğü” dediği “özenç” ya da “keyfi istenç” temelinde insanın kendisini ilke olarak aldığını ve öyleyse hümanizm olduğunu ileri sürer. Ama bu ‘insan’ belirli, belirlenimli, verili değildir, Descartes’ın “tüm insanlarda eşit olan” derken düşündüğü insan gibi birşey değildir. Gizil ya da kendinde belirlenmişlik varoluşçu mantık için Tanrı tasarımı olmaksızın olamaz. Telos, Logos, İdea gibi kavramlar onun nihilizmi için, tıpkı pozitivizm için olduğu gibi, geçersiz metafiziksel kurgulardır. İnsanın gerçekte özsel olarak ussal olması ölçüsünde usu yadsımasında insanlığı yadsıyan varoluşçuluk gene de bu sofistik ‘insan’ tasarımında kendini bir insancılık olarak, hümanizm olarak görür. Bir Öz özlemi varoluşçuluğun da bilinçsiz özünde yatar. Kendini öz kavramını reddetmede tanımlamasına karşın, ‘insan’ın kendisi özsel yapılır. Ama bu ‘insan’ gene de plastiktir, salt görüngüsel olması gerekir. Bir insan doğasının ve dolayısıyla bir öz-belirlenimin yokluğunda, kişi sözde seçme özgürlüğü ile kendini dilediği birey yapabilir. Kierkegaard varoluşçu düşüncenin tüm içeriğini “öznellik gerçekliktir” formülü ile anlattı (Postscript). Öznellik özsel evrenselden soyutlanmış özsüz biçim olarak her belirlenime yeteneklidir, eş deyişle belirlenimsizdir, ve analitik anlak bu biçimsizliği ‘özgürlük’ olarak görür, onun belirlenimlerini özsel olmayan başka kaynaklardan çekip çıkarır. Gerçekliği sonuna dek kişiselleştirmede, özgünleştirmede duraksamayan Kierkegaard 1835’te “sorun benim için gerçek olan bir gerçeklik bulmak, uğruna yaşayabileceğim ya da ölebileceğim bir düşünce bulmaktır” (Dru, 1938) derken varoluşçu felsefeyi özetliyor, özü reddetmenin vargısı olan varoluşsal belirlenimsizliği “öznellik” kökenli belirlenimler ile dolduruyordu. Nihilistik ‘değer’in daha başından ölüm-kalım ile ilgili olması enteresandır.

HEGEL VE TARİH FELSEFESİ

21

Nihilizm hiçlik ile, ve ona eşgüdümlü kavramlar ile bağıntılıdır: Korku, endişe, intihar. ve, daha kılgısal-politik boyutunda, zor şiddet, terör gibi kavramlar nihilist-irrasyonalist felsefenin açındırıcıları olan bireylerde varoluşsal olgular olarak görünürler. Nihilist ‘değerler’in usdışı eğilimler ile bağlantılı olmaları, us-altının, daha iyisi bilinç-altının dürtüsel kaynaklarından türemeleri anlaşılabilir birşeydir. Öyle olduklarını Kierkegaard’ın yaşamadığı tarih de göstermiş, usdışının vargılarını sonradan gelen varoluşçu ‘felsefeciler’ çıkarsamışlardır. Varoluş özü öncelediğine göre, ve buna göre Öz, Us, Logos gibi saltık bir ölçüt olmadığına göre, özsüz varoluşun

değerleri, ilkeleri, genel olarak belirlenimleri kişiye göreli olarak icadedilmelidirler. O zaman bireyin biçiminin yanında bütün bir Tarihin biçimi, tarihsel olmanın ölçütü pekala insanlık kurtarıcı megalomanyanın yorumundan da doğabilir. Logosu fenomen olarak bulamadığı için yok sayan irrasyonalizm onun yerini dil çözümlemeleri ile, etimoloji ile olduğu gibi kişisel dürtülerden beslenen politik belirlenimler ile de doldurabilir. Böyle seçme özgürlüğü ile, ve bunun yol açtığı "varoluşsal baş dönmesi" içinde, varoluşçuluk insanlık için kurtarıcı ideolojiler olarak faşizmi ya da Marxizmi de seçebilir. Ve seçmiştir. Varoluşçuluk ölüm, şiddet, terör gibi varoluşsal kaygıların eşiğinde felsefe yapar. Ve, aynı seçme özgürlüğü zemininde, Sartre böyle 'felsefeye' pekala hümanizm bile diyebilir. Ussal Duyuncun, ve onun eylemdeki anlatımı olan İstencin yerini bilinçsiz dürtüler aldığı zaman düşünce nefretin hizmetine girer; bilinçsiz olan, baskılanan, ve baskı olarak insan davranışını güdüleyen şey Sevgi değil, karşıtıdır. Bilinçsiz güdülerin denetiminde olmanın özgürlük olmadığını söylemek gereksizdir; öz-belirlenimin yerini kökeni karanlıkta, baskılanmış alanında kalan tutkunun belirlemesi almıştır. Duyuncun yeri suçluluk-saldırganlık duygusu tarafından alınmıştır ve bu kavrama bağlı düşman, nefret ve yokedicilik kavramları kendi belirli, reel nesnelerini şu ya da biçimde bulurlar: Politik olarak bunlar sınıflar, ırklar, uluslar. bireyler, devletler olabilirler. İdeoloji gerçek kavramına uygun somutlaşmayı kazandığı bireylerde ve kitlelerde yokediciliğin sınır tanımazlığını yeterinden öte tanıtlamıştır. Heidegger'in etimolojik-fenomenolojik bakış açısı ile Tarihi anlamadığını, aslında anlayamayacağını belirtmek gereksizdir. Bir kez Logosun üzerini çizdikten sonra, Nazizmi seçerek insan varoluşu için doğal bir ilkeyi, ırk ilkesini doğrulamada hiçbir tutarsızlık göremezdi. Ve sonuna dek görmemede diretti. Sartre da Nazi öğretmeninin, Heidegger'in esini altında tam olarak aynı şeyi yaptı, sözde 'Diyalektik Us' dediği şeyi kınadı, öz-belirlenimsiz seçme özgürlüğünü doğruladı, varoluşçuluğun tiranlığın başka bir türü ile, Marxizm ile de uyum içinde olabildiğini tanıtladı. Sartre'ın gerçekte hümanizmin reddedilmesi olan sofistik hümanizmine göre Özsüz, Logossuz insan herşeyin ölçüsüdür, ve "eylemleri için değeri ve kuralları kendisi koyar ve yalnızca kendi saptadığı ve

tanımladığı kurallara göre oynamayı kabul eder. ... Temeli ve hedefi özgürlük olan bu tikel proje tipi ..." (Varlık ve Hiçlik, 1943). Sartre Kierkegaard'ı alıntılamıyor, onu yalnızca kendi usunda, bastırdığını sandığı ama yalnızca bozduğu o evrensel yetisinde okuyordu. Böyle 'özgürlük' gerçekten de 'seçme özgürlüğü' ya da özençtir; keyfi istençtir, ussal İstenç değil. Seçimin evrensel moral bir ölçütü olamaz, çünkü herşey bireyin öznel eğilimine, evrensel ile karşıtlık içinde durmak zorunda olan varoluşsal bireyselliğine bağlıdır. Sartre böyle eytişimsiz entellektüel temeller üzerine daha sonra Roma Dersi'nde (1964) "terörün devrimci türe (justice revolutionnaire) olması" gibi birşeyden söz etti ve "kısaca, terörün insancılaştırılması ilkede olanaklıdır/bref l'humanisation de la terreur est possible en principe)" dedi. İdeolojik kurtarıcılık konumu ile uyum içinde, kaçınılmaz olarak ve mantıksal olarak şiddeti tüm kuramının birincil bileşenleri arasına almak zorundaydı ve aldı; insanlığın kurtarıcısı olmak saltık moral aklanmışlığı ileri sürmektir, ve böyle bir yüksekliğe karşıtlık düşmanlıktır. O da faşist öğretmeni gibi salt bir şiddet rejimini aklamanın ötesine geçti ve çıplak terörü, 1972'de Münih Yaz Olimpiyatları sırasındaki Kara Eylül terörünü savunmada duraksama göstermedi. Hümanizmin özsel olarak Rasyonalizm olduğunu, insanı insan yapan özün Us olduğunu anlaması olanaksızdı — bilinçaltı nedenlerle, düşüncenin yerini dürtünün alması nedeniyle. Sartre'ın nihilizmini tanıtlama konusunda elinden geleni yapmasına karşın, düşünme özürlü doğal bilincin revizyonizmi onu düzeltmeyi sürdürmüştür ve sürdürmektedir. 1964 Roma

Dersi'nde: "Ahlakın temeli gereksinimde, eş deyişle insanın hayvanlığındadır" der. Açıktır ki insanın doğa-üstü, hayvan-üstü, tinsel gereksinimleri, bilişsel, duygusal ve estetik gereksinimleri Sartre'ın da düşünce gücünün ötesindeydi. Hiçbir zaman doğal despotizmini aşamadı. Ama her nihilizm durumunda olduğu gibi Sartre nihilizminin de temelinde yatan nefret hayvanlığın yetenekli olmadığı birşeydir, ve Sartre'ın ahlakının temelini hayvanlık etmeninden, içgüdüden daha derinde, bilinçaltında ve bilinçsiz eğilimlerinde aramak yararlı olacaktır. Suçluluk ve buna bağlı saldırganlık ve cezalandırma gereksinimi yanlışlıkla Duyunç olarak, üst-ben ya da ego ideali olarak bilinse de, Duyunç baştan sona bilinçli olandır ve ideologda yeri salt görünüşte moral olan, gerçekte Ölüm İçgüdüsü denebilecek olan Nefretin eşliğindeki arkaik kurtarıcılık tutkusu tarafından alınır. Varoluşçu seçme özgürlüğünde herşeye karşın insansal olanı da seçme özgürlüğü kapsanıyor görünür. Ama yalnızca görünür. Gerçekte, yani kavram bağıntısına göre, kapsanamaz. Gerçekte, varoluşçu görecilik özsel olarak insansal olanı, yani bilişsel olanı, moral olanı, ve estetik olanı yadsıdığı için varoluşçuluktur. Varoluşçuluk gerçekten insansal olanı, Usu reddettiği için varoluşçuluktur, çünkü Us insanın Özüdür — onun entellektüel olduğu gibi etik ve estetik varoluşunun da özsel belirlenimidir. Varoluşçuluğun total nihilizmi onu bir 'felsefe' olarak geliştiren Heidegger ve Sartre'ın şiddet karşısındaki

tutumları bizi hayvanlığı varoluşçu ahlakın temeli olarak görmekten bağışlamaya zorlar. Bireyin kendini yapmasının aracı olarak özgür seçimin ya da özencin karşısında, varoluşları için evrensel öze gereksinen türe, töre ve tüze de bireyin göreli varoluşuna altgüdümlü olacaklardır. Böylece, olmayacaklardır. Varoluşçuluğun İstencin ve Duyuncun kendilerine bir varoluş bağışlaması olanaksızdır. Sartre gerçekte özgür olmaya değil, ama "özençli olmaya, keyfi olmaya mahkum olduk" demelidir — hiç kuşkusuz onu "dünyaya fırlattığını" sandığı etmen tarafından. Gerçeği, Özü reddettiklerini söylemelerine karşın, paradoksal olarak, her iki varoluşçu düşünür de kendi Gerçekliklerini savundular — üstelik bu uğruna ölebilmekten bile kaçınmadıkları bir ideolojik diktatörlük olsa da. İkisi de kişisel seçme özgürlükleri ile öz-belirlenimin, gerçek özgürlüğün kendisini reddettiler. İkisinde de İstenç ve Duyunç büyümedi. Terörü, nihilizmin bu edimselleşme kipini reddetmek bir yana, tam tersine akladılar. İkisi de varoluşçuluğun ne olduğunu bilmeksizin çevresine takılan doğal bilince varoluşçuluğun vargılarını açıkça sergilediler. İkisi de yaşamlarında önemsiz bir entellektüalizm olarak başlayan nihilizmleri ile adım adım Şiddetin aklanmasına ulaştı, Usun boşalan yerini nasıl en sonunda dürtülerin kapmak zorunda olduğunu yaşamları boyunca çıkarsamaları yoluyla sergilediler. Bilinçaltının hümanizmin yeri olmadığını, özel-kişisel ahlaklarına temel aldıklarını sandıkları hayvanlığın da yeri olmadığını, oradan ancak Nefret türevlerinin doğabileceğini tanıtladılar. Usun değil, dürtünün felsefeciliğini yaptılar. *** İnsan 'doğası' anlatımı İnsan ona Doğanın vermiş olduğundan daha çoğunu, Tini kapsadığı ölçüde uygunsuzdur. Denmek istenen İnsanın Özü, onda değişmez ya da türsel olan, saltık olandır, homo sapiensi bir hayvan değil ama tinsel bir varlık yapan özselliktir. Buna göre değişmez İnsan özü kavramını reddetmek ve değişken varoluşun birincilliğini ileri sürmek bütünüyle mantıksal olarak varoluşun kendisinin saçmalığı, anlamsızlığı, değersizliği vargılarına götürür, çünkü saçma olmayan sağlam olan iken, değişmez ve kalıcı olan iken, özsüz varoluş bir görüngüden, kendisi olmayandan başka birşey değildir. Usu yadsıyan bu Anlak bakış açısından karanlık bir varoluş tablosunun, nihilizmin çıkarsanması biricik mantıksal vargıdır. Buna karşı İnsanın Özü olarak Us düşüncesi sıradan tasarımda bile bir gelişme, bir ilerleme görüşüne götürür, ve Batıda iki yüzyıl kadar önce doğan

‘insanın eksiksizleşebilirliği’ görüşü ancak insanı özü us olan, tin olan bir varlık olarak alan bakış açısının bir çıkarsaması olabilirdi. Aydınlanma ile açık bir karşıtlık içinde, Condorcet’nin Usa güveninin vargısı şunlardır: “Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen

 uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar ‘doğa’ tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?” (İnsan Tininin İlerlemesinin Tarihsel Bir Tablosunun Taslağı)

Eşitlik kavramı İnsan Özü kavramına dayanır ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak, mantıksal olarak İlerleme kavramı ile birlikte gider. Ve Tarih kavramının kendisi ancak ve ancak evrensel özgürlük kavramının, tüm insanların doğal olarak özgür oldukları kavramının çıkarsanmasıyla kazanılır. Özgürlük insan gelişiminin ereği ve o denli de kendini belirleyen açınım sürecidir, ve bütün bir geçmiş ancak bu özgürlük ereği karşısında anlam kazanırken, aynı zamanda sürecin kendisi görgül ilgi, araştırma ve incelemenin konusu olmaya başlar. Buna karşı Usu, insan özünü yadsıyan kuşkuculuğun götürmesi gereken kaçınılmaz vargı yine insan usunun sonsuzluğunu, gücünü ve değerini yadsımayı felsefesinin ilkesi yapan Kant’ın kendisinin Aydınlanmanın gerçek ruhunu anlatan sözlerinde en yalın anlatımlarından birini bulur: “İnsanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz” (Salt Us Sınırları İçerisinde Din).

Bu ‘yamuk tahta,’ böyle ‘yamuk bir insan özü’nün açınımı gibi birşey hiç kuşkusuz korkutucu, en azından sonuçlarında kuşkuludur. Bu bakış açısından, böyle ‘yamuk insan özü’nün gelişimine ya da açınımına izin verecek bir özgürlük kavramı korkutucu, en azından sonuçlarında saltık olarak bilinemezdir. Bu Aydınlanmanın aydına özgü görüşüdür. Bu bakış açısından ‘özgürlük’ savunulmamalı, aslında ne olursa olsun varolan durumun güvenliği uğruna yasaklanmalıdır. Buna karşı, insan özünün ussal olduğunu kabul etmek onun özgürce açınmasından korkmamak demektir. Tam tersine, korkutucu olan şey bu özün tam açınımını engellemek, insanın arı tinselliğine ulaşmaması, şu ya da bu ölçüde doğallığına, düşüncesiz dürtüselliğine, içgüdüselliğine altgüdümlü kalmasıdır. Duyunç ancak özgürlük altında olgunlaşabilir, ve Duyuncu gelişmemiş, eş deyişle Duyuncu kendisinin olmayan bir kültürde Ahlaktan, Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü ayırdedebilme yeteneğinden söz etmek olanaksızdır. Böylece var olanı sorgulayabilmeden, doğru olanı bulabilmeden ve eğri olanı olumsuzlayabilmeden söz etmek de olanaksızdır. Duyunç olarak Us Doğru olana belirlenmiştir, tıpkı estetik olarak Güzel olana ve kuramsal olarak Gerçek olana belirlenmiş olması gibi: İstenç kavramı için bağıntı — logos — İyi kavramı iledir; Duyunç için Doğru, Düşünce için Gerçek, Beğeni için Güzellik ile. a) İnsan doğası ya da özü, insanın gizilliği dediğimiz şey Doğanın bir ürünü değildir, çünkü Doğanın kendisi üründür. Doğa doğar. Doğa

— bu doğan Galaksi, bu doğan Güneş, bu doğan Gezegen — kendisi ortaya çıkan ve ortadan yiten birşey, salt oluş sürecinde olan bir özdekselliktir. Sonluluk alanıdır. b) Doğa varlığın tüm açınımını tüketemez. Doğanın ötesi ya da üstü Tin alanıdır. Hiç kuşkusuz İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, tinsel olan herşey uzayda ve zamandadır. Bu düzeye dek, Doğanın İnsana yabancı olması, onun dışı olması, giderek ona düşman vb. olması bir yana, tam tersine bütün bir Doğa İnsanın kendisidir.

Özdeksel-fiziksel beden, içgüdüler İnsanın doğal yanı, Doğa yanıdır, ve İnsanı Doğa olmaksızın da düşünmek, Tini Doğadan ayırmak diyalektik değil ama yalnızca analitik bakış açısına aittir. İnsan Doğanın zorunluğunun ve Tinin özgürlüğünün birliğidir. c) Doğa Tine geçer, ve homo sapiens bu birliğin kendisidir. İlkin bütünüyle Doğadır, salt bir hayvandır. Bu doğa durumu bir kültürsüzlük, bir düşüncesizlik durumudur, hiçbir biçimde İnsana ait olmayan bir durumdur. Ama homo sapiens kendinde Tindir, bütün bir Doğa sürecinin doğa-üstü ile, Düşünce, Duygu ve Duyu ile donatılı gerçekleşmiş son ereğidir, bütün bir doğal evrimin Tinin eşiğine ulaşmayı başaran tamamlanışıdır. Bu gizillik ile yüklü İnsanın belirlenimi bu gizilliği edimselleştirmek, kendini doğallıktan tinselliğe yükseltmektir, ve Zamanda yer alan bu süreç edimsel Tarihtir. Klasik Felsefe insanı sonsuzluğa yetenekli görür: a) İnsan doğuştan düşünceler ile, Logos, Us, Akıl, Vernufnt, Raison, Reason yetisi ile donatılı ve böylece gerçek varlık ile, sonsuz, saltık, değişmez olanla bağlıdır. İnsan Usu ussal olan Doğa ve ussal olan Tin ile bir ve aynı tözü paylaşır, bu ortaklık bilginin olanağı ve zemini olarak insanı tüm doğal ve tinsel varoluş ile Birlik içine getirir. Ancak bu kavramsal birlik insan Beninin karşısındaki Başkasının ortadan kaldırılmasını, insanı sonluluğa indirgeyen yabancının ve yabancılığın yenilmesini, Başkasında Kendi ile birlikte olmayı, gerçek sonsuzluk kavramını anlatır. b) İnsan doğal varlık olarak ve tinsel varlık olarak davranmaya yeteneklidir. Dürtüsel olarak davranabilir, ya da düşünerek duyuncuyla ve istenciyle davranabilir. İçgüdüleri, itkileri onun doğa yanıdır ve davranışı salt doğal olduğu ölçüde hayvandır. Ve insan düşünerek, duyuncu ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdederek ve doğru ve iyi olanı yeğleyerek davranmaya, eyleme yeteneklidir. Doğallık ve Tinsellik arasındaki bu sorun onun ahlaksal sorunudur, ve ussal olarak çözülmesi özgürlüğü, büyüklüğü, erdemi, tinselliğidir. c) İnsan duyusal, estetik varlıktır, homo sapiens tinsel duyarlık ile yüklü, daha başından Güzellik İdeasına yeteneklidir. Arı Biçim olanı güzelleştirme, salt Biçim olana tinselliğin sonsuz duyusal anlamını verme yeteneğindedir. Güzellik algılamaya ve güzellik üretmeye, salt duyusal

Biçimin kendisinde kendi iç sonsuzluğunu yaşamaya yeteneklidir. Bu üç ayrı alan aynı zamanda bir ve aynıdır, Güzel olan, İyi olan ve Gerçek olan bir ve aynıdır. Düşünce, Duygu ve Duyu homo sapiensin gizillikleridir. Ama, bir kez daha, gizillik edimselleşme olanağını kapsadığı için gizilliktir. Bu özsel doğa verildiğinde, insan çirkini beğeniyorsa, kötüyü onaylıyorsa, bilgisizliği doğruluyorsa, durum yalnızca ve yalnızca henüz gelişmemiş olduğunu anlatır. Estetik olarak gelişmemiş bir duyarlık güzel sanat yapıtını algılayamaz, alt duyusal biçimlerde takılır ve gerçekten güzel olanı yabancılar (kübizm). Moral olarak gelişmemiş bir duyunç iyiyi ve kötüyü ayırdedemez, doğal-dürtüsel davranışı, ussal hakka karşı gücü, usdışı güç istencini yeğler (nihilizm). Düşünsel olarak gelişmemiş bir bilinç tasarımları, sanıları, duyusal-algıları, tahminleri vb. bilgi ve bilim olarak doğrular (pozitivizm). İlerleme “Bir doğa durumunda yaşamak için gereksindiği herşeyi yalnızca içgüdüde taşıyordu” :: “Il avait dans le seul instinct tout ce qu’il fallait pour vivre dans l’état de nature” (Rousseau, İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni ve Temelleri Üzerine Söylem).

Kuşkucu bakış açısı tarihsel ilerleme kavramının boş olduğunu, belki de bir gerilemeyi gizlemeye yaradığını düşünür, çünkü tarih modern barbarlık örnekleri ile doludur. Dahası, görünürde teknolojik ilerleme ile moral gerileme arasında neredeyse bir doğru orantı vardır. Hiroşima, Toplama Kampları, May Lai, Bosna ve benzerleri gibi tümü de ‘ileri’ insanlığı şu ya da bu yolda acımasızlık ile birleştiren sayısız olgu insanlığın en ‘ileri’ kesimlerinin kötülüğün de en büyüklerine yetenekli ya da yandaş olduğunun yeterli görgül kanıtları olarak görülür. Ve bunlar olgulardan

genellemeler türeten tümevarımcı bilgeliğin gözünde ilerleme kavramını insan varoluşundan dışlamak için yeterli sayılır. Ve gene de değişmez insan doğası kavramı, eş deyişle us, duyunç ve duyarlık bilgisizliği, kötülüğü ve çirkinliği saltık olarak yadsır. Bu ilkelliklerin sorumlusu olan insanların kendilerinin de gerilemeyi saltık olarak yasaklayan aynı insan doğasını paylaşmaları ölçüsünde, modern barbarlık durumunda gerileme gibi görünen şeyin gerçekte yalnızca gerilik olduğu sonucu çıkar. Teknolojik ilerlemeden moral ilerlemeyi çıkarsayamayız, ve böyle uygulayımsal 'ilerlemeler' ahlaksal hamlık zemininde pekala olanaklıdır. Ve çirkinin, düşük ve soysuz olanın beğenilmesi, giderek güzel bulunması insan doğasında bir çarpılmayı değil, ama estetik duyarlığının gelişmemişliğini anlatır. Giderek bu doğanın tek bir ilke olması ölçüsünde, moral gerilik (nihilizm) kaçınılmaz olarak estetik gerilik (kübizm) ve kuramsal gerilik (pozitivizm) ile birlikte gider. Bu terimlerin 'modern' ya da 'Batı' kavramının belirlenimlerini dolaysızca

anlattıklarını bu kültürün olgusallığı dolaysızca doğrular. Uygarlık kavramı özsel olarak ussal ve evrensel değerlerin özeti ve böylece Barbarlığın karşıtı olsa da, böyle bir nihilist, pozitivist ve kübist kültür tam olarak Uygarlık kavramının dışladığı şeyi, çatışma, kavga ve savaşın Barbarlığını Uygarlığın özüne yerleştirmeyi ister, 'uygarlıkların çatışması' gibi çelişkili bir tasarımı doğrular. Her ilerleme gibi moral ilerleme, duyuncun gelişimi de ilkin ilkededir ve daha ussal olan ilkenin birkaç bireyin bilincinde ortaya çıkışı onun hemen bütün bir dünya bilincinde dolaysızca edimselleşmesi demek değildir. İnsanlığın tek Tanrının önünde eşit olduklarının bilincinin doğuşu köleliğin Us dışı ve Duyunç dışı olduğunun anlaşılmasını, köleliğin dolaysızca ortadan kalkışını getirmedi. Halkların yasalarını kendilerinin yapmaları, kendi kendilerini yönetmeleri ilkesinin doğuşu bir şeydir, halkların kendilerinin bu özgürlüğü kavramaları ve onu istemeyi öğrenmeleri, kendilerini yönetecek duyunç ve istenç olgunluğuna erişmeleri başka birşey. Böyle süreçler, ilkelerin insanlığın bilincine yerleşmesi ve onun bütün bir toplumsal kurumsal yapısını yeniden düzenlemesi, böylesine muazzam tinsel dönüşümlerin emeği yüz yılları gerektirir. Tin Zamandadır ve gelişimi Zamanda yer alır, ve bunun kısa mı yoksa uzun mu olduğu bir görelilik sorunudur: Varoluşun sonsuz zamanında görgül zaman ne denli uzun olursa olsun, göz açıp kapayıncaya dek geçip gider, ve bu görelilik ortamında gizilliğin edimselleşmesi neredeyse mantıksal bağıntı kadar zamansız görünür. İlkenin doğrulanması güvencesini İnsan özünde bulur. İlke doğrulanır, çünkü ussaldır, ve doğrulanan şey yaşamda doğrulanır. Özgürlüğü kavramak onu edimselleştirmektir. 'Ussal olan edimsel olandır' sözlerinin bir anlamı da budur. Hiç kuşkusuz bu belirli ussallıktır ve Tinin gelişim basamaklarındaki türlülük gelişimin kendisinin türlülük göstermesine götürür ve arkadan gelenlerinki arkadan gelen gelişme, öykünmedir. Ama bir bilinç aşamasının değişiminin onda daha şimdiden olanın, gizil olarak varolanın, olanaklı olanın ortaya çıkmasını anlattığı ölçüsünde, Özgürlük onu bilmeyenlere, ona hazır olmayanlara, onu istemeyenlere verilemez, ve bilenlerden geri alınması olanaksızdır. İlerleme Tinin bir kavramıdır, yalnızca 'Batı'ya ait bir kavram değil. Tarihsel sürecin en önemli kazanımı Tinin kendinde saklı tuttuğu sonsuz gizilliği açındırmasının koşullarını elde etmektir. Bütün bir tarihin anlamı Tinin, eş deyişle İnsanın bilincinde, duyuncunda ve estetik duyarlığında yükselmesi, ve bunun için önüne ancak kendi kendisi tarafından getirilebilen engellerin aşılmasıdır. Birincil engel bir gelişim aşamasının kendini sonsuz, bitimsiz, saltık olarak görmesi, o yetersiz gelişmişlik düzeyinde kalmada diretmesidir. Tin bu geçici biçimlenişlerinin hiç birinde kendini tam açınımı içinde bulamaz. Bunlar ne denli bilge, değerli ve güzel olurlarsa olsunlar, birer görüngüdürler, Varlıkları Yoklukları ile bağlıdır, ve ortaya çıkmış olmaları ortadan yitecek

olmalarının tanıtıdır: Tinin gerçek, kavrama uygun düşen olgusallıkları değildirler. Klasik Yunan ve Roma uygarlıklarının sürmesi putperestliğin ve kölelik kurumunun da sürmesi demek olacaktı. Osmanlı İmparatorluğunun sürmesi bütün bir imparatorluk kültürel dokusunun sürmesi demek olacaktı. Bir dizge bölümsel olarak dönüşmeye izin vermez: Tek bir özsel bileşen dizgenin bütününü kapsar ve yansıtır. Bu düzeye dek bu tikel kültürel şekillerin yitmesi evrensel şekillenmenin kazanması, daha öte ilerlemenin zemininin sağlanmasıdır. İlerlemenin temelinde yatan mantıksal zorunluk karşısında, ya da yine aynı şey, bu mantıksal özgürlük karşısında, bu ereksel sürecin ereğine ulaşmasının engellenmesi ancak ve ancak saltık İdeasının değiştirilebilmesi denli olanaklıdır. Özgürlük bu saltık insan doğasının saltık istemidir, ve bu sonsuz doğa kendini herhangi bir sonlu biçime sığdırmayı yadsıyacak sonsuz saltık güçtür. İyimserlik Değil Özgürlük

İnsanın gelişmesi onun doğasından türeyen bir çıkarsamadır ve ussaldır. Bu düzeye dek Tarihin bir gelişim olmasını bir iyimserlik sorunu olarak görmenin herhangi bir anlamı ve önemi yoktur. İnsan — her insan — kendindeki ussal, moral ve estetik gizilliği açındırma zorunluğu ve özgürlüğü altında durur. Tinin biçimlenişi, bu değişimin ilerleyen ve gelişen bir yolda yer alması, bunlar birer dilek, öngörü, tahmin vb. değil, ama kavramın kendi mantığının vargılarıdır. İnsanın böyle gelişmelere yetenekli olup olmaması, ya da ahlaklı, duyunçlu olmaya yatkın olup olmaması gibi ikircimler yalnızca analitik düşünce için kaçınılmazdır. Ussal insanın bu gizilliğini geliştirmekten geri çekilmesi, kendini uygarlık yerine barbarlık durumunda tutması, kendini yoketmeye belirlenmiş ya da bunun kuşkulu olması vb. tümü de usun yadsınması öncülü üzerine çıkarsanabilen karanlık ve kötümser vargılardır. Gerçek olanı doğrulamak, İyi olanı istemek, Güzel olanı beğenmek ussaldır. İnsan hiçbir zaman bu ussallığın karşıtına yetenekli değildir. İyi olanı istememek, Gerçek olanı doğrulamamak, Güzel olandan tiksinmek usdışı dediğimiz şeydir ve insan doğasının bozulmasına değil ama gelişmedeki geriliğe tanıklık eder. Felsefe evrensel insan doğasını doğrulamasında ve ondan yola çıkmasında kuşkuculuktan ayrılır. Kuşkuculuğa, bilgisizliğe ‘iyimserlik’ olarak görünen şey felsefenin ilkesinin bütünüyle tutarlı çıkarsamasından başka birşey değildir. Dünya Tarihi us tarafından belirlenmedikçe anlamlı ve anlaşılır değildir. Us ancak kendini, ancak Us olanı bilebilir. Ve koşut olarak, usdışı ancak usdışı olanı görür ve doğrular. *** Felsefe, yalnızca bilgelik sevgisi olarak değil ama bilmenin kendisi olarak, Bilim olarak görüldüğünde, Doğunun ya da Batının bakış açısı değildir. Bilginin, Evrenselin, Gerçekliğin kendisinden Doğu ya da Batı, şu ya da

bu kültürel tikellik çıkarsanamaz. Evrensel ve saltık ve değişmez olduğu ölçüde, Us şu ya da bu kültürel yapının biçimi, yaratısı ya da anlatımı değildir. Ama eğer onu görgücülüğün yaptığı gibi duyusal algının bir türevi olarak görürsek, postmodernizmin yaptığı gibi dilin bir eklentisi olarak görürsek, o zaman Kavramın kültürel-tarihsel bir yapı olmasından, göreliliğinden, böylece değersizliğinden ve anlamsızlığından pekala söz edebiliriz. O zaman göreli bir felsefenin Doğuya mı yoksa Batıya mı ait olduğunun hiçbir önemi kalmaz, çünkü önemin kendisi yiter. Bilgelik sevgisi kuşkucu bir bilgeliğe, irrasyonalist bir bilgeliğe, giderek misolog bir bilgeliğe yatkınlık değil, Usu anlatan Evrenseli bilmenin sevgisi, Bilim isteği olmalıdır. Hegel bilginin sonlu, geçici, fenomenal yerelliklerin üstünde ve ötesinde olduğunun, Batının kültürel-tinsel temellerinin Doğuda olduğunun

bütünüyle bilincindedir: “Bilim ve bilgi, özellikle felsefenin bilgisi Batıya Araplar tarafından getirildi; Germenler arasında soylu şiirin ve özgür düşlemin alevleri Doğu tarafından tutuşturuldu” (Tarih Felsefesi).

Buna eklememiz gereken tek şey İslamik Tinin kendisinin onu önceleyen bütün bir Tarihsel İlerleme sürecinin bir yapıtı olduğu, Helenik ve Helenistik tini özümseyerek ve kendini Roma tinine eklemleyerek büyüdüğü, önem ve onur ve değerini ancak ve ancak bu süreklilik içindeki bir kıpı olarak kazanarak Tarih olduğudur.

İDEA / TARİH FELSEFESİ / ÖZSEL NOKTALAR

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Hegel'in Tarih Felsefesinde Özsel Noktalar / Aziz Yardımlı

• Tarih insan İstencinin tam gelişimine ulaşma sürecidir, erekseldir.

• Erek bir gizilliğin kendini açındırmak zorunda olduğunu imler. Gizillik kendinde edimselliktir. Homo sapiens doğadan daha çoğu olarak, Tin olarak doğar ve özsel doğasını edimselleştirmek, gelişmek zorundadır. (Logosu Tanrı olarak anlayan bilinç tarihsel gelişimi tanrısal Plan ya da Tasar olarak anlar.)

• İstenç özgürlüktür, öyle ki özgür olmayan bir istenç istenç değildir.

• İstenç bilinçli düşünce tarafından belirlenen istemedir (içgüdü, dürtü, itki, eğilim vb. düşüncesiz olarak doğar; ve özgür istenç henüz büyümekte olan çocuğun değil, yetişkin insanın belirlenimidir; ve ön-modern despotik halkın değil ama modern yurttaş toplumunun istencidir).

• İstenç başka istençler tarafından değil, kendisi tarafından belirlenir: Buyruk alma, söz dinleme, boyun eğme, birinin karışmasına izin verme, kısaca birinin istencini kendi istenci üzerinde kabullenme kendi istencinin bilinçsizi olmak ya da kendi istencini yadsımaktır. Özgür istenç zorunluk karşısında bilinçli olarak boyun eğebilir, teslim olabilir; istençsiz insan boyun eğdiğinin bilincinde değildir: Köleler giderek kölelikleri ile hoşnut bile olabilirler.

• Ancak istencinin ussal istenç olarak bilincinde olan insan özgürdür, ��kişidir, öznedir ve yurttaştır ve böylece Tarihinin öznesidir.

• Tarihin Ereği istencin bilincinin kazanılmasıdır.

• Tüm tarihsel politik yapılar istencin kavramına uygun düşmeyen geçici momentlerdir ve sağlamlaşmaları o kültürün tarihsel dinamiğini, gelişme olanağını yok eder.

• Bir kültürün tarihsel olarak değişimi, gelişimi ancak ve ancak eski biçimin ortadan kalkması ile olanaklıdır. Bu düzeye dek tarihsel olarak sonsuza dek sürme gibi düşüncesiz tasarımlar tutuculuk anlatımlarıdır ve değişimi ve gelişimi yadsırlar.

TİNİN ÖZÜ ÖZGÜRLÜKTÜR

• Dünya-Tini kendini engellemedikçe, eş deyişle erken bir kültürel biçimde katılşmadıkça (Çin, Hindistan), özsel ussallığı ve özgürlüğü zemininde ancak gelişebilir.

• Dünya-Tini özgürleşme ve büyüme sürecinde ideolojik önderliğe gereksinmez çünkü tikel istençler Tinin gelişimi için tikel tasarlar, usdışı programlar önermekten daha iyisini yapamazlar.

• Dahası, kendisi despotik olan, özgür istenci tanımayan ideolojik önderlik ancak despotik kültürlerin despotik eğilimlerinin temsilcisi olabilir.

• Modern Yurttaş Toplumunun özgürlüğünü yitirerek yeniden despotizme geri düşmesi düşüncesi saçmadır çünkü özgür istenç bastırılabilecek bir zayıflık değil, ama güç kavramına uygun düşen, kendi istenci üzerinde başka istenç tanımayan biricik güçtür. Nazizme yenik düşen Weimar Almanyası, Bolşevizme yenilen Çarlık Rusyası ve faşizme yenilen İtalya henüz Yurttaş Toplumu karakterini kazanmamış olan despotik kültürler idi.

İdea Yayınevi / 2014

İnsan Doğası ve Tarih Kavramı

Kaynak · Noesis

Bilim; İnsan Doğası; Tarih Bilimi?

Bilim oluş sürecindedir. Ya da henüz fenomenaldir ve bu nedenledir ki bilimin idealini ya da ereğini doğrulamak yerine, bilim alanında yaygın olarak görgül bilimlerin 'bilim' olduğu kabul edilmektedir (pozitivizm giderek 'bilim' olarak anladığı şeyi fiziğe indirgeme eğilimindedir).

İnsan doğası ya da insan özü insanın düşünme, duygu ve duyu yetilerini kapsar. Entellektüel, etik ve estetik belirlenimler tümü de nesnel olarak bilinebilecek kavramlardır. .

Tarih bilim midir? Tarih görgül olarak ilerler ve bu süreç bir olumsallık görünüşü sergiler. Tarih insan doğasının etik açınımıdır.

Evrim süreci doğal insanın ortaya çıkışının kuramıdır. Ama insan doğalın ve tinselin birliğidir.

Materyalizm insanı özdekten türetir. Gerçekte, herşeyi soyut özdekten, özdek olarak özdekten türetir, çünkü yalnızca özdek vardır.

Osmanlı İmparatorluğunun Batılı Karakteri

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi / Aziz Yardımlı

"Özgürlük Tinin kendi için kendisinin yerine getirdiği Erek, onun biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek bütün bir Dünya Tarihinin uğruna çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyunca yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuştur. Bu kendini yerine getiren ve yaşama geçiren biricik amaç, tüm olayların ve durumların değişimindeki biricik kalıcı öğe, onlarda gerçekten etkin olan biricik ilkedir. Bu son Erek Tanrının dünya için istediği şeydir; ama Tanrı en eksiksizdir ve buna göre kendi kendisinden, kendi İstencinden başka hiçbirşeyi isteyemez. Ama Onun İstencinin doğasının, e.d. genel olarak doğasının ne olduğu sorulduğunda, böyle dinsel tasarımı Düşüncede kavradığımız için, yanıt onun burada Özgürlük İdeası dediğimiz şey olduğudur."

Hegel, Tarih Felsefesi

İster politik, isterse dinsel, sanatsal, ya da genel olarak herhangi bir kültürel yapı olsun, bir dizge kendi kavramlarının mantıksal olarak zorunlu bütünüdür. Nesneldir, onu çözümlemeye çalışan öznel bakış açısının ona kattıklarından ya da ondan sildiklerinden ayrı olarak yapılanmıştır. Bu düzeye dek tarihçi nesnesini kendinde olduğu gibi çözümlemeli, ona kendi öznelliğinden hiçbirşey katmamalı, olguları kavramları tarafından anlatılmaya bırakmalıdır. Tarihsel içeriği birinin öznel amaçlarına uygun olarak seçilen tekil fenomenlerden ya da olgulardan betimlemeye çalışmak düzmece bir metin, bir yorum üretmektir. Bir dizgede onun özüne, onun özsel yapısına ait olmayan

sayısız olgu ya da görüngü gösterilebilir. Ama bunlar kendi başlarına bütünü açıklamada kullanılamazlar, onu temsil etmez ya da anlatmazlar. Bir dinsel bütün sözde onunla ilişkilendirilen pozitif öğelerin, olguların ya da olayların terimlerinde kavranamaz. Bir Devlet keyfi olarak seçilen bileşenlerin, kurumların, yapıların terimlerinde kavranamaz.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği milyonların kendi gerçek egemenliklerine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Osmanlı İmparatorluğunun Batılı Karakteri

(Published with permission
© Nancy Stahl)

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ile aynı zamanda, aslında Avrupa'nın birçok devletinden daha önce modernleşme sürecine girdi. Bu bütünsel bir kültürel dönüşüm, Osmanlı'nın Osmanlı olarak ortadan kalkışının başlangıcıydı ve sürecin ürünü modern Özgürlük İlkesi üzerine kurulu Türkiye Cumhuriyeti oldu. İlke — ussal İdea — on yıllar boyunca erdemsizliğin, boşinancın ve despotik ideolojinin çılgınlıklarını yatıştırdı, kendini milyonların ussal ve uygar istenci olarak, geri alınamaz bir Özgürlük tini olarak edimselleştirdi.

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'nın "hasta adamı" olarak, işi bitmiş ve tükenmiş bir devlet olarak görülür. Ama Osmanlı İmparatorluğunun bu yitişi aynı zamanda dünya-tarihsel bir Eylemin, modern Türk Cumhuriyetinin doğuşuydu. Bu doğuş onu ortaya çıkaran yitişin anlamıdır.

İmparatorluk biçimi Tinin daha öte politik gelişimi ve evrensel özgürlüğe büyümesi için uygun değildir, ve tekerkin özenci yerini yurttaşlık bilinci tarafından şekillendirilen ulusların özencine bırakmalıdır. İmparatorlukların ortadan kalkması bu düzeye dek hüzünlü bir olay değil, ama Dünya-Tini için kendini edimselleştirmenin ve böylece kendini bilmenin gerçek başlangıcıdır: İlk kez modern dönemde insanlık despotik kültürünü arkada bırakmaya başlar. İlk kez duyunç özgürlüğünün anlaşılmaya başlaması ile bilinçler despotik karakterlerinden özgürleşmeye, kendilerini ve başkalarını özgür insanlar olarak görmeye başlar. İlk kez istenç özgürlüğünün doğması ile insanlar yarı insanlar-olmaya son vermeye, usdışı, saçma, tuhaf, giderek delice kişiliklerinden, geleneklerinden, kurtulmaya, insan kavramına uygun düşen ussal insanlar olmanın yoluna girmeye başlar. Tarih modern dönemde ön-modern dönemdeki taşlaşmış karakterini bırakır, despotik tin ilk kez kendine karşı döner ve modern döneme uzanan despotik politik, kültürel, dinsel biçimlerine karşı savaşım küresel bir karakter kazanır.

Osmanlı Tini kendini daha başında, daha kuruluşunda Dünya-Tinine bağlamış değişebilen, yenileşebilen, modernleşebilen plastik bir politik yapıydı. Osmanlı İmparatorluğu kendini Roma İmparatorluğunun kalıtı üzerine kurdu ve kendini öyle gördü: Fatih Sultan Mehmet'in Konstantinopolis'i fethi ile Osmanlı Devleti Osmanlı İmparatorluğu olurken, Mehmet Roma Sezarı olarak kabul edildi. Osmanlı İmparatorluğu tarihin ussal Ereğine, Özgürlüğe yönelik bu akışkan doğası ile özgür Batı tininin parçası oldu, despotik Doğunun değil. Yüzyıllar sonra, modern

Cumhuriyeti kuran Tin Özgürlük ve Eşitlik kavramlarını özümsemiş, değişme, yenileşme ve gelişme İstencini kavramış aynı Osmanlı Tini idi. Osmanlı İmparatorluğu, değişmeyen despotik Doğu Tini ile karşıtlık içinde, Tarihin Herakleitos ırmağının akışı içindeydi. Ve Dünya-Tininin Özgürlüğe yürüyüşünde, Avrupa Orta Çağlarının zifiri karanlık yüzyılları ile karşıtlık içinde, Tarihi pırıl pırıl aydınlık tutan bütün bir uygarlık birikiminin kalıtçısı ve temsilcisi idi.

Osmanlı Tininin özsel olarak bir gelişim Tini olduğunun, Özgürlük İlkesini özümsediğinin ve gerçekleştirdiğinin kanıtı modern Türkiye Cumhuriyetinin kendisidir. Bu Cumhuriyet ne boşlukta doğmuş, ne de gökten inmiştir. Ancak ve ancak onu üretmeye yetenekli bir tinin ürünü olabilirdi. Ve sağlamlığının kanıtı Devrim sonrası Fransasının bile yaşamaktan kaçınamadığı Restorasyonlar gibi kararsızlıkların modern Türk Cumhuriyetinin tarihinde yaşanmamış, Özgürlük sürecinden hiçbir sapmaya izin verilmemiş, geleneğin ve boşinancın zorbalığının her zaman gerektiği gibi durdurulmuş olmasıdır. Bir evrensel nesnel İlke öznel bireyselliklerin üzerinde ve üstünde durur, ve ussallığı ile onların henüz gizil olan ussallıklarının etkinleştiricisidir. Yeni bilinç başlangıçta ne denli zayıf, sınırlı, ve eski olanla kuşatılı olursa olsun, yalnızca ve yalnızca ussallığının gücü ile zaman içinde bütün bir kültürel dokuyu yakalar, törel yaşamı baştan sona yeniden biçimlendirir, çünkü bir yandan ussal olanın Hakkı onun istencini en güçlü kılarken, öte yandan eski olan kendinde yeni olana duyulan özlem, kendini ona adamak için direnilmez itkidir. Tarihin bütün bir sürecinin kendisinin tanık olduğu gibi, Özgürlük İlkesi ve ona bağlı bütün bir moral, törel ve politik gelişim direnilmezdir, çünkü bu İlke insanın yalnızca ve yalnızca gelişmeye yetenekli olan özsel doğasının kendisidir. Gelişme bir gizilliğin edimselleşmesidir, ve gizillik edimselleşecek olduğu için gizilliktir. Osmanlı İmparatorluğunun Türkiye Cumhuriyetine dönüşümü onun kendi içinde geliştirme yeteneğinde ve istencinde olduğu ilkenin kaçınılmaz vargısıydı.

...

II. Mahmud'un Yeni Sarayı, 1830. (Gravür T. Allon tarafından.) Bugün yeri Çırağan Sarayı tarafından doldurulan bu benzersiz klasik sanat yapıtı G. Amira Balyan tarafından tasarlanmıştı.

.

Felsefesiz bilinç Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine baktığında yalnızca hüzünlü bir yıkılış öyküsü görür. İmparatorluğun sonsuza dek sürmesini istemiş, ve çöküşü salt bir yok oluş olarak, bir daha geri getirilemeyecek bir yitiriş olarak karşılamıştır, çünkü önünde yatan realiteyi anlaması için gereken özgürlük kategorilerinin bilincinden yoksundur. Oysa Osmanlı İmparatorluğu tam bu çöküşte bir kuruluş, tam bu yokoluşun kendisinde bir yeniden varoluş olduğunu dolaysızca gösterir. Modern Türkiye Cumhuriyetinin doğuşu bir tansık, anlaşılması güç bir bilmece değildir. Tarihte ancak ussal olan, ancak varolma hakkını daha şimdiden saltık hakkı olarak kazanmış olan edimselleşir, çünkü Tarihin kendisinin özünlü ussallığı, onun ereksel süreci onda edimselleşecek olan içeriğin de ussal olmasını gerektirir. Edimselleşecek olan şey ilkin yalnızca ve yalnızca bir İlke, henüz yalnızca birkaç bilinci kavramış olan İdeadır. Osmanlı Tininin hayranlık verici yanı onu bir İmparatorluk olarak ortadan kaldıracak İlkeyi özümsemede gösterdiği kararlılıkta ve onu yaşama geçirmede gösterdiği coşkuda ve uygarlıkta yatar. Bir ilke ancak onu almaya, onu özümsemeye ve onun uğruna değişmeye hazır olan bir Tin tarafından alınabilir. Ve bir Tin ancak almaya yetenekli ve hazır ve istekli olduğu ilkeyi alabilir. Napoleon İspanyollara zorla Cumhuriyetçi bir anayasa dayatmayı başaramadı. Başaramazdı, çünkü o tin özsel olarak değişime uygun değildi ve bütün bir modern tarihi boyunca yine bir boyuneğme İstenci olarak yalnızca Özgürlük için nasıl isteksiz olduğunu sergiledi: Özgürleşmesi o katı, aşırı katı geleneksel biçiminde yitmesi demek olacaktı. Osmanlı Tini ise, Avrupa'nın çoğu ile karşıtlık içinde, daha doğuşundan kendini Dünya Tarihine

bağlayan ve böylece değişime ve gelişime açık kılan bir özgürlük ve ussallık Tiniydi. Bugünün tini onu kavrayamayışında yalnızca bugün bile o uzak geçmişin kategorilerinin ne kadar gerisinde kaldığını ele verir.

Osmanlı Tini tüm o yıkılış ve çöküş sürecinde aynı zamanda bir modernleşme süreciydi, çünkü modernleşme salt dışsal bir görünüş, örneğin salt teknolojik bir biçimleniş değil, ama özsel olarak duyunçta ve istençte başlayan bir ussallaşma ve özgürleşme sürecidir. Değişmeyi, eskimiş gelenekçi benlikten vazgeçmeyi, yeni ve özgür bir karakter kazanmayı göze alabilmeyi gerektirir. Bu nedenle bir dışsal dayatma ve zorlama sorunu değil, ama özsel olarak içsel bir eğilim ve yatkınlık sorunudur. Ve Özgürlüğün karakterin saltık temeli olması ölçüsünde, aynı plastik değişim yeteneği törel karakter idealini gerçekleştirmenin biricik zeminidir. Osmanlı Tini değişmeye ve yenileşmeye nasıl yatkın olduğunu başka herşeyden önce kendi plastik tininden şekillendirdiği ve modern Özgürlük ve Erdem karakterinin hayranlık verici örneği olan Mustafa Kemal'de ve onun Tarihin kendisini onurlandıran eyleminde tanıtladı. Tıpkı Osmanlı Devletinin kuruluşunda olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti de değişime dirençli gelenekçi ve etnik bağnazlığı reddetti, kendini özgürce modern Batı Kültürüne açtı, ve büyüklüğü ile insanlığın kendisini büyüten o dünya-tarihsel kahramanın dehasıyla ilkin çağdaş uygarlığın bütün bir birikim ve kazanımına ulaşma, bir kez daha Dünya Tarihine katılma hedefine yöneldi.

Tarihin yinelemeden oluştuğu, ya da giderek zaman zaman geriye bile dönebildiği, zaman zaman saatlerin 100 yıl geriye alındıkları gibi paniklemeler Özgürlüğü anlayamayan, Gelişimi anlayamayan, kendi içinde özgür ve ussal olmayan ideolojik bilincin karakterine, modern Aydına özgüdür ve onun salt özgür olmamaktan doğan korkusuna anlatım verirler. Türkiye Cumhuriyetinin özünün Özgürlük olduğunun en çarpıcı kanıtı ne kuruluşunda ne de daha sonra hiçbir zaman ve hiçbir ideoljiye izin vermemiş olmasıdır. Erdem hiçbir zaman despotizme yenik düşemez. Özgürlük ussal istencin, modern Devletin özüdür. Ve bu bilinç bir kez kazanılır kazanılmaz, bir ulus bir kez özgür olur olmaz, bir kez Özgürlüğün, İstencin Yaşam ile, Varoluş ile bir olduğunu anlar anlamaz, onun Yürekliliği sonsuz olur. Bu gerçek Yüreklilik, bu saltık Yüreklilik yalnızca ve yalnızca Erdemden, Özgürlük karakterinden gelir. İdeoloji ise korkaktır, ve özgürlükten korkusuna uygun olarak despotiktir, ve bu paranoid varoluşunda tanıdığı ve anladığı biricik yöntem şiddettir.

Modern Türk Tininin doğuşu Anka Kuşunun küllerinden hiçbir değişime uğramadan yeniden doğması gibi birşey değildir. Salt bir yineleme öyküsü olan ve buna göre yalnızca değişime direnişi simgeleyen bu Doğu mitinin tutucu tonu ile karşıtlık içinde, Osmanlı Devletinin ortadan kalkışı yeni ve daha yüksek bir Devlet biçiminin doğuşu oldu. Dahası, bu Devlet bütün bir Tarihin çağlar boyunca uğruna çabaladığı biricik gerçek Ereğinin, Özgürlüğün eksiksiz bilinci ve ödünsüz istenci ile kuruldu. Bu olgu gururla Türk Devrimi diyeceğimiz şeydir, çünkü yeni Devlet özsel olarak bireysel ve toplumsal gelişimin önündeki her engeli kaldırmaya belirlenmiş gerçek ussal İstencin anlatımıdır. Bütün bir eğitimsiz halkın bu İlkenin ussallığına yükselmesi, varoluşunda Özgürlük, Hak ve Türenin anlam ve değerini yaşaması, kendini insanın gerçek özünde, gerçek biçiminde ve böylece gerçek değerinde yeniden şekillendirmesi — bunlar İlkenin onu bir İlke yapan Ereğidir. Ve Erek erişilecek olduğu için Erektir, çünkü Özgürlük Tinin tözü, özü, onun saltık yazgısıdır.

Birşey ancak kendinde gizil olarak kapsadığı şeye, kendi başkasına, kendi karşıtına dönüşebilir.

Eğer "Osmanlı Tini = Osmanlı Tini" denklemi doğru olsaydı, eğer Osmanlı Tini kendinde kendi başkası olmasaydı, bu imparatorluğun kulları, kadıları, medreseleri, yeniçerileri, milletleri, reayası vb. ile sonsuza dek sürmesi demek olurdu — tıpkı Çin gibi, Hindistan gibi, aslında bütün bir Asya

gibi değişmeden, gelişmeden, eskimeden her zaman yeni (ya da her zaman eski) kalması demek olurdu. Ama Osmanlı Tini kendinde başkalaşma, değişme ve gelişme yeteneği ile donatılıydı, çünkü Osmanlı Tini Duyunç ve İstenç Özgürlüğüne ve böylece gelişmeye açık bir tindi, çünkü bir göçebe kültürü değil, ama özsel olarak Klasik Tinin ürünüydü. Bu dünya kültürü ile bütünleşerek ve onu özümseyerek büyüyen ve böylece gerçekte onu ve onunla birlikte Dünya Tarihinin kendisini büyüten bir tindi.

Osmanlı Kaligrafisi

Tarihsel olarak önemli olan Duyunç ve İstenç Özgürlüğüdür, çünkü Özgürlük değişimin ve gelişimin sonsuz enerjisidir. Tarihin anlamı, gerçeği, ereği — ki tümü de bir ve aynı şeydir — İstencin açınımından başka birşey değildir, öyle ki Tin bu kendi dışlaşmasında kendini tanıyabilsin, kendinde ne olduğunu bilebilsin ve edimsel olarak da gerçek kendisi olsun. Tarih Özgürlüğü, İstenci tözü olarak aldığı için bir gelişimdir, insan varoluşunda geçici olan, sonlu olan, böylece ancak göreli olarak değerli olan, eş deyişle en sonunda değersiz olan şekillerin değişken, akışkan, ve ereksel sürecidir. Tarih böylece bu açılımların muazzam tablosunu betimleyen bir İstençler gösterisidir ki, orada eylemsiz bir uyuşukluk içinde yatan devasa tinselliklerin değil, ama erdemli ve dirimli ve yürekli olanın, Eylemde bulunanın, tarihsel törellikleri devindirip dönüştürenin önemi vardır. Tüm gizilliğini yüzyılların geçiciliğine ve sonluluğuna döken Dünya-Tini bu dışlaşmasında yalnızca ve yalnızca kendini ortaya koyar ve kendini tanır, kendini büyütür ve kendi büyüklüğünü sergileyerek kendi sonsuz içeriğinin bilincini kazanır. Geçici olmaya, bir moment olmaya belirlenmiş bu bütün süreç için gereken tek şey ve her şey Özgürlüktür.

Felsefesiz bilinç kendisinin parçası olduğu görüngünün ötesini algılayamaz ve olgunun kavramına ulaşmayı başaramaz. Hiçbir zaman Tarihte özsel olarak neyin yer almakta olduğunu, kendisinin sürecin neresinde durduğunu, hangi politik akıntılara kapıldığını bilemez. Gerçekte yalnızca sonluluğun kibri, banalitenin büyüklenmesidir. Tarihte dinginliğin, değişime direnmenin ve böylece yalnızca kendini yineleyip durmanın biricik tarihsel anlamı tarihsel-olmama gibi can sıkıcı bir anlamdır. Böyle anlamsız Tinlerin edimsellikleri salt bir görünüş, salt birer yanılsamadır, ve tarihsel varlıkları tarihsel yokluklarından daha önemli değildir. En sonunda, Dünya-Tarihi ile ilişkileri kendi istençlerine aykırı olarak kurulur ve bu düzeye dek yazgıları başkaları tarafından belirlenir ve değişime daha yüksek, daha özgür, daha güçlü kültürlerin egemenlik alanları olarak açılmaktan kurtulamazlar.

Osmanlı Tini bize bu daha ötesi olmayan sonsuz kalıtı, bu Özgürlük Tinini, Özgür İstenci ve Özgür Duyuncu teslim etmiştir. Bundan daha değerli ve anlamlı bir tarihsel armağan olamaz çünkü saltıktır, kendi kendisinin koşulu, kaynağı ve enerjisidir. Daha ötesini istemek olanaksız ve gereksizdir. Bu bütün bir Doğuda hiçbir zaman olmayan ve bugün de o tine bütünüyle yabancı kalan saltık Haktır. İstencim başkasının değilse özgürümdür, ve Duyuncum ister din, ister yasa, ister töre, ya da ne olursa olsun saltık olarak hiçbirşeyin bilinçsiz belirlenimi altında değilse ve kendini yalnızca ve yalnızca kendi ussallığımdan belirliyorsa ve her kültürel içeriği ilkin usumun nesnel yargısı önüne getiriyorsa özgürümdür. Erişilmesi tarih-öncesinin yüz binlerce ve Tarihin kendisinin binlerce yılına patlamış olan bu kavrayış bütün bir tinsel varoluşun, bütün bir kültürün ve uygarlığın ulaşabileceği en son Erektir, çünkü sonsuzluğun kendisi, erişilmiş öte-yandır. Milyonlarımızın Özgürlüğü özümseme, kendi sonsuz değer, yeti, ve yeteneklerinin bilincine varma süreci bundan böyle Zamanın işidir, ve süreç boşinanca bağlı ve ideolojik şiddete bağlı tüm despotik-arkaik kalıntıların silinmesi için usun eğitsel, uygar, barışçıl savaşımıdır.

Ulu Cami, Bursa

Osmanlı tini Türk tininden daha çoğu idi. Gerçekte, ondan bütünüyle başka, bütünüyle yeni bir Tindi. Roma kalıtını, böylece Helenistik ve Helenik kalıtı varlığında özsel olarak kapsıyordu. Böyle olduğu için Dünya-Tarihine aitti ve olguların kendilerinin de tanıtladığı gibi bu Tarihin kendisinin sürekliliği için ve erekselliği için zorunlu bir evre idi. Osmanlı İmparatorluğunu silin, bütününde modern evreyi de silersiniz, çünkü Osmanlının (ve hiç kuşkusuz ondan önce Selçukluların) kalıt aldığı ve geliştirip koruduğu uygarlık birikimi olmaksızın geriye ne bildiğimiz biçimiyle Rönesans ve Reformasyon kalır, ne de Bilim ve Güzel Sanatlar. Geriye Avrupa'nın zifiri karanlık Orta Çağları, Helenik-Helenistik kalıtı yadsıyıcı ve edimsel olarak yokedici bir Hıristiyanlık, din kavramının kendisine aykırı Katolik Kiliseye ait bir dirimsizlik kalır. Avrupa bütün bir uygarlık gerecini dışarıdan ödünç almak, kendini yabancısı olduğu kültürlerin imgesinde biçimlendirmek zorundaydı. Avrupa'nın ne felsefesi ne de bilimi, ne inancı ne de ahlakı, ne şiiri ne de adına yaraşır bir mitolojisi vardı, ve Roma'nın çöküşünden sonra yüzyıllarca bir Devlet adını taşımaya uygun bir politik örgütlenişe ulaşamayacak bir barbarlık alanı olarak kaldı. Katolik Kilise insan Duyunçlarını, dolayısıyla İstençlerini bastırarak yalnızca Avrupa'nın karanlığını daha da kararttı. Charlemagne bir imparatorluk gibi birşey kurma girişiminde bulunduğu zaman 'Kutsal Roma İmparatorluğu' denilen bu sözde Devletin onun için gereğinden öte büyük, fazlasıyla büyük olan bu adı bile yabancı kökenliydi. Kurulmasıyla parçalanması bir oldu ve böyle güçsüz, böyle erksiz, böyle türesiz bir Reich olarak varlığı her zaman yokluğu ile eşitti. Yüzyıllar boyunca, Avrupa feodaldi — yani yasasız, yani türesiz, yani haksız, tek bir sözcükle Devletsizdi. Kıtanın yabanıl tininde, Duyunç henüz bir ahlaka, İstenç henüz bir törelliğe yetenekli olacak denli büyümüş ve olgunlaşmış değildi. İstenç kendini ancak şiddetin ve zorbalığın terimlerinde, ancak feodal olarak, ancak tiranlık olarak anlatabiliyordu. Karanlık Çağlar sözü boşuna söylenmiş değildir. Latinler karanlığa gömülü kalmayı sürdürürken, ve Slavlar aydınlığı düşlerinde görecek kadar bile tanımazken, Germenler bütün bir kültürlerini, dinlerini, felsefelerini, bilimlerini, sanatlarını, giderek İmparatorluklarının adını bile dışarıdan, yabancı kültürlerden ödünç aldılar. Ve belki de bu nedenle daha sonra da yalnızca almayı bildiler — ve hiçbirşey vermeksizin yalnızca dünyanın kaynaklarını değil, ama insanlarını da talan ettiler, kendileri uygarlaşmadıkları için gittikleri yerleri de uygarlaştırmayı başaramadılar. Avrupa'nın İmparatorlukları ortadan kalktıkları zaman arkalarında yalnızca kültürel yıkımlar bıraktılar — Asya'da, Afrika'da, Kuzey Afrika'da, Latin Amerika'da.

Kuzey Avrupa'da Reformasyon Duyuncu ve İstenci özgürleştirmeye başladığı zaman, yeni tin daha şimdiden İslamik tinin hazırlayıp sunduğu bütün bir uygarlık temelini özümsemişti. Tıp, Gökbilim, Felsefe Batıya Helenik dönemde olduklarından çok daha yüksek biçimlerde ve ayrıca bütünüyle özgün katkılar ile birlikte geldi. İslamik matematikçilerin geliştirdikleri Cebir ve Trigonometri olmaksızın Descartes ve Leibniz'in tüm dehalarına karşın Analitik Geometri ve Kalkülüs geliştirilemezdi. Öte yandan, İslamik tin dünya-tarihsel özünde Helenistik tinin ve Roma tinin bir sürdürülmesi olsa da, ve tarihsel gücünü ve önemini özsel olarak bu kültürleri özümsemesinden türetmiş olsa da, insan sorununu bir öte-dünya sorunu olarak ve insanı kul olarak görmesinde tarihsel değildi, tarih dışı idi, ve gelişime ve değişime karşı çıkmadıysa da Usu dünyasaldan uzaklaştırdı ve kendini tarihten ve gelecekten silme noktasına indirgedi. Tarih yorgunu İslamik Tin, tüm duyunç özgürlüğüne karşın, insanı en yüksek olarak değil, ama yalnızca boyun eğmesi gereken değersiz, önemsiz, eylemsiz kul olarak gördü. İslam gizemciliğin, tekkeciliğin elinde uyuşurken, bilgisizlik bilgiye üstün gelirken, gelenek erdemin yerini aldı. Birey bireyselliğinin kendisini yitirdi. İslam doğulu kökenlerinin bilincine vardı, Tanrıyı soyut Bir olarak yüceleştirirken sonlu olanı,

insanı küçülttü, bilgisiz, eylemsiz, güzelliksiz bir kula indirgedi. Osmanlı Batılı idi, Tarihe her zaman istencinin bir uzantısı olarak baktı, ve sonuna dek dünya-tarihsel önemleri ve değerleri olan bireysellikler yaratmayı sürdürdü. Son ürünü onu ortadan kalkışında bile büyük gösteren ve bütün bir ussal dünyayı hayran bırakan bir tarihsel bir başyapıt, dünya-tarihsel bir kahraman oldu.

Osmanlı Kemerleri

Osmanlı daha başından, daha kuruluşundan Batılı idi, Tarihte diri olan, değişen, gelişen biricik kültürdü, çünkü Helenik-Helenistik tin ile ve Roma-Bizans tini ile, Batı anlatımının tözsel içeriği olan, bütün bir Dünya Tarihinin özsel dayanağı olan bu birikim ile şekillendi. Bütün bir Asya'da ve bütün bir Avrupa'da dirimli olan biricik insanlık alanında, Dünya Tarihinde sağ kalmış ve henüz yüreği çarpmakta olan biricik kültür alanında insanlığın bütün bir geleceğini bütün bir geçmişine bağlayan bir İmparatorluk olarak doğdu ve İstenci ile, Türesi ile, Erdemi ile uygarlığın kendisinin sürekliliğinin, gelişiminin ve böylece varoluşunun biricik güvencesi oldu. 'Batı' sözcüğü bir yön belirlenimi değil, ama Tinin varoluşunda dingin kalmayıp devimde olanı, değişmekte, gelişmekte, yaşamakta olanı anlatan plastik bir anlatımdır. Ve insanlığın bütün bir tarihsel sürecinin bir süreklilik olduğu düzeye dek, 'Batı' anlatımı onun kesintisiz 'Şimdi'sini özetler, böylece Dünya-Tarihi Kavramının içeriğinin BÜTÜNÜNÜ kucaklar. Bütün bir Asya ve Afrika bu dinamizmin dışındadır. Osmanlının bu dünya-tarihsel konumu ve önemi ile karşıtlık içinde, Anadolu Doğulu kaldı, değişime, gelişime karşı bugüne dek direncini sürdüren, olduğu biçimiyle kendinden hoşnut olmada direten bir dinginlik tini olarak sürdü — bilgisiz, istençsiz, amaçsız, ve üstünde oturduğu uygarlık topraklarına ilgisiz, değişmeyen ve gelişmeyen bir boyuneğme tini olarak. Osmanlı dilinde, mimarisinde, şiirinde, üniversitesinde, Devletinde değişime, yenileşmeye bütünüyle açıktı ve sürekli olarak değişti, yenileşti, büyüdü. Anadolu'daki Türk boyları ise Doğulu kaldılar, ve eğitimsiz özlemleri ile Sufi Gizemciliğine sarılırken ve pozitif duyusal öğelere ve kutsal imamlara dayalı Şiiliğe dönerken, Dünya-Tininin Hakkı kendini böyle boşinançların üstünde ve ötesinde dünya-tarihsel eylemlere yönelen ussal Osmanlı Tininde ileri sürdü. Anlam, önem, gelişim, büyüklük Klasik Tine özgüdür, ve bu Ussallık, Özgürlük ve Erdem Tini şimdi Osmanlının özüydü.

"Duyunç Özgürlüğüne asla karışılamaz, çünkü bu bireyin doğal haklarının en önemlilerinden biri olarak kabul edilir. ... Her birey istediğini düşünme, istediğine inanma, kendine özgü politik bir düşünceye sahip olma, ait olduğu bir dinin gereklerini yapma ya da yapmama hak ve özgürlüğüne sahiptir. Kimsenin düşüncesine ve duyuncuna egemen olunamaz. Türkiye'de her yetişkin dinini seçmede özgürdür." (Mustafa Kemal)

Bu düşünceler modernleşmenin, gelişmenin özü ve enerjisi olan duyunç özgürlüğünün formülasyonudur. Özgürlük yenileşmedir. Yenileşme ilkin en genel olarak değişebilmeyi, geleneğin katı tinini olumsuzlamayı gerektirir. Despotik tin, ister efendilik isterse kulluk biçiminde olsun, özgürlüğün ve istencin yadsıması ile belirlenir. İstenç Özgürlüktür, değişimin, yenileşimin, büyümenin olanağıdır. Despotizm özgürlüğü, eş deyişle istenci yadsır.

Augustus.
İlk Roma İmparatoru

Osmanlı bu plastik değişebilme Özgürlüğü ile geleneği bir yana atmayı, modernleşmeyi, ussallaşmayı, dönüşmeyi başardı, ve Tarih oldu. Cumhuriyet Tini bu çabanın bilinçli, düşünceli, ve İstenci çelikten olan direnilemez kalıtçısıdır, çünkü daha yükseği olmayan Özgürlük, Hak ve Erdem bilinci üzerine kurulmuştur, Özgürlük bilincinden yoksunluğun anlatımı olan ideolojik despotizm üzerine değil. Osmanlılar tarihte neyin erdemli, anlamlı ve insana yaraşır olduğunu kavrayacak

denli erdemli, kavrayışlı ve onurlu idiler. Hiçbir zaman Devleti özgürlüğünden yoksun bırakacak bir ideolojiye dönülmemesi olgusunun kendisi Osmanlının Doğulu olmamasının sonucudur. Ancak ve ancak Özgürlük bilinci değişimin, yenileşmenin, modernleşmenin olanağıdır, ve Özgürlüğünü, yani kendi Duyuncunu ve İstencini kazanmış, ilk kez gerçek Kendisi olmuş Tinin yazgısı bundan böyle değişimden, ama ussal değişimden başka birşey olamaz. Avrupa'da modernleşme ve özgürleşme istencine karşı her direniş durumunda olduğu gibi Türkiye'de de geleneğin ve boşinancın, ideolojinin ve şiddetin değişmeye ve gelişmeye karşı direnişi düşüncesizdir, inançsızdır, ve boşinancın kendisi gibi boştur. Böyle despotik artıklar bir yandan yeni ve özgür olana karşı, ama öte yandan ve çok daha belirleyici olarak kendi içlerindeki yenileşme ve özgürleşme itkisine karşı savaşmak zorunda kalırlar. Özgürlük Bilinci ve İstenci bir kez kazanıldıktan sonra kölelik ve boyuneğme sonsuza dek yiter, tıpkı tek Tanrıya inanç kazanılır kazanılmaz bir daha yontuların, imgelerin önünde diz çökmenin, onlara tapınmanın başarılamayacak olması gibi.

Fatih Sulhtan Mehmet

Doğunun bildiği yalnızca Birin, yalnızca Despotun özgür olduğudur. Evrensel Özgürlük ilkesi Asya'da değil, değişmeden sonsuza dek sürmeye ayarlanmış Hin Kast Dizgesinde ya da Çin imparatorluk dizgesinde değil, Batıda, Avrupa'da bilince yükselmiştir. Buna göre Özgürlüğe bağlı tüm belirlenimler — Türe, Bilgelik, Yüreklilik, Ilımlılık olarak Erdem — başka bakımlardan gözalıcı bir güç ve görkem sergileyen Asya kültürlerine yabancıdır. Modern Batı Tini ise — eğer 'Batı' sözcüğünü anlatması gereken Kavram içinde alırsak — evrensel Yurttaş Özgürlüğünün anlatımı ve bunun ereksel sürecidir. Özgürlüğü bütüncül yadsımayı sürdürmesinden ötürü, Doğunun modern dönemdeki tüm değişimi ve başkalaşımı bir ilerleme değil, ama yalnızca bir bozulmadır. Çünkü Batı olgusallığını belirleyen ve şekillendiren ussal törel belirlenimler Doğunun bugün de despotik kalmayı sürdüren bilinci tarafından görülemez, algılanamaz ve kavranamazken, Doğu Batıda yalnızca kendi arkaik imgesine uygun olanı, her zaman çok iyi tanıdığı despotik artıkları, ideolojiyi, şiddeti, genel olarak erdemsiz olanı görür ve onları özümser. Felsefesinde de düşüncesiz ve değersiz olanın, pozitivizmin ve nihilizmin ötesine geçemez. Despotizm teknolojiye, özdeksel ilerlemeye öykünebilse de, Özgürlüğe, tinsel büyümeye, gerçek moral ve törel, bilimsel ve estetik kültüre öykünemez. Modernleşmeyi insanın özünde, Duyunç ve İstenç Özgürlüğünde değil, ama dışsal görüngülerde anladığı düzeye dek, Doğunun değişimi Batının ancak dışsal bir imgesini üretmekten öteye geçmez. Ve Doğu, özünde despotik ve mitolojik kaldığı sürece, bu salt dışsal — salt teknolojik ve ideolojik — başkalaşımdan daha çoğuna yetenekli değildir. Doğunun erdemsizliği Batıdan ancak orada da erdemsiz olanı özümseyebilir. Aynılar aynıları bilirler, ve başkasının özgürlüğünü ancak kendisi özgür olan tanıyabilir ve sayabilir. Bu düzeye dek Doğunun değişimi Doğu olmaya son vermesinden daha azı ile olanaklı değildir. Doğunun (ve Afrika ve daha başka geri kalmış bölgelerin) geriliği hiç kuşkusuz insanlarındaki ırksal bir gerilik değildir ve milyonların tarihsel olarak edilgin olmaları sonsuza dek öyle kalacak olmalarını imlemez. Bu düzeye dek kültürel geriliğin saptanması incitici olmamalıdır.

Ingres, "Odalık ve Bir Köle"

Duyunç ve İstenç Özgürlüğü olarak, böylece doğruyu ve eğriyi özgürce belirleyebilme, böylece doğru olanı isteyebilme ve yapabilme ve eğri olandan kaçınabilme yetkinliği olarak Modern Tin boşlukta doğmamıştır: Tersine, bütün bir Dünya-Tarihinde insanın başardığı estetik, moral ve ussal gelişimin kalıtçısıdır. Ama ilkeyi kalıt almak dolaysızca onu edimselleştirmek demek değildir, ve geleneğin ve geriliğin direnci ile savaşım Batının tarihsel gecikmişliği ölçüsünde barbarca olmuştur. Gene de, Batı kendisine karşı verdiği savaşımda, kendi modernleşme sürecinde özgürdür ve

Özgürlük ussal insanın engellenemez yazgısı, ertelenemez Ereğidir. Tüm insanların özgür doğdukları, eşit oldukları, ve usun bütün bir varoluşun biricik belirleyicisi olduğu bilinci, bütün bir geleneksel kültürü eskiten bu kavrayış bizim de parçası olduğumuz bu Tine aittir — despotik Çin'e, ya da Kast dizgesini bugün bile sürdüren Hindistan'a değil. Batının yazgısı onun ilkesidir — 'Tüm insanlar özgür doğar" —, ve bu ilkenin savaşımı henüz Batının kendisinde sürmekte olan duyunçsuzluk ile, onun entellektüel koruması nihilizm iledir — ahlakında ve politikasında, biliminde ve felsefesinde kendini dolaysızca sergileyen göreci irrasyonalizm ile. Batı henüz sömürebilen, heüz yokedebilen, henüz aldatabilen bir kültürdür.

Osmanlı Tuğrası, Topkapı Sarayı

Kendi insan doğasından başka hiçbir sınır tanımayan Özgürlük bilinci salt bu nedenle insanın estetik, moral ve bilişsel karakterinde kesintisiz bir gelişme istencidir ve tarihsel olarak önemli olan budur, henüz ne düzeye dek gelişmemiş olduğu değil. Batının ilkesi Duyunç ve İstenç Özgürlüğüdür, ve önemli olan bunun ne düzeye dek gelişmediği değil, ama güdüsünü ve gücünü kendi içinde bulan bu moral gelişmenin önünde kendi özselliğinden başka hiçbir sınırın, hiçbir dışsal belirlenimin olmamasıdır. Önemli olan uygarlık ile geç tanışan Batının özgürlüğünü kötüye kullanmayı bugün de sürdürmekte olması, ya da Türkiye'nin henüz bu modern kavramın tüm olanaklarını gerçekleştirmemiş olması değil, ama değişimde süreklilik ve bunun içsel ve özsel, moral ve ussal olmasıdır. Önemli olan ilerleme, değişme ve gelişme için Özgürlük İstencinin yayılmakta ve derinleşmekte olmasıdır. Tarih tersinmez — kendini yinelemesi bütünüyle bir yana. Çünkü tarihsel olan ortadan kalkabilendir, ve ortaya çıkan ise Tarih olmuş olanı kendi içinde kapsar ve ondan daha çoğudur. Tarihsel anlamı ve önemi olmayan biteviye kendini yineleyendir. Ortadan kalkmayan Tarih olmayandır — insanı insana yaraşmayan ve yakışmayan geri kültürel biçimler içinde tutandır.

Osmanlı İmparatorluğu, 1798

Modern dönemin niteliği Özgürlük bilincinin kazanılmış olmasında yatar. Bu bilinç baştan sona onun tarafından belirlenen kültürü herhangi bir aşamada dinginleşmeye değil, tam tersine tüm gizilliğini edimselleştirmedikçe değişimi sürdürmeye ve gelişmeye son vermemeye belirler. Modernleşme bir Süreç, bir Oluştur. Ve Usun Oluş Süreci olduğu için, Ereği Özgürlüğün gerçekleşmesinden daha azı değildir. Özgürlük Bilinci ve İstenci bir kez kazanıldıktan sonra değişim bir daha geri alınamayacak bir yolda gerçekleşmiştir ve geriye dönüş o düşü görenin bile inanmayı başaramadığı bir düştür.

Modern Cumhuriyeti kuranlar Türe ve Eşitlik, Bilgi ve Erdem kavramlarına sarılmış ve Avrupa'da gelişmekte olan o aynı Özgürlük Tinini paylaşan Osmanlılardı. Osmanlı Tini Kendi tarihsel dönüşümünde bütün bir Türk tini için değişmenin — Gerçeği, Doğruyu ve Güzeli özgürce amaçlamanın, insanın Oluş sürecinde daha öte ilerlemenin, insanımızı bugün bile ölü yüzyılların geriliği ve bilgisizliği içinde tutmayı sürdüren o erdemsiz gelenekten çekip çıkarmanın — olanaklı ve kaçınılmaz olduğunun çürütülemez tanıtını verdi.

{ÖN NOTLAR:

1) Modernleşme Duyunç Özgürlüğü Temelinde İnsanın Gerçek Karakterine Doğru Gelişim Sürecidir.

2) Tikel Dinlerin Kavramlarını bir yana bırakmak ve onları onlar adına yapıldığı ileri sürülen eylemlerden tanımlamaya çalışmak yakışıksızdır.

3) Dinadamları sınıfının tarihsel anlam ve önemi bu kişilerin kutsallıkları, yanılmazlıkları, birey ve Tanrı arasında aracılık yapmaları gibi boşinançlarda yatar. Bu ilişki biçiminde bireysel Duyunç

büyümez, çocuk kalır, çünkü Doğruya ve Eğriye onun adına karar veren dinadamının tanrısal yetkesi karşısında özgür değildir, kendisi olmaya doğru eğitilemez.

Osmanlı ve Anadolu ayrımı modernleşme ve gelenek ayrımı ile bir ve aynıdır. Anadolu Türk boyları etnik kimlikleri ile kendilerini kaçınılmaz olarak kozmopolitan Osmanlıdan ayırırken, giderek ona karşı sık sık düşmanlık eylemleri sergilerken, Osmanlı — örneğin halkı salt bir ayaktakımı olarak gören Avrupa Aydınlanması (Voltaire vb.) ile karşıtlık içinde — modernleşmenin bütün bir toplumu kucaklaması zorunluğunun bilincindeydi. Yalnızca evrensel eğitimin örgütlenmesi çabalarına bakarsak, İmparatorluğun çöküş ve ortadan kalkış günlerinde bile İmparatorluktaki okulların sayısı 36.000 kadardı, aralarında binlerce azınlık, Alman, Amerikan vb. kolejleri de olmak üzere. Modernleşmenin özsel olarak insan Duyuncunda ve İstencinde gerçekleştiği düzeye dek, Modernleşme kavramında onun bütün bir kültürü kapsamasının önüne geçilmesini gerektirecek, onu tikel bir kümeye sınırlama eğiliminin doğmasına yol açacak hiçbir içerik yoktur. Bu eğilim ön-modern kültürün kendisinden başka birşey değildir. Osmanlı modernleşmesi bu bakımdan Avrupa'nın Katolik ve Ortodoks alanlarındaki modernleşme süreçlerine yönelen özeksel devlet girişimlerinden ayrılır. Osmanlı — örneğin Rus Çarlığı ile karşıtlık içinde — modernleşmeyi hiçbir zaman yalnızca uygulayımsal ve askeri bir süreç olarak algılamadı.

Sünniliğin bir dinadamları sınıfının varoluşuna izin vermemesi ölçüsünde, Anadolu'da Modernleşmenin evrensel ölçekte gerçekleşmesinin önüne geçebilecek biricik etkili engellemeler Anadolu'da DUYUNÇ özgürlüğünün önündeki dinadamlığı sınıflarını kucaklayan dinsel mezheplere aittir (Şiilik ve Hıristiyan Ortodoks mezhepleri).

Modernleşme Devlet tarafından belirlenen bir süreç olmaktan çok, özsel olarak milyonların bilinçlerinde, duyunçlarında ve istençlerinde yer alan bir dönüşümdür. Devletlerin modernleşmeye öncülük etmeleri, giderek bu amaçla zora başvurmaları ancak halkların böyle dönüşüme isteksiz olduğu durumlarda gözlenir (örneğin Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği, Çin; bir Kast dizgesi olan Hindistan'da modernleşmenin başlaması ise bütünüyle Batının etkisine bağlıydı, çünkü özeksel bir iç devlet yoktu).

Osmanlının Paradoksu. İmparatorluğun modernleşme yoluyla yeniden diriltilmesi kaygısı politik olarak geçerli değildi. Kavramsal olarak, bir İmparatorluğu modernleştirmenin onun dağılmasında sonlanması kaçınılmazdır, çünkü İmparatorluk kavramı tekil İmparatorluk İstenci üzerine dayanırken, modern Devlet kavramı evrensel Yurttaş Özgürlüğü kavramının politik anlatımıdır. Realite Kavramı izler ve Kavramın kendine belirlenim vermesinden, evrenselin kendini tikelleştirmesinden ve böylece bireyselleşmeden başka birşey değildir. Bireyselleşme somut olan, gerçekten varolandır, çünkü tikeli olduğu gibi evrenseli de kendi içinde kapsar. Gerçek bireysellik hiçbir zaman evrensel pahasına, ya da gerçek evrensellik hiçbir zaman bireysellik pahasına değildir. Özgürlük Devletin bireysel Yurttaşın İstenci olmasıdır.

ÇALIŞMA SÜRÜYOR, MAYIS 2007}.

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi

Özetleme

Kaynak · İdea

Hegel

Tarih Felsefesi

Anahatlar

Noesis Felsefe Atölyesi

2008 CKM

“Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.

Genel olarak irdelenecek üç Tarih türü vardır:

a) kökensel Tarih (die ursprüngliche Geschichte),

b) düşünsel Tarih (die reflektierende Geschichte),

c) felsefi Tarih(die philosophische).

a) KÖKENSEL TARİH. Herodotus, Thukydides ve aynı türden daha başka Tarih yazarları başlıca gözlerinin önünde yer alan ve kendileriyle aynı tini paylaştıkları eylemleri, olayları ve durumları betimler, dışsal olarak bulunanı tinsel tasarımın alanına aktarırlar. .... Efsaneler, halk şarkıları, gelenekler böyle kökensel Tarihten dışlanmalıdır, çünkü bunlar tarihsel olarak henüz puslu öğelerdir ve bu yüzden bilinçleri puslu halkların tasarımlarına aittir.

[Y]azarın eğitsel biçimlenişi ve yapıtına içerik yaptığı olayların biçimlenişi, yazarın tini ve anlattığı eylemlerin tini bir ve aynıdır. ... Derin düşünce ile hiçbir işi yoktur, çünkü önündeki olguların tininde yaşar ve henüz onların üzerinde ve ötesinde değildir;

Kökensel Tarih Yazarları:

Herodotus

Thukydides

Xenofon (On Binlerin Geri Çekilişi)

Sezar

[Hegel Klasik Dönem tarihçilerinin niçin dolaysız Tarih yazarları olduklarını açıklamaz. Açıklama kendisinin daha öte çözümlemelerinden çıkarsanabilir (Yunan-Roma dönemi Birin değil, Tümün de değil, ama yalnızca Birkaçın Özgürlüğü tarafından belirlenir). Yunan-Roma dönemi insanın belirlenimi açısından bir Gelişme kavramından yoksundur, çünkü dönem henüz Özgürlük kavramının gerçek içeriği ile kavranmadığı bir dönemdir. Özgürlük Kavramı gerçek içeriği ile giderek Platon ve Aristoteles’te bile bulunmaz ve bu nedenledir ki politik ve etik çözümlemelerinde görüldüğü gibi Köleliği “doğal” olarak görürler, onu bir kurum olarak doğrularlar. Bu tip kökensel tarihçiler Tarihi bir gelişim süreci olarak, bütününde bir süreç olarak görmezler ve yalnızca var olanın bir anlatısını ve betimlemesini sunarlar. Kendileri sundukları tarihin bir parçası olurlar, onu saltık bir bakış açısından ele almazlar. Gelişim olarak Tarih Kavramı bir insan doğasını, bir insanı özünü öngerektirir. Ancak bir gizillik, bir Kendinde gelişebilir. Ama bu insan doğası kavramı henüz Klasik dönem düşünürlerinde ve tarihçilerinde yoktur.]

b) DÜŞÜNSEL TARİH. Bu tür Tarih sunumu ele aldığı zaman ile bağıntı içinde olmayan, ama tini açısından şimdinin ötesinde olan Tarihtir. Çeşitli türleri vardır.

aa) İstenen genel olarak bir ulusun ya da bir ülkenin ya da dünyanın bütün tarihi üzerine bir görüş, kısaca Evrensel Tarih dediğimiz şeydir. ... Burada tarihsel gerecin işlenmesi başlıca sorundur ki, bu

işi yapacak olan kişi ona kendi tiniyle yaklaşır; ama bu içeriğin tininden ayrı bir tindir. ... Biz Almanlar durumunda derin düşünce ve sağgörü oldukça türlülük gösterir ve her tarih yazarının bu konuda kendi kafasında kendine özgü bir türü ve tarzı vardır. İngilizler ve Fransızlar genel olarak tarihin nasıl yazılması gerektiğini bilirler, ve duruş noktaları daha evrensel ve daha ulusal bir kültür basamağına aittir; bizim aramızda ise herkes bir özgünlük yaratma havasındadır, ve tarih yazmak yerine her zaman tarihin nasıl yazılması gerektiği üzerine araştırma yapmaya çabalarız (s. 11).

(Livius'un (İÖ 59, Padua, İS 17), Sicilyalı Diodoros'un tarihleri, Johannes von Müller'in İsviçre Tarihi buraya aittir) (s. 11).

... yazarın anlatısında konuşan tin bu zamanların tininden bütünüyle başka bir tindir (s. 12).

Uzun dönemleri ya da bütün bir dünya tarihini göz önüne almayı isteyen bir tarih gerçekte edimsel olanın bireysel betimlemelerinden vazgeçmeli ve kendini soyutlamalara kısaltmalıdır; ve bu yalnızca olayların ve eylemlerin atlanması anlamında değil, ama Düşüncenin en güçlü örnekleyici olması gibi başka bir anlamda alınmalıdır (s. 12).

bb) Düşünsel Tarihin ikinci bir türü pragmatik Tarihtir.

Olaylar değişiktir, ama onlarda evrensel olan ve içsel olan, onları bağlayan şey birdir. Bu Geçmişi ortadan kaldırır ve olayları Şimdiye getirir. Pragmatik düşünceler, ne denli soyut olsalar da, tam bu yolla gerçekte Şimdidedirler ve Geçmişin anlatılarını bugünün yaşamında diriltirler. ... Burada özellikle ahlaksal düşüncelere ve tarih yoluyla kazanılan ahlaksal derslere değinmek gerekir. ... Yöneticilere, devlet adamlarına, uluslara özellikle tarihin deneyimi yoluyla öğrenmeleri salık verilir. Ama deneyimin ve tarihin öğrettiği şey ulusların ve hükümetlerin tarihten hiçbir zaman hiçbirşey öğrenmedikleri ya da ondan türetilmiş öğretilere göre davranmadıklarıdır. Her dönemin öylesine kendine özgü koşulları vardır ve öylesine bireysel bir durum gösterir ki, onda onun kendisinden çıkarak karar verilmelidir ve ancak böyle karar verilebilir. Bu bakımdan hiçbirşey Fransızların Devrim döneminde Yunan ve Roma örneklerine dönmek için o sık yinelenen çağrılarından daha sığ olamaz (s. 12).

... bir düşünsel Tarih başkasının yerini alır; her yazar için gereçler önünde açıktır; her biri kendini onları kolayca düzenlemeye ve işlemeye yetenekli görebilir; her biri kendi tinini zamanın tini olarak onlarda geçerli kılabilir. Böyle düşünsel Tarihlerden bıkkınlık içinde, insanlar sık sık bir olayın tüm bakış açılarını dışlayan imgelerine geri dönmüşlerdir. [Ama bunlar da] çoğunlukla yalnızca ham bir gereç sunarlar" (s. 13).

cc) Düşünsel Tarihin üçüncü türü eleştirel Tarihtir. ... Bunda sunulan tarihin kendisi değil, ama Tarihin bir Tarihi, tarihsel anlatıların bir yargılanışı ve bunların gerçeklik ve inandırıcılıklarının bir araştırmasıdır (s. 13). ... Bu [Yüksek Eleştiri], öznel kuruntuları tarihsel verilerin yerine koyarak, tarihte Şimdiyi kazanmanın bir başka yoludur (s. 14).

dd) Düşünsel Tarihin son türü kendini hemen parçalı birşey olarak gösteren türdür. Hiç kuşkusuz soyutlayıcıdır; ama genel bakış açılarını (örneğin Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi) aldığı için, Felsefi Dünya Tarihine bir geçiş oluşturur (s. 14).

c) FELSEFİ TARİH. ... genel olarak Tarih Felsefesinin tarihin düşünceye dayalı irdelenişinden başka birşeyi imlemediği söylenebilir (s. 14).

... tarihte Düşünce verili olana ve var olana altgüdümlüdür, onu temeli olarak alır ve onun

tarafından yönlendirilir; Felsefe ise, tersine, nesnesine Kurgunun var olana bakılmaksızın kendi içinden üreteceği Düşünceleri yükler (s. 14). ... Ama Tarihin yalnızca var olanı ve olmuş olanı, olayları ve edimleri ele alması gerektiği için, ve ancak verili olana sıkı sıkıya sarıldığı ölçüde gerçek doğasına bağlı kaldığı için, Felsefenin işi bu etkinlik ile çelişki içinde duruyor görünür (s. 14).

... yalnızca alıcı olarak davrandığını, kendini yalnızca verili olana bıraktığını sanan ve ileri süren sıradan ve yansız tarihçi bile düşüncesinde edilgin değildir, kategorilerini kendisi ile birlikte getirir ve varolanı onlar yoluyla görür (s. 17).

[Olgulara bağlı kaldığı ve Kavramları onlardan türettiği sanısı içinde olan pozitivizm olguları kendi öznel kavramları ile olgular yaptığının bilincinde değildir — ve bu kavramları keyfi olarak uyguladığı için olguları da gerçekte ya da kendilerinde oldukları gibi değil, ama yalnızca onun öznel yaratılarıdır. Kavramsız Olgunun ne olduğunu sorarsak, yanıtımız onun bir tür 'kendinde-Şey' gibi birşey olduğudur. Kavramsız olgu bir soyutlamadır; Olgu her zaman belirlidir, ve belirli Olgu kavram tarafından belirlenen olgudur. Önemli olan öznel kavramın ve nesnel-kavramın bağdaşması, kavramın kavram ile çakışması, gerçekliktir.]

Felsefenin birlikte getirdiği biricik düşünce Usun dünyaya egemen olduğu, öyleyse Dünya Tarihinde de ussal olanın ilerlemekte olduğu biçimindeki yalın Us düşüncesidir (s. 15).

Kurgul bilgi yoluyla onda [Tarihte] Usun — burada bu anlatımla onun Tanrı ile bağıntısını ve ilişkisini daha yakından açıklamaksızın yetinebiliriz — Töz ve sonsuz Güç olduğu, kendi kendisinin tüm doğal ve tinsel yaşamın sonsuz Gereci olduğu gibi bu kendi İçeriğinin etkinleştirici sonsuz Biçimi de olduğu tanıtlanır. Us Tözdür, yani tüm edimselliğin varlığını ve kalıcılığını onda ve onun yoluyla bulduğu şeydir; — sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir; — sonsuz İçeriktir, tüm özsellik ve gerçekliktir, ve kendisi kendi Gerecidir ki, onu işlemesi için kendi etkinliğine verir, çünkü, sonlu bir edim gibi, etkinliğinin besinini ve nesnelerini ondan kazanacağı verili bir araca, bunun dışsal bir gerecinin koşullarına gereksinmez; kendi kendisinden beslenir ve kendisi işleyeceği Gereçtir; yalnızca kendisi kendi varsayımıdır ve saltık son erektir, böylece kendisi bu ereğin İçeriden görüngüde, yalnızca doğal değil ama tinsel Evrenin de görüngüsünde, Dünya Tarihinde etkinleştirilmesi ve üretilmesidir. Şimdi, bu İdeanın gerçek olan, bengi olan, saltık olarak güçlü olan olması, onun kendini dünyada sergilemesi ve onda kendi kendisinden, onur ve görkeminden başka hiçbirşeyi sergilememesi — bu olgu, söylendiği gibi, Felsefede tanıtlanmış olandır ve burada böyle tanıtlanmış olarak varsayılacaktır (s. 15).

Okurlarım arasında henüz Felsefe ile tanışık olmayanlardan belki de Dünya Tarihi üzerine bu dersi Usa duyulan bir inanç ile, onun bilgisi için bir istem, bir susuzluk ile karşılamalarını bekleyebilirim. ... Eğer Dünya Tarihine daha şimdiden Usun düşüncesi ile, bilgisi ile giremiyorsak, o zaman hiç olmazsa Usun orada olduğuna, Anlığın ve özbilinçli İstencin dünyasının olumsallığa terkedilmiş olmadığına, tersine kendini bilen İdeanın ışığında kendini göstermek zorunda olduğuna duyulan sağlam, yenilmez bir inancı taşımalıyız (s. 15).

Tarihi olduğu gibi almalıyız: Tarihsel olarak, görgül olarak ilerlemeliyiz (s. 15).

[Not (Aziz Yardımlı): Tarih Usun açınımıdır ve Usun açınımı dediğimiz şey Kavramların — Türe, Hak, Özgürlük — kendilerini geliştirmeleri, gerçek değerlerinde ve anlamlarında edimselleşmeleridir. Us Düşüncesinin Tarihe getirilmesinin anlamı Tarihi ideal bir varoluş biçimine doğru bir süreç olarak kabul etmeyi imler. Bunun dışında, Tarih insanın en özsel doğasının

eylemidir, ve İstenç olarak Usun yerine daha başka özerk etmenleri Tarihe getirmek (altyapı, teknoloji, görülmez el), insanın Tarihte özgür bir varlık olarak bulunması gerçeğini dışlar. İnsan hiç kuşkusuz Tarihte kendi özsel gerçeğinin — evrensel olarak özgür bir varlık olduğunun — bilincinde değildir. Ama kavramsal Özünün, Usunun kendisi (ya da yine Kavramın diyalektiği) onu kendini geliştirme yolunda güdüleyen biricik etmendir. Kavram kendini eksiksiz olarak edimselleştirmediği sürece daha öte ilerleme için dürtüyü kendi içinden sağlar. En yüksek Türe bile, eğer insanlığın bir bölümünü dışlayacak olursa, evrensel gelişim hakkını çiğneyecek olursa, usdışıdır, kavram-dışıdır, ve kendi kendisini olumsuzlar. Bu olumsuzlama için dışsal hiçbir etmene gereksinimi yoktur. Gücü, gereci, ereği, enerjisi saltık olarak kendisidir. Hegel'in biraz yukarıdaki sözlerine bakarsak: "Us sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir."]

Yalnızca Usun dünyada olduğu gibi Dünya Tarihinde de egemen olmuş olduğu ve egemen olmayı sürdürdüğü (s. 17).

... ilk kez Yunanlı Anaxagoras'ın nousun (□□□□), genel olarak Anlağın ya da Usun dünyayı yönettiğini söylemiştir (s. 17)

Güneş dizgesinin devimi değişmez yasaları izler; bu yasalar onun Usudur, ama ne güneşin ne de bu yasalarda onun çevresinde dönen gezegenlerin buna ilişkin bir bilinçleri vardır. Böylece Usun doğada olması, doğanın değiştirilemez evresel yasalar tarafından yönetiliyor olması gibi bir düşünce bizi çarpmaz, bunlara alışığızdır ve fazla önem vermeyiz (s. 17-18).

Aristoteles o düşüncenin yaratıcısı olarak Anaxagoras'ın sarhoşlar arasındaki ayık biri olarak görünmesinden söz eder. Sokrates bu düşünceyi Anaxagoras'tan üstlendi, ve düşünce olayları şansa yükleyen Epikürüs'ün felsefesi dışında Felsefede hemen egemen oldu (s. 18).

Dahası, Usun dünyayı yönetiyor olması düşüncesinin bu ortaya çıkışı onun dinsel gerçeklik biçiminde iyi bildiğimiz daha öte bir uygulaması ile, yani dünyanın şansın ve dışsal olumsal nedenlerin eline bırakılmadığı, tersine bir Kayranın dünyayı yönettiği görüşü ile bağıntılıdır (s. 18).

"İrdelememiz bu düzeye dek bir Theodike, Tanrının bir aklanışıdır ki, Leibniz bunu metafiziksel olarak kendi yolunda henüz belirsiz, soyut kategorilerde başarmaya çalışmıştır, öyle ki dünyadaki Kötülük kavranabilir, düşünen tin Kötü olanın varoluşu ile uzlaşabilir" (s. 18)

Theodike ("Tanrının-Türesi" ya da "Tanrıyı Aklama"): Dünyadaki kötülüğü ya da acıyı Tanrının herşeye gücü yeterliği ile uzlaştırma öğretisi. Terim 1710'da Leibniz tarafından kullanıldı. "Tanrının İyilikseverliği, İnsanın Özgür İstenci, ve Kötülüğün Kökeni Üzerine Teodezik Denemeler"in amacı dünyadaki kötülüğün Tanrının iyiliği ile çatışmadığını ve birçok kötülüğüne karşın dünyanın tüm olanaklı dünyaların en iyisi olduğunu göstermektir. Hegel'in Tarih Felsefesi Leibniz'in yaklaşımını paylaşır ve dünyayı ya da varoluşu ussallığını göstererek aklar. Ussal tarihsel bir erek kabul edildiğinde, Kötülük insanın moral eğitimsizliği ya da gelişmemişliği ile birdir. Tarihin Ereğinin Özgürlük olması İstencin kendisinin evrensel gelişimini imler. Dünya-Tini İstenç olarak tam gelişimine eriştiğinde, yine bu İstencin doğası törel varoluşu saltık olarak İyi olmaya belirler. İrrasyonalizm Usun varoluşunu ona bağlı tüm çıkarsamalarla birlikte yadsıdığı için Dünya Tarihinin bu anlamını doğrulamaz.

"Gerçekte böyle bir uzlaştırıcı bilgi için istem başka hiçbir yerde Dünya Tarihinde olduğundan daha büyük değildir. Bu uzlaşmaya ancak o olumsuzu altgüdümlü ve üstesinden gelinen birşeye yitmiş

olarak kendi içinde kapsayan olumlunun bilgisi yoluyla ulaşılabilir; bir yandan gerçekte dünyanın son ereği olan şeyin bilinci yoluyla, öte yandan o ereğin onda edimselleşmiş olduğunun ve Kötü olanın en sonunda kendini onun yanında geçerli kılmış olmadığının bilinci yoluyla erişilebilir" (s. 19)

Usun Belirlenimi

"II. Usun belirleniminin kendinde ne olduğu sorusu, Us dünya ile bağıntı içinde alındığı sürece, dünyanın Son Ereğinin ne olduğu sorusu ile çakışır; bu anlatımda daha tam olarak o Ereğin olgusallaşması, edimselleşecek olması gerektiği imlenir. Burada değinilecek iki nokta vardır: Bu son Ereğin içeriği, genel olarak belirlenimin kendisi, ve edimselleşmesi" (s. 20).

Gelişim Doğayı ve Tini kapsar. Tarih Felsefesi yalnızca Tinin gelişimini inceleyecektir.

"Herşeyden önce belirtmeliyiz ki, nesnemiz, Dünya Tarihi, tinsel alanda ilerler. Dünya kendi içinde fiziksel ve ruhsal Doğayı kapsar; fiziksel Doğa da benzer olarak Dünya Tarihine karışır, ve daha başlangıçta Doğa belirleniminin bu temel ilişkilerine dikkat etmemiz gerekecektir" (s. 20).

Buna göre burada irdelenecek noktalar —

a) Tinin doğasının soyut belirlenimleri;

b) Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı;

c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet.

a) "Tinin doğası tam karşıtı yoluyla bilinebilir. Tıpkı özdeğin tözünün Yerçekimi olması gibi, demeliyiz ki Tinin tözü, özü Özgürlüktür"... "Özgürlüğün Tinin biricik Gerçeği olduğu kurgul felsefenin ürettiği bir bilgidir" (s. 20).

Tin kendi-kendisi-ile-olmadır. Bu ise sözcüğün tam anlamıyla Özgürlüktür, çünkü bağımlı olduğum zaman kendimi bir başkası ile bağıntılarım ki, o değilimdir; dışsal birşey olmaksızın olamam; eğer kendi kendim ile isem, özgürümdür (s. 21).

Dünya Tarihi için denebilir ki, o Tinin kendinde ne olduğunun bilgisini geliştirme sürecinde sergilenişidir; ve tıpkı tohumun ağacın bütün doğasını, meyvalarının tadını ve biçimini kendi içinde taşıması gibi, Tinin ilk belirtileri de daha şimdiden gizil olarak bütün Tarihi kendi içinde kapsar (s. 21).

"Doğulular henüz Tinin ya da genel olarak İnsanın kendinde özgür olduğunu bilmezler; ve bunu bilmedikleri için özgür değildirler; yalnızca Birin özgür olduğunu bilirler, ama tam bu nedenle böyle özgürlük yalnızca Özençtir, yabanıllıktır, tutkunun körlüğüdür; ya da onun bir yumuşaklığı, evcilliğidir, ki kendisi salt bir doğa olumsallığı ya da özençtir. Bu Bir bu nedenle salt bir Despottur, özgür bir insan değil. — Özgürlük bilinci ilkin Yunanlılar arasında doğdu, ve bu yüzden onlar özgürdüler; ama, tıpkı Romalılar gibi, yalnızca kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı, genel olarak İnsanın değil. Platon ve Aristoteles bile bunu bilmiyordu. Bu yüzden Yunanlıların yalnızca köleleri olmakla kalmadı, yalnızca yaşamları ve güzel özgürlüklerinin sürekliliği onlara bağımlı olmakla kalmadı, ama özgürlüklerinin kendisi bir yandan yalnızca olumsuz, geçici ve sınırlı bir çiçek, öte yandan aynı zamanda insansal olanın, insanca olanın katı bir köleliğiydi. — İlkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar; bu bilinç ilk olarak dinde, Tinin en iç bölgesinde doğdu; ama bu ilkenin dünyasal varlığa da aktarılması daha öte bir sorundu ki, çözümü ve uygulaması kültürün ağır ve uzun bir emeğini gerektirdi."

İlke ve Edimselleşmesi

“Hıristiyan dininin kabul edilmesi ile örneğin kölelik dolaysızca sona ermedi; dahası, böylelikle Devletlerde özgürlüğün hemen egemen olması, Hükümetlerin ve Anayasaların ussal bir yolda örgütlenmeleri ya da giderek özgürlük ilkesi üzerine temellendirilmeleri de hiçbir biçimde söz konusu değildi. İlkenin dünyasallığa bu uygulanışı, dünyasal durumların onun tarafından bütünüyle şekillendirilmesi ve özümsenmesi uzun bir süreçtir ki, Tarihin kendisini oluşturur. Genel olarak bir ilke ile onun uygulaması, eş deyişle Tinin ve yaşamın edimselliğine aktarılması ve yerine getirilmesi arasındaki bu ayrıma daha önce değinmiştim; bu bilimimizde temel belirlenimlerden biridir ve düşüncenin ona sıkı sıkıya sarılması özseldir. Şimdi, bu ayrım Hıristiyan özbilinç ilkesi olarak Özgürlük açısından burada geçici olarak nasıl vurgulandıysa, genel olarak Özgürlük açısından da özsel olarak yer alır. Dünya Tarihi Özgürlük bilincinde ilerlemedir — bir ilerleme ki, görevimiz onu zorunluğu içinde bilmektir.”

Us ya da Tin bir kavramı tarihsel olarak çıkarsadığı zaman (özerk, ussal çıkarsama), bu onun doğrudan doğruya edimselleşmesi demek değildir. Edimselleşme milyonların bilincinde yer alan bir süreçtir ve kültürün yalnızca bir bileşeninde değil ama bütününde tam bir dönüşümü gerektirir. Hegel Özgürlük ilkesinin Hıristiyanlık ile doğduğunu söyler. Hıristiyanlıkta Tek Tanrı düşüncesi tüm insanları Tanrı karşısında ilkin yalnızca eşitler. Bu yalnızca köleliğin ortadan kalkışıdır. Dolayısıyla insanın özgürlüğünü de içerir. Ama insanın özgür olması onun kendi istencinin olması, Tanrının kendisine de teslim olmamasını öngerektirir. Hıristiyanlık İnsanı Tanrı ile eşitleyerek (İsa: Tanrının Oğlu tasarımı) onun gerçek Özgürlüğü ile çelişmez. İnsanın Tanrının kulu olarak görülmesi bu Özgürlük ilkesinden geri düşmeye, insanın değersizleşmesine vb. neden olur.

Tarihin Bölümlenişi

“Genel olarak Özgürlüğe ilişkin bilginin değişik basamakları üzerine söylediklerimle — ve hiç kuşkusuz ilk olarak Doğuluların yalnızca Birin, Yunan ve Roma dünyasının ise Kimilerinin özgür olduğunu bilmeleri, bizim ise kendilerinde Tüm İnsanların, eş deyişle İnsan olarak İnsanın özgür olduğunu bilmemiz biçiminde —, aynı zamanda Dünya Tarihinin bölümlenişi ve onu ele alış yolumuz da verilmiştir” (s. 22).

Dünyanın Son Ereği

“... dünyanın son ereği olarak Tinin Özgürlüğü üzerine bilincini ve tam olarak bu yolla genel olarak Özgürlüğünün edimselliğini ileri süreceğiz” (s. 22).

İlke ve Edimselleşmesi (bir kez daha anımsatılıyor)

“Dahası, ilke ile, ilk olarak salt kendinde olan ile edimsel olan arasındaki sonsuz ayrımın önemine dikkat çekildi “ (s. 22).

“İlke, ya da temel önerme, yasa içsel birşeydir ki, böyle olarak, kendi içinde ne denli gerçek olursa olsun, bütünüyle edimsel değildir. Erekler, temel önermeler vb. bizim düşüncelerimizde, ilkin iç amacımızda bulunurlar, henüz edimsellikte değildirler. Kendinde olan bir olanak, bir gizilliktir, ama henüz kendi içinden varoluşa çıkmış değildir.” (s. 24).

Özgürlük ve Erek; Tarihin Anlamı

“Aynı zamanda kendinde olduğu gibi alındığında sonsuz Zorunluğu kendi içinde taşıyan Özgürlük bilince — çünkü Özgürlük, kavramına göre, kendinin bilgisidir — ve böylelikle edimselliğe getirilecektir: Özgürlük kendi için kendisinin yerine getirdiği Erek, ve Tinin biricik Ereğidir.

Yalnızca bu Erek Dünya Tarihinin ona doğru çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyu yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuşlardır" (s. 22).

Özgürlük olgusallaşması için hangi aracı kullanır? Burada irdeleyeceğimiz ikinci nokta budur.

b) Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı —

Özgürlüğün Edimselleşmesinin Aracı Olarak Eylem

b) Özgürlüğün kendini bir dünyaya geliştirmesini sağlayan araca ilişkin bu soru bizi Tarihin görüngüsünün kendisine götürür. Eğer genel olarak özgürlük ilkin iç Kavram ise, o zaman araç dışsal olan, görüngüsel olan, Tarihte dolaysızca göz önüne çıkan ve kendini sergileyendir. (s. 23)

Eylemlerin Güdüsü: Gereksinimler, Tutkular, Çıkarlar

"Tarihe yakından bir bakış bize insanların eylemlerinin onların gereksinimlerinden, tutkularından, çıkarlarından, karakter ve yeteneklerinden ortaya çıktıklarını kabul ettirir; ve dahası, öyle bir yolda ki, bu etkinlik gösterisinde güdüler olarak görünen ve birincil etkenler olarak yer alan şeyler yalnızca gereksinimler, tutkular, çıkarlardır." (s. 23).

İstenç İlkeyi Edimselleştirmenin Aracıdır (Eylem; Edimselleşme; Özgürlük)

"Edimsellik için bir ikinci kıpı getirilmelidir, ve bu etkinleştirme, edimselleştirmedir ki, ilkesi İstençtir, genel olarak insanların etkinliğidir" (s. 24).

İstenç gereksinim, dürtü vb. tarafından belirlenir. Ama bu çıkarcılık değildir. (s. 24). Çıkarcılık çıkarı saltık yapmak, moral doğruyu çiğnemektir.

Tutku

"Buna göre, hiçbirşey onda etkin olan bireyler de kendileri için doyum bulmadıkça olmaz ve yerine getirilmez" ... "dünyada büyük hiçbirşey tutku olmaksızın başarılmış değildir"

"'tutku' anlatımını kullanacağım ve bununla karakterin tikel belirliliğini anlayacağım, yeter ki istencin bu belirlilikleri salt kişisel birer içerik taşıyor olmasınlar ve evrensel edimlerin itici ve etkinleştirici öğeleri olsunlar" (s. 25).

"İstençlerin, çıkarların ve etkinliklerin bu ölçüsüz kütlesi Dünya Tininin ereğini yerine getirmek için, onu bilince yükseltmek ve edimselleştirmek için gereksindiği aletler ve araçlardır; ve bu erek yalnızca kendini bulmak, kendine gelmek ve kendini edimsellik olarak seyretmektir" (s. 26).

Özgürlük

"Özgürlük İdeasından Tinin doğası olarak ve Tarihin saltık son Ereği olarak söz ettik" (s. 25).

"Usun dünyayı yönettiği ve böylece Dünya Tarihini de yönetmiş olduğu biçimindeki varsayımımız ..." (s. 26).

"Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir" (s. 27)

Eylemlerin Amaçlarda Yatmayan Sonuçları (İdeanın Edimselleşmesi Bilinçsizdir)

"Dünya Tarihinde insanların eylemleri yoluyla genel olarak amaçladıklarından ve eriştiklerinden, dolaysızca bildiklerinden ve istediklerinden başka birşeyin daha ortaya çıkar ... " (s. 28).

Dünya-Tarihsel Bireyler

"Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde böyle ["bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı

için temeli oluşturan başka (= yeni ve daha yüksek)] bir Evrenselin yattığı insanlardır" (s. 29).

"Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma'nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma'nın ve Dünyanın Tarihindeki zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdideki belirli-Varlığa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür. " (s. 30).

"Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı damanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulununan en yakın Cinstir. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak kabul edilmelidirler; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar onlara doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena'ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun olmasından sevinç duyar" (s. 30-31).

"Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel

irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan'ın bir bölümünü ve daha sonra Asya'yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya'yı ele geçirmemiş, Darius'u, Poros'u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir oda hizmetçisi için bir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir (s. 31).

"Dünya-tarihsel bir birey şunu olduğu gibi bunu da isteyecek, dikkatini her yana dağıtıp saçacak düşüncesiz biri değildir; tersine, başka herşeyi bir yana bırakarak tek bir ereğe yönelmiştir." ... "Tutkunun tikel çıkarı böylece evrenselin etkinleşmesinden ayrılamazdır" ... "Birbirleri ile çatışanlar tikellerdir, ve bunların bir bölümü yitip gider. Karşıtlıkta ve kavgada kendini tehlikeye atan evrensel İdea değildir; o kendini arkatasarda saldırıya uğramamış ve zarar görmemiş tutar. Buna usun hilesi denebilir — tutkuları kendi için etkinleşmeye bırakır, ve bu arada kendini onlar yoluyla varoluşa yükselten kayba uğrar ve zarar görür. Çünkü görüngü bir bölümü hiçken, bir bölümü ise olumlu olandır. Tikel çoğunlukla evrensele karşı önemsizdir; bireyler adanır ve gözden çıkarılır. İdea varoluşun ve geçiciliğin bedelini kendisinden değil, bireylerin tutkularından öder" (s. 32).

"Bir araçtan söz ettiğimiz zaman onu ilkin bir ereğe yalnızca dışsal olarak, onda hiçbir payı olmayan birşey olarak düşünürüz. Ama araçlar olarak kullanılan doğal şeylerin bütünü, giderek en sıradan dirimsiz şeyler bile, gerçekte onları ereklere uygun kılan bir yapıda olmalı, onlarla ortaklaşa birşey taşıyor olmalıdırlar. İnsanların Usun Ereği için o bütünüyle dışsal anlamda araçlar olarak davranmaları ise daha da az söz konusu olabilir; yalnızca onunla ve onun vesilesi üzerine aynı zamanda içeriğe göre ondan ayrı erekleri olan tikelliklerini doyurmakla kalmazlar, ama o Us-Ereğinin kendisine katılırlar ve tam bu yolla kendilerinin erekleridirler." (s. 32) "Araç kategorisinin dışında tutmayı isteyeceğimiz şeyler, Ahlak, Törellik, Dinsellik de bu belirlenimin [= kendine erek] altına düşerler" (s. 32-3).

"[İnsanın] bireysel Özgürlüğünün sorumluluğuna ait İyinin ve Kötünün sorumluluğunu taşıyabilmesi — bu insanın saltık olarak en yüksek belirleniminin mührüdür. Yalnızca hayvanlar gerçekten suçsuzdurlar" (s.33).

"Erdemin, törelliğin, giderek dindarlığın tarihteki yazgısını irdelemede dünyada iyiler ve dindarlar için işlerin sık sık ya da çoğu kez ters gittiği, buna karşı kötüler için herşeyin yolunda olduğu türündeki yakınmaların teranesine düşmemeliyiz. 'Yolunda gitme' genellikle çok çeşitli biçimlerde anlaşılır — varsıllık, dışsal onur, ve benzerleri. Ama kendinde ve kendi için varolan Erek gibi birşey söz konusu olduğunda, böyle şu ya da bu birey için işlerin sözde iyi ya da kötü gitmesi gibi

anlatımların ussal dünya düzeninin bir kıpısı yapılmaması gerekir” (s. 33).

‘Gerek’: Varolana Başkaldırı; Güdüsü Tutku Değil, Ama Us, Hak, ve Özgürlüktür.

“İnsanlar ... bu varoluşu şeylerin hakkı olan ‘Gerek’ ile karşıtlık içinde görürler. Burada doyum isteminde bulunanlar tikel çıkarlar ya da tutkular değil, ama Us, Hak ve Özgürlüktür; ve bu sanlarla donatılı olarak, bu istem gözünü yükseklere diker ve kolayca dünya durumundan hoşnutsuz olmakla kalmaz, ama ona baş kaldırır. Böyle duyguları ve böyle görüşleri değerlendirebilmek için, ortaya koyulan istemler ve önesürülen görüşler incelenmelidir. Bizim çağımızda oluğundan başka hiçbir çağda, evrensel önermeler ve düşünceler böylesine büyük bir inancayla ortaya koyulmamıştır” (s. 33). “... şimdi hiçbirşey düşlem yetisinin kurduğu ideallerin olgusallaşmadığı, bu soylu düşlerin soğuk edimsellik tarafından yokedildiği yakınmasından daha sık değildir. Yaşam yolculuğunda sert edimselliğin kayalarında parçalanıp yok olan bu idealler ilk olarak ancak öznel olabilirler, ancak kendini en yüksek ve en akıllı sayan bireyselliğin özgünlüğüne ait olabilirler.” ... “Çünkü bireyin kendi tekilliği içinde kendi başına kurduğu şeyler evrensel edimsellik için yasa olamazlar.” ... “Ama İdeal ile Usun, İyinin, Gerçeğin İdeali de anlaşılır. Şairler, örneğin Schiller, böyle İdeallere çok dokunaklı ve duygu yüklü betimlemeler vermişler, böyle İdeallerin edimselleşmelerini bulamamalarını derin hüzün duyguları ile anlatmışlardır.” ... “Bireylerde, Devletlerde, Kayrada eksiklik görmek onların gerçek değerini görmekten daha kolaydır.” ... Şimdi, o idealler ile karşıtlık içinde, felsefenin götürmesi gereken içgörü edimsel dünyanın olması gerektiği gibi olduğu, gerçek İyinin, evrensel tanrısal Usun kendini yerine getirme gücünün de olduğudur.” “Felsefe tanrısal İdeanın içeriğini, edimselliğini bilmeyi, ve küçümsenen edimselliği aklamayı ister. Çünkü Us tanrısal Yapıtın kavranışıdır.” (s. 34-5).

Dünyayı bir “Gerek” uğruna, bir moral İyi uğruna değiştirme istemi Klasik dönemin Platonik Devlet idealinde, bu dünya ile ilgilendiği düzeye dek dinsel bilinçte, ve modern ideolojide görülür. Tüm bunlarda bir Türe, Hak, Özgürlük idealine bilincin kendi içinde tasarladığı bir reel şema eşlik eder. Hegel “bu soylu düşlerin edimsellik tarafından yokedilmesi,” “idealllere yolculuğun sert edimselliğin kayalarında parçalanıp yok olması” olgusunu bir yandan bu kurtuluş tasarlarının “ilk olarak ancak öznel olmaları”na, nesnel ya da ussal olmamalarına bağlar. Ama öte yandan “edimsel dünya olması gerektiği gibidir, gerçek İyi, evrensel tanrısal Us kendini yerine getirme gücünü de taşır.” Bu aynı zamanda Leibniz’in “olanaklı en iyi dünya” görüşünün bir anlatımıdır. Bu düzeye dek dünyayı iyileştirme ve değiştirme girişimlerinin kendileri bu edimselliğe aittirler, ve eğer edimselleşmiyorlarsa, bu varolan ussallığın da gerisinde kalmalarına bağlıdır. Gelişimin eytişimsel sürekliliği gerçeği bir Tin alanına ancak kendi iç yapısından doğabilecek ve ona karşılık düşen değişimlere yetenekli olma iznini verir. Dünya için önerilen bireysel idealler gerçekten de tekil bireyin kendini “en yüksek ve en akıllı” olarak kabul ettiğini imler. Ama burada bu bireyselliğin gözden kaçırdığı şey kendi şemasının herhangi bir başka bireysel şema karşısında üstün ve geçerli olması gibi bir sorun değil, ama kendi tekilliğinin Dünya Tininin evrenselliği tarafından ölçülmekte ve yargılanmakta olduğudur. “Dünya Tininin hakkı tüm tikel aklamaların üzerine yükselir.”

“Ama genel olarak kabul etmek gerek ki, dünyada soylu ve şanlı olarak aklanmış olan herşey kendi üzerinde daha da yükseğini bulur. Dünya Tininin hakkı tüm tikel aklamaların üzerine yükselir”. (s. 35).

c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet.

Ereğin Edimselleşmesi (İnsanın Gelişimi)

“Onda ussal son ereğin yerine getirildiği Gereç nedir? Bu ilk olarak Öznenin kendisi, insanların

gereksinimleri, genel olarak Öznelliktir. Gereç olarak insan bilgi ve istencinde, Ussal olan varoluşa ulaşır" (s. 35).

"Bu özsel olanın kendisi öznel İstencin nesnel İstenç ile birliğidir; törel Bütündür — Devlettir ki, edimselliktir, birey Özgürlüğünü onda bulur ve yaşar, ama kendisi Evrenselin bilgisi, inancı ve istenci olduğu ölçüde;" ... "Tüze, Törellik, Devlet, ve yalnızca onlar Özgürlüğün olumlu edimselliği ve doyumudur" (s. 36)

"Öznel istenç, tutku etkinleştiren, edimselleştirendir; İdea İç olandır; Devlet edimsel olarak varolan törel yaşamdır. Çünkü Devlet evrensel, özsel İstencin ve öznel İstencin birliğidir, bu ise Törelliktir" (s. 36).

"İnsanların edimsel eylemlerinde ve duygusal yatkınlıklarında tözsel olanın geçerli olması, varolması ve kendini sürdürmesi — bu Devletin ereğidir. Bu törel bütünün varolması Usun saltık çıkarıdır; ve Devletleri — üstelik bunlar henüz ne denli gelişmemiş olsalar bile — kurmuş olan kahramanların hakları ve değerleri burada yatar. Dünya Tarihinde ancak bir Devlet kurmuş olan halklar söz konusu edilebilir. Çünkü ... Devlet Özgürlüğün, e.d. saltık son Ereğin olgusallaşmasıdır, ve kendi uğruna varolur;" (s. 36).

"... yalnızca yasaya boyun eğen İstenç özgürdür, çünkü onda kendi kendisine boyun eğer, kendi kendisindedir ve özgürdür." (s. 36).

"Devlet bir sanat yapıtı değildir; dünyada, ama böylelikle özencin, olumsallığın ve yanılgının alanında durur" (Tüze Felsefesi, § 258, Ek).

Devlet Üzerine Önyargılar:

1. Doğa Durumu

"İlk karşılaştığımız yanılgı Devletin Özgürlüğün edimselleşmesi olduğu kavramımızın doğrudan karşıtıdır, yani insanın doğal olarak özgür olduğu, ama aynı zamanda zorunlu olarak içine itildiği Toplumda ve Devlette bu doğal özgürlüğü sınırlaması gerektiği görüşüdür." ... "... bir Doğa Durumu varsayılır ki, bunda insan, doğal haklarının iyeliğinde olarak, özgürlüğünün kısıtlamasız uygulaması ve yararlanımı içinde tasarımlanır." [Herşeyden önce] "Bu sayıltı tam olarak tarihsel bir olgu olma noktasına yükseltilmez; ... böyle bir durumun şimdiki zamanda varolduğunu ya da geçmişte herhangi bir biçimde varolmuş olduğunu göstermek güçtür." ... "Özgürlük, dolaysız olanın ve doğal olanın idealliği [= ortadan kalkmışlığı] olarak, dolaysız ve doğal birşey değil, ama dahaçok ilkin ele geçirilmesi ve kazanılması gereken birşeydir" (s. 36).

"Doğa Durumu dahaçok bir haksızlık ve zorbalık durumu, insanlık dışı edim ve duyguların, terbiye edilmemiş doğa-itkilerinin durumudur. Hiç kuşkusuz Toplum ve Devlet yoluyla kısıtlama getirilir; ama bu o kör duyguların ve kaba itkilerin, ve daha ileri bir aşamada ayrıca özencin ve tutkunun düşünce temeli olan başına buyrukluğunun kısıtlanışıdır." "... yalnızca herhangi bir tikel bireye ait olan itki, istek ve tutkunun, özenç ve başına buyrukluğun kısıtlanışı Özgürlüğün kısıtlanışı olarak alınır" (s. 37).

Devlet Üzerine Önyargılar:

2. Ataerkil Durum

Ataerkildurum "Hakkın ve yasal biçimin gelişimine ters düşer." ... "Ataerkil durum için Aile ilişkisi temelde yatar; bu ilişki ilk bilinçli Törelliği geliştirir ve bunu ikinci olarak Devletin törelliği izler." "Ataerkil ilişki bir geçiş durumudur ki, onda Aile daha şimdiden bir klan ya da halk düzeyine

yükselmiş ve buna göre bağ daha şimdiden salt bir sevgi ve güven bağı olmaya son vermiş, bir hizmet bağlantısı olmuştur” (s. 38).

a) Aile

“Burada ilk olarak Aile törelliğini ele almalıyız. Aile salt bir Kişidir ki, üyeleri Kişiliklerinden (böylelikle tüzel ilişkilerinden, ve ayrıca daha öte tikel çıkarlarından ve bencilliklerinden) ya birbirlerine karşı vazgeçerler (büyükler), ya da henüz böyle bir kişiliğe erişmemişlerdir (çocuklar, ki ilk olarak daha önce sözü edilen doğa durumundadırlar). Böylece birbirlerine karşı bir duygu, sevgi, güven, inanç birliği içinde yaşarlar; sevgide bir birey kendi bilincini başkasının bilincinde bulur, kendi dışındadır, ve bu karşılıklı vazgeçmede kendini (ve başkası ile bir olarak kendisi gibi başkasını da) kazanmıştır.” “[Aile] yoluyla Devlet üyelerini daha şimdiden genelde törel bireyler olarak bulur (çünkü Kişiler olarak öyle değildirler), ve bunlar Devlet için kendini bir Bütün ile bir olarak duyumsama gibi sağlam temeli birlikte getirirler. Ama Ailenin bir ataerkil bütüne genişlemesi kan akrabalığı bağının ötesine, temelin doğal yanının ötesine geçer, ve bunun ötesinde bireyler Kişilik konumuna girmelidirler. Ataerkil ilişkinin daha geniş erimi içinde irdelenişi özel olarak teokrasi biçimine daha yakından bakmaya götürecektir; ataerkil klanın başı ayrıca onun rahibidir.” (s. 39).

Aile doğal ve törel öğelerin birliğidir ve ikinci yanıyla bireyleri Devletin törelliği için eğitir. Törellik özsel olarak Doğa Durumunun, doğallığın ötesine, tinselliğe, kültürelliğe yükseliştir. Ailenin Ataerkil duruma gelişimi doğal duygu bağının ötesine geçişi, törel varoluşun kendisini getirir. Törellik ve Doğallık arasındaki ilişki zorunlu olarak moral bir yan kapsar ve Hegel buna burada değinmez. Moral öğe duygusallığın ya da dürtüselliğin Duyunç tarafından denetlenmesidir, ve Törel durumun gelişimi moral gelişmişliği gerektirir. Aile bu moral belirlenimin doğduğu ilk biçimdir. Bu düzeye dek Ataerkil durum da özsel olarak kollektif bir moral monet kapsar. Ataerkil durum teokrasi biçimini alır, çünkü Ailenin reisi aynı zamanda rahiptir ve Din politik yapıdan ayrılmamıştır. Ataerkil durum henüz bireysel Özgürlük durumu değildir.

DEVLET

“... eğer bireylerin onaylarını vermesi Özgürlük olarak alınırsa ... doğallıkla çıkan sonuç herkes onayını vermedikçe hiçbir yasanın geçerli olamayacağıdır. Burada hemen azınlığın çoğunluğa boyun eğmek zorunda olduğu gibi bir belirlenime ulaşılır; öyleyse çoğunluk karar vermelidir. Ama J. J. Rousseau’nun daha önce belirttiği gibi, o zaman bundan böyle Özgürlük olmayacak, çünkü azınlığın İstenci bundan böyle dikkate alınmayacaktır.” (s. 39).

Halk. Devleti Oluşturan Halk Değil, Eğitimli Halktır.

“... yalnızca halkın Usu ve içgörüsü olduğu ve Hakkı bildiği görüşü tehlikeli ve yanlış bir varsayımdır; çünkü halkın her bölüngüsü kendini halk olarak sunabilir, ve Devleti oluşturan şey eğitimli bilgidir, halkın bilgisi değil.” ... “Eğer tekil İstenç ilkesi politik özgürlüğün biricik belirlenimi olarak temel alınırsa, ve buna göre Devlet tarafından ve onun için yapılan herşeye tüm bireylerin onaylarını vermesi gerektiği kabul edilirse, o zaman aslında bir Anayasa bulunmaz.” (s. 39).

“İlkin Anayasa yoluyladır ki, Devlet soyutlaması yaşama ve edimselliğe ulaşır; ama böylelikle buyruk verenler ve boyun eğenler arasındaki ayrım da ortaya çıkar” (s. 40).

= = = = = = = = = = TÜZE FELSEFESİ’NDE DEVLET = = = = = = = = =

(Tüze Felsefesi)

A. İÇ DEVLET-TÜZESİ [ANAYASA]

§ 260

Devlet somut özgürlüğün edimselliğidir; somut özgürlüğü oluşturan şey ise bir yandan kişisel bireyselliğin ve onun tikel çıkarlarının tam gelişimlerini ve kendileri için haklarının tanınmasını kazanmaları (aile ve yurttaş toplumu dizgelerinde olduğu gibi), öte yandan bunların bir ölçüde kendiliklerinden evrenselin çıkarı içersine geçmeleri, ve bir ölçüde bilgi ve istenç ile o evrenseli ve hiç kuşkusuz kendi tözsel tinleri olarak tanımaları ve son erekleri olarak onun uğruna etkin olmalarıdır, öyle ki ne evrensel yan tikel çıkar, bilgi ve istenç olmaksızın geçerli olabilir ve tamamlanabilir, ne de bireyler özel kişiler olarak yalnızca kendi erekleri için yaşayabilir ve aynı zamanda evrensel olanda ve evrensel olan uğruna istemeyi ve etkinliklerinde bilinçli olarak bu biricik ereği amaçlamayı gözardı edebilirler. Modern Devletlerin ilkesi bu muazzam güç ve derinliği taşır, çünkü öznellik ilkesinin kendini bağımsız kişisel tikellik ucuna dek tamamlamasına izin verirken, aynı zamanda onu tözsel birliğe geri getirir ve böylece tikelliği Devletin ilkesinin kendisi içinde saklar.

Ek. Devlet İdeasının modern dönemde öyle bir özgünlüğü vardır ki, Devlet bundan böyle öznel keyfiliğe göre değil, ama İstencin Kavramına, e.d. evrenselliğine ve tanrısallığına göre özgürlüğün edimselleşmesidir. Gelişmemiş Devletler onlarda Devlet İdeasının henüz örtülü olduğu ve onlarda onun tikel belirlenimlerinin kendilerinde özgür kalıcılığa ulaşamadıkları devletlerdir. Klasik antikçağın devletlerinde evrensellik hiç kuşkusuz daha şimdiden bulunuyordu, ama tikellik henüz salıverilmemiş ve özgür bırakılmamış ve evrenselliğe, e.d. bütünün evrensel ereğine geri getirilmemişti. Modern Devletin özü evrenselin tikelliğin tam özgürlüğü ve bireylerin gönençleri ile bağlı olması, böylece Ailenin ve Yurttaş Toplumunun çıkarlarının kendilerini Devlete yoğunlaştırmak zorunda olmaları, ama ereğin evrenselliğinin hakkı saklı tutulması gereken tikelliğin kendisinin bilgisi ve istenci olmaksızın ilerleyemeyeceğidir. Evrensel öyleyse etkinleştirilmelidir; ama öte yandan öznellik de tam ve dirimli gelişimini kazanmalıdır. Ancak her iki kıpının da güçleri içinde kalıcı oldukları zamandır ki Devlet eklemli ve gerçek anlamda örgütlü bir Devlet olarak görülebilir.

Somut Özgürlük: Kişisel Bireyselliğin ve onun tikel çıkarlarının tam gelişimlerini kazanmaları ... Hegel “tam gelişim” ne olduğunu belirli olarak söylemez. Ama açıktır ki bu insanın tüm gizilliğinin tam açınımına erişmesi, insanın duyusal, duygusal ve düşünsel olarak eksiksizce gelşimesidir.

§ 261

Özel hak ve özel gönenç alanına, Aile ve Yurttaş toplumuna karşı Devlet bir yandan dışsal bir zorunluk ve onların üzerindeki yüksek güçtür ki, onların yasaları gibi çıkarları da ona altgüdümlü ve bağımlıdır; ama öte yandan Devlet onların içkin erekleridir ve gücünü evrensel son ereğinin ve bireylerin tikel çıkarlarının birliğinde bulur, öyle ki bireylerin Devlete karşı ancak Ödevleri olduğu ölçüde Hakları vardır (§ 155).

§ 273

Ek. Modern dünyanın ilkesi öznelliğin özgürlüğüdür: Tinsel bütünde bulunan tüm özsel yanların haklarına ulaşarak kendilerini geliştirmeleri. Bu bakış açısından çıkarak, şu boş soruyu kolay kolay ortaya süremeyiz: Hangi biçim, tekerklik mi yoksa demokrasi mi, daha iyidir? Yalnızca şu denebilir ki, özgür öznellik ilkesini kendi içinde taşıyamayan ve gelişmiş bir usa uygun olmayı bilmeyen tüm Devlet anayasalarının biçimleri tek-yanlıdır.

Hegel'in sözünü ettiği 'Öznel Özgürlük' tüm modern Özgürlüğün temeli olarak Duyunç Özgürlüğüdür (Laiklik), çünkü ancak bu iç Özgürlük bireyi birey olarak var eden zemindir. Birey ancak bu Özgürlük zemininde Kendisi olabilir, tüm yetileri ile açınmış ussal bir varlığa büyüyebilir. Despotik tinin özgünlüğü onda bireyin Doğru olanı dışsal yetkelerden, birincil olarak dinsel yetkelerden alarak sorgulamadan kabul etmesidir. Despotik birey de hiç kuşkusuz moral bir varlıktır, ama bu moral onun kendi morali, kendi ahlakı değil, ona dışsaldır. Sorun bu dışsal ahlaksallığın yanlış olması değil, ama o ahlaksallığın bireyin kendisinin olmaması, bireyin gerçek kendisinin duyunçsuz ve istençsiz ve dolayısıyla dürtüsel olmasıdır. Plutark'ın anlattıklarına göre despotik-yetkeci Sparta tininin erdeminin temeli olan dışsal yetke ortadan kallktığı zaman bu dışsal ahlakın denetiminden yoksun kalan bireyler en çirkin davranışlarda bulunmaktan başka birşey yapamamışlardır. Öte yandan özgür-demokratik Atina tini kültürel değerini ve saygınlığını İskender kent-devletlerinin egemenliğine son verdikten sonra da bin yıl boyunca sürdürmüştür. Modern Anayasa duyunç özgürlüğü ya da laiklik üzerine dayanır, çünkü bir zamanlar yaşamın doğrularını, bütün bir törelliğin örgütleyici belirlenimlerini sağlamış olan dinsel öğretiler törelliğin kendisinin daha öte gelişimini engelleyen etmenler olurlar. Tarihsel gelişimin sürmesi her zaman törelliğin katılaşması ve kalıplaşması ile bağdaşmaz. Törel akışkanlık duyunç özgürlüğünde saltık koşulunu ve zeminini bulur.

§ 274

... Devlet, bir ulusun Tini olarak, aynı zamanda onun tüm ilişkilerine yayılan yasa, bireylerinin töre ve bilinci olduğu için, böylece belirli bir ulusun Anayasası o ulusun özbilincinin biçim ve gelişimine bağımlıdır;

Ek. ... Napoleon İspanyollara bir Anayasayı a priori vermeyi istedi, ama işler pek yolunda gitmedi. Çünkü bir anayasa salt yapılmış birşey değildir; yüzyılların işidir,

= = = = = = = = = = = TÜZE FELSEFESİ SONU = = = = = = = = =

"... [yasal] düzenleme en azından öyle bir yolda olmalıdır ki, yurttaşlardan olanaklı olduğu ölçüde az boyun eğme istenmeli, buyruklarda olanaklı olduğu ölçüde az özence izin verilmeli ..." (s. 40).

"Genel olarak herşeyden önce gelen belirlenim yöneten ve yönetilenler arasındaki ayrımdır; ve Anayasalar doğru olarak genelde Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi olarak bölünmüştür" (s. 40).

"Devlet insan İstencinin ve onun Özgürlüğünün dışsallığı içindeki İdeadır. Buna göre Tarihin değişimi bütününde özsel olarak ona düşer, ve İdeanın kıpıları değişik ilkeler olarak onda varolurlar. Dünya-tarihsel ulusların çiçeklerine onda ulaşmış oldukları Anayasalar onlara özgüdür; bu nedenle evrensel bir temel oluşturmazlar, türlülük yalnızca [ilkenin] gelişim ve açınımın belirli yollarından oluşmaz; tersine, Anayasalar ilkelerin türlülüğünden oluşurlar" (s. 42).

Rousseau: DU CONTRAT SOCIAL OU PRINCIPES DU DROIT POLITIQUE

KİTAP BİR

BÖLÜM III

MONARŞİ

...

Machiavelli dürüst bir insan ve iyi bir yurttaştı; ama Medici Sarayına bağlı olduğu için ülkesinin yaşadığı zulmün ortasında özgürlük sevgisini perdelemek zorunda kaldı. İğrenç kahramanı Caesar

Borgia'nın seçimi gizli niyetini yeterince açıkça gösterir; ve Prens'in düzgüleri ve Livius Üzerine Söylemler'in ve Florence'ın Tarihi'nin düzgüleri arasındaki karşıtlık bu derin politik düşünürün şimdiye dek yalnızca yüzeysel ya da yozlaşmış okurlar tarafından incelenmiş olduğunu gösterir. Roma Sarayı kitabı sert bir biçimde yasakladı; buna inanıyorum, çünkü kitap Sarayı bütün çıplaklığı ile betimler.

KİTAP BİR

BÖLÜM II

İLK TOPLUMLAR

O zaman Grotius'a göre insan soyunun mu yüz insana ait olduğu, yoksa yüz insanın mı insan soyuna ait olduğu kuşkuludur; ve bütün kitabı boyunca eğilimi birinci görüşten yana olmuş görünür, ki bu Hobbes'un da duygusudur. Buna göre insan türü her biri başında onları yemek için koruyan kendi şefi ile birçok sığır sürüsüne bölünür.

= = = = = = = = = = = = = = = = = ROUSSEAU sonu…
= =

DEVLET DİZGESEL BİR BÜTÜNDÜR VE TEKİL BÖLÜMLERİ YALITILMIŞ OLARAK İRDELENEMEZ

"… bir halkın Anayasası onun Dini ile, Sanatı ve Felsefesi ile ya da en azından tasarımları ve düşünceleri, genel olarak Kültürü ile (iklim, komşular, dünyanın durumu gibi daha öte dışsal güçlere daha öte değinmezsek) tek bir Töz, tek bir Tin oluşturur. Bir Devlet bireysel bir bütünlüktür ki, ondan tikel bir yan, üstelik Anayasa gibi en büyük önemi taşıyan yan, salt kendi başına çekilip çıkarılamaz ve onun üzerine salt onu ilgilendiren yalıtılmış bir irdeleme yapılamaz. Yalnızca Anayasa o öteki tinsel güçlerle tam bir içsel birliktelik içinde varolan ve onlara bağımlı birşey olmakla kalmaz, ama bütün tinsel bireyselliğin belirliliği, onun tüm güçlerinin toplamı ile birlikte, Bütünün tarihinde yalnızca bir kıpıdır ve onun gidişinde önceden belirlenmiştir" (s. 41).

"Kendini Devlette öne çıkaran ve bilince ulaşan Evrensel, var olan herşeyin onun altına getirildiği biçim genel olarak bir ulusun Kültürünü oluşturan şeydir" (s. 44).

"… ve Anayasalar doğru olarak genelde Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi olarak bölünmüştür. Bu noktada yalnızca şunlar belirtilmelidir ki, Monarşinin kendisi Despotizm ve asıl Monarşi olarak ayrılmalıdır, kavramdan yaratılan tüm bölümlemede yalnızca temel belirlenim öne çıkar, ve bu ise bu belirlenimin bir Şekil, Cins ya da Tür olarak somuta geçişinde sonuna dek açınmış olması demek değildir; yine özellikle belirtmek gerek ki, yukarıdaki türler bir dizi tikel değişkiye, yalnızca o genel düzenlerin kendilerinde kapsanan değişkilere değil, ama bu özsel düzenlerden birçoğunun karışımına, ama böylelikle biçimsiz, kendi içinde dayanıksız, tutarsız şekillenmelere de izin verirler" (s. 40).

"bir halkın Anayasası onun Dini ile, Sanatı ve Felsefesi ile ya da en azından tasarımları ve düşünceleri, genel olarak Kültürü ile (iklim, komşular, dünyanın durumu gibi daha öte dışsal güçlere daha öte değinmezsek) tek bir Töz, tek bir Tin oluşturur" (s. 41).

"Bir Devlet bireysel bir bütünlüktür ki, ondan tikel bir yan, üstelik Anayasa gibi en büyük önemi taşıyan yan, salt kendi başına çekilip çıkarılamaz ve onun üzerine salt onu ilgilendiren yalıtılmış bir irdeleme yapılamaz" (s. 41).

"Gerçekten bağımsız Devletlerin gelişimindeki soyut ama gene de zorunlu süreç onların Krallık ile başlamalarıdır — bu ister ataerkil isterse askeri bir krallık olsun. Bundan sonra tikellik ve tekillik

kendilerini ileri sürmelidirler — Aristokrasi ve Demokrasi olarak. Son olarak, bu tikellik tek bir güç altına alınır ki, bu saltık olarak dışında tikel alanların bağımsız olacakları bir güçten, eş deyişle Monarşik güçten başkası olamaz. Böylece ilk ve ikinci tür Krallıkları ayırdetmek gerekir" (s. 41-2).

Din ve Devlet ilişkisi

"Dünyasal varlık zamansal bir varlık olarak tekil çıkarlarda devinir, böylelikle göreli ve aklanmamış birşeydir; aklanmasını ancak evrensel ruhu, ilkesi saltık olarak aklandığı ölçüde kazanır; bu ise ancak Tanrının Özünün belirliliği ve varoluşu olarak bilinmesiyle olur. Bu nedenledir ki Devlet Din üzerine dayanır. Bunun zamanımızda sık sık yinelendiğini duyarız, ve bununla denmek istenen çoğunlukla bireylerin, Tanrıdan korkan insanlar olarak, ödevlerini yapmaya daha yatkın ve istekli olacaklarıdır" (s. 44-5).

Din halkın ahlakının temelidir, çünkü Tanrı korkusu doğal bilincin moral davranışının güvencesidir. Bu yüzdendi ki örneğin Tolstoy Rus halkının dinsizleştirilmemesi gerektiğini savunuyordu. Ateizm Tanrı ile birlikte Tanrı korkusunu da ortadan kaldırır. Bu etmen olmadığında eğitimsiz bireyin moral davranışının saltık ölçütü de yiter. Hegel moral davranışın dışsal korku etmeni üzerine dayanması olgusunu Çin ve Hindistan durumlarında inceler (aşağıda). Aslında Reformasyon öncesi Katolik Hıristiyanlıkta ve İslamda da aynı Tanrı korkusu etmeni Yahudilikten kalıt alınan bir moral artıktır. Protestanlık Duyunç Özgürlüğünü tanıyarak, yani Tanrı inancının kendisinin bireyin Duyuncunda temellendirilmesi koşulunu tanıyarak gerçek insansal Ahlak için zemini hazırlayan biricik dinsel bilinç biçimidir. Gene de bu ilke sıradan Protestanın bilincinde belirtik olarak bulunmaz ve dışsal ahlak yerini bütünüyle içsel ahlaka bırakmaz.

Modern Devlet aşamalı olarak Duyunç Özgürlüğünün gelişmesi ile birlikte temel yapılarında, Anayasasında da gelişen bir süreçtir. İnsan ilişkilerinin gerçek biçimi ya da gerçek Törellik, yani ideal-ussal insan ilişkileri ancak özgürlük bilincinde tam gelişmişlik zemininde olanaklıdır. İnsan Duyuncu gelişen bir yetidir, ve gelişimi kendi ussallığının tamamlanışında tamamlanır.

"Dinin niteliği ne ise, Devlet ve Anayasasının da niteliği odur; Devlet edimsel olarak Dinden doğmuştur; ve dahası öyle bir yolda ki, Atina devleti, Roma devleti yalnızca bu ulusların özgül putperestlikleri içinde olanaklıydı, tıpkı bir Katolik devletin de bir Protestan devletten başka bir Tininin ve başka bir Anayasasının olması gibi" (s. 45).

Örneğin Roma mitolojisi insanların Tanrı karşısında eşitliğini tanıyan, böylece Köleliği yadsıyan Hıristiyan inançtan bütünüyle ayrı bir törellik biçimine izin verir. Bu düzeye dek Roma İmparatorluğunun çöküşü Barbar Göçlerine olmaktan önce, İmparatorluğun Hıristiyanlaşmasına bağlıdır.

"her birey Ulusunun çocuğudur ve aynı zamanda, eğer Devleti gelişmeyi yakalamışsa, Çağının çocuğudur hiç biri onun gerisinde kalmaz — ötesine sıçraması bütünüyle bir yana. Bu tinsel Varlık onun varlığıdır; birey onun bir temsilcisidir; ondan doğduğu ve onda yaşadığıdır. Atinalılar arasında Atina sözcüğünün çifte bir imlemi vardı; ilk olarak politik kurumların toplamı demekti, ama sonra halkın Tinini, birliğini sergileyen Tanrıça" (s. 46).

Birey bütün törel benliğini, kültürel karakterini dışsal olarak kendi Devletinden alır. Bu onu soyut Ego olmanın üzerine yükseltir. Ama aynı zamanda ona sonlu bir tinselliğin biçimini verir ki, bu biçim onu tam gelişimine ulaşamadan belirler ve katılaştırır. Bu yüzden birey Çağının çocuğudur, ve "onun gerisinde kalamayacağı gibi onun ötesine atlaması da olanaksızdır."

"ancak bu tikel Din ile birlikte bu tikel Devlet biçimi bulunabilir, tıpkı bu tikel Devlette ancak bu

tikel Felsefenin ve bu tikel Sanatın bulunabilmesi gibi" (s. 46).

"— Dünya Tarihi yalnızca Tinin nasıl aşamalı olarak Gerçeklik bilincine ve Gerçeklik istencine ulaştığını gösterir; şafak orada söker, o ana noktaları bulur, sonunda tam bilince ulaşır" (s . 46). " (s.

III. Dünya Tarihinin Süreci

"Doğada güneşin altında yeni hiçbirşey olmaz ve bu düzeye dek şekillenmelerinin çokbiçimli oyunu kendisi ile birlikte bir bıkkınlık getirir. Yalnızca tinsel alanda yer alan değişimlerde yeni birşey ortaya çıkar." (s. 47).

"Gelişim ilkesi bunun ötesinde temelde yatan bir iç belirlenimi, kendinde bulunan ve kendini varoluşa çıkaracak bir varsayımı kapsar. Bu biçimsel belirlenim özsel olarak Tindir ki, Dünya Tarihini edimselleşmesinin sahnesi, mülkiyeti ve alanı olarak alır" (s. 47).

"Doğada dingin bir doğuş olan Gelişim Tinde kendi kendine karşı sert ve bitimsiz bir kavgadır. Tinin istediği kendi Kavramına erişmektir, ama onu kendisi kendinden gizler, ve bu kendine yabancılaşmada gururlu ve doyumludur" (s. 48).

"Gelişim bu yolda, örgensel yaşamda olduğu gibi, zararsız ve kavgasız yalın bir ortaya çıkış değildir; tersine, kendi kendisine karşı sert ve isteksiz emektir, ve dahası yalnızca genel olarak kendini geliştirme gibi biçimsel birşey değil, ama belirli bir içeriği olan bir Ereğin yerine getirilmesidir" (s. 48)

Tinin Gelişiminin kendine karşı kavga olması İnsanın aynı zamanda doğal bir varlık olmasına bağlıdır. Tinin bütün bir süreci aynı zamanda kendi doğallığının üzerine yükselişi uğruna kavga olarak görülebilir, çünkü Tinde doğal olan yan, içgüdüsel yan onu ilk, dolaysız varlığında tutmaya yönelik bir süredurumdur. Bütün bir moral gelişim Tinin ham, doğal eğilimlerinin uygarlaştırılmasına yöneliktir. Doğal olan düşüncesizdir; salt istek ve içgüdü tarafından güdülendirilir. Bu düzeye dek doyumu da içgüdüsel, doğaldır, tinsel değil. Doğallığın bastırılması Özgürlüğün bastırılması değil, tam tersine özgürlüğün kazanılmasıdır, çünkü doğal olan yan insanda zorunlu olanı, özgür olmayanı temsil eder. Bunun dışında, doğal doyum, doğal haz tinsel doyum ve haz karşısında yetersiz ve eksik olandır. Tinsel doyum doğal doyumu saltık olarak olumsuzlamaz, tersine onu kıpı olarak kapsar. Bu yüzden saltık olarak daha yüksektir.

Tin kendi ilkelliği, yetersizliği, eksikliği içinde "gururlu ve doyumludur," ve bu sözde kazanımları riske atmayı istemediği düzeye dek değişime dirençlidir.

"Dünya Tarihi içeriği Özgürlük Bilinci olan ilkenin gelişim sürecindeki aşamaları sergiler… ilk aşama Tinin doğallığa o daha önce sözü edilen batmışlığı, ikincisi ondan Özgürlüğünün bilincine çıkışıdır. Ama bu ilk kopuş eksik ve bölümseldir, çünkü dolaysız doğallıktan gelmiş, böylelikle onunla bağıntılı ve henüz bir kıpı olarak onunla yüklüdür. Üçüncü basamak bu henüz tikel Özgürlükten onun arı Evrenselliğine, tinselliğin özünün öz-bilincine ve öz-duygusuna yükseliştir. Bu aşamalar evrensel sürecin temel ilkeleridir" (s. 48-9).

"Burada Tinin sonsuz olanağından, ama yalnızca olanağından başladığını, bunun Tinin saltık içeriğini bir 'Kendinde' olarak, ilkin ancak sonucunda erişeceği erek ve hedef olarak kapsadığını ve öyleyse ancak bu sonucun onun edimselliği olduğunu belirteceğiz. Böylece varoluşta ilerleme eksik olandan daha eksiksiz olana bir ilerleme olarak görünür" (s. 49).

"Tinin sonsuz olanağı" anlatımı Tinin gizilliğinin ve edimselleşmesinin, Kendindesinin ve Ereğinin

karşıtlar olarak bir ve aynı olmalarını imliyor. Gizillik Erekte karşıtı olarak yalnızca ve yalnızca kendisi ile karşılaşır.

“Felsefi irdelemeye uygun ve yaraşır biricik yol Tarihi Ussallığın dünyasal varoluşa çıkmaya başladığı yerde ele almaktır; ilkin o Ussallığın salt kendinde bir olanak olduğu yerde değil, ama onun Bilince, İstence ve Eyleme çıkma durumunun bulunduğu yerde” (s. 51).

“Tarih [Geschichte] bizim dilimizde nesnel yanı öznel yan ile birleştirir ve res gestasın kendisini olduğu gibi historiam rerum gestarumu da anlatır; olanlar, ve o denli de olanların anlatısıdır” (s. 52).

“Hintlilerin yalnızca eski din kitapları ve parlak şiirsel yapıtları olmakla kalmaz, ama daha önce Tarihin gelişimi için bir koşul olarak belirtilmiş olan yasa kitapları da vardır; ve gene de bir Tarihleri yoktur” (s. 53).

“Ama bu ülkede toplumsal ayrımlara doğru gelişmeye başlayan örgütleniş hemen Kastlar biçimindeki doğa-belirlenimlerinde taşlaşmıştır, öyle ki yasalar hiç kuşkusuz yurttaşlık haklarını ilgilendirseler de, bunları bile Doğal Ayrımlara bağımlı kılarlar ve başlıca bu sınıfların birbirlerine karşı yetkilerini (haklarını olmaktan çok haksızlıklarını), yüksek olanların aşağı olanlar üzerindeki ayrıcalıklarını belirlerler. Böylelikle törellik öğesi Hint yaşamının şaşaasından ve imparatorluğundan kovulur. Düzenin Doğaya dayalı kalıcılığındaki o özgürlüksüzlük üzerinde, toplumun tüm bağı yabanıl özenç, geçici uğraşlar ya da daha doğrusu hiçbir ilerleme ve gelişme ereği olmaksızın sürüp giden çılgınlıklardan oluşur” (s. 53).

“Dünya Tarihi, daha önce belirlendiği gibi, Tinin Özgürlük bilincinin gelişimini ve bu bilinç tarafından ortaya koyulan Edimselleşmeyi sergiler. Bu gelişme aşamalı bir doğa gösterir” (s. 54).

Tarih Felsefesi

Kaynak · Noesis

Tarih Felsefesi

CKM 2018-19 / Aziz Yardımlı

Tarih Felsefesi

> *Tarihin olgularının bilgisi hiçbir zaman sağın değildir. Benzer olarak, doğa bilimlerinin olgularının bilgisi de hiçbir zaman sağın değildir.*
>
> *Doğa bilimlerinin yararlandığı matematiksel sağınlık yalnızca kuramsal sağınlıktır ve hiçbir zaman olgusal sağınlık değildir. Realitede nicelik kavramının tikelleşmeleri ancak yaklaşık olarak saptanabilir. Sağınlık realitenin değil, insan deneyiminin sorunudur.*
>
> *Tarihsel bir olay geçmiş bir olaydır ve ancak ve ancak şimdiyi belirliyorsa tarihsel bir olayın anlam ve değerini taşır. Olayın, olgunun, fenomenin nerede ve ne zaman yer aldığını sağın olarak saptamak olanaklı değildir. Tarihsel "bilgi" bir kural olarak hiçbir zaman tam bilgi değildir ve önceki çağlarda yaşamış ve olaylara tanık olmuş insanların kayıtları üzerine, olaydan sonra yaşamış olan başka insanların sözel ya da yazısal başka kaynaklardan kazandığı bilgiler üzerine, arşiv kayıtları üzerine, arkeolojik bulgular üzerine ya da daha başka türden bulgular üzerine dayanır.*

Bireysel tarih bilimcisi bilgilerini başka tarih bilimcilerinin çalışmalarından kazanır ve gerçek arşiv ve belge ve bulgu çalışmalarını ancak çok küçük bir ölçekte yapabilir. Bu nedenle tarihin bilgisi her zaman gelişmekte olan, oluşta olan ve hiçbir zaman gerçek bilgi karakterini taşımayan görgül

bilgidir. Tarihsel fenomen bilgi nesnesi değildir.

Bilgi evrensellerin bilgisidir ve doğa bilimleri durumunda olduğu gibi insan bilimleri durumunda da kavramlar ile ilgileniriz. Mekanik, kimya ve yaşambilim alanlarının bütünü olarak Doğa alanında aradığımız bilgi kavram bağıntıları olarak doğa yasalarıdır. Tin alanında da ilgilendiğimiz şey tikeller değil ama evrensellerdir ve tinin kavramlarının dizgesinin bilgisini kazanmaya çalışırız.

Platon oluşta olanın ya da görüngünün bilgisinin olmadığını kabul ederken, Aristoteles'e göre bilgi evrensellerin bilgisidir.

Tarihsel olgular oluş sürecinde olan tikellerden başka birşey değildir ve bilgileri geçicidir ya da yalnızca zamansal olarak doğrudur. Tarihsel olgular gerçek değildirler. Yanlışlıkları ortadan kalkmalarının zeminidir.

Tarih devasa bir kültür birikimi olarak görülebilir ve bu kültürel çoğulluk ve çokluk sık sık geçici, çirkin, bütünüyle değersiz ve ya da düpedüz kötü olan şekillerden oluşur. Devletler, yasalar, töreler, inançlar, güzel sanatlar, bilimler, felsefeler, genel olarak estetik, etik ve entellektüel yaşamın tüm şekilleri tarihsel süreçte henüz gerçek değildir. Ya da, eğer gene de gerçek olduklarını ileri süreceksek, yiten gerçeklikler dememiz gerekecektir. Yiten gerçeklik ise gerçekte yalnızca yanlışlık olduğunu gösterir. Tarihsel gerçeklikler ya da olgu gerçeklikleri için biricik ussal yazgı ortadan kalmak ve tarihin akışına engel olmamaktır. Bu ereksel süreçte yatan tüm anlam o sonlu ve yitici şekillerin yalnızca ideale öykünmeler olmaları, bütün bir tarihin hak, ahlak ve etik kavramlarının gelişim süreci olmasıdır.

Tarihin kendisi bir evrensel olgu olarak kavramlar tarafından belirlenir. Tarihi yalnızca politik olarak ya da devletler düzleminde araştırmayı istediğimiz zaman kullandığımız kavramlar hak, ahlak ve etik alanlarının kavramlarıdır. Reel tarihsel süreç bu kavramların insan bilincinde açınmaları ve dolayısıyla realite kazanmaları sürecidir. Gelişim süreci her evresinde ya da basamağında bu kavramların edimsellik kazanma düzeyleri tarafından belirlenir.

Tarihsel olguların doğrulanabilirliği ancak doğa olgularının doğrulanabilirliği kadar geçerlidir. Fizikte bir elektronun hangi tikel zaman kıpısında ve hangi tikel uzay noktasında olduğunun sapnatamazlığının sorumlusu görgül ölçme aygıtlarının yetersizliğinden önce elektronun tam olarak o tikel zaman kıpısında durmaması ve tam olarak olması gereken tikel yerde bulunmamasıdır. Elektron devindiği için, tam olarak olması gerektiği zaman kıpısındadır ve değildir ve tam olarak olması gerektiği uzay noktasındadır ve değildir. Bu çelişki devimin olanağıdır. Gözlem her zaman geç kalır ve hiçbir zaman nesnesini tikel olarak sağın uzay noktasında ve sağın zaman kıpısında yakalayamaz. Bir "oluş" olarak devim özdeksel parçacığın uzaysal ve zamansal bilgisini olanaksız kılan etmendir ve buna göre indeterminizme yapacak hiçbir iş kalmaz. Doğrulanabilirlik yalnızca o tekil fenomeni ilgilendirirken herhangi bir kuramın evrenselliği onun görgül doğrulanabilirliğinden söz edilmesini bile anlamsızlaştırır. Bu nedenle doğa görüngülerinin sınanabilirliği görüşü de ancak bir mitin değerini taşır.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2018-2019 | aziz@ideayayinevi.com

Tarih felsefesi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Modern Tin / Aziz Yardımlı

"Özgürlük kendi için kendi yerine getirdiği Erek, Tinin biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek bütün bir Dünya Tarihinin uğruna çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyunca yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuşlardır. Bu kendini yerine getiren ve yaşama geçiren biricik amaç, tüm olayların ve durumların değişimindeki biricik kalıcı öğe, onlarda gerçekten etkin olan biricik ilkedir. Bu son Erek Tanrının dünya için istediği şeydir; ama Tanrı en eksiksizdir ve buna göre kendi kendisinden, kendi İstencinden başka hiçbirşeyi isteyemez. Ama Onun İstencinin doğasının, e.d. genel olarak doğasının ne olduğu sorulduğunda, böyle dinsel tasarımı Düşüncede kavradığımız için, yanıt onun burada Özgürlük İdeası dediğimiz şey olduğudur."

Hegel, Tarih Felsefesi

İster politik, isterse dinsel, sanatsal, ya da genel olarak herhangi bir kültürel yapı olsun, bir dizge kendi kavramlarının mantıksal olarak zorunlu bütünüdür. Nesneldir, onu çözümlemeye çalışan öznel bakış açısının ona kattıklarından ya da ondan sildiklerinden ayrı olarak yapılanmıştır. Onu öznel amaçlara uygun olarak seçilen tekil fenomenlerinden ya da olgularından betimlemeye çalışmak geçersizdir. Bir dizgede onun özüne ait olmayan sayısız olgu ya da görüngü gösterilebilir. Ama bunlar kendi başlarına bütünü açıklamada kullanılamazlar, onu temsil etmez ya da anlatmazlar. Bir dinsel bütün ona bağlanan pozitif öğelerinin, olgularının ya da olaylarının terimlerinde kavranamaz. Bir Devlet ona bağlanan pozitif olguların ve bileşenlerin terimlerinde kavranamaz.

Osmanlı İmparatorluğunun Batılı Karakteri

...

(Published with permission
© Nancy Stahl)

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ile aynı zamanda, aslında Avrupa'nın birçok devletinden daha önce modernleşme sürecine girdi. Bu bütünsel bir kültürel dönüşüm, Osmanlı'nın Osmanlı olarak ortadan kalkışının başlangıcıydı ve sürecin ürünü modern Özgürlük İlkesi üzerine kurulu Türkiye Cumhuriyeti oldu. İlke — ussal İdea — on yıllar boyunca erdemsizliğin, boşinancın ve despotik ideolojinin çılgınlıklarını yatıştırdı, kendini milyonların ussal ve uygar istenci olarak, geri alınamaz bir Özgürlük tini olarak edimselleştirdi.

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'nın "hasta adamı" olarak, işi bitmiş ve tükenmiş bir devlet olarak görülür. Ama Osmanlı İmparatorluğunun bu yitişi aynı zamanda dünya-tarihsel bir Eylemin, modern Türk Cumhuriyetinin doğuşuydu. Bu doğuş onu ortaya çıkaran yitişin anlamıdır.

İmparatorluk biçimi Tinin politik daha öte gelişimi ve evrensel özgürlüğe büyümesi için uygun değildir ve tekerkin özenci yerini ulusların özencine bırakmalıdır. İmparatorlukların ortadan kalkması bu düzeye dek acıklı bir olay değil, ama Dünya-Tini için kendini edimselleştirmenin ve böylece kendini bilmenin gerçek başlangıcıdır.

Osmanlı Tini kendini daha başından, daha kuruluşunda Dünya-Tinine bağlamış değişebilen, yenileşebilen, modernleşebilen plastik bir politik yapıydı. Tarihin ussal Ereğine, Özgürlüğe yönelik bu akışkan doğasıyla özgür Batı tininin parçasıydı, despotik Doğunun değil. Yüzyıllar sonra, modern Cumhuriyeti kuran Tin Özgürlük ve Eşitlik kavramlarını özümsemiş, değişme, yenileşme ve gelişme İstencini kavramış Osmanlı Tiniydi. Osmanlı İmparatorluğu, değişmeyen despotik Doğu Tini ile karşıtlık içinde, Tarihin Herakleitos ırmağının akışı içindeydi. Ve Dünya-Tininin Özgürlüğe yürüyüşünde, Avrupa Orta Çağlarının zifiri karanlık yüzyılları ile karşıtlık içinde, Tarihi pırıl pırıl

aydınlık tutan bütün bir uygarlık birikiminin kalıtçısı ve temsilcisiydi.

Osmanlı Tininin özsel olarak bir gelişim Tini olduğunun, Özgürlük İlkesini özümsediğinin ve gerçekleştirdiğinin kanıtı modern Türkiye Cumhuriyetinin kendisidir. Bu Cumhuriyet ne boşlukta doğmuş, ne de gökten inmiştir. Ancak ve ancak onu üretmeye yetenekli bir tinin ürünü olabilirdi. Ve sağlamlığının kanıtı Devrim sonrası Fransasının bile yaşamaktan kaçınamadığı Restorasyonlar gibi kararsızlıkların modern Türk Cumhuriyetinin tarihinde yaşanmamış, Özgürlük sürecinden hiçbir sapmaya izin verilmemiş, geleneğin ve boşinancın zorbalığının her zaman gerektiği gibi durdurulmuş olmasıdır. Bir evrensel nesnel İlke öznel bireyselliklerin üzerinde ve üstünde durur, ve ussallığı ile onların henüz gizil olan ussallıklarının etkinleştiricisidir. Yeni bilinç başlangıçta ne denli zayıf, sınırlı, ve eski olanla kuşatılı olursa olsun, yalnızca ve yalnızca ussallığının gücü ile zaman içinde bütün bir kültürel dokuyu yakalar, törel yaşamı baştan sona yeniden biçimlendirir, çünkü bir yandan ussal olanın Hakkı onun istencini en güçlü kılarken, öte yandan eski olan kendinde yeni olana duyulan özlem, kendini ona adamak için direnilmez itkidir. Tarihin bütün bir sürecinin kendisinin tanık olduğu gibi, Özgürlük İlkesi ve ona bağlı bütün bir moral, törel ve politik gelişim direnilmezdir, çünkü bu İlke insanın yalnızca ve yalnızca gelişmeye yetenekli olan özsel doğasının kendisidir. Gelişme bir gizilliğin edimselleşmesidir, ve gizillik edimselleşecek olduğu için gizilliktir. Osmanlı İmparatorluğunun Türkiye Cumhuriyetine dönüşümü onun kendi içinde geliştirme yeteneğinde ve istencinde olduğu ilkenin kaçınılmaz vargısıydı.

II. Mahmud'un Yeni Sarayı, 1830. (Gravür T. Allon tarafından.) Bugün yeri Çırağan Sarayı tarafından doldurulan bu benzersiz klasik sanat yapıtı G. Amira Balyan tarafından tasarlanmıştı. .

Felsefesiz bilinç Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine baktığında yalnızca hüzünlü bir yıkılış öyküsü görür, çünkü önünde yatan realiteyi anlaması için gereken özgürlük kategorilerinin bilincinden yoksundur. Oysa Osmanlı İmparatorluğu tam bu çöküşte bir kuruluş, tam bu yokoluşun kendisinde bir yeniden varoluş olduğunu dolaysızca gösterir. Modern Türkiye Cumhuriyetinin doğuşu bir tansık, anlaşılması güç bir bilmece değildir. Tarihte ancak ussal olan, ancak varolma hakkını daha şimdiden saltık hakkı olarak kazanmış olan edimselleşir, çünkü Tarihin kendisinin özünlü ussallığı, onun ereksel süreci onda edimselleşecek olan içeriğin de ussal olmasını gerektirir. Edimselleşecek olan şey ilkin yalnızca ve yalnızca bir İlke, henüz yalnızca birkaç bilinci kavramış olan İdeadır. Osmanlı Tininin hayranlık verici yanı onu bir İmparatorluk olarak ortadan kaldıracak İlkeyi özümsemede gösterdiği kararlılıkta ve onu yaşama geçirmede gösterdiği coşkuda ve uygarlıkta yatar. Bir ilke ancak onu almaya, onu özümsemeye ve onun uğruna değişmeye hazır olan bir Tin tarafından alınabilir. Ve bir Tin ancak almaya yetenekli ve hazır ve istekli olduğu ilkeyi alabilir. Napoleon İspanyollara zorla Cumhuriyetçi bir anayasa dayatmayı başaramadı. Başaramazdı, çünkü o tin özsel olarak değişime uygun değildi ve bütün bir modern tarihi boyunca yine bir boyuneğme İstenci olarak yalnızca Özgürlük için nasıl isteksiz olduğunu sergiledi: Özgürleşmesi o katı, aşırı katı geleneksel biçiminde yitmesi demek olacaktı. Osmanlı Tini ise, Avrupa'nın çoğu ile karşıtlık içinde, daha doğuşundan kendini Dünya Tarihine bağlayan ve böylece değişime ve gelişime açık kılan bir özgürlük ve ussallık Tiniydi. Bugünün tini onu kavrayamayışında yalnızca bugün bile o uzak geçmişin kategorilerinin ne kadar gerisinde kaldığını ele verir.

Osmanlı Tini tüm o yıkılış ve çöküş sürecinde aynı zamanda bir modernleşme süreciydi, çünkü modernleşme salt dışsal bir görünüş, örneğin salt teknolojik bir biçimleniş değil, ama özsel olarak duyunçta ve istençte başlayan bir ussallaşma ve özgürleşme sürecidir. Değişmeyi, eskimiş gelenkeçi benlikten vazgeçmeyi, yeni ve özgür bir karakter kazanmayı göze olabilmeyi gerektirir. Bu nedenle

bir dışsal dayatma ve zorlama sorunu değil, ama özsel olarak içsel bir eğilim ve yatkınlık sorunudur. Ve Özgürlüğün karakterin saltık temeli olması ölçüsünde, aynı plastik değişim yeteneği törel karakter idealini gerçekleştirmenin biricik zeminidir. Osmanlı Tini değişmeye ve yenileşmeye nasıl yatkın olduğunu başka herşeyden önce kendi plastik tininden şekillendirdiği ve modern Özgürlük ve Erdem karakterinin hayranlık verici örneği olan Mustafa Kemal'de ve onun Tarihin kendisini onurlandıran eyleminde tanıtladı. Tıpkı Osmanlı Devletinin kuruluşunda olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti de değişime dirençli gelenekçi ve etnik bağnazlığı reddetti, kendini özgürce modern Batı Kültürüne açtı, ve büyüklüğü ile insanlığın kendisini büyüten o dünya-tarihsel kahramanın dehasıyla ilkin çağdaş uygarlığın bütün bir birikim ve kazanımına ulaşma, bir kez daha Dünya Tarihine katılma hedefine yöneldi.

Tarihin yinelemeden oluştuğu, ya da giderek zaman zaman geriye bile dönebildiği, zaman zaman saatlerin 100 yıl geriye alındıkları gibi paniklemeler Özgürlüğü anlayamayan, Gelişimi anlayamayan, kendi içinde özgür ve ussal olmayan ideolojik bilincin karakterine, modern Aydına özgüdür ve onun salt özgür olmamaktan doğan korkusuna anlatım verirler. Türkiye Cumhuriyetinin özünün Özgürlük olduğunun en çarpıcı kanıtı ne kuruluşunda ne de daha sonra hiçbir zaman ve hiçbir ideoljiye izin vermemiş olmasıdır. Erdem hiçbir zaman despotizme yenik düşemez. Özgürlük ussal istencin, modern Devletin özüdür. Ve bu bilinç bir kez kazanılır kazanılmaz, bir ulus bir kez özgür olur olmaz, bir kez Özgürlüğün, İstencin Yaşam ile, Varoluş ile bir olduğunu anlar anlamaz, onun Yürekliliği sonsuz olur. Bu gerçek Yüreklilik, bu saltık Yüreklilik yalnızca ve yalnızca Erdemden, Özgürlük karakterinden gelir. İdeoloji ise korkaktır, ve özgürlükten korkusuna uygun olarak despotiktir, ve bu paranoid varoluşunda tanıdığı ve anladığı biricik yöntem şiddettir.

Modern Türk Tininin doğuşu Anka Kuşunun küllerinden hiçbir değişime uğramadan yeniden doğması gibi birşey değildir. Salt bir yineleme öyküsü olan ve buna göre yalnızca değişime direnişi simgeleyen bu Doğu mitinin tutucu tonu ile karşıtlık içinde, Osmanlı Devletinin ortadan kalkışı yeni ve daha yüksek bir Devlet biçiminin doğuşu oldu. Dahası, bu Devlet bütün bir Tarihin çağlar boyunca uğruna çabaladığı biricik gerçek Ereğinin, Özgürlüğün eksiksiz bilinci ve ödünsüz istenci ile kuruldu. Bu olgu gururla Türk Devrimi diyeceğimiz şeydir, çünkü yeni Devlet özsel olarak bireysel ve toplumsal gelişimin önündeki her engeli kaldırmaya belirlenmiş gerçek ussal İstencin anlatımıdır. Bütün bir eğitimsiz halkın bu İlkenin ussallığına yükselmesi, varoluşunda Özgürlük, Hak ve Türenin anlam ve değerini yaşaması, kendini insanın gerçek özünde, gerçek biçiminde ve böylece gerçek değerinde yeniden şekillendirmesi — bunlar İlkenin onu bir İlke yapan Ereğidir. Ve Erek erişilecek olduğu için Erektir, çünkü Özgürlük Tinin tözü, özü, onun saltık yazgısıdır.

Birşey ancak kendinde gizil olarak kapsadığı şeye, kendi başkasına, kendi karşıtına dönüşebilir.

Eğer "Osmanlı Tini = Osmanlı Tini" denklemi doğru olsaydı, eğer Osmanlı Tini kendinde kendi başkası olmasaydı, bu imparatorluğun kulları, kadıları, medreseleri, yeniçerileri, milletleri, reayası vb. ile sonsuza dek sürmesi demek olurdu — tıpkı Çin gibi, Hindistan gibi, aslında bütün bir Asya gibi değişmeden, gelişmeden, eskimeden her zaman yeni (ya da her zaman eski) kalması demek olurdu. Ama Osmanlı Tini kendinde başkalaşma, değişme ve gelişme yeteneği ile donatılıydı, çünkü Osmanlı Tini Duyunç ve İstenç Özgürlüğüne ve böylece gelişmeye açık bir tindi, çünkü bir göçebe kültürü değil, ama özsel olarak Klasik Tinin ürünüydü. Bu dünya kültürü ile bütünleşerek ve onu özümseyerek büyüyen ve böylece gerçekte onu ve onunla birlikte Dünya Tarihinin kendisini büyüten bir tindi.

Osmanlı Kaligrafisi

Tarihsel olarak önemli olan Duyunç ve İstenç Özgürlüğüdür, çünkü Özgürlük değişimin ve gelişimin sonsuz enerjisidir. Tarihin anlamı, gerçeği, ereği — ki tümü de bir ve aynı şeydir — İstencin açınımından başka birşey değildir, öyle ki Tin bu kendi dışlaşmasında kendini tanıyabilsin, kendinde ne olduğunu bilebilsin. Tarih insan varoluşunda geçici olan, onda sonlu olan şekillerin bir sürecidir, öyle ki değişken, akışkan, ereksel olabilsin. Tarih böylece bu açılımların muazzam tablosunu betimleyen bir İstençler gösterisidir ki, orada eylemsiz bir uyuşukluk içinde yatan devasa tinselliklerin değil, ama erdemli ve dirimli ve yürekli olanın, Eylemde bulunanın, tarihsel törellikleri devindirip dönüştürenin önemi vardır. Tüm gizilliğini yüzyılların sonluluğuna döken Dünya-Tini bu dışlaşmasında yalnızca ve yalnızca kendini ortaya koyar ve kendini tanır, kendini büyütür ve kendi büyüklüğünü sergileyerek kendi sonsuz içeriğinin bilincini kazanır. Geçici olmaya, bir moment olmaya belirlenmiş bu bütün süreç için gereken tek şey ve her şey Özgürlüktür.

Felsefesiz bilinç kendisinin parçası olduğu görüngünün ötesini algılayamaz ve olgunun kavramına ulaşmayı başaramaz. Hiçbir zaman Tarihte özsel olarak neyin yer almakta olduğunu, kendisinin sürecin neresinde durduğunu, hangi politik akıntılara kapıldığını bilemez. Tarihte dinginliğin, değişime direnmenin ve böylece yalnızca kendini yineleyip durmanın biricik tarihsel anlamı tarihsel-olmama gibi olumsuz bir anlamdır. Böyle Tinlerin edimsellikleri salt bir görünüş, salt birer yanılsamadır, ve tarihsel varlıkları tarihsel yokluklarından daha önemli değildir. En sonunda, Dünya-Tarihi ile ilişkileri kendi istençlerine aykırı olarak kurulur ve bu düzeye dek yazgıları başkaları tarafından belirlenir ve değişime daha yüksek, daha özgür, daha güçlü kültürlerin egemenlik alanları olarak açılmaktan kurtulamazlar.

Osmanlı Tini bize bu daha ötesi olmayan sonsuz kalıtı, bu Özgürlük Tinini, Özgür İstenci ve Özgür Duyuncu teslim etmiştir. Bundan daha değerli ve anlamlı bir tarihsel armağan olamaz çünkü saltıktır, kendi kendisinin koşulu, kaynağı ve enerjisidir. Daha ötesini istemek olanaksız ve gereksizdir. Bu bütün bir Doğuda hiçbir zaman olmayan ve bugün de o tine bütünüyle yabancı kalan saltık Haktır. İstencim başkasının değilse özgürümdür, ve Duyuncum ister din, ister yasa, ister töre, ya da ne olursa olsun saltık olarak hiçbirşeyin bilinçsiz belirlenimi altında değilse ve kendini yalnızca ve yalnızca kendi ussallığımdan belirliyorsa ve her kültürel içeriği ilkin usumun nesnel yargısı altına getiriyorsa özgürümdür. Erişilmesi tarih-öncesinin yüz binlerce ve Tarihin kendisinin binlerce yılına patlamış olan bu kavrayış bütün bir tinsel varoluşun, bütün bir kültürün ve uygarlığın ulaşabileceği en son erektir, çünkü sonsuzluğun kendisi, erişilmiş öte-yandır. Milyonlarımızın Özgürlüğü özümseme, kendi sonsuz değer, yeti, ve yeteneklerinin bilincine varma süreci bundan böyle Zamanın işidir, ve süreç boşinanca bağlı ve ideolojik şiddete bağlı tüm despotik-arkaik kalıntıların silinmesi için usun eğitsel, uygar, barışçıl savaşımıdır.

Ulu Cami, Bursa

Osmanlı tini Türk tininden daha çoğuydu. Gerçekte, bütünüyle başka, bütünüyle yeni bir Tindi. Roma kalıtını, böylece Helenistik ve Helenik kalıtı varlığında özsel olarak kapsıyordu. Böyle olduğu için Dünya-Tarihine aitti ve olguların kendilerinin de tanıtladığı gibi bu Tarihin kendisinin sürekliliği için ve erekselliği için zorunlu bir evreydi. Osmanlı İmparatorluğunu silin, bütününde modern evreyi de silersiniz, çünkü Osmanlının (ve hiç kuşkusuz ondan önce Selçukluların) kalıt aldığı ve geliştirip koruduğu uygarlık birikimi olmaksızın geriye ne bildiğimiz biçimiyle Rönesans ve Reformasyon kalır, ne de dolayısıyla Aydınlanma ve Devrim. Geriye Avrupa'nın zifiri karanlık Orta Çağları, Helenik-Helenistik kalıtı yadsıyıcı ve edimsel olarak yokedici bir Hıristiyanlık kalır. Avrupa bütün bir uygarlık gerecini dışarıdan ödünç almak, kendini yabancısı olduğu kültürlerin

imgesinde biçimlendirmek zorundaydı. Avrupa'nın ne felsefesi ne de bilimi, ne inancı ne de ahlakı, ne şiiri ne de adına yaraşır bir mitolojisi vardı, ve Roma'nın çöküşünden sonra yüzyıllarca bir Devlet adını taşımaya uygun bir politik örgütlenişe ulaşamayacak bir barbarlık alanı olarak kaldı. Katolik Kilise insan Duyunçlarını, dolayısıyla İstençlerini bastırarak yalnızca Avrupa'nın karanlığını daha da kararttı. Charlemagne bir imparatorluk gibi birşey kurma girişiminde bulunduğu zaman 'Kutsal Roma İmparatorluğu' denilen bu sözde Devletin onun için gereğinden öte büyük olan bu adı bile yabancı kökenliydi. Kurulmasıyla parçalanması bir oldu ve böyle güçsüz, böyle erksiz, böyle türesiz bir Reich olarak varlığı her zaman yokluğu ile eşitti. Yüzyıllar boyunca, Avrupa feodaldi — yani yasasız, yani türesiz, yani haksız, tek bir sözcükle Devletsizdi. Kıtanın yabanıl tininde, Duyunç henüz bir ahlaka, İstenç henüz bir törelliğe yetenekli olacak denli büyümüş ve olgunlaşmış değildi. İstenç kendini ancak şiddetin ve zorbalığın terimlerinde, ancak feodal olarak anlatabiliyordu. Karanlık Çağlar sözü boşuna söylenmiş değildir. Latinler karanlığa gömülü kalmayı sürdürürken, ve Slavlar aydınlığı düşlerinde görecek kadar bile tanımazken, Germenler bütün bir kültürlerini, dinlerini, felsefelerini, bilimlerini, sanatlarını, giderek İmparatorluklarının adını bile dışarıdan, yabancı kültürlerden ödünç aldılar. Ve belki de bu yüzden daha sonra da yalnızca almayı bildiler — ve hiçbirşey vermeksizin yalnızca dünyanın kaynaklarını değil, ama insanlarını da talan ettiler. Avrupa'da Reformasyon Duyuncu ve İstenci özgürleştirmeye başladığı zaman, yeni tin ilk olarak İslamik tinin hazırlayıp sunduğu bütün bir uygarlık temelini özümseyerek başladı. Tıp, Gökbilim, Felsefe Batıya Helenik dönemde olduklarından çok daha yüksek biçimlerde ve ayrıca bütünüyle özgün katkılarla birlikte geldiler. Analitik Geometri ve Kalkülüs İslamik Matematik olmaksızın Descartes ve Leibniz'in tüm dehalarına karşın geliştirilemezdi. Öte yandan, İslamik tin dünya-tarihsel özünde Helenistik kültürün ve Roma kültürünün bir sürdürülmesi olsa da, ve tarihsel gücünü ve önemini özsel olarak bu kültürü özümsemesinden türetmiş olsa da, insan sorununu bir öte-dünya sorunu olarak görmesinde tarihsel değildi ve gelişime ve değişime karşı çıkmadıysa da Usu dünyasaldan uzaklaştırdı ve kendini tarihten ve gelecekten silme noktasına indirgedi. Tarih yorgunu İslamik Tin, tüm duyunç özgürlüğüne karşın, insanı en yüksek olarak değil, ama yalnızca boyun eğmesi gereken değersiz, önemsiz, eylemsiz kul olarak gördü. İslam gizemciliğin, tekkeciliğin elinde uyuşurken, gelenek erdemin yerini aldı. Birey bireyselliğinin kendisini yitirdi. Osmanlı Batılıydı, Tarihe her zaman istencinin bir uzantısı olarak baktı, ve sonuna dek dünya-tarihsel önemleri ve değerleri olan bireysellikler yaratmayı sürdürdü. Son ürünü onu ortadan kalkışında bile büyük gösteren ve dünyayı hayran bırakan bir başyapıt oldu.

Osmanlı Kemerleri

Osmanlı daha başından, daha kuruluşundan Batılıydı, Tarihte diri olan, değişen, gelişen biricik kültürdü, çünkü Helenik-Helenistik tin ile ve Roma-Bizans tini ile, Batı anlatımının tözsel içeriği olan, bütün bir Dünya Tarihinin özsel dayanağı olan bu birikim ile şekillendi. Bütün bir Asya'da ve bütün bir Avrupa'da dirimli olan biricik insanlık alanında, Dünya Tarihinde sağ kalmış ve henüz yüreği çarpmakta olan biricik kültür alanında insanlığın bütün bir geleceğini bütün bir geçmişine bağlayan bir Devlet olarak doğdu ve İstenci ile, Türesi ile, Erdemi ile uygarlığın kendisinin sürekliliğinin, akışkanlığının ve böylece varoluşunun biricik güvencesi oldu. 'Batı' sözcüğü bir yön belirlenimi değil, ama Tinin varoluşunda dingin kalmayıp devimde olanı, değişmekte, gelişmekte, yaşamakta olanı anlatan plastik bir anlatımdır. Ve insanlığın bütün bir tarihsel sürecinin bir süreklilik olduğu düzeye dek, 'Batı' anlatımı onun kesintisiz 'Şimdi'sini özetler, böylece Dünya-Tarihi Kavramının içeriğinin BÜTÜNÜNÜ kucaklar. Bütün bir Asya ve Afrika bu dinamizmin dışındadır. Osmanlının bu dünya-tarihsel konumu ve önemi ile karşıtlık içinde, Anadolu Doğulu

kaldı, değişime, gelişime karşı bugüne dek direncini sürdüren, olduğu biçimiyle kendinden hoşnut bir dinginlik tini olarak sürdü — bilgisiz, istençsiz, amaçsız, ve üstünde oturduğu uygarlık topraklarına ilgisiz, değişmeyen ve gelişmeyen bir boyuneğme tini olarak. Osmanlı dilinde, mimarisinde, şiirinde, üniversitesinde, Devletinde değişime, yenileşmeye bütünüyle açıktı ve sürekli olarak değişti, yenileşti, büyüdü. Anadolu'daki Türk boyları ise Doğulu kaldılar, ve eğitimsiz özlemleri ile Sufi Gizemciliğine sarılırken ve pozitif duyusal öğelere ve kutsal imamlara dayalı Şiiliğe dönerken, Dünya-Tininin Hakkı böyle boşinançların üstünde ve ötesinde dünya-tarihsel eylemlere yönelen ussal Osmanlı Tinindeydi. Anlam, önem, gelişim, büyüklük Klasik Tine özgüdür, ve bu Ussallık, Özgürlük ve Erdem Tini şimdi Osmanlının özüydü.

"Duyunç Özgürlüğüne asla karışılamaz, çünkü bu bireyin doğal haklarının en önemlilerinden biri olarak kabul edilir. ... Her birey istediğini düşünme, istediğine inanma, kendine özgü politik bir düşünceye sahip olma, ait olduğu bir dinin gereklerini yapma ya da yapmama hak ve özgürlüğüne sahiptir. Kimsenin düşüncesine ve duyuncuna egemen olunamaz. Türkiye'de her yetişkin dinini seçmede özgürdür." (Mustafa Kemal)

Augustus.
İlk Roma İmparatoru

Osmanlı bu plastik değişebilme Özgürlüğü ile geleneği bir yana atmayı, modernleşmeyi, ussallaşmayı, dönüşmeyi başardı, ve Tarih oldu. Cumhuriyet Tini bu çabanın bilinçli, düşünceli, ve İstenci çelikten olan direnilemez kalıtçısıdır, çünkü daha yükseği olmayan Özgürlük, Hak ve Erdem bilinci üzerine kurulmuştur, Özgürlük bilincinden yoksunluğun anlatımı olan ideolojik despotizm üzerine değil. Osmanlılar tarihte neyin erdemli, anlamlı ve insana yaraşır olduğunu kavrayacak denli erdemli, kavrayışlı ve onurluydular. Hiçbir zaman Devleti özgürlüğünden yoksun bırakacak bir ideolojiye dönülmemesi olgusunun kendisi Osmanlının Doğulu olmamasının sonucudur. Ancak ve ancak Özgürlük bilinci değişimin, yenileşmenin, modernleşmenin olanağıdır, ve Özgürlüğünü, yani kendi Duyuncunu ve İstencini kazanmış, ilk kez gerçek Kendisi olmuş Tinin yazgısı bundan böyle değişimden, ama ussal değişimden başka birşey olamaz. Avrupa'da modernleşme ve özgürleşme istencine karşı her direniş durumunda olduğu gibi Türkiye'de de geleneğin ve boşinancın, ideolojinin ve şiddetin değişmeye ve gelişmeye karşı direnişi düşüncesizdir, inançsızdır, ve boşinancın kendisi gibi boştur. Böyle despotik artıklar bir yandan yeni ve özgür olana karşı, ama öte yandan ve çok daha belirleyici olarak kendi içlerindeki yenileşme ve özgürleşme itkisine karşı savaşmak zorunda kalırlar. Özgürlük Bilinci ve İstenci bir kez kazanıldıktan sonra kölelik ve boyuneğme sonsuza dek yiter, tıpkı tek Tanrıya inanç kazanılır kazanılmaz bir daha yontuların, imgelerin önünde diz çökmenin, onlara tapınmanın başarılamayacak olması gibi.

Fatih Sulhtan Mehmet

Doğunun bildiği yalnızca Birin, yalnızca Despotun özgür olduğudur. Evrensel Özgürlük ilkesi Asya'da değil, değişmeden sonsuza dek sürmeye ayarlanmış Hin Kast Dizgesinde ya da Çin imparatorluk dizgesinde değil, Batıda, Avrupa'da bilince yükselmiştir. Buna göre Özgürlüğe bağlı tüm belirlenimler — Türe, Bilgelik, Yüreklilik, Ilımlılık olarak Erdem — başka bakımlardan gözalıcı bir güç ve görkem sergileyen Asya kültürlerine yabancıdır. Modern Batı Tini ise — eğer 'Batı' sözcüğünü anlatması gereken Kavram içinde alırsak — evrensel Yurttaş Özgürlüğünün anlatımı ve bunun ereksel sürecidir. Özgürlüğü bütüncül yadsımayı sürdürmesinden ötürü, Doğunun modern dönemdeki tüm değişimi ve başkalaşımı bir ilerleme değil, ama yalnızca bir bozulmadır. Çünkü Batı olgusallığını belirleyen ve şekillendiren ussal törel belirlenimler Doğunun bugün de despotik

kalmayı sürdüren bilinci tarafından görülemez, algılanamaz ve kavranamazken, Doğu Batıda yalnızca kendi arkaik imgesine uygun olanı, her zaman çok iyi tanıdığı despotik artıkları, ideolojiyi, şiddeti, genel olarak erdemsiz olanı görür ve onları özümser. Felsefesinde de düşüncesiz ve değersiz olanın, pozitivizmin ve nihilizmin ötesine geçemez. Despotizm teknolojiye, özdeksel ilerlemeye öykünebilse de, Özgürlüğe, tinsel büyümeye, gerçek moral ve törel, bilimsel ve estetik kültüre öykünemez. Modernleşmeyi insanın özünde, Duyunç ve İstenç Özgürlüğünde değil, ama dışsal görüngülerde anladığı düzeye dek, Doğunun değişimi Batının ancak dışsal bir imgesini üretmekten öteye geçmez. Ve Doğu, özünde despotik ve mitolojik kaldığı sürece, bu salt dışsal — salt teknolojik ve ideolojik — başkalaşımdan daha çoğuna yetenekli değildir. Doğunun erdemsizliği Batıdan ancak orada da erdemsiz olanı özümseyebilir. Aynılar aynıları bilirler, ve başkasının özgürlüğünü ancak kendisi özgür olan tanıyabilir ve sayabilir. Bu düzeye dek Doğunun değişimi Doğu olmaya son vermesinden daha azı ile olanaklı değildir. Doğunun (ve Afrika ve daha başka geri kalmış bölgelerin) geriliği hiç kuşkusuz insanlarındaki ırksal bir gerilik değildir ve milyonların tarihsel olarak edilgin olmaları sonsuza dek öyle kalacak olmalarını imlemez. Bu düzeye dek kültürel geriliğin saptanması incitici olmamalıdır.

Ingres, "Odalık ve Bir Köle"

Duyunç ve İstenç Özgürlüğü olarak, böylece doğruyu ve eğriyi özgürce belirleyebilme, böylece doğru olanı isteyebilme ve yapabilme ve eğri olandan kaçınabilme yetkinliği olarak Modern Tin boşlukta doğmamıştır: Tersine, bütün bir Dünya-Tarihinde insanın başardığı estetik, moral ve ussal gelişimin kalıtçısıdır. Ama ilkeyi kalıt almak dolaysızca onu edimselleştirmek demek değildir, ve geleneğin ve geriliğin direnci ile savaşım Batının tarihsel gecikmişliği ölçüsünde barbarca olmuştur. Gene de, Batı kendisine karşı verdiği savaşımda, kendi modernleşme sürecinde özgürdür ve Özgürlük ussal insanın engellenemez yazgısı, ertelenemez Ereğidir. Tüm insanların özgür doğdukları, eşit oldukları, ve usun bütün bir varoluşun biricik belirleyicisi olduğu bilinci, bütün bir geleneksel kültürü eskiten bu kavrayış bizim de parçası olduğumuz bu Tine aittir — despotik Çin'e, ya da Kast dizgesini bugün bile sürdüren Hindistan'a değil. Batının yazgısı onun ilkesidir — 'Tüm insanlar özgür doğar" —, ve bu ilkenin savaşımı henüz Batının kendisinin kurtulamadığı liberalizm ile, onun entellektüel koruması nihilizm iledir — ahlakında ve politikasında, biliminde ve felsefesinde kendini dolaysızca sergileyen göreci irrasyonalizm. Batı henüz sömürebilen, heüz yokedebilen, henüz aldatabilen bir kültürdür.

Osmanlı Tuğrası, Topkapı Sarayı

Kendi insan doğasından başka hiçbir sınır tanımayan bu Özgürlük bilinci salt bu yüzden insanın estetik, moral ve bilişsel karakterinde kesintisiz bir gelişme istencidir ve tarihsel olarak önemli olan budur, henüz ne düzeye dek gelişmemiş olduğu değil. Batının ilkesi Duyunç ve İstenç Özgürlüğüdür, ve önemli olan bunun ne düzeye dek gelişmediği değil, ama güdüsünü ve gücünü kendi içinde bulan bu moral gelişmenin önünde kendi özselliğinden başka hiçbir sınırın, hiçbir dışsal belirlenimin olmamasıdır. Önemli olan uygarlıkla geç tanışan Batının özgürlüğünü kötüye kullanmayı bugün de sürdürmekte olması, ya da Türkiye'nin henüz bu modern kavramın tüm olanaklarını gerçekleştirmemiş olması değil, ama değişimde süreklilik ve bunun içsel ve özsel, moral ve ussal olmasıdır. Önemli olan ilerleme, değişme ve gelişme için Özgürlük İstencinin yayılmakta ve derinleşmekte olmasıdır. Tarih tersinmez — kendini yinelemesi bütünüyle bir yana. Çünkü tarihsel olan ortadan kalkabilendir, ve ortaya çıkan ise Tarih olmuş olanı kendi içinde kapsar ve ondan daha çoğudur. Tarihsel anlamı ve önemi olmayan biteviye kendini yineleyendir. Ortadan kalkmayan Tarih olmayandır — insanı insana yaraşmayan ve yakışmayan geri kültürel

biçimler içinde tutandır.

Osmanlı İmparatorluğu, 1798

Modern dönemin niteliği Özgürlük bilincinin kazanılmış olmasında yatar. Bu bilinç baştan sona onun tarafından belirlenen kültürü herhangi bir aşamada dinginleşmeye değil, tam tersine tüm gizilliğini edimselleştirmedikçe değişimi sürdürmeye ve gelişmeye son vermemeye belirler. Modernleşme bir Süreç, bir Oluştur. Ve Usun Oluş Süreci olduğu için, Ereği Özgürlüğün gerçekleşmesinden daha azı değildir. Özgürlük Bilinci ve İstenci bir kez kazanıldıktan sonra değişim bir daha geri alınamayacak bir yolda gerçekleşmiştir ve geriye dönüş o düşü görenin bile inanmayı başaramadığı bir düştür.

Modern Cumhuriyeti kuranlar Türe ve Eşitlik, Bilgi ve Erdem kavramlarına sarılmış ve Avrupa'da gelişmekte olan o aynı Özgürlük Tinini paylaşan Osmanlılardı. Osmanlı Tini Kendi tarihsel dönüşümünde bütün bir Türk tini için değişmenin — Gerçeği, Doğruyu ve Güzeli özgürce amaçlamanın, insanın Oluş sürecinde daha öte ilerlemenin, insanımızı bugün bile ölü yüzyılların geriliği ve bilgisizliği içinde tutmayı sürdüren o erdemsiz gelenekten çekip çıkarmanın — olanaklı ve kaçınılmaz olduğunun çürütülemez tanıtını verdi.

{ÖN NOTLAR:
1) Modernleşme Duyunç Özgürlüğü Temelinde İnsanın Gerçek Karakterine Doğru Gelişim Sürecidir.
2) Tikel Dinlerin Kavramlarını bir yana bırakmak ve onları onlar adına yapıldığı ileri sürülen eylemlerden tanımlamaya çalışmak yakışıksızdır.
3) Dinadamları sınıfının tarihsel anlam ve önemi bu kişilerin kutsallıkları, yanılmazlıkları, birey ve Tanrı arasında aracılık yapmaları gibi boşinançlarda yatar. Bu ilişki biçiminde bireysel Duyunç büyümez, çocuk kalır, çünkü Doğruya ve Eğriye onun adına karar veren dinadamının tanrısal yetkesi karşısında özgür değildir, kendisi olmaya doğru eğitilemez.

Osmanlı ve Anadolu ayrımı moderleşme ve gelenekçilik ayrımı ile bir ve aynıdır. Anadolu Türk boyları etnik kimlikleri ile kendilerini kaçınılmaz olarak kozmopolitan Osmanlıdan ayırırken, giderek ona karşı sık sık düşmanlık eylemleri sergilerken, Osmanlı — örneğin halkı salt bir ayaktakımı olarak gören Avrupa Aydınlanması (Voltaire vb.) ile karşıtlık içinde — modernleşmenin bütün bir toplumu kucaklaması zorunluğunun bilincindeydi. Yalnızca evrensel eğitimin örgütlenmesi çabalarına bakarsak, İmparatorluğun ortadan kalkış günlerinde bile İmparatorluktaki okulların sayısı 36.000 kadardı. Modernleşmenin özsel olarak insan Duyuncunda ve İstencinde gerçekleştiği düzeye dek, Modernleşme kavramında onun bütün bir kültürü kapsamasının önüne geçilmesini gerektirecek, onu tikel bir kümeye sınırlama eğiliminin doğmasına yol açacak hiçbir içerik yoktur. Bu eğilim ön-modern kültürün kendisinden başka birşey değildir. Osmanlı modernleşmesi bu bakımdan Avrupa'nın Katolik ve Ortodoks alanlarındaki modernleşme süreçlerine yönelen özeksel devlet girişimlerinden ayrılır. Osmanlı — örneğin Rus Çarlığı ile karşıtlık içinde — modernleşmeyi hiçbir zaman yalnızca uygulayımsal ve askeri bir süreç olarak algılamadı.

Sünniliğin bir dinadamları sınıfının varoluşuna izin vermemesi ölçüsünde, Anadolu'da Modernleşmenin evrensel ölçekte gerçekleşmesinin önüne geçebilecek biricik etkili engellemeler Anadolu'da DUYUNÇ özgürlüğünün önündeki dinadamlığı sınıflarını kucaklayan dinsel mezheplere aittir (Şiilik ve Hıristiyan Ortodoks mezhepleri).

Gerçekte, modernleşme Devlet tarafından belirlenen bir süreç olmaktan çok, özsel olarak

milyonların bilinçlerinde, duyunçlarında ve istençlerinde yer alan bir dönüşümdür. Devletlerin modernleşmeye öncülük etmeleri, giderek bu amaçla zora başvurmaları ancak halkların böyle dönüşüme isteksiz olduğu durumlarda gözlenir (örneğin Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği, Çin; bir Kast dizgesi olan Hindistan'da modernleşmenin başlaması ise bütünüyle Batının etkisine bağlıydı, çünkü özeksel bir iç devlet yoktu).

Osmanlının Paradoksu. İmparatorluğun modernleşme yoluyla yeniden diriltilmesi kaygısı politik olarak geçerli değildi. Kavramsal olarak, bir İmparatorluğu modernleştirmenin onun dağılmasında sonlanması kaçınılmazdır, çünkü İmparatorluk kavramı tekil İmparatorluk İstenci üzerine dayanırken, modern Devlet kavramı evrensel Yurttaş Özgürlüğü kavramının politik anlatımıdır. Realite Kavramı izler, eş deyişle realite Kavramın kendine dışsal belirlenim vermesinden başka birşey değildir. Kavramsız bir realite, insan bilincinin ve istencinin belirlleniminden soyutlanmış bir olgular dünyası yalnızca bir soyutlamadır.}

Aziz Yardımlı / 2014

Tarih Felsefesi

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Hegel
Tarih Felsefesi

Noesis Felsefe Atölyesi
2008-2009 CKM

“İnsanlığın Ereği insanın yetilerinin Gelişiminden, İlerlemeden başka birşey değildir."
Zweck der Menschheit ist kein anderer als die Ausbildung der Kräfte des Menschen, Fortschreitung.
— Friedrich Schiller, Die Gesetzgebung des Lykurgus und Solon.

Hegel, Tarih Felsefesi

“Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.”

I. “Genel olarak irdelenecek üç Tarih türü vardır:
a) kökensel Tarih,
b) düşünsel Tarih,
c) felsefi Tarih.”

a) Kökensel Tarih (die ursprüngliche Geschichte)

-

Erektheion. Akropolis'in Kuzey cephesindeki bir Tapınak.

“Herodotus, Thukydides ve aynı türden daha başka Tarih yazarları başlıca gözlerinin önünde yer alan ve kendileriyle aynı tini paylaştıkları eylemleri, olayları ve durumları betimler, dışsal olarak bulunanı tinsel tasarımın alanına aktarırlar. .... Efsaneler, halk şarkıları, gelenekler böyle kökensel Tarihten dışlanmalıdır, çünkü bunlar tarihsel olarak henüz puslu öğelerdir ve bu yüzden bilinçleri

puslu halkların tasarımlarına aittir.”

“... yazarın eğitsel biçimlenişi ve yapıtına içerik yaptığı olayların biçimlenişi, yazarın tini ve anlattığı eylemlerin tini bir ve aynıdır. ... Derin düşünce ile hiçbir işi yoktur, çünkü önündeki olguların tininde yaşar ve henüz onların üzerinde ve ötesinde değildir ...”

–

Herodotus çağdaşlarına tarihçelerinden birini okuyor. — İÖ 5'inci yüzyılda Herodotus anlatısal tarihin en erken örneklerini, Yunan-Pers Savaşının bir öyküsünü üretti.

Kökensel Tarih Yazarları: Herodotus, Thukydides, Xenofon (On Binlerin Geri Çekilişi), Sezar.

b) Düşünsel Tarih (die reflektierende Geschichte)

–

Augustus. Pax Romana ve Pax Augusta anlamdaştır. İmparatorluk birbirleri ile sürekli savaş durumunda olan her türden ve sayısız erk odağının yarattığı toplumsal kaos ile karşıtlık içinde, barış, dolayısıyla gönenç, gelişim demekti.

“Bu tür Tarih sunumu ele aldığı zaman ile bağıntı içinde olmayan, ama tini açısından şimdinin ötesinde olan Tarihtir. Çeşitli türleri vardır.

aa) İstenen genel olarak bir ulusun ya da bir ülkenin ya da dünyanın bütün tarihi üzerine bir görüş, kısaca Evrensel Tarih dediğimiz şeydir. ... Burada tarihsel gerecin işlenmesi başlıca sorundur ki, bu işi yapacak olan kişi ona kendi tiniyle yaklaşır; ama bu içeriğin tininden ayrı bir tindir. ... Biz Almanlar durumunda derin düşünce ve sağgörü büyük bir türlülük gösterir ve her tarih yazarının bu konuda kendi kafasında kendine özgü bir türü ve tarzı vardır. İngilizler ve Fransızlar genel olarak tarihin nasıl yazılması gerektiğini bilirler, ve duruş noktaları daha evrensel ve daha ulusal bir kültür basamağına aittir; bizim aramızda ise herkes bir özgünlük yaratma havasındadır, ve tarih yazmak yerine her zaman tarihin nasıl yazılması gerektiği üzerine araştırma yapmaya çabalarız” (s. 11).

“(Livius’un (İÖ 59, Padua, İS 17), Sicilyalı Diodoros’un tarihleri, Johannes von Müller’in İsviçre Tarihi buraya aittir)” (s. 11).

“ ... yazarın anlatısında konuşan tin bu zamanların tininden bütünüyle başka bir tindir” (s. 12).

“Uzun dönemleri ya da bütün bir dünya tarihini göz önüne almayı isteyen bir tarih gerçekte edimsel olanın bireysel betimlemelerinden vazgeçmeli ve kendini soyutlamalara kısaltmalıdır; ve bu yalnızca olayların ve eylemlerin atlanması anlamında değil, ama Düşüncenin en güçlü örnekleyici olması gibi başka bir anlamda alınmalıdır” (s. 12).

bb) Düşünsel Tarihin ikinci bir türü pragmatik Tarihtir.

Olaylar değişiktir, ama onlarda evrensel olan ve içsel olan, onları bağlayan şey birdir. Bu Geçmişi ortadan kaldırır ve olayları Şimdiye getirir. Pragmatik düşünceler, ne denli soyut olsalar da, tam bu yolla gerçekte Şimdidedirler ve Geçmişin anlatılarını bugünün yaşamında diriltirler. ... Burada özellikle ahlaksal düşüncelere ve tarih yoluyla kazanılan ahlaksal derslere değinmek gerekir. ... Yöneticilere, devlet adamlarına, uluslara özellikle tarihin deneyimi yoluyla öğrenmeleri salık verilir. Ama deneyimin ve tarihin öğrettiği şey ulusların ve hükümetlerin tarihten hiçbir zaman hiçbirşey öğrenmedikleri ya da ondan türetilmiş öğretilere göre davranmadıklarıdır. Her dönemin öylesine kendine özgü koşulları vardır ve öylesine bireysel bir durum gösterir ki, onda onun

kendisinden çıkarak karar verilmelidir ve ancak böyle karar verilebilir. Bu bakımdan hiçbirşey Fransızların Devrim döneminde Yunan ve Roma örneklerine dönmek için o sık yinelenen çağrılarından daha sığ olamaz" (s. 12).

"... bir düşünsel Tarih başkasının yerini alır; her yazar için gereçler önünde açıktır; her biri kendini onları kolayca düzenlemeye ve işlemeye yetenekli görebilir; her biri kendi tinini zamanın tini olarak onlarda geçerli kılabilir. Böyle düşünsel Tarihlerden bıkkınlık içinde, insanlar sık sık bir olayın tüm bakış açılarını dışlayan imgelerine geri dönmüşlerdir. [Ama bunlar da] çoğunlukla yalnızca ham bir gereç sunarlar" (s. 13).

cc) Düşünsel Tarihin üçüncü türü eleştirel Tarihtir. ... Bunda sunulan tarihin kendisi değil, ama Tarihin bir Tarihi, tarihsel anlatıların bir yargılanışı ve bunların gerçeklik ve inandırıcılıklarının bir araştırmasıdır (s. 13). ... Bu [Yüksek Eleştiri], öznel kuruntuları tarihsel verilerin yerine koyarak, tarihte Şimdiyi kazanmanın bir başka yoludur" (s. 14).

dd) Düşünsel Tarihin son türü kendini hemen parçalı birşey olarak gösteren türdür. Hiç kuşkusuz soyutlayıcıdır; ama genel bakış açılarını (örneğin Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi) aldığı için, Felsefi Dünya Tarihine bir geçiş oluşturur" (s. 14).

Tarih Felsefesinin Dizgesel Yeri:

Tarih Felsefesi nesnel Tin alanının çözümlemesi olan "Tüze Felsefesi"nin son bölümüdür. Buna göre Tin alanının öncülü olarak Doğanın bütün bir gelişimini bir moment olarak kapsar. İnsan Doğadan doğmuştur. Ama Doğa da doğmuştur, sonludur. Tarih Felsefesi ya da Tarihin kendinde olduğu gibi bilgisi insanı İstenç ve Özgürlük yanında ele alır. Henüz Saltık Tin alanı değildir.

Homo Sapiens

İnsan Doğadan türer ve sonludur. Ama Doğa da doğar, evrimlenir ve sonludur. Buna göre Doğa ilk neden ya da gerçek başlangıç değildir. Felsefe mantıksal olarak ilk nedeni Us kavramında bulur. İnsan bir Türdür. Türün anlamı Tür olarak değişmemesidir. Değişimi başka bir Tür olması demektir. Yaklaşık 1.000.000 yıl önce ortaya çıkan Homo sapiens doğal-türsel olarak aynı kalmasına karşın, tinsel-kültürel olarak gelişme sürecindedir. Gelişen şey insanın doğal yanı değil, tinsel yanıdır. Bu gelişim sürecinin yüz binlerce yıl süren ilk bölümü tarih-öncesi olarak Tarihten ayırdedilir. Yaklaşık olarak son 10 ya da 5 bin yıllık dönem Tarih olarak kabul edilir. Tarihi tarih-öncesinden ayırdeden etmen tarih-öncesinin göreli dinginliği ile karşıtlık içinde Tarihin dinamik bir kültürel gelişme süreci olması olgusudur.

Gelişme bir gizilliği varsayar. Homo sapiens doğduğu, bir tür olarak ortaya çıktığı zaman salt Doğa değil, ama o denli de kendinde Tindir. Onda gelişen yan bu Kendinde yanı, onda gizil olan tinselliktir. Homo sapiens bir Doğa Durumuna doğmasına karşın kendinde Doğadan daha çoğudur. Gelişmenin zorunlu olarak belirli bir biçime doğru yönelmiş olması Erek Kavarmı ile anlatılan şeydir. Erek açıktır ki bir gizilliğin belirlenimi ile aynı şeydir, öneğin bir bitki tohumu bir gizillik, bir potansiyeldir, erekseldir. Ereksellik bilinçli bir anlak ile ilgisizdir. Zorunlu olarak bir hedefe doğru gelişmekte olan bir sürecin kendi iç mantığı, Usu diyebileceğimiz şeydir. Tarihin anlamı diyebileceğimiz şey ondaki ussallık, ereksellikti r. Tinin Ereği, Hegel'in bütün bir Tarih Felsefesine temel olan Kavram Özgürlüktür.

–

Thukidies (460-395)

Thukidides 5'inci yüzyılda Sparta ve Atina arasındaki savaşı anlatan "Peloponez Savaşının Tarihi"ni

yazmıştır. Soylu bir Atina ailesinden geliyordu. Thukides anlattığı savaş sahelerini ya kendisi gördü ya da birinci elden anlatılar elde etti. — Hegel Klasik Dönem tarihçilerinin niçin dolaysız Tarih yazarları olduklarını açıklamaz. Açıklama kendisinin daha öte çözümlemelerinden çıkarsanabilir (Yunan-Roma dönemi Birin değil, Tümün de değil, ama yalnızca Birkaçın Özgürlüğü tarafından belirlenir). Yunan-Roma dönemi insanın belirlenimi açısından bir Gelişme kavramından yoksundur, çünkü dönem henüz Özgürlük kavramının gerçek içeriği ile kavranmadığı bir dönemdir. Özgürlük Kavramı gerçek içeriği ile giderek Platon ve Aristoteles'te bile bulunmaz ve bu nedenledir ki politik ve etik çözümlemelerinde görüldüğü gibi Köleliği "doğal" olarak görürler, onu bir kurum olarak doğrularlar. Bu tip kökensel tarihçiler Tarihi bir gelişim süreci olarak, bütününde bir süreç olarak görmezler ve yalnızca var olanın bir anlatısını ve betimlemesini sunarlar. Kendileri sundukları tarihin bir parçası olurlar, onu saltık bir bakış açısından ele almazlar. Gelişim olarak Tarih Kavramı bir insan doğasını, bir insanı özünü öngerektirir. Ancak bir gizillik, bir Kendinde gelişebilir. Ama bu insan doğası kavramı henüz Klasik dönem düşünürlerinde ve tarihçilerinde yoktur.

Felsefi Tarih (die philosophische Geschichte)

"Felsefi Tarihin ... genel olarak Tarih Felsefesinin tarihin düşünceye dayalı irdelenişinden başka birşeyi imlemediği söylenebilir" (s. 14).

"... tarihte Düşünce verili olana ve var olana altgüdümlüdür, onu temeli olarak alır ve onun tarafından yönlendirilir; Felsefe ise, tersine, nesnesine Kurgunun var olana bakılmaksızın kendi içinden üreteceği Düşünceleri yükler (s. 14). ... Ama Tarihin yalnızca var olanı ve olmuş olanı, olayları ve edimleri ele alması gerektiği için, ve ancak verili olana sıkı sıkıya sarıldığı ölçüde gerçek doğasına bağlı kaldığı için, Felsefenin işi bu etkinlik ile çelişki içinde duruyor görünür" (s. 14).

"... yalnızca alıcı olarak davrandığını, kendini yalnızca verili olana bıraktığını sanan ve ileri süren sıradan ve yansız tarihçi bile düşüncesinde edilgin değildir, kategorilerini kendisi ile birlikte getirir ve varolanı onlar yoluyla görür" (s. 17).

"Felsefenin birlikte getirdiği biricik düşünce Usun dünyaya egemen olduğu, öyleyse Dünya Tarihinde de ussal olanın ilerlemekte olduğu biçimindeki yalın Us düşüncesidir" (s. 15).

"Kurgul bilgi yoluyla onda [Tarihte] Usun — burada bu anlatımla onun Tanrı ile bağıntısını ve ilişkisini daha yakından açıklamaksızın yetinebiliriz — Töz ve sonsuz Güç olduğu, kendi kendisinin tüm doğal ve tinsel yaşamın sonsuz Gereci olduğu gibi bu kendi İçeriğinin etkinleştirici sonsuz Biçimi de olduğu tanıtlanır. Us Tözdür, yani tüm edimselliğin varlığını ve kalıcılığını onda ve onun yoluyla bulduğu şeydir; — sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir; — sonsuz İçeriktir, tüm özsellik ve gerçekliktir, ve kendisi kendi Gerecidir ki, onu işlemesi için kendi etkinliğine verir, çünkü, sonlu bir edim gibi, etkinliğinin besinini ve nesnelerini ondan kazanacağı verili bir araca, bunun dışsal bir gerecinin koşullarına gereksinmez; kendi kendisinden beslenir ve kendisi işleyeceği Gereçtir; yalnızca kendisi kendi varsayımıdır ve saltık son erektir, böylece kendisi bu ereğin İçeriden görüngüde, yalnızca doğal değil ama tinsel Evrenin de görüngüsünde, Dünya Tarihinde etkinleştirilmesi ve üretilmesidir. Şimdi, bu İdeanın gerçek olan, bengi olan, saltık olarak güçlü olan olması, onun kendini dünyada sergilemesi ve onda kendi kendisinden, onur ve görkeminden başka hiçbirşeyi sergilememesi — bu olgu, söylendiği gibi, Felsefede tanıtlanmış olandır ve burada böyle tanıtlanmış olarak varsayılacaktır" (s. 15).

Okurlarım arasında henüz Felsefe ile tanışık olmayanlardan belki de Dünya Tarihi üzerine bu dersi

Usa duyulan bir inanç ile, onun bilgisi için bir istem, bir susuzluk ile karşılamalarını bekleyebilirim. ... Eğer Dünya Tarihine daha şimdiden Usun düşüncesi ile, bilgisi ile giremiyorsak, o zaman hiç olmazsa Usun orada olduğuna, Anlığın ve özbilinçli İstencin dünyasının olumsallığa terkedilmiş olmadığına, tersine kendini bilen İdeanın ışığında kendini göstermek zorunda olduğuna duyulan sağlam, yenilmez bir inancı taşımalıyız" (s. 15).

"Tarihi olduğu gibi almalıyız: Tarihsel olarak, görgül olarak ilerlemeliyiz" (s. 15).

"Yalnızca Usun dünyada olduğu gibi Dünya Tarihinde de egemen olmuş olduğu ve egemen olmayı sürdürdüğü" (s. 17).

"... ilk kez Yunanlı Anaxagoras'ın nousun, genel olarak Anlağın ya da Usun dünyayı yönettiğini söylemiştir" (s. 17)

"Güneş dizgesinin devimi değişmez yasaları izler; bu yasalar onun Usudur, ama ne güneşin ne de bu yasalarda onun çevresinde dönen gezegenlerin buna ilişkin bir bilinçleri vardır. Böylece Usun doğada olması, doğanın değiştirilemez evresel yasalar tarafından yönetiliyor olması gibi bir düşünce bizi çarpmaz, bunlara alışığızdır ve fazla önem vermeyiz" (s. 17-18).

"Aristoteles o düşüncenin yaratıcısı olarak Anaxagoras'ın sarhoşlar arasındaki ayık biri olarak görünmesinden söz eder. Sokrates bu düşünceyi Anaxagoras'tan üstlendi, ve düşünce olayları şansa yükleyen Epikürüs'ün felsefesi dışında Felsefede hemen egemen oldu" (s. 18).

"Dahası, Usun dünyayı yönetiyor olması düşüncesinin bu ortaya çıkışı onun dinsel gerçeklik biçiminde iyi bildiğimiz daha öte bir uygulaması ile, yani dünyanın şansın ve dışsal olumsal nedenlerin eline bırakılmadığı, tersine bir Kayranın dünyayı yönettiği görüşü ile bağıntılıdır" (s. 18).

Olguculuk ve Olgular

Olgulara bağlı kaldığı ve Kavramları onlardan türettiği sanısı içinde olan pozitivizm olguları kendi öznel kavramları ile olgular yaptığının bilincinde değildir — ve bu kavramları keyfi olarak uyguladığı için onun olguları da gerçekte ya da kendilerinde oldukları gibi değil, ama yalnızca onun öznel yaratılarıdır. Olgulara, Şeylere gitmek denilen şey kendi bilincine gitmekten başka birşey değildir. Olguculuk sandığı gibi olgularda olmak yerine, gerçekte kendi bilincinin içinden çıkabilme yeteneğinde bile değildir ve en sonunda "dış dünyanın varlığını" sorgulamak zorunda kalır. Pozitivizm, Realizm ve Fenomenalizm gerçekte tümü de öznel idealizmen başka birşey değildirler.

Kavramsız Olgunun ne olduğunu sorarsak, yanıtımız onun bir tür 'kendinde-Şey' gibi birşey olduğudur. Kavramsız olgu bir soyutlamadır; Olgu her zaman belirlidir, ve belirli Olgu kavram tarafından belirlenen olgudur, sözde kavramı belirleyen olgu değil. Önemli olan öznel kavramın ve nesnel-kavramın bağdaşması, kavramın kavram ile çakışması, gerçekliktir.

Kavram Salt 'Gerek'te Durup Kalmaz; Edimselleşir.

Tarih Usun açınımıdır ve Usun açınımı dediğimiz şey Kavramların — Türe, Hak, Özgürlük — kendilerini geliştirmeleri, gerçek içeriklerinde ve anlamlarında edimselleşmeleridir. Örneğin Türe (Adalet) Kavramı Hakkın tam olarak ve tüm insanlar için gerçekleşmesini imler. Bu Türe İdeali de dediğimiz şeydir. Us Düşüncesinin Tarihe getirilmesinin anlamı Tarihi ideal bir varoluş biçimine doğru bir süreç olarak kabul etmeyi imler. Bunun dışında, Tarih insanın en özsel doğasının eylemidir, ve İstenç olarak Usun yerine daha başka sözde özerk etmenleri Tarihe getirmek (altyapı, teknoloji, görülmez el), insanın Tarihte özgür bir varlık olarak bulunması gerçeğini dışlar. İnsan hiç

kuşkusuz Tarihte kendi özsel gerçeğinin — evrensel olarak özgür bir varlık olduğunun — bilincinde değildir. Ama kavramsal Özü, Usunun kendisi onun bilincinin arkasında etkindir, Kavramın diyalektiği diyebileceğimiz devindirci, açındırıcı etmen onu kendini geliştirme yolunda güdüleyen biricik etmendir. Kavram kendini eksiksiz olarak edimselleştirmediği sürece daha öte ilerleme için dürtüyü kendi içinden sağlar. En yüksek Türe bile, eğer insanlığın bir bölümünü dışlayacak olursa, evrensel gelişim hakkını çiğneyecek olursa, usdışıdır, kavram-dışıdır, ve kendi kendisini olumsuzlar. Bu olumsuzlama için dışsal hiçbir etmene gereksinimi yoktur. Gücü, gereci, ereği, enerjisi saltık olarak kendisidir. Hegel'in biraz yukarıdaki sözlerine bakarsak: "Us sonsuz Güçtür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir."

"İrdelememiz bu düzeye dek bir Theodike, Tanrının bir aklanışıdır ki, Leibniz bunu metafiziksel olarak kendi yolunda henüz belirsiz, soyut kategorilerde başarmaya çalışmıştır, öyle ki dünyadaki Kötülük kavranabilir, düşünen tin Kötü olanın varoluşu ile uzlaşabilir" (s. 18).

"Gerçekte böyle bir uzlaştırıcı bilgi için istem başka hiçbir yerde Dünya Tarihinde olduğundan daha büyük değildir. Bu uzlaşmaya ancak o olumsuzu altgüdümlü ve üstesinden gelinen birşeye yitmiş olarak kendi içinde kapsayan olumlunun bilgisi yoluyla ulaşılabilir; bir yandan gerçekte dünyanın son ereği olan şeyin bilinci yoluyla, öte yandan o ereğin onda edimselleşmiş olduğunun ve Kötü olanın en sonunda kendini onun yanında geçerli kılmış olmadığının bilinci yoluyla erişilebilir" (s. 19).

Usun Belirlenimi

II. Usun belirleniminin kendinde ne olduğu sorusu, Us dünya ile bağıntı içinde alındığı sürece, dünyanın Son Ereğinin ne olduğu sorusu ile çakışır; bu anlatımda daha tam olarak o Ereğin olgusallaşması, edimselleşecek olması gerektiği imlenir. Burada değinilecek iki nokta vardır: Bu son Ereğin içeriği, genel olarak belirlenimin kendisi, ve edimselleşmesi" (s. 20).

Gelişim Doğayı ve Tini kapsar. Tarih Felsefesi yalnızca Tinin gelişimini inceleyecektir.

"Herşeyden önce belirtmeliyiz ki, nesnemiz, Dünya Tarihi, tinsel alanda ilerler. Dünya kendi içinde fiziksel ve ruhsal Doğayı kapsar; fiziksel Doğa da benzer olarak Dünya Tarihine karışır, ve daha başlangıçta Doğa belirleniminin bu temel ilişkilerine dikkat etmemiz gerekecektir" (s. 20).

Buna göre burada irdelenecek noktalar —

a) Tinin doğasının soyut belirlenimleri;

b) Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı;

c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet.

a) "Tinin doğası tam karşıtı yoluyla bilinebilir. Tıpkı özdeğin tözünün Yerçekimi olması gibi, demeliyiz ki Tinin tözü, özü Özgürlüktür"... "Özgürlüğün Tinin biricik Gerçeği olduğu kurgul felsefenin ürettiği bir bilgidir" (s. 20).

Tin kendi-kendisi-ile-olmadır. Bu ise sözcüğün tam anlamıyla Özgürlüktür, çünkü bağımlı olduğum zaman kendimi bir başkası ile bağıntılarım ki, o değilimdir; dışsal birşey olmaksızın olamam; eğer kendi kendim ile isem, özgürümdür (s. 21).

Dünya Tarihi için denebilir ki, o Tinin kendinde ne olduğunun bilgisini geliştirme sürecinde sergilenişidir; ve tıpkı tohumun ağacın bütün doğasını, meyvalarının tadını ve biçimini kendi içinde taşıması gibi, Tinin ilk belirtileri de daha şimdiden gizil olarak bütün Tarihi kendi içinde kapsar (s.

21).

Doğu

“Doğulular henüz Tinin ya da genel olarak İnsanın kendinde özgür olduğunu bilmezler; ve bunu bilmedikleri için özgür değildirler; yalnızca Birin özgür olduğunu bilirler, ama tam bu nedenle böyle özgürlük yalnızca Özençtir, yabanıllıktır, tutkunun körlüğüdür; ya da onun bir yumuşaklığı, evcilliğidir, ki kendisi salt bir doğa olumsallığı ya da özençtir. Bu Bir bu nedenle salt bir Despottur, özgür bir insan değil. — Özgürlük bilinci ilkin Yunanlılar arasında doğdu, ve bu yüzden onlar özgürdüler; ama, tıpkı Romalılar gibi, yalnızca kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı, genel olarak İnsanın değil. Platon ve Aristoteles bile bunu bilmiyordu. Bu yüzden Yunanlıların yalnızca köleleri olmakla kalmadı, yalnızca yaşamları ve güzel özgürlüklerinin sürekliliği onlara bağımlı olmakla kalmadı, ama özgürlüklerinin kendisi bir yandan yalnızca olumsuz, geçici ve sınırlı bir çiçek, öte yandan aynı zamanda insansal olanın, insanca olanın katı bir köleliğiydi. — İlkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar; bu bilinç ilk olarak dinde, Tinin en iç bölgesinde doğdu; ama bu ilkenin dünyasal varlığa da aktarılması daha öte bir sorundu ki, çözümü ve uygulaması kültürün ağır ve uzun bir emeğini gerektirdi.”

İlke ve Edimselleşmesi

“Hıristiyan dininin kabul edilmesi ile örneğin kölelik dolaysızca sona ermedi; dahası, böylelikle Devletlerde özgürlüğün hemen egemen olması, Hükümetlerin ve Anayasaların ussal bir yolda örgütlenmeleri ya da giderek özgürlük ilkesi üzerine temellendirilmeleri de hiçbir biçimde söz konusu değildi. İlkenin dünyasallığa bu uygulanışı, dünyasal durumların onun tarafından bütünüyle şekillendirilmesi ve özümsenmesi uzun bir süreçtir ki, Tarihin kendisini oluşturur. Genel olarak bir ilke ile onun uygulaması, eş deyişle Tinin ve yaşamın edimselliğine aktarılması ve yerine getirilmesi arasındaki bu ayrıma daha önce değinmiştim; bu bilimimizde temel belirlenimlerden biridir ve düşüncenin ona sıkı sıkıya sarılması özseldir. Şimdi, bu ayrım Hıristiyan özbilinç ilkesi olarak Özgürlük açısından burada geçici olarak nasıl vurgulandıysa, genel olarak Özgürlük açısından da özsel olarak yer alır. Dünya Tarihi Özgürlük bilincinde ilerlemedir — bir ilerleme ki, görevimiz onu zorunluğu içinde bilmektir.”

Tarihin Bölümlenişi

Genel olarak Özgürlüğe ilişkin bilginin değişik basamakları üzerine söylediklerimle — ve hiç kuşkusuz ilk olarak Doğuluların yalnızca Birin, Yunan ve Roma dünyasının ise Kimilerinin özgür olduğunu bilmeleri, bizim ise kendilerinde Tüm İnsanların, eş deyişle İnsan olarak İnsanın özgür olduğunu bilmemiz biçiminde —, aynı zamanda Dünya Tarihinin bölümlenişi ve onu ele alış yolumuz da verilmiştir” (s. 22).

Dünyanın Son Ereği

“... dünyanın son ereği olarak Tinin Özgürlüğü üzerine bilincini ve tam olarak bu yolla genel olarak Özgürlüğünün edimselliğini ileri süreceğiz” (s. 22).

İlke ve Edimselleşmesi (bir kez daha anımsatılıyor)

“Dahası, ilke ile, ilk olarak salt kendinde olan ile edimsel olan arasındaki sonsuz ayrımın önemine dikkat çekildi “ (s. 22).

“İlke, ya da temel önerme, yasa içsel birşeydir ki, böyle olarak, kendi içinde ne denli gerçek olursa olsun, bütünüyle edimsel değildir. Erekler, temel önermeler vb. bizim düşüncelerimizde, ilkin iç

amacımızda bulunurlar, henüz edimsellikte değildirler. Kendinde olan bir olanak, bir gizilliktir, ama henüz kendi içinden varoluşa çıkmış değildir.” (s. 24).

Özgürlük ve Erek; Tarihin Anlamı

“Aynı zamanda kendinde olduğu gibi alındığında sonsuz Zorunluğu kendi içinde taşıyan Özgürlük bilince — çünkü Özgürlük, kavramına göre, kendinin bilgisidir — ve böylelikle edimselliğe getirilecektir: Özgürlük kendi için kendisinin yerine getirdiği Erek, ve Tinin biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek Dünya Tarihinin ona doğru çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyu yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuşlardır” (s. 22).

Özgürlük olgusallaşması için hangi aracı kullanır? Burada irdeleyeceğimiz ikinci nokta budur.

Özgürlüğün Edimselleşmesinin Aracı Olarak Eylem

b) Özgürlüğün kendini bir dünyaya geliştirmesini sağlayan araca ilişkin bu soru bizi Tarihin görüngüsünün kendisine götürür. Eğer genel olarak özgürlük ilkin iç Kavram ise, o zaman araç dışsal olan, görüngüsel olan, Tarihte dolaysızca göz önüne çıkan ve kendini sergileyendir. (s. 23)

Eylemlerin Güdüsü: Gereksinimler, Tutkular, Çıkarlar

“Tarihe yakından bir bakış bize insanların eylemlerinin onların gereksinimlerinden, tutkularından, çıkarlarından, karakter ve yeteneklerinden ortaya çıktıklarını kabul ettirir; ve dahası, öyle bir yolda ki, bu etkinlik gösterisinde güdüler olarak görünen ve birincil etkenler olarak yer alan şeyler yalnızca gereksinimler, tutkular, çıkarlardır.” (s. 23).

İstenç İlkeyi Edimselleştirmenin Aracıdır (Eylem; Edimselleşme; Özgürlük)

“Edimsellik için bir ikinci kıpı getirilmelidir, ve bu etkinleştirme, edimselleştirmedir ki, ilkesi İstençtir, genel olarak insanların etkinliğidir” (s. 24).

Tutku

“Buna göre, hiçbirşey onda etkin olan bireyler de kendileri için doyum bulmadıkça olmaz ve yerine getirilmez” ... “dünyada büyük hiçbirşey tutku olmaksızın başarılmış değildir”

“... ‘tutku’ anlatımını kullanacağım ve bununla karakterin tikel belirliliğini anlayacağım, yeter ki istencin bu belirlilikleri salt kişisel birer içerik taşıyor olmasınlar ve evrensel edimlerin itici ve etkinleştirici öğeleri olsunlar” (s. 25).

“İstençlerin, çıkarların ve etkinliklerin bu ölçüsüz kütlesi Dünya Tininin ereğini yerine getirmek için, onu bilince yükseltmek ve edimselleştirmek için gereksindiği aletler ve araçlardır; ve bu erek yalnızca kendini bulmak, kendine gelmek ve kendini edimsellik olarak seyretmektir” (s. 26).

Özgürlük

“Özgürlük İdeasından Tinin doğası olarak ve Tarihin saltık son Ereği olarak söz ettik” (s. 25).

Us Dünyadadır

“Usun dünyayı yönettiği ve böylece Dünya Tarihini de yönetmiş olduğu biçimindeki varsayımımız ...” (s. 26).

“Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir” (s. 27)

Eylemlerin amaçlarda yatmayan sonuçları (İdeanın edimselleşmesi bilinçsizdir)

“Dünya Tarihinde insanların eylemleri yoluyla genel olarak amaçladıklarından ve eriştiklerinden, dolaysızca bildiklerinden ve istediklerinden başka birşeyin daha ortaya çıkar ... ” (s. 28).

DÜNYA-TARİHSEL BİREYLER

“Tarihsel insanlar, dünya-tarihsel bireyler ereklerinde ["bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka (= yeni ve daha yüksek)] bir Evrenselin yattığı insanlardır” (s. 29).

Jülius Sezar

“Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma’nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma’nın ve Dünyanın Tarihindeki zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdide varoluşa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür. ” (s. 30).

Büyük İskender

“Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı zamanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve zamanı gelenin bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse İçte daha şimdiden bulununan en yakın Cinstir. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmek olmuştur. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak tanınmalıdır; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar kendilerine doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafalılık ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar. Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena’ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca gereksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun

olmasından sevinç duyar” (s. 30-31).

Büyük İskender

“Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir özlemden yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan’ın bir bölümünü ve daha sonra Asya’yı ele geçirmiş, öyleyse fetih özlemine kapılmıştır. Ün özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya’yı ele geçirmemiş, Darius’u, Poros’u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. ‘Bir oda hizmetçisi için bir kahraman yoktur’; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: ‘Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.’ O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir (s. 31).

İskenderiye Müzesinin büyük salonunun bir modeli. Büyük İskender tarafından kurulan çok sayıda (belki de 70 kadar) kentten biri olan İskenderiye dünya-tarihsel bir kentti.

Theodike (“Tanrının-Türesi” ya da “Tanrıyı Aklama”)

Dünyadaki kötülüğü ya da acıyı Tanrının herşeye gücü yeterliği ile uzlaştırma öğretisi. Terim 1710’da Leibniz tarafından kullanıldı. “Tanrının İyilikseverliği, İnsanın Özgür İstenci, ve Kötülüğün Kökeni Üzerine Teodezik Denemeler”in amacı dünyadaki kötülüğün Tanrının iyiliği ile çatışmadığını ve birçok kötülüğüne karşın dünyanın tüm olanaklı dünyaların en iyisi olduğunu göstermektir. Hegel’in Tarih Felsefesi Leibniz’in yaklaşımını paylaşır ve dünyayı ya da varoluşu ussallığını göstererek aklar. Ussal tarihsel bir erek kabul edildiğinde, Kötülük insanın moral eğitimsizliği ya da gelişmemişliği ile birdir. Tarihin Ereğinin Özgürlük olması İstencin kendisinin evrensel gelişimini imler. Dünya-Tini İstenç olarak tam gelişimine eriştiğinde, yine bu İstencin doğası törel varoluşu saltık olarak İyi olmaya belirler. İrrasyonalizm Usun varoluşunu ona bağlı tüm çıkarsamalarla birlikte yadsıdığı için Dünya Tarihinin bu anlamını doğrulamaz.

Makedon İmparatorluğu

Truva'nın Ele Geçirilmesi

EK

Marquis de Condorcet

İnsan Usunun İlerlemesi

Bölüm 24

[Condorcet'nin Varsayımları: Bir İnsan Özü, Bir İnsan Gizilliği Vardır; Gizillik Edimselleşir; İdeal İnsan Doğası Eksiksizleşebilirdir; Tarih Bir Gelişme Sürecidir; Tarihin Bir Ereği Vardır.]

-

Marquis de Condorcet (1743-1794)

(Marie-Jean-Antoine-Nicolas de Caritat)

A. [Çalışmamın] sonucu, uslamlamalardan ve olgulardan, insan yetilerinin iyileşmesi için hiçbir sınırın saptanmamış olduğunu, insanın eksiksizleşebilirliğinin saltık olarak sınırsız olduğunu, bundan böyle onu engelleyecek her gücün denetiminin üstünde olan bu eksiksizleşebilirliğin ilerlemesinin doğanın bizi üzerine yerleştirdiği kürenin süresinden başka hiçbir sınırının olmadığını göstermek olacaktır. Bu ilerlemenin geçeği hiç kuşkusuz az ya da çok hızlı olabilir, ama hiçbir zaman geriye dönük olamaz; hiç olmazsa yeryüzü evrenin dizgesindeki konumunu sürdürdükçe, ve bu dizgenin yasaları küre üzerinde genel bir yıkım yaratmadığı ve bundan böyle insan ırkının orada aynı yetileri korumasına ve uygulamasına ve aynı kaynakları bulmasına izin vermeyecek yolda değişimler getirmediği sürece. ...

Her şey bize insan ırkının büyük devrimlerinden birinin dönemine yaklaşmakta olduğumuzu söylemektedir. ...

Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar doğa tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?

İDEA YAYINEVİ (C) 2008 HEGEL'İN TARİH FELSEFESİ

NOTLAR VE ÇEVİRİ: AZİZ YARDIMLI

NOESİS FELSEFE ATÖLYESİ CADDEBOSTAN KÜLTÜR MERKEZİ ETKİNLİĞİ 2008/9

İdea Yayınevi / 2014

Tarih felsefesi / çözümleme / çin

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Hegel'in Tarih Felsefesi

ÇİN

Özetleme ve Notlar: Aziz Yardımlı

G.W.F. Hegel

Tarih Felsefesi

Anahatlar

Noesis Felsefe Atölyesi

2008 CKM

TARİH FELSEFESİ (1831)

2. DOĞU DÜNYASI

Birinci Kesim: Çin

Notlar: Aziz Yardımlı

§ 91

“Tarihin Çin İmparatorluğu ile başlaması gerekir, çünkü tarihten edinebildiğimiz bilgilere göre en eskisidir …”

“… nesnel varlık ve ondaki öznel devim arasındaki karşıtlık henüz eksik olduğu için, her başkalaşabilirlik dışlanır ve bitimsiz olarak ortaya çıkan bir yineleme tarihsel dediğimiz şeyin yerini alır.”

[Çin Tininin “nesnel Varlığı” ya da kısaca Çin Törelliği “öznel devim”den ya da kısaca “duyunç özgürlüğü”nden yoksun olduğu için varolanın olumsuzlanması, ve dolayısıyla genel olarak değişim dışlanır. Duyuncun gelişmemişliği durumunda, varolan törellik sorgulanmaz. Bu Çin’in (ve Hindistan’ın) değişimsizliğinin zeminidir. Usun gelişim eğiliminin zorunlu olması ölçüsünde, bu eğilimin sürekli bastırılması gereksinimi bu törellikleri baskıcı yapar. Çin’in kültürel değişmezliği yalnızca dışarıya karşı yalıtılmayı değil, ama içeride bireysel usun yalıtılmasını da zorunlu kılar.]

“Çin ve Hindistan bir bakıma henüz Dünya Tarihinin dışında yatarlar.”

“Başka hiçbir halkta Çin halkında olduğu gibi kesintisiz bir Tarih yazarları dizisi görülmez.” “Çin gelenekleri İsa’nın doğumundan 3000 yıl kadar öncesine gider; ve Şu-King, bunların Yao’nun hükümeti ile başlayan temel kitabı, bu hükümeti İsa’dan 2357 yıl öncesine götürür.”

“Bir İngilizin hesaplamalarına göre, örneğin Mısır tarihi İsa’dan 2207 yıl öncesine, Asur tarihi 2221, Hint tarihi 2204 yıl öncesine dek gider. Böylece Doğunun başlıca imparatorluklarının ortaya çıkışları açısından mitler İsa’dan 2300 yıl kadar öncesine gider. Eğer bunu Eski Ahit’in tarihi ile karşılaştırırsak, her zamanki varsayıma göre Nuh'un zamanındaki Tufan ile İsa arasında 2400 yıl vardır.”

[Hegel’in kullandığı verilere göre Çin tarihi Mısır tarihinden 150 yıl kadar daha eskidir. Rakamlar 1800 yıllarının tarihçileri tarafından saptanmıştır.]

§ 92

“Çinlilerin belli kökensel ve temel kitapları vardır ki, bunlardan tarihleri, anayasa ve dinleri öğrenilebilir. … Çinliler arasında bu kitaplar ‘Kings’ adını taşır ve tüm öğrenimlerinin temelini oluşturur. Şu-King tarihlerini kapsar, eski kralların hükümetlerini ele alır, ve şu ya da bu kral tarafından çıkarılan buyrukları verir. Y-King Çin yazısının temelleri olarak görülen şekillerden oluşur, ve bu kitap ayrıca Çin Meditasyonunun temeli olarak da görülür. … Son olarak Şi-King değişik türlerdeki en eski şarkıların kitabıdır. … Özel olarak onurlandırılan ve çalışılan bu üç temel kitabın dışında, daha az önemli olan başka iki kitap daha vardır. Bunlardan Li-Ki (ya da Li-King) imparatora ve memurlara karşı görenekleri ve törenleri kapsar ve müziği ele alan Yo-King adında bir eklentisi vardır; Tschun-tsin Konfiçyus’un ortaya çıktığı Lu imparatorluğunun tarihçesidir. Bu kitaplar Çin’in tarihinin, törelerinin ve yasalarının temelleridir.”

“Çin’i ilk kez on üçüncü yüzyılda bir Venedikli (Marco Polo) dolaşmış, ama anlattıkları masalımsı olarak görülmüştür.”

“En küçük hesaplamaya göre, Çin’de 150 milyon insan yaşar; bu sayı bir başkasına göre 200’e çıkar, ve en yüksek hesaplamaya göre 300’e varır.”

§ 93

“Nüfus ve baştan sona örgütlenmiş ve en ince ayrıntıya dek iyice düzenlenmiş Devlet kuruluşları Avrupalıları hayrete düşürmüş …”

“Tarihleri Çin’de bir uygarlığı ilk kez yayan Fohi’nin Kültür Verici olarak bilindiği çok eski zamanlara dek ulaşır. İsa’dan 29 yüzyıl önce, öyleyse Şu-King’in başladığı zamandan önce yaşamış olduğu söylenir; ama mitsel ve tarih-öncesi olan şey Çinli tarihçiler tarafından bütünüyle tarihsel gibi ele alınır.”

[http://www.kingdavid8.com/Copycat/JesusFohi.html

[“More commonly known as "Fu Xi", Fohi (as the critics tend to call him) was a mythological emperor who ruled somewhere between 2900 and 2700 B.C. He supposedly taught mankind the use of fishing nets, the breeding of silk worms, and the taming of wild animals. He also supposedly invented the Chinese family names and first forbid marriages within families (though he himself married his sister, Niu-Kua). He was sometimes depicted as being half-serpent, or as having four faces so that he could look in every direction.”]

“Fohi’nin (yeni bir dinin kurucusu olan Fo’dan ayırdedilmelidir) insanlara kulübeler yapmayı ve yerleşim yerleri kurmayı öğrettiği anlatılır. Dikkatlerini mevsimlerin değişim ve geri dönüşlerine yönelttiği, değiş tokuşu ve tecimi getirdiği, evliliği temellendirdiği, Usun gökten geldiğini öğrettiği, ipekböceği besleme, köprüler yapma ve yük hayvanlarını kullanma konusunda bilgiler verdiği söylenir.”

“Tarihin ilerlemesi ortaya çıkan uygarlığın güneye doğru yayılması ve bir Devletin ve bir hükümetin başlamasıdır. Böyle adım adım biçimlenen büyük imparatorluk çok geçmeden birçok ile dağıldı ve bunlar birbirleri ile uzun süren savaşlar yaptılar ve sonra yeniden bir Bütüne birleştiler.”

“Uzun bir süre boyunca Nanking başkent idi, şimdi Pekin’dir.”

§ 94

“Çin ülkenin çok içlerine giren Tatarlar ile birçok savaş yapmak zorunda kaldı. Kuzeyli göçebelerin saldırılarına karşı Şi-hoan-ti her zaman çok büyük hayranlık uyandırmış olan Uzun Duvarları yaptırdı. Bu prens bütün imparatorluğu 36 ile böldü, ve özellikle eski yazına ve başlıca tarihsel kitaplara ve genel olarak tarihsel incelemelere yönelik saldırısı ise dikkati çeker. Bunu öncekilerin anılarının yokedilmesi yoluyla kendi hanedanını sağlamlaştırma amacıyla yaptı. Tarihsel kitaplar toplanıp yakıldıktan sonra, yüzlerce bilgin geriye kalan yapıtları kurtarabilmek için dağlara kaçtı. Aralarından imparatorun eline düşen herkes kitaplarla aynı yazgıyı paylaştı. Bu kitap yakma işi çok önemli bir olaydır, çünkü ona karşın, genellikle olduğu gibi, temel kitaplar kurtarılmıştır.”

“Bir Çin generalinin Judea’ya dek ulaşmış olduğu söylenir; İS sekizinci yüzyılın başlarında ilk Hıristiyanlar Çin’e ulaştılarr.”

“On altı ve on yedinci yüzyıllarda savaştıkları Mançuların yerleşmelerini kabul etmişler ve bunun sonucu şimdiki hanedanın tahtı ele geçirmesi olmuştur. Gene de bu yeni hanedan da, Moğolların daha önce 1281 yılındaki fetihlerinde olduğu gibi, ülkeye bir değişiklik getirmemiştir. Çin’de yaşayan Mançular Çin yasalarını ve bilimlerini tam olarak inceleyip öğrenmek zorundadırlar.”

“Anayasanın Tininin irdelemesine geçiyoruz. … Bu tözsel Tinin ve Bireyin birliğidir; bu ise burada ülkelerin en kalabalığı üzerine yayılmış olan Aile Tinidir. Öznellik kıpısı, eş deyişle bireysel istencin onu yutan güç olarak Töze karşı kendi içine yansıması, ya da bu gücün onun onda kendini özgür

bildiği kendi özselliği olarak koyulması burada henüz bulunmaz.”

[Çin Anayasası ayrımsız bir birlik, çoğulluğu dışlayan monolitik bir Devlettir. Bu karşıtlığın yokluğu değil ama bastırılmasıdır. Bireyler özgür Kişiler olmaktan çok bir Yetkenin egemenliği altında duran çocuklar gibidir: Çin Devletinin yapısı bir Ailenin yapısına andırımlıdır. Öznellik ilkesi, yani Duyunç Özgürlüğü, Kişilik, bulunmaz.]

“Evrensel İstenç burada Çin’de bireyin ne yapması gerektiğini dolaysızca söyler, ve birey eşit ölçüde düşüncesiz ve benliksiz olarak dinler ve boyun eğer. Eğer boyun eğmez ve böylelikle Tözün dışına çıkarsa, o zaman bu ayrılma bir kendi-içine-gitme yoluyla dolaylı kılınmadığı için, birey cezayı da İçselliğinde değil, ama yalnızca dışsal varoluşunda yaşar.”

“Çinliler kendilerini Ailelerine ait olarak ve aynı zamanda Devletin çocukları olarak bilirler.”

[Aile içinde bireyler tüzel olmaktan çok doğal birlik içindedir (Aile doğal ve törel tözün birliğidir). Bu özgürlük yoksunluğu Çinli bireyin onun için saptanan törel belirlenimin dışına çıkmasını, bütününde değişmesini ve gelişmesini engeller.]

§ 95

“Devlette de birer Kişi olmaktan eşit ölçüde uzaktırlar; çünkü onda ataerkil ilişki egemendir, ve hükümet herşeyi düzen içinde tutan İmparatorun bir baba kaygısını göstermesi üzerine dayanır. Şu-King’de büyük saygı duyulan ve değişmez temel ilişkiler olarak görülen beş ödev sıralanır:”

“Aile ödevleri saltık olarak geçerlidir ve yasal olarak düzenlenir. Oğul salona girdiği zaman babaya seslenemez, kapının yanında bir bakıma büzülmelidir ve odadan babanın izni olmadan çıkamaz. … Anneye baba ile eşit ölçüde saygı gösterilir.”

§ 96

“… bir Çinlinin birçok karısı olabilse de, bunlardan yalnızca biri evin hanımıdır, ve öteki hanımların çocuklarının onu kesinlikle bir anne olarak onurlandırmaları gerekir.”

“Çin’de her ailenin bir Atalar Salonu vardır ve orada onun tüm üyeleri her yıl toplanır.”

“Bu aile temeli Anayasanın da temelidir — eğer böyle birşeyden söz edebilirsek. … İmparator Atadır, ve Devlette bir saygı hak edebilen herşey ona bağlanır."

"İmparatorun “İmparatorluğun yasalarını ve sorunlarını kendisinin bilmesi ve yönlendirmesi gerekir … kişisel özencinin dar bir oyun alanı vardır …"

“İmparatorun tavrı bize en yüksek derecede yalın, doğal, soylu ve kavrayışlı olarak betimlenir; suskun bir kibirden ve konuşmada ve davranışta terslikten uzak, kendi vakarının bilincinde ve ödevlerinin yerine getirilmesinde yaşar, çünkü gençliğinden bu yana onlar için eğitilmiştir.”

§ 97

“Sözcüğün sağın anlamında, Çinliler arasında İmparator dışında önde gelen hiçbir sınıf, hiçbir soyluluk yoktur.”

“Yalnızca sarayın prenslerinin ve bakanların oğullarının bir ölçüde öncelikleri vardır ve bu da doğuma olmaktan çok konuma bağlı olarak böyledir. … Yüksek konumlar böylece en bilgili ve en iyi eğitimli olanlar tarafından doldurulur.”

“Çin’de saltık eşitliğin İmparatorluğu vardır,” “Çin’de hiçbir Özgürlük olmaksızın Eşitlik egemen olduğu için, Despotizm zorunlu olarak varolan Hükümet biçimidir.”

§ 98

MANDARİNLER: İMPARATORLUK İSTENCİNİN ARAÇLARI

“İki tür Mandarin, bilgin ve askeri Mandarinler vardır, ve ikinciler bizim Subaylarımıza karşılık düşerler. Bilgin Mandarinler daha yüksektirler, çünkü Çin’de sivil sınıf asker sınıfın üstünde durur. Memurlar okullarda eğitilirler.”

“Öğrenilmiş olmaları özellikle istenen bilimler İmparatorluk Tarihi, Tüze Bilimi, töre ve göreneklerin bilgisi ve ayrıca örgütleme ve yönetme bilgisidir. Bunun dışında, Mandarinlerin en yüksek incelikteki şiir sanatı için yeteneklerinin olması gerekir.”

“Bütün Çin Devletinde yaklaşık 15.000 sivil ve 20.000 askeri Mandarin vardır. … Bu memurlar sekiz sınıfa ayrılırlar. Birinciler İmparatorun çevresinde bulunanlardır, sonra İmparator vekilleri gelir, ve bu böyle gider. İmparator çoğunlukla Mandarinlerden oluşan yönetim konumları aracılığıyla yönetir. İmparatorluk Konseyi en yüksek konumdur, en bilgili ve en yetenekli insanlardan oluşur.”

SENSORLAR

“Her Bakanlıkta ve İmparatorluğun değişik bölümlerinde bir Sensor, Ko-tao, bulunur ki, İmparatora herşeyin bir raporunu bildirmek zorundadır; bu Sensorlar görevden alınamazlar ve çok korkulurlar; hükümeti ilgilendiren herşey üzerinde, Mandarinlerin işlerini yürütmeleri ve kişisel davranışları üzerinde sıkı bir gözetim uygularlar ve bu konularda doğrudan doğruya İmparatora rapor verirler; ayrıca İmparatora uyarılarda bulunma ve onu kınama hakları da vardır.”

“Memurlar her zaman yüksek Konseye hesap vermek zorundadırlar.”

§ 99

ÇİN’DE DİNGİNLİK İMPARATORUN KARAKTERİNE BAĞLI

“Doğanın süreci gibi biçimdeş ve düzenlidir, kendi yolunda her zaman olduğu gibi işler; ama İmparatorun çalışan, her zaman uyanık ve kendiliğinden etkin Ruh olması gerekir. Eğer İmparatorun kişiliği betimlenen yapıda değilse, yani baştan sona ahlaklı, çalışkan, ve vakarını sürdürürken de enerji dolu değilse, o zaman herşey gevşer, hükümet tepeden tırnağa felç olur ve dikkatsizliğe ve özence yenik düşer.”

ÖDEV BİLİNCİ DEĞİL, AMA DIŞSAL CEZA KORKUSU

“Memurları yükümlülük altında tutan şey kendi duyunçları, kendi onurları değil, ama dışsal bir buyruk ve onun katı yaptırımlarıdır. On yedinci yüzyılın ortalarında yer alan devrim durumunda o sırada hüküm süren hanedanın son İmparatoru çok yumuşak ve onurluydu; ama yumuşak karakteri yüzünden hükümetin dizginleri gevşemişti ve ayaklanmaların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Başkaldıranlar Mançuları ülkeye çağırdılar.”

§ 100

ATAERKİL TÜZE: AİLE İLİŞKİLERİ DE YASALAR TARAFINDAN DENETLENİR (TÜM DURUMLARDA ÖZNEL ÖZGÜRLÜĞÜN YOKLUĞU BELİRLEYİCİDİR)

“Tüzel Duruma geçtiğimizde, ataerkil hükümetin ilkesi yoluyla uyrukların ergin sayılmadıklarını görürüz. Hindistan’daki gibi, hiçbir bağımsız sınıfın ya da katmanın savunacak kendi çıkarları yoktur, çünkü herşey yukarıdan yönetilir ve gözetilir. Tüm ilişkiler tüzel normlar tarafından sıkı sıkıya buyrulur; özgür duygu, genel olarak ahlaksal duruş noktası bu yolla temelden silinir.”

“Aile üyelerinin birbirlerine karşı nasıl duygular taşımaları gerektiği, biçimsel olarak yasalar yoluyla belirlenir, ve bunların çiğnenmesi zaman zaman ağır cezaları gerektirir.”

“Burada dikkat edilmesi gereken ikinci kıpı hemen hemen köleliğe dönen Aile ilişkilerinin dışsallığıdır. Herkes kendini ve çocuklarını satabilir; her Çinli karısını satın alır. Yalnızca ilk karı özgür bir kadındır; buna karşı kumalar kölelerdir ve çocuklar gibi, başka her şey gibi, el koyma durumunda yakalanabilirler.”

CEZA: DAYAK (ONUR DUYGUSU GELİŞMEMİŞ)

“Üçüncü bir kıpı cezaların çoğunlukla bedensel dayak olmasıdır.”

“Bu bizim aramızda onur kırıcı olacaktır; ama onur duygusunun henüz olmadığı Çin’de böyle değildir. Bir sopa vuruşu kolayca gelip geçer, ve gene de bedensel olarak dokunulabilir sayılmayı istemeyen, ama daha ince ve daha duyarlı yanlarında incinebilir onurlu bir insana en ağır gelen şeydir. Ama Çinliler onurun öznelliğini tanımazlar; bizim durumumuzda çocuklar için olduğu gibi, cezadan çok terbiye altında dururlar; çünkü terbiye iyileştirmeye yönelikken, ceza asıl suç yüklenebilirliği imler.”

“Çin’de her Mandarin bambu dayağı atma yetkisini taşır, ve giderek en yüksek olanlar ve en önde gelenler, Bakanlar, İmparator vekilleri, İmparatorun gözdeleri bile bambu değneklerle dövülürler.”

§ 101

KAZA VE NİYET AYRIMI YOK, ÇÜNKÜ ÖZGÜR DUYUNÇ YOK

“Bir suçun yüklenebilirliği söz konusu olduğunda, edimdeki niyet ve kasıtsız ya da kaza sonucu edim arasında bir ayrım görülmez, çünkü kaza da niyet gibi yüklenebilirdir, ve eğer biri kazayla bir başkasının ölümüne neden olursa ölümle cezalandırılır. Kaza ve niyet arasındaki ayrımın bu gözardı edilmesi”

“Kabul edilemez bir kitabı basanlar da, tıpkı onu okuyanlar gibi, benzer olarak yasanın gazabına uğrar.”

MÜLKİYET, SERFLİK

“Çinlilerin başlıca kaynaklarını oluşturan toprak ancak geç bir tarihte Devlet mülkiyeti olarak görüldü. O zaman mülklerden tüm gelirin dokuzda birinin İmparatora ait olması kararlaştırıldı. Daha sonraki bir zamanda serflik de ortaya çıktı ve bunun getirilmesi İmparator Schi-hoang-ti’ye yüklenmiştir; bu İÖ 213 yılında Duvarı yaptıran, Çinlilerin eski haklarını kapsayan tüm yazıları yaktıran ve Çin’in birçok bağımsız prensliğini denetimi altına getiren imparatordur. Onun savaşları ele geçirilen toprakların özel mülkiyet ve onlarda yaşayanların ise serfler yapılmasına neden oldu.”

ÖZGÜRLÜKSÜZLÜK; EŞİTLİK; ONURSUZLUK; AHLAKSIZLIK; DOLANDIRICILIK

“Gene de Çin’de Kölelik ve Özgürlük arasındaki ayrım büyük değildir, çünkü İmparatorun önünde herkes eşittir, eş deyişle herkes eşit ölçüde değersizleştirilir. Bir onur duygusu bulunmadığı için, ve hiç kimsenin başkalarının önünde özel bir hakkı olmadığı için, aşağılanma bilinci egemendir ve bu kolayca alçaklık bilincine geçer. Bu alçaklık ile Çinlilerin büyük ahlaksızlığı bağlıdır. Nerede ellerinden geliyorsa, dolandırıcılıkları ile tanınırlar; arkadaş arkadaşı aldatır, ve eğer aldatmaca hedefine ulaşamazsa ya da aldatılan tarafından bilinirse hiç kimse bir başkasının payına aldatma girişimine içerlemez. Bu konuda büyük bir beceri ve hüner ile davranırlar.”

§ 102

FO DİNİ: HERŞEYİN KÜÇÜMSENMESİ

“Ahlaksal düşüklük bilinçleri Fo dininin çok yaygın olmasında da kendini gösterir; bu din Yokluğu en yüksek olarak, saltık olarak, Tanrı olarak, ve bireyin küçümsenmesini en yüksek eksiksizlik olarak görür.”

[Çinlilerin dinsel inançlarının güçlü olmadığı genellikle kabul edilir. Dinin ve ona bağlı bir Tanrının varlığı İmparatorun saltık yetkesi ile bağdaşmaz ve ataerkil aile yapısını zayıflatır, aslında ortadan kaldırır, çünkü Din dünyasal yetkeden daha yüksek bir tanrısal yetke anlayışını getirir.]

“Şimdi Çin Devletinin dinsel yanının irdelemesine geliyoruz. Ataerkil durumda insanın dinsel yükseltilişi kendi içindir, yalın ahlak ve doğru olanı yapmadır. Saltığın kendisi bir yandan bu doğru olanı yapmanın soyut yalın kuralıdır, ilksiz sonsuz Türedir; öte yandan onun gücüdür. Bu yalın belirlenimler dışında, doğal dünyanın insan ile tüm daha öte bağıntıları, öznel yüreğin tüm istemleri bütünüyle gözardı edilir. Çinliler ataerkil despotizmlerinde en yüksek Varlık ile böyle bir dolaylılığa gereksinmezler; çünkü eğitim, ahlak ve terbiye yasaları, ve sonra İmparatorun buyrukları ve hükümeti bu aracılığı kapsarlar. İmparator nasıl Devletin Başı ise, dinin de Şefidir. Sonuç olarak burada din özsel olarak Devlet Dinidir.”

LAMAİZM: DEVLETE GELİŞMEZ

“Lamaizm bundan ayırdedilmelidir, çünkü Lamaizm bir Devlete gelişmez, ama dini özgür, tinsel, çıkarsız bir bilinç olarak kapsar.”

§ 103

“…gerçek inanç ancak bireylerin kendi içlerinde, kendileri için dış bir zorlayıcı güçten bağımsız olabildikleri yerde olanaklıdır. Çin’de birey bu bağımsızlık yanından yoksundur; … Doruk olarak, güç olarak, yalnızca İmparator göğe yaklaşabilir, genel olarak birey değil.”

[Çin’de İmparator Güçtür, Nietzsche’nin bile kıskanacağı bir anlamda saltık Güçtür. Bu nedenle Çin inancının Tanrısı gerçek güç değildir, örneğin “Gök/Tien” dedikleri şey tek-tanrılı dinlerdeki gibi ‘herşeyden-güçlü’ bir Tanrının tasarımı bile değildir. Yalnızca ve yalnızca bir Doğa gücüdür.]

[İnanç dışsal gücün korkusu altında iken gerçek inanç değil, boş inançtır. İnanç özsel olarak ve saltık olarak Duyuncun onayını, dahası bilgi ile aklanan Duyuncun onayını gerektirir. Bu nedenle İnancın gerçek nesnesi ancak ve ancak Gerçekliğin kendisi, ancak ve ancak Bilgi olabilir. Tüm tasarımsal dinler gerçek inançtan tasarımın bilgiden uzak olduğu kadar uzaktırlar.]

BÜYÜCÜLÜK KIPISI

“Çin dininde insanın davranışının saltık belirleyici olması ölçüsünde büyücülük kıpısı yatar. Eğer İmparator iyi davranırsa, herşey iyi olmaktan başka türlü olamaz;”

İMPARATOR GÖK İÇİN DE YASAMACI

“[İllerin] kendi Cinleri (Chen) vardır ki, yalnızca Göğün evrensel gücüne tapınması gereken İmparatora altgüdümlüdürler, ve bu arada doğa dünyasının tekil tinleri İmparatorun yasasını izlerler. Böylece İmparator aynı zamanda Gök için de asıl yasamacı olur.”

PUTLAR, AMA SANATSAL DEĞİL, ÇÜNKÜ TİNSEL İÇERİKLERİ YOK

“… bu Cinler için yontu-imgeler saptanmıştır. Bunlar çok çirkin putlardır ki, henüz sanatın nesneleri değildirler, çünkü onlarda tinsel hiçbirşey sergilenmez. Bu nedenle yalnızca ürkütücü, korkutucu ve olumsuzdurlar.”

“Cinlerin bir rahipler ve manastırlar kalabalığı ile birlikte sayısız tapınakları vardır (Pekin’de 10.000 kadar)”

§ 104

BİLİMLER

"Asıl İçselliğin bu eksikliğine Çin'de Bilimlerin biçimlenişi de bağlıdır. Çinlilerin bilimlerinden söz edildiğinde, bunların gelişmişlikleri ve eskilikleri hakkında büyük gürültü koparıldığını duyarız." "En yüksek Devlet kurumlarından biri de Bilimler Akademisidir. Üyeleri İmparatorun kendisi sınavdan geçirir;"

"… bir yandan bilimler çok büyük saygı görüyor ve yüreklendiriliyor görünürken, öte yandan onlar için tam olarak onları kuramsal bir uğraş yapan içselliğin o özgür temeli ve asıl bilimsel ilgi eksiktir. Burada Tinin özgür, ideal bir alanına yer yoktur, ve burada bilimsel denebilecek olan şey görgül bir doğadadır ve özsel olarak Devlet için ve onun ve bireylerin gereksinimleri için Yararlı olanın hizmetinde durur."

YAZI

"Yazı Dilinin doğası daha başlangıçta bilimlerin gelişimi için büyük bir engeldir; ya da daha doğrusu, evrik olarak, gerçek bir bilimsel ilgi bulunmadığı için, Çinlilerin düşüncelerin sergilenmesi ve iletilmesi için daha iyi bir araçları yoktur."

"[Bu yazı] tasarımların kendilerini imler yoluyla gösterir."

KONUŞMA DİLİ

"Konuşma dilleri oldukça yüksek bir sayıda tek heceli sözcüklerden oluşur ki, bunlar birden çok anlamda kullanılırlar. Anlam ayrımları ancak bağlam, vurgu, hızlı ya da yavaş, alçak ya da yüksek sesle konuşma yoluyla belirtilebilir."

"PO" SÖZCÜĞÜNÜN ON BİR ANLAMI

"'Po' sözcüğü sese göre on bir değişik anlam taşır: cam; kaynamak; yele vermek; yarmak; sulamak; hazırlamak; yaşlı bir kadın; köle; eliaçık insan; sağgörülü insan; biraz."

HARFLERİN SAYISI

"… kullanım için zorunlu sayı 9.553 olarak, ya da eğer yeni getirilenleri eklersek giderek 10.516 olarak verilir; ve kitaplarda bulunduğu düzeye dek tasarımlar ve bunların bileşimleri için genel olarak karakterlerin sayısı 80 ile 90.000 arasında değişir."

İdea Yayınevi / 2014

Tarih Felsefesi Kavramının Doğuşu

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Tarih Felsefesi

Tarih Felsefesi Kavramının Doğuşu / Frederick Copleston'ın Yorumları

Klasik Yunanlılar için Tarih "döngüsel bir geri-dönüş" düşüncesinden öteye, gelişim ve erek kavramına ulaşmaz çünkü onlar için gelişecek birşey yoktur. Klasik Yunan felsefesi henüz evrensel insan doğası kavramını çıkarsamamıştır. Yunan felsefecileri için bir Dünya-Tini kavramı yoktur ve Us insanlık için evrensel bir gizillik, dolayısıyla edimselleşmesi zorunlu bir özsellik değildir. Aynı nedenlerle bir insan eşitliği kavramı da yoktur ve kölelik Platon ve Aristoteles tarafından da doğal olarak görülür.

Öte-dünyasal dinsel düşünce için İnsan Tarihi kavramı yoktur, çünkü Tanrının istencine altgüdümlü

olan insan özgür değildir.

Tüm a prioriyi, tüm evrenseli, tüm özselliği yadsıyan Görgücülük için de bir evrensel Dünya-Tarihi kavramı olanaksızdır. Aydınlanma düşünürleri arasında görülen Tarih kavramı Aydınlanmanın görgücü temellerine aykırıdır. Aydın için Tarih despotun istencinin ötesine geçemez, istençsiz halkın bir Yurttaş Toplumunun yapısını kazanması, boyun eğen bireyin özgür Kişi ve Yurttaş olması söz konusu değildir.

Jacques Bénigne Bossuet (1627-1704) Evrensel Tarih Üzerine Söylem'inde (Discours sur l'histoire universelle, 1681) dinin ve imparatorluklarının gelişimi çevresinde tanrıbilimsel bir tarih yorumu açımladı. Onun için Tarih tanrısal istencin denetimindedir, insan özerk ve özgür olmayan bir gereçtir. Bossuet için tarihteki önemli olaylar yaratılış, Tanrının Yahudi halkı ile işleri, Bedenselleşme ve Kilisenin büyümesidir.

> *Copleston: Bossuet'ye göre, "Tanrı Asurları ve Babillileri Yahudileri cezalandırmak için, Persleri onları topraklarına yeniden-yerleştirmek için, İskender'i ve ilk ardıllarını onları korumak için, ve Romalıları onların Suriye krallarına karşı bağımsızlıklarını sürdürmek için kullandı. Ve Yahudiler İsa'yı yadsıdıkları zaman, Tanrı aynı Romalıları onları cezalandırmak için kullandı, gerçi Romalılar Kudüs'ün yokedilmesinin imlemini anlamamış olsalar da."*

Giambattista Vico (1688-1744) Tanrı yaratısı olarak gördüğü Doğa ve insan yaratısı olarak gördüğü Tarih arasına kökensel bir ayrım getirir (Ulusların Ortak Doğalarını İlgilendiren Yeni Bir Bilimin İlkeleri/Principi di una scienza nuova d'intorno alla comune natura delle nazioni, 1725). Ama Tarih düşüncesi bir gelişme olmaktan çok bir tür döngüler kuramında anlatım bulur.

> *Copleston: Vico'ya göre, "İnsan tarihi insan tarafından yapılır; öyleyse insan tarafından anlaşılabilirdir. Tarih biliminin ilkeleri insan anlığının değişkilerinde, insan doğasında bulunacaktır. Gerçekten de, tarih kendini bilimsel inceleme ve düşünceye fiziksel Doğadan daha kolay sunar. Doğa yalnızca Tanrı tarafından yapılmıştır, insan tarafından değil; bu nedenle yalnızca Tanrı Doğanın tam ve yeterli bir bilgisini taşıyabilir. Ama insan toplumu, insan yasaları, dil ve yazın, tümü de insan tarafından yapılmıştır. Bu nedenle insan onları ve gelişimlerinin ilkelerini gerçekten anlayabilir."*

> *Copleston: Charles-Louis de Secondat, Baron de La Bréde et de Montesquieu (1689-1755) de karşılaştırmalı ve sınıflandırmalı bir tarihsel yöntem geliştirdi. Histoire de la grandeur des Romains et de leur décadence (1734) başlıklı çalışmasında tarihte bireylerin ve olumsallıkların rolünü indirgeyerek süreçte belli eğilimlerin iş başında olduğunu ileri sürdü. İklimin insanı ve toplumunu önemli ölçüde etkilediğini ve Fransa'nın ikliminin ideal olduğunu düşünüyordu.*

Voltaire Essai sur les moeurs (1740-9, yayımlanışı 1756) başlıklı denemesinin Bossuet'nün çalışmasının bir sürdürülmesi olarak amaçlandığını ileri sürer (Tam başlık: Genel Tarih Üzerine ve Charlemange'dan Günümüze Dek Ulusların Tinleri ve Davranışları Üzerine Bir Deneme). Ayrıca bir Philosophie de l'histoire (1765) yazdı.

> *Copleston: Voltaire'e göre, "Tarih insan istenç ve tutkularının karşılıklı oyunlarının alanıdır. İlerleme ancak insan hayvansal koşulun üzerine yükseldiği sürece ve us egemen olduğu, ama bunu özellikle gerçek toplumsal reformu getirebilecek biricik güç olan aydınlanmış despotizm biçimini alarak yaptığı sürece olanaklıdır. Ama tarihi tanrısal bir tasarın yerine getirilmesi olarak ve doğaüstü bir hedefe doğru deviniyor olarak alan görüş yiter. Ve bununla tarihin birliği ve sürekliliği konusunda duyulabilecek herhangi bir güçlü kanı da yiter."*

> *Voltaire görgül bir tarih anlayışı geliştirir. Felsefi tarihten anladığı şey efsaneleri ve masalımsı öyküler*

ya da boşinanç öğeleri kapsamayan bir tarihtir. Özellikle yeni tarih irdelemelerinin okunmasını salık verir ve Nouvelles considérations sur l'histoire'ında eski tarihi irdelemenin bir kaç gerçeği bin yalanla karıştırmak olduğunu belirtir. Remarques sur l'histoire'da ciddi bir tarih incelemesine "tarihin bizim için gerçekten ilginç olmaya başladığı zaman, benim görüşümde on beşinci yüzyılın sonlarına doğru" başlanması isteğini anlatır. Eski zamanlar onun için sanki hiç olmamış gibidir. Tarihi "bir yurttaş ve felsefeci olarak" okumak isteyen insan için "davranışlarda ve yasalardaki değişimler onun büyük inceleme hedefi olacaktır." Voltaire'de de bir ilerleme olarak tarih anlayışı yoktur. Tarih incelemesi onun önemsediği kimi belirlenimlerin bir betimlemesinden öteye geçmez. Voltair'in tersine, aydınlanmış bir despotizme inancı ya da onun halk için duyduğu küçümsemeyi paylaşmıyordu.

Condorcet'nin ussalcılığı görgücü Aydınlanma düşünürleri ile karşıtlık içinde durur. Rousseau durumunda olduğu gibi, salt zamansal etmen nedeniyle yersiz olarak Aydınlanma düşünürleri ile birlikte sayılır.

Copleston: Nicolas de Condorcet (1743-94) Tarihte belirsiz bir ilerlemenin yer aldığı düşüncesini geliştirdi. Bir matematikçi ve felsefeci idi. Politikada coşkulu bir demokrat ve cumhuriyetçi olarak Devrimi coşkuyla karşıladı ve Conventiona vekil seçildi. Esquisse d'un tableau historique des progrës de l'esprit humain (1794) başlıklı çalışmasında genel düşünceleri insanın eksiksizleşebilirliği, karanlıktan aydınlığa, barbarlıktan uygarlığa aşamalı bir ilerleme olarak insanlık tarihi, ve gelecekte sınırsız bir ilerlemedir. Anayasal reformu ve eğitimi ilerlemeyi sağlamanın başlıca araçları olarak görüdü. Süreçte dokuz evre ya da aşama ayırdeder. Bir tür ilerleme ya da insan gelişimi yasası bulunduğu sayıltısını kabul eder. Önceden insan ilerlemesine ve eksiksizleşebilirliğine hiçbir sınır çekilemez. Onuncu evreyi ele alırken sınırsız ilerlemenin olanaklı olduğunda diretir, yalnızca ahlaksal bilimde değil (örneğin öz-çıkarın ortak iyi ile uzlaştırılmasında), ama ayrıca fiziksel bilimde, uygulayımsal bilimde ve giderek matematikte de ilerleme sınırsızdır.

Johann Gottfried von Herder Aydınlanma düşünürlerinin tarihe varsayımlar ile yaklaşmalarını ve onu önceden tasarlanmış bir savı tanıtlama amacıyla kullanmalarını eleştirdi. Bir Başka Tarih Felsefesi (1774) Herder'in kendisi tarihi çağlara ya da dönemlere böldü. İnsanlık Tarihinin Felsefesi İçin Düşünceler (Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menscheit, 1784-91) dev bir ölçekte tasarlanmıştı. Doğadaki cinslere ve türlere doruğunda insan olan bir tür piramidi oluşturuyor olarak bakar (Doğada ereksellik). İnsan ussal ve özgür bir varlıktır. Ortaya çıkışı ile insan Doğanın, eş deyişle Tanrının amacını yerine getirir. Herder için tarih zaman ve yer tarafından değişkiye uğratılmış olarak insan güç, eylem ve yatkınlıklarının doğal tarihidir.

Copleston: "İnsan us ve özgürlük için örgütlenmiştir. Dünyaya usu öğrenmek ve özgürlüğü kazanmak için gelmiştir. Böylece Herder insanda gizli olan ve geliştirilmesi gereken birşey olarak insanlıktan (Humanität) söz edebilmektedir. 'Humanität' insanın erişebilme yeteneğinde olduğu ideal anlamına gelebilir; ya da bu ideale erişme gizilgücü anlamına gelebilir. İdeal böylece insanda gizli yatar, ve Herder insandan insanlık için örgütlenmiş olarak söz edebilir. Fiziksel bir kendilik olarak hiç kuşkusuz insan daha şimdiden vardır. Ama insanın eksiksizleşmesi için, 'insanlık' için bir gizilgüce iyedir.

Herder tarihin modern Devlete doğru bir ilerleme devimi olarak yorumlanması gerektiği düşüncesine de saldırır. En azından bir modern Devletin gelişiminin us ile pek bir ilgisi olmayan, tersine salt tarihsel etmenlere bağlı olan bir olay olduğunu imler.

Ve Herder'in yetkeci hükümetten duyduğu hoşnutsuzluk yeterince açıktır. İkinci bölümü yayımladığı zaman, en iyi egemen egemenleri gereksiz yapmaya en büyük katkıda bulunan egemendir, ve hükümetler hastalarını sürekli olarak onlara gereksinim içinde olacakları bir yolda sağaltan kötü doktorlar gibidir

biçimindeki bildirimleri dışarda bırakmak zorunda kalmıştı. Ama söyledikleri yeterince açıktı. Onun görüşünde, 'bir efendiye gereksinen insan bir hayvandır; bir insan olur olmaz artık bir efendiye gereksinim duymaz.' Aydınlanmış despotizm ideali Herder için geçersizdir."

Kant insanın bir efendi olmaksızın toplumda yaşamasının olanaksız olduğunu ve buna göre ussal bir devletin bir efendisinin olması gerektiğini düşünüyordu. Herder bu görüşte değildi:

"Tüm bunlarda Herder belli bir düzeyde Kant üzerine dolaylı bir saldırıda bulundu. Kant Düşünceler'in ilk bölümü üzerine düşmanca bir eleştiri yayımlamıştı; ve ikinci bölümde Herder, doğrudan olmasa da, Kant'ın Kozmopolitan Bakış Açısından Genel Bir Tarih Düşüncesi'ne (Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht, 1748) saldırma fırsatından yararlandı. Kant ussal Devletin gelişimine katkıda bulunmuyor görülebildikleri sürece toplumsal örgütlenişin tüm evrelerini gözardı etme eğilimindeydi. Ve ussal bir Devletin bir 'efendisi' olmalıdır; çünkü insan öylesine eksiklikle yüklüdür ki bir efendi olmaksızın toplumda yaşaması olanaksızdır. Kant bu noktada pekala haklı olmuş olabilir; ama Herder insanın doğal iyilik ve eksiksizleşebilirliğine inanmayı yeğliyordu. Her ne olursa olsun, tarihi çağdaş Devlete doğru bir ilerleme olarak alan ve tüm başka toplumsal örgütleniş biçimlerinin onun ışığında yargılanmalarını gerekli gören bir yaklaşımdan bir yarar gelebileceğini kesinlikle yadsıyordu.

Her kültürün kendi ağırlık özeği vardır, ve bu ağırlık özeği kültürün dirimli ve etkin güçlerinin bir dengesine ne denli derinden işlemişse, kültür o denli sağlam ve kalıcıdır. Öyleyse diyebiliriz ki, bir kültürün doruğuna onun etkin güçleri en dengeli durumlarında oldukları zaman ulaşılır. Ama bu doruk hiç kuşkusuz bir noktadır; eş deyişle, ağırlık özeği kaçınılmaz olarak devinir, ve denge bozulur. Etkin güçler öyle bir yolda yerleştirilebilirler ki denge geçici olarak yeniden kurulabilir; ama sonsuza dek süremez. Çöküş kaçınılmaz olarak er geç gelecektir.

Herder'in etnik kümeleri, ulusları ve kültürleri vurgulaması ölçüsünde, ve Hıristiyan kültürün doğuşunda Germanik halklar tarafından oynanan rolü vurgulaması ölçüsünde, kimi kafasızlar, örneğin Naziler, onu bir ulusalcı olarak, ve giderek bir ırk-kuramının savunucusu olarak göstermeye çalıştılar. Ama bu yorum işin gerçeğinden bütünüyle uzaktır. Herder hiçbir yerde Almanların başka ulusları yönetmeleri gerektiğini söylemez. Aslında örneğin Tetonik şovalyelerin Almanya'nın doğu komşularına karşı davranışlarını kınar; ve yazılarında sık sık militarizme ve imparatorlukçuluğa saldırır. İdeali ulusal kültürlerin uyumlu bir serpilişlerinden yanaydı. Nasıl ki bireyler özgür ve gene de toplumda birleşmişlerse — ya da bu bir gereklilik ise —, değişik uluslar da bir aile oluşturmalı ve her biri 'insanlığın' gelişiminde kendi payına düşen katkıyı ortaya koymalıdır. Irk-kuramına gelince, Herder etnik kümeleşmelerin Devletler için en doğal temeli oluşturduklarına inanıyordu. Ve onun görüşünde Roma'nın kararsızlığına katkıda bulunan etmenlerden biri de tam anlamıyla başka halkların fetihlerinin onun etnik birliğini yokediş yoluydu. Ama bu düşüncenin, ister geçerli olsun isterse olmasın, ırk-kuramı ile hiçbir ilgisi yoktur, eğer kuram bir ırkın özünlü olarak başka ırklara üstün olduğu ve onları yönetme hakkını taşıdığı anlamında alınıyorsa.

Eğer insanlık idealine ilerleyici yaklaşım olanaklıysa, kaçınılmaz olarak yer alacaktır. Gerçekten de, tüm yokedici güçlerin en sonunda saklayıcı güçlere boyun eğmeleri ve bütünün gelişimi için işlemeleri gerektiğini söyler.

Herder doğallıkla insanın en yüksek gizilliklerinin süreçte karşılaşılan tüm tersliklere karşın en sonunda edimselleşeceği vargısına eğilimli idi."

Aziz Yardımlı / İdea Yayınevi 2014

Tarih Felsefesi, Sezar

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Hegel
Tarih Felsefesi

Julius Sezar (İÖ 100-44).

“Sezar konum, onur ve güvenliğini koruma uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmparatorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma’nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma’nın ve Dünyanın Tarihinde zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin İstenci olan Tözseli kapsar. Onlara Kahramanlar denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdide varoluşa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca onların davası ve onların işi olarak görünür.”

— Plutark’a göre Sezar Galya’daki savaşlarında sekiz yüz kasabayı ele geçirdi, üç yüz devlete boyun eğdirdi, ve kendileriyle çarpıştığı üç milyon insandan bir milyonunu öldürdü, bir ikinci milyonu tutsak aldı. Kahramanlar peygamberler değildirler. Yalnızca bilinçsizi oldukları büyük dünya-tarihsel rollerini yerine getirirler. Kavrayışlı insanlardır ve tikel erekleri o altüst oluş günlerinde Dünya Tininin İstencinde tözsel olanı kapsar. Sezar iç savaşlar sonucunda ortadan kalkma noktasına gelmiş olan Roma Cumhuriyetini ortadan kaldırdı ve onu Roma İmparatorluğuna dönüştürdü. İzleyen dönem Pax Romana olarak bilinir. (Solda: Galyalı Vercingetorix Sezar’a teslim oluyor, İÖ 52.)

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

“Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir. Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir.”

İdea Yayınevi / 2014

Tarih Kavramı

İdea Yayınevi / Olgular ve Kavramlar / Tarih Kavramı

Bu çözümlemeler dizisinde kullanılan yöntem olguları kavramları ile tanımlamak, onları kendi mantıkları içinde, kendilerinde oldukları gibi çözümlemektir. Dünya çoğu kez onu görmeyi istediğimiz gibi değildir. Çoğu kez olgulara, görüngülere yüklediğimiz kavramlar onları olduklarından başka şeylere çevirir. Ama olguların şu ya da bu bakış açısına göreli olmayan gerçeklikleri vardır, onları yapan bireylerin olduğu gibi onları gözleyen bireylerin de dolaysız bakış açılarının ötesinde yatan saltık, nesnel anlam ve önemleri vardır. Dünyayı ussallığı içinde ancak usal bakış açısı anlayabilir. Us insanın dünyayı anlamasını, ve onu tam ve doğru olarak anlamasını, onu gerçekte olduğu gibi anlamasını olanaklı sayar. Ve tarihte bilinçli olmak, yaşamda ne yaptığını ve ne olduğunu, nereden geldiğini ve nereye gittiğini bilmek söz konusu olduğunda, varoluşçu mızmızlığın üstünde ve ötesinde, herşey gelip insanın kendini ve dünyasını bilmesine dayanır. Ve bu bilgi ve duygu ve duyarlık eyleminin kendisi herşeyi İDEA ve İDEALLER karşısında ölçmeye, tüm olguları kavramları yoluyla anlamaya dayanır. Eğer gerçeği kavramayı istemiyorsak, böyle bir saçmalık yoktur ve herşey görelidir diyorsak, kuşkucu moronluğa sarılmada diretiyorsak, o zaman görüngüyü — bütün bir tarihi — kendimiz için dilediğimiz gibi biçimlendirebiliriz. O zaman BİLGİden söz etmenin bir gereği kalmaz. Gerçekliğin yerine öznel önyargıyı geçirdiğimiz zaman, türeden, özgürlükten, insan olmanın değerinden ve onurundan söz etmenin kendisi saçmalaşır.

Olgu Kavramsız olarak görüldüğünde salt belirlenimsiz bir kendinde-Şey, bir soyutlama, bir hiçliktir.
Böyle kavramsal çözümleme çabaları yoluyla ilkin yalnızca olguları daha iyi anlamayı, üzerlerine daha iyi düşünmeyi umabiliriz. Bilgilenme bir süreçtir, bilincin gerçekliğe doğru sürekli değişimi, eğitimidir. Bir kavramın gerçek yerini saptadığımız zaman, bilinç dizgemiz bundan böyle olduğu gibi kalmaz, kazandığı yeniliğe bağlı olarak değişmeye, bütününde yeniden kurulmaya başlar. Bu yalnızca bireysel bilincin değil ama bütününde bilincin değişim ve eğitim yoludur. Her tarihsel bilinç biçimi yalnızca kendi özel ilkesi çevresinde kurulan geçici bir dizgedir, ve önemi ve değeri yalnızca ve yalnızca bütünü oluşturan süreklideki bir evre olup olmadığına bağlıdır. BÜTÜN aynı zamanda tüm bu evrimin, gelişmenin, İLERLEMEnin kendisi uğruna yer aldığı ve yalnızca onu saklayan EREKtir. Yalnızca bütün olan, yalnızca ereğine dek gelişmiş us gerçekliktir. Ve bu GERÇEKLİK üzerinde hepimizin anlaşabileceği biricik idealdir. Gerçeklik Usun kendisine ve böylece dünyasına vereceği biçimdir. Ama Gerçeklik dosdoğru cebe indirilebilecek hazır, verili birşey değildir. Usun bilgi üreten, insana bilmenin onurunu, değerini, özgürlüğünü kazandıran TANITLAYICI emeğini gerektirir. Yanlışı yaşamayı seçemeyiz. Tıpkı Gerçekliğin İyi ve Güzel de olacağından kuşku duyamayacak olmamız gibi. İnsan doğasını gerçekleştirmenin istenebilir birşey olmadığını, gelişmenin, özgürlüğün vargısının korkunç birşey olacağını kabul edemeyiz. Kuşkuculuğu doğrulamayı, içimizdeki insanı yalnız bir bencillik içine gömmeyi başaramayız. Ancak Gerçeklik, ancak Us bizleri özgür, eşit ve kardeş yapar, çünkü biricik özdeş, ortak, evrensel doğamızdır. Eğer insanın dünyasını özgür duyuncu ve istenci ile belirlediğini kabul ediyorsak, dünyanın özbilinçsiz insanlık tarafından daha iyi yapılabileceği gibi bir yanılgıyı anlamamız bile olanaksızlaşır. Ve bu bize gelecek için komplolar tasarlamak yerine, şimdiyi insan değerleri ile karşılaştırma içinde ölçmenin en etkili, en doğru, en gerçek eylemi sağlayacak biricik geçerli yol ve yordam olduğunu gösterir: Anlama biricik gerçek eylemdir çünkü istencin kendisidir.

Tarih Kavramı

Ereksiz dünya

saçmadır — tam olarak varoluşçu usdışının dilediği gibi.

— Gelecek Şimdiyi belirler mi?

— Var olmayan var olanı?

— Salt bir ideal olan reel olanı?

— Salt bir Erek olan şimdide olan üzerinde etkide bulunabilir mi?

— Duyusal olarak, ya da görgül olarak, ya da özdeksel olarak varolmayanın gücü duyusal vb. olarak varolanı ortadan kaldırmaya, başka birşey yapmaya yeter mi?

Tümünün de yanıtının olumlu olduğunu biliriz: Salt ideal olan, salt bir gizillik ya da kendinde olan varoluşta olanı, reel olanı kökünden söküp atar, kendisi yine aynı yazgıya uğramak üzere edimselleşip onun yerini alır. — İnsan varoluşu başından sona dek ereksel değil midir? Yoksa dürtüsel, düzeneksel midir?

İstencin belirlenimi dışsal nedenselliğe meydan okumak, doğanın kör zorunluğunu yenmektir. İstenç Özgürlüktür, öyle ki özgür olmayan İstenç bir İstenç değildir.

Özgürlük Zorunluktan güçlüdür. Ve İstenç tüm varoluşu kendi ussal tözü ile uyum içinde belirleyinceye dek, tüm başkalığı baştan sona kendi terimlerine çevirinceye ve böylece sonsuzluğunu, başkasında bir son ile, bir sınır değil ama kendini bulduğunu tanıtlayıncaya ve bu karşıtların birliğini elde edinceye dek devimini durdurmaz.

Değişim, Gelişim

ve Diyalektik

‘Gelişim’ bir Ereğe doğru değişimdir. Sürekliliği varsayar: Varolanın kendini olumsuzlaması, böylece karşıtının yine onun kendisinden doğması, ve böylece bu kendi karşıtında yalnızca kendinin saklanışıdır. Birşeyin ‘değişmesinin’ olanağı o şeyin kendinde kendi başkası olmasını gerektirirken, ‘gelişim’ kavramı da benzer olarak kendinde varolanın, gizil olarak varolanın kendini edimselleştirmesi, kendini gün ışığına çıkarmasıdır. Ancak gelişebilecek olan, ancak kendinde kendi başkasını kapsayan ve onunla bir olan gelişebilir.

Tarihin bir süreklilik olması herşeyden önce bir gelişimler dizisi olması anlamına gelir. Kimi kültürler öylesine sağlamlaşır ve katılaşır ki, kendilerini değişime, gelişime karşı bütünüyle yalıtmış görünürler. Değişimleri kendi diyalektikleri yoluyla değil ama ancak dışarıdan dürtü yoluyla, belki de zorbalık olarak yaşayabilecekleri süreçler yoluyla olur. Ancak değişebilen kültürler tarihsel anlam ve önem taşırlar. Çünkü insan özünün tüm gizilliğinin kendini aşamalı olarak görüngüye çıkarmasına izin verirler. Katılaşmış, değişime izin vermeyen kültürler tarihsel değildirler çünkü tarih olmazlar.

Dünya-Tini terimi tüm ulusal, etnik, kültürel vb. ayrımların üzerinde olan insanlığın bütününü anlatır ve gelişiminde hiçbir önderliğe, hiçbir programa, hiçbir komploya gereksinmez, çünkü gelişiminin güdüsü, enerjisi ve ereği kendi gizilliğinden başka birşey değildir.

Erek

ve

Anlam

Tarih bir gelişimdir. Ve ereksiz gelişim saçmadır, usdışıdır, anlaşılmazdır. Olmayandır. Eğer Tarih Gelişim değilse ya da bir Ereği yoksa, eğer Duyuncun ve İstencin büyümelerini, tam gelişimlerini hedefleyen bir süreç değilse, eğer insanları Özgürlükte soluk alan bir dünyaya götürmüyorsa ve eğer onu bu kendi Özgürlük ereğine biz ulaştıramıyorsak, o zaman anlamsızdır. Böyle Tarih olmasa da olur, ve insan varoluşunun saçmalığına tanıklık eden rasgele bir magazin arşivinden, olaylara ve olgulara yalnızca kendi öznel önyargılarını yansıtan kişisel yorumlardan daha öte bir değeri yoktur. Çöpe atılmayı hak eder. Evrenin bir köşesinde kendilerini unutmuş yaratıkların kör döğüşünden daha anlamlı birşey olduğu, bir kötülük gösterisi olduğu bile söylenemez. Bir ölüm içgüdüsünün, bir nefret ilkesinin denetimi altında olduğunda diretmek bile saçmalaşır. Bir aptallık öyküsü olur.

Görgücü bir tinsellik, görülürün, tutulurun, tadılırın vb. ötesine yükselemeyen inanç, DUYUSAL GERÇEKLİK. Bu tin düşüncenin arılığına, evrenselin akışkanlığına, kuramsal düşünceye ulaşamaz. Özgürce düşünemez. Duyusala takılan düşünce kavramın eytişimini değil ama ancak TASARIMLARIN ÇAĞRIŞIMINI, ancak dışsal bağıntıyı izleyebilir. Böyle görgül yöntem için örneğin nedensellik salt bir çağrışım sorunudur, geometrik nokta tebeşirin izidir, cismin genleşmesi ile birlikte uzay da genleşir, ve zaman başlar ve evren sonludur. Salt duyusal bilginin kabalığına bağlı kalmada direttikleri içindir ki mantıksal pozitivizm, bilimsel görgücülük, fizikselcilik vb. gibi adlarla ortaya çıkan hantal yöntemler bilimi reddetmek zorunda kalırlar, yanlışlanabilirlik, doğrulanabilirlik vb. gibi ölçütlerde kavramın yargısının üzerine yükselebildikleri sanısına kapılırlar.

Soyuta yeteneksiz olan, ‘Bir’i düşüncenin ve duygunun tinsel Birliği olarak yaşamayan böyle duyusal inanç toplumsal varoluşun başka kurumlarına, bütün bir politik, bilimsel, sanatsal yapıya da ilgisiz olamaz. Tersine, gerçekliği — görgül ve dolayısıyla kuşkulu bile olsa — dünyasal varoluşun tüm boyutlarını kendine altgüdümlü kılması anlamına gelir. Düşünceye bu kapalılıkta hiçbir gelişme, ilerleme, büyüme yer almaz. Orada kişi bir ve aynı ırmağa dilediği denli çok girebilir.

Bu tin çevresine inaklardan bir gelenek ağı örer. Eskimez. Tarih olmaz.

Yap ve Tap

1000 Işık Tapınağında yapımı 1880’lerde başlayan ‘Oturan Budha’ya (15m) tapınanlar, Singapur.

Bu inanç dinsel bir karakter taşımaz. Bir Tanrı kavramından yoksundur. Yontu bir insanı, Gautama Buddha'yı temsil ve eğer bir simge olarak değil ama Buddha'nın kendisi ile özdeş olarak görülürse, Buddha taş, tahta, metal gibi nesnelerden oluşan özdeksel bir Tanrı olarak görülebilir. Burada bir inanç özlemi, bir Tanrı özlemi, bir saltık değer ve anlam özlemi vardır, ama henüz dinsel inancın gerektirdiği tinselliğin bir belirtisi yoktur.

Yap ve Tap

Kuzey Koreliler Kim Il-Sung (solda) ve Kim Jong Il'in heykellerine boyun eğiyorlar.

Tarih Kavramı

Tarihi Anlama Denemeleri

Tarihsel Özdekçi bakış açısına göre, Tarih sınıf kavgalarının tarihidir.

Bir başka bakış açısına göre, Tarih üzerine geleneksel ‘paradigma’ Tarihin özsel olarak politika ile ilgili olmasıdır.

Bir başkasına göre Tarih ‘Büyük İnsanlar’ tarafından belirlenen bir ‘anlatı’dır.

Ya da, tarihçi de bir insan olduğuna göre, anlattığı olaylar yığınına önyargıları ile, eğilimleri ile kendisi de katılmaksızın yapamaz. Tarih bir sanı olur. Özel bir tarihsel belirlenimsizcilik ilkesi konutlanır. Bu yöntem bir Nazi tarafından, Heidegger tarafından da savunulan yöntemdir ve ırkçı tarih kuramcılığı için daha uygunu olamaz.

Ama Tarih böyle aptalca birşey olamaz. Eğer Tarihin onu bir Tarih yapan, onu bir ilerleme, bir gelişme, bir süreç yapan bir Ereği varsa ve bu Evrensel İnsanlık için, Ben olan Biz için ve Biz olan Ben için bu yeryüzünde, bu evrende Özgürlük ise, eğer insanlık doğal ilkelliğinin üstesinden gelerek tinsel büyümeye belirlenmişse, o zaman Tarihin kendisi yaşanmaya değer olur, anlamlı olur. Ve anlaşılır olur.

O zaman ussallığın kendisinden başka birşey olmayan bu Erek uğruna varolmak daha şimdiden Özgürlüğü yaşamak olur. Ve o zaman varoluşumuz kötü bir sonsuzluğu yitirdiği için yas tutan aptal nihilistin kuramları ile tam karşıtlık içinde, Değerin kendisi, Anlamın kendisi olur.

Gerçeklik anlaşılabilendir, bilinendir. Usdışı olan değil ama ussal olan anlaşılabilendir, bilinendir. Örneğin ‘nedensiz etkiyi’ ya da ‘etkisiz nedeni’ anlayamayız, bilemeyiz, ve bu görgücü, bu göreci, bu pozitivist soyutlamalara varolmanın değerini yükleyemeyiz. Yalnızca nedenin ve etkinin birliklerine, bu karşıtların ayrılmaz birliğine varlık, anlam, ve bilinebilirin değerini yükleyebiliriz.

Örneğin çekmesiz itmeyi, ya da itmesiz çekmeyi anlayamayız, kavrayamayız, bilemeyiz. Anlayabileceğimiz tek şey özdeğin çekmenin ve itmenin birliği olabileceği, gerçekliğinin yalnızca çekme ya da yalnızca itme değil ama bu iki karşıt kıpının birlikleri olabileceğidir. Ussal olan, bilinebilir olan, ve var olan şey birer soyutlama olarak uzay, zaman, özdek ve kuvvet kavramları değil ama yalnızca bu kavramların somut birlikteliklerdir.

Yalnızca ve yalnızca ussal olan varolandır. Saçma olan varolamaz. Usdışı olan — örneğin ereksiz ilerleme, örneğin kuramsız kılgı, örneğin belirlenimsiz özgürlük — yalnızca kuruntudur, ayrılamaz olanı ayrıştıran analitik kuşkucu için ve yalnızca onun bilincinde vardır, bir hiçlik ya da yokluktur. Saçmalıktır. Ussal olan — örneğin kuramın ve kılgının birliği, örneğin neden ve etkinin birliği, örneğin yasa ve özgürlüğün birliği — varolandır, edimsel olandır, ve anlaşılır olandır. Kuramsal olanı kılgısal olandan, eylemde, edimde, edimsellikte olandan ayıramayız.

İnsan eylemi söz konusu olduğunda, törellik söz konusu olduğunda, yalnızca özgür eylem gerçek eylemdir, ve bilgisiz eylemin saçmalık olması gibi eylemsiz bilgi de saçmalıktır, bir kuruntudur.

Törel gerçekliğin anlaşılmasıyla, insanın duyuncunun büyümesiyle özgürlük dünyası da büyür, ve insan dünyası bir parça daha Kavramına yaklaşır.

Usun duyunçtan ve istençten ve bilgiden oluşan eylemi yitici değildir. Tarihte, insan varoluşunun gerçek kuruluşunda kalıcı olan yalnızca ve yalnızca odur çünkü değişimin kendisine katılır, ilerlemede kendini yoketmez ama tersine saklar, onun tözünü oluşturur.

İlerlemenin hedefinin kendinde Usun kendi için özbilinçli Usa gelişmesi olduğu düzeye dek, ve gelişmenin Usun tüm dünyaya kendi şeklini vermesi olduğu düzeye dek, Tarihte yalnızca ussal olanın yeri vardır, bu yüzden varoluşta yalnızca ussal eylem değerli ve anlamlı ve kalıcıdır.

O zaman bu İlerlemeye katılmayan herşey gerçekten değersiz, anlamsız, önemsiz olur. Para babası para üstüne para, çalışan insan saat üstüne saat, parlamentolar yasa üstüne yasa yığarken, Yaşam yalnızca yerinde sayar. Cansıkıcı olur.

Kuşkucunun, varoluşçunun, nihilistin savının tersine, tüm böyle şeyler hiç kuşkusuz bir protozoanın eyleminden daha ‘değerli’dirler. Ama ilerlemeye ve gelişmeye ve özgürlüğe katkılarının olmadığı düzeye dek, tarihsel anlamları ve önemleri koca birer sıfırdır. Usun hilesi bile olamazlar. Varoluşçuyu, nihilisti, pozitivisti aldatan olguları oluştururlar.

Tarih Görüşleri

Modern Toplumun Anlamsızlığına
Toplumcu Çözüm 1: Uluslararası Toplumculuk

Sovyet Posteri:
Nikolai M. Kochergin,
‘‘Çok Yaşa Kızıl Ordu,’’
1919. 28.0" x 42.0"
Litograf.

Tarihsel özdekçilik de tarihi bir ‘İlerleme’ olarak, motoru hırs olan, saldırganlık ve kavga olan bir süreç olarak görür. Süreç ürününde saklanandır: Ortaklaşacılık salt bir kavgalar zinciri olarak, sürekli bir saldırganlık boşalması olarak yorumladığı Tarihte kendini Ölüm İçgüdüsünün son eylemi olarak bildirir ve tarihin tüm nefretini, tüm türesizliğini, tüm yokediciliğini eylem ve izlencesinde kristalize eder. Böyle ‘Erek’ mantıksal olarak bir nefret yoğunlaşmasıdır ve eşit ölçüde mantıksal olarak tinsel özgürlüğün değil ama düzeneksel zorunluğun bir vargısı olabilir: Bütün bir altyapı — ki en sonunda bir alış-veriş ilişkileri düzeneğinden daha çoğu değildir — kendini edimsel olarak erekte saklar: Mülkiyet ortadan kaldırılmaz, tarih yeni ve zorba bir tecimciler partisinin eline düşer. Sonuçta sığ, değersiz burjuvanın yalnızca adı değişir. Ortaklaşacılık, kendi kavramının dolaysızca gösterdiği gibi, yalnızca bir Mülkiyet İstencidir, istencin en ilkel, dolaysız, özdeksel biçimidir, Ve anamalın kendisini her insan değerinden daha değerli saydığı düzeye dek, zorunlu olarak bir kabalık, güç, şiddet, ve terör istencidir. Özdeksel dürtü dünyayı değiştirdiğinde, sömürülen insanlık bir de ruhsuz özdekçinin özencine katlanmak zorunda kalır. Ölmeye geçer.

Modern Toplumun Anlamsızlığına Toplumcu
Çözüm 2: Ulusal Toplumculuk

Nazi Posteri:
‘‘Utku,
Bedeli ne olursa olsun.’’

Nazi idealsiz, amaçsız, ereksiz bir bitki gibi varolmayı, salt özdeksel olana değer veren dar kafalı bir burjuva olarak yaşamayı saçma bulur.

Varoluşta bir değer, bir yükseklik, bir soyluluk, bir üstünlük arar. Salt kendi için geçerli olan göreli bir gerçeklik, göreli bir anlam ister.

Aradığı yüksek değeri alt bir ilkede bulur. Ekinsel, tinsel, ussal olanda değil ama özellikle insan-altı, tinsel-altı, ekinsel-altı olanda, arı doğallıkta, ‘kan’ ilkesinde bulur.

Gene de ırkçının yaşamına, varoluşuna verdiği bu yüksek ‘anlam’ gerçekte yalnızca bir korku anlatımıdır: Paranoya insana özgüdür.

Irkçılık herşeyden önce duyunçsuz bir yüreği, evrenseli kavramayan bir usu, insan özüne güvensizliği, İnsandan korkuyu, aslında İnsanlıktan nefreti varsayar.

Nazizm tam olarak bu değer tanımazlığında modern toplumun kendi yaratısıdır.

Nazinin insanlık nefreti kendiliğinden açıktır. Asıl sorun insanlar insanlık sevgisi adına, kurtuluş adına, barış adına yokedilmeye başladığı zaman doğar. Bu yanılsamada materyalist 'sanat'ın rolü vazgeçilmezdir.

Mayakovsky de ortağımız olmayı isteyen bir sanatçıydı. Tıpkı, örneğin Aragon gibi, Hikmet gibi, ya da ... Picasso gibi. Bu ortaklık, bu ortaklaşacılık pekala Şiddet yoluyla da kurulabilirdi. Eğer ortak olmayı istemiyorsanız, ya boyun eğmeyi öğrenecek, ya da yok edilecektiniz. İstencinizin bir değeri yoktur. Duyuncunuzun bir anlamı yoktur. Aslında ortadan kaldırılması gereken bir metafiziktir. Ozanlar bile dünyayı cehenneme değiştirmek için çabalarken, böyle değişimin tüm onurunu Stalin'e bırakmak despota bir ayrıcalık yüklemek değil midir?

Bu sözde "duyarlı" insanlar, bu sözde "sanatçılar" niçin şiddete, insanlığın yaşadığı en acımasız şiddete karşı duyarsız kaldılar? Aslında bu soru bile haksızdır, çünkü bu "duyarlı" insanlar şiddeti biliyor, onaylıyor, ve istiyorlardı.

Sınıf Kavgalarından oluşan bir tarih ancak Kavgaların son bir Kavga yoluyla sonlanmasında ereğine ulaşır. Yanlardan birinin yenilerek boyuneğmesinde sonlanır. Ama hiçbir kavga, hiçbir savaş yenilenin yokedilmesini amaçlamaz. Tam tersine, kavga Efendilik uğrunadır. Başka bir deyişle, Kavga kendi kavramında çelişkinin çözülüşünü değil ama yalnızca doğrulanışını amaçlar. Sınıf Kavgalarından oluşan bir 'tarih' kurgusu kendi mantığı gereği Ereksizdir: Son Kavga ancak yeni bir Kavganın tohumunun atılışıdır. Ya da, böyle 'tarih' Tarih değildir. Öznel bir yapıntıdır.

Sınıf Kavgası en sonunda mülkiyet uğruna olduğuna göre, kavgayı kazanan yan İstencinin mülkiyet olarak tanınmasına ulaşan yandır: Ortaklaşacılık mülkiyetin ortadan kaldırılmasını değil ama tam tersine saklanmasını hedefler. Bir tecimciler ' tarihi'nin erişebileceği en soylu, en değerli erek budur.

Ortaklaşacılığın Evrensel İstenç üzerine dışardan bir dayatma olması ölçüsünde, ortaklaşacılık kendi kavramı gereği şiddeti ve zorbalığı koşulsuzca doğrular. Bu ekonomik determinist bilinçte özgürlük kavramı gibi birşey yoktur. Saldırdığı, yoketmeyi istediği şey kesinlikle mülkiyet istenci değil ama GENEL OLARAK istençtir. Ortaklaşacı-özdekçi kafa yapısı

— DUYUNÇ özgürlüğü diye birşey tanımaz.
— İSTENÇ özgürlüğünü de tanımaz.

İnanç Özgürlüğü ve Politik Özgürlük pahasına, MÜLKİYET DÜRTÜSÜNÜN koşulsuz egemenliğini amaçlar.

Eğer özdekçi-ortaklaşacı yalana kanan 'dürüst' insanlar olmuşsa, aldanmalarının zeminini henüz ÖZGÜRLÜK kavramına yabancı olmalarında aramalıyız. Ve eğer yaptıklarının insanlığın kurtuluş olduğuna inanmışlarsa, yokedilen suçsuz milyonlar tarafından daha başından yalanlanmışlardır. Tarihsel Özdekçi İdeolojinin insanlığa faturası yaklaşık olarak 100.000.000 (+ 40.000) yaşamdır.

Bolşevizmi Nazizmle sayısal olarak karşılaştırmak ve uluslararası faşistlerin ellerinin ulusal faşistlerin ellerinden daha kanlı olduğu sonucunu çıkarmak hiç kuşkusuz büyük bir buluş değildir. Tarihin modernizmin tuzağına düştüğünü görmek ve değer düşmanı modernizm sürdükçe Bolşevizmin ve Nazizmin pusuda bekledikleri, modernist ağırlığın ve postmodernist hafifliğin ideolojinin gözdağı karşısında ancak yalancı önlemler sağlayabileceklerini kavramak çok daha anlamlı ve önemlidir.

Tarih Önerileri

Özdekçiliğin Kökenleri

Aydınlanmanın Bilim ile, Gerçeklik ile ilgisi boş bir öznel dilekten öteye geçmez. Bilim Doğaya onda Usu bulma amacıyla yaklaşır. Evrendeki ussal öğe Yasadır, ve yasa görülür, duyulur, tadılır olmayan evrenseldir, biçim ya da ideadır, Ustur. Aydınlanmacı 'philosophe' ise duyumcudur, görgücüdür, ve usu çürütmekle ilgilenir. Sonunda gerçekliği olasılığa, saltık olanı göreli olana, bilgiyi sanıya indirger.

İlerleme Aydınlanmanın duyunçsuz usunun, tinsellikten nefretin, özdeksellik sevgisinin ilerlemesi değildir. Bu barbarlığa gerilemedir.

Ancak Boşinancın Aydınlanmaya gereksinimi vardır. Ve Aydınlanma kendini bu göreli, bu tepkisel değeri içinde değil ama kendi uğruna ileri sürdüğü zaman, çekilmez olur. Us Duyuncu bütünüyle terkeder.

Denis Diderot (1713-1784).

Jesuitler tarafından eğitildi. Dinsel bir bunalım geçirerek deist, ateist, ve sonunda materyalist oldu. 1751-1772 yılları arasında sözde bir 'us sözlüğü' (dictionnaire raisonné) olan Encyclopédie'yi yayımladı. Bütün içeriğin özdekçi Helvétius'un Anlık Üzerine (De l'esprit) başlıklı çalışmasında özetlendiği kabul edildi.

Duyumcu ilkesi ile tutarlı olarak, Aydınlanma özdekselin ruhsuz usudur, ve ilerlemeyi yalnızca özdekselin terimlerinde ölçer. Aydınlanma insanlığın törel büyümesinin özerkliğini yadsır, İstenci özdeksel altyapının bir türevi yapar, Duyuncun iyileşmesini uygulayımbilimsel ilerlemenin bir sonucu olarak görür. Bu mantık, tüm öznel niyetlerle karşıtlık içinde, özgürlük düşmanlığında, insanı denetleme tasarlarında sonlanır, ve soyut eşitlik istemi terörün mantıksal zeminini sağlar.

Aydınlanmanın özdekçi mantığı onu değer düşmanlığına ve nihilizme, kuram düşmanlığına ve pozitivizme duygudaş kılar.

Ne Galileo ne de Kepler, ne Descartes ne de Leibniz — Avrupa'yı ilk kez Us ile, Felsefe ile, Bilim ve Matematik ile tanıştıran bu idealistler — haklı olarak Aydınlanmacılar arasında sayılmazlar.

Avrupa'ya yayılmaya çalışan hırslı bir ahtapot.
Rusya'nın yayılmacı politikasını alaya alan bir 1877 esprisi.

Despotizm Tarihi çarpıtır, ve nihilist anlamsızlığı bile aratır.

Hangi biçim altında olursa olsun, ister Marxizm olsun isterse Nazizm ya da Faşizm ya da Teokrasi, despotizm insanlığın büyümesini önler, onu küçük düşürür. Ve nihilizmin — değer nefretinin — kendini aklayışına korkutucu kanıtı sağlar. Nihilist postmodernizmin varolan ekinsel türlülüğe olanaklı biricik almaşık olarak görebildiği şey despotizmdir. Varoluşa anlam kazandıracak kategorilerin kendilerinden yoksun olan bu değersiz bakış açısının özgürlüğe, ilerlemeye karşı çıkmada dayandığı sefil mantık budur.

Özgürlüğün Büyümesi

Tarihin çocuksu başlangıçlarında, kişinin vazgeçilmez doğal haklarla donatılı olduğunun henüz bilinmediği zamanlarda, yalnızca Bir özgürdü. İnsanlık gerçekliğini tinsel değil ama duyusal olanda, evrenselde değil ama bireyselde bulurdu. İlk uygarlıklar için yalnızca dünyasal bir Bir topluluğun tini, anlamı, gerçekliği idi. O çağlarda, o kavramsızlık binyıllarında, insanların yaşamın başka türlü

olabileceğini tasarlamaları bile olanaksızdı. Düzenlerinin sağlamlığı içinde, eskimeyen, değişmeyen, yitmeyen donmuş bilinçleri vardı.

Yunanlılar ve Romalılar için yalnızca Birileri özgürdü. Onlar için de kölelik yokluğu bile tasarlanamayacak bir zorunluktu. Platon ve Aristoteles'te bile henüz tüm insanların özgür doğdukları, her birinin doğal olarak sonsuz değerinin olduğu kavramı yoktu.

Tüm insanların doğal olarak özgür oldukları, onları insan yapan vazgeçilmez doğal haklarının olduğu anlayışının, bu en gerçek Kavramın üretilmesi için tarihin Stoacılara dek çalışıp çabalaması, Usun insanın özü, gerçekliği, değeri olduğunun kavranması gerekliydi.

Charles Thévenin: La prise de la Bastille,
ya da Bastille'in ele geçirilmesi (1793, Paris, Musée Carnavalet).

Başkalarının genellikle uygarca yaptığı işi Fransızlar barbarca yaptılar.

Onların elinde, Devrim bir nefret patlaması ile, şiddet ile, yokedicilik ile özdeşleşti. Dünyayı değiştirmenin kanıtı eylemin insanları yoketmesi oldu. Eğer zor, şiddet, terör uygarlığın temeline katılıyorsa, Fransa hiç kuşkusuz en uygar ülke olmalıdır.

Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik — Fransızlar bu kavramları yalnızca onları çiğnemek için kullandılar. 'Özgürlükçü' Fransa Köleliği kurumsallaştıran Avrupa ülkeleri arasındaydı. 'Eşitlikçi' Fransa içerde eşitsizliği pekiştirirken dışarda ülkeleri sömürgeleştirdi ve Cezayir bile Fransa'dan bağımsızlığını ancak 1962'de kazandı. 'Kardeş' Fransa Nazi rejimi ile işbirliğinde öylesine yürektendi ki, Nazi Almanyasına kendisi için ayrılan kotanın üzerinde Yahudi teslim etti.

Ama kavramın ulusların uslarına ve yüreklerine ulaşabilmesi için, tarihe girebilmesi için biraz daha zaman gerekti. Evrenselleşmesi, tüm tinin yeni görüngüsü olmaya yükselmesi, tüm insanlığın özbilinçli kazanımı olması — bu Eğitim bugün tarihin çözmesi gereken, bizim çözmemiz gereken başlıca sorundur. Eğitimin işini altyapının tılsımlı gücü çözemez çünkü o altyapının kendisi insanın en değersiz, en anlamsız yanı tarafından belirlenen bir öz-çıkar, bencilik, acımasızlık dünyasıdır. Eğitimin işi insanı davranışçı yöntemlerle güdülecek bir robot yapmaktan da bütünüyle ayrı birşeydir. Sorunun çözümü zor ve şiddet uygulamaktan da geçmez. Napoleonların, şiddete dayalı Devrimlerin, içsavaşların kendileri uygarlığın değil ama barbarlığın eylemleridirler, ve yalnızca ektiklerini biçerler. Sorun milyarların uslarında ve ruhlarında büyümeleri sorunudur.

Jacques-Louis David'in bir çalışması, 1804.

'Yurttaş' Napoleon tacını Papanın elinden alarak kendisi takıyor, Napoleon hiçbir zaman ne yaptığını bilen biri olmadı. Osmanlı Padişahının ordusunda Paşa olmayı istedi. Sonra Fransız Devriminin önderliğini yeğledi. Sonra yeniden saray özlemlerine geri döndü. Sonunda Waterloo'da yenildikten sonra Elbe adasında şişman bir sürgün olarak öldü.

Özgürlük İlkesinin doğuşu dolaysızca tüm anlamı içinde, tüm değeri içinde insanlığın bilincine yerleşmesi demek değildir. İlke insan bilincini kendine göre yeniden biçimlendirebilmek için, bütün bir tinsel evreni, bütün bir uygarlık yapısını kendisi ile tutarlı olarak yeniden örgütleyebilmek için Zamana gereksinir. Özgürlük kavramını tasarımlamak onu tüm içeriğinde bilmek demek değildir. Tasarımın Kavrama yükselmesi — bir kavram olarak usun yeni dünyasında yeni üyelerle birlikte yerini alması, başka kavramlarla ilişkilendirilerek usun bütünlüğü içinde tam anlam ve değerini kazanması —, bu onun gerçekliğinin bilgisi, gerçekliğinin doğrulanması, ve aynı zamanda kendini yaşama geçirmesidir. Kavramın kendisi ussallık dediğimiz, sağduyu dediğimiz düşünme

özgürlüğünü ister, ve her yeni kavram/ilke bilinci — tinin görüngüsünü — yeniden örgütler, değerleri yeniden belirler, insanı değiştirir ve böylelikle dünyasını değiştirir. Bunu yapamazsa, eski ekinsel yapı yitmez, bir Çin gibi sürer gider.

İlke Özgürlük olduğu zaman, İstence tam Hakkının verilmesini, onun ne olursa olsun en küçük bir kısıtlama altında olmamasını, ona tüm direncin, tüm sınırın, tüm yabancılığın kaldırılmasını ister. İstenç — benim isteğim, kararım, amacım, eylemim — kısıtlanmamalıdır. Tanınmaması haksızlıktır. Ve ancak özgür insan haksızlığa uğrayabilir.

Eylemim yalnızca başka dışsal nesneler üzerinde değil ama başka istençler üzerinde eylem olduğu düzeye dek eylemdir, ve özgürlüğüm beni başkaları karşısında ilgilendiren bir sorundur. Bu yüzden, İstencim ancak başka istençler tarafından sınırlanabilir. Ve yine bu yüzden, kısıtlanmaması, sınırsız olması, aslında sonsuz olması ancak başkasında kendini bulmasıyla olanaklıdır. İstençte birlik bir özenç sorunu değildir. İstençlerin anlaşması olarak, istencin istenci istemesi olarak bir özgürlük sorunudur.

İstenç doğru ise, ussal ise, Evrensel İstençtir, insanlığa aittir, ve bireysel istenç ancak şu ya da bu dışsal şeyi değil ama Evrensel İstenci istediği zaman özgürdür. İstenç eleştirilebilir, çünkü üzerinde duyunç vardır.

İstencin doğru olup olmadığına Duyunç — düşünen, iyiyi ve kötüyü düşünerek ayıran İstenç — karar verir. Ancak özgür Duyunç doğruyu ve eğriyi ayırabilir. Duyunca güvenmek, Usa güvenmek özgür olmanın kendisidir. Bir kez kazanıldığında, hiçbir baskı bilinçten Özgürlük kavramını geri alamaz, hiçbir zaman İstenci arkada bıraktığı eski biçime geri döndüremez, yanlış olanı, kötü olanı doğrulatmayı başaramaz. İstenç dilediğini isteyemez.

St. Ignatius Kilisesinde Geceyarısı Mas Ayini, San Fransisco Üniversitesi, Kaliforniya, 1989.

Duyunç köleliğini başka her boşinançtan çok daha vurgulu olarak tanıtlayan Katolik tin dünyasaldır. Tanrısal Gerçekliği kurumsallaştırmış, böylelikle hakkından gelmiş, ve Avrupa kendi Tarihini, duyunç ve istencini onun elinden kurtarmak zorunda kalmıştır. Katolik Kilise tarihte insan Usuna ve Ruhuna en büyük saygısızlığı, insan Bedenine en büyük zulmü yapan kurumdur. Tinselliği, gerçekliği, değeri, inancı pazara çıkaran, bir alım-satım konusu yapan bu özdeksellik tarihsel olarak yalnızca ektiğini biçmiş, sonunda Reformasyon ve Aydınlanma tarafından bir yana atılmıştır. Gerçeklik kurumsallaşamaz. Bir rahipler rejimi zorunlu olarak ikiyüzlülüğün bir erkidir, çünkü insan için sonsuz olanın yetkesini üstlenen sonlu birey sonluluğunun bilincindedir.

Henüz milyarlarca Asyalı ve Avrupalı, Hintli ve Çinli, Afrikalı ve Latin Amerikalı özgürlük kavramının bilincinde değildir. Henüz gerçeklik olarak kendi uslarını, duyunçlarını ve istençlerini tanımazlar. Çünkü usları ve istençleri ve duyunçları henüz gerçeklik değildir. Hiç kuşkusuz kendi ‘gerçeklikleri’ vardır. Ama tanıdıkları, saydıkları, boyun eğdikleri bu ‘gerçeklikler’ geçici, göreli, değersiz, anlamsız, saçma tasarımlardır.

Oturan Budhalar dizisi. Wat Suthat Yontuları, Bangkok, Thailand.

Eskimeyen, tarih olmayan, dönüşmeyen, kendi içinde yitmeyen bilinçler. Kötü bir sonsuzluğa kitlenmiş görüngüler.

Hiçbirşey pozitivistin ‘paradigma’ dediği yalıtılmış yanılsamayı tarihe katılmayan duyusal bilincin bu analitik görüngülerinden, bir Bire yükselemeyen bu tanrılar ve tapınaklar kalabalığından daha iyi anlatamaz. Pozitivist için bilimsel kuramlar birbirlerinden mantıksal olarak bağımsız ya da

eşölçümsüz, iletişimsiz yollarda doğarlar ve gelişmezler. Dönüşmezler. Bir bütüne katılan kıpılar olmazlar. Bilgi birikimi diye birşey yoktur. Bu analitik bilinç biçimi için her kuramın başka kuramlara kapalı ve yalnızca kendine açık özel Kavramları vardır. Uzay, zaman, nicelik ve ölçü, sonlu ve sonsuz, özdek ve devim, ivme ve kuvvet gibi kavramlar evrensel değil ama her bir paradigmanın kendine özgü tikel, göreli, duyusal, sonlu tasarımlarıdır.

Bu milyarlar Gerçeklik ile aralarında hiçbir aracının olmadığını bilmezler. Usu sonsuz değeri ve hakkı içinde tanımadıkça, onun yerine geçirdikleri her yetke onları çocuklaştırır. Özgür değildirler. Henüz duyarlıkları küçük, duyunçları küçük, usları küçüktür. Çirkinliğe, kötülüğe, bilgisizliğe katlanmayı başarabilecek denli küçüktür. Korku, boyuneğme, ve bilgisizlik içinde yaşarlar, ve korkmamayı, ezilmemeyi, öğrenmeyi bilmezler ve istemezler.

Totaliter Geometri: Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 50'nci yıldönümünde Çin bayrakları Tiananmen Kapısından geçiriliyor.

Foto 2 Foto 3

Politik yaşamında yalnızca yetkeye boyuneğmeyi bilen bilinç için de seçme özgürlüğü vardır. Sorun hangi putun egemen olacağını seçmektir.

İdeoloji insanı değil ama dünyayı değiştirir. Ve onu bir korku, nefret, ve yokedicilik dünyasına çevirir. Güç İstencine tam hakkını verir. Ama gene de hiçbir despotizm halk tarafından onaylanmadıkça varlığını bir kıpı bile sürdüremez. Despotizm en sonunda halkın tininde beslenir. 40 yıl boyunca gık demeden Franko'ya boyuneğen İspanyollar, Hitler'i bir plebisitle % 90 onayla Führer yapan Almanlar yalnızca Baba imgesinin modern dünyada henüz ne denli güçlü olduğuna tanıklık eder.

Hızlı Modernleşme

Engelsiz özdeksel gelişme, hızlı modernleşme pekala olanaklıdır: Gereken şeyler bilim ve işleyim ve tecimdir. Ve bir de insanlık değerlerinden ve haklarından özveridir. Özdekçilik inancın, inanca bağlı değerlerin, gelenek ve törelerin çözülmelerinin ve çürümelerinin aracıdır. Avrupa'da Aydınlanmanın yaptığı işi Asya'da tarihsel özdekçilik üstlendi. Ve Avrupa'da Aydınlanma İlerleme amacına ulaşmak için daha şimdiden politik gücü ellerinde tutan aydın despottan yararlanırken, Asya'da bu işi doğrudan doğruya tarihsel özdekçi partilerin kendileri üstlendiler.

Aydınlanmanın dümen suyunda doğan İdeoloji ilerleme ve gelişme davasını da Aydınlanmadan ödünç almıştır. Yalnızca duyunçsuz gelişmenin olanağına değil ama gelişmenin özellikle duyunçsuz olması gerektiğine inancında İdeoloji Aydınlanmanın deizmini dört dörtlük materyalizme yükseltir. İdeoloji Aydınlanmanın daha şimdiden erki ellerinde tutan 'aydın despotlar'a dayanma yöntemini de tıpkı ütopik olarak görülen daha uygarca kurtuluş düşleri gibi bir yana atar. Amaca uygarca ulaşamayacağını görerek, tarihin yasalarını çözümler, şiddetin kaçınılmaz olduğunu saptar, ve despotluğu doğrudan doğruya ele alması gerektiği vargısını çıkarır. İlkin zor yoluyla devletin ele geçirilmesi, ve sonra zor yoluyla yerleşik değerlerin ortadan kaldırılması ilerlemeyen, süredurumlu, hantal geleneksel topluluğun modern topluma dönüştürülmesinin yolunu açmalıdır. Rusya'da ilkin Çarların denedikleri ve başarılı sonuçlara götürmeyen hızlı Aydınlanma yöntemi daha sonra Bolşevikler tarafından denendi, ve yine aynı başarısızlığa götürdü. Aynı yöntemle modernleşmeye çabasını sürdürmekte olan Çin'in tutumu tarihten alınan biricik dersin tarihin hiçbir ders vermediği olgusunun görgül bir anlatımıdır.

Böyle özdeksel değişim, ilerleme, gelişme yalancıdır çünkü usun özgür eğitimini değil ama

altyapıya ayarlanmasını ilke alır. İnsanın değişimini değil ama çevre, altyapı, ekonomik ilişkiler gibi dışsal öğelerin değişimini hedefler. Bu fetişler insanı belirleyecek, ve o fetişlerin efendisi ise ideoloji olacaktır. Olağanüstü bir nefret erkesi gerektiren bu şemada insan ona dışsal süreçlerin bir düzeneksel işlevidir. Ama bu özdekçi sanrılama karşısında, us, istenç ve duyunç özerkliklerini sürdürürler, ideolojinin insan doğası konusundaki yanılgısını kendileri değişmeyerek tanıtlarlar: Böyle rejimde devletin sürekli olarak ele geçirilmesi, geleneğin sürekli olarak ortadan kaldırılması, özgürlük eğiliminin sürekli olarak bastırılması gerekli olur. Sürekli devrim sürekli terör demenin bir başka yoludur: Parti ilerleme kaygılarını bir yana bırakır, ve kendini özsel olarak bir polis devletine çevirerek herşeyden önce sağ kalmaya çabalar. Rejimin yazgısı halkın istenci üzerine değil ama bilinçlerini soyut eşitlik ve şiddet kavramlarına indirgemiş bir avuç entellektüelin terörü üzerine, şiddet tutkusunun sürekliliği üzerine dayanır. Sadistik heyecanın sona ermesiyle, bürokratlar ilkin hırsız, sonra anamalcı olurlar.

Rejim ne denli usdışı ise edimselliği o denli yalancıdır, ve Tarihin sapık yan yollarında bir insanlık savurganlığı olur. Böyle rejimlerin yalnızca dünya tarihinin despotik kalıntı bölgelerinde, Rusya gibi, Çin gibi, Kamboçya vb. gibi özgürlük kavramı ile, duyunç özgürlüğü ile hiçbir zaman tanışmamış halkların tininde şansları vardır.

Böyle rejimler durumunda, geçmiş ortadan kaldırılmamış, ama yalnızca bastırılmıştır: İnsan değişmemiştir. Buralarda yer alan ‘devrimler’ Özgürlüğe ilerleme değil ama yalnızca tinin kendine zulmünün biçim değiştirmesi olurlar. İdeolojik devlet önceden varolan despotizme dayanma gibi bir üstünlükten yararlansa da, rejim başlıca gücünü özgürlük bilincinin gelişimini durdurmaya ayırır. İstenç, İnanç, ve Yasa bir Parti tiranlığının başlıca düşmanlarıdır. Bu yüzden ortaklaşacı devlet (1) özsel olarak dolaysız istenci — mülkiyet istencini — tekelleştirmeye ayarlanmış bir mülkiyet devletidir, ve tüm ortaklar arasında bürokratlar en ortak olanlardır. İdeolojik devlet için hiçbirşey duyunç özgürlüğü denli büyük bir gözdağı değildir. Bu yüzden (2) yalnızca dinsel bilinci değil ama genel olarak düşünen istenci, duyunç özgürlüğünü bastırır, ideoloji dinin yerini alır. İdeolojik devlet için hiçbirşey özgür törellik denli tehlikeli değildir. Bu yüzden (3) yurttaşlık kavramını tanımaz, yasasını kendi istenci olarak belirleme hakkını isteyen kişiliği yokeder, özgür bireyi bir kölenin, bir serfin düzeyine indirger.

Yeryüzünün milyarları henüz varoluşlarının her boyutuna, her kıpısına yayılan korkuyu ve ondan doğan saldırganlığı yadsımayı bilmezler. Tersine, katılaşmış küçücük bilinçleri ile, ve sık sık sadistik bir coşkuyla, kendilerini içgüdülerinin usuna bırakıverirler.

Little Rock Hava Kuvvetleri Üssü, Jacksonville, Arkansas, ABD, yklş. Eylül 1987. Titan II ICBM burun konileri SALT II Anlaşması gereği yokedilmek üzere.

Gerçekte yapılan şey yalnızca eskilerin yenilenişi için, daha korkutucu nefret anlatımları için bir hazırlıktır. Aslında insan istencinin bir anlatımı olan bu bombalardan da korkunç olan şey insanın ikiyüzlülüğü, SALT II gibi sözde sınırlayıcı anlaşma girişimlerinin bile sadistik gözdağını arttırmak için kullanılan bahaneler olmasıdır. Soğuk savaş sırasında, yalnızca ABD 70.000 nükleer bomba üretti. Ve ileri ülkeler bunu mantıkll bir önlem olarak kabul ederken, geri ülkeler onları da bağışlamayacak bir yıkım olasılığını algılamayı bile başaramadılar.

Modern Kültür onu belirleyen dürtüyü Nefretin kaynaklarından beslediği düzeye dek, modern bilim onu yok olmanın eşiğinde tutmaya hizmet eder. Böyle varoluşun birincil bileşenleri korku, şiddet, yokedicilik, terördür. Böyle kültür kendini gerçekliğe değil ama yalana, doğruya değil ama eğriye, güzele değil ama çirkine alıştırır. Bu şakın bireyin usdışı varoluşuna katlanmasının biricik olanaklı

yoludur. Nihilizm duyuyitimidir.

C-141B Starlifters, 9 Mayıs 1996'da 'Big Drop' sırasında Charleston Hava Kuvvetleri Üssünden havalanmak için sıraya geçen C-141B Starlifter uçakları. ABD Güneybatısında II. DS'dan bu yana düzenlenen bu en büyük hava indirme uygulamasına 53.000 asker katıldı.

Nefretin cisimselleşmesi.

İnsanları bombalar öldürmez. İnsanları Nefret ve Korku öldürür. Fizik, matematik, ya da yaratıcılığı tükenmiş 'bilimci'nin uygulayımbilimi — bugünlerde tümü de özsel olarak Güç İstencine, bu modern, ussalNefret anlatımına altgüdümlüdürler. Hiçbir idealizmleri kalmamıştır, ve insanlık uğruna değil ama pazar uğruna, en sonunda yokedicilik uğruna varolurlar.

"İnsanlığın eğri tahtasından doğru hiçbirşey yapılamaz."
— Immanuel Kant, Salt Us Sınırları İçersinde Din.

Ve gene de modern dünyada yalnızca Türkiye ve birkaç Batılı ülke eksiksiz duyunç ve istenç Özgürlüğünü kavramıştır. Bu bir daha saltık olarak geriye alınamayacak gerçek İlerlemedir, çünkü insanların ruhlarında ve uslarında birlikte yer almıştır, istenen ve o denli de bilinen törelliktir. İnsan usu bilgiyi — gerçekliği — yalnızca doğrulayabilir. Ve bir kez kazanılan Özgürlükten vazgeçmek ancak İstencin kendisinden vazgeçmek denli olanaklıdır. Tüm sorun henüz salt bir ilke olan bu gerçekliğe, bu özgürlüğe yaşamın tüm türlülüğünde tam hakkını verebilmek, onu milyonların bilincinde açındırmak, onunla tutarlı her kıpının ortaya çıkışından ve onunla tutarsız her kıpının ortadan yitişinden oluşan süreci özbilinçli kılmayı başarmaktır.

Ulusun törel yaşamı ne denli özgürse, Devleti de o denli yasaya bağlı, barışsever ve türelidir, insanlık için o denli az tehlikelidir. Yurttaş ne denli duyunçlu ve erdemli ise, devletini o denli kendi istencinin anlatımı yapar, ona onu ezen yabancı bir güç olarak değil ama kendi istencinin anlatımı olarak bakar. Evrik olarak, ulusun törel karakteri ne denli zayıfsa, devleti o denli zayıf, yasa o denli anlamsız, şiddet o denli kaçınılmazdır.

Devlet uygarlık değildir. İnsan doğasının sonsuz değeri karşısında, Devlet insanın henüz çirkinlik, sevgisizlik, ve bilgisizlik durumunu geride bırakamadığını kanıtlar. Güç, şiddet, yokedicilik gibi delilikler devletin işlevleri arasında bulunur, ve varoluşlarında insanlığın henüz ne denli az büyüdüğünü gösterirler. Devletin tarihsel usun başyapıtı olmasına karşın, ve yasa egemenliğinin toplumsal insanın türesi, onuru, ve büyüklüğü olmasına karşın, aynı zamanda insan zayıflığına da tanıklık eden bu başyapıt en sonunda uygarlığın başından atması gereken bir gerilik belgesidir. İdealizm devletin usun son sözü olmadığını bildirir: İnsanlık insan doğasının ereğidir :: Humanität ist der Zweck der Menschennatur (Herder: 1744-1803). Tam olarak gelişmiş insan Devlet gibi bir saçmalığa gereksinmez. Yurttaş ve İnsan bir ve aynı değildir. Yurttaş mülkiyeti yoluyla, içselleşmiş duyuncu yoluyla, ve toplumsal yasası yoluyla İnsan olmanın altına ve gerisine düşer. Henüz kendini gerçek kendisi olarak belirlememiş olduğunu, henüz tüm tinsel içeriğini üretmemiş olduğunu gösterir. Yurttaş nesnede güzellik değil ama mülkiyet görür; insanda sevilecek bir ruh değil ama sömürülecek bir beden görür; bilgide gerçeklik değil ama yararlık görür. Yurttaş kavramı bir tecimci kavramından, ve yurttaş toplumu ya da sivil toplum kavramı bir çarşamba pazarından daha onurlu ve değerli değildir. Yurttaş mülkiyet ilişkilerinde — alış-verişte — özgürdür, ve onun varoluşunda duyunç ve yasa özsel olarak böyle özgürlüğe uyarlanırlar, özsel olarak mülkiyeti güvence altına almanın yollarına indirgenirler. Yurttaş kavramının kendisi bireylerin henüz yarışıp çekiştiklerini, itişip kakıştıklarını, henüz saldırganlığa ve yokediciliğe son vermediklerini doğrular,

henüz nefretin gizini öğrenemediklerini imler. Henüz Hak kavramına tam hakkını veremediklerini, henüz İnsan Hakları İdeasının ulusların ve bireylerin uslarında belirtikleşmediğini imler. Eğer kişinin eksiksiz doğa ve kavram betimlemeleri ya da belirlenimleri olsaydı, o zaman hiçbir yasaya gereksinimi olmazdı :: Hätte man vollkommene Natur- und Begriffsbeschreibungen - Bestimmungen, so hätte man keine Gesetze nötig. (Novalis: 1772-1801; Neue Fragmente, 2238.)

Immanuel Kant da her kuşkucu gibi insanların ussal varlıklar oldukları gerçeğini yadsır. İnsana güvensizliği zemininde, savaşın, türesizliğin, nefretin ortadan kalkacağını kavraması olanaksızdır. Yalnızca, her kuşkucu gibi, kendi eğri tahtasını genelleştirir. Her kuşkucu aydın gibi, insanlığa kendini eğitmesi olanaksız, yalnızca aldatılması olanaklı bir sürü olarak bakar. Onun irrasyonalist kalıtı ile uyum içinde, daha yakın zamanların irrasyonalizmi tüm özgürlük girişiminin yalnızca reddedilmesi gereken tehlikeli bir komplo olduğu vargısını çıkarır. Kuşkucu kişiliğin idealizmden nefreti mantıksız bir özenç sorunu değildir. Zorunludur.

Özgür ülkeler hiç kuşkusuz kendi aralarında uyumlu ve sağduyulu türdeş bir kütle oluşturmazlar. Her birinin tüm başkalarından ayrı bir ulusal birey olması ilişkilerinin dostluk değil ama düşmanlık, sevgi değil ama nefret ilişkisi olması demektir. Başka bir deyişle, sorunlarının çözümünün en sonunda ancak şiddet yoluyla olanaklı olması demektir.

Ve özgür saldırganlar olarak, henüz kavramdan yaşama bütünüyle çevrilmemiş özgürlükleri ayrımlarının ve ayrılıklarının, giderek karşıtlıklarının ve düşmanlıklarının zeminidir. Kendi içlerinde de insanlık değerlerinin gerçekleşmesini sağlamayı başaramazlar. Tümünde de türesizlik, haksızlık, sömürü, militarizm, ırkçılık, şiddet henüz yaygındır. Tümünde de modernizme özünlü tüm sorunlar us ve tutku arasındaki çatışmanın modern kaynaklarından her gün yeniden doğarlar. Serbest pazar ya da denetimsiz, hükümetsiz, duyunçsuz anamalcılık tini henüz yabanıl insan doğasının en gürültülü sesidir.

Ama tümüne de ortak olan olgu aynı tarihsel üstünlüktür, ve ancak özgür toplumlarda us ve usdışı, gerçeklik ve yalan, doğru ve eğri, Eros ve Ölüm İçgüdüsü arasındaki kavgada birincilerin üstün çıkması olanağı vardır — bir olanak ki, ussallığın bilincinin kazanılması ölçüsünde zorunluğu imler, edimselleşmesi usun kaçınılmaz vargısıdır. Buna karşı, özgür olmayan toplumlarda — şeylerin değil ama insanların yönetildiği tiranlık alanlarında — kavga henüz yalnızca özgür-olmayan bölüngüler arasındadır, despotun despotla, yokediciliğin yokedicilikle kavgasıdır.

Özgürlük İlkesinin insanların bilinçlerine yerleşmesi, tinsel özü tüm belirlenimlerinde baştan sona yeniden biçimlendirmesi, varoluşu yeni kavramlar, yeni değerler, yeni beğeniler yoluyla — en sonunda gerçeklik, iyilik ve güzellik kavramları yoluyla — algılayan saltık bakış açısının egemenlik kazanması dirençsiz bir süreç değildir. Direnç tinsel özün kendisinin süredurumudur. Ama insanın değişimi, her değişim durumunda olduğu gibi, eskiyi ve yeniyi, baskıyı ve özgürlüğü, tutucu ve ilerici eğilimleri birlikte içeren bir süreçtir. Tam olarak içinde yer aldığımız, yaşadığımız savaşımdır. İlkesi olan törel özgürlüğün gücünden ötürü, gerçek olanın yanlış olan üzerindeki sonsuz üstünlüğünden ötürü, böyle ilerleme tersinmez bir süreçtir. Tutucu eğilimler olan biteni, değişimin yer aldığını algıladıkları zaman iş işten geçmiş, değişim çoktandır bilinçlerde bir daha geri alınamayacak denli ilerlemiştir.

Özgürlük İlkesi ilkin yalnızca ilkedir. Tüm tarihin üretebildiği en değerli, en ussal, en tam kavramdır. Yalındır. Tüm anlamı şudur: Salt bir insan olduğum için başka hiçbir insan bana egemen olamaz. Bütün bir Asya bugün bile bu kavramın bilincinde değildir. Antik Yunanistan'da Platon ve Aristoteles'in kendileri bu kavramın bilincinde değillerdi. Avrupa'nın Orta Çağlarında insanlar

toprak ile birlikte mal olarak alınıp satılırdı. Hıristiyan Kilise ve Derebeyler kulları olarak gördükleri insanların duyunçları ve istençleri üzerinde kendi haklarını ileri sürerlerdi.

Tarihin tüm ilerlemesi, insanlığın tüm öz-bilinçsiz gelişimi, usun tüm hilesi bu özgürlük kavramını doğuşunu hedefler. Bu uygarlığın gerçek gelişimini tanımlayan ilkedir. Ve bu gelişimi evrensel istenç ya da yasa egemenliği güvence altına alır.

Yasanın egemen olduğu Devlette sözde aydınlık modern çağı karanlık orta çağlardan da karanlık yapan anamalcılık tinine, bilim düşmanlığında skolastik kilisenin gericiliğinden hiç de geri kalmayan pozitivizme, son yüzyılı bir yokedicilik yüzyılı yapan sadizmin eline oynayan nihilizme kafa tutabilir, ve tümünün de hakkından gelebilirim, çünkü Yasa benimdir, benim bin yıllarca süren emeğimin kazanımıdır, benim usumun utkusudur, ve tüm o karanlığı bir daha geri dönmeyecek bir yolda ortadan kaldırmamı sağlayacak biricik zemindir. Çünkü

Yasanın egemen olduğu Devlette —

(1) özgürce Güzel Sanat yapabilirim. Hiç kimse beni kübist çirkinliğe güzel demeye, beğeni yetimin kendisini yoketmeye zorlayamaz. Orada dilediğim gibi besteler ve tablolar yapabilir, şiirler ve senfoniler yazabilirim. Beni sınırlayacak ve sanatımı realist bir devlet sanatı olmaya, politik bir propaganda aracına çevirmeye zorlayacak hiçbir güç yoktur. Orada sanatımı kurumsallaşmış dinin hizmetine zorlayacak teokratik bir güç de yoktur. Orada sanatımı meşru sömürünün hizmetine zorlayacak, reklam işleyimine köleleştirecek , anlamsız bir tüketim ayinini kızıştırmaya zorlayacak hiçbir güç yoktur.

Orada (2) özgürce sevebilirim. Duyuncumun tam olgunluğu ve özgürlüğü ile doğru ve türeli bulduğuma inanabilir, duygumun sonsuzluğu ile varoluşun anlamsızlığını yener ve varolmanın anlamına sarılabilir, sevilmeye yetenekli herşeyi sevebilirim. Orada inancım duyuncumun enginliği denli engin olabilir. Orada varolmanın, insan olmanın en yüksek anlamını duyabilirim. Orada bana neyi inanmam gerektiğini öğretmeye çalışan ideolojinin kendisini iyileştirebilirim.

Orada (3) özgürce Felsefe yapabilirim. Düşüncemin saltık gücüyle her olguyu çözümleyebilir, kavrayabilir, bilebilirim. Kendinde-şey gibi bilinemez saçmalıklara güler geçerim. Özgürce Fizik, Matematik vb. öğrenebilir, Doğanın görkemli ussallığını kavrayabilir, düşüncemin sonsuz gücüyle sonsuz gerçekliğin kendisine ulaşabilirim. Usumun doğrulamadığı her saçmalığı bir yana atar, usumun doğruladığı her gerçekliği özgürce yaşarım.

Orada bütün insan olmamın önündeki, Duyarlığımın, Duygumun, ve Düşüncemin tüm gizilliğini edimselleştirmenin önündeki her engeli kaldırdığım için, özgür olmaya özgürümdür. Orada insanlık dışı anamalcılığın ve savaşçılığın kendilerini ortadan kaldırmak için, bu insan ilkelliklerini insanların uslarından ve ruhlarından silip atabilmek için sonuna dek özgürümdür. Tüm tinsellik üzerindeki bu hakkım geri alınamayacak denli güçlüdür.

Orada tüm insanlığın bütün bir tarih boyunca ürettiği duyarlık, duygu ve düşünce birikimi tükenmez erke kaynağımdır, tümü de benimdir, çünkü ben kendim bu birikimden başka birşey değilimdir. Hiçbir ulusal, hiçbir etnik, hiçbir ırksal görüngü bu evrensel değerler birikimine ait değildir. Bu yüzden gerçekten yeni olan geleceği yalnızca ve yalnızca gerçekten yeni olandan, hiçbir zaman eskimeyen bengi insanlık değerlerinin tözünden şekillendirebilirim. Bunun dışındaki her yerelliği, her zamansallığı, her sonluluğu reddederim.

Orada beni şuna ya da buna inanmaya zorlayan hiçbir güç yoktur. Orada beni inakçı olmaya zorlayan hiçbir skolastik baskı yoktur. Orada beni kuşkucu olmaya zorlayan hiçbir akademik-

kurumsal baskı da yoktur. Tüm böyle aptallığa gülüp geçerim. Orada politik istencime engel olabilecek bir Bir ya da Birileri yoktur. Orada yasamı tam olarak kendi duyuncumun ve istencimin buyurduğu gibi belirleyebilirim. Orada türesizliğe karşı tüm gücümle sonuna dek savaşabilirim. Orada eğer doğru bulmazsam her yasayı insana daha yaraşır, daha ussal, daha özgür olan bir başkasıyla değiştirebilirim. Bunu ancak evrensel istencin egemen olduğu ülkelerde, insanı özgür bir varlık olarak sonsuz, sınırsız, koşulsuz özü ve değeri içinde tanıyan uygar bir tinde yapabilirim. İran'da ya da Suudi Arabistan'da, Çin'de ya da Kuzey Kore'de, insanın inancın özgürlüğünde değil ama ideolojinin despotizmi altında tutulduğu barbarlık ortamlarında yapamam. Katolik ya da Budist tinin denetimi altında da yapamam. Bir de, belki de, kübist, nihilist ve pozitivist bilinçlerde yapamam.

Orada ussal istencime, özgürlüğüme engel olabilecek hiçbir güç yoktur. Orada biricik engel bilgisizlik, duygusuzluk, duyarsızlıktır. Ama yenmeyi istediğim şeyler de tam olarak bunlardır.

Evrensel İstencin egemenliğinin biricik üstünlüğü onun özbilinçli özgürlüğü altında insanların şiddeti bir yana atmaları ve toplumsal sorunlarını zora başvurmadan çözmeyi kabul etmiş olmalarında yatar. Yalnızca şiddete ve nefrete özünlü ruhsal yatkınlığı ile soyutlamacı entellektüel bu kuralın dışındadır, ve ona barışı rahatsız etmedikçe yozlaşması, çirkinleşmesi, bağırıp çağırması için gerekli özgürlük alanı tanınır. Bu yüzden politikayı güvenle barışçıl evrensel istencin kararına bırakırım, kimin devletin bürokratik işlerini üstleneceğine çok fazla aldırmam çünkü en yabanıl kişiliklerin bile evrensel istence baş kaldıramayacaklarını, orada zorunlu olarak kendilerine çeki düzen vereceklerini bilirim. Saltık olarak belirleyici politikanın Sanatta, Yürekte, ve Felsefede yapıldığını bilirim. Ulusların, bütün bir dünyanın, bütün bir insanlığın yazgısının bugüne dek yalnızca ve yalnızca bu saltık gerçeklikler alanında belirlendiğini ve bundan sonra da orada belirleneceğini bilirim. İnsanların eğitimsizliğinin sanatta, duyguda ve felsefede eğitimsizlik olduğunu bilirim. Ve güzelliğin, sevginin ve bilginin insanın gerçek belirlenimi olduğunu bilirim.

Evrenselin gerçek evrenselliği ancak ve ancak bireyselin gerçek bireyselliği zemininde olanaklıdır. Ancak ve ancak kendi özsel doğasını sonuna dek geliştirmiş bireyler gerçek evrenselleri ile uyum içinde olan gerçek bireylerdir.

Bu evrensel bireysellik Türe ve Barışın insanlığın saltık hakları olarak doğrulanmasını, nefretin ve savaşın koşulsuz olarak reddedilmesini anlatır — düşmanların birliğini değil, tarihsel bireyselliğin şu ya da bu tarihsel evrensele adanmasını değil, yalancı bireyselliğin yalancı bir evrenselde yitişini değil, ama Bireyselin ona kendi kavramında tam hakkını veren Evrenseli kazanmasını anlatır.

Kültürel çoğullukları içinde birbirine yabancı, giderek düşman insanlık alanlarının tarihsel aptallıklarına son vermeleri, kendilerini ve başkalarını bu yeryüzünün değerleri olarak tanımaları kültürel çoğulculuğun saklanmasını değil ama ortadan kaldırılmasını gerektirir. Bir insanlık ideali, bir evrensel insan doğası kavramı kabul edildiğinde, ya da yalın olarak insanın ussal bir varlık olduğu kabul edildiğinde, insanın tam gelişimden başka bir noktada doyum bulması olanaksızlaşır. İnsanlığı ancak Us birleştirebilir. Kültürel göreliliği ancak varoluşunun her boyutunda güzel, iyi ve ussal olanı gerçekleştirmenin bir hak ve bir ödev olduğunu kavrayan insanlık yenebilir. Tinin her tarihsel şekili, insanlığın her aptal görüngüsü geri kalanlarda ancak onu reddeden, ancak varlığı onun yadsınması olan başkalığı algılar. Ancak bilinçlerini ussal gerçekliğe dek geliştirmiş insanlar birbirlerinde birer gözdağı olarak algılamaksızın özgürlük içinde birarada varolabilirler. Usun bu ereğine ilerlemesi için biricik koşul onu şu ya da bu ideoloji ile, şu ya da bu arkaik şema ile dışarıdan güdülemeyi istemekten vazgeçmek, onu kendi öz-belirlenimi için özgür bırakmaktır. Us

Özgürlüktür. Bu düzeye dek kendi bilinçsizliğinden başka birşey olmayan engeli kaldıran da yine kendisi olmalıdır.

Tüm sorun Usun kendisinin üzerinde, Duyunç ve İstenç üzerinde hiçbir yetkenin olmadığını kavramada ve doğrulamada yatar. Usun yetkesi yetkenin kendisinin ortadan kaldırılışıdır. Gerisi, duyarlık, duygu ve düşüncede tüm insan gizilliğinin ortaya serilmesi, insanı kendi gerçekliğini kendi dünyası yapması — bu varlığın hiçbir dışsallığa gereksinmeyen kendi iç tılsımıdır.

1. Tarih Kavramı
2. Us Çağı
3. Aydınlanma ve Romantizm

(C) Aziz Yardımlı, 1998-9 / İdea Yayınevi

Tarihin A Priorisi

Kaynak · Noesis

Tarihin A Priorisi

1) Tarih için ilk A Priori insan doğasıdır — ve insan doğasının dünya tarihini ilgilendiren yanı birincil olarak özgürlük, istençtir. İstenç bilgi ile birlikte gider, ve tarihin anlamını bilmek istencin anlamını bilmektir.

İstencin eylemi ereğe yöneliktir ve bu erek özgürlüktür. İstencin özgürlüğü istencin yalnızca ve yalnızca kendi kendisini istemesidir. Tarihin ereği istencin bilgisi, ve istencin bilgisi istencin edimselleşmesidir.

Tarih gizil insan doğasının edimselleşme sürecidir ve Dünya Tarihinin ereği olarak edimselleşen gizillik istenç ya da özgürlüktür. Dünya Tarihi taş devri ile değil, istenç anlatımı olan ilk devlet yapılarının ortaya çıkması ile başlar. (Homo sapiensin bütün bir tarih-öncesini başlıca taş yontma saplantısı içinde geçtiği kabul edilir.) İstenç kendini Aile, Toplum ve Devlet yapılarında belirler ve bu yapılar ussal insan istencinin dürtüsü ile idealarına uygun realiteler kazanmaya doğru gelişir. İstencin gelişmek için gereksindiği biricik şey yine istenç ya da özgürlüktür. Bu üç nesnel biçimin belirli olarak ne olduklarına ussal istencin özgürlüğü karar verir. İdeal Aile, İdeal Toplum ve İdeal Devlet kavramları nesneldir. Ancak özgürlüğün ya da istencin durdurulması tarihin gelişimini durdurabilir (Asya'da ve genel olarak despotik kültürlerde olduğu gibi).

2) Tarih öznel, kişisel anlatıların üzerinde ve ötesinde nesnel bir bilim olma karakterini ancak özgürlüğün kendisinin bakış açısından kazanabilir. Ve özgürlüğün bakış açısı tarihsel sürecin kendisinin gelişme düzeyi üzerine koşulludur.

Ancak özgürlük döneminin tini, ancak özgürlük bilincini kazanmış olan modern tin tarih bilimini ya da tarih felsefesini üretebilir. Bu nedenle Yunanlıların, Romalıların, Müslüman tarihçilerin, Yahudilerin, Katoliklerin, Protestanların, Çinlilerin, Hintlilerin, Japonların vb., genel olarak despotik kültürlerin bir tarih bilimi yaratmaları olanaksızdır. Tarihsel olgulara bakan bilincin kendisi özgür olmalı, nesnesine hak, ahlak ve etik kavramlarının bakış açısından bakmalıdır. Ancak bu ideal normlar ile karşılaştırma içinde tarihsel olarak geri realitelerin gelişmişlik (ya da gelişmemişlik) düzeyleri ölçülebilir.

3) Tarihin A Priorisi olan insan doğası tarihi ilgilendirdiği düzeye dek istenç belirlenimleri olarak hak, ahlak ve etik kavramlarını kapsar. A Priori "verili" olan demektir, kendisi tarihsel değildir ve

bir gizillik olarak tarih ile ilişkisi yalnızca ona, tarihe, gelişme sürecine gereksinmesidir. İnsanın özdeksel özü biçimini doğa yasalarından alır ve özdeksel doğanın alabileceği en yüksek biçim, saltık biçim homo sapienstir. Doğanın ereği olarak kendisi doğa olan homo sapiens kendinde doğadan daha çoğudur, tindir. Gelişme Kendinde ve Kendi İçin arasındaki eşitsizliğin çözümü ve ortadan kaldırılmasıdır.

4) Tin olarak homo sapiens doğanın ürünü değildir, çünkü doğa yalnızca kendinde tindir, tinin olanağı ya da öncülüdür. Doğa yaratıcı değildir, çünkü kendisi doğar; doğa ilksizlik-sonsuzluk içinde doğmakta olan ve doğa yasalarının zorunluğu altında biçimlenendir. Dinsel bilinç kendi imgesel düşünme zemininde doğayı ancak Tanrının yaratısı olarak açıklayabilir. Bilim doğayı ideal logosun başkası olarak, varoluşunu doğa-yasaları yoluyla, biçimler ya da idealar yoluyla belirleyen ereksel süreç olarak açıklar. Doğa eksik ya da sonludur çünkü ideanın tam içeriğini edimselleştiremez. Doğanın telosu homo sapienstir ve doğa ancak Yaşam İdeasına erişir. Yaşam İdeası tinin başlangıcı, ama yalnızca başlangıcı ya da tine geçiş kıpısıdır. İdea ancak tinde tam edimselleşmesini, kendinin bilincini kazanabilir.

5) Tarihin ereği özgürlüğün bilincinin kazanılması ya da özgürlüğün edimselleşmesi olarak insanlığın gerçek varoluşunun öncülüdür. İnsanın tarihsel varoluşu gerçek varoluşu değildir. Tarih geçiciliktir, sonluluk, sınırlanmışlık, gelişmemişlik, gerilik, barbarlık, şiddet, yok edicilik alanıdır, ortadan kalkacak ve unutulacak olandır. Tarihte insan henüz gerçekliği içindeki insan değildir. Ussal öncüller kabul edildiğinde, Tinin gerçek varoluş biçimi tinsel olanın sonsuzluğundan, duyunun, duygunun ve düşüncenin sonsuzluğundan oluşmalıdır. İnsanın olumsal bir varlık olmadığı kabul edildiğinde, insanlığın gerçek realitesi estetik, etik ve entellektüel idealitedir.

6) Tarihsel istenç politik istenç ya da devletin istencidir. Tarih sınıfların, katmanların, etnik grupların, halkların, yığınların, kitlelerin işi değildir, çünkü bunlar politik istençten yoksundur. Ekonomik istenç politik istenç değildir.

7) Uluslar ancak oluş süreci sırasında ayrımlar gösterirler. Gerçekte ulus din, dil, ırk, sınıf ayrımlarının, etnik ayrımların üzerindedir. Uluslar arasındaki tüzel, moral ve etik ayrımlar ulusların gelişimi ile birlikte ortadan kalkma ve türdeşleşme eğilimindedir. Ulusların kendilerinin bir kültürel-çoğulculuk ve dolayısıyla gelişmemişlik alanı olmasına karşın, süreç ideal terimlerde kültürel türdeşliğe doğru gelişir. Ulusal karakter etnik karakter değildir. Ulusun özgür olması ona evrensel insan haklarına, duyunç özgürlüğüne ve yasa egemenliği belirlenimlerini verir. Bu belirlenimler ideal ya da evrenseldir.

8) Tarihsel gerçeklik tarihsel olgunun zorunluğunun gösterilmesidir. Bu nesnellik olarak anlaşıldığında, herşeyden önce tarihe kişisel, ideolojik, öznel, dinsel, etnik vb. bakış açılarının geçersiz olduğunu gösterir. Bu Hegel'in "reflektif" tarihçilik dediği şeydir ve dolaysız raporların ve kayıtların anlağın yorumundan geçirilerek doğrudanlığı yitirmelerini, öznel düşünce yoluyla dolaylı kılınmalarını anlatır. Tarihte de bilgi tanıtlama üzerine dayanır ve tanıtlanmamış herhangi birşey üzerinde diretme yetkeci bir bakış açısından doğar. Ciddi değildir. Tanıtlama usun işidir ve nesnenin de özsel olarak ussal olduğunu varsayar. Tarihin usun işi, istenç olarak usun işi olduğu düzeye dek tarih biliminin problemi tarihte ussal olanı saptamaktır. Tarihsel tanıtlama görgül bir olgunun tanıtlamasıdır ve görgül olgu zorunlu olmayan, başka türlü olması olanaklı olandır. Buna karşın olgu ancak tüm koşulları verili olduğu zaman zorunludur. Koşulların kendilerinin birer olgu olması tarihsel tanıtlamayı zorunlu olarak bütün bir süreci kucaklamaya götürür.

9) Tarihin bir gelişim süreci olması onu ereksel kılar. Dünya Tarihinin ereği istencin tam

açınımıdır. İstenç gelişimi için yalnızca kendisine, yalnızca özgürlüğe gereksinir ve gelişimin ereği gerçek Aile, Toplum ve Devlet yapılarının olgusallaşmasıdır. Bu yapıların kendileri istenç belirlenimleridir ve istenç ancak tam gelişmiş Aile, Toplum ve Devlet yapılarında kendi kendisine erişir. İstencin ereği kendisidir.

Tarih ve uygarlık

AHURA MAZDA (ya da OHRMAZD, HURMUZ) VE YARATICILIK

Kaynak · Noesis

Zoroastrianizm yalnızca Mezopotamya mitolojisinin öğelerini kapsamaz. Hinduizmden de ödünç alır.

Zoroastrianizmin en yüksek tanrısı Ahura Mazda yaratıcıdır. Ahura "efendi" ve Mazda "bilgelik" anlamına gelir. Hint-İran vedik kök-sözcük "medha" da anlık ya da bilgelik demektir. Sözcük Akhamenid dönemde "Ahuramazda" ve Parthian dönemde "Hurmuz" biçimlerine çevrildi ve Sassani döneminde "Ohrmuzd" biçiminde kullanıldı.

Ahura Mazda ilk olarak Akhamenid dönemde (İÖ 550-330) I. Darius'un Behistun yazıtında göründü ve varolan tüm kraliyet yazıtlarında tekil olarak söz edilir. II. Artaxerxes ile başlamak üzere, Ahura Mazda yalnızlığına son verdi ve Mithra ve Anahita ile birlikte bir üçlüye katıldı. Ahura Mazda'nın imgeleri Sassanid dönemine dek kullanımda kaldı ve daha sonra Sassanid hanedanı tarafından desteklenen bir ikonoklastik devim tarafından kaldırıldı.

Ahura Mazda (yüksek taç ile sağda) Ardashir I'e (solda) krallık yüzüğünü sunuyor. (Naqsh-e Rustam, İS 3'üncü yüzyıl).

Ahura Mazda Hint-İran dilinde "tin" anlamında kullanılmış olabilir. Ama bu "yaratılmamış" tin değildir. İlk kez Zoroaster Ahura Mazdanın "yaratılmamış" tin olduğunu ileri sürdü ve tasarımı bilgelik, iyilik ve yaratıcılık yüklemleri ile donattı. Bu "İyi Din"e (= Zoroastrianizm) göre Ahura tüm iyiliğin yaratıcısıdır ve tapınmayı hak eder. Zoroaster daha sonra Ahura Mazdanın ona yardım etmek üzere "yazatalar" olarak bilinen kimi tinleri yarattığını ve bunların da tapınmayı hak ettiklerini düşündü. Bu öğretiye kimi İran tanrılarının "daevalar" oldukları, tapınmayı hak etmedikleri, ve bu "kötü" tanrıların yok edici olan Angra Mainyu tarafından yaratıldığı buluşları eklendi. Bu kurguda Angra Mainyu evrendeki tüm günah ve sefilliğin kaynağıdır. Zoroaster'e göre Ahura Mazda herşeyden güçlü bir tanrı değildi ve Angra Mainyu'ya karşı kozmik savaşımda insanların yardımına gereksiniyordu.

I. Darius'un Behistun yazıtları Ahura Mazda'ya çok sayıda gönderme kapsar.

Aristokrasi

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Aristokrasi

Aziz Yardımlı

Aristokrasi

Yunanca aristokratia (ἀριστοκρατία) sözcüğü aristos (ἄριστος) ve kratos (κράτος) sözcüklerinden türetilen bileşik bir sözcüktür. Aristos en iyi, ve kratos erk demektir. Kötüleri, çok kötüleri ve en kötüleri de kapsayan kültür evresinde devletin aristokrasi olması en iyi devlet olması demektir.

Aristokrasi ancak zamanı dolduğu zaman, ancak kültürel olarak gelişmiş insanlık hak eşitliği istencini ileri sürmeye başladığı zaman kötüleşmeye başlar, ve paradoksal olarak ne kadar iyi olduğunu sanıyorsa o kadar kötü olur.

İstençsiz halkın devleti yönetmesi bir yana, kendini yönetmesi bile olanaklı değildir çünkü istençsizdir. Böyle birşey olanaklı olsaydı, böyle "devlet"e okhlokrasi ya da ayaktakımının yönetimi denebilirdi (ὀχλοκρατία, okhlokratía; sözcük İS ikinci yüzyılda Polibius tarafından türetildi ve demokrasi ile karşıtlık içinde tiranlık ve oligarşiden sonraki en kötü devlet biçimini anlatmak için kullanıldı; demokrasi "güçlü önderler" tarafından güdülen halkın istençsizliği ile orantılı olarak okhlokrasiyi andırır; "demos" sözcüğü teknik olarak politik istenci olan yurttaşları anlatmak için kullanılıyordu).

Erken insan yerleşimlerinde en iyilerin ortaya çıkmaya başlaması, kentlerin ve devletlerin, kent-devletlerinin kurulmaya başlaması bir devrim, bir üstünlük ve uygarlığın başlangıcı oldu. Şefler tarafından yönetilen kabile kültürlerinde en iyiler yoktur, dolayısıyla eşitsizlik de yoktur, ve herkes en iyi olmamada eşittir. Böyle kültürde eşitsizlik olmadığı için ilkel bir türdeşlik vardır, ve tüm grup tek bir örgenlik gibi davranır. Bu aşamada istenç değil dürtü egemendir ve bu ilkellik homo sapiensin başından atması gereken kültürün ilk biçimidir. "Soylu yabanıl" mitlerine sarılmak, ilkelliği savunmak, istemek, beğenmek ve sonra savunduğunun, istediğinin ve beğendiğinin tam tersini yapmak primitivizm ya da ilkelcilik denilen şeydir. Tarihsel gelişim süreci kültürel gelişim sürecidir ve doğal olarak kültürel eşitsizlik ile birlikte gider. Açıktır ki ancak herkesin en iyi olması koşulu altında "en iyiler" kategorisi geçersizleşir.

Geniş toprak mülkiyeti üzerine dayanan Aristokrasinin varlığı evrensel insan haklarının yokluğu üzerine koşulludur. Tüm şaşaası, görkemi, gösterişi ile Aristokrasi toprağa bağımlıdır, ve ‘aristokratlık’ kendinde köylülük, serflik ve giderek toprak köleliği ile koşullu bir sandır. Aristokratik incelik ve kibarlık köylülüğün kabalığı ve görgüsüzlüğü ile görelidir, ve aristokrasi gücünü avamın istençsizliğinden türetir. Ve özellikle İngiltere durumunda görüldüğü gibi, tekerkin güçsüzlüğünden türetir. Aristokrasi Avrupa’da her zaman tekerklerin saltık tekerk olamadıklarının, göreli tekerkler olduklarının kanıtı oldu. Aristokrasi ayrıcalıklı idi, ve yalnızca köylülüğe karşı değil, krallığa karşı da ayrıcalıklı idi. Ayrıcalığı vergiden bağışık olması idi.

Wilhelm Gause / Ball der Stadt Wien (1904)

Toplumların özgürlük ve eşitlik bilincinde ilerlemesi olgusu karşısında Aristokrasi ya bir süre de kendini uyarlayarak varlığını sürdürmek ve sonunda yok olmak zorundadır. İngiltere’de soyluluk Lordlar Meclisini denetimi altına alarak ve Avam ile anayasal tekerklik formülünde anlaşıp bir tür aristokratik parlamento yaratarak varlığını sürdürdü. Prusya’da geniş toprak mülkiyetlerine bağlı bir yönetsel ya da askeri sınıf olarak soyluluk Aydın despotizmi ile uyum içine girdi. Buna karşı, Fransız Aristokrasisi bir yandan bir tür soyluluk anarşizmi içinde kalarak hiçbir zaman politik bir karakter kazanamazken, öte yandan egemenliği paylaşmayı yadsıyan saltık tekerklik soyluluğa parlamenter bir temsil kazandıracak bir formülü olanaksız kıldı. Devlet görevlerinin satılması, ayrıcalıklar, feodal artıklar, konum ve rütbe üstünlükleri üzerine, kısaca yetkinlik değil ama salt doğum ölçütü üzerine işlemede direttiği sürece, Fransa Krallığı politik olarak ancak devrilmeye izin verebilirdi, reformlara değil.

1779'da yirmi yedi yaşında genç bir İrlandalı aristokrat olan Lord Massereene Paris'te bir savurganlık yaşamı sürdürüyordu. 100.00 franklık yıllık geliri ile bir lord gibi yaşayabilirdi. Bunun yerine üç lord gibi yaşadı ve bir ay içinde 376.732 frank harcadı. Alacaklıları tarafından hapse

attırıldıktan sonra orada da bir lord gibi yaşamayı ve borçlanmayı sürdürdü. Kaldığı borçlular hapishanesinde de lüks yaşamından vazgeçmedi, kendine bir kütüphane oluşturdu ve ne zaman dilerse özgürce dostlarını kabul edebiliyordu, On yıl sonra Devrim patlak verdi. Massereene'in kaldığı hapishaneye yakın olan Bastille basılırken o ve geri kalan mahkumlar hapishanenin kapılarına doğru yürüdüler. Muhafızlar, "Kaçma girişiminde bulunursanız ateş ederiz" dediler. Massereene askerin yüzüne gülerek "Ateş et, sevgili dostum," dedi, "bir milyon frank borcum var. Eğer beni vurursan borçlarımı sen ödersin." Yasa böyle idi. Massereene ve mahkumlar kapılardan geçtiler. Sonra Massereene Calais'den İrlanda'ya giden bir gemi yakaladı.

1789 yılı için Fransa'da 9.000 kadar soylu aileye ait bireylerin sayısının 140.000 kadar olduğu ve bunların %5'inin 1500 yılından önceki feodal soyluluktan geldiği düşünülmektedir (François Bluche). 28 milyonluk bir nüfus içinde bu sayı %0.5'i temsil eder. Ama belirli bir ölçütün yokluğunda, rakam yalnızca tahminidir. Başka tarihçilere göre sayı 300.000 olabilir. Devrim sırasında soylular ülke topraklarının %5 kadarını ellerinde tutuyor ve ordu, donanma ve mahkemelerin yönetiminde kilit konumları denetliyordu. Aristokrasi Katolik Kilisenin üst yönetiminde de bütünüyle görünürde idi ve 'aristokratik' keşişler ve halkın içinden seçilen 'bayağı' dinadamları arasındaki uçurum devrim patlak verdiğinde bu sonuncuları Üçüncü Katmana katılmaya itecek kadar derindi.

Devlet biçimi olarak, 'aristokrasi' en iyilerin erki demekti ve Yunan kent-devletlerinde ve Roma'da aristokrasi (arete/ἀρετή, aristoi/ἀριστοι kökünden) askeri konuma bağlı olarak kazanılan bir san ile ilgili idi. Feodal Avrupa'da aristokrasi doğal olarak belirlenen bir san olarak herhangi bir üstünlük konumundan ya da askeri konumdan soyutlandı ve sözcük bozularak daha sonra feodal Avrupa'da soy ile ilgili problemleri olan 'soysuz' halk ile karşıtlık içinde 'soylu' olan hanedanları belirtmek için kullanılmaya başladı. Soyluluk bir üst soyluya ya da tekerkin kendisine bağlılık ve çeşitli hizmetler karşılığında fief (kalıt bırakılabilir mülkiyet ya da haklar) alıyordu.

Bugün de Avrupa'da 7.000 kadar aile 'aristokratik' olarak sınıflandırılmaktadır. Demokrasinin 'beşiği' olan ama beşikten hiçbir zaman çıkamadığı için beşik olduğu saplantısını sürdüren İngiltere'de 1999'a dek aristokratlar Lordlar Meclisini oluşturuyordu. Böyle kültürlerde aristokrasinin varlığı halkın kendini aşağılamada diretme alışkanlığını sürdürmesine bağlıdır.

Tarihsel olarak bir görkem, romans ve politik güç yaşamının arkasında çıplak hırsızlık, çıkar karşılığında evlilik ilişkileri, şiddet ve hırs kalıtı yatar. Aristokrasi Orta Çağlarda dindarlık görünüşü altında çaldı, zor yoluyla ele geçirdi, ve bir saraylar, giysiler ve mücevherler kültürünü toplumun doruğuna yükseltti. Ve Demokrasi tarafından bir yana süpürüldüğü zaman bile güç, görkem ve varlığını sürdürmenin yollarını aramaktan vazgeçmedi. Halk ve aristokrasi kavramlarının karşıtlığı halkın yararını gözeten 'iyiliksever aristokrat' tasarımını bir saçmalık olarak gösterir.

Fransa'da soyluluk sanı kral tarafından veriliyordu (ve geri alınabiliyordu), ve bir kez kazanılan soyluluk kalıtsal oluyordu. Yine, fiefler de genellikle kral tarafından veriliyordu. Soyluluğun krala karşı ödevlerine karşılık olarak ayrıcalıkları vardı (vergiden bağışıklık; yargı özerkliği). Genel olarak tecimsel etkinliklerine izin verilmiyordu.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Aziz yardımlı / newsweek turkiye

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Bir etik sorunu

Aziz Yardımlı'dan “Newsweek Türkiye” dergisine mektup

-------- Original Message --------

Subject: Varlık ve Zaman - 2004 - İdea Yayınevi

From: aziz@ideayayınevi.com

Date: Wed, December 03, 2008 12:36 am

To: okurmektup@newsweek.com.tr

Sayın Semin Gümüşel,

Derginizde yayınlanan bir yazı

(http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/20941/Kim-kimi-cevirdi?reload=true) ciddi olarak can sıkıcı ve yakışıksız.

Heidegger'in "Sein und Zeit/Varlık ve Zaman" adlı kitabını "Türkçe'ye çevirme ve Türk okuruyla buluşturma" gibi önemli bir görev 2004 yılında Aziz Yardımlı ve İdea Yayınevi tarafından yerine getirildi.

Derginize duyduğum saygıdan ötürü ve girişiminizin etik ve entellektüel karakterinin başkalarına da örnek olması konusunda sizler kadar kaygılı olduğum için konuyla ilgili gerçeği sizlere iletmeyi istedim. Bir Transparency International araştırmasına göre Türkiye'nin etik notu ne yazık ki çok yüksek değil. Ve "gurbetçi" Kaan Ökten'in davranışı da bunu doğrulayan ve durumun neden böyle olduğunu önemli bir ölçüde açıklayan nitelikte. Eğitimin bireylerin ahlak notunu yükseltmesi gerekir. Kaan Öktem bu çok sağlam kuralı bile sorgulayan bir davranış sergiliyor.

Kaan Ökten kendini öyle gösterdiği gibi "Varlık ve Zaman"ın çevirisini yapan ilk kişi değil, ama, ironik olarak, "Varlık ve Zaman"ın Türkçe çevirisini ilk satın alan kişidir. Bu bir abartma değil. Gerçekten de, 2004 yılında benim tarafımdan çevrilen ve İdea Yayınevi tarafından yayınlanan "Varlık ve Zaman" henüz dağıtıma verilmeden Beylikdüzü'nde Tüyap Kitap fuarında sunulduğu zaman kitabı *ilk* satın alan kişiye merak edip adını sorduğumda "Kaan Ökten" yanıtını aldım. Kendisi ile ilk ve son kez orada karşılaştım ve kısa bir konuşma yaptık.

Ben kendim "Varlık ve Zaman"ın çevirisine bir raslantı olarak yeni yılın ilk gününe (2004 1 Ocak) giren gece yarısında başladım ve herhangi bir ayin, tapınma, yakınma, yolculuk, terapi, gözyaşı vb. olmaksızın çalışmayı sekiz ay içinde tamamladım (Kaan Ökten için süre 12 yıl! Gerçekten de bir yaşam savurganlığı, ama bir amatör için doğallıkla kaçınılmaz). Heidegger metnini okumak ve çevirmek göreli olarak güçtür, çünkü düşüncesini doğrudan kavram üzerine olmaktan çok etimoloji üzerine dayandırır ve evrensel mantıksal bağlantılar yerine Almanca sözcüklere özgü yerel semantik oyunları geçirir (örneğin Duyunç/Gewissen gibi bir *kavram* anlatımını kullanmak yerine "iç ses" ya da "Çağrı/Ruf" gibi gündelik dile ait bir anlatımı yeğler ve onu bir moral-ussal yeti olarak değil, bir Konuşma/Reden kipi olarak görür ("Duyuncun daha derin çözümlemesi onu çağrı olarak ortaya serer. Çağrı bir söylem kipidir," benim çevirimde s. 385; -- Kaan Öktem'in arkaik çevirisinde bu "çağrı" sözcüğü "celp" olarak karşılanmış.)

Max Niemeyer Verlag ile yalnızca yayın hakları konusunda haberleşmedeki gecikmeden kaynaklanan bir sorun yaşadık. Ama bu sorun çözüldü ve Alman yayınevine Türkçe çevirinin yayın hakları için %7 oranında olan ödeme yapıldı. Çevirinin niteliği konusunda istenen bir akademik rapor Türkiye'de fenomenoloji üzerine uzman olan sayın Önay Sözer (Boğaziçi Üniversitesi)

tarafından kendilerine iletildi (geçerken, Önay Sözer hakemlik yapması için Max Niemeyer Verlag tarafından o sıralarda ona da iletilen bir başka çeviriden dehşete düştüğünü belirtti ve isteği geri çevirdi). Max Niemeyer Verlag "Varlık ve Zaman"ın ikinci baskısı için İdea Yayınevi ile yeni bir sözleşme yapılacağını bildirmesine karşın, daha sonra bilinmeyen ve bugüne dek açıklanmayan bir nedenle bu sözleşmeden vazgeçti. (Max Niemeyar Verlag'da konu ile ilgilenen ve İdea Yayınevi ile iletişimi sürdüren kişi Brigitte Badelt'tir).

Bildiğiniz gibi Heidegger bir Nazi Partisi üyesiydi ve daha sonraki yaşamında da ölünceye dek Nazizmi kınamaktan kaçındı. Ama "Varlık ve Zaman"ı 1926 yılında, Hitler ile herhangi bir ilişkisinin olmadığı bir zamanda ve öğretmeni Edmund Husserl'in fenomenolojisinin etkisi altında yazdı. Husserl bir Yahudi idi. Heidegger daha sonra politik etkinliğini yaşamının öğretisine bağlayacağını ileri sürdü (Kaan Ökten'in "hakikat" dediği ve onu gözyaşlarına boğan öğreti). Heidegger Logos'u (Us) reddettiği için, son otuz yıl içinde özellikle Batıda popüler olan irrasyonalist postmodern düşünürler için önemli bir dayanak ve esin kaynağı oldu.

Eğer herşeye karşın olayda bir haber yanı varsa, bunun Kaan Ökten'in çevirisinin arkaik karakteri olması gerekirdi. Bir dil barbarlığının nasıl birşey olduğunu anlamak için söz konusu çevirinin yalnızca bir iki sayfasına bakmak yeterlidir. Türkçe çeviri denilen şeyin Türk diline turban giydirme denemesi gibi birşey olduğu çok kolay görülecektir.

Size ilişikte İdea Yayınevi tarafından yayımlanan "Varlık ve Zaman" metininin bir bölümünü gönderiyorum. İlginiz ve zamanınız için teşekkürler.

İdea Yayınevi web sitesi için: www.ideayayınevi.com

En içten saygılarımla,

Aziz Yardımlı
İdea Yayınevi

aziz@ideayayınevi.com

İDEA YAYINEVİ 2009

Çin: Başkasının Tarihi Olmak

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Çin: Başkasının Tarihi Olmak
Aziz Yardımlı

Tarihsiz Modernleşme

Tarih — başka şeylerin yanısıra — homo sapiensin moral büyümesine, duyunç gelişimine de yarar. Tarih — başka şeylerin yanısıra — homo sapiensin etik karakter kazanmasına, istenç gelişimine de yarar. Çünkü Tarih özgürlüğün işidir.

Asyatik tin moral yargıda bulunmayan ve eylemde de bulunmayan despotik bir kültürdür. Asya'yı ve dolayısıyla bütün bir dünyayı, aslında uygarlığın kendisini ilgilendiren soru Özgürlüğe kestirme bir yolun olup olmadığı, bu dürtüsel kıtanın ve bu despotik devin Tarihin ereği olan Özgürlüğe Tarihsiz olarak nasıl erişeceğidir. Çünkü Tarih İstenç demektir.

1,4 milyarlık Yeni Çin "Made in China" değildir. Bolşevik 'devrimi' gibi, Maoist 'devrimin' de bir devrim olmadığı anlaşılınca, dünyanın yaşadığı iki büyük savaşta yok edilen insanların sayısından

çok daha fazla sayıda insanın yok edilmesine yol açan sözde ‘devrim’ geri alındı. Çin’in despotik kültürünün despotik devrimcilerinin yaptığı saçmalıklar yalnızca Çin’in dayanılmaz durumunu daha da dayanılmaz kılmaya yaramıştı. Ülke ‘küçük düşürülme’ yüzyılından sonra, ve kendini ‘küçük düşürme’ devriminden sonra, 20’nci yüzyılın son çeyreğinde yok edilecek bir düşman olarak gördüğü ‘emperyalizm’e, ‘tekelci kapitalizm’e sarıldı ve ancak onun yaşam öpücüğü ile yeniden yaşama dönmeye başladı. Batı kapitali ve Batı teknolojisi Çin’in bir Tarih boyu uzağında idi. Ama Tarih Çin’in ayağına geldi. Yüz milyonlarca insan 4.000 yıldır varoluşlarını, kültürlerini, yaşamlarını tanımlayan çamurlu pirinç tarlalarını bırakarak kentlere göç etmeye başladı. Modern yaşamın kırıntıları uğruna, kendilerini gönüllü olarak ideolojik despotizmin acımasız sömürü çarklarının üzerine attı. İnsan olma haklarını kazanmasalar da bunun bir önemi yoktu, çünkü düşünmeyi bilmedikleri için henüz insanlıklarından haberleri yoktu. Rüşvetçilik ile, kayırmacılık ile, çıkarcılık ile beslenen Devrimci Parti dünyayı anlama gereğini duymaksızın bir kez daha Çin’in realitesini değiştirmeye girişti.

Gözlerini dünyaya yeni açan bir bebek gibi, Çin ilk kez dünya ile, insanlık ile, uygarlık ile tanışmaya başladı. Sanki bütün bir Tarih onun uğruna çalışıp çabalamış, sanki uygarlık herşeyi onun kullanımına sunulmak üzere hazırlamış gibiydi. Sanki bin yıllık yalıtılma muhteşem bir ödül ile sonuçlandırılmış gibiydi. Bütün bir nüfus dünya kültürünün harikaları karşısında şaşkınlık içine düştü, ve Proleter Devrimci parti üyeleri başta olmak üzere, herkes kendi payını kapabilmek için despotik devrimini, Maoist kültünü, bütün bir arkaik kültürünü terk etmeye hazır ve istekli olduğunu gösterdi.

Deng Xiaoping’in bütün politik dehası Çin’in bin yıllık sefaletinin ancak ideolojinin ‘emperyalizm’ dediği, ‘tekelci kapital’ dediği aç gözlü öcüler yoluyla ortadan kaldırılabileceği olgusunu görmesinde yatıyordu. Kendi başına bırakıldığında, Çin yalnızca sefillik içinde bin yıl daha partinin hadımları tarafından aldatılmayı sürdürecekti.

Deng’in dehası bir Marxist olarak Marxizme sırtını dönmesinde, bir sınıf ve devrim düşmanı olarak devrimci olmasında, bir hain olarak kurtarıcı önder olmasında yatıyordu. Çin Komünist Patisinin güçlü önderleri hiç zaman yitirmeden kendi özel mülkiyetlerini edinmeye başladılar, ve bunu yolsuzluk ve rüşvetçilik, yağma ve sömürü yoluyla yaptılar. Çinli kapitalistler birincil olarak Çinli komünistler arasından doğdu. Çin tininin ‘karakteristikleri’ anlaşılmayacak paradokslar değildir. Anlaşılmaları için yalnızca Çin’de moral gelişimin olanaksız olduğunu, etik yaşamın hiçbir biçimde olmadığını, ve yasa egemenliğinin yalnızca Partinin özenci anlamına geldiğini anımsamak yeterlidir.

Her zaman olduğu gibi, materyal ideoloji için olgularda olmayan ve görgül olarak doğrulanamayan ahlak ve etik bilişsel olmayan anlamsız konular idi. Ahlak, etik, yasa Parti ile göreli olunca korkmadan, ezilmeden, sinmeden insanca yaşamanın kendisi ütopik birşey olur, ve bu evrik evrende ancak usdışı olan edimselleşebilir.

Yeni kültürün Deng’in izinden yürüyen kibirli egemenleri kibardır. Ve Tarihe borçlarını ödemeyi isteyecek kadar da minnettardırlar: “Çin karakteristikleri ile sosyalizm” etik olmaksızın, demokrasi olmaksızın, insan hakları tanınmaksızın “insanlığa büyük katkılarda bulunacaktır.”

Çin’in imparatorluk tarihi boş sayfalardan oluşur. Öyle görünür ki böyle olması Tarih için başka türlü olabileceğinden çok daha iyi olmuştur, çünkü — Napoleon’un pekala haklı olarak uyarmış olabileceği gibi — Laissez donc la Chine dormir, car lorsque la Chine s’éveillera le monde entier tremblera. Bunu söylemesinin nedeni Çin’in devasa nüfusu değildi. Bütün uygar dünyayı terörize

etmek için Cengiz Han'ın bir kaç milyon Moğolu yeterli olmuştu. Ayrıca Hindistan da Çin kadar kalabalıktı, ama kutsal ineklerini efendileri sayan panteistik Hindistan kendi düşlemsel yaşamı içinde dünyadan habersizdi. Napoleon'u kaygılandıran şey Çin'in hiçbir yaşam deneyimi, hiçbir moral gelişimi, hiçbir etik karakteri olmayan devasa kitlelerden ya da yığınlardan daha öte birşey olmaması idi. Bugün henüz bir ulus değil ama yalnızca dev bir etnik grup olan Çin uyandırılmış, aslında — tıpkı samurai Japonyası durumunda olduğu gibi — Batının kendisi tarafından uyandırılmıştır. Ama bu yalnızca teknolojik bir uyanıştır, demokratik değil, ve Çin'in etnik yığınları henüz ne yurttaş toplumunun özgürlüğünün ne de ulusun egemenliğinin bilincindedir. Despotizm ne hak ne de özgürlük tanır. Özgürlük ile anladığı şey güçten doğar, ve bildiği hak yalnızca güç yoluyla sağlanır.

Yinelemelerden oluşan tarih boşa harcanan zamandır, bir Tarih değil. Çin bütün bir Tarihini har vurup harman savurmuştur. Ve şimdi başkalarının hazırlayıp önüne sunduğu Tarihten alacağı herşeyi kapmaya girişmiştir — hak, ahlak ve etik dışında.

Tarih istenç ister, çünkü istenç değişim, istencin kendisinin değişimi demektir. Ve istencin bir ereği olduğu için, tarih erekseldir. Çin'in binlerce yıllık geçmişinde ve bu geçmişi dolduran milyarlarca insanında eksik olan şey istenç idi. Halk istençsiz olduğu için halktır, ve geleneğin değişmezliğine ve dinginliğine gömülü olarak Tarih ile hiçbir işi yoktur. İstençsizlik tarihsizliktir.

Ve gene de Çin için Tarih kaçınılmaz ve vazgeçilmez bir erek olarak kapıdadır. Çin'in yalıtılmışlığı bozulmuş, bir süredir Çin'in karakteristiklerinin kendileri tarih olmaya başlamıştır. Ama Tarih yalnızca ekonomiden oluşmaz, yalnızca başkalarının teknolojilerini ödünç almak yeterli değildir. Tarih bütün bir etik yaşamın oluş süreci, özgürlüğün ve istencin Aile, Toplum ve Devlet alanlarında somutlaşmasıdır. Etik çalınamaz, öykünülemez, ve ödünç alınamaz. Yalnızca istenç gerektirir. Ve hiç kimsenin Çin'e insanı gerçekten insan yapacak bu biricik tinsellikleri çok görme gibi bir niyeti yoktur.

İstencin belirlenimi ereğine erişmektir, ve ereği gerçek kendisidir, salt materyal şeyler değil. Çin'de birşeyin olması için ilkin istencin kendisinin olması gerekiyordu, çünkü Çin'in bütün bir tarihi boyunca istenç yalnızca imparator idi — sonsuza dek değişime direniş olarak tutuculuk. İmparatorluğun istenci halkın istençsizliği idi. Benzer olarak, Partinin istenci de halkın istençsizliğidir.

Politik özgürlük ve eşitlik kavramları bugün de Çinlinin bilincinin dışındadır. Çinliler kendilerini yönetme yeteneğinden yoksun ve başkaları tarafından yönetilme gereksinimi içindedirler. Yasa önünde eşittirler, ama yasaları kendi istençleri değil, onların üzerinde duran üstün despotik gücün istencidir. Çinli haklarının bilincinden de yoksundur ve haklarını yalnızca efendileri bilir ve verir. Özgürlük ile hiçbir tanışıklığı olmayan bu kültür tam bir moral hamlık kültürü, büyümeye, düşünmeye, inceliğe, saydamlığa, dürüstlüğe direnmeyi sürdüren bir çocukluk ve korku tinidir. Bir devletin özsel olarak moral bir yapı olması ve ulusun özgürlüğünden doğan moral karakterinde temellenmesi gerektiği düzeye dek, Çin 'devleti' bir devlete en az benzeyen bir saçmalıktır. Ve Çin 'Halk' Cumhuriyeti Anayasası anlamsız bir kağıt parçası, bir yalanlar belgesidir. Bir yalanlar ve yalancılar kültüründe yalan doğrunun değerini taşır. Tepeden tırnağa despotizmine sarılan Çin kendini küçük düşürmeyi sürdürmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası (1982)
BÖLÜM II
YURTTAŞLARIN TEMEL HAKLARI VE ÖDEVLERİ

Madde 35

Çin Halk Cumhuriyeti yurttaşları konuşma, basın, toplantı, yürüyüş ve gösteri özgürlüklerinden yararlanırlar.

Modern devrim, despotizmin devrilmesi olarak, sözcüğün en tam anlamında istencin, özgürlük bilincinin doğuşu olmalıdır. Ama Çin'de ne 1911'de ne de daha sonraki şiddet sürecinde istenç doğdu. Bugün de Çin'de özgür istenç yoktur. Çin henüz devrimini yapmamış, henüz yurttaş toplumunun karakteristiklerini kazanmamıştır. Ve Mao'nun kurucu babası olduğu bu kültürde bugün de özgürlük suçtur. Özgürlük gerçekten de suçun olanağıdır, çünkü moral karakterin gelişmediği bir kültürde en bölümsel özgürlükler bile yolsuzluğa, dolandırıcılığa, hırsızlığa teşvik olarak görülür.

In the past five years, Xi's sweeping drive has punished more than 1.5 million corrupt Communist Party officials, including former political rivals and senior military leaders. (LINK)

Çin bütün bir tarihi boyunca yeniliğe ve değişime izin vermedi. "Çin karakteristikleri" Çin'i istençsizliğe, eylemsizliğe, tarihsizliğe yazgılayan despotik karakteristiklerdir. Bu karakteristikler ne insanın kişi olmasına, ne kendi duyuncu ile yargıda bulunan moral bir varlık olmasına, ne özgür törel yaşama, ne de demokrasiye izin verir. Başkan Xi şimdi Çin Komünist Partisinin 19'uncu Ulusal Kongresinde dünyaya Çin'in bu aynı karakteristikler ile "insanlığa katkıda bulunacağını" bildirmektedir. Ve barbarlıktan çıkmamada direten bu kültürde evrensel insan hakları bir suç ve ceza konusudur.

Çin 'devrimi' devrilecek bir devlet olmaksızın ve devrim yapacak bir istenç olmaksızın yapılan bir devrimdir. İmparatorluk gelenek tininin uyuşukluğu içinde kendiliğinden tükenip gitmişti ve halk onu boynu eğik uysal bir kitle yapan biricik egemenden de yoksundu. Çin kendi kendisi ile savaşmaya başladı ve Çin'in sözde devrimi daha şimdiden ölü olan bir kültür için bir kez daha ölmek oldu. Köylü 'devriminden' hiçbirşey doğmadı. Ya da yalnızca 'büyük sıçrama' gibi, 'kültür devrimi' gibi ölümcül sanrılar doğdu. Sözde Çin devriminde trajik olan şey sözde kurtuluş uğruna yapılan bu çılgınca eylemlerin yalnızca kendinden bıkmış, yalnızca kendisinden kurtulmayı isteyen insanlığın eylemleri olmasıdır. Çinli anlamsız ve amaçsız iç savaşlarında hangi yanda savaşmış olursa olsun, ister Kızıl isterse Beyaz teröre katılmış olsun, düşmanında yalnızca kendini vurdu.

Çin bir 'devrim' yapmış ve onu sınıfsız topluma götürecek bir yola girmiş değildir. 'Devrim' adı verilen süreçte yer alan olaylar onları planlayanların bekledikleri şeyler olmamıştır. Çin durumunda, 'devrim' denilen şey birimi sık sık milyonlar değil ama on milyonlar olan kitle kıyımları, insan yapımı kıtlıklar ve kitle histerileri gibi olaylardan oluşan bir tür delilik nöbeti idi. Burada tinin tam bir aptallaşması vardır. Yirminci yüzyılın başında tam olarak 4.000 yıl gerisinin kültürünü yaşayan etnik bir kültür için modern dünya ile karşılaşmak başka nasıl olabilirdi?

Tarihsizlik bir ulusun öz-bilinci için en büyük talihsizliktir. Tarihsizlik istençsizliktir ve istençsizliğin özgür istenç ile, eylemsizliğin eylem ile karşılaşması kaçınılmaz olarak kendini küçük düşürmelerde sonuçlanacaktı. Tarih bilincinden ve dolayısıyla özgürlük kategorilerinden yoksun Çin modern dünyayı ancak kendi karakteristik kategorileri ile tanıyabilir ve tanımlayabilirdi. Devasa bir köylü kitlesinin dünyayı anlaması olanaksızdı. Çin İmparatorluğu birkaç küçük Batılı şirkete yenik düştü. Bir duyunçsuzluk başyapıtı olan İngiliz sömürge imparatorluğu ve engin bir aptallık imparatorluğu olan Çin arasındaki ilişki ancak bir utanç ve küçük düşürülme ilişkisi biçimini kazanabilirdi. Çin modern tarihe bir sömürge olarak girdi.

Çin bir etnik gruptur — bir kitle, bir yığın, bir halk. Bir ulus değildir çünkü ulus egemendir. Etnik grup ise istençsizdir, kendini yönetme gibi bir sorunu yoktur, ve ancak güdülmeye yeteneklidir. Klasik dönemde ethnos terimi bir hayvan sürüsünü anlatmak için de kullanılıyordu. Batıda uluslar kendilerini imparatorluklara karşı tanımladılar ve onları dağıttılar, demokrasi sürecine döndüler. Doğuda etnik gruplar her zaman güçlü önder gereksinimi içinde kaldılar. Ulus özgürdür ve bu özgürlük onu bölünmez bir birlik yapan istençtir. Kültürel türlülük içinde parçalanmış ve birbirlerini parçalayan halk yığınları ile karşıtlık içinde, ulus birincil olarak evrensel insan haklarının bilincinin kazanılması yoluyla türdeş bir kültür olma sürecine giren insanlıktır. Onda, yurttaşın evrensel istencinde, başlıca etnisite ve mezhepçilik ile tanımlanan kültürel türlülük silinme sürecine girer. Bu türdeşlik en sonunda küreselleşmenin etik temelini oluşturan ve değersiz tarihsel tikellikleri ortadan kaldıran zemini sağlar. Kültür tindir, doğanın ötesidir, ve kültürel türlülük özsel olarak bilinç biçimlerinin sık sık yokedici karşıtlıklar içeren çoğulluğu ya da türlülüğüdür. Politik büyüme istenç tarafından yaratılır, ve az-gelişmiş insanlar olarak serfleri, kulları, geleneğin uysal uyruklarını özgürlük düzleminde, gerçek egemenlik düzleminde türdeşleşmeye götüren etmen özgür istençtir. Çin'de olmayan şey istençtir, yeri dürtüler ve itkiler tarafından doldurulur, ve bu usdışı kaynaklarından ötürü Çin'de 'politika' yalnızca Picasso'nun grotesk tablolarını andıran bir saçmalıktan öteye geçmez. Bütün bir Almanya'yı hizaya çekmeyi ve henüz doğmakta olan demokratik istenci bastırmayı başaran Naziler istençsiz bir kitlenin önderliğini yapan Çin Komünist Partisine ancak gıpta edebilirlerdi. Etik karakterden yoksun etnik karakter onda normal olarak olmayan özgürlüğü bastırması için ideolojiye gereksinmez. Bir kült bütünüyle yeterlidir. Çin halkı etnik karakterinin üzerine ve ötesine, özgürlük bilincine yükselmiş bir ulus değildir. Bu nedenle egemen değildir. Homo sapiensin bu milyarlık kitlesi henüz politik bir nitelik taşımaz.

Çin nüfusunun %91,6'sını (1.220.000 kadar) oluşturan etnik Han Çinlileri yalnızca Çin'de değil, bütün dünyada en büyük etnik gruptur. Geri kalan 54 etnik grup arasında Zhuang % 1,27 oran ile ikinci sıradadadır (17 milyon) ve Mançular nüfusun % 0,78'ini (10 milyon) ve Uygurlar % 0,76'sını (10 milyon) oluşturur.

Çin'de ne bir demokratik devrim yapacak yurttaş toplumu vardı, ne sözde toplumcu devrimi yapacak bir işçi sınıfı, ne de modern demokratik devrime öncülük edecek ussal bir entellektüel önderlik. Etnik Çin kültürü politik terimlerde çözümlenmeye açık özgür bir kültür değildir. Politika uygarlık gerektirir. Sun Yat-sen, Chiang Kai-shek, Mao Zedong ve Deng Xiaoping tümü de Konfiçyüs tininde yetişmiş despotik önderler, ve önderlik etmeleri gereken insanlar ise köylülük sınıfı idi. Bir 'köylü devrimi' terimi saçmadır. Çin durumunda, 'devrim' denilen şey baştan sona bir yanılsama, ya da daha iyisi bir sanrılamadır, ve Çinli toplum mühendislerinin devrim denemeleri sözde kurtarmaları gereken kitlelerin, yığınların, halkların yok olmalarında sonuçlanmıştır.

Çin'de yalnızca yanlış birşey olmamış, ama genel olarak bir 'devrim' denebilecek hiçbirşey olmamıştır. Ya da Çin'de yalnızca şiddet olmuştur. Bin yıllar boyunca hiçbir zaman insanca bir yaşama ulaşamamış milyarlık bir köylü nüfusun biricik özlemi kendini ortadan kaldırmak, ne olursa olsun kendisinden başka birşey olmak olabilirdi. Köylülük bütün bir tarih boyunca her zaman tiranların elinde oyuncak oldu ve başka birşey olması olanaksız olduğu için öyle oldu. Modern devrim geleneksel köylülüğü ya ortadan kaldırır ya da hiç olmazsa çiftçiye dönüştürürken, Çin devrimi istençsiz köylüyü devrimin 'öncü' sınıfı yaptı. Ve politik bir istenci olmayan sanal bir sınıftan yalnızca tiranların gücünü pekiştiren sanal bir devrim doğdu. Modern dönem ile birlikte geleneksel köylülüğün zamanı geçmiş, bütün bir kitle bir gereksizlik, anlamsızlık ve saçmalığa

indirgenmişti. Bir kez istenç kazanır kazanmaz, köylü köylü olarak ortadan kalkar.

Batı modernleşme sürecine girerken dünyanın arta kalanı olan bitenden habersizdi ve arada büyük bir kültürel uçurum gelişmeye başladı. Çin gibi, Hindistan gibi devasa nüfuslar Batı ile karşılaştıkları zaman onları anlamak için gereken kavramlardan yoksun idiler. Hak ve haksızlık, sömürü ve eşitsizlik kavramları ve bir ulus duygusu, giderek onur duygusu bile henüz bilmedikleri şeylerdi. Yeni efendilerine gönüllü olarak, giderek seve seve ve gurur duyarak hizmet ettiler. Bu kavramları ve daha başkalarını, aslında yeni kültürlerinin bütününü ancak daha sonra yine Batılıların kendilerinden öğreneceklerdi. Bu dev ülkeler ilkin Batılı devletlerin değil, askeri güçlerin değil, ama yalnızca kâr peşindeki cüce şirketlerin egemenliği altına düştüler.

Hollanda'nın, Fransa'nın, İngiltere'nin Doğu Hindistan Şirketleri aşağı yukarı bütün Güney Asya'nın yeni egemenleri oldular. Bu ülkelerde ulus bilinci ve bağımsızlık istenci doğmaya başladığı zaman, bu bilinç yalnızca bu kültürlerin Batıda eğitim gören, bir süre orada yaşayan entellektüellerine sınırlı kaldı. Ve onların kendilerinin despotik kafa yapıları modern kavramları tam içeriklerinde kavramalarına izin vermedi. Halklarına boş yere kendilerinin de bilmediği şeyleri öğretmeye çabaladılar. Ve anladıkları yüzeysel kavram kırıntıları bile yalnızca boyun eğmeyi bilen istençsiz halklar tarafından aşağı yukarı dinsel konular olarak kabul edildi. Despotik kültür ancak despotizmin dilinden anlar. Halk yeni tanrılar olarak gördüğü ideologlara tapınmaya döndü.

Asya'nın tarihsel gereksinimini bir 'devrim' terimi ile anlatmak olanaksızdır. Asyatik tin yalnızca tarih olma, yalnızca kendini unutma, yalnızca kendi başkası olma gereksinimindedir. Bütün bir Asya'da iyileştirlebilecek bir yasal düzen, yükseltilebilecek bir ahlak ve daha öte geliştirilecek etik bir yapılanma yoktur.

Modern döneme sarkan despotik kültürlerin çaresizliği özgürlüğü kazanmak için özgürlük istencinin zorunlu olmasında yatar. Despotik kültür yalnızca boyun eğmeyi bilir ve ister. Özgürlük bilincinin kazanılması tam bir hak eşitliğinin, tam bir moral karakterin, ve aile ve toplum ve devlet yaşamında etik belirlenimlerin kazanılması demektir. Bu kültürler hem kendileri olarak kalmayı, hem de insan doğalarının hakkı olan yaşam biçimlerine yükselmeyi istemektedirler.

Ön-modern kültürlerde devrim denilen şey zorunlu olarak ideologların despotik bilinçlerindeki hırsların ve nefretlerin ve megalomanyaların güdümünde yer alan bir şiddet sürecidir. Ama despotik ideologlar devrimci değil, ve kışkırttıkları iç savaş devrim değildir. Devrim evrensel insan haklarının yerleşmesini amaçlar. Despotik ülkelerin despotik ideologlarının istenci altında 'devrim' evrensel insan haklarının evrensel olarak çiğnenmesi olur. Çin 'devrimi' Çin tininin kendine uygun önderlerini yarattı — duyunçsuz ve düşüncesiz, acımasız ve amansız.

Despotik kültürde birbiri ile çarpışan yanlar arasında ne olursa olsun hiçbir ayrım yoktur. Tek bir despotik önderin istenci altında yoğunlaşmadıkça, Çin 'karakteristiklerinden' biri olan kollektif nefret kendi içinde yeniden ayrımlaşarak birbirine düşman bölüngüler yaratmayı sürdürür. Çin'in İmparatorluk ile, ya da Kuomintang ile, ya da Maoizm ile modern gelişim sürecine girmesi olanaksızdı. Gelişim istenç gerektirir. Ama Beyaz Terörü ile Kuomintang ve Kızıl Terörü ile Mao evrensel istenci bastırmada ortak idiler.

Çin'in dört bin yıllık tarihi boyunca yalnızca İmparatorlar özgür oldu. Bütün bir nüfus hiçbir zaman özgürlük bilincini kazanmadı. Bu sona ermeyen despotizm bugün de yalnızca biçim değişikliği ile sürmekte, Komünist Partisinin kanatları altında acımasız bir sömürü, yolsuzluk ve hırsızlık düzeni işlemektedir. Ama dünyanın geri kalanından ayrı olarak, ölçüsüz bir sömürü sömürüsüz bir dünya uğruna, ve ölçüsüz bir eşitsizlik sınıfsız toplum ideali uğruna sürdürülmektedir. Çin'in en yeni

despotizmi bir zamanlar monarşik Avrupa'da aydınların boşinançlar içinde yaşayan halkları kurtarmanın yolu olarak önerdikleri "Aydın Despotizmi" modeli de değildir. Çin'in egemenleri demokrasiye karşı, evrensel insan hakları bilincinin gelişimine karşı, ve bir milyarın üzerindeki bir nüfusu sürekli aptallık durumunda tutabilme uğruna sürekli önlem almak zorundadırlar.

İdeoloji ilkin ona kapılanların duyuncunu bütünüyle siler ve istençlerini bir hırs ve nefret dürtüsüne bozar. Bu işlem sonucunda ortaya çıkan tarihsel materyalist önder halkın istençsizliğinde kitle tabanını, halkın güçsüzlüğünde kendi gücünü bulur. Hiçbir etik nitelik taşımayan, baştan sonra etik-dışı olan bu evrik kültürde genel olarak haksızlığa karşı çıkmanın kendisi suç olarak kabul edilir ve cezalandırılır. Çin şimdi etik olmaksızın işleyen bir boyun eğme ekonomisidir. Ve Çinli tarihsel materyalist önder ekonominin herşeyin belirleyicisi olduğuna, duyuncun bir aptallık ve istencin bir altyapı türevi olduğuna inanmaktadır. İdeolojinin gerektirdiği gibi, bütünüyle duyunçsuz ve bütünüyle istençsiz çünkü bütünüyle materyaldir.

Çin bugün ekonomik eşitsizlik açısından dünyada en önde gelen ülkesidir. Ama bu sıradan Çinli için bütünüyle yeğlenebilir bir durumdur, çünkü almaşık pirinç tarlasına, kültür devrimlerine, büyük sıçrayışlara geri dönmektir. Ama hiçbir etik temeli olmayan ekonomi sanal bir ekonomidir ve sürmesi bir aldanmanın ve yanılsamanın istenci baskılamasının sürmesi ile koşulludur.

Çin'de Toprak Mülkiyeti

1949 devriminden sonra toprak kollektiflerin ya da devletin mülkiyeti oldu. 2007 yılında yeni düzenlemeler getirildi.

> İmparatorluk Çininde toprak ağaları toprak sahipliği hakları karşılığında hükümete vergi ödüyor olsalar da toprağın tam sahipleri değillerdi. Toprak ağaları kendi paylarına toprakta tarım yapan köylülerden kira topluyordu. Bu düzenlemeler savaşlar, kıtlıklar vb. nedeniyle sık sık bozulsa da, İmparatorluk Çininde toprakta özel mülkiyet hakkının olduğunu söylemek güçtür. Qing Hanedanı sırasında yapılan düzenlemeler de etkili olarak işlemedi.
>
> Çin Cumhuriyetinde (1912-1949) toprak ağalarının, soyluların, dinsel kurumların ve köy topluluklarının toprak sahipliği hakkı kabul edildi. Ormanların özel mülkiyet olabilmesi dışında, özel mülkiyet hakkı yoktu.
>
> Çin Halk Cumhuriyetinde (1949 sonrası) zaman zaman orta ve küçük köylünün toprak sahipliği hakkı tanınmasına karşın, 1956'dan sonra özel toprak sahipliği hakkı bütünüyle aldırıldı. 1980'den sonra kollektivizasyon geri alındı ve halka toprak dağıtıldı.

Constitution of China, Article 36: Freedom of Religion

Citizens of the People's Republic of China enjoy freedom of religious belief. No state organ, public organization or individual may compel citizens to believe in, or not to believe in, any religion; nor may they discriminate against citizens who believe in, or do not believe in, any religion. The state protects normal religious activities. No one may make use of religion to engage in activities that disrupt public order, impair the health of citizens or interfere with the educational system of the state. Religious bodies and religious affairs are not subject to any foreign domination.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

DOĞAÜSTÜ

Kaynak · Noesis

Karl Sagan Doğa ya da Evren yerine Kozmozu yeğler ve Kozmozun biricik Varlık olduğunu, Kozmozdan başka hiçbirşeyin olmadığını ve olamayacağını söyler. Bununla Kozmozun Biçimsiz Özdek, İdeasız Realite olduğunu demek ister. Herşey uzay-zaman süreklisi içindedir, herşey kütle-enerjidir. İdea yoktur. Biçim yoktur. İnsan mı? — Kozmoz değilse, o da yoktur.

“The Cosmos is all that is or ever was or ever will be.”

Belki de demek istediği Kozmoz-üstünün ya da Kozmoz-ötesinin olmadığıdır. "Ötesi" olmayan Kozmoz ya sonlu ya da sonsuzdur. Sonsuz ise, insan gözlem ve deneyiminin ötesinde olacak ve gözlem hiçbirşey söylemeyecektir. Sonlu ise, o zaman Big Bang kuramına daha uygun olacaktır.

İdea ne Özdek, ne Kütle, ne de Enerjidir. İdea her biri için her birini ne ise o yapan Biçimdir. Biçim olmadığında, Özdek olmayan bir Özdek, Kütle olmayan bir Kütle, Kozmoz olmayan bir Kozmoz soyutlamaları (ya da Biçimsiz Özdek, Biçimsiz Kütle, Biçimsiz Kozmoz) pozitivizmin eline kalan hiçlikler olacaktır.

"Venus Genetrix," Kallimakhüs'e yüklenen Yunan özgün yapıtın Roma eşlemi. Julius Sezar ailesinin Aeneas yoluyla Venüs'ten geldiğine inanıyordu.

Çağdaş natüralizm, materyalizm, pozitivizm bir zamanlar Aydınlanmanın yaptığı gibi boşinanç ile çarpışmayı başlıca görev sayarlar. Boşinancın, tansıkların, okkültüzmin, gizemciliğin karşısına bilimi çıkarmak düşmana verilen önemi ve ondan korkunun büyüklüğünü gösterir. Ama gizemciliğe, büyücülüğe, biliciliğe, cadılara vb. karşı bilim adına savaşmak doğal bilincin kendi ile bir iç savaş içinde mi olduğu sorusunu yaratır. Pozitivist çaba kendi içinde yatan bir düşmana, kendi usuna karşı kendini inandırma çabası olarak görünür.

Natüralizm Doğanın en üst olduğunu ve doğaüstünün olamayacağı çünkü Doğanın altının ya da üstünün olmadığı inancıdır. Doğa birdir ve başka herşey Doğadadır.
"Doğaüstü" terimi bilimsel anlak tarafından açıklanamayan herşeyi anlatmak için kullanılır.

Teknik olarak, "doğaüstü" terimi doğanın "üstü" olmakla özdekselin üstü olanı, tinsel olanı anlatır. Aynı şey "metafizik" terimi için de geçerlidir. Doğanın "ötesi" olan tindir ve duyu, duygu ve düşünce özdeksel değil, ama tinsel belirlenimlerdir. Natüralizm yalnızca Tini değil, Logosu, Usu da yok sayar.

"Bilimsel anlak" terimi pozitivist ve materyalist/natüralist bir bağlamda kullanıldığı zaman tinsel-entellektüel olanı ya dikkate almaz ya da doğrudan doğruya yok sayar. Bilim adına davrandığı sanısında olan Natüralizm Bilimin kendisini Doğanın başkası olarak, tinsel olarak reddetmeye itilir. "Doğaüstü"nün doğa yasaları tarafından açıklanamayanı anlattığı söylenir. Bu anlaşılabilir görünür ve tansıklar, paranormal ya da gizemsel denilen durumlar yalnızca açıklanamayan olmakla kalmaz, doğrudan doğruya usdışının, olmayanın alanına girerler. Ama pozitivist düşünce insan özgürlüğünün de doğa yasaları tarafından açıklanamayacağını anlayınca, ya özgürlüğü zorunluğa indirger, ya da "özgür istenci" bir yanılsama olarak yadsır.

Monizm her zaman kendi ile çelişir ve yapması gereken şey budur. Spinoza Töz ya da Tanrı ya da Doğa birdir dediği zaman, ilinekselin töze tözün kendisi kadar özsel olduğunu gözden kaçırdı. Leibniz monadlar çokluğunu biricik varlık olarak konutladığı zaman Çokun aynı zamanda Bir de olmaksızın çok olamayacağını gözden kaçırdı. Her iki felsefede de iyi olan herşey ancak arkhelerine bağlı kalmamalarına, kendileri ile çelişkiye düşmelerine bağlıdır.

Doğal bilinç nedensellik kavramını kullandığı ve nedenler dizisine baktığı zaman bir ilk neden, nedeni olmayan bir neden, bir saltık başlangıç aramaya yönelir. Causa sui, arkhe, devinmeyen devindirici, dolaysız, ilke ya da ilk gibi kavramlar bu arayışın sonuçlarıdır. Bu doğal mantık yine doğal bilinci özdeşlik ilkesini doğrulamaya ve karşıtlık ilkesini yadsımaya götürür. Yine aynı mantık Bir kavramını karşıtından soyutlamaya ve monistik ilkelere götürür. Analizin de sonunda daha öte bölünemeyen ilişkisiz, bağlantısız, karşıtlıksız bir yalın kavramına ulaşması beklenir.

EDWARD GIBBON VE DEİST TARİHÇİLİK

Kaynak · Noesis

Edward Gibbon (1737-94)

The History of the Decline and Fall of the Roman Empire

Consisting of 71 chapters, 2136 paragraphs, some one million and a half words, and close to 8000 footnotes, the Decline and Fall encompasses a millennium and a half of history.

Gibbon'un tarihçilği bir yöntem gereksiniminde değildir ve kişisel bir bakış açısına uyarlanmış bir anlatıdır. Bir yorum olarak, doğruluk savında değildir. Yorumları Aydınlanmanın Deistik bakış açısı ile tutarlıdır, bir insan doğası kavramını reddeder, tarihi ussal bir gelişim süreci olarak almaz, insanı dünyaya fırlatılmış olarak alır, ve tarihte herhangi bir anlamın olmadığını kabul eder.

“The history of empires is the history of human misery.” (L)

An Essay on the Study of Literature (1761)

“... history; which is, indeed, little more than the register of the crimes, follies, and misfortunes of mankind.” (L)

The History of the Decline and Fall of the Roman Empire (1776-1788).

“... wars, and the administration of public affairs, are the principal subjects of history” (Ch. 9).

Gibbon yalnızca St-Martin of Tours manastırını yağmalamak isteyen bir Arap kuvvetini yenen Charles Martel'i Hıristiyan Avrupa'nın tam bir Arap istilasından kurtulmasını sağlayan bir kahraman olarak görür. Düşünmeyen "tarihçiler" arasında moda olan bu yorum düşünmeye başlayan tarihçiler tarafından yeniden gözden geçirilmektedir.

By the eighteenth century, historians such as Edward Gibbon had begun to portray the Frankish leader [Charles Martel] as the saviour of Christian Europe from a full-scale Islamic invasion. In Gibbon’s The Decline And Fall Of The Roman Empire he wonders whether without Charles’ victory, “Perhaps the interpretation of the Koran would now be taught in the schools of Oxford.”

“Decline and Fall of the Roman Empire.”

“Today, historians tend to play down the significance of the battle of Poitiers, pointing out that the purpose of the Arab force defeated by Charles Martel was not to conquer the Frankish kingdom, but simply to pillage the wealthy monastery of St-Martin of Tours.”

Alessandro., Barbero (2004). Charlemagne: father of a continent. Berkeley: University of California Press.

Doğu Roma’nın Batı Roma’dan sonraki 1000 yıllık varlığının Avrupa’nın “Orta Çağlar” denilen karanlık dönemine denk düşmesi gerekir. Sık sık global bir tarihsel dönem olarak alınan bu sözde "orta" ama gerçekte Avrupa için bir "başlangıç" olan "karanlık" ve "feodal" döneme yalnızca Roma İmparatorluğunun 5'inci yüzyıldan 15'inci yüzyıla kadar süren tarihi değil, Pers kültürü, Arap

imparatorlukları, Selçuklu ve Osmanlı imparatorlukları da düşer. Kimi çağdaş tarihçiler bir parça şaşkınlık içinde sözde Orta Çağların sanıldığı kadar karanlık olmadığını ileri sürerken Batı Avrupa'nın dışında binlerce yıldır varolmuş olan bu kültürleri göz önünde tutarlar.

Germanik Avrupa'nın moral karakteri başlıca bu etik-öncesi, Roma-Katolik, feodal kültürde mayalandı.

Başlıca Germen kabilelerin barbarlığının ürünü olan bu yıkık dökük çağ "Roma Katolik Kilisesi," sanal bir "Kutsal Roma İmparatorluğu," feodalizm, haçlı seferleri, engizisyon gibi enteresan fenomenler tarafından tanımlanır.

Evrensellik ve Tarih: Normatif Olarak Somut

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Okumalar

Claes G. Ryn

Evrensellik ve Tarih: Normatif Olarak Somut

Universality and History: The Concrete as Normative

Çeviri: Nur Küçük, Yasemin Çevik

From HUMANITAS, Volume VI, No. 1, Fall 1992/Winter 1993

1. Ahlaksal nihilizm ve görecilik bir zamanlar yararlandıkları akademik saygınlığı taşımıyor görünür. Çok sayıda felsefeci ve başkaları yalnızca estetikte ve bilgikuramında değil ama törebilimde de evrenselliği doğrulamaya sürüklenmektedir. Nihilizmin ve göreciliğin sorgulanması entellektüel mayalanmayı ve çok gereksinim duyulan bir felsefi yeniden diriliş için elverişli koşulları düşündürebilirdi, ama evrenselliğe olan yeni ilgi bir entellektüel derinleşme belirtisi olmaktan çok ideolojik modanın bir belirtisi olabilir. Ahlaksal yükümlülük önesürümleri tipik olarak felsefi sıkılıktan yoksundur ve birçok değişik yönde işlemektedir. Geleneksel Yahudi-Hristiyan kişisel davranış normlarının yanısıra "almaşık yaşam tarzlarını" da, özel mülkiyetin ve toplumsal ayrımlaşmanın yanısıra toplumun eşitlikçi yeniden yapılandırmasını da, minimal hükümetin yanısıra toplumcu ortaklaşacılığı vb. de desteklemek üzere evrensel "değerler" ya da "doğrular"dan söz edilir. Yüksek bir ahlak kavramı belki en yaygın olarak duygusal bir "sevecenlik" ve "duyarlılık" törebilimi ile özdeşleştirilir. Evrenselciliğin sık görülen bir başka türü "demokrasinin" tüm toplumlar için hedef olduğunu bildirir ve bu önesürümü "insan hakları"na kulağa Jacobenci gelen başvurular ile güçlendirir. Törel yükümlülüğün dili sık sık kişinin kendi benimsediği ve evrensel onay önesürümünde bulunmayı istediği politik ya da başka kişisel yeğlemeleri üzerine bir cila gibi görünür.

2. "Evrensel değerler," "ahlaksal ilkeler," "doğrular" ve benzeri şeylerin doğrulanmalarına bu nedenle kuşkuyla yaklaşılmalıdır. Ama felsefi açıdan kuşkulu önesürümlerin yayılması evrenselliğin anlamının ciddi bir yeniden irdelemesini caydırmamalıdır. Evrensellik ile tarihsel tikellik arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmek Batı düşüncesinin bir yeniden dirilişi için vazgeçilmez koşul olabilir.

3. Burada amaç törel ve başka evrenselliğe olan bir yaklaşımı tanımlamaktır ki bu yaklaşım, ister felsefi açıdan dürüst isterse daha ideolojik olsunlar, ahlaksal doğruluğun en çağdaş doğrulanışlarından belirgin olarak ayrıdır. Yalnızca evrensellik ile tikellik arasındaki gerilimi değil ama onların karşılıklı bağımlılıklarını ve bütünleyici bağlantılarını da vurgulayan bir evrensellik anlayışı ortaya koyulacaktır. Yaklaşım değer-özekli tarihselciliğin yaklaşımıdır.

4. Yeni bir evrensellik anlayışının gerekli olmasının nedenleri çok ve çeşitlidir. Bilgikuramında, soyut evrenselci somutlaştırmalar ve katılıklar insanın bilme ediminin dinamiklerinin doğru bir açıklamasına engel oluştururlar. Estetikte, duruk, öykünmeci güzellik kavramları insan yaratıcılığı ve sanatsal görüşlerin özgünlüğü tarafından katılan şeye yeterince duyarlı değildirler. Törebilimde, soyut ahlaksal saltıkçılık ahlaksal yaşama taslak bir yaklaşım ve insan varoluşunun edimsel ahlaksal fırsatlarına ilişkin zayıf bir anlayış yaratır. Fransız Jacobenlerin ve torunlarının durumunda olduğu gibi, böyle bir yaklaşım kabul edilen ahlaksal ilkeleri kolayca ahlakçı zorbalığa çevirir. Daha genel olarak, soyut ahlaksal evrenselcilik felsefi önermeler ile somut insan deneyimi arasında bir uçurum yaratır. Evrenselliği tikel eylemlerde cisimleştirmesi için bireyi gereğince hazırlamaz. Bu tür evrenselcilik ahlakın özünü ‘‘erdem,’’ ‘‘iyi,’’ ‘‘türe’’ ve ‘‘haklar’’ın salt soyut irdelemelerinde yitirme eğilimi taşır. Tamı tamına doğru formülasyonları bulmak ya da ‘‘evrensel ilkeler’’in tamı tamına doğru, sofistike uygulamasını ortaya koymak için karmaşık tartışmalar yürütmek edimsel olarak kendini geliştirmekten ya da somut iyi eylemleri üstlenmekten daha önemli görünmeye başlar.

5. Evrensellik ile tikellik arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmede yararlı bir ilk adım modern dünyada bu konuyla ilgili iki geniş düşünce akımı arasındaki çatışmayı irdelemek olabilir. Bu görünürde uzlaştırılamaz yönlenimleri kısaca gözden geçirmek dikkati felsefi sorunun düğüm noktasına odaklamaya yardım edecektir. Şu savı ileri sürmek olanaklı kılınacaktır: evrensellik soyut kuramsal ‘‘ilkeler’’de ya da daha başka tarihsel-olmayan yargı ya da görüşlere değil ama, somut deneyimde aranmalıdır; normatif yetke, insan için varolduğu sürece, tarihsel tikellikte yerleşmiştir. Böyle bir savın birçok kişiye birdenbire tuhaf ve üstelik terimlerde bir çelişki gibi gelmesi konuyu yeniden düşünmeye olan ivedi gereksinimini gösterir. Evrensellik ve tikellik problemini ele alma konusundaki yaygın ve derinden kökleşmiş alışkanlıklar felsefi yenileşmeyi engeller.

6. ‘‘Evrensellik’’ terimi buraya dek özellikle varoluşa daha yüksek ve dayanıklı bir imlem kazandıran yapılara göndermede bulunmak için kullanılmıştır ve aşağıda da böyle kullanılacaktır. Ama terim daha geniş olarak insan yaşamına da göndermede bulunabilir, ve ister daha yüksek değerlere yardımcı isterse onları yıkıcı olsunlar onun çarpıcı, yineleyen, kaçınılamaz öğelerini gösterebilir. İkinci anlamda evrensellik ‘‘insan durumunun doğasına’’ ya da ‘‘gerçekte olduğu biçimiyle yaşama’’ benzer yananlamlar taşır. Bu tartışmada vurgu normatif olarak evrensellik üzerine olsa da, burada geliştirilen yeniden oluşturulmuş anlayışta bu anlamın ikinci anlamla sıkıca bağlı olduğu görülecektir. Vurgunun nereye getirildiğini bağlam gösterecektir. Benzer bir çifte anlam ‘‘olgusallık’’ sözcüğü tarafından taşınabilir. Bu terim de yaşamı tamamlayan ve ona değer katan şeyi belirtmek için kullanılabilir, ama aynı zamanda daha genel olarak insan varoluşunda iyisiyle kötüsüyle her zaman bulunan öğelere de göndermede bulunabilir. Aşağıdaki uslamlama normatif evrenselliğin ‘‘olduğu gibi yaşam’’dan yapay olarak ayrılmasına karşı yöneltilmiştir. Amacımız dünyada onu etkisizleştirebilecek şeylerden bütünüyle bağımsız olarak tasarlanan evrensel iyinin büyük ölçüde sorgulanabilir ve gizil olarak tehlikeli bir soyutlama olduğunu tanıtlamaktır.

— I —

7. Modern dünyada ahlaksal evrensellik düşüncesini reddedenlere göre, bugün ve tarih boyunca ahlaksal iyinin içeriği konusundaki görüşlerin büyük türlülüğü ahlaksal nihilizmin ya da göreciliğin gerçekliğini doğrular. Yalnızca kültürler arasındaki ayrımlar değil ama her biri içindeki inançların eriminin genişliği de herhangi tek bir iyi ölçününün varolduğunu yalanlar. Modern batı toplumunda inançların ve yaşam tarzlarının hızla çoğalması eskimiş, duruk ahlak görüşlerinin hoş karşılanan bir terkedilişini imler. Liberalizm ve ondan türeyen akımlar ‘‘çoğulculuk’’ gereksinimini,

yaşam için hedefler koymada bireysel özgürlük gereksinimini kanıtlamışlardır. Törel yeğlemeler dışardan dayatılmamalıdır. Zorunlu kamu düzenini sürdürmede etkilenenlerin onayının sağlanması özseldir. Toplumun genel gidişi ve kişisel özgürlüğün sınırları konusundaki gelişen uylaşım yurttaşlar tarafından yeniden gözden geçirilmeye her zaman açık olmalıdır.

8. Yüksek bir ahlakın bugünkü savunucuları arasındakilerden birçoğu bu tip düşünmeyi özünlü olarak eksik bir ‘‘modernite’’yi ya da ‘‘liberalizm’’i temsil ediyor olarak görürler. Evrenselin anlamını yeniden kazanmak için klasik ya da Hristiyan erken bir düşünce kipi yeniden diriltilmelidir. Törel doğruyu anlamak için uygun temeli sağladıkları söylenerek sıklıkla Platon ve Aristoteles’in incelenmesi salık verilir. Bu tür felsefi eğilimler insanın hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeylerin kaçınılamaz öznelliğini varsayanlar ve toplumsal ve politik düzeni toplumsal sözleşme ya da pragmatik uylaşım terimlerinde düşünenler arasında rahatsızlık yaratr. Görecilere ve nihilistlere göre, evrenselliğe ilginin bir dirilişi tatsız bir ahlaksal saltıkçılığa geri dönüş, ve politik yetkeciliğin yeğlenişi anlamına gelir. Aşkın bir ahlaksal düzen kaynağını kabul etmek kişisel bireyselliği ve durumun değişebilirliğini önemsememe ya da gözardı etmeye denk gibi görünür. Evrenselliğe inandığını bildiren birçok kişi ahlaksal doğru için kendi duydukları kaygıyı insan varoluşunun tikellik, türlülük ve değişebilirliğine olan bir ilginin karşısına çıkarmakla bugün bu kuşkuları doğrulamaktadırlar. Yaşamın tarihsel doğasını vurgulamak, diye ileri sürerler, evrenselliğe gerçek bir saygının temelini zayıflatır. Tarihsel olarak evrimlenmiş uylaşım tikel durumlarda iyiye katkıda bulunabilir, ama gelenek olarak gelenek hiçbir ahlaksal ve entellektüel yetke taşımaz. Doğrunun enson ölçünü tarihsel olarak türetilmiş inançlar ve koşullardan bağımsız olmalıdır. Tarihin değişen tikellikleri başka nasıl değerlendirilebilecektir?

9. Platon iyi ölçününü tarihsel akış olarak yorumladığı şeyin ötesine yerleştirir. Evrenseli değişim ve tikellik dünyasından yükselişle bağıntılandırır. En yüksek iyi kalıcı ve değişmezdir. ‘Çok’un yayılmasının karşısında düzenleyici aşkın Bir durur. Platonik felsefe evrenselliğin boşlanması pahasına tikelliği ve öznelliği öne sürmüş olan yukarda sözü edilen tipte entellektüel akımlarla keskin bir karşıtlık içindedir. Sonraki vurgu birçok değişik biçimler almıştır — Lockecu, romantik, varoluşçu, ‘‘post-modern’’ v.b. Bireycilik ve çoğulculuk eski Batı geleneğinin kolay kolay yitmeyen ahlaksal ve başka önyargılarını üstlerinden attıkları oranda, öznelciliğin aşırı uçlarına eğilim göstermişlerdir. Bu aşırılıklara karşı ve toplumsal düzene yönelik bir tehlike olarak algıladıkları şeye karşı tepki gösteren düşünürlerin evrenselliği ve toplumsal kenetlenmeyi güçlü olarak olumlayan Yunan felsefesine bir ilgi duymaları şaşırtıcı değildir. Ama modernlik-öncesi kaynaklara bu geri dönüş de sık sık bir yan yoldur ki modernliğin daha derin felsefi karşıçıkışlarının çevresinden, daha özel olarak Alman felsefesinin öncülük ettiği başarımlar olarak tarihsel bilincin ve somut evrensel kavramının çevresinden dolanır. Felsefeyi tarihselleştirmeye karşı, evrensel değerler ve gerçeklikler adına getirilen eleştiriler genellikle felsefenin daha verimli düşüncelerinin beceriksiz bir kavranışını sergilerler. Birçok evrenselcinin bıraktığı izlenim Platon ve Aristoteles gibi eskiçağ düşünürlerinin ya da Thomas Aquinas gibi bir Hristiyan düşünürün yararına modernitenin bir bütün olarak reddedilmesi gerektiğidir. Aynı zamanda, modernizme karşı olmaları geçmiş çağlardaki gözde yazarlarına çeşitli modern düşünceler yüklemelerini engellemez.

10. Öyleyse bireysel özgürlük ve çoğulculuk üzerine getirilen modern vurgu için küçük de olsa geçerli bir neden var mıdır? Evrensellik ile tikellik arasındaki ilişki ön-modern düşünce tarafından yeterlice anlaşıldı mı? Evrensele yaklaşmak için bireysellik ve tikellikten olabildiğince uzak mı durmalıyız? Tarihsel varoluşumuz evrensel iyiliğin arılğını bozar mı? Olgusallık başka bir yerde mi yatar?

11. Leo Strauss tarihsel-olmayan bir evrensellik kavramları olduğu için "eskiler"e hayran olan ünlü bir politik düşünürdür. Özünlü felsefi önemi az olsa da, evrenselliği ve tikelliği kendi ele alış yolu soruna onunla ya da izleyicileriyle sınırlı olmayan genel bir çağdaş yaklaşımı örnekleyebilir. Strauss bireyselliğe ve tikelliğe dikkat etmenin evrenselliğe olan gerçek bir ilgiyle uzlaştırılabilmesi olanağını tasarlayamaz. Dışlanan bu olanak onun Edmund Burke hakkındaki iki-değerli duygularını açıklar. Bir yandan, Strauss Burke'ün kılgısal tutuculuğunun klasik düşünce ile "tam anlaşma" içinde olduğunu düşünür. Ama öte yandan, Burke'ün düşüncesi tikelliği, türlülüğü ve koşulları normatif olanla her nasılsa bağlayan yeni bir tarihsel vurguyu temsil eder. Strauss, evrenselliğin tarihsel bireysellik ile bağlanmasının felsefi açıdan yıkıcı gelişmeler için yolu hazırlamaya yardım ettiğini ileri sürer. Bunlar tarihsel koşullara bakılmaksızın kendinde doğru olan üzerindeki eski yoğunlaşmayı yokederler. Özeksel sorun Strauss tarafından şöyle saptanır: "Eskiler ve modernler arasındaki tartışma sonunda, ve belki de daha başlangıçtan bu yana, 'bireyselliğin' konumu üzerinedir."1

12. Evrensel değerleri savunduklarını ileri süren birçokları "tarihselcilik" diye adlandırdıkları şeye, yani insan varoluşunun kaçınılmaz olarak tarihsel olan doğasına bir inanca saldırırlar. Tarihselcilik ahlaksal ve başka yargının deneyim ve bireysel koşullar tarafından bilgilendirilmesi ve onlara ayarlanması için bir gereksinim görür: bir gereksinim ki tarihselcilik-karşıtları tarafından evrensel ölçünlerin temellerini zayıflattığı söylenir. Bu eleştirinin usayatkınlığını irdelemeden önce belirtmelidir ki zaman içinde tarihselcilik çok çeşitli biçimler almıştır ve bunlar arasında yakın dönemlerde tarihselliği tüm süreklilik ve anlamın bir yadsınışı yönüne zorlamış olanlar da yer alır. Bu tartışmada "tarihselcilik" genel olarak onsekizinci yüzyıl Avrupasında ortaya çıkan ve ondokuzuncu yüzyıl Alman felsefesinde güçlü bir felsefi güç olan tarihsel anlayışa — Historismus denilen şeye — göndermede bulunur. Burada kullanıldığı biçimiyle "tarihselcilik" terimi yakın zamanların kimi düşünce eğilimlerinde kazanmış olduğu özel anlamları kucaklamaz.

13. Evrenselliğin tarihselcilik-karşıtı savunucularına göre, tarihsel irdelemelerin ahlaksal doğrunun belirlenimini etkilemesine izin vermek göreciliğe ve nihilizme düşmektir. Tarih değişim akışına aittir ve özünlü olarak ahlaksal yön sağlamaya yeteneksizdir. Biricik kılavuzluk yetkesi ustur. Strauss ve izleyicileri tarihsel olarak türetilmiş ölçünler ile us tarafından "doğa"da saptananlar arasında keskin bir ayrılık yaratırlar. Aşağıdaki pasaj yalnızca ikisini ayırdetmekle kalmaz ama karşıtlıklarını da vurgular.

14. Yalnızca insanların anlaşması üzerine kurulmuş bir davranış ölçününün özünde insan anlaşmalardan bağımsız olarak insanların ve şeylerin doğasından ortaya çıkacak bir ölçüne aykırı olması anlamında, uylaşımsal olan doğal olana karşıttır. İnsanların oluşturduğu ölçünler elbette yapaydır. ...

15. "Uylaşımsala, yapaya ve geleneksele saygılı" olmak o düzeye dek "doğa ve usa bağlılıktan vazgeçmek"tir.2 Geleneksel bir uylaşıma herhangi bir yetki yüklemek evrensel bir yargı kaynağını umursamamayı imler. Bu gibi formüller, ne denli çok sık yinelenseler de, evrensellik ile tikellik arasındaki ilişkinin yalınlaştırmacı bir yorumunu açığa sererler.3

16. Modern ussalcılığın bir ölçüde bilinçsiz etkisi altında, Yunan felsefesinin tarihselcilik-karşıtı hayranları evrenselliği eski dünyada olanaklı olmuş olandan daha köktenci olarak tarihsel-olmayan bir tarzda anlarlar. Tikelin hiçbir bilgisinin olamayacağı konusunda Platon ve Aristoteles'in ortaya koydukları bilgikuramsal varsayıma karşın bu iki düşünür, özellikle Aristoteles, felsefi uygulamalarında somuta büyük bir dikkat yöneltirler. Platon'un diyaloglarının anlamı onlarda

betimlenen tikel kişilikler ve ruh durumlarından ayrılamaz. Hemen akla Sokrates, birey — kişi ve felsefeci birarada — gelir. Daha sağın bir anlatımla, bir felsefeci olduğu denli bir yazın sanatçısı da olan Platon kişileri, olayları ve görgül durumları betimleme yoluyla yaşam görüşünün büyük bölümünü iletmeyi başarır. Somut kendilik anlamı cisimleştirir. Aristoteles'in Nikomakhos Törebilimi'ndeki uslamlaması okuyucunun çeşitli terimlerin deneyimsel göndermeleriyle belli bir tanışıklığını imler. Aristoteles'in, söz gelimi çok sayıda kent-devleti "anayasası" örnekleri gibi, geniş erimli somut gereçlerden oluşan incelemeleri, tikelliğin bir yolda bilinebilir ve evrensele bir yol gösterici olduğu konusunda, bulanık da olsa, bir ayrımsamayı imlerler. Bilginin yalnızca evrensellerle ilgili olduğu yolundaki öğretide tikellik ile evrensellik arasında bu varsayılan bağlantıya yeterince açıklama getirilmez.

17. Gerçi Yunan düşünürler normatif olgusallığı değişim alanının üstünde ve ötesinde varoluyor olarak düşünmüş olsalar da, onlara, özellikle Aristoteles'e, bütünüyle tarihsel-olmayan bir ussallık yüklemek bir zamanlama yanlışıdır. Yunan düşünürler modern anlamda tikelliği ve bireyselliği bulmuş değildiler. Şimdinin geçmişin bir göstergesi ve ürünü olarak görüldüğü özbilinçli olarak tarihsel bakış açısını taşımıyorlardı. "Tarih" terimini bizden ayrı olarak kullanıyorlardı. Ancak bulanık olarak ayrımında oldukları birşeyi us anlayışlarından sağın olarak dışlayamazlardı. Bugünün tarihselcilik-karşıtları tarafından savunulan evrenselcilik türü hiç olmazsa elyordamıyla işleyen bir modern tarih anlayışını varsayar ki, aynı zamanda reddedilmeye açıktır.

18. Platon'da bütünüyle tarihsel-olmayan ussalcılığın örneğini görenler modern soyutlamacılıktan etkilendiklerini gösterirler. Strauss'un izleyicileri genellikle "eskiler"i Aydınlanmadan ve ona akraba felsefi akımlardan türemiş düşüncelere göre yorumlarlar. Örneğin Sokrates bir ön-Aydınlanma kişiliği olarak görünür. Platon'un Jean-Jacques Rousseau ile ya da Aristoteles'in John Locke ile çok büyük bir ortaklık taşıdığına inanılır. Bu modern düşünürler de yine daha sonraki düşüncelerin ışığında yorumlanırlar. Bu tür genelde ahlaksal soyutlamacılık hakkında onun evrensellik tasarımının sıklıkla törel iyiye ilişkin klasik kavramlara olduğundan çok söz gelimi Fransız Devriminin törel düşüncelerine benzerlik taşıyıp taşımadığı sorulabilir.4

19. Törel ve daha başka içgörülerin tarihsel irdelemelerden ayrı olarak oluşması gerektiği görüşü büyük bir felsefi kavrayış düzeyini gerektirir, ama tarihselcilik-karşıtının evrenselliği soyut ussallık ile ya da daha başka tarihsel-olmayan düşünme yollarıyla ilişkilendirmesi son iki yüzyılın getirdiği büyük felsefi fırsatların ayrımında olmamanın ya da onları gözardı etmenin açık bir örneğidir. Kökleşmiş önyargılar modern tarihsel bilincin daha derin imleminin ve daha umut verici gizilgüçlerinin ayrımsanmasına karşı engel oluşturur.

20. Evrenselliğe ve tikelliğe çok ayrı bir yaklaşıma geçmeden önce eklenmeli ve vurgulanmalıdır ki tarihsel koşula ayarlanmaya ya da başka yollarda somuta bağlanmaya bir gönülsüzlük soyut ussallık biçimleriyle sınırlı değildir. Burada ve şimdide olandan kaçınma her zaman anlak ve imgelem arasında bir etkileşimi imler. Tarihsel dünyayı bir yana bırakmaya yönelik bir istek şairlerin, ressamların ya da bestecilerin imgeleminin yanısıra bilimsel yapıtların yazarlarının imgelemini de damgalayabilir. Görünüşte yüksek entellektüelist olan öğretilerin yakın bir yoklama üzerine düşlemci imgesel görüş tarafından esinlendirildikleri ortaya çıkabilir.

21. Olgusal yaşamda düşkırıklığına uğratan şeyden imgelem yoluyla kaçış her zaman olmuştur, ama özellikle son iki yüzyıl gündüşü imgelemi diye adlandırılabilecek şey için varsıl bir bitek sağlar. Birey edimsel yaşamın somut gereksinimleri ve fırsatları ile ortak çok az şey taşıyan ve tam bu nedenle daha doyurucu olduğu düşünülen kendi yaratısı bir alana doğru sürüklenir. Bu imgelem

niteliğine kapılmışken, kişi varolan dünyanın cansıkıcı engellerine ve ağır sorumluluklarına katlanmak zorunda değildir. Bu imgelem tipi sanatsal ya da başka türden biçimlerle karşılaştırılabilir ki, bunlara, tarihsel olarak varolmaları zorunlu olmayan olanakları, kişileri ve olayları yaratıyor ya da tasarlıyor olsalar da, güçlü bir realizm ve sınır duyusu, yaşamın süreç içinde ne olabileceğine ve ne olamadığına ilişkin bir duyu sinmiştir. Kaçış imgelemi ise başka bir yerde olmak için, şimdiki dünyanın sunabildiğinden daha doyurucu koşulları geniş ölçüde elde etmek için duyulan bir özlemi anlatır. Bu hayal kurma tipinin özgül yanları kişiden kişiye büyük ölçüde değişebilir. Söz gelimi geçmişe özleme, kır yaşamı hayallerine, özgür erotik aşk düşlerine, ya da erdemli olarak dönüştürülmüş topluma ilişkin görüşlere düşkünlük gösterebilir. Son iki yüzyılda gündüşü imgelemi kendini düşlemin hızla geçip giden uçuşlarına sınırlamayı gittikçe artan biçimde reddetmiştir. İncelikle kurulu görüşler oluşturmuştur ki taşıyıcıları tarafından bunlara içinde edimde bulunduğumuz dünyadan daha büyük önem ve değer yatırılır. Birçok insan için bu imgelem niteliği günlük yaşamın sürekli bir eşlikçisi, oldukları gibi olan şeylere karşı süreğen bir yakınma kaynağı olmuştur. Birey gittikçe daha çok kendi gözde düşünde yaşar ve her zaman daha sıkıcı, giderek çekilmez görünen varolan bir dünyayı eleştirmek için onu bir model olarak kullanır.5

22. Gündüşü imgeleminin tarihsel olmaması ya da tarihsele karşıt olması yalnızca, imgelem olarak, sezgisel görüş olması ve tarihsel gerçeklik algısı olmaması anlamına gelmez. Yaşayan ve davranan insanlar tarafından bilindiği biçimiyle insansal durumun önemli olgularını tipik olarak umursamama ya da önemlerini azaltma eğiliminde olması gibi özel bir anlamda da tarihsel olmayan ya da tarihsel olana karşıt bir imgelemdir. Bu kaçınma biçimi imgelemi kullanıyor ve ona başvuruyor olmakla birlikte, onu tarihsel olgusallıkların değerini indirmenin daha ussal ya da bilimsel görünen yollarıyla ilişkisiz görmek ciddi bir yanılgı olacaktır. Tersine, öğretisel, felsefi bildirimler her zaman, ister kaçamaklı ister daha olgusalcı olsun, temelde yatan ve yazarın düşüncesini yönlendiren bir imgelem niteliğini öngerektirirler. Bilimsel bir yaklaşıma düşkün görünen birkaç kişiden söz edersek, Bacon, Comte ve Marx imgesel bir yeni dünya görüşünden güçlü olarak etkilenirler. John Locke ya da John Stuart Mill gibi görünüşte yavan ve ussalcı olan başka düşünürler için de aynı şey geçerlidir. Aslında, kimi ussalcı ya da bilimci öğretilerin çekicilikleri arı entellektüel içeriklerinden çok entellektüel anlatım verdikleri sezgisel görüşte yatmaz mı diye sormak yerindedir. Hiç Das Kapital'in sağın uygulayımsal uslamlamasını özümseyerek toplumcu olan, ya da Locke'un İkinci İnceleme'sini benzer olarak özümseyeek liberal olan biri var mıdır?6

23. Eğer tüm öğretiler kendi yapı ve esinlerinin bir bölümünü belli bir imgelem niteliğinden alıyorlarsa, kimi kuramların, kuram olarak, tarihi önemsizleştirme etkisi taşıdıklarını yadsımak söz konusu değildir. Çeşitli felsefi soyutlamacılık türleri bütünüyle kuramsal ya da "ideal" önermelere soğrulmuş olmakla, kendilerini somuttan ve edimselden az çok bilerek yalıtırlar.

— II —

24. Evrenselin tikelle ilişkisinin daha tarihsel, daha incelikli bir yorumu için yolu hazırlamış felsefeciler arasında, ciddi kusurlarına karşın, Hegel zemini atan ilk kişidir. Onun en iyi içgörüleri belki de yüzyılımızın en büyük uygulayımsal ve dizgesel felsefecisi olan İtalyan Benedotto Croce tarafından büyük ölçüde sağlamlaştırıldılar ve daha duru bir biçime kavuşturuldular. Hegelci ve Yeni-Hegelci tarihselcilik zaman zaman kuşku götürür felsefecilik tiplerine sürüklenir — tarihin şemalaştırılması, ilerleyicilik ve iyi ile kötünün birci-kamutanrıcı bir bulanıklaştırılması bunlar arasındadır —, ama bu gelenek içindeki daha verimli gerinimlerin yanında yer alarak bu eğilimlere direnilebilir. Anglo-Sakson dünyada yeni tarihsel bilince ilk katkıda bulunanlar arasında Edmund

Burke göze çarpar. Burke Hegelci tarihçilik ile aynı zayıflıklara yatkın değildir. Croce gibi sağın anlamda bir felsefeci olmamasına karşın, onun evrimlenen tarihsel bütünün bir parçası olarak toplum ve birey anlayışı toplumsal ve politik düşüncenin dikkate değer bir derinleşmesini temsil eder. Bunlardan ve bunlara akraba düşünürlerden seçicilikle yararlanmak yoluyla evrensellik düşüncesi yeniden oluşturulabilir.

25. Modern ve ön-modern düşünce arasında seçim yapmak gerçek bir olanak değildir. Düşünce akışlarını sınıflamak ve nitelemek pek çok amaç için yararlı ve zorunlu olduğundan, böyle ayrımlar uylaşımın yaratıları olarak anlaşılmalı, somut olgusallığın kendi içindeki keskin bölümlemelerle karıştırılmamalıdırlar. Edimsel düşünce bakış açıları arasındaki sürekli bir alışveriş yoluyla belirlenir ve soyut kategorilerin normunun sınırlarının ötesindedir. Örneğin gerek ‘‘modernite’’nin gerekse ‘‘pre-modernite’’nin bugünkü yandaşlarının kendileri bunların ikisinin de ürünleridirler. Daha yakınlarda icat edilmiş bir kategori olan ‘‘post-modernite’’ kimi çözümleme amaçları için Batı düşünce tipolojisine yararlı olarak eklenebilir, ama bu terim de bu tipten herhangi bir sınıflandırıcı şemayı şu ya da bu derecede karakterize etmesi kaçınılmaz olan yalınlaştırma türünün olumsuz etkisi altındadır.7 Genelde kullanıldığı gibi post-modernite kavramı henüz oldukça akışkandır ve modernitenin seçmeci bir yorumunu üstlenir. Kimi bakımlardan post-modernite ‘‘modernite’’nin değişik ya da başkalaşmış bir biçimi gibi görünür. Bir başka bakış açısından, post-modern bir modernite eleştirisi kimi modernite-öncesi düşüncelerin yeniden uğramaları için açık kapılar yaratıyor olarak görülebilir. Her zaman sınıflandırmalar, tanımlamalar ve genel terimler için iveğen gereksinimi kabul ederken, indirgemecilik tehlikesine karşı, ve birarada duran ve durmayan düşünceler konusunda katı biçimde kabul edilen öntasarımlara karşı önlem almak özseldir. Özellikle bugünkü tarihsel koşullarda, yeni ve belki de beklenmedik felsefi bileşimlere ve bireşimlere bir açık kapı bırakmak yerindedir.

26. Batı felsefesinin son iki yüz elli yıldaki büyük başarımlarından yararlanma yoluyla belli başlı klasik ve Yahudi-Hristiyan içgörüler geliştirilip sağlamlaştırılabilir. Evriği de eşit ölçüde geçerlidir. Daha özel olarak, evrenselliğin bir kabulü ile insan varoluşunun tikellik, türlülük ve değişebilirliğinin tarihselci bir değerlendirmesini uzlaştırmak olanaklıdır. Felsefi öğelerin bu yeniden-oluşumu ve bireşimi burada değer-özekli tarihselcilik olara adlandırılan şeydir. Bu son bakış açısında, olgusal evrensellik tarihin tikellerinden yalnızca ayrılmamakla kalmaz; insan bilincine ancak somut biçim içinde sunulu olduğu da görülür. Törel evrensellik aynı zamanda tarihsel deneyimi aşkın ve ona içkindir — çelişik değil ama olgusallığın eytişimsel doğasının anlatıcısı olan bir bildirim. Irving Babbitt şöyle yazar: ‘‘Bir kimsenin şeylerde bir birlik öğesini dolaysızca algılayabilmesinden, o kimsenin akışın üstünde bir özler ya da kendilikler ya da ‘‘idealar’’ dünyasını kurmada aklandığı sonucu çıkmaz.’’8

27. Modern tarihselcilik-karşıtı ahlakçılık geleneksel Batı törelliğinde her zaman az ya da çok bulunmuş olan bir eğilimi, gündelik insan yaşamının somut dokusuyla olgusal ilişkiye girmemeye yönelik bir eğilimi aşırı bir uca götürür. Söz gelimi politik felsefede ahlakı gerçekte ona değer olmayan ve onun arılığını lekeleyebilecek sıradan dünyasal bir yaşamla çok yakından bağıntılandırmak tehlikeli görünmüştür. Uzakta durmak soylu ruh için daha iyidir. Platon’un ahlak ve politika felsefesi değişik gerinimler taşır ve kolayca sınıflandırılamaz, ama dünyayı olduğu gibi ele almaya bir isteksizliğin birçok etkili örneğini sunar. Platon genelde görüldüğü durumuyla politikadan geri çekilmenin ahlaksal üstünlüğünü tanıtlamaya bile çalışır. Yedinci Mektup’ta ideal önermeleri düşünmekten ayrı olarak, edimsel politikaya katılma konusundaki kişisel tiksintisini dışavurur. Dünyanın somut ahlaksal fırsatlarını gözardı etme Platon’un ahlak felsefesine ilişkin

gerçeğin bütünü olmaktan çok uzaktır, ve geç Batı ahlak kurgusunda bu eğilim başka etmenler yoluyla yumuşatılmıştır. Yine de, ahlaksal soyutlamalara —"idealler"e — bir düşkünlük dikkati edimsel durumların yaşamından başka yana çevirme ve burada ve şimdide edimde bulunmaya bir istek ve yetenek yoksunluğu yaratma eğiliminde olmuştur. Machiavelli'nin eski politik düşünceyi "olgusal gerçeklikte bulundukları biçimleriyle şeyler" ile, öykünülecek modeller yaratmakla olduğundan daha az ilgilendiği için kınaması, bir düzeye dek, kuşku uyandırıcı güdüler tarafından aşılanmış olabilir, ama içinde edimde bulunmasının gerektiği eksikli, gerilim dolu ve yorucu koşullarda politikacıyı her zaman şöyle ya da böyle ne yapacağını bilemez bırakan bir ahlakçılık tipine karşı koymak hiç kuşkusuz yerindedir — bir ahlakçılık ki savaşımın dışında öyle soyluca durduğu için bir de saygınlık bekler.9

28. Evrensel ilkelerin varoluşunu ileri sürmek ve bu ilkelerin soyluluğunun eksik ve çoğu kez tiksindirici kılgısal olgusallıktan uzak oluşlarıyla gösterildiğini düşünmek ahlaksal görecilik ve nihilizmin bugünkü eleştirmenlerine ortaktır. Bu tip ahlakçılığın aslında törel yükümlülüğün somut gereksinimlerinden bir kaçış olması olasılığı ciddi olarak irdelenmelidir. Croce tarihselcilik-karşıtı ahlakçılar hakkında şöyle yazar: "Ahlakı tarih sınırları dışına koymaya ve onu yücelttiklerini düşünmeye can atarlar, öyle ki ona uzaktan gereğince saygı gösterilebilir ve yakından gözardı edilebilir."10 İmgelenen bir arı iyiliğe duyulan sarsılmaz bağlılığın arkasında, olgusal dünyayla yüzyüze gelmeye bir isteksizlik ve onun edimsel fırsatlarını yakalamaya bir yeteneksizlik, ve yine de kendini kutlamanın eşlik ettiği bir vazgeçme saklı olabilir.

29. Bugün toplumsal ve politik düşüncede eski Batı geleneğine bir geri dönüş girişiminde bulunan kimi yazarlar aşkın tinsel olgusallığa ve gizemsel deneyime başvururlar. Ama bu olgusallık çoğu kez öyle gevşek bir biçimde tasarlanır ve sıradan, içkin dünyaya öyle zayıf bir biçimde bağlanır ki, yaşaması için gereken somut, özel gerekleri ve imlemleri anlaşılmaz kalırlar. Aşkın eğer somut varoluşu kurmak için bir gizilgüç olarak görülmeyip tersine içinde bulunulan zamandaki istenç, imgelem ve usu ileri sürme gereksiniminden kişiyi kurtarmak olarak görülürse, bu tür sözü edilen erdemli geri çekilme modeline girer. Bu kaçış tipi dinlerin tanıdığı ve bir anlamda dünyadan el çekmeyi gerektiren, ama aynı zamanda somut eylemde yüzleşmesi gereken engeller ve istemleri göğüsleyen özel ve az rastlanır ötedünyasallık türüyle karıştırılmamalıdır. Kutsallığa bu çabalama kendi isteğini pragmatik, uygulanabilir davranışta cisimleştirir. Değer-özekli tarihselciliğin bakış açısında kuşkulu görünen şey içkin dünyayı önemsizleştiren ve içkin dünyada edimde bulunmak için zorunlu olan araçlara — uzlaşmaya, politikaya, girişkenliğe, erke, ekonomik kaynaklara v.b. — kara çalan ve böyle bayağı bir metaya dokunmadığı için ellerinin temiz olduğunu düşünen bir tinsellik biçimidir.

30. Bu denli çağdaş bir tartışmada törel evrenselliği tarihsel tikellikle bağlantılandırmadaki bir başarısızlık evrenselliğin şatafatlı dilini benimsemeye gönüllü olanların işini kolaylaştırır. Eğer törel evrensellik tikel bir nitelik ve yöndeki somut isteklerde cisimleştirilmeyecek olursa, "evrensel değerler" ve "aşkın" gibi genel terimler hem herşey hem de hiçbirşey anlamına gelebilirler.

— III —

31. Değer-özekli tarihselcilik evrensellik ile tikellik arasında yalnızca olası gerilimi değil ama bireşimi de varsayar. İnsanın tarihsel deneyiminin evrenseli hangi anlamda ortaya koyabildiğini göstermek önemlidir. Tarih-dışı bir evrensellik görüşünün eksikliği aynı zamanda daha öte aydınlatılmalıdır.

32. Deneyime ilişkin bulanık görgül görüşlerin yaygınlığı yüzünden evrensellik ve tikelliğin

birarada varoluşunu açıklamak zorlaşmıştır. Deneyim genellikle "duyular"ın türevi olarak görülür, ki bu görüş insanın somut ve doğrudan kavrayışında yatan şeyin güdük bir kavramını üretir. Deneyimin dünyasal, "duyusal" bir olgusallığa gönderme yaptığı, oysa "yüksek değerler"in başka bir alanda aranması gerektiği düşünülür. Deneyimin burada sıradan anlamda görgül olarak anlaşılmadığı açık kılınmalıdır. İnsan bilinci içine düşen tüm şeylere, insanın bir insan olmanın ne olduğunun ayrımında olmasının bütün erimine gönderme yapar. Deneyim ahlak, din, politika, ekonomi, sanat ve bilgi yaşamını içerir. Bu bütünün her bir parçası iyilik, gerçeklik ve güzelliğin uyarıcıları ve doyumlarıdır.

33. Son sözü edilen üç nitelik geleneksel olarak insan varoluşunun evrensel değerleri ve buyrumları olarak kabul edilmişlerdir. Burada onlardan tekildeki evrensel olarak birarada söz edilmiştir. Croce iyilik, gerçeklik ve güzellik üçlemesine "ekonomik" ya da "yararlı"yı eklemek için inandırıcı uslamlamalar sunar. Sonraki, ister hayranlık ister nefret uyandırıcı olsun, herhangi bir insan etkinliğini yalın olarak kullanışlı ve tutarlı kılan bir etkerlik niteliğidir. Bu tartışma genelde birincil olarak evrenselliği ele aldığı için iyilik, gerçeklik, güzellik ve ekonominin birbirlerinden ayrıldıkları ve etkileştikleri yolların ayrıntılandırılması gerekmez. Önemli olan, evrenselliğin kendini somut tikellerde ortaya koyduğu düşüncesidir.11

34. Tarihin bir evrensellik anlayışıyla ilgisi nedir? Tüm toplumlar ve kuşakların evrenseli bulanıklaştıran kendi özgünlükleri, kör noktaları, partizan saplantıları, özel bilgisizlik alanları ve başka zayıflıkları vardır. Böyle zayıflıkların olanaklı bulunuşunu sürekli anımsamalı ve onlardan uzaklaşmaya çalışmalıdırlar. Goethe'nin "dünya tarihi yığınları" dediği şey insanlığın dünyada yüzyıllar boyunca işlemiş olduklarının varsıl kaydıdır. Yaşamın içerebileceği — imrenilecek, imrenilmeyecek, orta karar ve ürpertici — şeylerden söz eder. İnsan becerisinin ulaştığı en yüksek noktaların ve önceki göze batıcı büyük yanılgıların ayrımında olmak belli bir kuşağı ya da toplumu kendi kusurları ve bunlardan kendini nasıl kurtarabileceği konusunda uyarmaya yardımcı olur. Tarihe ışık tutmak zamanın ve yerin sınırlayıcı önyargılarını düzeltmeye hizmet eder ve bireyin gerçek ve kalıcı değer taşıyan şeylere ilişkin anlayışını varsıllaştırır.

35. Kendini ya da toplumu geliştirebilmek için şimdi varolandan daha iyi birşeyi öngörmek zorunludur. Ama bu noktada çok ayrı iki yaklaşım olanaklıdır. Biri, hangi ilerlemelerin olanak alanında bulunduğu konusunda tarihsel açıdan bilgili bir anlayış geliştirmek ve tarihsel karşılaştırmalar yoluyla içinde bulunulan zamanın güçleri ve güçsüzlükleri konusunda içgörü kazanmaktır ki, iyileştirici çabalar verili tarihsel koşulların özel gereksinim ve fırsatlarına ayarlansınlar. Bir başka olanaklı yaklaşım tarihsel irdelemelerden ayrı bir "ideal" tanımlamak ve gerçekleşmesine çabalamaktır. Sonraki durumda, olması gerekenin idealin kendisinden anlaşıldığı düşünülür. İnsanlığın edimsel deneyimini ya da varolan koşullarca dayatılan kısıtlamaları anımsatanlar hoş karşılanmazlar ve giderek sapık engellemeciliğin ürünleri gibi görülebilirler.

36. Jean-Jacques Rousseau olması gereken şey konusunda kendi anlayışına göre biçimlendirilmiş olan şeyi varolan toplumun yerine geçirmek ister. İdeali formüle ederken Rousseau bildiğimiz biçimiyle insan yaşamından bağımsız olarak ilerler. İkinci Söylem'i bir ölçüde insanlığın başına gelmiş büyük kötülükleri açıklamak ve varolan toplumları kötülemek üzere yazılmış, ama tarihsel gerçeklik savı taşımayan bir çeşit tarih sunar. Edimsel tarihin olgularının kendi uslamlamasıyla çelişebileceğinin ayrımındadır ve onları kendi amacıyla ilgisiz sayar. "Öyleyse tüm olguları bir yana bırakarak başlayalım, çünkü bunlar sorunu etkilemezler" diye yazar. İnsanın kökensel iyilik ve özgürlüğüne ilişkin yalancı-tarihsel açıklaması, ki Rousseau'nun yeni bir politik düzen modeli ile her bakımdan ilgilidir, şu önsözle açılır: "Bu konuda üstlenilebilecek araştırmalar tarihsel

gerçeklikler değil ama yalnızca varsayımsal ve koşullu uslamlamalar olarak alınmalıdırlar."12 Rousseau'nun insan doğası ve toplum üzerine düşünmelerinin somut tarihsel kanıtı gözardı ettikleri için daha az güvenilir oldukları kabul edilmez.

37. Rousseau'nun tersine, Edmund Burke gelişme yeteneğini insan tarihinden çıkarılacak dersleri öğrenmeye olan bir isteklilikle bağıntılandırır. Olağandışı bilgelik ve erdemdeki bireylere büyük hayranlık duyar ve ağırlıklı olarak onların öğüdüne dayanır, ama aynı zamanda insan soyunun yavaş yavaş biriken içgörü ve deneyiminin yerine belli bir bireyin ya da kümenin soyut ve özerk olarak tasarlanmış düşüncelerinin geçirilebileceği düşüncesini yüzeysel ve tehlikeli bularak reddeder. Tarihsel-olmayan aydınlanma kavramı yalnızca insanların entellektüel ve başka sınırlarını değil ama her bir bireyin ve kuşağın önceki kuşaklara bağımlılığını da gözardı eder.

38. Kendiyi ya da toplumu geliştirme konusundaki iki karşıt yaklaşım böylece edimsel tarihsel deneyimin imlemi konusunda çok değişik değerlendirmeler yoluyla ayırdedilirler. Birinci yaklaşım, ideali formüle etmekle ilgisiz diyerek ve ideali gerçekleştirmenin olanağı ya da istenebilirliği konusunda sorular doğuruyor diyerek tarihsel irdelemelere direnir. İkinci yaklaşım soyut modellere güvenmez ve edimsel olarak erişilebilir olan tarihsel koşulların yüksek gizilliklerini ortaya çıkaracaktır.

39. Değer-özekli tarihselcilik ilerlemenin kaçınılmazlığı gibi bir varsayımda bulunmaz. Böyle ilerlemeler insanlık tarafından yerine getirildiklerine göre her zaman aksaklıkların, gerilemelerin ve gerçek tembelliğin gözdağı altındadırlar. Tarih iyiyi olduğu denli kötüyü de içerdiği için, ve bugünün gizillikleri değişik yönleri imledikleri için, ayrım yapma yeteneği özseldir. Daha iyi anlaşılması gereken şey bu yetenek ile tarihsel duyu arasında dirimsel ve zorunlu bir bağlantının olduğudur. Bağlantılıdırlar çünkü evrenselliği somut deneyimde ayırdederiz. Bilincimizin dışında kalabilen herşey tam olarak öyledir, dışardadır — eleştirel inceleme için erişilemezdir. İyilik, gerçeklik ve güzelliğin somut örneklerine ışık tutulması yoluyla birey yaşamın daha yüksek olanaklarına yönlendirilir. Bu tikeller evrenseli somutlaştırırlar, ama eksik olarak. Bireysel ruhu devinime geçirdikleri ölçüde, yaşam belli bir yöne çekilir. Böyle ayrımsama temelinde, iyi, gerçek ve güzel için felsefi terimler ve tanımlar oluşturmak olanaklıdır, ama bu entellektüel eklemlemeler düşünce soyutlamaları değildirler; deneyim tikellerine kavramsal anlatım verirler.

40. Evrensel değerlerin ayırdedici nitelik ve normatif yetkeleri ahlaksal eylem, düşünce ve sanatın özel örneklerinde kişi için bilinir olurlar. Onlar yoluyla deneyim yaşama özel imlem veren yollarda kurulur ve yönlendirilir. Eğer genelde toplum bu anlamı paylaşmaya başlarsa, yeni kuşaklara bu değerlerin olgusallığı hakkında bilgiler verilebilir. Uygar bir kalıt evrenseli olgusallaştırmak için yeni olanaklara gebedir. İyilik, gerçeklik ve güzellik tarihsel tikelleri tarafından hiçbir zaman tüketilemezler, kendilerinin ve kendi koşullarının ötesini imlerler.

41. Daha sonra açıklayacağımız bir anlamda, toplum evrensel değerlerin her yeni belirişini kendi genel ilkelerinin parçası yaparak varsıllaşır. Buna göre, örneklerin birikimi toplum için gerçekten saygın bir ölçün getirir mi? Ya gelenek? Kimileri gelenekten dayanıklı, kalıcı "ilkeler" deposu olarak yararlanırlar. Sürekli değişimin ortasında "gelenek" sağlam kalır. Görevimizin yaşamlarımızı geleneğin bilge yönergelerine uydurmaya çabalamak ve onu "ilgililik" istemlerine karşı korumak olduğuna inanırlar. Tarihsel deneyim ile normatif yetke arasında bir bağın belli belirsiz ayrımında olmasına karşın, bu tip gelenekselcilik evrenseli tözselleştirir. Şeyleştirilmiş, soyut "tarih dersleri"ne sıkı sıkıya bağlılığı onun tarihsel dünyayla bağlantısını koparma eğilimndedir. Yukarda tartışılmış olan, insan varoluşunun edimsel fırsatlarından geri çekilme türünün bir başka örneği olur.

42. Evrenselliğin baştan sona ele geçirilmiş olduğu önesürümü aslında insan varoluşunun tarihsel doğasının bir yadsınışıdır. Gerçekte evrenselin bir anlamını sürdürmek ya da derinleştirmek daha şimdiden insanlığın elinin altında olan bir ölçünü eşlemleme sorunu değildir. Evrensellik iyilik, gerçeklik ve güzelliğin bitimsizce yeniden eklemlenmesini gerektiren sürekli bir keşiftir. Her zaman değişen ve kimileri uygarlaşma görevine keskin biçimde zararlı olabilen tarihsel koşullarda, evrensellik yalnızca yaratıcılık ve yenileştirme yoluyla diri tutulabilir. Gelenekselcilik geçmişin salt bir yinelemesine çalışırken, gittikçe boşalan biçimler ve rutinlerde iyilik, gerçeklik ve güzelliğin yaşantısal olgusallığını yitirir. İnsansal iyilik konusunda büyük ölçüde birbirinden uzaklaşan görüşlerin aynı uygarlık içersinde güçlendiği ve yarışan gelenekler oluşturduğu bir tarihsel dönemde, bu yerleşik yolları yeğlemenin zayıflığı iyice açığa çıkar. Uylaşımcılık hangi temeller üzerinde bir geleneği bir başkasına karşı kayırabilir? Daha eski olduğu için mi?

43. Uylaşımsal biçimselcilik insanlığın geçmişteki büyük ahlaksal, felsefi ve estetik başarımlarına ilişmez. Kazancını onların tanınmışlıklarından çıkarmaya ve onların ünü aracılığıyla etki etmeye çalışır. Ancak bu çalışmalar gerçek yetke elde etmek için ve kendilerinin örnek olmaları yoluyla insanları devindirmek için bugünkü özünlü değerlerini göstermek zorunda kalacaklardır. Bugün yaşayan insanlar kendi deneyimlerine ve tikel koşullarına uydurma anlamında bunları kendilerinin kılmak zorunda olacaklardır. Eski iyilik, gerçeklik ve güzellik örnekleri bireyin elyordamıyla edindiği kendi evrensellik anlayışını eklemlemesine ve genişletmesine yardımcı olarak yaşadıklarını ortaya koymalıdırlar. Buradaki ve şimdikinin derinden duyulan gereksinimleri hakkında doğrudan doğruya konuşmalı, çağdaş dünyanın çalışmaları arasında yerlerini almalıdırlar. Toplum üyelerini onların anlamını bir yolda soğurmaya hazırlamayı başaramadıkça bunu yapamazlar.

44. Evrenselliğin onda somutlaştırıldığı zorlayıcı deneyim, aynı zamanda ve ayırdedilmez biçimde, tikel ve eşsiz bir bireyinki ve genelde insanlığınkidir. İnsanı evrensele bağlayabildiği düzeye dek gelenek, o anlamda, yaşayan bir geçmiştir. Tikel kişinin deneyiminde gelenek, en iyi durumunda, dünü ve bugünü yeni, doğrudan bir evrensellik ayrımsamasında birleştirir. Kişisel ve toplumsal yaşam kalıcı, daha yüksek iyinin diri bir bilinci içersinden sürekli olarak değerlendirilebilir. Basmakalıp ve biçimselci alışkanlıklar ve uylaşımlar saptanabilir ve evrenseli daha iyi ortaya koyan yollar yararına sökülüp atılabilirler. Sağlıklı gelenek hem geçmişe bağımlılık hem de geçmişten özerkliktir.

45. Çoğu kez gelenek köktenciler tarafından karşı çıkılan ve tutucular tarafından savunulan birşey olarak görülür. Ama eğer gelenek ile denmek istenen her yeni yaratıcı başarımın ister istemez temelini oluşturan yaşayan süreklilik ise, "köktencilik" ve "tutuculuk" ayırdedilmemecesine hem yenileşme hem de saklama olan bir uygarlaşma süreci içindeki eşit ölçüde zorunlu ve karşılıklı bağımlı gerinimleri nitelemenin yollarından başka birşey değildirler.

46. John Dewey burada anlaşıldığı biçimiyle evrenselliğin varolduğunu pek kabul etmez. Ama sürekliliğin önemini vurgular. Kalıt alınmış yollara körü körüne saldıran bir köktenciliği tümden reddeder. Dewey Henri Bergson'un felsefesinde tehlikeli bir öğe olarak gördüğü şeyi yorumlayarak şöyle yazar:

Bir kör yaratıcı kuvvetin yaratıcı olduğu denli yokedici de olduğunun ortaya çıkması olasıdır; dirimsel kuvvet (elan vital) uygarlığın emeğe dayalı sanatlarından çok savaştan haz duyabilir, ve gizemsel bir savurganlık bir düşüncenin görenek ve gelenekte somutlaşan ayrıntılı çalışmasının, esnek ve sürekli yeniden-örgütleme becerileri aracılığıyla yaratan bir çalışmanın yerini almak için çok uygunsuzdur.13

47. Dewey, önceden taslağını çizdiğimiz türden tarihsel bir anlamla karşıtlık içinde, iyi-bilinen vurgusunu sürekli pragmatik deneylemeye ve duruma ayarlanmaya duyulan gereksinim üzerine getirmez. Aslında, Dewey'den alınan ve tarihselciliğin daha tutucu yanını edimsel olarak vurgulayan bir pasaj burada kısaca tanımlanmış olan tarihselciliğin bir özeti olarak işe yarayabilir:

Şimdi yaşayan bizler uzak geçmişe uzanan bir insanlığın, doğayla etkileşim içinde olmuş bir insanlığın parçalarıyız. En değer verdiğimiz uygarlık ürünleri kendimizin değildirler. Bir halkası olduğumuz sürekli insan topluluğunun etkinlikleri ve acılarının kayrasıyla varolurlar. Bizim sorumluluğumuz almış olduğumuz değerler kalıtını saklama, iletme, arılaştırma ve genişletme sorumluluğudur ki bizden sonra gelenler onu bizim almış olduğumuzdan daha sağlam ve güvenli, daha büyük ölçüde kabul edilebilir ve daha eliaçıkça paylaşılmış olarak alabilsinler.14

48. Bir bütün olarak Dewey'in felsefesi olgusallığı edimsel dünyanın ötesindeki özlerde arayan evrenselciliğin keskin eleştirisidir. Kendi pragmatizmi içersindeki evrensele açık kapılarmış gibi görünen şeylere karşın, Dewey yeniden-oluşturulmuş bir evrensellik anlayışının olanağını aramakta değildir. Alıntıladığımız pasajlarda evrensellik yalnızca örtük olarak bulunur. Bu tartışmanın amacı tarihsel tikellikte somutlaşan bir evrenselliği bilinçli ve daha dizgesel bir ayrımsama içine getirmektir.

— IV —

49. Tarihselcilik-karşıtı evrenselciliğe göre, evrensel ile tikelin olanaklı bir birleşiminden söz etmek tarih tarafından atılan herşeyin bir onaylanması gibidir. Tarihsel-olmayan uslamlama devingen ve karşılıklı bir ilişki için gereken kategorilerden yoksundur. Çağdaş Batı toplumundaki ahlaksal, entellektüel ve kültürel gerilimlerin tarih içersinde evrensellik bulma olanağıyla çelişiyor gibi görünmeleri, tarihsel tikellik ile evrensel değerlerin nasıl yakından ilişkili, aslında özdeş olabildiklerini açıklamayı zorlaştırır. Birçokları durumun sürekli değişiminin tümüyle dışında sağlam bir yargılama ölçünü arayarak, yarışan gelenekler ve kararsız koşulların doğuşuna tepki gösterirler. Tarihselcilik-karşıtları soyut düşünüp taşınmayı ve "ilkeler"i ya da burada ve şimdi olandan herhangi bir başka ayrılmayı yeğlerler. Değer-özekli tarihselcilik ayrı bir yol izler. Eğer bugün kimi tarihsel kuvvetler insan varoluşunun yüksek gizilgüçlerini yokedici iseler, bu gelişimler evrenselliğin kendini yalnızca tarihsel, deneyimsel tikellerde ortaya serdiği görüşünün temelini zayıflatmazlar. Evrenselin tarihsel tikelliğini vurgulamak tarihsel akımlar ile gizillikler arasında ahlaksal, estetik ve felsefi ayrım yapma gereksinimini yadsımak değildir. Tersine, evrensel ve tarihsel eşzamanlı bireşim ve gerilimde varoldukları için, yükseltilmiş ve daha incelmiş ayrım yapma güçlerine gerek duyulur.

50. Ama bir yandan tarihsel deneyimin gereçleri arasında seçme yapmanın zorunlu olduğunu ileri sürmek ve öte yandan evrenselliğin, normatif yetkenin taşıyıcısının, kendini somut tikellerde ortaya koyduğunu ileri sürmek tutarsız değil midir? Kendisi tarihsel olan birşey tarihi değerlendirmek için bir ölçünü nasıl sağlayabilir? Böyle bir düşünce tarihsel-olmayan uslamlamaya pervasızca çelişik görünür. Bir ölçme çubuğunun ölçtüğü şeyden ayrı olması gibi, yargı ölçütü ve yargı nesnesi, norm ve görüngü de kuşkusuz ayrı olmalıdırlar. Deneyimin kendisinin zorlayıcı ve kuralkoyucu olabileceği yolundaki önermeye tarihselcilik-karşıtı evrenselcilik birçok değişik deneyimin değerli gibi görünebileceği karşıçıkışında bulunacaktır. Bir yolda doyurucu olduğu düşünülen şey büyük ölçüde kişiden kişiye ve giderek aynı kişide zamandan zamana değiştiğinden, gerçekten soylu olanı ve bayağı olanı belirlemek için tüm tikel deneyime dışsal olan bir ölçüt zorunludur. Önyargısızca yorumlarsak, bu karşıçıkış bir gerçeklik çekirdeği içerir, ama evrenselliğin ve insan deneyiminin

kaba saba bir şeyleşmesinden kaynaklanır ki, ikisini herhangi bir bütünsel ilişki olmaksızın ayrı kendiliklere çevirir.

51. Birkaç somut örnekleme evrensellik ve tikelliğin eşzamanlı gerilim ve bireşimini açıklamaya yardım edebilir. En iyi durumlarıyla, yetiştirme ve eğitimi irdeleyelim. Kişiliğin bu şekillendirilmesi bütün bir kuşağın ya da yüzyıllar süren bütün bir uygarlığın ahlaksal, entellektüel ve estetik olgunlaşmasına andırımlı olarak görülebilir. Çocukta, uyanan bir değerler duyusu çocuğun karşı karşıya kaldığı normlar, kişisel örnekler, öyküler, müzik, oyunlar, giysiler, yiyecekler v.b. gibi şeyler yoluyla eklemlenir ve genişletilir. Bunların tümü birlikte genç kişiye, somut biçimde, yaşamın ne olduğu ve ne olması gerektiğine ilişkin bir anlayış verirler. Bu erken biçimlenme uygarlık tarafından bilindiği biçimiyle evrensele bir ilk adım atıştır. Ahlaksal, kültürel ve felsefi kalıtın soğrulmasının hep daha ileri düzeylerde sürmesi gibi, zamanla evrensel de deneyimde daha tam olarak eklemli olur.

52. Bireyin dışsal olarak dayatılmış ölçünleri edilgin olarak ve eleştirmeksizin benimsemediğini görmek önemlidir. Evrensellik yavaş yavaş bireyin kendi elyordamıyla vardığı değerler duyusu ile uygarlığın varsıllığı arasındaki eytişimsel bir karşılaşmadan doğar. Olgunlaşmakta olan genç kişi, özellikle eğer duyarlı ve yetenekliyse, anababanın, öğretmenlerin ve başkalarının öğütleri ve kendisinin gelişen törel, estetik ve entellektüel duyarlıkları arasındaki uyumsuzlukları ayrımsamaya başlar. Çocuklukta anababanın önyargıları ezici bir etki olmuş olabilirler, ama o zaman bile bireyde bağımsız bir değerler duyusu kımıldar ve çocuğun beğenisinin ne ölçüde yoğrulabileceğine yönelik sınırlar vardır.

53. Genç kişinin başlangıçta incelikten yoksun olan duyarlığı, yeni törel, estetik ve entellektüel deneyim tarafından sorgulandığı ve yeniden-eklemlendirildiği için sonunda daha keskin ve çok-yönlü olur. Çocuğu hayran bırakan öyküler, ezgiler ve uyaklar, bireyin deneyim erimini büyük ölçüde genişletmiş olan şiir ve senfonilerle karşılaştırıldıklarında çocukça görülür. Bir zamanlar çocuk kitaplarındaki çizgi resimlerden ve süslemelerden haz duyan bir estetik duyarlık Rembrandt'ın resimlerini üstün tutmaya başlar. Çocuklukta çok yalınlaştırılmış açıklamalarla doyurulan kendine ve doğaya yönelik merak sonunda özenli ve dizgeli tarih, felsefe ve bilim incelemesinde anlatım bulur. Kişiliğin törel özeğinde, duyunç erken bir yaşta yaşamı yönlendirmeye başlar. Kişinin ahlaksal yükümlülük duyusunun eklemlenmesi kısa zamanda anababa tarafından ya da çocuk öykülerinde yeralan ahlaksal dersler tarafından sağlanan yalın normlara güvenmenin ötesine geçer. Büyüyen bir kılgısal deneyim erimi ve felsefe ve sanata gittikçe daha açık olma ile birlikte daha derin, daha tam ve daha karmaşık bir ahlaksal sorumluluk duygusu gelişebilir, ki bu duygu törel duyuncun kişisel ve derin bir duyumsanışı anlamında ahlaksal özerklik tarafından giderek daha da belirginleştirilir. Bireyin koşulları ne denli onun yararına olsa da, kişiliğe törel yapıyı ancak onun kendi seçimleri verebilir. Törel olarak duyarlı ve umut verici birey bencil bir kendine düşkünlük tutumunu aşama aşama bulunan ve daha derinden doyurucu olan bir yaşam niteliği yararına denetleyecektir. Uzun bir zaman boyunca, çatışan eğilimlerle yapılan kimi kez zor iç savaşımda oluşturulmuş ve edimlenmiş ahlaksal alışkanlıklar ve bireysel eylemler, yeni bir karekter oluştururlar ki bunun uygulamadaki yol gösterici ilkesi yaşama daha yüksek anlam vermektir. Aristoteles kolayca ve geçici olarak haz verici olandansa doğru olanı yapmaya uzun süre çabalamaktan ve bunu giderek artan biçimde başarmaktan sonuçlanan, ve eşzamanlı olarak hem kişisel hem de kişisel-olmayan doyuma ilişkin özel bir duygudan söz etmek için eudaimonia sözcüğünü kullanır.

54. Birey yetişkinliğe girerken anababa, öğretmenler, akıl hocaları, kahramanlar ve başkalarının

etkisi zayıflamaya başlayabilir. Kimi zaman kişinin yerleşik yetkelere karşı çıkması gerekir, çünkü bunlar onun kendi iyi, gerçek ve güzel duygusuna eksik görünürler. Aynı değerlere yönelik kendi yaratıcı anlatımı yoluyla onlara meydan okumaya zorlandığını duyumsayabilir. Böyle yaparken kişi bir anlamda tam kendisinin olan bir ölçünü izler: o ölçünün yetkesini kişisel deneyiminden bilir ve onu kendi eşsiz yaratıcı becerileri aracılığıyla kendi koşullarına uygular. Ama yalnızca birey üzerinde değil, tüm insanlar üzerinde de bağlayıcı olduğunun düşünülmesinde ölçün aynı zamanda bağımsızdır ve kişisel değildir. Tikel kişi hoşlanmalarını ve hoşlanmamalarını denetleyemez. Yetkesini çiğneyenleri acımasızca yargılar. İster ahlakta, ister sanatta, isterse felsefede olsun, gerçekten yapıcı bir isyancı ölçünün çiğnenmesine başkaldırmak ve yetkesini güçlendirmek için eyleme geçer.

55. Ahlaksal etmenler, düşünürler ve sanatçılar iyi, gerçek ve güzele ihanet etmede özgürdürler ve sık sık bunu yaparlar. Ama aralarında en iyi ve en dürüst olanlar bu evrensel buyrumlara aynı zamanda bir anlamda bütünüyle bağlıdırlar. Ancak yaşamlarında ve yapıtlarında bu buyrumlara saygı göstermekle kendileriyle barışık olabilirler. Eğer bunlara ihanet ederlerse, bir yanlarında gerçekleşmemiş yüksek bir gizilgücün ayrımında olmanın acısını çekerler. Ahlaksal birey sorumluluktan kaçtığı ve kendini boş gerekçelerle yatıştırdığı zamanı bilir. Düşünen birey hiç de öz-eleştirel olmadığı ve geçmişteki rahatsız ve tedirgin edici düşüncelerinden sıyrıldığı, böylelikle gerçeklik üstenimini gevşettiği zamanı bilir. Sanatçı tembelliğin ya da popüler beğenilere yaltaklanmanın ne zaman ondan yalnızca en iyisini vermesini isteyen estetik yükümlülüğün önüne çıkmalarına izin verdiğini bilir. Ahlaksal, entellektüel ve estetik buyrumlar istemlerinde güçlü bir biçimde kişiye özeldirler: tikel kişinin kimliğinin kendisi onlarla sarmalanmıştır. Ama aynı zamanda, bireyin onlara dilediği gibi egemen olamaması ya da onları denetleyememesi olgusu evrenselliklerini gösterir; yetkelerinden kaçan kişi rahat edemez.

56. İnsan uygarlığının kalıtı yaşamın ahlaksal, entellektüel ve estetik buyrumlarını eklemlemede bireye yardımcı olduğu için, yalnızca günün beğenilerinden değil ama süregelen uylaşımdan da bağımsızlığı olanaklı kılmaya yardım eder. Evrensel ile içsel, kişisel, dolaysız yakınlığın gelişmesi kişiyi değer önesürümlerini kendisi için sınamak ve tikel başarımları değerlendirmek için hep daha iyi bir konuma getirir.

57. Deneyim erim ve derinliğinin genişlemesi büyük ölçüde başkalarının öğüdünü almaktan ve buna karşılık olarak yeni olanaklara açık olmaya çalışmaktan ileri gelir. Bu olanaklardan kimilerinin vazgeçilmez yeni ışıklar sundukları ya da başka bakımlardan varsıllaştırıcı oldukları ortaya çıkar. Kimileri uzun erimde önemsiz ya da yalnızca geçici olduklarını ya da düşkırıcı olduklarını gösteren bakış açıları ya da doyumlar sunarlar. Yine, ilk anda büyüleyici ama yaşamın daha temel bir uyumu için yıkıcı olan başka olanaklar bulunur. İstencin duyarlık ve gücünün bir bileşimi bireyin içgörü ve hoşlanmayı kişiselliğin parçası yapan öncelikleri yaratmasını ve sürdürmesini olanaklı kılar. Yetersiz kılavuzluk, anlığın ya da imgelemin uyuşukluğu, ya da istenç sapıklığı yüzünden kimi bireyler gevşeyebilir ve yollarını şaşırabilirler, geçici heyecanlar ve hazlar uğruna yaşayabilirler, ya da kişiliklerini zararlı bir başat tutkunun çevresinde kurabilirler. Varoluşun sonsal anlamsızlığı duygusundan hiçbir zaman kaçamazlar.

58. Bu uslamlamalara karşılık olarak denebilir ki, bunlar deneyimin kendisine dışsal olan bir iyi ölçütü gereksinimine ilişkin daha da çok örnek sağlıyor görünürler. Bir tür ayrı model ya da norm olmaksızın, tikel deneyimlerin daha yüksek insanlığımız için yapıcı mı yoksa yıkıcı mı oldukları nasıl bilinebilir? Hemen kabul edilmelidir ki nitelik açısından ayrım yapma bir tür ölçünü varsayar. Ama yaşıyor ve bireştiriyor olanı şeyleştirmemek ve yapay olarak yalıtmamak özseldir. Bilinmesi ve

düşünüp taşınılması gereken şey, bir değer önesürümünün geçerliğine sonunda ancak somut deneyim yoluyla gerçekten inandırılabileceğimizdir. İyilik, gerçeklik ya da güzellik konusundaki entellektüel ilerisürümler verdikleri sözleri tutup tutmadıklarını, edimsel olanaklara yanıt verip vermediklerini görmek için belli bir yolda sınanmalıdırlar. Normatif yetkenin bakış açısından somut deneyim birincil, düşünceler ikincildir. Düşüncelerde insan için iyiden söz etmek elbette olanaklıdır, ama düşüncelerin anlamı birlikte hem düşüncelerde hem de deneyimde saptanmalıdır. Belli bir yolda somut olgusallığa başvuramayan kuramsal evrensel değer açıklamaları kuşkulu kalacaklardır.

59. Aristoteles sağlam alışkanlıklar kurmanın törel önemini vurguladığında, ve insan için enson iyiyi mutlulukla özdeşleştirdiğinde deneyimin normatif imleminin önemli ölçüde ayrımındaydı. Salt hazdan ayrı olan özel bir doyum duygusu törel eylem yaşamını öteki türlerden ayırdeder. Kuşkusuz, Nikomakhos Törebilimi dizgeli bir uslamlama, tanımlar ve kavramlar sunan bir felsefe yapıtıdır. Aristoteles'in kimi zaman sınıflamalara ve ayrımlara gereğinden çok düşkünlük gösteren biraz kuralcı anlık yapısına karşın, yapıt felsefidir. Ama ahlaksal açıdan yararlı ve tehlikeli olan şeyi ele alışı, dikkate değer kusurlarına karşın, törel eylemin somut olgusallığına sıkı sıkıya bağlıdır. Aristoteles'in incelemesinin taşıdığı gibi inandırıcı bir güç terimlerini okuyucunun deneyimiyle bağlantılandırma yeteneğinde yatar. Bireyi yönlendirmede iyi felsefe yararlı olabilse de, bir kişinin evrenselliği ayırdetmesi için genellikle en gereksinilen şey öyleyse yeğin kuramlaştırma değildir. Birincil gereksinim iyi, gerçek ve güzelin edimsel davranışta ve başka deneyimde yaşama geçmesidir. Bu istenebilir koşula yaklaşılıp yaklaşılmadığı nasıl bilinir? Bunun bilinmesi eninde sonunda iyi ve eğitilmiş yaşama özünlü olan özel uyum ve değerin bulunuşu yoluyla olur. Ölçün yaşamın kendisinin bu niteliğinde yatar. "İyi"yi ve "eğitilmiş"i tanımlayan deneyimin doğasıdır.

60. Bu nitelikleri anlatan felsefi kavramlar somut olarak deneyimde de bulunan şeyin kuramsal açıklamalarıdırlar. Yeterli bir değerler felsefesi bu anlamda zorunlu olarak tarihseldir. Uygar toplum gerçekten de davranış "ilkeler"ine ve kurallarına gereksinim duyar, ama bunların formüle edilmesi felsefi olmaktan çok pragmatik bir etkinliktir. En iyi durumlarında, toplumun üyelerini iyiye, gerçeğe ve güzele yönlendirme ya da karşıt yönde bir kaymadan onları caydırma girişimleridirler. Ama ilkeler ve kurallar her ne denli formülasyonda genel olsalar ve her ne denli yaygın olarak kabul edilseler de, kendileri en son normatif temeller değildirler. Evrenselliğin yaşayan belirişi tarafından aşılırlar ve sürekli olarak ona ayarlanmalıdırlar.

61. Evrenselin tikel somutlaşmaları tarafından hiçbir zaman tüketilmediğini yinelemek ve vurgulamak gerekir. En iyi felsefeciler, sanatçılar ve ahlaksal aktörlerin kendileri eksiksizlikten uzaktırlar — bütünüyle tarihsel-olmayan bir kurgu olan önceden varolan bir ideali, yani "eksiksizliği" elde etmeyi başaramama anlamında değil, ama en büyük insan başarımlarının bile iyileşme ve gelişme için gizillikler taşıması anlamında. Evrensel sürekli olarak yeniden-keşfedilmeli ve yeniden-eklemlenmelidir. Yargılama için varsıl ve kapsamlı bir deneyimsel temel kurmada çok ilerlemiş bireyler arasında bile yaşamın tikel koşullarda nasıl yükseltileceği konusunda belli bir kararsızlık ya da pekinsizliğin olması beklenmelidir. Bu kişiler yaşamın büyük karmaşıklığını ve insanın güçlerinin sınırlarını tarihten bilirler. Geleceğin ahlak, sanat ve felsefede olanaklar sunabileceğini ve bunların hiç değilse kimi bakımlardan kendi yeğlediklerinden daha gerçek yetke taşıyacaklarını kabul ederler.

62. Eğitimin ve yetiştirmenin ve genelde uygarlığın yüksek amacı bilgiye dayanan ayrımlar yapmaları için kişilere yeterlik kazandıracak ahlaksal, estetik ve entellektüel erimi genişletmektir. Bu amaç bastırılabilir ve sık sık bastırılır. Kişinin gelişimini çok dar bir deneyim erimine sınırlayan

bir toplum imgeleyin, bir toplum ki üyelerini insanların yüzyıllar boyu en derinden ödüllendirici olduğunu bulmuş oldukları yaşam niteliği ile karşı karşıya getirmek için hiçbir çaba harcamıyor olsun. Toplum bir nedenden yurttaşların geçici isteklerini sağlamaya karar vermiştir. Bu insanlar yine de pek çok deneyim yaşayacak ve değerlendirme yapacaklardır. Ama kendi yeğledikleri hazları yetke ile değerlendirecek bir konumda olmayacaklardır. Rock müzikten hoşlanabilirler ama Bach'ı, Mozart'ı ve Beethoven'ı dinlemek için gereken hazırlıktan yoksun olabilirler. Basit eğlenceye büyük bir istekleri olabilir ama Sofokles'i, Dante'yi, Shakespeare'i kavramaya yeteneksiz olabilirler. Haberlerden parçaları ve gazetecilerin düşüncelerini anlayabilirler ama tarihsel ve felsefi ileri düzey düşünmeler için yeterlikleri olmayabilir. Özdeksel rahatlığı oluşturmak ve elde etmek için zorunlu olan uygulayımsal ve başka yararcı becerileri geliştirebilirler, ama ahlaksal ve tinsel gereksinimleri doyurmakla ilgili çok az şey biliyor olabilirler. Yeme, içme, seks yapma isteklerine ve başka hazlara kapılabilirler, ama klasik ve Yahudi-Hristiyan kalıtın törel öz-kısıtlamayla bağıntılandırdığı daha derin ve kalıcı doyuma ilişkin hiçbir anlayış taşımayabilirler. Bu toplumun üyeleri kemirici bir hoşnutsuzluk duyarlarsa yukarda ortaya konmuş nedenlerden ötürü bunun kaynaklarını saptayamazlar. Aynı nedenlerden ötürü, almaşık yaşam yollarını değerlendirmek için de donanımları yetersizdir.

63. Eğer amaç bu toplumun durumunu iyileştirmekse, yeni bir öğretiyi devreye sokmak pek başarılı olmayacaktır. Örneğin "us", "türe", "ılımlılık" ve "mutluluğu" öven klasik esinin düşünceleri toplumun belli belirsiz doyumsuz olan üyelerinin merakını çekebilir. Ama ciddi felsefi önesürümleri kavrama ve değerlendirme epeyce hazırlık gerektirir. Biçimsel entellektüel parlaklık yetersizdir, çünkü önesürümler yalnızca soyutta anlaşılamazlar. Belli bir derinliği olan felsefi kavramlar kılgısal ve düşünsel çabaların özel bir türü yoluyla uzun bir zaman içinde kazanılmış belli bir deneyim kütlesine kuramsal anlatım verirler. Kendi yaşam tarzlarının onları Yunanlıların "aristokratik" davranışla demek istedikleri şeye yabancı bırakmış olduğu insanlar Yunan felsefesinin terimlerini kendileri için elde edilebilir olan deneyime göre yorumlayacak ve sonuç olarak anlamını çarpıtacaklardır. Gerçekten, klasik ya da Yahudi-Hristiyan törel felsefeyi anlamak onu deneyimde anlamak demek, ya da en azından, temsil ettiği yaşam felsefesine imgesel olarak girebilmek için yeterli deneyimsel tanışıklığa iye olmak demektir. Bu tip felsefeyi anlama görevi hazcı, gelgeç gönüllü ve bilgisiz kişiden, felsefenin varsaydığı gibi, kişisel karakterin öz-disiplin yoluyla bir yeniden-yönleniminden daha azını istemez, öyle ki kişiyi felsefeyi değerlendirmeye yetkin kılmaya başlayacak deneyim erimi ve derinliği yaratılsın.

64. Evrenselliği anlattığı söylenen kimi idelar ya da "idealler" tarihsel deneyimle yalnızca zayıf olarak ilişkilidirler. Aslında, tartışıldığı gibi, bunlar normatif yetke olma savındadırlar çünkü tarihsel irdelemelerden ayrı olarak formüle edilmişlerdir ve dikkat dağınıklığı ve ölçünlerin insan eksikliklerine ayarlanmalarından kaynaklandığı öne sürülen çarpıtılmalardan bağışıktırlar. Böyle ideaları olgusal yaşam karşısında sınamak edimsel olanakları anlatmadıklarını ve saklı güdüleri maskeleyebileceklerini ortaya çıkaracaktır. İleri sürülen "ideal" ile tarihsel olarak varolan insanlığın taşıyacağı şey arasındaki büyük uzaklık tiranlığa yönelik bir gizilliği imler.

65. Tarihselcilik-karşıtlarının evrensel normu somut deneyimden ayırmalarının yalnızca bilgikuramsal olarak yanlış yola sapmış olmakla kalmayıp törel olarak da tehlikeli olmasının nedeni şimdi daha kolay görülebilir. Evrenselliği soyut ussallığın ya da daha başka tarihsel-olmayan düşüncenin bir sorunu olarak görmek birçok değişik ahlaksal yeğleme adına evrensel yaptırım savını olanaklı kılar. Evrenselliği savunan, ama özünü somut dünyanın ötesine yerleştiren insanların somutta başka herkesten daha iyi davranacaklarını beklemek için hiçbir neden yoktur;

aslında gerçek evrenselliğin edimsel yaşamdan ayrı olduğu yolunda bir diretme insanı tam tersini beklemeye götürmelidir.

66. Ne tür birey yaşamın çeşitli olanaklarını yargılamak için en iyi konumdadır? Bu olanakların her biriyle tanışıklığından ötürü onları birbirleriyle karşılaştırabilen birey. Söylemeye gerek yok ki birey, hangisini seçeceğine karar vermeden önce, başlıca seçenekleri edimsel davranışta deneyemez. Yaşamın yapı ve tutarlılık taşıması için en baştan genel bir yönlenim yeğlenmelidir. Bu en erken yönlenim anababaya ya da daha başka yakın yetkelere çok şey borçludur, ama birey olgunlaştıkça yönlenim değişime uğrar. Davranış için öncelikler getirmede geçmiş kuşakların irdelenmiş ve yinelenmiş yargılarının özenli bir kişi üzerinde etkili olacakları kesindir. İnsanın nasıl yaşaması gerektiği konusunda değişik görüşler bir düzeye dek kılgıda denenebilirler, ama aynı zamanda doğru ve çok sayıda kanıt temelinde imgelemde gerçekleştirilerek de sınanabilirler. İyilikten kötülüğe, gerçeklikten asılsızlığa, güzellikten çirkinliğe insansal erimin bireyin edimsel olarak deneyemeyeceği ya da denemeyeceği bir bölümü tarihsel açıklamalar ve sanatlar yoluyla anlaşılabilir. Böylece elde edilen deneyim kişisel davranışta kazanılmış içgörüye dayanarak genişler ve varsıllaşır. Daha dayanıklı ve sağlam temelli seçeneklerin derinlemesine araştırılma ve değerlendirilmelerini olanaklı kılan büyük yakınsaşma alanlarına iye olmaları olgusu olanakları sorumlulukla ve açık görüşlülükle değerlendirme görevini biraz kolaylaştırır. Alışkısal olmuş ve iyi bilinmeye başlamış şeyin edimsel üstünlüğünü zaman zaman sınamak için daha az tanıdık olan bölgeye gezintiler yapma gereksinimi duyulur.

67. Toplumun yaşam gizilliklerinin bu tür karşılaştırmalı bir değerlendirmesini kolaylaştıran bir toplum olması olanaklıdır. Yeni kuşağın zamanın popüler beğenileri ile sınırlı olmadığı bir toplum imgeleyin. Genç insanların yetiştirme, öğretim ve daha başka eğitim yoluyla törebilim, felsefe ve sanatlarda insanlığın büyük başarımlarını özümsemeleri ve bu olanakları daha yakın dönemin önesürümleri ile olduğu gibi birbirleriyle de ilişkileri içinde değerlendirmeleri için hazırlandıkları bir toplum imgeleyin. Üyelerini çağın en iyi yargılarını temsil ediyor görünen yaşam türünü yaşamaya yüreklendiren, ama bu kalıtı varsıllaştırmak, genişletmek ve derinleştirmek için özgürlüğü de olan bir toplum imgeleyin. Bu evrenseli anlamak için olanaklı en iyi konumdaki bir toplum olacaktır. Gerçekten uygar bir toplum daha önemli olanakların tümünü, bir anlamda, bilir. Nihil humanum alienum me puto [İnsana ait hiçbirşey bana yabancı değil]. O çok yönlü toplumdur. Reddettiği ile bile genellikle tanışıktır. Yukarıda betimlenen kendine özgü toplum, tersine, kendi yollarını kendi ışıkları yoluyla bilir, ama uygarlaşmış toplumun çok çeşitli yollarını saygın olarak değerlendirmeyi başaramaz. Bunu yapacak deneyim eriminden yoksundur. Eğer kendine özgü toplum tanışık olmadığı bir yaşam niteliği üzerine yargıda bulunmaya kalkarsa, o niteliği ancak toplumca bilinen deneyimsel terimlerde yorumlayabilir ve böylece olgusal içeriği çarpıtır. Daha çok-yönlü toplum kendine özgü toplumun yollarını anlamada hiç güçlük çekmez. Bu yollar da uygarlaşmış toplumun deneyiminin içersine düşerler, çünkü uygarlaşmış toplum onayladığı yolların yanısıra aynı zamanda insan yaşamından hiçbir zaman eksik olmayan kendine-düşkünlük, düşüncesizlik, hazcılık, sığlık ve bilgisizliği de içerir. Daha geniş deneyim erimi nedeniyle çok yönlü toplum kendine özgü toplumun büyük sınırlamalarını tanır ve yeğlemelerini, eğer varsa, ancak düzeltilmiş ve gözden geçirilmiş biçimde kabul eder.

68. Gerçekten uygarlaşmış toplum yeni olanaklara bir açıklık geliştirir, ama bu yaşamı gerçekten yaşamaya değer kılan şey konusunda evrimlenen bir anlayışın yönlendirdiği bir açıklıktır. Bu yapılaştırılmış, deneyimsel açıklık yargı için temeli oluşturur. Yüksek ve alçak arasında ayrım yapmak sonunda gerçekten olgun ve yetişmiş bireylere düşer; bu bireylerin bakış açısı alçak ve rezil

olanı, öykünmeye özünlü biçimde değer olandan uzaklığı yoluyla saptamalarına olanak verir. Genelde insanların uygarlığın sunabildiğinin en iyisini özümseyerek bu ayrım yapma yeteneğinden pay almaya başlamalarıyla orantılı olarak, önceliklere ve neyin önemli neyin önemsiz olduğuna ilişkin sağlam bir anlayış bir bütün olarak toplumsal yaşamı biçimlendirebilir.

69. Çeşitli geleneklerin en-üstün olduğunu öne sürdükleri evrenselliğin nasıl saptandığı konusundaki bu görüşe karşı çıkmak yalnızca yargılama için gereken yüksek niteliklere dikkat çekmektir. İnsan varoluşunun olanaklarına ancak olağandışı genişlik, derinlik ve duyarlılığı olan insanlar geçerli olarak değer biçebilirler. Neyin yüksek neyin alçak olduğu için ölçünü tarihsel-olmayan, "idealist" terimlerde tasarlamanın burada ortaya koyulan ölçün üzerinde büyük çekiciliği vardır, çünkü karakter ve genel kültürel hazırlık yolunda çok az şey öngerektirir. Bilgelik kolayca bağışlanır.

70. Ayrım yapmada en yetenekli bireyler iyilik, gerçeklik ve güzelliğin ortaya koyulabildiği özel yollar konusundaki kesin, koşulsuz bildirimlere karşıt olmaya yatkın olanlarla aynı bireyler olma eğilimindedirler. Gerçi sağlam biçimde geleneksel bir uygarlık birçok sığlığı ve sapıklığı evrensel değerlerin açıkça yıkıcıları olarak söküp atmayı ve gerçekten ödüllendirici yaşamın kendi içersinde aranabileceği genel erimi tanımlamayı başarsa da, her zaman varolan ahlaksal ve kültürel körelme ve eskime tehlikesi yaratıcılık ve yeniden-dinçleştirmeye sürekli bir gereksinim yaratır. Diri bir uygarlık geçmişle arasındaki sürekliliği korur, ama hiç kuşkusuz bunu yapma nedeni beliren ve belki beklenmedik olan fırsatları yakalamak için ahlaksal, entellektüel ve estetik özerkliğe iye olmaktır. İyinin, gerçeğin ve güzelin özel doğası konusundaki anlaşmazlıklar sürecektir. Geçici çözümler olanaklı oldukları sürece, bunun nedeni parlak uslamlamaların eksikli uslamlamaları kuramsal olarak yenebilmesi değil ama üstün deneyimin kendi somut örneği yoluyla inandırıcı olabilmesidir.

71. Kabul edilmelidir ki, entellektüel çaba yüksek toplum yaşamının bütünleyici ve vazgeçilmez bir parçasını oluşturur. Gerçeklik arayışı insan varoluşunun buyrumlarından biridir. İyilik, gerçeklik ve güzellik kendi gelişimleri için aynı zamanda birbirlerine de bağımlıdırlar. İnsan eylemi derin-düşünme olmaksızın ilerleyemez. Ama us, yaşamın yükselmesine büyük katkıda bulunmasına karşın, kendi gerçeklik alanı dışında kendisi normatif değildir. Törellik ve estetik felsefeleri sırasıyla, kılgısal ve imgesel yaşamda somut olarak bilinen değer olgusallıklarının dizgesel ve kavramsal eklemlemeleridirler. Mantık, yani düşünmenin kendisinin incelenmesi, gerçeklik hedefinin onun yoluyla olgusallaştırıldığı etkinliği gözönünde tutar. Felsefenin iye olabileceği bilgeliğin bulunduğu yer insan varoluşunun değişik yanlarını yaşamın daha yüksek olanaklarının bakış açısından görme yeteneğidir. Felsefenin görevi insan deneyimini kavramsal öz-bilince yükseltmek olduğundan felsefe, ve tarih incelemesi en sonunda kaynaşırlar.15

72. Tarihsel-olmayan ussalcılık tarafından bu felsefe görüşüne yapılan karşıçıkışlar, felsefeden bizim somut, tarihsel insanlığımızı boşaltan, ve bu yüzden edimsel olarak yaşanması gerektiği biçimiyle yaşama büyük ölçüde ilgisiz olan bir düşünme biçiminden gelirler. Soyutlamacıların somutluk ve diriliğe olan bir gereksinimi ütopik-cennetsel imgelem yoluyla doyuragelmeleri rastlantı değildir. Bu imgelem türü olgusal dünyada kalmaya da eşit ölçüde isteksizdir, ve yalnızca tarihsel varoluş terimleri ve sınırlarından kaçınmayı güçlendirir, aslında daha çekici kılar.

— V —

73. Tarih ve evrensellik üzerine bu gözlemleri özetleme ve bir vargıya ulaşma zamanı geldi. İleri sürülmüştür ki evrensellik insan için somut deneyimde bilinmeye başlar ve her bir birey, kuşak ve

toplum tarafından kendileri için ortaya çıkarılmalıdır. İnsan yaşamına girdikleri düzeye dek, evrensel değerler kendi kendilerinin ödülü ve aklanmasıdırlar. Evrensellik ile tikelliğin birliği deneyime özel bir çekici nitelik verir. Törel sorumluluk durumunda bireşim mutluluğu besler. Gerçekten yaşamaya değer bir yaşam olanağını sunarak evrensellik insanlığı kendi yönüne çeker. Bir yandan haz vaadederlerken bir yandan da varlığın daha derinden doyurucu olan bir niteliğinin yokedicisi olan isteklere meydan okur ve onları arenadan sürmeye çalışır. Bu anlamdadır ki deneyim normatif olabilir, kendi kendinin ölçünü olabilir. Yukardaki uslamlamadan anlaşılmalıdır ki bu görüş insanların iyi, gerçek ya da güzel olmanın ne olduğuna keyfi biçimde karar verebilecekleri yolunda hiçbir imlem gizlemez. İyi, gerçek ve güzel kendi yetkelerini dayatırlar. Gerçi birey evrensel değerlere tikel ve eşsiz bir yaşam bağlamında yaratıcı olarak yer vermeliyse de, bu değerler ancak kendi terimlerinde olgusallaştırılabilirler. Olgusallaştırılmalarına özünlü olan özel doyum zorlanamaz ya da buyrulamaz, ama evrensellik deneyimde bir kez dirilik kazandıktan sonra, o deneyim doğasının kendisinden ötürü normatiftir.

74. Bu nedenlerle, insan deneyiminin insansal gerçekleşmeye katkısının yalnızca, us ilkeleri gibi, deneyime dışsal olan bir ölçüne başvurmakla değerlendirilebilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Tersine, tikel ilkelerin insanın yüksek gizilgücünü edimsel olarak yansıtıp yansıtmadıklarını ancak deneyimin kendi içersindeki bir ölçün gösterebilir. Törel, entellektüel ya da estetik yetke taşıyan deneyim özünlü olarak iyi, gerçek ve güzele daha az katkıda bulunucu ya da onları yokedici olan deneyim üzerinde yargıda bulunur. Soyut ilkeler evrenselliğin az çok anlatıcısı olabilirler, ama tam olarak somutluktan yoksun olmalarından ötürü aslında kendi başlarına gerçek normatif yetkeleri yoktur.

75. Toplumun yarışan yeğlemeler ve gelenekler tarafından parçalandığı bir kültürel karışıklıklar ve dağılmalar zamanında, soyutlamacı uslamlama ve tarihsel-olmayan "idealist" imgelem özellikle yetersizdirler. Bu yaklaşımlar somut dünyanın ötesinde kalmayı yeğlediklerinden, tarihsel anlayıştan ve günün edimsel koşulları ve gereksinimleri konusunda keskin kavrayıştan yoksundurlar. Tarihsel bireşim ve imgelem güçlerini geliştirmeyi başaramadıklarından, büyük yeniden-yapılandırma ve yeniden-yönlenim görevlerini yerine getirmeye uygun değildirler. Günün güçlü akımları tarafından kılgıda bir yana itilirlerken, zayıf olarak yinelenen formüllere ya da zamanı soyluca yermeye indirgenirler. Gerçek evrensellik somut tikellerde yaşadığı için tarihsel mayalanma ve kabarma sürekliliklerin ayırdedilmelerine ve yaratıcı yeniden-yapılandırılmalarına özellikle güçlü bir gereksinim yaratır. Geçmişin kaynakları burasının ve şimdinin edimsel sorun ve fırsatlarıyla ilişki içine getirilmeli, yeni belki köktenci-görünümlü girişimlerde sürdürülmelidirler. Bu görev sıradanın ötesinde bireşimsel yetenekler ister. Soyutlamacılık ve "idealist" imgelemin ucuz ve yapay evrenselliği daha kolay erişilebilir sınırlar içindedir, popülerliği de bu yüzdendir.

Önerilen felsefi yeniden yönlenim evrenselik ve tarih arasında yapılan yapay bir ayırmayı altetmeye çalışır. Uslamlamadan açık olması gerektiği gibi, ikisinin bireşimini tanıtlama girişimi tarihte kötülüğün, gerçek-olmayanın ve çirkinliğin bulunuşuna aldırmamaya yönelik bir çaba da değildir. Değer-özekli tarihselcilik bunun yerine iyilik, gerçeklik ve güzelliğin içkin, tarihsel olgusallığına yönelik daha büyük duyarlık ister. Yaşamın, bengi ve geçici, sonsuz ve sonlu, evrensel ve tikel gibi terimlerde anlatılan ikiciliği eytişimsel bir kutupluluktur ve somutlaşmış, ayrı kendilikler içeriyor olarak anlaşılmamalıdır. Bu çiftler gerilim içinde oldukları denli birlik içindedirler. Tarihsel-olmayan düşünce ve imgelem alışkanlıkları edimsel insan varoluşunun bu dinamiğine yetersiz olarak ayarlanmışlardır. Eğer bilgikuramı ve evrensel değerler felsefesi yeniden dinçleştirilecekse bu alışkanlıklar kırılmalıdır.

Notlar

1Leo Strauss, Natural Right and History (Chicago: University of Chicago Press, 1953), 318, 323. Strauss'un kimi çevrelerdeki ünü gözönüne alındığında onun Burke incelemesi şaşırtıcı biçimde toycadır. Kaynakları kullanışı da özensiz ve yanlıdır.

2Joseph Cropsey, Political Philosophy and the Issues of Politics (Chicago: The University of Chicago Press, 1977), 117-18 (vurgu eklenmiştir).

3Kimi zaman Straussçular yapıtlarda içerilen ve sayısını iki olarak belirledikleri yazı biçimleri arasına ayrım getirmenin önemini vurgularlar: "Dışrak" yazı biçimi bilgisizlere seslenir ve uylaşıma saygı gösterirmiş gibi davranabilir; "içrek," "gizli" yazı biçimi aydınlanmış kafalardan oluşan bir topluluğa gerçekliği (ki nihilistik olduğu ortaya çıkabilir) gösterir. Bu ayrımın kullanışlı bir sonucu şudur: ortaya konmuş görüşlerin eleştirileri düşüncelerin salt yüzeyine tutunuyorlar denerek her zaman bir yana atılabilirler, oysa yapıtın asıl anlamı, doğal olarak eleştirmenin kavrayışının ötesinde olsa da, tartışmasızdır. Burada felsefi kendiyle-çelişki ve bocalamanın kendilerini görgülülük ve akıllılık olarak sunacakları bir fırsat ortaya çıkar.

Bir düşünce okulunun kendi asıl temelinin gizli yazı biçiminde bulunacağı yolundaki bir önesürümü gerçekte yıkıcı bir öz-suçlamayı temsil eder. Ciddi düşünürler bilirler ki felsefede özeksel sorular büyük ölçüde karmaşıktırlar ve başka sorularla çapraşık ve ince ilişkilerle bağlantılıdırlar. Onları aydınlatmak, bütünüyle açık, dizgeli, uzatılmış bir tarzda yapılabildiğinde bile, aşırı derecede güçtür. Kimi zaman böyle belirtik, ayrıntılı yazı biçimindeki bütün kitapların gereksinim duyulan açıklığı başarabilmeleri istenir. Şu ya da bu önemdeki içgörülerin, gevşekçe formüle edilmiş düşüncelerden ayrı olarak, "satır araları"ndaki öteki yazıya gizlice sokulmuş olabilecekleri düşüncesi felsefi bir girişim olarak gizli yazı türünün sağlamlığı konusunda kuşku uyandırır. Aldatı kendini-aldatma olabilir.

4Politik ahlakçılık ve Jacoben düşünüşün yakın dönem biçimleri arasındaki benzerlikler Claes G. Ryn'ın The New Jacobinism'inde (Washington, D. C.: National Humanities Institute, 1991) tartışılır.

5İnsanın olgusallık duygusunu şekillendirmede imgelemin özekselliği üzerine ve insan varoluşunun ahlaksal koşullarından bir kaçışa isteklendirmede kendini-aldatıcı imgelem biçimlerinin rolü üzerine klasik ve öncü yapıt Irving Babbitt'in Rousseau and Romanticism'idir (New Brunswick: Transaction Publishers, 1991).

6İmgelem ile değişik tiplerin ussallığı arasındaki ilişki Claes G. Ryn'ın Will, Imagination and Reason'ında (Chicago and Washington, D. C.: Regnery Books, 1986) derinlemesine incelenir.

7Benedotte Croce pragmatik ve felsefi kavramlar arasında ayrım yapar. Öncekiler vazgeçilmezdir ama özünlü olarak bulanıktır ve sınırlı bir amaca hizmet eder. Yalnızca sonrakilerdir ki birbirlerini bulanıklaştırmayan yaşam yapılarını anlatırlar. Özellikle Croce'un Mantık'ına (London: Macmillan, 1917) bakınız. Croce'un yaptığı ayrım Ryn'ın Will, Imagination and Reason'ında genel bir bilgikuramına geliştirilip yapıta alınır.

8Babbitt, Rousseau and Romanticism, lxxiii.

9Niccola Machiavelli, The Prince (Harmondsworth: Penguin Books, 1977), 90 (Ch. XV).

10Benedetto Croce, History as The Story of Liberty (Chicago: Henry Regnery Company, 1970), 7.

11"Ekonomik" ve onun törel ile ilişkisi Benedetto Croce'un The Philosophy of The Practical'ında (New York: Biblo and Tannen, 1967) açıklanır. Douglas Ainslie'nin İngilizceye çevirisi kusurlu ve

zaman zaman yanıltıcıdır. Bilgi sorunlarına özel bir vurgu ile birlikte, evrensellik biçimleri ve onların etkileşimi üzerine kapsamlı bir tartışma için Ryn'ın Will, Imagination and Reason'ına bakınız.

12Jean-Jacques Rousseau, The First and Second Discourses, ed. Roger D. Masters, çev. Roger D. ve Judith R. Masters (New York: St. Martin's Press, 1964), 103.

13John Dewey, Human Nature and Conduct (New York: The Modern Library, 1957), 69. Dewey'in pragmatizminin, kimi zaman varsayıldığı gibi, evrenselliği barındırmaz olmadığı Dewey'in örneğin "dayanıklı ve kapsayıcı bütün"ün (Ibid., 301) bir bilincine varılmasının olanağını tanımasından açıkça anlaşılır. Dewey'deki bu bilincin birci ve kamutanrıcı mı yoksa bir başka türden mi olduğu elbette önemli bir sorudur.

14John Dewey, A Common Faith (New Haven: Yale University Press, 1968), 87. Dewey'in düşünme biçimi ile burada sunulan tarihçi bakış açısı arasındaki dikkate değer örtüşme, aralarında gerilimlerin de bulunduğunu gözden uzaklaştırmamalıdır.

15Felsefi ussallığın doğası ve onun tarih ile ilişkisi Ryn'ın Will, Imagination and Reason'ında geniş çapta ele alınır.

İdea Yayınevi / 2014

Fransız Devrimi

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Konular / Aziz Yardımlı

Fransız Devrimi

Bu konuda basmakalıp görüşleri yinelemek, bıktırıcı yüceltmeleri bir kez daha sıralamak zorunda değiliz. Devrim fanatizmi, devrim uğruna devrim budalalığı kendini tam olarak devrimin kendisine karşı da devrimci kılar.

Düşünmeliyiz. Devrim bir araçtır. Kendi uğruna bir erek olarak alınması fanatizmdir. Aptallıktır. Böyle bir aptallığın kökeninde özgürlük değil ama kölelik tini, ne olursa olsun birşeye tapınma zayıflığı yatar.

Olguyu Kavramları yoluyla düşünmeliyiz. Ve insanlığın modern yazgısını ilgilendirdiği düşünülen böyle bir olayı insanlığın yazgısının ne olduğu açısından, Tarihin Erekselliği açısından anlamalıyız.

Fransız Devriminin ne olduğunu anlamak için onu Tinin saltık değerlerinin bakış açısından ve tarihsel ilerlemenin sözde vazgeçilmez bir bileşeni olup olmaması bakımından çözümlemeliyiz. Başka ulusların genellikle daha dingin, daha barışçıl, daha uygarca başardıkları bir devrimin ölçüsüz bir şiddet yoluyla, giderek terör yoluyla yerine getirilmesini dünyaya sunulan örnek olarak gören, giderek Robespierre'in düşündüğü gibi terörde erdem bulan, ve 1923 tarihini 1789'un (giderek 1917'nin) yanına yazabilen kafaların barbarlığı ve sapıklığı karşısında şaşırmalıyız.

Popüler imgelemde, özdekçi halk felsefelerinde Fransız Devrimi neredeyse romantik bir olay, neredeyse bütün bir tarihin binlerce yıllık çalışıp çabalamasının son hedefi, neredeyse insanlığın tüm onurunu kristalize eden bir eylemdir. Sanki bir değerler yoğunlaşması, sanki bir idealizm doruğu, sanki gerçekliğin yeryüzüne inişidir. Gene de, bu olay kendinde bir uygarlık girişimi ve adımı olmaktan çok açıkça bir zorbalık, yabanıllık ve çapulculuk eylemi olarak görünür. Kitleleri şiddete ve teröre götüren birincil etmen ne Özgürlük, ne Eşitlik, ne de Yurttaş Toplumu kavramıdır.

İnsanları eyleme götüren etmen dayanılmaz açlık, yiyecek bir parça ekmek bulamamanın yarattığı tükenmişlik ve umutsuzluktur. Bütün süreç kendinde — ya da kavramına göre — hiç de yeryüzünde Özgürlük-Eşitlik-Kardeşlik düzenini kurma girişiminin parçası değil, ama dahaçok dürtüsel, tepkisel, özençli bir davranışlar dizisi olarak görünür. Onunla dünya tılsımını kazanmamış, ama tam tersine biraz daha yitirmiştir. Onunla bir ulus daha da uygar, daha da ussal bir karakter kazanmamış, insanlık değerleri daha da pekiştirilmemiş, ama Cezayir'den, Versailles Antlaşmasından, Vichy Fransasına dek daha sonraki bir dizi Fransız eyleminin mimarı olacak bir insan karakteri belirlenmiştir.

Modern dönem aynı zamanda Batının moral büyümesinin sürecidir. Ve moral büyümenin kendisi moral hamlığı imler. Dünya Savaşları, Nazizm, Bolşevizm, Nükleer Gözdağı, Irkçılık, Sömürgecilik, Terör, Ayrımcılık, Ulusalcılık — ve daha başka sayısız karanlık olay, My Lai, Opium Savaşları, Atlantik Köle Tecimi, ve Filistin, Çin-Hindi, Balkan ve Kafkasya Trajedileri, tümü de modern Batı tininin Dünya Tarihini ereksiz bir görüngüye bozunduran, nihilizmi normal varoluş duygusuna yükselten, insanı insana düşmanlaştıran tarih-dışı eylemleridir. Çağ Özgürlük ve Kardeşlik ve Eşitlik ilkeleri tarafından değil ama böyle insanlık-dışı olgular tarafından tanımlanan bir dönemdir. Ve çağ ayrıca Fransız Devrimi tarafından da tanımlanır. Modern dönemin bu iki yanı arasında bir bağıntı yok mudur?

Fransız Devrimi ussal bir İstenç anlatımı değil ama modernleşme sürecinde Fransa'nın Reformasyonu püskürten tarihinin özgünlüklerini anlatan bir özenç belirişidir. İnsanlık değerlerini yalancı değerlere indirgemesi ölçüsünde, ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu toplumsal yapı insanlığın en az onur duyacağı şeylerden biridir. Avrupa'nın modernleşme olarak yaşadığı süreçte değişmesi gereken şey insan ilişkilerinde Şiddetin, Zorbalığın, İnsanın İnsana egemenliğinin ortadan kalkışı olmalıydı.

Ama modern dönem tam tersine, Şiddetin, Zorbalığın, İnsanın İnsana egemenliğinin yukarıda sıralanan o en korkunç örnekleri ile tanımlanır. Gerçekte Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ilkelerinden bu örneklerden daha uzak başka hiçbir olay ne tasarlanabilir, ne de yer alabilir. Avrupa'nın modern dönemi tam bu şiddetin birincilliği yanında Avrupa'nın orta çağlar döneminin bir uzantısı olarak görünür — şiddet insan ilişkilerinde ortadan kaldırılmamış, ama varoluşun özsel bileşeni olmayı sürdürmüştür. Böyle 'uygarlığa' saçma tanısını koyan görüş bütünüyle haklıdır. Böyle 'uygarlığı' bir sağlık değil ama bir sinirce belirtisi olarak gören görüş bütünüyle haklıdır. Bu kültür ortamında Özgürlük, Kardeşlik, ve Eşitliğin bir yalana indirgenmesi gibi, Uygarlık kavramının kendisi de barbarlığın bir örtmecesinden daha değerli değildir. Bu tin insanlık adına, insan hakları adına, insanlık tarihi adına yargıda bulunamaz.

Tarih, eğer ne olursa olsun boşuna yaşanan bir saçmalık değilse, onda arayıp bulmamız gereken biricik töz ussal sürekliliktir. Bir daha yokedilemeyecek, hiçbir zaman geri alınamayacak Birikimdir. İnsanın en gerçek doğasından doğan bu değerler birikimi ilerlemenin biricik gerçek ölçütü, ve sürecin kendisinin biricik mantıksal ve edimsel olanağıdır.

Eğer insanlık binlerce yıllık tarihinde her ne olursa olsun ilerleme denilen şeyi yapmayı başarmışsa, eğer ne olursa olsun İlerleme diye bir Kavramı tarihe uygulayacaksak, Fransız Devrimi ilerlemenin tözünü çarpıttığı düzeye dek tarihin kendisini çarpıtmıştır. Bu devrimi yüceltebiliriz, üzerine düşünüp taşınmadan ona övgüler düzebilir, başlangıcını belirlediği dönemin insan değerleri ve yaşamları açısından neye patladığını gözardı ederek iki yüz yıllık propagandanın gücüne boyun eğebiliriz. Ya da, yalın olarak, bütün bir modern süreci bu devrime bayrak yapılan Özgürlük, Eşitlik

ve Kardeşlik kavramlarının kendileri karşısında sorgulayabiliriz. Bu ikinci bakış açısı gerçek devrimci bakış açısı olacaktır.

Tinin tarihsel açınımı, usun ulusların ve bireylerin eyleminde edimselliğe dökülen bu gizilliği, bu tarihsel töz aynı zamanda Şimdinin tözüdür, çağdaş bireyi — dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun — bilincinde, duyuncunda, istencinde belirleyen tarihsel birikimdir. Hepimiz ilk olarak bu töz tarafından belirleniriz — yüzyılların, binyılların eğitiminin kendisi tarafından, İslam ya da Hıristiyanlık tarafından, Aydınlanma tarafından, devrimler ve ideolojiler tarafından, bütününde ekin, uygarlık tarafından. Bu olumsal belirlenimlerde neyin değerli ve neyin değersiz olduğunu saptama sorunu doğrudan doğruya özgürlüğün bilincini ilgilendirir. Bilinçsiz özgürlük ise bir zamanlar tarihsel özdekçiliğin insanlığa önerdiği köleliktir.

Eğitimimiz, kültürümüz Dünya Tarihinin kendisidir. Bu ussal Tarih her halkası zorunlu olan, saltık olarak vazgeçilmez olan bir sürekliliktir. Süreçtir çünkü erekseldir. Bu kavramsal bağıntı onda neyin değerli ve kalıcı olduğunu, neyin bir tarih posası olduğunu saptamanın da gerçek ölçütünü verir. İnsanın evrensel özünü paylaştığımız düzeye dek, bu oluş süreci en sonunda yalnızca bizim kendi yaratımızdır. Hiç bir bireyin analitik bir atom olmadığı düzeye dek, geçmişin sorumluluğu tek tek hepimizin sorumluluğudur. Ancak bu düzeye dek onu düzeltme hakkımız doğar. Onu düzeltmek onu anlamaktır. Anlamanın doğrulama olduğu düzeye dek, bireyin değişimi tarihin değişimidir. Buna karşı, onu anlamamak özgürlüğü yadsımaktır.

Eğer Tarihin dışındaysak, o zaman başımız derttedir. Değişmiyoruzdur. Gelişmiyoruzdur. Reddetmiyor, eleştirmiyor, yeniyi yaratmıyor, yalnızca eskiyi yineliyoruzdur. Daha şimdiden tarih olmuşuzdur. Varlığımızın bir bitkinin varlığından daha anlamlı, daha değerli olduğunu duyumsayamayız. Yokuzdur, erekselliğe aldırmayız, amaçsız, anlamsız bir hiçizdir. Nihilistizdir.

Olgular en son Kavramlarında şöyle bir mantık sergiler:

Fransız Devrimi bir dönemin kapanışını ve bir yenisinin doğuşunu belirleyen, damgalayan ya da simgeleyen bir olay değil ama kendisi ortaçağ Avrupasının kendine özgü kültürel başkalaşım süreci tarafından belirlenen bir kıpıdır. Özgür bir eylem değil ama bir tepkidir, ve tepkisi olduğu şey tarafından koşulludur, kendini Avrupa tininin en karanlık kıpıları karşısında ölçer. Bu başkalaşımın özsel olarak geleneği gömen modernleşme olduğu düzeye dek, Fransız Devrimi yalnızca dünya-tarihsel değeri olmayan bir şiddet süreci olmakla kalmaz, ama tinsel yeğinliği, etkisi, önemi ile doğru orantılı olarak bir tarih savurganlığıdır. Çünkü —

> *modernleşme dolaysızca tarihsel ilerleme demek değildir. İlerleme ancak ereksel ilerleme olduğu, bir Erek kavramı ile belirlendiği zaman gelişme karakterini kazanır. Tarihin Ereği insan özünün edimselleşmesi, insan doğası kavramının olguya dönüşmesi, özgürlük, güzellik ve sevginin büyümesidir. İnsan doğası özsel olarak ve saltık olarak iyi, güzel ve gerçektir. Buna karşı ereksiz sözde yenilik, salt ayrım uğruna ayrım, sözde 'farklılık uğruna farlılık' ereksizdir. Modernizm İdealizm değildir.*

Yenilik uğruna yenilik olarak Modernizm tarihsel sürekliye ait değildir çünkü bu süreklinin hiç de modern olmayan, tersine ilksiz-sonsuz olan değerleri modernist tin tarafından saltık olarak yadsınır: Modernizm kendini tam olarak Klasik olanın yadsınmasında doğrular.

Modernleşme Geleneğin saklanması değil ama değerine bakılmaksızın silinmesi olduğu düzeye dek bir kez daha ilerlemenin eytişiminden kopar. Geriye atomik bir türlülük kalır. Türlülük İlerleme değildir.

Modernist bakış açısından, felsefe tam olarak ilksiz-sonsuz gerçekliklerin birincil birikimi olduğu

için bir yana atılmalıdır. Bilim tam olarak gerçeklik ereğinden soyutlanmalıdır. Güzel Sanatlar ölümsüz güzelliğe anlatım verdikleri için yerlerini kübizme bırakmalıdırlar. Evrensel İnsan Değerleri ve Hakları tam olarak ilksiz-sonsuz oldukları için, değişmez oldukları için, saltık oldukları için geçici olan, değişken olan, göreli olan, pozitif olan karşısında çiğnenmelidirler. 'Batı' sözcüğü asıl içeriğinde hiçbir zaman evrensel değerlerle çakışmaz. Batı atomiktir.

Yurttaşlık

Yurttaş İnsan kavramının olgusallaşması değildir. Tinin tüm çabası Yurttaşı ortaya çıkarmayı amaçlamaz. İnsanın yetenekli olduğu en son belirlenim Yurttaş olmak değildir. Özgürlük bilincinin tarihin ereği olarak kabul edildiği düzeye dek, Yurttaş insanın toplumsal ve politik olarak gireceği en son biçimdir. İnsanın gerçeği toplumsal ve politik alanın ötesinde ve üzerinde, saltık Tin alanında, estetik, etik ve entellektüel olgusallaşmada yatar.

Kölelik serfliğin ve onun olanağı olan dolaysız şiddetin bağlamında saptandığı zaman, Özgürlük yalnızca bu ilişki biçiminin kaldırılması olarak anlaşılır, ve Eşitsizlik serf-efendi ilişkisi bağlamında saptandığı zaman, eşitlik yalnızca bu eşitsizlik biçiminin kaldırılması olarak anlaşılır. Düşmanlık yine aynı ilişki bağlamında saptandığı zaman, Kardeşlik benzer olarak boş söze döner.

Modern dönemin Avrupa için tarihsel önemi modern Yurttaş kavramının doğuşunda yatar. Özgürlük ileri sürülür — serfliğe ve modern kölelicilik kurumuna karşı. Eşitlik ileri sürülür — dolaysız istencin soyut hakkı, evrensel mükliyet hakkı olarak. Ve Kardeşlik ileri sürülür — duyunç özgürlüğü olarak. Devlet Ussal İstencin, Özgür İstencin, ya da Rousseau'nun biçemi ile Evrensel İstencin anlatımı olmalıdır. Bu düzeye dek, Devletin evrensel istencin anlatımı olduğu düzeye dek, Fransız Devriminin bir sınıf kavgası olarak görülmesi bu görüngüyü saltık olarak anlamsız ve anlaşılmaz kılar. Yurttaş kavramı tüm sınıfları kapsar ve onları politik olarak eşitler. Bu düzeye dek, sınıf kavgası denilen şey bir pazarlık olmanın ötesine geçtiği ve şiddet içerdiği zaman bir iç savaştır.

Yurttaşlık kavramının karşısında duran güç ne Kilise ne de Soyluluk katmanları, ne Birinci ne de İkinci Katmanlardır. Bu sınıflar kendilerini Yurttaşlar toplumunun bütünlüğü içinde de sürdürebilirler. Soylu Yurttaşlar kavramı olanaklıdır, gerçi komik olsa da. Rahiplerin Yurttaşlar olmaları da tıpkı Soyluların modern yasama kurumlarında görev almaları gibi olanaklıdır.

Fransa'da angien régime yandaşları yalnızca ve yalnızca modern rejimin doğasını anlamayan dinadamları, soylular, ve kentsoylulardı. Bu karşıtçılıkta bir sınıf durulaşması yoktur. Tersine, burada kristal duruluğunda olan şey şiddetin, zorbalığın, kabalığın çatışmanın her iki yanı için de birincil araç olmasıdır. Avrupalıyı uygarlaştıracak olan şey eğitimdi. Avrupalı uygarlaşmaksızın modernleşti. Modernizm başından bu yana Şiddeti olumsuzlamadı. Dünyanın dingin, barışçıl eski uygarlıkları Batının sınırsız şiddeti karşısında kolayca yenik düştüler.

Yurttaşlık kavramı yetkeci Katolik tinde saltık olarak olanaklı değildir. Ya Yurttaşlık için bu boşinanç tininden vazgeçilmesi gerekir (Aydınlanma), ya da Katolik tin Yurttaşlığın kendisinin yadsınmasını gerektirir (örneğin İspanyolların Napoleon Anayasasını reddetmeleri ile başlayan ve Katolik pekçok ülkede günümüze dek süren zorbalık ve şiddet olayları zinciri). Bir bilinç biçimi olarak Yurttaşlık kavramının zor yoluyla kazanılmasının anlamsızlığı ölçüsünde, Fransız Devrimi içerdiği şiddet kıpısından ötürü Yurttaşlığa götüren yol değildir.

14 Temmuz 1789: başına buyruk egemenliğin ve despotizmin simgesi olan Bastille'in ele geçirilmesi.

Boşinanç etmeni.

Burjuva Devrimler denilen olaylar konusunda ne denli çelişkili çözümlemeler yapılırsa yapılsın, açık olan nokta Avrupa'da Reformasyon ile birlikte geleneksel topluluk biçiminden geleneksiz ya da modern toplum biçimine geçiş gibi bir sürecin başlamış olduğudur. Katolik Fransa'da bu dönüşüm bu kültürün yetkeci ve baskıcı ve dolayısıyla şiddete, teröre yatkın doğası gereği sonu gelmek bilmez bir iç ve dış savaşlar dizisi olarak yaşandı. Toplum bugün de iki yüz yıl önceki gerilimler ile yüklüdür.

Protestanlığın ve İslamın tersine, Katolik (ve Ortodoks) Kilise bir dinadamları sınıfını evrensel istenç üzerinde yetke yapar. Devletin duyunç özgürlüğünü tanımadığı, tersine dünyasal bir rahipler sınıfı tarafından belirlendiği ve denetlendiği düzeye dek, ussal bir kurum olarak Devlet Göğün ilksiz-sonsuz yasaları tarafından kutsanmaya son verir, yalnızca Yerin pozitif yasalarının anlatımına indirgenir. Devlet Dünyada Tanrının yürüyüşü olmaya son verir. Ve bu dünyasal istencin yozlaşmış olması ölçüsünde, Devlet bir kat daha çirkinleşir, en son ussallık görünüşünü de yitirir, ve edimsel olmaya son verir. Yıkılmaya başlar.

> *"Kilisenin bozulması doğal bir sonuçtu; o bozulmanın ilkesi Kilisenin tanıdığı Tanrının duyusal olması olgusunda aranmalıdır."*

Hegel, Tarih Felsefesi, Kesim III, Bölüm I, Reformasyon.

Charles Thévenin: La prise de la Bastille, 1793 (Paris, Musée Carnavalet)

Şiddet yoluyla Eğitim? Zorbalığın en sonunda politik bir dönüşümü sağlayıp sağlamayacağını, şiddetin insan ruhlarında yarattığı terörün ve bilinçlerde yarattığı değişimin gerçek ve kalıcı bir tarihsel kazanım olup olmadığını, insanlığın şiddet yoluyla eğitiminin anlamını ve olanağını sorgulamalıyız. Eğer şiddet bir öğretmen değilse, şiddet üzerine kurulu sözde toplumsal yapıların sürekli-şiddet yoluyla olmanın dışında ayakta durup duramayacakları, insanın sürekli denetim altında tutulması gereken bir yaratık olup olmadığı konusunda düşünmeliyiz. Ve bu denetimi kimin ya da hangi gücün ve hangi amaç uğruna yapacağı konusunda düşünmeliyiz.

Modern Avrupa tarihi bir iç ve dış savaş deliliği, bir şiddet, bir vahşet, bir utanç süreci oldu. Modern dönemde Tarih şiddetin, zorbalığın, despotizmin kurallarıyla oynanan amaçsız, anlamsız bir oyuna indirgendi. Tarihin hiçbir dönemi böylesine ölçüsüz bir nefreti, böylesine ölçüsüz bir yokediciliği tanımadı. Batı 'değerlerinin' güç-istencinde, sonu gelmek bilmez şiddet anlatımlarında, nükleer bombalarda ve evrensel nihilizmde sonlanmaları raslantısal değildir. Modern dünyada Zorun, Şiddetin, Terörün başlıca iletişim yolu olarak kullanılması tinin bu görüngülerinde törel ve tüzel düzenlere, Topluma ve Devlete temel olan İnsan Hakları kavramının, Duyunç kavramının henüz eksik olduğunu gösterir. Bu kavramın Niçin eksik olduğu konusunda bkz. Eros, Modernleşme, ve Ruhçözümleme.

Fransız Devrimci Ordusunun askerleri ve subayları Fransız İmparatorluk askerleri ve subayları birbirlerini kurşunluyor, süngülüyor, parçalıyor, ve yokediyorlar.

Sınıf Kavgası?

Bilinçsiz Nefret? —

Modern toplumun yaratması gereken bilinç biçimi Burjuva ya da Proleter değil ama Yurttaştır. İşçi ve İşveren ekonomik kavramlardır, politik değil. Bu düzeye dek sınıf kavgası ekonomik bir kavgadır, politik değil. İşçi ekonomik hedeflerine ulaşır ulaşmaz, barışa da ulaşır. Dizgenin uysal, tek-boyutlu, özsel bir bileşeni olur.

Fransız Devriminin yolunun şiddetten geçmesinin zemini Katolik tinde duyunç özgürlüğünün yokluğudur. Başka bir deyişle, tam olarak Devrimin sözde amaçlarından biri olan Kardeşlik duygusunun yokluğudur. Ama bir toplumun iç problemlerini çözmede zora, şiddete, giderek çıplak teröre başvurması problemlerin çözülemez olduğunun kanıtıdır: Şiddet eğitim değildir. Bu düzeye dek, Fransız 'Devrimi' çılgınların çılgınlarla kör döğüşüdür. Ve Fransa'nın da çözmesi gereken problem lordluk, krallık, serflik, aristokratlık, soyluluk ve soysuzluk, ayrıcalık vb. gibi arkaik ve insanlık dışı belirlenimleri baştan sona üzerinden atmak, özgür, eşit, yalın Yurttaşlar olmaktan başka birşey değildi.

'Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik' için temeller 1793 Eylülünü izleyen dokuz ay boyunca 40.000 insanı giyotine gönderen 'aydınlık' bir Terör yoluyla sağlamlaştırıldı. Çok iyi bir Aydın olan, olağanüstü Aydınlık bir kafa taşıyan, bir Aydına yaraşır herşeyi herkesten iyi temsil eden Robespierre erdemin terör olmaksızın etkisiz olduğuna inanıyordu.

Fransız Jacobinler o sıralar insanların yaptıklarını, olan biteni ne denli anladıklarını tüm yorumlardan daha iyi gösterdiler: 11 Kasım 1793'te bu deistler bir 'Us Dini' kurdular, ve Notre Dame katedralinin adını 'Us Tapınağı' yaptılar.

Hölderlin, Friedrich (1770-1843)

Hegel'in sınıf arkadaşı olan Hölderlin özgürlük istemlerinde tüm uluslara yardıma hazır olduğunu bildiren Devrimci Fransa'nın 1792'de Avusturya'ya karşı savaşında Fransızları Avusturya'nın "egemen gücü kötüye kullanmasına" karşı "insan haklarının savucuları" olarak gördü ve destekledi. 1793'te Marseillaise'ı Almanca'ya çeviren Hegel, Hölderlin ve Schelling birlikte Tübingen'de bir özgürlük ağacı diktiler. Birkaç yıl sonra, 1796'da, Hölderlin kardeşine bir mektupta Fransız Devriminin hedefleri konusunda kuşku duymaya başladığını yazdı. "Beni daha az bir devrimci ruh durumunda bulacaksın. ... Politik sefillik konusunda fazla konuşmak istemiyorum." Bir süre sonra Napoleon dünyaya İmparatorluğu yeğlediğini bildirirken, Fransız Devrimi denilen şey dünya ölçeğinde bir çapulculuğa ve yağmacılığa ve insan kıyımına dönüştü, despotizm Avrupa'da yürürlükte olan politik ve kültürel dil olduğunu anımsatmaya başladı. Eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ilkeleri çiğnenmedi. Henüz eşit, özgür ve kardeş olmaları gereken milyonlar ne düzeye dek eşitsiz, özgürlüksüz ve düşmanca olduklarını bütün bir yirminci yüzyıl boyunca gereğinden öte tanıtladılar. Özgürlük kavramının milyonların bilincinde belirleyici olması Bastille'in basılmasından bütünüyle başka birşeydir.

150 YIL SONRA ..

14 Haziran 1940, Alman askerleri Fransa başkenti Paris'e girerken bir Fransız gözyaşlarını tutamıyor.

Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik — mi?

İnsan Duyuncunun da tıpkı insanın entellektüel ve estetik yetileri gibi gelişmektenbaşka bir ereğinin olmadığı düzeye dek, Avrupa modern döneminin sergilediği yokedicilik düzeyi heşeyden önce despotizmin yetenekli olduğu şiddetin bir gözdağını duyumsatır. Batı yalnızca aspirini, buhar makinesini, dinamo ve elektrik motorunu vb. bulmakla, insanlığın gerçek sanatçılarını, felsefecilerini, bilimcilerini yaratmakla kalmadı, ama tankları, misilleri, atom ve hidrojin bombalarını da buldu ve moral olarak henüz sömürgecilik ile, kölecilik ile, giderek soykırım ile bağdaşabildiğini gösterdi. Fransa Köleciliği kurumsallaştıran başlıca ülkeler arasındaydı. Cezayir 'Özgür, Eşit, ve Kardeş' Fransızlardan bağımsızlığını 1962'de kazandı. Afrika ülkeleri modern

Fransız duyuncunun denetimi altında yalnızca gelecekteki, günümüzdeki soykırımlara doğru evrimlendiler. Bu Fransa Devrimci ilkeler üzerine temellendirilen bir ülkeydi. Bir Krallık değildi. Devlet sözde evrensel istencin anlatımıydı.

Fransa ikinci dünya savaşında Nazi Almanyası tarafından işgal edildi. İşgal edilmeyen topraklarda (asıl Fransa'nın üçte biri kadar) Nazi işbirlikçisi Vichy rejimi iş başındaydı. Vichy hükümetinin başında 84 yaşındaki I DS kahramanı Henri-Philippe Petain bulunuyordu.

En önemli toplantılarına bile sık sık geç kalır, ama kesinlikle özür dilemezdi.

Evrenin Özeği —, ve Vichy Rejimi

Mitterand Tanrının dünyayı onu dünyanın özeğine yerleştirmeden nasıl yaratabildiğini anlamadığını ileri sürerdi. Bunun tek sorunu dışında, başka herşeyi anlayan bir megalomandı. Aydınlanma geleneğinin tipik bir yaratısı ve bir toplumcu, ortaklaşacı vb. de olan Mitterand II DS sırasında Vichy rejiminde yer aldı.

Yıllar sonra Fransa'nın II DS'ndaki rolü üzerine klasik savunma formülü bir süre için Fransa Cumhurbaşkanı olma tutkusunu doyuran François Mitterrand'dan geldi. 1940-1944 yıllarında Fransa'yı yöneten Nazi işbirlikçisi Vichy Rejimi yasadışı bir fenomen, bugünün Fransası ile hiçbir ilgisi olmayan bir sapinç idi. Vichy rejimi yer almadı. Mitterand 1992'de şunları söyledi: ‘‘Ne Fransız ulusu, ne de Cumhuriyet o rejime katılmıştır.’’ Yalnızca bu iki kendilik değil, ama sosyalist Mitterand'ın kendisi de II DS sırasında Vichy rejimini destekledi, Nazilerin emek, para, kaynak, Yahudi gereksinimlerini karşılamakla ilgilenen rejimde görevini gururla yerine getirdi.

Savaş sonrası incelemeler Mitterand'ı yalanlar ve Fransız işbirliğinin düzeyini ve coşkusunu görgül olarak da doğrular. (Bkz. Mitterand and the far right.)

ABD, İngiltere, İskandinavya, Hollanda, tümünde de Nazi eğilimleri ve örgütlenmeleri vardı, ve bir süre için Hitler'e ve Nazilere bakış açısı duygudaştı. Ama Yurttaş Toplumlarının başat karakteri özgürlüğün gelişmesi, ve özgürlük despotizmin olumsuzlanmasıdır, içeride ve dışarıda. Protestan ülkelerde özgürlük bilinci Nazizmi yenecek denli yerleşmişti, ama Stalin'in Bolşevizmi ile anlaşacak denli ilkeldi.

İlgili çalışmalar: Robert Paxton, "Vichy France and the Jews’’; Philippe Burrin, ‘‘France Under the Germans,’’ ve Richard H. Weisberg, ‘‘Vichy Law and the Holocaust in France.’’ Kimi araştırmacılara göre (Burrin, ‘‘France Under the Germans’’), Fransız nüfusunun yaklaşık beşte biri Almanlar ile işbirliğinden yanaydı.

Paxton'un çalışması Vichy hükümetinin Almanya'nın istemlerine yanıt vermede nasıl aşırılıklara gittiğini gösterir. Savaş sırasında çoğu Fransız polisi tarafından yakalanarak Almanya'ya gönderilen 76.000 Yahudi (aralarında 12.000 çocuk) Nazilerin Fransa'dan istedikleri sayının da üzerindeydi. Bu insanlardan ancak küçük bir bölümü (2.500 kadar) geri döndü. Weisberg'e göre Fransız devlet kurumlarının, özellikle tüze kurumlarının Nazi hedefleri ile işbirliği içinde olması (örneğin Yurttaşlık haklarının ve mülkiyet haklarının kaldırılması) Avrupa'da başka hiçbir yerde görülmeyen boyutlara ulaşmıştı. Yine Weisberg haklı olarak Fransa'yı bu noktaya sürükleyen etmenin Katolik anti-Semitizmi olduğunu belirtir.

Not. François Mitterand'ı ayrıca bu ülkede, bizim ülkemizde terörün güçlenmesi için, her gün daha da çok can alması için ölünceye dek tutkuyla çalışıp çabalaması ile de anımsayacağız.

1940 yazında Paris'te Alman askerleri. Fransız polisi 75.000 Yahudiyi yakalarken ve Fransız

‘Devleti’ bu insanları Nazilere teslim ederken, Paris işgalcileri eğlendiriyordu. Bugün böyle olayların çok çok uzağında olan bu ülkenin bilincine bile aşılanan şey Fransız kabare şarkıcılarının en kötü koşullarda bile şarkılarını söylebildikleri, ve bunun bir savaşım olduğudur. İşin gerçeği Fransızların eğlencelerini hemen hemen her koşula uyarlayabilmede benzersiz olduklarıdır.

Naziler ve Paris —
Vichy Fransası, ya da Katolik Kilisenin, sömürge ordularının, polis ve memur ve bürokratların, Nazileri eğlendirmekle ilgilenen Fransız sanatçılarının bu birliği, Vichy rejimi denilen bu devlet hiç kuşkusuz Fransa’nın kendisinden başka birşey değildi. Mitterand’ın başka bir yer olarak görmeyi çok istediği bu ülke tam olarak Fransa idi. Bu ‘Fransa’ imgesel olarak değil ama edimsel olarak varolan bir ülkeydi. Bir sapınç değil ama sürecin doğal gidişinde, kendi mantığı içinde bir kıpıydı. François Mitterand için bir hiper-realite olmuş olsa da, baskılanması için, bilinçsiz kılınması için gösterilen bilinçli çabanın yeğinliği bile Fransa’nın silmeye çalıştığı duyunç acısının ölçüsünü vermede yeterlidir.

Bu rejimin yadsınmaması, yargılanmaması çağdaş Fransızın bugün de ondan birşeyleri yaşattığını gösterir: Fransız yurttaşları olan Yahudilerin Nazilere teslim edilmesi konusunda modern Fransa henüz yalnızca BİR kişiyi, 87 yaşındaki Maurice Papon’u yargıladı. Baskılanmışın bilince gelişi her durumda dirençle karşılaşır. Fransız egosu durumunda da olan budur. Ama Sigmund Freud baskılananın sürüldüğü bilinçaltının aynı zamanda dinamik de olduğunu öğretiyordu. Fransa bunun belirtilerini Cezayir, Nükleer Bomba, güçlü bir Ortaklaşacı Parti, öğrenci ayaklanmaları vb. gibi bir dizi olayda gösterdi.

Bugün Türkiye’yi üzmekten öte ilgilendirmeyen bir olayı, zamanında sorumlulukları amansızca cezalandırılmış bir olayı, aslında yeni Türk kuşakları ile uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmayan bir olayı başımıza sarmak isteyenler ve bu ülkenin henüz doğmamış kuşaklarını bile lekelemeyi isteyenler arasında Fransızlar başka herkesten daha coşkuludurlar. Fransa’nın bu yoldaki aşırı çabalarında da engin bilinçaltında yatan acıların belirtileri görünür. Aslında bu tam olarak kendini suçlamanın bir provası gibidir, tam olarak dışa yöneltilmiş bir iç saldırganlık, kibir kipine geçmiş bir üst-bendir. Türkiye’ye yönelttiği imgesel suçlama yalnızca Fransa’nın kendi insanlık suçlarını yadsımasının bir semptomudur.

Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ilkelerini çiğnemede Fransa modern Avrupa devletlerinin hiç birinin gerisinde kalmadı. Fransızların birkaç direnişçi dışında Almanlara karşı tutumları toplumsal ve romantik ilişkiler, iş ilişkileri, fahişelik, ekinsel-sanatsal ilişkiler, bilimsel işbirliği, polis işbirliği, pro-Nazi ve anti-Semitik gösterilerin örgütlenmesiydi.

Fransa ülkelerin ve devletlerin onurunun ölçüldüğü bir düzlemde bir devlet olarak ışığının bütünüyle söndüğünü görür. Bugün bir yandan Almanya’yı Avrupa Birliği içine alarak denetim altında tutmayı isteyen, ama öte yandan yine aynı kardeşlerine karşı bir önlem olarak ürettiği birkaç nükleer bombayı herşeye karşın el altında hazır bulunduran Fransa önemsizdir.

Efsanevi Fransız Direnişi başkaları Fransa’yı kurtardıktan sonra Alman işbirlikçilerinin burnundan getirdi. Özgür Fransa’da yargılanan 50.000 erkek ve kadından 1.500’ü yok edildi. Birkaç genç kızın kurşuna dizilmesi ile milyonlar kendilerini ulusal bir suçtan akladılar. Vichy rejimi Fransa değildi. Petain ve kızları idi.

Böyle yüzlerce gence işkence eden Direniş Deviminin önderlerinden biri 1997’de Maurice Papon’un yargılanması sırasında şunları söyler: ‘‘Fransa ‘gayri-meşru’ pro-Nazi Vichy rejimi tarafından işlenen

suçlardan sorumlu tutulmamalıdır.'' Vichy Fransasında bir görevli olan Papon 223'ü çocuk olan ve çoğu Nazi ölüm kamplarında ölen 1.690 (başka bir yerde: 1.560) Yahudiyi Auschwitz'e gönderen kişidir.

Papon savaştan sonra de Gaulle'ün yönetiminde aralarında 1958-1967 sırasında Paris polis şefliği ve 1978-1981 sırasında maliye bakanlığı da olmak üzere önemli devlet görevlerinde bulundu. Papon'u mahkemeye çıkarma girişimleri sürekli olarak üst düzey bürokratlar tarafından önleniyordu. Mahkemenin Fransa'nın Nazilerle işbirliği konusunu yeniden gündeme getireceğini ve sonunda Fransa'nın Yahudi Soykırımındaki rolünü ortaya çıkaracağını düşünen François Mitterrand mahkemeyi durdurmada özellikle kararlıydı.

Yüksek Mahkeme kararında Papon'un ''Yahudilerin tutuklanarak Doğuya gönderilmelerinin kaçınılmaz olarak onları ölüme göndermek olduğunu'' bildiği belirtilerek, bakanın her zaman ''karşı-Yahudi önemleri yerine getirmede en büyük etkililiği sağlamaya çalıştığı'' eklendi.

Fransız Devrimine Götüren Kısa Bir Zamandizin

11 – 13'üncü yy

Avrupa'da tarım ve tecimin gelişmeye başlaması; kasabaların doğuşu. Krallık feodal lordlar üzerindeki gücünü arttırıyor. Büyük manastır düzenlerinin ekonomik ve kültürel rolleri. Haçlı Seferleri.

14 – 15'inci yy

Salgınlar (Kara Ölüm, 1347), açlık ve iç savaşlar. Fransa ve İngiltere arasında düşmanlık: Yüz Yıl Savaşı, Jeanne d'Arc epiği (1425-1431). Bölgeler arası bağlaşmalar ve krallığın yeniden kurulması. Tarım ve tecimde gelişme ve nüfusta artış. İlk İtalyan savaşları ve Fransa'da Rönesansın başlaması.

16'ncı yy

Reformasyon. Katolikler ve Protestanlar arasında mezhep savaşları. Nantes anlaşması ile duyunç ve tapınma özgürlüğü (1598).

1610 – 1715

Louis XIII ve Louis XIV'ün saltanatları. Kraliyet erki doruğunda. Fransa Avrupa'yı denetliyor, Fransız kültürü yayılıyor. Büyük ölçek deniz teciminin başlangıcı.

18'inci yy

Louis XV ve Louis XVI'nın saltanatları. Ekonomide ve nüfusta büyüme. Aydınlanma Çağı. Saltık Tekerkliğe karşıtlığın gelişmesi.

Genel Katmanların Toplantısı

Fransa'nın bir saltık tekerklik olmasına ve herşey üzerindeki gücü ile kralın seçilmiş politiacılara danışma zorunluğunun olmamasına karşın, ülkede Estates-General olarak adlandırılan bir parlamento da vardı. 1614 yılında son toplantısını yapan bu genel meclis uzun bir aradan sonra ilk kez 1789'da toplandı. Genel Meclis Fransa'nın üç genel Katmanını temsil ediyordu:

1) Kilise (Birinci Katman)

2) Soyluluk (İkinci Katman)

3) Sıradan Halk (Üçüncü Katman)

Genel Katmanlar yalnızca Kralın doğrudan buyruğu ile ve bu nedenle seyrek olarak toplanıyordu.

Katmanlar Meclisinin yeri daha sonra Ulusal Meclis tarafından alındı.

Güç İstençtir. Ve Fransa'da yalnızca Kralın İstenci geçerli idi. Eş deyişle, Kralın istenci herkes tarafından kabul edilmek zorundaydı çünkü başka İstenç yoktu. Tekerkin Politik Gücünün bilgi ile, fiziksel güç ile, ya da başka etmenler ile bir ilgisi yoktur. Tekerkin gücü halkın güçsüzlüğünden, eş deyişle istençsizliğinden doğar. Böyle halklar despotik karakterdedir. Modern Yurttaş ya da Burjuva kendini özgür olarak bilen, kendi İstencinin bilincini kazanmış olan insandır. Despotik Toplumun Yurttaş Toplumuna dönüşmesi ile, özgürlük bilincinin gelişmesi ile orantılı olarak Politik Güç Yurttaşların İstenci ile bir olmaya başlar. Bu dönüşümün bir hükümetin devrilmesi ile, kralın giyotine gönderilmesi ile, Bastille'in basılması ile hiçbir ilgisi yoktur. Modern Toplumun ve Modern Devletin doğuşu, Burjuva Devrim olarak adlandırılan şey gerçekte yüzyıllara yayılan bir süreçtir, bütünsel bir bilinç değişimi, Modern Devletin Yurttaşların bilincinde varlık kazanması sürecidir. Protestan ülkelerde yurttaşlık bilincinin gelişmesi devrim sürecini göreli olarak şiddetten bağışık kıldı, monarşiler bağışlandı ve simgeselleştirildi. Katolik Fransa'da toplumun despotik karakteri politik modernleşmenin yoğun bir şiddet boşalmasının eşliğinde bir devrimler ve karşı-devrimler süreci olmasına yol açtı. Terör olarak bilinen süreçte yaşanan başka sadizmin yanısıra, 40.000 kadar insan giyotinde can verdi. Despotik bilincin Devrim ile anladığı şey özellikle bir şiddet eylemleri dizisi, giderek bir Terör sürecidir.

Aziz Yardımlı İdea Yayınevi 2014

Fransız Devrimi: Olgular ve Eylemler

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Fransız Devrimi: Olgular ve Eylemler
Aziz Yardımlı

Fransız Devrimi: Olgular ve Eylemler

SİTE İÇİ ARAMA

Devrimin Öncülü: 7 Yıl Savaşı (1756-1763)

II. Frederick Yedi Yıl Savaşı sırasında Zorndorf Savaşında Rusya'ya karşı savaşan Prusya askerlerine önderlik ediyor, 25 Ağustos 1758. Prusya Yedi Yıl Savaşından bir Avrupa gücü olarak çıktı.

Savaş Avusturya Ardıllık Savaşı (1740-86) sırasında Habsburg'un Prusya kralı II. Frederick tarafından ele geçirilen Silezya'yı geri alma girişiminden doğdu. Aynı zamanda Büyük Britanya ve Fransa arasında deniz aşırı koloniler uğruna yapılan çatışmaları da kapsadı.

> Yedi Yıl Savaşı (1756-1763) Avrupa'nın başlıca güçlerinin katıldığı ve beş kıtaya yayılan küresel bir savaş idi.
>
> Savaşın önemi dünya tarihindeki iki önemli olayda, Fransız Devrimini tetiklemede ve Amerikan Bağımsızlık Savaşının kazanılmasında özsel bir etmen olmasında yatar.
>
> Savaş İngiltere ve Fransa arasında yapılan Paris Anlaşması ile sona erdi ve buna göre Yeni Dünyadaki "Yeni Fransa" haritadan silindi.
>
> İngiltere açısından savaşın önemi Amerikan Devrimine götüren ilk adım olmasında yatar.
>
> Kraliyet Fransası Amerikan Bağımsızlık Savaşında İngiltere'ye karşı Washington önderliğindeki Cumhuriyetçi kolonilerin kuvvetlerine finansal ve askeri yardımda bulundu.

XVI. Louis kötüleşen finansal durumunu iyileştirme amacı ile Genel Katmanlara başvurdu (Genel Katmanlarda oylama için dinadamlarının 1, soyluların 1 ve ulusun 1 oy hakkı vardı).

Fransa Ulusun gerçek egemen, Genel Katmanların politik bir yalan, ve Kralın bir hiç olduğunu ayrımsamaya başladı.

Yedi Yıl Savaşına katılan ülkeler.

On sekizinci yüzyıl ortasında yer alan Yedi Yıl Savaşı bir tür Dünya Savaşı gibi görünür. Ama değildir. Asıl önemi dünya tarihinde iki önemli olayda, Fransız Devrimini tetiklemede ve Amerikan Bağımsızlık Savaşının kazanılmasında özsel bir etmen olmasında yatar.

Yedi Yıl Savaşları Fransız Devriminin ve Amerikan Devriminin öncesinde, 1756 ve 1763 yılları arasında, başlıca İngiltere ve Fransa arasında yer alan ve beş kıtaya yayılan küresel bir çarpışma idi. Osmanlı İmparatorluğu savaşa katılmadı. Savaş Kuzey Amerika'nın, Karayipler'in, Afrika'nın bir bölümünün ve Hindistan'ın denetimini ilgilendirse de, yalnızca Avrupa güçleri arasında yer aldı ve bir 'Dünya Savaşı' niteliğini kazanmadı. Sonuç İngiltere'nin küresel gücünü tanıtlaması ve sağlamlaştırması oldu. (Fransa'nın 28 milyonluk nüfusu İngiltere nüfusunun üç katı idi.).

Başlıca toprak kazanımları beklentisi ile kurulan bağlaşmalarda İngiltere'nin yanında Prusya (II. Frederik), Portekiz, Hanover (İngiltere'ye ait) ve başka küçük Alman prenslikleri, ve Fransa'nın yanında Avusturya önderliğindeki Kutsal Roma İmparatorluğu, Rus İmparatorluğu, Bourbon İspanyası ve İsveç bulunuyordu.

Map of North America (1750) – France (blue), Britain (pink), and Spain (orange). (WW)

Savaş İngiltere ve Fransa arasında Paris Anlaşması ile sona erdi ve buna göre Yeni Dünyadaki "Yeni Fransa" haritadan silindi

Prusya ve Avusturya arasında ikinci bir Hubertsburg anlaşması yapıldı. Savaşın sonucu olarak bir Alman birliği kurmaya çalışan Prusya orta Avrupa'da bir güç olarak tanınma amacına ulaşırken, Fransa koloniler üzerindeki tüm haklarını ve bir koloni gücü olarak önemini yitirdi. İngiltere Fransa'dan Kuzey Kanada'yı ve İspanya'dan Florida'yı aldı.

İngiltere açısından savaşın önemi Amerikan Devrimine götüren ilk adım olmasında yatar. Fransa on beş yıl sonra Amerikan Bağımsızlık Savaşında İngiltere'ye karşı Washington önderliğindeki koloni kuvvetlerine parasal ve askeri yardımda bulundu. Bir kraliyet olan Fransa'nın bağımsız bir cumhuriyet olmayı amaçlayan Amerikan kolonilerinin Bağımsızlık Savaşına yardım etmesi İngiltere'nin yenilmesinde başlıca etmenlerden biri oldu. Aynı zamanda, Fransa bu katkısı ile kendi bütçesini boşalttı ve bu nedenle Kralın Genel Katmanların desteğine başvurmak zorunda kalması Fransa'da monarşinin devrilmesine götüren olaylar zincirini başlattı.

Devrimin Süreci

Bir "insan doğası" öncülü üzerine —

Dünya Tininin gelişimi insan doğası tarafından belirlenir.

Gelişim bir gizilliğin edimselleşmesi olarak erekseldir.

Gelişim İstencin istediğinin evrensel-ussal İyi olması zemininde yine erekseldir.

Doğanın zorunluğu ile karşıtlık içinde, Tinin özü özgürlüktür.

Özgürlük engellenmedikçe, Tin sürekli ereksel gelişim durumundadır.

Özgürlük ancak istençsizlik durumunda engellenir.

Tarihsel gelişim sürecinde biricik engel kültürün pıhtılaşması, değişime kapanması, istenci etkisizleştirmesidir.

Kültür İdeaya öyünmedir ve hiçbir kültürel aşama ideal değildir, her kültür İdeanın sonlu, geçici, ortadan kalkacak realizasyonudur.

İnsan olumsal bir varlık değildir ve Evrenin ussal ereği olarak ortaya çıkar.

Platon'dan Hegel'e Klasik Felsefe tarihi Evrenin ussallığını doğrular.

Evrenin ussallığı savı tanıtlama gerektirir ve bir bilgi sorunudur, bir inak ya da ikna sorunu değil.

Tanıtlama tanıtlamayı yargılayabilecek her bilincin kendisinin çözmesi gereken bir sorundur.

Bilgi evrensellerin bilgisidir; bu düzeye dek her bilinç için tanıtlama onun kendi sorumluluğudur ve onun kendi yeteğini ilgilendirir, başkasının yargısını değil.

İnsan doğası verilidir, insan yapımı değil.

Kültür insan yapımıdır, insan kültür yapımı değil.

Her kültür değerdir, ama sonlu, göreli bir değer, saltık değer değil.

Doğal bilinç göreli değeri saltık olarak alır ve bu onun tutuculuğunu oluştuur.

Tarihin özsel ussallığı bir süreç olarak Tarihin insanın ussal istencinin açınımı olduğu, homo sapiensin ereğinin evrensel etik yaşam olduğu vargısına götürür.

Dünya Tini gelişim sürecinde önderleri dinlemez ve önderlere gereksinmez.

Dünya-tarihsel önderler yalnızca kendi zamanlarının eğilim ve yönelimlerini başkalarından daha iyi anlayan ve anlatan insanlardır — bu eğilimler ister despotik isterse demokratik olsun.

Ancak istençsiz kitlelerin, yığınların, halkların önderlerin istencine gereksinimi vardır.

Ussal insan doğası tarafından belirlenen tarihsel süreç ideolojinin tarihi yönlendirme ya da tarihe yapay erek saptama tutkusunu dikkate almaz.

Fransız Devrimi insan özencinin Tarihe yapay bir erek saptama eğiliminde ilk denemedir.

İdeoloji ancak özgürlük bilincinden yoksun despotik kültürlerdeki usdışı eğilimlere anlatım verebilir.

Fransız Devriminin popülerliğinin nedeni feodal kültüre özünlü Zoru ve Şiddeti serbest bırakmasıdır.

Cengiz Han Terörü erdem olarak görmedi; Robespierre için terör bir erdem ve politik bir araç idi.

Fransız Devriminde terörün yaygınlığı evrensel istenç özgürlüğüne bağlı moral ve etik gelişimin yokluğunu sergiledi.

Terör istenci silmenin en güvenilir yoludur.

Kral Bastille baskınını bir gün sonra La Rochefoucauld Dükünden öğrendi. "Bu bir isyan mıdır?" diye sordu XVI. Louis. Dük yanıtladı: "Hayır, efendimiz; bu bir devrimdir." Henüz devrilen birşey yoktu ve Dük büyük olasılıkla ülkenin içine yuvarlanmakta olduğu kaosu düşünüyordu. Her tekerk gibi "Devlet benim!" diyen Louis en yakınındaki insanların gözünde bile çoktandır 'devlet' olmaktan çıkmıştı.

14 Temmuz 1789, Bastille'in Alınması

5 Mayıs 1789'da Kralın çağrısı üzerine Genel Katmanlar aşağı yukarı iflas durumunda olan ülkenin sorunlarını yeni vergiler çıkararak çözmek üzere toplandı. Hiç olmazsa Kral XVI. Louis'nin planı buydu. 17 Haziranda Üçüncü Katman yapması gerekeni yaptı ve bundan böyle Ulusal Meclis olduğunu ve bir Anayasanın yazılacağını bildirdi. Kral karşı çıktı. Ama bir tekerk olmasına karşın bundan böyle "saltık" tekerk olmadığını anladı ve Ulusal Meclisi tanımak zorunda kaldı. Kralın İstenci sınırlanmış, Ulusun İstenci egemenliği ele geçirmiş, ve demokratik Devrim başarılmış görünüyordu. "Ulusal Kurucu Meclis" ortaya çıkmıştı ve Anayasayı hazırlayacaktı. Ulusal Meclis Ulusal Muhafızı oluşturdu. Devrimin ve daha sonra Fransa'nın simgesi olacak üç renkli kokartta kırmızı ve mavi Paris'i ve beyaz kraliyeti temsil ediyordu. Kent "özgürlük ve coşku sarhoşluğu içinde idi" (François Mignet, Fransız Devrimi tarihçisi). Ama düşüncesiz ve duyunçsuz bir kral ve düşüncesiz ve duyunçsuz bir halk arasındaki sorun açıktır ki ne olursa olsun herhangi bir biçimde çözülmesi olanaklı olmayan bir bilmece idi. Dahası, halkın büyük bir bölümü henüz kraliyetten yana idi. Halk henüz Ulus değildi.

Monarşik despotizmin Fransız bilincindeki tahtından indirilmesi için yaklaşık 100 yıl kadar bir sürenin geçmesi gerekecekti.

Gazeteci Camille Desmoulins halkı Bastille'i almak üzere silaha sarılmaya çağırıyor: "Saray yurtseverler için bir St. Bartholomew tasarlıyor!" Baştan sona Katolik olan kültürün tüm dokularına şiddet virusu yayılmıştı ve politikanın dilinin şiddetin dili olduğuna inanılıyordu. Desmoulins onu en iyi anlayanların kalabalıktaki insan kasapları olduğunu kendisi giyotine gönderilinceye dek görmezden geldi.

Kralın Üçüncü Katmandan yana olan maliye bakanı Necker'ı görevden alması halka tutucular tarafından bir darbe girişimin başlangıcı gibi göründü. Ve kraliyet birliklerinin toplanması Versailles'da çalışmakta olan Ulusal Kurucu Meclisin kapatılması için bir hazırlık gibi göründü. 12 Temmuzda Paris'te sayıları on binleri bulan kalabalık toplandı. Camille Desmoulins elinde bir pistol ile masaya çıkarak halka seslendi: "Yurttaşlar, yitirilecek zaman yok. Necker'ın görevden alınması yurtseverlere yönelik bir kitle kıyımının duyurusudur. ... Yapılacak tek şey var: Silahlara sarılmak."

Kentte yer yer kalabalık ve Kraliyet askerleri arasında çatışmalar çıktı. Halk ekmek, tahıl ve silah yağmalama eylemlerine girişti. O günlerde Kraliyet askerleri toplumsal kargaşaların yayılmasını durduracak hiçbirşey yapmadı. 14 Temmuzda Paris bir alarm durumunda idi. İsyancılar ilkin Hôtel des Invalides'i bastılar. Amaçları orada bulunan misket tüfeklerini ele geçirmekti (29.000 ya da 32.000 kadar). 250 fıçı barut bir güvenlik önlemi olarak bir gün önce Bastille'e taşınmıştı. Bastille boştu ve zindanlarında yalnızca yedi mahkum kalıyordu. Kalede 82 emekli askerin olmasına karşın, bu sayı 32 İsviçreli asker ile güçlendirilmişti. Çeşitli büyüklüklerde 30 top vardı. Kalabalığın sayısı 1000'in biraz altında idi ve çoğu bölgenin insanları idi. Kale ile görüşmeler yapılırken kalabalık denetimden çıktı ve kaleye saldırı başladı. Kaleden top atışları yapıldı. Kalabalık daha sonra destek aldı ve kaleye karşı kullanılmak üzere toplar getirildi. Saatlerce süren çarpışmadan sonra kale komutanı kaleyi teslim etmeyi kabul etti ve kalenin kapılarını açtırdı. Saldırı sırasında halktan 98 kişi ve kaleden bir asker öldü. Kale komutanı De Launay yakalandı (yukarıdaki tabloda betimlenen olay), sokaklarda sürüklenerek dövüldü, sonunda bıçaklanarak öldürüldü ve başı kesilerek bir mızrağın ucunda dolaştırıldı. Daha sonra garnizondan iki asker daha linç edildi. Kalabalık bunların arkasından belediye başkanını Jacques de Flesselles'i buldu ve ihanet ile suçlayarak onu da öldürdü. — Devrimin bu en ikonik olayı devrimin başlangıcı olarak kabul edilir ve onyıllarca sürecek bir

kavganın karakterini sergiler.

"1789'da Bastille Fatihleri Hôtel de Ville Önünde" (Paul Delaroche, 1839).

Eşitlik bilincinin olmadığı, insan ilişkilerinin en sonunda zor ve şiddet tarafından belirlendiği despotik kültürde ‘ortak istenç’ elde etmek için barışçıl yöntemleri etkisiz ve geçersizdir. Orada politika bir hak sorunu değil, korku ve nefret etmenleri ile yüklü bir güç sorunudur. Orada politika yoktur. Ve gücün kendisi bir boyuneğme sağlamadığı zaman, istenci yok etmenin biricik yolu insanı yok etmektir. Savaşta bile düşman boyun eğdiği zaman yenik düşen yan yok edilmez, tutsak edilir. Ama ussal bir istencin yokluğunda, bu kural geçersizdir. Fransız Devrimi sürecinde güç namlunun ucundan doğdu, ‘politika’ bir gaddarlık ve acımasızlık sorunu oldu, ve ‘politik’ eylem insanları parçalamaya ve kitle kıyımına bozularak sonunda çıplak terör biçimini aldı. Potansiyel yabanıllığı bastırmaktan ve dengelemekten başka bir işlevi olmayan kraliyet gücünün devrilmesi ile, feodal kültüre özünlü şiddet serbest bırakıldı.

Fransız Devrimi ‘devrim’ sözcüğünü neredeyse ‘şiddet’ ile eşitledi, çünkü genellikle devrim süreci olarak görülen bütün bir on yıl aşağı yukarı bir yok edicilik ve şiddet evresi olarak yaşandı. ‘Devrim’ sözcüğü yalnızca devirme ve yok etme ile eşitlenmez. Sözel olarak devirmeyi anlatmasına karşın, önemli olan şey eskiyi yok etmek değil, yeniyi yaratmaktır; politik eşitsizliğin kaldırılması ile bir yurttaş toplumunun kurulması ve monarşinin yerine demokrasinin geçirilmesidir. Ama bu işi ancak özgür yurttaşlar başarabilir ve özgürlüklerinin ve istençlerinin bilincinde olmayan serfler, köleler ve kullar modern yurttaş toplumunu ve onun demokratik devletini yaratamazlar. Böyle insanların ‘devrimi’ yalnızca devirmekten, yalnızca yok etmekten öteye geçemez. Bir istenç eylemi değil, bir dürtü edimidir. Ve despotik bir toplumda bir despotun devrilmesi yerinin yeni bir despot tarafından alınması demektir.

5 Mayıs 1789 Genel Katmanlar toplantısı.

Fransa'nın üç sınıfının temsilcilerini kapsayan Genel Katmanlar (États généraux) 5 Mayıs 1789'da toplandı. Bir ortaçağ kalıntısı olan kurumda Dinadamları, Soylular ve Halk olarak üç katman ya da sınıf temsil ediliyordu. Üçüncü Katmanın aşağı yukarı Fransa'nın bütün nüfusunu temsil etmesine karşın, eski bir kurala göre her Katmanın bir oyu vardı ve Üçüncü Katmanın oyu her durumda Dinadamları ve Soylular karşısında yenik düşecekti. Ayrıca Üçüncü Katman kendi içinde sınıfsal ayrımlar kapsıyor ve üyelerin bir bölümü köylülere olmaktan çok soylulara yakın duruyordu. Üçüncü Katman salona yan kapıdan girmek ve daha başka küçük düşürücü kurallara uymak zorunda idi. Sonunda protestolara başvurduğu için her zamanki toplantı salonuna alınmayan Üçüncü Katman 20 Haziranda yakınlardaki bir Tenis Kortunda toplandı ve "Tenis Kortu Andı"nı içerek yeni bir Ulusal Anayasa yapılıncaya dek dağılmamaya karar verdi.

20 Temmuz 1789'da Tenis Kortu Yemini. Tenis Kortunda Ulusal Meclis Anayasa yapılıncaya dek dağılmayacağı konusunda ant içiyor.

Bastille'in ele geçirilmesinin simgesel bir olay olmasına karşın, onunla Eski Rejime devrimcilerin ciddi oldukları mesajı verildi. Meclis başkent üzerinde denetimi ele geçirmişti ve Paris'teki yüksek hükümet konumlarını üstlendi.

Meclis kraliyetin zora başvurması olasılığına karşı önlem olarak 11 Temmuz 1789'da bir "Burjuva Milis" ("milice bourgeoise") oluşturma konusunu ele aldı. 13 Temmuzda bir "Burjuva Muhafız" birliği ("garde bourgeoise") kurulduğunu bildirdi. Bir soylu olmasına karşın, Meclisi destekleyen Marquis de Lafayette "Ulusal Muhafız" ("la Garde nationale") adını alan birliğin başına getirildi. 14

Temmuzda Hotel des Invalides ve Bastille baskınlarının amacı bu yeni milise silah ve barut bulmaktı.

Fransız Devrimi henüz bir yurttaş toplumu karakterini kazanmamış despotik bir toplumun kraliyeti devirme ve bir cumhuriyet kurma girişimidir. Halk yasa egemenliğine yabancıdır ve bildiği yalnızca insanın egemenliğidir. Politik bir istenci yoktur, kendi istencine değil ama egemenin istencine boyun eğmeyi bilir. Ve boyun eğmeye son verdiği zaman bu isyandır. İlkin boş olan, belirlenimsiz olan bu istenç ile yapabileceği şey olumlu ve yapıcı bir kıpı da kapsayan bir devrim değil, ama soyut devirme ve yok etmedir. Modern devrim etik bir karakter taşır, çünkü ereği evrensel özgürlük olan istencin eylemidir, ve eylem olarak düşünme üzerine, moral düşünme üzerine dayanır. Halkın güdüsü henüz moral istenç değildir. İsyanı henüz bir eylem karakterini taşımaz, tepkisel ve dürtüseldir. Düşünsel bir zemini yoktur. Bu nedenle başkaldırı, isyan, ayaklanma vb. moral gelişimden yoksun tepkisel ideoloğa her zaman çekici gelir, çünkü ona özgürlük olarak görünür. İçeriksiz istencin kendini anlatmasının başlıca yolu yok ediciliktir. Zor ve şiddet henüz moral büyümeden yoksun olan duyunçsuz istencin eylem terimleridir.

Kraliyetin devrilmesi durumunda bir genel istençten yoksun toplum kendi yönetimini üstlenemeyeceğine göre bu işi halkın önderleri üstlenecektir. Politik gücün kimin elinde yoğunlaşacağı, kimin istencinin ağır basacağı bireyler ve partiler arasındaki çekişmenin olumsallıklarına bağlıdır. Aynı şiddet kültürünün yetiştirdiği bu entellektüellerin şiddeti ve halkın şiddeti arasındaki biricik ayrım halk şiddeti her zaman yabanıl ve iğrenç biçimlerde uygularken, kurtarıcı entellektüelin aynı işi örgütlü ve yöntemli olarak yapması ve kendini çok haklı bir iş, giderek kutsal bir iş yapıyor olarak görmesidir. Şiddetin yeğinliği ve yüceltilmesi doğru orantılıdır. Ve terör biçimini aldığı zaman, aşağı yukarı dinsel bir ton kazanır.

1780’lerde, hemen devrimi önceleyen yıllarda kraliyet hem ekonomik olarak hem de politik olarak iflas etmişti. Borçlar ödenemeyecek düzeyde ağırlaşmıştı ve dinadamlarını ve soyluları bağışık tutan vergilendirme dizgesi tüm yükü sürekli açlık durumunda olan halkın üzerine bindirmeyi sürdürüyordu. Soylular payına ölçüsüz bir lüks ve savurganlık yaşamının bedelini halk sürekli sefilleşme pahasına öderken, Avrupa’nın bu en güçlü devleti etik olarak en geri bir ayrıcalıklar, ayrımcılıklar, yolsuzluklar ve hırsızlıklar dizgesine bozulmuştu. Fransız toplumunun o günlerdeki durumunu anlatmak için ‘eşitsizlik’ kavramı yeterli değildir. Kendisinin devlet olduğunu söyleyen XVI. Louis’nin istençsizliği bir devlet olarak Eski Rejimin kendini modernleştiremeyeceğini, bir anayasa düzenine geçemeyeceğini belgeliyordu. XVI. Louis’nin devrime hizmeti Fransız terör politikacılarından daha önemsiz değildi.

"La pelota" ("Balo"), Eduardo Leon Garrido (1856-1949).

Bir devlet biçimi olarak Aristokrasi en iyilerin erki demektir. Bir sınıf olarak aristokrasi ne en iyi ne de erdemlidir. Aristokrasinin toplumsal yüksekliği doğal olarak, soya bağlı olarak belirlenir ve bu nedenle 'soyluluk' terimini kullanmak daha iyidir. Tarihsel olarak tekerkler ya da üst lordlar ve soylu olmayanlar arasında askeri ve yönetsel konumları doldurmak üzere zorunlu bir ara sınıftır.

Fransız Devrimi dünya tarihinde yeni bir dönemi başlatan bir dönüm noktası olarak, modernliğin yaratıcısı olarak görülür. Böyle betimlemeler bugün bile sık sık coşku ile, bir tür tapınma duygusu ile, giderek bir fanatizm tini içinde alkışlanır. Ama böyle duyguları paylaşabilmek için henüz diktatörlüğü, tiranlığı, barbarlığı ayırdedecek kavramlardan yoksun olmak gerekir. Dünyaya, Tarihe örnek olması gereken devrim gerçekte yalnızca Fransız duyuncunun ve istencinin niteliğini, Fransız ahlak ve etiğinin nereye dek bozulabildiğini ya da daha doğrusu henüz ne kadar az gelişmiş

olduğunu açığa serdi. Fransa'nın Reformasyonu bastırması Katolisizm ve nihilizm sentezinde sonuçlandı. Moral gelişimin panzehiri olan bu grotesk bireşim Fransız etnik karakterinin tanımlayıcı öğeleri arasındadır. Ve böyle öğeler etik gelişim sürecinde silinecek kültürel artıklardır. Fransızlar başkalarının uygarca yaptığı ve ancak uygarca yapılabilecek olan şeyi şiddet yoluyla yapmayı istediler. Halkın zorbalığı politik zorbalığın, tiranlığın kendini aklama ve varolma zemini oldu. Denebilir ki Tarih Fransızlara acımasız davrandı.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesini Marat ya da Danton yazamazdı. Yalnızca Terör söylevlerinde kendini bulan Robespierre de yazamazdı. Bunlar onu ancak yırtabilirlerdi, çünkü hak eşitliğini tüm toplumsal ve politik belirlenimin silinmesi olarak anlıyor, ve bunu yerine getirmenin aracını şiddet ve terörde buluyorlardı. Onlar için terör bütünüyle normal bir olgu, ve insan ancak korku ve yılgı ile yola getirilebecek bir yaratık idi.

Belgeyi yazma işi Lafayette'e düştü. Ama Lafayette bir soylu ve subay idi ve belgeyi yazacak en uygun insan değildi. Bütün bir Ulusal Mecliste bir İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi yazabilecek tek bir beyin yoktu. Belgeyi bir Amerikalı yazdı. Amerikan Bağımsızlık Savaşına katılan Lafayette'in dostu olan ve o sırada Fransa'da ülkesinin temsilcisi olarak bulunan Thomas Jefferson Fransızlara İnsan ve Yurttaş Haklarının modern dönemi tanımlayan kavramlar olduğunu ve bunların belirli olarak neler olduğunu açıkladı. Ama yaptığının hiçbir yararı olmadı. Fransızlar Fransızca yazılmış belgeyi kolayca okudular, harflerini tanıdılar. Ama ruhunu anlamadılar. Jacobinler onu yırtıp attılar. Yurttaşları değil ama uyrukları olan Fransa'da 'Yurttaş Hakları' henüz olmayan bir öznenin hakları idi. Uyruklar henüz kendi yasalarını kendileri yapacak ve yasada yalnızca kendilerine boyun eğecek özgür ve eşit yurttaşlar değildiler. Yönetilmeleri gerekiyordu. Önderlere gereksimleri vardı. Danton, Marat ve Robespierre'in önderliğinde, halk bir halk olarak kalmayı sürdürdü ve yurttaş toplumu geleceğin sorunu olarak bir yanda kaldı.

Fransızlar için Teori hiçbir zaman önemli olmadı — ve bu ilgisizlik ile sanki bir erdem imiş gibi her zaman övündüler. Önemli olan Pratik idi. Bu bilinç için Pratik önden gider ve Teori gerekmez. İstençsiz halk dürtüseldir, düşünmeye gereksinmez, ve Fransızlar tutkuları ile önce devrimlerini yaptılar, sonra ondan vazgeçtiler, ve Napoleon'un çılgın tutkularını yeğlediler. Onun peşinde giderek ne yaptıklarını anlamaksızın ve düşünmeksizin bir halk olarak bildikleri biricik politik eylemi yaptılar, öldüler ve öldürdüler. Ve tüm bunlardan sonra sanki bir tür pişmanlık duygusu içinde imiş gibi bir kez daha monarşiye geri dönerek Bourbon hanedanını yeniden Fransa Krallığının tahtına çıkardılar. Henüz kendilerini yönetecek denli büyümemişlerdi.

Fransız Bourbon Ailesi (1670'ler) (W) görkemi ile, şaşaası ile, küstahlık ve kibri ile, ve keyfi savaş ve barışları ile Fransızlara bir ulus olmadıklarını tanıtladı. 11 Nisan 1814'te İmparator III. Napoleon'un tahttan indirilmesi ile Bourbon hanedanı XVIII'inci Louis'nin istencinde Fransa Krallığını yeniden kurdu. Ama Louis 14 Haziran 1814'te liberalleri yatıştırmak için bir anayasayı kabul etti. Ölümünden sonra kardeşi X. Charles olarak krallığı sürdürdü.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi 26 Ağustos 1789'da Ulusal Meclis tarafından kabul edildi. 1791'de yayımlanan ve bir anayasal tekerklik kuran Anayasaya bir Önsöz (Le Préambule) olarak amaçlanmıştı (Cumhuriyet 1793'e dek kurulmadı). Bir Haklar Bildirgesi için gereksinim öncelikle Amerikan Bağımsızlık Savaşına katılmış olan Marquis de Lafayette tarafından vurgulandı. Lafayette'in taslak metnini yazılmasındaki katkısını belirlemenin olanaksız olmasına karşın, özellikle Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinin başlıca yazarı olan Thomas Jefferson ile yakın dostluğu

zemininde önemli bir rol oynamış olması olasıdır. Ama Fransız tinine yabancı bu Bildirge yayınlanır yayınlanmaz bir lüks olarak görüldü ve hemen unutuldu. Hiç kuşkusuz "tüm insanlar eşit ve özgür doğar" sözleri aristokrasiye vuruyordu. Ama Aydınlanmanın ilgilendiği şey eşitlik ve özgürlük değil, her ne yolda olursa olsun, giderek terör yoluyla bile olsa, aristokrasiye vurmaktı. Bu kavramlar despotik Fransız kültürü bağlamında Protestan Amerikalılar durumunda olduğundan bütünüyle başka anlamlar, aslında kendilerine aykırı anlamlar kazandılar. Marat, Danton ve Robespierre tarafından ve genel olarak Jacobinler tarafından şiddeti ve terörü aklayan terimler olarak, giderek onlarla eşdeğer terimler olarak kullanıldılar.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen

(26 Ağustos 1789)

I. İnsanlar özgür doğar ve her zaman özgür ve hakları açısından eşit kalır. Buna göre, yurttaşlık ayrımları ancak kamu yararı üzerine dayanabilir.

II. Tüm politik partilerin ereği insanın doğal ve kazanılmış haklarının sakınımıdır; ve bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve zulme direniştir.

III. Ulus özsel olarak tüm egemenliğin kaynağıdır.

VI. Yasa genel istencin anlatımıdır. Her yurttaşın yasanın yapılmasına kişisel olarak ya da temsilcisi yoluyla katılma hakkı vardır.

XI. Düşüncelerin ve görüşlerin özgürce iletilmesi insan haklarının en değerli olanlarından biridir.

...

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

"İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" yer yer iyi yazılmış bir felsefe metni gibidir. İlk taslak Birleşik Devletler'in üçüncü başkanı ve Bağımsızlık Bildirgesinin birincil yazarı olan Thomas Jefferson'un katkısı ile Lafayette tarafından hazırlandı. Metin Jean-Jacques Rousseau'nun Devrimden otuz beş yıl önce yazılan Toplumsal Sözleşme'sinden uyarlanmış gibi görünür. Tüm içerik yalnızca 'eşitlik' kavramından çıkarsanabilir, çünkü 'özgürlük eşitlik ile birdir"; yasa ya da devlet özgürlüktür çünkü yurttaşın hakkından ve istencinden başka birşey değildir; devlet genel istenç olduğuna göre, egemen ancak ve ancak halk olabilir; ve egemenlik monarşi vb. ile paylaşılamaz, çünkü evrensel insan hakları indirgenecek ya da bölünecek birşey değildir.

Rousseau bir Fransız değildi. Ve Fransız Aydınlanması ile biricik ilgisi zamansal çakışmadır. Bunun dışında, Aydınlanmanın nefret nesnesidir. Rousseau bir Huguenot kent olan Cenevre'de doğdu. Gençliğinde güçlü romantik eğilimleri vardı "duygu düşünceden önce gelir" diyordu. Daha sonra bu görüşünü bir yana bıraktı ve büyük olasılıkla ikisinin uyumunun ya da birliğinin daha iyi olduğunu kavrayarak özgür ussal düşünceye döndü. Toplumsal Sözleşme dizgesel değildir; ve kavramsal yanlışlıkların ve eksiklerin yanısıra, tutarsızlıklar da içerir. Ama modern felsefeye hak, istenç, özgürlük, ahlak, yurttaş toplumu, egemenlik ve yasa kavramlarının bir bilgisini kazandırdı. Öte yandan, Devleti halk ve egemen arasındaki bir 'sözleşme' olarak görmesi, 'sivil din' gibi anlamsız bir görüş ileri sürmesi yöntemsel ve dizgesel yetersizliklere bağlıdır. Yurttaş toplumunda yurttaşların kendi istençlerinin anlatımı ve kendilerinin egemenliği olan devletleri ile 'sözleşme' ilişkisi içinde girmedikleri ve böyle birşeyin olamayacağı Rousseau'nun kendisinin çözümlemelerinden çıkarılacak ilk sonuçlardan biridir.

Rousseau ussalcılığı ile haklı olarak görgücü, olgucu ve yararcı Aydınlanmanın, özellikle despotik Voltaire'in nefretini kazandı. Ilımlı görünen, giderek ussal görünen ve zaman zaman sağgörülü görünen sözler de eden Voltaire'in Rousseau ile karşıtlık içinde olması açıklama gerektirir. Açıklama Voltaire'in demokrat olmaması, despotik bir kafa yapısı taşıması, ussal düşünme ile olmaktan çok teolojik espriler yapmakla ilgilenmesi, ve özellikle imparatorlardan ve imparatoriçelerden Aydın Despotlar yapmaya çalışması olgusudur. Voltaire hiç kuşkusuz 'eşitlik' kavramını reddeden biri değildi. Yalnızca, onun yanına 'despotizm' kavramını eklemede hiçbir sorun görmeyecek kadar güçlü bir entellektüel idi. Voltaire pekala yalnızca baronların eşitliğini ileri süren Magna Carta'nın altına da imza atabilirdi. Bu nitelikleri ile Voltaire insanlık için bir kurtarıcı, ama kraliyetçi bir kurtarıcı idi. Devlet için en iyi biçimin halkın halk adına yönetimi olduğunu düşünüyordu, halkın halk tarafından yönetimi değil.

Öte yandan, özgürlüğü ve eşitliği bir olarak gören, ancak özgür insanların eşitler olabileceklerini gören Rousseau doğallıkla halkın ve egemenin bir olmasını gerektiği sonucunu çıkardı ve halkın kendisinin kendine egemenliği olarak demokrasiyi uygarlaşmış, kentlileşmiş bir halk için biricik ussal, haklı, özgür, gerçek devlet biçimi olarak akladı. Yazılarına serpiştirdiği kimi ayrıksı görüşlere karşın, Rousseau için genel istenç egemen idi ve sorun halkın ve egemenin buluşmaları, demokrasinin gerçekleşmesi idi. Hiç kuşkusuz Montesquieu gibi o da Cumhuriyetin ancak erdemli bir halk için, ancak yurttaşlık bilincini kazanmış yurttaşlardan oluşan bir toplum için demokrasi olabileceğini biliyordu.

Avrupa felsefecileri politik özgürlüğün kendi istencini yasa yapmak demek olduğunu ilk kez Rousseau'dan öğrendiler. Özgürlük her kavram gibi doğal bilinç için zor bir kavramdır ve bu bilinçte genellikle 'keyfilik' ile, başına buyrukluk ile, dilediğini seçme ya da seçmeme ile karıştırılır. Montesquieu'nün de özgürlük ile anladığı şey yasal olduğu sürece dilediğini yapmak idi ve onda henüz yasaların genel istenç ile ilişkisi konusunda bir kavrayış bulunmaz. Rousseau'nun egemenliğin bölünmezliği ya da paylaşılamazlığı ilkesi kabul edildiğinde, özsel sorun bir halkın istencini başka bir güç odağı ile paylaşmaksızın kendini yönetecek moral olgunluğa ulaşıp ulaşmadığıdır. Ve yine Rousseau moral niteliğin ancak özgürlük koşulu altında gelişeceğini belirtiyordu. Aydınlanmanın sığ düşünürleri için 'halkın özgürlüğü' ya da 'istenç özgürlüğü' gibi bir problem söz konusu bile değildi. Ve bugün bile Batıda geniş bir entellektüel moronlar kitlesi Aydınlanmanın özgürlük ve demokrasiden yana olduğu yanılsamasını yaşatmayı sürdürür.

Thomas Jefferson (1743-1826)

Fransız "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"nin 1776 Amerikan "Bağımsızlık Bildirgesi"nin başlıca yazarı olan Thomas Jefferson'un katkısı ile yazılması Lafayette'in Amerikan Bağımsızlık Savaşına uzun süreli katılımına ve özellikle Thomas Jefferson, George Washington ve Alexander Hamilton ile yakın dostluğuna bağlıdır. Jefferson Bastille'in alınması sırasında Fransa'da bulunuyordu ve devrimin gelişimine liberal ve aydın çevreler ile ilişki içinde tanık oldu. Devrimin ılımlı ve barışçı reform kanallarından ilerlemesinden yana idi.

ABD'nin üçüncü başkanı olan Thomas Jefferson Kıta Kongresinde Virginia'yı temsil etti. Kölelerin özgürlüğünden yana olan bir köle sahibi idi. Amerikan Devrimi sırasında Bağımsızlık Bildirgesinin birincil yazarı oldu ("köleliğin kaldırılması" ile ilgili maddesi Kongre tarafından Bildirgeden silindi). 1784'te diplomatik bir görev ile gönderildiği Avrupa'da kentlerdeki sefillik, hastalık ve pisliğe tanık olduktan sonra Amerika'nın kentleşmiş bir işleyim ulusu olmasına karşı kırsal bireyciliği savundu. Hükümet gerçek ilkeler üzerinde sağlamlaştığı zaman partilerin ve bölüngülerin gereksizleşeceğine

ve ortadan kalkacağına inanıyordu. Gerçek ilkeler "tüm insanlar için türe, konuşma, basın ve din özgürlüğü, çoğunluğun yönetimi ve azınlığın hakları, sivil yetkenin askeri yetke üzerinde üstünlüğü, tüm uluslar ile barış ve tecim" idi.

“We hold these truths to be self-evident: that all men are created equal; that they are endowed by their Creator with certain unalienable rights; that among these are life, liberty, and the pursuit of happiness.”

—Thomas Jefferson

Bir ‘bildirge’ bir ‘yasa’ değildir. İnsan Hakları dahaçok pozitif yasaların temelidir ve yasaların işlemesi için "hak" kavramının kendisi insan usuna ve yüreğine işlemiş olmalıdır.

Aydınlanmanın “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” ile olumsuz olanın dışında hiçbir ilişkisi yoktur. Voltaire böyle bir bildirgeye imzasını atmazdı. Onun için hak ancak despota ait ve despotun buyruğu olabilirdi.

Aydınlanma düşünürleri denilen insanlar yapmaları gerekeni yaptılar. Kant Aydınlanma üzerine yazısında insanlara egemen tekerke boyun eğmelerini salık veriyor, John Locke Amerikan kolonileri için köleliği kapsayan ve kollayan anayasalar yazıyor, David Hume “doğal hak” ya da evrensel insan hakları kavramına boş metafizik diyerek karşı çıkıyor, hakkı pozitif yasalara sınırlıyordu. Bunları keyfi görüşler olarak ileri sürmüyor, tersine olgulara sınırlı pozitif ‘felsefelerinin’ vargıları olarak çıkarıyorlardı. Aydınlanma kuşkucuları moral düşüncelerinde yararcı “etik” denilen saçmalığı, pragmatizmi doğrulamaktan daha ileri gidemez, bugün “evrensel insan hakları” dediğimiz doğal yasa ya da doğal hak kavramını kabul edemezlerdi. Bu onları deneyimin ötesine, varolan realitenin ötesine götürecek, ideal bir durumu doğrulamalarını gerektirecekti. Varolan realiteyi değil, varolmayan idealiteyi gerçek olarak görmeleri gerekecekti. Bu sözde Us Çağı olan Aydınlanma çağının tüm felsefesini çöpe atmak anlamına gelecekti.

Hiç kuşkusuz irrasyonel kitlelerin, istençsiz halkların başındaki despotun nasıl olduğu, iyi mi kötü mü, aydınlık mı yoksa karanlık mı olduğu ilgisiz bir sorun değildir. Ama evrensel insan haklarının ya da demokrasinin özsel sorun olduğu yerde despotun aydın olup olmadığı bütünüyle ilgisiz bir noktadır.

Yurttaşlık hakları ne herhangi bir yurda ne de herhangi bir kente sınırlı olan insanlık haklarıdır ve yurttaş olmanın saltık olarak hiçbir koşulu yoktur (ırk, etnik köken, ulusal köken, eşey, sınıf vb.). Ve politikanın yurttaşlık istencinin anlatımı olması ölçüsünde, tüm politikanın ereği evrensel insan haklarının evrensel olarak edimselleşmesidir.

Politika kavramının bu özsel yanının bilincinden yoksun olan Fransız Jacobinleri despotizme karşı savaşan başka despotlar oldular. Halkı halkın kendisinden daha iyi yöneteceklerine inançları tamdı. Herhangi bir felsefi görüşleri yoktu, ve hırsları, tutkuları ve korkuları içinde düzgün düşünme olanakları da yoktu. Erdemi terörden ayrı olarak düşünemeyen Robespierre, Marat, Danton, aslında tüm Jacobinler Devrimin ilk evresinde yalnızca krallıktan nefret eden seyirciler durumunda idiler. Halkın kendiliğinden gelişen tepkilerini ve eylemlerini yönlendirmeye, sözcüğün tam anlamıyla dizginsiz olan bir saldırganlığa yok edilecek hedefler göstermeye çalıştılar. Tümü de pragmatik halk insanları idiler ve bu karakterlerini devlet gücünü ellerinde tutmak için bir üstünlük olarak kullandılar. Halkın kültürünün kendisinden doğan denetimsiz ve yabanıl öfkesini yürekten paylaşıyorlardı.

Kant / Was ist Aufklärung?

"Subay: "Tartışma, ama talim et!" der. Vergi memuru: "Tartışma, ama öde!" der. Din görevlisi: "Tartışma, ama inan!" der. (Ama dünyada yalnızca bir prens "Tartış" der, "istediğin kadar ve istediğin konuda, ama boyun eğ!").

"Der Offizier sagt: räsonniert nicht, sondern exerziert! Der Finanzrat: räsonniert nicht, sondern bezahlt! Der Geistliche: räsonniert nicht, sondern glaubt! (Nur ein einziger Herr in der Welt sagt: räsonniert, soviel ihr wollt und worüber ihr wollt, aber gehorcht!)."

Kant'ın sözünü ettiği şey yurttaşın kendi yasasına, kendi egemenliğine boyun eğmesi değildir. Bu modern politik özgürlük olacaktır. Kant'ın boyun eğilmesini istediği güç kişinin kendi istenci değil, prensin istencidir.

»Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?« in: »Berlinische Monatsschrift«, Dezember- Heft 1784, S. 481-494.

Cleto Luzzi (Italian, 1884-1952).

XVI. Louis “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”ni imzalamadı. Tüm hakkın kendisinde olduğunu düşünmede diretti. Saltık olan birşeyi, kendi kraliyet istencini paylaşmayacaktı. Bu nedenle Versailles’a güvenebileceği askeri birlikler getirdi. Tıpkı Fransız devrimcileri gibi, istenç çatışmasını çözmenin, özdeş istenç üretmenin aracının en sonunda şiddet olduğunu düşünüyordu. Güçlü olan haklı olmalıydı. Ama Eski Rejim çoktandır ölmüştü ve Fransa’da hiç olmazsa bundan böyle onu tanımamada birleşen yeni bir istenç şekilleniyor, Ulusal Meclis gerçekten ulusun istenci olmaya başlıyordu. Kral için yeni istenci tanımaktan ve kendi arkaik istencinden vazgeçmekten başka bir yol yoktu. Ama XVI. Louis Kuzeyin Protestan monarşlarında görülen sağgörüden yoksundu, değişimi anlamadı, ve bütün süreci geçici bir problem olarak, devrimi daha büyük bir güç yoluyla çözülebilecek herhangi bir güçlük olarak gördü.

Marie-Antoinette çocukları ile. (Elizabeth Vigee LeBrun)

Marie-Antoinette (1755-1793) Kutsal Roma İmparatoru I. Francis'in ve Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresa'nın kızı idi. 14 yaşında iken Fransa ile diplomatik bir bağlaşma sağlama amacıyla XVI. Louis ile evlendirildi. Başlangıçta Fransa’da sevilmesine karşın, zamanla Avusturya ile bağları kuşku yaratmaya başladı. Marie Antoinette 1778'den sonra "kraliçe" sıfatı ile etkin olarak politika ile ilgilendi. Bastille'in alınmasından sonra Kralı Meclisin reformlarına direnmeye teşvik etti. Avusturya'ya kaçışı planladı ve yakalanıp Paris'e geri getirildikten sonra kardeşi Kutsal Roma İmparatoru II. Leopold'dan duruma karışmasını istedi. Fransa'nın Avusturya'ya savaş açmasını bir Fransız yenilgisini beklediği için destekledi. Fransa'nın Amerikan Devriminden yana çabalarına Avusturya ve Rusya'nın desteğini sağladı. Hükümet bakanlarının atanmasında da etkili oldu. Sarayın harcamaları — Marie-Antoinette'in harcamaları dışında — devlet bütçesinin %7'sini oluşturuyordu.

Devrim ve Şiddet

Fransızlar kültürün ancak onyıllar, giderek yüzyıllar içinde yapabileceği şeyi hemen yapmayı istediler. Çünkü devrimi kaleleri devirmek olarak, karşı-devrimcileri giyotinde yok etmek olarak, bir terör sorunu olarak gördüler. Bir Bildirge ile, yeni bir Anayasa ile, pozitif yasalar ve yönergeler ile evrensel eşitlik ve özgürlüğü yaratabileceklerini, yurttaş toplumunu kurabileceklerini sandılar. Şiddeti kolayca uygulayan, devrimi ayaklanmalardan ve gösterilerden oluşuyor olarak gören halk bu eylemlerin ötesinde kendini yönetecek bir yurttaş toplumu karakterini taşımıyordu. Kuzeyde Protestan Avrupa’da (İskandinavya, Hollanda, Prusya) dinsel reformasyon politik reformasyon ile

birlikte gitmiş, Kilise boşinançlarından temizlenirken, dinadamları sınıfı ortadan kaldırılırken, duyunç özgürlüğü ve inanç özgürlüğü yerleşirken, aynı zamanda bireysel özgürlük bilinci ve istenç sağlamlaşmaya başlamıştı. Ve tüm bunlar halka yukarıdan dayatılmamış, tam tersine toplumun kendisi tarafından gerçekleştirilmişti. Yurttaş toplumunu ve kendi demokratik devletini kuracak olan özgür bireysellik tini ancak duyunç özgürlüğü temelinde, ancak moral büyüme temelinde gelişebilirdi. Buna karşı Fransa'da Kilise ve Devlet en usdışı, en ahlak-dışı ve etik-dışı özellikleri sergilemeyi sürdürüyordu, ve durum yalnızca Sarayda değil ama aşağı yukarı bütün bir toplumda böyle idi. Ve Fransız halkı bir yandan Monarşinin despotizmi altında istençsiz ve eylemsiz kalırken, öte yanda Katolik Kilisenin inancın doğasına aykırı gücü ve denetimi altında hiçbir zaman moral gelişim olanağını kazanamadı. Dinsel devrimin, Reformasyonun olmadığı yerde politik devrim bütününde moral temelden yoksun kalmak zorunda idi. Ve böyle bir 'devrim' gerçekte bir devrim olmadığını kendisi devrilerek ve bir daha devrilerek ve bir daha devrilerek tanıtladı.

"Le Massacre de Machecoul" (François Flameng, 188). 11 Mart 1793'te taşra kenti Machecoul'da yer alan kitle kıyımı Vendée Savaşlarının ilk olaylarından biri idi. Öldürülenlerin çoğu kentin yöneticileri, tüccarlar ve yurttaşlar idi.

> "Our Constitution was made only for a moral and religious people. It is wholly inadequate to the government of any other."
>
> "Liberty cannot be preserved without general knowledge among the people."

— John Adams, ABD'nin ikinci Başkanı.

"Henri de La Rochejacquelein Cholet savaşında, 1793," Paul-Émile Boutigny (1853-1929), Musée d'art et d'histoire de Cholet.
Fransız askeri tarihinde en yürekli subaylardan biri olarak görülen Henri du Vergier (comte de la Rochejaquelein, 1772-1794), Fransız Devrimi sırasında Kraliyetçi Vende ayaklanmasında en genç komutan idi (21 yaşında).

Henri de la Rochejaquelein (Pierre-Narcisse Guérin tarafından).

Henri de La Rochejaquelein'ın Ölümü, (Alexandre Bloch tarafından).

"Franko-Fransız Soykırımı" ya da Vendée Savaşları (1793-96) olarak bilinen olaylar Fransız Devrimi sırasında ülkenin Batı bölgesinde yer alan ayaklanmalar idi. Kimi tarihçilere göre bölgede nüfusun üçte biri ya da daha çoğu Fransız hükümeti tarafından bilerek yok edildi. Bu koyu dindar ve ekonomik olarak geri bölgede ilk şiddet eylemleri 1790'da Roma Katolik Kilisesinin devlet denetimi altına alınması ile başladı. Kraliyetçi bir başkaldırı ya da karşı-devrim karakterinde olmaktan çok, Devrimin Kiliseleri ortadan kaldırmasına, askerliğin zorunlu kılınmasına ve hükümetin bölgedeki yönetim politikalarına karşı tepki olarak ortaya çıkan bir olaylar dizisi idi. İlk olarak, toplanan yaklaşık 50.000 kişilik güç bölgeyi Devrimci yetkelerden temizlemeye başladı. Lyon, Marsilya ve Normandia'ya da yayılan ayaklanmalar dışarıda askeri yenilgilere uğramakta olan devrim için ciddi bir iç gözdağı yarattı. Bölgenin köylü önderlerine soylu önderler de katıldı ve isyancılar kasabaları denetim altına almaya başladılar. Sonbaharda hükümet kuvvetleri 65.000 kişilik bir güce ulaşan Vendée ordusunu yendi ve Aralık ayında çarpışmalar hükümet kuvvetlerinin denetimi ele geçirmesi ile sona erdi. Hükümet kararları ile korkunç misillemeler başladı. Sonunda ancak Robespierre'in devrilmesi ile 1795'te bir barış anlaşması yapıldı ve hükümet Vendée halkına inanç özgürlüğünü tanıdı. 1796'da kraliyetçiler İngiliz desteği ile çarpışmaları yeniden başlattılar. Ama hükümet kuvvetlerinin üstün gelmesi üzerine İngilizler Vendée önderlerini yakalanmak ve idam edilmek

üzere arkada bırakarak kaçtılar.

Vendée savaşları konusunda yazmış olan tarihçiler genellikle iki yandan birini kayırma tutumu gösterdikleri için olaylara ilişkin bilgilerin nesnelliği kuşkuludur. Bugün her iki yandan ölenlerin sayısı 117,000 ve 450,000, arasında tahmin edilmektedir. Bölgenin toplam nüfusu 800,000 kadardı. Öldürülen sivillerin sayısı çarpışan askerlerin sayısının çok üzerindedir. Kitle kıyımları Jacobinlerin (Kamu Güvenlik Komitesi) buyrukları üzerine yerine getirildi. Çok yakınlara dek Fransız hükümeti tarafından yadsınan Vendée Savaşları ilk "total savaş" olarak ve ilk "soykırım" olarak görülür. (LİNK)

Fransız Devrimini başlatan olaylar istençli politik eylemler değil, ama ağırlaşan ve dayanılmaz duruma gelen yaşam koşullarına karşı, Devletin gözdağına karşı, Kilisenin bozulmasına karşı tepkiler ve dürtüsel davranışlar idi. Monarşi düşüncesizlik ve becerisizlik içinde idi ve olan biteni anlamak ve değişimi kabul ederek çekilmek yerine, eski rejimi yaşatmayı istiyordu. Ve Meclisin ve halkın yanına geçmek yerine, yalnızca tepkisel davranışlar göstermeye yöneldi — zor ve şiddet kullanmaya hazırlık, Kralın kaçma girişimi, ve giderek Avusturya'nın askeri olarak duruma karışması planları.

Nantes'de Boğulmalar

"Les Noyades de Nantes en 1793" (Joseph Aubert (1849-1924).

Terör Dönemi sırasında Kasım 1793 ve Şubat 1794 arasında Nantes'da bir dizi kitle idamı yer aldı. Bu dönem sırasında Devrimi yeterli olarak desteklemedikleri ya da bir kraliyetçi olduklarından kuşku duyulduğu için tutuklanan ve hapsedilen herkes, özellikle Katolik rahipler ve rahibeler Loire nehrine atılarak boğuldular. Cinayetler Ulusal Konvansiyon tarafından bölgeyi denetlemek üzere gönderilen Fransız Devrimcisi Jean-Baptiste Carrier'nin gözetimi altında yer aldı. Nüfuzlu bir Jacobin olan ve avukatlık yapan Carrier 1792'de Ulusal Konvansiyon üyeliğine seçilmişti. Kralın idamından yana oy kullanmış ve Girondinlerin devrilmesinde önemli rol oynamıştı. Devrimde etkin olarak yer alan ve saltık monarşiye karşı çıkarak Kralın idamından yana oy kullanan Orléans Dükünün tutuklanmasını sağlayanlar arasında da bulunuyordu. Carrier Nantes'da bir Devrimci Mahkeme kurduktan sonra hapishanelerde yığılan karşı-devrimcilerini hızla temizlemek için "Marat Lejyonu"nu oluşturdu. Dostları olan devrimcilere yirmi sayfalık bir mektup göndererek, Nantes'da tek bir karşı-devrimci bırakmayacağına söz verdi. Eylemleri Kamu Güvenlik Komitesi tarafından onaylanan Carrier ertesi gün aralarında rahip ve rahibelere ek olarak suçsuz ailelerin, kadınların ve çocukların da bulunduğu mahkumları diplerinde tuzaklı kapıları olan teknelere doldurdu ve bunları Loire ırmağında batırdı. Cinayetler durdurulmadan önce öldürülenlerin sayısı dört binin üzerinde idi.

Nantes Fransız iç savaşının trajedilerinin yaşandığı Vendée'ye çok yakındı. Savaşlar, çatışmalar ve polis eylemleri sonucunda on binin üzerinde tutuklu kente yerleştirilmişti ve durum bölgede salgın hastalık tehlikesinin yanısıra açlık tehlikesi de yaratıyordu. Toplanan insanların beslenmesi kent için ağır bir yüktü. Jean-Baptiste Carrier Ulusal Konvansiyon tarafından durumu denetlemek üzere gönderilmişti. Büyük Terör dönemini sona erdiren Thermidor döneminde 3 Eylül 1794'te Carrier tutuklandı. Mahkemesinde suçlamaları reddetti ve kentte olanlarda çok az payının olduğunu, "geçerken orada olduğunu" söyledi. Bunları işiten bir Konvansiyon üyesi ayağa fırlayarak yüksek sesle Carrier'i "boğulmalar, toptan idamlar, yıkımlar, hırsızlıklar, yağmalamalar ve Nantes'daki açlık ve düzensizlik ile, ve kadınları ve çocukları öldürmekle" suçladı.

Devrim döneminde Fransa'nın tüm çapulcuları devrimciler oldular. Bir Fransız devrimcisi olan

Jean-Baptiste Carrier (1756-1794) bunlardan biri idi. "Nantes Boğulmaları"ndan sorumlu olarak ölüme mahkum edildi ve giyotin ile idam edildi. Adolphe Thiers tarafından "iç savaşlarının heyecanında acımasızlık ve aşırılık canavarı olan aşağılık ve yabanıl ruhlardan biri" olarak betimlenen Carrier ayrıca kamu depolarını, değirmenlerini ve fırınlarını da onlarda saklanmış olabilecek gizli silahları, barut ve topları bulabilmek için yağmaladı ve "isyancı bölge" olarak nitelediği yerlerdeki yapıların çoğunu yakıp yıktı.

Fransa bir volonté générale değil, bir dürtüler çoğulluğu, bir volonté de tous idi. Toplum potansiyel olarak bir nefret yoğunlaşması ve patlamaya hazır bir bomba idi. Kuzey Avrupa'da kentlileşmekte olan bir nüfusun kendisi tarafından aşamalı olarak ve göreli olarak daha barışçıl bir süreçte elde edilen modern eşitlik ve özgürlükler ve yasa egemenliği Fransa'da partiler ve önderler tarafından Katolik ve feodal alışkanlıklarını sürdürmekte olan bir halka zor yoluyla dayatıldı. Önderlerin kendileri henüz bu kavramlara yabancı iken bunun bir yararı olamazdı. Bir süre sonra devrimin önderleri de ilkeleri, idealleri vb. bir yana atarak despotik karakterlerini ileri sürmeye başladılar.

Avrupa'nın en güçlü monarşisi olan Fransa aynı zamanda Avrupa'nın en geri ülkelerinden biri idi. Yirminci yüzyılın başlarına dek bir tarım ülkesi olarak kalmayı sürdürdü. (1806'da ekonomide büyük ölçüde tekstile sınırlı işleyim kesiminin payı %20,4 idi ve devrim işleyimin gelişmesini daha da yavaşlattı.)

Fransa'nın bir boşinanca bozulmuş Katolik kültürü onun yalnızca politikada ve ekonomide geri bırakmakla kalmadı. Kraliyetten dinadamlarına, soylulara, kentlilere dek bütün bir nüfusun bireysel duyunç alanında da geride kalmasına neden oldu. Karanlık çağlardan kalan bu boşinanç bileşeni Fransa'da gerçek karakteri hiç de demokratik olmayan Aydınlanmanın öylesine gürültü, patırtı ve şamata ile ortaya çıkmasının nedenidir. Evrensel insan haklarını, evrensel özgürlüğü, evrensel eşitliği tanımayan despotik Aydınlanma boşinancı yaratan aynı karanlık kültürün ürünü idi. Varlığını karşıtında buluyordu. Ve ikisinin de, boşinancın olduğu gibi Aydınlanmanın da varlığı duyunç özgürlüğünün ve istenç özgürlüğünün yokluğu ile koşullu idi.

Fransızların hemen kuramdan kılgıya geçmelerinin, 'eylemde' herkesten ileride olmalarının nedeni üzerine sık sık övücü olan görüşler gerçekte yapılan eylemlerin ne tür eylemler oldukları anımsandığında bütünüyle başka bir ışıkta, o sözde eylemlerin kendileri kadar karanlık görünür. Fransızların eylemleri cezaevlerindeki mahkumları kitle kıyımından geçirmek, Venndée'de 200.000 kadar sivili kitle kıyımından geçirmek, Lyon'da 2.000 sivili yok etmek, binlerce muhafız askeri kitle kıyımından geçirmek, ve buna benzer sayısız cinayete ek olarak ve tümünden de daha dehşet verici olarak on binlerce suçsuz insanı yargısız olarak ve salt 'kuşku' üzerine giyotine göndermek ve zindanlarda öldürmek idi. Bunlar eylemler, ama normal olarak suç kategorisine giren eylemlerdir. 'Fransız Devrimi' olarak kabul edilen şey gerçekte büyük ölçüde insanlık suçu kategorisine giren eylemlerden oluşur.

Prise du palais des Tuileries (Jean Duplessis-Bertaux).

"İkinci Devrim" olarak da bilinen 10 Ağustos 1792 Ayaklanması Fransız Devrimin dönüm noktalarından biridir. Monarşi edimsel olarak o zaman sona erdi. Paris Komünü denetimindeki Ulusal Muhafız ve fédéréler tarafından Tuileries Sarayının ele geçirilmesinden sonra Kral ve ailesi Yasama Meclisine sığındı. Resmi sonlanış altı hafta sonra yer aldı.

Nisan 1792'de Fransa Avusturya'ya savaş açmış ve Belçika'yı işgal etmişti. Bunun üzerine Prusya da savaşa katıldı ve iki monarşi birlikte Fransa'yı işgal etmeye başladılar. Temmuz 1792'de Brunswick Dükü bir Manifesto yayımlayarak eğer Tuileries sarayında bulunan Kraliyet ailesine zarar gelirse

Avusturya ve Prusya kuvvetlerinin Paris'i yakacaklarını bildirdi. Manifesto halkı sindirmek yerine tam tersine güçlü bir tepkiye yol açtı. Manifesto Kralın düşman ile işbirliği yaptığının son kanıtı olarak görüldü. Kralın kendi ülkesine karşı yabancı güçler ile işbirliği yaptığını düşünen anti-monarşist Fransızlar Kralın kalmakta olduğu Tuileries Sarayına saldırdılar. Kral XVI. Louis ailesi ile birlikte Yasama Meclisine sağındı. Kral resmi olarak 13 Ağustosta tutuklandı, 21 Eylülde Ulusal Meclis Fransa'nın bir Cumhuriyet olduğunu bildirdi. Kral XVI. Louis bundan böyle 'Yurttaş Louis Capet' idi. Girondinler tahttan indirilmiş olan Kralın tutuklu kalmasını isterken, Jacobinler hemen idam edilmesini istediler. Kralın suçlu olduğunu doğrulayan belgeler ve mektuplar bulununca, mahkemeye çıkarılması kaçınılmaz oldu.

10 Ağustos 1792, Tuileries'e saldırı ya da İsviçreli muhafızların kitlesel kıyımı.

Tuileries'deki 950 muhafızdan ancak 100 kadarı sağ kaldı. Lafayette tarafından kurulan Fransız Ulusal Muhafızı 1792'de taşralı muhafızlar olan 'fédéré'lerin de katılımı ile büyük ölçüde radikal bir karakter kazanmıştı. İsviçreli Muhafızların kitle kıyımından sonra Kral ve ailesi Meclise sığındılar.

XVI. Louis'nin Avusturya'ya başarısız kaçma girişiminde yakalanması ve Paris'e geri getirilmesi.

Tuileries sarayı aynı zamanda Louis ve Marie-Antoinette için bir tür hapishane idi, çünkü 1791'de Avusturya'ya kaçma gibi bir girişimde bulunmuş ve yolda yakalanarak saraya getirilmişlerdi.

Yakalanan Louis’nin geri dönüşü.

Bu olaydan iki gün önce Ulusal Meclis Fransa'nın bir anayasal monarşi olması ve XVI. Louis'nin kral olarak kalması kararını çıkarmıştı. Bu olayla Louis idam kararını kendisi vermiş oldu. Halk Krala güvenini bütünüyle yitirmişti ve kralı ona verilen görevden kaçan biri olarak görüyordu. Gerilim büyüktü ve Champ de Mars Kitle Kıyımında sonuçlandı. Danton ve Camille Desmoulins önderliğinde alanda toplanan kalabalığı dağıtan Lafayette idi ve olayda 50 kadar gösterici yaşamını yitirdi. Lafayette halkın duygudaşlığını yitirdi.

Fransızların şiddete ve terörü yatkın olmaları heyecanlı olmalarına, tutkulu olmalarına, Akdenizli olmalarına vb. değil, Katolik Kilisenin ve Monarşinin yönetimi altında moral gelişimlerindeki gerilik olgusuna bağlıdır. ‘Özgürlük’ ile anladıkları şey özsel olarak herhangi bir devrimci tikel istenci tanımayan başka herhangi bir tikel istencin karşı-devrimci olması ve aşağı yukarı her durumda yok edilmesi gerektiği idi. Devrimci salt devrimci olduğu için a priori haklı ve ona karşı çıkan karşı-devrimci idi. Tam olarak bu tin içinde, Marat’dan, Danton’a, Robespierre’e kalabalık bir entellektüeller kitlesi, ve çoğunlukla onları izleyen Meclisin kendisi ülkedeki şiddetin ve en sonunda terörün başlıca kışkırtıcısı oldu. Devrim özgürlük uğruna istençli ve bilinçli bir eylem olmak yerine, amaçsızlığa dağıldı ve düzen denebilecek şeyi ancak yeni despotlar sağlayabildi.

Zamanın Fransız kültürünü karakterize eden ve onu Protestan Kuzey Avrupa kültürlerinden ayırdeden başlıca etmen Katolik Kilisenin ruhlar üzerindeki ezici gücü ve Aydınlanmanın bir boşinanç tinine karşı gösterdiği eşit ölçüde boş tepki idi. Bu kutuplaşma özgürlük ve kölelik arasındaki bir kutuplaşma değil, bir despotizmin bir başka despotizm türü ile anlaşmazlığı idi. Aydın Despotizminden bir özgürlük, eşitlik ve kardeşlik düzeni çıkarsamak herşeyden önce düşünceye karşı despotizmi gerektirir. Fransa’da Jacobin despotizmi ve kraliyet despotizmi çarpışırken, Prusya ve Rusya aydınının despot ile pekala anlaşabileceğini gösterdi, Aydın Despotizminin başka bir türden örneklerini verdi (II. Frederick, II. Katherina). Fransız Aydınlanmasının kendine özgü yanı despotu Aydın yapmak yerine, Aydının kendisine despotun gücünü vermek oldu. Robespierre ve benzerleri getirildikleri konumların rolünü eksiksiz olarak

oynadılar ve eylemlerinde geleceğin Stalin'inin ve başka tiranlarının bir ön modelini sergilediler. Kitle kıyımlarının yanısıra, yoldaşlarını da yok ettiler. Önce Hébert ve dostları, sonra Danton, Desmoulins ve dostları, sonra toplu olarak Girondinler giyotine gönderildi. Uydurma suçları yabancı güçler ile işbirliği yapmaktı. Gerçekte, yalnızca terör konusunda daha ılımlı görüşleri vardı. Ama Robespierre'e karşıtlık ihanet idi.

1794'ün ünlü 22 Prairial Yasasına göre, Mahkeme hükümde bulunmak için hiçbir tanık olmaksızın yalnızca kınamayı, yalnızca ihbarı yeterli görüyordu. Bir kuşku ve korku tini düşünülen her düşüncede, yapılan her eylemde komplo ve ihanet görmeye başladı. Sonunda Robespierre bütün bir Meclisin karşı-devrimci olduğuna inanır oldu. Giyotine gönderileceğini anlayan Meclis kurtuluşu Robespierre'in kendisini giyotine göndermede buldu. Daha sonra bir başka tiranlık kültüründe, Sovyetler Birliği'nde, Robespierre ideal devrimci örneği olarak kutlandı ve kullanıldı.

Robespierre normal olarak halkın kendisinin yapması gereken işi kendi sorumluluğu olarak gördü ve halkın temsilcisi olmak yerine, kendini halkın önderi yaptı. Erdemsiz, özgürlüksüz, eşitliksiz vb. olarak gördüğü ve gerçekten de büyük ölçüde öyle olan halka kendisinin de anlamadığı bu erdem, özgürlük ve eşitlik ilkelerini kazandırmayı istedi. Ama yurttaş toplumu kavramının kendisi kurtarıcıyı, önderi gereksizleştirir, ve bütün bir tarihte ilk kez yurttaş toplumu öndersiz olarak kendini kendi özgürlüğünden oluşturur. Yurttaş toplumu özgürlüğü özgürlüğün bilincinde kavrayan bireylerin toplumudur, ve bu nedenle özgür birey ve özgür toplum karşıtlığı hiçbir zaman bir düşmanlık değildir.

Eski Rejimi tanımlayan şey yalnızca monarşi ve soyluluk ve dinadamları sınıfı değildi. Fransız halkının özgürlüksüz bilinci bu ön-modern etmenlerin türeyiş ve varoluş zemini idi. Problem krallığın devrilmesi ile çözülemeyecek bir istenç belirleme problemi idi. Moral gerilik yalnızca kraliyetin despotizmini beslemekle kalmıyor, ama ona karşıt olan entellektüelleri sonsuz bir öfke tinine doğru biliyordu. Fransa'nın bu total despotik tini verildiğinde, bu karanlıktan aydınlığa çıkış insanların yanmasını zorunlu kıldı. Avrupa'nın mezhep savaşlarında görülen acımasızlık bütün bir ülke yüzeyinde yeniden sahnelendi. Robespierrelerin muazzam bir gerilik kitlesi ile sentezi yalnızca yok edilecek nesneler arayan bir çılgınlık nöbeti yarattı.

Kavramı gereği, demokrasi halkı arkalarından sürükleyecek önderlerin bir sorunu değildir. Tam tersine, demokrasi kendi istencini kazanmış özgür bireyler olarak yurttaşların bütününde önderlik istencine karşı kazandıkları devlet biçimidir. Politika evrensel insan haklarının ve yasa egemenliğinin bilimidir ve realitesi insanın değerine ve büyüklüğüne uygun olmalıdır. Yasamacı olarak politikacı evrensel istencin (genel istencin) temsilcisidir. Bu istenç olmadığında, monarşinin elinden alınan politika ancak bir yalan, dolan, haksızlık ve şiddet kültürü olabilir. Etik ancak özgür toplumlarda edimseldir.

"Kral ölmelidir ki Cumhuriyet yaşayabilsin!"
(Louis-Antoine de Saint-Just, ya da Robespierre, ya da başka herhangi bir Fransız Aydını)

Fransız Aydınlanması kralın ölmesinin ve kraliyetin ortadan kalkmasının aynı şey olduğunu düşündü, çünkü Aydınlanma ancak duyusal-fiziksel olanın terimlerinde düşünebilir, soyut düşünceler düzleminde değil.

Kralın giyotine gönderilmesi insanları yurttaşlar yapmadı. Önceden ne iseler, kral ortadan kalkınca da öyle kalmayı sürdürdüler. Ve Kraliyetin ortadan kalkması doğrudan doğruya Cumhuriyetin ortaya çıkması demek değildi. Cumhuriyet önce bir devletin realitesini, varlığını gerektirir, ve

devlet en kötü biçiminde bile yasa egemenliği demektir. Ama Fransa'da Cumhuriyet olabilecek bir 'devlet' yoktu. Bu önderler için devrim bir öldürme ve yok etme eylemi idi ve devleti tıpkı "Devlet benim!" diyen saltık tekerk gibi insan özencinin terimlerinde anladılar. Sonra kendi egolarını devlet yaptılar.

Eğer 'devrim' sözcüğünün anlamına bağlı kalınacaksa, bu bayanların yürüyüşü durumunda onu kullanmamak gerekir. Bu yürüme eyleminin ne 'devrim' ile bir ilgisi vardı, ne de 'devrimci' idi. Güdüsü dayanılmaz açlık idi, ve açlık doyurulur doyurulmaz biter, devrim unutulur. Versailles'a yürüyen kadınların biricik istemi 'ekmek' idi. Eylem daha o zaman idealize edilmeye ve kötüye kullanılmaya başladı, ve olmadığı birşeye çevrildi. Yürüyüşe katılan pazarcı kadınlara sonraki günlerde büyük saygı gösterildi, Parlamento çalışmalarını izlemeleri için kendilerine özel yer ayrıldı. Ve tüm bunlara karşın gerçekte yaptıkları Paris sokaklarında yalnızca düzgün giyinişli insanlara 'soylu' diye saldırmak, daha sonraki terör döneminde giyotin işlerken onun çığırtkanlığını yapmak ve idam aralarında boş zamanlarını 'örgü' örerek doldurmak idi. — Eğer "toplumsal ya da ekonomik sınıf" teriminin politik bir anlamı varsa, bu olay bu anlamın "sıfır" olduğunu gösterir. Halk istençsizdir, eylemi dürtüseldir, ve hiçbir zaman ne yaptığını bilmez. Halk yurttaş toplumu değildir. Yurttaş toplumunda, özgür modern toplumda politik güç sınıflara vb. değil, yurttaşa, bütün bir toplumun kendisine aittir.

Kadınlar Versailles'da Kraldan "İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları" değil, Ekmek istediler. 5 Ekim 1789'de ve Bastille'in alınmasından üç ay sonra yer alan bu yürüyüş Fransız Devriminin en erken ve en önemli olaylarından biri olarak görülür. Ekmek darlığı ve ederlerdeki aşırılık nedeniyle kadınlar neredeyse ayaklanma durumunda idiler (işçilerin çoğu gelirlerinin yarısını yalnızca emek satın almak için harcıyorlardı). Anayasal monarşi isteyen devrimcilerin aralarına katılması ile sayıları kısa bir süre içinde binleri buldu. Kent cephaneliğinden silahlar bularak Versailles üzerine yürüyüşe geçtiler, sarayı kuşattılar ve istemlerini Kral XVI. Louis'ye ilettiler. Kral kente un ve ekmek göndermeye söz verdi. Ertesi gün kalabalık Kralı, ailesini ve Fransız Meclisinin çoğunu Paris'e dönmeye zorladı. Eylem Kralın istencinin saltık olmadığını, saltık monarşinin sona erdiğini anlamasını sağladı.

Halkın sürekli açlığı ve Sarayın sürekli lüksü Fransa'nın içinde olduğu düşmanca bölünmeyi yansıtıyordu, öyle bir düzeye dek ki halk kıtlığın nüfusu öldürmek için bir komplo olarak soylular tarafından yaratıldığına inanıyordu. "Büyük Korku" ("la Grande Peur") 1789'da 17 Temmuz ve 3 Ağustos arasında yer alan genel bir panik idi. Açlık normal olarak ayaklanma yaratır, devrim değil. Kralın tıpkı halk gibi ne yaptığını bilmemesi ayaklanmaları ölçüsüz bir şiddet ve terör sürecine dönüştürdü.

Aydınlanma saltık monarşinin yerine anayasal monarşi ya da demokrasi geçirme gibi bir düşünceyi kabul edemezdi. Monarşiye karşı bir devrimi kabul etmesi de olanaksızdı. Aydınlanmanın despotik karakteri kabul edildiğinde, despotun kim olacağının hiçbir önemi yoktur — yeter ki egemen despot olsun. Voltaire II. Frederik'te ve II. Katherina'da Aydın Despotun en iyi örneklerini bulmuşken, XVI. Louis Aydınlanmayı dikkate alamayacak kadar dar kafalı ve sığ olmuş görünür. Hiç kuşkusuz reform girişimlerinde bulundu ve daha başka önlemlere başvurdu. Ama hiç biri etkili olamadı. Louis çok geç kalmıştı ve devrim başladığı zaman aşağı yukarı yaptığı herşey yanlıştı.

Despotizmin dili şiddetin dilidir, çünkü despot için kendi istenci dışında yalnızca ona boyun eğmesi gereken bir dünya vardır. Gerçek bir despot için amaca ulaşmanın biricik yolu şiddettir. Çünkü despotun istencini tanımamak despotu yok etmektir. Genellikle despot daha önce davranır. Çözüm

boyun eğmedir ve korkarak boyun eğme yalnızca gizlenmiş nefret ve şiddettir. 18'inci yüzyıl Fransa kültürünün evrensel despotik karakteri verildiğinde, Fransa'da ve Fransa dışında, devrimin dilinin bir şiddet, saldırganlık ve savaş tini ile eşitlenmesi kaçınılmazdı. Bu tin ne demokrasiye, ne yasa egemenliğine, ne evrensel insan haklarına, ne de barışa yetenekli idi. Katolik Kilisenin ve Aydınlanmanın etkisi dikkate alındığında, Fransızların eski olandan kurtulma ve sözde modernleşme girişimleri özgür, ussal ve barışçıl bir şekil kazanamazdı. Fransız halkı gibi, kraliyet, aristokrasi ve dinadamları sınıfı da gelişmekte olan modern özgürlük ve eşitlik tininden habersiz idi ve çoktandır terk edilmeye başlamış olan bir gerilik tinini temsil ediyorlardı.

Fransız Devrimi genellikle ona yol açan despotik kültürün terimlerinde çözümlenir. Devrimin hedefi, devrimi yapanlar ve devrimi çözümleyenler bir ve aynı ruhu ve kavramları paylaşırlar. Kralı öldürmek, soyluluğu ve dinadamları sınıfını yok etmek devrimi tanımlayan birincil terimlerdir. Özsel etmen olan insan hakları, özgürlük ve demokrasi bilinci gibi noktalar çözümlemelerde genellikle soyut kavramlar olarak görülür ve dikkate alınmaz. Bütün bir süreç hazinenin iflası, sarayın lüksü, silah ve top sesleri, giyotinin bıçağının düşmesi ve önderler arasındaki kan davaları gibi ele gelir olguların terimlerinde betimlenir.

Salvador Sánchez-Barbudo (1857-Rome 1917), Visita con el Cardenal (Kardinalin Ziyaret)

Devrimi önceleyen yıllarda Kraliyet bir bozulma ve aşırılık kültürü içinde yaşarken, meşruluğunu tanrısal hak düşüncesinde, kralların Tanrı tarafından seçildiği ve dolayısıyla tahtın sürekli olduğu düşüncesinde buluyordu. Bu düşünce aynı zamanda başka tüm sınıfları ülkenin yönetiminden bütünüyle dışlayan bir saltık tekerklik dizgesini aklıyordu. Tüm bunlara ek olarak kraliyet gücü bir kez daha aldatmaca idi, çünkü ülkede evrensel bir yasa dizgesi yoktu, yasalar bölgeden bölgeye değişiyor ve yerel 'parlamentolar' (yerel mahkemeler), loncalar ve dinsel gruplar tarafından yürütülüyordu. Bourbon hanedanı, soyluluk ve kurumsal Kilise köylüleri feodal yükümlülükler altında tutarak ve hükümete vergi ödemeyi reddederek halkı sürekli sefillik durumu içinde tutuyorlardı. Yedi Yıl Savaşları, Amerikan Devrimine yapılan yardımlar ve Versailles'ın giderleri hazineyi boşaltmıştı. Yeni borçlar bulamayan XVI. Louis sorunu çözebilme amacıyla 5 Mayıs 1789'da Genel Katmanları toplantıya çağırdı.

Devrim soylu düşünceler ve idealler uğruna yapılmadı. Hiçbir idealin tek bir insana bile zor uygulamakla bir ilgisi yoktur — yüz binlerce insanın yok edilmesi bir yana. Tam tersine, 'devrim' denilen şey ileri sürdüğü düşüncelerin ve ideallerin kendilerini çiğneyen ve insanlığa karşı yapılan bir eyleme bozuldu.

Halkın eylemlerinin güdüsü sözcüğün tam anlamıyla dayanılması olanaksız yaşam koşulları idi — ne altyapı, ne idealler, ne ütopyalar. İnsanlar açlıktan bitip tükeniyor ve yalnızca yiyecek ekmek arıyorlardı. Kalabalık "eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" gibi idealler uğruna, "insan hakları ve yurttaş hakları" gibi somut politik kavramlar uğruna davranmıyordu. Güdü bambaşka idi. Ve eğer bir terminoloji kullanılacaksa, halkın eylemlerinin güdüsü politik değil, ekonomik idi. Ve açlığın sona ermesi ile birlikte güdü sona eriyordu. 'Kitle' olmak yaşadığı olayların ve yaptığı eylemlerin gerçekte ne olduğunun bilinçsizi olmaktır. Çünkü kitle bir kitledir, herkestir; yurttaşlardan, istençlerinin ve haklarının bilincinde olan bireylerden oluşan toplum değil; istençsizdir, ve yalnızca kendileri de yaptıklarının ve olan bitenin anlamını bilmeyen 'önderlerin' peşinden gider.

'Devrim' durumunun heyecanı içinde, önderler ekmek arayan kitlelerin açlık duygularını 'politik' güdüler olarak algıladılar. Bir bakıma, kendileri yanlış anladıkları kitlelerin kuyruğuna takıldılar. Ve kitleler ne kadar aç olursa, devrimci dürtülerinin o kadar güçlü olacağını düşündüler.

Duyunçsuz bir Kralın uyruklarını, ekmek arayan talihsizleri ve sefilleri en korkunç cinayetlere ve kitle kıyımlarına kışkırttılar. Zamanla bu yöntem tarihsel bir moda oldu ve nedenleri ne olursa olsun insanların yoksullukları, açlıkları, yaşam sıkıntıları sözde devrimciler tarafından sözde devrimlerin gerekçesi olarak sömürüldü.

Eylül Kite Kıyımları 2-7 Eylül 1792 tarihlerinde Paris'te ve başka kentlerde yer alan bir cinayetler dalgası idi. Prusya ordularının Fransa'ya girdikleri, kraliyetçi ordular ile birlikte Paris'e saldıracakları ve kentin hapishanelerindeki mahkumların kurtarılarak onlara katılacağı biçiminde yaygın bir korku vardı. Başta Jean-Paul Marat olmak üzere radikaller önleyici eylemler istediler. Marat mahkumların serbest bırakılmadan önce öldürülmeleri çağrısında bulundu. Kent hükümeti ve Paris Komünü buna izin verdi ve başka kentlerin de Paris'i izlemelerini istedi. 6 Eylülde Paris'in hapishane nüfusunun yarısı öldürüldü. Aralarında 233 Katolik rahip de vardı. Öldürülen yaklaşık 1.200 kişinin büyük çoğunluğu sıradan suçlular idi. Cinayetler nedeniyle hiç kimse soruşturmaya uğramadı. Jacobinler arasında bulunan Robespierre bir süre sonra bu eylemleri "Erdem"in koşulu olarak görecek ve "Terör olmaksızın Erdem zayıftır" diyecekti.

Prenses De Lamballe'ın ölümü.

Eylül Kitle Kıyımlarında öldürülenler arasında en öne çıkan adlardan biri olan prenses bir zamanlar Marie-Antoinette'in eşlikçileri arasında bulunmuştu. Prenses hapishaneden alınarak ‘devrimci’ kitle ya da yığına teslim edildi. Soyuldu, tecavüze uğradı, göğüsleri kesildi ve bedeninin geri kalanı parçalandı. Katillerden biri kalbini yerken bir başkası başını bir mızrağın ucuna takarak o sırada tutuklu olan Marie-Antoinette'in odasının penceresinin önünden geçirdi. Hapishanelerde mahkumlar durumlarının umutsuz olduğunu anlamışlardı ve kaçmayı değil, ama yalnızca ölümlerinin hangi konumda daha az acılı olacağını düşünüyorlardı. Aralarından sağ kalmayı başarabilen bir subay, Jourgniac de Saint-Meard, katillerin iş görürken yarattıkları dehşetin "derin ve hüzünlü bir sessizlik" içinde yaşandığını söyledi. Eylemlere cinayetlerden önceki mahkemelerin katil yargıçlarının kendileri de katıldı. Sarhoş idiler ve kolları kan içinde kalmış kasaplar gibi görünüyorlardı.

Eylül Kitle Kıyımları

Bütün bir Devrim süreci boyunca kesintisiz olarak yineleyen bu tür eylemler Devrim için raslantısal değildi. Robespierre ve Danton bu ölçüsüz vahşet eylemlerini desteklemede duraksamadılar. "Başka daha büyük sefillikler için biraz gözyaşı ayırın," diyordu Robespierre, "özellikle çağlar boyunca politik ve toplumsal zulmün işkencelerini çekmiş olan sayısız milyonlar için. ... Devrimsiz bir devrim mi istiyorsunuz?" Robespierre'in yaptıklarının bedeli yalnızca Fransa'daki talihsizlerin yaşadığı acılar tarafından kefaret edilemeyecek kadar büyüktü.

Bu kitle kıyımlarından önce, Ağustos ayında Prusya komutanı Brunswick Dükü Ferdinand kraliyet ailesine zarar gelmemesini isteyen ünlü manifestosunu çıkarmıştı. Yine, 19 Ağustos'ta Lafeyette onu 'hain' olmakla suçlayan bu yabanıl devrimcilerden kaçmayı başarmıştı. Prusya ordusu Verdun'da Fransa ordularını yenmiş ve Paris'e doğru ilerliyordu. Sürekli yinelenen bir formül olarak, Fransız devrimcileri dış düşmana karşı en etkili savaşın içerideki düşmanları ortadan kaldırmak olduğunu keşfetmişlerdi. Eylül Kitle Kıyımlarının başlıca sorumlusu şimdi Georges Danton, Jean-Paul Marat, Jacques Hébert and Fabre d’Églantine gibi teröristlerin denetiminde olan Paris Komünü idi.

"There had been a pause in the murders. Something was going on inside. . . . I told myself that it was over at last. Finally, I saw a woman appear, as white as a sheet, being helped by a turnkey. They said to her harshly: "Shout 'Vive la nation!'" "No! No!" she said. They made her climb up on a

pile of corpses. One of the killers grabbed the turnkey and pushed him away. "Oh!" exclaimed the ill-fated woman, "do not harm him!" They repeated that she must shout "Vive la nation!" With disdain, she refused. Then one of the killers grabbed her, tore away her dress, and ripped open her stomach. She fell, and was finished off by the others. Never could I have imagined such horror. I wanted to run, but my legs gave way. I fainted. When I came to, I saw the bloody head. Someone told me they were going to wash it, curl its hair, stick it on the end of a pike, and carry it past the windows of the Temple. What pointless cruelty!" Source: Nicolas-Edme Restif de la Bretonne, Les nuits de Paris (Paris: Hachette, [1793] 1960), 247–53.

Modern devrim gerçekte yurttaş toplumunun ortaya çıkışı olarak, kendi istençlerinin ve özgürlüklerinin bilincini kazanmış bireylerin demokratik devletinin doğuşu olarak bütünüyle başka türlü bir eylemdir. Fransa halkı bir Bildirge ve Anayasa ile demokratik bilinç kazanmadı. Tam tersine, sözde devrim denilen barbarlıkta tüm yanlar insan haklarını, yasa egemenliğini ve duyunç özgürlüğünü sonuna dek çiğnediler. Bastille Baskını söylentiler üzerine doğan ve sonra barut bulma amacıyla yapılan örgütsüz bir eylem idi; kadınların Versailles üzerine yürüyüşü sarayda gizlendiği öğrenilen tahılı ele geçirme amacıyla başlayan ve sonra Marie Antoinette'e duyulan nefret üzerinde yoğunlaşan tepkisel bir olaydı. Kral XVI. Louis'nin Genel Katmanları toplantıya çağırmasının nedeni ülkenin iflastan kaçınması için vergilerin toplanmasını sağlayabilecek bir destek bulmaktı, bir reform eylemi değil. Fransa'nın ekonomisi ancak etiği kadar iyi idi ve Fransa'da politika kavramının kendisi tüm değerini ve anlamını yitirdi.

Kurucu Meclis tarafından kabul edilen ilk yasada oy verme hakkı için üç işgünün vergisine eşdeğer vergi verme koşulu vardı. Buna göre seçmen sayısı dört milyon kadardı. On işgününün vergisini ödeyenler temsil olarak seçilme hakkını kazanıyorlardı ve bunların sayısı 50.000 kadardı.

Kilisenin mülkiyeti devletleştirildiği için hastanelerin ve okulların kilisenin elinden alınması bütün bir toplumsal ve eğitsel dizgeyi etkiledi. Bunun sonuçları genellikle olumsuz oldu. Hastanelerin sayısı 1847'de1789'daki sayının %40'ına düştü. 1789'da 50.000 olan öğrenci sayısı 1799'da 12.000 idi.

Protestan ülkelerde monarşiler kendilerini doğmakta olan yurttaş toplumunun istemlerine uyarlarken ve güçleri aşamalı olarak azalırken, Katolik Fransa'da çağın tininden bütünüyle habersiz kral 'Ben Devletim!' demede diretti. Açlık ve dayanılmaz yoksulluk tarafından tetiklenen şiddet eylemlerinden ayrı olarak, ödenmesi olanaksız duruma gelmiş ulusal borç, tarımda işlerin uzun bir süre boyunca kötü gitmesi, kraliyetin yönetim yeteneğinin yokluğu gibi nedenlerin kendileri toplumda ve devlette eskimeyi yaratan aynı nedenlerden doğdu. Dünya Tarihinde özgürlük dönemi başlarken, Fransa bir istenç geliştiremedi. Politika yalnızca yeğinleşmiş dürtülerin ve nefretin bir oyun alanı oldu ve devrim sözel bir cila altında çıplak teröre bozuldu.

Soyluluk ve dinadamları sınıfı vergiden bağışıktı ve yük bütünüyle halkın sırtındaydı. Bu iki sınıf Parlamento ve Soylular Meclisinde ustaca manevraları ile vergiden kaçınmayı başardığı için, sonunda 1614'ten bu yana yapılmamış olan şey yapıldı, Genel Katmanlar toplantıya çağrıldı. Katmanlar ayrı ayrı toplanıyordu. Üçüncü Katman kendini Ulusal Meclis yaptığı zaman XVI. Louis bu durumun önüne geçmek için Üçüncü Katmanın Salle des États'a girmesini engelledi Bunun üzerine Meclis 'Tenis Kortu'nda toplandı ve Fransa'ya bir anayasa verinceye dek dağılmama kararı aldı. Kralın Meclisin toplanmasını engelleme girişimlerinin sonucu Paris'in ayaklanmalara, kaos ve yağmalama eylemlerine gömülmesi oldu ve bir kraliyet simgesi olan Bastille kalesine saldırı bu olaylar sırasında yer aldı. 11 Ağustos 1789'da Meclis ayrıcalıkları ve feodalizmi kaldırdı. Yalnızca

birkaç saat içinde soylular, dinadamları ve daha başka kurumlar özel ayrıcalıklarını yitirdiler ve yasa önünde eşitlik kabul edildi. 26 Ağustosta Meclis İnsan Hakları Bildirgesini onayladı.

Ekmek ayaklanması. Ekmek yoksulların başlıca yemeği idi. Buna karşın çeşitli nedenlerle ekmek ederleri yükselince yoksullar ekmek satın alamaz oluyorlardı. 1789'da ekmek ederleri dokuz ‘sous’tan on beş sousa yükseldi. Ortalama işçi günde on beş sous kazanıyordu. Hükümet soruna bir çözüm bulamayınca açlık ayaklanmalara yol açtı. Bir ayaklanma olduğunda önderlik kadınlarda idi. Kadınların Versailles üzerine yürüyüşü devrimin ilk ve en önemli olaylarından biri idi.

Devrimin ilkin kraliyeti kaldırma gibi bir programı yoktu. Genel Meclis anayasal tekerklik istiyordu ve gündemde Cumhuriyete geçiş gibi birşey bulunmuyordu. Despotik kültürde dizgenin işlemesini sağlamak için monarşiden daha iyi bir almaşık olanaksızdır. Fransız halkı Montesquieu’nün ölçütüne göre demokrasi için henüz yeterince erdemli değildi ve despotik kültürün politik dili ancak şiddetin dili olabilirdi. (Jacobinler acımasız idiler; Marat 10.000 değil, 100.000 ‘kelle’ istiyordu; Robespierre başka türlü düşünebilen herkesi karşı-devrimci sayan dengesiz bir demagog idi, erdemin terörsüz olamayacağına inanıyordu, ve bu usta söylevci en yakın dostlarını da giyotine gönderdi.) Kraliyet yok edilince, yasa egemenliğinin son kırıntıları da silindi ve erdemsiz bir halkı temsil ettiklerine inanan Jacobinler böyle halkın egemenlerinin neler yapabileceğini gösterdiler. Devrim şiddet ile eşitlendi ve böyle olarak geleceğin fanatik devrimcilerinin esin kaynağı oldu.

Rue de Rohan’da Çarpışma, Hippolyte Lecomte.

Temmuz Devrimi, ya da İkinci Devrim, ya da Temmuz Monarşisi, 27-29 Temmuz 1830. Şiddet 40 yıl sonra kendini yeniden gösterdi. Devrim tutucu Bourbon Kral X. Charles'ı devirerek yerine "Yurttaş Kral" Louis-Philippe'in liberal anayasal monarşisini geçirdi. Artmakta olan sömürgelere Cezayir de eklendi. Yeni tekerk benzer olarak 1848'de devrildi ve İkinci Cumhuriyet kuruldu. (X. Charles altında 92.000 seçmen varken, Temmuz Monarşisi sırasında seçmen sayısı 200.000'e yükseldi; 1848'de nüfusun %1'i.)

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayınevi.com

Fransız Devriminden Napoleon’a

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Fransız Devriminden Napoleon’a

Aziz Yardımlı

Fransız ‘Devrimi’:

Despotizmden Tiranlığa

Fransız Devrimi bir yandan Fransa için demokrasi ve modernleşme yönünde bir dönüş olarak, aslında bütün bir dünya tarihi için bir dönüm noktası olarak görülür. Öte yandan tiranlığa ve teröre bozulan ve sonunda Napoleon’un İmparatorluğunda noktalanan bir trajedi olarak görülür. Fransız Devrimi kendinde her ikisidir — hem özgürlük uğruna eylem hem de uğruna yapıldığı erekleri hiçe sayan bir terör dönemi.

Soyut düşünce için gerçek ya biri ya da ötekidir. Onun için şeyler çelişkili olmamalıdır. Ve gene de Fransız Devrimi açıkça bir çelişki olarak görünür. Bir yanda demokrasi ve özgürlük idealleri, öte yandan Jacobinlerin tiranlığı ve terörü vardır. Süreci bu ikili karakterinden yalnızca birine

indirgemek ve ötekini silmek gereksizdir. Fransız Devrimi her ikisidir. Bir yandan krallık devrilmiş ve feodal ayrıcalıklar kaldırılmıştır; öte yandan krallığın yeri tiranlık tarafından ve feodal şiddetin yeri kitle terörü tarafından alınmıştır. Devrim bir oluş süreci olarak içinden doğduğu eski kültürü ve onda doğmakta olan yeni kültürü birlikte kapsar.

Fransız Devriminde bilmecemsi yan bu iki ucun karşıtlar olmaktan çok özdeşler olarak görünmesidir. Fransa durumunda eski yan olarak bir uç saltık tekerklik olarak despotizmdir; yeni yan olarak ikinci uç Jacobinlerin tiranlığa ve teröre varan diktatörlükleri olarak yine aynı despotizmdir. Ve despotizmin despotizm ile çarpışması bir devrim yapmaz.

Fransa Devriminin Fransa'nın içinde ve dışında insanlarda neredeyse bir esrime duygusuna yeğinleşen bir coşku yaratmış olmasının nedeni bir Cumhuriyet ve bir Demokrasi kurmuş olmasında yatmaz. Devrim ne kraliyet tinini ortadan kaldırdı, ne de bir yurttaş toplumu yarattı. Çünkü devrim yurttaş toplumunu yaratmaz, ama yurttaş toplumu devrimini demokrasiyi yaratarak yapar. Bir terör sürecine bozulan ve sonunda ülkeyi neredeyse tam bir dağılma durumuna getiren 'cumhuriyeti' dosdoğru Napoleon'un imparatorluğu ve bir kraliyetler dizisi izledi. Kısa ve kısıtlı demokrasi ise ancak nüfusun minimal bir kesimini ilgilendiren bir formaliteden öteye geçmedi. Fransız Devrimini bütün bir dünyada yüzyıllar boyunca milyonların bilincinde aşağı yukarı bir kült nesnesi yapan etmen politik sonuçları değil, ama devrimin despotik şiddeti ve nefreti bütün çıplaklığı ile sergilemiş olmasıdır. Fransız Devrimi moral gelişime izin vermeyen Katolik ülkelere, aslında bütününde yurttaşlık bilincinin gelişimine direnen gelenek kültürlerine özgü bir devrimler ve karşı-devrimler sürecidir. Devrimi tanımlayan şiddet eylemleri ve nefret duyguları gelecek yüzyıllar boyunca yeryüzünün aynı şiddet eğilimlerini ve aynı nefret duygularını paylaşan engin despotik bilinç alanlarında büyük hayranlık uyandırdı.

•

Birinci Devrim on yıl sürdü (1789-1799) ve kralın giyotine gönderilmesi ile doğan bir Jacobin Cumhuriyetinden sonra Napoleon'un Avrupa İmparatorluğunda sonlandı. İmparatorluk 1814'te Napoleon'un Waterloo'da yenilmesi ile yıkıldı ve kraliyet yeniden kuruldu. 1814-1830 yılları Bourbon krallarının restorasyonuna ayrıldı. Devrim moda olmaya başladığı için, 1830'da bu kez bir kraliyete karşı başka bir kraliyet tarafından devrim yapıldı. Kraliyet el değiştirdi ve Bourbonlardan Orléans hanedanına geçti. Sonra bir üçüncü devrim, 1848 Devrimi geldi ve bu İkinci Cumhuriyeti üretti. Ama bu kez de devrim tutmadı ve dört yıl sonra, 1852'de İkinci İmparatorluk kuruldu ve 1870'e dek sürdü. Sonra Prusya yenilgisi yeni bir devrim için ve böylece bir Üçüncü Cumhuriyet için gerekçe yarattı.

III. Napoleon'un rejiminin çöküşünden sonra yapılan 1871 Fransız yasama seçimi Fransız Ulusal Meclisinde monarşist bir çoğunlukta sonuçlandı. Ama Legitimistler, Orléanistler ve Bonapartistler tekerkin seçiminde anlaşamadılar ve "geçici" bir cumhuriyetçi hükümet kuruldu. 1870'ler boyunca monarşinin yeniden kurulması konusu gündemde kaldı.

Üçüncü Cumhuriyet 70 yıl sürdü ve ardından 10 Temmuz 1940'ta Nazi Almanyası ile işbirliği içinde olan bir Vichy hükümeti kuruldu. République française adı tüm resmi belgelerden silindi. Rejime État français olarak değiniliyordu — genel olarak devlet.

Henry Philippe Petain ve Adolf Hitler (24 Ekim 1940).

Fransız Devrimi ancak 1870'in kansız devriminde kalıcı görünen bir Cumhuriyete ulaşabildi. 'Devrim' adı verilen şey yaklaşık 100 yıllık bir ileri-geri gidişler ve alt-üst oluşlar sürecidir. Fransız

Devrimi temelde Katolik Kilise ve Aydınlanma arasındaki kısır ve acımasız çatışmaya verilen addır. On dokuzuncu yüzyıl yaklaşırken, modern kültürü yaratma potansiyelinden bütünüyle yoksun bir Ancien régime gelişime direnmeyi sürdürüyordu. Reformasyonu reddeden ve Protestan nüfusunu ölçüsüz bir şiddet yoluyla bütünüyle yok eden Fransa karanlık boşinancın, arkaik bir aristokrasinin ve saltık tekerkliğin oyun alanı idi.

•

Paris'te Wehrmacht Orduevi

Duyunç özgürlüğüne, etik yaşama ve politik istence isteksiz Katolik boşinanç kültürüne tepki halktan gelemezdi. Tepki ancak yeni kavramları, özgürlük ve eşitlik kavramlarını henüz düşünmeye başlayan insanlardan, Aydınlardan, Aydınlanmadan gelebilirdi. Yurttaş toplumunun yokluğunda, politik istenç pozunu kendisi üstlenen Aydınlanma bir proto-ideoloji idi ve dinsel olarak Deist, etik olarak yararcı, ve entellektüel olarak kuşkucu çizgilerde düşünüyordu. Evrenseller ile hiçbir işi yoktu, özgürlüğü yalnızca Aydının özgürlüğü olarak kabul etti, ve halkın istençsizliğinin bütünüyle bilincinde idi.

Demokrasinin, evrensel özgürlük ve eşitlik tininin Aydınlanma ile hiçbir ilgisi yoktur. Özgür olan hiçbirşeyi, modern olan hiçbirşeyi temsil etmeyen despotik Aydınlanma Katolik Kilisenin karşısına kendini bile aydınlatmayan bir ‘pozitif bilim’ belgisi ile çıktı. Aydın yurttaş toplumuna ait değildir ve yurttaş toplumunda yeri yoktur. Ve istençsiz kitlelere ve yığınlara demokrasiyi önermek yerine, despotizmin ‘aydınlanmış’ biçimini, Aydın Despotizmini önerir — ya tekerki bilinçlendirerek ya da kendisi tekerkliği üstlenerek. Her iki kültür de, Katolik Kilise gibi Aydınlanma da demokrasiyi, evrensel insan haklarını ve yasa egemenliğini tanımamada birleşir. Fransız Devrimi despotizmin despotizm ile çarpışması olarak yer aldı ve sonunda terörü politik araç olarak, Devrimin bir aracı olarak kullandı.

Fransa’da dikkate değer varlığını Reformasyonun başarısızlığına borçlu olan Aydınlanma boşinanca karşı kavgasında sınırlı olarak başarılı oldu ve Katolik Kilisenin egemenlik alanından büyükçe bir ateizm kütlesi kopardı. Ateizmin ciddi metaetik problemleri vardır ve Fransa’da varoluşçuluğun, nihilizmin ve materyalizmin (ve bir bonus olarak kübizmin) başka her yerde olduğundan çok daha fazla öne çıkması ancak bu moral vakum zemininde olanaklı olabilirdi.

Devrim — herhangi bir hükümetin vb. devrilmesi değil ama yurttaş toplumunun kuruluş süreci olarak modern devrim — bütün bir dünya tarihin ereğini özetleyen kavramdır. Dünya Tarihinin anlamı kalabalıkların etik eğitimidir. Fransa’da Ancien régime evrensel bir yalanlar kültürü olarak kalmada diretmesinde bu ereğe en dirençli kültürlerden biri idi. Böyle kültürün bir devrim yaratması olanaksızdı, çünkü bir-iki düşünen kafa dışında aynı etik-dışı ya da etik-öncesi tin onda sözde ‘devrimci’ olanı da tanımlıyordu. Devrim insanların bütün bir etik yaşam düzenlerinin nasıl olacağını kendi ussal doğalarından keşfetme ve kurma süreci iken, Fransa’da despotik bir kültür için plan Robespierre’in ve Jacobinlerin moral olarak küt beyinleri tarafından belirlendi.

Özgürlük bilincinin aşağı yukarı hiç gelişmediği Katolik ve Ortodoks Avrupa toplumlarında (ve genel olarak bütün bir Latin dünyada) devrim bir kural olarak eski despotizmin başka despotizm türleri ile, monarşik despotizmin aydın-entellektüel despotizmi ile yer değiştirmesi biçimini alır. Yalnızca birşey devrilir, ve hiçbirşey kurulamaz. Bu toplumlarda işlerin normal durumu olan despotizm ve boşinançlar nedeniyle özgürlük ve eşitlik bilincinden, kendi haklarının bilincinden yoksun kalmış halklara demokrasiyi ve kentli uygarlığını aşılayabilecek güç bir kural olarak çaresizdir. Ve kültürün aşağı yukarı bütününü temsil eden despotik çoğunluk için özgürlük

girişimini bastırmaktan kolay birşey yoktur. Tarih bu kültürler için aşırı ölçüde zor, acılı ve ölümcüldür. Devrim onlardan despotik karakterlerini ortadan kaldırmalarını ister. Ama bu karakterleri varoluş biçimleridir.

Fransa'da Ulusal Meclisin ve Rusya'da Dumanın demokrasinin başlangıcı olarak ortaya çıkmış olmasına karşın, iki durumda da halkın kendisinin demokratik bilincinin zayıflığı devrimi bir şiddet eylemi ile özdeşleştiren aydın ve entellektüel sınıfın devlet gücünü ele geçirmesine yol açtı. Fransız Jacobinlerinin Rus Bolşeviklerinin akıl hocaları olduğu görüşü hiç olmazsa bu ikinci kalabalığın tiranları tarafından yadsınmaz. Tam tersine, ideolojik despotlar Jacobin terörüne her zaman imrenerek baktılar ve yaptıkları 'devrimlerde' Jacobin terörünü neredeyse önemsiz gösterdiler.

Her iki durumda, hem Latin hem de Slav devrimlerinde eski rejimlerin despotik kültürünü kendileri besleyen ve sürdüren özgürlüksüz halklar yeni efendilerinin şiddet dilini çok daha iyi anladılar. Şimdiye dek öğrendikleri, bildikleri ve alıştıkları biricik dil bu idi. Avrupa'nın çok büyük bir bölümü 19'uncu ve 20'nci yüzyıllarda da henüz orta çağları yaşamayı sürdürüyordu. Modern devleti özgürlüğün edimselleşmesi olarak anlamayan Aydın ve radikal entellektüel de modern dünyaya, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik dünyasına değil, eski rejime aitti. Ve despotik halk kültürü adına ve onun kölece desteği ile, demokratik devrimi bastırmada ve onu kitlelerin, yığınların, kalabalıkların cinayet eylemlerine bozmada başarısız olmaları olanaksızdı. Yaptıkları şey her iki durumda da toplumlardaki despotik nefrete ve yok etme eylemine öncülük etmek oldu.

1789 Devrimi başlangıçta reformlar için büyük umutlar yarattı. Jacobin eğilimler henüz etkinleşmemişti ve göreli bir dinginlik ve barış tini egemendi. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi yeni Ulusal Meclis tarafından kabul edildi. Boşinançlar ve ayrıcalıklar üzerinde usun utkusu kazanılmış görünüyordu. Sanki Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik salt sözcükler ve dilekler olmaktan çıkıyordu ve Fransa'da, ya da belki de onun örneği ile bütün bir dünyada bu en ussal kavramlar insanlık için yaşamın normal, uygar, barışçıl biçimini belirlemek üzere idi.

Ama böyle yüksek idealler Fransa durumunda zamanla bir aptallık tınısı kazandı ve kültürdeki evrensel yalanı örtemez oldular. Gerçekte, sloganın kısaltılmamış biçimi "Liberté, egalité, fraternité ou mort" idi ve bir süre sonra geriye yalnızca " ölüm" kaldı. Reformasyona karşın moral gelişimden payını almayı reddetmiş bir kültürün duyunçsuz istenci önce Fransa'yı ve sonra bütün bir Avrupa'yı kana boğdu.

Fransız Devriminin devrimci niteliği eylemin demokrasiyi yerleştirmeyi başarabildiği düzey tarafından belirlenir. Ama derece sıfırın altındadır. 1789'dan sonraki durum, kısa dinginlik dönemleri dışında, politik bir durum olmaktan çok sonunda tiranlığa varan bir anarşiler dizisi olarak görünür. Krallık olarak bir devlete çok az benzeyen şey bile bütünüyle yitmiş, yeri Aydınlanmadan esinlenen şiddet rejimleri tarafından alınmış, bir tiranlıklar, imparatorluklar ve krallıklar dizisinden sonra bugün bildiğimize az çok benzer bir Fransız Cumhuriyeti ancak seksen yıl kadar sonra 1870'te ortaya çıkmıştır.

'Devrim' bir anlamında politik gücün el değiştirmesinde sonuçlanan ve göreli olarak kısa bir zaman süresi içinde yer alan eylem demektir. Bir başka anlamda, bütün bir politik yapıyı kucaklayan genel istencin doğuşunu anlatmak için kullanılır. Bu geniş anlamda, modern dönem bütününde bir devrim dönemi, gerçekte tarihin kendisini bütün bir ön-modern despotik kültüründen ve karakterinden temizleyen evrensel politik dönüşüm dönemidir. Modern dönem evrensel özgürlük bilinci tarafından, evrensel istencin doğuşu tarafından tanımlanır. Ve açıktır ki Demokrasi tamamlanmış ve bitmiş bir süreç değil, insanlığın ilk kez ve küresel ölçekte politik bilinç

kazanmasına doğru sürmekte olan küresel eylemidir.

“Le bonheur est une idée neuve en Europe.” (Saint-Juss)

Fransa’da ‘devrim’ sözcüğün dar anlamında teorisiz bir pratik olmanın, salt bir ‘devirme’ olayı olmanın ötesine geçmedi. Marat gibi, Hébert ve Danton gibi, Robespierre ve Saint-Juss gibi önderleri izleyerek, Jacobinler ‘karşı-devrim’ dedikleri şeyi fiziksel olarak yok etmeyi istediler ve halkı terör yoluyla eğitme yöntemini uyguladılar. Devrim Fransasında Katolik Kilisenin kazıkta yakma yönteminin yeri Jacobinlerin giyotini tarafından alındı.

Ahlak olmadığı için, duyunç olmadığı için, kendini aldatmanın da sınırı yoktu. Bu sonsuz yalana büyük bir inançla sarılarak, yaptıkları şeylerin yeniliğin temelini atmak olduğunu düşünüyorlardı. Politik değişim ile anladıkları şey yok etme eylemleri üzerine koşullu idi: “Une nation se régénère seulement sur des tas de cadavres” (Saint-Juss). Eğer bir ulus kendini ancak kadavralar üzerinde yeniden yaratabiliyorsa, terör kötü olmaktan çıkar. Teröristlere bu sözleri büyük bir içtenlik ve inanç ile söyleten ruh durumu yaptıklarını kutsal olarak görmeye götüren bir fanatizm olabilir. Deliliklerini anlamaktan kurtulmak için başka yolları yoktu.

Ülkede 1792’den sonra yer alan eylemleri ‘politika’ başlığı altına almak olanaklı değildir. Politik güç ve bir ulus duygusu aşağı yukarı bütünüyle ortadan kalktı, ve öyle görünür ki eğer anarşi bir politika ise, durumu tanımlayacak en uygun formül tüm yasallığın yitişi ve bireysel fanatizmin kendini engelsizce salıverişidir. Geri kültür ileri kültürü anlamasını sağlayacak kategorilerden yoksun olduğu için geridir. Fransızlar moral ve etik gelişimlerini engelleyen kültürlerinden ötürü, hak, özgürlük, insanlık gibi kavramların yalnızca harflerini biliyorlardı. ‘Devrim’ denilen kaotik bir dönemde kendi içlerinden üç yüz bin kadarını öldürdüler, krallarını ve kraliçelerini, rahiplerini, politikacılarını ve sık sık bütün parti gruplarını giyotine gönderdiler, tanıksız ve savunmasız ‘mahkemeler’ kurdular, kitle kıyımları yaptılar; evrensel insan haklarını evrensel olarak çiğnediler, duyunç özgürlüğünü ülke çapında bastırdılar, yurttaşlık haklarını ve yasa egemenliğini bütünüyle ortadan kaldırdılar. Dahası, aynı despotik tin Avrupa’nın aşağı yukarı bütününü kana boğdu ve eylemlerinin sonuçları Moskova’nın yok edilmesine dek vardı. Tüm bu barbarlıklara ‘devrim’ dediler ve bu ‘devrim’den esinlenerek insanlar politik hiçbir nitelikleri olmayan eylemlere, darbelere ve komplolara ‘devrim’ demeye başladılar.

Modern devrim geleneksel-despotik ilişki biçimlerinin devrilmesidir. Ve yalnızca eski devletin değil, eski toplum ve aile biçimlerinin de dönüşümünü kapsar. Buna göre modern devrim modern etiğin doğuşu, etiğin salt düşüncesiz bir alışkanlık sorunu olmaktan çıkışı, insanın öz-bilinçli etik yaşamının gerçekleşmesi sürecidir. Modern devrim ilk kez etik kavramına uygun etik yaşamın doğuşudur. Etik yaşam özgür istencin belirlenimleri ile, insan doğası ile uyum içinde yaşamdır.

Ancak özgür istenç etik yaşamı sorgulayabilir ve onu ussallaştırabilir. Bu düzeye dek etik yaşam evrensel özgürlük bilinci tarafından belirlenen yaşamdır ve insanlara önderler tarafından, partiler tarafından öğretilecek ya da dayatılacak bir konu değildir.

Fransa bağlamında devrim başka anlamlar ve tanımlar kazandı ve birileri insanları yönetme, nasıl yaşayacaklarını, neye inanacaklarını ya da inanmayacaklarını vb. belirleme görevini üstlendi. Ama bunu insan doğasına karşı, genel istence karşı, evrensel eşitlik bilincine karşı üstlendikleri için, devrimi yeniden tanımlama gereğini duydular: “Bir devrim terör ile birleşmiş erdemdir.” Kurtarıcı entellektüalizm delilikten daha iyi birşey olamayacağını gösterdi. Ve kurtarıcılık misyonu henüz çekiciliğini yitirmiş değildir. Fransız Devriminin Fransız kültürünün doğasından ötürü kaçınılmaz olarak bir şiddet süreci olması düşüncesiz ve duyunçsuz entellektüele devrimin özsel olarak bir

şiddet sorunu olduğu önyargısını kazandırdı. Doğal olarak, çünkü entellektüel kavramını deneyimden ve olgulardan türetir.

Fransız Devrimi bir eylem olarak erekte kapsanmayan araçlar yoluyla tanımlanır: Şiddet, korku, terör, diktatörlük, tiranlık, kitle kıyımları. Tüm bunlar bir saltık tekerklik olan Eski Rejimi devirmenin yolları, Fransız halkının 'politika' yapmak için bildiği biricik araçlardır. Eğer amaçta araçta olmayan hiçbirşeyin kapsanmadığı doğru ise, gizil zorbalık edimsel zorbalığa geçer ve bir şiddet patlaması olan sözde bir devrimden ussal demokrasinin doğması beklenemez. Demokrasi ancak potansiyel bir şiddet rejimi olan despotizmi yenerek ortaya çıkabilir, ve Demokrasinin şiddete karşı araçları insan haklarının bilinci, duyunç özgürlüğü ve yasa egemenliğidir. Demokrasi evrensel istençtir. Despotizm tikel istencin evrensel istenci tanımayan zorbalığıdır.

Fransız Devriminin önderleri insanlara özgürlüğü şiddet ve terör yoluyla öğretebileceklerini, kurtuluş için bunların en uygun araçlar olduğunu düşünüyorlardı. Daha sonra bu yöntem Rus ve Çin devrimlerinde ve başkalarında uygulandı ve yararcılık etiği ile uyum içinde insanlığı kurtarmak için on milyonlarca insanın yok edilmesi ve giderek yüz milyonlarca insanın yok edilmesinin göze alınması haklı olarak görüldü. Entellektüelin bu bozulması tüm görünüşe karşı bir delilik değildir. Her despotik kültürün böyle entellektüelleri, şairleri, yazarları, sanatçıları, bilim insanları vardır, bunlar bütünüyle normal insanlardır ve kendileri gibi bütünüyle normal insanlar tarafından sayılır ve sevilirler. Yurtseverdirler, sömürüsüz ve sınıfsız bir dünya uğruna yaşarlar ve cenneti gökyüzünden yeryüzüne indirmeyi isterler. İyilikleri sorgulanamayacak bir uç noktaya ulaşmıştır çünkü yeryüzünde kötülüğü saltık olarak ortadan kaldıracaklardır. Kendilerini bütünüyle ve herşeyleri ile devrime adamışlardır ve yargılanmaları ihanettir. Bu delice belirlenimlere tüm yürekleri ile inanırlar. Delilikleri normallikleridir.

1789'da Fransa'nın nüfusu 28.000.000 idi.

Tüm ülke için ortak bir yönetim ve yasama biçimi yoktu.

Kuzey Fransa'da aşağı yukarı tüm yasa törelere dayanıyordu ve 65 ortak ve 300 yerel töre vardı (evlilik, kalıt hakları, mülkiyet kiralama vb. ile ilgili).

Her bölgenin kendine özgü ağırlık ve ölçüleri vardı.

Ülke içinde düzinelerce gümrük uygulaması vardı.

Doğrudan vergi oranları bölgeden bölgeye değişiyordu.

Yoksulluk Fransa'nın en görünürde olan problemi idi. Kırsal evlerin sefilliği ve köylünün yoksulluğu açıkça gözleniyordu; tüm köylü kızları ve kadınları ayakkabı ve çorap giymiyordu. Kasabaların çoğu dilenci ile dolup taşıyordu. Yoksullar nüfusun üçte birini oluşturuyordu: 8-10.000.000 kadar.

Köylüler nüfusun %80'ini oluşturuyordu.

Kasabalarda yaşayanların çoğu yoksul ve eğitimsiz idi.

Yaygın olarak, çalışma saatleri 16 ve çalışma günleri 6 idi.

Bir elinde pistol, esrime içindeki gazeteci Camille Desmoulins Bastille'i almak üzere halkı silaha çağırıyor. Kalabalığın yetenekli olduğu biricik eylem kitle kıyımı idi.

"Devrim" sürecin bütününü anlatmaktan çok göreli olarak kısa bir süre içinde yer alan ve özellikle şiddet içeren yok edici eylemleri anlatmak için kullanılır. Ama eğer simgesel önemine karşın Magna

Carta'yı Avrupa'da tekerkin gücünün sınırlanmasının başlangıcı olarak kabul edersek, modern devletin ya da demokrasinin ortaya çıkış sürecinin yüzyılların işi olduğu açıktır.

Katolik Fransız halkı Avrupa'da modern devrimi başarabilecek en son halklardan biri idi. Tarihsel olarak önemli olan şey evrensel özgürlük bilincinin kazanılmasıdır, çünkü ancak özgür bir halk, ancak yurttaş toplumu demokratik devletin yaratıcısı olabilir. Eşitlik ve kardeşlik momentleri de özgürlük etmeni tarafından getirilir. Özgürlük bilinci efendilerin gücünü, tekerkliğin gücünü olumsuzlar. Özgürlük bilincinin bir başka anlatımı kendi istencinin bilincidir. Bu bilinç, özgürlük bilinci tarihsel olarak kazanılması gereken birşeydir ve insanların köleliği, kulluğu, serfliği kabul etmeleri bu bilincin yokluğunda olanaklı biricik yol olarak görünür. Hegel Doğuda yalnızca Birin özgür olduğunu söyler. Demek istediği şey İmparatorun istencinin ne kadar kalabalık olursa olsun bütün bir halkın istenci olarak geçerli olduğu ve zaman zaman türeyen feodal beyler dışında hiç kimsenin bu tekil istenci sorgulamadığıdır. Konfiçyüs bir Sokrates gibi değildir. İnsan eşitliği ya da herkesin özgürlüğü kavramı Yunan tininde, Platonizmde örtüktür ve Hıristiyanlığa bu kaynaktan geçer (İznik Konseyi, İskenderiyeli neo-Platonistler). Bu eşitlik ve özgürlük kavramının insanların bilincine girmesi yüzyılları gerektirir, çünkü birkaç düşünürün kafasında gelişen kavram ilkin eski tasarımları yenmek ve onların yerini almak, bütün bir kültürü dönüştürmek zorundadır.

İslamik dünya eşitlik ve özgürlük kavramını insanı Tanrı ile bir yapmak olarak görerek reddetti (Arianizm gibi) ve insanı edilginleştirdi. Osmanlı İmparatorluğunda yer alan modernleşme çabasının sonucu olarak Türkiye Cumhuriyetinin doğması dışında, Osmanlı İmparatorluğunun dışında kalan İslamik dünya bütününde politik karakter kazanamadı (Orta Doğu devletleri Osmanlı İmparatorluğunu yenen başka İmparatorluklar tarafından bir bakıma yalnızca harita üzerinde yaratıldı). Katolik Hıristiyanlık Tanrı ve Oğlu arasına bir papalık ve rahiplik sınıfı getirerek insan özgürlüğünü anlamayı olanaksızlaştırdı. Hıristiyanlık bu kavramı anlamanın yoluna ancak aracı dinadamları sınıfını ortadan kaldıran Reformasyon ile birlikte girdi. Reformasyonun amacı yalnızca duyunç ve inanç özgürlüğünü kazanmaktı, monarşileri yok etmek, özgür bireyi ortaya çıkarmak, modern dünyanın tinsel zeminini hazırlamak değil. Ama eşitlik kavramı genel olarak eşitsizliklerin ortadan kaldırılması istencini getirir. Ve Reformasyonu bastıran Güney Avrupa dışında Kuzey Avrupa'da özgürlük bilincinin dereceli olarak yayılması ilk kez kendi özgürlüğünün, eşitliğinin, değerinin bilincini kazanmaya başlayan yeni bir kültür yarattı. Bu düzeye dek demokrasi bu özgür kültürlerde halkın kendisi tarafından kuruldu ve aynı tini paylaşan monarşiler tarihsel olarak ne olduğunu anlamayı başardılar (Kuzey Amerika kolonileri Avrupa'daki tüm soyluluk, gelenek ve monarşi artıklarından özgür olduğu için, demokrasinin gelişmesi için en uygun zemin oldu). Modernleşme bu özgür bireylerin toplumları olan yurttaş toplumunun ortaya çıkması ile birlikte giden sürecin adıdır. Dünyanın geri kalanı çeşitli modeller üzerine aynı sürece öykünmeye çalıştı. Ama toplumların kendilerinin despotik karakterde olmaları bu girişimleri boşa çıkardı.

Çin ve Hindistan gibi değişime kapanmış kültürlerde insanların özgürlük bilincini kazanmaları, bireyler olmaları, kişiler olmaları, hak eşitliğini kazanmaları yürürlükteki politik ve toplumsal yapılar altında açıktır ki olanaksızdı. Bu kültürlerin kendi içlerinden dönüşemeyecek düzeyde sağlam ve katı olmaları değişimlerinin ancak dışarıdan, Batıdan gelen güçlerin yıkıcı etkileri altında yer almasına izin verdi. Despotik Asya tarihini dışarıdan almak zorunda idi.

1. 1780'lerde Fransa'nın nüfusu 25 milyon kadardı ve bunun 20 milyon kadarı tarım kesiminde idi. Fransız köylüsü için açlık kritik kıtlık yıllarında ağırlaşan gündelik bir problemdi. Bütününde yoksul olmasına karşın, köylülük vergiden bağışık soyluluğun genel giderlerini, lüks giderlerini vb. de karşılıyordu.

2. Dinadamları sınıfının sayısı 100.000 kadardı ve buna karşın toprağın yaklaşık %10'unu elinde tutuyordu. Dinadamlarının büyük bölümü soyluluğun üyeleri idi. Kilise hem varsıl, hem güçlü, hem de hükümet politikasında etkili idi.

3. Fransız Devrimi genellikle 1789-1799 yılları arasına düşen on yıllık bir süreç olarak görülür. Süreç biraz daha uzun süreli alındığında, Fransızların neye karar vereceklerini bilmedikleri açıktır. Despotik tin daha sonraki Fransız tarihinde de kendini sergiler (Cezayir, Vichy Rejimi ve sayısız başkaları).

Fransız Devrimi 1789–1799 Fransa Krallığı 1791–92 Birinci Cumhuriyet 1792–1804 Birinci İmparatorluk 1804–14 Restorasyon 1814–30 Temmuz Monarşisi 1830–1848 İkinci Cumhuriyet 1848–52 İkinci İmparatorluk 1852–70 Üçüncü Cumhuriyet 1870–1940

4. Fransız Devriminde kadınlara yurttaşlık hakları ve seçme hakkı verilmedi. Ama evlenme, boşanma ve kalıt konularında belli haklar kazandılar. Napoleon bu hakların bir bölümünü geri aldı. Condercet us temelinde kadınların eşit insanlığını savundu.

Devrimin Ana Evreleri

Ulusal Meclis: 1789-1791

Yasama Meclisi: 1791-1792

Konvaensiyon (Hükümet): 1792-1795

Direktuar: 1795-1799

Napoleon: 1804-1814

Ulusal Meclis (1789-1791)

Louis XVI gerçekte yeni bir anayasa istemiyordu

Fransa halkı Bastille'i 14 Temmuz 1789'da bastı, Bunun nedeni Louis'nin onlara karşı askeri güç kullanacağını haber almaları idi.

Çağdaş 14 Haziran tarihi Bastille Günü olarak kutlanır.

Büyük Korku

Soylular saldırıya uğradı

Feodal borçların kayıtları yok edildi

Vergi kayıtları yok edildi

Birçok soylu kaçtı; émigrés olarak bilindiler

Kral XVI. Louis üç renkli yeni Fransa bayrağını takmaya zorlandı

Bir gecede Fransa'da feodalizm yok edildi; İtalya ve Avrupa üzerindeki etki büyüktü.

Devrimci Fransa

JACOBINLER

Radikal düşünen grup

Eşit haklar ile ilgili yasaları çıkardılar

Savaşa karşı idiler (ordunun politik olarak güçlenmesinden korktukları için)

Aralarında birçok ‘burjuva’ vardı

GIRONDINLER

Başlangıçta Jacobinler arasında olmalarına karşın daha sonra ayrıldılar

Daha ılımlı düşünen grup

Dış savaşı destekledilerdiler; özellikle Avusturya'ya karşı

Krala düşman değildiler, ama anayasal monarşi istiyorlardı

Sonları giyotine gönderilmek oldu.

SAN-CULOTTES

Üçüncü Katmandan radikal grup; çoğunluğu yoksul emekçiler

Kraldan nefret ediyorlardı.

HÜKÜMETLER Ulusal Kurucu Meclis Yasama Meclisi: Kral ile birlikte çalışamadığını bildirdi; Ulusal Konvansiyon: 1792-1795; İİlk Cumhuriyet hükümeti; sınıf ayrımı olmaksızın seçilen ilk meclis; 1793'ten sonra güç Konvansiyondan Kamu Güvenlik Komitesine kaydı; seçime katılma oranı 1791'de %10,2, 1792'de %11,9 (seçmen sayısının iki katına çıkmasına karşın); temsilci sayısı 750 idi; Konvensiyon yasama ve yürütme görevlerini yerine getiriyordu; önce Girondin, sonra Jacobin, ve sonra Thermidorian dönemler geldi. XVI. Louis'nin yargılanması sırasında 721 temsilciden ölüm cezasına evet diyenlerin sayısı 387, hayır diyenlerin sayısı 334 idi; 2 Haziran 1793'te 80.000 silahlı sans-coulette tarafından desteklenmekte olan Jacobinler Girondinleri Konvansiyondan çıkardılar; kraliyetçi eğilimler güç kazanırken artan ederler halkı yeniden ayaklanmaya götürdü.

Thomas Jefferson

Jefferson Amerikan 4 Temmuz 1776'da İngiltere ile savaştaki 13 Koloniyi temsil eden İkinci Kıta Kongresinin kabul ettiği Bağımsızlık Bildirgesinin başlıca yazarı idi. Aydınlanmanın idealleri tarafından etkilenmişti ve Locke ve Montesquieu'nün yazılarını okuyordu. Bildirgenin taslağını yazmak üzere görevlendirilen beş kişilik komite başlangıçta metni yazması kararlaştırılan John Adams'ın metnin Jefferson tarafından yazılması önerisini kabul etti. Jefferson'un metni 28 Haziranda komite tarafından tartışılmaya başladı ve Kral III. George ve köle tecimi üzerine olan pasajlar da aralarında olmak üzere kimi pasajlar metinden çıkarıldı. Komite 4 Temmuzda metni onayladı ve Bildirge delegeler tarafından imzalandı. Bununla Krala karşı bir ihanet suçu işliyorlardı.

Jefferson'un "All men are created equal" tümcesi İngiliz dilinde en iyi bilinen tümcelerden biri ve Amerikan tarihinde en güçlü ve en etkili sözlerden biri olarak kabul edilir.

Jefferson Bastille'in alınması sırasında Paris'te idi ve dostu Lafayette ile Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi üzerine birlikte çalıştı.

Preamble
We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.

In the summer of 1824, the Marquis de Lafayette accepted an invitation from President James Monroe to visit the country. Jefferson and Lafayette had not seen each other since 1789. After visits

to New York, New England, and Washington, Lafayette arrived at Monticello on November 4. Jefferson's grandson Randolph was present and recorded the reunion: "As they approached each other, their uncertain gait quickened itself into a shuffling run, and exclaiming, 'Ah Jefferson!' 'Ah Lafayette!', they burst into tears as they fell into each other's arms." Jefferson and Lafayette then retired to the house to reminisce. The next morning Jefferson, Lafayette, and James Madison attended a tour and banquet at the University of Virginia. Jefferson had someone else read a speech he had prepared for Lafayette, as his voice was weak and could not carry. This was his last public presentation. After an 11-day visit, Lafayette bid Jefferson goodbye and departed Monticello.

L'Esprit des lois 1753'te yayımlandı ve Montesquieu'nün düşünceleri hiç kuşkusuz Fransız devrimi sırasında etkili oldu. Montesquieu özgürlüğe önem veren bir halk için özgürlükçü bir anayasal tekerkliğin en iyi hükümet dizgesi olduğunu ileri sürdü. Çünkü güçlerin birçok özekte bölünmesi herhangi bir gücün despotik olmasını sürekli olarak önleyecekti. İngilizler egemenliği Kraliyet, Parlamento ve mahkemeler arasında paylaştırmıştı. Fransızlara da aynı şeyi önerdi: Kral, aristokratik mahkemeler, Kilise, toprak soyluluğu ve kentler. Fransız devrimi ilk evrelerinde daha ılımlı bir değişim getiriyor görünürken, Jacobinlerin elinde radikalleşmesi ile birlikte Montesquieu'nün düşünceleri bütünüyle ilgisizleşti.

Devrimin ilk evrelerinde önemli bir ad olan Mirabeau anayasal tekerkliği istemesinde Montesquieu'nün düşüncelerini izledi. Dinadamları sınıfı ve Soylular sınıfı Genel Katmanların daha ilk toplantılarında bir güçler ayrılığı düşüncesini kabul etmeyeceklerini gösterdiler. Katolik Fransa'da Protestan Amerikan kolonilerinde ve başka Protestan ülkelerde olduğu gibi kendini duyunç özgürlüğüne, yasa egemenliğinin bilincine doğru eğitmeye başlamış bir toplum yoktu. Fransızlar soyut ilkelerden ve yasalardan çok somut rahipleri ve radikal önderleri dinlemeye yatkın idiler. Katolik Kiliselerinden kazandıkları disiplin ile, düşünceyi değil, insanı izlemeyi seviyorlardı.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

Girondinler ve Jacobinler

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Girondinler ve Jacobinler

Aziz Yardımlı

Girondinler ve Jacobinler

18’inci yüzyıl Fransası bir yurttaş toplumu değildi, Katolik idi, ve papalığın ve rahipliğin güç aracı olan kurumsal Katolik Kilisesi duyunç özgürlüğüne ve bireysel istencin gelişimine izin vermeyen bir boşinanç biçimidir. Albigensian Haçlı Seferlerinden Vichy Rejimine, Fransa’nın tarihi bu moral geriliğe bağlı sayısız trajedi ile grileşir.

Girondinler demokratik devrim yapması olanaksız bir kültürde devrim programına öncülük yapmaya çalıştılar. Jacobinlerden daha az devrimci olmasalar da, aynı zamanda ılımlı, normal, dengeli entellektüeller idiler. Karşıtları olan Jacobinler başka bir kültüre aittiler — kuşkucu, keskin, şiddete düşkün, ve bütünüyle duyunçsuz. Popüler tabanları ayaktakımına kadar iniyordu ve bu olgu kitle kıyımları ve Jacobinler arasındaki çok yakın bağlantıyı açıklar. Pragmatik, zaman zaman aptallık ve saçmalık düzeyinde kavrayışsız ve çoğunlukla acımasız eylem adamları olan Jacobinler bütün bir gelecek için kendi benzerlerine örnek olacak ölçüsüz bir şiddet kültürü yarattılar.

1791'den 1793'e dek Kurucu Yasama Meclisinde (1 Ekim 1791-20 Eylül 1792) ve daha sonra Ulusal Mecliste (10 Ağustos 1792'de kurulan ilk Cumhuriyet Meclisi ya da Konvansiyon) etkin olan Girondinler başlanıçta Jacobin grubunun bir bölümünü oluşturuyorlardı (adları güney Fransa'da geldikleri bölgeden — Girdone département — türetilmişti). Monarşiye karşı ve devrime bağlı olmalarına karşın, ılımlı politikaları nedeniyle Jacobinlere ait bir başka bölüngü olan radikal Montagnardlar ('Dağlılar,' çünkü meclisin yüksek bölümünde oturuyorlardı) tarafından monarşizmi savunmakla suçlandılar.

Jean Marie Roland, karısı Madame Roland, İngiliz doğumlu Amerikalı devrimci Thomas Paine Girondinler arasında idi ve Ulusal Konvansiyonda yaklaşık 200 üyesi olan gruba çoğunlukla Jacques-Pierre Brissot sözcülük ve öncülük yapıyordu. Grubun üyeleri arasında Marquis de Condorcet de bulunuyordu. Brissot Devrimi uluslararası alana yaymak için bir plan önerdi. Daha sonra Napoleon Bonaparte tarafından uygulanacak olan planın gerekçesi dış saldırıyı karşı önceden davranmak, kamu desteği kazanmak, devrimi militarize ederek Paris duvarlarının ötesine yaymak idi. Jacobinler karşı çıktılar, çünkü askeri diktatörlükten korkuyorlardı.

Girondinler başlangıçta Mecliste güçlü yan idiler. Görünürde Montagnardlar ile aralarında politik bir anlaşmazlık yoktu. Monarşiye karşı, demokrat ve cumhuriyetçi idiler; her iki grup da gerekli olduğunda zora baş vurmaya hazırdı. Ama iki grubun önderleri daha başından birbirinden uzak durdu. Girondinler öğretiye ve kurama öncelik verirken, Montagnardlar heyecanlı eylem adamları idiler ve Girondinler ülkenin bütününde destek görürken, Jacobinler başlıca daha radikal olan Paris'te ve özellikle sans coulettes tarafından destekleniyordu. Paris'in Konvansiyondaki 24 temsilcisinden 21'i Jacobinlerden yana idi. Bir üçüncü grup olan La Plaine ('Ova') ya da La Marais ('Bataklık') çoğunlukla belirli görüşleri olmayan uyuşuk ve çekimser üyelerden oluşuyor ve Girondinler ve Monagnardlar arasında gidip geliyordu. Ama 1792'de Konvansiyonun 749 üyesinden 389'u bu grupa aitti ve bu salt çoğunluk nedeniyle onların onayı olmaksızın herhangi bir karar almak olanaksızdı. Bu grup kendisi karar veremeyecek kadar istençsiz olduğu için, onlara karar vermede yardım etmek için diluzluğu sanatını kullanmak, üzerlerinde karizma uygulamak ve düşünceleri ile oynamak gerekiyordu.

Versailles Sarayı

10 Ağustos 1793'te monarşi devrilirken ve Eylül Kitle Kıyımları yer alırken Girondinler resmi olarak hükümeti denetleyen yan idiler. Ama kendilerini Kitle Kıyımlarından ayırmaya çalıştılar. Bu tür noktalarda sonunda Jacobinler tarafından yok edilmelerini gerektirecek birşey yoktu. Ama çok geçmeden Jacobinlerin suçlamak ve mahkum etmek için hiçbir zaman geçerli bir nedene gereksinimleri olmadığı anlaşıldı. Sonuçta Girondinlerin daha ılımlı ve daha kültürlü olmaları ve ülkeyi kaosa düşmekten kurtaracak bir düzenin kurulmasına çalışmaları Eylül Kitle Kıyımlarını destekleyen Marat, Robespierre ve Danton önderliğindeki Jacobinlerden kopmalarına yol açtı.

Jacobinlerin keskinlikleri ve şiddete yandaş olmaları Meclis dışındaki grupların, özellikle sans couletteun duygudaşlığını ve desteğini kazanmalarını sağladı ve Paris Komünü, Devrimci Komiteler, Paris Ulusal Muhafızı ve Jacobin Klüpleri (Brissot'nun nüfuzu altında idiler) denetimlerine geçti.

Girondinler Konvansiyonun XVI. Louis'yi idama mahkum etmesine yargılamanın yalnızca Paris tarafından değil ama bütün ulus tarafından yapılmasını isteyerek karşı çıktılar. Bu an appel au peuple ya da halka başvuru istemi 'kraliyetçi' olarak görülmeleri için yeterli oldu. Marat grubun Fransa'yı yıkıma götürdüğüne inanıyordu. "Nous sommes trahis!" ("İhanete uğradık!") çığlıkları Paris sokaklarında yankılanmaya başladı. Girondinlere karşı düşmanlık dereceli olarak şiddete

başvurma noktasına yaklaştı. Konvansiyonda sayıca Girondinler (150 kadar) Montagnardlardan (120 kadar) üstün idiler; bakanlıkların çoğu onların ya da onlara yakın olanların elinde, ve devlet bürokrasisi ve taşra denetimlerinde idi.

Ama ekonomik durum kötüleşiyordu ve %50'ye yükselen enflasyon ve ekmek ederlerinin iki katına çıkması halkı bir kez daha açlık ile karşı karşıya getirdi. Savaşlardan gelen kötü haberler, 1793 Martında başlayan Vendée savaşları halkı Jacobinlere doğru itti. Girondinler yaklaşmakta olan Terör Dönemi için bir işaret olan Kamu Güvenliği Komitelerinin ve Devrimci Mahkemelerin kurulmasını kabul etmek zorunda kaldılar. Hükümete karşı kışkırtmaları nedeniyle Marat'yı tutuklatmayı başarmalarına karşın, Marat Devrimci Mahkeme tarafından suçsuz bulundu ve serbest bırakıldı.

Bu olay Girondinlerin durumunu biraz daha kötüleştirdi ve halkın Girondinlere tepkisi kaynama noktasına geldi. Paris'te sans culotte, Jacobinler ve Montagnardların birlikte 27 ve 31 Mayıs günlerindeki ayaklanmalarından sonra 2 Haziran 1793'te yaklaşık Konvansiyonun yakınlarında toplanan 20.000 kişilik bir kalabalık Konvansiyondan Girondin üyelerini uzaklaştırmasını istedi. Konvansiyonda birçok üye dışarıdaki kalabalığı 'halkın istenci' olarak görürken, Marat Girondinlerin tutuklanmasını istedi. Girondinler direndiler. Ama saatler süren tartışmalardan sonra Konvansiyon oylama sonucunda Girondinlerin çıkarılmasına karar verdi. 1791'in sonlarından başlayarak devrime öncülük eden Girondinlerin şimdi devrimin düşmanı oldukları bildirildi. 1793 Ekiminde Brissot ve 21 Girondin arkadaşı Devrimci Mahkeme tarafından yargılandı ve giyotin ile idam edildi.

Condorcet (1743-1794) Fransız Bilimler Akademisinin sürekli sekreteri idi, 1791'de Yasama Meclisine seçildi ve sonra Başkanlığına atandı. Daha sonra Jacobinler tarafından Konvansiyondan atıldı, ölüme mahkum edildi. Saklandığı sırada Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain'i ("İnsan Tininin İlerlemesinin Tarihsel Bir Tablosu") yazdı. Yakalandıktan iki gün sonra kuşkulu koşullar altında öldü. Protestanlara ve kadınlara yurttaşlık haklarının verilmesini ve köleliğin kaldırılmasını istiyorud. Monarşinin kaldırılmasını ve Kralın tahttan indirilmesini savunmasına karşın, idama karşı çıktı.

1774'de, 31 yaşında, Condorcet dostu ekonomist Turgot tarafından Paris Darphanesinin genel müfettişliğine atandı. Bu noktadan sonra Condorcet matematetik çalışmalarına son vererek bütünüyle felsefeye ve politik sorunlara döndü. Sonraki yıllarda genel olarak insan haklarının savunusunu üstlendi. Kadınların ve zencilerin haklarını özellikle öne çıkardı. Köleliğin kaldırılması için etkin olarak çalıştı. Yeni kurulan Birleşik Devletler'in ideallerini destekledi ve Fransa'yı dönüştürecek politik, yönetsel ve ekonomik reform projeleri geliştirdi.

Condorcet yaşamının erken yıllarında erdem ve türe soruları üzerine düşünmeye başlamış ve "insan eksiksizleşebilirliği" düşüncesi özellikle önem verdiği sorun olmuştu. İnsanın ussal doğası kavramı düşünen her kafayı bu gizil doğanın edimselleşmesi, insan gelişmesi düşüncesine götürür. Condorcet herkesin birincil ödevinin insan gelişimine olanaklı olduğu kadar çok katkıda bulunmak olduğuna inanıyordu. Bu ödev aynı zamanda bireyin kendi yaşamının geliştirilmesi ile, kendi kişisel mutluluğu ile çakışıyordu. Fransız Devrimi patlak verdiği zaman bunu ilerleme davasında olağanüstü bir fırsat olarak gördü ve eksiksiz bir inançla ona katıldı.

Condorcet 1791'de Yasama Meclisine seçildi. Önce Meclisin birinci Sekreteri ve sonra 1792'de Başkanı oldu. Condorcet Meclise tüm soyluluk belgelerinin yakılmasını önerdi. Öneri oybirliği ile kabul edildi ve kendi begeleri de aralarında olmak üzere belgeler XIV. Louis'nin bir heykelinin

önünde yakıldı.

Condorcet Fransa'nın bir cumhuriyet olduğunu bildiren ve bir Ulusal Konvansiyon kurulmasını isteyen belgenin başlıca yazarlarından biri idi. Konvansiyon XVI. Louis'yi yargılamak istediği zaman Condorcet anayasaya göre Konvansiyonun Kralı yargılama hakkının olmadığını ve halka başvurulması gerektiğini ileri sürdü.

1792'de Condorcet Fransa için yeni bir anayasa hazırlayacak olan Dokuzlar Komitesinde İngiliz Thomas Paine birlikte görev aldı. “The Rights of Man” başlıklı yazısı nedeniyle İngiltere'de ölüm cezasına çarptırılan Paine Fransa'ya kaçmış ve Fransız yurttaşı olmuştu. Paine ve Condorcet ılımlı (Girondist) bir anayasanın başlıca yazarları idiler. Jacobin önderi Robespierre Dokuzlar Komitesinden dışlanmasına çok içerlemişti. Konvansiyon daha sonra yeni anayasa hazırlama sorumluluğunu Kamu Güvenliği Komitesine verdi. Bu son Komitenin apar topar hazırladığı büyük kusurlar kapsayan anayasa Konvansiyonda aşağı yukarı tartışılmadan kabul edilince Condorcet bu kadarını kaldıramadı ve anayasanın kusurlarını gösteren anonim bir mektup yayımlayarak Fransızlardan Jacobin anayasasını reddetmelerini istedi.

Mektubu Condorce'nin yazdığı açığa çıkınca Jacobinler bunu bir ihanet edimi olarak gördüler. 8 Temmuz 1793'te Condorcet Konvansiyonda kınandı ve tutuklanması kararı çıkarıldı. Condorcet dostlarının yardımı ile Paris'te onunla birlikte ölüm cezası riskini göze alan Madame Vernet'nin evinde saklanmaya başladı. Jacobinlerin Condorcet'yi yakalayamamalarına karşın, yokluğunda giyotine mahkum edildi. Condorcet sonsuz insan eksiksizleşebilirliği düşüncesini açımlayan “Esquisse”i yazmaya döndü.

.

.

Le Dernier banquet des Girondins

Condorcet tarafından hazırlanan ve 15 ve 16 Temmuz 1793’te Fransız Ulusal Meclisine sunulan Girondin anayasa projesine göre, “yalnızca us ve türe ilkeleri üzerine kurulu olmakla, anayasa yurttaşlarının haklarından tam olarak yararlanmalarını sağlayacaktır.” Monarşiyi kaldıran ve cumhuriyetin birliğini ve bölünmezliğini savunan anayasaya göre, egemenlik yalnızca halka ait olacak ve bu bireysel istençlerin genel istence boyun eğmesi yoluyla sağlanacaktır. Yasalar tam olarak özgürlüğün anlatımları, güç olmayan güç olacaklar, çünkü bireyin ve toplumun kendi istencinin anlatımları olacaklardır.

Girondinler 10 Ağustos 1792'de yer alan ve monarşiyi deviren Tuileires sarayı saldırısına katılmadılar. Yürürlükteki anayasal monarşiye karşı tutumlarında kararsızlık gösterdiler. Devrim daha radikal bir yola girerken, bu yumuşaklıkları düşüşlerinin başlangıcı oldu. Devrim Konvansiyonun denetiminden çıkıyor ve sokağın denetimine giriyordu. Paris’i karakterize eden politik radikalizm daha çok sürekli olarak açlık ve yoksulluk çeken kitlelerin desteği ile besleniyordu. Girondinlerin taşra kent ve kasabalarında güçlü desteği vardı ve radikal Paris’i dengelemek için départementlara güveniyorlardı. Jacobinler bu tutumu yeni kurulan Cumhuriyetin birliğini yıkmayı amaçlayan federalizm olarak gördüler. Öte yandan Konvansiyonda Kralın idamına karşı çıkmaları da Jacobinler tarafından kraliyetçilik olarak görüldü..

Girondinler hapishaneden giyotine götürülüyor.

Yurttaş Toplumu sözcüğün anlattığından başka birşey değildir. Yurttaşlardan oluşur — politik

ayrımları ya da ayrıcalıkları olan sınıflardan, katmanlardan, kastlardan değil. Yurttaş bir insanın politik olarak olabileceği en yüksek belirlenimdir. Güç söz konusu olduğunda, gerçek güç, en yüksek güç, saltık güç yurttaşın gücüdür, çünkü daha güçlüsü olmayan güç onun gücü, her birinin gücüdür. Kralın sözde 'saltık' gücü, ya da evrensel insan haklarına aykırı bir partinin, despotik bir önderin, bir diktatörün vb. gücü yalnızca ve yalnızca uyruklarının güçsüzlüğü ve istençsizliği üzerine dayanır. Yurttaşlar istençlerinde eşittirler, çünkü tümünün istenci evrensel insan haklarına uygun bir yasa istencinden daha çoğu ya da daha azı değildir.

Yurttaş kavramı hiçbir politik eşitsizlik tanıyamaz, çünkü onda her insan yalnızca insan olduğu için özgürdür — sınıfı, ait olduğu etnik topluluk, dini ya da eşeyi nedeniyle değil. Yurttaş hakları olan kişidir, yasa önünde başka herkes ile hak eşitliği içindedir.

İstenç biricik güç olduğuna göre, yurttaş toplumu istencini sözcüğün tam anlamıyla hiçbir güç kapsamayan, hiçbir yurttaş üzerinde güç uygulamayan kendi Devletinde anlatır. İnsan ancak böyle bir Devlette özgürdür, çünkü onda haklarını kendi istenci yoluyla güvence altına alır, ve onda boyun eğdiği güç kendi gücü, bir güç olmayan güçtür. İnsan ancak özgür demokratik devlette korkmaya son verir.

İnsan haklarının, özgürlüğün, eşitliğin evrensel olması bu ilkelerin ulusal, sınıfsal, etnik, dinsel ya da başka türden bir belirlenim olmadıkları anlamına gelir. Hiçbir ulusun daha az özgürlük, daha az hak, daha az eşitlik kabul etmeyeceği düzeye dek, ulusal devlet kavramı bile yalnızca evrenselin henüz tikeli ile tam olarak eşitlenmediğini anlatır.

Condorcet'nin projesinin Evrensel Anayasa olması gerekir. Ama o anayasa tarihsel koşullar gereği henüz 'Fransız' karakterini taşır. Condorcet'nin projesinde monarşinin kaldırılması, konfederasyon ya da federasyon ile karşıtlık içinde cumhuriyetin birliği ve bölünmezliği, yasamacıların yalnızca değiştiremeyecekleri anayasaya uygun yasalar yapmaları gereği, egemenliğin koşulsuz olarak halka ait olduğunu, yalnızca cumhuriyeti savunma amacıyla savaş yapılabileceği gibi noktaları ve daha başka ayrıntılar kapsanır.

Seçimler

Fransa'da ilk Yasama Meclisi seçimleri 1791 Eylülünde yapıldı. Yalnızca vergi ödeyen yurttaşların seçme hakkı vardı. Adayların çoğunluğunun bağımsız olmasına karşın, tümü de belirli programları olmayan üç politik bölüngü ile ilişkili idi: Marailer (Le Marais; Girondinler ve Jacobinler arasında; monarşist), Feuillantlar (anayasal monarşi) ve Jacobinler (ılımlı cumhuriyetçiler); ve bunlar da kendi içlerinde türdeş değildiler. Napoleon'dan sonra yapılan seçimler yalnızca toplumun sınırlı bir kesiminin kendi içindeki güç çarpışmalarını yansıtır. 1815'te restorasyondan sonraki ilk 'seçimlerde' seçmen sayısı 40.200, ve Temmuz Devrimini izleyen seçimlerde sayı 94.000'dir. (İstatistikler)

1791 Fransız Yasama Meclisi seçimleri

Parti

Oylar

%

Koltuklar

Anayasacılar

(Condorcet)

1,978,000

46.3%

345

Feuillantlar

1,505,000

35.4%

264

Jacobinler

(Brissot)

774,000

18.3%

136

Toplam

4,300,000

100%

745

1791 Fransız Yasama Meclisi seçimleri

Parti

Oylar

%

Koltuk

Maraisardlar

1,747,200

51.9%

389

Jacobinler

907,200

26.7%

200

Girondinler

705,600

21.4%

160

Toplam		3,360,000	100%	749

1830 Fransız Yasama Meclisi seçimleri

Parti	**Önder**	**Oylar**	**%**	**Koltuk**
Ultra-royalistler	Montbel Kontu	47,940	50.7%	282
Dokrtrinerler	Lafayette Markizi	46,060	49.3%	274
Toplam		94,000[1]	100%	556

Kavram ve Bilinç

Kavramların, özellikle etik kavramların insanlığın bilincinde tam edimselleşmesi zamansal bir oluş sürecini, aslında bütün bir Tarihin kendisini gerektirdiği için, niçin demokrasinin öyle bölük pörçük geliştiğini anlayabiliriz. Sorun özgürlük bilincinin milyonlar tarafından kazanılması sorunudur. Süreç daha önceden kültürel olarak belirlenmemiş bilinçlerde bir bakıma daha dirençsiz işler, çünkü eskinin olumsuzlanması gibi bir sorun yoktur.

Evrensel Seçme ve Seçilme Hakkı

Klasik Yunanlılar arasında kadınlar, köleler ve yabancı kökenlilerin seçme hakkı yoktu. Amerikan kolonileri hiçbir zaman kendi içlerinde doğrudan bir monarşi altında bulunmamış olsalar da, bağımsızlık kazanıldıktan sonra yurttaşlık haklarını ancak mülkiyet, eşey ve ırk ile sınırlı olarak kabul ettiler.

Düşünceler ve Realite

Fransız devriminden sonra da kadınların oy hakkı yoktu, ama Protestanlara, Yahudilere ve renkli insanlara da oy hakkı tanındı ve Fransa köleliği kaldıran ilk Batılı ülke oldu (1794). Gene de Fransız devriminin önderlerinin düşünceleri ve eylemleri arasında bir uçurum vardır. Robespierre'in başlangıçtaki ılımlı düşünceleri ve sonraki terör eylemleri arasındaki zıtlık, Napoleon'un demokratik devrimi savunması ve aynı zamanda imparator olması davranışlarının güdülerini kuşkulu kılar.

Marquis de Condorcet

"Esquisse d'un Tableau Historique des Progres de l'Esprit Humain"
"İnsan Tininin İlerlemesinin Tarihsel Bir Tablosu"

Bölüm 24

Condorcet'nin Varsayımları: Bir İnsan Özü, Bir İnsan Gizilliği Vardır
• Gizillik Edimselleşeceği İçin Gizilliktir
• Bir İdeal İnsan Doğası Vardır
• İnsan Doğası Eksiksizleşebilirdir
• Tarih Bir Gelişmedir, Süreçtir
• Tarihin Bir Ereği Vardır

A. [Çalışmamın] sonucu, uslamlamalardan ve olgulardan, insan yetilerinin iyileşmesi için hiçbir sınırın saptanmamış olduğunu, insanın eksiksizleşebilirliğinin saltık olarak sınırsız olduğunu, bundan böyle onu engelleyecek her gücün denetiminin üzerinde olan bu eksiksizleşebilirliğin ilerlemesinin doğanın bizi üzerine yerleştirdiği kürenin süresinden başka hiçbir sınırının olmadığını göstermek olacaktır. Bu ilerlemenin gidişi hiç kuşkusuz az ya da çok hızlı olabilir, ama hiçbir zaman geriye dönük olamaz; hiç olmazsa yeryüzü evrenin dizgesindeki konumunu sürdürdükçe, ve bu dizgenin yasaları küre üzerinde genel bir yıkım yaratmadığı ve bundan böyle insan ırkının orada aynı yetileri korumasına ve uygulamasına ve aynı kaynakları bulmasına izin vermeyecek yolda değişimler getirmediği sürece. ...

Her şey bize insan ırkının büyük devrimlerinden birinin dönemine yaklaşmakta olduğumuzu söylemektedir. ...

B. Eğer insan yasalarını anladığı görüngüleri hemen hemen pekinlik ile tahmin edebiliyorsa; eğer yasaları bilmediği zaman bile geçmişin deneyimi ona dikkate değer bir olasılık düzeyinde gelecek görüngüleri önceden saptama yeteneğini veriyorsa; o zaman niçin belli bir gerçeklik düzeyi ile insanlığın gelecek yazgısının tablosunu onun tarihinin sonuçlarından saptamanın kuruntulu bir girişim olduğunu kabul etmemiz gereksin? Doğal bilimlere inancın biricik temeli evrenin fenomenlerini düzenleyen genel yasaların, bilinsinler ya da bilinmesinler, düzenli ve değişmez olduklarıdır; ve doğanın başka işlemlerine uygulanabilir olan bu ilke, insanın düşünsel ve ahlaksal yetilerinin gelişimine uygulandığında, niçin daha az doğru olsun? Kısaca, aynı nesneler sınıfına göreli deneyimden oluşan görüşler en sağlam anlaklı insanları davranışlarında yöneten biricik kural oldukları için, felsefecinin tahminlerini benzer bir temel üzerinde desteklemesi niçin yasaklanması gereksin — yeter ki onlara edimsel gözlemlerin doğrulayacağı sayıdan, tutarlıktan ve sağınlıktan daha büyük bir pekinlik yüklemiyor olsun?

İnsan türünün gelecek durumuna ilişkin umutlarımız üç noktaya indirgenebilir: Değişik uluslar

arasındaki eşitsizliklerin yokedilmesi; bir ve aynı ulusta eşitliğin ilerlemesi; ve son olarak, insanın gerçek gelişimi.

Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar doğa tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?

İnsanlar daha aydınlandıkça, ve kendileri için kanlarını ve hazinelerini saçıp dökme hakkını sürdürdükçe, dereceli olarak savaşı tüm yıkımların en ürkütücüsü olarak, tüm suçların en korkuncu olarak görmeyi öğreneceklerdir. Ortadan kaldırılacak ilk savaşlar egemenlik gaspçılarının şimdiye dek sözde kalıtsal haklarının sürdürülmesi için uyruklarını içine çektikleri savaşlar olacaktır.

Uluslar bileceklerdir ki, özgürlüklerini yitirmeksizin fatihler olamayacaklardır; sürekli konfederasyonlar bağımsızlıklarını sürdürmenin biricik araçlarıdır; hedefleri güç değil ama güvenlik olmalıdır. Dereceli olarak tecimsel önyargılar sönüp gidecektir; yalancı bir tecimsel çıkar yeryüzünü kana boğmanın ve ulusları onları varsıllaştırma düşüncesi altında yıkıma uğratmanın korkunç gücünü yitirecektir. Değişik ülkelerin halkları sonunda politikanın ve ahlakın ilkeleri yoluyla birbirlerine daha da yakınlaşırken, her biri ulustan ya da kendi işleyiminden türetebileceği kendi çıkarına yabancıların kendi yararları için eşit bir katılımları çağrısında bulunurken, ulusal düşmanlıkları üreten, kızıştıran ve sürdüren tüm nedenler tek tek yitecek, ve bundan böyle savaşçı deliliğe ne yakıt ne de gerekçe sağlayacaktır.

Kurumlar, belli felsefecilerin boş zamanlarını dolduran ve yüreklerini avutan sürekli barış tasarlarından daha iyi birleşmiş olarak, ulusların bu kardeşliğini ivmelendireceklerdir; ve savaşlar, tıpkı suikastler gibi, tarihleri onlarla kirlenen ülke ya da çağ üzerine silinemez bir onursuzluk lekesi bırakan küçük düşürücü ve doğaya tiksinti verici gözü kara zulümler arasında sayılacaklardır.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017 | aziz@ideayayinevi.com

I. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA ALMANYA, 1922;

Kaynak · Noesis

Berlin'de sokak çatışmaları.

Weimar Almanyası etnik bir topluluk idi, yurttaş toplumu değil.
Politika özgür ulusun sorunudur, istençsiz halkın değil.

Savaştan sonra Osmanlı ve Almanya İmparatorlukları yerlerini Cumhuriyetlere bırakırken, İmparatorluk Rusyasında bir Parti Diktatörlüğü kuruldu. İngiltere İmparatorluk olarak kalmayı sürdürdü.

Toplum ve Devlet aynı şey değildir. Toplumun işi ekonomidir. Devletin işi politikadır. Ön-modern İmparatorluk için toplum özgürlük bilincinden yoksun uyruklardan oluşur ve böyle kitlelerin, halkların işi yönetilmektir — bir Önder, bir Führer, ya da bir Parti tarafından. Modern dönem yazgı değil, politika dönemidir, ve modern politika yönetilme değil, kendini-yönetme eylemidir, Yurttaş özgürdür, istençlidir, ve yurttaş toplumu özgür toplumdur. Yurttaş toplumu politik olarak Ulustur, ve devlet ulus ile bir olarak ulus-devlettir. Demokrasi yurttaşın egemenliğidir, çünkü egemenlik

kendi üzerinde daha güçlüsünü tanımayan güç olarak istençtir.

Weimar Cumhuriyeti (1919-1933) Birinci Dünya Savaşının sona ermesi ve Nazilerin erki ele geçirmesi arasında geçen süre içinde Almanya'nın devlet biçimi idi. Savaştan sonra II. Recih sona erdi, Almanya bir imparatorluk olmaya son verdi, II. Wilhelm tahttan indirildi, ve Weimar kasabasında bir ulusal meclis toplandı — ama Almanya henüz bir ulus değil, bir Folk idi. Ortalama "Alman" bir politik yurttaş bilincini taşımaktan çok etnik bir karakter taşıyordu. Her ikisi de diktatörlük uğruna çabalayan ve özgürlük bilincinden yoksun olan Naziler ve Komünistler toplumun politik güçsüzlüğünü ve "kaba kuvvet haktır" formülünü temsil ediyorlardı. Demokratik istenci temsil eden Sosyal Demokratik Partinin oy oranı %20 idi.

Weimer Cumhuriyeti bir devlet olmayı ve yasa-dışı, us-dışı Nazilerin erki ele geçirmesini önleyemedi. Naziler Recihtagı ve Almanya'nın Partilerini kapattılar, basın, toplanma ve konuşma özgürlüğünü bastırdılar. Naziler genel olarak politikayı ortadan kaldırdılar. Komünistlerin programı tam olarak aynı öğeleri kapsıyordu.

1932'de Naziler parlamentodaki en büyük parti oldular. 1933 Ocağında Hitler Şansölye yapıldı ve aynı yılın Mart ayında ona paralmentonun onayı olmaksızın yasama gücü veren Yetki Yasasını getirdi. Bir ulus-devlet olmayı başaramayan Almanya büyük bir coşku ile bir parti-devlet oldu. Kıta Avrupası bir yanda Sovyetler Birliği ve öte yanda Nazi Almanyası ile, 20'nci yüzyıl Avrupasında doğmakta olan demokrasi bilinci aşağı yukarı bütünüyle silindi.

Weimar Almanyası

"Nie wieder Kirige," "Bir Daha Savaş Yok." 10 Temmuz 1922'de Berlin'de Eski Müze önündeki gösteri.

Savaşı izleyen günlerde pasifistler bir azınlık idiler ve toplum ultra-nasyonalistik, militaristik ve çoğunlukla monarşist idi. Demokrat olarak ortaya çıkmak güçtü ve pasivist olmak aşağı yukarı hain olmak demekti. Weimar Cumhuriyetinde insanların ruh durumu yaygın olarak bir "öç" duygusu idi. Birçok Alman Almanya'nın savaşta yenilmediğine, ama sırtından bıçaklandığına inanıyordu...

"Sanat Eleştirmeni," Raoul Hausmann'ın (1886-1971) anti-sanat baş yapıtı.

Dada yalancı değerlere karşı değerlerin hiçliğini çıkararak savaşır. Dada I. Dünya Savaşına bir tepki olarak ve karşı-sanat olarak doğdu. Usu ve estetiği "kapitalist" toplumun "burjuva" değerleri olarak görerek reddetti ve nihilist değerleri savunarak usdışı, saçma ve anti-burjuva olandan yana çıktı. Savaşın nedeninin burjuvazi olduğunu düşünerek "sanat uğruna" değil, "savaş-önleme uğruna" sanat yaptı.

Dada gerçekten de militarist ya da savaşçı bir bakış açısı değildi. Ama usdışı mesajı anti-militarist ya da barışçıl da değildi. Çünkü estetik ve etik değildi. Dada moral yeteneksizlik içinde bir diktatörlük türünü bir başka diktatörlük türüne yeğlemede bir güçlük çekmedi.

Dada bir etik yaşama yeteneksizdir, çünkü etik normların kendilerini saçma bulur.

Yönetmen Leni Riefenstahl (1902-2003) "İstencin Utkusu" ("Triumph des Willens") filminin çekimi sırasında Nürnberg'de Nazi Partisinin toplanma alanında (Reichsparteitagsgelände), 1934. (W). Naziler sanatı Dadaistlerden, Kübistlerden ve başka modernistlerden daha etkili yollarda kullandılar.

"İstencin Utkusu" Adolf Hitler tarafından tasarlanan ve Leni Riefenstahl tarafından yapılan bir propaganda belgeseli idi. Film 1934 Nürnberg Nazi Partisi Kongresi sırasında çekilen sahnelerden

oluşur.

Savaş sonrası Almanya'da seçmenlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturuyordu. Savaşta 2 milyon Alman askeri ölmüştü ve bedensel ve ansal olarak yaralanan birçok erkek de seçimlere katılmadı. Cumhuriyet kadınlara seçme ve seçilme hakkını verdi ve Reichtag'da koltukların %10'u kadınlara aitti.

Weimar Cuhmuriyeti sırasında bir Berlin caddesinde Alman askerleri, 1920.

Berlin, 1927.

Marlene Dietrich, Weimar Cumhuriyeti, Berlin, 1929.

Berlin'de bir park (1928).

Versailles Antlaşması

Bağlaşık ülkeler ve Alman temsilcileri I. Dünya Savaşında çarpışmayı sonlandıran ateşkes anlaşmasını imzalarken, 11 Kasım 1918.

Versailles Anlaşması Büyük Savaşı başlatan yan olarak Almanya'ya savaşın tek sorumlusu olmayı kabul ettirdi. Rhineland demilitarize edildi, Almanya'dan savaş öncesi topraklarının %13'ü alındı ve ödenmesi olanaksız bir savaş ödencesi istendi. Alman ordusu 100.000 asker ile sınırlandı, donanma küçültüldü, ve bir hava kuvveti kurması yasaklandı.

Kasım 1932 Almanya federal seçimi

Nazilerin erki ele geçirmesinden önceki son özgür ve düzgün seçim olan 1932 Federal seçimleri 6 Kasımda yapıldı. Nazi Partisinin oylarında %4'lük bir düşüş ve Komünistlerin oylarında küçük bir artış oldu (sonraki 1933 seçimleri özellikle Komünist ve Sosyal Demokrat politikacılara karşı ağır baskının eşliğinde yer aldı). 1932 Kasım seçimlerinin sonucu Naziler için düşkırıklığı yarattı ve bir kez daha en büyük parti olarak çıkmalarına karşın çoğunluğu elde edemediler. Çeşitli fomüller denendikten sonra, 10 Ocak 1933'te Hitler Hindenburg'un da onayını alarak Papen (Merkez Parti) ile koalisyona gitti.

1932 seçim sonuçları

Composition of the Reichstag after the November 1932 election.

Communist Party of Germany: 100 seats

Social Democratic Party: 121 seats

German State Party: 2 seats

Center Party: 70 seats

Bavarian People's Party: 20 seats

German People's Party: 11 seats

German-Hanoverian Party: 1 seat

Reich Party of the German Middle Class: 1 seat

Christian Social People's Service: 5 seats

German Farmers' Party: 3 seats

Thuringian Agricultural League: 1 seat

Agricultural League: 2 seats

German National People's Party: 51 seats

National Socialist German Workers' Party: 196 seats

Weimar Almanyasında parlamento seçimleri Nazilerin ve Komünistlerin "uç" partiler değil, ana partiler olduğunu belgeler. Ya da gene de "aşırı" ya da "uç" sözcüğü kullanılacaksa, toplumun çoğunluğu "aşırı" ya da "uç" bir politikadan yana idi. Sosyal Demokratlar azınlıkta idiler ve Alman toplumunun çoğunluğu demokrasiyi bir yana atmayı ve bir diktatörlük kurmayı istiyordu. Weimar Cumhuriyeti yıllarında Avrupa'nın en büyük komünist partisi olan Almanya Komunist Partisi Leninist ve daha sonra katı Stalinist idi. Weimar Cumhuriyetindeki tüm partileri faşist olarak nitelerken, başlıca düşman saydığı Sosyal Demokrat Partiyi sosyal faşist olarak gördü ve 1930'lardan sonra ona karşı Nazi Partisi ile işbirliği yaptı. Parti Stalin'inin denetimindeki Sovyet önderliği ile yakın ilişki içinde idi ve 1928'den sonra Komintern tarafından denetlendi ve finansal olarak desteklendi.

Parti

Oylar

%

Koltular

+/–

Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi

11,737,021

33.09

196

–34

Almanya Sosyal Demokrat Patrisi

7,247,901

20.43

121

–12

Almanya Komünist Partisi

5,980,239

16.86

100

+11

Merkez Partisi

4,230,545

11.93

70

–5

Alman Ulusal Halk Partisi

2,959,053

8.34

51

+14

Bavyera Halk Partisi

1,094,597

3.09

20

–2

İMPARATORLUK VE ÇÖKÜŞ

Kaynak · Noesis

Çöküş hüzünle karşılanır ve sanki durdurulabilirmiş ve durdurulmalıymış gibi görünür. Ve egemenliklerinin tehlikeye düştüğü sanısında olan kimi endişeli kafalar Roma tarihine sanki modern devletlerin ders çıkarmaları gereken bir okul imiş gibi yaklaşmaları gerektiğini düşünürler. Bir yandan, tarihten çıkarmaları gereken biricik ders tarihten hiçbir dersin çıkarılamayacağıdır. Her tikel tarihsel durum benzersizdir. Öte yandan, bir kültürün ortadan kalkması tarihin doğasından gelir çünkü homo sapiensin belirlenimi gelişmek ve geri kültürel bçimlerini üzerinden atmaktır. Nasıl imparatorluklar ortadan kalkmak zorunda idi iseler, bu çağın devletleri de insan doğası kavramına uygun düşmedikleri düzeye dek geçicidirler ve daha şimdiden demodedirler.

Roma İmparatorluğunun çöküşü hüzün verici olarak algılanır. Hiç kuşkusuz tarihin o güne dek yarattığı en yüksek estetik kültürün ve en güçlü politik-etik yapının Batıda Germanik barbarlar tarafından yerle bir edilmesi ve uygarlığın yerini barbarlığa bırakması hüzün vericidir. Böyle ortadan kalkış zamanı geçmiş bir kültürün yerini daha yüksek olan yeni kültüre bırakması değildir. Roma İmparatorluğunun Batı bölümünün ortadan kalkışı daha yüksek bir uygarlık biçimi tarafından değil, daha geri bir kültür tarafından izlendi. Katolik Kilise ile eşzamanlı olan Karanlık Çağlar tarafından izlendi. Germanik kabilelerin yetenekli olabildikleri biricik kültür olan feodalizm idi ve 1.000 yıllık Karanlık Çağlar dönemi tarihte o güne dek hiçbir zaman yaşanmamış bir çirkinlik, şiddet ve boşinanç kültürü getirdi.

Roma İmparatorluğu daha sonra modern döneme sarkan imparatorlukların ulus-devletler tarafından tarihten silinmesine benzer bir yolda ortadan kalkmadı. Roma İmparatorluğu daha sonra modern döneme sarkan imparatorlukların ulus-devletler tarafından tarihten silinmesine benzer bir yolda ortadan kalkmadı. Roma İmparatorluğu daha sonra modern döneme sarkan imparatorlukların ulus-devletler tarafından tarihten silinmesine benzer bir yolda ortadan kalkmadı.

Ama Roma İmparatorluğunun düşüşü yalnızca barbarlar karşısında güçsüzlüğün sonucu değildir. İmparatorluk tarihsel olarak ortadan kalkmak zorundadır çünkü tinin yetenekli olduğu etik gizillik

ve insan doğası karşısında, "doğal hak" denilen evrensel hak kavramı karşısında imparatorluk yapısı salt bir haksızlık yapısı olarak tüm destekten yoksundur.

Japon İmparatoru

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Japon İmparatoru
Aziz Yardımlı

Japon İmparatoru

Japonlar her zaman bir imparator özlemi duydular. Daha çok shinto rahipliği ile ilgilenen ve politik güçleri ve varlıkları olmayan ilk imparatorlar zamanla askeri diktatörler olan shogunlara boyun eğdiler. Japonya ancak bin yıl kadar sonra, ancak Meiji Döneminde ilk imparatoruna kavuştu. Ama bu modern ‘imparator’ bile en iyisinden samurai gücünün altında duran bir kukla idi. En kötüsünden, kendisi bir samurai idi.

“The emperor has no power but is the source of all power.”

— Toshiro Mayuzumi, 1988

Japon kültürüne özgü anomalilerden biri ‘imparator’ belirleniminde kendini gösterir. Japon imparatoru bir tanrıdır —, ama shintoizme uygun düşen bir tür kami olarak. Ve modernleşme döneminde bile her zaman içtenlikle sevilen, hiçbir zaman vazgeçilmeyen bir etnik figürdür. Bu normal olarak imparatorlar durumunda görülen bir sanrılamadır. Enteresan olan şey bu imparator-tanrının feodal efendilerin egemenliği altında durması, tanrı olmayan bir tanrı, imparator olmayan bir imparator olmasıdır. Kadim Japon kültüründe bir Tanrı için, bir İmparator için, bir Devlet için herhangi bir olanak yoktur.

Faşizme Gereksinmeyen Bir Faşizm

Geleneksel olarak, Japonya İÖ 660 yılında İmparator Jimmu tarafından kuruldu. Jimmu Ningi'nin torununun torunu, ve Ningi ise güneş tanrıçası Amaterasu'nun torunu ve gökten inen ilk imparatorluk atası idi.

Mitolojik olarak, şimdiki imparatorluk ailesinin kökenleri İÖ altıncı yüzyıla gider. İmparatorlar başlıca shinto dininin rahipleri olarak kaldılar ve politik bir güçleri yoktu. Japon İmparatoru ancak modern dönemde göreli olarak önemli görünen bir rol oynamaya başladı. Ama ülkesinin savaşa girmesinin sorumluluğunu bile üstlenmedi. İstençsiz bir ‘tekerk’ olarak en doğrusunu yaptı.

Japonya’nın bugün de bir ‘imparatoru’ vardır, ama bu bir imparatorluğu olmayan bir imparatordur. Ve Japon ‘imparatorluğu' imparatorluk olmayan bir imparatorluktur. Japonya bugün bir "demokrasi"dir, ama bu da bir yanılsamadır. Japon politikası realitesiz bir politika olarak, politika olmayan bir politika olarak görünür. Tüm bu saçmalıklar arkaik samurai tinine bütünüyle uygun düşer. Japonya'da samurai Budhizmin asıl bedenidir. Ve Budhizmin ilkesi bilincin düşünce içeriğinin saltık olarak boşaltılması, benliğin bir hiçliğe indirgenmesidir. İstençsizlik Asyatik tine bütünüyle uygun düşer. Despotizm bir istenç olmaktan çok bir dürtü kültürüdür.

II. Dünya Savaşında Japon ekseni.

The USS Arizona Pearl Harbor'a Japon saldırısından sonra yanıyor.
Pearl Harbour saldırısı dünyaya despotizmin eline teknoloji vermenin ne demek olduğunu

öğretmeye yetmedi. Batı pragmatizmi ve yararcılığı Batının henüz gelişmekte olan etiğinin üstesinden geldi ve tarihi anlamasının önüne geçti. Japon despotizmi II. Dünya Savaşından sonra yenik düşen Japonya'nın ABD mandası yapılması ve demilitarize edilmesi yoluyla denetim altına alındı ve dizginlendi. Çin despotizmi Japon deneyiminden gereken dersi çıkardı.

İmparator tek-erktir. Tek istençtir. Devlettir, yasadır, haktır — henüz bu son terimler idealden ne denli uzak olursa olsun. Ve imparatorlar bir süre için tarih de yaparlar. Ama Japonya için durum bu genel kuralın dışına düşer. Orada, evrensel istençsizlik zemininde, bir Tarih yapacak imparator da yoktu. Japon 'imparatoru' hiçbir zaman bir İmparator olmadı. Hiçbir zaman bir tek-erk olmadı çünkü bir erk olmadı. Japonya istençsiz ve güçsüz bir imparatora karşın özgürlük bilincini kazanamadı ve istenç — ama yalnızca dürtü içerikli bir istenç — her zaman samurainin ayrıcalığı oldu. Samurai gücü Batı kültüründe genellikle tiranlık olarak adlandırılan şeye karşılık düşer. Japonya kaçtığı dünya ile sonunda karşı karşıya geldiği zaman, Tarihe ancak bir tiranlık olarak girebilirdi.

Douglas MacArthur ve Hirohito

Douglas MacArthur yaşamöyküsünde Hirohito'nun yargılanması konusunda şunları yazdı:

"...I would need at least one million reinforcements should such an action be taken ... Military government would have to be instituted throughout all Japan, and guerrilla warfare would probably break out."

İşgalin başlamasından dört ay sonra 1946'da Hirohito bir Tanrı olmadığını dünyaya duyurdu. Ve 1947'de kabul edilen yeni demokratik Anayasanın "halkın egemenliği" terimini kapsamasına karşın, Japon halkı buna da aldırmadı ve İmparatora saltık egemen olarak boyun eğme geleneğine bağlı kalmada diretti. Egemen olmak özgür olmaktır. Ama Japonların bugün bile istemeyi başaramadıkları şey özgür olmaktır.

İki bin yıllı tarihi boyunca feodal kalmış olan Japonya ona dayatılan tek bir belge ile feodalizmden "demokrasiye" geçti. Bu "demokrasi" gerçekte halkın istencinde bir değişimin yer alması sonucunda değil, ama bir süper-gücün istencine bağlı olarak işleyen bir demokrasidir. Amerikan işgali resmi olarak 1952'de sona erdi.

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra İngilizler ve Ruslar Hirohito'nun bir savaş suçlusu olarak yargılanmasını ve asılmasını istiyorlardı, Douglas MacArthur Hirohito'yu bir tür Nüremberg mahkemesinde yargılamayı göze alamadı. Japonya'nın patlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu.

"Feodal" İmparatorluk

Bir deforme kavramlar kültürü

Japon tarihi evrensel-nesnel kavramların hiç birini kabul etmez. Herşeyden önce Japonya'ya uygulanan 'tarih' kavramının kendisi içeriksizdir ve bu yalancı kavrama bağlı olması gereken devlet, imparatorluk, yasa,aile, din, ahlak, etik, erdem, estetik kavramları bir tarihsel gelişimin onlara vereceği tikelleşmelerden yoksundur. Japon "devlet" kavramını hiçbir zaman düşünmez, irdelemez ve sorgulamaz, çünkü onun için güç tanrısal imparatorun dünyasal kişiliğinde yatar. Orada — Çin'deki durumun tersine — devlet evrensel hak eşitliğini temsil etmez ve yasa egemenliği ile ilgisizdir. Din, ahlak, etik Japon realitesinde ne iseler henüz bu kavramlar ile anlatılmayı temsil etmeyen belirsiz oluşumlardır.

Tokyo, İmparatorluk Sarayı önü, 10 Kasım 1949. Japon İmparatorluk hanedanının kuruluşunun 2600'üncü yıldönümü kutlamaları.

Kutlamalara 50.000 kişi katıldı. Toplantı Başbakan Kone'nin bir konuşması ile başladı ve bunu ulusal marşın çalınması izledi. Sonra İmparator Hirohito bir konuşma yaptı ve arkasından özel olarak kutlama için üretilmiş olan besteler çalındı. Sonra tüm katılanlar üç kez "Mejesteleri İmparator Çok Yasa" diye haykırdılar. 1940 kutlamaları bu gösterinin dışında 12.000'den çok yerde yinelendi.

Japonya'da 'imparator' ya da 'mikado' (帝) terimi mitolojik kökenli bir terimdir ve Japon imparatorluk hanedan çizgisi güneş tanrıçası olan Amaterasu'nun soyunun bir sürdürülmesidir. Bu mitolojinin dışında, Japon 'imparatoru' genel olarak edilgindir, güçsüzdür, kendisi başka egemenlere boyun eğer, etnik Japonların kendilerinden başka hiçbir uyruğu yoktur, ve tarihte terim ile normal olarak anlaşılan herşeye aykırıdır. Ne bir imparatorun yapması gerektiği gibi evrensel insanlık kavramının bilincindedir, ne de yasa egemenliğini tanır. Bir 'samurai' kültürünün simgesel egemeni olarak, Japon halkına 'kimlik duygusu' kazandırmanın dışında biricik önemi samurai tinini anımsatmasına bağlıdır. Hirohito'nun Hitler ile aynı yazgıyı paylaşmasının önüne geçen etmen yalnızca 'edilgin' imparator olması ve bir Führer olmaması olgusudur.

Meiji gibi torunu Hirohito da samurai tininin oyuncağı idi

Japonya'da imparator Çin'de olduğu gibi bir devlet organizasyonunu temsil edecek politik bir karakter kazanmadı. Ve toplumsal ilişkiler hiçbir zaman feodal zor ve şiddet ilişkilerinden öteye geçmedi. Sonuçta bireylerde ve bütün bir toplumda etik bir karakter gelişmedi. Özeksel bir politik gücün yokluğunda, barış ve düzen ancak toplum bir tür kararlı boyun eğme dönemlerine girdiği zaman elde edilebiliyordu.

Shogunların tüm askeri güçlerine karşın doğrudan doğruya imparatorluk sanını üstlenmemelerinin nedeni daimyoların ancak şiddetin dilinden anlamaları idi. Bir imparatorluk imparatorun uyruklarında da minimal bir uygarlık düzeyini gerektirir. Daimyo karakterinin belirleyici yanı herhangi bir imparatoru tanımamasında yatar ve feodal daimyonun varlığı imparatorun yokluğunu gerektirir.

Feodalizm üzerine dayanan bir imparatorluk paradoksaldir. Bir imparatorluk için özsel olan yasa egemenliği kavramı Japon tinine bütünüyle yabancı idi. Feodalizmin ayırdedici yanı yasa yoluyla yönetime izin vememesinden oluşur.

General Douglas MacArthur Japan Generali Hsu Yungchang'ın U.S.S. Missouri güvertesinde Japonya'nın resmi olarak teslim olduğunu belgeleyen barış antlaşmasını imzalamasını izliyor.

MacArthur 28 Ağustos 1945'te Bağlaşık Güçler Yüksek Komutanı (Supreme Commander for Allied Powers — SCAP) olarak Japonya'ya geldiği zaman kamu önüne muhafız olmaksızın ve silahsız olarak çıktı. Üniforma giymesine karşın, resmi durumlarda Japon subaylarının tersine kravatsız idi ve madalya takmıyordu. Japonya'nın teslim olma töreni 2 Eylülde Tokyo körfezinde Missouri güvertesinde yapılırken uçarak geçen 400 B-29 bombardıman uçağı ve 1500 Deniz Kuvvetleri jeti yenilginin ne demek olduğunu Japonlara bir kez daha anımsattı. İşgalin teknik olarak Bağlaşık Güçlerin denetiminde olmasına karşın, 1945-1952 arasında uygulamaya Amerikan ordusu tarafından geçirildi. Görev yalnızca Japonya'yı silahsızlandırmak değil, ama aynı zamande bütünüyle yeni bir Anayasa hazırlayarak ülkeyi politik olarak da yeniden yapılandırmak idi.

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar

© Aziz Yardımlı 2017-18 | aziz@ideayayinevi.com

Japonya’nın Savunulması Problemi

Kaynak · Noesis

Japonya’nın Savunulması Problemi

Okinawa’da Amerikan Kuvvetleri

Pasifik Okyanusunda bulunan ve Ryukyu Takımadalarına (170 ada) ait Okinawa Adalarından biri olan Okinawa Adası yaklaşık 110 km uzunluğunda ve 11 km genişliğindedir ve yüzölçümü 1.207 km karedir. Japonya'nın geri kalanından kabaca 640 km güneydedir ve Çin'den de aşağı yukarı eşit uzaklıkta ve Tayvan'dan 500 km uzaktadır. Adada 1,3 milyon kişi yaşar ve kentin kendisinin nüfusu 320.000 kadardır.

Okinawa II. Dünya Savaşının sonundan bu yana ABD Silahlı Kuvvetleri için önemli bir stratejik nokta oldu. Adada 26.000 kadar ABD askeri personeli bulunur ve bu sayı ABD'nin Japonya'daki 32 üsse ve 48 eğitim sitesine yayılan askeri personelinin sayısının yarısı kadardır. Okinawa'daki Amerikan üslerinde Amerikan Hava Kuvvetlerinin stratejik bombardıman uçakları bulunmakta ve adadaki nükleer silahların sayısının 1.200 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Japonya’nın Bütününde Amerikan Kuvvetleri

Birleşik Devletler Japonya Kuvvetleri (The United States Forces Japan) 1957'de oluşturuldu. Japon Öz-Savunma Kuvvetleri ile birlikte Japonya'yı savunmaktan sorumludur. Japonya için gözdağı geçmişte SSCB idi. Bugün Çin Halk Cumhuriyeti ve Kuzey Kore'dir. ABD için gözdağı gelecekte bağımsız bir Japonya'nın nükleer bir güç olarak ortaya çıkma olasılığı ve Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Kuzey Kore göreli olarak önemsiz bir sorun kaynağıdır.

LINK 1 / US-Japan Military Base Issues
LINK 2 / US Military Bases in Japan

Japon Öz-Savunma Kuvvetleri

Japon Silahlı Kuvvetleri de denilen Japon Öz-Savunma Kuvvetleri (The Japan Self-Defense Forces) 1954'te kuruldu ve Savunma Bakanlığı tarafından denetlenmektedir. İkinci Dünya Savaşından yenik olarak çıktıktan sonra tüm askeri gücünden yoksun bırakılan Japonya'nın savunması için yalnızca ABD işgal kuvvetleri ve küçük bir polis gücü vardı. ABD'nin onayı ile 1950'de ilkin 75.000 kişiden oluşan ve hafif piyade silahları ile donatılmış olan Japon Ulusal Polis Yedeği kuruldu. 1952'de bu yapılanmanın kadrosu 110.000'e çıkarıldı ve adı Ulusal Savunma Kuvvetleri olarak değiştirildi. Sonunda, 1954'te kara, hava ve deniz kuvvetlerinden oluşan Japonya Öz-Savunma Kuvveti oluşturuldu.

Anayasaya göre Japon Savunma Kuvvetlerinin nükleer silah bulundurma yetkisi yoktur. Ama yüksek teknoloji ve çok sayıda etkin nükleer santralin bulunması nedeniyle, Japonya genel olarak eğer politik durum önemli bir değişime uğrayacak olursa çok kısa bir süre içinde kullanılabilir nükleer silahlar üretme yeteneğindedir.

2005'ten sonra Japon savunma bütçesi GDP'nin %3'ü kadardır (2017 için 46,1 ABD doları). 2018 için etkin personel sayısı 247.157'dir (ayrıntılar için LINK).

Japonya: Teknolojik Feodalizm

Japonya: Teknolojik Feodalizm
Aziz Yardımlı

Japonya: Teknolojik Feodalizm

Çin tarihi yinelemelerden oluşur. Ve yinelemelerden oluşan tarih gerçekte tarihsizliktir. Çin Dünya-Tarihinde yalnızca bir başlangıç olarak, ama hiçbir zaman başlamayan bir başlangıç olarak durur. Herhangi bir kültürel akışkanlık, değişim ve gelişim göstermeksizin binlerce yıl boyunca yalnızca kendini yineler.

Japonya'nın tarihi de yinelemelerden oluşur. Batı ile karşılaşıncaya dek Japonya'nın da evrensel Dünya-Tarihi ile hiçbir ilişkisi olmadı. Tarihsiz bir ülke olarak, bir devlet değil, devlet olma özlemi olarak kaldı. Feodalizm devletin yokluğu ve kaba gücün varlığıdır. İnsan ilişkilerinin güç, şiddet ve korku terimlerinde yaşandığı bir kültürde ne hak, ne yasa, ne de duyunç bulunur. Japon etnik tikelliğinde hiçbir zaman bir evrensel insanlık duygusu doğmadı, ve bir boyun eğme alışkanlığından ötürü özgürlük kavramı Japon bilincinde bugün de yitiktir.

Gerçekte, yaşanan olguların ışığında öyle görünür ki Japonya'nın dünya tarihine dokunmadan yalıtılmışlığı içinde kalması insanlık için, ve öncelikle Çin ve Kore için çok daha iyi olacaktı. Yalıtılmış kültür için dünya düşmandır.

Barış Japon tinine yabancı bir kavramdır ve Japonya salt kendi ile ilişki içinde kaldığı zaman bile Japon 'tarihi' birincil olarak kendi ile savaş tarihi idi. Daha en erken yüzyıllarda 100 kadar 'ülke' sürekli olarak üstünlük uğruna birbiri ile savaşıyordu. Japonlar ancak dünya ile ilişkiye girince kendilerine karşı savaşmaktan vazgeçtiler ve tüm dünyaya savaş açtılar. Dünya-Tarihi ile ilişkileri başlıca Çin'de olmak üzere çok geniş bir alanda insanlık suçları ile başladı.

1945'ten sonra ekonomik bir dev ama politik bir cüce olan Japonya bir kez daha Dünya Tarihinin dışına atıldı, egemenliği bütünüyle elinden alınarak ABD koruması altına girdi.

Tokugawa Shogunluğu tarafından uygulanan yalıtılma politikası insanlık kavramına aykırıdır. Bu politika daha sonra Meiji Döneminde ters-yüz edildi ve bu kez kendini 'dünyanın fethi' programında sergilemedi.

Japon halkını dünyanın fethine çıkarmak için Nazi propagandasına ve organizasyonuna benzer herhangi birşey bütünüyle gereksizdi. Moral gelişime kapalı bir halk için böyle bir fetih programının moral olarak aklanması gibi bir çaba anlamsız olurdu. Bir yargı yeteneğinden yoksun istençsiz halkın bütün eylemi imparatoru izlemekten oluşuyordu.

Japonya'nın tarihsel hiçliği ve kültürel ayrıksılığı karşısında, Japonların kendilerine 'soyluluk' gibi, 'ırksal üstünlük' gibi enteresan nitelikler yüklemeleri mitolojik görünür. Ve gerçekten de öyledir çünkü bu karakteristikler mitolojik bir 'altın geçmiş'ten türetilmiştir.

Japon 'modernleşmesi' feodal öğelerin yanında mitolojik öğeleri de özsel bileşenler olarak kapsar ve bugün bütün bir dünyaya Japonya konusunda ilginç gelen şey mitolojik simgeciliğin ve teknolojik yeniliğin bu egzotik karışımdır.

Soyluluk, eskilik, arılık vb. tezleri konusunda Japon belgeleri ve literatürü yeterinden öte kanıt sunar. Gene de bunların bir önemi yoktur ve Japonların Kore'de, Çin'de ve bütün bir Pasifik Okyanusunda yaptıkları eylemler üstünlükten, görkemden, soyluluktan değil, kendine ait olmayan bir teknoloji ile donatılı barbarlıktan doğan eylemler olarak görünür.

Japonya’da Kamakura dönemi (1185-1333) ile başlayan feodalizm (Hoken Seido) üst ve ast arasında bir düzenleme idi. Lordlar vasallarına toprak, san ve saygın görevler veriyor ve karşılığında onlardan askeri hizmet (giri) bekliyorlardı.

Efsanevi İmparator Jimmu (神武天皇, Jinmu-tennō)

Japon mitlerine göre imparatorluk İS 860’ta Jimmu Tenno tarafından kuruldu ve aynı hanedan bugün de sürmektedir. 1186’dan 1867’ye dek imparatorlar yalnızca göstermelik ve güç shogun alilelerinin elinde idi. 1867’de İmparator Meiji imparatorluk gücünü on beşinci ve son Tokugawa Shougunu Keikei’den (Yoshinobu) yeniden aldı. Feodal dizge resmi olarak 1871’de kaldırıldı.

Batı ile karşılaşıncaya dek, Japon ‘tarihi’ denebilecek olan şey 1274 ve 1281'de Kubilay Han'ın takımadaları ele geçirme girişimlerini püskürtmekten, Çin'e diplomatik bir iki sefer yapmaktan ve Kore yarımadasına bir ordu göndermekten oluşur. Daimyoların ve shogunların askeri klanlarını kan davaları uğruna çarpıştırmaları bir "tarih" yapmaz. Çin tarihçelerinde İS 57 ve İS 413 yıllarından kalma iki kayda göre, "Wo halkı" birbiri ile savaş durumunda olan "yüzden fazla devlete" bölünmüştü. Japonya'da ne zaman iç barış denebilecek birşey egemen olduysa, bu shogunların tiranlığı yoluyla sağlandı. "Japon tarihi" gibi birşeyden söz edilecekse, bu ancak 1868-1945 yılları arasında Meiji ile başlayan ve bir nükleer yıkım ile noktalanan dönem olabilir.

Japonya Batı ile tanıştıktan sonra da ‘kadim’ geçmişinde yaşamayı sürdürdü. Bugün de tüm sanal modernleşme örtüsünün arkasında bir gelenek kültürü kendini gizleme gereğini de duymaz. Japonya dışsal olarak yeni olmasına karşın içsel olarak bütünüyle eskidir, ve bu ‘eskilik’ onu soylu değil, etik-öncesi ve etik-dışı yapan etmendir. Geleneğe ve göreneği sıkı sıkıya bağlılığında, Japon tini içsel değişime ve özgürlüğe kapalı istençsiz bir boyun-eğme tinidir.

Şiddet kültürü dışında, Japon kültürü baştan sona dışarıdan belirlendi ve Japona kendini tanımlamak için yalnızca bir “altın geçmiş” mitolojisi kaldı. Japon feodal gelenekleri gereği yetişkin değildir ve türsel olarak homo sapiens olmasına karşın, özgür uslamlama ve moral sorgulama yetileri ile donatılı olmasına karşın, bunlar henüz etkin değildir. İkinci Dünya Savaşının sonuna dek gözlenen olgu Japon zulmünün yalnızca militaristlere sınırlı olmadığı, nüfusun bütününe yaygın olduğudur. Samurai karakteri Japon etnik karakterini tanımlar. Savaş sona erdikten ve Japonya’nın militaristleri nükleer teröre boyun eğdikten sonra bile Japon halkı moral sorumluluk üstlenmeyi reddetti. Böyle birşeyin ne demek olduğunu bilmiyordu. İmparatorunu yitirmektense kendini yitirmeyi ve nükleer yok oluşu göze alacak denli duyunçsuz idi.

İnsanlar doğal varlıklar olarak doğarlar, uygar olarak değil. Japonlar da öyle doğarlar. Ve öyle kalırlar. Homo sapiens gelişmeli, uygarlığı öğrenmelidir. Ama uygarlığı öğrenmek onu yaratmayı gerektirir. Uygarlık ussal insan doğasının tam etik açınımıdır ve öncülü olarak evrensel dünya tarihini gerektirir. Japonya’nın kendini yalıtma politikalarının sonucu tam olarak bu tarihsel sürecin dışında kalmak oldu. Japonya’da bugün de bir incelik ve şirinlik ve teknik beceri görünüşü altında örtülen şey uygarlıktan başka birşeydir. Özgürlük bilincinden yoksun bir kültürde ‘moral karakter’ yalnızca görünüştedir, yalnızca üstün güce boyun eğmekten oluşur.

Japonlar Batıyı sömürgecilik ile suçladılar. Suçlamanın nedeni herhangi bir etik kaygı değildi, çünkü bir ‘samurai etiği’ etik kavramına aykırıdır. Suçlamanın gerekçesi Japonların kendilerinin “daha eski” ve bu nedenle “daha yeni” olan Batılılardan “daha soylu” olmaları idi. “Asya Asyalılar içindir” diyorlar ve Asya’ya Batılıların değil ama ancak Japonların efendi olabileceğini düşünüyorlardı. Ancak soylu olan efendi olabilirdi ve Japonlar soylu idi. Soylu olmak güçlü olmayı gerektiriyordu, ama shogunlar Japonya’yı güçsüz bırakmıştı. Kılıç teknolojisinin modası geçmişti ve

problemi çözmek için gereken tek şey Batının üstün teknolojisini almaktı. Teknolojiyi Japon soyluluğu ile birleştirmek, ve Batı teknolojisi ile Batının kendisini, aslında dünyanın bütününü fethetmek Japon megalo ideası oldu. Japonlar Meiji döneminde — tıpkı İkinci Dünya Savaşından sonra da yapacak oldukları gibi — ilkin teknoloji fethine çıktılar. Meiji dönemini özetleyen formül wokon yosai idi — "Japon tini, Batı şeyleri," ya da şiddetin ve teknolojinin sentezi. Önce Çin yenildi (1895). Sonra Rusya (1904). Sonra Kore ele geçirildi (1910). Sonra Çin'in işgali başladı ve Shanghai, Beijing ve Nanjing ele geçirildi (1937). Ve İkinci Dünya Savaşı ile birlikte sıra Batıya geldi. Japonlar Pearl Horbor ile başladılar (1941) ve o sırada kendisi başka bir tür yalıtılmacılık politikası sürdürmekte olan ABD'nin uyuşukluğuna son verdiler.

Japonya dili, sanatları, dini açısından ve ayrıca ailesel ve toplum sal ilişkiler açısından Çin'in bir uzantısı gibidir. Ama, yasa egemenliği üzerine dayanan Çin İmparatorluğunun tersine, Japon tarihi politik bir birlikten, bir yasa egemenliğinden, bir devletten yoksundur. Devletsizlik tarihsizlik ile birlikte gider. Batı ile karşılaşıncaya dek, Japonya'nın yüzyılları kesintisiz feodal çatışmalar ile dolu boş yüzyıllardır. Ve feodalizm ne dünya-tarihsel bir karakter taşır, ne de tarih ile ilişkiye dayanabilir. Bütün tarihi boyunca Japonya yerel bir kültür olarak, kültürsüz bir kültür olarak kaldı. Tarihsel yazgısı kaçınılmaz olarak başkaları tarafından belirlenecekti.

Kore, Çin ve Pasifik adalarından gelenlerin nüfuslandırdığı Japonya'dan ilk kez 1'inci yüzyıl Çin metinlerinde söz edilir. Bronz ve demir teknolojisi İÖ 300 yıllarında kıtadan gelen bir grup tarafından getirildi ve Yayoi dönemi adı verilen bu dönem kabaca İS 300 yıllarına dek sürdü. Sulu pirinç tarlası yöntemi de bu dönem sırasında getirildi. Yamato (kofun) döneminde (İS 300-İS 600 ya da 700) klanlar bir tür krallığa doğru evrimlendi. İlk imparator konusunda ve genel olarak imparatorluk kurumunun ilk dönemi konusunda olgudan çok kurgu vardır. İlk imparatorun İÖ 660 yılında Japonya'yı kuran Jimmu olduğu görüşü açıkça bir mit iken, ilk imparatorun İS 318'de ölen Suijin olduğu görüşü daha az mitsel olarak kabul edilir. Tüm bu krallar gerçekte klan başkanları idiler.

Klanlar arasındaki çarpışmalar ve görüşmeler sonunda "kralların" bir tür politik birliği, Yamato Sarayı ortaya çıktı. Egemen elitlerin altında zanaatçılar ve onların da altında hane köleleri olmak üzere bir sınıfsal ayrımlaşma bu dönemde başladı.

Çin'den Kore bağlantıları yoluyla Budhizm de Japonya'ya bu sıralarda, yaklaşık olarak altıncı ya da yedinci yüzyıllarda getirildi ve daha önceden bulunan daha ilkel bir Shinto ile onu tamamlayıcı bir yolda kaynaştırıldı. Shintoizm gibi Budhizm de insanın gündelik yaşamı ve davranışı ile ilgileniyor, dönemin sanatında yansıtıldığı biçimiyle "yaşamın geçiciliği" temasını öne çıkarıyordu ve cennet ve cehennem tasarımları, çok sayıda tanrısı ve aydınlanma öğretisi ile bir rahipler sınıfının ortaya çıkışını başlattı ve tapınak ve heykel yapımını güdülendirdi. (Shintoizme göre imparator dinin sözel başkanı ya da baş rahiptir.) Bu arada beşinci yüzyılda Konfiçyus düşünceleri de Japonya'ya ulaştı ve insan ilişkilerinin hiyerarşik doğasını güçlendirmeye yaradı. Bu aynı ast-üst ya da bağlılık ilişkisi Japonya'nın her kesiminde bugün de yürürlüktedir. (Çin'de İmparator karşısında tam eşitlik ilkesine göre böyle bir hiyerarşi yoktur ve orada üstünlük yetenek tarafından belirlenir.) Çin yasalarından uyarlanan ilk Japon yasaları da bu dönemde görülmeye başladı. Bunlar toplumsal hiyerarşi, boyun eğme ve sorumluluk ile ilgili idiler.

Japonya alfabesini de dördüncü ya da beşinci yüzyıllarda Çin'den ödünç aldı. Bundan önce Japonya'da yazılı bir dil bulunmuyordu. Japonca'nın Çince ile hiçbir linguistik bağıntısı olmadığı için Çin harflerinin Japon diline uyarlanması çözümü yüzyıllarca sürecek fonetik ve semantik

problemler yarattı.

Japon Dili

Çince'nin Eski Japonca'nın sözlüğü ve fonolojisi üzerindeki etkisinin büyük olmasına karşın, Japonca türeyişi açısından Çince ile bir bağlantısı olmaksızın Asya'dan gelen halklar tarafından geliştirildi. Başka hiçbir Asyatik dil ile ilişkilendirilemeyen Japonca "yalıtılmış" bir dil olarak görülür ve yalnızca Ryukyu adalarında konuşulan bir dil ile birlikte ayrı bir "Japonik diller ailesi"nin bir üyesi olarak kabul edilir.

Japonca beşinci yüzyılda Kore üzerinden Budhizm ile birlikte gelen Çince'nin karakterleri yaygın olarak kullanır ve sözlüğünün büyük bölümü Çin dilinden ödünç alınmıştır. Japonca'nın ilk yazılı örnekleri 8'inci yüzyıldan sonra Heian Döneminde üretildi.

Takımadalarda on binlerce yıldır insanların bulunmasına ve bir yontma taş devrinin (İÖ 30.000'den sonra) yaşanmış olmasına karşın, "Japonya"dan yazılı olarak ilk kez İÖ birinci yüzyılda Çinlilerin "Han Kitabı"nda söz edilir ("Wo" halkı olarak). Erken yüzyıllarda Çin ve Kore ile ilişkiler Japonya'ya Çin yazı dizgesini, Budhizmi ve çeşitli sanat biçimlerini getirdi.

Demir çağını yaşayan Çin'de Han hanedanı (İÖ 206-İS 220) sırasında Kore yarımadasının kuzey bölümüne de yayılan nüfus burada kurulan koloniler aracılığıyla Çin kültürünün Kore'ye ve oradan Japonya'ya yayılmasını sağladı.

Dördüncü yüzyıldan başlayarak çok sayıda krallık ve kabile aşamalı olarak bir "imparator" altında birleşti (bu "imparatorluk" bugün de dünyanın en eski hanedanı olarak sürmektedir). Yamato dönemi olarak bilinen bu aşamada shinto geleneğini izleyen "krallar"ın başlıca ilgi noktalarının "rahiplik" olmasına karşın, sanları Japonya'nın başka yerlerinde de tanınmaya başladı ve Çin ile diplomatik ilişkiler kuruldu. Daha sonra ASUKA DÖNEMİNDE (538-710) Kore'den Budhizm geldi ve yerel Shinto ile birlikte etkili olmaya başladı. Wa (倭) olarak bilinen ülkenin adı Nihon (日本) olarak değiştirildi. Bilinen en eski Budha heykeli bu döneme aittir.

710-794 yılları NARA DÖNEMİ olarak adlandırılır. Heijō-kyō (modern Nara) kenti bu dönemde kuruldu. Japonya'da en erken yazınsal yapıtlar Nara döneminde yaratıldı. Bunlar arasında eski Japon mitolojisi ile ilgili metinler, halk şarkıları, şiirler ve masallar bulunur.

HEIAN DÖNEMİ — 794'te Heian-kyo'nun (modern Kyoto) yeni bir başkent olarak kurulması ile 1185'e dek sürecek olan Heian dönemi başladı. Bu dönem Japon kültürünün altın çağı olarak kabul edilir. Zamanla sarayın güç kavgaları ve sanatsal etkinlikleri nedeniyle İmparatorun gücü azalmaya başladı. Sonunda Minamoto no Yoritomo altında Minamoto klanı 1180-85 Genpei Savanında Taira klanını yenerek gücü ele geçirdi. (LINK)

JAPON ORTAÇAĞI — Japonya 12'nci yüzyıldan 17'inci yüzyıla dek askeri önderler altında dış dünyadan bütünüyle yalıtıldı. Bu dönemde ilkin Yorimoto "shogun" sanını aldı. Moğol istilasına direnen shogunluk 1333'te bir başka shogunluk tarafından devrildi ve Muromachi dönemi başladı. Bu dönemde daimyoların gücü artarken shogunun gücü zayıfladı ve daimyolar altında yüzlerce politik birime bölünen ülke iç savaşlara gömüldü. İlk Avrupalılar bu dönemde geldi. 1543'te gelen Portekizliler iki yıl içinde tecim ilişkilerini başlattılar. 1587'de İspanyollar, 1609'da Hollandalıar geldi. Japonlar Avrupa uygarlıklarını incelemeye başladılar. Hıristiyanlık yayılmaya başladı ve 1582'de Hıristiyanların sayısı 150.000'e ulaştı.

Kubilay Han

1274 ve 1281 yılları arasında Kubilay Han iki kez Japonya'yı istila etme girişiminde bulundu. Moğol istilaları başarısız oldu ve sonunda Moğollar ve Ashikaga shogunluğu arasında barış anlaşması imzalandı. Samurailer ilk kez bu savaşlarda kendi aralarında değil ama yabancı askerler ile, ve ilk kez klan uğruna değil ama Japonya uğruna çarpıştılar.

Feodalizm özeksel bir devletin yokluğu ile tanımlanır. Bu durumda yerel feodal lordlar (daimyolar) çokluğunun ilişkileri güç terimlerinde belirlenir ve durum normal olarak kesintisiz bir kan davaları durumu, bitimsiz bir kavga durumudur. Japonya'nın 15'inci ve 17'inci yüzyıllar arasındaki tablosu böyledir. Benzer bir durum daha önce İÖ 5'inci yüzyıldan Qin devletinin 221'deki utkusuna dek Çin'de yaşandı ve bu andırımdan ötürü Japonya'daki dönem de "Savaşan Devletler" dönemi olarak adlandırılır. Çin'de savaşlar bir İmparatorluğun kurulması ile sonlanırken, Japonya'da Sengoku dönemi bir İmparator yerine bir Shogunun egemenliğinin kurulması ile sonlanır.

Savaşan Devletler dönemi Tokugawa Ieyasu'nun gücü ele geçirmesi ile sonlandı ve Tokugawa Shogunluğu dönemi başladı. Edo Dönemi olarak da bilinen bu son shogunluk dönemi 3 Mayıs 1868'de Edo'nun düşmesinden sonra Meiji Restorasyonu ile sonlandı.

Shogunlar imparatorluğu yok etmediler ve bir tür meşruluk yetkesi olarak sürmesine izin verdiler. İmparatorluk önemsiz bir sana indirgendi ve 'imparatorun' kendisi shogunluğun gücüne boyun eğen yeni bir 'imparator' türü yarattı.

Seven Samurai / Akira Kurosawa, 1954. (VİDEO)

Seven Samurai / Akira Kurosawa, 1954

Yedi Samurai (1954)

Yönetmen: Akira Kurosawa

Öykü 1586'da Sengoku Dönemi sırasında yer alır.

Bir dağ köyüne baskın yapmayı tartışan haydutların şefi köyü yakınlarda basmış oldukları için hasat sonrasını beklemeye karar verir. Plan tartışmalarını işiten bir çifçi durumu anlatınca köylüler köyün yaşlısı Gisaku'dan öğüt isterler. Gisaku bir keresinde samurailer kiralayan bir köye haydutların dokunamadığını gördüğünü anlatır ve kendilerini savunmak için köylülere samurai kiralamalarını bildirir. Ama köylülerin paraları yoktur. Gisaku onlara aç samurai bulmalarını söyler.

Film Japon sinema sanatının baş yapıtlarından biridir.

EDO DÖNEMİ. Dönem shogunluk ülkeyi Edo'dan yönettiği için Edo Dönemi (1600-1868) olarak bilinir. Tokugawa shogunluğu topluma katı bir sınıf yapısı dayattı, Hıristiyanlığı bastırdı ve dış dünya ile aşağı yukarı tüm bağları kopardı.

Ülke 1868'e dek imparator adına egemen olan feodal-askeri shogunların yerel güçleri altında kaldı. Bütün tarihi boyunca dünyadan hemen hemen bütünüyle yalıtılmış kalan Japonya 1600'lerin başlarında bu yalnızlığı daha da pekiştirdi ve dönem sonunda 1853'te ABD donanmasının gelişi tarafından sona erdirildi.

MEİJİ RESTORASYONU. 1868'de Japon İmparatorluğu kuruldu ve biraz uygunsuz bir adlandırma ile "Meiji Restorasyonu" denilen dönem sırasında ülkede etkin bir Batılılaşma süreci başladı. İnsan hakları, yasa egemenliği ve duyunç özgürlüğü gibi hedeflere yönelmekten çok, özsel olarak feodal olan Japon tini yayılmacılık, sömürgecilik, militarizm, totaliterlik, ultra-nasyonalizm ve sonunda

dünya egemenliği gibi hedeflere yöneldi. 19'uncu yüzyılın sonunda ve 20'nci yüzyılın başlarında Japon İmparatorluğu Çin'i ve Rusya'yı yendi, Mançurya, Tayvan ve Kore'yi ele geçirdi. Kendini özellikle Nanking kitle kıyımında dünyaya tanıtan bu saldırganlık sürecine Pearl Harbor'un bombalanması ile II. Dünya Savaşı eklendi.

SAVAŞ-SONRASI JAPONYA. 1945'te Hiroşima ve Nagasaki'nin atomik yok edilişinden sonra Japonya teslim oldu. ABD tarafından dayatılan yeni Anayasa ile Japonya bir parlamenter anayasal monarşi olarak yeniden yapılandı. 1960'ta Japon Mucizesi ile ülke büyük bir ekonomik güç olarak tanındı. Aynı zamanda, egemenliği elinden alındığı için, politik bir cüce olarak kalmayı sürdürdü.

Dört büyük ve 7000 küçük parçadan oluşan takımadaların beşte dördü dağlık arazidir. Çin ve Kore ile komşudur.

Tarihsel yalıtılmışlığı içinde Japon tininin herhangi bir devlete bile gereksinimi olmadı. Japonya Batı ile karşılaşıncaya dek hiçbir değişim, gelişim, açınım sergilemeyen bir gelenek, alışkanlık ve tutuculuk kültürüdür. Bir devlet ve yasa düzeni geliştirmediği için, Çin ile ilişkilerinin zayıflamasına koşut olarak sözel bir "imparatorluk" konumu da önemini yitirdi ve sonunda Shogunun egemenliği altında salt göstermelik bir sana indirgendi. Japonya'nın yalıtılmış tarihinde hiçbir politik belirlenimi, yapısı, kurumu, yasası vb. yoktur. Japon tarihinde tüm politik terminoloji — imparator, devlet, yasa, anayasa vb. — ve giderek 'tarih' teriminin kendisi bile Batıda normal olarak terimlere yüklenen anlamları taşımaz ve Japonca sözcükleri anlatmayan uygunsuz çevirilerdir. Japonya'da insan ilişkileri her zaman güç ilişkileridir.

Tarih Dünya-Tininin evrensel tarihidir. Japon tarihi tikel bir tarihtir. Japonya kendini dünyadan yalıtarak tarihten de yalıttı. Feodalizm zamanın durduğu ve tinin uyuşukluğa gömüldüğü bir gereksizlik dönemidir. Burada tin ahlak ve etik kavramları bir yana, en temel ve yalın hak kavramına bile ilerleyemez. Bu kültürde hak kavramının yokluğu bir yasa kültürüne yükselişi önler ve bireysel şiddet davranışların üzerinde duracak ve yasa egemenliğini temsil edecek bir imparatorluk kurumu doğmaz. İmparatorluk Çini ile karşıtlık içinde, Japonya'nın kültürü sürekli bir haksızlık ve dolayısıyla sürekli bir şiddet kültürüdür ve orada askeri "sanatlar" en yüksek derecede gelişen sanatlardır.

Çin'de henüz özgürlük bilincinden bütünüyle yoksun ve bir duyuncu gelişmemiş olan bireyin duyuncunu üstlenecek bir İmparator, ona yaşamının doğrularını ve eğrilerini bildirecek bir Baba vardı. Çinli uyruğa yalnızca babanın yetkesine boyun eğmek düşüyordu. Buna karşı, Japon tini, Çin'in tersine, bir tür 'aile tini' değildir. Onda istenci belirleyecek hiçbir moral üst yetke yoktur. Çin'den ödünç alınan Budhizm de moral bir karakter yaratmaz. Bu nedenle Japon kültürü kesintisiz bir güç ve şiddet kültürüdür. Samurainin ahlakı kılıcıdır.

Japonya tarihini de dışarıdan ödünç almak zorunda idi. Sözcüğün tam anlamıyla tarih ile, Dünya-Tarihi ile ancak bu tarih kendini modernleşme evresine, özgürce gelişim evresine dek yükselttiği zaman tanıştı. Ve bir "imparator" istencinde özetlenen Japon "politikası" yalnızca düşman ve yabancı bir alan olarak görebildiği dünyanın bütününü ele geçirme gibi bir sanrıda doruklandı. Japonya kesintisiz bir yalıtılmışlık uykusundan sonra sözcüğün tam anlamıyla modern tarihin ortasında uyandı ve tam bir şaşkınlık içinde ne kendini, ne genel olarak insanı, ne de bir parçası olduğu dünyayı anlayabildi.

Japonya hiçbir tarihsel-kültürel birikimi olmayan homo sapiensin nasıl modern teknolojiyi hızla kabul edebileceğini ve başarılı olarak uygulayabileceğini gösterir. Yine, hiçbir etik-politik olgunluğu olmayan bir kültürün nasıl demokrasiyi dışsal olarak kabul edebileceğini ve bir

pandomime indirgeyebileceğini gösterir.

Heian (Fujiwara) Dönemi (794-1185)

Nara dönemi sonlanırken ülke yeniden imparatorluğun denetimine döndü. 794'te 50'nci İmparator Kanmu tarafından kurulan yeni başkent Heian-kyō ("barış ve dinginlik" başkenti; modern Kyoto) Heian Döneminin de başlangıcı oldu. Kyoto 1000 yıl boyunca başkent olarak kaldı.

Heian Dönemi Japon tarihinde kültürel doruk noktalarından biridir. Aynı zamanda samurai sınıfının doğuşunu gören ve Taira ve Minamoto klanları arasındaki Genpei Savaşı (1180-1185) ile kapanan dönemdir. Genji Masalı döneme karakterini veren başlıca yazınsal yapıttır.

Heian Dönemi (794-1185) sırasında Japon hükümeti tüm alanlarda Fujiwara klanı tarafından yönetildi. Klanın erkek üyeleri önemli hükümet konumlarını doldururken, kızlar imparatorluk ailesinin üyeleri ile evlendirildi. Heian Döneminde imparatorluk konumunun zayıflaması bir yandan çocuk imparatorların sayısının çokluğuna bağlıdır. Vekiller çoğunlukla Fujiwara klanının üyeleri idiler. Öte yandan imparatorlar yetişkinlik çağına ulaştıklarında bile Fujiwara'nın öğütleri altında kalmayı sürdürdüler. 12'nci yüzyılda Fujiwara gücü zayıflamaya başladı ve klan sonunda yerini hasım Taira ve Minamoto klanlarına bıraktı.

Dışsal bir gözdağı yaşanmadığı için, Heian dönemi 400 yıl kadar süren göreli bir barış dönemi oldu. Dönemin incelik ve arılık ile tanımlanan kültürü sayıları 1000 kadar olan ve yüzleri pudralanmış ve dişleri siyahlatılmış aristokrat tarafından yaratıldı. Dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Çin ile ilişkiler gevşemeye başladığı ve sonunda resmi olarak kesildiği için, Japonya kendine özgü kültürel özellikleri geliştirmeye, dışarıdan alınan içeriği yerelleştirmeye başladı. Mimari, kaligrafi, yontuculuk, şiir ve başka sanatlarda Çin biçemleri Japon beğenisine göre yeniden belirlendi.

Çin etkisinin doruğunu ve sonra aşamalı olarak zayıflamasını temsil eden Heian (Barış) dönemi klasik Japon kültürünün sonraki kuşakların hayranlık duyduğu altın çağı olarak kabul edilir. Bu dönemden başlamak üzere Japon dini Budhizmin ve Shintoizmin bir karışımı olarak şekillendi. Zamanla sarayın gücü zayıflar ve taşra aristokratları güçlenirken samurai sınıfı doğdu ve sonunda güç askeri klanların ve samurai savaşçılarının eline geçti. Özeksel bir gücün yokluğunda, ülke kesintisiz bir iç savaşlar dönemine girdi. Dönem ekonominin zayıflamasına ve yoksulluğun artmasına götürdü. Değişim aracı olarak para yerine pirinç kullanılmaya başladı ve yollarda can güvenliği zayıfladı.

Heian Dönemi "Kyoto"su İS 1000 sırasında 175.000 kişilik bir nüfus ile dünyanın beşinci en büyük kenti idi.

1) Kordoba, İspanya (450,000); 2) Kaifeng, Çin (400,000); 3) Konstantinopolis (300,000); 4) Angkor, Kamboçya (200,000); 6) Kahire (135,000); 7) Bağdad (125,000); 8) Neyshabur, İran (125,000); 9) Al Hasa, Arabistan (110,000); 10) Anhilvada, Hindistan (100.000).

Güzellik Arayışı

Geleneksel yalıtılma politikasının sonucu olarak, Japon kültürünü tanımlayan entellektüel ve etik şaşkınlığın yanısıra estetik şaşkınlık da çarpıcıdır. Her kültür boyutunda geriliğin panzehiri göreciliktir.

Çoğunlukla 19'uncu yüzyıl sanatçıları tarafından üretilen şirin Japon tahta baskıları Japon sanatının zamandaki evrimini yansıtmaz. Dahası, Japon sanatının özellikle çirkinliği ve korkunçluğu öne çıkaran yapıtları gözardı edilir.

Budist nirvana anlayışı herhangi bir etik ideale kapalı olduğu gibi bir Güzellik İdeasına da izin vermez ve bu düzeye dek Japon sanatı çirkini ve güzeli ayırdetmez. Duyarlıktaki bu gerilik homo sapiensin estetik gelişim sürecinde kaçınılmazdır. Ama gene de bir ideal karşısında ölçüldüğünde Japon sanat yapıtları durdurulmuş bir gelişim evresinin tanıklarıdırlar. Bu nedenle bu estetik primitivizmi yükseltmek ve yüceltmek için genel olarak demagojiden yararlanmak ve diluzluğuna başvurmak kaçınılmazdır (örneğin Stanford Encyclopedia of Philosophy'nin Japanese Aesthetics sayfasında nihilizme pozitif içerik yüklerken yaptığı gibi).

Heian dönemi sırasında güzellik kişiyi "iyi" bir kişi yapan önemli özellikler arasında görülmeye başladı. Buna göre, aristokratik erkekler ve kadınlar yüzlerini pudralamaya ve dişlerini karartmaya başladılar. Saraylı erkek ideali ince bir bıyığı kapsarken, kadınların dudakları küçük ve kırmızı olarak boyanmaya, kaşları yolunmaya ve alında daha yükseğe çizilmeye başladı.

Değersiz olana değer vermek için verecek bir değerin olmaması gerekir.

The Thirteen Buddhist Deities of Japan (PDF)

The Idea of Beauty

“Japan’s encounter with the idea of beauty is linked with the creation of the frst dictionaries, when a need was felt to fnd adequate words to translate the Dutch noun “shoonheid,” and the Dutch adjective “schoon.” Te scholar of Dutch studies Inamura Sanpaku (1758-1811) used the word “birei” □ to translate both in his Dutch-Japanese dictionary Haruma Wage (A Japanese Rendition of Halma’s Dictionary, 1796). Te characters “bi” and “rei” were historically ssociated with something worthy of praise for its being good, appealing, and attractive.”

— Essays on Japan. Between Aesthetics and Literature by Michael F. Marra, 2010.

Edo (Tokugawa) Dönemi (1603-1868)

Edo köyü Edo dönemi sırasında (1603–1867) 1800 nüfuslu bir köyden 19'uncu yüzyılın bir milyonluk kentine büyüdü.

Tokugawa Ieyasu (1542-1616)

Tokugawa Ieyasu (1542-1616) Japonya'nın bir yüzyıldan uzun süren iç savaşından sonra ülkenin yeniden birleşmesini sağladı ve shogunluk konumunu üstlendi. Ailesi iki buçuk yüzyıl boyunca Japonya'nın egemeni oldu.

Edo Dönemi Tokugawa shogunluğunun ve 300 bölgesel daimyonun disiplini altında göreli bir barış ve kararlılık dönemidir. Ülke Edo'dan (Tokyo) yönetildiği için dönem "Edo Dönemi" olarak kabul edilir ve yalıtılmanın en kararlı olarak sürdürüldüğü dönemdir. Yaklaşık 250 yıl boyunca shogun bütün ülke üzerinde ve daimyolar onlara shogun tarafından emanet edilen topraklar üzerinde egemenliklerini sürdürdüler. Dönem feodaldir çünkü shogun ve daimyolar arasında güç üzerine dayanan bir zorbalık ve şiddet hiyerarşisi vardır, tüm daimyolar shogunun yeminli vasallarıdır. Samurailer hem toprağı hem de üzerinde yaşayan köylüleri denetliyor, köylüleri komşu savaşçılardan koruyor, ve karşılık olarak ürünün bir bölümünü alıyorlardı. Samurailer de kendi daimyolarına bağlılık bildiriyor ve askeri hizmet sunuyor, ve karşılık olarak daimyo onları düşman daimyolardan ve isyancı köylülerden koruyordu.

Tokugawa döneminin shogun egemenliği için Konfiçyus öğretisi bütünüyle uygundu, çünkü boyun eğme ve düzen salık veriyordu. Toplum moral ve yönetsel nitelikleri dikkate alan bir hiyerarşi anlayışına uygun olarak savaşçı, çiftçi, zanaatçı ve tecimci olmak üzere dört sınıfa bölündü. Bu dört

gruba da uymayan çok sayıda insan bu hiyerarşinin dışına atıldı (Hinduizmdeki dalitler ya da kast-dışı insanlar gibi), ve en kirli işler onlara yaptırıldı

Tokugawa döneminin Japon shogunlarını betimleyen bir tahta baskı (Yoshitoshi).

1603'den sonra Tokugawa shogunluğu altında tüm değişim, giderek bir gözdağı olarak görülen 'yer değiştirme' bile yasaklandı. Değişim sağlamlığı bozuyordu ve sonuçlarını tahmin etmek güçtü. Çalışma ve yaşama yerleri, nelerin giyileceği ve yeneceği, ne tür hediyelerin verilebileceği, giderek tuvaletlerin nerede yapılacağı bile shogunluk tarafından belirlenen sorunlardı. Normların çiğnenmesi durumunda cezalar aşırı idi ve sık sık kollektif ceza biçimini alarak suçlunun ailesinin de yok edilmesini kapsıyordu. Doğuma göre belirlenen sınıflar samurai-köylü-zanaatçı-tüccar hiyerarşisi biçiminde dondurulmuştu.

Rangaku ya da "Hollanda İlmi"

Tokugawa Shogunluğunun iki yüzyıldan uzun süren kapalı ülke (sakoku) politikası sırasında 1639'dan sonra Batılılar arasından yalnızca bütün bir Avrupa'nın en ileri kültürünü temsil eden Hollandalıların ülkede kalmasına izin verildi. Amaç tecim ilişkilerini sürdürmekti. Hollandalılar Dejima'ya kısıtlandılar. Nagasaki'ye bitişik olan bu yapay ada Batı teknoloji, bilim ve tıbbının Japonya'ya bulaşma yeri olacaktı.

Japonlar o sırada kendisi modernleşme dönemine girmiş olan Avrupa'da yer alan teknolojik ve bilimsel gelişimleri Hollandalılar aracılığıyla izlemeye çalıştılar. Hollandalılar her yıl Edo'yu ziyaret ederek shogunu dünya olayları ve yenilikler konusunda bilgilendiriyorlardı.

Saatler, tıbbi aletler, gök ve yer küreleri ve haritalar Japonya'ya Hollandalılar aracılığıyla geldi. Hollandalılardan satın aldıkları bilimsel kitapları kendi dillerine çevirdiler. Böyle kitaplardan binlercesi basıldı ve tüm Japonya'ya yayıldı. Japonya o sırada dünyada en büyük kentli nüfusu barındıran ülke idi ve bir milyonun üzerinde nüfusu ile Edo ve ayrıca Osaka ve Kyoto böyle kitaplar için büyük bir okur-yazar kitlesi sağladı.

Hollanda'dan getirtilen bir anatomi kitabı 1774'te Sugita Gempaku ve başkaları tarafından çevrilerek Kaitai shinsho ("Yeni Anatomi Kitabı") başlığı altında yayımlandı. Bu odak tıp kitapları üzerinde olmak üzere Batı kitaplarına ilgiyi arttırdı. Aynı zamanda yeni bakış açıları gelişti ve bilginler shogunluğun yalıtılma politikasını ve feodal düzeni eleştirmeye başladılar. Shogunluk buna baskısını arttırarak karşılık verdi. Batı gözdağının bilinci güçlenirken ilgi askeri teknoloji üzerinde yoğunlaşmaya başladı.

Edo döneminin başında yalnızca bir avuç yüksek sınıf çiftçiler ya da kentli tecimciler okur-yazar idi. Dönemin sonunda en alt sınıflar dışında çiftçilerin aşağı yukarı tümü bir parça okuma-yazma biliyordu.

Japon sanatçısının görevi Japonya'nın Batıya olan üstünlüğünü estetik boyutta tanıtlamaktır. Bir samurai tini içinde, Japon sanatçısı bir idealite değil bir yanılsama dünyası yaratır ve eğlence saplantılı Edo dönemi ukiyo-e ile paketlenerek "estetik" bir dünyaya çevrilir. Geisha ve oiran "uçuşan dünya"yı estetik olmaktan çok erotik bir dünya, samuraiye özgü bir haz dünya yapsalar da, toplumun dibini oluşturan tecim dünyası "uçuşan dünya"nın başlıca tüketicisidir. Shogunun askeri diktatörlüğü altında yaşam geçici, yitici bir yalan olarak yaşanır ve ukiyo ("uçuşan dünya") artistik değil, hedonistik bir dünyayı belirtir.

Tıpkı Japon için moral bir içsellik, bir özgür duyunç alanının olmaması gibi, estetik bir içsellik,

tinsel bir güzellik duyusu da yoktur. Japon eksiksiz bir materyalisttir ve estetiği salt dışsal duyulara kısıtlar, duyarlığında doğanın güzelliğini aşamaz. Tinsel güzellik, asıl Güzellik Kavramı Japon tininde yoktur.

Dış dünya geçicidir — tıpkı Budhizmin öğrettiği gibi. Ve Japon bu dışsallıkta bile insan üzerinde değil, doğa üzerinde yoğunlaşır. Dağlar, nehirler, dalgalar. Arada bir insana dönse de, gördüğü şey sık sık çirkindir ve Japon sanatında kaba çirkinlik sahneleri sık sık dinsel içerik anlatımları olarak öne çıkar.

Shogunluk altında İmparatorluk

Edo döneminde shogunluk kişisel davranışından, evlilikten, giyinmeden kullanılacak silahların türüne dek herşeyi belirleyen yasalar çıkardı. Bu ‘dinginlik’ ve ‘gönenç’ döneminde Japon toplumu sınıflara ayrıştırıldı ve ülkenin dünya ile bağlantısı aşağı yukarı bütünüyle kesildi. Shogunluk "toplumsal düzeni" sağlamak için en önemsiz suçlar için bile çarmıha germe, kafa uçurma ve kaynatarak öldürme gibi cezalar getirdi. Yüksek toplumsal sınıftan olanlara bir ayrıcalık olarak seppuku (harakiri ya da kendi karnını deşme) seçeneği tanındı.

Hıristiyanlık bütünüyle yasa-dışı olarak kabul edildi. Yabancı düşüncelerin girişini tam olarak önlemek için shogunluk sakoku ("kapalı ülke") politikasını başlattı. Buna göre Japonların kendilerinin ülkeden çıkmaları, çıkmış olanların geri dönmeleri ve okyanusa açılabilecek teknelerin yapımı yasaklandı. Yabancılar arasından yalnızca Hollandalılara izin verildi.

TOKUGAWA SHOGUNLARININ HÜKÜMRANLIK SÜRELERİ

Tokugawa Ieyasu, 1603-1605
Tokugawa Hidetada, 1605-1623
Tokugawa Iemitsu, 1623-1651
Tokugawa Ietsuna, 1651-1680
Tokugawa Tsunayoshi, 1680-1709
Tokugawa Ienobu, 1709-1712
Tokugawa Ietsugu, 1713-1716
Tokugawa Yoshimune, 1716-1745
Tokugawa Ieshige, 1745-1760
Tokugawa Ieharu, 1760-1786
Tokugawa Ienari, 1787-1837
Tokugawa Ieyoshi, 1837-1853
Tokugawa Iesada, 1853-1858
Tokugawa Iemochi, 1858-1866
Tokugawa Yoshinobu, 1867

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-18 | aziz@ideayayinevi.com

Kategorik İmperativ

Kaynak · Noesis

“Yasa” Olarak Kategorik İmperativ

Yasa kavramı evrensel zorunluk imler. Kant için Kategorik İmperativ de evrensel ve zorunlu olmalı ve bir "yasa"nın değerini ya da anlamını taşımalıdır. Kant etik yaşam için yasa gücünde olan bir normlar dizisi geliştirmeyi ister. Evrensel olmaları herkes için geçerli olmaları iken, zorunlu olmaları karşıtlarının istenmesinin çelişkili olacağını imler. Kategorik imperativ karşıta izin vermemelidir.

İmperativler ayrıca sentetik olacak, yüklem öznede kapsanmayacak ama ona dışsal olarak eklenecektir. Bu "sentetik" bağıntının anlamı "isteme"nin (Wollen) başka bir istemeden (Wollen) türetilmesi değil (çünkü bu analitik olacaktır), eylemin istenmesini istence (Willen) onda kapsanmayan bir isteme olarak bağlanmasıdır. Buna göre istencin belirli bir istenç olması ya da evrenselin tikelleşmesi sentetik bir bağıntı olarak alınmalıdır. Problem sentetik olanın analitik olanın karakterini kazanması olarak görünür — ki Kant karşıtlar olarak analitik olanın ve sentetik olanın zorunlu olarak ayrılmaz olduklarını, analizin sentezi saltık öncülü olarak kapsadığını ve sentetik olanın analitik olanların sentezi olduğunu hiçbir zaman anlamış görünmez.

KANT

Töre Metafiziği İçin Temellendirme

Grundlegung zur Metaphysik der Sitten (Riga 1785; 1786)

"[Bu imperativ] a priori sentetik-kılgısal bir önermedir ..."

"Er ist ein synthetisch-praktischer Satz a priori ..."

"Öyleyse yalnızca bir kategorik imperativ vardır ve şöyledir: Yalnızca aynı zamanda evrensel bir yasa olmasını isteyebilmeni sağlayan düzgüye göre davran."

"Der kategorische Imperativ ist also nur ein einziger, und zwar dieser: handle nur nach derjenigen Maxime, durch die du zugleich wollen kannst, daß sie ein allgemeines Gesetz werde."

"Sanki istencin yoluyla eyleminin düzgüsü evrensel doğa-yasası olacakmış gibi davran."

"Handle so, als ob die Maxime deiner Handlung durch deinen Willen zum allgemeinen Naturgesetze werden sollte."

“Kötü olamayan istenç saltık olarak iyidir ki, bu nedenle, eğer düzgüsü evrensel bir yasa yapılırsa, hiçbir zaman kendi kendisi ile çatışamaz. Bu ilke öyleyse ayrıca onun en yüksek yasasıdır: Her zaman aynı zamanda yasa olarak evrenselliğini isteyebileceğin düzgüye göre davran. Bu bir istencin hiçbir zaman kendi ile çatışma içinde olmasına izin vermeyen biricik koşuldur ve böyle bir imperativ kategoriktir.”

“Der Wille ist schlechterdings gut, der nicht böse sein, mithin dessen Maxime, wenn sie zu einem allgemeinen Gesetze gemacht wird, sich selbst niemals widerstreiten kann. Dieses Prinzip ist also auch sein oberstes Gesetz: handle jederzeit nach derjenigen Maxime, deren Allgemeinheit als Gesetzes du zugleich wollen kannst; dieses ist die einzige Bedingung, unter der ein Wille niemals mit sich selbst im Widerstreite sein kann, und ein solcher Imperativ ist kategorisch.”

Belirlilik Görelidir

Belirli olan olumsuzlama içerir (Spinoza). Dolayısıyla ilişkili ya da görelidir ve saltık değildir. (Saltık olmak koşulsuz, ilişkisiz, dolayısıyla soyut ve belirlenimsiz olmaktır.) Moral imperativ belirli olmalıdır ve salt belirliliği onu göreli kılar. Böylece belirli olan ancak göreli olarak evrensel ya da saltık olarak tikeldir. Kategorik imperativler içeriklidir — yalan söyleme, insan öldürme, hırsızlık

yapma, komşunu sev vb. Ve tümü de evrenselliği kabul etmeyen "gerek"lerdir ve hiçbir zaman "yasa" niteliğini üstlenemezler. Tümü de duyuncun onayı ile çiğnenebilir, e.d. karşıtları moral olarak doğru olabilir. Kant'ın kaçırdığı nokta budur.

Görelilik belirli olanın yadsıyabileceği ve dışlayabileceği bir kavram değildir. Bir Aydınlanma düşünürü olan Kant'ın kaygısı çelişkiden kaçmak ve özdeşlik ilkesine bağlı kalmak olduğu için, kategorik imperativ dediği "kılgısal yasa" konusunda tüm kaygısı onun içeriğini çelişkiden bağışık kılmaktır. Ama belirlilik göreli olduğu için, kategorik içerik bir bakış açısından moral iken, bir başka bakış açısından değildir.

Örneğin "Mülkiyete, bireysel ya da özel mülkiyete saygı duy" moral bir yasa, bir kategorik imperativ yapılmaya uygun görünür. Kant'a göre bunun karşıtı moral değildir ve evrensel olarak istenemez. Ama "Ortaklaşa mülkiyeti tanı" da evrensel bir yasa, bir kategorik imperativ yapılabilir, ve genel mülkiyet özel mülkiyet ile karşıtlık içindedir. "Ne olursa olsun yalan söyleme" de benzer olarak evrensel bir yasa, bir kategorik imperativ yapılabilir. Ama bu düzgünün karşıtının eşit ölçüde ödev olduğu durumlar da vardır. Kant Gestapo'ya Anne Frank'ın nerede olduğunu bilmediğini söylerse ve bu yalan ise, "yalan" konusunda getirdiği kategorik imperativi kendisinin çiğnemesi moral olacaktır.

Kant ve Diyalektik

Çatışkıya düşmek, antinomik olmak ve karşıt önermelerin her birini eşit ölçüde doğrulamak — bu Kant'a göre usun gücünü değil, güçsüzlüğünü gösterir. Buna göre us çelişkiden kaçınmalı ve bunun için deneyim dünyasına sarılmalı, kavramlarını görüngü dünyasının ötesine taşırmamalıdır. Kant için çelişki öznenin yaratısıdır, aşağı yukarı bir suç gibi birşeydir, insanın bilme yetisini bütünüyle boşa çıkaran bir yanlışlık, insan payına bir tür kozmik talihsizliktir. Ona göre dünyanın çelişkisiz bir dünya, salt A = A dünyası olması daha yeğlenebilir birşeydir. — Eleatikler de Bire ya da Varlığa sarıldılar ve Çokluğun ya da Yokluğun varlığını yadsıdılar. Ama onların kaygısı Kant'ın kuşkuculuğundan bütünüyle başka birşey idi. Zenon devimin çelişkili olduğunu tanıtladığı zaman onun yalnızca görüngü olduğunu kabul etti. Gerçeklik Varlık idi. Oluş ise Varlık ve Yokluğun birliği olarak Varlıktan bütünüyle başka birşeydi ve çelişkili fenomen dünyasını tanımlıyordu. Ve geçici fenomen dünyası kalıcı Varlık ile bir ve aynı değildi. — Herakleitos çelişki olmaksızın dünyanın kendisinin de olamayacağını düşündü. Görüngü dünyası akış dünyası idi, sürekli devim ve değişim içinde idi. Tüm devim bir ve aynı kıpıda bir yerde olma ve olmama çelişkisini, tüm değişim birşeyin kendinde o denli de başka birşey olması çelişkisini gerektirir. Çelişki devimi ve değişimi yok eden değil, tersine var eden etmendir. Ve çelişkinin ürünleri olarak devim ve değişim yalnızca öznenin tasarımları değil, nesnelliğin kendi mantığı ve olanağıdır.

Kant çelişkinin nesnel de olabileceğini kabul edemez, diyalektiği usun bir yanılsaması olarak yadsır, ve insan düşüncesini bilincin sınırları içinde kalmaya sınırlar. Buna göre bilgi ve bilim dediği şeyler de bütünüyle özneldir, yalnızca bilinçtedir, ve nesnel dünyaya, kendilerinde şeylere ilişkin hiçbirşey söylemezler. Kant'ın eleştirel felsefesi için tüm bilim bir görüngübilimdir. İnsan sonsuza dek tuhaf bir bilgisizlik durumunda kendi bilinci içerisine sıkışmış olarak kalır.

Kant diyalektiği usun zorunlu etkinliği olarak kabul eder. Ama aynı zamanda her nedense olmaması gereken bir problem olarak, sakıncalı olarak görür.

Kant kuramsal alanda yaptığına benzer birşeyi kılgısal alanda da yapar ve insanı etik yaşama da yeteneksiz görür, çünkü etik yaşamı bir "gerek" sorunu olarak alır ve bunun ötesine geçmez. Ahlaksal istence ya da duyunca bu dünyada değil, ancak sonsuza ilerlemede erişilir. Kant

ölümsüzlük konutlamasını bu kötü sonsuzluk üzerine dayandırır.

Kılıcın Ruhu Olarak Samurai

Kaynak · Noesis

Japonya:
SAMURAİ; DAİMYO; SHOGUN

Japonya: Samurai, Daimyo, Shogun

Mit üretimi.

Onurdan yoksun Samurai için onur kazanmanın biricik yolu ölümdür.

Samurainin feodal karakterinde incinecek bir onur duygusuna yer yoktur. Samurai insan doğasının gelişimini ve moral ve etik büyümesini engelleyerek kendini kendi etnisitesi içinde tüketen bir varoluş biçiminin şiddet yapıtıdır.

Dünya ile göreli bir ilişki durumunda olan Çin'den ayrı olarak, Japonya'nın kültürel yalıtılmışlığı aşağı yukarı hiç bozulmadan bin yıl kadar sürdü. Politikadan, bir devlet yapısından yoksun feodal kültür bir ada nüfusu olarak daha şimdiden dünyaya yabancılaşmış Japonya'yı dünya tarihinin bütünüyle dışına sürdü. Değişim ve yenileşim kültürün varlığını sürdürmesi ile bağdaşmayan usdışı korku etmenleri olarak kabul edildi. Japon 'tarihi' bir süreç karakteri göstermeyen salt içeriksiz zamandır. Değişim korkusu, başka kültürler ile minimal ilişki ve gönüllü yalıtılmışlık Japonya'yı dünyanın geri kalanını yalnızca gözdağı olarak, yalnızca düşman olarak algılamaya götürdü. Buna koşut olarak, feodal kültürün öz-sakınımda diretmesi ve kendi içine kapanması estetik, etik ve entellektüel gelişimin ve uygarlaşmanın tam engellenmesi oldu.

Samurai moral bir karakter değildir, çünkü bir korkutma ve korkutulma kültüründe duyunç işlevsizdir. Bir şiddet kültüründe sayılacak birşey olmadığı için "saygı" boyun eğmeye indirgenir ve "dürüstlük" etik bir belirlenim değil, korkunun bir anlatımı olur. Ne olursa olsun hiçbir değer tanımayan feodal kültürde efendi saygıya yeteneksiz kullarının saygısı ile onurlandırılır.

Kavramsız bilincin tarihsel fenomenlere anlam verebilmek için bildiği biricik yol onlara kendi güncel tasarımlarını ve imgelerini yüklemektir. Pop kültür yapıtlarında, Japon kültürünün katılığı ve değişime direnişi esneklik ve uyarlanabilirlik olarak nitelenir. Boyun eğme kahramanlık olarak, hainlik bağlılık olarak, acımasızlık şefkat olarak, kabalık incelik olarak yeniden tanımlanır. Batı ile tanışan Japon kültürünün kendisinin bu çirkin feodal çağı kadim zamanlar olarak, altın geçmiş olarak, Japon soyluluğunun kanıtı olarak sunma pozunun altında yalnızca gizli bir utanç duygusu yatar ve ancak bu bilinçsiz yadsıma çabasında, ancak bu güncel yalanlarda cılız bir insanlık duygusu kendini ele verir.

'Erdemli' savaşçılar olarak görülen samurailere şiddetten oluşan hizmetlerinin karşılığı olarak genellikle pirinç ile ödeme yapılıyordu. Değerleri böyle biçilen samurailer ölümüne kavgaya sanıldığı kadar istekli değildiler ve sık sık savaş alanından sürüler olarak kaçıyorlardı. Yiğitlik olarak görünen şey yalnızca ödlekliğin bir işlevi idi. Kendini kılıç kültüne adadığı ve bu nedenle savaşçının yüksek saygınlığını hak ettiği kabul edilen samurai seppuku yöntemine bir onur sorunu olarak değil, ama bir korku sorunu olarak baş vuruyordu. Kölenin onur duygusu yoktur. Ne olursa olsun, karınlarını kılıç ile kendileri deşmedikleri sürece bunu başkaları yerine getirecekti. Şiddet, zorbalık ve kabalıktan oluşan 'erdemi' ile, samurai Japon feodal tininin, aslında bütün bir Asyatik despotizmin özetidir. Kendini yalnızca feodal Japon yüzyılları boyunca göstermekle kalmaz, ama

‘modern’ denilen Japon karakterini de tanımlar. Samurai ruhu henüz yaşamaktadır. Shogunlardan ve daimyolardan daha sonraki Meiji Oligarşlarına, Meiji militaristlerine ve generallerine, parti kurucularına, bankerlere ve işleyimcilere, en sonunda Meiji imparatorlarının kendilerine dek Japon kültürünün her kesiminde bu feodal ruh diridir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon askerlerine eğer düşman tarafından yakalanacak olurlarsa, yalnızca orduyu değil, imparatoru ve ailelerini de onursuzlaştırılacakları öğretildi. Sözde onur kendini öldürtme ya da öldürme edimi demekti. Modernleşen Japon modernleşmeyi feodal samurai ruhunu terk etmeksizin başardı.

📽 “The Last Samurai” / Samurai (VİDEO)

“The Last Samurai” / Samurai

Samurainin bilinci silinmiş bir tablet, bir tabula rasa gibidir. Özgürlük duygusu gibi birşeyi bilmez, hak kavramına bütünüyle yabancıdır, ve duyuncu henüz işlevsel değildir. Tablet üzerine duyusal olmayan arı kavramlar basılamayacağına göre feodal kültürün öğeleri basılır, ve ‘tablet’ kendi için değişime ve gelişime yetenekli bir insan doğası olmadığı için, bir kez basılan kalıp bundan böyle bir daha değişmemek üzere kalır. Bir tür yasa olarak efendisinin buyruğuna tam bağlılığı samuraiyi moral yargıya bağışık bir tür legal pozitivist yapar . Buyruğa boyun eğmek yaşamına anlam veren başlıca belirlenimdir. Neyin haklı ya da haksız, doğru ya da eğri, iyi ya da kötü olduğu konusunda kendisi yargıda bulunmaz, bunu onun için efendisi ayırdeder. Bir ateist olarak ona moral doğrularını bildirecek bir dinden de yoksun olduğu için, ruhu efendisine ve kılıcına aittir. Samurai hiçbir kültürü temsil etmez. İnsanlığa hiçbir katkıda bulunmaz. Japonya’nın tarihsizliğinin sorumlusudur.

Samurainin Meiji restorasyon dönemine dek yaklaşık bin yıl kadar süren varlığı yaklaşık bin yıl boyunca Japonya'da herhangi bir devletin olmaması olgusunun anlatımıdır. İmparatorlar samurailerin de egemenleri olan, samurailer samuraisi olan shogunların gücü altında her zaman birer hiç idiler. Samurailerin üstleri yerel daimyolar ve daimyoların üstleri shogunlar idi. Özeksel bir devlet gücünün yokluğu demek olan feodalizm bir kan davaları ve sonu gelmez kavgalar ortamı idi. Japon “tarihi” ancak Japon istenci, Japon özgürlüğü ve Japon etiği kadar anlamlıdır..

Japon feodal döneminin baş aktörleri olan samurailer yerel savaş lordları olan daimyolara hizmet ediyorlardı. Askeri üstünlükleri yoluyla aşamalı olarak güçlenerek, zamanla Japon ekonomisi ve toplumsal yaşamı üzerinde egemenliklerini kurdular. İlk kez 10'uncu yüzyılda sözleri edilmeye başlayan samurailer 19'uncu yüzyıla dek varlıklarını sürdürdüler. 1868'de sayıları iki milyona ulaşan samurailer Meiji reformlarından sonra kravat takmaya başladılar, ve ruhları ile bir saydıkları kılıcı bırakarak ateşli silahlara, uçaklara ve uçak gemilerine döndüler.

Samurailer bushido denilen bir onur koduna göre yaşıyorlardı. Yerel toprak beylerine hizmetlerini ok, kılıç, mızrak ve genel olarak dövüş ‘sanatlarındaki’ ustalıkları ile yerine getiriyor ve şiddetten oluşan hizmetlerine karşılık olarak çoğunlukla yiyecek alıyorlardı. Sürekli kavga ve dövüş durumunda yaşamaları onları "yiğitlik, disiplin, yalın yaşam ve onur" bileşenlerinden oluştuğu kabul edilen katı bir davranış kodu yaratmaya götürdü. Bu kod gerçekte bir acımasızlık, gaddarlık ve sapıklık kodu idi. Samurai tini Japonya'da feodalizm ortadan kaldırıldıktan sonra da sürdü ve bütün bir Meiji Dönemine ösu acımasızlık ve iki-yüzlülük karakteri veren etmen oldu.

Samurainin kılıcı en sevdiği silahı idi ve sözel olarak ona tapıyor, ona insan gibi adlar veriyor, savaşçı ruhunu onda bulduğuna inanıyordu. Bu kutsallaştırılan kılıçlar ilkin insanlar (mahkumlar) üzerinde deneniyordu.

Bushidonun yedi ‘erdemi’

GI
Dürüstlük

REİ
Saygı

YU
Yüreklilik

MEİYO
Onur

JİN
Şefkat

MAKATO
Dürüstlük

ÇU
Bağlılık

Kimilerine göre, Japonya'da ilk kayıtlı harakiri ya da seppuku (karın deşme) 1180'de yer aldı, ve ilkin savaşçılar tarafından düşman eline düşmekten, utançtan ya da işkenceden kaçmak için uygulandığı söylenir. Feodal kültürde insanın toplum tarafından belirlenenden başka bir benliği yoktur, ve sürekli bir utanç durumu olan feodal toplumun ona sürekli olarak bunu anımsatacak bir etmeni kendi içinde barındırmaması gerekir.

Yenilmek bir suç değildir ve ceza gerektirmez. Ama yenilmek güçsüzlüktür, ve feodal kültürde güç hak olduğuna göre yenilmek bir hakka bile değer olmamak ya da haksız olmaktır. Yenik samurai toplumsal bir sıfıra indirgenir. Haktan yoksunluk tanınmamaya, toplumsal hiçliğe döner. Biricik öz-duygusunu feodal çevresinden kazanan samurainin bu duygudan yoksun kalması utanç duygusunda, bir acı duygusunda sonlanır. Normal olarak, utanç duygusu suçluluk duygusu değildir. Suç öznenin hak duygusu ile bağıntılıdır ve hakkın çiğnenmesinin ya da haksızlığın sonucudur. Utanç öz-saygı ile bağıntılıdır ve öz-saygının çiğnenmesinden ya da yitmesinden doğar. Seppuku ise ne bir cezaya denk düşer, ne de onur ile bir ilgisi vardır.

Japon kültüründe "ölüm" genel olarak onur, saygı, dürüstlük, yüreklilik, bağlılık duygularına eşlik eden bir terör etmeni idi. Feodal toplumda özgür birey yoktur. Bu kültürde 'saygı,' 'dürüstlük,' 'yüreklilik' ve 'bağlılık' duyguları denilen şeyler özgür duygular değildir ve ölüm korkusundan doğarlar. "Onur" feodal toplum tarafından "ödev" olarak görülür, feodal tanınmaya bağlıdır, ve toplum tarafından tanımayanın bireyin varolma hakkı yoktur. Gerçekte onur duygusu özgür istenci varsayar ve ancak özgür insanlardan saygı görmek onur vericidir. Ancak özgür birey değerini önce kendisi tanır ve sonra kendi istenci ile uyum içinde olan özgür toplum tarafından tanınır. Samuraiye "onur" yüklemek ona "özgürlük" yüklemek olacaktır.

Bir Kültür Olarak Harakiri (Seppuku)

Bir Kültür Olarak Harakiri (Seppuku)

Here is how the defenders of ritual suicide spoke of it in the new imperial council:

“Seppuku has its origin in the vital energy of this divine country and is the shrine of Yamato damashii.”

And:

“It is an ornament of our country and is one reason of its superiority over the countries beyond the seas.”

And, most telling:

“Why should this custom be prohibited in imitation of the effeminacy of foreign nations?”

Japan: A reinterpretation / Patrick Smith, 1998.

Ōishi Yoshio 1703’te seppuku yapmaya mahkum edildi. 『大石内藏助良雄切腹之圖』Ōishi Kuranosuke Yoshio Sepuku no Zu (The Harakiri of Ōishi Kuranosuke Yoshio).

Seppuku ya da harakiri çoğunlukla bir ceza olarak karın deşme yoluyla seyirciler önünde yerine getirilen ayinsel bir intihar yoludur. İlkin samurai için ve sonra herkes için kendi onurunu ya da ailesinin onurunu geri kazanma yolu olarak kabul edildi. İlk uygulaması 12’nci yüzyılda görülen seppuku Edo Döneminde (1600-1867) bir ayin karakterini kazandı. 1873’te Meiji Restorasyonundan bir süre sonra yasaklandı.

Illustration from Sketches of Japanese Manners and Customs, bi J. M. W. Silver, Illustrated by Native Drawings, Reproduced in Facsimile by Means of Chromolithography, Lunnon, 1867. (L)

General Akashi Gidayu 1582’de efendisi uğruna yaptığı bir savaşta yenildikten sonra seppuku yapmak için hazırlanıyor. Yazdığı ölüm şiiri sağ üst köşede duruyor.

Kırk yedi Roninden biri olan Onodera Junai’nin karısı intihar için hazırlanıyor; bacaklarının biraraya bağlanması kadın seppukusuna ölümde düzgün bir görünüş sağlamak için eklenen bir özellik.

📽 “The Last Samurai” / Harakiri (VİDEO)

“The Last Samurai” / Harakiri

SİTE İÇİ ARAMA

> Japon kültüründe moral normlar buyuran bir din yoktur.
>
> Moral yargıda bulunmaya götürecek bir duyunç özgürlüğü de bulunmaz.

Japon moral yargı gerektiren durumlarda kararını ve davranışını belirlemede bütünüyle keyfidir. Aslında bir yargıda bulunma ve karar verme gereksinimi duyduğu bile söylenemez. Alışkanlıkla ve kalabalığı izleyerek davranır. Bu bir yandan "güç haktır" mantığı ile ve buna bağlı uysallık ve boyun-eğme tutumu ile bağdaşır: Kazanan "iyi"dir ve ona köle olmak gerekli ve doğrudur. Japon için kendinde iyi ya da kendinde kötü gibi kavramlar yoktur. Hiçbirşey saltık değildir. Herşey geçici ve görelidir. İyi görelidir, ki pekala kötü de olabilir, ve kötü görelidir, ki pekala iyi de olabilir. Yenik düşen samurailer durumları hakkında hiçbir nesnel moral savunma yapma girişiminde bile bulunmadan harakiriyi kabul ediyorlardı. Benzer olarak Çin'de de durum böyledir ve Mao ve Chiang Kai-shek arasındaki üstünlük savaşı sırasında insanlar hangi yanda olacaklarını bütünüyle keyfi olarak seçmek zorunda idiler. Uğruna öldürmeye ve ölmeye gittikleri öğretiler konusunda hiçbir bilgileri yoktu, ne de olan biten üzerine moral yargıda bulunmalarını sağlayacak bir duyunçları vardı. Bu nedenle sözde iç-savaş baştan sona acımasız kitle kıyımlarından oluştu. Böyle

kültürlerde "etik"ten söz etmenin bir anlamı yoktur, çünkü özgürlükten söz etmenin bir anlamı yoktur. Mançurya'da, Kore'de, Singapur'da ve Pasifik Okyanusu'nun adalarında gaddarlıklara girişen düzenli Japon orduları için de aynı şey geçerlidir. Böyle "insanların" herhangi bir şekilde moral bir nitelik taşıdıklarını ve yaptıklarını anladıklarını düşünmek olanaksızdır.

Japonya'da modern şirketler dünyasında da yolsuzluklar saltık olarak kötü görülmez. Ama yakalanmak ve toplum önünde küçük düşürülmek ölümcül sonuçlara götürür. Bir kural olarak, yalan söylemek ya da eşini aldatmak gibi şeyler aldatılan bunu bilmedikçe yanlış değildir. Algılanmayan kötülük bir kötülük değildir.

Duyunç özgürlüğü insanın insan üzerindeki gücünün saltık olarak olumsuzlanmasıdır. Ya da, duyunç özgürlüğü insanın moral yargısını, neyin iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olduğunu bütünüyle özgürce kendi duyuncuna göre belirlemesidir. Japon herşeyden önce İmparatoru saltık egemen olarak kabul eder ve onun üstünlüğünden yana tüm özgürlüğünü teslim eder. Sonra yerel efendilerine boyun eğer.

Japonya’nın Kore ve Çin ile ilişkiler dışında tarihsel olarak tam yalıtılmışlık içinde şekillenmesi homo sapiensin moral olarak nasıl ayrıksı biçimlere girebileceğini görmek için dikkate değer bir örnek sunar. Japon ‘etiği’ terimi gereksiz bir sözcüktür, çünkü etik özgür kültürlere özgüdür. ‘Shogun etiği,’ ‘samurai etiği,’ ‘geisha etiği,’ ‘oiron etiği’ gibi anlatımlar kulağa pek uygun gelmez. Japon moral yargıdan bütünüyle bağışık olarak düşünmeksizin, alışkanlık ile, ve başkalarını izleyerek davranır. Gaddarlıkta hiçbir sınır tanımaz çünkü onu algılamaz, ve onu dışsal olarak bile olsa denetleyecek herhangi bir üst moral yetkeden yoksundur. İçsel olarak, duyuncu bütünüyle suskundur. Japon’un shinto kamileri tarafından belirlenen bütün bir moral yaşam alanı iyi ya da kötü kavramlarına bağışıktır.

Evrensel özgürlük bilincinin kazanılması Dünya Tarihinin ereğidir. Duyunç özgürlüğü Dünya Tininin, insanlığın gerçek etik karakterini kazanmasının saltık koşuludur. Bu nedenle Reformasyon Dünya Tarihinde saltık dönüm noktası, bir daha yitirilemeyecek en büyük ilerleme ve gelişimdir. Üçlülük Din Kavramının ya da bu kavrama uygun Hıristiyanlığın Dünya Tarihinde bu dönüm noktasını temsil ettiği hiç kuşkusuz doğrudur. Ama bu ikincildir. Birincil olan şey bu tasarımsal formüllerin gerçekte Usun kendisinin kavramına anlatım vermeleridir. Dünya Tarihi Usun etik açınımıdır. Japonya Dünya Tarihini reddedişte kendi ussal gerçeğini reddetti. Moral olarak gelişmemiş bu halk bugün de bu moral karakterden yoksun kaldığı sürece ne kendini, ne insanlığı, ne de bütün bir geçmişi boyunca işlediği insanlık suçlarını algılayabilecektir.

> Japonya niçin bugün de İkinci Dünya Savaşı sırasında işlediği insanlık suçları için özür dilemeyi sürdürmektedir?
>
> Japonya’nın sonu gelmeyen özürleri inandırıcı görülmez, çünkü ancak etik-karakter özür dilemeye yeteneklidir.

📬 Why Japan Keeps Apologizing for World War II (VİDEO)

Why Japan Keeps Apologizing for World War II (LINK)

April 29, 2015

Mr. Abe’s Earlier Statements

“History is harsh. What is done cannot be undone.”

— Mr. Abe in a speech to a joint meeting of the United States Congress, the first such address by a Japanese prime minister

📽 Japan’s Apologies for World War II (VİDEO)

Japan’s Apologies for World War II (LINK)

“My dear friends, on behalf of Japan and the Japanese people, I offer with profound respect my eternal condolences to the souls of all American people that were lost during World War II. Our actions brought suffering to the peoples in Asian countries. We must not avert our eyes from that.”

Samurainin “Erdemleri”

Samuraiye “içtenlik, tutumluluk, bağlılık, askeri ‘sanatlar’da ustalık ve ölümüne onur” gibi ‘erdemler’ yüklenir. Bağlılık despotik efendiye bağlılıktır. Askeri ‘sanatlar’ kılıç ya da başka silahları insanları parçalamada kullanma ‘sanatı’dır. Onur kendi iç organlarını deşmede sonuçlanan bir çılgınlık duygusudur. Samurai ‘ahlakı’ gibi birşeyden söz etmek köleliğe ahlak yüklemek anlamına gelir.

Bushido ya da ‘geleneksel samurai kodu’ samuraiyi ‘moral’ bir varlık olarak gösterir. Bu kodun ancak on altıncı ve yirminci yüzyıllar arası gibi biraz ‘geç’ bir tarihte doğmuş olması bir yana, böyle bir koddan söz edenler bile onun ancak samurainin bir şiddet anlatımı olan karakterini yumuşatmak için amaçlandığını kabul ederler.

Bugün çağdaş dünyada şiddeti ve primitivizmi yücelten geniş bir sapık bilinç alanı vardır. Bu bilinç tüm kültürleri eşitleyen ve hiç birinin bir başkasından daha ileri ya da geri olmadığını ileri süren kültürel görelilik tezlerini kabul eder.

Samuraide bir insanlık duygusu yoktur. Onun için insan örneğin ikiye bölünecek bir nesnedir. Samurai yaptıklarını sorgulayacak bir duyunçtan da yoksundur. Bilinci kılıç, ok, şiddet ve yok edicilik kategorileri dışında boştur ve yaşamı saldırganlık duygusu çevresinde şekillenir.

Tinsel olarak Shintoizmin yanısıra başlıca Budhizm (6. yüzyıldan sonra) ve Zen Budhizm (12. yüzyıldan sonra) ile beslenen samurai bu sözde ‘dinler’ tarafından sürekli olarak moral bir boşlukta tutuldu. Nirvana ilkesi samuraiyi tüm moral tüm kaygılardan da arındırıyor ve onu savaşın istediği ruh durumuna hazırlıyordu.

Budhizm kötülüğün ve acının kaynağını doğal istekte görür, insan dürtüselliğinin üzerindeki güç olarak istencin özgürlüğüne dönmek yerine, çözümü istekten vazgeçmede arama uygulamasını önerir. Bu sözde din biçimi herhangi bir moral gelişime izin vermez.

Feodal Japon tarihi kesintisiz bir kan davaları tarihidir.

Orada her zaman güç haktır ve hiçbir zaman yasa egemenliği yoktur.

Samurainin düşmanı herhangi bir insan, her insandır. Ve düşman efendisinin düşmanıdır. Ve efendisinin düşmanı bir öç duygusu tarafından seçilir. Bir yasa egemenliğinin yokluğunda, haksızlık olarak görülen şey ancak öç yoluyla düzeltilir. Ama iki yan da kendini haklı gördüğü için haksızlığın giderilmesi kan davası biçimini alır.

Japonya'nın bütün bir tarihi boyunca Kubilay Han'ın takımadaları ele geçirme girişimi dışında hiçbir dış düşmanı olmadı. Japon için savaş, şiddet, terör, yok etme her zaman Japonun kendisini hedef aldı. Samurai bir cinayet kölesi olarak Japonları yok etmek üzere yetiştirilir. Efendisinin,

daimyonun buyruğunu yerine getirmenin dışında hiçbir işi, hiçbir amacı, hiçbir eylemi yoktur. Onun buyruğunu sorgulamaz ve yok edemeyeceği hiçbir canlı varlık yoktur. Efendiler arasındaki kan davalarının paralı askerleridirler ve para yerine genellikle pirinç kabul ederler. “Onur” olarak anladıkları şey her zaman ölüm ile, başkasını ya da kendini öldürme ile bağlıdır.

In ‘Love’ With the Samurai Sword

Just as the code of the samurai is the soul of Japan, the sword is the soul of the samurai.

Why has the samurai sword always been such a powerful symbol of Japanese culture? Dr. Inazo Nitobe, the man pictured on Japan's 5,000-yen note, tried to answer that question for the world. As a Japanese diplomat at the League of Nations, he was asked by a western colleague how - without religious instruction - the Japanese could teach their children right from wrong. So in the year 1900, Dr. Nitobe wrote a book in English called Bushido - the code of the samurai. He wrote that this warrior code became the credo by which most Japanese lived their lives. And, he wrote, just as the code of the samurai is the soul of Japan, the sword is the soul of the samurai. For Dr. Nitobe, the sword is a work of art that represents the soul of the samurai. But originally the sword was not the samurai's weapon of choice. In the beginning, they fought from horseback, and their skill was with the bow and arrow. So why did the sword, not the bow and arrow, become so important to the samurai and to Japan? To find the answer we must go deep into the history and legends of this ancient land, (LINK)

Ancak ölü bir samurai onurlu samuraidir.

Savaşmak için doğan samurainin eğitimi bebeklikten başlar ve onur ya da ölüm uğruna eğitilir. Samurai insanlığını öğrenemez. Sözde onur duygusu aynı zamanda öç duygusudur ve onur ancak ya düşmanını öldürerek ya da bu olanaksız olduğunda kendini öldürerek kazanır. Onuruna ölümde erişen samurai savaşçının yolunu, bushidoyu izler.

Samurai yalnızca hizmet eder ve sözcüğün kendisi "hizmetçi" anlamına gelir. Samurainin yaşamı klanının önderine hizmet edebilmek için silah talimi yapmak ve savaşmaktan oluşur. İyilik ve kötülük ile ilgili sorunlarda önderine güvenir ve kendi çıkarlarından vazgeçer.

Zamanla birçok klan birbirleri ile ilişkileri yalnızca yok etme ilişkisi olan ordulara dönüştü ve Japonya kendisi ile sonu gelmez bir savaş durumuna kitlendi. Aşağı yukarı herkes başka herkes için düşmandı ve böyle bir korku ve şiddet kültüründe "savaş sanatları" sağ kalmanın başlıca yolu olarak kabul edilmeye başladı. İnsan yok etmeyi öğretmek eğitimin başlıca amacı idi. Samurailerin çocukları daha küçük yaşta ata binmeyi, ok atmayı, mızrak kullanmayı ve bambu sopalar ile dövüşmeyi öğreniyorlardı. Ama samurainin en önemli becerisi kılıç kullanmada idi. Kılıç samurai için başka herşeyden değerli idi ve zamanla ruhunun simgesi oldu. Kılıç kullanma sanatı kendisi bir rahip gibi giyinen samurai için aşağı yukarı bir din gibi kabul ediliyordu. Samurai insan öldürmenin tüm incelikleri konusunda bilgilendirilirken, Budhizmin gizli ayinlerinden geçerek tanrısal güç durumuna ulaşmayı da öğreniyordu.

Samurai ve Shogun

Samurai 1000 yıl boyunca Japonya’ya egemen oldu.

Yalnızca samurainin kılıç taşıma hakkı vardı. Bir savaşçılar sınıfı olarak samurailer onuncu yüzyılda ortaya çıktılar. Bunlar ilkin başkentteki aristokratik ailelere ya da sarayın kendisine hizmet eden yerel savaşçılar idiler. Silahları ok ve yay idi. Zamanla bunların yerini kılıç ve daha sonra ateşli

silahlar aldı. İlerleyen yüzyıllarda samurailer ilkin aristokrasi ile eşitlik ve sonra aristokrasi üzerinde üstünlük kazandılar. Daha sonra samuraileri kendi gücü altında birleştiren shogunluğun otoritesi imparator tarafından tanındı ve meşrulaştırıldı.

Daimyolar tarafından yönetilen 250 kadar bölge olduğu ve imparator politik bir güç niteliği taşımadığı için, shogunluğun kurulmasını önceleyen dönemi kesintisiz bir çatışma dönemi oldu. İlk yabancılar Japonya'ya 1540'larda bu çatışmalar sırasında geldiler.

Daimyo

Japonya'nın çoğuna 19'uncu yüzyıldaki Meiji restorasyonuna dek 1.000 yıl boyunca egemen olan "daimyo" sınıfı güçlü feodal toprak beylerinden oluşuyordu ("dai" "büyük" ve "myo" "özel arazi" demektir). Daimyoların bir bölümü İmparatorluk ailesi ile ilişkili iken, bir bölümü özellikle Edo döneminde olmak üzere samurai saflarından geliyordu. Daimyolar genellikle topraklarını korumaları için samuraileri kiralıyor ve hizmetlerinin karşılığını toprak ya da besin ile ödüyorlardı. Daimyolar sık sık kendi aralarında çarpışıyorlardı. Edo döneminde Shogun Tokugawa Ieyasu sayıları 250 kadar olan daimyoyu yeniden organize etti ve bir bölümünü bölge yollarının güvenliğini sağlama işi ile görevlendirdi. Meiji restorasyonundan sonra daimyolar yeni bir aristokrasi (kazoku) oluşturdular.

> Samurailer kılıçlarını insanları ikiye keserek test eder ve salt eğlence olarak insan öldürürler (tsujigiri).
>
> Kendilerine hakaret ettiğini düşündükleri insanları öldürürler.
>
> Spor olarak köpekleri oklar ile vururlar.
>
> Eşeysel nesneleri genç erkek çocuklardır.
>
> Toplum ile bütünleşmeyi kabul etmezler.
>
> Samurai kültünün doruğunda, nüfusun %10'u samurai idi.
>
> Samurai öldürülmek yerine kendini öldürür ya da yitirilen onuru geri almak için kendini öldürür (seppuku).

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017-2018 | aziz@ideayayinevi.com

KORKU DİNLERİ VE İSTEĞİN VE RUHUN SÖNÜŞÜ

Kaynak · Noesis

Değişime açık olan kültürler özgürlük bilincinin gelişimine de izin veren kültürlerdir ve Dünya Tarihinde değişime ve gelişime açık olan kültürler Batı kültürleri idi. Helenik dünya özgürlük bilincinin bölümsel olarak doğduğu yer oldu. Pers ve Mısır kültürleri ile karşıtlık içinde, Helenik kent-devletlerinde duyunç özgürlüğünü engelleyecek ve nüfusu sürekli boyun eğme durumunda tutacak bir kutsal rahipler sınıfı yoktu. Bütün bir mitolojik bilinç tanrıları hiçbir zaman insanların üzerinde onlara egemen olmaya belirlenmiş güçler olarak görmedi. Tersine, tanrılar ve insanlar arasında aşılmaz bir uçurum yoktu, insansal tanrılar insanlar ile doğrudan ilişki içinde idiler ve insanların kendileri tanrılar oluyordu. Böyle tanrılar korku ve yılgı kaynakları değildi.

Korku dini daha sonra Yahudilik ile biçimlendi. Yerleşik olmayan, edimsel ülkeleri olmayan, yalnızca vaat edilmiş sanal bir ülkeleri olan yalıtılmış, yarı-göçebe Semitik grup, bu talihsiz insanlık

bölümü kendini tüm insanlığa yabancılaştırdı, kendi tikel Yehuwası ile birlikte tüm insanlığa ve tüm başka tanrılara düşman oldu. Bütün bir tarihi boyunca sürekli olarak çöllerde dolaşan, sık sık sürgüne gönderilen ve yeryüzüne dağılmak zorunda kalan bu tin sevinçten, neşeden, mutluluktan bütünüyle uzak kaldı. Yerleşik olmadığı için, etnik karakterine sarıldığı için, etik bir kültür geliştiremedi ve yalnızca dışındaki dünyaya öykündü. Ve çevresinde gelişmekte olan uygarlıklardan ödünç aldığı her değer doğal paranoyada değersizleşip pırıltısını yitirdi.

Dışsal, tanrısal bir moral normlar listesi gibi birşeyi tanımayan klasik Yunanlı erdemi kendi içinde aradı ve ilkin Sokrates insanın gözlerini ve düşüncelerini insanın kendisine yöneltmesini, İyinin insanın iç sesi ile, duyuncu ile bağlı olduğunu anladı. Perslerde, Zoroastrianizmde İyi ve Kötü henüz dışsal kozmik güçler olarak insanın içinde değildir. İnsan iç özgürlük, iç benlik, iç değer diye birşeyi bilmez ve hiçbir zaman bir birey, hiçbir zaman gerçek kendisi olamaz. Yine, Zoroastrianizm İyi ve Kötü öğelerini insan ile karşıtlık içinde tanrılaştırır ve Ahura Mazda en yüksek varlık olarak kabul edilir. Akhamenidler daha sonra böyle dini devlet dini yaptılar. Bu kültürde moral gelişim olanağı bütünüyle yitip gitti.

Yahudi kutsal yazılarından bir örnek (Daniel 6:11) "Günde üç kez diz çöktü, dua etti ve daha önce yaptığı gibi Tanrısı önünde şükretti."

Yüzü koyun yere yatmak kendini bir güce koşulsuz olarak teslim etmek, kendi benliğini, varlığını, insanlığını hiçe indirgemeyi kabul etmektir. Bir hiçlik ise yüceltmeye en az yetenekli olan şeydir ve karşısındaki süper güce ne doyum, ne değer, ne de saygı sunabilir.

Böyle inançların tanrısı değersiz köleler yaratır ve kendini böyle hiçlikler ile göreli olarak güçlü, yüksek ve yüce sayar. Böyle inançlarda insanın estetik, etik ve entellektüel gelişimi daha başlamadan sona erer, ve kul çirkinleşmiş, ahlaksızlaşmış ve aptallaşmış olarak söner gider.

Zoroastrianizm 5'inci yüzyıldan sonra resmileşmeye, yazıya geçmeye ve devlet dini olarak kabul edilmeye başladı. Bu kültürde insan bundan böyle özgürlük şansını yitirir, kendisinden yüksek ve yüce bir güç karşısında entellektüel olarak biter. Önemsizleşir, güçsüzleşir, onursuzlaşır, ve değersizleşir. Persler arasında bireysellik gelişmez. Bütün bir nüfus köleliğe eğitilir ve insan kendini yaratmaktan, kendisi olmaktan vazgeçirilir ve yaratıcılıktan bağışlanır. Böyle istençsiz bir kalabalık olarak, Persler devasa sayıları ile özgür Helenlere yenilirler ve İskender tarafından tarih sahnesinden silinirler.

Gerçeklik tanrıya yüklenirken insana yalnızca gerçekliği çiğnemek ve bu nedenle cezalandırılmak düşer. Ya da insan salt varlığını bile suç saymaya başlar ve cezayı onaylayacak denli onurlu olmadığı için kendini sonsuza dek bağışlanma gereksinimi içinde duran bir sefil olarak görür. Kazanması, kendi içinden yaratması gereken sonsuz iç değer ondan bütünüyle uzaklaşır ve hiçlik insana en uygun yüklem olarak kabul edilmeye başlar. İnsan bilgisizliği yazgısı olarak kabul etmeyi öğrenir, kendini bilgisizliğe alıştırır, ve bundan böyle tuhaf bir gerçeklik, "bilinmeyen bir hakikat" kendini gizemciliğin sloganı olarak insan kültürüne yerleştirmeye başlar.

William Etty, "Cupid and Psyche" — "İstek ve Ruh."

Kültür ve Ortadan Kalkma

Kaynak · Noesis

Kültür ve Değişim

Kültür homo sapiensin özsel doğasını edimselleştirme sürecidir. Süreç herhangi bir kıpısında

pıhtılaştığı, değişime ve daha öte gelişime kapandığı zaman önümüzde Çin gibi, Hindistan gibi kültürel gelişimin sonlu bir kıpısında donup kalmış yapılar durur. Kültürel biçim ortadan kalkmak zorundadır, çünkü tinin özsel belirlenimine, estetik, etik ve entellektüel gizilliğinin tam açınımına karşılık düşmez. Bu kültürlerde özgürlük yoktur ve "süreklilikleri" bir tür süredurum üzerine, kendini tarihten yalıtma, yenileşmeye direnme, ve varolan biçim üzerinde diretme tarafından sağlanır. Modern dönemin değişim ve gelişimin olanağı olan özgürlük bilinci tarafından belirlendiği düzeye dek, Çin kültürü ve Hint kültürü etik-öncesi yapılar olarak ortadan kalkma zamanları çoktan gelip geçmiş despotik kültürlerdir.

Her bir kültürel yapının birbiri ile geçimli ve uyumlu bileşenlerin bir dizgesi olduğu düzeye dek, tarihsel bir kültürel biçimin tekil bir bileşeninde değişimi kabul etmesi olanaksızdır. Kültürel dizgelerde bölümsel reform olanaksızdır.

Hindistan'da ineklere ve başka hayvanlara sonsuz şefkat gösterilirken, 2000 yılı aşkın bir süre boyunca dullar yakıldı. Sati geleneği kökenini Vedalarda bulmasa da, Hinduizm bu gelenek ile çelişmez ve onu yadsımaz. Hint kültürü bütünsel karakteri gereği Doğa ve Tin ayrımını tanımaz. Sati geleneğinin bugün yasaklanmış olmasına karşın, yirminci yüzyıl boyunca da süren uygulamaların bilinen en son kaydı 1987'dendir.

Bir gelenek: Sati

> Bir Protestan dinadamı (William Carey) 1803'te Kalküta'ya 50 km kadar yakın olan nüfus arasında 438 Sati uygulamasından söz eder ve 1815 ve 1818 arasında Bengal'de Sati olaylarının sayısı 378'den 839'a çıktığını belirtir. (W)
>
> Brahmanlar sati uygulamasından bağışık iken, Hindu geleneği başlangıçta Ksathriya (kraliyet) kastı tarafından uygulandı ve zamanla alt sınıflar arasında da yaygınlaştı.
>
> Mughal İmparatoru Akbar Sati uygulamasını yasaklarken, 19'uncu yüzyıl başlarında İngiliz Doğu Hindistan Şirketi Sati uygulamasına hoşgörü ile yaklaştı. (W)

Rajasthan'da kralın ölümü üzerine yakılan 15 kraliçenin el-izleri.

Avrupa'nın karanlık çağlarında Roma Katolik Kilisesi ona karşı çıkmayı göze alan her heretiği yakıyordu. Bu uygalama yalnızca Katoliklere sınırlı değildi. Hinduizm'de Sati geleneğine gereğince dullar yakılır. Dul kadın kurbandır. Tüm evli kadınlar potansiyel kurbanlardır. Ve kendileri ve kocaları geleneğe bağlı kalmayı sürdürürler: Gelenek yalnızca geldiği ve niçin geldiği sorgulanmadığı için gelenektir.

Politik İnekler ve İnek Hakları

Hindistan'da politika inekler tarafından belirlenir.

İneğin kutsal olduğu yerde hiçbir yasama kitlesel linçleri durduramaz. İneğin bir tanrı değil bir hayvan olarak görülmesi Vedalara aykırıdır ve düzeltilmelerini gerektirir. Ama Vedeaların tekil bileşenlerde düzeltilmesi ya da reformu olanaksızdır ve Hinduizm bütünsel bir pozitif dinsel dizge olarak tikel bir bileşeninde reforma izin vermez. Hinduizm usdışı bir kültürel yapı olarak iyileştirilemez ve ancak bütününde ortadan kaldırılabilir. Hindistan bir kültürel dizge olarak kendinde daha şimdiden dirimsizdir ve bir milyarın üzerinde insanın yaşamı saçmanın da ötesinde bir sefillik yaşamıdır.

Değişime ve Gelişime Karşı İlkeli Direniş

Hindistan başbakanı Narenda Modi ve bir Kutsal İnek.

"İnsan Hakları," "duyunç özgürlüğü," "yasa egemenliği" kavramları Hindistan durumunda olanaksız ve anlamsız terimler olarak görünür. Bu kültür bağlamında "yurttaş" ve " yurttaş toplumu" kavramlarını kullanmak eşit ölçüde boşunadır. Kast üyesi bir yurttaş değildir.

Postmodern bakış açısı için kültürler arasında bir değer eşitsizliği yoktur ve bu kültür başka her kültür ile eşit değerdedir. Bu bakış açısı herşeyi göreli saydığı için gelişim gibi bir kavrama anlam veremez.

Hint "politikası" düşlemseldir ve Hint politikacısı insandan önce hayvan haklarının kararlı savunucusudur. Nazi Almanyasında insanlar etnik olarak sınıflandırıldı. Hindistan'da insanlar tanrılar olan hayvanların altındadır ve doğuma göre belirlenen eşitsizlik temelindeki Kast dizgesi Hinduizmin granit toplumsal yapısı olarak sapa sağlam yerindedir.

Demokrasi özgür istencin politik anlatımıdır. Hindistan'da demokrasi bütünüyle istençsiz bir kültüre uyarlanır ve kabul edilen yaşam tarzına zarar vermez. Bu göreli olarak değerli kültür için bir proto-devlet geleneklerin korunması için hizmet eder.

Bir haklar türlülüğü olarak Kast dizgesi evrensel insan hakları ile bağdaşmasa da bu olgu Hindistan için henüz bir sıkıntı yaratmaz, çünkü insanlar hakları konusunda ineklerden daha bilinçli değildir. Bu olguyu dikkate almayan düşlemsel bilinç alanı için bir Kast kültürü olan Hindistan dünyanın en büyük "demokrasisi" olarak geçerlidir.

Ateist Çin ile karşıtlık içinde, Hindistan panteisttir ve Hindistan'ın hayvanları tanrılardır. Yine, diktatörlük Çininin tersine, Hindistan demokrasinin adından bir rahatsızlık duymaz, çünkü Hinduizm özeksel bir egemene izin vermez. Politik yapıdan söz edilebileceği düzeye dek, Hindistan'da partiler anarşiyi sürdürmede kararlıdır. Toplum yasaya bütünüyle bağışıktır. Bu düşlemsel kültürde tin henüz doğanın üzerine yükselmiş değildir. Sık sık doğanın altındadır.

Hindistan'da başıboş dolaşın kutsal ineklerin sayısı 5 milyon kadardır.

Hindistan'da inek her yerde bulunur — posterlerde, filmlerde, süs eşyalarında, sokak ve caddelerde, ve tarlalarda.

Suç ve Ceza

— Hindistan hükümeti saygı gösterilen hayvanların kesilmesine karşı yürürlükteki yasaları pekiştiren bir tasarı getirmektedir. (29 devletten 20'sinin inek kesilmesini kısıtlayan yasaları vardır)
— Konu ile ilgili yürürlükteki cezalar Rs50,000 (£622) miktarında bir para cezası ve yedi yıla kadar hapis arasında değişmektedir.
—Bir Hint devletinin önderi inekleri kesme ve hayvan etini taşımanın yakında yaşam boyu hapis ile cezalandırılacağını duyurdu.
(L)
(Cattle slaughter in India — W)

Kültürel Assimilasyon ve Kültürel Türdeşleşme

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Kültürel Benzeşme ve
Kültürel Türdeşleşme

Kültürel Çoğulculuk

Değişim, gelişim zorunlu olarak Assimilasyon, şu ya da bu tikel kültüre Benzeşme değildir. Modernleşme varolan bir kültür biçiminin model alınması değildir. Modernleşme Dünya-Tininin küresel yenileşme ve gelişme sürecidir ve bu aynı Tinin, homo sapiensin özsel doğasının kendini edimselleştirmesi, yeryüzünün tüm insanlarının ideal, ereksel kültüre, gerçek uygarlığa doğru büyümesini anlatır. Assimilasyon yalnızca göreli bir gelişim, henüz saltık olmayan yetersiz, koşullu bir değişimdir ve sorumlusu kendini assimile etmekten, yüksek kültüre öykünmekten daha iyisini düşünemeyen ve yapamayan geri kültürdür.

Örnek ya da ölçün alınan kültürün kendisi değişme ve daha öte gelişme gereksinimi içinde duran henüz yetersiz bir yapıdır, Tinin özsel doğasının gerçek modeli değildir. Küreselleşme kavramı Dünya-Tininin göreli bir birliğini anlatmaz çünkü homo sapiensin ussal özü göreli ussalık ile değil ama ancak saltık ussallık ile doyum bulabilir ve bu ereğine erişinceye dek içinden geçtiği tüm sonlu ve yetersiz bilinç biçimlerini olumsuzlamadan yapamaz.

Kültürel-çoğulculuk postmodernist komplo değil ama yalnızca insanlığın tarihsel koşulların eşitsizliğine bağlı eşitsiz kültürel gelişiminin yarattığı bir olgusallıktır. Postmodernizm bir sürecin olmadığını, gelişmenin salt bir türlülük olduğunu düşünür, ve yalnızca bu durgunluğu sürdürmeyi ister çünkü usu reddedişinde bir idealin, bir ereğin, dolayısıyla bir gelişimin, bir sürecin vb. olduğunu doğrulayamaz.

Gelişim kavramının kendisi kültürel bir sıralamayı, kültürel bir hiyerarşiyi, gelişimin kendisinin değişik basamaklarının bir türlülüğünü varsayar. Yine gelişim kavramının kendisi kültürel assimilasyonu, küreselleşmenin tikel bir kültüre benzeşme olacağı mitini çürütür çünkü gelişim kavramı erekseldir, tinin gizilliğinin eksiksiz olarak edimselleşmesidir. Bu nedenledir ki küreselleşme sürecinin tinin kendi özselliğinden başka hiçbir önderliğe, hiçbir öncülüğe ve programa altgüdümlü olması olanaklı değildir. Küreselleşmenin yalnızca kimi tikel uluslara açık ve başkalarına kapalı olması söz konusu değildir, çünkü kültürlerin değerde eşitsizliğine karşı insanlık özsel karakterinde değer açısından saltık olarak eşittir, çünkü insanlık varoluşun daha değerlisi olmayan sonsuz değeridir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

İdea Yayınevi / 2014

✎ Lycurgus of Sparta

Kaynak · Noesis

Lycurgus of Sparta (W)

Lycurgus (Λυκοῦργος, Lykoûrgos; fl. c. 820 BC) was the quasi-legendary lawgiver of Sparta who

established the military-oriented reformation of Spartan society in accordance with the Oracle of Apollo at Delphi. All his reforms promoted the three Spartan virtues: equality (among citizens), military fitness, and austerity.

He is referred to by ancient historians and philosophers Herodotus, Xenophon, Plato, Polybius, Plutarch, and Epictetus. It is not clear if Lycurgus was an actual historical figure; however, many ancient historians believed that he instituted the communalistic and militaristic reforms – most notably the Great Rhetra – which transformed Spartan society.

Lycurgus gives his laws to the people before his death.

"Wikipedia" listesinde Likurgus'un yasaları arasında Plutark'ın aktardığı birçok enteresan "yasa" görünmüyor:

LINK

Spartans were banned from craft and trade professions; they would almost exclusively be warriors. Economic life in Sparta became austere and non-indulgent.

Lycurgus even banished certain arts whose influence he found unnecessary.

Lycurgus further enforced public asceticism in Sparta by decreeing that houses be built by the simplest tools: axes and saws. This simple measure discouraged expensive home decorations, and furniture which would have looked out-of-place and excessive.

"Lycurgus of Sparta" (1828), Merry-Joseph Blondel (1781-1853).

Producing offspring was the chief purpose of the marriage. New generations of Spartans were needed to fill the ranks, for the vast territory under its control and the many wars it fought demanded manpower. Lycurgus took this logic to its extreme by proclaiming that wives could by mutual consent be shared with other men for the purpose of procreation, though not for romantic liaisons. Consensual adultery was thus institutionalized, and maybe conveniently so, for men absent on campaign or other duties were neither producing offspring, nor attentive to their wives. Following this logic, children were not viewed as the property of their parents, but as the property of the state.

The Lycurgian state was involved in the Spartan child’s life from the earliest moments. Upon its birth the child would be taken for examination to the elders; if it was fit and sturdy enough, the babe would be given back to its father and allotted a parcel of land, equal to all other Spartan citizens. A babe found to be weak, malformed or sickly would be left to die, exposed to the elements at a place called Apothecae near Mt. Taygetus. The practice of state-sanctioned infanticide clearly served the Sparta’s interest in rearing only those likely to be future warriors, and not rearing those who could not pull their own weight in the phalanx. Moreover, to give Spartan status to the weak would undermine the ethos of strength and equality which suffused the warrior class.

Marriage was also a carefully regulated affair which Lycurgus arranged to serve the interests of the state. Not to marry was not socially acceptable and bachelors who were slow to do so were publicly shamed: the ephors made them walk about the marketplace in winter only wearing tunics and singing a song about just punishment. The weddings, if they could be called that, were unusual. They did not emphasize the creation of a household; rather they kept the couple apart most of the time. A bride was mock-kidnapped once she had come of age, but the groom and she would not live together afterward; instead, the groom was forced to sneak from his mess-group quarters to her

family's house at night to engage in conjugal relations. Thus Lycurgus ensured that the military lifestyle of the young men was scarcely interrupted by marriage, and that the husband and wife kept their desire for one another fresh.

Lycurgus of Sparta (LINK)

Institutions

Lycurgus is credited with the formation of many Spartan institutions integral to the country's rise to power, but more importantly the complete and undivided allegiance to Sparta from its citizens, which was implemented under his form of government.

Lycurgus is said to have been the originator of the Spartan "Homoioi," the "Equals," citizens who had no wealth differentiation among them, an early example of distributism, insofar as the citizens (not the Helots) were concerned. This radical lifestyle differentiated the Spartans once again from other Greeks of their time.

A new council between the people and the kings

The first reform instituted by Lycurgus involved establishing a Gerousia of twenty-eight men and the two kings, making it a total of 30 members. The people had the right to vote on important questions, but the Gerousia decided when a vote would be taken. As Plutarch puts it, a Gerousia "allays and qualifies the fiery genius of the royal office" and gives some stability and safety to the commonwealth, like the ballast in a ship. Before, Sparta had oscillated between the extremes of democracy and tyranny: anarchy and dictatorship. With the addition of the Gerousia, which resisted both extremes, the government became stable and the people and their rulers respected each other.

Land reforms

To accomplish this equality, Plutarch, in his Life of Lycurgus, attributes to Lycurgus a thoroughgoing land reform, a reassignment and equalizing of landholdings and wealth among the population,

> *For there was an extreme inequality among them, and their state was overloaded with a multitude of indigent and necessitous persons, while its whole wealth had centered upon a very few. To the end, therefore, that he might expel from the state arrogance and envy, luxury and crime, and those yet more inveterate diseases of want and superfluity, he obtained of them to renounce their properties, and to consent to a new division of the land, and that they should all live together on an equal footing; merit to be their only road to eminence...*
>
> *— Plutarch, Lycurgus[14]*

To support this new land division, Lycurgus was said to have divided the country all around Laconia into 30,000 equal shares, and the part attached to the city of Sparta in particular into 9,000; all shares were distributed among the Spartans. Helots (the population of the territories the Spartans had captured in their wars in Laconia) were attached to the land, not to individual owners; hence, all slaves were property of the state.

Currency

To further support equality, Lycurgus, according to Plutarch, forbade the use of gold and silver,

using the strategy of introducing money called pelanors made of iron which had been weakened by being cooled in a vinegar bath after being turned red-hot, and calling in all gold and silver, in order to defeat greed and dependence on money. The new money, besides being almost intrinsically worthless, was bulky, and hence hard to transport. This move was seen by Plutarch also as a way of isolating Sparta from outside trade, and developing its internal arts and crafts, so as to prevent foreign influences and the decadence of markets.

Common mess halls

Another way to create equality was the Spartan institution of the sussita/syssitia, the practice that required all Spartan men to eat together in common mess halls. Plutarch describes the institution as consisting of companies ("syssitia", or "eating-together" groups) of about fifteen men, each bound to bring in and contribute each month a bushel of meal, 8 gallons of wine, 5 pounds of cheese, 2 and a half pounds of figs, and a small amount of money to buy meat or fish with. When any member made a personal sacrifice to the gods, he would send some portion to the syssition, and when any member hunted, he sent part of the animal he had killed, to share with his messmates. Personal sacrifices of this sort and hunting were the only excuses that allowed a man to justify eating at his own home, instead of with the mess hall (syssition): otherwise, men were expected to eat daily with their syssition comrades. Even kings were apparently expected to take part in a mess hall, and were not to eat privately at home with their wives. Spartan women apparently ate together with and spent most of their time with each other, and not their husbands or sons older than seven (see below on the "agoge").

Education of children

He was also credited with the development of the agoge. The practice took all seven-year-old boys from the care of their fathers and placed them in a rigorous military regiment.

Other measures

Lycurgus himself was said to be mild, gentle, forgiving, and calm in temper, even when attacked; he was thought to have been extraordinarily sober and an extremely hard worker, all qualities that other Greeks admired in the Spartans; in this sense he was also the "founder" of the admirable qualities displayed by contemporary Spartans of later ages.

Meiji Restorasyonu

Aziz Yardımlı · Kaynak · Noesis

Meiji Restorasyonu

Aziz Yardımlı

Meiji Anayasasının duyurusu, 11 Şubat 1889. (Toyohara Chikanobu.)

Meiji Restorasyonu: ‘Batılılaşan’ Feodalizm

Despotizm altında modernleşme paradoksaldir, çünkü modernleşme evrensel özgürlük bilincinin eylemidir. Meiji Restorasyonu ‘despotik bir modernlik’ yaratmaya çalıştı. Ülke feodal samurai kültürünü ortadan kaldırmak yerine, tam tersine samurainin kendisini güçlendirecek bir ekonomik, toplumsal ve politik düzenlemeler sürecine girdi. Biricik kaygı feodal Japonya’nın Batı karşısındaki bağımsızlığını ve egemenliğini sürdürmek, ülkenin bir Batı sömürgesi olmasını önlemekti. Meiji Restorasyonu ortadan kaldırması gereken güçlerin kendileri tarafından gerçekleştirildi ve bir tekerk

olması gereken Meiji İmparatoru Meiji oligarşisinin bir kuklası olmaktan daha öte bir güç kazanmadı.

Modernleşme topluma yukarıdan buyrulan bir dönüşüm değil, toplumun bütününde yer alan ve yalnızca ve yalnızca yurttaşlık karakterinin gelişimi ile birlikte giden evrensel bir istenç gelişimi sürecidir. Bir devlet politikası değildir. Tersine, modernleşme devletin kendisini de demokratikleştiren yurttaşlık eylemidir. Despotlar modernleşmenin bu gerçeğini anlayamazlar, çünkü etik olarak miyopturlar. Japonya'dan çok önce, Avrupa'da Büyük Frederick'ten Büyük Katherina'ya despotlar ne zaman güçsüzleşmekte olduklarını anlasalar, sorunun 'modernleşme' yoluyla çözüleceğini düşündüler. Ne zaman 'modernleşme' gereksinimi duysalar, Voltaire'i dinleyerek bunun ancak ilerici aydın despotizmi yoluyla başarılabileceğine inandılar. Ve her zaman yanıldılar. Ama Japonya'da aydınlar değil, yalnızca despotlar vardı, ve Japonya'yı Batının pençesine düşmekten kurtaracak 'modernleşme' tılsımı için Japon beyin gücü yetersizdi. Meiji Restorasyonu Japonya'yı umutsuz ve acımasız bir savaş sürecine götürdü ve sonuçta Japonya'nın egemenliğini bütünüyle yitirerek bir ABD mandasına indirgenmesine neden oldu.

Meiji döneminin feodal samurailerinin aydınlanmak için Batıya giderek aydınlanma aramaktan başka yolları olmadığını anlamalarına karşın, despotik bilinç realiteyi ancak despotik terimlerde ölçüp biçer, ve kendi kategorilerinin ötesinde yatan onun için bilinemez birşey olarak kalır. Japonlar birer despot olarak gittikleri yerlerde yalnızca gücün asıl kaynağı olarak gördükleri teknolojiyi algıladılar. Teknoloji yararlı idi ve yalnızca yararcı bir etik gerektiriyordu. Başka bir deyişle, hiçbir etik gerektirmiyordu. Evrensel insan hakları, duyunç özgürlüğü, yasa egemenliği, etik, demokrasi gibi kavramlar shintoizm ile yetişmiş Japon entellektüelinin küt kafasının kavrayış gücünün ötesinde idi. Meiji Dönemi fethedilecek topraklarda tiranlık ve terör uygulamaya ayarlanmış bir 'imparatorluk' yapısı hazırlarken, ekonomisinden politikasına, sanatına, eğitim dizgesine bütün bir çağdaş Japon kültürü bir feodalizm ve teknoloji sentezi olarak şekillendi.

Japonya bütün bir tarihi boyunca bir imparatorluk, bir cumhuriyet, herhangi bir biçimde bir devlet olmadı. Bu Japonya için, Asya için, ve genel olarak uygarlık için büyük bir kazanım olurdu. Bir devlet, imparatorluk biçiminde bile, hakkın kaba güç üzerinde üstünlüğünü, duyunç özgürlüğünü ve yasa egemenliğini gerektirir. Ama bu belirlenimlerden herhangi birini samurai kültüründe ve samurai tarihinde aramak saçmadır. Ve bir Devlet ayrıca egemen olmalıdır. Ama Japon egemenliği ilk olarak Çin için, sonra bütün Doğu Asya ülkeleri için, ve — yalnızca Japon imgeleminde bile olsa — dünyanın bütünü için bir gözdağı olduğunu gösterdi. Ve tarih ona bu belirlenini yadsıdı — tıpkı her iki dünya savaşından sonraki Almanya'nın durumunda olduğu gibi.

'Modern' Japonya'nın toplumsal yapısı:

Kraliyet ailesi

Soylular

Savaşçılar

Sıradan halk

Teknolojik gelişme Meiji Restorasyonu gereği yalnızca biçim değiştirmiş olan samurailerin askeri güçlerini arttırdı ve ilk başarılar hemen geldi. 1895'te Çin yenildi ve 1905'te Uzak Doğu Rus donanması yok edildi. Meiji rejimi Batılılaşmanın meyvelerini toplamaya başladı.

Feodalizm ve İmparatorluk

İmparatorluk tininin yeniden güçlendirilmesini amaçlayan Meiji Restorasyonu Japonya'nın shogun yönetimi altındaki kapalı bir feodal toplumdan bugünkü 'modern' biçimine geçişinin başladığı dönem olarak kabul edilir. Ama durum biraz daha karışıktır. 'İmparatorluğa' geçiş Tokugawa feodal Shogunluğuna karşı feodal daimyo ve samurailerin önderliğinde yapıldı. Japonya'da güç bütünüyle bu sınıfların elinde idi ve 'imparatorluk' konumu bütünüyle göstermelik bir konumdu. Meiji Restorasyonu yalnızca bir feodal gücün yerine bir başka feodal gücü geçirdi.

Demokrasi bütünüyle istençsiz Japon halkı için anlamsız bir kavramdı. Ve bir devlet olan imparatorluk bir devletsizlik olan feodalizmin üstesinden gelecek kadar güçlü bir istenci, bir tekerki gerektiriyordu. Modern devlet ise bütün bir Dünya Tarihinin emeğini, özgürlük bilincini kazanmanın yoluna girmiş bir tarihsel gelişim düzeyini gerektirir. Meiji Restorasyonu tarihi hazır bir paket olarak almayı istedi ve Batı modelleri üzerine tasarlanan bir anayasanın, Batılı giyim kuşamın kabul edilmesinin ve Batı teknolojisini yeniden üretmenin yeterli olduğunu düşündü.

'İmparatorluk' feodal Japon tinine uyan bir kavram değildi. Feodalizme uyarlanmış bir 'imparotor' ise bir imparator olamazdı. Bir ek olarak, aranan devlet biçimine 'krallık' denmesi biraz daha yerinde olurdu, çünkü 'imparatorluk' terimi kozmopolitan bir nüfus ile, bir tür kültürel-çoğulculuk alanı ile bağıntılı iken, Japonya dünyanın en arı etnik nüfuslarından biri idi. Ve bir ikinci ek olarak, shintoizm Japon halkının bir halk olarak, yalnızca etnik karakter taşıyan bir küme olarak kalmasının zeminini sağladı. Ama Japonlar bir 'imparator' tarafından yönetilmeyi istemede direttiler ve samurai feodalizminin üstünü örtmeye yarayan göstermelik bir 'imparator' ile yetinmeyi kabul ettiler. Ve sonra realiteyi kavrama uydurmak ve imparatorluk biçiminin içini doldurmak için ilkin yakın çevrelerine savaş açtılar.

İmparator

tek-erktir,

tüm hakkı kendi istencinde yoğunlaştırmıştır,

biricik egemen güçtür,

ve devlettir.

Bu güç halkın istençsizliğinden türer ve tekerk bir istençsiz halklar kalabalığı üzerinde yasa egemenliği uygular. Uyruklar yasa önünde eşittir ve inançlarında özgürdürler. Öte yandan, Japon 'imparatorları' ayrı bir 'politik' kategori oluştururlar. 'Edilgin' imparatorlar sınıfına aittirler, egemen değildirler, tek-erk değildirler. Japon tarihi bağlamında 'imparatorluk' hiçbir zaman Batıda taşıdığı anlamı taşımaz. İmparator imparatorluğun birliğinin, bir devlet olmasının olanağıdır. Japon halkı feodal shogunluklara karşı her zaman bir imparatorun, koruyucu ve kollayıcı bir babanın özlemi içinde kaldı. Ve zamanı geldiğinde, imparator için, bir savaş suçlusundan daha iyi olmayan bir 'imparator' için bir tür evrensel harakiriyi bile göze aldı.

Devlet hak istencidir. Ama imparatorluk hak ile, kendinde haklı ve haksız olan ile kaygılanmaz ve hakkı bir güç sorunu olarak görür. İmparatorluk için güç haktır ve politika moral bir sorun değildir. Ön-modern despotik devlet biçimi olan imparatorluk devlet ideasına karşılık düşmez, çünkü devlet ideası evrensel insan hakları kavramını öncülü olarak alır. İmparatorluklar yarı-devletlerdir ve dünya tininin ve dünya tarihinin hakkı için ortadan kalkmaları zorunludur.

Edo Döneminden Meiji Dönemine

On yedinci yüzyılın başında Tokugawa İeyasu'nun acımasız gücünü kabul ettirmesi ile başlayan Edo

dönemi (江戸時代 — Edo jidai) ya da Tokugawa dönemi (徳川時代 — Tokugawa jidai) (1603-1867) bütün bir ülke için bir yalıtılma ve kısıtlama dönemidir. Aynı zamanda bu “kapalı ülke” (sakoku) dönemi daimyolar ve samurailer üzerinde shogunluk egemenliğin sağlanması nedeniyle bir barış dönemidir. Bu eylemsizliğin bedeli ağır oldu. Batının modernleşme sürecine girdiği ve güçlenmekte olduğu bir evrede Tokugawa Shogunluğunun yalıtılma politikası Japonya’yı yıkımın eşiğine, Batının bir sömürgesi olma noktasına getirdi.

1872'de bir yangının alanı baştan sona yok etmesinden sonra Meiji hükümeti fırsattan yararlanarak Ginza'yı modernleşmenin bir simgesine çevirdi ve bir kağıttan-tahtadan evler kasabasını uygarlık, aydınlanma ve düzen sergileyen bir Batı kenti olarak yeniden yaptı.

Restorasyonu hemen önceleyen Tokugawa shogunluk dönemi (ya da Edo dönemi, 1603-1867) ülkeyi Batıya bütünüyle kapamıştı ve yalnızca Hollandalılar ile minimalist bir ilişki sürdürülüyor, dünyada olup bitenler bu az sayıda Hollandalının hazırladığı raporlardan izleniyordu. Shogunluk kafasını kuma gömmüş, ülkeyi yıkıma götürüyor, ve hiç kimse durumu anlamıyordu. Japonya’nın uyandırılması da Batının Japonya’ya sonuçları Batının kendisi için pek de iyi çıkmayacak bir iyiliği oldu. Restorasyonu tetikleyen olay ABD Komodoru Matthew Perry’nin Japonları korkutan ‘kara gemiler’den oluşan bir donanma ile Edo’ya gelerek ülkenin ulaşım, iletişim ve tecime açılması gerektiğini bildirmesi idi.

Perry kendisine verilen yönergelere göre ateş açmayacak, tersine armağanlar sunacaktı. Öyle yaptı ve Batı teknolojisinin en son ürünlerini — tren, radyo, telgraf — Japonların önüne bıraktı. Bir süper gücün süper toplarının gözdağı altında bu iyi niyet gösterisini reddetmenin hiçbir anlamı yoktu. Japonya iki yüzyıldan uzun süren yatılma politikasına son verme zamanının geldiğini anladı. ABD’nin Japonya’ya bir eşitsiz anlaşma kabul ettirmesinden altı ay sonra ilkin İngilizler ve arkadan Ruslar, Fransızlar ve Hollandalılar geldi. Onlar da ayrıcalıklar istediler ve istediklerini elde ettiler. ABD kendi İç Savaşı (1861-61) nedeniyle Asya’daki etkinliğini sınırlamak zorunda kalırken, İngiliz tecimciler bölgeye akın ettiler.

Japonlardan genellikle düşmanlık görüyorlardı ve sonuçta Choshu ve Satsuma samurailerinin saldırılarına karşılık olarak Satsuma klanının başkenti olan Kogoshima’yı topa tuttular (1863). Bu tür çekişmeler ve çarpışmalar sürerken Japonlar tutum değiştirmeye başladı ve dünyadan yalıtılma yerine Batıyı kullanarak Batıyı yakalama politikasına döndüler. İlk iş statükoyu sürdürmeye kararlı olan Tokugawa shogunluğunun devrilmesi oldu. 1867-68 iç savaşından sonra Tokugawa klanı yenildi ve ona başkaldıran klanlar genç Mutsuhito’yu Meiji imparatoru olarak tahta oturttular. Edo ad değiştirdi ve Tokyo oldu.

1853'te Amerikan başkanı Millard Fillmore bir donanma komodoru olan Mathew Perry ile Japon hükümetine bir mektup gönderdi. Mektup Japonya'dan limanlarını Batı ile tecime açmasını istiyordu. Bu kabul edilmediğinde Japonya'ya karşı zor uygulanacaktı.

1854'te Japonya'nın yanıtı Kanagawa Antlaşması biçiminde geldi. ABD'nin askeri ve teknolojik üstünlüğünden korkan shogunluk yabancı gemilere gereç sağlamak üzere iki limanını açmayı kabul etti. Bir kez kapı açılınca, birçok Avrupa ülkesi ABD'yi izledi.

1867'de shogunluk çekildi. Edo Dönemi sona erdi ve Meiji Dönemi başladı. 30 yıl içinde Japonya yalıtılmış ve geri bir kültür olmaktan çıkarak uluslararası bir güç oldu, Batıya öykündüğünü düşünerek hemen dünyanın fethine girişti. İlkin Kore konusunda anlaşmazlığa düştüğü Çin'i yendi (1894-1895). Sonra Mançurya konusunda anlaşmazlığa düştüğü Rusya'yı yendi (1905). 1905'te Kore'yi koruması altına aldı ve 1910'da ülkeyi ilhak ederek Kore kültürünü yok etme programını

başlattıi.

Meiji Dönemine Geçiş

Restorasyona geçiş genellikle feodal kültürden modern kültüre geçiş olarak kabul edilir. Ama durum sıradan insanın insanlık haklarının bilincine varması ve bu değişime uygun politik bir dönüşüm istemesi gibi birşey değildir. Etnik kimlikten daha ileri gitmeyen Japon karakteri eşitlik kavramı ile yapamaz, bireysel özgürlüğün sorumluluğunu taşıyamaz, ve her zaman toplumdaki yerini onun için belirleyecek sağlam bir yetkeye gereksinir.

Modern etik Japon tinine uymaz, çünkü Japon tini sorgulamayan katı bir gelenek tinidir.
Bir altyapı bileşeni olarak teknoloji etik gelişim göstergesi değildir. Ve kravat ve tren de modernleşmenin belirtileri değildir. Modernleşme özsel olarak aile, toplum ve devlet yapılarının gelişimini ilgilendiren etik bir süreçtir, çünkü duyunç ve istenç özgürlüğünün bir sonucudur. Dahası, Japonya için teknoloji bir Japon yaratısı olmaması ve bir öykünme ürünü olması anlamında da dışsaldır. Japonya — tıpkı Çin gibi — yalnızca büyükçe bir etnik gruptur. Özgürlüksüzdür, kendinde iyi ve kötü ile, kendinde doğru ve eğri ile kaygılanmaz, moral yargıda bulunmaz. Bu etnik karakteristikler ile karşıtlık içinde, etik istencin yaşamı sürekli sorgulaması ve varolanı sürekli olumsuzlaması yoluyla belirlenir, yerel tikelliklerin ortadan kaldırılmasına götürür, ve özgür istenç tarafından belirlenen evrensel-ideal bir kültürün gelişmesini hedefler. Teknolojik gelişim modernleşmenin yalnızca bir yan ürünüdür ve birincil olarak pazar tarafından, insan gereksinimlerinin evrensel ölçekte doyumu ile ilgilenen ekonomik süreç tarafından güdülenir.

Restorasyon bütünüyle istençsiz ve güçsüz bir halkın ve bunun eşit ölçüde güçsüz ve istençsiz imparatorunun üzerinde yer alan bir güç kavgası idi. Japonya'nın yazgısını ne halk ne de İmparator belirleyebilirdi. Ne yapılacaksa, bunu ancak samurai istenci yapabilirdi.

Perry'nin kara gemilerinin varışı ve Meiji Restorasyonu arasında geçen 15 yıllık dönem (1853-1868) toplumsal karışıklıklar, suikastler, komplolar, bağlaşmalar ve bozulan bağlaşmalar, ihanetler ve kaos ile nitelenir. Kültür henüz ahlak, etik, politika gibi kavramlardan habersizdir. Bu kaotik süreçte bir demokratik yan yoktur, özgürlük ve eşitlik kavramları bütünüyle konu dışıdır, ve herşey barbarcadır. Sonunda shogunluğun yıkılması ve imparatorluğa geçiş de aynı kaosun yeniden kurulması oldu ve güç hak olmayı sürdürdü. Samurai bundan böyle feodalizmin anlamsız bir seppuku demek olduğunu anlamıştı. Onun yerine kendini 'soylu' bir oligarşiye yükseltme formülünü seçti ve bir 'altın geçmiş' mitolojisi ve ideolojisi yaratarak en eskinin en soylu olduğu sabuklamasına kapıldı. Sonuçta dengesiz bir kültür acımasız ve amansız istencini şiddet ve vahşet yoluyla dünyanın bütününe kabul ettirme denemesine girişti.

Meiji Döneminin Batılılaşma Anlayışı

"Japon Soyluluğunun Bir Aynası" (Toyohara Chikanobu, Ağustos 1887)

İmparatorluk ailesinin bu portresinde herşey Japonya'nın "Batılılaşmasında" İmparatorluk ailesinin sembolik rolünü vurgular — giysiler, şapka, mobilyalar, masa örtüsü, çiçek buketi, tümü de Batı tarzındadır. Yalnızca arkatasar Japon sanatının bir ürünüdür. İmparatorluk çiftinin oğlu daha sonra 1912'den 1926'ya dek İmparator olacak olan Taisho'dur.

Yeni Sarayda çınar yaprakları (Aralık 1888)

Burada imparatorluk ailesinin simgesel rolünün daha geleneksel yanları sergilenir. İmparator ve eşi çınar yapraklarını gören güzel bir bahçede dinlenmektedir. Uzakta görünen Fuji dağıdır. İmparator,

eşi ve yanındaki erkekler Batı giysileri içinde iken, bayanlar geleneksel saray giysileri giymişlerdir. Çin mimarisinin Japon mimarisi üzerindeki etkisini gösteren klasik Asyatik biçimde olan çardakta herkes Batı tarzında koltuklarda oturmaktadır.

Anayasanın Duyurulması Töreni (1890)

1890 Meiji Anayasası hükümete imparator tarafından "bağışlandı" ve Alman yasal modellerinden etkilenen bir anayasal monarşi kurdu. Anayasanın imparatorun "kutsal ve çiğnenemez" olarak bildirmesine karşın, aynı zamanda parlamenter hükümet ve politik partiler için temeli de kapsıyordu.

Japon İmparatorluk Dieti (Got Yoshikage, 1890)

1890 Meiji Anayasasına göre toplanan bir diet ya da parlamento Avrupa'da ve ABD'de Japonya'nın "Batılılaşması"nın güçlü bir göstergesi olarak alındı. Başlangıçta mülkiyete bağlı sınırlamalar dietin avam meclisinin seçmenlerin küçük bir oranı tarafından seçilmesine izin verirken, 1925'de erkekler için seçme hakkını herkese tanıdı. Kadınlara bu hak savaştan sonra uygulamaya koyulan yeni anayasa ile 1946'da tanındı. Dietin bu betimlemesinde imparator sahneye bir balkondan bakmaktadır. Hükümet görevlileri ve seçilen diet üyeleri tümü de Batı tarzında giysiler içindedir.

Yasukuni Tapınağında Büyük Festival (Shinohara Kiyooki, 1895)

Yeni imparatorluk dizgesinde imparator özel olarak yerli Shinto inancı ile ilişkilendirilirken, Shinto inancı ise askeri olarak güçlü bir devletin yaratılması programı ile bütünleştirildi. Tokyo'daki Yasukini Tapınağı bu amaçla kuruldu. Tapınak 1850'lerde imparatorluk davası uğruna ölenlerin ruhlarına adandı. Büyük bronz torii ya da kapı 1887'de dikildi. Yasukuni 1930'larda ve 1940'ların başlarında yer alan Asya-Pasifik savaşında Japon yurtseverliği için önemli bir simge oldu. Bugün de Japon tininde eski öneminden ve anlamından birşeyler taşımayı sürdürmektedir.

Askeri bir Denetim (Toyohara Chikanobu, 1887)

1880'lerin ortalarından başlamak üzere Meiji imparatorlarının başkomutan olarak rolleri kamuya giderek artan bir vurgu ile sunuldu. Japonya imparatorluk fetihleri alanında Batılı güçlere eşit olduğunu tanıtlaması gerektiğine inanmaya başladı. "Varsıl ulus, güçlü ordu" yaratmak için bu yaygın çaba 1895'de Çin üzerinde ve 1905'te Rusya üzerinde utkularda doruğuna ulaştı.

İmparatorluk Yoluyla Modernleşme

Restorasyon döneminde samurailer shogunluğu ortadan kaldırdılar ve bir anayasal monarşi kurdular. İmparator 14'üncü yüzyıldan bu yana ilk kez yeniden politik güç olarak tanındı. Ama edilgin bir güç idi ve politik sorunlar söz konusu olduğunda kendini çevresindeki akıntılara bırakmaktan başka bir işi yoktu.

Modernleşme imparatorlukların ortadan kalkışı ve demokrasilerin doğuşu ile tanımlanırken, Japonya için modernleşmenin formülü Meiji 'İmparatorluğu' idi.

Shogunluğu devirenler Tokugawa'ya düşman olan batı ve güney feodal bölgelerinin samurailer ve daimyoları oldu. Bu devrimin ya da darbenin güdüsü yürürlükteki feodal yapının ülkenin yabancı egemenliği altına düşmesini önleyemeyeceğinin açıkça anlaşılması idi. İki yüzyıldan daha uzun süren yalıtılma politikası bu kez düşman ile kendi terimlerinde yarışma politikası biçimini aldı.

Japon tini hiçbir zaman hak kavramı ile tanışmadı. Evrensel hak eşitliği ve özgürlük kavramlarından yoksun 'restorasyon' eski imparatorluğun yalnızca adını tahta çıkardı. Bütün bir

kültür yalnızca gücün dilini konuşuyordu.

Egemenlik bölünemez ve devredilemezdir.

Meiji imparatorlarının ‘egemenliği’ yalnızca samurai egemenliğinin parçası idi.

Meiji Restorasyonu ile —

Feodal toprak dizgesi kaldırıldı, tüm Tokugawa toprakları (kabaca 280 daimyo bölgesi) İmparatorluğa teslim edildi, ve köylüler serflikten kurtarıldı (1871)

Yeni bir okul dizgesi yaratıldı (1872)

Bakanlardan oluşan bir hükümet dizgesi kabul edildi (1885)

Meiji Anayasası kabul edildi (1889) ve Diet açıldı (1890)

Ve sonra —

Çin-Japon savaşı (1894-95)

Rus-Japon savaşı (1904-05)

Kore’nin ilhakı (1910)

... Dünyanın ele geçirilmesi

Batı Sömürgeciliğine Karşı Bir Önlem Olarak İmparatorluk

‘Meiji Restorasyonu’nun birinci ‘dönemi’ olan ‘Meiji Dönemi’ (1868-1952) İmparator Meiji’nin (1852-1912) gücü üstlenmesi ile başladı. İlkin başkent Kyoto’dan Tokyo’ya taşındı. Ülkenin karşı karşıya bulunduğu sorunlar ağırdı. Eğer Japonya da Çin gibi Batı emperyalizminin eline düşmeyecekse, ülkede ciddi değişimlerin yapılması zorunlu idi.

Meiji Restorasyonu Çin’in başına gelenleri algılayan samurailerin paniğinin bir sonucudur.

İmparator hiçbir zaman bir İmparator, gerçek bir tekerk olmadı. İstençsiz idi ve görevi yalnızca onu kuşatan güçlü feodal aristokrasinin kararlarına kafa sallamaktan oluşuyordu.

1868’de Meiji feodal toprak düzenini ortadan kaldırmaya, serfleri daimyolara hizmet etmekten kurtarmaya başladı ve Batı modellerine göre tasarlanan yaygın reformlar getirdi. 20’nci yüzyılın başlarında Japonya önemli bir dünya gücü olurken, 1930’larda İmparatorluk imgesi öylesine güçlendi ve yükseldi ki, bundan böyle sıradan insanların ona doğrudan bakmaları bile yasadışı oldu. İmparator öylesine tanrısal bir nitelik kazandı ki, ülkeyi doğrudan yönetmesi onu insanlaştıracak ve zayıf gösterecekti. Egemenlik uygulamada başbakan ve bakanların eline kalırken, İmparator başarısızlıkları üstlenmiyor ve başarıları hiç duraksamadan paylaşıyordu. İmparator İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonlar tarafından işlenen savaş suçlarından da sorumlu tutulmadı ve kendisine anayasada bir onur konumu verildi.

Tokyo'nun en ünlü shinto türbesi Hirohito'ya (1868-1912) adandı. Tapınağa girmeden önce dua etmek için eller ve ağız su ile arındırılır, sonra küçük kağıtlara yazılan dilekler dua duvarına iliştirilir, sonra baş iki kez eğilir, eller iki kez birleştirilir ve son olarak baş bir kez daha eğilir. Savaşın bitiminden on yıl sonra, 1955'te Ocak ayının ilk iki gününde büyük Meiji İmparatoruna adanan tapınağı yaklaşık olarak 3.500.000 kişi ziyaret etti. İmparatorluk hanedanın atası olan güneş tanrıçasına adanan İse türbesi ise ancak 400.000 kişi tarafından ziyaret edildi (aralarında başbakan ve ayrıca Moskova çizgisini izleyen sosyalistler de olmak üzere). Herşeye karşın bu sayılar

savaş öncesi sayılar ile karşılaştırılamayacak kadar yüksekti. Japonya insanlık suçu işlemekle yargılanmayı hak eden imparatorunu bağrına basıyor, bir savaştan başka herşeye benzeyen Japon saldırganlığını görmezden geliyor, feodalizme bağlı kalacağını ve demokrasiyi kabul etmeyeceğini gösteriyordu. Feodal bir kültürün Nazi önderleri gibi önderlere gereksinimi yoktur, çünkü orada bir demokrasi gözdağı yoktur.

Meiji 'İmparatoru'

İmparator Mutsuhito hükümranlık adı olarak Meiji ya da "Aydınlanmış Yönetim/Enlightened Rule" sanını üstlendiği zaman 15 yaşında idi. 122'nci imparator olan Meiji'nin 45 yıl süren hükümranlığından sonra tahta çıkan Taisho (1912-1926) ülkeyi savaşa götüren Hirohito'nun babasıdır. İki militaris imparator arasında kalan Taisho'nun dönemi göreli olarak daha barışçıl ve daha demokratiktir.

Shogunluğun bir tür darbe ya da devrim (Meiji Ishin) ile kaldırılmasını izleyen Meiji Dönemi (1868-1912) İmparatorun adı ile anılır. Dönem feodal Japonya'dan modern Japonya'ya keskin bir geçiş değildir ve geçmiş ile tam bir kopuş olmaktan bütünüyle uzaktır. 'Modernlik' her alanda yalnızca dışsaldır, yalnızca görünüştedir ve aynı aptal tarihsel feodal karakter olduğu gibi sürmektedir. Meiji dönemi feodal Edo dönemini bugün de birçok arkaik öğe barındırmayı sürdüren çağdaş Japon kültürü ile bağlar. Meiji Restorasyonu bir yandan daha önce shogunluk döneminden başlayan modernleşme çabalarının bir sürdürülmesidir. Ama öte yandan shogun ve samurai feodalizminin belirgin özelliklerinin de sürdürülmesidir.

İmparator Meiji'nin yönetimi sırasında izleyeceği politikanın anahatlarını belirten Beş Madde Üzerine Ant (Gokajō no Goseimon) imparatorun tahta çıkışı sırasında 6 Nisan 1868'de Kyoto İmparatorluk Sarayında Sanjō Sanetomi tarafından İmparatorun ve 400'den fazla yetkilinin önünde yüksek sesle okundu. Metnin okunması bittikten sonra hazır bulunan soylular ve daimyolar belgeyi imzaladılar ve onu yerine getirecekleri konusunda yemin ettiler. Bulunmayanlar daha sonra saraya gelerek imzalarını attılar ve toplam imza sayısı 767'ye yükseldi.

Beş Madde Üzerine Ant

"Bu ant ile, geniş bir temel üzerinde ulusal gönencin yaratılmasını ve bir anayasanın ve yasaların yapılmasını amacımız olarak kabul ediyoruz.

Yaygın olarak görüşme meclisleri kurulacak ve tüm sorunlarda açık tartışma ile karara varılacaktır.

Üst ve alt tüm sınıflar devlet sorunlarının yönetimini etkin olarak yerine getirmede birleşecektir.

Sivil ve askeri memurlardan daha az olmamak üzere sıradan halka da hiçbir hoşnutsuzluk yaratmayacak bir yolda mesleklerini yürütme izni verilecektir.

Geçmişin kötü töreleri kaldırılacak ve herşey haklı Doğa yasaları üzerine dayanacaktır.

İmparatorluk egemenliğinin temelini güçlendirmek üzere bilgi tüm dünya üzerinde aranacaktır." (W)

Gerçek bir gücü olan parlamento 1890'da dek kurulmadı ve Meiji Oligarşisi politik ve askeri gücünü 20'nci yüzyıl içlerine dek sürdürdü.

Bir grup hükümet görevlisi ABD ve Avrupa'ya giderek haksız anlaşmaları değiştirmeye çalıştı ve batı yönetim dizgelerini inceledi. Modernleşmede yardımcı olmak üzere 500'den fazla yabancı ile geri

döndüler ve bunların çoğu Tokyo Üniversitesinde öğretmenlik yaptı. Modernleşme "Batılılaşma" olarak kabul edildi. Bütün bunlar yeni değildi ve shogunluk döneminde başlayan bir politikanın sürdürülmesi idi.

Meiji Oligarşisi

Meiji döneminin başında Japonya'da nüfusun yüzde 10'una karşılık düşmek üzere 1,9 milyon samurai vardı. Bu sayı 1789 öncesi Fransasındaki aristokratların sayısının 10 katı idi. Bu sınıf ortadan kaldırılmaya isyan etti ve direniş sonunda bir iç savaşa döndü. Osmanlı yeniçerileri durumunda olduğu gibi, samurailer yeni düzenlenen İmparatorluk Ordusunun gücü yoluyla yenildiler ve ortadan kaldırıldılar. Ama sıradan nüfustan daha eğitimli oldukları için, birçok samurai devlet görevine alındı ve bunlar kendi başına bir elit sınıf oluşturdular.

Meiji dönemi sık sık kullanılan terminoloji nedeniyle bir paradokslar dönemi olarak görünür. 'Ulusal' duyguları yükseltenler gerçekte özgürlükçü bireyler değil ama samurailerdir ve bu nedenle yükseltilen duygular ulusal değil ama etnik duygulardır. Ulus özgürdür ve egemendir. Japon 'ulusu' özgürlükten bütünüyle habersiz istençsiz bir kitle ya da yağın ya da halk idi. Ve feodal shogunluğun kaldırılmasına önderlik edenler yine feodal daimyoların kendileri idi. Bütün bu süreçte eşitlik, özgürlük, insan hakları gibi kavramlar görünmez, halk bütünüyle konu dışıdır, ve dönüşüm feodal kültürün kendi içerisinde yer alan yeni kurumsal düzenlemelerden oluşur. İmparatorluk konumunda hiçbir özsel değişim olmamış, İmparator yalnızca ve yalnızca feodal samurainin sözcülüğünü yapma görevini üstlenmiştir. Meiji döneminde egemen güç Meiji İmparatoru değil, Meiji Oligarşisi idi. Bu sınıfın üyeleri kokugaku denilen bir akademik akımın üyeleri idiler.

Tokugawa döneminde ortaya çıkan kokugaku (ya da "ulusal inceleme") akımının üyelerinin amaçları Japonya'da yeni bir düzenin yaratılması idi. Bu amaca ulaşmak için Çin, Konfiçyus ve Budhizm metinlerinden uzaklaşarak shintoya ve eski Japon klasiklerine dönülmesi gerekiyordu. Burada evrensel bir ulus duygusuna değil, ama etnik bir duyguya, giderek ırksal bir duyguya götüren bir heyecan egemendir. Bu bilinçler geçmişte yaşandığını imgeledikleri altın bir çağın özlemini duymakta, ve bunun için Japon feodal çağının da gerisine, bir arı Japon kültürünün egemen olduğunu düşündükleri bir tür arkaik evreye bakmaktadırlar. Yine Çin'den ödünç aldığı gibi, Sonnō jōi (尊皇攘夷, İmparatoru say, barbarları kov") formülü 1850'lerde ve 1860'larda Tokugawa shogunluğunu deviren akımın sloganı oldu.

Kokugaku okulu Japon "ulusal" karakterinin doğal olarak arı olduğunu ve Çin etkilerinden temizlenir temizlenmez görkemini sergileyeceğini savunuyordu. "Çin yüreği" "gerçek yürek"ten ya da "Japon yüreği"nden ayrı idi ve gerçek Japon yüreğinin açığa çıkması için Çin kültürünün bin yıllık etkisinin bütünüyle temizlenmesi gerekiyordu. Samurailerin elit tabakasından oluşan bu aydın oligarşlar grubunun üyeleri arasında daha sonra finans bakanı, eğitim bakanı, ordu generalleri, hükümet danışmanı ve ABD'ye ilk Japon büyükelçisi olan adlar vardı.

Kokugava "ulusalcı" değil, ama kabileci denmesi gereken etnik bir ideolojiyi savundu. "Ulus" kavramı "halk" kavramından bütünüyle ayrı bir kavramdır ve egemenlik ve özgürlük kavramlarını kapsar. Bu sözde ulusalcı okulun üyelerinin Japon halkı için uygun gördükleri "altın çağa" dönmek için Japon tininin tüm yabancı öğelerden arındırılması zorunlu idi. Böyle bir dönemin düşlemsel olması bir yana, Japonya "kültür" olarak kazandığı herşeyi Çin'den ödünç almıştı ve bu primitivist bölüngü şimdi Japon tinini Çin kültüründen de yalıtmak istiyordu. Meiji Oligarşisi kültürel olarak Tokugawa Shogunluğundan da daha yalıtılmacı idi. Arı Japon kültürünü Batı teknolojisi ile birleştirmeyi istiyordu.

Soylu Oligarşlar

Bir samurai olan Okubo Toshimichi (1830-1878) Meiji Restorasyonuna önderlik eden "üç büyük soylu"dan biridir ve modern Japonya'nın kurucu babalarından biri olarak kabul edilir. .

Yine en saygın ve "en gerçek" samurailerden biri olan Saigō Takamori (Takanaga) (1828-1877) Meiji Restorasyonunun önderleri olan "üç büyük soylu"dan ikincisi olarak kabul edilir.

Üçüncü olarak, Kido Takayoshi (1833-1877) Meiji Restorasyonunun "üç büyük soylu" önderinden biridir.

1899 Meiji Anayasası

1899 Meiji Anayasası birçok noktada çelişkili idi. Despotik bir hükümeti ya da demokratik bir hükümeti aklamak için kullanılmaya açıktı. Egemenlik herhangi bir politik istenci olmayan halka değil, ama İmparatora ve dolayısıyla keyfi ve gerçekte bütünüyle edilgin bir istence aitti. 4. Maddeye göre, "İmparator İmparatorluğun başıdır ve kendisinde egemenlik haklarını birleştirir." Yasama, yürütme ve yargı güçleri İmparatora ait idi, ama yasama Dietin onayını gerektiriyordu.

Japonya'nın Meiji dönemi (1868-1912) Modernleşme ya da Batılılaşma dönemidir. Tokugawa shogunluğunun devrilmesini izleyen 'modernleşme' henüz ancak feodal terimlerde düşünebilen bir kültürün algılayabileceği boyutlara sınırlı kaldı. Politik eşitliği de içeren evrensel insan hakları kavramı Japon bilinci için çok aşırı idi. kurumlarının kabul edilmesi işleyim ve tecim alanlarının hızla büyümesine götürdü. Bu modernleşme gerçekte hiçbir zaman silinmemiş olan geleneğin eşliğinde yer alan dışsal görünüştür. Çay törenlerinin ve bahçe süslemelerinin örtüsü altında yatan samurai ve shogunluk tini bütünüyle diridir ve İmparatorluğun Asya'ya doğru genişlemesi programında gücünden hiçbirşey yitirmediğini gösterir. Meiji Restorasyonu ile Japonya Batıya Batının kendi teknolojisi ile meydan okuyacak bir düzeyde güçlendi.

Japon İşleyim Devrimi

Meiji egemenleri 1880'lerin başında işleyimselleşme için altyapıyı hazırlamaya başladılar. İzleyen yirmi yıl içinde yeni demiryolları yapıldı, yeni tecim yasaları çıkarıldı ve uzun erimli krediler için özel bankalar kuruldu. Başlangıçta küçük bir sayıda özel yatırımcı ve ancak sınırlı bir başarı ile kârlı fabrika üretimi yapabildi. Ama 1890'lardan sonra ekonomik etkinlik yoğunlaştı. Bu dönemde üretim yılda %5 oranında artış gösterdi (dünya üretimi için oran %3,5 idi). 1895-1915 arasında ABD işleyimsel üretimi iki katına çıkarken, oran aynı dönemde Japonya için iki buçuk idi. İşleyimselleşmenin öncüsü tekstil işleyimi idi. 1890'dan 1913'e dek ipek üretimi dört katına çıktı ve üretim büyük ölçüde makineleştirildi. Pamuklu üretiminin yarısı başlıca Çin ve Kore olmak üzere yabancı ülkelere satılıyordu. Erken işleyimselleşme evresinde kömür ve metal madenciliği ikinci öncü kesim oldu. 1876'dan sonraki yirmi yıl içinde mineral üretimi %700 arttı. Üretilen kömürün yarısı Japon işleyimini beslerken, geri kalanın çoğu Japon limanlarına gelen buharlı gemilere satılıyordu.

1886 ve 1892 arasında özel girişimciler on dört yeni demiryolu şirketi kurdular. Lokomotiflerin ve rayların Batıdan satın alınmasına karşın, özel demiryollarının uzunluğu hükümet demiryollarının uzunluğunun iki katına çıktı. Borsa 1890'da bir finans bunalımı ve çöküş yaşayacak kadar güçlendi. Kişisel girişimin desteklenmesine karşın, üretim en sonunda önemli ölçüde bir devlet sorunu olarak kalmayı sürdürdü. Madencilik, gemicilik gibi kesimlerde devletin finans desteği kurtarıcı oldu. Yine, gümrük vergilerinin arttırılması yoluyla da Japon işleyimi kollandı ve güçlendirildi.

Zaibatsuların (birçok işleyim dalına yayılan aile denetimli büyük tekeller) bir bölümünün kuruluşu geriye Tokugawa dönemine giderken, ünlü Mitsubishi gibi başka birçok yeni şirket Meiji döneminde sıfırdan kuruldu. Zaibatsuları kuran finans oligarşisi tıpkı militaristler gibi eski aristokrasiden geldi. Ekonomi bütününde eşitlikçi bir toplum tarafından yaratılan bir pazar ekonomisi olmak yerine, yukarıdan hükümet tarafından denetlenen ve desteklenen bir alan olarak şekillendi.

19'uncu yüzyıl sonlarında kadın işçiler için tekstil işleyiminden sonra en büyük kazanç alanı seks işleyimi idi. Fahişelik yasaldı ve genelevler devletin izni ve denetimi altında işliyordu. Yüzyılın başlarında Japonya'da 50.000 izinli fahişe çalışıyordu (pamuklu dokuma fabrikalarında çalışanların sayısı 60.000 idi). Ailelerin kız çocuklarını genel evlere satmaları seyrek görülen bir durum değildi.

1902 verilerine göre, gemi yapımında, makine ile ilgili işleyimlerde ve demiryolu şirketlerinde 33.000 kadar işçi çalışıyordu. Madenlerde ve metal rafinerilerinde çalışanların sayısı yaklaşık 40.000 idi. Bunların dışında değişik işleyim dallarında 100.000 kadar işçi çalışıyordu.

Kömür üretimi (buharlı gemiler ve demiryolları için)

Yıl

Milyon ton

1875

0.6

1885

1.2

1895

5

1905

13

1913

21.3

Tecim filosunun büyüklüğü

Yıl

Buharlı gemi sayısı

1873

26

1894

169

1904

797

1913

1,514

Demiryollarının uzunluğu (W)

Yıl

Km

1872

29

1883

390

1887

1,030

1894

3,400

1904

7,600

1914

11,400

Japon Politik Partileri

Politik partiler Meiji dönemi sırasında doğdular ve bir yurttaş toplumunun içinden değil, başka her yenilik durumunda olduğu gibi aristokratik sınıflar tarafından ve militaristler ile işbirliği içinde kuruldular. Bu partiler hiçbir biçimde bir demokrasiyi temsil etmediler. Seçimlerde rüşvet ve dolandırıcılık olağan yöntemler idi ve parlamento üyeleri çoğunlukla kendilerini militaristlere satıyorlardı. Hiçbir hükümet ordunun onayı olmaksızın kurulamıyordu ve Savaş Bakanlığı ve Deniz Kuvvetleri Bakanlığı koltuklarında etkin görevde olan bir general ve bir amiral oturuyordu.

Anlatım ve konuşma özgürlükleri yalnızca sözde vardı ve eğitim bütünüyle devlet tarafından denetleniyordu. Kamu oyunu yansıtmaları gereken gazeteler ve dergiler Japon ordusunun eklentileri gibi davranıyor, Japon savaş ve saldırganlık politikasını destekliyorlardı. Genel olarak, Japon "özgür" basını yayılmacı savaşı bir ulusal politika olarak destekleme suçunu işliyordu. Politik olarak bütünüyle eğitimsiz Japon halkı bir yanda finans oligarşisinin köleliğini yaparken, öte yandan militarist savaş makinesinin hizmetinde öldürüyor ve ölüyordu.

Japon İmparatorluğunun En Geniş Düzeyi (1942) (W)

Meiji period Work of Art

İdea Yayınevi Site Haritası | İdea Yayınevi Tüm Yayınlar
© Aziz Yardımlı 2017- 18 | aziz@ideayayinevi.com

NATÜRALİZM

Kaynak · Noesis

Natüralizm

Natüralizme "bilimsel materyalizm" de denir ve doğa ve özdek kavramları arasındaki ayrım önemsenmeyerek bir yana atılır. Natüralizm yalnızca Doğanın varolduğuna duyulan inançtır.

Natüralizm bir inançtır ve hiçbir tanıtlama sunmaz, çünkü tanıtlama kavramı konusunda sorunludur, ve sonuçta tüm görgücülük eğilimlerinde olduğu gibi kuşkuculuğa dönmek zorunda kalır. Kuşkuculuk da bilgiyi yadsımasında ancak inanç, görüş, sanı gibi bilişsel belirsizliklere sarılmak zorunda kalır.

Doğa, özdek, töz, monad, istenç, ya da giderek simge, ben, olgu, metin, ayrım, türlülük, özdteşlik gibi tekil kategorileri tekillikleri içinde gerçek sayan ve karşıtlarını yadsıyarak usun kavramsal bütününü ya da dizgesel yapısını anlamayan tüm düşünme yolları aynı soyutlamacılık ortaktır. Bu bakış açılarının tümü de bir tür monizme sarılır ve böyle yaparak çoğulluğun ya da türlülüğün yadsındığını anlamaz. İnsan usunun niçin böyle tekil bir kategoriyi saltık yaparak ussal bütünü gözardı ettiği sorusuna yanıt duruma göre tarihsel, kültürel, kişisel açıklamalardan gelebilir. Ön-Sokratikler Su, Hava, Ateş, Toprak, Atom, Sayı, Bir ya da Varlık gibi tekillikler ile başladılar ve Platon ve Aristoteles bütünsel-dizgesel Logos kavramını getirinceye dek bu anlaşılabilir birşeydir.

Natüralizm ontolojik bir bakış açısı olduğunu söyler ve varlık problemini Doğa kategorisinde çözdüğüne inanır. Yalnızca Doğanın varlığını tanır, ve Doğa ile anladığı şey kendileri doğal olmayan soyut ilkeler ya da ilişkiler kapsar. Her monizm gibi paradoksaldir, başından kendini çürütür, ve her monizm gibi çelişkiyi sindirme yükümlüğünü yerine getirir.

Doğa doğduğu için dolaylıdır ve ilk ya da ilke değildir. Ama Natüralizm kendi ussal düşüncesini ciddiye almaz.

Natüralizme göre Doğa uzay ve zamanda varolan herşeyi kapsar. Kozmoz yalnızca doğal öğelerden (ya da kütle ve enerji) oluşur ve bilgi, düşünceler, mantık, matematik, us, değerler gibi fiziksel olmayan herşey fiziksel açıklamaya indirgenir (Hobbes devleti "politik cisim" ve etiği "fiziğin bir dalı" olarak görüyordu). Natüralizme göre Doğa "doğa yasaları" ile uyum içinde işler. Ama Natüralizm "doğa yasaların" kendilerinin biçimsel olmaları olgusu karşısında yalnızca "bilimsel açıklama" verememek bir yana, herhangi bir açıklama veremez, çünkü açıklama biçimsel kavramları gerektirir (Pozitivizm "açıklama" kavramının kendisini reddetmek ve yerine "betimleme" kavramını geçirmek zorunda kalır.) Natüralizm sıradan bilincin "doğaüstü" ile saplantının ürünüdür ve boşinancın usdışı yaratılarını ve doğaüstü varlıklarını çürütme çabasında kendisi yeni bir banalite türü yaratır.

Monistik özdek ya da doğa tasarımı biçim ya da doğa-yasası kavramını soyutlar. Monizm özdeşlik ilkesine bağlı kalarak "özdek özdektir" ya da "doğa doğadır" der. Karşıtlığın nesnelliğini düşünmek bu soyut düşüncenin yeteneğinin ötesindedir.

Osmanlı İmparatorluğunun Batılı Karakteri

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Tarih Felsefesi
Osmanlı İmparatorluğunun Batılı Karakteri

(Published with permission
© Nancy Stahl)

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ile aynı zamanda, aslında Avrupa'nın birçok devletinden daha önce modernleşme sürecine girdi. Bu bütünsel bir kültürel dönüşüm, Osmanlı'nın Osmanlı olarak ortadan kalkışının başlangıcıydı ve sürecin ürünü Özgürlük İlkesi üzerine kurulu modern Türkiye Cumhuriyeti oldu. İlke — onurlu, bilgili, özgür, çağdaş bir törel yaşamın gücü olan ussal İdea — on yıllar boyunca salt kitlesel eğitimsizlikten kaynaklanan erdemsizliğin, karanlık boşinancın ve despotik ideolojilerin taşkınlıklarını ve çılgınlıklarını yatıştırdı, kendini ussal ve uygar İstenç olarak, geri alınamaz bir Özgürlük tini olarak modern bir toplum yapısına doğru edimselleştirdi. Solun ve sağın despotik düşlemleri dikkate alınmadı — daha doğrusu granit bir istence, özgürlük, çağdaşlık, uygarlık istencine çarptı.

Osmanlı Devleti kendini Dünya-Tininin bütün bir tarihsel kalıtı üzerine kuran, Yunan-Roma uygarlığının sürdürücüsü olduğunu bilen ve onu isteyen, daha başında Dünya Tarihinin ilerleyişine ait değişebilen, yenileşebilen, gelişebilen bir politik yapıydı. Ussal olarak değişebilmesinde ve Ussallığa doğru değişebilmesinde özgür Batı tininin parçasıydı, despotik değişmezliğinde direten usdışı Doğunun değil. Modern Cumhuriyeti kuran Tin sözcüğün en gerçek anlamında Özgürlük ve Eşitlik kavramlarını özümsemiş, değişme, yenileşme ve gelişme İstencini kavramış olan bu Osmanlı Tininden başkası değildi. Değişmeyen despotik Doğu Tini ile karşıtlık içinde, Osmanlı İmparatorluğu Tarihin Herakleitos ırmağının akışı içindeydi. Ve Avrupa Orta Çağlarının zifiri karanlık yüzyılları ile karşıtlık içinde, Tarihi pırıl pırıl aydınlığı ve akışkanlığı içinde tutan evreydi. İdeolojiden, boşinançtan, gelenekten özgür eksiksiz bir Türe ve Erdem varoluşuna belirlenen Cumhuriyet Tini ancak ona bu sonsuz değerleri kalıt bırakacak denli yüksek bir tinin ürünü olabilirdi.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

FelsefeYazın Dergisi

KOOP ISLAND BLUES

MODERNİZM

MODERNLİK

İdea Yayınevi / 2014

Roma İmparatorluğu ve 'Orta Çağlar'

Kaynak · Noesis

Roma İmparatorluğu ve 'Orta Çağlar'

Germanik tarihçilik Roma İmparatorluğu ve Modern Avrupa arasına 'Orta Çağlar' adı verilen bir tür

'geçiş' dönemi yerleştirir. Kimi ateşli tarihçiler 'Orta Çağlar' terimini bütün bir dünya tarihine ait bir dönem olarak kabul eder ve "karanlık" olarak da nitelenen bu evreyi bütünüyle "aydınlık" kültürleri de kapsayan evrensel bir dönem yaparlar. Bu tuhaflıktan ötürü Orta Çağların sanıldığı kadar karanlık olmadığı vargısını çıkarırlar.

Orta Çağlar 5 ve 15'inci yüzyıllara yayılırsa, bütün "Orta Çağlar" boyunca varlığını sürdüren Roma İmparatorluğunun Orta Çağlara ait olması gerekir. Ve İslamik uygarlığın da. O zaman 'Orta Çağlar' teriminin neyin ortasını anlattığı sorusu doğar.

Kimi tarihçiler "Roma" yerine "Bizans" sözcüğünü geçirerek "Roma İmparatorluğu" realitesini örtmeyi ister. Ve o zaman kabaca 8'inci yüzyılın sonunda başlatılan "Kutsal Roma İmparatorluğu" için yer açılmış olur.

“Bizans İmparatorluğu” adlandırması 1555’te Alman hümanisti Hieronymos Wolf tarafından getirildi. Wolf kimileri tarafından “Alman Bizans İncelemelerinin Babası” olarak, aslında “Alman Bizans Tarihinin Babası” olarak görülür.

“Bizans” İmparatorluğunun Roma İmparatorluğunun bir tür bozulması olarak görülmesi imparatorluğun Batıda, Avrupa‘da “Kutsal Roma İmparatorluğu” olarak sözde yeniden kuruluşu tezi için önemli bir aklama sağlar. Charlemagne’ın papa tarafından imparator olarak kutsanması gibi önemsiz bir olay Osmanlı İmparatorluğunun gelişiminin bir sonucu olarak Germanik dünya için anlam ve önem kazanmaya başlar. “Bizans İmparatorluğu” terminolojisi birincil olarak Roma ve Osmanlı imparatorlukları arasındaki sürekliliği koparacak ve feodal Germanik prenslikler konfederasyonunun Roma İmparatorluğunun meşru ardılı olarak görülmesi için başlıca güçlüğü giderecektir.

Kimi tarihçiler "Bizans İmparatorluğu"nu Konstantin ile başlatırlar (310).

Orta Çağlar döneminin baş aktörü Katolik Kilisesidir. Bu kurum "Roma Katolik Kilisesi" olarak da bilinir ve bu terminolojide "Roma" sözcüğü kenti anlatır ve "Roma İmparatorluğu" ile bir ilgisi yoktur.

Modern Avrupa tarihi 16'ncı yüzyılda Reformasyon ile ve Orta Çağların feodal kültürüne bir tepki olarak başlar. Reformasyonun kendisi Katolik Kilisesinin içinde ve Katolik dinadamları tarafından başlatıldı. Başlangıçta başlıca bağışlama belgelerinin satışı gibi belli uygulamalara karşı bir tepki idi. Sonra Katolik Kilisesinin bütünsel yadsınışına dönüştü, papalık ve tüm kurumsal yetke reddedildi, esenlik için yalnızca inancın yeterli olduğu kabul edildi, ve sonuçta duyunç üzerindeki tüm dışsal yetke kaldırıldı. Avrupa ilk kez "duyunç özgürlüğü" ile tanıştı ve moral büyümenin yoluna girdi. Genel olarak bireyselliğin doğuşunun koşulu olan duyunç özgürlüğünün bilinci tüm etik kültürün yeniden yapılandırılmasına götürdü.

Yerleşik olmayan barbar kültürlerin ve kentli uygar kültürlerin karşılaşması birincilerin doğrudan doğruya uygarlaşması sonucunu getirmez. En azından Avrupa'da Germanik kabile kültürlerinin uygarlaşmaya başlaması Roma'yı Batıda yıkmalarından sonra geçen bin yıllık sözde bir Orta Çağlar dönemini gerektirdi.

"Orta Çağlar"ın belirlenimleri başlıca feodalizm, karanlık çağlar, haçlı seferleri, ve tümünü özetleyen "Kutsal Roma İmparatorluğu" gibi bir feodal fedarasyondur. Bu tarihsel bir ardışıklığa ya da sürekliliğe benzetilebilecek birşey değildir.

Savaşın Kuralları ve Japon İnsanlık Suçları

Kaynak · Noesis

Savaşın Kuralları ve Japon İnsanlık Suçları

Savaşın kendisinin en büyük gaddarlık olduğu, savaşın insanlığın kendisinin insanlığa karşı suçu olduğu konusunda hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Ama savaştan da kötü olan eylemler vardır. İnsanların ırkları ya da etnik kökenleri ya da dinsel inançları nedeniyle yok edilmesi, savaşlarda teslim olan insanların yok edilmesi, bütünüyle suçsuz sivil nüfusların yok edilmesi — tüm bunlar "savaş" başlığı altına düşmeyen eylemlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon ordusu tarafından işlenen insanlık suçları savaş denilen şeyin ötesinde, insan kavrayışının da ötesindedir. Bu suçlar bir ideoloji tarafından, fanatik bir örgüt tarafından değil, ya da ruh hastaları, seri katiller vb. tarafından değil, "normal" Japonlar tarafından, Japon subayları ve askerleri tarafından işlendi.

İmparator Hirohito bu gaddarlıkların bir bölümünden haberdar idi. Savaş sona erdikten sonra, tek bir Japon ona karşı tanıklık yapmadı. Ve Hirohito'nun devrilmesi bir yana, yargılanması bile bütün bir Japonya'yı ayağa kaldırmak için yeterli olacaktı — nükleer bomba gözdağına karşın.

Bir Japon "etiğinden," bir Japon "ahlakından" söz etmenin bir anlamı yoktur. Bugün Japonya ABD'nin egemenliği altında sanal bir devlettir. Ülke Douglas MacArthur tarafından verilen anayasaya uygun olarak yaşamakta, parlamenter demokrasi ile yönetilmekte, ve Almanya gibi militarizmden özellikle uzak durmaktadır. Egemen bir Japonya'nın bir tür Kuzey Kore gibi davranmayacağı konusunda hiçbir güvence yoktur.

Canabalism

There are numerous reports of canabilism practiced by Japanese soldiers during World War II in the Pacific and the CBI theater. We are not sure about China proper. Perhaps most shocking of all it was not an attrocity practiced by just a few starving soldiers on isolated Pacific islands garrisons. It appears to have been a fairly common practice practiced by units that were not starving and carried out or condoned by unit commanders. And the Japanese targeted many natiuinalities in their canabilistic rites. One Indian source reporyts, " For the 10,000-odd soldiers of the Indian Army who endured extreme torture at the hands of their Japanese captors, cannibalism was the culmination. Evidence suggests the practice was not the result of dwindling supplies, but worse, it was conducted under supervision and perceived as a power projection tool. The Japanese Lieutenant Hisata Tomiyasu who was eventually found guilty of the murder of 14 Indian soldiers and of cannibalism at Wewak (New Guinea) in 1944 was sentenced to death by hanging." [Jayalakshmi K.] (LINK) Başka bir link.

Religion, Moral Values and the Ethics of Japanese Society

Nader Ghotbi, Ritsumeikan Asia Pacific University)

> "Japanese society has been described as the most secular and the least religious one in surveys." (Paul 2005)
>
> "Some experts refer to the culturally strong and widespread religious practices by the majority of Japanese people (Tanabe 1999), which not only classifies them as being religious but also to an extreme point of being superstitious; they commonly offer money to shrines and temples to protect themselves from bad luck and to help them accomplish their dreams.
>
> "The ethics of Japanese society is dominated by socio-cultural rules and norms rather than

religious instructions. Tanida suggests that in Japan an act may be considered as good/right when it is commonly done and considered bad/wrong when nobody else does it" (1996). (Tanida, N. 2012. Misuse of evidence-based policy by the Japanese Ministry of Health, Labour and Welfare, “wait until harm is conclusively evident.” Kumamoto, Japan)

"Although experts on Buddhism and Shinto were present, usually, the explanations could not be based on religious principles; instead references would be given to the values of Japanese culture and common practices in Japanese society."

Sovyet Savaş Suçları

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Fenomenler

online satış

Nazi Almanyasının Sonu. Sovyet Savaş Suçları

Sovyet askeri Reichstag üzerine bayrak dikiyor, 1945. Kızıl Ordu askerlerinin insanlığı Nazizmden kurtarışının ve Sovyet kahramanlığının simgesi olan fotoğraf çekilirken aşağıda aynı Kızıl Ordu 2 milyon Alman kızının ve kadınının ırzına geçti. Naziler kınandı. Sovyetler kutlandı.

Tarihçi Norman Naimark'a göre Sovyet ordu gazetelerinin propagandası ve Sovyet yüksek komutasının emirleri Kızıl Ordu üyelerinin aşırılıklarından ortaklaşa sorumlu idi. Genel görüş Kızıl Ordunun Almanya'ya bir intikamcı olarak ve Almanları cezalandırmak üzere geldiği biçimindeydi. 12 Ocak 1945'te General Cherniakhovsky askerlerine şunları söyledi: "Acıma yok — hiç kimseye, çünkü kimse bize acımadı. Faşistlerin toprakları bir çöle çevrilmelidir ..." [124]

Almanya'da Nazi hükümeti askerlerin moralini yüksek tutmak için sivillerin örgütlü olarak boşaltılmasını yasaklamıştı. Almanya ilk kez savunmaya çekiliyordu. Hesaplandığına göre, Almanya'ya giren Sovyet askerleri 2.000.000 Alman kadın ve kızına tecavüz etti ve bunlardan yaklaşık 200.000 kadarı aldıkları yaralardan ötürü ya da intihar nedeniyle daha sonra öldü ya da doğrudan doğruya öldürülürdü. [125] [126] [127]

Sovyet Savaş Suçları

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlık gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Avrupa Birliği olanaklıdır çünkü Avrupa ulusları kültürel bir türeşliğe doğru ilerlemekte, Hak, Ahlak ve Törellik alanlarında türdeşleşmektedir. Avrupa Tini Avrupalıların hak eşitliği, duyunç özgürlüğü ve demokratik politik istenç birliğidir.

Nazi Almanyasının Sonu. Sovyet Savaş Suçları

Red Army troops raped even Russian women as they freed them from camps

They raped every German female from eight to 80.

Nazilerin vahşeti yeterince bilinir. Daha doğrusu Nazizm vahşetin kendisi olarak bilinir. Ve vahşete karşı savaşanların kendilerinin vahşi olmadıkları sorgusuzca kabul edilir. Ama Sovyetler ve Naziler arasındaki hesaplaşma ideolojinin ideoloji ile, vahşetin vahşet ile hesaplaşması olmak zorundaydı. 2 milyon kadının ve kızın yaşamını cehenneme çeviren, insanı insan olarak tanımayı bilmeyen sözde Kızıl Ordu askerlerinin kendileriyle savaştıkları Nazilerden nede ayrıldıklarını söylemek güçtür. Böyle yabanıllıkların olanağı onlara henüz insanlığın kendisinin duyarsızlığı tarafından verilmekte olan onayda yatar. Batının kendisinin aynı vahşet türlerine ortaklığı Doğunun vahşeti karşısında sık sık suskun kalmasının nedenidir.

Cherniakhovsky

"Acıma yok — hiç kimseye, çünkü bize kimse acımadı. Faşistlerin toprakları bir çöle çevrilmelidir..." Bunlar bir Kızıl Ordu generalinin öç sözleriydi, askeri bir buyruk değil. Kızıl Ordunun askerleri tarafından kolayca anlaşıldılar. Sovyetler Birliği Yeni İnsanı, en yüksek moral karakteri taşıyacak yeni Sovyet İnsanını yaratmak üzere amaçlanmış ve kurulmuştu. Yeni İnsan Parti tarafından, bir üst İstencin karşı çıkılamaz, aslında tartışılamaz buyrukları tarafından yaratılacaktı. Doğrunun ve İyinin ne olduğuna Birey değil, ama Toplum adına düşünen, Proletarya adına davranan Parti karar verecekti. Topluma ya da Proleteryaya yeni bilinç biçimi dışarıdan götürülmeliydi, çünkü emekçiler yurttaş değildiler ve politik bilinçleri yetersiz olduğu için moral doğruları bulmaları söz konusu olamazdı. İnsanlar neye inanacaklarına ya da inanmayacaklarına, ne olacaklarına, ne yapacaklarına, giderek nerede yaşayacaklarına bile kendileri karar vermeyecek, duyunçlarında Marxist ideolojinin programını izleyeceklerdi. İdeoloji neyin doğru ve iyi olduğunu bildiği için, ve bunu 'bilimsel' olarak bildiği için, ona karşı çıkmak gereksiz, aslında onun amaçlarının yüceliği ile doğru orantılı olarak alçaklıktı. Partinin amaçları aşağı yukarı kutsaldı, çünkü kurtarıcıydı, aldatılan milyonların önderiydi.

Birey İstencini ve Duyuncunu bütünüyle Partiye teslim ettiği için, yalnızca törel-tüzel varoluşunda değil, ama en iç özünde, ahlaksal doğasının kendisinde dışsal bir İstenç tarafından belirlendiği için, sözde Yeni İnsanın ahlakı ödünç bir ahlaktı, kendisinin değil. Bireyde dışsal parti ahlakının kabuğu altında, içsel olarak ahlaksal bir boşluktan başka birşey bulunmuyordu.

İstençsiz kitlenin elinde üretici güçler gelişmek yerine bozulurken ve milyonlar, aslında on milyonlar açlıktan ve hastalıktan telef olurken, iyi olduğu söylenen Sovyet eğitimi özsel olarak propagandaya ayarlanmış bir ideoloji kursu olduğunu gösterirken, Devlet sönmek yerine tarihin gördüğü en büyük totaliter politik yapıya dönüşürken -- tüm bunlar olurken Sovyetler Birliğinde korku, nefret, şiddet, yokedicilik sözde Yeni İnsanın normal karakter bileşenleri oldu. Partinin "ahlakı" tiranlığın özencinden başka birşey değildi.

Şiddet ve Zor; Nefret ve Yokedicilik; İstenç ve Ahlak

Just you wait, Mr. Hitler. (1942)

Zor Şiddetsiz olabilir, çünkü istençlidir, bilinçli olarak uygulanır, bilinçsiz olarak değil. Zorun amacı belirli bir İstenci tanıtmaktır ve bu amaçla gerekirse direnen karşı istence fiziksel olarak boyun eğdirme yanını kapsar. Zor hiçbir biçimde yok etmeyi amaçlamaz, çünkü yoketme edimi amacı boşa çıkaracaktır ve amaç İstencin tanınmasını sağlamaktır. Öte yandan Şiddet özsel olarak yokedicidir ve amaçsız, çünkü düşüncesiz, bilinçsiz, istençsizdir. Dürtüseldir. (Dürtü içgüdü değildir; ve zorunlu olarak yoketmede sonuçlanmasa da, bir nefret ya da yoketme anlatımıdır.)

Ordular özsel olarak Zor araçlarıdırlar, Şiddet araçları değil.

Dürtüsel kökenli Şiddet insanın normal, öz-bilinçli, düşünenden daha başka bir yanından, bilinçaltından, bilinçsiz dürtülerden doğar. Şiddet davranışında bulunan insan kendinde değil, kendisi değildir. Şiddet bu yüzden insanlık dışıdır, çünkü dürtü usdışıdır. Kişi neden Şiddete başvurduğunu bilmez. Öte yandan düzenli ordular intikam araçları değildirler. Kızıl Ordu durumunda, öç ceza değil, nefretten doğan dürtüsel bir tepkiydi ve İçgüdüyü de kapsayan bir Şiddet edimiydi. İçgüdü doğal olmasında bilinçaltı kökenli Dürtüden ayrılır.

Şiddet ve Korku, Nefret ve Kölelik ve bu öğelerin eşit ölçüde usdışı ve çirkin ilişki biçimleri olarak daha öte tikelleşmeleri Sovyetler Birliğinde toplumculuk ve ortaklaşacılık anlatımları tarafından örtülen koşullardı. Öldürülme gündelik varoluşun yadırgatıcı olmaya bile son vermiş bir bileşeniydi. Sovyet karakterini tanımlayan bu belirlenimler Sovyet insanının bir tür arkaik törellik içinde yaşadığını, Karl Marx'ın "Ahlak bir yanılsamadır" sözlerinin realitedeki anlamını gösterir.

Özgür İstençten yoksun Sovyet İnsanı ülke bağımsızlığının bilincinden de yoksundu ve ülkesini savunması a priori olanaksızdı. Wehrmacht karşısında çözülüp yok olan sözde Kızıl Ordu daha sonra ancak İstencin yerini dolduran Dürtü ile güdülenebildi. Ama o zaman da davranışı kaçınılmaz olarak ahlaksal olamazdı, çünkü ahlak Özgür İstencin yeteneğidir. Nefret İdeolojinin kuramsal ve kılgısal biricik güdüsüdür.

Değişimin ancak ve ancak bilinçlerde yer alabildiği düzeye dek, ideolojinin kurucusu Karl Marx'ın dünyayı değiştirmek için önerdiği zor, şiddet ve korku yönteminin sağladığı değişim Duyuncun, İstencin ve Bilincin bastırılmasıdır. Ama eğer Duyuncun, İstencin, Özgürlüğün tersinmez olduklarını kabul edersek, Marx'ın Proleterya Diktatörlüğü dediği şey için gerekli gördüğü despotik koşul Rusya'da Marxist Lenin'in Partisinin eylemi sonucunda yaratılmaktan çok Rus Tininin her zamanki durumu olarak daha şimdiden vardı. Rus köylüsü henüz serfliğin yasasız geriliğinin tüm izlerini taşıyordu, işçi sınıfı henüz bir Yurttaş Toplumu oluşturamayacak kadar zayıftı, ve henüz doğmakta olan Yurttaşlık bilincini Çarlık Rusyasının sağ ve sol despotizmi içinde boğmak güç olamazdı. 1905 ve 1917 Devrimleri modern Rus İstencinin Devlet olmasını sağlamayı, ülkede ussal Yasa İstencini egemen kılmayı başaramadı. Rusya'da Özgürlük Tini sözcüğün en gerçek anlamıyla silindi. Rus iç savaşı bütününde despotun despot ile bir savaşıydı ve hiçbir zaman sona ermedi. Despotlar Yasa üzerinde, Devlet üzerinde ussal anlaşmaya, Yasa egemenliği gibi soyut bir gücü tanımaya yeteneksiz oldukları için Despotturlar. Zor ve Şiddet despotik kültürün zorunlu bileşenleridir. Rusya bugün de bir Yurttaş Toplumu olmaktan tıpkı Çarlık Rusyası ve Bolşevik Rusya kadar uzaktır.

Yeni İnsanın, Sovyet İnsanının birincil karakteri İstenç Özgürlüğünden ve Duyunç Özgürlüğünden vazgeçmiş olmasıydı. Köleliğe böylesine sınırsız, böylesine coşkulu ve tutkulu bir atılım hiç olmazsa "entellektüel" kavramı üzerinde düşünmeye götürmelidir. Partinin, yani birkaç despotik bireyin özenci, sözcüğün tam anlamıyla insanların Duyunçlarına, onların "dokunulmaz" özlerine uzanıyor, neye inanacaklarını ve neye inanmayacaklarını belirliyordu. Sovyet Toplumu bir Yurttaş Toplumu değildi, çünkü Yurttaş İstencini Yasada anlatan özgür bireydir. Duyunç bireyin Doğruyu ve Eğriyi, İyiyi ve Kötüyü yargılayan içselliği, onun öznelliği, Özgürlüğüdür. İstenç Özgürlüğün kendini ileri sürmesidir ve kendini ilkin dolaysızca o çok korkulan Mülkiyet biçiminde gösterir. Mülkiyetin korkutucu olması Özgürlük bilincinin yokluğuna, Hırsa yenik düşme olanağına bağlıdır ve gerçekten de Duyunç Özgürlüğünün yokluğunda İstenç Hırsa bozulur ve Mülkiyet bir fetiş işlevini taşıyor görünür. Mülkiyet yasaklandığında, İstenç bastırıldığında, kötülük yalnızca gizli kalır, zamanını bekler, ve insan birey olamaz. Yurttaş Toplumunun tüm törel belirlenimleri insana Kişi

olma hakkını veren Mülkiyet Özgürlüğü üzerine dayanır. Bütün bir Tarih boyunca ilk kez modern dönemde evrensel bir hak olarak kabul edilmeye başlayan Mülkiyet Özgürlüğünün kaldırılması bütününde Tüzeyi, Ahlakı, ve Törelliği de kaldırır. Sovyet uygulamasında Tüze özsel olarak bir Yasaklama ve Ceza Tüzesine indirgenirken, Ahlakın temeli ise duyunç değil ama korkuydu. Yasayı kendi ussal İstenci ile belirleyen Yurttaştan yoksun Sovyet Törelliği kendi içinde yine aynı korku kültürünü yaşayan Partinin denetimindeki bir kitle ya da yığın törelliğinden başka birşey değildi.

İdea Yayınevi / 2014

SÜMERLER VE İDEALAR; TARİHSEL SÜREKLİLİK

Kaynak · Noesis

Yunanlılar ve Romalılar Batı Uygarlığının beşiği olarak kabul edilir. Ama Yunanlıların da öncelleri vardır ve bu genel olarak Mezopotamya uygarlığıdır. Mezopotamya uygarlığı tarih-öncesinden tarihe geçişi yapan gerçek ilktir.

Tarihin doğuşu aynı zamanda etiğin de doğuşudur ve Mezopotamya'da "etiğin doğuşu" teriminin kendisi hak ve ahlak bileşenleri ile bütününde etiğin dışsal bir modelden esinlenmeksizin ve etkilenmeksizin idealardan doğuşunu anlatır. Sümerler yasalarını ve yasal kurumlarını, krallarını ve devletlerini, teknolojilerini ve ekonomilerini kendi uslarından yarattılar. Ve yaratılış, doğuş genel olarak oluş saltık yokluktan ortaya çıkış değildir. Yaratılış ya da doğuş önceden varolan bir gizilliğin edimselleşmesidir. Ortaya çıkan yokluk olarak yokluktan değil, belirli yokluktan, bir olumsuz varlıktan ortaya çıkar. Uygarlığın doğuşunda gizillik insan usundan başka birşey değildir.

Tarihsel süreklilik hiçbir tikel kültürün yalnızca kendisi olmadığını, başkası da olduğunu gösterir. Sümerler dışında hiçbir kültür sıfırdan başlamaz ve modern Batı uygarlığına dek gelen süreç sonlu kültür aşamalarının bir dizisidir.

Kültürler zorunlu bileşenleri ile dizgesel yapılardır. Göreli olarak ileri ve olgunlaşmış kültürler (örneğin Etrüskler) değişime direnç göstermek zorundadır, çünkü başkalaşım ortadan kalkmanın başka bir adıdır (kültürel süreduruma yenik düşen Etrüskler gelişen ve güçlenen Roma tarafından İÖ 2'inci yüzyılda bütünüyle assimile edildiler). Daha sonra, Roma İmparatorluğunun kendisi Hıristiyanlık tarafından dönüştürülmeye başladı. Bir bileşen olarak Hıristiyanlık (realitede ilkin ne kadar kötü biçimlenmiş olsa da, ve Roma'nın kendisinin yaratısı olmasına karşın) Roma tininin özsel öğeleri olan paganizm ve kölelik kurumu ile geçimsizdi. Dinsel ve politik bileşenlerinde bozulmaya başlayan İmparatorluk ilkin Batı bölümünde barbar Germanik kabileler tarafından yerle bir edilirken (5'inci yüzyıl), Doğuda ise "Roma" adını üstlenen Selçuklular ve Osmanlılar tarafından soğruldu (Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman kendilerini "Roma İmparatorları" olarak gördüler). ("Kutsal Roma İmparatorluğu" denilen feodal kabileler konfederasyonunun "Roma" ile en küçük bir ilişkisi yoktur, tıpkı etnik Germanik tarihçiler tarafından türetilen "Bizans" adının da "Roma" ile hiçbir kültürel ve politik ilgisinin olmaması gibi).

TANRILAR-TANRIÇALAR VE İNSANLAR

Kaynak · Noesis

"Venüs'ün Doğuşu" (William-Adolphe Bouguereau; 1825-1905).

Venüs Roma mitolojisinde Truvalı Aeneas'ın annesi idi. Julius Sezar ve yeğeni Octavius Augustus Aeneas'ın soyundan geldiklerine ve Venüs'ün soy çizgisinden geldiklerine inanıyorlardı.

Roma Pantheonu tıpkı Roma toplumu gibi monarşik değildi. Kraliyet ya da Konsüllük tüm toplumsal istenci silen tekerk değildi. Ve sürekli genişleyen Cumhuriyet Roması sonunda bu istençsizliğin güçsüzlüğüne dayanamadı ve tekerkliğe geçmek zorunda kaldı. Çok geçmeden tek-tanrılı din de geldi ve İS 380'de resmi devlet dini yapıldı. Roma tanrılarının Pantheonu bir anıya indirgendi.

Sezar gibi Augustus da tanrılaştırıldı (İskender ve ardılları arasında da kendini tanrılaştırma uygulaması vardı).

"Venüs'ün Uyanışı" (Charles-Joseph Natoire).

İÖ 4'üncü yüzyılda Makedon kralı Kassandra'nın sarayında mitograf olan Messeneli Euhemeros (Εὐήμερος Euhēmeros) Yunan tanrılarının başlangıçta krallar, kahramanlar ya da halklarına iyilik yapan insanlar olduklarını ileri sürdü. Euhemerus'un görüşünü aktaran Diodorus'a göre, Euhemerus iki tip tanrı tanır. 1) İlksiz-sonsuz ve yok edilemez tanrılar, örneğin güneş, ay, yıldızlar, rüzgar gibi; ve, 2) dünyasal tanrılar, örneğin ölümsüz ün ve görkem kazanan Herakles, Dionysos ve Aristaeus gibi insanlar. Diodorus yaklaşık olarak 70 kez insanlığa hizmetlerinden ötürü tanrılaştırılan insanlardan söz eder.

Pagan tanrıların kökenleri insanların kendileridir ve daha sonraki monoteistik dinlerin soyut tanrıları ile benzerlikleri yoktur ve θεός sözcüğünün anlamı ona yüklenen kategoriler tarafından belirlenir. Yunanlılar daha insansal karakterler yüklerken, daha sonra Hıristiyanlar Theos'u yaratıcılık, ölümsüzlük, herşeyden güçlülük, her yerde bulunurluk gibi daha insan-üstü kategoriler ile tanımlamaya başladılar.

Hera. Zeus'un kızkardeşi ve karısı. Kızı Hera Herakles ile evlendi.

Hebe (Ἥβη) gençlik tanrıçası (Roma'da Juventas). Hebe Zeus ve Hera'nın kızları idi.

Yunanlılar arasında kimi kahramanların tanrılar oldukları konusunda yaygın bir inanış vardı. Bunların en iyi bilinenleri Asklepius, Herakles (Ἡρακλῆς, Hēraklês; Roma: Herküles) ve Dioskuri'dir ve listeye Akhilles, Alabandus, Amfiaraus, Helena, İno gibi başkaları da eklenir. Pindar'a göre Hekakles hem kahraman hem de tanrıdır (heros theos). Oita Dağındaki ölümü ile Herakles Olimpos tanrılarının arasına katılır ve Hera'nın kızı Hebe ile evlenir. Daha önce Odysseia'da ve ayrıca Hesiodos'un yazılarında Herakles'in tanrılaşmasından söz edilir. İÖ 7'nci yüzyıldan kalma vazo resimlerinde de tanrılaşma miti görünür.

Herakles (Roma: Herküles)..

Askleipos, Yunan tıp tanrısı ve simgesel asası.

İliada'da Asklepios bir insan, çok yetenekli bir doktordur ve kendileri doktor olan iki oğulun babasıdır. Asklepios'un doğum ve ölüm miti Hesiodos'un Ehoiai'sinde görünürken, Pindar onu bir kahraman olarak görür. Asklepios ilk kez Epidarus'ta 6'ıncı yüzyılın sonlarında bir tanrı olarak görülmeye başlamış olabilir, ama kültün başlangıçları bütünüyle açık değildir. Bir Asklepios kültünün en erken kanıtı 5'inci yüzyılın başlarından kalma bronz bir plakadır. 5'inci yüzyılın ortalarında Asklepios büyük bir tanrı olarak görülmeye başladı. İÖ 421'de kült Pire'de Zea limanına getirildi ve 420'de Atina'da bir Asklepieion kuruldu.

"The Girdle of Venus," depiction of Jupiter and Juno on Mount Ida, oil on canvas by Antoine Coypel.

Tarihsel Materyalizm

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Temalar

Tarihsel Materyalizm

Gözlemlenebilir evrende karanlık özdek haritası. Hubble Uzay Teleskopu verilerinden (NASA 2007). Tarihsel Özdekçilik Bach'ı ve Dede Efendi'yi, Mona Lisa'yı ve Dokuzuncu Senfoniyi, ve Güzelliği, ve Türeyi, ve Özgürlüğü özdekten çıkarsamalıdır.

"Tarihsel Materyalizm" anlatımında "materyalizm" sözcüğü saçmadır. Eğer Marx'ın kendisinin kullandığı "Materyalist Tarih Görüşü" anlatımı yeğlenirse, bu da eşit ölçüde geçersiz olacaktır, çünkü "özdekçiliğin," "atomculuğun" ve daha başka ön-Sokratik özdekçi felsefi dizgelerin erken felsefe tarihinde önemleri ve anlamları olsa da, bugün örneğin Devleti, Yasaları, insan ilişkilerini, sanatı, felsefenin kendisini vb. atomlardan ve moleküllerden çıkarsamaya çalışan bir felsefi girişim en azından antika görünecektir. Bu nedenle böyle birşey yoktur ve eğer "Materyalist Tarih" anlatımı bir skandal olarak algılanmıyorsa, bu felsefesiz entellektüelin aynı zamanda düşüncesiz olduğunun da bir kanıtıdır. Eğer materyalizm bir monizm ise, o zaman tinselliğe de varlık yükleyebilecek bir düalizmi dışlayacaktır. Ve gerçekten de Marx Hegel'i onun için "duyu, din, devlet erki vb. tinsel kendiliklerdir" diyerek eleştirir, çünkü onların da özdekler olmaları gerektiğini düşünür. Tarihsel Materyalizm Tarihi Özdek yoluyla açıklamak zorundadır. Ama "Üretim İlişkileri" denilen şey özdeksel bir moment içerse de, "ilişkiler" olarak tinsellikten başka birşey değildir.

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

Emek

İdea Yayınevi / 2014

TELEOLOJİ

Kaynak · Noesis

TELEOLOJİ

Doğa evrimlenir ve evrim kavramının kendisi teleolojiktir.

Mekanikte hiçbir gelişim gizilliği, hiçbir içsel belirlenim yoktur ve mekanik nesneler ancak kuvvet aracılığıyla ilişki içinde dururlar. Mekanik alanında özdek ilkin kütle olarak belirlenim kazanır ve kütle dolaysızca çekmenin ve itmenin birliği olarak kuvveti gerektirir. Tıpkı uzay ve zaman gibi özdek de kendinde niceligi ya da sonsuz bölünebilirlik olanağını kapsar ve bu bölünebilirlik (özdek durumunda, itme kuvveti) ancak bölünmeye yetenekli olan bütün (özdek durumunda, çekme kuvveti) yoluyla olanaklıdır. Özdek ya da belirli özdek olarak kütle kuvvet olan karşıtlık yoluyla olanaklıdır. Özdeğin bölünebilirliği salt bir çelişki olan Atom kavramının kökenidir, çünkü Atom

bölünemez kütle demektir ki, bir çelişkiden başka birşey değildir. Daha öte kütle belirlenimleri (quark ya da bulunabilecek daha da küçük parçacıklar) fiziğin gerçek Atoma, özdeksel çelişkinin kendisine ulaşma özleminin sonuçları olacaklardır.(çağdaş fiziğin kullandığı "atom" sözcüğü yanlış bir adlandırmadır, çünkü elementleri oluşturan "atomlar" gerçek "atom/kesilemez" değil, tersine kendileri sonsuz sayıda Atomdan oluşan kütlelerdir.

Kimya alanında nesne mekanik kuvvetin dışında bir eğilim, ya da bir eğinim kazanır ve bu "yük" ile belirlenir. Yüklü atom yüklülüğünü karşıtı olan başkası ile, yüksüz atom ile ilişkisi yoluyla kazanır. Buna göre Kimya alanı görelilik ya da ilişki alanıdır ve bu karşıtlık ilişkisi atomu ya da molekülü devime belirleyen etmendir. Gene de kimyasal tepkime durumunda henüz bir ereksellikten söz etmek gereksizdir ve nedensellik kavramı bu bölge için bütünüyle yeterlidir. Bir kimyasal molekülü oluşturan bileşen moleküllerin ya da yüklü atomların bağlar kurarak yeni bir molekül yapısı oluşturmaları mekaniğin salt kütlesel dinamiğinden ayrı olarak bir içsel belirlenim kapsıyor görünür, ama bu belirlenim en sonunda salt mekaniğe indirgenebilecek bir devime götürür ve bu durum kimyayı mekaniğe indirgeme eğilimini yaratır. Benzer yükler birbirini iter ve karşıt yükler birbirini çeker demek her iki durumda da mekanik kuvvet kavramını uygulamaktır.

Kimyasal yapı ancak DNA'da mekanik ve kimyasal olanın ötesinde bir gizillik, Yaşama geçiş gizilliği kazanır ki, bu salt kimyasal-özdeksel belirlenimden daha ötesi olarak dirimliliktir. Kimyasal molekül Yaşam üretmeye programlanmış bir yapı olarak, bir ereği olan bir nesnellik olarak görünür. Ereksel DNA kendini belirleyen bir yapıdır ve mekanik ve kimya alanlarına sınırlı dışsal belirlenimden daha çoğunu kapsar. Ereksiz DNA gibi bir soyutlama yapılırsa, bu salt ölü bir özdeksel yapı olacak ve hiçbir gizillik ve gelişim olanağı kapsamayacaktır. DNA'da kimya kimyanın kendisinin ötesine geçer, içsel belirlenimi ile ondan daha çoğu olur. Burada gizillik bir erektir ki doğası kendini edimselleştirmek, kendine dışsal varoluş vermektir. Erek edimselleşeceği için erektir.

Özdeğin mekanik ve kimyasal süreçleri teleolojik süreç yoluyla biyolojik süreçlere geçer.

Yaşam özdeğin teleolojik sürecinin sonucudur. Yaşam örgensel-olmayan doğaya, özdeksel doğaya dayanmasına karşın özdekten daha çoğudur, özdekselin ötesinde ondan başka bir tözdür. Beden özdekseldir, ama Ruh ile birliği nedeniyle örgenseldir, bedendir, ve bedene özünlü "yaşam" öğesi onu baştan sona teleolojik bir süreç yapan şeydir. Dirimli bireysellik dirimsiz nesne gibi salt dışsallığa güdümlü değildir ve kendi iç örgensel özüne güdümlü olarak sürekli değişim ve gelişim içindedir. Doğada varolan Yaşam, bitkisel ve hayvansal yaşam alanları tin alanına geçiş için öncülleri oluşturur. Yaşam İdeasının insanda erişeceği tinsellik duyu, duygu ve düşünce kıpılarını kapsar ve bu üç tinsellik özdekselliği temel alsa da özdekten bütünüyle başka, giderek onunla karşıtlık içinde duran bir tözsellik alanı oluşturur.

Timeline (University of Pittsburg tarafından)

Kaynak · Noesis

Timeline (LINK) (LINK 2 — Essays & Articles)

Jōmon Period (10,000 BCE – 300 BCE)

During the Jōmon Period, Neolithic culture arrived in Japan (spreading from the Sea of Japan inward) from, it is believed, East and Southeast Asia. This period was marked by the presence of hunting and gathering communities, and the production of earthenware known as jōmon (“cord-marked”), from which the era derives its name. The scattered settlements did not yet constitute a

cohesive or ethnically homogeneous polity.

Yayoi Period (300 BCE – 250 CE)

The Yayoi Period marked a break from the Neolithic culture of the Jōmon, and a shift toward a new culture that was probably influenced by immigrants from China and Korea. These new immigrants may have supplanted the old Jōmon culture, though alternative theories hold that Yayoi culture may have been born out of Jōmon culture itself, with little input from mainland Asia. It was during this age that wet-rice production emerged, advanced pottery techniques and the use of bronze and iron are first observed, and complex social structures (including a class system, discrete farming villages, and the acquisition of wealth through grain storage) grew. However, political power remained on the village level, with no central authority.

The red portions of the map indicate the range over which evidence of Yayoi culture has been uncovered.

Yamato Period (250 – 710)

The Yamato Period, commonly broken into two separate eras: the Kofun ("tumulus") Era, from 250 to 538, and the Asuka Era, from 538 to 710, saw the emergence of a central governing power in the west of Japan, centered around the Yamato Province (highlighted in yellow on the map). It was in this location that a local clan (also known as Yamato) began to consolidate its power and establish its claim as the imperial bloodline of the nation. The native religion, Shintō, was already in full flower, and its mythology was woven into Yamato claim of suzerainty. The areas in red indicate the boundaries of Yamato culture as well as political alliance and administration.

It was during the latter half of this period (the Asuka Era) that Buddhism, Chinese writing and other mainland Asian exports arrived via the Korean kingdom of Baekje (Paekche). Prince Shōtoku (574 – 622) promulgated the Seventeen Article Constitution during this time, and the Asuka Era also saw established the Taika Reforms and ritsuryō system, a formula of laws based upon Confucianism and Chinese legal standards.

Nara Period (710 – 794)

Beginning with the establishment of the new imperial capital at Nara in 710, the Nara Period marked the incipient stage of the classical era of Japanese history. It was during this period that imperial power was cemented and the dogma of imperial succession from the sun goddess, Amaterasu, was codified in the Kojiki and Nihonshoki. The Nara Period was also marked by the development of two powerful schools of Buddhism, Tendai and the more esoteric Shingon, and the ascendancy of Buddhism in general. The era came to an end when the Emperor Kanmu (737 – 806) moved the capital to Heiankyō (Kyōto) shortly after the death of the Empress Kōken (718 – 770), in an attempt to remove the court from the intrigues and power plays of the Buddhist establishment at Nara.

As with the previous maps, and subsequent maps, areas in red indicate the boundaries of settlement and political control by what modern ethnographers consider 'ethnic' Japanese.

Heian Period (794 – 1185)

Considered one of the culturally richest epochs in Japanese history, the Heian Period saw the zenith of court high culture. It also saw the inception of the nascent samurai, or bushi, class, whose ascendancy would eventually spell the end of Japan's gilded age when the Taira and Minamoto

clans fought each other in the Genpei War (1180 – 1185). This period saw some of Japan's most lasting art, including Murasaki Shikibu's Tale of Genji and Sei Shōnagon's The Pillow Book (Makura no sōshi), as well as a move away from Chinese style ink painting and towards the more colorful yamato-e style. Waka, a 31-syllable form of poetry, was also developed and popularized during this time. As a result of these and other artistic achievements, the Heian Period is still regarded fondly by many Japanese as the high water mark of Japanese culture.

Kamakura Period (1185 – 1333)

With the defeat of the Taira clan in the Genpei War, political power shifted again, this time to the victorious Minamoto, under their leader, Minamoto no Yoritomo (1148 – 1199), who had himself declared shōgun. Under Minamoto rule, Japan entered its nearly seven-hundred-year feudal period, and the imperial court was relegated to a still symbolically important, but effectively marginal, ceremonial role. Early in the Kamakura Period, the shōgun himself saw his power reduced when the Hōjō family—descendants of a branch of the Taira clan that had allied itself with the Minamoto at the outset of the Genpei War—established a regency that effectively took control of the country out of Minamoto hands. The period also saw a short-lived attempt by Kublai Khan and his Mongol hordes to invade Japan. The attempt was driven back by shogunal forces (and the kamikaze, or "divine wind"—a typhoon that decimated the Mongol navy) at Hakata on Kyūshū in 1281.

The era was also literarily rich, producing Kamo no Chōmei's An Account of My Hut (Hōjōki) and the epic prose masterpiece The Tale of the Heike (Heike monogatari), a stirring account of the events of the Genpei War.

Ashikaga Period (1336 – 1568)

After a three-year-long interregnum known as the Kemmu Restoration (1333 – 1336), during which the Emperor Go-Daigo futilely attempted to reassert imperial rule, the Ashikaga Period, also known as the Muromachi Period, was inaugurated with the naming of Ashikaga Takauji as shōgun. The period is typically marked by two eras—the Southern and Northern Courts (Nanbokuchō) Era and the Warring States (Sengoku) Era. During the former, from 1336 to 1392, the Ashikaga shogunate established a Northern Imperial Court and warred against the Southern Imperial Court of Go-Daigo, with the Northern Imperial Court emerging victorious. (Historians, however, regard the Northern imperial line as illegitimate and do not include Northern emperors in the official imperial succession.) During the later Warring States Era (1467 – 1573), restless daimyō vied for greater provincial autonomy, resulting in a long period of internecine warfare and social disturbance, culminating in the emergence of a triumvirate of would-be national pacifiers —Oda Nobunaga (1534 –1582), Toyotomi Hideyoshi (1536 – 1598), and Tokugawa Ieyasu (1543 – 1616).

It was during the Ashikaga Period that the first Europeans arrived in Japan, Portuguese missionaries and traders who sailed ashore at southern Kyūshū in 1543. Also during this time, trade with the Chinese Ming Dynasty (1368 – 1644) reached new heights, and Zen-inspired art was in its golden age.

Azuchi-Momoyama Period (1568 – 1600)

The Azuchi-Momoyama Period was a brief period at the end of the Warring States Era when Oda Nobunaga and his successor, Toyotomi Hideyoshi, imposed order on the nation in the aftermath of the crumbling of the Ashikaga shogunate. In fact, the period takes its name from Nobunaga's and Hideyoshi's respective headquarters, both near Kyōto. It can be said to have begun with Nobunaga's

entry into Kyōto to install Ashikaga Yoshiaki as the fifteenth Ashikaga shōgun in 1568, and to have ended with the victory of the forces of Tokugawa Ieyasu (whose headquarters was at Mikawa) over those of Hideyoshi at the Battle of Sekigahara in 1600.

Culturally, the Azuchi-Momoyama Period was marked by the increasing growth of the merchant class, and the patronizing of arts such as the tea ceremony by the warrior class. Despite, or perhaps because of, an increasing interest in European culture and religion, Hideyoshi sometimes attempted to suppress Christian religious expression.

Tokugawa Period (1600 – 1867)

Historically considered the most stable and peaceful period in Japanese history, the Tokugawa Period—also known as the Edo Period, after the city in which the shōgun had his capital—began with Ieyasu's victory over Hideyoshi's forces at the Battle of Sekigahara, and the consolidation of political power around the Tokugawa clan and its daimyō allies in Japan's east, on the Kantō plain. It marked the beginning of nearly three full centuries of shogunal rule by the Tokugawa family, and a nearly equivalent period of peace and stability in which competing daimyō were kept in check through a system of alternate attendance and tribute known as sankin kōtai.

The period was also marked by a near-complete withdrawal from international trade and relations. Christianity was suppressed and European missionaries were expelled from Japan; trade was conducted only with the Dutch and Chinese, and even then only in specially designated trading ports such as the manmade island of Dejima in Nagasaki harbor. This isolationism was ended in 1854, when United States naval commander Commodore Matthew C. Perry entered Edo Bay with his "black ships" and demanded trade be opened to the US. This set in motion the chain of events that would lead to the end of Tokugawa rule and the reestablishment of imperial sovereignty.

Despite the withdrawal from international relations, Japanese scholars and intellectuals gained an understanding of Western philosophy, history and medicine through texts that entered the country via Dejima and were subsequently translated into Japanese. It was also during the Tokugawa Period that the haiku poet Mitsuo Bashō was active, and artists such as Hiroshige and Hokusai produced their ukiyo-e prints, the forerunners to today's manga.

Meiji Period (1867 – 1912)

With the collapse of the Tokugawa shogunate and the final defeat of Tokugawa loyalists in the Boshin War (1868 – 1869), the Emperor Meiji was restored to direct suzerainty and the imperial court (and national capital) was moved to Edo, renamed Tōkyō ("Eastern Capital"). The new imperial government set about rapidly modernizing the country to bring it in line with the already industrialized Western world, as well as in an effort to forestall any imperial designs that the Western powers, which had already carved China up into spheres of influence, might have on Japan. The country quickly modernized, and though Japan continued to be treated unequally by many Western nations, it managed to avoid the colonial fate suffered by China.

It was also during the Meiji Period that Japan began its own imperialist expansion, expanding northward to subdue the indigenous Ainu people of Hokkaido, and acquiring Korea, Taiwan and the southern half of Sakhalin Island in the first Sino-Japanese (1894 – 1895) and Russo-Japanese (1904 – 1905) Wars. The portions of the map in red indicate Japan's territorial holdings by the end of the Meiji's reign.

Taishō Period (1912 – 1926)

Begun with the death of the Emperor Meiji and the ascendance of his mentally and physically infirm son, the Emperor Taishō, the brief Taishō Period saw Japan continue its military involvement in East Asia when it seized German-occupied areas of China during World War I (1914 – 1918). Japan was subsequently required to relinquish many of its gains at the Treaty of Versailles.

Despite the increasing hunger for colonies and the continuing occupation of Korea and Taiwan, the emperor's incapacity resulted in most governing power shifting from the imperial court and elder statesmen to the Diet (kokkai). As a result, the Taishō Period saw a rise in the power and influence of political parties, and a spurt of democracy that contrasted with the autocratic reforms of the Meiji Period and the rampant militarism of the early Shōwa Period.

Shōwa Period (1926 – 1989)

When the Crown Prince Hirohito ascended to the Chrysanthemum Throne and became the Emperor Shōwa upon the death of his father in 1926, few could have imagined that his long reign would see such upheaval and radical change. In the midst of strong pro-imperial and pro-military sentiments among both the corps of officers and the rank-and-file, the Emperor and his war cabinet set about expanding Japan's military presence throughout East and Southeast Asia, eventually carving out an empire that stretched from Sakhalin in the north to the island of Borneo in the south, parts of China to the west and the Micronesian and Marshall Islands to the east. The period also saw atomic bombs dropped on Hiroshima and Nagasaki, and Japan's defeat at the end of World War II. After the emperor announced Japan's surrender on August 15, 1945, and the organs of surrender were signed aboard the USS Missouri on September 2, the Allied occupation of Japan began, lasting until 1952.

Domestically, suppression of political dissent reached its height in the 1930s and 1940s, with communists and others critical of the drive for militarist expansion incarcerated or executed. Concepts of imperial divinity and Japanese exceptionalism that had their roots in the Kojiki and Nihonshoki were given official codification in Kokutai no hongi ("Cardinal Principles of the National Polity"), a government published civic manual that was passed down to schools across the nation. Both Shinto and Buddhist institutions were pressed into service to provide justification and spiritual motivation for the war effort.

Postwar Period (1945 – Present)

After the Allied occupation was officially ended with the San Francisco Peace Treaty on September 8, 1951, and Japan became once again an independent state when the treaty went into effect on April 28, 1952, the nation set about rebuilding itself from the devastation of war. Now, however, it was under a new governing arrangement in which the emperor's prerogatives were severely curtailed, and decision-making fell to the de jure independent Diet. Despite the Allies' relinquishment of control, Japan lost most of its territorial possessions from the war years, reducing the nation to the four main islands of Honshū, Shikoku, Kyūshū and Hokkaidō. (The Ryūkyū Islands, also known as the Okinawa Islands, depicted on the map in yellow, were kept as possessions of the United States and not returned until 1972, when they became Okinawa Prefecture.)

Culturally, the postwar era has been marked by broad and consistent intercultural exchange, with Western and Asian art and pop culture having a strong influence on their Japanese counterparts. Meanwhile, Japanese culture has itself been successfully exported to the West, thanks to cultural purveyors like the writer D.T. Suzuki, and such previously inscrutable terms as Zen, karaoke,

kabuki, bonsai and sushi have now long been household words in the US and elsewhere.

Widely regarded as the most remarkable of Japan’s post-war accomplishments is the so-called “economic miracle”, in which the country went from complete devastation to economic powerhouse in just a few short decades. By the 1980s, Japan was at the forefront of industrial and technological development, producing many of the high-end electronics and other products used throughout the world. Despite a decade-long economic downturn beginning in the early 1990s, Japan has remained a strong and vibrant economy, consistently the second or third largest in the world. Recent signs also indicate an upswing in the country’s economic fortunes.

When the Shōwa Emperor died in 1989, inaugurating the Heisei Era of his son, Emperor Akihito, it was, for many Japanese, a moment evocative of the evanescence of history, reminding them of where they had been, what they had been through, and where they had yet to go. Japan was carrying with it the weight of an ancient and complex history, and the promise of fresh challenges and potential new roles to fulfill.

VEDALAR VE KAST DİZGESİ

Kaynak · Noesis

Vedalar insana etik yaşam olanağı bırakmaz ve toplumu Kast Dizgesine göre sınıflara ayırır. Kutsal temelleri olduğu kabul edilen böyle bir Kast yaşamının ilk sonucu bireysel duyuncun tam baskılanışı ve moral yargının tam engellenişidir. İkinci sonuç ve birincinin mantıksal sonucu toplumsal değişimin ve gelişimin durdurulmasıdır. Bu kültürde herşey Kast dizgesi ile uyum içinde olmalıdır. Kültür pıhtılaşmalı, yenilik reddedilmeli, insan aptallaşmalıdır.

Hindistan'da Kast dizgesi bugün de yürürlüktedir. Kast dizgesi Hint toplumsal sınıflar dizgesidir. Varna dizgesine göre toplum dört tabakaya bölünür:

1) Brahminler (rahipler)

2) Kshatriyalar (egemenler ve savaşçılar)

3) Vaishyalar (çiftçiler, zanaatçılar ve tecimciler)

4) Sudralar (işçiler, hizmetçiler)

Ve beşinci olarak, "dokunulamazlar" ya da dalitler kast-dışı sınıftır.

İngiliz kolonial rejimi kast dizgesini kaldırmak bir yana, yönetimin başlıca düzeneği yaptı.

THE NEW CAMBRIDGE HISTORY OF INDIA (IV . 3)

Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age

SUSAN BAYLY, University of Cambridge

Cambridge University Press

WEIMAR CUMHURİYETİ; NAZİLER; 1933 VE 1934 PLEBİSİTLERİ; 1933 ALMAN "PARLAMENTO SEÇİMİ"

Kaynak · Noesis

1933 Reichstag Yangını Yasası (Reichstagsbrandverordnung), 28 Şubat 1933

Adolf Hitler'in Almanya Şansölyesi olarak yemin etmesinden dört hafta sonra 27 Şubat 1933'te Alman parlamentosunun yeri olan Reichstag binası kundaklandı. Hitler'in hükümeti kundakçının Hollandalı bir komünist olan Marius van der Lubbe olduğunu bildirdi. Yangından sonra

Cumhurbaşkanı Hindenburg Hitler'in isteği üzerine Weimar Anayasasına uygun olarak "Reichtag Yangın Yasası"nı çıkardı. Bununla anlatım özgürlüğü, basın özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve kamu toplantıları, posta ve telefonun gizliliği gibi yurttaşlık hakları askıya alındı.

23 Mat 1933'te "Yetki Yasası" (Ermächtigungsgesetz) kabul edildi.

İtfaiye Reichtag yangınını söndürmeye çalışıyor.

1933 Yetki Yasası (Ermächtigungsgesetz), 23 Mart 1933

Yasa egemenliğinin yasal olarak ortadan kaldırılması.

23 Mart 1933'te Alman parlamentosu tarafından kabul edilen ve Hindenburg tarafından onaylanan Ermächtigungsgesetz ya da "Halkın ve Devletin Sıkıntılarını Gidermek İçin Yasa" (Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich) bir Anayasa değişikliği idi ve Alman Hükümetine — gerçekte Başbakan Adolf Hitler'e — Parlamentonun onayı olmaksızın yasalar çıkarma yetkisini verdi. Sonuçta parlamentonun gücü bütünüyle kaldırıldı ve Hitler'in hükümeti bir tür yasal diktatörlüğe çevrildi.

Almanya cumhurbaşkanı Paul von Hindenburg (görev süresi: 12 Mayıs 1925 – 2 Ağustos 1934). Hindenburg I. Dünya Savaşında İmparator II. Wilhem altında Alman İmparatorluk Ordusunun komutanı olan bir general (Generalfeldmarschall) idi.

1933 Plebisiti (Referandum): Uluslar Ligasından çekilip çeilmeme üzerine (12 Kasım 1933). (Alıntılar: 1933 German referendum — W)

Şansölye Adolf Hitler başkanlığı altındaki Alman hükümet tarafından düzenen plebisite katılım oranı % 96,3 ve onay oranı %95,1 idi.

Soru: "Billigst Du, Deutscher Mann, und Du, Deutsche Frau, diese Politik Deiner Reichsregierung, und bist Du bereit, sie als den Ausdruck Deiner eigenen Auffassung und Deines eigenen Willens zu erklären und Dich feierlich zu ihr zu bekennen?"

"Sen Alman erkeği ve sen Alman kadını Reich hükümetinin bu politikasını onaylıyor musun ve onu kendi görüşünün ve kendi istencinin anlatımı olarak bildirmeye ve resmi olarak kabul etmeye hazır mısın?"

1933, Berlin; Hitler ve Göbbels (LINK — W)

Seçim

Oylar

%

Evet

40,633,852

95.1

Hayır

2,101,207

4.9

Geçersiz/boş oylar

	757,676		
	–		
Tolam	43,492,735	100	
Kayıtlı seçmenler/yüzde	45,178,701	96.3	

Kaynak: Nohlen & Stöver

1933 Alman Parlamento seçimleri 12 Kasım 1933

Almanya'da Parlamento seçimleri 12 Kasım 1933'te yapıldı. Nazi Partisinin erki ele geçirmesinden sonra düzenlenen bu ilk seçimlerde tüm karşıt partiler yasaklanmıştı ve seçmenlere yalnızca Nazileri ve Nazi Partisine üye olmayan 22 "konuğu" kapsayan liste sunuldu.

Parti	**Oylar**	**%**	**Koltuklar**
Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi	39,655,224	92.11	661
Hayır	3,398,249	7.89	–
Geçersiz/boş oylar	–		
Toplam	43,053,473	100	661
Kayıtlı seçmen/katılma oranı	45,178,701	95.30	

–

Kaynak: Nohlen & Stöveri

"Tek Halk, tek Önder, tek Evet" sloganı ile seçim posteri.

1934 Referandumu

Cumhurbaşkanı Paul von Hindenburg'un ölümünden 17 gün sonra 19 Ağustos 1934'de Şansölyelik ve Cumhurbaşkanlığı konumlarını birleştirme üzerine bir referandum yapıldı. Nazi Alman önderliği Adolf Hitler'in en yüksek gücü üstlenmesi konsunda onay almaya çalışıyordu. Seçimler sırasında yaygın olarak seçmenler korkutuldu. Gerçekte, Hitler Hindenburg'un ölümünden hemen sonra bu görevleri ve yetkileri de facto üstlenmişti ve seçimeri Führer ve Reichkanzler konumunu meşrulaştırmak için kullandı.

Seçim

Oylar

%

Evet

38,394,848

88.1

Hayır

4,300,370

9.9

Geçersiz/boş oylar

873,668

2.0

Toplam

43,568,886

100

Kayıtlı oylar/katılma oranı

45,552,059

95.7

Kaynak: Nohlen & Stöver

Kampanya mesajı için pankart: "Führer'e Evet"

Büyük Alman Reichtag'ının temsilcileri Führer'i selamlıyor (6.10.39).
Die Abgeordneten des Großdeutschen Reichstags grüßen den Führer (6.10.39.)

Sanat ve estetik

Sanat ve estetik

Beethoven

Kaynak · İdea

Beethoven

Friedrich Schiller

Beethoven

NEŞEYE ŞARKI

AN DIE FREUDE

Neşe, güzel kıvılcımı tanrıların,

Elisium'un kızı,

Giriyoruz ateş-sarhoşu,

Kutsal tapınağına Tanrıça!

Freude, schöner Goetterfunken,

Tochter aus Elysium,

Wir betreten feuertrunken,

Himmlische, dein Heiligtum.

Birleştirir tılsımın yeniden

Ayırdıklarını törenin kılıcının;

Kardeş olur dilenci prense,

Uzandığı yerde yumuşak kanadının.

Deine Zauber binden wieder

Was der Mode Schwert geteilt

Bettler werden Fuerstenbrueder

Wo dein sanfter Fluegel weilt.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

Kim yakalamışsa o büyük talihi,

Başarmışsa bir dosta dost olmayı,

Kim kazanmışsa soylu bir kadını,

Katsın sevincimize sevincini.

Wem der große Wurf gelungen,

Eines Freundes Freund zu sein,

Wer ein holdes Weib errungen,

Mische seinen Jubel ein!

Evet — kim tek bir ruha bile olsa,

Benimdir demişse bu dünyada!

Ama kim bunu yapamamışsa,

Terk etsin ağlayarak bu topluluğu.

Ja — wer auch nur eine Seele

Sein nennt auf dem Erdenrund!

Und wer's nie gekonnt, der stehle

Weinend sich aus diesem Bund.

Neşe içer tüm varlıklar,

Gögsünde Doğanın;

Tüm iyiler, tüm kötüler

İzler gül döşeli yolunu onun.

Freude trinken alle Wesen

An den Brüsten der Natur;

Alle Guten, alle Bösen

Folgen ihrer Rosenspur.

Bize öpücükler verdi, ve şarap,

Ve ölümle sınanmış bir dost;

Giderek esrime verildi kurta bile,

Ve durur melek Tanrının önünde.

Küsse gab sie uns und Reben,

Einen Freund, geprüft im Tod;

Wollust ward dem Wurm gegeben,

Und der Cherub steht vor Gott.

Önünde eğilir misiniz, milyonlar?

Yaratıcıyı duyumsar mısın, dünya?

Yıldızlı göklerin ötesinde ara onu.

Yıldızların ötesinde yaşıyor olmalı.

Ihr stuerzt nieder, Millionen?

Ahndest du den Schöpfer, Welt?

Such ihn ueberm Sternenzelt.

Über Sternen muss er wohnen.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

Önünde eğilir misiniz, milyonlar?

Yaratıcıyı duyumsar mısın, dünya?

Yıldızlı göklerin ötesinde ara onu.

Yıldızların ötesinde yaşıyor olmalı.

Ihr stuerzt nieder, Millionen?

Ahndest du den Schöpfer, Welt?

Such ihn ueberm Sternenzelt.

Über Sternen muss er wohnen.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

(c) Çeviri: Aziz Yardımlı 1997, 2007
Modern Tin — Anasayfa
idea Yayınevi

Hegel: Estetik Üzerine Dersler (Türkçe-Almanca)

İdea Yayınevi / Temalar

Hegel
Estetik Üzerine Dersler
Vorlesungen über die Ästhetik

GİRİŞ

Bu dersler Estetiğe ayrılmıştır; konuları engin Güzellik Ülkesi, ve daha tam olarak alanları Sanat, ve hiç kuşkusuz Güzel Sanattır.

Bu konu için Estetik adı hiç kuşkusuz sözcüğün asıl anlamında bütünüyle uygun değildir, çünkü "Estetik" sağın olarak duyunun, Duyumsamanın bilimini belirtir, ve bu anlamda yeni bir bilim olarak ya da daha doğrusu ilk kez felsefi bir disiplin olması gereken birşey olarak kökenini Almanya'da sanat yapıtlarının örneğin hoşluk, hayranlık, korku, şefkat vb. duyguları gibi üretmeleri gereken duygular açısından irdelendikleri bir sırada Wolff okulunda kazanmıştır. Bu adın uygunsuzluğundan ya da daha doğrusu yüzeyselliğinden ötürü başkalarını, örneğin Kallistik adını üretme girişiminde bulunulmuştur. Ama bu da kendini yetersiz olarak gösterir, çünkü amaçlanan bilim genel olarak Güzeli değil, ama yalnızca Sanattaki Güzeli irdeler. Bu nedenle Estetik adını olduğu gibi bırakacağız, çünkü salt bir ad olarak bizim için ilgisizdir ve dahası bu arada sıradan dile öylesine yaygın olarak girmiştir ki, bir ad olarak pekala kalabilir. Gene de bilimimiz için uygun anlatım "Sanat Felsefesi," ya da daha belirli olarak, "Güzel Sanat Felsefesi"dir.

G. W. F. Hegel
Estetik Üzerine Dersler

Çeviren: Aziz Yardımlı

İstanbul 2008 (c) İdea Yayınevi

G. W. F. Hegel
Vorlesungen über die Ästhetik

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
I. ESTETİĞİN SINIRLANMASI VE SANAT FELSEFESİNE KİMİ KARŞIÇIKIŞLARIN ÇÜRÜTÜLMESİ
1. Doğadaki Güzel ve Sanattaki Güzel
2. Estetiğe Yönelik Kimi Karşıçıkışların Çürütülmesi
II. GÜZELİN VE SANATIN BİLİMSEL ELE ALINIŞ TÜRLERİ
1. İrdelemenin Başlangıç Noktası Olarak Görgül Öğe
2. Ele Alışın Başlangıç Noktası Olarak İdea
3. Görgül ve İdeal Bakış Açılarının Birleşmesi
III. SANATTAKİ GÜZELİN KAVRAMI
A. Sanat Üzerine Sıradan Tasarımlar

1. İnsan Etkinliğinin Ürünü Olarak Sanat Yapıtı
2. İnsan Duyusu İçin Duyusaldan Türeyen Sanat Yapıtı
3. Sanatın Ereği
a. Doğaya öykünme ilkesi
b. Yüreğin Uyarılması
c. Yüksek Tözsel Erek
B. Gerçek Sanat Kavramının Tarihsel Çıkarsaması
1. Kant Felsefesi
2. Schiller, Winckelmann, Schelling
3. İroni

IV. BÖLÜMLEME 66

INHALT

EINLEITUNG

I. BEGRENZUNG DER ÄSTHETIK UND WIDERLEGUNG EINIGER EINWÜRFE GEGEN DIE PHILOSOPHIE DER KUNST
1. Naturschönes und Kunstschönes
2. Wiederlegung einiger Einwände gegen die Ästhetik

II. WISSENSCHAFTLICHE BEHANDLUNGSARTEN DES SCHÖNEN UND DER KUNST
1. Das Empirische als Ausgangspunkt der Behandlung
2. Die Idee als Ausgangspunkt der Behandlung
3. Die Vereinigung des empirischen und ideellen Gesichstpunktes

III. BEGRIFF DES KUNSTSCHÖNEN
A. Gewöhnliche Vorstellungen von der Kunst
1. Das Kunstwerk als Produkt menschlicher Tätigkeit
2. Das Kunstwerk als für den Sinn des Menschen dem Sinnlichen entnommen
3. Zweck der Kunst
a. Das Prinzip von der Nachahmung der Natur
b. Die Erregung des Gemüts
c. Der höhere substantielle Zweck
B. Historische Deduktion des wahren Begriffs der Kunst
1. Die Kantische Philosophie
2. Schiller, Winckelmann, Schelling
3. Die Ironie

IV. EINTEILUNG 66

SCHILLER

BEETHOVEN

Avrupa Birliği özgürleşmenin kazanılan ereğidir, çünkü özgürlük insanlığı kültürel ayrımların

ötesine ve üzerine, tek bir Yasaya, tek bir Anayasaya, tek bir Türeye, evrensel Türeye ve evrensel Hakka yükselten değişimin biricik olanağıdır. Onda çok-kültürlülük değişmeyen geleneğin, karakteri tutuculuk olan despotizmin, karakteri şiddet olan ideolojinin artıkları olarak postmodern komedyenlerin umutsuz savunusuna terkedilmiştir. Avrupa Birliği modern insanlığın gerçek egemenliğine, özgür İstencinin egemenliğine yürüyüşünde Dünya-Tininin ilk adımıdır.

G. W. F. Hegel

Estetiğe Giriş

Çeviren:

Aziz Yardımlı

İdea Yayınevi / 2014

Hegel'in Estetiğe Giriş'i için tanıtım yazısı

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

"Bu dersler Estetiğe ayrılmıştır; konuları engin Güzellik Ülkesi, ve daha tam olarak alanları Sanat, dahası Güzel Sanattır.

"Bu konu için Estetik adı hiç kuşkusuz sözcüğün asıl anlamında bütünüyle uygun değildir, çünkü 'Estetik' sağın olarak duyunun, duygunun bilimini belirtir, ve bu anlamda yeni bir bilim olarak ya da daha doğrusu ilk kez felsefi bir disiplin olması gereken birşey olarak kökenini Almanya'da sanat yapıtlarının üretmeleri gereken örneğin hoşluk, hayranlık, korku, şefkat vb. duyguları gibi duygular açısından irdelendikleri bir sırada Wolff okulunda kazanmıştır. Bu adın uygunsuzluğundan ya da daha doğrusu yüzeyselliğinden ötürü başkalarını, örneğin Kallistik adını üretme girişiminde bulunulmuştur. Ama bu da kendini yetersiz olarak gösterir, çünkü amaçlanan bilim genel olarak Güzelliği değil, ama yalnızca Sanatın Güzelliğini irdeler. Bu nedenle Estetik adını olduğu gibi bırakacağız, çünkü salt bir ad olarak bizim için ilgisizdir ve dahası bu arada sıradan dile öylesine yaygın olarak girmiştir ki, bir ad olarak kalabilir. Gene de bilimimiz için uygun anlatım 'Sanat Felsefesi,' ya da daha belirli olarak, 'Güzel Sanat Felsefesi'dir."

— Hegel, Estetiğe Giriş'ten

Güzel Sanat Felsefesi (Estetik) Hegel'in bütün dizgesinde Din ve Felsefe ile birlikte Saltık Tin alanına aittir, ve Hak, Ahlak ve Törellik gibi sonlu Tin kategorilerini irdeleyen Nesnel Tin alanının üstünde durur. Hegel'in Güzel Sanat Felsefesine kişisel yaklaşımı gibi birşeyi doğrulamasının söz konusu olmadığını anımsarsak, bu dizgesellikten çıkan sonuçlardan biri Hegel'in sanatsal etkinliği tinsel Güzeli İdeale doğru nesnelleştirme süreci olarak, Güzelin oluş ya da beliriş süreci olarak görmek zorunda olduğudur. Ve süreç ya da gelişim açıktır ki kavramının kendisinde erekseldir. Sanat dışsal pekçok ilgisiz amaç uğuruna kullanılabilmesine, giderek kötüye bile kullanılabilmesine karşın, bu yalnızca sonluya, dışsal amaçlara hizmet etmeye indirgenmiş "sanat"tır, Güzel Sanat değil. Bu sonuncunun ereği Güzellik İdealini nesnelleştirmek, Tinin yaratmaya yetenekli olduğu sonsuz Güzel Biçime duyusal anlatım vermektir. Güzellik duyusalın sonsuzluğu, duyusal Gerçekliktir. Öte yandan, Sanatsal etkinliğin bir gelişim olması aşamalılığı imler: Estetik Duyarlık kendine bireylerde ve uluslarda gelişiminin çeşitli kültürel basamakları olarak anlatım verir, ve bu ise estetik göreliliği aklayacak türlülük değil ama bir ölçün olarak İdealin kabul edilmesi durumunda bütünüyle ve kolayca anlaşılabilir olan gelişimsel eşitsizliktir.

Güzellik Saltık Tin alanının bir momenti olmakla aynı zamanda bir Değer olma karakterini de

kazanır, ve Değer kavramının kendisinin saltık olmayı imlediği düzeye dek, Değeri sonlu Tin alanının Hak, Ahlak ve Törellik kategorileri arasında aramanın anlamsızlığı açığa çıkar. Hegel'in (ya da benzer olarak Platon'un) Güzel Sanata yaklaşımı, İdeanın salt bir 'gerek' değil ama erişilebilir sonsuzluk olduğunu kabul etmesi zemininde, Güzel Sanatları ve bütün bir güzel-sanatsal etkinliği duyusal İdeale Tinin kendisinin erişme sürecinin öncüsü olarak gösterir. Sanat Güzelliği duyusal dışsal gereç üzerinde edimselleştirir. Ama bu Tinin Doğa güzelliğinin üzerinde olan iç Güzelliğinin bir anlatımıdır. Güzelin Gerçek olan ve İyi olan ile birliği onun İdeal biçimine erişmesini Tinin, insanlığın etik ve entellektüel ideale de erişmesine koşullu kılar.
— Aziz Yardımlı

Hölderlin / Çocukken / Da ich ein Knabe war

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Güzel Sanat

Çocukken,

Çoğu kez bir Tanrı kurtarırdı beni
Bağırışlarından ve değneklerinden insanların,
Sonra oynardım güzelce ve güvenle,
Korudaki çiçeklerle,
Ve havası göklerin
Oynardı benimle.

Ve nasıl sevindirirsen
Yüreklerini bitkilerin,
Sana uzattıklarında
Narin kollarını,
Sevindirirdin yüreğimi öyle,
Baba Helios! ve, Endimion gibi,
Sevgilindim senin,
Kutsal Luna!

Ah, tüm siz sadık
Dost Tanrılar!
Bir bilseydiniz,
Ruhum nasıl severdi sizi!

Elbette o zamanlar çağıramazdım
Adınızla sizi, ve ne de sizler beni,
Birbirlerini çağırdıkları gibi insanların
Sanki birbirlerini bilirmiş gibi.

Gene de daha iyi tanırdım sizi,
İnsanları tanıdığımdan,
Etherin dinginliğini anlar,
Ama hiç anlamazdım sözlerini insanların.

Ezgileri eğitti beni
Hışırdayan korunun
Ve sevmeyi
Çiçekler arasında öğrendim.

Tanrıların kollarında büyüdüm ben.

Friedrich Hölderlin
Çeviri: Aziz Yardımlı

Da ich ein Knabe war,

Rettet' ein Gott mich oft
Vom Geschrei und der Rute der Menschen,
Da spielt ich sicher und gut
Mit den Blumen des Hains,
Und die Lüftchen des Himmels
Spielten mit mir..

Und wie du das Herz
Der Pflanzen erfreust,
Wenn sie entgegen dir
Die zarten Arme strecken,
So hast du mein Herz erfreut,
Vater Helios ! und, wie Endymion,
War ich dein Liebling,
Heilige Luna !

Oh all ihr treuen
Freundlichen Götter !
Daß ihr wüßtet,
Wie euch meine Seele geliebt !

Zwar damals rief ich noch nicht
Euch mit Namen, auch ihr
Nanntet mich nie, wie die Menschen sich nennen
Als kennten sie sich.

Doch kannt ich euch besser,
Als ich je die Menschen gekannt,
Ich verstand die Stille des Aethers,
Der Menschen Worte verstand ich nie.

Mich erzog der Wohllaut
Des säuselnden Hains
Und lieben lernt ich
Unter den Blumen.

Im Arme der Götter wuchs ich groß.

İdea Yayınevi / 2014

İDEA / ÇİRKİNİN SANATI

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Güzel Sanat

Çirkinin Sanatı

Çirkinin ‘Sanatı’ 1

Aziz
Yardımlı

Picasso yalnızca insanın estetik eğitiminin henüz ne kadar geri olduğunu gösterdi.

Picasso duyarsız, duygyusuz, düşünesiz biri olabilir, ve böyle olarak salt kendi için bir problemdir. Çizgiler, renkler, imgeler vb. ile denemeler yapabilir, kendince yaratıcılık düşleri kurabilir ve giderek sanata yeni bir açılım kazandırdığını bile düşünebilir. Ama Picasso salt bireysel bir fenomen değildi. Sözde sanat yapıtları ile yalnızca kendisinin değil, ama bütün bir çağdaş kültürün estetik karakterindeki geriliği sergiledi.

Sık sık Picasso'nun ruhsal bozukluğundan söz edilir. Picasso bu rahatsızlığını aşağı yukarı bütün bir nüfus ile paylaştı. Hiç kuşkusuz estetik gerilik bir rahatsızlık, bir hastalık değil ama yalnızca gerilik, yalnızca ideal ölçünler ile göreli bir gelişmemişliktir. Ama hastalık yalnızca gerilikten daha çoğunun söz konusu olduğunu, ruhsal yapıda bir bozulmanın, yozlaşmanın, kötüleşmenin yer aldığını anlatır. Gene de bu Tarihin geriye düşmesi değildir. Yalnızca Batının estetik geriliğinin düzeyini gösteren bir olgu, yalnızca estetik geriliğin ruhsal bozukluk ile bir görünebileceğini gösteren bir fenomendir.

Estetik gelişme moral gelişme gibidir — insan doğasına özgü bir gizillik olarak açınım, büyüme, olgunlaşma demektir. Ama gelişmeyebilir, ya da kötü gelişebilir, giderek hastalıklı bir yapıda bile sonlanabilir. Salt dışsal, pozitif eğitim alan, ateizmleri nedeniyle dışsal/dinsel duyunçlarından da yoksun kalan kültürlerin insanlarının moral olarak en iyisinden yarı-gelişmiş olmaları, ilişkilerinin genel olarak birbirlerini sömürme, aldatma ve savaşlarda parçalama ilişkisi olması gibi, bir kabalık, kirlilik, düzensizlik kültüründe yoğrulan ruhların estetik duyarlıklarının gelişmişliğini beklemek de olanaksızdır.

Kübizm insanın estetik yetisinin açınmamışlığının bir anlatımı olarak görüldüğü düzeye dek hiç kuşkusuz herkesin sanatıdır, ya da en azından kitlesel bir zemini vardır, tıpkı Batı demokrasisinin de henüz eşit ölçüde herkesin devleti olması gibi. Birinde eksik olan Güzellik iken, ötekinde Türedir (Adalet). Kübizm estetik bir gelişmişlik gerektirmez. Eğer sanatın anlamlı olması gerektiğini düşünüyorsa, kübizmde anlamamak, anlamsız olanı anlıyor görünmek özseldir. Benzer bir durum kuramsal düşüncenin, felsefe ve bilimin alanında da vardır, ve Batı kültüründe pozitivizmin egemen olması bilimden bir geri dönüşe değil, ama henüz bilimsel düşüncenin gerektirdiği kavramsal inceliğe ulaşılamamış olmasına, bilimin kitleselleşmiş olmasına bağlıdır. Modern akademizm ussal kuramsal bilgi ile ilgilenmez, aslında böyle bilgiden rahatsız olur, çünkü önemli olan pragmatizmdir, yararlıktır, sonuçtur, kuramcılık değil, anlama uğruna anlama değil. Anlamadan bellemek ve günün gereksinimlerinin karşılanmasına hizmet etmek yeterlidir. Bilinçleri modern ya

da modernleşmekte olan kültürlerin pozitivist akademizmi tarafından biçimlendirilen insanlar onlardan neyin esirgendiğini öğrenme şansından da yoksun kalırlar. Bu pragmatik kültürde felsefe aynı gerilik zemininde hermeneutiğe, postmodernizme, pozitivizme indirgenir, çünkü bu tür 'felsefeler' herkese açıktır, ussal düşünmenin güçlüğünden bağışıktırlar, ve öznel, giderek kişisel görüşlerden ileri gitmedikleri için eksiksiz bir gevşeklik içinde yürütülebilirler.

Güzel Sanat her tür biçimi olduğu gibi biçimsizliği de kapsayan salt göreli bir kültürel kavram değildir. Daha çoğudur. Kültürler-üstü, zaman-üstü, saltık bir ölçünü vardır ve güzel Biçim uğruna etkinliktir. Ama Sanat 'güzel' olmak zorunda değildir, sanatsal etkinlik Güzele ilgisiz olabilir, giderek Güzele düşman kaygılar uğruna gerçekleştirilebilir. Burada belki de ayrımsanması özsel olan şey estetik yetersizliğin ve estetik bozulmanın iki ayrı şey olduklarıdır. Estetik duyarlığın gelişen bir yeti olması ölçüsünde bu gelişim kendini insanın tarihinde bir aşamalar dizisi olarak sergiler. Daha az gelişmiş estetik biçimleri yalnızca daha az gelişmiş biçimler olarak yargılarız. Öte yandan, nasıl moral nihilizm bir gelişme değilse ve gerçekte bir tür rahatsızlık, giderek ruhsal bir hastalık ise, estetik nihilizm de Güzeli bir değer olarak yadsır. İnsan duyarlığında bu yetinin normal sınırları içindeki bir değişkiyi değil, bir gelişmişlik ya da gelişmemişlik sorununu değil, ama bir bozulmayı gösterir, çünkü Çirkin Güzel olarak görülmeye başlar, tıpkı Kötülüğün İyi olarak, bilgisizliğin bilgi olarak görülmesi gibi.

Kübizm yalnızca kötü sanat değildir. Güzelliğin kendisinden duyulan bir korkuya anlatım verir, ve bir korku anlatımı olarak doğallıkla nefret ve ona bağlı herşey ile birlikte gider. Güzel Sanatın insan soyluluğuna ve büyüklüğüne anlatım verdiği düzeye dek, Çirkine eğilim insan doğasında ilkelliğin belirtisidir, uygarlaşmanın değil ama estetik geriliğin ve moral geriliğin bir göstergesidir. Ama kübizmi primitivizm ile, soyutlamacılık ile tüketmek olanaksızdır. Onda daha çoğu vardır. Bilinçaltı insanı mutlu eden anıların deposu değildir. Orada acı vardır. Ve bu acı dinamiktir, yani baskılanmışlığı etkisizleştirilmişliği değildir. Kendini bireyin davranışında anlatır.

Pablo Picasso

1881 Málaga (İsp.) — 1973 Mougnis (Fr.)

Güvenilir olmayan, içtenlikten yoksun, sıcaklıktan yoksun, donuk bakışlar — ustalığa doğru eğitim yerine uygulayımsal gözükaralık, değerler üzerinde deneycilik, özgünlük uğruna özgünlük dürtüsü.

Picasso Endülüs Arap uygarlığını yerle bir eden, Engizisyonun çarkından geçen, Napoleon'un önerdiği Devrimci Cumhuriyeti reddeden, aslında bir Cumhuriyet olmayı kendi başına bir türlü başaramayarak kendini iç savaşlarda tüketen ve 40 yıl boyunca Faşist Franco'yu baba sayan bir ülkede, Katolik İspanya Krallığında doğdu ve büyüdü. Böyle bir tarihin pençesinden kurtulduğu zaman her sevgisiz birey gibi kendini tüm insanlık değerlerinden soyutladı, nihilizme sarıldı. Yaşamış olduğu geriliğe, baskıcılığa, tanık olduğu şiddet varoluşuna uygarlık diyerek, uygarlıktan nefret etti. Felsefenin, sanatın, bilimin yüzyıllar boyunca yarattığı değerler birikiminin onun için anlamı yalnızca yokedilecek şeyler olmasıydı. Sanatın da bir süreklilik olduğunu, asıl adının Güzel Sanat olduğunu çok geç anladı, ve anladığı zaman da ahmaklarla birlikte oynadığı oyunu bozmayı istemedi. Kaba sabalığı, derbederliği, pisliği, duyarsızlığın kendisini ekinsel değerlere yükseltti. Picasso'da en duyarsız insanın sanata verdiği değer, en umutsuz insanın güzele duyduğu sevgi yoktu. Tam tersine, Picasso sanatı, güzel sanatı, güzelliğin kendisini yabancıladı. Paris'te ayaktakımı arasında yaşadı, normal olarak insanların yaşamaktan hiç hoşlanmayacakları sefillikleri, rezillikleri gördü, ve onları normalleştirdi. Sanatını (ve bütün yaşamını) bildiği bu biricik normlar üzerine biçimlendirdi. Picasso'nun ruhunun karanlık köşelerinde mayalanan yapıtları modern

toplumun güzellik anıtları olan müzeleri tıka basa doldurdular. Picasso başka herşeyin yanında, çirkinin sanatını ahmaklık için dev bir ekin işleyimine çevirmeyi de başardı. Sanatı bir mal yapmada hiç kimse onun kadar başarılı olamadı.

Enc. Britannica'ya göre (sağ kutuda) sanatın kavramsal doğası söz konusu olduğunda 'felsefeci'lerin anlaştıkları biricik ilke onun el ile yapılan birşey olduğudur (üstelik Pollock'un sanat yapıtlarını üretirken ayaklarını da kullanmış olmasına karşın). Bu bakış açısını kabul edecek olursak, öyle görünür ki, sanat hiçbir zaman "güzel" sanat olmayı başaramayacak, çünkü edimlenişi estetik olmaktan en uzak şeylerden biri olacaktır. Aynı bakış açısından , felsefenin kendisi duyusal algı ile (ya da daha iyisi, kağıt-kalemle) yapılan birşey, ve sevgi içgüdü ile (ya da sinir dizgesi ile, kimyasallarla, atomlarla vb.) yapılan birşey olmalıdır.

Sanatın 20 yüzyılda Batıda gösterdiği bozulma zamanın estetik duyarlığını ya da duyarsızlığını yansıtır: Nihilistik bir kültürde Gerçeklik ve Sevginin yanısıra Güzellik de onu tanımayan, onu yaşamayan, onu duyumsamayan bireyin varoluşundaki anlamsızlığı bozmamalıdır. Hafiflik iyidir, giderek dayanılmazdır. Kültür anlam arayan, duygu arayan, güzellik arayan ruhun katlanamayacağı bir biçime düştüğü zaman, ruh kendini ona uyarlamak için köklü bir başkalaşıma uğramak zorundadır. O zaman varolmanın yolu varolan ölçünlere uyum sağlamaktan, kendini çevreye uyarlamaktan, asıl kendinden vazgeçmekten geçer. Başka türlüsü olanaksızdır, çünkü birey için çevre belirleyici, altyapı saltık olarka dayatıcıdır. Ve özdeksel güçler olarak, onlar kendi kendilerini belirlerler. Otomatiktirler. Akademilerde ve Müzelerde, kumarhanelerin ve büroların duvarlarında ve parklarda ve bahçelerde Picassolar ile varoluş çok daha değersiz, çok daha çirkin, çok daha anlamsızdır. Ruh kendini böyle şeyleri normal kabul etmeye alıştırmalıdır. Sanat modern pazarın, modern eğlencenin, modern eğitimin yarattığı uyumlu bütüne aykırı olmamalıdır. Modern yaşam pürüzsüz bir usdışı akış olmalıdır.

Tarihsel Etmenler. Yirminci yüzyıl Avrupası hiç kuşkusuz bir Sevgi Topluluğu değildi. Tam tersine, bir Nefret arenasıydı. Bugün önemli bir yüzdeleri ile tek bir Devlet olmayı isteyen aynı insanlar altmış yıl öncesine dek çılgınca ve amansızca ve neredeyse durmaksızın birbirlerini yokediyorlardı. Ve bunlar özgür Batının moral olarak sözde olgunlaşmış, kendi istençleri olan bireyleriydiler. Bütününde alındığında, savaşanlar uluslar, halklar, bireylerdi — bir parti, sözde tekeller vb. tarafından aldatılma gerekçesi ise moral sorumluluktan bağışlanamayacak yetişkin insanlar. Savaşanlar çocuklar ya da deliler değil, ama normal, sağlıklı, sıradan insanlardı.

Toplumsal Etmenler. Bir öz-çıkar, bir öz-sevgi, bir öz-doyum toplumunda, insanların yapmayı en iyi bildikleri şey yarışmak, kıyasıya yarışmak, çekişmek, çatışmak, tek bir sözcükle birbirlerinden nefret etmektir. Nefret, hafifletilmiş, normalleşmiş kipleşmeleri içinde, modern çoğulculuğun özünde yatar. Bir kuşku, bir güvensizlik, bir endişe varoluşunda, hiç ayrımsanmadan varoluşun tüm dokularına yayılır. Birbirlerini seven insanlar türesiz ilişkileri kabul edemezler. Birbirlerini seven insanlar birbirlerini sömüremezler. Bencilliği ilke olarak seçen bir varoluş insanı tüm duygusunu silmeye zorlar. Ve Güzellik böyle bir varoluşta yalnızca gereksiz değil ama rahatsız edici olur, çünkü sevilir. Onun da hakkından gelinmelidir, yoksa insanlara insan olduklarını duyumsatır.

Böyle bir kültürde birkaç idealist, birkaç romantik, birkaç rasyonalist bütünün yüzünü değiştirmeyi başaramaz. Tam tersine, Düşmanlar olarak görülürler, ve entellektüel saldırganlığı doyurmaya hizmet ederler.

Sanatın Göreliliği. Güzel Sanat ideal uğruna bir etkinliktir, ve ideal kavramının ne anlattığını düşünürsek onun göreli olamayacağını buluruz. Güzel Sanatların görelililiği dedimiz şey etkinliğin

ve yapıtların henüz ideal normlara ulaşamadığını anlatır, ideal normların olmadığını değil. Sanatın kültürel koşullara bağlı olması onun göreli olması olduğunu, ama bu göreliliğin yalnızca ideale doğru gelişimdeki aşamaların göreliliği olduğunu anlatır. Salt pozitif olana, salt olgulara bakarsak, bu pozitivizm hiç kuşkusuz Sanatın da göreli olduğu, zevklerin tartışılmaz olduğu sonucunu aklayacaktır, çünkü başka bir sonuca izin vermez. Ama sıradan bilincin yöntemi olgulardan çıkarsamalar yapma yöntemidir ve bu Bilimler durumunda olduğu gibi Güzel Sanatlar durumunda da daha iyisi karşısında geri çekilmesi gereken yetersiz bir yöntemdir. İdeal olan görgül olandan ayrı bir Varlık kipi taşır ve onun olumsuz Varlığı, henüz duyusal realiteye aktarılmamış İdeal bu eksiklikten ötürü Varlığını yitirmez. Görgül olarak, olgusal olarak tüm bireylerin şu ya da bu biçimlerde erdemsiz olmaları Erdemin yokluğunun tanıtı değildir.

Nihilizm ve Kübizm. Avrupa özgürdü. Ama bu özgürlük onun hemen erdemli olduğu anlamına gelmiyordu. Avrupa özgür olmaya özgürdü, ve bu henüz özgür olamadığını, özgür olmakta olduğunu anlatır. Picasso Çin'de, Hindistan'da vb. ortaya çıkamazdı, çünkü orada yerleşik törelliğin granit katılığı içinde bireyin değişmesi, moral olgunluk kazanabilmek için gelişmesi, kendi kültürel biçiminden başka kültürel biçimlere doğru başkalaşması olanaksızdır. Avrupa bu özgürlüğün kavrandığı ve bireysel karakterin yeniden şekillenmeye başladığı yerdir. Kübizm ise, ait olduğu nihilist tin gibi, Avrupa'nın kendine özgü kültürel dönüşümler sürecinin yalnızca bir boyutudur. Picasso moral tözünden, Hıristiyanlıktan kopan kültürünün ortasında kendi dünyasal değerlerini yaratmaya başlayan bireyselliğin başlangıçtaki kaçınılmaz yetersizliğini anlatan örneklerden yalnızca biridir.

Batının o duyunçsuzluk tininde, kübist Picasso göreli olarak geç bir fenomendir. 18’inci yüzyılın sonlarında ve 19’uncu yüzyılın başlarında yaşanan kısa bir İdealizm, Romantizm ve neo-Klasisizm döneminden sonra, Kıta Avrupası kısa bir süre içinde kendini böyle yabancı öğelerden arındırmış, gelişmekte olan modern toplum sürdürmekte olduğu acımasız işleyim devriminde ona rahatsızlık verecek estetik, törel ve ussal değerlerden tepeden tırnağa temizlenmiştir. Ve bu süreç yüzyıllar boyunca değer denen şeyi gerçekliği içinde tanımamış milyonların gıkı çıkmadan olmuştur. Yerleri modern ekinin bileşenleri tarafından alınmıştır: Nihilizm, pragmatizm, liberalizm, kapitalizm, emperyalizm, militarizm, materyalizm, deizm, ve son olarak kübizm ve türevleri. Bunların tümü de birbirleri ile ilgisiz eğilimler değil ama bir ve aynı olgunun değişik yanlarını anlatan bütünleyici kavramlardır. Bir ve aynı tözün kimi zaman şu kimi zaman bu yüklemi altında görülmesini anlatırlar, bir ve aynı tözsellikte birbirlerini çiğnemeden, yoketmeten, birbirleri ile çelişmeden varolurlar. Bu modernist Töz uygarlık kavramları ve değerleri ile, barış, sevgi, uyum, ılımlılık, ölçü, güzellik, türe, duyunç, gerçeklik ile bağdaşmaz. İdealizm, Romantizm, Klasisizm modern Batı kültürünün tözüne ait kavramlar değildirler. Her kültür durumunda olduğu gibi, onun geriliğine karşı kazanılmaları gerekir.

Picasso’yu yüz yıl kadar önceleyen Aydınlanma devimine karşın, Avrupa’nın ruhu üzerine Picasso'nun günlerinde benzeri Orta Çağlarda bile yaşanmamış bir karanlık çöktü. İki dünya savaşına ve kentlerin üzerinde patlatılan nükleer bombalara, Nazi toplama kamplarına, kendi ülkesinde 1936’da başlayan iç-savaşa, anarşiye, ardından 40 yıl süren faşist Franco rejimine ve modern çağın başka her tür saçmalığına tanık olan Picasso yerleştiği Paris’te ilkin kentin kültürel tortusu ile birlikte yaşadı (mavi dönem). Daha sonra II. Dünya Savaşı sırasında Paris’e yerleşen Nazilere, onlar yenildikten sonra Amerikalılara resimler sattı. İlkin tutkulu bir Kralcıydı. Sonra 1944’te kendine özgü oldukça kübik nedenlerle Ortaklaşacı oldu ve Partiye katıldı.

Picasso'nun sanatının türesiz bir varoluşu güzel Biçimin tılsımından da sıyırarak bireyin modern

şimdiye uyarlanmasını kolaylaştırma gibi bir işlevi vardır. Kendisinin bir insan olarak, açıkça gelecek için bir kaygısı, bir umudu, bir ideali yoktu. Picasso'nun büyüklüğü ona kişiliğini ödünç veren çağın ve ortamın karşılık olarak ondan ne istediğini herkesten iyi anlamasında yatıyordu. Picasso bir Nefret çağında kendisi gibi insanlara yaşama içerlemeyi, güzelden tiksinmeyi öğretmek için çabaladı. 20.000'in üzerinde sanat yapıtıyla modern uygarlığı çirkinleştirmede hiç kuşkusuz umabilmeyi göze aldığından de başarılı oldu, insan ruhunu modern çağa daha kolay dayanabilmeye eğitti.

Picasso zamanın tinine anlatım vermede Sartre'a, Heidegger'e, Popper'a, aslında başka her nihiliste taş çıkardı. Onların kavramları eğip bükerek, usun kendisini çarpıtarak fizikötesinde, metafizikte üretmeye çalıştıkları saçmayı ve anlamsızı o duyusalın alanında, çizgiler ve yüzeyler ile çok daha kolay ve böylece kitlesel ölçekte başardı. Analitik olanı, soyut ve saçma olanı, ıvır zıvır olanı estetik olarak ham bilincine etkili bir doğrudanlık içinde iletti. Dahası, çağ kitle tüketimi çağı denilen bir çağdı ve modernist sanat çoktandır küreselleşmiş bir pazar ekonomisinin parçası olmuştu. Hem anamalcı hem de ortaklaşacı olan Picasso düzlem sanatını, doğru ve eğri çizgilerden, yalın renklerden, gazete kağıtlarından, başka her tür çer çöpten oluşan yapıtlarını modern kitle toplumu ile estetik iletişimin nasıl kurulacağını göstermek için etkili olarak kullandı. Yapıtlarının yalnızca imzasına eşlik eden karalamalar olması bile yeterliydi. Başarının gizi çirkini ve yalanı birleştirip bunu salt anlamsız olanı anladığını kanısında olan insana pazarlamayı bilmekten geçiyordu. Yaşamı boyunca Güzellik Kültü olarak gördüğü şeyden arta kalan son kalıntıları da yoketmek için çalıştı.

Eğer savaşan, yokeden, zulmeden modern ulusların birbirlerini varoluşlarındaki sevgi ve güzellik ve gerçeklik yoksunluğundan yok ettikleri doğruysa, Picasso böyle bir insanlığa daha da çirkin, daha da yalan, daha da aptal bir dünya sunabilmek için çabalayıp durdu. Gri bir dünyayı yansıttı, ve onu varoluşun normal bir boyutu yaptı. Ait olduğu yüzyılın insanını Güzel olandan uzaklaştırdı. Görevini tamamlayamadan ölmüş olsa da, çabalarının devinirliği nihilist tin varoldukça süreklidir.

"Upon what does the philosopher of art direct his attention? "Art," is the ready answer; but what is art and what distinguishes it from all other things? The theorists who have attempted to answer this question are many, and their answers differ greatly. But there is one feature that virtually all of them have in common: a work of art is a man-made thing, an artifact, as distinguished from an object in nature. A sunset may be beautiful, but it is not a work of art. A piece of driftwood may have aesthetic qualities, but it is not a work of art since it was not made by man. On the other hand, a piece of wood that has been carved to look like driftwood is not an object of nature but of art, even though the appearance of the two may be exactly the same. This distinction is being challenged in the 20th century by artists who declare that objets trouvés ("found objects") are works of art, since the artist's perception of them as such makes them so, even if the objects were not man-made and were not modified in any way (except by exhibition) from their natural state."

"Nevertheless, according to the simplest and widest definition, art is anything that is man-made. Within the scope of this definition, not only paintings and sculptures but also buildings, furniture, automobiles, cities, and garbage dumps are all works of art: every change that human activity has wrought upon the face of nature is art, be it good or bad, beautiful or ugly, beneficial or destructive."

Kendileri birer sanat yapıtı olan böyle denemeler için, bkz. Britannica.com, 'Art' ile ilgili girişler.

"Deneyimim temelinde, okura inanca verebilirim ki, Picasso'nun ruhsal sorunları, çalışmasında anlatım buldukları düzeye dek, tam olarak hastalarımın sorunlarına andırımlıdırlar" :: "On the

basis of my experience, I can assure the reader that Picasso's psychic problems, so far as they find expression in his work, are strictly analogous to those of my patients'' (K. G. Jung).

Büyük Kafalar,
Mougins, 16 Mart 1969.
Tuval üzerine yağlı boya,
194.5 x 129 cm.

İnsan normal olarak Çirkini beğenemez, tıpkı parçanın bütünden büyük olduğunu düşünmeyi başaramayacak olması gibi. Estetik yeti de entellektüel yeti gibi (ve moral yeti olan duyunç gibi) özsel olarak ussaldır. Ama insanı salt düzgün olabildiği için bozmak olanaklıdır. Kübizm insanı yalnızca estetik olarak değil, ama moral olarak da bozar. Onu Çirkini beğendiğine inandırmaya, kendini yalan söylemeye alıştırır.

''[Yapıtlarımı] ne denli az anladılarsa, bana o denli çok hayran oldular.'' (Picasso)

Modern sanat müzeleri seyirci sayısını arttırabilmek için Güzel Sanat yapıtlarının yerini halka seslenen kitle yapıtları ile doldururlar. Modern felsefe kurumları aynı popülerlik kaygısıyla İdeal ve Klasik olana savaş açarlar, görgücü halk felsefeleri ile, materyalist, pozitivist, nihilist dizgelerle insanları uslarında sakatlamaya girişirler.

Anlaşılmayanın Düşünsel ve Duyusal Gizi

Anlaşılmayanın bilinç üzerinde yarattığı etki mitolojilerin, boşinançların, gizemciliğin, büyücülüğün tözünde yatar. Aynı şaşkınlık etkisi soyutlamacı kübizmin üreticisi ve tüketicisi üzerinde de görünür. Ve aynı etki kendini bir de arı düşüncenin alanında duyumsatır, kuşkuculuğu besler, ve paradoksal olarak ona o çelik gibi bükülmez, dikbaşlı, inakçı doğasını verir.

Salt soyutluğundan ötürü, daha öte anlaşılacak hiçbir içeriğinin olmamasından ötürü anlaşılamayanın meraklandırıcı etkisi karşısında, bilginin doğasına yabancı doğal bilinç bildiğini, anladığını bir yana bırakır, bilemediğine, anlayamadığına daha yüksek bir değer ve önem vermeye yönelir. Bilinen, anlaşılan ve böylelikle kalıcı, değişmez, sağlam olan gerçeklik ile karşıtlık içinde, bilinmeyen, anlaşılamayan ve böylelikle düşünceyi uyaran belirsizlikte modernist tin için en değerli gereç, daha şimdiden bilineni, anlaşılanı değersizleştiren bir yenilik beklentisi yatar.

Tasarımsal bilmeyi, anlamayı yenilgiye uğratan kendinde-şey kategorisi ile Immanuel Kant'ın kendisi anlaşılmayanın düşünce üzerinde yarattığı şaşkınlık durumuna en iyi örnektir. Böyle anlaşılmayanın yalnızca var olduğu bilinir. Daha ötesi değil çünkü bilinecek daha öte hiçbir belirlenimi yoktur. Bir soyutlamadır. Kuşkucu bilinç aşamadığı bu sınırda işin aslına, gerçeğin kendisine, saltık önemde ve değerde olana dokunduğu, ve ötede bir yasak bölgenin uzandığı sanısına sarılır. Bunda inakçıdır. Düşünemediğini, tanıtlayamadığını doğrular. Soyut kavramın içeriğini onun eytişimsel deviminde aramak yerine, kavramın içine ulaşmaya, orada ona daha şimdiden tanıdık gelen görgül tasarımlar bulup çıkarmaya çalışır.

İnsan ruhu da bir duygular evreninde kendini uyarlar, ve Picasso'nun yapıtlarına bayılanlar da benzer olarak anlam olmayan yerde anlam ararlar. Bulamasalar da, anlaşılmazın tılsımına kapılarak, derinliğin olmadığı yerde derinlere dalmaya, yüksekliğin olmadığı yerde yükseklere çıkmaya çalışırlar. Hayranlık içinde bilgiç bilgiç başlarını sallar, mini mini çıldırılar yaşarlar.

Normal olarak insanlar usdışı karşısında, sağduyularını, doğal kavramlarını çaresiz bırakan içeriksizlik karşısında sorunun nesnede değil ama kendilerinde olduğunu düşünürler. Soyut sanat

nesnesi ile duyarlıkları arasındaki (ya da benzer olarak soyut kendinde-şey kavramı ile usları arasındaki) uçurumu gidermenin, böyle anlaşılmaz sanatçı ya da felsefeci ile iletişim kurabilmenin biricik olanaklı yolunun anlamsız, saçma, usdışı olanı doğrulamaktan geçtiğini keşfederler. Rahatlarlar, dinginlik ve erinç bulurlar. Herkesin anladığını anlayabilmenin, herkesin beğendiğini beğenebilmenin doyumunu yaşarlar. Bu korkunç olgunun, bu kendini aldatmanın sağlam, aslında modern toplumun kendisi kadar sağlam bir zemini vardır. Modern pozitivist eğitim hemen hemen başından sonuna dek insanların özgür ve yürekli yargıda bulunma yetilerini köreltmeye ve bunun yerine verileni sorgusuzca, anlamadan, kavramadan bellemeye ayarlanmıştır. Bir tür tılsım gibi işlev görür.

Anlamsızın anlamlı üzerindeki utkusu her zaman aynı tinsel boşluktan ve hiçlikten doğar. Modern dönemde halksallaşmanın, popülerleşmenin salt kendinde, bağımsız bir eğilim olmadığı, ama ekinsel bütünün bir bileşeni olarak biçimlendiği ve parasal kaygılardan ayrılmadığı görülebilir. Modern tin tüm böyle ilgisiz görünen ekinsel öğeleri yalın bir değersizlik ortak paydası üzerinde toparlayıp birleştirir. Çünkü tüm dokularında akışkan olan modern kitle toplumunun değişime kapalı bu modernist yanı yenilik uğruna yenilik ilkesidir. Yenilik, yenileşme gelişmenin ilk görüngüsü, yalnızca ilk algılanışıdır. Yenileşme yenilik uğruna yeniliğe ilgisizdir. Ancak bir ilke yapıldığı zaman anlamsızlaşır. Var olanı, gerçek olanı, değişmez ve saltık olanı yadsıyan o değersizlik, geçicilik, görecilik tini modernliğin değil, modernizmin tanımıdır.

Modern toplumda Klasik idealin gerçekleşmesini beklememeliyiz. Modern toplumun idealleri özdekseldir: Para, para, para. Modern olduğu düzeye dek, bu toplum insan ilişkilerinde duygu etmenini ortadan kaldırmak zorundadır. Duygusallık doğrudan doğruya modern ilişkiyi, değersizin değersizle ilişkisini yadsımaya götürür. Dolayısıyla yersizdir. Benzer olarak, insanların birbirleri ile yurttaşlar olarak, özel mülk iyeleri olarak, tüzel kişiler olarak ilişkide oldukları yerde insanlar kendilerini özellikle duygusallıktan, öznel beğenilerden, değerlerden uzak tutmak zorundadırlar. Yoksa birarada olamazlar. Böyle bir ekinsel ortamda, yurttaşın felsefesi kuşkucu, duygusu nefret, ve sanatı kübizm olmalıdır. Böyle insan kübizmden kurtulmaya başladığı zaman, görgül bilincinin bütün dizgesinden de kurtulmaya başlayacaktır. Kübizm modern toplumda her zaman sağ ve sağlıklıdır — tıpkı pozitivizm ve nihilizm gibi. Bu dünyadan ancak bir parçası olduğu bütünün kendisiyle birlikte ayrılacaktır.

‘‘İnsanlar tablolarımı satın almıyorlar. ... İmzamı satın alıyorlar.’’ (Picasso, ‘‘Enc. Britannica’’dan.)

Çirkinin ‘Sanatı’ 2

Aziz Yardımlı

Modernist parola Sanatın bundan böyle Klasiği ve Romantiği yinelememesi, bu ilksiz-sonsuz İdealizmin üstünde ve ötesinde, hep YENİ kalanın, Zamanın kendisine meydan okuyanın üstünde ve ötesinde sözde ‘yeni’ birşeylerin yaratılması gerektiğidir. MODERNLİK kendini GELENEĞİ yadsıyarak tanıtlar. Ama yeni olanı eski olandan soyutlayan, yeninin hep yeni kaldığı sanısına takılıp kalan MODERNİZM MODERNLİK değildir ve kendini KLASİSİZMİ yadsıyarak belirler. Ama Klasik İdealin üstünde ve ötesinde ve altında ve gerisinde yalnızca uyumsuz, bütünlüksüz, ölçüsüz, ilişkisiz, ve güzelliksiz olan vardır. Üstelik bunlar yeni de değildir.

Kübizm yalnızca estetik olarak değil, moral olarak da bozar, çünkü yalanı normalleştirir. Anlamsızın anlamlı, çirkinin güzel olduğunu doğrulayan insanlığın dışsal bir totalitarizme gereksininimi kalmaz.

Eğer tuval üzerindeki Biçim sanatçının ruhunun kendisinden başka birşeyin anlatımı değilse, Picasso modern nihilizmin insan ruhuna neler yapabileceğini gösteren iyi bir örnektir.

Gerçekte, Güzellik saltık Değerdir. Ama Picasso onun yerine Çirkini, biçimsiz olanı geçirir. Güzel Sanat sonsuz Gerçeği duyusal Biçimin sonsuzluğu ile, tanrısal Güzellik ile yaşama etkinliğidir ve güdüsü insan ruhundaki Güzellik İdeası, sağlıklı her insan ruhunda bulunan beğeni yetisidir. Pablo Picasso'nun yaratıcı kaynağı ise yine aynı insan ruhundan, ama onun karanlık derinliklerinden, insan ruhunun yalnızca baskılamaya uygun gördüğü yaşantılarla dolu bilinçaltından gelir.

Picasso'da sanat Güzelin değil, Güzelden kaçmanın, giderek Güzelden korkunun anlatımı olur. Güzellik, salt Anlam olması nedeniyle, anlamsız nihilistik varoluşu rahatsız eden başlıca öğelerden biridir. Ve Picasso Gerçekliğini ve İnancını yitirmiş bir dünyayı Güzelin tılsımından da sıyırarak, gelişmesinde durdurulmuş, yarım kalmış bireyi bu boş realitesi ile eşitlemeyi ister. Onun gri bir Şimdiye dayanabilmesi için, kendisinin grileştirilebilmesi için gerekli olan estetik narkozu üretir.

Picasso’nun dehası ona ününü bağışlayan bilgisiz, beğenisiz, anlamayan yarı-gelişmiş Batı kültürünün karşılık olarak ondan ne istediğini herkesten iyi anlamasında yatıyordu. Bir Nefret Çağına dönen 20’nci yüzyılın ilk yarısında moral Kötülüğün yanına onunla geçinebilecek duyusal biçim olarak Çirkini ekledi. 20.000’in üzerinde yapıtıyla modern kültürün nihilist yüzünü sergilemede, insanlığa nasıl anlamsız, nasıl değersiz olunabileceğini tanıtlamada yeterince etkili oldu. Etik düşüklüğün estetik düşüklükten soyutlanamayacağını gösterdi, ve politik demagojiyi estetik demagoji ile tamamladı. Picasso Herkesin Sanatçısıydı.

“Eğer Picasso isem, canavarlar yarattığım için Picasso’yum” (Picasso)

(1881 - 1973)

1904 Paris’e yerleşir
1910 Georges Braque ile birlikte Kübizmi formüle eder
1937 Guernica İspanyol İç Savaşında bombalanan Bask kasabasının anısını kutlar
1962 Sovyetler Birliği’nden ikinci Lenin Barış Ödülünü alır
1973 8 Nisanda Fransa’da ölür
1980 New York’ta Modern Sanat Müzesinde açılan sergi bir milyonun üzerinde izleyici çeker

Sanat uygarlaştırıcıdır. İnsan duyarlığının İdeaya, Saltık Gerçekliğe doğru kendi duyusal tarzında çabasıdır. Ama kimileri için Sanat daha da çoğudur. Herşeydir. Avrupa romantikleri ve idealistleri arasında Sanatı Gerçekliğe ulaşmanın, bütün insanı yaratmanın birincil aracı olarak, ve estetik sezgiyi usun kavramından da güçlü bir yeti olarak gören şairler ve felsefeciler vardı. Böyle insanların gözünde insan kendinde, gerçekte baştan sona Güzellikten oluşan bir özdü. Güzelliğe tapınan bu ruhlar insanın bir anlamsızlığa yazgılanmadığını, evrende ereksiz bir hiçlik olmadığını, onu ereğine ulaştırmanın yolunun Sanat olduğunu sorgusuzca kabul ediyorlardı. Onlara katılmamak elde değildir. Güzellik elbette en az Gerçeklik kadar Gerçektir, onun bir kipidir, çünkü Duygu onsuz, Kavram onsuz yapamaz.

Kübizm ise uygar değildir. Uygarlık güzellik içerir. Kübizm duyarsızlaşmışlıktır, ve bu duyarsızlık ile göreli olarak Güzellik idealizmi algılanmayan, duyumsanmayan, ötede yatan, öte-dünyasal birşeydir. Bu dünya çirkindir. Ve olmayan güzelliğin algısı bir yanılsamadır. Kübizm için ilkellik Biçimin birincil koşullarından biridir ve gelişmişlik gibi bir yanılsamaya yeğlenmelidir. Kübist ruh yaşamı dağınık, parçalanmış olarak, ilkel olarak yaşar. İnsan onun yapıtında eşit ölçüde düşük, çirkin, parçalanmış, saçılmış olmalıdır. Kübist bilincin kendi realitesini algılamak ve yaşamak için

daha iyi kategorileri yoktur. Dünyayı sürekli dönüşümde olan bir oluş süreci olarak değil, ama işlerin son durumu olarak görür.

Kübizm de güzel sanat ortamından yararlanan daha başka nihilist eğilimler gibi zaman zaman bir eleştiri, giderek köktenci bir eleştiri pozuna girer. Var olanı olumsuzladığını sanır. Ama ideal ölçütlerinin yokluğunda, aslında genel olarak bir ölçütün yokluğunda, elinden eleştirdiği ile bütünleşmekten başka birşey gelmez. Sözde eleştirdiği varoluş gibi çirkinleşir. Gerçekte, eleştiri kötü olana, düşük olana, çirkin olana karşı Güzellik, İçtenlik ve Gerçeklik adınadır. Ama bu kübist bilinç için böyle değildir. O kendi özgün duyarsızlığında Güzelliğin kendisini eleştirir. Köktenci kuşkuculuğunda İçtenliği yokeder. Ve insandan korkusunda bir nefreti, bir saldırganlığı gizler.

Duyunç çirkini kutlayabilir mi? Duyarsızlığa ilgisiz kalabilir mi? Eğer yanıt olumsuz ise, estetik duyarsızlık koşutunu moral duyunçsuzlukta bulmalıdır.

HERKESİN SANATI

Uygarlığın asıl kavramının entellektüel ve moral eksiksizliğin yanısıra estetik gelişmişliği de kapsadığı düzeye dek, modern Avrupa sanatındaki nihilizm bir bozulma değil ama yalnızca bir toyluğun, duyarlık geriliğinin kendine anlatım vermesi olmalıdır. Bir bakıma Güzel Sanatın demokratlaşması, Herkesin Sanatı olmasıdır. Moral yetersizlik kendini estetik yetersizlik ile kolayca bütünleştirir.

Bir sömürü, türesizlik, duyunçsuzluk ilişkisi olduğu düzeye dek modern ilişki ancak ona uygun modern karakterin yaratılmasıyla olanaklı olur. Bu karakter kültürün gereği olarak estetik gelişiminde de engellenmiştir. Aşağı yukarı bir sömürü koşulunda çalışan insan modern ilişkiye ancak duyarsızlaşarak, ancak duyunçsuzlaşarak, ancak aptallaşarak katlanabilir. Yoksa dayanamaz. Ve bu aptallaşmanın bedeli politik olarak ödendiği gibi estetik olarak da ödenir. Politik demagoji estetik demagoji olmaksızın düşünülemez.

Modernist Sanat var olana bir başkaldırı değildir. Modernist Sanatın duyarsızlaştırıcı etkisi insanın estetik boyutunda tam olarak o özdeksel denilen altyapının kendisinin sağlamlaşmasına ve sürekliliğine katkıda bulunur. Tecimsel ilişkinin değersizliği ile modernist sanatın değersizliği arasındaki koşutluk ruh için bir iç tutarlık sorunu olur. Toplumsal ilişki tüm özdekçi diretmeye karşın bir özdek olamayacağına göre, orada özdeğin yerini onunla eşölçümlü hayvan itkisi, insanı insan-altına bağlayan içgüdüsel dürtü alır. Moral gelişmenin estetik gelişme ile bir olduğu düzeye dek, nihilist moral yoksunluk kendini kübist estetik yoksunluk olarak anlatır.

Picasso gerçek bir sanatçılık tinini belirleyen duyarlıktan, incelikten ve idealizmden yoksundu. Kaba saba, düzeysiz, ruhsal kirlilik içinde yaşayan biriydi. Yaşamı yapıtları gibidir.

Bougeureau gibi, Waterhouse gibi, Alma- Tadema ve Raphael gibi güzel sanat ustalarından nefret ederdi. Nasıl modern kuşkucu, pozitivist ve nihilistin anlayamadığı Felsefeyi, İdealizmi ortadan kaldırmak istiyorsa (örneğin Wittgenstein), nasıl idealisti açık toplumun Düşmanı olarak yargılıyorsa (örneğin Popper), kübist Picasso da anlayamadığı Güzel Sanata düşman oldu.

Cupid (Eros) ve Ruh.

Venüs'ün oğlu olan Cupid ölmekte olan sevgilisini bir öpücükle yaşama geri getirir.

Sigmund Freud istemeye istemeye de olsa modern uygarlıkta başat olan duygusal eğilimin Sevgi olmadığını, Nefret olduğunu kabul etti. Bu vargısında olgulardan kuram üreten bir olgucu gibi davrandı. Gene de, Sevgi onun ruhçözümleme kuramında Yaşam İçgüdüsünün doğal, olumlu, ideal

anlatımıydı. Freud insan varoluşuna biricik gerçek anlamını kazandıran bu değişmez, bengi ilkeyi anlatmak için klasik Eros imgesinden yararlanarak, ve ilkeyi ereğine götüren mantığı izleyerek, Eros'un insanları ilkin aileye, sonra daha büyük toplumsal birliklere birleştirdiğini ve daha da büyük bir birliği, ideal bir insanlık topluluğunu yaratmayı amaçladığını ileri sürdü.

Ruhçözümleme kuramının simgesel terminolojisinde, Eros insanlığı evrensel bir sevgi tinine belirleyen özdü. Ama Freud'un Avrupa'da yaşandığını gördüğü olaylar bu barbar kıtanın bütün bir tarihi boyunca olduğu gibi tam tersini doğruluyor, orada insanlık ilkin büyük dinsel bölüngülere, sonra uluslara, sonra etnik kümelere, ve en sonunda yalnız bireylere parçalanıyordu. Görgül olgulardan yola çıkıldığında, uslamlama Batı uygarlığında iş başında olan gücün Eros olamayacağı vargısını dayatıyordu. Ve görgül olgulara belirlenimlerini veren kavramdan yola çıkıldığında, tümdengelim tümevarımla çakışıyor, Duyunç Özgürlüğünden yoksun olan Germanik tinin kendini Yoketme İçgüdüsüne, Nefret anlatımlarına bırakması kaçınılmaz mantıksal vargı olarak görünüyordu. Değeri doğal ırk kategorisine bağlayan Nazizmin kitle desteği Reformasyonun amaçladığı Duyunç Özgürlüğünün henüz Kıta tininde ne kadar az kök salabildiğini gösteriyordu.

Her ne olursa olsun, Freud'un modern uygarlığa koyduğu tanı kötümserdi. Ölüm İçgüdüsünün özellikle yirminci yüzyılda yoğunlaşan yabanıl belirişleri insanlık tarihinin hiçbir zaman yaşanmamış bir sapıklık dönemine girdiğini gösteriyordu. Dünya Savaşları, Toplama Kampları ve Soykırım, Gulag Takımadaları, Hiroşima ve Nagazaki ve Dresden, daha sonra Bosna ve Kosova, Açlık ve Silahlanma Yarışı, ve tüm bunların mimarı olarak değersiz insan karakteri Kıtada kötümserliğin ve nihilizmin niçin böylesine ciddiye alındığı konusunda hiçbir soruya yer bırakmazlar.

Erotik boyuttaki çöküşe usun bilimlerdeki çöküşü eşlik etti. Pozitivizmin istemi bilim ve gerçekliği bir yana atmak, görecilik ve belirlenimsizciliğe sığınmaktı. Uygar Eros'un ve Uygar Logos'un yokedilmesi Uygar Güzelliğin yokedilmesi ile tamamlandı.

Modern kültürün kendisi bir bunalımı anlatır oldu.

Picasso ve yoldaşları modern varoluşun insana ne yaptığını kendi bilinçaltlarına özgürce anlatım veren sanat yapıtlarında sergilediler. Bir baskı pıhtılaşması olan bilinçaltının kendini güzellik yapıtlarında sergilemeyeceği ve mutluluk anlatımları üretmeyeceği beklenen birşeydir. Ama modernist duygusuzluk anlatımları tüm beklentilerin de ötesinde şaşırtıcı oldular. Modern kültür uygarlıkta birşeylerin gerçekten de yolunda olmadığını sanat boyutunda da sergiliyordu: Nefret, çirkinlik, iğrençlik hiçbir zaman sanatsal anlatımın içeriği yapılmamıştı.

Klasik çağ Güzelliği Tanrısal olarak görüyor, antik Yunan tini her biri benzersiz birer Güzellik anlatımı olan sanat yapıtlarına tapınıyordu. Daha sonra milyonlarca Sufi yüzyıllar boyunca insanlığa Sevgi tinini öğretiyor, eski dünyanın duygusuna bir daha oradan sökülemeyecek bir insanlık yerleşiyordu. Avrupalı idealist ve romantik bu evrensel ekin birikimini keşfetmiş, onun uygarlaştırıcı değerini, eğitici ve geliştirici yanını olduğu gibi kabul etmiş, ve kendisi ona eşsiz katkılarda bulunmuştu.

Ama yirminci yüzyıl başlarında modernist Sanatın üstünlüğü ele geçirmesi Avrupa'da Rönesans ile başlayıp en sonunda Klasik tin ile buluşan bu idealist-romantik sürecin bütünüyle silinmesine, Batı'da yaratılan Klasik öykünmelerin aşağı yukarı çöpe atılmasına götürdü. Resim sanatının yeni çağdaki en özgür temsilcilerinden biri, ve kimilerimize göre birincisi olan Bouguereau gibi bir idealist modernist akademinin sanat tarihi derslerinin kapsamından bile çıkarıldı.

Avrupa’da ilkel sanat

İLKELLİK TEMASI

Yirminci yüzyıl başlarında Batı kültürünün çok fazla ‘uygarlaştığına’ inanılıyor ve temellere geri dönme gereksinimi duyuluyordu. ‘Uygarlaşma’ ile anlaşılan şey hiç kuşkusuz modern toplumsal varoluşun yol açtığı yabancılaşmadan başka birşey değildi. Nazizm ve Bolşevizm her ikisi de kendi ideolojik yollarında uygarlığın insanda yarattığı hoşnutsuzluğu sömürdüler. Her iki ideolojide de ilkelleşme öğeleri temeldi: Nazizm ırksal ilkelliğe geri dönmeyi isterken, Bolşevizmin izlencesi modern insana komünal yaşam biçimini dayatmaktı. Ve bilinçaltı dürtüler üzerine, bastırılan Nefret birikimi üzerine dayalı bu toplumsal ilkelleşme deneyleri insanları doğa durumu denilen şeye, ‘Güç Haktır’ ilkesinin geçerli olduğu koşula götürdüler. Şiddet kaçınılmazdı, ve sonuç tarihin daha önce hiçbir zaman görmediği kitle kıyımları ve savaşlar oldu. Modernist sanatçı uygarlıktan barbarlığa kaçışı daha az yabanıl yollarda başardı. Picasso’nun bilinçaltının anlatımı olan yapıtlarında sözcüğün en gerçek anlamında uygarlığın en küçük bir izi görünmez ve bu olgu politik olarak despotizme dönmesi ile tutarlıdır.

Avustralya’da ilkel sanat

Pablo Picasso — Bir İtiraf

[Royal Society of Arts üyesi John Garth’ın ARGONAT’taki bir makalesinden]

LIBRO NERO başlıklı kitabında, İtalyan yazar Giovanni Papini modern sanatın en yüksek tanrısı Pablo Picasso ile yaptığı bir görüşme için şu raporu verir. Picasso’nun kendi üzerine olduğu bildirilen düşünceleri şunlardır:

“Sanatın en iyi kafaları besleyen besin olmaya son verdiği andan başlayarak, sanatçı yeteneklerini entellektüel şarlatanın tüm hilelerini yerine getirmek için kullanabilir. Bugün insanların çoğu bundan böyle sanattan bir avunç ve övünç kazanmayı bekleyemezler.

“ ‘İnceltilmiş’ olanlar, varlıklılar, meslekten tembeller, özün damıtıcıları, tümünün de istedikleri tek şey tuhaf, şaşırtıcı, ayrıksı, utandırıcı olandır. Benim kendim, Kübizmin gelişinden bu yana, bu insanları istedikleri şeyle besledim ve bu eleştirmenlere kafamdan geçen her tür saçma sapan düşünceyle doyum verdim.

“Onları ne denli az anladılarsa, bana o denli çok hayran oldular. Tüm bu saçma oyunlarla eğlenerek ün kazandım, ve çok hızlı kazandım. Bir ressam için ünlü olmak satışlar ve buna bağlı olarak varsıllık demektir. Bugün, bildiğin gibi, ünlüyüm, varlıklıyım.

“Ama yalnız başıma kaldığımda, kendimi hiç de bir sanatçı olarak — sözcüğün eski büyük anlamında — görecek denli yüzsüz değilim. Giotto, Titian, Rembrandt, Goya büyük sanatçılardı. Ben olsa olsa bir halk palyaçosuyum — bir şarlatan.

“Zamanımı anladım ve çağdaşlarımın ahmaklığını, kibirlerini, hırslarını sömürdüm. Bu, benim bu itirafım acı bir itiraf, görünebileceğinden daha acı verici. Ama en azından ve en sonunda dürüst olma gibi bir değeri var.”

Pablo Picasso — A Confession

[Picasso Confesses (from an article by John Garth, Fellow of the Royal Society of Arts, in the ARGONAT. (no date given)]

In his book LIBRO NERO, the Italian author Giovanni Papini gives this report of an interview he

had with the top god of modern art, Pablo Picasso. Here is what Picasso reportedly thinks of himself:

"From the moment that art ceases to be food that feeds the best minds, the artist can use his talents to perform all the tricks of the intellectual charlatan. Most people can today no longer expect to receive consolation and exaltation from art.

"The 'refined,' the rich, the professional 'do-nothings', the distillers of quintessence desire only the peculiar, the sensational, the eccentric, the scandalous in today's art. I myself, since the advent of Cubism, have fed these fellows what they wanted and satisfied these critics with all the ridiculous ideas that have passed through my mind.

"The less they understood them, the more they admired me. Through amusing myself with all these absurd farces, I became celebrated, and very rapidly. For a painter, celebrity means sales and consequent affluence. Today, as you know, I am celebrated, I am rich.

"But when I am alone, I do not have the effrontery to consider myself an artist at all, not in the grand old meaning of the word: Giotto, Titian, Rembrandt, Goya were great painters. I am only a public clown--a mountebank.

"I have understood my time and have exploited the imbecility, the vanity, the greed of my contemporaries. It is a bitter confession, this confession of mine, more painful than it may seem. But at least and at last it does have the merit of being honest."

Çirkinin ‘Sanatı’ 3

Aziz

Yardımlı

‘‘Güzellik yoluyla, duyumsayan insan biçim ve düşünceye götürülür;

güzellik yoluyla, düşünen insan geriye özdeğe götürülür ve yeniden duyu dünyasına kazanılır. ... Güzellik iki karşıt durumu, duygu ve düşünce durumlarını bağlar.’’

İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar

(1795, Mektup XVIII)

Friedrich Schiller (1759-1805)

‘‘Ahlakın yasaları sanatın da yasalarıdır.’’

Robert Schumann (1810-1856).

Modernlik kendinde yanlış ya da kınanacak birşey değildir. Modernlik ancak modernizm olduğu zaman, ancak modern olmanın, yeni olmanın , çağdaş olmanın kendisi saltıklaştırıldığı ve bir ilke yapıldığı zaman usdışına geçer. Bu olduğunda, her zaman yeni olan, hiç eksimeyen, hiç değişmeyen ilksiz-sonsuz değerler, ilksiz-sonsuz insan hakları, ilksiz-sonsuz güzellik, törellik ve doğallık ilkeleri hep değişenin, hep yitenin, hep geçici olanın karşısında yadsınırlar. Hiçbir zaman gerçekten varolmayan her zaman gerçekten varolanı, yitici oluş kalıcı varlığı yener.

‘Modern’ anlatımının bütünüyle suçsuz, bütünüyle yalın bir içeriği vardır, yalnızca ‘yeni’ olanı belirtir. Modern olan kendini geleneksel olanla karşıtlık içinde belirler. Onunla görelidir. Ama bu görelilik ona dışsal değildir. Tersine, ona özünlüdür. Yeni salt başkasının karşısında değil ama kendi asıl doğasında eskidir. Salt yeni olan sonlu nesne kendinde daha şimdiden eskidir, tüm belirlenimi eskimekten daha iyisi değildir, ve bunu eskiyerek tanıtlar. Yenilik tıpkı eskilik denli değelidir. Tinin

gerçek değeri için yalnızca uygunsuz, yetersiz, yoksul belirlenimdir.

Soyut modernist anlak, karşıtların eytişimini kavramayan analitik bakış açısı bu kendi doğası gereği soyut akışkanlık, tözsüz değişim kategorisine sarılır. Bu en genel, en ilkel, en soyut oluş kategorisinde en yüksek ilkenin karşısında olduğu sanısına kapılır. Göreciliğinde saltıkçı, kuşkuculuğunda inakçıdır. Yine aynı nedenle, soyut, içeriksiz, eğitimsiz, öz-belirlenimsiz modernizm bir tözsellikten, bir kalıcılıktan da yoksundur. Dayanıksızdır çünkü tüm temellerin yıkılışıyla doğar ve geçicilik üzerine koşulludur. Bu içeriksiz olumsuzlama modernist ruh durumunda 'özgürlük' olarak algılanır, ve bu plastik özgürlük ne olursa olsun dışsal her belirlenimi, sonlu her belirlenimi içerik olarak alabilir: Kaçındığı biricik içerik gerçek, sonsuz değerlerdir. Ama onlar her zaman yenidirler.

Yenilik ilke olduğu zaman, Güzellik ve Gerçeklik bütünüyle doğal olarak birincil sorunlar olmaya son verirler. Yeni olan hiç kuşkusuz salt yeni olduğu için, salt modern olduğu için çirkin olmak zorunda değildir. Ama güzelliğin kendinde zamansız anlatımı olan Klasik sanat Modernizm için yalnızca işi bitmiş görülen dinginliği anlattığından, modernizmin Klasik ile özdeş olan Güzelliğe düşmanlığı sürekli, zorunlu, ve köktencidir. Saltık Gerçeklik, Saltık Türe, Saltık Değer gibi kavramlar için de aynı mantık işler ve değişimin kendisini püskürten bu Bengi Gerçeklikler, bu Saltık Gerçeklikler modernizm için özellikle yadsınması gereken şeyler olarak görünürler. Modern kuşkuculuğun Saltık İdeanın bilimi olan felsefeyi niçin ortadan kaldırması gerektiğini anlayabiliriz. Modern göreciliğin niçin saltık Gerçekliği reddederek evreni usdışı bir kaos olarak yorumlaması gerektiğini, bilim felsefeciliği denilen pozitivist sığlığın niçin bilimde sürekliliği yadsıyıp yalıtılmış paradigmanın mantığını yeğlemek zorunda olduğunu aynı zeminde anlayabiliriz.

Nihilizm değişmezliğin kendisini yadsıyan modernizmin değerler alanında kaçınılmaz vargısıdır. İnsan Hakları ya da Doğal Hak kavramı tüm göreliliğin, tüm tarihselliğin, tüm ekinselliğin üzerinde ve ötesinde olan a priori değeri anlatır, ve Güç, Şiddet, Türesizlik ile karşıtlık içinde durur. Modernizm buna da katlanamaz. Bentham'dan Wittgenstein'a tüm irrasyonalistlerin insan hakları kavramına karşı çıkmaları bir özenç sorunu değildir. Liberal Locke'un Köleciliği yasallaştırması bir tutarsızlık değildir. Nietzsche'nin baş irrasyonalist olarak tüm değerlerin denize atılması isteminde bulunması ve Güç İstencini yüceltmesi bir tutarsızlık değildir.

Modernizmin yenilikçiliği kavramın kendini açındırması ile gerçek oluş sürecinden doğan gerçek yenilik değil ama bir içeriğin yokluğundan ötürü ancak dışardan beslenebilen yalancı bir yeniliktir. Bu dışsallık nedeniyledir ki modernizm tutarsız bir içerikler türlülüğü görünüşünü kazanır, ve Picasso haklı olarak modernist türlülüğün bir gelişme, bir ilerleme imlemediğinde diretir. Modernizmin dışsal türlülüğü yenilik içermez: Ürettiği gerçekte her zaman ona daha şimdiden hazır olarak verilendir, daha şimdiden eskimiş olandır, ve bu histerik tutku bu yüzden yenilik arayışına her gün yeniden başlar. Modernizmin göreciliği insan usunun kendisinin ilksiz-sonsuz sofizmi olarak sözcüğün tam anlamıyla eskimiş ve değersizleşmiş olanın kendisidir. Modernist soyutlamacılığın kendisi kavramdaki tüm gelişimin ve açınımın geri alınması olduğu düzeye dek, modernizm gerçekte yalnızca gericidir. Modernist sanat ilkelliğe dönüş eğiliminde ilericiliğinin düzmece olduğunu dolaysızca gösterirken, ya da bilinç-altının dışavurumculuğunda yenilik için çabalarken, gerçekte insan-altı bir duruma duyulan özleme anlatım verir. Modernizm, bu sayfalarda hiçbir zaman sözünü etmeyeceğimiz sayısız sapık 'sanatçı,' 'felsefeci,' 'fizikçi,' 'ruhbilimci,' 'yaşabilimci' vb. tarafından sahnelendiği gibi, insanı insanlık-dışı yapar.

Hiçbir Saltık Güzellik tanımayan, hiçbir estetik a priori tanımayan Picasso'nun modernist

duyarsızlığa kendi alanında başka herkesten daha başarılı anlatım vermesi kendi kişisel-ekinsel belirlenimi gereği uygarlık değerlerinden başka herkesten daha az pay almış olmasına bağlıdır. Bu temelsizlik bu kişiliğin nasıl en sıradan, en anlamsız, en önemsiz olanı yeni olarak görebilmiş olmasını açıklar. Picasso'nun estetik düşüklüğü moral ve kuramsal düşüklüğü ile tutarlıdır.

Güzel Sanatlar insanı tanrısala yaklaştırır, ona varoluşunun estetik olarak nasıl olabileceğini anlatırlar. Dünyayı tılsımlı kılarlar. Güzelliği yadsıyan Kübizm insanın gerçek dünyasına, insan varoluşuna ait değildir. Bir başka varoluşa, nihilist tinin anlamsız, değersiz hiçliğine aittir.

"Zamanımı anladım ve çağdaşlarımın ahmaklığını, kibirlerini, hırslarını sömürdüm. Bu, benim bu itirafım acı bir itiraf, görünebilece-
ğinden daha acı verici. Ama en azından ve en sonunda dürüst olma gibi bir değeri vardır."

Picasso yirminci yüzyılın en çok para kazanan sanatçısıydı.

Picasso yalnızca sanat dünyasında bir tecimci olarak başarılı olmakla kalmadı, ama yirminci yüzyılda 'sanat = para' denklemi gibi bir buluşa da imza attı. Yalnızca kendisinin pek değer vermediği yapıtlarını inanılmaz ederlerle pazarlamakla kalmadı, ama paranın düşüncesiz sanatın birincil güdüsü olabileceğini de tanıtladı. Picasso bu başarıyı ancak modern bireyin Güzellik duygusunun henüz gelişmediği, estetik duyarlığın henüz özgür olamadığı geri bir kültür aşamasında kazanabilirdi. Sorun Picasso'nun kişisel nihilizminden daha çoğunu ilgilendirir. Sorun Sanat ve Modern Toplumun ön aşaması arasındaki ilişkinin doğasından kaynaklanır.

Modern bireyin tanıdığı başlıca değerin para, bildiği başlıca ilişki biçiminin çıkar ilişkisi olması olgusu karşısında, sanatın sığ burjuva beğeniye uyarlanışı doğaldır. Sanat kendini nihilizme uyarlayınca çirkinlik pekala beğeni nesnesi olabilir. Modernist sanat barbarlaştırır.

Claude ve Paloma Oyunda. 1950. Kontrplak üzerine yağlıboya ve mine. 461/2 x 571/8" (118 x 145 cm).

Picasso'nun başarısını, büyüklüğünü küçümsemenin olanaksız olmasına karşın, Picasso'yu Picasso yapan şey nihilizmi ve duygusuzluğudur. Modernist başarı modern Batıya özgü nihilizm tarafınan beslenir. Picasso miti estetik bir yetkinliğin değil, anlamsız ve saçma bir varoluşun yaratısıdır.

İp Atlayan Kız, 1950. Montaj ya da Assemblaj, 152 x 65 x 66 cm. Paris, Musee.

Modern Sanat soyutluğunda öğretilebilir olmasının güvencesini bulur. Yetenek gerektirmez. Tam tersine, gereken şey özellikle yeteneksizliktir. Öğretende ve öğrenende ustalık da gerektirmez. Modern kurumsallaşma ortamında Felsefe de soyutlanarak kitle düzleminde öğretilebilirlik kazanır, ve modern toplum bu iki uygarlık değerini, felsefe ve sanatı, yalnızca etkisizleştirmekle kalmaz, ama onları usdışı bütüne uyarlamayı başarır. Kurumsallaşan sanat ve kurumsallaşan felsefe yalnızca özgürlüklerin iyitirmekle kalmaz, ama kendi kavramlarına karşı savaşmanın en etkili araçları olurlar. Modern Üniversite Gerçeklik ile kaygılanmaz. Güzellik ile de kaygılanmaz. Pragmatik tininde pragmatik istemlee yanıt ve doyum vermeye ayarlanmıştır. Fabrikanın mal üretmesi gibi, modern Üniversite de anlamayan fizikçi, türesiz tüzeci, duyarlıksız sanatçı, kavramsız felsefeci üretir. Modernist soyutlama yalnızca kavramları kendilerine karşı çevirmekle de yetinmez. Aynı Soyutlamacılık bilgide özelleşmeyi de dayatır. Matematikten habersiz tarihçi, fizikten habersiz toplumbilimci, felsefeden habersiz gökbilimci modern Yararlık İlkesinin bir kâr düzenine adadığı paradigmalar olurlar.

Modern varoluşta niçin herşey analitik olmak zorundadır? Niçin parçalar yerlerinde olmamalı, niçin

bütüne yaşam veren bağ koparılmalı, niçin doğal nesne biçimini, bütünlüğünü, birliğini yitirmelidir? Niçin herşey sökülmeli, yapısızlaştırılmalı, parçalanmalıdır? Yenilik tutkusu bu ayrıştırmacılığın duygusal ve mantıksal zemini olarak görünür: Kaos, uyumsuzluk, belirlenimsizlik, süreksizlik, görecilik, inançsızlık, geçicilik, tözsüzlük, içeriksizlik, çağrışımcılık, atomizm, uylaşımsızlık vb. modernist tinin yenilik dediği şeyi üretmesini sağlayan olumsuz terimleridir. Bireysellik (ya da türlülük, çoğulculuk) her durumda kötü bir tinselliğin dışsal, ezici, yabancı, yalancı birliğine yeğlenmelidir. Batının birlik ilkesi yoktur. İnsan doğasının onuruna, Batıda somut değil ama soyut yeğlenmelidir.

Modern dönemde soyutlamanın kuramsal düşüncede olduğu gibi estetik beğeni alanında da başatlık kazanması modern tinin bir kaprisi değildir. Analitik 'felsefe' denilen Anglo-Saxon sabuklama Kübizmin sanatta yaptığı aynı soyutlamayı felsefenin kendi alanında yapar, somut olan kavramı değil ama soyut duyu-verisini, evrensel düşünceyi değil ama tekil duyusal öğeyi saltıklaştırır. Bütünü söker, dağıtır, parçalar, ve bu postmodern yöntem yoluyla dirimli olan bütünü dirimsiz bileşenlerine ayrıştırır, onu anlamsızlaştırır, saçmalaştırır, çirkinleştirir. Bütünün estetik ve ussal uyumu yerine, duyusalın ve düşünselin birliği yerine, dışsal ve kübist bitiştirmeyi, tutturmayı, yapıştırmayı geçirir, ve bunun için yöntemini her durumda kaotik çağrışım süreçlerinde ve onu denetleyen yabanıl bilinçaltı etmenlerinde bulur.

Böyle ilkelliğin gizini anlamak güç değildir. Modern Akademik 'sanat' ve 'felsefe' kurumlarında Sanat ve Felsefe de tüm değerlerinden, tüm idealist güdülerinden soyutlanır ve tecimsel amaçların disiplini altında öğretilmeye uygun analitik, bağsız, tutarsız biçimlere indirgenir. Gevşer ve hafiflerler. Varoluşunu duyarlığın, duyuncun ve ussal düşüncenin bastırılmasına koşullu kılan bir toplumda, eğitimi baştan sona pazar kurallarına uyarlayan bir akademide, Sanat ve Felsefe de çirkinin ve yalanın aklanışına hizmet etmeye ayarlanır. Güzellik ve Gerçeklik onları reddeden kurumsallık tarafından ancak karşıtlarına çevrilerek öğretilebilirliğin alanına getirilebilir. Bu modern soytarılık oyununda, akışkan toplum akışkan ve değişken felsefecilerin, sanatçıların akışkan üretimine de gereksinir. Bunlar bir yandan kültür işleyiminin gündelik gereksinimlerine yanıt verirken, aynı zamanda Güzelin baskılanışında sürekliliği sağlar. Bir yandan yalancı çözümlemelerle usu uyuşturmayı sürdürürken, aynı zamanda toplumsal aptallaşmanın sürekliliğini güvenceye alırlar. Modern toplum tek-boyutlu ussallığında bir tutarsızlık başyapıtıdır, tüm parçaları uyumsuzluk içinde işleyen bir düzensizliktir.

Modern 'sanat'ın güzeli konu almaması bir başka olanaklı sorunu da çözer çünkü güzellik duygusallığa yol açar. Ama duygu tam olarak modern toplumun yararcı törelliğinin işlemesini önleyecek olan etmendir. Benzer olarak, varolan olguların sözcüsü olan pozitivizm gerçekliği konu alamaz çünkü gerçeklik ussallığı imler. Ama us tam olarak sürekli değişim içiindeki modern toplumun gerçekliksiz varoluşu için birincil gözdağıdır. Modernizm duyguyu reddettiği yerde usu, ve usu reddettiği yerde duyguyu reddetmek zorundadır. Us ve Duygu ve Duyarlık bir ve aynı İdeanın anlatımlarıdır. Felsefeyi, Sanatı ve Sevgiyi püskürten bu uygarlık düşmanı, bu barbarlık dostu tutumlar, bu analitik, atomik, soyutlamacı eğilimler bir ve aynı usdışı bütünün sakınımı için zorunludur.

Modernizmin kendine özgü bir sürekliliği vardır:

Tözsüz Sürekli Yenileşme

Picasso süreklidir — yenilikte. Onun sürekliliği modern varoluş tarafından serseme çevrilen ve usunda ve ruhunda dayanıklı hiçbirşey, değerli hiçbirşey saklamayı başaramayan bireyin

sürekliliğidir. Tözsel olmayanın, hiçbir öğesi sağlam olmayanın, her zaman yeni olanı arayanın sürekliliğidir. Onunki öyle bir akışkanlıktır ki akanın kendisi bir hiçliktir. Girdiği ırmak Herakleitos'un ırmağı değildir çünkü yalnızca tözü olan Logos'tan değil ama başka her tözden de yoksundur. Bunun dışında, Picasso süreksizdir, kopuktur — uygarlıktan, sanatın sürekliliğinden, güzelliğin sürekliliğinden. Picasso da yapıtları gibi bir Paradigmadır: Tıpkı modern fiziği bilimsel süreklilikten koparan Einstein gibi, tıpkı niceliğin sürekliliğini uzaydan ve matematikten silip atan Hilbert gibi: Tıpkı insanlığın törel sürekliliğini kesintiye uğratan Anglo-Saxon yararcısı ve Amerikan pragmatisti gibi. Modern fizik, modern estetik, modern törellik YENİdirler. Bir birikim ve gelişim sürecine ait değil ama onun ötesinde ve üzerindedirler. Yeni bir bilim kavramına, yeni bir sanat ve yeni bir törellik kavramına anlatım verirler. Onlarda Kavramın kendisi yeni bir 'kavram' olur — eytişimsiz, karşıtlıksız, ve süreksiz.

Modern toplum Aydınlanmış toplumdur, orada herkes kendi bahçesini eker, kendi bencilliği ile oyalanır. Orada pazar kurallarının düzenlediği toplumsal işlere ve ilişkilere inancın ve duyuncun kesinlikle burnunu sokmaması istenir. Ve orada geleneğin boş tinsel değerlerinden kurtarılan modern toplum bireysel varoluşa yararlık değerleri tarafından, tüketim değerleri tarafından belirlenen bir anlam verir.

Duyguda diretmek, sevmek modern toplumsal varoluşa meydan okumak demektir: Seven insan sömüremez, aldatamaz, saldırganlaşamaz. Eğer aptalca severse, hasta olur. Modern roller için gereken duygu Sevgi değil ama Nefrettir. Bu düzeye dek, birey sevgiden ne denli uzaklaşırsa, duygusunu ne denli bastırırsa, modern toplumun oyununu o denli pürüzsüzce, o denli etkili olarak oynar, ve hırs, kazanç, saldırganlık, yokedicilik dürtülerinin özgürlüğü bireysel başarının vazgeçilmez koşulu olur. Böyle toplum inanç topluluğundan bambaşka birşeydir. Sözcüğün en gerçek anlamında özdekçidir.

Bu insanlık-dışı varoluşta saf duyunç kaçınılmaz olarak anlamsızlıktan, değersizlikten, saçmalıktan yakınır. Modernizmden nefret bir varoluşçu başkaldırıya yoğunlaşır. Ama bu yakınma yakındığı toplumun kendisinin kategorilerine bağlı olarak düşündüğü sürece anlamsızı, saçmayı doğrulamanın ötesine geçerek neyin anlamlı, değerli ve gerçek olduğunu görmeyi başaramaz, modernist düşmanı ile işbirliği yapmayı, idealizm ve romantizme saldırma olanağını seçer.

Yontudan mimariye, şiirden müziğe dek her sanat dalında yer alan evrensel çirkinleşme süreci egemen bir sınıfın ya da hükümetlerin komplosu değildir. Modern sanatın sıradanlığın, sığlığın ortak beğenisini yansıtması, halksal Güzellik duyusuna anlatım vermesi ya da sanatın kendini görgüsüz popüler beğeniye indirgemesi de söz konusu değildir. Pop sanat elbette çirkinin sanatı değildir. Çirkini beğenmek duyarlığın a priorisine, insan doğasının, insan özünün kendisine aykırıdır. Çirkini beğenmek ve Güzellikten tiksinmek özel bir ruhsal bozukluğu, bir duyarlık başkalaşımını gerektirir. Ve bu estetik indirgeniş özel bir entellektüeller sınıfına, ideolojiyi, nihilizmi, fanatizmi, sadizmi de üreten bir nefret ekinine aittir.

Eğer Uygarlık kavramını modern Batı toplumunun sözde uygarlık durumu ile özdeşleştirmeyeceksek, eğer kavramı kendi değerinde tutacaksak, modern estetik çürümenin Uygarlaşmanın bir sonucu olmadığı, tam tersine Uygarlık Düşmanlığının bileşenlerinden biri olduğu vargısına ulaşırız. Öteki bileşenler arasında bilgiden korkan kuşkuculuk, bilimden nefret eden pozitivizm, değerleri değersizleştiren nihilizm, tinselliği bütününde yoksayan materyalizm vardır. Batı Uygarlığı anlatımını her zaman bir Batı 'Uygarlığı' anlatımı olarak anlamalıyız.

Hiç kuşkusuz Galileo ve Kepler, Descartes, Hegel, Spinoza, Mozart, Beethoven, Goethe, Schiller,

Waterhouse, Bouguereau, Alma-Tadema, Maxwell 'Batılı' felsefeciler, 'Batılı' sanatçılar, 'Batılı' bilimcilerdir. Ama tümü de ödünsüz ussalcılıklarından ve idealizmlerinden ötürü Batı uygarlığının düşmanları olarak görülürler, tümü de bu uygarlığın asıl sözcüleri tarafından horlanırlar, karalanırlar. 'Uygarlığa' değil ama Uygarlığa, Batıya değil ama İnsanlığa aittirler. Buna karşı, evrensel usdışına anlatım verdikleri düzeye dek Picassolar ve Matisseler, Sartre ve Einstein, Locke ve Hume, Nietzsche ve Russell ve benzerleri aynı usdışı yolunun yolcularıdırlar, pozitivizmleri, nihilizmleri ve kübizmleri ile sözcüğün en gerçek anlamında modern Batı uygarlığının 'felsefi,' 'sanatsal,' 'bilimsel' temsilcileridirler.

Picasso'nun hayranlık verici ölçüde derin kavrayışlarından biri de sanatta Evrim ya da Gelişim düşüncesini reddetmesiydi. Bu Picasso'nun küçüklüğü değil, tam tersine büyüklüğüdür. Kandinsky gibi kendini bilmezlerin savundukları böyle saçmalıklar yerine, Picasso postmodern Türlülük tasarımına benzer birşeyi yeğledi. Her sanat yapıtı bir paradigmaydı — tam olarak sürekliliği, iç bağıntıyı sevmeyen pozitivistin de bayılacağı gibi. Kübist sanat yapıtı kendi içinde olduğu gibi dışında da tam bir süreksizlik olmalıdır. Çünkü süreklilik gelişimin koşuludur.

Roma tarihinin erken günlerindeyiz. Romalılar komşuları Sabinlerin kızlarını kaçırır, ve bunun öcünü almak için Sabinler Roma'ya karşı saldırıya geçerler. Ama hemen değil. Arada geçen süre içinde Sabinlerin önderinin kızı Hersilia Roma önderi Romulus ile evlenmiş ve ondan iki çocuğu olmuştur. Jacques-Louis David'in tablosunda Hersilia babası ve kocası arasında görünür ve her iki yandaki savaşçılardan kadınları kocalarından, anneleri çocuklarından ayırmamalarını ister. Yakarılarına başka Sabin kadınlar da katılır. David onu uzun bir süre uğraştıran birçok ön çalışmadan sonra bu tabloyu çizerken sanatsal gelişiminde bir dönüm noktası olarak bütünüyle yeni bir yön tuttuğunu belirtir. Sonunda ''geriye kaynağa gitmek'' ve ''sanatı Yunanlılar tarafından izlenen ilkelere geri döndürmek'' istediğini yazar. David yapıtında gerçekliğe olduğu gibi insan büyüklüğüne ve eşsizliğine de anlatım verir. Trajedi Guernica trajedisinden daha önemsiz değildir. Ama David Doğal Hakkın, insanlık haklarının savaş tarafından bile çiğnenmemesi gerektiğini insan soyluluğu ile anlatır.

(Solda) ''Sabin Kadınları'' (1794-99) için ön çalışma, kara kalem ve mürekkep, Paris'te Musée du Louvre.

(Üstte) Sabinlere Tecavüz, 1963, Tuval üz. yağlıboya, 195 x 130 cm (76 3/4 x 51 1/8 in.) Museum of Fine Arts, Boston.

Picasso ise, tıpkı Guernica'da olduğu gibi, İnsan Hakları temasını bir anlamsızlık ve saçmalık düzlemine taşır.

'' Sabin Kadınları''

Tuval üz. yağlıboya, 12'8" x 17'3/4"

Paris, 1796-99

İmza: David faciebat anno 1799.

Musée du Louvre, Paris.

Matisse: Tanrısal Çirkinlik

Güzeli Çirkine yeğleyen biri şöyle yazar: ''... büyük Matisse Ecole'u Bouguereau ya da Gerome gibi resim YAPAMADIĞI için bırakmadı — büyük bilgeliği içinde Matisse onlarınınkinin aşağılık hazlara, tiksindirici güzelliğe ve günahkâr kösnüye götüren yol olduğunu anlamıştı. Buna göre Matisse hiçbir zaman Erkekten güzelliğine hayranlık çığlıkları getirecek bir kadının resmini

yapmamaya karar verdi, ve tanrısal olarak Çirkin sanatı yoluyla Matisse dünyaya güzellik, uyum ve anlaşılırlık kuruntularından vazgeçmesini, ve bunun yerine kendini çirkinlik, uyumsuzluk ve beceriksizliğe tapınmaya vermesini bildirdi.”

“... the great Matisse did not leave the Ecole because he was UNABLE to draw like Bouguereau or Gerome — in his great wisdom Matisse had realized that theirs was the path to base joys, foul beauty, and sinful sensuality. Therefore Matisse determined to never paint a woman who should bring from Man cries of admiration at her beauty, and through his Divinely Ugly art Matisse instructed the world to forsake the chimeras of beauty, harmony, and intelligibility, and to instead devote themselves to the worship of ugliness, disharmony and incompetence.”

Kübist Picasso Sanata saldırısını tutarlı olarak Gerçekliğe bir saldırı ile birlikte götürdü:

“Gerçeklik nedir? Gerçeklik varolamaz. ... Gerçeklik yoktur. ... Gerçeklik bir yalandır”

:: “What is truth? Truth cannot exist. ... Truth does not exist. ... Truth is a lie.” (Parmelin, Picasso: The Artist, His Model, and Other Related Works, 1965, s. 110.)

“Hepimiz biliriz ki sanat gerçeklik değildir. Sanat bize gerçekliği, en azından bize anlamak için verilen gerçekliği kabul ettiren yalandır. Sanatçı başkalarını yalanlarının doğruluğuna inandırmanın yolunu bulmalıdır”

:: “We all know that art is not truth. Art is a lie that makes us realize truth, at least the truth that is given us to understand. The artist must find the way to convince others of the truthfulness of his lies.” (The Arts, Picasso Speaks, 1923.)

Kübizm Öncesi

Kübist devimin Picasso ve Braque tarafından 1907-1914 arasında geliştirildiği ve 1927’de 39 yaşında ölen Juan Gris tarafından mantıksal vargısına dek götürüldüğü kabul edilir. (Gris Paris’te Picasso ve Braque ile yakın ilişki içinde çalıştı). Kübist sanatçılar konularını bir dizi yüze parçalayarak tek bir nesnenin değişik yanlarını eşzamanlı olarak gösterirler. Ama kübist biçem tablo düzleminin yassı, iki-boyutlu yüzeyini vurgular, geleneksel perspektif uygulayımlarını reddeder. Doğaya öykünmeyi yadsıyan parçalı kübist nesnenin çok-yüzlülüğü geometrik kökenli ‘kübizm’ teriminin gerekçesidir. 1912’ye dek süren ve renkleri zayıflatarak geometrik biçim üzerinde yoğunlaşan çalışmaya Analitik Kübizm adını verdiler. İkinci aşama Sentetik Kübizm olarak adlandırıldı ve daha süslü şekiller, şablonlama, tutturma, ve daha parlak renkler kullandı. Bu aşamada Picasso ve Braque tablolarında kesilmiş gazete parçaları kullanmaya başladılar. Tüm bu yenilikler kökenlerini klasik güzellik ve incelik öğelerini anlamsız bulan Picasso’nun 1907’ de ilkel İberya yontularında gözüne çarpan çarpıklıklara öykünmesinde buldular.

Kübizm

.

Kova Tutan Boğa, İÖ 3100—2900. Proto-Elamit dönem, Güneybatı İran, Gümüş, Y. 16,3 cm.

Picasso yalnız başına yeterli olarak anlaşılmaz. Onu kötü çizimler yapan, Güzellik ile arası iyi olmayan, giderek Güzellikten nefret eden bir ‘sanatçı’ olarak görüp geçip gidebiliriz. Ama eğer çalışmasını örneğin çağdaş müzik denilen benzer çirkinliklerin yanına koyarsak, eğer ‘non-Euclidean’ denilen sözde geometrinin yanına koyarsak, eğer Einstein’ın usdışı görecilik kuramının yanına koyarsak, eğer Wittgenstein ya da Sartre ya da Russell gibi irrasyonalistlerin felsefe düşmanı sabuklamalarının yanına koyarsak, davranışçılığın, fizikselci dilbilimin vb. yanına koyarsak,

önümüzde belli bir iç ilkesi olan tutarlı bir tablo şekillenmeye başlar.

Tüm üyelerinde ortak olan yan yenilik uğruna yenilik tutkusudur: Klasik, İdealist, Gerçek, Güzel, Doğru, Bilimsel, Ussal olan reddedilir. Modernist deha ne olursa olsun bir birikimin kalıtçısı olmayı, bir bütünlüğün parçası olmayı, bir sürekliye katılmayı başaramaz. Ne pahasına olursa olsun köksüz, süreksiz, ilişkisiz, bağıntısız bir paradigma olmak zorundadır.

İS 1900'ler, Picasso. İp Atlayan Ama Kova Tutmayan Kız, 1950. Toplama, 152 x 65 x 66 cm. Paris Müzesi.

Sanat yalnızca doğaya öykünme değildir. Tersine, salt doğal, duyusal biçimin tinsel biçime yükseltilişidir. Tıpkı Doğabilimin doğaya tam olarak onda olan kurallılık ve yasallığı vermesi ve ona tam olarak onda olan usun kendisini yüklemesi gibi, Sanat da duyusal doğaya kabul edebileceği ikinci bir biçimi, tinin biçimini verir, bununla onu doğadan daha yüksek bir başka doğa ile, ideal doğa ile bağlar. Onu usun o salt görgül biçiminin üstüne ve ötesine büyütür, ona yalnızca kendisinin verebileceği güzellik biçimini verir çünkü kendisi Güzelik İdeasından büyür.

Sanat nesnesini ruhun ideal güzellik kaynağından yeniden biçimlendirdiğinde doğanın tüm görüngüleriyle başarmaya yeteneksiz olduğunu başarır, onun taşlaşmış anlığını seslerin ve renklerin, duyguların ve düşüncenin güzelleşmiş anlığına çevirir. Tin güzel biçime doğru özgürlüğünde — Sanatta — Doğanın yabanıllığını, katılığını, sonluluğunu geride bırakırken, birey kendi bireyselliğinden daha büyük bir evrenselin, Güzellik İdeasının anlatıcısı olur. Onu öğrenmez. Onu varoluşun kendisinden aldığı anlamdan ve değerden yaratır. Güzellik İdeasının anlatımı ve duyumsanması olduğu sürece, Sanat varoluşu tanrısala doğru büyütür. Varoluşa insan duyarlığından doğan ideal armağan olduğu ölçüde, insan ruhunun güzelliğini cisimselleştirdiği sürece, Güzel Sanat insanın ideale, idealizme ve özgürlüğe yürüyüşüdür. Onsuz varoluş yokoluştur.

Picasso'nun çizimleri durumunda doğal nesneye yapılan katkı bir duyarlığın katkısı değildir. Ve hiç kimse bu duyarsız karalamaların Doğaya öykünmeler olduklarını söyleyemez. Ne yerde ne de gökte Picasso'nun anlatımlarına karşılık düşen bir nesneler alanı vardır.

Picasso'nun çizimleri özgür imgelemin tasarımları da değildirler. Hiçbir insan salt doğal duygularıyla tuvaline böylesine yoğun bir anlamsızlık, saçmalık, çirkinlik imgesi aktaramaz. Burada doğal bilince, onun pop sanatına ait olmayan bir ton vardır. icasso'nun biçimsizlikleri bilincinde olduğumuz herşeyden ve böylece bilincin kendisinden ayrıdırlar. Bir bilinçaltının anlatımlarıdırlar — acının, korkunun, acıya ve korkuya kaçınılmaz olarak eşlik eden nefret ve saldırganlığın.

Modern karakterin baskıcı doğası zemininde, baskıcı kişiliğin yaşadığı sürekli suçluluk duygusu zemininde, modern birey Picasso'nun endişe ve nefret ve saldırganlık anlatımlarında kendi iç dünyasının bir sergilenişini bulur. Yapıtların yaratıcısının yalancı bireyselliğini parçalar, onun özel iç dünyasını kamusal bir dış dünya yapar, orada modernizmin evrensel bilinçaltına ulaşır. Böyle grotesk başkalıkta bilinçsizce yalnızca kendi ile özdeşleşir. Ama Picasso'nun sanatında sık sık Ölüm İçgüdüsüne anlatım veren korku ve saldırganlık duyguları da yiter, anlatıma bir ilgisizlik, bir anlamsızlık, bir hiçlik yayılır. Duygusuzluk us-dışının, ya da daha iyisi, us-yarılmasının, şizofreninin özelliğidir. Bu estetik-dışı 'tabloların' çoğunda herhangi bir kavramsal anlatım da yoktur. Modern sanat eleştirisi ya da yorumlaması bu zeminsizlik düzleminde baskıcı bilinçaltının baskıcı bilinçaltı ile iletişim ve buluşma girişimi olur.

James Joyce
ULYSSES

Penelope

YES BECAUSE HE NEVER DID A THING LIKE THAT BEFORE AS ASK To get his breakfast in bed with a couple of eggs since the City arms hotel when he used to be pretending to be laid up with a sick voice doing his highness to make himself interesting to that old faggot Mrs Riordan that he thought he had a great leg of and she never left us a farthing all for masses for herself and her soul greatest miser ever was actually afraid to lay out 4d for her methylated spirit telling me all her ailments she had too much old chat in her about politics and earthquakes and the end of the world let us have a bit of fun first God help the world if all the women were her sort down on bathing-suits and lownecks of course nobody wanted her to wear I suppose she was pious because no man would look

Picasso yaşamı boyunca bütünüyle bilinçsiz olarak Jung'un hastalarının bilinçaltına ulaşabilmek için onlardan istediği türde resimsel biçimler üretmeyi sürdürdü. Jung 1932'de Picasso'ya (ve onunla birlikte kitle ekin işleyimi tarafından yine yüzyılın bir başka sanatçısı olduğu buyrulan James Joyce'a) şizofreni tanısını koydu. Bu sanatçıların yapıtlarında kendini dolaysızca gösteren kavram bozukluğuna yine bütünüyle açık olarak duygu yitimi de eşlik eder. Us-dışı olan duygu-dışıdır.

Picasso'nun 'normalliği' modernist tinin normalliğidir. Onu yüzyılın sanatçısı seçen duyarsızlığın normalliğidir. Onun gibi çirkinlik, saçmalık ve anlamsızlık tini ile bağdaşmadıkları için, güzelliğin ve insanın birliğini kutladıkları için Bouguereauleri duvarlarından indirip mahzenlere atan müze bürokratlarının normalliğidir. Ve bir Picassolar ordusu üretmekte olan modernist sanat etkinliğinin normalliğidir. Picasso evrensel beğeninin değil ama — sözcüğe Rousseau'nun verdiği anlamda — herkesin beğenisinin temsilcisidir.

Picasso'nun us-dışı ve duygu-dışı yapıtlarının soyutluğu modern kitle ekininde neyin soyutlandığını yansıtır — tam olarak olması gerektiği gibi. Orada soyutlanan şey Güzelliktir, insana verilen estetik Değerdir. Ama Güzelliğinden sıyırılan, çirkinleştirilen nesne çoğunlukla kadındır. Picasso'nun kadına yönelik duygusu — Picasso'ya duygudaş yazarların bile sık sık bir saygı belirtisi olarak, neredeyse bir onur sanı olarak kullandıkları bir anlatımla — 'hayvansal'dır, bir duygu değil ama bir içgüdüdür. Yaşamı boyunca zamanın geçişiyle orantılı olarak daha da çirkinleşen ve korkunçlaşan tabloları insandan daha da yabancılaştığına, daha da kuşkucu olduğuna tanıklık ederler. Ve daha da hırslı, daha da saldırgan, daha da duygusuz olduğuna. Pablo gençliğinde öğrendiği ve bir alışkanlığa yükselttiği bir tutumla, kadınlarla ilişkisinde tinsel sevgi yerine daha özdeksel aracılar kullanmayı yeğledi. Bütün erotik yaşamı Paris'te geçirdiği gençlik yıllarının hastalıklı deneyimlerinin doğal bir uzantısı oldu.

Jung'un mitolojik-mistik çözümlemelerinin üstünde ve ötesinde, bu 'simgeler' Picasso'nun sevgisizliğini, erotizm korkusunu, kadına düşmanlığını anlatırlar.

at her twice I hope I'll never be like her a wonder she didnt want us to cover our faces but she was a welleducated woman certainly and her gabby talk about Mr Riordan here and Mr Riordan there I suppose he was glad to get shut of her and her dog smelling my fur and always edging to get up under my petticoats especially then still I like that in him polite to old women like that and waiters and beggars too hes not proud out of nothing but not always if ever he got anything really serious the matter with him its much better for them go into a hospital where everything is clean but I suppose Id have to dring it into him for a month yes and then wed have a hospital nurse next thing on the carpet have him staying there till they throw him out or a nun maybe like the smutty photo

he has shes as much a nun as Im not yes ...

Picasso'nun Güzelliğe ve Güzel Sanata yaklaşımını kendi sözlerinden izlemeliyiz:

Parthenon Üzerine:

"Parthenon gerçekte yalnızca üzerine birinin bir çatı koyduğu bir çiflik avlusudur; sundurmalar ve yontular o sıralar Atina'da çalışmakta olan ve kendilerini anlatmayı isteyen insanlar olduğu için eklendi. Önemli olan sanatçının yaptığı değil, ama ne olduğudur. Cezanne eğer Jacques Emile Blanche gibi yaşamış ve düşünmüş olsaydı beni hiçbir zaman ilgilendirmezdi, üstelik resmini yaptığı elma on kez güzel olsaydı bile. İlgimizi zorlayan şey Cezanne'ın endişesidir — bu Cezanne'ın dersidir; Van Gogh'un acılarıdır — eş deyişle, insanın edimsel dramı. Gerisi yapmacıktır."

"The Parthenon is really only a farmyard over which someone put a roof; colonades and sculptures were added because there were people in Athens who happened to be working and wanted to express themselves. It is not what the artist does that counts, but what he is. Cezanne would never have interested me a bit if he had lived and thought like Jacques Emile Blanche, even if the apple he painted had been ten times as beautiful. What forces our interest is Cezanne's anxiety — that's Cezanne's lesson; the torments of Van Gogh — that is the actual drama of the man. The rest is a sham."
(Cashiers de Art, Conversation Avec Picasso, 1949)

"Picasso sanatında kadınlardan korkusunu yoketti." (Anonim.)

Yüzyılın Sanatçısı

Bir süre için Picasso'yu unutup sanatçıların resim ve güzellik ile nasıl birşey anladıklarını anımsamalıyız.

Franz Xavier Winterhalter
(1805-1873).

1) Barbe Dimitrievna Mergassov, Bayan Rimsky-Korksakov (1864).

2) İlkbahar.

3) Pauline Sandor, Prenses Metternich (1860).

4) Prenses Charlotte adında genç bir kız (1850).

Felsefede Gerçekliğin zaman-üstü olmasından, zamana göreli olmamasından, değişmez, ilksiz-sonsuz, bengi olmasından söz ederiz. Pisagor teoremi zamanda değildir. Kavramın eytişimi zamansal, göreli, geçici olanı anlatmaz. İdea bengilik içindedir. Güzellik İdeası zamanı yokeder, varlığın sonluluğunu, geçiciliğini bir yana atar, ruhumuz kendini ona bıraktığı zaman insan olmanın nasıl yüksek, nasıl soylu, nasıl değerli birşey olduğunu anlarız. Güzellik İdeamız bize kendi değerimizi yaşatır. Klasik ile karşıtlık içinde, modern sanat tam olarak geçici, zamansal olandır, insanı küçültür, önemsizleştirir, aşağılar. Yenilik dediği sonluluğa bağımlı olduğu ölçüde sürekli eskiyen, yitip giden, geride hiçbirşey bırakmayandır. Anlamsızdır.

Birkaç modern sanat yapıtı

Yapıtlarına çirkinleşmiş ruhlarının damgasını basarak modern beğeniye tam olarak almaya yetenekli olduğu duygusuzluğu sunan kitle sanatçıları kitlelerini usdışını doğrulamaya da

alıştırırlar. Böyle yapıtlarda rahsal yapı kendini ona benzemeyen birşeyle özdeşleştirmeyi öğrenir.

Willem de Kooning
(1904-??)
‘Kadın’

Jackson Pollock
(1912-1956)
‘Convergence’ (‘Yakınsaşma,’ 1952)
ve yöntemi.

Adolph Gottlieb,
‘Kovlayan ve Kovalanan’
(‘Pursuer and Pursued’)
(1947)

Paul Klee (1879-1940),
‘L(ucerne) Yakınındaki Park’

Joan Mitchel, ‘Lac Achigon’ (1973)

Mark Rothko, ‘Kavuniçi ve Sarı’

Piet Mondrian (1872-1944), ‘Kırmızı, Sarı ve Mavi ile Bileşim’ (1928)

Lois Mailou Jones, ‘Esquisse for Ode to Kinshasa’ (1972)

Hiç kuşkusuz daha da kötüleri, çok daha kötüleri vardır. Ama onlarla ilgilenmek Karl Jung’un işidir.

Bunlar ‘resim’dir. ‘Sanat’tır. Tıpkı Cantor’un sonsuz (‘sonlu-ötesi’) sayılarla dört işlem yapmasının ‘aritmetik’ olması gibi. Tıpkı Einstein’ın tahtadan koordinat dizgesini ısıtıp genleştirerek Geometriyi çürütmesinin ‘bilimsellik’ ve görelilik kuramının ‘fizik’ olması gibi. Tıpkı Skinner’in hayvan davranışı deneyleri ile geliştirdiği şeyin ‘ruhbilim’ olması gibi. Tıpkı Heisenberg’in elektronlarının gözlendiklerini algılamaları gibi, tıpkı Gödel’in nedenleri önceleyen etkileri gibi.

Saçmalık insanı düşünemez duruma düşürür. Kendi özgür yargısına güvenmek bir yana, böyle bir yetisinin olduğunu bile anımsayamaz olur. En kötü, en çirkin, ve en aptalca şeyler onun için sözcüğün tam anlamıyla karşıtlarına döner.

Bu ıvır zıvırı şimdilik bir yana bırakıp ...

... Sanatın ne olduğunu yeniden anımsamalıyız: .

Bouguereau’nün Batı akademik sanatının ellerinden gördüğü davranış bu akademizmin nasıl bir şarlatanlık olduğunu gösteren en doğrudan ölçüttür. Bouguereau için neredeyse bir dipnot kadar yer ayıran modernist Enc. Britannica bu sefil yazısını sanatçıyı suçlayan tümcelerle sonlandırır: ‘‘Modern eleştirmenler Bouguereau’yü uygulayımda gözüpekliği ve bakış açısında özgünlüğü insan betisinin oldukça cilalanmış ama uylaşımsal bir işlenişine kurban eden bir ressam olarak değerlendirme eğilimindedirler.’’

Bunu modernizmin Bouguereau’ya yaptığı bir haksızlık olarak göremeyiz. Modernist Hak kavramı plastiktir. Eğer Modernizm Bouguereau’yü kabul edecek olsaydı, başka pekçok şeyi de kabul eder,

ve pekçok şeyi bir yana atardı. Bouguereau ve Picasso'yu uzlaştırmak olanaklı mıdır? Güzelliği ve Çirkinliği? Pekala olanaklı olabilir, diyebiliriz. Sanatın da öldüğü duyurusunu yapan Postmodernizm niçin bu uzlaşmanın zemini olamasın? Bouguereau bir idealistti, ne yaptığını çok iyi biliyordu. Eğer Postmodernizm idealizmi, ussalcılığı doğrulayabilirse, ruhunda Bouguereau için de bir yer açabilir. Ama Bouguereau'nün oraya sığmayacağından emin olmalıyız.

"Bouguereau Revisited" başlığı altında Frederick C. Ross şunları yazar:

"Resim sanatının bir dehası olan Bouguereau çok geçmeden öylesine gözden düşecekti ki, 1940'larda, 50'lerde, 60'larda sanat tarihi öğrencileri 19'uncu yüzyıl sanatını inceleyebilir ve hiçbir zaman onun adını duymayabilir ya da tablolarından birini bile görmeyebilirlerdi. Dünyanın her yanında müzeler Bouguereau'nün tablolarını onyıllar önce indirmiş, onları sonraki 60 ya da 70 yıl boyunca toz topladıkları mahzenlere ya da depolara atmışlardı. Ya da daha da kötüsü, yok pahasına elden çıkarmışlardı"

::

"Bouguereau, a genius of the art of painting, was soon to fall so far from grace that art history students in the 1940s, '50s and '60s could study 19th century art and never hear his name or see one of his paintings. Museums around the world had taken Bouguereau's paintings down decades before, putting them in attics and storerooms where they collected dust for the next 60 to 70 years. Or worse, they sold them off at bargain-basement prices."

Adolphe-William Bouguereau

(1825-1905)

Meleklerin Şarkısı (1881)

(Büyük görüntü için
resmin üzerine tıklayın)

Picasso bilinçaltından gelen dürtülerine her zaman sözle de anlatım verdi: Ressam(lar)ın diktatörlüğü üzerine:

"Ressamların bir diktatörlüğünün, ... saltık bir diktatörlüğünün, ... tek bir ressamın bir diktatörlüğünün olması gerekir ... bize ihanet edenlerini tümünü bastırabilmek, düzenbazları bastırabilmek, hileleri bastırabilmek, gösterişçilikleri bastırabilmek, tılsımları bastırabilmek, tarihi bastırabilmek, bir yığın başka şeyi bastırabilmek için. Ama sağ duyunun yaptıkları her zaman yanına kalır. Herşeyin üstünde, ona karşı devrim yapalım! Gerçek diktatör her zaman sağ duyunun diktatörlüğü tarafından yenilecektir ... ama belki de değil!"

"There ought to be an absolute dictatorship ... a dictatorship of painters ... a dictatorship of one painter ... to suppress all those who have betrayed us, to suppress the cheaters, to suppress the tricks, to suppress the mannerisms, to suppress charms, to suppress history, to suppress a heap of other things. But common sense always gets away with it. Above all, let's have a revolution against that! The true dictator will always be conquered by the dictatorship of common sense ... and maybe not!"(Cashiers de Art, Conversation Avec Picasso, 1949)

"These are animals, massacred animals. That's all as far as I'm concerned ..."

"Bunlar hayvanlardır, kitle kıyımından geçirilen hayvanlar. Benim için hepsi bu kadar ..."

(Alıntı 'Treasures Homepage,' Picasso, "... questions of meaning" sayfasından.)

Les Demoiselles d'Avignon ne denli dişil güzelliğin tanrısal soyluluğuna duyulan hayranlığı

anlatıyorsa, Guernica da o denli insanlığın barış için özlemine, nefretin yenilmesi için tutkusuna, yokediciliğe bir son verilmesi için duyduğu ussal, estetik ve törel özleme anlatım verir.
Picassolara hayran olan aynı duyarsız ve duyunçsuz uluslar on yıl sonra kendilerine geldikleri zaman aralarından 50 milyonu yokettiklerini gördüler.

Picasso Guernica'yı Paris Dünya Fuarındaki İspanyol Pavyonu için siyah, beyaz ve gride, ve buruşuk gazete küpürlerinin de kullanımıyla, bir duvar resmi olarak yaptı (3,50 × 7,82 m). Tablo İspanyol İç Savaşı (1936-1939) sırasında Guernica'nın İspanyol Ulusalcı Generali Emilio Mola'nın isteği üzerine Alman pilotların kullandıkları Alman uçakları tarafından 1937'nin 26 Nisanında bombalanışına duyulan tepkiyi anlatıyordu. Savaşın dehşeti yabanıl bir çirkinlik tini ile pekiştirildi.

Sadizm

Gernika (Baskça) kitle yoketme silahları ile saldırıya uğrayan ilk Avrupa sivil yerleşim özeği oldu.
Bombardımanda 300 ile 1500 arasında insan öldü ve yapıların yüzde 70'i yıkıldı.
Gernika bombardımanı açıkça kısa bir süre sonra Nazilerin ve arkadan Amerikalıların ve Rusların kullanmaya başlayacakları kitle yoketme silahlarının bir provasıydı.

New York Modern Sanat Müzesinde saklanan tablo Picasso'nun dileği üzerine ancak İspanya'nın demokratik yönetime kavuşmasından sonra ülkesine geri verildi (1981'de).
Tablo bugün Madrid'de Kraliçe Sofia Müzesindedir.

Franco'nun kendisi de Guernica'ya hayrandı.
1968'de tablonun asıl ülkesine dönmesi için bir kampanya başlattı.
Picasso avukatları aracılığıyla bu girişimi durdurdu.

Guernica bir politik propaganda aracı olarak tasarlandı.
Tablo Gernika'nın bombalanışını anlatmaz.
Picasso'nun her zaman algıladığı biçimiyle gündelik dünyaya anlatım verir.
Bir dehşet duygusu yaratmaktan çok seyirciyi kendi insanlığından uzaklaştırır.
Tablo özgün değil ama Pablo'nun tüm yaşamı boyunca çizdiği delice şekillerin bir yeniden düzenlenişidir.
Bir çıldırının barışçıl olabileceği denli barışçıldır.

Picasso hiçbir zaman savaşa, içsavaşa, aslında genel olarak şiddete karşı olduğunu ileri sürecek bir durumda değildi.
II DS'ndan sonra izlencesi özsel olarak şiddet üzerine dayalı Ortaklaşacı Partinin üyesi oldu.

İnsanlara barış kavramını delilik anlatımlarıyla iletme girişimi onlardan Gernikaları ve Hanoileri, Nagasaki ve Hiroşimaları, Londra ve Dresdenleri bombalayan aynı deliliğin modern kitle toplumunun kendisine özünlü olduğu olgusunu gizler.

Avrupalıyı 50 milyon insanını yoketmeye götüren modern paranoya Picasso'nun yapıtının içeriğini oluşturan aynı delilikten doğar.

Mussolini, Hitler, Franco ve Stalin?
Böyle 'üst-insanlar' Avrupa tinini insanlık suçlarından bağışlanmasını sağlarlar mı?
Egemen sınıflar, Tekelciler, Bankerler?
Böyle 'egemenlik' Avrupa emekçi sınıflarını insanlık suçlarından bağışık tutmak için mi yaratılmıştır?

Ortaklaşacılık üzerine:

.

“Ben bir ortaklaşacıyım ve resmim ortaklaşacı bir resimdir. Ama eğer bir ayakkabıcı olsaydım — Kralcı ya da Ortaklaşacı ya da başka herhangi birşey —, politikamı göstermek için zorunlu olarak ayakkabılarımı çekiçle herhangi bir özel yolda dövmem gerekmezdi.”

“I am a communist and my painting is a communist painting. But if I were a shoemaker, Royalist or Communist or anything else, I would not necessarily hammer my shoes in any special way to show my politics.” (Interview with Jerome Seckler, 1945, Picasso Explains)

Pablo Picasso karısı ve Fransız ortaklaşacı önder Jacques Duclos ile kol kola yürüyor.31 Ekim 1961, Vallauris, Fransa.

Picasso yaşamında tıpkı sanatında olduğu gibi dürtüsel olarak ortaklaşacı oldu. Bir ideolojinin ne olduğu üzerinde kafa yoracak biri değildi. İdeolojinin zorunlu olarak bir Nefret birikiminden doğduğunu, bir Güç İstenci, bir Ölüm İçgüdüsü anlatımı olduğunu anlayacak kadar duyarlı biri de değildi. İşçi sınıfının kendisine olduğu gibi sanatçıya da zulmeden, ona sanatında işkence etmeye son vermeyen bir bürokratlar rejimini savunmada hiçbir duyunç sorunu görmedi. Picasso hiç kuşkusuz ortağımız olmayı filan isteyen biri değildi. Bu işten çok zararlı çıkardı. Tam tersine, kapitalini insan aptallığından ve duyarsızlığından türeten tutarlı bir bireyciydi. Picasso hiç kuşkusuz özdekçi kitle kıyımlarının bir savunucusu da değildi. Ama moral duyarsızlığı insanlığa yalnızca zulmeden bir rejimi savunmanın yataratabileceği tüm iç rahatsızlığı daha başından önledi. Picasso Hak kavramının bilincinde değildi. Aynı nedenle, Sanat yapma özgürlüğünün de bilincinde değildi. Yine aynı nedenle. Stalin’in ölümü üzerine bir buket çiçek göndermek yerine bir jest olarak onun kübist bir portresini çizmeyi daha uygun buldu (Atlantic Monthly, “Picasso Speaking,” Carlton Lake ile bir söyleşi. Bu sanat yapıtı henüz ortalarda görünmese de, makale Internette bulunabilir).

Picasso eylemlerinde kişisel dünya görüşüne uygun ölçütler kullanırdı. Yaşamını tıpkı tablolarından biri gibi çizdi. Ortaklaşacı oluşu Paris’in Almanlardan kurtarılışından sonraya düşer.

“Bir ortaklaşacı oldum ... çünkü Ortaklaşacılar Fransa’da, Sovyetler Birliği’nde tıpkı benim ülkemde İspanya’da olduğu gibi en yürekli insanlar.”

Picasso kübizmi ile, nihilizmi ile, simyacılığı ile bağdaştırmada hiçbir sorun görmediği yeni özdekçi ideolojisine yaşantısının ayrıksı bir eklentisi olarak baktı. Sovyetlerin Moskova’dan bu işten hoşnut olmadıklarını anlatan göstermelik homurtularına aldırmadan rejime destek vermeyi sürdürdü.

“Modernizm insanlığın uygulayımbilim ve ussalcı tasarlama yoluyla eksiksizleştirilebileceğine inanma eğilimindeydi. Eksiksizleşebilirlik ve ussalcılık gibi değerleri gösteren, destekleyen ya da başka yollarda örneklendiren sanat modern sanattı.”

::

“Modernism tended to have faith in the perfectibility of mankind through technology and rationalistic planning. Art which seemed to illustrate, foster or otherwise exemplify values like faith in perfectibility and rationalism was modernist art.”

(Modernizm üzerine Postmodern bir sabuklama.)

Çirkinlik ve çarpıtma Picasso'nun 'sanatının' iki temel öğesidir.

Eğer Sanat bir 'kamu oyu' sorunuysa, Pablo'nun Batıda modern kitle sanatının başlıca sözcüsü olduğunu söylemenin gereği bile yoktur. Sanatı kitlenin ayağına indirmede hiçbir sanatçı modern kitle toplumunun estetik beğenisine tam anlatım veren Pablo kadar başarılı olmuş değildir. Biricik soru ulusal sınırlar, ekinsel ayrımlar tanımayan bu evrensel çirkinlik anlatımlarının yüz milyonlarca insan tarafından niçin 'beğenildiği'dir. Kafa karıştıran biricik nokta modern duyarlıkta görülen bu estetik çözülüşün sağlıklı bir ansal ve ruhsal yapıda yalnızca yalıtılmış, yalnızca geçici bir sorun mu, yoksa bütünün normalliğine ait ve sürekli mi olduğudur. Aynı 'normalliğin' yöntemli kitle kıyımlarına duyarsız, nükleer yokoluşa hazır bir uygarlığın iyileştirilmesi olanaksız bir hastalığını mı anlattığıdır. Kısaca, sorun 'modern toplum' ya da 'sivil toplum' ya da 'burjuva toplum' kavramının kendisinin patolojik olup olmadığıdır.

1906'da Louvre Müzesi altı ve yedinci yüzyıllardan kalma İberya yontularını sergiledi. Doğduğu bölgede yapılan kazılarda çıkarılan bu arkaik şekillerde ruhuna seslenen çok önemli şeyler bulduğuna inanan Pablo o yılın yaz aylarını İspanyol Pirenelerinde küçük bir köyde İspanyol köklerini yeniden keşfederek geçirdi. Bu yontuların esinlendirdiği ilkellik tutkusu izleyen yıllarda çalışmasının kazanacağı biçim üzerinde başlıca esinlendirici etmen oldu. Bütünüyle tutarlı ve tümleyici olarak, bu etkiler Afrika'nın ilkel sanatından alınan öğelerle desteklendi. Pablo bir dönüm noktasına doğru ilerliyor, kübizmin doğuşuna götüren süreç kristalize oluyordu. Kendinde bütünüyle suçsuz olan bu ilkel biçimsel donatı Pablo'nun ellerinde modern erotik içerik ile (genelev) bütünleşecek ve ilkel biçim ve modern içerik arasındaki grotesk uyum kübizmin doğuşunu mühürleyen ilk başyapıtın üretiminde noktalanacaktı.

Daha sonra üretilen tüm modern sanat yapıtları yalnızca Avignon Bayanlarını konu alan bu başyapıta dipnotlar oluşturacaklardı. Çalışma kadınların yumuşak ve edilgin yaratıklar olmadıklarını vurgulamayı amaçlar. Resimde sağdaki kadınların yüzleri için kullanılan Afrika maskeleri üzerine bir arkadaşına yazan Picasso, ''o maskeleri kendileri ile onları kuşatan bilinmeyen düşman güçler arasında bir tür aracılık sağlamak üzere erkekler yaptı'' der. ''Onlara bir biçim ve imge verilmesiyle korkuları ve dehşetleri yenilecektir. Tam bu kıpıda,'' der Picasso, ''resmin estetik bir işlem olmadığını anladım. Bu düşman dünya ve bizim aramızda bir aracı olarak tasarlanmış bir büyü biçimidir, isteklerimize olduğu gibi korkularımıza da biçim vererek gücü kavramanın bir yoludur''*

*''Men had made those masks ... as a kind of mediation between themselves and the unknown hostile forces that surrounded them, in order to overcome their fear and horror by giving [them] a form and image. And that moment I realized that ... painting isn't an aesthetic operation; it's a form of magic designed as a mediator between this ... hostile world and us, a way of seizing the power by giving form to our terrors as well as our desires.''
(Gilot ve Lake'den aktaran M. Stokstad, ''Art History,'' 1995.)

1907 yılında yapılan Les Demoiselles d'Avignon Rönesanstan bu yana bütün bir Batı sanat geleneği ile tam karşıtlık içinde tasarlanmıştır.

Modern Sanat
ancak insan soyluluğunun yittiği, insanın duygusuzlaştığı ve ilkelleştiği bir ortamda doğabilirdi.
Modern Sanatın resimde olduğu gibi yazında da tam olarak insanlığın aşağılandığı genel bir yerde çiçek açması bir raslantı değildir.

Sanatın Nasıl Berbat Olduğu Üzerine:

“Enough of Art. It’s Art that kills us. People no longer want to do painting: they make art. People want Art. And they are given it. But the less Art there is in painting the more painting there is.” (Parmelin, Picasso Plain, 1964, p. 30)

“Sanattan bıktık. Bizi öldüren şey sanattır. İnsanlar bundan böyle resim yapmak istemiyorlar: sanat yapıyorlar. İnsanlar Sanat istiyorlar. Ve onlara veriliyor. Ama resimde ne denli az Sanat varsa o denli resim vardır.”

(Picasso’nun sabuklamaları Brian Yoder’in sitesinden)

Sanatçıların Gözdağı:

“[T]oday we haven’t the heart to expel the painters and poets from society because we refuse to admit to ourselves that there is any danger in keeping them in our midst.”
(Cashiers de Art, Conversation Avec Picasso, 1949)

“Bugün ressamları ve şairleri toplumdan sürecek denli yürekli değiliz çünkü onları aramızda tutmada herhangi bir tehlike olduğunu kabul etmeyi reddederiz.”

Akademik Eğitim Üzerine:

“Academic training in beauty is a sham. We have been so deceived, but so well deceived that we can scarcely get back even a shadow of the truth.” (Cashiers de Art, Conversation Avec Picasso, 1949)

“Güzellikte akademik eğitim bir aldatmacadır. Böyle aldatıldık, ama öyle iyi aldatıldık ki gerçekliğin bir gölgesini bile geri almamız hemen hemen olanaksız.”

Tasar Üzerine

“I see, for others, that is to say, in order to put on canvas the sudden apparitions which come to me. I don’t know in advance what I am going to put on canvas any more than I decide beforehand what colors I am going to use. While I am working I am not conscious of what I am putting on the canvas. Each time I undertake to paint a picture I have a sensation of leaping into space. I never know whether I shall fall on my feet. It is only later that I begin to estimate more exactly the effect of my work.” (Zervos, Pablo Picasso, 1932, p. xv)

“Başkaları için görürüm, yani birden içime doğan görüntüleri tuvale aktarabilmek için. Tuvale neyi geçireceğimi önceden bilmem, tıpkı hangi renkleri kullanacağıma önceden karar vermeyişim gibi. Çalışırken tuvale neyi geçirdiğimin bilincinde değilimdir. Bir resmi yapmaya giriştiğim her zaman bir uzaya sıçrama duygusuna kapılırım. Ayaklarımın üzerine düşüp düşemeyeceğimi hiçbir zaman bilmem. Ancak daha sonra çalışmamın etkisini daha tam olarak hesaplamaya başlarım.

Bulanıklığın Erdemi Üzerine:

“Yapacağınızın bir düşüncesini taşımanız gerekir, ama bu bulanık bir düşünce olmalıdır.”

“You have to have an idea of what you are going to do, but it should be a vague idea.”
(Kahnweiler, Juan Gris: sa vie, son oeuvre, ses ecrits, 1946, p. 83)

Tasar Üzerine:

“Kişi hiçbir zaman ne yapacağını bilmez. Resme başlar ve sonra bu iş bütünüyle başka birşey olur. Sanatçının ‘isteme’sinin böylesine az karışması dikkate değer birşeydir.”

“One never knows what one is going to do. One starts a painting and then it becomes something quite else. It is remarkable how little the ‘willing’ of the artist intervenes.” (Kahnweiler, Gesprache mit Picasso, 1959, p. 85-98)

Konular Üzerine:

“... resim yeşil bile olsa, evet, o zaman ‘konu’ yeşildir. Her zaman bir konu vardır; konuyu bastırmak bir şakadır, olanaksızdır.”

“... even if the painting is green, well then! the ‘subject’ is the green. There is always a subjet; it’s a joke to suppress the subject, it’s impossible.” (Parmelin, Picasso: The Artist and His Model, and other Recent Works, 1965, p. 43)

Kötü Alışkanlıklar Üzerine:

“Birinin tırnaklarını yemesi gibi resim yaparım; benim için, resim kötü bir alışkanlıktır çünkü ne başka birşey bilirim ne de yapabilirim.”

“I paint the way someone bite his fingernails; for me, painting is a bad habit because I don’t know nor can I do anything else.” (Gallego Morell, de Renoir a Picasso, 1958, p. 3)

Öykünme Üzerine:

“Öykünmeciler? Peki! Öğrenciler, eğer dilerseniz. Ama öğrenciler kahrolsun. İlginç değil. Önemli olan yalnızca ustadır. Yaratanlardır. Ve topuklarına işeseniz bile dönüp bakmazlar.”

“Imitators? All right! Disciples if your like. But disciples be damned. It’s not interesting. It’s only the masters that matter. Those who create. And they don’t even turn around when you piss on their heels...” (Georges-Michel, de Renoir a Picasso, 1954, p. 94-95)

“Bir ressam için şöyle böyle resim yapmanın ya da edimsel olarak başka birine öykünmenin önemi nedir? Bunda yanlış olan nedir? Tersine, bu iyi bir düşüncedir. Sürekli olarak başka biri gibi resim yapmaya çalışmalısınız. Ama sorun, yapamayacağınızdır! Yapmayı istersiniz. Denersiniz. Ama bir becereksizlik olduğu ortaya çıkar. ... Ve tam onu beceremediğiniz kıpıda kendinizsinizdir.”

“What does it mean for a painter to paint in the manner of So-and-So or to actually imitate someone else? What’s wrong with that? On the contrary, it’s a good idea. You should constantly try to paint like someone else. But the thing is, you can’t! You would like to. You try. But it turns out to be a botch. ... And at the very moment you make a botch of it that you’re yourself.” (Parmelin, Picasso: The Artist and His Model, and other Recent Works, 1965, p. 43)

Güzellik Üzerine:

“ ‘Hiçbir müzede bu kadar güzel bir tablo görmedim’ dedi [Picasso] bana, kapının üzerinde asılı bir teneke şeridi göstererek, ‘bu tabloyu yapan insan şanını düşünmüyordu.’ ”

“ ‘I have never in any museum seen a picture as beautiful as this one.’ [Picasso] said to me, pointing to a sheet of tin hanging on the door, ‘the man who painted this picture was not thinking of his glory.’ ” (Sabartes, Picasso: portraits et souvenirs, 1946, p. 210-212)

Kötü Resimler Üzerine:

“Tüm tabloları severim. Her zaman tablolara bakarım — iyi ya da kötü — berberlerde, mobilyacılarda, taşra otellerinde. ... Şaraba gereksinen bir içkici gibiyimdir. Şarap olduğu sürece, hangi şarap olduğunun önemi yoktur.”

“I like all painting. I always look at the paintings - good or bad - in barbershops, furniture stores, provincial hotels. ... I’m like a drinker who needs wine. As long as it is wine, it doesn’t matter which wine.” (Guttuso, Journals, Quoted in Mario De Micheli, 1964)

Nesnel Olgusallık Üzerine

“The goal I proposed myself in making cubism? To paint and nothing more. And to paint seeking a new expression, divested of useless realism, with a method linked only to my thought — without enslaving myself with objective reality. Neither the good nor the true; neither the useful or the useless.” (Del Pomar, Con las Buscadores del Camino, 1932, p. 126)

“Kübizmi yaratmada kendime önerdiğim hedef? Resim yapmak, daha çoğu değil. Ve yararsız realizmden sıyrılmış ve kendimi nesnel olgusallık ile köleleştirmeksizin yalnızca benim düşünceme bağlı bir yöntem ile yeni bir anlatım arayarak resim yapmak. Ne iyi ne de gerçek; ne yararlı ne de yararsız.”

Güzellik, Sanat, ve Araştırma Üzerine:

“Güzelden söz eden insanlar karşısında dehşete kapılırım. Güzel nedir? Resimde kişi sorunlardan söz etmelidir. Resimler araştırma ve deneyden başka birşey değildirler. Hiçbir zaman bir sanat yapıtı olarak bir resim yapmam. Tümü de araştırmalardır.”

“I have a horror of people who speak about the beautiful. What is the beautiful? One must speak of problems in painting! Paintings are but research and experiment. I never do a painting as a work of art. All of them are researches.” (Liberman, Picasso, Vogue, November 1, 1956)

Bir Erdem Olarak Körlük Üzerine:

“[R]essamların gözlerini çıkarmaları gerekir, tıpkı daha iyi şakıyabilmeleri için saka kuşlarına yaptıkları gibi.”

“[T]hey ought to put out the eyes of painters as they do goldfinches in order that they can sing better.” (Teriade, En causant avec Picasso, Intransigeant, June 15, 1932)

Çocuk Sanatı Üzerine:

Bir çocuk çizimleri sergisini gezerken, Picasso şunları belirtti: “Onların yaşındayken Raphael gibi çizebilirdim, ama onlar gibi çizebilmeyi öğrenebilmek bana bir yaşam boyuna patladı.”

When visiting an exhibition of children’s drawings, Piscasso remarked: “When I was their age I could draw like Raphael, but it took me a lifetime to learn to draw like them.” (Penrose, Picasso: His Life and Work, 1958, p. 275)

Düzenbazlar Üzerine:

“Müzeler yalnızca bir sürü yalandır, ve sanatı işleri yapan insanlar çoğunlukla düzenbazlardır.”

“Museums are just a lot of lies, and the people who make art their business are mostly imposters.” (Zervos, Conversation avec Picasso, 1935)

Simgecilik ve Ortaklaşacılık Üzerine:

“If I paint a hammer and sickle people may think it is a representation of Communism, but for me it is only a hammer and sickle. I just want to reproduce the objects for what they are, not for what they mean.” (Interview with Jerome Seckler, Picasso Explains, 1945)

“Eğer bir çekiç ve orak resmi yaparsam insanlar onun Ortaklaşacılığın bir simgesi olduğunu düşünebilirler, ama benim için yalnızca çekiç ve oraktır. Yalnızca nesneleri oldukları gibi yeniden-üretmeyi isterim, ne demek olduklarını değil.”

Yeniden-Eğitim Kampları ve Sanat Üzerine:

“Eğer herkes resim yapacak olsaydı, politik bir yeniden-eğitim gereksiz olurdu.”

“If everyone would paint, political re-education would be unnecessary.” (Spender, Keeping a Great City Alive, Vogue, December 1946, p. 194, 224, 226)

Bir Silah Olarak Sanat Üzerine:

“Hayır, resim apartmanları süslemek için yapılmaz, o düşmana karşı bir saldırı ve savunma silahıdır.”

“No, painting is not made to decorate apartments, it’s an offensive and defensive weapon against the enemy.” (Tery, Picasso, n’est pas officer dans l’Armee francaise, Les Lettres Francaises, March 24, 1945)

© AZİZ YARDIMLI 2000
İDEA YAYINEVİ

Saltık Müzik

Kaynak · İdea

www.ideayayinevi.com

Catherine Bott; Emma Kirkby
Riccardo Primo, Re d'Inghilterra, HWV 23
Act 3. Recitative Morte vieni, ma in van ti chiamo, oh morte

Inessa Galante / Ave Maria

Dvorjak / Rusalka

Vivaldi / Dresdner Instrumental Concert - 2. Vanum est vobis

Stabat Mater (Pergolesi)

Franz Schubert
String Quartet / 'Death and the Maiden' - II Andante con moto

Carpenters - Heather

Bach, Minuet and Badinerie (from Orchestral Suite No. 2 in B Minor)

Jose Feliciano - Rain

Aria / Furioso

C.W. Gluck / Reigen seliger Geister / Thijs Van Leer

Karl Jenkins / Hymn to the Dance

Paul Mauriat / Love Is Blue

Jean-Pierre Rampal, Isaac Stern, John Steele Ritter, Jean-Philippe Rameau

Pieces de Clavecin en Concerts, 15, Cinquieme Concert- II - La Cupis, Rondement

Brahms / Violin Concerto in D, Op.77

James Last / Zwei Gitarren

Andre Rieu / La vie est belle

Gabriel Marie / La Cinquantaine - Ritsuko Kobata [Piano]

Giuseppe Torelli /Per Santissimo Natale Op.8 No.6, Grave - Vivace

Ludwig Van Beethoven / Ode To Joy (Choral Symphony)

Giovanni B. Pergolesi / Stabat Mater - Fac, ut ardeat cor meum

Beethoven
Sonata No 17 in D minor op 31 No 2 'Tempest'; 3. Allegretto

Giuliano Carmingola
Violin Concerto, for violin, strings & continuo in G minor, RV 325- 3. Presto

Jean-Pierre Rampal, Isaac Stern, John Steele Ritter, Jean-Philippe Rameau
Pieces de Clavecin en Concerts, 14, Cinquieme Concert- I-La Forqueray, Fugue

James Last / Nicht der Wind

Eva Urbanova - Rusalka - Song To The Moon

James Last / Grieg - Nordic Melody

Léo Delibes / Waltz

Beethoven / Egmont Overture

Trevor Pinnock, Rachel Podger, Jonathan Manson
Cinquieme Concert - 2. La Cupis

Handel
Concerto Grosso in C, - Alexanders Feast - Largo

James Last / Moonlight Sonata

Haydn / Andante cantabile (Serenade)

Handel / Concerto Grosso no 2 in B flat - 05 - Largo

Beethoven /
Concerto for Piano and Orchestra no. 5 in E flat major op. 73, 'Emperor'
[Pollini - Berliner Philharmoniker - Abbado]

Chloe Agnew / Vivaldi's Rain

Mozart
Piano Concerto No. 23 in A major, K488 - III. Presto

Haydn / Symphony no. 95 in C minor - 3. Menuetto

Ennio Morricone
Once upon a Time in America - Deborah's Theme

Philip Glass / The Hours - Morning Passages

Letere A Ma Mere

Aria / Arianna

Rosalind McAllister / Greensleeves

James Last / Praludium VIII

Johann Sebastian Bach
St John Passion - Ruht wohl, ihr heiligen Gebeine

Wojciech Kilar
The Portrait of a Lady / Love Remains

James Last / Andante

Verdi / La Traviata - Noi Siamo Zingarelle

Michala Petri
Concerto No.5 RV 434 in F - Largo

Haydn
Symphony no. 95 in C minor - 3. Menuetto

James Last / Romeo And Juliet

Johnny Pearson / Sleepy Shores

Mirusia / Andre Rieu
Feed The Birds (Mary Poppins Sherman)

Ennio Morricone
Once upon a Time in America (Deborah's Theme)

Andre Rieu / Mozart 40 1

James Last / Petite Fleur

Händel / Dixit Dominus

Händel
Concerto Grosso in C, Alexanders Feast, Largo

Händel / Sarabande

Händel
Lascia Chioi Pianga (Rinaldo)
(Arr. Craig Leon & Isobel Cooper)

www.idea yayinevi.com 2012

Sanat ve Gerçeklik

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Aziz Yardımlı Not B:

Sanat ve Gerçeklik

‘Gerçeklik’ elbette esin perisinin sorunu değildir. Ve düşüncesiz sanatçı hiç kuşkusuz bir sanatçı bile değildir. Kötü sanatçıdır—'yanlış bilgi' gibi birşeydir. Eğlence emekçisidir. Çirkinin sözcüsüdür. Gerçeklik sanatın da saltık içeriğidir, gerçek sanatçı sezgi yoluyla, esin yoluyla da olsa yalnızca ve yalnızca güzellik ile bir olan gerçekliğe anlatım vermeye çabalar. Gerçek sanatçı güzelliği gerçeklik düzleminde, gerçek varlık düzleminde, anlam düzleminde yaşar, gerçekliği güzellik biçimi altında görmeye ve sergilemeye çalışır. Estetik sunuş eğitimsiz/duyusal halka olguları, görüngüleri özellikle duyusal biçimler altında başka her ortamdan çok daha etkili, çok daha inandırıcı, çok daha anlaşılır, çok daha sevecen bir yolda sunabilir, kavramın ve duyusal tasarımın ideal uyumunu üretebilir. Kavramın duyarlığın da özü olduğunu gösterebilir, kaba us için felsefenin başaramadığını başarabilir. Doğal bilinci felsefeye kazanmanın yolunu açabilir. Sokrates’in sözünü ettiği ve kınadığı sanatçı düşünmeyen ‘kitle sanatçısı’dır. Böyle sanatçının birincil kaygısı güzellik ve gerçeklik değildir. Daha ‘yüksek’ dışsal, özdeksel, içgüdüsel kaygıları vardır. Bunları modern kitle ile paylaşmanın ilksel doyumunu yaşar. Yabanıl bir erosa boyun eğen böyle duyusal-varlıklar (zoa) modern dünyada eğlence işleyiminin hizmeçileridirler, ve insanların duygularını, ruhlarını sömüren bu duyarsız/duyunçsuz kümeyi ideal devletten sürmeyi istemede Platon hiç kuşkusuz saltık olarak haklıydı. Bir yoksulluk, pislik, açlık, ölüm ve terör dünyasında bile, modern kitle toplumunun, bu duyunçsuz, duyarsız, dürtüsel insanlığın en dirimsel gereksinimlerinden, en özdeksel gereksinimlerinden biri eğlencedir. Adorno Auschwitz’den sonra şiir yazmanın olanaksız olduğunu söylüyordu. Bununla bir yasaklama önermiyor, ama modern kitle toplumun, biricik birlik bağları meta ilişkileri yoluyla kurulabilen insanların duyunçsuz toplaşmalarının bu işi başaracak duyarlığı öldürdüğünü anlatmak istiyordu. Gerçekten de, ‘özdekçi sanatçı’ çoktandır özdekselleşmiş ruhundan duyunçsuzluğun, şiddetin, sadizmin, terörün ve çirkinliğin yapıtlarından başka birşey yaratamaz olmuştur.

Schıller

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Güzel Sanat

online satış

NEŞEYE ŞARKI

AN DIE FREUDE

Neşe, güzel kıvılcımı tanrıların,

Elisium’un kızı,

Giriyoruz ateş-sarhoşu,

Kutsal tapınağına Tanrıça!

Freude, schöner Goetterfunken,

Tochter aus Elysium,

Wir betreten feuertrunken,

Himmlische, dein Heiligtum.

Birleştirir tılsımın yeniden

Ayırdıklarını törenin kılıcının;

Kardeş olur dilenci prense,

Uzandığı yerde yumuşak kanadının.

Deine Zauber binden wieder

Was der Mode Schwert geteilt

Bettler werden Fuerstenbrueder

Wo dein sanfter Fluegel weilt.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

Kim yakalamışsa o büyük talihi,

Başarmışsa bir dosta dost olmayı,

Kim kazanmışsa soylu bir kadını,

Katsın sevincimize sevincini.

Wem der große Wurf gelungen,

Eines Freundes Freund zu sein,

Wer ein holdes Weib errungen,

Mische seinen Jubel ein!

Evet — kim tek bir ruha bile olsa,

Benimdir demişse bu dünyada!

Ama kim bunu yapamamışsa,

Terk etsin ağlayarak bu topluluğu.

Ja — wer auch nur eine Seele

Sein nennt auf dem Erdenrund!

Und wer's nie gekonnt, der stehle

Weinend sich aus diesem Bund.

Neşe içer tüm varlıklar,

Gögsünde Doğanın;

Tüm iyiler, tüm kötüler

İzler gül döşeli yolunu onun.

Freude trinken alle Wesen

An den Brüsten der Natur;

Alle Guten, alle Bösen

Folgen ihrer Rosenspur.

Bize öpücükler verdi, ve şarap,

Ve ölümle sınanmış bir dost;

Giderek esrime verildi kurta bile,

Ve durur melek Tanrının önünde.

Küsse gab sie uns und Reben,

Einen Freund, geprüft im Tod;

Wollust ward dem Wurm gegeben,

Und der Cherub steht vor Gott.

Önünde eğilir misiniz, milyonlar?

Yaratıcıyı duyumsar mısın, dünya?

Yıldızlı göklerin ötesinde ara onu.

Yıldızların ötesinde yaşıyor olmalı.

Ihr stuerzt nieder, Millionen?

Ahndest du den Schöpfer, Welt?

Such ihn ueberm Sternenzelt.

Über Sternen muss er wohnen.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

Önünde eğilir misiniz, milyonlar?

Yaratıcıyı duyumsar mısın, dünya?

Yıldızlı göklerin ötesinde ara onu.

Yıldızların ötesinde yaşıyor olmalı.

Ihr stuerzt nieder, Millionen?

Ahndest du den Schöpfer, Welt?

Such ihn ueberm Sternenzelt.

Über Sternen muss er wohnen.

Kucaklaşın, milyonlar!

Alın bu öpücüğünü bütün dünyanın!

Yıldızlı göklerin ötesinde, kardeşler,

Seven bir baba yaşıyor olmalı.

Seid umschlungen, Millionen!

Diesen Kuss der ganzen Welt!

Brüder — über'm Sternenzelt

Muss ein lieber Vater wohnen.

Çeviri (c) Aziz Yardımlı 1997, 2007 / İdea Yayınevi

Dil, çeviri ve sözlükler

Çeviri ve terminoloji

Dil

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

Aziz Yardımlı Not B:

Dil

Felsefeden nefretin gerekçesi her zaman felsefeye ilgisizdir. Sokrates'e yönelik suçlamalar—tinsel varlıklara tapınma, havada yürüme, gençleri bu kötü alışkanlıklara ayartmaya çalışma—bütünüyle irrasyonel uydurmalardır.

Bu ülkede de bugün, felsefeyi seven sayısız insanın yanında, yürekleri felsefede ve bilimde *öz Türkçe* ya da *arı dil* kullanımını yasaklamak için atan sefil bir azınlık bu tepkilerini felsefeye karşı nefretlerini örtmenin bir yolu olarak kullanırlar.

Birkaç yeni sözcük nedeniyle felsefeyi anlayamadığından yakınan bir zavallıya felsefenin onun harcı olmadığını söylemek yeterlidir. Bu *arı sözcükleri* 'anlayamamalarının' nedeni yalnızca o çok alıştıkları anlamsızlıkları, saçmalıkları terketmede, kendini aldatmadan vazgeçmede yatan güçlüktür. Anlamanın kendisinden duyulan ürküdür. Anlam ne denli bulanık ve belirsiz kalırsa, böyle bilinçlerin kuşkuculukları o denli güvenliktedir. Biri "transzendental"i anladığını ama "aşkınsal"ı anlayamadığını, "fenomenoloji"yi anladığını ama "görüngübilim"i anlayamadığını vb. söyler. Bu sabuklamadır. Gerçekte tam olarak o yabancı sözcükler ona hiçbirşey anlatmazlar. Gerçekte tam olarak anadil sözcüklerini reddedişinde kendisi hiçbirşey anlamadığını gösterir. Ve, büyük bir içtenlikle, anlayamamanın, anlaşılamamanın 'felsefecilik' olduğu kanısındadır. Böyle belirsizlikten, böyle askıda kalma durumundan hoşnuttur. Ama eğer yabancı sözcükten birşey anlayabilecekse, onu kendi anadiline, ona bir *kavram* iletebilecek sözcüklere çevirmek, onu anadili ile tanıştırmak, onun öğesinde yeniden biçimlendirmek zorundadır. Bu elbette kuşkuculuğu ile çelişecek, ona duru kavramı gösterecek, işin gerçeğini anlaması gibi istenmeyen bir durumu yaratacaktır. Boş bilincine onu felsefeye kaptırmama korkusuyla sıkı sıkıya sarılan kuşkucu eğilime felsefeden gerçekten uzak durmasını önermemiz gerekir. Ama felsefe için daha önemli sorun, eski Yunanlı sofistlerin ya da politikacı ve sanatçılar durumunda görülenin tersine, bugün modern felsefe nefretinin kendini *felsefe adı* altında göstermeye çalışmasıdır. Kuşkucu David Hume henüz bir "felsefeci' olarak kabul edilir. Popper, Kuhn, Feyerabend gibi düşünce gangsterleri, bilim ve felsefe düşmanları "bilim felsefecileri" olarak tanıtılır. Nietzsche gibi 'üst-İnsanlara,' nihilistlere, bu psikopatlara onlarla aynı çöküntüleri paylaşan geniş bir entellektüel kesim tarafından 'felsefeci' olarak bakılır. Sonuç felsefeye kazanılabilecek pek çok sağduyulu insanın bu sefil örnekler nedeniyle felsefeden uzaklaşmaları, *anladıkları biçimiyle felsefe*den haklı olarak tiksinmeleridir. Ama bu pozitivizmlerin, nihilizmlerin, materyalizmlerin felsefe ile hiçbir ilgileri yoktur. Daha doğrusu vardır, ve bu kesinlikle kendi anlatımlarıyla "felsefeyi ortadan kaldırma" ilgisidir. Özellikle pozitif bilimlerde eğitim gören gençlere anımsatmamız gereken biricik şey modern bilimde ve matematikte değerli ne varsa tümünün de modern dünyada *felsefe ile birlikte* doğduğu, ve antik dönemde olduğu gibi modern dönemde de pozitif evren bilgisinin ve matematiğin ilkede ve içerikte felsefeciler tarafından geliştirildiği, felsefe ve bilimin hiçbir biçimde bugün ileri sürülen anlamda

ayrı olmadıklarıdır. (Bu konuda bkz. Noeta, *Doğabilim* bölümünde Doğa Felsefesi ile ilgili yazılarım.)

Terimlerin Düzeltilmesi

Kaynak · Noesis

Terimlerin Düzeltilmesi

Metafizik ve Bilim arasında bir ilişki aramak bütünüyle gereksiz ve anlamsızdır, çünkü "metafizik" sözcüğü kendisi açıkça gösterdiği gibi yalnızca "fizik-ötesi"ni anlatır. Doğa ötesi Tindir.

"Ontoloji" ne "metafizik" demektir ne de "felsefi kozmoloji."

Bilimde "ontolojik problem" vardır anlatımı kavramsız bir dil üzerine kuruludur. "Ontoloji" semantik olarak "varlığın bilimi" anlamına gelir ve görgül bilimler "varlık" ile değil, "var olan" ile ilgilenir. Varlık varlıklar değildir.

"We take metaphysics to be general science"

"Genel bilim" saçma bir anlatımdır ve en iyisinden bilim kavramını anlatmak için kullanılabilir. "Metafizik" sözcüğü üzerinde diretmenin hiçbir gereği ve anlamı yoktur.

“... ontology is the science concemed with the whole of reality: that which studies the most general features of every mode of being and becoming.”

Realitede ya da realitenin bütününde ontolojinin ilgi alanında bulundan çok daha fazlası vardır. “Ontoloji” her zaman varlık ile ilgili bir kaygı bağlamında kullanılır. Ve kullanım aşağı yukarı her zaman yersizdir. Bilim salt varlık ile ilgilenmez. Bilim var olan ile ilgilenir ve bu bağlamda var olan ve varlık bir ve aynı şey değildir. Doğa yasaları vardır; ama varlık değildirler.

Birşeyin olduğunu söylemek boş konuşmaktır. Bu nedenle ontolojiden en çok söz eden bilinç felsefede en bilgisiz olan bilinçtir.

Felsefe sözlükleri

Adlar

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

İdea Yayınevi Kitapları İçin Kısa Bir Adlar Sözlüğü

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z Q W X

A

A FL-CIO American Federation of Labor and Congress of Industrial Organisations. 1955’te bu iki kümenin birleşmesiyle oluşan Amerikan sendikalar birliği.

Aeneid Virgil’in Truva’nın düşüşünden sonra Aeneas’ın başına gelenleri anlatan Latince şiiri.

Aeneas Anchises ve Afrodit'in oğulları, bir Truva prensi; Truva'nın düşüşünden sonra İtalya'ya kaçarak geleceğin Romasının kurulacağı topraklara yerleşir.

Alabama Birleşik Devletlerin güneydoğu eyaleti; pamuk üretiyor.

Akhilles (Yunan Mit.) Peleus ve deniz tanrıçası Thetis'in oğlu; İliad'da Truva kuşatmasında en önde gelen Yunan savaşçısı; bebekliğinde annesi tarafından Stix ırmağına daldırılmış ve bu yüzden topuğu dışında yara almaz olmuştur; Hektor'u öldürdükten sonra Paris tarafından topuğundan yaralanarak öldürülür.

Albigensinas (Albililer) Güney Fransa'da (Albi) 11-13'üncü yüzyıllarda ortaya çıkan bir Manikhean mezhebin üyeleri; mezhebin ikici bir felsefe anlayışı vardı; özellikle Catharist heretikler bu adla bilinir; dinadamlarının yozlaşması ile ilgili olarak Roma Kilisesine sürekli karşıtlık gösterdiler.

Altın Kural İsa'nın formüle ettiği davranış kuralı.

Ammon (Eski Ahit) Filistin'de eski bir kent. Ayrıca, Ammon'un oğulları İsraillilerle sonu gelmez bir çatışma içindeydiler. İÖ 13'üncü yüzyılda bir krallık kurdular.

Anabaptist Çeşitli 16 yüzyıl Protestan mezheplerinden birinin üyesi; bebek vaftizini yadsıdılar, yetişkinlerin yeniden vaftiz edilmesini istediler ve bir tür Hıristiyan ortaklaşacılığı kurmaya çalıştılar.

Anglikan İngiltere Klisesinin bir üyesi.

Anglo-Saxon Batı Alman kabilelerinden (Angles, Saxons ve Jutes) herhangi birinin 5'inci yüzyılda İngiltere'de yerleşmiş üyesi. Ayrıca bu kabilelerin dileri de Anglo-Saxon olarak bilinir. Sözcüğün modern anlamı İng. konuşan ve ekinsel olarak İng. ya da ABD'ye bağlı beyaz insandır.

Anka Phoenix Ölümsüzlük simgesi olarak görülen Efsanevi Arabistan kuşu. Kendini ateşe vermiştir ve her 500 yılda bir küllerinden yeniden doğar.

Antichrist Yeni Ahit: İsa'ın düşmanı; erken Hıristiyanlar tarafından ortaya çıkıp dünya üzerinde hüküm süreceğine ve İsa'nın ikinci gelişinde devrileceğine inanılırdı.

Apokalips Bildirişler Kitabı; gündelik anlamı peygamberce bildirişler ya da Kitapta betimlenen türde büyük önemi olan olaylarla ilgilidir.

Apokrifa Apocrypha Eski Ahit'e ek olarak katılan 14 kitap; İbranice metinlerinin yokluğudan ötürü genel olarak kabul edilmez ve Protestan İncil'de basılmazlar.

Apollon Yunan Mitolojisinde ışık, şiir, müzik, iyileştirme ve peygamberlik tanrısı, Zeus ve Leda'nın oğulları. Nietzsche'nin dizgesinde Dionisos ile karşıtlık içinde, biçim, us, uyum, düzen, ayıklık gibi öğelerin simgesi.

Apostolik Çağ Havariler Çağı.

Arapeshler 15,000 Arapesh Kuzey Papua New Guinea'da (güney Pasifik) yaşayan 15.000 nüfuslu animist topluluk.

Arianizm Arius'un öğretisi. İznik Konseyi tarafından heretik olarak görüldü. İsa'nın Babanın tözünden olmadığını, ama Baba tarafından yetiştirilmiş Tanrı Oğlu olduğunu ileri sürer (Isaac Newton gizli bir Arianistti).

Arminianlar Hollandalı Protestan tanrıbilimci Jacobus Arminius'un (1560-1609) 1610'da yayımlanan Protestan Hıristiyan öğretilerine inananlar. Arminius saltık ön-yazygı reddetti ve Tanrının egemenliğinin insanın özgür istenci ile bağdaşabilirl olduğunda diretti.

Arthur ve Yuvarlak Masa. Britonların altıncı yüzyıldaki efsanevi kralı; Saxonlara karşı Kelt direnişini yönetti; Camelot Yuvarlak Masa şovalyelerinin önderi olarak temsil edilir. Yuvarlak Masa kral Arthur'un masasıdır ve şovalyelerinin hiç birinin bir başkasına karşı öncelik taşımadığını gösterir.

Aşai Rubbani Mass Roma Katolik Kilisesinde ve kimi Protestan Kiliselerde ekmek ve şarabın kutsanması ayini; sözcük ayrıca bu ayinde koro tarafından söylenen ilahileri de anlatır.

Athos Dağı Makedonya'da bir dağ.

B

Bakirenin Haberi (Yeni-Ahit) Yeniden-Bedenselleşmenin Cebrail tarafından Meryeme bildirilişi.

beatnikler Beat Generation 1950'lerde olgunlaşan kuşak. Batının toplumsal ve politik dizgelerini, düzenli çalışmayı, iyelikleri, geleneksel giysileri redderek anarşist, ortaklaşacı bir yaşamı, uyuşturucu kullanımını benimsediler.

Benedictine St. Benedict'in kuralı tarafından yönetilen Hıristiyan dinsel topluluğa bağlı bir keşiş ya da rahibe (İtalyan keşiş; Monte Cassino'da 540'ta kendi adıyla bilinen düzeni kurdu; Regula Monachorum başlıklı kitabı Batı Hıristiyan manastırlarının kurallarına temel oldu).

Bildirişler Kitabı (bir başka adı Apokalips) Yeni Ahit'in son kitabı; Cennetin, İyi ve Kötü arasındaki çatışmaların ve Dünyanın Sonunun betimlemelerini içerir.

Birinci Yuhanna John First Yeni Ahit'in dördüncü gospelinin, üç mektubun ve bildirişler kitabının yazarı; ayrıca dördüncü gospel de bu adla bilinir.

brahman Hint kast dizgesinin en yüksek rahiplik kastının bir üyesi.

Bretanya Britanny Kuzey Batı Fransa'da bir bölge.

Budha (Sanskritçe: Uyanmış) Kuzey Hindistan'da Budizmin kurucusu bir aristokrat ve din öğretmeni olan Gautama Siddhartha'ya (İÖ 563-483) verilen san.

Burgundy Doğu Fransa'da, Ortaçağ Avrupasında bir tekerklik.

Büyük Bölünme Roma Katolik Kilisesi içersinde 1378'den 1429'a dek süren bölünme; bu sırada Roma ve Avignon'da hasım Papalar hüküm sürdüler.

C

Cagliostro, Kont Alessandro di (1743-95) İtalyan serüvenci ve büyücü; masonluk ile ilişkilerinden ötürü İtalyan Engizisyonu tarafından yaşam boyu hapse mahkum edildi.

Caliban Shakespeare'in "Tempest" adlı oyunundaki çirkin ve hayvana benzeyen köle.

Calvary Golgotha İsa'nın çarmıha gerildiği, Kudüs duvarlarının hemen dışındaki yer.

Cana (Yeni Ahit) Nazareth'in kuzeyinde Galelee'de bir kasaba; burada İsa suyu şaraba çevirerek ilk tansığını gösterir.

Capetianlar Fransa'da Hugh Capet tarafından kurulan, 987-1328 arasında Fransa'yı yöneten hanedan.

Carlyle, Thomas (1795-1881) İskoç denemeci ve tarihçi. Yapıtları arasında Sartor Resartus, (1833-34) The French Revolution (1837), On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History (1841).

Cathar (çğl. Cathari) 12 ve 13'üncü yüzyıllarda Provence'deki (Fransa) bir Hıristiyan mezhebin üyesi; özdeksel dünyanın kötü ve yalnızca tinsel dünyanın iyi olduğuna inanırlardı Bkz. Albigensianlar.

Cattulus Romalı lirik şair; aşk şiirleri ile bilinir; İsa'dan önce yaşadı.

Cavell, Edith (1865-1915) İngiliz hemşire; I. Dünya Savaşı sırasında 200 kadar İngiliz, Fransız ve Belçikalı askerin yansız Hollanda'ya sığınmasına yardımcı olduğu için Alman ordusu tarafından kurşuna dizildi.

chanson de geste Kahramanlıkları kutlayan eski Fransız epik şiirlerinin bir türü; en ünlüsü

aşağıdaki girişte verili.

Chanson de Roland Roland'ın Şarkısı; en eski Fransız epik şiiri (1100); bir Norman şairi olan Turold tarafından yazıldı; tarihi Roncesvalles savaşını ele alır; epiğin özeğinde Charlemagne'ın geri kuvvetlerini vuran Basklılar yer alır.

Chaucer, Geoffrey (1340-1400) İngiliz şair; en ünlü yapıtı Canterbury Tales; kıtanın uyaklı şiirini İngiliz şiirine getirdi.

Christina Rossetti (1830-94) İngiliz şair.

Cicero (İÖ 106-43) Romalı konsül, söylevci ve yazar; yazıları Latin düzyazının modeli olarak görülür.

Cluniac Düzeni 'Cluny'den gelir; ortadoğu Fransa'da bir kasaba; 910'da reformist Benedictine düzeni burada kuruldu.

Cistercian Düzeni 1098'de kuruldu; Benedictine kuralını özellikle katı bir biçimini izledi.

Colosseum Roma'da İS 75-80'de yapıldı.

Constance Konseyi 1414-18 arasında Roma Katolik Kilisesi'nin 16'ncı Konseyi; 'Büyük Bölünme'yi çözmeye çalıştı.

Cyprian, St . (İS 200-258) Kartaca Piskoposu ve şehit,

Ç

Çıkış Exodus Eski Ahit: Musevilerin Mısır'dan çıkışları.

D

Dağdaki Vaaz Yeni Ahit: İsa'nın ilk büyük söylemi. Matta 5—7.

diaspora Babil tutsaklığından sonra Yahudilerin Filistin'den dağılışı.

Dionisos Yunan şarap, verimlilik ve bitki tanrısı; ayrıca esrimenin kaynağı ve tiyatro tanrısı olarak da görülür. Bakhüs ile özdeşleştirilir [[Eşdeğerleri: Roma mit.: Baküs; Etrüsk: Esar ya da Nesar; Umbria (İt.): Desar; Asur: Issus; Yunan: Dion-issus; Galatya (Anadolu): Nissus; İbrani: Nizziz; Norse: Eis; Hint: İes; İran: Yez; Gal: Hes; Germen: Hist; Çin: Joz.

Nietzsche'nin dizgesinde kendiliğindenlik, irrasyonalizm ve disiplinin vb. reddedilmesi ile ilişkilendirilir. Simgesel olarak Apollon ile karşıtlık içinde alınır.]]

Diotima Simpozyum'da Sokrates'e Eros'un doğasını açıklayan Mantinealı bir rahibe

Disraeli 1804-81; İngiliz muhafazakar devletadamı ve romancı; Başbakanlığı sırasında Suveyş kanalının denetleyici hisselerini satın aldı.

Dolaşan Yahudi Der ewige Jude, The Wandering Jew. Çarmıha gerildiği gün İsa ile alay ettiği için sonsuza dek dünyada dolanıp durmaya mahkum edilen Yahudi.

Dominikan Düzenler St. Dominic tarafından 1215'te kuruldu.

Donatistler Kuzey Afrika'da İS 311'de başlayan heretik bir Hıristiyan mezhep; Kartaca piskoposu Donatus'un izleyicileri.

Dönek Apostate Julian Flavius Claudius Julianus; 361-363 arasında Roma İmp.; Hıristiyan ve Yahudilere hoşgörülü davranırken Roma İmparatorluğunu putperestliğe döndürmeye çalıştı.

E

Edda 12'nci yüzyılda yazılan mitolojik Old Norse şiirlerinin bir derlemi.

Efendinin Yemeği Holy Communion Aşai Rubbani'nin kutlanması.

Elohim (İbr.) Tanrı ya da tanrılar

Elohist Eski Ahit. Pentateuch'un metninin dört ana parçasından birinin yazarı ya da yazarları. Bu bölümlerde Tanrı için YHVH (Yahuvah) yerine Elohim'in kullanımı yoluyla saptanır.

Epiktetus (İS ?50- ?120) Yunan Stoacı felsefeci; kendinden vazgeçmeyi ve insanların kardeşliğini vurguladı.

Erastianizm *konular [[c06]] Devletin dinsel sorunlarda kilise üzerinde yetkesinin olmasını savunan görüş. İsviçreli tanrıbilimci Thomas Erastus'a (1524-83) göre adlandırılır.

Eros Yunan eşeysel sevgi tanrısı; Freud tarafından yaşam gücünü ve eşey içgüdülerini simgelemek için kullanılır.

Escorial İspanya'da Madrid'in Kuzey Batısında bir köy.

eskatoloji Dünyanın ya da insanın sonu ile ilgilenen tanrıbilim.

Eski Ahit Hıristiyan İncil'in ilk bölümünde Yahudilerin kutsal yazılarını toplayan kitaplar

Eukharist İsa'nın son yemeğinin emek ve şarabın kutsanmasıyla anıldığı Hıristiyan tören; aynı zamanda, kutsanan ekmek ve şarabın da adı.

evangel Hıristiyanlığın İncil'i; Yeni Ahit'in dört kitabından her biri; İncil yazarlarından her biri. eylem resimciliği action painting 1940'larda evrimlenen soyut anlatımcılığın bir gelişimi. Geniş, güçlü fırça vuruşları ve yayılan, damlatılan ya da sıçratılan boyanın ilineksel etkileri ile karakterize edilir.

Eyüb Job (Eski Ahit) Tanrı tarafından ona çektirilen acılara karşın Tanrıyı inancını sürdürür.

Ezekiel (Eski Ahit) İÖ 6'ncı yüzyılda bir Yahudi peygamber; İÖ 597'de Babil'e sürüldü.

Ezgilerin Ezgisi (Song of Solomon) Geleneksel olarak Solomon'a yüklenen dramatik aşk şiirlerinden oluşan bir Eski Ahit kitabı.

F

Falaris (Phalaris) Akragas tiranı; ö. İÖ 554; kurbanlarını bronz bir boğanın içersinde diri diri kızarttığı ileri sürülür.

Farisiler Pharisees. Eski Yahudilikte bir mezhep; Yahudi geleneklerine katı bir bağlılık gösterir, ölümden sonra yaşama ve Mesih'in geleceğine inanırlardı.

Farbenlehre "Renkler Öğretisi" (Goethe)

Faust (Faustus, ya da Doktor Faustus) bir Alman efsanesinde bilgi ve erk için ruhunu şeytana satan simyacı ve büyücü. Sonsuza dek mahkum olur.

Fedra (Yun. Mit.; İng. Phaedra) *konular [[meb]] Thesus'un karısı. Üvey oğlu Hippolitus'u cilvelerini küçümsediği için asılsız olarak ırzına geçmekle suçladı.

Fırtına ve Gerilim Sturm und Drung. Geç 18 yüzyıl Alman yazın akımı. [[Doğa, duygu, ve bireyi yücelterek Rousseau ve Hamann'ın etkisi altında Aydınlanma ussalcılığına karşı çıktı. Goethe ve Schiller başlangıçta devimle yakından ilgiliydiler. Goethe'nin Genç Werther'in Acıları (1774) ve Schiller'in Hırsızlar'ı (1781) devimin temsil edici yapıtlarıdırlar. Devim kısa sürede söndü ve Goethe ve Schiller bağımsız çalışmalarına döndüler.]]

Fiji Güneybatı Pasifik'te 844 adadan oluşan bir devlet;1643'te Hollandalı denizci Abel Tasman tarafından keşfedildi ve 1774'te Kaptan James Cook tarafından ziyaret edildi.

Flanders Eskiden Hollanda'da olan, şimdi Belçika'ya ait bir bölge.

Forum (Forum Romanum) Eski Roma'da Capitoline ve Palatine tepeleri arasındaki bölge.

Franconia Almanya'da 7'nci yüzyıldan sonra Franklar'ın yerleştiği bir ortaçağ düşesliği.

Fransiskanlar Kökenleri Assisili Francis'e dek uzanan bir dilenci frerler ve rahibeler düzeni.

Fransız Alxandrine dizesi Fransız şiirinin başlıca ölçüsü; büyük vurgu altıncı hecede olmak üzere oniki hecelik dizelerden oluşur.

frer friar Roma Katolik Kilisesinin özellikle Mendikant (dilenci) düzenlerinden herhangi birinin üyesi.

Furi (Erini, Eumenides de denir) Yunan mitolojisinde öç tanrıçası.

G

gay science Şiir, özellikle tensel sevgi şiiri,

Genesis Eski Ahit'in ilk kitabı; dünyanın yaratılışından İsrailitlerin Mısır'da kalışlarına dek geçen olayları anlatır.

gentil gentile Yahudi-olmayan.

Gnostisizm (Gnosis: Yun. bilgi; dinsel bağlamda: ruhsal gerçekliklerin sezgisel bilgisi) Gnosise inanca dayalı bir dinsel devim; gnosis yoluyla insandaki ruhsal öğenin özdeğe köleliğinden kurtarılabildiği düşünülür.

Goethe, Johann Wolfgang von 28 Ağustos 1749'da Frankfurt-am-Main'de doğdu. 22 Mart 1832'de Weimar'da öldü. [[Babası bir tüzeci ve imparatorluk danışmanıydı. 16 yaşına dek evde eğitim gördü ve İncil'i ve klasikleri tanıdı, İtalyanca, İbranice, İngilizce, resim ve çizim öğrendi. 1765'te Leipzig Üniversitesinde tüze eğitimi için hazırlığa başladıysa da ilgisi yazın alanına yönelikti. Tüze eğitimini 1771'de Strasbourg'da tamamladı. Orada Herder ile tanıştı. İlk çalışması olan Götz von Berlichingen (1773) onaltıncı yüzyıl hırsız-şovalyesi üzerine bir tiyatro oyunuydu ve "Sanki bir uyurgezer tarafından" dört haftada yazılan Genç Werther'in Acıları (1774) ile birlikte Sturm und Drang (Fırtına ve Gerilim) olarak bilinen yazınsal devimi başlattı. 1775'ten sonra Dük Karl August'un çağrısı üzerine Weimar sarayına yerleşti ve yaşamının sonuna dek orada kaldı. 10 yıl boyunca devlet görevleriyle ilgilendi. 1782'de kendisine soyluluk sanı verildi. Bilime ilgisi bu dönemde yeniden dirildi. Anatomi, botanik ve optik üzerine çalıştı. 1786'da devlet görevlerini "korkunç bir hastalık" olarak görmeye başladı ve "yaratıcı gücümü önemli ölçüde bozdular" diye yakındı. 1786'da Möller adı altında İtalya'ya gitti ve orada 22 ay kaldı. Kendini yeniden bir sanatçı olarak buldu, yalnızca örneğin Yunan yontuları gibi kalıcı değerde olan konularla ilgilenmeye karar verdi ve aralarında Iphigene auf Tauris, Torquato Tasso ve Egmont da olmak üzere daha önce başlamış olduğu birçok kitabın yeniden işlenmesi ve yazılması üzerinde çalıştı. 1788'de Weimar'a geri döndü ve önceki yaşamını sürdürmenin olanaksız olduğunu gördü. Weimar için yüz kızartıcı bir tutumla, Christine Vulpius adındaki genç bir fabrika işçisini evine aldı ve onunla resmi olarak ancak yıllar sonra 1806'da evlendi.]]

Golgotha (Calvary, Schädelstätte) Kudüs'te kent duvarlarının hemen dışında İsa'nın çarmıha gerildiği yer.

Goliardik ozanlar 12 ve 13'üncü yüzyıllarda Avrupa'da isyancı ve ölçüsüz davranışları ile, yergici Latince şiirleri ile ünlü gezgin bilginler.

Gospel Esk. İng.'den gelir ve "iyi haber" anlamına gelir; Yeni Ahit'in ilk dört kitabından her biri.

Gregorian şarkılar Ortaçağ kilisesinde müzik aletlerinin eşliğinde olmaksızın aynı dorukta giden müzik biçemi.

H

Hamann, Johan Georg (1730-1788) Alman protestan düşünür, Aydınlanmayı eleştiren fideist/inanççı. Kant'ın sürekli dostu. Usa güvensizliği zemininde Tanrı inancının felsefe sorunlarını

çözebileceği görüşüne ulaştı.

halk tüzesi common law Devlet yasasından ayrı olarak töreler üzerine dayanan tüze.

Harlem New York City'nin bir bölgesi; şimdi büyük ölçüde zencilerin bir getosu.

Hasidim (Chassidim; İbr.: xasi'dim) 1. 1750 sıralarında Polonya'da kurulan gizemci bir Yahudi mezhebi. [[Dinsel coşkusu ile, dua, sevinç ve sadaka tini ile kendini ayırdeder. 2. İÖ 2'nci yüzyılda Helenistik etkilerle çarpışmak üzere oluşturulan bir Yahudi mezhebi.]]

Hasidim Masalları (ya da 'Öyküleri') Erzählungen der Chassidim.

Hauptmann, Gerhart (Johan Robert) (1862-1946) Alman şair, oyun yazarı ve romancı. [[1912 Nobel ödülü. Doğalcı bir yazar. Arkatasar: Tolstoy, Zola, Ibsen, Marx, Nietzsche, D.F. Straus (tanrıbilimci), Haeckel (Darwinci zoolog), Schakespeare, Goethe. Die Weber (Dokumacılar) Silezya dokumacılarının 1844 ayaklanmalarının şefkatli bir dramatizasyonudur. Dingin bir yaşam sürdü, II. Dünya Savaşı sırasında ülkesinden ayrılmadı ve Nazilerin hoşgörü sınırında kaldı.]]

Heine, Heinrich (1797-1856) Alman şair ve denemeci. Başlıca şiirsel yapıtıÿ Das Buch der Lieder (1827); şiirlerinin çoğu Schubert ve Schumann tarafından bestelendi.

Heisenberg, Werner Karl 1901-76. Alman fizikçi. 1932 Nobel fizik ödülünü kazandı. Erke ve zamanın, ya da konum ve devinirliğin aynı zamanda doğru olarak saptanamayacaklarını anlatan "belirsizlik ilkesi"ni formüle etti.

Herder, Johann Gottfried von (1774-1803). Alman felsefeci, şair ve eleştirmen, Sturm und Drang deviminde önde gelen ad.

heretiklik heresy Kilisenin ortodoks ilkelerine aykırı görüş ya da öğretiler.

Hermes Yunan mitolojisinde tanrıların iletmeni ve habercisi; tecim, hile, hırsızlık, gezginlerin ve çapkınların tanrısı; temsillerinde kanatlı sandal giyer (Roma mit.: Merküri, civa).

Hermes Trismegistus [üç kez en-büyük Hermes] Mısır tanrısı Thot için Yunanca ad; gizemcilik ve büyü üzerine çeşitli işler yüklenir.

Herod İÖ73-4; Judaea kralı; acımasızlığı ile, 'Suçsuzların Kıyımı'nı buyurması ile tanınır.

Hesse, Hermann (1877-1962) Alman romancı, kısa öykü yazarı ve şairi. 1946'da Nobel yazın ödülünü aldı.

Hinduizm Hindistan'ın kast dizgesini de belirleyen çoktanrılı törel/dinsel inanç yapısı.

Hohenstaufen 12 ve 13'üncü yüzyıllarda Almanya, Sicilya ve Kutsal Roma İmparatorluğuna yöneticiler vermiş bir Alman ailesi.

Hosea (Eski Ahit) İÖ 8'inci yüzyıldan bir İbrani peygamberi, ve biliciklerinin kitabı.

Humboldt, Wilhelm von (1767-1835) Alman filolojist ve eğitim reformcusu.

I

Ibsen, Henrik (1828-1906) Norveçli tiyatro yazarı ve şair. İlk oyunları arasında: Brand (1866) ve Peer Gynt (1867) Bir Bebek Evi (1879), Hayaletler (1881), Halkın Düşmanı (1882), Yaban Ördeği (1886). Geç oyunları arasında: Hedda Gabler (1890), ve Usta Yapıcı (1892).

Ignatius, St. (ö. İS 110?). Antakya piskoposu; Roma'da şehitliğe giderken yazılan yedi mektubu erken Hıristiyanlık konusunda aydınlatıcı bilgiler verir.

Innocent, III . Giovanni Lotario de' Conti; Papa; Dördüncü Haçlı Seferlerini başlattı.

İ

İbrahim Abraham Eski Ahit'te: Patriklerin ilki, Isaac'ın babası, İbrani halkının kurucusu.

İbrani Torah Tevrat, Eski Ahit'in ilk beş kitabı.

ikonografi Popüler anlamlarla yüklü dinsel simgelerin derlemi.

ikonoklazm İkona saldırı; Yunan Ortodoks Kilisesinde ikonların ve imgelerin yokedilmesini amaçlayan heretik bir devim.

İsa İlgili birkaç tarihsel veri şunlardır: İÖ 4?-İS 29?; Galilee'da doğdu; bir Yahudi olarak yetiştirildi; Hıristiyanlar tarafından Tanrının oğlu olduğuna inanılır; Yusuf'un karısı ve bakire olduğu kabul edilen Meryem'den doğdu; 12 Havari ile birlikte Galilee'de geziler yaptı, tansıklar gösterdi, ve Tanrının Krallığının gelişini bildirdi; Dağdaki Vaaz'ında sevgi, alçakgönüllülük ve şefkati övdü; Farisilerin düşmanlığını uyandırdı; izleyicileri ile Son Yemeğinden sonra Judas tarafından ele verildi ve çarmıha gerildi; üç gün sonra yeniden dirildiğine ve 40 gün sonra göğe yükseldiğine inanılır.

İsa Toplumu Society of Jesus Jesuitlerin dinsel örgütü. Ignatios Loyola tarafından kuruldu.

İsaiah (Eski Ahit) Büyük İbrani peygamberlerinden ilki; İÖ 8'inci yüzyılda yaşadı.

İsis Mısır verimlilik tanrıçası; Osiris'in karısı ve kızkardeşi.

İyi Cuma Paskalya'dan (Hıristiyan Kilisenin İsa'nın yeniden dirilişini anma festivali) önceki Cuma.

İznik Konseyi, I Kilisenin ilk büyük konseyi, İS 325; Ariancılık tartışmasını bir sonuca bağlamak için toplandı; Konsey İsa'nın Baba ile aynı tözden olmadığını ve Baba tarafından Tanrının Oğlu konumuna yükseltilmiş bir yaratık olduğunu ileri süren Ariancılığın heretiklik olduğuna karar verdi.

İznik Konseyi, II 726'da Bizans İmparatoru III. Leo ikonlara tapınmaya karşı bir yasa çıkardı; 787'de Konsey ikonların hürmet ve saygıya uygun olduğunu, ama tapınmaya uygun olmadıkları kararını verdi.

J

Jack the Ripper Londra'nın Doğu Ucunda 1888 Ağustos ve Kasım ayları arasında en az yedi fahişeyi öldüren kimliği belirsiz katil.

Jansenism Cornelis Jansen ve izleyicilerinin öğretisi. Esenliğin doğaüstü belirlenimine konu olanlara snırlı olduğunu, ve geri kalanların sonsuz yokoluştan (perdition) kurtulma gibi bir şanslarının olmadığını savunur.

Janus-başlı Karşıt yönlere bakan iki başlı Roma tanrısı; geçitlerin, köprülerin, kapı yollarının vb. sorumlusu.

Jerome, St. İS 347-420; Hıristiyan keşiş ve bilgin; önde gelen çalışmasıÿ Vulgate (İncil'in Yunanca ve İbranice'den Latince'ye ilk tam çevirisi).

Jesuit Bir Roma Katolik dinsel düzeninin (İsa Toplumu) üyesi. Düzen 1534'de Roma Katolik Kilisesi içinde Ignatius Loyola tarafından 1534'te papalığı ve Katolikliği Protestan Reformasyona karşı koruma ve dinsizler arasında misyonerlik görevlerini üstlenme amacıyla kuruldu.

Jina (Yenen) Bir Hint dininde yaşamın yeniden-doğuşlar ırmağını geçerek başkalarının da izleyebilecekleri bir yol açmayı başaran kurtarıcıJoshua (Eski Ahit) Musa'nın ardılı; Kenan diyarının fethinde İsrailitleri yönetti.

Judah Krallığı Judea (Eski Ahit) Judah Yakub'un dördüncü oğludur; soyundan gelenlerin biri Mesiah olacaktır; yerleştikleri yerde David'in krallığı kurulur, sonra İsrail ve güneyde başkenti Kudüs olan Judah krallıkları olarak bölünür.

Jupiter Roma mitolojisinde Yunan Zeus'a karşılık düşer.

Juvenal İS ?60-?140. Roma hicivcisi.

K

Kabbala Eski Ahit'in içrek bir yorumuna dayanan bir mistik İbrani geleneği.

Kanon Yasası Hıristiyan Kilisenin sorunlarını yönetmek üzere en yüksek kilise yetkililerinin, özellikle papalık ve konseyin kararları üzerine çıkarılan yasalar.

Karşı-Reformasyon Roma Katolik Kilisesinde 16'ncı ve erken 17'nci yüzyıllarda Protestan Reformasyona karşı bir tepki olarak görülen reformasyon devimi.

Karşı-İsa (Yeni Ahit) Erken Hıristiyanlar tarafından ortaya çıkacağı beklenir ve İsa'nın ikinci gelişiyle devrilinceye dek dünya üzerinde hüküm süreceği düşünülür.

Kartezyenizm Descartes'ın felsefesi çevresindeki düşünce tutumları.Khalkedon Konseyi Hıristiyan Kilisenin dördüncü konseyi; 451'de Kadıköy'de toplandı; İmparator Marcian tarafından çağrıld; 520 piskopos katıldı; İsa'nın insansal ve tanrısal kişiliklerinin birliğini onayladı.

Keats, John İngiliz şair.

Kells'in Kitabı Hiberno-Saxon biçeminin bir başyapıtı olarak görülen yaldızlı İncil kitabı; yaldızlamanın geç 7. yüzyılda İrlanda'da Iona manastırında başladığı sanılıyor; bir Viking baskınından sonra kitap County Meath'de Kells manastırına alındı; 8. yüzyıl başlarında orada tamamlanmış olabilir.

Keltler Roma öncesi dönemde İngiltere, Galya, İspanya ve Batı ve Orta Avrupa'nın çeşitli bölgelerine yerleşen bir halk.

Kenan Diyarı Canaan Filistin; Ürdün Nehri ile Akdeniz arasında yatan ve aşağı yukarı Filistin'i kapsayan tarihsel bölge; İsraillilere vaadedilmiş ülke.

Kharibdis Charybdis (Yunan Mit.) Gemi yutan bir canavar; Sicilya'nın kuzey kıyılarında Scylla'nın karşısında bulunan bir burgaç ile özdeşleştirildi.

Kierkegaard, Sören (1813-55) Danimarkalı felsefeci ve tanrıbilimci, varoluşçu sorunları önceledi. Çalışmaları: Ya—Ya Da (1843), ve Korku Kavramı (1844), Ölümüne Hastalık (1849).

Kinizm Antistenes tarafından kurulan bir mezhepten; Kinikler dünyasal şeyleri küçümser ve öz-denetimin en yüksek iyiye biricik anahtar olduğunu savunurlardı; erdem olarak erdem idealine inanmalarına karşın insanın erdemine güvenmez, başkalarının bencil olamayacağını kabul edemez, başkalarında en kötü olana, tüm edimlerin bencil olduğuna inanırlardı.

Kireanikler Kirene'de Aristippus tarafından kurulan felsefi okul; hazzı en yüksek iyi olarak gördüler.

klasiksel "Klasik"ten ayrı olarak Yunan-Roma kültürü ile ilgili.

Kopernik, Mikolaj (Lat. Nicolaus Copernicus) (1473-1543) Polonyalı gökbilimci. Ptolemi'nin tanıtlamalarında kullandığı aynı gözlem ve hesaplamaları kullanarak evrenin özeğinin dünya değil ama güneş olduğunu tanıtladı.

Koptlar Copts, Kıptiler; Mısır'ın eski Hıristiyan Kilisesi.

kutsal yağlama extreme unction (Roma Katatolik Kilsesi) Bir rahip tarafından kutsanmış yağla kutsama.

kutsamalar sacraments Katoliklikte ve Ortodokslukta vaftiz, kefaret, kiliseye kabul, vb.; Protestanlıkta Efendinin Çorbası ve vaftiz.

L

Lakedaemonya Sparta (bölge olarak).

Lancelot Arthur efsanesinde Yuvarlak Masa şovalyelerinden biri.

Langue d'oïl Ortaçağ Fransız lehçelerinden bir küme; modern Fransızca'nın ortaçağdaki temeli.

Lao-tze İÖ 604-531. Çin felsefecisi. Taoizmin kurucusu.

Lateran Sarayı Roma'da bir saray; bir süre için papaların resmi konutu.

Latitudinarian İngiliz Kilisesinde 17'nci yüzyılda dinsel sorunlarda tavır ve davranış özgürlüğü ile kendini gösteren bir düşünce okulu.

Lazarus (Yeni Ahit) Meryem'in kardeşi; İsa tarafından yaşama yeniden döndürülür.

Lent (Hıristiyanlıkta) Paskalyadan önce gelen ve İsa'nın kırdaki orucunu anmak için tutulan 40 günlük oruç.

Lessing, Gotthold Ephraim (1729-81) Alman tiyatro yazarı ve eleştirmen. Yapıtları arasında: Nathan der Weise (1779), Laokoon (1766).

Levant Doğu Akdeniz'de şimdi Lübnan, Suriye ve İsrail'in bulunduğu bölgenin eski adı.

Leviathan (İncil'de) canavarımsı bir hayvan.

Lollardlar İng. tarihinden; 14-16'ncı yüzyıllarda John Wyclif'in (dinsel reformcu) izleyicileri.

Luke ,(Lucas) Yeni Ahit'te üçüncü Gospel'in yazarı.

Luther, Martin (1483-1546) Protestan Reformasyonun Alman önderi. İncil'i Almancaya çevirdi.

M

Madonna Roma Katolik Kilisesinde bakire Meryem'e verilen bir ad.

madrigal 16-17'nci yüzyıllardaki pastoral metinler için eşliksiz sesleme için şarkılar; 14'üncü yüzyıl İtalyan şarkıları.

Magna Carta İngiltere'de 1215'te Kral John tarafından baronların, Kilisenin ve özgür insanların haklarını tanımak için çıkarılan bir yasa.

Manikheizm Manichaeiszm Bilinemezcilik, Zerdüştlük, Hıristiyanlık, Budizm vb. öğelerini içeren ve Pers peygamberi Mani tarafından yaklaşık olarak İS 3'üncü yüzyılda öğretilen köktenci ikici dinsel öğretiler dizgesi. [[Aydınlık ve Karanlık, İyilik ve Kötülük arasındaki ilksel bir çatışma üzerine kuruldu. Gnostizm, Zerdüştlük, Hıristiyanlık, Budizm'den vb. öğeler kapsar.]]

Mann, Thomas (1875-1955) Alman romancı. 1929 Nobel yazın ödülünü aldı.

Mantua Kuzey İtalya'da bir kent; Virgil'in doğum yeri.

Marcus Aurelius İS 121-180. Roma imparatoru (161-180); Stoacı yaşam görüşünü açımlayan Meditasyonlar'ı yazdı.

Mary Magdalene (Yeni Ahit) İsa'nın kötü ruhlardan arıttığı Galilee'li bir kadın.

Mass (Ayini) Aşai Rubbani. Roma Katolik Kilisesinde ve kimi Protestan Kiliselerde ekmek ve şarabın kutsanması ayini. Sözcük ayrıca bu ayinde koro tarafından söylenen ilahileri de anlatır.

materia medica Tıbbın ilaçların kullanımı ile ilgilenen dalı.

matiëre de France. Ortaçağ yazınına özgü efsanelerin bir derlemi.

Matins Roma Kat. Kilisesinde dualar için saptanan yedi saatten birincisi; İng. Kilisesinde sabah duası.

Matthew (Matta) Yeni Ahit'te birinci Gospel'in yazarı.

Maxentius Bazilikası Roma'da Konstantin tarafından İS 313'te yapıldı; 5600 metre karelik alanı ile Roma bazilikalarının en büyüğüdür.

Medici 15-17'nci yüzyıllarda Florence ve Tuscany'de yaşayan banker, temcici ve yöneticilerden oluşan bir İtalyan aile.

Medusa (Yun. Mit) Athena tarafından üç Gorgon'dan birine (öteki ikisi Stheno ve Euryale) dönüştürülen ölümlü kadın. Görünüşü öylesine çirkindi ki ona doğrudan bakanlar taş kesilirdi.

Meistersänger (tekil: Meistersinger) Şiir ve müzik yapamak için örgütlenmiş Alman loncalarından

birinin üyesi.

Mendikant Düzenler Geçinmek için sadakalara bağımlı Hıristiyan düzenler; St. Dominic ve St. Franscis tarafından kuruldular.

Mephistopheles ortaçağ mitolojisinde şeytan. Faust kendi adıyla anılan efsanede ruhunu ona satar.

Merovingian İS 500-751 arasında Galler ve Batı Almanya'yı yöneten Clovis tarafından kurulan Frank hanedanı.

Mesiah , Mesih Messiah (Hırist.) Tanrı tarafından Yahudileri kurtarmak üzere gönderileceği beklenen Yahudi kralı; aynı bağlamda İsa'ya da Mesiah denir.

Mezmurlar Psalms Eski Ahit'te 150 kutsal şarkı, lirik şiir ve duadan oluşan bir kitap.

Micah Eski Ahit. İÖ 8. yüzyılda bir İbrani peygamber.

minnesinger (minne :: aşk) 12-14 yüzyıllar arası Alman lirik şair ve müzisyeni.

Mithra Pers Mitolojisinde Işık tanrısı; bir boğayı öldürüp dünyayı kanıyla sulayan Güneş ile özdeşleştirilir; bir gizem dini.

Monte Cassino Orta İtalya'da Cassino'nun üzerinde bir tepe; İS 530'da Benedict'in manastırı burada kuruldu.

motet Roma Katolik ayininde bir açılış şarkısı olarak kullanılan çoksesli bir koral düzenleme.

Müzler (Yunan Mit.) Her biri değişik sanat ve bilimleri koruyan dokuz kızkardeş tanrıça; Zeus'un kızları. Kalliope, Klio, Erato, Euterpe, Melpomene, Polihimnia, Terpsiçore, Talia, Urania.

N

narsissizm özsevercilik, öz-sevgi; kendine yönelik abartılmış ilgi; insan gelişiminde kendine yönelik aşırı ilgi ve başkalarına ilgisizlik ile ıralanan erken bir evre; narsissizm bir saplantı olarak yetişkinlikte de sürebilir,

Narsissus Yunan mitolojisinde Kephius'un oğlu; bir pınarda gördüğü ve o pınarın perisi sandığı kendi yansımasına aşık oldu; ona ulaşmaya çalışırken boğuldu; anısına tören yapmak için gencin bedenini almaya gelen periler orada yalnızca bir çiçek buldular ve ona Kephius'un oğluna saygı olarak Narsissus adını verdiler (Ovid, Başkalaşımlar, iii. 346).

Nazaret İsa'nın gençliğini geçirdiği kasaba; Kuzey İsrail'de, Aşağı Galilee'de.

neume Müzikte on dördüncü yüzyıldan önce kullanılan nota simgeleri.

Nibelungenlied Nibelung ezgileri; yklş. 1200'lerde yazılan, Alman tarihine dayalı, yazarı belirsiz kahramanlık epiği.

Nietzche, Friedrich Willhelm (1844-1900) Alman nihilist, şair ve eleştirmeni.

Nirvana (Budizm/Hinduizm) Tüm isteklerin ve bireysel varoluşun yitmesi yoluyla yeniden bedenselleşme döngüsünden son kurtuluş. Budizm'de saltık kutsanmışlıkta, Hinduizm'de Brahman'a, Tanrıya soğrulmada doruklanır. Freud tarafından saltık doyumu simgelemek için kullanılır.

Nissaba Mezopotamya dininde Sümer kent tanrıçası.

Normanlar 10'uncu yüzyılda Fransa'ya gelen İskandinavlar ve yerli Fransızlardan türeyen soy; Normandia'da yaşarlar.

Norse Ortaçağ İskandinavyası ya da orada yaşayanlarla ilgili; Germanik dillerin İskandinav dalı.

O

ode (Yun. Oide'den; aeidein :: şarkı söylemek) ezgiye geçirilmesi amaçlanan şiir; özel bir konuyu ele alır, değişik uzunluklu dizelerle ve karmaşık bir dizemle yazılır.

Odin (İskandinav. Mit) En yüksek yaratıcı tanrı; bilgelik, ekin, savaş ve ölüm tanrısı; Germanik karşıeşi Wotan ya da Woden'dır.

okkültizm occultism Büyü, astroloji vb.ne inanç, bunları inceleme ya da yerine getirme.

Oratorianlar Kilise dışı Rahiplerin dinsel topluluğu; St. Philip Neri tarafından kurulmuştur.

Orfeus Bir Trakya ozanı. [[Müziği ile dirimsiz şeyleri bile devindirebilirdi; karısı Euridise ölünce yeraltına ölüler ülkesine gitti ve Kral Pluto'yu büyüleyerek ondan yeryüzüne ulaşıncaya dek dönüp arkasına bakmaması koşuluyla Euridise'nin ölümden geri döndürülmesi sözünü aldı; tam yeryüzüne basmak üzereyken arkasına döndü ve Euridise yitti; Odin'in—Kuzey Mit.—çok yumuşak ve çok melodik müziği ile kayalar haz duyarak genleşirlerdi.]]

organum dokuzuncu yüzyılda başlayan bir çoksesli müzik türü. Dördüncü ve beşincide eklenen parçaları olan yalın (aletsiz) şarkıdan oluşur.

ortaklaşma Communion güçlü dinsel duygu; dinsel küme; Hıristiyanlıkta Eucarist'e katılma.

Ö

öfoni euphony (Yun: eu /hoş + fone/ses).

P

Palmiye Pazarı Palm Sunday Paskalyadan önceki Pazar; İsa'nın Kudüs'e giriş günü.

Pantheon Antik Yunanistan'da tüm tanrılar için yapılan tapınak; 'Pantheon' (büyük harfle) Roma'da tüm tanrılara adanan dairesel bir tapınak.

Parthenon Atina'da Akropolis'te İÖ 5'inci yüzyılda Yunan Dorik düzeninde yapılan ve türünün en güzel örneği sayılan tapınak.

Parzival (Alman Mit.) Ortaçağda Kutsal Kap (İsa'nın kullandığı son yemek kabı) üzerine efsaneler döngüsünün kahramanı.

Paskalya Easter (Hıristiyanlıkta) İsa'nın yeniden dirilişini kutlayan bayram.

pathos (Yun.) duygudaşlık, acıma, üzüntü duygusu uyandırma niteliği.

patrik patriarch Kabile'nin ya da ailenin baş erkeği; Eski Ahit'te İbrani halkanın üç atasından (İbrahim, İsaiah, Yakup) her biri.

Patristik Çağ Kilise Babaları Çağı; 2-5. yüzyıllar arasında sürer.

Paul St . İS 67?'de Roma'da 'şehit' olarak öldü; Gentillere giden ilk Hıristiyan misyonerlerinden biri; Hıristiyan olmadan önce Hıristiyanlara zulmetti; Yeni Ahit'teki mektuplardan bir bölümünün yazarı.

Pelagianizm (Hıristiyanlıkta) İlk kez Pelagius tarafından formüle edilen heretik bir öğreti; İlk Günah kavramını yadsırlar; bireyin esenliği kendi çabasıyla kavuşabileceğini savunurlar.

Pentateukhos Eski Ahitin ilk beş kitabı.

Peripatetik (Yun.) peripatein, 'ileri geri yürümek,' 'dolaşmak'tan türemiştir. Sıfat olarak kullanıldığında, felsefesini eski Atina'da Lise'de yürüyüş sırasında öğreten Aristoteles ile, ya da felsefesi ile ilgili.

Phoenix Zümrüt-ü Anka.

Pietizm Lutheranizm içinde bir devim

Pindar İÖ 518-438; Yunan lirik şairi.

Priapus klasik antikçağda erkek üreme tanrısı ve bahçe ve bağların bekçisi; penis simgesi.

Prime (ayini) Roma Kat. Kilisesinde dualar için saptanan yedi saatten ikincisi ve ilgili ayin.

Prokrustes Yun. Mit. Yakaladığı yolcuları yatağına yatırdıktan sonra yatağa uymaları için kollarını bacaklarını çekip uzatan ya da kesen hırsız.

Prometeus (Yunan mit.) Olimpos'tan ateşi çalarak insanlara verdi; ceza olarak kayalara zincirlendi ve Herküles tarafından kurtarılıncaya dek bir kartal tarafından karaciğeri parçalandı.

Proteus (Yun. Mit.) Biçimini istediği gibi değiştirebilen ve geleceği görebilen bir deniz tanrısı.

Provençal Provence (Güneydoğu Fransa'da bir bölge) dili; Orta €ağlarda yazınsal bir dil olarak önemliydi.

Ptolemi (İS 2'nci yüzyıl) Yunan gökbilimci, matematikçi ve coğrafyacı; Almagest'i yazdı.

publicist tüze yazarı vb.

pundit Sanskritçe'de, Hindu dininde, felsefede ya da tüzede uzman bir Brahman.

Puritan lükse ve tensel hazza karşı çıkarak katı dinsel ve ahlaksal ilkelere sarılan aşırı Protestan/ Kalvinist eğilim. [[Geç 16 ve 17'nci yüzyıllarda en aşırı İngiliz Protestanlar; çoğu genel olarak Kilise törenlerine karşı olan ve onları kaldırmaya çalışan Kalvinistler idi; sözcük genel anlamında lüks ve duyu hazlarına karşı olan, katı ahlaksal ya da dinsel ilkelere bağlı kişiliği anlatır.]]

Q

quadrivium Yedi Liberal Sanattan aritmetik, geometri, gökbilim ve müzik.

Quakerizm ya da Society of Friends; 1650 sıralarında George Fox tarafından kurulan bir Hıristiyan mezhep; özeksel inançları 'iç ışık' öğretisidir; kutsamaları, ayinleri ve rahipliği yadsıdılar; toplantılarında her üye söz alabiliyordu; birçok reformun öncülüğünü yaptılar.

R

rabbi Sinagogun baş dinsel görevlisi; Yahudi topluluğunun tinsel önderi

Racine, Jean Baptiste (1639-1699) Fransız tiyatro yazarı, şair. [[Yapıtları arasında: Andromaque, Bérénice, Phédre, Iphigenie. Bir yaşında annesini, üç yaşında babasını yitirdi, ve dokuz yaşında babaannesi ile birlikte Port-Royal rahibe manastırı (Jansenist) çevresinde odaklanan bir yaşam sürdürmeye başladı. Racine bu çevre içinde Latince ve Yunanca öğrendi. Paris'te tiyatro yazarlığına başladı (bu roman ya da tiyatroyu kamu zehiri olarak gören Port-Royal'den kopuşuna yol açtı). Racine'in bir tiyatro yazarı olarak başarıları XIV. Louis döneminin erken parlak yılları ile çakışır. Racine'in ''klasiksel'' Fransız trajedisine en yüksek estetik biçimi verdiği, trajedinin asıl tinini kavradığı kabul edilir.]]

rebek ya da rebap (Ar.); ortaçağ yaylı müzik aleti; kemana benzer, ama lut/ut biçimli gövdesi vardır.

Requiem Mass Roma Kat. Kilisesi'nde ölüler için bir anı olarak müziksel bir ortamda kutlanan bir Mas.

Restorasyon (dönemi) İngiltere tarihinde 1660'da tekerkliğin yeniden kuruluşu ya da II. Charles'ın hükümdarlığı (1660-85).

Romanesk Batı ve Güney Av.'da, 9-12'nci yüzyıllar arasında kullanılan ve hem Roma hem de Bizans öğelerini içeren sanatsal biçem.

Rhineland Renenya; Ren Nehri'nin batı kıyısındaki Almanya toprakları.

Roses Savaşları 1455-85; İngiltere'de taht uğruna yapılan hanedan savaşları.

S

Sadukiler (Sadducees) Eski bir İbrani mezhebi; Farisiler ile karşıtlık içinde, ölülerin yeniden

dirilişini, meleklerin varoluşunu, ve sözel geleneğin geçerliğini yadsıdılar.

Sami dili Arapça, Asurca, İbranice, Habeşçe gibi dilleri konuşan beyaz ekinler.

santur Kanuna benzer, tokmaklarla çalınan maden telli bir tür çalgı.

Saraken Göçebe Arap kabilelerinden birinin üyesi.

Sartre, Jean-Paul (1905-1980) Fransız felsefeci, romancı ve tiyatro yazarı.

Sasani İran'da 224-636 arasında bir İmparatorluk kuran ve yöneten yerel hanedan.

Savonorala, Girolamo (1452-1498) İtalyan Hıristiyan ve politik reformist. [[Çağdaş günahkarlığa ve ahlaksal yozlaşmaya karşı vaazlar verdi. 1494'de Medicilerin devrilmesinden sonra Florence'da aşırı püritan cumhuriyetin önderi oldu. Papalık ile kaçınılmaz çatışma sonucunda aforoz edildi (1497) ve korkunç işkencelerden sonra yakıldı.]]

Schiller, Friedrich (1759-1807). Alman şair, tiyatro yazarı, tarihçi ve eleştirmen. Yapıtları arasında: Di Räuber/Hırsızlar (1781) Wallenstein Üçlüsü (1800), Maria Stuart (1801), Wilhelm Tell (1804). "Über die äestetische Erziehung der Menschen in einer Reihe von Briefen" (Bir Dizi Mektupta İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine).

Sebt Günü Haftanın yedinci günü, Cumartesi; Yahudilikte tapınmaya ayrılan işsiz gün.

Seneca, Lucius Annaeus İÖ ?4-İS ?65. Romalı felsefeci, devletadamı ve tiyatro yazarı. Nero'nun öğretmen ve danışmanı. Nero'yu öldürme girişimlerinden birine adı karıştı ve intihar etti.

Serafim Göksel hiyerarşide en yüksek melekler düzeninin üyesi; Eski Ahit'te İsaiah'ın görüşünde Yahuva'nın yanında bulunan altı kanatlı varlıklardan biri.

ses-uyumu consonance.

ses-uyumsuzluğu dissonance.

Sext Roma Kat. Kilisesinde dualar için saptanan yedi saatten dördüncüsü.

Shakespeare, William (1564-1616) İngiliz tiyatro yazarı ve şair,

Siena Orta İtalya'da Toskanad'da duvarlı bir kent; Etrüskler tarafından kurulmuştur; 13 ve 14. yüzyıllarda önemli sanat özeği.

Simonides İÖ 556-468; Yunan lirik şairi.

Sina Dağı Kuzey Batı Mısır'da bir dağ. Musa Tanrıdan Yasaları orada alır.

sinkretizm syncretism Tipik dinsel, felsefi öğretileri, inançları ya da edimleri bileştirme ve karıştırma eğilimi. (Yun. sunkretismos: sunkretizein = güçleri birleştirmek).

Skilla (Yun. Mit.) Bir deniz canavarına dönüşerek gemicileri boğmaya başlayan bir deniz perisi. İtalya kıyılarındaki bir kayalık ile özdeşleştirilir.

Sofokles . İÖ 496-406 (Atina). Yunan tiyatro yazarı. 123 yapıtından 7'si günümüze ulaşmıştır. [[Yaklaşık tarihleri ile: Ajax (450), Antigone (442), Kral Ödipus (Oedipus Rex, Oedipus Tyrannus, 430), Trakhiniai (420-10), Elektra (425), Filokretes (409), Oedipus Kolonus'ta (sahnelenmesi 401).]]

Son Yargı Dünyanın sonunda ölülerin dirilişinden sonra Tanrının tüm insanlara dünyasal yaşamdaki iyilik ve kötülüklerine göre en son yazgılarını bildirmesi.

Son Yemek İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki gece yandaşları ile birlikte yediği yemek; gizemcilikte tanrı ile birleşme motifinin eşdeğeri. Aşai Rubbani ayininde (Eucarist) Ekmek ve şarabın kutsanmasıyla İsa'nın Son Yemeği anılır.

sone sonnet İtalyan kökenli 14 dizeli şiir.

Stabat Mater Roma Kat.Kilisesi; Latince bir ilahi; 13'üncü yüzyıldan kalmış olması olası; Bakire Meryem'in çarmıha geriliş sırasındaki acılarını anlatır.

Stakhanovculuk Eski Sovyetler Birliği'nde verimli işçileri ödüllendirerek üretim arttırma yöntemi

Stendhal (Marie-Henri Beyle'in yalancı adı) (Grenoble, 1783-Paris, 1842) Fransız romancı. [[1800'de Napoleon'un ordusuna, 1812'de Rusya seferine katıldı. Yapıtları arasında: Kızıl ve Kara, La Chartreuse de Parma, De l'amour. Duyularını ve içgüdülerini izleyen "küçük mutlu azınlık" için yazdığını ileri sürdü. Başat motifi bencil mutluluk imgesi, hazcılık. 18. yy Fransız Idéologlarının felsefesini benimsedi. Ona düzensiz bir toplumsal yaşam, başarısızlık ve yalnızlıktan ötesini vermeyen (burjua) dünyasını yalnızca savaşılması gereken bir düşman olarak gördü: İnsan doğasının eksiksizleştirilebileceğine inancı vardı.]]

Strindberg, August . (1842-1912) İsveçli oyun yazarı, romancı ve kısa öykü yazarı. [[Oyunları arasında: Baba (1887), Bayan Julie (1888), Bir Düş Oyunu (1902), Hayalet Sonatı (1907). Strindberg ruhbilim ve doğalcılığı daha sonra Anlatımcı tiyatroya evrimlenecek bir yapıda birleştirdi.]]

Sturm und Drung bkz. Fırtına ve Gerilim.

Süryani Syriac.

Ş

şapel chapel Bireysel tapınma için büyük yapılara ek yer.

şansölye İlgili bağlamda: Bir üniversitede onursal başkan.

şehit martyr Dinsel inançlarından dolayı ölen kimse.

T

Talmud Eski Yahudi yasa ve geleneğinin başlıca derlemi.

tarihçe chronicle

Tarsuslu Saul Paul'ün dönmesinden önceki adı; Saul (Eski Ahit) İÖ 1020-1000 arasındaki ilk İsrail kralı.

Tartarus Mit. Hades'te Titanların, kötülük yapanların hapsedildiği bir uçurum.

Tebliğ Annunciation (Yeni Ahit: Luka, 1:26-38) Bedenselleşmenin Cebrail tarafından Meryem'e bildirilişi.

teosofi Tanrısal doğanın sezgisel bir anlayışı üzerine dayalı olduğunu ya da bunu anlattığını ileri süren dinsel ve felsefi bir dizge.

Tertullian İS 162-220; Kartacalı Hıristiyan tanrıbilimci.

Thanatos Yunan ölüm tanrıçası; Freud tarafından Ölüm İçgüdüsünü simgelemek için kullanılır.

Thor (Eski İng. Thor; eski Norse: thorr = thunder) Yıldırım tanrısı.

Trent Konseyi Council of Trent Roma Katolik Kilisesinin 1545-1563'te Trent'te toplanan konseyi. Protestanlara tepki olarak geleneksel Katolik inançları yeniden doğruladı ve Karşı Reformasyonun ideallerini formüle etti.

Tristan (ortaçağ romansında) Cornwall Kralı Mark'ın yeğeni; yanlışlıkla aşk iksirinden içince amcasının gelini Iseult'a aşık olur.

trivium Yedi Liberal Sanattan dilbilgisi, diluzluğu ve eytişim.

troubadour 11-13'üncü yüzyıllar arası özellikle Provence ve Kuzey İtalya'da serpilen lirik şairler.

trouvère 12-13'üncü yüzyıllarda Kuzey Fransa'da bulunan özellikle anlatısal yapıtlar sunan şairler.

Tötonik Alman halkı ile ilgili.

Tötonlar İÖ 2'nci yüzyılda Jutland'dan Güney Galler'e göç eden eski Germanik bir kabile.

Tungus Doğu Sibirya'da bir Mongol halkı.

U

Unitarianizm Tanrının tek-kişiliğini ileri süren, Üçlülüğü (tek bir Tanrısallıkta Baba, Oğul ve Kutsal Tin) ve İsa'nın tanrısallığını yadsıyan, ve us, duyunç ve ve karekteri inanç ve kılgı ölçünleri olarak alan Hıristiyan inanç dizgesi.

Upanishad Hinduizm. Sanskrit kutsal kitaplara verilen ad. İÖ 200-400 arasında yazıldıkları düşünülür ve eski Hint felsefesinin gizemli ve içrek öğretilerini kapsarlar.

Ü

ünikorn unicorn Alın ortasından tek-boynuzlu imgesel beyaz at.

V

Veda Hinduizmin en eski kutsal yazıları, (Rig-Veda, Yajur-Veda, Sama-Veda, ve Atharva-Veda)

Vedanta Hinduizm'in altı ana felsefi okulundan biri. Veda'da örtük olduğu düşünülen Birciliği açımlar. Yalnızca Brahma'nın olgusallığı olduğunu ve tüm görüngü dünyasının yanılsama olduğunu öğretir.

Venüs dağı Venusberg Güney Batı Alm.'da bir dağ.

Victorian Kraliçe Victoria (1819-1901) döneminin iffet, bağnazlık ve ikiyüzlülük ekini ile ilgili

Virgil (Latince adı: Publius Vergilius Maro, İÖ 70-19. Romalı şair. Başyapıtı Aeneid Truva'nın düşüşünden sonra Aenas'ın başına gelenleri anlatan bir epik şiirdir.

Vulgata İncil'in Jerome tarafından yapılan ondördüncü yüzyıl çevirisi.

W

Walhalla (ya da: Valhalla, Valhall, Walhall) Odin'in büyük salonu; kahramanlar olarak ölen savaşçıların sonsuza dek kaldıkları yer.

Whig İngiltere'de 17'nci yüzyılda sınırlı tekerkliği savunan toprakağası sınıfının politik bir üyesi; Katolik olduğu zemininde York dükü James'ın tahta çıkmasına karşı çıktılar; büyük aristokrasinin ve paralı orta sınıfın politik temsilcileri; Liberal partinin çekirdeğini oluşturdular.

Warhol, Andy (?1930) Birleşik Devletler sanatçısı ve film yapımcısı, önde gelen pop art sözcülerinden biri.

X

Y

Yahuda Judah (Eski Ahit) Jacob'un dördüncü oğlu; Mesiah'ın onun soyundan gelmesi gerekiyordu.

Yahudi Esseneler Yahudilik; İÖ ikinci yüzyıldan sonra Filistin'de gelişen çileci bir mezhep.

Yahweh, Yehova Jehovah (Eski Ahit'ten) Musa'ya Horeb dağında kendini bildiren Tanrının kişisel adı (YHVH).

Yahwist Jahvist (Yahweh: Tanrının Horeb dağında Musa'ya açıklanan kişisel adı—Yahuva) Pentateuch'u oluşturan dört kaynaktan en eskisinin yazarı ya da yazarları

Yeni Ahit New Testament Hıristiyan İncil. İsa'nın ölümünden sonra derlenen ve Eski Ahit'e eklenen bölüm

Yüksek Eleştiri Higher Criticism İncil kitaplarının kaynaklarını doğrulamak için yazınsal eleştiride bilimsel uygulayımlar kullanma.

Z

Zen Budizm 12 yüzyıldan Çin kökenli Japon okulu. Arı aydınlanmaya ulaşmanın biricik yolu olarak başka herşeyi dışlama pahasına kişinin kendi özsel doğası üzerine düşünmeyi önerdi.

Zion Üzerinde Kudüs'tün bulunduğu tepe; (Yahudilikte) İncil'in eski İsrailitleri; (Hıristiyanlıkta) Tanrının kenti olarak görülen cennet.

Zodyak Ekliptik ile 8 derecelik bir açıda uzanan imgesel bir kuşak; 12 zodyak öbekleşmesini kapsar.

İdea Yayınevi / 2014

Almanca-türkçe sözlük

Kaynak · İdea

idea yayınevi

www.ideayayinevi.com

HEIDEGGER "VARLIK VE ZAMAN" İÇİN SÖZLÜK

A

abfinden: uzlaşmak, anlaşmak

Abgeschlossenheit : tamamlanmışlık

Abkünftig : türevsel

Ableben : vefat

Ableitung : çıkarsama

Abstand : aralık; uzaklık

Abständigkeit: uzaktalık

Absturz: dalış

Abträglichkeit: zararlılık

Abwesenheit: bulunmayış, yokluk

adaeqatio: benzeşme

Affekt: heyecan

Aktionsart: eylem türleri

Alltäglichkeit: gündeliklik

Analytik: analitik

Andere, der: Başkası

Angabe, angeben: atama, atamak

Angänglichkeit: ilgilendirilebilirlik

Angewiesenheit: boyun eğmişlik

Angst: endişe

Anhalt: destek

anhalten: diretmek

Anruf: seslenme (başvuru)

anschauen: sezmek; seyretmek

Anschauung: sezgi

An-sich-sein: kendinde-Varlık

Antrieb: itki

Anvisieren: göz dikmek

anweisen, Angewiesenheit: boyun eğmek, boyun eğiş

Anwesenheit: bulunuş

anzeigen: belirtmek, göstermek

apodiktisch: tanıtlı, zorunlu

apophantisch: apofantik

aufdecken: ortaya sermek, açığa çıkarmak

Aufdringlichkeit: usandırıcılık

Aufenthalt: kalış

Aufenthaltslosigkeit: kalacak-yersizlik

Auffälligkeit: göze-çarparlık

aufgeben: vazgeçmek

aufgehen: soğrulmak; ortaya çıkmak, doğmak

aufhalten: alıkoymak (‘wohnen’ değil)

aufheben: ortadan kaldırmak, yoketmek ve saklamak

aufrufen: çağırmak

Aufsässigkeit: dikbaşlılık

aufschließen: ortaya sermek

Aufschluß: bilgilendirme, aydınlatma

Auf-sich-zu: kendine-doğru

aufweisen: sergilemek, göstermek

Aufweisung: sergileme

Aufzählung: sıralama

Aufzeigen: gösterme

Augenblick: kıpı, ‘görsel’ kıpı

Ausdehnung: uzam (extensio)

Ausdruck: anlatım (ausdruck: anlatmak)

Ausdrücklich: belirtik

auseinanderlegen: ayrıştırmak, çözümlemek

Ausgelegtheit: yorumlanmışlık

ausgerichtet: yönlendirilmiş

auszeichnen: ayırdetmek

Auslegung: yorumlama, ortaya serme

ausliefern: teslim etmek

ausrichten: yönlendirmek

Ausruf: haykırma

Aussage: önesürüm

aussagen: önesürmek

Aussagesatz: bildirim

Aussein: dışarda-Varlık

Aussersichsein: kendi-dışında-Varlık

aussprechen: anlatmak, bildirmek

Ausstand: dışarda-duran

ausweisen: kanıtlamak

auszeichnen: ayırdetmek

B

Bangigkeit: yüreksizlik

Bedeutsamkeit: imlemlilik

Bedeutung: imlem

Bedrohung: gözdağı

Befindlichkeit: ruhsal durum

Befragte, das: sorulan, kendisine, sorgulanan (varolan-şey)

befreien: özgürleştirmek

begegnen: karşılaşmak

Begegnis: raslantı, karşılaşma

Begriff: kavram

behalten: saklı tutmak

beharrlich: kalıcı

Beharrlichkeit: kalıcılık

Bei: ortasında

benommen sein: sersemlemek

besagen: demek, -e denk düşmek

Beschaffenheit yapı, doğa, nitelik vb.

Besorgen: tasa

Besorgnis: tasalılık

besprechen: tartışmak

Bestand: kapsam, içerik

Beständigkeit: süreklilik

bestehen: sürmek

bestimmen: belirlemek

Bestimmung: belirlenim

bevorstehen: yaklaşmakta olmak (‘önünde durmak’)

bewahren: saklamak, korumak

Bewandtnis: ilgililik

Bewegtheit: devinirlik

Beweis: tanıt, tanıtlama

Bewenden: ilgi

Bewendenlassen: ilgili olmaya bırakma (şeyleri)

Beziehung: bağıntı

Bild: resim, imge

bleibend: kalıcı

C

Charakteristik: betimleme, niteleme, karakterizasyon

D

Da: ‘Orası’

dabei: orada ortasında

dagewesen: orada-olmuş-olma

damals: o sırada

damals, als ...: ...diği sırada

dann: sonra

dann, wann ...: ...diği zaman; ...diğinde

darauf: ona, onun üzerine

Dasein, Da-sein: oradaki-Varlık, oradaki-varlık

Daß es ist: Ki vardır

Daß- und Sosein: ‘genel olarak olma’ ve ‘öyle olma’

daseinsmässig: oradaki-Varlık karakterindeki

Datierbarkeit: tarihlendirilebilirlik

Datierung: tarihlendirme

Dauer: süre

Dazu, das: onun için, buna

demonstrieren: belgitlemek (tanıtlamak değil)

dienen: hizmet etmek

Ding: Şey

Dort, das: şurası (‘da’dan daha uzak)

dorther: şuradan

dorthin: şuraya

Drang: dürtü

Dreingabe: eklenti

Durchschnittlichkeit: sıradanlık

durchsichtig: saydam

E

echt, Echtheit: gerçek, gerçeklik (düzmece ile karşıtlık içinde)

Ehrfurcht: hürmet

eigen: kendinin, öz

Eigenschaft: özellik

Eigenständig: bağımsız

eigentlich, Eigentlichkeit: asıl, asıllık.

Eindeutigkeit: ikircimsizlik

Einebnung: düzleştirme

Einfühlung: empati, tek-duygu

einheitlich: birleşik, birimsel, türdeş, biçimdeş

einräumen: yer açmak

Einrichtung: düzenleme

ekstase, ¤kstatikñn: (bkz. Entrückung)

ekstatisch: ekstatik, dışarda duran, dışsal; ekstase; ¤kstasiw :: ‘dışarıda durma.’

Ende: son

enden: sonlanmak

endlos: sonsuz

entdecken: açığa çıkarmak

Entdecktheit: açığa çıkarılmışlık

entfernen: uzak[sız]laştırmak

Entferntheit: uzaklık

Entfernung: uzak[sız]laştırma

Enthüllen: ortaya sermek, üstünü açmak

entlastet: üstünden atmak

entfremden: yabancılaş[tır]mak

enthalten: kapsamak

entrücken: götürmek; kendinden geçmek

Entrückung: götürülme; esrime

Entschlossenheit: kararlılık

entschließen: karar vermek

Entschluß: karar

entspringen: doğmak, kaynaklanmak; sıçramak

entwwerfen: tasarlamak

Entwurf: tasar

Erbauung: ahlaksal yükselme

Ereignis: olay, olan biten

erfahren: deneyimlemek

Erfahrung: deneyim

Erfahrungstatsache: deneyim-olgusu, görgül olgu

erfassen: ayrımsamak; kavramak

Erfragte, das: sorgulanarak bulunacak olan (Varlığın anlamı)

Erfragte: sorularak saptanan

ergreifen: kavramak

erinnern: anımsamak (‘içselleştirmek’)

erkennen: bilmek

Erlebniss: yaşantı

erledigen: tamamlamak, bitirmek

errechnen: hesap yapmak, hesaplamak

erscheinen: görünmek

Erscheinung: görüngü

erschließen: açığa sermek

Erschließung: açığa serme

Erschlossenheit: açığa serilmişlik

Erschrecken: dehşet

Erstrecktheit: uzatılmışlık

Erstreckung: uzama, sürme, uzanış

erwarten: beklemek

erweisen: göstermek, belgitlemek

es geht ... um ... : önemli olma; ... İçin önemli olan ... (MR: '— is an issue for ...')

es gibt: (o) vardır

Essenz: öz

etwas als etwas: birşey olarak birşey

existent: varolan

Existenz: varoluş

Existenzial: varoluşsal (birşey)

Existenzialität: varoluşsallık

existenziell, existentiell: varolma-ilgili (= ontisch) (varolan-şey olarak görülen belirli-Varlık ile ilgili)

extensio sine figura vel motu: beti ya da devim olmaksızın uzam

extensio: uzam (Ausdehnung)

F

faktisch: olgusal (olarak)

Faktizität: olgusallık

Faktum: olgu

Fehlen: yokluk, bulunmama, olmama

Ferne: ıraklık

festhalten: sıkı tutmak, sarılmak

Fragestellung: soru formüle etme

freigeben: özgürleştirme

Freilegung: ortaya serme

fundiert: temellendirilmiş (=koyulmuş, ikincil, türevsel)

Furcht: korku

Fürsorge: esirgeme (tasanın varoluşsal kipi)

G

ganz: bütün

Ganzheit: bütünlük

Ganzsein: bütün-Varlık

Ganzseinkönnen: bütün-Olabilme

Gefragte, das: hakkında sorulan (Varlık)

Gefühl: duygu

Gegend: bölge

Gegenstand: nesne

Gegenwart: Şimdi

gegenwartig: şimdiki

gegenwärtigen: şimdikileştirmek

Gehalt: içerik

gehalten: tutulan

gelichtet: açılmış; aydınlatılmış

genuin: gerçek (düzmece ile karşıtlık içinde)

Gerede: boş konuşma

Gesagtsein: söylenme

geschehen: olmak; (tarihsel olarak) olmak

Geschehen: olay, olaylar; tarihsel olaylar

Geschichte: tarih

geschichtlich: tarihsel

Geschichtlichkeit: tarihsellik

Geschick: talih

Gestalt: şekil

gestimmt ist: bir ruh durumuna girmiştir

Gestimmtheit: bir ruh durumunda oluş

Gestimmtsein: bir ruh durumunda olma

gewärtigen: beklemek

Gewärtigen: beklemede olma

Gewesen: olmuş olma; (die gewesene :: olmuş olan; gewesende :: olmuş olmakta olan)

Gewesenheit: Olmuşluk, Geçmiş (zaman)

Gewissen: duyunç

Gewißheit: pekinlik

Geworfenheit: fırlatılmışlık

gleichgültig: ilgisiz (indifferent: ayrımsız)

Gleichmut: soğukkanlılık

gleichursprünglich: eş-kökensel

gliedern: eklemlemek, bölmek

Grenzsituation: sınır-durum

Grund: temel, zemin

Grundsein: temel-olma

Grundverfassung: temel durum, temel yapılanış

gültig: geçerli

H

Hand: el; zur Hand: ele;

Handeln: eylemde bulunmak

Handlichkeit: kullanışlılık

Hang: düşkünlük

hantieren: elle çalışmak, elişi yapmak

Haufen: yığın

hellsichtig: açık bir görüş edinmek

Hermeneutik: hermeneutik

hervorbringen: ortaya çıkarmak, üretmek

Hierhin: buraya

Hingabe: adanmışlık

Hingehörigkeit: bir-yere-aitlik

Hinhören: kulak verme

Hin-zu: ona-doğru

Historie: tarih bilimi

historisch: tarih-bilimsel

Historizität: tarih bilimsellik

Hoffnung: umut

hören: işitmek

horchen: kulak vermek, dinlemek

Hörensagen: söylenti

Horizont: çevren

horizontal: çevrensel

I

Ich: Ben

Ichheit: Benlik

Ich-Hier: buradaki ben

identisch: özdeş

Illusion: yanılsama

Impuls: dürtü

in, innan: içinde

In-der-Welt-sein: dünyadaki-Varlık

Index: gösterge

Indifferenz: ayrımsızlık

Innensein: içerdeki-Varlık

İnnerweltlich: dünya-içinde

Innerzeitigkeit: zaman-içindelik

In-Sein: içinde-Varlık

Interpretation: yorum

Inwendigkeit: içerdelik

J

Jemeinigkeit: benimkilik

Jenseits: öte-dünya

jetzt, da ...: şimdi ... iken

jeweilig: o sıradaki

K

kennen: tanımak, tanışık olmak, bilmek

kenntlich: tanınabilir

Kenntnis: tanışıklık

kategoriale: kategorisel; ‘kategorisch’ değil

Konstitution: yapılanış

Konstruktion: kurgulama

Korrelation: bağlılaşım

L

Lage bzw. Situation: konum

laufen: yol almak (‘koşmak’)

Leben: yaşam

Leitfaden: ipucu

Licht: ışık

lichten: açmak (temizlemek)

Lichtung: açıklık, ağaçlık alan (bkz. lumen naturale)

Logos: logos

M

Man, das: insan

Mangel: eksiklik

Mannigfaltigkeit: çokluk

meinen: demek istemek, imlemek

Meinung: sanı, görüş

Melden: duyurma

Mißmut: can sıkıntısı

Mitdasein: birlikte-oradaki-Varlık

Miteinander: birbiri-ile-birliktelik

Miteinandersein: birbiri-ile-birlikte-Varlık

Mitsein: birlikte-Varlık

mitteilen: iletmek

Mitteilung: iletişim

Mitwelt: ile-dünya, birlikte-dünya

Modifikation: değişki

Modus: kip

Moment: kıpı, ‘görüş’ kıpısı

Motiv: güdü

N

nacheinander: ardışık, birbiri ardına

Nachredens: arkadan-konuşma, karalama

Nachsicht: hoşgörme; bkz. Umsicht

Nachsprechen: yeniden-söyleme

Nachweis: belgitleme

Nähe: yakınlık

Näherung: yakınlaştırma

Nebeneinander: yanyanalık

Neugier: merak

Nichtmehrdasein: bundan-böyle-orada-olmayan-Varlık

Noch-nicht-jetzt: ‘şimdi henüz değil’

noetik: düşünsel

nur noch: henüz ancak, ancak

O Ö

ontisch: varlıksal (Varlık ile değil ama pozitif bilimlerin ‘varolan-şey’leri ile ilgili [11]); (varoluş-ilintili olarak, e.d. varlıksal [13])

ontologisch: varlıkbilimsel (metinde ‘varolan-şey’ ile olmaktan çok lVarlık ile ilgili)

Öffentlichkeit: kamusallık

P

Phänomen: fenomen

Pharisäismus: Ferisilik; ikiyüzlülük

Privation, privative: yoksunluk, yoksunluklu

Punk: nokta

R

Raum: uzay

Reden: söylem, konuşma

Ruf: çağrı

Rücksicht: gözetme; bkz. Umsicht

S

sachliche: nesnel

Schein: görünüş

Scheu: çekingenlik

Schicksal: yazgı

Schüchternheit: ürkeklik

Seiende, das: varolan-şey

Sein bei: ortasında Varlık

Sein zum Ende: sona-doğru-Varlık

Seinsstand: varlık-duruşu

Sein-zum-Ende: ölüme-doğru-Varlık

selbig: kendi-gibi

selbst: kendi

Selbstheit: kendilik

Selbstsein: Kendi-Olma, Kendinin-Varlığı

Selbstständigkeit: kendinde-süreklilik, bağımsızlık, özerklik (bkz. süreklilik)

Sichvorweg, das: kendi-önünde

Sinn: anlam; duyu

Situation (Lage): konum

soeben: demin

Soeben bzw. Sofort: ‘tam şimdi’ ya da ‘hemen’

Sogleich: hemen

Sorge: kaygı:

Sorgfalt: kaygılılık; ayrıca özenlilik

Spanne: aralık

spannen: germek

Spekulation: kurgu, kurgulama

Spezifisch: özgün

Spielraum: özgürce açınma alanı, manevra alanı

Sprache: dil

Sprechen: konuşma

ständig: sürekli olarak

Ständigkeit: süreklilik

stellen: formüle etmek

Stimmung: ruh durumu, huy

streng: sıkı; sıkılık

Struktur: yapı

Stutzigwerden: şaşkınlık

substantia finita: sonlu tözler

Substanz(ialität): töz(sellik)

Suchen: arayış

T

Tatbestand: olgu-içeriği

Tatsache: görgül-olgu

tatsächlich: görgül-olarak-olgusal

Tatsächlichkeit: görgül-olgusallık

Temporal: zaman-ilgili

Thematisch: tematik

transzendent: aşkın

transzendentale: aşkınsal

Transzendenz: aşkınlık

Traurigkeit: hüzün

Trieb: itki

U Ü

Umgang: işgörme (sözel olarak ‘çevresinde dolaşma’)

Umgrenzung: sınırlama, tanımlama

Umhafte: çevrelik

umschließen: çevrelemek

Umsicht: sağgörü

Umwelt: çevre (sözel olarak: ‘çevre-dünya’)

Um-Willen: ‘uğruna’

Um-zu: -mek için, -ebilmek için

Unabgeschlossenheit: tamamlanmamışlık

Unauffällig: göze-çarpmaz

unausgesprochen: sözü edilmeden

Uneigentlichkeit: asılsızlık

unendlich: sonsuz

unentwegte: diretken

Ungestimmtheit: keyif yokluğu

Unheimlichkeit: tekinsizlik

Unselbständigkeit: bağımlılık

Unständigkeit: süreksizlik

Unterlassen: boşlama, atlama, yapmama

unüberholbare: arkada bırakılamaz, yetişilemez geçilemez

Unverschlossenheit: kapatılmamışlık;

ursprünglich birincil, kökensel

überantworten: teslim etmek

Überdruß: usanç, bıkkınlık

übergehen: üzerinden atlamak

überhören: kulak asma

überlassen: terketmek

überliefern: teslim etmek

Überlegung: düşünüp taşınma

überwinden: yenmek

Überzeugung: kanı

V

Verbindung: bağlama

Verbrauchen: harcamak

verdecken: üstünü örtmek, gizlemek

verdinglichen: şeyleştirmek

vereinzeln: bireyselleştirmek

Verenden: yitme (Enden: sonlanma)

verfallen: düşmek; bozulmak

Verfassung: durum, yapı, yapılanış (İngilizce'de constitution, make up, state)

verfügbar: el altında

Vergangenheit: Geçmiş (zaman)

Vergegenwärtigung: göz önünde canlandırma

verhalten: davranmak; ilişkili olmak

Verhältnis: ilişki

verhüllen: örtmek, gizlemek

Verlautbarung: bildirme

Vernehmen: algılama

Vernunft: us

verschlossen: kapalı

verschlossenheit: kapatılmışlık

Verschwiegenheit: sessizlik, ağzı sıkılık

Verstand: anlak

Verständigkeit: sağ duyu

verständlich: anlaşılır

Verständlichkeit: anlaşılırlık

Verstehen: anlama

Verstimmung: keyifsizlik

versucherisch: kışkırtıcı

Versuchung: kışkırtma

vertraut: tanıdık

Verweilen: eyleşme

Verweisung: gönderme

verwenden: kullanmak

verwiesen auf: göndermek, -e

Verwiesenheit: gönderilme

Verwirrung: şaşkınlık

verzichten: vazgeçme

vorfinden: önünde bulmak

Vorgang: yordam

vorgreifen:öncelemek

Vorgriff: ön-kavram

Vorhabe: ön-iyelik

Vorgriff: ön-kavrayış

vorhanden: elönünde bulunmak

Vorhandenheit: elönünde-bulunuş (existentia [41])

Vorhandensein: elönünde-Varlık

vorherrschenden: başat

Vorruf: ileri-çağrı

Vorsicht: ön-görü

vorstellen: tasarımlamak

Vor-struktur: ön-yapı

Vorweg: önde

vorwegnehmen: öncelemek

W

Wahl: seçim

wählen: seçmek

wahr: gerçek; doğru

wahren: dayanmak, katlanmak

währen: sürmek

Wahrheit: gerçeklik

wahrnehmen: algılamak

warten auf: için beklemek

Weise: yol, kip, tür

Weiterreden: dedikodu, başkasına söyleme (weitersprechen: yeniden söylemek)

weitersprechen: yeniden söylemek

Welt: dünya

weltgeschichtliches Geschehen: dünya-tarihsel olaylar

weltlich: dünyasal

Weltlichkeit: dünyasallık

Weltmäßigkeit: dünyaya uygunluk

werfen: atmak, fırlatmak

Werk: iş, yapıt

Wesen: öz

Widerständigkeit: dirençlilik:

Wiederholen: yineleme

Willkür: özenç, keyfilik

wirklich: edimsel

wissen: bilmek

Wissenschaft: bilim

Wofür, das: onun için

woher: nereden

wohin: nereye

woran: ki ona

worauf: onun için

woraufhin: ondan ötürü onun üzerine, onun sonucunda

woraus: ondan

worin: onda

worum: ne hakkında

Worum-willen: onun uğruna

worüber: üzerine

wovor: ne önünde

wozu: onun için, ona

X

Y

Z

Zeichen: im

Zeigen: belirtme, gösterme

Zeit: zaman

zeitigen: zamansallaştırmak

zeitlich: zamansal

Zeitlichkeit: zamansallık

zeitnehmen, sich: kendine zaman ‘almak,’ ayırmak

Zerstreuung: oyalanma

Zeug: gereç (takım)

Zeugganze: gereç bütünü

Zeughaftigkeit: gereçsellik

Zeugnis: tanıklık

Zu-Ende-sein: sondaki-Varlık (Sein-zum-Enden: sona-doğru-Varlık)

zufällig: olumsal, raslantısal

Zugang: erişim, giriş

Zugehörigkeit: -e aitlik

Zuhandenheit: elaltında-bulunuş

Zukunft: Gelecek (zaman)

zukünftig: gelecek-ilgili, gelecekteki

zumeist: çoğunlukla

zunächst: yakında, yakın olarak; ilk olarak, ilkin; yaklaşık olarak; en yakından. (MR: proximally.)

zunächst und zumeist: en yakından ve çoğunlukla

Zurückruf: geri-çağrı

Zusammenhang: bağlantı

zweideutig: ikircimli

Zweideutigkei: iki-anlamlılık

İDEA YAYINEVİ (2000)

Copleston

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Frederick Copleston Metinleri İçin Kısa Bir Sözlük

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z W

A

a fortiori daha da güçlü olarak

a posteriori sft. ve blt. sonsal (olarak)

a priori sft. ve blt. önsel (olarak)

a tergo arkadan, geriden

acı pain

açık ve seçik clear and distinct

açıklama explanation

açımlama exposition

açınım unfolding

Acta Eruditorum Bilginlerin Yazıları; Almanca'da ilk bilimsel dergi; 1682-1782 arasında yayımlandı; 1682'de Leipzig'de Otto Mencke ve Leibniz tarafından kuruldu

adcı nominalist

agnostisizm bilinemezcilik

ahlak morality/Moralität, morals

ahlakçı moralist

aisthesis algı

aldanma deception

aldatı fallacy

aleteia gerçeklik

algı perception

algılamak perceive

alışkanlık habit, custom

alışkısal habitual

almaşık alternative

altgüdüm coordination

amaç purpose, end

ancien régime eski rejim; Fransa'nın 1789 Devriminden önceki toplumsal ve politik düzeni

andırım analogy

andırımlı analoguous

anlak (zekâ) intellect, understanding, Verstand

anlam meaning, sense

anlaşılır intelligible (krşt. duyulur/sensible)

anlatım expression

anlayış mentality, conception

anlık (zihin) mind (Alm.: Geist)

anlık-dışı extra-mental

anlıksal intellectual

anlıksal sezgi intellectual intuition

anlıksal(cı) intellectual(ist)

ansal mental

antitypia içine-işlenemezlik

aorata duyulur-olmayanlar (görülemezler)

apati duygusuzluk

apeiros sınırsız

apoloji savunma

appetition itki (Monadın iç ilkesinin bir algıdan bir başkasına değişim ya da geçiş üreten etkinliği)

araç means

araştırma search, research

ardıl successor

ardışık successive

ardışıklık succession

arı pure

Arianizm Arius'un öğretisi. İznik Konseyi tarafından heretiklik olarak görüldü. İsa'nın Babanın tözünden ayrı olmadığını, ama Baba tarafından yetiştirilmiş Tanrı Oğlu olduğunu ileri sürer

arketip archetype (ilkörnek, kökensel)

arkitektonik mimari

Arminianlar Hollandalı Protestan tanrıbilimci Jacobus Arminius'un (1560-1609) 1610'da yayımlanan Protestan Hıristiyan öğretilerine inananlar; Arminius saltık ön-yazgıyı reddetti ve Tanrının egemenliğinin insanın özgür istenci ile bağdaşabilir olduğunda diretti.

aşkın transcendent

aşkın, aşkınsal transcendent, transcendental (aşkın ile ilgili)

ataraxia ansal dinginlik

ateist tanrıtanıınaz

ateizm tanrıtanımazlık

atomos eidos kesilemez biçim (çoğul: atoma eide atomik biçimler, bölünemez kavramlar)

Aydınlanma Enlightenment

aykırı contrary
ayrık disjunctive
ayrım difference
ayrımsama apprehension
ayrımsayıcı algı apprehensive perception

B

bağıntı connection
bağıt compact
bağlam context
bağlaşma alliance
bağlılaşık correlate(d), correlative
bağlılaşım correlation
bakışık symmetrical
bakışım simetri
başkacıl altruistic
baskı repression
beceri talent
beden body
bedenselleşmek incarnate
beğeni taste
belgitleme, tanıtlama demonstration, proof
belgitli, tanıtlı demonstrative
belirgin definite
beliriş manifestation
belirlenim determination
belirlenimcilik determinism
belirli determinate, specific
belirlilik determinateness
belirtik explicit
belit axiom, aphorism
bellek memory
ben ego
bengi ebedi, eternal
bengilik eternity
benzerlik similarity
benzeştirme assimilate
beti figure, betisel figurative
betimleme description
biçem style

biçim form
biçimcilik formalism
biçimdeş uniform
biçimsel formal
bildirilmiş din revealed religion
bildirim statement
bileşen component
bileşik composite, compound
bileşim combination, composition
bilge wise man
bilgelik wisdom
bilgi knowledge, cognition
bilgikuramı epistemology
bilgilenme cognition
bilim science
bilinç consciousness/Bewußtsein
bilinemezci agnostic
bilinmezcilik agnosticism
bilişsel cognitive
birci monistic
bircilik monism
bireşim synthesis
bireşimli, bireşimsel synthetic
birey individual
birey(sel)leşme ilkesi principle of individuation
bireyselci individualist
birim unit
birincil nitelikler primary qualities
birleştirme conjunction
bölümsel partial
bölüngü faction
boşinanç superstition
bozukvargı paralogism
budunbetim ethnography
bulanık obscure
bulgulatıcı heuristic
bulutsu nebulae
burgaç vortex
bütüncül totaliter
bütüncülcü totalitarian

bütünlük totality

bütünsel total

buyruk command

buyrum imperative

buyrum imperative (kesin B.: categorical I; varsayımlı/hipotetik B.: hypothetical I.

C

canlıcılık animism

cins genus

cisim body

cisimsel corporeal

cisimsel töz corporeal substance

conatus (Lat.) çaba

consensus gentium genel uylaşım

coup d'état darbe

Ç

çağrışım association

çatışkı antimony

çatışma conflict

çekinik reclusive

çekişme strife

çelişki contradiction

çevren ufuk horizon

çevrim rotation

çıkarsama inference, (deduction: tümdengelim; inductuon: tümevarım)

çıkarsamak infer, deduce

çilecilik ascetism

çoklu manifold

çözümleme analysis

çözümsel analytic(al)

D

Dasein belirli-Varlık

davranış act, behaviour

davranışçı behaviourist

dayanak substratum

dayançlı, sabırlı patient

De arte combinatoria Bileşim Sanatı Üzerine (1666); Leibniz'in derece çalışmasının ve sunduğu savların genişletilmiş biçimi

de facto olguda, somutta (haklı ya da haksız olmasına bakılmaksızın)

değer value

değersel axiological

değişim change

değişki modification, affection

değişki, kipleşme modification, vicissitude

Deizm (Tanrının varlığını kutsal yazılar değil ama doğal us yoluyla doğrulama tutumu)

delirium tremens titremeli sabuklama

demonoloji cinlere tapınma

deney experiment

deneyim experience/Erfahrung

derin-düşünce reflexion, reflection

deus ex machina (Lat.) Eski Yunan tiyatrosunda konuyu çözüme getirmek için oyuna katılan bir tanrı (Yun. theos ek mekhanes = makineden tanrı).

Deus sive Natura Tanrı ya da Doğa

devim motion, movement

devrim revolution

diairesis çözümleme, bölümleme

diatribe yergi

diluzluğu rhetoric

dirimsel living

dışrak exoteric

dithiramb Dionysos onuruna koral bir ilahi; yunan Tiyatrosunun ön habercisi

dizem rhythm

dizge system

dizi series

doğa nature

doğalcı naturalist

doğalcılık naturalism

doğaüstücülük supernaturalism

doğru correct (= tasarımı ile uyumlu); right; true

doğrulamak verify

doğuştan düşünceler innate ideas

dolayısıyla by means of

dolaylı mediate

dolaylılık mediation

dolaysız immediate

dolaysızlık immediacy

dönme, döndürülme (dine, bir inanca vb.) conversion

doyum satisfaction

dürtü impulse

düşlem fantasy, phahtasm
düşlemsel fantastical
düşünce idea, thought
düşünsel ideal
duyarlık , duyusallık sensibility
duygu feeling, emotion
duygusal emotional
duygusuzluk apathy
duyu sense
duyu-algısı sense-perception
duyulur sensible (krş. anlaşılır/intelligible; duyulurlar/ the sensible)
duyulurüstü supersensuous
duyum sensation
duyumculuk sensationalism
duyunç, vicdan conscience/Gewissen
duyu-pekinliği sense-certainty
duyusal sensuous
duyusal-algı sense-perception
duyusalcı sensualist
duyu-verileri sense-data
düzen order
düzenek mechanism
düzenekbilim mechanics
düzenekçi mechanistic
düzenekçilik mechanism (tüm süreçlerin mekanik terimlerinde açıklanabilir olduğu görüşü)
düzeneksel mechanical
düzgü maxim

E

edilgin passive
edilginlik passivity
edim act, deed
edimleme performance
edimsel actual (karşıtı: gizil, potansiyel)
edimsellik actuality/ Wirklichkeit
egemen soverign
eğilim inclination, tendency
eğinim affinity
eğitbilim pedagogy
eğitim education

eğitsel educational

eğri wrong

eidolon imge, benzerlik, düşlem

eidos biçim, tür

eikasia tahmin

eikon imge

ekin kültür, culture

ekînsel cultural

eksiksizlik perfection

eleştirel critical

eleştirel felsefe critical philosophy

eleştiri crïtique

entelekhi Aristoteles'in felsefesinde gizilliğe karşıt olarak edimsellik; sonsal neden içeren ya da sonsal nedeni edimselleştiren

epifenomenalizm Bilinci yalnızca nöro-fizyolojik süreçlerin bir ürünü olarak ve onlar üzerinde bütünüyle etkisiz olarak alan görüş

epistemoloji bilgi kuramı

Erastinanizm Devletin din sorunlarında kilisenin üzerinde olması

erdem virtue

erdemsizlik vice

erek end

erekbilim teleology

ereksel, erekbilimsel teleologic(al)

erim range

erk, güç power

erke energy

erkin liberal

erkinlik liberalism

eşgüdüm coordination

eşgüdümlü coordinate

eşölçümlü commensurate

eşölçümsüz incommensurate

esrime ectasy

etker efficient (etki üretme gücünü taşıyan; effective/etkili değil)

etker neden efficient cause

etker nedensellik efficient causality

etkerlik efficacy

etki effect

etkileşim interaction

etkili effective (sonuç verici: "etkili bir kullanım"; "etker bir kullanım" değil); efficient

etkin active

etkinlik activity

etmen agent, factor

Eucharist İsa'nın son yemeğinin emek ve şarabın kutsanmasıyla anıldığı Hıristiyan tören; aynı zamanda, kutsanan ekmek ve şarabın da adı

evrenbilim cosmology

evrensel universal

evrim evolution

ex nihilo yokluktan

extra mentem anlık dışı

eylem action

eytişim dialectics

eytişimsel dialectical, dialectic

F

Falaris (Phalaris) Akragas tiranı; ö. İÖ 554; kurbanlarını bronz bir boğanın içerisinde diri diri kızarttığı ileri sürülür

fenomen, görüngü phenomenon

fenomenoloji görüngübilim

G

geçek course

geçerli valid

geçerlik validity

geçici transient

geçiş transition

gelenek tradition

geleneksel traditional

gelişim development

genel general

geneleme tautology

genelleme generalisation

gerçek true (= Kavramı ile uyumlu)

gerçeklik truth (Leibniz "olgu gerçekliği" ve "us gerçekliği" anlatımları ile felsefe tarihinde genel olarak ussal olan ve görgül olan arasında yapılan ayrımı getirir. Gerçek olan nesnel olarak var olanı anlatırken, "doğru" anlatımı ise öznel olanın nesnel olan ile bağdaşmasını belirtir. Oluş içerik açısından daha somuttur, çünkü varlığı olduğu gibi yokluğu da kapsar. Olgu, fenomen, realite olumlu olanı, varlığı olduğu gibi, olumsuz olanı, yokluğu da kapsar. Önemli olan nokta olgunun değil, olguya karşılık düşen tasarımın "doğruluk" ya da "yanlışlığı"dır. Önermelerin "doğruluğu" ve "yanlışlığı" problemi ontolojik düzleme değil, ama dil düzlemine aittir. Bir önerme doğru ya da yanlış olabilir; ve benzer olarak önermede anlatılan bir tasarım doğru ya da yanlış olabilir; ama "doğru" olgu ya da "yanlış" olgu gibi anlatımlar doğal us için bile geçersizdir. Ussal "Kavram" nesnel olanı anlattığı ölçüde, böyle bir "doğruluk" ya da "yanlışlık" yüklemini kabul edebilecek bir

öznellik değildir.
gereç material
gerek ought/Sollen
gereksinim need
gerileyici regressive
gerilim tension
giz secret
gizem mystery
gizemci mystic
gizemcilik mysticism
gizemli mystical
gizemsel mystical
gizil potential
gizil potential (kendinde, örtük)
gizil potential (krşt. edimsel/actual)
gizil(lik) potential(ity)
gizilgüç, gizillik potentiality (krşt. edimsellik/actuality)
gizillik potency (krşt. edim/ act)
gizli occult
gnosis çeşitli dinsel tasarımların sezgisel bilgisi
gönderme reference
göreci relativist
görecilik relativism
görecilik relativism
göreli relative
görgücü empiricist
görgûcülük empiricism
görgül empirical
görüngü appearance, phenomenon
görüngübilim phenomenology
görünüş appearance, show
gözlem observation
güç istenci will to power
güç power
güdü motive
güzellik beauty

H

hak right
hayvan özsuları animal spirits

haz pleasure

heretiklik yerleşik inaklara karşı gelme

hic et nunc burada ve şimdi

hilomorfizm özdeğin evrenin ilk ilkesi ile özdeşleştirilmesi

hilozoizm yaşamın özdeğin özelliklerinden biri olduğu görüşü

horismos ayrılık (Platon'un İdealar dünyası ve Şeyler dünyası arasında yenemediği düşünülen bölünme)

hoş pleasant, agreeable

hoşnutluk contentment

I

ılımlılık temperance

ırasal characteristic

İ

iambik Şiirde birincisi kısa ve ikincisi uzun olmak üzere iki heceli yapılar tarafından belirlenen vezin; birincisi uzun ve ikinci kısa olduğu zaman trokhaik olarak adlandırılır.

içebakış introspection

içerik content

içgörü insight (genel olarak: inanç ile karşıtlık içinde bilmek, anlamak)

içgörü, sağgörü prudence (Aristoteles'in fronesisini çevirmek için amaçlanır ve sözcük İngilizce'de zaman zaman "insight" ile de karşılanır (Sahakian); erdem bir fronesistir—sağgörü ya da kılgısal bilgelik

içgüdü instinct

içgüdüsel intinctive

içkin immanent (aşkın transcendent)

içkincilik immanentism (Tanrının içkinliğine inanç)

içrek esoteric

ikicilik dualism

ikircim ambiguity

iletişim communication

ilinek accident

ilinek (sel) accident(al)

ilişki relation

ilk-düzen first-order

ilkel primitive (Leibniz'in kullanımında 'türetilmiş' ya da 'dolaylı'nın karşıtı)

ilkörnek archetype

ilksel primeval

im sign

imge image

imgelem imagination

imgesel imaginary

imlem implication, signification

imlem significance

in vacuo boşlukta

inak dogma

inak(çı) dogma(tist) (“İnak” sözcüğünün bilinçsiz doğrulamalar durumunda, ya da daha tam olarak, ussal tanıtlama yoksunluğu durumunda kullanılması gerekir; kuşkuculuk bu bakış açısından inakçıdır)

inakçı dogmatic

inanç belief, faith

inanca (teminat) assurance

inanççılık fideism (Ustan çok inanca güvenme tutumu)

inceleme treatise, study

indirgeme reduction

infimae species en alt tür ya da başka hiçbirşey için bir cins olmayan tür

insanbiçimsel anthropomorphic

insanbilim anthropology

irdeleme consideration

İsa Toplumu Society of Jesus — Jesuitlerin dinsel örgütü; Ignatius Loyola tarafından kuruldu

işlemsel operational

işlev function

işleyim endüstri industry

istek desire

istem demand

istenç (irade) will

itki appetite (appetitus)

itkisel appetitive

iveğen (TDK: aceleci) precipitate

iveğen acil

iyelik possession

iyi good

izlence programme

izlenim impression

J

Jansenism Cornelis Jansen ve izleyicilerinin öğretisi; esenliğin doğaüstü belirlenimine konu olanlara snırlı olduğunu, ve geri kalanların sonsuz ilençten kurtulma gibi bir şanslarının olmadığını savunur.

K

kahraman hero. Klasiksel mitolojide çoğunlukla bir insan ve bir tanrının birleşmesinden doğan

olağanüstü güçlü ve yürekli bir varlık

kalıcı subsistent

kalıcılık subsistence

kalon, to güzellik

kamutanrıcı pantheist

kamutanrıcılık pantheism

kanı conviction

karışık confused

karışık mixed

karmaşık complex

karşıçıkış objection

karşılılık reciprocity

karşısav antithesis

karşıt opposite

karşıt(lık) opposit(ion)

kategorematic kendi başına durabilen

kategorik imperativ (kesin buyrum) categorical imperative

kathartik boşaltıcı

kavram concept, notion

kayra grace, providence

kendi self

kendiliğinden spontaneous

kendiligindenlik spontaneity

kendilik entity

kendinde-şey thing-in-itself

kendini beğenmişlik pride

kesin buyrum categorical imperative

kesirsiz/oransız irrational

kılgı practice

kılgı practice, praxis

kılgın, kılgısal practical

kılgısal-süredurumlu practio-inert (Sartre)

kip mode

kıpı (ân) moment (ân) Hegel'de mantıksal olarak ortadan kaldırılan, idealleşen, negatif varlık taşıyan herşey

kipleşme modification

kiplik modality

kipsel modal

klasiksel classical (“klasik”ten ayrı olarak Yunan-Roma kültürü ile ilgili)

kökenbilim etymology

kökensel original

konutlama postulate

konutlama(k) postulate (var/gerçek saymak)

koşul condition

koşut parallel

kural rule

kuram theory

kuramsal theoretical

kurgu fiction

kurgu speculation

kurgul kuramsal, speculative

kuşkucu sceptic

kuşkuculuk scepticism

kütle(li) mass(ive)

kutluluk beatitude

L

l'en-soi 'kendinde'(-varlık)

laissez-faire "bırakın olsun"; bireycilik öğretisi, kısıtlamasız özgürlük, özellikle tecimde

Lakedaemonya Sparta (bölge olarak)

le pour-soi 'kendi-için''(-varlık)

logistikos ussal

Logos us

M

magister yüksek Devlet yöneticisi

Magna Greacia Büyük Yunanistan

Mass Roma Katolik Kilisesinde ve kimi Protestan Kiliselerde ekmek ve şarabın kutsanması ayini; sözcük ayrıca bu ayinde koro tarafından söylenen ilahileri de anlatır

mediate dolaylı

metempsikosis Ruhun bir bedenden bir başkasına göçü öğretisi

metexis katılma

mimesis öykünme

monas bir, birim

mülkiyet property

mutçu hedonistic

mutluluk happiness

Müz her biri ayrı bir sanatın ve bilimin koruyucusu olarak görülen dokuz kızkardeş tanrıçadan her biri

N

neden cause
nedensellik causality (imbesil lehçesinde: “kozalite”)
nesne object
nesnel objective
nesnellik objectivity
nice quantum
nicel quantitative
nicelik quantity
nitelik quality
niyetsellik intentionality
noesis arı us
noetos düşünülür, anlaşılır (oratos = görülür, algılanır)
nomos yasa
nous us, anlık
numen anlaşılır öz
numen görüngü karşıtı: ‘duyulur’ değil ama ‘anlaşılır’ varlık; öz, kendinde

O

Okulcular, Skolastikler Schoolmen
olanak possibility
olgu fact
olguculuk positivism
olgusal real, factual
olgusallık reality
olgusallaşma, gerçekleşme realisation
olumsal (olabilir ya da olmayabilir) contingent
olumsallık contingency /Zufälligkeit
olumsuzlama negation
oluş becoming
orata duyulurlar (görülürler)
Oratorianlar Kilise dışı Rahiplerin dinsel topluluğu; St. Philip Neri tarafından kurulmuştur.
ordo cognoscendi bilmenin düzeni
ordo docendi öğretme düzeni
ordo essendi varlık düzeni
ordo inveniendi buluş düzeni
ortaklaşacı communist

Ö

ödev duty
öğe element
öğesel , temel elementary

öğreti doctrine
okkült gizli
okkültizm büyücülük, falcılık vb.
ölçü measure
ölçün standard
ölçüt criterion
önceden-saptanmış uyum pre-established harmony
öncel antecedent
öncel precedessor
önceleme anticipation
öncül premiss
ön-düşünce preconception
önerme proposition
önesürüm assertion
öngerektirmek presuppose
önsav hypothesis
önsel prior
önsel(lik) prior(ity)
ontoloji varlıkbilim
ön-varoluş pre-existence
önyargı prejudice
önyazgı (Kalvinist) predestination
örgen organ
örgenlik organism
örgensel organic
örgensel organical
örnek example
örneksel exemplary
örneksel exemplary
örtük implicit
öteleme transportation, transference
öykünme imitation
öz essence
öz-belirlenim self-determination
öz-bilgi self-knowledge
öz-bilinç self-consciousness/Selbstbewußtsein
özdek matter
özdekçi materialist
öz-denetim self-control
özdeş identical

özdeşlik identity
özek (merkez) center
özekçek centripetal
özekkaç centrifugal
özeksel central
özellik property
özerk autonomous
özerklik autonomy
özgür free
özgürlük freedom
özne subject
öznel subjective
öznellik subjectivity
özsel essential
özsu spirit
özünlü intrinsic
öz-üstenim self-commitment (kendiliğinden üstenim)

P

panteizm kamutanrıcılık
paradigma örnek
pekin certain
pekinlik certainty
Pentateuk Eski Ahit'in ilk beş kitabı
peras sınır
Peripatetik Yun. peripatein, `ileri geri yürümek,' 'dolaşmak'tan türev; sıfat olarak kullanıldığında, felsefesini eski Atina'da Lisede yürüyüş sırasında öğreten Aristoteles ile ya da felsefesi ile ilgili
petites perceptiones tamalgılanmayan algılar
phenomenon bene fundatum iyi temellendirilmiş fenomen
pistis inanç
polis kent, devlet
post hoc bundan sonra, sonradan
propter hoc bu nedenle
quod erat demonstandum (Q.E.D.) ki tanıtlanacaktı

R

realist gerçekçi
realizm gerçekçilik, olgusalcılık
rhapsodi yapıca özgür ve aşırı duygusal beste ya da epik şiir
ruh soul
ruhbilim psychology

S

sağduyu common sense

sağgörü prudence

sağın exact

sakınım preservation

saltık absolute

sanat art

sanı opinion

sanrı hallucination

Sapiential ‘Bilgelik gösteren’

sapınç aberration

sav thesis

savunmacı apologetic

savunmacı apologist

sayıltı assumption

seçik distinct

seçik(lik) distinct(ness)

sensibilia duyulurlar

seyretme contemplation

sezgi intuition (Leibnizde kendiliğinden-açık ‘ilkel’ gerçeklikleri (ortak kavramları, belitleri) bilme yolu)

sezgi intuition; vision (öngörü, imgesel görüş gücü vb.)

sığa capacity

simgecilik symbolism

simgesel symbolic

sinkategorematik kendi başına değil ama başka terimler ile birlikte anlamlı olan

sıralama, sayma enumeration

solipsizm tekbencilik

somut concrete

sonlu finite

sonsal final, posterior

sonsal neden final cause

sonsal nedensellik final causality

sonsalcı finalistic

sonsallık finality

sonsuz infinite

sonurgu corollary (tanıtlanmış bir önermeden ek çıkarsama)

sorunsal problematic

soyut abstract

soyutlama abstraction

söz word
sub specie aeternitatis bengilik türü altında
sui geresis kendi türünde, benzersiz
sümmetrio simetri bakışım, eşölçümlülük
Summum Bonum en yüksek iyi
süreç process
süredurum inertia
sürekli continuum
süreklilik continuity

T

tamalgı apperception (özbilinçli algı, seçik algı)
tanım definition
tanıt(lama) proof (kanıt: evidence)
tanrıbilim theology
tanrıözeksel theocentric
tanrıtanımaz atheist
tanrıtanımazlık atheism
tanrıtanır theist
tanrıtanırcılık theism
tansık mucize, miracle
Tartarus Mit. Hades'te Titanların, kötülük yapanların hapsedildiği uçurum
tasar plan
tasarım, betisel ya da resimsel düşünce representation/ Vorstellung
tasım syllogism
tecim trade
teistik tanntanırcı
tekbiçimli uniform
tekerk (lik) monarch(y)
tekil singular
telos erek (end)
teodezi theodicy (theos: Tanrı; dike: türe) Fiziksel ve ahlaksal kötülükten doğan karşıçıkışlar önünde Tanrının iyilik, yaratıcılık ve sorumluluk karakterini savunmakla ilgilenen tanrıbilim dalı; Leibniz tarafından kuruldu
teokrasi theocracy— dinadamları tarafından yönetim.
teosofi tanrısal doğanın sezgi yoluyla bilindiğini ileri süren kuramcılık
terminus a quo (Lat.: bir sınır ki ondan) başlangıç noktası
terminus a quo başlangıç noktası
terminus ad quem (Lat.: bir sınır ki ona) son, bitiş noktası
terminus ad quem amaç ya da bitiş noktası
terminus post quem sınır ki sonra (yazıldığı en erken tarih)

teurgi Yeni-Platonistlerin tansıklar, büyüler kuramı

tikel particular

timokrasi onur-severlerin yönetimi

tin spirit/Geist

tinsel spiritual

toplak aggregate, aggregation

Topoi (Aristoteles; topos, τόπος sözel olarak "yer" ya da "konum" demektir. " Aynı şeye öğe ve topos diyorum; çünkü bir öğe ya da topos bir başlıktır ve altında birçok enthymeme ya da eksik tasım düşer")

töre custom

töre (l) ethic(al)

törebilim, törellik ethics

törellik ethical life/Sittlichkeit, ethics

törellik, törebilim ethics

töz substance

tözsel substantial

tözsel-dönüşüm transsubstantiation

tözselleştirmek hypostatize

tözsellik substantiality

Trent Konseyi Council of Trent — Roma Katolik Kilisesinin 1545-1563'te Trent'te toplanan konseyi; Protestanlara tepki olarak geleneksel Katolik inançları yeniden doğruladı ve Karşı Reformasyonun ideallerini formüle etti

trireme üç direkli gemi

trokhaik bkz. iambik

tümdengelim deduction

tümdengelimli deductive

tümevarım induction

tüm-mantıkçılık panlogism

tür species

türdeş homogenous

türe (adalet) justice

tutku passion

tüze law, right, rights

U

universal post rem evrensel şeyden sonra

us (logos, nous) reason

us gerçeklikleri (vérités de raison) ve olgu gerçeklikleri (vérités de fait)

usauygun reasonable

usayatkın plausible

usdışı irrational

uslamlama reasoning, argument

ussal rational

ussalcı rationalist

ussallaş(tır)ma rationalisation

uygulayımsal technical

uylaşım convention

uylaşım convention, consensus

uyum harmony

uzam extension

uzay space

Ü

üstenim commitment

V

vakar dignity

vargı conclusion

varlık being

varlıkbilim ontology

varoluş existence

varsayım presupposition, supposition

varsayımlı hypothetical

Vernunft us

Verstand anlak

vesile(cilik) occasion(alism)

vesileciler occasionalists

via negativa Skolastik tanrıbilim insanın Tanrının bir bilgisine erişebilmesi için üç yol ayırdeder; via causalitatis ile, Tanrının var olduğu, via negationis ile, ne olmadığı, via eminentiae ile, insan ile ilişkisi üzerine bir görüş elde eder

Volksreligion halk/ulus dini

Vorstellung tasarım, resimsel/imgesel düşünce

W

Weltanschauung (Alm.) dünya görüşü

Wissenschaftslehre Bilim Kuramı (Fichte)

Y

yabancılaşma alienation

Yahweh , Yehova Jehovah; (Eski Ahit'ten) Musa'ya Horeb dağında kendini bildiren Tanrının kişisel adı (YHVH)

yakınsaşma convergence

yakınsaşmak converge

yalın düşünceler simple ideas
yalın simple
yanılgı error
yanılsama illusion
yanlış false, wrong
yanlışlık falsity
yapısal structural
yararcı(lık) utilitarian(ism)
yararlık utility
yaratı creation
yargı judgement
yasa law
yazgıcılık fatalism
yerözeksel geocentric.
yeti power, faculty
yetke authority
yokluk nothing
yoksunluk privation
yoksunluk privation
yöntem method
yöntembilim methodology
yorum interpretation
yüce sublime
yüklem predicate, attribute
Yüksek Eleştiri Higher Criticism; İncil kitaplarının kaynaklarını doğrulamak için yazınsal eleştiride bilimsel uygulayımlar kullanma.
yükümlülük obligation
yurttaş toplumu civil society/die bürgerliche Gesellschaft

Z

zemin ground
zoa duyusal varlık
zor force
zorunluk necessity
İdea Yayınevi / 2014

Hegel, "Tinin Görüngübilimi" İçin Tüm Almanca-Türkçe)

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik

Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Hegel'in Tinin Görüngübilimi'ndeki Tüm Sözcükler

A

abarbeiten eyl. bitip tükenmek, yıpratmak

Abbrechung (f) a. koparma, kopma; durdurma, kesme, kesinti (cessation, discontinuance)

Abbruch (m) a. zarar; kopukluk; yıkım (demolition; damage, injury, loss)

Abend a. akşam

abendländische sft. batı

aber bğl. ama

Aberglaube (m) a. boşinanç (superstition)

aberhunderte sft. yüzlerce

abermals blt. bir kez daha

abertausendmal blt. tausend- und abertausendmal: binlerce kez

Abgabe (f) a. vergi; boşaltma (delivery; posting; tax, duty)

abgehen eyl. ayrılmak, terketmek

abgelegen sft. uzak

abgesehen —von blt. —e bakmaksızın; göz önüne almaksızın, bir yana bırakarak; (without regard to)

abgöttischen putperest

Abgrund (m) a. uçurum; (pit, gulf, chasm, abyss)

abhalten eyl. önlemek, engellemek

abhandeln eyl.görüşmek, ele almak, tartışmak, irdelemek

Abhandlung (f) a. inceleme; deneme; tartışma; (treatise, essay)

abhängen a. von: eyl. bağımlı olmak (depend on, be dependent on)

abhängen eyl. asmak, —von: —e bağımlı olmak

abhängig sft. bağımlı

Abhängigkeit (f) a. bağımlılık (dependency, dependence)

abhauen eyl.kesmek, kopmak

abhelfen eyl. iyileştirmek, çözüm bulmak, gidermek

Abhilfe (f) a. çare; (remedy, redress)

abkommen eyl. uzaklaşmak; bir yana bırakmak

ablassen eyl. boşaltmak; indirmek, düşürmek, indirgemek

ablegen eyl. ortaya koymak

ableiten eyl. türetmek, çıkarsamak; sapmak, uzaklaşmak

Ableitung (f) a. türev, türetme, çıkarsama (derivation; deduction)

ablöst eyl. ayırmak, koparmak

abmahcen eyl. uzaklaştırmak; sonlandırmak
abnehmen eyl. uzaklaştırmak; azaltmak (remove, take off; decrease, diminish);
Abnehmen (n): im A. sein: azalmada olmak
Abrede (f) a. yadsıma, denial; in A. stellen; yadsımak
abreiben eyl. soymak
Abschied (m) a. ayrılma; nehmen von A. ayrılmak
abschmecken eyl. tatmak
abschneiden eyl. kesmek; kesip atmak
abschrecken eyl. korkutmak
abschreckend sft. caydırıcı
Abschreckung (f) a. korkutma, caydırma
absehen eyl. gözardı etmek; — von: bakılmaksızın
Absicht (f) a. niyet, amaç, hedef (intention, purpose, design, objective, motive, intent; end, aim)
absolut sft. saltık; absolute, unconditional
absolvieren eyl. bağışlamak
absondern eyl. ayırmak, yalıtmak, uzaklaştırmak, kaldırmak
abspiegeln eyl. yansıtmak
absprechen eyl. yoksun bırakmak, yadsımak, kabul etmemek
abstammen eyl. türemek, den gelmek, doğmak
Abstammung (f) a. soy, ata, kök, köken; (descent, parentage)
Abstand (m) a. uzaklık; (distance (away); distance (apart), interval, gap, space)
absteigen eyl. inmek
abstoßen eyl. itmek
abstrahieren eyl. soyutlamak
abstrahierend sft. soyutlayıcı, soyutlayan
abstrakt sft. soyut
Abstrakta a. soyutlamalar
abstrakteste [n] sft. en soyut
Abstraktion (f) a. soyutlama
Abstraktum (n) a. soyut [kendilik]
abstreifen eyl. soymak
abstumpfen eyl. yüksüzleştirmek; kesmek, budamak
absurd sft. saçma
Abteilung (f) a. bölüm, bölümleniş, sınıflandırma (division; separation; classification; part, portion, section)
Abtrennung (f) a. ayırma (seperation, removal, detachment)
abtun eyl. bir yana atmak; sonlandırmak, bitirmek (take off, put off; abolish, get rid of)
abwechselnd blt. değiştirerek, almaşık olarak, sırayla
Abwechslung (f) a. değişiklik, türlülük; (variety, diversity, change)
abwechslungsweise blt. sırayla, almaşık olarak

abweichen eyl. sapmak, uzaksaşmak, ayrılmak

Abwesenheit (f) a. yokluk, bulunmama (absence; non-appearance)

abziehen eyl. çekmek, yolmak, soymak, yüzmek

achten eyl. bakmak, görmek, saymak

adäquat sft. yeterli

Addieren a. toplama

Adjektive (n) a. sıfat

Advokaten (m) a. avukat

Advokatenbeweis a. avukat-tanıtı

Affe (m) [n] a. maymun

Affirmation (f) a. olumlama; doğrulama (affirmation)

affirmativ sft. olumlu

affizieren eyl. etkilemek

Aggregat (n) a. toplak

Aggregatzuständ (m) a. toplak durumu

ahnen eyl. sezinlemek; ahnen lassen: önceden duyumsamak

Ahnung (f) a. kuşku; önsezi; (misgiving, presentiment, forewarning; idea, notion, suspicion, inkling)

Akosmismus a. Evrensizlik, evren yokluğu

Akt (m) a. edim; iş

Aktion (f) a. eylem

aktiv sft. etkin

Aktivität (f) a. etkinlik

Aktuosität a. erke

Akzent (m) a. vurgu

Akzidentalität (f) a. ilineksellik

Akzidentelles a. ilineksel

Akzidenzen (n) a. ilinek

albern sft. aptalca, budalaca, saçma

algebraischen sft. cebirsel

all sft. tüm

allbekannten sft. genel olarak bilinen

allbelebende sft. herşeyi dirimli kılan

allein sft. yalnızca, ancak, salt

allemal blt. her zaman

allenthalben blt. her yerde, her yanda, her bakımdan

allerärmste sft. en yoksul

allerdings blt. hiç kuşkusuz

allerdürftigste sft. en yoksun

Allererstes a. en ilk

allerhand sft. her tür

allerrealste (n) sft. en olgusal

Allerrealste a. en olgusal olan

allgemein sft. evrensel, genel

allgemeinen blt. genel olarak

Allgemeinheit (f) a. evrensellik; genellik; (universality, generality; general public, public or people at large)

allgemeinsten sft. en genel, en evrensel

Allheit a. tümlük

allmächtig sft. herşeye gücü yeter

Allmähliche a. herşeye-gücü-yeter

allseitige sft. çok yanlı, kapsamlı, her bakımdan

allweise sft. en bilge; all wissend: herşeyi bilen

Allzuscharf a. çok keskin

als ilg. iken, gibi

alsbald blt. hemen

alsdann blt. sonra, bunun üzerine, bundan başka

also blt. öyleyse

alt sft. eski

Altar (m) a. altar, sunu taşı, sunak

Alter (n) a. yaş; yaşlılık; çağ

alters blt. von alters her: çağlar boyu, eskiden beri;

althebräischen sft. eski ibrani

altklug sft. (A.heit): büyümüşte küçülmüş(lük), erken gelişmiş(lik); nazik (precocious)

Ammonshörner (n) a. ammonit

amor (Lat.) a. sevgi

Analogie (f) a. andırım

Analyse (f) a. çözümleme

analysieren eyl. çözümlemek

Analysis (f) a. çözümleme

analytisch sft. çözümsel

Anarchie (f) a. anarşi

Anatomie (f) a. anatomi

anbeten eyl. tapınmak

anbetrifft eyl. ilgilendirmek

Anblick (m) a. bakış, görüş; görünüş (view, sight; look, appearance; aspect)

ander sft. başka

andererseits bğl. öte yandan

andern eyl. değiştirmek

andernteils bğl. öte yandan

anders a. başka türlü

Anderssein a. başkalık

anderswo blt. başka yerde

anderwärts blt. başka yerde

anderweitig blt. dahası; başka türlü; başka yerde

andeuten eyl. imlemek

aneignen eyl. benimsemek, kabul etmek; kendinin edinmek

aneinander blt. birbiri ile, birbiri üzerine

aneinanderreihen eyl. yanyana, biraraya dizilmek

anerkannt sft. tanınan, kabul edilen

anerkanntermaße bğl. kabul edildiği gibi

anerkennen eyl. tanımak, kabul etmek

anerkennenswert sft. övgüye değer

Anerkenntnis (f) a. tanıma, kabul etme (acknowledgement; recognizance)

Anerkennung (f) a. tanıma, kabul etme, onaylama (acknowledgement; recognition; approval, approbation)

Anfang (m) a. başlangıç, açılış; (start, beginning, commencement, outset; inception, openenig, introduction)

anfangen eyl. başlamak

anfänglich sft. kökensel, ilk, başlayan

anfangs blt. başlangıçta

Anfangsgründen a. başlangıç zeminleri

Anfangspunkte a. başlangıç noktası

Anfeindung (f) a. zulüm; düşmanlık; (presecution; enmity, hostility)

anführen eyl. alıntılamak, aktarmak, söz etmek, değinmek; ortaya sürmek

Anführung (f) a. önderlik; alıntı; (lead, leadership; quotation, citation)

Angabe (f) a. belirtme; bildirim; yönerge; (indication; declaration; statement, assertion; pl. instructions, direction)

angeben eyl. belirtmek, vermek, ileri sürmek; indicate, state, fix, appoint; give, declare

angeblich ilg. sözde

angeborene blt. doğuştan

angehen eyl. ilgilendirmek, bağlantılı olmak

angehören eyl. ait olmak

angehörig sft. —e ait

Angelegenheit (f) a. kaygı, iş, sorun (concern, matter, affair, business)

angemessen sft. uygun, yeterli

angemessenste sft. en uygun, en yeterli

Angesicht (n) a. yüz, çehre; (face; countenance)

angestammt sft. doğuştan, kalıtsal

angreifen eyl. yakalamak; kavramak; saldırmak

Angrif (m) a. saldırı, atak

Angst (f) a. endişe

anhalten eyl. durdurmak; engellemek; zorlamak

animalisch sft. hayvansal

ankleben eyl. yapışmak, sarılmak

anknüpfen eyl. bağlamak (tie, fasten); başlamak (initiate, start)

ankommen eyl. varmak; (arrive)

ankündigen eyl. bildirmek, açığa çıkarmak, ele vermek

Anlage (f) a. yatkınlık, yetenek

Anlauf (m) a. kalkış; başlayış; (take-off, run (up), approach run; (fig) start)

anlegen eyl. (kıyıya) inmek, dönmek

anmaßen eyl. gaspetmek; sich zu viel anmaßen: ileri gitmek

Anmerkung (f) a. not; (note, annotation; observation, remark)

Annäherung (f) a. yaklaşım, yaklaşma

Annahme (f) a. kabul etme, varsayma, sayıltı; (acceptance; adoption; supposition, assumption, hypothesis)

annehmen eyl. kabul etmek, benimsemek; varsaymak (accept; take; assume, adopt, undertake)

anordnen eyl. buyurmak (order, command, decree, direct)

anpassen eyl. uy(dur)mak; uyarlamak (fit on; fit, adapt, adjust, accomodate, suit; conform)

anschauen eyl. sezmek; bakmak, seyretmek, görmek (look at, view, regard, contemplate)

Anschauung (f) a. sezgi (intuition, visual perception; mode of wieving, way of looking or seeing; idea, conception, notion, opinion, (point of) view, outlook)

Anschein (m) a. görünüş; benzerlik; (appearance, look, semblance; likelihood)

anschlagen eyl. vurmak; değerlendirmek

anschlie ßen eyl. bağlamak; eklemek, katmak

ansehen eyl. bakmak, görmek (look at; see, detect, notice)

Ansehung (f) blt. in — (Gen.): açısından (considering, in consideration—or—view of, with respect to, having regard to)

Ansich a. ‘kendinde’

ansichseiende sft. kendinde varolan

Ansichsein a. kendinde-varlık, kendinde-olma, kendindelik

Ansicht (f) a. bakış (açısı), görüş

Anspruch (m) a. hak, istem

Anstand (m) a. incelik; gecikme; duraksama; A. nehmen: duraksamak

anstatt ilg. yerine

anstellen eyl. koymak; kullanmak; girişmek, yürütmek

anstemmen eyl. bastırmak, itmek (push, press)

Anstoß (m) a. vuruş, dürtü; engel; Anstoß nehmen an: gücenmek, içerlemek

anstößig sft. itici, uygunsuz

Anstrengung (f) a. çaba

Anthropologie a. Insanbilim
Anthropopathism a. insan duygularını tanrıya ya da dışsal nesnelere yüklemek
antike a. antik
Antinomie a. çatışkı
Antithese (f) a. karşısav
Antizipation a. önceleme, önceden düşünme vb. (anticipation)
antizipieren eyl. önceden kabul etmek, öngörmek, öncelemek
antreffen eyl. karşılaşmak, raslamak
antun eyl. üstüne koymak, vermek
Antwort (f) a. yanıt
antworten eyl. yanıtlamak
An-und-für-sich a. kendinde-ve-kendi-için
anvertrauen eyl. emanet etmek, teslim etmek, bırakmak
anweisen eyl. yöneltmek, yönlendirmek; a. auf sein: bağımlı olmak; ihm etwas a. ona birşey saptamak, belirlemek
Anweisung (f) a. yönerge, buyruk
anwenden eyl. uygulamak, kullanmak
Anwendung (f) a. uygulama
Anwesenheit (f) a. bulunuş
Anzahl (f) a. miktar
anziehen sft. çekici
apagogische blt. tanıtlı, zorunlu
Apparat (m) a. aygıt
appellieren eyl. başvurmak
Apperzeption (f) a. tamalgı
Arbeit (f) a. emek, iş; görev
arbeiten eyl. çalışmak
arg sft. kötü
Argumentation (f) a. uslamlama
arm sft. yoksul; Arm: a. kol
Armut (f) a. yoksulluk
Art (f) (en) a. tür; kip; yol; tip;
assertorische blt. önesürümlü
Assimilation (f) a. benzeşme, özümseme
assimilieren eyl. benzeştirmek, özümsemek
Astronom (n) a. gökbilimci
ataraksia Stoacı sıkıntısızlık, dertsizlik
Atheismus (m) a. tanrıtanımazcılık
atmen eyl. soluk almak
Atmosphäre (f) a. atmosfer

Atom (n) a. atom

Atomistik a. atomcu

atomistische blt. atomistik

Attraktion (f) a. çekim

Attraktivkraft a. çekme kuvveti

auch bğl. ayrıca

aufbewahren eyl. saklamak, tutmak

aufblähen büyüklenmek, şişinmek

aufeinander birbiri ile

Aufeinanderfolge (f) a. ardışıklık, birbiri ardınalık

Aufenthalt (m) a. kalış (yeri)

auffallen eyl. dikkat çekmek, göze batmak, şaşırtmak

auffallend dikkat çekici

auffassen eyl. ayrımsamak

Auffassung (f) a. ayrımsama; görüş, yorum

Auffassungsweis (f) a. anlayış yolu

auffinden eyl. bulmak, ortaya çıkarmak

Auffindung (f) a. bulma, buluş

auffordern eyl. istemek, çağırmak

Aufforderung (f) a. istem; çağrı

aufführen sft. söz etmek, değinmek; sunmak; saymak, sıralamak

Aufgabe (f) a. görev

Aufgang (m) a. Doğu

aufgeben eyl. (görev olarak) vermek; vazgeçmek, terketmek

aufgehen eyl. doğmak; ortaya çıkmak; açılmak

aufgreifen eyl. toplamak, toparlamak; yakalamak; benimsemek

aufhäufen eyl. yığmak

aufheben eyl. ortadan kaldırmak; yok etmek; saklamak (1. lift or raise (up); 2. pick or take up; 3. keep, save (für, for); 4. terminate, cancel; break up

Aufhebung (f) a. ortadan kaldırma (termination, suspension, cancellation; supression, annulment; nullification, invalidation; lifting; neutralisation)

aufhören eyl. sona ermek

Aufklärung (f) a. Aydınlanma

auflesen eyl. toplamak

auflösen eyl. çözmek

Auflösung (f) a. çözüm

aufmerken eyl. dikkatle dinlemek, dikkatini toplamak

aufmerksam sft. dikkatli; aufmerksam machen dikkat çekmek

Aufmerksamkeit (f) a. dikkat

Aufnahme (f) a. kabul etme, benimseme

aufnehmen eyl. almak, toparlamak, kabul etmek

aufopfern eyl. adamak, özveride bulunmak

Aufopferung (f) a. adama, özveri

Aufpropfen sokuşturma; aupropfen eyl. sokuşturmak, uymayan birşeyi katmak

aufsteigen eyl. yükselmek, tırmanmak

aufstellen eyl. kurmak, oluşturmak; ortaya sürmek, sunmak; saptamak

Aufstellung (f) a. kurma, oluşturma; saptama, ortaya sürme

aufsuchen eyl. araştırmak

auftreten eyl. ortaya çıkmak, görünmek, kendini göstermek

Aufwand (m) a. harcama; paha; lüks

aufwerfen eyl. atmak, fırlatmak; (eğr) (kuşku vb.) yaratmak, getirmek, ortaya koymak

aufzählen eyl. saymak; sıralamak

Aufzählung (f) a. sıralama, sayma

aufzehren yemek

aufzeigen eyl. göstermek, sergilemek

Auge (n) a. göz

Augenblick (m) a. an, kıpı

Augenmerk (n) a. dikkat

ausbilden eyl. gelişmek, şekillenmek, eğitmek

Ausbildung (f) a. gelişim, eğitim

Ausbildungsstuffen a. gelişim basamakları

Ausbreitung (f) a. yayılma, genişleme, genleşme

Ausdehnung (f) a. uzam, kaplam; genişletme

Ausdruck (m) a. anlatım

ausdrucksvoll blt. belirgin olarak, anlamlı olarak

Ausdrucksweise (f) a. anlatım kipi

ausdrücken eyl. basmak (press, sequeeze out); anlatmak (express); anlatılmak (be expressed)

ausdrücken eyl. bastırmak; anlatmak

ausdrücklich sft. açık, belirgin, belirtik, kesin

ausdrücklichste sft. en açık, en belirgin, en kesin

auseinander blt. birbiri dışında, ayrı; [abgesondert, getrennt (vom, von anderen); einer (eines) weg vom andern; weg voneinander]

ausführen eyl. yerine getirmek, yaşama geçirmek; (bir düşünceyi) izlemek, geliştirmek (carry out, execute)

ausführlich sft. ayrıntılı, kapsamlı

Ausführlichkeit (f) a. tamlık

Ausführung (f) a. yerine getirme

Ausgabe (f) a. verme; dağıtma; yayım

Ausgang (m) a. çıkış; başlangıç

Ausgangspunkt (m) a. başlangıç noktası

ausgeben eyl. vermek, dağıtmak; ortaya sürmek, bildirmek
ausgehen eyl. başlamak; dışarı çıkmak
ausgemacht sft. tamamlanmış, bitmiş
ausgezeichnet sft. çok üstün, birinci sınıf
Auskunft (f) a. bilgi, bilinenler
auslangen eyl. yeterli olmak
Auslegung (f) a. açımlama, açıklama, yorum
ausmachen eyl. oluşturmak, yapmak
ausputzen eyl. süslemek; bir düzene koymak; temizlemek
Ausrede (f) a. gerekçe, özür, bahane
ausreden eyl. özür bulmak; işin içinden sıyrılmak
ausreichen eyl. yeterli olmak (suffice, be enough)
ausreißen eyl. çekip çıkarmak; çekiştirmek
Aussage (f) a. bildirim
aussagen eyl. bildirmek, anlatmak, ortaya sürmek (state, express, declare)
ausschiffen eyl. boşaltmak, yanaşmak, karaya çıkmak; (yelken) açmak
ausschlagen eyl. reddetmek, geri çevirmek
ausschließen eyl. dışlamak
Ausschließung (f) a. dışlayış, dışlama
Ausschluß (m) a. dışlama
ausschlüge ausschlagen
aussehen eyl. görünmek
Außen (f) a. dış, dışsal
außenher ilg. dışardan
Außenseite (f) a. dış yan
Außer (n) a. dış
außer ilg. dışarda(n)
außerdem blt. bundan başka, bunun dışında, ek olarak
Außereinander a. birbirine dışsallık, birbiri dışındalık
außereinander blt. birbiri dışında
außerhalb ilg. ve blt. dışında, dışına, dışı
außerlich sft. dışsal; blt. dışsal olarak, yüzeysel olarak
Außerlichkeit (f) a. dışsallık, yüzeysellik
Außersichkommen a. kendi dışına çıkma
Außersichseiend a. kendi dışında varolan
Außersichseins a. kendi dışında olma
Aussicht (f) a. bakış açısı
ausspinnen eyl. evirip çevirmek; geliştirmek, işlemek
Aussprechen a. bildirme
aussprechen eyl. bildirmek, söylemek, anlatmak

Ausspruch (f) a. bildirim
ausspüren eyl. izini sürmek
ausstatten eyl. donatmak, vermek, sağlamak (furnish, provide)
ausüben eyl. [ausgeübt] uygulamak, yürütmek, yerine getirmek
Ausweg (m) a. çıkış yolu
auswendig sft. dış, dışsal (outer, outside, out); ezbere (by heart)
ausziehen eyl. çıkarmak, yolmak, soymak (pull out, draw out; extract, remove)
Autor (m) a. yazar
Autorität (f) a. yetke, otorite
Axiom (n) a. belit

B

Bahn (f) a. yol, yörünge
bald blt. çok geçmeden, hemen, kısa bir sürede
Band (n) a. bağ; cilt
Barbar (m) a. barbar
Barbarei (f) a. barbarlık
Barometer (n) a. barometre
Basis (f) a. baz
Bauer (n) a. çifçi, köylü
Baum (m) a. ağaç
beabsichtigen eyl. amaçlamak, niyetlemek
beachten eyl. dikkat etmek, gözetmek
Beamter (m) a. memur
beantworten eyl. yanıtlamak
Beantwortung (f) a. yanıt, yanıtlama
bedecken eyl. örtmek; eşlik etmek
bedenken eyl. düşünmek, ölçüp biçmek, tartmak, irdelemek
bedeuten eyl. imlemek, anlatmak
bedeutend sft. imlemli, anlamlı
Bedeutung (f) a. imlem, anlam
bedeutungslos sft. imlemsiz, anlamsız
bedienen eyl. kullanmak, yararlanmak; hizmet etmek
bedingen eyl. koşullandırmak
bedingt sft. koşullu
Bedingtheit (f) a. koşulluluk
Bedingtsein a. koşullanmışlık, koşulluluk
Bedingung (f) a. koşul
bedürfen eyl. gereksinmek
Bedürfnis (n) a. gereksinim

bedürftig sft. yoksun, yoksul
befangen sft. önyargılı; yakalanmış, takılmış
befassen eyl. tutmak; uğraşta olmak
Befehl (n) a. buyruk
befinden (şöyle ya da böyle) eyl. bulmak, görmek, saymak
befindlich sft. bulunabilir, var; b. sein: olmak
befolgen eyl. uymak, boyun eğmek, izlemek
befördern eyl. ilerletmek (geliştirmek); taşımak
befreien eyl. kurtarma, özgürleştirme
befreien eyl. özgürleştirmek, kurtarmak
befreites blt. özgürce
befreien eyl. özgürleştirmek, kurtarmak
Befreiung (f) a. özgürleştirme, kurtarma
befriedigen eyl. doyum sağlamak, doyurmak, hoşnut etmek
befriedigend sft. doyum verici, doyurucu
Befriedigung (f) a. doyum
Befugnis (f) a. yetki
befürworten eyl. desteklemek, savunmak
begeben eyl. bırakmak, vazgeçmek
Begebenheit (f) a. olay
begegnen eyl. karşılamak, karşılaşmak
begehen eyl. (bir suç, yanlış vb.) işlemek, içine düşmek
begehren eyl. istemek
begeisten eyl. diriltmek
Begeistung a. dirilik
Begierde (f) a. istek
Beginn (m) a. başlangıç
Beginnen (n) a. başlama, başlangıç
beginnen eyl. başlamak
Beglaubigung (f) a. doğrulama
begleiten eyl. eşlik etmek
begnügen eyl. doyum bulmak, yetinmek
begraben eyl. gömmek
begreifen eyl. kavramak; kapsamak
begreiflicher sft. kavranabilir
begrenzen eyl. sınırlamak
begrenzend blt. sınırlayan
begrenzt sft. sınırlı
begrenzte sft. sınırlı
Begrenztsein a. sınırlılık, sınırlanmışlık

Begriff (m) a. kavram
begriffen eyl. kavramak
begrifflose sft. kavramsız
begriffsmä ßige blt. kavrama uygun (olarak)
Begriffsmoment a. kavram kıpısı
Begriffswidrige a. kavrama aykırı
begründen eyl. kurmak; temellendirmek
Begründer (m) a. kurucu
begründet (sft.—'begründen'den) temelli, temellendirilmiş
Begründung (f) a. temellendirme, (sözel olarak) zemin verme
behaftet sft. yüklü
behalten eyl. tutmak; (deyim) im Augen b.: göz önünde tutmak
Behälter (m) a. taşıyıcı, kap
behandeln eyl. ele almak, irdelemek, uğraşmak
Behandlung (f) a. irdeleme; ele alma
beharren eyl. kalmak, sürmek
behaupten eyl. ileri sürmek, öne sürmek
Behauptung (f) a. önesürüm
beherrschendes sft. egemen; beherschen: egemen olmak, yönetmek, denetlemek
Behuf a. amaç; zum B.: blt. amacıyla
bei ilg. üzerinde; durumunda
beibehalten eyl. (behalten ... bei) sürdürmek, sürmek, kalmak
beibringen eyl. getirmek, ortaya koymak
beide sft. ikisi de, her ikisi
Beilage (f) a. ek, ekleme
beiläufig sft. raslantısal
beilegen eyl. eklemek, katmak, yüklemek
Beilegung (f) a. ekleme
beim bei dem
beimischen eyl. karışmak
Beimischung (f) a. karışım
beiseite blt. bir yana
Beisichsein a. kendinde olma, kendindelik
Beispiel (n) a. örnek
beispielsweise blt. örnek olarak; örneğin
beistimmen eyl. onaylamak
bejahender sft. olumlayıcı, olumlu
bekämpfen eyl. döğüşmek, savaşmak, kavga etmek,
Bekämpfung (f) a. kavga, döğüş
bekannt sft. tanıdık, tanışık, bilinen

bekanntlich blt. bilindiği gibi
Bekanntschaft (f) a. tanışıklık
bekanntzumachen eyl. tanışık kılmak
bekehren eyl. (bir inanca vb.) dönmek
bekennt eyl. ele vermek, açığa vurmak
bekommen eyl. kazanmak, elde etmek;
belächeln eyl. (acıyarak) gülümsemek, gülmek
belassen eyl. bırakmak, tutmak
belebend sft. yaşam verici, diritlitici
belehren eyl. öğretmek
beleuchten eyl. aydınlatmak; üzerine ışık düşürmek
Belieben (n) a. seçme, istek, dilek (deyim) nach B.: dilendiği denli
belieben eyl. istemek, dilemek
beliebig sft. keyfi, isteğe bağlı
Beliebigkeit (f) a. keyfilik, başına buyrukluk
beliebt sft. sevilen, popüler (yaygın); bkz. belieben
bemächtigen eyl. yakalamak, ele geçirmek
bemerken eyl. ayrımsamak; gözlemek, dikkat etmek; belirtmek, değinmek
bemerkenswert sft. dikkate değer
bemerklich sft. dikkati çeker; dikkate değer, göze çarpar
Bemerkung (f) a. not, gözlem, nokta
bemühen eyl. rahatsız etmek, sıkıntıya sokmak; çabalamak, çalışmak
Bemühung (f) a. çaba
Benehmen (n) a. davranış, tutum; anlaşma
benehmen eyl. davranmak; uzaklaştırmak, çekip almak, yoksun bırakmak
beneiden eyl. imrenmek, kıskanmak, çekememek
Benennung a. adlandırma, belirtme
beobachten eyl. gözlemek
Beobachtung (f) a. gözlem
bequem sft. rahat, rahatlatıcı, kolay, uygun
Bequemlichkeit (f) a. uygunluk
berauben eyl. yoksun bırakmak
berechnen eyl. hesaplamak, değerlemek
berechtigen eyl. aklamak (sft) yetkili, yetkin
Berechtigung (f) a. doğrulama, haklı çıkarma,
Bereich (m) a. alan, bölge
bereichern eyl. varsıllaştırmak
bereits blt. daha şimdiden, önceden
bereitwillig sft. istekli, hazır; blt. kolayca, hemen, isteyerek, duraksamadan
Berg (m) a. dağ

Bericht (m) a. bildiri, rapor, yazanak

Beruf (m) a. uğraş, görev

berufen eyl. dayanmak, başvurmak

Berufung (f) a. uğraş, görev; (gegen, auf) başvuru

beruhen eyl. kurulmak, dayanmak; (deyim) etwas auf sich b. lassen: olduğu gibi bırakmak, daha öte götürmemek

beruhigen eyl. dinginleştirmek, rahatlatmak, yatıştırmak

Beruhigung (f) a. yatıştırma, dinginleştirme

berühmt sft. ünlü

berühren eyl. dokunmak, değinmek

beschaffen eyl. sağlamak; b. sein: ... durumda, yapıda olmak;

Beschaffenheit (f) a. doğa, yapı, oluşum

beschäftigen eyl. uğraşmak, ilgilenmek

Beschäftigung (f) a. uğraş; ilgilenme

Beschauung (f) a. gözden geçirme, gözlem, inceleme

Bescheidenheit (f) a. alçakgönüllülük; ılımlılık, ölçülülük

beschließen eyl. kapamak, sonlandırmak, bitirmek; kararlaştırmak

beschließen eyl. kapanmak, sonlanmak; kapamak; in sich b.: kapsamak

beschränken eyl. sınırlamak

beschränkt sft. sınırlı

Beschränktheit (f) a. sınırlılık

Beschränkung (f) a. sınırlama

beschreiben eyl. betimlemek, açıklamak

Beschreibung (f) a. betimleme, açıklama

beschrieben eyl. yazmak, betimlemek

beschuldigen eyl. suçlamak

Beschwernis (f) a. güçlük; yakınma

besehen eyl. bakmak, yoklamak

beseitigen eyl. bir yana atmak, uzaklaştırmak

Beseligung (f) a. mutluluk

besiegen eyl. yenmek

Besitz (m) a. iyelik

besitzen eyl. iye olmak

besonder sft. tikel, özel

besonderen eyl. tikelleştirmek (Not: bu sözcüğün bu yolda kullanımı Hegel'e özgü: Ans. MB, § 163, Ek 1'de: Besonderende (Spezifizierende)

Besonderheit (f) a. tikellik

besonders blt. özellikle

Besonderung a. tikelleşme

besprechen eyl. tartışmak, sözünü etmek, üzerine konuşmak

besser sft. daha iyi
Bestand (m) a. kalıcılık, süreklilik
beständig blt. sürekli olarak, biteviye
Bestandstücke (m) a. bileşen, parça
Bestandteil (m) a. parça, bileşen
bestätigen eyl. doğrulamak
Bestätigung (f) a. doğrulama, onay
Bestehen (n) a. kalıcılık, kalış; kalıcı olan; bkz. bestehen
bestehen eyl. b. aus: den oluşmak; dayanmak, katlanmak; kalmak, sürmek
Bestehende a. kalıcı olan
bestehlen eyl. çaldırmak
bestimmbar sft. belirlenebilir
bestimmen eyl. belirlemek; tanımlamak; (sft) belirli, belirgin; (blt.) b. olarak
bestimmend sft. belirleyen, belirleyici
bestimmt sft. belirli; bkz. bestimmen
bestimmtes am b.: blt. belirgin olarak
bestimmtesten am b. blt. en belirli olarak
Bestimmtheit (f) a. belirlilik
Bestimmtsein a. belirlenmişlik, belirlilik
Bestimmung (f) a. belirlenim
bestimmungslos sft. belirlenimsiz
bestreben eyl. çabalamak, çalışmak
Bestrebung (f) a. çaba
bestrefen eyl. cezalandırmak
bestreiten eyl. sorgulamak
betätigen eyl. etkinleştirmek, devime geçirmek, işletmek
Betätigung (f) a. etkinleşme, işleme
betrachten eyl. irdelemek; (öyle olduğu) düşünmek, (öyle) görmek
Betrachtung (f) a. irdeleme
Betragen (n) a. davranış
betreffen eyl. ilgilendirmek, ilgili olmak
Betrübnis (f) a. sıkıntı, dert, üzüntü
beurteilen eyl. yargılamak, değerlendirmek
Beurteilung (f) a. yargılama, yargı
Beutel (m) a. kese
bevor bağl. —den önce
Bevölkerung (f) a. nüfus
bewähren eyl. gerçeklemek, doğrulamak, tanıtlamak
bewahren eyl. gözetmek, kollamak, korumak
bewährt sft. tanıtlı; bewahren'den (eyl): korumak, saklamak, sürdürmek

Bewährung (f) a. gerçekleme
Bewandtnis (f) a. durum, koşullar; was es mit ihm für eine B. habe: onun açısından işin aslı
bewegen eyl. devinmek
Beweggrund (m) a. güdü
Bewegung (f) a. devim
bewegungslos sft. devimsiz, devinmeyen
Beweis (m) a. tanıt, tanıtlama
beweisen eyl. tanıtlamak, göstermek
Bewenden (n) (deyim) dabei (damit) hatte es B. sein: sorun burada bitmiştir
bewenden eyl. (deyim: dabei b. lassen: orada, onda bırakmak)
bewerkstelligen eyl. başarmak, yerine getirmek
bewirken eyl. ortaya çıkarmak, neden olmak
bewohnen eyl. (bir yerde) yaşamak
Bewohner (m) a. oturan, yaşayan
bewundern eyl. hayran olmak, hayranlık duymak
Bewunderung (f) a. hayranlık
bewußt sft. bilinçli
bewußtlose sft. bilinçsiz
Bewußtlosigkeit (f) a. bilinçsizlik
Bewußtsein (n) a. bilinç
Bewußtwerden a. bilinçlenme
bezeichnen eyl. belirtmek
Bezeichnung (f) a. belirtme; im, simge, san
beziehen eyl. bağıntılı olmak, bağıntı kurmak, ilgili olmak
Beziehung (f) a. bağıntı, ilişki
beziehungslos sft. bağıntısız, bağlantısız, ilişkisiz
bezogen sft. bağlantılı, ilişkili; bkz. beziehen
Bezogenheit a. bağıntılılık
bezwecken eyl. amaçlamak
bieten eyl. sunmak, önermek
Bild (f) a. imge
bilden eyl. eğitmek; biçimlendirmek; oluşturmak
Bildhauer (m) a. yontucu
bildlich sft. resimsel; eğretisel
Bildsäule (f) a. yontu
Bildung (f) a. eğitim, ekin
Billigkeit (f) a. haklılık
binden eyl. bağlamak
bisher ilg. şimdiye dek, bu noktaya dek
Birne (f) a. armut

bisherig ilg. şimdiye kadarki; önceki, eski
bisweilen blt. kimi zaman, zaman zaman, arada bir
bizarr sft. tuhaf
Blatt (n) a. yaprak; sayfa
Blau (n) a. mavi
Blei (n) a. ya da (m) kurşun
bleiben eyl. kalmak, sürmek
bleibend sft. kalıcı, sürekli
Blendwerk (n) a. göz boyama, aldatma
Blick (m) a. bakış
blicken eyl. bakmak
blind sft. kör
Blitz (m) a. yıldırım
Blitzstrahl (m) a. şimşek çakışı
bloß sft. yalnızca, salt
Blöße (f) a. çıplaklık
Blume (f) a. çiçek
Blutbereitung a. kan yapımı
Blutumlaufs a. kan dolaşımı
Boden (m) a. toprak
Bodenlosigkeit a. dayanaksızlık
Botanik (f) a. bitkibilim
botansichen sft. bitkibilimsel
Boten (n) a. iletmen, ulak, haberci
Böse (n) a. kötülük; bkz. böse
böse sft. kötü
Bösesein a. kötülük, kötü olma
böswillig sft. kötü niyetli
Brahmane (m) a. Brahman
Brand (m) a. ateş, yanma, yangın
brauchen eyl. gereksinmek, istemek
brechen eyl. kırmak, yarmak, ayırmak, bozmak
breit sft. geniş
Briefe (m) a. mektup
bringen eyl. getirmek
Brust (n) a. göğüs
Brücke (f) a. köprü
Buch (n) a. kitap
Buche (f) a. kayın ağacı
Buddhisten (m) a. Budist

bunte sft. renkli, parlak

Bürger (m) a. yurttaş

bürgerlich sft. yurttaşı ilgilendiren, yurttaşsal (civic, civil); Bürger (m) yurttaş

C

Chimäre (f) a. [n] uydurma; canavar

D

da bğl. orada; o zaman, o durumda; çünkü

dabei blt. onda, onlarda; onun, onların yanında; aynı zamanda; ek olarak, bundan başka; onun, onların üzerine (sözdizim işlevi)

dadurch blt. böylelikle, bu yolla; (sözdizim işlevi)

dafür blt. onun için, onlar için; o nedenle; ondan yana; onun yerine

Dafürhalten (n) a. kanı; bkz. dafürhalten

dafürhalten eyl. şu kanıda, görüşte olmak

dagegen blt. buna karşı; tersine; öte yandan

daher bağl. buna göre, bu nedenle; blt. buradan, bundan

dahin blt. oraya

dahingegen blt. öte yandan; tersine

dahinter blt. onun, onların arkasında

dahinterkommen eyl. işin aslını bulmak

damalig ilg. o zamanın, o zamanki

damit bğl. onunla, onlarla, böylelikle, bunun üzerine

Dampf a. buhar

danach blt. onun arkasından, ardından, ondan sonra; ona göre

Dankbarkeit a. minnettarlık

Dann bğl. o zaman; sonra; bunun üzerine, bundan başka

dann blt. o zaman, o sırada

dar blt. orada

daran blt. onda, onlarda

darauf blt. (onun, onların) üzerinde; (deyim) es kommt darauf an: gelip dayanmak, bağlı olmak

daraus blt. ondan, onlardan

darbieten eyl. sunmak (offer, present)

darein blt. ona, onlara, şuna, şunlara vb.

darin blt. orada, onlarda (sözdizim işlevi)

darlegen eyl. bildirmek; ortaya koymak, sunmak; açıklamak, açımlamak

darstellen eyl. sunmak, sergilemek, temsil etmek, göstermek (represent, depict, portray, present; appear, show itself to be)

Darstellung a. betimleme, temsil etme, sunuş

dartun eyl. (= darlegen) bildirmek; ortaya koymak, sunmak; açıklamak, açımlamak (state, declare, explain, unfold)

darum blt. onun, onların çevresinde; bğl. bu nedenle, öyleyse
darunter blt. onun, onların altında (sözdizim işlevi)
darüber blt. bunun (bunların vb.) üzerine (sözdizim işlevi)
daseiend sft. (dışsal olarak = belirli olarak) varolan, orada olan
Daseiende a. orada varolan, belirli olarak varolan, dışsal olarak varolan
Dasein a. belirli-varlık (TGb § 641: äußeres Dasein: dış belirli-varlık); varoluş
daselbst blt. tam orada, aynı yerde
dastehen eyl. (orada) durmak, kalmak
Dauer (f) a. süre
davon blt. ondan, onlardan
davor blt. onun, onların önünde; ondan, onlardan önce
dawider blt. —e karşı; buna karşı; tersine
dazu blt. ona, şuna vb. (sözdizim işlevi)
decken eyl. örtmek, kaplamak; örtülmek
Deduktion a. çıkarsama; tümdengelim
deduzieren eyl. çıkarsamak
definieren eyl. tanımlamak
Definition a. tanım
definitiv sft. kesin, belirgin, belirleyici; kesinlikle
Definitum a. tanımlanan
Deismus a. deizm
Deklamation a. bildirim
deklamieren eyl. bildirimde bulunmak
demgemäß sft. uygun; blt. buna uygun olarak, buna göre
demnach bağl. buna göre
demnächst blt. çok geçmeden, kısa bir süre içinde
Demos a. Halk (Yun.)
demungeachtet bağl. buna karşın, gene de
Demut (f) a. alçakgönüllük
demütige sft. alçakgönüllü
denkbar sft. düşünülebilir, tasarlanabilir
Denkbarkeit (f) a. düşünülebilirlik
Denkbestimmung a. düşünce-belirlenimi
Denken (n) a. düşünme, düşünce
denken eyl. düşünmek
Denker (m) a. düşünür
Denkformen a. düşünce biçimi
Denkgesetz a. düşünce yasası
Denkvermögen (n) a. düşünme yetisi
Denkweisen a. düşünme kipi

denn bğl. çünkü
dennoch bğl. gene de
dergestalt blt. bu yolda (sözdizim işlevi)
dergleichen sft. bu tür şey(ler); bu tür; böyle
derjenige sft. belgili sıfat (sözdizim sözcüğü)
derselbe sft. aynı(sı); (sözdizim işlevi)
deshalb bğl. bu nedenle
Despotismus (m) a. despotizm
desto blt. daha da (karşılaştırma sözcüğü)
deswegen bağl. bu nedenle, bunun üzerine
deswillen bağl. bu nedenle
Determination (f) a. belirlenim
Determinismus (m) a. belirlenimcilik
deuten eyl. açıklamak; belirtmek
deutlich sft. duru, seçik
deutsche sft. Alman
Deutschen a. Alman
Dialektik (f) a. eytişim
dialektisch sft. eytişimsel
Dialog (m) a. diyalog
Dichter (m) a. ozan, yazar
Dichtung (f) a. şiir
Dieb (m) a. hırsız
Diebstahl (m) a. hırsızlık
dienen eyl. hizmet etmek, (işe) yaramak
dieser sft. bu
Diesseits a. bu yan, bu dünya
diesseits blt. bu yanda, burada, yeryüzünde
different sft. ayrı, ayrımlı
Differenz (f) a. ilgi; ayrım
Dilemma (n) a. ikilem
Dimensionen (f) a. boyut
Ding (n) a. şey
Dingerchen a. şeycik
Dingheit a. şeylik
Ding-an-sich a. kendinde şey
direkt sft. doğrudan
dirigieren eyl. yönetmek, denetlemek
dirimieren eyl. ayırmak
disjunktive sft. ayrık

diskret sft. kesikli
Diskretion (f) a. kesiklilik
disseits sft. bu yanda
Dissertation (f) a. deneme
Disziplin (f) a. disiplin, sıkıdüzen
doch bğl. gene de
Dogma (n) a. inak, dogma
dogmatisch sft. inakçı
Dogmatismus a. inakçılık
Doktrin (f) a. öğreti
dominieren eyl. egemen olmak, denetlemek
Donner (m) a. şimşek
Doppelsinn (m) a. ikili anlam; ikircim
doppelt sft. çifte
dort blt. orada
dorthin blt. oraya
dramatisch sft. dramatik
draußen blt. dışarıda
draußen ilg. dışarıda, dışarısı
drehen eyl. dönmek; (deyim) es dreht sich um: çevresinde dönmek = ilgi odağı
drei sft. üç
Dreieck (n) a. üçgen
dreieinigen sft. birde-üç
dreifache sft. üç yanlı, üç yüzlü
Dreifaches (n) a. üç yüzlü, üç yanlı
Dreiheit (f) a. üçlü; üçlülük
dreiteilig sft. üç bölümlü
dringen eyl. içine işlemek, delmek (penetrate, enter, get into)
dritt sft. üçüncü
drittens blt. üçüncü olarak, üçüncüsü
droben blt. yukarıda
Druck (m) a. basınç
drucken eyl. basmak
drüben blt. orada, öte yanda, uzakta
drücken eyl. bas(tır)mak; zorlamak
du adl. sen
Dualismus (m) a. ikicilik
dualistischen sft. ikici
duften eyl. kokmak
dunkle sft. bulanık

durch blt. yoluyla, tarafından
durchaus blt. baştan sona, bütünüyle
durchbrechen eyl. parçalamak
durchdringen eyl. içine işlemek
durchdrungen sft. doldurulmuş, içine işlenmiş
durcheinander blt. birbiri yoluyla
durchführen eyl. yerine getirmek, geliştirmek
Durchführung (f) a. yerine getirme, geliştirme; tamamlama, sürdürme
durchgängig blt. baştan sona, genel, her yerde
durchgreifend sft. belirleyici, özsel önemde
durchlaufen eyl. içinden geçmek
durchs (durch das) blt. ... yoluyla
durchsichtig sft. saydam
durchsucht eyl. aramak, araştırmak
durchweg blt. baştan sona, her zaman, tümüyle
durchziehen eyl. yayılmak, içine işlemek
Dünkel (n) a. büyüklenme
dünken eyl. görünmek; sanmak, saymak
dürfen (yardımcı eylem)
dürftig sft. yoksul, sefil, sıradan bayağı
dürftigste sft. en yoksul
Dynamik (f) a. dinamik
dynamische sft. dinamik

E

eben sft. düz; blt. tam olarak
Ebenbild (n) a. eksiksiz imge, tam imge
ebenda blt. aynı yerde
ebendieselbe sft. tam olarak aynısı (sözdizim sözcüğü)
ebenfalls blt. benzer olarak, yine
ebenso sft. tıpkı
ebensogut ilg. o denli de
ebensolche sft. tıpkı
ebensosehr ilg. o denli (de)
ebensoviel blt. o denli (çok)
ebensowenig ilg. o denli (az)
ebensowohl ilg. o denli de
echt sft. gerçek, asıl
Eden (n) a. Cennet
ehe blt. —den önce

eher blt. erkenden, önceden; dahaçok
ehern sft. bronz
Ehre (f) a. onur
ehren eyl. onurlandırmak
Ehrwürdigkeit (f) a. saygınlık, değerlilik
Eiche (f) a. meşe
Eifer (m) a. ataklık, dayançsızlık; coşku
Eifersucht (f) a. kıskançlık
eigen sft. kendinin
eigennützig sft. bencil
eigensinnig sft. dikbaşlı
eigentlich sft. asıl, gerçek, özgün; blt. aslında, gerçekte(n)
Eigentliche a. gerçekte, aslında
Eigentum (n) a. mülkiyet
eigentümlich sft. özgün, asıl, gerçek; blt. aslında, gerçekte
eignen eyl. uygun olmak, elverişli olmak
ein sft. bir, tek
einanderfallend blt. birbiri dışında
einbilden eyl. imgelemek, düşlemek, kurmak
einbinden eyl. ciltlemek; bağlamak; e. in: —e bağlanmak
eindringen eyl. içine girmek, içine işlemek
einesteils blt. bir yandan
Einfall (m) a. düşüş; düşlem, izlenim; birden oluşan parlak düşünce
einfallen eyl. çökmek; aklına gelmek
einfinden eyl. görünmek, kendini göstermek, sergilemek, sunmak
Einfluß (m) a. etki, nüfuz
einführen eyl. getirmek, kurmak, yerleştirmek; başlatmak; götürmek
Eingebung (f) a. esin
Eingehen a. giriş
einheimisch sft. doğal, yerel
Einheit (f) a. birlik
einheitlich sft. türdeş, bütünsel, tutarlı
einhüllen eyl. sarıp sarmalamak, örtmek
einkleiden eyl. giydirmek, örtmek
einlassen eyl. içeri kabul etmek, bırakmak; ilişkiye girmek, ilgilenmek
einlegen eyl. içeri koymak; yatırmak; koymak
einleiten eyl. başlamak; açmak, açılış yapmak
Einleitung (f) a. giriş
einleuchten sft. açık, duru, anlaşılır olmak
einmal blt. bir kez; auf e.: birdenbire

einmischen eyl. karışmak, katılmak
einnehmen eyl. almak, üstlenmek
einpflanzen eyl. dikmek, aşılamak
einräumen eyl. düzenlemek; (ihm etwas) e.: kabul etmek, tanımak, izin vermek
einreden eyl. (birşeye) inandırmak
einrichten eyl. düzenlemek, uyarlamak, uydurmak,
Einrichtung (f) a. düzenleme
Einsamkeit (f) a. yalnızlık
einschärfen eyl. telkin etmek, aşılamak
einschleichen eyl. usulca girmek
einschließen eyl. içine kapamak, kuşatmak; in e.: kapsanmak, kucaklamak
einschließen eyl. kapamak; içermek, kapsamak
einschränken eyl. sınırlamak, kısıtlamak
einschränken eyl. sınırlamak, kısıtlamak
einsehen eyl. bakmak, yoklamak, incelemek; görmek, anlamak
einseitig sft. tek yanlı
Einseitigkeit (f) a. tek yanlılık
einsetzen eyl. koymak, yerleştirmek
Einsicht (f) a. içgörü, bilgi
einst blt. bir zamanlar; günlerden bir gün
einteilen eyl. bölümlemek
Einteilung (f) a. bölünüş
eintreten eyl. girmek, katılmak
Eintritt (m) a. giriş
einverstanden eyl. anlaşmak, anlayış birliği kurmak
einweihen eyl. (bir giz ile) tanıştırılmak
einwenden eyl. karşı çıkmak
einwirken eyl. etkilemek
Einwohner (m) a. oturan, yaşayan
Einwurf (m) a. karşıçıkış
einzeln sft. tekil, bireysel
Eis (n) a. buz
Eisen (n) a. demir
eitel sft. kibirli
Eitelkeit (f) a. kofluk; kibir
ekel sft. itici, iğrenç
Eltern (m) ya da (n) a. ebeveynler, büyükler
empfänglich sft. açık, duyarlı, etkilenebilir
empfehlen eyl. salık vermek
empfinden eyl. duyumsamak

Empfindung (f) a. duyum; duygu
Empireum Gökkürenin en yüksek bölümü
Empirie a. görgücülük; deneyim
Empiriker (m) a. görgücü
empirisch sft. görgül
Encheiresin a. laboratuvar
endlich sft. sonlu
Endursache a. sonsal neden
Endzweck a. son erek
Energie (f) a. erke
eng sft. dar
Engländern a. Ingiliz
enorm sft. çok büyük
Entäußerung a. vazgeçme; dışlaşma
entbehren eyl. yoksun olmak
entbehrliche sft. gereksiz, vazgeçilebilir
entdecken eyl. bulmak, ortaya çıkarmak
Entdeckung (f) a. buluş, bulgulanış
entfalten eyl. açınmak, açılmak, gelişmek
Entfaltung a. gelişim
entfernen eyl. uzaklaştırmak, kaldırmak
entfliehen eyl. kaçmak, sıyrılmak
entfliehen eyl. kaçmak; kayıp gitmek
entgegen blt. ilg. —e karşı, —e doğru; karşısında, karşı
entgegengesetzt sft. karşıt
entgegensetzen eyl. karşı koymak,
Entgegensetzung a. karşıtlık
entgegenstehen eyl. karşısına çıkmak, karşısında durmak
entgegenstellen eyl. karşısına koymak, karşıtlaştırmak
entgehen eyl. kaçmak, savuşmak
enthalten eyl. kapsamak
enthoben eyl. kurtarılmak, bağışlanmak, bağışık tutulmak
enthüllen eyl. açmak, ortaya sermek
entkleiden eyl. soymak, sıyırmak
entlassen eyl. bırakmak
entläufen eyl. kaçmak
entleeren eyl. boşaltmak
entnehmen eyl. almak, çekmek
entsagen eyl. yadsımak
entscheiden eyl. karar vermek, belirlemek

Entscheidende a. belirleyici olan; bkz. entscheiden
entscheidende blt. kesinlikle, belirleyici bir yolda
Entscheidung (f) a. karar
entschieden sft. kesin, belirleyici; belirgin, vurgulu;
entschlagen eyl. kurtulmak, başından atmak, bir yana atmak
entschließen eyl. karar vermek, bir karara varmak
Entschluß (m) a. karar
Entschuldigung (f) a. özür
entsprechen eyl. bağdaşmak, anlaşmak, karşılık düşmek, uyuşmak, denk düşmek
entspringen eyl. kaynaklanmak, doğmak
entstehen eyl. ortaya çıkmak, köken almak, doğmak
Entstehung (f) a. doğuş, ortaya çıkış
Entstehung (f) a. ortaya çıkış; köken
entstellen eyl. çarpıtmak, bozmak
entweder ... oder ... = bğl. ya ... ya da ...
Entwickeln a. gelişme, açınıma
Entwicklung (f) a. açınım, gelişim
entziehen eyl. uzaklaştırmak, çekmek; yoksun bırakmak
entzweibrechen eyl. ikiye ayrılmak
entzweien eyl. bölünmek
Entzweiung (f) a. bölünüş, bölünme
episch sft. epik
Epoche (f) a. çığır
Epos (n) a. epik, uzun anlatısal şiir
erachten eyl. (birşeyi belli bir yolda) görmek, saymak, düşünmek
erbaulich sft. yüceltici
Erbauung (f) a. yapı; yükseltme
erblicken eyl. gözüyle yakalamak, görmek; gözünü dikmek
erblühen eyl. çiçeklenmek
Erbschaft (f) a. kalıt
Erbsünde (f) a. ilk günah
Erde (f) a. yer, toprak; yeryüzü
Erdichtung (f) a. yaratı, yapıntı, uydurma
erfahren eyl. deneyimlemek, yaşamak; başına gelmek
erfältte sft. dolu
erfassen eyl. yakalamak, kavramak; kavramak, anlamak; kapsamak
Erfinder (m) a. bulucu
erfinderisch sft. yaratıcı, buluşçu
Erfindung (f) a. uydurma
Erfolg (m) a. sonuç

erfolgen eyl. yer almak, olmak; yerine gelmek
erforderlich sft. gerekli
erfordern eyl. gerektirmek, gereksinmek, istemek
erfüllen eyl. doldurmak; yerine getirmek
ergeben eyl. ortaya çıkarmak, ortaya sermek, göstermek, vermek, doğurmak
Ergebnis (n) a. sonuç
Ergebung (f) a. boyuneğiş
Ergehen (n) a. koşul, durum; bkz. ergehen
ergehen eyl. gezinmek, dolaşmak, yayılmak
ergießen eyl. dökülmek
ergreifen eyl. yakalamak, ele geçirmek, kavramak
ergründen eyl. temeline inmek, temellendirmek; yoklamak, araştırmak
Erhabenheit (f) a. yücelik
erhalten eyl. sakınmak; kollamak, bakmak, korumak
Erhaltung (f) a. sakınım; bakma, kollama
erheben eyl. yükselmek, yükseltmek
Erhebung (f) a. yükseliş
erhellen eyl. aydınlatmak
Erinnerung (f) a. anımsama, anı
Erinnye (mitoloji) Öç Tanrıçası
erkennbar sft. tanınabilir
erkennen eyl. bilmek, bilgilenmek
Erkenntnis (f) a. bilgi
Erkenntnisweise a. bilme kipi
erklären eyl. açıklamak; bildirmek, ortaya sürmek
Erklärung (f) a. açıklama, yorum, açımlama
erklecklich blt. önemli ölçüde, oldukça
erläutern eyl. açıklamak, durulaştırmak, aydınlatmak
Erläuterung (f) a. açıklama, aydınlatma, durulaştırma
erleben eyl. yaşamak, deneyimden geçmek
erledigen eyl. çözmek, bir karara bağlamak, sonlandırmak
Erledigung (f) a. düzenleme, ayarlama
erleichtern eyl. rahatlatmak
erleiden eyl. katlanmak, (bir kötülüğe) uğramak
erliegen eyl. yenilmek
erloschen eyl. sönmek
erlösen eyl. kurtarmak, kefaret etmek
Erlösung (f) a. esenlik; kefaret
Ermangelung (f) a. eksiklik
ermessen eyl. tartmak, değerlendirmek, ölçüp biçmek; anlamak, görmek

ermitteln eyl. saptama, bulma, ölçme
ermitteln eyl. saptamak, bulmak, ortaya çıkarmak
Ernährung (f) a. beslenme
erneuern eyl. yenilemek
Ernst (m) a. içtenlik, ciddilik
ernsthaft sft. ciddi
ernstlich blt. ciddi; ciddi olarak
Erörterung (f) a. tartışma
erregen eyl. uyandırmak, uyarmak, yaratmak,
errstaren eyl. katılaştırmak, sertleştirmek,
Ersatz (m) a. karşılık
Erschaffensein a. yaratılmışlık, yaratılma
Erschaffer (m) a. yaratıcı
erscheinen eyl. görünmek
Erscheinung (f) a. görüngü
erschließen eyl. açmak
erschöpfen eyl. tüketmek, kullanıp bitirmek
erschrecken eyl. ürkmek, korkmak
erschwern eyl. daha da güçleştirmek
ersinnen eyl. (kafadan) uydurmak
erstrecken eyl. uzanmak, ulaşmak, varmak
erteilen eyl. vermek
erträumen eyl. düşlemek, imgelemek
ertrinken eyl. boğulmak
erwachen eyl. uyanmak
erwachsen eyl. büyümek, gelişmek, yetişmek
Erwachsene (n) a. yetişkin
Erwägung (f) a. irdemele, düşünme
erwähnen eyl. değinmek, söz etmek
Erwähnung (f) a. değinme
erwecken eyl. uyan(dır)mak
erweisen eyl. tanıtlamak, belgitlemek; göstermek
erweitern eyl. genişlemek, genleşmek
erwerben eyl. kazanmak, elde etmek
erwerben eyl. kazanmak, elde etmek
erwidern eyl. yanıtlamak, karşılık vermek
erwiesen sft. tanıtlanmış, tanıtlı
erzählen eyl. anlatmak
Erzählung (f) a. öykü, anlatı
erzeugen eyl. üretmek

Erzeugnis (n) a. ürün
Erziehung (f) a. yetiştirme, eğitim
Esel (m) a. eşek
essen eyl. yemek
etlichen sft. birkaç
Etwas (n) a. birşey
euch blt. size
Eudämonismus a. mutçuluk
eure blt. sizin
Evangelium (n) a. Incil
evident sft. açık
exactes sft. sağın
exakte sft. sağın
Excellence a. üstünlük
Explikation (f) a. açımlama
Exponent (m) a. üs
Exposition (f) a. açımlama
Extension (f) a. uzam
extensiv sft. uzamlı
Extrem (n) a. uç

F

Fachwerk (n) a. çerçeve
Facta a. veri, olgu
Faden (m) a. çizgi; ip
fähig sft. yetenekli
fahig sft. yetenekli; yapabilir
Fähigkeit (f) a. yetenek
fahrenlassen eyl. bırakmak; terketmek, vazgeçmek
faktisch sft. olgusal; blt. bir olgu olarak;
Faktor (m) a. etmen
Faktum (n) a. olgu
Fall a. düşme, bozulma; durum
fallen eyl. düşmek
fallen eyl. düşmek, devrilmek, yıkılmak
falsch sft. yanlış
fälschlich blt. yanlışlıkla
Familie (f) a. aile
fangen eyl. yakalamak, ele geçirmek; fangen an: (bkz) anfangen
Farbe (f) a. renk

Färbestoff a. renk gereci
Farbstoff (m) a. renk gereci
Farnkräutern a. eğreltiotu
fassen eyl. ayrımsamak, anlamak; yakalamak; kapsamak,
faßlich sft. anlaşılır
Fassung (f) a. takma, kurma; taslak, biçim
Fatalismus (m) a. yazgıcılık
Faulheit (f) a. tembellik
fehlen eyl. eksik olmak
fehlerhaft sft. eksik, kusurlu
feiern eyl. yüceltmek, onurlandırmak
Feigheit (f) a. korkaklık
Feind (m) a. düşman
feindliche blt. düşmanca
feindselig blt. düşmanca
Feld (m) a. alan
Feldspat (m) a. feldspat
Felsen (n) a. kaya
fern sft. uzak
ferner blt. dahası, bundan başka
fernerer blt. daha da ötesi (bkz. ferner)
fernerhin blt. gelecekte; burada öte; daha da öte
fernsten sft. en uzak
fertig sft. hazır, tamam, bitmiş
fest sft. katı, dayanıklı, sert; değişmez
festhalten eyl. sarılmak, sıkıca tutmak
Festigkeit (f) a. sağlamlık
festsetzen eyl. saptamak
feststehen eyl. dayanıklı olmak, sağlam olmak
feststellen eyl. saptamak; bildirmek
Feuchtigkeit (f) a. nem
Feuer (n) a. ateş
Feuersbrunst a. ateş, yangın
Figuration (f) a. betileniş
Fiktion (f) a. yaratı, kurgu, uydurma
finden eyl. bulmak
Finger (m) a. parmak
finster sft. karanlık
Finsternis (f) a. karanlık
Fläche (f) a. yüzey

Fleisch (n) a. et
fliehen eyl. kaçmak
fließen eyl. akmak
Fluch (m) a. ilenç
Flucht (f) a. kaçış
Fluida a. akım
Fluß (m) a. ırmak
Fluß (m) a. ırmak; akıntı
flüchtig sft. kaçıcı, geçici
flüssig sft. akıcı
Flüssigkeit (f) a. akıcılık
Folge (f) a. sonuç
folgen eyl. izlemek, den doğmak, türemek
folgendermaßen ilg. aşağıdaki gibi
folgern eyl. çıkarsamak, bir vargıya ulaşmak
fordern eyl. istemek
Forderung (f) a. istem
Form (f) a. biçim
formal sft. biçimsel
Formation (f) a. oluşum
Formel (f) a. formül
formell sft. biçimsel
fort blt. ileriye, daha öte
Fortbestimmen a. fort: daha öte; bestimmen: belirlemek
fortdauern eyl. sürdürmek
fortdauernd blt. sürekli olarak
Fortgang (m) a. ilerleyiş, gidiş, sürüş
fortgehen eyl. ayrılmak, terketmek; ilerlemek, sürdürmek, sürmek
fortgeleitet bkz. fort: ileri; leiten: gütmek, yönlendirmek;
fortlassen eyl. dışarda bırakmak, düşmek, atlamak
fortleben eyl. yaşamını sürdürme
fortmachen eyl. ilerlemek
fortschliest eyl. fort: daha öte; schliesen: çıkarsamak
fortschreiten eyl. ilerlemek
fortschreiten eyl. ilerlemek
Fortschritt (m) a. ilerleme
fortsetzen eyl. sürdürmek, ilerletmek, ileri götürmek
fortwährend blt. sürekli, sürekli olarak, sürgit
fördern eyl. geliştirmek, ilerletmek
Förderung (f) a. ilerleme, gelişme

förmlich sft. biçimsel
Frage (f) a. soru
fragen eyl. sormak
Freie (n) a. açık hava; im Freien: blt. dışarıda, açık havada
freisprechen eyl. bağışlamak
fremdartig sft. ayrışık, yabancı türden, türdeş olmayan
Freude (f) a. sevinç
Freund (m) a. arkadaş
Freundschaft (f) a. arkadaşlık
Frevel (m) a. kötülük, günah
Friede (m) a. barış
frisch sft. taze, yeni, dinç
fromm sft. dindar, dinsel
Frömmigkeit (f) a. dindarlık
Frucht (f) a. meyva
früher blt. önceki, eski; daha önce, daha eski, önceden, önceleri
frühesten sft. en erken, en önceki
Furcht (f) a. korku
Furchtsamkeit (f) a. korkaklık
Furi Öç Tanrıçası
Fuß (m) a. ayak
fußen eyl. bağımlı olmak, dayanmak
Futter (n) a. yiyecek
füglich blt. yerinde bir biçimde, doğru olarak, haklı olarak
fühlbar sft. duyumsanır, duyulur, ele gelir, somut
fühlen eyl. duyumsamak
führen eyl. götürmek, yöneltmek, önderlik etmek
Fülle (f) a. doluluk, bolluk, varsıllık
füllen eyl. doldurmak; yüklemek
fürchten eyl. korkmak
füreinander ilg. birbiri için
Fürsichbestehen a. kendi için kalma, kendi başına kalma
Fürsichseienden a. kendi için varolan
Fürsichsein a. kendi-için -varlık
Fürwahrhalten a. gerçek-sayma; (fürwahr: gerçekten); Fürwahr-halten: kuşkusuz sayma, pekinlik, kesinlik

G

Gang (m) a. geçek, gidiş yolu, süreç
ganz sft. bütün
gänzlich blt. tam, bütün; tam olarak, bütünüyle

gar blt. bütünüyle, kesinlikle, tam olarak, hiçbir biçimde
gebären eyl. doğurmak
Gebäude (n) a. yapı
geben eyl. vermek, sağlamak, sunmak
Gebiet (n) a. alan, bölge
Gebilde (n) a. yapı, oluşum; yaratı
Gebirge (n) a. dağ zinciri
geboren blt. doğuştan, doğal olarak; bkz. gebären
Gebot (n) a. buyruk
geboten sft. gerekli, zorunlu
Gebrauch (m) a. kullanım; bkz. brauchen
gebrochen sft. ayrık, kırık, bükük; bkz. brechen
gebunden sft. bağlı, zorunlu, yükümlü
Gebundensein a. bağlanmışlık; kök: bkz. binden
gebühren blt. —e ait olmak, —e düşmek, —in hakkı olmak
Gedächtnis (n) a. bellek
Gedanke (m) a. düşünce
gedankenarme sft. düşünceden yoksun
gedankenlos sft. düşüncesiz
gedankenmäßige sft.n düşünceye uygun
gedeihen eyl. çoğalmak, gelişmek, büyümek
Gediegenheit (f) a. asıllık, özlük, özsel değer
gedoppelt sft. çiftlenmiş, çifte
Gedoppeltes a. çiftlenmiş; ikili
geeignet sft. uygun
gefährlich sft. tehlikeli
Gefährlichkeit (f) a. tehlike
gefällen eyl. hoşlanmak
gefangennehmen eyl. tutuklamak, yakalamak
Gefühl (n) a. duygu
Gegebensein a. verilmişlik
gegen sft. karşı
gegeneinander blt. birbirine karşı
gegensatzlosen sft. karşıtlıksız
gegenseitig sft. karşılıklı
Gegenseitigkeit a. karşılılık
Gegenstand (m) a. nesne
gegenständlich sft. nesnel
Gegenteil (n) a. karşıt
gegenüber blt. karşıt olarak, yüz yüze

gegenüberstehen eyl. (birbirine) karşı durmak
gegenüberstellen eyl. birbiri karşısına koymak
Gegenwart (f) a. bulunuş; şimdiki (zaman)
gegenwärtig blt. bugün, şimdi; bulunan, varolan, şimdiki, yürürlükteki
Gehalt (m) a. içerik; iç değer
Gehaltlos a. içeriksiz
gehaltvollste gehaltvoll: sft. içerikli
Gehäuse (n) a. kılıf, kasa
geheim sft. gizli; özel, kişisel
Geheimnis (n) a. giz
Geheimnisvolle a. gizemli olan
gehen eyl. gitmek
gehören eyl. ait olmak
gehörig sft. ait; uygun
Geist (m) a. tin; an
geistig sft. tinsel
Geiz (m) a. pintilik
gelangen eyl. ulaşmak, erişmek
geläufig sft. sık görülen, alışıldık, tanıdık
Geläufigkeit (f) a. kolaylık, akıcılık
gelb sft. sarı
Geldstück (n) a. bozuk para
gelegen sft. yerleşmiş; uygun
Gelegenheit (f) a. fırsat, uygun durum
gelegentlich blt. arada bir, raslantısal, olumsal; zaman zaman; yeri geldikçe
gelehrt sft. bilgili
Gelehrtsein a. bilgililik
gelingen eyl. başarmak
gelten eyl. geçerli olmak; yürürlükte olmak; sayılmak
geltend sft. geçerli, yürürlükte
Gemälde (n) a. resim, tablo
gemäß sft. uygun; blt. —e göre, —e uygun olarak, ile uyum içinde
Gemäßheit (f) a. uyum, uygunluk
gemein sft. ortaklaşa; sıradan, genel, olağan
Gemeinde (f) a. topluluk
Gemeinheit (f) a. sıradanlık, kabalık, bayağılık
gemeinhin blt. genellikle, çoğunlukla
gemeinsam sft. ortak
Gemeinsamkeit (f) a. ortaklık
Gemeinschaft (f) a. topluluk, ortaklık, birlik

Gemeinsinn (m) a. ortak kanı, sağduyu, ortak duyu
Gemüt (n) a. an, ruh, yürek, huy
genau sft. sağın, tam; blt. sağın olarak, tam olarak
geneigt sft. eğilimli
Genialität (f) a. deha
Genie (n) a. deha
genießen eyl. yararlanmak, haz almak
genug sft. yeterli
Genuß (m) a. yararlanım; haz
genügen eyl. yeterli olmak, karşılamak, doyurmak
genügend sft. yeterli
Geognosie a. yerbilimi
geographische sft. coğrafi
geometrisch sft. geometrik
gerade sft. tam; doğru; blt. dosdoğru, tam olarak
geradezu blt. doğrudan doğruya
geradlinig sft. doğrusal
geraten eyl. düşmek
gerecht sft. haklı, doğru, yasal
Gerechte a. doğru, haklı
gerechtfertigt sft. aklanmış, haklı
Gerechtigkeit (f) a. doğruluk, haklılık
Gerede (n) a. konuşma, söylenti
gereicht es gereicht ihm zur Ehre: bu onurunu yükseltir
Gericht (n) a. yargı; mahkeme
geringe sft. küçük, önemsiz, ufak
Geringfügigkeit a. önemsizlik
geringschätzen eyl. küçümsemek
gern blt. isteyerek, dileyerek, seve seve
Geruch (m) a. koku
gesamt sft. bütün, toplam
Gesang (m) a. şarkı, ezgi
Geschäft (n) a. iş
geschehen eyl. olmak, yer almak
Gescheitheit (f) a. sağgörülülük, bilgililik
Geschichte (f) a. tarih
geschichtlich sft. tarihsel
Geschick (n) a. yazgı
Geschiedensein a. ayrılmışlık; bkz. scheiden
gesellen eyl. katılmak, bağdaşmak, eşlik etmek

Gesellschaft (f) a. toplum
Gesetz (n) a. yasa
Gesetzgeber (m) a. yasamacı
Gesetzmäßigkeit a. yasallık, yasaya uygunluk
Gesichtspunkt (m) a. bakış açısı
Gesinnung (f) a. tutum; kafa yapısı, görüş, yatkınlık
gespannt sft. gergin
Gespräch (n) a. söyleşi
Gestalt (f) a. şekil
gestaltlose sft. içeriksiz
Gestaltung (f) a. şekillenme, oluşum; şekil
gestatten eyl. izin vermek; hoşgörmek
Gestirn (n) a. yıldız
gesund sft. sağlam
getreu sft. bağlı, güvenilir
getrübt sft. bulanık, bulutlu
geübt sft. becerikli, deneyimli, alışkın; bkz. üben
Geübtheit (f) a. beceri
Gewähr (f) a. güvence; güvenlik
gewähren eyl. sunmak, vermek, sağlamak
Gewalt (f) a. güç; yetke; denetim; zor, şiddet
gewaltsam blt. zoraki
gewärtig sft. bekleyen
Gewebe (n) a. doku; dokuma
Gewehr (n) a. silah
gewesen sein (yardımcı eylem)
Gewicht (n) a. ağırlık, tartı; (eğr.) önem
gewiesen von der Hand g.: eyl. yadsımak
Gewinn (m) a. kazanç
gewinnen eyl. kazanmak, elde etmek
gewinnen eyl. kazanmak; elde etmek
Gewinnung (f) a. kazanım
gewiß sft. pekin
gewisse blt. belli, kuşkusuz; hiç kuşkusuz,
Gewissen (n) a. duyunç
Gewissensrat a. duyunç öğüdü
gewissermaßen bir bakıma, deyim yerindeyse
Gewißheit (f) a. pekinlik
Gewohnheit (f) a. alışkanlık
geworfen bkz. werfen; über den Haufen w.: eyl. devirmek, alt üst etmek

gewöhnen eyl. alışmak
gewöhnlich blt. genellikle, alışıldığı gibi, geleneksel olarak; sıradan, ortalama, genel, bayağı
Gips (m) a. alçı
glänzen sft. parlak
Glaube (m) a. inanç
glauben eyl. inanmak
Glaubenslehre (f) a. inanç öğretisi, dinsel öğreti
gläubige sft. inanan, inançlı
Gläubiger (m) a. alacaklı
gleich sft. özdeş, eşit, benzer
gleichbedeutend sft. eşanlamlı, eş imlemli
gleichbleibend sft. özdeş kalan
gleicherweise blt. benzer olarak
gleichfalls blt. benzer olarak
gleichgültig sft. ilgisiz
Gleichheit a. eşitlik, özdeşlik, benzerlik
gleichsam bğl. bir bakıma
gleichsetzen eyl. eşitlemek
gleichwohl bğl. gene de, bununla birlikte
gleichzeitig sft. eş zamanlı, zamandaş, çağdaş
Glied (n) a. örgen; eklem; terim, halka
Glimmer (m) a. mika
Glück (n) a. talih
glücklich sft. şanslı, talihli
Glückseligkeit (f) a. mutluluk
Gnade (f) a. kayra
Gold (n) a. altın
Gott (m) a. Tanrı
gottlos sft. tanrısız
gönnen eyl. izin vermek
Göttergestalten (f) a. Tanrı şekilleri
göttliche sft. tanrısal
Göttlichkeit (f) a. tanrısallık
Götzendienst (m) a. putperestlik
Grad (m) a. derece
Grammatik (f) a. dilbilgisi
grandiosen sft. büyük, görkemli, muhteşem
Granit (m) a. granit
grausen sft. ürkütücü
Gravitation (f) a. çekim

greifen eyl. kavramak
Greis (m) a. yaşlı adam
Grenze (f) a. sınır
groß sft. büyük; yüksek
Größe (f) a. büyüklük; yükseklik
Grube (f) a. çukur
Grund (m) a. zemin
Grundbegriff a. temel kavram
Grundbestimmung a. temel-belirlenim
Grundform a. temel biçim
Grundkraft a. temel kuvvet
Grundlage (f) a. temel
Grundmangel a. temel eksiklik
Grundsatz (m) a. temel önerme, ilke
Grundstück (n) a. toprak parçası
Grundtäuschung a. temel aldanış
Grundton (m) a. ana ton
Gruppierung (f) a. kümeleşme
grün sft. yeşil
gründen eyl. temellendirmek
gründlich sft. tam, sağlam, derin; kapsamlı; kökten
Gunst (f) a. kayra, kayırma; yandaşlık,
Gut (n) a. iyi
gut sft. iyi
Gutdünken (n) a. görüş, değerlendirme
gültig sft. geçerli, yürürlükte
Gültigkeit (f) a. geçerlik
günstig sft. kayıran, yandaş, destekleyen
Güte (f) a. iyilik
gütig sft. iyi, iyiliksever

H

Haar (n) saç
haben y. eyl. iye olmak;
Habsucht (f) a. hırs
haften eyl. yapışmak
halb sft. yarı(m)
Halt (m) a. destek
halten eyl. tutmak; (birşeyi şöyle ya da böyle) düşünmek, saymak, görmek; kapsamak; durdurmak; sürmek
haltlos sft. desteksiz, temelsiz, güenliksiz, dayanıksız

Haltlosigkeit a. desteksizlik, dayanıksızlık, temelsizlik

Hand (f) a. el

handeln eyl. eylemde bulunmak, davranmak; h. von ya da über: ilgili olmak; es handelt sich um: sorun şudur ki

handgreiflich a. ele gelir, elle tutulabilir

handhaben eyl. kullanmak, işletmek, uygulamak

Handlung (f) a. eylem

Handlungsweise (f) a. davranış biçimi, eylem biçimi

hängen eyl. asılmak, bağlı olmak; bkz. zusammenhängen: biraraya bağlı olmak, bağıntılı olmak; abhängen von: bağımlı olmak

harmlos sft. zararsız

Harmonie (f) a. uyum

harmonisch sft. uyumlu

hart sft. katı, sert; güç

Härte a. güçlük; sertlik

harthörig sft. güç işitir

hartnäckig sft. dikkafalı

Hartnäckigkeit (f) a. dikbaşlılık

Haufen (m) a. yığın; deyim: über den H. werfen: alt üst etmek

häufen eyl. yığmak, biriktirmek

häufig blt. sık sık, yineleyerek, çoğunlukla,

Hauptarten a. ana tür

Hauptinhaltes a. başlıca içerik

Hauptinteresse (n) a. ana ilgi

Hauptmangel (m) a. ana eksiklik, başlıca eksiklik

Hauptsache (f) a. ana nokta

hauptsächlich sft. başlıca, en önemli, özsel; blt. özsel olarak, başlıca

Hauptsatz (m) a. ana önerme, temel önerme

Hauptseit a. başlıca yan, ana yan

Hauptsinn a. ana nokta, ana anlam

Hauptsphäre a. ana alan

Hauptstufen a. Haupt: ana; Stufe: basamak

Hauptwirkung a. başlıca etki, ana etki

Hauptzüge a. ana çizgiler

Haus (n) a. ev; von H. aus: en başından, temelden

Hausbedarf (m) a. günlük gereksinimler, ev gereksinimleri

Haut (f) a. deri, zar

Hebel (m) a. kaldıraç

heben eyl. yükseltmek; bkz. aufheben

Heerführer (m) a. başkomutan

heften eyl. bağlamak
heidnisch sft. putperest
heilen eyl. iyileştirmek
heiligen sft. kutsal
heilsam sft. iyileştirici, sağaltıcı, yararlı
Heilsamkeit a. sağlığa yararlık
heimgegeben eyl. (heimzahlen: retaliate) ödetmek, karşılığını vermek
heimisch sft. doğal, yerel
Heirat (f) a. evlilik
heißen eyl. demek; demek istemek; buyurmak; adlandırmak
helfen eyl. yardım etmek; yararlı olmak
hell sft. açık, parlak
Helligkeit (f) a. parlaklık, ışık yeğinliği
hemmen eyl. durdurmak, engellemek
Hemmung (f) a. engel
her blt. burada, buraya
herab blt. aşağıya; bkz. herabsetzen, herabzuziehen
herabsetzen eyl. indirgemek
herabzuziehen eyl. indirmek (herab: aşağı; ziehen: çekmek)
Heraldik (f) a. heraldri, hanedan armacılığı
herantriten eyl. yaklaşmak
heraus blt. dışarıya, dışarı doğru
herausbilden eyl. (birşeyden) ortaya çıkmak, gelişmek
herausbringen eyl. ortaya çıkarmak, üretmek
herausfinden eyl. bulmak, ortaya çıkarmak
Herausgabe (f) a. yayım
herausgeben eyl. geri vermek
herausgehen eyl. ortaya çıkmak, ortaya koymak
herausheben eyl. kaldırmak, yükseltmek; öne çıkarmak, ortaya çıkarmak
herausklauben eyl. ayıklamak
herauskommen eyl. ortaya gelmek, çıkmak, ortaya çıkmak
herausnehmen eyl. almak, çekmek, koparmak
heraussetzen eyl. ortaya koymak
heraustreten eyl. çıkmak; dışarı çıkmak, sapmak
herbeibringen eyl. sağlamak; (buraya) getirmek
herbeiführen eyl. ortaya çıkarmak, sağlamak; götürmek
herbeischaffen eyl. buraya getirmek, taşımak; sağlamak
Herde (n) a. ocak; fırın
Herdenken Hin- und Herdenken: a. ileri geri düşünme
herkommen eyl. buraya gelmek; yaklaşmak

Herkunft (f) a. köken, kök
hernehmen eyl. almak, çıkarmak
Heros (m) a. kahraman
Herr (m) a. efendi
Herrlichkeit (f) a. görkem
Herrschaft (f) a. egemenlik, güç, yetke
herrschen eyl. egemen olmak, denetlemek; yürürlükte olmak
Herrschsucht (f) a. güç tutkusu, yönetim tutkusu
herrühren eyl. köken almak, türemek
herstammen eyl. türemek, gelmek, köken almak
herstellen eyl. koymak; kurmak; ortaya çıkarmak, üretmek
herum blt. çevrede
herumspazieren eyl. herum: çevrede; spazieren: gezinmek
herumtreiben eyl. dolanıp durmak
herumwerfen eyl. atmak, atılmak
herunterfallen eyl. aşağı düşmek
herunterkommen eyl. aşağı inmek; bozulmak, kötüleşmek, çökmek
herüber blt. bu yana, buraya
herübergehen eyl. buraya, bu yana gitmek
herübertreten eyl. geçmek; herüber: bu yana; treten: yürümek, çıkmak
hervorbringen eyl. ortaya çıkarmak; üretmek, doğurmak, yaratmak
hervorgehen eyl. ortaya çıkmak
hervorheben eyl. öne çıkarmak, göz önüne sermek; vurgulamak
hervorschaffen eyl. ortaya çıkarmak, yaratmak
hervortreten eyl. ortaya çıkmak
hervortun eyl. öne çıkmak
Herz (n) a. yürek
herzählen eyl. saymak, sıralamak
Heuchelei (f) a. iki yüzlülük
heute blt. bugün
heutig blt. bugün, bugünün, şimdiki, modern
heutigentags blt. bugün, bugünlerde
heutzutage blt. bugün, bugünlerde, günümüzde
hier blt. burada
hieran blt. bunun üzerine, bu noktada, bununla
hierauf blt. bunun üzerine, bunda, bundan sonra, sonra
hieraus blt. buradan, bu yüzden, bununla
hierbei blt. böylelikle, bunu yapmakla, bu bağıntıda, bu sırada, bu durumda
hierdurch blt. bu yolla, bununla, böylelikle
hierfür ilg. bunun için, bunun yerine

hierher blt. buraya, buna
hierhin blt. buraya, buna
hierin blt. burada, bunda
hiermit blt. böylelikle, bununla, bunun üzerine, bu yüzden
hiernach ilg. bunun üzerine, buna göre
hiernächst blt. bundan sonra
hierüber blt. bunun üzerine
hiervon blt. buradan, bundan
hierzu blt. buna, buraya
Hilfe (f) a. yardım, çare
Hilfszeitwort a. yardımcı eylem sözcüğü
Himmel (m) a. gök
Himmelskörper a. gök cismi
himmlisch sft. göksel
hin blt. oraya, uzağa
hinaus blt. buradan, dışarıya, ileriye
hinausgehen eyl. terketmek, gitmek; h. über: geçmek, aşmak;
hinauskommen eyl. (dışarı) çıkmak, ötesine geçmek
hinausläufen eyl. sonuçlanmak, varmak
hinausreichen eyl. uzanmak, genişlemek
hinausschicken eyl. öteye göndermek, öteye gitmek
hinausschreiten eyl. öteye ilerlemek
hinaussetzen eyl. dışına atmak
hinaustreiben eyl. dışarı sürmek, dışa itmek
hinausweisen eyl. hinaus: öte; weisen: göstermek
Hinblick in (ya da im) H. auf: ilg. açısından, ile ilgili olarak
hindeuten eyl. imlemek
hindurch blt. boyunca; sırasında
hindurchgehen eyl. içinden geçmek, yayılmak
hineinbringt eyl. hinein: içeri; bringen: getirmek
hingegen ilg. öte yandan; tersine; buna karşı
hingehen es mag h.: sft. geçebilir, geçerli olabilir
hinlänglich sft. yeterli
hinreichen eyl. erişmek, ulaşmak
Hinsicht in dieser H.: bğl. bu bakımdan
hinsichtlich ilg. açısından; ile ilgili olarak
hinstellen eyl. koymak, yerleştirmek
Hintansetzung a. gözardı etme
hinten blt. arkada, geride
hinter blt. arkadan, sonradan

Hintergrund (m) a arkatasar
hinterher blt. arkada, arkadan
Hinundhergehen a. ileri geri gitme
hinüber blt. oraya, o yana
hinübergehen eyl. geçip gitmek
hinweg blt. uzağa
hinwegfallen eyl. yitmek, uzaklaşmak
hinweglassen eyl. uzaklaştırmak, bir yana bırakmak
hinwegräumen eyl. uzaklaştırmak, süpürmek
hinweisen eyl. göstermek, belirtmek, dikkat çekmek
hinzu blt. ek olarak, bunun yanında
hinzufügen eyl. eklemek
hinzutun eyl. eklemek
Hirngespinst (n) a. kuruntu, uydurma, düşlem
Historie (f) a. tarih
Historiker (m) a. tarihçi
historisch sft. tarihsel
hob bkz. heben; hervorheben
hoch sft. yüksek; soylu; yüce; önemli
hochgebildeten eyl. hoch: yüksek; bilden: gelişmek
Hochmut (m) a. kendini beğenmişlik, kibir, gurur
Hof (m) a. saray
Hofdame (f) a. hanımefendi
hoffärtig sft. kibirli, kendini beğenmiş
hoffen eyl. umudetmek
Hoffnung (f) a. umut, beklenti
Hofkavalier (m) a. beyefendi
hohl sft. kof
holen eyl. alıp getirmek
Holz (n) a. tahta
höchst sft. en yüksek, en üst; en çok
höher sft. daha yüksek; bkz. hoch
hören eyl. duymak, işitmek
Hund (m) a. köpek
hundert sft. yüz
hüben blt. bu yanda
Hülle (f) a. örtü
hüten eyl. dikkat etmek, uyanık olmak
Hymn (f) a. ilahi
hypotasieren eyl. tözselleştirmek

Hypothese (f) a. önsav
hypothetisch sft. varsayımlı

I

Ich (n) adl. ben
Ideal (n) a. ideal
Idealisieren a. idealleştirme
Idealismus (m) a. Idealizm
Idealität (f) a. ideallik
Idee (f) a. Idea
Ideellen a. ideel, düşünsel
Identischsetzen a. özdeşle(ştir)me
Identität (f) a. özdeşlik
Inbegriff (m) a. toplam, özet
Inder a. Hintli; Hindu
Indifferenz (f) a. ilgisizlik; ayrımsızlık
Individualität (f) a. bireysellik
Individuum (n) a. birey
Induktion (f) a. tümevarım
Inhalt (m) a. içerik
Inhaltlosigkeit (f) a. içeriksizlik
Inkommensurabilität (f) a. eşölçümsüzlük
Inkonsequenz (f) a. tutarsızlık
Innere (n) a. iç
Innerlichkeit a. içsellik
In-sich-beruhens a. kendi içinde kalan
In-sich-gehen a. kendi içine giden
In-sich-sein a. kendi içinde olma; kendi-için-varlık
Instinkt (m) a. içgüdü
Instrument (n) a. alet
Intelligenz (f) a. Anlık, Anlak
Intension a. yeğinlik
Intensität (f) a. yeğinlik
Intentionen (f) a. niyet
Interesse (n) a. ilgi
Ironie (f) a. ironi
Irregularität (f) a. düzensizlik
Irritabilität (f) a. irkilebilirlik, uyarılabilirlik
Irrtum (m) a. yanlışlık
ich adl. ben

idealisieren eylem idealleştirmek
idealistisch idealist, idealistik
ideel sft. ideal
identifizieren eyl. özdeşleştirmek
identisch sft. özdeş
ignorieren eyl. gözardı etmek
ihrerseits blt. onun yanından
immanent sft. içkin
immer blt. her zaman
immerhin bğl. buna karşın, gene de, gerçi
imperative a. buyuru
imponieren sft. etkileyici, çarpıcı
inadäquat sft. yetersiz
indem bğl. çünkü, bundan, şundan
indes bğl. bu arada; bununla birlikte, gene de
indifferent sft. ilgisiz
indirekten sft. dolaylı
individuell sft. bireysel
ineinander blt. birbiri içine
infinitum sft. sonsuz
infizieren eyl. bulaşmak; bulaştırmak
inhaltlos sft. içeriksiz
inhaltslos sft. içeriksiz
inhaltsvoll sft. önemli, anlamlı; içerikli
inhärieren eyl. ilintili olmak
inhäriert sft. ilintili
inne blt. içerde
inner sft. iç
innerhalb blt. içersinde, içersine
innerlich sft. içsel; blt. içsel olarak
innerst sft. en iç
innewohnen eyl. ırasalı olmak, özünlü olmak
innewohnen sft. özünlü, ilintili
innig sft. içten
insbesondere blt. özellikle
insofern blt. ... oldukça
instinktartig sft. içgüdüsel
integrieren eyl. bütünleşmek
intellektuell sft. anlıksal, düşünsel
intensive sft. yeğin

interessant sft. ilginç
interessieren eyl. ilgilenmek
intuitiven sft. sezgisel
involvieren eyl. ilgili olmak, karışmak
inwiefern sft. hangi düzeye dek
ionischen sft. Iyonyalı
irgend sft. herhangi bir
irgendwie blt. herhangi bir yolda, her nasılsa
irrational sft. usdışı
irrigerweise blt. yanlışlıkla
isolieren eyl. yalıtmak
ist dir

J

ja evet
Jahr (n) a. yıl
Jahrhunderts (n) a. yüzyıl
Jahrtausende (n) a. binyıl
jede sft. her bir
jedenfalls blt. her durumda, her zaman
jedermann adl. herhangi biri
jedesmal blt. her kez, her seferinde, her zaman
jedoch bğl. gene de
jeher von jeher: blt. tüm zamanlarda, eskiden bu yana
jemand adl. biri, herhangi biri
jene adl. o, onlar
jenseitig blt. öte yanda, öte dünyasal
Jenseits (n) a. öte dünya
jenseits blt. öte yanda, öte dünyada
jetzig blt. şimdiki, yürürlükteki
Jetzt a. şimdi
jetzt blt. şimdi
Journal (n) a. gazete; dergi
Jude (m) a. Yahudi
Jugend (f) a. genç; gençlik
Jugendbildung a. gençliğin eğitimi
Julie a. Temmuz
Jurisprudenz (f) a. tüze bilimi
Jurist (m) a. tüzeci
jüdische sft. Ibrani, Yahudi

K

Kadaver (m) a. kadavra
Kahlschweif a. kel kuyruk: kahl = kel, Schweif kuyruk
Kaiser (m) a. imparator
Kali (n) a. alkali
Kalk (m) a. kalsiyum
Kalkül a. kalkülüs
Kamel (n) a. deve
Kampf (m) a. kavga, döğüş
kannegießern eyl. yüksekten atmak, ağız kalabalığı etmek
Kanon (m) a. Kanon
Kanton (m) a. kanton
Kategorie (f) a. kategori
Kategorientafel a. kategori tablosu
kategorisch sft. kategorik, kesin
katholischer sft. Katolik
kaum blt. güçlükle, ancak, hemen hemen hiç
Kausalität (f) a. nedensellik
Kausalnexus (m) a. nedensel bağlantı
kehren eyl. dönmek
Keim (m) a. tohum
kein adl. hiçbiri
keineswegs blt. hiçbir biçimde
kennen eyl. bilmek, tanımak, anlamak
kennenlernen eyl. bilebilmek, tanıyabilmek
Kenntnis (f) a. bilgi
Kind (n) a. çocuk
kindische sft. çocukça
kindliche sft. çocuksu
Kirche (f) a. kilise
Kirchenvater (m) a. kilise babası
Klage (f) a. yakınma
klagen eyl. yakınmak
klar sft. açık, duru, parlak
Klarheit (f) a. duruluk, açıklık
Klasse (f) a. sınıf
klassifizieren eyl. sınıflandırmak
klauben eyl. seçmek, ayıklamak
Klaue tırnak
Kleidung (f) a. giysi

klein sft. küçük
kleinliche sft. değersiz, sıradan, önemsiz
Klima (n) a. iklim
Kluft (f) a. yarık, açıklık
klug sft. yetenekli, becerikli
Klugheit (f) a. sağgörü, bilgelik, kavrayışlılık
Knabe (m) a. çocuk
knechtisch sft. kölece
Knechtschaft (f) a. kölelik
knirren eyl. çatırdamak
Knochen (m) a. kemik
Knotenlinie a. düğümlü çizgi
knüpfen eyl. bağlamak
Kohlenstoff (f) a. karbon
Kolleg (n) a. dersler
Kollege (m) a. meslektaş
kommen eyl. gelmek; olmak, yer almak
Komplement (n) a. bütünleyici, tümleyici
Komplex (m) a. karmaşa
Komplikationen (f) a. karışıklık
kompromittieren eyl. zarar vermek; tehlikeye atmak
konkret sft. somut
konsequent sft. tutarlı
Konsequenz (f) a. tutarlılık; sonuç
konservieren eyl. saklamak
konstant sft. değişmez, sürekli olarak
konstatieren eyl. bildirmek; saptamak
konstituieren eyl. oluşturmak, kurmak
konstruieren eyl. kurmak, tasarlamak, yapılaştırmak
Konstruktion (f) a. yapılaştırma; çizim
kontinuieren eyl. sürdürmek
kontinuierlich blt. sürekli olarak
Kontinuität (f) a. süreklilik
Kontraktion (f) a. kasılma
konträr sft. aykırı, karşıt
koordinieren eyl. eşgüdümlemek
Kopf (m) a. kafa
Kopula (f) a. koşaç
Korkbaum a. mantar meşesi
Korrektion a. düzeltme

korrespondieren eyl. karşılık düşmek
korrigieren eyl. düzeltmek
Kosmologie (f) a. evrenbilim
kosmologisch sft. evrenbilimsel
kosten eyl. (şu kada para) tutmak, etmek
Kozmologie a. evrenbilim
können yardımcı eylem (yapabilmek)
Körper (m) a. cisim
Kraft (f) a. kuvvet
kraft blt. dolayısıyla, aracılığıyla
Kraftäußerung a. kuvvet belirişi
krank sft. hasta
krankhaft sft. hastalıklı
Krankheit (f) a. hastalık
Kreatur (f) a. yaratık
Kredit (m) a. güven, güvenilirlik
Kreis (m) a. çember
Kreisbogen a. çember yayı
Kreislauf (m) a. dönüş, döngü, yörünge
kreuzen eyl. içiçe geçmek, kesişmek, dolaşmak
Krieg (m) a. savaş
Kristall (m) a. kristal
Kriterium (n) a. ölçüt
Kritik (f) a. Eleştiri
Kritische a. Eleştirel
kritische sft. eleştirel
kritisieren eyl. eleştirmek
krumm sft. eğri
Krumme (f) a. eğri çizgi
Kuh (n) a. inek
kuhn sft. yürekli, korkusuz
Kultus (m) a. kült
kund sft. bilinen, tanınan; kundgeben: blt. bildirmek, göstermek, ortaya sermek
kundgeben eyl. bildirmek, duyurmak, ortaya sürmek; kendini göstermek, bildirmek
Kunst (f) a. sanat
Kunstprodukt a. sanat ürünü
Kunstschönen a. sanat güzelliği
Kunstwerk (n) a. sanat yapıtı
Kupfer (n) a. bakır
Kuriosität (f) a. merak

kurz sft. kısa; blt. kısaca
Küchensalz a. mutfak tuzu
künsteln sft. iyice işlenmiş, inceltilmiş
Künstler (m) a. sanatçı
künstlerisch sft. sanatsal
künstlich sft. yapay, düzmece

L

Lächeln (n) a. gülümseme
lächerlich sft. gülünç
Land (n) a. ülke
lang sft. uzun
Länge (f) a. uzunluk; süre
längst blt. çok önceden, çoktandır
langweilig sft. sıkıcı
Langweiligkeit (f) a. sıkıcılık
lassen eyl. bırakmak, terketmek; izin vermek,
Last (f) a. yük
Lateinischen a. Latince
laufen eyl. koşmak; yürümek; işlemek (makine); devinmek, dönmek; akmak
Laune (f) a. keyif, geçici heves
lauten eyl. okunmak, kulağa ... gelmek, duyulmak
Leben (n) a. yaşam
leben eyl. yaşamak
lebendig sft. dirimli, yaşayan
Lebendigkeit (f) a. dirilik, dirimsellik
lebenserfahrene sft. yaşam deneyimli
Lebenserfahrung a. yaşam deneyimi
Lebensfunktion a. yaşam işlevi
Lebensgefühls a. yaşam duygusu
Lebenszwecke a. yaşam ereği
leblos sft. dirimsiz
Leder (n) a. deri
lediglich blt. yalnızca
leer sft. boş
Leerheit a. boşluk
legen eyl. koymak, yerleştirmek
Lehre (f) a. öğreti
lehren eyl. öğretmek
Lehrer (m) a. öğretmen

Lehrsatz a. sav, kuram
Leib (m) a. beden
leiblich sft. bedensel, cisimsel
Leiblichkeit (f) a. bedensellik
leicht sft. hafif; kolay
Leid (n) a. incinme, zarar
leiden eyl. (bir etkiye) uğramak; taşımak, katlanmak; acı çekmek
Leidenschaft (f) a. tutku
leider ünl. ne yazık ki!
leise sft. yumuşak, ince
leisten eyl. yerine getirmek, yapmak
Leistung (f) a. başarım; edim, yapılan, yerine getirilen şey
leiten eyl. yönlendirmek, yönetmek; bkz. ableiten (türetmek)
Leiter (m) a. iletken
Leitung a. önderlik, yönetim, kılavuzluk
lenken eyl. döndürmek, sürmek, gütmek, yönlendirmek
lernen eyl. öğrenmek, çalışmak
lesen eyl. okumak
Leser (m) a. okur
letzt sft. son
letztlich blt. son olarak, sonunda
leuchten eyl. parlamak, ışımak; bkz. einleuchten
leugnen eyl. yadsımak
liberaler sft. daha özgür, daha serbest
Licht (n) ya da (m) a. ışık
Lichtpartikeln a. ışık parçacığı
Liebe (f) a. sevgi
lieben eyl. sevmek
liefern eyl. sağlamak, üretmek; teslim etmek, vermek
liegen eyl. (bir yerde) bulunmak, yatmak, durmak
ließ bkz. lassen; gelten lassen: eyl. izin vermek, kabul etmek
Linie (f) a. çizgi
links blt. sola, solda
List (f) a. liste
listig sft. kurnaz
Logik (f) a. mantık
Logiker (m) mantıkçı
logisch sft. mantıksal
Logisch-Reellen a. mantıksal-olgusal
lose sft. gevşek

losmachen eyl. gevşetmek, çözmek; kurtulmak, başından atmak, uzaklaştırmak
Lot a.dik; 10 gramlık ağırlık birimi
löblich sft. övgüye değer, salık verilebilir
lösen eyl. çözmek
Löwe (m) a. aslan
Luft (f) a. hava
Lust (f) a.kösnü; haz
lügnerisch sft. yalancı
lyrisch sft. lirik

M

machen eyl. yapmak
Macht (f) a. güç, erk
mächtig sft. güçlü
Magen (m) a. mide
Magenscwäche a. mide ağrısı
Magnet (m) a. mıknatıs
Magnetismus (m) a. manyetizma
Makel (m) a. leke
Mal (n) a. kez; blt. bir kez
Maler (f) a. ressam
man adl. biri, herhangi biri, kişi (belirsiz üçüncü kişi adılı)
manch sft. bir kaç, bir çok
mancherlei sft. her tür, çeşitli
Mangel (f) a. eksiklik
mangelhaft sft. eksik, bozuk
mangeln eyl. eksik olmak, yoksun olmak
mangetisch sft. manyetik
Manier (f) a. yol, yordam
Manifestation (f) a. sergileniş, beliriş
manifestieren eyl. sergilemek, belirmek
Mann (m) a. erkek
mannigfach sft. çeşitli
mannigfaltig sft. çeşitli, çoklu
Marmor (m) a. mermer
Marmorblock a. mermer blok
martern eyl. işkence etmek
Maß (n) a. ölçü
Masse (f) a. kütle; yığın
maßlos sft. ölçüsüz

Maßstab (m) a. ölçüt, denektaşı
matematisch sft. matematiksel
Material (n) a. gereç, özdek
Materialismus (m) a. özdekçilik
Materialität (f) a. özdeksellik
Materie (f) a. özdek
Materiel a. gereç, özdek
materielle sft. özdeksel
Mathematik (f) a. matematik
Mathematiker (m) a. matematikçi
Mechanik (f) a. mekanik, düzeneksellik
mechanisch sft. mekanik, düzeneksel
Mechanismus (m) a. düzenek
Medizin (f) a. tıp; ilaç
Mediziner a. tıpçı
Meer (m) a. deniz
mehr sft. daha çok
mehrfältig sft. birçok
Mehrzahl (f) a. çoğunluk
Meile (f) a. mil
mein sft. benim
Meinen a. sanı, sanma; bkz. meinen
meinen eyl. demek istemek, sanmak
Meinung (f) a. sanı
meist sft. en çok
Menge (f) a. çokluk
Mensch (m) a. insan
Mensch-an-sich a. kendinde insan
Menschensinne a. ‘insan-kafası’; anlayış, kavrayış
menschlich sft. insansal
Menschlichkeit (f) a. insansallık
Merkmal (n) a. ayırmaç, ıra, ırasal
merkwürdige sft. dikkate değer
Messe (f) a. kütle
messen eyl. ölçmek
Metall (n) a. metal
Metallität (f) a. metallik
Metapher a. eğretileme
Metaphysik (f) a. metafizik
Metaphysiker a. metafizikçi

metaphysisch sft. metafiziksel
meteorologische sft. meteorolojik
Methode (f) a. yöntem
Methodenlehre (f) a. yöntem öğretisi
methodisch sft. yöntemli
mich (Acc. 'ich') beni, bana
minder sft. daha az, daha küçük
mindest sft. en küçük, en az
Mineralog a. mineralog
Minimum (n) a. minimum
minus sft. eksi
mir dativ 'ich'; beni, bana
Misologie (f) a. us nefreti
Mißbrauch (m) a. kötüye kullanma
Mißkredit (m) a. gözden düşme; güvensizlik
mißliebig a. sevilmeyen
Mißverstand a. yanlış anlama
mißverstehen eyl. yanlış anlamak
mit ilg. ile
miteinander ilg. birbiri ile
Mitleid (n) a. şefkat, acıma
Mitte (f) a. orta, özek
mitteilen eyl. iletmek, geçirmek
Mittel (n) a. araç
mittel sft. orta; ortalama
Mittelalter (n) a. orta çağlar
Mittelding (n) a. ara-şey
Mittelglieder (n) a. orta terim
Mittelmäßigkeit (f) a. bayağılık, sıradanlık
Mittelpunkt (m) a. orta nokta, özek
mittels ilg. aracılığıyla
Mittler (n) a. aracı
mittler sft. orta; aracı
mitwirken eyl. işbirliği yapmak, katkıda bulunmak
Modalität (f) a. kiplik
Mode (f) a. kip
modern sft. çağdaş
Mohammedaner (f) a. müslüman
mohammedanische sft. müslüman
Moleküle (n) a. molekül

Moment (m) a. kıpı
momentan sft. anlık, kıpısal
Monade (f) a. monad
Mond (m) a. ay
Moral (f) a. ahlak
moralisch sft. ahlaksal
Moralität (f) a. ahlaksallık
Morast (m) a. batak
Morgen (m) a. sabah; şafak; doğu; arazi ölçüsü
morgen a. yarın, ertesi gün
Morgenröte (f) a. şafak
mosaischen sft. Musa'dan, Musa'nın vb.
Motive a. güdü
mögen eyl. istemek, dilemek; yardımcı eylem = yapabilmek
möglich sft. olanaklı
Möglichkeit (f) a. olanak
Multiplikation (f) a. çarpma
Mund (m) a. ağız
munter sft. neşeli, dinç, canlı
Musik (f) a. müzik
musizieren eyl. müzik yapma, çalma
Muskel (m) a. kas
Mühe (f) a. çaba
mühsam sft. güç, yorucu
müßig sft. boş, yararsız, kof
mystisch sft. gizemsel
Mythe (f) a. mit
Mythologie (f) a. mitoloji
mythologisch sft. mitolojik

N

nach blt. sonra, ardından; —e doğru; —a göre, — ile uyum içinde
Nachbildung (f) a. eşlem, öykünme
nachdem blt. sonra, ardından; je n.: duruma göre
Nachdenken (n) a. derin düşünme, üzerine düşünme
nacheinander blt. birbiri ardına
nachfolgend sft. sonraki, izleyen
nachher blt. daha sonra
nachherig sft. sonraki
Nachlässigkeit (f) a. dikkatsizlik, özensizlik, savsaklık

nachsprechen eyl. yinelemek
nächst sft. sonraki; en yakındaki
nächstbeste sft. ikinci en iyi; sonraki en iyi
nächstfolgenden sft. en yakından izleyen, hemen sonraki
Nacht (f) a. gece
nacht blt. gece(leyin)
Nachteil (m) a. sakınca, eksiklik, engel
nachweisen eyl. göstermek, tanıtlamak; bulmak, saptamak
nackt sft. çıplak
nah sft. yakın
naheliegen eyl. açık olmak
naheliegend sft. yakındaki, yakında yatan
näherbringen eyl. yaklaştırmak
näherstehenden sft. daha yakında duran
Nahrungsmittel (f) a. besin
naiv sft. saf
Name (m) a. ad
namentlich blt. özel olarak, özellikle
nämentlich blt. özellikle
nämlich bğl. yani, eş deyişle
Nässe (f) a. ıslaklık
Nation (f) a. ulus
Natron (n) a. sodyum
Natur (f) a. doğa
Naturalismus (m) a. doğalcılık
Naturforscher (m) a. doğa araştırmacısı
Naturforschung (f) a. doğa araştırması
Naturgebiet a. doğa alanı
Naturgeschichte (f) a. doğa tarihi
Naturgesetz (n) a. doğa yasası
Naturkraft (f) a. doğa kuvveti
Naturphänomene a. doğa fenomeni
Naturprodukte a. doğa ürünü
Naturprozesse a. doğa süreçleri
Naturwesen a. doğal varlık, doğa varlığı
natürlich sft. doğal; blt. doğallıkla, doğal olarak
Natürlichkeit a. doğallık
Nebel (m) a. sis
Nebelgestalten a. puslu şekiller
neben blt. yanında, yanına

nebeneinander blt. yan yana
nebst blt. yanısıra, yanında
nebulos sft. bulanık, puslu
Negation (f) a. olumsuzlama
negativ sft. olumsuz
Negativität (f) a. olumsuzluk
negieren eyl. kabul etmemek, reddetmek, olumsuzlamak
nehmen eyl. almak, ele almak, kabul etmek
Neid (m) a. kıskançlık
neiden eyl. kıskanmak
neidisch sft. kıskanç
Neigung (f) a. eğilim, yatkınlık
nennen eyl. adlandırmak; söz etmek
Nennung (f) a. adlandırma; söz etme
Nerv (m) a. sinir
neu sft. yeni
neutral sft. yansız, yüksüz
Neutralisation (f) a. yansızlaştırma, yüksüzleştirme
neutralisieren eyl. yüksüzleştirme, yansızlaştırma
nicht kşç. değil
Nicht-Begreifen a. kavramama
Nichtbestehen a. kalıcı-olmayan, kalıcı-olmama
Nichtblau a. mavi olmayan
Nichtendliche a. sonlu olmayan
Nichtgebrauch (m) a. kullanmama
Nichtgegebenen a. verili olmayan
Nicht-Ich a. ben-olmayan
Nichtidentität a. özdeş olmama, özdeşsizlik
nichtig sft. hiç, boş, hiçbirşey
Nichtigkeit (f) a. hiçlik
Nicht-Letztes a. enson-olmayan
Nichts (n) a. yokluk, hiçbirşey
nichts adl. hiçbirşey
Nichtseiende a. belirli olarak varolmayan
Nichtsein a. hiçlik, yokluk
nichtssagend sft. anlamsız, önemsiz, boş
nie blt. hiçbir zaman
nieder sft. alt, aşağı, sıradan
niederlegen eyl. yatırmak (depolamak, toplamak)
niedrig sft. düşük, aşağı, alt

niemand adl. hiç kimse
Nimbus (m) a. hale
nirgend blt. hiçbir yerde
nirgends blt. hiçbir yerde
Niveau (n) a. düzey; ölçün
noch blt. henüz
nordischen sft. kuzey
Nordpol (m) a. kuzey kutbu
normal sft. normal
Not (f) a. gereksinim, sıkıntı
notwendig sft. zorunlu
Notwendigkeit (f) a. zorunluk
Nous a. Nous
nötig sft. zorunlu, gerekli
nötigen eyl. zorunlu kılmak, yükümlü kılmak
Nötigung (f) a. zorlama
null (f) blt. hiç, hiçbirşey, sıfır
Numerieren a. numaralama
numerisch sft. sayısal
nun blt. şimdi
nunmehr blt. bundan böyle, artık
nur blt. yalnızca, ancak, salt
Nutzen (m) a. kullanım, yarar
nützlich sft. yararlı
Nützlichkeit a. yararlık

O

ob blt. acaba; üstünde üzerinde
oben blt. yukarıda
Oberfläche (f) a. yüzey, alan
oberflächlich sft. yüzeysel
Obersatz a. büyük öncül
obgleich bğl. gerçi
obig sft. yukarıdaki, yukarıda sözü edilen
Objekt (n) a. nesne
objektiv sft. nesnel
objektivieren eyl. nesnelleştirmek
Objektivität (f) a. nesnellik
Obliegenheit (f) a. yükümlülük
obrigkeitlich sft. yönetsel; hükümeti ilgilendiren

obschon bğl. gerçi
Obst (n) a. meyva
obwalten eyl. yürürlükte olmak, geçerlik kazanmak
obwohl bğl. gerçi
oder bğl. ya da
Ofen (m) a. soba
offen sft. açık, doğrudan, açık sözlü
offenbar sft. görünürde, açık, apaçık
offenbaren eyl. ortaya sermek, açığa sermek, bildirmek
Offenbarung (f) a. (tanrısal) bildiriş
oft blt. sık sık
ohne —siz; — olmaksızın
ohnehin bğl. bunun yanında, dahası; gene de, buna karşın
Ohnmacht (f) a. güçsüzlük
ohnmächtig sft. güçsüz, zayıf
Ohrläppchen (n) a. kulak memesi
Ontologie (f) a. varlıkbilim
ontologisch sft. varlıkbilimsel
Operation (f) a. işlem
Opfer (n) a. adak, kurban
ordinär sft. sıradan, olağan
ordnen eyl. düzenlemek
Ordnung (f) a. düzenleme; düzen
Organ (n) a. örgen
Organisation (f) a. örgütleme; örgüt
organisch sft. örgensel
Organismus (m) a. örgenlik
Organon Organon
orientalisch sft. doğuya özgü
Ort (m) a. yer
Ortsveränderung a. yer değişimi
Ost (m) a. Doğu
öffnen eyl. açmak
öfter bkz. oft; blt. yineleyerek; daha sık olarak
Ökonomie a. ekonomi

P

paar (n) sft. benzer; bir kaç
Pädagogik (f) a. eğitbilim
Pantheismus (m) a. kamutanrıcılık

pantheistisch sft. kamutanrıcı
Pantheon a. Pantheon
Papier (n) a. kağıt
Papst (m) a. Papa
Paradies (n) a. cennet
paradox sft. paradoksal
Paralogismus a. bozukvargı
Partei (f) a. yan, parti
partikulär sft. tikel
Partikularität (f) a. tikellik
passen eyl. uymak
passend sft. uygun
passiv sft. edilgin
Pathos duygu; duygulandırma niteliği
pedantisch sft. bilgiççe
Pedantismus a. bilgiçlik düşkünlüğü
perennierend sft. sürekli
Peripherie (f) a. çevre
permanent sft. sürekli
Person (f) a. kişi
persönlich sft. kişisel
Persönlichkeit (f) a. kişilik
Petrefakt (n) a. fosil
Pferde (n) a. at
Pflanze (f) a. bitki
Pflanze-an-sich a. kendinde bitki
pflegen blt. (mastarla kullanıldığında) genellikle, alışkanlıkla, çoğunlukla vb.
Pflicht (f) a. ödev
pflichtwidrig sft. ödeve aykırı
Pfropf (m) a. mantar, tapa
Phänomen (n) a. fenomen
Phänomenologie (f) a. Görüngübilim
Phantasie (f) a. düşlem
Philologie (f) a. filoloji
Philosoph (m) a. filozof
Philosophem (n) a. felsefi sonuç, felsefi formülasyon
Philosophie (f) a. felsefe
philosophieren eyl. felsefe yapmak
philosophisch sft. felsefi
Physik (f) a. fizik

physikalisch sft. fiziksel
Physiker (m) a. fizikçi
Physiologie (f) a. fizyoloji
physisch sft. fiziksel
Physischen a. fiziksel (physisch) olanlar, fizik ile ilgili olanlar
Plan (m) a. tasar
Planet (m) a. gezegen
plastisch sft. yoğrumsal, yontusal, plastik
platt sft. düz, yavan, bayağı
Platz (m) a. yer
plausible sft. usayatkın
Pleonasmus (m) a. pleonazm (gereksiz sözcüklerin kullanımı)
plus sft. artı
Pneumatologie a. ruhbilim için eski bir ad
Poesie (f) a. şiir
Poet (m) a. şair, ozan
poetisch sft. şiirsel
Pol (m) a. kutup
polar sft. kutupsal
Polarität (f) a. kutupsallık
Polemik (f) a. polemik
polemisch sft. polemiksel
Politik (f) a. politika
politisch sft. politik
populär sft. halksal
Pore (f) a. gözenek
Porosität (f) a. gözeneklilik
porös sft. gözenekli
Porphyr a. porfir
positiv sft. olumlu
Positivität (f) a. olumluluk
Posten (m) a. yer, konum
Postulat (n) a. konutlama
postulieren eyl. konutlamak
Postwesen (n) a. posta işleri
Potenz (f) a. güç; gizillik
Prädikat (n) a. yüklem
prädizieren eyl. yüklemlemek
pragmatisch sft. pragmatik
Praktiker (m) a. pratik insan; uzman

praktisch sft. kılgısal, kılgın
Prämisse (f) a. öncül
präsent sft. bulunan, varolan
präsentieren eyl. sunmak
prästabilieren eyl. önceden saptamak
Praxis (f) a. kılgı
Präzision (f) a. sağınlık
Prediger (m) a. vaiz
Predigt (f) a. vaaz
preisen eyl. övmek
preisgeben eyl. teslim olmak, vazgeçmek; adamak
Preiskurant a. eder listesi
Priester (m) a. rahip
primitiv sft. ilkel
Prinzip (n) a. ilke
priori sft. önsel
problematisch sft. belkili
Produkt (n) a. ürün
Produktion (f) a. üretim
produzieren eyl. üretmek
Profession (f) a. meslek
Progreß (m) a. ilerleme
provozieren eyl. kışkırtmak; çağırmak
Prozeß (m) a. süreç
prozeßlos sft. süreçsiz
prüfen eyl. sınamak, yoklamak, denetlemek
Prüfstein a. denektaşı
Prüfung (f) a. sınama, yoklama
Psychologe (m) a. ruhbilimci
Psychologie (f) a. ruhbilim
psychologisch sft. ruhbilimsel
Publikum (n) a. kamu
Punkt (m) a. nokta
pure (pur) sft. arı

Q

Quadrat (n) a. kare
Quadratmeilen a. mil kare
Qualität (f) a. nitelik
qualitativ sft. nitel

Quantität (f) a. nicelik
quantitativ sft. nicel
Quantum (n) a. nice
Quarz (m) a. kuartz
Quell (f) a. kaynak

R

räsonieren eyl. uslamlama yapmak (kurgul değil, ama sıradan)
Räsonnement a. (sıradan) uslamlama, akıl yürütme
rastlos sft. dinginliksiz
Rastlosigkeit (f) a. dinginliksizlik
rational sft. kesirli
rationell sft. ussal
Ratschluß (m) a. karar
Raum (m) a. uzay
räumlich sft. uzaysal
Raumpunkten a. uzay noktası
reagieren eyl. tepkimek
Reaktion (f) a. tepki
real sft. olgusal
realisieren eyl. olgusallaştırmak
Realisierung (f) a. olgusallaştırma
realistische sft. gerçekçi, olgusalcı
Realität (f) a. olgusallık
realiter blt. olgusal olarak
rechnen eyl. saymak, hesaplamak
Rechnungsart (f) a. hesaplama türü, işlem türü
Recht (n) a. hak; tüze
recht sft. sağ; doğru
Rechtfertigung (f) a. aklama
rechtlich sft. yasal, tüzel
rechts blt. sağda, sağa
Rechtsstreit (m) a. dava
Rechtstitel a. yasal hak
rechtwinklig sft. dikaçılı
Rede (f) a. konuşma, söyleşi, söz
reden eyl. konuşmak
Redner (m) a. konuşmacı
Reduktion (f) a. indirgeme
reduzieren eyl. indirgemek

reell sft. olgusal, gerçek
reflektieren eyl. üzerine düşünmek
Reflexion (f) a. üzerine düşünme, derin düşünme
Reflexionsform a. derin düşünce biçimi
Reformation (f) a. Reformasyon
Regel (f) a. kural
Regen (m) a. yağmur
regieren eyl. yönetmek
Regierer a. yönetici
Regiertwerden a. yönetilme
Regierung (f) a. hükümet
Region (f) a. bölge, alan
Reich (n) a. krallık, ülke
reich sft. varsıl
reichen eyl. ulaşmak
Reichsstadt (f) a. imparatorluk kenti, özgür kent
Reichtum (m) a. varsıllık, gönenç
Reihe (f) a. dizi
reihen eyl. dizmek, sıralama
rein sft. arı
Reinheit (f) a. arılık
reinigen eyl. arıtmak, temizlemek, durulaştırmak
Reise (f) a. gezi, yolculuk
reißen eyl. parçalamak; çekip çıkarmak
Reiz (m) a. çekicilik; uyarı
rekurrieren eyl. yinelemek
Relation (f) a. ilişki
relativ sft. göreli
Relativität (f) a. görelilik
Religion (f) a. din
Religionslehre a. din öğretisi
Religionssatz a. dinsel önerme
Religiosität (f) a. dindarlık
religiös sft. dinsel, dindar
repellieren eyl. itmek
Reproduktion (f) a. üreme
reproduzieren eyl. yeniden üretmek
Republik (f) a. cumhuriyet
Repulsion (f) a. itme
repulsiv sft. itici

Repulsivkraft a. itme kuvveti
respektables sft. saygıdeğer
Resultat (n) a. sonuç
resultieren eyl. sonuçlanmak
Retort (f) a. imbik
retten eyl. kurtarmak
Rettungsmittel a. çare
Rezeptakulum a. kap
richten eyl. ayarlamak, düzeltmek
Richter (m) a. yargıç
richtig sft. doğru
Richtigkeit (f) a. doğruluk
Richtung (f) a. yön
riechbar sft. koklanabilir
Riechstoff (m) a. koku gereci
Rinde (f) a. kabuk
roh sft. ham, işlenmemiş
roherweise blt. hamlıkla
Rolle (f) a. rol
Rom a. Roma
Roman (m) a. roman
Rose (f) a. gül
Rot (n) a. kırmızı
rot sft. kırmızı
routinierter sft. deneyimli
Römer (m) a. Romalılar
Römerzeit a. Roma zamanı
römischen sft. Roma
Rubrik (f) a. başlık
Ruf (m) a. ün
ruhend sft. durgun, dingin
ruhig sft. dingin
Ruhm (m) a. ün, şan
Rückblick a. (m) geriye bakış; in R. auf: geriye bakarsak
Rücken (m) a. arka, geri
Rückgang (m) a. gerileme, bozulma, çözülme
Rückkehr (f) a. geri dönüş
Rücksicht (f) a. bakış, irdeleme; in dieser R.: bu bakımdan
rücksichtlich blt. açısından
rückwärts blt. geriye

rügen sft. kınamak, eleştirmek
rühmen sft. övmek, yüceltmek
S
Sache (f) a. şey; olgu; sorun
Sache selbst asıl sorun; sorunun kendisi
sachlich sft. olgusal
sagen eyl. söylemek, demek
Sait a. tel
Sakrament (n) a. ayin
Salzsäure a. klorik asit
sammeln eyl. toparlama
Sammlung (f) a. yoğunlaşma
samt ilg. ile birlikte
sämtlich sft. tam, bütün; blt. tümüyle, toplu olarak, tümü de
Sandbank (f) a. kumsal
Sandstein (m) a. kumtaşı
sanktionieren eyl. onaylamak
Satz (m) a. önerme
Sauerstoff (m) a. oksijen
Säugetiere a. memeli
Säule (f) a. sütun
Säure (f) a. asit
saure sft. acılı, zor
Schaden (m) a. zarar, ziyan
schaffen eyl. yaratmak
schal sft. düz, bayat, ruhsuz, sıradan
Schale (f) a. kabuk
Schallstoff a. ‘söz özdeği‘ (Schall: ses; Stoff: gereç, özdek)
Scham (f) a. utanma
schamlos sft. utanmasız
Scharfsinn (m) a. uyanıklık, görüş keskinliği
schartig sft. kör, körelmiş
Schatten (m) a. gölge
schauderhaft sft. korkunç, ürkütücü
schauen eyl. görmek, bakmak
Schaukelsystem a. Schaukel: salıncak; System: dizge
scheiden eyl. ayrılmak
Scheidung a. ayrılma, boşanma
Schein (m) a. görünüş, yanılsama; ışıma
scheinbar sft. görünürde, görünüşte

Scheinbarkeit (f) a. görünür olmak; görünürdelik, görünüştelik

Scheinbeweise a. düzmece tanıtlar, görünüşte tanıtlar

scheinen eyl. görünmek; ışımak

Schema (n) a. şema

scheuen eyl. ürkmek, korkmak

schicken eyl. göndermek

Schicksal (n) a. yazgı

schieben eyl. itmek, sürmek; auf ihn s.: (bir suçu vb.) ona yıkmak, yüklemek

schief sft. çarpık, eğri

Schlacht (f) a. çarpışma, savaş

schlafen eyl. uyumak

schlagen eyl. vurmak; atmak; (yürek) atmak

Schlange (f) a. yılan

schlecht sft. kötü

schlechthin blt. bütünüyle, kesinlikle, saltık olarak, yalın olarak [überhaupt, ganz und gar, volkommenen, typisch, absolut, ohne Einschränkung]

schleichen eyl. (içeri) süzülmek, girivermek

schleudern eyl. atmak

schließen eyl. kapamak; kapsamak; bitirmek, sonlandırmak; anlaşmak; s. auf: çıkarsamak

Schluß (m) a. tasım; bkz. schließen

Schlußsatz (m) a. vargı, çıkarsama

Schmelztiegel (m) a. pota

Schmerz (m) a. acı

Schmied (m) a. kurucu, yaratıcı

schneiden (f) eyl. kesmek

Scholastik (f) a. skolastik

Scholastikus a. Skolastik

scholastisch sft. skolastik

schon blt. daha şimdiden, önceden

schön sft. güzel

Schönheit (f) a. güzellik

schöpfen eyl. çekmek

Schöpfer (m) a. yaratıcı

schöpferisch sft. yaratıcı

Schöpfung (f) a. yaratı

Schranke (f) a. sınır

schrankenlos sft. sınırsız

Schreck (m) a. korku, ürkü, yılgı

schreiben eyl. yazmak; bkz. zuschreiben

Schreibfeder (f) a. yazı kalemi

schreiten eyl. adımlamak; ilerlemek
Schrift (f) a. yazı, elyazısı
Schriftsteller (m) a. yazar
Schritt (m) a. adım
Schuh (m) a. ayakkabı
Schuld (f) a. borç; yükümlülük; suç
Schuldner a. borçlu
Schule (f) a. okul
Schulgeschwätz a. Schul: okul; Geschwätz: boş konuşma
Schulweisheit a. kitap bilgeliği
schwanken eyl. yalpalamak
Schwärmerei (f) a. taşkınlık; coşku
Schwefel (m) a. kükürt
Schwefelsäure (f) a. sülfirik asit
Schweif (m) a. kuyruk
Schweiß (m) a. ter
Schweizer a. Isviçreli
Schwelle (f) a. eşik
schwer sft. ağır; güç
Schwere (f) a. ağırlık; yerçekimi
schwierig sft. güç
Schwierigkeit (f) a. güçlük
schwimmen eyl. yüzmek
Schwindel (m) a. baş dönmesi
Schwingung (f) a. titreşim; salınım
scottischen sft. Iskoçyalı
Seele (f) a. ruh
Seelendinge a. ruh-şey
Seelenkräften a. ruh kuvvetleri
sehen eyl. görmek, bakmak
Sehnsucht (f) a. özlem
sehr sft. çok
Sein (n) a. varlık
sein eyl. olmak; sft. onun
Sein für Anderes başkası-için-varlık
seinerseits blt. onun yanından
seinig adl. onunki
seinsollenden sft. olması gereken
seit ilg. —den bu yana
Seite (f) a. yan; sayfa

seiten von s.: blt. yanından, açısından, —den yana
seither blt. —den bu yana; şimdiye dek
sekundär sft. ikincil
selbe sft. aynı
selbst a. kendi
selbständig sft. bağımsız
Selbständigkeit (f) a. bağımsızlık
Selbstbestimmen a. öz-belirlenim, kendini belirleme
selbstbewußt sft. özbilinçli
Selbstbewußtsein (n) a. özbilinç
Selbstdenken a. kendini düşünme
Selbsterhaltung (f) a. öz-sakınım
Selbstgenuß a. öz-haz, kendinden haz duyma
Selbstheit (f) a. kendilik, benlik
selbstisch sft. bencil
selbstlose sft. bencil olmayan, çıkarsız; 'kendi'siz
Selbstsucht (f) a. bencillik
selbsttätig sft. kendiliğinden etkin
selig sft. kutsal, kutlu
Seligkeit (f) a. kutsanmışlık
selten sft. seyrek, alışılmadık
seltsam sft. yadırgatıcı, tuhaf
Sensibilität (f) a. duyarlık, duyusallık
setzen eyl. koymak, ortaya koymak, konutlamak
sich a. kendi, kendisi
Sichaufheben a. kendini ortadan kaldırma
Sichbestimmens a. kendini belirleme
Sichbewegen a. özdevim
sicher sft. güvenilir, emin
Sicherheit (f) a. güvenilirlik
sichtbar sft. görülebilir, görülür, açık
Sichübersetzen a. kendini çevirme
sie (f) adl. o
Sie adl. o; siz
Silber a. gümüş
sind dirler (yardımcı eylem)
singulär sft. tekil
Singularität (f) a. tekillik
Sinn (m) a. duyu; anlam
Sinnesart (f) a. kafa yapısı

Sinnesweise a. anlayış yolu
Sinneswerkzeug a. duyu örgeni
sinnig sft. anlayışlı, duyarlı, akıllıca
sinnlich sft. duyusal
Sinnlichkeit (f) a. duyusallık; duyarlık
sinnlos sft. anlamsız, saçma
sinnvolle sft. duyarlı; anlamlı
Sitte (f) a. töre, gelenek
sittlich sft. törel
Sittlichkeit (f) a.törellik
Situation (f) a. durum
Sitz (m) a. yer
Skeptiker (m) a. kuşkucu
skeptisch sft. kuşkucu
Skeptizismus (m) a. kuşkuculuk
Sklave (m) a. köle
Sklaverei (f) a. kölelik
so blt. böylece
social sft. toplumsal
sodann blt. sonra, bundan sonra, böylece, bunun üzerine
soeben blt. tam şimdi, az önce
sofern —dikçe
sofort blt. hemen, birdenbire
sogar blt. giderek, üstelik
sogenannt sft. sözde; — denilen
Sohn (m) a. oğul
solange —dikçe
solch sft. böyle, şöyle, öyle
Soldat (m) a. asker
soll gerek
Sollizitation a. kışkırtma, uyarılma
sollizitieren eyl. kışkırtmak, uyarmak
somit blt. böylece, buna göre
sonderbar sft. tuhaf, alışılmadık
sondern bğl. tersine; ama
Sonne (f) a. güneş
Sonnensystem (n) a. güneş dizgesi
sonst bğl. başka türlü; yoksa; bunun dışında, dahası
sonstig sft. başka, öteki; geri kalan
Sophist (m) a. sofist

Sophisterei (f) a. sofistlik
Sophistik a. sofistlik (öğretisi)
sosehr blt. ne denli çok (olsa da)
soundsoviel blt. şu denli çok
soviel — düzeye dek, —dikçe, — denli çok;
soweit —dikçe
sowenig — düzeye dek, —dikçe, — denli az;
sowie sft. tıpkı
sowohl — ... als auch: sft. hem ... hem de
sozial sft. toplumsal
sozusagen bğl. deyim yerindeyse
spanische sft. Ispanyol
spannend sft. gerilimli, heyecanlı
spartanischen sft. Sparta(lı)
spät sft. geç
später blt. sonra; daha sonra
Speise (f) a. besin, yiyecek
Spekulation (f) a. kurgu; kurgulama
spekulativ sft. kurgul
Sperling (m) a. serçe
Spezifikation (f) a. tikelleşme
spezifisch sft. belirli, tikel
spezifizieren eyl. tikelleştirmek
Sphäre (f) a. alan; erim
spiegeln eyl. parlamak; yansıtmak
Spiel (n) a. oyun
spielen eyl. oynamak
Spielerei (f) a. oyun
Spielraum (m) a. oyun alanı, oyun yeri
Spitze (f) a. doruk; baş
spontan sft. kendiliğinden
Spontaneität (f) a. kendiliğindenlik
spotten eyl. alay etmek
Spottnamen a. takma ad
spottweise blt. alaycı bir biçimde
Sprache (f) a. dil
Sprachforschung a. dil araştırması
Sprachgebrauch (m) a. dil kullanımı
sprechen eyl. konuşmak
Spreu (f) a. saman

Sprichwort (n) a. özdeyiş
spröde sft. çekingen
Spruch (m) a. hüküm, karar; deyiş
Sprung (m) a. sıçrama
Spur (f) a. iz, belirti
Staat (m) a. devlet
Staat an sich a. kendinde devlet
Staatsmann (m) a. devlet adamı
Staatsrechts (n) a. devlet tüzesi
Staatswirtscaft a. devlet ekonomisi
Stadt (f) a. kent, kasaba
Stand (m) a. duracak yer; konum; sınıf, katman
Standpunkt (f) a. duruş noktası, bakış açısı
stark sft. güçlü, kuvvetli
starr sft. devimsiz, durgun, dingin, katı
Statistik a. istatistik
statt ilg. — yerine
Stätte (f) a. yer, konum
stattfinden eyl. yer almak, olmak
Statue (f) a. yontu
staubig sft. tozlu
stecken eyl. saklanmak, gizlenmek, gizli yatmak
stehen eyl. durmak
stehenbleiben eyl. durup kalmak;
stehlen eyl. çalmak
steif sft. katı, bükülmez, kaba
steigern eyl. yükseltmek, arttırmak, yeğinleştirmek
Steigerung (f) a. yükseltme, arttırma, yeğinleştirme
Stein (m) a. taş, kaya
steinern sft. taştan
Steinformation a. kaya oluşumu
Stelle (f) a. yer, konum
stellen eyl. koymak, saptamak; bkz. aufstellen; vorstellen
Stellung (f) a. konum, yer
Stengel (m) a. gövde
Sterben (n) a. ölüm
sterben eyl. ölmek
sterblich eyl. ölümlü
Sterblichkeit (f) a. ölümlülük
Stern (m) a. yıldız

stets blt. sürekli olarak, düzenli olarak, her zaman
Steuerwesen (n) a. vergiler; vergilendirme; vergi işleri
Stickstoff (m) a. azot
Stier (m) a. boğa
Stimme (f) a. ses
stimme eyl. ayarlamak; bkz. übereinstimmen; zustimmen
Stimmung (f) a. huy; ansal durum
Stoff (m) a. gereç, özdek, töz
Stoiker (m) a. Stoacı
Stolz (m) a. gurur
stolz sft. gururlu
Stoß (m) a. itme, itiş
stoßen eyl. itmek; çarpmak, çatmak
stören eyl. rahatsız etmek, karışmak, bozmak
störend sft. rahatsız edici
Störung a. bozukluk
Strafe (f) a. ceza
Straße (f) a. sokak
sträuben eyl. gönülsüz durmak; direnmek, karşı çıkmak
streben eyl. çabalamak
Streit (m) a. tartışma, çekişme
strenge sft. katı, sıkı, sert
Stroh (n) a. saman
studieren eyl. incelemek, çalışmak
Studium (n) a. inceleme; eğitim
Stufe (f) a. basamak
Stufenfolge (f) a. basamaklar dizisi
Stück (n) a. parça
stümperhaft sft. kaba saba, beceriksiz
stürzen eyl. yıkılmak, çökmek
stützen eyl. desteklemek
Stützungspunkt a. destek noktası
Subjekt (n) a. özne
subjektiv sft. öznel
Subjektivität (f) a. öznellik
subordinierte sft. altgüdümlü
subordinierten sft. altgüdümlü
Substantialität (f) a. tözsellik
substantiell sft. tözsel
Substantiv (n) a. ad

Substanz (f) a. töz
Substrat (n) a. dayanak
subsumieren eyl. yüklemek; kapsamak, altına almak
suchen eyl. araştırmak, aramak
summarisch blt. özet olarak
Sumpf (m) a. çamur, bataklık
Südpol (m) a. güney kutbu
Sündenfall (m) a. Cennetten Düşüş
Sündhaftigkeit (f) a. günahkarlık
süß sft. tatlı
Syllogismus (m) a. tasım
Symbol (n) a. simge
synthetisch sft. bireşimli
System (m) a. dizge
Systematik (f) a. dizgesel sunuş
systematische sft. dizgesel
systematisieren sft. dizgeselleştirmek

T

Tag (m) a. gün
täglich blt. her gün; günlük, gündelik
Talent (n) a. yetenek
Taler (m) a. para birimi
tapfer sft. yürekli
Tat (f) a. olgu, edim; in der Tat: gerçekte
tätig sft. etkin
Tätigkeit (f) a. etkinlik
Tatsache (f) a. olgu, sorun
tatsächlich sft. olgusallık
Taufe (f) a. vaftiz
täuschen eyl. aldanmak
Täuschung (f) a. aldanmaca, aldatma
Tausend (f) a. bin
tausend sft. bin
tausendjährige blt. binlerce yıl
tausendmal blt. bin kez
Tautologie (f) a. geneleme
tautologisch sft. genelemeli
technisch sft. uygulayımsal
Teich (m) a. göl

Teil (m) a. bölüm
teilbar sft. bölünebilir
Teilbarkeit (f) a. bölünebilirlik
Teilbestimmung a. Teil: parça, bölüm; Bestimmung: belirlenim
Teilchen (n) a. parçacık
teilen eyl. bölmek
teilhaftig sft. katılan, pay alan
teils blt. bölümsel olarak, bir yandan; zum teil: bölümsel olarak, belli bir düzeye dek
Teilung (f) a. bölümleme, bölme, bölünüş
Teleologie (f) a. erekbilim
teleologisch sft. erekbilimsel
Tempel (m) a. tapınak
Temperatur (f) a. ısı
Temperaturgrad a. ısı derecesi
Tendenz (f) a. eğilim
Terminologie (f) a. terminoloji
teuer sft. değerli, pahalı
Theodizee (f) a. Teodezi (Tanrı üzerine felsefi inceleme)
Theologie (f) a. tanrıbilim
Theorem (n) a. teorem
theoretisch sft. kuramsal
Theorie (f) a. kuram
Thermometer (n) a. ısıölçer
These (f) a. sav
tief sft. derin
Tiefe (f) a. derinlik
Tier (n) a. hayvan
tierisch sft. hayvansal
Tiersein (f) a. hayvanlık
Tisch (m) a. masa
Titel (m) a. başlık, san
Tod (m) a. ölüm
tolerieren eyl. hoşgörmek, hoşgörü göstermek
Ton (m) a. ses; nota
Tor a. kapı
tot sft. ölü
totale sft. bütünsel, bütün
Totalität (f) a. bütünlük
töten eyl. öldürmek
träg sft. tembel

tragen eyl. taşımak; desteklemek

Träger (m) a. taşıyıcı

Trägheit (f) a. tembellik

Tragödie (f) a. trajedi

Träne (f) a. gözyaşı

transitorisch sft. geçici

transzendent sft. aşkın

transzendental sft + sft. aşkınsal

Traube (f) a. üzüm

trauen eyl. güvenmek

Traum (m) a. düş

traurig sft. üzüntülü, acılı

Treber (pl) a. küspe

treffen eyl. çarpmak; etkilemek, ilgilendirmek; karşılaşmak

treffend sft. yerinde, uygun; çarpıcı

Treiben (n) a. etkinlikler

treiben eyl. itmek; devime geçirmek; uyarmak; neden olmak, yaratmak

trennbar sft. ayrılabilir, bölünebilir

trennen eyl. ayrılmak, bölünmek

Trennung (f) a. ayrılma, bölünme

treten eyl. çıkmak; ortaya çıkmak, kendini göstermek, görünmek; zu nahe zu treten: çiğnemek, gölge düşürmek

Treue (f) a. bağlılık

Trichotomie a. üçlülük (beden, ruh, tin)

Trieb (m) a. içgüdü, dürtü

Triebfedern a. güdü

trinken eyl. içmek

trivial sft. basmakalıp, önemsiz

trivialerweise blt. basmakalıp bir yolda

trocken sft. kuru

tropfbar sft. sıvı

Trost (m) a. avunç, avutma

trostlos sft. avunçsuz

trostreich = trostbringen: a. avutucu

trösten eyl. avutmak

trüb sft. bulanık

Trübung (f) a. bulanıklık, karanlık

Tugend (f) a. erdem

tugendhaft sft. erdemli

Tun (n) a. edim

tun eyl. yapmak, etmek

tüchtig sft. yetkin, becerikli; iyi çok iyi, değerli

Tür (f) a. kapı

türkische sft. Türk

Typus (m) a. tip

U

umändern eyl. değiştirmek, başkalaştırmak

Umarbeitung (f) a. toparlama, değiştirme, yeniden şekillendirme, yeniden işleme (modification, adaptation, remodelling, recasting, revision)

Umbeugung (f) a. çevre (surroundings, vicinity, environs)

umbilden eyl. dönüştürmek

Umbildung (f) a. değişim, yeniden yapma, dönüştürme (change, reconstruction, transformation; modification)

Umfang (m) a. çevre; erim, alan (circumference, circuit, periphery)

umfassen eyl. kucaklamak; kapsamak

umformend eyl. yeniden modellendirmek; dönüştürmek

umgeben eyl. kuşatmak, çevrelemek

umgeben eyl. kuşatmak, çevrelemek (surround, encircle)

Umgehung (f) a. yandan dolaşma

umgekehrt sft. evrik, tersi, aykırı

umgestalten eyl. değiştirmek, dönüştürmek

umher blt. çevresinde, aşağı yukarı, oraya buraya

umhin nicht umhin kann: eyl. kendini alamamak, yapmanın önüne geçememek

umkehren eyl. geri dönmek; mit umgekehrter Hand: elinin tersiyle

Umkreis (m) a. çevre, çeper

Umlauf (m) a. dönme, döngü, dönüş; im U. bringen: ortaya atmak, dolaşıma koymak

Umschlag (m) a. (birdenbire) dönme, değişme (revulsion, ‘sudden’ change)

umschlagen eyl. çevirmek, döndürmek

Umstand (m) a. durum, koşul

Umsturz (m) a. devrilme; devrim (downfall, ruin, overthrow; upheaval, revolution)

umstürzen eyl. devirmek, yıkmak

unabhängig sft. bağımsız

Unabhängigkeit (f) a. bağımsızlık

unangefochten sft. tartışmasız; engelsiz

unangemessen sft. yetersiz, elverişsiz, uygunsuz

unaufgelösten sft. çözümsüz, çözülmemiş

unbeantwortet sft. yanıtsız

unbedenklich blt. düşünmeden, duraksamadan

Unbedeutendste a. en anlamsız; bedeutend: anlamlı, imlemli

Unbedingt a. koşulsuz

unbedingt sft. koşulsuz
Unbedingtheit a. koşulsuzluk
unbefangen sft. saf, yansız, çıkarsız
Unbefangenheit (f) a. saflık, yansızlık
unbefriedigend sft. doyurucu olmayan
unbefriedigt sft. doyumsuz, doyurulmamış
unbegreiflich sft. kavranmaz
unbegrenzt sft. sınırsız, sınırlanmamış
Unbegrenzte a. sınırsız
unbegriffenen sft. kavranmayan
unbegründet sft. temelsiz
unbekannt sft. bilinmeyen, tanınmayan
unbekannten sft. bilinmeyen
unbequem sft. uygunsuz, elverişsiz
Unbequeme a. uygunsuz, yersiz
Unberechtigtes a. aklanamaz; berechtigen: eyl. aklamak, haklı çıkarmak
unbeschadet blt. —e zarar vermeksizin
Unbeschränkten a. sınırsız
unbestimmt sft. belirsiz
Unbestimmtheit (f) a. belirsizlik
unbestraft sft. cezasız
unbeweisbar sft. tanıtlanamaz
unbewiesenen sft. tanıtlanmayan
unbewußt sft. bilinçsiz
unbrauchbar sft. kullanışsız
und bğl. ve
undankbar sft. minnettarlık bilmez, nankör
unendlich sft. sonsuz
Unendlichkeit (f) a. sonsuzluk
unentbehrlich sft. vazgeçilmez
unenthüllte sft. açılmamış, ortaya çıkmamış
unentschieden sft. kararlaştırılmamış; bkz. entschieden
unentwickelt sft. gelişmemiş
unerachtet blt. bakmaksızın, bakılmaksızın
unerfreulich sft. nahoş, tatsız, rahatsız edci
unerkanntes sft. bilinmeyen
unerkennbar sft. tanınamaz, bilinemez
unerkennbare sft. bilinemez
Unerkennbarkeit (f) a. tanınamazlık, bilinemezlik
unerträglich sft. dayanılmaz, hoşgörülemez

unfähig sft. yeteneksiz
Unfähigkeit (f) a. yeteneksizlik
unfehlbar sft. yanılmaz; bğl. hiç kuşkusuz
Unförmlichkeit (f) a. biçimsel olmama, doğallık; biçim kötülüğü
unfrei sft. bağımlı, özgürlüksüz
Unfreiheit (f) a. özgürsüzlük
Unfrieden (m) a. geçimsizlik, sürtüşme
Unfug (m) a. yaramazlık, uygunsuzluk
ungeachtet blt. bakılmaksızın, bakmaksızın, —e karşın
Ungebildet a. eğitimsiz
ungebildet sft. eğitilmemiş, eğitimsiz, kaba saba
Ungebühr (f) a. uygunsuzluk, yersizlik; zur U.: blt. yersiz olarak
Ungeduld (f) a. dayançsızlık
ungefähr sft. raslantısal; blt. yaklaşık olarak, aşağı yukarı
Ungeheur (n) a. canavar
ungeheur sft. çok büyük, olağanüstü
ungehindert sft. engelsiz, engelsizce
ungehörig sft. uygunsuz, yersiz
ungeistig sft. tinsel olmayan
ungenau sft. sağın olmayan
ungenügend sft. yetersiz, elverişsiz, doyurucu olmayan
ungereimt sft. saçma
ungeschickt sft. beceriksiz, yetersiz; uygunsuz, elverişsiz
ungestört sft. dingin
ungetrennt sft. ayrılmamış; ayrılmamacasına
Ungetrenntheit (f) a. ayrılmazlık, bölünmezlik, bölünmemişlik
ungetrübt sft. açık, duru; tasasız, kaygısız
Ungewohntheit (f) a. alışkanlık yoksunluğu
ungleich sft. eşitsiz, özdeşsiz, benzemez
Ungleichheit (f) a. özdeşsizlik, benzemezlik
unglückselig sft. mutsuz, talihsiz
Ungunst (f) a. uygunsuzluk
ungültig sft. geçersiz
universell sft. evrensel
Universum (n) a. evren
unkritisch sft. eleştirel olmayan
Unmittelbar a. dolaysız (immediate)
unmittelbar sft. dolaysız
Unmittelbarkeit (f) a. dolaysızlık
unmoralischen sft. ahlaka aykırı

unmöglich sft. olanaksız
Unmöglichkeit (f) a. olanaksızlık
unnötig sft. gereksiz
Unordnung (f) a. düzensizlik
unorganisch sft. örgensel olmayan
unpassend sft. uygunsuz, uymayan
unpersönlich sft. kişisel olmayan
Unrecht (n) a. haksızlık
unrecht sft. haksız
unrechtlichste sft. en haksız
unreflektiert sft. yansımamış
unrichtig sft. yanlış
Unrichtigkeit (f) a. yanlışlık
Unruhe a. dinginsizlik, kaynaşma
uns blt. bizi, bize
Unsagbar a. söylenemez
Unschuld (f) a. suçsuzluk
unselbständig sft. bağımlı
unser blt. bizim, bize
unsereiner adl. içimizden biri
unsicher sft. güvenilmez
unsittlichste sft. töreye en aykırı
unsrige adl. bizimki
unsterblich sft. ölümsüz
Unsterblichkeit (f) a. ölümsüzlük
untätig sft. etkinliksiz
unteilbar sft. bölünmez
unten blt. altında
unter blt. altında
Unterbrechung (f) a. kopukluk
untereinander blt. birbiri altına, birbiri altında
Untergang (m) a. çökme, yıkılma, batma
untergehen eyl. batmak, yitmek, yokolmak
untergeordnet sft. altgüdümlü
untergraben eyl. zayıflatmak, yozlaşmak
unterm unter dem: blt. altında
unternehmen eyl. üstlenmek
unterreden eyl. söyleşide bulunmak
Unterredung (f) a. söyleşi
Unterricht (m) a. öğretim

unterrichten eyl. öğretmek, eğitmek
Untersatz (m) a. küçük öncül
unterscheiden eyl. ayırdetmek, ayırmak, ayrımlaştırmak
Unterscheidung (f) a. ayırdetme, ayrımlaştırma, ayrım
unterschieben eyl. el altından sürmek, yutturmak
Unterschied (m) a. ayrım
Unterstützung (f) a. destek, yardım
untersuchen eyl. araştırmak, yoklamak
Untersuchung (f) a. yoklama, araştırma
unterwerfen eyl. alta almak, boyun eğdirmek; konu etmek
Unterwerfung (f) a. boyun eğme
untrennbar sft. bölünmez
Untrennbarkeit (f) a. ayrılmazlık
ununtersucht blt. yoklanmaksızın
unübersteigbar sft. aşılmaz
unüberwindlich sft. yenilmez, üstesinden gelinemez
unveränderlich sft. değişmez
unverändert sft. değiştirilmemiş
unvereinbar sft. bağdaşmaz
unvermischt sft. katışıksız
unvermittelt sft. dolaysız
unvermögend sft. yeteneksiz
Unvermögenheit (f) a. yeteneksizlik
Unvernunft (f) a. us olmayan, us dışılık
unverrückt blt. değişmeden, devinmeden; kesintisiz olarak, sürekli olarak
unverständlich sft. anlaşılmaz
unverträglich sft. geçimsiz, bağdaşmaz, uzlaşmaz
unvollkommen sft. eksiksiz olmayan, eksik, kusurlu
unvollkommen sft. tam değil, eksiksiz değil
unvollständig sft. eksik, tam değil
Unwahr a. gerçek olmayan
unwahr sft. gerçek olmayan
Unwahrheit (f) a. gerçek olmama
unwandelbar sft. değişmez
unwesentlich sft. özsel olmayan
unwiderstehlich sft. direnilmez
unwirksame sft. etkin olmayan
unwürdig sft. değersiz
unzählbar sft. sayılamaz
unzählige sft. sayısız

unzertrennlich sft. ayrılmaz
Unzufriedenheit a. hoşnutsuzluk
unzugänglich sft. erişilmez, ulaşılmaz
unzulänglich sft. yetersiz
unzulässig sft. girilemez, yasak
Unzulässigkeit a. uygunsuzluk
unzureichend sft. yetersiz
Urheber (m) a. yaratıcı
Urkraft (f) a. kök kuvvet
Ursache (f) a. neden
Ursprung (f) a. köken
ursprünglich sft. kökensel
Urteil (n) a. yargı
urteilen eyl. yargılamak, yargıda bulunmak
Urteilskraft (f) a. yargı yetisi
Urteilsvermögen (n) a. yargı yetisi
Urteilsweisen a. yargı türleri
Urwahren a. kök gerçek

Ü

übel (n) sft. kötü, fena
üben eyl. (etki vb.) uygulamak, yaratmak
über blt. üstünde, üzerinde
überall blt. her yerde
überein bkz. übereinstimmen, —kommen
übereinstimmen eyl. bağdaşmak, uyuşmak
Übereinstimmung (f) a. bağdaşma
überfliegen eyl. üzerinden uçmak
Überfluß (m) a. aşırı bolluk; gereksizlik
überflüssig sft. gereksiz
Übergang (m) a. geçiş
übergehen eyl. geçmek
übergreifen eyl. yayılmak
überhaupt blt. genel olarak, genellikle, bütününde
überlassen eyl. bırakmak, terketmek
übernehmen eyl. kabul etmek, almak, üstlenmek
überschätzen eyl. aşırı değer vermek; abartmak
überschreiten eyl. öteye geçmek, aşmak
Überschreitung (f) a. aşma, sınır aşma, çiğneme
übersehen eyl. bakmak, gözlemek, gözden geçirmek; gözardı etmek, atlamak

übersetzen eyl. çevirmek
Übersicht (f) a. görüş, gözlem, gözetim
übersinnlich eyl. duyulurüstü
Übertragung (f) a. aktarma
überwinden eyl. yenmek, üstesinden gelmek
Überwindung (f) a. utku, yengi
Überzeugtseins (f) a. kanmışlık, kanı taşıyor olma; überzeugen: eyl. inanmak, kanmak
Überzeugung (f) a. kanı
üblich sft. geleneksel, olağan, alışıldık, sıradan
übrig sft. geriye kalan, arta kalan
übrigbleiben eyl. geriye kalmak, arta kalmak
übrigens bğl. geri kalanı için; başka bakımlardan; yoksa
Übung (f) a. uygulama, alıştırma

V

vag sft. bulanık, belirsiz
Varietät (f) a. türlülük
Vaterland (n) a. anavatan
Vegetation (f) a. bitkiler
verächtlich sft. küçümseyici; küçümsenebilir
Verachtung (f) a. küçümseme
veränderlich sft. başkalaşabilir
verändern eyl. başkalaşmak
Veränderung (f) a. değişim, başkalaşım
veranlassen eyl. neden olmak, vesile olmak, ortaya çıkarmak
Veranlassung (f) a. durum, vesile
veranschaulichen eyl. örneklendirmek
verargen ihm etwas v.: eyl. onu birşeyden ötürü kınamak
verbannen eyl. sürmek, sürgüne göndermek
verbergen eyl. gizlemek, saklamak
verbessern eyl. iyileştirmek
verbinden eyl. bağlamak, birleştirmek
verbindlich eyl. bağlayıcı
Verbindlichkeit (f) a. bağlayıcılık, yükümlülük
Verbindung (f) a. bağlantı, birlik
verbleiben eyl. kalmak, kalmayı sürdürmek
verborgen sft. gizli, saklı
verboten sft. yasak
verbrauchen eyl. kullanmak, tüketmek
Verbrechen (n) a. suç

Verbrecher (m) a. suçlu
verbringen eyl. harcamak, tüketmek, geçirmek (zaman)
verdanken eyl. (doğuşunu vb. birşeye) borçlu olmak
verdauen eyl. sindirmek
Verdauung (f) a. sindirim
verdecken eyl. örtmek
Verderben (n) a. bozulma, yozlaşma, yoketme
verderben eyl. bozmak, yıkmak, yoketmek
verderblich sft. zararlı, yokedici; yokolabilir
verdeutlichen eyl. durulaştırma
verdienen eyl. kazanmak; hak etmek, değmek
Verdienst (m) a. yarar; (n) değer, değim
verdientermaßen blt. haklı olarak, yerinde bir biçimde
verdoppeln eyl. çiftlemek
Verdoppelung (f) a. çiftleme
verdrehen eyl. bükmek; çarpıtmak
verdunkeln eyl. karartmak, bulanıklaştırmak
verehren eyl. tapınmak
Vereinfachung (f) a. yalınlaştırma
vereinigen eyl. birleştirmek
Vereinigung (f) a. birleştirme
vereinzeln eyl. yalıtmak, tekilleştirmek
vereinzelt eyl. tekil, yalıtılmış; bkz. vereinzeln
Vereinzelung (f) a. tekilleşme
vereiteln eyl. boşa çıkmak, düşkırıklığına uğramak
verendlichen eyl. sonlulaştırmak
Verendlichung a. sonlulaştırma
Verfahren (n) a. işlem yolu, yöntem
verfahren eyl. davranmak, iş görmek; ele almak
verfallen eyl. bozulmak, çürümek; — auf: raslamak, karşılaşmak
Verfassung (f) a. yazı; durum, koşul; anayasa
verfehlen eyl. kaçırmak, başaramamak
verfertigen eyl. yapmak, üretmek
verflüchtigen eyl. buharlaşmak, yitip gitmek
verfolgen eyl. izlemek
vergangen sft. geçmiş
Vergangenheit (f) a. geçmiş (zaman)
vergänglich sft. geçici
vergeben eyl. başından atmak, vermek; boşa çıkmak
vergehen eyl. yitmek

Vergesenheit (f) a. unutkanlık
vergessen eyl. unutmak, gözardı etmek, atlamak
vergleichen eyl. karşılaştırmak
Vergleichung (f) a. karşılaştırma
verglimmen eyl. sönüp gitmek
Vergrößerung (f) a. büyüme
Verhalten (n) a. tutum, yaklaşım, davranış
verhalten eyl. geri tutmak, bastırmak; davranmak; verhält sich so: sorun şudur ki
Verhältnis (n) a. ilişki
verhandeln eyl. tartışmak, görüşmek, ele almak
Verhandlungen (f) a. görüşme, tartışma, irdeleme
verharren eyl. kalmak, sürmek, dayanmak
verhelfen ihm zu einer Sache —: eyl. ona bir şey için yardım etmek; sağlamak, üretmek
Verherrlichung (f) a. yüceltme
verholzen eyl. odunlaşmak
verhungern eyl. açlıktan ölmek
verhüllen eyl. örtmek
Verirrung (f) a. sapınç, yalnışlık
verkehren eyl. saptırmak, sapmak
verkehrt sft. sapık; bkz. verkehren
Verkehrung (f) a. sapma
verkennen eyl. yanılmak, tanımamak, yanlış anlamak
Verklärung (f) a. aydınlatma; şekil değiştirme
verkleinern eyl. küçültmek
Verkleinerung (f) a. küçültme
verknöchern eyl. kemikleşmek
verknüpfen eyl. bağlamak, bağıntılamak
Verknüpfung (f) a. bağlantı, bağlama
verkommen eyl. bozulmak, çürümek, kötüleşmek
verkümmern eyl. bozmak; sönmek; yozlaşmaku
Verlangen (n) a. istek, özlem, istem
verlangen eyl. istemek
verlassen eyl. bırakmak, terketmek
Verlauf (m) a. süreç, ilerleme
verlaufen eyl. geçmek; dağılmak
verlegen eyl. aktarmak, taşımak; ertelemek
verleihen eyl. ödünç vermek; vermek, bağışlamak
verleiten eyl. yanıltmak, ayartmak
verletzen eyl. incitmek, yaralamak, zarar vermek, çiğnemek
Verletzung (f) a. zarar, incitme; çiğneme

verlieren eyl. yitirmek
Verlust (m) a. yitiş
verlustig einer S. — gehen: eyl. bir şeyi yitirmek
vermehren eyl. arttırmak
Vermehrung (f) a. arttırma
vermeiden eyl. kaçınmak, sakınmak, kaçmak
Vermeinigens a. benimkileştirme; ver (eylem oluşturan önek) meinige = benimki
vermeintlich sft. sözde
verminderbar sft. azaltılabilir, azalabilir
vermindern eyl. azaltmak
Verminderung (f) a. azaltma
vermischen eyl. karıştırmak
Vermischung (f) a. karışım
vermissen eyl. kaçırmak, görmeyi başaramamak
vermitteln eyl. aracılık etmek, dolaylı kılmak
vermittels blt. aracılığıyla
Vermittlung (f) a. aracılık, dolaylılık
vermöge blt. dolayısıyla; —e göre;
Vermögen (n) a. yetenek, sığa, güç
vermögen eyl. yapabilmek
vernehmen eyl. algılamak, öğrenmek, duymak, anlamak
vernehmen eyl. ayrımsamak; işitmek; sorgulamak, yoklamak
verneinend sft. olumsuz; verneien: eyl. yadsımak, olumsuzlamak
vernichten eyl. yoketmek
Vernichtung (f) a. yoketme, ortadan kaldırma
Vernunft (f) a. us
Vernunftbegriff (m) a. us kavramı
Vernunftgesetz a. us yasası
Vernunftkritik a. us eleştirisi
vernunftlosen sft. ustan yoksun
Vernunftschluß a. us tasımı
vernünftig sft. ussal
vernünftig sft. ussal
Vernünftigkeit (f) a. ussallık
verpflichten eyl. yükümlü olmak
Verpflichtung (f) a. yükümlülük, ödev, sorumluluk
verraten eyl. ele vermek, açığa vurmak, ihanet etmek
verrückt sft. sapık, çılgın
Verrückte (m,f) a. deli, çıldırmış
Verrücktheit (f) a. çılgınlık

versammeln eyl. toparlamak, toplamak
verschaffen eyl. sağlamak, bulmak, vermek
Verschiebung (f) a. yer değiştirme
verschieden sft. ayrı, değişik
Verschiedenheit (f) a. türlülük
verschließen eyl. kapamak, kitlemek
verschlingen eyl. yemek, yutmak
verschmähe eyl. küçümsemek
Verschmähung (f) a. küçümseme, dudak bükme
verschreien eyl. adını kötüye çıkarmak
Verschwendung (f) a. savurganlık
Verschwinden (n) a. yitiş
verschwinden eyl. yitmek
versehen eyl. sağlamak, donatmak
versetzen eyl. aktarmak, taşımak
versichern eyl. ileri sürmek, doğrulamak, güvence vermek
Versicherung (f) a. inanca
versinken eyl. batmak, gömülmek
versöhnen eyl. uzlaşmak
Versöhnung (f) a. uzlaşma
versperren eyl. engel olmak, önüne geçmek
versprechen eyl. söz vermek
Verstand (m) a. anlak
Verstandeschluß a. anlak tasımı
Verstandesform a. anlak biçimi
Verstandeslogik a. anlak mantığı
verständig sft. anlayan, anlayışlı; anlak düzeyinde, anlıksal
verständigen eyl. bir anlayışa ulaşmak; bkz. verständig
Verständigung (f) a. anlaşma; bilgi, açıklama
verständlich sft. anlaşılır
verstehen eyl. anlamak
versteinerte sft. taşlaşmış
verstellen eyl. kurmak; ayarlamak; gizlemek, (kendini) olduğundan başka türlü göstermek; (metinde: yerinden etmek)
Verstellung (f) a. ayarlama; yapmacık; gizleme
Versuch (m) a. girişim, deneme
versuchen eyl. denemek, girişmek, çabalamak
versunken eyl. batmak, gömülmek
versündigen eyl. haksızlık etmek
vertauschen eyl. değiş tokuş etmek, yer değiştirmek

verteidigen eyl. savunmak, aklamak, desteklemek
verteilen eyl. dağıtmak, bölmek
vertiefen eyl. derinleşmek
Vertiefung a. derinleştirme
Vertrag (m) a. anlaşma, sözleşme, bağıt
vertrauen bkz. anvertrauen; eyl. güvenmek
vertraut sft. iyi tanınan, yakın
Vertreibung (f) a. kovulma
vertrieben eyl. uzaklaştırmak, sürmek, kovmak; dağıtmak
verunreinigen eyl. kirletmek
vervollständigen eyl. tamamlamak
verwahren eyl. gözetmek, kollamak; karşı çıkmak
verwandeln eyl. dönüştürmek
Verwandlung (f) a. değişim, dönüşüm, dönme, başkalaşım
verwechseln eyl. karıştırmak, birbirinin yerine almak
Verwechslung (f) a. karıştırmak, yanlışlık
verweilen eyl. kalmak, oyalanmak
verweisen eyl. göndermede bulunmak, ilişkilendirmek; sürmek, sürgüne göndermek
Verweisung (f) a. gönderme; sürgün
verwenden eyl. kullanmak
Verwendung (f) a. kullanım, uygulama
verwerfen eyl. atmak; yadsımak, reddetmek
verwerflich sft. karşı çıkılabilir, reddedilebilir
Verwerfung (f) a. yadsıma, geri çevirmek, reddetme
verwickelt sft. karışık
Verwicklung (f) a. karışıklık
verwirklichen eyl. edimselleştirmek
Verwirklichung (f) a. edimselleştirme
verwirren eyl. karışmak
Verwirrung (f) a. karışıklık
Verworrenheit (f) a. karışıklık
verwundern eyl. şaşırtmak
verzehren eyl. tüketmek
verzeihung eyl. bağışlamak; (f) a. bağışlama
verzichten eyl. yadsımak, terketmek, vazgeçmek
Verzichtung (f) eyl. yadsıma
Verzweiflung (f) a. umutsuzluk
viel sft. çok fazla, birçok
Vieleck (n) a. çokgen
vieleckiger sft. çokgen

vielerlei sft. çeşitli
vielfach sft. çok, pekçok; sık sık
vielfältig sft. pekçok, birçok, çeşitli
Vielheit (f) a. çokluk
vielleicht bğl. belki de
vielmehr bğl. dahaçok, tersine
Vielnamigen a. çok adlı
vier sft. dört
Viereck (n) a. kare, dörtgen
vierte sft. dördüncü
Vierteiligkeit (f) a. dörtlülük
vindizieren eyl. aklamak, doğrulamak
Volk (n) a. ulus
voll sft. tam, dolu, bütün
vollbringen eyl. başarmak, yerine getirmek
vollenden eyl. bitirmek, tamamlamak
vollends blt. tam olarak, bütünüyle
Vollendung (f) a. tamlık
vollführen eyl. yerine getirmek
Vollführung (f) a. yerine getirme
vollkommen sft. eksiksiz, tam
Vollkommenheit (f) a. tamlık, eksiksizlik
vollständig sft. tam, bütün
Vollständigkeit (f) a. tamlık, bütünlük, tamamlanmışlık
voneinander sft. ayrı; birbirinden
voran blt. önde, önce
vorangehen eyl. önden gitmek, önce gelmek
voranstellen eyl. öne koymak
Vorarbeiten a. ön çalışma
voraus blt. önceden, önden
Vorausseiendes a. voraus: önceden; sein: olmak
voraussetzen eyl. varsaymak, öngerektirmek
Voraussetzung (f) a. varsayım, sayıltı
Vorbegrif a. ön kavram
vorbereiten eyl. hazırlamak
vorbringen eyl. ortaya sürmek, ortaya getirmek, üretmek
vorerst blt. herşeyden önce
vorfinden eyl. hazır bulmak, önünde bulmak, karşılaşmak
Vorgang (m) a. işlem, süreç
vorgängigen sft. ön; bkz. vorgehen

vorgeben eyl. — gibi görünmek, göstermek
vorgehen eyl. önden gitmek, öncelemek; ilerlemek
vorhaben eyl. göz önünde tutmak, amaçlamak, tasarlamak
vorhalten ihm etwas v.: eyl. onu birşeyle suçlamak
vorhanden sft. elde; bulunan, varolan
Vorhandensein (f) a. bulunuş
Vorhang (m) a. perde
vorher blt. daha önce
vorhergehen eyl. önceden gitmek, öncelemek
vorhergenannten eyl. vorher: önceden; nennen: sözünü etmek
vorherrschend sft. başat
vorhin blt. daha önce
vorige sft. daha önceki
vorkommen eyl. bulunmak, karşılaşılmak; olmak; görünmek
vorläufig sft. geçici, ön
vorläufig sft. ön, geçici
Vorläufigkeit (f) a. geçicilik; vorläufig: sft. geçici, ön
vorlegen eyl. ortaya koymak, göstermek, sunmak
vorliegend sft. bulunan, varolan; eldeki
vormalige sft. önceki, eski
vormals sft. önceki, önceden; blt. bir zamanlar
vornehmen eyl. üstlenmek, ele almak
Vornehmheit (f) a. yüksekgönünlülük, incelik
vornehmlich sft. başlıca
Vornehmtun a. büyüklenme
vornherein blt. daha baştan
Vorrecht (n) a. özel hak, ayrıcalık
Vorrede (f) a. önsöz
vorsagen eyl. söylemek, anlatmak, söz etmek
Vorsatz (m) a. amaç, tasar, niyet
Vorschein zum v. kommen: a. aydınlığa çıkmak
vorschlagen eyl. ortaya sürmek, önermek
vorschreiben eyl. buyurmak
vorschreiten eyl. ilerlemek
vorschweben eyl. göz önüne getirmek
Vorsehung (f) a. Kayra
vorsetzen eyl. öne koymak
vorstehen eyl. önde durmak; başta durmak; vorstehend: yukarıda verilen
vorstellen eyl. tasarımlamak; düşünmek; temsil etmek
Vorstellung (f) a. tasarım

Vorteil (m) a. üstünlük
vortragen eyl. ortaya getirmek, ortaya sürmek
vortrefflich eyl. eşsiz, yüksek, üstün
Vorurteil (n) a. önyargı
vorüber blt. boyunca
vorübergehend sft. geçici
vorwärts blt. ileri doğru, ileriye
vorworfen ihm etwas v.: eyl. onu birşeyle suçlamak
Vorwurf (m) a. kınama, suçlama
Vorzeigung (f) a. gösterme; gösteri; vorzeigen: göstermek
vorziehen eyl. yeğlemek; çekmek; ortaya sürmek
Vorzug (m) a. öncelik; üstünlük; ayrıcalık
vorzugsweise blt. öncelikle, başlıca
völlig sft. tam, bütün

W

Wachstum (n) a. büyüme, artma
Wagen (m) a. araba
wagen eyl. göze almak
Wagenrades a. araba tekeri
Wahl (f) a. seçim, seçme
Wähl (f) a. seçme
wählen eyl. seçmek
wahr eyl. gerçek
während blt. bu sırada, bu arada
wahrhaft sft. gerçek
Wahrheit (f) a. gerçeklik, gerçek
Wahrheit (f) a. gerçeklik, gerçek
wahrheitsloses sft. gerçeklikten yoksun
wahrnehmbar sft. algılanabilir
Wahrnehmbarkeit (f) a. algılanabilirlik
wahrnehmen eyl. algılamak
Wahrnehmung (f) a. algı
wahrscheinlich sft. olası
Währung (f) a. geçerli para, nakit
Wald (m) a. koru
walten eyl. yönetmek, denetlemek, egemen olmak
Wand (f) a. duvar
wankend sft. kararsız, oynak, yalpalayan
Wärme (f) a. ısı; sıcaklık

Wärmestoff a. ısı özdeği
wärmt sft. sıcak
Warnung (f) a. uyarı
warten eyl. beklemek
warum blt. niçin, neden
was ne; göreli adıl; sözdizim sözcüğü
Wasser (n) a. su
Wasserstoff (m) a. hidrojen
Wechsel (m) a. almaş, almaşım, değiştirme (İngi: alternation, change), değişim (ama takas değil)
Wechselbewegung a. almaş(ım) devimi
wechseln eyl. değiş(tir)mek
Wechselwirken a. karşılıklı etkileme, etkileşim
Wechselwirkung (f) a. etkileşim, karşılıklı etki
weder bğl. ne de
Weg (m) a. yol; frisch von der Kopfe weg: sft. dosdoğru
wegen bğl. o nedenle
weglassen eyl. dışarda bırakmak, çıkarmak, uzaklaştırmak; atlamak
Weglassung (f) a. atlama, dışarda bırakma
Wehmut (f) a. keder
Weib (f) a. kadın
weigern eyl. reddetmek
weil bğl. çünkü
Weinflasche a. şarap şişesi
Weinstock (m) a. asma
Weise (f) a. yol, kip, yordam
weise sft. sağgörülü, akıllı
weisen eyl. göstermek, belirtmek
Weisheit (f) a. bilgelik
weiß sft. beyaz; bkz. wissen
weit sft. geniş
weiter sft. daha öte; daha geniş
weiterführen eyl. sürdürmek
weitergehen eyl. sürdürmek
weiterhin blt. gelecekte, bundan böyle; dahası
weitläufig sft. geniş, ferah; uzun uzadıya
weitschweifig sft. ayrıntılı, uzun uzadıya
Weizen (m) a. buğday, mısır
Weizenkorn a. buğday taneciği
welch hangisi; belirsiz adıl
Welle (f) a. dalga

Welt (f) a. dünya, evren
Weltanschauung (f) a. dünya görüşü
Weltbildner a. evren biçimlendirici
Weltereignisse a. dünya olayları
weltlich sft. dünyasal
Weltregierung (f) a. dünya hükümdarlığı
Weltvorstellung (f) a. evren tasarımı
Weltzustand a. dünya durumu
wenden eyl. çevirmek, döndürmek
wendend bkz. wenden; sich an ihm w.: eyl. ona başvurmak
Wendung (f) a. dönüş
wenig sft. az, biraz
weniger sft. daha az; bkz. wenig
wenigst sft. en az
wenigstens blt. en azından, hiç olmazsa
wenn bğl. eğer; iken
wenngleich bğl. gerçi
wer adl. kim
Werden (n) a. oluş
werden eyl. olmak, oluşmak; yardımcı eylem
werfen eyl. atmak
Werk (n) a. iş, yapıt, çalışma
Werkmeister (m) a. usta
Werkzeuge (n) a. iş aleti, araç
Wert (m) a. değer
wert sft. değerli; değer
Wesen (n) a. öz; varlık
wesenhafte sft. özsel, özünlü
Wesenheit (f) a. özlük, özsellik
wesenlos sft. özsüz
wesentlich sft. özsel
Wesentlichkeit a. özsellik
weshalb blt. niçin, hangi nedenle; bu yüzden, ve öyleyse
West (m) a. Batı
wichtig sft. önemli
Wichtigkeit (f) a. önem
wider sft. karşı, aykırı
widerfahren eyl. olmak, başına gelmek
widerlegen eyl. çürütmek
Widerlegung (f) a. çürütme

Widerrechtlich a. tüzeye aykırı
Widerschein (m) a. yansıma
widersinnig sft. anlamsız, saçma
widersprechen eyl. çelişmek
Widerspruch (m) a. çelişki
widerstandslose sft. karşıtlıksız, dirençsiz
widerstehen eyl. direnmek, karşı çıkmak
Widerstreben (n) a. karşıtlık, direnç
widerstreiten eyl. çatışmak, karşı olmak
widmen eyl. adamak
wie ilg. nasıl; gibi, benzer; iken
wieder blt. yine, yeniden, bir kez daha
Wiedererwachen a. yeniden uyandırma
wiederholen eyl. yinelemek
Wiederholung (f) a. yineleme
wiederkehren eyl. geri dönmek; yinelemek
wiederum blt. yine, yeniden; öte yandan, tersine; karşılık olarak
Wiese (f) a. çayır
wieviel blt. ne denli
wilde sft. yabanıl, kaba
Wille (m) a. istenç
Willenskraft (f) a. istenç gücü, istenç yetisi
Willensvermögen a. istenç yetisi
Willkür (f) a. özenç
willkürlich sft. özençli, keyfi, başına buyruk
wir adl. biz
Wirken (n) a. etki; bkz. wirken
wirken eyl. neden olmak, ortaya çıkarmak
wirkend sft. etkin, işleyen
wirklich sft. edimsel
Wirklichkeit (f) a. edimsellik
Wirksamkeit (f) a. etkililik, etkerlik
Wirkung (f) a. etki
Wirtschaft (f) a. ekonomi
Wissen (n) a. bilgi, bilme
wissen eyl. bilmek
Wissenschaft (f) a. bilim
Witz (m) a. kavrayış keskinliği
wo blt. nerede, nereye
wobei blt. o yolla, öylelikle

wodurch (=durch welches) blt. o yolla, onun yoluyla
wofür (=für welches) ilg. onun için; ne için
wogegen (=gegen welches) bğl. ona karşı; oysa, öte yandan
woher blt. nereden
wohingegen bğl. oysa, öte yandan, buna karşı
Wohl a. gönenç; bkz. wohl
wohl sft. daha iyi; bğl. hiç kuşkusuz
Wohlbekanntes a. iyi tanıdık; bkz. bekannt
wohlgemeint sft. iyi niyetli
Wohlgeschmack (m) a. hoş tat
Wohlsein (n) a. tinsel erinç, sağlık
wohlwollende sft. iyiliksever
wohnen eyl. yaşamak, oturmak
Wolken (f) a. bulut
Wollen (n) a. istenç; bkz. wollen
wollen eyl. istekli olmak; istemek; (yardımcı eylem) istemek
womit (= mit welchem) blt. onunla, öylelikle
wonach (=nach welchem) blt. onun üzerine, ona göre
woran (= an welchem) blt. onda, onunla, ona karşı
worauf (=auf welchem) blt. onun üzerine, ondan sonra
woraus (=aus welchem) blt. ondan
worein blt. ona, oraya
worin (=in welchem) blt. onda, orada
Wort (n) a. söz, sözcük
worunter (=unter welchem) blt. onun altında, onlar arasında
wovon (=von welchem) blt. ondan, ona ilişkin
wovor (=vor welchem) blt. ondan, ondan önce
wozu (=zu welchem) blt. ona, o amaçla, onun için
wozwischen blt. aralarında
Wunde (f) a. yara
Wunder (n) a. tansık
wunderbar sft. hayranlık verici
wundern eyl. şaşırmak
wundervolle sft. harika
Wunsch (m) a. dilek
Wurzel (f) a. kök
wünschen eyl. istemek
Würde (f) a. onur, değer; bkz. werden
würdig sft. değerli, değer
Würdigkeit (f) a. değerlilik

Würdigung (f) a. değerlendirme
wüst sft. karışık, düzensiz

Z

Zahl (f) a. sayı
zählbar sft. sayılabilir
zählen eyl. saymak
Zahn (m) a. diş
Zärtlichkeit (f) a. şefkat
zehn sft. on
zeigen eyl. göstermek
Zeit (f) zaman
Zeiterfüllung a. Zeit: zaman; erfüllen doldurmak
Zeitlang (f) a. bir süre, bir süre için
zeitlich sft. zamansal
Zeitlichkeit (f) a. zamansallık
Zeitungswesen (n) a. basın, gazetecilik
zentral sft. özeksel
Zentralität (f) a. özeksellik
Zentrum (n) a. özek
zerfallen eyl. dağılmak; mit ihm z.: bozuşmak
Zergliederung a. ayrıştırma
zerlegen eyl. kesmek; ayrıştırmak, çözümlemek
zerquetschen eyl. ezmek
zersplittern eyl. dağıtmak, parçalamak
zerstören eyl. yoketmek, yıkmak
zerstreuen eyl. dağıtmak
zerstreut sft. dağınık
ziehen eyl. çekmek; yetiştirmek; dikmek, kurmak; bkz. abziehen
Ziel (n) a. hedef
Zierat (m) a. süsleme
Zimmer (n) a. oda
Zirkel (m) a. çember
Zitat (n) a. alıntı
Zoll (m) a. gümrük
Zoologie (f) a. hayvanbilim
zoologischen sft. hayvanbilimsel
Zorn (m) a. öfke, kızgınlık
zu blt. —e doğru
zuallererst blt. herşeyden önce

zubleiben eyl. (kapalı) kalmak
Zucker (m) a. şeker
zudem zu dem
zueinander blt. birbirine
zuerst blt. ilkin, ilk olarak
Zufall (m) a. şans, raslantı
zufallen eyl. payına düşmek
zufällig sft. olumsal, raslantısal
zufälligerweise blt. raslantısal olarak, olumsal bir yolda
Zufälligkeit (f) a. olumsallık
Zuflucht (f) a. sığınak
zufolge blt. —in sonucu olarak
zufrieden sft. hoşnut, doyumlu
Zufriedenheit (f) a. hoşnutluk, doyum
Zug (m) a. çekme, germe; anahat, özellik, çizgi vb.
zugänglich sft. açık; girilebilir
zugeben eyl. kabul etmek, izin vermek, tanımak, onaylamak
zugehen eyl. kapamak; —e doğru gitmek; olmak, geçmek
zugleich blt. aynı zamanda
zugrunde blt. zemine; z. gehen: eyl. yokolmak
Zugrundelegung (f) a. temel alma
zugute z. kommen: eyl. —den yararlanmak, —nin üstünlüğünü taşımak
Zuhörer (m) a. dinleyici
zukommen z. auf: eyl. —e gelmek, yaklaşmak; ihm z.: ona uluşmak, onun payına düşmek, ona özgü olmak
Zukunft (f) a. gelecek
zulassen eyl. kabul etmek, izin vermek
zulässig eyl. kabul edilebilir, izin verilebilir
Zulässigkeit (f) a. kabul edilebilirlik
zuletzt blt. sonunda, en sonunda
zumal blt. herşeyden önce, özellikle; aynı zamanda, eşzamanlı olarak
zumuten eyl. beklemek, istemek
zunächst blt., sft. ilkin, ilk olarak; en yakın
zunichte z. machen: eyl. yoketmek
zureichen eyl. yeterli olmak
Zuruf (m) a. çığlık, haykırış
zurück blt. geri, geriye
zurückführen eyl. geriye götürmek
zurückgeblieben eyl. geriye kalmak
zurückgebogen sft. yansımış, geri dönmüş

zurückgehen eyl. geri gitmek, geri dönmek; gerilemek, çekilmek
zurückgeworfen eyl. geri atmak; püskürtmek
zurückkehren eyl. geri gelmek, geri dönmek
zurückkommen eyl. geri gelmek, geri dönmek
zurücksinken eyl. geri batmak, geri düşmek
zurücktreten eyl. çekilmek, geri çekilmek
zurückziehen eyl. geri çekilmek, gerilemek
zusammen blt. biraraya, birlikte
zusammenbringen eyl. biraraya getirmek, birleştirmek
zusammenfallen eyl. çökmek, düşmek; çakışmak
zusammenfassen eyl. kapsamak; birleştirmek
Zusammenfassung (f) a. toparlama, birleştirme, özet
zusammengehen eyl. birlikte gitmek; birbirine uymak, birbirine eşlik etmek
zusammengesetzt sft. bileşik; bkz. zusammensetzen
Zusammenhalt (m) a. birarada tutma; tutarlık
zusammenhängen eyl. biraraya bağlanmak; bağıntılı olmak
zusammenschliesen eyl. birleştirmek
zusammensetzen eyl. biraraya koymak; bileştirmek; oluşmak
Zusammensetzung (f) a. bileşim
zusammensinken eyl. yığılmak, çökmek
Zusammenzählen a. toplama
zusammenzählen eyl. birarada toplamak
zusammenziehen eyl. biraraya çekmek; sıkıştırmak, kısaltmak, yoğunlaştırmak
Zusatz (m) a. ek
Zuschauer (f) a. seyirci
zuschreiben eyl. yüklemek
zusehen eyl. bakmak, gözlemek
zusgestehen eyl. kabul etmek
zuspitzen eyl. sivriltmek
Zustand (m) a. durum
zustande z. bringen: eyl. başarmak, yerine getirmek; z. kommen: olmak, yer almak, ortaya çıkmak
zustehen eyl. —e özgü olmak; —e izin vermek; —e düşmek; hak olarak tanınmak
zustimmen eyl. anlaşmak, onaylamak, bağdaşmak
Zustimmung (f) a. anlaşma, bağdaşma
zutage eyl. gün ışığına açık; z. bringen: aydınlığa çıkarmak
zuteil ihm z. werden: eyl. payına düşmek; özgü olmak
Zutrauen (n) a. güven
zuvörderst blt. herşeyden önce
zuweilen blt. zaman zaman, kimi zaman, arada bir
zuweisen eyl. yüklemek; salık vermek

zuwider sft. karşı, aykırı
zuwiderlaufend eyl. aykırı olmak
zürückführen eyl. geri götürmek
zwar bğl. hiç kuşkusuz; dahası
Zweck (m) a. erek, amaç
Zweckbegriff a. erek kavramı
Zweckbestimmung a. erek belirlenimi
Zweckbeziehung a. erek ilişkisi
Zweckinhalts a. erek içeriği
zweckmäßig sft. amaca uygun, ereğe uygun; ereksel
Zweckmäßigkeit (f) a. ereksellik, ereğe uygunluk, amaca uygunluk
zwei sft. iki
zweideutig sft. iki anlamlı
zweierlei sft. iki tür
Zweifel (m) a. kuşku
zweifelhaft sft. kuşkulu, sorgulanabilir
zweifeln eyl. kuşkulanmak, kuşku duymak
Zweifelslehre a. kuşku öğretisi
Zweig (m) a. dal
zweihundert sft. iki yüz
zweit sft. ikinci
zweitens sft. ikinci olarak
Zwiebel (f) a. soğan
Zwietracht a. çekişme, anlaşmazlık
zwingen eyl. zorlamak
zwischen blt. arasında(ki)

İDEA YAYINEVİ (2000)

İdea Yayınevi / 2014

Heidegger, "Varlık ve Zaman"

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

"Alman halkı Führer tarafından Seçime çağrıldı; ama Führer'in halktan istediği hiçbirşey yoktur, tersine kendisi halka en özgür Karar için en dolaysız olanağı vermektedir: Bütün halk kendi öz Varoluşunu istiyor mu, yoksa bunu istemiyor mu? Halkın yarın seçeceği şey Geleceğinden daha azı değildir" ::

"Das deutsche Volk ist vom Führer zur Wahl gerufen; der Führer aber erbittet nichts vom Volke, er gibt vielmehr dem Volke die unmittelbarste Möglichkeit der höchsten freien Entscheidung, ob das ganze Volk sein eigenes Dasein will, oder ob es dieses nicht will. Das Volk wählt morgen nichts Geringeres als seine Zukunft"

Heidegger, 30 Kasım 1933, Tübingen Üniversitesinde verilen konferanstan.

Heidegger'i okurken herşeyden önce görüngünün özünün olmadığını, görüngü ve özün bir olmadığını kabul etmemiz gerekir. Diyalektik yoktur. Görüngü birşeyin görünmesi değil ama kendi görüngüsüdür. Aslında görüngü öylesine dolaysızdır ki, kendisi gerçek ilk olarak varlıktır ve dolayısıyla insanların bin yıllardır ontoloji dedikleri şeyin yeniden kurulmasını ister: Ontolojininn gerçeği fenomenolojik ontolji olmasında yatar, çünkü mantığa gereksinim duymayan bu enteresan felsefede varlık öz tarafından belirlenir.

Eğer Sartre'ın yaptığı gibi öz yerine varoluş kategorisini geçirirsek, varoluş birincildir. Buna göre öz ikincil olmalıdır. Ama öz birincil olduğu için özdür. Gene de bir mantığa, Logosa gereksinimimiz olmadığı için, ortada bir problem yoktur. Us olmadığına göre, usdışının rahatlığı altında herşey yazılabilir ve yapılabilir. Kavramın yerini sözcük aldığına göre, Heidegger'in başarısız olarak da olsa yapmaya çalıştığı gibi mantıktan özellikle kaçınmak, mantığın yerini dilin semantiğindeki olumsallıklar, ruhbiimsel çağrışım süreçleri, ya da dilersek doğrudan doğruya özenç ve kapris ile doldurmak yeterlidir. Özgürlük yerine seçme-özgürlüğünü, keyfi özgürlüğü geçirirsek, hiç kimse niçin Bolşevizmi ya da Nazizmi seçtiğimiz konusunda bizi sorgulayamaz. Çünkü bir Saltık iyinin ve doğrunun yokluğunda, tüm değerler görelidir. İyi ve Kötü, Doğru ve Eğri, Güzel ve Çirkin vb. arasındaki ayrımlar kalkar ve kavramsızlığın gevşekliği içinde tümü de eşitlenir.

Heidegger, Varlık ve Zaman İçin Bir Sözlük / Aziz Yardımlı

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z Q W X

A

abfinden : uzlaşmak, anlaşmak
Abgeschlossenheit : tamamlanmışlık
Abkünftig : türevsel
Ableben : vefat
Ableitung : çıkarsama
Abstand : aralık; uzaklık
Abständigkeit : uzaktalık
Absturz: dalış
Abträglichkeit: zararlılık
Abwesenheit: bulunmayış, yokluk
adaeqatio: benzeşme
Affekt: heyecan
Aktionsart: eylem türü
Alltäglichkeit: gündeliklik
Analytik: analitik
Andere, der: Başkası
Angabe, angeben: atama, atamak
Angänglichkeit: ilgilendirilebilirlik
Angewiesenheit: boyun eğmişlik
Angst : endişe

Anhalt: destek
anhalten: diretmek
Anruf: seslenme (başvuru)
anschauen: sezmek; seyretmek
Anschauung: sezgi
An-sich-sein: kendinde-Varlık
Antrieb: itki
Anvisieren: göz dikmek
anweisen, Angewiesenheit: boyun eğmek, boyun eğiş
Anwesenheit: bulunuş
anzeigen: belirtmek, göstermek
apodiktisch: tanıtlı, zorunlu
apophantisch: apofantik
aufdecken: ortaya sermek, açığa çıkarmak
Aufdringlichkeit: usandırıcılık
Aufenthalt: kalış
Aufenthaltslosigkeit: kalacak-yersizlik
Auffälligkeit: göze-çarparlık
aufgeben: vazgeçmek aufgehen: soğrulmak; ortaya çıkmak, doğmak
aufhalten: alıkoymak (‘wohnen’ değil)
aufheben: ortadan kaldırmak, yoketmek ve saklamak
aufrufen: çağırmak
Aufsässigkeit: dikbaşlılık
aufschließen: ortaya sermek
Aufschluß: bilgilendirme, aydınlatma
Auf-sich-zu: kendine-doğru
aufweisen: sergilemek, göstermek
Aufweisung: sergileme
Aufzählung: sıralama
Aufzeigen: gösterme
Augenblick: kıpı, ‘görsel’ kıpı
Ausdehnung: uzam (extensio)
Ausdruck: anlatım (ausdruck: anlatmak)
Ausdrücklich: belirtik
auseinanderlegen: ayrıştırmak, çözümlemek
Ausgelegtheit: yorumlanmışlık
ausgerichtet: yönlendirilmiş
auszeichnen: ayırdetmek
Auslegung: yorumlama, ortaya serme
ausliefern: teslim etmek

ausrichten: yönlendirmek
Ausruf: haykırma
Aussage: önesürüm
aussagen: önesürmek
Aussagesatz: bildirim
Aussein: dışarda-Varlık
Aussersichsein: kendi-dışında-Varlık
aussprechen: anlatmak, bildirmek
Ausstand: dışarda-duran
ausweisen: kanıtlamak
auszeichnen: ayırdetmek

B

Bangigkeit: yüreksizlik
Bedeutsamkeit: imlemlilik
Bedeutung: imlem
Bedrohung: gözdağı
Befindlichkeit: ruhsal durum
Befragte, das: sorulan, kendisine, sorgulanan (varolan-şey)
befreien: özgürleştirmek
begegnen: karşılaşmak
Begegnis: raslantı, karşılaşma
Begriff: kavram
behalten: saklı tutmak
beharrlich: kalıcı
Beharrlichkeit: kalıcılık
Bei: ortasında
benommen sein: sersemlemek
besagen: demek, -e denk düşmek
Beschaffenheit: yapı, doğa, nitelik vb.
Besorgen: tasa
Besorgnis: tasalılık
besprechen: tartışmak
Bestand: kapsam, içerik
Beständigkeit: süreklilik
bestehen: sürmek
bestimmen: belirlemek
Bestimmung: belirlenim
bevorstehen: yaklaşmakta olmak (‘önünde durmak’)
bewahren: saklamak, korumak
Bewandtnis: ilgililik

Bewegtheit: devinirlik
Beweis: tanıt, tanıtlama
Bewenden: ilgi
Bewendenlassen: ilgili olmaya bırakma (şeyleri)
Beziehung: bağıntı
Bild: resim, imge
bleibend: kalıcı
C
Charakteristik: betimleme, niteleme, karakterizasyon
D
Da: 'Orası'
dabei: orada ortasında
dagewesen: orada-olmuş-olma
damals: o sırada
damals, als …: …diği sırada
dann: sonra
dann, wann …: …diği zaman; …diğinde
darauf: ona, onun üzerine
Dasein, Da-sein: oradaki-Varlık, oradaki-varlık
Daß es ist: Ki vardır
Daß- und Sosein: 'genel olarak olma' ve 'öyle olma'
daseinsmässig: oradaki-Varlık karakterindeki
Datierbarkeit: tarihlendirilebilirlik Datierung: tarihlendirme
Dauer: süre
Dazu, das: onun için, buna
demonstrieren: belgitlemek (tanıtlamak değil)
dienen: hizmet etmek
Ding: Şey
Dort, das: şurası ('da'dan daha uzak)
dorther: şuradan
dorthin: şuraya
Drang: dürtü
Dreingabe: eklenti
Durchschnittlichkeit: sıradanlık
durchsichtig: saydam
E
echt, Echtheit: gerçek, gerçeklik (düzmece ile karşıtlık içinde)
Ehrfurcht: hürmet
eigen: kendinin, öz

Eigenschaft: özellik
Eigenständig: bağımsız
eigentlich, Eigentlichkeit: asıl, asıllık. Eindeutigkeit: ikircimsizlik
Einebnung: düzleştirme
Einfühlung: empati, tek-duygu
einheitlich: birleşik, birimsel, türdeş, biçimdeş
einräumen: yer açmak
Einrichtung: düzenleme
ekstase, ¤kstatikñn: (bkz. Entrückung)
ekstatisch: ekstatik, dışarda duran, dışsal; ekstase;
ekstasiw :: 'dışarıda durma.' Ende: son
enden: sonlanmak
endlos: sonsuz
entdecken: açığa çıkarmak
Entdecktheit: açığa çıkarılmışlık
entfernen: uzak[sız]laştırmak
Entferntheit: uzaklık
Entfernung: uzak[sız]laştırma
Enthüllen: ortaya sermek, üstünü açmak
entlastet: üstünden atmak
entfremden: yabancılaş[tır]mak
enthalten: kapsamak
entrücken: götürmek; kendinden geçmek
Entrückung: götürülme; esrime
Entschlossenheit: kararlılık
entschließen: karar vermek
Entschluß: karar
entspringen: doğmak, kaynaklanmak; sıçramak
entwwerfen: tasarlamak
Entwurf: tasar
Erbauung: ahlaksal yükselme
Ereignis: olay, olan biten
erfahren: deneyimlemek
Erfahrung: deneyim
Erfahrungstatsache: deneyim-olgusu, görgül olgu
erfassen: ayrımsamak; kavramak
Erfragte, das: sorgulanarak bulunacak olan (Varlığın anlamı)
Erfragte: sorularak saptanan
ergreifen: kavramak
erinnern: anımsamak ('içselleştirmek')

erkennen: bilmek

Erlebniss: yaşantı

erledigen: tamamlamak, bitirmek

errechnen: hesap yapmak, hesaplamak

erscheinen: görünmek

Erscheinung: görüngü

erschließen: açığa sermek

Erschließung: açığa serme

Erschlossenheit: açığa serilmişlik

Erschrecken: dehşet

Erstrecktheit: uzatılmışlık

Erstreckung: uzama, sürme, uzanış

erwarten: beklemek

erweisen: göstermek, belgitlemek

es geht … um … : önemli olma; … İçin önemli olan … (MR: '— is an issue for …')

es gibt: (o) vardır

Essenz: öz

etwas als etwas: birşey olarak birşey

existent: varolan

Existenz: varoluş

Existenzial: varoluşsal (birşey)

Existenzialität: varoluşsallık

existenziell, existentiell: varolma-ilgili (= ontisch) (varolan-şey olarak görülen belirli-Varlık ile ilgili)

extensio sine figura vel motu: beti ya da devim olmaksızın uzam

extensio: uzam (Ausdehnung)

F

faktisch: olgusal (olarak)

Faktizität: olgusallık

Faktum: olgu

Fehlen: yokluk, bulunmama, olmama

Ferne: ıraklık

festhalten: sıkı tutmak, sarılmak

Fragestellung: soru formüle etme

freigeben: özgürleştirme

Freilegung: ortaya serme

fundiert: temellendirilmiş (=koyulmuş, ikincil, türevsel)

Furcht: korku

Fürsorge: esirgeme (tasanın varoluşsal kipi)

G

ganz: bütün
Ganzheit: bütünlük
Ganzsein: bütün-Varlık
Ganzseinkönnen: bütün-Olabilme
Gefragte, das: hakkında sorulan (Varlık)
Gefühl: duygu
Gegend: bölge
Gegenstand: nesne
Gegenwart: Şimdi
gegenwartig: şimdiki
gegenwärtigen: şimdikileştirmek
Gehalt: içerik
gehalten: tutulan
gelichtet: açılmış; aydınlatılmış
genuin: gerçek (düzmece ile karşıtlık içinde)
Gerede: boş konuşma
Gesagtsein: söylenme
geschehen: olmak; (tarihsel olarak) olmak
Geschehen: olay, olaylar; tarihsel olaylar
Geschichte: tarih
geschichtlich: tarihsel
Geschichtlichkeit: tarihsellik
Geschick: talih
Gestalt: şekil
gestimmt ist: bir ruh durumuna girmiştir
Gestimmtheit: bir ruh durumunda oluş
Gestimmtsein: bir ruh durumunda olma
gewärtigen: beklemek
Gewärtigen: beklemede olma
Gewesen: olmuş olma; (die gewesene :: olmuş olan; gewesende :: olmuş olmakta olan)
Gewesenheit: Olmuşluk, Geçmiş (zaman)
Gewissen: duyunç
Gewißheit: pekinlik
Geworfenheit: fırlatılmışlık
gleichgültig: ilgisiz (indifferent: ayrımsız)
Gleichmut: soğukkanlılık
gleichursprünglich: eş-kökensel
gliedern: eklemlemek, bölmek
Grenzsituation: sınır-durum
Grund: temel, zemin

Grundsein: temel-olma
Grundverfassung: temel durum, temel yapılanış
gültig: geçerli
H
Hand: el; zur Hand: ele;
Handeln: eylemde bulunmak
Handlichkeit: kullanışlılık
Hang: düşkünlük
hantieren: elle çalışmak, elişi yapmak
Haufen: yığın
hellsichtig: açık bir görüş edinmek
Hermeneutik: hermeneutik
hervorbringen: ortaya çıkarmak, üretmek
Hierhin: buraya
Hingabe: adanmışlık
Hingehörigkeit: bir-yere-aitlik
Hinhören: kulak verme
Hin-zu: ona-doğru
Historie: tarih bilimi
historisch: tarih-bilimsel
Historizität: tarih bilimsellik
Hoffnung: umut
hören: işitmek
horchen: kulak vermek, dinlemek
Hörensagen: söylenti
Horizont: çevren
horizontal: çevrensel
I
Ich: Ben
Ichheit: Benlik
Ich-Hier: buradaki ben
identisch: özdeş
Illusion: yanılsama
Impuls: dürtü
in, innan: içinde
In-der-Welt-sein: dünyadaki-Varlık
Index: gösterge
Indifferenz: ayrımsızlık
Innensein: içerdeki-Varlık
İnnerweltlich: dünya-içinde

Innerzeitigkeit: zaman-içindelik
In-Sein: içinde-Varlık
Interpretation: yorum
Inwendigkeit: içerdelik

J

Jemeinigkeit: benimkilik
Jenseits: öte-dünya
jetzt, da …: şimdi … iken
jeweilig: o sıradaki

K

kennen: tanımak, tanışık olmak, bilmek
kenntlich: tanınabilir
Kenntnis: tanışıklık
kategoriale: kategorisel; ‘kategorisch’ değil
Konstitution: yapılanış
Konstruktion: kurgulama
Korrelation: bağlılaşım

L

Lage bzw. Situation: konum
laufen: yol almak (‘koşmak’)
Leben: yaşam
Leitfaden: ipucu
Licht: ışık
lichten: açmak (temizlemek)
Lichtung: açıklık, ağaçlık alan (bkz. lumen naturale)
Logos: logos

M

Man, das: insan
Mangel: eksiklik
Mannigfaltigkeit: çokluk
meinen: demek istemek, imlemek
Meinung: sanı, görüş
Melden: duyurma
Mißmut: can sıkıntısı
Mitdasein: birlikte-oradaki-Varlık Miteinander: birbiri-ile-birliktelik
Miteinandersein: birbiri-ile-birlikte-Varlık
Mitsein: birlikte-Varlık mitteilen: iletmek
Mitteilung: iletişim
Mitwelt: ile-dünya, birlikte-dünya

Modifikation: değişki

Modus: kip

Moment: kıpı, ‘görüş’ kıpısı

Motiv: güdü

N

nacheinander: ardışık, birbiri ardına

Nachredens: arkadan-konuşma, karalama

Nachsicht: hoşgörme; bkz. Umsicht

Nachsprechen: yeniden-söyleme

Nachweis: belgitleme

Nähe: yakınlık

Näherung: yakınlaştırma

Nebeneinander: yanyanalık

Neugier: merak

Nichtmehrdasein: bundan-böyle-orada-olmayan-Varlık

Noch-nicht-jetzt: ‘şimdi henüz değil’

noetik: düşünsel

nur noch: henüz ancak, ancak

O Ö

ontisch: varlıksal (Varlık ile değil ama pozitif bilimlerin ‘varolan-şey’leri ile ilgili [11]); (varoluş-ilintili olarak, e.d. varlıksal [13])

ontologisch: varlıkbilimsel (metinde ‘varolan-şey’ ile olmaktan çok lVarlık ile ilgili) Öffentlichkeit: kamusallık

P

Phänomen: fenomen

Pharisäismus: Ferisilik; ikiyüzlülük

Privation, privative: yoksunluk, yoksunluklu

Punk: nokta

R

Raum: uzay

Reden: söylem, konuşma

Ruf: çağrı

Rücksicht: gözetme; bkz. Umsicht

S

sachliche: nesnel

Schein: görünüş

Scheu: çekingenlik

Schicksal: yazgı

Schüchternheit: ürkeklik

Seiende, das: varolan-şey
Sein bei: ortasında Varlık
Sein zum Ende: sona-doğru-Varlık
Seinsstand: varlık-duruşu
Sein-zum-Ende: ölüme-doğru-Varlık
selbig: kendi-gibi
selbst: kendi
Selbstheit: kendilik
Selbstsein: Kendi-Olma, Kendinin-Varlığı
Selbstständigkeit: kendinde-süreklilik, bağımsızlık, özerklik (bkz. süreklilik)
Sichvorweg, das: kendi-önünde
Sinn: anlam; duyu
Situation (Lage): konum
soeben: demin
Soeben bzw. Sofort: 'tam şimdi' ya da 'hemen'
Sogleich: hemen
Sorge: kaygı:
Sorgfalt: kaygılılık; ayrıca özenlilik
Spanne: aralık
spannen: germek
Spekulation: kurgu, kurgulama
Spezifisch: özgün
Spielraum: özgürce açınma alanı, manevra alanı
Sprache: dil
Sprechen: konuşma
ständig: sürekli olarak
Ständigkeit: süreklilik
stellen: formüle etmek
Stimmung: ruh durumu, huy
streng: sıkı; sıkılık
Struktur: yapı
Stutzigwerden: şaşkınlık
substantia finita: sonlu tözler
Substanz(ialität): töz(sellik)
Suchen: arayış

T

Tatbestand: olgu-içeriği
Tatsache: görgül-olgu
tatsächlich: görgül-olarak-olgusal
Tatsächlichkeit: görgül-olgusallık

Temporal: zaman-ilgili
Thematisch: tematik
transzendent: aşkın
transzendentale: aşkınsal
Transzendenz: aşkınlık
Traurigkeit: hüzün
Trieb: itki
U Ü
Umgang: işgörme (sözel olarak ‘çevresinde dolaşma’)
Umgrenzung: sınırlama, tanımlama
Umhafte: çevrelik
umschließen: çevrelemek
Umsicht: sağgörü
Umwelt: çevre (sözel olarak: ‘çevre-dünya’)
Um-Willen: ‘uğruna’
Um-zu: -mek için, -ebilmek için
Unabgeschlossenheit: tamamlanmamışlık
Unauffällig: göze-çarpmaz
unausgesprochen: sözü edilmeden
Uneigentlichkeit: asılsızlık
unendlich: sonsuz
unentwegte: diretken
Ungestimmtheit: keyif yokluğu
Unheimlichkeit: tekinsizlik
Unselbständigkeit: bağımlılık
Unständigkeit: süreksizlik
Unterlassen: boşlama, atlama, yapmama
unüberholbare: arkada bırakılamaz, yetişilemez geçilemez
Unverschlossenheit: kapatılmamışlık;
ursprünglich birincil, kökensel
überantworten: teslim etmek Überdruß: usanç, bıkkınlık
übergehen: üzerinden atlamak
überhören: kulak asma
überlassen: terketmek
überliefern: teslim etmek
Überlegung: düşünüp taşınma
überwinden: yenmek
Überzeugung: kanı
V

Verbindung: bağlama
Verbrauchen: harcamak
verdecken: üstünü örtmek, gizlemek
verdinglichen: şeyleştirmek
vereinzeln: bireyselleştirmek
Verenden: yitme (Enden: sonlanma)
verfallen: düşmek; bozulmak
Verfassung: durum, yapı, yapılanış (İngilizce'de constitution, make up, state)
verfügbar: el altında
Vergangenheit: Geçmiş (zaman)
Vergegenwärtigung: göz önünde canlandırma
verhalten: davranmak; ilişkili olmak
Verhältnis: ilişki
verhüllen: örtmek, gizlemek
Verlautbarung: bildirme
Vernehmen: algılama
Vernunft: us
verschlossen: kapalı
verschlossenheit: kapatılmışlık
Verschwiegenheit: sessizlik, ağzı sıkılık
Verstand: anlak
Verständigkeit: sağ duyu
verständlich: anlaşılır
Verständlichkeit: anlaşılırlık
Verstehen: anlama
Verstimmung: keyifsizlik
versucherisch: kışkırtıcı
Versuchung: kışkırtma
vertraut: tanıdık
Verweilen: eyleşme
Verweisung: gönderme
verwenden: kullanmak
verwiesen auf: göndermek, -e
Verwiesenheit: gönderilme
Verwirrung: şaşkınlık
verzichten: vazgeçme
vorfinden: önünde bulmak
Vorgang: yordam
vorgreifen: öncelemek
Vorgriff: ön-kavram

Vorhabe: ön-iyelik
Vorgriff: ön-kavrayış
vorhanden: elönünde bulunmak
Vorhandenheit: elönünde-bulunuş (existentia [41])
Vorhandensein: elönünde-Varlık
vorherrschenden: başat
Vorruf: ileri-çağrı
Vorsicht: ön-görü
vorstellen: tasarımlamak
Vor-struktur: ön-yapı
Vorweg: önde
vorwegnehmen: öncelemek
W
Wahl: seçim
wählen: seçmek
wahr: gerçek; doğru
wahren: dayanmak, katlanmak
währen: sürmek
Wahrheit: gerçeklik
wahrnehmen: algılamak
warten auf: için beklemek
Weise: yol, kip, tür
Weiterreden: dedikodu, başkasına söyleme (weitersprechen: yeniden söylemek)
weitersprechen: yeniden söylemek
Welt: dünya
weltgeschichtliches Geschehen: dünya-tarihsel olaylar
weltlich: dünyasal
Weltlichkeit: dünyasallık
Weltmäßigkeit: dünyaya uygunluk
werfen: atmak, fırlatmak
Werk: iş, yapıt
Wesen: öz
Widerständigkeit: dirençlilik:
Wiederholen: yineleme
Willkür: özenç, keyfilik
wirklich: edimsel
wissen: bilmek
Wissenschaft: bilim
Wofür, das: onun için
woher: nereden

wohin: nereye
woran: ki ona
worauf: onun için
woraufhin: ondan ötürü onun üzerine, onun sonucunda
woraus: ondan
worin: onda
worum: ne hakkında
Worum-willen: onun uğruna
worüber: üzerine
wovor: ne önünde
wozu: onun için, ona
X
Y
Z
Zeichen: im
Zeigen: belirtme, gösterme
Zeit: zaman
zeitigen: zamansallaştırmak
zeitlich: zamansal
Zeitlichkeit: zamansallık
zeitnehmen, sich: kendine zaman 'almak,' ayırmak
Zerstreuung: oyalanma
Zeug: gereç (takım)
Zeugganze: gereç bütünü
Zeughaftigkeit: gereçsellik
Zeugnis: tanıklık
Zu-Ende-sein: sondaki-Varlık (Sein-zum-Enden: sona-doğru-Varlık)
zufällig: olumsal, raslantısal
Zugang: erişim, giriş
Zugehörigkeit: -e aitlik
Zuhandenheit: elaltında-bulunuş
Zukunft: Gelecek (zaman)
zukünftig: gelecek-ilgili, gelecekteki
zumeist: çoğunlukla
zunächst: yakında, yakın olarak; ilk olarak, ilkin; yaklaşık olarak; en yakından. (MR: proximally.)
zunächst und zumeist: en yakından ve çoğunlukla
Zurückruf: geri-çağrı
Zusammenhang: bağlantı
zweideutig: ikircimli
Zweideutigkei: iki-anlamlılık

İdea Yayınevi / 2014

Heıdegger varlık ve zaman ek ıdea yayınevı

Kaynak · İdea

Türkçe-Almanca

Sözlük ve Açıklamalar

Felsefeyi çürütme girişimi de felsefedir. Heidegger bunun bilincinde değildi. Etimoloji yaptığını düşünüyordu. Ama daha fazlasını yapıyor, kavramı, usu, tanıtlamayı, genel olarak ussal olanı sildiğine inanırken kavramı, usu, tanıtlamayı kullanıyordu. Heidegger'in fenomenolojik-ontoloji dediği antika metafiziği bu ussal artığa bağlıdır. Derrida Heidegger'in gözünden kaçan olgunun bilincindeydi ve Usun çürütülmesi için Usun kendisinin kullanılmasının gerekli olduğunu açıkça belirtti. Mantıksal atomist Wittgenstein da benzer birşey yaptı. Metafiziği yıkmak için metafiziksel bir merdiven kullanıp sonra ona bir tekme attı. Kant metafiziği yine metafizik ile çürüttü. İrrasyonalizm hangi biçimde olursa olsun olumsuz diyalektiktir. Nesnesini çürütmeyi başardığını düşünür ve daha ileri gitmez, bir ayrım ya da yarılma noktasında, bir us bozulmasında sonlanır. Bu analitik eleştiri ussal olmadığı için gerçekte Söylemin, Dilin, İletişimin kendisine de kapalıdır. Mantıksal değil, ruhbilimseldir. Bu nedenle ussal yöntem temelinde, diyalog ya da uslamlama yoluyla herhangi bir iyileşmeye yetenekli değildir. Bu aynı irrasyonalizmin sözde postmodern biçimi Ustan arta kalan herşeyini son bir kez toplayarak şizofrenik olduğunu kendisi de doğrular.

Heidegger'in girişimi Gerçeği değiştirmenin olanaklı olduğu, önceden belirlenmiş bir amaca ulaşmak için Olguların sınırsızca ayarlanabilecekleri, başkalaştırılabilecekleri sayıltısı üzerine başarılı bir örnektir. Ussal bilgiden olduğu gibi moral ve estetik saltıktan kaçmanın da olanağını sağlar. Heidegger'in Usu reddetmeyi başından kabul etmesi durumunda, genel olarak Dil Düşüncenin temeli yapılır, tanıtlama kavramı yoksayılır, Yunanca etimoloji tanıtlamanın gücünü ve işlevini üstlenir, ön-Sokratikler Platon'dan koparılır, Görüngünün eytişimsel olanağı olan Öz silinir, ve bu analitik, numenonsuz, hiçbirşeyin görüngüsü olmayan soyut Görüngüye en sonunda Varlığın da değeri verilir, kendisi Evsiz sayılan bir Dil Varlığın Evi yapılır.

Çeviride olanaklı ve uygun olduğu her durumda her bir Almanca sözcük tek bir Türkçe sözcük ile karşılandı ve bu uygulama yine olanaklı ve uygun olduğu ölçüde felsefi ya da fenomenolojik önemleri olmayan sözcükler durumunda da sürdürüldü. Sözcük altlarında verilen alıntılar Heidegger'in kurguladığı fenomenolojik bütünün ana hatlarını toparlama açısından yararlı olabilirler. Fenomenoloji hiç kuşkusuz klasik felsefenin nesnelliği ile uzaktan yakından ilgisi olmayan öznel bir bakış açısıdır ve böyle olarak kabul edilmeli ve anlaşılmalıdır. Bu düzeye dek, sözcüklere eklenen açıklamalar bir düzeltme değil, ama özsel olarak Heidegger'in çözümlemesini klasik felsefenin kavram çözümlemeleri ile karşılaştırma içinde belirgin olarak açığa çıkarma amacını taşırlar. Anlak (çözümleyici düşünme yetimiz) fenomenolojik bir metni yeniden birleştirme araçlarından yoksundur. Kavramsal bağıntıların bu yönteme bağlı belirsizliklerinden ötürü, bu analitik bilinç dışsal sözcük-çağrışımları arasında yolunu bulamaz. Klasik Felsefe bu tür bilinçsiz-dışsal bağıntıları tanıtlanabilirlikleri açısından sınayacak kavramsal bağıntılar sunar, böylelikle gerçek olup olmadıklarını, var olup olmadıklarını saptamanın ölçütünü sağlar.

A

açığa çıkarılmışlık: Entdecktheit

açığa çıkarmak: entdecken

‘Açığa sermek’ten (erschließen) ayrı olarak insansal-olmayan şeyler için kullanılır.

açığa serilmişlik: Erschlossenheit (‘ortaya serme’nin koşulu)

[260]: “açığa serilmişlik, eş deyişle ruhsal-durum eşliğindeki bir anlama” :: “die Erschlossenheit, das ist durch ein befindliches Verstehen”

açığa serme: Erschließung

açığa sermek: erschließen

[170]: “Oradaki-Varlığa özgü tüm açığa sermenin temel türü, e.d. anlama” :: “alles daseinsmäßigen Erschließens, das Verstehen.” — Almanca ‘erschließen’ sözcüğü ‘açığa sermek’ karşılığının yanısıra ‘çıkarsamak’ anlamına da gelir. Heidegger fenomenolojik olmayan bu ikinci anlamı dışladığını belirtir [75], çünkü fenomenolojik yöntem bir çıkarsama/uslamlama değil, bir ‘görme,’ ‘algılama’ yöntemidir. Ama gerçekte bütün bir fenomenolojik yöntemin kendisinin sözde yadsınan ama bilinçsizce doğrulanan bir kavramlar, yargılar, tasımlar ve çıkarsamalar yapısı üzerinde işlemesi ölçüsünde, Heidegger’in kendisi arada bir sözcüğü ‘çıkarsama’ anlamında kullanmanın önüne geçemez.

açıklık: Lichtung (bkz. lumen naturale)

algı, duyusal: Vernehmen, aisthesis (Yun.)

[33]: “□□□□□□□□, birşeyin yalın, duyusal algısı, Yunanca anlamda “gerçek”tir, ve dahası sözü edilen □□□□□tan daha kökensel olarak böyledir. Bir □□□□□□□□□her durumda kendi □□□□sını, gerçekten tam olarak onun yoluyla ve onun için erişilebilir varolan-şeyi hedeflediği sürece (örneğin görmenin renkleri hedeflemesi gibi), algı her zaman gerçektir.” [335]: “algılama ve bunda temellenen kuramsal bilgi” :: “Vernehmen und dem darin gründenden theoretischen Erkennen.” — Fenomenolojik yöntem görüngüsel bir yöntem, özsel olarak görgül bir yöntemdir ve Heidegger ‘fenomen’i algı ile ilişkilendirmekle onu ‘görüngü’den ayırma yönündeki kendi girişimini çürüttüğünü kabul etmez. Algı özsel olarak ‘duyusal’ imlemli bir sözcüktür ve ‘düşünsel algı’nın bir eğretileme olması ölçüsünde, fenomenolojik yöntem kendini birincil olarak görsel-işitsel algıya sınırlamak zorundadır. Algının gerçek olduğu (ya da bilgi ürettiği) görüşü antik sofistlerden bu yana doğal bilinç ‘felsefeciliğinin’ savunduğu şeydir (algının bilgi ile ilişkisi üzerine bkz. özellikle Platon, Theatetus). Algının gerçekliğinin ölçütü açıkça ‘das Man’dır ve sonuç eksiksiz bir göreciliktir.

alıkoymak: aufhalten (‘wohnen’ değil)

analitik: Analytik

anlam: Sinn

[153]: “... oradaki-Varlık karakterinde olmayan Varlık-türündeki tüm varolan-şeyler anlamsız olarak, özsel olarak her anlamdan yoksun olarak kavranmalıdır” :: “... muß alles Seiende von nicht-daseinsmäßiger Seinsart als unsinniges, des Sinnes überhaupt wesenhaft bares begriffen werden.”

anlama: Verstehen

[223]: “anlama” ya da “oradaki-Varlığın açığa serilmişliği” :: “Verstehen” ya da “der Erschlossenheit des Daseins.”

anlaşılırlık: Verständlichkeit

anlatım: Ausdruck

anlatmak, bildirmek: ausdruck, aussprechen

apofantik: apophantisch

Husserl'de yüklemleyici yargılarla ya da yargı kuramı ile ilgili. Aristoteles'te 'logos apofantikos' önermenin temel özne-yüklem biçimini belirtir.

aralık: Abstand; Spanne [409]

arkada bırakılamaz (yetişilemez, geçilemez): unüberholbare

arkadan-konuşma, karalama: Nachreden

asıl: eigentlich

'eigen' :: 'kendinin.' — Heidegger sözcüğü gerçek-olmayan ile karşıtlık içinde olmaktan çok, dildeki kökeni ile uyum içinde kullanır; karşıtı 'yanlış' değil, ama 'kendisi olmayan'dır ('uneigentlich').

asıllık: Eigentlichkeit

asılsızlık: Uneigentlichkeit

aşkın: transzendent

'Aşkın' sözcüğünün ona yüklenen ıvır zıvırdan ayrı olarak bütünüyle olağan bir anlamı vardır. Bu sözcük karşısında ilkin neyin aşıldığı sorulmalıdır. Düşünce kendi kavramında 'duyusal' olanın aşılmasını imler ve kavramsal düşünce alanında böyle bir aşkınlığı yineleyip durmanın bir gereği ve anlamı yoktur. Sözcük insan bilgisinin 'sınırlanması' ve böylece insanın küçültülmesi ile ilgili olarak kuşkucu bakış açılarında popülerdir ve birşeylerin 'insanı aştığında' diretmek bir tür alçakgönüllülük, geri çekilme, ürkeklik gibi ruh durumlarından doğar.

aşkınlık: Transzendenz

aşkınsal: transzendentale

atama, atamak: Angabe, angeben

ayırdedilmiş: ausgezeichnet

ayrımsızlık: Indifferenz

ayrıştırmak (çözümlemek): auseinanderlegen

B

bağımsız: eigenständig

bağıntı: Beziehung

bağlama: Verbindung

bağlılaşım: Korrelation

başat: vorherrschenden

Başkası: Andere, der

başvurma: Anruf (Aufruf :: çağırma; Ruf :: çağrı)

beklemede olma: Gewärtigen (Almanca'da bu 'bekleme'de 'hesaplaşmaya hazır olma' imlemi bulunur)

beklemek: erwarten

belgitleme: Nachweis, Erweisung; Demonstrieren (tanıtlamak değil)

'Belgitleme' 'düşünme'den çok 'görselliği,' 'gösterme'yi ('monstrere') imler ve buna göre Heidegger'in fenomenolojik kullanımının gereksindiği doğrulama aygıtıdır. Heidegger zaman zaman alışkanlıkla 'tanıtlama' kavramını kullansa da, bundan özellikle kaçınmalıdır, çünkü bunda us mantıksal/kavramsal zorunluğu hedefler ve dışsal-etimolojik bağıntılarla ilgilenmez (bkz. 'tanıtlama'). Heidegger'in yönteminin 'gerçeklik' üretmede kullandığı daha başka aygıtlar arasında şunlar da bulunur: Betimleme (Charakteristik), belirtme (Anzeigen), kanıtlama (Ausweisung), sergileme (Aufweisung), görünme (Erscheinen), gösterme (Zeigen), görme (Sehen), öne çıkarma (Hebung, Abhebung), açığa çıkarma (Entdecken), açığa serme (Erschließen), açıklık kazandırma (Offenbaren), yorumlama-ortaya serme (Auslegung), yorum (Interpretation), bakış/görüş (Blick), göz önünde canlandırma (Vergegenwärtigung).

belirlemek: bestimmen

belirlenim: Bestimmung

belirlilik, nitelik: Beschaffenheit

belirtik: ausdrücklich

belirtme: Zeigen

belirtmek, göstermek: anzeigen, zeigen

benimkilik: Jemeinigkeit:

betimleme, niteleme, karakterizasyon: Charakteristik

Fenomenolojik yöntemin tanıtlama değil, ama görsel-işitsel açığa çıkarma araçları üzerine işlediğini anımsayalım. Heidegger'in 'Charakteristik' anlatımını tüm metin boyunca kesintisiz olarak kullanması kullandığı yöntemde usun değil ama 'bilincin' tasarımsal içeriğinin geçerli olmasına bağlıdır.

bildirim: Verlautbarung; Aussagesatz

bildirme: Verlautbarung

bilgilendirme, aydınlatma: Aufschluß

bilinç: Bewußtsein

birbiri-ile-birliktelik: Miteinander

birbiri-ile-birlikte-Varlık: Miteinandersein

birimsel: einheitlich

birincil: ursprünglich (kökensel)

birlikte-oradaki-Varlık: Mitdasein

birlikte-Varlık: Mitsein

Mitsein :: ile-Varlık (ya da birlikte-Varlık). Mitdasein :: ile-oradaki-Varlık (ya da birlikte-oradaki-

Varlık). Mitwelt :: ile-dünya. (Bu eklemlemelerde ‘ile’ ve ‘birlikte’ eşdeğerde kullanıldı.)

birşey olarak birşey: etwas als etwas

bir-yere-aitlik: Hingehörigkeit

boş konuşma: Gerede

boşlama, atlama, yapmama: unterlassen

boyun eğme: Angewiesenheit

boyun eğmek, boyun eğiş: anweisen, Angewiesenheit

bölge: Gegend

bulunmayış, yokluk: Abwesenheit

bulunuş: Anwesenheit

bundan-böyle-orada-olmayan-Varlık: Nichtmehrdasein

buraya: hierhin

bütün-Olabilme: Ganzseinkönnen

bütün-Varlık: Ganzsein

C

can sıkıntısı: Mißmut

cisimsel şey: res corporea

Ç

çağırmak: aufrufen

çağrı:Ruf (Anruf :: başvuru; Aufruf :: çağırma)

çekingenlik: Scheu

çeper: Umkreis

çevre: Umwelt (sözel olarak: ‘çevre-dünya’)

Sözcük yapısal olarak ‘das Um-zu,’ ‘Umgang’ ve ‘Umsicht’ ile benzerlik gösterir.

çevrelemek: umschließen

çıkarsama: ableitung [8]

Fenomenolojik olarak yararsız, aslında yanıltıcı bir kurgulama (Konstruktion) aygıtıdır.

çoğunlukla: zumeist

D

dalış: Absturz

davranmak: verhalten

dayanmak: wahren

değişki: Modifikation

dehşet: Erschrecken:

demek, demek istemek, -e denk düşmek: besagen

demin: soeben

deneyim-olgusu, görgül olgu: Erfahrungstatsache

destek: Anhalt

devinirlik: Bewegtheit (elönünde-bulunan şeylere özgü ‘Bewegung’ ile karşıtlık içinde, varoluşa özgü)

dışarda-duran: Ausstand

‘Ausstehen’ sözel olarak, ‘dışarda-durma’ demektir. Anlatım ‘yerinde olması gerekirken yerinde olmayan,’ ‘henüz eksik olan,’ ‘henüz açık’ olan (örneğin bir borç durumunda olduğu gibi) vb. anlamlarında kullanılır.

dışarda-Varlık: Aussein

-diği sırada: damals, als ...,

-diği zaman, ...diğinde: dann, wann ...

dikbaşlılık: Aufsässigkeit

dil: Sprache

diretmek: anhalten

dirençlilik: Widerständigkeit

doksografi: görüş kolleksiyonculuğu

döngüsel tanıtlama: Zirkel im Beweis [7]

Heidegger fenomenolojik yorumlama ya da çözümleme yönteminde (‘varoluşsal Analitik’) gerçekte herhangi bir kısır döngü ile karşılaşmanın olanaksız olduğunu belirtir [175]: “... çünkü sorunun yanıtlanışında herşey çıkarsamacı bir temellendirme çevresinde değil, ama bir temelin ortaya serilmesi ve sergilenmesi çevresinde döner.” ‘Kısır döngü’ bir uslamlama yanlışlığıdır ve fenomenolojik yöntem doğası gereği bundan bağışık olmalıdır.

duygu:Gefühl

duyu:Sinn

duyum: sensatio

duyunç: Gewissen

duyurma: Ausrufen; Melden

dünya: Welt [64-5]

dünyadaki-Varlık: In-der-Welt-sein

dünya-içinde: innerweltlich

dünyasallık: Weltlichkeit [64]

dünya-tarihsel olaylar: weltgeschichtliches Geschehen [381]

dürtü: Drang

düşkünlük: Hang

düşmek: verfallen (sözcük ‘bozulma,’ ‘yozlaşma’ anlamlarını da taşır)

düşüş: Verfallen

[175]: “‘Dünya’ içine düşmüşlük birbiri-ile-birlikte-Varlığa soğrulma demektir, ama ancak bu sonuncusu boş konuşma, merak ve ikircim yoluyla güdüldüğü sürece.” — Heidegger insanın düştüğünü belirtir, ama nereden düştüğü konusunda herhangi birşey söylemez. ‘Düşüş’ bildiğimiz gibi dinsel bir mittir ve insanın bir tür doğal suçsuzluk durumundan uzaklaşmasını anlatır. Klasik felsefede insan Doğanın ve Tinin birliği olarak görülür, doğallıktan onu da kapsayarak tinselliğe yükselir, ve tüm Varlığı-Gerçekliği bilme yeteneğindedir. Yine, Heidegger’in düşüşte olan fırlatılmış insanının tersine, bir düşünce, etik duygu ve estetik duyarlık olan özsel gizilliğini edimselleştirmekte, özsel olarak özgürlük tarafından belirlenen sürecinde sonsuz ereğine doğru gelişmektedir. — Klasik felsefe analitik bir ‘ideal ve reel’ ayrımı yaparak insanı değersiz bir görüngüye indirgemez, ama onun kendinde o sonsuz değerlerin öznesi olduğunu tanıtlar. Nihilizm ve kötümserlik salt bu özgürlük olanağı karşısında olanaklıdır ve kendinde bu ereğe duyulan özlemin olumsuz anlatımıdır. Heidegger’in ‘düşüş’ teması her nedense pekçok belirtisi ile modern tine daha başından bulaşmış olduğunu gösteren ve ‘Dasein’ın düşmüşlüğü için görgül doğrulama sunan bir etik ‘düşmüşlük’ durumu ile örtüşür.

düşünüp taşınma: Überlegung

düzenleme: Einrichtung

düzleştirme: Einebnung (boyuneğmenin sonucu sıradanlaştırma; herşeyin aynılaştırılması; s. [127])

E

-e aitlik: Zugehörigkeit

eklenti: Dreingabe: eklenti (005)

eksiklik: Mangel

ekstase (bkz. ‘götürülme: Entrückung’): □□□□□□□□□□

ekstatik: ekstatisch

‘Ekstase’ sözcüğü Yunanca “□□□□□□□□ :: dışarı çıkarma, uzaklaştırma” sözcüğünden türetilmiş ve zamanla ‘dalınç,’ ‘kendinden geçme’ anlamını da kazanmıştır. Heidegger sözcüğün özellikle ‘existieren’ ile eş-kökenselliğini göz önünde tutar (bkz. ‘götürülme).

elaltında-bulunuş: Zuhandenheit

[71] “Elaltında-bulunuş “kendinde” olduğu gibi alınan varolan-şeyin varlıkbilimsel-kategorisel belirlenimidir. Ama elaltında-bulunan gene de yalnızca elönünde-bulunanın zemininde ‘vardır.’” :: “Zuhandenheit ist die ontologisch-kategoriale Bestimmung von Seiendem, wie es »an sich« ist. Aber Zuhandenes »gibt es« doch nur auf dem Grunde von Vorhandenem.”

elönünde-bulunuş: Vorhandenheit

El-önünde-bulunuş hiç kuşkusuz — etimolojik olmanın büyük önem taşıdığı bir durumda — ‘elde’-bulunuş (‘presence-at-hand’) demek olamaz. Elönünde-bulunuş insandan (‘Dasein’) başka ve belki

de insan sorunları ve etkinlikleri ile doğrudan ilgileri olmayan varolan-şeylerin (existentia) bulunuşunu anlatır: Güneş, ay, yıldızlar, atomlar vb. Gene de, ‘el-önünde-bulunuş’ ‘el’i, büyük olasılıkla ‘insan eli’ni varsayar ve bunun yokluğu durumunda ilgili ‘nesnelere’ ne olacağı sorulmalıdır. ‘Elaltında-bulunuş’ anlatımı araç-gereç türünde varolan-şeylerin varlığını anlatmak için kullanılır. [211]: “Vorhandenheit und Zuhandenheit sind Modi der Realität.”. [203]: “tam olarak reel olanın anlamında dünya-içinde varolan-şey, salt elönünde-bulunan şey” :: “das innerweltliche Seiende im Sinne des Realen, nur Vorhandenen.” [71]: “elaltında-bulunan gene de yalnızca elönünde-bulunanın zemininde ‘vardır’” :: “Zuhandenes »gibt es« doch nur auf dem Grunde von Vorhandenem.” [183]: “elönünde-bulunuş (“realite,” “dünya”-edimselliği” :: “Vorhandenheit (»Realität«, »Welt«-Wirklichkeit).”

elönünde-Varlık: Vorhandensein

‘Dasein’ın ‘insan’ı anlatmak için kullanılması bir tür ‘dil kayması’ yaratır ve sözcüğün doğal dildeki anlamlarını sözcüksüz bırakır (‘bulunuş,’ ‘varoluş’/‘Vorhandensein,’ ‘yaşam,’ ‘varlık’). ‘Vorhandensein’ da ‘das Seiendes’ ve başkaları gibi bu sözcük açığını gidermek için başvurulan çözümler arasındadır.

en yakından ve çoğunlukla: zunächst und zumeist [370]. Ayrıca: ilk olarak, ilkin; yaklaşık olarak. (MR: proximally.)

Heidegger bu sözcüğü ve onunla birlikte ‘çoğunlukla’ anlatımını, bir bakıma ‘tematik’ olanla karşıtlık içinde, sıradan bir gözlem, deneyim vb. gibi bir bilinç durumu ile ilişki içinde kullanır. [370]: “Önümüzdeki çözümlemelerde sık sık ‘en yakından ve çoğunlukla’ anlatımını kullandık. ‘En yakından’ oradaki-Varlığın kamusallığın ‘birbiri-ile-birlikte’sinde ‘açıkta’ olma yolunu imler — üstelik ‘temel’de tam anlamıyla varoluş-ilgili olarak gündelikliğin ‘üstesinden gelinmiş’ olsa bile. ‘Çoğunlukla’ oradaki-Varlığın kendini her zaman değil ama ‘bir kural olarak’ Herkese gösterme yolunu imler.” [102]: “En yakından elaltında-bulunan üzerine konuşuyorduk. Bu yalnızca her durumda başkalarından önce ilk olarak karşılaşılan varolan-şey demek değil, ama aynı zamanda “yakında” olan varolan-şey de demektir. Gündelik işgörmenin elaltında olan şeyi yakınlık karakterini taşır.” Anlatımın fenomenolojik bir işlevi vardır ve en açık ve genel yaşantıların, deneyimlerin henüz üzerine düşünme tarafından bozulmamış ‘açıkta olma’ yolunu belirtir.

endişe: Angst

erişim, giriş: Zugang

esirgeme: Fürsorge

“Fürsorge” anlatımı ‘yardım/Hilfe’ ile anlamdaştır. Ama Heidegger ‘Hilfe’ sözcüğünü kullanmaz ve ‘Fürsorge’nin tasanın varoluşsal kipi olduğunu söyler. ‘Fürsorge’nin etimolojik çevirisi ‘için-kaygı’dır. [121]: “Bu [esirgeme] anlatımını tasanın bir varoluşsal için terim olarak kullanılmasına karşılık düşecek bir yolda anlıyoruz. Örneğin olgusal toplumsal düzenleme biçimindeki ‘esirgeme’ birlikte-Varlık olarak oradaki-Varlığın Varlık-durumunda temellenir” :: “Diesen Ausdruck verstehen wir aber entsprechend der Verwendung von Besorgen als Terminus für ein Existenzial. Die ‘Fürsorge’ als faktische soziale Einrichtung zum Beispiel gründet in der Seinsverfassung des Daseins als Mitsein.” [121]: “Giderek beslenme ve giyinme ile ‘tasa,’ hasta bedenin bakımı bile esirgemedir” :: “Auch das ‘Besorgen’ von Nahrung und Kleidung, die Pflege des kranken Leibes ist Fürsorge.” [318]: “Başkaları için kaygı olarak esirgeme” :: “Fürsorge als Sorge für Andere.” (İngilizce çeviride (MR) sözcük ‘solicitude’ ile karşılanır.)

eş-kökensel: gleichursprünglich

eylem türleri: Aktionsart [349]

eyleşmek: verweilen; eyleşme: Verweilen

F

Fenomen: Phänomen

Varlık ve Zaman'ı deşifre etmenin ilk koşulu 'fenomen' ve 'görüngü'nün bir olmadıklarını düşünmeyi başarmaktır. [30-1]: 'Phänomen' :: 'fenomen'; 'Erscheinung' :: 'görüngü.' — Heidegger 'fenomen' kavramını da yeniden tanımlayarak dizgesine uyarlar: "Das Sich-an-ihm-selbst-zeigende." Bunu yapmalıdır. 'Fenomen' ya da 'görüngü' doğal dilde ve doğal usta 'görünen,' daha doğrusu 'gibi görünen' ve böylece 'kendini kendinde değil ama kendi başkasında ya da başkası olarak gösteren'dir. Fenomen böylece 'öz'ün 'başkası'dır. Ama fenomeni ilke (dolaysız) alan fenomenolojik yöntem kendi iç tutarlığı için fenomenin bu dolaylılığını silmek, sözcüğü arke olarak yeniden-tanımlamak zorundadır. 'Erscheinung/görüngü' sözcüğü 'fenomen'in yanısıra ondan ayrı bir anlatım olarak kalır.

formüle etme: stellen

G

Geçmiş (zaman): Vergangenheit

gelecek-ilgili, gelecekteki: zukünftig

gelichtet: bkz. lumen naturale

gerçek wahr; (düzmece ile karşıtlık içinde) genuin, echt

[33]: "Arı □□□□□ ya da genel olarak varolan-şeylerin en yalın Varlık-belirlenimlerinin salt 'gören' algısı, en arı ve en kökensel anlamda "gerçek"tir, e.d. yalnızca açığa çıkarır, öyle ki hiçbir zaman örtemez."

gerçeklik: Wahrheit; (düzmece ile karşıtlık içinde) Echtheit

[226]: "Ancak oradaki-Varlık oldukça ve olduğu sürece gerçeklik "vardır" :: "Wahrheit »gibt es« nur, sofern und solange Dasein ist." —"Newton yasaları, çelişki önermesi, genel olarak her gerçeklik ancak oradaki-Varlık olduğu sürece gerçektir. Genel olarak oradaki-Varlık olmadan önce ve genel olarak oradaki-Varlık bundan böyle olmadığı zaman hiçbir gerçeklik yoktu ve hiçbir gerçeklik olmayacaktır, çünkü gerçeklik açığa serilmişlik, açığa çıkarış ve açığa çıkarılmışlık olarak o zaman olamayacaktır." —[222]: "Gerçeklik (açığa çıkarılmışlık) her zaman ilkin varolan-şeylerden koparılıp alınmalıdır. Varolan-şey gizlenmişlikten kapılır. O sıradaki olgusal açığa çıkarılmışlık bir bakıma her zaman bir hırsızlıktır. Yunanlıların gerçekliğin özünü anlatırken yoksunluklu bir anlatım (□□□□□□□□) kullanmaları bir raslantı mıdır?" [220-1]: "buna göre ancak oradaki-Varlığın açığa serilmişliği ile en kökensel gerçeklik fenomenine erişilir." [227]: "tüm gerçeklik ... oradaki-Varlığa görelidir" :: "Alle Wahrheit ist ... relativ auf das Sein des Daseins." Ama hemen ardından bu görelilliğin öznellik olmadığı söylenerek bir "nesnellik" tanıtlaması verilir. Ve gene de [229]: — "Gerçeklik zorunluğu içinde tanıtlanmaya izin vermez" :: "Wahrheit läßt sich in ihrer Notwendigkeit nicht beweisen, weil ..." "Gerçeklik fenomeni"nden söz edebiliriz, çünkü fenomenolojik yöntem için 'fenomen' gerçek olmalıdır. — [33] Heidegger gerçeklik kavramını sözcüğün Yunanca'daki etimolojik yapısından anlar ve buna göre onu 'açığa çıkarma' olarak

tanımlar. Yunanca'da □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□'gerçeklik' demektir. Ama Yunanca sözcük □□ (= 'değil-') ön-ekinden ve 'gözden kaçmak,' 'gizlenmiş olmak' demek olan □□□□□ kökünden türetilir. Böylece 'gizlenmişliğin olumsuzlanması' olarak gerçeklik 'açığa çıkarılmışlık,' 'ortaya serilmişlik' demek olacaktır. Yine burada da ('görüngü/fenomen' durumunda olduğu gibi) Heidegger etimolojinin, klasik Yunan etimolojisinin son kanıt olduğunu kabul eder (niçin Sümerce'nin, Hititçe'nin yada belki de Aztekçe'nin, Japonca'nın böyle bir ayrıcalıktan yoksun olduklarını açıklamaz.) Bu hiç kuşkusuz fenomenolojik yönteme uygundur. Ve gene de etimolojiler olumsallık öğesi kapsarlar.

gereç (takım): Zeug

[68]: "Tasada karşılaşılan varolan-şeye gereç diyoruz. İşgörmelerde yazı gereci, dikiş gereci, iş, taşıma, ölçü gereçleri ile karşılaşılır" :: "Wir nennen das im Besorgen begegnende Seiende das Zeug. Im Umgang sind vorfindlich Schreibzeug, Nähzeug, Werk-, Fahr-, Meßzeug."

gereçsellik: Zeughaftigkeit

geri-çağrı: Zurückruf

germek: spannen

gönderilme: Verwiesenheit

gönderme: Verweisung

göndermek, -e: verwiesen auf

görgül-olarak-olgusal: tatsächlich

görgül-olgu, görgül-olgusallık: Tatsache, Tatsächlichkeit

[276]: "Ama oradaki-Varlığın olgusallığı elönünde-bulunan birşeyin görgül-olgusallığından özsel olarak ayrıdır" :: "Die Faktizität des Daseins aber unterscheidet sich wesenhaft von der Tatsächlichkeit eines Vorhandenen."

görüngü: Erscheinung

[29] Heidegger 'Görüngü' ve 'fenomen'i (□□□□□□□□□□) ayırır. Fenomen fenomenolojik yöntem için 'arke'dir. Arkasında herhangi bir özsellik gizlemeyen ve "kendini kendinde gösteren" dolaysızdır — 'das Sich-an-ihm-selbst-zeigende,' □□□□□□□□ varolan-şey, 'das Seiende.' — Gerçekten de, fenomen dolaysızdır, çünkü duyusal olarak algılarız. Ama gene de Kendisinden daha çoğudur. Varolan-şeye bir de 'kendi Başkası' olabileceğini düşündüğümüz zaman 'fenomen' deriz. Fenomen salt kendisi olan yalın Varlık değil, ama Varlığını kendi 'başkasında' kazanan dolaylı Varlıktır. Bu 'kendisinin ve başkasının' birliği olması fenomeni değişen, devinen, ve yitip giden birşey yapar, onu 'Varlık = Varlık'tan, 'A = A'dan, 'Kendi = Kendi'den, Parmenides'in 'Bir' olan Varlığından ayırır ve götürüp sonlunun alanına, Herakleitos'un 'akış dünyasına' bırakır. Fenomenin bu kavramsal çözümlemesinin fenomenin değersizleştirilmesi olarak görülmesi Nietzsche'ye gider ve Heidegger fenomeni onurlu ve değerli yerinden atan klasik felsefenin bu nihilistik yanılgısının düzeltilmesinin zorunlu olduğunu düşünür. Bunun için bütün bir 'antikçağ varlıkbilimi' ile — yalnızca Sokratik (Platon ve Aristoteles) değil, ama ön-Sokratik klasik felsefe ile de — bir hesaplaşma zorunludur. Klasik felsefenin Varlığın anlamını örten bu dramatik yanılgısı Heidegger için modern nihilizmin köklerinin aranacağı yerdir. — Heidegger'e karşın, 'görüngü,' 'Erscheinung,' 'appearance' ve 'fenomen' özdeş etimolojiler gösterirler. Yanılsama (görünüş/Schein/illusion)

kendini başkası olarak gösteren ‘görüngü/Erscheinung/appearance’dan ayrı olarak ‘duyusal’ bir yanılgı, bir algı yanılmasıdır.

görünüş: Schein

gösterge: Index

gösterme: Aufzeigen

göstermek, belgitlemek: erweisen

götürülme: Entrückung

‘Entrücken’ ve ‘ekstase’ Heidegger’in kullanımında ilgili sözcüklerdir. Almanca ‘entrücken’ sözcüğü ‘götürmek,’ ‘aktarmak’ anlamlarının yanısıra, ‘esrime,’ ‘kendinden geçme’ anlamını da taşır. Ekstase ‘dışarıda olma’ ile ilgilidir ve sözcük eski Yunanca’da zamanla ‘kendi dışına götürülme’ gibi bir imlem yoluyla ‘kendinden geçme,’ ‘esrime’ anlamını üstlenmiştir. Yine ‘ekstase’ ve ‘exist’ arasındaki benzerlik de gözden kaçmamalıdır. Heidegger’in metninde ‘ekstase’ ile ilgili olarak söz konusu olan şey Zaman ve boyutlarıdır. ‘Entrückung’ sözel olarak ‘Aus-sich-Heraustreten’ ya da ‘kendi dışına çıkma’yı anlatır. Sözcüğün Almanca ve İngilizce imlemleri arasında ‘birini göğe taşıma,’ giderek ‘İsa’nın ve gerçek kilisenin dünyanın üzerine yükseltilmesi’ gibi dinsel tonlar da bulunur. — [351]S için not: Etimoloji şu çözümlemeye götürmeyi amaçlar: Bu ekstaseler kendi dışlarına çıkma eğilimindedirler ve ‘entrücken’ bu ‘kendinden uzaklaşma’yı, ‘kendinden geçme’yi, ‘kendi dışına’ götürülmeyi anlatır; böylece tümü de ‘kendi-dışında’ ya da “Außer-sich” olan şeylerdir. — ‘Esrime’ anlamını Zaman boyutları olarak ‘ekstase’lere bağlamak doğal bilinçte bir Doğa belirlenimi olarak Zamanı yalnızca Tinin bir yüklemi olmanın ötesine, ‘tinselleştirme’ye götüren ‘etimolojik’ bir çağrışıma yol açar ve anlak bu ‘kavramsız’ bağıntı karşısında askıda kalır: Ne doğrulayabilir, ne de çürütebilir. Örneğin İngilizce çeviri (MR) bu çağrışımı açıkça sergileyen bir çözüm kullanır: “the raptures of the future, of what has been, and of the Present …”]. Heidegger bir mistik değildir; ama ‘zamanın esrimesi’ etimolojik yönteminin mistik bir yan-ürünüdür. (İngilizce çeviride (MR) sözcük her iki anlamıyla birlikte karşılanır: ‘rapture’ ve ‘carry away’.

göz dikmek: anvisieren

göz önünde canlandırma: Vergegenwärtigung [359]

gözdağı: Bedrohung

göze-çarparlık: Auffälligkeit

göze-çarpmaz: unauffällig

gözetme: Rücksicht

güdü: Motiv

gündeliklik: Alltäglichkeit

H

harcamak: verbrauchen

haykırma: Ausruf

hemen: sogleich

henüz ancak, ancak: nur noch

heyecan: Affekt

hoşgörme; Nachsicht

hürmet: Ehrfurcht

hüzün: Traurigkeit

I

ıraklık: Ferne

İ

içerdeki-Varlık: Innensein [60]

içerdelik: Inwendigkeit

içinde: in, innan [54]

Oradaki-Varlığın Varlık ilişkisi uzaysal-cisimsel elönünde-bulunan-Varlığın Varlık-ilişkisinden ayrı olduğuna göre, Heidegger için oradaki-Varlık için oluşturucu olduğunu söylediği 'içinde-Varlık'/'In-Sein' kıpısında kapsanan "in" ilgecinin uzaysal olmadığını (aslında elönünde-bulunan-Varlık kipinde olmadığını) göstermek zorunludur [54]. Bunu bir çıkarsama ya da tanıtlama ile değil, ama fenomenolojik olarak etimolojik kanıtlama ile yapmalıdır. Bu etimolojik-fenomenolojik kanıtların çoğunlukla ve doğallıkla yitmiş olmasına karşın, Heidegger burada gerekli kanıtı Jakob Grimm'in Kleinere Schriften'inde bulur. S&Z'ın İngilizce çevirisinde (MR) verilen bir nota göre (s. 80), Grimm sözü edilen Yazılarında modern Almanca'daki "in" belirtecinin "innan"dan ve bunun da kökensel biçim olarak "wohnen"den (habitare, oturmak, yaşamak) türediğini belirtir. Böylece "in" ilişkisi uzaysal bir ilişki değil ama her nasılsa uzaysal olmayan bir "yaşama" ilişkisi, oradaki-Varlığın bir varoluşsal-varlıkbilimsel ilişkisidir. Heidegger'in bu konuda [54] yapmak istediği şey dildeki kökensel bir bozulmayı ya da örtülmeyi düzeltme anlamında benzer olarak Yunanca'da logos (□□□□□), gerçeklik (□□□□□□□) ve fenomen (□□□□□□□□□□) sözcükleri için de yapılır. — Yine aynı yerde [54] 'an' üzerine sunduğu fenomenolojik betimlemenin bağlamı hiçbir biçimde açık değildir. — Bu etimolojik düzeltmenin Almanca'da "In-Sein"ın kullanımını Heidegger'in istediği yolda aklamasına karşın, Türkçe'de hem cisimsel/uzaysal hem de insansal/ekinsel ilgileri belirtmede kullandığımız "de" ilgecinin bu iki işlevini kökensel kullanımında da akladığını gösteren bir etimolojisi yoktur. Heidegger 'in/içinde'nin oradaki-Varlık durumunda 'uzaysal içtelik' olarak anlaşılmasına karşı uyarıyı kendisi yapar. Benzer olarak, ve yine kendisinin belirttiği gibi, 'ortasında-Varlık' da uzaysal bir yanyanalık imlemez.

içinde-Varlık: In-Sein

[54]: "içinde-Varlık elönünde-bulunan-şeylerin uzaysal bir 'birbiri-içindeliği' demek de değildir, tıpkı 'içinde'nin aslında kökensel olarak sözü edilen türde uzaysal bir bağıntıyı imlemiyor olması gibi." "İçinde-Varlık oradaki-Varlığın bir Varlık-durumu demektir ve bir varoluşsaldır." İçinde-Varlık da tıpkı dünyadaki-Varlık gibi fenomenin görülmesini sağlayan oluşturucu kıpılardan biridir.

iki-anlamlılık: Zweideutigkeit

ikircimsizlik: Eindeutigkeit

ileri-çağrı: Vorruf

ilgi: Bewenden

ilgilendirilebilirlik: Angänglichkeit [137]

ilgili olmaya bırakma (şeyleri): Bewendenlassen

[85]: “Varlıkbilimsel olarak anlaşılan ‘ilgili olmaya bırakma’ varolan-şeyin çevre içersinde elaltında-bulunuşu üzerine önceden özgürleştirilmesidir” :: “Das ontologisch verstandene Bewendenlassen ist vorgängige Freigabe des Seienden auf seine innerumweltliche Zuhandenheit.”

ilgililik: Bewandtnis

[84]: “Elaltında-bulunanın Varlık-karakteri ilgililiktir” :: “Der Seinscharakter des Zuhandenen ist die Bewandtnis.” — ‘Bewandtnis’ ya da ‘bewenden lassen’ çevresine kurulan tüm anlatımlar özsel olarak idiomatiktir ve hem doğrudan hem de etimolojik çevirileri geçersiz görünür. Sözcüğün etimolojik yapısı ‘dönme’ ile ilgilidir ve çeviri için herhangi bir ipucu vermez. Buna göre sözcüğün tikel anlamları idiomatik bağlamlardan belirlenir ve Türkçe sözlüklerde ‘neden,’ ‘açıklama,’ ‘mahiyet,’ ‘hususiyet’ gibi karşılıklar bulunur. (İngilizce çeviride (MR) sözcük ‘involvement’/’karışma,’ ‘katılma’) ile karşılanır.) Elaltında-bulunan şeylerin sözcük tarafından anlatılan Varlık-karakterinin ne olduğunu düşünürsek, Heidegger için bunun pekala bir tür ‘ilgili-olma,’ ‘karışma,’ ‘katılma’ vb. olduğunu kabul edebiliriz ve bu durumda sözlük karşılıkları yeterince yardımcı olmayacaktır. ‘İlgililik’ belki de bütün bu anlamlar çokluğunu kucaklayan bir karşılık olarak kullanılabilir. — Sözcüğün idiomatik kullanımına bağlı belirteçler için de çeviride eşit ölçüde güçlük gösteren sorunlar vardır. Eğer Almanca ‘mit etwas bei etwas’ anlatımını Türkçe’nin uylaşımsal sözdizimi içinde karşılarsak, o zaman çeviri ‘birşey ile birşeyde’ değil, ‘birşeyin birşeyde’ ya da ‘birşey açısından birşeyde’ biçiminde olacaktır. ‘Mit’ bağlacı bu deyim yapılarında kullanıldığında bağlaç olmaktan çıkar, değişir ve bir belirteç olur: ‘mit Hinblick auf,’ ‘betreffend,’ ‘in Bezug (auf etwas)’ ya da genel olarak ‘açısından,’ ‘bakımından.’ (İngilizce ‘with’ Almanca ‘mit’ ile bu açıdan koşuttur.) Bu yüzden Türkçe çeviri ya söz diziminden ya da etimolojik çeviriden vazgeçmek zorundadır. Almanca’da buradaki bağlamdaki ‘mit etwas’ anlatımında ‘etwas’ özne iken, Türkçe’de ‘birşey ile’de ‘birşey’ özne değil ama ‘nesne’ ya da ‘başka’ birşey olur. — Heidegger doğal dilleri ‘sözlük’ ve ‘dilbilgisi’ açısından yetersiz bulduğu için, sorunları bu tür etimolojik, fenomenolojik aygıtlarla çözme yoluna gider. ‘Bewenden’ anlatımının şu tür kullanımları vardır: “dabei (damit) hat es sein Bewenden” :: “bu iş bununla biter”; “es dabei bewenden lassen” :: “işi burada bırakmak”; “und dabei hatte es sein Bewenden” :: “ve işin sonu buna vardı”; “dabei muss es sein Bewenden haben” :: “bu iş burada bitmeli”; “die Sache hat eine ganz andere Bewandnis” :: “bu sorunun aslı/doğası bütünüyle başkadır”; “damit hat es folgende Bewandnis” :: “işin aslı/doğası şöyledir.”

ilgisiz: gleichgültig (indifferent: ayrımsız)

im: Zeichen

imlem: Bedeutung

imlemlilik: Bedeutsamkeit

insan: Man, das

[114]: “… gündelikliğin ‘özne’si” :: “das »Subjekt« der Alltäglichkeit.” [252]: “Gündelikliğin ‘Kendi’si insandır ki, kendini boş konuşmada anlatan kamusal yorumlanmışlıkta oluşturur.” :: “Das Selbst der Alltäglichkeit aber ist das Man, das sich in der öffentlichen Ausgelegtheit konstituiert, die sich im Gerede ausspricht.” — Sözcük Almanca’da olduğu gibi Türkçe’de de belirsiz kişi adılını

anlatmak için kullanılır. İngilizce çeviri (MR) Almanca anlatımı aynı belirsiz adılın İngilizce'nin gerektirdiği çoğul biçimi olan 'the they' ile karşılar.

işgörme; Umgang

En yakından anlamı 'das Befreundetsein/ahbap olma, yakınlık, gesellschaftlicher Verkehr/ toplumsal ilişkiler' olan sözcük sözel olarak bütünüyle ilgisiz görünen bir 'çevresinden dolaşma' anlamına gelir. Ama Heidegger sözcüğü oradaki-Varlığın çevre-dünyadaki işlerini, ilişkilerini, elaltında-bulunan şeylerle işgörmelerini anlatmak için kullanır. [67]: "İşgörmenin en yakın türü ... salt algısal bilme değil, el işi yapan, kullanan tasadır" :: "Die nächste Art des Umganges ist ... aber nicht das nur noch vernehmende Erkennen, sondern das hantierende, gebrauchende Besorgen." İşgörme burada Yunanlıların 'praxis'leri ile anlamdaş görünür: [68] "Yunanlıların "Şeyler" için uygun bir terimleri vardı: □□□□□□□□□e.d. tasalı işgörmelerde (□□□□□□) kendisiyle işimizin olduğu şey" :: "Die Griechen hatten einen angemessenen Terminus für die »Dinge«: □□□□□□□□, d. i. das, womit man es im besorgenden Umgang (□□□□□□) zu tun hat."

itki: Antrieb, Trieb

K

kabahat: Vergehen

kabahatli-Varlık: Schuldigsein

kalacak-yersizlik: Aufenthaltslosigkeit [347]

kalıcı: beharrlich; bleibend

kalıcılık: Beharrlichkeit

kalış: Aufenthalt

kamusallık: Öffentlichkeit [127]

kanı: Überzeugung

kanıt: Ausweisung

kanıtlamak: ausweisen

Tanıtlamadan ayrı olarak 'gösterme' gibi birşeydir ve 'gerçekliği' değil ama 'doğruluğu' amaçlar. Bir olgu yer almışsa doğrudur. Ama bir kavram sürekli varlık olarak gerçektir.

kapalı: verschlossen: kapalı verschlossenheit: kapatılmışlık

kapsam, içerik: Bestand

karar: Entschluß

kararlılık: Entschlossenheit

karşılaşmak, karşılaşma: begegnen, Begegnis

kategorisel: kategoriale ('kategorisch' değil)

[54]: "kategoriseller oradaki-Varlık karakterinde olmayan Varlık-türündeki varolan-şeylere ait olan varlıkbilimsel karakterler"dir.

kavram: Begriff

kaygı: Sorge, cura [119], [121]

[196]: “belirli-Varlığın Varlığı olarak kaygı” :: “der Sorge als Sein des Daseins.” Kaygı türetilemez, çıkarsanamaz, kendisi kökendir. [196]: “Kaygı-yapısının varlıkbilimsel öğesel bütünlüğü geriye varlıksal bir “kök-öğe”ye götürülemez ...” :: “Die ontologisch elementare Ganzheit der Sorgestruktur kann nicht auf ein ontisches »Urelement« zurückgeführt werden.” [199]: “İnsanın perfectiosu (eksiksizliği), kendi en öz olanakları için (tasar için) özgür-Varlığında olabileceği şey olması ‘kaygı’nın bir ‘başarımı’dır. Ama eş-kökensel olarak ‘kaygı’ bu varolan-şeyin temel-türünü belirler ki, bu varolan-şey tasa edilen dünyaya o türe göre teslim edilmiştir.” Kaygının zamanda olmadığı görüşü için bkz. [327].

kaygılılık: Sorgfalt (ayrıca: özenlilik)

kendi: selbst

kendi-dışında-Varlık: Aussersichsein

kendi-gibi: selbig

kendinde-süreklilik: Selbstständigkeit (bkz. süreklilik)

kendinde-Varlık: An-sich-sein

kendine-doğru: Auf-sich-zu

kendinin: eigen (ihre eigenste eigentliche Möglichkeit :: en öz asıl olanağı [302])

Kendinin-Varlığı: Selbstsein

Kendi-Olma: Selbstsein

kendi-önünde: Sichvorweg

[236]: Kaygının birincil kıpısı olarak ‘kendi-önünde’ “oradaki-Varlığın her durumda kendi uğruna varolması demektir.”

kendinin: eigen

[302]: “ihre eigenste eigentliche Möglichkeit :: en öz asıl olanağı.”

keyif yokluğu: Ungestimmtheit

keyifsizlik: Verstimmung

kıpı, ‘görsel’ kıpı: Augenblick (‘görsel’ eki Heidegger’in fenomenolojik kullanım yaptığını varsayar); s.[338], [387-8]

Sözcük ‘kıpı’ ve ‘görüş kıpısı’ ile çevrildi. — Yapısındaki ‘göz’ ve ‘bakış/görüş’ bileşenleri ile Almanca bileşik sözcük Heidegger’in fenomenolojik yöntemine özellikle uygun düşer. Buna göre Heidegger’in ‘kıpı’ (‘an’) demek olan sözcüğün etimolojik yapılanışı içinde ‘görme kıpısı’ olarak okunmasını istediğini kabul edebiliriz (bkz. özellikle [338]). Buna karşı, sonsuz küçüklükteki zaman aralığı olarak kıpı her kavram gibi çelişkilidir ve fenomenolojik yönteme yanıt vermez (nokta ve atom gibi), çünkü çelişkili birşey olarak kendini ‘sergileyemez.’ (Heidegger Varlık ve Zaman’da, birkaç raslantısal kullanım dışında, ‘karşıtlık,’ ‘çelişki’ gibi kavramlar üzerinde durmaz.) Gene de, ‘kıpı’ olarak ‘Şimdi’ görsel-işitsel olmasa ve açığa serilebilmesi söz konusu olmasa da, ‘kıpının deneyimlenmesi’nden olağan birşey gibi söz edilir ([338], 3 nolu dipnot). Eğer ‘deneyim’ duyu-deneyimi olarak anlaşılırsa, eşit doğrulukla (ya da eşit yanlışlıkla) yine birer ‘sonsuz küçüklük’ kipi

olan uzaysal noktanın ya da özdeksel atomun ‘görülmesi’ gibi birşeyden söz edilebilir.

kışkırtıcı: versucherisch

kışkırtma: Versuchung

ki ona: woran

Ki vardır: Daß es ist [134-5]

[135]: “Oradaki-Varlığın ruhsal durumunda açığa serilen ‘Ki vardır ve olması gerekir’ varlıkbilimsel-kategorisel olarak elönünde-bulunuşa ait görgül-olgusallığı anlatan ‘Ki’ değildir” :: “Das in der Befindlichkeit des Daseins erschlossene »Daß es ist und zu sein hat« ist nicht jenes »Daß«, das ontologisch-kategorial die der Vorhandenheit zugehörige Tatsächlichkeit.” [135]: “Bu ‘Ki vardır’a bu varolan-şeyin kendi ‘Orası’na fırlatılmışlığı diyoruz” :: “dieses »Daß es ist« nennen wir die Geworfenheit dieses Seienden in sein Da ...”

kip: modus

konum: Lage bzw. Situation

konuşma: Sprechen

konutlamak: varlığını ileri sürmek

korku: Furcht

kökensel: ursprünglich (birincil)

kulak asma: überhören

kulak verme: hinhören

kullanışlılık: Handlichkeit

kullanmak: verwenden

kurgu, kurgulama: Spekulation; Konstruktion

Heidegger’in fenomenolojik yöntemi açısından olumsuz bir anlam taşır ve tüm ‘ussal-kurgu,’ aslında ‘arı ussal-kuramsal’ herşey fenomenolojik yöntem tarafından yanlışlanır. ‘Konstruktion’ fenomenolojik yöntemde ‘reel’ olanla ilgisi açısından varlıkbilimsel olarak olumsuz bir değerde, ve gene de ‘mantıksal’ olanla karşılık içinde keyfi olanı anlatmak üzere kullanır. — Buna karşın, tarih söz konusu olunca [375], ‘kurgulama/Konstruktion’ kaçınılmazdır, çünkü açıktır ki fenomenolojik yöntem ancak duyusal olana, dolaysız deneyime sınırlı olduğu ölçüde, tarihi algısalolarak değil, ama ancak kurgusal olarak ele alabilir. Burada anlatım genel olarak ‘kuramsal,’ ‘kavramsal,’ ‘düşünsel’ vb. gibi anlatımlarla çakışır. “Fenomenolojik kurgulama” [375] fenomenolojinin kendisine aykırı görünür.

L

logos: Logos

Bkz. özellikle [34]. ‘Logos’ klasik Yunanca’da birçok anlama geliyordu: Us, söz, bağıntı, oran vb. Heidegger ‘logos’un (□□□□□) etimolojik olarak ‘legein’ (□□□□□□) sözcüğünden türediğini düşünür ve □□□□□□□‘sergileme,’ ‘anlatma,’ ‘konuşma’ anlamlarını taşır. Ama logos □□□□□□□□□□demek de olabilir ve o zaman ‘bildirilen,’ ‘sergilenen’ gibi anlamlar taşır. Buna göre fenomenolojik yöntem logosun klasik Yunanlılar arasında bir fenomen imleminde kullanıldığı sonucunu çıkarır [34]: Logos

“yalnızca bir □□□□□□□imleminde değil, ama aynı zamanda □□□□□□□□□, genel olarak sergilenen birşey imleminde de kullanılır”. — Bu çözümlemeye göre ‘ussal varlık olarak İnsan’ anlatımı anlamını yitirir. İnsan konuşan dirimli varlıktır. Fenomenolojik yöntem ‘logos’u ‘konuşma’ değil ama ‘us’ olarak aldığı zaman bile bu biraz başkalaşmış bir ustur [34]: “Ve □□□□□un işlevi birşeyi yalnızca görülmeye-bırakmada, varolan-şeyi algılanmaya bırakmada yattığı için, □□□□□ us demek olabilir.” [154] “Böylece □□□□□un □□□□□□□□□ olarak kökensel anlamına sarılırız: Varolan-şeyi kendiliğinden görünmeye bırakma.”

lumen naturale (doğal ışık)

[133]: ‘Licht’/’ışık’ sözcüğünün etimolojik bağıntılarına gönderme; ‘lichten’ sözcüğü ışık, aydınlık vb. ile ilgisiz olarak bir ormanlık alanı vb. ‘açmak’ anlamını da taşır (bkz. ayrıca [350-1]). Bütün bu fenomenolojik irdelemenin odağının burada oradaki-Varlığın ‘Orası’ olduğunu gözden kaçırmamalıyız [147]: “‘Görüş’ ‘açılmışlığa’ (Gelichtetheit) karşılık düşer ki, ‘Orası’nın açığa serilmişliğini onunla nitelendirmiştik.” Söz konusu ‘açılma’ ‘Dasein’daki ‘Da-’nın, ‘Orası’nın açılmışlığıdır. Heidegger sözcüklerin doğal dildeki olumsal yan-anlamlarını fenomenolojik bağıntılar olarak kullanır ve bunların varlıkbilimsel olarak gerçek ya da geçerli olduklarını düşünür, gerçi ‘yöntem’ ve ‘ele aldığı nesne’ arasındaki ilişkinin uygunluğu üzerine tek bir söz bile etmese de. — Buradaki durumda denmek istenen şey lumen naturalis rationesden (doğal ışık, us) söz edenlerin (Galileo, Descartes) aslında — bilmeksizin — ‘insan’ı daha yöntemsel olarak anlatan ‘Dasein’daki ‘Orası/Da’ya, ‘açıklığa,’ ‘kapatılmamışlığa,’ ya da ‘açık kılınmışlığa’ anlatım verdikleridir, çünkü ‘aydınlatılmış’ [erleuchtet] olanın ‘açılmış’ [gelichtet] “yer/Ort” ile ilgisini gözden kaçırarak sözcüğün fenomenolojik imlemini de gözden kaçırmışlardır.

M

-mek için, -ebilmek için: Um-zu

merak: Neugier

N

ne hakkında: worum

ne önünde,’ ‘ki önünde: wovor

nereden: woher

nereye: wohin

nesnel: sachliche

nokta: Punkt

O

o sırada: damals

olan biten, olay: Ereignis

Olabilme: Seinkönnen

olaylar, tarihsel: Geschehen

Heidegger ‘Geschehen’ ve ‘Geschichte’ arasındaki etimolojik ilgiyi kullanır. Ussal olarak, ‘olaylar/Geschehen’ hiçbir biçimde ‘tarihsellik’/Geschichtlichkeit’ imlemezler; ama bağıntı fenomenolojik

olarak pekala geçerlidir, çünkü bu durumda görsel-işitsel bağlantı yeterlidir. Sözcüklerin bu semantik-kavramsal ilgisizliği çeviriyi olanaksızlaştırır, çünkü 'olaylar/happenings' doğrudan doğruya tarih kavramına (ya da fenomenine) götürmez, böyle bir çağrışım Türkçe'de olduğu gibi örneğin İngilizce'de de bulunmaz. Klasik felsefenin çözümlemesine göre, 'Olay'ın Tarihe, Dünya-Tarihine ait olması için, dünya-tarihsel olması için ereksel tarihsel bütün içersinde zorunlu bir kıpı olması gerekir. Tarihsel Bütün Tinin tam edimselleşmesini anlatır ve ancak bu sonsuz bütünlük ereğine doğru çalışan süreçte vazgeçilmez yeri olan 'olay' 'tarihsel'dir. — 'Geschehen' 'olmak' demektir; ama bu 'olma,' içinde yer aldığı bağlama göre, 'varlığı' değil, 'yer almayı,' bir 'olay'ın 'olma'sını anlatır ve Türkçe'de — tıpkı Almanca'da da olduğu gibi — hiçbir biçimde tarihsellik imlemez. Almanca 'Sein' ve 'Geschehen' arasında herhangi bir kökensel ilgi göstermezken, Türkçe 'olma' ve 'olay' sözcükleri arasındaki kökensel ilgiyi doğrudan gösterir ve bu etimolojik eşkökenselliğe 'oluş' sözcüğü de katılır. Ama burada yine herhangi bir tarihsellik söz konusu değildir. (İngilizce çeviride (MR) 'Geschehen' anlatımı 'historize'/'tarihlemek' ile karşılanır ve bunun 'to happen in a historical way' olarak okunması istenir.)

olgu: Faktum

olgu-içeriği: Tatbestand

olgusal (olarak): faktisch

olgusallık: Faktizität

Bkz. özellikle [56]. Almanca Tatsache anlatımı İngilizce'deki 'matter of fact' anlatımını karşılamak üzere üretilmiştir (18 yy). Ve her ikisi de 'olgu' kavramını anlatırlar. 'Tatscahe'nin yanısıra, Almanca 'Faktum' sözcüğünü de kullanır (tıpkı, andırımlı olarak, Türkçe'de örneğin 'görüngü' ve 'fenomen' sözcüklerini ayrımsızca kullanabilmemiz gibi). Heidegger bir yanda oradaki-Varlık ve öte yanda oradaki-Varlık karakterinde olmayan varolan-şeyler arasında bunların 'olgusallıkları' açısından bir ayrım olduğunu düşünür ve bu ayrımı 'Tatsache' ve 'Faktum' sözcüklerine ayrı anlamlar atayarak yapar. 'Faktum' oradaki-Varlık ile ilgiliyken, 'Tatsache' oradaki-Varlık karakterinde olmayan varolan-şeyler için geçerlidir. İngilizce çeviri (MR) bu sorunu bir harf ayrımı yoluyla, 'Tatsache' için 'fact' ve 'Faktum' için 'Fact' kullanarak çözer. Heidegger'in dil kullanımını yansıtabilmek için Türkçe'de şu karşılıklar kullanıldı:

Faktum: olgu

Faktizität: olgusallık;

faktisch: olgusal

Tatsache: görgül-olgu (Heidegger:

[229]: 'empirische Tatsache')

Tatsächlichkeit: görgül-olgusallık

tatsächlich: görgül-olgusal

[229]: Heidegger felsefenin "genel olarak 'görgül-olgu'yu değil ama 'a priori olan'ı tema alma istemi"nden söz eder. "Die Philosophie hat zum Thema des 'A priori'und nicht 'empirische Tatsachen.' — [276]: "Ama oradaki-Varlığın olgusallığı elönünde-bulunan birşeyin görgül-olgusallığından özsel olarak ayrıdır" :: "Die Faktizität des Daseins aber unterscheidet sich wesenhaft von der Tatsächlichkeit eines Vorhandenen." Oradaki-Varlık ontik/varlıksal bir nesne olarak, belli

bir ağırlığı, bedenselliği, ayrıca tarihi, yaşantıları vb. olan bir elönünde-bulanan-Varlık olarak da görülebilir, ve bu durumda oradaki-Varlık 'görgül-olgusal' olarak, bir 'Tatsache' olarak bulunur. Oradaki-Varlığın bu 'görgül-olgusallığı' ('Tatsächlichkeit') Heidegger'in oradaki-Varlığın olgusallığı dediği şeydir, çünkü bu görgül-olgusallık özeldir, oradaki-Varlığa aittir. — Bu arada kavramında 'olgusallık' ile örtüşen 'Realität' ise Türkçe çeviride 'realite' olarak bırakıldı.

olan: seiend.

'Olma' ya da 'Varlık nedir?' sorusu Varlığın daha şimdiden kendisinden başka birşey yapılmış olduğunu varsayar, çünkü 'Varlık şu ya da budur' yanıtı ne olursa olsun onu o olmayan, 'kendisi' olmayan birşeye çevirecektir. (Hegel: "Her kavram belirlidir" — ki ilişkilidir, dolaylıdır, bir olumsuzlama ile yüklüdür demektir. Spinoza: "tüm belirleme olumsuzlamadır.") Varlık "belirlenimsizliğinde belirlidir."

olmuş olan Gewesen; gewesende; olmuş olmakta olan [326]

Olmuşluk: Gewesenheit (Geçmiş (zaman) [329])

oluş: Werden

ona-doğru: Hin-zu

onun için, ona: Wozu (Daha sözel olarak: 'ona doğru' (zu welcher Sache, zu welchem Zweck). Bu belirteç durumunda Türkçe'de 'doğru' yerine 'için' kullanırız.

onun uğruna: Worum-willen

orada ortasında: dabei

oradaki-Varlık, oradaki-varlık: Dasein, Da-sein

Bkz. özellikle s. [13]: 'das Seienden, das existiert.' — Sözcük olağan kullanımında 'varoluş,' 'yaşam,' 'belirli bir varlık,' 'birşey' gibi anlamlar taşır. Daha öte her belirlenim ne semantik olarak ne de mantıksal olarak taşımadığı birşeydir. Ama her daha genel ve böylece daha öğesel, daha soyut, daha temel kavram gibi Dasein da tikel bir belirlenimler türlülüğüne açıktır ve kavrama belirli her varlık sınırsızca yüklenebilir. Dasein da imgelemin, sıradan kurgunun, gündelik çağrışımın, giderek boşinancın, gizemciliğin vb. oyun alanı olarak işlev görebilir. — Heidegger'in 'insan/Mensch' anlatımı yerine 'Dasein' anlatımını seçmesi bu ikinci sözcüğün dolaysızca varlıkbilimsel ve daha fenomenolojik görünmesine bağlıdır; bkz. 'Orası.'

'Orası': Da

Heidegger'e göre, oradaki-Varlıkta 'Orası' bu Varlığı insan yapan öğedir [133]: "İnsandaki lumen naturale üzerine varlıksal imgesel bir yolda konuşma bu varolan-şeyin varoluşsal-varlıkbilimsel yapısından, onun kendi 'Orası' olma kipinde var olmasından başka birşeyi göz önünde tutmaz." "Oradaki-Varlık kendi 'Orası'nı doğal olarak birlikte getirir, ve bu 'Orası'nı yokluğunda bu varlığın var olması salt olgusal olarak değil, ama genel olarak söz konusu değildir. Oradaki-Varlık kendi açığa serilmişliğidir." 'Lumen naturale'nin klasik felsefede Usun kendisini anlatması ölçüsünde, Heidegger'in bu sözleri klasik felsefenin us olarak kabul ettiği şeyin oradaki-Varlığın 'Orası' ile örtüştüğünü gösterir: "'Orası' olmanın iki eş-kökensel oluşturucu kipi, ruhsal durum ve anlama ..." 'Orası' 'oradaki-Varlık' için özseldir, ve 'Dasein'ın 'açığa serilmişlik' ve 'lumen naturale' ile ilgisini uzaysal 'Da' öneki etimolojik olarak gösterir.

ortadan kaldırmak: aufheben (İngilizce çeviride 'transmute' ile karşılanır ve kavram silinir.)

ortasında: bei

[54]: Dasein karakterinde olmayan şeyler bağlamında kullanılan ‘in’ ilgeci Dasein (insan) bağlamında ‘bei’ ilgeci ile değiştirilir ve ayrıca insan durumunda ‘bei’ ilgeci ‘[bir yerde] yaşama’ anlamına yükselir. Grimm [Kleinere Schriften] ‘bei’ ilgecini ‘bauen’ (yapmak, inşa etmek) ve ‘bin’ ile ilişkilendirir. Heidegger’in göstermeye çalıştığı şey Ben durumunda Varlık = Yaşamak ilgililiğidir (»ich bin« = ich wohne). — Heidegger’e göre oradaki-Varlık bedensel/doğal/özdeksel değil ama tinsel bir varolan-şey olarak uzay ile özdeksel/cisimsel varolan-şeylerden ayrı olarak özel bir ilişki içinde bulunur ve başka dillerden ayrı olarak Almanca bu ayrımı yansıtır. Türkçe bu bağlamda ‘Ben’ için de ‘de’ ilgecini kullanır. Bilincim’de’ dediğim zaman burada hiçbir biçimde bir uzaysallık değil ama tinsel bir ilişki imlenir; doğal dil bu bakımdan ne eksiktir, ne de bir yanlış anlamaya ya da anlamamaya yol açar. Ama Heidegger’in kurguladığı etimolojik tabloyu yeniden yaratabilmek için böyle bağlamlarda bütün bir metni anlamsızlaştıracak bir ‘de’ ilgecini kullanamayız ve Almanca ‘bei’nın Heidegger’in burada gösterdiği etimolojisini yansılayacak başka bir Türkçe ilgecin yokluğunda biraz yapay bir anlatıma başvurmak zorundayız — örneğin ‘ortasında,’ ki gene de ‘uzaysal’dır ve Dasein için Heidegger’in istediği anlama bütünüyle uygun değildir (İngilizce çeviri (MR) ‘algonside’ ilgecini kullanır.) Heidegger’in dizgesinde oradaki-Varlığın Varlığı (cisimsel bedeni) bir ‘kategorisel’ olarak ‘içinde-Varlık’ ilişkisi içindedir; ama oradaki-Varlık kendisi bir ‘varoluşsal’ olarak böyle elönünde-bulunan şeylere özgü bir uzaysal ilişkiye girmez. ‘Bei’ özdeksel-cisimsel olmayan oradaki-Varlığın ‘tinselliğine’ uygun düşen bir anlamda ve işlevde yorumlanabilir. — İçinde-Varlığın oradaki-Varlığa değil ama oradaki-Varlığın Varlığına ait bir eklemleme olduğuna dikkat etmeliyiz. Bu Varlık bedenseldir.

ortasında Varlık: Sein bei

ortaya serme: Freilegung

ortaya sermek: aufschließen, aufdecken

oyalanma: Zerstreuung

Ö

ölüme-doğru-Varlık: Sein-zum-Tode

öncelemek: vorgreifen, vorwegnehmen

önemli olma: ... için önemli olan; ... için soru(n) olan: es geht um ...

[12]: “Dahaçok, onun için Varlığında bu Varlığın kendisinin önemli olması yoluyla varlıksal olarak ayırdedilir” :: “Es ist vielmehr dadurch ontisch ausgezeichnet, daß es diesem Seienden in seinem Sein um dieses Sein selbst geht.”

önesürmek: aussagen

önesürüm: Aussage

önünde bulmak: vorfinden

öte-dünya: Jenseits

öyle-olma: Sosein (belirli Varlık)

özdeş: identisch

özenç: Willkür

özgürleştirme: freigeben

özgün: spezifisch

özgürleştirmek: befreien

P

pekinlik: Gewißheit

R

raslantı: Begegnis

realite: Realität

resim, imge: Bild

ruh durumu: Stimmung

‘Stimmen’ bir müzik aletinin ‘akort’ edilmesi demektir. Başka anlamları arasında örneğin: “er ist schlecht stimmt” :: “keyifsiz, kötü bir ruh durumunda”; “ihm fröhlich stimmen” :: “keyiflendirmek, neşelendirmek.” — [345]: Ruh durumları: “umut, sevinç, coşku, neşe” :: “Hoffnung, Freude, Begeisterung, Heiterkeit.”

ruhsal durum: Befindlichkeit

Sözel karşılık ‘bulunabilirlik’ gibi görünür. Ama bu bulunma bir ‘ruhsal durumun’ ‘bulunabilirliği’dir. [188]: “Ruhsal durum ... ‘birinin nasıl olduğunu’ ortaya serer” :: “Befindlichkeit ... macht offenbar, »wie einem ist«.” Anlatımın sözel olarak ‘bulunabilirlik’ten ne daha azı ne de daha çoğu olmasına karşın, tüm konu özsel olarak duygular ve heyecanlar ile ilgilidir. Heidegger’in ‘ruhsal/duygusal durum’ anlatımını niçin kullanmadığını sorarsak, yanıtını fenomenolojik yöntemde aramaktan başka bir yolumuz yoktur. ‘Ruhsal,’ ‘ansal’ vb. gibi anlatımlar kavramsal olarak uygun olsalar da, fenomenal olmaktan uzaktırlar. — Heidegger bu bağlamda ‘Dasein’daki ‘Da-’ ile ilgilenmektedir. ‘Uzaysal’ ‘Da’ ya da ‘Orası’nı çözümlemekte ve ondan türettiği varlıkbilimsel kıpıları tartışmaktadır. Bunlardan biri ‘Befindlichkeit’tır. ‘Befindlichkeit’ sözcüğü ‘befinden, befindlich’ten türetilir ve ‘Orası’ ile fenomenolojik olarak hiç kuşkusuz ‘ruhsal durum’dan daha kolay ilişkilendirilebilir. Ve gene de ‘bulunabilirlik’ gibi sözel bir çeviri sözcüğün Almanca’da taşıdığı imlemi aktaramayacağı ölçüde uygun olmayacaktır. İngilizce çevirilerde denenen ‘attunement,’ ‘affectedness,’ ‘state-of-mind,’ ‘sensibility,’ ‘affectivity’ gibi çözümler sorunun etimolojik doğasını örtüyor görünürler. Buna karşı ‘where-you’re-at-ness,’ ‘foundly,’ ‘so-found-ness,’ ‘how-it’s-going-ness’ gibi karşılıklar ise ilgili olan duygusallık imlemini göstermeyeceklerdir. (MR çevirisi ‘ruh’ sözcüğünden kaçınarak ‘state of mind’ karşılığını kullanır). — [138-9]: “Varlıkbilimsel olarak ruhsal durum başlığı altında belirttiğimiz şey varlıksal olarak en tanıdık ve en gündelik olan şeydir: Ruh durumu, bir ruh durumunda olma” :: “Was wir ontologisch mit dem Titel Befindlichkeit anzeigen, ist ontisch das Bekannteste und Alltäglichste: die Stimmung, das Gestimmtsein.” (Stimmung :: ruh durumu; Gestimmtsein :: bir ruh durumunda olma; Gestimmtseint :: bir ruh durumunda oluş.)

S

sağ duyu: Verständigkeit

sağgörü: Umsicht

[69] ‘Umsicht.’ Sözcük Türkçe’de ‘sağgörü’ye karşılık düşer. ‘Görme’ sözcüğünün fenomenolojik imlemi açıktır. ‘Um-’ öneki kendi başına durduğunda ‘çevrede’ (ya da ‘-mek için’) anlamına gelir. Böylece ‘Umsicht’ ‘çevre-görüş’ gibi semantik olarak ilgisiz bir etimolojik-fenomenolojik yapı taşıyor görünür. Ama ‘um’ öneki ‘hakkında’ olarak da okunabilir. —- Ayrıca: ‘Umsicht,’ ‘Rücksicht’ ve ‘Nachsicht’ :: ‘sağgörü,’ ‘gözetme’ ve ‘hoşgörme.’ Almanca köklere göre: ‘çevre-görüş,’ ‘geri-görüş’ ve ‘arka-görüş’; anlamsal olarak: ‘sağgörü,’ ‘hoşgörü’ ve ‘gözetme.’ Almanca sözcüklerdeki kökensel ortaklığın belirtilmesinin fenomenolojik bir önem taşıdığı düşünülmüş olabilir ve bu ilgi Türkçe sözcüklerdeki ‘görme’ ve ‘göz’ anlatımları yoluyla yansıtılır.

saklamak, korumak: bewahren

saklı tutmak: behalten

saydam: durchsichtig

sergileme: Aufweisung

sergilemek, göstermek: aufweisen

sersemlemek: benommen sein (İng. çeviri (MR) ‘fascinate’ ile karşılar)

seslenme (başvuru): Anruf

sessizlik, ağzı sıkılık: Verschwiegenheit

sezgi: Anschauung

sezmek seyretmek: anschauen

sıkı tutmak, sarılmak: festhalten

sıkı, sıkılık: streng

sınırlama, tanımlama: Umgrenzung

sıradanlık: Durchschnittlichkeit

sıralama: Aufzählung

sinkretizm: uyumsuz parçaları birleştirme

soğrulmak; ortaya çıkmak, doğmak: aufgehen

soğukkanlılık: Gleichmut

sona-doğru-Varlık: Sein zum Ende

sondaki-Varlık: Zu-Ende-sein

sonra: dann

soru: Frage

soru formüle etme: Fragestellung

söylem, konuşma: Reden

söylenti: Hörensagen

sürekli olarak: ständig

süreklilik: Ständigkeit

‘Selbständigkeit’ sözcüğünün ‘bağımsızlık,’ ‘özerklik’ (‘kendi başına durma’) gibi anlamlar taşımasına karşın, Heidegger’in etimolojik eğilimi sözel çeviriyi gerektirir: ‘kendinde-süreklilik’ ya da ‘kendinde-kalıcılık,’ ‘kendinde-durma’ vb. — ‘Süreklilik’ (Ständigkeit) ve ‘kalıcılık’ (Bestand) sözcükleri kavramsal olarak ‘süreksizlik,’ ‘geçicilik,’ ‘yiticilik’ ile karşıtlık içinde dururlar. Anlamın ‘töz’ kavramı ile uyum içinde olması kimi Avrupa dillerinde ‘sta—’ :: ’durma’ kökünün ‘tözsellik’ kavramının sözel anlatımına girmesinin zemini olmuş olmalıdır. — Heidegger’in bir tümcesinde [303] ‘stand’ için Hint-Avrupa ‘sta—’ kökünü içeren beş sözcük vardır: Bestand, Substanzialität, Substanz, Selbständigkeit, ‘existierenden.’ ‘Tözsel’ olan yalnızca ‘duran’ değil ama o denli de kalıcı olandır, ve dayanıklı, değişmez, yitmez, kendine-özdeş, bir, sürekli, saltık vb. gibi bütünüyle ayrı anlatımlar da aynı ‘stehen,’ (Alm.) ‘stand’ (İng.), ‘stare’ (Lat.) kökü ile anlamdaşlık ilişkisi içinde dururlar. Aslında her ‘A = A’ bu semantik ‘tözselliği’ anlatır — durma, kalma, değişmeme vb. Kavramsal/mantıksal bağıntı böyle sözel-semantik bağıntılara dayanmak zorunda değildir. Sözcük ve kavram arasındaki bağıntı dışsaldır ve tek bir sözcük birçok kavramı anlatmak için kullanılabilirken, evrik olarak birçok kavram pekala bir ve aynı sözcük aracılığıyla anlatılabilir. Fenomenolojik yöntem sözcükler arasındaki ilgi ve andırımları onları kavramsal olarak yoklamadan kurabilir ve Sein und Zeit’ın “anlaşılma güçlüğü” denilen şey sık sık analitik anlağın bu kavramsal bağıntılara herhangi bir anlam verememesi, onları sınamasını sağlayacak kavramsal ölçünlerden yoksun oluşuna bağlıdır. Kavramsal bağıntının yokluğunda onu aramak anlağı çaresiz ve devimsiz bırakır, açıkça dışsal-imgesel kurgulara yöneltir. Bu çekicidir. Dışsal da olsa, düşünceyi dayanamayacağı dinginlikten özgürleştirir.

süreksizlik: Unständigkeit

sürmek: währen

Ş

şaşkınlık: Verwirrung

şey: Ding

Şeylerin kendilerine: zu Sachen selbst!

“Şeylerin kendileri”nin bir tasarım, bir kavram, ya da bir düşünce oldukları gözden kaçırılır. Thales ‘Su’yu ya da Anaxagoras ‘apeiron’u arke olarak konutladığı zaman, hiç kuşkusuz bunun yalnızca kendilerinin bilinçlerinde bulunan birşey olduğunu düşünmüyorlardı. ‘Şey’ bir kavramdır, çünkü onu düşünürüm, bilincimdedir, benim öznelliğimde bulunur. Duyular ‘Şey’e ulaşamazlar. Duyular duyumsarlar — onları uyaran özdeksel etkileri. ‘Orada olan’ın bu öznellik olan ‘Şey’ olduğundan nasıl emin olabilirim? ‘Nesne’ için aynı şey geçerli değil midir? ‘Özdek’ için? ‘Cisim’ için? Doğal bilinç böyle soruların bilincinde değildir. Şeylerin kendilerine giderken gerçekte yalnızca kendine gider.

Şimdi (zaman): Gegenwart

Almanca sözcük yer ve zamanda ‘bulunuş’ anlamına gelirken, Geçmiş ve Gelecekten ayrı olarak Şimdi anlamına da gelir. Etimolojik yapısı ‘karşı/doğru-bekleme’ olarak okunabilir. Ayrıca ‘Şimdi’ (‘jetzt’) ‘kıpı’ olarak da kullalınılır ve bununla ilgili ilginç bir betimleme vardır: [423] — “‘Şimdiler’-dizisi kesintisiz ve kopuksuzdur.” :: “Die Jetztfolge ist ununterbrochen und lückenlos.”

şimdi ... iken: jetzt, da ...

şimdi henüz değil: Noch-nicht-jetzt

şimdiki: gegenwartig

şimdikileştirmek: gegenwärtigen

Sözcük ‘gegenwärtig/şimdiki’ sıfatından türetilmiş ve ‘şimdiki kılma’ ya da ‘bulunur kılma’ olarak okunabilecek olan anlatım ilkin Husserl tarafından kullanılmıştır.

şurası: dort

T

talih: Geschick

tamamlamak, bitirmek: erledigen

tamamlanmışlık: Abgeschlossenheit

tanıt, tanıtlama: Beweis

Klasik felsefe usun arı kavramsal-mantıksal işlevi olan tanıtlamayı gerçekliğin ölçütü ya da güvencesi olarak ister. Ancak tanıtlanan gerçektir, ve ancak gerçek olan vardır. Tanıtlanamayan ussal olmayandır, ve gerçek varlıktan yoksun bir kuruntudur. Tanıtlanan şey kavramın kendisi olduğu için, tanıtlama kavramın ona temel olan karşıt kavramın kavranması ve böylece bir birliğe, yeni bir kavrama ilerlemeden başka birşey değildir. Bu özsel bağıntılılık ise eytişimsel olanın kendisidir: Her Kavram belirli olmakla kendinde olumsuzu ile zorunlu birlik ilişkisi içindedir. Bu karşıtlık ilişkisi bir ‘ortadan kaldırma,’ eş deyişle hem yok etme hem de saklama anlamına gelir. A = A kavramın ‘anlak’ durumu, ‘soyut,’ ‘ilişkisiz,’ ‘dolaysız,’ ‘belitsel,’ ‘çıkarsanmamış,’ ‘tanıtlanmamış’ durumudur. Ama her kavram (A) belirli olmakla o denli de kendi başkası (-A) ile zorunlu birlik-karşıtlık ilişkisi içinde durur. Böylece kavram hem kendisi hem de karşıtıdır. Bu karşıtlığın kuruluşu (eytişim) doğal düşünceyi de devindiren etmendir. Böylece klasik felsefenin kavrama yaklaşımı ona dışsal değil, ama onun kendi deviminin izlenmesidir ve ‘yöntem’ kavramın kendi öz devimidir. Heidegger kavramın eytişimsel açınımını değil, ama bu açınıma dışsal doğal dil-çağrışımlarını, olumsal-etimolojik bağıntıları izler. Bu düzeye dek, usun eytişimsel bakış açısından, dizgesi dışsal bağıntılar temelinde kurulan bir ‘Konstruktion’ doğasındadır.

tanıtlı, zorunlu: apodiktisch

tarih: Geschichte

[379] “Tarih varolan oradaki-Varlığın zamanda yer alan özgün ‘olayları’dır” :: “Geschichte ist das in der Zeit sich begebende spezifische Geschehen des existierenden Daseins.” ‘Geschichte’ ‘tarih’ demektir ve doğal dilde sözcüğün bağlamına göre ya ‘edimsel’ tarihin kendisi olarak ya da tarih bilimi olarak anlaşılır. Heidegger ikinci anlam için, bir bilim olarak tarih için ‘Historie’ sözcüğünü kullanır ve böylece bu sözcüğe ‘edimsel tarih’ anlamını yasaklar. İng. çeviri (MR) ‘Historie’ için ‘historiology’ anlatımın kullanır.

tarih bilimi: Historie (Heidegger bunu ‘Geschichte’den ayırır [375] [378]

tarih bilimsellik: Historizität

tarih-bilimsel: historisch

tarihlendirilebilirlik: Datierbarkeit

tarihlendirme: Datierung

tarihsellik: Geschichlichkeit

tartışmak: besprechen

tasa: Besorgen

Tasa, kaygı ve esirgeme. Ayrıca korku, endişe (sırasıyla: Besorgen, Sorge, Fürsorge; Furcht, Angst). Sözcük üzerine bkz. özellikle s. [57], [352]. Heidegger sözcüğü 'ön-bilimsel ('vorwissenschaftliche') dediği olağan kullanımında taşıdığından ayrı bir anlamda kullandığını belirtir. 'Besorgen' gündelik kullanımda 'sağlama,' 'getirme, 'özen gösterme,' 'bakma' vb. gibi anlamlar taşır. Ama 'tasa' hiç kuşkusuz 'etwas kaufen, beschaffen' anlamında kullanılmaz. Ve gene de [57]: "Anlatımın varlıksal olarak her oradaki-Varlıkta bulunan 'üzüntü,' 'melankoli' ve 'yaşam kaygısı' ile hiçbir ilgisi yoktur." Belki de 'tasa' yerine 'ilgilenme' denebilirdi – 'evle ilgilenme,' 'bebekle ilgilenme' gibi. Gene de çok fazla ikircim için bir neden yok gibi görünür, ve 'tasa' sözcüğü insanın asıl Varlığı olarak 'Kaygı'nın görülebilir kılınmasına bakar [57]: "'Tasa' anlatımı aşağıdaki araştırmada varlıkbilimsel terim (bir varoluşsal) olarak kullanılacak ve olanaklı bir dünyadaki-Varlığın Varlığını belirtecektir. Terim oradaki-Varlık en yakından ve büyük ölçüde ekonomik ve 'pratik' olduğu için değil, ama oradaki-Varlığın kendisinin Varlığı kaygı (Sorge) olarak görülebilir kılınacağı için seçilmiştir." — Almanca'da 'Besorgen' ve 'Sorge' arasındaki etimolojik ilişki Türkçe'de görünmez. — Kaygı özsel olarak oradaki-Varlığın 'ölüm' ile ilişkisi karşısındaki durumu tarafından belirlenir ve belki de sözcüğün Türkçe'de 'tasa'dan daha dramatik bir kullanımı olduğunu düşünebiliriz. (İngilizce çeviri (MR) 'Besorgen' için 'concern' sözcüğünü kullanır.)

tasalılık: Besorgnis

tasar: Entwurf

'Entwurf' (tasar) ve 'entwerfen' (tasarlamak) sözcüklerinin kökleri 'werfen'dir (fırlatmak, atmak). Görünürde doğal dil Almanca'nın bu özel durumunda, 'fırlatma' anlamından 'tasarlama,' 'bir tasar yapma' anlamına geçmiştir. Bu açıkça olumsaldır ve buna göre birşeyi 'tasarlamak' anlatımını birşeyi 'fırlatmak' ile ilgilendirerek okumak kolay değildir. Aslında bir Alman bile (başka herhangi dillerde konuşan herkesin benzer durumlarda yaptığı gibi) 'entwerfen'de hiçbir zaman 'werfen'i düşünmek zorunda değildir. Heidegger 'fırlatma' sözcüğüne verdiği fenomenolojik anlamı 'tasar' sözcüğünün fenomenolojik anlamı ile bağlı görür.

tasarlamak, taslak yapmak: entwerfen

tekinsizlik: Unheimlichkeit

tematik: thematisch

Sözcüğün genel olanın dışında daha belirli bir anlamı yok gibi görünür ve raslantısal bir inceleme ile karşıtlık içinde, dizgesel ve daha belirgin bir araştırma yolunu imler. Belki de 'tema' fenomenolojik yöntemin nesnesine yaklaşma yolunu belirtir. Ayrıntılı açımlama için bkz. s. [363]: "Varlık-anlayışının eklemlenişi, konu alanının bu anlayışın kılavuzluğunda sınırlanması ve varolan-şeylere uygun kavramsallığın bir ön-taslağının çizilmesi [temalaştırmaya] aittir."

temellendirilmiş: fundiert (:: koyulmuş, ikincil, türevsel)

teslim etmek: ausliefern, überantworten

töz(sellik): Substanz(ialität)

[25] □□□□□:: töz. Heidegger Yunanca □□□□□ (töz :: Substanz) sözcüğünün □□□□□□□□□(bulunuş

:: Anwesenheit) ile anlamdaş olduğunu düşünür.

türevsel: abkünftig

U

uğruna: Um-Willen

umut: Hoffnung

usanç, bıkkınlık: Überdruß

usandırıcılık: Aufdringlichkeit

ussal hayvan: □□□□□□□□□□□□□□□

[25] Heidegger bu ‘zoon logon’u ‘vernünftiges Lebewesen’ olarak ya da ‘animal rationale’ olarak değil, ama “Varlığı özsel olarak “‘konuşabilme’ tarafından belirlenen dirimli şey” :: “das Lebende, dessen Sein wesenhaft durch das Redenkönnen bestimmt ist” olarak okur, çünkü ‘Logos’ etimolojik olarak ‘us’ değil ama ‘konuşma/Reden’dir, çünkü □□□□□□/konuşma sözcüğünden türetilmiştir. Ayrıca sözcüğü □□□□□ (bilmek, algılamak) ile özdeşleştirir ve □□□□□□□□□□□/dialektikos/ eytişimsel sıfatında da aynı kökün bulunduğunu düşünür.

uzak[sız]laştırma: Entfernung

‘Entfernung’ ‘uzaklaştırma’ demektir (‘fern’ = ‘uzak’). Ama ‘Ent-fernung’da ‘-ent’ ön-ekinin bir pekiştirici ve bir de karşıt olarak yoksunlaştırıcı (‘privative’) anlamı vardır. Heidegger sözcüğe bu ikinci anlamı da ekler [105]: “Entfernung uzaklığın yitik-kılınışı demektir, ki birşeyin uzaklığının yitişi, onu yakınlaştırma anlamına gelir.” Heidegger önekin bu olumsallığını özsel bir olgu olarak aldığı için, sözcüğün Türkçe’ye çevrilmesi ancak Türkçe’de de böyle bir olumsallığın bulunmasına bağlıdır. Ama Türkçe’de buna uygun bir anlatım biçimi yoktur. Sözcük ‘uzaklığın giderilişi’ gibi bir anlatımla pekala çevrilebilir olsa da, Heidegger’in Almanca sözcüğe yüklediği anlam ikircimini ‘uzak[sız]sızlaştırma’ gibi bir yapı daha iyi gösterir.

uzaklık: Entferntheit

uzaktalık: Abständigkeit

uzam (extensio): Ausdehnung

uzama, uzanış Strecke

uzunluk: Erstreckung

uzamlı şey: res extensa

uzatılmışlık: Erstrecktheit

uzay: Raum

uzlaşmak, anlaşmak: abfinden

Ü

ürkeklik: Schüchternheit

üstünden atmak: entlastet

üzerinden atlamak: übergehen

V

Varlık: Sein

Heidegger Varlığı ‘soyut’ olarak, ‘Varlık = Varlık’ olarak değil, ama kendisinden daha çoğu olarak alır. Ve gene de bu özdeşlikten çokluğa, kendisinden başkasına geçişin eytişimsel olmadığını düşünür. — Varlık ilkin kendisidir. Eğer kendisinden başkası ise — ki ‘Varlık nedir?’ sorusunun kuşkulandığı şey budur — o zaman bu başkasının Varlık ile ilişkisi nedir? Fenomen durumunda birşeyin Başkası olarak görünmesi onun değişim olduğunu ve böylece bir akış durumunda olmakla gerçeklik (Varlık) taşımadığını anlatır (Parmenides ve Herakleitos: P: fenomenal değişim dünyası çelişkilidir, öyleyse yoktur; H: akış/değişim içindeki fenomenal dünya değil ama yalnızca değişmez/dingin Bir/Logos gerçektir). Varlık tanımlanırsa, soru yanıtlanırsa, hiç kuşkusuz ortaya çıkacak olan şey Varlığın kendinde Başkası da olduğu olacaktır (Varlığın eytişimi onun Yokluk ile bir olduğunu gösterir: Herakleitos). — Heidegger ‘olma’yı ‘ontik’ anlatımı ile anlatır ve onu varlıkbilimsel/ontolojik imlemde gördüğü oradaki-Varlıktan ayırır. — [4]: “‘Varlık’ ona varolan-şey denebileceği bir yolda belirlilik alamaz.” :: “»Sein« kann nicht so zur Bestimmtheit kommen, daß ihm Seiendes zugesprochen wird.”

Parmenides üzerine bir not

[212]: “Varolan-şeyin Varlığının Parmenides tarafından ilk açığa çıkarılışı Varlığı Varlığın ‘algısal anlaşılması’ ile “özdeşleştirir” :: “Die erste Entdeckung des Seins des Seienden durch Parmenides »identifiziert« das Sein mit dem vernehmenden Verstehen von Sein.”

Parmenides’in Doğa Üzerine çalışmasının ‘Önsöylem’i Sextus Empiricus tarafından da saklanmıştır (Matematikçilere Karşı, VII 111). Sextus şöyle bir yorum yapar: ‘‘Xenofanes’in arkadaşı Parmenides inanç ile birlikte olan ve zayıf sanıları olan usu kınadı, ve duyulara güvenmeye de son verdiği için, bilgi ile birlikte olan usu ya da yanılmayan usu gerçekliğin ölçütü saydı.’’

Parmenides Peri Fuseos’tan (“Doğa Üzerine”) kalan fragmanlarında şöyle birşeyler söyler: “[Ç]ünkü olmayanı bilemezsin — bu olanaksızdır —, ne de bildirebilirsin, çünkü düşünülebilen ve olabilen aynı şeydir.” “Ama gerçeklik yalnızca ‘olan’dır. Bu ne başka birşeyden doğar, ne de geçicidir; bütündür, kendi sınıfında tektir, devimsiz ve sonsuzdur. Ne vardı, ne de olacaktır, ama aynı zamanda herşeydir. Çünkü onun için nasıl bir doğuş arayacaksın? Nasıl ve nereden artabilir? Olmayandan olacağını ne söylemene ne de düşünmene izin vereceğim, çünkü ‘olan’ın olmadığı ne söylenebilir ne de düşünülebilir. Hangi zorunluk onun daha sonra ya da daha önce yokluktan başlamasını sağlayabilir? Öyleyse baştan sona ya olmalı ya da olmamalıdır. Ne de herhangi bir kanı gücü başka birşeyin var olmayandan doğmasını sağlayacaktır. Böylece doğuş yitmiştir, ve yitiş inanılamazdır.”

Parmenides ‘Düşünce’ ve ‘Varlığın’ birliğinden, yani ‘bilgi’den, yani ‘gerçeklik’ten söz eder, algının ve varlığın birliğinden, ‘görüngü’den değil. Parmenides’in ne demek istediğini yalnızca çevirinin ‘doğruluğu’ndan değil, etimolojik bir sınamadan değil, ama kendi usumuzun yargısından da biliriz, çünkü Parmenides ile zaman aşımına uğramayan aynı usu paylaşırız. Heidegger’in Parmenides’e yaklaşımı bir kendini-aldatma tutumudur: “‘Gerçeklik’ ‘Şey’ ile, ‘kendi-kendini-gösteren’ ile aynı şeyi imler” :: “»Wahrheit« bedeutet dasselbe wie »Sache«, »Sichselbstzeigendes«.” Yönteminin aygıtlarının kendileri böyle çarpıtmaları anlamamızı sağlar. Hiç kuşkusuz ‘Şey’ kendini gösterir; ama doğa yasası, geometrik teorem, kısaca İdea kendini duyulara sunmaz. ‘Gösterme’ ise duyulara ‘sunma’dan başka bir anlama gelmez. Heidegger güçlüğü derinden duyumsamaktadır ve kendine ikircim noktaları bırakmayı boşlamaz [212]: “Varlığın ‘algısal anlaşılması’” :: “vernehmenden

Verstehen von Sein” gibi birşeyden söz eder.

varlıkbilim: Ontologie

Varlıkbilim var olanı araştıran düşünme demek olmalıdır. Var olanın var-olmayan birşey olmaması gerekir. Ama fenomen vardır ve yoktur. Buna göre tüm fenomen dünyası her noktasında kendini başkasında gösterenin bitimsiz ‘değişim’ dünyasıdır, ve kendinin ve başkasının, olmanın ve olmamanın birliği olarak yiticidir, sonludur. Varlığın ve Yokluğun birliği olarak, hiç olmazsa gerçek Varlık değildir. Böylece fenomenoloji gerçek Varlığın değil, ama ancak yarı-gerçek, sonlu, yitici Varlığın, varolan-şeylerin bir bilimi olabilir. (Hegel’in ‘Tinin Görüngübilim’i gerçek olmayanın, henüz oluş sürecinde olan Tinin bir çözümlemesidir.) Sonlu olanın yöntemi olarak fenomenoloji böylece sonsuz Varlığı araştıran bir ontoloji üzerine dışardan uygulanan bir yöntem olarak geçerli olamaz. Heidegger’in bu sorunun üstesinden gelme yolu ‘fenomen’i yeniden tanımlamak, onun kendini ‘başkasında’ değil ama ‘kendi kendisinde’ gösteren olduğunu sözcüğün Yunanca’daki etimolojisine dayanarak göstermektir. Bu çözüm fenomeni gerçek Varlık olarak, ve algıyı gerçek Bilgi olarak yeniden tanımlar. Buna göre, Heidegger “Felsefe evrensel fenomenolojik varlıkbilimdir” der.

varlıkbilimsel ontologisch

varlık-duruşu: Seinsstand

varlık-durumu: Seinsverfassung

varlıksal ontisch

‘Varlıksal’ anlatımı varolan-şey ile, ‘varlıkbilimsel’ anlatımı ise Varlık ile ilgilidir. [13]: “varolan-ilgili olarak, e.d. varlıksal olarak.” :: “existentiell, d. h. ontisch.” [11]: “pozitif bilimlerin varlıksal soruşturması” :: “ontischen Fragen der positiven Wissenschaften.”

varolan: existentia

varolan-şey: das Seiendes; ‘seiend’ :: ‘var olan’

[45]: “Varolan-şey bir ‘Kim’ (varoluş) ya da bir ‘Ne’dir (en geniş anlamda elönünde-bulunuş)” :: “Seiendes ist ein Wer (Existenz) oder ein Was (Vorhandenheit im weitesten Sinne).” ‘Seiende’ sözcüğü ‘seiend/olan’ anlatımından türetilir ve önüne ‘belirtici’ bir ‘das’ eklenip bir ‘ad’ olarak kullanılır: das Seiendes. Sözcük Türkçe’ye ‘olan-şey’ olarak da çevrilebilir. ‘Das Seiendes’ yalnızca ‘olma’yı anlatan soyut ‘ das Sein/Varlık’ anlatımı ile karşıtlık içindedir, doğrudan doğruya belirli bir ‘Şey’i anlatmaz, ama genel olarak ‘varolan-şey(ler)i’ anlatır. (‘Olan’ anlatımının kendinde bir özne imlediğini, ‘olan-birşey’ anlamına geldiğini gözden kaçırmamalıyız.) ‘Varlıklar’ dediğimiz zaman demek istediğimiz şey de genel olarak ‘varolan-şeyler’dir. — Birşeyin yalnızca ‘olma’sı onun ‘ne’ olduğunu, belirlenimini bildirmez. ‘Var olma’ anlatımı da ‘olma’nın dışında herhangi bir belirlenim eklemez (olan :: var olan; ‘var’ anlatımı herhangi bir ‘şöylelik’ ya da ‘böylelik,’ bir nitelik imlemez). Burada kavramı dikkate almayan ve ‘varlığı’ duyusal olanla özdeşleştiren analitik-görgül bakış açıları çözemeyecekleri bir varlıkbilimsel sorunla karşılaşırlar. ‘Var olmak’ anlatımı (ya da kavramı) doğal, tinsel, ideal varlıklar açısından varlıkbilimsel bir ayrım imlemez. Bu yüzden ‘varolan-şey’ özdeksel, tinsel ya da mantıksal/kavramsal olabilir. Her kavram ontolojisini kendi belirleniminden belirler. — Almanca belirli varlıklar için ‘Dasein’ anlatımını kullanır ve Heidegger bu sözcüğü doğal dilden koparark sınırlayıp ‘insan’a ayırır. (İngilizce çeviri (MR) sözcüğü ‘entity’ ile karşılar.)

varolan-ilgili : existentiell (existent: varolan)

[13]: “Ama varoluşsal analitik kendi yanından son olarak varolan-ilgili olarak, e.d. varlıksal olarak kökleşmiştir” :: “Die existenziale Analytik ihrerseits aber ist letztlich existentiell, d. h. ontisch verwurzelt.” Sözcük bütün metinde salt bir kez kullanılır.

varolma-ilgili (= ontisch): existenziell

Varolan-şey olarak görülen oradaki-Varlık ile, ya da oradaki-Varlığın Varlığı ile karşıtlık içinde bir varolan-şey olarak görülen oradaki-Varlık ile ilgilidir. [12]: “Varoluş sorusu her zaman yalnızca varolmanın kendisi yoluyla arılık içine getirilir. Kendi kendisinin bu yolda önden giden anlayışına varolma-ilgili [existenziell] anlayış deriz” :: “Die Frage der Existenz ist immer nur durch das Existieren selbst ins Reine zu bringen. Das hierbei führende Verständnis seiner selbst nennen wir das existenzielle.” [65]: “eine vorontologisch existenzielle Bedeutung :: ön-varlıkbilimsel varolma-ilgili bir imlem.”

varoluş Existenz

[41]: “Varlık-belirlenimi olarak varoluşu yalnızca oradaki-Varlığa ayıracağız.” [231]: “Varoluş teriminin biçimsel olarak belirttiği şey oradaki-Varlığın anlayan ‘Olabilme’ olarak varolduğudur.” [232]: “Varoluş düşüncesini anlayan ‘Olabilme’ olarak belirlemiştik” :: “Die Idee der Existenz bestimmten wir als verstehendes Seinkönnen.” — [117]: “Gene de insanın “töz”ü ruh ve beden bireşimi olarak tin değil, ama varoluştur” :: Allein die »Substanz« des Menschen ist nicht der Geist als die Synthese von Seele und Leib, sondern die Existenz. ”

varoluşsal: existenzial

Oradaki-Varlık ile ilgili; ‘kategorisel’ olanla karşıtlık içinde, oradaki-Varlığın özsel bir özelliği. — [45]: “Varoluşsallar ve kategoriler Varlık-karakterlerinin iki temel olanağıdır. Onlara karşılık düşen varolan-şeyler sırasıyla birincil soruşturmanın değişik türlerini isterler: Varolan-şey bir ‘Kim’ (varoluş) ya da bir ‘Ne’dir (en geniş anlamda elönünde-bulunuş)” :: “Existenzialien und Kategorien sind die beiden Grundmöglichkeiten von Seinscharakteren. Das ihnen entsprechende Seiende fordert eine je verschiedene Weise des primären Befragens: Seiendes ist ein Wer (Existenz) oder ein Was (Vorhandenheit im weitesten Sinne).”

varoluşsallık: Existenzialität

vazgeçme: verzichten

vazgeçmek: aufgeben

vefat: Ableben

Y

yakında, yakın olarak: zunähcst (bkz. ‘en yakından’)

yakınlaştırma: Näherung

yakınlık: Nähe

yaklaşmakta olmak (‘önünde-durmak): bevorstehen

yanyanılık: Nebeneinander

yapı: Struktur

yapılanış: Konstitution (bkz. durum :: Verfassung)

yaşantı: Erlebnis

yazgı: Schicksal

yeniden söylemek: weitersprechen, Nachsprechen

yer açma: Einräumen (sözcük ayrıca ‘kabul etme,’ ‘onaylama’ gibi anlamlar da taşır)

yığın: Haufen

yineleme: Wiederholen

yitme: Verenden

yokluk, bulunmama, olmama: Fehlen:

yoksunluk, yoksunluklu: Privation, privative

yol, kip, tür: Weise

yordam: Vorgang

yorum: Interpretation

[40]: “... yorum bu açığa serme işine yalnızca açığa serilenin fenomenal içeriğini varoluşsal olarak kavrama yükseltebilmek için katılır.” [148]

yorumlama, ortaya serme: Auslegung

“Anlamanın gelişimine yorumlama diyoruz. Yorumlamada anlama anladığını anlayarak kendinin edinir. Yorumlamada anlama başka birşey değil ama kendisi olur. Yorumlama varoluşsal olarak anlamada temellenir, ve anlama yorumlama yoluyla ortaya çıkmaz. Yorumlama anlaşılan üzerine bilgi edinme değil, ama anlamada tasarlanan olanakların geliştirilmesidir.” :: “Die Ausbildung des Verstehens nennen wir Auslegung. In ihr eignet sich das Verstehen sein Verstandenes verstehend zu. In der Auslegung wird das Verstehen nicht etwas anderes, sondern es selbst. Auslegung gründet existenzial im Verstehen, und nicht entsteht dieses durch jene. Die Auslegung ist nicht die Kenntnisnahme des Verstandenen, sondern die Ausarbeitung der im Verstehen entworfenen Möglichkeiten.” — Auslegung ve Interpretation (yorum) arasındaki ayrım konusunda Heidegger herhangi birşey söylemez. ‘Ortaya serme,’ ‘sergileme’ gibi bir anlam daha taşıyan ‘Auslegung’ kendi payına fenomenolojik bir üstünlük taşır.

yorumlanmışlık, ortaya serilmişlik: Ausgelegtheit

yönlendirilmiş: ausgerichtet:

yönlendirmek:ausrichten:

yüreksizlik: Bangigkeit:

Z

zaman: Zeit

[430]: Heidegger Varlık ve Zaman’ın son bölümünde (II. 6) ‘zaman’ kavramını Hegel’in aynı kavram üzerine eytişimsel çözümlemesi ile karşılaştırma içinde ele alır. Bölümdeki birkaç önemli nokta şunlardır. — İlkin ‘uzay’ kavramı ile ilişki sorunu vardır. Heidegger uzay ve zaman kavramlarının birliğini fenomenolojik olarak alır, onları ayırır. Kitabın başlığının da gösterdiği gibi, Sein özellikle Zeit ile ilişki içinde durur ve bir tür analitik öncelik taşır. Kurgul yöntemi izleyen

Hegel ise bu iki kavramın ayrı olmadıklarını ve dışsal/sentetik bir “ayrıca” ile biraraya getirilmelerinin aralarındaki özsel birliği anlatmadığını belirtir: Uzay zamansız değildir, ve zaman uzaysız. Uzayın şu ya da bu noktası zamansız, zamanın şu ya da bu kıpısı uzaysız değildir. Bu karşıtları ancak analitik anlak ayırır, ve o zaman birer düşünce-şey olurlar. Kurgul birlik hiçbir durumda bir aracılığa, bir dolaylılığa gereksinmez, çünkü ‘kavram birliği’ herhangi iki cismin ilişkisi gibi birşey değildir. Karşıtların mantıksal birlikleri herhangi bir fenomenolojik betimlemeye gereksinmez. Önemli olan ve belki de güç olan şey uzayın ve zamanın karşıtlar olup olmadıklarını kavramaktır. — Söz konusu edilen geçişi yapan, daha doğrusu daha şimdiden yapmış olan şey karşıtların kendileridir. Heidegger’in fenomenolojik yöntemi “noktanın şişerek, kendine hava basarak zaman olması” gibi fenomenolojik bir betimlemeyi temel alır. Açıktır ki burada Heidegger noktanın vb. kavramı ile değil ama fenomenolojik tasarımı ile ilgilenir ve böylece kurgul felsefeyi dokunmadan bırakır. — İngilizce çeviri ‘ortadan kaldırma’nın ikili anlamını kapsayan ‘aufheben’i ‘transmute’ ile karşılar — ‘biçimini değiştirmek.’ — ‘Sav’ ve ‘karşısav’ anlatımlarını Hegel değil ama Fichte kullanır. ‘Sentez’ kurgul değil ama görgül bir birliktir, karşıtların birliği değil ama yalnızca ayrı olanların bir ‘ayrıca’ yoluyla üretilen dışsal birlikleridir. Bireşim çözülebilirdir, ve bileşenler birlikleri dışında kendi başlarına kalıcıdırlar. Karşıtların birliği böyle çözümlemeye izin vermez ve kıpılar kendilerinde kendi karşıtları tarafından belirlenmeksizin kendileri olamazlar.

zaman-içindelik: Innerzeitigkeit

zaman-ilgili: temporal

[19]: “Varlığın ve karakter ve kiplerinin kökensel anlam belirliliğine onun zaman-ilgili belirliliği diyeceğiz.”

zaman-ilgililik: Temporalität

[19]: “Zamansal” “anlatımı ön-felsefi ve felsefi dil-kullanımına” ait iken, buna karşı “zaman-ilgililik” ise “Varlığın ve karakter ve kiplerinin kökensel anlam-belirliliği”dir.

zaman almak, kendine: zeitnehmen, sich (kendine zaman ayırmak)

zamansal: zeitlich

[420]: “Oradaki-Varlık karakterinde olmayan her varolan-şey zamansal değildir.”

zamansallaştırma: zeitigen

‘Zeit’ sözcüğünü içermesine karşın, sözcük ‘olgunlaştırmak, oldurmak; ortaya çıkarmak’ demektir. Ama Heidegger’in metninde söz konusu olan zamanın ‘olgunlaştırılması’ ya da ‘oldurulması’ olduğu için, ve Almanca sözcük ‘Zeit’ı içerdiği için, sözcük etimolojik çeviriyi gerektiriyor görünür.

zamansallık: Zeitlichkeit

[17]: “Zamansallık oradaki-Varlık adını verdiğimiz varolan-şeyin Varlığının anlamı olarak gösterilecektir.” Bkz. ayrıca [326].

zararlılık: Abträglichkeit

İDEA / HEGEL SÖZLÜĞÜ

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Hegel, Mantık Bilimi (Ansiklopedi, I) İçin

Kısa Bir Sözlük ve Notlar

AZİZ YARDIMLI

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

A

açıklama Erklären

açımlama Exposition

akozmizm evren yokluğu, evrensizlik

alışkanlık Gewohnheit

almaş Wechsel (kendi aralarında değişme; İng. alternation)

amaç Vorsatz

amor generosus yücegönüllü sevgi

analitik analytisch. Mantıksal bağıntı söz konusu olduğunda, ‘analiz’ tam yalıtılma ya da yalınlık anlamında geçersizdir, çünkü belirlenim her durumda bağıntıyı gerektirir ve bu düzeye dek analik olan o denli de sentetiktir. Anlak soyutlama yetimizdir, ve A = A soyutlamasını düşünebilmemiz ona bağlıdır. ‘Analitik’ terimi bu düzeye dek kurgul yöntemin ilk kıpısını anlatır ve gerçekliği karşıtı ile bağıntısı ya da diyalektiktir.

anlam Sinn

anlatım Äußerung

anlık Gemüt, Geist, Intelligenz

anlak Verstand

anlıksal intellektual

anthropopathi insan duygusunun insan olmayan bir varlığa, genellikle bir tanrıya yüklenmesi
apagojik apagogisch (karşıtın yanlışlığını göstererek tanıtlama)

aşkın transzendent

aşkınsal transzendental (aşkın olan ile ilgili)

ayırmaç Merkmal

ayrım Unterschied, Differenz

ayrımlı unterschiedlich, different

ayrımsama Auffassen, Auffassung

ayrımsız indifferent

ayrımsızlık Indifferenz

B

bağımlılık Abhangigkeit

bağımsız (kendi başına duran, kendinde-sürekli, kendinde-kalıcı vb.) selbständig

bağımsızlık Selbständigkeit

bağıntı Beziehung

bakış (açısı) Ansicht

başkalaşım Änderung

başkalık Anderssein

başkası Andere

başkası-için-Varlık Sein-für-anderes

belirlenim Bestimmung

belirli bestimmt

belirlilik Bestimmtheit

belirli-Varlık Dasein. ‘Varlık’ sözcüğü Türkçe’de yalnızca varlık olarak varlığı değil ama belirli varlığı da anlatır (İngilizce için de aynı şey geçerlidir; ve Hegel’in Dasein ile demek istediği şey Existence değildir). ‘Varlık’ sözcüğünün genel olarak Varlık mı yoksa belirli-Varlık anlamında mı kullanıldığını her durumda bağlamın belirlemesine karşın, ayrımı göstermek için ‘belirli-’ sıfatının eklenmesi herhangi bir mantıksal ya da dilbilimsel sorun yaratmaz.

belit Axiom

bellek Gedächtnis

beti Figur

biçimsellik, formalite Förmlichkeit

biçem Stil

bilgi Erkenntnis

bilme Wissen, Erkennen

birşey Etwas

C

caput mortuum ‘ölü kafa,’ posa

cins, tür Genus

consensus gentium genel uylaşım

Credo (Lat.: “inanırım”) Mass ayininin bir bölümü; bir inanç kabulü; (İslamik amentü)

Ç

çarpışma Kollision

çelişki Widerspruch

çığır Epoche

çizim Konstruktion. Sıradan bilinç doğal olarak her durumda kavramı sıradanlaştırmaya, görgülleştirmeye, giderek görselleştirmeye indirme eğilimindedir. Yapı, yapım, kurma, yorumlama, çizme vb. gibi anlamları ile ‘Konstruktion’ anlatımı Kavramı sezgisel, duyusal, reel vb. kılmak için bir başka itkiye anlatım verir (bkz. s. 419, Wallace’ın alıntıları).

çokluk Vielen

D

danışma Beratung

decursus vitae yaşamın gidişi, süreci

derin-düşünme Nachdenken (sözel olarak: ‘arkadan/sonradan-düşünme’; bkz. § 112 Ek, Reflexion/Nachdenken üzerine çözümleme)

dindarlık Frömmigkeit

dinsellik Religiosität

diyalektik Dialektik. Hegel'e 'diyalektik yöntem' gibi birşeyi yüklemek Hegel'in felsefesi konusunda tam bilgisizliğin göstergesidir. Hegel hiçbir çalışmasında böyle uygunsuz bir adlandırmayı kullanmaz ve yöntemine 'kurgul yöntem' ya da 'saltık yöntem' der. Diyalektik ayrım kıpısıdır, olumsuz olarak ussaldır. Diyalektik karşıtların birliği değil ama ayrımıdır. Yöntem ya da Kavramın devimi karşıtların birliği ya da olumsuzlamanın olumsuzlaması olarak, kurgul birlik olarak kendini tamamlar ve bir kez daha soyut analitik kıpıya döner ve bu anlak basamağı kendi diyalektiği ile kavramın devimini sürdürür.

dizgesel tanrıbilim Dogmatik

doğru richtig

duygu Gefühl

duygusal yatkınlık Gesinnung

duyunç Gewissen

dünya tini Weltgeist

dürtü Antrieb

düşünce Gedanken

düşünme Denken

düşünme-belirlenimi Denkbestimmung

düzenek, düzeneksellik Mechanismus

düzeneksel mechanisch

E

edimsel wirklich

eğitim, kültür Bildung

Elohim (İbr.) Tanrı ya da tanrılar

emek Arbeit

erek Zweck

eşölçümsüzlük Inkommensurabilität

etkerlik Wirksamkeit

etkinlik Tätigkeit

evrensel(lik) Allgemein(heit)

eylem Handlung

F

fanatizm, bağnazlık Fanatismus

fantasmagoria hayal öbekleri

Fata Morgana uçurumlar ve yapılar gibi çeşitli imgelerden oluşan ılgım; Fata Morgana Messina Boğazındaki bir ılgım idi; İngiliz Normanların efsanesine göre Kral Arthur'un kız kardeşi büyücü Morgen le Fay Calabria'da yaşıyordu.

filosofem (φιλοσόφημα) felsefi problem

G

gelişim, açınım Entwicklung

gereksinim Bedürfnis

goeteler erken Yunanistan'da ölüler ve diriler arasında aracılık yapan görücüler

gönenç Wohl

görüngü Erscheinung

görünmek erscheinen

görünüş, yanılsama Schein

görüş, sanı Meinung

güç Macht (şiddet: Gewalt)

güdü Triebfeder, Beweggrund, Motiv

güvenmek traue

H

hak, tüze Recht

hükümet Regierung

I

ışımak scheinen. Sözcük 'görünmek' anlamına da gelir, ve Hegel sözcüğü sık sık yansıma-kavramlarını kapsayan öz-bölümüne özgü dolaylılığı ya da ilişkiyi anlatmak için kullanır.

İ

içerik Inhalt, Gehalt

içgüdü Instinkt

idea İdee

ideal, düşünsel ideel (estetik ile ilgili 'ideal' olandan ayrı olarak: kıpısal, sonlu, ortadan kaldırılmış, olumsuz, kıpı, kıpısal)

ilerleme Fortgang

ilgisiz gleichgültig

imlem Bedeutung

imperativ imperative, buyurucu

index sui et falsi kendinin ve yanlışın imi

indirgemek herabsetzen

istek Begierde

istem Forderung

İsteme Wollen (istek ya da isteme anlatımlarının kökenlerinin bilinçsiz olması ölçüsünde, bu anlatımlar her durumda özbilinçli olan ve kendini bilinçli olarak belirleyen İstenç ile karşıtlık içinde durur; örneğin: "istemenin özenç ve olumsallığı :: Willkür und Zufälligkeit des Wollens," Tüze Felsefesi, § 81)

istenç Wille

itki Trieb

K

karşıtlık Gegensatz

kavram Begriff

kendi-için-Varlık Fürsichsein

kendi-içinde-Varlık Insichsein

kendinde-Varlık Ansichsein

kendine özgü eigentümlich

kıpı Moment. Hegel sözcüğü ortadan kaldırılmış, eş deyişle yok edilmiş ve saklanmış olanı anlatmak için kullanır. Sözcük 'aufheben' sözcüğünde içerilen çelişkinin anlatımına yardımcı olur: Bir kıpı olarak düşünülen şey olumsuz varlık taşır. Özdeşliği seven doğal bilincin ya da anlağın çelişkiyi yadsıması sözcüklerin çelişki anlatmalarını kuraldışı yapar ve bu nedenle İngilizce ve Fransızca'da 'ortadan kaldırma/aufheben' sözcüğüne benzer bir anlatımın bulunmaması bu dillerin bir eksiklik ya da yetersizliğini göstermez. Almanca ve Türkçe sözcükler ortadan kaldırılanın yalnızca yok olmak zorunda olmadığı, ama aynı zamanda saklanma olanağını da kapsadığı biçimindeki çelişkili düşünceye anlatım verir. Ortadan kaldırılan vardır, ama "ideel" olarak, "düşünsel" olarak vardır. Sonlu "ideel"dir önermesi idealizmi oluşturur. Sonlu olan vardır, ama o denli de yoktur. Ya da, sonluluk alanı bir oluş, bir akış sürecidir. Sonluya gerçeklik vermek doğal bilincin doğal, e.d. düşüncesiz tutumudur, ve bu bilinç ne kadar eğitimsiz ise ve düşünce özgürlüğünden ne kadar uzaksa, gerçekliği duyusal olana, fiziksel olana, ve en sonunda özdeksel olana yükler. Özdeksel olanın salt özdeksel olduğunu, e.d. biçimsiz ya da kavramsız olduğunu düşünmek gerçekte düşünmemektir. Özdeğin ve özdeksel olanın böylesine yükseltilmesi ya da giderek yüceltilmesi bilincin kabalığına bağlıdır, çünkü bu bilinç özdekseli gerçek saymakla tinselin gerçekliğini, varlığını yadsır. Biraz düşünme çabası özdeksel dünyanın, Doğanın yanısıra tinsel dünyanın da varlığını doğrulayabilir, ve dahası bu iki alanın sürekli değişim, sürekli oluş alanı olduklarını da doğrulayabilir. Ama doğal bilinç bu çabaya girişmez çünkü özgür değildir. Oluş alanı gerçek olduğu denli de yanlıştır, var olduğu denli de yok olmak, varlığın ve yokluğun birliğini sergilemek zorundadır. Sonlu olanın gerçekliği salt bir kıpı olmaktır. İdeanın varlığı, nesnelliği, gerçekliği onun fiziksel, özdeksel, duyusal olması demek değildir. Özdek de başka her kavram gibi bir kavramdır, ve "özdek olarak özdek" fiziksel özdek ya da duyulur özdek değildir. Bir kavramlar dizgesinin içinden yalnızca birini seçip almak (örneğin, özdek, ben, töz, monad, görüngü, varoluş, kendinde-şey, ya da özdeşlik, türlülük) ve geri kalanları önemsiz ya da ikincil olarak saymak bütünüyle mantıksız, bütünüyle psikolojik bir yeğleme tutumu olarak görünür. Ön-Sokratiklerde görülen böyle monistik, e.d. analitik düşünme eğilimi Platon ve Aristoteles'in dizgesel düşüncelerinde yenilir. Modern dönemin başlarında görülen böyle tekilcilikler düşünme sürecinin henüz yeterince büyümediğini gösterir. Bu düşünme geriliği Felsefe Tarihinin kendisinin kavramının bilgisinden yoksunluğu da taşır.

koşul Bedingung

koymak setzen

koyulmuşluk Gesetztsein

kuvvet Kraft

M

mutluluk Glückseligkeit

mülkiyet Eigentum

N

nesne Gegenstand, Objekt

nesnellik Gegenständlichkeit

niteleşmek bkz. qualiert

niyet Absicht

O

olgu, şey Sache (asıl olgu, asıl şey: Sache selbst; Tatsache: olgu)

olgusallık Realität (Lat. res: şey, olgu)

ortadan kaldırmak, ortadan kaldırma aufheben, Aufhebung (saklama ve yok etme). Türk dilinde Almanca Aufhebung anlatımındaki paradoksu ya da çelişkiyi tam olarak Almanca sözcüğün anlattığı yolda anlatan 'ortadan kaldırma' anlatımı bulunur. Bu çelişki gerçekte sözcüğün yok etme ya da bir yana atma (hinwegräumen) anlamının yanısıra, 'saklama' ya da 'tutma, sürdürme' (aufbewahren) gibi ikinci bir anlam, ama birincisi ile bütünüyle karşıt olan bir anlam daha taşımasından doğar. Dildeki paradoks temelsiz değildir. Doğal usun kurgul yanı sözcüğe iki karşıt anlamın birlikte yüklenmesi ile gösterilir. İngilizce'de Aufhebung sözcüğüne bu iki karşıt anlamı içinde eşit olan tek bir sözcük yoktur. Hegel metinlerinin İngilizce çevirilerinde yaygın olarak kulanılan 'sublate/olumsuzlama' sözcüğü tek-yanlılığın ötesine geçmez ve karşıt anlamı taşımaz (Lat. 'sublatus' 'tollo'nun geçmiş zaman ortacıdır). Benzer olarak Büyük Mantığı çevirisinde Giovanni'nin denediğini ama sonunda vazgeçtiğini söylediği 'take up' ya da 'suspense' gibi sözcüklerin de hiçbir yararı yoktur. Latince 'tollo' sözcüğü 'kaldırma, yükseltme' anlamları ile 'aufheben'i karşılamaktan eşit ölçüde uzaktır ve Latince sözcüğün 'yok etme' anlamını taşımasına karşın, 'saklama' söz konusu değildir. 'Aufheben' sözcüğü Fransızca için de eşit ölçüde 'redoutable'dır. Hegel'in 'aufheben'i genellikle olumsuz anlamında kullandığı gibi geçersiz bir gerekçe zemininde seçilen 'suppression' yalnızca 'ortadan kaldırmayı' anlatır (Encyclopédie des Sciences philosophiques en abrégé; çeviri Bernard Bourgeois tarafından). Fransızca da ne yazık ki çaresizdir. Türkçe'de 'aufheben'e eksiksiz olarak karşılık düşen 'ortadan kaldırma' anlatımı varken bunu göremeyen ve belki de Latince 'tollo'dan esinlenerek 'ortadan kaldırma' anlatımı yerine sanki onunla eşitmiş gibi salt 'kaldırma' anlatımını kullanmayı yeğleyen kimi enteresan kafalar için Latince sözcük 'yok etme' ve 'kaldırma/yükseltme' anlamlarının yanısıra, özel olarak bir de 'moron' ya da 'geri zekalı' gibi bir ücüncü anlamı daha üstlenmiştir.

ortaya çıkmak heraustreten

ortaya koymak heraussetzen

Ö

öç Ahndung (nemesis)

ödence Ersatz

ödev Pflicht

öğreti Lehre

önesürüm Behauptung

önesürümlü assertorisch

önsav Hypothese

örgensel organisch

örgensel-olmayan unorganisch

öz Wesen

öz-belirlenim, kendini-belirleme Selbstbestimmung

öz-duygu Selbstgefühl

özenç Wilkür

özünlü wesenhaft (özüne özgü, özsel)

P

Pietizm Lutheranizm içinde bir devim

Philosophus teutonicus tötonik felsefeci

punctum saliens (Lat.: sıçrama noktası) belirleyici nokta

Q

qualiert ‘qualiert’ anlatımı ‘qualificirt’ anlatımını kullanan Böhme’de bulunmaz; ama Hegel Böhme’nin bu anlatıma köken olan kurgul ‘Qual’ teriminin önemini dikkate almaktadır; qualifizieren: nitelik kazan(dır)mak.

S

sentetik synthetisch. Sözcük dışsal birleşmeyi anlattığı ölçüde mantıksal bağıntıyı anlatmak için uygunsuz, en azından güçsüzdür. Senteze giren bileşenler sentezin ya da bireşimin dışında da ne iseler öyle kalırlar. Ama mantıksal bağıntılar bileşenlerin karşılıklı olarak birbirini belirlediğini gösterir: Analiz yalnızca bir soyutlamadır.

sezgi Anschauung

sınıf, katman Stand, Klasse

sınır Grenze

son erek Endzweck

Ş

şekil Gestalt, Gestaltung

şey Ding

T

tanrıbilim, dizgesel Dogmatik

tasarım Vorstellung

tasımlama tasım yapma

tekil einzeln, individuell

temel Grundlage, Basis

tikellik Besonderheit

tin Geist

toplak Aggregat

tümevarım Induction

tümlük Allheit

türe (adalet) Gerechtigkeit

U

ulus, halk Volk

us Vernunft

uslamlama Räsonieren (sıradan uslamlama)

ussallık Vernünftigkeit

uylaşım Konsensus

Ü

üniteryen üçlülük öğretisini yadsıyan ve Tanrının birliğini kabul eden kimse

üzerine-düşünme Reflexion

V

varlık Sein, Wesen (‘Wesen’ sözcüğü Türkçe’de ‘öz’ sözcüğü ile anlatılan kavramını anlatırken, aynı zamanda varlık, varlıklar, töz, kendilik,doğa vb. gibi daha başka anlamlar da taşır; etimolojide mantıksal bir temel olabilir; ama etimoloji her durumda mantıksal olmak zorunda değildir. § 112, Ek’te Wesen, gewesen, sein arasındaki etimolojik-mantıksal ilişki çözümlenir.)

varoluş Existenz

varsıllık, varlık, anamal, servet Vermögen

Y

yanıltı Fehlschluss (fallacy)

yapı Beschaffenheit

yasa Gesetz

yurttaş Bürger

yükümlülük Verbindlichkeit

yürek Gemüt

Z

zorluk, sıkıntı Not

İdea Yayınevi / 2014

İDEA / SÖZLÜK / KANT - PROLEGOMENA

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Kant, Prolegomena İçin Kısa Bir Sözlük ve Notlar

AZİZ YARDIMLI

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

A

a priori sentetik önermeler (synthetische Sätze a priori) Kant böyle önermelerin nasıl olanaklı olduğu sorusunun “hiç kimsenin aklından bir kez bile geçmemiş” olduğunu söyler (s. 35). Kant’ın aklından geçen herşeyin başkalarının aklından geçmesi hiçbir biçimde gerekmez. Aslında bir bölümünün hiç kimsenin aklından geçmemesi bile gerekir. ‘Sentetik’ anlatımının ondan beklenen zorunlu, nesnel, evrensel birliği anlatmak için bütünüyle uygunsuz olması olgusu bir yana, analitik (analitisch) ve sentetik (syntetisch) ayrımının kendisi analitik, tek-yanlı, ve bu düzeye dek geçersiz

bir ayrımdır, çünkü herkesin kolayca göreceği gibi analiz sentezi varsayar, ya da kendinde sentetiktir, ve evrik olarak, sentez analizi varsayar, ve kendinde analitiktir. Ya da analiz sentezden ve sentez analizden başlar ve ikisini ayırmak olanaksız ve mantıksızdır. (Sözde analitik 'felsefe' eşit ölçüde sentetik 'felsefe'dir ve analize sentezi olumsuzlayarak ulaştığını anlamamasının nedeni diyalektiği anlamamasıdır.) Kant, "bütün bir Aşkınsal Felsefenin kendisi burada ortaya koyulan soru ("A priori sentetik bilgiler nasıl olanaklıdır?") için tam çözümden başka birşey değildir," der (s. 37). Eleştirel Felsefenin başlıca öncüllerinden biri olan o sentetik-analitik ayrımının yazgısı onun üzerine kurulan bütün bir eleştirel söylemin yazgısını belirler. Bir önermede Özne ve Yüklem arasındaki ilişkinin doğasının bütün bir felsefenin yazgısını belirlemesinin kendisi salt bir önesürüm olmasının ötesinde, bir de aşırı bir önesürümdür, bir tür fetva gibi birşeydir. Bilgiyi bir önerme sorununa indirgemek Viyana Çevresinin pozitivizminin ve ayrıca dil felsefeciliği denilen usdışının da bir ön-habercisidir. Önermenin (ya da Yargının) eytişimsel karakteri onu Kant'ın sentetik ve analitik terimleri ile analitik çözümlemesini geçersiz kılarken, önermeyi niteleyen a prori ve a posteriori terimleri arasındaki ayrım da aynı karakteri gösterir. Eğer a priori belirlenimi deneyime önsel olan ve onu belirleyen ya da biçimlendiren kavramlar ile ilgili olarak anlaşılacaksa, a priori olma belirlenimi a posteriori olma belirleniminin de kendisidir, çünkü a posteriori olan deneyimin kendisi a priori belirlenmiş olmaksızın ne olursa olsun deneyim olamaz. Kavramsız bir deneyim, biçimsiz bir özdek, düşünceden soyutlanmış bir algı, giderek düşünceden soyutlanmış bir duyum bile olmak istediği şey değildir. Kant'ın ne 7 + 5 toplaması analitik ya da sentetiktir, ne de 7, 5 ve 12 sayıları kavramlardır; ve ne de uzam ya da ağırlığın kütleye ait olması bir önerme ya da özne-yüklem sorunudur. Matematiğin bilmediği ve bilmeyi istediği şey Sayının ne olduğu, belitlerin kavramlara nasıl yükseltilebileceğidir; Fiziğin bilmeyi istediği şey Kant'ın biçimler dediği Uzay ve Zaman kavramlarının, ama her nedense biçimler demediği Özdek, Kütle, Kuvvet, Devim kavramlarının, aslında tüm kavramlarının bilgisidir, bağıntılarının karakterinin analitik mi yoksa sentetik mi olduğu değil.

açıklama Erklärung

açımlama Exposition

alışkanlık Gewohnheit

alta almak subsumieren

algı Wahrnehmung

analiz, çözümleme Analysis

anlak Verstand

anlaşılır intelligible

anlık Intelligenz, Gemüt

andırım Analogie

anlaşılır varlık, anlak-varlığı , (numen, numenon) Verstandeswesen

antinomi, çatışkı Antinomie

apodiktik apodiktisch, Zorunlu olarak, tanıtlı olarak, tartışma götürmeyecek denli doğru

aşkın transzendent. Kant usun doğanın ve tinin sözde içkin deneyim bölgelerini aşmaması gerektiğini düşünür, çünkü bu görgül doğal ve tinsel deneyim alanlarının çelişkiden, dolayısıyla diyalektikten bağışık olduklarını, ve arı usun diyalektiğe eğilimli olduğunu düşünür. Ve ayrıca çelişkinin olmaması gereken birşey, ve diyalektiğin bir yanılsama mantığı olduğunu düşünür. Niçin böyle düşündüğünü açıklama gereğini duymaz. Bunları yalnızca kabul eder. 'Aşkın' terimi Doğanın Logos alanını, Tinin Doğa alanını aştığını anlatmak için kullanılabilir; ya da "aşkın" terimini "öte" ile anlamdaş olarak kullanırsak, Doğa Arı Usun ötesi, Tin Doğa ötesidir (ya da sözcüğün kökensel

anlamında metafiziksel olandır).

aşkınsal transzendental

aşkınsal idealizm transzendentale Idealismus. Kant Descartes'a görgül idealizm dediği şeyi yükler (s. 54) ve onun cisimsel dünyanın varoluşunu yadsıdığını ileri sürer. Oysa bildiğimiz gibi Descartes ilkin yalnızca cisimsel dünyanın değil ama Benin dışında herşeyin varoluşunu yadsır, ve ancak daha sonra bu herşeyinvaroluşunu tanıtlama üzerine dayandırarak doğrular. Kant'ın eleştirel felsefesi yalnızca öznenin kavramlarını, sezgilerini, algılarını vb. doğruladığı ölçüde hiç kuşkusuz öznel idealizm denebilecek olan şeydir, nesnel idealizm değil. Ama Kant kendi felsefesinin bilgi yetisi ile ilgili olma karakterini, anlatmak için bütünüyle uygunsuz bir negatif bağlantıyı belirten "aşkınsal" teriminin uygun olduğunu düşünür. Terim "hiçbir zaman bilgimizin şeyler ile bağıntısını değil ama yalnızca bilgi yetisi ile bağıntısını imler" (s. 54-55), ve bu 'bilgi' en iyisinden görgül bilgi ya da görüngünün bilgisi, eş deyişle doksadır. Bu sözde bilginin bilgi-yetisi ile ilişkisi bir bakıma Eleştirinin arı Us ile ilişkisi gibidir, ve böyle bilginin onun üreten kaynakları ya da yetiyi eleştirisi hiç kuşkusuz bilginin kaynaklarının bilginin üretilmesini önceleyen, yani bilgi olmayan bir Eleştirisidir. Kant "eleştiri"nin kendisinin doğasını hiçbir zaman irdelemedi.

ayrışık (türdeş-olmayan) ungleichartig

B

bağdaşma, anlaşma Einstimmung; Übereinstimmung

bağıntı Beziehung

bağlantı Verknüpfung

bathos (Yun.) derinlik; biçemde yüksek bir konumdan birden sıradana inerek aptalca bir etki yaratma

belirlenim Bestimmung

belit Axiom

beti Figur

biçim Form

biçimdeş gleichförmig

biçimdeş gleichartig

bilgi Erkenntnis. Bilgi Kant için ya görgül ya da metafizikseldir. İkincisi "a priori ya da arı Anlaktan ya da arı Ustan bilgidir" (s. 21). Ya da, bu a priori bilgi anlağın ya da usun nesnesine bütünüyle ilgisiz olarak ya da gerçekte dolaysızca nesnesiz olarak kendisini bilmesinden başka birşey değildir. Birincisi, görgül bilgi ise deneyimden kaynaklanır. Ama deneyimin kendisinin a priori anlak kavramları tarafından belirlendiği düzeye dek, Kant görgül bilgi dediği şeyin de "anlaktan ya da ustan" olduğunu, onun da "metafiziksel" olduğunu gözden kaçırır.

büyüklük, nicelik Größe

C

correlata bağlılaşık

crux metaphysicorum metafiziğin haçı

D

dayanak Substratum

değişki Modifikation

deneyim Erfahrung. “Duyuların ve anlağın ürünü” (s. 62) olan ya da “duyarlığa ait sezgilerden ve yalnızca anlağın bir işi olan yargılardan oluşan” (s. 67) deneyim Kant için bilginin sınırıdır. İnsan ancak deneyim kazanabilir, ve deneyimli insan hiç kuşkusuz bilgili insan değildir. İçsel ya da dışsal deneyimi aşmak, deneyimde olmayanı düşünmek aşkın olmaktır. Böylece tüm kavramlar, insan anlığı ya da anlağı tarafından ona yatırılmadıkları düzeye dek, aşkındır, eş deyişle “metafiziksel, e.d. deneyimin ötesindedir” (s. 21), sanki deneyim fiziksel olanla birmiş gibi. Ama kavramların deneyime insan anlığı tarafından verildiği düzeye dek, deneyimin kendisi insan anlığı tarafından belirlenir ve bilişsel değeri açısından özneldir. Kant, Hume ile karşıtlık içinde, deneyimin biricik ‘bilgi’ kaynağı olmadığını kabul eder. Ama bu ‘bilgi,’ ister analitik ister sentetik olarak görülsün, salt öznel ya da görüngüseldir. Örneğin geometrinin nesneleri ya da kavramları hiç kuşkusuz deneyimi, daha doğrusu algıyı belirlemelerine ve olanaklı kılmalarına karşın, kavramlar olarak deneyimde, algıda vb. arı anlakta oldukları gibi bulunamazlar. Nokta geometrik nokta olarak, çizgi geometrik çizgi olarak vb. algı nesnesi olamaz.

dinamik dynamisch

dizge System

diskursif diskursiv kavramlar yoluyla, uslamlamalar yoluyla

doğru richtig, wahr

doğruluk Richtigkeit, Wahrheit. Tasarımın nesne ile bağdaşması ya da uygunluğu (Übereinstimmung) (s. 37) olarak ‘doğruluk’ bütünüyle ayrışık iki şey arasındaki bir ilişkidir. Bilginin “doğruluğu, ya da in concreto nesne ile bağdaşması, e.d. edimselliği”dir (s. 37). Burada birincil önemi olan nokta deneyim, algı vb. olarak görülen ‘nesne’nin kendisinin a priori anlak-kavramları tarafından belirlenmesi ya da betimlenmesidir. Sözcüğün gerçek anlamında nesnellik kendinde-şeye aittir ki, Kant bunun kavramlarımızın ötesinde gizli yattığını söyler. Sonuçta Kant’ın bilgi dediği şey öznenin dışına, gerçek nesnelliğe ilgisizdir ve böylece eleştirel felsefe için tüm bilim yalnızca fenomenlerin bilimi, bir tür fenomenoloji olmak zorundadır.

duyarlık Sinnlichkeit

duyu Sinn

duyum Empfindung

düşünce-şey Gedankending

düşünce-varlık Gedankenwesen. İdealar ya da kendinde-şeyler, arı anlak-varlıkları, numenler (örneğin bkz. s. 100)

düzenleyici regulative

E

edimsellik Wirklichkeit

eleştiri Kritik. Eleştirinin bir ölçütü varsayması ölçüsünde, Kant’ın Usu eleştirisinin ölçütü hiç kuşkusuz Kant’ın kendisinin bilincidir. Eleştiri bir yorumdur, eleştirmenin olumsal ölçütlerine uymayan bir nesnenin olumsuzlanmasıdır. Böylece eleştirmenin kendisinin ölçütleri benzer olarak başka bir eleştirinin ölçütleri tarafından yadsınır ya da çürütülür. Eleştiri kavramı bu düzeye dek görelilikten öte bir değer ve anlam taşımaz. Eleştiri saltık ölçütten yoksun hiçlik bilincinin kendini duyumsama, kendine değer ve anlam kazandırma çaresidir.

en gros toptan

en détail ayrıntıda

etker neden wirkende Ursache

etki Wirkung
etkileşim Wechselwirkung
evrenbilimsel kosmologisch

F

fatalizm yazgıcılık
fizyolojik physiologische Doğa araştırması ile ilgili

G

geçerlik Gültigkeit
görgül empirisch
görüngü (phaenomenon) Erscheinung
görünüş, yanılsama Schein
imgesel schwärmerisch
İ

içgörü Einsicht
ilgisizlik Gleichgültigkeit
ilişki Verhältnis, Relation
ilinek Akzidenz
ilintili olmak (tözsel olmamak) inhärieren
imge Bild
imgelem Einbildung
imgelem yetisi Einbildungskraft
imlem Bedeutung
in abstracto soyutta, soyut olarak
in concreto somutta, somut olarak
inakç ı, dogmatik dogmatisch
irdeleme Betrachtung
istenç Wille
işlev Funktion
izlenim Eindruck

K

kalıcı beharrlich
kalıcılık Beharrlichkeit
kanı Überzeugung
kanıt Evidenz
karşısav Antithesis
karşıtlık Gegensatz
kategorik kategorisch
kendiliğindenlik Spontaneität

kendinde şey Ding an sich, Sache an sich. Kant kendinde şeyi Eleştirel Felsefesinin saltığı olarak, eş deyişle çıkarsanmamış, dolaysız, verili, tanıtlamasız arkesi olarak kabul eder. Hiç kuşkusuz bilinemez kendinde şeyin o denli de bilinebilir olduğu, var olduğu, kendinde olduğu, bir şey olduğu açıktır, ve daha öte hiçbir belirlenim taşımadığına göre bilinmesi daha öte belirlenimi gerektirmez. Ama Kant kendinde-şeye bilinebilir bir başka yan daha ekler "Sözü edilen özellik bir kendinde şeyin özelliğidir" (s. 114). Bu özellik özgür nedensellik olarak Us, ya da İstençtir. Kant açıktır ki bilinemez ile bir kavramın kendisini değil ama kapsadığını varsaydığı daha öte bir belirlenimi düşünür. Ama bu belirlenim kavramın kendisinden başka birşey olduğu için, bilinmesi kavramın kendisinin değil, başka birşeyin bilinmesi olacaktır. Kant bir kavramın dolaysızlığı ya da soyutluğu içinde kendisinden başka birşey olamayacağı gibi yalın bir olguyu gözden kaçırır. — Öte yandan, kendinde-şey kurgusunun insanın değeri açısından birincil imlemi insan usunun evrensel us ile, Platonik nesnel İdealar ya da Logos ile birliğini yasaklaması, evrenin ussal ve böylece insan usu tarafından bilinebilir olduğunu yadsımasıdır. Kant'ın usdışı evreni ussal insana kapalı gizli bir alandır. Sonlu, geçici, değişken deneyim alanının ötesine geçiş, bilgi olarak bilgiye, gerçek olana ulaşma girişimi bir "yanlış anlama ve bir diyalektiktir" (s. 120) ki, yasaklanmalıdır. Bu iş usun usdışı tarafından denetlenmesi için bir önlem olarak Arı Usun Eleştirisi tarafından yerine getirilir. Kendi içselliğinde tutuklanan insana açık biricik alan öznel kuruntular olmaktan daha öte bir değeri olmayan anlak-kavramlarının tanımladığı görüngü alanıdır. Kant'ın felsefesi bu bilinemezci yanı ile hiç kuşkusuz insanın kendi kendisini aşağılama, küçük düşürme, küçük görme eğilimini okşayan en çekici misantropik düşünce kurgularından biridir. (Usun ve İdeların sınırlanmasının ayrıntılı bir betimlemesi için bkz."Aşkınsal İdealara Genel Not," s. 119.)

kılgısal praktisch

kılgısal felsefe praktische Philosophie. Modern Alman Felsefesi'nde Rüdiger Bubner şöyle bir gözlemde bulunur: "Almanca'da kabul edilen 'Praktische Philosophie' başlığının bir yanlış anlamaya yol açmaksızın İngilizce'ye çevrilmesi pek olanaklı değildir. 'Praktische Philosophie' kökenlerini Aristotelesci gelenekte bulan Latince 'philosophia practica' başlığının bir çevirisidir. Kant'tan bu yana anlatım genel felsefi sözlüğün parçası olmuştur. Denmek istenen şey en geniş anlamda bir kılgısal sorunlar felsefesidir, genel olarak felsefeyi 'pratik/practical' yapmak için bir girişim değil." Bubner haklı görünür. 'Pratik Akıl' anlatımı da tıpkı sözde 'Saf Akıl' anlatımı gibi yalnızca başlıkları okuyan ve onları da doğallıkla yanlış okuyan moronların yanlış anlamalarına doyum veren çevirilerdir.

kıpı Moment

kiplik Modalität

konutlama Postulate

koşul Bedingung

koşulsuz unbedingt

kökensel ursprünglich

kurgul spekulativ

kuşkuculuk Skeptizismus

kuvvet Kraft

M

materialiter (Lat.) özdeksel olarak

mathesis intensorum yeğin büyüklükler matematiği

metafizik Metaphysik. Kant'a göre "Metafizik baştan sona kavramlardan oluşur" (s. 15), ve Kant bu

kavramların anlaktan Tümdengelimini yaptığını söyler (aynı yer). Metafiziği fizik-ötesi ya da doğa-ötesi olarak gerçek imlemi içinde düşünürsek, Doğanın ötesi olan şey Tindir. Ama kavramlar ne Doğaya ne de Tine sınırlıdır.Uygünsuz 'metafizik' sözcüğü ile anlatılmak istenen şey Logos ya da arı Us alanıdır ki, ne doğal ne de tinseldir. Kant da bu "arı Anlak ya da arı Us" alanı olarak gördüğü şeyi (s. 21) görgül olandan ayırdeder, ve bireysel anlağın ve usun öznelliğinin ötesinde "nesnellik" ve "evrensellik" yüklediği alan bu alandır. Bu "nesnellik" karakteri ile arı Usun alanı Platonik İdeaların nesnel alanıdır ki, varlığı duyusal olana sınırlayan prosaik doğal bilinç tarafından yadsınır. Kant'ın eleştirel felsefesi nesnel arı Usu yadsıyacak bir natüralizm ya da materyalizm değildir, onun varlığını doğrular ve gene de bilinemeyeceğini düşünür. Öte yandan, metafizik adlandırması salt doğanın ötesini imlediği ölçüde ideal Logosun nesnelliğini anlatmak için bütünüyle uygunsuzdur. Logos doğal ve tinsel olmaması anlamında hiç kuşkusuz soyuttur. Ama varlık olarak varlığın kendisi de eşit ölçüde soyuttur. Logosa, arı ussal kavramlara varlık yüklemek saltık olarak soyut olanıdoğal ya da tinsel yapmaz.

N

neden Ursache

nedensellik Kausalität

nesne Objekt, Gegenstand

nesnel realite objektive Realität Bkz. "olgusallık"

O

olanak Möglichkeit

olgu Fakt, Faktum

olgusallık Realität. Doğal bilinç olgusallık ile salt olumlu olanı, ya da fiziksel-duyusal olanı, giderek özdeksel olanı anlar. Oysa aynı bilinç pekala olgunun salt olumlu değil ama olumsuz da olduğunu, kendisinde zorunlu bir yitme kıpısını kapsadığını düşünebilir. Kant'ın olgusallık ile anladığı şey kimi zaman duyusal tasarımdır (Empfindungsvorstellung, s, 70); ama bilginin olgusallığından da söz etse de (s. 17), bu durumda da bilgi duyusal bir gönderme taşımalıdır, giderek "arı Matematik ve özellikle arı Geometri ancak duyu nesneleri ile ilgili olma koşulu altında nesnel realite taşıyabilir" (s. 46; ayrıca s. 77). Duyulur olmak genellikleöznel olmak olarak kabul edilir. Nesnel olmak ise yine genellikle kavramın karakteridir. Arı matematiğin nesneleri, örneğin nokta, çizgi, sayı vb. ise kavramsaldır ve ne nesnellikleri ne de realiteleri açısından duyular ile herhangi bir ilişkiye gereksinirler. Duyusal olan için realitenin doğrulanması düşünsel olan için realitenin yadsınmasını getirir (s. 58). Latince realite sözcüğü res kökünden türetilmiştir (realis = real) ve res sözcüğünün anlamları arasında şey ve olgu da vardır. Şey vardır ve var olanın gerçek olması gerekir. Ama Şey var olduğu denli de yoktur, ya da geçici ve yitici olma karakterini taşır. Doğal us realite ile gerçek olana, varolana benzer birşeyi anlatmayı da ister. Bu doğal bilinç için gerçek olanın bir şey olmasından, olgusal olmasından daha doğal birşey olamaz çünkü bu bilinç için var olan duyusal olan ile birdir. "Şey"in gerçek olduğunu düşünmek düşüncenin yetenekli olduğu en alt işlemdir, çünkü fiziksel, duyusal, özdeksel, sonlu Şey şimdi var ama biraz sonra yoktur, oluştadır, ve gerçek olanın olmayabileceğini ya da yok da olabileceğini düşünmek gerçekte düşünmemektir. Duyusal olanın varlık ile birliği Hegel'in Tinin Görüngübilimi' nde en alt bilinç biçimi olarak "Duyu Pekinliği" başlığı altında inceler ve orada duyusalın varlığının gerçekte o denli de yokluk olduğunu gösterir.

olumsal zufällig

olumsuzlama Negation

oluşturucu konstitutiv

onus probandi (Lat tanıtlama yükü(mlülüğü))

Ö

önerti antecedens (Lat önceki). Hipotetik bir önermenin ilk bölümü; sonurtu ikinci bölümdür; analitik önermede sonurtu önertide kapsanırken, kapsanmaması önermeyi sentetik ya da görgül yapar

önesürüm Behauptung

önsav Hypothese

özdeşlik Gleichheit

özellik Eigenschaft

özgül, türsel spezifisch

özgürlük Freiheit

P

particularia (tekil: particularis) tikeller, bölümseller

pekinlik Gewißheit

per antipharsin (Lat.) karşıtın anlatımı yoluyla

Prädikabilien (Lat. praedicabilia, bildirilebilirler; yüklemlenebilirler) bir yüklemin öznesi ile olanaklı ilişkilerinin sınıflandırmasına uygulanan skolastik bir terim; beşli sınıflandırma Aristoteles tarafından verildi.

predikament yüklem (Lat. praedicare, yüklemek, bildirmek, ileri sürmek) Aristoteles'in 10 kategorisine skolastik mantıkta verilen ad

prolegomenon (çoğul prolegomena) ön-söylem (Yun pro-, ön; legein, konuşmak)

R

rhapsodi Rhapsodie. Eski bir Yunan şiirinin bir kerede okunan bir bölümü; kuralsız şiir ya da düzyazı

sentez, bireşim Synthesis. Algıların sürekli bir bireşimi olarak sentez (eine kontinuierliche Zusammenfügung (Synthesis) der Wahrnehmungen," s. 33). Eğer sentezi algıların bireşimi ya da biraraya toparlanması olarak düşünürsek hiç kuşkusuz bunun hiçbir mantıksal yanı yoktur ve burada yalnızca David Hume'un düşünceler/ideas için kullandığı çağrışım ilkesinin kendisi algılar için uygulanmış olur. Ya da, "sentez" bir zorunluk kapsamaz, dışsal ya da olumsaldır. Eğer (tam bir bilgisizlik ile Hegel'e de yüklenen) tez-antitez-sentez üçlüsünün bağlamında düşünürsek, burada sentez tez ve antitez arasında olumsal bir ilişkiden başka birşey değildir. Oysa karşıtlığın mantıksal zorunluğu karşıtları zorunluk imleyen kurgul birlik içine getirir. Kant ayırca "arı ustan bilgi ... analitik değil ama yalnızca sentetik bilgidir" der (s. 34). Hiç kuşkusuz biraz önce sözünü ettiği "algıların birleştirilmesi" ya da "deneyim" olarak sentez arı usun sentezinden başka birşey olmalıdır. Ama Kant'ın sorunu sentezin zorunlu olduğunu göstermektir, çünkü sentezin olumsal karakteri sentez olarak görülen "yargı"nın bilgi olması ile bağdaşmayacak, çünkü olumsal sentetik yargı her tür olumsal bağlantıya izin verecektir.

S

scholium (Lat.) Bir incelemede kapsanan açıklayıcı not; asıl uslamlamaya özsel herhangi birşey eklemeksizin yalnızca onu durulaştırmaya hizmet eder.

sezgi Anschauung. Sıradan bilinç sık sık özellikle anlamadığı şeylerde derin, çok derin bir anlam yattığı sanısına kapılır. Ve sözcük kavramı anlatma konusunda ne denli yetersiz ise, o denli derin olduğu kabul edilir. Anschauung sözcüğü de bunlardan biridir. Hangi yan anlamında alınırsa alınsın, 'Anschauung' ya da 'sezgi' bilgi değildir ve gerçekte her dilde özellikle bilgi olmayanı anlatır, tıpkı 'duyusal bilgi' anlatımının da herhangi bir bilgiyi değil ama en iyisinden duyumu anlatması gibi. "Sezgi"nin Kant'ın eleştirel felsefesinde David Hume'un görgücülüğündeki "izlenim/ impression" anlatımının işlevini yerine getirmesi gerekir, ve Kant'ın kendisi de "duyuların işi sezmektir" der (s. 67). Eğen 'anschauen' sözcüğü 'görmek,' 'gözlemek,' 'bakmak' gibi olağan kullanımı içinde anlaşılırsa, bunların da bilgi ile değil ama duyum ve algılama ile ilgileri vardır ki, bu son ikisi de açıkça bilgi değildir. Kant'ın kendisi de "sezgi" sözcüğünün kavramı anlatmak için uygunsuzluğunu duyumsar ve onu "algı" olarak amaçladığını belirtmek zorunda kalır "sezgi, e.d. yalnızca duyulara ait olan algı (perceptio)" (s. 63). Ayrıca "sezgiler" olmanın yanısıra, "algılar" "görüngüler" ile eşdeğer olarak da alınır (s. 68). "Anschauung" Kant metinlerinin çevirilerinde genellikle düzeltilmeksizinsezgi/intuition" ile karşılanır. Kant sezgi yetisini "bilgi kaynaklarından" (Erkenntnisquelle) biri olarak görür. Ama bu kullanımda da sezgi sözcüğü eğer bir Türkçe sözlükte doğru anlamında tanımlandığı gibi "açık kanıt olmaksızın kestirmek, hissetmek" olarak anlaşılırsa, yine bilme ile özellikle ilgisiz olanı, henüz sözcüğün görgül anlamında bile bilinmeyeni belirtiyor olacaktır. Sözcük, temsil ettiği kavram açısından alındığında, tüm dillerde bütününde felsefe ile, bilgi ile, özbilinçli düşünme ile özellikle ilgisiz olanı anlatır. Sezgi belirsiz olan ile ilgili bir duygu olarak görülebilir ve sözcük bu anlamında "dolaysız bilgi" oldukları kabul edilen dinsel inaklar bağlamında kullanılır. Kant kullandığını sözcüğün uygunsuzluğunu onu sık sık bilinçsizce düzelterek de gösterir ve uzay ve zamanın kavramlar değil ama sezgiler olduğunda diretmesine karşın sık sık bunu unutarak uzay ve zaman kavramlarından söz eder (örneğin burada s. 44 ve 52).

sonurtu consequens (Lat sonraki)

Ş

şekil Gestalt

T

tamalgı Apperzeption

tamamlanmışlık Vollständigkeit

tanımlamak definieren

tanıt(lama) Beweis

tasım Schluss

temel ilke Grundsatz

toplak Aggregation

tümdengelim Deduktion. Terimin uygunsuzluğuna karşın, Kant onunla kavramların dizgesel bir yapı içerisinde örgütlenmesini anlar, ve felsefenin en önemli sorunu olan ve çözümü tüm kuramsal söyleme bilimsel karakterin kazandıracak biricik problemi bütünüyle açıkça formüle eder (s. 15s). Ama kendi sözlerinin imlemini herkesten önce kendisi ayrımsamıyor görünür. Görgül bilimlerin gerçek bilim olmalarının olanağını sağlayan kavramsal dizgeyi yine kavramın kendisinin mantığından başka birşeyi anlatmayan kurgul yöntem yoluyla kuran Hegel'in kendisi Kant'ın çalışmasının özsel yönünü, bu sonsuz ölçüde önemli kavrayışı görür. Aşkınsal Felsefenin bu problemin çözümüne bütünüyle ilgisiz, öznel, kişisel, giderek baştan sona usdışı ve yapay bir Eleştiri olmasının, Kant'ın dizgeyi kurmayı başaramamasının başlıca nedeni tüm girişimi kendinde-şey kavramına uyarlamaya, kendisi yalnızca dizgenin bir bileşeni olan ve dizgenin içinde aklanması

gereken bir kıpıyı bütün bir dizgenin ilkesi yapmaya çalışmasıdır. Kant kavramların deneyimden değil ama anlaktan çıkarsanmasına "tümdengelim" der (s. 15) ve bunun onun eleştirel felsefesini David Hume'un görgücülüğünden ayırdeden belirleyici nokta olduğunu vurgular. Tümdengelim normal olarak tikelin evrenselden çıkarsanmasını anlatmak için kullanılır. Öte yandan, kavramların deneyimden türetilmedikleri düşüncesi Platon'a dek gitmesinden ayrı olarak, modern dönemde ilkin Descartes'ta bulunur. Kant, bütünüyle ekzotik bir yolda, bu tümdengelim sorununun Hume'un "dışında hiç kimsenin aklından geçmemiş" olduğunu da ileri sürer (s. 15). Hume'un bütün bir 'idea'ların türetilmesi kuramında duyu izlenimlerinin sönük düşüncelere indirgenmesinden ve böylece düşüncelerin bütünüyle öznelleştirilmesinden başka birşey yoktur ve bunun bir tümdengelim olduğunu söylemek pek olanaklı değildir. Öte yandan, Kant'ın Tümdengelimini gene de kavramların bir çıkarsanması olarak görmeyi istersek, o zaman bu çıkarsamanın hiçbir biçimde Hegel'de olduğu gibi yöntemli bir dizgesel-mantıksal çıkarsama olmadığını, ama Kant'ın kategorilerini elinin altındaki metafizik kitaplarından topladığını buluruz.

tümevarım Induktion

türdeş gleichartig

U

uzay Raum. Kant için uzay ve zaman sezgiler, yani öznede yatan duyarlık biçimleridir. "Aritmetik bile kendi sayı kavramlarını birimlerin zamanda ardışık eklenmesi yoluyla ortaya çıkarır." Her bir sayının bir 'kavram' olması bir yana, sayıların 'zaman' sezgi biçimine gereksinmesi olgusu (s.42) bütünüyle Kant'ın enteresan bir buluşudur. Öte yandan, eğer geometrik nesneler için duyulur uzaysallık gerekli olsaydı, geometerik belitlerin ve dolayısıyla geometrinin kendisinin silinmesi gerekirdi, çünkü örneğin duyulur bir nokta hiçbir zaman Euklides'in boyutsuz noktası olmayacaktır. Ama Kant için uzay ve zaman iç duyusal sezgi biçimleri olduğuna göre, bu öznellik içinde ne geometrinin nesnelliği gibi birşey vardır, ne de duyulur olmak öznellikten başka birşeydir. "Düşüncedeki uzay fiziksel uzayı, e.d. özdeğin uzamının kendisini olanaklı kılar" diyen Kant bunun nedenini "bu uzayın hiçbir biçimde kendilerinde şeylerin bir niteliği değil, ama yalnızca duyusal tasarım yetimizin bir biçimi" olmasında bulur (s. 47). Buna karşın arı Geometriye "nesnel realite" yükler (s. 46). Uzayın öznelliği, uzayın düşünüldüğü bütünüyle açıktır. Ama uzayın kendinde ya da nesnel varoluşunu tanımak Kant için en azından "sığ bir metafizik"tir (s. 48).

Y

yanılgı Irrtum

yanılsama, görünüş Schein

yanlışlık Falschheit

yargı Urteil. Kant "yalnızca anlağa ait" olarak gördüğü yargıyı deneyim bağlamında inceler (s. 63). Yargı yetisi ilk olarak algı-yargısıdır (Wahrnehmungsurteil) ve "algıları karşılaştırır." Ya da "tasarımların bir bilinçte birleştirilmesi yargıdır" (s. 67). İkinci olarak "deneyim yargıları" vardır ki, bunlar "algı yargılarının" bir kavram yoluyla birleştirilmesinden doğar (s. 63). Bu son işlev yargıyı tekil öznellikten kurtarır ve ona evrensel geçerlik (Allgemeingültigkeit) kazandırır. Kant bu evrenselliği nesnellik ve zorunluk olarak da kabul eder ve bu yolla David Hume'un algılar/ izlenimler arasındaki görgücü "çağrışımını" kavramsal ya da mantıksal zorunluğadönüştürür. Yargı a priori sentetik olduğu zaman genişleticidir ve bilgi üretir. Ama sentetik teriminin öznenin onda kapsanmayan bir yüklem ile bağıntısını anlattığı düzeye dek, bu bağıntının zorunlu, nesnel, evrensel vb. olduğunu düşünmek için güçlü bir imgelem yetisi gerekecektir. Zorunluk karakteri gerçekte sözcüğün tam anlamıyla Kant'ın analitik dediği yargılara aittir, çünkü özne yüklemi daha şimdiden kapsar ve bu bir eklentinin ürünü değildir. Kant her zaman terimleri, sözcükleri, giderek

kavramları bile kendi öznel eleştirisinin gereklerine uydurmakla ilgilenir, onları gerçekten nesnel olarak irdelemekle, kavramın kendisinin devimini saptamaya çalışmakla değil. Eğer düşüncesine bu yalın özgürlüğü verseydi, hiç kuşkusuz analizin gerçekte sentez olduğunu, çözümlemenin ancak bireşimin çözümlemesi olabileceğini, başka türlü olamayacağını, analitiğin sentetikten ve sentetiğin analitikten ayrı olamayacağını görürdü. Gene de analitik ve sentetik anlatımları hiçbir biçimde "zorunluk" imlemez, ve Kant sentetiğin niçin zorunlu olması gerektiğini, niçin özellikle dışsal bir eklemeden başka birşey olmayan bir ilişkinin zorunluk karakterine yükselmesi gerektiğini göstermek için en küçük bir girişimde bulunmaz. Bunu yalnızca kabul eder. Bütün bira priori sentetik yargılar kuramı keyfi bir kurgudan daha ötesi değildir. 'A priori' salt bir totolojidir, çünkü yargının kendisinin kökeni olan kavramın kavramı onun saltık olarak deneyime, sezgiye, algıya vb. önsel olduğunu anlatır. 'Sentetik' ise baştan sona olumsal olandır, Hume'un 'çağrışım' bağlantısından daha iyi değildir, ve hiçbirşey böyle salt dışsal bir birleşmeyi, bireşimi, birliği vb. mantıksal ya da zorunlu kurgul birliğe, karşıtların birliğine dönüştüremez. Kant diyalektiği bir zorunluk bağıntısı olarak değil, bir yanılsama olarak görür. — Kant'ın felsefe yaptığı konusunda hiçbir kuşku olamaz, tıpkı yaptığının bilim olmadığı konusunda da hiçbir kuşkunun olamaması gibi, çünkü bunu başka herkesten önce kendisi açıkça bildiriyordu. Felsefesinin bütün ağırlık noktası gerçeğin, bilginin, bilimin insan usunun gücünün ötesinde yattığı sanısından oluşuyordu. Us onun için en iyisinden eytişimsel yanılsamaların kaynağı idi.

yargı yetisi Urteilskraft

yeğin intensive

yeti Vermögen

yüklem Prädikat

Z

zorunlu notwendig

zorunluk Notwendigkeit

İdea Yayınevi / 2014

Ruhçözümleme İçin Kısa Bir Sözlük

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Ruhçözümleme İçin Kısa Bir Sözlük
AZİZ YARDIMLI

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

A

A-Bç W-Bw (Pcpt.-Cs) Algı-Bilinç dizgesi

acı Schmerz (pain)

acılı peinlich (distressing)

ahlaksal moralisch (moral)

aktarım Übertragung, (transference)

aktarım sinirceleri Übertragunsneurosen (transference neuroses)

algı Wahrhnehmung (perception)

Algı-Bilinç (dizgesi) Wahrnehmung-Bewußtsein (Perception-Consciosness)

almaşık Ersatz (substitute)

amaç Vorsatz (purpose)

amentia ansal gelişmede yetersizliği anlatan eski bir terim.

Dementia amentiadan ayrı olarak, düşünce, yargı ve duygu süreçlerinde bellirli yaşlılık ve çıldırı biçimlerine özgü bozulmadır.

ampimixis Eşeysel üreme, özellikle iki örgenliğin eşey gözeciklerinin kaynaşması yoluyla.

anagogik anagogisch (anagogic) kutsal metinlerin alegorik ya da tinsel yorumu. Jung'da bilinçsizin ahlaksal, tinsel ya da ideal eğilimleri ile ilgili

anal karakter (Ruhçözümleme) cimrilik, düzenlilik ve zorlayıcı davranış ile belirlenen karakter.

Freud'a göre anal-dışlama evresinde dışkılama yoluyla haz elde edilir; bu evreye saplanış kibirli, hırslı ve saldırgan kişilik özelliğine götürür; anal-tutucu evrede haz dışkının tutulması ve annenin denetimine direnme davranışıyla elde edilir; bu ise elisıkılığa ve aşırı iffetli kişiliğe götürür.

Ananke zorunluk, gereklilik (UH.8) ('reale Not' olgusallığın gerekleri)

anı Erinnerung (memory)

anı-izi Erinnerungsspur (memory-trace)

anlık Geist (mind)

anlıksal (düşünsel) intellektuell

ansal, ruhsal seelische (mental)

ansal yapı Geistesverfassung

aracılık Vermittlung (mediation)

aşağılık duygusu Minderwertigkeitsgefühl(sense of inferiority)

aşırı-yatırım Überbesetzung (hypercathexis)

aygıt Apparat (apparatus)

ayrılık Spaltung (dissension)

B

bağlı uyarı gebunden Erregung (bound excitation)

baskı Verdrängung (repression)

baskı süreci Verdrängungsprozess

bastırmak unterdrucken (supress)

Bç Das Bw (The Cs)

Bç.siz Das Ubw (the Ucs)

bilinçli Das Bewußt (the conscious)

Freud'un bu simgeciliğinin fazla önemi yoktur. Ego ve İd'in yazılışından sonra kendisi bu kısaltmalardan vazgeçer (bkz. Ego ve İd için J. Stretcher'in sunuş yazısında dipnot 6.)

belirti semptom

belirtik manifest (manifest)

bellek Gedachtnis (memory)

bellek izleri Gedachtnisspuren (memory traces)

Ben das Ich (the ego) Sözcüğün öyküsü için bkz. Ego ve İd için J. Stretcher'in sunuş yazısı.

ben-ideali Ichideal

ben-uyumlu ichgerecht(ego-syntonic)

bencillik Egoismus

benzeşme Assimilation (assimilation)

bilinç Bewußtsein (Bw), consciousness (Cs)

bilinçaltı das Unbewußt (the unconscious)

bilinçlilik Bewußtheit (the attribute of being conscious)

bilinçsiz (sft.) unbewußt (unconscious)

Freud "Bilinçaltı" başlıklı denemesinde (I. 7) 'Unterbewußtsein' ya da 'alt-bilinç' anlatımının 'bilinçsiz'i anlatmak için uygun olmadığını belirtir. Türkçe 'bilinçaltı' sözcüğünde 'alt' sonekinin imlemi yersel değildir. Bilince bir topografisi uygulamak genel olarak ansal-ruhsal aygıta böyle bir yerselleştirme uygulamak kadar geçerli görülmelidir. Bu topografi biçimseldir.

bilinçsizlik Unbewußtheit (the attribute of being unconscious)

bilinçli bewußt (conscious)

bölümsel içgüdü partial instinct (eşey itkisinin ya da libidinal erkenin bir bileşeni; bu bedenin oral, anal, uteral ya da genital bölümünden doğar.)

Freud'a göre (1946), eşey içgüdüsü "tikel erotojenik bölgeleri temsil eden bir dizi bileşen içgüdünün ardışık katkılarından aşamalı olarak gelişir'

büyü Magie

C

Ç

çağrışım Assoziation (association)

çatışma Konflikt (conflict)

çığır Epoche

çıldırı Wahnsinn (psychosis); ('Wahnsinn' Searl (1925) tarafından 'insanity' olarak da çevriliyor.)

D

dayanma Anlehnung

dayanma-tipi Anlehnungstypus (anaclitic type)

değişki Modifikation (modification)

değişmezlik ilkesi Konstanzprinzip (principle of constancy)

değşinim Freud'un "Triebschicksal :: içgüdü yazgısı" anlatımında 'yazgı' sözcüğü İngilizce'ye vicissitude/değşinim olarak çevrilir.

dementia bkz. amentia

dementia paecox (Yeni Latince) Şizofreni.

Dementia düşünce, duygu ve yargı yetilerinin bir kötüleşmesidir. Dementia paecox sözel olarak 'olgunluk öncesi dementia' anlamına gelir.

deney Experiment (experiment)

deneyim, yaşantı Erlebnis/Erfahrung (experience)

depreşme Rezidiv (relapse)

dilek-dürtüleri Wunschregungen (wishful impulses)

dinamik dynamisch

(Yeti ruhbilimi gibi ‘statik’ ruhbilimlerle karşıtlık içinde, ruhçözümleme süreç, içgüdü ve gelişim gibi devim imleyen kavramları konu alır.)

direnç Widerstand (resistance)

dizem Rhythmus (rhythm)

dizge System, system

dolambaçlı yol Umweg (circuitous path, ‘détour’)

doyum Befriedigung (satisfaction)

duygu Gefühl (emotion, feeling)

duyu örgeni Sinnesorgan, sense organ

duygu yitimi Apathie (apathy)

duyum Empfindung (sensation)

duyunç Gewissen (conscience)

dürtü Antrieb/Regung (impulse)

düşkü Sucht (mania)

düşlem üretme Phantasieren (phantasying)

düzeneksel mechanisch (mechanical)

düzenli regulär (regular)

düzlem Niveau (level)

E

edim Akt (act)

edimleme Leistung (performance)

edimsel sinirce Aktuelneurose (actual neurosis)

Freud erken yazılarında ruhsal çatışmalara bağlı ruhsal sinirceler ve eşeysel işlevlerdeki güncel rahatsızlıkların fizyolojik sonuçlarına bağlı edimsel sinirce arasında bir ayrım yaptı. Edimsel sinirceyi eşeysel aşırılığa bağlı sinir argınlığı ve rahatlatılmamış eşeysel uyarıya bağlı endişe sinircesi olarak ikiye ayırdı. Narsissizm’de (1914c) ‘‘hipokondriayı sinir-argınlığı ve endişe-sinircesi ile birlikte üçüncü edimsel sinirce olarak sınıflandırma eğilimindeyim’’ diye yazar.

Freud bu adlandırmayı 1890’larda histeri ve saplantı zorlamasını da kapsamak üzere yalancı-sinirce (‘‘savunma nöro-psikozları’’) ile karşıtlık içinde kullandı.

edimsellik Wirklichkeit (actuality, reality)

eğinim Affinität (affinity)

eğretilemeli dil Bildersprache (figurative language)

ekin Bildung/Kultur (culture)

ekonomik ökonomisch (economic)

Sözcük ruhçözümlemede ‘erke’ ile ilgili kavramları belirler ve ruhsal erkenin gelişimi, dağılımı ve kullanımına göndermede bulunur.

ektoderm dışderi

endişe Agnst (anxiety)

endişe histerisi Angsthysterie (anxiety hysteria)

eneme Kastration (castration)

enenme karmaşası Kastrationskomplex

erek Zweck (end)

erinlik buluğ Pubertät (puberty)

erke Energie (energy)

Haz İlkesinin Ötesi, I. 7: ‘‘[Ruhsal] aygıtı dolduran erkenin hemen hemen tümü ondaki doğuştan içgüdüsel dürtülerden doğar …’’ Ruhçözümlemede sinirsel ya da ruhsal erke özgürce devinebilir ve bağlı olarak iki biçimde bulunur. Bağlı erke Ben ve ikincil (bilinçli) süreçlere, devinebilir erke ise İde ve birincil (içgüdüsel) süreçlere ait erkedir.

eşey Geschlecht (sex)

eşeysellik Sexualität (sexuality)

eşeysizleştirme Desexualisierung (desexualisation)

evrilme histerisi Konversionshystrie (conversion hysteria)

F

G

genlik Amplitude

gerginlik Spannung (tension

gerileme Regression

geri-oluşum Rückbildung (involution)

gizli latent (latent)

görüngü Erscheinung (appearance, phenomenon)

gözecik hücre Bläschen/Zelle (vesicle/cell)

gri beyin kabuğu graue Hirnrinde (grey matter of the cortex)

güdü Motiv (motive)

H

haz Lust (pleasure)

haz ilkesi Lustprinzip (pleause principle)

hazsızlık Unlust (unpleasure)

hedef Ziel (aim)

hermafrodit iki eşeyin özelliklerini birarada gösteren

heyecan Affekt (affection)

heyecan; rahatsızlık Affektion (affection; malady, disorder)

heyecan-durumu Affektzustand (affective state)

heyecan miktarı Affektbetrag (quota of affect)

hipokondria birinin sağlığı konusunda abartılmış kaygı

I

İ

içe-dönme Introversion (intorversion)
içgüdü Treib (instinct)
içgüdüsel dürtü Triebregung (instinctual impulse)
ideal oluşumu Idealbildung
iki-değerlilik Ambivalenz (ambivalence)
imlem Bedeutung (signification)
inanca Versicherung (assurance)
inanca vermek zusichern (assure)
işlev Funktion/Leistung (function)
itki Drang (urge)
iyelik Besitz (possession)
izge tayf Spektrum
izlence Programm
izlenim Eindruck (impression)

J

K

karmaşa Komplex
karşı-aktarım counter-transference
Ruhçözümlemecinin hasta için duygusal bir bağlılık geliştirmesi; sağaltım sürecinde olumsuz ama kaçınılmaz ve özsel bir etmen; ‘asıl' aktarım ya da transference ise hastanın sağaltım öncesi yaşantısına özgü duygularını çözümlemeciye çevirmesini, böylece çözümlemecinin kendisinin olay öyküsünün parçası olmasını anlatır.
karşı-yatırım Gegenbestezung (anticathexis)
kavram Begriff (concept)
Kayra Vorsehung (Proivdence)
kesin buyrum kategorisch Imperativ
kıpı Moment (factor)
Kommunion Ortaklaşma (İng. Communion)
Hıristiyanlık’ta Eukarist’e, İsa’nın son yemeğinin emek ve şarabın kutsanmasıyla anıldığı Hıristiyan törene katılma. Eukarist aynı zamanda kutsanan ekmek ve şarabın da adıdır.
korku Furcht (fear)
kortikal homonculus, beyin-insanı Gehirnmännchen (cortical homonculus)
koşul Bedingung
kökensel, birincil ursprünglich (original, primary)
kurgul spekulativ (speculative)

L

Lapsus linguae dil sürçmeleri

libido eşeysel erke (Sexualenergie)

M

megalomanya Größenwahn. Bene aşırı büyük bir değer yükleme tutumu

melankoli Melancholie

metapsikoloji, ruhbilimötesi Metapsychologie (metapsychology). Freud tarafından ruhçözümleme kuramını anlatmak için kullanıan sözcük.

metazoan çok gözecikli hayvanlar

morfoloji Morphologie (morphology)

N

narsissizm Narsizmus (narcissism)

niyet Absicht (intention)

Ernest Jones Freud'a niçin daha doğru 'Narzissismus' yerine 'Narzismus' biçimini seçtiğini sorduğunda, 'Kulağa gelişini sevmiyorum' yanıtını alır. Ernest Jones şöyle sürdürür:

> *"It seemed impossible for him to write even simple sentences without infusing them with something of his originality, elegance, and dignity. The same was true of his conversation: banality, even in the tritest matters, was alien to him and every remark would be trenchant, well turned, and distinctive."*

nesne-libido nesneye yatırılan libido. Karşıt olarak, narsissistik-libido Bene yatırılır.

nesne-sevgisi Objektliebe (özneye, benin kendisine yönelik narsissistik sevgi ile karşıtlık içinde)

nice Quantum (quantum)

O

olgusallık Realität (reality)

olgusallık ilkesi Realitätsprinzip (reality principle)

oyalanma Ablenkung (deflection, diversion)

Ö

öz-erotizm, oto-erotizm Autoerotismus (auto-erotism)

ödence tazminat Kompensation (compensation)

Öbç (önbilinç) Vbw (Pcs, the preconscious)

öbç önbilinçli vorbewußt (preconscious/foreconscious)

önbilinçli vorbewußst (preconscious)

önesürüm Behauptung (assertion)

önsav Hypothese

örgenlik Organismus (organism)

örgensel organisch

özdek /gereçStoff/Materie (matter/substance)

özenç (kapris) Willkür (arbitrary will)

öz-saygı Selbstgefühl (self-regard)

öz-sakınım Selbsterhaltung (self-preservation)

özdeşleşme Identifizierung (identification)
özgünlük Eigentümlichkeit (distinctive character)

P

parafrenia Paranoya ve paranoid şizofreni için eski bir adlandırma.
paranoya Paraphrenie, paraphrenia
pekinlik Sicherheit (certainty)
petitio principii vargıyı öncüllerde daha baştan içeren aldatıcı bir uslamlama
protist [a] (en) ilk örgenlik[ler]
protozoa [n] (en) ilk hayvancık[lar]
psikoid psychoid (ruh-benzeri) bir örgenliğin davranışını yöneten varsayımsal dirimsel ilke

Q

R

ruh Seele (soul) (İngilizce çeviride Seele hemen hemen bir kural olarak 'mind/anlık' ile karşılanır
ruhçözümleme Psychoanalyise (psychoanalyisis)
ruhsal seelisch (mental)
ruhsal aygıt seelische Apparat (mental apparatus)
ruhsal yaşam Seelenleben (mental life)
ruhsal-fiziksel psychophysische

S

sabuklama Wahn (delusion)
sağaltım Kur, treatment
sanrı Halluzination
sansür Zensur (censorship)
sansürcü Zensor (censor)
saplantı Fixierung (fixation)
saplanma Fixierung (fixation, record)
saplantı sinircesi Zwangsneurose (obsessional neurosis)
savunma Abwehr (repulsion)
sevecenlik Zärtlichkeit (affection)
sevgi Liebe (love)
sezgi Intuition, intuition
sıkıdenetim Zensur, censorship
sinir argınlığı neurasthenia aşırı zayıflık, bitkinlik, endişe ile nitelenen bir sinirce biçimi.
sinirce Neurose
soma beden
sonurgu Korollar (corallary)
soygelişim Phylogenesis
soygelişimsel phylogenetisch

suçluluk bilinci Schuldbewußtsein (the consciousness of guilt)

suçluluk duygusu Schuldgefühl (the sense of guilt)

Ş

şeylerin durumu Zustand (state of things)

T

tanıt, tanıtlama Beweis (proof)

tasarım Vorstellung (idea, representation)

tepkesel refletorisch (reflexive)

tikel besonder (particular)

tonik tonisch (tonic)

topografik topisch, topographical Ruhsal süreçleri bir çizge üzerinde ilgili oldukları bölgelere göre yerleştirme ile ilgili.

törel ethisch (ethical)

töz Substanz (substance)

tüm-eşeyselcilik pan-sexualism

İnsan davranışındaki herşeyin eşey güdülerinin terimlerinde açıklanması; Freud'un karşıtları tarafından kullanılan eleştirel bir terim.

türe Gerectigkeit (justice)

tüze Rechts (law, right)

U

Uphanishadlar Hinduizm.

Sanskrit kutsal kitaplara verilen ad. İÖ 200-400 arasında yazıldıkları düşünülür ve eski Hint felsefesinin gizemli ve içrek öğretilerini kapsarlar.

uyarı Erregung/Reiz (excitation/stimulus)

uygarlık Zivilisation

uygulayım Technik (tehchnique)

uylaşım Konvention (convention)

Ü

ürkü Schreck (fright)

üst-ben Über-Ich (superego)

üst-insan Übermensch (superman)

üst-yatırım Überbesetzung (hypercathexis

V

vazgeçme Verzicht (renunciation)

W

Weltanschauung dünya görüşü

Y

yadsıma Versagung (frustration)

yangı iltihap

yanılgı Irrtum (error)

yanılsama Illusion

yaralanma sinircesi traumatische Neurose (traumatic neurosis)

yasaklama Verbot (prohibition)

yatırım Besetzung (cathexis)

yeniden-yapılaştırma, -kurma Rekonstruktion

yerdeğişimi Verschiebung (displacement)

yersel topisch, topographical (topological)

yineleme-zorlaması Wiederholugnszwang (compulsion to repeat)

yoksunluk Entbehrung (privation)

yüceltme Sublimierung (sublimation)

Z

İdea Yayınevi / 2014

Spinoza, "Törebilim/Ethica"

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Spinoza, Törebilim İçin Kısa Bir Sözlük

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

A

acı Tristitia, Unlust, pain, tristesse

acıma commiseratio, Mitleid, pity/commiseration, commisération

acımasızlık crudelitas, Grausamkeit, cruelty, cruauté

açgözlülük (tamah) avaritia Habsucht/Geiz, avarice, avarice/avidité

açık ve seçik clarus/clare & distinctus/distincte klare und deutliche, clear and distinct, claire et distincte

ağırbaşlılık/ayıklık sobrietas, Nüchternheit, sobriety, sobriété

alay irrisio, Spott, derision, dérision

alçak turpe, schändlich, base, vilain

alçakgönüllülük modestia, Beschiedenheit, modesty, modestie

algı perceptionis Wahrnehmung, perception, perception

algılamak percipio erkennen/wahrnehmen, perceive, percevoir
anımsamak recordor erinnern, remember, rappeler
anlak intellectus, Verstand, intellect, entendement
anlamak intellego, verstehen, understand, comprendre/connaître
anlık mens/animus, Geist [animus: Gemüt], mind/soul, âme (ruh)
aşkınsal transcendentalis, transcendental, transzendentale, transcendental
atılgan intrepidus, intrepid, unerschrocken, intrépide
ayrılık diversitas, Verschiedenheit, difference, diversité
ayyaşlık ebrietas, Trunksucht, drunkenness, ivrognerie

B

bağdaşma convenientia, Übereinstimmung, agreement, accord
bağlaşım, bağlantı concatenatione, Verkettung, concatention/connection, enchaînement
beden/cisim corpus, Körper, body, corps
belirsiz (sınırsız) indefinitus, unbestimmt, indefinite, indéfinie
belit axioma, Axiom, axiom, axiome
bellek memoria, Gedächtnis, memory, mémoire
bengilik aeternitas, Ewigkeit,eternity, éternité
beti figura, Gestalt, shape/form, figure
biçim forma, Form, form, forme
biçimsel formalis, formal, formal, formel
bilgi cognitio, Erkenntnis, knowledge, connaisance
—— birinci türden bilgi cognitionem primi generis, Erkenntnis ertser Gattung, knowledge of the first kind, connaisancedu premier genre
—— ikinci türden bilgi cognitionem secundi generis, Erkenntnis zweiter Gattung, knowledge of the second kind, connaisancedu deuxiëme genre
—— sezgisel bilme scientia intuitiva, intuitive Wissen, intuitive knowledge, science intuitive
bilincinde/bilinçli olmak conscio bewußt zu sein, to be conscious, avoir conscience
birey indivuduum, Individuum, individual, individu
birşey aliquid, Etwas, something, quelque
boşinanç superstitio Aberglaube, superstition, superstition
bulanık vagus, vag, vague, vague
büyümseme existimatio Überschätzung, over-estimation/partiality, surestime

C

cisim/beden corpus, body, Körper, corps

Ç

çaba conatus Bestreben, edeavour, effort
çekingenlik verecundia, Zurückhaltung, bashfulness/‘modesty’, ‘pudeur’
çıkarsamak, vargılamak concludo erschließen, infer, conclure

çirkinlik deformitas Häßlichkeit, ugliness/deformity, laideur

D

dayanıklılık/metanet fortitudo, Geisteskraft, fortitude, force d'âme
değer (=değim/liyakat) meritus Verdienst, merit, mérite
değersizlik/boşluk vanitas,Eitelkeit, vanity, vanité
değişim mutatio, Änderung, change, changement
değişki affectio, Affektion/Modifikation, odification, affection
dehşet horror, Abscheu, horror, horreur
deneyim experientia Erfahrung, experience, expérience
devim motus Bewegung, motion, mouvement
dindarlık pietas, Frömmigkeit, piety, piété
dirimli animata beseelt, animate, animé
doğa natura, Natur, nature, nature
doğrulama/olumlama affirmatio, Bejaung/Affirmation, affirmation, affirmation
duygu affectus, Affekt, emotion/passion/affect,affection
duyu sensus, Sinne, sense, sens
duyumsamak sentio, empfinden, sense, sentir
duyunç acısı conscientae morsus, Gewissenbiß, 'disappointment'/remorse, resserrement de conscience
dürtü impetus, Trieb, impulse, impulsion
onur/dürüstlük honestas, Ehrbarkeit, honesty/honor/self-exaltation, honnêteté
düşünce/düşünme cogitatio, Denken, thought, pensée
düşünmek cogito, denken, think, penser
düşünen şey res cogitans, denkende Ding, thinking thing, chose pensante
düzen ordo, Ordnung, order, ordre

E

edilginlik, edilim bkz. tutku
edimsellik actualitas, Wirklichkeit, actuality, actualité
eğilim propensio, Zuneigung, inclination, inclination
eksiksizlik perfectio, Vollkommenheit, perfection perfection
erdem virtus, Tugend, virtue, vertu
erek finis, Zweck, end, fin
erinç/dinginlik quietus Beruhigung, peace/repose, tranquillité
etker neden causa efficiens wirkende Ursache, efficient cause, cause efficiente
etki effectus, Wirkung, effect, effet
etkilenmek afficere, affizieren, affect, affecter
evrensel universalis universal, universal, générale
eylem actio, Handlung, action, action

G

gaddarlık saevitia, Wut, savageness/ferocity,férocité
geçici transiens, übergehend, transitient/transitive,transitif
gerçek/doğru verus, true/real, wahr/wirklich, vrai/réel
gerçeklik veritas Wahrheit, truth,vérité
görmek (bakmak) contemplor, regard, betrachten, considérer
gözüpek audax, kühn, daring, audacieux
gözüpeklik audacia, Kühnheit/Tollkühnheit,daring/audacity, audace
gurur gloria, Ehre, glory/self-exaltation, gloire
güç(süzlük) (im)potentia, (Un)Vermögen, (im)potence/(want of) power, (im)puissance
güven securitas, Zuversicht, confidence, sécurité
güzellik pulchritudo/formaSchönheit, beauty, beauté

H

hak/tüze jus, Recht, right, droit
haset invidia, Neid, envy, envie
hayret admiratio, Bewunderung, wonder/astonishment,étonnement
haz Laetitia, Lust, pleasure/joy, Joie
hırs ambitio, Ehrgeiz/Ehrsucht, ambition, ambition
hor görme dedignatio, scorn, Geringschätzung, dédain
hor görme, kendini humilitas, Niedergeschlagenheit/Demut, humility, humilité
hoşlaşma titillatio, Wohllust, titillation/excitement, chatouillement
hürmet veneratio, Hochactung, veneration,vénération
hüzün melancholia, Melancholie, melancholy, mélancolie

I

ılımlılık temperantia, Mäßigheit, temperance, tempérance

İ

içerleme indignatio, Entrüstung, indignation, indignation
içkin immanens, immanent, immanent, immanent
iffet castitas Keuschheit, chastity, chasteté
imge/imgelem imago/imaginatio Bild/Vorstellung, image/imagination, image/imagination
imgelemek imaginatur vorstellen, imagine, imaginer
insancıllık humanitas, Menschenfeundlichkeit,politenes/courtesy, humanité
istek cupiditas Begierde, desire, désir
isteme edimi volitione, Wollen/Wollensakt, volition, volition
istenç voluntas, Wille, will, volonté
itki appetitus, Triebe, appetite, appétit
iyi bonus, gut, good, bien
iyilikseverlik benevolentia, Wohlwollen, benevolence, bienveillance

K

kabahat peccatum Sünde, wrong-doing/sin,péché

karışık confusus, unklar, confused, confus

karışıklık confusio, Verwirrung, confusion/disorder,confusion

kavram conceptus, notioBegriff, notion/conception, notion/conception

keder dolor, Schmerz, pain, douleur

kendinden-hoşnutluk acquiescentia in se ipso, Selbstzufriedenheit, self-contentment, contentement de soi

kendini aşağılama abjectio, Kleinmut, self-abasement/despondency, mésestime

kendini beğenmişlik (kibir) superbia, Hochmut, 'pride,' orgueil

kıskançlık zelotypia, Eifersucht, jealousy, jalousie

kip modus, mode, Modus, mode

korku metus, Furcht, fear, crainte

kösnü libido, Lüsternheit, lust, lubriceté

kötü malus, schlecht, bad/evil, mal

kuşku dubitatio, Zweifel, doubt, doute

kutluluk beatitudo, happines/blessednes, Glückseligkeit, béatitude (Lat. sözcük Cicero tarafından yaratıldı)

kuvvet vis, Kraft, force, force

küçümseme despectus, Unterschätzung, disdain/contempt, mésestime

M

merhamet clementia, Milde, clemency/mercy,clémence

minnet ya minnettarlık gratia seu gratitudo, Dank oder Dankbarkeit, gratefulnsess or gratitude, reconnaissance ougratitude

mutluluk felicitas, happines, Glück, félicité

N

neden causa/ratio, Ursache,cause, cause

nefret odium, Haß, hate, haine

neşe hilaritas, Heiterkeit, merriment/cheerfulness,gaieté

Not Scholium, Anmerkung, Note, Scolie

O

olanaklı possibiles, möglich, possible, possibles

olgusallık realitatis, Realität, reality, réalité

olumlama bkz. doğrulama

olumsal contingens, zufällig, contingent, contingent

olumsallık contingentia, Zufälligkeit, contingency, contingence

olumsuzlama negatio, Negation, negation/denial,négation

ortadan kaldırmak tollo aufheben, negate, ôter (krşt. pono/ortaya koymak)

ortak/genel communisgewöhnlich, common, commun
ortak kavramlar notiones communes, Gemeinbegriffe, common notions, notions communes
ortaya koymak pono setzen, posit, poser (krşt. tollo/(ortadan) kaldırmak)

Ö

öç vindicta, Rachsucht, revenge/vengeance, vengeance
ödlek pusillanimis, ängstlich, cowardly/pusillanimous,pusillanime
ödleklik pusillanimitas, Ängsthichkeit, cowardice, pusillanimité
öfke ira, Zorn, anger, colëre
önerme Propositio, Lehrsatz, Proposition, Proposition
önyargı praejudico, Vorurteil, prejudice, préjugé
övgü laus, Lob, praise, louange
öz essentia, Wesen, essence, essence
özellik proprietas, Eigenschaft, property, propriété
özgür libera, frei, free, libre
özgürlük libertas, Freiheit, freedom, liberté
özlem desiderium, Sehnsucht, longing/‘regret’,souhait frustré
öz-sevgi philautia, Selbst-liebe, self-love,amour-propre

P

pekin certus, gewiß, certain, certain
pekinlik certitudinem, Gewißheit, certainty, certitude
pişmanlık poenitentia, Reue, repentance, repentir

S

sanı opinio Meinung, opinion, opinion
saltık absolutus, absolut, absolute,absolu
saygı reverentia, Ehrfurcht, reverence, respect
sefahat luxaria, Schwelgerei/Verschwendung, luxury/voluptuousness, gourmandise
sevgi amor, Liebe, love, amour
sevinç gaudium, Freude, joy/gladness, épanouissement
sonlu finita, endlich, finite, fini
sonsuz infinita, unendlich, infinite, infini
sonurgu corollarium, Zusatz, corollary, corollaire
süre duratio, Dauer, duration, durée

Ş

şaşkınlık consternatio, Bestürzung, consternation,consternation
şefkat misericordia, Barmherzigkeit/Mitgefühlcompassion, miséricorde
şey res Ding, thing, chose
Şeylerin Doğası rerum natura, Naturder Dinge, universe/Nature, nature

T

talih fortuna Schicksal, fortune, fortune

tanım definitio, Definition, definition, définition

tanıt(lama) demonstratio, Beweis, demonstration/proof, démonstration

Tanrı Deus Gott, God, Dieu

tapınma (ululama) devotio, Verehrung, devotion, ferveur

tekil/bireysel singulus, einzeln, indivudual, singulier

temel fundamentum, Grundlage, ground/basis,principe

terim term Ausdruck, term, terme

tikel particularis, besondere, particular, particulier

tiksinme aversio, Abneigung, aversion, aversion

toplumsal socialis, gesellschaftlich, social, sociale

töz substantiam, Substanz, substance, substance

tutku (edilginlik, edilim) passio, Leidenschaft,passion, passion

tür species, species, Art, sorte (Lat. sözcük tür, kavram, görünüş, şekil, benzerlikgibi anlamlarda da kullanılır)

U

umut spes, Hoffnung, hope, espoir

umutsuzluk desperatio, Verzweiflung, despair, désespoir

us ratio, Vernunft, reason, raison

uslamlama ratiocinatio, Schlußverfahren, reasoning/ratiocination, raisonnement

utanç pudor, Sham, shame, Honte

uzam extensio, Ausdehnung, extension, étendue

uzamlı şey res extensa, ausgedehnte Ding, extendedthing, chose étendue

Ü

ürkek timidus, furchtsam, timid, peureux

ürkeklik, ürkü timor, Scheu, timidity/fear, peur

V

varlık ens Sein/Seiende, being, être

Y

yanılgı error, Irrtum, error, erreur

yanlışlık falsitas, Falscheit, falsity, fausseté

Yardımcı Önerme Lemma, Hilfsatz, Lemma, Lemme

yararlık utilitas Nutzen, utility,utilité

yarışma aemulatio, Wetteifer, emulation, emulation

yergi vituperius, Tadel, blame, blâme

yeterli adequatus/adequataadäquat, adequate adéquate

yeti facultas, Fähigkeit, faculty, faculté

yokluk non-ens, Nichtseiende, non-being, non être

yoksunluk privatio, Mangel, privation, privation

yücegönüllülük generositas, Edelmut, generosity, générosité

yüklem attributum, Attribut, attribute, attribut

yüreklilik animositas, Seelenstärke, courage/strength of mind, fermeté

yüzsüzlük impudentia, Unverschämtheit, impudence, impudence

Z

zorunlu necessaria notwendig, necessary, nécessaire

İdea Yayınevi / 2014

Türkçe-İngilizce

Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Türkçe-İngilizce Sözlük

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P Q R S Ş T U Ü V W X Y Z

A

acı pain

acıma pity

acımasızlık cruelty

açgözlülük tamah avarice

açık clear (duru) (evident: seçik)

açıklama explanation

açıklanabilir explicable

açık ve seçik clear and distinct

açımlama (ortaya serme) expounding, explication, exposition

açınım unfolding

adcı nominalist

ahlak morals, morality

ahlak-dışı amoral

ahlaka-aykırı immoral

ahlaksal moral

ahlaksız immoral

ahlakçı moralist

aktarım transference

akış flux
aldanma, aldatma deception
aldatı fallacy
algı perception
algılamak perceive
almaş alternation
almaşık alternative
alta-alma subsumption
altbilinç subconsciousness
altgüdüm subordination
altyapı substructure
alçakgönüllülük modesty
alıcılık receptivity
alışkanlık habit, custom
alışkısal customary, habitual
amaç purpose, end, aim
anaerkillik matriarchy
analitik (çözümlemeci) analytical
anamalcılık capitalism
anasal maternal
andırım resemblance, analogy
anlak (anlama yetisi, zekâ) understanding, intellect, intelligence
anlam meaning, sense
anlamdaş synonimous
anlatı narrative
anlatım expression
anlatımcılık expressionism
anlayış mentality, conception
anlaşma agreement
anlaşılır intelligible (krşt. duyulur :: sensible)
an (bkz. anlık)
anlık (an) zihin mind (Geist)
anlıksal intellectual
anlıksalcı intellectualist
ansal mental
anı memory
aracı agent/medium
aracılık agency
aracılık (=dolaylılık) mediation
araç means

araçsalcı instrumentalist
araçsalcılık instrumentalism
araçsallık instrumentality
araştırma search, research
ardıl successor
ardışıklık succession
arkatasar background
artı-değer surplus-value
arı pure
ast subject (üst: superior)
astlık inferiority (krşt.: üstlük: superiority)
asıl authentic, genuine
asıllık authenticity; asıl[sız](lık) ::[in] authentic(ity)
aşırı-baskıcı supra-repressive
aşırı-gelişmişlik overdevelopment
aşkın transcendent
aşkınsal transcendental
Aydınlanma Enlightenment
aydınlanmış enlightened
aygıt apparatus
aykırı contrary
aykırılık contrariety
aynı (lık) same(ness)
ayrı different, distinct
ayrık disjunctive
ayrıksı eccentric
ayrım difference, distinction
ayrımsama apprehension
ayrımsamak apprehend
ayrışık heterogenous
ayrışıklık heteronomy
ayrışımlı differential
ayırdetmek distinguish
ayırma seperation

B

babaerkil patriarchal
babaözeksel patricentric
baba öldürme parricide
bakışık symmetrical

bakışım symmetry
bakışımsız assymetrical
barışçıllaştırma pacification
baskı repression
baskıcı repressive
baskıcılık repressiveness
bastırmak supress
bayağılık baseness
başarım achievement
başat dominant, predominant
başatlık predominance
başkacıl altruistic
başkacıllık altruism
bağdaşmaz incompatible, repugnant
bağdaşır compatible
bağıntı connection
bağlam context
bağlantı connexion
bağlaşma allegiance, alliance
bağlaşık ally
bağlılaşık correlated, correlative
bağlılaşım correlation
bağlılık (-gösterme) allegiance (uyruk ve egemen bağlamında); fidelity
bağımlılık dependence
bağıt compact,covenant, pact
beceri skill, artifice (‘doğal’ anlatımı ile göreli olarak)
beden body
bedensel corporeal, somatic, physical
belgi slogan
belgin precise
belgitlemek (tanıtlamak) demonstrate, proof
belgitleme (tanıtlama) demonstration, proof
belgitli (tanıtlı) demonstrative; apodictic
belirgin definite
beliriş manifestation
belirlenim determination (vocation: yazgı)
belirlenimci deterministic
belirlenimcilik determinism
belirlenimsizcilik indeterminism
belirli determinate, specific

belirlilik determinateness
belirti symptom
belirtik explicit
belirtme sözcüğü article
belit aphorism, axiom
belit (sel) axiom(atic)
belitleme aphorism
bellek memory
ben ego (‘kendi’: self)
bencillik egoism
bengi (ebedi) eternal
bengilik eternity
benlik selfhood
benzerlik similarity
benzeş(tir)mek assimilate
benzeşme assimilation
benzeş(tir)me assimilation
beti (şekil) figure
betilenim configuration
betimleme description
betimlemeci descriptive
betimlemek describe
beğeni taste
beğeni yargısı the judgment of taste
beğenme (onaylama, onama) approval, approbation (Alm: Wohlgefallen)
bildiri enunciation
bildirilmiş din revealed religion
bildirim statement
bileşen component
bileşik composite
bileşim combination,composition
bilge wise man
bilgelik wisdom
bilgi knowledge, information, cognition
bilgikuramı epistemology
bilgilenme cognition
bilgisizlik ignorance
bilgi knowledge
bilim science
bilimsel scientific

bilinemezci agnostic
bilinemezcilik agnosticism
bilinç consciousness (Bewußtsein)
bilinçaltı the unconsciouss(das Unbewußt)
bilişim information
bilişsel cognitive
bir one
birarada varolma co-existence
birci monistic
bircilik monism
birey individual
bireysel individual
birey(sel)ci individualist
birey(sel)cilik individualism
birey(sel)leşme individuation
bireşim synthesis
bireşimli synthetic, synthetical
bireşimse synthetic, synthetical
birikimli cumulative
birim unity
birincil prime, principal
birlik unity
birliktelik conjunction
birşey something
bitişiklik contiguity
bitkisel vegetative
biçem style
biçemleştirme stylization
biçim form
biçim(sel)cilik formalism
biçimdeş(lik) uniform(ity)
biçimsel formal
boyuneğ(dir)me subjugation
boyuneğme obedience
bozukvargı paralogism
boşinanç superstition
bölümsel partial
bölüngü faction
budunbetim ethnography
bulanık obscure

bulanıklaştırıcı obscurantist
bulgulatıcı heuristic
bulutsu galaxy, nebulae
bunalım crisis
burgaç vortex
buyruk command
buyrum imperative Kesin b.: categorical I.; varsayımlı b.: hypothetical I.
bütüncül totaliter
bütüncülcü totalitarian, totaliter
bütüncülcülük totalitarianism
bütünlük totality
bütünsel total

C

canlıcılık animism
cins genus
cisim body
cisimsel corporeal
cisimselleşme corporealisation
coşku enthusiasm

Ç

çalışma work
çatışkı antinomy
çatışma conflict
çağdaş contemporary
çağrı calling (görev, ödev)
çağrışım association
çekim attraction
çekinik reclusive
çekişme strife
çelişki contradiction, repugnance
çevren (ufuk) horizon
çevrim revolution, rotation
çıkar interest
çıkarsama inference (deduction: tümdengelim; induction: tümevarım)
çıkarsamalı (tümdengelimli) deductive
çıkarsamak infer, deduce
çıkarsız disinterested
çıldırı psychosis
çığır epoch

çilecilik ascetism
çirkinlik deformity
çizge diagram
çoklu manifold
çoğulcu pluralistic
çoğulculuk pluralism
çöküntü depression
çözümlem analytic
çözümleme analysis
çözümlemeci analytical
çözümsel analytic/analytical

D

dalınç trance
darlık scarcity
davranış act, behaviour
davranışçı behaviourist
davranışcılık behaviorism
dayanak subject, substratum
dayanç (sabır) patience
dayatmak enforce, impose
dehşet dread
deneme essay
denetim control, domination, manipulation
deney experiment
deneyim (görgülenim, yaşantı) experience (Alm. Erfahrung)
deneyselcilik experimentalism
derin-düşünce reflexion
devim, devinim motion, movement
devinirlik momentum
devirici subversive
devirme subversion
devrim revolution
değer (vakar) dignity, value (Würde)
değerbilim (değer kuramı) axiology
değerleme evaluation,valuation
değersel axiological (axio-logy: değer kuramı)
değişim change, variation
değişki modification, affection
değişmez constant

değşinim vicissitude
dışardan exogenous
dışrak exoteric
dışvarlık (belirli varlık) being determinate (Alm. Dasein)
diluzluğu rhetoric
dinerksel theocratic
dirilik liveliness, vivacity
dirimli animate, living
dirimsel living, vital
dirimselcilik vitalism
dizem rhythm
dizge system
dizi series
dizilim sequence
doğru(dan) direct(ly)
doğrulama affirmation
doğrulamak affirm
dokunma (duyusu) feeling
dolaylı mediate
dolaylılık (aracılık) mediation
dolaysız immediate
dolaysızlık immediacy
dolayısıyla by means of
doyum satisfaction
doğa nature
doğalcı naturalist
doğalcılık naturalism
doğaüstücülük supernaturalism
doğru right (hak, tüze); correct, true
doğrulama affirmation; verification
doğrulamak affirm; verify
doğruçizgili rectilinear
doğuştan congenital
dölyatağı womb
dölüt foetus
dön(dürül)me (dine, bir inanca vb.) conversion
duruk static
durulaştırma elucidation
durulaştırmak clarify
durum disposition; case, situation; instance

duyarlı sensitive
duyarlık sensitivity; sensibility
duyusallık sensuousness
duygu feeling, affection, emotion
duygudaşlık sympathy
duygusal emotional
duygusalcılık emotivism, sentimentalism
duyu sense
duyu-algısı sense-perception
duyu-izlenimleri sense-impressions
duyu-pekinliği sense-certainty
duyu-verileri sense-data
duyu-yitimi anaesthesia
duyulur sensible Krşt. anlaşılır/ intelligible; duyulurlar/ the sensible
duyulurüstü supersensible,supersensuous
duyum sensation
duyumculuk sensationalism
duyumsalcılık sensationalism
duyunç (vicdan) conscience (Alm. Gewissen)
duyusal sensual, sensuous, sensory
duyusal-algı sense-perception
duyusalcı sensualist
duyusallık sensuousness
dürtü impulse
dürtüsel impulsive
düşkü hobby
düşkünlük indulgence, mania
düşkırıklığı disappointment
düşlem phantasy, revery, fancy
düşlemsel fantastic, fantastical
düşümdeş coincident
düşünce idea, thought
düşünsel ideal
düzen order
düzenek mechanism
düzenekbilim mechanics
düzeneksel mechanical, mechanistic
düzenekçi mechanistic
düzensizlik disorder
düzgü maxim

E

edilgin passive
edilginlik passivity
edim act, deed
edimleme performance
edimleme (yerine getirme, icra) execution
edimsel (fiili) actual (karşıtı: gizil, potensiyel)
edimsellik actuality/Wirklichkeit
egemen soverign
egemenlik domination
eğilim inclination, tendency, predisposition, (archaic) affection
eğinim affinity
eğitbilim pedagogy
eğitim education
eğitsel educational
eğri wrong (yanlış)
ekin (kültür) culture
ekinsel cultural
eksikli imperfect
eksiksiz perfect
eksiksizlik perfection
elezerlik sadism
eleştirel critical
eleştiri critique
eliaçıklık liberality
emek labour
enaz minimum
endişe anxiety (Alm. Angst)
engelleme inhibition
engelleyici inhibitory
enuygun optimum
erdem virtue
erdemsiz vicious
erdemsizlik vice (kusur)
erek end, purpose, telos
erekbilim teleology
ereksel teleological
ereksellik, erekbilim teleology
ereksel, erekbilimsel teleologic, teleological
erim (menzil) range

erinlik puberty
erinç well-being (iyilik)
erk (iktidar, güç) power
erke energy
erkin liberal
erkinlik liberalism
erkinlik liberty
erkinlikçilik liberalism
esenlik salvation
esrime ectasy
eş-gizilgüç equepotentiality
eşey (cinsiyet) sex
eşey-ayrımsız asexual
eşeysel (cinsel) sexual
eşeysel-olmayan non-sexual
eşeyselliksiz asexual
eşgüdüm coordination
eşgüdümlü coordinate
eşlem copy
eşölçümlü commensurate
eşölçümsüz incommensurate
etken actor
etker effective, efficient
etkerlik effectivenes, efficacy, efficiency
etki effect; influence
etkileşim interaction
etkili effective,efficient
etkililik efficiency, efficacy
etkin active
etkinlik activity
etmen agent, factor
evren world, universe
evrenbilim cosmology
evrensel universal
evrik inverted
evrim evolution
eytişim dialectic
eytişim(sel) dialectic(al)

F

G

geçek (izlek) course
gelenek tradition
geleneksel traditional
gelişim development
genel general
geneleme tautology
genelleme generalisation
gerek ought (Sollen)
gereksinim need
gerekçe rationale
gereç material; matter; stuff
gerginlik tension
gerici reactionary
gerileme regression
gerileyici regressive
gerilim stress (gerginlik = tension)
gerinim strain
gerçek true, real
gerçeklik truth, reality (olgusallık)
gerçekleşme fulfillment, realization
gerçeküstü surrealist
gerçeküstücü surrealist
gerçeküstücülük surrealism
gerçekçilik realism
geçerli valid
geçerlik validity
geçici transient
geçiş transition
gidimli discursive (intuitive, sezgisel, duyusal ile karşıtlık içinde)
girik indented
girişim enterprise
giz secret
gizem mystrey
gizemci mystic
gizemcilik mysticism
gizemli mystical
gizemsel mystical
gizil potential (kendinde, örtük) (krşt. edimsel/ actual)
gizilgüç (gizillik) potentiality (krşt. edimsellik/ actuality)

gizillik potency, potentiality
gizli occult
gizlilik (mahremiyet) privacy
gönderge referent (gönderme nesnesi)
gönderme reference
gönenç affluence
gönenç prosperity
göreci relativist
görecilik relativism
göreli relative
görelilik relativity
görenek observance, usage
görgü propriety
görgücü empiricist
görgücülük empiricism
görgül empirical
görüngü appearance, phenomenon
görüngübilim phenomenology
görüngüsel phenomenal
görünüş semblance, appearance, show (Alm. Schein)
görüş view; ‘ sentiments’(sözcük çoğul olarak kullanıldığında)
gösterme (sergileme/gösteri) display
göze(cik) (hücre) cell
gözlem observation
gözükaralık foolhardiness
gücenme resentment
güdü impulse, motive (Triebsfedern)
güdüleme motivation
güdülemek impel, motivate
güzellik beauty
güç strength, power

H

hak right
haktanırlık equity
hayranlık admiration
haz pleasure
hazcılık hedonism
herşeyden-güçlü omnipotent
heyecan emotion

his sentiment
hiçbirşey nothing
hiçlik non-entity; nothingness
hoş pleasant, agreeable
hoşgörü toleration
hoşnutluk contentment
huy temper
hırs greed

I

ılgım (serap) mirage
ılımlılık temperance
ıra character
ırasal (özellik) characteristic
ışıma radiation
ışındırma irradiation

İ

iç-bağ cohesion
içebakış introspection
içe-yansıtma introjection
içerik content
içerleme resentment (Fr. ressentiment)
içermek comprise, contain
içgüdü instinct
içgüdüsel intinctive
içgörü insight
içkin immanent (krşt. aşkın/ transcendent)
içkincilik immanentism
içrek esoteric
içselleştirme internalize
içsellik inwardness
ideal ideal
idealizm idealism
ikicilik dualism
ikilem dilemma
ikilik (ikileme) dichotomy
ikircim ambiguity
ilenç (ilenme) curse, damnation
ilerici progressive
ileri sürmek assert

ilerleme progress
iletişim communication
ilgi interest
ilgisizlik indifference
ilim learning
ilinek accident
ilinek raslantı accident
ilineksel accidental
ilintilik (birşeye ilintili olma) inherence, (= inhesion) (kalıcılık: subsistence)
ilişki relation
ilke principle
ilkel, ilksel primitive
ilkörnek archetype (arketip), prototype
im sign
imge image
imgelem imagination
imgesel imaginary
imlem significance, signification
inak(çı) dogma(tist)
inakçılık dogmatism
inanca (teminat) assurance
inanç belief, faith
inanççılık fideism
inceleme study, treatise
indirgeme reduction
insanbiçimcilik anthropomorphism
insanbiçimsel anthropomorphic
insancılık humanism
irdeleme consideration
irkitme induction
istek desire
isteksizlik aversion
istem demand
isteme volition
istemcilik voluntarism
istemselcilik voluntarizm
istenç (irade) will
işlemsel operative, operational
işlemselcilik operationalism
işlev function

işlevselcilik functionalism
işleyim industry
işleyimsel /işleyimci industrial
işgücü labor force
itki (iştah) appetite; urge, drive
itkisel appetitive
itmek impel
iveğen (ivecen, acil) acute
iyelik possession
iyelikçi possessive
iyelikçilik possessiveness
iyi(lik) good(ness)
iyilikseverlik benevolence
izge tayf spectrum
izlek (geçek) course
izlence program
izlenim impression

J

K

kafa yapısı mentality(anlayış)
kahraman hero. c01
kalabalık crowd
kalıcı subsistent
kalıcılık subsistence
kamutanrıcı pantheist
kamutanrıcılık pantheism
kanı conviction
kanıt evidence
kanıtlama demonstration
kaos chaos (düzensizlik; krşt. kozmoz)
karmaşa complex(ity)
karmaşık complex
karışık confused, mixed
karşı-duygudaşlık antipathy
karşı-ussalcılık irrationalism
karşılaştırma comparison
karşılık response
karşılık düşme correspondence
karşılılık reciprocity

karşısav antithesis
karşıt antagonist, opposite
karşıt(çı)lık opposition
karşıçıkış objection
kavram concept, conception, notion
kavramak comprehend, conceive
kaygı concern
kayra grace, providence
kazanımcı acquisitive
keder grief
kefaret redemption
kefaret etmek redeem
kendi self
kendilik entity
kendiliğinden automatically, spontaneous
kendiliğindenlik spontaneity
kendinde-şey thing-in-itself
kendini beğenmişlik pride
kendini hor görme humility
kendini küçük görme humility
kesimleme dissection
kesin buyrum categorical imperative
kesirsiz (sayılar) irrational (numbers)
kılgı practice, praxis
kılgın (kılgısal) practical
kıpı (ân) moment
kıskançlık envy
kısıtlama constraint
kıyısal marginal
kibir vanity
kip mode (ayrıca tarz, yol)
kipleşme , kiplik modality
kipsel modal
kişi person
kişisel personal, private
konutlamak posit, postulate
korku fear
kozmoz (acun) cosmos
koşaç (‘dir’) copula (‘ is’)
koşul condition

koşullu conditional
koşut parallel
koymak posit
kökenbilim etymology
kökensel original
köktenci radical
köle slave
kösnü concupiscence, sensuality, lust
kösnül (tensel) sensual/libidinous
kötülük evil
kötümser pessimist
kural rule
kurallılık regularity
kuram theory
kuramsal theoretical
kurgu speculation (= theory); fiction
kurgul speculative (kuramsal)
kurgusal speculative; fictional
kurtuluş liberation
kuruntu chimera
kutlu blissful
kutluluk beatitude
kutsal holly
kutsallık holiness
kutsama sacrament
kutsayıcı beatific
kuvvet force
kuşkucu sceptic
kuşkuculuk scepticism

L

M

meşru legitimate
mutluluk happiness
mutçuluk eudamonism
mülkiyet property

N

nahoş (luk) unpleasant(ness)
neden cause

nedensellik causality
nefret hatred
nesne object
nesnel objective
nesnellik objectivity
nice quantum (= how much)
nicel quantitative
niceleştirme quantification
nicelik quantity
nitel qualitative
nitelik quality
niyet(sel) intention(al)
niyet(sel)(lik) intention(al)(ity)

O

olanak possibility
olanaklı possible
olası probable
olasılık probability
olay vaka case
olağan usual
olağan(dışı) (extra) ordinary
olağandışı unusual
olağanüstü extraordinary, exceptional
olgu fact
olgu-dışı unreal
olgucu positivist
olguculuk positivism
olgusal real, factual
olgusallaşma realization
olgusal(lık) real(ity)
olumlu affirmative, positive
olumsal (olabilir ya da olmayabilir) contingent
olumsallık raslantısallık contingency (Alm. Zufälligkeit)
olumsuzlama negation
olumsuzlamak negate
oluş becoming
onay assent,consent
onaylama approbation
onaylamama disapprobation

orantı proportion
ortaklaşa collective
ortaklaşacılık communism, collectivism
ortaklaşım communion
ortaklık community
ortam medium

Ö

ödev duty
ödleklik pusilanimity
ödün compromise
öfke anger
ölçü measure
ölçülülük temperance
ölçün standard, norm
ölçünleştirici normative
ölçüt criterion
ön-Ben pre-ego
ön-düşünce preconception
ön-öğreti propaedeutic
ön-varoluş pre-existence
önalıntı epigraph
önceki antecedent (sonraki consequent)
öncel precedessor
önceleme anticipation
öncül premiss
önerme proposition
önesürüm assertion
öngerektirmek , varsaymak presuppose
öngörü discretion
önsav hypothesis
önsavsal (varsayımsal) hypothetical
önsel prior
önsellik priority
önsöylem prologue
önyargı prejudice
örge motif
örgen organ
örgenlik organism
örgensel organic/organical

örnek example
örneksel exemplary
örtmeceli euphemistic
örtük tacit, implicit
örtük olarak implicitely (=implicitly)
örtüşmek overlap
örüntü network, pattern
öte-dil dilin dili, metalanguage
öte-çıkarsama extrapolate
öteleme transportation, transference
öykünme imitation
öz essence (Alm. Wesen)
öz-beliriş (kendini belirtiş) self-manifestation
öz-belirlenim self-determination
öz-bilgi self-knowledge
öz-bilinç self-consciousness (Alm. Selbstbewußtsein)
öz-denetim self-control
öz-erotizm autoeroticism
öz-sakınım self-preservation
öz-üstenim (kendi üstüne almak) self-commitment
özbilinç self-consciousness
özdek matter
özdeksel material
özdeksel-olmayan immaterial
özdeksizcilik immaterialism
özdekçi materialist
özdekçilik materialism
özdeş identical
özdeşleşme identification
özdeşlik identity
özedimli automatic
özedimlileşme automation
özedimlileşme automatization
özek merkez center
özekkaç centrifugal
özeksel central
özekçek centripetal
özel special, particular
özellik property
özenç caprice

özençli capricious
özerk autonomous
özerklik autonomy
özerksiz heteronomous
özerksizlik heteronomy
özezerlik mazoşizm
özgelişim ontogenesis (bireyin gelişimi)
özgül (türsel) specifi
özgür free
özgürlük freedom
özgörü prudence (kendi çıkarlarını gözeten sağgörü)
özne subject
öznel subjective
öznellik subjectivity
özsel essential
özsu spirit
özyaşamöyküsü autobiography
özünlü inherent,intrinsic
öğe element
öğesel (temel) elementary
öğreti doctrine

P

pekin certain
pekinlik certainty
pekiştirme reinforcement
perhiz abstinance

R

rahatsızlık disorder, disturbance (Alm. Störung)
rahatsızlık uneasiness; discontent
ruh soul (Alm. Seele)
ruh-göçü transmigration
ruhbilim psychology
ruhçözümleme psychoanalysis
ruhçözümsel psychoanalytic
ruhsal psychical
ruhsağaltım psychiatry

S

sabuklama delusion

sakınım preservation
sakınım preservation
saltık absolute
san title
sanat art
sanrı hallucination
sanı opinion
saplantı obsession
sapınç aberration
sav thesis
savunmacı apologetic,apologist
saygı respect, esteem
sayıltı presupposition, assumption, supposition
saçma absurd
sağaltıcı therapeutic
sağaltım therapy
sağaltımcı therapeutic
sağduyu common sense
sağgörü prudence
sağın(lık) exact(ness)
seferberlik mobilisation
sefillik misery
semptom (belirti) symptom
sergileme display
sesdeş eqivocal, homonymous
sevecenlik kindness, tenderness
sevgi love
sevinç joy
sezgi intuition (Alm. Anschauung)
seçik(lik) distinct(ness)
sıkı rigorous; (Alm. Strenge)
sıkılık rigor
sıkıntı distress
sınama test
sınırsız unlimited (Yun. apeiron)
sıradan common, ordinary
sıralama enumeration
sığa capacity
simge(cilik) symbol(ism)
simgesel symbolic

sinirce neurosis
sinirceli neurotic
somut concrete
sonlu finite
sonraki consequent
sonsal final, posterior
sonsalcı finalistic
sonsallık finality
sonsuz infinite
sonsöylem epilogue
sonurgu corollary
soygelişim phylogenesis
soysal generic
soyut abstract
soyutlama abstraction
soğurmak absorb
sömürü exploitation
söylem discourse,dissertation
söz word
sözdizim syntax
sözleşme contract
sözyitimi aphasia
sunum (arz) supply
suç guilt
süre duration
süredurum inertia
süredurumlu inert
sürekli (sft.)) continuous; (ad) continuum
süreklilik continuity
süreç process

Ş

şefkat compassion
şekil shape
şey thing
şeyleşme reification
şirinlik charm (Alm. Anmut) (ayrıca: zerafet, incelik; charm: tılsım)

T

tahmin conjecture
talih fortune

tamalgı apperception (özbilinçli algı, seçik algı)
tamlık completeness
tanı diagnosis
tanım(lama) definition
tanıt(lama) proof, demonstration
tanrıbilim theology
tanrılık deity
tanrısal divine
tanrıtanımaz atheist
tanrıtanımazlık atheism
tanrıtanır theist
tanrıtanırcılık theism
tanrıözeksel theocentric
tansık miracle
tarihselcilik historicism
tasa care
tasar design, plan, conception, project
tasarım represetation, conception
tasım syllogism
tasımlamacı sylogistic, discursive
tecim business,commerce,trade
tekbenci solipsist
tekbiçimli uniform
tekerk monarch
tekerklik monarchy
tekil singular
temel fundamental
temsil representation
tensel corporeal, sensual (kösnül)
tensellik sensuality
tepke reflex
tepkesel reflexive
tepki reaction
tepkici reactionary (gerici)
tersinmez irreversible
tikel particular
tin spirit (Alm. Geist)
tinsel spiritual
toplak aggregate,aggregation
topluluk community

topluluksal communal
toplum-dışı asocial
toplum-ötesi metasocial
topluma-karşı anti-social
toplumcu socialist
toplumcul sociable
toplumculuk socialism
töre custom, ethic
törebilim ethics
törel ethical, moral
törellik ethics; ethical life (Alm. Sittlichkeit)
töresizlik immorality
töz substance
tözsel substantial
tözsel-dönüşüm transsubstantiation
tözselleştirmek hypostatize
tözsellik substantiality
tutarlılık consistency
tutku passion
tutturma collage (karşı-sanat bağlamında)
tutuculuk conservatism
tutum attitude
tümdengelim deduction
tümdengelimli, tümdengelimci deductive
tümevarım induction
tümevarımlı, tümevarımcı inductive
tümleşme integration (bütünleşme)
tür species
türdeş homogenous
türe adalet justice
türe (sizlik) (in) justice
türlülük diversity
tüze (hukuk, hak) right (Alm. Recht); law
tüzel legal

U

umutsuzluk despair
unutkanlık amnesia
us (logos, nous) reason (Alm. Vernunft)
usauygun reasonable

usayatkın plausible
usdışı irrational
uslamlama ratiocination, reasoning, argument
ussal rational
ussalcı rationalist
ussalcılık rationalism
ussallaş(tır)ma rationalisation
ussallaştırma rationalisation
ussallık rationality
uyarı excitation,stimulus
uyarıcı excitatory
uydurma fiction
uygarlık civilisation
uygulayım technique
uygulayımbilim technology
uygulayımsal technical
uylaşım consensus,convention
uylaşımsal conventional
uylaşımsallaştırmak conventionalize
uyruk subject
uysallık meekness
uyum harmony
uyurgezerlik somnambulism
uyuşum conformity
uyuşumcu conformist
uyuşumculuk conformism
uzam extension
uzamlı extended
uzay space
uzlaşma reconciliation

Ü

üretim production
ürkü dread
üstenim (taahhüt) commitment
üst(ün)lük superiority
üstyapı superstructure
üstünlük advantage
üzerine-düşünme derin düşünme reflection
üst-ben superego

üst-insan, üstün-insan Superman (Alm. der Übermensch)

V

vaaz sermon
vaaz etmek preach
vaftiz etmek christen, baptise
vargı conclusion
varlık being, the existent
varlıkbilim ontology
varlıkbilimsel ontological
varoluş existence
varoluşçu existentialist
varoluşçuluk existentialism
varoluşsal existential
varsaymak presuppose, assume
varsayım presupposition, supposition
varsayımsal hypothetical
vesile (cilik) occasion(alism)

Y

yabancılaşma alienation, estrangement
yadsıma denial, negation
yadsımak deny, negate
yakınsaşma convergence
yakınsaşmak converge
yalın simple
yanlış wrong (eğri); false; mistake
yanlışlama falsification
yanlışlık falsehood (=falsity) , mistake, error
yansıtma projection
yansız neutral
yanılgı error
yanılsama illusion
yapay artificial
yapmacık affectation
yapı construction,structure
yapılaştırma (yorum) construction
yapıntı fiction (uydurma)
yapısal structural
yararcılık utilitarianism
yararlık utility

yaratı creation
yaratılma (yaratılış) generation, creation
yargı judgment
yarışma(cılık) competition
yarışmacı competitive
yasa law
yaşambilim biology
yaşantı (deneyim) experience (Alm. Erleben)
yatkınlık disposition, propensity
yazanak report
yazgı vocation, fate (destiny) (tanrısal belirlenim)
yazgıcılık fatalism
yazın (edebiyat) literature
yeniden-yorum reconstruction (çözümleme, kurma)
yeniden değerlendirme (Umveretung) transvaluation
yerbetisel topographical
yerdeğiştirme displacement
yerözeksel geocentric
yetenek talent, capacity
yeterli adequate
yeti power, faculty
yetişkin adult
yetke authority
yetkeci authoritarian,authoritative
yetkecilik authoritarianism
yetkin competent
yetkinlik competence
yeğinlik intensity
yineleme repetition
yokluk nothing(ness) , non-being
yoksamacılık nihilism
yoksunluk privation
yordam procedure
yorum construction, interpretation
yorumbilim hermeneutics
yoz(laşmış) decadent
yoğuşturmak condense
yönerge directive
yönetmek rule
yönlendirmek orient(ate)

yönlenim orientation
yöntem method
yöntembilim methodology
yurttaşlık yasaları civil laws
yurttaş erki civil power
yüce sublime
yücegönüllülük generosity
yüceltme sublimation
yüceltme-çözülüşü desublimation
yüceltmek sublimate
yüceruhluluk magnanimity
yüklem predicate, attribute
yüksüz neutral
yüksüzleştirme neutralisation
yükümlülük obligation
yüreklilik courage

Z

zahmet toil
zamandizinsel chronological
zemin ground
zıtlık contrast
zor force
zoraki compulsive
zorlama constraint
zorlayıcı coercive, compulsive
zorunluk necessity
zulüm oppression
İDEA YAYINEVİ 2014

İdea Yayınevi / 2014

Uygulayımsal Terimler

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Uygulayımsal Terimler

AZİZ YARDIMLI

A

ahlaksal ayrımlar moral distinctions

ahlaksal duyu moral sense (İngiliz yararcılarında, beş ‘duyu’dan biri gibi)

analitik felsefe analytical philosophy

anlak sınamaları (zekâ testleri) tests of intelligence

anlıksal sezgi intellectual intuition

aydınlanmış öz-çıkar enlightened self-interest (kamu yararına olan sonunda bireyin de yararına)

ayrımsayıcı algı apprehensive perception

B

başucu noktası zenith gök kürede konumu bir gözlemcinin dikey olarak üzerine düşen nokta

beyin yıkama indoctrination

bilişim işlemleri information processing

birey(sel)leşme ilkesi principle of individuation

birincil nitelikler primary qualities

C

Ç

D

derin-düşünme izlenimleri impressions of reflexion

Sözcük İnceleme’sinde Hume tarafından kullanılır. Anlatım doğal dilin de bir bozulması olarak görünür, çünkü 'izlenim' sözcüğü genel olarak 'duyusal' olanla birlikte kullanılır. ‘Reflexion’ genel olarak doğal dilde bedenin ‘iç’inden gelen ‘istek’ ve ‘tiksinme,’ ‘umut’ ve ‘korku’ duygularını anlatmak için kaynak/köken anlamında kullanılmaz. Sözcük dahaçok doğal dilde sıradan düşünceden daha dikkatli bir düşünme sürecini, derin düşünmeyi, üzerine düşünmeyi belirtmek için kullanılır.

derinlik ruhbilimi depth psychology (=ruhçözümleme, Freud)

devimsel boşalım motor discharge (devindirici kas ya da sinirsel boşalım (motor = ‘devim veren’).)

devimsel sözyitimi motor aphasia

dışa-yansıtma projection(Birinin kendi özellik ve tutumlarını başkalarına yansıtması.)

doğa durumu state of nature

doğal felsefe (=fizik) natural philosophy (Newton)

Doğa Felsefesi ve Newton’un ‘doğal felsefe’ dediği şey aynı değildir. Giderek ‘doğal felsefe’nin ‘fizik’ olarak görülmesi de gerekmeyebilir , çünkü fizik, Newton'un doğal felsefesinin tersine, hermetik sayıltılar içermez.

doğrulanabilirlik ilkesi principle of verifiability

doğurgan evrim emergent evolution

doğuştan düşünceler innate ideas
doku çıkarımı ablation
dolambaçlı yol detour
duyum izlenimi impression of sensation
duyum verileri data of sensation

E

edilgin boyuneğiş passive obedience
Edimleme İlkesi Performance Principle (Marcuse, Eros ve Uygarlık)
"Toplumun onun yönetimi altında üyelerinin yarışmacı ekonomik edimlemelerine göre tabakalaştığını vurgulamak için onu edimleme ilkesi olarak belirtiyoruz."
ekinsel-özümseme acculturation
eleştirel felsefe critical philosophy (Kant, Frankfurt Okulu)
erkenin sakınımı conservation of energy
etker neden efficient cause
etker nedensellik efficient causality
etkin Ben ego agens
evin reisi paterfamilias

F

G

gizli nitelikler occult qualities
gönderme çatısı frame of reference
gönenç toplumu the affluent society
görgül olgu matter of fact
görsel algı visual perception
Güç İstenci , will to power (Alm. Der Wille zur Macht)
güzel konuşma elequence

H

hatun eş mistress-wife
hayal kurma day-dreaming (uyanıklık durumunda üretilen düşlemler; bilinçli dilek-gerçekleşmesi.)
hayvan inancı animal faith (ussal temel olmaksızın içgüdüsel inanç (Santayana'nın "felsefesi"nde).)
hayvan özsuları animal spirits
hipnoz-sonrası telkin post-hypnotic suggestion

I

İ

iç-alıcılık proprioception (fizyolojik bir terim)
içe-yansıtma introjection

iki-değerlilik ambivalence

ileri işleyim toplumu advanced industrial society

iletişim araçları media

ilk günah original sin

İlksel Birlik Primordial Unity

inanç kabulü confession of faith (dinsel inançların kamu önünde resmi olarak benimsenmesi.)

istek köreltme self-mortification

işlemsel koşullandırma operant conditioning

J

K

karışık düşünce confused idea

karmaşık düşünce complex idea

karşı-aktarım counter-transference

Ruhçözümlemecinin hasta için duygusal bir bağlılık geliştirmesi; sağaltım sürecinde olumsuz ama kaçınılmaz ve özsel bir etmen; 'asıl' aktarım ya da transference ise hastanın sağaltım öncesi yaşantısına özgü duygularını çözümlemeciye çevirmesini, böylece çözümlemecinin kendisinin olay öyküsünün parçası olmasını anlatır.

karşı-değerleme transvaluation (uylaşımsal ölçünlerden başka ölçünlerle değerleme.)

kavrayış inceliği wit

kılgısal us practical reason

L

Lapsus linguae dil sürçmeleri

libido eşeysel erke (Sexualenergie)

M

N

nice düzenekbilimi quantum mechanics

numenal dünya (anlaşılır dünya; fenomenal dünya: görüngü dünyası, görgül dünya, deneyim/yaşantı dünyası, algı dünyası vb.)

O

Olgusallık İlkesi Reality Principle (Freud)

Birincil ve doğuştan olan 'Haz İlkesi' karşısında kazanılan ikincil ansal etkinlik; çevrenin istemlerinin bilincine vararak bunlara uyum gösterme bilinci; 'olgusallık' terimi göreli bir terimdir ve ilkin 'ideallik' ile karşıtlık içinde durur.

oranlı sayılar rational numbers (bir kesir biçiminde anlatılabilen sayılar)

ortaklaşım communio

Ö

öğreti aşılama indoctrination

önceden saptanmış uyum pre-established harmony

ön-yazgı (Kalvinizm) predestination

Kalvin'e göre insanlığın 'bir bölümünün' esenliği Tanrı tarafından başından belirlenmiştir ve hiçbirşey bu önyazgıyı değiştiremez. Görüş Kalvin'in buluşu değildir. Daha eskilere gider.

ön statüko status quo ante

öte-dil dilin dili, metalanguage

özeksel sinir dizgesi central nervous system

özeksel tasar central plan

özgür-düşünürler free-thinkers (deistler)

P

parafrenia Paranoya ve paranoid şizofreni için eski bir adlandırma.

paranoya Paraphrenie, paraphrenia

pekinlik Sicherheit (certainty)

petitio principii vargıyı öncüllerde daha baştan içeren aldatıcı bir uslamlama

protist [a] (en) ilk örgenlik[ler]

protozoa [n] (en) ilk hayvancık[lar]

psikoid psychoid (ruh-benzeri) bir örgenliğin davranışını yöneten varsayımsal dirimsel ilke

Q

R

S

savaş durumu state of war

sonsal neden final cause

sonsal nedensellik final causality

Ş

şeylerin durumu Zustand (state of things)

T

tüm-eşeyselcilik pan-sexualism

İnsan davranışındaki herşeyin eşey güdülerinin terimlerinde açıklanması; Freud'un karşıtları tarafından kullanılan eleştirel bir terim.

tüm-ruhçuluk panpsychism

türenin yönetimi administration of justice

U

Uphanishadlar Hinduizm.

Sanskrit kutsal kitaplara verilen ad. İÖ 200-400 arasında yazıldıkları düşünülür ve eski Hint felsefesinin gizemli ve içrek öğretilerini kapsarlar.

uyarı Erregung/Reiz (excitation/stimulus)
uygarlık Zivilisation
uygulayım Technik (tehchnique)
uylaşım Konvention (convention)

Ü

üst-ben Über-Ich (superego)
üst-insan Übermensch (superman)
üst-yatırım Überbesetzung (hypercathexis üretici aygıt productive apparatus
üretici güçler productive forces (Produktivkrafte)
üretim ilişkileri productive relations (Produktionsverhaltnisse)
üretim tarzı mode of production (Producktionsweise)
üstün-insan Superman (der Übermensch)

V

vazgeçme Verzicht (renunciation)

W

Weltanschauung dünya görüşü

Y

yalın düşünceler simple ideas
yazılı yasa stature law
yeniden değerlendirme (Nietzsche'de: Umveretung) transvaluation
yerleşik olgusallık established reality
yerleşik toplum established society
yeterli düşünce adequate idea
yeterli neden sufficient reason
yurttaş itaatsizliği civic disobedience
yurttaş toplumu civil society (Alm. die bürgerliche Gesellschaft)
yurttaşlık yasaları civil laws
yüzen endişe (free- floating anixety)

Z

zorlayıcı kişilik compulsive personality (aşırı ölçüde düzenli, katı ve ayrıntıcı kişilik)
İdea Yayınevi / 2014

Varlık ve Zaman / Çözümleme / Aziz Yardımlı 2004

Aziz Yardımlı · Kaynak · İdea

MARTIN HEIDEGGER'İN
VARLIK VE ZAMAN'I
için

Türkçe-Almanca Sözlük ve Açıklamalar
AZİZ YARDIMLI

Felsefeyi çürütme girişimi de felsefedir. Heidegger bunun bilincinde değildi. Etimoloji yaptığını düşünüyordu. Ama daha fazlasını yapıyor, kavramı, usu, tanıtlamayı, genel olarak ussal olanı sildiğine inanırken kavramı, usu, tanıtlamayı kullanıyordu. Heidegger'in fenomenolojik-ontoloji dediği antika metafiziği bu ussal artığa bağlıdır. Derrida Heidegger'in gözünden kaçan olgunun bilincindeydi ve Usun çürütülmesi için Usun kendisinin kullanılmasının gerekli olduğunu açıkça belirtti. Mantıksal atomist Wittgenstein da benzer birşey yaptı. Metafiziği yıkmak için metafiziksel bir merdiven kullanıp sonra ona bir tekme attı. Kant metafiziği yine metafiziğin kendisi ile çürüttü. İrrasyonalizm hangi biçimde olursa olsun olumsuz diyalektiktir , yani soyuttur, yani somuta, kurgul olana, olumlu olana, ussal olana ulaşmayan diyalektiktir. Nesnesini çürütmeyi başardığını düşünür ve daha ileri gitmez, bir ayrım ya da yarılma noktasında, bir us bozulmasında sonlanır. Bu analitik eleştiri ussal olmadığı için gerçekte ancak ussal bir zeminde olanaklı olan Söylemin, Dilin, İletişimin kendisine de kapalıdır. Mantıksal değil, ruhbilimseldir. Bu nedenle ussal yöntem temelinde, diyalog ya da uslamlama yoluyla herhangi bir iyileşmeye yetenekli değildir. Bu aynı irrasyonalizmin sözde postmodern biçimi Ustan arta kalan herşeyini son bir kez toplayarak şizofrenik olduğunu kendisi de doğrular.

Heidegger'in girişimi Gerçeği değiştirmenin olanaklı olduğu, önceden belirlenmiş bir amaca ulaşmak için Olguların sınırsızca ayarlanabilecekleri, başkalaştırılabilecekleri sayıltısı üzerine başarılı bir örnektir. Ussal bilgiden olduğu gibi moral ve estetik saltıktan da kaçmanın olanağını sağlar. Heidegger'in Usu reddetmeyi başından kabul etmesi durumunda, genel olarak Dil Düşüncenin temeli yapılır, tanıtlama kavramı yoksayılır, Yunanca etimoloji tanıtlamanın gücünü ve işlevini üstlenir, ön-Sokratikler Platon'dan koparılır, Görüngünün eytişimsel olanağı olan Öz silinir, ve bu analitik, numenonsuz, hiçbirşeyin görüngüsü olmayan soyut Görüngüye en sonunda Varlığın da değeri verilir, kendisi Evsiz sayılan bir Dil Varlığın Evi yapılır.

Heidegger'in Varlık ve Zaman'nın çevirisinde olanaklı ve uygun olduğu her durumda her bir Almanca sözcük tek bir Türkçe sözcük ile karşılandı ve bu uygulama yine olanaklı ve uygun olduğu ölçüde felsefi ya da fenomenolojik önemleri olmayan sözcükler durumunda da sürdürüldü. Burada sözcüklerin altlarında verilen alıntılar Heidegger'in kurguladığı fenomenolojik bütünün ana hatlarını toparlama açısından yararlı olabilirler. Fenomenoloji hiç kuşkusuz klasik felsefenin nesnelliği ile uzaktan yakından ilgisi olmayan öznel bir bakış açısıdır ve böyle olarak kabul edilmeli ve anlaşılmalıdır. Bu düzeye dek, sözcüklere eklenen açıklamalar bir düzeltme değil, ama özsel olarak Heidegger'in çözümlemesini klasik felsefenin kavram çözümlemeleri ile karşılaştırma içinde belirgin olarak açığa çıkarma amacını taşırlar. Anlak (diyalektiğe aldırmayan analitik düşünme yetimiz) fenomenolojik bir metni yeniden birleştirme araçlarından yoksundur. Kavramsal bağıntıların bu yönteme bağlı belirsizliklerinden ötürü, bu analitik bilinç dışsal sözcük-çağrışımları arasında yolunu bulamaz. Klasik Felsefe bu tür bilinçsiz-dışsal bağıntıları tanıtlanabilirlikleri açısından sınayacak kavramsal bağıntılar sunar, böylelikle gerçek olup olmadıklarını, var olup olmadıklarını saptamanın ölçütünü sağlar.

A

açığa çıkarılmışlık: Entdecktheit

açığa çıkarmak: entdecken
‘Açığa sermek’ten (erschließen) ayrı olarak insansal-olmayan şeyler için kullanılır.

açığa serilmişlik: Erschlossenheit (‘ortaya serme’nin koşulu)

[260]: “açığa serilmişlik, eş deyişle ruhsal-durum eşliğindeki bir anlama” :: “die Erschlossenheit, das ist durch ein befindliches Verstehen”

açığa serme: Erschließung

açığa sermek: erschließen

[170]: “Oradaki-Varlığa özgü tüm açığa sermenin temel türü, e.d. anlama” :: “alles daseinsmäßigen Erschließens, das Verstehen.” — Almanca ‘erschließen’ sözcüğü ‘açığa sermek’ karşılığının yanısıra ‘çıkarsamak’ anlamına da gelir. Heidegger fenomenolojik olmayan bu ikinci anlamı dışladığını belirtir [75], çünkü fenomenolojik yöntem bir çıkarsama/uslamlama değil, bir ‘görme,’ ‘algılama’ yöntemidir. Ama gerçekte bütün bir fenomenolojik yöntemin kendisinin sözde yadsınan ama bilinçsizce doğrulanan bir kavramlar, yargılar, tasımlar ve çıkarsamalar yapısı üzerinde işlemesi ölçüsünde, Heidegger’in kendisi arada bir sözcüğü ‘çıkarsama’ anlamında kullanmanın önüne geçemez.

açıklık: Lichtung (bkz. lumen naturale)

algı, duyusal: Vernehmen, aisthesis (Yun.)

[33]: “'Aisthesis,' birşeyin yalın, duyusal algısı, Yunanca anlamda “gerçek”tir, ve dahası sözü edilen Logostan daha kökensel olarak böyledir. Bir 'aisthesis' her durumda kendi 'idia'sını, gerçekten tam olarak onun yoluyla ve onun için erişilebilir varolan-şeyi hedeflediği sürece (örneğin görmenin renkleri hedeflemesi gibi), algı her zaman gerçektir.” [335]: “algılama ve bunda temellenen kuramsal bilgi” :: “Vernehmen und dem darin gründenden theoretischen Erkennen.” — Fenomenolojik yöntem görüngüsel bir yöntem, özsel olarak görgül bir yöntemdir ve Heidegger ‘fenomen’i algı ile ilişkilendirmekle onu ‘görüngü’den ayırma yönündeki kendi girişimini çürüttüğünü kabul etmez. Algı özsel olarak ‘duyusal’ imlemli bir sözcüktür ve ‘düşünsel algı’nın bir eğretileme olması ölçüsünde, fenomenolojik yöntem kendini birincil olarak görsel-işitsel algıya sınırlamak zorundadır. Algının gerçek olduğu (ya da bilgi ürettiği) görüşü antik sofistlerden bu yana doğal bilinç ‘felsefeciliğinin’ savunduğu şeydir (algının bilgi ile ilişkisi üzerine bkz. özellikle Platon, Theatetus). Algının gerçekliğinin ölçütü açıkça ‘das Man’dır ve sonuç eksiksiz bir göreciliktir.

alıkoymak: aufhalten (‘wohnen’ değil)

analitik: Analytik

anlam: Sinn

[153]: “... oradaki-Varlık karakterinde olmayan Varlık-türündeki tüm varolan-şeyler anlamsız olarak, özsel olarak her anlamdan yoksun olarak kavranmalıdır” :: “... muß alles Seiende von nicht-daseinsmäßiger Seinsart als unsinniges, des Sinnes überhaupt wesenhaft bares begriffen werden.”

anlama: Verstehen

[223]: “anlama” ya da “oradaki-Varlığın açığa serilmişliği” :: “Verstehen” ya da “der Erschlossenheit des Daseins.”

anlaşılırlık: Verständlichkeit

anlatım: Ausdruck

anlatmak, bildirmek: ausdruck, aussprechen

apofantik: apophantisch

Husserl'de yüklemleyici yargılarla ya da yargı kuramı ile ilgili. Aristoteles'te 'logos apofantikos' önermenin temel özne-yüklem biçimini belirtir.

aralık: Abstand; Spanne [409]

arkada bırakılamaz (yetişilemez, geçilemez): unüberholbare

arkadan-konuşma, karalama: Nachreden

asıl: eigentlich

'eigen' :: 'kendinin.' — Heidegger sözcüğü gerçek-olmayan ile karşıtlık içinde olmaktan çok, dildeki kökeni ile uyum içinde kullanır; karşıtı 'yanlış' değil, ama 'kendisi olmayan'dır ('uneigentlich').

asıllık: Eigentlichkeit

asılsızlık: Uneigentlichkeit

aşkın: transzendent

'Aşkın' sözcüğünün ona yüklenen ıvır zıvırdan ayrı olarak bütünüyle olağan bir anlamı vardır. Bu sözcük karşısında ilkin neyin aşıldığı sorulmalıdır. Düşünce kendi kavramında 'duyusal' olanın aşılmasını imler ve kavramsal düşünce alanında böyle bir aşkınlığı yineleyip durmanın bir gereği ve anlamı yoktur. Sözcük insan bilgisinin 'sınırlanması' ve böylece insanın küçültülmesi ile ilgili olarak kuşkucu bakış açılarında popülerdir ve birşeylerin 'insanı aştığında' diretmek bir tür alçakgönüllülük, geri çekilme, ürkeklik gibi ruh durumlarından doğar.

aşkınlık: Transzendenz

aşkınsal: transzendentale

atama, atamak: Angabe, angeben

ayırdedilmiş: ausgezeichnet

ayrımsızlık: Indifferenz

ayrıştırmak (çözümlemek): auseinanderlegen

B

bağımsız: eigenständig

bağıntı: Beziehung

bağlama: Verbindung

bağlılaşım: Korrelation

başat: vorherrschenden

Başkası: Andere, der

başvurma: Anruf (Aufruf :: çağırma; Ruf :: çağrı)

beklemede olma: Gewärtigen (Almanca'da bu 'bekleme'de 'hesaplaşmaya hazır olma' imlemi bulunur)

beklemek: erwarten

belgitleme: Nachweis, Erweisung; Demonstrieren (tanıtlamak değil)

‘Belgitleme’ ‘düşünme’den çok ‘görselliği,’ ‘gösterme’yi (‘monstrere’) imler ve buna göre Heidegger’in fenomenolojik kullanımının gereksindiği doğrulama aygıtıdır. Heidegger zaman zaman alışkanlıkla ‘tanıtlama’ kavramını kullansa da, bundan özellikle kaçınmalıdır, çünkü bunda us mantıksal/kavramsal zorunluğu hedefler ve dışsal-etimolojik bağıntılarla ilgilenmez (bkz. ‘tanıtlama’). Heidegger’in yönteminin ‘gerçeklik’ üretmede kullandığı daha başka aygıtlar arasında şunlar da bulunur: Betimleme (Charakteristik), belirtme (Anzeigen), kanıtlama (Ausweisung), sergileme (Aufweisung), görünme (Erscheinen), gösterme (Zeigen), görme (Sehen), öne çıkarma (Hebung, Abhebung), açığa çıkarma (Entdecken), açığa serme (Erschließen), açıklık kazandırma (Offenbaren), yorumlama-ortaya serme (Auslegung), yorum (Interpretation), bakış/görüş (Blick), göz önünde canlandırma (Vergegenwärtigung).

belirlemek: bestimmen

belirlenim: Bestimmung

belirlilik, nitelik: Beschaffenheit

belirtik: ausdrücklich

belirtme: Zeigen

belirtmek, göstermek: anzeigen, zeigen

benimkilik: Jemeinigkeit:

betimleme, niteleme, karakterizasyon: Charakteristik

Fenomenolojik yöntemin tanıtlama değil, ama görsel-işitsel açığa çıkarma araçları üzerine işlediğini anımsayalım. Heidegger’in ‘Charakteristik’ anlatımını tüm metin boyunca kesintisiz olarak kullanması kullandığı yöntemde usun değil ama ‘bilincin’ tasarımsal içeriğinin geçerli olmasına bağlıdır.

bildirim: Verlautbarung; Aussagesatz

bildirme: Verlautbarung

bilgilendirme, aydınlatma: Aufschluß

bilinç: Bewußtsein

birbiri-ile-birliktelik: Miteinander

birbiri-ile-birlikte-Varlık: Miteinandersein

birimsel: einheitlich

birincil: ursprünglich (kökensel)

birlikte-oradaki-Varlık: Mitdasein

birlikte-Varlık: Mitsein

Mitsein :: ile-Varlık (ya da birlikte-Varlık). Mitdasein :: ile-oradaki-Varlık (ya da birlikte-oradaki-Varlık). Mitwelt :: ile-dünya. (Bu eklemlemelerde ‘ile’ ve ‘birlikte’ eşdeğerde kullanıldı.)

birşey olarak birşey: etwas als etwas

bir-yere-aitlik: Hingehörigkeit

boş konuşma: Gerede

boşlama, atlama, yapmama: unterlassen

boyun eğme: Angewiesenheit

boyun eğmek, boyun eğiş: anweisen, Angewiesenheit

bölge: Gegend

bulunmayış, yokluk: Abwesenheit

bulunuş: Anwesenheit

bundan-böyle-orada-olmayan-Varlık: Nichtmehrdasein

buraya: hierhin

bütün-Olabilme: Ganzseinkönnen

bütün-Varlık: Ganzsein

C

can sıkıntısı: Mißmut

cisimsel şey: res corporea

Ç

çağırmak: aufrufen

çağrı: Ruf (Anruf :: başvuru; Aufruf :: çağırma)

çekingenlik: Scheu

çeper: Umkreis

çevre: Umwelt (sözel olarak: ‘çevre-dünya’)

Sözcük yapısal olarak ‘das Um-zu,’ ‘Umgang’ ve ‘Umsicht’ ile benzerlik gösterir.

çevrelemek: umschließen

çıkarsama: ableitung [8]

Fenomenolojik olarak yararsız, aslında yanıltıcı bir kurgulama (Konstruktion) aygıtıdır.

çoğunlukla: zumeist

D

dalış: Absturz

davranmak: verhalten

dayanmak: wahren

değişki: Modifikation

dehşet: Erschrecken:

demek, demek istemek, -e denk düşmek: besagen

demin: soeben

deneyim-olgusu, görgül olgu: Erfahrungstatsache

destek: Anhalt

devinirlik: Bewegtheit (elönünde-bulunan şeylere özgü ‘Bewegung’ ile karşıtlık içinde, varoluşa özgü)

dışarıda-duran: Ausstand

‘Ausstehen’ sözel olarak, ‘dışarıda-durma’ demektir. Anlatım ‘yerinde olması gerekirken yerinde olmayan,’ ‘henüz eksik olan,’ ‘henüz açık’ olan (örneğin bir borç durumunda olduğu gibi) vb. anlamlarında kullanılır.

dışarıda-Varlık, dışarıda-Olma: Aussein

-diği sırada: damals, als ...,

-diği zaman, ...diğinde: dann, wann ...

dikbaşlılık: Aufsässigkeit

dil: Sprache

diretmek: anhalten

dirençlilik: Widerständigkeit

doksografi: görüş kolleksiyonculuğu

döngüsel tanıtlama: Zirkel im Beweis [7]

Heidegger fenomenolojik yorumlama ya da çözümleme yönteminde (‘varoluşsal Analitik’) gerçekte herhangi bir kısır döngü ile karşılaşmanın olanaksız olduğunu belirtir [175]: “... çünkü sorunun yanıtlanışında herşey çıkarsamacı bir temellendirme çevresinde değil, ama bir temelin ortaya serilmesi ve sergilenmesi çevresinde döner.” ‘Kısır döngü’ bir uslamlama yanlışlığıdır ve fenomenolojik yöntem doğası gereği bundan bağışık olmalıdır.

duygu:Gefühl

duyu:Sinn

duyum: sensatio

duyunç: Gewissen

duyurma: Ausrufen; Melden

dünya: Welt [64-5]

dünyadaki-Varlık: In-der-Welt-sein

dünya-içinde: innerweltlich

dünyasallık: Weltlichkeit [64]

dünya-tarihsel olaylar: weltgeschichtliches Geschehen [381]

dürtü: Drang

düşkünlük: Hang

düşmek: verfallen (sözcük ‘bozulma,’ ‘yozlaşma’ anlamlarını da taşır)

düşüş: Verfallen

[175]: “‘Dünya’ içine düşmüşlük birbiri-ile-birlikte-Varlığa soğrulma demektir, ama ancak bu sonuncusu boş konuşma, merak ve ikircim yoluyla güdüldüğü sürece.” — Heidegger insanın düştüğünü belirtir, ama nereden düştüğü konusunda herhangi birşey söylemez. ‘Düşüş’ bildiğimiz gibi dinsel bir mittir ve insanın bir tür doğal suçsuzluk durumundan uzaklaşmasını anlatır. Klasik felsefede insan Doğanın ve Tinin birliği olarak görülür, doğallıktan onu da kapsayarak tinselliğe yükselir, ve tüm Varlığı-Gerçekliği bilme yeteneğindedir. Yine, Heidegger’in düşüşte olan fırlatılmış insanının tersine, bir düşünce, etik duygu ve estetik duyarlık olan özsel gizilliğini edimselleştirmekte, özsel olarak özgürlük tarafından belirlenen sürecinde sonsuz ereğine doğru gelişmektedir. — Klasik felsefe analitik bir ‘ideal ve reel’ ayrımı yaparak insanı değersiz bir görüngüye indirgemez, ama onun kendinde o sonsuz değerlerin öznesi olduğunu tanıtlar. Nihilizm ve kötümserlik salt bu özgürlük olanağı karşısında olanaklıdır ve kendinde bu ereğe duyulan özlemin olumsuz anlatımıdır. Heidegger’in ‘düşüş’ teması her nedense pekçok belirtisi ile modern tine daha başından bulaşmış olduğunu gösteren ve ‘Dasein’ın düşmüşlüğü için görgül doğrulama sunan bir etik ‘düşmüşlük’ durumu ile örtüşür.

düşünüp taşınma: Überlegung

düzenleme: Einrichtung

düzleştirme: Einebnung (boyuneğmenin sonucu sıradanlaştırma; herşeyin aynılaştırılması; s. [127])

E

-e aitlik: Zugehörigkeit

eklenti: Dreingabe: eklenti (005)

eksiklik: Mangel

ekstase (bkz. ‘götürülme: Entrückung’): £kstatikñn

ekstatik: ekstatisch

‘Ekstase’ sözcüğü Yunanca “£kstasiw :: dışarı çıkarma, uzaklaştırma” sözcüğünden türetilmiş ve zamanla ‘dalınç,’ ‘kendinden geçme’ anlamını da kazanmıştır. Heidegger sözcüğün özellikle ‘existieren’ ile eş-kökenselliğini göz önünde tutar (bkz. ‘götürülme).

elaltında-bulunuş: Zuhandenheit

[71] “Elaltında-bulunuş “kendinde” olduğu gibi alınan varolan-şeyin varlıkbilimsel-kategorisel belirlenimidir. Ama elaltında-bulunan gene de yalnızca elönünde-bulunanın zemininde ‘vardır.’” :: “Zuhandenheit ist die ontologisch-kategoriale Bestimmung von Seiendem, wie es »an sich« ist. Aber Zuhandenes »gibt es« doch nur auf dem Grunde von Vorhandenem.”

elönünde-bulunuş: Vorhandenheit

El-önünde-bulunuş hiç kuşkusuz — etimolojik olmanın büyük önem taşıdığı bir durumda — ‘elde’-bulunuş (‘presence-at-hand’) demek olamaz. Elönünde-bulunuş insandan (‘Dasein’) başka ve belki de insan sorunları ve etkinlikleri ile doğrudan ilgileri olmayan varolan-şeylerin (existentia) bulunuşunu anlatır: Güneş, ay, yıldızlar, atomlar vb. Gene de, ‘el-önünde-bulunuş’ ‘el’i, büyük olasılıkla ‘insan eli’ni varsayar ve bunun yokluğu durumunda ilgili ‘nesnelere’ ne olacağı

sorulmalıdır. ‘Elaltında-bulunuş’ anlatımı araç-gereç türünde varolan-şeylerin varlığını anlatmak için kullanılır. [211]: “Vorhandenheit und Zuhandenheit sind Modi der Realität.”. [203]: “tam olarak reel olanın anlamında dünya-içinde varolan-şey, salt elönünde-bulunan şey” :: “das innerweltliche Seiende im Sinne des Realen, nur Vorhandenen.” [71]: “elaltında-bulunan gene de yalnızca elönünde-bulunanın zemininde ‘vardır’” :: “Zuhandenes »gibt es« doch nur auf dem Grunde von Vorhandenem.” [183]: “elönünde-bulunuş (“realite,” “dünya”-edimselliği” :: “Vorhandenheit (»Realität«, »Welt«-Wirklichkeit).”

elönünde-Varlık: Vorhandensein

‘Dasein’ın ‘insan’ı anlatmak için kullanılması bir tür ‘dil kayması’ yaratır ve sözcüğün doğal dildeki anlamlarını sözcüksüz bırakır (‘bulunuş,’ ‘varoluş’/‘Vorhandensein,’ ‘yaşam,’ ‘varlık’). ‘Vorhandensein’ da ‘das Seiendes’ ve başkaları gibi bu sözcük açığını gidermek için başvurulan çözümler arasındadır.

en yakından ve çoğunlukla: zunächst und zumeist [370]. Ayrıca: ilk olarak, ilkin; yaklaşık olarak. (MR: proximally.)

Heidegger bu sözcüğü ve onunla birlikte ‘çoğunlukla’ anlatımını, bir bakıma ‘tematik’ olanla karşıtlık içinde, sıradan bir gözlem, deneyim vb. gibi bir bilinç durumu ile ilişki içinde kullanır. [370]: “Önümüzdeki çözümlemelerde sık sık ‘en yakından ve çoğunlukla’ anlatımını kullandık. ‘En yakından’ oradaki-Varlığın kamusallığın ‘birbiri-ile-birlikte’sinde ‘açıkta’ olma yolunu imler — üstelik ‘temel’de tam anlamıyla varoluş-ilgili olarak gündelikliğin ‘üstesinden gelinmiş’ olsa bile. ‘Çoğunlukla’ oradaki-Varlığın kendini her zaman değil ama ‘bir kural olarak’ Herkese gösterme yolunu imler.” [102]: “En yakından elaltında-bulunan üzerine konuşuyorduk. Bu yalnızca her durumda başkalarından önce ilk olarak karşılaşılan varolan-şey demek değil, ama aynı zamanda “yakında” olan varolan-şey de demektir. Gündelik işgörmenin elaltında olan şeyi yakınlık karakterini taşır.” Anlatımın fenomenolojik bir işlevi vardır ve en açık ve genel yaşantıların, deneyimlerin henüz üzerine düşünme tarafından bozulmamış ‘açıkta olma’ yolunu belirtir.

endişe: Angst

erişim, giriş: Zugang

esirgeme: Fürsorge

“Fürsorge” anlatımı ‘yardım/Hilfe’ ile anlamdaştır. Ama Heidegger ‘Hilfe’ sözcüğünü kullanmaz ve ‘Fürsorge’nin tasanın varoluşsal kipi olduğunu söyler. ‘Fürsorge’nin etimolojik çevirisi ‘için-kaygı’dır. [121]: “Bu [esirgeme] anlatımını tasanın bir varoluşsal için terim olarak kullanılmasına karşılık düşecek bir yolda anlıyoruz. Örneğin olgusal toplumsal düzenleme biçimindeki ‘esirgeme’ birlikte-Varlık olarak oradaki-Varlığın Varlık-durumunda temellenir” :: “Diesen Ausdruck verstehen wir aber entsprechend der Verwendung von Besorgen als Terminus für ein Existenzial. Die ‘Fürsorge’ als faktische soziale Einrichtung zum Beispiel gründet in der Seinsverfassung des Daseins als Mitsein.” [121]: “Giderek beslenme ve giyinme ile ‘tasa,’ hasta bedenin bakımı bile esirgemedir” :: “Auch das ‘Besorgen’ von Nahrung und Kleidung, die Pflege des kranken Leibes ist Fürsorge.” [318]: “Başkaları için kaygı olarak esirgeme” :: “Fürsorge als Sorge für Andere.” (İngilizce çeviride (MR) sözcük ‘solicitude’ ile karşılanır.)

eş-kökensel: gleichursprünglich

eylem türleri: Aktionsart [349]

eyleşmek: verweilen; eyleşme: Verweilen

F

Fenomen: Phänomen

Varlık ve Zaman'ı deşifre etmenin ilk koşulu 'fenomen' ve 'görüngü'nün bir olmadıklarını düşünmeyi başarmaktır. [30-1]: 'Phänomen' :: 'fenomen'; 'Erscheinung' :: 'görüngü.' — Heidegger 'fenomen' kavramını da yeniden tanımlayarak dizgesine uyarlar: "Das Sich-an-ihm-selbst-zeigende." Bunu yapmalıdır. 'Fenomen' ya da 'görüngü' doğal dilde ve doğal usta 'görünen,' daha doğrusu 'gibi görünen' ve böylece 'kendini kendinde değil ama kendi başkasında ya da başkası olarak gösteren'dir. Fenomen böylece 'öz'ün 'başkası'dır. Ama fenomeni ilke (dolaysız) alan fenomenolojik yöntem kendi iç tutarlığı için fenomenin bu dolaylılığını silmek, sözcüğü arke olarak yeniden-tanımlamak zorundadır. 'Erscheinung/görüngü' sözcüğü 'fenomen'in yanısıra ondan ayrı bir anlatım olarak kalır.

formüle etme: stellen

G

Geçmiş (zaman): Vergangenheit

gelecek-ilgili, gelecekteki: zukünftig

gelichtet: bkz. lumen naturale

gerçek wahr; (düzmece ile karşıtlık içinde) genuin, echt

[33]: "Arı noeİn, ya da genel olarak varolan-şeylerin en yalın Varlık-belirlenimlerinin salt 'gören' algısı, en arı ve en kökensel anlamda "gerçek"tir, e.d. yalnızca açığa çıkarır, öyle ki hiçbir zaman örtemez."

gerçeklik: Wahrheit; (düzmece ile karşıtlık içinde) Echtheit

[226]: "Ancak oradaki-Varlık oldukça ve olduğu sürece gerçeklik "vardır" :: "Wahrheit »gibt es« nur, sofern und solange Dasein ist." —"Newton yasaları, çelişki önermesi, genel olarak her gerçeklik ancak oradaki-Varlık olduğu sürece gerçektir. Genel olarak oradaki-Varlık olmadan önce ve genel olarak oradaki-Varlık bundan böyle olmadığı zaman hiçbir gerçeklik yoktu ve hiçbir gerçeklik olmayacaktır, çünkü gerçeklik açığa serilmişlik, açığa çıkarış ve açığa çıkarılmışlık olarak o zaman olamayacaktır." —[222]: "Gerçeklik (açığa çıkarılmışlık) her zaman ilkin varolan-şeylerden koparılıp alınmalıdır. Varolan-şey gizlenmişlikten kapılır. O sıradaki olgusal açığa çıkarılmışlık bir bakıma her zaman bir hırsızlıktır. Yunanlıların gerçekliğin özünü anlatırken yoksunluklu bir anlatım (a�-letheia) kullanmaları bir raslantı mıdır?" [220-1]: "buna göre ancak oradaki-Varlığın açığa serilmişliği ile en kökensel gerçeklik fenomenine erişilir." [227]: "tüm gerçeklik ... oradaki-Varlığa görelidir" :: "Alle Wahrheit ist ... relativ auf das Sein des Daseins." Ama hemen ardından bu görelilliğin öznellik olmadığı söylenerek bir "nesnellik" tanıtlaması verilir. Ve gene de [229]: — "Gerçeklik zorunluğu içinde tanıtlanmaya izin vermez" :: "Wahrheit läßt sich in ihrer Notwendigkeit nicht beweisen, weil ..." "Gerçeklik fenomeni"nden söz edebiliriz, çünkü fenomenolojik yöntem için 'fenomen' gerçek olmalıdır. — [33] Heidegger gerçeklik kavramını sözcüğün Yunanca'daki etimolojik yapısından anlar ve buna göre onu 'açığa çıkarma' olarak tanımlar. Yunanca'da 'aleteia,' 'to aletes' 'gerçeklik' demektir. Ama Yunanca sözcük a- (= 'değil-') ön-ekinden ve 'gözden kaçmak,' 'gizlenmiş olmak' demek olan '-lath' kökünden türetilir. Böylece 'gizlenmişliğin olumsuzlanması' olarak gerçeklik 'açığa çıkarılmışlık,' 'ortaya serilmişlik' demek

olacaktır. Yine burada da (‘görüngü/fenomen’ durumunda olduğu gibi) Heidegger etimolojinin, klasik Yunan etimolojisinin son kanıt olduğunu kabul eder (niçin Sümerce’nin, Hititçe’nin yada belki de Aztekçe’nin, Japonca’nın böyle bir ayrıcalıktan yoksun olduklarını açıklamaz.) Bu hiç kuşkusuz fenomenolojik yönteme uygundur. Ve gene de etimolojiler olumsallık öğesi kapsarlar.

gereç (takım): Zeug

[68]: “Tasada karşılaşılan varolan-şeye gereç diyoruz. İşgörmelerde yazı gereci, dikiş gereci, iş, taşıma, ölçü gereçleri ile karşılaşılır” :: “Wir nennen das im Besorgen begegnende Seiende das Zeug. Im Umgang sind vorfindlich Schreibzeug, Nähzeug, Werk-, Fahr-, Meßzeug.”

gereçsellik: Zeughaftigkeit

geri-çağrı: Zurückruf

germek: spannen

gönderilme: Verwiesenheit

gönderme: Verweisung

göndermek, -e: verwiesen auf

görgül-olarak-olgusal: tatsächlich

görgül-olgu, görgül-olgusallık: Tatsache, Tatsächlichkeit

[276]: “Ama oradaki-Varlığın olgusallığı elönünde-bulunan birşeyin görgül-olgusallığından özsel olarak ayrıdır” :: “Die Faktizität des Daseins aber unterscheidet sich wesenhaft von der Tatsächlichkeit eines Vorhandenen.”

görüngü: Erscheinung

[29] Heidegger ‘Görüngü’ ve ‘fenomen’i (fainñmenon) ayırır. Fenomen fenomenolojik yöntem için ‘arke’dir. Arkasında herhangi bir özsellik gizlemeyen ve “kendini kendinde gösteren” dolaysızdır — ‘das Sich-an-ihm-selbst-zeigende,’ tŒ önta, varolan-şey, ‘das Seiende.’ — Gerçekten de, fenomen dolaysızdır, çünkü duyusal olarak algılarız. Ama gene de Kendisinden daha çoğudur. Varolan-şeye bir de ‘kendi Başkası’ olabileceğini düşündüğümüz zaman ‘fenomen’ deriz. Fenomen salt kendisi olan yalın Varlık değil, ama Varlığını kendi ‘başkasında’ kazanan dolaylı Varlıktır. Bu ‘kendisinin ve başkasının’ birliği olması fenomeni değişen, devinen, ve yitip giden birşey yapar, onu ‘Varlık = Varlık’tan, ‘A = A’dan, ‘Kendi = Kendi’den, Parmenides’in ‘Bir’ olan Varlığından ayırır ve götürüp sonlunun alanına, Herakleitos’un ‘akış dünyasına’ bırakır. Fenomenin bu kavramsal çözümlemesinin fenomenin değersizleştirilmesi olarak görülmesi Nietzsche’ye gider ve Heidegger fenomeni onurlu ve değerli yerinden atan klasik felsefenin bu nihilistik yanılgısının düzeltilmesinin zorunlu olduğunu düşünür. Bunun için bütün bir ‘antikçağ varlıkbilimi’ ile — yalnızca Sokratik (Platon ve Aristoteles) değil, ama ön-Sokratik klasik felsefe ile de — bir hesaplaşma zorunludur. Klasik felsefenin Varlığın anlamını örten bu dramatik yanılgısı Heidegger için modern nihilizmin köklerinin aranacağı yerdir. — Heidegger’e karşın, ‘görüngü,’ ‘Erscheinung,’ ‘appearance’ ve ‘fenomen’ özdeş etimolojiler gösterirler. Yanılsama (görünüş/Schein/illusion) kendini başkası olarak gösteren ‘görüngü/Erscheinung/appearance’dan ayrı olarak ‘duyusal’ bir yanılgı, bir algı yanılmasıdır.

görünüş: Schein

gösterge: Index

gösterme: Aufzeigen

göstermek, belgitlemek: erweisen

götürülme: Entrückung

‘Entrücken’ ve ‘ekstase’ Heidegger’in kullanımında ilgili sözcüklerdir. Almanca ‘entrücken’ sözcüğü ‘götürmek,’ ‘aktarmak’ anlamlarının yanısıra, ‘esrime,’ ‘kendinden geçme’ anlamını da taşır. Ekstase ‘dışarıda olma’ ile ilgilidir ve sözcük eski Yunanca’da zamanla ‘kendi dışına götürülme’ gibi bir imlem yoluyla ‘kendinden geçme,’ ‘esrime’ anlamını üstlenmiştir. Yine ‘ekstase’ ve ‘exist’ arasındaki benzerlik de gözden kaçmamalıdır. Heidegger’in metninde ‘ekstase’ ile ilgili olarak söz konusu olan şey Zaman ve boyutlarıdır. ‘Entrückung’ sözel olarak ‘Aus-sich-Heraustreten’ ya da ‘kendi dışına çıkma’yı anlatır. Sözcüğün Almanca ve İngilizce imlemleri arasında ‘birini göğe taşıma,’ giderek ‘İsa’nın ve gerçek kilisenin dünyanın üzerine yükseltilmesi’ gibi dinsel tonlar da bulunur. — [351]S için not: Etimoloji şu çözümlemeye götürmeyi amaçlar: Bu ekstaseler kendi dışlarına çıkma eğilimindedirler ve ‘entrücken’ bu ‘kendinden uzaklaşma’yı, ‘kendinden geçme’yi, ‘kendi dışına’ götürülmeyi anlatır; böylece tümü de ‘kendi-dışında’ ya da “Außer-sich” olan şeylerdir. — ‘Esrime’ anlamını Zaman boyutları olarak ‘ekstase’lere bağlamak doğal bilinçte bir Doğa belirlenimi olarak Zamanı yalnızca Tinin bir yüklemi olmanın ötesine, ‘tinselleştirme’ye götüren ‘etimolojik’ bir çağrışıma yol açar ve anlak bu ‘kavramsız’ bağıntı karşısında askıda kalır: Ne doğrulayabilir, ne de çürütebilir. Örneğin İngilizce çeviri (MR) bu çağrışımı açıkça sergileyen bir çözüm kullanır: “the raptures of the future, of what has been, and of the Present ...”]. Heidegger bir mistik değildir; ama ‘zamanın esrimesi’ etimolojik yönteminin mistik bir yan-ürünüdür. (İngilizce çeviride (MR) sözcük her iki anlamıyla birlikte karşılanır: ‘rapture’ ve ‘carry away’.

göz dikmek: anvisieren

göz önünde canlandırma: Vergegenwärtigung [359]

gözdağı: Bedrohung

göze-çarparlık: Auffälligkeit

göze-çarpmaz: unauffällig

gözetme: Rücksicht

güdü: Motiv

gündeliklik: Alltäglichkeit

H

harcamak: verbrauchen

haykırma: Ausruf

hemen: sogleich

henüz ancak, ancak: nur noch

heyecan: Affekt

hoşgörme; Nachsicht

hürmet: Ehrfurcht

hüzün: Traurigkeit

I

ıraklık: Ferne

İ

içerdeki-Varlık: Innensein [60]

içerdelik: Inwendigkeit

içinde: in, innan [54]

Oradaki-Varlığın Varlık ilişkisi uzaysal-cisimsel elönünde-bulunan-Varlığın Varlık-ilişkisinden ayrı olduğuna göre, Heidegger için oradaki-Varlık için oluşturucu olduğunu söylediği ‘içinde-Varlık’/‘In-Sein’ kıpısında kapsanan “in” ilgecinin uzaysal olmadığını (aslında elönünde-bulunan-Varlık kipinde olmadığını) göstermek zorunludur [54]. Bunu bir çıkarsama ya da tanıtlama ile değil, ama fenomenolojik olarak etimolojik kanıtlama ile yapmalıdır. Bu etimolojik-fenomenolojik kanıtların çoğunlukla ve doğallıkla yitmiş olmasına karşın, Heidegger burada gerekli kanıtı Jakob Grimm’in Kleinere Schriften’inde bulur. S&Z’ın İngilizce çevirisinde (MR) verilen bir nota göre (s. 80), Grimm sözü edilen Yazılarında modern Almanca’daki “in” belirtecinin “innan”dan ve bunun da kökensel biçim olarak “wohnen”den (habitare, oturmak, yaşamak) türediğini belirtir. Böylece “in” ilişkisi uzaysal bir ilişki değil ama her nasılsa uzaysal olmayan bir “yaşama” ilişkisi, oradaki-Varlığın bir varoluşsal-varlıkbilimsel ilişkisidir. Heidegger’in bu konuda [54] yapmak istediği şey dildeki kökensel bir bozulmayı ya da örtülmeyi düzeltme anlamında benzer olarak Yunanca’da logos (lñgow), gerçeklik (�lhyeÛa) ve fenomen (fainñmenon) sözcükleri için de yapılır. — Yine aynı yerde [54] ‘an’ üzerine sunduğu fenomenolojik betimlemenin bağlamı hiçbir biçimde açık değildir. — Bu etimolojik düzeltmenin Almanca’da “In-Sein”ın kullanımını Heidegger’in istediği yolda aklamasına karşın, Türkçe’de hem cisimsel/uzaysal hem de insansal/ekinsel ilgileri belirtmede kullandığımız “de” ilgecinin bu iki işlevini kökensel kullanımında da akladığını gösteren bir etimolojisi yoktur. Heidegger ‘in/içinde’nin oradaki-Varlık durumunda ‘uzaysal içtelik’ olarak anlaşılmasına karşı uyarıyı kendisi yapar. Benzer olarak, ve yine kendisinin belirttiği gibi, ‘ortasında-Varlık’ da uzaysal bir yanyanalık imlemez.

içinde-Varlık: In-Sein

[54]: “içinde-Varlık elönünde-bulunan-şeylerin uzaysal bir ‘birbiri-içindeliği’ demek de değildir, tıpkı ‘içinde’nin aslında kökensel olarak sözü edilen türde uzaysal bir bağıntıyı imlemiyor olması gibi.” “İçinde-Varlık oradaki-Varlığın bir Varlık-durumu demektir ve bir varoluşsaldır.” İçinde-Varlık da tıpkı dünyadaki-Varlık gibi fenomenin görülmesini sağlayan oluşturucu kıpılardan biridir.

iki-anlamlılık: Zweideutigkeit

ikircimsizlik: Eindeutigkeit

ileri-çağrı: Vorruf

ilgi: Bewenden

ilgilendirilebilirlik: Angänglichkeit [137]

ilgili olmaya bırakma (şeyleri): Bewendenlassen

[85]: “Varlıkbilimsel olarak anlaşılan ‘ilgili olmaya bırakma’ varolan-şeyin çevre içersinde elaltında-bulunuşu üzerine önceden özgürleştirilmesidir” :: “Das ontologisch verstandene Bewendenlassen ist vorgängige Freigabe des Seienden auf seine innerumweltliche Zuhandenheit.”

ilgililik: Bewandtnis

[84]: “Elaltında-bulunanın Varlık-karakteri ilgililiktir” :: “Der Seinscharakter des Zuhandenen ist die Bewandtnis.” — ‘Bewandtnis’ ya da ‘bewenden lassen’ çevresine kurulan tüm anlatımlar özsel olarak idiomatiktir ve hem doğrudan hem de etimolojik çevirileri geçersiz görünür. Sözcüğün etimolojik yapısı ‘dönme’ ile ilgilidir ve çeviri için herhangi bir ipucu vermez. Buna göre sözcüğün tikel anlamları idiomatik bağlamlardan belirlenir ve Türkçe sözlüklerde ‘neden,’ ‘açıklama,’ ‘mahiyet,’ ‘hususiyet’ gibi karşılıklar bulunur. (İngilizce çeviride (MR) sözcük ‘involvement’/’karışma,’ ‘katılma’) ile karşılanır.) Elaltında-bulunan şeylerin sözcük tarafından anlatılan Varlık-karakterinin ne olduğunu düşünürsek, Heidegger için bunun pekala bir tür ‘ilgili-olma,’ ‘karışma,’ ‘katılma’ vb. olduğunu kabul edebiliriz ve bu durumda sözlük karşılıkları yeterince yardımcı olmayacaktır. ‘İlgililik’ belki de bütün bu anlamlar çokluğunu kucaklayan bir karşılık olarak kullanılabilir. — Sözcüğün idiomatik kullanımına bağlı belirteçler için de çeviride eşit ölçüde güçlük gösteren sorunlar vardır. Eğer Almanca ‘mit etwas bei etwas’ anlatımını Türkçe’nin uylaşımsal sözdizimi içinde karşılarsak, o zaman çeviri ‘birşey ile birşeyde’ değil, ‘birşeyin birşeyde’ ya da ‘birşey açısından birşeyde’ biçiminde olacaktır. ‘Mit’ bağlacı bu deyim yapılarında kullanıldığında bağlaç olmaktan çıkar, değişir ve bir belirteç olur: ‘mit Hinblick auf,’ ‘betreffend,’ ‘in Bezug (auf etwas)’ ya da genel olarak ‘açısından,’ ‘bakımından.’ (İngilizce ‘with’ Almanca ‘mit’ ile bu açıdan koşuttur.) Bu yüzden Türkçe çeviri ya söz diziminden ya da etimolojik çeviriden vazgeçmek zorundadır. Almanca’da buradaki bağlamdaki ‘mit etwas’ anlatımında ‘etwas’ özne iken, Türkçe’de ‘birşey ile’de ‘birşey’ özne değil ama ‘nesne’ ya da ‘başka’ birşey olur. — Heidegger doğal dilleri ‘sözlük’ ve ‘dilbilgisi’ açısından yetersiz bulduğu için, sorunları bu tür etimolojik, fenomenolojik aygıtlarla çözme yoluna gider. ‘Bewenden’ anlatımının şu tür kullanımları vardır: “dabei (damit) hat es sein Bewenden” :: “bu iş bununla biter”; “es dabei bewenden lassen” :: “işi burada bırakmak”; “und dabei hatte es sein Bewenden” :: “ve işin sonu buna vardı”; “dabei muss es sein Bewenden haben” :: “bu iş burada bitmeli”; “die Sache hat eine ganz andere Bewandnis” :: “bu sorunun aslı/doğası bütünüyle başkadır”; “damit hat es folgende Bewandnis” :: “işin aslı/doğası şöyledir.”

ilgisiz: gleichgültig (indifferent: ayrımsız)

im: Zeichen

imlem: Bedeutung

imlemlilik: Bedeutsamkeit

insan: Man, das

[114]: “… gündelikliğin ‘özne’si” :: “das »Subjekt« der Alltäglichkeit.” [252]: “Gündelikliğin ‘Kendi’si insandır ki, kendini boş konuşmada anlatan kamusal yorumlanmışlıkta oluşturur.” :: “Das Selbst der Alltäglichkeit aber ist das Man, das sich in der öffentlichen Ausgelegtheit konstituiert, die sich im Gerede ausspricht.” — Sözcük Almanca’da olduğu gibi Türkçe’de de belirsiz kişi adılını anlatmak için kullanılır. İngilizce çeviri (MR) Almanca anlatımı aynı belirsiz adılın İngilizce’nin gerektirdiği çoğul biçimi olan ‘the they’ ile karşılar.

işgörme; Umgang

En yakından anlamı ‘das Befreundetsein/ahbap olma, yakınlık, gesellschaftlicher Verkehr/ toplumsal ilişkiler’ olan sözcük sözel olarak bütünüyle ilgisiz görünen bir ‘çevresinden dolaşma’ anlamına gelir. Ama Heidegger sözcüğü oradaki-Varlığın çevre-dünyadaki işlerini, ilişkilerini,

elaltında-bulunan şeylerle işgörmelerini anlatmak için kullanır. [67]: “İşgörmenin en yakın türü ... salt algısal bilme değil, el işi yapan, kullanan tasadır” :: “Die nächste Art des Umganges ist ... aber nicht das nur noch vernehmende Erkennen, sondern das hantierende, gebrauchende Besorgen.” İşgörme burada Yunanlıların ‘praxis’leri ile anlamdaş görünür: [68] “Yunanlıların “Şeyler” için uygun bir terimleri vardı: pr‹gmata e.d. tasalı işgörmelerde (pr�jiw) kendisiyle işimizin olduğu şey” :: “Die Griechen hatten einen angemessenen Terminus für die »Dinge«: pr‹gmata, d. i. das, womit man es im besorgenden Umgang (pr�jiw) zu tun hat.”

itki: Antrieb, Trieb

K

kabahat: Vergehen

kabahatli-Varlık: Schuldigsein

kalacak-yersizlik: Aufenthaltslosigkeit [347]

kalıcı: beharrlich; bleibend

kalıcılık: Beharrlichkeit

kalış: Aufenthalt

kamusallık: Öffentlichkeit [127]

kanı: Überzeugung

kanıt: Ausweisung

kanıtlamak: ausweisen

Tanıtlamadan ayrı olarak ‘gösterme’ gibi birşeydir ve ‘gerçekliği’ değil ama ‘doğruluğu’ amaçlar. Bir olgu yer almışsa doğrudur. Ama bir kavram sürekli varlık olarak gerçektir.

kapalı: verschlossen: kapalı verschlossenheit: kapatılmışlık

kapsam, içerik: Bestand

karar: Entschluß

kararlılık: Entschlossenheit

karşılaşmak, karşılaşma: begegnen, Begegnis

kategorisel: kategoriale (‘kategorisch’ değil)

[54]: “kategoriseller oradaki-Varlık karakterinde olmayan Varlık-türündeki varolan-şeylere ait olan varlıkbilimsel karakterler”dir.

kavram: Begriff

kaygı: Sorge, cura [119], [121]

[196]: “belirli-Varlığın Varlığı olarak kaygı” :: “der Sorge als Sein des Daseins.” Kaygı türetilemez, çıkarsanamaz, kendisi kökendir. [196]: “Kaygı-yapısının varlıkbilimsel öğesel bütünlüğü geriye varlıksal bir “kök-öğe”ye götürülemez ...” :: “Die ontologisch elementare Ganzheit der Sorgestruktur kann nicht auf ein ontisches »Urelement« zurückgeführt werden.” [199]: “İnsanın perfectiosu (eksiksizliği), kendi en öz olanakları için (tasar için) özgür-Varlığında olabileceği şey olması ‘kaygı’nın bir ‘başarımı’dır. Ama eş-kökensel olarak ‘kaygı’ bu varolan-şeyin temel-türünü belirler

ki, bu varolan-şey tasa edilen dünyaya o türe göre teslim edilmiştir.” Kaygının zamanda olmadığı görüşü için bkz. [327].

kaygılılık: Sorgfalt (ayrıca: özenlilik)

kendi: selbst

kendi-dışında-Varlık: Aussersichsein

kendi-gibi: selbig

kendinde-süreklilik: Selbstständigkeit (bkz. süreklilik)

kendinde-Varlık: An-sich-sein

kendine-doğru: Auf-sich-zu

kendinin: eigen (ihre eigenste eigentliche Möglichkeit :: en öz asıl olanağı [302])

Kendinin-Varlığı: Selbstsein

Kendi-Olma: Selbstsein

kendi-önünde: Sichvorweg

[236]: Kaygının birincil kıpısı olarak ‘kendi-önünde’ “oradaki-Varlığın her durumda kendi uğruna varolması demektir.”

kendinin: eigen

[302]: “ihre eigenste eigentliche Möglichkeit :: en öz asıl olanağı.”

keyif yokluğu: Ungestimmtheit

keyifsizlik: Verstimmung

kıpı, ‘görsel’ kıpı: Augenblick (‘görsel’ eki Heidegger’in fenomenolojik kullanım yaptığını varsayar); s.[338], [387-8]

Sözcük ‘kıpı’ ve ‘görüş kıpısı’ ile çevrildi. — Yapısındaki ‘göz’ ve ‘bakış/görüş’ bileşenleri ile Almanca bileşik sözcük Heidegger’in fenomenolojik yöntemine özellikle uygun düşer. Buna göre Heidegger’in ‘kıpı’ (‘an’) demek olan sözcüğün etimolojik yapılanışı içinde ‘görme kıpısı’ olarak okunmasını istediğini kabul edebiliriz (bkz. özellikle [338]). Buna karşı, sonsuz küçüklükteki zaman aralığı olarak kıpı her kavram gibi çelişkilidir ve fenomenolojik yönteme yanıt vermez (nokta ve atom gibi), çünkü çelişkili birşey olarak kendini ‘sergileyemez.’ (Heidegger Varlık ve Zaman’da, birkaç raslantısal kullanım dışında, ‘karşıtlık,’ ‘çelişki’ gibi kavramlar üzerinde durmaz.) Gene de, ‘kıpı’ olarak ‘Şimdi’ görsel-işitsel olmasa ve açığa serilebilmesi söz konusu olmasa da, ‘kıpının deneyimlenmesi’nden olağan birşey gibi söz edilir ([338], 3 nolu dipnot). Eğer ‘deneyim’ duyu-deneyimi olarak anlaşılırsa, eşit doğrulukla (ya da eşit yanlışlıkla) yine birer ‘sonsuz küçüklük’ kipi olan uzaysal noktanın ya da özdeksel atomun ‘görülmesi’ gibi birşeyden söz edilebilir.

kışkırtıcı: versucherisch

kışkırtma: Versuchung

ki ona: woran

Ki vardır: Daß es ist [134-5]

[135]: “Oradaki-Varlığın ruhsal durumunda açığa serilen ‘Ki vardır ve olması gerekir’

varlıkbilimsel-kategorisel olarak elönünde-bulunuşa ait görgül-olgusallığı anlatan ‘Ki’ değildir” :: “Das in der Befindlichkeit des Daseins erschlossene »Daß es ist und zu sein hat« ist nicht jenes »Daß«, das ontologisch-kategorial die der Vorhandenheit zugehörige Tatsächlichkeit.” [135]: “Bu ‘Ki vardır’a bu varolan-şeyin kendi ‘Orası’na fırlatılmışlığı diyoruz” :: “dieses »Daß es ist« nennen wir die Geworfenheit dieses Seienden in sein Da ...”

kip: modus

konum: Lage bzw. Situation

konuşma: Sprechen

konutlamak: varlığını ileri sürmek

korku: Furcht

kökensel: ursprünglich (birincil)

kulak asma: überhören

kulak verme: hinhören

kullanışlılık: Handlichkeit

kullanmak: verwenden

kurgu, kurgulama: Spekulation; Konstruktion

Heidegger’in fenomenolojik yöntemi açısından olumsuz bir anlam taşır ve tüm ‘ussal-kurgu,’ aslında ‘arı ussal-kuramsal’ herşey fenomenolojik yöntem tarafından yanlışlanır. ‘Konstruktion’ fenomenolojik yöntemde ‘reel’ olanla ilgisi açısından varlıkbilimsel olarak olumsuz bir değerde, ve gene de ‘mantıksal’ olanla karşılık içinde keyfi olanı anlatmak üzere kullanır. — Buna karşın, tarih söz konusu olunca [375], ‘kurgulama/Konstruktion’ kaçınılmazdır, çünkü açıktır ki fenomenolojik yöntem ancak duyusal olana, dolaysız deneyime sınırlı olduğu ölçüde, tarihi algısalolarak değil, ama ancak kurgusal olarak ele alabilir. Burada anlatım genel olarak ‘kuramsal,’ ‘kavramsal,’ ‘düşünsel’ vb. gibi anlatımlarla çakışır. “Fenomenolojik kurgulama” [375] fenomenolojinin kendisine aykırı görünür.

L

logos: Logos

Bkz. özellikle [34]. ‘Logos’ klasik Yunanca’da birçok anlama geliyordu: Us, söz, bağıntı, oran vb. Heidegger ‘logos’un (lñgow) etimolojik olarak ‘legein’ (l¡gein) sözcüğünden türediğini düşünür ve l¡gein ‘sergileme,’ ‘anlatma,’ ‘konuşma’ anlamlarını taşır. Ama logos legomenñn demek de olabilir ve o zaman ‘bildirilen,’ ‘sergilenen’ gibi anlamlar taşır. Buna göre fenomenolojik yöntem logosun klasik Yunanlılar arasında bir fenomen imleminde kullanıldığı sonucunu çıkarır [34]: Logos “yalnızca bir l¡gein imleminde değil, ama aynı zamanda legomenñn, genel olarak sergilenen birşey imleminde de kullanılır”. — Bu çözümlemeye göre ‘ussal varlık olarak İnsan’ anlatımı anlamını yitirir. İnsan konuşan dirimli varlıktır. Fenomenolojik yöntem ‘logos’u ‘konuşma’ değil ama ‘us’ olarak aldığı zaman bile bu biraz başkalaşmış bir ustur [34]: “Ve lñgowun işlevi birşeyi yalnızca görülmeye-bırakmada, varolan-şeyi algılanmaya bırakmada yattığı için, lñgow us demek olabilir.” [154] “Böylece lñgowun ⁄pñfantiw olarak kökensel anlamına sarılırız: Varolan-şeyi kendiliğinden görünmeye bırakma.”

lumen naturale (doğal ışık)

[133]: ‘Licht’/’ışık’ sözcüğünün etimolojik bağıntılarına gönderme; ‘lichten’ sözcüğü ışık, aydınlık vb. ile ilgisiz olarak bir ormanlık alanı vb. ‘açmak’ anlamını da taşır (bkz. ayrıca [350-1]). Bütün bu fenomenolojik irdelemenin odağının burada oradaki-Varlığın ‘Orası’ olduğunu gözden kaçırmamalıyız [147]: “‘Görüş’ ‘açılmışlığa’ (Gelichtetheit) karşılık düşer ki, ‘Orası’nın açığa serilmişliğini onunla nitelendirmiştik.” Söz konusu ‘açılma’ ‘Dasein’daki ‘Da-’nın, ‘Orası’nın açılmışlığıdır. Heidegger sözcüklerin doğal dildeki olumsal yan-anlamlarını fenomenolojik bağıntılar olarak kullanır ve bunların varlıkbilimsel olarak gerçek ya da geçerli olduklarını düşünür, gerçi ‘yöntem’ ve ‘ele aldığı nesne’ arasındaki ilişkinin uygunluğu üzerine tek bir söz bile etmese de. — Buradaki durumda denmek istenen şey lumen naturalis rationesden (doğal ışık, us) söz edenlerin (Galileo, Descartes) aslında — bilmeksizin — ‘insan’ı daha yöntemsel olarak anlatan ‘Dasein’daki ‘Orası/Da’ya, ‘açıklığa,’ ‘kapatılmamışlığa,’ ya da ‘açık kılınmışlığa’ anlatım verdikleridir, çünkü ‘aydınlatılmış’ [erleuchtet] olanın ‘açılmış’ [gelichtet] “yer/Ort” ile ilgisini gözden kaçırarak sözcüğün fenomenolojik imlemini de gözden kaçırmışlardır.

M

-mek için, -ebilmek için: Um-zu

merak: Neugier

N

ne hakkında: worum

ne önünde,’ ‘ki önünde: wovor

nereden: woher

nereye: wohin

nesnel: sachliche

nokta: Punkt

O

o sırada: damals

olan biten, olay: Ereignis

Olabilme: Seinkönnen

olaylar, tarihsel: Geschehen

Heidegger ‘Geschehen’ ve ‘Geschichte’ arasındaki etimolojik ilgiyi kullanır. Ussal olarak, ‘olaylar/Geschehen’ hiçbir biçimde ‘tarihsellik’/Geschichtlichkeit’ imlemezler; ama bağıntı fenomenolojik olarak pekala geçerlidir, çünkü bu durumda görsel-işitsel bağlantı yeterlidir. Sözcüklerin bu semantik-kavramsal ilgisizliği çeviriyi olanaksızlaştırır, çünkü ‘olaylar/happenings’ doğrudan doğruya tarih kavramına (ya da fenomenine) götürmez, böyle bir çağrışım Türkçe’de olduğu gibi örneğin İngilizce’de de bulunmaz. Klasik felsefenin çözümlemesine göre, ‘Olay’ın Tarihe, Dünya-Tarihine ait olması için, dünya-tarihsel olması için ereksel tarihsel bütün içersinde zorunlu bir kıpı olması gerekir. Tarihsel Bütün Tinin tam edimselleşmesini anlatır ve ancak bu sonsuz bütünlük ereğine doğru çalışan süreçte vazgeçilmez yeri olan ‘olay’ ‘tarihsel’dir. — ‘Geschehen’ ‘olmak’ demektir; ama bu ‘olma,’ içinde yer aldığı bağlama göre, ‘varlığı’ değil, ‘yer almayı,’ bir ‘olay’ın

‘olma’sını anlatır ve Türkçe’de — tıpkı Almanca’da da olduğu gibi — hiçbir biçimde tarihsellik imlemez. Almanca ‘Sein’ ve ‘Geschehen’ arasında herhangi bir kökensel ilgi göstermezken, Türkçe ‘olma’ ve ‘olay’ sözcükleri arasındaki kökensel ilgiyi doğrudan gösterir ve bu etimolojik eşkökenselliğe ‘oluş’ sözcüğü de katılır. Ama burada yine herhangi bir tarihsellik söz konusu değildir. (İngilizce çeviride (MR) ‘Geschehen’ anlatımı ‘historize’/’tarihlemek’ ile karşılanır ve bunun ‘to happen in a historical way’ olarak okunması istenir.)

olgu: Faktum

olgu-içeriği: Tatbestand

olgusal (olarak): faktisch

olgusallık: Faktizität

Bkz. özellikle [56]. Almanca Tatsache anlatımı İngilizce’deki ‘matter of fact’ anlatımını karşılamak üzere üretilmiştir (18 yy). Ve her ikisi de ‘olgu’ kavramını anlatırlar. ‘Tatscahe’nin yanısıra, Almanca ‘Faktum’ sözcüğünü de kullanır (tıpkı, andırımlı olarak, Türkçe’de örneğin ‘görüngü’ ve ‘fenomen’ sözcüklerini ayrımsızca kullanabilmemiz gibi). Heidegger bir yanda oradaki-Varlık ve öte yanda oradaki-Varlık karakterinde olmayan varolan-şeyler arasında bunların ‘olgusallıkları’ açısından bir ayrım olduğunu düşünür ve bu ayrımı ‘Tatsache’ ve ‘Faktum’ sözcüklerine ayrı anlamlar atayarak yapar. ‘Faktum’ oradaki-Varlık ile ilgiliyken, ‘Tatsache’ oradaki-Varlık karakterinde olmayan varolan-şeyler için geçerlidir. İngilizce çeviri (MR) bu sorunu bir harf ayrımı yoluyla, ‘Tatsache’ için ‘fact’ ve ‘Faktum’ için ‘Fact’ kullanarak çözer. Heidegger’in dil kullanımını yansıtabilmek için Türkçe’de şu karşılıklar kullanıldı:

Faktum: olgu

Faktizität: olgusallık;

faktisch: olgusal

Tatsache: görgül-olgu (Heidegger:

[229]: ‘empirische Tatsache’)

Tatsächlichkeit: görgül-olgusallık

tatsächlich: görgül-olgusal

[229]: Heidegger felsefenin “genel olarak ‘görgül-olgu’yu değil ama ‘a priori olan’ı tema alma istemi”nden söz eder. “Die Philosophie hat zum Thema des ‘A priori’und nicht ‘empirische Tatsachen.’ — [276]: “Ama oradaki-Varlığın olgusallığı elönünde-bulunan birşeyin görgül-olgusallığından özsel olarak ayrıdır” :: “Die Faktizität des Daseins aber unterscheidet sich wesenhaft von der Tatsächlichkeit eines Vorhandenen.” Oradaki-Varlık ontik/varlıksal bir nesne olarak, belli bir ağırlığı, bedenselliği, ayrıca tarihi, yaşantıları vb. olan bir elönünde-bulanan-Varlık olarak da görülebilir, ve bu durumda oradaki-Varlık ‘görgül-olgusal’ olarak, bir ‘Tatsache’ olarak bulunur. Oradaki-Varlığın bu ‘görgül-olgusallığı’ (‘Tatsächlichkeit’) Heidegger’in oradaki-Varlığın olgusallığı dediği şeydir, çünkü bu görgül-olgusallık özeldir, oradaki-Varlığa aittir. — Bu arada kavramında ‘olgusallık’ ile örtüşen ‘Realität’ ise Türkçe çeviride ‘realite’ olarak bırakıldı.

olan: seiend.

‘Olma’ ya da ‘Varlık nedir?’ sorusu Varlığın daha şimdiden kendisinden başka birşey yapılmış olduğunu varsayar, çünkü ‘Varlık şu ya da budur’ yanıtı ne olursa olsun onu o olmayan, ‘kendisi’

olmayan birşeye çevirecektir. (Hegel: “Her kavram belirlidir” — ki ilişkilidir, dolaylıdır, bir olumsuzlama ile yüklüdür demektir. Spinoza: “tüm belirleme olumsuzlamadır.”) Varlık “belirlenimsizliğinde belirlidir.”

olmuş olan Gewesen; gewesende; olmuş olmakta olan [326]

Olmuşluk: Gewesenheit (Geçmiş (zaman) [329])

oluş: Werden

ona-doğru: Hin-zu

onun için, ona: Wozu (Daha sözel olarak: ‘ona doğru’ (zu welcher Sache, zu welchem Zweck). Bu belirteç durumunda Türkçe’de ‘doğru’ yerine ‘için’ kullanırız.

onun uğruna: Worum-willen

orada ortasında: dabei

oradaki-Varlık, oradaki-varlık: Dasein, Da-sein

Bkz. özellikle s. [13]: ‘das Seienden, das existiert.’ — Sözcük olağan kullanımında ‘varoluş,’ ‘yaşam,’ ‘belirli bir varlık,’ ‘birşey’ gibi anlamlar taşır. Daha öte her belirlenim ne semantik olarak ne de mantıksal olarak taşımadığı birşeydir. Ama her daha genel ve böylece daha öğesel, daha soyut, daha temel kavram gibi Dasein da tikel bir belirlenimler türlülüğüne açıktır ve kavrama belirli her varlık sınırsızca yüklenebilir. Dasein da imgelemin, sıradan kurgunun, gündelik çağrışımın, giderek boşinancın, gizemciliğin vb. oyun alanı olarak işlev görebilir. — Heidegger’in ‘insan/Mensch’ anlatımı yerine ‘Dasein’ anlatımını seçmesi bu ikinci sözcüğün dolaysızca varlıkbilimsel ve daha fenomenolojik görünmesine bağlıdır; bkz. ‘Orası.’

‘Orası’: Da

Heidegger’e göre, oradaki-Varlıkta ‘Orası’ bu Varlığı insan yapan öğedir [133]: “İnsandaki lumen naturale üzerine varlıksal imgesel bir yolda konuşma bu varolan-şeyin varoluşsal-varlıkbilimsel yapısından, onun kendi ‘Orası’ olma kipinde var olmasından başka birşeyi göz önünde tutmaz.” “Oradaki-Varlık kendi ‘Orası’nı doğal olarak birlikte getirir, ve bu ‘Orası’nı yokluğunda bu varlığın var olması salt olgusal olarak değil, ama genel olarak söz konusu değildir. Oradaki-Varlık kendi açığa serilmişliğidir.” ‘Lumen naturale’nin klasik felsefede Usun kendisini anlatması ölçüsünde, Heidegger’in bu sözleri klasik felsefenin us olarak kabul ettiği şeyin oradaki-Varlığın ‘Orası’ ile örtüştüğünü gösterir: “‘Orası’ olmanın iki eş-kökensel oluşturucu kipi, ruhsal durum ve anlama ...” ‘Orası’ ‘oradaki-Varlık’ için özseldir, ve ‘Dasein’ın ‘açığa serilmişlik’ ve ‘lumen naturale’ ile ilgisini uzaysal ‘Da’ öneki etimolojik olarak gösterir.

ortadan kaldırmak: aufheben (İngilizce çeviride ‘transmute’ ile karşılanır ve kavram silinir.)

ortasında: bei

[54]: Dasein karakterinde olmayan şeyler bağlamında kullanılan ‘in’ ilgeci Dasein (insan) bağlamında ‘bei’ ilgeci ile değiştirilir ve ayrıca insan durumunda ‘bei’ ilgeci ‘[bir yerde] yaşama’ anlamına yükselir. Grimm [Kleinere Schriften] ‘bei’ ilgecini ‘bauen’ (yapmak, inşa etmek) ve ‘bin’ ile ilişkilendirir. Heidegger’in göstermeye çalıştığı şey Ben durumunda Varlık = Yaşamak ilgililiğidir (»ich bin« = ich wohne). — Heidegger’e göre oradaki-Varlık bedensel/doğal/özdeksel değil ama tinsel bir varolan-şey olarak uzay ile özdeksel/cisimsel varolan-şeylerden ayrı olarak özel bir ilişki içinde bulunur ve başka dillerden ayrı olarak Almanca bu ayrımı yansıtır. Türkçe bu

bağlamda ‘Ben’ için de ‘de’ ilgecini kullanır. Bilincim’de’ dediğim zaman burada hiçbir biçimde bir uzaysallık değil ama tinsel bir ilişki imlenir; doğal dil bu bakımdan ne eksiktir, ne de bir yanlış anlamaya ya da anlamamaya yol açar. Ama Heidegger’in kurguladığı etimolojik tabloyu yeniden yaratabilmek için böyle bağlamlarda bütün bir metni anlamsızlaştıracak bir ‘de’ ilgecini kullanamayız ve Almanca ‘bei’nın Heidegger’in burada gösterdiği etimolojisini yansılayacak başka bir Türkçe ilgecin yokluğunda biraz yapay bir anlatıma başvurmak zorundayız — örneğin ‘ortasında,’ ki gene de ‘uzaysal’dır ve Dasein için Heidegger’in istediği anlama bütünüyle uygun değildir (İngilizce çeviri (MR) ‘algonside’ ilgecini kullanır.) Heidegger’in dizgesinde oradaki-Varlığın Varlığı (cisimsel bedeni) bir ‘kategorisel’ olarak ‘içinde-Varlık’ ilişkisi içindedir; ama oradaki-Varlık kendisi bir ‘varoluşsal’ olarak böyle elönünde-bulunan şeylere özgü bir uzaysal ilişkiye girmez. ‘Bei’ özdeksel-cisimsel olmayan oradaki-Varlığın ‘tinselliğine’ uygun düşen bir anlamda ve işlevde yorumlanabilir. — İçinde-Varlığın oradaki-Varlığa değil ama oradaki-Varlığın Varlığına ait bir eklemleme olduğuna dikkat etmeliyiz. Bu Varlık bedenseldir.

ortasında Varlık: Sein bei

ortaya serme: Freilegung

ortaya sermek: aufschließen, aufdecken

oyalanma: Zerstreuung

Ö

ölüme-doğru-Varlık: Sein-zum-Tode

öncelemek: vorgreifen, vorwegnehmen

önemli olma: ... için önemli olan; ... için soru(n) olan: es geht um ...

[12]: “Dahaçok, onun için Varlığında bu Varlığın kendisinin önemli olması yoluyla varlıksal olarak ayırdedilir” :: “Es ist vielmehr dadurch ontisch ausgezeichnet, daß es diesem Seienden in seinem Sein um dieses Sein selbst geht.”

önesürmek: aussagen

önesürüm: Aussage

önünde bulmak: vorfinden

öte-dünya: Jenseits

öyle-olma: Sosein (belirli Varlık)

özdeş: identisch

özenç: Willkür

özgürleştirme: freigeben

özgün: spezifisch

özgürleştirmek: befreien

P

pekinlik: Gewißheit

R

raslantı: Begegnis

realite: Realität

resim, imge: Bild

ruh durumu: Stimmung

‘Stimmen’ bir müzik aletinin ‘akort’ edilmesi demektir. Başka anlamları arasında örneğin: “er ist schlecht stimmt” :: “keyifsiz, kötü bir ruh durumunda”; “ihm fröhlich stimmen” :: “keyiflendirmek, neşelendirmek.” — [345]: Ruh durumları: “umut, sevinç, coşku, neşe” :: “Hoffnung, Freude, Begeisterung, Heiterkeit.”

ruhsal durum: Befindlichkeit

Sözel karşılık ‘bulunabilirlik’ gibi görünür. Ama bu bulunma bir ‘ruhsal durumun’ ‘bulunabilirliği’dir. [188]: “Ruhsal durum ... ‘birinin nasıl olduğunu’ ortaya serer” :: “Befindlichkeit ... macht offenbar, »wie einem ist«.” Anlatımın sözel olarak ‘bulunabilirlik’ten ne daha azı ne de daha çoğu olmasına karşın, tüm konu özsel olarak duygular ve heyecanlar ile ilgilidir. Heidegger’in ‘ruhsal/duygusal durum’ anlatımını niçin kullanmadığını sorarsak, yanıtını fenomenolojik yöntemde aramaktan başka bir yolumuz yoktur. ‘Ruhsal,’ ‘ansal’ vb. gibi anlatımlar kavramsal olarak uygun olsalar da, fenomenal olmaktan uzaktırlar. — Heidegger bu bağlamda ‘Dasein’daki ‘Da-’ ile ilgilenmektedir. ‘Uzaysal’ ‘Da’ ya da ‘Orası’nı çözümlemekte ve ondan türettiği varlıkbilimsel kıpıları tartışmaktadır. Bunlardan biri ‘Befindlichkeit’tır. ‘Befindlichkeit’ sözcüğü ‘befinden, befindlich’ten türetilir ve ‘Orası’ ile fenomenolojik olarak hiç kuşkusuz ‘ruhsal durum’dan daha kolay ilişkilendirilebilir. Ve gene de ‘bulunabilirlik’ gibi sözel bir çeviri sözcüğün Almanca’da taşıdığı imlemi aktaramayacağı ölçüde uygun olmayacaktır. İngilizce çevirilerde denenen ‘attunement,’ ‘affectedness,’ ‘state-of-mind,’ ‘sensibility,’ ‘affectivity’ gibi çözümler sorunun etimolojik doğasını örtüyor görünürler. Buna karşı ‘where-you’re-at-ness,’ ‘foundly,’ ‘so-found-ness,’ ‘how-it’s-going-ness’ gibi karşılıklar ise ilgili olan duygusallık imlemini göstermeyeceklerdir. (MR çevirisi ‘ruh’ sözcüğünden kaçınarak ‘state of mind’ karşılığını kullanır). — [138-9]: “Varlıkbilimsel olarak ruhsal durum başlığı altında belirttiğimiz şey varlıksal olarak en tanıdık ve en gündelik olan şeydir: Ruh durumu, bir ruh durumunda olma” :: “Was wir ontologisch mit dem Titel Befindlichkeit anzeigen, ist ontisch das Bekannteste und Alltäglichste: die Stimmung, das Gestimmtsein.” (Stimmung :: ruh durumu; Gestimmtsein :: bir ruh durumunda olma; Gestimmtseint :: bir ruh durumunda oluş.)

S

sağ duyu: Verständigkeit

sağgörü: Umsicht

[69] ‘Umsicht.’ Sözcük Türkçe’de ‘sağgörü’ye karşılık düşer. ‘Görme’ sözcüğünün fenomenolojik imlemi açıktır. ‘Um-’ öneki kendi başına durduğunda ‘çevrede’ (ya da ‘-mek için’) anlamına gelir. Böylece ‘Umsicht’ ‘çevre-görüş’ gibi semantik olarak ilgisiz bir etimolojik-fenomenolojik yapı taşıyor görünür. Ama ‘um’ öneki ‘hakkında’ olarak da okunabilir. —- Ayrıca: ‘Umsicht,’ ‘Rücksicht’ ve ‘Nachsicht’ :: ‘sağgörü,’ ‘gözetme’ ve ‘hoşgörme.’ Almanca köklere göre: ‘çevre-görüş,’ ‘geri-görüş’ ve ‘arka-görüş’; anlamsal olarak: ‘sağgörü,’ ‘hoşgörü’ ve ‘gözetme.’ Almanca sözcüklerdeki kökensel ortaklığın belirtilmesinin fenomenolojik bir önem taşıdığı düşünülmüş olabilir ve bu ilgi Türkçe sözcüklerdeki ‘görme’ ve ‘göz’ anlatımları yoluyla yansıtılır.

saklamak, korumak: bewahren

saklı tutmak: behalten

saydam: durchsichtig

sergileme: Aufweisung

sergilemek, göstermek: aufweisen

sersemlemek: benommen sein (İng. çeviri (MR) ‘fascinate’ ile karşılar)

seslenme (başvuru): Anruf

sessizlik, ağzı sıkılık: Verschwiegenheit

sezgi: Anschauung

sezmek seyretmek: anschauen

sıkı tutmak, sarılmak: festhalten

sıkı, sıkılık: streng

sınırlama, tanımlama: Umgrenzung

sıradanlık: Durchschnittlichkeit

sıralama: Aufzählung

sinkretizm: uyumsuz parçaları birleştirme

soğrulmak; ortaya çıkmak, doğmak: aufgehen

soğukkanlılık: Gleichmut

sona-doğru-Varlık: Sein zum Ende

sondaki-Varlık: Zu-Ende-sein

sonra: dann

soru: Frage

soru formüle etme: Fragestellung

söylem, konuşma: Reden

söylenti: Hörensagen

sürekli olarak: ständig

süreklilik: Ständigkeit

‘Selbständigkeit’ sözcüğünün ‘bağımsızlık,’ ‘özerklik’ (‘kendi başına durma’) gibi anlamlar taşımasına karşın, Heidegger’in etimolojik eğilimi sözel çeviriyi gerektirir: ‘kendinde-süreklilik’ ya da ‘kendinde-kalıcılık,’ ‘kendinde-durma’ vb. — ‘Süreklilik’ (Ständigkeit) ve ‘kalıcılık’ (Bestand) sözcükleri kavramsal olarak ‘süreksizlik,’ ‘geçicilik,’ ‘yiticilik’ ile karşıtlık içinde dururlar. Anlamın ‘töz’ kavramı ile uyum içinde olması kimi Avrupa dillerinde ‘sta—’ :: ’durma’ kökünün ‘tözsellik’ kavramının sözel anlatımına girmesinin zemini olmuş olmalıdır. — Heidegger’in bir tümcesinde [303] ‘stand’ için Hint-Avrupa ‘sta—’ kökünü içeren beş sözcük vardır: Bestand, Substanzialität, Substanz, Selbständigkeit, ‘existierenden.’ ‘Tözsel’ olan yalnızca ‘duran’ değil ama o denli de kalıcı

olandır, ve dayanıklı, değişmez, yitmez, kendine-özdeş, bir, sürekli, saltık vb. gibi bütünüyle ayrı anlatımlar da aynı ‘stehen,’ (Alm.) ‘stand’ (İng.), ‘stare’ (Lat.) kökü ile anlamdaşlık ilişkisi içinde dururlar. Aslında her ‘A = A’ bu semantik ‘tözselliği’ anlatır — durma, kalma, değişmeme vb. Kavramsal/mantıksal bağıntı böyle sözel-semantik bağıntılara dayanmak zorunda değildir. Sözcük ve kavram arasındaki bağıntı dışsaldır ve tek bir sözcük birçok kavramı anlatmak için kullanılabilirken, evrik olarak birçok kavram pekala bir ve aynı sözcük aracılığıyla anlatılabilir. Fenomenolojik yöntem sözcükler arasındaki ilgi ve andırımları onları kavramsal olarak yoklamadan kurabilir ve Sein und Zeit’ın “anlaşılma güçlüğü” denilen şey sık sık analitik anlağın bu kavramsal bağıntılara herhangi bir anlam verememesi, onları sınamasını sağlayacak kavramsal ölçünlerden yoksun oluşuna bağlıdır. Kavramsal bağıntının yokluğunda onu aramak anlağı çaresiz ve devimsiz bırakır, açıkça dışsal-imgesel kurgulara yöneltir. Bu çekicidir. Dışsal da olsa, düşünceyi dayanamayacağı dinginlikten özgürleştirir.

süreksizlik: Unständigkeit

sürmek: währen

Ş

şaşkınlık: Verwirrung

şey: Ding

Şeylerin kendilerine: zu Sachen selbst!

“Şeylerin kendileri”nin bir tasarım, bir kavram, ya da bir düşünce oldukları gözden kaçırılır. Thales ‘Su’yu ya da Anaxagoras ‘apeiron’u arke olarak konutladığı zaman, hiç kuşkusuz bunun yalnızca kendilerinin bilinçlerinde bulunan birşey olduğunu düşünmüyorlardı. ‘Şey’ bir kavramdır, çünkü onu düşünürüm, bilincimdedir, benim öznelliğimde bulunur. Duyular ‘Şey’e ulaşamazlar. Duyular duyumsarlar — onları uyaran özdeksel etkileri. ‘Orada olan’ın bu öznellik olan ‘Şey’ olduğundan nasıl emin olabilirim? ‘Nesne’ için aynı şey geçerli değil midir? ‘Özdek’ için? ‘Cisim’ için? Doğal bilinç böyle soruların bilincinde değildir. Şeylerin kendilerine giderken gerçekte yalnızca kendine gider.

Şimdi (zaman): Gegenwart

Almanca sözcük yer ve zamanda ‘bulunuş’ anlamına gelirken, Geçmiş ve Gelecekten ayrı olarak Şimdi anlamına da gelir. Etimolojik yapısı ‘karşı/doğru-bekleme’ olarak okunabilir. Ayrıca ‘Şimdi’ (‘jetzt’) ‘kıpı’ olarak da kullalınılır ve bununla ilgili ilginç bir betimleme vardır: [423] — “‘Şimdiler’-dizisi kesintisiz ve kopuksuzdur.” :: “Die Jetztfolge ist ununterbrochen und lückenlos.”

şimdi ... iken: jetzt, da ...

şimdi henüz değil: Noch-nicht-jetzt

şimdiki: gegenwartig

şimdikileştirmek: gegenwärtigen

Sözcük ‘gegenwärtig/şimdiki’ sıfatından türetilmiş ve ‘şimdiki kılma’ ya da ‘bulunur kılma’ olarak okunabilecek olan anlatım ilkin Husserl tarafından kullanılmıştır.

şurası: dort

T

talih: Geschick

tamamlamak, bitirmek: erledigen

tamamlanmışlık: Abgeschlossenheit

tanıt, tanıtlama: Beweis

Klasik felsefe usun arı kavramsal-mantıksal işlevi olan tanıtlamayı gerçekliğin ölçütü ya da güvencesi olarak ister. Ancak tanıtlanan gerçektir, ve ancak gerçek olan vardır. Tanıtlanamayan ussal olmayandır, ve gerçek varlıktan yoksun bir kuruntudur. Tanıtlanan şey kavramın kendisi olduğu için, tanıtlama kavramın ona temel olan karşıt kavramın kavranması ve böylece bir birliğe, yeni bir kavrama ilerlemeden başka birşey değildir. Bu özsel bağıntılılık ise eytişimsel olanın kendisidir: Her Kavram belirli olmakla kendinde olumsuzu ile zorunlu birlik ilişkisi içindedir. Bu karşıtlık ilişkisi bir 'ortadan kaldırma,' eş deyişle hem yok etme hem de saklama anlamına gelir. A = A kavramın 'anlak' durumu, 'soyut,' 'ilişkisiz,' 'dolaysız,' 'belitsel,' 'çıkarsanmamış,' 'tanıtlanmamış' durumudur. Ama her kavram (A) belirli olmakla o denli de kendi başkası (-A) ile zorunlu birlik-karşıtlık ilişkisi içinde durur. Böylece kavram hem kendisi hem de karşıtıdır. Bu karşıtlığın kuruluşu (eytişim) doğal düşünceyi de devindiren etmendir. Böylece klasik felsefenin kavrama yaklaşımı ona dışsal değil, ama onun kendi deviminin izlenmesidir ve 'yöntem' kavramın kendi öz devimidir. Heidegger kavramın eytişimsel açınımını değil, ama bu açınıma dışsal doğal dil-çağrışımlarını, olumsal-etimolojik bağıntıları izler. Bu düzeye dek, usun eytişimsel bakış açısından, dizgesi dışsal bağıntılar temelinde kurulan bir 'Konstruktion' doğasındadır.

tanıtlı, zorunlu: apodiktisch

tarih: Geschichte

[379] "Tarih varolan oradaki-Varlığın zamanda yer alan özgün 'olayları'dır" :: "Geschichte ist das in der Zeit sich begebende spezifische Geschehen des existierenden Daseins." 'Geschichte' 'tarih' demektir ve doğal dilde sözcüğün bağlamına göre ya 'edimsel' tarihin kendisi olarak ya da tarih bilimi olarak anlaşılır. Heidegger ikinci anlam için, bir bilim olarak tarih için 'Historie' sözcüğünü kullanır ve böylece bu sözcüğe 'edimsel tarih' anlamını yasaklar. İng. çeviri (MR) 'Historie' için 'historiology' anlatımın kullanır.

tarih bilimi: Historie (Heidegger bunu 'Geschichte'den ayırır [375] [378]

tarih bilimsellik: Historizität

tarih-bilimsel: historisch

tarihlendirilebilirlik: Datierbarkeit

tarihlendirme: Datierung

tarihsellik: Geschichlichkeit

tartışmak: besprechen

tasa: Besorgen

Tasa, kaygı ve esirgeme. Ayrıca korku, endişe (sırasıyla: Besorgen, Sorge, Fürsorge; Furcht, Angst). Sözcük üzerine bkz. özellikle s. [57], [352]. Heidegger sözcüğü 'ön-bilimsel ('vorwissenschaftliche') dediği olağan kullanımında taşıdığından ayrı bir anlamda kullandığını belirtir. 'Besorgen' gündelik kullanımda 'sağlama,' 'getirme, 'özen gösterme,' 'bakma' vb. gibi anlamlar taşır. Ama 'tasa' hiç

kuşkusuz ‘etwas kaufen, beschaffen’ anlamında kullanılmaz. Ve gene de [57]: “Anlatımın varlıksal olarak her oradaki-Varlıkta bulunan ‘üzüntü,’ ‘melankoli’ ve ‘yaşam kaygısı’ ile hiçbir ilgisi yoktur.” Belki de ‘tasa’ yerine ‘ilgilenme’ denebilirdi – ‘evle ilgilenme,’ ‘bebekle ilgilenme’ gibi. Gene de çok fazla ikircim için bir neden yok gibi görünür, ve ‘tasa’ sözcüğü insanın asıl Varlığı olarak ‘Kaygı’nın görülebilir kılınmasına bakar [57]: “‘Tasa’ anlatımı aşağıdaki araştırmada varlıkbilimsel terim (bir varoluşsal) olarak kullanılacak ve olanaklı bir dünyadaki-Varlığın Varlığını belirtecektir. Terim oradaki-Varlık en yakından ve büyük ölçüde ekonomik ve ‘pratik’ olduğu için değil, ama oradaki-Varlığın kendisinin Varlığı kaygı (Sorge) olarak görülebilir kılınacağı için seçilmiştir.” — Almanca’da ‘Besorgen’ ve ‘Sorge’ arasındaki etimolojik ilişki Türkçe’de görünmez. — Kaygı özsel olarak oradaki-Varlığın ‘ölüm’ ile ilişkisi karşısındaki durumu tarafından belirlenir ve belki de sözcüğün Türkçe’de ‘tasa’dan daha dramatik bir kullanımı olduğunu düşünebiliriz. (İngilizce çeviri (MR) ‘Besorgen’ için ‘concern’ sözcüğünü kullanır.)

tasalılık: Besorgnis

tasar: Entwurf

‘Entwurf’ (tasar) ve ‘entwerfen’ (tasarlamak) sözcüklerinin kökleri ‘werfen’dir (fırlatmak, atmak). Görünürde doğal dil Almanca’nın bu özel durumunda, ‘fırlatma’ anlamından ‘tasarlama,’ ‘bir tasar yapma’ anlamına geçmiştir. Bu açıkça olumsaldır ve buna göre birşeyi ‘tasarlamak’ anlatımını birşeyi ‘fırlatmak’ ile ilgilendirerek okumak kolay değildir. Aslında bir Alman bile (başka herhangi dillerde konuşan herkesin benzer durumlarda yaptığı gibi) ‘entwerfen’de hiçbir zaman ‘werfen’i düşünmek zorunda değildir. Heidegger ‘fırlatma’ sözcüğüne verdiği fenomenolojik anlamı ‘tasar’ sözcüğünün fenomenolojik anlamı ile bağlı görür.

tasarlamak, taslak yapmak: entwerfen

tekinsizlik: Unheimlichkeit

tematik: thematisch

Sözcüğün genel olanın dışında daha belirli bir anlamı yok gibi görünür ve raslantısal bir inceleme ile karşıtlık içinde, dizgesel ve daha belirgin bir araştırma yolunu imler. Belki de ‘tema’ fenomenolojik yöntemin nesnesine yaklaşma yolunu belirtir. Ayrıntılı açımlama için bkz. s. [363]: “Varlık-anlayışının eklemlenişi, konu alanının bu anlayışın kılavuzluğunda sınırlanması ve varolan-şeylere uygun kavramsallığın bir ön-taslağının çizilmesi [temalaştırmaya] aittir.”

temellendirilmiş: fundiert (:: koyulmuş, ikincil, türevsel)

teslim etmek: ausliefern, überantworten

töz(sellik): Substanz(ialität)

[25] ousia :: töz. Heidegger Yunanca ousia (töz :: Substanz) sözcüğünün parousia (bulunuş :: Anwesenheit) ile anlamdaş olduğunu düşünür.

türevsel: abkünftig

U

uğruna: Um-Willen

umut: Hoffnung

usanç, bıkkınlık: Überdruß

usandırıcılık: Aufdringlichkeit

ussal hayvan: zoon logon exon

[25] Heidegger bu ‘zoon logon’u ‘vernünftiges Lebewesen’ olarak ya da ‘animal rationale’ olarak değil, ama “Varlığı özsel olarak “‘konuşabilme’ tarafından belirlenen dirimli şey” :: “das Lebende, dessen Sein wesenhaft durch das Redenkönnen bestimmt ist” olarak okur, çünkü ‘Logos’ etimolojik olarak ‘us’ değil ama ‘konuşma/Reden’dir, çünkü legein/konuşma sözcüğünden türetilmiştir. Ayrıca sözcüğü noein (bilmek, algılamak) ile özdeşleştirir ve dialektikos/eytişimsel sıfatında da aynı kökün bulunduğunu düşünür.

uzak[sız]laştırma: Entfernung

‘Entfernung’ ‘uzaklaştırma’ demektir (‘fern’ = ‘uzak’). Ama ‘Ent-fernung’da ‘-ent’ ön-ekinin bir pekiştirici ve bir de karşıt olarak yoksunlaştırıcı (‘privative’) anlamı vardır. Heidegger sözcüğe bu ikinci anlamı da ekler [105]: “Entfernung uzaklığın yitik-kılınışı demektir, ki birşeyin uzaklığının yitişi, onu yakınlaştırma anlamına gelir.” Heidegger önekin bu olumsallığını özsel bir olgu olarak aldığı için, sözcüğün Türkçe’ye çevrilmesi ancak Türkçe’de de böyle bir olumsallığın bulunmasına bağlıdır. Ama Türkçe’de buna uygun bir anlatım biçimi yoktur. Sözcük ‘uzaklığın giderilişi’ gibi bir anlatımla pekala çevrilebilir olsa da, Heidegger’in Almanca sözcüğe yüklediği anlam ikircimini ‘uzak[sız]sızlaştırma’ gibi bir yapı daha iyi gösterir.

uzaklık: Entferntheit

uzaktalık: Abständigkeit

uzam (extensio): Ausdehnung

uzama, uzanış Strecke

uzunluk: Erstreckung

uzamlı şey: res extensa

uzatılmışlık: Erstrecktheit

uzay: Raum

uzlaşmak, anlaşmak: abfinden

Ü

ürkeklik: Schüchternheit

üstünden atmak: entlastet

üzerinden atlamak: übergehen

V

Varlık: Sein

Heidegger Varlığı ‘soyut’ olarak, ‘Varlık = Varlık’ olarak değil, ama kendisinden daha çoğu olarak alır. Ve gene de bu özdeşlikten çokluğa, kendisinden başkasına geçişin eytişimsel olmadığını düşünür. — Varlık ilkin kendisidir. Eğer kendisinden başkası ise — ki ‘Varlık nedir?’ sorusunun kuşkulandığı şey budur — o zaman bu başkasının Varlık ile ilişkisi nedir? Fenomen durumunda birşeyin Başkası olarak görünmesi onun değişim olduğunu ve böylece bir akış durumunda olmakla gerçeklik (Varlık) taşımadığını anlatır (Parmenides ve Herakleitos: P: fenomenal değişim dünyası

çelişkilidir, öyleyse yoktur; H: akış/değişim içindeki fenomenal dünya değil ama yalnızca değişmez/dingin Bir/Logos gerçektir). Varlık tanımlanırsa, soru yanıtlanırsa, hiç kuşkusuz ortaya çıkacak olan şey Varlığın kendinde Başkası da olduğu olacaktır (Varlığın eytişimi onun Yokluk ile bir olduğunu gösterir: Herakleitos). — Heidegger 'olma'yı 'ontik' anlatımı ile anlatır ve onu varlıkbilimsel/ontolojik imlemde gördüğü oradaki-Varlıktan ayırır. — [4]: "'Varlık' ona varolan-şey denebileceği bir yolda belirlilik alamaz." :: "»Sein« kann nicht so zur Bestimmtheit kommen, daß ihm Seiendes zugesprochen wird."

Parmenides üzerine bir not

[212]: "Varolan-şeyin Varlığının Parmenides tarafından ilk açığa çıkarılışı Varlığı Varlığın 'algısal anlaşılması' ile "özdeşleştirir" :: "Die erste Entdeckung des Seins des Seienden durch Parmenides »identifiziert« das Sein mit dem vernehmenden Verstehen von Sein."

Parmenides'in Doğa Üzerine çalışmasının 'Önsöylem'i Sextus Empiricus tarafından da saklanmıştır (Matematikçilere Karşı, VII 111). Sextus şöyle bir yorum yapar: ''Xenofanes'in arkadaşı Parmenides inanç ile birlikte olan ve zayıf sanıları olan usu kınadı, ve duyulara güvenmeye de son verdiği için, bilgi ile birlikte olan usu ya da yanılmayan usu gerçekliğin ölçütü saydı.''

Parmenides Peri Fuseos'tan ("Doğa Üzerine") kalan fragmanlarında şöyle birşeyler söyler: "[Ç]ünkü olmayanı bilemezsin — bu olanaksızdır —, ne de bildirebilirsin, çünkü düşünülebilen ve olabilen aynı şeydir." "Ama gerçeklik yalnızca 'olan'dır. Bu ne başka birşeyden doğar, ne de geçicidir; bütündür, kendi sınıfında tektir, devimsiz ve sonsuzdur. Ne vardı, ne de olacaktır, ama aynı zamanda herşeydir. Çünkü onun için nasıl bir doğuş arayacaksın? Nasıl ve nereden artabilir? Olmayandan olacağını ne söylemene ne de düşünmene izin vereceğim, çünkü 'olan'ın olmadığı ne söylenebilir ne de düşünülebilir. Hangi zorunluk onun daha sonra ya da daha önce yokluktan başlamasını sağlayabilir? Öyleyse baştan sona ya olmalı ya da olmamalıdır. Ne de herhangi bir kanı gücü başka birşeyin var olmayandan doğmasını sağlayacaktır. Böylece doğuş yitmiştir, ve yitiş inanılamazdır."

Parmenides 'Düşünce' ve 'Varlığın' birliğinden, yani 'bilgi'den, yani 'gerçeklik'ten söz eder, algının ve varlığın birliğinden, 'görüngü'den değil. Parmenides'in ne demek istediğini yalnızca çevirinin 'doğruluğu'ndan değil, etimolojik bir sınamadan değil, ama kendi usumuzun yargısından da biliriz, çünkü Parmenides ile zaman aşımına uğramayan aynı usu paylaşırız. Heidegger'in Parmenides'e yaklaşımı bir kendini-aldatma tutumudur: "'Gerçeklik' 'Şey' ile, 'kendi-kendini-gösteren' ile aynı şeyi imler" :: "»Wahrheit« bedeutet dasselbe wie »Sache«, »Sichselbstzeigendes«." Yönteminin aygıtlarının kendileri böyle çarpıtmaları anlamamızı sağlar. Hiç kuşkusuz 'Şey' kendini gösterir; ama doğa yasası, geometrik teorem, kısaca İdea kendini duyulara sunmaz. 'Gösterme' ise duyulara 'sunma'dan başka bir anlama gelmez. Heidegger güçlüğü derinden duyumsamaktadır ve kendine ikircim noktaları bırakmayı boşlamaz [212]: "Varlığın 'algısal anlaşılması'" :: "vernehmenden Verstehen von Sein" gibi birşeyden söz eder.

varlıkbilim: Ontologie

Varlıkbilim var olanı araştıran düşünme demek olmalıdır. Var olanın var-olmayan birşey olmaması gerekir. Ama fenomen vardır ve yoktur. Buna göre tüm fenomen dünyası her noktasında kendini başkasında gösterenin bitimsiz 'değişim' dünyasıdır, ve kendinin ve başkasının, olmanın ve olmamanın birliği olarak yiticidir, sonludur. Varlığın ve Yokluğun birliği olarak, hiç olmazsa gerçek Varlık değildir. Böylece fenomenoloji gerçek Varlığın değil, ama ancak yarı-gerçek, sonlu, yitici Varlığın, varolan-şeylerin bir bilimi olabilir. (Hegel'in 'Tinin Görüngübilim'i gerçek olmayanın,

henüz oluş sürecinde olan Tinin bir çözümlemesidir.) Sonlu olanın yöntemi olarak fenomenoloji böylece sonsuz Varlığı araştıran bir ontoloji üzerine dışardan uygulanan bir yöntem olarak geçerli olamaz. Heidegger'in bu sorunun üstesinden gelme yolu 'fenomen'i yeniden tanımlamak, onun kendini 'başkasında' değil ama 'kendi kendisinde' gösteren olduğunu sözcüğün Yunanca'daki etimolojisine dayanarak göstermektir. Bu çözüm fenomeni gerçek Varlık olarak, ve algıyı gerçek Bilgi olarak yeniden tanımlar. Buna göre, Heidegger "Felsefe evrensel fenomenolojik varlıkbilimdir" der.

varlıkbilimsel ontologisch

varlık-duruşu: Seinsstand

varlık-durumu: Seinsverfassung

varlıksal ontisch

'Varlıksal' anlatımı varolan-şey ile, 'varlıkbilimsel' anlatımı ise Varlık ile ilgilidir. [13]: "varolan-ilgili olarak, e.d. varlıksal olarak." :: "existentiell, d. h. ontisch." [11]: "pozitif bilimlerin varlıksal soruşturması" :: "ontischen Fragen der positiven Wissenschaften."

varolan: existentia

varolan-şey: das Seiendes; 'seiend' :: 'var olan'

[45]: "Varolan-şey bir 'Kim' (varoluş) ya da bir 'Ne'dir (en geniş anlamda elönünde-bulunuş)" :: "Seiendes ist ein Wer (Existenz) oder ein Was (Vorhandenheit im weitesten Sinne)." 'Seiende' sözcüğü 'seiend/olan' anlatımından türetilir ve önüne 'belirtici' bir 'das' eklenip bir 'ad' olarak kullanılır: das Seiendes. Sözcük Türkçe'ye 'olan-şey' olarak da çevrilebilir. 'Das Seiendes' yalnızca 'olma'yı anlatan soyut ' das Sein/Varlık' anlatımı ile karşıtlık içindedir, doğrudan doğruya belirli bir 'Şey'i anlatmaz, ama genel olarak 'varolan-şey(ler)i' anlatır. ('Olan' anlatımının kendinde bir özne imlediğini, 'olan-birşey' anlamına geldiğini gözden kaçırmamalıyız.) 'Varlıklar' dediğimiz zaman demek istediğimiz şey de genel olarak 'varolan-şeyler'dir. — Birşeyin yalnızca 'olma'sı onun 'ne' olduğunu, belirlenimini bildirmez. 'Var olma' anlatımı da 'olma'nın dışında herhangi bir belirlenim eklemez (olan :: var olan; 'var' anlatımı herhangi bir 'şöylelik' ya da 'böylelik,' bir nitelik imlemez). Burada kavramı dikkate almayan ve 'varlığı' duyusal olanla özdeşleştiren analitik-görgül bakış açıları çözemeyecekleri bir varlıkbilimsel sorunla karşılaşırlar. 'Var olmak' anlatımı (ya da kavramı) doğal, tinsel, ideal varlıklar açısından varlıkbilimsel bir ayrım imlemez. Bu yüzden 'varolan-şey' özdeksel, tinsel ya da mantıksal/kavramsal olabilir. Her kavram ontolojisini kendi belirleniminden belirler. — Almanca belirli varlıklar için 'Dasein' anlatımını kullanır ve Heidegger bu sözcüğü doğal dilden koparark sınırlayıp 'insan'a ayırır. (İngilizce çeviri (MR) sözcüğü 'entity' ile karşılar.)

varolan-ilgili : existentiell (existent: varolan)

[13]: "Ama varoluşsal analitik kendi yanından son olarak varolan-ilgili olarak, e.d. varlıksal olarak kökleşmiştir" :: "Die existenziale Analytik ihrerseits aber ist letztlich existentiell, d. h. ontisch verwurzelt." Sözcük bütün metinde salt bir kez kullanılır.

varolma-ilgili (= ontisch): existenziell

Varolan-şey olarak görülen oradaki-Varlık ile, ya da oradaki-Varlığın Varlığı ile karşıtlık içinde bir varolan-şey olarak görülen oradaki-Varlık ile ilgilidir. [12]: "Varoluş sorusu her zaman yalnızca varolmanın kendisi yoluyla arılık içine getirilir. Kendi kendisinin bu yolda önden giden anlayışına varolma-ilgili [existenziell] anlayış deriz" :: "Die Frage der Existenz ist immer nur durch das

Existieren selbst ins Reine zu bringen. Das hierbei führende Verständnis seiner selbst nennen wir das existenzielle.” [65]: “eine vorontologisch existenzielle Bedeutung :: ön-varlıkbilimsel varolma-ilgili bir imlem.”

varoluş Existenz

[41]: “Varlık-belirlenimi olarak varoluşu yalnızca oradaki-Varlığa ayıracağız.” [231]: “Varoluş teriminin biçimsel olarak belirttiği şey oradaki-Varlığın anlayan ‘Olabilme’ olarak varolduğudur.” [232]: “Varoluş düşüncesini anlayan ‘Olabilme’ olarak belirlemiştik” :: “Die Idee der Existenz bestimmten wir als verstehendes Seinkönnen.” — [117]: “Gene de insanın “töz”ü ruh ve beden bireşimi olarak tin değil, ama varoluştur” :: Allein die »Substanz« des Menschen ist nicht der Geist als die Synthese von Seele und Leib, sondern die Existenz. “

varoluşsal: existenzial

Oradaki-Varlık ile ilgili; ‘kategorisel’ olanla karşıtlık içinde, oradaki-Varlığın özsel bir özelliği. — [45]: “Varoluşsallar ve kategoriler Varlık-karakterlerinin iki temel olanağıdır. Onlara karşılık düşen varolan-şeyler sırasıyla birincil soruşturmanın değişik türlerini isterler: Varolan-şey bir ‘Kim’ (varoluş) ya da bir ‘Ne’dir (en geniş anlamda elönünde-bulunuş)” :: “Existenzialien und Kategorien sind die beiden Grundmöglichkeiten von Seinscharakteren. Das ihnen entsprechende Seiende fordert eine je verschiedene Weise des primären Befragens: Seiendes ist ein Wer (Existenz) oder ein Was (Vorhandenheit im weitesten Sinne).”

varoluşsallık: Existenzialität

vazgeçme: verzichten

vazgeçmek: aufgeben

vefat: Ableben

Y

yakında, yakın olarak: zunähcst (bkz. ‘en yakından’)

yakınlaştırma: Näherung

yakınlık: Nähe

yaklaşmakta olmak (‘önünde-durmak): bevorstehen

yanyanılık: Nebeneinander

yapı: Struktur

yapılanış: Konstitution (bkz. durum :: Verfassung)

yaşantı: Erlebnis

yazgı: Schicksal

yeniden söylemek: weitersprechen, Nachsprechen

yer açma: Einräumen (sözcük ayrıca ‘kabul etme,’ ‘onaylama’ gibi anlamlar da taşır)

yığın: Haufen

yineleme: Wiederholen

yitme: Verenden

yokluk, bulunmama, olmama: Fehlen:

yoksunluk, yoksunluklu: Privation, privative

yol, kip, tür: Weise

yordam: Vorgang

yorum: Interpretation

[40]: “... yorum bu açığa serme işine yalnızca açığa serilenin fenomenal içeriğini varoluşsal olarak kavrama yükseltebilmek için katılır.” [148]

yorumlama, ortaya serme: Auslegung

“Anlamanın gelişimine yorumlama diyoruz. Yorumlamada anlama anladığını anlayarak kendinin edinir. Yorumlamada anlama başka birşey değil ama kendisi olur. Yorumlama varoluşsal olarak anlamada temellenir, ve anlama yorumlama yoluyla ortaya çıkmaz. Yorumlama anlaşılan üzerine bilgi edinme değil, ama anlamada tasarlanan olanakların geliştirilmesidir.” :: “Die Ausbildung des Verstehens nennen wir Auslegung. In ihr eignet sich das Verstehen sein Verstandenes verstehend zu. In der Auslegung wird das Verstehen nicht etwas anderes, sondern es selbst. Auslegung gründet existenzial im Verstehen, und nicht entsteht dieses durch jene. Die Auslegung ist nicht die Kenntnisnahme des Verstandenen, sondern die Ausarbeitung der im Verstehen entworfenen Möglichkeiten.” — Auslegung ve Interpretation (yorum) arasındaki ayrım konusunda Heidegger herhangi birşey söylemez. ‘Ortaya serme,’ ‘sergileme’ gibi bir anlam daha taşıyan ‘Auslegung’ kendi payına fenomenolojik bir üstünlük taşır.

yorumlanmışlık, ortaya serilmişlik: Ausgelegtheit

yönlendirilmiş: ausgerichtet:

yönlendirmek:ausrichten:

yüreksizlik: Bangigkeit:

Z

zaman: Zeit

[430]: Heidegger Varlık ve Zaman’ın son bölümünde (II. 6) ‘zaman’ kavramını Hegel’in aynı kavram üzerine eytişimsel çözümlemesi ile karşılaştırma içinde ele alır. Bölümdeki birkaç önemli nokta şunlardır. — İlkin ‘uzay’ kavramı ile ilişki sorunu vardır. Heidegger uzay ve zaman kavramlarının birliğini fenomenolojik olarak alır, onları ayırır. Kitabın başlığının da gösterdiği gibi, Sein özellikle Zeit ile ilişki içinde durur ve bir tür analitik öncelik taşır. Kurgul yöntemi izleyen Hegel ise bu iki kavramın ayrı olmadıklarını ve dışsal/sentetik bir “ayrıca” ile biraraya getirilmelerinin aralarındaki özsel birliği anlatmadığını belirtir: Uzay zamansız değildir, ve zaman uzaysız. Uzayın şu ya da bu noktası zamansız, zamanın şu ya da bu kıpısı uzaysız değildir. Bu karşıtları ancak analitik anlak ayırır, ve o zaman birer düşünce-şey olurlar. Kurgul birlik hiçbir durumda bir aracılığa, bir dolaylılığa gereksinmez, çünkü ‘kavram birliği’ herhangi iki cismin ilişkisi gibi birşey değildir. Karşıtların mantıksal birlikleri herhangi bir fenomenolojik betimlemeye gereksinmez. Önemli olan ve belki de güç olan şey uzayın ve zamanın karşıtlar olup olmadıklarını kavramaktır. — Söz konusu edilen geçişi yapan, daha doğrusu daha şimdiden yapmış olan şey karşıtların kendileridir. Heidegger’in fenomenolojik yöntemi “noktanın şişerek, kendine hava basarak zaman olması” gibi fenomenolojik bir betimlemeyi temel alır. Açıktır ki burada Heidegger

noktanın vb. kavramı ile değil ama fenomenolojik tasarımı ile ilgilenir ve böylece kurgul felsefeyi dokunmadan bırakır. — İngilizce çeviri ‘ortadan kaldırma’nın ikili anlamını kapsayan ‘aufheben’i ‘transmute’ ile karşılar — ‘biçimini değiştirmek.’ — ‘Sav’ ve ‘karşısav’ anlatımlarını Hegel değil ama Fichte kullanır. ‘Sentez’ kurgul değil ama görgül bir birliktir, karşıtların birliği değil ama yalnızca ayrı olanların bir ‘ayrıca’ yoluyla üretilen dışsal birlikleridir. Bireşim çözülebilirdir, ve bileşenler birlikleri dışında kendi başlarına kalıcıdırlar. Karşıtların birliği böyle çözümlemeye izin vermez ve kıpılar kendilerinde kendi karşıtları tarafından belirlenmeksizin kendileri olamazlar.

zaman-içindelik: Innerzeitigkeit

zaman-ilgili: temporal

[19]: “Varlığın ve karakter ve kiplerinin kökensel anlam belirliliğine onun zaman-ilgili belirliliği diyeceğiz.”

zaman-ilgililik: Temporalität

[19]: “Zamansal” “anlatımı ön-felsefi ve felsefi dil-kullanımına” ait iken, buna karşı “zaman-ilgililik” ise “Varlığın ve karakter ve kiplerinin kökensel anlam-belirliliği”dir.

zaman almak, kendine: zeitnehmen, sich (kendine zaman ayırmak)

zamansal: zeitlich

[420]: “Oradaki-Varlık karakterinde olmayan her varolan-şey zamansal değildir.”

zamansallaştırma: zeitigen

‘Zeit’ sözcüğünü içermesine karşın, sözcük ‘olgunlaştırmak, oldurmak; ortaya çıkarmak’ demektir. Ama Heidegger’in metninde söz konusu olan zamanın ‘olgunlaştırılması’ ya da ‘oldurulması’ olduğu için, ve Almanca sözcük ‘Zeit’ı içerdiği için, sözcük etimolojik çeviriyi gerektiriyor görünür.

zamansallık: Zeitlichkeit

[17]: “Zamansallık oradaki-Varlık adını verdiğimiz varolan-şeyin Varlığının anlamı olarak gösterilecektir.” Bkz. ayrıca [326].

zararlılık: Abträglichkeit

İDEA YAYINEVİ (2009)

Yabancı Sözcükler

Kaynak · İdea

l İDEA / SÖZLÜK / YABANCI SÖZCÜKLER İÇİN

İdea Yayınevi / Sözlükler

Herşey akıştadır — Klasik olanın, Logosun dışında. Klasik olanın Zaman ile bir işi kalmamıştır, çünkü idealdir. Eskimez, yeni olmayı önemsizleştirir. Biçimde erişilen sonsuzluktur. Klasik Helenik Tin insan doğasının Bilgide, Özgürlükte ve Güzellikte gerçek açınımının karakterini sergilediği düzeye dek, Dünya-Tinine Tarihin ereksel-ussal sürecinde ilerlemenin gerçek yönünü gösterdiği düzeye dek insanlığın bütününün her zaman genç kalan güzel öğretmenidir.

Yabancı Sözcükler

A B C Ç D E F G H I İ J K L M N O Ö P Q R S Ş T U Ü V W X Y Z

A

a fortiori daha da güçlü bir nedenle

a posteriori (Lat. ‘‘sonrakinden’’) (sft. ve blt.) sonsal (deneyimden türetilen, görgül)

a priori (Lat. ‘‘öncekinden’’) (sft. ve blt) önsel (deneyimden türetilmeyen, kuramsal, kurgul)

agape (Yun.: sevgi) erotik olmayan sevgi; Erotik sevgi ile karşıtlık içinde Hıristiyan sevgi

agnostisizm bilinemezcilik

aistesis (Yun.) algı

akozmizm evren yokluğu, evrensizlik

aleteia (Yun.) gerçeklik

alloglossie allo: yabancı, başka; glosse, glossie: aldatıcı, yanıltıcı açıklama, yorum

amor generosus yücegönüllü sevgi

anakronistik, zaman-uyumsuz anachronistic (anachronism: tarihsel olguları ait olmadıkları zamanlara yerleştirmek)

Ananke (Yun.) Zorunluk Tanrısı

ancien régime (Fr.) eski rejim. Fransa’nın 1789 Devriminden önceki toplumsal ve politik düzeni.

Angst (Alm.) endişe

anima mundi dünya ruhu

Anschauung (Alm.) sezgi

antipodlar antipodes yerin yüzünde birbirlerine yüzseksen derece karşıt noktalar

aorata (Yun.) duyulur-olmayanlar (görülemezler)

apati aphaty duygu yitimi

a parte ante geriye, önceye doğru

a parte post ileriye, sonraya doğru

apeiros (Yun.) sınırsız

apodiktik apodictic zorunlu olarak doğru, tanıtlı, belgitli

apoloji savunma

appetition itki Leibniz: Monadın iç ilkesinin bir algıdan bir başkasına değişim ya da geçiş üreten etkinliği

arkaik archaic (Yun. ‘arkhe’den) baş, başlangıç, ilk, ilke, ön

arketip archetype kökensel model, ilk örnek; arke ilk, ilke; esk Yun. arkhetupos, ilk şekillenmiş

ataraxia ansal dinginlik

ateist tanrıtanımaz

ateizm tanrıtanımazlık

atomos eidos (Yun.) ‘kesilemez biçim’

aura Epilepside nöbeti hemen önceleyen ve sesler ya da ışık çakmaları ile beliren atak; görülmez yayılım, örneğin bir koku gibi

avant-garde Uygulayım ve düşünceleri belirgin olarak deneysel ya da genel olarak kabul edilenlerin ilerisinde olan sanatçılar.

B

Bildungsroman (Alm.) kahramanın ekinsel/eğitsel gelişimi üzerine kurulu roman

bohem bohemian Uylaşımsal olmayan bir yaşam sürdüren bir kişi, özellikle yazar ya da sanatçı

C

caput mortuum 'ölü kafa,' posa

chef-d'oeuvre (Fr.) başyapıt

cogitata (Lat.) Husserl'de: düşünülenler (nesneler)

cogitatio (nis) (Lat.) düşünme(ler); düşünce(ler). Husserl'de: belirsiz düşünme edimi

cogito (Lat.) düşünmek

commonwealth devlet, civitas

conatus (Lat.) çaba

conditio sine qua non (Lat.) olmazsa olmaz koşulu

consensus gentium (Lat.) genel uylaşım

contradictio in adjecto yüklemde çelişki, çelişkili yüklem

Credo (Lat.: "inanırım") Mass ayininin bir bölümü; bir inanç kabulü; (İslamik amentü)

D

Dasein (Alm.) dışvarlık, belirli varlık, oradaki varlık (Heidegger'de "insan")

decursus vitae yaşamın gidişi, süreci

de facto (Lat.) gerçekte; olguda; bir olgu olarak (haklı ya da haksız olmasına bakılmaksızın; yasal vb. olup olmadığına bakılmaksızın)

deictic (ostensive) belgitli, "gösterilebilen"

Deizm Tanrının varlığını kutsal yazılar değil ama doğal us yoluyla doğrulama tutumu

demonoloji cinlere tapınma

destrudo (Marcuse) Ölüm İçgüdüsüne bağlı erke; olumsuz olarak, Yaşam İçgüdüsü ve 'libido' ilişkisine andırımlı

Deus ex machina (Lat.) Eski Yunan tiyatrosunda konuyu çözüme getirmek için oyuna katılan bir tanrı (Yun. 'theos ek mekhanes' = makineden tanrı)

Dieu fainéant tembel Tanrı

Deus sive Natura (Lat.) Tanrı ya da Doğa (Spinoza)

Deus verax gerçeklik Tanrısı, gerçeğe bağlı Tanrı

diairesis (Yun.) çözümleme, bölümleme

dianoetik (Yun.'dan) düşünsel (dia + noein; dia: baştan sona; noein: düşünmek)

diatribe (Yun.) sert bir eleştiri ya da saldırı; yergi

Dichtung (Alm.) şiir; kurgu yazını

Dictung und Wahrheit (Alm.) şiir ve gerçeklik;

diskursif Sözcük algılsal/duyusal yeti ile karşıtlık içinde uslamlama ile ilgili olarak kullanılır. Kökenbilimsel olarak ilgisizdir.

ditirambik ditiramb: duygusal Yunan koral ilahi

E

ego ben

ego agens (Lat.) eylemde bulunan Ben (yapan Ben), kılgısal Us

ego cogitans (Lat.) düşünen Ben, kuramsal Us

eidolon (Yun.) imge, benzerlik, düşlem

eidos (Yun.) biçim, tür

eikasia (Yun.) benzerlik; tahmin

eikon (Yun.) imge, benzerlik, andırım

elegi mersiye elegy

ektipal arketipal/bengi ile karşıtlık içinde doğal, geçici

empati empathybir başka insanın duygularını anlama ve imgesel olarak onlara katılma yeteneği; duyguya öykünme

en masse bütün olarak

ens rationis ussal kendilik, ideal şey

enteleki entelechy (Aristoteles'te) gizillik ile karşıtlık içinde edimsellik

epifenomen ikincil fenomen; insan beyninin fizyolojik ürünü olarak görülen bilinç biçimi

epifenomenalizm bilincin yalnızca beynin fizyolojik bir ürünü olduğu öğretisi (sözel olarak: ek-görüngücülük)

epigram nükteli deyiş, şiir, yazı

epistemoloji bilgikuramı

epitumetikos (Yun.) isteksel, itkisel

epoke epoché askıya alma

eristik eristic (tartışma uğruna tartışmacılık)

erojenik erogenous eşeysel uyarıya duyarlı

eskatoloji eschatology Dünyanın sonu ile ilgilenen tanrıbilim dalı

esprit de sérieux (Fr.) ciddilik tini

ethos (Yun.) töre, alışkanlık, bir topluluğun vb. ayırdedici karakteri, tini, tutumu

eugenik eugenics seçme üzerine dayalı yetiştirme yöntemi yoluyla insan ırkının niteliğinü yükseltme kuram ve uygulayımı

ex offico (Lat.) görevden, görev gereği, görev uğruna

extra-mundane dünya dışı

F

fenomen görüngü/ appearance

fenomen(al) görüngü(sel)

fenomenoloji görüngübilim

filoloji yazınsal metin araştırmacılığı (Yun: "dil/logos sevgisi")

fragman fragment parça

frenoloji "kafatasıbilimi." Beyinde işlevlerin yerinin saptanmasıyla ilgilenirdi.

frontal lobotomi Beynin ön lobundaki sinir yollarını kesme işlemi.

G

Geheimrat (Alm.) özel danışman; Geheimrätin danışmanın eşi

Geist(er) (Alm.) tin(ler), anlık(lar)

Geisteswissenschaften (Alm.) ekinsel bilimler, insan bilimleri

Gentil gentile Yahudi-olmayan

Gesamtskuntswerk (Alm.) bütün(sel)/toplu sanat yapıtı (Wagner)

Gestalt (Alm.) şekil, biçim

gnosis çeşitli dinsel tasarımların sezgisel bilgisi

gospel bir dinsel öğretmenin iletisi, öğretisi.

grotesk grotesque tuhaf ya da inanılmayacak bir yolda çarpık, uyumsuz, yersiz.

16'ıncı yüzyıl başlarında eski Roma evlerinin ortaya çıkarılması sırasında duvarlarında insan, hayvan ve bitki biçimlerinin karışımından oluşan düşlemsel süslemelerin bulunduğu grottoları (mağara) anlatan İtalyanca grottesciden türetildi.

H

hedonizm hazcılık

helenik İskender öncesi Yunan ekini ile ilgili

helenistik İskender sonrası eski Dünya ekini ile ilgili

heretik (Hırist.) yerleşik Kilise inaklarına karşı gelen, yerleşik dinsel görüşlerle çatışan

hermeneutik yorumbilim

Hermetik Hermes Trismegustus ile ilgili. H. T. Mısır tanrısı Thoth için Yunanca adlandırmadır ve kendisine gizemcilik ve büyü ile ilgili çeşitli işler yüklenir.

hilomorfizm özdeğin evrenin ilk ilkesi ile özdeşleştirilmesi

hiloteizm Tanrıyı özdek olarak alan görüş

hilozoizm hylozoism Özdeğin kendi dirimsellik öğesini kapsadığı öğretisi

histrionics aşırı ölçüde yapay, dramatik

Hohenzollern (Alm.) hanedan üyesi

holizm holism bütünün parçalarının toplamından büyük olduğu düşüncesi

horda horde İngilizce'ye Polonyaca'daki ' horda' aracılığıyla Türkçe ' ordu' sözcüğünden girdi

"Collins Eng. Dict.": 1. a wast crowd; throng; mob. 2. a local group of people in a nomadic society. 3. a nomadic group of people, esp. an Asiatic group.

hors de Dieu Tanrı dışı

horismos ayrılık Platon'un İdealar dünyası ve Şeyler dünyası arasında yenemediği düşünülen ikiliği anlatmak için kullanılır

hubris (Yun.) densizlik. (Kendini beğenmişlik, kibir, küstahlık. Yunan trajedisinde sonunda kişiyi kendi yıkımına götüren bir densizlik düzeyine varan hırs, kendini beğenmişlik vb.)

I

İ

iambik Şiirde birincisi kısa ve ikincisi uzun olmak üzere iki heceli yapılar tarafından belirlenen vezin. Birincisi uzun ve ikinci kısa olduğu zaman trokhaik olarak adlandırılır.

ikonografik , ikonografi: Simgelere uylaşımsal anlamlar yüklemek

ikonoklazm ikon deviricilik. Yunan Ortodoks Kilisesi içinde İS 752'den 842'ye dek ikonların ve dinsel imgelerin yokedilmesini amaçlayan heretik devim

index sui et falsi kendinin ve yanlışın imi

intelligentia mundana dünyasal anlık

intelligentia supra-mundana dünya-üstü/ötesi anlık

K

kalon (Yun.) güzellik

kanonlaşma canonization kanunlaşma; kutsama

kat exochen: en üstün derecede (pre-eminently)

katharsis boşalma (Aristoteles'te) Acıma ve korku duygularının uyandırılmasıyla heyecanların boşaltılması.

kathartik cathartic boşaltıcı; Aristoteles: Sanatın etkisi

katheksis İng. cathexis. Alm. Besetzung'u [=ele geçirme, yatırım] karşılar; besetzen ele geçirmek; Esk. Yun. katekhein (tutmak, ele geçirmek); eşeysel erkenin (libido) belirli bir nesne, kişi, Ben, ya da düşünce üzerinde yoğunlaşması

kinematik devimin kuvvet ve kütle ile ilişkisiz irdelemesi

kolure colure gök küredeki iki büyük daireden her biri. Bunlardan biri gök kutuplarından ve güneşitliklerinden, öteki ise kutuplardan ve gündönümlerinden geçer. (güneşitlikleri: equinox/ Tagundnachtgleiche: yılda iki kez gece ve gündüz eşitliği; gündönümü, solstice, yılın en kısa ya da en uzun günlerinden her biri)

kozmografi cosmography Bütün doğa düzeni ile ilgilenen bilim

L

laissez-faire bireycilik öğretisi, kısıtlamasız özgürlük, özellikle tecimde

Lebenswelt yaşantı dünyası, kılgı dünyası (the world of practice)

libidinal libidinal, libidinous

libido [Lat. istek] eşey dürtüsü; 'id'den doğan erke; eşeysel istek

limbo cehennemin kıyısındaki sınır; hapishane; unutulmuşluk koşulu

logistikos (Yun). ussal

Logos (Yun.) us; söz

Lebensnot (Alm.) yaşamsal zorunluk

Liebestod sevgi ölümü

M

magnum opus baş yapıt

mandat mandate resmi bir yönerge ya da buyruk; seçilmiş bir kuruma verilen destek ya da görev

Medici İtalya'da onaltıncı yüzyılda bankerlik, tecim, politika, sanat vb. gibi ilgileri ile ünlü bir aile

meditasyon meditation usu tüm yabancı/dışsal etkilerden yalıtarak kavramsal düşünme

meliorist dünyanın insan çabasıyla iyileştirilebileceğine inanan

meta-fenomenal fenomen ötesi

metafizik fizik-ötesi, metaphysics

metapsikoloji ruhbilimötesi; ruhçözümleme kuramı; genel ruhbilim kuramı; anlık ve beden arasındaki ilişki gibi görgül ruhbilim yasalarının ötesine giden felsefi soruların incelenmesi; ruhbilim için genel yasalar saptama girişimi

metempsikosis Ruhun bir bedenden bir başkasına göçü öğretisi

metexis (Yun.) katılma

mimesis (Yun: mimeisthai) öykünme

monograf tek bir konu ile ilgilenen yazı, deneme

momentum devinirlik

monas (Yun.) bir, birim

N

Naturwissenschaften (Alm.) doğa bilimleri

nickelodeon Beş sent ile çalışan 'devinen resim' kutusu

noesis (Yun.) arı us, kuramsal bilme yetisi; Platon'da İdeaları bilen yeti

noetos (Yun.) düşünülür, anlaşılır (oratos = görülür, algılanır)

nomos (Yun.) yasa

non-ens varolmayan, yokluk

nous us, anlık

nous-theos anlık-tanrı

numen görüngü karşıtı: 'duyulur' değil ama 'anlaşılır' varlık; (Henry More'da) bir yeri ya da bir şeyi gözeten bir tanrı, tin

O

obiter dictum raslantısal söz; geçerken dikkatsizce yapılan yorum

ode ode

okkült gizli

okkültizm büyücülük, falcılık vb.

orata (Yun.) duyulurlar (görülürler)

orbis magnus yeryüzünün güneş çevresindeki devimi ile çizdiği yörünge

ordo cognescendi bilmenin düzeni

ordo docendi öğretme düzeni

ordo essendi varlık düzeni

ordo inveniendi buluş düzeni

orgastik orgastic ('orgasm'dan = yeğin heyecan; orgazm)

orgi orgy sefahat

oximoron çelişkili/uyumsuz terimlerin birlikte kullanılmasıyla yaratılan bir etki, "güzel tiran," "acımasız bir incelik," "korkunç güzel" gibi. (Yun. 'oxus': keskin; 'moros': aptalca)

P

panteizm kamutanrıcılık

paradigma örnek, model

paradigmatik örnek doğasında, örneksel

paralaks parallax bir gök cisminin yeryüzünün yörünge çapına doğru yaptığı açı

parodi birçok sanat dalında iğneleyici, alaycı öykünme uygulayımı

partes extra partes parça dışında parça

pathos Yun.: duygudaşlık, acıma, üzüntü duygusu uyandırma niteliği.

patristik patristic (kilise babaları ile ilgili)

per analogiam andırım yoluyla

peras (Yun.) sınır

pernisyöz anemi öldürücü kansızlık

petitio principii vargının öncüllerde içerildiği yalancı bir tanıtlama

Philosophus teutonicus tötonik felsefeci

punctum saliens (Lat.: sıçrama noktası) belirleyici nokta

pistis (Yun.) inanç

plenum doluluk; plenist doluluk görüşünün yandaşı

pleonazm gerekenden öte sözcük kullanımı, örneğin "kulakla işitmek," "ardılını öncelemek'

pneumatoloji Hıristiyan tanrıbilimin Kutsal Hayalet ve başka tinlerle ilgilenen dalı

polis (Yun.) kent, devlet

post-mortem ölüm sonrası

pozitivist olgucu

pragmatik kuramsal kaygıyı, ilkeyi vb. gözardı etme tutumu

prima facie (Lat.) ilk bakışta

Primum Mobile, primum movens Birincil Devindirici, İlk Devindirici (İng. prime mover)

progressus ad (in) infinitum (Lat.) sonsuza dek ilerleme

promesse de bonheur (Fr.) mutluluk sözü

pragmatizm kuramdan, ilkeden çok dolaysız gerekleri ve sonuçları dikkate alma tutumu

principio individuationis (Lat.) bireysellik ilkesi

psikosomatik psychosomatic (sft.) Ruhsal gerginlikler nedeniyle ortaya çıkan ya da ağırlaştırılan bedensel rahatsızlıklarla ilgili)

Q

quoad nos bizim için

R

raison d'être (Fr.) varlık nedeni

rapsodi yapıca özgür ve aşırı duygusal beste ya da epik şiir

rerum natura (Lat.) şeylerin doğası, evren

res cogitans (Lat.) düşünen şey

res extansa (Lat.) uzamlı şey

romans aşk öyküsü

recherche du temps perdu (Fr.) yitik zamanları arayış

ressentiment (Fr.) içerleme

S

Sabbath Günü Musevilikte ve belli Hıristiyan Kiliselerde haftanın tapınmaya ve dinlenmeye ayrılan

son günü

sapiens bilge (Lat.); Homo sapiens bilen, düşünen insan; (Lat. homo = insan).

Sapiential 'Bilgelik gösteren'

Schund und Schmutz (Alm.) çer çöp ve pislik

Schwärmerei (Alm.) kendinden geçme; coşku; esrime

Selbstanzeigen (Alm.) yazarın kendi tanıtım yazısı

sensorium duyu alanı (Newton'da)

sermon vaaz

simpliciter blt. yalın olarak, saltık olarak, kendinde

simulacrum (çğl. simulacra)

sözel olarak benzerlik, imge, suret, görüntü (Baudrillard'ın analitik kullanımında kavram karşıtından koparılır, görüntü birşeyin görüntüsü olmaktan çıkar, 'olmayanın' görüntüsü, 'özsüz görüngü,' 'özsüz' biçim olur)

sine qua non (Lat.) olmazsa olmaz

sinkretizm , karıştırmacılık syncretism değişik dinlerin, öğretilerin belli ilkelerini, uygulamalarını birleştirme girişimi

sinoptik özetleyici

Sittlichkeit törellik, ahlak

si diis placet tanrılar hoşnut olursa

Socianizm İsa'nın tanrısallığı, Üçlülük ve ilk günah gibi Hıristiyan öğretileri reddeden ve İsa'nın erdemlerini izleyenlerin esenliğe kavuşacaklarını savunan İtalyan Protestan tanrıbilimciler ve reformcular olan Faustus Socinus (1539-1604) ve amcası Laelius Socinus'un (1525-62) görüşleri

solipsizm tekbencilik

sone sonet

Species Intentionalis amaçlı 'tür'

statüko status quo

stricto sensu sağın anlamda

stroboscope Devinen bir nesnenin ardışık fotoğraflarının alınmasına olanak veren bir aygıt

sümmetrios (Yun.) bakışım, eşölçümlülük

summum bonum (Lat.) en yüksek iyilik

T

tabula rasa silinmiş tablet; Locke'a göre anlığın kökensel durumu

teistik tanrıtanırcı

telos erek

temps perdu (Fr.) yitik zamanlar

temps retrouvé (Fr.) yeniden yakalanan zaman

tarantula bir örümcek türü

telos (Yun.) erek

teodezi theodicy (theos: Tanrı; dike: türe) Fiziksel ve ahlaksal kötülükten doğan karşıçıkışlar önünde Tanrının iyilik, yaratıcılık ve sorumluluk özelliğini irdeleyen öğreti; Leibniz tarafından

yaratıldı.

teogoni theogony Tanrıların köken ve doğuşları üzerine epik vb.

teokrasi theocracy Dinadamları tarafından yönetim.

teosofi theosophy tanrısal doğaya sezgisel bilgi ile ulaştığını ileri süren bakış açısı

terminus a quo (Lat.) başlangıç noktası

terminus ad quem (Lat.) amaç ya da bitiş noktası

Tetonik Teutonic Alman ekinine özgü

teurgi Yeni-Platonistlerin tansıklar, büyüler kuramı

timokrasi onur-severlerin yönetimi

totaliter bütüncülcü

tour de force (Fr.) parlak başarı

tumoeides (Yun.) yürekli, atılgan, diri, gözüpek

U

Unitarianizm Tanrının tek-kişiliğini ileri süren, Üçlülüğü (tek bir Tanrısallıkta Baba, Oğul ve Kutsal Tin) ve İsa'nın tanrısallığını yadsıyan, ve us, duyunç ve ve karekteri inanç ve kılgı ölçünleri olarak alan Hıristiyan inanç dizgesi

V

Vernunft (Alm.) us

Verstand (Alm.) anlak

via negativa Skolastik tanrıbilim insanın Tanrının bir bilgisine erişebilmesi için üç yol ayırdeder. Via causalitatis ile Tanrının var olduğu, via negationis ile, ne olmadığı, via eminentiae ile insan ile ilişkisi üzerine bir görüş elde eder.

vis centrifuga özekkaç kuvvet

vis inertiae süredurum kuvveti

vis viva dirimli kuvvet. Devinen bir cismin kütlesi ile hızının karesinin çarpımı sonucunda elde edilen kuvvet. Devim erkesinin iki katını verir; Leibniz'in adlandırması (bkz. Maxwell, Özdek ve Devim, Konu 96).

vita activa eylem yaşamı

vita contemplativa düşünce yaşamı

Volksreligion (Alm.) halk/ulus dini

Vorstellung (Alm.) tasarım, resimsel/imgesel düşünce

W

Weltanschauung (Alm.) dünya görüşü

Wissenschaftslehre (Alm.) Bilim Kuramı (Fichte)

Y

Yahwist Jahvist (Yahweh: Tanrının Horeb dağında Musa'ya açıklanan kişisel adı-Yahuva) Pentateuch'u oluşturan dört kaynaktan en eskisinin yazarı ya da yazarları.

Z

Zeitgeist (Alm.) zamanın tini

zoa (Yun.) duyusal varlık (hayvan)

Zodyak ekliptiğin (güneşin yıldızlara göre yıllık yörüngesi) her iki yanında 8 derece genişliğinde imgesel bir kuşak. Oniki eşit dilime bölünür ve her biri içine düşen yıldız öbekleşmesi tarafından adlandırılan bu dilimlere zodyak imleri denir.

İDEA YAYINEVİ 2014

İdea Yayınevi / 2014

Diğer

Başvuru ve arka plan malzemesi

1.1.1 Biological practices among Assyrians and Babylonians · Noesis
1.1.2 Biological knowledge of Egyptians, Chinese, and Indians · Noesis
1.2.1 Theories about humankind and the origin of life · Noesis
1.2.2 Aristotelian concepts · Noesis
1.2.3 Botanical investigations · Noesis
1.2.4 Post-Grecian biological studies · Noesis
1.3.1 Arab domination of biology · Noesis
1.3.2 Development of botany and zoology · Noesis
1.4.1 Resurgence of biology · Noesis
1.4.2 Advances in botany · Noesis
1.4.3 Advances in anatomy · Noesis
1.5 Late Heavy Bombardment · Noesis
10 Experiments on the origin of life · Noesis
10 Points to Be Familiar With About Croesus · Noesis
10th millennium BC · Noesis
11th century · Noesis
13th century · Noesis
1600-99 · Noesis
1700-99 · Noesis
📚 1700’s – The Inquisition Headquarters · Noesis
1800-99 · Noesis
1848 Devrimleri ve İmparatorlukların Direnişi / Berlin'de Mart Devrimi, 1848 (Märzrevolution 1848) · Noesis
1900-49 · Noesis
1950-89 · Noesis
1990-present · Noesis
1st century · Noesis
1st century BC · Noesis
2.1.1 Ancient Mesopotamia · Noesis
2.1.3 Ancient Indian traditions · Noesis
2.1 Early cultures · Noesis
2.10.2 The fertilization process · Noesis
2.11.1 Pre-Mendelian theories of heredity · Noesis
2.11.2 Mendelian laws of heredity · Noesis
2.2 Ancient Greek and Roman traditions · Noesis
2.2 The establishment of scientific societies · Noesis
2.3.2 The discovery of “animalcules” · Noesis
2.3.3 Swammerdam’s innovative techniques · Noesis
2.3.5 The discovery of cells · Noesis
2.3 Medieval and Islamic knowledge · Noesis
2.4.2 Reorganization of groups of organisms · Noesis
2.4 The development of taxonomic principles · Noesis

2.5 The development of comparative biological studies · Noesis
2.6.1 Spontaneous generation · Noesis
2.6.2 The death of spontaneous generation · Noesis
2.6.3 The origin of primordial life · Noesis
2.7 Biological expeditions · Noesis
2.8 The development of cell theory · Noesis
2.9 The theory of evolution · Noesis
2 Advances to the 20th century · Noesis
2 Earliest evidence of life: Paleoontological point of view · Noesis
2nd century · Noesis
2nd century BC · Noesis
3.1.1 Density · Noesis
3.1.3 Triple and critical points · Noesis
3.1.4 Phases of ice and water · Noesis
3.1 Important conceptual and technological developments · Noesis
3.1 Ontologie und Epistemologie · Noesis
3.1 Panspermia · Noesis
3.1 Seventeenth and eighteenth centuries · Noesis
3.2.1 General acceptance of spontaneous generation in the past · Noesis
3.2.1 Reduktion · Noesis
3.2.2 Methodenkritik · Noesis
3.2.2 Spontaneous generation considered disproven in the 19th centurey · Noesis
3.2.3 Etymology of biogenesis and abiogenesis · Noesis
3.2 Intradisciplinary and interdisciplinary work · Noesis
3.3.3 Experiment und Experimentalsysteme · Noesis
3.3 Oparin: Primordial soup hypothesis · Noesis
3.4 Coping with problems of the future · Noesis
3.4 Polar molecule · Noesis
3.5 Bernal · Noesis
3.5 Hydrogen bonding · Noesis
3.8 Mechanical properties · Noesis
3rd century · Noesis
3rd century BC · Noesis
4.1.2 Evolution and biogeography · Noesis
4.1.2 PAH world hypothesis · Noesis
4.1.3 Bases of nucleic acids · Noesis
4.1.5 Polyphosphates · Noesis
4.1 Was ist Leben? · Noesis
4.2.1 Bedeutung der Evolutionstheorie · Noesis
4.2.1 Cell theory, embryology and germ theory · Noesis
4.2.2 Herausforderung Evo-Devo · Noesis
4.2.2 Rise of organic chemistry and experimental physiology · Noesis
4.2 Chemical synthesis in the laboratory · Noesis
4.3 Autocatalysis · Noesis

4.3 Die Einheit der Selektion · Noesis
4.4 Klassifikation · Noesis
4.4 The homochirality issue · Noesis
4.5 Organismusmodelle und Modellorganismen · Noesis
4.6 Funktionen und Teleologie · Noesis
4.7.1 Molekularbiologie versus Genetik · Noesis
4.8 Einflüsse biologischer Theorien auf die Philosophie · Noesis
4 Primordial origin of biological molecules: Chemical point of view · Noesis
 4 ve 5'inci Yüzyıllar · Noesis
400 YEAR JAPAN - THE NETHERLANDS · Noesis
45 million died in Mao's Great Leap Forward, Hong Kong historian says in new book · Noesis
4th century · Noesis
4th century BC · Noesis
4th millennium BC · Noesis
5.1 Ecology and environmental science · Noesis
5.1 The importance of free energy · Noesis
5.2 Classical genetics, the modern synthesis, and evolutionary theory · Noesis
5.2 Selforganization by dissipation structures · Noesis
5.3.1 Origins of molecular biology · Noesis
5.3.2 Expansion of molecular biology · Noesis
5.3 Organic pigments in dissipative structures · Noesis
5.4.1 Recombinant DNA · Noesis
5.4.2 Molecular systematics and genomics · Noesis
5' cap addition · Noesis
5. Effects on life · Noesis
5 Energy, thermodynamics and selforganization: Physical point of view · Noesis
5th century · Noesis
5th century BC · Noesis
5th millennium BC · Noesis
6.1 Multiple genesis · Noesis
6.2 Deep sea vent hypothesis · Noesis
6.4 Fluctuating hydrothermal pools on volcanic islands or proto-continents · Noesis
6.5 Radioactive beach hypothesis · Noesis
6th century · Noesis
6th century BC · Noesis
6th millennium BC · Noesis
7.1 Clay hypothesis · Noesis
7.1 In the universe · Noesis
7.2 Water and habitable zone · Noesis
7.3 Iron–sulfur world · Noesis
7.4 Zn-world hypothesis · Noesis
7.5 Fluctuating salinity: dilute and dry-down · Noesis
7.6 Thermosynthesis hypothesis: emergence of chemiosmotic machinery · Noesis
7th century · Noesis

7th millennium BC · Noesis
8.1 Proteinoid microspheres · Noesis
8.3 Protocells · Noesis
8th and 7th centuries BC · Noesis
8th millennium BC · Noesis
9.1.1 Pre-RNA world · Noesis
9.1.3 RNA synthesis and replication · Noesis
9 The Genetic System: The Molecular Biology point of view · Noesis
9th millennium BC · Noesis
A · Noesis
📌 A—B · Noesis
A History of Indo-Europeans, Migrations and Language · Noesis
A major problem for life · Noesis
A praise poem of Shulgi (Shulgi B) · Noesis
Abbasid Caliphate (750-1258 / 1261-1517) · Noesis
Abbasid Caliphate of Cairo 1261-1517 · Noesis
Abbasid Golden Age (775–861) · Noesis
Abbasid Revolution (750-751) · Noesis
Abbreviations · Noesis
Abdul Hamid I · Noesis
Abdul Hamid II (W) · Noesis
Abdülaziz · Noesis
Abdülhamid II — OTTOMAN SULTAN (B) · Noesis
Abdullah Frères · Noesis
Abdulmejid I · Noesis
Aberrations · Noesis
Abiogenesis · Noesis
Abiogenesis — BIOLOGY (B) · Noesis
Aboriginal Australians · Noesis
Abraham · Noesis
Abraham · Noesis
Abrahamic religions · Noesis
Absolute rule and imperial policies · Noesis
Abu Bakr · Noesis
Accession · Noesis
Achaean War · Noesis
Achaemenid Empire · Noesis
Achaemenid Empire · Noesis
Achaemenid Empire — Expansion · Noesis
Aché (Paraguay) · Noesis
Ache — Religion and Expressive Culture · Noesis
Achievements · Noesis
Acid-base reactions · Noesis
Actin filaments · Noesis

Actuality · Noesis
Adam Smith / Görülmez El · İdea
Adaptability and the canalization of development · Noesis
Adaptation · Noesis
Addition of chemical groups · Noesis
Addition of complex molecules · Noesis
Additional functions · Noesis
Administration and culture · Noesis
Administration and culture · Noesis
Administrative reforms · Noesis
Advantages · Noesis
Aedile · Noesis
Aerobic respiration · Noesis
Aesop · Noesis
Afroasiatic languages · Noesis
After death · Noesis
Aftermath · Noesis
Aftermath · Noesis
Agenda and procedure · Noesis
Aging · Noesis
Aging and cancer · Noesis
Agriculture and animal husbandry · Noesis
Ahmed Cevdet Paşa — TURKISH STATESMAN, HISTORIAN, AND AUTHOR (B) · Noesis
Ahmed Cevdet Pasha 1822-1895 (W) · Noesis
Ahmed I · Noesis
Ahmed III · Noesis
Ahmed Resmî Efendi · Noesis
Ahura Mazda · Noesis
AHURA MAZDA (ya da OHRMAZD, HURMUZ) VE YARATICILIK · Noesis
Ai Khanum (Alexandria on the Oxus) · Noesis
Akkadian Empire · Noesis
Akkadian Empire (c. 2334-2154 BC) · Noesis
Alans · Noesis
Alans · Noesis
Albigensian Crusade · Noesis
Alchon Huns · Noesis
“Alevilik İslam Dışında Bir İnançtır.” (5 Ocak 2015) · Noesis
“Alevilik İslam Dışında Bir İnançtır.” (5 Ocak 2015) · Noesis
Alevism · Noesis
Alevism, Dede, Tekke · Noesis
Alexander Borodin · Noesis
Alexander’s City Foundations · Noesis
Alexander Sarcophagus · Noesis
Alexander the Great · Noesis

Alexander the Great — KING OF MACEDONIA (B) · Noesis
Alexander the Great (w) · Noesis
Alexandria in Egypt · Noesis
Alexandria in the Caucasus (near Begram) · Noesis
Alexandria in Troas · Noesis
Ali · Noesis
Allah · Noesis
Allele-specific oligonucleotide · Noesis
Alp Arslan · Noesis
Altaic languages · Noesis
Alternative definitions · Noesis
Alternative DNA structures · Noesis
Alternative genetic code · Noesis
Altın Oran ve Müzik · Noesis
Altın Oran ve Müzik · Noesis
Alyattes of Lydia · Noesis
Amarna letter EA 19 — “Love and Gold“ · Noesis
AMENDMENTS TO THE CONSTITUTIION OF THE P.R.C. · Noesis
America and the Philippines · Noesis
Amerikan Devrimi · Noesis
Amino acid · Noesis
Amino acid · Noesis
Amino acid sequence in protein molecules · Noesis
Amino Asit · Noesis
 Amino Asitler / Amino Acids, “Biochemistry” (Lippincott’s Illustrated Review) 5th Edition · Noesis
Aminoacylation · Noesis
 Ammianus Marcellinus, The Movement Of The Huns And Goths Into The Roman Empire, Late 4th Century · Noesis
 Ammianus Marcellinus, The Movement Of The Huns And Goths Into The Roman Empire, Late 4th Century · Noesis
Amorites · Noesis
Amplification and quantification of DNA · Noesis
An Lushan Rebellion and catastrophe · Noesis
An obstruction: Woodger's positivism, 1929 · Noesis
Anadolu Beylikleri · Noesis
Anaerobic respiration · Noesis
 ANAHATLAR · Noesis
 ANAHATLAR · Noesis
Anahatlar · Noesis
Anahatlar · Noesis
Analysis Of Amino Acid Mixtures · Noesis
Analytical aspects · Noesis
Anatolia and the Caucasus, 8000-2000 BC · Noesis
Anatolia before the Ottomans · Noesis
Anatolia in Bronze and Iron Ages · Noesis

Anatolian beyliks · Noesis
Anatolian hypothesis · Noesis
Anatolian hypothesis · Noesis
Anatolian Prehistory · Noesis
Ancient Carthage · Noesis
Ancient Celtic religion · Noesis
Ancient era · Noesis
Ancient Mesopotamian Beliefs in the Afterlife · Noesis
Ancient Mesopotamian religion · Noesis
🕐 Ancient Near East Periodization · Noesis
Ancient sources · Noesis
Ancient Tablets, Ancient Graves · Noesis
Ancient theories of pangenesis and blood in heredity · Noesis
Ancyra/Ankara · Noesis
Andronovo culture · Noesis
Angra Mainyu · Noesis
Anitta · Noesis
Anna Komnene · Noesis
Annales Regni Francorum · Noesis
Annotated classification · Noesis
Anti-Tulip Rebellion · Noesis
Antibacterial vaccination · Noesis
Antigonid dynasty · Noesis
Antigonid Dynasty — MACEDONIAN HISTORY (B) · Noesis
Antigonus I → · Noesis
Antioch · Noesis
Antioch · Noesis
🎨 Antiochus and Stratonica · Noesis
🎨 Antiochus and Stratonica · Noesis
Antiochus and Stratonice / Studio of Sir Peter Paul Rubens (Siegen 1577-1640 Antwerp) · Noesis
Antiochus and Stratonice / Studio of Sir Peter Paul Rubens (Siegen 1577-1640 Antwerp) · Noesis
Antiochus I Soter · Noesis
Antiochus I Soter · Noesis
Antipater ↓ · Noesis
Antisemitism · Noesis
Antiviral drugs · Noesis
ANTROPOLOJİ · Noesis
Anu (An) · Noesis
Anucleated cells · Noesis
Anunnaki · Noesis
Apoptosis and cancer prevention · Noesis
Applications · Noesis
Applied life science branches and derived concepts · Noesis
Ara Pacis (W) · Noesis

Arab-Byzantine wars · Noesis
Arab-Byzantine wars · Noesis
Arab-Byzantine wars (DATA) · Noesis
Arab-Khazar Wars · Noesis
Arabs · Noesis
Arameans · Noesis
Arap Fetihleri · Noesis
Archaea · Noesis
Archaea · Noesis
Archaeal viruses · Noesis
Archaeology · Noesis
Archean (W) · Noesis
Architecture · Noesis
Architecture · Noesis
Architecture, learning, art and literature · Noesis
Ardıllar · Noesis
Arian controversy · Noesis
Ariana · Noesis
Arianism · Noesis
Ark of the Covenant · Noesis
ARKHEA · Noesis
ARRİAN ÜZERİNE · İdea
Arsinoe II · Noesis
Arsinoe II · Noesis
Arsinoe II · Noesis
Arslan Isra'il · Noesis
Art · Noesis
Art and architecture · Noesis
Articles · Noesis
Artificial · Noesis
Artisan · Noesis
As pathogens and parasites · Noesis
Ashina tribe · Noesis
Ashur · Noesis
Ashurbanipal · Noesis
Asia Minor · Noesis
Asia Minor and the Battle of Issus · Noesis
Assembly and disassembly · Noesis
Assembly of the Centuries · Noesis
Assembly of the Curiae · Noesis
Assembly of the Tribes · Noesis
Assembly procedure · Noesis
Assyria · Noesis
Assyrian Queen Sammu-Ramat and the Goddess, Semiramis · Noesis

Assyrian Queen Sammu-Ramat and the Goddess, Semiramis · Noesis
Assyrian Queen Sammu-Ramat and the Goddess, Semiramis · Noesis
Atomic size · Noesis
ATP · Noesis
Attalid dynasty · Noesis
Attempted reforms and Janissary unrest · Noesis
Attendees · Noesis
Attila · Noesis
Attila the Hun ...-453 · Noesis
Auctoritas · Noesis
Augustus on Alexander · Noesis
Austria as a great power · Noesis
Austria-Hungary (B) · Noesis
Austria-Hungary (W) · Noesis
Austro-Ottoman War 1716–1718 · Noesis
Authorship · Noesis
Autopoietic · Noesis
Avars (Caucasus) · Noesis
Avesta · Noesis
Avesta (livius.org) · Noesis
Avesta (Zend-avesta) · Noesis
Avusturyalıların ve Prusyalıların Gözlemleri (Viyana Arşivlerinden) · Noesis
 AYDINLANMA VE TARİH · Noesis
Aygıt, uygulayım, yordam · Noesis
Ayyubid Dynasty (1171-1260) · Noesis
B · Noesis
Baba Ishak · Noesis
Babai revolt · Noesis
Babylon · Noesis
Babylonia · Noesis
Babylonian astronomy · Noesis
Babylonian mathematics · Noesis
Babylonian War (311-309 BC) · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Bacteria · Noesis

Bacteria · Noesis
Bacterial electron transport chains · Noesis
Bacterial phyla · Noesis
Bacterial ribosomes · Noesis
Bacterial viruses · Noesis
 BACTERIOPHAGE · Noesis
 Bacteriophages · Noesis
Bactria–Margiana Archaeological Complex · Noesis
Balkan campaign · Noesis
Baltimore classification · Noesis
Barbar Göçleri ve Batı Roma · Noesis
Barbarian · Noesis
Base excision repair · Noesis
Base modifications and DNA packaging · Noesis
Base pairing · Noesis
Basic life science branches · Noesis
Basic mechanisms · Noesis
Basic message · Noesis
Basic structure · Noesis
Basic unresolved problems in biology · Noesis
Basın bildirisi · İdea
Basın bildirisi · İdea
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
Batı / İDEA · İdea
 Batı Kültüründe Özsel Bir Öğe Olarak Katolik Kilisesi · Noesis
 Battle of Actium · Noesis
 Battle of Actium · Noesis
Battle of Adrianople · Noesis
Battle of Ankara · Noesis
Battle of Ankara · Noesis
Battle of Bapheus · Noesis
Battle of Bapheus · Noesis
Battle of Corinth (146 BC) · Noesis
Battle of Dorylaeum (1097) · Noesis
Battle of Dorylaeum (1147) · Noesis
Battle of Jaxartes · Noesis
Battle of Kadesh, 1274 BC (Egyptian-Hittite War) · Noesis
Battle of Köse Dağ · Noesis
Battle of Kosovo · Noesis
Battle of Kosovo · Noesis
Battle of Kosovo 1389 · Noesis
Battle of Lepanto 1571 (B) · Noesis
Battle of Lepanto (W) · Noesis

Battle of Manzikert · Noesis
Battle of Marathon · Noesis
Battle of Maritsa · Noesis
Battle of Mohács · Noesis
Battle of Mohács (1687) · Noesis
Battle of Mohács (B) · Noesis
Battle of Mohi · Noesis
Battle of Mycale · Noesis
Battle of Nicopolis (B) · Noesis
Battle of Nicopolis (B) · Noesis
Battle of Nicopolis (W) · Noesis
Battle of Nicopolis (W) · Noesis
Battle of Pelekanon · Noesis
Battle of Plataea · Noesis
Battle of Salamis · Noesis
Battle of Sırp Sındığı · Noesis
Battle of Talas · Noesis
Battle of Talas · Noesis
Battle of the Catalaunian Plains · Noesis
Battle of the Eclipse or Battle of Halys · Noesis
Battle of the Milvian Bridge · Noesis
Battle of Thermopylae · Noesis
Battle of Tours (Battle of Poitiers), 732 · Noesis
Battle of Varna · Noesis
Battle of Vienna · Noesis
Battle of Wadi al-Khazandar · Noesis
Battle of Yarmouk · Noesis
Battle of Yinshan · Noesis
Battle of Zenta (B) · Noesis
Battle of Zonchio · Noesis
Bayezid I · Noesis
Bayezid I (1389–1402) · Noesis
Bayezid I (B) · Noesis
Bayezid I (B) · Noesis
Bayezid I (W) · Noesis
Bayezid II · Noesis
Bayezid II · Noesis
 BAZLAR VE GENETİK KOD · Noesis
Bedeutung · Noesis
Bedouin · Noesis
Before 1600 · Noesis
Beginnings (1618-1625) · Noesis
Beginnings of the Persian expedition · Noesis
Behistun · Noesis

Behistun, minor inscriptions · Noesis
Bektashi Order; Dervish; Hurifism · Noesis
Beneficial mutations · Noesis
🏷 Beyliks founded after Köse Dağ (1243) · Noesis
Bibliography · Noesis
Bilge Khagan · Noesis
Binding to ribosome · Noesis
Biochemistry · Noesis
Bioenergetics regulation of ER ATP supply by a CaATiER mechanism · Noesis
Biogenesis · Noesis
Biogenesis and abiogenesis · Noesis
Bioinformatics · Noesis
Biokimya zoom · Noesis
Biological development (B) · Noesis
Biological function · Noesis
Biological Laws and Autonomy of Biology · Noesis
Biological membrane lipids · Noesis
Biological significance · Noesis
🏷Biological significance · Noesis
Biological structures · Noesis
Biology · Noesis
Biology · Noesis
Biology · Noesis
Biology, philosophy of (B) · Noesis
Bioloji — ilgili bilimler · Noesis
Bioloji — yapılanım · Noesis
Biopoiesis — BIOLOGICAL PROCESS (B) · Noesis
🏷 Biosphere · Noesis
Biosphere · Noesis
Biosynthesis · Noesis
Biosynthesis · Noesis
Biosynthesis · Noesis
Biosynthesis and degradation · Noesis
Biotechnology · Noesis
 BİR 5' KEP EKLEMESİ · Noesis
 BİR ‘LATİN İMPARATORLUĞU’ OLARAK ‘GERMEN İMPARATORLUĞU’ · Noesis
 BİR ‘LATİN İMPARATORLUĞU’ OLARAK ‘GERMEN İMPARATORLUĞU’ · Noesis
 BİR ‘LATİN İMPARATORLUĞU’ OLARAK ‘GERMEN İMPARATORLUĞU’ · Noesis
 BİR ‘LATİN İMPARATORLUĞU’ OLARAK SUNULAN BİR ‘GERMEN İMPARATORLUĞU’ · Noesis
Bithynia · Noesis
Bithynia · Noesis
Bithynia · Noesis
Bithynia and Pontus (a province of the Roman Empire) · Noesis
Bithynia and Pontus (a province of the Roman Empire) · Noesis

Blastogenesis versus embryogenesis · Noesis
Boccaccio · Noesis
Book of Joshua · Noesis
Books · Noesis
Borjigin Family · Noesis
Bouguereau · İdea
Branches and career options · Noesis
Branches of biology · Noesis
Brandenburg-Prussia · Noesis
Breakup of Central Asian territories · Noesis
Brennus (4th century BC) · Noesis
Bronze Age · Noesis
Bronze Age · Noesis
Bryges · Noesis
Building Blocks Of Proteins · Noesis
Bulgar (PEOPLE) (B) · Noesis
Bulgaria (HISTORY) (B) · Noesis
Bulgars · Noesis
Burgundian Netherlands (W) · Noesis
Burgundian Wars · Noesis
Burgundy · Noesis
Burgundy (B) · Noesis
Buyid and Seljuq control 945-1118 · Noesis
Buyid dynasty · Noesis
Buyid dynasty · Noesis
Buyid rulers · Noesis
Büyük İskender ve Ardılları · Noesis
Büyük Kıtlık (1959-61) · Noesis
Büyük Selçuklu İmparatorluğu · Noesis
By effect on fitness · Noesis
By effect on function · Noesis
By impact on protein sequence · Noesis
By inheritance · Noesis
Byzantine civil war of 1373-1379 · Noesis
Byzantine Empire — HISTORICAL EMPIRE, EURASIA · Noesis
Byzantine {!} Empire (W) · Noesis
Byzantine law · Noesis
Byzantine law (W) · Noesis
Byzantine–Ottoman wars · Noesis
Byzantine {Roma} university · Noesis
Byzantine {Roman} science (W) · Noesis
‘Byzantine’-Sasanian wars · Noesis
C · Noesis
📌 C—D · Noesis

C3 : C4 photosynthesis research · Noesis
Cajal bodies and gems · Noesis
Calcium signaling · Noesis
Caliphate · Noesis
Calvin cycle · Noesis
Campaign eastward to Central Asia · Noesis
Campaigns in the Indian Ocean · Noesis
Canaan · Noesis
🌍 Canaan · Noesis
Canaan · Noesis
Canaan · Noesis
Cancer · Noesis
Cancer · Noesis
Cancer treatment · Noesis
Çandarlı family · Noesis
🎨 Candaules, King of Lydia, Shews his Wife by Stealth to Gyges, One of his Ministers, as She Goes to Bed · Noesis
🎨 Candaules, King of Lydia, Shews his Wife by Stealth to Gyges, One of his Ministers, as She Goes to Bed (TABLO) · Noesis
Canonization · Noesis
Capitulations of the Ottoman Empire · Noesis
Carbohydrate · Noesis
Carbon bonding · Noesis
Carbon dioxide levels and photorespiration · Noesis
Carbon group element · Noesis
Carbon (W) · Noesis
Career · Noesis
Career And Conversion · Noesis
Caria · Noesis
Carolingian Renaissance · Noesis
Cas genes and CRISPR subtypes · Noesis
Cas12a (formerly Cpf1) · Noesis
Cas9 · Noesis
Cassander → · Noesis
Casualties and disease · Noesis
Catabolism · Noesis
Catabolism · Noesis
Çatalhöyük / KÜLTÜR · Noesis
Çatalhöyük / YAZISIZ TARİH · Noesis
Catalysis · Noesis
Catenation · Noesis
Catholic Church · Noesis
Catholic Church · Noesis
Catholic League (German) · Noesis
Causes · Noesis

Causes · Noesis
Cedid Atlas · Noesis
 ÇEKİRDEK GÖZENEKLERİ · Noesis
Cell · Noesis
Cell · Noesis
Cell · Noesis
Cell compartmentalization · Noesis
Cell Differentiation · Noesis
Cell Division And Growth · Noesis
Cell junctions · Noesis
Cell nucleus (W) · Noesis
Cell rounding · Noesis
Cell signaling and ligand binding · Noesis
Cell specialization · Noesis
Cell wall and flagella · Noesis
Cells · Noesis
Cells and their constituents · Noesis
Cellular and molecular biology · Noesis
Cellular components · Noesis
Cellular functions · Noesis
Cellular localization · Noesis
Cellular mechanism · Noesis
Cellular respiration (W) · Noesis
Cellular response · Noesis
Celtic animism · Noesis
Celts (1) · Noesis
Celts (2) · Noesis
Censor · Noesis
Central Asia · Noesis
Central Asian Countries · Noesis
Central dogma of molecular biology · Noesis
Central dogma of molecular biology · Noesis
Centum and satem languages · Noesis
Chagatai Khanate · Noesis
Chalcolithic · Noesis
Chaldeans · Noesis
Chaos Monster and Sun God · Noesis
Character · Noesis
Character and purpose · Noesis
Characteristics · Noesis
Characteristics · Noesis
Charlemagne · Noesis
Charles Martel · Noesis
Charles V, Holy Roman Emperor · Noesis

Chemical · Noesis
Chemical bond · Noesis
Chemical nature · Noesis
Chemical Nature · Noesis
Chemical nature · Noesis
Chemical properties · Noesis
Chemical structure · Noesis
Chemical structure · Noesis
Chemical structure · Noesis
Chemins de fer Orientaux (Rumeli Demiryolu) (W) · Noesis
Chemistry in common · Noesis
Chemistry of life · Noesis
China’s Mao Zedong “Seemed to Welcome a Nuclear Holocaust” · Noesis
Cholesterol And Its Derivatives · Noesis
Christianity · Noesis
Christianity · Noesis
Christianity in the Roman Empire · Noesis
Chromosome · Noesis
Chromosome number and organization · Noesis
Chromosomes · Noesis
Chromosomes · Noesis
Chronic and slowly progressive diseases · Noesis
Chronology · Noesis
🕑 Chronology of Iranian History — Prehistory to Alexander · Noesis
Chronology — relative and absolute · Noesis
Church of Constantius II · Noesis
Church of Theodosius II · Noesis
Cimmerians · Noesis
Cimmerians · Noesis
Cimmerians · Noesis
Cimmerians (W) · Noesis
ÇİN VE MORAL GELİŞİM · Noesis
Cities · Noesis
Citric acid cycle · Noesis
Citric acid cycle intermediates serve as substrates for biosynthetic processes · Noesis
Citric acid cycle (W) · Noesis
Civil war · Noesis
Civil war · Noesis
Civil war and further decay · Noesis
Civilization · Noesis
Civitas · Noesis
CKM Dünya Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu 2018-19 · Noesis
Classical immunology · Noesis
Classification · Noesis

Classification · Noesis
Classification and formation · Noesis
Classification and identification · Noesis
Classification and microbiota · Noesis
Classification and nomenclature · Noesis
Classification and nomenclature · Noesis
Classification and nomenclature · Noesis
Classification and structure · Noesis
Classification by solubility · Noesis
Classification of monosaccharides · Noesis
Classification of regulatory mutants · Noesis
Classifications and types · Noesis
Cleavage · Noesis
Cleopatra · Noesis
Cleopatra · Noesis
Clinical immunology · Noesis
Clinical significance · Noesis
Clinical significance · Noesis
Cloning · Noesis
📚 Code of Ur-Nammu · Noesis
📚 Code of Ur-Nammu · Noesis
📚 Code of Ur-Nammu · Noesis
📚 Code of Ur-Nammu · Noesis
Coding sequences · Noesis
Coding sequences (protein-coding genes) · Noesis
Coding vs. noncoding DNA · Noesis
Codon usage bias · Noesis
Codons · Noesis
Coenzymes · Noesis
Coevolution · Noesis
Cofactors · Noesis
Cofactors · Noesis
Cofactors · Noesis
Collapse (100–63 BC) · Noesis
Combination of proteins with prosthetic groups · Noesis
Comitia · Noesis
Comment se pose le problème du vivant? · Noesis
Commentary · Noesis
Commitment To Christianity · Noesis
Common features and differences between prokaryotes and eukaryotes · Noesis
Communication · Noesis
Comnenus family · Noesis
Comparative Chemistry · Noesis
Comparison with DNA · Noesis

Comparison with other domains · Noesis
Comparison with the Weismann barrier · Noesis
Comparison with the Weismann barrier · Noesis
Complement system · Noesis
Complex I · Noesis
Complex III · Noesis
Components of the cell wall · Noesis
Compounds · Noesis
Concept and etymology (Religion) · Noesis
Concept of laws (W) · Noesis
Concept of species · Noesis
Configuration · Noesis
Conflict of the Orders · Noesis
Conformation of proteins in interfaces · Noesis
Conformations · Noesis
 Confronting Child Labour · Noesis
Cong (vessel) · Noesis
Congress of Paris (1856) · Noesis
Congress of Vienna · Noesis
Conjectural laws · Noesis
Conquest of Albania (1466-1478) · Noesis
Conquest of Albania (1466-1478) · Noesis
Conquest of Bosnia (1463) · Noesis
Conquest of Bosnia (1463) · Noesis
Conquest of Constantinople · Noesis
Conquest of Constantinople · Noesis
Conquest of Genoese Crimea and alliance with Crimean Khanate (1475) · Noesis
Conquest of Genoese Crimea and alliance with Crimean Khanate (1475) · Noesis
Conquest of Karaman and conflict with the Akkoyunlu (1464-1473) · Noesis
Conquest of Karaman and conflict with the Akkoyunlu (1464-1473) · Noesis
Conquest of Morea (1458-1460) · Noesis
Conquest of Morea (1458-1460) · Noesis
Conquest of Serbia (1454-1459) · Noesis
Conquest of Serbia (1454-1459) · Noesis
Conquest of the Mediterranean coast and Egypt · Noesis
Conquests in Europe · Noesis
Conquests on the Black Sea coast (1460–1461) · Noesis
Conquests on the Black Sea coast (1460–1461) · Noesis
Consequences · Noesis
Consequentialism · Noesis
Consolidation of power · Noesis
Consolidation of the empire · Noesis
Constantine adopts the Greek letters Chi Rho for Christ's initials · Noesis
Constantine the Great · Noesis

Constantine the Great, Flavius Valerius Constantinus · Noesis
Constantinople · Noesis
Constitution of Medina · Noesis
Constitution of the Roman Republic · Noesis
Construction · Noesis
Consul · Noesis
Contacts with the Han Empire · Noesis
Contacts with the Indian Subcontinent (250–180) · Noesis
Content · Noesis
Context · Noesis
Continuity thesis · Noesis
Contribution of other sciences · Noesis
Control of activity · Noesis
Controversy and research · Noesis
Coordinate covalent bond (dipolar bond) · Noesis
Corporations · Noesis
Corpus Juris Civilis · Noesis
Corpus Juris Civilis · Noesis
Corpus Juris Civilis (W) · Noesis
Cosmology · Noesis
Coupled chemical reactions · Noesis
Courtesan (Oiran) · Noesis
Covalent bond · Noesis
Covalent bond · Noesis
Covalent modifications · Noesis
Covalent modifications · Noesis
Covenant (biblical) · Noesis
Covenant (religion) · Noesis
Çözümleme · İdea
Craterus · Noesis
Creating an imperial central government · Noesis
Creating an imperial central government · Noesis
Crimean War · Noesis
Crimean War (B) · Noesis
Crisis of the Third Century · Noesis
Crisis of the Third Century · Noesis
CRISPR as diagnostic tool · Noesis
CRISPR-associated systems · Noesis
CRISPR gene editing · Noesis
CRISPR (W) · Noesis
Cristae · Noesis
Croesus · Noesis
Croesus, KING OF LYDIA (B) · Noesis
Crusade of Varna · Noesis

Crusader states · Noesis
Crusades (B) · Noesis
Crusades (History Channel) · Noesis
Crusades (W) · Noesis
Cultural assimilation · Noesis
Cultural developments · Noesis
Cultural importance of Horasan · Noesis
Culture · Noesis
Culture · Noesis
Culture · Noesis
Culture · Noesis
Cultures — Events — Significant people — Inventions, discoveries, introductions — Cultural landmarks · Noesis
 Cumhuriyetten İmparatorluğa · Noesis
Curia · Noesis
Curiate Assembly · Noesis
 Cursus honorum · Noesis
Cursus honorum · Noesis
Cybele · Noesis
Cybernetics · Noesis
Cycladic Art and Culture · Noesis
Cycladic culture · Noesis
📌 Cyclins and CDKs Cell Cycle Regulation · Noesis
Cyrus Cylinder · Noesis
Cyrus the Great · Noesis
Cysteine oxidation · Noesis
Cytochrome electron carriers · Noesis
Cytogenetics · Noesis
Cytokinesis · Noesis
Cytoplasm · Noesis
Cytoskeleton · Noesis
Cytoskeleton · Noesis
Cytosol · Noesis
Cytosol · Noesis
D · Noesis
Daimyo · Noesis
Damage · Noesis
Danish intervention (1625-1630) · Noesis
Danishmendids · Noesis
Dante Alighieri (W) · Noesis
Dante / ITALIAN POET (B) · Noesis
Darius I (Darius the Great) · Noesis
Dark Ages (historiography) · Noesis
Darwin's evolution by natural selection, 1859 · Noesis
📎 DATA · Noesis

DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
Death · Noesis
Death and succession · Noesis
Death of Genghis Khan and expansion under Ögedei (1227–1241) · Noesis
Declaration of the Rights of Man and Citizen · Noesis
Decline · Noesis
Decline and “Taifa” period · Noesis
Defeats by Parthia · Noesis
Definition · Noesis
Definition · Noesis
Definition of partition · Noesis
Definition, Origins · Noesis
Definitions · Noesis
Definitions · Noesis
Degeneracy · Noesis
DEİSTİK TARİH · Noesis
Deities in ancient Mesopotamia · Noesis
Delict and contract · Noesis
Demetrius I of Bactria · Noesis
Demographics · Noesis
Denisovan · Noesis
DENİZ HALKLARI · Noesis
Deontologicalism · Noesis
Deoxyribonucleic acid · Noesis
Deoxyribonucleic Acid (DNA) · Noesis
Deoxyribose · Noesis
Deposition and aftermath · Noesis
Der Anitta-Text · Noesis
Der König Kandaules (TABLO) · Noesis
DESCARTES HAKKINDA · İdea
DESCARTES HAKKINDA · İdea
DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis

DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
🏷 DESCRIPTION · Noesis
🏷 DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
📚 Description · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
🏷 DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
Description (Lively effigies of the city of Constantinople) · Noesis
Despotik Kültür ve Reform · Noesis
📚 DETAILS & CATALOGUING · Noesis
Development · Noesis
Development · Noesis
Development of single-celled organisms · Noesis
Development of the classic model · Noesis
Development Of The Jus Civile And Jus Gentium (B) · Noesis
Developmental biology · Noesis
Developmental immunology · Noesis
Developmental model organisms · Noesis
DEVLET VE DİN · Noesis
Devshirme · Noesis
Devşirmeler, Yeniçeriler ve Kapıkulları · Noesis
Diadochi · Noesis
Diagnostic marker · Noesis
Diary tells of Emperor Hirohito’s anguish in final years over blame for war ("The Japan Times") (ALINTI) · Noesis
Dictator and magister equitum · Noesis

Diet of Augsburg · Noesis
Differentiation · Noesis
Dilbilim (Dil Grupları) · Noesis
Dionysius of Halicarnassus · Noesis
Dionysius of Halicarnassus · Noesis
Diplomatic Service · Noesis
Disaccharides · Noesis
Discovery · Noesis
Discovery · Noesis
Discovery · Noesis
Discovery · Noesis
Discovery · Noesis
Discovery · Noesis
Discovery · Noesis
DISCOVERY AND DESCRIPTION · Noesis
Discovery of discrete inherited units · Noesis
Discovery of DNA · Noesis
Discrete inheritance and Mendel's laws · Noesis
Disease · Noesis
Disintegration · Noesis
Disintegration (1420–1480) · Noesis
Dispersal and archaic admixture · Noesis
Disputed matters · Noesis
Distinguishing taxonomic features · Noesis
Distribution of fitness effects · Noesis
Diversity · Noesis
Diversity · Noesis
Division of the empire · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
 DNA · Noesis
DNA · Noesis
DNA · Noesis
DNA and chromosomes · Noesis
DNA and the genetic code · Noesis
DNA (B) · Noesis
 DNA BAZ ÇİFTLERİ · Noesis
 DNA BAZ EŞLENMELERİ · Noesis
DNA-binding proteins · Noesis
DNA chemical structure · Noesis
DNA damage · Noesis
DNA damage checkpoints · Noesis

DNA damage (naturally occurring) · Noesis
DNA methylation and demethylation in transcriptional regulation · Noesis
DNA nanotechnology · Noesis
DNA packaging · Noesis
DNA packaging · Noesis
DNA packaging · Noesis
 DNA POLİMERAZ; OLİGONÜKLEOTİD BİREŞİMİ · Noesis
DNA polymerase · Noesis
DNA profiling · Noesis
DNA repair · Noesis
DNA repair · Noesis
DNA repair defects in cancer · Noesis
📌 DNA repair mechanism animation · Noesis
DNA replication · Noesis
DNA replication and cell division · Noesis
DNA replication proteins · Noesis
DNA replication (W) · Noesis
DNA replications · Noesis
DNA replications · Noesis
DNA, RNA, and protein · Noesis
DNA sequencing and genomics · Noesis
DNA structure · Noesis
DNA: the genetic material · Noesis
 DNA YAPISI · Noesis
 DNA Yapısı · Noesis
 DNA YAPISI/DNA STRUCTURE · Noesis
DOĞAÜSTÜ · Noesis
Doğu Roma · Noesis
Dome · Noesis
Dominican Order · Noesis
Donation of Constantine · Noesis
Donation of Constantine · Noesis
Dorylaeum · Noesis
Double-strand breaks · Noesis
Downfall and assassination · Noesis
📚 Draconian constitution · Noesis
📚 Draconian constitution · Noesis
 DRAMATİK İRONİ · Noesis
Drugs · Noesis
Druid · Noesis
Duplication of the genetic material · Noesis
During the reign of Mustafa IV < · Noesis
Dynamics at the replication fork · Noesis
Dynasty · Noesis

E · Noesis
📌 E—G · Noesis
Earliest history of Earth · Noesis
Early Alans · Noesis
Early career · Noesis
Early Christian Schisms (2) Before Imperium · Noesis
Early Christian Schisms (2) The Woes of Constantine · Noesis
Early Christian Schisms (3) The Council of Nicaea · Noesis
Early Christian Schisms (4) Ephesus, the Robber Council, and Chalcedon · Noesis
Early concept · Noesis
Early Cycladic Art and Culture · Noesis
Early Dynastic period · Noesis
Early Dynastic period · Noesis
Early evolution · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early Middle Ages · Noesis
Early Middle Ages (8th to 9th centuries) · Noesis
Early modern period (16th to 19th centuries) · Noesis
Early Muslim conquests · Noesis
Early observations · Noesis
Early organization · Noesis
Early reign · Noesis
Early reign (1623-32) · Noesis
Early rule · Noesis
Early social changes under Islam · Noesis
Early Tang 618–626 · Noesis
East-West Schism (CHRISTIANITY) (B) · Noesis
East–West Schism (W) · Noesis
Eastern Orthodox Church · Noesis
Eastern Roman Empire · Noesis
Eastern Roman Senate · Noesis
Eastern Turkic Khaganate · Noesis
Ebla · Noesis
Ecoimmunology and behavioural immunity · Noesis
Ecological and environmental · Noesis
Ecology · Noesis
Ecology · Noesis
Economy · Noesis
Economy and administration · Noesis

Ecosystem · Noesis
Edict of Milan · Noesis
Edo · Noesis
Education · Noesis
Edward Gibbon · Noesis
Edward Gibbon (BRITISH HISTORIAN) (B) · Noesis
EDWARD GIBBON VE DEİST TARİHÇİLİK · Noesis
Effect of mutations · Noesis
Effects of temperature · Noesis
Effects of temperature · Noesis
Efficiency · Noesis
Efficiency of ATP production · Noesis
Egeria spring in Rome · Noesis
Egg proteins · Noesis
Eglon, Canaan · Noesis
Egypt · Noesis
Egyptian–Hittite peace treaty · Noesis
Elam · Noesis
Elam · Noesis
Elam · Noesis
Elamite Art · Noesis
Elamite Empire · Noesis
Elamite language · Noesis
Elections in the Roman Republic · Noesis
Electrochemistry of proteins · Noesis
Electron donors · Noesis
Electron microscope (W) · Noesis
Electron transport chain (W) · Noesis
ELEKTRON AKTARIM ZİNCİRİ · Noesis
Elongation · Noesis
Elongation · Noesis
Embryonic development of animals · Noesis
Emevi Halifeliği · Noesis
Emirate of Sicily · Noesis
Emperor of Japan (ALINTI — W) · Noesis
Emperor Xuanzong's reign · Noesis
Empire of Nicaea · Noesis
Empire of Nicaea · Noesis
Empire of Nicaea · Noesis
Empire of Nicaea · Noesis
“Encyclopaedia of Islam” Hakkında Bilgi · Noesis
End of the dynasty · Noesis
End of the New Order · Noesis
Enderun · Noesis

Enderun School · Noesis
 ENDOMEMBRAN DİZGE · Noesis
Endomembrane system (W) · Noesis
Endoplasmic reticulum · Noesis
Endospores · Noesis
Energeia · Noesis
Energy · Noesis
Energy, carbon, and electrons · Noesis
Engizisyon · Noesis
Enheduanna · Noesis
Enheduanna · Noesis
Enki (Ea) · Noesis
Enlil · Noesis
Enmebaragesi · Noesis
Entelecheia in modern philosophy and biology · Noesis
Entelechy (B) · Noesis
Entelechy (entelechia) · Noesis
Enuma Elish (Babylonian creation myth) · Noesis
 Enzim · Noesis
Enzyme (W) · Noesis
Enzymes · Noesis
Enzymes · Noesis
Enzymes · Noesis
Ephesus · Noesis
Epidemics and pandemics · Noesis
Epidemiology · Noesis
Epigenetic DNA repair defects in cancer · Noesis
Epigenetics · Noesis
Epigenetics · Noesis
Epigenome · Noesis
Epipalaeolithic · Noesis
Epirote League 231-167 BC · Noesis
Epirus (ancient state) · Noesis
Episomes · Noesis
Equites · Noesis
Erasmus · Noesis
Eridu · Noesis
Errors and other variations · Noesis
Errors in differentiation · Noesis
Ertuğrul (d. c. 1280) · Noesis
Ertuğrul (d. c. 1280) · Noesis
Eshnunna Statuettes, 2700 BCE · Noesis
 EŞLENİM · Noesis
Essence-energies debate in medieval Christian theology · Noesis

Essential genes · Noesis
Establishment · Noesis
Establishment · Noesis
 EŞYAZIM: DNAdan RNAya · Noesis
 Eşyazım ve Çeviri · Noesis
Ethical Implications of Biology · Noesis
Etruria · Noesis
Etruscan civilization · Noesis
Etruscan language · Noesis
Etruscan (Mekh Rasnal) · Noesis
ETRÜSKLER; TARQUINIA; LATİNLER · Noesis
ETRÜSKLER; TARQUINIA; LATİNLER · Noesis
Etymology · Noesis
Etymology · Noesis
Etymology · Noesis
Etymology and history · Noesis
Etymology of “biology” · Noesis
Eukaryote · Noesis
Eukaryotes · Noesis
Eukaryotes · Noesis
Eukaryotic cells · Noesis
Eukaryotic cytoskeleton · Noesis
Eukaryotic genomes · Noesis
Eukaryotic organelles · Noesis
Eukaryotic ribosomes · Noesis
Eukaryotic transcriptional responses to DNA damage · Noesis
EUROMAIDAN: Ukrayna 2013-14 · İdea
Euxodus, Deuteronomy — “Kitle Kıyımı Buyrukları” · Noesis
Evaluation · Noesis
Events of the battle · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution of new virus strains · Noesis

Evolution of plant morphology · Noesis
Evolution of the immune system · Noesis
Evolutionary · Noesis
Evolutionary epistemology · Noesis
Evolutionary ethics · Noesis
Evolutionary origins · Noesis
 EVRİM · Noesis
Examples of gene regulation · Noesis
Exchange of genes between species · Noesis
Exhibits · Noesis
Exile and return · Noesis
Existing copies · Noesis
Expanded genetic codes (synthetic biology) · Noesis
Expansion into the Indian subcontinent (after 180 BC) · Noesis
Expedition to Italy (1480) · Noesis
Expedition to Italy (1480) · Noesis
Experiments In Embryology · Noesis
Extracellular nucleic acids · Noesis
Extracellular structures · Noesis
Extract from the letter of President Fillmore · Noesis
Extremophiles · Noesis
Eyyubiler · Noesis
F · Noesis
Facilitated diffusion · Noesis
Factors Affecting Enzyme Activity · Noesis
FACTS · Noesis
Failure of proliferation control · Noesis
Fall of Gallipoli · Noesis
Fall of Mycenaeans · Noesis
Fall of Mycenaeans · Noesis
Fall of the Empire and the East · Noesis
Fall of the Western Roman Empire · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis

Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family in ancient Rome · Noesis
Farmer · Noesis
Fatimid Caliphate (909-1171) · Noesis
Fatty acids · Noesis
Female infanticide in China · Noesis
Feodalizm · Noesis
Fermentation · Noesis
Fibonacci Dizisi · Noesis
Fibonacci Dizisi · Noesis
Fibrinogen and fibrin · Noesis
Final Years · Noesis
Final years of the empire · Noesis
Finno-Ugric languages · Noesis
Finno-Ugric peoples · Noesis
First Constitutional Era, 1876–1878 · Noesis
First Council of Nicaea · Noesis
First Fitna (First Civil War) · Noesis
First Macedonian War · Noesis
First Muslim attempts to conquer Sicily · Noesis
First Norman invasion of the Balkans (1081–1085) · Noesis
First Punic War (264–241 BCE) (B) · Noesis
First Punic War (W) · Noesis
First War of the Diadochi, 322-320 BC · Noesis
Fisher and Haldane's mathematical population genetics, 1918–1930 · Noesis
Fixed species · Noesis
Flood Stories · Noesis
Florence · Noesis
Fluorescence interference contrast microscopy (W) · Noesis
Fluorescence microscope (W) · Noesis
Fluoroscopy (W) · Noesis
Folding · Noesis
Foods · Noesis
Footnotes · Noesis
Forays into the Indian subcontinent · Noesis
Foreign relations · Noesis
Forensic applications · Noesis

Form and function · Noesis
Formation · Noesis
Formation of covalent bonds · Noesis
Forms of mitosis · Noesis
 FOSFAT GRUBU · Noesis
Fossil record · Noesis
Foundation legends · Noesis
Fourth Crusade · Noesis
Fourth Crusade · Noesis
Fourth Crusade · Noesis
Fourth Crusade · Noesis
Fourth Macedonian War · Noesis
Fourth War of the Diadochi, 308-301 BC · Noesis
Fracture to autonomous dynasties (861–945) · Noesis
France (W) · Noesis
Franco-Ottoman alliance · Noesis
Franco-Prussian War 1870-71 · Noesis
Frankish Empire · Noesis
Frankish Empire · Noesis
“Frankokratia” (W) · Noesis
Franks · Noesis
Franks · Noesis
Fransa — Tarih-öncesinden 1789’a · Noesis
Fransız Devriminin Zamandizini · Noesis
Fravarane · Noesis
Fravashi · Noesis
 FREDERICK ARTZ — “Orta Çağların Tini” · Noesis
French intervention and continued Swedish participation (1635-1648) · Noesis
French revolution, matrix of the future genocides: Vendée, 1793 · Noesis
French revolution, matrix of the future genocides: Vendée, 1793 · Noesis
Frequencies · Noesis
Frequencies of epimutations in DNA repair genes · Noesis
From the Migration Period to the Pinnacle of Nomadic Power: The Mongol Eurasian Empire · Noesis
Function · Noesis
Function · Noesis
Function · Noesis
Function and structure · Noesis
Functional constraint · Noesis
Functional definitions · Noesis
Functional genomics · Noesis
Functions of inhibitors · Noesis
Functions of the rough ER · Noesis
Functions of the smooth ER · Noesis
Functions, origins, and recycling of apolipoproteins · Noesis

Fungus-like organisms · Noesis
Fungus (W) · Noesis
G · Noesis
Galatia (W) · Noesis
Galatians (people) (W) · Noesis
Gallic Wars · Noesis
Gallic Wars · Noesis
Gallic Wars · Noesis
Gathas · Noesis
Gauls / Social structure, indigenous nation and clans · Noesis
Gaza and gazis in early Ottoman history · Noesis
GDP and income distribution · Noesis
 GELİŞİM BİOLOJİSİ · Noesis
 Gen anlatımı · Noesis
Gene expression · Noesis
Gene expression (W) · Noesis
Gene (heredity) (B) · Noesis
Gene knockdown · Noesis
Gene networks · Noesis
Gene Regulation · Noesis
Gene regulation · Noesis
Gene silencing · Noesis
Gene Transcription And Translation · Noesis
Gene transfer and genetic exchange · Noesis
Gene (W) · Noesis
 GENEL BAKIŞ · Noesis
Genel Katmanlar · Noesis
General functions and characteristics · Noesis
General of the Army Douglas MacArthur to the Chief of Staff, United States Army (Eisenhower) · Noesis
General Properties Of The Group · Noesis
General structure · Noesis
General structure · Noesis
General transcription factor · Noesis
Generalship · Noesis
Genes and genomes · Noesis
Genes for noncoding RNA (ncRNA) · Noesis
Genetic · Noesis
Genetic assimilation · Noesis
Genetic code · Noesis
Genetic code · Noesis
Genetic code · Noesis
Genetic code · Noesis
Genetic code (B) · Noesis
Genetic engineering · Noesis

Genetic expression through RNA · Noesis
Genetic expression through RNA · Noesis
Genetic material · Noesis
Genetic mutation · Noesis
Genetic nomenclature · Noesis
Genetic origins and legacy of the Scythians and Sarmatians · Noesis
Genetic recombination · Noesis
Genetic similarity and barcode species · Noesis
Genetics · Noesis
Genetics · Noesis
Genetics · Noesis
Genetics · Noesis
Genetics, mutationism and biometrics, 1900–1918 · Noesis
Genetics (W) · Noesis
 GENETİK GERECİN ANLATIMI: DNA → RNA → Protein · Noesis
 GENETİK KOD · Noesis
 GENETİK Zamançizgisi · Noesis
Génétique · Noesis
 GENOM · Noesis
Genome · Noesis
Genome · Noesis
Genome evolution · Noesis
Genome replication · Noesis
Genome size · Noesis
Genome size · Noesis
Genome size · Noesis
Genomic alterations · Noesis
Genomic structure · Noesis
Gentile · Noesis
Gentile Bellini (ITALIAN PAINTER) (B) · Noesis
Gentile Bellini (W) · Noesis
Geochronology · Noesis
Geologic time scale · Noesis
Georgian–Seljuk wars · Noesis
German Confederation · Noesis
German Empire · Noesis
Germanic peoples (B) · Noesis
Germanic peoples (W) · Noesis
 Germanik Tin ve Katolik Kilise · Noesis
Germanik Yasa · Noesis
 Germanik Yasa · Noesis
Germanik Yasa · Noesis
Germany’s support · Noesis
Germiyanids · Noesis

Germline mutation · Noesis
Geschichte · Noesis
 Ghengis Khan · Noesis
Giant viruses · Noesis
Gilgamesh · Noesis
Gilgamesh and the Flood · Noesis
Gilgamesh flood myth · Noesis
Ginza Street, Tokyo · Noesis
Glycerolipids · Noesis
Glycerophospholipids · Noesis
Glycerophospholipids · Noesis
Glycolysis · Noesis
Göbekli Tepe · Noesis
Göbekli Tepe · Noesis
God in Judaism · Noesis
Goethe · İdea
Göktürk Family Tree · Noesis
Göktürkler · Noesis
Göktürks · Noesis
Göktürks (Blue Turks) · Noesis
Golden Horde · Noesis
Golgi apparatus · Noesis
Gorbaçev ve İkili Oyunlar · İdea
Gordium · Noesis
Göreli ve Saltık · Noesis
Gothic Christianity · Noesis
Gothic paganism · Noesis
Goths · Noesis
Government · Noesis
Graeco-Bactrian Kingdom · Noesis
Grand Duchy of Moscow · Noesis
Grand Vizier Pargali Ibrahim Pasha · Noesis
Great Empires of the Past: Empires of Ancient Mesopotamia / 2010 Barbara A. Somervill · Noesis
Great Turkish Invasion · Noesis
Great Turkish War · Noesis
Great Turkish War · Noesis
Greco-Bactrian Kingdom · Noesis
Greco-Punic Wars (Sicilian Wars) İÖ 580-265 · Noesis
Greek culture in Bactria · Noesis
Greek Dark Ages · Noesis
Greek epigraphy · Noesis
Greeks in pre-Roman Crimea · Noesis
Group I: Nonpolar amino acids · Noesis
Group II: Polar, uncharged amino acids · Noesis

Group III: Acidic amino acids · Noesis
Group IV: Basic amino acids · Noesis
Group VI viruses · Noesis
Group VII viruses · Noesis
Growth · Noesis
Growth · Noesis
Growth and metabolism · Noesis
Growth and physiology · Noesis
Growth and reproduction · Noesis
Güncel · İdea
Gutian dynasty · Noesis
Gutian people · Noesis
 Güyük Khan · Noesis
Gyges of Lydia · Noesis
H · Noesis
📌 H—L · Noesis
Habitats · Noesis
Habsburglar · Noesis
🏷 Hadean (W) · Noesis
Hāfiẓ-i Abrū · Noesis
Hagia Sophia · Noesis
Halaf culture · Noesis
Hallstatt culture · Noesis
Hammurabi · Noesis
Hammurabi (c. 1810-1750 BC) · Noesis
📚 Hammurabi’s Code of Laws (1-282) · Noesis
📚 Hammurabi’s Code of Laws (1-282) · Noesis
📚 Hammurabi’s Code of Laws (SINIFLANDIRILMIŞ) · Noesis
📚 Hammurabi’s Code of Laws (SINIFLANDIRILMIŞ) · Noesis
📚 Hammurabi’s Code of Laws (SINIFLANDIRILMIŞ) · Noesis
Hannibal — CARTHAGINIAN GENERAL (247-181 BC) (B) · Noesis
Hannibal (W) · Noesis
Harii (Suevi) (The History Files) · Noesis
Harun al-Rashid · Noesis
Hassuna culture · Noesis
Hattusa (Boğazkale) — 1 · Noesis
Hattusa (Boğazkale) — 2 · Noesis
Hattusili I · Noesis
Hattusili III · Noesis
Heart disease, diabetes and quality of life · Noesis
📚 Hebrew Bible (Tanakh) · Noesis
Hegel · Noesis
Heian Period Timeline / Ancient History Encyclopedia · Noesis
Heıdegger newsweek turkıye · İdea

Heinrich Schliemann — dynamites and smuggling · Noesis
Helen Zille · Noesis
 HELENİK-ROMA TİNİ VE FEODAL ORTA-ÇAĞLAR AVRUPASI · Noesis
Helenistik Döneme Dek Orta-Doğu · Noesis
Helenistik Döneme Dek Orta-Doğu · Noesis
Hellenistic kingdoms · Noesis
Hellenistic Period · Noesis
Hellenization · Noesis
Helper T cells · Noesis
Hemiacetal and hemiketal forms · Noesis
Hephthalite Empire · Noesis
Hephthalites · Noesis
Here Is How the Original Verses Read / (Deuteronomy 5:6-17) · Noesis
Here Is How the Original Verses Read / (Deuteronomy 5:6-17) · Noesis
Hereditary DNA repair disorders · Noesis
Heresy in Christianity · Noesis
Herodotus · Noesis
Herodotus · Noesis
Heterogeneous ribosomes · Noesis
Heteropolysaccharides · Noesis
 HİDROKARBONLAR · Noesis
High-resolution structure · Noesis
Hindistan'da İnek Politikası — Sorgulamayan Homo Sapiens · Noesis
Hıristiyanlık · Noesis
Hispania and Africa · Noesis
📚 HISTORICAL ATLAS OF THE ISLAMIC WORLD / MILITARY RECRUITMENT 900-800 · Noesis
Historical authenticity · Noesis
Historical background · Noesis
Historical classifications · Noesis
Historical debate on the origins and nature of the Ottoman state · Noesis
Historical perspective · Noesis
Historical uses as a title · Noesis
Historiography · Noesis
Historiography · Noesis
Historiography of the fall of the Western Roman Empire · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis

History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History and etymology · Noesis
History and terminology · Noesis
History of bacteriology · Noesis
History of biology (W) · Noesis
History of Bukhara · Noesis
History of Burgundy (W) · Noesis
History of Central Asia · Noesis
History of China · Noesis
History of discovery · Noesis
History of discovery and research · Noesis
History of Earth · Noesis
History of Ephesus · Noesis
History of immunology · Noesis
History of Karamanids · Noesis
History of Lydia (W) · Noesis
History of Mongolia · Noesis
History of research · Noesis
History of Rome · Noesis
History of Sumer · Noesis
History of Tatarstan · Noesis
History of the Attalid Dynasty (the Pergamon Kingdom)) · Noesis
History of the concept · Noesis
History of the Quran · Noesis

History of water on Earth · Noesis
History of writing · Noesis
History — Rise · Noesis
Hitit Dili Nasıl Deşifre Edildi? · Noesis
Hititler · Noesis
Hittite language · Noesis
Hittite language · Noesis
Hittite Legal Texts (The Laws) / The University of Texas at Austin · Noesis
Hittite military oath · Noesis
HITTITE PRAYERS TO THE SUN-GOD · Noesis
Hittite Writing · Noesis
Hittites — 1 · Noesis
Hittites — 2 · Noesis
Holocene · Noesis
Holy League (1571) · Noesis
Holy League (1594) · Noesis
Holy League (1684) · Noesis
Holy Roman Emperor · Noesis
Holy Roman Empire (B) · Noesis
Holy Roman Empire (Britannica) · Noesis
Holy Roman Empire (W) · Noesis
Holy Roman Imperial Army in 1527 · Noesis
Homeostasis · Noesis
Hominin Timeline · Noesis
Hominin Timeline · Noesis
Homo · Noesis
Homo sapiens — Biyolojik Evrim ve Kültürel Evrim · Noesis
Homologous recombinational repair · Noesis
Homopolysaccharides · Noesis
Hormones of the pancreas · Noesis
Hormones of the thyroid gland · Noesis
Host defence mechanisms · Noesis
Host range and distribution · Noesis
House of Habsburg — EUROPEAN DYNASTY (B) · Noesis
House of Habsburg (W) · Noesis
House of Hohenzollern · Noesis
House of Medici (W) · Noesis
House of Muhammad Ali in Egypt · Noesis
How did people live a million years ago? / Kurt Bengtson · Noesis
Hubal · Noesis
 HÜCRE İMLEŞİMİ · Noesis
 HÜCRE SOLUNUMU · Noesis
Hugo de Vries (Dutch botanist and geneticist) (B) · Noesis
Human genetic disorders · Noesis

Human genetics · Noesis
Human genome (B) · Noesis
Human genome (W) · Noesis
Human health · Noesis
Human knockouts · Noesis
Human reference genome · Noesis
Human telomerase structure · Noesis
🕑 Hun Timeline · Noesis
Hungarians · Noesis
Hunlar · Noesis
Huns · Noesis
Hunter-gatherer · Noesis
Hurrians · Noesis
Huxley's popularising synthesis, 1942 · Noesis
Hydration of proteins · Noesis
Hylomorphism · Noesis
Hymnal Prayers and Poems of Enheduanna · Noesis
Hypotheses of origins · Noesis
I · Noesis
I. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA ALMANYA, 1922; · Noesis
Ibn Khaldun · Noesis
Ibrahim · Noesis
Ibrahim Muteferrika · Noesis
🎎 Ichi-no-Tani Çarpışması — 1184 · Noesis
ICTV classification · Noesis
İDEA KLASİK SET / 35 KİTAP • ISSN 2146-2616 · İdea
Idea Publishing House - A Letter to the American People · İdea
İdea Yayınevi — Dizinler · İdea
İdea Yayınevi Kitapları — Google Play · Noesis
İdea Yayınevi Kitapları — Google Play · İdea
Idel-Ural · Noesis
Idel-Ural State · Noesis
Identification · Noesis
Identification codes · Noesis
Identification of subunits · Noesis
Identifying And Cataloging Species · Noesis
Idiopathic inflammation · Noesis
If the Greek navy failed there would be no escape … · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis

Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
Iframe Example · Noesis
II. Ahmed · Noesis
II. Mahmut (1785-1839) (1808-1839) · Noesis
 İki "Roma" · Noesis
 İLKELER · Noesis
Ilkhanate · Noesis
Immigration in the 1800s · Noesis
Immune system · Noesis
Immunity · Noesis
Immunization against viral diseases · Noesis
Immunodeficiencies · Noesis
Immunoglobulins and antibodies · Noesis
Immunological techniques · Noesis
Immunologie · Noesis
Immunology · Noesis
Immunology (history of medicine) (B) · Noesis
Immunology (medicine) (B) · Noesis
Immunosuppression · Noesis
Impact Of Epigenetics On Biomedicine · Noesis
İMPARATOR, TANRI, VE DİN · Noesis
İmparatorluk · Noesis
 İmparatorluk Geçicidir · Noesis
İMPARATORLUK VE ÇÖKÜŞ · Noesis
İmparatorluklar, Cumhuriyetler, Krallıklar · Noesis
Imperial Neighbours: Italy, the Slavs, the Balkans and the North · Noesis
IMPERIAL PROCESSION · Noesis
Important figures during the period · Noesis
In ancient and modern culture · Noesis
In eukaryotes · Noesis
In fiction · Noesis
In food · Noesis
In general philosophy · Noesis
In multicellular organisms · Noesis
In philosophy of science · Noesis
In popular culture · Noesis
In Rome · Noesis
In translation · Noesis
İNANÇ, BİLGİ, TANITLAMA · Noesis
Inanna (Isthar) · Noesis

Independence (around 250 BC) · Noesis
Indo-European languages · Noesis
Indo-European languages (B) · Noesis
Indo-European migrations · Noesis
Indo-European migrations · Noesis
Indo-European migrations.gif · Noesis
Indo-Europeans (L) · Noesis
Indo-Greek Kingdom · Noesis
Indo-Greek Kingdom · Noesis
Indo-Iranian languages · Noesis
Indo-Iranians · Noesis
Indo-Iranians · Noesis
Indo-Iranians / Indo-Aryans · Noesis
Induced fit model · Noesis
Induced mutation · Noesis
Inducible vs. repressible systems · Noesis
Infectious disease applications · Noesis
Infectious patterns · Noesis
Influence · Noesis
Influence on modal logic · Noesis
Influence on modern physics · Noesis
Influence on Rome · Noesis
Information content · Noesis
Inherited disorders · Noesis
Inhibition of enzymes · Noesis
Inhibition of enzymes · Noesis
Initial steps · Noesis
Initiation · Noesis
Initiation · Noesis
Innate lymphoid cells · Noesis
Inquisition · Noesis
İnsan Doğası ve İyi ve Kötü · Noesis
İnsanbilim · Noesis
Insecticide · Noesis
Insertion variants · Noesis
Intellectual and Truth · İdea
Interactions with other organisms · Noesis
Intercellular communication · Noesis
Intercellular communication · Noesis
Interest in poetry and arts · Noesis
Interference · Noesis
Intermediate filaments · Noesis
Intermolecular bonding · Noesis
Internal Membranes · Noesis

Interphase · Noesis
Interval between the First and Second Punic Wars (W) · Noesis
Intra- and inter-species signaling · Noesis
Intracellular communication · Noesis
Intracellular second messengers · Noesis
Intracellular structures · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
Introduction · İdea
Invasion of India · Noesis
Invasion of Italy · Noesis
Inventions of writing · Noesis
Investigation · Noesis
Involvement in disease · Noesis
Ionia · Noesis
Ionian offensive (498 BC) · Noesis
Ionian Revolt · Noesis
Ionic bond · Noesis
Ions · Noesis
🕑 Iran Timeline · Noesis
Iranian peoples · Noesis
Iranian peoples · Noesis
İranlılar · Noesis
Iron — The secret weapon? · Noesis
Irreducible teleology · Noesis
 ISIL DÖNGÜ · Noesis
İskandinav Devrimleri · Noesis
 📚 İskender'in Askerlerine Seslenişi · Noesis
İskender'in Konuşması (ARİAN tarafından) · Noesis

İskender’in Konuşması (ARİAN tarafından) · Noesis
Islam and Christendom under Harun al-Rashid (786-809) and Charlemagne (768-814) · Noesis
İslamın Doğuşu · Noesis
Isoelectric point · Noesis
📎 Isotope geochemistry (W) · Noesis
Israelites · Noesis
Issue · Noesis
İstanbul Uluslararası Hegel Kongresi I. / Tinin Görüngübilimi'nin Yayımının 200'üncü Yıldönümü · İdea
İSTENÇ (DESCARTES, IV. MEDİTASYON) · Noesis
İstenç Kavramı (KANT) · Noesis
 İstenç ve Duyunç · Noesis
Isuwa · Noesis
Italian humanism · Noesis
Italian language · Noesis
Italy · Noesis
Italy in the early Middle Ages · Noesis
Italy in the Middle Ages · Noesis
İtalya Krallığı ve “Kutsal Roma İmparatorluğu” The Kingdom of Italy and the Holy Roman Empire · Noesis
İtalya (ORTA ÇAĞLAR) · Noesis
Ius ya da Jus · Noesis
Ivan the Terrible · Noesis
James Clerk Maxwell · İdea
Janissaries (W) · Noesis
Janissary — OTTOMAN MILITARY (B) · Noesis
Janissary revolt · Noesis
🎨 January AD 118 – Hadrian inaugurates the new year in Nicomedia. · Noesis
“Japan: A reinterpretation” / Patrick Smith, 1998 (KİTAP) · Noesis
JAPAN ADRIFT / Foreign Policy Magazine, Tuesday, September 01, 1992; Page: 128 / by Kishore Mahbubani · Noesis
Japan’s Evaporated People and the Town of the Vanished (SİTE) · Noesis
JAPAN’S QUIET STRENGTH / Foreign Policy Magazine, Thursday, June 01, 1989; Page: 130 / by Saburo Okita · Noesis
📎 Jean-Léon Gérôme · Noesis
Jean Pascal Sébah · Noesis
Jericho · Noesis
Jesus in Christianity · Noesis
Jews · Noesis
Jews as the chosen people · Noesis
John Hunyadi · Noesis
John III Sobieski · Noesis
John Winthrop · Noesis
Judaism · Noesis
🌍 Judea · Noesis
Jugurtha KING OF NUMIDIA (B) · Noesis
Jugurtha (W) · Noesis

Jugurthine War · Noesis
Julian · Noesis
Julian (Flavius Claudius Iulianus Augustus) (L) · Noesis
Julian (ROMAN EMPEROR) (B) · Noesis
Julian (W) · Noesis
Julius Caesar — ROMAN RULER (B) · Noesis
Julius Caesar (W) · Noesis
Junker (Prussia) · Noesis
Justinian I (W) · Noesis
Justinian ve “Justinian Yasaları” · Noesis
Kaaba · Noesis
Kampyr Tepe · Noesis
Kanesh (Kültepe) · Noesis
Kangar union · Noesis
Kara-Khanid Khanate · Noesis
Kara Mustafa Pasha · Noesis
 KARAKTERİSTİKLER · Noesis
 KARBOHİDRAT · Noesis
 KARBOHİDRAT · Noesis
Karbohidrat · Noesis
 KARBOHİDRAT SİNDİRİM VE SOĞURUM · Noesis
Karbon · Noesis
 KARBON BAĞLARI · Noesis
Karkemish · Noesis
Karl Jaspers Tarih Yapabilir Mi? · Noesis
Karyotype · Noesis
Kassites · Noesis
Kategorik İmperativ · Noesis
Kaykhusraw II · Noesis
Kayqubad I · Noesis
 KELTLER · Noesis
Kemal Reis · Noesis
Kestel — Göltepe · Noesis
Key discoveries in RNA biology · Noesis
Khazars · Noesis
Khitan people · Noesis
Khitan people · Noesis
Khorasan · Noesis
Khwarazm · Noesis
Khwarazmian dynasty (W) · Noesis
Khwārezm-Shāh Dynasty (B) · Noesis
Kievan Rus’ · Noesis
Kilij Arslan I · Noesis
Kinetics · Noesis

Kingdom · Noesis
Kingdom of Burgundy (W) · Noesis
Kingdom of Epirus 330-231 BC · Noesis
Kingdom of Germany · Noesis
Kingdom of God · Noesis
Kingdom of God (Christianity) · Noesis
Kingdom of Hungary · Noesis
Kingdom of Pontus · Noesis
Kingdom of Sicily · Noesis
🏷 Kingdoms and domains · Noesis
Kısa Notlar · Noesis
 KISITLAMA ENZİMİ · Noesis
KİTAP HAKKINDA · İdea
KİTAP HAKKINDA · İdea
KİTAP HAKKINDA · İdea
KİTAP HAKKINDA · İdea
KİTAP HAKKINDA · İdea
Kitaplar) · Noesis
Kizzuwatna · Noesis
Knossos · Noesis
 KODON VE ANTİKODON · Noesis
Kolonial Amerika · Noesis
Königsberg · Noesis
Konstantin ve Hıristiyanlık · Noesis
Konstantinopolis · Noesis
Koonin's 'post-modern' evolutionary synthesis, 2009 · Noesis
Köprülü Abdullah Pasha · Noesis
Köprülü family · Noesis
Köprülü Mehmed Pasha · Noesis
KORKU DİNLERİ VE İSTEĞİN VE RUHUN SÖNÜŞÜ · Noesis
Kosovo · Noesis
 Kublai Khan · Noesis
KÜLTÜR · Noesis
KÜLTÜR · Noesis
Kültür ve Ortadan Kalkma · Noesis
Kurgan hypothesis · Noesis
Kurgan hypothesis · Noesis
Kurgan hypothesis (Steppe Theory) · Noesis
KURULUŞ MİTLERİ VE ALTIN GEÇMİŞLER · Noesis
KURULUŞ MİTLERİ VE ALTIN GEÇMİŞLER · Noesis
‘Kutsal Roma İmparatorluğu’ · Noesis
KYRUS VE EVRENSEL İNSAN HAKLARI · Noesis
L · Noesis
La structure de la théorie de l'évolution · Noesis

Labour and occupations · Noesis
lac operon · Noesis
Lactose analogs · Noesis
Lactose and maltose · Noesis
Lagash · Noesis
Lagging strand · Noesis
Lala Mustafa Pasha · Noesis
Lala Mustafa Pasha Mosque · Noesis
Lala Mustafa Pasha's Caucasian campaign · Noesis
Language · Noesis
Language and Art · Noesis
Language family · Noesis
Laonikos Chalkokondyles · Noesis
Large-scale mutations · Noesis
Laser-induced fluorescence (W) · Noesis
Last glacial period · Noesis
Last years in Persia · Noesis
Late Bronze Age collapse · Noesis
Late Bronze Age regions (c 1200 BC) · Noesis
Late Middle Ages and Renaissance (14th century to 1559) · Noesis
Late Pleistocene · Noesis
Late Tang 755–907 · Noesis
Latency · Noesis
Later life and death · Noesis
Later Ptolemies · Noesis
Later syntheses · Noesis
Latin Empire of Constantinople · Noesis
Latin Empire of Constantinople · Noesis
Latin Empire of Constantinople · Noesis
Latin Empire of Constantinople · Noesis
Latins (Italic tribe) · Noesis
Latium · Noesis
Laws in the Hammurabi Code · Noesis
LAWS OF THE KINGS (753-509? BC) · Noesis
LAWS OF THE KINGS (753-509? BC) · Noesis
Laws of the Kings, 753-510 BC · Noesis
Layered defense · Noesis
Legacy · Noesis
Legacy · Noesis
Legacy · Noesis
Legacy · Noesis
Legal and political reforms · Noesis
Legal and political reforms · Noesis
Legal Pozitivizm · Noesis

Legend · Noesis
Legislative activities · Noesis
Legislative assemblies of the Roman Republic · Noesis
Lehninger — Principles of Biochemistry 2013, p. v. · Noesis
Length and timing of the reproductive phase · Noesis
Lengthening · Noesis
Leonardo da Vinci · Noesis
Levant · Noesis
Levels of selection · Noesis
Library of Ashurbanipal · Noesis
Life · Noesis
Life · Noesis
Life · Noesis
Life (B) · Noesis
Life On Earth · Noesis
Life sciences and medicine · Noesis
Life (W) · Noesis
Light-dependent reactions · Noesis
Light intensity (irradiance), wavelength and temperature · Noesis
Limitations · Noesis
Lineage and childhood · Noesis
Linear A · Noesis
Linear B · Noesis
Linnaean · Noesis
LİPİD · Noesis
Lipid · Noesis
Lipids in biological membranes · Noesis
Lipoproteins · Noesis
Liquid water · Noesis
List of ancient legal codes · Noesis
List of Beyliks · Noesis
List of campaigns · Noesis
List of campaigns · Noesis
List of contemporary ethnic groups · Noesis
List of expeditions of Muhammad · Noesis
List of kings of Lydia · Noesis
List of life sciences · Noesis
List of Rulers of Mesopotamia · Noesis
List of sultans of the Ottoman Empire · Noesis
List of sultans of the Ottoman Empire · Noesis
List of territories occupied by Imperial Japan · Noesis
List of the Abbasid Caliphs · Noesis
List of war apology statements issued by Japan · Noesis
Liste İçin Açıklama · Noesis

Literatur · Noesis
Literature · Noesis
Literature · Noesis
Living systems theories · Noesis
Livius · Noesis
 LİZOZOM · Noesis
Localisation · Noesis
Locomotives · Noesis
LOGOS; BİLGİ; DEĞER; SOYUTLAMA; ÖZDEK VE KUVVET · Noesis
Lombards · Noesis
Long Ottoman War 1593-1606 · Noesis
Longevity and caloric restriction · Noesis
Lower Paleolithic · Noesis
Lucretia · Noesis
 Lucretia in Art · Noesis
Lugal-zage-si · Noesis
Luther, Erasmus ve Özgür İstenç · Noesis
Luwian language · Noesis
 Lycurgus of Sparta · Noesis
Lydia · Noesis
Lydian alphabet · Noesis
Lydian Coinage · Noesis
Lydian language · Noesis
Lydians · Noesis
Lydians · Noesis
Lysimachus · Noesis
Lysimachus — KING OF MACEDONIA (B) · Noesis
Lysogeny · Noesis
Lysosome (biology) (B) · Noesis
Lysosome (W) · Noesis
Lysosomes · Noesis
Lysosomotropism · Noesis
M · Noesis
 M—N · Noesis
Macedon in Alexander's absence · Noesis
Macromolecule blotting and probing · Noesis
Macromolecules · Noesis
Macroscopic structures · Noesis
 Magisterler · Noesis
Mahmud I · Noesis
Mahmud II · Noesis
Mahmud II — OTTOMAN SULTAN (B) · Noesis
Main Greco-Bactrian kings · Noesis
Major metabolic pathways converging on the citric acid cycle · Noesis

Malhun Hatun · Noesis
Malhun Hatun · Noesis
Malignant transformation · Noesis
Malik-Shah I · Noesis
Mamluk · Noesis
Mamlūk — ISLAMIC DYNASTY (B) · Noesis
Mamluk Sultanate of Cairo · Noesis
Manipulation by pathogens · Noesis
Mapping human genomic variation · Noesis
Mapping the Origins and Expansion of the Indo-European Language Family · Noesis
Maps in the Cedid Atlas · Noesis
Marcus Furius Camillus · Noesis
Marduk · Noesis
Margraviate of Brandenburg · Noesis
Mari · Noesis
Marija Gimbutas (1921-1994) · Noesis
Marriage in ancient Rome · Noesis
MARRIAGES AND CHILDREN · Noesis
Marriages and descendants · Noesis
Mass graves from Soviet mass executions · Noesis
Massacre of the Latins · Noesis
Massacre of Verden · Noesis
MASSACRE OF VERDEN — 4500 PAGANS KILLED BY JUDEO-CHRISTIANITY · Noesis
Massagetae · Noesis
Massive migration from the steppe was a source for Indo-European languages in Europe · Noesis
Materialism · Noesis
Materials science and nanotechnology · Noesis
Mathematical modeling of translation · Noesis
Mathematical techniques · Noesis
Mathematics in ancient Mesopotamia · Noesis
Matrix · Noesis
Matrix proteins · Noesis
Maxentius' rebellion · Noesis
Maximian's rebellion · Noesis
Maymun Gör, Maymun Yap · Noesis
Maymun gör, maymun yap · Noesis
Mayr's allopatric speciation, 1942 · Noesis
Mayr's biological species concept · Noesis
Measurement · Noesis
Measurement · Noesis
Measuring and detecting · Noesis
Measuring human genetic variation · Noesis
Mecca · Noesis
Mecca · Noesis

Mechanism · Noesis
Mechanism Of Enzyme Action · Noesis
Mechanisms · Noesis
 Meclisler · Noesis
Medes · Noesis
Medes · Noesis
Medes / Median Empire (678-549 BC) · Noesis
Medical and diagnostic applications · Noesis
Medical research · Noesis
Medici family (B) · Noesis
Medicine · Noesis
Medicine · Noesis
Medicine · Noesis
Medicine · Noesis
Medieval · Noesis
Medieval Alania · Noesis
Medieval Inquisition · Noesis
Medieval use and reception · Noesis
Mediterranean and North Africa · Noesis
Mehmed Emin Âli Paşa — OTTOMAN GRAND VIZIER (B) · Noesis
Mehmed Emin Âli Pasha (W) · Noesis
Mehmed I · Noesis
Mehmed I · Noesis
Mehmed I (1413–1421) · Noesis
Mehmed II (1451–1481) · Noesis
Mehmed III · Noesis
Mehmed IV — OTTOMAN SULTAN (B) · Noesis
Mehmed IV (W) · Noesis
Mehmed the Conqueror · Noesis
Mehmed the Conqueror · Noesis
Mehmed V (1844-1918) (1909-1918) · Noesis
Mehmed VI · Noesis
Melitian schism · Noesis
Membrane channels · Noesis
Membrane fluidity · Noesis
Membrane lipids · Noesis
Membrane proteins · Noesis
Membranes · Noesis
Membranes · Noesis
Mendelian and classical genetics · Noesis
Mendelian inheritance · Noesis
Menges, Karl H. · Noesis
Merchant · Noesis
Merovingian dynasty · Noesis

Mesolithic · Noesis
🗺 Mesopotamia · Noesis
Mesopotamia, 8000-2000 BC · Noesis
Mesopotamian Medicine · Noesis
Mesopotamian myths · Noesis
Messenger RNA · Noesis
Messiah · Noesis
Metabolic functions · Noesis
Metabolism · Noesis
Metabolism · Noesis
Metabolism · Noesis
Metabolism · Noesis
Metabolism · Noesis
Metabolites and water · Noesis
Metamorphosis · Noesis
Metaphase chromatin and division · Noesis
Mezopotamya · Noesis
Michelangelo · Noesis
Microbial genetics · Noesis
Microbiology · Noesis
Microbodies · Noesis
Microorganism · Noesis
MicroRNA · Noesis
MicroRNAs · Noesis
MicroRNAs · Noesis
🔬 Microscope (W) · Noesis
Microscopic structures · Noesis
Microtubules · Noesis
Microtubules · Noesis
Midas · Noesis
Middle Ages in Italy · Noesis
Middle Paleolithic · Noesis
Migration Period · Noesis
Migration to Gaul · Noesis
Migrations and Invasions: Huns, Germans and Slavs · Noesis
Military · Noesis
Military · Noesis
Military activities · Noesis
Military campaigns · Noesis
Military forces · Noesis
Military of the Ottoman Empire (W) · Noesis
Military organization (B) · Noesis
Military tribune · Noesis
Milk proteins · Noesis

Mining and metallurgy · Noesis
Minoan Art and Culture · Noesis
Minoan civilization · Noesis
Misconceptions · Noesis
Mitanni · Noesis
MİTHRA VE MİTRA · Noesis
MİTHRA VE MİTRA · Noesis
Mithridates VI of Pontus · Noesis
Mithridatic Wars · Noesis
Mithridatic Wars · Noesis
Mithridatic Wars B.C. 90 to 65 Rome — versus — Mithridates of Pontus (Heritage History) · Noesis
Mitochondria-associated ER membrane (MAM) · Noesis
Mitochondrial and chloroplastic structure · Noesis
Mitochondrial diseases · Noesis
Mitochondrial DNA · Noesis
Mitochondrial redox carriers · Noesis
Mitochondrion (W) · Noesis
 MİTOKONDRİ · Noesis
Mitosis and cytokinesis · Noesis
Mitosis (W) · Noesis
Mobile genetic elements and the tmRNA gene · Noesis
Mobile genetic elements (transposons) and their relics · Noesis
Mobilization of fatty acids · Noesis
Model 1: Anterograde vesicular transport between stable compartments · Noesis
Model 2: Cisternal progression/maturation · Noesis
Model 3: Cisternal progression/maturation with heterotypic tubular transport · Noesis
Model 4: Rapid partitioning in a mixed Golgi · Noesis
Model 5: Stable compartments as cisternal model progenitors · Noesis
Model organisms · Noesis
Modern classifications · Noesis
Modern Conceptions Of Abiogenesis · Noesis
Modern synthesis (20th century) (W) · Noesis
Modern synthesis and its successors · Noesis
Modernization of the Ottoman Empire (1827-1908) · Noesis
Moğol İmparatorluğu · Noesis
Molecular basis · Noesis
Molecular basis · Noesis
Molecular biology · Noesis
Molecular biology · Noesis
Molecular cloning · Noesis
Molecular composition and size · Noesis
Molecular genetics · Noesis
Molecular inheritance · Noesis
Molecular orbital theory versus valence bond theory · Noesis

Molecular orbital treatment of H2O · Noesis
Molecular organization and gene content · Noesis
Molecular phylogenetics · Noesis
Molecular phylogeny of genes · Noesis
 Möngke Khan · Noesis
Mongol conquest of the Qara Khitai · Noesis
Mongol Empire (1206-1368) · Noesis
Mongol invasions of Islamic World · Noesis
Mongol invasions of Japan · Noesis
Mongols · Noesis
Mongols / Definition · Noesis
Mongols / Language and Religion · Noesis
Mongols / Origin · Noesis
 MONOMER, POLİMER, MAKROMOLEKÜL · Noesis
 MONOMER, POLİMER, MAKROMOLEKÜL · Noesis
 MONOMER, POLİMER, MAKROMOLEKÜL · Noesis
Monosaccharides · Noesis
Monosaccharides · Noesis
Monumentum Ancyranum · Noesis
Morgan and evolution · Noesis
Morphogenesis · Noesis
Morphology · Noesis
Morphology · Noesis
Moses · Noesis
 Mothers of the Ottoman Sultans · Noesis
Motility · Noesis
Motion · Noesis
Movement · Noesis
 mRNA · Noesis
mRNA-based therapeutics · Noesis
mRNA circularization · Noesis
mRNA processing · Noesis
mRNA quantification · Noesis
mt-tmRNA processing and expression · Noesis
mt-tmRNA Structure · Noesis
Muawiyah I · Noesis
Mughal Empire · Noesis
Muhammad · Noesis
Muhammad Ali Pasha — Timeline · Noesis
Mülkiyet · Noesis
Multicellularity · Noesis
Multinucleated cells · Noesis
Multiple gene interactions · Noesis
Multiplication · Noesis

Multiplicity and rate heterogeneity · Noesis
Muqaddimah · Noesis
Murad I · Noesis
Murad I (1362–1389) · Noesis
MURAD I (L) · Noesis
Murad II · Noesis
Murad II · Noesis
Murad II (1421–1451) · Noesis
Murad III (W) · Noesis
Murad IV (B) · Noesis
Murat I · Noesis
Murat I (L) · Noesis
Mursili I · Noesis
Mursili II · Noesis
Muršili II's Prayer about his Stepmother in Hittite · Noesis
Musa'nın On Buyruğu · Noesis
Musa'nın On Buyruğu · Noesis
Musaeum or Mouseion at Alexandria / Library of Alexandria · Noesis
Musaeum or Mouseion at Alexandria / Library of Alexandria · Noesis
Music of Mesopotamia · Noesis
Muslim conquest of the Maghreb · Noesis
Mustafa I · Noesis
Mustafa II (B) · Noesis
Mustafa II (W) · Noesis
Mustafa III · Noesis
Mustafa IV · Noesis
Mustafa Reşid Pasha · Noesis
Mutability · Noesis
 MUTASYON · Noesis
 MUTASYON VE DOĞAL SEÇİM · Noesis
 MUTASYON VE EVRİM — DİZİ BENZEŞİMİ · Noesis
Mutation · Noesis
Mutation · Noesis
Mutation · Noesis
Mutation (genetics) (B) · Noesis
Mutation rates · Noesis
Mutation theory · Noesis
Mutation (W) · Noesis
Mutations · Noesis
Mutualism · Noesis
Muwatalli II · Noesis
Mycenaea · Noesis
Mycenaean Greece · Noesis
Mycenaean Greece · Noesis

Mycology · Noesis
Mycotoxins · Noesis
Mythical Gyges — Ring of Gyges · Noesis
N · Noesis
Nabataean Kingdom · Noesis
Nabataeans · Noesis
NADH and FADH2: the electron transport chain · Noesis
Name · Noesis
Names · Noesis
Naming conventions · Noesis
Natural selection · Noesis
Natural selection and evolution · Noesis
NATÜRALİZM · Noesis
Nature and nurture · Noesis
Neanderthal / Archaic Human · Noesis
Neanderthal classification · Noesis
Neanderthal culture · Noesis
Nebuchadnezzar II · Noesis
Neo-Assyrian Empire · Noesis
Neo-Assyrian Relief Panels · Noesis
Neo-Babylonian Empire · Noesis
Neo-Hittite States · Noesis
Neo-Hittite States · Noesis
Neolithic · Noesis
Neolithic Greece · Noesis
Neolithic Greece · Noesis
Nergal · Noesis
Neutral theory of molecular evolution · Noesis
New Testament · Noesis
Niccolò Machiavelli · Noesis
Nicene Creed · Noesis
Nicene Creed · Noesis
Nika riots · Noesis
Nineveh · Noesis
Nippur · Noesis
Nizam al-Mulk · Noesis
Nizam-ı cedid — TURKISH HISTORY (B) · Noesis
Nizam-ı Cedid (W) · Noesis
Noktalar · İdea
Nomad · Noesis
Nomenclature · Noesis
Non-coding RNA maturation · Noesis
Non-Greco-Roman Sources · Noesis
Non-protein functions · Noesis

Non-proteinogenic amino acids · Noesis
Non-standard amino acids · Noesis
Noncoding DNA (ncDNA) · Noesis
Nonstandard Amino Acids · Noesis
Normal and abnormal development · Noesis
Norman conquest of southern Italy · Noesis
Norman (PEOPLE) (B) · Noesis
Normanlar · Noesis
Normans (W) · Noesis
North Germanic languages · Noesis
Northern Crusades · Noesis
Northern Wei · Noesis
Notation and diagrams · Noesis
📜 Notes · Noesis
🗞 Notitia Urbis Constantinopolitanae (MAP) · Noesis
🗞 Notitia Urbis Constantinopolitanae (MAP) · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar 1 — Medes and Persians; Zoroaster or Zarathustra · Noesis
Notlar 2 — Cyrus and the Achaemenids · Noesis
Novalis · İdea
“Nozze di Maria de’ Medici con Enrico IV” – Jacopo di Chimenti da Empoli. · Noesis
Nuclear envelope · Noesis
Nuclear envelope and pores · Noesis
Nuclear lamina · Noesis
Nuclear Properties · Noesis
Nuclear transport · Noesis
Nucleases · Noesis
Nucleases and ligases · Noesis
Nucleic acid · Noesis
Nucleolus · Noesis
Nucleotide · Noesis
Nucleotide excision repair · Noesis
Nucleotide supplements · Noesis
 NÜKLEAZ · Noesis
 NÜKLEİK ASİT VE GEN ANLATIMI · Noesis
 NÜKLEİK ASİT YAPISI · Noesis
 NÜKLEOTİD · Noesis
 NÜKLEOTİD DİZİLERİ · Noesis
NÜKLEOTİD DİZİLERİ · Noesis
🎨 Numa Pompilius · Noesis

Numa Pompilius, King of Rome · Noesis
Number of genes · Noesis
Numidia · Noesis
Numidians · Noesis
Nutrition · Noesis
Nutrition and health · Noesis
📌 O—P · Noesis
Odoacer · Noesis
Odoacer, KING OF ITALY · Noesis
 Ögedei Khan · Noesis
Oghuz Turks · Noesis
Oghuz Yabgu State · Noesis
Oğuz-Türkmen · Noesis
 ÖKARYOTİK RNA İŞLEYİMİ 🟤🟤 1) mRNA uçlarının değiştirilmesi · Noesis
 ÖKARYOTİK RNA İŞLEYİMİ 🟤🟤🟤 2) Ayrık genler ve RNA tutturması · Noesis
Old Aramaic language · Noesis
Old Testament · Noesis
📚 Old Testament · Noesis
Old World Bronze Age · Noesis
Omphale and Heracles · Noesis
Ön-İslamik Arabistan · Noesis
On land · Noesis
Ön-Modern ve Modern · Noesis
Ön-modern ve Modern · Noesis
"On Throwing off Asia," by FukuzawaYukichi · Noesis
Önderler · Noesis
Open and closed systems of development · Noesis
Operon · Noesis
Optimization · Noesis
Organelle · Noesis
Organelle (biology) · Noesis
Organelles · Noesis
Organic compounds · Noesis
Organismal biology · Noesis
Orhan · Noesis
Orhan · Noesis
Orhan (1323/4–1362) · Noesis
 Orhan Bey · Noesis
Oriental Orthodox Churches · Noesis
Origin · Noesis
Origin · Noesis
Origin · Noesis
Origin · Noesis
Origin and early evolution · Noesis

Origin and evolution · Noesis
Origin and evolution · Noesis
Origin of multicellularity · Noesis
Origin of the first cell · Noesis
Origin of the Ottoman state · Noesis
Origin of water on Earth · Noesis
Origins · Noesis
Origins · Noesis
Origins · Noesis
Origins · Noesis
Origins of new genes · Noesis
Origins of new genes · Noesis
Origins Of The Human Genome · Noesis
Origins of the war · Noesis
Origins (W) · Noesis
ORKHON INSCRIPTIONS · Noesis
ORKHON INSCRIPTIONS · Noesis
 “ORTA ÇAĞLAR” TERİMİ BİR YANLIŞ ADLANDIRMADIR · Noesis
Osman I · Noesis
Osman I (c. 1299–1323/4) · Noesis
Osman I — OTTOMAN SULTAN (B) · Noesis
Osman I (W) · Noesis
Osman II (B) · Noesis
Osman II (W) · Noesis
Osman III (1699-1757) (1754-1757) · Noesis
Osmanlı · Noesis
Osmanlı Beyliği · Noesis
 Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu ve Genişlemesi · Noesis
Osmanlı İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu · Noesis
Osmanlıca'dan Türkçe'ye (Örneğin: müşahhas → somut; mücerrit → soyut) · İdea
Other approaches to the determination of protein structure · Noesis
Other Functions · Noesis
Other functions · Noesis
Other functions · Noesis
Other nuclear bodies · Noesis
Other perspectives · Noesis
Otto I, Holy Roman Emperor · Noesis
Otto von Bismarck · Noesis
Ottoman conquest of Adrianople · Noesis
Ottoman dynasty · Noesis
Ottoman dynasty · Noesis
Ottoman dynasty — Titles · Noesis
Ottoman Empire (B) · Noesis
Ottoman Empire (W) · Noesis

Ottoman family tree (simplified) · Noesis
Ottoman family tree (simplified) · Noesis
Ottoman Interregnum (1402–1413) · Noesis
Ottoman-Persian War (1743-1746) · Noesis
Ottoman-Safavid War · Noesis
Ottoman–Safavid War 1578-1590 · Noesis
Ottoman-Venetian War (1463-1479) · Noesis
Ottoman-Venetian War (1463-1479) · Noesis
Ottoman-Venetian War 1499-1503 · Noesis
Ottoman-Venetian wars · Noesis
Ottonian Renaissance · Noesis
Ötüken · Noesis
Otuz Yıl Savaşı 1618-1648 · Noesis
Outer membrane · Noesis
Outline: BRILL — Encyclopaedia of Islam (7) · Noesis
Outside Europe · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview · Noesis
Overview of main types of chemical bonds · Noesis
Overview (W) · Noesis
Oxidation of fatty acids · Noesis
Oxidation-reduction reactions · Noesis
P · Noesis
P POPE: “Personal Relationship with Jesus VERY DANGEROUS & HARMFUL.” · Noesis
P POPE: “Personal Relationship with Jesus VERY DANGEROUS & HARMFUL.” · Noesis
“Palazzo della Cancelleria Reliefs” II – Frieze A · Noesis
Paleolithic · Noesis
Paleolithic Continuity Theory · Noesis
Palestine (region) · Noesis
Palladium · Noesis
Palmyrene Empire · Noesis
Pan-Islamism · Noesis
Papal States · Noesis
Parasitism: role as pathogens · Noesis

Paraspeckles · Noesis
Parthian Empire · Noesis
Partition · Noesis
Partition of Triparadisus · Noesis
Patent disputes · Noesis
Pathogenic mechanisms · Noesis
Pathological effects of poor DNA repair · Noesis
Patrician · Noesis
Patrician (ancient Rome) · Noesis
Patrona Halil · Noesis
Patronage in ancient Rome · Noesis
Paul the Apostle · Noesis
Pax Romana · Noesis
Peace of Augsburg 1555 (W) · Noesis
Peace of Augsburg, GERMANY (B) · Noesis
Peace of Westphalia — EUROPEAN HISTORY (B) · Noesis
Peace of Westphalia (W) · Noesis
Peace of Zsitvatorok 1606 · Noesis
People & Ideas: Anne Hutchinson · Noesis
People & Ideas: The Puritans · Noesis
 PEPTİD VE PROTEİN · Noesis
Peptide bond · Noesis
Peptide bond · Noesis
Peptide bond formation · Noesis
 PEPTİDLER VE PROTEİNLER · Noesis
Perdiccas · Noesis
Pergamon Altar · Noesis
 Pergamon Altar · Noesis
Perikles · Noesis
Period as an emirate · Noesis
Permeation · Noesis
Pers İmparatorluğu · Noesis
Persia · Noesis
Persian conquest of Babylon (539 BC) · Noesis
Persian conquest of thi Lydian Empire and Asia Minor · Noesis
Persian counter-offensive (497-495 BC) · Noesis
 Persian Empire Timeline · Noesis
Persian Invasion of Greece · Noesis
Persian people · Noesis
Persian Revolt against Median Empire · Noesis
Persianization · Noesis
Persis · Noesis
Persis · Noesis
Personal genomes · Noesis

Personal life · Noesis
Personal life · Noesis
Personal relationships · Noesis
Personality · Noesis
Personality · Noesis
Personality · Noesis
Perspectives · Noesis
Petrarch · Noesis
Phanerozoic Climate Change · Noesis
Phanerozoic (W) · Noesis
Phenomenological aspects · Noesis
Philosophie de la biologie · Noesis
Philosophie der Biologie · Noesis
Philosophy · Noesis
Phoenicia · Noesis
Phoenicia — 2 · Noesis
Phoenician alphabet · Noesis
Phoenician settlement · Noesis
Phospholipid transfer · Noesis
Photosensitivity, audiosensitivity, thermosensitivity, chemosensitivity, and magnetosensitivity · Noesis
Photosynthesis (W) · Noesis
Photosynthetic · Noesis
Photosynthetic membranes and organelles · Noesis
Phrygia · Noesis
Phrygia · Noesis
Phylogenetic, cladistic, or evolutionary species · Noesis
Physical appearance · Noesis
Physical characteristics of membranes · Noesis
Physical properties · Noesis
Physical properties · Noesis
Physicochemical properties of the amino acids · Noesis
Physiological · Noesis
Physiological · Noesis
Pierre-Désiré Guillemet · Noesis
Pietas · Noesis
Planetary theory · Noesis
Plans of reforms · Noesis
Plant cell · Noesis
Plant development · Noesis
Plant viruses · Noesis
Plasma membrane · Noesis
Plasmid · Noesis
Plasmid DNA extraction · Noesis
Plasmid maintenance · Noesis

Plasmid (microbiology) (B) · Noesis
PLASMIDE · Noesis
Plastoribosomes and mitoribosomes · Noesis
Platonism and neoplatonism · Noesis
Plebeian Council · Noesis
Plebs · Noesis
Plebs · Noesis
Pleistocene · Noesis
Pleistocene + Holocene · Noesis
Plutarch · Noesis
PLUTARK HAKKINDA · İdea
PLUTARK HAKKINDA · İdea
PLUTARK HAKKINDA · İdea
PLUTARK HAKKINDA · İdea
PLUTARK HAKKINDA · İdea
Poisonous fungi · Noesis
Poland · Noesis
POLİADENİLASYON · Noesis
Policies of Niẓām al-Mulk · Noesis
POLİMERAZ ZİNCİR TEPKİMESİ (PCR) · Noesis
Political consequences · Noesis
Political decisions and reforms · Noesis
POLİTİK EREK · Noesis
Polonya, Macaristan ve politik Vandalizm · Noesis
Polovtsian Dances · Noesis
Polyadenylation · Noesis
Polybius · Noesis
Polymer · Noesis
Polymerase chain reaction (BIOCHEMISTRY) (B) · Noesis
Polymerase chain reaction (W) · Noesis
Polymerases · Noesis
Pontic-Caspian steppe · Noesis
Pope · Noesis
Pope Innocent III (1198-1216) (W) · Noesis
Population genetic studies · Noesis
Population genetics · Noesis
Population of the Empire · Noesis
Possible relationships to aging · Noesis
Post-Imperial Senate in Rome · Noesis
Post-transcriptional modifications · Noesis
Post-transcriptional regulation · Noesis
Post-translational modifications · Noesis
Postmodern philosophy · Noesis
Potentiality · Noesis

Potentiality and actuality · Noesis
Potestas · Noesis
Power 752-775 · Noesis
Practical implications · Noesis
Praetor · Noesis
Pre-history · Noesis
Predicting the number and organization of operons · Noesis
Preformation and natural selection · Noesis
Prehistory · Noesis
Prehistory · Noesis
Prehistory of Anatolia · Noesis
Prehistory of Australia · Noesis
Prehistory of the Levant · Noesis
Preparation and analysis · Noesis
Prevention · Noesis
Primary active transport · Noesis
Primary structure · Noesis
 PRİMER · Noesis
Prince Eugene of Savoy · Noesis
Principality of Antioch · Noesis
Principles · Noesis
Printing Press · Noesis
Prions · Noesis
Prions · Noesis
Problems and plots · Noesis
Procedure · Noesis
Processing of mRNA · Noesis
Processing of mRNA · Noesis
Processing of pre-mRNA · Noesis
Proconsul · Noesis
Procurator · Noesis
Production of polymers · Noesis
Products · Noesis
Progressive and regressive development · Noesis
Prokaryotes and eukaryotes · Noesis
Prokaryotic · Noesis
Prokaryotic cells · Noesis
Prokaryotic genomes · Noesis
Prokaryotic organelles · Noesis
Prometaphase · Noesis
Promised Land · Noesis
Promoter escape · Noesis
Properties · Noesis
Properties and characteristics · Noesis

Properties And Uses · Noesis
Prophase · Noesis
Prospects as a therapeutic technique · Noesis
Protamines and histones · Noesis
Protectorates and tributaries · Noesis
 PROTEİN · Noesis
Protein · Noesis
Protein · Noesis
Protein biosynthesis (W) · Noesis
Protein compartments · Noesis
Protein denaturation · Noesis
Protein evolution · Noesis
Protein folding · Noesis
Protein purification · Noesis
Protein quantification · Noesis
Protein synthesis · Noesis
Protein transport · Noesis
Protein transport · Noesis
Proteinogenic amino acids · Noesis
Proteins of the blood serum · Noesis
 Proterozoic (W) · Noesis
Protestant Union — GERMAN MILITARY ALLIANCE (B) · Noesis
Protestant Union (W) · Noesis
Protestantism · Noesis
Protist · Noesis
Proto-Elamite · Noesis
Proto-Indo-European homeland · Noesis
Proto-Indo-European language · Noesis
Proto-Indo-European mythology · Noesis
Proto-Indo-European society · Noesis
Proto-Indo-Europeans · Noesis
Proto-Mongols · Noesis
Protohistory · Noesis
Proton pumps · Noesis
Protospacer adjacent motifs · Noesis
Provirus · Noesis
Prussia · Noesis
Prussian Crusade · Noesis
Prusya · Noesis
Pseudogenes · Noesis
Psychology and psychiatry · Noesis
Psychology and psychiatry · Noesis
Ptolemaic Kingdom · Noesis
Ptolemaic Kingdom · Noesis

Ptolemaic Kingdom (305-30 BC) · Noesis
Ptolemaic Kingdom (W) · Noesis
Ptolemy I Stoer · Noesis
Ptolemy I Stoer · Noesis
Punic Wars — CARTHAGE AND ROME (264-146 BCE) (B) · Noesis
Punic Wars (W) · Noesis
Purine ribonucleotide synthesis · Noesis
Pyrimidine ribonucleotide synthesis · Noesis
Pyrrhus of Epirus · Noesis
Pyrrhus of Epirus · Noesis
Pyrrhus of Epirus · Noesis
Pyruvate and the citric acid cycle · Noesis
Qara Khitai · Noesis
Qarakhanid Dynasty (B) · Noesis
Quadruplex structures · Noesis
Quaestor · Noesis
Quantitative theory · Noesis
Quaternary glaciation · Noesis
Quaternary Period · Noesis
Quaternary structure · Noesis
Quran · Noesis
R · Noesis
📌 R—S · Noesis
RAD genes and the cell cycle response to DNA damage in Saccharomyces cerevisiae · Noesis
Radiometric dating · Noesis
🏷 Radiometric dating (W) · Noesis
🏷 Radiometric dating (W) · Noesis
Rare human diseases · Noesis
Rashidun Caliphate (632-661) · Noesis
Rates · Noesis
Reading frame · Noesis
Rearrangement and modification of DNA · Noesis
Rearrangement and modification of DNA · Noesis
Reasons for discomfort · Noesis
Rebuilding and recovery · Noesis
Recapitulation of ancestral stages · Noesis
Recombinant DNA technology and the polymerase chain reaction · Noesis
Recombination · Noesis
Recombination and genetic linkage · Noesis
Reconquista · Noesis
Rediscovery of genetics · Noesis
📖 References · Noesis
Reforms · Noesis
Regency and ascent of Macedon · Noesis

Regulation · Noesis
Regulation · Noesis
Regulation · Noesis
Regulation by cyclic AMP · Noesis
Regulation of cholesterol metabolism · Noesis
Regulation of fatty acid oxidation · Noesis
Regulation of gene expression · Noesis
Regulation of gene expression · Noesis
Regulation of transcription · Noesis
Regulation of transcription in addiction · Noesis
Regulation of transcription in learning and memory · Noesis
Regulatory DNA sequences · Noesis
Regulatory RNA in prokaryotes · Noesis
Reign · Noesis
Reign overview · Noesis
Relation to eukaryotes · Noesis
Relations with Tipu Sultan · Noesis
Relationship to bacteria · Noesis
Relationship to other biological sciences · Noesis
Relationship with Hürrem Sultan · Noesis
Relevance for prebiotic chemistry and abiogenesis · Noesis
Relics · Noesis
Religion · Noesis
Religion · Noesis
Religion · Noesis
Religion · Noesis
Religion and philosophy · Noesis
Religion in Ancient Rome (W) · Noesis
Religion in pre-Islamic Arabia · Noesis
Religious activities · Noesis
Religious policies · Noesis
Religious policy · Noesis
Religious situation pre and post European wars / Death toll · Noesis
Religious statement · Noesis
Removable teleological shorthand · Noesis
Renaissance and early modern developments · Noesis
Renaissance (EUROPEAN HISTORY) (B) · Noesis
Renaissance humanism · Noesis
Renaissance of the 12th century · Noesis
Renaissance (W) · Noesis
Repair · Noesis
Repeated sequences · Noesis
Repetitive DNA sequences · Noesis
Replication · Noesis

Replication · Noesis
Replication · Noesis
Replication and inheritance · Noesis
Replication cycle · Noesis
Replication focus · Noesis
Replication fork · Noesis
Replication machinery · Noesis
Repopulation of Constantinople · Noesis
Repopulation of Constantinople (1453-1478) · Noesis
Repression of DNA repair mechanisms · Noesis
Repressor structure · Noesis
Reproduction · Noesis
Reproduction · Noesis
Reproduction · Noesis
Research · Noesis
Research · Noesis
Research applications · Noesis
Research methods · Noesis
Research on disease risk · Noesis
Respiratory proteins · Noesis
Results of X-ray diffraction studies · Noesis
Retrotransposons · Noesis
Retrovirus · Noesis
Retrovirus (virus group) (B) · Noesis
Reverse transcription · Noesis
Revival (223–191 BC) · Noesis
Revolt · Noesis
Revolt of Euphemius and gradual Muslim conquest of the island · Noesis
Revolt of the army · Noesis
Rex Romae · Noesis
Ribonucleic acid · Noesis
Ribosome (cytology) (B) · Noesis
Ribosome locations · Noesis
 RİBOZİM · Noesis
 RİBOZOM ETKİNLİĞİ · Noesis
 RİBOZOM YAPISI · Noesis
Ribozymes · Noesis
Ring-straight chain isomerism · Noesis
RISC activation and catalysis · Noesis
Rise · Noesis
Rise and growth · Noesis
Rise of the Ottoman Empire · Noesis
Rise of the Ottoman Empire · Noesis
Rise of the Ottoman Empire · Noesis

Rise of the Ottoman Empire (1299-1453) · Noesis
Rise of the Ottoman Empire (1299-1453) · Noesis
RNA ÇEVİRİ · Noesis
RNA ÇEVİRİ · Noesis
RNA codon table · Noesis
RNA genes · Noesis
RNA interference · Noesis
RNA POLİMERAZ · Noesis
RNA PRİMER · Noesis
RNA profiles in Wikipedia · Noesis
RNA: replicated from DNA · Noesis
RNA synthesis · Noesis
RNA synthesis · Noesis
RNA YAPISI · Noesis
Roger de Flor · Noesis
Roger de Flor · Noesis
Roger Williams · Noesis
Role in aquatic ecosystems · Noesis
Role in carcinogenesis · Noesis
Role in chemical cycling · Noesis
Role in energy storage · Noesis
Role in human disease · Noesis
Role in human nutrition · Noesis
Role in plant and animal structure · Noesis
Role in the biosphere · Noesis
Role of ATR and ATM · Noesis
Role of Constantine · Noesis
Role of enzymes in metabolism · Noesis
Role of enzymes in metabolism · Noesis
Role of oxidative damage to guanine in gene regulation · Noesis
Role of oxidized guanine in DNA de-methylation · Noesis
Role Of The Human Genome In Research · Noesis
Roles of deities · Noesis
Roma · Noesis
Roma'da Din · Noesis
Roma Etiği · Noesis
ROMA ETİĞİ VE ETNİK KÜLTÜRLER · Noesis
Roma İmparatorluğu ve Hıristiyanlık · Noesis
Roma İmparatorluğu ve 'Orta Çağlar' · Noesis
Roma Katolik Kilisesi · Noesis
ROMA-KELT SAVAŞLARI · Noesis
Roma Krallık Dönemi (İÖ 753-509) · Noesis
ROMA'NIN BÜYÜKLÜĞÜ · Noesis
Roma'nın Yağmalanması 1527 · Noesis

Roma Toplumu · Noesis
ROMA TÜZESİ · Noesis
ROMA VE JUDEA · Noesis
 Roma ve Yurttaşlık · Noesis
Roma Yasası · Noesis
Roman citizenship · Noesis
Roman civil war of 1352–1357 · Noesis
Roman economy · Noesis
Roman emperor · Noesis
Roman Empire · Noesis
Roman Empire (B) · Noesis
Roman Empire (W) · Noesis
Roman Family and Marriage · Noesis
Roman-Germanic Wars · Noesis
Roman governor · Noesis
Roman historiography · Noesis
Roman Kingdom · Noesis
Roman law (B) · Noesis
Roman law (B) · Noesis
🎨 Roman Life · Noesis
Roman-Macedonian Wars · Noesis
Roman magistrate · Noesis
Roman-Norman wars · Noesis
Roman power, Parthia and Judea · Noesis
Roman religion (B) · Noesis
🍎 Roman-Seleucid War · Noesis
🍎 Roman-Seleucid War · Noesis
🍎 Roman-Seleucid War · Noesis
Roman-Seljuq wars · Noesis
Roman Senate · Noesis
Roman tribe (Not an ethnic group, but only the voting unit) · Noesis
Romulus and Remus · Noesis
Rönesans · Noesis
Rosetta Stone · Noesis
Rosetta Stone · Noesis
Rosetta Stone decree · Noesis
Rosetta Stone decree · Noesis
ROTH, MARTHA T. — Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor · Noesis
Rough endoplasmic reticulum · Noesis
Rouran Khaganate · Noesis
Rouran Khaganate · Noesis
Roussau / Toplumsal Sözleşme · İdea
Ruhsal Olayların İki İlkesi Üzerine Formülasyonlar (1911b) · İdea
Russia / History — From the beginnings to c. 1700 (B) · Noesis

Russia (W) · Noesis
Russian expansion into Central Asia (19th century) · Noesis
Russo-Turkish war · Noesis
Russo-Turkish War (1735-1739) · Noesis
Russo-Turkish wars (B) · Noesis
S · Noesis
Sabines · Noesis
Saccharides · Noesis
Saccharolipids · Noesis
Sack of Magdeburg · Noesis
🎨 Sack of Rome · Noesis
Sack of Rome (1084) · Noesis
Sack of Rome 1527 (W) · Noesis
Sack of Rome (B) · Noesis
Safavid conversion of Iran to Shia Islam · Noesis
Safavid dynasty · Noesis
Safavid dynasty · Noesis
Safavids · Noesis
Saffarid dynasty · Noesis
Saint Dominic · Noesis
Sakas / Indo-Scythians · Noesis
Samanid Empire · Noesis
Samarkand · Noesis
Samarra culture · Noesis
Samurai · Noesis
San Fransisco Antlaşması 1951; Japonya'nın Savunulması Problemi · Noesis
 SANAL İMPARATORLUK · Noesis
Sanat — Din — Bilim · Noesis
Sandro Botticelli · Noesis
Sapinuwa · Noesis
Sarah Bernhardt · Noesis
Sardanapalus · Noesis
Sardis · Noesis
Sargon of Akkad (Sargon the Great) · Noesis
Sarı Süleyman Pasha · Noesis
Sarmatian people · Noesis
Sasanian Empire · Noesis
Savcı Bey · Noesis
🔏 Scanning electron microscope (W) · Noesis
Schmalkaldic League · Noesis
Schmalkaldic League — RELIGIOUS AND POLITICAL ALLIANCE (B) · Noesis
Schythians &tc. · Noesis
Science · Noesis
Science · Noesis

Science in the Roman Empire; University of Constantinople · Noesis
Scientific discovery process · Noesis
Scipio Africanus (236-183 BC) (B) · Noesis
Scleroproteins · Noesis
Scythians · Noesis
Second Constitutional Era, 1908 · Noesis
Second Macedonian War · Noesis
Second Norman invasion of the Balkans (1147–1149) · Noesis
Second Persian invasion of Greece · Noesis
Second Punic War (218–201 BC) (W) · Noesis
Second Punic War (218-201 BCE) (B) · Noesis
Second War of the Diadochi, 318–315 BC · Noesis
Second Yuezhi expansion (c. 120 BC) · Noesis
Secondary active transport · Noesis
Secondary structure of the standard one-piece tmRNAs · Noesis
Secretory vesicles · Noesis
Security measures · Noesis
Security Treaty Between the United States and Japan, 1951 · Noesis
Seduction: Japan's Floating World · Noesis
See also · Noesis
Şehzade Halil · Noesis
Select list of publications · Noesis
Selection · Noesis
Selective DNA isolation · Noesis
Seleucid Empire · Noesis
Seleucid Empire · Noesis
Seleucid Empire (W) · Noesis
Seleucid invasion · Noesis
💣 Seleucid-Mauryan war · Noesis
💣 Seleucid-Mauryan war · Noesis
💣 Seleucid-Mauryan war · Noesis
Seleucid-Mauryan War (305-303 BC) · Noesis
Seleucus I Nicator · Noesis
Seleucus I Nicator · Noesis
Selim I · Noesis
Selim I · Noesis
Selim II · Noesis
Selim III and the nizam-ı cedid (B) · Noesis
Selim III — OTTOMAN SULTAN (B) · Noesis
Selim III (W) · Noesis
Seljuk Beg · Noesis
Seljuk Empire (W) · Noesis
Seljuq-Roman Wars · Noesis
🎨 “Semiramis Called to Arms” (TABLO) · Noesis

Semiramis (Sammu-ramat) · Noesis
Semiramis: The illustrious Queen of Babylon · Noesis
Semitic languages · Noesis
Semitic people · Noesis
Senate of the Roman Empire · Noesis
Senate of the Roman Kingdom · Noesis
Senate of the Roman Republic · Noesis
Senate (ROMAN HISTORY) (B) · Noesis
 Senato · Noesis
Senones · Noesis
Sense and antisense · Noesis
Sensing with technology · Noesis
Sensory capabilities and awareness · Noesis
Sequence homology · Noesis
Sequencing and mapping · Noesis
Seven Times Rome Was Sacked (HC) · Noesis
Sex · Noesis
Sexual reproduction · Noesis
Shāh Rokh · Noesis
Shaykh al-Islām · Noesis
Sheikh Bedreddin · Noesis
Sheikh Bedreddin · Noesis
Sheikh Edebali (1246-1326) · Noesis
Sheikh Edebali (1246-1326) · Noesis
Shelterin · Noesis
 SHELTERIN KARMAŞASI · Noesis
Shelterin (W) · Noesis
Shia Islam; Twelver; Ismailism; Infallibility; Qizilbash · Noesis
Shortening · Noesis
Shulgi and the Royal Ideal of Music · Noesis
Shura · Noesis
Sicily under Arab rule · Noesis
Sickle cell disease · Noesis
Side chains · Noesis
Siege · Noesis
Siege of Baghdad (1258) · Noesis
Siege of Buda (1541) · Noesis
Siege of Buda (1684) · Noesis
Siege of Buda (1686) · Noesis
Siege of Nicaea 1328-1331 · Noesis
Siege of Sardis, 546 BCE (B) · Noesis
Siege of Vienna · Noesis
Siege of Vienna (B) · Noesis
Sigmund Freud · İdea

SIGMUND FREUD HAKKINDA · İdea
SIGMUND FREUD HAKKINDA · İdea
SIGMUND FREUD HAKKINDA · İdea
SIGMUND FREUD HAKKINDA · İdea
SIGMUND FREUD HAKKINDA · İdea
SIGMUND FREUD HAKKINDA · İdea
Signal receptors · Noesis
Signaling pathways · Noesis
Signaling receptors · Noesis
Significance in technology and industry · Noesis
Significance in technology and industry · Noesis
Significance of the structure of liquid water · Noesis
Sima Qian / (Ancient History Encyclopedia) · Noesis
Sima Qian: China's 'grand historian' / BBC · Noesis
Sima Qian — Chinese historian and scientist (Britannica) · Noesis
Sima Qian — W · Noesis
Simpson's palaeontology, 1944 · Noesis
Single and multiple bonds · Noesis
Single-phase and multiphase development · Noesis
Single-strand damage · Noesis
 Sınıflar (ordine, “order :: düzen”) · Noesis
Sino-Roman relations · Noesis
Sipahi · Noesis
Siyasatnama · Noesis
Siyer-i Nebi · Noesis
Size and shape · Noesis
Sizes of organisms · Noesis
Slav PEOPLE (B) · Noesis
Slavery in ancient Rome · Noesis
Slavic religion (B) · Noesis
Slavs (W) · Noesis
Sleep and rest · Noesis
Small-scale mutations · Noesis
Snowball Earth · Noesis
SNP frequency across the human genome · Noesis
Social And Ethical Issues · Noesis
Social change · Noesis
Social class in ancient Rome · Noesis
Social Impacts Of Human Genome Research · Noesis
Society · Noesis
Sociobiology and evolutionary psychology · Noesis
Sogdiana · Noesis
📚 Solonian Constitution · Noesis
📚 Solonian Constitution · Noesis

Somatic mutation · Noesis
Somatic mutation (genetics) · Noesis
Some Common Uses · Noesis
SONLULUK, DOĞA, YARATILIŞ, TÜREYİŞ, VARLIK VE VAROLUŞ · Noesis
🎨 “Sophonisba.” Ferrari, Luca, called Luca da Reggio, 1650s. · Noesis
Sorting of products by chemical receptors · Noesis
Source · Noesis
Sources · Noesis
Sources · Noesis
Spacer acquisition · Noesis
Speciation · Noesis
Species · Noesis
Species differences · Noesis
Sphingolipids · Noesis
Sphingolipids · Noesis
 SPLISESOM (SPLICESOME) · Noesis
Spontaneous generation · Noesis
Spontaneous generation · Noesis
Spontaneous generation and its disproof · Noesis
Spontaneous generation — BIOLOGICAL THEORY (B) · Noesis
Spontaneous mutation · Noesis
Spore dispersal · Noesis
Stages · Noesis
Start/stop codons · Noesis
State centralization · Noesis
State organisation of the Ottoman Empire · Noesis
State revenues · Noesis
Status of women · Noesis
Steady-state levels · Noesis
Steppe empires · Noesis
Steps · Noesis
Stereoisomerism · Noesis
Steroid hormones · Noesis
Sterols · Noesis
Stimulation of immune response · Noesis
Storage · Noesis
Storage of calcium ions · Noesis
Storage of triglyceride in adipose cells · Noesis
Story according to Diodorus · Noesis
Stratigraphy · Noesis
🎨 Stratonice of Pontus · Noesis
Strong chemical bonds · Noesis
Structural · Noesis
Structural and functional development · Noesis

Structural proteins · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure and properties · Noesis
Structure determination · Noesis
Structure, function and evolutionary biology · Noesis
Structure prediction and simulation · Noesis
Structures · Noesis
Structures of common amino acids · Noesis
Structures of ice · Noesis
Struggle for leadership · Noesis
Study methods · Noesis
 SU · Noesis
 Sub-branches (W) · Noesis
Subdivisions · Noesis
Submission of Wallachia (1459–1462) · Noesis
Submission of Wallachia (1459–1462) · Noesis
Substrate binding · Noesis
Subunits · Noesis
Succession · Noesis
Successors · Noesis
Sucrose and trehalose · Noesis
Sufism · Noesis
Suleiman ibn Qutulmish · Noesis
Suleiman II · Noesis
Suleiman the Magnificent · Noesis
Suleiman the Magnificent · Noesis
Süleyman Çelebi · Noesis
Sultanate of Rum · Noesis
Sultanate of Rum · Noesis
Sumer · Noesis
Sumerian creation myth · Noesis

Sumerian Questions and Answers · Noesis
SÜMERLER VE İDEALAR; TARİHSEL SÜREKLİLİK · Noesis
Summary of Epic of Gilgamesh · Noesis
Supergroups · Noesis
Supernatural · Noesis
Suppiluliuma I · Noesis
Suppiluliuma in fiction · Noesis
Surface barriers · Noesis
Surname-i Hümayun (‘Book of the Imperial Circumcision Festival’) · Noesis
Surviving English Colonialism · Noesis
Susa in Uruk Period · Noesis
Swedish intervention (1630-1635) · Noesis
Symbiosis and the origin of chloroplasts · Noesis
Synthesis · Noesis
Synthesis · Noesis
Systematic · Noesis
T · Noesis
📌 T—Z · Noesis
Taceddin Ahmedi — TURKISH AUTHOR (B) · Noesis
Tajiks · Noesis
Tall al-ʿUbayd (Archaeological Site, Iraq) · Noesis
Tandem repeats · Noesis
Tang campaign against the Eastern Turks · Noesis
Tang campaigns against the Western Turks · Noesis
Tang dynasty · Noesis
Tang dynasty (B) · Noesis
Tang dynasty in Inner Asia · Noesis
TANRILAR-TANRIÇALAR VE İNSANLAR · Noesis
Tanzimat · Noesis
Tanzimat Reforms · Noesis
Targeted apoptosis · Noesis
Tarih Öncesi · Noesis
Tarih ve Gelişim · Noesis
Tarihsel Veriler · Noesis
Tatars · Noesis
Tatarstan · Noesis
Tatlı Zamanlar: Ekşi "Sözlük" Fenomeni · İdea
Tauri · Noesis
Taxation · Noesis
Taxonomic groups · Noesis
Taxonomy · Noesis
Taxonomy · Noesis
Taxonomy · Noesis
Taxonomy of Homo sapiens · Noesis

Technology · Noesis
Tectosages · Noesis
Teleology · Noesis
Teleology from Aristotle to Kant · Noesis
Teleology in biology · Noesis
Teleology — PHILOSOPHY (B) · Noesis
Teleology (W) · Noesis
TELEOLOJİ · Noesis
Telomer · Noesis
 TELOMER KISALMASI · Noesis
Telomer (W) · Noesis
 TELOMER YAPI, İŞLEV VE BAKIMI · Noesis
Telomerase (W) · Noesis
 TELOMERAZ · Noesis
Temperature and desiccation · Noesis
Temple of Artemis, Ephesus · Noesis
Ten Commandments · Noesis
 Ten Commandments · Noesis
Terimler · Noesis
 TERİMLER · Noesis
Terimler · Noesis
Terminal oxidases and reductases · Noesis
Termination · Noesis
Termination · Noesis
Terminology · Noesis
Terör ve İdeoloji · Noesis
Tertiary structure · Noesis
Testing · Noesis
Teutonic Order · Noesis
Texts · Noesis
The active intellect · Noesis
The Akkadian Period (c. 2350-2150 BC) · Noesis
The alternative to submission was total war · Noesis
The amino acid composition of proteins · Noesis
The Anitta text / The University of Texas at Austin · Noesis
The Apadana · Noesis
The Apadana Palace · Noesis
The Apadana Palace (Persepolis) · Noesis
 THE ARCH OF CONSTANTINE · Noesis
The arts under Suleiman · Noesis
The arts under Suleiman · Noesis
 “The Babylonian marriage market” by the 19th-century painter Edwin Long (TABLO) · Noesis
 THE BABYSES, OR, SWEET WATERS OF EUROPE · Noesis
The biosphere · Noesis

The birth of bacteriology · Noesis
The Bisitun Inscriptions of Darius the Great · Noesis
“The Book of Joshua” (Eski Ahit) · Noesis
“The Book of Joshua” (Eski Ahit) · Noesis
The cell division cycle · Noesis
The Cell Matrix And Cell-To-Cell Communication · Noesis
The Cell Membrane · Noesis
The chloroplast · Noesis
The Cimmerians, Lydia, and Cilicia, c. 700–547 BCE (B) · Noesis
THE COLOSSEUM · Noesis
The Congress of Vienna 1814-1815 · Noesis
The congress program · İdea
The corpus · Noesis
The Crusades — Top 10 Victories · Noesis
The Cycle Of Infection · Noesis
The Cytoskeleton · Noesis
The Declaration of Independence (1776) – Full Text · Noesis
The development of genetic information · Noesis
The development of metabolism · Noesis
The differentiated state · Noesis
📚 The DISC1 Pathway Modulates Expression of Neurodevelopmental, Synaptogenic and Sensory Perception Genes. · Noesis
The driving forces of evolution · Noesis
The earliest living systems · Noesis
The East Roman Empire c. 632–1050: Transformation and Recovery · Noesis
The Eastern Question · Noesis
The eclipse of Darwinism, 1880s onwards · Noesis
The Elamites (B) · Noesis
The emergence of Mesopotamian civilization · Noesis
The emergence of urban civilization · Noesis
The endoplasmic reticulum · Noesis
The extracellular matrix · Noesis
The First Arab Siege of Constantinople (674–678) · Noesis
📚 THE FIRST PUNIC WAR (B.C. 264-241) · Noesis
The five main sources · Noesis
The Gallic invasions and consolidation, 280-275 BC · Noesis
The Göktürks and the Khazaks · Noesis
The Golgi apparatus · Noesis
The Guti Interlude · Noesis
The Hellenistic Period (323–31 BCE) · Noesis
The Hellenistic World — 1 · Noesis
The Hellenistic World — 1 · Noesis
The Hellenistic World — 3 · Noesis
The Hidden Rebellion · Noesis
📚 The Holy Roman Empire — 846-1871 · Noesis

The humoral immune response · Noesis
The Hun invasion of Rome · Noesis
The Hurrians · Noesis
The immune response · Noesis
The Imperial House of Osman / GENEALOGY · Noesis
The Imperial House of Osman / GENEALOGY · Noesis
The Imperial House of Osman / GENEALOGY · Noesis
The Imperial House of Osman / GENEALOGY · Noesis
The importance of actuality in Aristotle's philosophy · Noesis
The induced-fit theory · Noesis
The induced-fit theory · Noesis
The Interval Between The First And Second Punic Wars (241-218 BCE) (B) · Noesis
The isolation and determination of proteins · Noesis
📚 THE JUSTINIAN CODE FROM THE CORPUS JURIS CIVILIS · Noesis
📚 THE JUSTINIAN CODE FROM THE CORPUS JURIS CIVILIS · Noesis
📚 THE JUSTINIAN CODE FROM THE CORPUS JURIS CIVILIS · Noesis
The Kingdom of Italy and the Holy Roman Empire · Noesis
The Law Of Justinian (B) · Noesis
The law of persons · Noesis
The law of procedure · Noesis
The law of property and possession · Noesis
The law of succession · Noesis
📚 The Law of the Twelve Tables · Noesis
📚 📬 The Law of the Twelve Tables · Noesis
📚 The Law of the Twelve Tables · Noesis
"The Legend of Sargon (The Goddess Ishtar Appears to Sargon, the Gardener's Lad)" · Noesis
The life of Hacı Ahmet · Noesis
The lipoprotein envelope · Noesis
The Mamluks as ‘Slaves’ · Noesis
The map · Noesis
The Mayflower Compact / Mayflower Bağıtı · Noesis
The mechanism of enzymatic action · Noesis
The mechanism of enzymatic action · Noesis
The Mesopotamian collection of the Oriental Institute Museum · Noesis
The Michaelis-Menten hypothesis · Noesis
The Michaelis-Menten hypothesis · Noesis
The Mitanni · Noesis
The mitochondrion · Noesis
The mitochondrion and chloroplast as independent entities · Noesis
The Mitochondrion And The Chloroplast · Noesis
The molecular clock of evolution · Noesis
The molecular weight of proteins · Noesis
The molecules of cells · Noesis
The muscle proteins · Noesis

The Nature And Function Of Cells · Noesis
The nature of catalysis · Noesis
The nature of catalysis · Noesis
The "neutralist–selectionist" debate · Noesis
The neutrality theory of molecular evolution · Noesis
The nuclear envelope · Noesis
The nuclear envelope · Noesis
The nucleic acid · Noesis
The Nucleus · Noesis
The Nucleus (B) · Noesis
The Nuremberg Trial and the Tokyo War Crimes Trials (1945-1948) · Noesis
The origins of farming in East Asia · Noesis
THE PANTHEON · Noesis
The parent language: Proto-Indo-European (Britannica) · Noesis
The peace treaty between Ramses II and Hattusili III · Noesis
The period of Tang power (626–755) · Noesis
The Piano: Invented in Florence. · Noesis
The plague prayers of Mursilis II · Noesis
The plebeian tribunate (B) · Noesis
The Prayer of Kantuzili in Hittite · Noesis
The Prayer of Kantuzili in Hittite · Noesis
The Problem of Succession (Bernard Lewis) · Noesis
The problem of the origin of cells · Noesis
The process of differentiation · Noesis
The Proclamation of Telipinu · Noesis
The prokaryotic SOS response · Noesis
The protein capsid · Noesis
The protoplasm concept · Noesis
THE RAPE OF THE SABINE WOMEN – COUPLE OF SURPRISING NOTES · Noesis
The recognition of antigen · Noesis
The Reforms of Urukagina · Noesis
The rise of Islam and the beginnings of a ‘Byzantine’ empire · Noesis
THE RISEN SUN: JAPANESE GAULLISM? / Foreign Policy Magazine, Monday, December 01, 1980; Page: 63 / by Isaac Shapiro · Noesis
The role of the active site · Noesis
The role of the active site · Noesis
The Roman Empire c. 400 CE · Noesis
The Safavids · Noesis
📚 The Salic Law · Noesis
📚 The Salic Law · Noesis
📚 The Salic Law · Noesis
The Scope Of Development · Noesis
The Second Arab siege of Constantinople (717-718) · Noesis
The Senate (B) · Noesis
The shape of protein molecules · Noesis

The Sound of the Mycenaean Greek Language (Linear B Syllabary) · Noesis
The species problem · Noesis
The specificity of enzymes · Noesis
The specificity of enzymes · Noesis
The structure of biological molecules · Noesis
The structure of DNA · Noesis
The structure of DNA · Noesis
The structure of evolutionary theory · Noesis
The struggle of Lysimachus and Seleucus, 285-281 BC · Noesis
The struggle over Macedon, 298-285 BC · Noesis
The Successors · Noesis
The Successors (TimeMaps) · Noesis
The synthetic theory (B) · Noesis
The Telepenus Myth · Noesis
The Tortoise Trainer · Noesis
The Townley Caryatid · Noesis
The treaty · Noesis
The Triumph of Cleopatra · Noesis
The Triumph of Cleopatra · Noesis
The United States and the Opening to Japan, 1853 / Office of the Historian, Bureau of Public Affairs · Noesis
The Universal Declaration of Human Rights (Full Text) · Noesis
The vacuole · Noesis
The Venetian connection · Noesis
The war · Noesis
The war in the Iberian Peninsula: Spain, Catalonia, Portugal (1640-1648) · Noesis
The West and the Rise of the Successor Kingdoms · Noesis
🎨 The Wife of King Candaules (1846) (TABLO) · Noesis
The work of Mendel · Noesis
The Work On Drosophila · Noesis
Theodora Kantakouzene (wife of Orhan) · Noesis
Theoretical approaches to the immune system · Noesis
Theoretical circuits · Noesis
Theoretical immunology · Noesis
Theories of chemical bonding · Noesis
Thermidor Tepkisi, Direktuar ve Darbe · Noesis
Thermodynamic · Noesis
Thermodynamics · Noesis
Theseus, Hero of Athens · Noesis
Thi Hittites, Law · Noesis
Third campaign (1553-1555) and aftermath · Noesis
Third Crusade · Noesis
Third Dynasty of Ur · Noesis
Third Dynasty of Ur — 2 · Noesis
Third Macedonian War · Noesis

Third Punic War (149–146 BC) (W) · Noesis
Third Punic War (149–146 BCE) (B) · Noesis
Third War of the Diadochi, 314-311 BC · Noesis
Thirty Years' War 1618-1648 (W) · Noesis
Thirty Years' War — EUROPEAN HISTORY (B) · Noesis
Thirty Years' War — HISTORY.COM · Noesis
'This is different rich ... · Noesis
Thomas Hunt Morgan · Noesis
Thomas Hunt Morgan bibliography · Noesis
Three-dimensional structures · Noesis
Three prime untranslated regions and microRNAs · Noesis
Three prime untranslated regions and microRNAs · Noesis
Three prime untranslated regions and microRNAs · Noesis
Three prime untranslated regions and microRNAs · Noesis
Thukidides · Noesis
Thyssagetae · Noesis
Tibet — AUTONOMOUS REGION, CHINA (B) · Noesis
Tibetan Empire (W) · Noesis
Timar · Noesis
Time Line Of Important Milestones In The History Of Genetics · Noesis
📜 Timeline of Hagia Sophia · Noesis
🕑 Timeline of Major Events of the Crusades · Noesis
⏰ Timeline of Mongolian history · Noesis
Timeline of religion — 1) Prehistory, 2) Ancient Era · Noesis
Timeline of the evolutionary history of life · Noesis
 Timeline of the Göktürks · Noesis
⏰ Timeline of the Mongol Empire · Noesis
Timeline of the Ottoman Empire · Noesis
🕑 Timeline of the Seljuk Sultanate of Rum · Noesis
Timeline of the Turkic peoples (500-1300) · Noesis
 TİMUR · Noesis
Timur · Noesis
Timur İmparatorluğu · Noesis
Timur's legacy · Noesis
Timurid dynasty · Noesis
Timurid Empire · Noesis
Tissue and species recognition · Noesis
Tissues and organs · Noesis
tmRNA processing · Noesis
Tokyo War Crimes Trial / CHARGES · Noesis
Tomyris · Noesis
📌 Tools for metabolic modeling · Noesis
📎 TOP QUESTIONS · Noesis
Topoisomerases and helicases · Noesis

Topology · Noesis
Torah (W) · Noesis
Towards a replacement synthesis · Noesis
Towards civilization · Noesis
Trade and commodities · Noesis
Trans-translation · Noesis
TRANSCRIPT · Noesis
TRANSCRIPT · Noesis
Transcript with notes · Noesis
Transcription · Noesis
Transcription · Noesis
Transcription · Noesis
TRANSCRIPTION · Noesis
Transcription · Noesis
TRANSCRIPTION · Noesis
TRANSCRIPTION · Noesis
TRANSCRIPTION · Noesis
Transcription · Noesis
Transcription and translation · Noesis
Transcription (biology) · Noesis
Transcription — genetics (B) · Noesis
Transcription preinitiation complex assembly · Noesis
Transcriptional regulation · Noesis
Transcriptional regulation in learning and memory · Noesis
Transcriptional silencing · Noesis
Transfers of information not explicitly covered in the theory · Noesis
Transfers of information not explicitly covered in the theory · Noesis
Transformation of the Ottoman Empire · Noesis
Transgenerational · Noesis
Transgenerational · Noesis
Transgenic plants · Noesis
Transition from Late Antiquity (6th to 8th centuries) · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation · Noesis
Translation (genetics) (B) · Noesis
Translation (W) · Noesis
Transmission electron microscopy (W) · Noesis

Transport · Noesis
Transport across the membrane · Noesis
Transport and storage · Noesis
Transport of particles · Noesis
Transportation and communication · Noesis
Treatment · Noesis
Treatment of Jews and Christians · Noesis
Treaty of Balta Liman · Noesis
Treaty of Hünkâr İskelesi · Noesis
Treaty of Karlowitz 1699 (B) · Noesis
Treaty of Karlowitz (W) · Noesis
Treaty of Küçük Kaynarca · Noesis
Treaty of Küçük Kaynarca (B) · Noesis
Treaty of Paris (1856) · Noesis
Treaty of Paris 1856 (B) · Noesis
Treaty of Verdun · Noesis
Triad of Heaven / An, Enlil, and Enki · Noesis
Tribal Assembly · Noesis
Tribune of the plebs · Noesis
Tribune of the Plebs · Noesis
Trinity · Noesis
Triumviri · Noesis
tRNA biogenesis · Noesis
tRNA-derived fragments · Noesis
tRNA genes · Noesis
Tughril Beg · Noesis
Tulip period · Noesis
Tumor immunology · Noesis
Turco-Mongol tradition · Noesis
Turco-Mongol tradition · Noesis
Turkic Khaganate · Noesis
Turkic Khaganate (Göktürk Khaganat) · Noesis
Turkification · Noesis
Türkik Kağanlık · Noesis
Türkmens · Noesis
Turks in the Tang military · Noesis
Turks / Seljuq Turks (B) · Noesis
Twelve Tables · Noesis
Twentieth-century resurgence · Noesis
Two-piece tmRNAs · Noesis
Types · Noesis
Types · Noesis
Types · Noesis
Types · Noesis

Types · Noesis
Types of allosteric control · Noesis
Types of allosteric control · Noesis
Types of chemical signaling · Noesis
Types of inhibition · Noesis
Typological or morphological species · Noesis
U.S. Relations With Japan Bureau of East Asian and Pacific Affairs / Fact Sheet / January 25, 2017 · Noesis
Ubaid period (c. 6500 to 3800 BC) · Noesis
Umar · Noesis
Umayyad Caliphate (661-750) · Noesis
Umma · Noesis
Ummah · Noesis
Unity · Noesis
University of Constantinople · Noesis
University of Constantinople · Noesis
Unnatural base pair (UBP) · Noesis
Unsaturated fatty acids · Noesis
Untranslated regions · Noesis
Up-regulation and down-regulation · Noesis
Upper Paleolithic · Noesis
Ur · Noesis
Ur-Nammu · Noesis
Ural-Altaic Languages · Noesis
Uralic languages · Noesis
Uralic peoples · Noesis
Urartu · Noesis
Urban II (1088-1099): Speech at Council of Clermont, 1095 · Noesis
Urgunge Onon · Noesis
Uruk · Noesis
‘Uruk – 5000 years of the megacity’ · Noesis
Uruk period · Noesis
Uruk period · Noesis
Uruk period · Noesis
Urukagina · Noesis
📚 Urukagina (Praise poem of Urukagina) · Noesis
Urukagina (Ruler of Lagash) · Noesis
US, DOĞA, TİN · Noesis
Use by phages · Noesis
Use of the term "dogma" · Noesis
Use of the term "dogma" · Noesis
Usurpation of Eucratides · Noesis
Uthman · Noesis
Utu · Noesis
V · Noesis

Vaccination · Noesis
Vacuoles · Noesis
 VANDALİZM VE BARBARİZM · Noesis
Vandals · Noesis
Varangians · Noesis
Variation · Noesis
Variation among organisms · Noesis
Variations · Noesis
Variations · Noesis
Vectors · Noesis
VEDALAR VE KAST DİZGESİ · Noesis
VERİLER · Noesis
 VERİLER · Noesis
 VERİLER: ETİK GELİŞİM · Noesis
Vesicles · Noesis
Vesicular transport · Noesis
Vestal Virgins · Noesis
Vestal Virgins · Noesis
Virgil, Aeneid · Noesis
Virus · Noesis
 VİRUS · Noesis
Vision of Constantin · Noesis
Visits to Jerusalem in Acts and the epistles · Noesis
Vitalism · Noesis
Vitalism and positivism · Noesis
Vitamin D · Noesis
Volga Tatars · Noesis
Vulgar Latin · Noesis
War · Noesis
War against Maxentius · Noesis
War against the Saudi state · Noesis
War of the League of Cognac · Noesis
War with Moldavia (1475-1476) · Noesis
War with Moldavia (1475-1476) · Noesis
Wars · Noesis
Wars against Licinius · Noesis
Wars of the Diadochi · Noesis
Wars of the Diadochi · Noesis
Water · Noesis
Water · Noesis
Water at high temperatures and pressures · Noesis
Water (B) · Noesis
WEIMAR CUMHURİYETİ; NAZİLER; 1933 VE 1934 PLEBİSİTLERİ; 1933 ALMAN "PARLAMENTO SEÇİMİ" · Noesis
Weismann's germ plasm, 1892 · Noesis

Werner Heisenberg ve Nazi Atom Bombası · İdea
Western and Northern regions · Noesis
Western Turkic Khaganate · Noesis
Westward expansion · Noesis
What are human rights? · Noesis
WHAT ARE HUMAN RIGHTS? (SIMPLIFIED VERSION) · Noesis
What is happening in Syria in 1500 BCE · Noesis
When Mayr's concept breaks down · Noesis
Who are the Luwians? · Noesis
Who were the Ostrogoths? · Noesis
Why Mr. Chomsky’s Views Are Criticized · İdea
 Wikipedia, Britannica · Noesis
Will · Noesis
WILLIAM SAHAKIAN'IN ÖNSÖZÜ · İdea
Wilusa · Noesis
Witch-hunts · Noesis
With plants · Noesis
Women’s Lives in Mesopotamia · Noesis
Work · Noesis
Work · Noesis
World History · Noesis
Written And Unwritten Law (B) · Noesis
Wu Zetian's usurpation · Noesis
 X-ray crystallography (W) · Noesis
Xenophon · Noesis
Xerxes I · Noesis
Xianbei · Noesis
Xianbei state · Noesis
Xiongnu · Noesis
Xiongnu · Noesis
Xiongnu State · Noesis
Yahudilik · Noesis
Yahweh · Noesis
Yahweh (2) · Noesis
Yamnaya culture · Noesis
 YAPI · Noesis
Yaşam ideası · Noesis
Yaşam-ilgili alanlar · Noesis
Yasama · Noesis
Yaşamın türeyişi · Noesis
Yassa (Cengiz Han Yasaları) · Noesis
yayınlar · İdea
Yaz culture · Noesis
Yaz culture · Noesis

Yazılıkaya · Noesis
Yeast plasmids · Noesis
 YENİDEN-BİLEŞİMLİ DNA · Noesis
YHWH and Massacres · Noesis
 Yiten Roma ve Yitmeyen Roma · Noesis
 YORDAM · Noesis
Young Maria de’ Medici by da Santi di Tito · Noesis
Yuan dynasty · Noesis
Yusuf Agah Efendi · Noesis
Z scheme · Noesis
🎨 📚 “Zafarnama” (Yazdi biography) · Noesis
Zengid dynasty · Noesis
Zenobia · Noesis
Ziamet · Noesis
Zionism · Noesis
Zizek: Batının En Tehlikeli Felsefecisi · İdea
Zoroaster · Noesis
Zoroastrianism · Noesis
ZOROASTRİANİZM; ZOROASTRİANİZM VE ÖZGÜR İSTENÇ · Noesis
Zwitterions · Noesis
① Holy Roman Empire (Carolingian forerunners) · Noesis
② Holy Roman Empire under Hohenstaufen dynasty (1138-1254) · Noesis
③ Interregnum (Holy Roman Empire) · Noesis
④ House of Habsburg (1438-1740) · Noesis

Dizinler ve bağlantılar

1.2 Emergence Solar System · Noesis
1.3 Emergence Earth · Noesis
1.4 Emergence of Oceans · Noesis
1 Etymology · Noesis
1. THE VIENNA CIRCLE OF THE SCIENTIFIC CONCEPTION OF THE WORLD · İdea
2.1.2 Ancient Chinese traditions · Noesis
2.1 The discovery of the circulation of blood · Noesis
2.10.1 Preformation versus epigenesis · Noesis
2.3.1 Malpighi’s animal and plant studies · Noesis
2.3 The development of the microscope · Noesis
3.1. States · Noesis
3.4 Miller-Urey laboratory experiment · Noesis
3 Chemical and physical properties · Noesis
3. FIELDS OF PROBLEMS · İdea
3rd millennium BC · Noesis
4.1.1 Geology and paleontology · Noesis
4.1.4 The sugar glycolaldehyde · Noesis
4.1 Natural history and natural philosophy · Noesis

4.1 Observed extraterrestrial organic molecules · Noesis
4 19th century: the emergence of biological disciplines · Noesis
5.3 Biochemistry, microbiology, and molecular biology · Noesis
5.4 Biotechnology, genetic engineering, and genomics · Noesis
7 Origin of metabolism · Noesis
8.2 Lipid world · Noesis
Abbasi Halifeliği · Noesis
Abdul Hamid II (1842-1918) (1876-1908) · Noesis
Abdülaziz (1830-1876) (1861-1876) · Noesis
Abundance in cells · Noesis
Accession · Noesis
Accession to throne · Noesis
Achaemenid family tree · Noesis
Acid-Base Properties · Noesis
Adlar Anasayfa · İdea
Aftermath · Noesis
Aftermath · Noesis
Aftermath · Noesis
Aggregates of microspecies · Noesis
Alanlar · Noesis
Albigensian Haçlı Seferi 1209-1229 · Noesis
Alexander and Porus by Charles Le Brun (1673) · Noesis
Alexander and Porus by Charles Le Brun (1673) · Noesis
Alexander Mosaic · Noesis
Alexander the Grea"s Generals · Noesis
Alexios I Komnenos · Noesis
Alıntılar Anasayfa · İdea
Alma-Tadema · İdea
ALMAN İDEALİZMİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Alternative adaptive immune system · Noesis
Amino Acids And The Origin Of Life On Earth · Noesis
Anadolu Beyliklerinin Listeleri · Noesis
ANAHATLAR · Noesis
Analytical techniques · Noesis
Anasayfa · İdea
Anatolian Seljuks family tree · Noesis
Ancestry · Noesis
Ancient cities of Mesopotamia (MAP) · Noesis
Ancient Mesopotamia — Links for geography, history, languages, culture/society, archaeology · Noesis
Ancient Rome — Politics and government · Noesis
Ancient Syria and Mesopotamia · Noesis
Annual metal production in metric tons · Noesis
Antibodies · Noesis
Anticodon · Noesis

Antiquity · Noesis
Antisense oligonucleotides · Noesis
APPENDIX · İdea
Arab–Byzantine wars · Noesis
Arab-Byzantine wars (LIST) · Noesis
Architecture · Noesis
ARI USUN ELEŞTİRİSİ / İÇİNDEKİLER — Kritik der reinen Vernunft / Inhaltsverzeichnis · İdea
ARİSTOTELES / İÇİNDEKİLER · İdea
Armenian Question · Noesis
Art · Noesis
Arthur Evans · Noesis
Articles and papers · Noesis
Artificial nucleic acid · Noesis
Asexual reproduction · Noesis
Aşırılıkçılar (bireylere tanrısallık yükleyen uç gruplar) · Noesis
Aşırılıkçılar (bireylere tanrısallık yükleyen uç gruplar) · Noesis
Association of protein subunits · Noesis
Assyria and Babylonia · Noesis
Atmospheric composition · Noesis
AU-rich element decay · Noesis
Avusturya-Osmanlı Savaşı 1593-1606 (Uzun Savaş) · Noesis
Awards and honors · Noesis
AYDINLANMA / İÇİNDEKİLER · İdea
Babylonian War, 311-309 BC · Noesis
Bacteria · Noesis
BAĞLANTILAR · İdea
Bakteri · Noesis
Battle of Himera (480 BC) · Noesis
Battle of Magnesia · Noesis
Battle of Magnesia · Noesis
Battle of Magnesia · Noesis
Battles involving the Ottoman Empire by era · Noesis
Between individual organisms of same species · Noesis
Beyliks founded after Manzikert (1071) · Noesis
Bible (B) · Noesis
Bilim ve Kültür · Noesis
BİLİMİN YAPISI / İÇİNDEKİLER · İdea
Bilimler Anasayfa · İdea
Biochemical · Noesis
Biochemical techniques · Noesis
Biofelsefe - DNA · Noesis
Biofelsefe — gen · Noesis
Biofelsefe — GİRİŞ · Noesis
Biofelsefe — PCR · Noesis

Biofelsefe — rna · Noesis
Biofelsefe - su · Noesis
Biofelsefe — TELOS · Noesis
Biofelsefe — tür · Noesis
Bioinformatics · Noesis
Biological functions · Noesis
Bioloji · Noesis
Bioloji — anahatlar · Noesis
Bioloji — gelişimsel · Noesis
Bioloji — tarih · Noesis
Biophysics · Noesis
Bioremediation · Noesis
BİR FELSEFE TARİHİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Branches · Noesis
Brefeldin A · Noesis
Buda Kuşatmaları 1541; 1684; 1686 · Noesis
Bulgars · Noesis
Buttresses · Noesis
Büyük osmanlı savaşı · Noesis
Caliph under the Republic (1 November 1922–3 March 1924) · Noesis
Cancer · Noesis
Cell differentiation · Noesis
Cell-matrix interactions · Noesis
Cell theory · Noesis
Cellular proliferation regulation · Noesis
Chemical bonding of water · Noesis
Chemical composition and membrane structure · Noesis
Chemical elements · Noesis
Chemical Structure Of Genes · Noesis
Chemical synthesis · Noesis
China imperialism cartoon · Noesis
🕑 Chronology of Alexander's Reign · Noesis
🕑 Chronology of Alexander's Reign · Noesis
Chylomicrons · Noesis
Cladogram · Noesis
Classical Age regions (c. 200 BC) · Noesis
Classical forms · Noesis
Classification · Noesis
Coding regions · Noesis
Colonization of North America · Noesis
Comitia Centuriata · Noesis
Common and scientific names · Noesis
Comparison · Noesis
Complex systems biology · Noesis

Concentration gradients · Noesis
Conception · Noesis
Contemporary sources · Noesis
Contents of the Avesta · Noesis
Controlled proliferation · Noesis
County of Sicily · Noesis
Coupling with oxidative phosphorylation · Noesis
CRISPR RNA structures · Noesis
Crystal structure · Noesis
Cultured foods · Noesis
Cyanobacteria and the evolution of photosynthesis · Noesis
Cycladic, Minoan, Mycenaean · Noesis
Cytogenetic techniques · Noesis
Cytoplasm (cytology) (B) · Noesis
Cytoplasmic inclusions · Noesis
Dante Alighieri, De Monarchia — CONTENTS · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis

DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA · Noesis
DATA 1 Wars of the Diadochi · Noesis
DATA 2 Wars of the Diadochi · Noesis
DATA 3 Alexander the Great's Generals · Noesis
DATA 4 Hellenistic Rulers · Noesis
DATA 5 Ancient Greek wars · Noesis
De Beer's embryology, 1930 · Noesis
Definitions by the founders · Noesis
Definitions Of Life · Noesis
Degradation · Noesis
Demographics · Noesis
Dendritic cells · Noesis
DESCARTES / İÇİNDEKİLER · İdea
Developmental biology · Noesis
Devşirme · Noesis
Diadochi (W) · Noesis
Digestion of dietary fatty acids · Noesis
Dinsel Bölünme · Noesis
Direct reversal · Noesis
Discordance with morphological evolution · Noesis
Discovery and early work · Noesis
Division · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

Dobzhansky's evolutionary genetics, 1937 · Noesis
Doğu ve Batı (ANASAYFA) · İdea
Donation of Constantine · Noesis
Double-stranded RNA · Noesis
Downregulation of genes · Noesis
Dynamics · Noesis
Dynasty of Pergamon · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early molecular genetics · Noesis
Early Muslim expansion · Noesis
Ecology · Noesis
Edirne event · Noesis
Electron configurations · Noesis
Elektron aktarım zinciri · Noesis
Elements in our galaxy · Noesis
Endogenous inhibitors · Noesis
Endoplasmic reticulum · Noesis
Energy conversion · Noesis
Environmental conditions · Noesis
Enzim · Noesis
Epigenetics in bacteria · Noesis
Epigenetics in bacteria · Noesis
Epigenetik · Noesis
Epirus (ancient state) · Noesis
ERKEN YUNAN FELSEFESİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Etkinlikler (ANASAYFA) · İdea
Etymology · Noesis
Etymology and pronunciation · Noesis
Eukaryotic mRNA turnover · Noesis
Evolution and diversity · Noesis
Evolutionary history of life · Noesis
Exposition Universelle (1867) · Noesis
Expression system · Noesis
Extinction · Noesis
Extinction · Noesis
Extraterrestrial · Noesis
Factors · Noesis
Facts and Concepts — İçindekiler · İdea
FACTS (W) · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis

FAMILY · Noesis
Family tree of the Mezopotamian Gods · Noesis
Fatımi Halifeliği · Noesis
FELSEFE TARİHİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Fenomenler (ANASAYFA) · İdea
Fetihler · Noesis
First Council of Nicaea · Noesis
First visual representations of Indian deities · Noesis
Fluorescence in the life sciences (W) · Noesis
Fluorescence spectroscopy (W) · Noesis
Ford's ecological genetics, 1940 · Noesis
Fossils · Noesis
Foundation Tablet of Ur-Nammu · Noesis
Fourth Crusade · Noesis
Functions · Noesis
Galatia · Noesis
Galatia · Noesis
Gamma delta T cells · Noesis
Gen anlatımı ve gen anlatımının düzenlemesi · Noesis
Gene expression databases · Noesis
Gene therapy · Noesis
Genealogy · Noesis
Genealogy of the Sumerian deities · Noesis
Genel Bakış · Noesis
Genel Bakış · Noesis
Genetic engineering · Noesis
Genetıik kod · Noesis
Genetik · Noesis
Genom · Noesis
Genome (W) · Noesis
Genome-wide reprogramming · Noesis
Geologic time scale · Noesis
Germanic Wars · Noesis
Germinal mutation (genetics) · Noesis
Global response to DNA damage · Noesis
Glucose feeds the TCA cycle via circulating lactate · Noesis
Goal-directed evolution · Noesis
Golgi apparatus · Noesis
Görelilik Kuramı: Felsefesiz Bilim — İçindekiler · İdea
Gospel · Noesis
GRAFİK · Noesis
Granulocytes · Noesis
Greco-Bactrian and Indo-Greek kings, territories and chronology · Noesis
Greco-Bactrian kings · Noesis

Greek War of Independence · Noesis
Growth of the Ottoman Empire (1453-1550) · Noesis
Güzel Sanat Anasayfa · İdea
Haçlı Seferleri · Noesis
Hanedanlık · Noesis
Harzemşahlar · Noesis
Heat production · Noesis
HEGEL / İÇİNDEKİLER · İdea
Hegel'in Tüze Felsefesi ve Küreselleşme · İdea
HELENİSTİK FELSEFE / İÇİNDEKİLER · İdea
Hellenistic Kingdoms and Empires · Noesis
Hellenistic rulers · Noesis
Hellenistic Rulers · Noesis
Historical financial crises · Noesis
Historical peoples and nations / Prehistoric cultures · Noesis
Historical Periods · Noesis
Historiography · Noesis
Historiography of Alexander the Great (W) · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History and anthropology · Noesis
History — Fall · Noesis
History of biology · Noesis
History of China / Dynasties and States · Noesis
Hittite New Kingdom royal family tree · Noesis
Homothallism · Noesis
Hormones · Noesis
Host range · Noesis
House of Seljuq · Noesis
How the gene idea became reality · Noesis
Hücre çekirdeği · Noesis
Hugo de Vries · Noesis
Hugo de Vries · Noesis
Human use · Noesis
Hypersensitivity · Noesis
I. Abdülmecid (1823-1861) (1839-1861) · Noesis
I. Bayezid (1360-1403) (1389-1402) · Noesis
I. Mahmud (1696-1754) (1730-1754) · Noesis
I. Mehmed (1379-1421) (1413-1421) · Noesis
I. Murad (1326-1389) (1362-1389) · Noesis
İÇİNDEKİLER · İdea
İçindekiler · İdea

İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER · İdea
İÇİNDEKİLER (AYRITILI) · İdea
İçindekiler / Inhalt · İdea
İÇİNDEKİLER — SÖYLEM; KURALLAR; MEDİTASYONLAR · İdea
İÇİNDEKİLER — SÖYLEM; KURALLAR; MEDİTASYONLAR · İdea
İÇİNDEKİLER — Toplumsal Sözleşme / Du contrat social · İdea
İdea Yayınevi Tüm Yayınlar · İdea
Identification of ssrA in mitochondrial genomes · Noesis
II. Mehmed (Fatih) (1432-1481) (1444-46) (1451-81) · Noesis
II. Murad (1403-1451) (1421-1444; 1446-1451) · Noesis
II. Mustafa (1664-1703) (1695-1703) · Noesis
III. Ahmed (1673-1736) (1703-1730) · Noesis
III. Murad (1546-1595) (1574-1595) · Noesis
III. Selim (1761-1808) (1789-1807) · Noesis
İletmen RNA (mRNA) · Noesis
İmmünoloji · Noesis
Immunotherapy · Noesis
Imperium · Noesis
🏷️Important milestones on Earth · Noesis
In human nutrition · Noesis
In length · Noesis
In RNA processing · Noesis
🗺️ Indo-European branches map · Noesis
Inflammation · Noesis

İngilizce metinler — English Texts · İdea
Inhibitors · Noesis
Inner membrane · Noesis
Interactions with other organisms · Noesis
Intercellular recognition and cell adhesion · Noesis
Intermediate filaments · Noesis
İnternet Seçmeleri (ANASAYFA) · İdea
Introduction · Noesis
Introduction · Noesis
📂 “Iranian Turks” · Noesis
Iron Age · Noesis
Islamic Golden Age · Noesis
Islamic Mongol empires · Noesis
Isomerism · Noesis
IV. Mehmed (1642-1693) (1648-1687) · Noesis
Julius Sezar · Noesis
Kammanu · Noesis
Kant Felsefesİ (ANASAYFA) · İdea
KANT / İÇİNDEKİLER · İdea
Kanuni Sultan Süleyman (1494-1566) (1520-1566) · Noesis
Kara Khitai Hanlığı (1124-1218) · Noesis
Karlofça Antlaşması 1699 · Noesis
Kartaca · Noesis
Kavramlar (ANASAYFA) · İdea
Keltler · Noesis
KILGISAL USUN ELEŞTİRİSİ / İÇİNDEKİLER — Kritik der praktischen Vernunft / Inhaltsverzeichnis · İdea
Killer T cells · Noesis
Kingdom of Epirus 330-231 BC · Noesis
Kırım Savaşı (1853-56) · Noesis
Kish · Noesis
Konstantinopolis’te Germanik İmparatorluk · Noesis
KONULAR · Noesis
Konular (ANASAYFA) · İdea
Köprülüler 1656-1683/1703 · Noesis
Kosova Savaşı 1389 · Noesis
Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) · Noesis
Küreselleşme Anasayfa · İdea
📚 KURGAN: The three waves of the Kurgan people into Old Europe, 4500-2500 BC · Noesis
Lala Mustafa Paşa (1500-1580) · Noesis
Lamian War · Noesis
Landsknechte, etching by Daniel Hopfer, c. 1530 (W) · Noesis
📎 Laser capture microdissection (W) · Noesis
Late Bronze Age collapse · Noesis
Later history · Noesis

Later rule · Noesis
LEIBNIZ / İÇİNDEKİLER · İdea
Lepanto/İnebahtı Savaşı 1571 · Noesis
Letter of Farrukhsiyar · Noesis
Levant; Fenike · Noesis
Lewis's homeotic genes, 1978 · Noesis
Life properties · Noesis
LİNKLER · Noesis
Lipid · Noesis
List of cities besieged by the Ottoman Empire · Noesis
List of counts · Noesis
List of Hittite kings · Noesis
List of kingdoms · Noesis
List of modern Mongol states · Noesis
List of pre-modern Mongol states · Noesis
📁 List of states in late medieval Anatolia · Noesis
List of sultans · Noesis
List of the Fatimid Caliphs · Noesis
📁List of the Rashidun Caliphs · Noesis
📁 List of the Umayyad Caliphs · Noesis
List of wars involving the Ottoman Empire ordered chronologically · Noesis
Lists of Crusades · Noesis
Lizozom · Noesis
Long non-coding RNAs · Noesis
Lost works · Noesis
Luwians · Noesis
Lydia (Kingdom c. 1200-546 BC) · Noesis
Lysimachus → · Noesis
Mahmud II (1785-1839) (1808-1839) · Noesis
Major sieges by the Ottoman Empire by century · Noesis
MANTIK BİLİMİ (BÜYÜK) / İÇİNDEKİLER · İdea
MANTIK BİLİMİ (KÜÇÜK MANTIK) / İÇİNDEKİLER · İdea
Map Description · Noesis
Matematik Felsefesi · İdea
Mechanical properties of wall layers · Noesis
📌 Medicine · Noesis
Medicine · Noesis
Meiosis · Noesis
Membrane · Noesis
Memlükler · Noesis
🕑 Mesopotamia Periodization · Noesis
Metabolic · Noesis
Metallic bonding · Noesis
Methods of study · Noesis

Microarrays · Noesis
Microfilaments · Noesis
Migration period · Noesis
Mitochondrial tmRNAs (ssrA gene · Noesis
Mitochrondrial electron transport chains · Noesis
Mitotic recombination · Noesis
Model organisms · Noesis
MODERN ALMAN FELSEFESİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Modern chemotherapeutics · Noesis
Modern languages and dialects · Noesis
Mohaç Savaşı 1526 · Noesis
Molecular evolution · Noesis
Molecular techniques · Noesis
Moleküler bioloji · Noesis
Moleküler Evrim · Noesis
Mongol invasion 1206-1258 · Noesis
Monocistronic versus polycistronic mRNA · Noesis
Morean War · Noesis
Mothers of the Ottoman Sultans · Noesis
Murad IV (1612-1640) (1623-1640) · Noesis
Murad IV (W) · Noesis
Muslim conquest of Persia · Noesis
Mutasyon · Noesis
Mutation · Noesis
Naming of the Icarus island in the Persian Gulf · Noesis
Natural selection · Noesis
Neanderthals probably used language · Noesis
Nevşehirli Damat Ibrahim Pasha · Noesis
Noesis Felsefe Atölyesi — Anasayfa · Noesis
Noesis Felsefe Atölyesi — Site planı · Noesis
Nomenclature · Noesis
Nonsense mediated decay · Noesis
Notable rulers of Sumer · Noesis
Notable Sumerians · Noesis
Nuclear versus mitochondrial · Noesis
Nucleic acid constituents · Noesis
Nükleik Asit · Noesis
NÜKLEİK ASİT TİPLERİ · Noesis
O · Noesis
Occurrence and nomenclature · Noesis
Okumalar Anasayfa · İdea
Olgular ve Kavramlar (ANASAYFA) · İdea
Ölüm Sayısına Göre En Büyük Savaşlar · Noesis
ÖN-SOKRATİKLER VE SOKRATES / İÇİNDEKİLER · İdea

Order and kinetics · Noesis
Organelles · Noesis
Organization and distribution · Noesis
Organs · Noesis
Örgeneller (hücre) · Noesis
Orhan (1281-1362) (1323/4-1362) · Noesis
Origin of term · Noesis
Origin of the term “Judaism” · Noesis
Origin of the term Sumerian · Noesis
ORTAÇAĞLARIN TİNİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Osman Hamdi Bey · Noesis
Osman I (?1254/5-1323/4) (1299-1323/4) · Noesis
Osmanlı - adlar · Noesis
Osmanlı - adlar · Noesis
Osmanlı Deniz Kuvvetleri · Noesis
Osmanlı İmparatorluğunun Antlaşmaları · Noesis
Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu · Noesis
Osmanlı İmparatorluğunun Genişlemesi · Noesis
Osmanlı İmparatorluğunun katıldığı savaşlar · Noesis
Osmanlı Ordusu · Noesis
Other functions · Noesis
Others · Noesis
Ottoman Interregnum (1402-1413) · Noesis
Ottoman Interregnum (1402-1413) · Noesis
Ottoman Interregnum (Background, etc.) · Noesis
Ottoman Interregnum (Background, etc.) · Noesis
Ottoman-Safavid War 1623-1639 · Noesis
Ottoman Sultans & Caliphs / Mothers of the Ottoman Sultans · Noesis
Ottoman-Venetian War 1499-1503 · Noesis
Overview · Noesis
ÖZEL GÖRELİLİK KURAMI / İÇİNDEKİLER · İdea
ÖZEL VE GENEL GÖRELİLİK KURAMI / İÇİNDEKİLER · İdea
Partition at Babylon (323 BC) · Noesis
Partition of Babylon · Noesis
Pause for DNA repair · Noesis
Peptides with hormonelike activity · Noesis
Pest control · Noesis
Phagocytes · Noesis
Philosophy of biology · Noesis
Photosynthetic eukaryotic lineages · Noesis
Phrygia (Kingdom, c. 1200-700 BC) · Noesis
Pigliucci's extended evolutionary synthesis, 2007 · Noesis
Plant proteins · Noesis
Platon (Devlet, Seçmeler) · İdea

PLATON / İÇİNDEKİLER · İdea
Plazmid · Noesis
Politik felsefe · Noesis
Polyketides · Noesis
Polymerase chain reaction · Noesis
Pontifex maximus · Noesis
Pontus · Noesis
Postmodernizm (ANASAYFA) · İdea
Predicting immunogenicity · Noesis
Prelude · Noesis
Premature aging · Noesis
Prenols · Noesis
Preprophase (plant cells) · Noesis
Prokaryotes · Noesis
PROLEGOMENA / İÇİNDEKİLER — Prolegomena / Inhalt · İdea
Promagistrate · Noesis
Properties and composition · Noesis
Protein · Noesis
Proteomics · Noesis
Provinces of the Achaemenid Empire · Noesis
Ptolemic rulers · Noesis
Ptolemic rulers · Noesis
Ptolemy I Soter · Noesis
Push into central Europe · Noesis
Radiation and nutrient deprivation · Noesis
Rashudin Halifelik · Noesis
Reactions · Noesis
Rebellion of Antioch (1104–1140) · Noesis
References · Noesis
REFORMASYON AVRUPASI 1517-1559 / İÇİNDEKİLER · İdea
Regulated stages of gene expression · Noesis
Regulation · Noesis
Regulation of RNA after synthesis · Noesis
Regulation of RNA after synthesis · Noesis
Regulation of transcription in cancer · Noesis
Regulatory RNA · Noesis
Religion · Noesis
Retrovirus · Noesis
Revival of military strength 1118-1258 · Noesis
Ribonucleic Acid · Noesis
Ribonucleic Acid (RNA) · Noesis
Ribosome · Noesis
Ribozom · Noesis
Ribozymes · Noesis

Ribozymes · Noesis
💣 Ridda wars (632-633) · Noesis
Ring species · Noesis
Rise of Seleucus · Noesis
RNA Çeviri (Translation) · Noesis
RNA export · Noesis
RNA interference · Noesis
RNA interference by miRNAs · Noesis
RNA metabolism · Noesis
RNA metabolism · Noesis
RNA transcripts · Noesis
RNA transcripts · Noesis
Role of double-strand breaks in memory formation · Noesis
Roma Anayasası · Noesis
Rouran, Hephthalite, Xiongnu · Noesis
Rusya · Noesis
Sack of Rome (1527) · Noesis
Samarkand · Noesis
🎨 “Sardanapalus” (Eugène Delacroix — La Mort de Sardanapale) · Noesis
Sasanians · Noesis
Sauska · Noesis
💣 Savaşan Roma · Noesis
Scythians (c. 140 BC) · Noesis
Second campaign (1548–1549) · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis

See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
Selçuk Roma Sultanlığı · Noesis
Seleucid Empire (312-63 BC) · Noesis
☜ Seljuq sultans of Rum (Anatolia) · Noesis
Senescence and apoptosis · Noesis
Sentetik Evrim Kuramı (Modern Sentez) · Noesis
Sequence determination · Noesis
Sequences · Noesis
Signaling · Noesis
Sipahi — OTTOMAN CAVALRY (B) · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
Sitoplazma · Noesis
Slavlar · Noesis
Small interfering RNA (siRNA) · Noesis
Smooth endoplasmic reticulum · Noesis
Society and culture · Noesis
Software for bioinformatics and_ esign · Noesis
Some Ancient Civilizations · Noesis

Special classes · Noesis
Speciation · Noesis
Spectroscopic techniques · Noesis
SPİNOZA / İÇİNDEKİLER · İdea
Stagnation and reform of the Ottoman Empire (1700-1827) · Noesis
📖 States in late medieval Anatolia (after 1071) · Noesis
Stone Age · Noesis
Structure, composition development, and operation · Noesis
Subcellular components · Noesis
Subcellular localization · Noesis
Substituent groups · Noesis
📖 Sultanlar · Noesis
Summary table, Babylon and Triparadisus · Noesis
Summary table, Babylon and Triparadisus · Noesis
Summary table, Babylon and Triparadisus · Noesis
Syro-Hittite states and cities · Noesis
Tang dynasty 618-917 · Noesis
Tarih Felsefesi Anasayfa · İdea
TARİH FELSEFESİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Tatars · Noesis
Techniques and tools · Noesis
Temalar Anasayfa · İdea
Territorial and regional data · Noesis
Textiles · Noesis
The 1806 Edirne Incident · Noesis
The Auspicious Incident · Noesis
The barbarian tribes mentioned by European and Asian writers · Noesis
The beginning of the rebellion · Noesis
The Cyclades · Noesis
The discovery of linked genes · Noesis
The Epigoni · Noesis
The House of Medici · Noesis
The lac operon · Noesis
The Levant and Syria · Noesis
The New Frontier; Bach; Beverley Craven · İdea
The Oparin-Haldane Theory · Noesis
The plant cell wall · Noesis
Third Norman invasion of the Balkans (1185-1186) · Noesis
Thomas Hunt Morgan · Noesis
Thomas Hunt Morgan (American biologist) (B) · Noesis
🕑 Timeline of Constantinople · Noesis
Timur’s conquests · Noesis
TİNİN GÖRÜNGÜBİLİMİ / İÇİNDEKİLER · İdea
TOPLUMSAL SÖZLEŞME / İÇİNDEKİLER · İdea

Torah (B) · Noesis
TÖRE METAFİZİĞİ İÇİN TEMELLENDİRME / İÇİNDEKİLER — Töre Metafiziği İçin Temellendirme / Inhalt · İdea
Traditional and folk medicine · Noesis
Transcription · Noesis
Transcription · Noesis
Transcriptional regulation in cancer · Noesis
Transfer-messenger RNA · Noesis
Transfer RNA · Noesis
Transformation of the Ottoman Empire (1550-1700) · Noesis
Translation tables · Noesis
Translesion synthesis · Noesis
Treaties of the Ottoman Empire by Era · Noesis
Tryptophan metabolism by human gastrointestinal microbiota · Noesis
Tüze Felsefesi · İdea
TÜZE FELSEFESİ / İÇİNDEKİLER · İdea
Twenty-first century biological sciences · Noesis
Types · Noesis
Types Of Epigenetic Modifications · Noesis
Tyre · Noesis
U · Noesis
US VE DEVRİM / İÇİNDEKİLER · İdea
Use in living organisms · Noesis
Use in molecular biology · Noesis
v · Noesis
Vaccines · Noesis
Viral infection · Noesis
Virotherapy · Noesis
Virus · Noesis
Viyana Savaşı 1683 · Noesis
W · Noesis
War against Safavid Iran · Noesis
Wars involving the Seleucid Empire · Noesis
Wars involving the Seleucid Empire · Noesis
Wars involving the Seleucid Empire · Noesis
Wars of the Diadochi · Noesis
Wars of the Diadochi (W) · Noesis
Water photolysis · Noesis
Waxes · Noesis
Weblinks · Noesis
Williams's gene-centred evolution, 1966 · Noesis
Wilson’s sociobiology, 1975 · Noesis
With algae and cyanobacteria · Noesis
With insects · Noesis
Wright's adaptive landscape, 1932 · Noesis

Yamaks and Kabakçı · Noesis
YARGI YETİSİNİN ELEŞTİRİSİ / İÇİNDEKİLER — Kritik der Urteilskraft / Inhaltsverzeichnis · İdea
Yaşam · Noesis
Yaşamöyküleri (ANASAYFA) · İdea
YAZARLAR · Noesis
Yeast cytoskeleton · Noesis
Yeryüzünün Tarihi · Noesis

Dosya bağlantıları

001 descartes söylem 01 20 · İdea
002 plutark theseus romulus 01 20 · İdea
003 freud metapsikoloji 1 01 20 · İdea
004 hegel tinin görüngübilimi önsöz 01 20 · İdea
005 rousseau toplumsal sözleşme 01 200 · İdea
006 descartes kurallar 01 20 · İdea
007 plutark likurgus numa 01 20 · İdea
008 freud metapsikoloji 2 01 20 · İdea
009 kant aue 01 20 · İdea
010 rousseau eşitsizliğin kökeni 01 20 · İdea
011 descartes meditasyonlar 01 20 · İdea
012 solon poplıcola 01 20 · İdea
013 freud metapsikoloji 3 01 20 · İdea
014 hegel tarih felsefesı 1 giris 01 20 · İdea
016 rousseau bilimler ve sanatlar 01 20 · İdea
017 plutark themistokles camıllus 01 20 · İdea
018 freud metapsikoloji IV 01 20 · İdea
019 hegel tarih felsefesı 2 dogu dunyası 01 20 · İdea
020 spinoza törebilim 1 01 20 · İdea
022 plutark perıkles ve fabıus 01 20 · İdea
023 leıbnız monadoloji 01 20 · İdea
023 newton prıncıpıa 01 20 · İdea
024 hegel tarih felsefesı 3 yunan roma 01 20 · İdea
025 spinoza törebilim 2 01 20 · İdea
026 burnet mıletus okulu 01 20 · İdea
027 plutark alkıbıades corıolanus 01 20 · İdea
028 freud uygarlık ve hoşnutsuzlukları 01 20 · İdea
029 hegel tarih felsefesi 4 germanık tın 01 20 · İdea
030 spinoza törebilim 3 01 20 · İdea
031 platon parmenıdes 01 20 · İdea
032 hegel doga felsefesı 01 20 · İdea
033 maxwell ozdek ve devım 001 020 · İdea
034 freud bir yanılsamanın geleceği 001 020 · İdea
035 kaufman goethe 001 020 · İdea
036 hegel estetıge gırıs 001 020 · İdea

15 An Historical Atlas of Central Asia (2003) 44 THE SELJUKS, QARAKHANIDS, KHOREZMSHAHS, QARA KHITAYS · Noesis

Abbasi paper Central Asia and the Silk Road Economic Rise and Decline over Several Millennia pp 66 67 · Noesis

Abbasid Caliphate MAP · Noesis

Ahmedi — Ahmedi's History of the Ottoman Dynasty 1,9 19 · Noesis

Alberts, Bruce Molecular biology of the cell (2017, CRC Press) C viii · Noesis

Alevi Bektasi Inancinin Esaslari · Noesis

An Essay of Probabilities · İdea

An Historical Atlas of Centraltik Part 8 Uralic & Central 16 · Noesis

An Historical Atlas of Centraltik Part 8 Uralic & Central 17 · Noesis

analitik felsefe oyku 1 15 · İdea

Ancilla to the Pre-Socratic Philosophers · İdea

Apple's $85 million tax bill is a fraction of its almost $8 billion revenue afr · Noesis

Apple's $85 million tax bill is a fraction of its almost $8 billion revenue afr · İdea

Apple said to pay Italy $477m in tax avoidance deal afr · Noesis

Apple said to pay Italy $477m in tax avoidance deal afr · İdea

Aristoteles ilk felsefe ı 001 015 · İdea

Aydın ve aydınlanma · İdea

Basic Law for the Federal Republic of Germany / 1949 · Noesis

BFT_001_025.pdf · İdea

bilim felsefesi 01 · İdea

Biology Today and Tomorrow with Physiology Cengage Learning (2012) 3 21 · Noesis

Bohm Özel Görelilik Kurami idea aziz yardimli · İdea

Burnet 001 020 · İdea

burnet eyf 1 25 · İdea

Büyük Selçuklu İmparatorluğu · Noesis

Büyük Selçuklu İmparatorluğu · İdea

C Aristoteles tanıtım.pdf · İdea

C Leibniz tanıtım.pdf · İdea

C Platon tanıtım.pdf · İdea

C Spinoza tanıtım.pdf · İdea

Caı 01 25 · İdea

Car 001 025 · İdea

Cdes descartes 001 020 · İdea

Cheg 1 25 · İdea

Cleı 001 020 · İdea

Code of Hammurabi (Harper, 1904) · Noesis

Constantine and the Christian Empire (Roman Imperial Biographies) Routledge (2010) pp 98 106 · Noesis

Constitution of China (PRC) /1982-2004 · Noesis

Constitution of the Empire of Japan / 1889 · Noesis

Constitution of the United States of America (As Amended) / 1787 · Noesis

(Copleston, Sahakian, Thilly) · Noesis

(Copleston, Sahakian, Thilly) · Noesis

Csar 01 20 · İdea

Cspı 001 020 · İdea
Declaration of Independence / 1776 · Noesis
Declaration of the Rights of Man and Citizen / 1789 · Noesis
Der Denkautomat · İdea
Des3 1 25 · İdea
Dizgeler · Noesis
Dizgeler (Hegel) · İdea
Early Greek Philosophy · İdea
Edward Gibbon The History of the Decline and Fall of the Roman Empire (Vol.1 6) (2001) · Noesis
einstein heisenberg schrodinger oppenheimer · İdea
Einstein OGGK 001 096 · İdea
Elton_Reformasyon_Avrupası_tanıtım.pdf · İdea
Empire of Charlemagne MAP · Noesis
Erken Yunan Felsefesi · İdea
European Cartographers and the Ottoman World (1500 1750) · Noesis
Evrensel Dünya Tarihi · Noesis
Evrensel Dünya Tarihi · İdea
French Revolution A Very Short Introduction Oxford University Press, USA (2001) pp 6 7 17 · Noesis
Hegel propedeutık 001 025 · İdea
HEGEL TGb 001 030 · İdea
Hegel_Tüze Felsefesi_tanıtım.pdf · İdea
Hegel Uzerine Yorumlar 001 020 · İdea
HegTF 001 030 · İdea
HegTzF 001 040 · İdea
Heid VZ idea yayinevi 0 01 101 · İdea
Helenistik Dönem · Noesis
Helenistik Dönem · İdea
Hobbes, Thomas (Copleston, Sahakian, Thilly) · Noesis
hume kant irk savas · İdea
idea eros ve uygarlik marcuse 001 015 · İdea
idea FREUD bir yanilsamanin gelecegi uygarlik ve hosnutsuzluklari 001 015 · İdea
idea FREUD eseysellik kurami uzerine 001 015 · İdea
idea HEGEL TANITLAR 01 15 · İdea
idea HUME INSAN DOGASI 001 025 · İdea
İdea_Katalgog_2012_17.pdf · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea

İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea

İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea katalog - 2012 · İdea
İdea_Katalog_2012_46.pdf · İdea
İdea_Katalog_2012_des3.pdf · İdea
idea NEWTON dfmi 1 20 · İdea
İlk 150 sayfa · İdea
İlk 25 sayfa · İdea
İlk 25 sayfa · İdea
İlk 25 sayfa · İdea
İnsanı anlamak ı 001 025 · İdea
Japan's Constitution of 1946 · Noesis
KANT AUE 001 075 idea yayinevi · İdea
Kant kue 001 020 · İdea
KANT Prolegomena 001 020 · İdea
Kant töre metafiziği için temellendirme 01 15 · İdea
Kant yye 001 020 · İdea
Katalog 2014 · İdea
konstantin konstantinopolis Notitia Two RomesRome and Constantinople in Late Antiquity The Notitia Urbis Constantinopolitanae · Noesis
Lehninger Principles of Biochemistry W.H. Freeman (2012) p 1 19 20 21 · Noesis
(lınk 2) · Noesis
Locke, John (Copleston, Sahakian, Thilly) · Noesis
M ud 001 025 · İdea
manifest · İdea
Mantık bilimi (büyük mantık) 001 050 · İdea
Mantık bılımı (kücük mantık) 001 040 · İdea
marcuse tbi 001 030 · İdea
Mit ve Sanatta Roma’nın Kuruluşu (PDF 120M) · Noesis

MODERN ALMAN FELSEFESI idea 001 020 · İdea

Nagel 1 10 17 30aa · İdea

Nations and Government Comparative Politics in Regional Perspective, 6th Edition Cengage Learning (2010) C 54 56 · Noesis

NFA Mantık Bilimi Belirli Varlık Kendi için Varlık Nicelik · Noesis

Niyazi Berkes The Development of Secularism in Turkey C. Hurst & Co. (1998) 71 85 · Noesis

Notlu PDF · İdea

Ön-Sokratikler · İdea

Önsöz [A], Önsöz [B], Giriş · İdea

Osmanlı İmparatorluğu · Noesis

Osmanlı İmparatorluğu · İdea

Ottoman Constitution / 1876 · Noesis

ottoman military recruitment Historical Atlas of the Islamic World pp46 47 · Noesis

Peter Sluglett, Andrew Currie Atlas of Islamic History (2014, Routledge) 211 Islam and Christendom under Harun al Rashid (786–809) and Charlemagne (768–814) · Noesis

Peter Sluglett, Andrew Currieamic New Muslim Dynasties in Iran, Central Asia and India c.1092–c.1206 · Noesis

Plutark yaşamlar 01 06 01 30 · İdea

Plutark yaşamlar 02 06 01 30 · İdea

Political Science An Introduction Pearson (2016) CHAPTER 1 · Noesis

Ra 001 025 · İdea

Reısch 1 20 · İdea

Roma Cumhuriyeti · Noesis

Roma Cumhuriyeti · Noesis

Roma Krallığı · Noesis

Roma Krallığı · Noesis

Roma Krallığı · Noesis

rousseau 1 TS · İdea

Rousseau, Jean-Jacques (Copleston) · Noesis

Rousseau toplumsal sözleşme 001 015 · İdea

Rousseau TS ve s1 ve s2 001 020 · İdea

sartre despotizm · İdea

schiller leibniz descartes · İdea

Selçuklu zamançizgisi · Noesis

seljuq era Historical Atlas of the IslamiOUP 44 45 · Noesis

smiht gorulmez el · İdea

Soylem ınceleme monadolojı 001 025 · İdea

Spinoza TB 001 025 · İdea

Structure of the large ribosomal subunit from human mitochondria brown2014 · Noesis

Sultan Mahmud II Reforms Sedivy · Noesis

The Constitution of Israel / 1958 (with Amendments through 2013) · Noesis

The Constitution of the Kingdom of Sweden · Noesis

The Declaration of the Establishment of the State of Israel · Noesis

The Domain of Natural Science · İdea

The fırst half of the 12th century the seljuks, qarakhanıds, khorezmshahs, qara khıtays · Noesis

The Secret History of Mongols (CLEAVES translation) · Noesis
The Secret History of the Mongols — A Mongolian Epic Chronicle / Edited by John C. Street · Noesis
The Secret History of the Mongols (The life and times of Chinggis Khan / Urgunge Onon · Noesis
The vıenna cırcle of the scıentıfic conceptıon of the world (PDF) · Noesis
Trade in the Classical World MAP · Noesis
Turkish Constitution / 2017 · Noesis
tzf 0 giris · İdea
Ulugh beg's catalogue of stars (PDF) · İdea
une breve histoire de l'avenir eksi sozluk · İdea
Universal Declaration of Human Rights / 1948 · Noesis
Wıssenschaftlıche weltauffassung: der wıener kreıs (PDF) · Noesis
Z0 dünya tarihi zamançizgisi · Noesis
Z1 osmanlı zamançizgisi 2020 03 02 · Noesis
Z2 selçuklu zamançizgisi · Noesis

Erişilemeyen kaynaklar

Andreas ARNDT · İdea
Aziz YARDIMLI · İdea
Bağıntılar.doc · İdea
Bağıntılar.doc · İdea
KONGRE PROGRAMI · İdea
Richard GUNN · İdea

Kısa notlar ve açıklamalar

📎 · Noesis
1. Members of the Vienna Circle · İdea
12) BEGRIFFSCHRIFT · İdea
14) FFREGE'NİN BAŞARIMLARI · İdea
2) SIFIR · İdea
2. Those sympathetic to the Vienna Circle · İdea
20. @KISA ALINTILAR · İdea
3.5. Foundations of the Social Sciences · İdea
8.7 Encapsulation without a membrane · Noesis
8) SEÇME BELİTİ (AXIOM OF CHOICE) · İdea
9.2 DNA · Noesis
9.BİÇİMSEL DİL · İdea
Başlık 4 · İdea
Bedeutung · İdea
Charles Darwin, The Descent of Man · Noesis
ÇIKARSAMA (INFERENCE) · İdea
Collins German-English Dictionary · İdea
CRONOLOGICAL SURVEY OF ULUGH-BEG'S TIME (BARTHOLD) · İdea
DELACAMPAGNE: 20. YÜZYIL FELSEFECİLERİ · İdea
DESCARTES'IN YAPITLARININ BİR BÖLÜMÜ · İdea
📌 DESCRIPTION · Noesis

Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
 DUYUSAL BİÇİM OLARAK GÜZELLİK · Noesis
Euklides, Ögeler, Konutlama 4 ve 5 · Noesis
Halocene · Noesis
İDEALAR, MATEMATİKSEL NESNELER · İdea
Interpretation · Noesis
Japan’s Constitution of 1946 / Article 9 · Noesis
Khayyam'ın altı felsefi incelemesi · Noesis
 KLASİĞİN ÖLÜMÜ · Noesis
Kohlberg's Theory of Moral Development · Noesis
Kohlberg's Theory of Moral Development · Noesis
La Statue équestre de Gengis Khan. · Noesis
LİNKLER · Noesis
LINKS · Noesis
 Lipid structure · Noesis
MACH: DOĞRULAMA VE BİLİM · İdea
MANTIK ÜZERİNE TASARIMLAR · İdea
 Nitelik · Noesis
Nomadic Empire · Noesis
Nomadic horsemen living in tents · Noesis

Pleistocene · Noesis
POP KÜLTÜRDE WITTGENSTEIN · İdea
Roxane · Noesis
Roxane · Noesis
Settling America – The Proprietary Colonies · Noesis
Shiji (“History Record”) · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER

SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis

SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis

SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis

SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SPINOZA HAKKINDA · İdea
SPINOZA HAKKINDA · İdea
SPINOZA HAKKINDA · İdea
The genetic history of Ice Age Europe · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
📌 TRANSCRIPTION · Noesis
Wikipedia: "Understanding" · İdea

Video, ses ve görseller

🎨 · Noesis

 · Noesis

🎨 · Noesis

 · Noesis

🎞🎞🎞 · Noesis

🎞🎞🎞 · Noesis

🎞 01 DNA Replication / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 02 Replication fork coupling / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 03 Mitosis and Cell Division / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 04 Transcription / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 05 Transcription regulation / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 06 mRNA splicing / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 07 The regulation of spliceosome-mediated splicing / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 08 Translation / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

🎞 09 Regulation of translation / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis

1.1 Earliest biological records · Noesis

1.1 Early universe with first stars · Noesis

1.1 The early heritage · Noesis

1.2 The Greco-Roman world · Noesis

1.3.3 Revitalization of anatomy · Noesis

1.3 The Arab world and the European Middle Ages · Noesis

1.4 The Renaissance · Noesis

1) Japon Rus Savaşı; 2) Japonlar Kore'de (RESİM; HARİTA) · Noesis

🎞 1) Japon Savaş Suçları / Tokyo Yargılamaları (VİDEO — 2) · Noesis

🎞 1)Jesus Christ and Christianity — Khan Academy (VİDEO) · Noesis

1 Lewis structure and valence bond theory · Noesis

(1) Opium Wars / (2) British and Opium · Noesis

🎞 1) PCR (Polymerase Chain Reaction) Tutorial — An Introduction / Applied Biological Materials abm (VİDEO) · Noesis

1 - Ptolemaic Empire · Noesis

1 - Ptolemaic Empire · Noesis

🗺 1. THE PRINCIPAL GEOGRAPHICAL FEATURES AND PROVINCES · Noesis

📚 1. THE PRINCIPAL GEOGRAPHICAL FEATURES AND PROVINCES / YURI BREGEL 2003 · Noesis

10 Worst Japanese War Crimes (VİDEO) · Noesis

🎞 100 Largest Empires in History (VİDEO) · Noesis

🎞 100 Largest Empires in History (VİDEO) · Noesis

10th century · Noesis

12th century · Noesis

1300 Years of Islamic History in 3 Minutes · Noesis

14th century · Noesis

📚 15 An Historical Atlas of Central Asia (2003) 44 THE SELJUKS, QARAKHANIDS, KHOREZMSHAHS, QARA-KHITAYS (TEXT) · Noesis

🗺 1570 Duchetti — Costantinopoli · Noesis

15th century · Noesis

17. VİDEO · İdea
170 Years of the United States · Noesis
📽 18 Things You Should Know About Genetics / Genome BC (VİDEO) · Noesis
📽 18 Things You Should Know About Genetics / Genome BC (VİDEO) · Noesis
19'uncu Yüzyıl Japon Köylüsü (RESİMLER) · Noesis
1950-1973 Japon GNP Artışı (GRAFİK) · Noesis
1960s China Huge Crowd Greet Chairman Mao (VİDEO) · Noesis
1967 — London Street Scenes · Noesis
1967 - London Street Scenes · Noesis
199 Years of Politics I · Noesis
199 Years of Politics II · Noesis
📽 1st-6th Crusades (VİDEO) · Noesis
1st millennium BC · Noesis
2.1.4 Ancient Egyptian traditions · Noesis
2.10 The study of the reproduction and development of organisms · Noesis
2.11.3 Elucidation of the hereditary mechanism · Noesis
2.11 The study of heredity · Noesis
2.3.4 Grew's anatomical studies of plants · Noesis
2.4.1 The use of structure for classifying organisms · Noesis
2.6 The study of the origin of life · Noesis
📽 2) Paul and the apostles Christianity — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 2) Polymerase Chain Reaction (PCR) — DNA Polymerase / Applied Biological Materials - abm (VİDEO) · Noesis
2 - Seleucid Empire · Noesis
2 - Seleucid Empire · Noesis
2. VİYANA NİHİLİZMİ · İdea
20 Largest Empires in the World · Noesis
2018 10 11 — 1 · Noesis
2018 10 11 — 2 · Noesis
2018 10 11 — 3 · Noesis
2018 10 18 — 1 · Noesis
2018 10 18 — 2 · Noesis
2018 10 18 — 3 · Noesis
📽 2019.10.01 — 1 (ROMA KRALLIĞI) · Noesis
📽 2019.10.01 — 1 (ROMA KRALLIĞI) · Noesis
📽 2019.10.01 — 2 (ROMA KRALLIĞI) · Noesis
📽 2019.10.01 — 2 (ROMA KRALLIĞI) · Noesis
📽 2019.10.08 — 1 (KAVRAMLAR) · Noesis
📽 2019.10.08 — 1 (KAVRAMLAR) · Noesis
📽 2019.10.08 — 2 (KAVRAMLAR) · Noesis
📽 2019.10.08 — 2 (KAVRAMLAR) · Noesis
📽 2019.10.15 — 1 (ROMA CUMHURİYETİ) · Noesis
📽 2019.10.15 — 1 (ROMA CUMHURİYETİ) · Noesis
📽 2019.10.15 — 2 (DÜNYA TARİHİ) · Noesis
📽 2019.10.15 — 2 (DÜNYA TARİHİ) · Noesis

- 2019.10.22 — 1 (ROMA CUMHURİYETİ) · Noesis
- 2019.10.22 — 1 (ROMA CUMHURİYETİ) · Noesis
- 2019.11.05 — 1 · Noesis
- 2019.11.05 — 1 · Noesis
- 2019.11.05 — 2 · Noesis
- 2019.11.05 — 2 · Noesis
- 2019.11.05 — 3 · Noesis
- 2019.11.05 — 3 · Noesis
- 2019.11.05 — 4 · Noesis
- 2019.11.05 — 4 · Noesis
- 2019.11.12 — 1 · Noesis
- 2019.11.12 — 1 · Noesis
- 2019.11.12 — 2 · Noesis
- 2019.11.12 — 2 · Noesis
- 2019.11.12 — 3 · Noesis
- 2019.11.12 — 3 · Noesis
- 2019.11.19 — 1 · Noesis
- 2019.11.19 — 1 · Noesis
- 2019.11.19 — 2 · Noesis
- 2019.11.19 — 2 · Noesis
- 2019.11.19 — 3 · Noesis
- 2019.11.19 — 3 · Noesis
- 2019.11.26 — 1 · Noesis
- 2019.11.26 — 1 · Noesis
- 2019.11.26 — 2 · Noesis
- 2019.11.26 — 2 · Noesis
- 2019.11.26 — 3 · Noesis
- 2019.11.26 — 3 · Noesis
- 2019.12.03 — 1 · Noesis
- 2019.12.03 — 1 · Noesis
- 2019.12.03 — 2 · Noesis
- 2019.12.03 — 2 · Noesis
- 2019.12.03 — 3 · Noesis
- 2019.12.03 — 3 · Noesis
- 2019.12.10 — 1 · Noesis
- 2019.12.10 — 1 · Noesis
- 2019.12.10 — 2 · Noesis
- 2019.12.10 — 2 · Noesis
- 2019.12.10 — 3 · Noesis
- 2019.12.10 — 3 · Noesis
- 2019.12.17 — 1 · Noesis
- 2019.12.17 — 1 · Noesis
- 2019.12.17 — 2 · Noesis
- 2019.12.17 — 2 · Noesis

🗊 2019.12.24 — 1 · Noesis
🗊 2019.12.24 — 1 · Noesis
🗊 2019.12.24 — 2 · Noesis
🗊 2019.12.24 — 2 · Noesis
🗊 2019.12.24 — 3 · Noesis
🗊 2019.12.24 — 3 · Noesis
🗊 2020.01.07 — 1 · Noesis
🗊 2020.01.07 — 1 · Noesis
🗊 2020.01.07 — 2 · Noesis
🗊 2020.01.07 — 2 · Noesis
🗊 2020.01.07 — 3 · Noesis
🗊 2020.01.07 — 3 · Noesis
🗊 2020.01.14 — 1 · Noesis
🗊 2020.01.14 — 1 · Noesis
🗊 2020.01.14 — 2 · Noesis
🗊 2020.01.14 — 2 · Noesis
🗊 2020.02.11 1 · Noesis
🗊 2020.02.11 1 · Noesis
🗊 2020.02.11 2 · Noesis
🗊 2020.02.11 2 · Noesis
🗊 2020.02.25 1 · Noesis
🗊 2020.02.25 1 · Noesis
🗊 2020.05.08 MB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020 05 26 PoF CB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020.06.26 MB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020 06 30 PoF CB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020 07 07 PoF CB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020 07 14 PoF CB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020 08 11 PoF CB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020.08.18 Makromoleküller; Moleküler Evrim (VİDEO) · Noesis
🗊 2020.08.20 MB (VİDEO) · Noesis
🗊 2020.09.15 Evrim ve Mutasyon / Aziz Yardımlı (VİDEO) · Noesis
🗊 2020 09 29 Politik Kavram (VİDEO) · Noesis
🗊 28th May 585 BCE — Eclipse of Thales ends the Battle of Halys between the Medes and the Lydians (VİDEO) · Noesis
2nd millennium BC · Noesis
3.1.1 Panspermia by life that moved from Mars to Earth · Noesis
3.2 Methodologie und Experiment · Noesis
3.3 Changing social and scientific values · Noesis
3.6 Self-ionisation · Noesis
3.7 Electrical conductivity and electrolysis · Noesis
3 - Antigonid Empire · Noesis
3 - Antigonid Empire · Noesis
3 Biology in the 20th and 21st centuries · Noesis
🗊 3) Polymerase Chain Reaction (PCR) — Quantitative PCR (qPCR) / Applied Biological Materials - abm

(VİDEO) · Noesis
📽 3) Roman Empire and Christianity—Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 3 World-Changing Biology Experiments / SciShow (VİDEO) · Noesis
📽 30th March 1856 — The Crimean War officially ends with the Treaty of Paris (VİDEO) · Noesis
📽 30th March 1856 — The Crimean War officially ends with the Treaty of Paris (VİDEO) · Noesis
3800 Jahre Mitteleuropa im Zeitraffer · Noesis
📽 3D Digital Art Ancient Nineveh-Ashurbanipal, Assyria (VİDEO) · Noesis
4.1.1 Amino acids · Noesis
4.2 Physiology · Noesis
4.7.2 Genetische Information, genetisches Programm · Noesis
4 Grundprobleme der Biophilosophie · Noesis
📽 4) Justinian and the Byzantine Empire — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 5) Arian Controversy and the Council of Nicaea — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 5) Arian Controversy and the Council of Nicaea — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
5 Twentieth century biological sciences · Noesis
50 Centuries in 10 Minutes · Noesis
500 Years of European Colonialism · Noesis
5000 Years of Iran History (in 4 minutes) · Noesis
5K Years Political Map Europe · Noesis
6.3 Gold's "deep-hot biosphere" model · Noesis
6 Infamous Sacks of Rome (HC) · Noesis
📽 600-1450 Regional and interregional interactions — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
6000 Pixel — Timeline: Mesopotamia — Anatolia — Levant — Egypt — Nubia — Persia (The University of Chicago / The Oriental Institute 2018) · Noesis
7.2 Volcanic ash in the ocean · Noesis
8.3.1 Errors in translation · Noesis
8.4 Lipid vesicles formation in fresh water · Noesis
8.5 Vesicles consisting of mixtures of RNA-like biochemicals · Noesis
8.6 Metal-sulfide precipitates · Noesis
📽 8 Facts About Mongol Warriors (VİDEO) · Noesis
8th century · Noesis
9.1.2 Viral origins · Noesis
9.1 RNA world · Noesis
9.3 Emergence of the Genetic Code · Noesis
9th century · Noesis
A 20th-century Mongol Khan · Noesis
📽 A 3D animation of mismatch repair in E. coli / Sam Arrowsmith (VİDEO) · Noesis
📽 A Brief History of Dante Alighieri (VİDEO) · Noesis
📽 A brief history of goths — Dan Adams (VİDEO) · Noesis
📽 A Brief Timeline of Neolithic Greece (7000-3000 BC) (VİDEO) · Noesis
📽 A Cuneiform Tablet in the Digital Age (VİDEO) · Noesis
📽 A day in the life of a Mongolian queen - Anne F. Broadbridge (VİDEO) · Noesis
📽 A Extracting DNA from fruit / yourgenome (VİDEO) · Noesis
📽 A full explanation about the Telomerase and the end replication problem / Biomedical and Biological Sciences (VİDEO) · Noesis

📽 A glimpse of teenage life in ancient Rome (VİDEO) · Noesis
📽 A Into the Future with CRISPR Technology with Jennifer Doudna (VİDEO) · Noesis
A map of the Bronze Age collapse · Noesis
🗺 A map of the Byzantine-Arab naval competition in the Mediterranean, 7th to 11th centuries · Noesis
A New History of India Every Year · Noesis
📽 A p53 Tumour Suppressor and MDM2 / Neural Academy (VİDEO) · Noesis
📽 A p53 Tumour Suppressor / wehi.tv (VİDEO) · Noesis
📽 A Probable Road to Oxus (VİDEO) · Noesis
📽 A Probable Road to Oxus (VİDEO) · Noesis
📎 A table of some significant or representative genomes · Noesis
📎 A table of some significant or representative genomes · Noesis
A Turkish Origin for Indo-European Languages · Noesis
📽 A Turkish origin for Indo-European languages (VİDEO) · Noesis
📽 Abbasid-Aghlabid conquest of Sicily (Byzantine/Roman Empire) (VİDEO) · Noesis
📽 💣 Abbasid Al Mu'tasim & Byzantines (VİDEO) · Noesis
🕑 Abbasid Caliphate (Baghdad) 750-1258 · Noesis
📽 💣 Abbasid & Vikings (Viking Raid to Caspian Sea) (VİDEO) · Noesis
Abbreviation codes for degenerate bases · Noesis
Abdul Hamid I (1725-1789) (1774-1789) · Noesis
Accession · Noesis
Accession · Noesis
Achaemenid Empire · Noesis
Achaemenid Empire / Empire of Alexander the Great · Noesis
ACHAEMENID SATRAPIES · Noesis
Achaemenids · Noesis
Açılır bölüm · Noesis
📽 Across the Alps — Hannibal (Part 2) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis
Adaptive immune system · Noesis
Addition of translation-independent amino acids · Noesis
 Adenine · Noesis
📽 Aediles (VİDEO) · Noesis
🐚 Aeneas and Dido (Elissa) · Noesis
📽📽📽 AEROBIC vs ANAEROBIC (VİDEO) · Noesis
Africa 1900 / Present · Noesis
Afrika · Noesis
After the synthesis · Noesis
Aftermath · Noesis
Aftermath · Noesis
Aftermath · Noesis
Aging · Noesis
Agora · İdea
Ahmed Cevdet Pasha (1822-1895) · Noesis
🕹 Ahmedi's History of the Ottoman Dynasty · Noesis
AI KHANOUM / Hellenistic City in Afghanistan · Noesis

Ai Khanoum / Virtual (VİDEO) · Noesis
AI KHAONUM / A Hellenistic City on the Bank of River Oxus in Afghanistan · Noesis
AİLE · İdea
Aktarıcı-İletmen RNA — tmRNA · Noesis
Aktarıcı RNA — tRNA · Noesis
 AKTARIM · Noesis
Al Hakam II Andalusia (Umayyad, Iberia) (VİDEO) · Noesis
Alaca Höyük bronze standards · Noesis
Alaca Standarte / Hirsch & Stiere · Noesis
Albigensian Crusade — 3 Minute History (VİDEO) · Noesis
Albigensian Crusade (VIDEO) {KATOLİK BAKIŞ AÇISINDAN} · Noesis
Albigensians (VİDEO) · Noesis
Albumins, globulins, and other soluble proteins · Noesis
Alesia 52 BC — Caesar's Gallic Wars (VİDEO) · Noesis
Alesia 52 BC — Caesar's Gallic Wars (VİDEO) · Noesis
Alevi Bektaşi İnancının Esasları (SAYFALAR) · Noesis
Alevi Bektaşi İnancının Esasları (SAYFALAR) · Noesis
Alexander in Art · Noesis
Alexander in Art · Noesis
Alexander Mosaic from the House of the Faun, Pompeii (VİDEO) · Noesis
Alexander — Mutiny at Opis · Noesis
Alexander — Mutiny at Opis (VİDEO) · Noesis
Alexander: Mutiny at Opis (VİDEO) · Noesis
Alexander — Mutiny at Opis (VİDEO) · Noesis
Alexander routs Persians on one of the long sides of the Alexander Sarcophagus · Noesis
Alexander's Successors: First War of the Diadochi 322–320 BC (VİDEO) · Noesis
Alexander’s Successors: Wars of the Diadochi (VİDEO) · Noesis
Alexander Sarcophagus (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 1 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 1 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 2 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 2 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 3 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 3 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 4 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — 4 (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great (All Parts) · Noesis
Alexander the Great — Battle of Gaugamela 331 BC (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — Battle of the Hydaspes 326 BC · Noesis
Alexander the Great — Battle of the Hydaspes 326 BC (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — Battle of the Persian Gate 330 BC (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great — BIO & FACTS (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great Biography (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great conquers Persia — Khan Academy (VİDEO) · Noesis

Alexander the Great conquers Persia—World History—Khan Academy · Noesis
📽 Alexander the Great - King Of The Ancient Greek Kingdom Macedonia / Mini Bio BIO (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great — Logistics (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great — Logistics (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great — Mallian Campaign 326 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great's Letter to Darius, King of Persia // Ancient Greek Primary Source (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great's Letter to Darius, King of Persia // Ancient Greek Primary Source (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great's Letter to Darius, King of Persia // Ancient Greek Primary Source (VİDEO) · Noesis
📽 Alexander the Great takes power — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Alexander the Great takes power — World History — Khan Academy · Noesis
📽 Alexander the Great (VİDEO 1 — 4) · Noesis
📽📽📽 Alexander the Great (VIDEO / Epic History TV) (VİDEO) · Noesis
📽 Alexius vs. Bohemond — the Battle of Dyrrhachium 1081 (VİDEO) · Noesis
All Colonial Empires · Noesis
📽 Alleles and Genes — Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Allosteric modulation · Noesis
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Alma-tadema · İdea
Almanya, 15'nici yy sonu · Noesis
Altay · Noesis
Alternative DNA chemistry · Noesis
Alternative names and titles · Noesis
American Demographic History [U.S.] (1629-2015) · Noesis
Americas 1492-2015 / Every Year · Noesis
Amerika · Noesis
Amino acid — CHEMICAL COMPOUND (B) · Noesis
Amino Acid Reactions · Noesis
📽 Amino acid structure / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 Amino Acid (VİDEO) · Noesis
📽 Amino Acids Intro to Structure Charge Classification and Reactions (VİDEO) · Noesis
 AMİNO ASİT · Noesis
 AMİNO ASİT SINIFLARI · Noesis
📽 An Introduction to the Human Genome / HMX Genetics (VİDEO) · Noesis
📽 An overview of the Crusades (part 2) — Khan Academy (VİDEO) · Noesis

Anadolu Beylikleri · Noesis

 ANAHATLAR · Noesis

 ANAHATLAR · Noesis

 ANAHATLAR · Noesis

ANAHATLAR · Noesis

Anahatlar · Noesis

Anaphase · Noesis

🗺 Anatolia 2500, 1500, 1000 BC (MAPS) · Noesis

🕑 Anatolia — Timeline — 750-500 BC · Noesis

Anatolian Hypothesis & Kurgan Hypothesis · Noesis

📽 Anatomy — The Cell / EmpoweRN (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Babylonian Tablet Deciphered after 70 Years Proves Trigonometry Used 1000 years Earlier (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Chinese Historian Describes The Roman Empire / 3rd century AD - “Weilüe” / Primary Source (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greece · Noesis

📽 Ancient Greece in 18 minutes (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek History — Homer and the Greek Dark Ages (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek History — Introduction and Timeline (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek History — Minoan Civilization (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek History — Mycenaean Civilization (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek History - Part 2 on the Mycenaean Civilization (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek History — Rise of the Persians (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek State in Afghanistan (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Greek State in Afghanistan (VİDEO) · Noesis

Ancient Macedonia · Noesis

Ancient Macedonian Soldiers · Noesis

Ancient Macedonian Soldiers · Noesis

📽 Ancient Mesopotamia 101 — National Geographic (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Mesopotamia — Early Civilizations — World History — Khan Academy (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Mesopotamia — Introduction (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Nineveh (VİDEO) · Noesis

🗺 Ancient Orient — Overview map of the ancient Near East · Noesis

Ancient River Valleys · Noesis

📽 Ancient Rome History — Roman Family (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Rome in 20 minutes (VİDEO) · Noesis

📽 Ancient Rome in 20 minutes (VİDEO) · Noesis

Animal viruses · Noesis

Animated History of North America · Noesis

📽 Animated map shows how Christianity spread around the world (VİDEO) · Noesis

Animated map shows how religion spread around the world · Noesis

Animated Maps of the Roman / Empire Audio Narration / The Map as History · Noesis

📽 (ANIMATION) Label-free live cell imaging of Mesenchymal Stem Cells undergoing mitosis · Noesis

📎Animation of seasonal differences especially snow cover through the year · Noesis

📽 Animation The Central Dogma — RIKEN (VİDEO) · Noesis

Anitta — King of Kussara (VİDEO) · Noesis
ANLAM VE KARŞI-ANLAM (DNA, RNA) · Noesis
Antigen presentation to T lymphocytes · Noesis
Antigonid dynasty (W) · Noesis
Antiochus and Stratonice / Gaspare Diziani (1689-1767). · Noesis
Antiochus and Stratonice / Gaspare Diziani (1689-1767). · Noesis
Antiochus and Stratonice / Jacques-Louis David (1774) · Noesis
Antiochus and Stratonice / Jacques-Louis David (1774) · Noesis
Antiochus and Stratonice / Studio of Sir Peter Paul Rubens (Siegen 1577-1640 Antwerp) · Noesis
Antiochus and Stratonice / Studio of Sir Peter Paul Rubens (Siegen 1577-1640 Antwerp) · Noesis
Antiochus und Stratonike · Noesis
Antiochus und Stratonike · Noesis
Antiochus und Stratonike / Theodoor van Thulden (1669). · Noesis
Antiochus und Stratonike / Theodoor van Thulden (1669). · Noesis
Antisense RNAs · Noesis
Antisense RNAs · Noesis
Anu Ziggurat and the White Temple of Uruk, 4th millennium BC (VİDEO) · Noesis
AP Biology Unit 1.6 — Nucleic Acids / Biology Dictionary (VİDEO) · Noesis
Applications · Noesis
Applications · Noesis
Applications · Noesis
Applications · Noesis
Approximate locations of Indo-European languages in contemporary Eurasia (BRITANNICA) · Noesis
Aptal imgelem, etik-dışı kültürler, ve büyük yalanlar — · Noesis
Aptal imgelem, etik-dışı kültürler, ve büyük yalanlar — · Noesis
Ara Pacis (VİDEO) · Noesis
Arabia Timeline Map (620 AD to 2000 AD) (VİDEO) · Noesis
Arabization · Noesis
Arabs Transmit Key Chinese Know-How (Paper, Compass) Westward (ca. 750-800) · Noesis
Arabs Transmit Key Chinese Know-How (Paper, Compass) Westward (ca. 750-800) · Noesis
Arch of Constantine · Noesis
Archaea / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Archaea / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Archaea / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Archaea — First and the Co-Evolutionary Diversification of Domains of Life / WBLifeSciences (VİDEO) · Noesis
Archaea — Molecular and cellular biology / Cavicchioli, Ricardo (2007) 1-13 · Noesis
Archaea — The Hidden Domain of Life / Haley Pelletier (VİDEO) · Noesis
Archaeal viruses · Noesis
ARCHAEOLOGYCAL SITE · Noesis
Architecture · Noesis
Arkhea · Noesis
ARKHEA (VİDEO) · Noesis
Armies and Tactics: Ancient Greek Navies (VİDEO) · Noesis
Armies and Tactics: Greek Armies during the Persian Invasions (VİDEO) · Noesis

Armies and Tactics — Roman Legion Against Carthage and Hannibal (VİDEO) · Noesis
Artificial bases · Noesis
As a glass · Noesis
As a sol-gel · Noesis
As a unit of transcription · Noesis
As targets of mycoparasites · Noesis
Ashurbanipal hunting lions—KHAN ACADEMY (VİDEO) · Noesis
Asia Minor in the Greco-Roman period - general map - regions and main settlements (HARİTA) · Noesis
ASİT · Noesis
Assyria in Images (RESİMLER) · Noesis
Astrobiology (W) · Noesis
Asya · Noesis
ASYA VE JAPONYA (HARİTA) · Noesis
Augustus · Noesis
Austrian Empire (Austria-Hungary) · Noesis
Austro-Ottoman War 1716-1718 (VİDEO) · Noesis
Austro - Russian - Turkish War 1735-39 (VİDEO) · Noesis
Austro-Turkish War (1787-1791) · Noesis
Austro-Turkish War (1788-1791) (W) · Noesis
Autoimmunity · Noesis
Avrupa · Noesis
Avrupa 1848 (MAP) · Noesis
Avusturya-Macaristan İmparatorluğu · Noesis
Avusturya-Osmanlı Savaşı 1716-1718 · Noesis
Babylon (VİDEO) · Noesis
Babylon (VİDEO) · Noesis
Babylon (VİDEO) · Noesis
Babylonian numbers 1-9 (VİDEO) · Noesis
Babylonian numbers tens & units (VİDEO) · Noesis
Babylonian numerals · Noesis
Babylonian numerals · Noesis
Babylonian Story of Creation (VİDEO) · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background · Noesis
Background of the Carthaginians — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Bacteria (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Bacteria (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Bacterial Protein synthesis Animation — Initiation, Elongation and Termination / Animated Medical Videos (VİDEO) · Noesis
Bacterial ribosome translating RNA into protein / Chemistry World (VİDEO) · Noesis
Bacterial Structure and Functions / Osmosis (VİDEO) · Noesis
Bacteriophage T4 Assembly / seyetllc (VİDEO) · Noesis
“Bağ bozumu şenliği,” Lawrence Alma-Tadema. · Noesis
“Bağ bozumu şenliği,” Lawrence Alma-Tadema. · Noesis

🧐 “Bakhüs’e bir Sunu,” Lawrence Alma-Tadema. · Noesis
🧐 “Bakhüs’e bir Sunu,” Lawrence Alma-Tadema. · Noesis
🎼🎼🎼 BAKTERİ (VİDEO) · Noesis
Baltalimanı Antlaşması (1838) · Noesis
Barbarians · Noesis
Barbarians Rising · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Alaric and the Sack of Rome (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Arminius, the Stolen Son (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising — Attila, King of the Huns (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising — Attila, King of the Huns (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Boudica, Warrior Queen (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Fritigern and the Battle of Adrianople (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Rise and Fall of an Empire (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Spartacus and the Slave Rebellion (VİDEO) · Noesis
🎼 Barbarians Rising / Viriatus Guerilla Warrior (VİDEO) · Noesis
Barbarians / The Alans · Noesis
Barbarians / The Avars · Noesis
Barbarians / The Burgundians · Noesis
Barbarians / The Goths · Noesis
Barbarians / The Huns · Noesis
Barbarians / The Lombards · Noesis
Barbarians / The Suevi · Noesis
Barbarians / The Vandals · Noesis
🎼 Base Excision Repair / Alice Wynn (VİDEO) · Noesis
🎼 Basic Concepts 01 — Polymerase Chain Reaction (PCR) / Frank Lectures (VİDEO) · Noesis
Basic Concepts Of Biology · Noesis
🎼 Basic Primer in Epigenetics / UNC Eshelman School of Pharmacy (VİDEO) · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis
BAŞLIK__ · Noesis

BAŞLIK 1 (VİDEO) · Noesis
BAŞLIK 1 (VİDEO) · Noesis
Başlık (VİDEO) · Noesis
Bastille'in Alınması (RESİM) · Noesis
Bastille'in Alınması (VİDEO) · Noesis
Bastille Kalesinin Alınması · Noesis
Batılılaşma — ya da Dışsal Modernleşme (RESİMLER) · Noesis
Battle of Actium (31 BC) — Final War of the Roman Republic (VİDEO) · Noesis
Battle of Ad Decimum, 533 — Roman-Vandalic War (VİDEO) · Noesis
Battle of Ad Decimum 533 / Roman-Vandalic War (VİDEO) · Noesis
Battle of Adrianople, 378 (Part 1/4) (VİDEO) · Noesis
Battle of Adrianople, 378 (Part 2/4) (VİDEO) · Noesis
Battle of Adrianople, 378 (Part 3/4) (VİDEO) · Noesis
Battle of Adrianople, 378 (Part 4/4) (VİDEO) · Noesis
Battle of al-Qadisiyyah 636 / Muslim-Sassanid War of 633-654 (VİDEO) · Noesis
Battle of Allia and Sack of Rome — Rise of the Republic (VİDEO) · Noesis
Battle of Allia and Sack of Rome (VİDEO) · Noesis
Battle of Ankara 1402 / Ottoman-Timurid War (VİDEO) · Noesis
Battle of Ankara 1402 / Ottoman-Timurid War (VİDEO) · Noesis
Battle of Ankara 1402 / Ottoman-Timurid War (VİDEO) · Noesis
Battle of Dara 530 / Roman-Sassanid Iberian War (VİDEO) · Noesis
Battle of Dara, 530 — Roman-Sassanid Iberian War (VİDEO) · Noesis
Battle of Dara, 530 — Roman-Sassanid Iberian War (VİDEO) · Noesis
Battle of Dara, 530 — Roman-Sassanid Iberian War (VİDEO) · Noesis
Battle of Dhi Qar (609) / Arab-Sassanid Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Grunwald 1410 — Northern Crusades (VİDEO) · Noesis
Battle of Guadalete (Umayyads vs Visigoth) (VİDEO) · Noesis
Battle of Hattin, 1187 — Saladin's Greatest Victory (VİDEO) · Noesis
Battle of Hattin (Saladin/Salah ad-Din) (VİDEO) · Noesis
Battle of Ipsus (301 BC) — Wars of the Diadochi (VİDEO) · Noesis
Battle of Kadesh, 1274 BC (Egyptian-Hittite War) (VİDEO) · Noesis
Battle of Keresztes (24-26 October 1596) — Habsburg-Transylvanians vs Ottomans (Haçova) (VİDEO) · Noesis
Battle of Kosovo 1389 /Serbian-Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Kosovo 1389 — Serbian-Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Kosovo 1389 — Serbian-Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Kosovo (1389) (VİDEO) · Noesis
Battle of Kosovo (1389) (VİDEO) · Noesis
Battle of Lake Trasimene, 217 BC — Hannibal (Part 6) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis
Battle of Magnesia 190 BC Roman-Seleucid (VİDEO) · Noesis
Battle of Magnesia 190 BC Roman-Seleucid (VİDEO) · Noesis
Battle of Magnesia 190 BC Roman-Seleucid (VİDEO) · Noesis
Battle of Magnesia 190 BC Roman-Seleucid (VİDEO) · Noesis
Battle of Magnesia 190 BC Roman-Seleucid (VİDEO) · Noesis
Battle of Manzikert 1071 / Byzantine-Seljuq Wars Documentary · Noesis

Battle of Manzikert 1071 / Byzantine-Seljuq Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Manzikert 1071 / Roman-Seljuq Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Mobei 119 BC — Han-Xiongnu War (VİDEO) · Noesis
Battle of Mohacs 1526 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Mohacs 1526 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Battle of Mohacs 1526 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Battle Of Mohi, 1241 (VİDEO) · Noesis
Battle of Nicopolis 1396 · Noesis
Battle of Nicopolis 1396 / Hungarian Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Nicopolis 1396 / Hungarian Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Nicopolis 1396 / Hungarian Crusade (VİDEO) · Noesis
BATTLE OF NICOPOLIS 1396 – LAST WESTERN CRUSADE · Noesis
BATTLE OF NICOPOLIS 1396 – LAST WESTERN CRUSADE · Noesis
Battle of Pliska (Byzantine-Roman Empire vs Bulgarian Empire) (VİDEO) · Noesis
Battle of Poitiers, 732 (VİDEO) · Noesis
Battle of Salamis / Wilhelm von Kaulbach (1868) · Noesis
Battle of Talas 751 · Noesis
Battle of Talas 751 · Noesis
Battle of Talas, 751 / Abbasid-Tang War (VİDEO) · Noesis
Battle of Talas, 751 / Abbasid-Tang War (VİDEO) · Noesis
BATTLE OF TALAS, 751 AD / Abbasid Muslims Defeat the Chinese Tang Dynasty (VİDEO) · Noesis
BATTLE OF TALAS, 751 AD / Abbasid Muslims Defeat the Chinese Tang Dynasty (VİDEO) · Noesis
Battle of Talas River (Abbassids vs Tang Empire) (VİDEO) · Noesis
Battle of Talas River (Abbassids vs Tang Empire) (VİDEO) · Noesis
Battle of Targoviste (Part 1/2) — Vlad the Impaler Rises (VİDEO) · Noesis
Battle of Targoviste (Part 1/2) — Vlad the Impaler Rises (VİDEO) · Noesis
Battle Of Targoviste (Part 2/2) — The Night Attack, 1462 (VİDEO) · Noesis
Battle Of Targoviste (Part 2/2) — The Night Attack, 1462 (VİDEO) · Noesis
Battle of the Catalaunian Plains 451 — Aetius vs. Attila (VİDEO) · Noesis
Battle of the Catalaunian Plains (Châlons) 20 June 451 — Western Roman Empire & Visigoths vs Huns (VİDEO) · Noesis
Battle of the Ebro, 217 BC — Hannibal (Part 5) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis
Battle of the Teutoburg Forest (VİDEO) · Noesis
Battle of the Trebia, 218 BC — Hannibal (Part 4) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis
Battle of Thymbra — 49.000 Persians vs 105.000 Lydians (VİDEO) · Noesis
Battle of Ticinus (218 BC) — Hannibal (Part 3) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis
Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War / Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War / Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War / Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War / Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War / Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War / Crusade (VİDEO) · Noesis
Battle of Vaslui 1475 (VİDEO) · Noesis
Battle of Vaslui 1475 (VİDEO) · Noesis
Battle of Vienna 1529 and 1683 conquest and invasion of Europe by Muslim Ottoman Turks (VİDEO) ·

Noesis
🎞 Battle of Vienna 1529 and 1683 (VİDEO) · Noesis
📩 BATTLE OF VIENNA 1683 – LAST GREAT OTTOMAN ATTACK · Noesis
Battle of Xiangjiang River (VİDEO) · Noesis
🎞 💣 Battle of Yarmouk 636 (Early Muslim Invasion) (VİDEO) · Noesis
🎞 Battle of Yarmouk 636 (Early Muslim Invasion) (VİDEO) · Noesis
🎞 💣 Battle of Yarmouk (Eastern Roman Empire vs Rashidun) (VİDEO) · Noesis
🎞 Battle of Yarmouk (Eastern Roman Empire vs Rashidun) (VİDEO) · Noesis
🎞 Battle of Zama (202 BC) Roman Republic Vs Carthage — Rome 2 Total War — Historical Cinematic Battle (VİDEO) · Noesis
💣 Battle record · Noesis
💣 Battle record · Noesis
🎞 Battles of Chaeronea (86 BC) and Orchomenus (85 BC) — Mithridatic Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Battles of Chaeronea (86 BC) and Orchomenus (85 BC) — Mithridatic Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Battles of Cyzicus (73 BC) and Tigranocerta (69 BC) — Mithridatic Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Battles of Cyzicus (73 BC) and Tigranocerta (69 BC) — Mithridatic Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Battles of Vaslui (1475) and Valea Alba (1476) — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Battles of Vaslui (1475) and Valea Alba (1476) — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Beethoven / James Last — Romance No 2 (Op. 50) · Noesis
Beethoven / James Last — Romance No 2 (Op. 50) · Noesis
Beethoven, Romance No 2 (Op. 50) · Noesis
Beethoven, Romance No 2 (Op. 50) · Noesis
🎞 Before Spartacus — Second Servile War against the Roman Republic (VİDEO) · Noesis
🎞 Beginning of the Greco Persian Wars — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Beginning of the Greco Persian Wars—World History—Khan Academy · Noesis
Behaviour and interrelationships · Noesis
Behaviour genetics · Noesis
📩 Being and Becoming in Modern Physics (W) · Noesis
Berlin 1900 · Noesis
Berlin 1900 · Noesis
🎞 Bible Mysteries / Joshua and the Battle of Jericho — Part 1 (BBC) (VİDEO) · Noesis
Bile acids · Noesis
🎞 bio DNA Dr. Marshall Nirenberg Deciphering the Genetic Code (VİDEO) · Noesis
🎞 bio DNA Learn how to DNA fingerprint using agarose gel, Southern blotting, and a radioactive DNA probe / Britannica (VİDEO) · Noesis
Biochemical Pathways: Part 1: Metabolic Pathways (Roche) · Noesis
Biochemical Pathways: Part 2: Cellular and Molecular Processes (Roche) · Noesis
Biochemical properties · Noesis
🎞 Biochemistry of Carbohydrates (VİDEO) · Noesis
Biofelsefe — epigenetik · Noesis
Biogenesis · Noesis
Biogenesis · Noesis
📩 BİOKİMYA A—B · Noesis
📩 BİOKİMYA C—D · Noesis
📩 BİOKİMYA E—G · Noesis

📥 BİOKİMYA H—L · Noesis
📥 BİOKİMYA M—N · Noesis
📥 BİOKİMYA O—P · Noesis
📥 BİOKİMYA R—S · Noesis
📥 BİOKİMYA T—Z · Noesis
BioKİMYA— Terimler · Noesis
📽️📽️📽️ BIOLOGICAL DEVELOPMENT (VİDEO) · Noesis
Biological Explanations / Evelyn Fox Keller · Noesis
Biological functions · Noesis
Biological Functions Of Lipids · Noesis
Biological principles · Noesis
Biological sequence information · Noesis
Biological sequence information · Noesis
Biological sources · Noesis
Biologie du développement · Noesis
Biology (B) · Noesis
📽️ Biology — Intro to Cell Structure — Quick Review (VİDEO) · Noesis
📚 Biology today and tomorrow with physiology, 2013 Cengage Learninp. p 3-21. · Noesis
📥 BİOLOJİ A—D · Noesis
📥 BİOLOJİ E—L · Noesis
Bioloji ilgili tarihler ve zamançizgileri · Noesis
📥 BİOLOJİ M—P · Noesis
📥 BİOLOJİ R—Z · Noesis
BioLOJİ — Terimler · Noesis
Biomolecular condensates · Noesis
Biomolecular pathways · Noesis
Biosynthesis · Noesis
Biosynthesis · Noesis
Biosynthetic derivatives · Noesis
Birinci Dünya Savaşından Sonra Osmanlı İmparatorluğu (HARİTA) · Noesis
Bithynia · Noesis
📽️ Blue Marble 3000 Arctic 3D · Noesis
📽️ Blue Marble 3000 Europe (VİDEO) · Noesis
📽️ Blue Marble 3000 (VİDEO) · Noesis
BÖLÜM 1 · İdea
BÖLÜM 2 · İdea
Bonds in chemical formulas · Noesis
Books · Noesis
Books published by Muteferrika · Noesis
📽️ Borodin, In the Steppes of Central Asia (MÜZİK VİDEO) · Noesis
📽️ Borodin, Polovtsian dances (MÜZİK VİDEO) · Noesis
Branched DNA · Noesis
Brandenburg and Prussia · Noesis
Brandenburg and Prussia (Version 2.0) · Noesis

Brief History of the Tatars · Noesis
Broad and narrow senses · Noesis
📽 Bronze Age Miniseries — 1 (VİDEO) · Noesis
📽 Bronze Age Miniseries — 2 (VİDEO) · Noesis
📽 Bronze Age Miniseries — 3 (VİDEO) · Noesis
Brushed Aside by Outside Progress: From Relative Decline to Colonization · Noesis
Bukhara · Noesis
🖋 Burgundian Netherlands: Court Life and Patronage (THE MET) · Noesis
📽 Burgundy, a fascinating history (VİDEO) · Noesis
Burning at the stake · Noesis
Burning at the stake · Noesis
Buryat Mongol shaman · Noesis
Buryat Mongols · Noesis
Buyid Hanedanı · Noesis
🕑 BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
By effect on structure · Noesis
📽 Byzantine Empire successor states / 1204-1261 — Nicaea, Epirus, Trebizond (VİDEO) · Noesis
📽 Byzantine Empire successor states / 1204-1261 — Nicaea, Epirus, Trebizond (VİDEO) · Noesis
📽 Byzantine Empire successor states / 1204-1261 — Nicaea, Epirus, Trebizond (VİDEO) · Noesis
📽 Byzantine Empire successor states / 1204-1261 — Nicaea, Epirus, Trebizond (VİDEO) · Noesis
📽 Byzantine-Sasanian War of 602-628 (VİDEO) · Noesis
Byzantine-Seljuq Wars · Noesis
📽 Byzantium, 1204-1453 — Restoration, Twilight, and Fall (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar and Gallic Wars — Battle of Bibracte 58 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar and Gallic Wars — Battle of Bibracte 58 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar as King? (45 to 44 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar, Cleopatra and the Ides of March — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar Crosses the Rubicon (52 to 49 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar in Britain (55 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar in Britain II: There and Back Again (54 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar in Britannia and Germania (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar in Britannia and Germania (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar in Gaul: Makin’ Waves (56 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar in Gaul: REVOLT! (54 to 53 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar Marches on Rome (49 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar on Britain / Roman Primary Source (58-49 BC) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar on the Druids / Roman Primary Source (58-49 BC) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar on the Druids / Roman Primary Source (58-49 BC) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar's Gallic Wars (Pt. 1) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar's Gallic Wars (Pt. 1) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar’s Gallic Wars (Pt. 2) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar’s Gallic Wars (Pt. 2) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar vs Ariovistus (58 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar vs Ariovistus — Battle of Vosges 58 BC (VİDEO) · Noesis

📽 Caesar vs Ariovistus — Battle of Vosges 58 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar vs Belgae — Battles of Axona and Sabis 57 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar vs Belgae — Battles of Axona and Sabis 57 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Caesar vs the Helvetii (58 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Callinicus 171 BC / Roman-Macedonian Wars DOC UMENTARY (VİDEO) · Noesis
📽 Callinicus 171 BC — Roman-Macedonian Wars (VİDEO) · Noesis
Campaign of the Two Iraqs (First campaign, 1532–1536) · Noesis
Cancer · Noesis
Cancer · Noesis
Cancer immunology · Noesis
Çandarlı Ailesi · Noesis
Carbohydrate (B) · Noesis
📽 Carbohydrates / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
📽 Carbohydrates / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
📽 Carbohydrates & sugars — Biochemistry / OSMOSIS (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 CARBOHYDRATES (VİDEO) · Noesis
📽 Carbon and Nitrogen Cycles / Amoeba Sisters (VİDEO) · Noesis
Carbon — CHEMICAL ELEMENT (B) · Noesis
Carbon concentrating mechanisms · Noesis
🕹 Carbon cycle (W) · Noesis
📽📽📽 CARBON (VİDEO) · Noesis
Carl Linnaeus · Noesis
📽 📽 📽 Carlos, rey emperador scenes in English · Noesis
📽 Carrhae 53 BC — Roman-Parthian War (VİDEO) · Noesis
🗺 Carte empire achamenide (HARİTA) · Noesis
Cas13 (formerly C2c2) · Noesis
Castle's hooded rats, 1911 · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor I — Campaign Kicks off (VİDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor I — Campaign Kicks off (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 Catalan Campaign in Asia Minor I-IV (VIDEO) · Noesis
📽📽📽 Catalan Campaign in Asia Minor I-IV (VIDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor II — Successful Roger (VİDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor II — Successful Roger (VİDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor III — Unexpected turn (VİDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor III — Unexpected turn (VİDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor IV — Revenge (VİDEO) · Noesis
📽 Catalan Campaign in Asia Minor IV — Revenge (VİDEO) · Noesis
ÇATALHÖYÜK · Noesis
ÇATALHÖYÜK (RECONSTRUCTION) · Noesis
Categories · Noesis
Causes · Noesis
Çaykovski / James Last — Romance in F Minor, Op. 5 · Noesis
Çaykovski / James Last — Romance in F Minor, Op. 5 · Noesis
 ÇEKİRDEK MEMBRANI · Noesis

🎞🎞🎞 CELL 2 (VİDEO) · Noesis
📌 Cell cycle · Noesis
🎞 Cell cycle checkpoints and regulation Animation / Animated Medical Videos (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell cycle control / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell cycle phases / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 CELL CYCLE (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Differentiation, Specialisation & Stem Cells 3 / Cognito (VİDEO) · Noesis
Cell division · Noesis
Cell mediated immunity · Noesis
🎞🎞🎞 CELL NUCLEUS (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 1 Nucleus / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 2 Cytoskeleton / WAHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 3 Golgi Apparatus / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 4 Plasma Membrane / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 6 Cytosol / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 7 Endoplasmic Reticulum / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 8 Lysosomes / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 9 Ribosomes / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞 Cell Organelles 9 — Ribosomes / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
Cell Organelles (B) · Noesis
🎞 Cell Organelles — Nucleus / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 CELL ORGANELLES (VİDEO) · Noesis
Cell signaling · Noesis
🎞 Cell Signals / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
Cell-to-cell communication via chemical signaling · Noesis
Cell types · Noesis
Cell wall · Noesis
Cellular energy source · Noesis
Cellular organelles and their membranes · Noesis
🎞 Cellular Respiration 1 — Overview / Handwritten Tutorials (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration 2 — Glycolysis / Handwritten Tutorials (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 CELLULAR RESPIRATION 2 (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration 3 — TCA Cycle (Krebs Cycle) / Handwritten Tutorials (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration 4 — Beta-Oxidation / Handwritten Tutorials (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration 5 — Oxidative Phosphorylation / Handwritten Tutorials (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration (in detail) / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration / Richochet Sicience (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration / Richochet Sicience (VİDEO) · Noesis
🎞 Cellular Respiration Steps and Pathways / Teachers Pet (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 CELLULAR RESPIRATION (VİDEO) · Noesis
🕑 Central and North Asia, 1-1600 AD (Timeline) · Noesis
🕑 Central and North Asia, 8000 BC-1 AD (Timelina) · Noesis
🗺 Central Asia and the Silk Road · Noesis

Central Asia (CA) and the Silk Road (SR) · Noesis
Central Asia / KHORASAN · Noesis
📽 Central Dogma & Origin of the Ribosome / Ribozones(VİDEO) · Noesis
 ÇEVİRİ · Noesis
 ÇEVRİLMEYEN BÖLGELER (UTRler) · Noesis
Change · Noesis
Changing the Map of Europe Back to 1815 · Noesis
📽 Charge of the Light Brigade | Animated History (VİDEO) · Noesis
📽 Charlemagne — An Introduction / 📽 Charlemagne and the Carolingian revival · Noesis
📽 Charlemagne — Emperor of the West, 768-814 CE (VİDEO) · Noesis
📽 Charlemagne — The Father of Europe (VİDEO) · Noesis
📽 Charlemagne — The Father of Europe (VİDEO) · Noesis
🎨 Charles Le Brun — Entry of Alexander into Babylon · Noesis
🎨 Charles Le Brun — Entry of Alexander into Babylon · Noesis
📽 Charles V plans to attack the Ottomans (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 CHEMICAL BONDING (VİDEO) · Noesis
📽 Chemical Bonds — Covalent vs. Ionic / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Chemical modification · Noesis
Chemical synthesis · Noesis
China’s Mao Zedong “Seemed to Welcome a Nuclear Holocaust” · Noesis
📽 Chinese Historian Describes the Byzantine Empire / 7-10th century - “Book of Tang” / Primary Source (VİDEO) · Noesis
📽 Chinese Historian Describes the Roman Empire / 7-10th century / Book of Tang (VİDEO) · Noesis
Chirality · Noesis
Chk1 and Chk2 functions · Noesis
Chloroplasts · Noesis
Christianity and Islam 700-985 · Noesis
📽 Chromosome and Kinetochore / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
📽 Chromosome Numbers During Division / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 CHROMOSOME (VİDEO) · Noesis
📽 Chromosomes and Karyotypes / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Chronological Framework · Noesis
🕑 Chronology of the ancient Near East · Noesis
⏰ Chronology / Stephen Turnbull · Noesis
Chronospecies · Noesis
📽 Cimbrian War 113-101 BC — Roman-Germanic Wars (VİDEO) · Noesis
Circuitry · Noesis
Circular RNA · Noesis
Circulatory System · Noesis
📽 Citric acid cycle — Cellular respiration / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 CITRIC ACID CYCLE (VİDEO) · Noesis
CIVILIZATIONS · Noesis
CKM 2018-19 Dünya Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu · Noesis
CKM 2019-20 Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye Cumhuriyeti · Noesis
CKM Etik ve Küreselleşme, 2017-18 (1) · Noesis

CKM Etik ve Küreselleşme, 2017-18 (2) · Noesis
CKM Etik ve Küreselleşme, 2017-18 (3) · Noesis
CKM Roma İmparatorluğu — Osmanlı İmparatorluğu — Türkiye Cumhuriyeti 2019-20 · Noesis
Cladistic · Noesis
Classical genetics · Noesis
📽 Classical Japan during the Heian Period — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Classics Summarized — The Aeneid (VİDEO) · Noesis
Classification · Noesis
Classification · Noesis
Classification · Noesis
Classification by biological functions · Noesis
Classification of types · Noesis
Clastosomes · Noesis
Clay tablets · Noesis
Cleavage · Noesis
Cleavage · Noesis
Cleopatra · Noesis
Cleopatra · Noesis
📽 Cleopatra & the Siege of Alexandria (48 to 47 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
Clinical implications · Noesis
📽 Clovis I — The Germanic Tribal Leader Who Created The Kingdom Of France (VİDEO) · Noesis
📽 Clovis I — The Germanic Tribal Leader Who Created The Kingdom Of France (VİDEO) · Noesis
🎨 Color reconstruction of one of the short sides of the Alexander Sarcophagus · Noesis
Commensalism · Noesis
📎Commensals vs pathogens mechanism. · Noesis
📽 Common misconceptions about Islam (VİDEO) · Noesis
Common properties · Noesis
Communism / Every Year · Noesis
📽 Comparing Roman and Byzantine Empires — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📚 Comparisons of Neanderthal and human DNA · Noesis
Completeness of the human genome sequence · Noesis
📽 Complex Cave Art (VİDEO) · Noesis
Complex I and II · Noesis
Complex II · Noesis
Complex IV · Noesis
Complexation · Noesis
Components of the system · Noesis
Composition of the lipid bilayer · Noesis
Computational models · Noesis
📽 Conquests Genghis Khan (VİDEO) · Noesis
Conquests of Alexander the Great (336-323) · Noesis
Conquests of Genghis Khan · Noesis
📽 Conquests of Genghis Khan (VİDEO) · Noesis
📽 Constantine and Christianity (VİDEO) · Noesis

📚 Constantine and the Christian Empire (Roman Imperial Biographies)-Routledge (2010) pp 98-106 · Noesis
Constantine I — ROMAN EMPEROR (B) · Noesis
📽 Constantine I the Great — The First Christian Emperor (VİDEO) · Noesis
📥 Constantine the Great and Christianity · Noesis
Constantine the Great (W) · Noesis
📥 🗺 🔎 Constantinopel · Noesis
Constituent processes of development · Noesis
Constituents · Noesis
📽 Constitutive Secretion / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 Consuls (VİDEO) · Noesis
📽 Contextualization — Islam — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Continuity · Noesis
Control And Integration Of Development · Noesis
Controversy in botany · Noesis
Convergence · Noesis
📽 Conversation between Hannibal and Scipio before The Battle of Zama (202 BC) / As told by Livy (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 CORONA (VİDEO) · Noesis
📽 Coronavirus SARS-CoV-2 structure / biolution (VİDEO) · Noesis
📽 Coronavirus Test — Real time RT-PCR / Biology with Animations (VİDEO) · Noesis
Cotranslational folding · Noesis
Countercoup, 1909 · Noesis
Country Size Comparison (All 195 Flag Map Ranking) · Noesis
Crescentin · Noesis
📽 Crimean War Part 1 — Animated History (VİDEO) · Noesis
📽 Crimean war — Крымская война (Battle of Balaclava — Балаклавская битва) 1853 (VİDEO) · Noesis
📽 Crisis of the Third Century of the Roman Empire (VİDEO) · Noesis
Crıspr · Noesis
📽📽📽 CRISPR (VİDEO) · Noesis
📽 Critical Moments — Caesar vs the Mutiny of the Legions (VİDEO) · Noesis
Crosstalk with RNA editing · Noesis
Crusaders vs. Seljuk Turks — The Battle of Dorylaeum, 1097 · Noesis
📽 Crusaders vs. Seljuk Turks — The Battle of Dorylaeum, 1097 (VİDEO) · Noesis
Crusades / 1st - 6th · Noesis
Cultural and intellectual life · Noesis
📽 Cuneiform Hand-Me-Downs — How Sumerian outlived its speakers? (VİDEO) · Noesis
📽 Cyclins and CDKs Cell Cycle Regulation / Neural Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Cynoscephalae 197 BC — Macedonian Wars (VİDEO) · Noesis
📽 Cynoscephalae 197 BC — Macedonian Wars (VİDEO) · Noesis
Cyrus the Great establishes the Achaemenid Empire — World History — Khan Academy · Noesis
Cytopathic effects on the host cell · Noesis
📽 Cytoplasm / learnbiologically (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 CYTOPLASM (VİDEO) · Noesis
Cytoplasmic streaming · Noesis
Cytoskeletal sieving · Noesis

🧬 Cytoskeleton Microtubules / greatpacificmedia (VİDEO) · Noesis
🧬 Cytoskeleton Structure and Function / National Center for Case Study (VİDEO) · Noesis
🧬🧬🧬 CYTOSKELETON (VİDEO) · Noesis
Cytosolic receptors · Noesis
D-amino acid natural abundance · Noesis
 Dante Alighieri, De Monarchia · Noesis
🧐 Dante, Virgil, and demons · Noesis
Danton, Desmoulins, ‘Mahkeme,’ İdam (VİDEO) · Noesis
Darwinian dynamic · Noesis
🏷 DATA · Noesis
🏷 DATA · Noesis
🏷 DATA · Noesis
🏷 DATA · Noesis
🏷 DATA · Noesis
🏷 DATA · Noesis
🏷 DATA · Noesis
DDR and p53 role in cancer · Noesis
Death · Noesis
Death · Noesis
Death · Noesis
Death Before Surrender / Hirohito, Militarizm, Komünizm (VİDEO) · Noesis
Death Before Surrender / Hirohito (VİDEO) · Noesis
🧐 Death of an Empire · Noesis
🧐 Death of Cleopatra (Alessandro Turchi, 1578-1649) · Noesis
🧐 Death of Cleopatra (Alessandro Turchi, 1578-1649) · Noesis
🧐 Death of Cleopatra (Jean-André Rixens, 1846-1925) · Noesis
🧐 Death of Cleopatra (Jean-André Rixens, 1846-1925) · Noesis
Decemviri · Noesis
Deer with silver decoration · Noesis
Definition · Noesis
Definition of the gene · Noesis
Definitions · Noesis
Degradation · Noesis
Demography · Noesis
Denaturation · Noesis
Deneme / fotoğraf · İdea
 deoxyribose · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
DESCRIPTION · Noesis
Description · Noesis
Description · Noesis
🏷 Developed country · Noesis

Development And Evolution · Noesis
Development of the concept · Noesis
Developments leading up to the synthesis · Noesis
📽 Devrimin birinci yıldönümü, 1790; Lafayette (VİDEO) · Noesis
Diachronic map of Early Neolithic migrations ca. 5000-4000 BC · Noesis
📽 Diadochi and the Hellenistic Period — KHAN ACADEMY · Noesis
📽 Diadochi and the Hellenistic Period — KHAN ACADEMY · Noesis
Diadochi and the Hellenistic Period—World History—Khan Academy · Noesis
🕹 Diadochi Wars · Noesis
📽 Diadochi Wars — Battle of Gaza 312 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Diadochi Wars — Battle of Salamis 306 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Diadochi Wars — Battles of Paraitakene and Gabiene 317–316 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Diadochi Wars — Siege of Rhodes 305-304 BC (VİDEO) · Noesis
Diagnostic immunology · Noesis
Diagrammatic Familiy Tree of Genghis Khan · Noesis
📽 Did Rome and China Know Each Other? (VİDEO) · Noesis
📽 Did you know this about Serbia? (VİDEO) · Noesis
Die Grenzen Europas 1000-2013 · Noesis
📽 Die Völkerwanderung (VİDEO) · Noesis
Die Wissenschaftliche Weltauffassung · İdea
📽 Difference between Sense Strand and Antisense Strand of DNA / biologyexams4u (VİDEO) · Noesis
Different enzymes present in Lysosomes · Noesis
Difficulties in therapeutic application · Noesis
📽 Digital Reconstruction of the Northwest Palace, Nimrud, Assyria (VİDEO) · Noesis
📽 Dina Garipova / Дина Гарипова и Военный хор — Прощание славянки (VİDEO) · Noesis
📽 Dipole Forces / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Direct translation from DNA to protein · Noesis
Direct translation from DNA to protein · Noesis
Direktuar, Napoleon, Darbe (VİDEO) · Noesis
Disaccharides and oligosaccharides · Noesis
 Disakkarid bireşiminin örnekleri · Noesis
 DISC1 (PROTEİN) · Noesis
Discovery · Noesis
Disease causation · Noesis
Disease models · Noesis
Disease-related dynamics · Noesis
Disorders of human immunity · Noesis
Disputed beginnings · Noesis
Diversity · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis

DİZİN · Noesis
DİZİN · Noesis
DİZİN · İdea
 DNA · Noesis
 DNA and RNA - Part 2 / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
 DNA, Chromosomes, Genes, and Traits — An Intro to Heredity — Amoeba Sisters (VİDEO) · Noesis
DNA codon table · Noesis
 DNA Damage and Repair / Maja Divjak (VİDEO) · Noesis
 DNA Damage and Repair Pathways | RCMI Program UPR Medical Sciences Campus · Noesis
DNA damage response · Noesis
 DNA Damage Response / Demcon Nymus3D (VİDEO) · Noesis
 DNA Damage — Thymine Dimers and Xeroderma Pigmentosum / Moof Universtiy (VİDEO) · Noesis
 DNA Damage (VİDEO) · Noesis
 DNA DAMAGE (VİDEO) · Noesis
 DNA Deoxyribonucleic Acid (DNA) / Beverly (VİDEO) · Noesis
DNA enzymes or catalytic DNA · Noesis
DNA Eşyazım (Transcription) · Noesis
 DNA FINGER PRINTING / 7activestudio (VİDEO) · Noesis
 DNA Fingerprinting / FuseSchool (VİDEO) · Noesis
 DNA Gene Regulation and the Order of the Operon / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
 DNA HASAR · Noesis
DNA hasar · Noesis
DNA metabolism · Noesis
 DNA mismatch repair in non-MutH bacteria / Sam Arrowsmith (VİDEO) · Noesis
DNA-modifying enzymes · Noesis
 DNA molecule 3D Model · Noesis
DNA onarım · Noesis
 DNA repair 1 / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
 DNA repair 2 / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
 DNA Repair / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
 DNA repair mechanism animation - Nucleotide excision repair (NER) / Biology Animation videos (VİDEO) · Noesis
 DNA REPAIR (VİDEO) · Noesis
 DNA replication - 3D (VİDEO) · Noesis
 DNA Replication Animation / Super EASY (VİDEO) · Noesis
DNA replication (B) · Noesis
 DNA Replication / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
 DNA Replication — Leading Strand vs Lagging Strand & Okazaki Fragments / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis
 DNA Replication — Leading Strand vs Lagging Strand & Okazaki Fragments / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis
 DNA Replication | MIT 7.01SC Fundamentals of Biology · Noesis
 DNA REPLICATION (OXFORD) (VİDEO) · Noesis
 DNA Replication (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
 DNA REPLICATION (VİDEO) · Noesis

📽 DNA Sequencing — 3D / yourgenome (VİDEO) · Noesis
📽 DNA Structure Of Nucleic Acids — DNA Structure And RNA Structure (VİDEO) · Noesis
📌 DNA Timeline · Noesis
📽 DNA Topology (VİDEO) · Noesis
📽 DNA transcription and translation [HD animation] (VİDEO) · Noesis
DNA transposons · Noesis
📽📽📽 DNA (VİDEO) · Noesis
📽 DNA vs RNA (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
🧬 DNA YAPISI / STRUCTURE OF DNA · Noesis
(DOC) Battle of Ankara 1402 / Ottoman-Timurid War · Noesis
(DOC) Battle of Varna 1444 / Ottoman Civil War — Crusade · Noesis
(DOC) Did the OTTOMANS nearly CONQUER ITALY? / KJ Vids · Noesis
(DOC) Fall Of Constantinople 1453 / Ottoman Wars · Noesis
(DOC) Ottoman Empire vs Great Britain (Anglo-Turkish War 1807) · Noesis
(DOC) Ottoman-Venetian War · Noesis
(DOC) Ten Minute History / The Fall of the Ottoman Empire and the Birth of the Balkans · Noesis
(DOC) Ten Minute History / The Rise of the Ottoman Empire · Noesis
(DOC) The Rise Of The Ottoman Empire · Noesis
(DOC) When the Ottoman Caliphate Saved Britain · Noesis
📽 Doctor Zhivago — Lara's Theme (VİDEO) · Noesis
📽 Does time work differently in different languages? — Hopi Time (VİDEO) · Noesis
DOĞA · İdea
Doğuş (1299-1453) · Noesis
Dönüşüm (1566-1703) · Noesis
Dormant and latent infections · Noesis
Doruğunda Protestan Reformasyon (HARİTA) · Noesis
Douglas MacArthur; Christianity; Shinto (A New Japan for the Twenty-First Century, s. 210) (SAYFA) · Noesis
Dragoman of the Fleet · Noesis
📽 Drone Flight over Sardis / The Temple of Artemis (VİDEO) · Noesis
🔎 DÜNYA TARİHİ ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🔎 DÜNYA TARİHİ ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 DÜNYA TARİHİ ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
 DÜZLEM PEPTİD GRUBU · Noesis
Dynamics and regulation · Noesis
Dysfunction and disease · Noesis
📽 Eanna Ziggurat of Uruk, 21st century BCE on Vimeo (VİDEO) · Noesis
🦠 Earliest known life forms (W) · Noesis
📽 Early Christian Schisms (Extra History — VİDEO) · Noesis
📽 Early Farming Communities (Agrarian Era) (VİDEO) · Noesis
📽 Early Humans and Transition to Agriculture (VİDEO) · Noesis
📽 Early Islamic Conquest — 1 / Muhammed (VİDEO) · Noesis
📽 Early Islamic Conquest — 2 / Muhammed (VİDEO) · Noesis
📽 Early Islamic Conquest — 3 / Ridda Wars (VİDEO) · Noesis
📽 Early Islamic Conquest — 4 / Rashudin (VİDEO) · Noesis

Early Islamic Conquest — 5 / (Rashidun) Omar (VİDEO) · Noesis
Early Islamic Conquest — 6 / (Rashidun) Uthman (VİDEO) · Noesis
Early Life · Noesis
Early life · Noesis
Early life · Noesis
Early Ottoman Empire, 1299-1451 (VİDEO) · Noesis
Early Slavic History / Origins · Noesis
Early Western Slavic History · Noesis
Ecological species · Noesis
Écologie · Noesis
Ecology · Noesis
Economics · Noesis
Ectothermic telomeres · Noesis
Editing · Noesis
Effect on later events · Noesis
Effect on life histories · Noesis
Efficiency · Noesis
Egemenlik · Noesis
Egypt 101 — National Geographic (VİDEO) · Noesis
Egyptian–Hittite peace treaty · Noesis
Eicosanoids · Noesis
EKLER · İdea
Electrochemical gradient (W) · Noesis
Electron acceptors · Noesis
Electron transport chain / HarvardX (VİDEO) · Noesis
Electron Transport Chain (Oxidative Phosphorylation) (VİDEO) · Noesis
ELECTRON TRANSPORT CHAIN (VİDEO) · Noesis
Elizabeth Blackburn (UCSF) | Discovery of Telomeric DNA and Telomerase · Noesis
Emilie Haspels & Phrygia (VİDEO) · Noesis
Emirate of Crete Greece (Andalusia Byzantine Abbasid) (VİDEO) · Noesis
Emperor · Noesis
Emperor Aurelian / In Five Minutes (VİDEO) · Noesis
Emperors of Pax Romana / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Empire After the Goths · Noesis
Empire of Alexander the Great · Noesis
Empires of Ancient Persia (History of Iran) (VİDEO) · Noesis
Endogenous · Noesis
Endomembran dizge · Noesis
Endomembrane system (protein production) / Bleier Biology (VİDEO) · Noesis
Endomembrane system (protein production) / Bleier Biology (VİDEO) · Noesis
Endomembrane system (VİDEO) · Noesis
ENDOMEMBRANE SYSTEM (VİDEO) · Noesis
Endoplasmic reticulum · Noesis
Endoplasmic Reticulum / learnbiologically (VİDEO) · Noesis

🎞🎞🎞 Endoplasmic Reticulum (VİDEO) · Noesis
Endoplazmik retikulum · Noesis
Energy storage · Noesis
Engineered tRNAs · Noesis
Englishmen and philosophy Georg Santayana · Noesis
Enhancer RNAs · Noesis
Enzyme (Biochemistry) (B) · Noesis
🕹 Enzyme kinetics (W) · Noesis
🎞 Enzymes and Catalysis · Noesis
🎞 Enzymes — Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
🎞 Enzymes in DNA replication / Sarah Finker (VİDEO) · Noesis
🎞 Enzymes (Updated) | Amoeba Sisters · Noesis
🎞🎞🎞 Enzymes (VİDEO) · Noesis
🎞 Epic Moments in History - The 9 Lives of Alexander the Great (VİDEO) · Noesis
Epigenetic Inheritance · Noesis
🎞 Epigenetics 101 / Quantum University (VİDEO) · Noesis
🎞 Epigenetics — An Introduction / Armando Hasudungen (VİDEO) · Noesis
Epigenetics (B) · Noesis
🎞 Epigenetics Overview / Cell Signalling Technolgies (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 EPIGENETICS (VİDEO) · Noesis
🎨 Erasistratus The Physician Discovers The Love Of Antiochus For Stratonice / Benjamin West · Noesis
🎨 Erasistratus The Physician Discovers The Love Of Antiochus For Stratonice / Benjamin West · Noesis
🎞 Eridu and the First Cities of Ancient Sumer and Mesopotamia (VİDEO) · Noesis
Error-prone replication bypass · Noesis
Errors introduced during DNA repair · Noesis
 EŞYAZIM · Noesis
 EŞYAZIM · Noesis
Ethics · Noesis
🗺 Ethnicities and religions in Iran · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2017.10.12 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.03.01 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.03.08 CKM (1) · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.03.08 CKM (2) · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.03.15 CKM (1) · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.03.22 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.04.12 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.04.19 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.04.26 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.05.10 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.05.24 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.05.31 CKM · Noesis
Etik ve Küreselleşme / 2018.06.07 CKM · Noesis
 Etik Yaşam · Noesis
Etimology · Noesis

Etruscan Necropolises of Cerveteri and Tarquinia (UNESCO/NKH) (VİDEO) · Noesis
Etruscan Necropolises of Cerveteri and Tarquinia (VİDEO) · Noesis
Etruscan Necropolises of Cerveteri and Tarquinia (VİDEO) · Noesis
Etymology · Noesis
Etymology · Noesis
Etymology · Noesis
Eugene of Savoy — One of the Greatest Generals of Early Modern Europe (VİDEO) · Noesis
Eukaryotic Cells The Cytoplasm / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
Eukaryotic pre-mRNA processing · Noesis
Eukaryotic Translation (Protein Synthesis) / Alila Medical Media (VİDEO) · Noesis
Eurasian steppe belt · Noesis
Europe 30 BC, AD 200, AD 500, AD 750, AD 979, AD 1215, AD 1453, AD 1640, AD 1789, AD 1837, AD 1871, AD 1914 · Noesis
EUROPE'S DARK SHAME · Noesis
European Cartographers and the Ottoman World (1500-1750) · Noesis
European Colonial Empires (1492-2008) · Noesis
European colonization of Africa / Every Year · Noesis
European Colonization of Africa / Every Year · Noesis
European Ethnics, People, Religions, Languages · Noesis
Euroversals — Are all European languages alike? (VİDEO) · Noesis
EV · İdea
Events in the synthesis · Noesis
Every nuclear bomb explosion in history · Noesis
Every Year of Indian Colonialism · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution · Noesis
Evolution and other mechanisms · Noesis
Evolution and the history of life on Earth · Noesis
Evolution of life from single celled organisms · Noesis
Evolution of the United States · Noesis
EVOLUTION (VİDEO) · Noesis
Evolutionarily significant unit · Noesis
Evolutionary origins · Noesis
EVRELER · Noesis
Evrenbilim · Noesis
Evrim · Noesis
EVRİM-GELİŞİM · Noesis
Excerpt from Iron Kingdom on Atrocities of the 30 Years War (VİDEO) · Noesis
Exogenous · Noesis
Expansion and Decline of European Imperialism Every Year (1492-2016) · Noesis
Expansion of Afroasiatic · Noesis
Expansion of the Caliphate · Noesis
Expansion of the Ottoman Empire · Noesis
Expansion of the Rashidun Caliphate (632-662) · Noesis

Expansion of the United States Map / 1763-Present · Noesis
🕑 Expansion under the Orthodox Caliphate, the Ommayads and Abbasids: 630-1258 · Noesis
Expedition of Subutai and Jebe — Battle of Kalka 1223 / DOCUMENTARY · Noesis
📽 Expedition of Subutai and Jebe — Battle of Kalka 1223 (VİDEO) · Noesis
Experimental breeding · Noesis
📽 Explore Paul Rothemund's DNA origami and its future application in medical diagnostics, drug delivery, tissue engineering, energy, and the environment (VİDEO) · Noesis
📽 Extremophiles 101 / National Geographic (VİDEO) · Noesis
Eyalet of the Archipelago · Noesis
📽 Eylül Kitle Kıyımları; Danton ve Desmoulins (VİDEO) · Noesis
Factors affecting enzyme activity · Noesis
📽 Fall of Baghdad (Mongol Invasion) (VİDEO) · Noesis
📽 Fall Of Constantinople 1453 (VİDEO) · Noesis
📽 Fall Of Constantinople 1453 (VİDEO) · Noesis
📽 Fall of Constantinople (Fourth Crusade) (VİDEO) · Noesis
📽 Fall of Constantinople (Fourth Crusade) (VİDEO) · Noesis
Fall of Constantinople / Reply History · Noesis
📽 Fall of Constantinople (VİDEO) · Noesis
📽 Fall of Constantinople (VİDEO) · Noesis
Fall of Khwarezm / Battles of Parwan and Indus / DOCUMENTARY · Noesis
📽 Fall of Khwarezm — Battles of Parwan and Indus (VİDEO) · Noesis
📽 Fall of Khwarezm — Battles of Parwan and Indus (VİDEO) · Noesis
📽 Fall of the Roman Empire / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 💣 Fall of Umayyad & Charlemagne Franks (VİDEO) · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
Family · Noesis
📽 Fantastic Fungi — The Forbidden Fruit / Moving Art (VİDEO) · Noesis
📽 Farewell of Slavianka - Dina Garipova & Alexandrov Ensemble (2013) (VİDEO) · Noesis
🗺 Fatimid Caliphate (909-1171) · Noesis
🗺 Fatimid Caliphate and the Buyid State (c. 969-1062) · Noesis
Fatty Acids · Noesis
Feature History — Meiji Restoration (VİDEO 12:42) · Noesis
📽📽📽 FILAMENTS (VİDEO) · Noesis
Fire of 1633 · Noesis
Fire of 1660 · Noesis
First coup d'etat · Noesis
📽 First Crusade (1) Battle of Dorylaeum 1097 AD (VİDEO) · Noesis
📽 First Crusade (1) Battle of Dorylaeum 1097 AD (VİDEO) · Noesis
📽 First Crusade, 1096-1099 (VİDEO) · Noesis
📽 First Crusade (2) Siege of Antioch 1098 AD (VİDEO) · Noesis
📽 First Crusade (3) Siege of Jerusalem 1099 AD (VİDEO) · Noesis
📽 First Crusade (4) Battle of Ascalon 1099 AD (VİDEO) · Noesis
📽 First Crusade (Part 1 of 2) — EpicHistory (VİDEO) · Noesis

First Crusade — Part 1 of 2 / EpicHistory (VİDEO) · Noesis
First Crusade (Part 2 of 2) — EpicHistory (VİDEO) · Noesis
First Crusade — Part 2 of 2 / EpicHistory (VİDEO) · Noesis
Fluorescence in the life sciences (W) · Noesis
Fluorescence interference contrast microscopy (W) · Noesis
Fluorescence microscope (W) · Noesis
Fluorescence spectroscopy (W) · Noesis
Fluoroscopy (W) · Noesis
Food · Noesis
Fooling Neural Networks 1000x Faster (VİDEO) · Noesis
Forces in molecular evolution · Noesis
Formulation of the theory · Noesis
Fotoğraf / USA 2 · İdea
FOTOSENTEZ · Noesis
Fotosentez · Noesis
FOUNDATIONS OF MODERN INTERNATIONAL THOUGHT DAVID ARMITAGE · Noesis
Founding of cities · Noesis
Fourth Crusade, 1201-1204 (VİDEO) · Noesis
Fourth Crusade — Sack of Constantinople (1204) Medieval Kingdoms Mod (VİDEO) · Noesis
Fourth Crusade — Sack of Constantinople (1204) Medieval Kingdoms Mod (VİDEO) · Noesis
Fourth Crusade — Sack of Constantinople 1204 (VİDEO) · Noesis
Fourth Crusade — Sack of Constantinople 1204 (VİDEO) · Noesis
Fourth Crusade — Sack of Constantinople 1204 (VİDEO) · Noesis
Fourth Crusade — Sack of Constantinople 1204 (VİDEO) · Noesis
France asks for Sultan Suleiman's help against Charles V (VİDEO) · Noesis
France in Crimean War (Battle of Malakoff) (8 Eylül 1855) (VİDEO) · Noesis
FRANSIZ DEVRİMİ · Noesis
Franz Joseph 1830-1916 (VİDEO) · Noesis
FREDERICK ARTZ — Dante Üzerine / “Orta Çağların Tini” · Noesis
Frederick Starr — Central Asia's Golden Age — What Was It and What is Its Meaning Today? / 2013 · Noesis
Frederick Starr / Lost Enlightenment Central Asia's Golden Age from the Arab Conquest to Tamerlane / 2016 · Noesis
Frederick Starr / The Lost Islamic Golden Age in Central Asia / 2016 · Noesis
Free ribosomes · Noesis
Freiburg 1644 — THIRTY YEARS’ WAR (VİDEO) · Noesis
French campaign in Egypt and Syria (W) · Noesis
French revolution, matrix of the future genocides: Vendée, 1793 · Noesis
French revolution, matrix of the future genocides Vendée, 1793 (VİDEO) · Noesis
Frescoes from Akrotiri, Thera (Smart History) (VİDEO) · Noesis
From DNA to Protein — 3D (VİDEO) · Noesis
From DNA to protein — 3D / Yourgenome (VİDEO) · Noesis
From DNA to protein — 3D / Yourgenome (VİDEO) · Noesis
From Establishment to Collapse — Borders of Seljuk Empire · Noesis
From Possibility to Patients — The Eureka Moment / Alnylam Pharmaceuticals (VİDEO) · Noesis
From the Beginnings to the Emergence of the Silk Road (SR) · Noesis

FtsZ · Noesis
Function · Noesis
Function · Noesis
Function · Noesis
Funding of temples · Noesis
📽 FUNGI — A GENERAL STUDY / 7activestudio (VİDEO) · Noesis
📽 Fungi / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Fungus · Noesis
📽📽📽 FUNGUS (VİDEO) · Noesis
Future Top 10 Country Projected GDP Ranking (2018-2100) · Noesis
🎵 G. F. Handel / O, Thou That Tellest / Thijs Van Leer · Noesis
🎵 G. F. Handel / O, Thou That Tellest / Thijs Van Leer · Noesis
Gaia hypothesis · Noesis
Galatia · Noesis
Galatia (B) · Noesis
Gallery · Noesis
Gallery · Noesis
📽 Gallic Wars (VİDEO) · Noesis
Geisha · Noesis
Gel electrophoresis · Noesis
 GELİŞİM BİOLOJİSI · Noesis
🧬 GEN ANLATIMI / GENE EXPRESSION · Noesis
📽 Gen-editing mit CRISPR—Cas9 (english subtitles) / MaxPlanckSociety (VİDEO) · Noesis
Gen susturma · Noesis
Gene content and distribution · Noesis
Gene conversion · Noesis
Gene expression · Noesis
📽 Gene Expression / Genome BC (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 GENE EXPRESSION (VİDEO) · Noesis
Gene Mutations · Noesis
📽 Gene Regulation and the Order of the Operon / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
📽 Gene Regulation / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
📽 Gene Silencing by microRNAs / Katharine Petshciea (VİDEO) · Noesis
📽 Gene Silencing Methods / CRISPR vs. TALENs vs. RNAi / abm (VİDEO) · Noesis
📽 Gene Silencing Methods — CRISPR vs. TALENs vs. RNAi / Applied Biological Materials - abm (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 GENE SILENCING (VİDEO) · Noesis
Gene therapy · Noesis
📽📽📽 GENE (VİDEO) · Noesis
📽 Genel Katmanlar (VİDEO) · Noesis
General Features · Noesis
General systems of development · Noesis
General transfers of biological sequential information · Noesis
General transfers of biological sequential information · Noesis
📽 GENETIC CODE / 7activestudio (VİDEO) · Noesis

🎞 Genetic code / Quick Biochemistry Basics (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 GENETIC CODE (VİDEO) · Noesis
Genetic drift · Noesis
🎞 Genetic Drift / Amoeba Sisters (VİDEO) · Noesis
Genetic organization of the nucleus · Noesis
Genetic organization of the nucleus · Noesis
Genetic species · Noesis
🎞 Genetics 101 / National Geographic (VİDEO) · Noesis
Genetics (B) · Noesis
🎞 Genetics / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
🎞 Genetics & Cell Division Keyword Definitions / FuseSchool (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 GENETICS (VİDEO) · Noesis
Genghis Khan and the Mongol Empire - Khan Academy · Noesis
🎞 Genghis Khan and the Mongol Empire — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Genghis Khan Explained In 8 Minutes · Noesis
🎞 Genghis Khan Explained In 8 Minutes (VİDEO) · Noesis
🎞 Genghis Khan Family Tree (Bodonchar Munkhag to Alim Khan) (VİDEO) · Noesis
Genome · Noesis
Genome architecture · Noesis
🎞 Genome Editing with CRISPR-Cas9 / McGovern Institute (VİDEO) · Noesis
Genome-scale screening · Noesis
🎞🎞🎞 GENOME (VİDEO) · Noesis
Genome-wide distribution of DNA repair in human somatic cells · Noesis
Genomic variation in humans · Noesis
Genomics · Noesis
🎞 Genotypes and Phenotypes / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Geographic distribution of modern Iranian languages · Noesis
Geographic expansion · Noesis
Geologic record · Noesis
🎞 Geometry of carbon bonds (VİDEO) · Noesis
🎞 Geometry of carbon bonds (VİDEO) · Noesis
🎞 Geometry of carbon bonds (VİDEO) · Noesis
🎞 Gergovia 52 BC — Caesar's First Defeat (VİDEO) · Noesis
🎞 Gergovia 52 BC — Caesar's First Defeat (VİDEO) · Noesis
🥧 Germ layer (W) · Noesis
German Confederation and German Unification · Noesis
🗺 German migrations, 150-1066 · Noesis
German Unification / 3 Minute History · Noesis
Germenler · Noesis
🎞 Gladiator (MOVIE CLIP) (VİDEO) · Noesis
Glass and crystal · Noesis
📌 GLİKOLİSİSE YAKIN BİR BAKIŞ · Noesis
🕑 Global Timeline · Noesis
Glossary of biology · Noesis

Glossary of bıology a—z · Noesis
God in Abrahamic religions · Noesis
Göktürk Family Tree · Noesis
📽 Göktürk Khaganate, The First Turkic Empire (VİDEO) · Noesis
GÖKTÜRK MAP 1 · Noesis
GÖKTÜRK MAP 2 · Noesis
📽 Golden Age of Islam — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Golden age of Islam — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Golgi · Noesis
Golgi apparatus · Noesis
📽📽📽 GOLGI (VİDEO) · Noesis
 Görgül Yöntem Örnekleri · Noesis
📽 Great Altar of Zeus and Athena at Pergamon (VİDEO) · Noesis
📽 Great Schism or East-West Schism — Part 1 — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Great Schism or East-West Schism — Part 1 — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Great Schism or East-West Schism — Part 2 — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Great Schism or East-West Schism — Part 2 — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Great Schism — The Bitter Rivalry Between Greek and Latin Christianity (VİDEO) · Noesis
Greco-Bactrian and Indo-Greek Kingdoms · Noesis
Greco-Bactrian Kingdom · Noesis
Greco-Bactrian Kingdom · Noesis
📽📽📽 Greco Persian Wars to the Conquest of Persia (Khan Academy) · Noesis
Greek Dark Ages Timeline · Noesis
📽 Greek history - Neolithic period (6800-3200 BC) (VİDEO) · Noesis
📽 Greek Story of Creation (VİDEO) · Noesis
Grooves · Noesis
🕹 Growing up in Kosovo: I’ve never met a Serb - BBC Stories · Noesis
📽 Growth and Development / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Growth of the Mongol Empire (1206-1294) · Noesis
📽 Growth of the Mongol Empire, 1206-1294 (VİDEO) · Noesis
📽 Gustavus Adolphus — Breitenfeld 1631 / 30 YEARS’ WAR (VİDEO) · Noesis
📽 Gustavus Adolphus — Sweden’s Lion From the North (VİDEO) · Noesis
Gutian period (c. 2218-2047 BC) · Noesis
📽 Gyges and the Queen — Herodotus Histories — An imation (VİDEO) · Noesis
📽 Gyges Ring movie (VİDEO) · Noesis
📽 Habsburg Family Tree (VİDEO) · Noesis
Hacı Ahmet (W) · Noesis
Haendel / Air / Música acuática. Suite I — Air · Noesis
Haendel / Air Música acuática. Suite I — Air · Noesis
Hagia Sophia · Noesis
🕹 Hagia Sophia / Running Reality · Noesis
Hakların Aklanması · Noesis
Halaf-Ubaid Transitional period · Noesis
Hamilton's inclusive fitness, 1964 · Noesis

Hammurabi of Babylon —His Life, Laws and Legacy (VİDEO) · Noesis
Hannibal — Second Punic War (Parts 1-7) · Noesis
Hanover · Noesis
Harita · Noesis
(HARİTA) Pilgrim Kolonileri (Plymouth; Massachusetts; Boston) ve Amerikalı Yerliler · Noesis
Haritalar — OSMANLILAR · Noesis
Haritalar — ROMA · Noesis
HARİTALAR / ROMA İÖ 750 — İS 177 · Noesis
HARİTALAR / ROMA İÖ 750 — İS 177 · Noesis
Haritalar — SELÇUKLULAR · Noesis
Harp Player, Early Cycladic period (Smart History) (VİDEO) · Noesis
Hattusas & The Fiery(-Impact) End Of The Hittites (VİDEO) · Noesis
HAVARİ PAUL 1 · Noesis
HAVARİ PAUL 2 · Noesis
HAVARİ PAUL 3 · Noesis
HAVARİ PAUL 4 · Noesis
HAVARİ PAUL (SAUL) · Noesis
📌HEGEL'İN TİN DİZGESİ · Noesis
📌HEGEL'İN TİN DİZGESİ · Noesis
Hegel’in Tüze Felsefesi — ses kayıtları · İdea
Hegel, Mantık Bilimi (KÜÇÜK), s. 347 (İdea) · Noesis
Hegel, Mantık Bilimi (KÜÇÜK), s. 347 (İdea) · Noesis
Hegel, Tarih Felsefesi, s. 100-101 (Çin'de Din) · Noesis
Hegel, Tarih Felsefesi, s. 100-101 (Çin'de Din) · Noesis
Hegel, Tüze Felsefesi, s. 68 (Hak, Ahlak ve Etik) · Noesis
Hegel, Tüze Felsefesi, s. 68 (Hak, Ahlak ve Etik) · Noesis
HEIDEGGER (1889–1976) / “Aristotle had no ‘teleological’ worldview.” · Noesis
Helenic Cities in Central Asia (VİDEO) · Noesis
HELENİSTİK DÖNEM İÖ i323-31 · Noesis
HELENİSTİK DÖNEM İÖ i323-31 · Noesis
HELENİSTİK DÖNEM İÖ i323-31 · Noesis
Hellenic Macedonia · Noesis
Hellenism In the East / Indo-Greeks & The Thousand Cities of Bactria · Noesis
Hellenistic Greece · Noesis
Hellenistic Kingdoms · Noesis
Hellenistic Kingdoms and Empires · Noesis
“Hellenistic Period” (323 B.C. until 31 B.C) · Noesis
Hellenistic Ruling Housse · Noesis
Hellenistic World in 300 BCE · Noesis
Hellenistic World in 300 BCE · Noesis
Heritability · Noesis
Herodotus, the Burnt Temple (VİDEO) · Noesis
High-density lipoproteins (HDL) · Noesis
Hıristiyan Olmayan Hıristiyanlar · Noesis

Hıristiyanlık ve Anti-Semitizm · Noesis
Hıristiyanlık ve Müslümanlık · Noesis
Hıristiyanlık ve Yahudilik; St. Paul'ün Yolculukları · Noesis
“Hirohito and the Making of Modern Japan,” by Herbert P. Bix / Review by. Lucian W. Pye (ALINTI) · Noesis
HİROHİTO (VİDEO) (1:54) · Noesis
His Year: Clodius (58 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
His Year: Julius Caesar (59 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
His Year(s): Pompey (56 to 52 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
“Historical Atlas of the Islam,” OUP 2004, pp. 44-45 (MAP) · Noesis
Historical Map of Europe in the time of Odoacer, 476-493 · Noesis
Historiography · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History · Noesis
History and prehistory — The Origin of Humans and Human Societies — World History — Khan Academy · Noesis
history.com · Noesis
HISTORY IN 3D - ANCIENT ROME 320 AD - Walking around Colosseum_1 (VİDEO) · Noesis
HISTORY IN 3D - ANCIENT ROME 320 AD - Walking around Colosseum_1 (VİDEO) · Noesis
History of anatomy · Noesis
History of Ancient Israel and Judah (VİDEO) · Noesis
History of Antigonid Macedonia (VİDEO) · Noesis
History of Arabia — Every Year (VİDEO) · Noesis
History of biochemistry · Noesis
History of biology · Noesis
History of biotechnology · Noesis
History of botany · Noesis
History of Bulgaria / Every Year · Noesis
History Of Central America And The Caribbean - Animated Map · Noesis
History of chemistry · Noesis
History of China / Dynasties and States · Noesis
History of Communism / Every Year · Noesis
History of Congo / Every Year · Noesis
History of East Asia Every Year (VİDEO) · Noesis
History of ecology · Noesis
History of Egypt · Noesis
History of Empires · Noesis
History of eugenics · Noesis
History of Europe (1-2016) / Every year · Noesis

History of Europe (3000 BC - 2015 AD) · Noesis
History of Europe and North Africa / Every Year · Noesis
History of evolutionary thought · Noesis
History of France (987-2016) / Every Year · Noesis
History of genetics · Noesis
History of Georgia [1300BC-2018AD] Every Year · Noesis
History of Germany (1816-2018) · Noesis
History of Germany [and Austuria] / Every Year · Noesis
History of Germany Every year · Noesis
History of hospitals · Noesis
History of Hungary / Every Year · Noesis
History of Ice Ages (VİDEO) · Noesis
HISTORY OF IDEAS — The Renaissance (VİDEO) · Noesis
History of Iran (3200 BCE-2013 CE) · Noesis
History of Iran in 5 minutes (3200 BCE - 2013 CE) · Noesis
History of Iran in 5 minutes (3200 BCE - 2013 CE) (VİDEO) · Noesis
History of Iran in 5 minutes (3200 BCE - 2013 CE) (VİDEO) · Noesis
History of Islamic Iran (VİDEO) · Noesis
History of Israel and Palestine (1900-2015) · Noesis
History of Israel / Every Year · Noesis
History of Italy (477-2017) · Noesis
History of Japan · Noesis
History of Japan / Every Year · Noesis
History of Kazakhstan / 1465-2016 · Noesis
History of Macedonia, part 1, the rise of Macedonia · Noesis
History of Macedonia, part 2, the Wars of Diadochi · Noesis
History of Macedonia, part 3, Antigonid Macedonia · Noesis
History of Mamluk Sultanate / Every Year · Noesis
History of Mamluk Sultanate / Every Year (VİDEO) · Noesis
History of marine biology · Noesis
History of medicine · Noesis
History of microbiology · Noesis
History of molecular biology · Noesis
History of Mongolia / Every Year · Noesis
History of Mongolia / Every Year · Noesis
History of Mongolia: The Xianbei and Khitans (VİDEO) · Noesis
History of mycology · Noesis
History of neurology and neurosurgery · Noesis
History of neuroscience · Noesis
History of nursing · Noesis
history of ornithology · Noesis
History of [Ottoman Empire and] Turkey / Every Year · Noesis
History of Ottoman Empire / Every Year (VİDEO) · Noesis
History of paleontology · Noesis

History of pathology · Noesis
History of pharmacy · Noesis
History of physiology · Noesis
History of plant systematics · Noesis
History of Poland 1635-2016 · Noesis
History of Poland / Every Year · Noesis
History of Prussia / Every Year · Noesis
History of Prussia/Germany · Noesis
History of Prussia — Part One · Noesis
History of Prussia (VİDEO) · Noesis
History of psychiatry · Noesis
History of RNA biology · Noesis
History of Rome (1-2-3) · Noesis
History of Rome — 1 — The Foundation of Rome (VİDEO) · Noesis
History of Rome — 3 — The Rise of An Empire (VİDEO) · Noesis
History of Rome and the Roman Empire / The Map as History (VİDEO) · Noesis
History of Rome and the Roman Empire / The Map as History (VİDEO) · Noesis
History of Rome (Part 1), The Conquest of Italy (VİDEO) · Noesis
History of Rome (Part 2), The Conquest of the Mediterranean (VİDEO) · Noesis
History of Rome (Part 3), Roman Empire From Augustus to Constantine I (VİDEO) · Noesis
History of Russia [882- 2018] / Every Year · Noesis
History of Russia [882- 2018] / Every year (VİDEO) · Noesis
History of Russia / Every Year · Noesis
History of Russia — Every Year (VİDEO) · Noesis
History of Russia Part 1 (VİDEO) · Noesis
History of Russia Part 2 (VİDEO) · Noesis
History of Russia Part 3 (VİDEO) · Noesis
History of Russia Part 4 (VİDEO) · Noesis
History of Russia Part 5 (VİDEO) · Noesis
History of Russia Parts 1-5 · Noesis
History of Serbia and Bulgaria [681-1496] · Noesis
History of Serbia / Every Year · Noesis
History of Singapore (VİDEO) · Noesis
History of Sumer (3,000 years of Sumerian history) (VİDEO) · Noesis
History of surgery · Noesis
History of Sweden / Every Year · Noesis
History of Switzerland / Every Year · Noesis
History Of The Arab Slave Trade (VİDEO) · Noesis
History of the Arabian pe(n)ninsula (VİDEO) · Noesis
History of the Arabian penninsula · Noesis
History of the Arabs, Rhasidun and Umayyad Caliphates (VİDEO) · Noesis
History of the Arabs, Rhasidun and Umayyad Caliphates (VİDEO) · Noesis
History of the concept · Noesis
History of the French Colonial Empire · Noesis

History of the Germans · Noesis
History of the Inuits/Eskimos / Every Year · Noesis
📽 History of the Islamic Golden Age Religion, Science, & Culture in the Abbasid Empire (Eamonn Gearon) (VİDEO) · Noesis
History of the Italians · Noesis
History of the Japanese Empire / Every Month · Noesis
📽 History of the Jews (Summary from 750 BC to Israel-Palestine conflict) (VİDEO) · Noesis
📽 History of the Kingdom of Epirus (VİDEO) · Noesis
📽 History of the Kingdom of Pergamon (VİDEO) · Noesis
📽 History of the Lombards, 568-774 (VİDEO) · Noesis
History of the Mongol Empire explained in 5 minutes · Noesis
📽 History of the Ottoman Empire in the 15th & 16th Century / Kenneth W. Harl · Noesis
📽 History of the Samurai — Outsiders to Legends (VİDEO) · Noesis
📽 History of the Seleucid Empire (VİDEO) · Noesis
📽 History of the Seleucid Empire (VİDEO) · Noesis
History of the Seljuk Empire / Every Year · Noesis
History of the Slavs / Every Year · Noesis
📽 History of the Slavs / Every Year (VİDEO) · Noesis
History of the Turks (552-1300) · Noesis
History of the United States (1492-2016) / Every Year · Noesis
History of The United States / Documentary · Noesis
History of the United States / Every Year · Noesis
History of the World Every Year · Noesis
History of Turkey / Every Year · Noesis
History of U.S.S.R. / Every Year · Noesis
History of USA / Every Year · Noesis
🕹 History of virology · Noesis
🕹 History of zoology since 1859 · Noesis
🕹 History of zoology through 1859 · Noesis
History's 'oldest smile' · Noesis
HITLER VE WITTGENSTEIN · İdea
🗺 Hittite Anatolia 1250 BC (Ian Mladjov) · Noesis
Hittite laws · Noesis
Hittite Relief of Musicians · Noesis
Hittite Texts · Noesis
🕑 Hittite Timeline · Noesis
Hollanda ve Japonya (RESİMLER) · Noesis
📽 Holy Roman Empire — Medieval Europe's Frankenstein Monster (VİDEO) · Noesis
Homeostasis · Noesis
Honors and retirement · Noesis
Horasan · Noesis
📽 HORRIFYING Facts About SAMURAI (VİDEO) · Noesis
📽 Horse Lords / A Brief History of the Scythians (VİDEO) · Noesis
📽 How a Cell Digests Waste? — Function of Lysosomes / MooMooMath and Science (VİDEO) · Noesis
📽 How accurate is this? — Ancient Chinese Historian Describes The Roman Empire (Voices of the Past)

(VİDEO) · Noesis
How America became a superpower? · Noesis
How an OTTOMAN Sultan Helped Ireland During the Great FAMINE · Noesis
How an OTTOMAN Sultan Helped Ireland During the Great FAMINE? · Noesis
📽 How an OTTOMAN Sultan Helped Ireland During the Great FAMINE (VİDEO) · Noesis
📽 How Bacteria Rule Over Your Body / The Microbiome (VİDEO) · Noesis
📽 How Bacteria Rule Over Your Body / The Microbiome (VİDEO) · Noesis
📽 How CRISPR lets you edit DNA? / TED-Ed (VİDEO) · Noesis
How did Prussia Unify Germany German Unification — Explained in 10 Minutes · Noesis
📽 How did Tang Dynasty of China dominate East and Central Asia? (VİDEO) · Noesis
📽 How did Tang Dynasty of China dominate East and Central Asia? (VİDEO) · Noesis
📽 How did the Ottomans Lose the Battle of Vienna? (VİDEO) · Noesis
📽 How did the Ottomans Lose the Battle of Vienna? (VİDEO) · Noesis
📽 How did the Ottomans Lose the Battle of Vienna? (VİDEO) · Noesis
📽 How did the Vikings Become French? — The Origin and History of the Normans (VİDEO) · Noesis
📽 How DNA got into the bacteriophage? / biolution (VİDEO) · Noesis
📽 How Enzymes Work? (VİDEO) · Noesis
📽 How Evolution works / Kurzgesagt (VİDEO) · Noesis
📽 How Fungi Made All Life on Land Possible / WonderWhay (VİDEO) · Noesis
📽 How Genghis KHan DESTROYED the ISLAMic KingDom (VİDEO) · Noesis
📽 How Indo-European Languages Evolved? (VİDEO) · Noesis
📽 How Indo-European Languages Evolved (VİDEO) · Noesis
📽 How Mendel's pea plants helped us understand genetics / TED-Ed. (VİDEO) · Noesis
📽 How Mitochondria Produce Energy? / CorticalStudios (VİDEO) · Noesis
📽 How Much Power Does The Vatican Have? (VİDEO) · Noesis
📽 How Nucleoside Triphosphates Provide Energy for DNA Replication · Noesis
📽 How Powerful was The Pope in Medieval Times? (VİDEO) · Noesis
📽 How Roman trade with India made the Empire rich (VİDEO) · Noesis
🚣 How the 800 Martyrs of Otranto Saved Rome · Noesis
📽 How the Bible has changed over the past 2,000 years? (VİDEO) · Noesis
📽 How the Human Genome was sequenced? / yourgenome (VİDEO) · Noesis
📽 How the Normans changed the history of Europe? (VİDEO) · Noesis
How the Seljuks Crushed the Crusade of 1101? · Noesis
📽 How to sequence the human genome / TED-Ed (VİDEO) · Noesis
📽 How Turks end up in middle east from Mongolian steppes / Kenneth W. Harl (VİDEO) · Noesis
📽 How Two Microbes Changed History? (VİDEO) · Noesis
📽 How was Anatolia colonized by Turks? (VİDEO) · Noesis
 HÜCRE · Noesis
Hücre · Noesis
 HÜCRE AYRIMLAŞMASI · Noesis
 HÜCRE ÇEKİRDEĞİ · Noesis
 HÜCRE ÇEKİRDEĞİ · Noesis
Hücre imleşimi · Noesis
Hücre iskeleti · Noesis

Hücre protein fabrikasının özsel bir parçası olarak ribozomal motor · Noesis
Hücre solunumu · Noesis
Human chromosomes · Noesis
Human Evolution · Noesis
Human Evolution · Noesis
Human-Headed Winged Bull (lamassu), Palace of Sargon II (721-705 BC) at Khorsabad · Noesis
⟺ Human Language Families Map · Noesis
Human Population Through Time · Noesis
Human telomere biology — A contributory and interactive factor in aging, disease risks, and protection / Elizabeth H. Blackburn1, Elissa S. Epel, Jue Lin (“Science, ”2015) · Noesis
Humanism & Petrarch (VİDEO) · Noesis
Hungarian explained — such long words, such an isolated language (VİDEO) · Noesis
Hungarian Revolution of 1848 · Noesis
Hünkâr İskelesi Antlaşması (1833) · Noesis
Hybrid Orbitals explained — Valence Bond Theory (VİDEO) · Noesis
Hybrid Orbitals explained — Valence Bond Theory (VİDEO) · Noesis
Hybridisation · Noesis
Hydrolysis and Dehydration Synthesis / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
Hydrolysis and Dehydration Synthesis / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
Hydrolysis and Dehydration Synthesis / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
I. Ahmed (1590-1617) (1603-1617) · Noesis
I. Dünya Savaşı (1914-1918) (ANIMATED MAP) · Noesis
I. Mehmed (Mehmed Çelebi) · Noesis
I. Selim (1470-1520) (1512-1520) · Noesis
Ibn Hayyān — The Viking Attack on Seville (844) / Arabic Primary Source (VİDEO) · Noesis
Ibrahim (1615-1648) (1640-1648) · Noesis
İdea Klasik Set · İdea
“İdeoloji” Teriminin İsim Babası: Antoine Destutt de Tracy (1754-1836) · Noesis
Idistaviso 16 AD — Roman-Germanic Wars (VİDEO) · Noesis
Idistaviso 16 AD — Roman-Germanic Wars (VİDEO) · Noesis
II. Ahmed (1643/2-1695) (1691-1695) · Noesis
II. Bayezid (1447-1512) (1481-1512) · Noesis
II. Selim (1524-1574) (1566-1574) · Noesis
II. Süleyman (1642-1691) (1687-1691) · Noesis
III. Mehmed (1566-1603) (1595-1603) · Noesis
III. Mustafa (1717-1774) (1757-1774) · Noesis
III. Osman (1699-1757) (1754-1757) · Noesis
İKİ KİTAP: SCHÖNBERG VE WITTGENSTEIN · İdea
Il sogno di Alessandro · Noesis
İLETMEN RNA (mRNA) · Noesis
İLGİLİ SAYFALAR · Noesis
İLGİLİ SAYFALAR · Noesis
İLGİLİ SAYFALAR · Noesis
İLGİLİ TEMALAR · Noesis
İlk Yerleşimler · Noesis

 İLKELER, YORDAM, EVRELER · Noesis
İmmün dizge · Noesis
 Immune System / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
 Immune System — Fighting Infection by Clonal Selection (VİDEO) · Noesis
 Immune System — Innate and Adaptive Immunity Explained (VİDEO) · Noesis
 IMMUNE SYSTEM (VİDEO) · Noesis
Immunological memory · Noesis
 Immunology in the Gut Mucosa / Nature video (VİDEO) · Noesis
 Immunology in the skin / Nature video (VİDEO) · Noesis
 IMMUNOLOGY (VİDEO) · Noesis
 Immunology wars — The battle with HIV / nature video (VİDEO) · Noesis
Immunostimulation · Noesis
Immunotherapy · Noesis
 Impact of the Crusades — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
İmparatorluk · Noesis
Imperial Arsenal · Noesis
In archaea and eukaryotes · Noesis
In bacteria · Noesis
In nature · Noesis
In prokaryotes · Noesis
In reverse transcription · Noesis
In social philosophy · Noesis
In vitro molecular evolution experiments · Noesis
In water · Noesis
Indo-European · Noesis
 Indo European Tree · Noesis
Inducible expression · Noesis
Industry · Noesis
Infection in other species · Noesis
Inflammasomes · Noesis
 Influenza Virus 3D Model · Noesis
Information storage · Noesis
İngiliz Ulusal Balesi · İdea
Ingiliz Ulusal Balesi · İdea
Inheritance · Noesis
Inhibition · Noesis
Innate immune system · Noesis
 INQUISITION — The Templars & the Cathars (VİDEO) · Noesis
 INQUISITION — The Templars & the Cathars (VİDEO) · Noesis
Interactions · Noesis
Interactions with proteins · Noesis
Interactive Metabolic Pathways Map (MERCK) · Noesis
 Intermediate Filaments / Cell Clips Tutorial (VİDEO) · Noesis
Intermembrane space · Noesis

Interphase chromatin · Noesis
Intracellular and extracellular messengers · Noesis
📽 Intracellular Organelles — Rough Endoplasmic Reticulum (RER) (VİDEO) · Noesis
📽 Intracellular Organelles — Smooth Endoplasmic Reticulum (SER) (VİDEO) · Noesis
📽 Intracellular Organelles — The Golgi Apparatus / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
📽 Intracellular Organelles- The Lysosome / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
📽 Intracellular Structures — Ribosomes / Medic Tutorial (VİDEO) · Noesis
Intragenomic conflict · Noesis
Introduction · Noesis
📽 Introduction to Amino Acids / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to cellular respiration / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to epigenetics / Pine Biotech (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to Fungi / Frank Gregorio (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to Islam — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to rational and irrational numbers — Algebra I — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to rational and irrational numbers — Algebra I — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to the Crusades — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to the immune system / Osmosis (VİDEO) · Noesis
📽 Introduction to the Protists / Frank Gregorio (VİDEO) · Noesis
Introns and untranslated regions of mRNA · Noesis
📽📽📽 Introns & Exons (VİDEO) · Noesis
📽 Introns vs Exons / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
📽 Ionic and Covalent Bonds, Hydrogen Bonds, van der Waals — 4 types of Chemical Bonds in Biology (VİDEO) · Noesis
📽 Ionic and Covalent Bonds Made Easy (VİDEO) · Noesis
📽 Ionic Bonding / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 IQ ve AI · Noesis
📽 Iranian Language Family (VİDEO) · Noesis
Iranian peoples · Noesis
İsa'nın Tarihselliği · Noesis
İskender'in Konuşması · Noesis
Islam 622-1453 (Every Year) · Noesis
📽 Islam 622-1453 (Every Year) (VİDEO) · Noesis
🗺 🔎 Islam and Christendom under Harun al-Rashid (786-809) and Charlemagne (768-814) (MAP) · Noesis
📽 Islam destroyed its own "Golden Age" — Steven Weinberg (VİDEO) · Noesis
📽 Islamic Caliphates (622-1171) (VİDEO) · Noesis
🗺 İslamic States in AD 1450 (Animated Map) · Noesis
🕹 Isotope geochemistry (W) · Noesis
🕹 Isotope (W) · Noesis
Isovalent hybridization and Bent's rule · Noesis
Israel Palestine / History of the Jews (Part 1) · Noesis
📌 İSTENÇ BELİRLENİMLERİ · Noesis
📌 İSTENÇ BELİRLENİMLERİ · Noesis
📌 İSTENÇ BELİRLENİMLERİ · Noesis
📌 İSTENÇ BELİRLENİMLERİ · Noesis

📌 İSTENÇ BELİRLENİMLERİ — HAK, AHLAK, ETİK · Noesis
📌 İSTENÇ BELİRLENİMLERİ — HAK, AHLAK, ETİK · Noesis
Italian Civil war [1943-1945] · Noesis
📽 Italian Wars 1521-1559 4 The Sack of Rome (VİDEO) · Noesis
IV. Mustafa (1779-1808) (1807-1808) · Noesis
İznik Kuşatması 1328-1331 · Noesis
J · Noesis
📽 Jade Cong (VİDEO) · Noesis
James Last / Praludium VIII · Noesis
James Last / Praludium VIII · Noesis
James Last / Richard Marks — Now and Forever · Noesis
📽 Jan III Sobieski attacks the Turkish army at Vienna from the Kahlenberg (VİDEO) · Noesis
📽 Jan Sobieski — The Polish King Who Saved Europe (VİDEO) · Noesis
Japan 1940's (VİDEO) · Noesis
Japan: A Harmony of Past and Future · Noesis
Japan and Democracy; Douglas MacArthur; Hirohito (VİDEO) · Noesis
Japan & The Industrial Revolution (VİDEO) · Noesis
Japanese Imperialism — World History (VİDEO) · Noesis
Japon İmparatorluk Ordusunun Artıkları · Noesis
Japon Tarihinin Dönemselleştirmesi · Noesis
📽 Jennifer Doudna (UC Berkeley — HHMI) Genome Engineering with CRISPR-Cas9 / iBiology Science Stories (VİDEO) · Noesis
Jericho: Epik Etnik Temizlik, Ya Da İsrail 'Ulusal' Miti · Noesis
John Hunyadi (1406-1456) · Noesis
John Winthrop / Prof. Allison discusses John Winthrop's life and accomplishments (VİDEO) · Noesis
John Winthrop / Suzanne Shaut (VİDEO) · Noesis
Joshua, Ark, Jericho Savaşı · Noesis
Juan Crisostome Arriaga / Symphony in D Major / Allegro Con Moto · Noesis
Juan Crisostome Arriaga / Symphony in D Major / Allegro Con Moto · Noesis
📽 Julian the Apostate, Part 1 — Man and Emperor (VİDEO) · Noesis
📽 Julian the Apostate, Part 2 — Author and Thinker (VİDEO) · Noesis
🎨 Justice and Peace, Corrado Giaquinto. · Noesis
📽 Justinian (12) Caesar I was, and am Justinian (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and the Byzantine Empire — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and the Byzantine Empire — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and Theodora · Noesis
📽 Justinian and Theodora (1) From Swineherd to Emperor (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and Theodora (2) The Reforms of Justinian (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and Theodora (3) Purple is the Noblest Shroud (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and Theodora (4) Vanquishing the Vandals (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and Theodora (5) Impossible Burden of Fate (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian and Theodora (6) Fighting for Rome (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian I, 527-565 — Wars (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian's Restoration — Battles of Taginae (552) and Volturnus (554) (VİDEO) · Noesis
📽 Justinian's Restoration — Battles of Taginae (552) and Volturnus (554) (VİDEO) · Noesis

Justinian’s Restoration of the Empire (VİDEO) · Noesis
Justinian & Theodora (11) The Emperor Who Never Sleeps (VİDEO) · Noesis
Justinian & Theodora (7) The Cracks Begin to Spread (VİDEO) · Noesis
Justinian & Theodora (8) Bad Faith (VİDEO) · Noesis
Justinian & Theodora (9) Justinian’s Rival (VİDEO) · Noesis
K · Noesis
k Epigenetics Tutorial / New England Biolabs (VİDEO) · Noesis
Kabakçı Mustafa · Noesis
Kabakçı Mustafa as the de facto ruler of the empire · Noesis
“KADİM” KÜLTÜRLER VE KLASİK TİN · Noesis
Kadınların Versailles'a Yürüyüşü (VİDEO) · Noesis
Kalmyks, 19th century · Noesis
KAPAK VE BAŞLIK SAYFALARI · İdea
Kapitulasyonlar · Noesis
Kapudan Pasha · Noesis
Kara-Khitan Khaganate preview (VİDEO) · Noesis
Karahanlılar (840-1212) · Noesis
KARBOHİDRAT · Noesis
Karbohidrat 3D yapı · Noesis
KARBOHİDRAT VE HİDROKARBON · Noesis
KARBON · Noesis
Katolik Kilise · Noesis
📌 KAVRAMLAR · Noesis
📌 KAVRAMLAR · Noesis
Kaynak: Edward C. Clark / THE OTTOMAN INDUSTRIAL REVOLUTION · Noesis
KAYNAKLAR · Noesis
KAYNAKLAR · Noesis
Kazan / City — People — Sights (VİDEO) · Noesis
Kemal Reis (1451-1511) · Noesis
🕑 KEY DATES IN SCYTHIAN AND SARMATIAN HISTORY · Noesis
Kharkemish Antik Kent · Noesis
Khitais, Chinese people of Crimea (VİDEO) · Noesis
Khitan Music / Daur People Folk Song (VİDEO) · Noesis
🗺 Khorasan (MAP) · Noesis
Kimyasal Bağ · Noesis
Kinetochore / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
King Gilgamesh (VİDEO) · Noesis
King Tancred and the end of Norman rule in Sicily (VİDEO) · Noesis
Kingdom of Epirus · Noesis
Kingdom of Lysimachus · Noesis
🕹 Kingdom of Mysore (W) · Noesis
Kingdom of Pergamon · Noesis
Kingdom of Pergamon (W) · Noesis
Kingdom of the Cimmerian Bosporus (VİDEO) · Noesis

📽 Kingdom Protista / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
Kingdoms · Noesis
📽 Kings of Assyria, Babylon & Persia (Pt. 1-2) (VİDEO) · Noesis
📽 Kings of Assyria, Babylon & Persia (Pt. 2-2) (VİDEO) · Noesis
Kızıl Bakış/Der rote Blick · İdea
 KLASIK LATİNCE VE VULGAR LATİNCE · Noesis
 KLASİKTEN MODERNE · Noesis
Köle satışı (RESİM) · Noesis
Komnenus Ailesi · Noesis
Konstantin'in Mektubu (İngilizce) · Noesis
 Konsüller · Noesis
📽 KOSOVO — Why Is It So Important To Serbs? (VİDEO) · Noesis
📽 KOSOVO | Why Is It So Important To Serbs? (VİDEO) · Noesis
Kromozom · Noesis
📌 KÜLTÜR — İDEA · Noesis
📌 KÜLTÜR — İDEA · Noesis
📌 KÜLTÜR İDEAYA ÖYKÜNMEDİR · Noesis
📌 KÜLTÜR İDEAYA ÖYKÜNMEDİR · Noesis
Kutsal Roma İmparatorluğu (Britannica) · Noesis
Kutsal Roma İmparatorluğu (Britannica) · Noesis
KUZEY AMERİKA'NIN KOLONİLEŞTİRİLMESİ · Noesis
📽 l AEROBIC vs ANAEROBIC DIFFERENCE / Dorian Wilson (VİDEO) · Noesis
📽 l Cell structure and Function — Animal cell and Plant cell / creative Learning (VİDEO) · Noesis
📽 l Cellular Respiration and the Mighty Mitochondria / Amoeba Sisters (VİDEO) · Noesis
📽 l How Cells Become Specialized? / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
📽 l The Citric Acid Cycle — The Reactions / ndsuviirtualcell (VİDEO) · Noesis
Lac operon · Noesis
📽 Lac operon / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Lac Operon / ndsurvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 Lac Operon / PremedHQ Science Academy (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 LAC OPERON (VİDEO) · Noesis
Lack of mitochondrial DNA · Noesis
Lafayette; Devrimin birinci yıldönümü, 1790 (VİDEO) · Noesis
🎼 📽 Lamma bada "Muwashah of Arab-Andalusian tradition" (VİDEO) · Noesis
Language · Noesis
Languages · Noesis
🕹 Laser capture microdissection (W) · Noesis
🕹 Laser-induced fluorescence (W) · Noesis
Last glacial period · Noesis
📽 Last Sassanids and the anti-Caliphate alliance with Tang (VİDEO) · Noesis
Late Bronze Age regions of Anatolia/Asia Minor (circa 1200 BC) with main settlements · Noesis
📽 Late Medieval Italy — The Politics of the Renaissance (VİDEO) · Noesis
📽 Law and Justice — Plato’s Republic — 7.6 Ring of Gyges (VİDEO) · Noesis
📽 le Covalent Bonding / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis

Leading and lagging strands in DNA replication / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Leading strand · Noesis
Learn how DNA thermal cycler employs polymerase chain reaction to copy DNA strands (VİDEO) · Noesis
Learn how DNA thermal cycler employs polymerase chain reaction to copy DNA strands (VİDEO) · Noesis
Learn how Francis Crick and James Watson revolutionized genetics by discerning DNA's structure (VİDEO) · Noesis
Legacy · Noesis
Legacy · Noesis
Legacy · Noesis
Length unit · Noesis
Lepanto 1571 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
Les Grandes Misères de la guerre · Noesis
Levantin Arabic · Noesis
Lewis Diagrams and VSEPR Models / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Libet Saati (İstenç Zamanı) · Noesis
Library of Congress / “Cedid atlas tercümesi” · Noesis
Life as a property of ecosystems · Noesis
Life of Muhammad and Beginnings of Islam part 1 — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Life of Muhammad and Beginnings of Islam part 2 — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Life Science - Protein synthesis (Translation) (VİDEO) · Noesis
Light-independent reactions · Noesis
Lighthouse of Alexandria (VIRTUAL) · Noesis
Limits to life · Noesis
⟺ Linguistic map of the Altaic, Turkic and Uralic languages · Noesis
⟺ Linguistic map of the Altaic, Turkic and Uralic languages · Noesis
Linguistic map of the Uralic languages · Noesis
LİNKLER · Noesis
Lipid (B) · Noesis
List of admirals in the Ottoman Empire · Noesis
List of bacterial phyla · Noesis
List of battleships of the Ottoman Empire · Noesis
List of biochemists · Noesis
List of biologists · Noesis
List of botanists · Noesis
List of chemists · Noesis
List of drugs by year of discovery · Noesis
List of ecologists · Noesis
List of Ethnicities in Europe · Noesis
List of Fleet Commanders of the Ottoman Navy · Noesis
List of geneticists · Noesis
List of human cell types derived from the germ layers (W) · Noesis
List of human microbiota (W) · Noesis
List of immunologists · Noesis
List of ironclad warships of the Ottoman Empire · Noesis
List of major surface ships of the Ottoman steam navy · Noesis

📥 List of marine biologists · Noesis
📥 List of microbiologists · Noesis
List of mine warfare vessels of the Ottoman steam navy · Noesis
📥 List of mycologists · Noesis
📥 List of neurologists and neurosurgeons · Noesis
📥 List of neuroscientists · Noesis
List of non-combat vessels of the Ottoman steam navy · Noesis
📥 List of nurses · Noesis
📥 List of ornithologists · Noesis
📥 List of pathologists · Noesis
List of patrol vessels of the Ottoman steam navy · Noesis
📥 List of physiologists · Noesis
📥 List of RNA biologists · Noesis
List of sail frigates of the Ottoman Empire · Noesis
List of sailing ships of the Ottoman Empire · Noesis
List of sailing ships of the Ottoman Empire · Noesis
List of the dynasties described as a Persian Empire · Noesis
List of the most populous cities or urban areas in history · Noesis
List of treaties of the Ottoman Empire · Noesis
List of Treatises · Noesis
📥 List of unsolved problems in neuroscience (W) · Noesis
📥 List of women botanists · Noesis
📥 List of women neuroscientists · Noesis
List of wrecked or lost ships of the Ottoman steam navy · Noesis
Listing of non-canonical bases found in DNA · Noesis
“Lock and key” · Noesis
Locus structure · Noesis
Low-density lipoproteins (LDL) · Noesis
LUKRETIA · Noesis
Lumping and splitting · Noesis
Luther ve 95 Tez · Noesis
📽 Lützen 1632 — THIRTY YEARS’ WAR (VİDEO) · Noesis
📽 Lydian Kingdom (VİDEO) · Noesis
📽 Lysosome structure and function / Animated biology (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 LYSOSOME (VİDEO) · Noesis
📽 Lysosomes and peroxisomes / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Lysosomes / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
Macedonian Empire (336-306 BCE) · Noesis
🕑 Macedonian Empire 336-306 BCE · Noesis
📽 Macedonian Wars — First Roman Intervention in the Hellenic Affairs (VİDEO) · Noesis
📽 Macedonian Wars — First Roman Intervention in the Hellenic Affairs (VİDEO) · Noesis
📚 *Madame Defarge* / “The French Revolution: A Very Short Introduction,” William Doyle 2001 · Noesis
Major steps · Noesis
MAKALE / Kaynak Yazar · Noesis

Makedonya Savaşları · Noesis
Making use of the differences · Noesis
Manipulation in medicine · Noesis
Mantık Bilimi (Büyük) · İdea
🕹 Mantık Bilimi / Varlık-Yokluk-Oluş (PDF) · Noesis
Mao Zedong — China's Peasant Emperor (VİDEO) · Noesis
🗺 Map of Alexander's Empire and his route · Noesis
🗺 Map of Assyria · Noesis
🗺 ⟺ Map of migrations of Anatomically Modern Humans · Noesis
Map of Muslim Conquests (Islamic Conquests) (632 AD-655 AD) · Noesis
Map of Ottoman Empire (1300-1920 [+ today]) · Noesis
🗺 Map showing the location of the main archaeological sites of Hittite Anatolia (modern names) · Noesis
🕹 🗺 🔎 Mappamundi of Tunuslu Hajji Ahmed · Noesis
🗺 Maps of campaigns · Noesis
Marble Head of a Ptolemaic Queen · Noesis
Marble Head of a Ptolemaic Queen · Noesis
Marble Head of a Ptolemaic Queen · Noesis
📽 Marian Reforms and their Military Effects (VİDEO) · Noesis
📽 Marie-Antoinette'in Öldürülmesi (VİDEO) · Noesis
📽 Marie-Antoinette (VİDEO) · Noesis
MARK TWAIN: OLGU ÜZERİNE · İdea
Marriage and Descendants · Noesis
📚 Martin Mahner, Mario Bunge (auth.) / Foundations of Biophilosophy (1997) 003 · Noesis
Martyrs of Otranto · Noesis
📽 Massacre at Ayyadieh (1191) / Richard Lionheart and Saladin / As told by Baha-ad-din (VİDEO) · Noesis
Matematiğin Doğası; non-Eukliean Geometri · Noesis
Matrix polysaccharides · Noesis
🎨 "Mavi İyonya Havasının Çatısı Altında," Lawrence Alma-Tadema. · Noesis
🎨 "Mavi İyonya Havasının Çatısı Altında," Lawrence Alma-Tadema. · Noesis
Maximillien Robespierre (1758-1794) · Noesis
MAXIMLIEN ROBESPIERRE · Noesis
Mayflower; Pilgrimler · Noesis
MB Ses Kayıtları · İdea
Mechanism · Noesis
📽 Mechanism of DNA Replication (Advanced) / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
📽 Mechanism of DNA Replication (Basic) / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
Mechanism of induction · Noesis
Mechanisms · Noesis
Mechanisms · Noesis
🗺 Median Empire, about 600 BC (HARİTA) · Noesis
🎨 Medici family members · Noesis
Medicine and DNA repair modulation · Noesis
📽 Medieval France — Carolingians to Capetians, 814-1328 CE (VİDEO) · Noesis
📽 Medieval France — Carolingians to Capetians, 814-1328 CE (VİDEO) · Noesis

🗺 Mediterranean at 218 BC · Noesis
🗺 Mediterranean at 218 BC · Noesis
Mehmed Emin Âli Pasha (1815-1871) · Noesis
🎞🎞🎞 Mehmed the Conqueror (VİDEO) · Noesis
Mehmed V (1844-1918) (1909-1918) · Noesis
Mehmed VI (1861-1926) (1918-1922) · Noesis
Meiji Japan — Reforming a Nation Through Western Development (VİDEO) · Noesis
Meiji Restoration (VİDEO) · Noesis
Membrane-bound ribosomes · Noesis
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa · Noesis
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa · Noesis
🎞 Mesopotamian City State Layout (VİDEO) · Noesis
Messenger RNA (mRNA · Noesis
Messenger RNA (mRNA) · Noesis
Metabolic Metro Map (W) · Noesis
Metabolic pathways - Reference pathway (KEGG) · Noesis
Metabolism · Noesis
🎞 Metallic Bonding / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Metaphase · Noesis
Methylation · Noesis
Mexican Revolution · Noesis
🗺 Mezopotamia Map · Noesis
Mezopotamya — KENTLER · Noesis
🎞 Microbes Don’t Actually Look Like Anything / Journey to the Microkosmos (VİDEO) · Noesis
Microbiology · Noesis
🎞 Microfilaments / Cell Clip Tutorials (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 Microorganism (VİDEO) · Noesis
MicroRNA (miRNA · Noesis
🔬 Microscope (W) · Noesis
🎞 Microtubules / Cell Clips Tutorials (VİDEO) · Noesis
Middle East Explained — The Religions, Languages, and Ethnic Groups · Noesis
Mikrobioloji · Noesis
Mikroorganizma · Noesis
Military Parades · Noesis
🗺 Military Recruitment 900-1800 (MAP) · Noesis
🎞 Military Reforms of Augustus (VİDEO) · Noesis
🎞 Milvian Bridge 312 — Rise of Christianity (VİDEO) · Noesis
Minarets · Noesis
Ministry of Naval Affairs (Ottoman Empire) · Noesis
🎞 Minoan civilization painting murals (VİDEO) · Noesis
🎞 Minoan Greece (VİDEO) · Noesis
🎞 Misunderstood Moments in History — Cleopatra’s Egypt (VİDEO) · Noesis
🎞 Misunderstood Moments in History — Cleopatra’s Egypt (VİDEO) · Noesis
Mithradates · Noesis

Mitochondria · Noesis
🎞 Mitochondria and Aerobic Respiration Animation / Smart-Biology (VİDEO) · Noesis
🎞 Mitochondria / Edurite (VİDEO) · Noesis
🎞 Mitochondria — the cell's powerhouse / HarvardX (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 MITOCHONDRIA (VİDEO) · Noesis
Mitokondri · Noesis
Mitosis · Noesis
Mitosis · Noesis
Modes of nutrition and energy generation · Noesis
Modification of DNA · Noesis
Mohaç Savaşı 1687 · Noesis
Molecular basis · Noesis
Molecular basis for tethering · Noesis
🎞 Molecular Biology of Gene — Raghavendra Rao (VİDEO) · Noesis
📚 Molecular Biology of the Cell (Sixth Edition) · Noesis
🎞 MOLECULAR BIOLOGY OF THE GENE (VİDEO) · Noesis
Molecular evolution · Noesis
Molecular evolution (B) · Noesis
Molecular genetics · Noesis
📥 Molecular geometry (W) · Noesis
📥 Molecular geometry (W) · Noesis
📥 Molecular orbital theory (W) · Noesis
📥 Molecular symmetry (W) · Noesis
 MOLEKÜLER KLONLAMA · Noesis
Mongol Empire · Noesis
🎞 Mongol Empire Timemap (VİDEO) · Noesis
Mongol Empress · Noesis
Mongol invasion of Europe Battle of Mohi / Reply History · Noesis
🎞 Mongol invasion of Europe — Battle of Mohi / Reply History (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongol invasion of Europe — Battle of Mohi (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongol invasion of Palestine (battle of Ayn Jalut 1260) (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongol invasion of Palestine (battle of Ayn Jalut 1260) (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongol Invasions / Mamluk-Ilkhanate Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongol Massacres in the Khwarezmian Empire — Reasons for (VİDEO) · Noesis
Mongol Southwest Asia · Noesis
🎞 Mongol Southwest Asia (VİDEO) · Noesis
Mongol women in traditional dress · Noesis
🎞 🎵 Mongolian Song — Chingges Khaanii Magtaal (In Praise of Genghis Khan) (VİDEO) · Noesis
Mongols — From Genghis to Kublai · Noesis
🎞 Mongols — Rise of the Empire — Battle of Yehuling 1211 (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongols — Zenith of Empire — Siege of Baghdad 1258 and Battle of Ain Jalut 1260 (VİDEO) · Noesis
🎞 Mongols — Zenith of Empire — Siege of Baghdad 1258 and Battle of Ain Jalut 1260 (VİDEO) · Noesis
Morgan's fruit flies, 1912 · Noesis
MORITZ SCHLICK'İN ÖLÜMÜ - 1 · İdea

MORITZ SCHLICK'İN ÖLÜMÜ - 2 · İdea
Morphological variation · Noesis
Morphology · Noesis
Mosaic Law and the Hammurabian Code · Noesis
📽 Moslem Spain (VİDEO) · Noesis
📽 Most Evil Man — Ivan the Terrible (VİDEO) · Noesis
📽 Most Evil Pope in History — Alexander VI The Devil Pope (VİDEO) · Noesis
MreB and ParM · Noesis
mRNA · Noesis
mRNA · Noesis
📽 mRNA Processing / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
mRNA-protein correlation · Noesis
📽 mRNA Splicing / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 mRNA Splicing / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 mRNA Translation (Advanced) / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
📽 mRNA Translation (Advanced) / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
📽 mRNA Translation (Advanced) / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
📽 mRNA Translation (Basic) / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
📽 mRNA, tRNA, and rRNA function / Types of RNA 2min (VİDEO) · Noesis
 mRNAnın BİREŞİMİ, İŞLENMESİ, İŞLEVİ · Noesis
Mughal İmparatorluğu · Noesis
Multicellularity · Noesis
📎 Multifocal plane microscopy (W) · Noesis
🕹 Multifocal plane microscopy (W) · Noesis
Murder of Selim and second coup d'etat · Noesis
📽 Muršili II's'Prayer about his Stepmother in Hittite (VİDEO) → · Noesis
Museums · Noesis
Music and poetry · Noesis
Mustafa (1717-1774) ve II. Frederick (1712-1786) · Noesis
Mustafa I (1591-1639) (1617-1618; 1622-1623) · Noesis
Mustafa Reşid Pasha (1800-1858) · Noesis
🧬 MUTANT B-GLOBİN · Noesis
📽 Mutation 3D Animation / Keaton Nye (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 MUTATION (VİDEO) · Noesis
📽 Mutations (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Myn Bala (Bin Bala) Kazak Filmi (VİDEO KLİP) · Noesis
📽 Myn Bala (Bin Bala) Kazak Filmi (VİDEO KLİP) · Noesis
📽 Myths and misconceptions about evolution / TED-Ed (VİDEO) · Noesis
Naked nucleic acid · Noesis
NAPOLEON BONAPARTE · Noesis
Napoleon (VİDEO) · Noesis
📚 Nations and Governments: Comparative Politics in Regional Perspective / Thomas Magstadt (2011) · Noesis
Nations with over 100,000 Shia · Noesis
Natural theology · Noesis

Nature and function · Noesis
Naval Academy (Ottoman period) · Noesis
Naval battles involving the Ottoman Empire · Noesis
Near East Bronze Age Divisions · Noesis
Nedîm · Noesis
Neolithic Chinese jade artifacts · Noesis
Neurological diseases · Noesis
New meanings of energeia or energy · Noesis
New York ve Göçmenler: Kent, Etik, Eşitsizlik (VİDEO) · Noesis
 Niceliğe geçiş · Noesis
🕹 🗺 🔎 Nicolas Sanson / Estats de l’Empire du Grand Seigneur des Turqs ou Sultan des Ottomans en Asie, en Afrique, et en Europe, 1654 · Noesis
Niğbolu Savaşı 1396 · Noesis
Niğbolu savaşı 1396 · Noesis
 Nişasta ve selüloz yapıları · Noesis
📽 Nisibis, 217 AD — Roman-Parthian War (VİDEO) · Noesis
📚 Niyazi Berkes - The Development of Secularism in Turkey (PDF) · Noesis
📽 Noah's Ark Bible Story For Kids (Children Christian Bible Cartoon Movie) The Bible's True Story (VİDEO) · Noesis
📽 Nobody’s Year: CHAOS (57 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
Non-canonical bases · Noesis
Non-standard amino acids · Noesis
Non-telomeric functions of shelterin proteins · Noesis
Noncoding sequences · Noesis
Nonfractionability · Noesis
🕹 Noogenesis (W) · Noesis
Normal Bakış · İdea
Normal Bakış · İdea
📽 Normans Conquest of Byzantine Italy (VİDEO) · Noesis
📽 Normans Conquest of Kalbid Sicily (VİDEO) · Noesis
📚 North Germanic languages · Noesis
Northern icesheet · Noesis
📽 Northern Wei vs Rouran Khaganate #1 (450 AD) (VİDEO) · Noesis
📽 Northern Wei vs Rouran Khaganate #2 (462 AD) (VİDEO) · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
 Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
Notlar · Noesis
📽 nuclear import and export / Kasa 0161 (VİDEO) · Noesis

📽 NUCLEAR IMPORT AND EXPORT / Neural Academy (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 NUCLEAR IMPORT AND EXPORT (VİDEO) · Noesis
Nuclei per cell · Noesis
Nucleic acid (B) · Noesis
📚 Nucleic Acid Chain Growth · Noesis
Nucleic Acid Metabolism · Noesis
Nucleic Acid Metabolism · Noesis
📽📽📽 NUCLEIC ACİD (VİDEO) · Noesis
📽 Nucleic Acids & DNA Replication / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
📽 Nucleic Acids (honors biology) updated / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
📽 Nucleic Acids (MIT OpenCourseWare) · Noesis
📽 Nucleic Acids / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
📽 Nucleic Acids — RNA and DNA Structure / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis
Nucleobase classification · Noesis
Nucleosome positioning · Noesis
Nucleosome positioning · Noesis
📽 Nucleotide Excision Repair (VİDEO) · Noesis
Nucleus · Noesis
 NÜKLEİK ASİT · Noesis
 NÜKLEİK ASİT ZİNCİR BÜYÜMESİ · Noesis
 NÜKLEOPLAZM · Noesis
Nükleotid · Noesis
Number of deaths in the WW2 per country · Noesis
Numidia · Noesis
Nutrition and diet · Noesis
 ÖKARYOTİK RNA İŞLEYİMİ 🟢 · Noesis
 Ölçü · Noesis
📽 Old color Braun & Hogenbergs birds-eye-view of Istanbul (VİDEO) · Noesis
Old Turkic language · Noesis
ÖLÜMDEN SONRAKİ YAŞAM · İdea
🕐 Omayyad Caliphate (Damascus) 661-750 · Noesis
Ön-Sokratikler — ses kayıtları · İdea
One possible reconstruction of the original stele · Noesis
One possible reconstruction of the original stele · Noesis
📽 Online Developmental Biology: Overview of the Field | Jason Pellettieri · Noesis
ÖNSÖZ · İdea
Oorlogswinter · Noesis
Oorlogswinter · Noesis
Opening and operation · Noesis
Operator theory · Noesis
Operon · Noesis
📽 Operon / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Operons versus clustering of prokaryotic genes · Noesis
Oratk Dönemden Önce (BCE) · Noesis

📽 Orbitals, the Basics — Atomic Orbital Tutorial (VİDEO) · Noesis
Organelles · Noesis
📽📽📽 ORGANELLES OF A HUMAN CELL (VİDEO) · Noesis
📽 Organelles of a human cell / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
📽 Organelles of the Cell (updated) / Beverly (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 ORGANELLES OF THE CELL (VİDEO) · Noesis
📽 Organic Molecules & Carbohydrates / honors biology (VİDEO) · Noesis
Organization · Noesis
Origin of eukaryotic cells · Noesis
📽 Origin of life / BleierBiology (VİDEO) · Noesis
📽 Origin of Life (updated) (VİDEO) · Noesis
Origins · Noesis
📽 Origins of Life — Early Life - RNA / The RNA World — Complexity Explorer (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 ORIGINS (VİDEO) · Noesis
Orta Çağlarda Yaşam ve Hayvan Hakları · Noesis
🕑 Orthodox Caliphate (Mecca and Medina) 632-661 · Noesis
Osaka Kalesi · Noesis
 OSMAN BEY · Noesis
Osman II (1604-1622) (1618-1622) · Noesis
Osmanlı Hanedanı Soyağacı · Noesis
🔎 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📌 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🔎 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🕑 OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
📽 Ostrogothic Italy (VİDEO) · Noesis
Other crops · Noesis
Other decay mechanisms · Noesis
Other names · Noesis
Other perspectives · Noesis
Other RNAs · Noesis

Other RNAs · Noesis
Other sexual processes · Noesis
📽 Otto I — The German King Who Ended The Magyar Invasions Of Western Europe (VİDEO) · Noesis
Ottoman and Venetian Rule in Greece (1453-1821) · Noesis
Ottoman coups of 1807–08 · Noesis
📽 ottoman crimean war --1 Scene from Charge of light brigade (1936) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Empire, 1451-1520 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Empire — Army (Britannica) (VİDEO) · Noesis
Ottoman Empire (Better version in description) · Noesis
📽 Ottoman Expansion To Europe and The Battle of Vienna / Eamonn Gearon (VİDEO) · Noesis
Ottoman fleet organisation during the Balkan Wars · Noesis
Ottoman fleet organisation during the Italo-Turkish War · Noesis
Ottoman fleet organisation during the Russo-Turkish War (1877–78) · Noesis
Ottoman Interregnum (1402-1413) · Noesis
Ottoman Invasion of Italy · Noesis
Ottoman invasion of Otranto · Noesis
📽 Ottoman-Mamluk War of 1516-1517 (Marj Dabiq, Khan Yunis, Ridanieh) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman-Mamluk War of 1516-1517 (Marj Dabiq, Khan Yunis, Ridanieh) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman-Mamluk War of 1516-1517 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman-Mamluk War of 1516-1517 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman, Safavid and Mughal Empires — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman, Safavid and Mughal Empires — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Ottoman-Safavid War (1532-1555) · Noesis
📽 Ottoman-Safavid Wars and the aftermath of their Wars (Harl) (VİDEO) · Noesis
Ottoman sultans family tree · Noesis
Ottoman Sultans Family Tree (1299-1922) · Noesis
📽 Ottoman Sultans Family Tree (1299-1922) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Sultans Family Tree (1299-1922) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman-Venetian War (Battle of the Oinousses Islands) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman-Venetian War (Battle of the Oinousses Islands) (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Battles of Otranto 1480 and Chaldiran 1514 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Battles of Otranto 1480 and Chaldiran 1514 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Battles of Otranto 1480 and Chaldiran 1514 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Battles of Otranto 1480 and Chaldiran 1514 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Battles of Otranto 1480 and Chaldiran 1514 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Battles of Otranto 1480 and Chaldiran 1514 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Siege of Buda 1541 and Eger 1552 (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Skanderbeg and Albanian Rebellion (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Skanderbeg and Albanian Rebellion (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Skanderbeg and Albanian Rebellion (VİDEO) · Noesis
📽 Ottoman Wars — Skanderbeg and Albanian Rebellion (VİDEO) · Noesis
📽 Ottomans at the Gates of Vienna, 1532 (VİDEO) · Noesis
Out of Africa · Noesis
Out of Africa [HotW #1] · Noesis

Outline of biology (W) · Noesis
Outline of cell biology (W) · Noesis
Outline of life forms · Noesis
Overthrow of Diodotus II (230 BC) · Noesis
Overview map of the peopling of the world by anatomically modern humans (numbers indicate dates in thousands of years ago [ka]) · Noesis
Overview of Ancient Persia — Khan Academy · Noesis
Overview of ancient Persia — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Overview of Ancient Persia — World History — Khan Academy · Noesis
Overview of early Judaism (Part 1) — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Overview of early Judaism (Part 2) — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Overview of qPCR / New England Biolabs (VİDEO) · Noesis
Overview of the Roman Empire (VİDEO) · Noesis
Own works · Noesis
Oxidation of guanine · Noesis
Oxidative decarboxylation of pyruvate · Noesis
Oxidative phosphorylation · Noesis
Oxidative phosphorylation (W) · Noesis
Oxocarbon (W) · Noesis
P53 animation — tumor supressor gene animation / Biology animation videos (VİDEO) · Noesis
p53 role in DNA damage repair system · Noesis
p53 serves as transcription factor for bax and p21 · Noesis
P53 tumor supressor · Noesis
p53 (VİDEO) · Noesis
Pagan Origins of Judaism 1 (VİDEO) · Noesis
Painting · Noesis
Paintings at museums outside Turkey · Noesis
Paintings at the Pera Museum, Istanbul · Noesis
Palmyra — Map · Noesis
Panspermia (W) · Noesis
Papalık · Noesis
Paper used for the maps in the Cedid Atlas · Noesis
Paris Kongresi (1856) · Noesis
Parthians · Noesis
Partition after the Battle of Ipsus (301 BC) · Noesis
Partition after the Battle of Ipsus (301 BC) · Noesis
Partition at Babylon (323 BC) · Noesis
Partition before the Battle of Ipsus (303 BC) · Noesis
Partition before the Battle of Ipsus (303 BC) · Noesis
Partition of Alexander's empire · Noesis
Pathogen entry · Noesis
Pattern recognition by cells · Noesis
Paul Mauriat / Alouette · Noesis
Paul Mauriat / Alouette · Noesis
Paul Mauriat / Isadora · Noesis

Paul Mauriat / Isadora · Noesis
Paul Mauriat / Toccata · Noesis
Paul Mauriat / Toccata · Noesis
Paul's Mission and Letters · Noesis
Paul'ün Yolculukları · Noesis
🎞🎞🎞 PCR 2 (VİDEO) · Noesis
🎞 PCR (Polymerase Chain Reaction) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
🎞 PCR — Polymerase Chain Reaction / Henriks World (VİDEO) · Noesis
🎞 PCR Polymerase chain reaction / Osmosis (VİDEO) · Noesis
🎞 PCR — Polymerase Chain Reaction / Simple Animated Tutorial — MrSimpleScience (VİDEO) · Noesis
🎞 PCR Primer Design / Thermo Fisher Scientific (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 PCR (VİDEO) · Noesis
Peace of Westphalia (1648) · Noesis
People's Republics · Noesis
 PEPTİD BAĞ OLUŞUMU · Noesis
🎨 Pergamonmuseum Pergamonaltar · Noesis
🎨 Pergamonmuseum Pergamonaltar · Noesis
Perichromatin fibrils · Noesis
Periodization · Noesis
Persepolis, reconstruction of the Apadana by Chipiez · Noesis
Persian Empire · Noesis
🗺 Persian Empire, about 500 BC (HARİTA) · Noesis
🗺 Persian Satrapies c. 500 B.C. · Noesis
Personal life · Noesis
Perspective · Noesis
🎞 Peter the Great and the Russian Empire (Short Documentary) (VİDEO) · Noesis
🏞 Phanerozoic (W) · Noesis
Phases · Noesis
🎞 Philip of Macedon unifies Greece — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
"Philosophy of Science" (Contemporary Readings, Routledge, 2002) · İdea
"Philosophy of Science" (Contemporary Readings, Routledge, 2002) · İdea
🗺 Phoenician and Greek colonies around 8th to 6th century BC · Noesis
Phoenician Merchants and Traders · Noesis
Photographs of the Ottoman Empire · Noesis
Photos: A look at communists and their humble party offices around the globe · Noesis
🎞 Photosynthesis and it's Mechanism / cbsebiology4u (VİDEO) · Noesis
🎞 Photosynthesis and Respiration / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
🎞 Photosynthesis / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
🎞 Photosynthesis / ThePenguinProf (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 Photosynthesis (VİDEO) · Noesis
🗺 Phrygia among the classical regions of Anatolia · Noesis
Phylogeny · Noesis
Physical appearance · Noesis
Physical nature · Noesis

Physical properties · Noesis
Physiological regulation · Noesis
Physiological techniques · Noesis
Pictographic writing · Noesis
Pietas (ROMAN RELIGION) (B) · Noesis
PIKA and PTF domains · Noesis
Pilgrimler (VİDEO) · Noesis
Pilgrims Thanksgiving (RESİM) · Noesis
Plasmid collections · Noesis
📽 Plasmid vectors / DrDavidSmith (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 PLASMIDE (VİDEO) · Noesis
📽 Plasmids / Miklos Maximiliano Bajay (VİDEO) · Noesis
Plebeian Council · Noesis
Plymouth Colony; First Thanksgiving (VİDEO) · Noesis
Plymouth Colony; Making Friends (VİDEO) · Noesis
PML bodies · Noesis
Poetry · Noesis
📚 Political Science: An Introduction (14th Edition) / by Michael G. Roskin, Robert L. Cord, James A. Medeiros, Walter S. Jones · Noesis
Politik Kavram — video ve metinler · Noesis
Polonya · Noesis
Poly(A) tail · Noesis
Polymerase chain reaction · Noesis
Polysaccharides · Noesis
📽 POPE says Personal Relationship with Jesus VERY DANGEROUS & HARMFUL (VİDEO) · Noesis
Pope: The Most Powerful Man in History · Noesis
Portrait of Virginia de' Medici (1568-1615) · Noesis
Post-transcriptional regulation · Noesis
📽 Post-transcriptional regulation / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 POST-TRANSCRIPTIONAL (VİDEO) · Noesis
Post-translational modifications · Noesis
Potential effect of psychological stress · Noesis
Pottery · Noesis
📽 Powering the Cell — Mitochondria / XVIVO Scientific Animation (VİDEO) · Noesis
POZİTİVİST ESTETİK VE MODERNİST ESTETİK: LUDWIG WITTGENSTEIN VE ARNOLD SCHÖNBERG · İdea
 PPROTEİN YAPI DÜZEYLERİ · Noesis
📽 Praetors (VİDEO) · Noesis
Pre-Columbian Mesoamerica · Noesis
Pre-Islamic History of the Middle East · Noesis
Prevention and treatment · Noesis
📽 Preveza 1538 (VİDEO) · Noesis
📽 Preveza 1538 (VİDEO) · Noesis
Primary Chronicle · Noesis
🗺 ⟺ Primary Human Language Families Map · Noesis
Prince Eugene of Savoy 1663-1736 · Noesis

Princeps senatus · Noesis

📽 Princes of the Yen: 1) The American Occupation (VİDEO) · Noesis

Prion mutations · Noesis

Problems with DNA replication · Noesis

📽 Prof. Mario Alinei: Etruscans were Turkic | Etrusker waren ein Turkvolk [EN subtitles] (VİDEO) · Noesis

Prokaryotic cytoskeleton · Noesis

Prokaryotic mRNA degradation · Noesis

📽 Prokaryotic vs. Eukaryotic Cells (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis

📽 Promoters and Transcription (2016) / Alex Lee (VİDEO) · Noesis

 PROTEİN · Noesis

Protein (B) · Noesis

Protein (B) · Noesis

Protein Biosentezi · Noesis

Protein complexes · Noesis

Protein disorder and unstructure prediction · Noesis

Protein domains · Noesis

📽 PROTEIN FOLDING / Neural Anatomy (VİDEO) · Noesis

Protein hormones · Noesis

 PROTEİN İŞLEVLERİ · Noesis

📽 Protein Modification (Golgi) / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Modification (Golgi) / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis

📽📽📽 PROTEIN MODIFICATION, TRAFFICING, SECRETION (VİDEO) · Noesis

🕹 Protein primary structure · Noesis

Protein production · Noesis

🕹 Protein quaternary structure · Noesis

📽 Protein Recycling (Signal Pathways) / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis

🕹 Protein secondary structure · Noesis

📽 Protein Sorting and Trafficking / Demo Animation Video (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Structure and Function (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Structure — Primary, Secondary, Tertiary, & Quarternary / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Structure - Primary - Secondary - Tertiary - Quaternary / 5MinuteSchool (VİDEO) · Noesis

📽📽📽 Protein Structure (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Synthesis Animation Video / Study Force (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Synthesis / Teachers Pet (VİDEO) · Noesis

📽 Protein synthesis (Translation) / Designmate Pvt. Ltd Official (VİDEO) · Noesis

📽 Protein synthesis (Translation) / Designmate Pvt. Ltd. (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Synthesis (Translation) in Prokaryotes / Alila Medical Media (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Synthesis (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis

📽📽📽 Protein Synthesis (VİDEO) · Noesis

🕹 Protein tertiary structure · Noesis

📽 Protein Trafficking / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis

📽 Protein Trafficking / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis

📽 Protein trafficking to lysosome / Animated biology (VİDEO) · Noesis

📽📽📽 Protein (VİDEO) · Noesis

Proteins / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Proteins / Osmosis (VİDEO) · Noesis
Proteins / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
Protist · Noesis
PROTIST (VİDEO) · Noesis
Protists and Fungi / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Protists and Fungi / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Protists and Fungi / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Protists / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
Protists / greatpacifimedia (VİDEO) · Noesis
Proto Indo-Europeans: Linguistics, Migrations, Yamnaya Culture, Horse Domestication 4000-500 BCE (VİDEO) · Noesis
Proto Indo-Europeans — Linguistics, Migrations, Yamnaya Culture, Horse Domestication, 4000-5000 BCE / Dr. Harl (VİDEO) · Noesis
Prussian Crusade — 3 Minute History (VİDEO) · Noesis
Prussian History — Part I, Beginnings in Brandenburg · Noesis
Ptolemaic Kingdom · Noesis
Ptolemaic Kingdom · Noesis
Ptolemaic Kingdom (VİDEO) · Noesis
Ptolemaic Kingdom (VİDEO) · Noesis
Ptolemaic Rosetta Stone — KHAN ACADEY (VİDEO) · Noesis
Ptolemaic Rosetta Stone — KHAN ACADEY (VİDEO) · Noesis
Ptolemies · Noesis
Ptolemies · Noesis
Ptolemy I · Noesis
Ptolemy I (367-283) BCE (VİDEO) · Noesis
Ptolemy I (367-283) BCE (VİDEO) · Noesis
Ptolemy I Soter · Noesis
Ptolemy I Soter · Noesis
Püritan kız (RESİM) · Noesis
Puritanlar, Ayrılıkçılar, Pilgrimler (VİDEO) · Noesis
Pydna 168 BC — Macedonian Wars (VİDEO) · Noesis
Pyrimidine and purine degradation · Noesis
Pyrrhus · Noesis
Pyrrhus 1 — Before Rome (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 1 — Before Rome (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 2 — Battle of Heraclea 280 BC — Pyrrhic Wars (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 2 — Battle of Heraclea 280 BC — Pyrrhic Wars (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 3 — Pyrrhus vs. Romans and Carthaginians (Asculum, Sicilian Campaign) (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 3 — Pyrrhus vs. Romans and Carthaginians (Asculum, Sicilian Campaign) (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 4 — Pyrrhus — Against Everyone (Beneventum, Sparta and Argos) (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus 4 — Pyrrhus — Against Everyone (Beneventum, Sparta and Argos) (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus of Epirus — Enemy of Rome (VİDEO) · Noesis
Pyrrhus of Epirus — Enemy of Rome (VİDEO) · Noesis
Qara-Khitay invasions (c.1130-40) / New Muslim Dynasties in Iran, Central Asia and India c.1092–

c.1206 (MAP) · Noesis
Qingming Festival · Noesis
 qPCR · Noesis
 qPCR Probe Animation Video / LGC Biosearch Technologies (VİDEO) · Noesis
 qPCR (VİDEO) · Noesis
 Quaestors (VİDEO) · Noesis
Quantitative and qualitative development · Noesis
Quinone carriers · Noesis
 Rachel Green (Johns Hopkins U., HHMI) | 1. Protein synthesis: A high fidelity molecular event · Noesis
 Radiometric dating (W) · Noesis
 Radiometric dating (W) · Noesis
 Ran GTPase Cycle and Nuclear Transport / JJ Medicine (VİDEO) · Noesis
Range of tolerance · Noesis
Rape in Nanking / Words from WWII Japanese Soldiers · Noesis
Rate of evolutionary change · Noesis
 (Re-)Constructing the Stone-Cone building in Uruk on Vimeo (VİDEO) · Noesis
Reactions · Noesis
 Real Time PCR — Basic simple animation — Part 1 Intro / MrSimpleScience (VİDEO) · Noesis
 Real-time polymerase chain reaction (real-time PCR) qPCR / PPT Animation (VİDEO) · Noesis
Recognition and cohesion species · Noesis
Recombination · Noesis
Recombination · Noesis
Reconquisita · Noesis
 Reconquista / Battle of Las Navas de Tolosa (1212) (VİDEO) · Noesis
Reconstructing ancient climates · Noesis
Reconstruction of Persepolis · Noesis
REFORMASYON; Almanya, 15’inci yy · Noesis
REFORMASYON; Martin Lutler, 95 Tez; Bağışlama Belgeleri · Noesis
Reforms of Urukagina · Noesis
Regeneration · Noesis
 Regulated Secretion / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
 Regulated Secretion / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
 Regulated Transcription / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
Regulation · Noesis
 REGULATION OF GENE EXPRESSION (VİDEO) · Noesis
Regulation of genetic expression · Noesis
Regulation of genetic expression · Noesis
Regulation of p53 · Noesis
Regulation of RNA synthesis · Noesis
Regulation of RNA synthesis · Noesis
Regulation of translation · Noesis
 Regulation of translation / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis
Related cell processes · Noesis
Related prokaryotic systems · Noesis

Relation to nucleic acid evolution · Noesis
Relations with the Mughal Empire · Noesis
Religion · Noesis
🎞 Religion im römischen Reich (VİDEO) · Noesis
🎨 René-Antoine Houasse / Nabuchodonosor et Semiramis fait élever les jardins de Babylone (Versailles) (TABLO) · Noesis
Repair and regeneration · Noesis
Repair of damaged DNA · Noesis
Repeats and spacers · Noesis
Repetitive elements · Noesis
Replication · Noesis
Replication process · Noesis
Reproduction · Noesis
Reproductive immunology · Noesis
Resimler · Noesis
🎞 Respiration — Aerobic vs Anaerobic / Science Sauce (VİDEO) · Noesis
Reverse electron flow · Noesis
Reverse transcription · Noesis
Reverse transcription · Noesis
Revolutionary War Timeline · Noesis
Ribonucleic Acid (RNA) (B) · Noesis
Ribosomal RNA (rRNA) · Noesis
Ribosomal RNA (rRNA) · Noesis
🕹 Ribosome 3D Model · Noesis
🎞 Ribosome Origins and Evolution | Prof. George Fox, University of Houston | IGBIllinois · Noesis
🎞🎞🎞 RIBOSOME, PROTEIN SYNTHESIS (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RIBOSOME, tRNA, TRANSLATION (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RIBOSOME (VİDEO) · Noesis
🎞 Ribosome / WEHI movies (VİDEO) · Noesis
Ribosomes · Noesis
 RİBOZOM · Noesis
Rise and Fall of Burgundy · Noesis
🎞 Rise and Fall of Burgundy (VİDEO) · Noesis
🎞 Rise and Fall of Latin Empire, 1204-1261 / Every Year (VİDEO) · Noesis
🎞 Rise and Fall of Latin Empire, 1204-1261 / Every Year (VİDEO) · Noesis
🎞 Rise and Fall of Latin Empire, 1204-1261 / Every Year (VİDEO) · Noesis
Rise and Fall of Maurya Empire · Noesis
🎞 Rise and Fall of Phoenicia (VİDEO) · Noesis
Rise and Fall of the Achaemenid Empire · Noesis
🎞 Rise and Fall of the Akkadian Empire (VİDEO) · Noesis
Rise and Fall of the Austrian Empire · Noesis
Rise and Fall of the British Empire (v2) · Noesis
Rise and Fall of the Danish Empire · Noesis
Rise and Fall of the Dutch Empire (v2) · Noesis
Rise and Fall of the Japanese Empire · Noesis

🎞 Rise and Fall of the Ottoman Empire · Noesis
Rise and Fall of the Ottoman Empire · Noesis
Rise and Fall of the Ottoman Empire · Noesis
Rise and Fall of the Portuguese Empire (v2) · Noesis
Rise and Fall of the Russian Empire (v2) · Noesis
Rise and Fall of the Spanish Empire · Noesis
Rise and Fall of the Swedish Empire · Noesis
🎞 Rise and Fall of the Tang Dynasty (VİDEO) · Noesis
Rise and fall of the Timurid Empire · Noesis
🎞 Rise and fall of the Timurid Empire (VİDEO) · Noesis
Rise & Fall of Macedonian Empire (Alexander the Great) · Noesis
🎞 Rise of Islamic Empires (Great Courses / Professor Craig G. Benjamin) (VİDEO) · Noesis
🎞 Rise of Julius Caesar — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RISE OF MACEDON (VİDEO — BazBattles) · Noesis
🎞 Rise of Muslim Spain (History of Al-Andalus) (VİDEO) · Noesis
🎞 Rise of Seljuk Turks / Kenneth Harl (VİDEO) · Noesis
Rise of Seljuk Turks (Kenneth W. Harl) · Noesis
🎞 Rise of Sumer — Cradle of Civilization (VİDEO) · Noesis
Rise of the French Royal Domain · Noesis
 RNA · Noesis
 RNA · Noesis
🎞 RNA and Transcription (updated) / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
🎞 RNA and Transcription (updated) / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
RNA editing · Noesis
RNA editing · Noesis
RNA genomes · Noesis
🎞 RNA interference (RNAi) / Nature Video (VİDEO) · Noesis
🎞 RNA Interference (RNAi) / Random42 Scientific Communication (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RNA INTRFERENCE (VİDEO) · Noesis
RNA Karışması — RNAi (Süreç) · Noesis
RNA processing · Noesis
RNA processing · Noesis
🎞 RNA processing — 5' cap, 3' polyA tail, and Splicing / Peter Cavnar (VİDEO) · Noesis
RNA replication · Noesis
RNA replication · Noesis
🎞 RNA splicing and Spliceosome / Frank Lectures (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RNA TO PROTEIN (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RNA (VİDEO) · Noesis
🎞🎞🎞 RNA (VİDEO) · Noesis
RNA (W) · Noesis
🎞🎞🎞 RNA WORLD HYPOTHESIS (VİDEO) · Noesis
🎞 RNAi Therapeutics — How this New Class of Medicines Works? / Alnylam Pharmaceuticals (VİDEO) · Noesis
🎞 Road to Rome — Hannibal (Part 1) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis
Robespierre, Konvansiyon, Liste (VİDEO) · Noesis

Robespierre; Konvansiyonda son konuşma; mahkum edilişi (VİDEO) · Noesis
Robespierre, Saint-Just, Terör (VİDEO) · Noesis
Robespierre (VİDEO) · Noesis
🎞 Rocroi 1643 — THIRTY YEARS' WAR (VİDEO) · Noesis
Role in evolution · Noesis
Role in the cell cycle · Noesis
Role of DNA damage in memory formation · Noesis
Role of non-specific binding · Noesis
Role of protein synthesis in disease · Noesis
Roma-Çin İlişkileri · Noesis
 Roma Cumhuriyeti Anayasası · Noesis
🔎 ROMA CUMHURİYETİ ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🔎 ROMA CUMHURİYETİ ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
Roma Ekonomisi · Noesis
🗺 Roma from 264 BC (first Punic War) to 180 AD (Marcus Aurelius) · Noesis
🗺 Roma — Harita · Noesis
🔎 ROMA KRALLIĞI ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🔎 ROMA KRALLIĞI ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🎞 Roman Armies and Tactics — Praetorians (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman-Chinese Relations and Contacts (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Class and Social System (VİDEO) · Noesis
🎞 🎞 🎞 Roman Constitution (VIDEOS) · Noesis
🎞 Roman Elections (VİDEO) · Noesis
Roman emperors (B) · Noesis
🎞 Roman Empire and Christianity — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Roman Empire (Better Version in Description) · Noesis
🎞 Roman Forum (VIRTUAL) (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Government and Senate (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Imperial Cavalry — Armies and Tactics DOCUMENTARY (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman-Indo-Parthian Trade (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Religious Traditions (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Religious Traditions (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Republic — Political Structure (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman-Sasanian War of 602-628 (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Scholar Describes Ancient China / 1st century AD / Pliny the Elder on the "Seres" - (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman-Seljuq Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Slave Rebellions — First Servile War (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman social and political structures / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman social and political structures / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎞 Roman Trade with Africa (VİDEO) · Noesis
🎞 Rome — Eternal City (VİDEO) · Noesis
🎞 Rome Reborn (VIRTUAL) (VİDEO) · Noesis
🎞 Rome's New Political Order (48 to 46 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
🎞 Rough Endoplasmic Reticulum Structure and Function / 2min (VİDEO) · Noesis

Rough Endoplasmic Reticulum (VİDEO) · Noesis
Ruins of the Apadana Palace · Noesis
Rulers of the Western Turkic Khaganate · Noesis
Russian Folk Music, Part IV · Noesis
Russo-Turkish War · Noesis
Russo-Turkish War (1768-1774) (W) · Noesis
Russo-Turkish War (1787-1792) (W) · Noesis
s The Deadliest Being on Planet Earth — The Bacteriophage / Kurzgesagt (VİDEO) · Noesis
Sabaton — Winged Hussars (VİDEO) · Noesis
Sabine Women · Noesis
Sacco di Roma, 1527 (Carlos, rey emperador) (VİDEO) · Noesis
Sanskrit connections to English World History — Khan Academy · Noesis
Sarah Brightman — Nella Fantasia (VİDEO) · Noesis
Sarcoplasmic reticulum · Noesis
Sarı Süleyman Paşa ?-1687 · Noesis
Saturated fatty acids · Noesis
Scanning electron microscope (W) · Noesis
Scene from Charge of light brigade (1936) (3) (VİDEO) · Noesis
Scene from Charge of light brigade (2) (1936) (VİDEO) · Noesis
Schmalhausen's stabilizing selection, 1941 · Noesis
Schoenberg · İdea
Science in Islam (Part 5) / Mongol Destruction (VİDEO) · Noesis
“Scipio Africanus Freeing Massiva,” by Giovanni Battista Tiepolo. · Noesis
Scythians 1 — History, Geography, and Romanticism (VİDEO) · Noesis
Scythians 2 — Archaeology and Genetics (VİDEO) · Noesis
Second Crusade, 1147-1149 (VİDEO) · Noesis
Second Persian Invasion — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Second Persian Invasion—World History—Khan Academy · Noesis
Secondary structure · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis

See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
See also · Noesis
🕑 SELÇUKLU ZAMANÇİZGİSİ (PDF) · Noesis
🎦🎦🎦 SELÇUKLULAR (VİDEO) · Noesis
🎨 Selected paintings · Noesis
Seleucid Dynasty (311-129 BCE) · Noesis
Seleucid Dynasty (311-129 BCE) · Noesis
Seleucid Empire · Noesis
Seleucid Empire · Noesis
🎦 Seleucid Empire (VİDEO) · Noesis
🎦 Seleucid Empire (VİDEO) · Noesis
🎦 Seleucid Empire (VİDEO) · Noesis
🏷 Seleucid Kings as monarchs of Persia (311-129 BCE) · Noesis
Seleucus I Nicator · Noesis
Seleucus I Nicator · Noesis
🚣 Self-assembly (W) · Noesis
🚣 Self-ionization of water (W) · Noesis
Seljuk Empire · Noesis
Seljuk & Ottoman Architecture · Noesis
🎦 Seljuk Sultans Family Tree (VİDEO) · Noesis
Seljuks and Fatimids vs. Crusaders — Third Battle of Ramla, 1105 · Noesis
Semiramis by William Wetmore Story · Noesis
Semiramis by William Wetmore Story at the Dallas Museum of Art · Noesis
🎨 Semiramis Is Told of the rebellion in Babylon · Noesis
🎨 Semiramis receives word of the uprising in Babylon · Noesis
🎨 Semiramis: The illustrious Queen of Babylon · Noesis
Semitic Languages — Chronology · Noesis
Semitic Languages in Ancient Times · Noesis
Septins · Noesis
Sequence motif · Noesis
Sequences · Noesis
🎦 Serbia - One journey, million impressions Jedno putovanje, bezbroj doživljaja (VİDEO) · Noesis
🎦 Serbian Warriors — Battle of Kosovo 1389 (VİDEO) · Noesis
🎦 Serbian Warriors I battle of kosovo 1389 (VİDEO) · Noesis
🎦 Seven Years' War — Summary of the "First World War" (VİDEO) · Noesis
Şeyhülislam · Noesis
Shogun · Noesis
🎦 Shoguns, samurai and the Japanese Middle Ages — Khan Academy (VİDEO) · Noesis

🎞 Siege of Belgrade 1456, Battles of Targoviste 1462 & Otlukbeli 1473 (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Belgrade 1456, Battles of Targoviste 1462 & Otlukbeli 1473 (VİDEO) · Noesis
🚣 Siege of Brusa 1317–1326 · Noesis
🎞 Siege of Constantinople 717-718 / Arab-Byzantine Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 💣 Siege of Constantinople (717-718) — Arab-Byzantine Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Constantinople 717-718 / Arab-Roman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Damascus, 634 / Arab-Byzantine Wars (VİDEO) · Noesis
Siege of Esztergom (1543) · Noesis
Siege of Pest 1542 · Noesis
🎞 Siege of Rhodes, 1522 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Rhodes, 1522 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Rome, 537-538 — Roman-Gothic War (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Rome 537-538 — Roman-Gothic War (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Vienna 1 — Opening Bombardment (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Vienna 1529 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Vienna 1529 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Vienna 1529 — Ottoman Wars (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Vienna 2 — Tunnel War (VİDEO) · Noesis
🎞 Siege of Vienna 3 — Charge of the Winged Hussars (VİDEO) · Noesis
Signal transduction pathways (W) · Noesis
Signaling in plants · Noesis
Significance · Noesis
Sima Qian · Noesis
Sipahi · Noesis
🎞 Sister of Iris (VİDEO) · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis

SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
SİTELER · Noesis
Sitozol · Noesis
Sitrik asit döngüsü · Noesis
Skeletal Muscle Microscopic Anatomy — Fibers and Fibrils / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
Small interfering RNA (siRNA) · Noesis
Smooth Endoplasmic Reticulum Function and Structure / 2min (VİDEO) · Noesis
Smooth Endoplasmic Reticulum (VİDEO) · Noesis
Snowball Earth — How the Universe Works (VİDEO) · Noesis
Society · Noesis
Socrates, Plato, Aristotle / World History — Khan Academy · Noesis
Soldiers and conscription · Noesis
Solving Genetics Problems / ThePenguinProf (VİDEO) · Noesis

Somali Civil War Part 1 (1978-1991) / Every Month · Noesis
SÖZLÜK · İdea
Spanish Civil War / Every Day · Noesis
Special Structure And Function Of Proteins · Noesis
📽 Specialized Cells — Significance and Examples / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
📽 Specialized Cells — Significance and Examples / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
📽 Speciation / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Species description · Noesis
Species (taxon) · Noesis
📽📽📽 Species (VİDEO) · Noesis
Spectrin · Noesis
Spitzenkörper · Noesis
Splicing · Noesis
Splicing · Noesis
Splicing · Noesis
Splicing speckles · Noesis
Spread of Buddhism (Digital Timeline) · Noesis
📽 Spread of Islamic Culture — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Srebrenica massacre — Explained in under 2 min — BBC News (VİDEO) · Noesis
sRNAs · Noesis
sRNAs · Noesis
St. Paul · Noesis
St. Paul · Noesis
St. Paul Atina’da Vaaz Veriyor · Noesis
St. Peter (Havari) · Noesis
Standard Amino Acids · Noesis
📽 Standing Male Worshipper from Tell Asmar (VİDEO) · Noesis
🎨 Statue of Cleopatra VII · Noesis
🎨 Statue of Cleopatra VII · Noesis
Stebbins's botany, 1950 · Noesis
📽 Stephen P. Bell (MIT/HHMI) | 1a: Chromosomal DNA Replication: The DNA Replication Fork · Noesis
📽 Stephen P. Bell (MIT/HHMI) | 1b: Chromosomal DNA Replication | Initiation of DNA Replication · Noesis
📽 Stephen P. Bell (MIT/HHMI) | 2: Single-Molecule Studies of Eukaryotic DNA Replication · Noesis
Steroid hormones · Noesis
📽 Steven Weinberg — Islamic contribution to science (VİDEO) · Noesis
Stockholm 2009 · Noesis
Stockholm, Sweden 2009 / ZURICH — a walking in the town · Noesis
📽 Strategy Of Mongolian Genghis Khan (VİDEO) · Noesis
🏞 Stratigraphy (W) · Noesis
Structural · Noesis
Structural inheritance · Noesis
Structural inheritance · Noesis
Structural organization of the nucleus · Noesis
Structural organization of the nucleus · Noesis

Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure · Noesis
Structure in sequences · Noesis
🎞 Structure of Bacteria / FuseSchool (VİDEO) · Noesis
🎞 Structure Of Carbohydrates — Structure Of Glucose Fructose Galactose (VİDEO) · Noesis
🎞 Structure Of Nucleic Acids / Whats Up Dude (VİDEO) · Noesis
📚 Structure of the large ribosomal subunit from human mitochondria, Alan Brown et al., 2014 · Noesis
Structures outside the cell membrane · Noesis
📄 Subject · Noesis
📄 Subject · Noesis
📄 Subject · Noesis
Substrate presentation · Noesis
🎞 Subutai and the Mongol invasion of Europe (VİDEO) · Noesis
🎞 Succession in Kievan Rus was insanely complicated (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent #1 — Hero of All That Is (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent #2 — Master of the World (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — #3 Sultan of Sultans (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent #4 — The Shadow of God (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent #5 — Slave of God (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent #6 — Custodian of the Two Holy Mosques (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — Custodian of the Two Holy Mosques — Extra History — #6 (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — Hero of All That Is — Extra History — #1 (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — Master of the World — Extra History — #2 (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — Slave of God — Extra History — #5 (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — Sultan of Sultans — Extra History — #3 (VİDEO) · Noesis
🎞 Suleiman the Magnificent — The Shadow of God — Extra History — #4 (VİDEO) · Noesis
Süleyman Çelebi · Noesis
🎞 Sultan Suleiman invades Hungary, Queen Mary escapes (VİDEO) · Noesis
🎞 Sumerians and their Civilization (VİDEO) · Noesis
Summary of the main battles · Noesis
🎞 Sunni and Shia Islam (Part 1) — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎞 Sunni and Shia Islam (Part 2) — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Supercoiling · Noesis
Supercoiling · Noesis
🎞 Survey from Neo Babylonians to Persians — World History — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
 SUYUN KİMYASAL BAĞ YAPISI · Noesis
🎞 Swiss bioinformatics in action · Noesis
Symbiosis · Noesis
Synthesis, processing and function · Noesis
Synthetic viruses · Noesis
Systématique · Noesis
Systemic lupus erythematosus · Noesis

t Photosynthesis (in detail) / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis

t View researchers at Anthropological Institute in Göttingen studying on the world's oldest DNA family tree taken from Bronze Age found in Lichtenstein Cave, Harz mountains (VİDEO) · Noesis

t What Is A Protist? / MonkeySee (VİDEO) · Noesis

T4 Phage attacking E.coli / biolution (VİDEO) · Noesis

Table 1. Psychiatric drug target genes that display DISC1 pathway mediated differential expression · Noesis

Table 1: Widely shared Indo-European Terms (Britannica) · Noesis

Table 2: Examples of noun and verb inflection (Britannica) · Noesis

Table 2. Table of significant gene ontology terms · Noesis

Table of prophets of Abrahamic religions · Noesis

Tamerlane & History of The Timurid Empire (VİDEO) · Noesis

Tanzimat · Noesis

TAQ POLİMERAZ · Noesis

Tarih Felsefesi · Noesis

Tarih Felsefesi / SES KAYITLARI · İdea

Tarih Kitapları · İdea

Tarih ve Tarih-Öncesi · Noesis

TARİHÇİLER · Noesis

Taxonomy and naming · Noesis

TCA — Citric Acid (Krebs) Cycle / Dirty Medicine (VİDEO) · Noesis

Techniques of molecular biology · Noesis

Technology · Noesis

TELOMER · Noesis

Telomer biolojisinin gelişiminde kilometre taşları · Noesis

Telomerase Vaccines · Noesis

Telomere Biology and Human Phenotype / Kara J. Turner, Vimal Vasu, and Darren K. Griffin (“Cells,” 2019) · Noesis

Telomere Replication / Ryan Abbott (VİDEO) · Noesis

TELOMERE (VİDEO) · Noesis

Telomeres and cell senescence / Khan Academy (VİDEO) · Noesis

Telophase · Noesis

Tematik · Noesis

Ten Minute History — German Unification and Empire (Short Documentary) · Noesis

Ten Minute History — The Austro-Hungarian Empire (Short Documentary) · Noesis

TERİMLER · Noesis

TERİMLER · Noesis

Terimler · Noesis

Terör ve Erdem · Noesis

Terör (VİDEO) · Noesis

Territorial History of the USA / Every Month for 400 Years · Noesis

Teutoburg Forest 9 AD — Roman-Germanic Wars (VİDEO) · Noesis

Teutoburg Forest 9 AD — Roman-Germanic Wars (VİDEO) · Noesis

The 20 Amino Acids / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis

THE ABBASID CALIPHATE · Noesis

The Aeneid, by Virgil (VİDEO) · Noesis
The Aeneid, by Virgil (VİDEO) · Noesis
The Albigensian Crusade 2/4 — Simon of Montfort (VİDEO) · Noesis
The Albigensian Crusade 3/ — The Battle of Muret, 1213 (VİDEO) · Noesis
The Albigensian Crusade 4/4 — King Louis VIII of France (VİDEO) · Noesis
The Albigensian Crusade — Pt. 1 of 4 — The Cathars (VİDEO) · Noesis
The Alexander Mosaic (VİDEO) · Noesis
The American Civil War Every Day (2.0) · Noesis
The Americas (1815-2015) · Noesis
The Ancient Middle East / Every Year · Noesis
The Ancient Middle East / Every Year (VİDEO) · Noesis
The Animated History of the Antigonids (VİDEO) · Noesis
The archaeological site of Uruk · Noesis
The Assassination of Julius Caesar (The Ides of March, 44 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Austro-Prussian War · Noesis
The Austro-Prussian War / Every Day · Noesis
The Austro-Russian–Turkish War (1735-39) (VİDEO) · Noesis
The Babylonian Conqest and the Destruction of the First Temple · Noesis
The Babylonian Conquest and the Destruction of the First Temple · Noesis
The Balkan Wars 1912-1913 / Every Day · Noesis
The Battle of Adrianople 378 AD (VİDEO) · Noesis
The Battle of Alesia (52 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Alexander Versus Darius, 1644-1655. Artist: Cortona, Pietro da (1596-1669) · Noesis
The Battle of Cannae 216 BCE — History of Hannibal and The Punic Wars (VİDEO) · Noesis
The Battle of Carrhae (53 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Cynoscephalae (VİDEO) · Noesis
The Battle of Ilerda (49 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Issus 333 BC (VİDEO) · Noesis
The Battle of Manzikert (K.W.Harl) · Noesis
The Battle of Manzikert (K.W.Harl) · Noesis
The Battle of Manzikert / K.W.Harl (VİDEO) · Noesis
The Battle of Munda (45 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Nicopolis (1396), Burgundian Catastrophe and Ottoman Fait Divers. [article] · Noesis
The Battle of Nicopolis (1396), Burgundian Catastrophe and Ottoman Fait Divers. [article] · Noesis
The Battle of Pharsalus (48 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Quebec — The Death of General Wolfe · Noesis
The Battle of the Axona (57 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of the Sabis (57 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Til Tuba and the Triumph of Ashurbanipal (VİDEO) · Noesis
The Battle of Vienna, 1683 — A Documentary (VİDEO) · Noesis
The battle of Zama — Hannibal and Scipio's final showdown (Rome vs Carthage History) (VİDEO) · Noesis
The Battle of Zenta (VİDEO) · Noesis
The Big Pyramid Mystery Of Hattusa (VİDEO) · Noesis
“The Book of Joshua” (Eski Ahit) · Noesis

🗺 The branches of the Altaic language family · Noesis
The Brazilian Civil War / Every Day · Noesis
📽 The Buyids (VİDEO) · Noesis
📚 The Cambridge History of Early Inner Asia / Chapter 11: The establishment and dissolution of the Turk empire · Noesis
📽 The Campaigns of Alexander the Great (VİDEO) · Noesis
The Campaigns of Muhammad Ali of Egypt · Noesis
📽 The Campaigns of Muhammad Ali of Egypt (VİDEO) · Noesis
The Caribbean / 1900-Present · Noesis
📽 The Carolingian Empire — Disintegration and Division, 814-1000 CE (VİDEO) · Noesis
📽The Caucasus — Mountains Full of Languages (VİDEO) · Noesis
📽 THE CENTRAL DOGMA (VİDEO) · Noesis
The character and influence of ancient Mesopotamia · Noesis
The cities of the Roman world in the Imperial Period · Noesis
📽 The Citric Acid Cycle — An Overview / ndsuviirtualcell (VİDEO) · Noesis
🎨 The City-State of Ur · Noesis
The Cold War / 45 years of a world conflict explained on a map · Noesis
The Cold War Every Month · Noesis
The Cold War / Every Month · Noesis
The Collapse of Austria-Hungary / Every Day · Noesis
The Congress of Vienna 1814-1815 (VİDEO) · Noesis
The Conquests of Alexander the Great / Every Month · Noesis
The Conquests of Alexander the Great / Every Month · Noesis
📌 The Constitution of the Roman Republic · Noesis
The Countries of EUROPE at Their GREATEST extent · Noesis
The Cradle of Civilisation [HotW #3] · Noesis
The Crimean War / Every Week · Noesis
📽 The Cursus Honorum (VİDEO) · Noesis
📽 THE CYTOSKELETON - MICROTUBULES, INTERMEDIATE FILAMENTS, MICROFILAMENTS / Neural Academy (VİDEO) · Noesis
📽 The Death of Caesar (March 15th 44 BC) / Nicolaus of Damascus / Ancient Source (VİDEO) · Noesis
🎨 The Death of Cleopatra by Guido Cagnacci, 1658 · Noesis
🎨 The Death of Cleopatra by Guido Cagnacci, 1658 · Noesis
🎨 The Death of Cleopatra (Reginald Arthur, (1871-1934) · Noesis
🎨 The Death of Cleopatra (Reginald Arthur, (1871-1934) · Noesis
🗺 The Decline of the ‘Abbasid Caliphate and the Rise of the Fatimids, c.900-c.1000 · Noesis
🗺 The Decline of the ‘Abbasid Caliphate and the Rise of the Fatimids c.900-c.1000 · Noesis
The Destruction of Jerusalem · Noesis
The Destruction of Jerusalem · Noesis
The destruction of Nimrud — in 2015 A.D. · Noesis
📽 The Digital Hadrian’s Villa Project: State vs. Reconstruction (VİDEO) · Noesis
The Division of the Mongol Empire · Noesis
The Early Dynasties of China / Every Year · Noesis
📽 The Eclipse that Stopped a War (VİDEO) · Noesis
📽 The Ediacaran Period: Glimpses of the Earth’s Earliest Animals · Noesis

The Effects of Mutation (Secrets of the Cell with Michael Behe, Ep. 4) (VİDEO) · Noesis
The Egyptian Creation Myth (VİDEO) · Noesis
The End of Dinner by Jules-Alexandre Grün (1913) · Noesis
The End of the Bronze Age (VİDEO) · Noesis
The Endomembrane System / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
The Endomembrane System — Moving Proteins inside a Cell / MooMooMath and Science (VİDEO) · Noesis
The Endomembrane System / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
The Endomembrane System / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
The Endoplasmic Reticulum — The transportation system of the cell (VİDEO) · Noesis
The endosymbiont hypothesis · Noesis
The Epic of Gilgamesh (for kids and adults) (VİDEO) · Noesis
The Eritrean-Ethiopian War / Every Day · Noesis
The Evolution of Canada · Noesis
The Evolution of PCR / RocheDiagnosticsUSA (VİDEO) · Noesis
The Evolution of World Democracy · Noesis
The Expansion of Islam under the Prophet and the Rightly Guided Caliphs (c.622-661) · Noesis
The Expansion of the Ottoman Empire c.1500-c.1700 · Noesis
The Expansion of the Ptolemaic Kingdom · Noesis
The Expansion of the Ptolemaic Kingdom · Noesis
The Exploration of the Arctic / Every Year · Noesis
“The fall of Babylon; Cyrus the Great defeating the Chaldean” (TABLO) · Noesis
The Fall of Mongol Empire (VİDEO) · Noesis
The Fall of Pompey (48 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
The Fall of Rome Explained In 13 Minutes (VİDEO) · Noesis
The Fall of The Mongol Empire (VİDEO) · Noesis
The Fall Of The Ottoman Empire (VİDEO) · Noesis
The Fatimid Caliphate · Noesis
The First Chilean Civil War / Every Day · Noesis
The First Crusade #1 — The People’s Crusade (VİDEO) · Noesis
The First Crusade #2 — Peter the Hermit (VİDEO) · Noesis
The First Crusade #3 — A Good Crusade (VİDEO) · Noesis
The First Crusade #4 — Men of Iron (VİDEO) · Noesis
The First Crusade #5 — Siege of Antioch (VİDEO) · Noesis
The First Crusade #6 — On to Jerusalem (VİDEO) · Noesis
The First Crusade — Battle of Dorylaeum, 1097 (VİDEO) · Noesis
The First Crusade (BazBattles — VİDEO) · Noesis
The First Crusade / Eamonn Gearon (VİDEO) · Noesis
The First Crusade / Eamonn Gearon (VİDEO) · Noesis
The First Crusade / Eamonn Gearon (VİDEO) · Noesis
The First Crusade (Epic History TV — VİDEO) · Noesis
The First Crusade (Extra History — VİDEO) · Noesis
THE FIRST HALF OF THE 12TH CENTURY-THE SELJUKS, QARAKHANIDS, KHOREZMSHAHS, QARA-KHITAYS (MAP) · Noesis
The First Sino-Japanese War · Noesis
The First Sino-Japanese War / Every Day · Noesis

🎬 The five major world religions — John Bellaimey (VİDEO) · Noesis
The Football War Every Day · Noesis
🎬 The founding of Baghdad city / Eamonn Gearon (VİDEO) · Noesis
The Franco-Prussian War / Every Day · Noesis
🎬 The Functional Group Concept Explained (VİDEO) · Noesis
The future of the Reich Lab's studies and interpretations of Late Indo-European migrations · Noesis
🎬 The genetic code animation / Biology animation videos (VİDEO) · Noesis
🎬 The Genetic Code — How to translate mRNA? / Nicole Lantz (VİDEO) · Noesis
The genetic information of cells · Noesis
🎬 The Genocidal Pope — The Life and Times of Innocent III (VİDEO) · Noesis
THE GOLDEN FLUTE OF GEISSENKLOSTERLE · Noesis
THE GOLDEN FLUTE OF GEISSENKLOSTERLE · Noesis
The Golden Horde and its Successors · Noesis
🎬 The Golden Key by Jonathan Quintin (VİDEO) · Noesis
🎬 The Golden Key by Jonathan Quintin (VİDEO) · Noesis
🎬 The golden ratio — Introduction to Euclidean geometry — Geometry — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎬 The golden ratio — Introduction to Euclidean geometry — Geometry — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
🎬 The Golgi Apparatus Structure and Function — The Endomembrane System / 2 Minute Classroom (VİDEO) · Noesis
🎬 The Golgi Apparatus Structure and Function — The Endomembrane System / 2min (VİDEO) · Noesis
The Granada War · Noesis
The Great Turkish War / Every Five Days · Noesis
🎬 The Great Ziggurat of Ur-Ancient Architects (VİDEO) · Noesis
🎬 The Greatest Ancient Empire you have never heard of — The Mitanni (VİDEO) · Noesis
The Greco-Turkish War · Noesis
The Growth of the United Nations / Every Year · Noesis
🎬 The Habsburgs — Rarely Seen Masterpieces from Europe's Greatest Dynasty (VİDEO) · Noesis
🎬 The Habsburgs & The consequences of inbreeding (VİDEO) · Noesis
🎬 The Hawaiian Story of Creation (VİDEO) · Noesis
The Hellenistic Period (323–31 BCE) · Noesis
The Hidden Rebellion · Noesis
The History of Africa Every Year · Noesis
The History of Anatolia Every Year · Noesis
🎬 The History of Anatolia / Every Year 1058-1453 (VİDEO) · Noesis
🎬 The History of Anatolia Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of Antarctica / 1815-Present · Noesis
The History of Asia / Every Year · Noesis
The History Of Biology · Noesis
🎬 The History of Byzantium [395-1453] (VİDEO) · Noesis
The History of Central Asia / Every Year · Noesis
🎬 The History of Central Asia Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of China / Every Year · Noesis
The History of Eastern Europe Every Year · Noesis
The History of Egypt / Every Year · Noesis
The History of Ethiopia · Noesis

The History of Europe: / Every Year · Noesis
📽 The History of Europe / Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of Europe Ideologies 1787-2013 · Noesis
The History of European Monarchs Part 1 (1000-1499) · Noesis
The History of European Monarchs Part 2 (1500-2016) · Noesis
The History of France / Every Year · Noesis
The History of Georgia · Noesis
The History of German Empire / Every Month · Noesis
The History of Iberia / Every Year · Noesis
📽 The History of Iran/Persia / Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of Kazakhstan / Every Year · Noesis
The History of Kyrgyzstan / Every Year · Noesis
The History of Mesoamerica / Every Year · Noesis
The History of NATO / Every Year · Noesis
The History of North America / Every Year · Noesis
The History of North America Every Year · Noesis
The History of Northern Europe / Every Year · Noesis
📽 The History of Ottoman Empire / Every Year · Noesis
The History of Ottoman Empire / Every Year · Noesis
The History of Persia / Every Year · Noesis
📽 The History of Prussia — Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of Romania / Every Year · Noesis
📽 The History of Rome (Every Year) (VİDEO) · Noesis
📽 The History of Rome (Every Year) (VİDEO) · Noesis
The History of South Africa / Every Year · Noesis
The History of South America / Every Year · Noesis
The History of South America / Every Year · Noesis
The History of South Asia / Every Year · Noesis
The History of Southeast Asia / Every Year · Noesis
The History of the Assyrian Empire · Noesis
The History of the Balkan Peninsula · Noesis
The History of the Balkans / Every Year · Noesis
The History of the British Isles / Every Year · Noesis
The History of the European Union / Every Year · Noesis
📽 The History of the Franks to 768 CE (VİDEO) · Noesis
📽 The History of the Franks to 768 CE (VİDEO) · Noesis
The History of the Göktürks / Every Year · Noesis
📽 The History of the Göktürks / Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of the Greeks · Noesis
The History of the Horn of Africa / Every Year · Noesis
The History of the Iranians / Every Year · Noesis
The History of the Kurds / Every Year · Noesis
📽 🕑 The History of the Middle East, 622-1570 / Every Year (VİDEO) · Noesis
The History of the Middle East / Every Year · Noesis

The History of the Middle East, from 2500 BC to AD 2017 (VİDEO) · Noesis

The History of the Mongols / Every Year · Noesis

The history of the Netherlands / Every Year · Noesis

The History of the Plague / Every Major Epidemic · Noesis

The History of the Romans / Every Year · Noesis

The History of the Romans / Every Year (VİDEO) · Noesis

The History of the Turkic Languages · Noesis

The History of the Turks / Every Year · Noesis

The History of the Uyghurs / Every Year · Noesis

The History of the World (1492-2016) · Noesis

The History of the World / Every Year · Noesis

The History of Western Europe / Every Year · Noesis

The Hittite Empire and the Battle of Kadesh / Early Civilizations / World History / Khan Academy (VİDEO) · Noesis

 The Hittite Empire, approximate extent of the maximum area of the Hittite rule (light green) and the Hittite rule ca. 1350-1300 BC (green line) · Noesis

The Holy Roman Empire / Every State, Every Year · Noesis

The Holy Roman Empire in the Late Middle Ages — The Rise of the Habsburgs (VİDEO) · Noesis

The Horde (2012 film) (VİDEO) · Noesis

The House of Habsburg · Noesis

The House of Habsburg (VİDEO) · Noesis

The House of Saud · Noesis

The Immigration History of the United States (VİDEO) · Noesis

The Immune System Explained I — Bacteria Infection (VİDEO) · Noesis

The Iran-Iraq War / Every Fortnight · Noesis

The Islamic Conquests · Noesis

The Italo-Turkish War / Every Day · Noesis

The Khanates of Asia / Every Year · Noesis

The Kingdom of Antigonos · Noesis

The Kingdom of Antigonos · Noesis

The Kingdom of Antigonos · Noesis

The Kingdom of Macedon · Noesis

The Kingdom of the Burgundians (VİDEO) · Noesis

The Kingdom of the Vandals (VİDEO) · Noesis

The Knossos Palace and the The myth of Theseus and Minotaur (VİDEO) · Noesis

“The Last Samurai” / Yokohama; İmparator Meiji (VİDEO) · Noesis

The Last Stand of the Swiss Guards — The Sack of Rome in 1527 (VİDEO) · Noesis

The Law Code Stele of King Hammurabi (VİDEO) · Noesis

"The Legend of Sargon (The Goddess Ishtar Appears to Sargon, the Gardener's Lad)" / By the contempoarary artist, Edwin J. Prittie · Noesis

The Liberation of the Balkan Peoples from the Ottomans · Noesis

The Longest War in History — The 335 Years' War · Noesis

The Longest Year in Human History (46 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis

The Loss of Native American Lands Within the US / Every Year · Noesis

The lysosome · Noesis

The Macedonian Empire in Asia From the Diadochi to Bactria · Noesis
The Macedonian Phalanx / Structure and Organization · Noesis
The Magnificent Minoan Palace Of Knossos — Europe's Oldest City (VİDEO) · Noesis
The major oceanic divisions · Noesis
The Maori Creation Myth (VİDEO) · Noesis
The Marshall Plan · Noesis
The Math of the Great Flood (VİDEO) · Noesis
The Mediaeval Middle East / Every Year · Noesis
The Mexican-American War / Every Week · Noesis
The Mexican-American War / Every Week · Noesis
The Middle East at the Dawn of Islam, 628 · Noesis
The Miller-Urey Experiment · Noesis
The Mind of the Middle Ages — An Historical Survey / The.Frederick B. Artz / p. 216. · Noesis
The Mitanni — Hurrians — Luwians · Noesis
The Molecular Basis of Life (VİDEO) · Noesis
The Mongol Conquests / Every Year · Noesis
The Mongol Conquests / Every Year · Noesis
The Mongol Conquests / Every Year (VİDEO) · Noesis
The Mongol Empire / Imperio Mongol. · Noesis
The Mongol Invasion of the Khwarezmian Empire 1219-1221 (VİDEO) · Noesis
The Mughal Expansion, 1526-1700 · Noesis
The Mycenaeans — The Real Civilization who fought the Trojan War (VİDEO) · Noesis
The Napoleonic Wars / Every Other Day · Noesis
The Nazi Inspiring China’s Communists · Noesis
The Near East and the Mediterranean at the Advent of Islam c.600 · Noesis
The Neolithic Revolution [HotW #2] · Noesis
The New Cambridge History of Islam — II, s. 340. · Noesis
The Northern Crusades and the Teutonic Order (VİDEO) · Noesis
The nucleus / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
The Old Testament Creation story (VİDEO) · Noesis
The Old Testament Creation story (VİDEO) · Noesis
The organization of cells · Noesis
The Origin Of Life · Noesis
The Origin of Tatars · Noesis
The Origin of Tatars Xiongnu, Huns, Göktürks, Great Bulgaria · Noesis
The origin of Tatars — Xiongnu, Huns, Göktürks, Great Bulgaria (VİDEO) · Noesis
The Origins and Evolution of the Ribosome / RiboZones (VİDEO) · Noesis
The Origins of the Habsburgs Explained (VİDEO) · Noesis
The Origins of the RNA World | Library of Congress · Noesis
The Otrar Massacre 1218 — Why did the Mongols invade the Khwarezmian Empire? (VİDEO) · Noesis
The Ottoman Empire 1350-1918 · Noesis
The Ottoman-Mamluk War (1516-1517) / Every Fortnight · Noesis
The Ottoman-Mamluk War (1516 1517) / Every Fortnight (VİDEO) · Noesis
The Palace and Grave Circle A, Mycenae, c. 1600-1100 B.C.E. (VİDEO) · Noesis

"The palaces of Nimrud restored", as imagined by the city's first excavator, A.H. Layard (A Second Series of the Monuments of Nineveh, London 1853, pl. 1 detail, after a sketch by James Fergusson). · Noesis

📽 The Pantheon (VİDEO) · Noesis

The Paraguayan Civil War (1947) / Every Day · Noesis

The Parthian Empire · Noesis

🖋 The Plain at Sardes, Sardis yakınlarında Lidya ovası (1878) · Noesis

📽 The Prayer of Kantuzili in Hittite (VİDEO) · Noesis

📽 The Prayer of Kantuzili in Hittite (VİDEO) · Noesis

🗺 THE PRINCIPAL GEOGRAPHICAL FEATURES AND PROVINCES /YURI BREGEL (MAP) · Noesis

📽 The principle of PCR-Polymerase Chain Reaction, a full and easy explanation / Biomedical and Biological Sciences (VİDEO) · Noesis

📽 The Qara-Khitai, Part 3 — The Mongol Conquest, 1211-1218 (VİDEO) · Noesis

📽 The Qara-Khitai, Part One — Rise, 1115-1143 (VİDEO) · Noesis

📽 The Qara-Khitai, Part Two — Decline, 1143-1211 (VİDEO) · Noesis

🚣 The Race Is On: What mRNA Product Will Reach the Market First? | Genetic Engineering & Biotechnology News · Noesis

📽 The Reconquest (Reconquista) of Iberian Peninsula (VİDEO) · Noesis

📽 The Reconquisita / Every Year (VİDEO) · Noesis

The Reconquista / Every Year · Noesis

“The revolutionary dictatorship of the proletariat” / “rule that is unrestricted by any laws” · Noesis

📌 The Richest · Noesis

The Rise and Fall of Austria and Prussia · Noesis

The Rise and Fall of Austria or the Habsburg Empire (Österreich) · Noesis

The Rise and Fall of Catholic Military Orders · Noesis

The Rise and Fall of Prussia (Preußen) · Noesis

The Rise and Fall of the Abbasid Caliphate · Noesis

📽 🕑 The Rise and Fall of the Abbasid Caliphate (VİDEO) · Noesis

The Rise and Fall of the Achaemenid Persian Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Aztec Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Bulgarian Empire · Noesis

📽 The rise and fall of the Byzantine Empire (VİDEO) · Noesis

The Rise and Fall of the Frankish Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Hunnic Empire / Every Year · Noesis

The Rise and Fall of the Inca Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Indo-Greeks · Noesis

The Rise and Fall of the Iroquois · Noesis

The Rise and Fall of the Macedonian Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Maurya Empire / Every Year · Noesis

The Rise and Fall of the Mongol Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Mughal Empire · Noesis

📽 The Rise and Fall of the Mughal Empire (VİDEO) · Noesis

📽 The Rise and Fall of the Neo-Babylonian Empire (VİDEO) · Noesis

The Rise and Fall of the Parthian Empire · Noesis

The Rise and Fall of the Safavid Empire · Noesis

📽 The Rise and Fall of the Safavid Empire (VİDEO) · Noesis

The Rise and Fall of the Sassanid Empire · Noesis
The Rise and Fall of the Seljuk Empire · Noesis
The Rise and Fall of the Seljuk Empire (VİDEO) · Noesis
The Rise and Fall of the Spanish Empire · Noesis
The Rise and Fall of the Timurid Empire (VİDEO) · Noesis
The Rise of Ottoman Turks (Kenneth W. Harl) (VİDEO) · Noesis
The Rise of Seljuk Empire (VİDEO) · Noesis
The Rise Of The Ottoman Empire (VİDEO) · Noesis
The Rise of the Roman Empire (Etruscan Civilization) (VİDEO) · Noesis
The Rise of The Sassanid Empire — Persia before Islam (VİDEO) · Noesis
The RNA Origin of Life / NOVA PBS Official (VİDEO) · Noesis
The Roman Pomerium (VİDEO) · Noesis
The Roman Senate during the Monarchy (VİDEO) · Noesis
The Roman Senate during the Monarchy (VİDEO) · Noesis
The Roman Senate during the Republic (VİDEO) · Noesis
The Root Cause of Anti-Semitism (VİDEO) · Noesis
The Rulers of Europe / Every Year · Noesis
The Rulers of Europe Every Year · Noesis
The Rulers of Europe / Every Year (VİDEO) · Noesis
The Russian Civil War / Every Other Day · Noesis
The Russian Revolution 1917 (VİDEO) · Noesis
The Russo-Japanese War · Noesis
The Russo-Japanese War · Noesis
The Russo-Japanese War / Every Day · Noesis
The Russo-Japanese War / Every Day · Noesis
The Russo-Turkish War (1828-1829) · Noesis
The Russo-Turkish War (1877-1878) / Every Day · Noesis
The Russo-Turkish Wars · Noesis
The Russo-Turkish Wars (VİDEO) · Noesis
The Sack of Magdeburg 1631 (VİDEO) · Noesis
The Safavid Empire (VİDEO) · Noesis
The Sarcomere- Structure and Components / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
The Sassanid Empire · Noesis
The Scientific Inquiry of Carl Woese / Dr. Bruce Fouke (VİDEO) · Noesis
The Scramble for Africa / Every Month · Noesis
The Second Chilean Civil War Every Day · Noesis
The Second Crusade / Disaster at Dorylaeum, 1147 (VİDEO) · Noesis
The Second Sino-Japanese War / Every Fortnight · Noesis
The Secret Life of a Cell, Part 1 — Organelles (VİDEO) · Noesis
The Secret Life of a Cell, Part 2 — Organelles (cont'd) (VİDEO) · Noesis
The Secret Life of a Cell, Part 3 - The Nucleus / Quantum University (VİDEO) · Noesis
The Secret Life of a Cell, Part 3 — The Nucleus (VİDEO) · Noesis
The Seleucid Empire · Noesis
The Seljuq Dynasts under Tughril / Every Month, 1035-1063 (VİDEO) · Noesis

The Shogunate-History of Japan (VİDEO) · Noesis
The Siege of Tyre 332 BC (VİDEO) · Noesis
The Slavic Migration-Invasion (VİDEO) · Noesis
The Society for the Study of Evolution, 1946 · Noesis
The Sound of the Altai language (Numbers, Greetings & The Parable) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Ancient Babylonian Dialect Akkadian Language (Epic of Gilgamesh) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Hittite Language (Prayer of Kantuzili) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Mongolian Language (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Mycenaean Greek Language (Linear B Syllabary) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Old Hittite Language (The Proclamation of Anittas & Telepenus) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Old Turkic Language (Kül Tiğin Inscriptions) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Old Turkic Language (Kül Tiğin Inscriptions) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Proto Common Anatolian Language (A Short Story) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Proto Indo-European Language (The King & the God) (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Proto Indo-European Language (VİDEO) · Noesis
The Sound of the Sumerian Language (The Epic of Gilgamesh) (VİDEO) · Noesis
The Soviet Union / Every Year · Noesis
The Spanish-American War / Every Day · Noesis
The species problem · Noesis
The Spread of Christianity Part 1 (30-1000) · Noesis
The Spread of Christianity — Part 2 (1000-2016) · Noesis
The Spread of Islam · Noesis
The Spread of Islam — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
The Spread of the Indo-Europeans · Noesis
The Spread of the Indo-Europeans (VİDEO) · Noesis
The Story of the Mayflower and the First Thanksgiving · Noesis
The Structure of DNA (VİDEO) · Noesis
The structure of part of a DNA double helix · Noesis
The study of structure · Noesis
The Sumerian Creation Myth (VİDEO) · Noesis
The Sumerian King List (VİDEO) · Noesis
The Tang dynasty — History (B) · Noesis
The Territorial Changes of Germany After World War I · Noesis
The territorial evolution of the modern colonial empires · Noesis
The Thirty Years' War / Every Fortnight · Noesis
The Thirty Years' War / Every Fortnight (VİDEO) · Noesis
"The Triumph of Cleopatra" ("Cleopatra's Arrival in Cilicia") · Noesis
"The Triumph of Cleopatra" ("Cleopatra's Arrival in Cilicia") · Noesis
The trp operon · Noesis
The Turkish Empire. Newly Augmented by John Speed. 1626 · Noesis
The Turkish War of Independence / Every Day · Noesis
The Turkish Wars of Independence / Every Day · Noesis
The Twelve Tables — Roman Empire Ancient History Podcast (VİDEO) · Noesis
The Two Viruses That We've Had For Millions of Years / PBS Eons (VİDEO) · Noesis

The Umayyad Caliphate / Every Year · Noesis
The Unifications of Germany and Italy / Every Day · Noesis
The United States of America Ordered by Entry to the Union by Gwen Fisher using Doceri Software · Noesis
The Universal Declaration of Human Rights (Abbreviated) · Noesis
The Uruguay War / Every Day · Noesis
📽 The versatility of carbon — The tremendous variety of organic compounds on earth (VİDEO) · Noesis
📽 The Viral Life Cycle / RicochetScience (VİDEO) · Noesis
The War of the Pacific / Every Week · Noesis
The War of the Triple Alliance (1864-1870) / Every Month · Noesis
📽 The Wars of the Diadochi · Noesis
📽 The Wars of the Diadochi · Noesis
The Winter War of Finland and Russia (1/4) · Noesis
The Winter War of Finland and Russia (1/4) · Noesis
📽 The Wonders of Ancient Mesopotamia (VİDEO) · Noesis
The Yemeni Revolution / Every Day · Noesis
The Young Turks Revolution / Every Day · Noesis
 Theodor Mommsen: “Römische Geschichte” · Noesis
📽 Theodora (10) This is My Empire (VİDEO) · Noesis
🕹 Theodora Hatun · Noesis
Theodora (W) · Noesis
📽📽📽 THEORIES, MODELS, DIAGRAMS (VİDEO) · Noesis
Therapeutic applications · Noesis
Therapeutic uses · Noesis
📽 Thick Filaments and Myosin Structure / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
📽 Thin Filaments and Actin Structure / Medic Tutorials (VİDEO) · Noesis
🕹 Third Anglo-Mysore War (W) · Noesis
📽 Third Crusade (1) — The Beginning (VİDEO) · Noesis
📽 Third Crusade, 1187-1192 (VİDEO) · Noesis
📽 Third Crusade (2) — Fall of Acre 1191 (VİDEO) · Noesis
📽 Third Crusade (3) Arsuf 1191 (VİDEO) · Noesis
📽 Third Crusade — Jaffa 1192 (VİDEO) · Noesis
📽 📽 📽 THIRTY YEARS’ WAR 1618-1648 (VİDEO) · Noesis
📽 Thirty Years’ War — Danish Intervention 1626-1629 (VİDEO) · Noesis
📽 Thirty Years’ War — White Mountain 1620 (VİDEO) · Noesis
📽 This is how the Nazi Enigma machine works 4:44 (VİDEO) · Noesis
📽 Thomas Jefferson (VİDEO) · Noesis
📽 Thoth’s Pill — An Animated History of Writing (VİDEO) · Noesis
Tibet İmparatorluğu · Noesis
Tillya Kari Madrassah, The Registan, Samarkand · Noesis
Tımar · Noesis
📽 Timelapse of Every Battle in History (VİDEO) · Noesis
📽 Timelapse: Photosynthesis Seen from Space / California Academy of Sciences (VİDEO) · Noesis
🕑 Timeline · Noesis
🕑 Timeline · Noesis

📥 Timeline of antibiotics · Noesis
📥 Timeline of biology and organic chemistry · Noesis
Timeline of biology and organic chemistry (W) · Noesis
📥 Timeline of biotechnology · Noesis
📥 Timeline of Cambrian research · Noesis
📥 Timeline of Carboniferous research · Noesis
📥 Timeline of chemistry · Noesis
Timeline of Chinese History · Noesis
Timeline of Chinese history · Noesis
Timeline of Elam · Noesis
📥 Timeline of global health · Noesis
📥 Timeline of human vaccines · Noesis
📥 Timeline of immunology · Noesis
📥 Timeline of medicine and medical technology · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
🕑 Timeline of Muslim history · Noesis
📥 Timeline of nursing history · Noesis
📥 Timeline of paleontology · Noesis
Timeline of Pre-Achaemenid Era · Noesis
📥 Timeline of prehistoric life (graphical) · Noesis
Timeline of Roman Emperors · Noesis
📜 Timeline of Roman history (753 BC - AD 1453) · Noesis
📥 Timeline of the evolutionary history of life · Noesis
Timeline of the Mongol Empire · Noesis
📥 Timeline of zoology · Noesis
Timur defeating the Mamluk Sultan Nasir-ad-Din Faraj of Egypt · Noesis
Tin Felsefesi · İdea
Tin Felsefesi - Dizge - İDEA · İdea
Tinin Görüngübilimi İçin Ses Kayıtları · İdea
TİTANLAR VE TANRILAR · Noesis
TİTANLAR VE TANRILAR · Noesis
📎 TITEL (W) · Noesis
📥 TITEL (W) · Noesis
🧬🧬🧬 tmRNA (VİDEO) · Noesis
Tokugawa Shogunluğu (TIMELINE) · Noesis
Tokukowa Shogunları · Noesis

Toll-like receptors · Noesis
🎨 Tomyris Plunges the Head of the Dead Cyrus Into a Vessel of Blood" by Rubens (TABLO) · Noesis
📽 Top 10 Alexander The Great Facts (VİDEO) · Noesis
Top 10 Country GDP Per Capita Ranking History (1962-2017) · Noesis
Top 10 Country Military Spending Ranking History (1950-2017) · Noesis
📽 Top 10 HORRIFYING Facts About the GENGHIS KHAN (VİDEO) · Noesis
Topical · Noesis
🕹 📚 Totalitarian Friendship: Carl Schmitt in Contemporary China · Noesis
📽 Trailer for The Hidden Rebellion (VİDEO) · Noesis
📄 TRANSCRIPT · Noesis
📚 TRANSCRIPT · Noesis
Transcription · Noesis
📽 Transcription and Gene Expression / Teachers Pet (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription and Gene Expression / Teachers Pet (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription and mRNA processing / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription and Translation / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription and Translation / Bozeman Science (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription and Translation — Protein Synthesis From DNA / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription and Translation — Protein Synthesis From DNA / The Organic Chemistry Tutor (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription — Central Dogma Part 1 (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription (DNA to mRNA) (VİDEO) · Noesis
Transcription factories · Noesis
📽 Transcription / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription / Peter Cavnar (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription & Translation | MIT 7.01SC Fundamentals of Biology · Noesis
📽📽📽 TRANSCRIPTION (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 TRANSCRIPTION (VİDEO) · Noesis
📽 Transcription vs. Translation / Beverly Biology (VİDEO) · Noesis
📽 Transfer Messenger RNA - tmRNA / TheEntropist (VİDEO) · Noesis
Transfer RNA (tRNA) · Noesis
Transfer RNA (tRNA) · Noesis
📽 Transformation, Conjugation, Transposition and Transduction in Bacteria / USMLE pass (VİDEO) · Noesis
📽 Translation (mRNA to protein) / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Translation (mRNA to protein) / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
📽 Translation / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 Translation / ndsuvirtualcell (VİDEO) · Noesis
📽 Translation / Oxford Academic (Oxford University Press) (VİDEO) · Noesis
📽 Translation-Protein Synthesis (updated) / Bevelry Biology (VİDEO) · Noesis
📽 Translation — Ribosome Structure (IB Biology) / Alex Lee (VİDEO) · Noesis
📽 Translation — The Central Dogma / Alex Lee (VİDEO) · Noesis
📽 Translation - tRNA molecules / Alex Lee (VİDEO) · Noesis
📽 Translation - tRNA molecules (IB Biology) / Alex Lee (VİDEO) · Noesis

TRANSLATION (VİDEO) · Noesis
Translational regulation · Noesis
Translocation · Noesis
Transmission · Noesis
Transmission electron microscopy (W) · Noesis
Transposable elements · Noesis
Treatment · Noesis
Treatment of veterinary retroviruses · Noesis
Treaty of Kuchuk Kainarca was signed 243 years ago (VİDEO) · Noesis
Treaty of Paris (1856) · Noesis
Trevor Bryce — The Kingdom of the Hittites (2005) · Noesis
Tribe meets white man for the first time 1/3 (VİDEO) · Noesis
Tribe meets white man for the first time 2/3 (VİDEO) · Noesis
Tribes of Arabia · Noesis
Triglycerides · Noesis
Triplet Code / DNA Learning Center (VİDEO) · Noesis
tRNA / 3DFolio (VİDEO) · Noesis
tRNA-activating Enzyme (2016) / Alex Lee (VİDEO) · Noesis
tRNA bound to mRNA in ribosome 3D Model · Noesis
tRNA (VİDEO) · Noesis
Tüm Afrika bölgelerinden tüm Amerika bölgelerini Transatlantik Köle Teciminin Hacmı ve Yönü (HARİTA, GRAFİK) · Noesis
Tumor suppressors / Khan Academy (VİDEO) · Noesis
Turkic Khaganate and East and West Khaganates / Every Year · Noesis
Turkic Khaganate (Göktürk Khaganate) · Noesis
Turpan (Turfan); Ashina Tribe · Noesis
Tutush, Kerbogha & the Fall of the Great Seljuk Empire · Noesis
Tutush, Kerbogha & the fall of the Great Seljuk Empire (VİDEO) · Noesis
Tüze Felsefesi (T-A-İ) · İdea
Two Battles of Panipat (1526 and 1556) / Mughal Empire DOCUMENTARY · Noesis
Two Battles of Panipat (1526 and 1556) (VİDEO) · Noesis
Types of development · Noesis
Types of RNA · Noesis
Types of RNA · Noesis
Types of RNA · Noesis
U.S. Railroad History Map 1830-1990s · Noesis
U.S.S.R. History (1922-1991) AND Russia F. (1991-2017) · Noesis
Ubaid period · Noesis
überleben Archaebakterien unter krassesten Bedingungen / Quarks (VİDEO) · Noesis
UCB Phil 160 — Ring of Gyges Presentation (VİDEO) · Noesis
Ülkeler (ANASAYFA) · İdea
Ultraviolet absorption · Noesis
Umayyad Caliphate & World · Noesis
Umayyad Conquest of Hispania (Moorish Iberia) (VİDEO) · Noesis
Umayyad Invasion of Gaul (France) (VİDEO) · Noesis

📽 Universalism vs Particularism — A Jewish View (VİDEO) · Noesis
Unsuccessful plan to cut a canal through the isthmus · Noesis
Ur III period (c. 2047-1940 BC) · Noesis
📽 UR — Sumerian city, 2300 BC (VİDEO) · Noesis
📽 Uruk 5000 B.C. Historical Simulation (VİDEO) · Noesis
📽 Uruk The Late Uruk Period on Vimeo (VİDEO) · Noesis
📽 Uruk (VİDEO) · Noesis
Us Dini (VİDEO) · Noesis
📌 US, DOĞA, TİN · Noesis
📌 US, DOĞA, TİN · Noesis
📌 US, DOĞA, TİN KAVRAMLARI VE TASARIMLARI · Noesis
📌 US, DOĞA, TİN KAVRAMLARI VE TASARIMLARI · Noesis
US History in 10 Minutes · Noesis
US Military Intervention in Central America · Noesis
📩 Valence bond theory (W) · Noesis
📽 Valence Shell Electron Pair Repulsion Theory (VSEPR Theory) (VİDEO) · Noesis
VALERIAN AND THE CITY OF A THOUSAND PLANETS · Noesis
📽 Varangians — Elite Bodyguards of the Byzantine Emperors (VİDEO) · Noesis
Variations · Noesis
Vegetation types at time of Last Glacial Maximum · Noesis
Vendée: The Hidden Rebellion French revolution, matrix of the future genocides: Vendée, 1793 (VİDEO) · Noesis
Vendée: The Hidden Rebellion French revolution, matrix of the future genocides: Vendée, 1793 (VİDEO) · Noesis
📽 Vercingetorix (52 to 50 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
 VERİLER · Noesis
Verklärte Nacht, Op. 4 / Boulez (VİDEO) · İdea
Very low-density lipoproteins (VLDL) · Noesis
📽 Vestal Virgins (VİDEO) · Noesis
📽 (VİDEO) · Noesis
📽 📽 📽 VİDEO · Noesis
VİDEO (0:29) HILTON SPACE STATION S, "2001: A SPACE ODYSSEY" (S. KUBRİCK) · İdea
VİDEO (1:03) / A SPACE ODYSSEY (B) / STANLEY KUBRICK, ARTHUR C. CLARKE, 1968 · İdea
VİDEO (1:33) / A SPACE ODYSSEY (C) / STANLEY KUBRICK, ARTHUR C. CLARKE, 1968 · İdea
Video 2 · İdea
VİDEO (2:31) / 2001: A SPACE ODYSSEY (A) / STANLEY KUBRICK, ARTHUR C. CLARKE, 1968 · İdea
VİDEO (9:06) / 2001: A SPACE ODYSSEY / STANLEY KUBRICK, ARTHUR C. CLARKE, 1968 / AY VE MONOLİT · İdea
VİDEO (9:06) / 2001: A SPACE ODYSSEY / STANLEY KUBRICK, ARTHUR C. CLARKE, 1968 / JÜPİTER MİSYONU · İdea
Video Klip · Noesis
Video Müzik / 1a · İdea
Video / Tarihsel Fenomenler · Noesis
VİDEO: The Vienna Circle and Logical Positivism · İdea
Video transcript · Noesis

Video transcript · Noesis
📽 Vienna — Ottoman sieges (VİDEO) · Noesis
📽 Viking invasion of Andalusia (Emirate of Cordoba) (VİDEO) · Noesis
Viral DNA Integration · Noesis
Viral genomes · Noesis
Viral genomes · Noesis
Viral genomes · Noesis
Viral quasispecies · Noesis
📽 Viral Structure and Functions / Osmosis (VİDEO) · Noesis
Virus (biology) (B) · Noesis
📽 Virus DNA in human genome (evolution by infection) / Every Cell A Universe (VİDEO) · Noesis
📽📽📽 VIRUS (VİDEO) · Noesis
Viruses · Noesis
Viruses · Noesis
📽 Viruses (Updated) / Amobea Sisters (VİDEO) · Noesis
Visualizing Empires Decline · Noesis
Visualizing Empires Decline · Noesis
Vivaldi (1678-1741) · Noesis
Vivaldi (1678-1741) · Noesis
Viyana Kuşatması 1529 · Noesis
Viyana Kuşatması 1683 · Noesis
W · Noesis
📽 Wallachian offensive vs Ottomans (1595) (VİDEO) · Noesis
War of the Austrian Succession / Every Other Day · Noesis
War of the Spanish Succession [France, Austuria] / Every Week · Noesis
📽 Wars of the Byzantine Partition / Every Month (4th Crusade) (VİDEO) · Noesis
📽 Wars of the Byzantine Partition / Every Month (4th Crusade) (VİDEO) · Noesis
📽 Wars of the Byzantine Partition / Every Month (4th Crusade) (VİDEO) · Noesis
📽 Wars of the Byzantine Partition / Every Month (4th Crusade) (VİDEO) · Noesis
📽 Was Charlemagne French or German? (VİDEO) · Noesis
📽 Watch Now — What Is DNA? / Thought.co (VİDEO) · Noesis
Waterhouse, John Willam · İdea
Weapons · Noesis
Westfalia Barışı 1648 · Noesis
📽 What Are Bacteriophages & How Do Phage Viruses Work? / iCONBOY (VİDEO) · Noesis
📽 What are Ribosomes? — Ribosome Function and Structure / 2min (VİDEO) · Noesis
What Happened Before History—Human Origins · Noesis
What Happened to the Greek Settlers in Ancient India and Pakistan? · Noesis
📽 What happens when your DNA is damaged?/ TED-Ed (VİDEO) · Noesis
📽 What if mRNA could be a drug? | Stephane Bancel | TEDxBeaconStreet · Noesis
📽 What If the Arabian Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis
📽 What If the Arabian Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis
📽 What if the Holy Roman Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis
📽 What if the Holy Roman Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis

What if the Mongol Empire Reunited Today? · Noesis
What if the Mongol Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis
What if the Ottoman Empire Reunited Today? · Noesis
What if the Ottoman Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis
What if the Roman Empire Reunited Today? (VİDEO) · Noesis
What is a fungus? / NakedScientist (VİDEO) · Noesis
What is a Jew? — Religion? Nation? Race? Culture? (VİDEO) · Noesis
What is a Plasmid? / Addgene (VİDEO) · Noesis
What is a Protein? — Learn about the 3D shape and function of macromolecules (VİDEO) · Noesis
What is a Protein? (VİDEO) · Noesis
What is Cytosol? Explain Cytosol, Define Cytosol, Meaning of Cytosol / Audioversity (VİDEO) · Noesis
What is DNA Structure? (VİDEO) · Noesis
What is Epigenetics? / Mayo Clinic (VİDEO) · Noesis
What is epigenetics? / TED-Ed (VİDEO) · Noesis
What is Kara-Khanid Khanate? (VİDEO) · Noesis
What is Khwarazmian dynasty? (VİDEO) · Noesis
What is PCR? / miniPCR bio™ (VİDEO) · Noesis
What is Qara Khitai? (VİDEO) · Noesis
What is RNA? / FuseSchool (VİDEO) · Noesis
What is RNAi and How Do RNAi-based Medicines Work? / Alnylam Pharmaceuticals (VİDEO) · Noesis
What Is the Cultural Revolution · Noesis
What Is the RNA World Hypothesis? (VİDEO) · Noesis
What It Was Like to Be a Roman Slave? (VİDEO) · Noesis
What really happened to the Library of Alexandria? (VİDEO) · Noesis
What really happened to the Library of Alexandria? (VİDEO) · Noesis
What's the Difference Between Sunni and Shiite Muslims? (VİDEO) · Noesis
What the coronavirus looks like up close? / Vox (VİDEO) · Noesis
What Were the 1st and 2nd Reichs? (VİDEO) · Noesis
When Giant Fungi Ruled / PBS Eons (VİDEO) · Noesis
Where did Russia come from? (VİDEO) · Noesis
Where Did Viruses Come From? / PBS Eons (VİDEO) · Noesis
Where do genes come from? / Carl Zimmer TED (VİDEO) · Noesis
Who has the best claim to the title of Roman Emperor? · Noesis
Who has the best claim to the title of Roman Emperor? (VİDEO) · Noesis
Who were the Vestal Virgins, and what was their job? / Peta Greenfield (VİDEO) · Noesis
Whole Genome Sequencing and You / Iacahn Scool of Medicine (VİDEO) · Noesis
Why Did Europeans Enslave Africans? (VİDEO) · Noesis
Why did the Byzantine Empire Collapse? (VİDEO) · Noesis
Why did the Macedonian Empire Collapse? · Noesis
Why did The Ottoman Empire Collapse? · Noesis
Why did the Ottoman Sultans Kill their Brothers? · Noesis
Why did the Polish-Lithuanian Commonwealth Collapse? (VİDEO) · Noesis
Why did the Umayyad Caliphate Collapse? · Noesis
Why didn't Hannibal attack Rome? — Hannibal (Part 7) — Second Punic War (VİDEO) · Noesis

Why Do People Hate Jews? — 1 (VİDEO) · Noesis
Why Do People Hate Jews? — 2 (VİDEO) · Noesis
Why Does America Spend So Much on Israel? (VİDEO) · Noesis
Why is carbon the element of life? (VİDEO) · Noesis
Why is Herodotus called The Father of History? / Mark Robinson (VİDEO) · Noesis
Why is Singapore so rich? — CNBC Explains (VİDEO) · Noesis
Why is the universe flat? (VİDEO) · Noesis
Why should you read Virgil's Aeneid? / Mark Robinson (VİDEO) · Noesis
Why The Holy Roman Empire Was The WEIRDEST Country Ever? (VİDEO) · Noesis
Why Was Egypt Crucial for the Roman Empire? (VİDEO) · Noesis
Why were the Iranian Empires so Successful? (VİDEO) · Noesis
Why were the Mongols so effective — Khan Academy (VİDEO) · Noesis
William Faden / European Dominions of the Ottomans or Turkey in Europe, 1795 · Noesis
William Iron Arm & The Norman Conquest of Italy (VİDEO) · Noesis
Wine Cup (TheMet, 82nd & Fifth — Poetic License by Martina Rugiadi) (VİDEO) · Noesis
Words of Hanno The Navigator — Ancient Explorer / 5th century BC / Primary Source (VİDEO) · Noesis
World in 300 BCE · Noesis
World in 300 BCE · Noesis
World's largest organisms (VİDEO) · Noesis
World War I / Every Day · Noesis
World War I naval ships of the Ottoman Empire · Noesis
World War II in Europe / Every Day · Noesis
World War II in the Pacific / Every Day · Noesis
World War II on All Fronts / Every Day · Noesis
X · Noesis
X Inactivation and Epigenetics / WEHImovies (VİDEO) · Noesis
X-Işını Kristalografisi · Noesis
X-ray crystallography (W) · Noesis
Y · Noesis
Y Ç · Noesis
YAĞ · Noesis
YALINLIK, TANIDIKLIK, GİZLİLİK · İdea
YAPI · Noesis
Yaşam biçimleri · Noesis
YAZGI VE İSTENÇ · Noesis
Yemeni Civil War (Jan 2015 - Jan 2016) / Every Day · Noesis
Yeniçeriler · Noesis
YILDIRIM BAYEZİD · Noesis
YOKLUK · Noesis
You Are Made Of Viruses & There's Nothing You Can Do About It! / Seeker (VİDEO) · Noesis
Your Body's Molecular Machines (VİDEO) · Noesis
Your Microbiome — The Invisible Creatures That Keep You Alive / It's Okay To Be Smart (VİDEO) · Noesis
Yuezhi · Noesis
Yunanistan Savaşları · Noesis

 Yurttaş · Noesis
Z · Noesis
🕑 Zamançizgisi · Noesis
Zeamet · Noesis
📽 Zela, Ruspina, & Thapsus (47 to 46 B.C.E.) (VİDEO) · Noesis
📽 Zenobia — The Warrior Queen of Palmyra (VİDEO) · Noesis
📽 Zenobia — The Warrior Queen of Palmyra (VİDEO) · Noesis
Zenta Savaşı 1697 · Noesis
Zoroastrianism / World History — Khan Academy · Noesis
📽 ZULU-SCHÖPFUNG (VİDEO) · Noesis
Zwei Jurten in der mongolischen Steppe · Noesis
📽 Анастасия Тюрина И.Штраус Полька Трик-Трак (VİDEO) · Noesis
📽 ВАРВАРА — КАТЮША / Концерт Песни Весны и Победы, Москва 2007 (VİDEO) · Noesis
📽 Видеодоказательства уничтожения боевиками объектов Древней Пальмиры (VİDEO) · Noesis
📽 Гимн СССР (National Anthem of the Soviet Union) (VİDEO) · Noesis
📽 Катюша — Варвара (Subtitles) (VİDEO) · Noesis